NAZ. CENTR.
R. BIBLIOTECA
VITT. EMAN. II
203
2 K
7
ROMA

FAUSTO STASI
ROMA
Via S. Chiara
N. 60
LEGATORE DI LIBRI

Digitized by Google

203.2.K.7

SECVNDA

SECVNDAE PARTIS SVMMÆ TOTIVS THEOLOGIAE,

D. THOMÆ AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI,

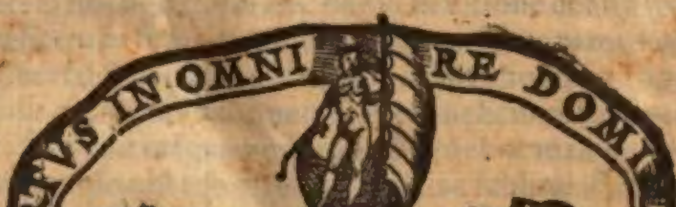
Cum Commentarijs

R. DOMINI THOMÆ A VIO, CAIETANI,

S. Romanæ Eccleſiæ tituli S. Xyſti, Presbyteri Cardinalis.

Cui acceſſerunt Poſtillæ locis ſuis ad textum adpoſitæ.

Cum Indicibus Quæſtionum, earumque ſingulorum Articulorum, ac rerum ſingularium quę in textu & Commentarijs continentur, locupletiſſimis



[redacted]

16

62

ex charitate

Petrucci

VENETIIS, MDXCIIII.

Apud Hæredem Hieronymi Scoti.

48

Digitized by Google

AD LEONEM DECIMVM PONT. MAX.

THOMAE DE VIO CAIETANI CARDINALIS S. XISTI.

IN SECVNDÆ SECVNDÆ D. Thomæ Aquinatis Commentarios.

PRAEFATIO.

OMNES homines,qui ex iniuncto ſibi munere in Republica gerenda ver-
ſantur(cuiuſcumque ordinis illi ſint)non priuatis ſolum,ſed publicis etiam
pro beneficijs,ad referēdam gratiam reddi obnoxios,nemo vnquam ſapiēs
dubitauit.Tanto ſiquidem fœdere commune bonum particulari bono in-
ſertum eſt,vt illud vnuſquiſque proprio anteferēdum putet, nemoq; quod
ſuum eſt bonum,vel ſe cōſequi, vel tueri poſſe confidat,niſi publicum inde
bonum augeatur,& conſeruetur. Ego itaque (quod ad me attinet)tua Leo
decime Pontifex maxime,& in rempublicam Chriſtianam, & in meipſum
maxima beneficia,mecum animo deputans,hæc tibi mea commentaria of-
ferenda nunc cenſui,non qui hoc pacto parem me tibi gratiam referre nunc arbitrer,ſed qui po-
tius grati animi voluntatem tibi ſignificem,nec ſine veneratione debita recolam immenſam,cun
ctiſque communem beneficentiæ tuæ vim.Tu quidem,beatiſſime pater,ſtatim vt Pontifex factus
es,pernicioſum illud uniuerſalis Eccleſiæ ſciſma,quod ſub Iulio ſecundo eruperat, tua bonitate
ac prouidentia ita funditus excidiſti,vt hoc immortali beneficio chriſtianos omnes facile tibi de
uinxeris.Neque vero tuę ſatis fuit magnanimitati,peſtilens hoc malum,quod tempeſtate noſtra
eccleſiæ incubuerat,ſummouiſſe,niſi etiam futuris ſęculis e ſublimi iſta ſedis Apoſtolicę ſpecula
longe proſpiciens,radicem quoque gignendis in poſterum ſciſmatibus ac fomenta etiam,quibus
alerentur ac viuerent, aboleres.Nam cum præteritarum rerum experientia ſatis nos doceret,gra
ues ac periculoſas eccleſiæ diſſenſiones inde ortas quidem fuiſſe, quod quidam nimis impie arro
ganterque auſi authoritatem ſynodi ſupra maieſtatem pontificis efferebant,alimenta uero ac fo
menta,quo diutius perdurarent,ab ea,quam pragmaticam vocant,ſanctione ſumpſiſſe, quamque
veluti perpetuum quoddam ſciſma Eccleſiæ aduerſam,ſedique Apoſtolicæ ſemper æmulam, mul
ti quondam alioqui clari magnanimique Pontifices ardenti ſtudio abolere, ſed incaſſum conati
ſunt,tu tamen vtrumque malum,Beatiſſime pater,de medio facile ſuſtuliſti,dum,Lateranenſi ap-
probante Concilio,ipſe Sanctorum patrum dogma ſectatus,omni iam diſceptatione de ſynodi,
ac Pontificis imparitate ſublata,ſedis Apoſtolicę authoritatem ſupra ſynodum ſtatuendā eſſe tā-
ta firmitate ſanxiſti,vt Lateranenſis ipſa ſynodus veterum Conciliorum veſtigia imitari;ac ſe Pō
tificiæ authoritati ſubditam eſſe confiteri non erubuerit,dumque in eodem Concilio,pragmati-
ca ſanctione extincta,integrum ſedi Apoſtolicæ ius ſuum reſtituiſti.Quibus honeſtis magnanimiſ
que inceptis adoptatū finē perductis,vere Leo fortiſſimus,Eccleſiæ ſanctæ filiis,tuiſque adeo ca-
tulis,ſolidam tranquillitatem,quantumque in te fuit,pacem ēt venturis ſæculis ſtabiliſti.

Quantum vero cuncti profeſſores eorum ordinum,qui religioſi vocantur,bonitati tuæ chari-
tatique debeamus,iam ipſe teſtis facundiſſimus eſſe poſſum. Etenim cum illorum ordinum priui-
legia,quibus decus,& immunitas continetur,quidam vel peſſum dare ,vel ſaltem labefactare an-
niteretur,tu tamen ſolus ingenua bonitate,atque authoritatis robore obluctando, patrem te no-
bis omnibus,patronum protectoremque benigniſſimum præbuiſti.Quid enim dicam, quòd ea li-
beralitate,ac munificentia literatos omnes doctoſque homines protegendos ſuſceperis, vt diſci-
plinarum omnium profeſſores ac ſtudioſos viros, tum collatis muneribus iam ornaueris,tum ad
beneſperādum de benignitate tua erexeris?Mihi autem,vt omiſſis alijs me inſpiciam, tametſi vel

Digitized by Google

ecclesiaſticæ militiæ ſacramento,vel ſacri ordinis profeſſione ac magiſterio, vel aſſiduo literarũ ſtudio,nullum tuorum tot beneficiorum a me alienum eſſe cognoſcerem,ſed ea potius hubertim me accepiſſe ſentirem,proxime cumulus hic tuę benignitatis maximus,ſplendidiſſimuſque acceſſit,quòd me nullius interuētus fauore,nullis intermediis precibus,nullis denique beneficiis prouocatus,ſed ipſe ingenua tui animi bonitate adductus, in ſacrum cardinalium ordinem cooptaſti,rem ſane admiratione magna digniſſimam,totoque orbe terrarum memorabilem , tempeſtate noſtra aggreſſus,vt quam optimates viri dignitatem, quam principes ac reges prouinciarum ſummo ſtudio,& contentione vel ſibi,vel ſuis aſſequi ſuppliciter elaborant,tu mihi eam nec petenti quidem,nec ſperanti,vixque adeo cogitāti,ſponte tua contuleris.Ne itaq; in tuum domini mei conſpectum omni ueneratione digniſſimum vacuis manibus, vt aſymbolus, ingratuſque venirem,quæ proximis annis,in ſecundam ſecundæ Diui Thomæ Aquinatis partem commentaria elucubraui,tibi nunc dedicanda,tuique numinis præſidio publicanda conſtitui. Quæ ſi vel nulla in me tua ſeorſum beneficia tanta extarent,tibi tamen iure optimo debebantur,quia cum tu,& sũmi regis,& ſacerdotis maximi dignitate fungaris,doctrinę moralis commentaria pro tua bonitate,ac ſapientia nequaquam a tua ditione aliena ducturus fueras.Moralis enim doctrinæ inſtrumēto Eccleſię ſanctæ regnum efflorescere ac decorari oportet,ſub eo præſertim Pontifice,qui timere non debet,ne cum aliis prædicauerit ipſe,reprobus habeatur,cum ea,quæ in Ethicis præceptionibus tradita,ſuis auſpicijs publicantur,ipſe vitæ ſuæ exemplo ſancire,& comprobare videatur. Neque enim latere quemquam exiſtimo,te inde ab adoleſcente ætate,cum aliarum uirtutum, tũ præcipue liberalitatis,& continentiæ normam cunctis propoſitum claruiſſe.Iam vero,quam altis radicibus fides,ſpes,charitas pectori tuo inſitæ ſemper fuerint,quæque ad eas tuendas conſeruandaſque virtutes maxime neceſſaria eſt ingenua fortitudo,plane tunc omnibus oſtendiſti,cum periculoſis Reipublicę Chriſtianæ temporibus,Eccleſię Romanæ Legatus ampliſſimus,contra telorum turbines bellicaque tormenta,pulſis prope omnibus,ipſe imperterritus perſtitiſti. Moxque ad maiorem(vt puto)virtutis tuæ probationem,inclinatis rebus alienæ poteſtatis iam factus, nullis tamen expugnari machinis,nullis abduci terroribus ab integro eccleſiæ corpore, ad diuulſas partes potuiſti.Quæ cum animo reputamus,Dei prouidentia factum cognoſcimus, vt tu Pōtifex Eccleſiæ ſanctæ pręficereris,qui(vt Apoſtoli verbis vtar)per omnia tentatus, compati laborātib. ſcires,& quas antea meditatus virtutes fueras,authoritate potentiaque ſuffultus,multo nūc vberius,multoque felicius propagares,id quod inaudita, & ineffabilis illa clementia, qua capiti tuo inſidiato homines conſeruaſti plane teſtata eſt.Tibi profecto tuæque ſanctiſſimæ poteſtati valde conueniens,vt ſicut Dei maximi vices inter nos geris,ita cæteris mortalib.ea præſtes virtute,qua homines quantum mortalibus licet,Deo maximo optimo ſimiles fiunt.Cæterum tuę laudes longioris ſubſellii tempus expoſcunt.Quod vero ad inſtitutam rem pertinet, non modo Pontificiæ maieſtatis nomine,cuius eſt officium,ſummouere ſcelera,ac virtutes inſerere,ſed tuo ipſius etiam nomine,qui virtutes colis ſemperque coluiſti,decenter tibi noſtra hæc commentaria dedicātur, in quibus de vitijs ac uirtutibus diſputationes pulcherrimæ proponuntur.Quæ tamen hac mente omnes a me tibi nunc dedicari intelligunt, vt quæcunque hic vel vſquam alibi a me ſcripta ſint, Apoſtolatus tui iudicio(cui ſunt iure ſubdita)ſubſternuntur.Accipe igitur Beatiſſime pater de manu tibi deditiſſimæ creaturæ munuſculum,grati animi alacritate conditum,atque in eo accipiendo Dei maximi(cuius tu vicem inter nos geris)benignitatem,quæſo in animum tuum reuoca:hic enim cum pingues tauros ac arietes immolari ante ſe cerneret,duo tamen minuta de manu pauperis mulierculæ in gazophylacium templi miſſa non reſpuit.Aeternum vale pater beatiſſime.

Digitized by Google

PRÆFATIO VENERABILIS PATRIS FRATRIS BARTHOLOMAEI DE SPINA PISANI,

Ordinis Prædicatorum, in commendationem ſequentium operum, & authorem.

NVNQVAM deſtitit Summus ille Opifex rerum ac naturę conditor, labenti ſua ſponte ſæculo, manum dare, ac humano generi, bonitatis ſapientięque fuga degeneri duces prȩordinare qui iuſtitiæ normam verbis doceant, factis præmonſtrent ſapientiæ quoque illuſtratione ſubductis tenebris cuncta perfundant. Sic affatim manifeſtatur diuinæ ſapientiæ, potentię, clementiæ, iuſtitię, ac cęterorum, quę numero pondereque infinitæ ſunt perfectionum magnificentia dum decentiſſimo ordine infima per media, & horum quæ infimioris naturæ ſunt, per ea, quæ ſummo propius hęrent, in ſuos quoque diriguntur fines. Et non ſolum vt ſint plurima, verum vt & cauſæ ſint, eis primus ille actus clementer indulſit, atque vnicuique quæ ſua ſunt, iuxta propriæ cuiuſque celſitudinem, per quam ſuauiter ac potenter diſtribuit. Sic ſane, & ſupernorum illorum ſpirituum dignitas ac præſtantia, noſtris his in partibus, licet non omnimoda ſimilitudine clareſcat. Quod .n. ſuperiores ac, qui Deo optimo maximo viciniores ſunt ſpiritus, ſicut natura, ſic & gratia cæteris præſtantiores, inferiores purgant, illuminant, & ut diuinam circa nos voluntatem adimpleãt, de altioribus inſtruũt, & informant, hoc ipſum inquam (quod factu dignissimum eſt, cogitatuque admirabile) infirma quadam ſpecie reprȩſentat, inferioris huius vitæ hominum ſtatus tibi nonnulli ſinguli temporum viciſſitudinibus a Deo conſtituti ſunt principes ac rectores, qui cæteros quoſque nedum gratia ſapientiaque prȩcellant, ſed etiam Dei zelo acti, præpotenti quadam virtute ad diuinas vna ſecum participationes attollant. Hinc namque patrum patres, ac humani generis Patriarchę, primo illo tempore quo naturali tantummodo præeunte lumine homines ferebantur in Deum, fulſerunt. Loco quorum ſcripta lege, ſurrexerunt videntes ac ſacri flamines, qui diuina eloquia rudi populo panderent, ſimulque ad cæleſtium præceptorũ obſeruationem inducerent. Subinde gratiarum ac donorum largitatis temporibus, a Duce noſtro Chriſto Gieſu, omnium bonorum ac totius beatitudinis authore, electi ſunt diuini verbi præcones, Apoſtoli quaſi ſemidei qui poſt ſui principis in cœlum conſcenſum, diuinorum eloquiorum, ſignorumque potentia, vniuerſum orbem, ſanctiſſimæ fidei ſubegerũt iugo. Nec defuerunt, qui ſucceſsu temporis, horum a Deo dati ſint etiam ſucceſsores, doctores (inquam) atque paſtores Eccleſię ſanctę, quales Dionyſius, Athanaſius, Hylarius Ambroſius, Auguſtinus, Hieronymus, Gregorius ac innumera huiuſcemodi luminaria fulgentiſſima, qui ſanctitatis eximiæ potentiſſimum exemplar populo facti, micantiſſimo etiam quo reſplendebant ſapientiæ lumine, beatitudinis tramite innumeris ſcripturarum ſuarum voluminibus reſerato, filijs Dei ſalutis æternæ miniſtri operoſiſſimi effecti ſunt. At demum quo maior vitiorum illuuies frigeſcente charitate, maior itidem ignorantię rubigo mundum inuaſerat, eo maiore (vt ita dixerim) ſe ſummus omnium parens accinxit robore, vt virtutum omniũ ſpecimen viuaciſſimum, lumenque copioſius mundo effunderet, dum veluti Sol Thomas Aquinas emicuit, charitatis feruore, ſapientiaque ſplendore maximo Eccleſiam Dei fouens, & illuſtrans. Cur .n. non ille doctorum omnium ſanctiſſimus cenſeatur, qui innocentiſſimam ac mundiſſimam ſic vitam duxit, vt virginali lilio inſignitus, cuiuſcumque etiam mortalis criminis immunis ſemper extiterit, ac in ſchola virtutum indefeſſe exercitatus, ſummum conſcenderit perfectionis apicem? Cur non (inquam) ille ſanctiſſimus omnium ore celebretur, cuius ſic mens Deo firmiter adhærebat, vt ſenſibus inter orandum perſæpe, ſpiritum ad alta tendentem, ſequeretur, immo ab eodem ſpiritu, perfecto dominio potentique virtute traheretur, & corpus? Cuius præcelſæ ſanctitudinis gratia nutu Dei factum eſt, vt inter omnes Eccleſię doctores, Sancti denominatione, ab his etiam, qui doctrinæ eius in aliquibus (ex hoc imperiti) aduerſantur, antonomaſice vocitetur, dũ inter diſputandum, legendumue doctores dicere conſueuerũt, Hæc eſt ſancti Doctoris ſententia, vel ſic tenuit ſanctus doctor. His .n. ſimilibusque notis, quiſque ſtatim D. Thomam cognominari cognoſcit. Sapientiam quoque illius, qui non admiratur aut extollit, non niſi ſapientia ieiunus eſt, vel certe inuidens ac malignus, Sole namque iſto ſuborto, omnes errorum ac hæreſum vmbrę, a ſanctę matris Eccleſię facie protinus effugatæ ſunt. Quicquid dubietatis, quicquid ſcrupuli fautore diabolo pullulat in Eccleſia, Thoma iudice conſtituto, confeſtim diſſoluitur ac vaneſcit. Omne per Thomam Eccleſiaſticum dogma firmatur, roborataque ſanctiones perſiſtũt. Quis ęuo noſtro, immo quis poſt Scholis huius Logicus, Philoſophus, Theologus euaſit, qui non D. Thomæ firmiſſimæ ſapientiæ auxilium implorauerit? Quiſnam doctus aut facundus concionator ambonem aſcendit, qui non a Thoma mutuet, quę populum erudiant ac inflamment? Quis cathedram venerandus doctor inſedit, cui non Thomas (ſi tamen uera doceat) ſapiẽtię certitudinem ſubminiſtret? Quis denique ſcholaſticum certamẽ adoritur, qui non ſe prius Thomę armis accinxerit? Nec immerito quidem. Cuius namque ſapientiam Chriſtus ſe approbat, beatiſsima Virgo collaudat, Petrus & Paulus edocent, & commendant, vniuerſitas parſina miris effert præconijs ſummus antiſtes Vrbanus ſectandam proponit, & ampliandam præcipit, quis non veneretur, amplexetur, extollat? Pius loquor auribus quibus ſupernaturalia; vocataque miracula, veridicis nihilominus aſtructa teſtibus, & Eccleſia celebrata, nedum non deſipiunt, ſed oblectamento ſunt, Roburque afferunt veritati. Oranti, ſuppliciterque deprecanti Thomæ ante crucifixi imaginem, vt de ſuæ doctrinæ ſoliditate certior fieri mereretur, voce patenti per os imaginis nonnullis fratrib. qui Diuum Doctorem orantem obſeruare conſueuerant audientibus, reſpondit Chriſtus. BENE SCRIPSISTI DE ME THOMA. Hoc ipſum alias beatiſsima Virgo per os itidem ſuæ imaginis, qua coram Sanctus orabat apertiſſime proteſtata eſt. Beatiſsimi item ſenatus Apoſtolici principes Petrus, & Paulus de paſſu dubio prophetæ, eundem plenus perſonaliter inſtruxerunt. Et per ſeipſum alias Paulus (vt fratri in ſpiritu rapto videre audireque conceſsum eſt) idem D. Thomæ percunctanti, ſi in Epiſtolis ſuis clarum habuerit intellectum reſpondit, Quantum queat humanus capere intuitus.

tus. Pluribuſque alijs diuinis reuelationibus dum adhuc in humanis ageret, quod noſſe cupierat doctrinę ſuæ firmitatē, quam & in ſcriptis redegerat, aſſecutus eſt. Sed denique poſt eius fœlicem ad ſuperos tranſitum, ab vniuerſitate Pariſina dum lucidiſſimis ſyderibus eſſet coronata, tam celſæ laudis eſt cumulis ob ſanctitatem atque ſapientiam eximiam glorificatus, vt omne pene genus, modumque commendationis excedat, ſimul ac per patentes literas explodens articulorū quorumlibet Sancti Thomę doctrina vel in modico aduerſantium aſſertionem. Innocentius quoque Sanctæ Romanæ Eccleſię præſul, Diuum hunc doctorem in eo ſermone, quem in ipſius præconijs edidit, in ſapientia Salomoni prætulit, ac eius doctrinam præcunctis poſt canonicam commendabilem approbauit Vrbanus denique, & is Summus antiſtes, doctorē hunc angelicum miris effert laudibus, eiuſdem ſapientiam ac doctrinam nedum approbans, & confirmās vti de cœlo lapſum, uerum, & uniuerſitati Tholoſanæ præcipiens, vt eandem ſectentur, & ſtudeant pro viribus ampliare. Vnde factum eſt, vt tot laudum titulis ſublimatus Doctor hic ſanctiſſimus, meritiſſime lumen Eccleſiæ peculiariter appelletur, & is idem etiā prę cunctis doctoribus haud iniuria nominetur doctor Angelicus. Angelus quippe fuit hic in terra innocentiſſima vita, ingenij ac intellectus altitudine, vt hiſipſis, excellentiæ gradibus quoſque tranſcenderet poſitus in ſublimi. Lumen item Eccleſię fulgentiſſimum extitit, ad cuius præſentiam pulſo nunc ab ea hęreſum omnium cæco nubilo, fœliciter eidem liceat domino deſeruire. Nec tamen mirum, ſi ſplendori huic, tenebræ ſe opponant, ac eundem impugnare cōtendant. Humana quippe conditio, infœlicitati nō modicum eſt obnoxia ex prima corruptione peccati. Quo ſane factum eſt, vt ſemper veritas & itidem bonitas paucos habuerint poſſeſſores. Neque tamē ſanctiſſimi huius doctoris aliquid ſuæ gloriæ deperijt in hoc etiam noſtrę peregrinationis tempore ob quorumlibet, etſi aduerſantium infeſtationem. Quinimmo veluti per ignem probatum aurum, ſapientia illius nb inſipientibus ex hoc impugnatæ, præualens, minus fulget, eiuſdemque doctoris ſanctiſſimi omnifariam cumulata celebritas, dum a multis validiſſime deferſatur, creuit in immenſum. Sed & oppugnationis huiuſratio in oppugnati gloriam cedit. Apud clariſſimos ſiquidem viros innotuit hoc ipſum ex ſapientiæ illius eminetia ſumpſiſſe originem. Tam celſam quippe doctrinæ illius ſedem obtinuit, vt non niſi ab eleuatiſſimis ingenijs, acutiſſimiſque luminibus ualeat penetrari. Quo fit vt hi, qui vel ſe ſibi credunt tantummodo, vel interioris proſpectus viuacitate priuantur, dum excelſum hoc ſydus ſit eis inacceſſibile, in ipſum quaſi canes in lunam ad veſaniæ ſuæ manifeſtationem ineptos latratus emittāt. Quos tamen diuina bonitas iuxta ſapientię ſuæ ordinem prouidens ad viā veritatis reuocare, duces delegit alios, qui Thomæ ſpiritu quaſi ſubſiſtant, & aduerſantium oppugnationes, inanes ac a doctiſſimorum conſpectu merito expellendas eſſe patenter oſtendant.

Quorum Thomas Caietanus, poſtremus quidem tempore, ſapientia vero ac vitæ ſplendore, his diebus nulli forte ſecundus, a domino quaſi viuens Aquinatis imago ſuſcitatus eſt. Viri huius ſingulariſſimi, præconia proſequi, eius compellunt merita, inducit monumentum perpetuum, quo ad imitandum trahantur poſteri, excuſat iniunctæ correctionis occaſio, nō accuſat vel minimę adulationis nota, apud illos pręcipue, qui caſtigatiſsimā eius mentem norint. Suæ quippe vulgatæ laudis prolocutores graues ſibi potius ac moleſtos reputat, quam vel in modico eis arrideat ſereno vultu. Et hoc ipſum commendatione digniſſimum eſt, & ab elegantiſsimi animi eius innata bonitate procedit. Namque animam bonam illū a domino ſortitum eſſe (ſi naturalia iungamus actibus ex quibus virtutum habitus innoteſcunt) ingenij eius perſpicacitas, cui & ab ipſis pene cunabulis indefeſſe vigilantiſsimo ſtudio fœcundauit, cunctis ſæculis patefecit. Sed nec ei, quam indidit elegantiæ, nec deſiderio ac auiditati diſcendi, defuit altisſimus, omnia inquam ad ſapientiæ ſtudium extrinſecus conferentia ſubminiſtrans. Sacræ nempe prædicatorum religionis, non niſi ſapientiam toto orbe reſonātis inſtituto, iuuenis admodum, Deo initiatus, dum haud quaquam ſegniter uirtutum actibus indipiſcendiſque literis ſe totum impenderet, præceptorum eiuſdem profeſſionis æuo illo Philoſophorum ac Theologorum ſapientiſſimum, Valentinum Peruſia oriundum eidem dominus pręparauit, ſub cuius magiſterio breui dierum ſpatio ſic harum ſcientiarum aſſecutus eſt apicem, ac culmen conſcendit, vt id adoleſcens adipiſceretur honoris, quod non niſi ueterani milites vix reportāt. Nempe cui Metaphyſices publica lectura in florentiſſimo Patauino gymnaſio, ſic demandata eſt, vt cum illo concurreret, Trombetta, tāquam, viro tēpeſtate illa non uulgari, qui plus temporis lecturam hanc proſequendo conſumpſerat, quam hic ętatis. Quantæ autem tum fuerit non dico expectationis, ſed veluti is, a quo nil eminentius expectari queat admirationis apud ſapientum in ibi demorantium corona, eorum qui adhuc ſuperſtites ſunt, prædicant voces, cum crebras referunt in ſcholaſtica paleſtra illius victorias, ita ut in proxima patria, Venetiarumque Ciuitatum omnium elegantiſſima, quaſi de cœlo lapſi numinis eius gloria reſonaret. Proteſtatur idipſum ſapientia eius in de Ente, & Eſſentia diui Thomæ opuſculum eo tempore ſcriptis commendata, in quo etiam hoc ipſum admirari licet, quod in doctoris Angelici laudes ingeminatur, uniformitas dico tū ſenſus tum dictaminis iuuenis admodum, dum & ille eſſet cum in ſentētias ſcripſit, & eiuſdem immatura dictantis ętate. In ſtilo ſiquidem, in ordine, ac rara quadam docēdi viuacitate, ſubtilitate etiam, ac altitudine ſenſus, etiam viri huius celebratiſsimi ſcripta, quæ adoleſcens edidit, in alijs in prouectiori ab eo diſcuſſis ętate ſi conferantur, eadem eſſe putabātur. Sed haudquaquum vana opinio. Non. n. annorum defectus prohibuit, quin fauum ſapientię puriſſimum ſuggeret puniſſimum, & cunctis effunderet abtudanter. Demum eo temporum decurſu ſua ad vniuerſalem prædicatorum ſynodum, præfati ordinis Summo capite ei demandante prouinciam, vt veritatis defenſorem pro more ſe cunctis offerret, Ferrariā conceſſit. Die igitur conſtituta in campum procedens, cum celebratisſimo illo ſcientiarum omnium velut armario capacisſimo Ioanne Pico Mirandula congreſſus eſt. Quam fœlici fato dies illa donata eſt, vt iuuenes duo robuſtiſsimi ſeſe pro veritate impeterent, qui cum ętate tum animi elegantia, interioriſque luminis ac ſapientiæ plenitudine, moribus etiam haud diſſimiles erant, ſec nec profeſſione demum. Picus etiam (tametſi morti occurrens) ſacrum, & ipſe Prædicatorum ordinem eſt profeſſus. Viriliter igitur die illo dum vtrinque decertaretur, tantum glorię Thomas (abſque tamen concertantis iniuria) conſecutus eſt, vt coram illuſtriſſimo Ferrarię Duce Hercule ac toto ſapiētum Senatu, & innumera populi circunſtantis, ac ſtupentis frequentia, ab ſui ordinis Generali moderatore Ioachimo Turriano Veneto, viro præſtantiſſimo conſidente, mox coram accitus, proprium quo caput tegebat, biretum, magiſterij infulam, capiti Thomę impoſuerit, cunctiſque applaudentibus, ſed & eodem quoque Mirandulæ comite plurimum collaudante, ſacrę illum Theologiæ magiſtrū creauerit. Inde poſt crebras in ſcholaſtica paleſtra victorias, quas cum a patribus congregationis Lombardiæ, cum quibus vitam ducebat virtutibus claram, uocatus eſſet ad generales eorum cōuentus, aſſecutus eſt, Veronæ, inquam, Bergomi, Brixiæ, Mantuæ, Mediolani, Papię (quo & loco ſolenni lectura libri de Cælo ab Ludouico Mediolanen. olim Duce honoratus eſt) in Italia eſt eius gloria ſic diffuſa, vt abiret per ora omnium rariſsima laude. Edidit nihilominus temporibus, quę monumentum ſapientiæ ſuę præſtent vniuerſis in æuum, commentaria dico in Secundi Perihermenias partem, quam D. Thomas intactam reliquit morte præuentus. Commentaria quoque in Iſagogas Porphyrij, in Prędicamēta ac Analytica Stagyritæ, opus de analogia nominum. Quæſtiones tum de infinitate primi motoris, tum de ſubiecto Phyſicę, aliaque nonnulla notatu digniſſima. Subinde Romę poſt celeberrimam diſputationem, in qua ſi ipſe coram pluribus Sanctę Romanę Eccleſię Cardinalibus miraculo fuit, a Reuerendiſsimo prefati ordinis Generali pręſulę Magiſtro Vincentio Bandello, viro mo-

rum

Digitized by Google

rum prę ſtantia,ſapientiæque plenitudine famigeratiſſimo,de conſenſu eiuſdem ordinis ſenatus,tempore illo Romę congregati,vniuerſalis Procurator noſtrę totius religionis in Romana curia conſtitutus eſt.In qua quidem curia totaq; vrbe ſic celebris ſuis virtutibus expoſcẽtibus apud omnes euaſit,vt mox primus doctiſſimus facile cenſeretur.Literalis quippe cõcertationibus publico legendi munere,editionibus etiam cum in primum Summę D.Thomæ partem tum in librum de anima,nonnullis et doctiſſimis Opuſculis ipſo interim eminentiſſimam ſapientiam mundo diffundente,ipſa Romana curia quaſi nouæ lucis iubare radiabat.Eidem quoque plurimum decoris,& claritatis attulit ſanctitatis fama,nõ vanitati,ſed veritati ſubnixa.Cum.n.ſemper fuerit ab omni nota criminis alienus,tum Romæ ſpeciali munere virtutum omnium ſe ſpecimen præmonſtrauit.Sicq; actum eſt,vt iuuenis adhuc (neque.n.quadrageſimum exceſſerat ętatis)Generalis totius ordinis Magiſter in alia ſynodo,mortuo Bandello,Romæ congregata,electus ſit.Qua conſcenſa ſede, ad reformationem eiuſdem ordinis aſpirans,ac in breui pro parte voti compos effectus,quem continuatis ſpeculationibus conſpeximus ſemper intentum,in regiminis quoque prudentia officioſiſſimum ſe oſtendit.Neque.n.curæ paſtorali ſpeculatio ipſa, neque ſpeculationi,gregis cuſtodia,etſi grauiſſima,fuit impedimento.Quod diuinum equidem munus extitit quam rariſſimum. Interim nãque,& commentaria in duas medias edidit Summæ S.Thomæ partes(primam dico,ac ſecundam ſecundę)quatenus,& in practicis ac moralibus ſcientijs,poſt quam ſpeculatiua diſcuſſerat.ſapientiæ ac bene viuendi lumen ceteris eſſet efficaciſſimum.Opuſcula item alia quam plurima ex hoc ſapientiæ fonte ſub his temporibus emanarunt,ſed præ alijs duo illa de poteſtate Papæ ac Concilij imperioſiſſima virtute ſic effluxerunt,vt per hęc ipſa diſſidium quod in eccleſia,inuidia Diaboli,eo perniitioſius,quo ſpiritualius exortum fuerat,vires amiſerit.In quibus etiam libellis id plurimum admirari fas eſt,& eum quem Philoſophum ac Theologum excellentiſſimum omnes venerabantur,nunc legum etiam aduertant peritiſſimum immo tantæ celeberitatis,vt ni qui in orbe primi utriuſque iuris principes habebãtur,eius ſapientiæ cedere ſint coacti. Sicque potiſſima cauſa fuit diſſolutionis,extremaque annullationis iniqui illius conciliabuli, quod defedauit etiam num patriam noſtram infæliciſſimã,de Sancta Eccleſia in hoc etiam benemeritam quod non diu ſuſtinuerunt iniquitatem Piſani ciues,ſed armis ac ſuis finibus pepulerunt ſciſmatis authores,quos inuiti ad tempus tulerant.Celeberrimum hunc igitur virum, cardineo cœtu ex his clariſſimis actibus,& uirtutibus digniſſimum,tum Summi Pontificis Iulij iuſto deſiderio,quinimmo firma determinatione mentis,tum etiam totius populi,cui & Pontificis propoſitum inuoluerat voce, ex multo fuit tempore conclamatum.Nec abſtulit bellorum tumultus,morſque Pontificis inſperata,quin tandem donaretur honoris culmine,quod ex multis omnis ſua merita depoſcebant. Cui & ipſe gloriam pileo cumulauit,dum nouo ſydere ſacratum fulget collegium.In cuius etiam ſolij conſcenſu,id potiſſimum ſuę glorię præſtat incrementum,quod non fauore ſecularium principium ex cognatione vel quacunque neceſſitudine conquiſito,non miſero ac infelici obſequio Prælatorũ (vt toti curiæ notum erat)non denique auri vendicationi thronum hunc aſcendit,ſed Domini ſabaoth electione ſola, qui fulgentiſſimam noluit diu lucernam ob modio latitare ſed ſupereminentiſſimæ ſedis candelabrum,vt totum mundum illuminet, exaltauit.Quis.n.(vt de ſimoniaco conſcenſu paululum immoratus loquar)quis unquam audeat uiro tantæ frugalitatis,notam hanc inurere? qui ex nulla literarum gratiarumue confeſſione,ex quo totius noſtri ordinis habenas moderatus eſt,vel minimum obolum requiſiuit,vel etiam acceptauit,ſed neque paſſus itidem vnquam eſt ſuorum familiarũ,quẽquam cuius ſuis ſcripturę occaſione,muneris quicquam ſuſciperet? Quinimo cartam,ceram,capſulas etiam ſuis patentib. literis appendendas,ſuis & ſcriptoribus conſtituta ſtipendia,ex antiquitus ab ordine Generalibus Magiſtris contributione ſtatuta,quia contentus erat in humilitate(vt decet virum religioſum)int egerrimam vitam ducens prudens prouidebat.Quo & contigit eum ipſum cum primo Cardinalis creatus eſt,apud ſe habere,non niſi 35.aureos ſuæ præfatę prouiſionis,qua qualibet Prouincia ordinis annis ſingulis quotam pecuniarum,quæ in ſumma ad aureos 300.non aſcenditt, ad eiuſdem Reuerendiſſimi Generalis ſuorumque in officio ſociorum ſuſtentationem conferre tenetur.Hoc ipſum tam ob cauſam ſerio libuit cenſere,vt malignorum veritate hac obtundantur ora,qui nec credere ſe poſſe dicunt,in plurimorum,& hunc viam non eſſe dilapſum.Et vt ex his etiam omnibus innoteſcat,quanta ſit laude dignus , qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecunię theſauris,qui ſimilem ſapiens ſe inuenire poſſe quaſi diffidit,ſummaque prædicat efferendum laude.Nullo igitur ſiniſtro impulſu motus Leo ſummus antiſtes,virum hunc digniſſimum in fratrem aſſumpſit,ſed ſanctæ matris Eccleſię ſibi diuinitus delegatæ conſulens glorię,conſulens & ſaluti.Cui mox ob eximias ac inſignes animi ſui dotes, maximam,& quæ totius Chriſtiani populi ſalutẽ concernat prouinciam delegauit,dum eundem de ſuo latere ad ſereniſſimum Chriſtianę Reipu.Imperatorem ob componendam inter Chriſticolarum Reges ac principes pacem, eoſdemque animandos in fidei ſanctæ cruentiſſimos hoſtes,ſummus antiſtes deſtinauit legatum. Vtroſque eidem Sanctæ matri Eccleſię diu ſuperſtites eſſe faciat author uitæ,ac perhennis fælicitatis obiectum,vt magis Iudęis appareat glorioſus,dum a ſe inſpiratam doctrinamper D.Thomam mundo effuſam,alter hic Tho.fulgidiorem reddit explanationibus ſuis.Quod quidem cum in alijs pluribus tum maxime in hoc Secundę Secundæ celeberrimo Libro,omibus exploratiſſimum eſſe poteſt.Auſim pace omnium,auſim profecto id in hunc Librum laudis afferre,quod nec plene ab vllo viuente laudari queat. Neq; n.poſt Sacras literas liber alius huic prę ſtat vtilitate vel gratia,immo qui cæteros in alijs ſuis operibus ſuperauerat ſe ipſum,in hoc vincit Angelicus doctor. Patefacta namque cœli uia eſt,via,inquam,virtutum,quas indulgentiſſimus omnium pater,animis quos ad ſe pertrahit gratis infundit,gratius,& conſeruat.Latæ quoque mortiferæ illius,ad interitũque ducentis ſemitę,grauis aſperitas,patentes abyſſi horrenda pręcipitia,crudelis hoſtium implacabilium occurſus , ſic omnium obtutibus clariſſime ſub uno conſpicienda præcauendaque proponuntur intuitu,vt hi tantummodo illiciter dirigant,qui ab hoc lumine ſe ſubducunt.Omnibus item inuiolabilis regula bene beateque viuendi iuxta cuiuſque conditionem & ſtatum,ſic per huius Libri ſapientiam eſt pręfixa,vt non niſi qui ſplendore iſto non profunduntur oſtendant, & eo pręcipue nunc interprete,tantique theſauri de cœlo demiſſi ueluti diſpenſatore,per ſua hæc præclariſſima commentaria Thoma altero conſtituto,qui Libri huius latiſſimum intellectum aperiens queſtiones niſi per non minus neceſſarias & vtiles,quam peregrinas,ſubtiliſſime formans atque diſſoluens,errores item ſubortos præpotenter elidens,luculentiſſimam veritatem ſic pandit omnibus gratioſe,vt merito quiſque in vtriuſque principis laudem, prorumpens decantare poſſit:Quaſi ſtella matutina in medio nebulę,& quaſi Luna plena in diebus ſuis lucent,& quaſi Sol refulgens,ſic effulget in templo Deo.

SECVNDÆ SECVNDÆ DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM INDEX.

QVAESTIO PRIMA.

De virtutibus,& vitiis in ſpeciali.
Et primo de virtutibus theologicis.
Et primo de fide quantum ad eius obiectum.
1 Vtrum obiectum fidei ſit veritas prima.
2 Vtrum obiectum fidei ſit aliquid complexum vel incõplexum, ideſt res aut enunciabile
3 Vtrum fidei poſſit ſubeſſe falſum.
4 Vtrum obiectum fidei poſſit eſſe aliquid viſum.
5 Vtrum poſſit eſſe aliquid ſcitum.
6 Vtrum credibilia debeant diſtingui per certos articulos.
7 Vtrum idem articuli ſubſint fidei ſecundum omne tempus.
8 De numero articulorum.
9 De modo tradendi articulos in ſymbolo.
10 Ad quem pertineat conſtituere ſymbolum fidei.

QVAESTIO II.

¶De fide quantum ad actum eius interiorẽ, qui eſt credere.
1 Quid ſit, credere, quod eſt actus interior fidei.
2 Quot modis dicatur.
3 Vtrum credere aliquid ſupra rationem naturalem ſit neceſſarium ad ſalutem.
4 Vtrum credere ea ad, quæ ratio naturalis peruenire poteſt ſit neceſſarium.
5 Vtrum ſit neceſſarium ad ſalutem credere aliqua explicite.
6 Vtrum ad credendum explicite oẽs teneantur æqualiter.
7 Vtrum habere fidem explicitam de Chriſto ſemper ſit neceſſarium ad ſalutem.
8 Vtrum credere Trinitatem explicite ſit de neceſſitate ſalutis.
9 Vtrum actus fidei ſit meritorius.
10 Vtrum ratio humana diminuat meritum fidei.

QVAESTIO III.

¶De fide quantum ad actũ eius exteriorem, qui eſt cõfiteri
1 Vtrum confeſſio ſit actus fidei.
2 Vtrum confeſſio ſit neceſſaria ad ſalutem.

QVAESTIO IIII.

¶De fide quantum ad ipſum habitum fidei,& quantum ad ipſam fidem.
1 Quid ſit fides.
2 In qua vi animæ ſit ſicut in ſubiecto.
3 Vtrum forma eius ſit charitas.
4 Vtrum eadem numero ſit fides,& formata,& informis.
5 Vtrum fides ſit virtus.
6 Vtrum ſit vna virtus.
7 De ordine eius ad alias virtutes.
8 De comparatione certitudinis eius ad certitudinem virtutum intellectualium.

QVAESTIO V.

¶De habitu fidei quantum ad habentes ipſam.
1 Vtrum angelus aut homo in ſui prima conditione habuerit fidem.
2 Vtrum dęmones habeant fidem.
3 Vtrum hæretici errantes in vno articulo fidei habeant fidem de aliis articulis.
4 Vtrum fidem habentium vnus alio habeat maiorem fidem.

QVAESTIO VI.

¶De habitu fidei quantum ad eius cauſam.
1 Vtrum fides ſit homini infuſa a deo.
2 Vtrum fides informis ſit donum.

QVAESTIO VII.

¶De ipſa fide quantum ad ſuos effectus.
1 Vtrum timor ſit effectus fidei.
2 Vtrum purificatio cordis ſit effectus fidei.

QVAESTIO VIII.

¶De correſpondentibus virtuti fidei. Et primo de dono intellectus
1 Vtrum intellectus ſit donum ſpiritus ſancti.
2 Vtrum poſſit ſimul eſſe in eodem cum fide.
3 Vtrum intellectus, qui eſt donum, ſit ſpeculatiuus tantum vel etiam practicus.
4 Vtrum omnes qui ſunt in gratia habeant donum intellectus.
5 Vtrum hoc donum inueniatur in aliquibus abſque gratia.
6 Quomodo ſe habeat donum intellectus ad alia dona.
7 Quæ beatitudinum reſpondeat dono intellectus.
8 Vtrum in fructibus fides reſpondeat dono intellectus.

QVAESTIO IX.

¶De correſpondentibus virtuti fidei quantum ad donum ſcientiæ:
1 Vtrum ſcientię ſit donum.
2 Vtrum ſit circa diuina.
3 Vtrum ſit ſpeculatiua vel practica.
4 Quæ beatitudinum ei reſpondeat.

QVAESTIO X.

¶De fide quantum ad vitia oppoſita. Et primo de infidelitate in cõmuni
1 Vtrum infidelitas ſit peccatum.
2 Vtrum infidelitas ſit in intellectu ſicut in ſubiecto.
3 Vtrum ſit maximum peccatorum.
4 Vtrum omnis actio infidelium ſit peccatum.
5 De ſpeciebus infidelitatis.
6 De comparatione earum adinuicem.
7 Vtrum cum infidelibus ſit diſputandum de fide.
8 Vtrum ſint cogendi ad fidem.
9 Vtrum ſit eis communicandum.
10 Vtrum poſſint Chriſtianis fidelibus pręeſſe.
11 Vtrum ritus infidelium ſint tolerandi.
12 Vtrum pueri infidelium ſint inuitis parentibus, baptizandi.

QVAESTIO IX.

¶De vitiis oppoſitis fidei quantum ad hæreſim
1 Vtrum hęreſis ſit infidelitatis ſpecies.
2 Vtrum hęreſis ſit proprie circa ea, quę ſunt fidei.
3 Vtrum hæretici ſint tolerandi.
4 Vtrum reuerentes ad fidem ſint recipiendi.

QVAESTIO XII.

¶De vitiis oppoſitis fidei quantum ad apoſtaſiam.
1 Vtrum apoſtaſia ad infidelitatem pertineat.
2 Vtrum propter apoſtaſiam a fide, ſubditi abſoluantur a dominio præſidentium apoſtatarum.

QVAESTIO XIII.

¶De vitiis oppoſitis, cõfeſſioni fidei. Et primo de blaſphemia in generali.
1 Vtrum blaſphemia opponatur confeſſioni fidei.
2 Vtrum blaſphemia ſemper ſit peccatum mortale.
3 Vtrum blaſphemia ſit maximum peccatorum.
4 Vtrum blaſphemia ſit in damnatis.

QVAESTIO XIIII.

¶De blaſphemia in ſpeciali quę eſt pctm̃ in ſpiritũ ſanctũ
1 Vtrum blaſphemia vel peccatum in ſpiritum ſanctum ſit idẽ, quod peccatum ex certa malitia.
2 De ſpeciebus huius peccati.
3 Vtrum ſit irremiſſibile.
4 Vtrum aliquis poſſit peccare in ſpiritum ſanctum a principio ante quam alia peccata committat.

QVAESTIO XV.

¶De vitiis oppoſitis dono intellectus. ſ. de cæcitate mentis & hebetudine ſenſus.
1 Vtrum cæcitas mentis ſit peccatum.
2 Vtrum habetudo ſenſus ſit aliud peccatum a cæcitate mentis.
3 Vtrum hæc uitia a peccatis carnalibus oriantur.

QVAESTIO XVI.

¶De præceptis pertinentibus ad prædicta. ſ. ad fidem,& dona ſcientiæ,& intellectus.
1 Vtrum in veteri lege dari debuerint præcepta credendi.
2 Vtrum conuenienter in veteri lege tradantur præcepta pertinentia ad ſcientiam & intellectum.

QVAESTIO XVII.

¶De ſpe quantum ad ipſam ſpem.
1 Vtrum ſpes ſit uirtus.
2 Vtrum obiectum eius ſit beatitudo æterna.
3 Vtrum unus hõ poſſit ſperare beatitudinem alterius per virtutem ſpei.
4 Vtrum homo licite poſſit ſperare in hominem.
5 Vtrum ſpes ſit uirtus theologica.
6 De diſtinctione eius ab aliis uirtutibus theologicis.
7 Vtrum ſpes pręcedat fidem.
8 Vtrum ſit poſterior charitate.

QVAE-

INDEX QVAEST. ET ARTIC.

QVAESTIO XVIII.

¶De ſpe quantum ad ſubiectum eius.

1 Vtrum ſpes ſit in uoluntate ſicut in ſubiecto.
2 Vtrum ſpes ſit in beatis.
3 Vtrum ſpes ſit in damnatis.
4 Vtrum ſpes in uiatoribus habeat certitudinem.

QVAESTIO XIX.

¶De dono timoris quod reſpondet ſpei.

1 Vtrum Deus debeat timeri.
2 Vtrum timor conuenienter diuidatur in filialem, initialẽ, ſeruilem, & mundanum.
3 Vtrum timor ſeruilis ſemper ſit bonus.
4 Vtrum timor ſeruilis ſemper ſit bonus.
5 Vtrum ſit idem in ſubſtantia cum filiali.
6 Vtrum adueniente charitate excludatur timor ſeruilis.
7 Vtrum timor ſit initium ſapientiæ.
8 Vtrum timor initialis ſit idem in ſubſtantia cũ timore filiali.
9 Vtrum timor ſit donum Spiritus ſancti.
10 Vtrum creſcat creſcente charitate.
11 Vtrum timor maneat in patria.
12 Quid reſpondeat in beatitudinibus, & fructibus.

QVAESTIO XX.

¶De ſpe q̃tũ ad uitia oppoſita. Et primo de deſperatione.

1 Vtrum deſperatio ſit peccatum.
2 Vtrum deſperatio poſſit eſſe ſine infidelitate.
3 Vtrum ſit maximum peccatorum.
4 Vtrum oriatur ex accidia.

QVAESTIO XXI.

¶De præſumptione.

1 Cui obiecto innitatur præſumptio.
2 Vtrum præſumptio ſit peccatum.
3 Vtrum præſumptio opponatur ſpei.
4 Vtrum cauſetur ab inani gloria.

QVAESTIO XXII.

¶De præceptis pertinentibus ad ſpẽ, & ad donũ timoris.

1 Vtrum fuerit dandum aliquod præceptũ pertinens ad ſpem.
2 Vtrum fuerit dandum aliud præceptum pertinẽs ad timorem.

QVAESTIO XXIII.

¶De ipſa charitate ſecundum ſe.

1 Vtrum charitas ſit amicitia.
2 Vtrum ſit aliquid creatum in anima.
3 Vtrum ſit virtus.
4 Vtrum ſit uirtus ſpecialis.
5 Vtrum ſit una virtus.
6 Vtrum ſit maxima virtutum.
7 Vtrum ſine ea poſſit eſſe aliqua vera virtus.
8 Vtrum ſit forma virtutum.

QVAESTIO XXIIII.

¶De charitate in comparatione ad ſubiectum.

1 Vtrum charitas ſit in uoluntate ſicut in ſubiecto.
2 Vtrum charitas cauſetur in homine ex actibus præcedentib. vel ex infuſione.
3 Vtrum infundatur ſecundum capacitatem naturalium.
4 Vtrum augeatur in habente ipſam.
5 Vtrum augeatur per additionem.
6 Vtrum quolibet actu augeatur.
7 Vtrum augeatur in infinitum.
8 Vtrum charitas poſſit eſſe perfecta.
9 Vtrum conuenienter diſtinguantur per tres gradus charitatis, ſ. incipiens, proficiens, & perfecta.
10 Vtrum charitas ſemel habita poſſit amitti.
11 Vtrum amittatur per vnum actum peccati mortalis.

QVAESTIO XXV.

¶De charitate quantum ad eius obiectum, quæ ſ. ex charitate diligenda.

1 Vtrum ſolus Deus ſit ex charitate diligendus, vel & proximus
2 Vtrum charitas ſit charitate diligenda.
3 Vtrum creaturæ irrationales ſint ex charitate diligendę.
4 Vtrum aliquis ex charitate poſſit ſeipſum diligere.
5 Vtrum poſſit ex charitate diligere corpus proprium.
6 Vtrum peccatores ſint ex charitate diligendi.
7 Vtrum peccatores ſeipſos diligant.
8 Vtrum inimici ſint ex charitate diligendi.
9 Vtrum ſint eis ſigna amicitiæ exhibenda.
10 Vtrum angeli ſint ex charitate diligendi.
11 Vtrum dæmones.
12 Vtrum conuenienter enumerentur quatuor ex charitate diligenda. ſ. Deus, proximus, corpus proprium, & nos ipſi.

QVAESTIO XXVI.

¶De charitate quantum ad ordinem diligendorum.

1 Vtrum aliquis ordo ſit in charitate.
2 Vtrum homo debeat Deum plus diligere, quam proximum.
3 Vtrum plus, quam ſeipſum.
4 Vtrum ſe, plus quam proximum.
5 Vtrum debeat hõ plus diligere proximum, quam corpus proprium.
6 Vtrum plus vnum proximum, quam alium.
7 Vtrum plus proximum meliorem, quam magis ſibi coniũctũ.
8 Vtrum magis coniunctum ſibi ſecundum carnis affinitatem, vel ſecundum alias neceſſitudines.
9 Vtrum magis filium, quam patrem.
10 Vtrum magis patrem, quam matrem.
11 Vtrum uxorem plus, quam patrem vel matrem.
12 Vtrum magis benefactorem, quam beneficiatum.
13 Vtrum ordo charitatis maneat in patria.

QVAESTIO XXVII.

¶De charitate quãtũ ad eius actũ principalẽ, q. ẽ dilectio.

1 Vtrum amare ſit magis proprium charitatis, quam amari.
2 Vtrum amare prout eſt actus charitatis ſit idem quod beniuolentia.
3 Vtrum Deus ſit propter ſeipſum amandus.
4 Vtrum poſſit in hac vita immediate amari.
5 Vtrum poſſit amari totaliter.
6 Vtrum eius dilectio habeat modum.
7 Vtrum diligere amicum ſit melius, quam diligere inimicum.
8 Vtrum diligere Deum ſit melius, quam diligere proximum.

QVAESTIO XXVIII.

¶De interioribus effectibus charitatis. Et primo de gaudio quod eſt interior effectus conſequens principalẽ actum charitatis, qui eſt dilectio.

1 Vtrum gaudium ſit effectus charitatis.
2 Vtrum huiuſmodi gaudium compatiatur ſecum triſtitiam.
3 Vtrum iſtud gaudium poſſit eſſe plenum.
4 Vtrum huiuſmodi gaudium ſit virtus.

QVAESTIO XXIX.

¶De effectibus charitatis quantum ad pacem, quæ eſt interior effectu conſequens dilectionem.

1 Vtrum pax ſit idem quod concordia.
2 Vtrum omnia appetant pacem.
3 Vtrum pax ſit effectus charitatis.
4 Vtrum pax ſit virtus.

QVAESTIO XXX.

¶De effectibus charitatis quãtum ad miſericordiam, quæ eſt interior charitatis effectus.

1 Vtrum malum ſit cauſa miſericordię ex parte eius, cui miſeremur.
2 Quorum ſit miſereri.
3 Vtrum miſericordia ſit virtus.
4 Vtrum ſit maxima virtutum.

QVAESTIO XXXI.

¶De effectibus exteriorib. charitatis. Et primo de beneficẽtia

1 Vtrum beneficentia ſit actus charitatis.
2 Vtrum ſit omnibus benefaciendum.
3 Vtrum magis coniunctis ſit magis benefaciendum.
4 Vtrum beneficentia ſit virtus ſpecialis.

QVAESTIO XXXII.

¶De exterioribus effectibus charitatis quantũ ad eleemoſynam.

1 Vtrum eleemoſynæ largitio ſit actus charitatis.
2 Vtrũ cõueniẽter diſtinguanẽ eleemoſynarum genera, ponẽdo ſeptem eleemoſynas ſpirituales, & ſeptem corporales.
3 Vtrum eleemoſynæ ſpirituales, ſint potiores eleemoſynis corporalibus.
4 Vtrum eleemoſynæ corporales habeant effectum ſpiritualem.
5 Vtrum dare eleemoſynam ſit in præcepto.
6 Vtrum corporalis eleemoſyna ſit danda de neceſſario.
7 Vtrum ſit danda de iniuſte acquiſito.
8 Quorum ſit dare eleemoſynam.
9 Quibus ſit eleemoſyna danda.
10 Quis ſit modus eleemoſynæ fiendæ.

QVAESTIO XXXIII.

¶De exterioribus effectibus charitatis quantum ad correctionem fraternam.

1 Vtrum fraterna correctio ſit actus charitatis.
2 Vtrum fraterna correctio ſit ſub præcepto.
3 Vtrum hoc p̃ceptũ extẽdat ſe ad oẽs, vel ſolum ad prælatos.
4 Vtrũ ſubditi teneantur ex hoc præcepto prælatos corrigere.
5 Vtrum peccator poſſit corrigere.
6 Vtrum aliquis debeat corrigere, q. ex correctione ſit deterior.
7 Vtrum ſecreta correctio debeat præcedere denunciationem.
8 Vtrum teſtium inductio debeat præcedere denunciationem.

QVAESTIO XXXIIII.

¶De vitiis oppoſitis charitati. Et primo de odio, quod opponitur ipſi dilectioni.

1 Vtrum

2 Vtrum Deus poſſit odio haberi.
3 Vtrum odium dei ſit maximum peccatorum.
4 Vtrum odium proximi ſemper ſit peccatum.
5 Vtrum ſit maximum inter peccata, quæ ſunt in proximum
Vtrum ſit uitium capitale.
6 Ex quo capitali vitio oriatur.

QVAESTIO XXXV.

¶De vitiis oppoſitis charitati quantum ad accidiam, quæ opponitur gaudio charitatis, quod eſt de bono diuino.
1 Vtrum accidia ſit peccatum.
2 Vtrum accidia ſit ſpeciale vitium.
3 Vtrum ſit peccatum mortale.
4 Vtrum ſit vitium capitale.

QVAESTIO XXXVI.

¶De vitiis oppoſitis charitati quantum ad inuidiam, quæ opponitur gaudio de bono proximi.
1 Vtrum inuidia ſit triſtitia de bonis alienis.
2 Vtrum inuidia ſit peccatum.
3 Vtrum inuidia ſit peccatum mortale.
4 Vtrum inuidia ſit vitium capitale, & de filiabus eius.

QVAESTIO XXXVII.

¶De diſcordia, q̃ opponitur effectui charitatis qui eſt pax.
1 Vtrum diſcordia ſit peccatum.
2 Vtrum ſit filia inanis gloriæ.

QVAESTIO XXXVIII.

¶De contentione, quæ opponitur paci quantum ad opus.
1 Vtrum contentio ſit peccatum mortale.
2 Vtrum ſit filia inanis gloriæ.

QVAESTIO XXXIX.

¶De ſciſmate, quod opponitur paci quantum ad opus.
1 Vtrum ſciſma ſit ſpeciale peccatum.
2 Vtrum ſit grauius infidelitate.
3 Vtrum ſciſmati habeant aliquam poteſtatem.
4 Quæ ſit conueniens pœna ſciſmaticorum.

QVAESTIO XL.

¶De bello quod opponitur paci quantum ad opus.
1 Vtrum aliquod bellum ſit licitum.
2 Vtrum clericis ſit licitum bellare.
3 Vtrum liceat bellantibus vti inſidiis.
4 Vtrum liceat in diebus feſtis bellare.

QVAESTIO XLI.

¶De rixa, quæ opponitur paci quantum ad opus.
1 Vtrum rixa ſit peccatum.
2 Vtrum rixa ſit filia iræ.

QVAESTIO XLII.

¶De ſeditione, quæ opponitur paci quantum ad opus.
1 Vtrum ſeditio ſit ſpeciale peccatum.
2 Vtrum ſit peccatum mortale.

QVAESTIO XLIII.

¶De ſcandalo, quod opponitur charitati quantum ad beneficentiam.
1 Quid ſit ſcandalum.
2 Vtrum ſcandalum ſit peccatum.
3 Vtrum ſit ſpeciale peccatum.
4 Vtrum ſit peccatum mortale.
5 Vtrum perfectorum ſit ſcandalizari.
6 Vtrum eorum ſit ſcandalizare.
7 Vtrum ſpiritualia bona ſint dimittenda propter ſcandalum.
8 Vtrum temporalia ſint propter ſcandalum dimittenda.

QVAESTIO XLIIII.

¶De præceptis charitatis.
1 Vtrum de charitate ſint danda præcepta.
2 Vtrum vnum tantum vel duo.
3 Vtrum duo ſufficiant.
4 Vtrum conuenienter præcipiat, vt Deus ex toto corde diligat.
5 Vtrum conuenienter addatur ex tota mente.
6 Vtrum hoc præceptum poſſit in uia impleri.
7 Vtrum hoc pceptum, diliges proximũ tuum ſicut teipſum.
8 Vtrum ordo charitatis cadat ſub præcepto.

QVAESTIO XLV.

¶De dono ſapientiæ, quod reſpondet charitati.
1 Vtrum ſapientia debeat numerari inter dona Spiritus ſancti.
2 Vtrum ſit in intellectu, ſicut in ſubiecto.
3 Vtrum ſapientia ſit ſpeculatiua tantum, vel etiam practica.
4 Vtrum ſapientia, quæ eſt donũ, poſſit eſſe cũ peccato mortali.
5 Vtrum ſit in omnibus habentibus gratiam gratũ facientem.
6 Vtrum reſpondeat ei ſeptima beatitudo, quæ eſt: Beati pacifici.

QVAESTIO XLVI.

¶De ſtultitia, quæ opponitur ſapientiæ.
1 Vtrum ſtultitia opponatur ſapientiæ.
2 Vtrum ſtultitia ſit peccatum.
3 Vtrum ſtultitia ſit filia luxuriæ.

QVAESTIO XLVII.

¶De prudentia ſecundum ſe.
1 Vtrum prudentia ſit in uoluntate, vel in ratione.
2 Vtrum ſi eſt in rõne, ſit in practica tm̃, vel ẽt in ſpeculatiua.
3 Vtrum ſit cognoſcitiua ſingularium.
4 Vtrum ſit virtus.
5 Vtrum ſit virtus ſpecialis.
6 Vtrum præſtituat finem virtutibus moralibus.
7 Vtrum conſtituat medium in eis.
8 Vtrum præcipere ſit proprius actus eius.
9 Vtrum ſolicitudo uel uigilantia pertineant ad prudentiam.
10 Vtrum prudentia ſe extendat ad regimen multitudinis.
11 Vtrum prudentia, quæ eſt reſpectu proprii boni ſit eadẽ ſpecie cum ea quæ ſe extendit ad bonum commune.
12 Vtrum prudentia ſit in ſubditis, nõ ſolum in principibus.
13 Vtrum inueniatur in malis.
14 Vtrum inueniatur in omnibus bonis.
15 Vtrum inſit nobis a natura.
16 Vtrum perdatur per obliuionem.

QVAESTIO XLVIII.

¶De prudentia quantum ad partes ſuas in generali.
1 Quæ ſint partes prudentiæ.

QVAESTIO XLIX.

¶De ſingulis prudentiæ partibus quaſi integralibus.
1 De memoria, vtrum ſit pars prudentiæ.
2 De intellectu uel intelligentia, vtrum ſit pars prudentiæ.
3 De docilitate, vtrum ſit pars prudentiæ.
4 De ſolertia vtrum ſit pars prudentiæ.
5 Vtrum ratio ſit pars prudentiæ.
6 Vtrum prouidentia ſit pars prudentiæ.
7 Vtrum circunſpectio ſit pars prudentiæ.
8 Vtrum cautio ſit pars prudentiæ.

QVAESTIO L.

¶De ſpeciebus prudentiæ, quæ ſunt ad multitudinem.
1 Vtrum legiſpoſitiua debeat poni ſpes prudentiæ.
2 Vtrum politica ſit pars prudentiæ.
3 Vtrum œconomica.
4 Vtrum militaris.

QVAESTIO LI.

¶De prudentia quantum ad uirtutes ei adiunctas, quæ ſunt res quaſi potentiales.
1 Vtrum eubulia ſit uirtus.
2 Vtrum ſit ſpecialis virtus a prudentia diſtincta.
3 Vtrum ſyneſis ſit ſpecialis uirtus.
4 Vtrum gnome ſit ſpecialis uirtus.

QVAESTIO LII.

¶De dono conſilii, quod reſpondet prudentiæ.
1 Vtrum conſilium debeat poni inter ſeptem dona Spũs ſancti.
2 Vtrum donum conſilii reſpondeat uirtuti prudentiæ.
3 Vtrum donum conſilii maneat in patria.
4 Vtrum quinta beatitudo, quæ eſt, Beati miſericordes, reſpõdeat dono conſilii.

QVAESTIO LIII.

¶De vitiis oppoſitis prudentiæ. Et primo de imprudentia.
1 Vtrum imprudentia ſit peccatum.
2 Vtrum ſit ſpeciale peccatum.
3 Vtrum præcipitatio, ſeu temeritas ſit peccatum ſub imprudentia contentum.
4 Vtrum inconſideratio ſit ſpeciale peccatum ſub imprudentia contentum.
5 Vtrum inconſtantia ſit uitium ſub imprudentia contentum.
6 Vtrum huiuſmodi uitia oriantur ex luxuria.

QVAESTIO LIIII.

¶De negligentia.
1 Vtrum negligentia ſit peccatum ſpeciale.
2 Vtrum negligentia opponatur prudentiæ.
3 Vtrum negligentia ſit peccatum mortale.

QVAESTIO LV.

¶De uitijs oppoſitis prudentiæ quæ hñt ſimilitudinẽ cũ prudentia.
1 Vtrum prudentia carnis ſit peccatum.
2 Vtrum ſit peccatum mortale.
3 Vtrum aſtutia ſit peccatum ſpeciale.
4 Vtrum dolus ſit peccatum ad aſtutiam pertinens.
5 Vtrum fraus ad aſtutiam pertineat.
6 Vtrum ſolicitudo temporalium rerum ſit licita.
7 Vtrum ſit licitum quod aliquis ſit ſolicitus in futurum.
8 Vtrum prędicta, vitia oriantur ex auaritia.

QVAESTIO LVI.

¶De præceptis pertinentibus ad prudentiam.

1 Vtrum de prudentia fuerit dandum aliquod præceptum inter præcepta decalogi.
2 Vtrum in veteri lege fuerint conuenienter poſita præcepta ꝓhibitiua de vitiis oppoſitis prudentiæ.

QVAESTIO LVII.

¶De iuſtitia. Et primo de iure.
1 Vtrum ius ſit obiectum iuſtitiæ.
2 Vtrũ ius conuenienter diuidatur in ius naturale, & poſitiuum.
3 Vtrum ius Gentium ſit idem quod ius naturale.
4 Vtrum ius dominatiuum. & ius paternum debeãt diſtingui.

QVAESTIO LVIII.

¶De iuſtitia.
1. Quid ſit iuſtitia.
2 Vtrum iuſtitia ſemper ſit ad alterum.
3 Vtrum iuſticia ſemper ſit virtus.
4 Vtrum ſit in voluntate, ſicut in ſubiecto.
5 Vtrum ſit virtus generalis.
6 Vtrum ſecundum, quod eſt virtus generalis, ſit idem in eſſentia cum omni virtute.
7 Vtrum ſit aliqua iuſtitia particularis.
8 Vtrum iuſtitia particularis habeat propriam materiam.
9 Vtrum ſit circa paſſiones, vel circa operationes tantum.
10 Vtrum medium iuſtitiæ ſit medium rei.
11 Vtrum actus iuſtitię ſit reddere vnicuique quod ſuum, eſt.
12 Vtrum iuſtitia ſit præcipua inter omnes virtutes morales.

QVAESTIO LIX.

¶De iniuſtitia
1 Vtrum iniuſtitia ſit ſpeciale vitium.
2 Vtrum iniuſta agere ſit propium iniuſti.
3 Vtrum aliquis poſſit iniuſtum pati non volens.
4 Vtrum iniuſtitia ex ſuo genere ſit peccatum mortale.

QVAESTIO LX.

¶De iudicio.
1 Vtrum iudicium ſit actus iuſtitiæ.
2 Vtrum ſit licitum iudicare.
3 Vtrum iudicandum ſit per ſuſpitiones.
4 Vtrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda.
5 Vtrum iudicium ſit ſemper ẽm leges ſcriptas proferendum.
6 Vtrum iudicium per vſurpationem peruertatur.

QVAESTIO LXI.

¶De partibus iuſtitiæ. Et primo de partibus ſubiectiuis, q̃ ſunt ſpecies iuſtitiæ.
1 Vtrum diſtributiua, & commutatiua ſint duæ ſpecies iuſtitiæ.
2 Vtrum eodem modo in eis medium accipiatur.
3 Vtrum ſit eorundem vniformis vel multiplex materia.
4 Vtrum ſecundum aliquam earum ſpecierum iuſtum ſit idem quod contrapaſſum.

QVAESTIO LXII.

¶De reſtitutione, quæ eſt actus commutatiuæ iuſtitię.
1 Vtrum reſtitutio, ſit actus commutatiuæ iuſtitiæ.
2 Vtrum ſit neceſſarium ad ſalutem omne ablatum reſtitui.
3 Vtrum oporteat illud multiplicatum reſtituere.
4 Vtrum oporteat reſtitui, quod quis non abſtulit.
5 Vtrum oporteat reſtitui ei a quo acceptum eſt.
6 Vtrum oporteat reſtituere eum, qui accepit.
7 Vtrum aliquem alium.
8 Vtrum ſit ſtatim reſtituendum.

QVAESTIO LXIII.

¶De vitiis oppoſitis prędictis iuſtitię partibus. Et primo de acceptione perſonarũ, quæ opponitur iuſtitię diſtributiuę
1 Vtrum perſonarum acceptio ſit peccatum.
2 Vtrum habeat locum in diſpenſatione ſpiritualium.
3 Vtrum habeat locum in exhibitione honoris.
4 Vtrum habeat locum in iudiciis.

QVAESTIO LXIIII.

¶De vitiis oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ. Et primo de homicidio, ꝑ quod infertur nocumẽtũ proximo in perſona.
1 Vtrum occidere animalia bruta vel etiam plantas ſit peccatum
2 Vtrum occidere peccatorem ſit licitum.
3 Vtrum hoc liceat priuatæ perſonæ, vel ſolum publicæ.
4 Vtrum hoc liceat clerico.
5 Vtrum liceat alicui occidere ſeipſum.
6 Vtrum liceat alicui occidere hominem iuſtum.
7 Vtrum liceat alicui occidere hominem ſe defendendo.

QVAESTIO LXV.

¶De iniuriis in perſonam proximi commiſſis.
1 Vtrum mutilare aliquẽ in mẽbro in aliquo caſu ſit licitum.
2 Vtrum liceat parentibus verberare filios, & dominis ſeruos.
3 Vtrum liceat aliquem hominem incarcerare.
4 Vtrum aggrauetur peccatum ex hoc, quod prædictæ iniuriæ inferuntur in perſonas aliis coniunctas.

QVAESTIO LXVI.

¶De furto, per quod infertur nocumentũ ꝓximo in rebus
1 Vtrum poſſeſſio exteriorum reum ſit homini naturalis.
2 Vtrum licitũ ſit, ꝙ aliquis rẽ aliquam poſſideat quaſi ꝓpriã.
3 Vtrum furtum ſit occulta acceptio rei alienæ.
4 Vtrum rapina ſit peccatum ſpecie differens a furto,
5 Vtrum omne furtum ſit peccatum.
6 Vtrum furtum ſit peccatum mortale.
7 Vtrum liceat furari in neceſſitate.
8 Vtrum omnis rapina ſit peccatum mortale.
9 Vtrum rapina ſit grauius peccatum quam furtum.

QVAESTIO LXVII.

¶De iuſtitia iudicis in iudicando.
1 Vtrũ aliquis poſſit iuſte iudicare eũ, qui nõ eſt ſibi ſubditus.
2 Vtrum liceat iudici ſententiam ferre contra veritatem, quam nouit propter ea, quæ ſibi proponuntur.
3 Vtrum iudex poſſit aliquem iniuſte cõdemnare nõ accuſatum
4 Vtrum poſſit licite pœnam relaxare.

QVAESTIO LXVIII.

¶De his, quæ pertinent ad iuſtam accuſationem.
1 Vtrum homo accuſare teneatur.
2 Vtrum accuſatio facienda ſit in ſcriptis.
3 Quomodo accuſatio ſit vitioſa.
4 Qualiter male accuſantes ſint puniendi.

QVAESTIO LXIX.

¶De iniuſtitia ex parte rei, ſiue accuſati in ſua defenſione,
1 Vtrum peccet, quis mortaliter negando veritatem per quam condemnaretur.
2 Vtrum liceat alicui calumnioſe ſe defendere.
3 Vtrum liceat alicui iudicium ſubterfugere appellando.
4 Vtrum liceat alicui damnato per violentiam ſe defendere, ſi adſit facultas.

QVAESTIO LXX.

¶De iniuſtitia ex parte teſtis in teſtificando.
1 Vtrum homo teneatur ad teſtimonium ferendum.
2 Vtrum duorum vel trium teſtimonium ſufficiat.
3 Vtrum alicuius teſtimonium repellatur abſque eius culpa.
4 Vtrum perhibere falſum teſtimonium ſit pctm̃ mortale.

QVAESTIO LXXI.

¶De iniuſtitia, quę ſit in iudicio ex parte aduocatorum.
1 Vtrum aduocatus teneatur p̄ſtare patrociniũ cauſæ pauperũ.
2 Vtrum aliqui debeant arceri ab officio aduocati.
3 Vtrum aduocatus peccet iniuſtam cauſam defendendo.
4 Vtrum peccet pecuniam accipiendo pro ſuo patrocinio.

QVAESTIO LXXII.

¶De iniuriis verborum, quæ fiunt extra iudicium. Et primo de contumelia.
1 Quid ſit contumelia.
2 Vtrum omnis contumelia ſit peccatum mortale.
3 Vtrum oporteat contumelioſos reprimere.
4 De origine contumeliæ.

QVAESTIO LXXIII.

¶De detractione.
1 Quid ſit detractio.
2 Vtrum detractio ſit peccatum mortale.
3 De comparatione eius ad alia peccata.

QVAESTIO LXXIIII.

¶De ſuſurratione.
1 Vtrum ſuſurratio ſit peccatum diſtinctum a detractione.
2 Quod horum ſit grauius.

QVAESTIO LXXVI.

¶De deriſione.
1 Vtrum deriſio ſit ſpeciale peccatum diſtinctum ab aliis petis, quibus per verba nocumentum proximo infertur.
2 Vtrum deriſio ſit peccatum mortale.

QVAESTIO LXXVI.

¶De maledictione.
1 Vtrum licite poſſit aliquis maledicere homini.
2 Vtrum licite poſſit aliquis maledicere irrationali creaturę.
2 Vtrum maledictio ſit peccatum mortale.
4 De comparatione eius ad alia peccata.

QVAESTIO LXXVII.

¶De fraude, quæ committitur in emptionibus, & venditionibus.
1 Vtrum liceat aliquid vendere plus, quàm valeat.
2 Vtrũ vẽditio reddatur iniuſta, & illicita ꝑꝑ defectũ rei vẽditæ
3 Vtrum venditor teneatur dicere vitium rei venditæ.
4 Vtrũ liceat negociando vendere aliquid plus, quã ſit emptum.

QVAE-

QVAESTIO LXXVIII.

¶De vſura.

1 Vtrum ſit peccatum accipere vſuram pro pecunia mutuata.
2 Vtrum liceat pro eadem quancunque commoditatẽ accipere
3 Vtrum aliquis teneatur reſtituere id, quod de pecunia vſuraria iuſto lucro lucratus eſt.
4 Vtrum liceat mutuo accipere pecuniam ſub vſura.

QVAESTIO LXXIX.

¶De duabus quaſi integralibus iuſtitiæ, quæ ſunt facere bonum, & declinare a malo.

1 Vtrum duo prædicta ſint partes iuſtitiæ.
2 Vtrum transgreſſio ſit ſpeciale peccatum.
3 Vtrum omiſſio ſit ſpeciale peccatum.
4 De comparatione omiſſionis ad transgreſſionem.

QVAESTIO LXXX.

¶De partibus potentialibus iuſtitiæ: ſcilicet de virtutibus annexis.

1 Quæ virtutes iuſtitiæ annectantur.

QVAESTIO LXXXI.

¶De ſingulis virtutibus iuſtitiæ annexis. Et primo de religione ſecundum ſe.

1 Vtrum religio conſiſtat tantum in ordine ad deum.
2 Vtrum religio ſit virtus.
3 Vtrum religio ſit vna virtus.
4 Vtrum religio ſit ſpecialis virtus.
5 Vtrum religio ſit virtus theologica.
6 Vtrum religio ſit præferenda aliis virtutibus moralibus.
7 Vtrum religio habeat exteriores actus.
8 Vtrum religio ſit eadem ſanctitati.

QVAESTIO LXXXII.

¶De actibus interioribus religionis. Et primo de deuotiõe.

1 Vtrum deuotio ſit ſpecialis actus.
2 Vtrum deuotio ſit actus religionis.
3 Vtrum contemplatio ſeu meditatio ſit cauſa deuotionis.
4 Vtrum lætitia ſit deuotionis effectus.

QVAESTIO LXXXIII.

¶De oratione.

1 Vtrum oratio ſit actus appetitiuæ virtutis vel cognitiuæ.
2 Vtrum conueniens ſit orare.
3 Vtrum oratio ſit actus religionis.
4 Vtrum ſolus deus ſit orandus.
5 Vtrum oratione ſit aliquid determinate petendum.
6 Vtrum orando debeamus temporalia petere.
7 Vtrum pro aliis orare debeamus.
8 Vtrum debemus orare pro inimicis.
9 De ſeptem petitionibus orationis dominicæ.
10 Vtrum orare ſit proprium rationalis creaturę.
11 Vtrum ſancti in patria orent pro nobis.
12 Vtrum oratio debeat eſſe vocalis.
13 Vtrum attentio requiratur ad orationem.
14 Vtrum oratio debeat eſſe diuturna.
15 Vtrum oratio ſit efficax ad impetrandum, quod petitur.
16 Vtrum oratio ſit meritoria.
17 De ſpeciebus orationis.

QVAESTIO LXXXIIII.

¶De actibus exterioribus latriæ. Et primo de adoratione p quam aliquis corpus ſuum ad deum venerandum exhibet.

1 Vtrum adoratio ſit actus latriæ.
2 Vtrum adoratio importet actum interiorem vel exteriorem.
3 Vtrum adoratio requirat determinationem loci.

QVAESTIO LXXXV.

¶De actibus latriæ, quibus aliquid de rebus exterioribus deo offertur. Et primo de ſacrificiis.

1 Vtrum offerre ſacrificium deo ſit de lege naturæ.
2 Vtrum ſoli deo ſit ſacrificium offerendum.
3 Vtrum deo offerre ſacrificium ſit ſpiritualis actus virtutis.
4 Vtrum omnes teneantur ad ſacrificium offerendum.

QVAESTIO LXXXVI.

¶De oblationibus, & primitijs.

1 Vtrum aliquæ oblationes ſint de neceſſitate præcepti.
2 Quibus oblationes debeantur.
3 De quibus rebus oblationes fieri debeant.
4 Vtrum homines de neceſſitate teneantur ad oblationes primitiarum.

QVAESTIO LXXXVII.

1 Vtrum homines teneantur ad ſoluendas decimas de neceſſitate præcepti.
2 Vtrum homines teneantur de omnibus rebus decimas dare.
3 Vtrum decimę debeantur ſolum clericis.
4 Vtrum clerici teneantur decimas dare.

QVAESTIO LXXXVIII.

¶De voto, per quod ex cultu latriæ aliquid deo promittit.

1 Quid ſit votum.
2 Quid cadat ſub voto.
3 Vtrum omne votum obliget ad ſui obſeruationem.
4 Vtrum expediat aliquid vouere, & ad quid ſit vtile.
5 Vtrum vouere ſit actus latrię, vel religionis.
6 Vtrũ ſit magis meritoriũ facere aliquid ex voto, q̃ ſine voto.
7 De ſolennitate voti per quid ſ. ſolennizetur.
8 Vtrum illi, qui ſunt ſubiecti poteſtati alterius poſſint vouere.
9 Vtrum pueri poſſint voto obligari ad religionis ingreſſum.
10 Vtrum votum ſit diſpenſabile vel commutabile.
11 Vtrum requiratur in diſpenſatione voti ſuperioris authoritas.

QVAESTIO LXXXIX.

¶De iuramento, per quod aſſumitur nomen diuinũ ad verba confirmanda.

1 Quid ſit iuramentum.
2 Vtrum iuramentum ſit licitum.
3 Vtrum iuſtitia, & iudicium, & veritas ſint comites iuramenti.
4 Vtrum iuramentum ſit actus latriæ.
5 Vtrum iuramentũ ſit appetendum, & frequentandũ tãquam vtile, & bonum
6 Vtrum liceat iurare per creaturam.
7 Vtrum iuramentum ſit obligatorium.
8 Quę ſit maior obligatio, vtrum iuramenti, vel voti.
9 Vtrum in iuramento poſſit diſpenſari.
10 Quibus, & quando liceat iurare.

QVAESTIO XC.

¶De adiuratione per quam aſſumitur nomen diuinum.

1 Vtrum liceat adiurare homines.
2 Vtrum liceat adiurare dæmones.
3 Vtrum liceat adiurare irrationales creaturas.

QVAESTIO XCI.

¶De laude dei.

1 Vtrum deus ſit ore laudandus.
2 Vtrum in laudibus dei ſint cantus adhibendi.

QVAESTIO XCII.

¶De ſuperſtitione, quæ opponitur religioni.

1 Vtrum ſuperſtitio ſit vitium religioni contrarium.
2 Vtrum ſuperſtitio habeat plures partes, ſeu ſpecies.

QVAESTIO XCIII.

¶De ſpeciebus ſuperſtitionis. Et primo quantum ad indebitum cultum veri Dei.

1 Vtrum in cultu veri dei poſſit eſſe aliquid pernitioſum.
2 Vtrum poſſit ibi eſſe aliquid ſuperfluum.

QVAESTIO XCIIII.

¶De idolatria.

1 Vtrum idolatria ſit ſpecies ſuperſtitionis.
2 Vtrum idolatria ſit peccatum.
3 Vtrum ſit grauiſſimum peccatorum.
4 Vtrum cauſa idolatriæ ſit ex parte hominis.

QVAESTIO XCV.

¶De diuinationibus.

1 Vtrum diuinatio ſit peccatum.
2 Vtrum ſit ſpecies ſuperſtitionis.
3 De ſpeciebus diuinationis.
4 Vtrum diuinatio quę ſit per dæmones ſit licita.
6 Vtrum diuinatio, quæ ſit per ſomnia ſit licita.
7 Vtrum diuinationes, quæ ſiũt per auguria, & alias huiuſmodi obſeruantias ſint licitæ.
8 Vtrum diuinatio, quæ ſit per ſortes ſit licita.

QVAESTIO XCVI.

¶De ſuperſtitionibus obſeruantiarum.

1 Vtrum vti obſeruantiis puta artis notoriæ ad ſcientiam acquirendam ſit licitum.
2 Vtrum vti obſeruantiis ad immutationem corporum (puta ad ſanitatem, & huiuſmodi) ſit licitum.
3 Vtrum vti obſeruantiis ad præcognoſcendum aliqua fortunia vel infortunia ſit licitum.
4 Vtrum vti ſuſpenſionibus ſacrorum verborum ad collum, ſit licitum.

QVAESTIO XCVII.

¶De tentatione, qua deus tentatur.

1 In quo conſiſtat dei tentatio.
2 Vtrum tentare Deum ſit peccatum.
3 Cui virtuti opponatur, vtrum ſcilicet religioni.
4 Vtrum tentare deum ſit grauius peccatum quam ſuperſtitio.

QVAESTIO XCVIII.

¶De periurio.

1 Vtrum falſitas requiratur ad periurium.
2 Vtrum periurium ſemper ſit peccatum.
3 Vtrum ſemper ſit peccatum mortale,

4 Vtrum

4 Vtrum peccet ille, qui iniungit iuramentum periurio.

QVAESTIO XCIX.

¶De ſacrilegio.
1 Quid ſit ſacrilegium.
2 Vtrum ſit ſpeciale peccatum.
3 De ſpeciebus ſacrilegii.
4 De pœna ſacrilegii.

QVAESTIO C.

¶De ſimonia.
1 Quid ſit ſimonia.
2 Vtrum liceat pro ſacramentis pecuniam accipere.
3 Vtrum liceat pecuniam accipere pro ſpiritualibus actibus.
4 Vtrum liceat vendere ea, quę ſunt ſpiritualibus annexa.
5 Vtrum ſolum munus a manu faciat ſimoniacũ, an etiã munus a lingua, & ab obſequio.

QVAESTIO CI.

¶De pietate.
1 Ad quos pietas ſe extendat.
2 Quid per pietatem aliquibus exhibeatur.
3 Vtrum religionis obtentu ſit pietatis officium prætermittendum.

QVAESTIO CII.

¶De obſeruantia.
1 Vtrum obſeruantia ſit ſpecialis virtus ab aliis diſtincta.
2 Quid ſit obſeruantia.
3 Vtrum obſerantia ſit potior virtus, quam pietas.

QVAESTIO CIII.

¶De dulia, quæ eſt pars obſeruantiæ.
1 Vtrum honor ſit aliquid ſpirituale vel corporale.
2 Vtrum honor debeatur ſolis ſuperioribus.
3 Vtrum dulia cuius eſt exhibere honorem vel cultum ſuperioribus, ſit ſpecialis virtus a latria diſtincta.
4 Vtrum dulia per ſpecies diſtinguatur.

QVAESTIO CIIII.

¶De obedientia, quæ eſt pars obſeruantiæ.
1 Vtrum homo debeat homini obedire.
2 Vtrum obedientia ſit ſpecialis virtus.
3 Vtrum obedientia ſit maxima virtutum.
4 Vtrum Deo ſit in omnibus obediendum.
5 Vtrum ſubditi ſuis prælatis teneantur in omnibus obedire.
6 Vtrum fideles teneantur poteſtatibus ſæcularibus obedire.

QVAESTIO CV.

¶De inobedientia.
1 Vtrum inobedientia ſi peccatum mortale.
2 Vtrum inobedientia ſit grauiſſimum peccatorum.

QVAESTIO CVI.

¶De gratia ſiue gratitudine.
1 Vtrum gratia ſit ſpecialis virtus ab alijs diſtincta.
2 Vtrum innocẽs teneatur ad maiores gratiarum actiones Deo quam pœnitens.
3 Vtrum homo teneat ſemper ad gratias pro beneficiis humanis reddendas.
4 Vtrum retributio gratiarum ſit differenda.
5 Vtrum ſit menſuranda ſecundum acceptum beneficium vel ſecundum dantis affectum.
6 Vtrum oporteat aliquid maius rependere.

QVAESTIO CVII.

¶De ingratitudine.
1 Vtrum ingratitudo ſit peccatum.
2 Vtrum ſit peccatum ſpeciale.
3 Vtrum omnis ingratitudo ſit peccatum mortale.
4 Vtrum ingratis ſint beneficia ſubtrahenda.

QVAESTIO CVIII.

¶De vendicatione.
1 Vtrum vindicatio ſit licita.
2 Vtrum ſit ſpecialis virtus.
3 De modo vindicandi.
4 In quos ſit vindicta exercenda.

QVAESTIO CIX.

¶De veritate.
1 Vtrum veritas ſit virtus.
2 Vtrum ſit ſpecialis virtus.
3 Vtrum ſit pars iuſtitiæ.
4 Vtrum magis declinet in minus.

QVAESTIO CX.

¶De mendacio, quod eſt vitium veritati oppoſitum.
1 Vtrum mendacium ſemper opponatur veritati quaſi continens falſitatem.
2 De ſpeciebus medacii.
3 Vtrum mendacium ſemper ſit peccatum.
4 Vtrum ſemper ſit peccatum mortale.

QVAESTIO CXI.

¶De ſimulatione, & hypocriſi.
1 Vtrum omnis ſimulatio ſit peccatum mortale.
2 Vtrum hypocriſis ſit ſimulatio.
3 Vtrum hypocriſis opponatur veritati.
4 Vtrum ſit peccatum mortale.

QVAESTIO CXII.

¶De iactantia.
1 Cui virtuti opponatur.
2 Vtrum ſit peccatum mortale.

QVAESTIO CXIII.

¶De ironia
1 Vtrum ironia ſit peccatum.
2 Vtrum ſit minus peccatum, quam iactantia.

QVAESTIO CXIIII.

¶De amicitia, quæ affabilitas dicitur.
1 Vtrum ſit ſpecialis virtus.
2 Vtrum ſit pars iuſtitiæ.

QVAESTIO CXV.

¶De adulatione.
1 Vtrum adulatio ſit peccatum.
2 Vtrum ſit peccatum mortale.

QVAESTIO CXVI.

¶De litigio.
1 Vtrum opponatur virtuti amicitiæ.
2 Vtrum ſit maius peccatum, quam adulatio.

QVAESTIO CXVII.

¶De liberalitate.
1 Vtrum liberalitas ſit virtus.
2 Quæ ſit eius materia.
3 Quis ſit actus.
4 Vtrum magis pertineat ad liberalem dare, quam accipere.
5 Vtrum liberalitas ſit pars iuſtitię.
6 Vtrum liberalitas ſit maxima virtutum.

QVAESTIO CXVIII.

¶De vitiis, quæ opponunt liberalitati. Et primo de auaritia
1 Vtrum auaritia ſit peccatum.
2 Vtrum ſit ſpeciale peccatum.
3 Cui uirtuti opponatur, vtrum ſ. liberalitati.
4 Vtrum ſit peccatum mortale.
5 Vtrum ſit grauiſſimum peccatorum.
6 Vtrum ſit peccatum carnale uel ſpirituale.
7 Vtrum ſit vitium capitale.
8 De filiabus eius.

QVAESTIO CXIX.

¶De prodigalitate.
1 Vtrum opponatur auaritiæ.
2 Vtrum ſit peccatum.
3 Vtrum ſit grauius peccatum, quàm auaritia.

QVAESTIO CXX.

¶De epicheia.
1 Vtrum epicheia ſit virtus.
2 Vtrum ſit pars iuſtitiæ.

QVAESTIO CXXI.

¶De dono correſpondente iuſtitiæ, ſ. de pietate.
1 Vtrum pietas ſit donum ſpiritus ſancti.
2 Vtrum aliquid in beatitudinis fructibus pietati reſpondeat.

QVAESTIO CXXII.

¶De præceptis iuſtitiæ.
1 Vtrum præcepta decalogi ſint præcepta iuſtitiæ.
2 De primo præcepto decalogi vtrum conuenienter tradatur.
3 De ſecundo.
4 De tertio.
5 De quarto.
6 De aliis ſex.

QVAESTIO CXXIII.

¶De fortitudine.
1 Vtrum fortitudo ſit uirtus.
2 Vtrum ſit uirtus ſpecialis.
3 Vtrum ſit circa timores & audacias.
4 Vtrum ſit ſolum circa timores mortis.
5 Vtrum ſit ſolum in rebus bellicis.
6 Vtrum ſuſtinere ſit præcipuus actus eius.
7 Vtrum operetur propter proprium bonum.
8 Vtrum habeat delectationem in ſuo actu.
9 Vtrum fortitudo maxime conſiſtat in repentinis.
10 Vtrum vtatur ira in ſua operatione.
11 Vtrum ſit virtus cardinalis.
12 Vtrum fortitudo præcellat omnes alias uirtutes.

QVAESTIO CXXIIII.

¶De præcipuo actu fortitudinis, ſcilicet martyrio.

1 Vtrum martyrium ſit actus virtutis.
2 Cuius virtutis ſit actus.
3 De perfectione huius actus.
4 De pœna martyrii.
5 De cauſa martyrii.

QVAESTIO CXXV.

¶De vitiis oppoſitis fortitudini. Et primo de timore.

1 Vtrum timor ſit peccatum.
2 Vtrum timor opponatur fortitudini.
3 Vtrum ſit peccatum mortale.
4 Vtrum excuſet, vel diminuat peccatum.

QVAESTIO CXXVI.

¶De vitio intimiditatis.

1 Vtrum intimidum eſſe ſit peccatum.
2 Vtrum opponatur fortitudini.

QVAESTIO CXXVII.

¶De audacia.

1 Vtrum audacia ſit peccatum.
2 Vtrum opponatur fortitudini.

QVAESTIO CXXVIII.

¶De partibus fortitudinis in communi.

1 Quæ ſint fortitudinis partes.

QVAESTIO CXXIX.

De partibus fortitudinis in ſpeciali. Et primo de magnanimitate.

1 Vtrum magnanimitas ſit circa honores.
2 Vtrum ſit ſolum circa magnos honores.
3 Vtrum ſit virtus.
4 Vtrum ſit ſpecialis virtus.
5 Vtrum ſit pars fortitudinis.
6 Quomodo ſe habeat ad fiduciam.
7 Quomodo ſe habeat ad ſecuritatem.
8 Quomodo ſe habeat ad bona fortunæ.

QVAESTIO CXXX.

¶De præſumptione, quæ opponitur magnanimitati ſecundum exceſſum.

1 Vtrum præſumptio ſit peccatum.
2 Vtrum opponatur magnanimitati per exceſſum.

QVAESTIO CXXXI.

¶De ambitione, quæ ſimiliter magnanimitati opponitur.

1 Vtrum ambitio ſit peccatum.
2 Vtrum opponatur magnanimitati per exceſſum.

QVAESTIO CXXXII.

De inani gloria, quæ ſimiliter opponitur magnanimitati.

1 Vtrum appetitus gloriæ ſit peccatum.
2 Vtrum magnanimitati opponatur.
3 Vtrum ſit peccatum mortale.
4 Vtrum ſit vitium capitale.
5 De filiabus eius quot, & quæ ſunt.

QVAESTIO CXXXIII.

¶De puſillanimitate, quæ opponitur magnanimitati ſecundum defectum.

1 Vtrum ſit peccatum.
2 Cui virtuti opponatur.

QVAESTIO CXXXIIII.

¶De magnificentia.

1 Vtrum magnificentia ſit virtus.
2 Vtrum ſit virtus ſpecialis.
3 Quæ ſit materia eius.
4 Vtrum ſit pars fortitudinis.

QVAESTIO CXXXV.

¶De vitiis oppoſitis magnificentiæ.

1 Vtrum magnificentia ſit vitium
2 Vtrum paruificentiæ aliquod vitium opponatur.

QVAESTIO CXXXVI.

¶De patientia.

1 Vtrum patientia ſit virtus.
2 Vtrum ſit maxima virtutum.
3 Vtrum poſſit haberi ſine gratia.
4 Vtrum ſit pars fortitudinis.
5 Vtrum ſit idem cum longanimitate.

QVAESTIO CXXXVII.

¶De perſeuerantia.

1 Vtrum perſeuerantia ſit virtus.
2 Vtrum ſit pars fortitudinis.
3 Vtrum conſtantia pertineat ad perſeuerantiam.
4 Vtrum indigeat auxilio gratiæ.

QVAESTIO CXXXVIII.

¶De vitiis oppoſitis perſeuerantiæ.

1 Vtrum mollities opponatur perſeuerantiæ.
2 Vtrum pertinacia opponatur perſeuerantiæ.

QVAESTIO CXXXIX.

¶De dono correſpondente fortitudini.

1 Vtrum fortitudo ſit donum.
2 Vtrum quarta beatitudo ſcilicet Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt, reſpondeat dono fortitudinis.

QVAESTIO CXL.

¶De præceptis fortitudinis.

1 De Præcepto ipſius fortitudinis.
2 De præcepto partium eius.

QVAESTIO CXLI.

¶De temperantia.

1 Vtrum temperantia ſit virtus.
2 Vtrum ſit virtus ſpecialis.
3 Vtrum ſit ſolum circa concupiſcentias, & delectationes.
4 Vtrum ſit circa delectationes guſtus inquantum eſt guſtus, vel ſolum inquantum eſt tactus quidam.
5 Quæ ſit regula temperantiæ.
6 Vtrum ſit uirtus cardinalis ſeu principalis.
7 Vtrum ſit potiſſima virtutum.

QVAESTIO CXLII.

¶De vitiis oppoſitis temperantiæ.

1 Vtrum inſenſibilitas ſit peccatum.
2 Vtrum intemperantia ſit vitium puerile.
3 Vtrum timiditas ſit maius uitium quam intemperantia.
4 Vtrum vitium intemperantiæ ſit maxime exprobabile.

QVAESTIO CXLIII.

De partibus temperantiæ in generali.

1 Vtrum conuenienter aſſignentur partes temperantiæ.

QVAESTIO CXLIIII.

¶De ſingulis partibus temperantiæ in ſpeciali. Et primo de verecundia, quæ eſt quaſi pars integralis temperantiæ.

1 Vtrum verecundia ſit virtus.
2 De quibus ſit verecundia.
3 A quibus homo verecundetur.
4 Quorum ſit verecundari.

QVAESTIO CXLV.

¶De honeſtate, quæ eſt pars integralis temperantiæ.

1 Quomodo honeſtum ſe habeat ad uirtutem.
2 Quomodo ſe habeat ad decorem.
3 Quomodo ſe habeat ad utile, & delectabile.
4 Vtrum honeſtas ſit temperantiæ pars.

QVAESTIO CXLVI.

¶De abſtinentia, quæ eſt pars ſubiectiua temperantiæ.

1 Vtrum abſtinentia ſit virtus.
2 Vtrum ſit uirtus ſpecialis.

QVAESTIO CXLVII.

¶De ieiunio, quod eſt actus abſtinentiæ.

1 Vtrum ieiunium ſit actus virtutis.
2 Vtrum ieiunium ſit actus abſtinentiæ.
3 Vtrum ieiunium cadat ſub præcepto.
4 Vtrum aliquis excuſetur ab obſeruantia huius præcepti.
5 De tempore ieiunii vtrum conuenienter aſſignetur.
6 Vtrum ſemel comedere requiratur ad ieiunium.
7 Vtrum hora nona conuenienter taxetur ieiunantibus ad comedendum.
8 Vtrum conuenienter prohibeantur aliqui cibi ieiunantibus.

QVAESTIO CXLVIII.

¶De regula, quæ opponitur ieiunio.

1 Vtrum gula ſit peccatum.
2 Vtrum ſit peccatum mortale.
3 Vtrum ſit maximum peccatorum.
4 Vtrum ſpecies gulæ conuenienter aſſignentur.
5 Vtrum ſit uitium capitale.
6 Vtrum conuenienter aſſignentur gulæ quinque filiæ.

QVAESTIO CXLIX.

¶De ſobrietate, quæ eſt ſpecialiter circa potum.

1 Quæ ſit materia ſobrietatis.
2 Vtrum vſus vini ſit licitus.
3 Quibus competat ſobrietas.

QVAESTIO CL.

¶De ebrietate, quæ opponitur ſobrietati.

1 Vtrum ebrietas ſit peccatum.
2 Vtrum ſit peccatum mortale.
3 Vtrum ſit grauiſſimum peccatorum.
4 Vtrum excuſet a peccato.

QVAE-

QVAESTIO CLI.

¶De caſtitate, quæ eſt pars ſubiectiua temperantiæ.

1 Vtrum caſtitas ſit uirtus.
2 Vtrum ſit virtus generalis.
3 Vtrum ſit virtus diſtincta ab abſtinentia.
4 Quomodo ſe habeat ad pudicitiam.

QVAESTIO CLII.

¶De virginitate, quæ eſt pars caſtitatis.

1 In quo conſiſtat virginitas.
2 Vtrum ſit licita.
3 Vtrum ſit uirtus.
4 Vtrum ſit excellentior matrimonio.
5 Vtrum ſit maxima uirtutum.

QVAESTIO CLIII.

¶De luxuria, quæ opponitur caſtitati.

1 Quæ ſit materia luxuriæ.
2 Vtrum omnis concubitus ſit illicitus.
3 Vtrum luxuria ſit peccatum mortale.
4 Vtrum luxuria ſit vitium capitale.
5 De filiabus eius.

QVAESTIO CLIIII.

¶De partibus luxuriæ.

1 Vtrum conuenienter aſſignentur ſex ſpecies luxuriæ.
2 Vtrum fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale.
3 Vtrum ſit maximum peccatorum.
4 Vtrum in tactibus, & oſculis, & aliis huiuſmodi illecebris cõſiſtat peccatum mortale.
5 Vtrum nocturna pollutio ſit peccatum.
6 Vtrum ſtuprum ſit ſpecies luxuriæ.
7 Vtrum raptus ſit ſpecies luxuriæ.
8 Vtrum adulterium ſit determinata ſpecies diſtincta ab aliis.
9 Vtrum inceſtus ſit determinata ſpecies luxuriæ.
10 Vtrum ſacrilegium ſit ſpecies determinata luxuriæ.
11 Vtrum incæſtus ſit determinata ſpecies luxuriæ.

QVAESTIO CLV.

¶De partibus potentialibus temperantiæ. Et primo de continentia.

1 Vtrum continentia ſit virtus.
2 Vtrum materia continentiæ ſint concupiſcentiæ delectationum tactus.
3 Quid ſit eius ſubiectum.
4 Vtrum continentia ſit melior, quam temperantia.

QVAESTIO CLVI.

¶De incontinentia.

1 Vtrum incontinentia pertineat ad animam, vel ad corpus.
2 Vtrum incontinentia ſit peccatum.
3 De comparatione incontinentiæ ad intemperantiam.
4 Quis ſit turpior, vtrum incontinens iræ, vel incontinens concupiſcentiæ.

QVAESTIO CLVII.

¶De clementia, & manſuetudine, quæ ſunt partes temperantiæ.

1 Vtrum clementia, & manſuetudo ſint idem
2 Vtrum vtraque earum ſit virtus.
3 Vtrum vtraque earum ſit pars temperantiæ.
4 Vtrum hæ duæ ſint potiſſimæ uirtutes.

QVAESTIO CLVIII.

¶De iracundia, quę opponitur manſuetudini.

1 Vtrum iraſci poſſit eſſe licitum.
2 Vtrum ira ſit peccatum.
3 Vtrum ſit peccatum mortale.
4 Vtrum ſit grauiſſimum peccatorum.
5 Vtrum conuenienter aſſignentur ſpecies iracundiæ, & quæ ſint.
6 Vtrum ira ſit uitium capitale.
7 Quæ, & quot ſint filię eius.
8 Vtrum ira habeat vitium oppoſitum.

QVAESTIO CLIX.

¶De crudelitate, quæ opponitur clementiæ.

1 Vtrum opponatur clementię.
2 De comparatione eius ad ſęuitiam, vel feritatem.

QVAESTIO CLX.

¶De modeſtia in communi.

1 Vtrum modeſtia ſit pars temperantiæ.
2 Vtrum modeſtia ſit circa exteriores actiones.

QVAESTIO CLXI.

¶De ſpeciebus modeſtiæ. Et primo de humilitate.

1 Vtrum humilitas ſit uirtus.
2 Vtrum conſiſtat in appetitu, vel in iudicio rationis.
3 Vtrum aliquis per humilitatem debeat ſe omnib. ſubiicere.
4 Vtrum humilitas ſit pars modeſtiæ, vel temperantiæ.
5 Vtrum ſit maxima virtutum.
6 De gradibus humilitatis.

QVAESTIO CLXII.

¶De ſuperbia in communi.

1 Vtrum ſuperbia ſit peccatum.
2 Vtrum ſit uitium ſpeciale.
3 Vtrum ſit in iraſcibili, ſicut in ſubiecto.
4 De ſpeciebus ſuperbiæ.
5 Vtrum ſit peccatum mortale.
6 Vtrum ſit grauiſſimum peccatorum.
7 Vtrum ſit primum omnium peccatorum.
8 Vtrum ſuperbia ſit uitium capitale.

QVAESTIO CLXIII.

¶De peccato primi hominis, quod fuit per ſuperbiam.

1 Vtrum primum peccatum primi hominis fuerit ſuperbia.
2 Quid primus homo peccando appetierit.
3 Vtrum eius peccatum fuerit grauius omnibus aliis peccatis.
4 Quis plus peccauerit vtrum vir, vel mulier.

QVAESTIO CLXIIII.

¶De pœna primi peccati.

1 Vtrum mors fuerit pœna peccati primorum parentum.
2 Vtrum pœnæ particulares primorum parentum conuenienter aſſignentur in ſcriptura.

QVAESTIO CLXV.

¶De tentatione primorum parentum.

1 Vtrum fuerit conueniens, quod homo a diabolo tentaretur.
2 Vtrum modus, & ordo primæ tentationis fuerit conueniens.

QVAESTIO CLXVI.

De ſtudioſitate, quæ eſt pars temperantiæ.

1 Quæ ſit materia ſtudioſitatis.
2 Vtrum ſtudioſitas ſit pars temperantiæ.

QVAESTIO CLXVII.

¶De curioſitate, quæ opponitur ſtudioſitati.

1 Vtrum uitium curioſitatis poſſit eſſe in cognitione intellectiua.
2 Vtrum ſit in cognitione ſenſitiua.

QVAESTIO CLXVIII.

¶De modeſtia, quæ conſiſtit in exterioribus motibus corporis,

1 Vtrum in exterioribus motibus corporis, qui ſerio aguntur, poſſit eſſe uirtus, & uitium.
2 Vtrum circa actiones ludi poſſit eſſe aliqua uirtus.
3 Vtrum in ſuperfluitate ludi poſſit eſſe aliquod vitium.

QVAESTIO CLXIX.

¶De modeſtia ſecundum, quod conſiſtit in exteriori apparatu.

1 Vtrum circa exteriorem apparatum poſſit eſſe virtus, & vitium.
2 Vtrum mulieres mortaliter peccent in ſuperfluo ornatu.

QVAESTIO CLXX.

¶De præceptis temperantiæ.

1 Vtrum præcepta temperantiæ conuenienter in lege diuina tradantur.
2 Vtrum præcepta de uirtutibus annexis temperantiæ conuenienter in ſcriptura tradantur.

QVAESTIO CLXXI.

¶De prophetia quantum ad eius eſſentiam.

1 Vtrum pertineat ad cognitionem.
2 Vtrum ſit habitus.
3 Vtrum ſit ſolum futurorum contingentium.
4 Vtrum propheta cognoſcat omnia prophetabilia.
5 Vtrum propheta diſcernat ea, quę diuinitus percipit ab his, quæ proprio ſpiritu uidet.
6 Vtrum prophetiæ poſſit ſubeſſe falſum.

QVAESTIO CLXXII.

¶De cauſa prophetiæ.

1 Vtrum prophetia ſit naturalis.
2 Vtrum ſit a Deo mediantibus angelis.
3 Vtrum ad prophetiam requiratur naturalis diſpoſitio.
4 Vtrum requiratur bonitas morum.
5 Vtrum ſit aliqua prophetia a dæmonibus.
6 Vtrum prophetę dæmonum aliquando dicant uerum.

QVAESTIO CLXXIII.

¶De modo cognitionis propheticæ.

1 Vtrum prophetę uideant ipſam Dei eſſentiam.
2 Vtrum ipſa reuelatio prophetica fiat per influentiam aliquarum ſpecierum per ſolam influentiam luminis.
3 Vtrum prophetica reuelatio ſemper ſit cum alienatione a ſenſibus.

4 Vtrum prophetia ſemper ſit cum cognitione eorum, quæ prophetantur.

QVAESTIO CLXXIIII.

¶De diuiſione prophetiæ.

1 De diuiſione prophetiæ in duas ſpecies.
2 Vtrum ſit altior prophetia, quæ eſt ſine imaginaria viſione.
3 De diuerſitate graduum prophetiæ.
4 Vtrum Moyſes fuerit eximius prophetarum.
5 Vtrum aliquis comprehenſor poſſit eſſe propheta.
6 Vtrum prophetia creuerit per temporis proceſſum.

QVAESTIO CLXXV.

¶De raptu.

1 Vtrum anima hominis rapiatur ad diuina.
2 Vtrum raptus pertineat ad vim cognoſcitiuam, vel ad appetitiuam.
3 Vtrum Paulus in raptu viderit Dei eſſentiam.
4 Vtrum fuerit alienatus a ſenſibilibus.
5 Vtrum totaliter fuerit anima a corpore ſeparata in ſtatu illo.
6 Quid circa hoc ſciuerit, & quid ignorauerit.

QVAESTIO CLXXVI.

¶De gratiis gratis datis quantum ad genera linguarum.

1 Vtrum per gratiam linguarum homo adipiſcatur ſcientiam omnium linguarum.
2 Vtrum donum linguarum ſit excellentius, quam donum prophetiæ.

QVAESTIO CLXXVII.

¶De gratia ſermonis ſapientiæ ſeu ſcientiæ.

1 Vtrum in ſermone conſiſtat aliqua gratia gratis data.
2 Vtrum hæc gratia pertineat etiam ad mulieres.

QVAESTIO CLXXVIII.

¶De gratia miraculorum.

1 Vtrum ſit aliqua gratia gratis data faciendi miracula.
2 Vtrum mali poſſint facere miracula.

QVAESTIO CLXXIX.

¶De diuiſione vitæ per actiuam, & contemplatiuam.

1 Vtrum vita conuenienter diuidatur per actiuam, & contemplatiuam.
2 Vtrum diuiſio ſit ſufficiens.

QVAESTIO CLXXX.

¶De vita contemplatiua.

1 Vtrum vita contemplatiua pertineat tantum ad intellectum, an conſiſtat etiam in affectu.
2 Vtrum ad vitam contemplatiuam, pertineant virtutes morales.
3 Vtrum vita contemplatiua conſiſtat ſolum in vno actu, aut in pluribus.
4 Vtrum ad vitam contemplatiuam pertineat conſideratio cuiuſcumque veritatis.
5 Vtrum uita contemplatiua hominis poſſit in ſtatu eleuari, vſque ad Dei viſionem.
6 De motibus contemplationis, quos Dionyſius aſſignat quarto ca. de diui. nomi.
7 De delectatione contemplationis.
8 De duratione contemplationis

QVAESTIO CLXXXI.

¶De vita actiua.

1 Vtrum omnia opera virtutum moralium pertineant ad vitam actiuam.
2 Vtrum prudentia pertineat ad vitam actiuam.
3 Vtrum doctrina pertineat ad uitam actiuam.
4 Vtrum vita actiua maneat poſt hanc uitam.

QVAESTIO CLXXXII.

¶De comparatione uitæ actiuæ ad contemplatiuam.

1 Quę ſit potior ſiue dignior.
2 Quæ ſit maioris meriti.
3 Vtrum vita contemplatiua impediatur per actiuam.
4 De ordine vtriuſque.

QVAESTIO CLXXXII.

¶De officiis, & ſtatibus hominum in generali.

1 Quid faciat in hominibus ſtatum.
2 Vtrum in hominibus debeant eſſe diuerſi ſtatus, ſiue diuerſa officia.
3 Differentia officiorum.
4 De differentia ſtatuum.

QVAESTIO CLXXXIIII.

¶De ſtatu perfectionis in communi.

1 Vtrum perfectio attendatur ſecundum charitatem.
2 Vtrum aliquis poſſit eſſe perfectus in hac vita.
3 Vtrum perfectio huius vitæ conſiſtat principaliter in conſiliis, vel in præceptis.
4 Vtrum quicumque eſt perfectus ſit in ſtatu perfectionis.
5 Vtrum prælati, & religioſi ſint ſpecialiter in ſtatu perfectionis.
6 Vtrum omnes prælati ſint in ſtatu perfectionis.
7 Vtrum ſtatus epiſcoporum ſit perfectior, quam ſtatus religioſorum.
8 De comparatione religioſorum ad plebanos, & archidiaconos.

QVAESTIO CLXXXV.

¶De his, quæ pertinent ad ſtatum epiſcoporum.

1 Vtrum liceat epiſcopatum appetere.
2 Vtrum epiſcopatum finaliter recuſare.
3 Vtrum oporteat ad epiſcopatum eligere meliorem.
4 Vtrum epiſcopus poſſit ad religionem tranſire.
5 Vtrum liceat ei corporaliter ſuos ſubditos deſerere.
6 Vtrum epiſcopus poſſit habere proprium.
7 Vtrum peccet mortaliter bona eccleſiaſtica pauperibus non erogando.
8 Vtrum religioſi, qui ad epiſcopatum aſſumuntur teneantur ad obſeruantias regulares.

QVAESTIO CLXXXVI.

¶De ſtatu religionis quantum ad ea, in quibus conſiſtit principaliter religionis ſtatus.

1 Vtrum ſtatus religioſorum, ſit perfectus.
2 Vtrum religioſi teneantur ad omnia conſilia.
3 Vtrum uoluntaria paupertas requiratur ad religionem.
4 Vtrum requiratur continentia.
5 Vtrum requiratur obedientia.
6 Vtrum requiratur, quod hæc cadant ſub voto.
7 De ſufficientia horum votorum.
8 Vtrum uotum obedientię ſit potiſſimum inter tria vota.
9 Vtrum religioſi ſemper peccent mortaliter tranſgrediendo ea, quæ ſunt in regula.
10 Vtrum religioſus eodem genere peccati grauius peccet, quam ſæcularis.

QVAESTIO CLXXXVII.

¶De his, quæ competunt religioſis.

1 Vtrum liceat eis docere prædicare, & alia huiuſmodi facere.
2 Vtrum liceat eis de negociis ſæcularibus ſe intromittere.
3 Vtrum teneantur manibus operari.
4 Vtrum liceat eis de eleemoſynis viuere.
5 Vtrum liceat eis mendicare.
6 Vtrum liceat eis veſtimenta cæteris viliora deferre.

QVAESTIO CLXXXVIII.

¶De differentia religionum.

1 Vtrum ſint diuerſæ religiones, vel vna tantum.
2 Vtrum aliqua religio inſtitui poſſit ad opera uitæ actiuæ.
3 Vtrum aliqua religio inſtitui poſſit ad militandum.
4 Vtrum aliqua religio inſtitui poſſit ad prædicandum, & huiuſmodi opera exercenda.
5 Vtrum aliqua religio poſſit inſtitui ad ſtudium ſcientiæ.
6 Vtrum religio, quæ ordinatur ad vitam contemplatiuam ſit potior ea, quæ ordinatur ad uitam actiuam.
7 Vtrum habere aliquid in communi diminuat de perfectione religionis.
8 Vtrum religio ſolitariorum ſit præferenda religioni in ſocietate uiuentium.

QVAESTIO CLXXXIX.

¶De ingreſſu religionis.

1 Vtrum illi, qui non ſunt exercitati in obſeruantia præceptorũ debeant religionem ingredi.
2 Vtrum liceat aliquos voto obligari ad religionis ingreſſum.
3 Vtrum illi, qui uoto obligantur ad religionis ingreſſum teneãtur votum implere.
4 Vtrum illi, qui vouent religionem intrare teneantur ibi perpetuo remanere.
5 Vtrum pueri ſint recipiendi in religione.
6 Vtrum propter parentum obſequium aliqui debeant retrahi a religionis ingreſſu.
7 Vtrum presbyteri curati, vel Archidiaconi poſſint ad religionẽ tranſire.
8 Vtrum de una religione poſſit aliquis tranſire ad aliam.
9 Vtrũ aliquis debeat alios inducere ad religionis ingreſſum.
10 Vtrum requiratur magna deliberatio cum conſanguineis & amicis ad religionis ingreſſum.

FINIS.

SECVNDA SECVNDAE SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS S. THOMAE AQVINATIS

Cum Commentarijs

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMÆ DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum, S. R. E. tituli S. Xyſti Presbiteri Cardinalis, Artium, & ſacræ Theologiæ Doctoris celeberrimi.

IN prologo huius operis aduerte quatuor, quorũ primum ad meam ſpectat intentionem: tria reliqua ad prologum auctoris. Scito igitur primo, ꝙ licet oĩa mea vbique legi, audiriq; velim abſque vlla mea auctoritate, ſed ſola rõnis vi duce, ĩ hoc ſingulariter opere id expoſco: qñ quidẽ error hic, non in ſolo intellectu eſſet, ſed in opere, quo animæ ſaluſ efficit. Propter quod licet illuſtres doctores noĩaturus ſim, vt in primo, & ſcd̃o libro huius Summæ feci, vt quilibet ſciat inuenire q̃d impugnatur, & q̃ bñ, aut male: modernos tñ Sũmiſtas abſque noĩe pertranſire intendo, ne inuidia, aut amor lectorẽ ãvero abducat, & vt op⁹ quod pro ſalute aĩarum ſuſcipio, nullum offendat. Diuino igiꝛ fretus auxilio, diuæ Mariç, ac D. Thomæ meritis, & precibus, ad textum deſcẽdo, ſeruato anterioris libri propoſito.

¶Secundo aduerte, ꝙ Auctor prima diuiſione diſtinguit hoc opus in duas partes principales, ſ. de cõibus omnibus hominibus, & de proprijs quibuſdã. Et hæc ſecunda pars incipit in qõ. 171. vt ibi patet. Partes ſcdariæ vtriuſque mẽbri facile patent. Nam primi mẽbri ſunt ſeptem partes, iuxta numerum virtutum, trium, ſcilicet, Theologalium, & quatuor Cardinalium. [p.2.q.18. & 72. & 73. D. 991.] Secundi autem membri ſunt tres, iuxta numerum trium diiarum inter hoĩes B inuentarum apud Apoſtolum, 1. ad Cor. 12. ſ. diuiſionẽ gratiarum, diuiſionẽ operationũ, & diuiſionẽ miniſtrationũ. Et ſic vniuerſũ hoc opus in decẽ partes diſtinguit claras ĩ locis ſuis.

¶Tertio, ꝙ tractatus quilibet de quacũque ſeptem virtutum, quatuor continet. ſ. ipſam virtutem, oppoſitum vitium, reſpõdens donum, & præcepta ad id ſpectãtia. Diuerſimode tamen hæc ſient in virtutibus theologalibus, [D.199.] & cardinalibus. Nã quia non omnibus theologalibus annectũtur aliæ virtutes, vt partes, iõ hæc quatuor tractãtur in cardinalibus. Verum, virtutum nomine, non ſolum ipſas principales, ſed annexas oportet intelligere virtutes, & ſemper oppoſita vitia ſingillatim tractare. [Q.37. & 38. & 141. & 123.]

¶Quarto, ꝙ hinc memor ſis in tractatibus de donis ſapientiæ, intellectus, & ſcientiç, notare ſpectantia ad virtutes intellectuales eiſdẽ [P.2 q6. 57. art.2. & 3.] nominibus nuncupatas, vt moralis doctrina completa ſit.

PROLOGVS.

POst cõem cõſiderationem de virtutibus & vitijs, & alijs ad materiã moralẽ ꝑtinẽtibus, neceſſe eſt cõſiderare ſingula in ſpãli. Sermones .n. morales vleſ minus ſunt vtiles, eo ꝙ actiones in particularibus ſunt. Põt aũt aliqd in ſpãli cõſiderari circa moralia dupliciter. Vno mõ, ex parte materiæ ipſius moralis, puta, cũ cõſideraꝛ de hac virtute, vel hoc vitio. Alio mõ, quantũ ad ſpãles ſtatus hoĩum, puta, cũ cõſideraꝛ de ſubditis, & ꝑlatis, de actiuis & cõtẽplatiuis, vel qbuſcũque alijs drĩjs hoĩum. Primo ergo conſiderabimus ſpãliter de his, q̃ pertinent ad oẽs hoĩum ſtatus. Secũdo uerò, ſpãliter de his, q̃ pertinẽt ad determinatos ſtat⁹. Eſt aũt cõſiderãdu circa primũ, ꝙ ſi ſeorſum determinaremus de virtutib. donis, vitiis, & ꝑceptis, oporteret idẽ multotiẽs dicere. Qui .n. ſufficiẽter vult tractare d̃ hoc ꝑcepto. Nõ mœchaberis, neceſſe hẽt inquirere de adulterio, qđ eſt quoddã pctm̃, cuius ẽt cognitio dependet ex cognitione oppoſitæ virtutis. Erit ergo cõpendioſior, & expeditior cõſiderationis via, ſi ſimul ſub eodẽ tractatu cõſideratio ꝓcedet de virtute, & dono ſibi correſpõdẽte, & uitiis oppoſitis, & ꝓceptis affirmatiuis, vel negatiuis: Erit aũt hic cõſiderationis mod⁹ cõueniẽs ipſis vitijs ſ̃m ꝓpriam ſpẽm. Oñſum eſt .n. ſupra,* qđ d vitia & pctã diuerſificantur ſpẽ ſ̃m materiã, vel obiectũ, nõ aũt ſ̃m alias drĩas pctõrũ, puta, cordis, oris, & operis: vel ſ̃m infirmitatem, ignorãtiã, & malitiã, & alias huiuſcemodi drĩas. Eſt aũt eadẽ materia, circa q̃ virtus recte operaꝛ, & C vitia oppoſita à rectitudine recedũt. Sic ergo tota materia moralis ad cõſiderationẽ virtutũ reducta, oẽs virtutes ſunt vlterius reducendæ ad ſeptẽ, quarũ tres ſunt Theologicæ, de qbus primo eſt agẽdũ: aliæ verò quatuor ſunt Cardinales, de qbus poſterius ageꝛ.* Virtutũ aũt intellectualiũ vna qdem eſt prudẽtia, q̃ inter cardinales virtutes cõtinet, & numeraꝛ. Ars verò D nõ ꝑtinet ad ſcĩam moralẽ q̃ circa agibilia verſaꝛ, cũ ars ſit recta rõ factibiliũ, vt ſupra* dictũ ẽ. Aliç verò tres intellectuales virtutes. ſ. ſapiẽtia, intellectus, & ſcĩa, cõicãt ẽt in noĩe cũ donis qbuſdã Spũs ſancti. Vnde ſimul de eis cõſiderabiꝛ in conſideratione donorũ, virtutibus ẽt correſpondentiũ. Aliæ verò virtutes morales oẽs aliqualiter reducunꝛ ad virtutes cardinales, vt *ex ſupra dictis patet. Vñ in cõſideratione alicuius virtutis cardinalis conſiderabuntur ẽt oẽs E virtutes, ad eam qualitercũq; pertinẽtes, & vitia oppoſita. Et ſic nihil moralium erit prætermiſſum.

QVAESTIO I.

De Fide, in decẽ articulos diuiſa.

CIrca virtutes igiꝛ theologicas, primo erit cõſiderandũ de Fide, ſcd̃o de Spe, 3. de charitate.

¶Super queſtionis primæ Articulum primum.

IN corpore primi articuli quæſtionis [P.2.q6.61 arti.3.] primæ, multa occurrunt dubia. Primo, quid intẽdat author per veritatem primã. Et eſt rõ dubij: quia aut intendit veritatẽ primam, vt ſic: aut nõ ſolicitus de vocabulis, intendit Deũ. Si primo modo, contra ſeipſum, & veritatem ſentit. Contra ſeipſum quidem nam in prima par

te q.1.ar.7.ponit Deum ſub ratione deitatis,eſſe obiectū theologiæ propter hoc,quia eſt obiectum fidei,quæ eſt principiū theologiæ.Contra ueritatem verò,quia cum verum ſit velut paſſio entis,eſſe veritatem eſt veluti conſequēs ad deitatem, ac per hoc vltima reſolutio fidei non ſiſtit, donec perueniat ad deitatē.Si n.quæritur,quare Deo credimus,Reſpondebit, quia eſt ipſa veritas Et ſi quæratur,quare eſt hoc,reſpondetur, quia eſt Deus, & hic ē terminus quæſtionis inquit Aureolus apud Capreolum in 24.d. tertij ſententiarū. Et confirmatur, inquit: quia aliter non eſſet idem finis: & obiectū fidei. Nam deitas eſt finis, & veritas, quæ quaſi paſſio eſt, eius eſſet obiectum Deitas igit, & nō veritas prima eſt formale obiectū fidei:Si verò intendit ſecūdo mō, tūc doctrina nō eſſet formalis, qđ eſt magnū inconueniens.

¶ Secundo dubiū occurrit,An veritas prima abſolute,aut ſm aliquam ſpecificationem ſit formale obiectum fidei.Si abſolute, ſequeretur ꝙ fides ſe extenderet ad omnia,quę ſunt per primam veritatem H credibilia:ꝙ conſtat eſſe falſum.Plura namque ſunt per diuinam veritatem credibilia,quàm cadant ſub fide,de qua loquimur,quæ eſt uirtus theologica,vt patet de multis reuelationibus impertinentibus ad fidem Chriſtianam. Si limitatē,errauit author non ſpecificans rōnem illam,ſed ponens obiectū formale primam veritatē abſque additione aliqua:& aſſignāda nihilominus eſſet talis ſpecificatio.Si dicatur,quòd ſpecificatur per reuelationem,ita ꝙ veritas prima, vt reuelata à ſe, eſt obiectum fidei:Contra,inquit Scotus in 23.di.tertij ſentētiarum:quia ens rationis non eſt ratio formalis obiecti habitus realis,ſicut nec potentiæ.Conſtat autem quòd eſſe reuelatum,nihil reale ponit in Deo reuelante:ſicut nec eſſe cognitū ponit aliqd in re cognita.ergo fides nō innititur veritati primæ,vt reuelatæ à ſe,tanquam obiecto, ſeu rationi formali.

¶ Tertio occurrit dubiū, Quomodo ſola veritas prima ponit I obiectum formale fidei dum dr̄, ꝙ nihil aliud eſt,quàm veritas prima.Et dubitatur ſimpliciter, & ad hominem Simpliciter quidem,quia fides innititur tanquā infallibili regulæ,Eccleſiæ,ſenſui,& doctrinæ:alioquin hæretici,qui ſoli primæ veritati innituntur,non recipiētes Eccleſię ſenſum, eſſent fideles Et Aug.dicit,Euangelio nō crederē, niſi me authoritas Eccleſię admoneret. Conſtat autem Eccleſiæ ſenſum,& authoritatem eſſe aliud à prima veritate,cum ſit quid creatum. ergo non ſola veritas prima eſt obiectum fidei.Ad hoīem verò, quia author in prima parte q.1.arti.3.& hic in probatione huius concluſionis ponit,ꝙ omnia cognoſcuntur à fidelibus,inqtū ſunt diuinitus reuelata.Conſtat aūt, quòd tam eſſe reuelatū, quàm lumen diuinæ reuelationis, eſt aliud à prima veritate.

¶ Dubium quarto eſt circa probationem aſſumptam in litera,ſcilicet,Fides non aſſentit alicui,niſi quod eſt à Deo reuela K tum:quia aut in reuelationibus,quibus innititur fides, proceditur in infinitum, aut alicui aſſentimus abſque reuelatione illius:quoniam cum aſſentiam huic dicto,Deus eſt trinus,quia Deus reuelauit.aut iſti alteri dicto,Deus reuelauit Deum eſſe trinum,aſſentio, quia Deus reuelauit,& ſic proceditur in infinitum in medijs,quod eſt impoſſibile. Aut aſſentio,quia Eccleſia mihi teſtatur.Et ſic ſequuntur duo inconueniētia, & ꝙ vltima reſolutio fidei eſt non in primam veritatem,ſed in veritatem creatam,& quòd in reuelationem,ſeu teſtificationem Eccleſię,ſeu Apoſtolorum,& Prophetarum ſit reſolutio.Et redit ambiguitas Scoti in 3.ſententiarum diſt.23.de reſolutione fidei infuſæ in fidem acquiſitam.

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt,quòd obiectū fidei eſſe Deum,non dubitatur.Et ſimiliter non vertitur in dubiū, an F obiectum fidei vtramque habeat relationem ad fidem,ſ.velut medij,& concluſionis,ſeu formalis & materialis,ſeu cui creditur,& quod creditur:quoniam commune eſt theologicis virtutibus Deū habere pro obiecto,& rlā. Sed quō eſt de formali rōne,qua Deus fidei obiectum eſt, an ſ. ſub rōne deitatis,an veritatis,& licet videantur diuerſa in re hac dici, ſi diligenter conſiderata fuerint, nulla eſt falſitas, aut diſſonantia.Quicunque enim perſpexerit,quomodo ſe habet verū ad ens & intellectum,intuebitur quod diximus. Conſtat in primis, quòd verū nihil addit reale ſupra rem. Nihil enim plus ſignificat p hominem verū, quā per hominem, per albedinem verā, quàm per albedinem, & ſic de alijs. Conſtat deinde, verum non dici obiectum intellect⁹, quaſi veritas ſit ratio formalis obiecti intellectus,ſed quia veritas eſt conditio eius, vt eſt obiectum intellectus. Ex his.n. patet non ſic ſe habere Deum ad eſſe ſapientem,ſicut ad eſſe verum:quoniam eſſe ſapientē H addit naturam ſapientiæ ſupra naturam deitatis,licet ſint idē realiter.Sed eſſe verum,non addit aliam naturam ſupra deitatem,ſed ipſammet deitatem alio modo ſignificat.Et cum dupliciter veritas inueniatur in Deo,ſicut & in qualibet intellectuali natura,ſ.in eſſendo,& in dicendo:manifeſtum eſt,quòd ſub eadem rōne formali terminat Deus fidem,inquātū Deus, & inquantum verus in eſſendo.Credendo enim Deum eſſe trinum & vnum,credimus Deum eſſe ſicuti eſt quod eſt credere verum,& credere Deum ſub rōne deitatis,ſicut ſcire, hoīem eſſe animal politicum,eſt ſcire verum,& ſcire hominem,inquantum eſt homo.Vnde cum fides non credat Deo ineſſe,niſi quæ inſunt & credat ei cōuenientia ratione deitatis,& deitas ſit ſuprema ratio formalis in Deo, conſequens eſt, quòd Deus vt Deus,ſit obiectum formale fidei,& ꝙ hoc idem ſit ꝙ dicere Deus vt verus,& veritas in eſſendo. Et propterea litera I loquens de obiecto materiali fide ſynonymè vtitur veritatis primę & Dei nomine,dum dicit.Et ideo etiam ex hac parte obiectum fidei eſt veritas prima, inquātum nihil cadit ſub fide,niſi in ordine ad Deum. In idem quoque reſoluitur inniti Deo,vt veritati in dicendo,& inniti credendo Deo inquātū eſt Deus:quoniam veritas in dicendo cōſiſtit in adæquatione ipſius dicere ad rem dictam ſm ſe,& in mente dicentis.Si enim deeſſet conformitas ad rem,eſſet falſitas:& ſi deeſſet cōformitas ad rem in mente,eſſet mendacium. Conſtat autem quòd conformitas ad rem,exigit cognitionem rei: ac per hoc credens Deo dicenti tot ſingularia,quot in fide continentur, oportet ꝙ credat nihil poſſe latere Deum.Si enim aliquid eius cognitionem ſubterfugeret,illud non poſſet vere dicere,ſic eſt.Cognitio autem omnium conuenit Deo rōne deitatis, vt patet. In Deum,ergo,inquātum Deum,oportet reſoluere veritatē K Dei in dicendo,ex ea parte qua conformatur rebus dictis ſm ſe.Ex ea verò parte,qua conformatur rebus dictis in mentē ſua,quia dicere ex duobus pendet,ſ.ex intellectu,& voluntate:dicimus n. quia volumus,inquātum pendet ex intellectu, reſolutio eſt ad veritatem,quia.ſ.eſt ipſa veritas,in quantum verò à voluntate,reſolutio eſt ad bonitatē,quia.ſ.eſt ipſa bonitas. A veritate enim & bonitate nihil mendacij poteſt procedere:quia & veritati aduerſatur,& bonitati,vtpote ſecundū ſe prauum,vt dicitur 3.Ethic. Sed quoniam tam bonitas,quā veritas reſoluuntur in deitatem ſm ſe,& vt terminant aſſenſum fidei,q̄ tendit in bonitatem & veritatem,inquantū ſunt Dei.Credimus.n.quòd ipſe dicat veritatē infallibiliter: quia veritas omnino ineſt Deo,quia Deus eſt:non ſolū ergo materiale obiectū fidei eſt Deus vt ſic,ſed & formale.Prima aūt veritas obiectū formale ſm explicationem,& appropriationē intelli-

telli-

¶ Circa fidē vero, quadruplex cōſideratio occurrit,prima quidem de ipſa fide,ſecūda de donis intellectus,& ſcientiæ ſibi correſpōdētibus, tertia de vitijs oppoſitis, quarta de præceptis ad hanc virtutem pertinentibus.

¶ Circa fidē vero,primo erit cōſiderandū,de eius obiecto,ſecūdo de ei⁹ actu,tertio,de ipſo habitu fidei. G

Circa primū q̄rūtur decē.

¶ Primo, Vtrum obiectum fidei ſit veritas prima.

¶ Secūdo, Vtrum obiectum fidei ſit aliquid cōplexum,vel incomplexum.i.res,aut enuntiabile.

¶ Tertio, Vtrum fidei poſſit ſubeſſe falſum.

¶ Quarto, Vtrum obiectum fidei poſſit eſſe aliquid viſum.

¶ Quinto, Vtrum poſſit eſſe aliquid ſcitum.

¶ Sexto, Vtrum credibilia debeāt diſtingui per certos articulos.

¶ Septimo, Vtrum ijdem articuli ſubſint fidei ſm omne tēpus.

¶ Octauo, De nūero articulorū.

¶ Nono, De modo tradēdi articulos in Symbolo.

¶ Decimo. Cuius ſit fidei Symbolum conſtituere.

ARTICVLVS I.

Vtrum obiectum fidei ſit veritas prima.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ obiectum fidei n̄ ſit veritas prima. Illud .n. videtur eſſe obiectū fidei, quod nobis proponitur ad credendum,ſed nō ſolum proponuntur nobis ad credendum ea,quæ pertinent ad diui

1 3.d.21.ar.1. q.1.& verit. q.14.ar 8.& q.18.arti.3. cor.

telligitur. Secundum explicationem quidem: quia cum fides ſit virtus pertinēs ad intellectū, & omnis talis virtus oportet ꝙ ſit infallibiliter reſpectu veri, conſequens fuit vt vel nomine ſuo, vel nomine actus ſui, vel obiecti ſignificaret vt virtus, & aliæ quidem virtutes intellectus, vt intellectus, ſapiētia, ſcia &c. ſuo ſe, ſeu ſuos actus, virtutē importāt. Fides aūt, & credere non important actum indefectibilē à vero: & propterea ex parte obiecti oportuit explicari ꝙ ipſa eſt virtus, aſſignādo ſibi pro obiecto veritatē primā, vt ex hoc ipſo ſciat, ꝙ ipſa hēt actū indefectibilē à vero, & eſt virtus. Si .n. dictū ſolū fuiſſet, Deus ē obiectū fidei, cū Deꝰ poſſit eē obiectū opinionis, & fidei acquiſitę, nō fuiſſet ex hoc ipſo, ꝙ Deus vt veritas, ponit eius formale obiectū, ſignificat ꝙ Deus eſt ſic obiectū fidei, vt faciat obiectiue ipſam eſſe virtutē intellectus. Secūdū appropriationē verò, quoniam inter fidē, & ceteras virtutes intellectus, hæc eſt dñia, ꝙ cæteræ vtūtur rōnibus formalibus ſuorū obiectorū, tanq̄ cauſis in eſſendo vt medijs: fides vero hoc ſingulare hēt, ꝙ vtit Deo tanq̄ dicēte ſeu teſtificāte vt medio. Et quia teſtificatio veritatis vt ſic, innititur, & in dicentē, in quātū uerus eſt reſoluitur, ſicut ordinare in ordinantē, inquantum ſapiēs eſt. ideo prima ueritas eſt C appropriatum obiectum formale fidei, ſicut ſapientia Dei eſt appropriata cauſa ordinis, & prouidētia gubernationis uniuerſi.

¶ His præmiſſis ad primum dubium dr̄, ꝙ ſermo authoris eſt formalis de ueritate prima, ut ſic: & de obiecto formali explicite & appropriate. Sic aūt ponere ueritatē primam eſſe obiectū formale, non excludit Deum inquantum Deum, eſſe formale obiectum fidei: immo hoc infert, ſicut Deū inq̄tum ſapiētē eſſe ordinatorem, non excludit Deum, inquantum Deum eſſe ordinatorem, ſed hoc infert a poſteriori. Vnde poſitio illa nō eſt contra doctrinam traditā in prima parte: ſed rō diuerſi ſermonis hic, & ibi eſt, quia notitia de Deo, inquātum ſcientia utitur deitate quaſi cauſante ea, quę conuenire ſcit Deo, inquantum uerò fides utitur deitate ut teſtificante, ut patet. Hinc .n. factū i eſt, ut cum de theologica ſcientia fuit ſermo, de ſola deitate abſolute eſſet ſermo: cum aūt de theologica fide diſſeritur, de deitate ſub ratione ueritatis primæ, tamq̄ appropriātis deitatē D ad propriū deitatis opus, meminit. Nec eſt contra ueritatē, tū quia inter proprias cauſas credulitatis, ueritas eſt, ad q̄ ſtat ultima reſolutio. Credo nanq; Deo, quia eſt ipſa ueritas. Nec pōt amplius quæri, quare credis ipſi ueritati. fatua .n. & nulla eſt quæſtio hæc: ſicut, quare homo eſt homo. Nec poſtq̄ reddita ē cā, quare credit Deo, quia eſt ipſa ueritas conſequenter ſe hēt iſta quæſtio, q̄ Aureolus infert, quare Deus ē ipſa ueritas. hoc .n. non per ſe ſpectat ad cām aſſenſus, ſed ad cauſam rei. Vnde cūq; .n. proueniat, ꝙ Deus eſt ipſa ueritas, ſat eſt ad hoc, ꝙ ipſi credam infallibiliter: quoniam a ueritate non poteſt falſum emanare. Deitas autē eſt communis oīum cauſa, ad quam omnia reſoluuntur, quia concedit reſolutio fidei in deitatem: quoniam fides credit Deo, quia *Deus* eſt, & ex hoc credit ꝙ ſit ipſa ueritas, & bonitas ſciens omnia, & ꝙ non poſſit mentiri &c. Et ſic deitas ponitur prima ratio formalis fidei: iuxta illud Ioan. 14. E Creditis in Deum, & in me credite. Ex hoc, inquiens, quòd in Deum creditis, reliqua credite. Veritas autem ſm̄ appropriationem, ut dictum eſt, & explicationem, obiectum ponitur. Et per hoc patet reſponſio ad confirmationem: quoniam Deus, inquantū Deus, ponitur finis & obiectum fidei, quamuis dici poſſit, ꝙ ad uirtutem theologicam ſufficit habere Deum realiter pro obiecto, & fine, & regula, licet ſub alia ratione.

¶ Ad ſecūdum dubium dr̄, quòd Deus, ſeu ueritas prima ut dicens, ſeu reuelans ſe & alia, eſt obiectum formale fidei: nec hoc eſt tacitum in litera, ſed expreſſum, dum ueritas prima probatur obiectum fidei: quia nihil credit, niſi a Deo reuelatum. Hoc enim medium ad hoc eſt allatum, & hoc ſignificat, ſcilicet, quia fides innititur Deo dicenti, ſeu reuelanti ſic, ut nihil credat, niſi ab eo reuelatum. Veritas ergo prima ut dicens, eſt A formale obiectum fidei, nec eſt opus aliqua ſpecificatione ſeu limitatione ex parte ipſius obiecti formalis, ſed bñ oportet limitare ex parte rerum dictarum. Nullū namque incōueniens video, ſi obiectum formale fidei ponatur excedens ipſam, cum obiectum formale charitatis excedat ipſam manifeſte. Limitatio aūt ex parte rerū dictarū nō limitat rōnem formalem dicētis. Sicut enim Deus vt creator gratiæ, nō eſt rōne limitatiore creator, q̄ vt creator abſolute: ſicut dicens ptinētia ad fidē Chriſtianā, nō eſt limitatiore rōne dicēs, q̄ vt dicēs q̄cunq; ſed limitatio eſt vtrobiq; ex parte termini .ſ. rei creatæ, & dictæ. Et hinc prouenit, ꝙ licet Deꝰ multa reuelet aliquibus impertinētia ad religionē Chriſtianā, fides nō vtit Deo vt reuelatore illorū, ſed hō fidelis credit ſua voluntate Deū illa illis reuelaſſe, ſi ſibi vr̄ cōſonū credere talia aut dubitat &c. Et ſi de obiecto materiali, & formali fidei ſermo fiat optime dr̄, ꝙ eſt Deus dicēs ſeipſum, qđ idē eſt qđ dicere, ꝙ ē veritas prima reuelata à ſeipſa: Et ad obiectionē Scoti dr̄, ꝙ licet eſſe reuelatū nihil ponat in reuelata, eſſe tñ reuelatum à ſe ponit in ea, quatenus reuelans eſt, actum reuelandi. Et quia ratione reuelationis actiuæ ponitur reuelatio obie C ctum formale fidei, & dicere, ſeu reuelare, in Deo ponit actionem quæ eſt ſubſtātia Dei, ideo falſum ſimpliciter eſt, ꝙ reuelatio ſub qua Deus eſt obiectum formale fidei, nihil ponat in Deo. Et ſic habitus realis habet obiectum formale realiſſimū.

¶ Ad tertium, dubiū dr̄, ꝙ inq̄tum fides pōt depēdere a cā creata intm̄ pōt habere aliq̄ regulā creatā. Cōſtat autē, ꝙ cum ad fidē cōcurrāt duo, vt infra patet. ſ. aſſenſus, & propoſitio, atque explicatio credēdorū, fides ex parte aſſenſus a ſolo Deo depēdet vt agēte, obiecto, fine, & regula. Ex parte aūt propoſitionis credēdorū pōt dependere ab angelis, & hoībus mediantibus quibus Deus proponit hæc, vel illa eſſe credēda. Ex hac .n. parte fides ex auditu eſt verbi Dei, vt dr̄ ad Ro. 10. Et propterea quo ad proponendum, & explicandum credēda, ne poſſit accidere i error prouidit Spiritusſanctus de infallibili regula creata, ſenſu .ſ. & doctrina Eccleſiæ: ita ꝙ authoritas Eccleſiæ ē infallibilis D regula proponendi, & explicandi ea, quæ ſunt fide tenenda. Vnde duabus concurrentibus ad fidem infallibilibus, regulis .ſ. reuelatione diuina, & authoritate Eccleſiæ, inter eas tāta eſt differentia, ꝙ reuelatio diuina eſt rō formalis obiecti fidei, authoritas autem Eccleſiæ eſt miniſtra obiecti fidei: quoniam fidei actus coniungitur obiecto materiali, i. creditis per hoc mediū, quia Deus dixit, ſeu reuelauit. Et ipſe habitus fidei inclinat mētem ad aſſentiēdum propoſitis, propterea quia Deus ſic reuelauit. Sed ꝙ hæc vel illa, in hoc vel illo ſenſu ſint reuelata, quia Eccleſia ſic tradit, credimus. Et rurſus reuelatio diuina eſt infallibilis regula per ſe conueniens fidei: ſenſus autem Eccleſiæ per accidēs cōuenit fidei ex parte .ſ. noſtri, quibus hæc proponuntur. In angelis nāque, quibus Deus per ſeipſum reuelauit, & explicauit myſterium trinitatis, non erat opus hac regula. Vnde de Ioanne Baptiſta ſcribitur Ioannis 1. Quòd venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, non ex E parte luminis, ſed vt omnes crederēt per illum. Et ſimiliter in primis patribus, quibus reuelata ſunt myſteria fidei, non erat opus hac regula eadem ratione, quia ſcilicet Deus p ſeipſum reuelauit hęc, & intellectum eorum illis tradidit, illuſtrando eorum mentem, vt inferius in tractatu de prophetia patet.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppoſitum dicitur, ꝙ quia fides innititur Deo reuelatori articulorū fidei, & inter articulos fidei continetur ſanctitas Eccleſiæ vnius, & catholicæ, nec ſanctitas illa poteſt intelligi ſine rectitudine ſenſus, & doctrinę fidei in ipſa, conſequens eſt, ꝙ quicunque adhęret Deo vt reuelatori articulorum fidei, credat Eccleſiam non poſſe errare in fide, ac p hoc habere ipſiꝰ ſenſum, & doctrinā p infallibili regula in proponēdo & explicando credenda: Et ſic hæreticus, qui ſenſum Eccleſiæ non acceptat vt infallibilem regulā in explicando credenda, recedit a ratione formali fidei, id eſt, a

[Summa text, set in larger type within the commentary:]

ritatē, q̄ eſt veritas prima ſed etiā ca, q̄ ptinent ad humanitatē Chriſti, & Eccleſiæ ſacramenta, & creaturarū cōditionē. ergo non ſolum veritas prima eſt fidei obiectum.

¶ 2 Præt. Fides, & infidelitas ſunt circa idē, cū ſint oppoſita: ſed circa oīa, q̄ in ſacra ſcriptura cōtinentur, pōt eſſe infidelitas: quicquid .n. B horum hō negauerit, infidelis reputat. ergo etiā fides ē circa oīa, q̄ in ſacra ſcriptura continentur, ſed ibi multa de hominibus cōtinent, & de alijs rebus creatis. ergo obiectum fidei non ſolum eſt veritas prima, ſed etiam veritas creata.

¶ 3 Præt. Fides charitati condiuiditur, vt ſupra* dictum eſt. ſed charitate non ſolū diligimus Deum, qui eſt ſumma bonitas, ſed ēt diligimus proximum. ergo fidei obiectum nō eſt ſolum veritas prima.

SED CONTRA eſt, ꝙ Dio. dicit B 7. c. de diui. nominibus,* ꝙ fides ē circa ſimplicē, & ſp exiſtētē veritatē: hæc aūt eſt veritas prima. ergo obiectum fidei eſt veritas prima.

RESPON. Dicendū, ꝙ cuiuſlibet cognoſcitiui habitus obiectū duo hēt. ſ. id quod materialiter co

p.2. q 62. artic.3.

Cap.7. non multum remote ante finem.

Deo reuelatore articulorum fidei. Et bene nota, quòd non dicitur recedere à ratione formali obiecti fidei, ideſt, regula eccleſiaſticæ doctrinæ, ſed per hoc, ꝙ nõ innititur doctrinæ Eccleſiæ, vt infallibi regulæ explicando credenda, ſequitur quòd recedas à rõne formali obiecti fidei, ideſt diuina veritate, vt reuelatrice articulorum fidei. Et ſimiliter authoritas Aug. quo ad ꝓponendũ, & explicandum credenda nobis, qui ſecũdum locum in credendo tenemus, loquitur. Vnde dicit, quòd non crederet Euangelio, niſi Eccleſia ꝓponeret illud credendũ. Propterea enim credimus magis his libris, quàm alijs, q̄a Eccleſia hos proponit credendos. Secus aũt eſt de Patribus, q̄ primũ in credẽdo locũ tenẽt, q̄ ſcilicet à Deo inſtructi ſunt, & libros ipſos ſcripſerũt &c. Ad id aũt qđ obijcitur de reuelatione, iã dictum eſt, quòd reuelatio actiue ſumpta eſt, ratio formalis, quæ ẽ ipſa actio, & eſſentia Dei. Eſſe aũt diuinitus reuelatum eſt denominatio ab actiua reuelatione veniens, & in illam reducenda eſt.

D.291.

D.483.

¶ Ad quartum dubiũ dicitur, quod nec proceditur in infinitũ in reuelationibus: nec fit reſolutio in veritatem, aut teſtimonium Eccleſiæ, nec in fidem acquiſitam, ſed fit reſolutio in diuinam reuelationem, vt ſic, ita quod in ea eſt ſtatus.

¶ Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod credere Deum eſſe reuelatorem articulorum fidei, contingit tripliciter. Vno modo, vt pure, quod credit: alio modo vt pure quo credit: tertio mõ, vt qđ & quo ſimul creditur. Et ſi fides reſpiceret hoc quod dico, ſ. quod Deus reuelauit articulos fidei, vt quod creditur I tantum, ſicut credit reſurrectionem carnis oporteret aſſignare aliquam aliam rationem formalẽ in obiecto fidei, qua crederemus, ſicut in obiecto ſciẽtiæ id, quod eſt tantum quod ſcitur, eget ratione formali, qua ad ſciẽtiam ſpectat. Si vero hoc idem creditur tantum, vt quo aliqua creduntur, ſurgit quæſtio Scoti: & licet poſſit dici, quod ſicut albedo eſt qua ſubiectum eſt album, nec oportet quærere quo ipſa eſt alba, quia ipſa non eſt alba denominatiue, ſed formaliter tãtum, ſi ſic licet loqui. ita diuina reuelatio eſt, qua credimus, & ipſa non eſt credita denominatiue, ſed formaliter, ideſt, vt ratio credendi. Vera tamen reſponſio eſt, quod ſicut in tranſcendentibus vnitas eſt vna, & bonitas eſt bona, ſic diuina reuelatio eſt quo, & qđ creditur, ita quod ſicut vnitas eſt vna ſeipſa, & ibi eſt ſtatus: ita diuina reuelatio, qua cætera creduntur, eſt credita ſeipſa, & nõ per aliã reuelationẽ. K Vnus.n. & idem actus fidei credit Deum, & Deo, vt inferius in quæſ. 2. artic. 2. patet Et in quantum credit Deum, tendit in quod creditur: inquãtum vero credit Deo, tendit in id quo creditur. Et ſicut nõ eſt poſſibile aliã vlteriorẽ quæſtionem in fide formare, quare credimus Deo, ita non eſt poſſibile aliam in fide reſolutionẽ quærere, quare credis Deo reuelanti. Idem enim ſunt credere Deo, & credere Deo reuelanti. Nec te lateat venenum latens ſub hoc, ꝙ dicimus credere Deo reuelãti. Duo n. importat. Primum commune etiam Gentilibus: ſecundum proprium fidelibus. Primũ & commune eſt, vt credamus Deo, quando ipſe dicit aliquid, vt vera dicenti. In hoc enim omnes conuenimus, quod quando Deus aliquid dicit, non fallit, ſed veritatem dicit. Vnde & deridentes fidem noſtrã, dicunt ſe credere Deo ſi aliquid dixerit, multo magis q̃ cuicunque bono viro. Secundum aũt, & ꝓpriũ fidelium eſt, vt vtamur Deo vt reuelatore articulorum fidei: ita ꝙ actus fidei inhæreat Deo, vt reuelanti articulos fidei. Et hoc intendimus cum dicimus, quod veritas prima eſt obiectũ formale fidei. Et hoc ſignificatur per credere Deo. Et in hoc F priuati lumine fidei fatẽtur ſe diſſentire, idum dicũt, quòd ipſi parati ſunt credere Deo, ſi ipſe dicat aliqd: ſed quòd Deus dicat, vel dixerit articulos fidei &c. hoc non credunt. Et ipſi licet credant Deum eſſe primam, & ſummam veritatem, nõ vtunẽ ipſa prima veritate vt reuelatrice eorum, quæ fide tenemus, & propterea ſunt infideles. Et ex hoc manifeſtum fit quod diximus, quod ſcilicet in hac adhæſione ad primã veritatẽ, vt reuelatricẽ, ſtat reſolutio vltima creditorũ, & nõ ad fidẽ acquiſitã, qua crẽdo Ioãni Euãgeliſtæ, aut Paulo Apoſtolo, aut communitati Eccleſiæ. Vnde de Abraham ſcriptũ eſt Gen. 15. & ad Rom 4. Credidit Abrahã Deo, & reputatũ eſt ei ad iuſtitiã. Et per oppoſitũ, ad Moſen & Aaron dictum eſt à Deo, Numeri 20. Quia non credidiſtis mihi &c. vt ex hoc ſciremus, quòd ratio fidei in hoc ſtat, vt vtamur Deo vt reuelante, in quo videtur Moyſes defeciſſe, & non in hoc, quòd crediderit Deum dixiſſe falſum. Facit ergo habitus fidei infuſæ hominẽ inhærere Deo, vt teſtificanti, tanquàm in ratione omnium credendorum, iuxta illud 1. Ioan. 5. Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. Et ſi hæc aduertiſſet Durandus in 24. diſtinctio 3. ſententiarum articul. 1 non dixiſſet, quòd prima ratio credendi alia, & ad quod fit vltima reſolutio credibilium, eſt credere Eccleſiam regi à Spiritu ſancto. Nam diſtinguendo duos actus, ſcilicet aſſentire, & proponere, & rurſus ꝓpoſitionem ſimpliciter, vel quo ad nos, apparet primo, quod I Deus ipſe eſt primo proponens ſimpliciter ea quæ ſunt fidei, & ideo ad fidem ſpectant, quia ipſe propoſuit hæc, & non illa Apparet ſecundo, quòd quo ad nos, quibus Deus per ſeipſum non proponit credenda, ſicut propoſuit Apoſtolis, & Prophetis, ſed per Eccleſiam ſuam, quod Eccleſiam regi à Spiritu ſancto, eſt infallibilis regula ad proponendum credenda nobis. Apparet tertio, quòd ratio, quare aſſentimus omnibus credibilibus eſt, quia Deus dixit, vt patet ex dictis. Manifeſta autem hæc ſunt ex tribus. Primo ex hoc, quod fides in nobis, & Apoſtolis, & Prophetis eſt eiuſdem rationis, ac per hoc in idem reſoluit. Conſtat autem quod illi immediate docti à Deo, non ideo credunt, quia Eccleſia eis tradidit, ſed quia Deus dixit. ergo. Secundo ex authoritatibus inductis veteris, & noui teſtamenti. Tertio ex hoc, quod Eccleſiam regi à Spiritu ſancto, ideo credimus, quia eſt vnum eorũ quæ Deus dixit. Vnde ad K hoc conamur afferre authoritates ſacræ ſcripturæ. Nec obſtat quod etiam ecõuerſo, cũ credimus quod Deus dixit. Vnde ad hoc conamur afferre authoritates ſacræ ſcripturæ. Nec obſtat, inquam, quia hoc eſt quo ad proponere tantum, & hoc nobis. Illud autem eſt quo ad proponere, & aſſentire, & vtrunque ſimpliciter. Fidei autem habitus, actus, & obiectum attenditur principaliter penes id, quod eſt ſimpliciter: quàmuis ſecundario, ea, quæ ſunt ad nos, æſtimanda quoque ſint.

q.25.art.1.2

3 1.diſt.41. in expoſit. & 3. di. 24. art. 1. q.2. Et 1. cõtra cap.7. Et ver.q.14.art. 8. cont.]& ad 5. & 12. & artic. 12. cont.

gnoſcit, qđ ẽ ſicut materiale obiectum, & id per quod cognoſcitur quod eſt formalis ratio obiecti, ſicut in ſcientia Geometriæ materiliater ſcita ſunt concluſiones, formalis verò ratio ſciẽdi ſunt media demonſtrationis, per quæ concluſiones cognoſcũtur. G Sic igitur in fide, d ſi conſideremus formalẽ rationem obiecti, nihil eſt aliud, q̃ veritas prima. Non enim fides, de qua loquimur, aſſentit alicui, niſi quod eſt à Deo reuelatũ. Vnde ipſi veritati diuinæ fides innitit tanq̃ medio. Si verò cõſideremus materialiter ea, quibus fides aſſentit, non ſolum eſt ipſe Deus, ſed etiã multa alia, quæ tamen ſub aſſenſu fidei non cadunt, niſi ſecundũ qđ habent aliquem ordinẽ ad Deũ, prout ſcilicet ꝑ aliquos diuinitatis effectus homo adiuuatur ad tẽdendum in diuinam fruitionem, H & ideo etiã ex hac parte, obiectũ fidei eſt quodãmodo veritas d prima, inquantum nihil cadit ſub fide, niſi in ordine ad Deum. Sicut ẽt obiectum medicinæ eſt ſanitas, q̄a nihil medicina conſiderat, niſi in ordine ad ſanitatem.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ ea q̃ pertinẽt ad humanitatem Chriſti, & ad ſacramenta Eccleſiæ, vel ad quaſcunq; creaturas, cadunt ſub fide, inquãtum ꝑ hæc ordinamur ad Deũ, & eis ẽt aſſentimus propter diuinam veritatẽ.

Et similiter dicendũ, eſt ad Secũdum de omnibus illis quæ in ſacra ſcriptura traduntur.

Ad tertium Dicendũ, ꝙ ẽt charitas diligit proximum ꝓpter Deũ, & ſic obiectum eius proprie eſt ipſe Deus, vt infra dicetur.*

ARTICVLVS II.

Vtrum obiectũ fidei ſit aliqud cõplexũ per modũ enuntiabiles.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ quòd obiectũ fidei nõ ſit aliqd cõplexũ ꝑ modũ enuntiabilis. Obiectum.n. fidei eſt veritas prima, ſicut dictũ

¶ *Super quæſtionis primæ Articulum ſecundum.*

IN articulo 2. Aduerte, quod diſtinctia facta in litera de obiecto fidei ex parte rei, & ex parte noſtri, non coincidit cum diſtinctione illa de quo creditur, & quod creditur, nec cõprehenditur ab illa, vt illa vtitur Durandus in 25, diſtin. 3. ſentẽtiarum, volens quod obiectum fidei, de quo creditur, eſt incõplexum, quod vero creditur, eſt cõplexum, ſicut obiectũ ſciæ, de quo ſcitur, eſt incõplexum ſ. ſubiectũ concluſionis, ꝙ vero ſcit, eſt cõcluſio cõplexa. Hæc.n. diſtinctio ẽ de credito, ſcito, &

opinato

A opinatio, prout eſt in nobis. Scitū.n. vt de quo ſcitur, i. ſubiectum concluſionis, eſt prima operatione intellectus apprehenſum, & ſic eſt incomplexum. Scitum autem vt quod ſcitur. id eſt, concluſio in ſecunda intellectus apprehenſione eſt. Diſtinctio verò authoris in litera facta, comprehendit creditum ſecundum eſſe in re, & in nobis: ita q non ſolū obiectū fidei, vt de quo creditur, ſed obiectū fidei vt qđ credit, ſi ſumatur ex parte rei, eſt incōplexum, ex parte vero noſtri eſt complexū. Et hoc directe intēdit litera, quō meminit de credito, vt id de quo credit, qa dicendo, quòd id qđ creditur ex parte rei, eſt incomplexum, à fortiori manifeſtū relinquit, q id de quo creditur, eſt incōplexum, & quod magis vrget, qa queſtio inter doctores de cōplexione obiecti fidei, ē ꝑ ipſum quod creditur. Non oportet autem aliter ſoluere rationes Durandi ad cōcludendum quòd id, quod creditur, eſt complexum, quia verum concludunt, accipiendo illud quod creditur ex parte noſtri, vt in litera dicitur: falſum autem, accipiēdo ipsū ex parte rei. Quòd tamen falſum ſibi imponere nolo quia indiſtincte loquitur de eo, quod creditur. Hæc autem dicta ſunt, vt ſis cautus. Nota quoque, quòd in reſponſione ad ſecūdum dicitur, quòd nulla eſt differentia inter creditum, & ſcitum, quo ad eſſe complexum in nobis, & incōplexum in re: & propterea ſcientiam de rebus, noſtro modo tū, haberi à nobis vidēs, cōpatere ignorātib᷒, q dicāt, aut opinentur ipſimet, dum enūtiabilia magnificāt.

art. præced. — p.p.q. 85. artic. 5. — D.541.

* eſt. ſed prima veritas eſt quid incomplexum. ergo obiectum fidei non eſt aliquid complexum.

¶ 2 Prætereà. Expoſitio fidei in ſymbolo cōtinetur: ſed in ſymbolo non ponūtur enuntiabilia, ſed res. Non.n. dicitur ibi, quod Deus ſit omnipotens, ſed credo in Deū omnipotentem. ergo obiectū fidei non eſt enuntiabile, ſed res.

B ¶ 3 Prætereà. Fidei ſuccedit viſio, ſecundum illud 1. ad Corinth. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, nunc cognoſco ex parte tūc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum, ſed viſio patriæ eſt de incomplexo cum ſit ipſius diuinæ eſſentiæ. ergo etiam fides vitæ.

SED CONTRA. Fides eſt media inter ſcientiam, & opinionem Medium autem, & extrema ſunt eiuſdem generis. Cum ergo ſcientia, & opinio ſint circa enuntiabilia, videtur quod ſimiliter fides ſit circa enūtiabilia, & ita obiectum fidei, cum ſit circa enūtiabilia, eſt aliquid complexum.

C RESPONDEO Dicendum, quod cognita ſunt in cognoſcēte ſecundum modum cognoſcentis Eſt autem modus proprius humani intellectus, vt componendo, & diuidendo veritatē cognoſcat ſicut in primo dictum eſt,* & ideo quæ ſunt ſecundum ſe ſimplicia, intellectus human᷒ cognoſcit ſecūdum quandam complexionem, ſicut ecōuerſo, intellectus diuinus incōplexe cognoſcit ea, quæ ſunt ſecundum ſe complexa. Sic ergo obiectum fidei dupliciter cōſiderari poteſt. Vno modo ex parte ipſius rei creditę, & ſic obiectum fidei eſt aliquid incomplexum, ſci licet res ipſa, de qua fides habetur Alio modo ex parte credentis, & ſecundum hoc, obiectum fidei eſt aliquid complexum per modum enuntiabilis, & ideo vtrunque vere opinatū fuit apud antiquos & ſecūdum aliqđ vtrūq; eſt verum.

AD PRIMVM ergo dicendū, q ratio illa procedit de obiecto fidei ex parte ipſius rei creditæ.

B AD SECVNDVM dicendum, quod in ſymbolo tāguntur ea, de quibus eſt fides, inquantum ad ea terminatur actus credentis, vt ex ipſo modo loquēdi apparet. Actus autem credentis non terminatur ad enuntiabile, ſed ad rem. Non.n. formamus enuntiabilia, niſi vt per ea de rebus cognitionē habeamus ſicut in ſcientia, ita & in fide.

AD TERTIVM dicendum, q viſio patriæ erit veritatis primæ ſecūdum quod in ſe eſt, ſecundū illud. 1. Io. 3. Scimus, quoniam cū apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt, & ideo viſio illa erit non per modū enuntiabilis, ſed per modū ſimplicis intelligentiæ, ſed p fidē nō apprehēdimus veritatē primā, ſicut in ſe eſt: vnde nō eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS III.

Vtrū fidei poſſit ſubeſſe falſum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q fidei poſſit ſubeſſe falsū. Fides.n. cōdiuidit ſpei, & charitati, ſed ſpei poteſt aliquid ſubeſſe falſum. Multi enim ſperant ſe habituros vitam æternam, qui non habebunt. Similiter & etiam charitati, multi.n. diliguntur tanquam boni, qui tamē boni non ſunt. ergo & fidei poteſt aliquid ſubeſſe falſum.

D ¶ 2 Præt. Abrahā credidit Chriſtū naſciturū, ſm illud. Io. 8. Abrahā pr̃ veſter exultauit vt videret diē meū, vidit, & gauiſus eſt, ſed poſt tempus Abrahæ Deus poterat non incarnari. ſola enim ſua volūtate carnem accepit, & ita eſſet falſum, q Abrahā de Chriſto credidit. ergo fidei pōt ſubeſſe falſum

¶ Super quæſtionis primæ Articulum tertium.

IN articulo tertio nota Nouitie circa rationem allatam in litera, quod aliud eſt, ſub vero eſſe falſum, & aliud eſt, ſub vero eſſe cognitionem falſi. Primū enim ſignificat oppoſitum eſſe oppoſito, tanquam formali, ſeu proprio actiuo, aut fine, quod eſt impoſſibile. Secūdum autem ſignificat vnū oppoſitorum eſſe rationem cognoſcendi reliquum, aut fugiendi, vel excludendi: & hoc eſt verum. In litera autem primum aſſumitur, non ſecūdum. Quāuis enim fides ſit, qua aſſentimus vero, & diſſentimus oppoſito falſo: & ſimiliter charitas, qua amamus bonum, & odio habemus malum cōtrariū charitati, & ponendo ens, puta album excludatur nō eius oppoſitum, puta non albū: fidei tamen ex hoc ipſo, quòd aſſentit veritati vt medio aſſentiēdi, repugnat aſſentire falſo: quia verū nō

A ducit ad falſum. Et ſimiliter charitas, quia amat ratione bonitatis, non amat aliquid malum: quia bonum non eſt medium ducens ad malum. Et ſimiliter ens non eſt per ſe poſitiuū oppoſiti non entis in quocunque genere.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad primum, ſi non intelligis Nouitie quomodo falſa opinio ſtat cum operatione iuſtitiæ & ſimilium, animaduerte, quod contingit aliquem falſo credere abſque culpa ſua, aliquem ſibi eſſe debitorem, vel econuerſo, & operari ad illum ſecūdum iuſtitiam, & ſimiliter credere ſe non indigentem cibo, aut potu, & operari ſecundum temperantiam, & ſic de alijs. Et videbis virtutes appetitiuas non totaliter excludere falsā opinionē de eo, circa qđ agitur, vt in litera dicit. ¶ In reſponſione ad quartum eiuſdem articuli aduerte diligēter, ne ex hac reſponſione fallaris. Audiēs enim quod fides nō reſpicit has, vel illas ſpecies, ſed ad hoc, quod corpus Chriſti ſub ſpeciebus rite cōſecratis ſit, & dubitans quod credere has, vel illas ſpecies, eſſe rite conſecratas, relinquitur humanę æſtimationi propter quod ſi in hoc erratur, nullum præiudicium ſit fidei, incidas in errorem dicentiū, quod hoſtia, q̃ adoranda offertur in Eccleſia, adoranda eſt ſub conditione, ſi eſt vere conſecrata. Hic .n. accidit illud, Trepidauerunt timore, vbi non fuit timor. Et ne abſque ratione arguere hos videamur, declaratur hoc ratione, authoritate, & exemplo. Ratione quidem: quia actus humanus cadēs ſuper debita materia, qñ ſicut vbi, & cū oportet eſt bonus moraliter: ſed actus

E volūtarius credentis abſolute hanc hoſtiam eſſe cōſecratā, eſt huiuſmodi ergo. Probatur minor, quia cum, vt in pluribus ſaltem, ſit verum hoſtiās rite conſecrari, & quòd vt in pluribus inuenitur, niſi impedimentum aliquod adſit, verificetur, conſequens eſt, vt nullo apparente quouis modo impedimēto actus credētis feratur ſuper materia debita, ſcilicet vero vt in pluribus, & in hoc ſingulari non impedito, quantum apparet rationabiliter. Indiſciplinati autem eſſet quærere maiorem certitudinem in iſtis, vt patet in ſecundo Metaphyſicorum. Ex parte quoque voluntatis idem apparet: nam deuotio, & veneratio cōditionalis minor eſt veneratione, & deuotione abſolute: nocet ergo deuotioni iſte timor. Authoritas ē Eccleſiæ, quæ inſtituit in oratione, quam ſacerdos cōmunionem ſumpturus dicit, vt abſolute fateatur hanc hoſtiā, & hūc

D.602. — 3. Artic. q. 46. tripliciter 2. ad 4. Et 3. diſt. 2. art. 1. q. 9. 3. Et poſt q. 4. ar. 1. in princ.

calium continere corpus, & ſanguinem Chriſti, dum ſacerdos dicit, Libera me per hoc ſacroſanctum corpus, & ſanguinẽ tuũ à cũctis iniquitatibus &c. Verba.n. exterius abſolute prolata ſunt ſigna interioris mentis abſolute credentis, & venerantis exempla ſunt cogentia. Nam manifeſte adoramus ſummum Pontificem abſolute, & ſimiliter alios epiſcopos. Et tamen ſm̃ iſtorum timorẽ ſub conditione eſſent venerãdi, quia quis ſcit ſi ille fuit baptizat⁹? & ſi ille, qui baptizauit eum, habuit intẽtionem conferendi ſacramẽtum baptiſmi? Et ſimiliter ſub conditione confitẽdum ſacerdoti proprio ꝓpter idem dubiũ: immo & ſacerdos quilibet ſub cõditione deberet abſoluere, & cõficere ſacramenta, & alia huiuſmodi facere propter ſimile dubium, ſi ipſe eſt vere baptizatus, vere ordinatus, & propter dubium de ſuſcipiente. Hæc enim omnia pẽdent ex intẽtione miniſtri Eccleſiæ, ſicut conſecratio hoſtiæ. Et ſi, pro quia, hæc ſunt fatua ſtultũ quoque hoc eſſe quarenõ fatemur? Conuincãt quoq; ſeipſos hi experientia, foris exprimendo, cõditionalẽ, q̃ mẽte dicũt debere exprimi, & obediẽtiã preſtent Papæ, abſoluant, conſecrent &c. explicando conditionem, & videbunt errorem ſuum. Non n. hęc ſunt arcana Dei, quæ non licet homini loqui. Sed ſi tenet homo mente conditionata hæc facere, licite exprimet voce, vt patet in reiteratione baptiſmi dubij: tũc enim dicitur. Si non es baptizatus, ego te &c. Nulli ergo periculo ſe exponit adorando abſolute, quoniã humano more certitudinem habet: & hęc ſufficit homini.

h.5 Ethi. ca 2 tom. 5.
†Q.4. art. 2. & 5.
D 159.
* Lumen. Art. 1. huius queſt.

¶3 Præte. Fides antiquorũ fuit, ꝙ Chriſtus eſſet naſciturus, & hæc fides durauit in multis vſque ad prędicationem Euãgelij, ſed Chriſto iam nato, ẽt antequã ꝑdicare inciperet falſum erat Chr̃m naſciturũ ergo fidei poteſt ſubeſſe falſum.

G ¶4 Præterea. Vnum de pertinentibus ad fidem eſt, vt aliqs credat ſub ſacramento altaris verum corpus Chriſti contineri. Poteſt autẽ contingere, quãdo non recte cõſecratur, quod nõ eſt ibi verũ corpus Chriſti, ſed ſolum panis. ergo fidei poteſt ſubeſſe falſum.

Sed contra. Nulla virtus ꝑficiẽs itellectũ ſe habet ad falſum. ſm ꝙ eſt malum intellectus, vt patet per Philoſophum in ſexto* Ethi. ſed fides eſt quædam virtus perficiens intellectum, vt infra† patebit. ergo ei non põt ſubeſſe falsũ.

H Reſpondeo Dicẽdum, ꝙ nihil ſubeſt alicui potentiæ, vel habitui, aut ẽt actui, niſi immediate rõe formali obiecti, ſicut color videri ꝗ nõ põt niſi ꝑ lucẽ,* & cõcluſio ſciri põt, niſi per medium demonſtrationis.* Dictum eſt autẽ, ꝙ ratio formalis obiecti fidei ẽ veritas prima: vnde nihil põt cadere ſub fide, niſi inquantum ſtat ſub veritate prima, ſub qua nullũ falſum ſtare poteſt, ſicut nec non ens ſub ente, nec malum ſub bonitate.
I Vnde relinquitur. quod fidei nõ poteſt ſubeſſe aliquod falſum.

Ad primum ergo dicendum, quòd quia verum eſt bonũ, intellectus, non autem eſt bonum appetitiuæ virtutis, ideo oẽs virtutes, q̃ perficiunt intellectum, excludũt totaliter falſum, quia de rõne virtutis eſt, ꝙ ſe habeat ſolum ad bonũ. Virtutes aũt ꝑficiẽtes partẽ appetitiuã non excludunt totaliter falſum. Poteſt.n. aliquis ſecundum iuſtitiam, aut temperantiam
K agere, habens aliq̃ falſam opinionem de eo, circa qđ agit: & ita cũ fides ꝑficiat intellectũ, ſpes autẽ & charitas appetitiuam partẽ, non ẽ ſimilis rõ de eis. Neq; ẽt ſpei ſubeſt falſum. Nõ.n. aliqs ſperat ſe habiturũ vitã æternã ſm ꝓpriã poteſtatẽ (hoc.n. eſſet ꝑſumptionis) ſed ſm auxiliũ gratiæ, in qua ſi ꝑſeuerauerit, omnino, & infallibiliter vitã ęternam cõſequetur. Similiter ẽt ad charitatem ꝑtinet diligere Deũ in quocunq; fuerit, vnde nõ refert ad charitatẽ, vtrũ in illo ſit Deus, q ꝑꝑ Deũ diligitur.

Ad ſecundum dicendum, quòd Deum non incarnari ſm ſe conſideratum, fuit poſsibile etiã poſt tẽpus Abrahæ, ſed ſm quòd cadit ſub præſcientia diuina, habe quandã neceſsitatem infallibilitatis, vt in primo dictum* eſt, & hoc mõ cadit ſub fide. Vnde ꝓut cadit ſub fide, nõ põt eſſe falſum.

Ad tertium dicendum, ꝙ hoc ad fidẽ credentis pertinebat poſt Chriſti natiuitatẽ, ꝙ crederet eũ qñque naſci, ſed illa determinatio tẽporis, in qua decipiebaẽ, nõ erat ex fide, ſed ex coniectura humana. Poſsibile eſt.n. ex coniectura humana hominẽ fidelẽ, falſum aliquid ęſtimare, ſed qđ ex fide falſum æſtimet, hoc eſt impoſsibile.

Ad quartum dicẽdũ, ꝙ fides credẽtis non referẽ ad has ſpẽs panis, vel illas, ſed ad hoc, ꝙ verũ corpus Chri ſit ſub ſpẽbus panis ſenſibilis, qñ recte conſecratur. Vnde ſi non ſit recte conſecratur, fidei non ſuberit propter hoc, falſum.

Articulus IIII.

Verum obiectum fidei poſſit eſſe aliquid viſum.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd obiectũ fidei ſit aliqd viſum. Dicit.n. Dominus Thomæ, Io. 2. Quia vidiſti me Tho. credidiſti.
K ergo & de eodẽ eſt viſio, & fides.
ænigmate: & loquiẽ de cognitio-
¶2 Præt. Apoſtolus 1. ad Cor. 13. dicit. Videmus nunc ꝑ ſpeculũ in

¶ *Super Quæſtionis primę Articulum quartum.*

IN art. 4. dubium non diſſimulandum occurrit de reſponſione ad ſecundum, quomodo. ſ. diſt. ibi facta cum ſuis mẽbris verificetur in propoſito. Nã ly videri, ſeu eſſe viſum, aut ſumitur vniuoce in vtroq; mẽbro, aut ſm diuerſam ſignificationẽ. Si ſumitur eodem modo, ſequiẽ primo, quòd propter miracula viſa homo videret, i. euidẽter cognoſceret ea, quæ ſunt fidei eſſe credibilia, & conſequẽter eſſe vera. Hoc autem eſt falſum. ergo. Probatur ſequela: quia euidentia de credibilitate illorũ infert neceſſario euidentiam, ꝙ illis aſſentiẽdum eſt vt veris abſq; formidine alterius partis. Hoc aũt nihil aliud eſt, q̃ habere euidentiã, ꝙ illa ſunt vera, quámuis incognita ſm ſeipſa
F nobis. Sicut ſciens quadraturam circuli eſſe ſcibilem, quamuis non ſcitã habet euidentiã, ꝙ quadratura circuli eſt ſcibilis, & in ſe vera, quámuis non ſit ſm ſeipſam nobis adhuc nota. Falſitas aũt conſequẽtis patet ex hoc, ꝙ intellectus videns miracula, puta, Lazarum reſurgere. nõ conuincebaẽ ex euidẽtia ad credendũ Chriſtũ eſſe filiũ Dei. Nã ſi cõuincebatur, nec diſcipuli Chriſti habuiſſent fidẽ, nec qdam iuiſſent ad Põtifices, nõ credẽtes, vt dr̃ Io. 11. Sequiẽ ſecũdo, qđ quilibet habẽs fidẽ chriſtianam, euidentẽ certitudinẽ haberet, ꝙ hæc ſint credẽda, ꝙ tñ non experimur in nobis. Et patet ſequela ex ipſa litera dicente Non n. crederet, niſi videret ea eſſe credẽda. Sequitur tertio, vt iam dictum eſt, quòd fideles haberent ſaltem certitudinẽ euidentem, & ſi non ex proprijs, de his quę ſunt fidei. Et ſic dato, quòd creditum non ſit viſum, eſſet tamen certitudinaliter cognitum ab intellectu credentis: quod implicat contradictoria ſimul &c. Si aũt videre ſumitur diuerſimode, ruit diſtinctio, ruit oppoſitio mẽbrorũ, ruit formalitas doctrinæ, ruit authoritas doctrinæ.

P. p. q. 14. ar tic. 13. & 15.

¶ Ad euidentiam horum prænotanda eſt differentia inter videre aliquid eſſe ſcibile, & videre aliquid eſſe credibile. Scibile namque eſt aliquid ex ſe, credibile autem ex teſtimonio, ac per hoc ſi conſtat aliquid eſſe ſcibile, conſtat illud eſſe uerum, neceſſarium &c. Si autem cõſtat aliquid eſſe credibile, non conſtat propterea eſſe uerum. ſed teſtimonia eſſe talia, ut illud ſit credibilẽ, ut quotidiana experientia in iudicum ſententijs per teſtes, & propriam cõfeſſionem manifeſtat. Ex hoc nãque quod fide digni teſtes aliquid aſſerunt, & reus ſpõte confitetur, non habetur certa euidẽtia ꝙ ita ſit: poſſunt enim omnes mentiri: habetur tamen euidentia, quod ita eſſe eſt credibile, iudicabileque abſque alterius partis formidine.

4 1. 2. q 67. ar tic. 3. cor. 1. ad primũ. Et 3. q. 7. ar tic. 3 cor. & ad tertiũ & 3. diſ. 24. ar tic. 2. q. 1.

¶ Præmittendum eſt ſecundo, ꝙ uidere, in propoſito ſumitur pro tota latitudine uiſionis, ita quod non reſtringitur ad uidere, ſic uel ſic: ſed quocunque modo ſaluetur uidere, ſufficit. Dicimur enim uidere non ſolũ ſenſibile proprium, ſed commune, & per accidens. Et Auguſt. in ult. lib. de ciui. Dei cap. 38. corporali oculo nos uiſuros Deũ ubiq; præſentẽ credit, ſicut homines mox ut aſpicimus, non credimus uiuere, ſed uidemus.

¶ His pręmiſſis, dicitur ad dubium motum. quod uidere ſumitur uniuoce, ſeu eodem modo: ſed nõ reſtringẽdũ eſt ad hanc,

ſigni-

ſignificationem, vel illam, infra latitudinem viſionis tã corpo ralis, quàm ſpiritualis: tam per ſe, quàm per accidens viſibilis.

¶Et cum arguitur contra, Reſpõdetur primo, accipiendo, cre dibilitatem humano more: & negando hanc ſequelam. Ioannes videt ea quæ ſunt fidei, eſſe credibilia. ergo habet certitudinem, quòd illa ſunt vera. Et ad illius probationem dicit, quòd euidentia de credibilitate horum infert neceſſario euidentiam, quod aſſentiendũ eſt illis non vt veris abſolute, ſed vt veris credibiliter abſq; formidine alterius partis in voluntate, nõ in itellectu. Iã.n. dicta eſt differentia inter videre aliqd eſſe ſcibile, & aliquid eſſe credibile. Et tunc adiungimus, quòd cõſtare aliquid eſſe verũ vt credibile, diminuit de rõne veri conſtantis abſolute, vt patet. Et propterea videntes Lazarũ reſurgere, non habebant certitudinem euidentiæ, quod Ieſus erat filius Dei: ſed quod ipſum eſſe filiũ Dei, vt ſe prædicabat eſſe*, erat credibile. Et ſic ex ſignorum euidentia non habebant euidentiam eorum, quę ſunt fidei, ſed credibilitatis eorum.

Sermo 32. inter mediũ & finem .to mo 10.

¶Reſpõdetur ſecundo, extẽdẽdo credibilitatẽ etiam ad certitudinem ex veritate conſtante teſtis veri, clare negãdo hãc ſequelã. Ioannes habet certitudinẽ, ꝙ ea quæ ſunt fidei, vt atteſtata, ſunt vera. ergo nõ habet fidẽ de his quæ ſunt fidei. Stant .n. hæc duo ſimul, quod intellectus ſit certus ex euidẽtia ſignorum, vel Dei teſtãtis, ꝙ trinitas atteſtata eſt vera trinitas pſonarũ, & ſimul credatur, & tñ nõ videat trinitatẽ ſm ſe eſſe, ac ꝓ hoc verum eſſe. Verum.n. nõ addit ſupra piacẽs. Sed in hoc falluntur minus perſpicaces, ꝙ non diſcernunt quid interſit inter videre propoſita in fide eſſe vera, & videre propoſita in fide vt atteſtata, ſeu credibilia eſſe vera. Multum.n. refert referẽdo ad euidentiã. Nec diſcernunt inter cognitionẽ certã ex euidentia rei cognitæ, & certã ex euidẽtia teſtimoniorũ eius. Hæc .n. intm̃ diſtant, vt prima repugnet fidei, ſecunda autem repugnet fidei teſtimonijs, ſed non fidei rerum, quæ ſunt atteſtatę. Hæc autẽ inferius, cũ de fide angelorũ tractabimus, clare eluceſcent. Et hoc ſufficit ad diſcernẽdum inter ea, quæ ſunt fidei in ſeipſis, & in rõne credibilis: quia.ſ. ſimul poſſunt eſſe ab eodem credita ſecundum ſe, & viſa in ratione credibilis.

¶In eadem reſponſione ad ſecundum, dubium aliud occurrit circa ſubiũctam rationem, quare ea quæ ſubſunt fidei ſub communi ratione credibilis: ſunt viſa ab eo, qui credit.ſ. non enim crederet, niſi videret, ea eſſe credenda vel propter euidentiam ſignorum, vel propter aliquid huiuſmodi.

¶Occurrit aũt hic dubiũ: qa iſta rõ inferret neceſſitatẽ euidentiæ in cõi, ad credẽdum in particulari. Dicẽdo.n. ꝙ non crederet, niſi videret eſſe credenda manifeſte dicit, ꝙ oportet credẽtem videre eſſe credenda. Sed quia hoc nõ ꝓbaẽ in litera, nec apparet verum, ideo ambiguitas conſurgit. Experimur nos multa credere ſine euidentia credibilitatis, immo ex leuitate cordis, iuxta illud. Qui cito credit leuis eſt corde. Non omnes quoque Chriſtiani credentes, fatentur ſe uidere credibilitatẽ eorum, quæ ſunt fidei: ſed hoc uidetur paucorum eſſe.

¶Ad hoc dubium dicitur primo, quod author loquitur de uidere, lato uocabulo: ſed hoc iam excluſum eſt in præcedẽti dubio, quia periret diſtinctio in hac litera facta, niſi uidere hic ſumatur ut incompoſſibile eſt actui credendi reſpectu eiuſdem: quod eſt proprie loqui de uidere.

¶Dicitur ſecundo, quod author loquitur de uidere, quantum eſt ex parte habitus fidei infuſæ. ſed hoc oſtẽditur nõ conſonare literæ, tripliciter. Primo, quia expreſſe in litera eſt ſermo de illo qui credit, ut ſic, & non ex parte habitus: unde rõ aſſertur probans ex actu credendi, & non ex habitu, cum dicitur: Non enim crederet, niſi uideret. Secũdo, quia in litera cã uiſionis expreſſe aſſignatur ex extrinſecis, ſ. ꝓpter miracula, uel aliqd huiuſmodi, & nõ ex parte habitus. Tertio, quia in litera reſeruatur tractanda uiſio ex parte habitus in tertio argumento, & illius reſpõſione, & ibi tractaẽ ex parte habitus, ut patet in-

ne fidei. ergo id qđ credit, videt.

¶3 Præt. Fides eſt quoddã ſpũale lumẽ: ſed ſub quolibet lumine aliqd vẽ ergo fides eſt de rebus viſis.

¶4 Præt. Quilibet ſenſus, viſus nominatur, vt Aug. dicit in libro* de verbis Dñi, ſed fides eſt de auditis ſecundum illud Rom. 10. Fides ex auditu. ergo fides ẽ de rebus viſis.

Sed contra eſt, qđ Apoſtolus dicit ad Hebr. 11. qđ Fides eſt argumentum non apparentiũ.

Reſpon. Dicendũ ꝙ fides importat aſſenſum intellectus ad id quod creditur. Aſſentit autem intellectus alicui dupliciter. Vno modo, qa ad hoc mouetur ab ipſo obiecto, quod eſt per ſeipſum cognitũ, ſicut patet in principiis primis, quorum eſt intellectus, vel eſt ꝑ aliud cognitũ, ſicut patet de cõcluſionibus, quarũ eſt ſcientia. Alio modo intellectus aſſentit alicui, non quia ſufficiẽter moueatur ab obiecto ꝓprio, ſed ꝑ quãdã electionem volũtarie declinãs in vnã partẽ magis, q̃ in aliã. Et ſi quidẽ hęc ſit cũ dubitatiõe, & formidine alterius partis, erit opinio. Si ãt ſit cũ certitudĩe abſq; tali formidine erit fides. Illa aũt videri dñr, q̃ per ſeipſa mouẽt itellectũ noſtrũ, vel

A tuenti Non ſunt aũt confundẽdę argumentorũ difficultates, ſed vnicuique propria ſeruãda eſt: qm ideo diuerſificata ſunt.

¶Dicendum eſt igitur, quòd author loquiẽ de viſione ꝓprie, & quòd vere ac virtuoſe credere exigit euidentiam, ꝙ illud ſit credibile: ita quòd nullus aliquid vere, hoc eſt abſque formidine alterius partis, & virtuoſe hoc ẽ, prudẽter, credit aliqd niſi euidẽter cognoſcat illud eẽ credibile. Sed euidentia nr̃æ cognitionis nõ ſolũ ẽ ex terminis vt cõtingit in primis principijs, aut ex demõſtratiõe, vt cõtingit in cõcluſionibus ſcitis: ſed etiã ex oblatione ſenſuũ, vt patet in ꝓpoſitionibus ex ſenſu clariſſimis, puta, nix eſt alba iſte me percuſſit: ille dixit tale quid, & huiuſmodi. Hæc.n. quia ex ſenſu clare oblata ſunt, conuincunt intellectum non ex terminorum cõnexione abſolute, aut demõſtrationis diſcurſu neceſſario, ſed ex demonſtratione ad ſenſum. Et ſic contingit in ꝓpoſito: qm̃ nullus audiẽs aliqd, vere ac prudẽter credit illud, niſi ad ſenſum cognoſcat à viro fide digno illud afferri. Idẽ ẽ ãt videre hoc aſſeri, aut aſſertum eſſe à fide digno: & videre hoc eſſe credibile qm̃ fide dignũ teſtimoniũ conſtituit dictum in eſſe credibili. Et ſicut ſolis illis, qui viderunt niuẽ, euidẽs eſt illa propoſitio, Nix ẽ alba: ita ſolis illis, apud quos iſte aſſerẽs eſt fide dignus & à quibus audiẽ, euidẽs eſt, hoc dictũ eſſe credibile Et ꝓpterea ſtat vnum, & idẽ dictũ ab vno videri in rõne credibilis, & ab alio nõ. Ex eo.n. ꝙ euidẽtia iſta nõ cõuenit credibili ex parte rei ſm ſe, ſed qñque ex parte noſtri, vt patet exẽplis datis: iõ variaẽ in diuerſis, & exigit aliã cõditionẽ obiecti in ordine ad nos. Et hoc directe cõſonat literæ dicẽtis, ꝙ ꝑ miracula teſtificãtia, vel aliquid hmõi, puta, authoritatẽ Eccleſię dicẽtis, vel propter mortem martyrum credens, videt hæc eſſe credibilia.

C

¶Ad obiecta in oppoſitũ dicitur, quòd omnes virtuoſe credẽtes, ſi vocem propriam intelligunt, fatẽtur ſe videre credibilitatem, ſaltem ex parte credentis, vt dictum eſt. Qui autem credit ex leuitate, non virtuoſe credit, & ideo non obſtat propoſito: Vident autem Chriſtiani credentes, credibilia eſſe ea, quæ

D ſunt fidei audientes a fide dignis, mundi ſcilicet conuerſionẽ ad Chriſtum pauperem per pauperes piſcatores, idiotas inter tot perſecutiones, tormenta & mortes, & poſtmodũ a tot doctiſſimis viris cum vitæ proprię caſtigatione, mũdique huius contemptu approbata, innumeriſque miraculis firmata. Et ſcito, quod licet videre credibilitatem exigatur ad vere, & virtuoſe credendum, non ſufficit tamen. Sunt enim multi, qui etſi videant aliquid eſſe credibile, non credunt tamen illud: vt patet de multis, qui viderunt Ieſum reſuſcitantem Lazarum, & tamen iuerunt ad nuntiandum hoc pſecutoribus ipſius, vt amplius proſequerenẽ, vt fecerunt, vt patet Ioan. 11. Et ratio eſt, quia credere eſt actus non ſolius intellectus, ſed etiam volũtatis. Hinc.n. fit, vt videntes aliquid credibile, nolint credere illud. Sed quomodo credere ſit voluntarium, inferius tractabiẽ. Nunc autem hoc prælibatum ſit, vt pateat magis habitudo actus credendi vere, & virtuoſe ad euidentiam credibilitatis.

E ¶In reſponſione ad tertium eiuſdẽ articuli quarti, dubium occurrit duplex. Primo, quid intendat author ꝑ prima verba reſponſionis, ſcilicet lumen fidei facit videre ea, quæ creduntur, an quod faciat videre ea ſub cõmuni ratione credibilis, an in particulari, an ſub quadam alia ratione. Secũdo, quantum valeat ſubiuncta ratio, cum dicitur. Sicut enim ꝑ alios habitus virtutum homo videt illud, quod eſt ſibi conueniens ſecũdum habitum illuminata etiam per habitum fidei inclinaẽ mens hominis ad aſſentiendum his q̃ cõueniunt rectæ fidei, non alijs.

¶Occurrit ſiquidẽ hic duplex defectus. Primus eſt æquiuocatio de viſione. Nã quilibet habitus virtutis facit videre ſibi cõueniens, accipiẽdo ly, videre, pro apparere, iuxta illud Philoſophi, Qualis vnuſquiſque eſt, talis finis ei videtur, ideſt, apparet. Caſto.n. apparet conueniens abſtinere ab illicito coitu: & abſtinẽti apparet conueniens ſubtrahere ſuꝑfluũ cibũ, & ſic de

alijs. In propoſito autem ſermo eſt de videre, vt importat eui dentiam diſtinctam contra apparentiam firmæ adhæſionis. Secundus eſt, quia in litera proponitur, quòd lumē fidei facit videre, & tranſit ad probandum non quòd facit videre, ſed ꝙ facit aſſentire his, quæ ſunt conſona rectæ fidei, & non alijs Valde nanque diſtāt inter ſe iſti duo act⁹ .ſ. videre, & aſſentire, vt patet ex hoc, ꝙ aſ ſentire his, q̄ ſunt fidei, quilibet fidelis fatetur ſe intrepide: vi dere autem ex intrin ſeco lumine ea, quæ creduntur, nullus fatetur, niſi maiori lumine, quàm ſit lumē fidei, illuſtretur.

D. 610.

¶ Ad primum horū dicit, ꝙ author loquit, de videre ea, q̄ ſunt fidei, ſub cōi rōne cre dibilis, ita ꝙ videre credibilitatē eorū cō uenit fideli ex dupli ci capite, ſ. ex ſenſu fi de; digni teſtimonij, iuxta doctrinā reſpō ſionis ad ſecundum, & ex lumine fidei in tus exiſtente, iuxta præſentis reſponſionis doctrinā. Et hanc eſſe mentem authoris patet ex hoc, ꝙ in ſequenti art. in reſpō ſione ad primum dr̄. Per lumen fidei vidē tur eſſe credenda, vt dictum eſt, procul du bio hoc in loco. Vbi primo dr̄, ꝙ lumen fidei facit videre. Et iuxta eundem ſenſum inferius dicitur, quòd per donum intellectus intelligimus ea, quę ſunt fidei, eſſe credenda.

In corp. art.

¶ Ad ſm dr̄, quòd neuter defectus hic accidit, ſed argumentū fit à minori, & ab effectu. A minori quidem, quia ex quo habi tus virtutis perficientis partem appetitiuam facit occaſiona liter, hoc eſt, inclinando in id, quod conuenit hominem vide re, hoc eſt, euidentiam practice habere eius, quod cōuenit ſm illum habitum, multo magis habitus fidei, qui eſt habitus vir tutis in parte intellectiua, inclinando in ſibi conueniēs facit euidentiam ſibi poſſibilem: qm̄ perfectio partis intellectiuæ propinquior eſt, vt faciat euidentiam, quę eſt propria perfectio intellectus, q̄ perfectio partis appetitiuæ, ex qua tamen fit euidentia practica. Temperatus ſiquidem habet euidens iu dicium practicum circa actus temperantiæ, & iuſtus circa actus iuſtitię, adeo vt 9. Ethic. ponatur vir bonus menſura hu manorum actuum. Menſura aūt ſine certitudine euidētiæ nō eſt. Ab effectu aūt, quia ex hoc, ꝙ lumen fidei inclinat ad aſſen ſum diſcrete, hoc eſt, diſcernēdo ea, q̄ ſunt fidei ab his, quę nō ſunt fidei, puta, ꝙ Sol eſt maior toto orbe terrarum: & ab eis quæ ſunt contraria fidei, vt ſunt damnatæ hæreſes, ſicut quili bet virtutis habitus, ita inclinat in propria, ꝙ non in extranea, nec in contraria, infertur, ꝙ ſicut quilibet virtutis habit⁹ parit euidētiam practicam ita habitus fidei infuſæ parit euidentiam proportionaliter, hoc eſt, non in alia potētia, aut ex actibus, ſed vt habitus infuſus ꝑhabeat, & pariat in ſuo actu euidentiam ſibi conſonam, quæ iam explicata eſt, ſ. euidentiam credibilitatis eorum, quæ ſunt fidei: ita quòd habitus fidei habet tres habitudines ad credenda. Prima eſt communis, quæ iam dicta eſt, quòd inclinat ita in ſua credenda, quòd nō in alia ſiue extranea, ſiue contraria Secūda eſt, quòd facit eui dentiā credibilitatis eorum, quæ ſunt fidei. Tertia eſt, ꝙ facit aſſentire his, quę ſunt fidei. Et quòd fidei lumen natum ſit cauſare in nobis viſionem credibilitatis probatur ex hoc, ꝙ lumen fidei eſt ſecundum ſuum genus perfectiſſimum, vtpote diuini ordinis, & talis viſio non repugnat fidei ſecundū ſe, nec in nobis pro ſtatu iſto. ſed ad perfectionem, ipſius procul dubio pertinet. Oportet ergo huiuſmodi perfectionem illi at-

F tribuere, & merito, vt credulitatis motus ſuper viſionis inmobilitate firmet, & imperfectione in uidētis actus a perfectione euidētis ꝓcedat ſm ſe. Et ſic patet ꝙ illud idem, quòd in principio reſponſionis proponitur, ꝓbatur à poſteriori per actum aſſenſus diſcrete: quamuis breuitatis cauſa concluſio ꝓpoſita quæ probatur, non repetatur in probatio-

obſtat huic doctrinæ, Nec ſi non omnes habentes habitum fidei fateantur ſe videre ab intrinſeco credibilitatē, Tū quia mul tos actus exercemus, & neſcimus eorum principia eſſe habitus in nobis exiſtentes, quòd maxime verum experimur de actibus habituum infuſorū: Tum quia non oportet habitum infuſum exire in omnem ſuū actum in quolibet ſubiecto in quo eſt, ſed in eo tantum, qui eſt diſpoſitus ad vtendū illo habitu ad talem actum. Non omnes autem credentes ſunt diſpoſiti ad ſortiendā euidentiā ex habitu fidei, ſed ꝑfectiores tantū, & alijs ſufficit euidētia ex fide digno teſtimonio, qm̄ euidētia credibilitatis eſt vt ratio aſſenſus, ac per hoc perfectius eſt habere ex lumine fidei aſſenſum, & rationem aſſenſus, ſ. euidentiā, q̄ habere aſſenſum tantum, & ideo aſſenſus omnibus communis eſt qualiter cunque fidem habentibus, euidentia autem perfectioribus in fide conuenit. Similiter non obſtat, ſi habitus fidei non facit euidentiam credibilitatis in puero baptizato, nutrito ſine notitia eorum quę ſunt fidei: quoniam intelligitur habitum fidei parere huiuſmodi euidentiam quantū eſt ex ſe, & in ſubiecto diſpoſito. In hoc autem puero deeſt diſpoſitio debita, ſcilicet propoſitio credendorum à Dei miniſtris. Eſt enim fides, quo ad perceptionem credendorum, ex auditu prædicatorum miſſorum à Deo, vt dicitur ad Romanos 10. Et propterea non eſt mirum ſi talis puer nec euidentiam, nec aſſenſum diſcretè ex habitu fidei infuſæ eliceret.

5
Supra artic. 4. & infra q. 4. ar. 1. & 3. q. 7. art 3. & diſ. 24. ar. 1. q. 1. & 3. Et 2. cōtra & 8. Et ver. q. 4.

ſenſum ad ſui cognitionē. Vn̄ manifeſtum, dꝙ nec fides. nec opinio pōt eſſe de ipſis viſis, aut ſm ſenſum, aut ſecundum intellectū.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Thomas aliud vidit, & aliud credidit, hominem vidit, & Deum credens confeſſus eſt, cum dixit. Dominus meus, & Deus meus.

G AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ea, quæ ſubſunt fidei, dupliciter cōſiderari poſſunt. Vno mō in ſpāli, & ſic nō poſſunt eſſe ſimul viſa, & credita, ſicut dictū ē.* Alio mō in gn̄ali, ſ. ſub cōi rōne credibilis, & ſic ſunt viſa ab eo, q credit. Nō .n. crederet, niſi videret ea eſſe credenda, vel ꝑꝑ euidentiam ſignorum, vel propter aliquid hmōi.

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ lumē fidei facit videre ea, q̄ credūtur. Sicut .n. ꝑ alios habitus virtutū homo videt illud, quod eſt ſibi cōueniens ſm habitum illum, ita ēt ꝑ habitum fidei inclinatur mens hominis ad aſſentiendum his, quę conueniūt rectæ fidei, & non alijs

H AD QVARTVM Dicēdū, ꝙ auditus eſt verborū ſignificātiū ea, quæ ſunt fidei, non autem eſt ipſarū rerū, de quibus eſt fides, & ſic nō oportet vt hmōi res ſint viſæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum ea, quæ ſunt fidei poſſint eſſe ſcita.

AD QVINTVM ſic procedit. Vr̄ ꝙ ea q̄ ſunt fidei, poſſint eſſe ſcita. Ea .n. q̄ nō ſciunt, videntur eſſe ignorata, quia ignorantia ſcientię opponit: ſed quæ ſunt fidei, non ſunt ignota. Horum .n. ignorantia ad infidelitatem pertinet, ſecundum illud primę ad Timotheum. 1. Ignorās feci in incredulitate mea. ergo ea, quæ ſunt fidei, poſſunt eſſe ſcita.

¶ 2 Præt. Scientia per rationes acqrit, ſed ad ea q̄ ſunt fidei à ſacris authoribus rōnes inducuntur. ergo ea, q̄ ſūt fidei, poſſūt eſſe ſcita.

¶ 3 Præt. Ea quæ demōſtratiue ꝓbantur, ſunt ſcita, quia demonſtratio ē ſyllogiſmus faciēs ſcire, ſed quædam, quæ in fide continētur, ſunt demōſtratiue ꝓbata à philoſophis, ſicut Deum eſſe, & Deum eſſe vnum, & alia hmōi. ergo ea quę ſunt fidei, poſſunt eſſe ſcita.

I

¶ Super quæſtionis primæ Articulum quintum.

IN articul. 5. in reſponſione ad primum aduerte, quòd non dicit abſolute, quòd fideles in hoc differunt ab infidelibus quia vident, ſed quia habent notiam, inquantum per lumen fidei videntur eſſe credenda, quod eſt dictu, habent notitiam quantum ex parte luminis fidei, quod eſt natum facere, quòd videantur eſſe credenda. Et ſic non oportet dicere, quòd quilibet fidelis habet de facto huiuſmodi euidentiam ex lumine K fidei: ſed quod habet illam, quantum eſt ex parte luminis fidei: quod eſt dictu, quòd habet lumen, vnde poteſt habere huiuſmodi notitiam & euidentiam.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit ex Scoto in 3. diſtin. 3. ſententiarum. Quia author duo contradictoria tenuit, ſcilicet quòd theologia noſtra eſt verę ſcientia ſubalternata, & quòd fides, & ſcientia nō poſſunt eſſe de eodem. Cum enim credita ſciamus ꝑ theologiam, & theologia ſit vere ſcientia ſubalternata, ſequitur quòd idem ſit ſcitum, & creditum ab eodem ſimul. Nec poteſt ſoluere, inquit Scotus, hanc contradictionem, niſi dicendo, quòd in hoc loco author loquitur de ſciētia ſubalternante, & non ſubalternata.

¶ Ad hoc dubium breuiter dicitur, ꝙ author loquitur de ſciētia vniuerſaliter, & non ſubalternante tantum: & quòd in nullo ſibi cōtradicit ꝑꝑ duo. Primo. qa nō ſunt de eodē: quia

fides

Digitized by Google

fides eſt de principijs theologiæ, ipſa vero theologia eſt de cō cluſionibus ex ipſis principijs. Secūdo, quia theologia noſtra licet ſecundum ſuam ſpeciem ſit ſcientia, non tamē eſt in ſtatu ſcientiæ, habet enim imperfectum ſtatum: ſicut perſpectiua geometriç ſm ſuam ſpeciem eſt ſcientia ſubalternata: ſed non peruenit adhuc ad perfectum ſtatum ſcientiæ, & propterea non facit ſcire niſi inchoatiue, & imperfecte, quia vt dr̄ in primo Poſter. Non ſciet carens reſolutione vſq; ad principia euidentiæ ſibi. Theologia ergo in nobis viatoribus eſt ſecundum ſe vere ſcientia ſubalternata, nō tamen in ſtatu ſcientiæ, quouſq; continuetur cum euidentia principiorum illius. Et propterea dato ꝙ ſit de creditis, non ſequitur aliqua contradictio, nec ꝙ fides, & ſcientia ſint de eodem: quia hoc, ſ. ꝙ ſcientia & fides non poſſunt eſſe de eodē, intelligitur de ſcientia in ſtatu ſcientiæ, & non de ſcientia in ſtatu imperfecto.

*Lib. 1. Poſterior. text. vlt. com. 1.
† Hom. 26. in Euang. à medio.
Art. præced.

¶ In reſponſione ad quartum eiuſdem articuli, recole dicta in prima ſecundæ, & aduerte, ꝙ licet alia rō ſit de incōpoſſibilitate ſcientiæ cū opinione, & cum fide, conuenit tamen in hoc omnis earū incōpoſſibilitatis ratio, quia ſ. tenet ſe ex parte ſubiecti ſimpliciter, & non ſecundum quid. Exiſtimare nanque A eſſe, & non exiſtimare A eſſe, videre A eſſe, & non videre A eſſe, ex parte ſubiecti diſtinguunt, & opponunt. Et propterea incompoſſibilia ſunt in eodem ſubiecto ſimpliciter. Sic autē diſtinguunt ſcientia, fides, & opinio. Nā ſciens videt A eſſe ſic, quod exiſtimat impoſſibile aliter ſe habere. Opinans aliqualiter videt A eſſe, ſed non ita ꝙ exiſtimet impoſſibile aliter ſe habere. Credens autem licet exiſtimet impoſſibile aliter ſe habere, nō tamen hoc habet ex euidētia, nec videt A eſſe. Dico aūt ſubiecti ſimpliciter, ad excludendum ſubiectū ſecundum quid, puta, Sortem vt geometrā vel ſic diſpoſitū, vt cre-

Art. præced. ad 2. & 3.

A dentē, vt opinantem, & ſic de alijs. Non. n. diſtinctio horum in hoc conſiſtit, ꝙ credens vt ſic non videat: vt opinās exiſtimet poſſibile aliter ſe habere, vt ſciens videat &c. Sed in hoc, ꝙ in ſubiectum, de quo ſimpliciter, & abſolute verificatur credere A eſſe, de eodem non pōt ſimul verificari, ſcire A eſſe: & ſimiliter eſt de opinione, & ſcientia. At ſi quis aliter diffinire voluerit hos terminos, nō erit quō cum eo de re, ſed de vocabulis, quam eis relinquo. Cum aūt audis differētiam inter opinātē, & ſciētem in exiſtimando, vel non exiſtimando impoſſibile aliter ſe habere, memento, ꝙ qa bonū cōſurgit ex cā integra, malū aūt ex particularibus defectibus, ideo ad hoc, ꝙ aliquis ſit ſciens, exigit, quod impoſſibile ſit aliter ſe habere & ſm ſe, & ſecundum exiſtimationē noſtram; ſed ad hoc, quod ſit opinans, qcquid horum deficiat, ſufficit. Si enim concluſio, vel ratio ſm ſe eſt impoſſibilis aliter ſe habere, & ab hoc nō penetratur quòd ſit talis, opinans eſt. Et ſimiliter ſi ratio, aut concluſio poſſibilis eſt aliter ſe habere, & iſte putat, quòd impoſſibile ſit aliter ſe habere, opinans eſt ſecundum naturam ſui ſtatus, aliunde neſciens illud met, quia non ex meritis notitiæ, ſed propriç phantaſiæ exiſtimat impoſſibile eſſe aliter ſe habere, & in veritate ſubiectum talis notitiæ deberet eſtimare eſſe poſſibile aliter ſe habere.

Capit. a ver 1. aliquantulum a prin.
*p. p. q. 1. ar. 1.
†Lib. 1. Poſte 44. to. 1.
*Art. præce.
D. 610.

¶ 4 Præterea. Opinio plus diſtat à ſciētia, quam fides, cum fides dicatur eſſe media inter opinionem & ſcientiā: ſed opinio, & ſcientia poſſunt eſſe aliquo modo de eodem vt dicitur in 1.* Poſter. ergo etiam fides, & ſcientia.

Sed contra eſt, quòd Greg. dicit,† quod apparentia nō habent fidem, ſed agnitionem. Ea ergo, de qbus eſt fides agnitionē non habent. ſed ea, quæ ſunt ſcita, agnitionem habent. ergo de eis, q̄ ſunt ſcita, non poteſt eſſe fides.

Respondeo Dicendum, quod omnis ſcientia habetur, per aliqua principia per ſe nota, & per conſequens viſa, & ideo oportet quæcunque ſunt ſcita, aliquo modo eſſe viſa. Nō autem eſt poſſibile, quod idem ab eodem ſit viſum & creditum, ſicut ſupra* dictum eſt. Vnde etiam impoſſibile eſt quod ab eodem idem ſit ſcitū, & creditum. Poteſt tamen contingere, vt id quod eſt viſum, vel ſcitum ab vno, ſit creditum ab alio. Etenim quæ de Trinitate credimus, nos viſuros ſperamus, ſecundum illud 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per ſpeculū in ænigmate, tunc autem facie ad faciem, quam quidē viſionem iam angeli habent. vnde quod nos credimus, illi vident. Et ſic ſimiliter poteſt contingere vt id quod eſt viſum, vel ſcitum ab vno homine, etiam in ſtatu viæ, ſit ab alio creditū, qui hoc demōſtratiue non nouit. Id tamē quod communiter omnibus proponitur hominibus, vt credendum, eſt communiter non ſcitum. Et iſta ſunt, q̄ ſimpliciter fidei ſubſunt. & ideo fides & ſciā nō ſūt de eodē.

Ad primvm ergo dicendum, quòd infideles, eorum quæ ſunt fidei, ignorantiam habent, quia nec vidēt, nec ſciunt ea in ſe ipſis, vt cognoſcāt ea eſſe credibilia, ſed per hūc modum fideles habent eorum notitiam, non quaſi demonſtratiue, ſed inquantum per lumen fidei videntur eſſe credenda, vt dictum eſt.*

Ad secvndvm dicēdū, quòd rationes, quæ inducuntur a ſanctis ad probādum ea, quæ ſunt fidei, non ſunt demōſtratiuæ, ſed perſuaſiones quædam manifeſtātes nō eſſe impoſſibile, quod in fide proponitur, vel procedunt ex principiis fidei. ſ. ex authoritatibus ſacræ ſcripturæ, ſicut dicit Dio 2. c. de diui. no. Ex his autem principijs, ita probetur aliquid apud fideles, ſicut et ex principijs naturaliter notis probat̄ aliqd apud oēs. Vnde etiam Theologia ſciētia eſt vt in principio operis dictum ē.*

B Ad tertivm dicendū, ꝙ ea, q̄ demonſtratiue probari poſſunt, inter credenda numerantur, non quia de ipſis ſimpliciter ſit fidēs apud oēs, ſed qa prexigunt ad ea q̄ ſunt fidei, & oportet ea, ſaltē per fidem, præſupponi ab his, qui eorū demōſtrationem nō habēt.

Ad qvartvm dicendum, ꝙ ſicut Philoſophus ibidē dicit, † à diuerſis hominibus de eodē omnino pōt haberi ſciētia, & opinio ſicut & ſupra* dictum eſt de ſciētia & fide: ſed ab vno & eodē poteſt haberi fides. & ſcientia de eodē ſecundum quid. ſ. de ſubiecto, ſed nō ſecundum idem. Poteſt. n. eſſe, ꝙ de vna & eadem re aliquis aliquid ſciat, & aliquid aliud opinetur. Et ſimiliter de Deo poteſt aliquis demonſtratiue ſcire, ꝙ ſit vnus, & credere ꝙ ſit trin⁹. ſed de eodē ſm idē nō pōt eſſe ſimul in vno homine ſciētia nec cū opinione, nec cum fide, alia tamen, & alia ratione. Scientia. n. cum opinione ſimul eſſe non poteſt ſimpliciter de eodem, quia de ratione ſciētiæ eſt, quod id ꝙ ſcitur, exiſtimetur eſſe impoſſibile aliter ſe habere. De rōne āt opinionis eſt, ꝙ id ꝙ eſt opinatum, exiſtimetur poſſibile aliter ſe habere, ſed id qđ fide tenetur, propter fidei certitudinē exiſtimatur etiam impoſſibile aliter ſe habere, ſed ea ratione non poteſt ſimul idem, & ſecundùm, idem eſſe ſcitum, & creditum, qa ſcitum eſt viſum, & creditum eſt non viſum, vt dictum eſt.*

C

D

Articvlvs VI.

Vtrum credibilia ſint per certos articulos diſtinguenda.

E

Ad ſextvm ſic procedit. Videt, quod credibilia nō ſint per certos articulos diſtiguenda. Eorum enim omniū, q̄ in ſacra Scriptura cōtinentur, eſt fides habenda, ſed illa nō poſſunt reduci ad aliquem certum numerum propter ſui multitudinem: ergo ſuperfluum videtur articulos fidei diſtinguere.

¶ 2 Præt. Materialis diſtinctio cū

¶ Super Quæſtionis primę Art. ſextū.

In corp. art. & ar. præce.

In ar. 6. reſponſione ad ſecūdum, aduerte, ꝙ cum dicitur. Ratio formalis ex parte noſtri, ly ex parte noſtri, diminuit à ratione formali obiecti ſimpliciter: & propterea non valet argumentum. Non viſum eſt ratio formalis obiecti fidei ex parte noſtri. ergo eſt ratio formalis obiecti fidei. Et hinc prouenit qđ quotquot attulerūt rationes ad probandum, ꝙ non viſum nō eſt ratio formalis obiecti fidei, nihil cō

6
3. di. 25. q. 1. ar. 1. corp. & ar. 2. ad 6. Et 1. cor. 5. pri.

tra authorem noſtrũ concluſerunt, quãuis ipſi forte crediderint contra eundẽ noſtrũ authorem dicere, ac illius dicta penitus, è medio tollere oẽm que illius fidem detrahere. Quia enim eſſe non viſum, eſt vere conditio obiecti fidei ex parte obiecti ſe tenens, vt patet ex antedictis: oportet enim creditum non eſſe viſum à credente, & hæc conditio, comprehendit omnia credibilia, habetque ſe ad ea, vt formale ad materiale, eſt ſi quidem talis credibilium denominatio, quã oportet omnia inducere, vt credibilis rationem habeant, vnde & in diffinitione fidei ab ipſo Apoſtolo ponitur ad Hebræos. 11. ideo nonnulla ratio formalis eſt credibilium quod credibilia ſint, non tamen eſt abſolute dicenda ratio formalis obiecti fidei. Vnde in re hac meminerint diſputantes, ne proteruia ſit in vocabulis, ex quo conſtat de re.

Art. 1. huius quæſt.

Tracta. 26. in Ioan. nõ multum ꝓcul à principio, tom. 9.

in infinitum fieri poſſit, eſt ab arte prætermittenda, ſed formalis ratio obiecti credibilis eſt vna, & indiuiſibilis, vt ſupra* dictum eſt, ſcilicet ueritas prima, & ſic ſecundum rationem formalem credibilia diſtingui non poſſunt. ergo prætermittenda eſt credibilium materialis diſtinctio per articulos.

¶ 3 Præterea. Sicut a quibuſdam dicitur, articulus eſt indiuiſibilis veritas de Deo arctãs nos ad credendum, ſed credere eſt voluntarium, quia ſicut Augu.* dicit. Nullus credit, niſi volens. ergo videtur quod inconuenienter diſtinguantur credibilia per articulos.

Sed contra eſt, quod Iſidorus dicit. Articulus eſt perceptio diuinæ veritatis tendens in ipſam: ſed perceptio diuinæ veritatis competit nobis ſecundum diſtinctionem quandam, quę. n. in Deo vnum ſunt, in noſtro intellectu multiplicantur. ergo credibilia debent per articulos diſtingui.

Respondeo Dicẽdum, quod nomen articuli ex Græco videtur eſſe deriuatum. Arthos. n. in græco, quod in latino articulus dicitur, ſignificat quandam coaptationem aliquarum partium diſtinctarum, & ideo particulæ corporis ſibiinuicem coaptatæ dicũtur membrorum articuli. Et ſimiliter in Grammatica apud græcos dicuntur articuli quædam partes orationis coaptatæ alijs dictionibus ad exprimendum eorum genus, numerum, vel caſum. Et ſimiliter in Rhetorica articuli dicũtur quædam partium coaptationes. Dicit enim Tullius in 2. Rethoricæ, * quod articulus dicitur cum ſingula verba interuallis diſtinguuntur cæſa oratione, hoc modo, Acrimonia, voce, vultu aduerſarios perterruiſti. Vnde & credibilia fidei Chriſtianæ dicuntur per articulos diſtingui, inquantum in quaſdam partes diuiduntur habentes aliquam coaptationem adinuicem, Eſt autem obiectum fidei aliquid non viſum circa diuina, vt ſupra * dictum eſt, & ideo vbi occurrit aliquid, ſpeciali ratione non viſum, ibi eſt ſpecialis articulus, Vbi autem multa ſecundum eandem rationem ſunt cognita, vel non cognita, ibi non ſunt articuli diſtinguendi. Sicut aliam difficultatem habet ad videndum, quod Deus ſit paſſus, & aliam quod mortuus reſurrexerit, Et ideo diſtinguitur articulus reſurrectionis ab articulo paſſionis, ſed quod ſit paſſus, mortuus, & ſepultus, vnam & eãdem difficultatem habent, ita quod vno ſuſcepto, non eſt difficile alia ſuſcipere, & propter hoc, omnia hæc ꝑtinent ad vnum articulum.

Li. 4. ad Herẽnium aliquantulum ante mediũ lib.

Art. 4. huius quęſt.

Ad primvm ergo dicẽdum, quod aliqua ſunt credibilia, de quibus eſt fides ſecundum ſe, aliqua vero ſunt credibilia, de quibus non eſt fides ſecundum ſe, ſed ſolum in ordine ad alia: ſicut etiam in alijs ſcientijs quædam proponuntur, vt per ſe intenta, & quædam ad manifeſtationem aliorum, Quia vero fides principaliter eſt de his, quæ videnda ſperamus in patria, ſecundum illud Hebræo. 11. Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum: ideo per ſe ad fidem pertinent illa, quæ directe nos ordinant ad vitam æternam, ſicut ſunt tres

F perſonæ omnipotentis Dei, myſterium incarnationis Chriſti, & alia huiuſmodi. Et ſecundum iſta diſtinguuntur articuli fidei. quædam uero proponuntur in ſacra ſcriptura vt credenda, non quaſi principaliter intẽta, ſed ad prædictorum manifeſtationem, ſicut, quod Abraham habuit duos filios, quòd ad tactum oſſium Eliſæi ſuſcitatus eſt mortuus: & alia huiuſmodi, quę narrantur in Sacra ſcriptura in ordine ad manifeſtationem diuinæ maieſtatis, vel incarnationis Chriſti, & ſecundum talia non oportet articulos diſtinguere.

Ad secvndvm Dicendum, quod ratio formalis obiecti fidei poteſt accipi dupliciter. Vno modo ex parte ipſius rei creditæ, & ſic ratio formalis omniũ

G credibilium eſt vna. ſcilicet veritas prima, & ex hac parte articuli non diſtinguuntur. Alio modo poteſt accipi ratio formalis credibilium ex parte noſtra, & ſic ratio formalis credibilis eſt, vt ſit nõ viſum, & ex hac parte articuli fidei diſtinguuntur, vt viſum eſt.*

In corp. art.

Ad tertivm Dicendum, quòd illa diffinitio datur de articulo magis ſecundum quandam etymologiam nominis, prout habet deriuationem latinam, quã ſecundum eius veram ſignificationem, prout à græco deriuatur: vnde non eſt magni ponderis. Poteſt tamen ſic dici, quod licet ad credendum neceſſitate coactionis nullus arctetur, cum credere ſit uoluntarium, arctatur tamen neceſſitate finis, quia accedentem ad Deum

H oportet credere: & ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, vt Apoſtolus dicit Heb. 11.

Articvlvs VII.

Vtrum articuli fidei ſecundum ſucceſſionem temporum creuerint.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quòd articuli fidei non creuerint ſecundum temporum ſucceſſionem. Quia, vt Apoſtolus dicit ad Hebræos. 11. Fides eſt ſubſtantia

I ſperandarum rerum; ſed omni tẽpore ſunt eadem ſperanda. ergo omni tempore ſunt eadem credenda.

¶ 2 Præterea. In ſcientijs humanitus ordinatis. per ſucceſſionem temporum augmentum factum eſt propter defectum cognitionis in primis, qui ſcientias inuenerunt, vt patet per Philoſophum in 2.* Metaphyſic. ſed doctrina fidei non eſt inuenta humanitus, ſed tradita à Deo: Dei enim donum

K eſt, vt dicitur Epheſiorum 2. Cũ ergo in Deũ nullus defectus ſciẽtiæ cadat, videtur quod à principio cognitio credibilium fuerit perfecta, & quod non creuerit ſecundum ſucceſſionem temporum.

¶ 3 Præterea. Operatio gratiæ nõ minus ordinate procedit, quàm operatio naturæ, ſed natura ſemꝑ initium ſumit à perfectis. vt Boetius dicit in li. de* Conſolatione. ergo etiam videtur, quod operatio gratiæ à perfectis initium ſumpſe

¶ Super quęſtionis primæ Articu. ſeptimum.

7 Infr. q. 174. art. 6. cor. Et 3. di. 25. q. 2. ar. 2. q. 1. Et 1. Cor. 15. principio.

IN articul. 7. reſponſione ad tertium aduerte. quod author rationem doctoratus, ex qua videbatur, quod fides à doctoribus doctioribus proficiſci debuiſſet, reducit ad rationem materiæ ea ratione, quia vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Ex hoc enim, quod doctoribus ſat eſt noſſe quantum expedit inſtruendis illius tẽporis, nulla alia ratio ſumi poteſt ex parte doctorum, quã ex parte inſtruendorum, quos quia conſtat ſe tenere ex parte materiæ, patet exigere, quod de imperfecto ad perfectum perueniatur. Et ſic non ſolum populus poſterior plus ſciuit populo prioris ætatis, ſed doctores poſteriores doctiores fuerũt prioribus. Et hoc intel

Lib. 2. textu. 1. & 2. to. 3.

Lib. 3. Proſ. 10. parum à principio.

Digitized by Google

ritata quod illi qui primo tradiderunt fidem, perfectiſsime eam cognouerunt.

¶ 4 Præterea Sicut per Apoſtolos ad nos fides Chriſti peruenit, ita & in veteri teſtamento per priores patres ad poſteriores deuenit cognitio fidei, ſecundum illud Deuter. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi. ſed Apoſtoli pleniſsime fuerunt inſtructi de myſteriis, acceperunt enim ſicut tempore prius, ita & ceteris abundantius, vt dicit gloſſ. ſuper illud Romano. 8.* Nos ipſi primitias ſpiritus habentes. ergo videtur quod cognitio credibilium non creuerit per temporum ſucceſsionem.

Glo. interlinearis, ibid.

Sed contra eſt, quod Greg.* dicit, quod ſecundum incrementa temporum, creuit ſcientia ſanctorum Patrum: & quanto viciniores aduẽtui Saluatoris fuerunt, tanto ſacramenta ſalutis plenius perceperunt.

Homil. 6. in Ezec. à medio.

Respondeo Dicendum, quod ita ſe habent in doctrina fidei articuli fidei, ſicut principia p ſe nota in doctrina, quæ per rationem naturalem habetur, in quibus principijs ordo quidam inuenitur, vt quędam in aliis implicite contineantur: ſicut omnia principia reducuntur ad hoc, ſicut ad primũ, Impoſſibile eſt ſimul affirmare, & negare, vt patet p Philoſophum in 4.* Metaph. Et ſimiliter omnes articuli implicite continentur in aliquibus primis credibilibus ſcilicet vt credatur Deus eſſe, & prouidentiam habere circa hominum ſalutem, ſecundum illud ad Hebræo. 11. Accedentẽ ad Deum oportet credere, quia eſt, & quod inquirentibus ſe, remunerator ſit. In eſſe enim diuino includuntur omnia, quæ credimus in Deo æternaliter exiſtere, in quibus noſtra beatitudo exiſtit. In fide autem prouidentiæ includuntur omnia, quæ temporaliter à Deo diſpẽſantur ad hominum ſalutem, quæ ſunt via in beatitudinem. Et per hunc etiam modum aliorum ſubſiſtentium articulorũ quidam in alijs continentur, ſicut in fide redemptionis humanæ implicite continentur & incarnatio Chriſti, & eius paſsio, & omnia huiuſmodi. Sic ergo dicendum eſt, quod quantum ad ſubſtantiam articulorum fidei, non eſt factũ eorum augmentum per temporum ſucceſsionẽ, quia quæcunque poſteriores crediderunt, continebantur in fide præcedẽtium Patrum, licet implicite. Sed quantum ad explicationem creuit numerus articulorum: quia quædam explici-

Lib. 4. Metaphy. à text. 9. per multos textus tom. 3.

A te cognita ſunt à poſterioribus, quæ a prioribus non cognoſcebãtur explicite. Vnde Domin' Moyſi dicit Exo. 6. Ego ſũ deus Abraham. Deus Iſaac, Deus Iacob: & nomen meum, Adonai, non indicaui eis. Et Dauid dicit: Super ſenes intellexi. Et Apoſtol' dicit ad Eph. 3. In alijs generationibus nõ eſt agnitum myſterium Chriſti, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius, & prophetis.

Ad primum ergo dicendum, quod ſemper fuerunt eadem ſperanda apud homines à Chriſto, quia tamen ad hæc ſperanda homines non peruenerunt niſi per Chriſtum, quanto à Chriſto fuerunt remotiores ſecundum tempus, tanto à conſecutione ſperandorum longinquiores. Vnde Apoſtolus dicit ad Hebr. 11. Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti non acceptis repromiſsionibus, ſed à longe eas reſpicientes. Quanto autem aliquid à longinquioribus videtur, tanto minus diſtincte videtur: & ideo bona ſperanda diſtinctius cognouerunt, qui fuerunt aduentui Chriſti vicini. B

Ad secundum Dicendum, quod profectus cognitionis dupliciter contingit. Vno modo ex parte docentis, qui in cognitione proficit, ſiue vnus, ſiue plures per temporum ſucceſsionem: & iſta eſt ratio augmẽti in ſcientijs per rationem humanitus inuentis. C Alio modo ex parte addiſcentis, ſicut magiſter qui nouit totam artem, non ſtatim à principio tradit eam diſcipulo, quia capere non poſſet, ſed paulatim condeſcendens eius capacitati, & hac ratione profecerunt homines in cognitione fidei per temporum ſucceſsionem. Vnde Apoſtolus ad Galat. 3. comparat ſtatum veteris teſtamenti pueritiæ.

Ad tertium Dicendum, quod ad generationem naturalem duæ cauſæ præexiguntur, ſ. agens, & materia. Secundum ergo ordinem cãæ agentis, naturaliter prius eſt, quod eſt perfectius, & ſic natura à perfectis ſumit exordium, quia imperfecta non ducuntur ad perfectionem, niſi per aliqua perfecta præexiſtẽtia. Secundũ D vero ordinem cauſæ materialis prius eſt, ꝙ eſt imperfectius, & ſm hoc natura procedit ab imperfecto ad perfectũ. In manifeſtatione aũt fidei, Deus eſt ſicut agẽs, qui hẽt perfectã ſciam ab æterno, hõ aũt eſt ſicut materia recipiẽs influxum Dei agẽtis: & iõ oportuit, ꝙ ab imperfectis ad perfectum procederet cognitio fidei in hominibus. Et licet in hominibus quidã ſe habuerint p modũ cãæ agentis, qa fuerunt fidei doctores: tñ manifeſtatio ſpũs datur talibus ad vtilitatem cõem, vt dr̃ 1. ad Cor. 12. Et ideo tñ dabatur Patribus, qui erant inſtitutores fidei, de cognitione fidei, quantum oportebat pro tempore illo populo tradi, vel nude, vel in figura.

Ad quartum dicẽdũ, ꝙ vltima conſummatio gratiæ facta eſt per Chriſtum, vnde tp̃s eius dr̃ tempus E plenitudinis, ad Gala. 4. Et ideo illi, qui fuerunt propinquiores Chriſto, vel ante, ſicut Ioãnes Baptiſta: vel poſt ſicut Apoſtoli, plenius myſteria fidei cognouerũt, quia & circa ſtatum hominis hoc videmus, ꝙ pfectio eſt in iuuentute, & tanto habet homo perfectiorẽ ſtatum, vel ante, vel poſt, quanto eſt iuuentuti propinquior.

intellige ſalua capitis excellẽtia in vtroque priori ſtatu, ſcilicet naturæ, & legis, vt author inferius docet in quæſt. 174. art. 6. Nam Abraham doctus à Deo magis fuit quàm poſteriores vſque ad Moyſen, ſub quo ſtatus legis cæpit: & Moyſes magis edoctus à Deo fuit, quàm reliqui vſque ad tempus gratiæ.

¶ In eiuſdem articuli reſpõſione ad quartum aduerte, quod ex alia ratione, quam præcedente, author terminum ponit profectui fidei, ſcilicet ex conſummatione gratiæ per Chriſtum, & temporis plenitudine. Ex quo habes præpoſterum ordinem ante, & poſt Chriſtum ſcilicet, quod ante Chriſtum quanto priores, tanto minus edocti. Poſt Chriſtum vero quanto priores tanto doctiores. Et propterea in determinatione quæſtionum fidei, ſtãdum eſt doctrinæ antiquorum doctorum & ſanctorum Patrũ, quos illuſtratos credimus diuino lumine, & quo ad doctrinam, & quo ad vitã magis quam poſteriorum, vbi diſcrepãt poſteriores ab illis. Ex hoc tamen non negamus quin etiam poſt Chriſtum vna ætas poſterior habeat doctores in his, quæ ſunt fidei, pręſtantiores aliqua ætate anteriori, quamuis non omni, puta, quod in ætate anni milleſimi fuerint doctiores doctores in fide, quam in ætate anni octingenteſimi, quia & ſi regulariter diuina doctrina procedat ſecundum propinquitatem ad Chriſtum, non tamen alligata eſt illuminatio eius ad ordinem iſtum. Cuius ſignum eſt, quod Moyſen creditur eleuaſſe ad viſionem diuinæ eſſentię, ad quam nullum poſteriorum proximiorumque magis Chriſto, creditur eleuatũ eſſe. Nunquam tamẽ fuerunt, aut erũt doctiores, quàm Apoſtoli, ſicut nec perfectiores, vt patet ex gloſſa ad Romanos 8. Et eſt ſemper ſermo de fidei ſcientia infuſa, non de acquiſitã, vt patet in litera vbi Deus doctor, & agens: homo vero diſcipulus, & patiens ponitur.

Articulus VIII.

Vtrum articuli fidei conuenienter enumerentur.

AD octavum ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenien-

¶ *Super quęſtionis primæ Articu. octauum.*

8

2. d. 25. q. 1. ar. 2. Et op. 3. capi. 25. Et opuſc. 5. per text. Et op. 23. ca. 2.

IN articul. 8. aduerte, quòd author articulos fidei ex parte rei creditæ enumerandos

tandos arbitrans, diſtinctionem illam famoſam iuxta numerum Apoſtolorum prætermiſit ea ratione, quia accidit articulis fidei, quòd ab vno, vel à pluribus ſint. Et ſimile inuenies inferius de ſymboli nomine, quod, non a colligentium, ſed collectorum pluralitate diffinitur, eadem ratione, quia ſcilicet, accidit ſymbolo pluralitas colligẽtium in cuius ſignũ Athanaſius ſol* ſymbolum collegit.

*ar.5. huius quæſt.

* Libr. 12. Meta. text. vlt. & præcedentibus, tom. 3.

¶ In eodem octauo articulo in reſponſione ad primum perſpice tu qui omnem rationem putas demõſtrationem, quòd author hic explicat, qđ Philoſophi non potuerunt naturali ratione inueſtigare, qđ ſolus Deus ſit colendus, & quæ de prouidentia, ac omnipotentia eius tenemus.

ter articuli fidei enumerentur. Ea enim quæ poſſunt ratione demonſtratiua ſciri, non pertinent ad fidem, vt apud homines ſint credibilia, ſicut ſupra* dictum eſt: ſed Deum eſſe vnum poteſt eſſe ſcitũ per demonſtrationẽ. Vnde & Philoſophus hoc in 12. Metaph.* probat, & multi alij philoſophi ad hoc demonſtrationes induxerũt, ergo Deum eſſe vnum non debet poni vnus articulus fidei.

¶ 2 Præterea. Sicut de neceſsitate fidei eſt, quod credamus Deũ omnipotentem, ita etiam, quod credamus eum omnia ſcientem, & omnibus prouidentem, & circa vtrunque horum aliqui errauerunt. debuit ergo inter articulos fidei fieri mentio de ſapientia, & ꝓuidentia diuina, ſicut & de omnipotentia.

¶ 3 Præterea. Eadem eſt notitia Patris, & filij, ſecundum illud Ioã. 14. Qui videt me, videt & Patrem. ergo vnus tantum articulus debet eſſe de Patre, & Filio, & eadem ratione de Spiritu ſancto.

¶ 4 Præterea. Perſona Patris non eſt minor, quam Filij, & Spiritus ſancti: ſed plures articuli ponuntur circa perſonam Spiritusſancti & ſimiliter circa perſonam Filij. ergo plures articuli debent poni circa perſonam Patris.

¶ 5 Præterea. Sicuti perſonæ Patris, & perſonæ Spiritus ſancti aliquid appropriatur, ita & perſonæ Filij ſecũdum diuinitatem, ſed in articulis fidei ponitur aliqđ opus appropriatum Patri ſcilicet opus creationis, & ſimiliter aliquod opus appropriatum Spiritui ſancto, ſcilicet quod locutus eſt per prophetas. ergo etiam inter articulos fidei debet aliquod opus appropriari Filio ſecundum diuinitatem.

¶ 6 Præterea. Sacramentum Euchariſtiæ habet ſpecialem difficultatem pro multis articulis. ergo de eo debuit poni ſpecialis articulus. Non videtur ergo, quòd articuli ſufficienter enumerentur.

Sed in contrarium eſt, authoritas Eccleſiæ ſic enumerantis.*

Reſpondeo Dicendum, ꝙ, ſicut dictum* eſt, illa per ſe pertinent ad fidem, quorum viſione in vita æterna perfruemur, & per quæ ducemur ad vitam æternam. Duo autem nobis videnda proponuntur ſcilicet occultum diuinitatis, cuius viſio nos beatos facit, & myſterium humanitatis Chriſti, ꝑ quod in gloriam filiorum Dei acceſſum habemus, vt dicitur ad Ro. 5. Vnde dr̃. Ioã. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcãt te Deũ verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et ideo prima diſtinctio credibilium eſt, quod quædam pertinent ad maieſtatem diuinitatis, quædam vero pertinent ad myſterium humanitatis Chriſti, quod eſt pietatis ſacramentum, vt dicitur 1. ad Tim. 4. Circa maieſtatem autem diuinitatis tria nobis credenda proponuntur. Primo quidem, vnitas diuinitatis: & ad hoc pertinet primus articulus. Secundo, trinitas perſonarum, & de hoc ſunt tres articuli ſecundum tres perſonas. Tertio vero proponũtur nobis opera diuinitatis propria, quorum primum pertinet ad eſſe naturæ, & ſic proponitur nobis articulus creationis. Secundum vero pertinet ad eſſe gratiæ, & ſic proponuntur nobis ſub vno ar-

Diſt. 13. ca. qui Epiſcopus.

*Ar. 6. ad 1.

F ticulo omnia pertinentia ad ſanctificationem humanam. Tertium vero pertinet ad eſſe gloriæ, & ſic proponitur nobis alius articulus de reſurrectione carnis, & de vita æterna: & ita ſunt ſeptẽ articuli ad diuinitatem pertinentes. Similiter etiã circa humanitatem Chriſti ponuntur ſeptem articuli, quorum primus eſt de incarnatione ſiue de conceptione Chriſti. Secundus de natiuitate eius ex Virgine. Tertius, de paſsione eius, & morte, & ſepultura. Quartus eſt de deſcenſu ad inferos. Quintus eſt de reſurrectione. Sextus, de aſcenſione. Septimus, de aduentu ad iudiciũ. Et ſic in vniuerſo ſunt quatuordecim. Quidam tamen diſtinguunt duodecim articulos fidei, ſex pertinentes ad diuinitatem, & ſex pertinentes ad humanitatem. Tres enim articulos

G trium perſonarum comprehendunt ſub vno, ꝗa eadem eſt cognitio trium perſonarum. Articulum vero de opere glorificationis diſtinguũt in duos, ſcilicet, reſurrectionem carnis, & gloriam animæ. Similiter articulũ conceptionis & natiuitatis coniungunt in vnum.

Ad primum ergo dicendum, quod multa per fidem tenemus de Deo, quæ naturali ratione inueſtigare philoſophi non potuerunt, puta, circa prouidẽtiã & omnipotentiam, & quod ipſe ſolus ſit colẽdus, quæ omnia continentur ſub articulo vnitatis Dei.

Ad secundum dicendum, quod ipſum nomen diuinitatis importat prouiſionem quandam, vt in 1. lib.* dictum eſt Potentia autem in habentibus intellectum non operatur, niſi ſecundum voluntatem, & cognitionem, & ideo omnipotentia Dei includit quodammodo omnium ſcientiam, & prouidentiam. Non enim poſſet omnia, quæ vellet, in iſtis inferioribus agere, niſi ea cognoſceret, & eorum prouidentiã haberet,

p. p. qõ. 13. ar. 8.

H

Ad tertium dicendum, quòd Patris, & Filij, & Spiritus ſancti eſt vna cognitio quantum ad vnitatem eſſentiæ, quæ pertinet ad primum articulum, quãtum vero ad diſtinctionem perſonarum, quæ eſt per relationes originis, quodammodo in cognitione Patris includitur cognitio Filij. Non enim eſſet pater ſi filium non haberet, quorum nexus eſt Spiritusſanctus: & quantum ad hoc bene moti ſunt qui poſuerunt vnũ articulum trium perſonarum. Sed quia circa ſingulas perſonas ſunt aliqua attendenda, circa quæ cõtingit eſſe errorem, quantum ad hoc de tribus ꝑſonis poſſunt poni tres articuli, Arrius enim credidit Patrem omnipotentem, & æternum, ſed non credidit Filium coæqualem, & conſubſtãtialem Patri, & ideo neceſſarium fuit apponere articulũ de perſona Filij ad hoc determinandum. Et eadem ratione contra Macedonium neceſſe fuit ponere articulum tertium de perſona Spiritusſancti. Et ſimiliter etiam conceptio Chriſti, & natiuitas, & etiam reſurrectio, & vita æterna ſecũdum vnã rationem poſſunt comprehendi ſub vno articulo, inquantum ad vnum ordinantur: & ſecundum aliam rationem poſſunt diſtingui, inquantum ſeorſum habent ſpeciales difficultates.

I

K Ad quartum dicendum, ꝙ Filio, & Spiritui ſancto conuenit mitti ad ſanctificandam creaturam: circa quod plurima credenda occurrunt: & ideo circa perſonam Filij, & Spiritusſancti plures articuli multiplicãtur, quam circa perſonam Patris, quæ nunquam mittitur, vt in primo dictum eſt.

p. p. qõ. 43 art. 4.

Ad quintum dicendum, quod ſanctificatio creaturæ per gratiam, & conſummatio per gloriam fit etiã per donum charitatis, quod appropriatur Spiritui ſancto & per donum ſapientiæ, quod appropriatur Filio, & ideo vtrunque opus pertient ad filium, & ad Spiritum ſanctum per appropriationem ſecundum rationes diuerſas.

Ad sextum dicendum, quod in ſacramento Eu-

chari-

Digitized by Google

chariſtiæ duo poſſunt conſiderari, Vnum ſcilicet quod ſacramentum eſt, & hoc habet eandem rationem cum alijs effectibus gratiæ ſanctificantis. Aliud eſt, quod miraculoſe ibi corpus Chriſti continetur, & ec concluditur ſub omnipotẽtia. ſicut & omnia alia miracula, quæ omnipotentię attribuuntur.

Super quæſtionis primæ Articu. nonum, & decimum.

9- q.3. di.25. q. 2. art. 22. Et op. 5. & 6.

IN articul. 9. & 10. ſimul aduerte diligenter, quod author pro eodẽ computat authoritatem vniuerſalis Eccleſię, generalis ſynodi, & Papę, vt patet in vtroque articulo argumento ad oppoſitum. Et ratio eſt, quia Papa eſt paſtor, & epiſcopus vniuerſalis Eccleſię cum pleniſſima poteſtate.

ARTICVLVS IX.

Vtrum conuenienter articuli fidei in ſymbolo ponantur.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur, quod inconuenienter articuli fidei in ſymbolo ponãtur. Sacra enim ſcriptura eſt regula fidei, cui nec addere, nec ſubtrahere licet. Dicitur. enim Deut. 4 Non addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ab eo. ergo illicitum fuit aliud ſymbolum conſtituere, quaſi regulam fidei, poſt ſacram ſcripturam editam.

¶ 2 Præterea. Sicut Apoſtolus dicit ad Ephe. 3. Vna eſt fides: ſed ſymbolũ eſt profeſsio fidei. ergo inconuenienter tradit̃ multiplex ſymbolum.

¶ 3 Præterea. Confeſsio fidei, quæ in ſymbolo continetur, pertinet ad omnes fideles, ſed non omnibus fidelibus conuenit credere in Deum, ſed ſolum illis, qui habent fidem formatam. ergo inconuenienter ſymbolum fidei traditur ſub hac forma verborum, Credo in unum Deum.

¶ 4 Præterea. Deſcenſus ad inferos, eſt vnus de articulis fidei, ſicut ſupra* dictũ eſt, ſed in ſymbolo antiquorum Patrum non fit mentio de deſcenſu ad inferos. ergo videtur inſufficienter collectum. (Art. 8.)

¶ 5 Præterea. Sicut Augu.* dicit exponens illud Ioan. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Petro aut Paulo credimus, ſed non dicimur credere, niſi in Deum. cum ergo Eccleſia catholica ſit pure aliquod creatũ, videtur quòd inconuenienter dicatur. In vnam ſanctã catholicam, & apoſtolicam Eccleſiam. (Tracta. 29. in Io. à medio tom. 9.)

¶ 6 Præterea Symbolum ad hoc traditur, vt ſit regula fidei: ſed regula fidei debet omnibus proponi, & publice. quodlibet ergo ſymbolum deberet in Miſſa cantari ſicut ſymbolum Patrum. non videtur ergo eſſe conueniens editio articulorum fidei in ſymbolo.

SED CONTRA eſt, quòd Eccleſia vniuerſalis non poteſt errare, quia Spiritu ſancto gubernatur, qui eſt ſpiritus veritatis. Hoc enim promiſit Dominus diſcipulis; Ioan. 16. dicens. Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: ſed ſymbolum eſt authoritate vniuerſalis Eccleſiæ editum. nihil ergo inconueniens in eo continetur.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd ſicut Apoſtolus dicit ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere: credere autem non poteſt aliquis, niſi ei veritas, quam credat, proponatur. Et ideo neceſſarium fuit fidei veritatem in vnum colligi, vt facilius poſſet omnibus proponi, ne aliquis per ignorantiam fidei à veritate deficeret; & ab huiuſmodi ſententiarum fidei collectione nomen Symboli eſt acceptum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod veritas fidei in ſacra ſcriptura diffuſe continetur, & varijs modis, & in quibuſdam obſcure, ita quod ad eliciendum fidei veritatem ex ſacra ſcriptura, requiritur longum ſtudium & exercitium, ad quod non poſſunt peruenire omnes illi, quibus neceſſarium eſt cognoſcere fidei veritatem, quorum plerique alijs negotijs occupati, ſtudio vacare non poſſunt, & ideo fuit neceſſarium, vt ex ſententijs ſacræ ſcripturę aliquid manifeſtum ſummarie colligeretur, quod proponeretur omnibus ad credẽdum, quòd quidem non eſt additum ſacræ ſcripturæ, ſed potius ex ſacra ſcriptura ſumptum.

AD SECVNDVM Dicendum, quod in omnib. ſymbolis eadem fidei docetur veritas, ſed ibi oportet populum diligentius inſtrui de fidei veritate, vbi errores inſurgunt, ne fides ſimplicium per hæreticos corrũpatur. Et hæc fuit cauſa, quare neceſſe fuit edere plura ſymbola, quæ in nullo alio differunt, niſi quod in vno plenius explicantur, quæ in alio continentur implicite, ſecundum quod exigebat hæreticorum inſtantia.

AD TERTIVM Dicendum, quòd cõfeſsio fidei traditur in ſymbolo, quaſi ex perſona totius Eccleſiæ, quæ per fidem vnitur: fides autem Eccleſiæ, eſt fides formata. Talis enim fides inuenitur in omnibus illis, qui ſunt numero, & merito de Eccleſia: & ideo Cõfeſsio fidei in ſymbolo traditur, ſecundum quod conuenit fidei formatæ, vt etiam ſi qui fideles fidem formatã non habent, ad hanc formam pertingere ſtudeant.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ de deſcenſu ad inferos nullus error erat exortus apud hæreticos, & ideo non fuit neceſſariũ aliquam explicationẽ circa hoc fieri, & propter hoc non reiteratur in ſymbolo Patrum, ſed ſupponitur tanquam prædeterminatum in ſymbolo Apoſtolorum. Non. n. ſymbolum ſequens abolet p̃cedens, ſed potius illud exponit, vt dictum eſt.* (In Solut ad 2. huius ar.)

AD QVINTVM Dicendum, quòd ſi dicatur, In ſanctam Eccleſiam catholicam, hoc eſt intelligendum ſecundum quod fides noſtra refertur ad Spiritum ſanctum qui ſanctificat Eccleſiam, vt ſit ſenſus. Credo in Spiritum ſanctum ſanctificãtem Eccleſiam, ſed melius eſt, & ſecundum communiorem vſum, vt non ponatur ibi, In, ſed ſimpliciter dicatur, ſanctam Eccleſiam catholicam, ſicut etiam Leo Papa dicit.

AD SEXTVM Dicendum, ꝙ quia ſymbolum Patrum eſt declaratiuum ſymboli Apoſtolorum, & etiã fuit conditum fide iam manifeſtata, & Eccleſia pacem habente, propter hoc publice in Miſſa cantatur. Symbolum autem Apoſtolorum, quod tempore perſecutionis editum fuit fide nondum publicata, occulte dicitur in Prima, & in Cõpletorio, quaſi contra tenebras errorum præteritorum, & futurorum.

ARTICVLVS X.

Vtrum ad ſummum Pontificem pertineat fidei ſymbolum ordinare.

Super quęſtionis primæ Articu. decimum.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quod nõ ptineat ad Summum Põtificẽ fideũ ſymbolũ ordinare. Noua. n. editio ſymboli neceſſaria eſt pp explicationẽ articulorũ fidei, ſicut dictũ eſt:* ſed in veteri teſtõ articuli fidei magis ac magis explicabant̃ ſ̃m temporum ſucceſsionẽ, pp hoc ꝙ veritas fidei magis manifeſtabat̃ ſ̃m maiorẽ propinquitatẽ ad Chriſtũ, vt ſupra * dictum eſt. Ceſſante ergo tali cã i noua lege, nõ dẽt fieri maior ac maior explicatio articulorũ fidei. ergo non vr̃ ad authoritatẽ ſummi Pontificis ptinere noua editio ſymboli. (Art. præced.) (Art. 1. & 7.)

10 Inf. q. 11. ar. 2. ad 3. Et poſ. q. 10. ar. 4. ad 13.

IN art. 10. dubium primo occurrit circa minorẽ ppoſitionẽ, ſ. Hoc aũt, ſ. determinare finaliter ea q̃ fidei ſunt, pertinet ad authoritatẽ Summi Pontificis. Nã quidã hoc non admittunt ex eo, quod Papa poteſt eſſe hæreticus, & pp determinationẽ factã in concilio Cõſtantienſi, quod. ſ. Papa ſubeſt cõcilio vniuerſali in his, q̃ ſunt fidei. Et quia par in parem non habet imperium, ac per hoc vnus Papa non ligat alium: & conſequenter

habent firmam aſſenſionem abſque tali cogitatione,ſicut cum aliquis conſiderat ea quæ ſcit,vel intelligit:talis enim conſideratio iam eſt formata. Quidam vero actus intellectus habẽt quidem cogitationẽ informem abſque firma aſſenſione, ſiue in neutram partem declinent,ſicut accidit dubitanti: ſiue in vnam partem magis declinent,ſed tenentur aliquo leui ſigno,ſicut acccidit ſuſpicanti,ſiue vni parti adhæreant, tamen cum formidine alterius,quod accidit opinanti, ad vnam partem,in quo conuenit credens cum ſciente,& intelligente,& tamen eius cognitio non eſt perfecta per maximam viſionem,in quo conuenit cum dubitante,ſuſpicante.& opinante,& ſic proprium eſt credentis,vt cum aſſenſu cogitet & propter hoc diſtinguitur iſte actus,qui eſt credere,ab omnibus actibus intellectus,qui ſunt circa verum,vel falſum. F G

D. 610.

Ad primvm ergo dicendum, quòd fides non habet inquiſitionem rationis naturalis demonſtrantis id,quod creditur:habet tamen inquiſitionem quandã eorum per quæ inducitur homo ad credendum, puta quia ſunt dicta a Deo,& miraculis confirmata.

Ad secvndvm Dicẽdum, quod cogitare,nõ ſumitur hic prout eſt actus cogitatiuæ virtutis,ſed prout pertinet ad intellectum,vt* dictum eſt.

In corp. ar.

Ad tertivm dicendum,quòd intellectus credentis determinatur ad vnum nõ per rationem,ſed per voluntatem: & ideo aſſenſus hic accipitur pro actu intellectus,ſm quod a voluntate determinatur ad vnum. H

Articvlvs II.

Vtrum conuenienter diſtinguantur actus fidei per hoc, quod eſt,credere Deo, credere Deum,& credere in Deum.

Ad secvndvm ſic ꝓceditur. Videtur quod ĩcõuenienter diſtinguantur actus fidei per hoc.quod eſt, credere Deo,credere Deũ,&credere in Deũ.Vnius.n. habitus vnus eſt actus: ſed fides ẽ vnus habitus,cũ ſit vna virtus, ergo inconuenienter ponuntur plures actus fidei. I

¶ 2 Præterea.Id quod eſt commune omni actui fidei,non debet poni vt particularis actus fidei.; ſed credere Deo inuenitur communiter in quolibet actu fidei, quia fides innititur primæ veritati.ergo videtur ꝙ incõueniẽter diſtinguatur a quibuſdã alijs actibus fidei.

¶ 3 Præt.Id quod conuenit etiam non fidelibus,non poteſt poni inter fidei actus,ſed credere Deũ eſſe,cõuenitetiam infidelibus.ergo nõ debet poni inter actus fidei K

¶ 4 Præt.Moueri in finem pertinet ad voluntatem cuius obiectũ eſt bonũ,& finis.ſed credere non eſt actus volũtatis,ſed intellectus ergo nõ debet poni differẽtia vna eius,quod eſt credere in Deum, quod importat motum in finem.

Sed contra eſt, quod Au. hãc diſtinctionem ponit in libro de verbis Domini,& ſuper Ioã.

Respondeo Dicendum, ꝙ actus cuiuſlibet potẽtiæ,vel habitus accipitur ſm ordinem potentiæ, vel habitus ad ſuum obiectũ. Obiectum autem fidei poteſt tripliciter conſiderari. Cũ enim credere ad intellectũ pertineat, ꝓut eſt a volũtate motus ad aſſentiendum,vt dictum eſt,* poteſt obiectũ fidei accipi vel ex parte ipſius intellectus,vel ex parte voluntatis intellectum mouentis.Si quidem ex parte intellectus, ſic in ſubiecto fidei duo poſſunt cõſiderari, ſicut ſupra * dictũ eſt,quorũ vnũ eſt materiale obiectum fidei. Et ſic ponit actus fidei credere Deo, quia ſicut ſupra dictũ* eſt,nihil ꝓponitur nobis ad credendum,niſi ſecundum quod ad Deum pertinet.Aliud autem eſt formalis ratio obiecti,quod eſt ſicut mediũ, ꝓpter quod tali credibili aſſentitur. Et ſic proponitur actus fidei credere Deum,quia, ſicut ſupra* dictum eſt, formale obiectum fidei eſt veritas prima cui inhæret homo,vt propter eam creditis aſſentiat. Si vero cõſideretur tertio modo obiectum fidei,ſecundum ꝙ intellectus eſt motus à volũtate,ſic ponitur actus fidei credere in Deum, veritas enim prima ad voluntatem refertur, ſecundum quod habet rationem finis.

Ad primvm ergo dicendum,quod per iſta tria,non deſignant diuerſi actus fidei,ſed vnus & idem actus habens diuerſam relationem ad fidei obiectũ. Et per hoc patet reſpõſio ad ſecundum.

Ad tertivm dicendum, quod credere Deum non cõuenit infidelibus ſub ea ratione,qua ponitur actus fidei. Non enim credũt Deum eſſe ſub his coditionibus,quas fides determinat,&ideo nec vere Deũ credũt: quia vt Philoſophus,dixit 9 Meta.In ſimplicibus defectus cognitionis eſt ſolum in non attingendo totaliter.

Ad qvartvm dicendũ,ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, volũtas mouet intellectum, & alias vires animæ in finem: & ſecundum hoc ponitur actus fidei credere in Deum.

K Articvlvs III.

Vtrum credere aliquid ſupra rationem naturalem, ſit neceſſarium ad ſalutem.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quod credere non ſit neceſſarium ad ſalutẽ. Ad ſalutem.n. & perfectionẽ cuiuſlibet rei ea ſufficere videntur, quæ conueniunt ei ſecundum ſuã naturam: ſed ea quæ ſunt fidei excedũt naturalem hominis rationẽ

¶ *Super queſtionis ſecundæ Articul. ſecundum.*

12 In art.2.q.2.omiſſo primo, Durandus occurrit in 3.ſenten.di.23.q.4. ar.3. reprehendens dictũ hic in reſpõſione ad primum, ſcilicet, ꝙ hi tres actus ſunt vnus.Inquit enim,ꝙ licet credere Deo, & credere Deum, ſint vnꝰ actus:credere tñ in Deũ ſũt duo actus q̃ a duobus ẽ habitibꝰ.i.fide,& charitate & ſignificat credẽdo, & amãdo ire in Deũ. ¶ Ad hoc facile reſpõdetur,ꝙ quia actus imperatus non multiplicatur ſecundum rem ad multiplicationem principiorũ eius,ſed vnus & idem numero actus a multis eſt ſimul virtutibus,vt ieiunare eſt actus vnus à tẽperãtia ſimul & obedientia, & charitate & ſic de alijs, iõ credere in Deũ,cũ ſit actus fidei à charitate imperatus, vnus numero ſecundum rem eſt, quàmuis à multis ꝓueniat habitibus. Et quoniam actus elicitus ab vno, & imperatus ab altero habitu,multiplex eſt ſecũdũ relationẽ ad multos habitus & obiecti rõnes:ideo multi actꝰ apparẽt, & in multos actus reſoluitur eius rõ,ſeu expoſitio,Et ꝓpterea dr̃, credere in Deũ eſt amãdo &c.Secũdum tñ veritatem & proprietatẽ loquẽdo,dicendum eſt, qđ huiuſmodi actus eſt multiplex, nõ multi, eo quod claudit in ſe vim plurium actuum & non cõſtituitur ex illis vnũ aggregatum. Denominatione ſiquidẽ relatiua actus ab actu imperatus formatur, vt in prima Secundæ dictum eſt. ¶ In reſpõſione ad tertiũ eiuſdem art.2.aduerte,ꝙ de Deo dupliciter loq. poſſumus. Vno modo ex parte ipſius Dei, & ſic cum ſit omnino ſimpliciſſima res, non põt partim vere, partim falſe cognoſci, ſed error falſitatis conſiſtit in non attingẽdo ipſum Qui.n. putat Deum non eſſe omnipotentem, & putat ipſum eſſe actũ purum, ſapientem, &c.quidqđ intelligit per has affirmationes, non eſt illa res, quæ eſt Deus ſecundum rem, ſed repræſentatur illi ſic putanti,quia in re illa non differt totum, & aliquid, ac per hoc non totum, & nihil æquiualent:& conſequenter qui in aliquo illius fallitur, nihil illius intelligit. Alio modo ex parte noſtri, ideſt, de Deo, ſecundum ꝙ nobis repræſentatur. Et ſic, quia ſub multis rõnibus repræſentatur, cõtingit aliqua cõnatione errare & aliqua vere ſentire de Deo,vt patet.Author autẽ in litera loquitur de errore circa diuina ex parte ipſius Dei abſolute, & ideo dicit qđ infideles nõ vere credunt Deum.

3.d.23.q.2, art.2.q.2.Et veri.qõ: 14. ar.7.ad 7.Et Io.9. lect.3. Et Ro.4.

Tractat. 29. medio.to.9. Et ſer.61.de verb. com. tom. 10.

Art. præce ad 3.

Q.1. artic.

Q.1.artic.

Q.1. artic.

Lib.9.te.2. to.3.

p.p.q 82. 12.q.9.ar.

¶ *Super Queſtionis ſecundæ Artic. tertium.*

13 In artic. 3. eiuſdem q.dubiũ primo occurrit circa fundamẽtum aſſumptum in corpore articuli, ſcilicet, quòd in omnibus

3.diſtin.2. art.3.q.1. 1.con.cap. Et lib.3.c. 118.& 15 Et verit. 14.artic.

cum ſint non apparentia, vt ſupra *dictum eſt. ergo credere nõ videtur neceſſarium eſſe ad ſalutem.

¶ 2 Præt. Periculoſe homo aſſentit illis, in quibus non poteſt iudicare, vtrum illud quod ei proponitur, ſit verum, vel falſum, ſecundum illud Iob. 12. Nonne auris verba diiudicat? ſed tale iudicium homo habere non poteſt in his q̃ ſunt fidei, quia homo non poteſt ea reſoluere in principia prima, p quæ de omnibus iudicamus. ergo periculoſum eſt talibus fidem adhibere. credere ergo nõ eſt neceſſarium ad ſalutem.

¶ 3 Præt. Salus hominis in Deo conſiſtit, ſecundum illud Pſal. 36. Salus autem iuſtorum à Domino ſed inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoque virtus eius & diuinitas, vt dicitur Romanor. 1. Quæ autem conſpiciuntur, intellectu non creduntur: ergo nõ eſt neceſſarium ad ſalutem, vt homo aliqua credat.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur Heb. 10. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.

RESPONDEO Dicendum, quòd in omnibus naturis ordinatis inuenitur, quòd ad perfectionem naturæ inferioris duo occurrunt. Vnum quidem, quod eſt ſecũdum proprium motum. Aliud autem quod eſt ſecũdum motum ſuperioris naturæ; ſicut aqua ſecũdum motum proprium mouetur ad centrum, ſecundum autem motum Lunæ mouetur circa centrum ſecundum fluxum, & refluxum. Similiter etiam orbes planetarum mouẽtur proprijs motibus ab Occidente in Orientem; motu autem primi orbis ab Oriẽte in Occidentem. Sola autem natura rationalis creata habet immediatum ordinem ad Deum; quia ceteræ creaturæ non attingunt ad aliquid vniuerſale, ſed ſolum ad aliquid particulare, participantes diuinam bonitatem, vel in eſſendo tantum, ſicut inanimata, vel etiam in viuendo, & cognoſcendo ſingularia, ſicut plantæ, & animalia. Natura autem rationalis inquantum cognoſcit vniuerſalem boni, & entis rationem, habet immediatum ordinem ad vniuerſale eſſendi principium. Perfectio ergo rationalis creaturę non ſolum conſiſtit in eo, quod ei cõpetit ſecundum ſuam naturam, ſed in eo etiam quod ei attribuitur ex quadam ſupernaturali perfectione diuinæ bonitatis. Vnde & ſupra* dictum eſt, quod vltima beatitudo hominis conſiſtit in quadam ſupernaturali Dei viſione, ad quam quidem viſionem homo pertingere non poteſt, niſi per modum addiſcentis à Deo doctore, ſecundum illud Ioan. 6. Omnis qui audit à Patre, & didicit, venit ad me. Huius autem diſciplinæ fit homo particeps non ſtatim, ſed ſucceſſiue ſecundum modum ſuæ naturæ. Omnis autem talis addiſcens oportet quòd credat ad hoc, quòd ad perfectã ſcientiam perueniat, ſicut etiam Philoſophus dicit, quod oportet addiſcentem credere. Vnde ad hoc, quòd homo perueniat ad perfectam viſionem beatitudinis, prę exigitur quod credat Deo; tãquã diſcipulus magiſtro docenti.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quia natura hominis depẽdet à ſuperiori natura, ad eius perfectionem non ſufficit cognitio

---

bus naturis ordinatis inuenitur, quòd ad perfectionem naturæ inferioris duo concurrunt. Vnum quod eſt ſecundum proprium motum: aliud quod eſt ſecũdum motum ſuperioris naturæ. Aut enim author intendit loqui de concurſu illo, quo ſupremum infimi attingit infimũ ſupremi, & quo ſecundũ diuinam ſapientiam fines primorum iunguntur principijs ſecundorum, prout homo in ſui ſupremo participat intelligere, quod eſt angelis proprium. (q. 1. artic. 4.) Et ſic licet propoſitio credatur vera, nihil tamen probat ad propoſitum; quia concurſus iſte duorum motuũ non eſt per additionem aliquam ſupra naturam inferiorem, ſed per hoc, quòd natura inferior eſt id, quod eſt quo ad propria ſibi, totaliter: quo ad propria verò ſuperiori, participatiue tantum, & imperfecte, vtrunque tamen eſt ſecundum ſimplicem eſſentiam ſuam, ex qua manat motus vterque. Concurſus autem naturæ rationalis, & diuinæ per fidem, fit per aliquam rem ſupernaturalem ſuperadditam naturę rationali. Aut author intendit de cõcurſu alio, quo natura ſuperior mouet per ſuam actionem inferiorem, vt litera ſonat: (D. 91.) & ſic propoſitio aſſumpta eſt falſa, quoniam vniuerſalis eſt, & non probatur, niſi in aqua, & ſphæris cęleſtibus alijs a prima. (D. 61. 8.) Habet enim inſtantiã in terra, & in prima ſphæra cœleſti, & in miſtis, in quibus nulla apparentia verificandi hanc propoſitionẽ relucet.

¶ Dubium ſecundo eſt circa Minorem, ſcilicet, Natura rationalis inquantum cognoſcit vniuerſalem boni, & entis rationem, habet immediatum ordinem ad vniuerſale eſſendi principium. Natura ſiquidem rationalis poteſt dupliciter ſumi, ſcilicet ſecundum eſſe, & ſecundum operari operatione immanente, ſcilicet cognitione, & appetitione. Et hoc adhuc dupliciter ſumi poteſt. Primo abſolute: ſecundo ſecundum hanc, vel illam rationem. Et quòd ſecundum eſſe quidem immediate ſit a Deo per creationem, in primo libro oſtenſum fatemur. Et ſimiliter, quòd ſecundum intellectum, & voluntatem immediate beatificetur a Deo, ſuperius monſtratum eſt. Sed quod ſecundum hanc ſpecialem rationem, ſeu ex hac, ſcilicet inquantum cognoſcit entis & boni vniuerſalem rationem, habeat immediatum ordinem ad vniuerſale eſſendi principium, non apparet: quoniam ex vniuerſali in pdicando ad vniuerſale in eſſendo proceditur.

¶ Dubium tertio Nouitiorum eſt circa aliam ſubſumptam in eiuſdem rationis progreſſu propoſitionem, ſcilicet quòd ad Dei viſionem homo pertingere nõ põt, niſi per modum diſcẽtis à Deo doctore: hoc enim falſum eſſe conſtat ex eo, quod pueri baptizati perueniant ad illam decedentes abſque diſciplina. Et ipſe Ieſus Chriſtus, ſecundum quod homo, habuit illam abſque diſciplina actuali, & habituali, quia ſtatim beatus abſque fide fuit.

¶ Ad primũ dubium dr, ꝙ propoſitio illa aſſumpta ſumitur ſecundo modo, & intelligitur de naturis, quæ ſunt primo partes vniuerſi, quę ſunt ſolæ incorruptibiles, elementa ſcilicet corpora cœleſtia, & intellectualia, in cuius ſignum in his tantum author quaſi inductiue eam manifeſtauit: & ob hoc ceſſat obiectio de miſtis. De terra autem dicitur, quòd ad terræ perfectionem duo concurrunt, alterum ſecundum proprium motum, ſcilicet qes in centro: alterum ſecundum motionem actiuam cœleſtis corporis in eam, ſcilicet germinatio vegetabilium, & animalium, (q. 3. artic. 8.) quæ pertinere ad perfectionem terræ ſacra ſcriptura teſtatur, dicens. Igitur perfecti ſunt cœli, & terra, & omnis ornatus eorum. Ad id autem quod de primo cœlo obijcitur, aliter dicendum eſt theologice, & aliter phyſice. Nam ponendo cęlum empyreum totum lucidum, & plenum angelis &c. ſatis patet perfectionem illius ex ornatu angelorum, & corporum glorificatorum compleri. Non egrediendo autem limites notorum nobis ex lumine naturali, dicitur, quòd primi mobilis perfectio conſurgit ex duobus, quorum alterum ex propria manat natura, ſcilicet motus de eodem ad idem in tot horis: alterum ex actione ſuperioris eſt naturæ ſcilicet ſempiternitas motus per ſe primo, vt in q̃ſtione, quã de hoc olim fecimus, oſtẽſũ eſt. Et ſic manet ſolida maxima inducta in litera.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, ꝙ ly inquantum, in propoſito tenetur ſpecificatiue, & intendit author, ꝙ licet natura rationalis ordinetur à Deo non immediate, ſed mediante natura intellectuali ſuperiori, q̃ illuminat per angelos: inquantũ tamen natura noſtra rationalis attingit ad verum, & bonum abſolute, oportet ad Deum immediate ordinari, quia verũ & bonum abſolute in ſolo Deo eſt, vt in quæſt. 2. ſecundi libri dictum fuit. Et ſi diligentius perſpexeris, percipies authorem in hac ſpecificatione tria ſimul feciſſe, dum & determinat ſecundum quã rationem de homine loquitur. ſ. ſm quod eſt capax boni vniuerſalis. (Hanc enim capacitatem ſonat cognoſcere vniuerſalem boni & entis rõnem. Qui. n. vniuerſalem boni rationẽ cognoſcit, naturã neceſſe eſt hẽat illius capacẽ ſm intellectiuã, & appetitiuã ptẽ, licet remote.) Et docet maximã paſ-

ſumptam de immediatis intelligi, & immediatum ordinem in genere illi non eſſe exigendum, niſi ſecundum aliquid Sic.n.omnes inferiores ſphæras ad primum mobile, aquam ad Lunã, & terram ad cœleſte corpus, immediatum ordinem habere opinandum eſt, quamuis multum diſtẽt. Et ſimiliter natura rõnalis vt capax eſt ipſius boni vniuerſalis, ꝙ in ſolo Deo eſt, immediatum ordinem habet ad vniuerſale eſſendi principium, vt ad obiectum, finẽ, & mouens. Nihil.n. mouere poteſt ad talem finẽ, & tale obiectum, niſi ipſe Deus, qui eſt vniuerſale eſſendi principium. Et in hoc, quia communicat natura noſtra rationalis cum natura intellectuali angelorum, vtranque immediate ad Deum oportet ordinem habere ſecundum triplicẽ rationem explicatã .ſ. vt mouentem, vt finem, & obiectum.

In corp. art.

¶ Ad tertium dubiũ dicitur, ꝙ ſermo literæ eſt de pertingentibus ad viſionem Dei per actus proprios. Pueri autẽ, licet per diſciplinam fidei habitualis non tamen per proprios actus, ſed Ieſu Chriſti meritum: ipſa autẽ Chriſti anima ex vnione perſonali ad verbum quaſi naturali concomitantia, viſione diuina perfuſa eſt. Vnde Author attendens, ꝙ viſio Dei eſt pfectio ſuprema intellectus, & non eſt innata, vt viſio principiorum: neque per inuentionem acquiſibilis, vt viſio concluſionum ſcitarum perfecte ab his qui pollẽt ingenio, & quod per actus ꝓprios diſpoſitis ad illam communicatur (cum propria diſpoſitio & via ad viſionem intellectualem ſit diſciplina a doctore vidente) fultus authoritate Scripturæ neceſſitatẽ fidei intulit, ſicut in diſcipulis.

14 3.diſt. 24.art. 3.q.1. Et 1. contra ca.4. Et verit. q. 14.artic. 10. cor. Et Boet. Trin.q.3.artic.4.

¶ In eodem ar.3. ſcito, ꝙ de facto tantus eſt diuinus amor erga vniuerſum, vt non ſuffecerit Deo cõmunicare ſe per naturales participationes, creando vniuerſum ex tot eſſendi participationibus conſtitutũ, quot diuina bonitas naturaliter participabilis ſm ordinem ſuæ ſapientiæ erat Sed cum videre Deum, fruiq; aperte Deo, ſoli diuinæ naturæ naturale ſit, & eſſe poſſit: ac per hoc creatæ, & creabiles naturæ non poterant naturali participatione habere diuinam viſionem, ac perfectã fruitionem, communicauit per gratiam, quod incommunicabile erat per naturam, & effecit omnes intellectuales, & rationales creaturas habiles ad diuinam viſionem & fruitionẽ ex hoc ipſo, quòd ordinauit eas, vt eſſent diuinæ naturæ conſortes per gratiã, & ad id, qđ ſoli Deo naturale eſt.ſ. videre Deũ, & frui Deo, peruenire poſſent. Et quia peruenire ad viſionem hmõi proprijs actibus non poſſumus, niſi cõſequẽter adiuti fuerimus diuino ducatu, qui fit docendo, vt in litera dr: ideo oportet credere Deo docẽti nos ea, quæ viſuri ſumus, quæ præparant ſuis electis. Vbi patet primo, qũo in natura rõnali inuenitur vltra id, quod eſt ei naturale, perfectio ſupernaturalis ſecũdum motũ ſuperioris, hoc eſt, diuinæ naturæ per gratiã;

F Patet ſecundo, ꝙ optima rõ ad hoc allata fuerit ab authore in litera, arguendo à conditionibus naturalibus creaturarũ, quę adeo eſt probabilis, vt neceſſaria appareat Patet tertio, ꝙ iuſte exigatur à rationalibus creaturis, quòd credant ſupernaturalia, & operentur conformia ſupernaturalibus Par nanque eſt iuſtitiæ ratio, vt exigantur opera conformia ſupernaturali naturæ, ad quam acceitæ ſunt per gratiam, vt exigantur opera conformia naturæ rationali, quã naturaliter habẽt. Nam quia naturam rationalem habent, iuſte exigitur, vt operentur conformiter ad illam, & vitent difformia ab illa Et eadem ratione, qa conſortium diuinæ naturæ habẽt ex Dei munere, iuſte exigitur, vt operentur conformia diuino conſortio, & vitent quæcũque contraria ſunt illi. Et quoniam credere reuelata a Deo eſt vnum illorum; quoniam eſt via ad perfectionem diuini conſortij: ideo neceſſarium eſt credere, & damnabile eſt nõ credere. Et propterea in litera concluditur, quòd eſt neceſſarium ad ſalutem.

* Q. artic.4. & 5.

¶ In reſponſione ad ſecundum in eodem articulo aduerte; ꝙ fidelis dupliciter conſiderari poteſt. Primo ex parte habitus fidei: ſecundo ex parte ipſius habentis dictum lumen fidei. Si conſideretur ex parte habitus, ſic tutus eſt, quia tale lumen quantum eſt ex ſe, inclinat in vere credibilia, & diſſentire facit à contrarijs: quamuis non eſt euidentia noſtra circa particulare credibile, ſicut facit habitus principiorum. Et propter hoc ſi ſumatur ex part noſtri, contingit fluctuare vſq; ad excluſionem habitus fidei.

naturalis, ſed requiritur quædam ſupernaturalis, vt ſupra * dictum eſt.

Ad secundum dicendũ, quòd ſicut homo per naturale lumẽ intellectus aſſentit principijs. ita homo virtuoſus per habitum fidei habet rectum iudiciũ de his quæ cõueniunt illi virtuti. Et hoc modo etiam per lumen fidei diuinitus infuſum homini, homo aſſentit his, quæ ſunt fidei, non autem contrarijs. Et ideo nihil periculi, vel damnationis ineſt his, q ſunt in Chriſto Ieſu, ab ipſo illuminati per fidem. G

Ad tertium dicendum, quòd inuiſibilia Dei altiori modo q̃tum ad plura, percipit fides, quàm ratio naturalis ex creaturis in Deum procedẽs. Vnde dicitur Eccl.3. Plurima ſupra ſenſum hominis oſtenſa ſunt tibi.

Articulus IIII.

Vtrum credere ea quę ratione naturali probari poſſunt, ſit neceſſarium.

AD quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ ea, quę ratione naturali probari poſſunt, non ſit neceſſarium credere. In operibus enim Dei nihil ſuperfluum inuenitur, multo minus quam in operibus naturæ; ſed ad id, quod per vnum poteſt fieri ſupfluè apponitur aliud. ergo ea, quæ per naturalem rationem cognoſci poſſunt, ſuperfluum eſſet per fidem accipere.

¶ 2 Præt. Ea neceſſe ẽ credere, de quibus eſt fides; ſed non eſt de eodem ſcientia & fides, vt ſupra * habitum eſt. Cum ergo ſcientia ſit de omnibus illis, quæ naturali ratione cognoſci poſſunt, videtur ꝙ non oporteat credere ea, quæ p naturalem rationem probãtur.

G ¶ 3 Præt. Omnia ſcibilia videntur eſſe vnius rationis. ſi ergo quædã eorum proponuntur homini vt credenda, pari ratione omnia huiuſmodi neceſſe eẽt credere: hoc autẽ eſt falſum. non ergo ea, quæ per naturalem rationem cognoſci poſſunt, neceſſe eſt credere.

Sed contra eſt, quia neceſſe eſt Deum credere eſſe vnũ, & incorporeum, quæ naturali ratione à Philoſophis probantur.

Respondeo Dicendum, quòd neceſſarium eſt homini, accipere per modum fidei non ſolũ ea, quæ ſunt ſupra rationem, ſed etiam ea, quæ per rationem cognoſci poſſunt. Et hoc propter tria. Primo quidem, vt citius homo ad veritatis diuinæ cognitionem perueniat. Scientia enim, ad quã pertinet probare Deum eſſe, & alia huiuſmodi de Deo, vltimo hominibus addiſcenda proponitur, præſuppoſitis multis alijs ſciẽtis. Et ſic non niſi poſt multum tẽpus vitæ ſuæ, homo ad Dei cognitionem perueniret. Secundo, vt cognitio Dei ſit communior. Multi enim in ſtudio ſcientię proficere non poſſunt, vel propter hebetudinem ingenij, vel ꝓpter H I

¶ Super quæſtionis ſecundæ Artic. quartum.

IN artic.4. nota Nouitie, quòd poſtquam monſtratum eſt, neceſſarium eſſe credere particulariter, quærendum reſtabat, an ſit neceſſarium credere talia, puta, ſcibilia, & ſic, puta explicite &c. vt in ſequentibus fit. K

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem quarti articuli, dubium Nouitiorum occurrit: quia Deus, vel natura defeciſſe videtur in neceſſarijs naturalibus, ſi vera eſt præſens litera. Nam in litera dicitur, quòd inueſtigatio rationis naturalis non ſufficit humano generi ad cognitionem diuinorum, quæ naturaliter ſciri poſſunt. Si enim non ſufficit, conſtat quòd deficit a naturalibus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ratio naturalis ad naturalia huiuſmodi ſufficit, & non ſufficit humano generi, diuerſimode conſiderando humanum genus. Si enim ſit ſermo de humano genere ſecundum ſingulos homines, conſtat quòd ratio naturalis nõ ſufficit ad hmõi, vt patet in multis ineptis, & mulieribus, & propter multas occupationes rationabiles. Si autẽ loquamur de ge-

Digitized by Google

de genere humano ſecundum ipſius communitatem: ſic dicendum eſt, quòd ratio naturalis ſufficit ad hæc. Diſtributū quippe eſt, vt hi ad contemplationem ſapientiæ, illi ad agriculturā, alij ad alia nati ſint: ſicq; vt humano generi ratio ſufficiat ad hoc, ꝙ ſapientia, ceteraq; adſint, quamuis non omnia ſingulis. Et quoniam author de cognitione diuinorum neceſſaria humano generi ſecūdum ſingulos loquebatur, quia ſinguli ſingillatim ſaluandi, vel damnandi ſunt: ideo verum dixit, quòd ratio naturalis humano generi, non ſufficit ad cognitionem diuinorum ſcibiliū. Et ideo eorum fides non ſuperflua, ſed neceſſaria eſt valde multis.

¶ Super quæſtionis ſecundæ Artic. quintum.

IN artic. 5. eiuſdem ſecundæ quæſt. aduertendum eſt diligenter. Primo, quod author adæquat obiectum per ſe fidei, obiecto beatifico: ita quòd ea, quæ principaliter hic credimus ſunt illa, quæ in patria viſuros ſperamus. Et hic, & in articulo 6. q. 1. dictum ex apoſtolo: Fides eſt ſperandarum ſubſtantia rerum. [q. 1. artic. 5.]

¶ Notandum eſt ſecundo, quòd inter principaliter credenda, & inter ꝑ ſe obiectum fidei author cōputat myſterium incarnationis Verbi & articulos fidei, vt patet in hoc & prædicto articulo.

¶ Ex quibus ſcito tertio, quòd naſcitur dubiū, quo pacto hæc poſſint eſſe ſimul vera. Nam obiectum beatificum eſt ſolus Deus trinus, & vnus. Et conſequenter myſteriū incarnationis, ſicut extra obiectum beatificum, ita eſt extra obiectum fidei ac per hoc ex hac ratione non eſt de explicite credendis, nec de pertinentibus ad actum beatificum, & ſic tota hæc ratio ruit. [15 3. diſt. 33. art. 5. cor. Et 3. diſt. 25. q. 2. & art. 2. q. 3. Et verit. q. 14. arti. 1.]

¶ Ad hoc dicitur, quòd tā myſteriū incarnationis, vt diſtinguitur a Deo, quam quicquid creaturæ in articulis fidei inuenitur, poteſt conſiderari dupliciter. Primo, ſecundum ſe. Secundo, vt Dei, vel in Deo, vel ad Deum, & huiuſmodi. Si loquamur de iſtis ſecundum ſe, ſic nec ad fidei obiectum, nec ad beatitudinis obiectum ſpectant: quoniam Deus vtriuſque eſt obiectum formale, & materiale, vt in primo articulo dictum fuit. Si vero loquimur de iſtis, vt ſunt Dei, ſic cadunt ſub obiecto, & actu beatifico, & ſimiliter obiecto, & actu fidei. Quamuis enim ſolus Deus viſus beatum faciat, ipſe tamen viſus non ſolum abſolute, ſed vt huius, vel illius ſiō magis beat, non propter illa alia viſa, vt Auguſtinus dicit in quinto Confeſſionum, ſed ꝓpter Deum magis viſum. [Lib. 1. ca. 34. 35. & 36. tomo 4.] Si ergo dicendum eſt quòd beatificū obiectum, & fidei, idem eſt, & quòd in Verbo videbimus veritatem incarnationis, & articulorum fidei. Et cum Scotus in 4 diſtinctio. 10. quæſt. 9. contra hæc arguere videtur, quia beatus non diſtinguitur a non beato, niſi videndo obiectum beatificum, vt eſt obiectum beatificum, & ea quæ includuntur in ipſo, vt eſt obiectum beatificum, facile reſpondetur, Quod veritas articulorum fidei clauditur in obiecto beatifico, quoniam clauditur in Deo, vt ſupernaturalium (de quibus eſt fides) cauſa & ratione: [p. 1. q. 60. articu. 6.] ſicut veritas naturalium, de quibus eſt ſcientia, clauditur in Deo, vt naturali cauſa, & ratione. Et propterea, ſicut ad fidem, non ſpectat ſub his ſpeciebus eſſe corpus Chriſti, ſed ſub ſpeciebus rite cōſecratis: ita etiam ad actū beatificum ſpectat videre corpus Chriſti eſſe in ſpeciebus rite conſecratis. Et ſimiliter gratiam conferri per ſacramēta diſpoſitis, ſed hæc ſunt extra præſens propoſitum, propter Scoti tamen verba dicta.

alias occupationes, & neceſſitates temporalis vitæ, vel etiam ꝓpter torporem addiſcendi, qui omnino à Dei cognitione fraudarētur niſi proponerentur eis diuina per modum fidei. Tertio modo, propter certitudinē. Ratio enim humana in rebus diuinis eſt multum deficiens, cuius ſignum eſt; quia Philoſophi de rebus humanis naturali inueſtigatione perſcrutantes, in multis errauerunt, & ſibiip ſis contraria ſenſerunt. vt ergo eſſet indubitata, & certa cognitio apud homines de Deo, oportuit quòd diuina eis per modum fidei traderētur, quaſi à Deo dicta, qui mentiri non poteſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd inueſtigatio naturalis rationis, nō ſufficit humano generi ad cognitionem diuinorum, ēt quæ ratione oſtendi poſſunt: & ideo non eſt ſuperfluum, vt talia credant.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ de eodem non pōt eſſe ſcientia & fides apud eūdem: ſed id ꝙ eſt ab vno ſcitum, poteſt eſſe ab alio creditum, vt ſupra* dictum eſt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſi omnia ſcibilia conueniant in ratione ſcientiæ, non tamen cōueniunt in hoc, quòd ęqualiter ordinent ad beatitudinem; & ideo nō æqualiter omnia proponuntur, vt credenda.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo teneatur ad credendum aliquid explicite.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd nō teneatur homo ad credēdū aliquid explicite. Nullus enim tenetur ad id, quod nō eſt in eius poteſtate, ſed credere aliquid explicite, nō eſt in hominis poteſtate. Dicitur enim Roma. 10. Quomodo credent'in illum, quem nō audierunt? quomodo audiēt ſine prædicante? quomodo autem prędicabunt niſi mittantur? ergo credere aliquid explicite homo non tenetur.

¶ 2 Præt. Sicut per fidem ordinamur in Deum, ita etiam per charitatem; ſed ad ſeruādum præcepta charitatis homo non tenetur, ſed ſufficit ſola ꝑparatio animi, ſicut patet in illo præcepto Domini, ꝙ ponitur Matth. 5. Si quis percuſſerit te in vna maxilla, præbe ei & aliam, & in alijs conſimilibus, vt Auguſt.* exponit in lib. de ſermone Domini in monte. ergo etiam nō tenetur homo explicite aliqd credere, ſed ſufficit quòd habeat animum præparatum ad credendum ea, quæ à Deo proponūtur.

B ¶ 3 Pręt. Bonum fidei in quadam obediētia conſiſtit, ſꝫm illud Ro. 1. Ad obediendum fidei in omnibus gētibus: ſed ad virtutem obedientiæ non requiritur, ꝙ hō aliqua determinata præcepta obſeruet, ſed ſufficit ꝙ habeat prōptū animū ad credēdū, ſꝫm illud Pſal. 118. Paratus ſum, & non ſum turbatus vt cuſtodiā mandata tua. ergo vr̄, ꝙ ēt ad fidē ſufficiat, ꝙ homo habeat promptum animum ad credendum ea, quæ ei diuini- C tus proponi poſſunt abſque hoc, quod explicite aliquid credat.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur ad Heb. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quòd inquirentibus ſe, remunerator ſit.

RESPONDEO Dicendum, quòd præcepta legis, quæ homo tenetur implere, d̄tur de actibus virtutum, qui ſunt via perueniendi ad ſalutem. Actus autem virtutis, ſicut ſupra* dictū eſt, ſumitur ſecundum habitudinem habitus ad obiectū. D Sed in obiecto cuiuſlibet virtutis duo poſſunt cōſiderari. ſ. id quod ꝓprie, & per ſe eſt obiectum virtutis, quod neceſſarium eſt in omni actu virtutis: & iterum id quod eſt per accidens, ſiue conſequenter ſe habet ad propriam rationem obiecti: ſicut ad obiectum fortitudinis proprie & per ſe, pertinet ſuſtinere pericula mortis, & aggredi hoſtes cum periculo propter bonum cōmune, ſed quòd homo armetur, vel enſe percutiat in bello iuſto, E aut aliquid huiuſmodi faciat, reducitur quidem ad obiectum fortitudinis, ſed per accidens. Determinatio ergo virtuoſi actus ad proprium, & per ſe obiectum virtutis, eſt ſub neceſſitate præcepti, ſicut & ipſe virtutis actus; ſed determinatio actus virtuoſi ad ea quæ accidentaliter, vel ſecundario ſe habent ad proprium, & per ſe virtutis obiectum, non cadunt ſub neceſſitate præcepti, niſi pro loco & tem-

pore. Dicendum eſt ergo, quòd fidei obiectum per ſe F
D.606. q.1. artic. 8. eſt id, per quod homo beatus efficitur, vt ſupra dictũ eſt.* Per accidens autem, aut ſecundario ſe habent ad obiectum virtutis omnia, quæ in ſacra ſcriptura diuinitus tradita continẽtur, ſicut quòd Abrahã habuit duos filios, ꝙ Dauid fuit filius Iſai, & alia huiuſmodi. Quantum ergo ad prima credibilia, quæ ſunt articuli fidei, tenetur homo explicite credere, ſicut & tenetur habere fidem. Quantum autem ad alia credibilia, non tenetur
D.420. homo explicite credere, ſed ſolum implicite, vel in præparatione animi, inquantum paratus eſt credere quicquid diuina ſcriptura continet, ſed tunc ſolum huiuſmodi tenetur explicite credere, quando hoc ei conſtiterit in doctrina fidei contineri.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſi in poteſtate hominis eſſe dicatur aliquid excluſo auxilio gratiæ, ſic ad multa tenetur homo, ad quæ non põt ſine gratia præparante, ſicut ad diligendum Deum, & proximum, & ſimiliter ad credendum articulos fidei. Sed tamẽ hoc poteſt cum auxilio gratiæ, quod quidem auxilium quibuſcunque diuinitus datur, miſericorditer datur: quibus autem non datur, ex iuſtitia non datur in pœnam præcedentis peccati, & ſaltem originalis peccati, vt Au-
Ex c.5. & 6. colligitur tom.7. guſt.* dicit in li. de correptione, & gratia.

Ad secundum dicendum, quòd homo tenetur ad determinate diligendum ea diligibilia, quæ ſunt ꝓprie, & per ſe charitatis obiecta ſ. Deus, & proximus: ſed obiectio procedit de illis præceptis charitatis, quæ quaſi conſequenter pertinent ad obiectum charitatis.

Ad tertium dicendum, quòd virtus obediẽtiæ proprie in voluntate conſiſtit, & ideo ad actũ obedientiæ ſufficit promptitudo voluntatis ſubiectæ præcipienti, quæ eſt proprie, & per ſe obiectum obedientiæ: ſed hoc præceptum, vel illud, per accidens, vel conſequenter ſe habent ad proprium, & per ſe obiectum obedientiæ.

Articulus VI.

Vtrum omnes æqualiter teneantur ad habendum fidem explicitam.

Ad sextum ſic proceditur. Videt ꝙ æqualiter omnes tenentur ad habẽdum fidem explicitã. Ad ea enim quę ſunt de neceſſitate ſalutis, omnes tenentur, ſicut patet de pręceptis charitatis: ſed explicatio credẽdorũ eſt de neceſſitate ſalutis, vt dictum eſt.* ergo oẽs æqualiter tenẽtur ad explicite credendum.

¶2 Præterea. Nullus debet examinari de eo, quod explicite credere non tenetur, ſed quandoque ſimplices examinãtur de minimis articulis fidei. ergo omnes tenẽtur explicite omnia credere.

¶3 Præter. Si minores non tenentur habere fidem explicitam, ſed ſolum implicitam, oportet quòd habeant fidem implicitam in fide maiorum: ſed hoc videtur periculoſum, quia poſſet contingere, ꝙ illi maiores errarẽt. ergo videtur quòd minores etiam debeant habere fidem explicitam. Sic ergo omnes æqualiter tenentur ad explicite credendum.

Sed contra eſt, quod dicitur Iob 1. quòd boues arabãt, & aſinę paſcebantur iuxta eos; quia videlicet minores, qui ſignificantur per aſinos, debent in credendis cohęrere maioribus, qui per boues ſignificantur, vt Greg.* exponit in 2. Moral.

Respondeo Dicendum, ꝙ explicatio credendorũ fit ꝑ reuelationem diuinam. Credibilia enim naturalem rationem excedunt. Reuelatio autem diuina ordine quodam ad inferiores peruenit per ſuperiores, ſicut ad homines ꝑ angelos, & ad inferiores angelos ꝑ ſuperiores, vt patet ꝑ Dionyſ.* in cœleſti hierar. Et ideo pari rõne explicatio fidei oportet ꝙ perueniat ad inferiores homines per maiores; & ideo ſicut ſuperiores angeli, qui inferiores illuminant, habent pleniorem notitiam de rebus diuinis, quàm inferiores vt dicit* Dony. 12. cap. cęleſt. hierar. ita etiam ſuperiores homines, ad quos pertinet alios erudire, tenentur habere pleniorem notitiã de credendis, & magis explicite credere.

Ad primum ergo dicendum, quòd explicatio credendorum, non æqualiter quantum ad omnes, eſt de neceſſitate ſalutis, quia plura tenentur explicite credere maiores, qui habẽt officium alios inſtruendi, quàm alij.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ſimplices non ſunt examinandi de ſubtilitatibus fidei, niſi quãdo habetur ſuſpicio, ꝙ ſint ab hæreticis deprauati: qui in his, quæ ad ſubtilitatem fidei pertinent, ſolẽt fidem ſimpliciũ deprauare. Si tñ inueniunt nõ pertinaciter peruerſæ doctrinæ adhærere, ſi in talibus ex ſimplicitate deficiant, nõ eis imputat.

Ad tertium dicendum, quòd minores non habent fidem implicitam in fide maiorum; niſi quatenus maiores adhærent doctrinæ diuinæ. Vnde & Apoſtolus dicit 1. ad Corint. 4. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Vnde humana cognitio non fit regula fidei, ſed veritas diuina, à qua ſi aliqui maiorum deficiant, non præiudicant fidei ſimplicium, qui eos rectã fidem habere credunt; niſi pertinaciter eorum erroribus in particulari adhæreant contra vniuerſalis Eccleſiæ fidẽ, quæ non poteſt deficere, Domino dicẽte Luc. 22. Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua.

Articulus VII.

17 3. di. 25. q. 2. art. 2. q. 2. Et q. 3. artic. 4. & 4. diſ. 6. q. 1. art. 2. q. 1. cor. Et ad Heb. 11. cap. 10. fin.

Vtrum explicite credere myſterium incarnationis Chriſti, ſit de neceſſitate ſalutis apud omnes.

Ad septimum ſic proceditur. Videtur ꝙ credere explicite myſteriũ incarnationis Chriſti, non ſit de neceſſitate ſalutis apud oẽs. Nõ n. tenet homo explicite credere ea, quæ angeli ignorant, quia explicatio fidei fit per reuelationẽ diuinam, quæ peruenit ad hoies mediantibus angelis, vt* dictum eſt: Art. præc. & p. p. q. 111. artic. 1.

ſed

¶ *Super quæſtionis ſecundæ Artic. ſextum.*

16 3. di. 25. q. 2. art. 1. q. 2. 3. & 4. Et 4. diſ. 24. q. 1. artic. 3. q. 2. Et ver. q. 14. artic. 11.

In ar. 6. eiuſdem qõnis, nota in reſponſione ad ſecũdum tu, qui in patria hæreticorum, Chriſti partes agis, quod ſimplices vt mulieres, idiotæ, & huiuſmodi, ſi ſeducti erant abſque ꝑtinacia in ſubtilitatibus fidei, quòd non incurrunt hæreticorum culpam, aut pœnas.

*Artic. præc.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli nota duo. Primo, quòd humana cognitio non eſt regula fidei, ſed diuina doctrina: ac per hoc quamuis vniuerſalis Eccleſiæ cognitio fidei non poſſit errare, non tamen ipſa eſt fidei regula, ſed doctrina diuina cui innititur: & quilibet fidei ſiue maiorum, ſiue Eccleſiæ innitens, nihil aliud facit, quam quòd doctrinę diuinæ innititur: cum hac tamen differentia, vt author dicit, quia fidei maiorũ puta, epiſcoporum, vel doctorum Eccleſiæ, homo inniti põt bene, & male. Bene quidem, abſolute eis innitendo, Male autẽ innitendo eis etiam ſi contra Eccleſiam tenerent. Ipſi autem vniuerſali Eccleſiæ, nõ poteſt homo male inniti: quia promiſſum eſt illi indefectibilis veritas doctrinæ diuinæ in his, quæ ſunt fidei. Lib. 2. c. 35. circa princ.

¶ Nota ſecũdo, quòd author, quaſi ſynonyme vtitur vniuerſalis Eccleſiæ, & Petri, nominibus Quia Petri in ſe, & ſucceſſoribus ſuis fides, eſt fides, quam tenetur Eccleſia tota ſuſcipere. Et eſt ſermo non de fide illius hominis, qui ſuccedit Petro, ſed de fide ſucceſſoris, vt diffinitiue docet quid in Eccleſia tenendum de fide, Chriſtus enim nunquam permiſit, aut permittit eum ſic errare, non propter ſe, ſed propter Eccleſiam vniuerſalem, quæ tenetur ſententiam illius ſequi. cap. 4. a medio, & c. 7. cap. 12. cœl. hierar.

Digitized by Google

ſed etiam angeli myſterium incarnationis ignorauerũt vnde quærebant in Pſal. 23. Quis eſt iſte rex gloriæ? Et in Iſa. Quis eſt iſte, qui venit de Edom? vt Dionyſ.* exponit, capitul. 7. cœleſt. hierarc. ergo ad credendum explicite myſterium incarnationis Chriſti homines non tenebantur.

*Cap. 7. Cœleſt. hierar. a medio.

¶ 2 Præt. Conſtat beatum Ioannem Baptiſtam de maioribus fuiſſe, & propinquiſſimum Chriſto, de quo Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierum nullus maior eo ſurrexit, ſed Ioannes baptiſta non videtur incarnationis Chriſti myſterium explicite cognouiſſe, cum à Chriſto quæſierit. Tu es qui venturus es, an aliũ expectamus? vt habetur Matth. 11. ergo non tenebantur etiam maiores ad habendum explicitam fidem de Chriſto.

¶ 3 Prætereà. Multi gentilium adepti ſunt ſalutem per myſterium angelorum, vt Dionyſ. dicit 9. capit. cœleſt. hierarc.* ſed Gentiles non habuerunt fidem de Chriſto nec explicitam, nec implicitam, vt videtur, quia nulla eis reuelatio facta fuit. ergo videtur quòd credere explicite incarnationis Chriſti myſterium, non fuerit omnibus neceſſarium ad ſalutem.

*Cap. 9. a medio, & ca. 4. paulo ante medium.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. de correptione, & gratia. Illa fides ſana eſt, qua credimus nullum hominem ſiue maioris, ſiue paruæ ætatis liberari à contagio mortis, & obligatione peccati, niſi per vnum mediatorem Dei, & hominum Ieſum Chriſtum.

Habetur in epiſ 157. nõ remote a principio. tom. 2.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, Illud proprie, & per ſe pertinet ad obiectum fidei, per quod homo ad beatitudinem conſequitur. Via autem hominibus veniendi ad beatitudinem eſt myſteriũ incarnationis, & paſſionis Chriſti. Dicitur enim Act. 4. Non eſt aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri: & ideo myſterium incarnationis Chriſti aliqualiter oportuit omni tempore eſſe creditum apud omnes, diuerſimode tamen ſecundum diuerſitatem temporum, & perſonarum. Nã ante ſtatum peccati, homo habuit explicitam fidem de Chriſti incarnatione ſecũdum, quòd ordinabatur ad conſummationem gloriæ, non autem ſecundum quod ordinabatur ad liberationem à peccato per paſſionẽ, & reſurrectionem; quia homo non fuit præſcius peccati futuri. Videtur autẽ incarnationis Chriſti præſcius fuiſſe per hoc, quod dixit. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, vt habetur Geneſ. 2. Et hoc Apoſtolus ad Epheſ. 5. dicit ſacramẽtum magnum eſſe in Chriſto, & Eccleſia, quod quidem ſacramẽtum non eſt credibile primum hominẽ ignoraſſe. Poſt peccatum autem fuit explicite creditum myſterium incarnationis Chriſti, non ſolum quantum ad incarnationem, ſed etiam quantum ad paſſionem, & reſurrectionem, quibus humanum genus à peccato; & morte liberatur. Aliter enim non præfiguraſſent Chriſti paſſionem quibuſdam ſacrificijs & ante legem, & ſub lege, quorum quidem ſacrificiorum ſignificatum explicite maiores cognoſcebant. minores autem ſub velamine illorum ſacrificiorum credentes ea diuinitus eſſe diſpoſita de Chriſto venturo, quodammodo habebant velatam cognitionem. Et ſicut ſupra* dictum eſt, ea quæ ad myſteria Chriſti pertinent, tanto difficilius cognouerunt, quanto à Chriſto remotiores fuerunt, & tanto facilius cognouerunt, quanto Chriſto propinquiores fuerunt. Poſt tempus autem gratiæ reuelatæ, tam maiores, quàm minores tenẽtur habere fidem explicitam de myſterijs Chriſti, præcipuè quantum ad ea, quæ communiter in Eccleſia ſollennizantur, & publice proponuntur; ſicut ſunt articuli incarnationis, de quibus ſuprà* dictum eſt. Alias autem ſubtiles conſiderationes circa incarnationis articulos tenentur aliqui magis, vel minus explicite credere, ſecundum quod conuenit ſtatui, & officio vniuſcuiuſque.

Q. 1. art. 6. & 9. 2. art. 5. D. 606. D. 605. D. 607. Q. 1. art. 7. Q. 1. art. 8.

Ad primum ergo dicendum, quòd angelos non omnino latuit myſterium regni Dei, ſicut Auguſ. dicit 5.* ſuper Gen ad literam. Quaſdam tamen rationes huius myſterij perfectius cognouerũt Chriſto reuelante.

Ad secundum dicendum, quòd Ioannes baptiſta de aduentu Chriſti in carne non quæſiuit, quaſi hoc ignoraret, cum ipſe hoc expreſſe cõfeſſus fuerit, dicens Ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei, vt habetur Ioan. 1. Vnde non dixit. Tu es qui veniſti? ſed, Tu es qui venturus es? quærens de futuro, non de præterito. Similiter non eſt credendum, quòd ignorauerit eum ad paſſionem venturum. Ipſe enim dixerat Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: prænuntians eius immolationem futuram. Et tamen hoc prophetæ alij etiam non ignorauerunt, ſed ante prædixerunt, ſicut præcipue patet in Iſa. 53. Poteſt ergo dici, ſicut Greg. dicit, quòd inquiſiuit ignorans, an ad infernum eſſet in propria perſona deſcenſurus. Sciebat autem quòd virtus paſſionis eius extendenda erat vſque ad eos, qui in limbo detinebantur, ſecundum illud Zacha. 9. Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui, emiſiſti vinctos de lacu, in quo non eſt aqua, nec hoc tenebatur explicite credere, antequàm eſſet impletum, quod per ſe ipſum deberet deſcendere. Vel poteſt dici, ſicut Amb.* dicit ſup Luc. quòd non inquiſiuit ex dubitatione, ſeu ignorantia, ſed magis ex pietate. Vel poteſt dici, ſicut Chryſoſt. dicit, quòd non inquiſiuit, quia ipſe ignoraret, ſed vt per Chriſtum ſatisfaceret ſuis diſcipulis; vnde & Chriſtus ad diſcipulorum inſtructionem reſpondit, ſigna operum oſtendens.

Lib 5. ca. 19. parũ a principio to. 3.

Homil. 6. in euang. non remote a princip.

Ambro. in Luc. capit. 7. in titulo, de miſſione diſcipulorum

Ad tertium dicendum, quod multis Gentilium facta fuit reuelatio de Chriſto, vt patet per ea, quæ prædixerunt. Nam Iob 19. dicitur. Scio quod Redemptor meus viuit. Sibylla etiam prænuntiauit quædam de Chriſto; vt Auguſtin.* dicit. Inuenitur etiam in hiſtorijs Romanorum: quod tempore Conſtantini Auguſti, & Helenæ matris eius; inuentum fuit quoddam ſepulcrum; in quo iacebat homo auream laminam habens in pectore; in qua ſcriptum erat. Chriſtus naſcetur ex virgine; & ego credo in eum. O ſol ſub Helenæ, & Conſtantini temporibus iterum me videbis. Si qui tamen ſaluati fuerunt; quibus reuelatio non fuit facta; non fuerunt ſaluati abſque fide Mediatoris; quia etſi non habuerunt fidem explicitam; habuerunt tamen fidem implicitam in diuina prouidentia, credentes Deũ eſſe liberatorem hominum ſecundum modos ſibi placitos; & ſecundum quod aliquibus veritatem cognoſcentibus ſpiritus reuelaſſet; ſecundum illud Iob. 35. ca. Qui docet nos ſuper iumenta terræ.

Lib. 13. contra Fauſt. ca. 15. tom. 6.

Articulus VIII.

Vtrum explicite credere Trinitatem, ſit de neceſſitate ſalutis.

Ad octauum ſic proceditur. Videtur quòd credere Trinitatẽ explicite; nõ fuerit de neceſſitate ſalutis. Dicit enim Apoſtolus ad Hebr. 11. Credere oportet accedẽtem ad Deũ; quia eſt; & quia inquirentibus ſe; remunerator eſt, ſed hoc poteſt credi abſque fide Trinitatis. ergo non oportebat explicite fidẽ de Trinitate habere.

¶ Super quæſtionis ſecundæ Artic. octauum.

IN articulo octauo, omiſſo ſeptimo eiuſdem quæſtionis, in reſponſione ad tertium ſcito, quòd cum ibi dicitur, quòd ſumma bonitas Dei, ſecundum quòd intelligitur in ſeipſa, prout videtur a beatis, non poteſt intelligi ſine trinitate perſonarũ, ly. Nõ poteſt, dupliciter ſumitur. Primo, re-

¶ 3. diſt. 25. q. 2. arti. 2. q. 4. cor. & ad primum, & in expo. lib. Et 4. diſt. 1. qõ. 2. arti. 2. q. 1. cor. Et verit. q. 14.

denotat potentiam naturalem, ſecũdo, vt denotat potentiam logicam. Et primo quidem modo eſſet ſenſus, ꝙ ſm naturalem habitudinem obiecti ad potentiam videntis Deum, non poteſt aliter eſſe. Secundo autem modo, ꝙ per nullam potentiam poteſt aliter eſſe. Et licet textus iſte ſufficienter ſaluetur ſecundũ primum ſenſum, quia ſermo formalis de rebꝰ loquẽs, de potentia earum vt ſic, interpretandus eſt quia tamen etiam in ſenſu ſecundo verus videtur, & Thomiſtæ Scotum in 1. Sent. di. 1. q. 2. ſibi ſentiunt infeſtum: ideo primo aſferam Scoti poſitionem, & rationes: ſecundo oſtendetur veritas; tertio ſoluentur obiecta.

*Trac. 106. in Ioã. ante med. to 9.

¶Tenet igitur Scotus ꝙ de potẽtia Dei abſoluta poteſt beatus videre eſſentiam diuinam, non videndo pſonas, & vnam perſonã, non videndo aliã; eo quia actus habens obiectum primariũ, a quo eſſentialiter dependet, & obiectum ſecundarium, à quo eſſentialiter non depẽdet, poteſt terminari ad primarium abſq; hoc, ꝙ terminet ad ſecũdariũ: ſic aũt ſe hñt eſſentia diuina, & trinitas perſonarum reſpectu viſionis, quam habent beati ergo Minor patet ex hoc, ꝙ ratio viſibilitatis, & fruibilitatis in tota trinitate vna eſt, ſcilicet deitas.

¶Præterea, Pater prius origine, quam generet filium, eſt perfecte beatus ergo habet in illo priori obiectum perfecte beatificans: ſed non habet in illo priori eſſentiam communicatã tribus, vt obiectum ergo non eſt de ratione eſſentiæ diuinæ, vt eſt obiectum beatificum, quòd beatificet, inquantum eſt communicata tribus. Si negetur Minor, & dicatur, ꝙ Pater habet eſſentiam, vt communicatam tribus ꝓ obiecto: & hoc primo ſecundum originem, quia habet hoc a ſe: nihil enim aliud importat prioritas originis, quam a ſe, nã nulla eſt ibi prioritas naturę, vt in aliquo priori naturę obijciatur eſſentia, vt eſt in vna perſona, & non in alia, aut uni, & non alijs: ſed vni, puta, patri ex ſe, filio ex alio Cõtra, Quælibet pſona intelligit formaliter intellectu, vt eſt in ipſa, nõ vt eſt in alia, nec vt in tribus. ergo quælibet perſona intelligit per ſe, perfecte intelligẽdo eſſentiã, vt eſt in ſe formaliter. ergo perfecta intellectio, q̃ ibi eſt beatifica, non neceſſario ex ſe requirit eſſentiam, vt in tribus. Antecedens patet ex Aug. 15. de Trinita. Quælibet perſona intelligit ſibiipſi. Conſequentia probatur. Non minus ad intellectionem requiritur intelligibile, quã intellectus. Igitur in perfecto intelligente ex ſe, non minus requiritur, ꝙ habeat in ſe obiectum, vt formaliter intelligibile, quam ꝙ habeat intellectum, vt quo intelligat. Et confirmatur, quia ſi pater intelligit beatifica viſione eſſentiam vt in filio, igitur aliquid quaſi reciperet a filio, vel ab aliquo, vt in filio: hoc eſt inconueniens. ergo. Conſequentia patet ex 12. Metaph. Intellectus diuinus ſi intelligeret aliquid extra ſe, vileſceret, quia pateretur ab intelligibili. Deſtructio conſequentis probatur: qa pater perfectionẽ ſimpliciter, beatitudinem ſcilicet reciperet a perſonis, vt obiectis, vel ab aliquo, vt in tribus. Et ſequuntur duo abſurda. Primum, ꝙ non omnem perfectionem pater habet a ſe. Secundum, quòd non omnis perfectio ſimpliciter, & eſſentialis ſit aliquo mõ prior proprietatibus, ſed aliqua quaſi poſterior ipſis perſonis, puta, iſta, quæ eſt ab obiecto, vt in tribus Hæc de primo.

¶Quo ad ſecundum, quia Scotus in hoc potiſſimum ſe fundat, quòd eſſentia vt diſtincta a perſonalibus, ſit obiectum beatificum non ſolum reſpectu creaturæ, ſed ipſius Dei; idcirco

¶2 Prǽt. Dominus dicit Ioan. 17. Pater manifeſtaui nomen tuũ hominibus, quod exponens Auguſt. *dicit. Non id nomen tuum, quo vocaris Deus, ſed id, quo vocaris pater meus. Et poſtea ſubdit etiã, In hoc, ꝙ Deus fecit hunc mundum, notus in omnibus gẽtibus: in hoc, quòd non eſt cũ dijs falſis colẽdus; notus in Iudæa Deus. In G hoc vero, ꝙ pater eſt huius Chriſti; per quem tollit peccata mũdi; hoc nomen eius prius occultum; nunc manifeſtauit eis. ergo ante Chriſti aduẽtum non erat cognitum, quod in diuinitate eſſet paternitas; & filiatio. non ergo Trinitas explicite credebatur.

¶3 Præt. Illud tenemur explicite credere in Deo; quod eſt beatitudinis obiectum; ſed obiectũ beatitudinis eſt bonitas ſumma, q̃ põt intelligi in Deo etiã ſine perſonarũ diſtictione. ergo nõ fuit neceſſariũ explicite credere Trinitatẽ. H

SED CONTRA eſt, ꝙ in veteri teſtamento multipliciter expreſſa eſt Trinitas pſonarũ: ſicut ſtatim in principio Gene. dicitur ad expreſſionem trinitatis, Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinẽ noſtram. ergo à principio de neceſſitate ſalutis fuit credere Trinitatem explicite.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ myſterium incarnationis Chriſti, explicite credi non poteſt, ſine G fide Trinitatis; qa in myſterio incarnationis Chriſti hoc continet ꝙ filius Dei carnẽ aſſumpſerit, ꝙ per gratiã Spiritusſancti mũdum renouauerit; & iterum, quòd de Spirituſancto cõceptus fuerit, & ideo eodem modo, quo myſteriũ incarnationis Chri, ante Chriſtũ fuit explicite creditum à maioribus, implicite aũt, & quaſi obumbrate à minoribus, ita etiã & myſterium Trinitatis. Et ideo etiam poſt tempus gratiæ diuulgatæ tenentur omnes ad explicite credẽdũ myſterium Trinitatis, & omnes, qui renaſcuntur in Chriſto, hoc adipiſcuntur per inuocationem Trinitatis, ſecundum illud Matth. vlti. Eũtes docete omnes

F primo ab ipſo Deo inchoãdo, ad creaturas proportionabilitate ſeruata deſcendemus. Commune eſt beatitudini diuinæ, & creatæ, ꝙ conſiſtat in viſione Dei ſicuti eſt: ſed ad beatitudinẽ diuinam plus requiri, quam ad beatitudinem cuiuſcunq; creaturæ ex eo patet, ꝙ beatitudo creata menſurã cõpatitur, ꝓpter ꝙ vnꝰ altero beatior eſt Beatitudo aũt diuina exigit, non quãcunq; cognitionem deitatis, ſed comprehenſiuã. Non. n. quieſceret appetitus Dei potentis cõprehendere deitatẽ, ſi illam nõ cõphenderet. Actus ergo beatificus, quo Deus formaliter eſt beatus, eſt cõprehẽſio ſuæ deitatis. ergo eſt cõprehenſio deitatis, nõ ſolũ vt deitas, ſed vt vna & trina, & vt cauſa omnis poſſibilis &c Et cõfirmatur: quia niſi comprehenſio deitatis poneret beatitudo, aut de ratione beatitudinis ſequeretur, ꝙ Deus poſſet eſſe beatior. Beatius. n. eſt cognoſcere deitatẽ comprehenſiue, q̃ non comprehenſiue. Ad hoc autem, quòd eſt videre Deum, ſicuti eſt, quod ſufficit ad beatitudinem creaturæ, exigitur quod intuitus videntis terminetur in Deum ſicuti eſt in ſuo eſſe, abſque abſtractione; ita quòd nõ fiat abſtractio naturæ a ſuppoſito Non enim videret Sortem ſicuti eſt, qui videret hanc humanitatem Sortis, & nõ videret ipſum ſuppoſitum Sortis. Et hoc exemplo, immo hac inductiua manifeſtatione vti debes, & non falli in exemplo Scoti de albedine, & ſuppoſito, in quo eſt, ſi albedo eſſet ſubſtãtia illius ſuppoſiti, non videretur certe hoc album ſicuti eſt, ſi non videretur ſuppoſitũ, ſed quia accidẽs eſt, ideo fallit. Et confirmatur in propoſito: quia ſi Deus L eſſet vnus ſuppoſitaliter, ſicut eſt vnus eſſentialiter, conſtat quòd qui videret deitatem hanc nõ in vno ſuppoſito, non videret eam ſicuti eſt, nec eſſet beatus: quia non videret Deum, proprie loquendo, ſed hanc deitatem, ſicut de Sorte, & hac humanitate dictum eſt. Et cõfirmatur: quia cum de beatitudinis ratione ſit videre Deũ ſicuti eſt, ille modus, quo Deus eſt, clauditur in Deo vt obiecto beatifico, ſine quo nullus intellectus quieſcit. Sed videns hanc deitatem in nullo ſuppoſito, naturali inquietudine laborat, quomodo Deus ſit trinus ſuppoſitaliter. ergo de ratione actus beatifici eſt videre Deum, ſicut eſt trinus, & vnus. Nõ ergo ex diminutione diuinæ potentię, ſed ex rationibus terminorũ ſic ſe habentibus fit, vt impoſſibile ſit aliquem eſſe vere beatum, & non videre Deum trinum & vnum vnde in litera author duas radices tetigit. Prima eſt quia Deus in ſeipſo videtur, ꝙ pertinet ad primo inducta. Se K cunda eſt, quia ipſa viſio perſonarum perducit nos in beatitudinem, ideſt, pertinet ad perfectionem beatitudinis noſtræ, quod in vltima confirmatione allatum eſt. Hæc de ſecundo.

¶Quo ad tertium, facile ſoluuntur obiecta Scoti. Ad primum dicitur, quod falſum aſſumitur, ſcilicet quòd trinitas perſonarum ſpectet ad obiectum ſecũdarium actus beatifici. Eſt enim quaſi pars obiecti primarij: quoniam eſt quaſi pars huius, ꝙ dico, Deus ſicuti eſt. Non enim ly, ſicuti eſt, reſtringendum eſt ad exiſtentiam, vt diſtinguitur contra ſubſiſtentiam, vt Scotus fingit: ſed intelligendum eſt de omnimodo ſubſtantiæ, tã ſcilicet eſſentiæ, quam hypoſtaſis: alioquin eſſet viſio eſſentiæ abſtractiua ab hypoſtaſi, & in ſubſtantijs loquẽdo nõ eſſet vere viſio intuitiua. Hypoſtaſis enim eſt omnia faciẽs, & cui oĩa tribuuntur, & quã omnia deſiderant videre. Neq; contra hanc reſponſionẽ militat probatio illa allata, ſcilicet quia ſola deitas eſt

A tas eſt ratio viſibilis &c. Cum hoc enim quòd ipſa ſola ſit ratio beatifici obiecti, ſtat quòd ipſa, non niſi vt vna, & trina pſonaliter viſa beet: quoniam ad obiectum beatificum non ſola ratio beandi exigitur, ſed ipſum beans, ſe habens, vt quod. Quo autem, & quod, non ſunt duo obiecta, quorum vnum ſit primum, & alterum ſcdarium: ſed ex vtroque quaſi integratur vnum obiectum.

¶ Ad rónem autem Scoti, ꝙ pater prius origine &c. dicitur, ꝙ illa reſponſio eſt bona, Quòd pater de ſe eſt beatus comprehendendo deitatem; ac per hoc vidẽdo eam in tribus, & cauſam omnium &c. Filius aũt ex patre beatus eſt, cõprehendendo eandem. Et cum contra hoc arguitur. Quælibet perſona intelligit intellectu, vt eſt in ſe formaliter &c. Conceſſo antecedente, neganda eſt ſequela in ſenſu, quo facit ad ꝓpoſitum. Poteſt. n. duplicẽ ſenſum habere ipſa cũ ſua ꝓbatiõe.

¶ Ad cuius euidentiã propter Nouitios recolere oportet, quòd ad intelligendum nõ

19 ſolum concurrunt intellectus & intelligibile, ſicut ad ſentiendum, ſenſus & ſenſibile, ſed cõcurrit vtriuſque inhæſio formaliter cum intelligente. Oportet enim intellectum formaliter eſſe in intelligente, & rurſus oportet intelligibile inhærere, vel quaſi inhærere ipſi intellectui. Intelligens ergo quilibet & intelligit intellectu, vt in ipſo intelligente eſt, & intelligit intelligibile, vt in eodẽ intelligente eſt. Hæc ſunt vera: ſed duplex ſenſus in iſta locutione latet. Cum dico, Quilibet intelligit intelligibile, vt eſt in ſeipſo intelligente formaliter, poteſt ly vt, denotare conditionem ſine qua intelligibile non intelligitur, qualis eſt approximatio, ſeu coniunctio intelligibilis cum intelligente. Et ſic propoſitio eſt vera. Et in hoc ſenſu ſi concedatur totus proceſſus, nihil aliud concluditur, niſi quòd pater non intelligit deitatem, niſi in ſe exiſtat, quod non eſt ad propoſitum. Poteſt quoque ly vt, denotare terminum intellectionis. Et ſic propoſitio eſt falſiſſima: quoniam lapis intelligitur ſecundum conditiones, quas habet in re extra, puta grauitatem &c. & non ſolum ſecundum conditiones, quas habet in intelligente. Et tamen ad hunc ſenſum concluderet intentum Scoti, volentis probare, quòd ſufficiat ad beatitudinem patris, quòd terminetur ad eſſentiam, vt in patre formaliter: ſicut ſufficit ad hoc, quòd intelligat intellectu, quòd intellectus ſit in eo: ſed longe aliter eſt, quoniam eſſentia vt obiecta, terminat intellectum paternum ſecundum totam latitudinem ſuam, vt comprehenſa, & non ſolum ſecundum hanc conditionem, vt eſt in patre formaliter. Et vltima probatio, ſcilicet, Non minus requiritur ad intelligendum intelligibile, quàm intellectus, falſum

E

A aſſumit, & ſophiſma committit in illatione. Falſa quidem eſt quia ad operationem vitalem, qualis eſt intelligere, magis requiritur principium eius vitale, quàm non vitale. Intellectus autem eſt principium vitale: intelligibile verò non. ergo &c. Sophiſtice autem infert, quia mutatur non minus, in non aliter. Dato enim quod non minus, quia tamẽ aliter requiritur, quia intellectus vt quo ſolum, intelligibile vt terminus: ideo hoc exigit ad hoc vt perfecte terminet, vt terminet vt eſt in intelligente, & vt eſt ſecundum ſe, & in quocunque &c. Ille autẽ ſufficit quod principiet, vt formaliter in eſt intelligenti.

¶ Ad cõfirmationem autem qua dicitur, Si pater beatifica viſione intelligeret eſſentiam in filio, igitur quaſi reciperet aliqd à filio, vel ab aliquo vt in filio: reſpondetur negando ſequelã quo ad primam partem, & quo ad ſecundam in ſenſu conuenienti. Non enim ex hoc, quòd Deus intelligit eſſentiam ſuam, vt extendit ſe ad creaturas, recipit aliquid à creaturis, aut ab eſſentia ſua, vt eſt creaturarum: quoniam ly vt, denotat conditionem termini. Et ideo nihil valet ad propoſitum, ſed potius eſt ad oppoſitum authoritas Ariſt. 12. Metap. loquentis nõ de conditione obiecti, ſed de ipſo obiecto. Vult enim & bene, quòd ſi Deus intelligeret aliquid extra ſe, idest, obiectum eſſentiam ſuam, ita quòd aliquid ab eo intelligeretur non exiſtens in ſua eſſentia, vileſceret &c. Nos etiam dicimus idem: quoniã dicimus, quod Deus pater perfecte videndo eſſentiam ſuam, comprehẽdit eam, ac per hoc videt eam vt in tribus perſonis, & vt omniũ cauſam: & cum hoc a nullo aliquid recipit, aut quaſi recipit, niſi ab eſſentia perfecte obiecta. In hoc enim clauduntur oẽs conditiones eſſentiæ, quęcunq; quomodolibet ſunt, tã ad intra, vt eſſe cõmunicatum Filio, & Spirituiſancto &c. quam ad extra, vt eſſe cauſam &c. Et ꝓpterea verbum Dei natum ex omnibus, quæ ſunt in ſcientia patris, eſt verbum omnium ſimpliciter, intus & extra, vt in primo li. monſtratum eſt: Hæc de tertio.

p.2.q.114. art.3.& 4.

D.682.

gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti.

Ad primum ergo dicendum, quòd illa duo explicite credere de Deo, omni tẽpore, & quo ad omnes, neceſſarium fuit; non tamen eſt ſufficiens omni tempore, & quo ad omnes.

B Ad secundum dicẽdũ, ꝙ ante Chriſti aduentũ, fides Trinitatis erat occulta in fide maiorum, ſed per Chriſtum manifeſtata eſt mundo, & per Apoſtolus.

Ad tertium dicendũ, quòd ſumma bonitas Dei ſecundum modum, quo nunc intelligitur per effectus, poteſt intelligi abſque trinitate perſonarum; ſed ſecundum quod intelligitur in ſe ipſo, prout videtur à beatis, nõ poteſt intelligi ſine trinitate perſonarum. Et iterum ipſa viſio perſonarum diuinarum perducit nos in beatitudinem.

C

Articulus IX.

Vtrum credere ſit meritorium.

3.q.7.art.3. ad 2.

Ad nonum ſic proceditur. Videtur quòd credere nõ ſit meritoriũ. Principiũ enim merendi eſt charitas, vt ſupra* dictũ eſt: ſed fides eſt pambula ad charitatem, ſicut & natura. ergo ſicut actus naturæ, non eſt meritorius, quia naturalibus nõ meremur. ita nec actus fidei.

*q.2.q.114. art.4.

D ¶ 2 Præt. Credere, medium eſt inter opinari, & ſcire, vel conſiderare ſcita; ſed conſideratio ſcientiæ nõ eſt meritoria; ſimiliter autem nec opinio. ergo etiam neque credere eſt meritorium.

¶ 3 Præt. Ille qui aſſentit alicui rei credendo, aut habet cauſam ſufficienter inducentem ipſum ad credendum, aut non. Si habet ſufficiens inductiuum ad credendum non videtur hoc ei eſſe meritorium, quia non eſt ei iam liberum credere, & non credere. Si autem non habet ſufficiens inductiuum ad credendum, leuitatis eſt credere, ſecundum illud Eccle. 10. Qui cito credit, leuis eſt corde: & ſic non videtur eſſe meritorium. ergo credere, nullo modo eſt meritorium.

Sed contra eſt, quod dicitur ad Heb. 11. quòd ſancti p fidem adepti ſunt repromiſſiones quod non eſſet niſi credendo mererentur. ergo ipſum credere eſt meritorium.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictũ eſt, actus noſtri ſunt meritorij, inquantum procedũt ex libero arbitr. moto à Deo per gratiam. Vnde omnis actus humanus, qui ſubijcitur liberó arbitrio, ſi ſit relatus in Deũ, poteſt meritorius eſſe. Ipſum autem credere eſt actus intellectus aſſentiẽtis veritati diuinæ ex imperio voluntatis à Deo motæ per gratiam & ſic ſubiacet libero arbitrio ĩ ordine ad Deum; vnde actus fidei poteſt eſſe meritorius.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ natura cõparatur ad charitatem, quæ eſt merendi principium, ſicut materia ad formam. Fides autem comparatur ad charitatem; ſicut diſpoſitio præcedens vltimam formam. Manifeſtũ eſt autem, quòd ſubiectum, vel materia non põt agere niſi virtute formæ, neque etiam diſpoſitio præ-

¶ *Super quęſtionis ſecundæ Articulum nonum.*

In articulo nono, in reſponſione ad primum, nota, quòd ex calce eius habes, qđ actus naturæ, vt comedere, bibere, dormire, & alia huiuſmodi, & naturalis liberi arbitrij, quo volumus eſſe beati & non miſeri, viuere & non mori &c. inquantum ſunt voluntarij, & ordinati ad Deum a charitate in habente illam, ſunt meritorij vitæ æternæ. &t ob hoc Apoſtolus mandauit. Siue manducatis, ſiue bibitis &c. omnia in gloriam Dei facite.

cedēs, antequam forma adueniat: ſed poſtquàm forma aduenerit: tam ſubiectum, quam diſpoſitio præcedens agit in virtute formæ, quæ eſt principale agendi principium: ſicut calor ignis agit in virtute formæ ſubſtantialis. Sic ergo neq; natura, neque fides ſine charitate poſſunt ꝑducere actū meritoriū: ſed charitate ſuperueniente, actus fidei fit meritorius ꝑ charitatem, ſicut & actus naturæ & naturalis liberi arbitrij.

G Ad ſecundum dicendū, ꝙ in ſcientia duo poſſunt cōſiderari, ſcilicet ipſe aſſēſus ſciētis ad rem ſcitam, & cōſideratio rei ſcitæ. Aſſenſus autem ſcientiæ non ſubijcitur libero arbi: quia ſciens cogitur ad aſſentiēdum per efficaciā demonſtrationis: & ideo aſſenſus ſcientiæ nō eſt meritorius: ſed conſideratio actualis rei ſcitę ſubiacet libero arb. Eſt enim in poteſtate hoīs conſiderare, vel non cōſiderare: & ideo conſideratio ſcientiæ poteſt eſſe meritoria, ſi referatur ad fidem charitatis, ideſt, ad honorē Dei, vel vtilitatem proximi, ſed in fide vtrunque ſubiacet libe. arbitrio. & ideo quantum ad vtrunque, actus fidei poteſt eſſe meritorius: ſed opinio non habet firmū aſſenſum. Eſt enim quoddam debile, & infirmum ſecundum Philoſophum in 1. Poſte.* Vnde non videtur procedere ex perfecta voluntate: & ſic ex parte aſſenſus, non multum videtur habere rationem meriti: ſed ex parte cōſiderationis actualis poteſt meritoria eſſe. (Libr. 1. poſt tex. 44.)

H Ad tertium dicendum, quòd ille qui credit habet ſufficiens inductiuum ad credendum: inducitur .n. authoritate diuinæ doctrinæ miraculis confirmatæ, & quod plus eſt, interiori inſtinctu Dei inuitantis. Vnde nō leuiter credit, cū habeat ſufficiens inductiuū ad credendum: & ideo non tollitur ratio meriti.

¶ In reſponſione ad vltimum, nota tria teſtimōia fidei Chriſtianæ, doctrinā'm diuinam, quæ in ſacra ſcriptura Eccleſia ē, miracula, & interiorem inſtinctum Spiritusſancti, quem author ceteris præponit: quia ſolius Dei eſt agere in cor. Et ipſe Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quod filij Dei ſumus, quod nemo nouit, niſi q accipit. Hæc autē tria ſunt quidem ſufficienter inductiua ad credendum, hoc eſt, ad voluntarie aſſentiendū: & ideo non tollunt ex ſua ſufficiētia meritum credentis, ſicut nec tollunt voluntariū in actu credendi.

Articvlvs X.

Vtrum ratio inductiua ad ea quæ ſunt fidei, minuat meritum fidei.

Ad decimum ſic procedit. Videtur ꝙ ratio inductiua ad ea, q̄ ſunt fidei diminuat meritum fidei. Dicit .n. Grego. in quadam homilia, quòd fides non habet meritum, cui humana rō præbet experimentum. ſi ergo ratio humana ſufficienter experimentum præbeat, totaliter excludit meritū fidei. Videtur ergo quòd qualiſcunq; ratio humana inducta ad ea quę ſunt fidei, diminuat meritum fidei.

¶ 2 Præt. Quicquid diminuit rationem virtutis, diminuit rationem meriti: quia felicitas virtutis eſt præmium, vt Philoſoph.* dicit in 1. Ethicor. ſed ratio humana videtur diminuere rationem virtutis ipſius fidei: quia de ratione fidei eſt, quòd ſit non apparētium, (Lib. 1. Ethi. c. 9. tom. 5.) F vt ſupra † dictum eſt. Quanto autem plures rationes inducūtur ad aliquid, tanto minus hoc eſt non apparēs. ergo ratio humana inducta ad ea quæ ſunt fidei, meritum fidei diminuit. († q. præc ar. 4.)

¶ 3 Præterea. Contrariorum contrariæ ſunt cauſæ: ſed id qđ inducitur in contrarium fidei, auget meritum fidei, ſiue ſit perſecutio cogētis ad recedendū à fide, ſiue etiam ſit ratio aliqua hoc perſuadens. ergo ratio coadiuuans fidē, diminuit meritum fidei.

G Sed contra eſt, quòd. 1. Petri. 3. dicitur. Parati ſemꝑ ad ſatisfactionē omni poſcenti nos, reddere rationem de ea, quæ in nobis eſt fide, & ſpe; non autem ad hoc induceret Apoſtolus, ſi per hoc meritum fidei diminueretur. nō ergo ratio diminuit meritum fidei.

Respondeo Dicēdum, quòd ſicut * dictū eſt, actus fidei poteſt eſſe meritorius, inquātum ſubiacet voluntati, nō ſolum quātum ad vſum, ſed etiam quantum ad aſſenſum. Ratio autem humana inducta ad ea quæ ſunt fidei, dupliciter ſe poteſt habere ad voluntatem credentis. Vno quidem modo ſicut præcedens, puta, cum aliquis aut tantum haberet voluntatem, aut nō haberet promptam voluntatem ad credendum, niſi ratio humana induceretur. & ſic ratio humana inducta, diminuit meritum fidei. (Art. præced.) Sic etiam * ſupra dictum, eſt quòd paſſio pręcedēs electionem in virtutibus moralibus, diminuit laudem virtuoſi actus. (p. 2. q. 24. articulo 3. ad 1. & q 77. arti. 6. ad 2.) I Sicut enim homo actus virtutum moralium debet exercere propter iudicium rationis, non propter paſſionem; ita credere debet homo ea, quæ ſunt fidei, non propter rationem humanam, ſed propter authoritatem diuinam. Alio modo ratio humana poteſt ſe habere ad voluntatem credentis conſequenter. Cum enim homo habet promptam voluntatem ad credendum, diligit veritatem creditam, & ſuper ea excogitat, & amplectitur, ſi quas rationes ad hoc inuenire poteſt. Et quantum ad hoc ratio humana, non excludit meritum fidei, ſed eſt K ſignum maioris meriti. Sic etiam paſſio conſequens in virtutibus moralibus eſt ſignum promptioris voluntatis, vt* ſupra dictum eſt. Et hoc ſignificatur Ioan. 4. vbi Samaritani ad mulierem, per quam ratio humana figuratur, dixerunt. Iam non propter tuam loquelam credimus. (par. 2. q. 24. arti. 1. ad 1.)

Ad primum ergo dicendum, quod Gregor. loquitur in caſu illo, quando homo non habet voluntatem credendi ea, quæ ſunt fidei, niſi propter rationem inductam. Quando autem homo habet voluntatem credendi ea, quæ ſunt fidei, ex ſola authoritate diuina, etiam ſi habeat rationem demonſtratiuam ad aliqud eorum, puta, ad hoc quòd eſt Deum eſſe, non propter hoc tollitur, vel diminuitur meritum fidei.

¶ Super quæſtionis ſecundæ Articul. decimum.

20 In articulo decimo in reſponſione ad ſecundum, aduerte, quòd rationes quæ induci poſſunt ad authoritatem fidei, ſunt in duplici ordine. (Supr. q. 55. arti. 5. ad 3. Et 3. diſ. 24. ar. 3. q. 3. & 1. cont. c. 8.) Nam quædam procedunt ex ambabus, aut altera præmiſſa credita: & iſtæ non oſtendunt non eſſe impoſſibile, quod in fide proponitur, niſi apud fideles. Quædam vero procedunt ex ſolo lumine naturali: & iſtæ reſpectu eorum quæ ſunt fidei, non faciunt euidentiam, ſed reſpectu poſſibilitatis logicæ eorum, quæ ſunt fidei, faciunt euidentiam. Verbi gratia. Ratio metaphyſica ſumpta ex eo, quod quid eſt accidentis, puta. quòd eſt res, cui debetur eſſe in ſubiecto, non oſtendit accidens eſſe ſine ſubiecto, aut habere potentiam naturalem ad eſſe ſine ſubiecto: ſed oſtendit, quòd nō implicat cōtradictionem ipſum eſſe ſine ſubiecto, & ſimile eſt de alijs. Huiuſmodi autem demonſtrationes valde proſunt fidei, & magni meriti eſt eas offerre ad auferendam inſultationē ſapientum huius mūdi, & reprimendam eorum audaciam, qui poſſibile, & impoſſibile ſuo ingenio metiri præſumūt, ad infirmorumque mētes in fide firmandas.

¶ In articulo eodem in reſponſione ad vltimum, memento dictorum in præcedenti libro de merito, vt intelligas, ꝙ perſecutiones martyrum, & rationes philoſophorum contra fidem, non augent meritum, niſi augeant voluntatem Et quoniam magna obſtacula ſunt, & cæteris paribus virtus potēs contra magna contraria, maior eſt non ſuperante: ideo dicitur in litera, quòd augent, inquantum oſtendūt voluntatem magis promptam & firmam. Et quia ſunt ſigna, non cauſa augmenti, propterea dicuntur augere non niſi oſtenſiue.

Ad

A d ſecundum dicēdum, ꝙ rationes, quæ inducuntur ad authoritatem fidei, non ſunt demonſtrationes, quæ in viſionem intelligibilem intellectum humanum reducere poſſunt, & ideo non deſinunt eſſe non apparentia ſed remouent impedimēta fidei, oſtēdendo non eſſe impoſſibile, quod in fide proponitur: vnde per tales rationes non diminuitur meritum fidei, nec ratio fidei: ſed rationes demonſtratiuæ inductæ ad ea, quæ ſunt fidei præambula, non tamen ad articulos, & ſi diminuāt rationem fidei, qui faciunt eſſe apparens id, quod proponitur, non tamen diminuunt rationem charitatis, per quam voluntas eſt prompta ad ea credendum, etiam ſi non apparerent; & ideo nō diminuitur ratio meriti.

A d tertium dicendum, quòd ea quæ repugnāt fidei ſiue in conſideratione hominis, ſiue in exteriori perſecutione, intantum augent meritum fidei, inquantum oſtenditur voluntas magis prompta, & firma in fide. Et ideo etiam martyres maius fidei meritum habuerunt, non recedentes à fide propter perſecutiones. Et etiam ſapientes maius meritum fidei habent, non recedentes à fide propter rationes philoſophorum, vel hereticorum contra fidem inuectas; ſed ea, quæ conueniunt fidei, non ſemper diminuunt prōptitudinem voluntatis ad credendum, & ideo nō ſemper diminuunt meritum fidei.

QVAESTIO III.

De exteriori actu fidei, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de exteriori fidei actu, qui eſt confeſſio.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, Vtrum confeſſio ſit actus fidei.
¶Scdo, Vtrum confeſſio fidei ſit neceſſaria ad ſalutē.

Articvlvs I.

Vtrum confeſſio ſit actus fidei.

21 4.d.17.q.3. ar.2.q.3. Et Roman.10. lect.2.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ confeſſio non ſit actus fidei. Non enim idem actus pertinet ad diuerſas virtutes; ſed confeſſio pertinet ad pœnitentiam, cujus ponitur pars. ergo non eſt actus fidei.

¶2 Prætereà. Ad hoc, ꝙ homo confiteatur fidem, retrahitur interdum per timorem, vel etiam propter aliquam confuſionem. Vnde & Apoſtolus ad Epheſ. vlt. petit orari pro ſe, vt detur ſibi cum fiducia notum facere myſterium Euangelij; ſed non recedere à bono propter confuſionem, vel timorem pertinet ad fortitudinem, quæ moderatur audacias, & timores. ergo videtur quod confeſſio non ſit actus fidei, ſed magis fortitudinis, vel conſtantiæ.

¶3 Præt. Sicut per fidei feruorem inducitur aliquis ad confitendum fidem exterius, ita etiam inducitur ad alia exteriora bona opera facienda: dicitur. n. Gal. 5. ꝙ fides per dilectionem operatur; ſed alia exteriora opera non ponuntur actus fidei. ergo etiam neque confeſſio.

Sed contra eſt, quòd 2. ad Theſ. 1. ſuper illud Et opus fidei in virtute, dicit *Gloſ. ideſt, Confeſſionē, quæ proprie eſt opus fidei. (Gloſ. ordinaria ibid.)

Respondeo Dicendum, quòd actus exteriores illius virtutis proprie ſunt actus, ad quorū fines ſecūdum ſuas ſpecies referuntur: ſicut ieiunare ſecundum ſuam ſpeciem refertur ad finem abſtinentiæ, quæ eſt compeſcere carnem; & ideo eſt actus abſtinentiæ Confeſſio autem eorum, quæ ſunt fidei, ſecundum ſuam ſpeciem ordinatur ſicut ad finem ad id, quod eſt fidei, ſecundum illud 2. ad Corinth. 4. Habentes eundē ſpiritum fidei, credimus, propter quod & loquimur. Exterior enim locutio ordinatur ad ſignificandum id, quod in corde concipitur, vnde ſicut conceptus interior eorum, quæ ſunt fidei, eſt proprie fidei actus, ita ēt & exterior confeſſio.

A d primvm ergo dicendum, quòd triplex eſt confeſſio, quæ in ſcripturis laudatur, Vna eſt confeſſio eorum, quæ ſunt fidei, & iſta eſt proprius actus fidei, vtpote relata ad fidei finem, ſicut *dictum eſt. Alia eſt cōfeſſio gratiarum actionis, ſiue laudis; & iſta eſt actus latriæ. Ordinatur enim ad honorem Deo exterius exhibendum, quod eſt finis latriæ. Tertia eſt confeſſio peccatorum: & hæc ordinatur ad deletionem peccati, quæ eſt finis pœnitentiæ, vnde pertinet ad pœnitentiam. (In corp. art.)

A d secvndvm Dicendum, quòd remouens prohibens, non eſt cauſa per ſe, ſed per accidens, vt patet per *Philoſophum in 8. Phyſicor. Vnde fortitudo, quæ remouet impedimentum confeſſionis fidei, ſcilicet timorem, vel erubeſcentiam, non eſt proprie, & per ſe cauſa confeſſionis, ſed quaſi per accidens. (Li. 8. Phyſi. tex. 32. t. 2.)

A d tertivm dicendum, quòd fides interior mediante dilectione cauſat omnes exteriores actus virtutum mediantibus alijs virtutibus, imperando. non eliciendo, ſed cōfeſſionem producit tanquam proprium actum, nulla alia virtute mediante.

Articvlvs II.

Vtrum confeſſio fidei ſit neceſſaria ad ſalutem.

Ad secvndvm ſic ꝓceditur. Videtur quòd cōfeſſio fidei, non ſit neceſſaria ad ſalutē. Illud. n. videtur ad ſalutem ſufficere, ꝑ quod homo attingit finē virtutis; ſed finis proprius fidei eſt cōiunctio humanæ mentis ad veritatem diuinam, ꝙ poteſt etiā eſſe ſine exteriori confeſſione. ergo confeſſio fidei non eſt neceſſaria ad ſalutem.

¶2 Præt. Per exteriorem confeſſionem fidei hō fidem ſuam alij hominī patefacit; ſed hoc non eſt neceſſarium niſi illis, qui habent alios in fide inſtruere. ergo videtur, quòd minores nō teneantur ad fidei confeſſionem.

¶3 Prætereà. Illud qđ poteſt vergere in ſcandalum, & perturbationem aliorum, non eſt neceſſarium ad ſalutem. Dicit enim Apoſtolus primæ ad Corinth. 10. Sine offenſione eſtote Iudæis, & Gētibus, & eccleſiæ Dei: ſed per cōfeſſionem fidei quādoque ad perturbationem infideles prouocantur. ergo confeſſio fidei, non eſt neceſſaria ad ſalutem.

Sed contra eſt, ꝙ Apo

¶Super quæſtionis tertiæ Articulum ſecundum.

In quæſtione tertia, omiſſo primo articulo, circa ſecundum articulum dubium occurrit, An liceat fideli in terris infidelium omittere ſignum à Chriſtianis ſolitum deferri, vel veſtem mutare: ne cognitus Chriſtianus occidatur. Et eſt ratio dubij, quia quòd liceat: patet ex eo, quòd licitum eſt clerico nutrire comam: vt tutius Romam veniat, non cognitus clericus, ſed laicus reputatus: ergo à ſimili.

22 3.di.29.art. 8.q.2.ad 3. Et q.9. art. 14. Et Ro. 10 lec. 2. & c.14. lect. 3.

¶In oppoſitum eſt litera huius articuli dicens, Quod ſiquis taciturnitate putaretur, quòd non haberet fidem, tranſgreſſor eſſet præcepti confeſſionis fidei. Tacere autem verbo, vel alio ſigno, puta veſte, eiuſdem eſt rationis. ergo &c.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ aliud eſt occultare propriam fidem, & aliud profiteri alienam fidem, ſiue ſecidat

cidat vtrunque verbo, ſiue alio ſigno. Et profiteri alienam fidem nullo pacto licet; & propterea ſicut mortaliter peccaret, ſi quis diceret ſe eſſe Iudæum, aut Mahumetanum: ita mortaliter peccaret, ſi vteretur veſte, aut birreto, aut quocunq; alio ſigno proprio Iudæis in illa patria, aut ꝓprio Mahumetanis. Verbi gratia. Si quis in terra Soldani vteretur tobalia alba in capite, quæ ibi eſt propria Mahumetanis: aut ſi quis in his partibus vteretur ſigno, quo diſcernuntur Iudæi. Occultare autem propriã fidem non eſt ex ſuo genere malum, ſed poteſt bene, & male fieri. Bene quidem, tempore quo non tenetur homo confiteri. Male autem, quando homo tenetur confiteri ſuam fidem. Vnde beatus Sebaſtianus quodam tempore occulte fuit Chriſtianus, & quodam deinde tempore manifeſtauit fidem ſuam. Nolle ergo ſe cognoſci Chriſtianum, quandoque licitum eſt, & quandoque illicitum, vt in litera dicitur. Ex qua habetur, quòd tunc eſt illicitum, quando occultatio auferret debitum Deo honorem aut proximis impendendam vtilitatem. Et quia in propoſito caſu, proximis non ſubtrahi vtilitatem aliquam ſupponitur, tota difficultas reſtat, An Deo ſubtrahatur ex hoc debitus honor. Apparet

p.2. q.71. arti.5. ad 3. Et q.88. art. 1. ad 2.

D.627.

ſtolus dicit ad Roman. 10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

RESPONDEO Dicendum, quòd ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, cadunt ſub præceptis diuinæ legis. Cõfeſſio autem fidei, cũ ſit quoddã affirmatiuum, non poteſt cadere niſi ſub præcepto affirmatiuo. G Vnde eodem modo eſt de neceſſarijs ad ſalutem, quomodo poteſt cadere ſub præcepto affirmatiuo diuinæ legis. Præcepta autem affirmatiua, vt ſupra * dictum eſt, non obligãt ad ſemper, & ſi ſemper obligent, obligant autem pro loco, & tempore ſecundum alias circunſtantias debitas, ſecũdum quas oportet actum humanum limitari ad hoc, quod ſit actus virtutis. Sic ergo confiteri fidem, non ſemper, neque in quolibet loco eſt de neceſſitate ſalutis; H. ſed in aliquo loco, & tempore, quãdo ſcilicet, per dimiſſionẽ huius confeſſionis ſubtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda; puta, ſi aliquis interrogatus de fide, taceret, & ex hoc crederetur vel quòd nõ haberet fidem, vel quòd fides nõ eſſet vera, vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide. In huiuſmodi enim caſibus confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis.

I AD PRIMVM ergo dicendum, quòd finis fidei, ſicut & aliarũ virtutum, referri debet ad finem charitatis, qui eſt amor Dei, & proximi. Et ideo quando honor Dei, vel vtilitas proximi hoc expoſcit, non debet eſſe contentus homo, vt per fidem ſuam ipſi veritati diuinæ coniungatur, ſed debet fidem exterius confiteri.

AD SECVNDVM dicendum, quòd in caſu neceſſitatis, vbi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem ſuam alijs propalare, vel ad inſtructionem aliorum fidelium, ſiue confirmationem, vel ad reprimendum infidelium inſultationem: ſed alijs temporibus inſtruere homines de fide, non pertinet ad omnes fideles.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſi turbatio infideliũ oriatur de confeſſione fidei manifeſta abſque aliqua vtilitate fidei, vel fidelium, non eſt laudabile in tali caſu fidem publice confiteri. Vnde Dominus dicit Matth. 7. Nolite ſanctum dare canibus, neque margaritas veſtras ſpargere ante porcos ne conuerſi dirumpant vos; ſed ſi vtilitas fidei aliqua ſperetur, aut neceſſitas adſit, cõtempta perturbatione fidelium debet homo publice fidem cõfiteri. Vnde Matt. 15. dicitur, quòd cum diſcipuli dixiſſent Domino, quòd Phariſæi audito eius verbo, ſcãdalizati ſunt Dominus reſpondit: Sinite illos, ſcilicet turbari; cæci ſunt, & duces cæcorum.

enim, quod ſic, quia ſignum ſolitum Chriſtianorum omittit ac per hoc facit id, per quod creditur non habere fidem Chriſti. Secundum veritatem autem diſtinguendum eſt, Quod ſi eſt alicubi lex, aut conſuetudo in viridi obſeruantia ab oĩbus tam habitantibus, quam tranſeuntibus, vel aduenientibus Chriſtianis, aliqua certa veſte, aut ſigno certo ad profeſſionẽ ſuæ fidei vti mandans, non vtens tali ſigno, vt ignotus Chriſtianus non occidatur, peccat mortaliter, quoniam tunc eſt locus, & tempus confitendæ fidei, quando interrogatur quis de ſua fide, vt in litera dicitur, ita quòd ſi tacendo creditur non Chriſtianus, ſubtrahit Deo debitum tunc ibi honorem. In caſu autem propoſito plus quàm interrogatio interuenit, dum exigitur à lege, vel conſuetudine talis fidei manifeſtatio. Nec obſtat, ſi lex ſit à tyranno facta; quoniam ex actus tyrãnice de propria fide manifeſtidi, tenetur Chriſtianus propriam manifeſtare fidem, vt Deo debitum reddat honorem. K Si autem non ſit lex, neque conſuetudo, aut non ſeruatur ab omnibus, ſed à multis ſeruatur, & a multis non ſeruatur: tunc poteſt licite omittere tale ſignũ, vt ſaluet ſibi vitam corporalem, quia tunc ſuo relinquitur arbitrio, an manifeſtare velit propriam fidem. Et ſicut non tenetur tunc verbo dicere ſe Chriſtianum ita nec alio ſigno. Similiter ſi lex, aut conſuetudo ſit non ad profeſſionem fidei ordinata, ſed ad politicũ bonum, verum, vel æſtimatum, puta ad punitionem, vel euitationem eorum, aut ad cauendum ab eis, aut aliquid huiuſmodi, vt contingit Iudæis inter Chriſtianos, vbi oportet eos ſigno aliquo diſcerni non ad profeſſionem ſuæ fidei, ſed vt cognoſcantur, & caueri poſſimus ab eis, & in quandam etiam eorum pœnam, dici- F tum eſt ad ſaluandam vitam non vti ad tempus tali ſigno, vel veſte: quoniam hæc non niſi regulariter ligant, ſicut cæteræ ſimiles leges, & conſuetudines poſitiuæ. Et huiuſmodi omiſſio non ſpectat ad omiſſionem profeſſionis fidei ſimpliciter, & directe, ſed ex conſequenti tantum, & per illud ſignum non neceſſarium. Secus autem, vt dictum eſt, dicẽdum eſt de aſſumente ſignum alienæ fidei, puta, ſigno Iudæorum vtente: quoniam peccat procul dubio mortaliter profitendo ſe Iudæum: quoniam etſi nõ ſit inſtitutum ſignum illud ad profeſſionem fidei Iudaicæ, includit tamen profeſſionem illius, ita quòd cõſtat omnem vtentem illo, profiteri ſe Iudæum tali ſigno. Non conſtat autem omnem non vtentem illo, non profiteri ſe Iudæum. Et ſimiliter non conſtaret omittentem vti ſigno Chriſtianorum profiteri ſe non Chriſtianum. Nec obſtat, ſi propterea creditur non Chriſtianus: quoniam nõ tenetur Chriſtianus ad hoc, vt ſit Chriſtianus manifeſtus, niſi pro loco & tempore, quando ſcilicet eſt neceſſe. Beatus enim Sebaſtianus, quando erat occulte Chriſtianus ſciebat quòd alij credebant eum non eſſe Chriſtianum, & non curans de hoc ad tempus propter bonum finem, non peccauit.

¶Ad obiectionem de clerico dicitur, quòd ſi clericus verbo, vel facto mentiretur ſe laicũ, peccaret: ſed non vtendo ſigno clericorum, ſcilicet tonſura, & huiuſmodi propter ſaluandam in via vitam, excuſatur ab obſeruatione legis: quia lex poſitiua non obligat ad iſta ſigna in omni caſu, ſed regulariter. Vnde etiam infirmitatis gratia, omiſſa ſigna iſta non inducunt tranſgreſſionem legis. In caſu autem propoſito, ſi lex, aut conſuetudo ſeruata ab omnibus exigit, caſus eſt neceſſitatis, vt etiam quis profiteatur tali ſigno fidem.

¶In reſponſione ad primum eiuſdem ſecundi articuli, dubiũ occurrit Nouitiorum: Quomodo finis fidei referri debeat in finem charitatis, cum fidei finis, & obiectum idem ſit, quod finis charitatis, Deus ſcilicet, nunquid Deus in Deum referendus eſt.

¶Ad hoc dicitur, quòd vt ſuperius patet, finis eſt duplex, Res, & adeptio, ſeu poſſeſſio rei. In propoſito, non eſt ſermo de fine vt res, ſic enim eſt Deus vtriuſque finis, ſed de fine vt vſus rei, & ſic in litera dicitur, quòd coniunctio mentis noſtræ per fidem ad Deum, quæ conſiſtit in credendo ipſum, referenda eſt ad coniunctionem noſtram per charitatem ad Deum: quia referenda eſt ad velle bonum, puta honorem, gloriam, amicos &c. ipſi Deo, in quo conſiſtit coniunctio charitatis.

Quæſtio

od by G

QVAESTIO IIII.

De ipſa fidei virtute, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ de ipſa fidei virtute.
¶Et primo quidem de ipſa fide.
¶Secundo, de habitibus fidei.
¶Tertio, De cauſa fidei.
¶Quarto, De effectibus eius.

Et circa primum quæruntur octo.

¶Primo, Quid ſit fides.
¶Secundo, In qua vi animæ ſit, ſicut in ſubiecto.
¶Tertio, Vtrum forma eius ſit charitas.
¶Quarto, Vtrum eadem numero ſit fides formata, & informis.
¶Quinto, Vtrum fides ſit virtus.
¶Sexto, Vtrum ſit vna virtus.
¶Septimo, De ordine eius ad alias virtutes.
¶Octauo, De comparatione certitudinis eius ad certitudinem virtutum intellectualium.

ARTICVLVS I.

Vtrum hæc ſit competens fidei definitio. Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium.

23 Prima tertia q. 46. ar. 3. corin. Et Ro. 1. le. 6. cor. 3. Et ad Heb. 11. princip.
* p. 2. q. 61. art. 3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſit incompetens fidei diffinitio, quam Apoſtolus ponit ad Heb. 11. dicẽs: Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerũ argumentum nõ apparentiũ. Nulla. n. qualitas eſt ſubſtantia: ſed fides eſt qualitas, cũ ſit virtus theologica, vt ſupra* dictum eſt ergo non eſt ſubſtantia.

¶ 2 Præt. Diuerſarum virtutum diuerſa ſunt obiecta: ſed res ſperanda eſt obiectum ſpei. non ergo debet poni in diffinitione fidei, tanquam eius obiectum.

¶ 3 Præt. Fides magis perficitur per charitatem, quam per ſpẽ, quia charitas eſt forma fidei, vt infra* patebit magis ergo poni debuit in diffinitione fidei res diligenda, quàm res ſperanda.

Ar. 3. huius quæſt.

¶4 Præt. Idem non debet poni in diuerſis generibus, ſed ſubſtantia, & argumentum ſunt diuerſa genera nõ ſubalternatim poſita, ergo inconuenienter fides dicitur eſſe ſubſtantia, & argumentum. Inconuenienter ergo deſcribitur fides.

¶5 Præt. Per argumentum veritas manifeſtatur eius, ad ꝙ inducitur argumentum: ſed illud dicitur eſſe apparens, cuius veritas eſt manifeſtata. ergo videtur oppoſitum implicari in hoc, ꝙ dicitur argumentũ non apparentium, quia argumentũ facit rem prius non apparentem, poſteà apparere. ergo male dicitur, Rerum non apparentium. Inconuenienter ergo deſcribitur fides.

IN CONTRARIVM ſufficit authoritas Apoſtoli.

RESPONDEO dicendum, ꝙ licet quidã dicant prædicta Apoſtoli verba non eſſe fidei diffinitionem, quia diffinitio indicat rei quidditatem, & eſſentiam, vt habetur 7. Metaph. tamen ſi quis recte conſideret omnia, ex quibus fides põt diffiniri, in prædicta deſcriptione tanguntur, licet verba non ordinẽtur ſub forma diffinitionis: ſicut etiã apud philoſophos prætermiſſa ſyllogiſtica forma, ſyllogiſmorum principia tanguntur. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod cum habitus cognoſcãtur per actus, & actus per obiecta, fides cum ſit habitus quidã, debet diffiniri per propriũ actum in comparatione ad proprium obiectum. Actus autẽ fidei eſt credere, ſicut ſupra* dictum eſt, qui actus eſt intellectus determinati ad vnum ex imperio voluntatis.

Lib. 7. meta. tex. 11. & 19. com. 3.

q. 3. artic. 2. & 3.

A Sic ergo actus fidei habet ordinem & ad obiectũ voluntatis, quod eſt bonum, & finis; & ad obiectum intellectus quod eſt verum. Et quia fides, cum ſit virtus theologica, ſicut ſupra* dictum eſt, habet idem pro obiecto, & fine, neceſſe eſt, quòd obiectum fidei, & finis proportionabiliter ſibi correſpondeant. † Dictum eſt autem ſupra, quod veritas prima eſt obiectum fidei, ſecundum quòd ipſa eſt non viſa, & ea quibus propter ipſam inhæretur: & ſecundum hoc oportet, ꝙ ipſa veritas prima ſe habeat ad actum fidei per modum finis ſecundum rationem rei nõ viſæ, quod pertinet ad rationem rei ſperatæ, ſecundum illud Apoſtoli ad Roman. 8. Quod non videmus, ſperamus. Veritatem enim videre eſt ipſam habere, non autem ſperat aliquis id quod iam habet, ſed ſpes eſt de hoc, quod non habetur; vt ſupra* dictum eſt. Sic ergo habitudo actus fidei ad finem qui eſt obiectum voluntatis, ſignificatur in hoc, quòd dicitur. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum. Subſtãtia enim ſolet dici prima inchoatio cuiuſcunque rei, & maxime quando tota res ſequens continetur virtute in primo principio, puta, ſi dicamus, quòd prima principia indemonſtrabilia ſunt ſubſtantia ſcientiæ, quia ſcilicet primum, quod in nobis eſt de ſcientia, ſunt huiuſmodi principia; & in eis virtute continetur tota ſcientia. Per hunc ergo modum dicitur fides eſſe ſubſtantia rerum ſperandarum, quia ſcilicet prima inchoatio rerum ſperandarum in nobis eſt per aſſenſum fidei, quæ

In argu. 1. huius artic.
Et p. 2. q. 62. art. 3.
† q. 1. art. 1. & 4.

B

q. 2. q. 67. artic. 4.

C virtute continet omnes res ſperandas. In hoc enim ſperamus beatificari, quòd videbimus aperta viſione veritatẽ, cui per fidẽ adhæremus, vt patet per ea, quæ ſupra de felicitate dicta* ſunt. Habitudo autem actus fidei ad obiectum intellectus, ſecundum ꝙ eſt obiectum fidei, deſignatur in hoc, quòd dicitur argumentum non apparentium, & ſumitur argumentum pro argumenti effectu, per argumentum enim intellectus inducitur ad inhærendum alicui vero. Vnde ipſa firma adhæſio intellectus ad veritatem fidei non apparentem, vocatur hic argumentum. Vnde alia litera habet conuictio, quia ſcilicet per authoritatem diuinam intellectus credentis conuincitur ad aſſentiendum his, quæ nõ videt. Si quis ergo in huius formam diffinitionis, verba reducere vellit, poteſt dicere, quòd fides eſt habitus mentis, qua inchoatur vita æterna in nobis, faciens intellectum aſſentire non apparentibus: per hoc enim fides ab omnibus alijs diſtinguitur, quæ ad intellectum pertinẽt. Per hoc n. ꝙ dicitur, Argumentum, diſtinguitur fides ab opinione, ſuſpitione, & dubitatione, per quæ non eſt prima adhæſio intellectus firma ad aliquid. Per hoc autẽ, ꝙ dicitur, Non apparentium, diſtinguitur fides à ſcientia, & intellectu, per quæ aliquid fit apparens. Per hoc autem quod dicitur, Subſtantia ſperandarum rerum, diſtinguitur virtus fidei à fide communiter ſumpta, quæ nõ ordinatur ad beatitudinem ſperatam. Omnes autem aliæ diffinitiones, quæcunque de fide dantur, explicationes ſunt huius, quam Apoſtolus ponit. Quod

q. 2. q. 4. artic. 8.

D

E enim dicit Auguſt.* Fides eſt virtus, qua creduntur quæ non videntur; & quod dicit Damaſc.† quod fides eſt non inquiſitus conſenſus; & alij dicunt, ꝙ fides eſt certitudo animi quædam de abſentibus ſupra opinionem: & infra ſciẽtiã; idem eſt ei quod Apoſtolus dicit; Argumentum non apparentium. Quod vero Dionyſ.† dicit 7. cap. de diui. no. ꝙ fides eſt manens credentium fundamentum; collocans eos in veritate; & in ipſis veritatem oſtendens, idem eſt ei, quod dicitur; Subſtantia rerum ſperandarum.

Aug. tract. 40. in Ioa. med. to. 9. Et libr. 2. q. euan. q. 39. tom. 4.
†Dam. libr. 4 cap. 12.
†Dion. c. 7. de d. nomi. declinando ad fin.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſubſtantia nõ ſumitur hic ſecundum quod eſt genus generaliſſimum contra alia genera diuiſum: ſed ſecundum ꝙ in quolibet genere inueniť quædã ſimilitudo ſubſtantiæ, prout

ſcilicet

ſcilicet primum in quolibet genere continens in ſe alia virtute, dicitur eſſe ſubſtantia illorum.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ cum fides pertineat ad intellectum, ſm quod imperatur à volūtate, oportet quòd ordinetur, ſicut ad finem, ad obiecta illarū virtutum, quibus perficitur voluntas G inter quas eſt ſpes, vt infra* patebit; & ideo in diffinitione fidei ponitur obiectum ſpei.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ dilectio poteſt & eſſe viſorum, & non viſorum, & præſentium, & abſentiū; & ideo res diligenda nō ita proprie adaptatur fidei, ſicut res ſperanda, cum ſpes ſemper ſit abſentium, & non viſorum.

AD QVARTVM dicendū, quòd ſubſtantia, & argumentum, ſecundum ꝙ in diffinitione fidei ponuntur, non important diuerſa genera fidei, neq; diuerſos actus, H ſed diuerſas habitudines vnius actus ad diuerſa obiecta, vt ex dictis patet.*

AD QVINTVM dicendū, ꝙ argumentum, quod ſumitur ex proprijs principijs rei, facit rē eſſe apparentē; ſed argumentum, ꝙ ſumitur ex authoritate diuina, non facit rē in ſe eſſe apparentē, & tale argm̄ ponit in diffinitione fidei.

ARTICVLVS II.

Vtrum fides ſit in intellectu, ſicut in ſubiecto.

AD SECVNDVM ſic procedītur. Videtur ꝙ fides non ſit in intellectu, ſicut in ſubiecto. Dicit.n. Aug.* in lib. de prædeſtinatione ſanctorum, ꝙ fides in credentium voluntate cōſiſtit: ſed voluntas eſt alia potētia ab intellectu. ergo fides nō eſt in intellectu, ſicut in ſubiecto.

(Cap. 5. in fi. tom. 7.)

¶ 2 Præt. Aſſenſus fidei ad aliquid credendum prouenit ex voluntate Deo obediēte. Tota ergo laus K fidei ex obediētia eſſe videtur, ſed obedientia eſt in voluntate. ergo & fides. nō ergo eſt in intellectu.

¶ 3 Præter. Intellectus eſt vel ſpeculatiuus, vel practicus, ſed fides non eſt in intellectu ſpeculatiuo, cum nihil dicat de euitabili, & fugiendo, vt dicitur in 3. de* Anima nō eſt ergo principium operationis. Fides autem eſt quæ per dilectionem operatur, vt dicitur ad Gal. 5. Similiter etiam nec in intellectu practico, cuius obiectū eſt verum cōtingens factibile, vel agibile. Obiectum enim fidei eſt verum æternum, vt ex ſupra* dictis patet. non ergo fides eſt in intellectu, ſicut in ſubiecto.

(Lib. 3. de an. text. 34. & 46. & 49. tomo 2.)

(q. 1. art. 1. & q. 2. artic. 5. & 7.)

SED CONTRA eſt, quòd fidei ſuccedit viſio patriæ, ſecūdum illud primæ ad Cor. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: ſed viſio eſt in intellectu. ergo & fides.

RESPONDEO Dicendum, quòd cum fides ſit quædam virtus, oportet quòd actus eius ſit perfectus. Ad perfectionem autem actus, qui ex duobus actiuis principijs procedit, requiritur ꝙ vtrūque actiuorum principiorum ſit perfectum. Non enim bene poteſt ſecari, niſi & ſecans habeat artem, & ſerra ſit bene diſpoſita ad ſecandum. Diſpoſitio autem ad bene agendum in illis potētijs animæ, quæ ſe habent ad obiecta, eſt habitus, vt ſupra* dictū eſt. Et ideo oportet, quòd actus procedens ex duabus talibus potentijs I ſit perfectus habitu aliquo præexiſtente in vtraque potentiarum. Dictum autem † eſt ſupra, quòd credere eſt actus intellectus, ſecūdum quod mouetur à voluntate ad aſſentiendum. Procedit autem huiuſmodi actus & à voluntate, & ab intellectu, quorum vtrunque natum eſt per habitum perfici ſecundum prędicta: & ideo oportet, quòd tam in voluntate ſit aliquis habitus, quá in intellectu, ſi debeat actus fidei eſſe perfect⁹: ſicut etiam ad hoc quòd actus cōcupiſcibilis ſit perfectus, oportet quòd ſit habitus prudentiæ in ratione, & habitus temperantiæ in

(p. 2. q. 49. artic. 3. ad 4.)

(q. 2. artic. 1. & 2.)

¶ Super quæſtionis quartæ Articulum ſecundum.

IN quæſtionis quartæ articulo ſecundo, omiſſo primo, dubiū occurrit duplex Primū, quomodo credere ſit a duobus actiuis, intellectu ſcilicet, & voluntate. Sed quoniam hoc in quæſtione 65 præcedentis libri dictū eſt, ſoluendo rationem Scoti: ideo ſecundum dubium ex eodem Scoto in 25 diſtinc. tertij Sen. occurrit. Et vt intelligatur dubium, pmitto duo. Alterum eſt, ꝙ aliud eſt fidem, & eius actum, ſ. credere, dependere a voluntate: & aliud eſt fidē perfectā in ſuo actu, vel actum fidei perfectum, dependere a voluntate perfecta. Hæc enim ſunt valde diuerſa, & non ſunt cōfundēda. Et licet verū que ſit verum, & aſſertū ab authore: & primum pro principio, & ſecundum pro concluſione hic inductū, non tamen pro eodem ſumenda ſunt. Quia in primo dicto nihil aliud ſignificatur, niſi ꝙ credere eſt a voluntate, & non dicitur a voluntate perfecta per habitum charitatis. Et hoc eſt veriſſimum, & certiſſimum: quia credere eſt voluntarium poſitiue, vt experimur. In ſecundo autem dicto ſignificatur non qđ credere, ſed quòd bene credere eſt a voluntate perfecta charitate. Alterum quod præmitto, eſt, quòd Scotus ibidem vtrunque confundit. Nam in titulo ſuæ quæſtionis loquitur de fide, & in corpore articuli, de actu credendi. Affert tamen rationem huius literæ contra ſe, explicans maiorem de actu dependente a duobus agentibus, ſi ſit perfectus, vt hic aſſumitur, & tractans poſtmodum exemplum de ſerra. Veruntamen quicquid ipſe intenderit, aſſeram ex ipſo id, quod contra nos opponi poteſt. Arguit ergo Scotus ad hoc, quòd ad perfectum actum fidei, non requiritur in voluntate perfectio, quam dicimus charitatem, Tum quia poſito, quòd voluntas moueat intellectum ad credendum, ad hoc ſufficit ipſa cum intellectu diſpoſito per habitum fidei inclinantem intellectū ad credendum; Tum quia ſicut in ſerra ſufficit acuties ad ſcindendum, ita in virtute motiua ſufficit ipſa virtus motiua, abſque aliquo ſuperaddito. Tum quia differentia inter actum credendi perfectiorem, & minus perfectum, ſufficit quòd reducatur in diſpoſitionē intellectus proportionaliter magis, vel minus perfecti, & non oportet propterea aliam in volūtate perfectionem ponere. Ad primū horū dicitur, ꝙ aliud eſt loqui de credere, & aliud de virtuoſe credere. Licet enim ad credendum, ſat ſit voluntas ſine habitu, ad virtuoſe tamen credēdum, de quo ſolo eſt ſermo in concluſione hac, exigitur voluntas perfecta habitū, vt in litera probatur.

(q. 8. artic. 1.)

(24)

(In corp. art.)

(Cap. 5. in fi. tom. 7.)

(… [illegible] … in p. 2. q. …)

¶ Ad ſm autem dicitur, quòd aliud eſt loqui de ſcindere, & aliud de bene ſecare. Nos dicimus, quòd ad bene ſecare exigitur perfectio inſtrumenti, & principalis agentis per artem, vt experientia teſtatur. Iſte autem homo declinat ad actum ſcindendi abſolute, & virtutem motiuam non principalem, qualis eſt mens reſpectu artificialium organorū.

¶ Ad tertium demum dicitur, quòd æquiuocat de perfectione, & imperfectione actus credendi. Argumentum enim loquitur de perfectione graduali ſecūdum intenſum & remiſſum in eadē ſpecie, vt album differt a magis albo. Nos autē loquimur de perfectione, qua virtus ſimpliciter differt a virtute nō ſimpliciter, quæ eſt alterius rationis, & dicimus, quòd actus fidei vt eſt in ſtatu virtutis ſimpliciter, oportet quòd ſit ab vtroque principio perfecto. Et propterea author in principio corporis articuli dicit, Quòd cū fides ſit virtus &c. Omnium ergo ſolutio ſtat in hoc quòd actus fidei perfectus ſit, vt ſit actus virtuoſus ſimpliciter, exigit perfectionem in intellectu, & volūtate, a quibus ſit: aliter perfecte virtuoſus non eſt, vt in litera probatur. Cum his tamen ſtat, vt dictum eſt, quòd ſit actus fidei ſine charitate; vt infra amplius patebit.

¶ In eiuſdē articuli ſecūdi rñſione ad tertiū, aduerte primò, ꝙ quia obiectum fidei eſt Deus ipſe, qui eſt ſummum oium ſpeculabilium propter ſe ipſum: ideo author ex ipſa natura obiecti ponit fidem habitum ſpeculatiuum. Et quoniam idem obiectum eſt etiam ratio ſumma operum: ideo ex eiuſdem obiecti natura habitum fidei extendit ad proximum proportionabiliter, ſicut & obiectum ipſum extenditur.

¶ Aduerte ſecundo, ꝙ hæc dixit author de fide, cōparādo practicū ſpeculatiuo. Altius.n. & verius loquendo, dicendum eſt

ſecun-

ſecũdum ipſum,& veritatem,quòd fides eſt habitus altior practico,& ſpeculatiuo præhabens eminenter vtrumq;, ſicut ſenſus cõis reſpectu ſenſuum propriorum, & propterea vtrunq; opus habet:ſed loquendo vt plures,& cõparando ad hæc duo ſub ſpeculatiuo comprehenditur.Hanc autem eſſe mẽtem authoris patet , tum ex eo , quòd theologica ſcientia, quæ virtualiter cõtinetur in principijs , quorum eſt fides,eſt huiuſmodi, vt in primo libro oſtenſum eſt:tum ex eo, ꝙ dona Spiritusſancti , quę ex fide emanant, ſunt huiuſmodi,vt infra patebit . Eſt autẽ hanc doctrinam ſecũdum veritatem,eminentia diuinæ cognitionis , cuius fides eſt impreſſio proprij ordinis , manifeſtat , vt de theologia dictum fuit .

¶ Super quæſtionis quartę Articul. tertium.

IN titulo articuli tertij eiuſdem quæſtionis quartæ , aduerte quòd termini in vnaquaque arte , intelligendi ſunt ſecundum ſubiectam materiam illius artis.Vnde cum in moralibus,de quibus tractatur, vna virtus dicitur forma alterius , non eo modo dicitur quo in naturalibus forma dicitur informare materiam.Non enim propterea hoc dicitur , aut quæritur, quaſi vna virtus ſit ſubiectum alterius aut actus virtutis vnius ſit ſubiectum actus alterius : ſed ad imperium vnius ſuper actu alterius ſermo refertur. Quod enim naturaliter alteri imperat, ad finem ipſius imperantis illud dirigit , ac per hoc dupliciter actum imperatum informat , vt in litera dicitur. Primo, dando illi finem, vnde ſpecificatur:ſecundo , dando illi modum,quo conuenienter ad illum finem cõgruat. Qui enim ſcindit ligna propter domum, aut nauim faciendam , aliam ſpeciem , & alium modũ ſciſſioni dat , quã qui ſcindit ea ad comburendum. Quia ergo tam finis, quã modus datus ab imperan-

Lib.1.c.8. in med.tom.3.

lib.3.ex tex. 49. id colligũt nõnulli.

25 Inf.q.23.ar. 9.Et 3.d.23. q.3.art.2. q. 1.& diſt.27. q.2.arti.4.q. 3.Et veri. q. 14.arti.5. & veri.q. 2. artic.3.

concupiſcibili.Credere autem immediate eſt actus intellectus,quia obiectum huius actus eſt verum , quod proprie pertinet ad intellectum.& ideo neceſſe eſt,quòd fides , quæ eſt proprium principiũ huius actus, ſit in intellectu ſicut in ſubiecto .

Ad primvm ergo dicendum,ꝙ Auguſt fidem accipit pro **B** actu fidei . qui dicitur conſiſtere in credentium voluntate,inquantum ex imperio voluntatis intellectus credibilibus aſſentit .

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ non ſolum oportet volũtatem eſſe promptam ad obediendum , ſed etiam intellectum eſſe bene diſpoſitum ad ſequendum imperiũ voluntatis ; ſicut oportet concupiſcibilem eſſe bene diſpoſitã ad ſequendum imperium rationis.& ideo non ſolum oportet eſſe habitum virtutis in voluntate imperante,ſed etiam in intellectu aſſentiente . **C**

Ad tertivm dicendum, quòd fides eſt in intellectu ſpeculatiuo ſicut in ſubiecto,vt manifeſte patet ex fidei obiecto;ſed quia veritas prima , quæ eſt fidei obiectum, eſt finis omnium deſideriorum , & actionum noſtrarum; vt patet per Auguſt.* in 1.de Trinitate,inde eſt,quòd per dilectionem operatur : ſicut etiam intellectus ſpeculatiuus extenſione fit practicus,vt dicitur in 3.de Anima. **D**

Articvlvs III.

Vtrum charitas ſit forma fidei .

AD tertivm ſic procẽditur. Videtur quod charitas,non ſit forma fidei. Vnumquodque.n. ſortitur ſpeciẽ per ſuam formam.eorũ ergo quę ex oppoſito diuiduntur, ſicut diuerſæ ſpecies vnius generis,vnum non poteſt eſſe forma alterius:ſed **E** fides,& charitas diuidũtur ex oppoſito.1.ad Cor.13,ſicut diuerſæ ſpecies virtutis.ergo charitas non poteſt eſſe forma fidei .

¶ 2 Pręt.Forma,& id cuius eſt forma,ſunt in eodem , quia ex his fit vnum ſimpliciter ; ſed fides eſt in intellectu, charitas autem in volũtate . ergo charitas non eſt forma fidei .

¶ 3 Præt. Forma eſt principium rei ; ſed principium credendi ex

A te informat actum imperatum, ideo virtus imperans , forma dicitur virtutis imperatæ.Et iuxta hunc ſenſum quæritur, an fidei forma ſit charitas.

¶ In reſponſione ad ſecundum in eodem articulo , aduerte quòd ſi comparatio fiat virtutis ad virtutem , aut actus ad actum , extrinſeca inuenitur:tum quoniam hæc in voluntate, illa in intellectu . Sed ſi comparatio fiat actus imperati ad modum, quẽ ab imperante ſuſcipit , ſic inuenitur intrinſeca,eo tamẽ modo,quomodus actionis eſt in ipſa actione , vt modus eius. Et ſimiliter ſi cõparatio fiat actus ad ſpecificam denominationem,quam ab extrinſeco obiecto virtutis imperantis habet intrinſeca inuenitur,eo tamen modo, quo denominatiua relatio ab extrinſeco , dici poteſt intrinſeca. Author autem , quia virtutem virtuti comparat,optime dicit eã eſſe formam extrinſecam virtutis,& actus eiuſdem.

1.2.q.1.arti. 3.& q 18.artic 6.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articul. aduerte , quòd quia argumentũ non tendebat directe ad impugnãdum, quòd charitas eſt forma fidei , ſed indirecte hoc modo,quia probabat quod obedientia eſt magis forma fidei , quã charitas:& ex hoc ſequeretur , quòd charitas non eſſet ſimpliciter forma fidei : ideo Author ad intẽtum principale reſpiciens , dicit ꝙ quia a charitate nõ ſolũ formatur fides,ſed etiam obedientia , & quæcunque alia virtus præuia fidei,ideo charitas ſimpliciter eſt forma fidei , vtpote forma omnium,quicquid ſit de illarum informatione reſpectu fidei. Hoc enim ex 7. huius quæſtionis articulo patet .

Art 1.huius q. & q.2.artic 1.

D.307.

1.2. q.18.ar. 6.& 7. & q. 56.art.1.

In corp. art.

¶ Super quæſtionis quartę Articul. quartum.

q 23.art.8.

26

IN titulo articuli 4. terminos ex præcedenti articulo declaratos habes . Fides enim formata ſignificat fidem a charitate actam : fides vero informis ſignificat

3 di.23. q.3. art.4. Et 4.d. 17.q.1.ar. 1. q 3. cor. Et verit. q. 14. arti.7. Et ad Roman 1. lec.6.

parte voluntatis magis videtur eſſe obedientia,quàm charitas,ſecũdum illud ad Rom.1. Ad obediẽdum fidei in omnibus Gentibus. ergo obedientia magis eſt forma fidei,quàm charitas .

Sed contra eſt, quòd vnumquodq; operatur per ſuam formam;fides autem per dilectio **B** nem operatur.ergo dilectio charitatis eſt fidei forma.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ex ſuperioribus patet, actus voluntarij ſpeciem recipiũt à fine,qui eſt voluntatis obiectũ . id autem à quo aliquid ſpeciem ſortitur, ſe habet ad modum formæ in rebus naturalibus. Et ideo cuiuslibet actus voluntarij forma quodammodo eſt finis, ad quem ordinatur, tum quia ex ipſo recipit formam; tum etiam quia mo- **C** dus actionis oportet quòd reſpõdeat proportionabiliter fini. Manifeſtum eſt autem ex* prædictis , qđ actus fidei ordinatur ad obiectum volũtatis,quod eſt bonum, ſicut ad finem. Hoc autem bonũ quod eſt finis fidei, ſcilicet bonũ diuinum,eſt proprium obiectum charitatis; & ideo charitas dr̃ forma fidei , inquãtum per charitatẽ actus fidei pficitur,& formatur.

Ad primvm ergo dicendũ,quòd charitas dicitur eſſe forma fidei,inq̃tum informat actum **D** ipſius. Nihil autem prohibet vnũ actum à diuerſis habitibus informari , & ſ m hoc ad diuerſasq; ſpecies induci ordine quodam,vt ſupra dictum * eſt , cum de actibus humanis in communi ageretur.

Ad secvndvm dicendum,quòd obiectio illa procedit de forma intrinſeca.Sic autẽ charitas nõ eſt forma fidei,ſed prout informat actum eius,vt ſupra* dictum eſt.

Ad tertivm dicẽdum, ꝙ etiam ipſa obedientia, & ſimiliter **E** ſpes,& quæcunque alia virtus poſſet præcedere actum fidei rationabiliter formatum à charitate,ſicut*infra patebit;& ideo ipſa charitas ponitur forma fidei.

Articvlvs IIII.

Vtrum fides informis poſſit fieri formata, vel econuerſo.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur quod fides in

gnificat fidem, quæ eſt in exiſtentibus extra charitatem. Et eſt ſermo de fide vna & eadem numeraliter, an ipſamet fiat de informi formata, cum Chriſtianus pœnitens aſſequitur charitatem: & de formata informis, cum exiſtẽs in charitate labitur in peccatum mortale furti, vel homicidij, manens fidelis.

¶In corpore eiuſdem articuli, dubium occurrit circa illud dictum, Id quod pertinet ad voluntatem, non per ſe pertinet ad fidem. Hoc enim contradicit doctrinæ ſuperius traditæ. Subiectum namque per ſe ipſius fidei per ſe pertinet ad fidem, ita quòd variat ipſam, vt patet inductiue de omnibus per ſe ſubiectis virtutum, & habituum: ſed intellectus nõ abſolute, ſed motus à voluntate eſt per ſe ſubiectum fidei, vt prædictum eſt. ergo id quod pertinet ad voluntatem, ſcilicet ipſa motio à voluntate, pertinet per ſe ad fidem, ita quòd variat ipſam varietate corruptionis. Si enim ab intellectu auferas ly, motus à voluntate, impoſſibile eſt, quod remaneat fides, niſi æquiuoce. Ruit ergo ratio literæ ſuper dicta propoſitione fundata.

Glos. inter lin. ibid.

¶Ad hoc dicitur, Ad voluntatem aliquid poteſt pertinere dupliciter. Primo, ſecundum ſubſtantiam ſecundo ſecundum perfectionem. Id quod pertinet ad voluntatem ſecundum ipſius voluntatis ſubſtantiam, eſt actus eius, & de hoc dictum fuit, quòd per ſe pertinet ad ſubiectum fidei: & conceditur, quòd variaret fidem, vt arguendo tangitur. Id vero quòd pertinet ad perfectionẽ voluntatis, eſt bõnitas, laudabilitas &c. actus Hoc enim fit p habitum charitatis in propoſito. Et de hoc dicitur hic, quòd nõ per ſe ſpectat ad fidem, ita quòd ipſam

formis non fiat formata, nec ecõ F uerſo, qa vt dicitur 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum eſt euacuabitur qđ ex parte eſt, ſed fides informis imperfecta eſt reſpectu formatæ. ergo adueniẽte fide formata, fides informis excludit, vt non ſit vnus habitus numero.

¶2 Præt. Illud quod eſt mortuũ, non fit viuum: ſed fides informis eſt mortua, ſ'm illud Iaco. 2. Fides ſine operib' mortua ẽ. ergo fides informis nõ poteſt fieri formata.

¶3 Præt. Gratia Dei aduenieñs nõ habet minorẽ effectum in homine fideli, quàm infideli; ſed adueniẽs homini infideli, cauſat in eo habitum fidei. ergo etiam adueniens fideli, qui habebat prius habitum fidei informis, cauſat in eo alium habitum fidei.

G

¶4 Præt. Sicut Boet. dicit, Accidẽtia alterari non poſſunt: ſed fides eſt quoddam accidens. ergo non poteſt eadem fides q̃nque eſſe formata, & quandoque informis.

Sed contra eſt, quod Iac. 2. ſuper illud, Fides ſine operibus mortua eſt, dicit* glo. quibus reuiuiſcit. ergo fides, q̃ erat prius mortua, & informis, fit formata, & viuens.

Respondeo Dicendum, q̃ circa hoc fuerunt diuerſæ opiniones. Quidam enim dixerũt, q̃ alius eſt habitus fidei formatæ, & informis: ſed adueniente fide formata, tollitur fides informis. Et ſimiliter, homine poſt fidem formatam peccãte mortaliter, ſuccedit alius habitus fidei informis à Deo infuſus. Sed hoc nõ videtur eſſe cõueniens, q̃ gratia aduenieñs homini, aliquod Dei donũ excludat; neque etiam, q̃ aliquod Dei donum homini infundatur propter peccatũ mortale. Et ideo alij dixerunt, q̃ ſunt qđẽ diuerſi habitus fidei formatæ, & informis: ſed tamẽ adueniẽte fide formata, non tollitur habitus fidei ĩformis, ſed ſimul manet in eodem cum habitu fidei formatæ. Sed hoc etiam videtur eſſe inconueniens, q̃ habitus fidei informis in habente fidẽ formatam, remaneat otioſus. Et ideo aliter dicendum, quòd idem eſt habitus fidei formatæ, & informis. Cuius ratio eſt, quia habitus diuerſificatur ſecũdum illud, qđ per ſe ad habitum pertinet. Cum autem fides ſit perfectio intellectus, illud per ſe ad fidem pertinet, quod pertinet ad intellectum Quod autem pertinet ad voluntatem, non per ſe pertinet ad fidem ita quod p hoc fidei habitus poſſit diuerſificari. Diſtinctio autem fidei formatæ, & informis eſt ſecundum id quod pertinet ad voluntatem, ideſt, ſecundum charitatem, non autem ſecundum illud, quod pertinet ad intellectum. Vnde fides formata, & informis, non ſunt diuerſi habitus.

Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Apoſtoli eſt intelligendum, quando imperfectio eſt de rõne imperfecti. Tunc enim oportet, quòd adueniente perfectione, imperfectum excludat; ſicut adueniente aperta viſione excluditur fides, de cuius ratione eſt, vt ſit non apparentium: ſed quando imperfectio, non eſt de ratione rei imperfectæ, tunc illud numero idem, quod erat imperfectũ, fit pfectum; ſicut pueritia non eſt de ratione hominis: & ideo idem numero qui erat puer, fit vir. Informitas autem fidei nõ eſt de ratione rei perfectæ, ſed per accidens ſe habet ad ipſam, vt* dictum eſt. vnde ipſamet fides informis fit formata.

H

Ad secundum Dicendũ, q̃ illud quod facit vitam animalis, eſt de ratione ipſius; quia ẽ forma eſſentialis eius, ſcilicet anima. Et ideo mortuum fieri viuũ nõ poteſt, ſed aliud ſpecie eſt, qđ eſt mortuum, & quod eſt viuum; ſed id quod facit fidẽ eſſe formatam, vel viuam, non eſt de eſſentia fidei: & ideo non eſt ſimile.

I

Ad tertium dicendum, q̃ gratia facit fidem non ſolum quando fides de nouo incipit eſſe in homine, ſed etiã quandiu fides durat. Dictum* eſt enim ſupra, q̃ Deus ſemp operatur iuſtificationẽ hominis, ſicut Sol ſemper operatur illuminationem aeris. Vnde gratia non minus facit adueniens fideli, quàm adueniẽs infideli; quia in vtroque operatur fidem, in vno quidem confirmando & perficiendo, in alio de nouo creãdo. Vel poteſt dici, q̃ hoc eſt per accidens, ſcilicet propter diſpoſitionem ſubiecti, q̃ gratia non cauſat fidem in eo qui habet ſicut econtrario ſecũdum peccatum mortale non tollit gratiam ab eo, qui eam amiſit per peccatum mortale præcedens.

K

Ad quartum dicendũ, q̃ p hoc q̃ fides formata fit informis, nõ mutatur ipſa fides, ſed mutatur ſubiectum fidei, q̃ eſt aĩa, q̃ q̃nq; quidem habet fidẽ ſine charitate, quãdoq; autẽ cũ charitate.

Articvlvs V.
Vtrum fides ſit virtus.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd fides non

ſecundum ſubſtantiã variet, quamuis quodammodo pertineat per ſe ad fidem, vt virtus eſt, vt infra patebit.

¶Super quæſtionis quartæ Articul. quintum.

IN corpore artic. 5 eiuſdem quæſt. dubium duplex occurrit ex Durãdo in 3. diſ. 3. ſent q. 4. artic. 2. arguente primo contra hoc, ſcilicet q̃ fides eſt virtus. Diſtinguit namque, quod virtus dupliciter ſumitur large pro habitu inclinante in actum bonum: & ſtricte pro habitu ponẽte potentiam in vltimo perfectionis debitæ ſuo actui. Sic. n. virtus eſt vltimũ de potentia; & hoc mõ, inquit, fides non eſt virtus, quia non facit euidentem cognitionem, qua natus eſt actus intellectus perfici. Secũm verò eſt ex eodem arguente contra hunc articulum tripliciter, quòd fides non ſit magis virtus cum charitate, q̃ ſine charitate: Primo ex actu, quia aſſentire vero ſupernaturali non eſt perfectius intrinſece cum charitate, quam ſine charitate ergo. Antecedens probatur, qa ex charitate nullam perfectionem pertinẽtem ad cognitionis genus recipit, ſed extrinſecam tantum, puta, eſſe meritorium. Conſequentia patet: quia non ex quacunque perfectione actus pẽſatur virtus, ſed intrinſeca illi. alioquin actus opinionis meritorius faceret, quòd opinio eſſet virtus. Secũdo, & in idem redit, ex habitudine fidei ad charitatem, fides non dependet a charitate, quo ad habitum, quia eſt prior illa: nec quo ad actum, quia non perficitur intrinſece ab illa. ergo non eſt per illam virtus. Tertio, cõtra exemplum literæ, quia non eſt ſimile de virtute morali, & prudentia: qa connexæ

D. 606.

In corp. art

1. 2. q. 109. articul. 2. Et q. 113. Et p. p. q. 104. art. 1.

27

1. 2. q 65. ar. 4. Et 3. diſt. 23. q. 2. ar. 4. q. 1. & q. 3. art. 1. q. 2. Et verit. q. 14. artic. 3. & 6.

Digitized by

connexæ ſunt. Fides autem, & charitas non ſunt connexæ.

¶Ad primum dubium dicitur, ꝙ arguens deceptus eſt non diſtinguendo inter virtutem intellectualem, & virtutem. Plus enim exigitur ad virtutem intellectualem, quam ad virtutem etiam intellectus. Vnde gratis conceditur, quòd fides non eſt virtus intellectualis: quia non facit euidētiam in intellectu ſpeculatiuo, in quo eſt. Cum hoc tamen ſtat quod eſt virtus intellectus theologica, ponens intellectum in vltima perfectione, quam natus eſt ſupernaturaliter habere in via: quoniā ex natura ſua determinat infallibiliter intellectum ad verum, & bonum ſupernaturale eius obiectum, ac finem quod, eſt vltimum de potētia pro ſtatu iſto. Et propterea fides, vt in litera dicitur, eſt ſimpliciter virtus, & non largo vocabulo.

Lib.2.Ethic. cap.6.to.5.

*Lib.6.Eth. cap.13.circa prin.tom.5.

q.1.artic.3.

Art.præced.

¶Ad euidentiam autē ſecundi dubij ſciendum eſt, quòd cum fides informis non diſtinguatur ſpecie, nec numero a formata, non ſic accipienda eſt diſtinctio non virtutis a virtute in ea, ſicut diſtinguitur habitus non virtus, ab habitu qui eſt virtus, puta, opinio à ſcientia: ſed accipienda eſt ſicut habens ſtatum virtutis diſtinguitur a ſeipſo non habente ſtatum virtutis, ſicut imperfectum diſtinguitur à ſeipſo perfecto. Fides namq; ſine charitate non eſt in ſtatu virtutis ſimpliciter: cum charitate autem eſt in ſtatu virtutis. Et hoc ex actu, & ſubiecto manifeſtatur. ex actu quidem, quia actus pendens per ſe à duobus non eſt perfectus ſimpliciter, niſi vtrumque ſit perfectum: aſſentire autem vero ſupernaturali credendo, pendet ex intellectu, & voluntate. ergo non eſt actus ſimpliciter virtuoſus, niſi tam intellectus, quam uoluntas perfecta ſit. Ex ſubiecto uerò, quia ſubiectum per ſe fidei, eſt intellectus motus a uoluntate. ergo ſubiectum per ſe fidei ꝑfectæ eſt intellectus motus a voluntate perfecta, ut ꝓportionaliter ſibi reſpondeant perfectio & perfectibile.

Lib 5.Ethic. ca.1. tom.5.

2.2.q.55.artic 3.&4.

Q.1.art.3.

¶Ad primam autem obiectionem Durādi, negatur antecedēs & dicitur, ꝙ credere ex charitate eſt perfectior actus intrinſece, quam credere non ex charitate. Et cum arguitur, Charitas nihil addit pertinens ad genus cognitionis, reſpondet, ꝙ hoc eſt uerum, ſed non probat probandum, quia credere non

A ſignificat actum intellectus abſolute, ſed vt moti a voluntate. Et propterea licet credere, prout ſpectat ad intellectū, non ſit perfectius ſimpliciter, tamen eſt perfectius non per accidens, vt actus opinionis in habēte charitatē, ſed ꝑ ſe, quia eſt actus per ſe pendens a voluntate. Et licet charitas, & eius actus extra fidē & eius actum ſint, id tñ ꝙ actus fidei ab actu charitatis habet, non eſt extrinſecum ab ipſo, ſed cōſtituit ipſum in eſſe virtuoſi actus. Et ſimiliter id, quod ſubiectum fidei, ſcilicet intellectus motus a voluntate, habet a charitate, non eſt extra ſubiectum fidei, ſed conſtituit ipſum in ſtatu ſubiecti virtutis ſimpliciter. Nec eſt ſimile de opinione, & eius actu; quia bonum cōſurgit ex cauſa integra, opinio autē non eſt infallibiliter ad uerum, vt ſolus ſtatus uirtutis ei deſit. Et per hoc patet reſponſio ad ſecūdum: quia fidem quo ad actum intrinſece non dependere a charitate, poteſt dupliciter intelligi. Primo, abſolute: & ſic eſt verum. Secundo, in eſſe perfecto: & ſic eſt falſum. Quemadmodū enim actus temperantiæ quo ad eſſe perfectum intrinſece, dependet a prudentia, quia eſt actus cōcupiſcibilis, vt ſubeſt rationi: ita actus fidei, quo ad eſſe perfectum ſimpliciter, dependet a charitate, quia eſt actus intellectus, vt ſubeſt uoluntati. Et nihil facit ad hoc mutua cōnexio, quam obiicit Durandus. Dependentia in cauſa eſt, non connexio. Per accidēs enim connexio ad propoſitum concurrit. Cum his tamen tene, quòd fides informis eſt virtus ſecundum quid, quia eſt ſemper principium actus boni infra latitudinem intellectus, quia non eſt niſi veri. Quia tamen nō eſt euidentis, ideo non eſt uirtus intellectualis, ſed theologica ſecundum quid, formata autem, ſimpliciter, ut dictum eſt.

1.2.q.58.articu.4.& q.65.artic.1.

2.q.58.ar.4.&q.65.ar.1.

¶In eodem 5. art. in corpore, & reſponſione ad 2 dubium occurrit ex Scot. in 3. ſenten. diſtinct. 23. uolente, quòd fides infuſa non magis inclinat ex parte habitus in non decipi, quam fides acquiſita: quia non decipi, non ſe tenet ex parte habitus, nec ex parte aſſenſus quem facit, ſed ex parte obiecti, ſecundum quod obiectum, cui aſſentit, uere uel falſe præſentatur habitui inclinanti, ſicut habitus principiorum inclinat ex parte ſui naturaliter in uerū. Et ſi ſit deceptio, hoc ē ex obiectis

ſit virtus. Virtus enim ordinatur ad bonum, nam virtus eſt quæ bonum facit habentem, vt dicit Philoſophus in 2.†Ethic. ſed fides ordinatur ad verum. ergo fides non eſt virtus.

¶2 Præt. Perfectior eſt virtus infuſa, quàm acquiſita: ſed fides propter ſui imperfectionem non ponitur inter virtutes intellectuales acquiſitas, vt * patet per Philoſophum in 6. Ethic. ergo multo minus poteſt poni virtus infuſa.

¶3 Præt. Fides formata, & informis ſunt eiuſdē ſpeciei, vt † dictū eſt; ſed fides informis non eſt virtus, quia nō habet connexionem cum alijs virtutibus. ergo nec fides formata eſt virtus.

¶4 Præt. Gratię gratis datę, & fructus diſtinguuntur à virtutibus: ſed fides enumeratur inter gratias gratis datas. 1. ad Cor. 12. & ſimiliter inter fructus, ad Gala. 5. ergo fides non eſt virtus.

Sed contra eſt, ꝙ hō per virtutes iuſtificatur. nam iuſtitia eſt tota virtus, vt dicitur in 5.* Ethic. ſed per fidem homo iuſtificatur, ſecundum illud ad Rom. 5. Iuſtificati ergo ex fide, pacem habemus &c. ergo fides eſt virt*.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ex* prædictis patet, virtus humana eſt, per quā actus humanus redditur bonus, vnde quicunque habitus eſt ſemper principiū boni actus, poteſt dici virtus humana. talis autem habitus eſt fides formata. Cum enim credere ſit actus intellectus aſſentiētis vero ex imperio voluntatis, ad hoc quòd iſte actus ſit perfectus duo requirūtur, quorum vnum eſt vt infallibiliter intellectus tendat in ſuum bonum, quod eſt verum. Aliud autem eſt, vt infallibiliter ordinetur ad vltimum finem, propter quem voluntas aſſentit vero & vtrunq; inuenitur in actu fidei formatæ. Nam ex ratione ipſius fidei eſt, quod intellectus ſemp feratur in verum, quia fidei non poteſt ſubeē falſum, vt ſupra* habitū eſt. Ex charitate autē quæ format fidem, habet anima, ꝙ infallibiliter volūtas ordinetur in finem bonum, & ideo fides formata eſt virtus. Fides autem informis non eſt virtus, quia etſi habeat perfectionem debitā actus fidei informis ex parte intellectus, non tamē habet perfectionem debitam ex parte

B voluntatis. Sicut etiam ſi temperantia eſſet in cōcupiſcibili, & prudentia non eſſet in rationali, temperantia non eſſet virtus, vt ſupra* dictum eſt. Sed ad actum temperantię requiritur actus rationis & actus concupiſcentiæ, ſicut ad actum fidei requiritur actus volūtatis, & actus intellectus.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ipſum verum eſt bonum intellectus, cum ſit eius ꝑfectio. Et ideo inquantum per fidem in-

C tellectus determinatur ad verum, fides habet ordinem in bonum quoddam, ſed vlterius inquātum fides formatur per charitatem, habet etiam ordinem ad bonum, ſecundum quod eſt volūtatis obiectum.

Ad secundum dicendum quod fides, de qua Philoſ. loquitur, innititur rationi humanæ non ex neceſſitate concludenti, cui poteſt ſubeſſe falſum; & ideo talis fides non eſt virtus. Sed fides de qua loquimur, innititur verita-

D ti diuinę, quæ eſt infallibilis, & ita non poteſt ei ſubeſſe falſum: & idō talis fides poteſt eſſe virtus.

Ad tertium dicendum, quòd fides formata, & informis non differūt ſpecie, ſicut in diuerſis ſpeciebus exiſtentes, differunt autem ſicut perfectum & imperfectum in eadē ſpecie; vnde fides informis cum ſit imperfecta, non pertingit ad perfectam rationem virtutis. Nam virtus eſt perfectio quædam, vt dicitur in 7.* Phyſicorum.

E Ad quartum dicendū, quòd quidam ponūt, quòd fides quæ connumeratur inter gratias gratis data, eſt fides informis. Sed

ctis falſo occurrentibus, & præſentatis intellectui. Sed in propoſito vterq; habit⁹ inclinat naturaliter, & per modum naturæ præbet aſſenſum. ergo fides infuſa nõ magis ĩclinat ex parte habitus in non decipi, quam acquiſita.

¶Ad hoc non niſi cũ admiratione iſtius viri reſpondeo, quòd liquido patet, Non decipi, tenere ſe ex parte habitus ex ipſa differentia inter habitus intellectuales, q̃ ſunt virtutes, & illos qui non ſunt virtutes. Illi.n. quantum eſt ex ſe, inclinant tm̃ in⁹ verum, quia ad cognoſcẽdũ eſſe quòd eſt, & non eſſe quod nõ eſt, nec poſſunt inclinare ad actũ oppoſitum: iſti autem ad vtrunque ſe habent, & ideo non ſunt virtutes.

Gloſ. interlinearis ibid.

28

Vnde oppoſitum eſt eius quod arguẽs ſingit: quia cognitio, & aſſenſio vera ex merito habitus eſt ex ꝓpria natura ad actũ talem inclinantis. Et ſi contingat decipi, ex habitu illo non ꝓuenit, nec ex obiecto præſentato ſufficienter, cum poſſit intellectus vti habitu virtutis, & nõ adhærere falſæ præſentationi. Falſum enim obiectiue non habet vim coactiuam intellectus ad ſe, ſicut habet verum, quando eſt euidens. Fides ergo infuſa inclinat ad verũ ſupernaturale indeceptibiliter, quia ſm̃ ipſam aſſentiendo, nõ poſſum⁹ falli.

3. diſt. 23. q 2. art. 4. q 2. Et 4. diſt 1. q. 1. art. 2. q 5. co. Et ver. q. 14. art. 12. Et Ro. 5. le. 5. & lec 6. Et ſecundæ cor. 4.

cap. 19. to. 3. Q. 3. art. 1.

¶Super quæſtionis quartę Articu. ſextum.

IN titulo artic 6. eſt ſermo de vnitate per ſe, & ſimpliciter habitus, quæ eſt vnitas ſpeciei ſpecialiſſimæ. Vnitas enim generica eſt ſecundum qd, & vnitas numeralis eſt per accidẽs, hoc eſt, per aliud ſcilicet per ſubiectum.

¶In corpore articuli dubium ex Scoto in 25. diſt. tertij ſententiarũ occurrit, arguẽ

hoc non conuenienter dicitur, quia gratiæ gratis datæ, quæ ibi enumerantur, non ſunt communes omnibus membris Eccleſiæ. Vnde Apoſtolus ibi dicit. Diuiſiones gratiarum ſunt. Et iterum. Alij datur hoc, alij datur illud. Fides autem informis eſt communis omnibus membris Eccleſiæ: quia informitas non eſt de ſubſtantia eius ſecũdum quod eſt donum gratuitum. Vnde dicendum eſt, quòd ſumitur ibi pro aliqua fidei excellentia, ſicut pro conſtantia fidei, vt dicit* gloſ. vel pro ſermone fidei. Fides autem ponitur fructus, ſecũdum quòd habet aliquam delectationẽ in ſuo actu ratione certitudinis. Vnde ad Galath. 5. vbi enumerantur fructus, exponitur fides, de inuiſibilibus certitudo.

ARTICVLVS VI.

Vtrum fides ſit vna virtus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſit vna fides. Sicut.n. fides eſt donum Dei, vt dr̃ ad Epheſ. 5. ita etiam ſapientia, & ſcientia inter dona Dei computantur, vt patet Iſa. 11. ſed ſapientia, & ſcientia differunt per hoc, quòd ſapientia eſt de æternis, ſcientia vero de tẽporalibus, vt patet per* Auguſtin. 13. de Trinitat. cum ergo fides ſit de æternis, & de quibuſdã temporalibus, videtur quòd non ſit vna fides, ſed diſtinguatur in partes.

¶2 Præterea. Confeſſio eſt actus fidei, vt ſupradictum eſt; ſed non eſt vna, & eadem confeſſio fidei apud omnes. nam quod nos confitemur factum, antiqui patres cõfitebantur futurum, vt patet Iſa. 7. Ecce Virgo concipiet. ergo non eſt vna fides.

¶3 Præterea. Fides eſt communis omnibus fidelibus Chriſti; ſed vnum accidens non poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis. ergo nõ poteſt eſſe vna fides omnium.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſtolus dicit ad Epheſ. 4. Vnus Dominus, vna fides.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ fides, ſi ſumatur pro habitu, dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ex parte obiecti, & ſic eſt vna fides. Obiectũ enim formale fidei eſt veritas prima, cui etiam inhærendo credimus quæcunque ſub fide continentur. Alio modo ex parte ſubiecti, & ſic fides diuerſificatur ſecundum quòd eſt

F diuerſorum. Manifeſtum eſt autem, quòd fides, ſicut & quilibet alius habitus, ex formali ratione obiecti habet ſpeciem, ſed ex ſubiecto indiuiduatur; & ideo ſi fides ſumatur pro habitu quo credimus, ſic fides eſt vna ſpecie, & differens numero in diuerſis. Si vero ſumatur pro eo quod creditur, ſic etiam eſt vna fides, quia idẽ eſt quod ab omnibus creditur, & ſi ſint diuerſa credibilia, quæ communiter omnes credunt, tamen omnia reducuntur ad vnum.

G AD PRIMVM ergo dicendum, quòd temporalia quæ in fide proponuntur, non pertinent ad obiectum fidei, niſi in ordine ad aliquod æternum, quod eſt veritas prima, ſicut ſupra* dictum eſt. Et ideo fides vna eſt de temporalibus, & æternis; ſecus autem eſt de ſapientia, & ſcientia, quæ conſiderant temporalia, & æterna ſecundum proprias rationes vtrorumque.

H AD SECVNDVM Dicendum, quòd illa differentia præteriti, & futuri non contingit ex aliqua diuerſitate rei creditæ; ſed ex diuerſa habitudine credentium ad vnam rem creditam; vt etiam ſupra* habitum eſt.

AD TERTIVM dicendum, quòd illa ratio procedit ex diuerſitate fidei ſecundum numerum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum fides ſit prima inter virtutes.

I AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quòd fides nõ ſit prima inter virtutes. Dicitur enim Luc. 9. in* gloſ. ſuper illud. Dico vobis amicis meis; quod fortitudo eſt fidei fundamentum; ſed fundamentum eſt prius eo, cuius eſt fundamentum. ergo fides non eſt prima virtus.

K ¶2 Præterea. Quædam gloſ. dicit ſuper illum* pſalmum. Noli æmulari, quod ſpes introducit ad fidem: ſpes autem eſt virtus quædam; vt infra † dicetur. ergo fides non eſt prima virtutum.

¶3 Præterea. ſupra* dictum eſt, quod intellectus credentis inclinatur ad aſſentiendum his, quæ ſunt fidei; ex obedientia ad Deũ: ſed obedientia eſt etiam quædam virtus, non ergo fides eſt prima virtus.

¶4 Præt. Fides informis nõ eſt fundamentũ, ſed fides formata; ſicut

te contra hoc ſcilicet quòd fides infuſa habet vnitatem ex obiecto primo ſ. Deo. Primo, quia Deus non mouet in ratione obiecti ad cognitionẽ omnium credibiliũ. Secũdo, quia in Deo vt obiecto, non concipiuntur omnia credibilia, vt ex illo deduci poſſint, licet contineat omnia, vt cauſa effectiua omnium.

¶Ad hæc facile rñdetur, & dr̃, ꝙ Deus mouet obiectiue ad credendũ oĩa credibilia, & ſimiliter in ipſo vt obiecto, cõcipiuntur oĩa credibilia, iuxta illud. Creditis in Deũ, & in me credite; quoniam omnia credita reducuntur ad Deum creditũ. & ipſe Deus, vt creditus mouet ad credendũ reliqua, vt aliqua ſui, vt ex primo articulo patet. Nec exigitur ad obiectũ dans vnitatẽ fidei ſic cõtinere omnia, vt ex illo poſſint deduci omnia: quia fides nõ ẽ habitus deductiuus, ſicut ſcientia, ſed creditiuus. vnde nõ ſolum Deus, vt efficiẽs, continet ea q̃ ſunt fidei, & fidei habitum, ſed obiectiue ſumptus. Sic enim ſignificatur per ly, creditus.

Q. 1. artic. 1.

1. 2. q. 103. articul. 4 & q. 107. artic. 1. ad primum. 1. 2. q. 6. arti. 4. Et 3. diſt. 23 q 2 art. 5. Et veri. q. 14. art. 2. co. & ad 1. & 2. & articul. 3. ad 4.

¶Super quæſtionis quartæ Articu. ſeptimum.

29

IN titulo articuli ſeptimi, ly inter virtutes, importat virtutes theologales & morales tantum, de quibus tractatur. De intellectualibus enim vt ſcientia, & arte non eſt quæſtio.

*Super illud Luc. 9. eſt gloſ. Ambr. in cuius titulus eſt de exẽplo quo timoris motus excluditur, in fine illius tom. 5. Eſt Gaſſio. ſuper illud ſpera in domino. Pſal. 36.

Q. 17. art. 1.

¶In corpore articuli dubiũ occurrit de titulo iuncto corpori articuli: quoniã aut eſt ſermo de virtutibus moralibus, vt Chriſtiani ſunt, aut hominis ſunt. Si de virtutibus chriſtianis, fruſtra ſecunda pars articuli de præcedentibus fidem, quæ conſtituit Chriſtianum, adiungitur. Si de humanis, conſtat ꝙ iuſtitia, & temperantia &c. priores fide, directe eſſe poſſunt, vt patet.

*Q. 2. arti. 1. & art. 2. huius quęſt. ad ſecundum.

¶Ad

† Eſt Au. de ſide & operib. cap. 10 tom. 4.
Ar. 3 huius quæſt.

¶ Ad hoc dr, ꝙ ſermo præſentis articuli eſt de virtutibus ſimpliciter, vt. ſ. ſunt diſpoſitiones perfecti ad optimum ſimpliciter .i. Deum, vt obiectum beatitudinis patriæ cœleſtis, & non vt virtutes in genere, quẽadmodũ in præcedenti libro dictum eſt. Et inter virtutes ſimpliciter oportuit diſtinguere, vt in litera ſit, quòd per ſe fides eſt prior cæteris. Per accidens autem aliquę earum, imꝑfecte tamẽ rõnem virtutis habẽtes, vt aliqualiter diſponunt ad optimũ ſimpliciter, præcedũt vt remouentes prohibens ſit ſic nihil ſupfluit, & theologus ſermo de virtutibus, formalis inuenitur.

in † glo. dicitur primæ ad Corint. 13. Formatur autem fides per charitatem. vt ſupra. † dictum eſt. ergo fides à charitate habet, quod ſit fundamentum. charitas ergo eſt maius fundamẽtum, quàm fides Nam fundamentũ eſt prima pars ædificij, & ita videtur quod ſit prior fide.

¶ 5 Prætereà. Secundum ordinẽ actuum intelligĩt ordo habituũ: ſed in actu fidei, actus voluntatis, quem perficit charitas, præcedit actum intellectus, quem perficit fides, ſicut cã quæ præcedit effectũ. ergo charitas præcedit fidẽ. nõ ergo fides eſt prima virtutum.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Heb. 11 qđ fides eſt ſubſtãtia ſperãdarũ rerum: ſed ſubſtãtia habet rõnem primi. ergo fides eſt prima ĩter virtutes.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ aliquid poteſt eſſe prius altero dupliciter. Vno modo ꝑ ſe, alio modo per accidẽs. Per ſe quidẽ inter omnes virtutes prima eſt fides. Cum enim in agibilib' finis ſit principium, vt ſupra* dictum eſt, neceſſe eſt virtutes theologicas, quarum obiectum eſt vltimus finis eſſe priores cæteris virtutibus. Ipſe autem vltimus finis oportet, quòd prius ſit in intellectu, quàm in voluntate; quia voluntas non fertur in aliquid, niſi prout eſt in intellectu apprehenſum. Vnde cum vltimus finis ſit quidem in voluntate per ſpem & charitatem, in intellectu autem per fidem, neceſſe eſt quod fides ſit prima inter omnes virtutes, quia naturalis cognitio non poteſt attingere ad Deum ſecundum quod eſt obiectum beatitudinis, prout tendit in ipſum ſpes & charitas. ſed per accidẽs poteſt aliqua virtus eſſe prior fide. Cauſa enim per accidens, eſt per accidens prior. Remouere autem prohibens pertinet ad cauſam per accidens, vt patet ꝑ * Philoſoph in 8. Phyſi. & ſecundum hoc aliquæ virtutes poſſunt dici per accidens priores fide, inquantum remouent impedimenta credendi, ſicut fortitudo remouet inordinatum timorem impedientem fidem: humilitas d autem ſuperbiam per quam intellectus recuſat ſe ſubmittere veritati fidei: & idem poteſt dici de aliquibus aliis virtutibus, quamuis non ſint veræ virtutes, niſi præſuppoſita fide, vt patet per* Aug. in lib. contra Iulianum. Vnde patet reſponſio ad primum.

1.2.q. 34.2. 4. ad pri. & q. 13. art. 3.
Li. 8. te. 3 2. tom. 2.
D. 6or.
Li. 4. c. 3. to mo 7.

Ad secundum Dicendum, quod ſpes non poteſt vniuerſaliter introducere ad fidem. Non enim poteſt ſpes haberi de æterna beatitudine, niſi credatur poſsibile, quia impoſsibile non cadit ſub ſpe, vt ex ſupra* dictis patet, ſed ex ſpe aliquis introduci poteſt ad hoc, quod perſeueret in fide, vel quòd fidei firmiter adhæreat, & ſecundum hoc dicitur ſpes introducere, ad fidem.

1.2.q. 40.2. 1.

Ad tertium Dicendum, quod obedientia, dupliciter dicitur. Quandoque enim importat inclinationem voluntatis ad implendum diuina mandata, & ſic non eſt ſpecialis virtus. ſed generaliter includitur in omni virtute, quia omnes actus virtutum cadunt ſub preceptis legis diuinæ, vt ſupra * dictum eſt. & hoc modo ad fidem requiritur obedientia. Alio modo poteſt accipi obedientia ſecundum quod importat inclinationem quantum ad implendum mandata, ſecũdum quod habent rationem debiti, & ſic obedientia eſt ſpecialis virtus, & pars iuſtitiæ. Reddit enim ſuperiori debitum, obediendo ſibi. Et hoc modo obedientia ſequitur fidem, per quam manifeſtatur homini, quod Deus ſit ſuperior, cui debeat obedire.

1.2. q. 100. ar. 2.

Ad quartum Dicendũ, ꝙ ad rationem fundamenti nõ ſolum requiritur, quod ſit primum, ſed ẽt quod ſit alijs partibus ædificij connexum. Non .n. eſſet fundamentum, niſi ei alię partes ædificij cohęrerẽt. Cõnexio autem ſpiritualis ędificij eſt per charitatem, ſecundum illud Col. 3. Super omnia charitatem habentes, quę eſt vinculum perfectionis. & ideo fides ſine chariate, fundamentum eſſe non poteſt, nec tamen oportet quod charitas ſit prior fide. D. o 11.

Ad quintum Dicendum, quod actus voluntatis præexigitur ad fidem, non tamen actus volũtatis charitate informatus, ſed talis actus præſupponit fidẽ, quia non poteſt voluntas perfecto amore in Deum tẽdere, niſi intellectus rectam fidem habeat circa ipſum.

Articulus VIII.

Vtrum fides ſit certior ſcientia, & alijs virtutibus intellectualibus.

Ad octavum ſic proceditur. Videtur quod fides non ſit certior ſcĩa, & alijs virtutibus intellectualib. Dubitatio n. opponĩ certitudini, vñ vr̃ illud eſſe certius, quod minus põt habere de dubitatione, ſicut eſt albius, quod eſt nigro impmiſtius, ſed intellectus, & ſcĩa, & ẽt ſapientia non hñt dubitationem circa ea, quorũ ſunt. Credens aũt interdum poteſt pati motum dubitationis, & dubitare de his quę ſunt fidei. ergo fides non eſt certior virtutibus intellectualibus.

¶ 2 Prę t. Viſio eſt certior auditu, ſed Fides eſt ex auditu, vt dr̃ ad Roma. 10. in intellectu autem, & ſcĩa, & ſapientia includitur quędã intellectualis viſio. ergo certior eſt ſcĩa, vel intellectus; quã fides.

¶ 3 Præt. Quãto aliquid eſt pfectius in his, quę ad intellectum ꝑtinent; tãto eſt certius: ſed intellectus eſt perfectior fide, quia ꝑ fidem ad intellectum peruenitur, ſ̃m illud Iſai. 7. Niſi credideritis, non intelligetis, ſ̃m aliã literã. Et *Aug. dicit ẽt de ſcĩa 14. de Trinitate, quod per ſcĩam roboratur fides. ergo vr̃ qđ certior ſit ſciẽtia, vel intellectus, quàm fides.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Theſ. 2. Cũ accepiſſetis à nobis verbũ auditus, ſ. per fidem, accepiſtis id non vt verbũ hominum, ſed ſicut vere eſt, verbũ Dei, ſed nihil certius eſt verbo Dei. ergo ſcientia non eſt certior fide nec aliquid aliud.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, virtutũ intellectualium duæ ſunt circa cõtingẽtia. ſ. prudentia, & ars, quibus præfertur fides in ceritudine, ratione

¶ Super quęſtionis quartæ Articu. octauum.

In articulo. 8. dubium occurrit ex Durando, in tertio ſententiarum diſtinctione vigeſimatertia, quæſtione quarta, arguente directe contra diſtinctionem in litera factam de certitudine ſecundũ ſe, & quo ad nos applicatam ad propoſitum, quod fides eſt certior ſecundum ſe, intellectu, ſapientia, & ſcientia: Hæc autẽ ſunt certiora quo ad nos. Contra, inquit, primo, quia diſtinctio iſta habet locũ, in obiectis, vt patet ſecundo Metaphyſicæ, non autem in habitibus, & actibus ergo Aſſumptum probatur quo ad ſecundam partem, quia habitus ẽ diſpoſitio habentis, & actus eſt perfectio eius in ordine ad obiectum, non eſt ergo certior habitus aut actus niſi per quẽ obiectum ſit certius habenti, quamuis poſſit dici nobilior ex ſolo obiecto. Probatur hæc ſequela, quia certitudo actus vel habit' penes modum, quem ponit, circa habentem attẽditur, non penes obiectum, vt patet ex proœmio de anima, vbi certitudo diſtinguitur contra nobilitatem obiecti, alioquin coinciderent, & omnis ſcientia nobilior eſſet certior.

¶ Præt. Certius eſt, quod eſt dubio impermiſtius: ſed ſcientia

30
3. d. 23. q. 2. ar. 2. q. 3. Et 3. contra c. 154. Et ver. q. 10. art. 12. ad 15. Et Io. 4. lect. 5. in.
Li. 14. de trini. c. 1. à medio.
1.2. q. 57. ar. 4 ad. 2.

tia vere &c. eſt dubio impermiſtior. ergo.

¶ Preterea Scientia beatorum certior eſt quam noſtra, ſed non ex parte obiecti, quia idem eſt. ergo ex parte modi, quo intellectus attingit Deum. ergo certius eſt ſcire Deum, quam credere Deum, quod eſt contra literam.

Q. 57. art. 2. ad 3.

Lib. 6. Ethi. ca. 3. & 6. & 7. tom. 5.

¶ Ad hæc dicitur, quod ille bonus homo noluit intelligere rationes terminorum in litera poſitas, & propterea errans in fundamento ruit ex toto. Certitudinem namque ſecundum ſe non diffiniuit author penes obiectum ſed penes cauſam. Et bene dixit, quia commune eſt omni certiori ſecundum ſe ex ſua cauſa eſſe certius. Separata namque à ſua materia ex ſua cauſa formali, vel quaſi cauſa formali, certiſſima dicuntur ſecundum ſe. Habitus autem, & actus certitudinem habent ex ſuis cauſis. Et vt in litera patet non ex certitudine obiectiua fides certior ſecundum ſe dicitur, ſed ex certitudine medij quod cauſat fidem, & actus eius. Vnde ad primum argumentū dicitur, quòd hæc diſtinctio non ſolum in obiectis, ſed in habitibus, & actibus locum habet. Et ad ꝓbationem in contrarium dicitur, quod certitudo habitus, & actus attenditur quādoque penes obiectum, vt patet in litera ex hoc, quod ars, & prudentia quę ſunt circa poſſibile aliter ſe habere, ſunt minus certæ ſcientia & intellectu, habitibus circa neceſſaria: quandoque autem attenditur penes cauſam, & non oportet, quod attendatur ſemper penes modum cognitionis, quem de facto habet cognoſcens. penes modum ſiquidem iſtum attenditur certitudo quo ad nos. Vnde fides infuſa ex meritis proprij medij, ſcilicet

ſuæ materiæ, quia eſt de æternis, quæ non contingit aliter ſe habere. Tres autē reliquæ intellectuales virtutes, ſcilicet ſapientia ſcientia, & intellectus, ſunt de neceſſarijs, vt ſupra* dictum eſt. Sed ſciendum eſt, quod ſapientia, & ſcientia, & intellectus, dupliciter dicuntur. Vno modo ſecundum quod ponuntur virtutes intellectuales a philoſopho in 6.* Ethi. Alio modo ſecundum quod ponuntur dona Spiritusſancti. Primo modo, dicendum eſt, quod certitudo poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ex cauſa certitudinis, & ſic dicitur eſſe certius, illud quod habet certiorem cauſam: & hoc modo fides eſt certior tribus prædictis, quia fides innititur veritati diuinæ: tria autem prędicta innitūtur rationi humanæ. Alio modo poteſt conſiderari certitudo ex parte ſubiecti, & ſic dicitur eſſe certius, ꝙ plenius conſequitur intellectus hominis. Et per hunc modū quia ea quæ ſunt fidei, ſunt ſupra intellectum hominis, non autem ea, quæ ſubſunt tribus prædictis, ideo ex hac parte fides eſt minus certa ſed quia vnumquodque iudicatur ſimpliciter quidem ſecundum cauſam ſuam: ſecundum autem diſpoſitionem, quæ ex parte ſubiecti eſt, iudicatur ſecundum quid, inde eſt, quod fides eſt ſimpliciter certior. ſed alia ſūt certiora ſecundum quid ſcilicet quo ad nos. Similiter autem, ſi accipiātur tria prædicta, ſcendum quod ſunt dona præſentis vitæ, cooperantur ad fidem ſicut ad principiū, quod præſupponunt, vnde etiam ſecundum hoc fides eſt eis certior.

Ad primum ergo dicēdū, quod illa dubitatio non eſt ex parte cauſæ fidei, ſed quo ad nos, in quātum non plene aſſequimur ꝑ intellectum ea, quæ ſunt fidei.

Ad secundum Dicendum, quod cæteris paribus viſio eſt certior auditu, ſed ſi ille à quo auditur, multum excedit viſum videntis, ſic certior eſt auditus, quam viſus. Sicut aliquis paruæ ſcientiæ magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo ſcientifico, quam de eo, quod ſibi ſecundum ſuam rationem videtur. Et multo magis homo certior eſt de eo, quod audit a Deo, qui falli nō poteſt, quā de eo, quod videt propria ratione quæ falli poteſt.

Ad tertium dicendum, quod perfectio intellectus, & ſcientiæ excedit cognitionē fidei quātū ad maiorē manifeſtationē, nō tamen quantum ad certiorem inhæſionem, quia tota certitudo in

F intellectus, vel ſcientiæ, ſecundum ꝙ ſūt dona ꝓcedit a certitudine fidei: ſicut certitudo cognitionis concluſionum, procedit ex certitudine principiorum. Secundum autem quod ſcientia, & ſapientia, & intellectus, ſunt virtutes intellectuales, innituntur naturali lumini rationis, quod deficit a certitudine, & à verbo Dei, cui innititur fides.

QVAESTIO V.

G *De habentibus fidem, in quatuor articulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandum eſt de habentibus fidem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum angelus, aut homo in prima ſui conditione habuerit fidem.

¶ Secundo, Vtrum dæmones habeant fidem.

H ¶ Tertio Vtrum hæretici errātes in vno articulo fidei, habeāt fidem de alijs articulis.

¶ Quarto, Vtrum fidem habētiū vnus alio habeat maiorē fidem

Articvlvs I.

Vtrū angelus, aut homo in prima ſui conditione habuerit fidem.

AD primvm ſic proceditur. Videtur quod angelus aut homo in ſua prima cō-

I ditione fidem nō habuerit. Dicit enim Hugo de ſancto Vict. ī ſuis ſentētijs, quod quia homo oculū contemplationis non habet apertum Deum, & quę in Deo ſunt, videre nō valet, ſed angelus in ſtatu ſuæ primæ conditionis ante cōfirmationē, vel lapſum habuit oculum contemplationis apertum. Videbat enim res in verbo, vt Au. dicit in 2. ſuper † Gen. ad literā. Et ſimiliter primus homo in ſtatu innocentiæ videtur habuiſſe oculū contemplationis apertum. Dicit

K .n. † Hugo de Sancto Victore in ſuis* ſententijs, ꝙ nouit homo in primo ſtatu Creatorē ſuum, non ea cognitiōe, qua foris auditu ſolo percipiē, ſed ea, quæ intus ꝑ inſpirationem miniſtratur, non ea qua Deus mō a credētibus abſens fide quæritur, ſed ea, qua per ꝑſentiā contēplationis manifeſtius cernebaē. ergo hō, vel angelꝰ in ſtatu primæ cōditionis fidē nō habuit.

¶ 2 Præ. Cognitio fidei eſt ænigmática & obſcura, ſᵐ illud 1. ad

veritatis diuinæ, nata eſt certificare magis, quàm lumen naturale: ſed propter excellentiam credibilium nos non ita certificamur. Per habitum ergo vel actum certiorem, fit obiectum certius eo modo, quo habitus, vel actus eſt certior. Si ſecundum ſe, fit ſecundum ſe certius: ſi quo ad nos, fit quo ad nos certior.

¶ Ad ſecundum vero quod author contra ſe primo loco hic facit, patet ex ipſo eodem reſponſio, quod certius ſecundum ſe eſt ſecundum ſe dubio impermiſtius, & certius quo ad nos eſt dubio quo ad nos impermiſtius, cum his tamen ſtat, quod certius ſecundum ſe ſit permiſtius dubio quo ad nos, vt in ꝓpoſito accidit.

¶ Ad tertium conceditur, quod ſcire Deum certius eſt, quam credere Deum cæteris paribus, ſed in propoſito nō ſunt cætera paria, quia ſcire Deum, eſt ex lumine naturali: credere autem Deum, eſt ex veritate diuina, vt proprio medio, & ꝓpterea credere Deū, eſt certius ſecundum ſe, quam ſcire Deum per metaphyſicales demonſtrationes. In patria autem conſtat quòd ſcire Deum eſt per eſſentiam diuinā immediate: & propterea eſt certiſſimū ſecundum ſe, & quo ad nos.

31 Super q. 2. art. 7. cor. Et 3. q. 1. art. ad 5.

¶ Super Quæſtionis quintæ Articu. primum.

Li. 2. cap. 8. tom. 3.

IN primo articulo quintæ quæſtionis dubium ex Durando in vigeſimatertia diſtinctione, tertij ſententiarum occurrit, quaſi probante, quod in angelis cum gratia viæ non fuerit fides: quia reuelatio facta angelo à Deo immediate de Trinitatis myſterio excludebat rationem fidei. Quod probatur ſic. Angelus ſciebat ſciētia excludente fidem,

Li. 1. de Sacram. parte 6. cap. 14.

Deum,

Deum non poſſe mẽtiri, & ſciebat notitia excludente fidem Deum ſibi reuelaſſe myſterium Trinitatis ergo angelus ſciebat ſcientia excludẽte fidem, myſterium Trinitatis, & ſimile eſt de alijs reuelatis, ſpectantibus ad fidẽ. ergo non habuit fidem, quamuis haberet gratiam, ſed habebat certitudinem de his quæ ſunt fidei. Aſſumptum pro ſecunda parte probatur ex hoc, quod audiebat Deum inſpirantẽ: & cum ſit pure intellectualis naturæ, videbat ꝙ nullus alius angelus, neq; pprius intellectus, qui loquebatur, ſed Deus ipſe, ſicut etiam ſciebat ſe eſſe in gratia videns in eſſentia ſua illam qualitatem creatam à Deo, & in voluntate charitatem.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ credibilia poſſunt cõſiderari dupliciter. Primo in ſpeciali, & ſic impoſſibile eſt, vt ſint ſimul ab eodem ſcita, & credita. Alio modo in communi ratione credibilis, & ſic, vt in articul 4. primæ quæſtionis author dixit, poſſunt eſſe ſcita & credita, ſcita, quidem in cõmuni, credita autem in ſpeciali. Sic aũt eſt in propoſito, qm angelus ex reuelatione ſibi à Deo facta de myſterio Trinitatis, non ſcit Deum eſſe trinũ & vnum: qm hoc neque per propriam rõnem naturæ diuinæ, neque per effectus ſcit: ſed ſcit Deũ, qui non põt mentiri, ſibi hoc atteſtari, quod eſt ſcire atteſtata à Deo, eſſe credibilia, & nõ ſolũ eſſe credibilia ſed etiã eſſe vera vt atteſtata, quod eſt ſcire ea quæ ſunt fidei ſecundum communem rationem atteſtatorum a Deo, eſſe vera. Hoc autem non excludit fidei rationem, quoniam cum ſcientifica notitia horum, vt induunt rationem credibilis, & atteſtati, ſtat fides eorundem ſecundum proprias rationes: Et hoc eſt

Tracta. 40. in Ioann. à medio to. 9. & lib. 2. qõ. Euange. qõ. 39. in princ. tom. 4.

D. 60.

1. 2. q. 62. art. 3. & qõ. 65. art. 4.

Q. 4. art. 7.

Cor. 13. Nunc videmus ꝑ ſpeculũ in ænigmate: ſed i ſtatu primæ cõditionis nõ fuit aliqua obſcuritas neque in homine, neque in angelo, quia tenebroſitas eſt pœna peccati. ergo fides in ſtatu primæ conditionis eſſe non potuit neq; in homine, neque in angelo.

A ¶ 3 Præterea. Apoſtolus dicit ad Roma. 10. quod fides eſt ex auditu, auditus autem per verbum Dei, ſed hoc locum nõ habuit in primo ſtatu angelicæ cõditionis, aut humanæ, non. n. erat ibi auditus ab alio. ergo fides in ſtatu illo non erat neque in homine, neque in angelo.

B SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit: ſed angelus, & homo in ſui prima conditione erant in ſtatu accedendi ad Deum. ergo fide indigebat.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ quidam dicunt, quòd in Angelis ante confirmationẽ, & lapſum, & in homine ante peccatũ, nõ fuit fides propter manifeſtam contẽplationem, quæ tũc erat de rebus diuinis. C Sed cum fides ſit argumẽtum non apparentium, ſecũdum Apoſtolum, & per fidem credantur ea, quæ non vidẽt, vt* Augu. dicit, illa ſola manifeſtatio excludit fidei rationem, per quã credit apparẽs, vel viſum id, de quo principaliter eſt fides. Principale aũt obiectum fidei eſt veritas prima, cuius viſio beatos facit, & fidei ſuccedit. Cum ergo angelus ante confirmationem, & hõ ante peccatum nõ habuerit illã beatitudinem, qua Deus per eſſentiam videtur: D manifeſtum eſt, quod nõ habuit ſic manifeſtam cognitionẽ quod excluderet rõ fidei. Vnde quòd non habuit fidem, hoc eſſe non potuit, niſi quod penitus ei erat ignotum id, de quo eſt fides. Et ſi homo, & angelus fuerũt creati in puris naturalibus, vt quidam dicunt, forte poſſet teneri, quod fides nõ fuerit in angelo ante confirmationem, nec in homine ante peccatũ. E Cognitio enim fidei eſt ſupra naturalem cognitionẽ de Deo, non ſolũ hominis ſed etiam angeli. Sed quia in primo iam* diximus, quod homo, & angelus creati ſunt cum dono gratiæ, ideo neceſſe eſt dicere, quod per gratiam acceptam, & nondũ cõſummatam fuerit in eis inchoatio quędam ſperatę beatitudinis, quę quidem inchoatur in voluntate ꝑ ſpem, & charitatẽ, ſed in intellectu per fidem, vt ſupra* dictũ eſt. Et ideo neceſſe eſt dicere, qđ angelus ante confirmationem habuit fidem, & ſimiliter homo ante peccatum Sed tamen conſiderandum eſt, quod in obiecto fidei eſt aliquid quaſi formale, ſcilicet veritas prima ſuper omnem naturalem cognitionem creaturæ exiſtens: & aliquid materiale, ſicut id, cui aſſentimus inhærendo primæ veritati. Quãtum ergo ad primum horum, communiter fides eſt in omnibus habẽtibus cognitionem de Deo futura beatitudine nondum adepta, inhærendo primæ veritati: ſed quantum ad ea, quæ materialiter credenda proponuntur, quædam ſunt credita ab vno, quæ ſunt manifeſte ſcita ab alio, etiam in ſtatu præſenti, vt ſupra *dictum eſt. Et ſm hoc etiam poteſt dici, quod angelus ante confirmationẽ, & homo ante peccatum quędam de diuinis myſterijs manifeſta cognitione cognouerunt, quæ nunc non poſſumus cognoſcere, niſi credẽdo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quamuis dicta Hugonis de Sancto victore magiſtralia ſint, & robur authoritatis habeãt; tamen poteſt dici, quod contemplatio, quæ tollit neceſſitatem fidei, eſt contemplatio patriæ, qua ſupernaturalis veritas per eſſentiam videtur. Hanc aũt contemplationem non habuit angelus ante cõfirmationem, nec homo ante peccatum, ſed eorum contemplatio erat altior, quàm noſtra, per quam magis de propinquo accedentes ad Deum, plura manifeſte cognoſcere poterant de diuinis effectibus, & myſterijs quã nos poſſumus. Vnde non inerat eis fides, qua ita quæreretur Deus abſens, ſicut à nobis quæritur. Erat enim eis magis præſens per lumẽ ſapiẽtiæ, quàm ſit nobis, licet nec eis eſſet ita præſens, ſicut eſt beatis per lumen gloriæ.

AD SECVNDVM dicendum, quod in ſtatu primæ conditionis, hominis, vel angeli, non erat obſcuritas culpæ, vel pœnæ, inerat tamen intellectui hominis, & angeli quædam obſcuritas naturalis, ſecundũ quod omnis creatura tenebra eſt comparata immẽſitati diuini luminis, & talis obſcuritas ſufficit ad fidei rationem.

AD TERTIVM Dicendũ, quod in ſtatu primæ cõditionis, non erat auditus ab homine exterius loquente; ſed à Deo interius inſpirante, ſicut & prophetæ audiebant, ſecundum illud Pſal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.

quod inſubiecto doctrina authoris tenẽdum eſt.

¶ Et ſi contra hoc inſtetur, quia fides eſt argumentum nõ apparentiũ, & cõſequẽter quocunque modo aliqua appareant, ita ꝙ euidentiã habeat de veritate aliquorũ, excluditur ratio fidei ſed intellectus angeli i gratia cognoſcit ita euidenter, ꝙ non põt aliter ſe habere, vera eſſe enunciata à Deo ſibi. ergo non credit. D. 73.

¶ Reſpondẽdum eſt vt prius, ꝙ habere euidentiam de veritate aliquorũ, cõtingit dupliciter. Primo, ꝙ videat, ſeu ſciat ipſa enunciata in ſeipſis eſſe vera, & ſic excludit rõnẽ fidei: ſed nõ eſt ſic in propoſito. Secũdo, ꝙ videat, ſeu ſciat in teſtificante illa eſſe vera, & ſic non excludit fidem: & ita eſt in propoſito. Q. 1. ar. 5. & q. 2. artic. 4. ad 2.

¶ Sed contra hoc inſtatur, Quia cum dicis, ad excluſionem fidei requiri, ꝙ enunciata ſciantur, vel videantur in ſeipſis, ſeu ſecundum proprias rationes, hoc poteſt intelligi dupliciter. Primo vt ly, in ſeipſis denotet medium, ſecundo, vt denotet terminum. Si denotat medium, falſiſſimũ eſt. Nam videns enunciata aliqua in alio, puta in diuina eſſentia tanquam medio, & obiecto primario nõ credit amplius illa; non ergo exigitur ad excluſionem fidei, quod proprię rationes cognitorum ſint media cognitionis. Si ſecundo modo, verum eſt, ꝙ exigitur ipſum enunciatũ terminare certitudinalem euidentiam. Sed falſum eſt, quod hoc in propoſito non inueniatur: nam angeli cognitio euidens non ſolum terminatur ad Deum teſtificantem, ſed ad enunciata teſtificata. Scit enim ex illa reuelatione, in diuinis eſſe patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, licet ignoret quid ſit, ſed breuiter habet euidentiam de quæſtione

An eſt,ſeu Quia eſt,licet ignoret,Quid,ſeu Propter quid. F
¶Ad hoc dicendum eſt,quod ly in ſeipſis,ſeu proprijs rationibus,denotat terminum non cognitionis abſolute,ſed vt euidentis,ita quòd denotat terminum euidentiæ.Oportet enim ad hoc,quòd aliquod enuntiatum ſit alicui euidens,quod ſit euidentia terminorũ ad connexioné illorum terminorũ abſolute ſumptorũ,Verbi gratia,Ad hoc ꝙ hoc enũtiatum, Deus eſt trinus perſonaliter, ſit alicui euidens ſiue per ſcientiã,ſiue ꝑ viſioné,ꝙ ꝓpoſito hoc enũciato intellectui, intellectus videat cõnexioné ꝓdicati cum ſubiecto. Ad hoc.n. terminatã ſcientia, quàm intellectus, q̃ viſio. Et hoc appellamus ſcire, vel videre ea, quæ ſunt fidei,in ſeipſis,ſeu ſm ꝓprias rõnes. Conſtat auté quod angeli euidentia non aſſequit hoc. Licet.n. angeli cognitio in hoc excedat noſtram in ꝓpoſito, quod nos habemus fidem & de reuelatis, & de medio,ſ.veritate prima vt reuelante,quia vtrumq; credimus,vt patet ex ſupradictis,angelus aũt de Deo vt reuelante, non habeat fidé, ſed ſcientiã: de reuelatis tamen primarijs ſaltem, vt Trinitate, & beatitudine ſupernaturali fidé habebat. Euidentia.n ſuæ cognitionis terminabatur ad Deũ,vt reuelãtem, & non vltra ꝓcedebat. niſi ad eius correlatiuum,ſ.enunciata, vt reuelata,vt prædictũ eſt. Ex hoc.n.nõ videbat Deũ eé trinum,nec beatitudinem ſupernaturalé eſſe,ſed credebat:q a Deus,qui nõ põt mentiri,ita dicebat ſibi:Conuictio autem intellectus ex euidétia teſtis veri non ꝓducebat ad viſionem atteſtatorũ ſed ad credendũ, vellet,nollet illa.Vñ de dæmonib⁹, ex euidétia teſtimoniorũ infallibiliũ cognoſcétibus fidé Chriſtianã eſſe verã,ſcriptũ eſt,quod credunt,& contremiſcũt. Eſt ergo coactio intellectus ad fidem,nõ quæ eſt virtus,ſed acquiſita.Angeli ſiquidem boni voluntarie adhæſerunt veritati q̃ mali nolentes ſubeſſe præceptori tradenti occulta abſque eorum euidentia,ſuperbo oculo contempſerunt, quaſi indignũ eſſet,vt in tali ſubiectione haberentur.Et ſic manifeſtũ eſt,ꝙ euidentia de Deo vt reuelante,non excludit rõnem fidei: ac per hoc tam angeli,quàm Apoſtoli, vel quicunq; euidéter cognouerunt Deũ eſſe reuelantem eorum,quæ ſunt fidei, & nõ poſſe mentiri,non propterea ſine fide fuerunt.quia remanſit fides reſpectu primi obiecti,quod eſt Deus trinus, & beãs ſupernaturaliter.Nec ex his putes me nõ aduertiſſe ad verba literæ dicentis,quod,reſpectu formalis in obiecto fidei,fides ẽ in angelis,& in omnibus,ſed quantum ad materiale eſt dña. Aduerte,quod author in his verbis non vtitur veritate prima vt reuelante,ita ꝙ vt ſic,oportet ipſam ab omnibus habentibus fidem eſſe creditã,ſed vtitur ea vt reuelata,& inter reuelata eſſe quaſi formale.Et ad inſinuandum hoc non dixit,quòd illud formale eſt veritas prima,ſed dixit, ꝙ eſt veritas prima ſuper omnem naturalem cognitionem creaturæ exiſtens,quaſi diceret,quod Deus ſecundum eam rationem, qua omnem naturalem cognitionem creaturæ excellit,puta,vt trinus, vt beãs ſupernaturaliter,&c eſt quaſi formale in obiecto fidei,ꝙ oportet ab omnibus credi habẽtibus fidem.Quãtum vero ad aliqua myſteria differentia eſt. Et inter hæc myſteria vnum eſt, ipſum Deum eſſe eorũ, quæ ſunt fidei reuelatorem.

32 q.d.76. ar.7. cor. Et 3. di. 23.q.3.ar.3. q.1. Et veri. q.14.arti.9. ad 4.

*Ca.5. in fi. tom. 7.

† 1.1.q.64. art.2.ad 5.

Trac. 89.in Io ante medium, to.9.

Q.1.ar.1.& q.1.ar.4.

Articvlvs II.

Vtrum in dæmonibus ſit fides.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod in dæmonibus non ſit fides. Dicit enim Auguſti.in libro de* Prædeſtinatione ſanctorũ, quod fides conſiſtit in credentium voluntate:hæc aũt voluntas bona eſt G qua quis vult credere Deo. cũ ergo in dęmonibus nõ ſit aliqua voluntas deliberata bona,vt in primo † dictum eſt,videtur quod in dæmonibus non ſit fides.

¶2 Præterea. Fides eſt quoddam donum diuinæ gratiæ, ſecundum illud Epheſ.2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, donum enim Dei eſt. ſed dęmones dona gratuita amiſerunt per peccatum. vt dicitur in gloſ.ſuper illud Oſeæ.3.Ipſi reſpiciunt ad deos alienos, & dilexe- H rũt vinacia vuarum.ergo fides in dæmonibus poſt peccatum non remanſit.

¶3 Præterea. Infidelitas videtur eſſe grauius peccatũ inter peccata,vt patet p * Auguſtinum ſuper illud Ioanne.Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem,peccatũ, nõ haberent:nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo:ſed in quibuſdam hominibus eſt peccatum infidelitatis. ſi ergo fides eſſet in dæmonibus,aliquo- I rum hominum peccatũ eſſet grauius peccato dæmonum: quod videtur eſſe inconueniens. non ergo fides eſt in dæmonibus.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iac.2. Dęmones credunt, & contremiſcunt.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut ſupra* dictũ eſt,Intellectus credentis aſſentit rei creditæ,non quia ipſam videat vel ſecũdum ſe,vel per reſolutionem ad prima principia per authoritatem quia conuincitur per authoritaté diuinam aſſentire his quæ non videt,& propter imperium volũtatis mouentis intellectum, & obedientis Deo. Quod autem voluntas moueat intellectum ad aſſentiendum,poteſt cõtingere ex duobus. Vno modo ex ordine voluntatis ad bonum,& ſic credere eſt actus laudabilis. Alio modo, quia intellectus conuincitur ad hoc, quod iudicet eſſe credendum his quæ dicuntur,licet non conuincatur per euidentiam rei, ſicut ſi aliquis propheta prænuntiaret in ſermone Domini aliquid futurum, & adhiberet ſignum mortuum ſuſcitando,ex hoc ſigno cõuinceretur intellectus videntis,vt cognoſceret manifeſte hoc dici a Deo, quia nõ mentitur,licet illud futurum quod prædicit, in ſe euidẽs nõ eſſet,vnde per hoc ratio fidei non tolleretur. Dicendum eſt ergo quod in fidelibus Chriſti laudatur fides ſecundum primũ modum & ſm hoc non eſt in dæmonibus.ſed ſolum ſecundo modo. Vident enim multa manifeſta indicia,ex quibus ꝑcipiũt doctrinam Eccleſiæ a Deo eſſe:quãuis ipſi res ipſas,quas Eccleſia docet

¶ Super quæſtionis quintæ Artic. ſecundum.

IN articulo ſecũdo eiuſdem quintæ quæſtionis in reſponſione ad ſecundũ, dubium duplex ex Durãdo,vbi ſupra, & re ipſa occurrit. Primo, An idẽ ſit iudiciũ de dęmonibus, & hominibus dãnatis. quoad habendã fidem. Scđo quantum valeat rõ literę allata ad ſuſtinẽdum quod in dæmonibus non ſit fides informis. Rõ primi dubij eſt, quia in hominibus dãnatis abſque peccato contra fidé, quam vſque ad mortem tenuerunt, remanet fides informis: alioquin non diſtinguerentur ab infidelibus, & habitus corrũperetur ſine corruptiuo:quoniã nulla apparet cauſa corruptionis. Fides enim informis ſtatui damnationis non repugnat, cũ fides ſit etiam peccatorum, & malorũ, vt Auguſtinus dicit in Enchiridio. Et author inferius in quæſtione 18. articulo 2. negans ſpem in damnatis, ſuſtinet in eis fidem informem. D.607.
¶Secundi autem dubij rõ eſt,quia inclinatio ad opus bonum non repugnat damnationis ſtatui. Quod ex eo patet quia in eis remanet ſynderesis inclinans ad bonum. Non igiť ex hoc, ꝙ fides informis inclinat ad credendum ſecundum aliquem affectum boni remouenda eſt a dæmonibus. Sed ſicut volũtas eorum obſtinata cæteris actibus apponit malam aliquam cõditionem, ita & huiuſmodi habitus actui apponit.
¶Ad primum dubium dř,quod ſm authoris doctrinam, nul- K lam inuenio differentiam inter homines damnatos, & dæmones quo ad propoſitum: & ratio in litera inducta æqualiter locum habet in vtriſque Et propterea ſicut a dæmonibus negatur fides informis hoc in loco,ita à damnatis intelligitur negari. Diſtinguuntur autem in inferno fideles ab infidelibus charactere indelebili remanente,& pœna maiori cæteris paribus,& demum ſigniculo maculæ pollutæ fidei ſuſceptæ. Corrumpitur autem, ſeu deſinit eſſe fides informis propter ſtatũ in termino ſimpliciter Quod dico propter exiſtentes quodãmodo in via,& quodammodo in termino:vt olim Patres erãt in limbo,& modo quidam fideles ſunt in purgatorio Status enim termini ſimpliciter opponitur fidei,ratione actus vel poſitiue:vt ſtatus patriæ rõne viſionis beatæ,qua ponit vel negat,vt ſtatus inferni rõe actus ꝓprij fidei illic impoſſibilis ratiõnabile é,vt Deus ſubtrahat habitũ fidei infuſæ adueniẽ-

te ſtatu

re ſtatu, in quo non poteſt amplius exire in actum. Ratio autem huius, quæ in ſecundo dubio diſcutitur, eſt: quia inclinat non ſolum ad credendū (dæmones enim credunt) ſed quia inclinat ad credendum ſecundum aliquem affectum boni, non naturalis, ſed gratuiti. Licet enim in damnatis naturalia integra, & gratuita indelebilia; vt characteres, perſeuerent: virtutes tamen affectum bonum conſtituentes, nec acquiſitæ, nec infuſæ perſeuerant: quia plenitudini malitiæ, & miſeriæ eorum inconuenit affectus boni gratuiti. Et licet voluntas mala poſſit conditionem malam actui fidei informis apponere, qua fieret malus ſimpliciter, vt patet in viatoribus, ſi quis acciperet fidem Chriſti non vt bonus eſſet, ſed vt poſſet tyrannus eſſe; hæc tamen appoſitio non aufert illum affectū boni gratuiti, qui in damnatis non inuenitur: licet in eis affectus boni naturalis inueniatur, maculatus tamen appoſita mala conditione, ab obſtinata uoluntate. Fides namque eſt perfectio intellectus nō abſolute, ſed vt moti à uoluntate affecta ad bonum ſupernaturale. Actus autem, q in damnatis erunt reſpectu beatitudinis amiſſæ, Trinitatis offenſæ &c non ſunt actus fidei infuſæ, ſed cognitionis acquiſitæ ex illa, vel fidei coactę, vt de dęmonibus in litera dicitur. Nec author inferius ſuſtinet fidem in damnatis, ſed comparatiuam illam, Magis poteſt eſſe fides informis in damnatis, quam ſpes. Hæc enim comparatiua eſt vera, quia ſpei obiectum reſpectu damnatorum nō ſaluatur: fidei autem obiectum ſaluatur reſpectu eorum. Et qđ hæc ſit vera intentio eius, patet, quia & à-

33 q.d.2 3. quo ?, 2.art. 3.q. Et veri.q. 14.ar.10.ad 10. Et quol. 6.q.4.ar.1.

non videant, puta, Deum eſſe trinum vnum, vel aliquid hmōi.

Ad primum ergo dicendum, quòd dæmonum fides eſt quodammodo coacta ex ſignorū euidentia, & ideo non pertinet ad laudem voluntatis ipſorum, quod credunt.

Ad secundum dicēdū, quòd fides quæ eſt donum gratiæ, inclinat hominem ad credendum ſecūdum aliquem affectum boni, etiam ſi ſit informis. Vnde fides, quæ eſt in dæmonibus, non eſt donum gratię, ſed magis cogūtur ad credendum ex perſpicacitate naturalis intellectus.

Ad tertium dicēdū, q hoc ipſum dæmonibus diſplicet, q ſigna fidei ſunt tam euidentia, vt per ea credere compellantur: & ideo in nullo malitia eorum minuitur per hoc, quod credunt.

Articulus III.

Vtrum qui diſcredit vnum articulum fidei, poſſit habere fidem informem de alijs articulis.

Ad tertium ſic proceditur. Vr, q hæreticus, q diſcredit vnū articulū fidei poſſit habere fidem informem de alijs articulis. Nō.n. intellectus naturalis hæretici eſt potentior, q̄ intellectus catholici: ſed intellectus catholici indiget adiuuari ad credēdū quęcūq; articulum fidei, dono fidei. ergo videtur q nec hæretici aliquos articulos fidei credeř poſſint ſine dono fidei informis. ¶ 2 Prēt. Sicut ſub fide cōtinenť multi articuli fidei, ita ſub vna ſciētia, puta, Geometria, cōtinēť multæ cōcluſiones. ſed homo aliquis poteſt habere ſciētiā Geometriæ circa quaſdā geometricas concluſiones, alijs ignoratis. ergo hō aliquis pōt habere fidē de aliquibus articulis fidei, alios nō credendo. ¶ 3 Præt. Sicut homo obedit deo ad credendum articulos fidei, ita etiam ad ſeruanda mandata legis: ſed homo poteſt eſſe obediēs circa quędā mādata, & nō circa alia. ergo pōt habere fidē circa quoſdam articulos, & non circa alios.

Sed contra eſt. Sicut pctm̄ mortale contrariatur charitati, ita diſcredere vnū articulū cōtrariatur fidei: ſed Charitas nō remanet in homine poſt vnum peccatum mortale: ergo neq; fides poſtquā diſcredit vnum articulum fidei.

Respondeo Dicendum, q in hæretico diſcredente vnū articulum fidei, nō manet fides neq; A formata, neq; informis. Cuius rō eſt, quia ſpēs cuiuſlibet habitus dependet ex formali rōne obiecti, qua ſublata, ſpēs habitus remanere non pōt. Formale aūt obiectū fidei eſt veritas prima, ſm q manifeſtař in ſcripturis ſacris, & doctrina Eccleſiæ, q̄ procedit ex veritate Prima. Vnde quicunq; nō inhęret ſicut infallibili, & diuinæ regulæ, doctrinę Eccleſiæ, quę pcedit ex veritate prima in ſcripturis ſacris manifeſtata, ille non hēt habitū fidei: ſed ea, q̄ ſūt fidei, alio mō tenet, q̄ p fidē. B Sicut ſi aliqs tenet mente aliquā concluſionē, nō cognoſcens mediū illius demonſtrationis, manifeſtū, eſt q non habet eius ſciām, ſed opinionem ſolum. Manifeſtū eſt aūt q ille, qui inhæret doctrinæ Eccleſiæ, tāquam infallibili regulæ, omnibus aſſentit, quæ Eccleſia docet, alioquin ſi de his, quæ Eccleſia docet, quæ vult tenet, & quæ nō vult, nō tenet, nō iā inhæret Eccleſię doctrinæ ſicut infallibili regulæ, ſed propriæ voluntati. Et ſic manifeſtum eſt q hæreticus, qui pertinaciter diſcredit C vnū articulū fidei nō eſt paratus ſequi in omnibus doctrinam Eccleſiæ. Si.n. non pertinaciter, iā non eſt hæreticus ſed ſolū errans. Vñ manifeſtum eſt quod talis hæreticus circa vnum articulū, fidem nō habet de alijs articulis, ſed opinionem quandam ſecundum propriam uoluntatem.

Ad primum ergo dicendum, quòd alios articulos fidei de quibus hæreticus non errat, non tenet, eodem modo, ſicut tenet D eos fidelis. ſ. ſimpliciter inhęrendo primæ veritati, ad quod indiget homo adiuuari per habitum fidei ſed tenet ea, quæ ſunt fidei, ꝓpria voluntate, & iudicio.

Ad secundum dicendum, quòd in diuerſis concluſionibus vnius ſciētiæ ſunt diuerſa media, p quæ pbanť, quorū vnū pōt cognoſci ſine alio. Et iō hō pōt ſcire quaſdā cōcluſiones vnius ſciētiæ ignoratis alijs, ſed omnibus articulis fidei inhæret fides p p vnū medium. ſ. E propter veritatem primā propoſitam nobis in Scripturis ſecundum doctrinam Eccleſiæ intelligentis ſane: & ideo qui ab hoc medio decidit, totaliter fide caret.

Ad tertium Dicendum, q diuerſa præcepta legis poſſunt referri vel ad diuerſa motiua pxima & ſic vnū ſine alio ſeruari pōt: vel ad vnū motiuū primū, q eſt perfecte obedire Deo, à quo decidit q cunq; vnum præceptū tranſgreditur, ſecundum illud Iac. 2. Qui offendit in vno factus eſt oīm reus.

ctat ibi illam authoritatem, Dæmones credunt & contremiſcunt. Nec magis de hominibus, quam de dæmonibus loquiť, à qbus abſtulerat paulo ante fidem, quamuis hoc ſigno non ſit opus: quia verba ſua non niſi comparationem ſignificant.

¶ Super quæſtionis quintæ Articu. tertium.

In articulo tertio, eiuſdem quintæ quæſtionis duo magna occurrunt dubia. Vnum eſt, Quomodo intelligitur, quod doctrina eccleſiæ ſit infallibilis regula, ita vt recedens ab ipſa, recedat à rōne formali obiecti fidei. Sed q hoc declaratum eſt in quæſtionis primæ articulo primo, in dubio tertio & quarto, non eſt opus replicatione, ſed additione. Eſt ſiquidem Eccleſiæ regula in proponendo, & in explicando credenda, diuinam veritatem reuelatricem modificans quo ad hoc, ſcilicet nobis. Et propterea recedens à cōditione modificante rationē formalem, ſ. veritatem diuinam reuelatricē, recedit à ratione formali obiecti fidei. Et ſic non ſolum recedit à ratione formali obiecti fidei, recedens à regula Eccleſiæ, propterea quia recedit ab vno articulo reuelato, vt ſuperius diximus: ſed etiam quia recedit à conditione, ſeu modo rationis formalis obiecti reſpectu noſtri. Et hoc plano ſenſui literæ reſpondet. Nam ponit veritatem primam in Scripturis, & doctrina Eccleſiæ, rationē formalem fidei. veritatem primam quidem, vt ipſam rationem credendi, manifeſtationem autem Scripturæ & Eccleſię vt cōditionē, qua veritas prima, ꝓponit, & explicat ſeipſam, & alia credenda. Huiuſmodi aūt conditiones licet reſpectu fidei ſimpliciter nō ſint de D. 604.

F eidat vtrunque verbo, ſiue alio ſigno. Et profiteri alienam fidem nullo pacto licet; & propterea ſicut mortaliter peccaret, ſi quis diceret ſe eſſe Iudæum, aut Mahumetanum: ita mortaliter peccaret, ſi vteretur veſte, aut birreto, aut quocunq; alio ſigno proprio Iudæis in illa patria, aut ꝓprio Mahumetanis. Verbi gratia. Si quis in terra Soldani vteretur tobalia alba in capite, quæ ibi eſt propria Mahumetanis: aut ſi quis in his partibus vteretur ſigno, quo diſcernuntur Iudæi. Occultare autem propriã fidem non eſt ex ſuo genere malum, ſed poteſt bene, & male fieri. Bene quidem, tempore quo non tenetur homo confiteri. Male autem, quando homo tenetur confiteri ſuam fidem. Vnde beatus Sebaſtianus quodam tempore occulte fuit Chriſtianus, & quodam deinde tempore manifeſtauit fidem ſuam. Nolle ergo ſe cognoſci Chriſtianum, quandoque licitum eſt, & quandoque illicitum, vt in litera dicitur. Ex qua habetur, quòd tunc eſt illicitum, quando occultatio auferret debitum Deo honorem aut proximis impendendam vtilitatem. Et quia in propoſito caſu, proximis non ſubtrahi vtilitatem aliquam ſupponitur, tota difficultas reſtat, An Deo ſubtrahatur ex hoc debitus honor. Apparet enim, quod ſic, quia ſignum ſolitum Chriſtianorum omittit, ac per hoc facit id, per quod creditur non habere fidem Chriſti. Secundum veritatem autem diſtinguendum eſt, Quod ſi eſt alicubi lex, aut conſuetudo in viridi obſeruantia ab oĩbus tam habitantibus, quam tranſeuntibus, vel aduentantibus Chriſtianis, aliqua certa veſte, aut ſigno certo ad profeſſionẽ ſuæ fidei vti mandans, non vtens tali ſigno, vt ignotus Chriſtianus non occidatur, peccat mortaliter, quoniam tunc eſt locus, & tempus confitendæ fidei, quando interrogatur quis de ſua fide, vt in litera dicitur, ita quòd ſi tacendo creditur non Chriſtianus, ſubtrahit Deo debitum tunc ibi honorem. In caſu autem propoſito plus quàm interrogatio interuenit, dum exigitur à lege, vel conſuetudine talis fidei manifeſtatio. Nec obſtat, ſi lex ſit à tyranno facta; quoniam ex actus tyrãnice de propria fide manifeſtãda, tenetur Chriſtianus propriam manifeſtare fidem, vt Deo debitum reddat honorem. Si autem non ſit lex, neque conſuetudo, aut non ſeruatur ab omnibus, ſed à multis ſeruatur, & a multis non ſeruatur: tunc poteſt licite omittere tale ſignũ, vt ſaluet ſibi vitam corporalem. quia tunc ſuo relinquitur arbitrio, an manifeſtare velit propriam fidem. Et ſicut non tenetur tunc verbo dicere ſe Chriſtianum ita nec alio ſigno. Similiter ſi lex, aut conſuetudo ſit non ad profeſſionem fidei ordinata, ſed ad politicũ bonum, verum, vel æſtimatum, puta ad punitionem, vel euitationem eorum, aut ad cauendum ab eis, aut aliquid huiuſmodi, vt contingit Iudæis inter Chriſtianos, vbi oportet eos ſigno aliquo diſcerni non ad profeſſionem ſuæ fidei, ſed vt cognoſcantur, & cauere poſſimus ab eis, & in quandam etiam eorum pœnam, licitum eſt ad ſaluandam vitam non vti ad tempus tali ſigno, vel veſte: quoniam hæc non niſi regulariter ligant, ſicut cæteræ ſimiles leges, & conſuetudines poſitiuæ. Et huiuſmodi omiſſio non ſpectat ad omiſſionem profeſſionis fidei ſimpliciter, & directe, ſed ex conſequenti tantum, & per illud ſignum non neceſſarium. Secus autem, vt dictum eſt, dicẽdum eſt de aſſumente ſignum alienæ fidei, puta, ſigno Iudæorum vtente: quoniam peccat procul dubio mortaliter profitendo ſe Iudæum: quoniam etſi nõ ſit inſtitutum ſignum illud ad profeſſionem fidei Iudaicæ, includit tamen profeſſionem illius, ita quòd cõſtat omnem vtentem illo, profiteri ſe Iudæum tali ſigno. Non conſtat autem omnem non vtentem illo, non profiteri ſe Iudæum. Et ſimiliter non conſtaret omittentem vti ſigno Chriſtianorum profiteri ſe non Chriſtianum. Nec obſtat, ſi propterea creditur non Chriſtianus: quoniam nõ tenetur Chriſtianus ad hoc, vt ſit Chriſtianus manifeſtus, niſi pro loco & tempore, quando ſcilicet eſt neceſſe. Beatus enim Sebaſtianus quando erat occulte Chriſtianus ſciebat quòd alij credebant eum non eſſe Chriſtianum, & non curans de hoc ad tempus propter bonum finem, non peccauit.

p.2. q.71. arti.5. ad 3. Et q.88. art. 1. ad 2.

D.627.

¶ Ad obiectionem de clerico dicitur, quod ſi clericus verbo, vel facto mentiretur ſe laicũ, peccaret: ſed non vtendo ſigno clericorum, ſcilicet tonſura, & huiuſmodi propter ſaluandam in via vitam, excuſatur ab obſeruatione legis: quia lex poſitiua non obligat ad iſta ſigna in omni caſu, ſed regulariter. Vnde etiam infirmitatis gratia, omiſſa ſigna illa non inducunt tranſgreſſionem legis. In caſu autem propoſito, ſi lex, aut conſuetudo ſeruata ab omnibus exigit, caſus eſt neceſſitatis, vt ſuam quis profiteatur tali ſigno fidem.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem ſecundi articuli, dubiũ occurrit Nouitiorum: Quomodo finis fidei referri debeat in finem charitatis, cum fidei finis, & obiectum idem ſit, quod finis charitatis, Deus ſcilicet, nunquid Deus in Deum referendus eſt. K

¶ Ad hoc dicitur, quòd vt ſuperius patet, finis eſt duplex, Res, & adeptio, ſeu poſſeſſio rei. In propoſito, non eſt ſermo de fine vt res, ſic enim eſt Deus vtriuſque finis, ſed de fine vt vſus rei, & ſic in litera dicitur, quòd coniunctio mentis noſtræ per fidem ad Deum, quæ conſiſtit in credendo ipſum, referenda eſt ad coniunctionem noſtram per charitatem ad Deum: quia referenda eſt ad velle bonum, puta honorem, gloriam, amicos &c. ipſi Deo, in quo conſiſtit coniunctio charitatis.

ſtolus dicit ad Roman. 10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

Respondeo Dicendum, quòd ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, cadunt ſub præceptis diuinæ legis, Cõfeſſio autem fidei, cũ ſit quoddã affirmatiuum, non poteſt cadere niſi ſub præcepto affirmatiuo. G Vnde eodem modo eſt de neceſſarijs ad ſalutem, quomodo poteſt cadere ſub præcepto affirmatiuo diuinæ legis. Præcepta autem affirmatiua, vt ſupra * dictum eſt, non obligãt ad ſemper, & ſi ſemper obligent, obligant autem pro loco, & tempore ſecundum alias circunſtantias debitas, ſecũdum quas oportet actum humanum limitari ad hoc, quod ſit actus virtutis. Sic ergo confiteri fidem, non ſemper, neque in quolibet loco eſt de neceſſitate ſalutis; H ſed in aliquo loco, & tempore, quãdo ſcilicet, per dimiſſionẽ huius confeſſionis ſubtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impendenda; puta, ſi aliquis interrogatus de fide, taceret, & ex hoc crederetur vel quòd nõ haberet fidem, vel quòd fides nõ eſſet vera, vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide. In huiuſmodi enim caſibus confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis.

Ad primum ergo dicendum, quòd finis fidei, ſicut & aliarũ virtutum, referri debet ad finem charitatis, qui eſt amor Dei, & proximi. Et ideo quando honor Dei, vel vtilitas proximi hoc expoſcit, non debet eſſe contentus homo, vt per fidem ſuam ipſi veritati diuinæ coniungatur, ſed debet fidem exterius confiteri.

Ad secundum dicendum, quòd in caſu neceſſitatis, vbi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem ſuam alijs propalare, vel ad inſtructionem aliorum fidelium, ſiue confirmationem, vel ad reprimendum infidelium inſultationem: ſed alijs temporibus inſtruere homines de fide, non pertinet ad omnes fideles.

Ad tertium dicendum, quòd ſi turbatio infidelium oriatur de confeſſione fidei manifeſta abſque aliqua vtilitate fidei, vel fidelium, non eſt laudabile in tali caſu fidem publice confiteri. Vnde Dominus dicit Matth. 7. Nolite ſanctum dare canibus, neque margaritas veſtras ſpargere ante porcos ne conuerſi dirumpant vos; ſed ſi vtilitas fidei aliqua ſperẽtur, aut neceſſitas adſit, cõtempta perturbatione fidelium debet homo publice fidem cõfiteri. Vnde Matt. 15. dicitur, quòd cum diſcipuli dixiſſent Domino, quòd Phariſæi audito eius verbo, ſcãdalizati ſunt Dominus reſpondit: Sinite illos, ſcilicet turbari; cæci ſunt, & duces cæcorum. I

QVAESTIO IIII.

De ipſa fidei virtute, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ de ipſa fidei virtute.
¶ Et primo quidem de ipſa fide.
¶ Secundo, de habitibus fidei.
¶ Tertio, De cauſa fidei.
¶ Quarto, De effectibus eius.

Et circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Quid ſit fides.
¶ Secundo, In qua vi animæ ſit, ſicut in ſubiecto.
¶ Tertio, Vtrum forma eius ſit charitas.
¶ Quarto, Vtrum eadem numero ſit fides formata, & informis.
¶ Quinto, Vtrum fides ſit virtus.
¶ Sexto, Vtrum ſit vna virtus.
¶ Septimo, De ordine eius ad alias virtutes.
¶ Octauo, De comparatione certitudinis eius ad certitudinem virtutum intellectualium.

ARTICVLVS I.

Vtrum hæc ſit competens fidei definitio. Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium.

23
Prima tertia. q. 46. ar. 3. corin. Et Ro. 1. lec. 6. cor. 3. Et ad Heb. 11. princip

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſit incompetens fidei diffinitio, quam Apoſtolus ponit ad Heb. 11. dicẽs: Fides eſt ſubſtantia perandarum rerũ argumentum nõ apparentiũ. Nulla. n. qualitas eſt ſubſtantia: ſed fides eſt qualitas, cũ ſit virtus theologica, vt ſupra* dictum eſt ergo non eſt ſubſtantia.

* p. 2. q. 61. art. 3.

¶ 2 Præt. Diuerſarum virtutum diuerſa ſunt obiecta: ſed res ſperanda eſt obiectum ſpei. non ergo debet poni in diffinitione fidei, tanquam eius obiectum.

¶ 3 Præt. Fides magis perficitur per charitatem, quam per ſpẽ, quia charitas eſt forma fidei, vt infra * patebit magis ergo poni debuit in diffinitione fidei res diligenda, quàm res ſperanda.

Ar. 3. huius quæſt.

¶ 4 Præt. Idem non debet poni in diuerſis generibus, ſed ſubſtantia, & argumentum ſunt diuerſa genera nõ ſubalternatim poſita, ergo inconuenienter fides dicitur eſſe ſubſtantia, & argumentum. Inconuenienter ergo deſcribitur fides.

¶ 5 Præt. Per argumentum veritas manifeſtatur eius, ad ꝙ inducitur argumentum: ſed illud dicitur eſſe apparens, cuius veritas eſt manifeſtata. ergo videtur oppoſitum implicari in hoc, ꝙ dicitur argumentũ non apparentium, quia argumentũ facit rem prius non apparentem, poſtea apparere. ergo male dicitur, Rerum non apparentium. Inconuenienter ergo deſcribitur fides.

IN CONTRARIVM ſufficit authoritas Apoſtoli.

RESPONDEO dicendum, ꝙ licet quidã dicant prædicta Apoſtoli verba non eſſet fidei diffinitionem, quia diffinitio indicat rei quidditatem, & eſſentiam, vt habetur 7. Metaph. tamen ſi quis recte conſideret omnia, ex quibus fides põt diffiniri, in prædicta deſcriptione tanguntur, licet verba non ordinẽtur ſub forma diffinitionis: ſicut etiã apud philoſophos prætermiſſa ſyllogiſtica forma, ſyllogiſmorum principia tanguntur. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod cum habitus cognoſcãtur per actus, & actus per obiecta, fides cum ſit habitus quidã, debet diffiniri per propriũ actum in comparatione ad proprium obiectum. Actus autẽ fidei eſt credere, ſicut ſupra* dictum eſt, qui actus eſt intellectus determinati ad vnum ex imperio volun-

Lib. 7. metatext 11. & 19. com. 3.

q. 3. artic. 2. & 3.

A tatis. Sic ergo actus fidei habet ordinem & ad obiectũ voluntatis, quod eſt bonum, & finis; & ad obiectum intellectus quod eſt verum. Et quia fides, cum ſit virtus theologica, ſicut ſupra* dictum eſt, habet idem pro obiecto, & fine, neceſſe eſt, quòd obiectum fidei, & finis proportionabiliter ſibi correſpondeant. † Dictum eſt autem ſupra, quod veritas prima eſt obiectum fidei, ſecundum quòd ipſa eſt non viſa, & ea quibus propter ipſam inhæretur: & ſecundum hoc oportet, ꝙ ipſa veritas prima ſe habeat ad actum fidei per modum finis ſecundum rationem rei nõ viſæ, quod pertinet ad rationem rei ſperatæ, ſecundum illud Apoſtoli ad Roman. 8. Quod non videmus, ſperamus. Veritatem enim videre eſt ipſam habere, non autem ſperat aliquis id quod iam habet, ſed ſpes eſt de hoc, quod non habetur; vt ſupra* dictum eſt. Sic ergo habitudo actus fidei ad finem qui eſt obiectum voluntatis, ſignificatur in hoc, quòd dicitur. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum. Subſtãtia enim ſolet dici prima inchoatio cuiuſcunque rei, & maxime quando tota res ſequens continetur virtute in primo principio, puta, ſi dicamus, quòd prima principia indemonſtrabilia ſunt ſubiecta ſcientiæ, quia ſcilicet primum, quod in nobis eſt de ſcientia, ſunt huiuſmodi principia; & in eis virtute continetur tota ſcientia. Per hunc ergo modum dicitur fides eſſe ſubſtantia rerum ſperandarum, quia ſcilicet prima inchoatio rerum ſperandarum in nobis eſt per aſſenſum fidei, quæ

In argu. 1. huius artic. Et p. 2. q. 82. art. 3. † q. 1. art. 1. & 4.

B (margin letter beside "re eſt ipſam habere")

q. 2. q. 67. artic. 4.

C virtute continet omnes res ſperandas. In hoc enim ſperamus beatificari, quòd videbimus aperta viſione veritatẽ, cui per fidẽ adhæremus, vt patet per ea, quæ ſupra de felicitate dicta* ſunt. Habitudo autem actus fidei ad obiectum intellectus, ſecundum ꝙ eſt obiectum fidei, deſignatur in hoc, quòd dicitur argumentum non apparentium, & ſumitur argumentum pro argumenti effectu, per argumentum enim intellectus inducitur ad inhærendum alicui vero. Vnde ipſa firma adhæſio intellectus ad veritatem fidei non apparentem, vocatur hic argumentum. Vnde alia litera habet conuictio, qa ſcilicet per authoritatem diuinam intellectus credentis conuincitur ad aſſentiendum his, quæ nõ videt. Si quis ergo in huius formam diffinitionis, verba reducere vellit, poteſt dicere, quòd fides eſt habitus mentis, qua

q. 2. q. 4. artic. 8.

D inchoatur vita æterna in nobis, faciens intellectum aſſentire non apparentibus: per hoc enim fides ab omnibus alijs diſtinguitur, quæ ad intellectum pertinẽt. Per hoc .n. ꝙ dicitur, Argumentum, diſtinguitur fides ab opinione, ſuſpitione, & dubitatione, per quæ non eſt prima adhæſio intellectus firma ad aliquid. Per hoc autẽ, ꝙ dicitur, Non apparentium, diſtinguitur fides à ſcientia, & intellectu, per quæ aliquid fit apparens. Per hoc autem quod dicitur, Subſtantia ſperandarum rerum, diſtinguitur virtus fidei à fide communiter ſumpta, quæ nõ ordinatur ad beatitudinem ſperatam. Omnes autem aliæ diffinitiones, quæcunque de fide dantur, explicationes ſunt huius, quam Apoſtolus ponit. Quod

E enim dicit Auguſt. * Fides eſt virtus, qua creduntur quæ non videntur; & quod dicit Damaſc. † quod fides eſt non inquiſitus conſenſus; & alij dicunt, ꝙ fides eſt certitudo animi quædam de abſentibus ſupra opinionem: & infra ſciẽtiã; idem eſt ei quod Apoſtolus dicit; Argumentum non apparentium. Quod vero Dionyſ. † dicit 7. cap. de diui. no. ꝙ fides eſt manens credentium fundamentum; collocans eos in veritate; & in ipſis veritatem oſtendens, idem eſt ei, quod dicitur; Subſtantia rerum ſperandarum.

Aug. tract. 40. in Ioã. med. to. 9. Et libr. 2. q. euan. q. 39. tom. 4. † Dam. libr. 4 cap. 12. † Dion. c. 7. de di. nomi. declinando ad fin.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſubſtantia nõ ſumitur hic ſecundum quod eſt genus generaliſſimum contra alia genera diuiſum: ſed ſecundum ꝙ, in quolibet genere inueniť quædã ſimilitudo ſubſtantiæ, prout

ſcilicet

ſcilicet primum in quolibet genere continens in ſe alia virtute, dicitur eſſe ſubſtantia illorum.

Ad ſecundum dicẽdũ, ꝙ cum fides pertineat ad intellectum, ſm quod imperatur à volũtate, oportet quòd ordinetur, ſicut ad finem, ad obiecta illarũ virtutum, quibus perficitur voluntas inter quas eſt ſpes, vt infra * patebit; & ideo in diffinitione fidei ponitur obiectum ſpei. G

Ad tertium dicendum, ꝙ dilectio poteſt & eſſe viſorum, & non viſorum, & præſentium, & abſentiũ; & ideo res diligenda nõ ita proprie adaptatur fidei, ſicut res ſperanda, cum ſpes ſemper ſit abſentium, & non viſorum.

Ad quartum dicendũ, quòd ſubſtantia, & argumentum, ſecundum ꝙ in diffinitione fidei ponuntur, non important diuerſa genera fidei, neq; diuerſos actus, ſed diuerſas habitudines vnius actus ad diuerſa obiecta, vt ex dictis patet.* H

Ad quintum dicendũ, ꝙ argumentum, quod ſumitur ex proprijs principijs rei, facit rẽ eſſe apparentẽ; ſed argumentum, ꝙ ſumitur ex authoritate diuina, non facit rẽ in ſe eſſe apparentẽ, & tale argũ ponit in diffinitione fidei.

Articulus II.

Vtrum fides ſit in intellectu, ſicut in ſubiecto. I

Ad ſecundum ſic pceditur. Videtur ꝙ fides non ſit in intellectu, ſicut in ſubiecto. Dicit.n. Aug.* in lib. de prædeſtinatione ſanctorum, ꝙ fides in credentium voluntate cõſiſtit: ſed voluntas eſt alia potẽtia ab intellectu. ergo fides nõ eſt in intellectu, ſicut in ſubiecto.

¶ 2 Præt. Aſſenſus fidei ad aliquid credendum prouenit ex voluntate Deo obediẽte. Tota ergo laus fidei ex obediẽtia eſſe videtur, ſed obedientia eſt in voluntate. ergo & fides. nõ ergo eſt in intellectu. K

¶ 3 Præter. Intellectus eſt vel ſpeculatiuus, vel practicus, ſed fides non eſt in intellectu ſpeculatiuo, cum nihil dicat de euitabili, & fugiendo, vt dicitur in 3. de* Anima nõ eſt ergo principium operationis. Fides autem eſt quæ per dilectionem operatur, vt dicitur ad Gal. 5. Similiter etiam nec in intellectu practico, cuius obiectũ eſt verum cõtingens factibile, vel agibile. Obiectum enim fidei eſt verum æternum, vt ex ſupra * dictis patet. non ergo fides eſt in intellectu, ſicut in ſubiecto. G

Sed contra eſt, quòd fidei ſuccedit viſio patriæ, ſecũdum illud primæ ad Cor. 13. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: ſed viſio eſt in intellectu. ergo & fides.

Reſpondeo Dicendum, quòd cum fides ſit quædam virtus, oportet quòd actus eius ſit pfectus. Ad perfectionem autem actus, qui ex duobus actiuis principijs procedit, requiritur ꝙ vtrũque actiuorum principiorum ſit perfectum. Non enim bene poteſt ſecari, niſi & ſecans habeat artem, & ſerra ſit bene diſpoſita ad ſecandum. Diſpoſitio autem ad bene agendum in illis potẽtijs animæ, quæ ſe habent ad obiecta, eſt habitus, vt ſupra* dictũ eſt. Et ideo oportet, quòd actus procedens ex duabus talibus potentijs ſit perfectus habitu aliquo præexiſtente in vtraque potentiarum. I Dictum autem † eſt ſupra, quòd credere eſt actus intellectus, ſecũdum quod mouetur à voluntate ad aſſentiendum. Procedit autem huiuſmodi actus & à voluntate, & ab intellectu, quorum vtrunque natum eſt per habitum perfici ſecundum prędicta: & ideo oportet, quòd tam in voluntate ſit aliquis habitus, quã in intellectu, ſi debeat actus fidei eſſe perfect⁹: ſicut etiam ad hoc quòd actus cõcupiſcibilis ſit perfectus, oportet quòd ſit habitus prudentiæ in ratione, & habitus temperantiæ in K

¶ Super quæſtionis quartæ Articulum ſecundum.

In quæſtionis quartæ articulo ſecundo, omiſſo primo, dubiũ occurrit duplex. Primũ, quomodo credere ſit a duobus actiuis, intellectu ſcilicet, & voluntate. Sed quoniam hoc in quæſtione 65 præcedentis libri dictũ eſt, ſoluendo rationem Scoti ideo ſecundum dubium ex eodem Scoto in 25 diſtinc. tertij Sen. occurrit. Et vt intelligatur dubium, pmitto duo. Alterum eſt, ꝙ aliud eſt fidem, & eius actum, ſ. credere, dependere a voluntate: & aliud eſt fidẽ perfectã in ſuo actu, vel actum fidei perfectum, dependere a voluntate perfecta. Hæc enim ſunt valde diuerſa, & non ſunt cõfundẽda. Et licet vtrũque ſit verum, & aſſertũ ab authore: & primum pro principio, & ſecundum pro concluſione hic inductũ, non tamen pro eodem ſumenda ſunt. Quia in primo dicto nihil aliud ſignificatur, niſi ꝙ credere eſt a voluntate, & non dicitur a voluntate perfecta per habitum charitatis. Et hoc eſt veriſſimum, & certiſſimum: quia credere eſt voluntarium poſitiue, vt experimur. In ſecundo autem dicto ſignificatur non qđ credere, ſed quòd bene credere eſt a voluntate perfecta charitate. Alterum quod præmitto, eſt, quòd Scotus ibidem vtrunque confundit. Nam in titulo ſuæ quæſtionis loquitur de fide, & in corpore articuli, de actu credendi. Affert tamen rationem huius literæ contra ſe, explicans maiorem de actu dependente a duobus agentibus, ſi ſit perfectus, vt hic aſſumitur, & tractans poſtmodum exemplum de ſerra. Veruntamen quicquid ipſe intenderit, aſſeram ex ipſo id, quod contra nos opponi poteſt. Arguit ergo Scotus ad hoc, quòd ad perfectum actum fidei, non requiritur in voluntate perfectio, quam dicimus charitatem, Tum quia poſito, quòd voluntas moueat intellectum ad credendum, ad hoc ſufficit ipſa cum intellectu diſpoſito per habitum fidei inclinantem intellectũ ad credendum: Tum quia ſicut in ſerra ſufficit acuties. ad ſcindendum, ita in uirtute motiua ſufficit ipſa virtus motiua, abſque aliquo ſuperaddito. Tum quia differentia inter actum credendi perfectiorem, & minus perfectum, ſufficit quòd reducatur in diſpoſitionẽ intellectus proportionaliter magis, vel minus perfecti, & non oportet propterea aliam in volũtate perfectionem ponere. Ad primũ horũ dicitur, ꝙ aliud eſt loqui de credere, & aliud de virtuoſe credere. Licet enim ad credendum, ſat ſit voluntas ſine habitu, ad virtuoſe tamen credẽdum, de quo ſolo eſt ſermo in concluſione hac, exigitur voluntas perfecta habitu, vt in litera probatur.

¶ Ad ſm autem dicitur, quòd aliud eſt loqui de ſcindere, & aliud de bene ſecare. Nos dicimus, quòd ad bene ſecare exigitur perfectio inſtrumenti, & principalis agentis per artem, vt experientia teſtatur. Ille autem homo declinat ad actum ſcindendi abſolute, & virtutem motiuam non principalem, qualis eſt mens reſpectu artificialium organorũ.

¶ Ad tertium demum dicitur, quòd æquiuocat de perfectione, & imperfectione actus credendi. Argumentum enim loquitur de pfectione graduali ſecũdum intenſum & remiſſum in eadẽ ſpecie, vt album differt a magis albo. Nos autẽ loquimur de perfectione, qua virtus ſimpliciter differt a virtute nõ ſimpliciter, quæ eſt alterius rationis, & dicimus, quòd actus fidei vt eſt in ſtatu virtutis ſimpliciter, oportet quòd ſit ab vtroque principio perfecto. Et propterea author in principio corporis articuli dicit, Quòd cũ fides ſit virtus &c. Omnium ergo ſolutio ſtat in hoc quòd actus fidei perfectus ſit, vt ſit actus virtuoſus ſimpliciter, exigit perfectionem in intellectu, & volũtate, a quibus ſit: aliter perfecte virtuoſus non eſt, vt in litera probatur. Cum his tamen ſtat, vt dictum eſt, quòd ſit actus fidei ſine charitate; vt infra amplius patebit.

¶ In eiuſdẽ articuli ſecũdi rñſione ad tertiũ, aduerte primò, ꝙ quia obiectum fidei eſt Deus ipſe, qui eſt ſummum oĩum ſpeculabilium propter ſe ipſum: ideo author ex ipſa natura obiecti ponit fidem habitum ſpeculatiuum. Et quoniam idem obiectum eſt etiam ratio ſumma operum: ideo ex eiuſdem obiecti natura habitum fidei extendit ad proximum proportionabiliter, ſicut & obiectum ipſum extenditur.

¶ Aduerte ſecundò, ꝙ hæc dixit author de fide, cõparãdo practicũ ſpeculatiuo. Altius.n. & verius loquendo, dicendum eſt ſecun-

q. 8. artic. 1.

In corp. art.

24

Cap. 5. in fi. tom. 7.

Lib. 3. de aĩa text. 34. & 46. & 49. tomo 2.

q. 1. art. 1. & q. 2. artic. 5. & 7.

p. 2. q. 49. artic. 3. ad 4.

q. 2. artic. 1. & 2.

ſecūdum ipſum,& veritatem, quòd fides eſt habitus altior practico,& ſpeculatiuo præhabens eminenter vtrumq;, ſicut ſenſus cōis reſpectu ſenſuum propriorum, & propterea vtrunq; opus habet:ſed loquendo vt plures,& cōparando ad hæc duo ſub ſpeculatiuo comprehenditur. Hanc autem eſſe mētem authoris patet, tum ex eo, quòd theologica ſcientia, quæ virtualiter cōtinetur in principijs, quorum eſt fides, eſt huiuſmodi, vt in primo libro oſtenſum eſt:tum ex eo, ꝙ dona Spiritusſancti, quę ex fide emanant, ſunt huiuſmodi, vt infra patebit. Eſſe autē hanc doctrinam ſecūdum veritatem, eminentia diuinæ cognitionis, cuius fides eſt impreſſio proprij ordinis, manifeſtat, vt de theologia dictum fuit.

¶ Super quæſtionis quartę Articul. tertium.

IN titulo articuli tertii eiuſdem quæſtionis quartæ, aduerte quòd termini in vnaquaque arte, intelligendi ſunt ſecundum ſubiectam materiam illius artis. Vnde cum in moralibus, de quibus tractatur, vna virtus dicitur forma alterius, non eo modo dicitur quo in naturalibus forma dicitur informare materiam. Non enim propterea hoc dicitur, aut quæritur, quaſi vna virtus ſit ſubiectum alterius aut actus virtutis vnius ſit ſubiectum actus alterius: ſed ad imperium vnius ſup actu alterius ſermo refertur. Quod enim naturaliter alteri imperat, ad finem ipſius imperantis illud dirigit, ac per hoc dupliciter actum imperatum informat, vt in litera dicitur. Primo, dando illi finem, vnde ſpecificatur: ſecundo, dando illi modum, quo conuenienter ad illum finem congruat. Qui enim ſcindit ligna propter domum, aut nauim faciendam, aliam ſpeciem, & alium modū ſciſſioni dat, quā qui ſcindit ea ad comburendum. Quia ergo tam finis, quā modus datus ab imperāte informat actum imperatum, ideo virtus imperans, forma dicitur virtutis imperatæ. Et iuxta hunc ſenſum quæritur, an fidei forma ſit charitas.

Lib. 1. c. 8. in med. tom. 3.

lib. 3. ex tex. 49. id colligūt nōnulli.

25 Inf. q. 23. ar. 9. Et 3. d. 23. q. 3. art. 1. q. 1. & diſt. 27. q. 2. arti. 4. q. 3. Et veri. q. 14. arti. 5. & veri. q. 2. artic. 3.

¶ In reſponſione ad ſecundum in eodem articulo, aduerte quòd ſi comparatio fiat virtutis ad virtutem, aut actus ad actum, extrinſeca inuenitur: quoniam hæc in voluntate, illa in intellectu. Sed ſi comparatio fiat actus imperati ad modum, quē ab imperante ſuſcipit, ſic inuenitur intrinſeca, eo tamē modo, quomodus actionis eſt in ipſa actione, vt modus eius. Et ſimiliter ſi cōparatio fiat actus ad ſpecificam denominationem, quam ab extrinſeco obiecto virtutis imperantis habet intrinſeca inuenitur, eo tamen modo, quo denominatiua relatio ab extrinſeco, dici poteſt intrinſeca. Author autem, quia virtutem virtuti comparat, optime dicit eā eſſe formam extrinſecam virtutis, & actus eiuſdem.

1. 2. q. 1. arti. 3. & q. 18. artic. 6.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articul. aduerte, quòd quia argumentū non tendebat directe ad impugnādum, quòd charitas eſt forma fidei, ſed indirecte hoc modo, quia probabat quod obedientia eſt magis forma fidei, q̄ charitas: & ex hoc ſequeretur, quòd charitas non eſſet ſimpliciter forma fidei: ideo Author ad intētum principale reſpiciens, dicit ꝙ quia a charitate nō ſolū formatur fides, ſed etiam obedientia, & quæcunque alia virtus præuia fidei, ideo charitas ſimpliciter eſt forma fidei, vtpote forma omnium, quicquid ſit de illarum informatione reſpectu fidei. Hoc enim ex 7. huius quæſtionis articulo patet.

Art. 1. huius q. & q. 2. artic. 1.

D. 307.

1. 2. q. 18. ar. 6. & 7. & q. 56. art. 2.

In corp. art.

¶ Super quæſtionis quartę Articul. quartum.

IN titulo articuli 4. terminos ex præcedenti articulo declaratos habes. Fides enim formata ſignificat fidem a charitate actam: fides vero informis ſignificat

q. 23. art. 8.

25 3. di. 23. q. 3. art. 4. Et 4. d. 17. q. 2. ar. 1. q. 3. cor. Et verit. q. 14. arti. 7. Et ad Roman. 1. lec. 6.

concupiſcibili. Credere autem immediate eſt actus intellectus, quia obiectum huius actus eſt verum, quod proprie pertinet ad intellectum. & ideo neceſſe eſt, quòd fides, quæ eſt proprium principiū huius actus, ſit in intellectu ſicut in ſubiecto.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Auguſt. fidem accipit pro actu fidei. qui dicitur conſiſtere in credentium voluntate, inquantum ex imperio voluntatis intellectus credibilibus aſſentit.

Ad secundum dicendū, ꝙ non ſolum oportet volūtatem eſſe promptam ad obediendum, ſed etiam intellectum eſſe bene diſpoſitum ad ſequendum imperiū voluntatis; ſicut oportet concupiſcibilem eſſe bene diſpoſitā ad ſequendum imperium rationis. & ideo non ſolum oportet eſſe habitum virtutis in voluntate imperante, ſed etiam in intellectu aſſentiente.

Ad tertium dicendum, quòd fides eſt in intellectu ſpeculatiuo ſicut in ſubiecto, vt manifeſte patet ex fidei obiecto; ſed quia veritas prima, quæ eſt fidei obiectum, eſt finis omnium deſideriorum, & actionum noſtrarum, vt patet per Auguſt.* in 1. de Trinitate, inde eſt, quòd per dilectionem operatur: ſicut etiam intellectus ſpeculatiuus extenſione fit practicus, vt dicitur in 3. de Anima.

Articulus III.

Vtrum charitas ſit forma fidei.

AD tertium ſic procēditur. Videtur quod charitas, non ſit forma fidei. Vnumquodque.n. ſortitur ſpeciē per ſuam formam. eorū ergo quę ex oppoſito diuiduntur, ſicut diuerſæ ſpecies vnius generis, vnum non poteſt eſſe forma alterius: ſed fides, & charitas diuidūtur ex oppoſito. 1. ad Cor. 13. ſicut diuerſæ ſpecies virtutis. ergo charitas non poteſt eſſe forma fidei.

¶ 2 Præt. Forma, & id cuius eſt forma, ſunt in eodem, quia ex his fit vnum ſimpliciter; ſed fides eſt in intellectu, charitas autem in volūtate. ergo charitas non eſt forma fidei.

¶ 3 Præt. Forma eſt principium rei: ſed principium credendi ex parte voluntatis magis videtur eſſe obedientia, quàm charitas, ſecūdum illud ad Rom. 1. Ad obediēdum fidei in omnibus Gentibus. ergo obedientia magis eſt forma fidei, quàm charitas.

Sed contra eſt, quòd vnumquodq; operatur per ſuam formam; fides autem per dilectionem operatur. ergo dilectio charitatis eſt fidei forma.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ex ſuperioribus patet, actus voluntarij ſpeciem recipiūt à fine, qui eſt voluntatis obiectū. id autem à quo aliquid ſpeciem ſortitur, ſe habet ad modum formæ in rebus naturalibus. Et ideo cuiuslibet actus voluntarij forma quodammodo eſt finis, ad quem ordinatur, tum quia ex ipſo recipit formam; tum etiam quia modus actionis oportet quòd reſpōdeat proportionabiliter fini. Manifeſtum eſt autem ex* prædictis, q̄d actus fidei ordinatur ad obiectum volūtatis, quod eſt bonum, ſicut ad finem. Hoc autem bonū quod eſt finis fidei, ſcilicet bonū diuinum, eſt proprium obiectum charitatis; & ideo charitas dr̄ forma fidei, inquātum per charitatē actus fidei pficitur, & formatur.

Ad primum ergo dicendū, quòd charitas dicitur eſſe forma fidei, inq̄tum informat actum ipſius. Nihil autem prohibet vnū actum à diuerſis habitibus informari, & ſ'm hoc ad diuerſasq; ſpecies induci ordine quodam, vt ſupra dictum* eſt, cum de actibus humanis in communi ageretur.

Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de forma intrinſeca. Sic autē charitas nō eſt forma fidei, ſed prout informat actum eius, vt ſupra* dictum eſt.

Ad tertium dicēdum, ꝙ etiam ipſa obedientia, & ſimiliter ſpes, & quæcunque alia virtus poſſet præcedere actum fidei rationabiliter formatum à charitate, ſicut* infra patebit; & ideo ipſa charitas ponitur forma fidei.

Articulus IIII.

Vtrum fides informis poſſit fieri formata, vel econuerſo.

AD quartum ſic proceditur. Videtur quod fides in

gnificat fidem, quæ eſt in exiſtentibus extra charitatem. Et eſt ſermo de fide vna & eadem numraliter, an ipſamet fiat de informi formata, cum Chriſtianus pœnitens aſſequitur charitatem: & de formata informis, cum exiſtẽs in charitate labitur in peccatum mortale furti, vel homicidij, manens fidelis.

¶ In corpore eiuſdem articuli, dubium occurrit circa illud dictum, Id quod pertinet ad voluntatem, non per ſe pertinet ad fidem. Hoc enim contradicit doctrinæ ſuperius traditæ. Subiectum namque per ſe ipſius fidei per ſe pertinet ad fidem, ita quòd variat ipſam, vt patet inductiue de omnibus per ſe ſubiectis virtutum, & habituum: ſed intellectus nō abſolute, ſed motus à voluntate eſt per ſe ſubiectum fidei, vt prædictum eſt. ergo id quod pertinet ad voluntatem, ſcilicet ipſa motio à voluntate. pertinet per ſe ad fidem, ita quòd variat ipſam varietate corruptionis. Si enim ab intellectu auferas ly, motus à voluntate, impoſſibile eſt, quod remaneat fides, niſi æquiuoce. Ruit ergo ratio literæ ſuper dicta propoſitione fundata.

Gloſ. interlin. ibid.

¶ Ad hoc dicitur, Ad voluntatem aliquid poteſt pertinere dupliciter. Primo, ſecundum ſubſtantiam ſecundo ſecundum perfectionem. Id quod pertinet ad voluntatem ſecundum ipſius voluntatis ſubſtantiam, eſt actus eius, & de hoc dictum fuit, quòd per ſe pertinet ad ſubiectum fidei: & conceditur, quòd variaret fidem, vt arguendo tangitur. Id vero quòd pertinet ad perfectionẽ voluntatis, eſt bonitas, laudabilitas & c. actus Hoc enim fit per habitum charitatis in propoſito. Et de hoc dicitur hic, quòd nō per ſe ſpectat ad fidem, ita quòd ipſam

formis non fiat formata, nec eco uerſo, qa vt dicitur 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum eſt, euacuabitur qđ ex parte eſt, ſed fides informis imperfecta eſt reſpectu formatæ. ergo adueniẽte fide formata, fides informis excludit, vt non ſit vnus habitus numero.

¶ 2 Præt. Illud quod eſt mortuũ, non fit viuum: ſed fides informis eſt mortua, ſm illud Iaco. 2. Fides ſine operib⁹ mortua ẽ. ergo fides informis nõ poteſt fieri formata.

¶ 3 Præt. Gratia Dei aduenieñs nõ habet minorẽ effectum in homine fideli, quàm infideli; ſed aduenieñs homini infideli, cauſat in eo habitum fidei. ergo etiam adueniens fideli, qui habebat prius habitum fidei informis, cauſat in eo alium habitum fidei.

¶ 4 Præt. Sicut Boet. dicit, Accidẽtia alterari non poſſunt: ſed fides eſt quoddam accidens. ergo non poteſt eadem fides quandoque eſſe formata, & quandoque informis.

Sed contra eſt, quod Iac. 2. ſuper illud, Fides ſine operibus mortua eſt, dicit* glo. quibus reuiuiſcit. ergo fides, quæ erat prius mortua, & informis, fit formata, & viuens.

Respondeo Dicendum, quòd circa hoc fuerunt diuerſæ opiniones. Quidam enim dixerũt, quòd alius eſt habitus fidei formatæ, & informis: ſed adueniente fide formata, tollitur fides informis. Et ſimiliter, homine poſt fidem formatam peccãte mortaliter, ſuccedit alius habitus fidei informis à Deo infuſus. Sed hoc nõ videtur eſſe cõueniens, quòd gratia adueniẽs homini, aliquod Dei donũ excludat; neque etiam, quòd aliquod Dei donum homini infundatur propter peccatũ mortale. Et ideo alij dixerunt, quòd ſunt quidẽ diuerſi habitus fidei formatæ, & informis: ſed tamẽ adueniẽte fide formata, non tollitur habitus fidei informis, ſed ſimul manet in eodem cum habitu fidei formatæ. Sed hoc etiam videtur eſſe inconueniens, quòd habitus fidei informis in habente fidẽ formatam, remaneat otioſus. Et ideo aliter dicendum, quòd idem eſt habitus fidei formatæ, & informis. Cuius ratio eſt, quia habitus diuerſificatur ſecũdum illud, quod per ſe ad habitum pertinet. Cum autem fides ſit perfectio intellectus, illud per ſe ad fidem pertinet, quod pertinet ad intellectum. Quod autem pertinet ad voluntatem, non per ſe pertinet ad fidem ita quod per hoc fidei habitus poſſit diuerſificari. Diſtinctio autem fidei formatæ, & informis eſt ſe-

E cundum id quod pertinet ad voluntatem, id eſt, ſecundum charitatem, non autem ſecundum illud, quod pertinet ad intellectum. Vnde fides formata, & informis, non ſunt diuerſi habitus.

Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Apoſtoli eſt intelligendum, quando imperfectio eſt de rõne imperfecti. Tunc enim oportet, quòd adueniente perfectione, imperfectum excludat; ſicut adueniente aperta viſione excluditur fides, de cuius

G ratione eſt, vt ſit non apparentium: ſed quando imperfectio, non eſt de ratione rei imperfectæ, tunc illud numero idem, quod erat imperfectũ, fit perfectum, ſicut pueritia non eſt de ratione hominis: & ideo idem numero qui erat puer, fit vir. Informitas autem fidei nõ eſt de ratione rei perfectæ, ſed per accidens ſe habet ad ipſam, vt* dictum eſt. vnde ipſamet fides informis fit formata.

Ad secundum Dicendũ, quòd illud quod facit vitam ani-

H malis, eſt de ratione ipſius; quia ẽ forma eſſentialis eius, ſcilicet anima. Et ideo mortuum fieri viuũ nõ poteſt, ſed aliud ſpecie eſt, quod eſt mortuum, & quod eſt viuum; ſed id quod facit fidẽ eſſe formatam, vel viuam, non eſt de eſſentia fidei: & ideo non eſt ſimile.

Ad tertium dicendum, quòd gratia facit fidem non ſolum quando fides de nouo incipit eſſe in homine, ſed etiã quandiu fides durat. Dictum* eſt enim ſupra, quòd Deus ſemp operatur iuſtificatio-

I nẽ hominis, ſicut Sol ſemper operatur illuminationem aeris. Vnde gratia non minus facit adueniens fideli, quàm adueniẽns infideli; quia in vtroque operatur fidem, in vno quidem confirmando & perficiendo, in alio de nouo creãdo. Vel poteſt dici, quòd hoc eſt per accidens ſcilicet propter diſpoſitionem ſubiecti, quòd gratia non cauſat fidem in eo qui habet ſicut econtrario ſecũdum pecca-

K tum mortale non tollit gratiam ab eo, qui eam amiſit per peccatum mortale præcedens.

Ad qvartvm dicendũ, quòd per hoc quòd fides formata fit informis, nõ mutatur ipſa fides, ſed mutatur ſubiectum fidei, quòd eſt aĩa, quòd quandoq; quidem habet fidẽ ſine charitate, quãdoq; autẽ cũ charitate.

Articvlvs v.
Vtrum fides ſit virtus.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quòd fides non

ſecundum ſubſtantiã variet, quamuis quodammodo pertineat per ſe ad fidem, vt virtus eſt, vt infra patebit.

¶ *Super quæſtionis quartæ Articul. quintum.*

In corpore artic. 5 eiuſdem quæſt. dubium duplex occurrit ex Durãdo in 23. diſt. 3. ſent q. 5. artic. 2. arguente primo contra hoc, ſcilicet quòd fides eſt virtus. Diſt nguit namque, quod virtus dupliciter ſumitur large pro habitu inclinante in actum bonum: & ſtricte pro habitu ponẽte potentiam in vltimo perfectionis debitæ ſuo actui. Sic. n. virtus eſt vltimũ de potentia; & hoc mõ, inquit, fides non eſt virtus, quia non facit euidentem cognitionem, qua natus eſt actus intellectus perfici. Secũdm verò eſt ex eodem arguente contra hunc articulum tripliciter, quòd fides non ſit magis virtus, cum charitate, quã ſine charitate: Primo ex actu, quia aſſentire vero ſupernaturali non eſt perfectius intrinſece cum charitate, quam ſine charitate ergo. Antecedens probatur, qa ex charitate nullam perfectionem pertinẽtem ad cognitionis genus recipit, ſed extrinſecam tantum, puta, eſſe meritorium. Conſequentia patet: quia non ex quacunque perfectione actus pẽſatur virtus, ſed intrinſeca illi. alioquin actus opinionis meritorius fieret, quòd opinio eſſet virtus. Secũdo, & in idem redit, ex habitudine fidei ad charitatem, fides non dependet a charitate, quo ad habitum, quia eſt prior illa: nec quo ad actum, quia non perficitur intrinſece ab illa. ergo non eſt per illam virtus. Tertio, cõtra exemplum literæ, quia non eſt ſimile de virtute morali, & prudentia: qa

D. 606.

In corp. art.

1. 2. q. 109. articul. 2. Et q. 113. Et p. p. q. 104. art. 1.

27

1. 2. q. 65. ar. 4. Et 3. diſt. 23. q. 2. ar. 4. q. 1. & q. 3. art. 1. q. 2. Et verit. q. 14. artic. 3. & 6.

connexæ

Digitized by Google

ſit virtus. Virtus enim ordinatur ad bonum, nam virtus eſt quæ bonum facit habentem, vt dicit Philoſophus in 2.† Ethic. ſed fides ordinatur ad verum. ergo fides non eſt virtus.

¶ 2 Præt. Perfectior eſt virtus infuſa, quàm acquiſita: ſed fides propter ſui imperfectionem non ponitur inter virtutes intellectuales B acquiſitas, vt * patet per Philoſophum in 6. Ethic. ergo multo minus poteſt poni virtus infuſa.

¶ 3 Præt. Fides formata, & informis ſunt eiuſdē ſpeciei, vt † dictū eſt; ſed fides informis non eſt virtus, quia nō habet connexionem cum alijs virtutibus. ergo nec fides formata eſt virtus.

¶ 4 Præt. Gratię gratis datę, & fructus diſtinguuntur à virtutibus: ſed fides enumeratur inter gratias gratis datas. 1. ad Cor. 12. & C ſimiliter inter fructus, ad Gala. 5. ergo fides non eſt virtus.

Sed contra eſt, ꝙ hō per virtutes iuſtificatur. nam iuſtitia eſt tota virtus, vt dicitur in 5.* Ethic. ſed per fidem homo iuſtificatur, ſecundum illud ad Rom. 5. Iuſtificati ergo ex fide, pacem habemus &c. ergo fides eſt virt⁹.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ex * prædictis patet, virtus humana eſt, per quā actus humanus redditur bonus, vnde quicunque habitus eſt ſemper princi D piū boni actus, poteſt dici virtus humana. talis autem habitus eſt fides formata. Cum enim credere ſit actus intellectus aſſentiētis vero ex imperio voluntatis, ad hoc quòd iſte actus ſit perfectus duo requirūtur, quorum vnum eſt vt infallibiliter intellectus tendat in ſuum bonum, quod eſt verum. Aliud autem eſt, vt infallibiliter ordinetur ad vltimum finem, propter quem voluntas aſſentit vero & vtrunq; inuenitur in actu fidei E formatæ. Nam ex ratione ipſius fidei eſt, quod intellectus ſemp feratur in verum, quia fidei non poteſt ſubeē falſum, vt ſupra * habitū eſt. Ex charitate autē quæ format fidem, habet anima, ꝙ infallibiliter volūtas ordinetur in finem bonum, & ideo fides formata eſt virtus. Fides autem informis non eſt virtus, quia etſi habeat perfectionem debitā actus fidei informis ex parte intellectus, non tamē habet perfectionem debitam ex parte voluntatis. Sicut etiam ſi temperantia eſſet in cōcupiſcibili, & prudentia non eſſet in rationali, temperantia non eſſet virtus, vt ſupra * dictum eſt. Sed ad actum temperantię requiritur actus rationis & actus concupiſcentiæ, ſicut ad actum fidei requiritur actus volūtatis, & actus intellectus.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ipſum verum eſt bonum intellectus, cum ſit eius pfectio. Et ideo inquantum per fidem intellectus determinatur ad verum, fides habet ordinem in bonum quoddam, ſed vlterius inquātum fides formatur per charitatem, habet etiam ordinem ad bonum, ſecundum quod eſt volūtatis obiectum.

Ad secundum dicendum quod fides, de qua Philoſ. loquitur, innititur rationi humanæ non ex neceſſitate concludenti, cui poteſt ſubeſſe falſum; & ideo talis fides non eſt virtus. Sed fides de qua loquimur, innititur veritati diuinę, quæ eſt infallibilis, & ita non poteſt ei ſubeſſe falſum: & iō talis fides poteſt eſſe virtus.

Ad tertium dicendum, quòd fides formata, & informis non differūt ſpecie, ſicut in diuerſis ſpeciebus exiſtentes, differunt autem ſicut perfectum & imperfectum in eadē ſpecie; vnde fides informis cum ſit imperfecta, non pertingit ad perfectam rationem virtutis. Nam virtus eſt perfectio quædam, vt dicitur in 7. * Phyſicorum.

Ad quartum dicendū, quòd quidam ponūt, quòd fides quæ connumeratur inter gratias gratis data, eſt fides informis. Sed

connexæ ſunt. Fides autem, & charitas non ſunt connexæ.

¶ Ad primum dubium dicitur, ꝙ arguens deceptus eſt non diſtinguendo inter virtutem intellectualem, & virtutem. Plus enim exigitur ad virtutem intellectualem, quam ad virtutem etiam intellectus. Vnde gratis conceditur, quòd fides non eſt virtus intellectualis: quia non facit euidētiam in intellectu ſpeculatiuo, in quo eſt. Cum hoc tamen ſtat quod eſt virtus intellectus theologica, ponens intellectum in vltima perfectione, quam natus eſt ſupernaturaliter habere in via: quoniā ex natura ſua determinat infallibiliter intellectum ad verum, & bonum ſupernaturale eius obiectum, ac finem quod, eſt vltimum de potētia pro ſtatu iſto. Et propterea fides, vt in litera dicitur, eſt ſimpliciter virtus, & non largo vocabulo.

Lib. 2. Ethic. cap. 6. to. 5.

*Lib. 6. Eth. cap. 13. circa prin. tom. 5.

q. 1. artic. 3.

Art. præced.

¶ Ad euidentiam autē ſecundi dubij ſciendum eſt, quòd cum fides informis non diſtinguatur ſpecie, nec numero à formata, non ſic accipienda eſt diſtinctio non virtutis à virtute in ea, ſicut diſtinguitur habitus non virtus, ab habitu qui eſt virtus, puta, opinio à ſcientia: ſed accipienda eſt ſicut habens ſtatum virtutis diſtinguitur à ſeipſo non habente ſtatum virtutis, ſicut imperfectum diſtinguitur à ſeipſo perfecto. Fides namq; ſine charitate non eſt in ſtatu virtutis ſimpliciter: cum charitate autem eſt in ſtatu virtutis. Et hoc ex actu, & ſubiecto manifeſtatur. ex actu quidem, quia actus pendens per ſe à duobus non eſt perfectus ſimpliciter, niſi vtrumque ſit perfectum: aſſentire autem vero ſupernaturali credendo, pendet ex intellectu, & voluntate. ergo non eſt actus ſimpliciter virtuoſus, niſi tam intellectus, quam uoluntas perfecta ſit. Ex ſubiecto uerò, quia ſubiectum per ſe fidei, eſt intellectus motus a uoluntate. ergo ſubiectum per ſe fidei pfectæ eſt intellectus motus a voluntate perfecta, ut pportionaliter ſibi reſpondeant perfectio & perfectibile.

Lib 5. Ethic. ca. 1. tom. 5.

1. 2. q. 55. artic 3. & 4.

Q. 1. art. 3.

¶ Ad primam autem obiectionem Durādi, negatur antecedēs & dicitur, ꝙ credere ex charitate eſt perfectior actus intrinſece, quam credere non ex charitate. Et cum arguitur, Charitas nihil addit pertinens ad genus cognitionis, reſpondet, ꝙ hoc eſt uerum, ſed non probat probandum, quia credere non A ſignificat actum intellectus abſolute, ſed vt moti a voluntate. Et propterea licet credere, prout ſpectat ad intellectū, non ſit perfectius ſimpliciter, tamen eſt perfectius non per accidens, vt actus opinionis in habēte charitatē, ſed p ſe, quia eſt actus per ſe pendens a voluntate. Et licet charitas, & eius actus extra fidē & eius actum ſint, id tn̄ ꝙ actus fidei ab actu charitatis habet, non eſt extrinſecum ab ip o, ſed cōſtituit ipſum in eſſe virtuoſi actus. Et ſimiliter id, quod ſubiectum fidei, ſcilicet intellectus motus a voluntate, habet a charitate, non eſt extra ſubiectum fidei, ſed conſtituit ipſum in ſtatu ſubiecti virtutis ſimpliciter. Nec eſt ſimile de opinione, & eius actu; quia bonum cōſurgit ex cauſa integra, opinio autē non eſt infallibiliter ad uerum, vt ſolus ſtatus uirtutis ei deſit. Et per hoc patet reſponſio ad ſecūdum: quia fidem quo ad actum intrinſece non dependere a charitate, poteſt dupliciter intelligi. Primo, abſolute: & ſic eſt verum. Secundo, in eſſe perfecto: & ſic eſt falſum. Quemadmodū enim actus temperantiæ quo ad eſſe perfectum intrinſece, dependet a prudentia, quia eſt actus cōcupiſcibilis, vt ſubeſt rationi: ita actus fidei, quo ad eſſe perfectum ſimpliciter, dependet a charitate, quia eſt actus intellectus, vt ſubeſt uoluntati. Et nihil facit ad hoc mutua cōnexio, quam obiicit Durandus. Dependentia in cauſa eſt, non connexio. Per accidēs enim connexio ad propoſitum concurrit. Cum his tamen tene, quòd fides informis eſt virtus ſecundum quid, quia eſt ſemper principium actus boni infra latitudinem intellectus, quia non eſt niſi veri. Quia tamen nō eſt euidentis, ideo non eſt uirtus intellectualis, ſed theologica ſecundum quid, formata autem, ſimpliciter, ut dictum eſt.

1. 2. q. 58. arti. 4. & q. 65. artic. 1.

2. q. 58. ar. 4. & q. 65. ar. 1.

¶ In eodem 5. art. in corpore, & reſponſione ad 2 dubium occurrit ex Scot. in 3. ſenten. diſtinct. 23. uolente, quòd fides infuſa non magis inclinat ex parte habitus in non decipi, quam fides acquiſita: quia non decipi, non ſe tenet ex parte habitus, nec ex parte aſſenſus quem facit, ſed ex parte obiecti, ſecundum quod obiectum, cui aſſentit, uere uel falſe præſentatur habitui inclinanti, ſicut habitus principiorum inclinat ex parte ſui naturaliter in uerū. Et ſi ſit deceptio, hoc ēex obiectis

ctis falſo occurrentibus, & præſentatis intellectui. Sed in propoſito vterq; habitus* inclinat naturaliter, & per modum naturæ præbet aſſenſum. ergo fides infuſa nõ magis iclinat ex parte habitus in non decipi, quam acquiſita.

¶ Ad hoc non niſi cũ admiratione iſtius viri reſpondeo, quòd liquido patet, Non decipi, tenere ſe ex parte habitus ex ipſa differentia inter habitus intellectuales, q ſunt virtutes, & illos qui non ſunt virtutes. Illi.n. quantum eſt ex ſe, inclinant tm̃ in verum, quia ad cognoſcẽdũ eſſe quòd eſt, & non eſſe quod nõ eſt, nec poſſunt inclinare ad actũ oppoſitum: iſti autem ad vtrunque ſe habent, & ideo non ſunt virtutes.

Gloſ. interlinearis ibid.

28 Vnde oppoſitum eſt eius quod arguẽs fingit: quia cognitio, & aſſenſio vera ex merito habitus eſt ex ꝓpria natura ad actũ talem inclinantis. Et ſi contingat decipi, ex habitu illo non ꝓuenit, nec ex obiecto præſentato ſufficienter, cum poſſit intellectus vti habitu virtutis, & nõ adhærere falſæ præſentationi. Falſum enim obiectiue non habet vim coactiuam intellectus ad ſe, ſicut habet verum, quando eſt euidens. Fides ergo infuſa inclinat ad verũ ſupnaturale indeceptibiliter, quia ſm ipſam aſſentiendo, nõ poſſum* falli.

3. diſt. 23. q. 2. art. 4. q. 2. Et 4. diſt. 1. q. 1. art. 2. q. 5. co. Et ver. q. 14. art. 12. Et Ro. 5. lec. 5. & lec. 6. Et ſecundæ cor. 4.

cap. 19. to. 3. Q. 3. art. 1.

¶ Super queſtionis quartę Articu. ſextum.

In titulo artic. 6. eſt ſermo de vnitate per ſe, & ſimpliciter habitus, quæ eſt vnitas ſpeciei ſpecialiſſimæ. Vnitas enim generica eſt ſecundum qd, & vnitas numeralis eſt per accidẽs, hoc eſt, per aliud ſcilicet per ſubiectum.

¶ In corpore articuli dubium ex Scoto in 25. diſt. tertij ſententiarũ occurrit, arguẽ-

hoc non conuenienter dicitur; quia gratiæ gratis datæ, quæ ibi enumerantur, non ſunt communes omnibus membris Eccleſiæ. Vnde Apoſtolus ibi dicit. Diuiſiones gratiarum ſunt. Et iterum. Alij datur hoc, alij datur illud. Fides autem informis eſt communis omnibus membris Eccleſiæ: quia informitas non eſt de ſubſtantia eius ſecũdum quod eſt donum gratuitum. Vnde dicendum eſt, quòd ſumitur ibi pro aliqua fidei excellentia, ſicut pro conſtantia fidei, vt dicit* gloſ. vel pro ſermone fidei. Fides autem ponitur fructus, ſecũdum quòd habet aliquam delectationẽ in ſuo actu ratione certitudinis. Vnde ad Galath. 5. vbi enumerantur fructus, exponitur fides, de inuiſibilibus certitudo.

Articvlvs VI.

Vtrum fides ſit vna virtus.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd non ſit vna fides. Sicut.n. fides eſt donum Dei, vt dr̃ ad Epheſ. 5. ita etiam ſapientia, & ſcientia inter dona Dei computantur, vt patet Iſa. 11. ſed ſapientia, & ſcientia differunt per hoc, quòd ſapientia eſt de æternis, ſcientia vero de tẽporalibus, vt patet per* Auguſtin. 13. de Trinitat. cum ergo fides ſit de æternis, & de quibuſdã temporalibus, videtur quòd non ſit vna fides, ſed diſtinguatur in partes.

¶ 2 Præterea. Confeſſio eſt actus fidei, vt ſupradictum eſt; ſed non eſt vna, & eadem confeſſio fidei apud omnes. nam quod nos confitemur factum, antiqui patres cõfitebantur futurum, vt patet Iſa. 7. Ecce Virgo concipiet. ergo non eſt vna fides.

I ¶ 3 Præterea. Fides eſt communis omnibus fidelibus Chriſti; ſed vnum accidens non poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis. ergo nõ poteſt eſſe vna fides omnium.

K Sed contra eſt, quòd Apoſtolus dicit ad Epheſ. 4. Vnus Dominus, vna fides.

Respondeo Dicendum, q fides, ſi ſumatur pro habitu, dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ex parte obiecti, & ſic eſt vna fides. Obiectũ enim formale fidei eſt veritas prima, cui etiam inhærendo credimus quæcunque ſub fide continentur. Alio modo ex parte ſubiecti, & ſic fides diuerſificatur ſecundum quòd eſt

F diuerſorum. Manifeſtum eſt autem, quòd fides, ſicut & quilibet alius habitus, ex formali ratione obiecti habet ſpeciem, ſed ex ſubiecto indiuiduatur; & ideo ſi fides ſumatur pro habitu quo credimus, ſic fides eſt vna ſpecie, & differens numero in diuerſis. Si vero ſumatur pro eo quod creditur, ſic etiam eſt vna fides, quia idẽ eſt quod ab omnibus creditur, & ſi ſint diuerſa credibilia, quæ communiter omnes credunt, tamen omnia reducuntur ad vnum.

G Ad primvm ergo dicendum, quòd temporalia quæ in fide proponuntur, non pertinent ab obiectum fidei, niſi in ordine ad aliquod æternum, quod eſt veritas prima, ſicut ſupra* dictum eſt. Et ideo fides vna eſt de temporalibus, & æternis; ſecus autem eſt de ſapientia, & ſcientia, quæ conſiderant temporalia, & æterna ſecundum proprias rationes vtrorumque.

H Ad secvndvm Dicendum, quòd illa differentia præteriti, & futuri non contingit ex aliqua diuerſitate rei creditæ; ſed ex diuerſa habitudine credẽtium ad vnam rem creditam; vt etiam ſupra* habitum eſt.

Ad tertivm dicendum, quòd illa ratio procedit ex diuerſitate fidei ſecundum numerum.

Articvlvs VII.

Vtrum fides ſit prima inter virtutes.

Ad septimvm ſic procedítur. Videtur quòd fides nõ ſit prima inter virtutes. Dicitur enim Luc. 9. in* gloſ. ſuper illud. Dico vobis amicis meis; quod fortitudo eſt fidei fundamentum; ſed fundamentum eſt prius eo; cuius eſt fundamentum. ergo fides non eſt prima virtus.

¶ 2 Præterea. Quædam gloſ. dicit ſuper illum pſalmum. Noli æmulari, quod ſpes introducit ad fidem: ſpes autem eſt virtus quædam; vt infra † dicetur. ergo fides non eſt prima virtutum.

¶ 3 Præterea. ſupra* dictum eſt, quod intellectus credentis inclinatur ad aſſentiendum his, quæ ſunt fidei; ex obedientia ad Deũ: ſed obedientia eſt etiam quædam virtus, non ergo fides eſt prima virtus.

¶ 4 Præt. Fides informis nõ eſt fundamentũ; ſed fides formata; ſicut

te contra hoc ſcilicet quòd fides infuſa habet vnitatem ex obiecto primo ſ. Deo. Primo, quia Deus non mouet in ratione obiecti ad cognitionẽ omnium credibiliũ. Secũdo, quia in Deo vt obiecto, non concipiuntur omnia credibilia, vt ex illo deduci poſſint, licet contineat omnia, vt cauſa effectiua omnium.

¶ Ad hæc facile rñdetur, & dr̃, q Deus mouet obiectiue ad credendũ oĩa credibilia, & ſimiliter in ipſo vt obiecto, cõcipiuntur oĩa credibilia, iuxta illud. Creditis in Deũ, & in me credite: quoniam omnia credita reducuntur ad Deum creditũ. & ipſe Deus, vt creditus mouet ad credendũ reliqua, vt aliqualiter dictũ, vt ex primo articulo patet. Nec exigitur ad obiectũ dans vnitatẽ fidei ſic cõtinere omnia, vt ex illo poſſint deduci omnia: quia fides nõ ẽ habitus deductiuus, ſicut ſcientia, ſed creditiuus. vnde nõ ſolum Deus, vt efficiẽs, continet omnia q ſunt fidei, & fidei habitum, ſed obiectiue ſumptus. Sic enim ſignificatur per ly, creditus.

Q. 1 artic. 1.

1. 2. q. 103. articul. 4 & q. 107. artic. 1. ad primum. 1. 2. q. 6. arti. 4. Et 3. diſt. 25. q. 1. art. 5. Et veri. q. 14. art. 2. co. & ad 1. & 2. & articul. 3. ad 4.

¶ Super quæſtionis quartæ Articu. ſeptimum.

29

In titulo articuli ſeptimi, ly inter virtutes, importat virtutes theologales, & morales tantum, de quibus tractatur. De intellectualibus enim vel ſcientia, & arte non eſt quæſtio.

¶ In corpore articuli duorũ occurrit de titulo dicto corporis articuli: quonia aut eſt ſermo de virtutibus moralibus, vt Chriſtiani ſunt, aut boni ſunt. Si de virtutibus chriſtianis, fruſtra ſecunda pars articuli de præcedentibus fidem, quæ conſtituit Chriſtianum, adiungitur. Si de humanis, conſtat q iuſtitia, & temperantia &c. priores fide, directe eſſe poſſunt, vt patet.

*Super illud Luc. 9. eſt gloſ. Ambr. in cuius circulus eſt de exẽplo quo timoris motus excluditur, in fine illius tom. 5. Et Gaſlio. ſuper illud ſpera in domino. Pſal. 36.

Q. 17. art. 2.

*Q. 2. arti. 1. & art. 2. huius queſt. ad ſecundum.

¶ Ad

† Bñ Au. de fide & operib. cap. 10 tom. 4.
Ar. 3 huius quæſt.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ ſermo præſentis articuli eſt de virtutibus ſimpliciter, vt. ſ. ſunt diſpoſitiones perfecti ad optimum ſimpliciter .i. Deum, vt obiectum beatitudinis patriæ cœleſtis, & non vt virtutes in genere, quẽadmodũ in præcedenti libro dictum eſt. Et inter virtutes ſimpliciter oportuit diſtinguere, vt in litera ſit, quòd per ſe fides eſt prior cæteris. Per accidens autem aliquę earum, imꝑfecte tamẽ rõnem virtutis habẽtes, vt aliqualiter diſponunt ad optimũ ſimpliciter, præcedũt vt remouentes prohibens ſit ſic nihil ſuperfluit, & theologus ſermo de virtutibus, formalis inuenitur.

A in † glo. dicitur primæ ad Corint. 13. Formatur autem fides per charitatem. vt ſupra. † dictum eſt. ergo fides à charitate habet, quod ſit fundamentum. charitas ergo eſt maius fundamẽtum, quàm fides Nam fundamentũ eſt prima pars ædificij, & ita videtur quod ſit prior fide.

¶ 5 Præterea. Secundum ordinẽ actuum intelligit̃ ordo habituũ: ſed in actu fidei, actus voluntatis, quem perficit charitas, præcedit actum intellectus, quem perficit

B fides, ſicut cã quæ præcedit effectũ. ergo charitas præcedit fidẽ. nõ ergo fides eſt prima virtutum.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit ad Heb. 11 qđ fides eſt ſubſtãtia ſperãdarũ rerum: ſed ſubſtãtia habet rõnem primi. ergo fides eſt prima īter virtutes.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ aliquid poteſt eſſe prius altero dupliciter. Vno modo ꝑ ſe, alio modo per accidẽs. Per ſe quidẽ inter omnes virtutes prima eſt fides. Cum enim in agibilib⁹

1. 2. q. 34. a. 4. ad pri. & q. 13. art. 3.

C finis ſit principium, vt ſupra * dictum eſt, neceſſe eſt virtutes theologicas, quarum obiectum eſt vltimus finis eſſe priores cæteris virtutibus. Ipſe autem vltimus finis oportet, quòd prius ſit in intellectu, quàm in voluntate; quia voluntas non fertur in aliquid, niſi prout eſt in intellectu apprehenſum. Vnde cum vltimus finis ſit quidem in voluntate per ſpem & charitatem, in intellectu autem per fidem, neceſſe eſt quod fides ſit prima inter omnes virtutes, quia naturalis cognitio non poteſt attingere ad Deum ſecundum quod eſt obiectum beatitudinis, prout tendit in ipſum ſpes & charitas. ſed per accidẽs poteſt aliqua virtus eſſe prior fide. Cauſa enim per accidens, eſt per accidens prior. Remouere autem prohibens pertinet ad cauſam per accidens, vt patet p

Li. 8. tex. 32. tom. 2.

D * Philoſoph in 8. Phyſi. & ſecundum hoc aliquæ virtutes poſſunt dici per accidens priores fide, inquantum remouent impedimenta credendi, ſicut fortitudo remouet inordinatum timorem impedientem fidem: humilitas autem ſuperbiam per quam intellectus recuſat ſe ſubmittere veritati fidei: & idem poteſt dici de aliquibus aliis virtutibus, quamuis non ſint veræ virtutes, niſi præſuppoſita fide, vt patet per * Aug. in lib. contra Iulianum. Vnde patet reſponſio ad primum.

D. 601.
Li. 4. c. 3. tomo 7.

Ad secundum Dicendum, quod ſpes non poteſt vniuerſaliter introducere ad fidem. Non enim poteſt ſpes haberi de æterna beatitudine, niſi credatur poſsibile; quia impoſsibile non cadit ſub ſpe, vt ex ſupra * dictis patet, ſed ex ſpe aliquis introduci poteſt ad

1. 2. q. 40. a. 1.

E hoc, quod perſeueret in fide, vel quòd fidei firmiter adhæreat, & ſecundum hoc dicitur ſpes introducere, ad fidem.

Ad tertium Dicendum, quod obedientia, dupliciter dicitur. Quandoque enim importat inclinationem voluntatis ad implendum diuina mandata, & ſic non eſt ſpecialis virtus. ſed generaliter includitur in omni uirtute, quia omnes actus virtutum caduni ſub preceptis legis diuinæ, vt ſupra * dictum eſt. & hoc modo ad fidem requiritur obedientia. Alio modo poteſt accipi obedientia ſecundum quod importat inclinationem quantum ad implendum mandata, ſecũdum quod habent rationem debiti, & ſic obedientia eſt ſpecialis virtus, & pars iuſtitiæ. Reddit enim ſuperiori debitum,

1. 2. q. 100. ar. 2.

A obediendo ſibi. Et hoc modo obedientia ſequitur fidem, per quam manifeſtatur homini, quod Deus ſit ſuperior, cui debeat obedire.

Ad quartum Dicendũ, ꝙ ad rationem fundamenti nõ ſolum requiritur, quod ſit primum, ſed ẽt quod ſit alijs partibus ædificij connexum. Non .n. eſſet fundamentum, niſi ei alię partes ædificij cohererẽt. Cõnexio autem ſpiritualis ędificij eſt per charitatem, ſecundum illud Col. 3. Super omnia charitatem habentes, quę eſt vinculum perfectionis. & ideo fides ſine chariate, fundamentum eſſe non poteſt, nec tamen oportet quod charitas ſit prior fide. D. 611.

Ad quintum Dicendum, quod actus voluntatis

B præexigitur ad fidem, non tamen actus volũtatis charitate informatus, ſed talis actus præſupponit fidẽ, quia non poteſt voluntas perfecto amore in Deum tẽdere, niſi intellectus rectam fidem habeat circa ipſum.

Articvlvs VIII.

Vtrum fides ſit certior ſcientia, & alijs virtutibus intellectualibus.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quod fides non ſit certior ſcĩa, &

C alijs virtutibus intellectualib. Dubitatio n. opponit̃ certitudini, vñ vr̃ illud eſſe certius, quod minus põt habere de dubitatione, ſicut eſt albius, quod eſt nigro imꝑmiſtius, ſed intellectus, & ſcĩa, & ẽt ſapientia non hñt dubitationem circa ea, quorũ ſunt. Credens aũt interdum poteſt pati motum dubitationis, & dubitare de his quę ſunt fidei. ergo fides non eſt certior virtutibus intellectualibus.

¶ 2 Pręt. Viſio eſt certior auditu, ſed Fides eſt ex auditu, vt dr̃ ad Roma. 10. in intellectu autem, &

D ſcĩa, & ſapientia includitur quędã intellectualis viſio. ergo certior eſt ſcĩa, vel intellectus; quã fides.

¶ 3 Præt. Quãto aliquid eſt ꝑfectius in his, quę ad intellectum ꝑtinent; tãto eſt certius: ſed intellectus eſt perfectior fide, quia ꝑ fidem ad intellectum peruenitur, ſꝫm illud Iſai. 7. Niſi credideritis, non intelligetis, ſꝫm aliã literã. Et * Aug. dicit ẽt de ſcĩa 14. de Trinitate, quod per ſcĩam roboratur fides. ergo vr̃ qđ certior ſit ſciẽ-

E tia, vel intellectus, quàm fides.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Theſ. 2. Cũ accepiſſetis à nobis verbũ auditus, ſ. per fidem, accepiſtis id non vt verbũ hominum, ſed ſicut vere eſt, verbũ Dei, ſed nihil certius eſt verbo Dei. ergo ſcientia non eſt certior fide nec aliquid aliud.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra * dictum eſt, virtutũ intellectualium duæ ſunt circa cõtingẽtia. ſ. prudentia, & ars, quibus præfertur fides in ceritudine, ratione

Li. 14. de trini. c. 1. à medio.

¶ *Super quæſtionis quartæ Articu. octauum.*

In articulo. 8. dubium occurrit ex Durando, in tertio ſententiarum diſtinctione vigeſimatertia, quæſtione quarta, arguente directe contra diſtnctionem in litera factam de certitudine ſecundũ ſe, & quo ad nos applicatam ad propoſitum, quod fides eſt certior ſecundum ſe, intellectu, ſapientia, & ſcientia: Hæc autẽ ſunt certiora quo ad nos. Contra, inquit, primo, quia diſtinctio iſta habet locũ, in obiectis, vt patet ſecundo Metaphyſicæ, non autem in habitibus, & actibus ergo Aſſumptum probatur quo ad ſecundam partem, quia habitus ẽ diſpoſitio habentis, & actus eſt perfectio eius in ordine ad obiectum, non eſt ergo certior habitus aut actus niſi per quẽ obiectum ſit certius habenti, quamuis poſſit dici nobilior ex ſolo obiecto. Probatur hæc ſequela, quia certitudo actus vel habit⁹ penes modum, quem ponit, circa habentem attẽditur, non penes obiectum, vt patet ex proœmio de anima, vbi certitudo diſtinguitur contra nobilitatem obiecti, alioquin coinciderent, & omnis ſcientia nobilior eſſet certior.

30
3. d. 23. q. 4. ar. 2. q. 3. Et 3. contra c. 154. Et veri. q. 10. art. 12. ad 15. Et Io. 4. lect. 5. fin.

¶ Præt. Certius eſt, quod eſt dubio immiſtius: ſed ſcien-

1. 2. q. 57. ar. 4 ad. 2.

tia vere &c. eſt dubio impermiſtior. ergo.

¶ Prętereà Scientia beatorum certior eſt quam noſtra, ſed non ex parte obiecti, quia idem eſt. ergo ex parte modi, quo intellectus attingit Deum. ergo certius eſt ſcire Deum, quam credere Deum, quod eſt contra literam.

Q. 57. art. 2. ad 3.

Lib. 6. Ethi. ca. 2. & 6. & 7. tom. 5.

¶ Ad hæc dicitur, quod iſte bonus homo noluit intelligere rationes terminorum in litera poſitas, & propterea errans in fundamento ruit ex toto. Certitudinem namque ſecundum ſe non diffiniuit author penes obiectum ſed penes cauſam. Et bene dixit, quia commune eſt omni certiori ſecundum ſe ex ſua cauſis eſſe certius. Separata namque à ſua materia ex ſua cauſa formali, vel quaſi cauſa formali, certiſſima dicuntur ſecundum ſe. Habitus autem, & actus certitudinem habent ex ſuis cauſis. Et vt in litera patet non ex certitudine obiectiua fides certior ſecundum ſe dicitur, ſed ex certitudine medij quod cauſat fidem, & actus eius. Vnde ad primum argumentũ dicitur, quòd hæc diſtinctio non ſolum in obiectis, ſed in habitibus, & actibus locum habet. Et ad probationem in contrarium dicitur, quod certitudo habitus, & actus attenditur quandoque penes obiectum, vt patet in litera ex hoc, quod ars, & prudentia quę ſunt circa poſſibile aliter ſe habere, ſunt minus certæ ſcientia & intellectu, habitibus circa neceſſaria: quandoque autem attenditur penes cauſam, & non oportet, quod attendatur ſemper penes modum cognitionis, quem de facto habet cognoſcens. penes modum ſiquidem iſtum attenditur certitudo quo ad nos. Vnde fides infuſa ex meritis proprij medij, ſcilicet

ſuæ materiæ, quia eſt de æternis, quæ non contingit aliter ſe habere. Tres autẽ reliquæ intellectuales virtutes, ſcilicet ſapientia ſcientia, & intellectus, ſunt de neceſſarijs, vt ſupra* dictum eſt. Sed ſciendum eſt, quod ſapientia, & ſcientia, & intellectus, dupliciter dicuntur. Vno modo ſecundum quod ponuntur virtutes intellectuales a philoſopho in 6.* Ethi. Alio modo ſecundum quod ponuntur dona Spiritusſancti. Primo modo, dicendum eſt, quod certitudo poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ex cauſa certitudinis, & ſic dicitur eſſe certius, illud quod habet certiorem cauſam: & hoc modo fides eſt certior tribus prædictis, quia fides innititur veritati diuinæ: tria autem pręd
icta innitũtur rationi humanæ. Alio modo poteſt conſiderari certitudo ex parte ſubiecti, & ſic dicitũ eſſe certius, quod plenius conſequitur intellectus hominis. Et per hunc modũ quia ea quæ ſunt fidei, ſunt ſupra intellectum hominis, non autem ea, quæ ſubſunt tribus prædictis, ideo ex hac parte fides eſt minus certa ſed quia vnumquodque iudicatur ſimpliciter quidem ſecundum cauſam ſuam: ſecundum autem diſpoſitionem, quæ ex parte ſubiecti eſt, iudicatur ſecundum quid, inde eſt, quod fides eſt ſimpliciter certior. ſed alia sũt certiora ſecundum quid ſcilicet quo ad nos. Similiter autem, ſi accipiãtur tria prædicta, ſcendum quod ſunt dona præſentis vitæ, cooperantur ad fidem ſicut ad principiũ, quod præſupponunt, vnde etiam ſecundum hoc fides eſt eis certior.

Ad primum ergo dicẽdũ, quod illa dubitatio non eſt ex parte cauſæ fidei, ſed quo ad nos, in quãtum non plene aſſequimur per intellectum ea, quæ ſunt fidei.

Ad secundum Dicendum, quod cæteris paribus viſio eſt certior auditu, ſed ſi ille à quo auditur, multum excedit viſum videntis, ſic certior eſt auditus, quam viſus. Sicut aliquis paruæ ſcientiæ magis certificatur de eo. quod audit ab aliquo ſcientifico, quam de eo, quod ſibi ſecundum ſuam rationem videtur. Et multo magis homo certior eſt de eo, quod audit a Deo, qui falli nõ poteſt, quã de eo, quod videt propria ratione quæ falli poteſt.

Ad tertium dicendum, quod perfectio intellectus, & ſciẽtiæ excedit cognitionẽ fidei quãtũ ad maiorẽ manifeſtationẽ, nõ tamen quantum ad certiorem inhæſionem, quia tota certitudo in

F intellectus, vel ſcientiæ, ſecundum quod sũt dona, procedit a certitudine fidei: ſicut certitudo cognitionis concluſionum, procedit ex certitudine principiorum. Secundum autem quod ſcientia, & ſapientia, & intellectus, ſunt virtutes intellectuales, innituntur naturali lumini rationis, quod deficit a certitudine, & à verbo Dei, cui innititur fides.

QVAESTIO V.

G *De habentibus fidem, in quatuor articulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandum eſt de habentibus fidem.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum angelus, aut homo in prima ſui conditione habuerit fidem.

¶ Secundo, Vtrum dæmones habeant fidem.

H ¶ Tertio Vtrum hæretici errãtes in vno articulo fidei, habeãt fidem de alijs articulis.

¶ Quarto, Vtrum fidem habẽtiũ vnus alio habeat maiorẽ fidem

Articvlvs I.

Vtrũ angelus, aut homo in prima ſui conditione habuerit fidem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod angelus aut homo in ſua prima cõ
I ditione fidem nõ habuerit. Dicit enim Hugo de ſancto Vict. ĩ ſuis ſentẽtijs, quod quia homo oculũ contemplationis non habet apertum Deum, & quę in Deo ſunt, videre nõ valet, ſed angelus in ſtatu ſuæ primæ conditionis ante cõfirmationẽ, vel lapſum habuit oculum contemplationis apertum. Videbat enim res in verbo, vt Au. dicit in 2. ſuper † Gen. ad literã. Et ſimiliter primus homo in ſtatu innocentiæ videtur habuiſſe oculũ contemplationis apertum. Dicit
K .n.† Hugo de Sancto Victore in ſuis* ſententijs, quod nouit homo in primo ſtatu Creatorẽ ſuum, non ea cognitiõe, qua foris auditu ſolo percipiẽ, ſed ea, quæ intus per inſpirationem miniſtratur, non ea qua Deus mõ a credẽtibus abſens fide quæritur, ſed ea, qua per ſpeciẽ contẽplationis manifeſtius cernebaẽ. ergo hõ, vel angel⁹ in ſtatu primæ cõditionis fidẽ nõ habuit.

¶ 2 Præ. Cognitio fidei eſt ænigmática & obſcura, ſ'm illud 1. ad

veritatis diuinæ, nata eſt certificare magis, quàm lumen naturale: ſed propter excellentiam credibilium nos non ita certificamur. Per habitum ergo vel actum certiorem, ſit obiectum certius eo modo, quo habitus, vel actus eſt certior. Si ſecundum ſe, ſit ſecundum ſe certius: ſi quo ad nos, ſit quo ad nos certior.

¶ Ad ſecundum vero quod author contra ſe primo loco hic facit, patet ex ipſo eodem reſponſio, quod certius ſecundum ſe eſt ſecundum ſe dubio impermiſtius, & certius quo ad nos eſt dubio quo ad nos impermiſtius, cum his tamen ſtat, quod certius ſecundum ſe ſit permiſtius dubio quo ad nos, vt in propoſito accidit.

¶ Ad tertium conceditur, quod ſcire Deum certius eſt, quam credere Deum cæteris paribus, ſed in propoſito nõ ſunt cætera paria, quia ſcire Deum, eſt ex lumine naturali: credere autem Deum, eſt ex veritate diuina, vt proprio medio, & propterea credere Deũ, eſt certius ſecundum ſe, quam ſcire Deum per metaphyſicales demonſtrationes. In patria autem conſtat quòd ſcire Deum eſt per eſſentiam diuinã immediate: & propterea eſt certiſſimũ ſecundum ſe, & quo ad nos.

31 Super q. 2. art. 7. cor. Et 3. q. 1. art. 3. ad 5.

¶ Super Quæſtionis quintæ Articu. primum.

Li. 2. cap. 2. tom. 3.

IN primo articulo quintæ quæſtionis dubium ex Durando in vigeſimatertia diſtinctione, tertij ſententiarum occurrit, quaſi probante, quod in angelis cum gratia viæ non fuerit fides: quia reuelatio facta angelo à Deo immediate de Trinitatis myſterio excludebat rationem fidei. Quod probatur ſic. Angelus ſciebat ſciẽtia excludente fidem,

Li. 1. de Sacram. parte 6. cap. 14.

Deum,

Digitized

Cor. 13. Nunc videmus ꝑ ſpeculũ in ænigmate: ſed i ſtatu primæ cõditionis nõ fuit aliqua obſcuritas neque in homine, neque in angelo, quia tenebroſitas eſt pœna peccati: ergo fides in ſtatu primæ conditionis eſſe non potuit neq; in homine, neque in angelo.

¶ 3 Præterea. Apoſtolus dicit ad Roma. 10. quod fides eſt ex auditu, auditus autem per verbum Dei, ſed hoc locum nõ habuit in primo ſtatu angelicæ cõditionis, aut humanæ, non. n. erat ibi auditus ab alio, ergo fides in ſtatu illo non erat neque in homine, neque in angelo.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtolus dicit ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit: ſed angelus, & homo in ſui prima conditione erant in ſtatu accedendi ad Deum, ergo fide indigebat.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ quidam dicunt, quòd in Angelis ante confirmationẽ, & lapſum, & in homine ante peccatũ, nõ fuit fides propter manifeſtam contẽplationem, quæ tũc erat de rebus diuinis. Sed cum fides ſit argumẽtum non apparentium, ſecũdum Apoſtolum, & per fidem credantur ea, quæ non vident, vt* Augu. dicit, illa ſola manifeſtatio excludit fidei rationem, per quã credit apparẽs, vel viſum id, de quo principaliter eſt fides. Principale autẽ obiectum fidei eſt veritas prima, cuius viſio beatos facit, & fidei ſuccedit. Cum ergo angelus ante confirmationem, & hõ ante peccatum nõ habuerit illã beatitudinem, qua Deus per eſſentiam videtur: manifeſtum eſt, quod nõ habuit ſic manifeſtam cognitionẽ quod excluderet rõ fidei. Vnde quòd non habuit fidem, hoc eſſe non potuit, niſi quod penitus ei erat ignotum id, de quo eſt fides. Et ſi homo, & angelus fuerũt creati in puris naturalibus, vt quidam dicunt, forte poſſet teneri, quod fides nõ fuerit in angelo ante confirmationem, nec in homine ante peccatũ. Cognitio enim fidei eſt ſupra naturalem cognitionẽ de Deo, non ſolũ hominis ſed etiam angeli. Sed quia in primo iam* diximus, quod homo, & angelus creati ſunt cum dono gratiæ, ideo neceſſe eſt dicere, quod per gratiam acceptam, & nondũ cõſummatam fuerit in eis inchoatio quędam ſperatę beatitudinis, quę quidem inchoatur in voluntate ꝑ ſpem, & charitatẽ, ſed in intellectu per fidem, vt ſupra* dictũ

A eſt. Et ideo neceſſe eſt dicere, quòd angelus ante confirmationem habuit fidem, & ſimiliter homo ante peccatum. Sed tamen conſiderandum eſt, quod in obiecto fidei eſt aliquid quaſi formale, ſcilicet veritas prima ſuper omnem naturalem cognitionem creaturæ exiſtens: & aliquid materiale, ſicut id, cui aſſentimus inhærendo primæ veritati. Quãtum ergo ad primum horum, communiter fides eſt in omnibus habẽtibus cognitionem de Deo futura beatitudine nondum adepta, inhærendo

B primæ veritati: ſed quantum ad ea, quæ materialiter credenda proponuntur, quædam ſunt credita ab vno, quæ ſunt manifeſte ſcita ab alio, etiam in ſtatu præſenti, vt ſupra* dictum eſt. Et ſecundum hoc etiam poteſt dici, quod angelus ante confirmationẽ, & homo ante peccatum quędam de diuinis myſterijs manifeſta cognitione cognouerunt, quæ nunc non poſſumus cognoſcere, niſi credẽdo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quamuis dicta Hugo-

C nis de Sancto victore magiſtralia ſint, & robur authoritatis habeãt; tamen poteſt dici, quòd contemplatio, quæ tollit neceſſitatem fidei, eſt contemplatio patriæ, qua ſupernaturalis veritas per eſſentiam videtur. Hanc aũt contemplationem non habuit angelus ante cõfirmationem, nec homo ante peccatum, ſed eorum contemplatio erat altior, quàm noſtra, ꝑ quam magis de propinquo accedentes ad Deum, plura manifeſte cognoſcere poterant de diuinis

D effectibus, & myſterijs quã nos poſſumus. Vnde non inerat eis fides, qua ita quæreretur Deus abſens, ſicut à nobis quæritur. Erat enim eis magis præſens per lumẽ ſapiẽtiæ, quàm ſit nobis, licet nec eis eſſet ita præſens, ſicut eſt beatis per lumen gloriæ.

AD SECVNDVM dicendum, quod in ſtatu primæ conditionis, hominis, vel angeli, non erat obſcuritas culpæ, vel pœnæ, inerat tamen intellectui hominis,

E & angeli quædam obſcuritas naturalis, ſecundũ quod omnis creatura tenebra eſt comparata immẽſitati diuini luminis, & talis obſcuritas ſufficit ad fidei rationem.

AD TERTIVM Dicendũ, quod in ſtatu primæ cõditionis, non erat auditus ab homine exterius loquente; ſed à Deo interius inſpirante, ſicut & prophetæ audiebant, ſecundum illud Pſal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.

Deum non poſſe mẽtiri, & ſciebat notitia excludente fidem Deum ſibi reuelaſſe myſterium Trinitatis ergo angelus ſciebat ſcientia excludẽte fidem, myſterium Trinitatis, & ſimile eſt de alijs reuelatis, ſpectantibus ad fidẽ. ergo non habuit fidem, quamuis haberet gratiam, ſed habebat certitudinem de his quæ ſunt fidei. Aſſumptum pro ſecunda parte probatur ex hoc, quod audiebat Deum inſpirantẽ: & cum ſit pure intellectualis naturæ, videbat ꝙ nullus alius angelus, neq; ꝓprius intellectus, qui loquebatur, ſed Deus ipſe, ſicut etiam ſciebat ſe eſſe in gratia videns in eſſentia ſua illam qualitatem creatam à Deo, & in voluntate charitatem.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ credibilia poſſunt cõſiderari dupliciter. Primo in ſpeciali, & ſic impoſſibile eſt, vt ſint ſimul ab eodem ſcita, & credita. Alio modo in communi ratione credibilis, & ſic, vt in articul. 4. primæ quæſtionis author dixit, poſſunt eſſe ſcita & credita, ſcita, quidem in cõmuni, credita autem in ſpeciali. Sic aũt eſt in propoſito, quia angelus ex reuelatione ſibi a Deo facta de myſterio Trinitatis, non ſcit Deum eſſe trinũ & vnum: quia hoc neque per propriam rõnem naturæ diuinę, neque per effectus ſcit: ſed ſcit Deũ, qui non põt mentiri, ſibi hoc atteſtari, quod eſt ſcire atteſtata à Deo, eſſe credibilia, & nõ ſolũ eſſe credibilia ſed etiã eſſe vera vt atteſtata, quod eſt ſcire ea quæ ſunt fidei ſecundum communem rationem atteſtatorum a Deo, eſſe vera. Hoc autem non excludit fidei rationem, quoniam cum ſcientifica notitia horum, vt induunt rationem credibilis, & atteſtati, ſtat fides eorundem ſecundum proprias rationes: Et hoc eſt

Tracta. 40. in Ioann. à medio co. 9. & lib. 2. qõ. Euange. qõ. 39. in princ. tom. 4.

D. 60.

1. 2. qõ. 62. art. 3. & qõ. 65. art. 4.

Q. 4. art. 5.

quod indubie ex doctrina authoris tenẽdum eſt.

D. 73.

¶ Et ſi contra hoc inſtetur, quia fides eſt argumentum nõ apparentiũ, & cõſequẽter quocunque modo aliqua appareant, ita ꝙ euidentiã habeat de veritate aliquorũ, excluditur ratio fidei ſed intellectus angeli i gratia cognoſcit ita euidenter, ꝙ non põt aliter ſe habere, vera eſſe enuntiata a Deo ſibi. ergo non credit.

¶ Reſpondẽdum eſt vt prius, ꝙ habere euidentiam de veritate aliquorũ, cõtingit dupliciter. Primo, ꝙ videat, ſeu ſciat ipſa enuntiata in ſeipſis eſſe vera, & ſic excludit rõnẽ fidei: ſed nõ eſt ſic in propoſito. Secũdo, ꝙ videat, ſeu ſciat in teſtificante illa eſſe vera, & ſic non excludit fidem: & ita eſt in propoſito.

Q. 1. ar. 5. & q. 2. artic. 4. ad 2.

¶ Sed contra hoc inſtatur, Quia cum dicis, ad excluſionem fidei requiri, ꝙ enunciata ſciantur, vel videantur in ſeipſis, ſeu ſecũdum proprias rationes, hoc poteſt intelligi dupliciter. Primo vt ly, in ſeipſis denotet medium, ſecũdo, vt denotet terminum. Si denotat medium, falſiſſimũ eſt. Nam videns enunciata aliqua in alio, puta in diuina eſſentia tanquam medio, & obiecto primario nõ credit amplius illa, non ergo exigitur ad excluſionem fidei, quod propriæ rationes cognitorum ſint media cognitionis. Si ſecundo modo, verum eſt, ꝙ exigitur ipſum enuntiatũ terminare certitudinalem euidentiam. Sed falſum eſt, quod hoc in propoſito non inueniatur: nam angeli cognitio euidens non ſolum terminatur ad Deum teſtificantem, ſed ad enunciata teſtificata. Scit enim ex illa reuelatione, in diuinis eſſe patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, licet ignoret quid ſit, & breuiter habet euidentiam de quæſtione

An eſt,ſeu Quia eſt,licet ignoret,Quid,ſeu Propter quid.
¶Ad hoc dicendum eſt,quod ly in ſeipſis,ſeu proprijs rationibus,denotat terminum non cognitionis abſolute,ſed vt euidentis,ita quòd denotat terminum euidentiæ.Oportet enim ad hoc,quòd aliquod enuntiatum ſit alicui euidens,quod ſit euidentia terminorũ ad connexioné illorum terminorũ abſolute ſumptorũ,Verbi gratia,Ad hoc ꝙ hoc enuntiatum , Deus eſt trinus perſonaliter, ſit alicui euidens ſiue per ſcientiã,ſiue ꝑ viſioné,ꝙ ꝓpoſito,hoc enũciato intellectui, intellectus videat cõnexioné ꝑdicati cum ſubiecto. Ad hoc.n. terminaťã ſcientia, quàm intellectus, q̃ viſio. Et hoc appellamus ſcire , vel videre ea, quæ ſunt fidei,in ſeipſis,ſeu ſm ꝓprias rõnes . Conſtat auté quod angeli euidentia non aſſequiť hoc. Licet.n. angeli cognitio in hoc excedat noſtram in ꝓpoſito, quod nos habemus fidem & de reuelatis, & de medio,ſ.veritate prima vt reuelante,quia vtrumq; credimus,vt patet ex ſupradictis,angelus aũt de Deo vt reuelante, non habeat fidé , ſed ſcientiã : de reuelatis tamen primarijs ſaltem, vt Trinitate, & beatitudine ſupernaturali fidé habebat. Euidentia.n ſuæ cognitionis terminabatur ad Deũ,vt reuelãtem, & non vltra ꝓcedebat . niſi ad eius correlatiuum,ſ.enunciata, vt reuelata,vt prædictũ eſt. Ex hoc .n.nõ videbat Deũ eẽ trinum,nec beatitudinem ſupernaturalẽ eſſe,ſed credebat:q a Deus,qui nõ põt mentiri,ita dicebat ſibi:Conuictio autem intellectus ex euidẽtia teſtis veri , non ꝑducebat ad viſionem atteſtatorũ ſed ad credendũ, vellet,nollet illa.Vñ de dæmonibus, ex euidẽtia teſtimoniorũ infallibiliũ cognoſcẽtibus fidé Chriſtianã eſſe verá,ſcriptũ eſt,quod credunt,& contremiſcũt . Eſt ergo coactio intellectus ad fidem,nõ quæ eſt virtus,ſed acquiſita.Angeli ſiquidem boni voluntarie adhæſerunt veritati q̃ mali nolentes ſubeſſe præceptori tradenti occulta abſque eorum euidentia,ſuperbo oculo contempſerunt , quaſi indignũ eſſet,vt in tali ſubiectione haberentur.Et ſic manifeſtũ eſt,ꝙ euidentia de Deo vt reuelante,non excludit rõnem fidei : ac per hoc tam angeli,quàm Apoſtoli, velquicunq; euidẽter cognouerunt Deũ n eſſe reuelatorem eorum,quæ ſunt fidei , & nõ poſſe mentiri,non propterea ſine fide fuerunt.quia remanſit fides reſpectu primi obiecti,quod eſt Deus trinus, & beãs ſupernaturaliter.Nec ex his putes me nõ aduertiſſe ad verba literæ dicentis,quod,reſpectu formalis in obiecto fidei,fides ẽ in angelis,& in omnibus,ſed quantum ad materiale eſt diuerſa. Aduerte,quod author in his verbis non vtitur veritate prima vt reuelante,ita ꝙ vt ſic,oportet ipſam ab omnibus habentibus fidem eſſe creditã,ſed vtitur ea vt reuelata,& inter reuelata eſſe quaſi formale.Et ad inſinuandum hoc non dixit,quòd illud formale eſt veritas prima,ſed dixit, ꝙ eſt veritas prima F ſuper omnem naturalem cognitionem creaturæ exiſtens,quaſi diceret,quod Deus ſecundum eam rationem , qua omnem naturalem cognitionem creaturæ excellit,puta,vt trinus, vt beãs ſupernaturaliter,&c eſt quaſi formale in obiecto fidei,ꝙ oportet ab omnibus credi habẽtibus fidem.Quantum vero ad aliqua myſteria differentia eſt . Et inter hæc myſteria vnum eſt, ipſum Deum eſſe eorũ, quæ ſunt fidei reuelatorem.

32 q.d.76. ar.7. cor. Et 3. di. 23.q.3.ar.3. q.1. Et veri. q 14. artic.9. ad 4.

*Ca.5. in 6. tom. 7.

† 1.1.q.64. art. 2.ad 5.

Trac. 89.in Io ante medium ,to.9.

ARTICVLVS II.

Vtrum in dæmonibus ſit fides.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod in dæmonibus non ſit fides. Dicit enim Auguſti.in libro de* Prædeſtinatione ſanctorũ, quod fides conſiſtit in credentium voluntate:hæc aũt voluntas bona eſt G qua quis vult credere Deo. cũ ergo in demonibus nõ ſit aliqua voluntas deliberata bona,vt in primo † dictum eſt,videtur quod in dæmonibus non ſit fides.

¶2 Præterea . Fides eſt quoddam donum diuinæ gratiæ, ſecundum illud Epheſ.2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, donum enim Dei eſt. ſed demones dona gratuita amiſerunt per peccatum. vt dicitur in gloſ.ſuper illud Oſeæ.3.Ipſi reſpiciunt ad deos alienos, & dilexe- H rũt vinacia vuarum.ergo fides in dæmonibus poſt peccatum non remanſit.

¶3 Præterea . Infidelitas videtur eſſe grauius peccatũ inter peccata,vt patet ꝑ * Auguſtinum ſuper illud Ioanne.Si non veniſſem , & locutus eis non fuiſſem,peccatũ, nõ haberent:nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo:ſed in quibuſdam hominibus eſt peccatum infidelitatis. ſi ergo fides eſſet in dæmonibus,aliquo- I rum hominum peccatũ eſſet grauius peccato dæmonum: quod videtur eſſe inconueniens . non ergo fides eſt in dæmonibus.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iac.2.Demones credunt, & contremiſcunt.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut ſupra* dictũ eſt,Intellectus credentis aſſentit rei creditæ,non quia ipſam videat vel ſecũdum ſe,vel per reſolutionem ad prima principia per authoritatem G quia conuincitur per authoritaté diuinam aſſentire his quæ non videt,& propter imperium volũtatis mouentis intellectum , & obedientis Deo. Quod autem voluntas moueat intellectum ad aſſentiendum,poteſt cõtingere ex duobus.Vno modo ex ordine voluntatis ad bonum,& ſic credere eſt actus laudabilis.Alio modo, quia intellectus conuincitur ad hoc, quod iudicet eſſe credendum his quæ dicuntur,licet non conuincatur per euidentiam rei, ſicut ſi aliquis propheta prænuntiaret in ſer- H mone Domini aliquid futurum, & adhiberet ſignum mortuum ſuſcitando,ex hoc ſigno cõuinceretur intellectus videntis,vt cognoſceret manifeſte hoc dici a Deo, quia nõ mentitur,licet illud futurum quod prædicit , in ſe euidẽs nõ eſſet,vnde per hoc ratio fidei non tolleretur. Dicendum eſt ergo quod in fidelibus Chriſti laudatur fides ſecundum primũ modum & ſm hoc non eſt in dæ- I monibus.ſed ſolum ſecundo modo. Vident enim multa manifeſta indicia,ex quibus ꝑcipiũt doctrinam Eccleſiæ a Deo eſſe:quãuis ipſi res ipſas,quas Eccleſia docet

Q 1.ar. 1.& q.1.ar.4.

¶ Super quæſtionis quintæ Articu. ſecundum.

IN articulo ſecũdo eiuſdem quintæ quæſtionis in reſponſione ad ſecundũ, dubium duplex ex Durãdo,vbi ſupra, & re ipſa occurrit.Primo, An idẽ ſit iudiciũ de demonibus, & hominibus dãnatis quoad habendũ fidem.Scd'o quantum valeat rõ literę allata ad ſuſtinẽdum quod in dæmonibus non ſit fides informis Rõ primi dubij eſt, quia in hominibus dãnatis abſque peccató contra fidé, quam vſque ad mortem tenuerunt, remanet fides informis : alioquin non diſtinguerentur ab infidelibus, & habitus corrũperetur ſine corruptiuo:quoniã nulla apparet cauſa corruptiuis. Fides enim informis ſtatui damnationis non repugnat, cũ D.607. fides ſit etiam præteritorum , & malorũ, vt Auguſtinus dicit in Enchiridio. Et author inferius in quæſtione 18. articulo 2. negans ſpem in damnatis, ſuſtinet in eis fidem informem.

¶Secundi autem dubij rõ eſt,quia inclinatio ad opus bonum non repugnat damnationis ſtatui. Quod ex eo patet quia in eis remanet ſynderesis inclinans ad bonum. Non igiť ex hoc, ꝙ fides informis inclinat ad credendum ſecundum aliquem affectum boni remouenda eſt à dæmonibus. Sed ſicut volũtas eorum obſtinata cæteris actibus apponit malam aliquam cõditionem, ita & huiuſmodi habitus actui apponit.

¶Ad primum dubium dr̃,quod ſm authoris doctrinam, nullam inuenio differentiam inter homines damnatos, & dæmo- K nes quo ad propoſitum: & ratio in litera inducta æqualiter locum habet in vtriſque Et propterea ſicut à dæmonibus negatur fides informis,hoc in loco,ita à damnatis intelligitur negari . Diſtinguuntur autem in inferno fideles ab infidelibus charactere indelebili remanente,& pœna maiori cæteris paribus,& demum ſigniculo maculæ pollutæ fidei ſuſceptæ. Corrumpitur autem , ſeu deſinit eſſe fides informis propter ſtatũ in termino ſimpliciter Quod dico propter exiſtentes quodammodo in via,& quodammodo in termino:vt olim Patres erãt in limbo,& modo quidam fideles ſunt in purgatorio Status enim termini ſimpliciter opponitur fidei,ratione actus vel poſitiue:vt ſtatus patriæ rõne viſionis beatæ,qua ponit: vel negatiue,vt ſtatus inferni rõe actus ꝓprij fidei illic impoſſibilis exiſtentis.n.rõnabile é,vt Deus ſubtrahat habitũ fidei infuſæ adueniẽte ſtatu

ve ſtatu, in quo non poteſt amplius exire in actum. Ratio autem huius, quæ in ſecundo dubio diſcutitur, eſt: quia inclinat non ſolum ad credẽdũ (dæmones enim credunt) ſed quia inclinat ad credendum ſecundum aliquem affectum boni, non naturalis, ſed gratuiti. Licet enim in damnatis naturalia integra, & gratuita indeſebilia, vt characteres, perſeuerent: virtutes tamen affectum bonum conſtituentes, nec acquiſitæ, nec infuſæ perſeuerant: quia plenitudini malitiæ, & miſeriæ eorum inconuenit affectus boni gratuiti. Et licet voluntas mala poſſit conditionem malam actui fidei informis apponere, qua fieret malus ſimpliciter, vt patet in viatoribus, ſi quis acciperet fidem Chriſti non vt bonus eſſet, ſed vt poſſet tyrannus eſſe; hæc tamen appoſitio non aufert illum affectũ boni gratuiti, qui in damnatis non inuenitur: licet in eis affectus boni naturalis inueniatur, maculatus tamen appoſita mala conditione, ab obſtinata uoluntate. Fides namque eſt ꝑfectio intellectus nõ abſolute, ſed vt moti à uoluntate affecta ad bonum ſupernaturale. Actus autem, q in damnatis erunt reſpectu beatitudinis amiſſæ, Trinitatis offenſæ &c non ſunt actus fidei infuſæ, ſed cognitionis acq. ſitæ ex illa, vel fidei coactę, vt de dęmonibus in litera dicitur. Nec author inferius ſuſtinet fidem in damnatis, ſed comparatiuam illam, Magis poteſt eſſe fides informis in damnatis, quàm ſpes. Hæc enim comparatiua eſt vera, quia ſpei obiectum reſpectu damnatorum nõ ſal natur: fidei autem obiectum ſaluatur reſpectu eorum. Et qđ hæc ſit vera intentio eius, patet, quia tractat ibi illam authoritatem, Dæmones credunt & contremiſcunt. Nec magis de hominibus, quàm de dæmonibus loquiť, à qbus abſtulerat paulo ante fidem, quamuis hoc ſigno non ſit opus: quia verba ſua non niſi comparationem ſignificant.

33 3.d.23.quo[.]2.art.3.q[.] Et veri.q.14.ar.10.ad 10.Et quol.6.q.4.ar.1.

non videant, puta, Deum eſſe trinum vnum, vel aliquid hmôi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dæmonum fides eſt quodammodo coacta ex ſignorũ euidentia, & ideo non pertinet ad laudem voluntatis ipſorum, quod credunt.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quòd fides quæ eſt donum gratiæ, inclinat hominem ad credendum ſecũdum aliquem effectum boni, etiam ſi ſit informis. Vnde fides, quæ eſt in dæmonibus, non eſt donum gratię, ſed magis cogũtur ad credendum ex perſpicacitate naturalis intellectus.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ hoc ipſum dæmonibus diſplicet, ꝙ ſigna fidei ſunt tam euidentia, vt per ea credere compellantur: & ideo in nullo malitia eorum minuitur per hoc, quod credunt.

ARTICVLVS III.

Vtrum qui diſcredit vnum articulum fidei, poſſit habere fidem informem de alijs articulis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ hæreticus, q diſcredit vnũ articulũ fidei poſſit habere fidem informem de alijs articulis. Nõ.n. intellectus naturalis hæretici eſt potentior, q̃ intellectus catholici: ſed intellectus catholici indiget adiuuari ad credẽdũ quęcũq; articulum fidei, dono fidei, ergo videtur ꝙ nec hæretici aliquos articulos fidei credeř poſſint ſine dono fidei informis.

¶ 2 Præt. Sicut ſub fide cõtinenť multi articuli fidei, ita ſub vna ſciẽtia, puta, Geometria, cõtinẽť multæ cõcluſiones. ſed homo aliquis poteſt habere ſciẽtiã Geometriæ circa quaſdã geometricas concluſiones, alijs ignoratis. ergo hõ aliquis põt habere fidẽ de aliquibus articulis fidei, alios nõ credendo.

¶ 3 Præt. Sicut homo obedit deo ad credendum articulos fidei, ita etiam ad ſeruanda mandata legis: ſed homo poteſt eſſe obediẽs circa quędã mãdata, & nõ circa alia, ergo põt habere fidẽ circa quoſdam articulos, & non circa alios.

SED CONTRA eſt. Sicut pctm̃ mortale contrariatur charitati, ita diſcredere vnũ articulũ cõtrariatur fidei: ſed Charitas nõ remanet in homine poſt vnum peccatum mortale, ergo neq; fides poſtquã diſcredit vnum articulum fidei.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ in hæretico diſcredente vnũ articulum fidei, nõ manet fides neq;
A formata, neq; informis. Cuius rõ eſt, quia ſpẽs cuiuſlibet habitus dependet ex formali rõne obiecti, qua ſublata, ſpẽs habitus remanere non põt. Formale aũt obiectũ fidei eſt veritas prima, ſm ꝙ manifeſtať in ſcripturis ſacris, & doctrina Eccleſiæ, q̃ procedit ex veritate Prima. Vnde quicunq; nõ inhęret ſicut infallibili, & diuinæ regulæ, doctrinę Eccleſiæ, quę ꝓcedit ex veritate prima in ſcripturis ſacris manifeſtata, ille non hẽt habitũ fidei: ſed ea, q̃ sũt fidei, alio mõ tenet, q̃ p fidẽ. Sicut ſi aliqs tenet
B mente aliquã concluſionẽ, nõ cognoſcens mediũ illius demonſtrationis, manifeſtũ, eſt ꝙ non habet eius ſciam, ſed opinionem ſolum. Manifeſtũ eſt aũt ꝙ ille, qui inhæret doctrinæ Eccleſiæ, tãquam infallibili regulæ, omnibus aſſentit, quæ Eccleſia docet, alioquin ſi de his, quæ Eccleſia docet, quæ vult tenet, & quæ nõ vult, nõ tenet, nõ iã inhæret Eccleſię doctrinæ ſicut infallibili regulæ, ſed propriæ voluntati. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ hæreticus, qui pertinaciter diſcre
C dit vnũ articulũ fidei nõ eſt paratus ſequi in omnibus doctrinam Eccleſiæ. Si.n. non pertinaciter, iã non eſt hæreticus ſed ſolũ errans. Vñ manifeſtum eſt quod talis hæreticus circa vnum articulũ, fidem d non habet de alijs articulis, ſed opinionem quandam ſecundum propriam uoluntatem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alios articulos fidei de quibus hæreticus non errat, non tenet, eodem modo, ſicut tenet
D eos fidelis. ſ. ſimpliciter inhærendo primæ veritati, ad quod indiget homo adiuuari per habitum fidei ſed tenet ea, quæ ſunt fidei, ꝓpria voluntate, & iudicio.

AD SECVNDVM dicendum, quòd in diuerſis concluſionibus vnius ſciẽtiæ ſunt diuerſa media, ꝑ quæ ꝓbanť, quorũ vnũ põt cognoſci ſine alio. Et iõ hõ põt ſcire quaſdã cõcluſiones vnius ſciẽtiæ ignoratis alijs, ſed omnibus articulis fidei inhæret fides ꝓp vnũ medium. ſ. propter veritatem primã
E propoſitam nobis in Scripturis ſecundum doctrinam Eccleſiæ intelligentis ſane: & ideo qui ab hoc medio decidit, totaliter fide caret.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ diuerſa præcepta legis poſſunt referri vel ad diuerſa motiua ꝓxima & ſic vnũ ſine alio ſeruari põt: vel ad vnũ motiuũ primũ, ꝙ eſt perfecte obedire Deo, à quo decidit q cunq; vnum præceptũ tranſgreditur, ſecundum illud Iac. 2. Qui offendit in vno factus eſt oĩm reus.

¶ Super quæſtionis quintæ Articu. tertium.

IN articulo tertio, eiuſdem quintæ quæſtionis duo magna occurrunt dubia. Vnum eſt, Quomodo intelligitur, quod doctrina eccleſiæ ſit infallibilis regula, ita vt recedens ab ipſa, recedat à rõne formali obiecti fidei. Sed q̃a hoc declaratum eſt in quæſtionis primæ articulo primo, in dubio tertio & quarto, non eſt opus replicatione, ſed additione. Eſt ſiquidem Eccleſiæ regula in proponendo, & in explicando credenda, diuinam veritatem reuelatricem modificans quo ad hoc, ſaltẽ nobis. Et propterea recedens à cõditione modificante rationẽ formalem, ſ. veritatem diuinam reuelatricẽ, recedit à ratione formali obiecti fidei. Et ſic non ſolum recedit à ratione formali obiecti fidei, recedens à regula Eccleſiæ, propterea quia recedit ab vno articulo reuelato, vt ſuperius diximus: ſed etiam quia recedit à conditione, ſeu modo rationis formalis obiecti reſpectu noſtri. Et hoc plano ſenſui literæ reſpondet. Nam ponit veritatem primam in Scripturis, & doctrina Eccleſiæ, rationẽ formalem fidei. veritatem primam quidem, vt ipſam rationem credendi manifeſtationem. autem Scripturæ & Eccleſię vt cõditionẽ, qua veritas prima, ꝓponit, & explicat ſeipſam, & alia credenda. Huiuſmodi aũt conditiones licet reſpectu fidei ſimpliciter nõ ſint de D. 604.

integritate formalis obiecti fidei, vt patet de fide primi hominis, ſi in æternum fuiſſet ſolus, & de fide angelorũ in ſua via, ſunt tamen de integritate obiecti formalis fidei noſtrę.

¶ Secundum dubium eſt ex Durando in 3. ſenten. diſt. 23. q. 5. art. 2. ſuſtinere nitente, ꝙ in hæretico remaneat fides informis. Primo, quia admiſſio vnius contrarij habitui ſtat cum habitu. ergo admiſſio alicuius contra fidẽ, ſtat cum habitu fidei.
34 Antecedens manifeſtatur inductiue. & in habitibus intellectualibus patet in ſcientia, cuius error in vna cõcluſione nõ corrumpit habitum. Et in moralibus vna iniuſtitia non corrũpit habitum iuſtitię, & ſimile eſt in alijs. Conſequentia vero probatur: quia par eſt ratio de omnibus habitibus, qui poſſunt eſſe informes. Commune namque eſt omni habitui refutare contraria, & non neceſſitare habẽtem illum ad refutationẽ contrarij, ſed inclinare tantum ad hoc. Secũdo quia hæreticus aſſentit his, quæ tenet de fide vt prius. ergo habet eundem habitum. Antecedens patet, quia propter authoritatem diuinã aſſentit, quamuis erret in expoſitione alicuius ſcripturę.

3. di. 25. q. 3. ar. 2. q. 4.

Art. præced.

Q. 1. art. 7.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ Durandus fundauit phantaſiam hanc nolens intelligere: quãtum apparet: quoniã non examinat rationem literæ, quæ ſuper formali ratione obiecti, & illius negatione fundatur. Contraria quippe materialiter poteſt habitus virtutis compati, ſed contraria formaliter, impoſſibile eſt quòd compatiatur, niſi res ſine ſua ſpecie eſſe poſſit, qđ non eſt intelligibile. Quicquid ergo aufert rationem formalem habitus ab habẽte, neceſſario aufert habitum: nec poteſt remanere niſi æquiuoce, & per accidens, vt contingit in habitibus acquiſitis.

12. q. 53. ar. 1. & 2 & q. 133. art. 4.

Q. 1. art. 1.

¶ Ad primum ergo in oppoſitum dicitur, quod loquendo de contrario formaliter, negatur antecedens. Et ad probationem de ſcientia dicitur, quod falſum aſſumitur, qđ in errore vnius concluſionis interueniat contrarietas formalis reſpectu medij ſcientiæ, ſed reſpectu medii proprij huius concluſionis. Aliud enim eſt medium ſciẽtiæ, & aliud eſt medium propriũ huius concluſionis: niſi erraretur in prima concluſione. Tunc enim deperderetur habitus, quia medium primæ eſt mediũ ſimpliciter, ſuper quod cætera fundantur. Non ſic autem eſt F in fide, quoniam vt in litera dicitur, vnum & idem eſt mediũ aſſentiendi omnibus. Et propterea error in medio vnius, eſt error in medio ſimpliciter ipſius fidei.

¶ Ad id vero quod de habitibus moralibus acquiſitis aſſertur, dicitur primo quòd falſum eſt, quod remaneat virtus iuſtitię cum actu iniuſtitię formaliter: quoniam non manet ratio formalis eiuſdem, licet remaneat habitus, q fuit virtus iuſtitiæ, & ſic remanet ęquiuoce. Sicut æquiuoce remanet habitus ſcientiæ obliuioni tradito medio per quod ſcitur, vt medio efficaci ad ſciendum, quamuis maneat memoria medij. Non enim ſcit immemor demõſtrationis. Dicitur ſecundo, quod habitum iuſtitiæ manere cum actu iniuſtitię formaliter, eſt per accidens, quia, ſcilicet ex tot actibus eſt firmatus, vt non ſtatim vnico actu corruat, per ſe enim non habet, qđ remaneat. Et propterea habitus infuſi, quibus non eſt annexũ hoc accidens deſinũt adueniente quocunque actu contrario formaliter. Et quia fides eſt habitus infuſus, in hoc differens ab acquiſitis: ideo arguere ab acquiſitis, ad infuſos, quo ad hoc, eſt fruſtra niti. Nec errare ex ignorãtia in Scriptura, eſt admittere contrariũ fidei formaliter, niſi adſit pertinacia contra ſenſum Eccleſiæ, quod iam non ex ignorantia, ſed voluntaria obſtinatione fit.

Q. 4. art. 6.

Q. 4. arti. 2. & q. 2. art. 1. & 2.

Articulus IIII.

Vtrum fides poſſit eſſe maior in vno quàm in alio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ fides nõ poſſit eſſe maior in vno, quam in alio. Quantitas enim habitus attenditur ſecundũ obiecta, ſed quicunque habet fidẽ. credit oĩa quæ ſunt fidei, quia qui deficit ab vno totaliter amittit fidẽ, vt ſupra* dictũ eſt, ergo videt, ꝙ fides nõ poſſit eſſe maior in vno, quã in alio. G

¶ 2 Præt. Ea quæ ſunt in ſummo, nõ recipiunt magis, neque minus ſed ratio fidei eſt ſummo, requiritur. n. ad fidẽ ꝙ homo inhæreat primæ veritati ſuper omnia. ergo fides non recipit magis, & minus.

¶ 3 Præterea. Ita ſe habet fides in cognitione gratuita, ſicut intellectus principiorum in cognitione H naturali: eo quod articuli fidei sũt prima principia gratuitę cognitionis vt ex* dictis patet: ſed intellectus principiorũ æqualiter inuenitur in omnibus hominibus. ergo & fides æqualiter inuenitur in omnibus fidelibus.

SED CONTRA. Vbicunque inuenitur paruum & magnum, ibi inuenitur maius & minus, ſed in fide inuenitur magnum & paruũ. Dicit enim Domin' Petro, Mat. 14. Modicæ fidei, quare dubitaſti? I Et mulieri dixit Math. 15. Mulier magna eſt fides tua. ergo fides poteſt eſſe maior in vno, quã in alio.

RESPONDEO Dicẽdum, quod ſicut ſupra* dictum eſt, quãtitas habitus ex duobus attẽdi poteſt, vno mõ ex obiecto: alio mõ ſecundum participationem ſubiecti. Obiectum autem fidei poteſt dupliciter conſiderari: vnõ modo ſm formalem rationẽ, alio mõ ſecundum ea, quæ materialiter credenda proponuntur. Formale aũt obiectum fidei eſt vnum, & ſimplex, ſ. veritas prima, vt ſupra* dictum eſt. vnde ex hac parte fides non diuerſificatur in credentibus ſed eſt vna ſpecie in omnibus, vt ſupra* dictum eſt, ſed ea, quæ materialiter credenda proponuntur, ſunt plura, & poſſunt accipi vel magis, vel minus explicite: & ſm hoc poteſt vnus homo plura explicite credere quam alius: & ſic in vno poteſt eſſe maior fides, ſecundum maiorem fidei explicationẽ. Si vero conſideretur fides ſecundum participationẽ ſubiecti, hoc contingit dupliciter. Nã actus fidei procedit ex intellectu, & ex voluntate. vt ſupra* dictum eſt. Põt ergo fides in aliquo dici maior, vno modo ex parte intellectus, ꝓpter maiorem certitudinem, & firmitatem: alio modo ex parte volũtatis, propter maiorem promptitudinem, ſeu deuotionem, vel cõfidentiam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ille qui ptinaciter diſcredit aliquid eorũ, quæ ſub fide cõtinenẽ, non hẽt habitum fidei, quẽ tamen habet ille, qui non explicite credit omnia, ſed paratus eſt omnia credere. Et ſecundum hoc ex parte obiecti vnus habet maiorem fidem, quàm alius, inquãtum plura explicite credit, vt dictũ eſt.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ de ratione fidei eſt, vt veritas prima omnibus præferatur, ſed tamen eorum qui eam omnibus ꝑferũt, quidam certius, & deuotius ſe ei ſubijciunt, quàm alij, & ſecundum hoc fides eſt maior in vno, quàm in alio.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ intellectus principiorum cõſequitur ipſam naturam humanã, quæ æqualiter in omnibus inuenitur, ſed fides conſequitur donum gratiæ, quod nõ eſt æqualiter in omnibus, vt ſupra* dictũ eſt, vndẽ nõ eſt eadẽ rõ. Et tamẽ ſecundũ maiorẽ capacitatem intellectus, vnus K magis, vel minus cognoſcit veritatem principiorum, quàm alius.

¶ *Super quæſtionis quintæ Articulum quartum.*

IN articulo quarto eiuſdem quintæ quæſtionis in reſponſione ad vltimum nota, quod illa verba, q̃ in litera ab authore afferuntur; Secũdum maiorem capacitatem intellectus, vnus magis, vel minus cognoſcit veritatem principiorum, quam alius, dupliciter intelligi poſſunt. Primo reſpectu ipſius veritatis principiorum in ſeipſis; ſecundo reſpectu eiuſdem, vt continet in ſe veritatem aliorum, vt cauſa effectum continet virtualiter. & vtroq; modo verificari poteſt. Nam ſicut eandem albedinem, cæteris paribus, melius videt ille, qui eſt acutioris viſus. ita eadem principia formaliter ſumpta, magis videt perſpicacior intellectus, & eadem virtualiter ſumpta magis penetrare cõſtat nobilius ingenium, euidatum eſt ex eis inuenire, & videre veritatem concluſionum.

1. 2. q. 112. arti. 4.

¶ Super

Digitized by Goo

¶ Super quæſtionis ſextæ Articulum primum.

IN tit.1.q.6.nota, ꝙ quæſtio eſt de fide ſimpliciter & abſolute, & non ſic, vel ſic, vt patet ex litera ſequentis articuli.

¶ In corpore articuli dubium occurrit, An aſſentire his quæ ſunt fidei, eleuet hominem ſupra naturā ſuam. Si nanque hoc aſſeritur, iam certitudo non fidei, ſed experimentalis habebitur de habitu fidei nobis infuſo ex iſto actu, quem experimur in nobis. Et rurſus doctrina ſuperius habita in præcedenti libro ruit, & experientia cōprobari poteſt oppoſitum, vt dicunt durandus in ſecundo ſententiarum diſt.28.q.1.artic 1.& Scot.in diſt.23. tertij ſententiarum qō.1 Si autem hoc negatur, ruit ratio literæ.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ ſicut fides ſumitur dupliciter ſcilicet ſimpliciter & ſecundum quid, ita actus proprius eius, qui eſt aſſentire his, quę ſunt fidei. Fides enim ſimpliciter loquendo, eſt virtus theologica, ac per hoc cum de ipſa abſolute eſt ſermo, de ipſa, vt virtus ē theologica, intelligendus, eſt. Cum autem iam determinatum ſit, ꝙ fides non niſi formata eſt virtus, liquido patet, ꝙ idem eſt loqui de fide abſolute, & de ea, vt virtus theologica & formata: & propterea non ſunt immiſcenda huiuſmodi ſermoni ea, quæ conueniunt fidei ſecundum quid, vt mortuæ. Et ſimiliter diſtinguendum eſt de actu fidei, qui eſt aſſentire, quoniam poteſt ſumi dupliciter ſcilicet quantum ad ſubſtantiam operis. & quantum ad modum vt.ſ. ex fide ſit. Et dicendum eſt, quòd cum hic ſit ſermo de fide ſimpliciter, ac per hoc de fide, vt eſt virtus theologica. vt etiam ipſa Apoſtoli auctoritas inducta teſtatur, ſcilicet Gratia eſtis ſaluati per fidem &c. vbi effectum fidei ponendo, ſaluationem manifeſtat, quòd non mortuam ſed viuam fidem appellat ſimpliciter, & abſolute fidem, quā dicit eſſe donum Dei, conſequens eſt, ꝙ de aſſenſu modificato & non quātum ad ſolam ſubſtantiam operis loquitur litera. Huiuſmodi autem aſſenſum conſtat eleuare hominem ſupra hominis, & angelorum et naturam, Et propterea author abſq; probatione alia peranſiuit, ſequentis articuli diſcuſſioni referuans, an fides informis ſit donū Dei, in quo non ex actu fidei informis, ſed aliunde arguens, confirmat hanc eſſe mentem ſuam:

¶ Sed hæc nihil o fuga potius eſt, ꝙ expoſitio literæ, quia litera ex proprijs fidei procedit, vt patet intuēti uēs eius cās in litera allatas, immo, vt ex ſequenti patet articulo, hic eſt ſermo de fide ſimpliciter, & non de fide, vt eſt virtus ſimpliciter, aut informis. Fides ſimpliciter, & perfecta ſimpliciter, perfectione fidei, non perfectione virtutis ex hoc, ꝙ eſt fides, abſtrahendo à formatione, vel non formatione charitatis, vt in corpore ſequētis articuli, & in reſponſione ad primum dr̄. Dicendum eſt ergo, ꝙ actꝰ fidei, hoc eſt, aſſentire veritati primæ ſm̄ ſcripturas & ſenſum Eccleſię, eleuat hominē ſupra ſuā naturā, & hoc qui negat, ꝓpriā ignorat vocem. Nam actus ille ex nulla naturali cognitione, ex nullo naturali appetitu, natus eſt ſeq, ſed ex appetitu beatitudinis ęternæ, & ex adhæſione ad Deum ſupernaturaliter reuelātem, & conſeruātē Eccleſiam ſuam. Et hoc experimur, nec eget probatione Sed ex hoc nō ſequit, ergo experimur habitum in nobis fidei infuſæ, vt obiectio infert. Sed ex hoc credemus rōnabiliter in nobis eſſe habitū fidei infuſum ſicut dolere de peccatis ꝓp Deū crucifixū, beante in patria, eſt actus eleuans hominē ſupra ſuā naturā, & credimus ꝙ ſit ex pœnitētia infuſa à Deo, nō tñ hoc ſcimus. Et ſimiliter ire deuote ad cōionē poſt ꝓbationē ſui &c. eſt actus ſupra naturā humanā, & credimus, qđ ſit ex diuina charitate eiā infuſa: & tñ hoc neſcimus. Aliud eſt ergo dicere quod experimur in nobis actus excedētes naturam humanam, & aliud quòd experimur propterea in nobis infuſos habitus illorum principia, aut Deum. Primum aſſūmat litera, non ſecundum. Et per hęc patet reſponſio ad omnia obiecta.

. 35
.contra 6.
54. princi.
it verit qō.
8.ar.3.cor.
t opuſc. 1.
pit. 31. Et
pn. 2. le.3
i. 14. c. 1.
medio, to
o 3.

2.5. in fin.
on 6.

In corp. & q.2.ar.3.

QVAESTIO VI.

De cauſa fidei, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de cauſa fidei.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, Vtrum fides ſit homini infuſa a Deo.

¶Secundo, Vtrum fides informis ſit donum Dei.

ARTICVLVS I.

Vtrum fides ſit homini a Deo infuſa.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ fides non ſit homini infuſa a Deo. Dicit enim Aug. 14. de Tri. ꝙ per ſciētiā gignit in nobis fides, nutritur, defenditur, & roboratur, ſed ea, quæ per ſcientiam in nobis gignuntur magis videtur acquiſita eſſe, quā infuſa ergo fides nō videtur in nobis eſſe ex infuſione diuina.

¶2 Præt. Illud, ad quod hō pertingit audiendo, & videndo, videtur eſſe ab homine acquiſitū, ſed homo pertingit ad credendum, & videndo miracula, & audiendo fidei doctrinam, Dicitur.n. Ioan.4. Cognouit pater quia illa hora erat in qua dixit eis Ieſus, & domus eius tota. Et Rom. 10. dicitur, quòd fides eſt ex auditu. ergo fides habetur ab homine tāquam acquiſita.

¶3 Præt. Illud ꝙ cōſiſtit in hominis volūtate, ab homine pōt acquiri: ſed fides cōſiſtit in credētiū voluntate, vt Aug. dicit in lib. de Prædeſtinatione ſanctorū. ergo fides pōt eſſe ab homine acquiſita.

SED CONTRA eſt, quod dicit ad Ephel. 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & non ex vobis, ne quis glorietur: donum.n. Dei eſt.

RESPONDEO Dicēdū, ꝙ ad fidem duo requirūtur: quorū vnū eſt, vt homini credibilia proponātur, ꝙ requiritur ad hoc, ꝙ homo aliquid explicite credat. Aliud aūt ꝙ ad fidem requiritur, eſt aſſenſus credētis ea, q̄ ꝓponuntur. Quātū ergo ad primū horū, neceſſe eſt ꝙ fides ſit a Deo. Ea.n. q̄ ſunt fidei, excedunt rōnē humanā. vnde non cadūt in cognitionē hominis, niſi Deo reuelāte: ſed quibuſdam quidem reuelātur immediate a Deo ſicut ſunt reuelata Apoſtolis, & ꝓphetis: quibuſdam ſūt ꝓponūtur a Deo mittēte fidei prædicatores ſecundum illud Ro. 10. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Quantum vero ad ſm̄.i. ad aſſenſum hominis in ea, quæ ſunt fidei pōt cōſiderari duplex cauſa. Vna quidem exterius inducēs, ſicut miraculū viſum. vel ꝑſuaſio hominis inducentis ad fidem, quorum neutrum eſt ſufficiens cauſa. Videntiū.n. vnū & idē miraculū, & audientiū eandē prædicationē quidā credunt: & quidā nō credunt: & ideo oportet ponere aliā cauſam interiorē, quæ mouet hoīem interius ad aſsētiēdū his quę ſūt fidei. Hāc aūt cauſam Pelagiani ponebāt ſolū liberū arbitriū hoīs: & ꝓp hoc dicebāt, ꝙ initiū fidei ē ex nobis: inquātū.ſ. ex nobis eſt, ꝙ parati ſumus ad aſſentiēdū his: quæ ſunt fidei: ſed cōſūmatio fidei ē a Deo, ꝑ quē nobis proponuntur ea quæ credere debemus: Sed hoc eſt falſum quia cum homo aſſentiendo his quæ ſunt fidei, eleuetur ſupra naturā ſuā: oportet ꝙ hoc inſit ei ex ſupernaturali principio interiꝰ mouente, quod eſt Deus: & ideo fides quantum ad aſſentiendum, q eſt principalis actus fidei. ē a Deo interius mouente per gratiam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ per ſcientiam gignitur fides: & nutritur per modum exterioris perſuaſionis: quæ fit ab aliqua ſcientia: ſed principalis, & ꝓpria cauſa fidei eſt id quod interius mouet ad aſſentiendum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ etiam ratio illa procedit de cauſa proponente exterius ea, q̄ ſunt fidei, vel perſuadente ad credendū vel verbo, vel facto.

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ credere qdē in volūtate credētiū conſiſtit: ſed oportet, ꝙ voluntas hominis ꝑparetur a Deo ꝑ gratiā ad hoc, ꝙ eleuetur in ea, q̄ ſunt ſupra naturā vt ſupra dictum eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum fides informis ſit donum Dei.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt quod fides informis nõ ſit donũ Dei. Dicitur.n. Deu.32.ꝙ Dei pfecta ſunt opera, fides autem informis eſt quoddam imperfectũ. ergo ſi des informis non eſt opus Dei. G

¶ 2 Præterea. Sicut actus dicitur deformis propter hoc, ꝙ caret debita forma, ita etiam fides dicitur informis ꝑpter hoc, quod caret debita forma, ſed actus deformis peccati non eſt a Deo, vt ſupra* dictum eſt. ergo neque etiam fides informis eſt a Deo.

¶ 3 Præte. Quæcunque Deus ſanat, totaliter ſanat. dicitur.n. Io.7. Si circũciſionẽ accipit hõ in ſabbatho, vt nõ ſoluat lex Moyſi, mihi indignamini q totũ hominẽ ſanũ feci in ſabbatho ſed p fidẽ hõ ſanat ab infidelitate. Quicunq; ergo donũ fidei a deo accipit, ſimul ſanat ab oĩbus peccatis, ſed hoc nõ fit, niſi p fidẽ formatam. ergo ſola fides ĩformata eſt donũ Dei nõ ergo fides informis eſt a Deo H

SED CONTRA eſt, ꝙ quædã gl. dicit primæ ad Corint. 13. ꝙ fides quæ eſt ſine charitate, eſt donum Dei: hæc aũt eſt informis ergo fides ĩformis eſt donũ Dei. I

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ informitas privatio qdã eſt. Eſt aũt cõſiderandũ, ꝙ priuatio quandoque qdẽ ꝑtinet ad rõnẽ ſpeciei, quãdoq; aũt nõ, ſed ſupuenit rei iã habenti propriam ſpeciẽ, ſicut priuatio debitæ cõmenſurationis humorũ eſt de rõne ſpeciei ipſius ægritudinis, tenebroſitas aũt nõ ẽ de rõne ſpẽi diaphani, ſed ei ſupuenit. Quia ergo cũ aſsignat cauſa alicuius rei, itelligitur aſsignari cauſa eius ſm ꝙ in propria ſpecie exiſtit, ideo quod non eſt cauſa priuationis, non poteſt dici eſſe cauſa illius rei, ad quam pertinet priuatio, ſicut exiſtẽs de rõne ſpeciei illi⁹. Nõ.n. põt dici cauſa egritudinis, ꝙ nõ eſt cauſa diſtẽperãtiæ humorũ. Põt tñ dici aliquid eſſe cauſa diaphani, quis nõ ſit cauſa obſcuritatis, q̃ nõ eſt de ratione ſpeciei diaphani. Informitas aũt fidei ñ ptinet ad rõnẽ ſpeciei ipſi⁹ fidei, cũ fides dicat ĩformis pp defectũ cuiuſdã exterioris formæ, ſicut* dictũ eſt. & ideo illud eſt cauſa fidei informis, ꝙ ẽ cã fidei ſimpliciter dictæ, hoc aũt eſt Deus vt dictũ eſt. Vnde relinquit, quòd fides informis ſit donum Dei.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ fides informis, etſi nõ ſit pfecta ſimpliciter pfectione virtutis, ẽ tñ perfecta quadam pfectione, quæ ſufficit ad fidei rationem

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ deformitas act⁹ eſt de rõne ſpeciei ipſius actus, ſecundum ꝙ eſt actus moralis, vt ſupra* dictum eſt Dr̃.n. actus deformis p priuationẽ formæ intrinſecæ, quę eſt debita cõmenſuratio circunſtantiarũ actus, & ideo non poteſt dici cauſa actus deformis Deus, q nõ eſt cauſa deformitatis, licet ſit cauſa actus, inquantum eſt actus. H

Vel dicendum, ꝙ deformitas nõ ſolũ importat priuationẽ debitæ formæ, ſed etiã cõtrariã diſpoſitionẽ. Vñ deformitas ſe hẽt ad actũ, ſicut falſitas ad fidẽ, & ideo ſicut actus deformis nõ eſt a Deo ita nec aliqua fides falſa. Et ſicut fides informis eſt a Deo, ita etiã actus q ſunt boni ex genere, quãuis non ſint charitate formati, ſicut plerunque in peccatoribus cõtingit, ſunt a Deo. I

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ille q accipit a Deo fidẽ abſq; charitate, nõ ſimpliciter ſanatur ab infidelitate, quia nõ remouet culpa p̃cedẽtis infidelitatis, ſed ſanat ſm qd, vt. ſ. ceſſet a tali peccato. Hoc aũt frequẽter cõtingit, ꝙ aliquis deſiſtat ab vno actu peccati, etiã Deo hoc faciẽte, q tñ ab actu alterius peccati nõ deſiſtit ꝓpria iniquitate ſuggerẽte. Et p hunc etiã modũ dat aliquãdo hõni a Deo ꝙ credat. non tamen datur ei charitatis donum: ſicut etiam aliquibus abſque charitate datur donũ prophetiæ, vel aliquid ſimile. K

¶ Super quæſtionis ſextæ Articulum ſecundum.

IN articulo 2. eiuſdem ſextæ quæſtionis, in reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit, quõ deformitas actus ſit de rõne ſpeciei ipſius actus ſecundũ quod eſt actus moralis. Videt enim hoc contrarium doctrinæ datæ in prima ſecundæ; vbi dictum eſt, quod deformitas priuatiua actus peccati non eſt de integritate ſpeciei ipſius peccati, ſed conſequens ad ſpeciem mali moralis. Quomodo ſtant hæc duo ſimul?

36 3.di.32.q.3.ar.2. Et ver. q.14.arti.7. cor. Et Ro. 8.le.3.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ litera non dicit, ꝙ priuatio ſignificata per deformitatem, ſit de rõne ſpeciei ſimpliciter & abſolute, ſed cum modificatione. ſ. vt ſupra dictum eſt, vbi propter ſubiunctam rationem. ſ. Dicitur enim actus deformis per priuationem formæ intrinſecæ &c ſcito, qđ cõmenſuratio intrinſece debita actui morali dupliciter, quantũ ad propoſitum ſpectat, poteſt inueniri deeſſe in actu morali Vno modo per modum pure priuationis, ſicut tenebra inuenitur in diaphano per ſolam abſentiam luminis. Et ſi hoc mõ inueniri concederet actus moralis deformis, tũc proculdubio deformitas priuatiue eſſet intrinſece de rõne ſpeciei actus moraliter mali. Et quĩ ex dictis in primo libro & ſecundo patet, mali moralis ſpeciem poſitiuam eſſe, & nõ in priuatione, ſed in cõtrarietate cõſiſtere: ideo hic ſenſus nõ eſt huic literæ tribuendus. Alio ergo modo contingit per modũ priuationis cõſequẽtis contrariam formam, ſicut cæcitas ſequitur ad formã contrariam viſui, vel oculo. Et hoc modo dictum fuit, ꝙ deformitas priuatiue inuenitur in actu malo moraliter, & dicitur eſſe de ratione ſpeciei actus moralis, non vt differentia intrinſeca: ſed vt paſſio conſequens ad differentiam intrinſecam. Et dicitur etiam priuatio formæ intrinſecæ, quia eſt priuatio formæ intrinſecæ actui morali Et quantum ad pręſentem quęſtionem ſpectat, idem eſt iudicium, ſiue illa priuatio ſit de ratione ſpeciei, vt differentia, ſiue vt paſſio: ab eodem enim agente ſunt. Poteſt autem, & debet ſecundum intentionem literę, & planum il-

1.2.q.79.arti.1.ad 2.

F lius ſenſum, aliter exponi litera iſta, vt ſit ſermo, non de ſpecie mali moralis, quod eſt genus poſitiuum in genere qualitatis, ſed ſit ſermo de actu quidem morali, & eius ſpecie moraliter ſub malo ſimpliciter tranſcendenter ſumpto. Et tunc eſſet ſenſus, ꝙ deformitas eſt intrinſece de rõne ſpeciei actus moraliter, inquãtum eſt malus. Et quon ã hæc reſponſio nõ attingit ad deformitatem ſpecificam actus moraliter in proprio genere vſque ad vltimas ſpecies ſimpliciter, (vt ex ſupra dictis contra Sco. patet) ſicut iuxta primum ſenſum ad deformitatem cõſequẽtem ſpeciem deuentum eſt, & deformitas dupliciter ſumi poteſt priuatiue, & contrarie; ideo ſecundam addit reſponſionẽ de deformitate cõtrarie ſumpta, in qua vides quomodo actus contrarius virtuti non eſt à Deo in ſuo exemplo: ſicut nunc falſa fides, quæ etiam contrarie opponitur veræ fidei, vt patet in 2. Periheremenias.

Q.4. arti.5. & 4.

†Ar. pręced.

1.2.q.23.artic.6.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli aduerte, quòd hinc habes, quomodo debeat intelligi ſimultanea infuſio virtutum, quod ſcilicet, intelligitur in eſſe virtutis ſimpliciter. Habes enim hinc qđ fides informis quandoque datur à Deo ſine charitate. ac per hoc datur ille fidei habitus, qui ſine charitate eſt vera fides infuſa, non tamen ſimpliciter virtus, vt patet ex dictis. Cum autem infunditur vna aliqua virtus ſimpliciter in eſſe virtutis. tunc ſimul omnes virtutis habitus in eſſe virtutis infundũtur. Et hac diſtinctione oportet vti propter virtutesquę poſſunt eſſe informes. Nam in alijs non diſtinguitur eſſe, & eſſe virtutem ſimpliciter, ac per hoc non diſtinguitur in eis infundi & infundi in eſſe virtutis ſimpliciter. Et hæc nota propter baptizatos in peccato mortali, & propter hereticos, quando conuertuntur ad fidem cum peccato mortali. Infunditur ſiquidem tunc à diuina liberalitate fides ſine charitate ſubiecto diſpoſito ad fidei, & non charitatis ſuſceptionem. Sicut materiæ diſpoſitæ ad ſubſtantiam animæ, & non ad opera eius, infunditur anima, vt patet in animantibus ab vtero.

¶ Super

Digitized by

¶ Super quæſtionẽ ſeptimam.

IN quæſtionis ſeptimæ vtroque articulo nullum occurrit dubium, in primo tamen articulo aduerte hunc timorẽ, quo cæleſtes poteſtates, quamuis beatæ, tremere dicuntur ex viſione diuinæ excellẽtiæ, & ſui malũ æqualitatis abhorrentes. In ſecundo autem ꝙ puritas, de qua eſt ſermo, non eſt niſi puritas culpæ: hæc enim fidei attribuitur.

QVAESTIO VII.

De effectibus fidei, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de effectibus fidei.

Et circa hoc quærũtur duo

¶ Primo, Vtrum timor ſit effect⁹ fidei.

¶ Secũdo, Vtrum purificatio cordis ſit effectus fidei.

ARTICVLVS I.

Vtrum timor ſit effectus fidei.

37 AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod timor non ſit effectus fidei. Effectus enim non præcedit cauſam, ſed timor præcedit fidẽ: dicitur enim Eccle. 2. Qui timetis Deum, credite illi. ergo timor non eſt effectus fidei.

¶ 2 Præterea. Idem non eſt cauſa contrariorum, ſed timor, & ſpes ſunt contraria, vt ſupra *dictum eſt: fides autem generat ſpem, vt dicitur in *Gloſ. Matth. primo. ergo non eſt cauſa timoris.

C

¶ 3 Præterea. Contrarium non eſt cauſa contrarij, ſed obiectum fidei eſt quoddam bonum, quod eſt veritas prima, obiectum autẽ timoris eſt malum, vt ſupra † dictum eſt: actus autem habent ſpeciem ex obiecto ſecũdum ſupra *dicta. ergo fides non eſt cauſa timoris.

1.2.q. 71. articu. 2.
Glo. interlinearis, ſup illud, Abraham genuit Iſaac.
1.2. qõ. 42. arti. 1.
1.2. qõ. 18. articu. 2.
1.2. q. 22. art. 2. & 3. & qõ. 41. 42. 43.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iacob. 2. Dæmones credunt, & contremiſcunt.

RESPONDEO Dicẽdum, quôd timor eſt quidam motus appetitiuæ virtutis, vt ſupra *dictum eſt. Omnium autẽ appetitiuorum motuum principium eſt bonum, vel malum apprehenſum. Vnde oportet ꝙ timoris, & omnium appetitiuorum motuum ſit principium aliqua apprehenſio. Per fidem autem fit in nobis quædam apprehenſio de quibuſdam malis pœnalibus, quæ ſecundum diuinum iudicium inferuntur, & per hunc modũ fides eſt cauſa timoris, quo quis timet a Deo puniri, qui timor eſt ſeruilis. Eſt etiam cauſa timoris filialis, quo quis timet ſeparari a Deo, vel quo qs refugit ſe Deo comparare, reuerendo ipſum inquantũ per fidem, hanc exiſtimationem habemus de Deo, ꝙ ſit quoddam immenſum, & altiſſimum bonum a quo ſeparari eſt peſſimum, & cui velle æquari eſt malum, ſed primi timoris, ſcilicet ſeruilis, eſt cauſa fides informis, ſed ſecundi timoris, ſcilicet filialis, eſt cauſa fides formata, quæ per charitatem facit hominem Deo adhærere, & ei ſubijci.

BIBLIOTECA NAZ. V. E. ROMA

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ timor Dei non põt vniuerſaliter præcedere fidem; quia ſi omnino eius ignorantiã haberemus q̃tum ad præmia, vel pœnas, de quibus per fidem inſtruimur, nullo modo eum timeremus. Sed ſuppoſita fide de aliquibus articulis fidei, puta, de excellentia diuina, ſequitur timor reuerentiæ, ex quo ſequitur vlterius, vt homo intellectum ſuum Deo ſubijciat ad credendum omnia, quæ ſunt ꝓmiſſa a Deo vnde ibi ſequitur. Et non euacuabitur merces veſtra.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ idem ſm contraria poteſt eſſe contrariorum cauſa, non autem idem ſecundum idem, fides autem generat ſpẽ, ſm quod facit nobis exiſtimationẽ de præmijs, quæ Deus retribuit iu-

A ſtis. Eſt aũt cauſa timoris, ſm quod facit nobis æſtimationem de pœnis, quas peccatoribus infligere vult.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ obiectum fidei primum & formale eſt bonũ, qđ eſt veritas ꝓima, ſed materialiter fidei proponuntur etiã credẽda quædam mala puta, ꝙ malum ſit Deo non ſubiici, vel ab eo ſeparari, & ꝙ peccatores pœnalia male ſuſtinebunt à Deo, & ſecundum hoc fides poteſt eſſe cauſa timoris.

ARTICVLVS II.

Vtrum purificatio cordis ſit effectus fidei.

B AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ purificatio cordis nõ ſit effectus fidei. Puritas. n. cordis præcipue in affectu cõſiſtit, ſed fides in intellectu eſt. ergo fides non cauſat cordis purificationem. 38

4. diſtin. 14. quo. 2. ar. 4. ad 3. Et veri. q. 28. art. 1. ad 6.

¶ 2 Præt. Illud quod cauſat cordis purificationem, non poteſt ſimul eſſe, cum impuritate, ſed fides ſimul põt eſſe cum impuritate peccati, ſicut patet in illis, qui habent fidem informem. ergo fides non purificat cor.

¶ 3 Prætereà. Si fides aliquo modo purificat cor humanum, maxime purificaret hominis intellectum, ſed intellectum non purificat ab obſcuritate, cũ ſit cognitio ænigmatica. ergo fides nullo modo purificat cor.

SED CONTRA eſt, quod dicit Petrus Actu. 15. Fide purificans corda eorum.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ impuritas vniuſcuiuſque rei conſiſtit in hoc, ꝙ vilioribus immiſcetur.
C Non. n. dicitur argentum eſſe impurum ex permiſtione auri per quã melius reddit, ſed ex ꝑmiſtione plumbi, vel ſtanni. Manifeſtum eſt autem ꝙ rõnalis creatura dignior eſt oĩbus tꝑalibus, & corporalibus creaturis, & ideo impura redditur ex hoc, ꝙ temporalibus ſe ſubijcit per amorem: à qua quidem impuritate purificatur ꝑ contrarium motum, dum ſcilicet tendit in id, quod eſt ſupra ſe. ſ. in Deum, in quo quidem motu primũ principium eſt fides. Accedentem. n. ad Deum oportet credere, vt dicitur Heb. 11. & ideo primum principiũ purificationis cordis eſt fides, qua purificatur impuritas erroris, quæ ſi perficiatur per charitatem formatam, perfectam purificationem cauſat.

D

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ea, quæ ſunt in intellectu, ſunt principia eorum, quæ ſunt in affectu, inquantum ſcilicet bonum intellectus mouet affectum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ fides etiam informis excludit quandam impuritatẽ ſibi oppoſitam. ſ. impuritatem erroris, quæ contingit ex hoc, quod intellectus humanus inordinate inhæret rebus ſe inferioribus, dum. ſ. vult ſecundum rationes rerum ſenſibilium mereri diuina, ſed quando per charitatem formatur, tunc nullam impuritatem ſecum compatitur, quia vniuerſa delicta operit charitas, vt dicitur Prouerb. 10.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ obſcuritas fidei nõ ꝑtinet ad impuritatẽ culpæ, ſed magis ad naturalem defectum intellectus humani, ſm ſtatum præſentis vitæ.

B

QVAESTIO VIII.

De dono intellectus, & ſcientiæ, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum de dono intellectus, & ſcientiæ, quæ reſpondent virtuti fidei.

¶ Super quæſtionis octauæ Articulum primum.

IN quæſtionis 8. articulo. 1. retine ſenariũ numerum eorũ, in quibus, & quæ legere facit. donum intellectus. Hæc ſiquidem omnia comprehendere vidẽtur, quæ, intellectus pro fidei bono penetrare põt

Nam

Nam vel in accidentibus, vel verbis, vel figuris, ſeu ſimilibus, vel ſenſibilibus, vel effectibus, vel cauſis latent quæcunque latent. Et ſub accidentibus quidem legendo comprehẽdimus ſubſtantias, ſiue etiã qđ cunque aliud accidẽs latens. Sub verbis ſenſus literalis aperitur. Sub figuris tres reliqui ſenſus patent, ſ. moralis, & allegoricus, & anagogicus, & literalis ſub parabola. Ex ſenſibilibus itelligibilia tot capimus. In cauſis vero effectus, & econuerſo cõſpicimus, adeo vt nihil prætermiſſum occurrat. Extendit ſiquidem ſe intellectus donum ad penetrandũ omnia, ad quæcunq; iudicãda, vel applicãda, ſapientia, ſcientia, & cõſiliũ ſe extendũt, & ruſus ad omnia quibus fides aſſentit.

39
3. di. 35. q. 2. art. 2. q. 1. Et Iſa. 11. le. 2.

Et Circa donũ intellectus quæruntur octo.

F

¶ Primo, Vtrũ intellectus ſit donum Spirituſſancti.

¶ Secũdo, Vtrum poſsit ſimul eſſe in eodem cum fide.

¶ Tertio, Vtrũ intellectus, q eſt donum Spirituſſancti, ſit ſpeculatiuus tm̃, vel etiam practicus.

¶ Quarto, Vtrum oẽs, qui ſunt in gratia, habeãt donũ itellectus.

¶ Quinto, Vtrum hoc donũ inueniatur in aliqbus abſq; gratia.

G

¶ Sexto, Quomodo ſe habeat donum intellectus ad alia dona.

¶ Septimo, De eo qđ reſpondet huic dono in beatitudinibus.

¶ Octauo, De eo quod reſpondet ei in fructibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum intellectus ſit donum Spirituſſancti.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ quòd intellectus nõ ſit donum Spirituſſancti. Dona .n. gratuita diſtinguunt̃ donis naturalibus, ſuperadduntur .n. eis: ſed intellectus eſt quidam habitus naturalis in anima, quo cognoſcuntur principia naturaliter nota, vt patet in 6.* Ethi. ergo non debet poni donum ſpirituſſancti.

H

Li. 6. c. 6. tomo 5.

¶ 2 Prætereà. Dona diuina participantur à creaturis, ſecundum earum proportionem & modum, vt patet p Dion. in libr. 1 de Diui. no. ſed modus humanæ naturæ eſt, vt non ſimpliciter veritatem cognoſcat, quod pertinet ad rõnem intellectus, ſed diſcurſiue, quod eſt proprium rõnis, vt patet p Dion. in 7. cap. de diui. no. ergo cognitio diuina, quæ hominibus datur, magis debet dici donum rationis, quàm intellectus.

Cap. 4. parũ a prin.

C. 7. inter principium & medium.

I

¶ 3 Pręt. In potentijs animæ, intellectus contra voluntatem diuiditur, vt patet in 3. de Anima: ſed nullum donum Spirituſſancti dicitur volũtas. ergo etiam nullum donum Spirituſſancti debet dici intellectus.

Li. 3. de anima tex. 48. tomo 2.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur Iſa. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus Dñi, ſpiritus ſapiẽtiæ, & intellectus.

RESPONDEO Dicendum, q nomen intellectus quandam intimam cognitionem importat. Dicitur .n. intelligere quaſi intus legere, & hoc manifeſtè patet cõſiderantibus differẽtiam intellectus, & ſenſus. Nam cognitio ſenſitiua occupatur circa qualitates ſenſibiles exteriores, cognitio autem intellectiua penetrat vſque ad eſſentiam rei. Obiectum autem intellectus eſt, qđ quid eſt, vt dr̃ in tertio * de Anima. Sunt autem multa genera eorum, quæ interius latent, ad quæ oportet cognitionem hominis, quaſi intrinſecus penetrare. Nam ſub accidentibus latet natura rei ſubſtantialis, ſub verbis latent ſignificata verborum, ſub ſimilitudinibus, & figuris latet veritas figurata. Res .n. intelligibiles ſunt quodammodo interiores reſpectu rerum ſenſibilium, quæ exterius ſentiuntur, & in cauſis latent effectus; & econuerſo: vnde reſpectu horum omnium põt dici intellectus. Sed cũ cognitio hominis à ſenſu incipiat quaſi ab exteriori, manifeſtum eſt, q quanto lumen intellectus eſt fortius, tanto poteſt magis ad intima penetrare. Lumen autem naturale noſtri intellectus eſt finitæ virtutis, vnde vſque ad terminatum aliquid pertingere poteſt. Indiget ergo homo ſupnaturali lumine, vt vlterius penetret ad cognoſcendum quædam, quæ per lumen naturale cognoſcere non valet. Et illud lumen ſupernaturale homini datum, vocatur donũ intellectus.

D. 752. Li. 3. de anima, tex. 26. tomo 2.

K

AD PRIMVM ergò dicendum, quòd per lumen naturale nobis inditum, ſtatim cognoſcuntur quædam principia communia, quæ ſunt naturaliter nota: ſed quia homo ordinatur ad beatitudinem ſupernaturalem, vt ſupra* dictum eſt, neceſſe eſt, quòd homo vlterius pertingat ad quædam altiora, & ad hoc requiritur donum intellectus.

q. 2. artic. 3. & P. S. q. 3. ar 8. & q. 5. artic. 5.

AD SECVNDVM dicendum, quòd diſcurſus rationis ſemper incipit ab intellectu, & terminatur ad intellectum. Ratiocinamur .n. procedẽdo ex quibuſdam intellectis, & tunc rationis diſcurſus perficitur, quando ad hoc peruenimus, vt intelligamus id, quod prius erat ignotum. Quod ergo ratiocinamur, ex aliquo præcedẽti intellectu procedit. Donum autem gratiæ non procedit ex lumine naturæ, ſed ſuperadditur ei, quaſi perficiens ipſum, & ideo illa ſuperadditio non dicitur ratio ſed magis intellectus: quia ita ſe habet lumen ſuperadditum ad ea, quæ nobis ſupernaturaliter innoteſcunt, ſicut ſe habet lumen naturale ad ea, quæ primordialiter cognoſcimus.

AD TERTIVM, Dicendum, quod voluntas nominat ſimpliciter appetitiuum motum abſque determinatione alicuius excellentiæ: ſed intellectus nominat quandam excellentiam cognitionis penetrandi ad intima. Et ideo ſupernaturale donum magis nominatur nomine intellectus, quàm nomine voluntatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum donum intellectus poſſit ſimul eſſe cum fide.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q donũ intellectus non ſimul hẽat cũ fide. Dicit .n. Aug. in lib. 83. Quæſtionũ,* q id qđ intelligitur, intelligẽtis cõprehẽſione finitur: ſed id qđ creditur, nõ cõprehenditur, ſecundum illud Apoſtoli ad Phil. 3. Nõ quia iam comprehẽderim, aut quod perfectus ſim. ergo videtur quòd fides, & intellectus non poſsint eſſe in eodem.

Li. 83. q. 15. tomo 4.

¶ 2 Præt. Omne quod intelligit̃ intellectu, videtur naturaliter: ſed fides eſt de non apparẽtibus, vt ſupra* dictum eſt. ergo fides nõ põt ſimul eſſe in eodẽ cum intellectu.

Q. 1. artic. 4. & q. 4. art. 1.

¶ 3 Præt. Intellectus eſt certior, q̃ ſcientia: ſed ſciẽtia, & fides nõ poſſunt eſſe de eodẽ vt ſupra dictũ ẽ. multo ergo min' itellect', & fides.

Q. 1. artic. 4. & 5.

SED CONTRA eſt, qđ Greg. dicit in 1. li. Moraliũ. Videmus, q intellectus de auditis mentem illuſtrat, ſed aliquis habens fidem põt eſſe illuſtratus, mẽte circa audita. Vnde dr̃ Lucæ vl. q dominus aperuit diſcipulis ſuis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. ergo intellectus poteſt ſimul eſſe cum fide.

Li. 1. Mora. cap. 32. ante medium.

RESPON. Dicendũ, q hic duplici diſtinctiõe eſt opus. Vna quidem ex parte fidei, alia autem ex

¶ Super quæſtionis octauæ Articulum ſecũdum.

40

IN articulo 2. eiuſdem quæſtionis 8. nota tria. Primo, q diſtinctio facta in litera ex parte fidei, non eſt diſtinctio inter obiectum formale, & materiale fidei, ſed eſt diſtinctio materialis obiecti fidei infra ſe: ita quòd inter ea, quæ ſunt materia fidei, quædam per ſe, & directe cadunt ſub fide: quædã ſecundario tanquam ordinata ad illa. Secundo, quòd in litera cõceditur quòd quædam de ſecundario pertinentibus ad fidem, poſſumus intelligere perfecte. Et hoc patet, tam in moralibus, quam etiam in hiſtorialibus. Viderunt ſiquidem Apoſtoli Ieſum nazarenum crucifixum, & miracula, geſtaque eius. Et beata virgo vidit ſe virginem illum parere. Moralia quoque ratione naturali demonſtrantur, quæ in ſacra ſcriptura cõtinentur. Loquor autem virgineum partum, vitam, dolores paſſionem, & geſta

Ieſu

Ieſu Chriſti inter ſecundario ſpectantia ad fidem, accipiendo hæc inquantum fuerunt hominis. Nam inquantū fuerunt hominis Dei, in quæſtionem non veniūt. Cōſtat.n. ꝙ intelligi perfecte in via non contingit. Licet.n. beata Virgo ſentiret ſe parere virginem: fide tamen tenebat ſe parere hominem Deū. Et ſimiliter licet Apoſtoli, & alij viderent Ieſum Nazarenum crucifixum, fide tamen tenebant Deum crucifixum, ſi tamen credebant, & ſic de alijs. Tenemur tamen credere nō ſolum illa quę illi crediderunt, ſed & quæ viderunt. Et dixi ſecundario ꝑtinentia ad fidē, quia ordinata ad fidem Trinitatis, & incarnationis filij Dei. Tertio, ꝙ illud intelligere, qđ in litera vocatur imperfectum, poteſt referri ad duo obiecta vel ad ea, quæ ſunt fidei, vel ad exteriora. Si referatū ad ea quę ſunt fidei, conſtat, ꝙ imꝑfecta intellectio eſt: quoniam non cōſtituit viſionem eorū & hoc intēdit litera. Sed ſi referatur ad exteriora, ſic eſt perfecta intellectio: quoniam cum ueritas ſcibilium non contrarietur ſecundum rem veritati fidei, nec ſubterfugiat intellectū noſtrum naturalem, & omnem apparentem contrarietatem
41
veritati fidei, perfecte videre, & intelligere poſſumus non eſſe veram: quia aut conſurgit de falſo cōceptu, quē habemus de creaturis, & illius falſitatem deprehendere poſſumus, aut cōſurgit ex veritate, ſeu vero conceptu creaturæ. Et cum non conſurgat ex meritis veritatis, quia verum vero non eſt contrarium, reſtat vt comprehendendo veritatem, & quod quid eſt illius ſcibilis, deprehendere poſſimus cōtrarietatem talē non eſſe veram. Ratio.n. quod quid eſt, ſoluit omnes difficultates

Infra art.6. cor.& ad 3.

Li.1. ca.32. ante mediū.

Li. 6.Ethic. c.3. & 6.co- no 5.

parte intellectus. Ex parte quidem fidei diſtinguēdum eſt, quod quędam per ſe & directe cadūt ſub fide, quæ naturalem rationem excedunt, ſicut Deum eſſe trinum & vnum, filiū Dei eſſe incarnatum. quædā vero cadūt ſub fide, quaſi ordinata ad iſta ſm aliquem modum, ſicut omnia, quæ in Scriptura diuina continentur. Ex parte vero intellectus diſtinguendum eſt, ꝙ dupliciter dici poſſumus aliqua intelligere. Vno modo perfecte, qn̄.ſ. pertingimus ad cognoſcēdū eſſentiam rei intellectæ, & ipſam veritatem enuntiabilis intellecti, ſm quod in ſe eſt. Et hoc modo ea, quæ directe cadūt ſub fide, intelligere nō poſſumus durāte ſtatu fidei: ſed quædam alia ad fidem ordinata etiam hoc modo intelligi poſſunt. Alio modo contingit aliquid intelligi imperfecte, quando .ſ. ipſa eſſentia rei, vel veritas ꝓpoſitionis non cognoſcitur, quid ſit, aut quomodo ſit: ſed tamē cognoſcitur ſecūdum quod ea, quæ exterius apparent, veritati non cōtrariantur, inquantum .ſ. homo intelligit, ꝙ propter ea quæ exterius apparēt, nō eſt recedēdū ab his, q̄ ſunt fidei. Et ſm hoc, nihil prohibet durāte ſtatu fidei itelligere & ea, quæ per ſe ſub fide cadunt.

Et ꝑ hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ tres rationes procedunt, ſecundum quod aliqd ꝑfecte intelligitur. Vltima autem ratio procedit de intellectu eorum, quæ ordinantur ad fidem.

ARTICVLVS III.

Vtrum donum intellectus ſit ſpeculatiuum tantum, an etiam practicum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod intellectus, q ponitur donū Spirituſſancti, nō ſit practicus, ſed ſpeculatiuus tātum. Intellectus.n. vt Grego.* dicit in primo Moralium, altiora quædā penetrat: ſed ea q̄ pertinēt ad intellectum practicum, nō ſunt alta ſed quædā infirma .ſ. ſingularia, circa q̄ ſūt actꝰ ergo intellectus, qui ponitur donū, non eſt intellectus practicus. ¶ 2 Præterea. Intellectus, qui eſt donum, eſt dignius aliquid, quam intellectus, qui eſt virtus intellectualis, ſed intellectus, qui eſt virtus intellectualis, eſt ſolum circa neceſſaria, vt patet ꝑ Philoſophū in 6. Ethicorum* ergo multo magis intellectus, qui eſt bonum, eſt ſolum circa neceſſaria: ſed intellectus practicus nō eſt circa neceſ-

A ſaria, ſed circa contingentia aliter ſe habere, quæ opere humano fieri poſſunt. ergo intellectus, qui eſt donū, nō eſt itellectus practicus. ¶ 3 Præterea. Donum intellectus illuſtrat mentem ad ea, quæ naturalem rationem excedūt, ſed operabilia humana, quorum eſt practicus intellectus non excedunt naturalem rationem, quæ dirigit in rebus agēdis vt ex ſupra* dictis patet. ergo intellectus, qui eſt donum, nō eſt intellectus practicus.

B SED CONTRA eſt, ꝙ in pſal. 110. dicitur. Intellectus bonus omnibus facientibus eum.

RESPONDEO Dicendū, quòd ſicut dictum* eſt, donum intellectus nō ſolum ſe habet ad ea, quæ primo, & principaliter cadunt ſub fide, ſed etiam ad omnia, quę ad fidem ordinantur. Operationes autem bonæ quendam ordinem ad fidem habent. Nam fides per dilectionē operatur, vt Apoſtolus dicit ad Galat. 5. Et ideo donum intellectus etiam ad quædam operabilia ſe extendit: nō quidem vt C circa ea principaliter verſetur, ſed in quātum in agendis regulamur rationibus æternis, quibus cōſpiciēdis, & conſulendis, ſm Auguſt. 12. De Trin.* inhęret ſuperior ratio, quæ dono intellectus perficitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ operabilia humana, ſm qđ in ſe conſiderantur, non habent aliquam excellētiæ altitudinem, ſed ſm quod referunt ad regulā legis æternæ, & ad fidem beatitudinis diuinæ, ſic altitudinem habent, vt circa ea poſſit eſſe intellectus.

D AD SECVNDVM dicendū, quòd hoc ipſum ꝑtinet ad dignitatem doni, quod eſt intellectus, quòd intelligibilia æterna, vel neceſſaria cōſiderat non ſolum ſm quod in ſe ſunt, ſed et̄ ſm qđ ſunt regulę quędā humanorū actuum: qa quanto virtus cognoſcitiua ad plura ſe extēdit, tāto nobilior eſt.

AD TERTIVM dicendum, quòd regula humanorū actuum eſt ratio humana, & lex æterna, vt ſupra* dictum eſt. Lex aūt æterna, E excedit naturalē rationem, & ideo cognitio humanorū actuū ſecundum quod regulatur à lege æterna, excedit naturalem rationem, & indiget ſupernaturali lumine doni Spirituſſancti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum donū intellectus inſit omnibus habentibus gratiam.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur quod donum intel-

de re, & ex re accidentes. Conſequens eſt, vt perfecte intelligere, & videre poſſumꝰ, nullum eſſe in his, q̄ extra fidē nobis ſunt peruia, obſtaculum prohibens credibilitatem eorum, quæ ſunt fidei, ac per hoc videmus non eſſe ex his, & propter hęc ab his quæ ſunt fidei recedēdum. Idē ergo intelligere, quo nihil eſſe fidei contrarium penetramus, eſt intelligere imꝑfecte ea, quæ ſunt fidei, vt in litera dicitur, & cum hoc eſt intelligere perfecte ipſa apparentia, non eſt eſſe contraria ijs, quæ ſunt fidei.

* 1.2. q.58. artic.2.& q. 71.arti.6.& q.95.& 91.

Art.1. huius quæſt.

¶ *Super quæſtionis octauæ Articulum tertium.*

IN articu.3. nota diligentiſſime doctrinam hanc, & ſingulariſſime rationem redditam in calce reſponſionis ad Secundum .ſ. quia quanto virtus cognoſcitiua ad plura ſe extendit, tanto eſt nobilior: & conſidera, quòd loquitur ad literam de practico & ſpeculatiuo, & percipe quam benedixerim, quòd fides, & theologia altior habitus eſt, quā practicū, & ſpeculatiuum, quod etiam inferius cōfirmatur, & clarius exprimit, cum de dono ſapiētię tractatur.

lib.12.ca.7.

¶ *Super quæſtionis octauæ Articulum quartū.*

IN art.4. dubium occurrit circa rōnē allatā in litera, ad oſtēdendā neceſſitatē doni intellectus in habentibus gratiā: quia neceſſe eſt in intellectu cognitionem veritatis ſupernaturalis exiſtere. Videtur ſiquidem hæc ratio nulla: quia dici poteſt, ꝙ cognitionem ſupernaturalem neceſſariam ad rectā voluntatē fides facit, & nō eſt opus alio dono. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ad rectam voluntatem non ſufficit rectitudo fidei per ſeipſam, ſed exigitur rectitudo fidei per ſeipſam

1.2.q.19. artic.3.& 4.& q.71. ar.6.& q.91.&95.

ſam, & ſubſeruiens ſibi donum. Addit ſiquidē donū intellectus ſupra fidē, rectā æſtimationē practice de Deo ex charitate amādo, vt in ſequēti articulo dr̄. Et ſi dicatur, ꝙ hoc facit fides etſi non informis, tñ formata: dicēdū eſt, ꝙ hoc facit fides formata, ſed nō ꝑ ſe ipſā immediate, ſed mediate dono intellectus. Et ſi vlterius quæratur ratio, quare fides formata ꝑ ſeipſam ad hoc non ſufficit dicendū eſt, ꝙ hoc eſt ꝑꝑ imperfectā participationē diuini luminis in lumine fidei. Ex eo namq; ꝙ vnum in ſuperiori, participat̄ diuiſim in ſerius, oportet ꝙ lumen fidei, ſi ad hoc ſe extēdit, vt rectā æſtimationē practice in intellectu moto a perfecta volūtate faciat vt velut multiplicatū per lumen doni intellectus hoc aſſequatur. Signū aūt huius eſt, ꝙ fides formata nō differt ab informi penes id, qđ ſe tenet ex parte intellectus, ſed volūtatis. Ex hoc .n. ſubſumendo, ꝙ fides informis caret tali exiſtimatione, & talis exiſtimatio ad intellectum ꝑtinet, videbitur, ꝙ congrue aliud lumē .ſ. doni intellectus additur.

Li 2. Moral. cap. 36. ante medium.

Lib 14. cap. 2. tom. 5.

Li. 2. Mora. c. 36. paꝛū à medio.

¶ In eodē articulo in reſpōſione ad ſin, dubiū occurrit, quo pacto verificat̄, ꝙ oēs habētes fidē, intelligūt ea eſſe credenda, & quòd ab eis nullo mō eſt deuiandū. Neutrum .n. horum ab oībus fidelibus intelligitur ſiue de ꝑfecto, ſiue de imꝑfecto intelligere iuxta ꝓcedētis articuli diſtinctionē ſit ſermo. Et de perfecto qdē ſatis conſtat: de imperfecto aūt ꝓbatur: quia non oēs fideles intelligunt, veritati eorū, quæ ſūt fidei, non cōtrariari ea, q̄ extrinſecus apparent: ſed hoc theologorū fidelium vix eſt. ¶ Ad hoc dr̄ dupliciter. Primo, ꝙ hic eſt ſermo de intelligere imperfecto, & ꝙ hoc eſt cōe oībus habētibus fidē ſi ſana interꝓretatione percipiat̄.

Lib. 1. retractā. c. 22. circa finē, to. 1. & li. de Præ deſtin. ſanctorum c. 1: † Li. 3. text. 34. & 49. tomo 2.

lectus non inſit omnibus habētibus gratiā Dicit .n. Greg. 2.* Moralium, quòd donū intellectus datur cōtra hebetudinem mētis, ſed multi habentes gratiā, adhuc patiuntur mentis hebetudinem. ergo donū intellectus nō eſt in omnibus habentibus gratiam. F

¶ 2 Præterea, Inter ea, quæ ad cognitionem pertinent, ſola fides videtur eſſe neceſſaria ad ſalutem, quia ꝑ fidem Chriſtus in habitat in cordibus noſtris, vt dr̄ ad Eph. 3. ſed non omnes habētes fidem, habent donum intellectus: immo qui credūt, debent orare vt intelligāt, ſicut Aug. dicit in li. de Trini. ergo donum intellectus nō eſt neceſſarium ad ſalutem, non ergo eſt in omnibus habētibus gratiā. G

¶ 3 Præterea. Ea quæ ſunt communia omnibus habentibus gratiam, nunquam ab habētibus gratiam ſubtrahūtur, ſed gratia intellectus, & aliorum donorū aliquando ſe vtiliter ſubtrahit. Quandoq; .n. dū ſublimia intelligendo in elationem ſe animus erigit, in rebus imis & vilibus graui hebetudine pigreſcit, vt Greg.* dicit in 2. Moral. ergo donū intellectus nō ē in omnibus habentibus gratiam. H

Sed contra eſt, ꝙ dr̄ in Pſa. 81. Neſcierunt, neq; intellexerūt, in tenebris ambulāt: ſed nullus habēs gratiam ambulat in tenebris, ſm illud Io. 8. Qui ſeqtur me, nō ambulat in tenebris. ergo nullus habēs grām, caret dono ītellect⁹.

Respon. Dicēdū, ꝙ in omnibus habentibus gratiā neceſſe eſt eſſe rectitudinem voluntatis: quia per gratiam præparatur voluntas hominis ad bonum, vt* Aug. dicit. Voluntas autem non poteſt recte ordinari in bonum, niſi præexiſtēte aliqua cognitione veritatis: qa obiectum volūtatis eſt bonum intellectus, vt dr̄ in † 3. de Aīa. Sicut autem ꝑ donum charitatis Spirituſſanctus ordinat volūtatem hominis, vt directe moueatur in bonum quoddam ſupernaturale: ita etiam per donum intellectus illuſtrat mētē hominis, vt cognoſcat veritatem quādā ſupernaturalē, in quā oportet tendere voluntatē rectā. Et ideo ſicut donū charitatis ē in oībus habētibus grām gratū facientē, ita etiā donū intellectus. I

Ad primum ergo dicendum, quòd aliqui habentes gratiā gratum faciētem, poſſunt hebetudinem pati circa aliqua, quæ ſunt præter neceſſitatē ſalutis, ſed circa ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, ſufficienter inſtruūtur à Spiritu ſancto, ſm illud 1. Ioan. 2. Vnctio eius docet vos de omnibus, K

Ad secundum dicendum, ꝙ etſi non oēs habentes fidē, plene intelligāt ea, q̄ ꝓponunt̄ credēda, intelligūt tñ ea eſſe credēda, & q̄, ab eis nullo modo eſt deuiādū.

Ad tertium dicendū, ꝙ donū ītellectus nūquā ſe ſubtrahit ſanctis circa ea, q̄ ſunt neceſſaria ad ſalutē: ſed circa alia interdū ſe ſubtrahit, vt nō oīa ad liquidū ꝑ intellectū penetrare poſsint, ad hoc ꝙ ſupbiæ materia ſubtrahat̄.

Articvlvs V.

Vtrū donū intellectus, inueniatur etiam in non habētibus gratiam gratum facientem.

Ad qvintvm ſic procedit. Vr̄ ꝙ intellectus donum inueniat̄ et in nō habentibus grām gratum faciētem. Augu. n. exponens illud* Pſal. 118. Cōcupiuit aīa mea deſiderare iuſtificationes tuas, dicit. Præuolat intellectus, & tarde ſeqtur humanus atq; infirmus affectus, ſed in oībus habentibus grām gratū faciētem, eſt promptus affectus ꝑꝑ charitatē. ergo donū intellectus poteſt eſſe in his, qui non habent gratiam gratum facientem.

¶ 2 Præt. Daniel. 3. dr̄ ꝙ intelligētia opus eſt in viſione ꝓphetica, & ita vr̄ ꝙ prophetia non ſit ſine dono intellectus: ſed ꝓphetia pōt eſſe ſine gratia gratum faciēte, vt patet Matt. 7. vbi dicētibus, In nomine tuo ꝓphetauim⁹, rn̄det. Nūq̄ noui vos. ergo donū intellectus pōt eſſe ſine gratia gratū faciēte.

¶ 3 Præt. Donū intellectus reſpōdet virtuti fidei, ſm illud Iſa. 7. ſm aliam literā. Niſi credideritis, nō intelligetis: ſed fides pōt eſſe ſine gratia gratum faciente. ergo et donum intellectus.

Sed contra eſt, quod Dn̄s dicit Io. 6. Omnis q̄ audiuit à Patre, & didicit, venit ad me: ſed per intellectū audita addiſcimus, vel penetramus, vt patet ꝑ Gre.* i pri mo Moralium. ergo quicunq; habet ītellectus donū, venit ad Chriſtum, quod nō eſt ſine gratia gratum faciēte. ergo donū ītellectus non eſt ſine gratia gratū faciente.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictū eſt, dona Spiritus ſancti perficiunt aīam, ſm qđ eſt bene mobilis à ſpiritu ſancto. Sic ergo intellectuale lumē gratię ponitur donum intellectus, inquātū intellectus hominis eſt bene mobilis à Spirituſancto. Hmōi aūt motus conſideratio in hoc eſt, ꝙ hō apphendat veritatem circa finē. Vnde niſi vſq; ad hoc moueat̄

Intelligere .n. q̄ exterius apparēt, fidei nō cōtrariari cōtingit dupliciter .ſ. poſitiue, & negatiue. Tūc nāque poſitiua itellectione cognoſcimus nihil apparētiū fidei cōtrariari, qn̄ intellectus ꝑ poſitionē penetrationis extrema ſic cōparat, vt penetret in extrinſeco extremo nullā eſſe contrarietatē ad ea, q̄ ſunt fidei ꝑ q̄to vtiſ ſcia creaturarum, & theologali in ſuū obſequium, nec eſt cōe oībus. Tūc autem negatiue intelligimus nihil apparētium cōtrariari veritati fidei, qn̄ intellectus ꝑ negationē obſtaculi nō intelligit aliquid contrarium. Hoc aūt cōe eſt omni fideli, & attribuit̄ fidei: quia ex fidei dono ineſt cuilibet fideli nō ſolū non intelligere aliquid cōtrarium, immo nec dubitare de aliquo cōtrario. Dubius .n. in fide infidelis, non fidelis eſt. Et hoc modo verificat̄ hæc litera. 41

In Pſal 118. concione 3. non procul à fine, & cōc. 8. to. 8.

¶ Secundo dr̄, ꝙ author loquitur de intelligere, qđ eſt actus intellectus doni, ꝙ in recta æſtimatiōe de fine ꝑ charitatē habito cōſiſtit. Cōſtat .n. ꝙ ſicut intelligit Deū vt finē, & obiectū beatitudinis patriæ ꝓſequēdū: ita ꝓpoſita in fide eē credenda, & ꝙ ab his nō eſt recedēdum. Vnde Valerianus Cęciliæ ſponſus interrogatus, ſi hæc crederet dixit. Nihil eſt quod poſſit verius credi. Sed hoc non eſt cōe omnibus fidelibus, ſed tm̄ habentibus fidē formatā, de qbus ſolis ē articulus ille.

¶ Super quæſtionis octauę Articulum quintū.

In articulo quinto in reſpōſione ad tertiū, dubiū occurrit circa illud Fides importat ſolū aſſenſum ad ea quę proponuntur. Nā ſuperius dictum eſt, ꝙ fides facit videre ea, quæ creduntur, ſub cōmuni ratione credibilis. ergo non omnibus fidelibus.

Ad

Ad hoc dr, ꝙ ly, nõ ſolum, nõ excludit omnem alium actũ, ſed actũ vlteriorẽ, de quo eſt ſermo ſ. rectã æſtimationẽ practice de fine vltimo, quaſi diceret, ꝙ fides puenit vſq; ad aſſenſum ſolũ & non pertranſit vſq; ad rectam practice æſtimationẽ de Deo, quàm habet quilibet in gratia exiſtens. Et per hoc patet, quòd obiectio nihil obſtat huic literæ.

à Spiritu ſancto intellectus huma-A nus, vt rectã æſtimationẽ de fine habet, nondum conſecutus eſt donum intellectus, quantumcunque ex illuſtratione Spiritusſancti alia quædã præambula cognoſcat. Rectam autem æſtimationem de vltimo fine nõ habet, niſi ille qui circa finem non errat, ſed ei firmiter inhæret tanquam optimo, quod ẽ ſolum habentis gratiam gratũ facientem. Sicut etiam in moralibus rectam æſtimationem habet homo de fine per habitum virtutis: vnde donũ intellectus habet nullus ſine gratia gratum faciente.

In Pſal. 118. Cõc. 8. to. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod Augu. nominat intellectum quamcunque illuſtrationem intellectualem, quæ tamen non pertingit ad perfectam doni rationem, niſi vſq; ad hoc mens hominis deducatur, vt rectam æſtimationem habeat homo circa finem.

Ad secundum Dicendum, quod intelligentia, quæ neceſſaria eſt ad prophetiam, eſt quædam illuſtratio mentis circa ea, quæ prophetis reuelantur, non autem illuſtratio mentis circa æſtimationem rectam de vltimo fine, quæ pertinet ad donum intellectus.

Ad tertium Dicendum, quòd fides importat ſolum aſſenſum ad ea, quæ proponuntur: ſed intellectus importet quandam perceptionem veritatis, quæ C nõ poteſt eſſe circa fidem, niſi in eo qui habet gratiam gratumfacientem, vt dictum* eſt: & ideo non eſt ſimilis ratio de intellectu, & fide.

In corp. art.

Articulus VI.

Vtrum donum intellectus diſtinguatur ab alijs donis.

Ad sextum ſic procedit. Vr, ꝙ donũ intellectus nõ diſtinguat ab alijs donis. Quorũ. n. oppoſita ſunt eadẽ, ipſa quoq; ſunt eadẽ; ſed ſapiẽtiæ opponit ſtultitia, hebetudini intelle-D ctus, præcipitationi cõſiliũ, ignorantiæ ſcientia, vt patet p * Grego. 2. Moraliũ. Non videntur aũt differre ſtultitia, hebetudo, ignorãtia, & præcipitatio. ergo nec intellectus diſtinguit ab alijs donis.

Li. 2. Mora. ca 36. ante medium.

¶ 2 Præterea. Intellectus qui ponit virtus intellectualis, differt ab alijs intellectualibus virtutibus p hoc ſibi propriũ, quòd eſt circa principia per ſe nota: ſed donum intellectus nõ eſt circa aliqua prin-E cipia per ſe nota, quia ad ea, quæ naturaliter per ſe cognoſcuntur, ſufficit naturalis habitus primorum principiorũ. Ad ea vero quæ ſuper naturalia ſunt, ſufficit fides; qa articuli fidei ſunt ſicut prima principia in ſupernaturali cognitione, ſicut dictum* eſt. ergo donum intellectus non diſtinguitur ab alijs donis intellectualibus.

Q. 1. ar. 7.

¶ 3 Præterea. Oĩs cognitio intellectiua vel eſt ſpeculatiua, vel practica; ſed donũ intellectus habet ſe ad vtrumque, vt dictum* eſt. ergo non diſtinguitur ab alijs donis intellectualibus, ſed omnes in ſe complectitur.

Sed contra eſt, ꝙ quæcunque connumerantur adinuicẽ oportet ea eſſe aliquo modo abinuicẽ diſtincta, quia diſtinctio eſt principium numeri, ſed donum intellectus connumeratur alis donis, vt Iſa. 11. ergo donum intellectus eſt diſtinctum ab alijs donis.

Respondeo Dicendum, ꝙ diſtinctio doni intellectus ab alijs tribus donis. ſ. pietate, fortitudine, & ti-B more manifeſta eſt: quia donum intellectus pertinet ad vim cognoſcitiuam, illa verò tria pertinent ad vim appetitiuam. Sed differentia huius doni intellectus ad alia tria. ſ. ſapientiam, ſcientiam, & cõſilium quę etiã ad vim cognoſcitiuam pertinent, nõ eſt adeo manifeſta. Vr autem quibuſdam, ꝙ donũ intellectus diſtinguatur à dono ſcientiæ, & conſilii per hoc, ꝙ illa duo pertineant ad practicam cognitionem, donum autem intellectus ad ſpeculatiuam, A dono vero ſapientiæ, quod etiam ad ſpeculatiuã cognitionem pertinet, diſtinguit in hoc, ꝙ ad ſapientiam pertinet iudicium, ad intellectum vero capacitas intellectus eorũ, quę ꝓponuntur, ſeu penetratio ad intima eorũ, & ſm hoc ſupra * numerum donorum aſſignauimus. Sed diligenter intuẽti, donũ intellectus nõ ſolũ ſe habet circa ſpeculãda, ſed et† circa operãda, vt dictũ eſt. Et ſimiliter etiã donũ ſciæ circa vtrũque ſe habet, vt infra* dicet: & iõ oportet aliter eorũ diſtinctionẽ accipere. Oĩa. n. hæc quatuor dona ordinantur ad ſupernaturalem cognitionẽ, quæ in nobis per fidem fundat. Fides autẽ eſt ex auditu, vt dr Ro. 10. Vnde oportet aliqua proponi hoĩ ad credendum non ſicut viſa, ſed ſicut audita, quibus per fidẽ aſſentiat. Fides autem primo quidem & principaliter ſe habet ad veritatem primam: ſecundario ad quędam circa creaturas conſideranda, & vlterius ſe extendit etiam ad directionem humanorum operum, ſm ꝙ per dilectionẽ operatur, vt ex dictis* patet. Sic ergo circa ea, quæ fidei proponuntur credenda, duo requiruntur ex parte noſtra. D Primo quidem, vt intellectu penetrentur, vel capiãtur, & hoc pertinet ad donum intellectus. Secundo autem, oportet vt de eis homo habeat iudicium rectũ, vt æſtimet his eſſe inhærẽdum, & ab eorum oppoſitis recedẽdum. Hoc ergo iudicium quantum ad res diuinas, pertinet ad donum ſapientiæ, quantum vero ad creatas, pertinet ad donum ſcientiæ, quantum vero ad applicationem ad ſingularia opera, pertinet ad donum conſilii.

* 1. 2. q. 68. art. 4.

† D. 114.

† Art 3. huius quęſt.

* Art 3 q. ſequen.

Q. 1. artic. 1. & 6 ad 1. & q. 4 ar. 2. ad 3. & artic. 3.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ prædicta differentia quatuor donorum manifeſte competit diſtinctioni eorum, quæ Greg. * ponit eis eſſe oppoſita. Hebetudo. n. acuitati opponitur. Dr n. per ſimilitudinem intellectus acutus, qñ põt penetrare ad intima eorũ, quę proponuntur. Vnde hebetudo mẽtis eſt, p quam mens E ad intima penetrare non ſufficit. Stultus autem dr ex hoc. quòd peruerſe iudicat circa cõem finẽ vitæ, & iõ proprie opponitur ſapientiæ, quæ facit rectum iudiciũ circa vniuerſalem cauſam. Ignorantia vero importat defectum mentis etiam circa quæcũque particularia: & ideo opponitur ſcientiæ, per quam hõ habet rerum iudiciũ circa particulares cauſas. ſ. circa creaturas. Præcipitatio vero manifeſte opponitur conſilio, per quod hõ ad actionẽ nõ ꝓcedit ante deliberationẽ rationis.

Loco citato in argu.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ donũ intellectus eſt circa prima principia cognitionis gratuitæ, aliter tñ q̃ fides. Nam ad fidem pertinet eis aſſentire: ad donũ vero intellectus pertinet mẽte penetrare ea quę dicũtur.

Ad tertium dicendum, ꝙ donum intellectus

pertinet

¶ Super quæſtionis octauæ Articulum quintũ & ſextum.

IN articulis 5. & 6. ſimul dubium occurrit, quia contradicunt. Nam in quinto propter rectã æſtimationem de fine vltimo, donum intellectus negatur eſſe in non habentibus gratiam: in ſexto vero,
44
recta æſtimatio de fine vltimo, non attribuitur intellectui, ſed ſapientiæ: quia iudiciũ de cã altiſſima ad ſapientiam ſpectare dr. Aeſtimatio aũt iudicium quoddam eſt.

¶ Ad hoc breuiter dr ꝙ author non dixit æſtimationem illam eſſe actum doni intellectus, ſ. ꝙ niſi habeatur illa, non habetur donum intellectus, & hoc eſt verũ. Quia & illa exiſtimatio, & quodcunque aliud iudicium quantũ ad perceptionem, ſpectat ad donum intellectus, quãtum ad iudicium ſpectat ad ſapientiã, ſcientiam, vel conſiliũ: ſicut quãtum ad aſſenſum formatum ſpectat ad fidem formatam.

¶ In eodem 6. arti. aduerte, ꝙ author retractat ſeipſum quoad diſtinctionem donorũ in prima ſecundæ poſitã, vt ibi etiã notauimus.

Art. 4. huius quæſt.

pertinet ad vtranque cognitionẽ ſcilicet ſpeculatiuã, & practicam non quantum ad iudicium, ſed quantum ad apprehenſionem, vt capiantur ea quæ dicuntur.

¶ Super quæſtionis octauæ Articulum ſeptimũ, & octauũ.

IN 7. autem & 8. articulis nihil ſcribendum occurrit, niſi ꝙ Nouitij caueant in reſpõſione ad ſm 8. art. ab errore incurrẽdo ꝑ illa verba Fides, nõ poteſt vniuerſaliter ꝑcedere intellectũ. Nã ſi per intellectum hic intellegerẽt donum intellectus, errarent: quoniam fides præcedit & natura, & tẽpore quandoque donũ intellectus, ad qđ nõ ſpectat quodcũque intelligere, ſed intellectionis perfectio, ſaltem reſpectu vltimi finis, quæ eſt propria his, qui ſunt in gratia, vt patet ex dictis. Sed intelligit author per intellectum, omnem actum percipiendi, qui natus eſt perfici per donum intellectus, & ideo appoſuit ly vniuerſaliter. Natum ſiquidem eſt intellectus donum perficere omnem perceptionem intellectiuam ſpectantem ad fidem, ſiue illa præcedat, ſiue ſubſequatur donum intellectus.

45

1. q. 69. artic. 3. cor. fi. & ad 1. Et 3. diſt. 34. q. 1. art. 4. & 6. cor.

1. 2. q. 3. art. 8.

† Li. 1. cap. 9. parum ante medium to mo 4.

ARTICVLVS VII.

Vtrũ dono intellectus reſpõdeat ſexta beatitudo ſcilicet, Beati mundo corde &c.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videt quòd dono intellectus nõ reſpõdeat beatitudo ſexta. ſ. Beati mũdo corde, quoniã ipſi Deum videbunt. Munditia. n. cordis maxime videtur pertinere ad affectum: ſed donum intellectus non pertinet ad affectum, ſed magis ad vim intellectiuam. ergo prædicta beatitudo nõ reſpõdet dono intellectus.

G

¶ 2 Præterea. Actu. 15. dicitur. Fide purificãs corda eorũ: ſed ꝑ purificationẽ cordis acquiritur munditia cordis: ergo prędicta beatitudo magis pertinet ad veritatem fidei, quàm ad donum intellectus.

¶ 3 Præt. Dona Spiritus ſancti ꝑficiunt hominem in præſenti vita: ſed viſio Dei nõ pertinet ad vitam præſentẽ: ipſa. n. beatos facit, vt ſupra* habitũ eſt, ergo ſexta beatitudo continens viſionẽ Dei, nõ pertinet ad donum intellectus.

H

SED CONTRA eſt, ꝙ Augu. dicit in li. † de ſermone Domini in monte. Sexta operatio Spirituſſancti, quæ eſt intellectus, conuenit mundis corde, qui purgato oculo poſſunt videre, quod oculus non vidit.

RESPONDEO Dicendum, quòd in ſexta beatitudine, ſicut & in aliis, duo continentur. Vnum per modum meriti. ſ. munditia cordis, aliud per modum præmii. ſ. viſio Dei, vt* ſupra dictum eſt. Et vtrumque pertinet aliquo modo ad donum intellectus. Eſt. n. duplex munditia, vna quidem præambula, & diſpoſitiua ad Dei viſionem, quæ eſt depuratio affectus ab inordinatis affectionibus. Et hæc quidem munditia cordis fit per virtutes, & dona, quæ pertinent ad vim appetitiuam. Alia verò munditia cordis eſt, quæ eſt quaſi completiua reſpectu viſionis diuinæ. Et hæc quidem eſt munditia mentis depuratæ à phantaſmatibus & erroribus, vt. ſ. ea, quæ de Deo proponuntur, non accipiantur per modũ corporalium phãtaſmatum, nec ſm hæreticas peruerſitates. Et hãc munditiam facit donum intellectus. Similiter etiam duplex eſt Dei viſio, vna quidem perfecta, per q̃ videtur Dei eſſentia. Alia verò imperfecta, per quã etſi non videamus de Deo quid eſt, videmus tamen quid non eſt, & tanto in hac vita Deum perfectius cognoſcimus quanto magis intelligimus eum excedere quicqd intellectu comprehenditur. Et vtraque Dei viſio pertinet ad donum intellectus. Prima quidẽ ad donum intellectus cõſummatum, ſm qđ erit in patria, ſecũda vero ad donũ intellectus inchoatũ, ſm quod habetur in via.

I

P. S. q. 6. 9. art. 2. & 4.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ duæ rationes procedunt de prima munditia. Tertia vero de perfecta Dei viſione. Dona autem, & huiuſmodi nos perficiunt ſecundum quandam inchoationem, & in futuro implebuntur, vt ſupra* dictum eſt.

* In corp. art. & q. 68. artic. 6. & q. 69. art. 2.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum in fructibus fides reſpondeat dono intellectus.

AD OCTAVVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd in fructibus fides non reſpondeat dono intellectus. Intellectus enim ẽ fructus fidei. Dicitur. enim, Iſa. 7. Niſi credideritis, non intelligetis. ſecũdum aliam literam, vbi nos habemus. Si nõ credideritis, non permanebitis. non ergo fides eſt fructus intellectus.

46

3. diſt. 34. q. 1. art. 5. cor. fin.

G

¶ 2 Pręterea. Prius non eſt fructus poſterioris, ſed fides videtur eſſe prior intellectu, quia fides eſt fundamentum totius ſpiritualis ædificii, vt ſupra* dictum eſt. ergo fides non eſt fructus intellectus.

Q. 4. artic. 1 & 7.

¶ 3 Præterea. Plura ſunt dona pertinentia ad intellectũ quam pertinentia ad appetitum, ſed inter fructus ponitur tantum vnum pertinens ad intellectum ſcilicet fides, omnia vero alia pertinent ad appetitum. ergo fides non magis videtur reſpondere intellectui, quàm ſapientiæ, vel ſcientiæ, ſeu conſilio.

SED CONTRA eſt, quod finis vniuſcuiuſque rei eſt fructus eius, ſed donum intellectus videtur principaliter ordinari ad certitudinem fidei, quę ponitur fructus. Dicit enim gloſſ. ad Galat. 5. quod fides ẽ, quæ eſt fructus, & de inuiſibilibus certitudo. ergo in fructibus fides reſpondet dono intellectus.

Glo. inter li neariſ ibidẽ.

H

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt cum de fructibus ageretur, fructus ſpiritus dicuntur vltima, & delectabilia, quæ in nobis proueniunt ex virtute Spirituſſancti. Vltimum autem & delectabile habet rationem finis, qui eſt proprium obiectum voluntatis. Et ideo oportet, ꝙ illud ꝙ eſt vltimum & delectabile in voluntate, ſit quodammodo fructus omniũ aliorum, quæ pertinent ad alias potentias. Secundum hoc ergo, doni, vel virtutis perficientis aliquam potentiam poteſt accipi duplex fructus, vnus quidem pertinens ad ſuam potentiam, alius autem quaſi vltimus pertinens ad voluntatem. Et ſecũdum hoc dicendum eſt, quòd dono intellectus reſpondet pro proprio fructu fides ſcilicet fidei certitudo, ſed pro vltimo fructu reſpõdet ei gaudium, quod pertinet ad voluntatem.

P. S. q. 70. artic. 1.

I

AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus eſt fructus fidei, quæ eſt virtus. Sic autem non accipitur fides, cum dicitur fructus, ſed pro quadam certitudine fidei, ad quam homo peruenit per donum intellectus.

AD SECVNDVM dicendũ, quod fides non poteſt vniuerſaliter præcedere intellectum. Non. n. poſſet homo aſſentire credendo aliquibus propoſitis, niſi ea aliqualiter intelligeret, ſed perfectio intellectus conſequitur fidem, quæ eſt virtus, ad quam quidem intellectus perfectionem ſequitur quædam fidei certitudo.

K

AD TERTIVM dicendum, qđ cognitionis practicæ fructus non poteſt eſſe in ipſa, quia talis cognitio non ſcitur propter ſe, ſed propter aliud, ſed cognitio ſpeculatiua habet fructum in ſeipſa ſcilicet certitudinem eorum, quorum eſt. Et ideo dono cõſilii, quod pertinet ſolum ad cognitionem practicam, non reſpondet aliquis fructus proprius. Donis autem ſapientiæ intellectus, & ſcientiæ, quæ poſſunt etiam ad ſpeculatiuã cognitionem pertinere, reſpondet ſolum vnus fructus, qui eſt certitudo ſignata nomine fidei. Plures autem fructus ponuntur pertinentes ad partem appetitiuam, quia, ſicut iam dictum* eſt, ratio finis, qui importatur in nomine fructus, magis pertinet ad vim appetitiuam, quàm intellectiuam.

In corp. art.

¶ Super

Digitized by Go

¶ Super quęſtionis nonæ Articulum primũ, & ſecũdũ.

IN tota quæſtione. ſ9 duo nota. Primo actum doni ſciétię conſiſtere in iudicio habẽte ꝑ medio creaturas: ꝑ obiecto vero credendum, & agẽdũ, & ipſum iudiciũ ex habitu: ita ꝙ ad ſcientiam ſpectat ex habitu gratię gratũ facientis iudicare, quid credẽ ſũ, & quid nõ credendũ, & quid agẽdũ, & quid euitandũ ſm rõnes inferiores. Hę ſunt proprię creaturarũ cãr, ex q-bus iudicium fit.

¶ Secũdo, ꝙ in reſpõſione ad tert. ũ. 2. art. non dr̃, quòd ſciẽtiæ medię ſunt magis mathematicæ quam naturales: cũ falſum ſit, abſolute loquẽdo: quia ſimpliciter ſunt ſcientię naturales, vtpote non abſtrahentes a materia ſenſibili. Omnis.n. ſcientia non abſtrahens a materia ſenſibili, eſt naturalis, vt patet 6. Metaph. Sed dr̃, ꝙ connumerantur magis cum mathematicis, vt pote eis ſimiliores Et de connumeratione quidem liquet, q a cum Geometria, & Arithmetica ſcientiæ mediæ numerantur inter liberales artes, de ſimilitudine autẽ in modo demonſtrãdi, manifeſtum eſt, dũ menſurando, & quãtificando, cõcluſiones monſtrãtur. Verum quia mediũ vtrũque ſapit extremum, & ſcientię iſtæ ex parte formæ, ex Mathematica veniũt & pẽdẽt. ex parte vero materiæ phyſicæ ſunt, ſermones doctorum pie interpretandi ſunt, ſi quãdo ad alterum extremum nimis declinant.

47 Supra qõ. 8. art. 6. cor.

*Li. 1. Poſt. tex. 5. to. 1.

† P. S. q. 63. ar. 2. & art. 4. q. preced.

*Auguſt. 14. de Trin. c. 1. tom. 3.

*1. 2. qõ 68. art. 8.

Q. 8. art. 2.

*1. 2. qõ. 68. ar. 1. & 8.

QVAESTIO IX.

De dono ſcientiæ in quatuor articulos diuiſa.

DEIND E cõſiderandũ eſt de dono ſcientiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ ſcentia ſit donum.

¶ Secundo, Vtrũ ſit circa diuina.

¶ Tertio, Vtrum ſit ſpeculatiua, vel practica.

¶ Quarto, Quæ beatitudo ei reſpondeat.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſcientia ſit donum.

AD PRIMVM ſic ꝓcedi tur. Videtur ꝙ ſcientia nõ ſit donũ, Dona.n. Spiritus ſancti naturalẽ facultatẽ excedũt ſed ſcĩa ĩportat effectũ quẽdã naturalis rõnis. Dicit.n. philoſophus in 1. Poſteriorũ, * ꝙ demõſtratio eſt ſyllogiſmus faciens ſcire, ergo ſcĩa nõ eſt donum Spiritusſancti.

¶ 2 Præt. Dona Spiritusſancti ſunt communia omnibus ſanctis, vt ſupra† dictũ eſt: ſed Aug. 14. de Tri. *dicit, ꝙ ſcientia nõ pollent plurimi fideles, quàmuis polleãt ipſa fide: ergo ſcientia non eſt donum.

¶ 3 Præt. Donũ eſt perfectius virtute, vt ſupra* dictum ẽ. ergo vnũ donũ ſufficit ad perfectionẽ vni* virtutis: ſed virtuti fidei reſpondet donum intellectus, vt ſupra† dictũ eſt. ergo nõ reſpondet ei donum ſcientiæ, nec apparet cui alij virtuti reſpõdeat. ergo cũ dona ſint ꝑfectiones virtutũ, vt ſupra*, dictũ eſt, vr̃ ꝙ ſcientia non ſit donum.

SED CONTRA ẽ qđ Iſa. 11. computatur inter ſeptem dona.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ gr̃a eſt ꝑfectior q̃ natura, vnde nõ deficit in his, in quibus hõ ꝑ naturã ꝑfici põt. Cum aũt hõ ꝑ naturalẽ rõnẽ aſſentit ſm intellectũ alicui veritati, dupliciter ꝑficitur circa veritatẽ illam. primo quidẽ, quia capit eam, ſecũdo, quia de ea certũ iudiciũ habet. Et ideo ad hoc ꝙ intellectus humanus ꝑfecte aſſentiat veritati fidei, duo requiruntur, quorum vnum eſt, quod ſane capiat ea, quæ proponuntur: quod pertinet ad donum intellectus, vt ſupra* dictũ eſt. Aliud autem eſt, vt habeat certum & rectum iudicium de eis, diſcernendo ſcilicet credenda a non credendis: & ad hoc neceſſarium eſt donum ſcientiæ.

Q. 9. arti. 6. p. 1. q. 14. artic. 7. D. 475.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ certitudo cognitionis in diuerſis naturis inuenit̃ diuerſimode, ſm diuerſam conditionem vniuſcuiuſq; naturæ. Nam hõ

A cõſequit̃ certum iudicium de veritate per diſcurſum rationis, & ideo ſcientia humana ex ratione demonſtratiua acquirit̃. Sed in Deo eſt certum iudicium veritatis abſq; omni diſcurſu per ſimplicem intuitum, vt in 1. dictum* eſt. Et ideo diuina ſcientia non eſt diſcurſiua, vel ratiocinatiua, ſed abſoluta & ſimplex, cui ſimilis eſt ſciẽtia, quæ ponitur donum Spiritusſancti, cum ſit quædam participata ſimilitudo ipſius.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd circa credenda, duplex ſcĩa põt haberi. Vna quidẽ, per quam homo ſcit, quid credere debeat, diſcernens credenda a nõ credendis: & ſm hoc ſcĩa eſt donum, & conuenit oĩbus ſãctis. Alia vero eſt ſcientia circa credenda, per quam ho-B mo non ſolum ſcit, quid credi debeat, ſed etiam ſcit fidẽ manifeſtare, & alios ad credendum inducere, & contradictores conuincere. Et iſta ſcientia ponitur inter gratias gratis datas, quæ nõ datur omnibus, ſed quibuſdam. Vnde Aug. poſt verba inducta, * ſubiungit. Aliud eſt ſcire tãtũ modo quid homo credere debeat, aliud ſcire quemadmodum hoc ipſum, quod creditur & pijs auribus opituletur, & contra impios defendatur. Li. 4. de Trini. c. 4. a medio, tom. 3.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ dona ſunt perfectiora virtutibus moralibus, & intellectualibus, nõ ſunt aũt perfectiora virtutib⁹ theologicis, ſed magis oĩa dona ad perfectionẽ theologicarum virtutum ordinantur, ſicut ad finem. Et ideo non eſt inconueniens, ſi diuerſa dona ad vnam virtutem theologicam ordinentur.

C

ARTICVLVS II.

Vtrum ſcientia donum ſit circa res diuinas.

AD SECVNDVM ſic procedit̃. Vr̃ ꝙ ſcĩæ donũ ſit circa res diuinas. Dicit.n. Augu. 14. * de Trini. quod per ſcientiam gignitur fides, nutritur, & roborat̃. ſed fides eſt de rebus diuinis, q a obiectũ fidei eſt veritas prima, vt ſupra† habitum eſt. ergo & donum ſcientiæ eſt de rebus diuinis. 48 3. di. 35. q. 2. ar. 3. q. 1. Libr. 14. de Trin. ca. 1. a medio, to. 3. Q. 1. art. 1.

¶ 2 Præterea. Donum ſcientiæ eſt dignius, quam ſciẽtia acquiſita: ſed aliqua ſcientia acquiſita eſt circa res diuinas, ſicut ſcientia Metaphyſicæ. ergo multo magis donum ſcientiæ eſt circa res diuinas.

D ¶ 3 Præt. Sicut dr̃ Ro. 1. Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. ſi ergo ẽ ſcientia circa res creatas, videtur quod etiam ſit circa res diuinas.

SED CONTRA eſt, quod Aug. 14. * de Tri. dicit. Rerum diuinarum ſcientia proprie ſcientia nuncupetur: humanarum autem proprie ſcientiæ nomẽ obtineat. Li. 13. ca. 1. & li. 12. cap. 14. tom. 3.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd certum iudiciũ de re aliqua maxime datur ex ſua cauſa, & ideo ſm ordinem cauſarum oportet eſſe ordinem iudiciorum. Sicut.n. cauſa prima eſt cauſa ſecũdæ, ita per cauſam primam iudicatur de cauſa ſecunda. De cauſa autem prima non poteſt iudicari per aliam cauſam, & ideo iudicium quod fit per cauſam primam, eſt primum & per-E fectiſsimum: In his autem in qbus aliquid eſt ꝑfectius, fectiſſimum, nomen commune generis appropriat̃ his quæ deficiũt a perfectiſſimo. Ipſi autem perfectiſſimo adaptatur aliud ſpeciale nomẽ, vt patet in Logicis. Nã in genere conuertibiliũ, illud quod ſignificat quodqd eſt, ſpeciali nomine diffinitio vocatur, quæ autẽ in hoc deficiunt conuertibilia exiſtentia, nomen cõe ſibi retinent. ſ. ꝙ propria dicuntur. Quia ergo nomen ſcientię importat quãdam certitudinem iudicij, vt dictum* eſt, ſiquidem certitudo iudicij fit per altiſsimam cauſam illius generis, per quam poteſt de omnibus iudicare, habet ſpeciale nomen, quod eſt ſapientia. Dr̃.n. ſapiens in vnoquoq; genere, qui nouit altiſsimam cauſam illius generis, per quam poteſt de omnibus iudicare. Simpli- Art. præce.

citer autem ſapiens dr̃, qui nouit altiſſimã cauſam ſim F pliciter.ſ. Deũ. Et ideo cognitio diuinarũ rerũ, vocatur ſapientia, cognitio vero rerũ humanarũ vocatur ſciẽtia quaſi cõmuni nomine importãte certitudinem iudicij appropriato ad iudicium, quod fit per cauſas ſecundas. Et ideo ſic accipiendo ſcientiæ nomen, ponitur donũ diuiſtinctum a dono ſapientiæ. Vnde donum ſciẽtiæ eſt ſolum circa res humanas, vel ſolum circa res creatas.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet ea, de quibus eſt fides, ſint res diuinæ & æternæ, tñ ipſa fides, eſt quoddã tẽporale in animo credentis. Et ideo ſcire quid credendum ſit ptinet ad donum ſciẽ. Scire autem ipſas res, creditas ſ'm ſeipſas p quãdã vnionẽ ad ipſas, ptinet ad donum ſapientiæ. Vnde donũ ſapientiæ magis reſpondet charitati, quæ vnit mentem hominis Deo. G

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ rõ prima ꝓcedit ſ'm quod communiter nomen ſcientiæ ſumitur. Sic autem ſcientia non ponitur ſpeciale donum, ſed ſecundum quod reſtringitur ad iudicium, quod fit per res creatas.

Q.1.ar.1.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictũ ẽ quilibet cognoſcitiuus habitus formaliter qdẽ reſpicit mediũ, p qđ aliquid cognoſcitur: materialiter autem id quod per medium cognoſcitur. Et qa id quod eſt formale, potius eſt: ideo illæ ſciẽ, q̃ ex principijs mathematicis concludunt circa materiã naturalẽ, magis cum mathematicis cõnumerãtur, vt potе eis ſimiliores, licet q̃tũ ad materiã magis conueniãt cũ naturali. Et ꝓp hoc dr̃ in 2. Phyſic. ꝙ ſunt magis naturales. Et ideo cum hõ per res creatas Deũ cognoſcit, magis vr̃ hoc pertinere ad ſciẽ, ad quam pertinet formaliter, quàm ad ſapientiam, ad quam pertinet materialiter. Et econuerſo cũ ſecundum res diuinas iudicamus de rebus creatis, magis hoc ad ſapientiam, quam ad ſcientiam pertinet. H

D. 251.

Lib. 2. text. 20. tom. 2.

Articulus III.

Vtrum ſcientiæ donum ſit ſcientia practica.

49

Inf. q. 52. ar. 2. ad 2. Et 3. d. 35. ar 3. q. q. 2.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod ſcientia, quæ ponitur donum, ſit ſcientia practica. Dicit enim Auguſ. 12. de Trinita.* ꝙ actio, qua exterioribus rebus vtimur, ſcientiæ deputatur: ſed ſcientia, cui deputatur actio, eſt practica. ergo ſcientia quæ eſt donum, eſt ſcientia practica. I

* Lib. 12. ca. 14. parum à principio tom. 3.

¶ 2 Præterea. Grego.† dicit in 1. Mora. Nulla eſt ſcientia, ſi vtilitatem pietatis non habet: Valde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione caret. Ex qua authoritate habetur, quod ſcientia dirigit pietatem: ſed hoc nõ poteſt competere ſcientiæ ſpeculatiuæ. ergo ſcientia, quæ eſt donum, non eſt ſpeculatiua, ſed practica.

† Li. 1. Mor. c. 32. à med.

¶ 3 Præt. Dona Spiritusſancti non habenẽ, niſi a iuſtis, vt ſupra* habitum eſt. ſed ſcientia ſpeculatiua poteſt haberi etiam ab iniuſtis, ſecundum illud Iac. 4. Scienti bonum & non facienti, peccatũ eſt illi. ergo ſcientia, quæ eſt donum, non eſt ſpeculatiua, ſed practica.

Q. præce. 5. & 1. 2. q. 68.

Sed contra eſt, quod Grego. dicit in 1. Moral. Scientia in die ſuo cõuiuium parat, quia inſuentre mentis ignorantiæ ieiunium ſuperat: ſed ignorantia non tollitur totaliter, niſi per vtramque ſcientiam ſcilicet & ſpeculatiuam, & practicam. ergo ſciẽtia, quæ eſt donum eſt, & ſpeculatiua, & practica. K

Li. 1 Mora. cap. 22. ante medium.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictũ eſt, donũ ſciẽ ordinatur, ſicut & donum intellectus, ad certitudinem fidei. Fides autem primo & principaliter in ſpeculatione conſiſtit, inquantum. ſ. inhæret primæ veritati: ſed quia veritas eſt etiam vltimus finis, ꝓpter quem operamur, inde etiam eſt, ꝙ fides ad operationẽ ſe extendit, ſ'm illud Galat. 5. Fides per dilectionẽ operatur. Vnde etiam oportet, quod donum ſcientiæ primo quidem & principaliter reſpiciat ſpeculationem, inquantum. ſ. homo ſcit quid fide tenere debeat. Secũdario autem ſe extendit etiam ad operationem, ſecundum quod per ſciẽtiam credibilium, & eorum quæ ad credibilia conſequuntur, dirigimur in agendis.

Q. præceđẽ. art. 8.

D. 1114.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur de dono ſciẽ, ſ'm qđ ſe extẽdit ad operationẽ. Attribuitur. n. ei actio, ſed non ſola, nec primo: & hoc etiam modo dirigit pietatẽ. Vnde patet ſolutio ad Secundum

Ad tertium Dicendũ, ꝙ ſicut dictum* eſt de dono intellectus, ꝙ nõ quicũq; intelligit, habet donũ intellectus, ſed qui intelligit quaſi ex habitu gratiæ: ita etiam de dono ſcientiæ eſt intelligẽdum, ꝙ illi ſoli donum ſcientiæ habeãt, qui ex infuſione gratiæ rectum iudicium habent circa credenda, & agenda, ita quod in nullo deuient à rectitudine iuſtitiæ. Et hæc eſt ſcientia ſanctorum, de qua dicitur Sap. 10. Iuſtum deduxit Dominus per vias rectas, & dedit illi ſcientiam ſanctorum

Q. 8. art. 6.

Articulus IIII.

Vtrum dono ſcientiæ reſpondeat tertia beatitudo, ſcilicet, Beati qui lugent &c.

50

Ad quartum ſic proceditur, Videtur quod ſcientiæ non reſpõdeat tertia beatitudo. ſ. Beati qui lugent, quoniam ipſi cõſolabuntur. Sicut. n. malum eſt cauſa triſtitiæ & luctus, ita etiam & bonũ eſt cauſa lætitiæ: ſed per ſcientiam principalius manifeſtantur bona, quam mala, q̃ per bona cognoſcuntur. Rectum enim eſt iudex ſuipſius & obliqui, vt dicitur in primo* de Anima. ergo prædicta beatitudo non cõuenienter reſpondet ſcientiæ dono.

1. 2. q. 69. ar. 3. ad 3. Et infra q. 121. ar tic. 2. Et 3. d. 34. q. 1. ar. 4. co 6. & ar. 6. cor.

Li. 1. de anima, tex. 85. tom. 2.

¶ 2 Præterea. Cõſideratio veritatis eſt actus ſcientiæ ſed in conſideratione veritatis non eſt triſtitia, ſed magis gaudium. Dicitur enim Sapi. 8. Non habet amaritudinem illius conuerſatio, nec tædium conuictus illius ſed lætitiam & gaudium. ergo prædicta beatitudo nõ conuenienter reſpondet dono ſcientiæ.

¶ 3 Præterea. Donum ſcientiæ prius conſiſtit in ſpeculatione, quam in operatione, ſed ſecundum quod conſiſtit in ſpeculatione non reſpondet ſibi luctus: qa intellectus ſpeculatiuus nihil dicit de imitabili, & fugẽdo, vt dicitur in 3.* de Anima, neque dixit aliquid lætum, & triſte. ergo prædicta beatitudo non conuenienter ponitur reſpondere dono ſcientiæ.

Li. 3. de anima, tex. 49. tom. 2.

Sed contra eſt, ꝙ Aug. dicit in lib. † de ſermone Dñi in monte. Scientia conuenit lugentibus, qui didicerunt quibus malis vincti ſunt, q̃ quaſi bona petierũt.

Li. 1. cap. 9. ante mediũ. tom. 4.

Respondeo dicendum, ꝙ ad ſciẽm proprie ptinet rectum iudicium creaturarum. Creaturæ autẽ ſunt, ex qbus hõ occaſionaliter a Deo auertitur, ſ'm illud Sap. 14. Creaturæ factæ ſunt in odium. & muſcipulã pedibus inſipientiũ, qui. ſ. rectũ iudiciũ de his nõ habent, dum æſtimãt in eis eſſe pfectum bonum: vnde in eis finem conſtituendo, peccant, & verum bonum perdunt. Et hoc dãnum homini innoteſcit per rectum iudicium de creaturis, ꝙ habetur p donum ſciẽ. Et ideo beatitudo luctus ponitur reſpondere dono ſcientiæ.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ bona creata non excitant ſpirituale gaudium, niſi quatenus referuntur ad bonum diuinum, ex quo proprie conſurgit gaudiũ ſpirituale. Et ideo directe qdẽ ſpiritualis pax, & gaudium conſequens, reſpondet dono ſapientiæ. Dono autem ſcientiæ reſpondet quidem primo luctus de præteritis erratis: & conſequenter conſolatio, dum homo per rectum iudicium ſcientiæ creaturas ordinat in bonum diuinum. Et iõ in beatitudine ponitur luctus pro merito, & conſolatio conſequens pro præmio: quæ quidem inchoatur in hac vita, perficitur autem in futura.

Ad ſecundum dicendũ, q̃ in ipſa cõſideratione veritatis hõ gaudet, ſed de re circa q̃ cõſiderat veritatẽ, põt triſtari q̃nque: & ſ'm hoc luctus ſcientiæ attribuitur.

Ad tertium dicendum, q̃ ſcientiæ, ſ'm q̃ in ſpeculatione conſiſtit, non reſpõdet beatitudo aliqua; q̃a beatitudo hominis non conſiſtit in conſideratione creaturarum; ſed in cõtemplatione Dei. ſed aliqualiter beatitudo hoĩs cõſiſtit in debito vſu creaturarũ & ordinata affectione circa ipſas; & hoc dico quãtũ ad beatitudinem viç. Et ideo ſciẽtiæ nõ attribuiĩ aliqua beatitudo pertinens ad contẽplationẽ; ſed intellectui & ſapientiæ, quæ ſunt circa diuina.

QVAESTIO X.

De Infidelitate in cõmuni, in duodecim articulos diuiſa.

Consequenter cõſiderãdũ eſt de vitiis oppoſitis. Et primo de infidelitate, quę opponiĩ fidei. Secundo de blaſphemia, quę opponitur confeſſioni. Tertio de ignorantia, & hebetudine, quę opponuntur ſcientiæ & intellectui.

¶Circa primũ cõſiderãdũ eſt de infidelitate in cõmuni. Secũdo, de hæreſi. Tertio, de apoſtaſia à fide.

Circa primum quæruntur duodecim.

¶Primo, Vtrum infidelitas ſit peccatum.

¶Scđo, In quo ſit ſicut ĩ ſubiecto.

¶Tertio, Vtrũ ſit maximum peccatorum.

¶Quarto, Vtrũ omnis actio infidelium ſit peccatum.

¶Quinto; De ſpẽbus infidelitatis:

¶Sexto, De comparatione earũ adinuicem.

¶Septimo, Vtrum cũ infidelibus ſit diſputandum de fide.

¶Octauo, Vtrum ſint cogẽdi ad fidem.

¶Nono, Vtrũ ſit eis cõicandum.

¶Decimo, Vtrũ poſsint Chriſtianis fidelibus præeſſe.

¶Vndecimo, Vtrum ritus infidelium ſint tolerandi.

¶Duodecimo, Vtrum pueri infidelium ſint inuitis parentibus baptizandi.

ARTICVLVS I.

Vtrum infidelitas ſit peccatum.

Ad primvm ſic proceditĩ. Vĩ q̃ ĩfidelitas nõ ſit peccatũ. Omne enim peccatum eſt contra naturam, vt patet* per Damaſ. in 2. lib. ſed infidelitas A non videtur eſſe contra naturam. Dicit enim Auguſt. in lib. †de prædeſtinatione ſanctorũ, quod poſſe habere fidẽ ſicut poſſe habere charitatem naturæ eſt omniũ hominum, habere autem fidẽ queãd modum habere charitatẽ gratię, eſt fidelium. ergo non habere fidẽ quod eſt infidelium, non eſt contra naturã, & ita nõ eſt peccatum.

¶2 Præt. Nullus peccat in eo, q̃d vitare non poteſt, quia omne peccatum eſt voluntarium, ſed nõ eſt B in poteſtate hominis quod infidelitatem vitet quam vitare non poteſt, niſi fidẽ habendo. Dicit enim Apoſtolus ad Roma. 10. Quomodo credent ei quẽ non audierunt? Quomodo autẽ audient ſine prædicante? ergo infidelitas non videtur eſſe peccatum.

¶3 Præt. Sicut dictum* eſt, ſunt ſeptem vitia capitalia, ad quę omnia peccata reducuntur. Sub nullo autem horum videtur contineri infidelitas. Ergo infidelitas non eſt peccatum.

C Sed contra. Virtuti contrariatur vitiũ; ſed fides eſt virtus cui contrariatur infidelitas. Ergo infidelitas eſt peccatum.

Respondeo dicendum, q̃ infidelitas dupliciter accipi poteſt. Vno modo ſecundum puram negationem, vt dicatur infidelis ex hoc ſolo, quod non habet fidẽ. Alio modo poteſt intelligi infidelitas ſecundum contrarietatem ad fidem: quia ſcilicet aliq̃s repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipſam, ſ'm illud Iſa. 53. Quis credidit auditui noſtro? Et in hoc ꝓ D prie perficitur ratio infidelitatis, & ſecundum hoc, infidelitas eſt peccatum. Si autem accipiatur ſecũdum negationem puram ſicut in illis, qui nihil audierunt de fide, non habet rõnem peccati: ſed magis pœnæ; quia talis ignorantia diuinorum, ex peccato primi parẽtis conſecuta eſt. Qui autem ſic ſunt infideles, damnãtur quidem propter alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt; non autem dãnãtur propter infidelitatis peccatũ. Vnde Dominus dicit Ioan. E 15. Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. Quod exponens Auguſt.* dicit, quòd loquitur de illo peccato quo nõ crediderunt in Chriſtum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd habere fidem, non eſt in natura humana: ſed in natura humana eſt, vt mens hominis non repugnet interiori inſtinctui, & exteriori veritatis prædicationi; vnde infidelitas ſecũdum hoc eſt contra naturam.

Ad 2. dicendum, q̃ ratio illa

¶Super quæſtionis decimæ Articulum primum.

In artic. 1. quæſtio 10. dubium occurrit, & ſpecialiter in materia primi argumenti. Videtur enim omnino, quòd infidelitas, ideſt, nolle credere, non ſit peccatũ. Et ratio eſt, quia fides non eſt neceſſaria ad bonũ naturale: ſed ſupernaturale tantũ. Ex hoc n. arguitur ſic. Nullus peccat nolẽdo bona, quę ſunt ſupra naturam ſuam, etiã oblata, niſi forte ratione contemptus quia ſcilicet, deſpicit offerentem, vel oblata. Sed homo ſalua Dei & donorum ſuorum ſupernaturaliũ reuerentia, poteſt ea nolle, volendo ſtare in ſuis ſolis naturalibus. ergo non peccat nolendo fidem ſuſcipere. Maior patet in ciuilibus. Nam ruſticus nolens acceptare ciuilitatem, & ciuis nolens aſcendere ad nobilitatẽ, & alij huiuſmodi, non peccant. Minor eſt de ſe euidens. ergo. Si dicatur, quòd quia homo eſt infirmus, per fidem ſanatur: & ideo tenetur ad ſanitatẽ. Vel quia Deus præcepit fidem ſuſcipi ab omnibus: iuxta illud. Qui non crediderit, cõdemnabitur, Ideò peccatũ eſt non ſuſcipere fidem. Contra primum dictum eſt, quia ſecundum hoc nec homo in ſtatu innocentiæ, nec angeli obligati fuiſſent ad fidem, quod eſt falſum. Contra ſecundum eſt: q̃a ratio præcepti vertiĩ in dubium. Apparet enim q̃d iniuſte præcipiat alicui, aut aſcendas ſupra gradum tuum, aut occideris. Cum vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ quaſi pannus menſtruatæ, & miſericordia Domini ſit ſuper omnia opera eius, ſi inique, & crudeliter rex terreſtris offerret ciuibus nobilitatem, aut mortẽ, quomodo fas eſt dicere, q̃ Deus miſericordiarũ offerat creaturis rationalibus fidẽ cũ reliq̃s ſupnaturalibus donis, cũ tali ꝑcepto aut hoc ſuſcipite, aut mortẽ? Iuſtitia namq; hoc potius exigere videtur. Aut hęc ſuſcipite, aut priuati eritis felicitate ſupernaturali. Vobiſque imputabitur quicquid vobis ex hac refutatione deerit.

¶Ad hoc dicitur, q̃ quia pręcepta dantur creaturis rationalibus, ſecundum naturas ſeu gradus naturę, quas habent, & creaturæ rõnales ſupra gradus naturales conſummantur in participatione naturæ diuinæ: ita q̃ ſic inſtitutę ſunt: cõſequẽs eſt, vt quemadmodũ iuſte ſubduntur præceptis ſpectantibus ad alios gradus, ita iuſte ſubiacent præceptis fidei, ſpei, charitatis ſpectantibus ad gradum quo participant diuinam naturam. Et licet hæc reſpõſio apud doctos non egeat expoſitione, pro nouitijs tamẽ declaratur. In homine eſt, in primis natura vegetatiua, eſt natura ſenſitiua, eſt natura intellectiua, eſt demũ participatio naturæ diuinę. Et ſicut conſtitutio creaturarũ in ſpẽbus ſpectat ad primam rerum diſtributionem ſecundum diuinæ ſapientiæ rationem: ita conſtitutio creaturarum rationalium in ſuis naturalibus, & in participatione diuinæ naturæ ad primã rerum conditionem ſpectat: & tanto plus, quãto ſuperius, quæſtio. 2. artic. 3. dictum eſt. Quod perfectio naturæ inferioris confirmatur ex participatione ſuperioris. Quia igitur in homine eſt pars vegetatiua, ad quam ſpectat conſeruare indiuiduum & ſpeciẽ, oportuit hominem ſubijci præceptis ſpectantibus ad generationem, & cibum & potum. Et ſimiliter quia in homine, eſt pars ſenſitiua, ad quam ſpectant paſſiones, oportet hominem ſubijci pręceptis ad iram, timorem,

51 Infra q. 34. art. 1. ad 2. ... 2. diſt. 39. q. 1. artic. 2. ad 4. ... ex c. 4. & cap. 30. & lib. 4. ca. 2. ... nolio.

† Aug. ca. 5. non remote à fine, to. 7. 1. 2. q. 84. artic. 4.

Tract. 89. in Ioan. inter principium & medium tomo 9.

motem, & huiuſmodi Et ſimiliter, quia in eo eſt pars rationalis, in qua eſt voluntas, oportet ipſum ſubijci præceptis ſpectantibus ad iuſtitiam, vel iniuſtitiam. Et eadem rõne, q̃a cõſtitutus eſt, vt in ipſo ſit natura diuina participatiue: iõ oportet ipſum ſubijci præceptis fidei, ſpei, & charitatis, ad hmôi participationem ſpectantibus. ſicut non poteſt iure conqueri de Deo, quòd fecerit ipſum in gradu rationalitatis non poteſt iure conqueri, ꝙ conſtituerit ipſum in hoc, quòd ſit particeps diuinę naturæ. Et quemadmodũ data iam natura rationali non poteſt quis refutare præcepta ſpectantia ad illam: ita data iam creaturæ rõnali hac participatione, non poteſt refutare pręcepta ad illam pertinentia. Et ꝑ hęc patet clare reſponſio, & ſolutio queſtionis Nam non eſt ſimile, ꝙ affertur pro ſimili: quia non pręſupponitur, ꝙ rex poſſit homines conſtituere in gradibus ſine ipſis hominibus, ſicut põt Deus, qui creat nos ſine nobis. Nec præſupponitur, ꝙ homines ſint iam conſtituti in gradu nobilitatis, vt in propoſito inuenitur. Simile autẽ eſſet, ſi præſuppoſito quòd iã eſſent ciues in gradu nobilitatis, & refutare vellent ꝓcepta regia ſpectãtia ad nobiles. Creaturæ namque rationales ab initio inſtitutæ ſunt, vt eſſent, & viuerent non ſolum ſecũdum proprias naturas, ſed ſecundum diuinæ naturæ conſortiũ: & propterea merito pręceptis ſupernaturalibus ſubijciũtur, teneturque ad maximas gratias Deo, qui eas tanti fecit, vt tã excelſo gradu conſtitueret. Propter quod nõ ſolum iuſtum eſt, vt nõ credendo priuentur bonis gratuitis, ſed etiã vt damnentur, tãquã nolentes viuere ſecundum conſtitutã eis diuinitatis participationem a datore, & diſtributore naturarum, & graduum. Propter hos enim ſcriptum eſt. Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, dum in proprijs naturæ manet opponens ſe altiſſimę cauſę iudicio: & ideo ſimilis factus eſt illis. Nec excuſantur a contemptu refutantes fidem, quia nolunt ſubijci præceptis, quibus tenentur, vt iam declaratum eſt.

Li 31. Mor. c. 31. à med.

52
2. di. 36. q. 1. ar. 2. ad 4. & 3. di. 23. q. 2. art. 3. q. 1. ad 4.

*Cap. 10. & 11. tom. 6.

†Art præce.

Glo. ordinaria, ibid.

procedit de infidelitate, ſm quod importat ſimplicem negationem.

Ad tertium dicendum, ꝙ infidelitas, ſm ꝙ eſt peccatum oritur ex ſuperbia, ex qua contingit, ꝙ homo intellectum ſuum nõ vult ſubijcere regulis fidei, & ſano intellectui Pattrũ. vnde Grgor.* dicit 31. Moral. ꝙ ex inani gloria oriuntur nouitatum præſumptiones Quamuis poſſet dici, ſicut virtutes theologicę non reducuntur ad virtutes cardinales, ſed ſunt priores eis; ita etiã vitia oppoſita virtutibus theologicis, non reducuntur ad vitia capitalia.

Articvlvs II.

Vtrũ infidelitas ſit in intellectu, ſicut in ſubiecto

Ad secvndvm ſic proceditur. Videt̃ ꝙ infidelitas nõ ſit ĩ ĩtellectu ſicut in ſubiecto. Omne enim peccatũ in voluntate eſt, vt Auguſt. dicit ĩ lib *de duabus animabus: ſed infidelitas eſt qđdã pctm̃, vt dictũ † eſt. ergo infidelitas eſt in volũtate ſicut in ſubiecto, nõ in intellectu.

¶ 2 Præt. Infidelitas habet rationẽ peccati ex eo, quod prædicatio fidei cotemnitur: ſed contemptus ad voluntatem pertinet. ergo infidelitas eſt in voluntate.

¶ 3 Præt. 2. ad Corinth. 11. ſuper illud, ipſe Satanas trãſfigurat ſe in angelum lucis*, dicit gloſ. quod ſi angelus malus ſe bonũ fingat & ſi credatur bonus, nõ ẽ error morbidus, ſi facit, vel dicit; quæ bonis angelis congruunt. Cuius ratio eſſe videtur propter rectitudinem, voluntatis eius, qui ei inhæret, intẽdẽs bono angelo adhęrere. ergo totum peccatum infidelitatis eſſe vr̃ in peruerſa voluntate. Nõ ergo ẽ in intellectu, ſicut in ſubiecto.

Sed contra. Contraria ſunt ĩ codẽ ſubiecto: ſed fides, cui cõtrariatur infidelitas, eſt in intellectu ſicut in ſubiecto. ergo & iſi- (K) delitas in intellectu eſt.

Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* dictũ eſt, peccatũ dicitur eſſe in illa potentia; quæ eſt principiũ actus peccati. Actus aũt peccati poteſt habere duplex principium. Vnum quidẽ primũ & vniuerſale qđ imperat omnes actus peccatorũ: & hoc principium eſt (B) voluntas: quia oẽ peccatum eſt voluntarium. Aliud autem principiũ actus peccati eſt propriũ & proximum; quod elicit peccati actũ. Sicut cõcupiſcibilis ẽ principiũ gulæ, & luxuriæ, & ſecũdum hoc gula; & luxuria dicuntur eſſe in cõcupiſcibili. Diſſentire autem, qui eſt proprius actus infidelitatis; eſt actus intellectus; ſed moti à voluntate; ſicut & aſſentire; & ideo infidelitas ſicut & fides; eſt quidem in intellectu ſicut in proximo ſubiecto; in voluntate autem ſicut in (H) proximo motiuo. Et hoc mõ dicitur oẽ peccatum eſſe in volũtate.

Vnde patet reſpõſio ad primũ.

Ad secvndvm Dicendum, ꝙ contemptus voluntatis; cauſat diſſenſum intellectus; in quo ꝑficitur ratio infidelitatis. Vnde cauſa infidelitatis eſt in voluntate, ſed ipſa infidelitas eſt in intellectu.

Ad tertivm dicendum, ꝙ ille; qui credit malum angelum eſſe bonũ; non diſſentit ab eo; qđ eſt fidei, qa ſenſus corporis fallit, (I) mens verò non remouetur à vera rectaq; ſẽtẽtia, vt ibidẽ dicit* gloſſa; ſed ſi aliquis Satanæ adhęreret; cũ incipit ad ſua adducere; ideſt: ad mala & falſa; tunc non caret peccato; vt ibidem† dicitur.

1. 2. q. 74. artic. 1. 2. & 5.

*Glo. ordinaria loco citato in ar.
† Eodẽ loco nunc dicto.

Articvlvs III.

Vtrum infidelitas ſit maximum peccatorum.

Ad tertivm ſic procęditur. Vr̃ ꝙ infidelitas nõ ſit maximũ peccatorũ. Dicit enim Aug. & habetur 6.* quæſtio 1. Vtrũ catholicum peſsimis

53
Infra q. 39. artic. 2. Et 3. q. 80. arti. 5. cor. Et in al. q. 2. arti. 1 co. cor. & ad 2. & q. 3. ar. 8. ad 1. Et Ro. 2. lect. 2. Et Heb. 10. lect. 3. cor. 4.
*Aug. li. 4. de Bapt. cõt. Donat. c. 20. in prin. to. 7. Habetur 6. q. 1. c. Quæro ergo.

¶ *Super quæſtionis decimæ Articulum ſecundum.*

In articu. 2 eiuſdem quæſtionis, aduerte, quòd ſicut aſſentire his quæ ſunt fidei, conſtituit ſtatim hominem fidelẽ: ita (F) in his, quæ conſtat ſpectare ad fidem, diſſentire, ſtatim conſtituit hominem infidelem. Diſſentire autem contingit tripliciter. Primo poſitiue ſentiendo contrarium, vt ſi credat quis Deum non eſſe incarnatum. Secundo, negatiue, non ſentiendo quod conſtat teneri à fide. Et hoc dupliciter contingit, vel non credendo ſimpliciter, vt ſi quis non credat Deum eſſe incarnatum: vel ſub dubio vacillando, vt ſi quis dubitet Deum eſſe incarnatum. Et hoc habet latitudinem iuxta triplicem, modum dubij, ſcilicet opinionis, ſuſpicionis, & neutralitatis: Quocũque autem dictorum modorum contingat diſſentire voluntarie, ideſt, cum conſenſu, peccatum ẽ infidelitatis. Et hæc notanda ſunt a ſcrutatoribus conſcientiarum.

¶ In eodem articulo quæſtio de ſubiecto peccati, ſi moueatur, ad præcedentem librũ recurras, vbi ſunt fundamenta huius.

¶ In reſponſione ad tertium in eodem articulo, nota pro habentibus viſiones, vltima verba. Cum incipit ad ſua adducere, ſ. mala, & falſa: & memento, ꝙ appellatione malorum veniũt hoc in loco minus bona: Cũ enim Spirituſſanctus æmulef charismata meliora, ſuadẽs, aut ducens ad minus bona, Spiritusſanctus non eſt.

¶ *Super quæſtionis decimæ Articulum tertium.*

In artic. 3. eiuſdem quæſtio: dubium, qđ eſſe poteſt, Quomodo omne peccatũ formaliter in auerſione conſiſtit, in precedenti libro ſolutũ eſt, vbi dictum eſt, quod peccatum, vt ẽ in genere mali ſimpliciter, conſiſtit in auerſione formaliter.

¶ In eodem articulo dubium Nouitiorum occurrit, Quomodo infidelitas ponitur grauiſſimum peccatum ex genere ſuo, & grauitas eius pẽſatur ex parte auerſionis. Nã grauitas peccati ex genere ſuo, quæ eſt grauitas ſubſtantialis eius, attenditur penes obiectum, ſeu finem peccati, vt in quæſtio 73. pręcedentis libri patet. Auerſio autem in peccato diuiditur contra obiectum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ex prædicto loco, quòd quia auerſio conſequitur conuerſionem ad obiectum, quãto obiectum, ad quod fit conuerſo, peius eſt, tanto auerſio eſt maior: ac per hoc peccatum grauius ex genere, eſt grauius ſecundum auerſionem, & ſic eſt in propoſito. Nam infidelitas, quę conſiſtit in diſſenſu contemnẽte veritatem primam, conuertitur ad cõtrarium primæ veritati, ac per hoc auerſionem habet à prima

moribus alicui hæretico, in cuius vita pręter id, quòd hęreticus eſt, non inueniũt homines quod reprehẽdant, præponere debeamus, non audeo præcipitare ſententiá: ſed hæreticus ẽ infidelis. ergo nõ eſt ſimpliciter dicẽdum, ꝙ infidelitas ſit maximum peccatorum.

¶ 2 Præt. Illud quod diminuit, vel excuſat peccatum, non videtur eſſe maximum peccatum: ſed infidelitas excuſat, vel diminuit peccatũ. B dicit enim Apoſtolus 1. ad Tim. 1. Prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus; ſed miſericordiã cõſecutus ſum, quia ignorãs fęci in incredulitate. ergo infidelitas non eſt maximũ peccatũ.

¶ 3 Pręt. Maiori peccato debetur maior pœna, ſecundũ illud Deut. 25. Pro mẽſura peccati, erit & plagarum modus; ſed maior pęna debetur fidelibus peccãtibus, quàm infidelibus, ſecũdum illud ad Hebręos. 10. Quãto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filiũ C Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt? ergo infidelitas non eſt maximũ peccatorũ.

SED CONTRA eſt, ꝙ Auguſt.* dicit, exponẽs illud Ioann. 15. Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. Magnum quidem, inquit, quoddã peccatũ ſub generali nomine vult intelligi. Hoc enim eſt peccatum, ſ. infidelitas, quo tenẽtur cuncta peccata. Infidelitas er- D go eſt maximum peccatorum.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ omne peccatũ formaliter cõſiſtit in auerſione à Deo, vt ſupra* dictũ eſt. Vnde tanto aliqđ peccatũ eſt grauius, quanto per ipſum hõ magis à Deo ſeparatur. Per infidelitatẽ aũt maxime hõ à Deo elongatur, quia nec verã Dei cognitionem habet. Per falſam autẽ cognitionem ipſius nõ appropinquat ei, ſed magis ab eo elõgatur. E Nec poteſt eſſe, ꝙ quãtũ ad quid Deum cognoſcat, qui falſam opinionẽ de eo habet, quia id, qđ ipſe opinatur, non eſt Deus. Vñ manifeſtum eſt, ꝙ peccatum infidelitatis eſt maius omnibus peccatis, quæ contingunt in peruerſitate morum. Secus aũt eſt de peccatis, quæ opponuntur aliis virtutibus theologicis, vt infra* dicetur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet peccatum, quod eſt grauius ſecundum ſuum genus, eſſe minus graue ſecundum aliquas circunſtãtias. Et ideo Auguſt. noluit præcipitare ſententiã de malo catholico, & hæretico alias nõ peccãte; quia peccatũ hæretici etſi ſit grauius ex genere, poteſt tñ ex aliqua circũſtãtia alleuiari; & ecõuerſo, peccatũ catholici ex aliqua circũſtãtia aggrauari.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ infidelitas habet ignorantiam adiũctam, & habet diſſenſum ad ea, quæ ſunt fidei; & ex hac parte habet rõnem peccati grauiſſimi. Ex C parte autem ignorãtiæ habet aliquam rõnẽ excuſationis, & maxime quando aliquis ex malitia non peccat, ſicut fuit in Apoſtolo.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ infidelis pro peccato infidelitatis grauius punitur, quàm alius peccator pro quocũque alio peccato, conſiderato peccati genere: ſed pro alio peccato, puta pro adulterio, ſi committatur à fideli, & ab infideli, cæteris paribus grauius peccat fidelis, quàm infidelis, tum D propter notitiã veritatis ex fide; tũ etiã propter ſacramenta fidei, quibus eſt imbutus, quibus peccãdo contumeliam facit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnis actio infidelis ſit peccatum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt ꝙ quælibet actio infidelis ſit peccatũ, quia ſuper illud Ro. 14. Oẽ ꝙ non eſt ex fide, peccatum eſt:* di- E cit gloſſ. Omnis infideliũ vita eſt peccatum: ſed ad vitam infideliũ pertinet omne quod agunt. ergo

---

A ...ma veritate non ſolum ſecundum affectum, vt vitia moralia: ſed ſecundum cognitionem, vt in litera dicitur; & propterea eis omnibus grauius eſt.

¶ In eodem articulo dubium ex duplici capite occurrit circa illa verba Nec põt eſſe, ꝙ quantũ ad quid Deũ cognoſcat, q falſam opinionẽ de eo habet quia id qđ ipſe opinat, non eſt Deus: Primo, qa falſa videntur, qm̃ infidelis, puta, Iudæus, vel philoſophus refutãs fidẽ incarnationis, quãtum ad aliquid Deum cognoſcit, puta, quòd eſt ſuper omnia actus purus, optimum omnium, prima cã &c. Et hoc opinatũ, non aſſumpſiſſe carnem, eſt Deus. Et confirmatur, quia aliter fidelitas, & infidelitas nõ eſſent de eodem, ſ. Deo. Et ſemper eſſet æquiuocatio inter fidelem, & infidelẽ in diſputando &c. Secundo, quia præponũt vnum falſum ſ. ꝙ omnis infidelitas erit circa Deum, cum contingat infidelem errare in alijs, puta, quòd Iſmael non fuit filius Abrahæ, & ſimilibus.

¶ Ad hæc ordine retrogrado dicitur, ꝙ quia obiectum fidei eſt Deus, & oppoſita ſunt circa idem, infidelitas circa Deũ eſt. Et quemadmodum quicquid ſub fide comprehenditur, intantum ad fidem pertinet, inquantum ad Deum reducitur: ita quicquid ad infidelitatem ſpectat vt ſic, ad Deum reducitur. Qui enim negat Iſmaelem eſſe filium Abrahæ, affirmat authorem ſacrę ſcripturæ Spiritum ſanctum eſſe mendacem: & ſimile eſt in alijs. Et propterea omnis infidelis falſe opinatur de Deo, vt in litera dicitur.

¶ Ad primum autem dicitur, quòd aliud eſt loq de infideli, vt ſic; & aliud de homine infideli alium cognitionem habente. Non.n. dicitur in litera, ꝙ homo infidelis nullam habet cognitionem de Deo, quod obiecta impugnãt: ſed dr̃, ꝙ per infidelitatẽ non cognoſcitur Deus nec ſimpliciter, nec ſm̃ quid. Non ſimpliciter, quia falſa alicuius cognitio non eſt illius cognitio, ſed error de illo: & propterea non facit appropinquare ad illud, ſed elongari ab illo. Ignorantia n. prauæ diſpoſitionis elongat ab eo, quod ſic ignoratur. Nec ſecundum quid, quia falſa enuntiatio vt ſic, affert oppoſitũ ſubiecti ſimpliciter, vel ſecundum quid, iuxta materiam neceſſariam, vel contingentem. Cum enim dicitur, Sortes non eſt riſibilis, per iſtam enuntiationem aſſertur non Sortes, quia nõ riſibile infert nõ Sortem. Cum autem dicitur, Sortes currit ipſo ſedente, aſſertur non Sortes nunc: quia aſſertur Sortes currens, qui nõ inuenitur. Et ſic in omni materia patet, quòd falſa enuntiatio vt ſic, nihil cognitionis largitur de ſubiecto: qa oppoſitum ſubiecti refert. Et ſi dicatur, ꝙ largitur ſaltem cognitionem incomplexam terminorũ, dicẽdũ ẽ, ꝙ huiuſmodi cognitio non ſpectat ad falſam enuntiationem, ſed præſupponitur, & in propoſito non ſpectat ad infidelitatem. Vnde in litera non dicitur, quod terminus non apprehenſus, non eſt Deus, ſed qa id, quod ipſe opinat, nõ eſt Deus. Quod enim opinatur infidelis vt ſic, non eſt Deus, vt declaratum eſt. Et per hoc patet ſolutio obiectorum. Aequiuocatio namque eſſet in propoſito ſecundum terminos incomplexos, q ſupponuntur, ſi varie ſumerentur: ſed non ſic eſt in propoſito. Aliud eſt enim dicere, quod id, quod ſupponitur incarnari, vel non incarnari, eſt Deus: & aliud eſt dicere, quòd id, quod aſſertur ex falſa fide incarnationis, non eſt Deus. Nam infertur Deus non incarnatus, qui non eſt Deus. Nihil ergo ex infidelitate, inquantum huiuſmodi, cognoſcitur de Deo, ſed elongatio fit intellectus ab eo: & ideo auerſio maior eſt in ea, quam in cæteris moralibus: quia affectum quidem a Deo: ſed intellectum à creatis veritatibus auertunt, vt patet in virtutibus cardinalibus.

¶ In reſponſione ad tertium in eodem articulo, nota quam grauia ſint ſcelera Chriſtianorum, vt cognoſcentes grauitatẽ peccatorũ, faciamus iudiciũ, & iuſtitiã de nobis cõdigne.

¶ Super quæſtionis decimæ Articulum quintum.

IN art 4 eiuſdem quæſtionis dubium occurrit ex Grego. de Arimino in 38. diſtinct. & reliquis vſque ad 41. ſecundi ſententiarum, uolente, ꝙ omnis actus infidelium ſimpliciter, qui nulla fide credunt Deum, ſit malus moraliter, quia deeſt in oĩbus circunſtantia vltimi finis, quia. ſ. non ſit recta intentione propter Deum vltimate, quia nõ cognoſcunt Deum vltimate

Trac. 89. in Ioan. inter principium & medium tom. 6.

1.2. q. 71. articul. 6. & q. 73. artic. 3.

q 34. arti. 2. & q. 20. artic. 3.

54 2. diſ. 7 q. 5. art. 2. cor. 1. Et diſ. 41. q. 1. artic. 2. Et ma. q. 2. art. 5. ad 7. Et Rom. 14. ſi.

* Sumit ex Aug. & habetur in lib. Sent. collectarũ ex Augu. ca. 106. tomo 3.

omnis actio infidelis eſt peccatū.

¶2 Præt. Fides intentionem dirigit; ſed nullū bonū pōt eſſe, ꝙ nō eſt ex intētone recta, ergo ī infidelibus nulla actio poteſt eſſe bona.

¶3 Præt. Corrupto priori, corrūpit & poſterius: ſed actus fidei prę cedit actus omnium virtutū. ergo cum in infidelibus non ſit actus fidei, nullū bonū opus facere poſſunt, ſed in oī actu ſuo peccant. G

SED CONTRA eſt, quòd de Cornelio adhuc infideli exiſtēte dictum* eſt, quod acceptæ erāt eleemoſynę ei⁹ Deo, ergo nō omnis actio infidelis eſt peccatum ſed aliqua eius actio eſt bona.

Actuū Apoſto. ca. 10.

RESPON. Dcendū, ꝙ ſicut ſupra* dictū ē, peccatū mortale tollit gratiā gratū faciētē, nō aūt totaliter corrūpit bonū naturæ. Vñ cū infidelitas ſit quoddam peccatum mortale, infideles quidē gratia carent, remanet tñ in eis aliqđ bonū naturæ. Vñ manifeſtū ē, ꝙ infideles non poſſunt opari bona opera q̄ ſunt ex gratia, ſcilicet opera meritoria: tamē bona opera, ad q̄ę ſufficit bonum naturę, aliqualiter operari poſſunt. Vnde non oportet quod in omni ſuo opere peccent; ſed quādocunq; aliquod

1.2.q 85.art. 1.& 2.

diligendum propter ſe, & omnia alia propter ipſum.

¶Et cōfirmaī, q̄a oīs intētio, qua aliquid aliud à Deo diligiē pp ſe, eſt mala: quia nullū aliud à Deo eſt diligēdū pp ſe, q̄a non eſt ſumme diligendū. Et probatur hęc vltima ſequela. Nō eſt ſumme diligendū. ergo non eſt pp ſe diligēdū: q̄a pp ſe diligendū, pōt vltimate diligi, ita ꝙ multa poſſunt pp illud vltimate diligi. ergo eſt ſumme diligēdum. Ergo à deſtructione conſequentis, non eſt ſumme. ergo nec propter ſe diligēdum.

¶Et confirmaī hoc: quia qua rōne aliqđ, puta, actus virtutis, eſt pp ſe diligendus, pari rōne alia, puta, honor & fama quæ ſunt ſm ſe bona diligibilia, quia præciſe ſunt talia: & ſic vltimate operari pp honorē & gloriā, non eſſet pctm̄, ꝙ eſt cōtra doctrinā ſanctorū.

¶Et confirmatur, quia aliter in Gentilibus fuiſſent veræ virtutes, contra Auguſtinum.

¶Ad euidentiā horū cōſiderandū eſt aliquid ex parte ordinis rerū, & aliqđ ex parte noſtri. Ex parte ſiqdē rerū apparet, ꝙ ſicut cū ſupremo agēte ſtant inferiora agentia, & multa prima agentia in gñe hoc, vel illo, vt patet in regnis & actibus. ita cū vltimo fine ſimpliciter totius vniuerſi ſtant multi vltimi fines in gñe hoc, & illo. H Nec eſſe vltimū finē in hoc gñe derogat vltimo fini ſimpliciter, nec aufert ab vltimo fine in gñe ordinari ipſum ad vltimū finem ſimpliciter. Et q̄m in agentibus agens primū in aliquo gñe, puta, dux in exercitu, pōt cōſiderari dupliciter. Primo, vt eſt caput & primū mouens in illo ordine: ſecundo, vt eſt motum ab alio, ſ. à primo agēte ſimpliciter, nec eſt vna & eadē rō ducis primo, & ſecūdo mō ſumpti, quia non eſt eadē rō mouentis moti, inquantū mouētis, & inquātū moti, vt patet ꝓportionaliter in finibus, oportet dicere, quòd finis vltimus in gñe hēt duas rōnes: Vnā quatenus eſt finis vltimus in illo gñe, Et ex hac hēt, quatenus eſt finis, ꝙ omnia illius generis ſint pp ipſum: quatenus vero eſt vltimus in illo, ꝙ ipſe non ſit pp aliud in illo gñe. Alteram, quatenus ordinatus ad finem vltimum ſimpliciter, & ex hac hēt, quod pp aliud ſit. I Ex parte autem noſtri conſideranda ſunt tria. Primo, ꝙ cognoſcere Deum eſſe vltimum finem vniuerſi totius, pp ſe tñ diligendum, & alia propter ipſum, naturali ratione abſque omni fide patet, & ex 12. Metaph habetur. Cum enim pars naturaliter ſit propter totum, & totum propter Deum, vt ibi oſtenditur, conſequens eſt, quod naturali ordine patet, ꝙ homo ſeipſum pp Deum, vt vltimum finem amet: ac per hoc reliqua, quæ amat, propter ſeipſum. Secundo, ꝙ diligere ſic Deum contingit dupliciter. ſ. implicite, & explicite. Explicite quidem, cum ad hoc hō dirigit intentionem ſuam. Implicite autem, cum ſe habet ſm affectum ad res, vt ſunt. Ex eo enim quòd res ſunt recte ordinatæ, & ad Deum mediante vniuerſo, affectus tendens in res vt ſunt in gradibus ſuis conſtitutæ, tendit in eas implicite vt ſunt propter vniuerſum, & ultimate propter Deum. Tertio, ad diligēdum Deum explicite vt finem naturæ, ſeu vniuerſi, homo nō tenetur ſemper, cum ſit affirmatiuum: nec ſtatim, quia non K prius tenet ad explicite diligendum, quā ad explicite cognoſcendum. Conſtat aūt, ꝙ poſt multum temporis aduenit homini hæc cognitio, naturaliter loquendo. Ad implicite autē diligendum Deum vt finem naturę, tenetur homo ſtatim, & ſi non ſemper actualiter, quia eſt affirmatiuum: tenetur tamē q̄ñ operatur, ſemper virtualiter, alioquin peccat venialiter, vel mortaliter, defectu debitæ circunſtantię vltimi finis. Ex his aūt facile ſatisfit obiectis: nā prima rō nihil valet. Nā ſimpliciter infideles, & poſſunt per philoſophiam noſſe Deū eſſe finem vniuerſi, & ſi neſcirent, ſufficit ad euitandum peccatū in multis ſuis actibus diligere, & intendere Deum implicite, habendo ſe quandoque ad res, vt ſunt: quamuis hoc non ſufficiat ad ſalutem æternam: nec ad euitandum omnia pctā.

¶Ad ſm autē dicitur falſum eſſe, quod nihil aliud a Deo eſt F diligibile pp ſe. Actus enim virtutū ſpeculatiuarū ſunt diligibiles pp ſe. Et ad ꝓbationē, ꝙ nihil aliud à Deo eſt ſumme diligibile, reſpōdeī, ꝙ ſicut aliqđ habet rōnē vltimi finis, ita habet rōnē ſūme diligibilis. Qđ enim eſt finis vltimus ſimpliciter, ē diligibile ſumme ſimpliciter, qđ aūt ē finis vltimus in genere, eſt diligibile ſumme in genere. Vnde, exempli gratia, ꝑfectio partis intellectiuæ, quæ propter ſeipſam appetibilis eſt, ſumme appetitur in genere tali, puta formalium perfectionum: & pp ipſam reliqua eius generis appetūtur. Nec hoc eſt conſtituere ipſam finem vltimū ſimpliciter, ſed in genere. Et per hoc patet reſponſio ad confirmationem de fama & honore: quia non eſt par ratio de omnibus bonis: q̄a quædam ſunt vltima in aliquo genere, & quædā nō. Et quædā ſunt bona, quia ipſa ſunt bona: quædam ſunt ſolum bona, quia vtilia: ſicut quædā ſunt agētia prima, quædam non. Et quædā ſunt agentia, & quædam inſtrumenta agentium. Honor &c. huiuſmodi inter minima bona ſunt, & tamē in ſuo genere ſumme amare ſummum eorum, nullū malum eſt. Sed vbi decepti videntur iſti eſt hoc, ꝙ non vidēt, H quod appetere verbi gratia ſcire Philoſophiam, quia eſt perfectio intellectus, & nihil cogitando tam ante, quā tunc, eſt appetere bonum, puta, intellectum perfectum ſic propter ſe explicite quòd tamē eſt appetere idem propter aliud, puta, vniuerſum, & Deum implicite, quia appetitus tendit ad rem illā vt eſt. Tendit. n. ad illā propter ſe, & ita eſt: ſed nō excludit appetitus ordinem eiuſdem ad aliud, quàmuis nec includat eundem explicite. Nec ad hoc tenetur ſemper, quando hoc appetit: & ſimile eſt de alijs. Vnde in Gentilibus, quamuis non fuerint veræ virtutes, quę ſunt diſpoſitiones perfecti ad optimū ſimpliciter, actus tamen virtuoſi, qui ſunt diſpoſitiones perfecti ad optimum in genere, ideſt, felicitatem naturalem, eſſe (nihil negando de Auguſtino) potuerunt.

¶In eodem 4 art. dubium adiunctum occurrit.* An vendentes infidelibus ea, quibus vtuntur ad infidelis cultus ritum ſeruandū, peccēt. I Et eſt ratio dubij pro parte affirmatiua. Quia ſunt digni morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui cōſentiunt facientibus. Conſtat autem, ꝙ cooperantes ad aliquid, illi conſentiunt. Cooperari autem vendentes opportuna ad illud, quando ſunt conſcii intenti vſus, patet ex eo, ꝙ illicitum iudicatur vendere baliſtas, & alia huiuſmodi tempore belli iniuſti; vendere taxillos, & alia huiuſmodi his, qui abutētur eis. Pro parte autem negatiua, quia vendens aliqđ vt ſic, non cōmunicat cū emptore in futuro vſu, ſed ſolum in cōtractu vēditionis & emptionis: ac per hoc ſi vēdit iuſto pretio &c. iuſte transfert dominium illius rei in illum: de vſu aūt relinquit illi curam, poſtquàm erit tranſlatum dominium.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ vendere pertinentia ad ritum infidelium, contingit tripliciter. Primo, ea quorum vſus ad nihil eſt, niſi ad infidelitatem, vt ſunt idola, ſtolæ ſacerdotales, & huiuſmodi. Et hoc cōſtat eſſe illicitū, vt inferius in q. 169. ar. 2. ad quartū dicitur. K Secundo, ea quorum vſus communis eſt bonum & malum, vt res naturales, puta, animalia, fructus, flores, & huiuſmodi & artificiales, ut veſtes communes, & alia huiuſmodi. Et hoc contingit tripliciter, vel vendendo ad hunc effectū, vt. ſ. habeant opportuna ad cultum ſuum, & hoc etiam cōſtat eſſe illicitum, quoniā hoc eſt cooperari, inſtrumenta præbendo ad peccandum. Vel neſciendo, ꝙ infideles ementes vtatur illis in ſuis ſacris, & hoc nullum peccatum de ſe continet, cū etiam ignorantia illa ſit eorum, quæ fidelis non tenetur ſcire, Vel ſciendo quòd infideles emunt iſta pro ſuis ſacris: & in hoc caſu tota difficultas conſiſtit. Si tamen diligenter conſideretur, quòd vendendo iſta communia cum ſcientia, & ſine intentione vſus mali futuri ex parte rei venditæ, nō dat directe occaſionem peccandi, vt in primo caſu: quia res talis non eſt principaliter ad vſum malum, ſed indifferens; & ex parte

voluntatis

opus operãtur ex infidelitate, tũc peccãt. Sicut enim habens fidem poteſt aliquod peccatum cõmittere in actu, quem nõ refert ad fidei finem, vel venialiter, vel etiam mortaliter peccando: ita etiam infidelis poteſt aliquem actum bonum facere, in eo quod nõ refert ad finem infidelitatis.

B A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ verbum illud eſt intelligẽdum vel quia vita infidelium non poteſt eſſe ſine peccato, cum peccata ſine fide non tollantur; vel q͂a quicquid agũt ex infidelitate peccatum eſt. Vnde ibidem ſubditur quia omnis infideliter viuens vel agens, vehementer peccat.

A D S E C V N D V M dicendum, ꝙ fides dirigit intentionem reſpectu finis vltimi ſupernaturalis: ſed lumen etiam naturalis rationis poteſt dirigere intentionẽ reſpectu alicuius boni connaturalis.

C A D T E R T I V M dicendum, ꝙ per infidelitatẽ non corrumpitur totaliter in fidelibus rõ naturalis, quin remaneat in eis aliqua veri cognitio, ꝑ quam facere poſſunt aliqd̃ opus de genere bonorum. De Cornelio tamen ſciendũ eſt, quòd infidelis non erat, alioqui eius operatio accepta nõ fuiſſet Deo, cui ſine fide nullus põt placere. Habebat aũt fidem implicitã, q̃ nõdũ manifeſtata Euãgelii veritate. Vnde, vt eum in fide plenius inſtrueret, mittitur ad eum Petrus.

A R T I C V L V S V.

Vtrum ſint plures infidelitatis ſpecies.

A D Q V I N T V M ſic ꝓceditur. Videt̃ ꝙ non ſint plures infidelitatis ſpẽs. Cũ.n. B fides, & infidelitas ſint contraria, oportet quòd ſint circa idem; ſed formale obiectũ fidei eſt veritas prima, à qua habet vnitatem, licet multa materialiter credat. ergo etiam obiectum infidelitatis eſt veritas prima. Ea vero quæ diſcredit infidelis, materialiter ſe habẽt in infidelitate: ſed differentia ſecũdum ſpeciem non attenditur ſecundum principia materialia, ſed ſecundum principia formalia. ergo infidelitatis non ſunt diuerſæ ſpecies ſecũdum diuerſitatem corum, in quibus infideles errant.

C ¶ 2 Præt. Infinitis modis poteſt aliquis a veritate fidei deuiare. Si ergo ſecundum diuerſitates errorum diuerſæ ſpecies infidelitatis aſſignentur, videtur ſequi, ꝙ ſint infinitæ infidelitatis ſpẽs; & ita huiuſmodi ſpẽs nõ ſunt cõſiderãdæ.

¶ 3 Præt. Idem non inuenitur in diuerſis ſpeciebus; ſed contingit aliquem eſſe infidelem ex eo, quòd errat circa diuerſa. ergo diuerſitas errorum non facit di-

---

voluntatis non eſt cõſenſus ad hoc, vt iſte habeat opportuna ad facta ſua, vt in ſcd̃o caſu accidit, ſed ſola ſciẽtia futuri vſus mali interuenit, apparebit ꝙ malus vſus, qui ſequetur, nõ eſt reſpectu ſic vendentis voluntarius, ita vt ſibi imputetur, ac ꝑ hoc nõ eſt peccatum. Manifeſtatur autem hoc ex diſtinctione volũtarij, directe .ſ. aut indirecte. Conſtat nãq; ꝙ talis vſus nõ eſt volũtarius directe cũ nõ ſit a volũtate vendẽtis directe, vt patet. Quòd aũt non ſit indirecte voluntarius: q2.ſ. in poteſtate volũtatis vẽdẽtis eſt, nõ vẽdere, ex quo cuitabitur malus vſus illius rei: hinc patet ꝙ venditor rei habentis vſum indifferentẽ, ꝑ ſe loquẽdo, non tenet̃ cauere de vſu futuro: alioquin oporteret venditores rerum ſolicitari circa hoc, quod eſt fatuum. Per accidens autem, puta, quia ſunt conſcii futuri mali vſus penes iſtum emptorem, non tenetur niſi pro quanto poteſt, & debet cauere, ne ille in alijs vſus fiat. Hæc enim eſt natura voluntarii indirecte, ꝙ ſcilicet poſſit & debeat voluntas velle. Conſtat autem ꝙ licet venditor in caſu noſtro cauere poſſit, non tamen debet. quia non tenetur impedire eos à ſacris ſuis. Apparet autem hanc determinationem eſſe veram: quia ex ea ſoluuntur difficultates accidentes in huiuſmodi ſcilicet de vendentibus baliſtas tempore belli iniuſti. In his enim venditor non ſolum poteſt, ſed tenetur, quantum in ſe eſt, impedire bellum iniuſtum, multo magis quam particularem oppreſſionẽ pauperis & propterea iſti non excuſantur, ſicut nec vendentes venenũ conſcij de malo vſu futuro. Sicut enim tenetur quis auferre gladium de manu furioſi, ita tenetur ad impediendum huiuſmodi: & tanto magis, quanto ſola negotiatione venditionis hoc poſſunt. De venditoribus autem taxillorum, & aliorum huiuſmodi in ſuo loco inferius erit ſermo.

D.bon.

¶ Super quęſtionis decimæ Articulum quintum.

IN art. 5. dubium occurrit de duplici ordine ſpecierum diuerſorum vitiorum, an in vtroq; ordine ſit vera diuerſitas ſpecifica. Nam ſi diſtinguantur ſpecie vitia ſecundum diuerſitatem requiſitorum ad virtutem, non ſufficienter determinatũ eſt ſuperius de diuerſitate ſpecifica vitiorum, & virtutum ex obiectis: nec poſſent diſcerni ſpecies peccatorum, niſi ſingulariter indiuidua cernerentur; Si autem non ſunt veræ ſpecies male dicitur, quòd infinita vni opponitur &c. Conſtat enim quòd de pluralitate ſpecifica eſt ſermo.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ peccatum, vt prædictum fuit, eſt in duplici genere, ſcilicet mali ſimpliciter, & mali moralis, & propterea ſpecies eius dupliciter aſſignantur. Nam prout eſt in genere mali moralis, aſſignantur ei ſpẽs determinatæ & certę, & hæ ſunt quæ in litera dicuntur attendi penes diuerſam habitudinem ad virtutẽ: prout autem ſunt in genere mali ſimpliciter aſſignantur ei ſpecies infinitæ. Et hæ ſunt quæ in litera dicuntur attendi penes corruptionem requiſitorũ ad virtu- A tem. Et quoniam ſpecies in genere mali ſimpliciter, non ſunt ſpecies, ſed priuationes ſpecierum, ſicut malum ipſum eſt priuatio generis, puta, boni moralis; ideo ſpecies vitiorum ſecũdum corruptionem requiſitorũ, non ſunt veræ & propriæ ſpecies vitiorum ſimpliciter, ſed ſecũdum quid, ideſt, in tali ordine. Illæ autem, quę determinatæ ſunt, ſimpliciter ſunt ſpẽs vitiorũ. Et ꝓpterea ſufficiẽter ſuperius determinatũ eſt ſpecifica diuerſitate, & ad diſcretionẽ peccatorũ ſufficit illas certas ſpẽs noſſe. Hanc aũt eſſe mẽtẽ authoris in litera, ex eo patet, ꝙ diſtinctionẽ factã in corpore articuli de duplici diuerſitate vitiorum ad diſtinctionẽ factã in reſponſione ad primũ, de duplici formali conſtat ꝑtinere. Nã omnis diſtinctio ſpecifica penes formale attẽditur, ac per hoc duplex ordo diuerſitatis ſpecificæ ipſius vitij penes duplex formale in peccato attendi debet. Ac per hoc certæ ſpecies vitiorum ex parte obiecti, infinitę autem ex parte receſſus, ponẽdæ ſunt. Et ad hoc explicandum in corpore articuli, tractando de diuerſitate vitii infinita, duo dicuntur. Primo, ly, vt a rectitudine virtutis recedatur. vbi oſtendit, ꝙ infinitas illa conſiſtit in receſſu a bono, ex qua parte peccata non habent D veram ſpeciem: ſecundo teſtimoniũ Pythagoricorum, qui de malo ſimpliciter loquuntur.

55 Infra q. 11. art. 1. cor. & q. 94. art. 1. ad primũ.

¶ Et confirmatur hoc ex precedenti li. vbi dicimus, ꝙ corruptio quorumcũque requiſitorum ad virtutem, ad idem vitiũ ſpectat ad quod ſpectat obiectum vt in quæſtio. 73. artic. vlt. patet. Vbi etiam in reſponſione ad primum patet, quòd ſpecies penes corruptionem requiſitorum, ſunt ſpecies mali ſimpliciter, & non ſpecies peccatorum.

¶ In eodem 5. art. dubium occurrit de ſpeciebus determinatis infidelitatis. Tum quia differentia aſſignata penes fidem ſuſceptam, vel non, videtur per accidens, ſeu materialis. Renitẽ enim temperantiæ, vel iuſtitiæ habitæ, vel nõ habitę, eiuſdẽ rationis eſt, & per idem aliquis expellit a ſe ſuſceptum, per ꝙ reſiſtit ſuſcipiendo, vt patet in naturalibus: aqua enim per frigiditatem reſiſtit primo calido, & deinde ſuſceptum repellit: & in moralibus. Auarus enim per tenacitatem reſiſtit expenſis ſuaſis, & per eandem pænitet expendiſſe. E Tum quia diſtinctio ſpecifica infidelitatis debet penes obiectorum diuerſitatem aſſignari: hic autem aſſignatur penes diuerſam habitudinem ad oppoſitam virtutem.

¶ Ad hoc dicitur, quòd diuerſitas ſpecierum infidelitatis enumeratarum in litera, penes obiectum attenditur. Quod ſic patet, cum actus fidei proprius ſit aſſentire ſententiæ veræ &c. Infidelitatis autem diſſentire contrarie, ideſt, ſentire contrariam ſententiam & propterea infidelitas cõtrarie opponatur fidei: conſequens eſt, vt ſpecies infidelitatis omnes in contrariam ſententiam referantur diuerſimode. Et quia tam fides, q̃ infidelitas ſit circa intellectum motum a voluntate: ideo non ſm varietatem contrarię ſententiæ abſolute, ſed ſecundum quod diuerſimode varietur voluntarie ſentire contrariã ſen-

tentiā, ſpēs infidelitatis ſumuntur Sunt in huiuſmodi diſſenſu velut duo extrema, voluntarie ſentire contrariū abſolute, & voluntarie ſentire cōtrariū promiſſæ & profeſſæ ſententię. Et inter hæc mediat uoluntarie ſentire contrariū quodāmodo promiſſæ & profeſſæ ſententiæ. Et primum quidē cōſtituit infidelitatē Paganorū, ſm Hæreticorū, tertium Iudæorū. Et hæc diſtinctio fit in litera, vt patet intuēti ſolōnē ad primū, in qua diuerſitas ſpecierū infidelitatis dr̄, ex hoc, quod ad diuerſas falſas ſnīas cōuertuntur mō expoſito, q ex ſeq. articul. auctoritatem habet.

¶Ad primā ergo obiectionē dr̄, ꝙ in æquo co laboramus. Nam argm̄ loquit̄ de ſuſcipere, vel nō ſuſcipere abſolute formam aliquā. Litera autem loquitur de ſuſceptiōe profeſſiua: hæc autem variat ſpeciem moris, vt patet.

Cap. 4. par. 4. à medio. †Ariſtot. 2. Ethi. cap. 6. à medio, tomo 5.

1. 2. q. 19. ar. 3. & 4. Et q. 64. arti. 1. & q. 66. ar. 1. & q. 90. art. 1

uerſas ſpecies īfidelitatis: ſic ergo infidelitatis non ſunt plures ſpēs.

SED CONTRA eſt, quod vnicuique virtuti opponunt̄ plures ſpēs vitiorū. Bonum. n. contingit vno mō, malū verò multipliciter, vt patet per Dion. 4. c.* de diu. nom. & per Philoſophum in 2.† Ethic. ſed fides eſt vna virtus. ergo ei opponunt̄ plures infidelitatis ſpecies.

G RESPONDEO Dicendum, ꝙ quælibet virtus cōſiſtit in hoc, ꝙ attingit regulam aliquā cognitionis, vel operationis humanæ, vt ſupra* dictum eſt. Attingere autem regulam eſt vno modo circa vnā materiam: ſed à regula deuiare cōtingit multipliciter. Et iō vni virtuti multa vitia opponūt̄. Diuerſitas aūt vitiorū, q̄ vnicuiq; virtuti opponunt̄, pōt cōſiderari dupliciter. Vno mō ſm diuerſam habitudinem ad virtutem, & ſm hoc determinatę ſunt quędam ſpecies vitiorum, quæ opponuntur virtuti: ſicut virtuti morali opponit̄ vnū vitium ſecundum exceſſum ad virtutem, & aliud vitium ſecundum defectū à virtute. Alio modo poteſt conſiderari diuerſitas vitiorum oppoſitorum vni virtuti ſecundum corruptionem diuerſorum, quæ ad virtutem requiruntur; ſecundum hoc vni virtuti,

¶Ad ſm autem dr̄, ꝙ ſermones doctrinales frequenter fiunt à notioribus: & propterea author manifeſtam habitudinem ad virtutem aſſignauit pro differentia, non falſe ab effectibus differentias aſſignans. Nam ad diuerſitatem ſententiarū profeſſę, vel non profeſſę, abſolute vel quodammodo, ſequitur diuerſa illa habitudo ad virtutem, ſicut ad obiectum excedens vel diminutū, ſequit̄ diuerſa habitudo vitiorum ad virtutem. H Quamuis hæc quæ dicuntur de virtutibus, & uitijs, poſſint obiectiue intelligi, ſicut fides accipitur pro re credita.

¶In eodem 5. ar. dubium eſt de drīæ ſpecificæ ratione aſſignata in litera inter hæreſim, & perfidiam Iudaicam: quia hæretici renituntur fidei ſuſceptæ in manifeſtatione veritatis: Iudæi autem fidei ſuſceptæ in figura. Cum. n figura, vt ſic, & figurata veritas, ad eandem fidem ſpectent, & non differant niſi ſicut implicitum, & explicitum, conſequens eſt, quod reniti cōtra figuram, & contra figuratum manifeſtatum, non differunt niſi ſicut reniti contra aliquid explicite, vel implicite: ſed hoc non variat ſpeciem moris, quia eiuſdem rationis eſt lędere ſemina, & ſegetes, quæ implicite erant in ſeminibus: & contra dicere principijs, & concluſionibus, quę implicite ſunt in eis, licet differentia ſit ſecundum magis & minus. Non ergo eſt bona ratio diſtinctionis ſpecificę aſſignata in litera.

¶Ad euidentiam huius ſcito, ꝙ differentia ſecundum explicitum, & implicitum poteſt ad diuerſa referri. Et ſi referatur ad id quod dicit explicite, vel implicite eſſe, certum eſt, ꝙ nō variant eius ſpeciem, ſicut nec actus & potentia. Eiuſdem enim ſpeciei eſt homo in potentia, & homo in actu, & ſimiliter veritas vna & eadē implicita, & explicita. Si verò referatur ad ipſos modos, ſeu res tales modos ſibi uendicantes, ſic variatur ſpecies, vt patet de principijs, & concluſionibus, & habitibus eorum, & in naturalibus de grani herba, & ipſo grano. Propterea licet Euangelium manifeſtatum, & obumbratum ſit ūnū & idē ſm ſpeciem, ipſum tn̄ ſm ſe, & illius figura, ſpecie differunt. Et licet fides antiquorum, & noſtra ſit eiuſdem ſpeciei propter vnitatem obiecti: infidelitas tamen oppoſita fidei explicitæ Euangelij, & fidei implicitæ eiuſdem, ſunt diuerſarum rationum, quia, vt in litera dicitur in reſponſione ad primum aliter vtitur fides, & aliter infidelitas illo vno obiecto fidei: nam fides conuertitur ad illud, infidelitas auertitur ab illo Et ideo illa recipit merito inde vnitatē, hæc non, ſed ex ipſis diuerſis ſententijs cōtrarijs figurę, & veritati apertæ, ad quas infidelitas conuertit̄. Iam enim oſtenſum eſt, ꝙ ſunt diuerſarum rōnum. Et ad obiecta in oppoſitum dr̄, quòd figura vt ſic, & figuratum, ſunt eiuſdem rationis, referendo ad ſe figuratā, non aūt ad modos habendi, propter quos diuerſimode ferimur in uiolationē vtriuſq; profeſſionis, ſicut in extremū & mediū, vt declaratum eſt. Nec obſtat exemplum de ſeminibus, quia licet herbę, & granū, ſpē diſtinguantur, in ordine tn̄ ad dānū lęſi, nō diſtinguunt niſi ſm magis & minus: & ſecundum talem ordinem cōſiderantur in moralibus. Negare autē principia, & concluſiones, falſum eſt, ꝙ ſint eiuſdem

F rationis, quoniā diſtinguūtur negationes penes affirmationes.

¶In eodē quinto articulo dubiū occurrit, An pter has tres ſpecies infidelitatis ſint aliæ ſpēs. Et rō dubij ex litera eſt, tū quia dr̄, ꝙ in generali poſſunt hæ tres ſpecies aſſignari, dicendo in generali, à ſpēbus ſpecialiſſimis ſe præſeruaſſe vr̄tū: qa infidelitas Gētiliū in litera ſequētis articuli ꝙ dr̄ fidem Euangelij nullo mō ſuſcepiſſe. Ex quo arguitur, ꝙ infidelitas ſectæ Mahumeti, quia Euangelij fidem ſuſcipere profitetur, quamuis illud peruertat, ſub nulla harum ſpecierū contineatur, ac per hoc detur alia ſpecies infidelitatis pter iſtas.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia nulla apparet latitudo ex parte obiecti, niſi quę dicta eſt, & quæ ſecundum multiplicationem ſententiarum cōtrariarum fidei fit, & vtraque in litera tangitur, & penes primam non plures, quàm tres differentiæ formales aſſignatæ appareāt, cum in nullo appareat latitudo, niſi materialis (ſentire. n. contrarium Euangelij profeſſi vnū formale eſt, & ſic de alijs) penes ſecundam autem infinitæ ſpecies conſtituantur, quæ non ſunt tam ſpecies, quam priuationes diuerſarum ſentētiarum ſecundum ſpeciem requiſitarum ad integritatem fidei: Idcirco præter prædictas tres ſpecies ſimpliciter, & infinitas in genere mali, nullas video.

¶Ad primum ergo in oppoſitum dicitur, ꝙ ly, in generali, nō dicitur ad præſeruandum ſe a ſpecialiſſimis, quia liber ille de ſpecialiſſimis eſt, ſed ad denotādum modum diuerſum in his ſpeciebus, & in alijs, quæ attenduntur penes corruptionem requiſitorum. Nam iſtæ aſſignantur penes ſentētias fidem corrumpentes in ſpeciali. Alia enim ſpecies mali eſt negare, Verbum caro factum eſt, & alia, Natus ex Maria virgine, & ſic de alijs: ſicut ſpecie diſtinguuntur ipſę ſententiæ, quæ negantur. Illæ autem ad ſententias in ſpecie non deſcendunt, ſed in generali ſententiam fidei contrariam attendentes penes profeſſum, vel non profeſſum eſſe, vt declaratum eſt, diſtinguūtur; Et hoc inſinuat ly in generali.

I ¶Ad ſecundam autem obiectionem dicitur, quòd non dicitur profeſſus Euangelium, niſi qui Euangelium ſimpliciter profitetur, ꝙ non fit niſi baptiſmus in fide Eccleſiæ ſuſcipiatur. Et propterea Mahumetani, qui illud tm̄, quod dux eorū de Euāgelio, & de lege Moyſi voluit, ſuſcipiunt, & neutrum ſimpliciter profitentur, ſub infidelitate Paganorum comprehenduntur, nulloq; modo ſupradictorū, ſcilicet explicite, vel in figura, ſuſcepiſſe Euangelium dicūtur in litera. Soli enim duo modi conſtituunt diuerſitatem formalem ſuſcipiendi, qui ſoli cōſtituunt aliquam veram profeſſionem fidei.

¶In eodem arti 3. in reſponſione ad primum nota, quòd illa verba, quæ dicuntur ibi de diuerſitate vitiorū oppoſitorū charitati, & vni & eidem virtuti ſecundū cōuerſionem ad diuerſa bona temporalia, & iterum ſecundum diuerſas habitudines inordinatas ad Deum, licet forte exponi poſſint multipliciter, ſecundum tamen planum literę ſenſum, monſtrant duos K modos multiplicandi illa vitia, & iuxta ſecundum modū cōſtituūtur odium Dei & accidia: iuxta ſecundum modum conſtituūtur odium Dei & accidia: iuxta primum vero reliqua vitia ſcilicet inuidia, diſcordia, contentio, ſchiſma &c. de quibus in tractatu de charitate erit ſpecialis ſermo inferius.

¶In eodem 5. artic. nota vtramque ſolutionem in reſponſione ad tertium. Nam prima deſeruit ſpeciebus determinatis infidelitatis, in quarum qualibet contingit multos eſſe errores in ordine ad vnum primum obiectum, a quo infidelitas ſumit ſpeciem, ſicut econuerſo in fide contingit eſſe multas veritates. Secunda autem deſeruit ſpeciebus infinitis infidelitatis, q̄uis contingat etiam eundē ſimul pluribus determinatis ſpēbus infidelitatis irretiri, vt ſi de Chriſtiano fiat Iudæus, reus erit hæreſis rōne fidei Euangelicæ poſt eius profeſſionē negatæ: & perfidiæ iudaicæ, rōne profeſſionis iudaicæ corrumpentis figuram Euangelij. Et ſufficiant hæc etiam pro 6 artic.

A puta, temperantiæ, vel ſortitudini opponuntur infinita vitia, ſecundum quòd infinitis modis contingit diuerſas circunſtantias virtutis corrumpi, vt à rectitudine virtutis recedatur: vnde & Pythagorici * malum poſuerunt infinitum. Sic ergo dicendum, quod ſi infidelitas attẽdatur circa comparationem ad fidem, diuerſæ ſunt infidelitatis ſpecies, & numero determinatæ. Cum enim peccatum infidelitatis conſiſtat in renitendo fidei, hoc poteſt contingere dupliciter: quia aut renititur fidei nondum ſuſceptæ, & talis infidelitas eſt Paganorum, ſiue Gentilium: aut renititur fidei Chriſtianæ ſuſceptæ, vel in figura, & ſic eſt infidelitas Iudæorum, vel in ipſa manifeſtatione veritatis, & ſic eſt infidelitas hæreticorũ. vnde in generali poſſunt aſsignari tres prædictæ ſpecies infidelitatis. diſtinguantur vero infidelitatis ſpecies ſecundum errores in diuerſis, quæ ad fidem pertinent, tunc non ſunt determinatæ infidelitatis ſpecies. Poſſunt enim errores in infinitum multiplicari, vt patet per Auguſt. in libro * de Hæreſibus.

Vt dicitur 2. Eth. c. 6. à medio, tomo 5.

In li. de hæreſib. ad qđ vult deum, circa finem, tomo 6.

Ad primum ergo dicendum, quod formalis ratio alicuius peccati poteſt accipi dupliciter. Vno modo ſecundum intentionem peccantis, & ſecundum hoc id, ad quod conuertitur peccans, eſt formale obiectum peccati, & ex hoc diuerſificantur eius ſpecies. Alio modo ſecundum rationem mali: & ſic illud bonum, à quo receditur, eſt formale obiectum peccati; ſed ex hac parte peccatum non habet ſpeciem, immo eſt priuatio ſpeciei. Sic ergo dicendum eſt, quòd infidelitatis obiectũ eſt veritas prima, ſicut à qua recedit: ſed formale eius obiectum, ſicut ad quod conuertitur, eſt ſententia falſa, quam ſequitur, & ex hac parte eius ſpecies diuerſificantur. Vnde ſicut charitas eſt vna, quæ inhæret ſummo bono: ſunt autem diuerſa vitia charitati oppoſita, quæ per conuerſionem ad diuerſa bona temporalia recedunt ab vno ſummo bono, & iterum ſecundum diuerſas habitudines inordinatas ad Deum: ſic etiam fides eſt vna virtus ex hoc, quòd adhæret vni primæ veritati. Sed infidelitatis ſpecies ſunt multæ ex hoc, quòd infideles diuerſas, & falſas ſententias ſequuntur.

Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de diſtinctione ſpecierum infidelitatis ſecundum diuerſa, in quibus erratur.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut fides eſt vna, quia multa credit in ordine ad vnum: ita infidelitas poteſt eſſe vna, etiam ſi in multis erret, inquantum omnia habent ordinem ad vnum. Nihil tamen prohibet hominem in diuerſis infidelitatis ſpeciebus errare: ſicut etiam poteſt vnus homo diuerſis vitiis ſubiacere, & diuerſis corporalibus morbis.

Articvlvs vi.

Vtrum infidelitas Gentilium, ſeu Paganorum ſit cæteris grauior.

36

A D sextvm ſic proceditur. Videtur quòd infidelitas Gentiliũ, ſiue Paganorum ſit grauior cæteris. Sicut enim corporalis morbus tãto eſt grauior, quanto ſaluti principalioris membri magis contrariatur, ita peccatum tanto videtur eſt grauius, quanto contrariatur ei, quod eſt principalius in virtute: ſed principalius in fide, eſt fides vnitatis diuinæ, à qua deficiunt Gentiles multitudinem deorum credentes. ergo infidelitas eorum eſt grauiſſima.

¶ 2 Præter. Inter hæreticos, tanto hæreſis aliquorum deteſtabilior eſt, quanto in pluribus, & principalioribus veritati fidei contradicunt, ſicut hæreſis Arrii, qui ſeparauit diuinitatem, deteſtabilior fuit, quàm hæreſis Neſtorii, qui ſeparauit humanitatem Chriſti à perſona filii Dei; ſed Gentiles in pluribus, & principalioribus recedunt à fide, quam Iudæi & hæretici, qui omnino nihil de fide recipiunt. ergo eorum infidelitas eſt grauiſsima.

¶ 3 Præt. Omne bonum eſt diminutiuum mali; ſed aliquod bonum eſt in Iudæis, quia confitentur vetus teſtamentum eſſe a Deo. Bonum etiam eſt in hæreticis: quia venerantur nouum teſtamẽtum. ergo minus peccant quàm Gentiles, qui vtrunque teſtamentum deteſtantur.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Pet. 2. Melius enim erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quam B poſt cognitionem retrorſum conuerti; ſed Gentiles non cognouerunt viam iuſtitiæ; hæretici autem & Iudæi aliqualiter cognoſcentes, deſeruerunt. ergo eorum peccatum eſt grauius.

Respondeo Dicendum, quòd in infidelitate, ſicut dictum eſt, * duo poſſunt conſiderari, quorum vnum eſt comparatio eius ad fidem, & ex hac parte aliquis grauius contra fidem peccat, qui fidei renititur ſuſceptæ, quàm qui renititur fidei nondum ſuſceptæ, ſicut grauius peccat qui non implet, quod promiſit, quã ſi non impleat quod nunquam promiſit. Et ſecundum hoc, infidelitas hæreticorum, qui profitentur fidem Euangelii, & ei renitũtur, eam corrumpentes, grauius peccant, quàm Iudæi, qui fidem Euangelii nunquàm ſuſceperunt; ſed quia ſuſceperunt eius figuram in ve- C teri lege, quam male interpretantes corrumpunt: ideo etiam & eorum infidelitas eſt grauius peccatum, quàm infidelitas Gentilium, qui nullo modo fidem Euangelii ſuſceperunt. Aliud quod in infidelitate conſideratur, eſt corruptio eorum, quæ ad fidem pertinent. Et ſecundum hoc, cum in pluribus errent Gentiles quàm Iudæi, & Iudęi quam hæretici, grauior eſt infidelitas Gentilium, quàm Iudæorum, & Iudæorum quàm hæreticorum: niſi forte quorundam, puta, & Manichęorum, qui etiam circa credibilia plus errãt, quam Gentiles. Harum tamen duarum grauitatum prima præponderat ſecundæ, quantum ad rationem culpæ, quia infidelitas habet rationem culpæ (vt ſupra * dictũ eſt) magis ex hoc, quòd renititur fidei, quam ex hoc, quod D non habet ea, quæ ſunt fidei. Hoc enim videtur, vt dictum eſt, † magis ad rationem pœnæ pertinere. Vnde ſimpliciter loquendo infidelitas hæreticorum eſt peſſima.

Art. præced.

D. 716.

D. 703.

** art. 1. huius quæſt.*

† art. 1. huius quæſt.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Articvlvs vii.

Vtrum ſit cum infidelibus publice diſputandum.

¶ Super queſtionis decimæ Articulum ſeptimũ.

A D septimvm ſic procediE tur. Videtur qđ non ſit cum infidelibus publice diſputandum. Dicit enim Apoſtolus 2. ad Timoth. 2. Noli verbis cõtendere: ad nihil enim vtile eſt niſi ad ſubuerſionem audientium, ſed diſputatio publica cum infidelibus fieri non poteſt ſine contentione verborum. ergo nõ eſt publice diſputandum cum infidelibus.

¶ 2 Præt. Lex Martiani * Auguſti. per Canones cõfirmata: ſic dicit.

IN artic. 7. eiuſdem quæſtionis, duo occurrunt dubia. Alterum ex parte diſputantium: alterum ex parte audientium. Ex parte quidem diſputantium, quia præter legem allegatam in litera, quæ habetur in lege, Nemo C. De ſumma Trini. poſt Beatum Thomam iura non emanarunt prohibentia laicis ſub pœna excommunicationis,

57

1. ad Tim. 1. lect. 2. fin.

In Codice libr. 1. tit. 4. Et de S. Trinita. & hac Cathol. lege Nemo.

diſputare de fide tam publice, quam priuatim, vt patet extra, de hæreticis in 6. c. Quicunq;. Et cū ſępe videmus doctos laicos in publicis diſputationibus reſpondere, & arguere in multis materijs fidei. Ex parte verò audientium, quia continue videmus religioſos diſputare in capitulis generalibus corā vulgaribus de multis materijs fidei: & hoc in locis, vbi ſimplices nō ſunt ſolicitati ab infidelibus, & tamen in litera dicitur hoc eſſe periculoſum.

¶Ad euidentiā huius materiæ ſciendū eſt, ꝙ diuerſitas ſentētiarū in rōne diſputationis clauſa, pōt referri ad ipſam diſputationē, & ad pſonas diſputātes. Et ꝙ referat ad ipſum actū diſputandi, eſt de rōne diſputationis, ſic ꝙ aliter non eſſet diſputatio. Niſi. n. propoſitiones eſſent contra concluſionem, non eſſet diſputatio. Sed ꝙ referat ad diſputantes perſonas, hoc non eſt de rōne omnis diſputationis, vt patet in diſputatione gratia exercitij, vbi non eſt diuerſa opinio diſputantiū. Rurſus, qa diſputare de aliqua re eſt diuerſa pferre argumēta de illa re, illud ſolū eſt formaliter diſputare de aliqua re, qđ intendit diuerſitatem rōnum de illa re. Ac per hoc ille ſolus dr̄ proprie & formaliter diſputare de fide, qui intēdit afferre cōtrariam rationem de fide ꝓ, vel contra. Quando vero aliquis affert rationem aliquam contra fidem, non propterea, ſed gratia exercitij, non diſputat de fide, niſi materialiter: ſicut qui pfert verba detractoria, nō vt detrahat, non detrahit niſi materialiter. Ex his autem dicitur in propoſito, ꝙ quia verba formaliter intelligēda ſunt, & pœnæ nō ſunt extendendę, quòd iura non prohibēt diſputationē de fide laicæ perſonę, niſi formaliter intellectam. Hæc autem contingit, quandò vel defendenda fides, vel confundēdus error contrarius, vel dubium de fide occurrit. Sic enim diſputare de fide illicitum eſt laicis, prohibente iure. Et ratio iuris eſt, quia leges feruntur ſecundum id, quod eſt in pluribus. Communiter autem laici nō ſunt docti in fide, adeo vt ſunt theologi ſufficientes ad hoc. Vnde poſſet licite contra hanc legē, diſputari à laico docto, quando caſus eſſet, ut non ſm̄ verba ſed intentionem legis agendum eſſet: prout in cōmuni de

D. 1014.

Iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata aut recte diſpoſita reuoluere, & publice diſputare cōtēdit; ſed omnia, quæ ad fidem pertinent, ſunt per ſacra concilia determinata. ergo grauiter peccat, iniuriam ſynodo faciens, ſi quis de eis quæ ſunt fidei, pubilice diſputare præſumat.

G ¶3 Præt. Diſputatio argumentis aliquibus agitur: ſed argumētum eſt ratio rei dubiæ faciens fidem, ea autem quæ ſunt fidei, cum ſint certiſſima, nō ſūt in dubitationē adducēda. ergo de eis quæ ſunt fidei, non eſt publice diſputandum.

Sed contra eſt, quod Act. 9. dicitur, quod Saulus inualeſcebat, & confundebat Iudæos, & quod loquebatur Gentibus, & diſputabat cum Græcis.

Respondeo dicendum, quod in diſputatione fidei duo ſunt cōſideranda. Vnum quidem ex parte diſputantis: aliud aūt ex parte audientiū. Ex parte quidem diſputantis eſt cōſiderāda intētio. Si enim diſputet tanquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non ſupponens, ſed argumētis experiri intendens, proculdubio peccat tanquam dubius in fide, & infidelis. Si autem diſputet aliquis de fide ad cōfutandum errores, vel etiam ad exercitium, laudabile eſt. Ex parte vero audiētium cōſiderādum eſt, vtrum illi, qui diſputationem audiunt, ſint inſtructi & firmi in fide, aut ſimplices, & in fide titubātes. Et quidem coram ſapiētibus in fide firmis nullum periculum eſt diſputare de fide, ſed circa ſimplices eſt diſtinguendum; quia aut ſunt ſolicitati, ſiue pulſati ab infidelibus puta, Iudæis, vel hæreticis, ſiue Paganis nitentibus corrumpere in eis fidem; aut omnino nō ſunt ſolicitati ſuper hoc, ſicut in terris in quibus non ſunt infideles. In primo caſu neceſſarium eſt publice diſputare de fide, dummodo inueniantur aliqui ad hoc ſufficientes & idonei, qui errores confutare poſſint. Per hoc enim ſimplices in fide confirmabuntur & tolletur infidelibus decipiendi facultas, & ipſa taciturnitas eorum, qui reſiſtere deberent peruertētibus fidei veritatem, eſſet erroris cōfirmatio. Vnde Gregorius[a] in 2. Paſtoralium. Sicut incauta locutio in errorem protrahit; ita indiſcretum ſilentium eos; qui erudiri poterant; in errorē derelinqt. In ſecundo vero caſu periculoſū eſt publice diſputare de fide corā ſimplicibus, quorū fides ex hoc ē firmior, qa nihil diuerſum audierunt ab eo; quod credūt. Et ideo non expedit eis; vt verba infideliū audiant diſputātium cōtra fidem.

Ad primvm ergo dicēdū, quod Apoſtolus non prohibet totaliter diſputationē, ſed inordinatā; quæ magis fit contentione verborū; quàm firmitate ſentētiarū.

H Ad secvndvm dicendum, quod lex illa prohibet publicam diſputationē de fide; quæ pcedit ex dubitatione fidei; non aūt illā; quæ eſt ad fidei confirmationem.

Ad tertivm Dicendum, quod non debet diſputari de his, quæ ſunt fidei, quaſi de eis dubitādo, ſed pp veritatem manifeſtandam; & errores cōfutādos. Oportet enim ad fidei confirmationē aliquando cum infidelibus diſputare; quandoque quidem defendendo fidem; ſecundum illud 1. Petr. 3. Parati ſemper ad ſatisfa-

I ctionem omni poſcenti vos rationem, de ea quæ eſt in vobis ſpe: & fide; quandoque autem ad conuincendos errantes: ſecundum illud ad Tit. 1. Vt ſit potens exhortari in doctrina ſana: & eos qui cōtradicunt; arguere.

Articvlvs VIII.

Vtrū infideles compellendi ſint ad fidem.

K Ad octavvm ſic proceditur. Vr ꝙ infideles nullo modo cōpellendi ſint ad fidem. Dicitur enim Matthæi. 13. ꝙ ſerui patris familias: in cuius

huiuſmodi interpretatione legum prædictū eſt. Et per hoc patet ſolutio primi dubij. Nā huiuſmodi laici diſputant de fide materialiter tantum, & gratia exercitij, vel potius honoris. Et propterea à nullo prælato reprehenduntur, ſeruata modeſtia concluſionum, & arguendi modo in materia fidei.

¶Ad ſm̄ aūt pōt primo dici, ꝙ auctor loquitur de diſputatione formaliter, vel ſaltem cum infidelibus, vbi nō eſt ſola diuerſitas in argumētis, ſed in mentibus. Et ppea dicit ꝙ nō expedit, vt audiant fideles verba infideliū diſputātium cōtra fidem. Quia eſt hoc nō ſolum pp auctoritatē literę huius, ſed abſolute habet difficultatē propter periculum audientium. dum etiam fideles diſputant, rationes infidelium aſſerentes: ideo dicitur, quòd in hac re diſcretione opus eſt, & prudentia, vt diſputantes conſiderata qualitate vulgi, & nobilium, ſeu principum, talia gratia honoris & exercitij diſputent, in quibus non ſit periculum ducendi eos in vacillationem. Et propterea niſi ſint bene in philoſophia exercitati, & aduerſariorum rationes, & auctoritates optimè diſcuſſerint, ita vt plene audientibus ſatisfacere ſciant, abſtinere debent a diſputādo de materiis pulſantibus animos, vt de immortalitate animæ, de creatione mūdi, de nouitate eius: & huiuſmodi. Contingit enim qñque magis apparere, percipi, ſatisfacere, & mouere argumenta falſa, quam ſolutiones eorū. In quo ēt prædicātes aliquando errant.

2. partis, ca. 4. in princi.

¶Super quæſtionis decimę Articulum octauum.

In artic. 8. eiuſdem quęſtionis dubium occurrit ex Scoto in quarto diſtinctio 4. quæſtione vltima, credente, quòd religioſe fieret, ſi infideles cogerentur a principibus minis, & terroribus ad fidem, tum quia in Concilio Toletano, vt habetur. quadrageſimaquinta diſtinctio. ca. de Iudæis, commendat Zizibutum principem, vocās eū religioſiſſimum in coactione ad Chriſtianitatem. Approbat ergo eum ſynodus tanquam religioſum in hoc, tum quia dato quòd ficte conuerterent, maius malum eſt infidelibus poſſe libere legem ſuam illicitam ſeruare, quā nō poſſe eā impune ſeruare: ac per hoc cogendo eos ad fidem

58 4. diſ 13. q. 2. artic. 1. ad 6.

agro erant zizania ſeminata,quæ fierunt ab eo;Vis imus, & colligimus ea?& ipſe reſpondit. Non, ne forte colligentes zizania,eradicetis ſimul cum eis & triticum. Vbi dicit*Chryſoſt.Hæc dicit Dominus prohibens occiſiones fieri. Nec enim oportet interficere hæreticos:quia ſi eos occideritis,neceſſe eſt multos ſanctorum ſimul ſubuerti. ergo videtur quod pari ratione nec aliqui īfideles ſint ad fidem cogendi:

¶ 2 Præt.In Decret.†diſtinctione 45.ſic dicitur. De Iudæis; pcepit ſancta Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre.ergo pari ratione,nec alij infideles ſunt ad fidem cogendi.

¶ 3 Præt.Auguſt.†dicit,ꝙ cætera poteſt hō nolens,credere vero nō niſi volens;ſed voluntas cogi non poteſt.ergo videtur quod infideles non ſint ad fidem cogendi.

¶ 4 Præt.Ezech.18.dr̄ ex perſona Dei. Nolo mortem peccatori ſed nos debemus voluntatem noſtrā conformare diuinæ,vt ſupra* dictū ē.ergo etiā nos nō debemus velle,quod infideles occidantur.

Sed contra eſt,quòd dicitur Luc. 14.Exi in vias,& ſepes,& compelle intrare,vt impleatur domus mea; ſed homines in domū Dei,ideſt,in ſanctam Eccleſiam intrant per fidem. ergo aliqui ſunt compellendi ad fidem.

Respondeo Dicēdū,ꝙ infidelium quidam ſunt.qui nunquam ſuſceperūt fidem,ſicut Gētiles,& Iudæi;& tales nullo modo ſunt ad fidem compellendi,vt ipſi credāt,quia credere voluntatis ē; ſunt tamen compellendi a fidelibus,ſi adſit facultas, vt fidem non impediant vel blaſphemiis, vel malis perſuaſionibus,vel etiam apertis perſecutionibus. Et propter hoc fideles Chriſti frequenter cōtra infideles bellum mouent, non quidem vt eos ad credendum cogant,quia ſi etiam eos viciſſent,& captiuos haberent,in eorum libertate relinquerent, an credere vellent:ſed propter hoc, vt eos cōpellant,ne fidem Chriſti impediant. Alij vero ſunt infideles, qui quandoque fidem ſuſceperunt,& eam, profitentur,ſicut hæretici, & quādoque apoſtatæ, & tales ſunt etiā corporaliter compellendi,vt impleant quod promiſerunt, & teneant quod ſemel ſuſceperunt.

Ad primvm ergo dicendum,quod pillam auctoritatem quidam intellexerunt eſſe prohibitam non quidem excommunicationem hęreticorum,ſed eorū occiſionem, vt patet per authoritatem

A tem Chryſo.inductam, Et Auguſtin.*ad Vincentium de ſe dicit. Hæc primitus mea ſententia erat neminem ad veritatem Chriſti eſſe cogēdum,verbo eſſe agendum,diſputatione pugnandum. Sed hæc opinio mea nō contradicentium verbis, ſed demonſtrantium ſuperatur exemplis.Legum enim terror ita profuit, vt multi dicant.Gratia Domino, qui vincula noſtra dirupit.Qđ ergo Dominus dicit:Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem,qualiter intel
B ligēdum ſit,apparet ex hoc,quod ſubditur. Ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum. Vbi ſatis oſtēdit, ſicut Auguſtin.* dicit contra. epiſtolā Parmeniani, Cum metus iſte non ſubeſt,ideſt,quando ita cuiuſque crimen notum eſt omnibus,&execrabile apparet; vt nullos prorſus vel non tales habeat defenſores, p quos poſſit ſchiſma contingere, non dormiat ſeueritas diſciplinę.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ Iudæi,ſi nullo modo acceperūt fidē,nullo modo ſunt cogendi ad
C fidem. Si autem acceperūt fidem oportet vt fidem neceſſitate cogantur retinere,ſicut eodem capitulo*dicitur.

Ad tertivm dicendum, quòd ſicut vouere eſt voluntatis, reddere autem neceſſitatis;ita accipere fidem eſt voluntatis:ſed tenere eam acceptā eſt neceſſitatis. Et ideo hæretici ſunt compellēdi,vt fidem teneant. Dicit enim Auguſ.*ad Bonifacium Comitē.
D Vbi eſt quod iſti clamare conſueuerunt, liberum eſſe credere, vel non credere?cui vim Chriſtus intulit agnoſcat in Paulo prius* cognoſcentem, & Chriſtum poſtea docentem.

Ad qvartvm Dicendū, ꝙ ſicut in eadem epiſtola* Auguſtin.dicit. Nullus noſtrum vult aliquem hæreticum perire; Sed aliter non meruit habere pacē domus Dauid, niſi Abſalon filius eius in bello, quod contra patrē gerebat,fuiſſet extinct*;ſic Eccle
E ſia catholica ſi ex aliquorum perditione cęteros colligit,dolorem materni ſanat cordis, tantorum liberatione populorum.

Articvlvs IX.

Vtrum cum infidelibus poſſit communicari.

Ad nonvm ſic proceditur. Videtur ꝙ cū infidelibus poſſit cōmunicari.Dicit enim Apoſtolus 1.ad Corint.

---

fidem,fiet minus malum. Tum quia talē filij eorū,ſi bn̄ educarentur in 3.& 4.pgenie eſſent vere fideles

Hom.47.in Matth.ante mediū to.2.

¶Ad euidētiā huius, q2 vr̄ habere ſequaces,ſciēdū eſt, ꝙ cum timor minuat rōnem volūtarij, adeo vt ea, q̄ ex timore fiunt, licet ſint ſimpliciter volūtaria,ſunt quodam modo inuoluntaria, & miſta videntur, & ſunt: & apud theologos, q̄ ex timore ſeruili fiunt,abſq; charitate fiāt: & apud morales dicāt, ꝙ oderūt peccare mali formidine pœnæ, conſequēs eſt,vt coactio principum minis & terroribus ad ſuſceptionē fidei,nō ad volūtariā oino,ſed ſeruiliter voluntariā terminet, ac p hoc ad ſacrilegiū. Et tenet hęc ſequela, q2 ſuſcipere ſacramēta fidei ſeruiliter, eſt cōtumeliā inferre ſacramētis. Prima aūt ſequela patet ex cōi hoīum rōne. Rōnabile qppe eſt, & vt in plurib ꝙ minis,&terroribus principū coacti ſacramenta fidei ſuſcipiētes, ſeruiliter ſuſcipiant licet aliqs forte de neceſſitate faceret virtutem.Sed in humanis attendēdū eſt, ꝙ vt in pluribus inuenit Religioni igit aduerſat cogere infideles oino extraneos ab Eccleſia ad fidem: quia aduerſatur uoluntario requiſito ad ſacramenta fidei.Vltra hoc, ꝙ aduerſat ipſi actui fidei q eſt credere, de cui* rōne eſt voluntariū, vt in litera dr̄. Quod intellige, Melius dēt eſſe conſonū & proportionatum fini:ſed credere eſt de genere volūtarij,& cōpulſio p metū &c.eſt via ad inuolūtariū: ergo.Patet Minor, quia id ꝙ metu fit, quantū hēt de metu tm̄ hēt de inuolūtario,in cuius ſignū ſi nihil metus adeſſet,nihil inuoluntarij hic pateretur.

†In Decreto,diſ.45.c. De Iudæis: Sumitur ex Cōci.4.Tole. Can. 55.

†Trac.26 in Io.aliquātu lum à principio, to.9.

*1.2. qō.19. art.10.

¶Ad primū aūt Scoti dr̄, ꝙ tota ſynodi duo continet,ſ laudē principis,& prohibitionem facti. Et ex ſecundo patet, quòd non approbat factū, ac p hoc inſinuat,ꝙ laudatur princeps de intentione. multa enim mala, intentione bona fiunt.

Epi.47 poſt med.ū ſecundi folij à principio epi tom.2.

¶ Ad fin verò dr̄, ꝙ maius malū vr̄ infideliter viuere occulte poſt ſuſcepta fidei ſacramenta, q̄ libere infideliter viuere: q2 euitat contumelia ſacramentorum Et nihilominus ad hoc,& tertium unica reſpōſione dr̄, ꝙ non ſunt facienda mala:vt veniant bona, vt dr̄ ad Ro.3. & multomin*, vt ueniat minus malum.Vnde non eſt tā ta inferenda contumelia ſacramentis, vt filij in 3.& 4.progenie ſaluentur,q̄uis de facto timendū eēt probabiliter de oppoſito: quia patres ficti in fide, ſimiles ſibi filios nutrirent: naturale ſiquidē hoc eſt.

*Li.3.c.2.aliquantulum à medio tomo 7.

¶In eodē ar.8.conſidera diligenter cām iuſtā belli contra infideles,& compulſionis eorū, ne.ſ.fidē Ieſu Chriſti impediāt aliquo trium modorum,vel blaſphemijs puta,dicēdo mala dē Chriſto Ieſu, aut ſanctis eis, aut Eccleſia eius: vel perſuaſionibus, inducendo noſtros ad infidelitatē: vel perſecutionibus, ſiue in cōi,vt quotidie videmus Turcas inuadere Chriſtiani nominis gētes:vel in particulari, ſi Chriſtianos, aut pdicatores fidei occidant. Et fabrica ſuper illam, qm̄ ad impedimēta fidei ſpectat,ꝙ nō ſufferūt in terris ſuis pdicationē publicam fidei,quod præmiant abnegantes Chriſtū, & accedentes ad eorū fidē, & alia hmōi. Ex hac quippe radice multæ quæſtiones ſoluuntur.

Capi.citato in argumē.

Epi 50.non multū ante mediū,to.2.

* Cogentē:

Epiſto. 50.à medio aliquantulum tomo 2.

¶Super queſtionis decimæ Artic. nonum.

59

IN art.9.eiuſdem q. aduerte diſtinctionem de iudicio ſpirituali, vel temporali circa infideles. Et ſcito,quòd non eſt ſermo de ſpirituali, vel temporali

4.di.13.q.2. art.3.cor.Et d.18.q.2.ar. 1 queſ.1.Et quol. 10.ar. 15.Et 1. Corinth.5.

temporali quo ad culpam, ſed quo ad pœnam Nam ꝓ culpis ſpiritualibus puniri poſſunt, v in ſequenti ar. de infidelitatis punitione dicitur:& dictum eſt in ꝓcedenti, quòd pro blaſphemijs,& diſſuaſionibus, & impedimentis fidei poſſint compelli &c. Sed pœnæ ſpirituales in infidelibus, qui omnino foris ſunt, vt pote nec fores Eccleſiæ,per baptiſmum ingreſſi, non exercentur, ſed temporales. Scilicet Eccleſia, vt inferius dicitur,poſſit punire temporaliter etiam infideles, qui non delinquunt commorando inter fideles,vt patet ex dictis,quod ſci licet propter impedimēta fidei poſſunt in fideles cōpelli, & debellari,non tamē excepto belli iudicio facit hoc,niſi in caſu in litera expoſito, ſcilicet, cum delinquunt commorantes inter fideles. Et propterea hęc verba author dixit in corpore, & in reſponſione ad ſecundum.

Homili. 25. ad hebræos declinando ad finē, t.4.

*Leuit 15. ſuper illud, Omnis qui tetigerit, Glo. ordinaria.

30. Si quis vocat vos infideliū ad F cœnam,& vultis ire, omne quod vobis apponiť,mādúcate. Et Chryſoſt.*dicit. Ad menſam Paganorú ſi volueris ire,ſine vlla prohibitione permittimus,ſed ad cœnam alicuius ire eſt ei cōmunicare. ergo infidelibus licet communicare.

¶ 2 Præt. Apoſtolus dicit 1.ad Corint.5. Quid mihi eſt de his,qui foris ſunt,iudicare? foris autem ſunt infideles. cū ergo per iudiciū Eccleſiæ aliquorum communio fidelibus inhibeatur,videtur,quòd nō ſit inhibendum fidelibus cum infidelibus communicare. G

¶ 3 Præt. Dominus nō poteſt vti ſeruo,niſi ei communicando ſaltē verbo, qa dominus mouet ſeruū per imperium:ſed Chriſtiani poſſunt habere ſeruos infideles, vel Iudæos,vel etiam Paganos,ſiue Saracenos. ergo poſſunt licite cū eis communicare.

Sed contra eſt, quòd dicitur Deute.7. Non inibis cum eis fœdus,nec miſereberis eorum, neque ſociabis cum eis cōnubia. Et ſuper illud Leuit. 15. Mulier, quæ H redeunte menſe &c. *dicit gl. Sic oportet ab idolatria abſtinere, vt nec idolatras,nec eorū diſcipulos contingamus, nec cum eis cōmunionem habeamus.

Respondeo Dicendum, quòd communio alicuius perſonæ interdicitur fidelibus dupliciter. Vno modo in pœnam illius, cui communio fideliū ſubtrahitur. Alio modo ad cautelam eorum, quibus interdicitur,ne alij communicent: & vtraque cauſa ex verbis Apoſtoli accipi poteſt 1.ad Corint. 5. Nā poſtquàm ſententiam excommunicationis protulit, ſubdit I pro ratione. Neſcitis,quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Et poſtea rationem ſubdit ex parte pœnæ per iudicium Eccleſiæ illatæ, cum dicit. Nonne de his,qui intus ſunt,vos iudicatis? Primo ergo modo non interdicit Eccleſia fidelibus communionem infidelium,qui nullo modo fidem Chriſtianam receperunt,ſcilicet Paganorum,vel Iudæorum: quia non habent de eis iudicare ſpirituali iudicio, ſed temporali in caſu,cum inter Chriſtianos commorantes, aliquam culpam committunt,& per fideles temporaliter puniūtur. Sed iſto modo,ſcilicet,in pœnam interdicit Eccleſia fidelibus communionem illorum infidelium, qui à fide ſuſcepta deuiant vel corrumpendo fidem,ſicut hęretici:vel etiam totaliter à fide recedendo,ſicut apoſtatæ. K In vtroſque enim horum excommunicationis ſententiam profert Eccleſia. Sed quantum ad ſecundum modum,videtur eſſe diſtinguendum ſecūdum diuerſas cōditiones perſonarum,& negotiorum, & temporum. Si enim aliqui fuerint firmi in fide, ita quòd ex cōmunione eorum cum infidelibus cōuerſio infidelium magis ſperari poſsit,quàm fidelium à fide auerſio,non ſunt ꝓhibendi infidelibus communicare, qui fidem nō ſuſceperunt.ſ. Paganis,vel Iudæis,& maxime ſi neceſsitas vrgeat. Si autem ſint ſimplices,& infirmi in fide, de quorum ſubuerſione probabiliter timeri poſsit, prohibēdi ſunt ab infidelium cōione, & præcipue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, vel abſque neceſſitate F eis communicent.

Ad primum ergo dicēdum, quòd Dominus illud præcipit de illis gentibus, quarum terram ingreſſuri erant Iudæi,qui erāt proni ad idolatriam. Et ideo timendum erat,ne per continuam conuerſationem cū eis alienarentur a fide:& ideo ibidem* ſubditur. Quia ſeducet filium tuum,ne ſequatur me.

Deeſt ſolatio prioris argumenti. Deut. 14.

Deut. 17.

Ad secundum dicēdū,quod Eccleſia contra infideles non habet iudicium quo ad pœnam ſpiritualem eis infligendam:habet tamen iudicium ſuper aliquos infideles,quo ad temporalem pœnam infligendam,ad quod pertinet,quod Eccleſia aliquando propter aliquas ſpeciales culpas ſubtrahit aliquibus infidelibus communionem fidelium.

G Ad tertium dicēdū, quòd magis eſt probabile,quod ſeruus,qui regitur imperio domini, conuertatur ad fidem domini fidelis,quam ecōuerſo; & ideo non eſt prohibitum quin fideles habeant ſeruos infideles. Si tamen domino periculum immineret ex communione talis ſerui, deberet eum à ſe abijcere, ſecūdū illud mandatum Domini, Matth. 18. Si pes tuus ſcandalizauerit te,abſcinde eum,& proijce abs te.

Articulus x.

Vtrū infideles poſſint habere prælationem, ſeu dominium ſuper fideles.

H

Ad decimum ſic proceditur. Videť ꝙ infideles poſſint habere prælationē,vel dominium ſupra fideles. Dicit.n. Apoſtolus 1.ad Tim.6. Quicunq; ſunt ſub iugo ſerui,dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur Et quod loquatur de infidelibus, patet per hoc quod ſubdit. Qui autem fideles habent dominos,non contemnant. Et 1.Pe. 2. dicit. Serui ſubditi eſtote in omni timore I dominis,non tantum bonis & modeſtis,ſed etiam dyſcolis: nō autē hoc præciperetur per doctrinam apoſtolicam,niſi infideles poſſent fidelibus præeſſe. ergo videtur ꝙ infideles poſſint fidelibus præeſſe

¶ 2 Præterea. Quicunque ſunt de familia alicuius principis,ſubſunt ei: ſed fideles aliqui erant de familia infidelium principum. vnde dicitur ad Phil.4. Salutant vos omnes ſancti,maxime autem qui de Cæſaris domo ſunt, ſcilicet Neronis,q infidelis erat. ergo infideles K poſſunt fidelibus præeſſe.

¶ 3 Præt. Sicut Philoſophus dicit *in 1.Polit. Seruus eſt inſtrumentū domini in his,quæ ad humanā vitam pertinent,ſicut & miniſter artificis eſt inſtrumētum artificis in his,quæ pertinent ad operationem artis,ſed in talibus pōt fidelis infideli ſubiici.poſſunt .n. fideles infideliū coloni eſſe ergo infideles poſſunt fidelibus præfici, & quantum ad dominium.

Sed contra eſt, quod ad eum,qui præeſt pertinet

¶ Super quæſtionis decimæ Articu. decimum.

IN arti. 10. eiuſdem quæſtionis nota primo ſtatuta Eccleſiæ in litera allegata, haberi extra, de Iudeis:capitulis, Cum ſit,ex ſpeciali:& Nulli,& in Decretis diſtinctione 54. cano Nulla allegatum vero in reſponſione ad tertiū ex capitulo, Multorum, tractū videtur. Nota ſecundo poteſtatem Eccleſiæ, etiā ſuper infideles nō ei ſubiectos temporaliter,quòd ſcilicet,pōt eos priuare dominio tam vniuerſali, quā particulari ſup Chriſtianos, quamuis nō faciat. Nota tertio, & meditare, ꝙ quia proportionaliter infideles domini contemnūt Chriſtianos cognoſcentes eorum defectus Et domini Chriſtiani cōtemnūt religioſos cognoſcentes eorum defectus proportionabiliter quippe ſe habent. Et propterea ſicut cauēdum eſt, iuxta Apoſtoli ſententiā, Chriſtianis coram infidelibus litigare. ita cauēdū eſt religioſis corā ſecularibus contēdere. ſed non omnes capiunt verbū iſtud.

60

Lib. 1. Polit. capi. 3. ante mediū, to. 5.

per tinet habere iudicium ſuper eos, quibus præeſt: ſed A infideles non poſſunt iudicare de fidelibus. Dicit enim Apoſto. 1. ad Corinth. 6. Audet aliquis veſtrum habẽs negotium aduerſus alterum, iudicari apud iniquos, id eſt, infideles, & non apud ſanctos? ergo videtur quod infideles fidelibus præeſſe non poſsint.

RESPONDEO Dicendum, quòd circa hoc dupliciter loqui poſſumus. Vno modo de dominio: vel prælatione infidelium ſuper fideles de nouo inſtituenda, & hoc nullo modo permitti debet. Cederet enim hoc in ſcandalum, & in periculum fidei. De facili enim illi, qui ſubiiciuntur aliorum iuriſdictioni, immutari poſſunt ab eis, quibus ſubſunt, vt ſequantur eorum imperium, niſi illi qui ſubſunt, fuerint magnæ virtutis. Et ſimiliter infideles contemnunt fidem, ſi fidelium defectus cognoſcant. Et ideo Apoſtolus prohibuit, vt fide B les non contendant iudicio coram iudice infideli. Et ideo nullo modo permittit Eccleſia, quòd infideles acquirant dominium ſuper fideles, vel qualitercunque eis præficiantur in aliquo officio. Alio modo poſſumus loqui de dominio, vel prælatione iam præexiſtenti. Vbi conſiderandum eſt, quòd dominium, vel prælatio introducta ſunt ex iure humano: diſtinctio autem fidelium; & infidelium eſt ex iure diuino: Ius autem diuinum, quod eſt ex gratia, non tollit ius humanum, quod eſt ex naturali ratione: ideo diſtinctio fidelium, & infidelium ſecundum ſe conſiderata non tollit dominium, & prælationem infidelium ſupra fideles. Poteſt tamen iuſte per ſententiam, vel ordinationem Eccleſiæ authoritatem Dei habentis tale ius dominij, vel prælationis C tolli: quia infideles merito ſuæ infidelitatis merentur poteſtatem amittere ſuper fideles, qui transferuntur in filios Dei, ſed hoc quidem Eccleſia quandoque facit, quandoque autem non facit. In illis enim infidelibus, qui etiam temporali ſubiectione ſubijciuntur Eccleſiæ, & membris eius, hoc ius Eccleſia ſtatuit, vt ſeruus Iudęorum, cum fuerit factus Chriſtianus, ſtatim à ſeruitute liberetur nullo pretio dato, ſi fuerit vernaculus, id eſt, in ſeruitute natus: & ſimiliter ſi infidelis exiſtens fuerit emptus ad ſeruitium. Si autem fuerit emptus ad mercationem, tenetur eum intra tres menſes exponere ad vendendum. Nec in hoc iniuriam facit Eccleſia: quia cum ipſi Iudæi ſint ſerui Eccleſiæ, poteſt diſponere de rebus eorum. Sicut etiam principes ſæculares multas leges ediderunt circa ſuos ſubditos in fauorem libertatis. In illis vero infidelibus, qui temporaliter Eccleſiæ, vel eius membris non ſubiacent, prædictum ius Eccleſia non ſtatuit, licet poſſet inſtituere de iure, & hoc facit ad ſcandalum vitandum. Sicut etiam Dominus Matth. 15. oſtendit, quòd poterat ſe à tributo excuſare, quia liberi ſunt filij, tamen mandauit tributum ſolui ad ſcandalum vitandum. Ita etiam & Paulus cum dixiſſet, quòd ſerui dominos ſuos honorarent, ſubiungit. Ne nomen Domini, & doctrina blaſphemetur.

¶ Vnde patet reſponſio ad Primum.

AD SECVNDVM ergo dicendum, quòd illa prælatio Cæſaris præexiſtebat diſtinctioni fidelium ab infidelibus. Vnde non ſoluebatur per conuerſionem aliquorum ad fidem; & vtile erat, quòd aliqui fideles locum in familia Imperatoris haberent ad defendendum alios fideles: ſicut beatus Sebaſtianus Chriſtianorum animos, quos in tormentis videbat deficere, confortabat, & adhuc latebat ſub militari chlamyde in domo Diocletiani.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſerui ſubijciuntur dominis ſuis ad totam vitam, & ſubditi præfectis ad omnia negotia: ſed miniſtri artificum ſubduntur eis ad aliqua ſpecialia opera. Vnde periculoſius eſt, quòd infideles accipiant dominium, vel prælationem ſuper fideles, quàm quòd accipiant ab eis miniſterium in aliquo artificio. Et ideo permittit Eccleſia, quòd Chriſtiani poſsint colere terras Iudęorum, quia per hoc non habent neceſſe conuerſari cum eis. Salomon etiam expetijt à rege Tyri magiſtros operum ad ligna cædenda, vt habetur 3. Reg. 6. Et tamen ſi ex tali communicatione, vel conuictu, ſubuerſio fidelium timeretur, eſſet penitus interdicendum.

ARTICVLVS XI.

Vtrum infidelium ritus ſint tolerandi.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videturquòd ritus infidelium non ſint tolerandi Manifeſtum eſt enim quòd infideles in ſuis ritibus peccant, eos ſeruando: ſed peccato videtur conſentire, qui non prohibet, cum prohibere poſsit, vt habetur in glo.* Roman. 1. ſuper illud. Non ſolum qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus. ergo peccant, qui eorum ritus tolerant.

¶ 2 Præterea. Ritus Iudæorum idolatriæ comparantur, quia ſuper illud Galat. 5. Nolite iterum C iugo ſeruitutis contineri, dicit gl. Non eſt leuior huius legis ſeruitus, quàm idolatriæ: ſed non ſuſtineretur, quòd idolatriæ ritum aliqui exercerent; quinimo Chriſtianorum principes templa idolorũ primo claudi, & poſtea dirui fecerunt, vt Auguſtin. narrat 18. de ciuitate Dei. ergo ſecundum hoc etiam ritus Iudæorum tolerari nõ debent.

¶ 3 Præterea. Peccatum infidelitatis eſt grauiſsimum, vt ſupra dictum *eſt. ſed alia peccata non to- D lerantur, ſed lege puniuntur, ſicut adulterium, furtum, & alia huiuſmodi. ergo etiam ritus infidelium tolerandi non ſunt.

SED CONTRA eſt, quod in Decret. diſtinct. 45. cap. Qui ſincera, * dixit Grego. de Iudæis. Omnes feſtiuitates ſuas ſicut hactenus ipſi, & patres eorum per longa colentes tempora tenuerunt, liberam habeant obſeruandi, celebrandique licentiam.

E RESPONDEO Dicendum, quòd humanum regimen deriuatur à diuino regimine, & ipſum debet imitari. Deus autem quamuis ſit omnipotens; & ſumme bonus; permittit tamen aliqua mala fieri in vniuerſo, quæ prohibere poſſet, ne eis ſublatis maiora bona tollerẽtur; vel etiam peiora mala ſequerent. Sic ergo & in regimine humano illi qui præſunt recte, aliqua mala tolerant: ne aliqua bona impediantur, uel etiam ne ali-

¶ Super quæſtionis decimæ Artic. vndecimum.

IN art. 11. eiuſdem quæſtio. perſpice regulam permiſſionum in regimine ꝓpter bonum proueniens, vel malum vitandum, vt inde poſſis circa diuerſa iudicare principes ſpiritu.les, & temporales in ꝑmiſſionibus vſurarum, & aliorũ huiuſmodi. Hinc. n. elicere potes, quod cum permiſſio criminum non ſit ſecundum ſe mala moraliter (ſi enim eſſet mala non conueniret Deo, nec vlla intentione poſſet bene fieri) ſi ex rationabili cauſa permiſſio ſit, bona moraliter eſt, vtpote rationi conſona Cauſa autem rationabilis in litera ponitur ex parte boni, ne bonum impediatur, iuxta Domini ſententiam. Sinite, ne forte ſimul eradicetis, & triticum: & ex parte mali, ne fiat iuxta ſententiam Auguſtini: Aufer meretrices &c. Et propterea ad has cauſas examinanda eſt permiſſio: ſed caue ne permiſſio ſit admiſſa participationi.

61

Eſt Ambro. circa finem commẽt. ad 1. ca. ad Roma. tom. 5.

Art. 3. huius quæſt.

¶ In eodem artic. 11. dubium occurrit, An tolerandi ſint libri Iudęorum, ſicut tolerãdus eſt cultus eorum. Et eſt ratio dubij, quia libri defenſiui ſunt fidei, ſeu perfidiæ eorum, & conſequenter cultus: & ꝓpterea ſicut perfidia & cultus toleratur eorum, ita tolerandi ſunt libri.

Greg. in regiſt. lib. 11. cap. 15 in fine & habetur D. 45. c. Qui ſincera.

¶ In oppoſitum autẽ eſt, quia libri eorum pleni ſunt blaſphemijs contra Chriſtũ.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ libri Iudæorum ſunt

in

in duplici dñia, qdã cõpetẽtes Iudæis abſolute, vt ſunt libri teſtamẽti veteris, & expoſitiones eorũ: & hi proculdubio relinquendi ſunt Iudęis. Quidã editi ad confouẽdam ſuã perfidiã contra Ieſu Chriſti diuinitatem, ne conuertantur Iudæi ad Ieſu Chriſti fidem, ſed perſiſtant in ſua perfidia obſtinati: & ij libri ſi facultas adſit, ſunt per Eccleſiã cõburẽdi. Et ratio differentiæ inter cultũ, & iſtos libros: quia cultus Iudæorũ eſt quaſi teſtis fidei noſtræ, ſicut figura veritatis, & vmbra corporis, vt in litera dr̃ & iõ merito tolerandus. Libri autem iſti directe blaſphemi ſunt, & totaliter mendacijs pleni contra fidẽ Ieſu Chriſti: & propterea nõ tolerandi ſunt, ſi ſupprimi poſſunt. Vnde author in art. 8. dixit, ꝙ infideles compellẽdi ſunt, vt fidẽ nõ impediãt blaſphemijs, vel malis perſuaſionibus. Cõſtat enim tales libros & blaſphemijs, & malis perſuaſionibus contra fidem eſſe plenos. Et in ar. 10. de Iudæis dixit, ꝙ cũ Iudęi ſint ſerui Eccleſiæ, poteſt Eccleſia diſponere de rebus eorum: ita quòd Eccleſia contra omnes infideles ex prima rõne, & contra Iudęos ẽt ex ratione ſeruitutis poteſt libros huiuſmodi ſupprimere.

paru 2. ca. 4. m ante mediũ co. 1.

qua mala peiora incurrãtur, ſicut Auguſtinus dicit in libro* de Ordine. Aufer meretrices de reb⁹ humanis, turbaueris omnia libidinibus. Sic ergo quamuis infideles in ſuis ritibus peccent, tolerari poſſunt vel propter aliquod bonum, quod ex eis prouenit, vel propter aliquod malum, ꝙ vitatur. Ex hoc autẽ ꝙ Iudæi ritus ſuos obſeruãt in quibus olim præfigurabatur veritas fidei, quam tenemus, hoc bonum prouenit, quod teſtimoniũ fidei noſtræ habemus ab hoſtibus & quaſi in figura a nobis repſentatur quod credimus, & ideo in ſuis ritibus tolerantur. Aliorum vero infidelium ritus, qui nihil veritatis, aut vtilitatis afferunt, non ſunt aliqualiter tolerandi; niſi forte ad aliquod malum vitandum, ſcilicet ad vitandum ſcandalum, vel diſſidium, quod ex hoc poſſet prouenire, vel impedimentum ſalutis eorum, qui paulatim ſic tolerati conuertuntur ad fidem. Propter hoc. n. etiã hæreticorũ, & paganorum ritus aliquãdo Eccleſia tolerauit, quando erat magna infidelium multitudo. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS XII.

Vtrum pueri Iudæorum & aliorũ infidelium, ſint inuitis parentibus baptizandi.

AD DVODECIMVM ſic pceditur. Videtur ꝙ pueri Iudæorũ & aliorum infideliũ ſunt baptizandi; parẽtibus inuitis. Maius enim eſt vinculum matrimoniale, q̃ ius patriæ poteſtatis in puero, q̃a ius patrię poteſtatis, poteſt per hominem ſolui, cum filius familias emancipetur vinculum autem matrimoniale non poteſt ſolui per hominem, ſecũdum illud Mat. 19. Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet, ſed propter infidelitatem ſoluitur vinculum matrimoniale. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Cor. 7. quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat. non enim G ſeruituti ſubiectus eſt frater, aut ſoror in huiuſmodi. Et Canon dicit*, quod ſi coniux infidelis non vult ſine contumelia ſui creatoris cum altero ſtare, tunc alter coniugum nõ debet ei cohabitare. ergo multo magis propter infidelitatẽ tollit ius patriæ poteſtatis in ſuos filios. poſſunt ergo eorum filij baptizari eis inuitis.

¶ 2 Præt. Magis debet homini ſubueniri circa periculũ mortis æternæ, quam circa periculum mortis temporalis: ſed ſi aliquis videret H hoĩem in periculo mortis temporalis, & ei non ferret auxilium, peccaret. cum ergo filij Iudæorũ, & aliorum infidelium ſint in periculo mortis æternæ, ſi parentibus relinquuntur, qui eos in ſua infidelitate informãt, vr̃ ꝙ ſint eis auferẽdi & baptizãdi, & in fide inſtruẽdi.

¶ 3 Præt. Filij ſeruorum ſunt ſerui, & in poteſtate dominorũ; ſed Iudæi ſunt ſerui regũ & principũ. ergo & filij eorum. Reges ergo & principes habẽt poteſtatẽ de filiis. I Iudæorum facere quod voluerint nulla ergo erit iniuria, ſi eos baptizent, inuitis parentibus.

¶ 4 Præt. Quilibet homo magis eſt Dei a quo habet animam, quã patris carnalis a quo habet corp⁹. nõ ergo eſt iniuſtũ ſi pueri Iudęorũ carnalibus parẽtibus auferant, & Deo p baptiſmum cõſecrent.

Habet 28. q. 2. capit. Si infidelis diſceſſit.

¶ Super Quæſtionis decimæ Artic. duodecimum.

62

3. q. 68. arti. 10. Et quol. 2. q. 4. arti. 2. Et quol. 3. q. 5. art. 2. cor.

IN ar. 12. eiuſdem queſt dubium duplex occurrit de concluſione: Primum ex Scoto, de pueris infidelium vniuerſaliter: ſm ex Durando de pueris infidelium aliquorum .ſ. Iudæorũ, & ſeruorũ. Scotus ſiquidem in 4. di. 4. q. vltima tenet, ꝙ princeps bene faceret, ſi pueros infidelium inuitis parentibus baptizaret, adhibita cautela ne ſequerent homicidia, & ꝙ nutrirentur religioſe. Et ratio ſua eſt, quam author tangit in quarto argumento, quia .ſ. Deus habet ius dominij ſupra puerum magis quam parentes. ergo vinculum poteſtatis paternæ non obligat in his, quæ ſunt contra præceptum Dei. Non ergo ꝓpter inuitos parentes prohibentur pueri à fide Dei.

¶ Et confirmatur: quia princeps debet cogere ſeruum pluriũ ſubordinatorum dominorum ad ſeruitium ſuperioris, ſi inferior dominus vult eo vti contra ſuperiorem. ergo maxime debet princeps zelare pro dominio ſeruando ſupremi domini, ſ. Dei, & per cõſequẽs nõ ſolũ licet, ſed debet princeps auferre paruulos a dominio parentum volentium eos educare cõtra cultũ Di. Durandus verò in 4. ſent. di. 4. q. 3. art 1. tenet, quòd licet non omnium, tamẽ eorũ infidelium, qui ſunt ſerui, licet filios inuitis parentibus baptizare, auferendo eos a parentũ cura. Et ratio ſua eſt illa, quam in ſecundo argumento author in litera facit, ſ. quòd de filijs ſeruorum poteſt dominus facere quod vult: ac per hoc poteſt eos vendere, & donare, ppe, & longe, ac per hoc auferre à cura parentum: & tũc poterũt baptizari. Et quoniam Iudęi ſunt ſeruituti addicti, vt in ar. 10. author dixit, & extra, de Iudæis c. Et ſi Iudęos, dr̃: ideo de filijs Iudæorum ſequitur, ꝙ ſunt inuitis parẽtibus ab eis auferendi, & baptizandi.

¶ In hac materia diligentius obſeruandũ eſt, vt diſtincte loquamur. Aliud quippe eſt tractare, an pueri infidelium ſint inuitis parentibus baptizandi, & aliud: an pueri tales, ſ. filij ſeruorũ infidelium. Valde. n. hæc diſtant. Et quia cum Scoto de primo eſt queſtio, cum Durando vero de ſecundo, & primũ eſt cõi⁹: ideo a primo inchoandum eſt.

¶ Ad cuius euidentiã ſciendũ eſt, ꝙ pręſupponitur (ſicut etiã rei veritas) ꝙ in puero baptizando ſufficiat fides, & intentio Eccleſiæ ad hoc, vt baptiſmus valeat, ꝙ in cõmẽtarijs ſequentis libri Deo dãte in loco proprio firmabitur cõtra Durãdũ, tota præſens difficultas in hoc pendere vr̃, an ſit contra naturalem iuſtitiã hmõi pueros auferre à cura parẽtum infidelium volentiũ eos in infidelitate nutrire, an non. Si. n. eſt contra naturalem iuſtitiam, concluſio quã dicitum eſt, quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona. Et ſi non eſt contra naturalem iuſtitiam, nulla vr̃ iniuria parentibus fieri, quibus naturale ius curam filiorũ dedit. Et author quidem in litera ſuper parte affirmatiua ſe fundauit: Scotus autẽ ſuper negatiua. Et nota, quod non eſt diſſenſio in hoc, an ſecundum naturalem iuſtitiam pueri infidelium ſubſint eorum curæ, quo ad diuina exercenda in puero. Hoc n. manifeſtũ eſt eſſe verũ, qm̃ ſicut naturali ordine adultus per propriam rõnem: ita puer per parentum rationem or- K dinatur, ad Deum. Sed quæſtio eſt, An propter abuſum hmõi iuris naturalis priuari poſſint, aut debeant parentes ipſi abutentes tali iure: Scotus ſiquidem ad hoc tendit, ꝙ quia parentes abutunt iure ſuo, quia nutriunt filios ad cultum infidelitatis contra Deum: iõ princeps dẽt eos priuare tali iure: quia faciendum eſt, ꝙ conſeruetur ius Dei contra ius parẽtũ abutentiũ illo cõtra Deũ, potius q̃ ecõuerſo, vt. ſ. ſeruet ius parentũ cum cõtumelia Dei. Hic. n. ordo peruerſus eſt. Vt aũt clare veritas eluceſcat opus eſt duplici diſtinctione. Prima eſt, ꝙ in ſubordinatis dominijs põt dñium inferioris referri ad duos dominos. ſ. ad ipſum inferiorẽ dominũ, & ad ſupremũ dominum, à quo eſt oẽ inferius dominium. v. g. Dominium vnius comitis põt referri ad ipſum comitẽ, & põt referri ad Imperatorem, à quo eſt illius dñium. Et in propoſito, dominiũ parentum ſupra paruulos ſuos põt referri ad ipſos parentes, & po-

poteſt referri ad Deum, qui inſtituit ius naturale, quo parentibus conuenit hoc dominium. Secunda eſt, ꝙ dominium, ſeu mandatum ſupremi domini, quod per ſeipſum mandat, ſeu exercet, dupliciter pôt inſtitui. Primo vt ſaluis dominiis inferiorũ impleatur: ſecundo, vt nõ obſtantibus inferioribus ordinibus impleatur v.g. Poteſt Cæſar mandare reparationẽ mœniũ dupliciter. Vno mõ, vt fiat reparatio ſalua immunitate ciuiũ ab oneribus, & exactionibus nouis. Alio mõ, nõ obſtãtibus hmõi immunitatibus. Et in propoſito pôt dupliciter intelligi Deum, qui eſt vniuerſorũ dominus, dominium, ſeu legẽ fidei Chriſtianæ inſtituiſſe. Vno mõ, vt impleatur ſaluis naturæ legibus. Alio mõ, vt non obſtantibus naturæ legibus, impleatur. Ex his aũt adiuncta illa maxima, Gr̃a perficit, non deſtruit naturam: &, ordo gratiæ perficit, nõ diſſoluit ordinem naturæ, manifeſte apparet primo, ꝙ dñium parentũ ſupra filios non eſt tã ipſorum, q̃ naturæ ac Dei, qui illã inſtituit, ac ꝑ hoc cõparatio non eſt facienda inter parentes & Deum, ſed inter Deum inſtitutorem naturæ, & ſeipſum Deũ inſtitutorem fidei. Vterque. n. ordo ab ipſo, & ipſius eſt. Apparet ſecundo, ꝙ Deus non ſic legem fidei inſtituit, vt voluerit pro ea ſeruanda legem naturæ ſolui, q̃uis hoc poſſet: ſed inſtituit, vt per media ſm naturæ ordinem inſtituta, lex fidei impleatur, vt patet ex maxima allegata. Et in communi, quia diuina ſapientia diſponit omnia ſuauiter, & infima ꝑ media reducit in ſummum. Et in propoſito, quia ſtatuit vt adultus media propria ratione, ac voluntate legem fidei impleat: quia ſuæ curę naturaliter commiſſus eſt. Puer aũt media rõne, & voluntate parentum, quorum curę naturaliter commiſſus eſt. Et ſi diceretur, quòd licet Deus inſtituerit legẽ fidei non ad ſoluendam, ſed perficiendã legem naturæ abſolu-

¶ 5 Præt. Baptiſmus efficacior eſt ad ſalutem, quam prædicatio: quia per baptiſmum ſtatim tollitur peccati macula, reatus penæ, & aperitur ianua cæli, ſed ſi periculum ſequitur ex defectu prædicationis: imputatur ei, qui non prædicauit, vt habetur Ezech. 3 & 23. de eo qui videt gladium venientẽ, & nõ inſonuerit tuba. ergo multo magis ſi puer Iudæorum damnetur propter defectum baptiſmi, imputatur ad peccatum eis, qui potuerunt baptizare, & non baptizauerunt.

Sed contra eſt ꝙ nemini facienda eſt iniuria. Fieret autem Iudæis iniuria, ſi eorum filij baptizarẽtur eis inuitis, quia amitterẽt ius patriæ poteſtatis in filios iam fideles. ergo eis inuitis non ſunt baptizandi.

Respondeo Dicendum, quod maximam habet authoritatẽ Eccleſiæ cõſuetudo, quæ ſemper eſt in omnibus æmulãda: quia & ipſa doctrina catholicorum doctorum ab Eccleſia authoritatem habet; vnde magis ſtandum eſt authoritati Eccleſiæ, quam authoritati vel Auguſtini, vel Hieronymi vel cuiuſcunque doctoris. Hoc autem Eccleſiæ vſus nunquã habuit ꝙ Iudæorũ filij inuitis parentibus baptizarentur: quamuis fuerint retro actis temporibus multi catholici principes potentiſſimi, vt Cõſtantinus, Theodoſius, quibus familiares fuerunt ſanctiſſimi Epiſcopi, vt Sylueſter Conſtantino & Ambroſius Theodoſio, qui nullo modo ꝑtermiſiſſent ab eis impetrare, ſi hoc eſſet conſonum rationi. Et ideo periculoſum videtur hanc aſſertionem de nouo inducere, vt præter cõſuetudinem in Eccleſia hactenus obſeruatã, Iudæorum filij inuitis parentibus baptizentur. Et huius ratio eſt duplex. Vna quidem propter periculum fidei. Si enim pueri nõdum vſum rationis habentes, baptiſmum ſuſciperẽt, poſtmodum cum ad perfectam ætatem peruenirent, de facili poſſent a paretibus induci, vt relinquerent quod ignorantes ſuſceperunt: quod vergeret in fidei detrimentum. Alia vero ratio eſt. quia repugnat iuſtitiæ naturali. Filius enim naturaliter eſt aliquid patris. Et primo quidem a parentibus non diſtinguitur ſecundum corpus, quamdiu in matris vtero continetur. Poſtmodum vero poſtquam ab vtero egreditur, antequã vſum liberi arbitrii habeat, continetur ſub parentum cura, ſicut ſub quodam ſpirituali vtero: quamdiu enim vſum rationis non habet puer, non differt ab animali irrationali. Vnde ſicut bos, vel

B equus eſt alicuius, vt vtatur eo cũ voluerit ſecundum ius ciuile, ſicut proprio inſtrumento; ita de iure naturali eſt, quod filius, antequam habeat vſum rationis, ſit ſub cura patris. Vnde cõtra iuſtitiam naturalem eſſet, ſi puer antequam habeat vſum rationis, a cura parentum ſubtrahatur, vel de eo aliquid ordinetur inuitis parentibus. Poſtquam autem incipit habere vſum liberi arbitrij, iã incipit eſſe ſuus, & poteſt quantum ad ea, quæ ſunt iuris diuini, vel naturalis, ſibiipſi prouidere. Et tunc eſt inducen-

C dus ad fidem non coactione, ſed perſuaſione: & poteſt etiam inuitis parentibus, conſentire fidei, & baptizari: non autem antequam habeat vſum rõnis. Vnde de pueris antiquorum patrum dicitur, ꝙ ſaluati ſunt in fide parẽtum, per ꝙ datur intelligi, quod ad parentes, pertinet prouidere filiis de ſua ſalute, præcipue antequam habeant vſum rationis.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd in vinculo matrimoniali vterque coniugum habet vſum

D liberi arbitrii, & uterque poteſt inuito altero fidei aſſentire; ſed hoc nõ habet locũ ĩ puero antequã habeat vſum rationis; ſed poſt quam habet vſum rationis: tunc tenet ſimilitudo, ſi conuerti voluerit.

Ad secvndvm dicẽdũ, quod a morte naturali non eſt aliquis eripiendus cõtra ordinem iuris ciuilis, puta, ſi quis a ſuo iudice cõdemnetur ad mortem temporalem, nullus debet eum violenter eripere. Vnde nec aliquis debet rũpere ordinem iuris naturalis quo

E filius eſt ſub cura patris, vt eum liberet a periculo mortis æternæ.

Ad tertivm dicendũ, quòd Iudæi ſunt ſerui principum ſeruitute ciuili, quæ non excludit ordinem iuris naturalis, vel diuini

Ad qvartvm Dicendum, quod homo ordinatur ad Deum per rationem, per quam eum cognoſcere poteſt. Vnde puer antequam vſum rationis habeat, naturali ordine ordinatur in Deum

te, & ſimpliciter: tamen in caſu, quo habentes ius naturale, illo abutuntur, quia merentur priuari illo, ſtatuit legem fidei habere locum ablato ab abutentibus iure ſuo: aduertant ſic dicentes, quod hoc nihil aliud eſt, quã dicere, ꝙ Deus ſtatuit legem fidei ſeruandam non obſtãte lege naturæ: qñ cum lex naturæ ſm ſe nõ obſtet fidei, quia verum vero non contrariatur, ad hoc ſolum dr̃ non obſtante lege naturę propter caſum, in quo obſtare pôt propter admiſſã abuſionem. Idẽ eſt ergo dicere, ꝙ ſtatuit legẽ fidei implendam nõ obſtante etiam lege naturæ abſolute & in caſu, quo propter admiſtum abuſum obſtat. Et propterea ſi primum eſt falſum ſecundum quoque erit falſum. Vnde euaſio hæc nulla eſt.

¶ Et confirmatur, q̃a in parentibus infidelium cõcurrunt duo, ſ. ius naturale reſpectu filiorum curæ, & admiſſa infidelitas, quia nutriunt eos ad ſuum ritum. Et licet ſm ſit malum, & in eo peccent mortaliter, & propter hoc non ſolum filijs, ſed vita, & ſeipſis priuari poſſint, ita ꝙ poſſent iuſte annihilari, primum tñ iuſtum eſt naturaliter. Et ꝑpterea Deus ſtatuens ordinẽ gratiæ ad perfectionẽ ordinis naturæ, illud iuſtum naturale violari non vult, q̃uis ipſi abutentes, hoc mereantur.

¶ Ad rõnẽ ergo Scoti dĩ, quod proceſſus ſuus habet locũ tunc ſolum, quando ſupremus dominus vult ſibi obediri non obſtãte inferiori ordine, quod non eſt in propoſito: quoniã Deus ſtatuit vtrũq; ordinẽ naturæ, ſcilicet, & fidei: & ſtatuit ordinẽ fidei implendum miniſtrante ſibi ordine naturæ. Et propterea illis tantum imputatur hoc peccatum, q̃ ſecundum naturæ ordinem ad hoc tenentur. Et ſic patet, ꝙ exẽpla Scoti non ſunt contra propoſitum: q̃a preſupponunt ſupremum dominum velle impleri ius ſupremi ordinis, non obſtãte inferioris ordinis iure. Hoc enim etiam ipſa ratio Scoti

gi ſupponit,& propterea non concludit. Hęc aũt eſſe de mente authoris, qui recte conſiderat verba literæ, & reſponſiones ad argumenta, percipere põt. Propterea namque tam paucis argumẽto ſatis feciſſe ſe vidit: quia medium naturale, quo puer reducendus eſt in Deum, aſſignauit. Et hæc de primo,

¶ Quo ad ſm tota difficultas conſiſtit in hoc, quia filij ſeruorum poſſunt iuſte eis auferri. Ablatis autẽ iuſte a cura parentũ, iam nulli fit iniuria, ſi Ieſu Chriſto per baptiſmum conſecrẽtur. Ad veritatis autẽ euidentiã diſtinguendum eſt inter id qđ prouenit ex ſeruitute directe,& per ſe,& id quod prouenit ex ea per accidens, ſeu ex conſequẽti. Cum .n. ſeruitus, qua homini hõ ſeruus eſt, ciuilis ſit, ad ea tñ, q̃ ciuilis ordinis ſunt per ſe,& directe, ſe extendit. vt effectus cauſis proportionales ſint. Propter quod licitũ eſt ſeruis comedere, colere Deum,& alia, q̃ ſunt iuris naturæ & diuini, inuitis dominis exercere. Ex conſequenti autem, ſeu per accidens, quẽadmodum extenditur ad ea, quæ naturalis iuris ſunt: ita ad ea, quę diuini ſunt iuris. Cõſtat autem, quod dominus põt vendere paruulos ſeruorum ſuorum in ſeruos: & per hoc ex conſequenti ſubtrahere eos curæ parentum, quæ eſt de iure naturæ. Pari, immo maiori ratione, potes eos dare alicui Chriſtiano, vt conſecrentur Creatori ſuo: & per hoc inuitis parentibus ea quæ ſunt diuini iuris in pueros exercere. Et hoc eſt veritas. Et ꝓpter hæc duo author duabus vijs in litera proceſſit. Ex eo .n. quod per ſe, & directe ſeruitus ad ciuilia ſe extendit, dixit, quod filij Iudæorum quos aſſerit eſſe ſeruos Eccleſię, non ſunt inuitis parentibus baptizandi: & bene Ex eo vero ꝙ ex conſequenti, ſeu per accidens poſt iuſtam ſubtractionẽ a parẽtibus, hoc põt eſſe licitũ, vſus eſt loco ab authoritate negatiue, ſ. ꝙ Eccleſia nõ cõſueuit, quia Syluester, & Ambroſius nõ quæſiuerũt: ſuper qua tñ Eccleſię conſuetudine fundat doctrinam ſuam reddendo illius rõné.

¶ Ad cuius pleniorem intellectum ſcito, ꝙ vti hac via, vt ſcilicet ex conſequenti pueri infidelium ſeruorum baptizent̃ inuitis parentibus, contingit bene, & male. Bene quidem, ſi omnia cõſonãt rectæ rõni: male aũt, ſi aliquid diſſonãs cõcurrit: Et quia, vt in pluribus concurrunt multa diſſona rectæ rõni, ideo Eccleſia non conſueuit hoc facere, iõ in litera determinatur tam de pueris Iudæorum, quam aliorum infideliũ ſimul vno contextu, ꝙ non ſunt inuitis parentibus baptizandi. Doctrina namq; moralis ſm id, quod vt plurimum cõuenit, tradenda eſt. Interueniunt aũt ad minus duo diſſonantia. Primũ eſt periculum fidei in ipſis paruulis, cum fuerint adulti: quod non euitatur ex ſubtractione eorum à cura parentum, quia cũ adulti fuerint, & parentes ſuos in alia fide conſpexerint, naturalis amor ad parẽtes inuitabit, & aut vetita conuerſatio magis ſolicitabit: aut permiſſa conuerſatio facilem viã ꝑuerſioni dabit. Secundũ eſt infamia fidei, quaſi nõ ſit a Deo, qui corda hominum regit, vt compellere velit Eccleſia hoc modo ad fidem, cum tamen oporteat ſanctos ab his, qui foris ſunt, teſtimonium habere. Vnde dicentes, ꝙ pueri Iudęorum poſſunt inuitis parentibus baptizari adhibitis cautelis, dupliciter deficere vident̃. Primo in hoc, ꝙ cautelas ex parte authoritatis Eccleſiæ non dicunt, ſed paruulorum tantũ Sc̃do, ꝙ ſm cautelas, quę vt plurimum apponi non poſſunt, doctrinam faciunt: cum tamen oppoſitum eſſet docendum, ſ. quod communiter non licet, ſed quãdoque excluſis inconuenientibus poteſt licere. Et per hæc patet, & reſponſio ad obiecta, & intẽtio ac vis rationũ literę. Quoniam prima ducens ad inconueniens, vniuerſalis eſt ſimpliciter. Secunda oſtenſiua, eſt vlis, aut ſecluſa rõne ſeruitutis, aut melius & ꝓfundius directe, & per ſe loquẽdo, ſtando infra limites eorũ, ad quæ directe, & ꝑ ſe, ſe extendit infidelium ſeruitus, vt prędeclaratum eſt. Et ꝑ hæc eadẽ patet, ꝙ infra tales limites ſtando, optime dixit author, ꝙ iniuria fit Iudęis, ſi filij eorum ipſis inuitis baptizent̃: & alia hmõi, quibus non ſatisfit à Durando, nec alijs, infra illos limites ſtando. licet egrediendo ad ꝑ accidẽs, & id ꝙ eſt ex conſequẽti, ac vt in pauci oribus, verum dicatur, nobis nõ cõtrarium, ſed cõſonũ. Patet namque, quod author fatetur Iudæos eſſe ſeruos Eccleſiæ: & ꝙ paruulus ſub cura parentũ eſt aliqua res eius, & ſicut animal irrõnale. Et quod Eccleſia non facit eis iniuriã diſponendo de eis, & alienando eos. Et ꝙ plus eſt, cum parentes infideles liberos conſtet dare operam continue ad impediendum fidem Chriſtianã in filijs, ex doctrina tradita in art. 8. debellari poſſunt propter hoc: cũ his tñ aduerte Nouitie, ꝙ pueri infidelium, qui ad partes fidelium deferunt̃, & venduntur, Chriſtianis, quis nõ conſtet de iuſta ablatione eorundẽ à cura parentum: quia tñ ſine parentum cura, conuerſatione, & cognitione etiã in ſpe, ſm humanũ curſum ſunt, abſq; parentibus cenſentur: & propterea Eccleſia conſueuit eos baptizare.

per rationem parentum, quorum curæ naturaliter ſubiacet, & ſecundum eorum diſpoſitionem ſunt circa ipſum diuina agenda.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ periculum, ꝙ ſequitur de prædicatione omiſſa, non imminet niſi eis, quibus cõmiſſum eſt officium prædicandi. Vnde in Ezech. præmittitur: ſpeculatorem dedi te filiis Iſrael. Prouidere autem pueris infidelium de ſacramentis ſalutis, ꝑtinet ad parẽtes eorũ. Vñ eis imminet periculũ, ſi propter ſubtractionẽ ſacramentorũ, eorũ paruuli detrimentum ſalutis patiantur.

QVAESTIO XI.

De Hæreſi, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de hæreſi.

Circa quã q̃rũtur quatuor

¶ Primo, Vtrum hæreſis ſit infidelitatis ſpecies.

¶ Secundo, De materia eius, circa quam eſt.

¶ Tertio, Vtrum hæretici ſint tolerandi.

¶ Quarto, Vtrum reuertẽtes ſint recipiendi

ARTICVLVS I.

Vtrũ hæreſis ſit infidelitatis ſpẽs

AD PRIMVM. ſic proceditur. Vr̃ ꝙ hęreſis nõ ſit infidelitatis ſpẽs. Infidelitas .n. in intellectu eſt, vt ſupra* dictũ eſt, ſed hæreſis nõ vr̃ ad intellectũ ꝑtinere, ſed magis ad viam appetitiuã: Dicit .n. Hiero. & habetur† in Decret. 24. q. 3. Hæreſis græce ab electione dicitur, quod ſcilicet eã ſibi vnuſquiſque eligat diſciplinã, quam putat eſſe meliorem: electio autem eſt actus appetitiuæ virtutis, vt ſupra† dictum eſt. ergo hæreſis non eſt infidelitatis ſpecies.

¶ 2 Præ. Vitium præcipue accipit ſpeciem à fine. Vnde Philoſoph. dicit in 5. Ethicor.* quod ille, qui mœchatur, vt furetur, magis eſt fur, quam mœchus: ſed finis hæreſis eſt cõmodũ tẽporale, & maxime principatus, & gloria, ꝙ pertinet ad vitium ſuperbiæ, vel cupiditatis. dicit .n. Auguſt. in lib. † de vtilitate credendi, quod hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maxime glorię, principatuſq; ſui gr̃a falſas, ac nouas opiniones vel gignit, vel ſequit̃. ergo hæreſis non eſt ſpecies infidelitatis, ſed magis ſuperbiæ.

Sup. q. 10. a. 5. Et infra. q. 94. ar. 1. ad primum.
*Q. præced. art.
† Hier. ad c. 5. ad Gal. ſuper illud Hæreſes habetur 24. q. 3. ca. Hæreſ.
† 1. 2. q. 13. arti. 1.
*Li. 5. ca. 2. à paulo a prin. tom. 5.
† Circa principiũ libri. tomo 6.

¶ *Super quæſtionis undecimæ Artic. primum.*

IN artic. 1. q. 11. dubium occurrit Nouitiorum: Quia nõ vr̃ verũ, ꝙ hęreſis conſtituatur per hoc, ꝙ ſuppoſita adhęſione ad Chriſtum, erretur in his, quæ ſunt dicta ab ipſo: quoniã contingit Chriſtianum recedere etiam à fide ipſius Chriſti, & nec ipſum, nec Deum credere. Talis eſt hęreticus, & tamen nõ ſupponit Chriſtum. ergo male in litera dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ aſſentire Chriſto, contingit dupliciter. ſ. actu mẽtis, vel profeſſione characteris chriſtiani. Ad hęreſim licet ſępe concurrere videatur primum, nõ tñ eſt de rõnę ei9, ſed ſufficit ſm, ſ. ꝙ charactere fidei in baptiſmo ſuſcepto Chriſtum profitetur. Sic enim in hæreſi contingit apoſtatare, vt inferius patet in quæſtione, De apoſtaſia.

¶ In eodem 1. ar. aduerte, ꝙ quia hæreſis eſt vitium nõ in intellectu abſolute, ſed in eo vt moto à voluntate eligente, nulla propoſitio, aut ſententia, proprie loquendo, põt dici ſm ſe hęretica, ſed ſolum vt denominatur ab adhæſione tali ad ipſam. Cũ .n. vna & eadem propoſitio, puta, Mortui nõ reſurgẽt ad oẽs infidelitatis ſpecies poſſit pertinere, oportet ꝙ nullam illarum ſm ſe ſibi vendicet. Dicta namque ſententia, ab hæretico hæretica, à iudęo perfida, a Pagano gẽtilis denominatur,

Vnde

Vnde propoſitiones ipſæ ſm ſe ſunt contrariæ fidei, & ſic vocandæ ſunt, qũ contrariantur articulis fidei: vel ſacræ, ſcripturæ, aut determinationi Eccleſię de fide. Et iſtæ diſtinguẽdæ ſũt, quia quædã ſunt cõtrariæ fidei ſm ſe, & quo ad nos, quarum .ſ. contrarietas ad fidem eſt manifeſta nobis: quædam ſm ſe tãtum, quæ .ſ. contrarię ſunt propoſitionibus veris pertinẽtibus ad fidem, ſed earum contrarietas non eſt nobis manifeſta: quia Eccleſia non determinauit, ſicut iſta ꝓpoſitio. Spiritus ſanctus non procedit à Filio, ſecundum ſe eſt contraria fidei, quia contrariatur ſuæ contradictorię pertinẽti ad fidem. Sed quando vertebatur inter ipſos fideles in dubiũ, erat contraria ſecundum ſe tantum. Poſt quàm autem patefacta eſt per determinationem Eccleſiæ, eſt contraria fidei ſecundũ ſe, & quo ad nos, & ſibi aſſenſum pertinacem pręſtantem poſt ipſius Euangelicam profeſſionem, in ſpecie hæreſis reponit, vt ex ſupradictis patet, & ideo hæretica denominat: ſicut columna dextra dicitur in reſpectu ad dextrum animalis.

* In argu. 1. huius arti.
† 1. 2. qõ. 13. art. 3.
† q. 1. ar. 3. & 4. & q. 4. art. 3. 4. & 5.

¶ Super Quæſtionis vndecimæ Ar. ſecundum.

IN artic. 2. eiuſdem quæſtio. & ſpecialiter in reſponſione ad tertium, aduerte diligentiſſime, cum hæreſis ex tribus cõſtituatur. ſ. errore in fide ꝑtinaci, & duo prima. ſ. error, & ſententia fidei ſpectent ad intellectum: tertium autem; ſcilicet pertinacia ad voluntatem, & hoc ſuperueniẽs præcedentibus, ita conſtituat rationem hæreſis, vt ſine eo hæreſis non ſit, ſicut nec fides ſine voluntatis determinatione: manifeſtum primo eſt, quòd ſi quis ſententiam fidei contrariã

In corp. art.

¶ 2 Præt. Infidelitas, cum ſit in intellectu, non videtur ad carnẽ pertinere; ſed hæreſis pertinet ad opera carnis. dicit enim apoſtolus ad Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immũditia; & inter cætera poſt modũ ſubdit, diſſenſiones, ſectæ, q̃ ſunt idẽ quod hæreſes. ergo hæreſis nõ eſt infidelitatis ſpecies.

Sed contra eſt, quod ſalſitas veritati opponitur; ſed hæreticus eſt qui falſas, vel nouas opiniones vel gignit, vel ſequit̃. ergo opponitur veritati, cui fides innititur. ergo ſub infidelitate continetur.

Respondeo Dicendum, quòd nomen hæreſis. ſicut dictũ eſt*, electionẽ importat. Electio autem, vt ſupra dictum eſt, †eſt eorum quæ ſunt ad finem, præſuppoſito fine. In credendis autem volũtas aſſentit alicui vero tanquã ꝓprio bono, vt ex ſupra dictis patet †Vnde quod eſt principale verum habet rationem finis vltimi: quæ autem ſecundaria ſunt, habent rationem eorum quę ſunt ad finem
C Quia vero quicũque credit, alicuius dicto aſſentit, principale videtur eſſe, & quaſi finis ĩ vnaquaque credulitate ille, cuius dicto aſſentitur; quaſi autẽ ſecũdaria ſunt ea, quæ quis tenendo vult alicui aſſentire. Sic ergo qui recte fidẽ Chriſtianam habet, ſua voluntate aſſentit Chriſto in his, quę vere ad eius doctrinã pertinent. A rectitudine ergo fidei Chriſtianæ, dupliciter quis põt deuiare. Vno modo, qa ipſe Chriſto non vult aſſentire; & hic habet quaſi malam voluntatẽ circa ipſum finem, & hoc ꝑtinet ad ſpeciẽ infidelitatis Paganorũ, & Iudæorum. Alio modo per hoc quod intendit quidem Chriſto aſſentire, ſed deficit in eligendo ea, quibus Chriſto aſſentiat; quia nõ eligit ea, quæ ſunt vere a Chriſto tradita, ſed ea quæ ſibi ꝓpria mẽs ſuggerit. Et ideo hęreſis eſt ĩfidelitatis ſpecies, pertinens ad eos, qui fidem Chriſti profitẽtur, ſed eius dogmata corrumpunt.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ hoc modo electio pertinet ad infidelitatem, ſicut & volũtas ad fidem, vt ſupra dictum eſt.*

Ad secundum dicendum, ꝙ omnia vitia habẽt ſpeciẽ ex fine proximo, ſed ex fine remoto habent genus, & cauſam, ſicut cum aliquis mœchatur, vt furetur, eſt ibi quidẽ ſpecies mœchiæ ex proprio fine & obiecto, ſed ex fine vltimo oſtenditur, quod mœchia ex furto oritur; & ſub eo cõtinet̃ ſicut effectus ſub cauſa vel
A ſicut ſpecies ſub genere: vt patet ex his, quę ſupra de* actibus dicta ſunt in communi. Vnde & ſimiliter in propoſito, finis proximus hæreſis eſt adhærere falſæ ſententiæ propriæ, & ex hoc ſpeciem habet: ſed ex fine remoto oſtẽditur cauſa eius, ſcilicet quòd oritur ex ſuperbia, vel cupiditate.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut hæreſis dr̃ ab eligendo, ita ſecta à ſectando, ſicut Iſido. dicit in li.* Etymo. Et ideo hęreſis, & ſecta idem ſunt, & vtrum-
B que pertinet ad opera carnis, non quidem quãtum ad ipſum actum infidelitatis reſpectu proximi obiecti, ſed ratione cauſæ, quę eſt vel appetitus finis indebiti, ſecundum quod oritur ex ſuperbia, vel cupiditate, vt dictum eſt;* vel etiam aliqua phantaſtica illuſio, quæ ẽ principium errandi, vt etiam Philoſophus† dicit in 4. Meta. phãtaſia autem quodammodo ad carnem ꝑtinet, inquantum actus eius eſt cũ organo corporali.

Articvlvs II.

Vtrum hæreſis ſit proprie circa ea, quæ ſunt fidei.

AD secundum ſic proceditur. Videt̃ quod hæreſis non ſit proprie circa ea, q̃ ſunt fidei. Sicut .n. ſunt hæreſes & ſectæ in Chriſtianis, ita etiã fuerunt ĩ Iudæis & Phariſęis, ſicut Iſidor. dicit in libr.* Etym. ſed eorũ diſſenſiones nõ erãt circa ea, quæ ſunt fidei. ergo hęreſis non eſt cir-
D ca ea quæ ſunt fidei, ſicut circa ꝓpriam materiam,

¶ 2 Præterea. Materia fidei ſunt res, quæ creduntur; ſed hęreſis nõ ſolum ẽ circa res, ſed etiam circa verba, & circa expoſitiones ſacræ ſcripturæ. dicit enim † Hierony. quòd quicunque aliter ſcrpturam intelligit, quam ſenſus Spiritus ſãcti efflagitat, a quo ſcripta ẽ, licet ab Eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt. Et alibi dicit,† quod ex verbis inordinate prolatis fit hæreſis. ergo hæ-
E reſis non eſt proprie circa materiam fidei.

¶ 3 Præterea. Etiam circa ea, quæ ad finem pertinent, inueniuntur quãdoque ſacri doctores diſſentire: ſicut Hieronymus & Auguſtinus circa ceſſationem legalium, & tamen hoc eſt abſque vitio hæreſis. ergo hæreſis non eſt ꝓprie circa materiam fidei.

Sed contra eſt, ꝙ Au. dicit contra Manichæos.* Qui in Eccleſia Chriſti morbidũ aliquid

ſm ſe teneret, putans ſe recte ſentire, non intendens ab Eccleſia diſſentire, talis adhæſio nõ eſt hæreſis ꝓp defectum pertinacię. Sed & manifeſtũ ſecundo eſt, ꝙ ſiquis cognoſcens aliquam propoſitionẽ ſpectare ad fidẽ, puta, Ieſus Nazarenus eſt verus Deus, credat eſſe falſam. i. cum occurrit, ſibi, ꝙ nõ eſt vera, cõſentit tali adhæſioni, q̃ nõ putat eſſe verã, talis adhæſio eſt vere & proprie hæreſis. Sicut namque præſentato concubitu cum aliena vxore conſentiens in illũ crimen adulterij incurrit, & ſic de alijs: ita præſentato errore in fide cũ notitia, ꝙ eſt error in fide, conſenſus in illũ hæreticum cõſtituit. Et ex hoc patet, ꝙ ꝑtinacia, quæ ponitur de rõne hæreſis, non importat obdurationem, ſeu obſtinationem, vt diſtinguitur contra infirmitatem, paſſionem, & trãſitorium, ſeu leuem conſenſum: ſicut dicimus aliquam fornicari ex paſſione, vel ex cholera conſenſiſſe in malum aliquod, & non pertinaciter: ſed ſumitur pertinacia; vt æquualet vero conſenſui preſuppoſita notitia, quòd ſit error, & qđ ſit in fide. Siue enim ex paſſione, ſiue ex infirmitate, ſiue ex quacunque alia cauſa ꝑueniatur ad verum conſenſum in aſſenſum propoſitionis contrariæ fidei cum cognitione, quòd ſit contraria fidei, vera hæreſis incurritur à Chriſtiano. Nam talis vere pertinax pro tunc eſt: quoniam cognoſcit Eccleſiam ꝑcipere, ꝙ tenetur Chriſtum eſſe verum Deum, & ipſe non vult pro tunc ſic credere. Si quis autem minus perſpicax de hac doctrina dubitat animaduertat, quòd fides, & infidelitas ſunt contraria: & ꝙ quemadmodum illa perficitur aſſenſu intellectus ex conſenſu voluntatis: ita iſta ꝑficitur in diſſenſu in-

1. 2. q. 18. articu. 6. & 7.
Lib. 8. ca. 3. in princ.
* Argum. 2.
† Lib. 4. Meta. tex. 24. tomo 3.
64 p. d. 13. q. 1. ar. 1. ad 6. Et 1. cor. 11. lec. 4.
Colligitur ex li. 8. ca. 3. 4. & 0. ſimul ſumptis.
† Ad Gal. ca. 5. Super illud: Hæreſes, inuidiæ &c. tom. 9. Refertur 4. Sent diſ. 13. in fine.
Li. 18. de ci. Dei. c. 51. circa principiũ tomo 5.

tellectu ex conſenſu voluntatis, & clare videbit, quòd contentiens non ſolum opinioni cõtrariæ fidei, ſed etiam dubio de certa propoſitione fidei, cognito quod certo ſpectat ad fidem: eſt infidelis, & conſequẽter hæreticus, ſi erat Chriſtianus. Nihil.n. eſt in genere niſi mediante ſpecie.

¶In eodem 2. artic. in reſponſione ad idẽ tertiũ, aduerte, quòd authoritas vniuerſalis Eccleſiæ, determinatiua de fide principaliter reſidet in Sũmo Pontifice, quod intellige inquantum Summus Põtifex eſt, quia ſic, & nõ vt ſingularis pſona, à Deo gubernat in his, quę ſunt fidei, ita quod non poteſt determinare contra fidem, & propterea nec Hiero. nec Auguſti. ſententiam ſuam contra huiuſmodi determinationẽ defendit. Et hinc habes quantum cauere debes à Panormit. extra, de electione in capitulo, ſignificaſti, volente, quòd magis doctoris, quã Papæ ſententię in his, quę ſunt fidei, ſtãdum eſt. Vere oſtendit illud, quod medicorũ ẽ. promittũt medici, tractant fabrilia fabri. Hæc autem in tractatu, quem de cõparatione authoritatis Papæ, & concilij fecimus, magis oſtendimus.

Art præced. & q. ar. 6. ad 1. & 2. art. 5.

prauũue, quid ſapiunt, ſi correcti, vt ſanum rectũmque ſapiant, reſiſtant contumaciter. ſuaque peſtifera & mortifera dogmata emẽdare nolunt: ſed defendere perſiſtũt, hæretici ſunt: ſed peſtifera & mortifera dogmata non ſunt niſi illa, quæ opponuntur dogmatibus fidei, per quam iuſtus viuit, vt dicitur Rom. 1. ergo hæreſis eſt circa ea quæ ſunt fidei, ſicut circa propriam materiam.

RESPONDEO Dicendum, quòd de hæreſi nunc loquimur, ſm quod importat corruptionem fidei Chriſtianæ. Nõ aũt ad corruptionem fidei Chriſtianę pertinet ſi aliquis habeat aliquã falſam opinionem in his quæ nõ ſunt fidei, puta, in Geometricalibus, vel in aliis huiuſmodi, quæ omnino ad fidem pertinere non poſſunt; ſed ſolum, quando aliquis habet falsã opinionem circa ea, quæ ad fidẽ pertinent. Ad quam aliquid pertinet dupliciter, ſicut ſupra* dictum eſt. Vno modo directe & principaliter; ſicut articuli fidei. Alio modo indirecte & ſecundario: ſicut ea ex quibus ſequit corruptio alicuius art. Et circa vtraque poteſt eſſe hæreſis eo modo quo & fides.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod ſicut hæreſes Iudæorum & Phariſæorum erãt circa opiniones aliquas ad Iudaiſmum vel ad Phariſiam pertinentes: ita etiam Chriſtianorum hæreſes ſunt circa ea quæ pertinent ad fidem Chriſti.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quòd ille dicitur aliter exponere ſacram Scripturam quam Spiritus ſanctus eſflagitat, qui ad hoc expoſitionem ſacræ Scripturę retorquet, quod contrariatur ei quod eſt per Spiritum ſanctum reuelatum. Vnde dicitur Ezech. 13. de falſis prophetis, qui perſeuerauerunt confirmare ſermonem, ſcilicet per falſas expoſitiones Scripturæ. Similiter etiam per Verba, quæ quis loquitur, ſuam fidem profitetur, eſt enim

Q. 3. ar. 1.

confeſsio actus fidei, vt ſupra* dictum eſt. Et ideo ſi ſit inordinata locutio circa ea, quæ ſunt fidei, ſequi poteſt ex hoc corruptio fidei. Vnde Leo Papa in quadam epiſto. ad Procerum Epiſcopum Alexandrinum, dicit quod inimici crucis Chriſti omnibus factis & verbis noſtris inſidiantur, vt ſi vllam illis vel tenuem occaſionem demus nos, Neſtoriano ſenſui etiam conſtruere mentiantur.

AD TERTIVM Dicendum, quòd ſicut Augu. dicit* & habetur in Decret. 24. queſt. 3. ca. Dixit Apo. Si qui ſententiam ſuam quamuis falſam atque peruerſam nulla pertinaci animoſitate defendunt, quærũt autem tota ſolicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi, quia ſcilicet non habent electionem contradicentẽ Eccleſiæ doctrinæ. Sic ergo aliqui doctores videntur diſſentiſſe, vel circa ea quorum nihil intereſt ad fidem, vtrum ſic vel aliter teneantur, vel etiam in quibuſdam

Auguſt. epi. 162. in principio illius to. 2. Et habetur 24. q. 3. cap. dixit Apoſto.

ad fidem pertinentibus, quæ nondum erant per Eccleſiam determinata, Poſtquam autem eſſent authoritate vniuerſalis Eccleſiæ determinata, ſi quis tali ordinationi pertinaciter repugnaret, hereticus cenſeretur. Quæ quidem authoritas principaliter reſidet in ſummo Põtifice. Dicitur enim* 24 quæſtione prima. Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitros omnes fratres noſtros, & coepiſcopos, non niſi ad Petrum, id eſt, ad ſui nominis authoritatem referri debere. Contra cuius authoritatem nec Hierony. nec Auguſt. nec aliquis ſacrorum doctorum ſuam ſententiam defendit. Vnde dicit Hieron.* ad Damaſum Papam, Hæc eſt fides Papa beatiſsime, quam in catholica didicimus Eccleſia, in qua ſi minus perite aut parum caute forte aliquid poſitum eſt, emẽdari cupimus à te qui Petri fidem & ſedem tenes. Si autem hæc noſtra confeſsio, Apoſtolatus tui iudicio comprobatur, quicunque me culpare voluerit, ſe imperitum vel maleuolum, vel etiam non catholicum non me hereticum comprobabit.

24. q. 1. cap. Quotiecũque.

Hiero. in expoſi. ſymboli ad Dam. in fine 2. li tomo 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum hæretici ſint tolerandi.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod hęretici ſint tolerãdi. Dicit.n. Apoſt. 2. ad Timot. 2. Seruũ Dei oportet manſuetum eſſe, cũ modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati, ne quando det illis pœnitẽtiã Deus ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à laqueis diaboli, ſed ſi hęretici non tolerãtur, ſed morti traduntur, aufertur eis facultas pœnitendi: ergo hoc videtur eſſe contra præceptũ Apoſt.

¶ 2 Præterea. Illud quod eſt neceſſarium in Eccleſia, eſt tolerandum: ſed hæreſes ſunt neceſſariæ in Eccleſia, Dicit enim Apoſtolus ad 1. Corin. ca. 11. Oportet hæreſes eſſe, vt & qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis. ergo videtur, quod hæretici ſunt tolerandi.

¶ 3 Præterea. Dominus mandauit Matthę. 13. ſeruis ſuis, vt zizania permitterent creſcere vſque ad meſſem quæ eſt finis ſeculi, vt ibidem exponit, ſed per zizania ſignificantur hæretici ſecundum expoſitionem ſanctorum. ergo hę retici ſunt tolerandi.

SED CONTRA eſt, quod Apoſ. dicit ad Titum 3. Hæreticum hominem, poſt primam & ſecundã correctionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt qui huiuſmodi eſt.

RESPONDEO Dicendum, quod circa hereticos duo ſunt conſideranda. Vnum quidem ex parte ipſorum. Aliud verò ex parte eccleſiæ. Ex parte qdẽ ipſorũ eſt peccatum per quod meruerũt non ſolũ ab Eccleſia per excõicationẽ ſeparari ſed etiã per mortẽ à mundo excludi. Multo.n. grauius eſt corrum-

¶ Super quæſtionis vndecimæ Articulum tertium & quartum.

IN 3. & 4. arti eiuſdem queſtionis, vbi de punitione hæreticorum agitur, dubiũ occurrit. An hæretici in mente ſolũ incurrant iuris poſitiui pœnas, & præcipue excommunicationem. Et eſt ratio dubij, quia hæreſis in mente eſt non ſolum vera. ſed perfecta hæreſis, ita quod non eſt de hæreſi ſicut de furto. Nam furtum in mente licet ſit peccatum mortale: non tamen eſt furtum pfectum; ſed hæreticus in mente, eſt perfecte hæreticus, quia ſicut fides eſt virtus, quę perficitur interius: ita infidelitas pficitur in diſſenſu interiori ex conſenſu voluntatis. Conſtat autem, quòd excommunicantur non hæretici manifeſti, aut ſecundum actus exteriores: ſed hæretici abſolute & ſimpliciter. Videtur igitur, quòd quantumcunque occulti, ſint excommunicati. Ex altera autem parte eſt, quia Eccleſia non iudicat occulta.

65

4. di. 13. q. 2. arti. 1. cor. Et quol. 10. articu. 15.

¶ Ad euidentiam huius dubitationis ſcito, quod gloſ. extra, de hæreticis c. multorum. in Clementinis refert Archidiaconũ diſputationi hoc reliquiſſe, & plures affert doctores pro parte affirmatiua, quo

ii

pere fidem, per quam eſt animę vi-
ta, quã falſare pecuniam, per quã
temporali vitæ ſubuenitur. Vnde
ſi falſarij pecuniæ, vel alij malefa-
ctores ſtatim per ſæculares princi
pes iuſte morti traduntur, multo
magis hæretici ſtatim, ex quo de
hæreſi conuincuntur, poſſunt, nõ
ſolum excommunicari, ſed & iu-
ſte occidi. Ex parte autem Eccle-
ſiæ eſt miſericordia ad errãtiũ cõ
uerſionem: & ideo non ſtatim cõ
demnat, ſed poſt primam & ſecũ-
dam correptionem, vt Apoſtolus
docet, poſtmodũ verò ſi adhuc p
tinax inueniatur, Eccleſia de eius
conuerſione non ſperãs, aliorum
ſaluti prouidet, eum ab Eccleſia
ſeparãdo per excommunicationis
ſententiam: & vlterius relinquit
eũ iudicio ſeculari à mũdo exter-
minandum per mortem. Dicit. n.
Hierony. & habetur 24. q. 3. Reſe
candæ ſunt putridę carnes, & ſca-
bioſa ouis à caulis repellenda, ne
tota domus maſſa, corpus, & pe-
cora ardeant, corrumpant, putre-
ſcant, intereant. Arrius in Alexan
dria vna ſcintilla fuit, ſed quoniã
nõ ſtatim oppreſſus eſt, totum or
bem eius flamma populata eſt.

Ad primvm ergo dicẽdũ,
ꝙ ad modeſtiã illã pertinet, vt pri
mo, & ſecundo corripiat. Quòd ſi
redire noluerit, iã ꝓ ſubuerſo hr̃,
vt pꝫ in authoritate* Apo. ĩducta.

Ad secvndvm dicendũ,
ꝙ vtilitas, q̃ ex hæreſibus ꝓuenit,
eſt p̃ter intentionem hæreticorũ,
dum. ſ. conſtantia fidelium cõpro
batur, vt Apoſtolus dicit, & vt ex-
cutiamus pigritiã, diuinas ſcriptu
ras ſolicitius intuẽtes, ſicut Aug.*
dicit: ſed ex intentione eorum eſt
corrumpere fidem, quod eſt maxi
mi nocumenti. Et ideo magis re-
ſpiciendum eſt ad id, quod eſt per
ſe de eorũ intentione, vt excludan
tur, quàm ad hoc, quod eſt præter
eorum intentionẽ, vt ſuſtineãtur.

Ad tertivm dicendum,
ꝙ ſicut habetur in Decr.* 14. q. 4.
aliud eſt excõicatio, & aliud eradi
catio. Excõicat̃. n. ad hoc aliqs, vt
ait Apoſ. vt ſpũs eius ſaluus fiat in
die Dñi. Si tamen totaliter eradi-
centur per mortem hæretici, non
eſt etiã cõtra mandatum Dñi, qđ
eſt in eo caſu intelligendũ, qñ nõ
poſsũt extirpari zizania ſine extir
patione tritici, vt ſupra* dictũ eſt,
cũ de infidelibus in cõi ageretur.

Articvlvs IIII.
Vtrum reuertentes ab hęreſi, ſint ab Eccleſia recipiendi.

AD qvartvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ reuertentes ab hæ
A reſi, ſint omnino ab Eccleſia reci
piendi. Dicitur. n. Iere. 3. ex perſo
na Domini. Fornicata es cũ ama-
toribus multis, tamẽ reuertere ad
me, dicit Dominus: ſed Eccleſiæ
iudicium, eſt iudicium Dei, ſ̃m il
lud Deuter. 1. Ita paruum audie-
tis vt magnum, neq; accipietis cu
iuſquam perſonam, quia Dei iudi
cium eſt. ergo ſi aliqui fornicati
fuerint per infidelitatem, quæ eſt
ſpiritualis fornicatio, nihilomi-
nus ſunt recipiendi.

B ¶ 2 Præterea. Dominus Matth.
18. Petro mandat, vt fratri peccan
ti dimittat non ſolum ſepties, ſed
vſque ſeptuagies ſepties, per quæ
intelligitur, ſecundum expoſitio-
nẽ Hieronym.* quòd quotieſcun
que aliqs peccauerit, eſt ei dimit-
tendum. ergo quotieſcunque ali-
quis peccauerit in hæreſi relapſus
erit ab Eccleſia ſuſcipiendus.

¶ 3 Præt. Hæreſis eſt quędam infi
delitas: ſed alij infideles volentes
cõuerti, ab Eccleſia ſuſcipiuntur.
ergo etiã hæretici ſunt recipiẽdi.

Sed contra eſt, quod*
C Decretalis, Ad abolẽdam dicit, ꝙ
ſi aliqui poſt abiurationẽ erroris,
deprehenſi fuerint in abiuratam
hæreſim decidiſſe, ſeculari iudicio
ſunt relinquendi. non ergo ab Ec
cleſia ſunt recipiendi.

Respon. Dicendũ ꝙ Eccle
ſia ſ̃m Domini inſtitutionẽ, cha-
ritatem ſuam extendit ad omnes
non ſolum amicos, verum etiã ini
micos, & perſequentes, ſecũdum
illud Matth. 5. Diligite inimicos
veſtros, bene facite his, q oderunt
vos. Pertinet autem ad charitatẽ
D vt aliquis bonum proximi & velit
& operetur: eſt autem duplex bo-
num. Vnũ quidem ſpũale. ſ. ſalus
aĩæ, qđ principaliter reſpicit cha-
ritas: hoc. n. qlibet ex charitate de
bet alij velle. Vnde q̃tum ad hoc,
hæretici reuertentes, quotieſcun-
que relapſi fuerint, ab Eccleſia re
cipiunẽ ad pñiam, per q̃ impendit
eis via ſalutis. Aliud aũt eſt bonũ,
qđ ſecundario reſpicit charitas. ſ.
bonũ t̃pale, ſicut eſt vita corpora
lis, poſſeſſio mundana, & bona fa-
E ma, & dignitas eccleſiaſtica, ſiue
ſecularis. Hoc. n. nõ tenenẽ ex cha
ritate alijs velle, niſi ĩ ordine ad ſa
lutẽ æternã & eorũ, & aliorũ. Vñ
ſi aliqd de hm̃õi bonis exiſtens in
vno, ĩpedire poſſit æternã ſalutẽ ĩ
multis, nõ oportet ꝙ ex charitate
hm̃õi bonũ ei velim*, ſed poti* vt
velimus eũ illo carere, tũ qa ſalus
ęterna p̃ferẽda ẽ bono t̃pali: tũ qa
bonũ multorũ p̃ferẽ bono vnius.
Si aũt hæretici reuertentes ſemp
reciperẽtur, vt conſeruarentur in
vita, & alijs t̃palibus bonis poſſet

ad excommunicatio
nem. Aſſert quoque
ad hoc multa iura.
Et quoniam allato-
rum iurium, cũ mul
ta quæ in principio
pro ſe afferc, teneas
partem affirmatiuam
indubitatam, vidiſ-
ſem, perſpexi eiuſdẽ
minorem perſpica-
ciam, fultus nihilo-
minus ratione ſoli-
da, ex qua ſoluuntur
omnes difficultates,
deſtiti à perſcrutatio
ne iuriũ, & doctorũ
allegatorũ. Duabus
igit: diſtinctionibus
in hac re vtere. Pri-
ma eſt de occulto, qđ
eſt duplex, quoddam
per ſe, & quoddam
per accidens. Occul-
tum per ſe eſt quod
ex ſua ratione ſibi vẽ
dicat non ſubeſſe co-
gnitioni ſenſitiuæ, à
qua incipit humana
cognitio, ſecundum
quam Eccleſia iudi-
cat. Occultum verò
per accidens, quod li
cet ſẽſui ſubiaceat, te
ſtem tamẽ, vel teſtes
non habet. Secunda
eſt de actu interiori,
ꝙ dupliciter exerce-
ri põt. Primo ſolus,
vt cum quis vult fa-
cere malum aliquod
vel odio hẽt aliquẽ,
vel diſcredit, & huiuſ
modi ſolum in corde
ſuo. Secundo poteſt
exerceri vt cauſa cõ-
miſſionis, vel omiſ-
ſionis exterioris, vt
cum quis ex odio fa-
cit, vel omittit facere
aliqd extra, ſiue illud
extra ſit locutio, ſiue
operatio quæcũque.
¶ Ex his ſiquidem ſu
mendũ tibi eſt, quòd
licet occultiſſima per
accidens, & actus in-
teriores, vt rationes
exteriorum commiſ
ſionum, vel omiſſio-
num, ſubiaceant Ec-
cleſiæ iudicio, & cen-
ſuris: occulta tamen
per ſe, vt ſunt actus
interiores ſoli ab Ec-
cleſiæ iudicio & cen-
ſuris aliena ſunt. Et
ratio eſt, quia homo
videt quæ patent:
Deus autẽ intuetur
cor, vt dicitur primi
Reg. 16 Et propterea
Apoſtolus prohibet
horum iudicium, di-
cens primæ ad Cor.
4. Nolite ante tem-
pus iudicare quouſ-
que veniat Dominus
qui manifeſtabit con
ſilia cordium.
¶ Ex his autem patet
primo, quòd hæreti-
cus perfectiſſimus in
ſolo corde non eſt ex
communicatus, nec
aliarum iuris huma-
ni pœnarum reus, Si
tamen peccatum hæ
reſis non ratione cen
ſuræ annexæ, vt in
proceſſo annuali Ro
manæ curiæ reſerua-
tur, ſed abſolute eſ-
ſet reſeruatum Papæ
vel epiſcopo, non poſ
ſet talis hæreticus ab
inferiori abſolui: quo
niam reſeruatio non
eſt pœna, ſed negatio
vel ademptio iuriſ-
dictionis qua ſupe-
rior poteſt vti in quã
tumcunque occultis.
Patet ſecundo, quòd
ſi hæreticus in corde,
exteriori aliquo ope
re, vel verbo pecca-
tum ſuum exequa-
tur, ſeu dicat, ſtatim
eſt excommunica-
tus, etiam ſi nullus
audiat, videat, aut
quomodolibet perci
piat, niſi ipſemet:
quia tunc hęreſis pec
catum non niſi per
accidens eſt occul-
tum Eccleſiæ. Per
ſe enim habet, vnde
poſſit ab Eccleſia ſci-
ri, quia eſt peccatum
exterius. Et propte-
rea oportet confeſſo-
res inquirere, cum
pœnitentes, te pidi in
fide, qui uicti tenta-
tionibus cõſentiunt
contra fidem, occur-
runt, an etiam ſecum
ſolus ore protulerit
infidelitatem ſuam
quando in illa erat.
Patet tertio, quòd cũ
prohibetur inquiſito
ribus, quòd odio, vel
amore &c. non omit
tant procedere con-
tra hæreticos ſub ex-
communicationis la
tæ ſententiæ pœna,
non excommunica-
tur actus interior ſo-
lus, ſed actus exte-
rior, puta, impoſitio,
vel omiſſio ex inte-
riori odio, vel amore
procedens. Et ſimile
eſt in alijs. Et in hoc
decepta uidetur glo-
ſa allata, quia non di
ſtinxit inter cor ſolũ,
& cor vt rationem ex
trinſeci. nec inter oc-
cultum per ſe, & oc-
cultum per accidens,
vt nos fecimus.

Hieron. ad Gal. 5. Super illud. Modicum fermentum tom. 9. Habetur 24. q. 3. c. Reſecandæ ſunt.

In arg. Sed contra.

Li. 1. contra Manichæos capit. 1. circa med. tom. 1.

In Decret. 24. q. 3. cap. Notandum circa finem.

Q. præced. art. 8.

66 Quolib. 20. art. 16.

Super illud verbũ Matt. 18. tom. 9.

In Decret. li. 5. titul. 7. ca. 9. a med.

in præiudiciū ſalutis aliorum hoc eſſe, tum quia ſi relaberētur, alios inficerent, tum ēt quia ſi ſine pœna euaderent, alij ſecurius in hęreſim laberenť. dr̄.n. Ecc.8. Etenim quia nó cito profertur contra malos ſententia, abſq; timore vllo filij hominū perpetrāt mala. Et ió Eccleſia quidē primo reuertētes ab hæreſi nó ſolú recipit ad pœnitentiam, ſed etiā conſeruat eos in vita, & interdū reſtituit eos diſpēſatiue ad eccleſiaſticas dignitates quas prius habebāt, ſi videātur vere cōuerſi, & hoc pro bono pacis frequenter legiť eſſe factū. Sed qñ recepti iterū relabuntur, vr̄ eſſe ſignū incóſtantiæ eorū circa fidē, & ió vlterius redeuntes, recipiunt quidem ad pœnitentiá, non tamē vt liberentur à ſententia mortis.

G

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in iudicio Dei ſemp recipiuntur redeūtes, quia Deus ſcrutator eſt cordiū, & vere redeūtes cognoſcit, ſed hoc Eccleſia imitari non pōt. Præſumit.n. eos nē vere reuerti, qui cú recepti fuiſſent, iterum ſunt relapſi, & ideo eis vitam ſalutis non denegat, ſed a periculo mortis eos non tuetur.

H

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ Dñs loquiť Petro de pc̄tó ī eū cōmiſſo, ꝙ eſt ſemp dimittēdū, vt fratri redeunti parcať, non aūt intelligiť de pc̄tô in ꝓximum, vel in Deū cómiſſo, ꝙ nó ē noſtri arbitrij dimittere, vt Hie.* dicit, ſed & in hoc eſt a lege modus ſtatut*, ſecundum quod congruit honori Dei, & vtilitati proximorum.

I

AD TERTIVM dicendū, ꝙ alij infideles, q nunq̄ fidē acceperant, cōuerſi ad fidē nondū oſtendunt aliquod ſignum inconſtātię circa fidem; ſicut hæretici relapſi. Et ió nó eſt ſimilis rō de vtriſq;.

QVAESTIO XII.

De apoſtaſia, in duos articulos diuiſa.

K

DEINDE conſiderandum eſt de apoſtaſia.

Et circa hoc q̄runtur duo.

¶ Primo, Vtrum apoſtaſia ad infidelitatem pertineat.

¶ Secundo, Vtrum ꝑꝑ apoſtaſiā à fide: ſubditi abſoluanť a dominio ꝑſidentium apoſtatarum.

ARTICVLVS I.

Vtrum apoſtaſia pertineat ad infidelitatem.

AD PRIMVM ſic proceditť. Vr̄ ꝙ apoſtaſia non ꝑtineat ad īfidelitatē. Illud .n. qđ eſt oīs pc̄tī principium, nó vr̄ ad infidelitatem ꝑtinere, quia multa peccata ſine infidelitate exiſtunt: ſed apoſtaſia vr̄ eſſe oīs pc̄tī principium dr̄.n. Eccleſ.10. Initiū ſuperbiæ hoīs apoſtatare à Deo & poſtea ſubditur: Initium omnis peccati ſuperbia. ergo apoſtaſia non pertinet ad infidelitatem.

G

¶ 2 Prætereà. Infidelitas in intellectu cōſiſtit: ſed apoſtaſia magis videtur cōſiſtere in exteriori opere, vel ſermone, aut etiā in interiori volūtate. dr̄.n. Proue.6. Hō apoſtata, vir inutilis, gradiens ore peruerſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur prauo corde machinať malū, & in omni tp̄e iurgia ſeminat. Si qs ēt ſe circūcideret, vel ſepulchrū Machometi adoraret, apoſtata reputareť. ergo apoſtaſia nó ꝑtinet directe ad infidelitatē.

H

¶ 3 Præt. Hæreſis, quia ad infidelitatē ꝑtinet, eſt q̄dam determinata ſpēs infidelitatis. ſi ergo apoſtaſia ad infidelitatem pertineret, ſequeretur, ꝙ eſſet quædam determinata ſpecies infidelitatis, quod nó videtur ſ̄m prædicta.* nó ergo apoſtaſia ad infidelitatem pertinet.

I

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ioan.6. Multi diſcipulorū eius abierunt retro: quod eſt apoſtatare, de quibus ſupra dixerat Dominus. Sunt quidam ex vobis, qui non credunt. ergo apoſtaſia pertinet ad infidelitatem.

RESPON. Dicendum, quòd apoſtaſia importat retroceſſionē quandam à Deo: quæ quidem diuerſimode fit ſecundum diuerſos modos, q̄bus homo Deo coniungitur. Primo nanque cōiungitur hō Deo per fidē: ſcđo ꝑ debitā & ſubiectā volūtatem ad obediēdū præceptis eius: tertio ꝑ aliqua ſpecialia ad ſupererogationē pertinētia, ſicut ꝑ religionē, & clericaturā, vel ſacrū ordinē. Remoto autē poſteriori remanet prius, ſed non conuertiť. Contingit ergo aliquē apoſtatare à Deo retrocedēdo à religione, q̄ ꝓfeſſus ē, vel ab ordine, quē ſuſcepit: & hęc dr̄ apoſtaſia religiōis, ſeu ordinis. Cōtingit

K

¶ *Super quæſtionis duodecimæ Articul. primum.*

IN 1.ar.q 12. dubiū primo occurrit, de Apoſtaſia ab ordine, An conſtitutus in minoribus, ſeu prima tonſura peccet relinquendo ſtatum clericalem. Videtur.n. ꝙ ſic. Primo quia q̄libet apoſtaſia pc̄tm̄ ē, vt in litera dr̄: immo de omni apoſtaſia dr̄, quòd poteſt intelligi illa authoritas Prouerbi.6. Homo apoſtata vir inutilis &c. Ex quo habetur, qđ non ſolum eſt peccatum, ſed etiam mortale peccatum. Secundo quia facit cōtra id quod in ſuſceptione primæ tonſuræ ſuſcipit.ſ. Dñs pars hæreditatis meæ. Tertio, q̄a multæ authoritates ad hoc afferunť.

¶ Ad euidentiā huius quæſtionis ſciendum eſt, quòd relinquere clericatus, ſeu ordinum minorum ſtatū & exercitiū, cum importet retroceſſionē a bono ſuper erogationis quidem ante ſuſceptam tōſuram, vel oridnem, debito autem poſt ſuſceptū ordinem, aut tonſuram. (Ex quo n. accitus eſt in ſortem diuinā, debitor factus eſt ſui in miniſtrū Dei) ſecundum ſe non eſt de genere bonorum, nec indifferentium, ſed male ſonantium, non ita quòd ſit per ſe malum, ſicut mendacium, quia in nulla neceſſitate poſſet licere, ſed ita quòd ſolitarie ſumptum, malum ſit, adiuncta tā aliqua cōditione honeſtari poſſit. Et hoc patet ex eo, quòd ꝓ aliqua neceſſitate licite aliquis poſt primam tōſuram, & ordinē minorē poſſet retrocedere, vt ſi pro pace regni oporteret eſſe bigamum, vel aliquid hmōi. Et qm̄ rō debiti iuſtitiam conſtituit, & eius violatio iniuſtitiam, iuxta modū debiti attendēda eſt natura peccati. In hmōi autem clericis tria inueniuntur debita, primo, quòd ipſi ſint miniſtri Dei, ſecundo, quòd exerceant miniſteria ſua: tertio, quòd deferāt ſigna miniſterij, puta, habitum & tonſuram. Et quoniam ad primum conſecrati ſunt per ſacramentum ordinis, vel quaſi conſecrati per ſacramentale.ſ. primam tonſuram, ab hoc retrocedere pc̄tm̄ mortale eſt: quoniam hoc non fit niſi contemptu ſacramenti, & ſacramentalium, cum neutrum iteretur. A ſecundo autem recedere abſque contemptu, quotidiana experiētia, qua multi eorum nunquam exercent actus ſuos abſq; remorſu, & reprehenſione conſcientiæ, teſtatur non eſſe damnabile. A tertio autē retroducere, ꝙ nō ſit mortale, ex eo ꝓbať, quia hoc eſt ex iure poſitiuo, & nec præcepto, nec voto firmatū nec punitū. Manifeſtantur hæc ex eo, ꝙ licite hmōi clerici cōtrahunt matrimonia & adeo licite, vt gaudeāt ēt priuilegio clericali, vt patet extra de clericis coniugatis in cap.1. in 6. ſi tamē deferunt habitū, & tonſuram. Ex hoc autē, quòd licite ducere poſſunt vxores, ſequitur quòd licite ponunt ſe in ſtatu, in quo minus plene poſſunt Deo miniſtrare, vt patet in Decretalibus eodem titulo in ca. Diuerſis, & in quo oportet eos ſæcularibus negotijs immiſceri, vt patet ibidem in c. Ioannes. Ex hoc vero ſequiť vlterius vt textus nūc dictus deducit, quod tonſura ipſius talia exercētis in miniſterij clericalis vituperium redundaret. Et ſic non ſolū qui in ætate minori tonſuram ſuſceperūt, vt in c. Conſultationi, ſed abſolute clerici in minoribus, qui nolunt eſſe clerici, ex mandato iuris non coguntur ad habitum, & tonſuram. Et ſic de primo ad vltimum inferť: ergo retrocedere ab hmōi, & tonſura hmōi, nō eſt præceptū, aut punitum à iure. Et licet nec veniale peccatū videať, ex quo licite īgrediť ſtatū coniugalē, in quo oportet hominem cōmuniter ſęcularibus negotijs īmiſceri, & conſequenter reliquere habitū & tonſurā, vt Decretalis dicit, veritas tamē vr̄, qđ ſ̄m indulgentiā, qua venialia ꝑmittunť, hmōi habit* & tōſuræ dimiſſio fiat, ſicut & īplicatio ī negotijs ſæcularibus.

Supr. Illud Matth.18. Si peccauerit in te, tom.9.

Q.10.art. 8.

¶ Ad

etiam aliquem apoſtatare à Deo per mentem repugnãtem diuinis mandatis. Quibus duabus apoſtaſijs exiſtentibus, adhuc poteſt remanere homo Deo coniũctus p fidem: ſed ſi à fide diſcedat, tunc omnino à Deo retrocedere videtur. Et ideo ſimpliciter & abſoluté erit apoſtaſia, per quam aliquis diſcedit à fide, quæ vocaĩ Apoſtaſia perfidiæ. Et ſecundum hunc modũ apoſtaſia ſimpliciter dicta, ad infidelitatem pertinet.

B

AD PRIMVM ergo dicẽdũ ꝙ obiectio illa ꝓcedit de ſecũda apoſtaſia, quæ importat voluntatem à mandatis Dei reſiliẽtẽ, quæ inuenitur in oĩ peccato mortali.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ad fidem pertinet non ſolũ credulitas cordis, ſed etiam proteſtatio exterioris fidei per exteriora verba, & facta: nam confeſſio eſt actus fidei. Et per hunc etiam modum quædã exteriora verba, vel opera ad infidelitatem pertinent, inquãtum ſunt infidelitatis ſigna per modum, quo ſignũ ſanitatis ſanum dr̃. Authoritas autẽ* inducta, etſi poſſit intelligi de oĩ apoſtaſia, veriſſime tamen contingit in apoſtaſia à fide. Quia.n. fides ẽ primum fundamẽtum rerum ſperandarum, & ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, ſublata fide nihil remanet in homine, qđ poſſit eſſe vtile ad ſalutem æternam. Et pp hoc dr̃ Prouerb. 6. Homo apoſtata, vir inutilis. Fides.n. eſt vita animæ, ſ̃m illud Ro. 1. Iuſtus ex fide viuit. Sicut ergo ſublata vita corporali omnia membra, & partes hominis à debita diſpoſitione recedũt: ita ſublata vita iuſtitiæ, quę eſt p fidem, apparet inordinatio in omnibus membris. Et primo quidem in ore, per quod maxime manifeſtatur cor; ſecundo in oculis; tertio in inſtrumẽtis motiuis, quarto in voluntate, quæ ad malũ tẽdit. Et ex his ſequitur, quòd iurgia ſeminet, alios intendens ſeparare a fide, ſicut & ipſe receſſit.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſpẽs alicuius qualitatis, vel formæ non diuerſificatur per hoc, ꝙ eſt terminus motus a quo, vel ad quẽ ſed potius ecõuerſo ſ̃m terminos motuum ſpẽs attendunĩ. Apoſtaſia aũt reſpicit ĩfidelitatẽ, vt terminũ ad quẽ eſt motus recedentis a fide. Vnde apoſtaſia nõ importat determinatam ſpẽm infidelitatis, ſed quandam circunſtantiã aggrauantem, ſ̃m illud 2. Pet. 2. Melius erat eis veritatem non cognoſcere, quam poſt cognitam retroire.

ARTICVLVS II.

C *Vtrũ princeps propter apoſtaſiã à fide, amittat dominium in ſubditos, ita quòd ei obedire non teneantur.*

AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Vr̃ ꝙ princeps pp apoſtaſiã à fide, nõ amittat dominiũ in ſubditos, quin ei teneantur obedire. Dicit enim* Ambro. & habetur 11. q. 4. quòd Iulianus imperator, quãuis eſſet apoſtata, habuit tamen ſub ſe Chriſtianos milites, quibus cum dicebat, Producite aciẽ ꝓ defenſione reipub. obediebant ei. ergo, propter apoſtaſiam principis, ſubditi non abſoluuntur ab eius dominio.

D

¶ 2 Præt. Apoſtata a fide, infidelis eſt, ſed infidelibus dominis inueniuntur aliqui ſancti viri fideliter ſeruiſſe, ſicut Ioſeph Pharaoni, & Daniel Nabuchodonoſor, & Mardochæus Aſſuero. ergo pp apoſtaſiam à fide non eſt dimittendum, quin principi obediat a ſubditis.

¶ Ad primum ergo in oppoſitum negatur, ꝙ hmõi retroceſſio ſit apoſtaſia. Ad apoſtaſiam.n. requiriĩ non qualiſcunq;, ſed criminoſa retroceſſio, qualis non eſt iſta, quæ eſt ſine pctõ mortali. Vnde author in litera, licet enumerando modos coniunctionis ad Deum dixerit per religionem, & clericaturam, vel ſacrũ ordinem, in eligendo tñ ſpẽs apoſtaſiæ nullam fecit mẽtionem de clericatura, ſed ſolũ de religione, & ordine, inſinuãs p hoc, ꝙ apoſtata hoc mõ non eſt niſi, q à ſacro ordine, vel ꝓfeſſione religionis retrocedit.

¶ Et cõfirmaĩ authoritate iuris, extra de Apoſta. in capitulo, Tuæ, & A nobis. Vbi patet, ꝙ apoſtaſiã ob abiectũ habitũ, crimẽ infamia & punitio coactiua cõcomitanĩ, q̃ ꝓcul sũt à retroceſſiõe, de qua eſt ſermo.

¶ Ad ſ̃m dr̃, ꝙ licet retrocedẽs a ſtatu clericali, nõ proſequatur ſortem Domini, quã inchoauit, & propterea peccet venialiter, vt dictum eſt: non tñ ex hoc ſequiĩ, ꝙ peccet mortaliter, q nec ꝑcepto, nec voto ad ꝓſecutionẽ aſtringiĩ.

In argum. ¶ Ad tertiũ dr̃, ꝙ nulla eſt authoritas authẽtica in contrariũ, q̃tũ viderim, immo Ricardus, qui allegatur in 4. diſ. 24. nõ inuenitur hoc dicere.

¶ In eodem 1. art. aduerte, ꝙ cũ apoſtaſia a religione, ſit retroceſſio a religione, & aliud ſit retrocedere a religiõe, & aliud retrocedere ab hac religione, cõſequens eſt, ꝙ ſi quis a ſua religione retrocedat, in aliã laxiorẽ intrans, non ſit apoſtata a religione, ac per hoc non incurrit pœnas contra apoſtatas ſtatutas, q̃uis ſi ab ordine mẽdicantium ad aliquam monachalẽ religionẽ, præterq̃ Carthuſienſem, tranſeat abſq; debita licentia, ſit excõicatus, non propter apoſtaſiam, ſed ꝓpter tranſitum talem, iuxta ſtatutum Martini quinti.

¶ In eodẽ 1. ar. dubiũ occurrit de apoſtaſia a religione, An religioſus recedens inconſulto ꝓlato ſuo, & non ſubijciens ſe alterius obediẽtię, ſit apoſtata ꝓprie. Et vr̃ qđ ſic authoritate Innocentij in c. ſi de Renun. & in c. Intelleximus, de æta & quali. ordi. Verũ ſi diligenter cõſiderata fuerit rõ apoſtaſiæ, diſtinguere oportet, ꝙ religioſum cũ habitu ſine licẽtia, & alterius obedientia, manere dupliciter cõtingit. Primo eo animo & intentione, vt religioſus amplius non ſit, & talis eſt verus apoſtata. Nec excuſat ab apoſtaſia, & cenſuris annexis ex hoc, qđ deferi habitum: ſed teneĩ ad oĩa, ad q̃ teneñ apoſtatæ ſine habitu. Secundo, contingit ꝙ non recedat, nec vagetur extra animo retrocedendi a religione, ſed pp prælatorum forte rigorẽ aut pp libidinẽ vagandi, aut aliq̃ hmõi: & talis nõ eſt apoſtata, ſed fugitiuus, & vagus. Et qđ hoc ſit verũ, patet ex hoc, qđ apoſtaſia conſiſtit in retroceſſione a religione, ac per hoc qui

A retroceſſioni a religione nunquam cõſenſit, nunquam apoſtaſiam incurrit, q̃uis incurrat peccatum inobediẽtiæ, & rebellionis contra ꝑceptum ꝓlati exeundo: ſicut etiã ſtans in clauſtro & nolens pertinaciter obedire ꝓlato aliquid iuſte ꝑcipienti, rebellis eſt, non apoſtata propter quod dictum Innocẽtij in primo caſu verificaĩ, & in illo ſenſu tantum puto ipſum intẽdere qui delationem habitꝰ nõ excuſare apoſtaſiam docere volebat.

¶ In rñſione ad ſ̃m cõfirmationẽ, habes, ꝙ actus exterior ſola denominatione ab actu interiori dr̃ talis, puta, fidelis, & infidelis, ſicut ſignũ ſanitatis ſanum. Et ſcito, ꝙ exercẽs ſigna infidelitatis ex timore, vt de Marcellino Papa habetĩ, q potuit tura idolis peccat mortaliter, ẽtiã ut ſi nõ cadens in conſtantiſſimũ virum. Nullus.n. timor excuſat ab his, q̃ ſunt ſ̃m ſe mala quale eſt ſacrificiũ idolorũ. Et licet talis non peccet pctõ infidelitatis interiori, peccat tñ pctõ infidelitatis exteriori nõ oppoſito fidei, ſed oppoſito fidei confeſſioni. Et ꝓpterea licet talis non ſit hæreticus, nec idolatra ſ̃m mentem, eſt tñ idolatra actu exteriori, & ſubiectus iuribus Dei, & hominum contra idolatras: q hõ iudicat ea q̃ extra ſunt, & Deus volũtatẽ conſentiẽtẽ in exterius ſacrificiũ cõtra ſe. Mitiꝰ tñ exercenda ſunt, pp timorẽ, iura cõtra ipſum.

68 Habetur q. 3. c. Iulie. Id habet Aug Pſalm. 124. ſup. illud, Non relinquet Dominus virgam. tom. 8.

¶ *Super quęſtionis duodecimæ Articulum ſecundum.*

IN ar. 2. eiuſdẽ q. 12. dubiũ occurrit An pp excõicationẽ ex quacunq; cã iuſta, an ſolum pp excommunicationẽ ex cauſa apoſtaſiæ a fide, dominiũ amittaĩ. Et eſt rõ dubij, quia in Decretis. 15. q. 6 c. Nos ſanctorum, quod author in litera affert, & in c. Iuratos, abſolute dr̃, ꝙ excõicatio abſol

E

uit a iuramẽto fidelitatis, donec excõicatus dñs ad ſatiſfactionẽ veniat. Et in tm̃ hoc acceptaĩ, vt canoniſtæ dubitent, an ẽt abſoluat a debito ſoluẽdi mutuum acceptum. Ex altera parte occurrit, quòd author ſpeciale aliquid de apoſtaſia videtur velle dicere. In cuius ſignum in reſponſione ad tertiũ dicit, quòd non eſt eadem ratio de apoſtaſia, & aliis criminibus.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ in hac re ſunt duo ſ. crimẽ, & ſñia Eccleſiæ, Et quoniam de crimine directe ſpectat ad Theologum, de ſentẽtia aũt extenſiue & ſecundario: idcirco litera de demerito criminis intelligẽda eſt, ꝙ ſpeciale aliquid quærit, & dicit. Poteſt .n. Eccleſia non ſolum pp hoc, ſed propter alia crimina, vt ẽt in litera dr̃, eandẽ pęnã imponere. Quia igitur crimen apoſtaſiæ a fide demeritum hoc ſibi vẽdicat, quia totaliter ſeparat a Deo, & oĩs ęquitas poſtulat, vt violanti fidẽ Deo, abſtrahatur fides aliorũ. ideo hoc ſpecialiter de apoſtaſia deciſum eſt. Non

tamen dictum eſt, ꝙ pro ſola apoſtaſia pœna hæc incurrat, nec locus ab authoritate negatiue validus eſt. Quia verò Eccleſia in allegatis iuribus voluit, ꝙ excõicati abſolute, ac per hoc ex quacunq; cã incurrãt eandem pœnã, iõ ex parte iuris Eccleſiæ nihil eſt ſpeciale in apoſtaſia, ꝙ nõ eſt in excommunicatione ꝓpter alia crimina.

¶In eodẽ ar. circa illa verba. Et ideo quã cito aliquis per ſentẽtiam denuntiatur excommunicatus propter apoſtaſiã à fide, ipſo facto eius ſubditi ſũt abſoluti a dominio & iuramẽto &c. dubiũ duplex occurrit. Primum eſt, An exigatur denũtiatio ad hoc, ꝙ ſubditi abſoluti ſint à dominio & iuramento. Secundo, ſuppoſito ꝙ ſic, An exigatur denũtiatio talis pœnæ ſcilicet ꝙ eſt priuatus dominio, & iure fidelitatis: vel ſufficiat denuntiatio cenſuræ ſcilicet, quòd eſt excommunicatus &c. Et eſt ratio dubij vtriuſque ex litera, quia exprimitur denũtiatio, & hoc quo ad primũ: & denũtiatio ſolius cenſuræ, & hoc quo ad ſm.

Habetur 15. q. 6. ca. Nos ſanctorum.

In Decret. li. 5. titul. 7. cap. 9.

Q. 10. ar. 10.

¶In oppoſitum autẽ eſt, quia aut ad obligationem pœnarum a iure per latam ſententiam diffinitarum exigitur declaratio, aut non. Si nõ exigitur, ergo nõ eſt expectanda denuntiatio. Sed quilibet, cui conſtat principem feciſſe aliquid, propter quod perſeuerat in excommunicatione, eſt abſolutus &c. Si verò exigitur, ergo nõ ſufficit declaratio, quod eſt excommunicatus ſed exigitur declaratio, quòd incurrerit pœnas conſequẽtes.

Art. præced.

¶Ad hoc dubium, q̃uis Canoniſtarũ ſit pro ſimpliciũ tamen inſtructione, & ne exurgat ſcrupulus ſollicitans, & vexans cõſcientias timoratas, dr̃, ꝙ quia regulariter in pœnis, quæ non ſunt eccleſiaſticarum cẽſurarum, requirit declaratio iudicis ad executionem pœnarum, vt in c. Cum ſm de hæreticis in 6. habetur, & ſufficiat, vt ibidem dicitur, ſententia iudicis ſuper crimine ad executionẽ: ideo indubie tenendum eſt, & quòd exigitur declaratio, ſeu denũciatio iudicis, & quòd ſufficit declaratio criminis, ſeu excõmunicationis, cui coniuncta eſt a iure talis pœna. Tunc. n. in ſuo principali intelligitur declaratum acceſſorium. Dixi autẽ regulariter, quia Panormita in c. Cum non ab homine, extra de iudicijs, excipit caſum, quãdo factum eſt notorium, ut nulla ſit opus declaratione. Et a Felino in c Rodolp. de reſcrip. multa ad hoc firmandum afferuntur. Periculo tamen videtur

F mihi huiuſmodi exceptio: quia quã diu notorium facti toleratur à iudice, tolerandum quoq; inſinuatur priuatis Peruerſuſque ordo ſtatuitur, vt priuati teneantur facere, quod ſuperior timet attentare. Quod eueniret, ſi principe exiſtente notorie hæretico, Eccleſia tacens vellet ſubditos illi nõ parere. Accedit ad hoc, ꝙ ſentẽtia declaratoria non ſemꝑ exigitur ꝑꝑ facti, aut iuris in certitudinẽ: alioquin qñ eſſet euidẽtia facti abſq; hoc ꝙ eſſet notorium, nõ eſſet opus declaratione, qđ eſt falſum. Sed exigit ꝑꝑ authoritatiuã manifeſtationẽ, vt ꝙ authoritas publica inchoauit lege, authoritas publica ꝑficiat iudice. Quo fit vt alterũ ex duobus dicendum ſit, poſt factum damnatũ a iure euidenter ẽt cõſtãs aut iudicis ſententiã declaratiuã requiri; aut notoreitatẽ æquiparare ſententiæ declaratoriꝗ iudicis, qđ quantum ad claritatem notitię eſt verũ: ſed quantũ ad authoritatem claritatis neſcio eſſe, nec credo verum. Puto tamen diſtinguendum inter poſſe, & debere: & quòd quando eſt ita notorium, quòd nulla poſſit tergiuerſatione excuſari, poſſit executio fieri, non tamen teneãtur ad exequendum, quãdiu iudex tolerat, vt ſic notoriũ facti ſortiatur effectum ſentẽtiæ declaratoriæ quantum ad manifeſtationem, & non quantum ad authoritatem. Et in materia pręſentis [illegible] diligenter aduerte, quòd oportet perſeuerantiam cenſuræ eſſe notoriam, quia textus dicit, Vſque ad ſatisfactionem, & quandiu excommunicatus eſt.

In corpo. & art. 1.

Art. præced.

¶ 3 Pręt. Sicut per apoſtaſiã à fide recedit à Deo, ita per quodlibet peccatum. Si ergo ꝑꝑ apoſtaſiam à fide perderent principes ius imperandi ſubditis fidelibus, pari rõne ꝑꝑ peccata alia hoc amitteref: ſed hoc patet eſſe falſum. non ergo ꝑꝑ apoſtaſiam à fide eſt recedendum ab obedientia principũ. G

Sed contra eſt, quod * Greg. 7. dicit. Nos ſanctorũ ꝑdeceſſorũ ſtatuta tenentes, eos, qui excõicatis, fidelitate, aut iuramenti ſacramento ſunt conſtricti, apoſtolica authoritate à ſacramẽto abſoluimus, & ne ſibi fidelitatem obſeruẽt, oĩbus modis prohibemus, quouſque ad ſatisfactionẽ veniãt: ſed apoſtatæ à fide ſunt excõmunicati, ſicut & hæretici, vt dicit * Decretalis extra de hæreticis, Ad abolẽdã. ergo principibus apoſtatantibus à fide nõ eſt obediendũ.

H Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra * dictum eſt, infidelitas ſm ſeipſam non repugnat dominio, eo quòd dominium introductũ eſt de iure gentium, quod eſt ius humanum. Diſtinctio autem fideliũ, & infideliũ eſt ſm ius diuinũ, per quod non tollitur ius humanum: ſed aliquis per infidelitatem peccans põt ſententialiter ius dominij amittere, ſicut etiam quandoque ꝓpter alias culpas. Ad Eccleſiam autem non pertinet punire infidelitatem in illis, qui nũquã fidem ſuſceperunt, ſm illud Apoſtol. 1. ad Cor. 5. Quid mihi de his qui foris ſunt, iudicare? Sed infidelitatem illorum, qui fidem ſuſceperũt, põt ſententialiter punire; & cõuenienter in hoc puniuntur, ꝙ ſubditis fidelib⁹ dominari nõ poſſint. Hoc. n. vergere poſſet in magnã fidei corruptionem: quia, vt * dictum eſt, hõ apoſtata prauo corde machinatur malũ, & iurgia ſeminat, intendens homines ſeparare à fide. Et ideo quã cito aliquis per ſententiã denuntiaf excõicatus propter apoſtaſiã à fide, ipſo facto eius ſubditi ſunt abſoluti à dominio eius, & iuramento fidelitatis, quo ei tenebantur. I

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ illo tpe Eccleſia ĩ ſui nouitate nõdum habebat poteſtatẽ terrenos principes compeſcendi: & iõ tolerauit fideles Iuliano apoſtatę obedire in his, q̃ nondũ erãt contra fidẽ, vt maius periculũ fidei vitaref.

Ad secundum Dicẽdũ, ꝙ alia rõ eſt de infidelibus alijs, q nunq̃ fidẽ ſuſceperũt, vt * dictũ ẽ.

Ad tertium dicendũ, ꝙ apoſtaſia à fide totaliter ſeparat hoĩem à Deo, vt * dictũ eſt, ꝙ non cõtingit in q̃buſcunq; alijs pctĩs.

QVAESTIO XIII.

De peccato blaſphemiæ in generali, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de peccato blaſphemię ꝙ opponitur confeſſioni fidei. Et primo, de blaſphemia in generali. Secũdo: de blaſphemia, q̃ dr̃ peccatũ in Spiritumſanctũ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum blaſphemia opponatur confeſſioni fidei.

¶Secundo, Vtrũ blaſphemia ſemper ſit peccatum mortale.

¶Tertio, Vtrũ blaſphemia ſit maximum peccatum.

¶Quarto, Vtrum blaſphemia ſit in damnatis.

Articvlvs I.

Vtrum blaſphemia opponatur confeſſioni fidei.

AD primum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ blaſphemia non opponatur confeſſioni fidei. Nã blaſphemare eſt contumeliã, vel aliqđ cõuitiũ inferre in iniuriã creatoris, ſed hoc magis ꝑtinet ad maleuolentiã contra Deũ, K

69

4. diſt. 14. in expo. lit. ad 9. Et Io. 10. lec. 5. in principio.

¶*Super quęſtionis decimatertiæ Articulum primum.*

IN art. 1. q. 13. dubiũ multiplex occurrit circa diſtinctionẽ in litera factam de blaſpemia in opinione tantum, vel etiam cum deteſtatione affectus, & illius membra. Et primo circa ipſam diſtinctionem, quia inſufficiẽs videtur, quoniam deficit tertium membrum, ſcilicet in deteſtatione affectus tantum. Nam contingit diuinæ bonitati derogare tripliciter. Primo intellectu tantum, ſcilicet opinando de eo falſum. Secundo, addendo falſæ opinioni deteſtationẽ voluntatis. Tertio abſque falſa opinione, exercendo ſolam deteſtationem voluntatis, vt communiter fit a Chriſtianis blaſphemis. Dicentes enim, quòd non poteſt facere Deus, non ideo dicunt, quia credunt Deum non poſſe facere: ſed in deteſtationem

cionem diuinæ potentię loquuntur oppoſitum eius, quod cre dunt Quare ergo in litera non numerátur niſi duo primi? Secundum dubium eſt circa primum membrum, ſcilicet, in opinione intellectus tantum, & dubitatur ex duplici capite. Primo, quia derogatio, quæ in ſola opinione falſa de Deo cõſiſtit non eſt blaſphemia, ſed erroris, & ignorãtiæ conſecutio. Blaſphemia.n.cum in genere peccatorũ mortalium ſit, non inuenitũ in ſolo actu intellectus, qm̃ abſq; voluntate nullũ eſt peccatũ in moralibus. Secundo, derogatio, quæ conſiſtit in falſa de Deo opinione intellectus tantum, ſi eſt volũtaria, eſt peccatum infidelitatis: ac ꝑ hoc aut blaſphemia eſt ſpecies infidelitatis, quod non cõſonat ſupradictis: aut blaſphemia non conſiſtit in ſola opiniõe intellectus. Eſt & tertium dubium coincidens cũ primo, Quomodo de ratione blaſphemiæ ſit falſitas, vt in litera inſinuatẽ in corpore, & in reſponſione ad tertiũ. Et expreſſe in reſponſione ad primum dicitur, quòd ille, qui contra Deum loquitur, conuitium inferre intẽdens, derogat diuinæ bonitati, non ſolum ſm̃ veritatem intellectus, ſed ẽt ſm̃ prauitatem voluntatis &c. Et eſt ratio dubij, quia contingit blaſphemare ignominioſe, nominãdo pudenda membra Chriſti, quæ habet, & etiã ipſam altitudinem, & iuſtitiam, & potentiam Dei. Tunc enim nulla eſt falſitas.

¶ Ad euidentiam horũ, ex quibus pendet intellect' totius materiæ de blaſphemia, tria declarãda ſunt. Primo, quo actu cõſiſtit blaſphemia. Secundo, quomodo in illo inuenitur ſemꝑ falſitas. Tertio, quomodo ſe hẽt ad illum fides, & malignitas. Quo ad primum. Sicut in fide inueniunt̃ duo.ſ. aſſentire articulis fidei, & dicere locutione exteriori, vel interiori ea, q̃ ſunt fidei, & primũ pertinet ad ipſam fidem, ſm̃ ad confeſſionem fidei iuxta illud, Credidi ꝑꝑ quod locutus ſum: ita in infidelitate inueniunt̃ duo.ſ. diſſenſus ad ea q̃ ſunt fidei, & dicere intus, vel extra contraria his, quæ ſunt fidei. Et primum horũ ſpectat ad infidelitatis vitium & illius ſpecies, ſm̃ autem ad blaſphemiæ vitium; ita ꝙ blaſphemia conſiſtit in dicere intus, vel extra cõtra Deum. Et quoniam ſemper in materia morali, cũ de actibus eſt ſermo, intelligitur de voluntarijs: ideo intelligas, ꝙ blaſphemia con- A ſiſtit in dicere voluntario contra Deum. Et quoniam dicere multipliciter contingit.ſ. enũtiatiue, imperatiue, & optatiue, quocunque modo dicat quis contra Deum, blaſphemia eſt. ¶Quo ad ſm̃, diſcurrendo per ſingula patet primo in blaſphemia enuntiatiua ſemper eſſe falſitatem in tribus modis in litera poſitis In quarto autẽ (qui tamen non eſt alius à prædictis.ſ. cũ aliquis ignominioſe nominãdo mẽbra pudenda Ieſu Chriſti, vel ſanctorũ quæ in veritate habent) falſitas inuenitur, quia cum nõ derogetur Deo ex hoc, quod dicatur ea habere, ſed ex eo quod vt vituperabilia dicãtur in actu exercito, conſequens eſt, vt falſum dicat, qm̃ nihil habent ſancti vituperabile. Et licet blaſphemi hmõi non dicant in actu ſignato, ſanctos habere aliqd vituperabile, ſatis tñ hoc dicunt in actu exercito ex mõ dicendi, ignominioſe enũtiando, Neq;.n. ſolo vocabulo ſignificatiuo enuntiatur ſed ẽt nutu, & ſignis alijs. In blaſphemia autẽ optatiua, iperatiua & ſi qua eſt alia eiuſmodi, falſitas non cõſiſtit in enuntiatione eius, quod eſt, vel nõ eſt: ſed vt ſit vel non ſit, ꝙ non poteſt, vel decerẽ. Qui.n optat Deum nõ eſſe beatũ aut eſſe maledictum, & alia hmõi, non dicit Deum ſic eſſe, vel non eſſe: ſed vt ſit, vel non ſit, quod eſſe nõ poteſt, aut debet. Et ſi optatiue dicantur, aut exponãtur nominata pudenda ſanctorũ in ignominiã, patet falſitas, q2 dicunt & optant, vt ſint vituperabilia. Et ex hoc patet, ꝙ non eſt differentia formalis inter ignominioſe dicentem pudẽda, quæ habet ſanctus, & dicentem ea, quæ non habet: quoniam in ratione vituperabilis, vtrunque dicitur, & falſo, quãuis in ſecundo etiam materialiter, falſo dicantur, & propterea peior ſit. ¶ Quo ad tertium Blaſphemia poſſet eſſe cum fide, & ſine fide: Contingit.n. vtroque modo dicere, ꝙ Deus non poteſt facere hoc, vel illud. Et hoc non ſolum verbo exteriore, vt patet, ſed ẽt interiore. Poteſt.n. quis credens Deum omnipotẽtem, velle dicere ſecum, vt iniuriam Deo faciat, quòd Deus non poteſt, & delectari in hoc mendacio, quia poteſt concipere oppoſitũ eius, quod credit & ſcit, quamuis nõ poſſit tali oppoſito aſſentire. Et licet omnis blaſphemia, vt dictum eſt, quia eſt volũtaria, ſit à voluntate mala, non tñ ois eſt cum voluntate affecta ad

quã ad infidelitatẽ. ergo blaſphemia nõ opponit̃ cõfeſſioni fidei.

¶ 2 Prætereà. Ad Epheſ. 4. ſuper illud, Blaſphemia tollatur à vobis, dicit* gloſ. quæ fit in Deum, vel in ſanctos, ſed confeſſio fidei non videtur eſſe, niſi de his', quæ pertinent ad Deum, qui eſt fidei obiectum. ergo blaſphemia non ſemper opponitur confeſſioni fidei.

Gloſ. interlinearis, ibidem.

B ¶ 3 Præt. A quibuſdam dr̃, ꝙ ſunt tres blaſphemiæ ſpecies, quarum vna eſt, cũ attribuitur Deo, quod ei nõ conuenit. Secunda eſt, cum ab eo remouetur, quod ei conuenit. Tertia eſt, cũ attribuitur creaturæ, quod Deo appropriatur, & ſic videtur, quòd blaſphemia non ſolum ſit circa Deum, ſed etiã circa creaturas: fides autẽ habet Deũ pro obiecto. ergo blaſphemia nõ opponitur confeſſioni fidei.

C SED CONTRA eſt, ꝙ Apoſ. dicit. 1. ad Timot. 1. Prius fui blaſphem', & pſecutor. & poſtea ſubdit: Ignorans feci in incredulitatẽ mea. ex quo videtur quòd blaſphemia ad infidelitatem pertineat.

RESPONDEO Dicendum, quòd nomen blaſphemiæ importare videtur quandam derogationem alicuius excellẽtis bonitatis, & præcipue diuinæ. Deus autem, vt* Dionyſ. dicit primo ca. de Di. nomi., eſt ipſa eſſentia veræ bonitatis. Vnde quicqd Deo cõuenit, D pertinet ad bonitatem ipſius, & quicquid ad ipſum non pertinet, longe eſt à ratione perfectæ bonitatis, quæ eſt eius eſſentia. Quicũque ergo vel negat aliqd de Deo, quod ei conuenit, vel aſſerit de eo quod ei non conuenit, derogat diuinæ bonitati. Quod quidem põt cõtingere dupliciter, vno quidem modo ſecundum ſolã opinionem intellectus: alio modo coniuncta quadam affectus deteſtatione, ſicut econtrario fides Dei per dilectionem perficitur ipſius. Huiuſmodi ergo derogatio diuinę bonitatis vel ẽ ſm̃ intellectũ tm̃, vel etiam ſecundum affectum. Si cõſiſtat tãtum in corde, eſt cordis blaſphemia. Si autẽ exterius prodeat per locutionem, eſt oris blaſphemia. Et ſecũdum hoc blaſphemia confeſſioni opponitur.

Cap. 1. poſt med. illius.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ille qui contra Deũ loquitur, cõuitium inferre intendẽs, derogat diuinę bonitati nõ ſolũ ſm̃ vanitatem intellectus, ſed etiã ſm̃ B prauitatẽ voluntatis deteſtãtis, & impedientis pro poſſe diuinũ honorẽ: qđ eſt blaſphemia perfecta.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut Deus in ſanctis ſuis laudatur, inquantum laudantur opera, quæ Deus in ſanctis efficit: ita & blaſphemia, quæ fit in ſanctos ex conſequenti in Deum redundat.

C AD TERTIVM Dicẽdum, ꝙ ſm̃ illa tria non pñt, proprie loquẽdo, diſtingui diuerſæ ſpẽs peccati blaſphemię. Attribuere enim Deo, quod ei nõ conuenit, vel remouere ab eo, qđ ei cõuenit non differunt niſi ſm̃ affirmationem & negationẽ: q̃ quidem diuerſitas habitus ſpẽm nõ diſtinguit, q2 ꝑ eãdẽ ſciam innoteſcit falſitas affirmationum, & negationum: & per eandem ignorãtiam vtroq; modo erratur, cum negatio probetur ꝑ affirmationẽ, vt habetur 1. Poſte. Quòd autem ea quæ ſunt Dei ꝓpria, creaturis attribuãtur, ad hoc pertinere videtur, ꝙ aliquid ei attribuat̃ qđ ei nõ conueniat. Quic D quid.n. eſt Deo proprium, eſt ipſe Deus. Attribuere autem id quod eſt Dei proprium, alicui creaturę, eſt ipsũ Deũ dicere idẽ creaturæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum blaſphemia ſemper ſit peccatum mortale.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr̃ ꝙ blaſphemia non ſemper ſit pctm̃ mortale, Quia ſuper illud ad Col. 3. Nunc autem deponite & vos &c. dicit * E gl. Poſt maiora, prohibet minora, & tamen ſubdit de blaſphemia. ergo blaſphemia ĩter peccata minora computat̃, q̃ ſunt pctã venialia.

Ad Col. 3. lec. 2.
Eſt glo. Ambro. in iſtũ, locum to. 5.

ad derogandum diuinæ bonitati, ſed aliqua tñ, vt in litera dr. Sicut omne credere eſt voluntarium, non tñ omne credere eſt à volũtate affecta charitate Dei. Habet.n. malitia hæc, de qua eſt ſermo literæ, ſe ad blaſphemiam, ſicut charitas ad fidem.

¶Ex his autem facile patet ſolutio dubiorum. Nam ad primũ dicitur, ꝙ diſtinctio eſt ſufficiens ſi bene intelligatur. Põt.n. intelligi dupliciter. Primo, quòd ad blaſphemiam oẽm cõcurrat falſitas enunciatiue: & in hoc ſenſu malo procedit argumẽtũ. Secundo, ꝙ cõcurrat falſitas vel enunciatiue, vel quocunq; alio modo. Et ſic verum eſt, quòd dicitur, & nulla eſt blaſphemia in qua non ſit falſa opinio hoc modo. Et per hoc etiam patet ſolutio tertij dubij. Nã conuitiando, vel irridendo nominantes potentiam, excellentiam, vel quodcũque aliud diuinum, dicunt aliquo modo illud vt vituperabile quod lõge eſt ab omni re diuina, vt de pudendis dictum eſt.

2.2.q.74.ar.10. — 2.2.q.72.ar.5.& q.88.ar tic.1.

¶Ad ſecundum verò dubium, ex primo capite iam patet, ꝙ ly tantũ, vel ly ſola &c. non excludit a volũtate, quia non excludit à voluntario, ſed excludit a voluntate affecta deteſtationis malitia. Ad idem aũt ex ſecundo capite iã patet, ꝙ differentia inter aſſenſum, & dicere, ſoluit quæſtionẽ. Peccatum nanq; infidelitatis conſiſtit in diſſenſu ad ea quę ſunt fidei: peccatum verò blaſphemiæ cõſiſtit in actu dicendi ea, quæ ſunt contraria fidei. Et quoniam contingit dicere oppoſitum eius, cui aſſentimus: ideo non oportet blaſphemũ eſſe infidelẽ, nec blaſphemiam eſſe ſpeciẽ infidelitatis. Propter quod blaſphemia ponitur in litera oppoſita confeſſioni fidei, quæ conſiſtit in dicere: & non ipſi fidei, quæ conſiſtit in aſſenſu.

Art. præced. — Art. præced.

¶In reſponſione ad ſecundum, & ad tertium, aduerte, quòd quia ſpecies blaſphemię non diuerſificantur per Deum & Sanctos, nec per illa tria in litera numerata, nec per enunciationẽ & deſiderium, nec per honorem, famam, & huiuſmodi, in vna & eadem ſpecie eſt blaſphemia Dei, & Sanctorum, ſiue ſit per modum maledictionis, ſiue contumeliæ, ſiue irriſionis, ſiue detractionis. Cum enim quodlibet horum reſpectu Dei vel Sanctorum ſit blaſphemia, & blaſphemia non habeat plures ſpecies, proprie loquendo, conſequens eſt, quòd omnia ſint eiuſdem ſpeciei. Vnde inferius in q.76.ar.2. dicitur, quòd maledicere irrationalibus, inquantum ſunt creaturæ Dei, eſt peccatum

F blaſphemiæ. Et in art. 4. ad primum dr, ꝙ eadẽ eſt rõ de detractione. Et Luc.22. de illudẽtibus Dño Ieſu, & interrogãtibus, Propheriza nobis &c. dr Et alia multa blaſphemãtes dicebãt. Rõ aũt, quare iniuria Sanctorũ, & Dei eſt eiuſdẽ ſpeciei, eſt q̃a Sancti vt ſic, ad Deũ referunt, nihilq; dãnationis eſt his, q̃ ſunt in Chriſto Ieſu. Et hinc habes Cõfeſſor, ꝙ varietas blaſphemiarũ ꝓ diuerſitate ſpecifica, nõ eſt, inquirenda, ſed pro maiori grauitate iudicanda, vt in cæteris pctõrũ ſpeciebus contingit.

¶2 Præt. Omne peccatum mortale opponitur alicui præcepto decalogi: ſed blaſphemia non videtur alicui corũ opponi. ergo blaſphemia non eſt peccatum mortale.

¶3 Prætereà. Peccata quę abſque deliberatione committuntur, nõ ſunt mortalia, propter quod primi motus non ſunt peccata mortalia, quia deliberationẽ rationis G præcedunt, vt ex ſupra* dictis patet: ſed blaſphemia qñq; abſq; deliberatione procedit. ergo non ſemper eſt peccatum mortale.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur Leuitic. 24. Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur: ſed pęna mortis non infertur, niſi pro peccato mortali. ergo blaſphemia eſt peccatum mortale.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt peccatũ mortale eſt, per quod homo ſeparatur à H primo principio ſpiritualis vitæ, quod eſt charitas Dei. Vnde quæcunque charitati repugnant, ex ſuo genere ſunt peccata mortalia. Blaſphemia autem ſecundum genus ſuum repugnat charitati diuinæ, quia derogat diuinæ bonitati, *vt dictum eſt, quæ eſt obiectum charitatis. Et ideo blaſphemia eſt peccatum mortale ex ſuo genere.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ gl. illa non eſt ſic intelligenda, ꝙ omnia, quæ ſubduntur, ſint peccata mortalia: ſed quia cum ſupra I non expreſſiſſet niſi maiora, poſtmodum etiam quædam minora ſubdit, inter quæ etiam quædam de maioribus ponit.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ cum blaſphemia opponatur cõfeſſioni fidei, vt* dictum eſt, eius prohibitio reducitur ad prohibitionem infidelitatis, quæ intelligitur in eo, quod dicit. Ego ſum Dominus Deus tuus &c. vel prohibetur per id quod dr. Nõ aſſumes nomẽ Dei tui in vanum. Magis.n. in vanum aſſumit nomen Dei, q̃ aliqđ K falſum de Deo aſſerit, quã qui per nomen Dei aliqđ falsũ cõfirmat.

Ad tertium dicẽdum, ꝙ blaſphemia põt abſq; deliberatione ex ſurreptione ꝓcedere dupliciter. Vno modo, ꝙ aliquis nõ aduertat hoc, quod dicit eſſe blaſphemiã; quod põt cõtingere, cum aliquis ſubito ex aliqua paſſione in G verba imaginata prorumpit, quorum ſignificationẽ nõ cõſiderat, & tunc eſt pctm̃ veniale, & nõ habet proprie rõnem blaſphemiæ. Alio modo, quando aduertit hoc eſſe blaſphemiam, conſiderans ſignificata verborum, & tunc non excuſatur à peccato mortali, ſicut nec ille, qui ex ſubito motu iræ aliquem occidit iuxta ſe ſedentem.

Articulus III.

Vtrum peccatum blaſphemiæ ſit maximum peccatum.

Ad tertium ſic proceditur. Vr̃ ꝙ peccatum blaſphemiæ nõ ſit maximum peccatum. Malum.n. dicitur, quia nocet, ſm̃ Aug.* in Enchiridio: ſed magis nocet peccatum homicidij, quod perimit vitã hominis, quàm peccatum blaſphemiæ, qđ nullum nocumẽtum põt inferre. ergo peccatum homicidij eſt grauius peccato blaſphemiæ.

*Ca. 12.t.3.

¶2 Præt. Quicunque periurat, inducit Deũ teſtem falſitatis, & ita I videtur eum aſſerere eſſe falſum: ſed non quilibet blaſphemus vſq; ad hoc procedit, vt Deum aſſerat eſſe falſum. ergo periurium eſt grauius peccatum, quàm blaſphemia.

¶3 Præt. Super illud Pſal. 47. Nolite extollere in altũ cornu veſtrũ, dicit* gl. Maximum eſt vitium excuſationis peccati. non ergo blaſphemia eſt maximum peccatum.

In Pſal. 47. in gl. ordin. ex Caſſiodoru.

Sed contra eſt, quòd Iſaiæ 18. ſuper illud, Ad populum terribilem &c. dicit† gl. Oẽ peccatum, blaſphemiæ cõparatum, leuius eſt.

† Glo. ordi. ibidem.

K Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut

¶*Super quæſtionis decimatertiæ Articulum tertium.*

In art 3. eiuſdẽ 13. q. prætermiſſo ſcdo, dubiũ occurrit. Quomodo blaſphemia habeat in ſe grauitatem infidelitatis aggrauãs ipſam, cũ iã dictũ ſit, ꝙ blaſphemia frequẽter ſit ſalua fide, & ꝙ nõ eſt de ratione blaſphemiæ diſſenſus cõſtituẽs infidelitatem: Quomodo ergo ſtãt hæc ſimul?

71

Ad hoc dicitur, ꝙ de ratione blaſphemiæ, licet non ſit ſentire falſum de Deo, eſt tamẽ dicere falſum de Deo: ad infidelitatis aũt genus ſpectat nõ ſolum ſentire falſum de Deo, ſed et dicere falſa de eodẽ, non ita ꝙ blaſphemia ſit ſpẽs infidelitatis, ſed quia eſt ſpẽs cognata illi, & naturali ordine ab illa emanans. Qui n. blaſphemat, q̃uis nõ ſentiat verũ eſſe ꝙ dicit, dicendo tñ induit ꝑſonam ſentientis ſic eſſe, vt dicit. Dicit.n. tanq̃ ſi crederet ſic eſſe, aut ſic eſſe poſſibile, ꝓut diuerſimode dicit. Et q̃a litera nõ dicit, ꝙ blaſphemia habet in ſe infidelitatem, ſed habet in ſe grauitatẽ infidelitatis, ſcito ꝙ quemadmodũ ſentire falſum de Deo, vt infidelis ſentit, eſt actus ſm̃ ſe malus, quia cadit ſuꝑ materia indebita, & cõſtituit infidelitatis pctm̃ in tali gradu; ita dicere falſum de Deo, vt blaſphemus dicit, cõſtituit blaſphemiæ pctm̃ in tali gradu, q̃a dicere cadit ſuꝑ materia indebita. Et q̃a materia hæc, q̃ ẽ materia circa q̃, q̃ obiectũ eſt eadẽ eſt, conſequẽs ẽ vt grauitas vna ſit. Et ꝓpterea in litera dr̃, ꝙ hẽt grauitatẽ infidelitatis, & ꝙ pctm̃ maximum eſt ex gñe ſuo, ſicut & infidelitas. Et cõſequenter, ꝙ aggrauat grauitatẽ, in qua cõicat cum infidelitate, ſi ſuꝑueniat deteſtatio volũtatis. Quãuis.n. ſemꝑ in blaſphemia inueniat volũtas conſentiens in hoc, qđ eſt falſum dicere de Deo (aliter pctm̃ nõ eſſet) ſicut ſꝑ in infidelitate eſt volũtas cõſentiens in hoc, ꝙ eſt ſentire falſum de Deo, non tñ ſemper adeſt volũtas aſſecta ad deteſtãdũ, q̃ in litera dr̃ aggrauare. Propter dictam autẽ

3.q.80.ar.5. cor. Et 4. diſ. 9. arti.3. q.3. co Et mal.q. 2.art.10.cor.

differen-

differentiam inter ſentire, & dicere falſum de Deo, in reſponſione ad ſecundum ſub diſiũ̃ctione dicitur, quod qui periurat, non dicit, aut ſentit aliquid falſum de Deo, ſicut blaſphemus Siquis autem contendat perfectam blaſphemiam præſupponere, & claudere infidelitatem, diſtinguendo de blaſphemia ſecũdum perfectam, vel imperfectam rõnem blaſphemiæ, ꝓ eo ꝙ cõfeſſio fidei ꝑfecta fidẽ ꝓ ſupponit & claudit, aduertat primo, ꝙ bonum ex cã integra, malũ autem ex particulari conſurgit defectu, ac per hoc quamuis ad perfectam fidei confeſſionem exigatur fides, quia aliter, virtuoſa nõ eſt, blaſphemia tamen eſt vitioſa abſque infidelitate. Aduertat ſecũdo, ꝙ blaſphemia perfectior eſt, cum ex intẽtione profertur in Deũ quam cum ex ignorantia: quoniam tũc eſt blaſphemia ex vtraq; parte, ſcilicet ex parte Dei, & ex parte blaſphemi. Quando autem non credit quæ contra Deum ſe dicere, blaſphemia eſt ſolum ex parte Dei blaſphemati. Conſtat autem, quod blaſphemia non credentis in Chriſtum, eſt ſolum blaſphemia ſecũdum ſe: blaſphemia autem credentis in Chriſtũ, eſt, & ſecundum ſe, & ſecundum blaſphemantem blaſphemia ac per hoc blaſphemia perfectior eſt ſine infidelitate, quam cum infidelitate.

Art. 1. huius quæſt.

Q. 10. arti. 3.

1. 2. q. 73. artic. 3. & 8.

Eſt Aug. in li. contra mẽdacium cap. 39. non procul a fin. tomo 4.

¶ Et confirmatur authoritate ſecũd. Petr. ſecundo. Melius erat eis veritatem non cognoſcere, quàm poſt agnitam retroire, & multo magis inſultari.

¶ Super quæſtionis decimatertiæ Articul. quartum.

In artic. 4. eiuſdem quæſt. dubium occurrit, Quia ex omnibus quæ in litera numerantur, non concluditur in damnatis actus blaſphemiæ vt patet diſcurrendo ꝑ ſingula, & omnia ſimul. Auerſio in primis à iuſtitia Dei in hoc, quòd amantur quæ ab illo odio habentur, non conſtituit blaſphemiam:

72

3. q. 63. artic. 2. Et Ioan. 8. lect. 6.

A alioquin committens fornicationem, & amans illam, quam ſcit odio haberi à Deo, blaſphemaret. In hoc etiam, quod odiunt pœnas blaſphemia non eſt, vt patet: quia odium hoc à natura inditum eſt. In vtroque autem ſimul, quia ſcilicet amare peccata, pro quibus puniũtur, & dolere de pœnis nulla blaſphemia eſt, ſed obſtinatio. Nullo modo ergo blaſphemia ex his concluditur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ amare malum culpæ & odio habere malũ pœnæ, contingit dupliciter. Primo abſolute, & ſic nõ ſpectat ad blaſphemiam, vt obijciẽdo manifeſtatur. Secundo in ordine ad Deũ, vt prohibitorẽ mali culpæ, & inflictorem mali pœnæ. Et ſic eſt blaſphemia, quoniam nihil aliud eſt amare mala culpæ, vt prohibita a Deo, quam odio habere prohibitorem. Et ſimiliter odio habere malum pœnæ vt inflictum a Deo, quã odio habere punitorem. Et hoc modo intendit in litera in damnatis eſſe odium diuinæ iuſtitiæ Et ad hoc inſinuandum non dicit abſolute, quòd amant mala, aut odiunt pœnas ſed dicit, amant ea, pro quibus puniuntur, & odiunt pœnas quæ pro hm̃oi peccatis infligũtur. quaſi diceret, Amant punita, ac per hoc deteſtantur punitorem, & prohibitorem, & odiunt inflicta, ac ꝑ hoc inflictorem. Fundatur autem hoc ſuper conſummata damnatorum voluntate in malo, vt ſcilicet amor culpæ conſummatus, qui hic interpretatiue erat deteſtatio prohibitoris, ibi iam fiat conſummatione deteſtatio eiuſdem. Et ſimiliter odium mali pœnæ, quod hic in impœnitente erat interpretatiue deteſtatio punitoris, ibi conſummatione fiat deteſtatio eiuſdem, iuxta inductam in litera authoritatem ex Apoca. & gloſſ. Et hoc modo reſponſio ad tertium intelligenda videtur quæ adiuta ex reſpõſione ad primum, clariorem reddit expoſitum ſenſum.

Art. præced. & art. 1. huius quæſt.

D. 425.

D. 420.

D. 889.

D. 425. & 477. & 1016.

ſupra* dictum eſt, blaſphemia opponitur confeſſioni fidei. Et ideo habet in ſe grauitatem infidelitatis, & aggrauatur peccatum, ſi ſuperueniat deteſtatio voluntatis & adhuc magis, ſi prorumpat in verba, ſicut & laus fidei augetur per dilectionẽ, & cõfeſſionem. Vñ cũ infidelitas ſit maximũ peccatum
B ſm ſuũ genus, ſicut ſupra* dictum. eſt, conſequens eſt, ꝙ etiã blaſphemia ſit peccatũ maximũ ad idẽ genus pertinens, & ipſum aggrauãs.

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ homicidium, & blaſphemia, ſi comparentur ſm obiecta, in quæ peccatur, manifeſtum eſt, ꝙ blaſphemia, quæ eſt directe peccatũ in Deũ, præponderat homicidio, quod eſt peccatum in proximum. Si autem cõparentur ſm effectũ nocendi, ſic homicidiũ præpõderat. Plus. n. homicidium nocet proximo, q̃ blaſphemia Deo. Sed quia in grauitate culpæ magis attendit, intentio voluntatis peruerſæ, quã effectus operis, vt ex ſupra* dictis patet: ideo cum blaſphemus intendat nocumentum inferre honori diuino, ſimpliciter loquendo, grauius peccat, quàm homicida. Homicidium tamen primum locum tenet in pœnis inter peccata in ꝓximum commiſſa.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ ſup illud ad Eph. 4. Blaſphemia tollatur à vobis, dicit* gl. Peius ẽ blaſphemare, q̃ periurare. Qui. n. periurat non dicit, aut ſentit aliquid falſum de Deo ſicut blaſphemus: ſed Deum adhibet teſtem falſitati, nõ tanquàm æſtimans Deum eſſe falſum teſtem, ſed tanquam ſperans, quòd Deus ſuper hoc non teſtificetur per aliquod euidẽs ſignum.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ excuſatio peccati eſt quædã circũſtantia aggrauans omne peccatũ, etiã ipſam blaſphemiam: & pro tãto dicitur eſſe maximum peccatũ, quia quodlibet facit maius.

Articvlvs IIII.

Vtrum damnati, blaſphement.

Ad qvartvm ſic proceditũ. Vr̃ ꝙ damnati nõ blaſphement. Deterrentur. n. nunc aliqui mali à blaſphemando ꝑp timorem futurarum pœnarũ: ſed damnati has pœnas experiuntur, vnde magis eas abhorrent. ergo multo magis à blaſphemando.

¶ 2 Præt. Blaſphemia, cum ſit grauiſſimum peccatum, eſt maxime demeritorium: ſed in futura vita nõ eſt ſtatus merẽdi, neq; demerẽdi. ergo null⁹ erit loc⁹ blaſphemiæ.

¶ 3 Præt. Eccl. 11. dr̃, ꝙ ĩ quocũq; loco lignum ceciderit, ibi erit. Ex quo patet, ꝙ poſt hanc vitam homini nõ accreſcit nec meritũ, nec
B peccatũ, qd̃ nõ habuit in hac vita: ſed multi damnabũtur, qui in hac vita non fuerunt blaſphemi. ergo nec in futura vita blaſphemabunt.

Sed contra eſt, ꝙ dicit̃ Apoc. 16. Aeſtuauerũt hoĩes æſtu magno, & blaſphemauerũt nomẽ Dñi habẽtis poteſtatem ſuper has plagas. Vbi dicit glo. ꝙ in inferno poſiti, q̃uis ſciãt ſe ꝓ meritis puniri, dolebunt tñ, ꝙ Deus tãtã potentiam habeat, quod plagas eis inferat: hoc autem eſſet blaſphemia in præſenti. ergo & in futuro.

C Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut* dictũ eſt, ad rõnẽ blaſphemiæ pertinet deteſtatio diuinæ bonitatis. Illi autẽ qui ſunt in inferno, retinebunt peruerſam volũtatẽ auerſam à Dei iuſtitia in hoc, ꝙ diligũt ea, pro quibus puniũtur, & vellẽt eis vti, ſi poſſent, & odiũt pœnas, quæ ꝓ hm̃oi peccatis infliguntur. Dolent tñ etiam de peccatis, quæ cõmiſerunt, non quia ipſa odiãt, ſed quia pro eis puniuntur. Sic ergo d talis deteſtatio diuinæ iuſtitiæ eſt in eis interior cordis blaſphemia. Et credibile ẽ ꝙ poſt reſurrectio
D nẽ erit in eis etiam vocalis blaſphemia, ſicut in ſctĩs vocalis laus Dei.

Ad primvm ergo dicendum, quòd homines deterrentur in præſentia à blaſphemia propter timorem pœnarũ, quas ſe putant euadere: d ſed dãnati in inferno nõ ſperant ſe poſſe euadere. Et ideo tanquam deſperati feruntur ad oẽ ad qđ eis ꝑuerſa volũtas ſuggerit.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ d mereri, & demereri pertinent ad ſtatum viæ, vnde bona in viato
E ribus ſunt meritoria, mala vero demeritoria. In beatis autem bona non ſunt meritoria, ſed pertinentia ad eorum beatitudinis ꝑmium. Et ſimiliter mala in damnatis nõ ſunt demeritoria, ſed pertinent ad damnationis pœnam.

Ad tertivm dicendum, quòd quilibet in peccato mortali decedens, fert ſecum voluntatem deteſtandi diuinam iuſtitiam quãtum ad aliquid, & ſecundum hoc poterit ineſſe blaſphemia.

¶ Super queſtionis decimęquartæ Articul. primum.

IN q. 14. arti. 1. duo occurrunt notãda. Primũ, ꝙ directe ſpectat ad propoſitum, eſt, ꝙ peccatũ in ſpiritũſanctum ſm̃ omnem acceptionem blaſphemia dr̃, non ꝙ proprie loquẽdo, ſit i ſpẽ blaſphemiæ, niſi ſecundum primã acceptionem, in qua manifeſte falſum de Deo Ieſu Chriſto, dicitur ignominioſe, ꝓpter quod etiam iniuria in filiũ hominis diſtincta contra iniuriam in ſpiritumſanctum etiam blaſphemia dicit̃, & eſt. Sed ea ratione & peccatum in ſpiritumſanctum, qualitercunq; ſumptũ, blaſphemia dr̃, quia eſt contrariũ ſpiritui ſancto. Sicut ecõuerſo, omne opus pium confeſſio fidei eſt, vt in litera dicit̃ in reſponſio e ad primum. Quot nanque
73 modis dicitur vnum oppoſitorum, tot dicitur & reliquum.

1. diſt. 1. art. 1. & 2. Et m 2. q. 3 arti. 3 4. Et quol. 2. q. 8. art. 1. & Rom. 2.

¶ Secũdum, quod indirecte occurrit, eſt ex Scot. in 43. diſt. 2. ſen. q. 2. arguente, quamuis non affirmãte, ꝙ voluntas poſſit velle malũ formaliter ex certa malitia ſic, ꝙ nõ velit illud ſub aliqua ratione boni & apparente. Arguit autẽ dupliciter. Primo, quia ſequeretur qđ voluntas creata non poſſet tẽdere in obiectum ſub aliqua ratione, ſub qua non poſſet tendere voluntas diuina. Probatur ſequela: quia diuina voluntas poteſt tendere, in omne bonũ ſubſtratum illi deformitati, licet non in illam rationẽ malitiæ concomitantem.

¶ Secundo, quia poſito, quòd apprehendatur odium Dei ab aliqua potentia intellectiua creata non errante, ex quo non errat, ſequit̃ quòd non oſtendat odium Dei ſub ratione boni, ſed tantum mali. Et ſic ſic. Aut voluntas poteſt illud velle, aut non. Si poteſt illud velle, patet ꝓpoſitũ; quia nulla eſt bonitas in illo actu prior ipſo actu volẽdi. Si n. aſſignatur aliqua bonitas ꝑ actum volẽdi, hoc nõ eſt in obiecto, vt pcedit actum, ſed in ipſo vt ſequit̃ actum volendi. Si aũt nõ poteſt in illud malũ oſtenſum, niſi ſub aliqua rõne boni, & nõ mali: ergo vel ſimpliciter non poteſt in illud, vel oportet rationem eſſe ex cæcatam prius naturaliter, ꝙ videtur inconueniens, & contra articulum Pariſienſiũ, qui eſt cõtra illud 7. Eth. c. 3. Stante rõne in vniuerſali & particulari &c. ſed hæc argumenta ſoluere nõ eſt difficile. Primum enim argumentum in ſua conſequentia non valet, nec eius ꝓbatio efficax eſt: quia præter actum ſubſtratum malitiæ, in peccato eſt apparens bonitas illi peccanti nunc, hic &c. in quã, vt ratio eſt huic totius actus, nõ poteſt ferri diuina volũtas, quia vt ſic, eſt ratio peccandi. Vnde argumentum in duobus fallitur. Primo, quòd rationem boni abſolute ſupponit eſſe, cũ tamen reſpectiue dicatur. Vnum namq; & idem eſt bonum vni, & malum alteri: ac per hoc apparens bonum vnius, non eſt apparens bonum alteri: ac per hoc non oportet, ꝙ ſi peccatori actus odij Dei appareat bonus, quòd etiam Deo poſſit apparere bonus. Amabile ſiquidẽ bonum, vnicuiq; autẽ proprium, vt Philoſophus dicit in 8. Ethic. Secundum eſt, quòd non diſtinguit inter bonitatem ſecundum ſe, & vt eſt ratio talis actus. Dato enim, quòd omnis bonitas ſit amabilis a quocunq;, non ſequitur tamen, quòd ſit amabilis a quocunque, vt ratio omnis actus, cuius poteſt eſſe rõ in quocunque: ſed ſolum quod ſit amabilis ab vnoquoque ꝓportionaliter.

Tractantes prędictũ locũ Matt. 12.

Sermo. 11. poſt mediũ tom. 10.

Et quia

QVAESTIO XIIII.

De blaſphemia in Spiritumſanctũ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt in ſpeciali de blaſphemia in Spiritum ſanctum.

Et circa quod quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum blaſphemia, vel peccatum in Spiritumſanctum ſit idem, quod peccatum ex certa malitia.

¶ Secundo, De ſpeciebus huius peccati.

¶ Tertio, Vtrum ſit irremiſſibile.

¶ Quarto, Vtrum aliquis peccare poſſit in Spiritumſanctũ à principio, antequàm alia peccata committat.

ARTICVLVS I.

Vtrum peccatum in Spiritumſanctum ſit idem, quod peccatum ex certa malitia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatum in Spiritumſanctũ non ſit idem quod peccatum ex certa malitia. Peccatum enim in Spiritumſanctum, eſt peccatũ blaſphemiæ, vt patet Matt. 12. ſed nõ omne peccatum ex certa malitiã eſt peccatum blaſphemiæ, contingit. n. multa alia peccatorum genera ex certa malitia committi. ergo peccatum in Spiritumſanctum nõ eſt idẽ, qđ pctm̃ ex certa malitia.

¶ 2 Præterea. Peccatum ex certa malitia diuiditur cõtra peccatum ignorantiæ, & cõtra peccatum ex infirmitate: ſed peccatum in Spiritumſanctum diuiditur contra peccatum in filium hominis, vt patet Matth. 12. ergo peccatum in Spiritumſanctum non eſt idem quod peccatum ex certa malitia, quia quorum oppoſita ſunt diuerſa, ipſa quoque ſunt diuerſa.

¶ 3 Præterea. Peccatum in Spiritumſanctum eſt quoddam genus peccati, cui determinatæ ſpecies aſſignantur: ſed peccatum ex certa malitia non eſt ſpeciale genus peccati, ſed eſt quædam conditio, vel circũſtantia generalis, quæ poteſt eſſe circa omnia peccatorum genera. ergo peccatum in Spiritumſanctum non eſt idem, quod peccatum ex certa malitia.

SED CONTRA eſt, ꝙ Magiſter dicit. 43.* diſt. 2. lib. ſnīarum, ꝙ ille

F peccat in Spiritumſanctũ cui malitia ꝑ ſe placet, hoc aũt eſt peccare ex certa malitia. ergo idẽ vr̃ eſſe pctm̃ ex certa malitia, quod peccatum in Spiritumſanctum.

RESPON. Dicendũ, ꝙ de pctõ, ſeu blaſpemia in Spũmſanctũ tripliciter aliqui loquũtur. Antiq. n. doctores. ſ.* Ath. Hila. Amb. Hie. & Chryſo. dicunt eſſe pctm̃ in Spiritumſanctũ, qñ ad literã aliquid blaſphemum dr̃ contra Spiritum ſanctum, ſiue Spiritusſanctus accipiat̃ ſm̃ qđ eſt nomẽ eſſentiale cõueniẽs toti Trinitati, cuius quælibet

G perſona & ſpiritus eſt, & ſanctus eſt, ſiue prout eſt nomẽ perſonale vnius in Trinitate, pſonæ. Et ſm̃ hoc diſtinguit̃ Mat. 12. blaſphemia in Spiritumſanctũ cõtra blaſphemiã in filiũ hoĩs. Chriſtus. n. operabat̃ quædã humanitus. comedẽdo, bibendo, & alia hmõi faciẽdo: & quædã diuinitus. ſ. dæmones eiiciendo, mortuos ſuſcitãdo, & alia hmõi, q̃ quidẽ agebat & per virtutẽ ꝓpriæ diuinitatis, & ꝑ operationẽ Spiritusſancti, quo ſm̃ humanitatẽ erat repletus. Iudæi autẽ

H primo quidẽ dixerant blaſphemiã in filiũ hõis, cum dicebãt eũ voracẽ, potatorẽ vini, & publicanorũ amatorẽ, vt habet̃ Mat. 11. Poſtmõdũ aũt blaſphemauerũ in Spiritũ ſanctũ, dũ opera, q̃ ipſe operabat̃ virtute propriæ diuinitatis, & per operationẽ Spiritusſancti, attribuebãt principi dæmoniorum. Et ꝑ hoc dicuntur in Spũmſanctũ blaſphemaſſe.* Au aũt, in li. de Verbis Dñi, blaſphemiã, vel pctm̃ in Spiritũ ſanctum dicit eſſe finalẽ impænitentiã, qñ. ſ. aliquis perſeuerat in

I peccato mortali vſque ad mortẽ. Quod qdẽ nõ ſolũ verbo oris ſit, ſed etiam verbo cordis, & operis, nõ vno, ſed multis. Hoc autẽ verbum ſic acceptũ oĩ eſſe cõtra Spiritũſanctũ, quia eſt cõtra remiſſionẽ pctõrum, quæ ſit per Spiritum ſanctum, qui eſt charitas & Patris & Filii. Nec hoc Dñs dixit Iudęis, quaſi ipſi peccarent in Spiritumſanctum. Nondum. n. erant finaliter impœnitẽtes: ſed admonuit eos ne taliter loquẽtes, ad hoc peruenirent, ꝙ in ſpiritũſanctũ peccarẽt.

K Et ſic intelligẽdũ eſt ꝙ dr̃. Marc. 3. vbi poſt quã dixerat, Qui autem blaſphemauerit in Spiritumſanctum, &c. ſubiungit Euangeliſta: Qui dicebãt, Spiritum immundũ habet. Alii vero aliter accipiũt, dicentes, peccatũ vel blaſphemiã in Spiritumſanctũ eſſe, quando aliqs peccat cõtra appropriatum bonũ Spiritusſancti. Sic enim Spiritui ſancto ap ꝓpriat̃ bonitas, ſicut & Patri ap ꝓpriatur potẽtia, & Filio

A ſapientia. Vnde peccatum in Patrē dicunt eſſe, quando peccatur ex infirmitate, peccatū autē in Filiū, q̄do peccat ex ignorātia: peccatum aūt in Spiritum ſanctum quando peccat ex certa malitia id ē ex ipſa electione mali, vt ſupra * expoſitū eſt. Qđ quidē cōtingit dupliciter. Vno mō ex inclinatione habitus vitioſi, qui malitia dicitur: & ſic nō eſt idem peccare ex malitia, ꝙ peccare in Spūm ſanctū. Alio mō contingit ex eo, ꝙ p cōtemptum abijcitur, & remouetur id, ꝙ electionē peccati poterat impedire, ſicut ſpes p deſperationē, & timor p pręſumptionē, & q̄dā alia hmōi vt infra * dicetur. Hæc aūt oīa, quæ peccati electionē impediunt, ſunt effectus Spiritusſancti in nobis. Et ideo ſic ex malitia peccare, eſt peccare in Spiritum ſanctum.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ ſicut cōfeſſio fidei nō ſolū cōſiſtit in ꝓteſtatione oris, ſed ēt i ꝓteſtatione operis, ita etiā blaſphemia Spiritusſancti poteſt conſiderari, & ī ore, & ī corde, & ī opere.

Ad secvndvm dicēdū, ꝙ ſm tertiā acceptionem blaſphemia in Spiritum ſanctū diſtinguit cōtra blaſphemiā in filiū hoīs, ſecundū quod Filius hoīs eſt etiam filius Dei, ideſt, Dei virtus, & Dei ſapientia. Vnde ſecūdum hoc peccatū in filium hominis erit peccatū ex ignorātia, vel ex infirmitate.

Ad tertivm dicendū, ꝙ peccatum ex certa malitia ſm qđ prouenit ex inclinatione habitus, nō eſt ſpeciale peccatum, ſed quædā generalis conditio pctī. Prout vero eſt ex ſpeciali contemptu effectus Spiritusſancti in nobis, habet rationem ſpecialis peccati. Et ſm hoc etiam peccatum in Spiritum ſanctū eſt ſpeciale genus peccati, & ſimiliter ſm primā expoſitionem. Scđm aūt ſecūdam expoſitionē, non eſt ſpeciale genus peccati. Nā finalis impœnitētia pōt eē circūſtātia cui' libet generis pctī.

Articvlvs II.

Vtrum conuenienter aſſignentur ſex ſpecies peccati in Spiritum ſanctum, ſcilicet deſperatio, præſumptio &c.

AD secvndvm ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ inconuenienter aſſignentur ſex ſpēs peccati in Spiritūſan. ſ. deſperatio, pſūptio, impœnitentia, obſtinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ: quas ſpecies ponit * Magiſter. 43. diſ. 2. lib. ſententiarum. Negare.n. diuinam iuſtitiam, vel miſericordiam, ad infidelitatem pertinet: ſed per deſperationem aliquis reijcit diuinam miſericordiam: per præſumptionem autem diuinam iuſtitiam. ergo vnumquodque eorum potius eſt ſpecies infidelitatis quàm peccati in Spiritumſanctū.

¶ 2 Præter. Impœnitentia videtur reſpicere peccatū præteritum, obſtinatio autem pctm̄ futurum: ſed præteritum, vel futurum, non diuerſificant ſpēm virtutis, vel vitij. ſm.n. eandem fidē qua credimus B Chr̄um natū, antiqui crediderunt eū naſciturū. ergo obſtinatio, & īpœnitentia nō debēt poni duæ ſpecies peccati in Spiritumſanctum.

¶ 3 Præter. Gratia, & veritas p Ieſum Chriſtum facta eſt, vt habet Ioan. 1. ergo vr̄ ꝙ impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ magis pertineāt ad blaſphemiam in Filium, quàm ad blaſphemiam in Spiritum ſanctum.

¶ 4 Præter. Bernardus dicit in lib. de * diſpenſat. & præce. quod nolle C obedire, eſt reſiſtere Spiritui ſancto. Gl. etiā dicit Leu. 7. quod ſimulata pœnitentia eſt blaſphemia Spiritusſancti. Schiſma etiam vr̄ directe opponi Spiritui ſancto, p quē Eccleſia vnitur, & ita videtur, qđ non ſufficienter tradantur ſpecies peccati in Spiritumſanctum.

Sed contra eſt, ꝙ Aug. dicit in lib. de * Fide ad Petrum, ꝙ illi, qui deſperant de indulgentia peccatoru, vel qui ſine meritis de miſericordia Dei præſumunt peccant in Spiritumſanctum. Et in † D Enchiridio dicit, quod qui obſtinatione mentis diem claudit extremum, reus eſt peccati in Spiritum ſanctum. Et in lib. de * Verbis Domini dicit, quòd impœnitentia eſt peccatum in Spiritū ſanctum Et in lib. de * ſermone Domini in mōte dicit, quòd inuidiæ facibus fraternitatem impugnare, eſt peccatum in Spiritumſanctum. Et in lib. de Vnico bap. dicit, quòd qui veritatem contemnit, aut circa fratres malignus eſt, quibus veritas reuelatur, aut circa Deum ingra- E tus, cuius inſpiratione Eccleſia inſtruitur: & ſic videtur quod peccet in Spiritumſanctum.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſm quod peccatū in Spiritumſanctū tertio mō accipitur, conuenienter prædictæ ſpēs ei aſſignantur, q̄ diſtinguunt ſm remotionē vel cōtemptum eorum, p quæ poteſt homo ab electione pctī impediri, que quidē ſunt vel ex parte diuini iudicij vel ex parte donorum ipſius, vel etiā ex parte ipſius peccati. Auertitur.n. hō ab electione

Et qa peccare cōſiſtit in velle bonitatē veram, vel apparētem vt rōnem mali actus quod ſolum cōuenit voluntati auerſæ a Deo, ideo non ſequitur, ꝙ De' poſſit velle ſub ea rōne, qua pōt voluntas creata. (* 1.2.q.78.ar.1.& 3.) Secundum autem argumētum deficit primo, quia ponit malū integrum, quod implicat duo contradictoria. Deſtruit.n. ſeipſum apud philoſophiā. Ponit enim odiū Dei, vt eſt obiectum præueniens actum volendi eſſe tātum malum. (Ar.ſeque. & q.20.& 21.) Obiectum enim poſitū in ſolo intellectu, & in ſolo eſſe obiectiuo volūtatis impoſſibile eſt quod ſit tantū malū, quoniā oportet includere ſubſtratum actum. V. g. In propoſito, Odium Dei præſentatum volūtati includit in ſe actum voluntatis, q eſt odium, & deformitatē ratione indebitæ materiæ ſ. Dei Cum volūtas in hoc peccatū fertur, actus ille cōceptus, & eius deformitas exercet. Vnde hoc argumētū fallit non diſtinguēdo inter odium Dei (D.990.) in actu cōcepto, ſeu ſignato, & in actu exercito. Vtrunque enim ſignificat malum, quod impoſſibile eſt eſſe integrū. Et propterea prima ſequela nulla ē: quoniā abſque errore odium Dei habet rationem alicuius boni. Nec hoc eſt in obiecto ex actu voluntatis in exercitio, ſed ex ſe in ſeipſo, ante oēm actum exercitū Secūdo deficit, quia ponit intellectū cæcū prius naturaliter, ſ voluntas fertur in obiectum ſecundum apparentem, & non exiſtentem bonitatem. In virtute ſiquidem huius vltimæ ſequelæ fundari videtur, Iam autem in 1. lib. cum de peccato angelorum tractaretur, & in 2. lib. in ꝓprio loco oſtenſum eſt, quod peccare nō contingit niſi voluntas feratur in bonū,

(74 Inf.q.63.arti.4.ad 2. Et 2.diſ.43.art.2. Et Ro.2.lec.2.c.2. fi.)

(*2.ſen.d.43.)

vel apparens bonū. Et quod cū hoc ſtat quod intellectū non oportet prius naturaliter errare. Sed ex hoc ipſo defectu intellectus error eſt q̄doque, ꝙ volens nō vtitur intellectu ad regulandum actum volendi, quem exercet. Deficit tertio, qa articulum Pariſien. ponit contra veram doctrinam Philoſ. in 7. Eth. ad quē tñ articulū alias diximus. ſ. in 2. lib. q. 77. art. 2.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli, perſpice, ꝙ reſponſio conſiſtit in hoc, quod ſicut oē fidelis opus pium, pōt dici confeſſio, ita oē peccatū cordis, oris, & operis poteſt dici blaſphemia: ac p hoc multitudo peccatorū, quæ ex certa malitia poſſunt cōmitti (Parum ante medium li.) non obſtat quin peccare ex certa malitia ſit blaſphæmia, qm̄ oīa illa blaſphemiæ, ſaltem operis, ſunt.

¶ *Super quæſtionis decimęquartæ Articul. ſecundum.*

IN ar. 2 ſimul cum reſponſione ad vltimum primi ar no ta, ꝙ cū dicitur, peccatum in Spiritūſanctum eſſe ſpeciale ge nus peccati, & continere ſub ſe ſex ſpēs, quæ in litera declarātur, nō intelligo qđ ſit ꝓprie genus vnū diuiſum in has ſpecies: quoniam differentiæ conſtitutiuæ illarum ſpecierum non ſunt eiuſdem ge neris, vt patet diſcurrendo: ſed intelligo, quod ſit vnum ſpeciale genus, hoc eſt commune ad certas, & nō ad oēs peccatorū ſpēs ſe extendens. Hoc.n ſufficit literæ ponenti differētiam inter peccatū in Spiritumſanctum, quando eſt generalis conditio, aut circunſtantia cuiuſque peccati: & quando eſt ſpeciale pctm̄ cōmune, vt gen' ad multas ſpēs.

(Capit.3.per vnum foliū ante finem tom.3.)
(†Enchirid.c.81.tom.3.)
(*Lib.de Verbo domini. ſermo. 11. à medio tomo 10.)
(Lib.1. de ſermo.dom. in mōte,c.44. paulo a princip.tom.4.)

¶ In eodem 2. articu. in reſpōſione ad primū, aduertas deſperationem non conſi-

ſtere in non credere ſed in cõtemnere miſericordiam, Et ſimile eſt de præſumptione in reſpectu iuſtitiæ. Et in tractatu de ſpe inferius de hoc tractabitur.

¶In reſponſione ad ſecũdum dubium occurrit ex eo, quod licet turpitudo actus, & paruitas boni in actu pcti formaliter diſtinguatur, non ſunt tamen obiecta peccatorum, quę ponũtur ea diſtingui dicuntur. ſ. impęnitentiæ, & obſtinationis; quoniã impęnitentiæ, obiectum abiectio eſt pœnitentiæ, & obſtinationis obiectũ eſt malum, in quo quis intendit perſiſtere.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ ſatis fuit authori, ponere quaſdam diuerſas rationes formales, quibus hæc diſtinguunt peccata, nec oportuit ponere cuiuſq; proprium obiectum formale. Et ratio eſt, quia hic non tractatur de iſtis peccatis abſolute, ſed vt ſunt peccata in Spiritumſanctum, vt ſic autẽ conſtituuntur per cõtemptum retrahentium a peccato. Et propterea ſecundum diuerſitatem formalem retrahentium a peccato, aſſignata eſt differentia horum. Nec tamen huiuſmodi diſtinctiua longe ſunt ab obiectis, quoniam impœnitentiæ materia ſi eadem eſt cum materia pœnitẽtiæ, quia circa idem contraria ſunt, turpitudo actus eſt. Pœnitens enim, turpitudinem deteſtatur actus peccati. Obſtinatus quoque intendens pſiſtere in malo, intendit proculdubio in paruitate, & breuitate boni delectabilis i actu pcti perſiſtere.

peccati ex cõſideratione diuini iudicij, quod habet iuſtitiam cũ miſericordia, & per ſpem, quæ cõſurgit ex cõſideratione miſericordiæ remittentis peccata, & præmiãtis bona; & hæc tollitur per deſperationem. Et iterum per timorem, qui conſurgit ex conſideratione diuinæ iuſtitiæ punientis peccata, & hic tollitur per præſumptionẽ, dũ ſcilicet aliquis præſumit ſe gloriam poſſe adipiſci ſine meritis vel veniam ſine pœnitentia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, ſunt duo, quorũ vnum eſt agnitio veritatis, cõtra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum ſcilicet aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, vt licẽtius peccet. Aliud eſt auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum. ſ. aliquis non ſolum inuidet perſonæ fratris, ſed etiã inuidet gratiæ Dei creſcenti in mundo. Ex parte vero peccati duo ſunt, quæ hominem à peccato retrahere poſſunt, quorum vnum eſt inordinatio & turpitudo actus, cuius conſideratio inducere ſolet in homine pœnitentiam de peccato commiſſo. Et contra hoc ponitur impęnitentia non quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vſque ad mortem, ſicut ſupra impęnitentia accipiebatur (ſic enim nõ eſſet ſpeciale peccatum, ſed quædã peccati circunſtantia) ſed accipiatur hic impęnitentia, ſecundum quod importat propoſitum non pœnitendi. Aliud autem eſt paruitas, & breuitas boni, quod quis in peccato quęrit, ſecundum illud Rom. 6. Quem ergo fructũ habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Cuius cõſideratio inducere ſolet hominem ad hoc quod eius volũtas in peccato nõ firmetur: & hoc tollitur per obſtinationem quando ſcilicet homo firmat ſuum propoſitum in hoc, quod peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Hier. 8. Nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicẽs: Quid feci? quantum ad primum. Omnes conuerſi ſunt ad curſum quaſi equus impetu vadens ad prælium, quantum ad ſecundum.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ peccatum deſperationis, vel præſumptionis, cõſiſtit in hoc, quod Dei iuſtitia, vel miſericordia nõ credatur, ſed in hoc, quod contemnitur.

Ad secundum dicendum, quòd obſtinatio & impenitentia non ſolum differunt ſecundum præteritum, & futurum, ſed ſecundum quaſdam formales rationes diuerſa conſideratione eorum, quæ in peccato conſiderari poſſunt, vt* dictum eſt. (In corp. art.)

Ad tertium dicendũ, ꝙ grãm, & veritatẽ Chriſtus fecit p dona Spiritusſancti, quæ hominibus dedit,

F Ad quartum dicendum, ꝙ nolle obedire, pertinet ad obſtinationem, ſimulatio pœnitentiæ ad impenitentiam, ſchiſma ad inuidentiam gratiæ fraternæ, per quam membra Eccleſiæ vniuntur.

Articulus III.

Vtrum peccatum in Spiritumſanctum ſit irremiſſibile.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatũ in Spiritumſanctũ non ſit irremiſſibile. Dicit enim* Aug. in libro de verbis Domini. (G) De nullo deſperandum eſt, quandiu patientia Domini ad pœnitentiam adducit, ſed ſi aliqđ peccatum eſſet irremiſſibile, eſſet de aliquo peccatore deſperandum. ergo peccatum in Spiritumſanctum non eſt irremiſſibile.

¶ 2 Præt. Nullum peccatum remittitur niſi per hoc, quod anima ſanatur à Deo, ſed omnipotenti medico nullus inſanabilis languor occurrit, ſicut dicit † gloſ. ſuper illud Pſalmi. Qui ſanat omnes infirmitates tuas. (H) ergo peccatum in Spiritum ſanctum nõ eſt irremiſſibile.

¶ 3 Præterea. Liberum arbi. ſe habet ad bonum & malum, ſed quandiu durat ſtatus viæ põt aliquis à quacunque virtute excidere, cum etiam angelus de cœlo ceciderit. Vnde dicitur Iob. 4. In angelis ſuis reperit prauitatem. quanto magis qui habitant domos luteas? ergo pari ratione poteſt aliquis à quocũque peccato ad ſtatum iuſtitię redire ergo peccatum in Spiritũſanctum non eſt irremiſſibile.

(I) Sed contra eſt, quòd dicitur Matth. 12. Qui dixerit verbum contra Spiritumſanctum, nẽ remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Et* Aug. dicit in libr. de ſermo. Dom. in monte, quod tanta eſt labes huius peccati quod humilitatem deprecandi ſubire non poteſt. (Lib. 1 ca. 44. paulo a princip. tom. 4.)

Respond. Dicendum, quòd ſecundum diuerſas acceptiones peccati, peccatum in Spiritumſanctum diuerſimode irremiſſibile dicitur: (D. 1005. & 1019.) ſi enim dicatur peccatum in Spiritumſanctum, finalis impœnitentia, (K) ſic dicitur irremiſſibile, quia nullo modo remittitur Peccatum enim mortale, in quo perſeuerat vſque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundum autem alias duas acceptiones dicitur irremiſſibile, non quod nullo modo remittatur, ſed quia quantum eſt de ſe, habet meritum vt non remittatur. Et hoc dupliciter, vno mõ quantum ad pœnam. Qui enim ex ignorantia, vel infirmitate peccat, minorem pœnã meretur. Qui autem ex certa malitia peccat, nõ habet aliq̃ excuſationẽ, vnde eius pœna minuatur, Similiter etiam q blaſphemabat in Filium hominis, eius diuinitate nõdum reuelata, poterat habere aliquam excuſationem propter infirmitatem carnis, quam in eo aſpiciebat, &

ſic mi-

¶Super queſtionis decimequartæ Articul. tertium.

In artic. 5. eiuſdem q. Nouſtiorum dubium occurrit, Cum commune ſit oĩ peccato mortalia excludere oĩa per quæ fit remiſſio peccatorũ, qm̃ tollit grãm, q̃ eſt vita aĩæ & conſtituit ipſam inſanabilẽ, imo mortuã, cur peccata in Spiritumſanctum dicantur ſpecialiter irremiſſibilia ex parte peccantis, quia excludunt ea, p que fit remiſſio peccatorũ ſ. miſericordiã, iuſtitiam pro ſe, gratiã pœnitentiam, & pronitatem ad bonum.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ inter peccata in Spiritumſanctum, & alia mortalia, hæc eſt differentia, quod peccatum in Spiritumſanctum excludit directe retractiuũ a Peccato alia vero nõ excludunt hoc directe, ſed ex quadam ſequela. Non. n. oĩs peccãs mortaliter, directe excludit miſericordiã ſicut deſperans, aut grãm, ſicut dolens de diffuſione gratiæ diuinæ, & ſic de alijs. Et ppterea hmõi peccatũ dr irremiſſibile, & morbus incurabilis ex parte peccantis, quia directe tollit ea per quæ fit remiſſio & cura, alijs tollentibus principium curæ ex conſequenti.

75 3. q. 86. ar. 3. ad 2. Et 3. & 2. diſ. 43. art. 4. Et mal. q. 5. arti. 14. & 15. Et quol. 2. q. 8. art. 1. Et Rom. 2. Serm. 11. a medio, c. 10.

Eſt Aug. in illud verbo Pſal. 102. tomo 8.

ſic minorem pœnam merebatur, ſed qui ipſam diuinitatem blaſphemabat, opera Spiritusſancti diabolo attribuens, nullam excuſationem habebat. vnde eius pœna diminueretur. Et ideo dicitur ſecūdum expoſitionem* Chryſoſt. Hoc peccatum Iudæis non remitti neque in hoc ſæculo: neque in futuro, quia pro eo paſſi ſunt pœnā & in præſenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiam † Atha. inducit exemplum de eorum parentibus, qui primo quidē contra Moyſen contenderunt p̄p defectum aquæ & panis, & hoc Dominus ſuſtinuit patienter: habebant. n. excuſationem ex infirmitate carnis. Sed poſtmodum grauius peccauerunt, quaſi blaſphemantes in Spiritumſanctum, beneficia Dei, qui eos de Aegypto eduxerat, idolo attribuentes, cum dixerunt: Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerūt de terra Aegypti ſ. Et ideo Dominus & temporaliter fecit eos puniri, quia ceciderunt in die illa quaſi viginti tria millia hominum, & in futuro eis pœnam comminatur, dicens. Ego autem in die vltionis viſitabo hoc peccatum eorum. Alio modo poteſt intelligi quo ad culpam: ſicut aliquis dicitur morbus incurabilis, ſecundum naturam morbi per quem tollitur id, per quod morbus poteſt curari, puta cum morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit faſtidium cibi, & medicinæ, licet talem morbum Deus poſſit curare, ita etiam peccatum in Spiritumſanctum dicitur irremiſſibile ſecundum ſuam naturam, inquantum excludit ea, per quæ fit remiſſio peccatorum. Per hoc tamen non præcluditur via remittendi, & ſanandi omnipotentiæ & miſericordiæ Dei, per quam aliquando tales quaſi miraculoſe ſpiritualiter ſanantur.

Hom 33. in Matth. a medio, tom. 2. In trac. quē fecit de hoc dicto Euāg. circa mediū.

Ad primvm ergo dicendum, quòd de nemine deſperandum eſt in hac vita, conſiderata omnipotentia & miſericordia Dei, ſed conſiderata conditione peccati, dicuntur aliqui filij diffidentiæ, vt habetur ad Eph. 2.

Ad secvndvm dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte omnipotentiæ Dei, non ſecundum conditionem peccati.

Ad tertivm dicendum, quòd liberum arbi. remanet quidem ſemper in hac vita vertibile, tamen quandoque abijcit à ſe id, per quod verti poteſt ad bonum, quantum in ipſo eſt. Vnde ex parte ſua peccatum eſt irremiſſibile, licet Deus remittere poſſit.

Super quæſtionis decimequartæ Articul. quartum.

IN ar. 4. nota, quod ly primo poſitum in titulo, nō dicit ordinem ad omnimodā negationem peccatorum in præterito, ſed ad negationem pc̄tōrum perſeuerātium, ſeu permanentiū: ita quod nō eſt quæſtio an homo poſſit peccare in Spiritumſanctum antequam peccet in alijs peccatis, ſed an homo mundus a peccato, per pœnitentiam, vel innocentiam baptiſmalē, vel etiam per hoc q̄ nunquam peccauit mortaliter, poſſit peccare in Spiritum ſanctum primo. Et hunc eſſe ſenſum in

76 Art. 4. 3. art. 5. Et vir q. 2. ar. 13. ad 4.

Lib. 9. Ethic. a medio, to. c. 5. in princ. & c. 8. a medio tom. 5.

Articvlvs IIII.

Vtrum homo poſſit primo peccare in Spiritumſanctum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt quòd homo non poſſit primo peccare in Spiritumſanctum, non præſuppoſitis alijs peccatis. Naturalis. n. ordo eſt vt ab imperfecto ad pſectū quis moueatur, & hoc quidē in bonis apparet, ſecundum illud Prouer. 4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens creſcit, & proficit vſque ad perfectum diem, ſed perfectū dicitur in malis quod eſt maximum malum, vt patet per * Philoſophum in 5. Metap. cum ergo peccatum in Spiritumſanctum ſit grauiſſimū, videtur quòd homo ad hoc peccatum perueniat per alia peccata minora.

¶ 2 Præterea. Peccare in Spiritum ſanctum eſt peccare ex certa malitia ſiue ex electione, ſed hoc non ſtatim poteſt homo antequā multoties peccauerit. Dicit. n. Philo. in* 5. Eth. q̄ etſi homo poſſit iniuſta facere, non tamē poteſt ſtatim operari ſicut iniuſtus ſcilicet ex electione ergo videtur quòd peccatum in Spiritum ſanctum nō poſſit cōmitti, niſi poſt alia peccata.

¶ 3 Præt. Pœnitentia, & impœnitentia ſunt circa idem: ſed pœnitentia non eſt niſi de peccatis pteritis. ergo nec impœnitentia, q̄ eſt ſpēs peccati in Spiritūſanctū. Pc̄tm ergo in Spiritūſanctū. ſ. q̄ dictū eſt impœnitentia, pſupponit alia pc̄tā.

Sed contra eſt, quòd facile eſt in conſpectu Dei ſubito honeſtare pauperē, vt dicitur Eccl. 11. ergo econtrario, poſſibile eſt ſecundum malitiam dæmonis ſuggerentis, vt ſtatim aliquis inducatur ad peccatum grauiſſimum, quod eſt peccatum in Spiritumſanctum.

Respond. Dicendū, q̄ ſicut* dictū eſt, peccare in Spūmſanctū, vno modo eſt peccare ex certa malitia. Ex certa aūt malitia dupliciter peccare cōtingit, ſicut * dictū eſt. Vno mō ex inclinatione habitus, q̄ non eſt proprie peccare in Spūmſanctum: & hoc modo peccare ex certa malitia nō cōtingit à principio. Oportet. n. actus peccatorum præcedere, ex quibus cauſetur habitus ad peccandum inclinans. Alio modo poteſt aliquis peccare ex certa malitia, abijciendo p̄ cōtemptū ea, per quæ homo retrahitur à peccato; quòd proprie eſt peccare ī Spiritumſanctum, ſicut* dictum eſt. Et hoc etiā plerumque præſupponit alia peccata, quia ſicut dicitur Prouer. 18. Impiū cum in profundum peccatorum venerit contemnit. Poteſt tamē contingere, quòd aliquis in primo actu peccati in Spiritumſanctum peccet per contemptum, tum propter libertatem arbitrij: tum etiam propter multas diſpoſitiones præcedentes: vel etiā propter aliquod vehemens motiuum ad malum, & debilem affectum hominis ad bonum. Et ideo in viris perfectis hoc vix, aut nunquam accidere poteſt, quod ſtatim à principio peccent in Spiritumſanctū. Vñ dicit* Orige. in primo Periarchon. Nō arbitror, q̄ aliquis ex his, qui in ſummo perfectionis gradu cōſtiterint, ad ſubitū euacuet, aut decidat, ſed paulatim ac p̄ partes eū decidere neceſſe eſt. Et eadē rō eſt, ſi peccatum in Spiritūſanctū accipiat ad literā pro blaſphemia Spiritusſancti. Talis. n. blaſphemia de qua Dominus loquit̄, ſemper ex malitiæ cōtēptu p̄cedit. Si vero p̄ pc̄tm in Spiritumſanctū intelligat̄ finalis impœnitentia ſ̄m, intellectū * Au. q̄onem non habet, quia ad peccatum in Spiritumſanctum requiritur continuatio peccatorum vſque in finem vitæ.

Ad primvm ergo dicendum, q̄ tā in bono, q̄ in malo, vt in pluribus proceditur ab impfecto ad pfectū p̄ut hō p̄ficit vel in bono, vel in malo: & tñ in vtroque vnus pōt incipere à maiori, q̄ alius. Et ita illud, à quo aliquid incipit, poteſt eſſe perfectum in bono, vel in malo ſ̄m genus ſuū licet ſit imperfectum ſ̄m ſeriem proceſſus hominis in melius, vel in peius proficientis.

Ad secvndvm dicendū, q̄ rō illa p̄cedit de pc̄tō commiſſo ex malitia, quādo eſt ex inclinatione habitus.

Ad tertivm dicendū, q̄ ſi accipiat̄ impœnitētia ſ̄m intētionē* Aug. ſ̄m q̄ importat permanentiam in peccato vſque ad finem, ſic planum eſt, q̄ impœnitentia præſupponit peccata, ſicut & pœnitentia: ſed ſi loquamur de impœnitentia habituali, ſ̄m q̄ ponitur ſpecies peccati in Spiritumſanctum, ſicut manifeſtū eſt, q̄ impœnitentia pōt eſſe etiam ante peccata. Poteſt. n. ille, qui nunquam peccauit, habere propoſitum vel pœnitendi,

tentum ab authore, litera manifeſtat, reſpondens diuerſimode de caſu pfectorū, & de caſu male diſpoſitorum. Horū. n. aliq ſ. ante confeſſionē & contritionem, aſſueti ſunt deſperationibus infidelitatibus, & luxurijs abſque multa difficultate recidiuādo, contemnunt Spiritumſanctū propter reliquias præcedentiū ſcelerum ad hoc diſponentium.

Art. 1. huius q. 1. Art. 2. huius quæſt.

Art. 1. huius quæſt.

Lib. 1. c. 3. circa finem, tomo 4.

Serm. 11. de ver. Domini a medio, tomo 10.

Serm. 11. de verb. Domini, a medio tom. 10.

¶ Super quæſtionis decimæquintæ Articulum primum.

IN tota q. 15. dubiũ vnum tantũ occurrit circa duos modos in littera primi artic. poſitos, quibus hõ voluntariam cęcitatem mentis incurrit, non intendendo illi intelligibili primo, quo alia intelligit. ſ. q̃ contingit hoc vel ſpõtaneè vel ꝑ occupationẽ mentis circa alia magis dilecta. Videnĩ .n. mẽbra diſtinctionis coincidere: quĩa voluntaria auerſio ab intentione boni debiti non eſt niſi ꝓp aliud magis amatum: & ſic primum membrum incidit in ſecundum.

¶ Ad hoc dr̃, q̃ diſtinctio membrorũ horũ non conſiſtit in hoc, q̃ auerſio intẽtionis ab illo priore intelligibili vel principium hẽat a voluntate, vel a paſſione, ita q̃ vtraque auerſio cõueniat in hoc, q̃ eſt propter

77 aliquid magis amatũ puta, exercitium artis, aut negationis, vel otiũ, vel delectationem, & hmõi: ſed differentia eſt in hoc q̃ principiũ auerſionis quãdoq; eſt a voluntate ſine paſſione quod importat illud. Noluit intelligere, vt bene ageret, & qñq; à volũtate deducta a paſſione, qđ importat illud, Supercecidit ignis concupiſcentię, & nõ viderũt Solem iuſtitiæ. Et ad vtrunque horũ ſignificandum, primo diſtinxit author hęc mẽbra, vt diximus in primo, vtens nomine, Spõtaneæ volũtatis: in ſecũdo vtẽs nomine, Occupatæ mentis. Et deinde in rñſione ad tertiũ, quia conueniũt in auertendo intẽtionem ꝓp aliqđ magis amatũ reduxit i vnũ effectũ & vnã rõnẽ diſtractiuã ex parte obiecti, dũ ridet argumẽto, q̃ ꝑ accñs põt alicui eẽ odibile itelligere veritatẽ, inq̃tũ ꝑ hoc hõ impeditur ab alijs, quæ magis amat. Hoc enim commune eſt vtriq; mẽbro, vt dictum eſt.

Li. de ver. relig. c. 4. prin. tom. 1.

† Li. 10. Confeſ. cap. 23. a med. tom. 1.

† Lib. 31. Moral. cap. 31.

tendi, vel non pęnitendi, ſi contingeret eum peccare.

QVAESTIO XV.

De vitijs oppoſitis ſcientiæ, & intellectui in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de vitijs oppoſitis ſcientiæ & intellectui. Et quia de ignorantia, q̃ opponit̃ ſcientiæ dictũ eſt ſupra, cum de cauſis peccatorum ageretur, quærendũ eſt nunc de cæcitate mentis, & hebetudine ſenſus, q̃ opponuntur dono Intellectus.

Et circa hoc q̃runtur tria.

¶ Primo, Vtrum cæcitas mẽtis ſit peccatum.

¶ Secdo, Vtrum hebetudo ſenſus ſit aliud pctm̃ à cęcitate mẽtis.

¶ Tertio, Vtrum hæc vitia à peccatis carnalibus oriantur.

ARTICVLVS I.

Vtrum cæcitas mentis ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ cæcitas mentis non ſit peccatum. Illud enim, quod excuſat à peccato, non videtur eſſe peccatum: ſed cæcitas mentis excuſat a peccato. dicitur enim Ioa. 9. Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum. ergo cæcitas mentis non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Pęna differt à culpa, ſed cęcitas mentis eſt quædam pœna, vt patet ꝑ illud, quod habetur Iſa. 6. Excæca cor populi huius non .n. eẽt à Deo cũ ſit malũ, niſi pęna eẽt. ergo cæcitas mẽtis nõ ẽ pctm̃.

¶ 3 Præt. Omne peccatum eſt voluntarium, vt* Aug. dicit, ſed cæcitas mentis non eſt voluntaria, quia vt Aug. dicit 10. Confeſ. Cognoſcere veritatem lucentem omnes amant. & Eccl. 11. dr̃. Dulce lumẽ, & delectabile oculis videre Solẽ. ergo cęcitas mẽtis nõ ẽ peccatũ.

SED CONTRA eſt, quod † Greg. 31. Mor. cæcitatẽ mẽtis ponit ĩter vitia, q̃ cauſant̃ ex luxuria.

RESPOND. Dicendum, q̃ ſicut cæcitas corporalis eſt priuatio eius, qđ eſt principiũ corporalis viſionis. ita etiam cæcitas mentis eſt priuatio eius, quod eſt principium mentalis, ſiue intellectualis viſionis. Cuius quidem principium eſt triplex. Vnum quidem eſt lumen naturalis rõnis, & hoc lumen cum pertineat ad ſpeciem animæ rõnalis, nunquam priuatur ab anima: impeditur tamen quandoque à proprio actu per impedimenta virium inferio- F

rum, quibus indiget intellectus humanus ad intelligendum, ſicut patet in amentibus, & furioſis, vt in primo* dictum eſt. Aliud autem principium intellectualis viſionis, eſt aliquod lumen habituale naturali lumini rationis ſuperadditum. Et hoc quidẽ lumẽ interdũ priuatur ab aĩa: & talis priuatio eſt cæcitas, quæ eſt pœna ſecundum quod priuatio luminis gr̃æ, quædã pœna ponitur. Vnde dr̃ de quibuſdam Sapien. 2. Excæcauit illos malitia eorum. Tertium principium viſionis intellectualis, eſt aliquod intelligibile principium, per q̃ homo intelligit alia, cui quidem principio intelligibili mens hominis poteſt intendere, vel non intendere. Et q̃ ei non intendat, contingit dupliciter: quãdoque quidem ex hoc,

1. 1. q. 84. ar. 7. & 8.

G q̃ habet voluntatem ſpontaneè ſe auertentem à conſideratione talis principij, ſm̃ illud Pſal. 35. Noluit intelligere, vt bene ageret. Alio modo per occupationem mentis circa alia, quæ magis diligit, quibus ab inſpectione huius principij mẽs auertit̃, ſm̃ illud Pſal. 57. Supercecidit ignis. ſ. concupiſcentiæ, & nõ viderunt Solẽ. Et vtroque modo cæcitas mentis eſt peccatum.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd cæcitas, quæ excuſat à peccato, eſt quæ cõtingit ex naturali defectu non potentis videre.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ratio illa procedit de ſecunda cæcitate, quæ eſt pœna.

AD TERTIVM dicendum, quòd intelligere veri-

H tatem, cuilibet eſt ſecundum ſe amabile, poteſt tamen per accidens eſſe alicui odibile, inquantum ſcilicet per hoc homo impeditur ab alijs, quæ magis amat.

ARTICVLVS II.

Vtrum hebetudo ſenſus ſit aliud peccatum à cæcitate mentis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, q̃ hebetudo ſenſus nõ ſit aliud à cæcitate mentis. 78

Vnũ .n. vni eſt contrariũ, ſed dono intellectus opponitur hebetudo, vt patet ꝑ * Greg. in 2. Moral. cui etiã opponitur cæcitas mentis, eo q̃ intellectus, princi-

Lib. 2. Moral. cap. 36.

I pium quoddam viſiuum deſignat. ergo hebetudo ſenſus eſt idem, quòd cæcitas mentis.

Lib. 31. Moral. cap. 31. à medio.

¶ 2 Præt. * Grego. in 31. Moral. de hebetudine loquens nominat eã hebetudinem ſenſus circa intelligentiam, ſed hebetari ſenſu circa intelligentiam, nihil aliud eſſe, viſ q̃ intelligendo deficere, q̃ ꝑtinet ad mẽtis cæcitatẽ. ergo hebetudo ſenſus idem eſt quod cæcitas mentis.

¶ 3 Præt. Si in aliquo differunt, maxime videtur in hoc differre, quòd cæcitas mentis eſt voluntaria, vt ſupra* dictũ eſt, hebetudo aũt ſenſus eſt naturalis defectus, ſed defectus naturalis non eſt pctm̃. ergo ſm̃ hoc hebetudo ſenſus non eſſet peccatũ, quod eſt contra* Greg. qui connumerat eam inter vitia, quæ ex gula oriuntur.

Art. præced.

Lib. 31. Moral. cap. 31.

SED CONTRA eſt, q̃ diuerſarum cauſarum ſunt

K diuerſi effectus, ſed* Greg. 31. Mora. dicit, q̃ hebetudo mentis oritur ex gula, cæcitas aũt mẽtis ex luxuria: ſed hæc ſunt diuerſa vitia. ergo & ipſa ſunt diuerſa vitia.

Lib. 31. Moral. cap. 31. a medio.

RESPOND. Dicẽdum, q̃ hebes acuto opponitur. Acutum autẽ dr̃ aliquid ex hoc, q̃ eſt penetratiuum: vnde & hebes dicit̃ aliquid ex hoc, quod eſt obtuſum penetrare non valens. Senſus aũt corporalis per quandam ſimilitudinem penetrare dicit̃ medium, inquantum ex aliqua diſtantia ſuum obiectum percipit, vel inquantũ põt quaſi penetrando minima, vel intima rei percipere. Vnde in corporalibus dr̃ aliquis eſſe acuti ſenſus, q põt percipere ſenſibile aliquod ex remotis vel videndo, vel audiendo, vel olfaciendo. Et ecõtrario dicit̃ ſenſu hebetari, qui non percipit niſi ex propinquo, & magna ſenſibilia.

Digitized by Google

ſibilia: Ad ſimilitudinem aût corporalis ſenſus dicitᷣ ét circa intelligentiam eſſe aliquis ſenſus, qui eſt aliquorû primorum, & extremorum, vt dr̃ in 6.* Eth. Sicut etiam ſenſus eſt cognoſcitiuus ſenſibiliû, quaſi quorûdã principiorum cognitionis. Hic aût ſenſus, qui eſt circa intelligentiam, non percipit ſuum obiectum per medium diſtantiæ corporalis, ſed ꝑ quædã alia media: ſicut cum ꝑ proprietatem rei percipit eius eſſentiam, & per effectû percipit cauſam. Ille ergo dicitur eſſe acuti ſenſus circa intelligentiam, qui ſtatim ad apprehenſionem proprietatis rei, vel etiam effectus, naturam rei comprehendit, & inquantum vſq; ad minimas conditiones rei conſiderandas, pertingit. Ille autem dr̃ hebes circa intelligentiã qui ad cognoſcẽdam veritatem rei pertingere non põt niſi per multã ei expoſita, & tunc ẽt non poteſt pertingere ad perfecte conſiderandum omnia, quæ pertinent ad rei rationem. Sic ergo hebetudo ſenſus circa intelligentiam importat quandam debilitatem mentis circa conſiderationem ſpiritualium bonorum. Cæcitas autẽ mentis importat omnimodam priuationem cognitionis ipſorû Et vtrunq, opponitur dono intellectus, per quem hõ ſpiritualia bona apprehẽdendo cognoſcit, & ad eorum intima ſubtiliter penetrat. Habet.n. hebetudo rationem peccati, ſicut & cæcitas mentis, inquantum.ſ. eſt voluntaria, vt patet in eo, qui affectus circa carnalia, de ſpiritualibus ſubtiliter diſcutere faſtidit, vel negligit. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Li.6.8. circa ſinem, & c. 11.

Articvlvs III.

Vtrum cęcitas mentis, & hebetudo ſenſus, oriantur ex peccatis carnalibus.

79 Li.1. Retra. c.4. paulo à princ. ad dixerat libr.1. ſoliloc.ca.1. tom.1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ cæcitas mentis, & hebetudo ſenſus, non oriantur ex vitijs carnalibus.* Aug.n. in lib. Retractationum, retractans illud ꝙ dixerat in Soliloquijs, Deus qui non niſi mũdos ſcire verum voluiſti, dicit, ꝙ reſponderi põt multos ẽt immũdos multa vera ſcire: ſed hoĩes maxime efficiuntur immũdi, ꝑ vitia carnalia. ergo cæcitas mentis, & hebetudo ſenſus, non cãntur à vitijs carnalibus.

¶ 2 Præt. Cęcitas mentis, & hebetudo ſenſus ſunt defectus quidam circa partem aĩæ intellectiuam. Vitia aût carnalia pertinent ad corruptionẽ carnis: ſed caro non agit in aĩam, ſed potius econtrario. ergo vitia carnalia non cauſant cæcitatem mẽtis, & hebetudinem ſenſus.

¶ 3 Præt. Vnûquodq; magis patitᷣ à ꝓpinquiori, q̃ à remotiori: ſed propinquiora ſunt mẽti vitia ſpiritualia, q̃ carnalia ergo cæcitas mentis, & hebetudo ſenſus, magis cauſantur ex vitijs ſpiritualibus, q̃ ex vitijs carnalibus.

Li.31. Mor. c.31. a med.

SED CONTRA eſt quod* Greg. 31. Moral. dicit, quòd hebetudo ſenſus circa intelligentiam oritur ex gula, cæcitas autem mentis ex luxuria.

RESPOND. Dicendum, ꝙ perfectio intellectualis operationis in hoĩe conſiſtit in quadam abſtractione à ſenſibilium phantaſmatibus. Et ideo quãto intellectus hominis magis fuerit liber ab hmõi phantaſmatibus, tanto potius conſiderare intelligibilia poterit, & ordinare oĩa ſenſibilia: ſicut & Anaxagoras dicit, ꝙ oportet intellectum eſſe immiſtum ad hoc ꝙ imperet, & agens oportet ꝙ dominetur ſuꝑ materia ad hoc, ꝙ poſſit eã mouere, vt narrat* Philoſophus 8. Phyſic. Manifeſtû eſt aût, ꝙ delectatio applicat intẽtionẽ ad ea, in quibus aliquis delectatᷣ. Vñ Philoſ. dicit in 10.* Ethi. ꝙ vnuſquiſq; ea in quibus delectatᷣ, optime operatur: contraria vero nequaquã, vel debiliter. Vitia autem carnalia.ſ. gula, & luxuria conſiſtunt circa delectationes tactus, ciborum ſcilicet & venereorum, quæ ſunt vehementiſſimæ inter omnes corporales delectationes. Et ideo ꝑ hæc vitia intentio hoĩs maxime applicatur ad corporalia, & ꝑ conſequens debilitatᷣ operatio hoĩs circa intelligibilia. Magis aût ꝑ luxuriã, q̃ per gulam, quanto delectationes venereorum ſunt vehementiores quam ciborum. Et ideo ex luxuria oritur cæcitas mentis, quæ, quaſi totaliter. ſpiritualium bonorum cognitionẽ excludit, Ex gula autem hebetudo ſenſus, quę reddit hominem debilem ad hmõi intelligibilia. Et econuerſo, oppoſitæ virtutes.ſ. abſtinentia, & caſtitatis, maxime diſponunt hominẽ ad perfectionem intellectualis operationis. Vñ dr̃ Daniel. 1. quod pueris his.ſ. abſtinentibus & continentibus, dedit Deus ſciam, & diſciplinã in omni libro, & ſapientia.

Li.8. Phyſic. tex.77.10.7.

Lib.10. Eth. c.5. & 4.& 5.

AD PRIMVM ergo dicendû, ꝙ quis aliqui vitijs carnalibus ſubditi, poſſint quandoq, ſubtiliter ſpeculari aliqua circa intelligibilia ꝑꝑ bonitatem ingenij naturalis, vel habitus ſuperadditi: tñ neceſſe eſt vt ab hac ſubtilitate cõtemplationis eorû intentio plerûq; retrahatᷣ ꝑꝑ delectationes corporales, & ita immũdi poſſunt aliqua vera ſcire, ſed ex ſua ĩmunditia circa hoc ĩpediuntᷣ.

AD SECVNDVM dicendum, quòd caro nõ agit in partem intellectiuam alterando ipſam, ſed impediendo operationem ipſius per modum prædictum.

AD TERTIVM dicendum, quòd vitia carnalia quo magis ſunt remota à mente, eo magis eius intẽtionem ad remotiora diſtrahunt: vnde magis impediunt mentis contemplationem.

QVAESTIO XVI.

De pręceptis fidei, ſciẽtię & intellectus in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt, de pręceptis pertinentibus ad prædicta.

Et circa hoc q̃runtur duo.

¶ Primo, De præceptis pertinentibus ad fidem.

¶ Secundo, De pręceptis pertinẽtibus ad dona ſcientiæ, & intellectus.

Articvlvs I.

Vtrum in veteri lege debuerint dari præcepta credendi.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ in veteri lege dari debuerint præcepta credendi. Præceptum enim eſt de eo, quod eſt debitum & neceſſarium: ſed maxime neceſſarium eſt homini, quod credat, ſecundum illud Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: ergo maxime oportuit præcepta dari de fide.

¶ 2 Pręterea. Nouum teſtamentû cõtinetur in veteri, ſicut figuratû in figura, vt ſupra* dictum eſt, ſed in nouo teſtamento ponuntur expreſſa mandata de fide, vt patet Io. 14. Creditis in Deum, & in me credite. ergo videtur quod in veteri lege etiam debuerint aliqua præcepta dari de fide.

¶ Super quæſtionẽ decimamſextam.

IN q. 16. titulo, ſ. de præceptis, aduerte quod tã hic, quàm in ſubſequẽtibus tractatibus, de alijs virtutibus, cum ad quæſtionem de pręceptis illius virtutis deuenitur, non ſumitur pręceptum vt eſt obligatiuum ad peccatum mortale determinate, ſed ſumitur præceptû, vt diſtinguitur contra conſilium, ꝓpter.ſ. habet vim obligatiuam, communiter tamẽ ſiue ad mortale, ſiue ad veniale, vt patet ex multis, q̃ in illis locis dicûtur præcepta, ad quæ cõſtat non obligari ſub peccato mortali, vt patet de præcepto in calce huius quæſtionis poſito, ſcilicet de moderatione omnis actus noſtri ſecundû legem, & diſcurrẽ ſo patet in multis alijs. Et hoc bene nota, ne putes omnia mortalia, ex præcepti noĩe. 80 Inf. q.22. ar tic.1. cor. Et 3. cõ.c.118.

¶ In tota q. 16. dubiû vnum tantum occurrit ex eo, quod primi articuli litera in corpore dicit, quod ſuppoſita fide vnius Dei nulla alia præcepta in veteri lege ſunt data de fide, & tamẽ in reſponſione ad quintum non habet pro incon-

1.2.q.7. arti. & ar.3. ad 1.

inconuenienti, ꝙ reſpectu ſpāliū credibiliū, ſit datū in veteri lege aliqđ pceptum. Quō ſtāt hæc ſimul? Ad hoc dr̄, doctrinā pſentis articuli tradere, ꝙ nulla ſunt de ſecretis fidei, hoc ē articulis fidei in veteri lege data pcepta. De alijs aūt ſpālibus credibilibus non inconuenit aliqđ pceptum inueniri, quia ſtatus ille non erat explicādæ fidei, ſed hoc nouæ legi ſeruabatur.

Q.3. art.1.

¶ 3 Præt. Eiuſdem rōnis eſt præcipere actum virtutis, & prohibere vitia oppoſita: ſed ĩ veteri lege põnũtur multa præcepta prohibētia infidelitatē, ſicut Exo. 20. Non habebis Deos alienos coram me. Et iterum Deut. 13. mandatur, ꝙ nō audiāt verba ꝓphetæ, aut ſomniatoris, qui eos de fide Dei vellet auertere. ergo in veteri lege etiā debuerunt præcepta dari de fide.

¶ 4 Præt. Cōfeſſio eſt actus fidei, vt ſupra* dictum eſt: ſed de confeſſione & promulgatione fidei dantur præcepta in veteri lege. Mandatur enim in Exo. 12. ꝙ filijs ſuis interrogantibus, rationē aſſignēt paſchalis obſeruantiæ. Et Deut. 13. mādatur, ꝙ ille qui diſſeminat doctrinam contra fidem, occidatur. ergo lex vetus præcepta fidei debuit habere.

¶ 5 Præt. Oēs libri veteris teſtamēti ſub lege veteri cōtinentur. Vñ Dominus Io. 15. dicit in lege eſſe ſcriptum, Odio habuerunt me gratis, ꝙ tamē ſcribitur in Pſa. ſed Eccl. 2. dicitur, Qui timetis Dominum, credite illi. ergo in veteri lege fuerunt præcepta danda de fide.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſt. ad Ro. 3. Legem veterem nominat legem factorum, & diuidit eam contra legem fidei. ergo in lege veteri non fuerunt præcepta danda de fide.

H

RESPONDEO Dicendum, ꝙ lex non imponitur ab aliquo domino, niſi ſuis ſubditis: & ideo præcepta legis præſupponunt ſubiectionē cuiuslibet recipientis legem ad eum, qui dat legem. Prima aūt ſubiectio hominis ad Deum eſt per fidem, ſm̄ illud Hebr. 11. Accedentem ad Deum, oportet credere quia eſt, & ideò fides pſupponitur ad legis præcepta. Et pp̄ hoc Exod. 20. id quod eſt fidei, præmittitur ante legis præcepta, cum dicitur. Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Et ſimiliter Deu. 6. præmittitur. Audi Iſrael Dominus Deus tuus vnus eſt, & poſtea ſtatim incipit agere de pceptis. Sed quia in fide multa continentur ordinata ad fidem, qua credimus Deum eſſe, quod eſt primum & principale inter omnia credibilia, vt * dictum eſt, & ideo præſuppoſita fide de Deo, per quam mens humana Deo ſubijciatur, poſſunt dari pcepta de alijs credendis, ſicut * Aug. dicit ſuper Ioan. quod plurima ſunt nobis de fide mandata, exponens illud, Hoc eſt pceptum meum: ſed in veteri lege non erant ſecreta fidei populo exponēda, & ideo ſuppoſita fide vnius Dei, nulla alia præcepta ſunt in veteri lege data de fide.

Q.1. art.7.

Tract. 83. inter medium & fi. tom. 9.

I

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides eſt neceſſaria tanquam principium ſpiritualis vitæ, & ideo præſupponitur ad legis ſuſceptionem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ibi ēt Dominus præſupponit aliquid de fide ſcilicet fidem vnius Dei, cū dicit. Creditis in Deum. Et aliquid præcipit. ſcilicet fidem incarnationis, per quam vnus eſt Deus & homo, quæ quidem fidei explicatio pertinet ad fidem noui teſtamenti. Et ideo ſubdit. Et in me credite.

K

AD TERTIVM dicendum, quòd præcepta prohibitiua reſpiciunt peccata, quæ corrumpunt virtutē. Virtus autem corrumpitur ex particularibus defectibus, vt ſupra* dictum eſt. Et ideò præſuppoſita fide vnius Dei in lege veteri, fuerant danda prohibitiua præcepta, quibus homines prohiberentur ab his particularibus defectibus, per quos fides corrumpi poſſet.

1.2. q. 18. ar. 9 ad 3. & q. 30. ar. 6. ad 1. & ar. 7. ad 3.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ etiam cōfeſſio, vel doctrina fidei præſupponit ſubiectionem hominis ad Deum per fidem. Et ideo magis potuerunt dari præcepta in veteri lege pertinentia ad confeſſionē, vel doctrinam fidei, quàm pertinentia ad ipſam fidem.

F

AD QVINTVM dicendum, quod in ipſa etiam authoritate præſupponitur fides, per quam credimus Deum eſſe: vnde præmittit. Qui timetis Dominum, ꝙ non poſſet eſſe ſine fide. Quod autem addit. Credite illi, ad quædam credibilia ſpecialia referendum eſt, & præcipue ad illa, quæ promittit Deus ſibi obedientibus, vnde ſubdit. Et non euacuabitur merces veſtra.

ARTICVLVS II.

Vtrum in veteri lege conuenienter tradantur præcepta pertinentia ad ſcientiam, & intellectum.

Inf. q. 46. ar. 2. ad 3. & q. 49 ar. 1. ad 2

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ in veteri lege incōuenienter tradantur præcepta pertinentia ad ſcientiam, & intellectum. Scientia. n. & intellectus ad cognitionem pertinent, cognitio autē præcedit, & dirigit actionem. ergo præcepta ad ſcientiā, & intellectum pertinentia debent præcedere præcepta pertinentia ad actionem. cum ergo prima præcepta legis ſint præcepta Decalogi, videtur quòd inter præcepta Decalogi debuerunt tradi aliqua præcepta pertinētia ad ſcientiam, & intellectum.

¶ 2 Præt. Diſciplina præcedit doctrinam. prius. n. hō ab alio diſcit, quā aliū doceat. ſed dantur in veteri lege aliqua pcepta de doctrina ēt affirmatiua, vt præcipit Deu. 4. Docebis ea filios, aut nepotes tuos. Et etiam prohibitiua, ſicut dicitur Deut. 4. Nō addetis ad verbum, ꝙ vobis loquor, neq; auferetis ab eo. ergo. vr̄ ꝙ ēt aliqua præcepta dari debuerint inducētia hominem ad diſcendū.

¶ 3 Præt. Scientia, & intellectus magis videntur neceſſaria ſacerdoti, quā regi. Vnde dr̄ Mala. 2. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiā, & legē requirent ex ore eius. Et Oſee 4. dicitur. Quia repuliſti ſcientiā, repellā, & ego te ne ſacerdotio fungaris mihi: ſed regi mandatur, ꝙ addiſcat ſcientiam legis, vt patet Deut. 17. ergo multo magis debuit pcipi in lege, ꝙ ſacerdotes legē addiſcerent.

¶ 4 Præt. Meditatio eorum quæ ad ſcientiam & intellectum pertinent, non poteſt eſſe in dormiendo, impeditur etiam per occupationes extraneas. ergo incōuenienter præcipitur Deut. 6. Meditaberis ea ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque cōſurgens. Inconuenienter ergo traduntur in veteri lege præcepta ad ſcientiam, & intellectum pertinentia.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̄ Deut. 4. Audientes vniuerſi pcepta hęc, dicāt, En, populus ſapiēs, & intelligēs.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ circa ſcientiam, & intellectum tria poſſunt cōſiderari. Primo quidem acceptio ipſius: ſecundo vſus eius, tertio vero conſeruatio ipſius. Acceptio quidem ſcientiæ, vel intellectus fit per doctrinam, & diſciplinam: & vtrunque in lege præcipitur. Dicitur enim Deut. 6. Erunt verba hæc, quæ ego præcipio tibi, in corde tuo, quod pertinet ad diſciplinā. Pertinet enim ad diſcipulum, vt cor ſuum applicet his, quæ dicuntur. Quod vero ſubditur Et narrabis ea filijs tuis, pertinet ad doctrinam. Vſus vero ſcientiæ, vel intellectus, eſt meditatio eorum quę quis ſcit, vel intelligit. Et quantum ad hoc ſubditur. Et meditaberis ſedēs in domo tua &c. Conſeruatio autē fit per memoriam: & quantum ad hoc ſubdit. Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribesq; ea in limine, & oſtijs domus tuę: per quę omnia iugem memoriam mandatorum Dei ſignificat. Ea enim quæ continue ſenſibus noſtris occurrunt, vel tactu, ſicut ea quæ in manu habemus, vel viſu, ſicut ea quæ ante oculos mentis ſunt continue, vel ad quæ oportet nos ſæpe recurrere, ſicut ad oſtium domus, à memoria

moria noſtra excidere non poſſunt. Et Deut. 4. maniſeſtius dicitur. Ne obliuiſcaris verborum, quæ viderunt oculi tui: & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Et hæc ẽt abũdãtus in nouo teſtamẽto tã in doctrina Euãgelica, quam Apoſtolica, mandata leguntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut dicitur Deut. 4. Hæc. n. eſt veſtra ſapientia, & intellectu. coram populis. Ex quo datur intelligi, ꝙ ſcientia, & intellectus fidelium Dei conſiſtit in præceptis legis. Et ideo primo ſunt proponenda legis præcepta, & poſtmodum homines ſunt inducendi ad eorum ſcientiam, vel intellectum. Et ideo præmiſſa præcepta nõ debuerunt poni inter præcepta decalogi, quæ ſunt prima.

D. 1043.

AD SECVNDVM dicendum, quòd etiam in lege ponuntur præcepta pertinentia ad diſciplinam, vt * dictũ eſt. Expreſsius tamen præcipitur doctrina, ꝗ̃ diſciplina: quia doctrina pertinet ad maiores, qui ſunt ſui iuris immediate ſub lege exiſtentes, quibus debent dari legis præcepta: diſciplina autem ꝑtinet ad minores, ad quos præcepta legis per maiores debent peruenire.

In corp. art.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſcientia legis eſt adeo annexa officio ſacerdotis, vt ſimul cum iniunctione officij intelligatur etiã & ſcientiæ legis iniunctio. Et ideo nõ oportuit ſpecialia præcepta dari de inſtructione ſacerdotum, ſed doctrina legis Dei non adeo eſt annexa regali officio, quia rex conſtituitur ſuper populũ in temporalibus: & ideo ſpecialiter præcipitur, vt rex inſtruatur de his, quæ pertinent ad legem Dei per ſacerdotes.

C AD QVARTVM dicendum, ꝙ illud præceptũ legis non eſt ſic intelligendum, ꝙ homo dormiendo meditetur de lege Dei, ſed ꝙ dormiens. i. vadẽs dormitum de lege Dei meditetur, quia ex hoc etiam homines dormiendo adipiſcuntur meliora phantaſmata, ſecundum quod pertranſeunt motus a vigilantibus ad dormiẽtes vt patet per Philoſ. in 1. Ethic. Similiter etiam mandatur, vt in actu ſuo aliquis meditetur de lege, non quod ſemper actu de lege cogitet, ſed quòd omnia, quæ facit ſecundum legem moderetur.

Lib. 1. Ethi. cap. vlt. poſt mediũ to. 5.

QVAESTIO XVII.

De ſpe, in octo articulos diuiſa.

CONSEQVENTER poſt fidem, conſiderãdum eſt de ſpe. Et primo, de ipſa ſpe, ſecundo, de dono timoris, tertio, de vitijs oppoſitis, quarto, de pręceptis ad hoc pertinentibus.

Circa primum occurrit primo conſideratio de ipſa ſpe. Secundo de ſubiecto eius.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum ſpes ſit virtus.
¶ Secũdo, Vtrum obiectum eius ſit beatitudo æterna.
¶ Tertio, Vtrum vnus homo poſſit ſperare beatitudinẽ alterius per virtutem ſpei.
¶ Quarto, Vtrũ homo licite poſſit ſperare in homine.
¶ Quinto, Vtrum ſpes ſit virtus theologica.
¶ Sexto, De diſtinctione eius ab alijs virtutibus theologicis.
A ¶ Septimo, de ordine eius ad fidẽ.
¶ Octauo, De eius ordine ad charitatem.

¶ Super quęſtionis decimęſeptimę Articulum primum.

IN arti. 1. q. 17. dubium ex Durãdo in 26. diſ. tertij Sẽtentiarũ, art 1. occurrit, volentis, ꝙ ſpes infuſa eſt virtus, large loquẽdo de virtute, ſicut etiam fides. Et remittit ſe ad 23. diſt. eiuſdem q. 4. art. 2. ſed quia hęc ſoluta ſunt ſuperius. ideo non replico quo ad fidem, ſed dico ſimiliter, ſicut de fide dictũ eſt, quod eſſet ſimpliciter, & ſtricte virtus ſpes infuſa, de qua. Et eſt ſermo de ſpe formata, vt in præcedenti lib. q. 65. art. 4. patet. Ponit enim ſpes voluntatem in perfectione actus, qui eſt ſperare, tali ſupernaturali, qualem poteſt habere, vt inferius patet.

¶ In eodem art. in reſponſione ad ſecundum, memento allegatę doctrinæ ex Prima ſecundæ, vt perſpicuum tibi ſit, quomodo ſpes dupliciter dicitur ex meritis ſcilicet quo ad rem expectatam, & hoc cõmune eſt ſpei formatæ, & informi, & quo ad actum, & hoc eſt proprium ſpei formatæ. Spes enim formata & inclinat ad ſperandum ex meritiſq; habet, & ipſe etiam actus ſperãdi ſub merito cadit, vt pote medium ordinãs hominem in vitam ęternã quod de ipſo habitu ſpei, cum coincidat cum prima gratia, dici non poteſt.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſpes ſit virtus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes nõ ſit virtus. Virtute. n. nullus male vtiť, vt dicit* Aug. in lib. de libero arb. ſed ſpe aliquis male vtiť: qa circa paſſionem ſpei contingit eẽ mediũ, & extrema, ſicut & circa alias paſsiões. ergo ſpes nõ ẽ virt*.

82 3. di. 26. q. 2. art. 1. Et vir. q. 4. art. 1.

Libr. 3. c. 18. & 19. to. 1.

B ¶ 2 Præt. Nulla virtus procedit ex meritis, quia virtutem Deus in nobis ſine nobis operať, vt † Aug. dicit: ſed ſpes eſt ex grã & meritis ꝓueniens, vt Magiſter dicit 26. diſt. 3. lib Sent. ergo ſpes nõ eſt virtus.

Aug. concione 16. in Pſ. 118. tom. 8.

¶ 3 Præt. Virtus eſt diſpoſitio perfecti, vt dicitur in 7. † Phyſi. ſpes autem eſt diſpoſitio imperfecti ſcilicet eius, qui non habet id quod ſperat. ergo ſpes non eſt virtus.

Lib. 7. Phyſ. te. 17. & 18. tom. 2.

SED CONTRA eſt, quòd* Greg. in 1. Mora dicit ꝙ per tres filias Iob ſignificãtur hæ tres virtutes, fides, ſpes, charitas. ergo ſpes eſt virtus.

Li. 1. Mora. cap. 33. ante medium.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſecundum Philoſ. in 2. * Ethi. Virtus vniuſcuiuſque rei eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Oportet ergo vbicunque inuenitur aliquis actus hoĩs bonus, ꝙ reſpondeat alicui virtuti humanæ. In omnibus autem regulatis & menſuratis bonum conſideratur per hoc, ꝙ aliquid propriam regulam attingit, ſicut dicimus veſtem eſſe bonam, quæ nec excedit, nec deficit à debita menſura. Humanorum autem actuum, ſicut ſupra * dictum eſt, duplex eſt menſura. Vna quidem proxima, & homogenea. ſ. ratio. Alia aũt ſuprema, & excedẽs. ſcilicet Deus: & ob hoc omnis actus humanus attingens ad rõnem, aut ad ipſum Deum, eſt bonus, actus autem ſpei, de qua D nunc loquimur, attingit ad Deum. Vt enim ſupra * dictũ eſt, cũ de paſſiõe ſpei ageretur, obiectum ſpei eſt bonum futurum arduum poſſibile haberi. Poſſibile autem eſt aliquid nobis dupliciter. Vno modo per nosmetipſos, alio modo per alios, vt patet in * 3. Eth. Inquantum ergo ſperamus aliquid vt poſſibile nobis per diuinũ auxiliũ, ſpes noſtra attingit ad ipſum Deũ, cuius auxilio, innititur. Et ideo patet, ꝙ ſpes eſt virtus, cũ faciat actũ hominis bonũ, & debitam regulam attingentem.

Lib. 2. Eth. c. 6. circa prin. tom. 5.

Q. 8. ar. 3. ad 3.

1. 2. quæſt. 40. art.

Lib. 3 c. 3. a med. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in paſſionibus accipitur medium virtutis per hoc, ꝙ attingitur ratio recta: & in hoc etiam conſiſtit ratio virtutis. Vnde etiã & in ſpe bonum virtutis accipitur, ſecundum quod homo attingit ſperando regulam debitam ſcilicet Deum, E Et ideo ſpe attingente Deum, nullus poteſt male vti, ſicut nec virtute morali attingẽte rationem, quia hoc ipſum, quod eſt attingere, eſt bonus vſus virtutis, quamuis ſpes, de qua nunc loquimur, non ſit paſſio, ſed habitus mentis, vt * infra patebit.

Art. 5. huius q. & q. 18. articu. 1.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſpes dicitur ex meritis ꝓuenire, ꝗ̃tum ad ipſam rẽ expectatã prout aliquis ſperat beatitudinem ſe adepturum, ex gratia, & meritis, vel quantum ad actum ſpei formatæ. Ipſe autem habitus ſpei, per quam aliquis expectat beatitudinem, non cauſatur ex meritis, ſed pure ex gratia.

AD TERTIVM dicendum, quod ille qui ſperat, eſt quidem imperfectus ſ͞m conſiderationem ad id, ꝙ ſperat obtinere, ꝙ nõdum habet: ſed eſt perfectus quantum

¶Super queſtionis decimęſeptimę Articul. ſecundum.

83 IN artic. 2. eiuſdem quæſtionis dubiū occurrit, de qua beatitudine æterna ſit hic ſermo .ſ. de formali, an obiectiua. Quod enim ſit ſermo de formali, patet ex eo, ꝙ effectus diuinæ virtutis in litera dicitur ꝙ vero de obiectiua, patet ex eo, ꝙ ſubditur Non enim minus aliquid à Deo ſperandū eſt, q̄ ipſe ſit. Et huic dubio annectit̄ alterū quō cōtextus literæ in hac rōne cōſonat ſibi ipſi, aſſumens ꝙ effectū oportet cauſæ proportionari, & ſubſumens Deum ꝓ effectu proportionato, cum effectus rōnē habere non poſſit.

3. diſt. 26. q. 2. arti. 2. cor. 6. & ad 2. Et vir. q. 4. ar. 1. & 4. cor. fin.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ ſermo præſens eſt de beatitudine obiectiua, & formali, ſed de beatitudine formali cōtingit loqui dupliciter. Primo ſecundū id, quod in ſe formaliter eſt. Secundo ſecundum quod eſt talis obiecti. Præſens ſermo eſt de beatitudine formali, vt eſt talis obiecti, ideſt, vt eſt aſſecutio Dei, hoc. n. eſt principale conſideratum in beatitudine hic, & ſic à ſpe principaliter attingit̄. Spes. n. vt infra patebit, principaliter eſt de Deo, & de beatitudine formali nō eſt, niſi vt eſt ad Deū coniunctio. Et iō pricipaliter eſt ſermo hic de beatitudine obiectiua cōnotante formalē. Et propterea litera & effectus meminit, & Dei, vtrunque enim hic inuenit̄. Nā beatitudo formalis, effectus eſt quidā diuinæ virtutis cōiūgēs Deo. Vn̄ nō ſubſumit̄ Deꝰ vt effectꝰ, ſed vt obiectū effectus vt & ipſa literæ verba indicāt. Et ſic oīa conſonant.

Ad Hebr. 6. glo. ordinaria ibid.

Art. præced.

tū ad hoc, qđ iā attingit ꝓpriā regulā .ſ. Deū, cuius auxilio innitit̄.

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo æterna ſit obiectum proprium ſpei.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videt̄ quod beatitudo æterna nō ſit obiectū proprium ſpei. Illud. n. homo non ſperat, quod omnē animi ſui motum excedit, cū ſpei actus ſit quidam animi motus, ſed beatitudo æterna excedit omnem humani animi motum. dicit. n. Apoſ. 1. ad Cor. 2. Quod in cor hominis non aſcendit. ergo beatitudo nō eſt proprium obiectum ſpei.

¶ 2 Præt. Petitio eſt ſpei interpretatiua. dicitur. n. in Pſa. 36. Reuela Domino viā tuam, & ſpera in eo, & ipſe faciet: ſed homo petit licite à Deo nō ſolum beatitudinē æternam, ſed etiam bona præſentis vitę tam ſpiritualia, q̄ temporalia, & etiam liberationem à malis, q̄ in beatitudine æterna nō erunt vt patet in Oratione dominica, Matth. 6. ergo beatitudo æterna nō eſt proprium obiectum ſpei.

¶ 3 Præt. Spei obiectū eſt arduū: ſed in comparatione ad hominē multa alia ſunt ardua quā beatitudo æterna. ergo beatitudo ęterna non eſt proprium obiectum ſpei.

SED CONTRA eſt, qđ Apoſto. ad Heb. 6. dicit: Habemus ſpē incedentem, ideſt incedere faciētem ad interiora velaminis, ideſt ab beatitudinem cœleſtem, vt *gl. ibidem exponit. ergo obiectum ſpei eſt beatitudo æterna.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ ſicut *dictū eſt, ſpes, de qua loquimur attingit Deū innitēs eius auxilio ad conſequendum bonū ſperatum. Oportet autem effectum eſſe cauſæ proportionatū, & ideo bonum quod ꝓprie & principaliter à Deo ſperare debemus, eſt bonum infinitum quòd proportionatur virtuti Dei adiuuātis. Nam infinitæ virtutis eſt proprium ad infinitum bonum ꝑducere. Hoc autem bonum eſt vita ęterna, quę in fruitione ipſius Dei conſiſtit. Nō enim minus aliquid ab eo ſperandū eſt, quam ſit ipſe, cum non ſit minor eius bonitas, per q̄ bona creaturæ cōicat, quam eius eſſentia, & ideo propriū & principale obiectum ſpei eſt beatitudo æterna.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ beatitudo æterna perfecte quidē in cor hoīs non aſcendit, vt .ſ. cognoſci poſſit ab hoīe viatore, quæ & qualis ſit, ſed ſ꞉m communem rationem .ſ. boni perfecti cadere poteſt in apprehenſione hominis, & hoc modo, motus ſpei in ipſam conſurgit. Vnde & ſignanter Apoſtolus dicit: Spes in-

F cedit vſque ad interiora velaminis: quia id quod ſperamus, eſt nobis quaſi adhuc velatum.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ quæcunque alia bona non debemus à Deo petere, niſi in ordine ad beatitudinem æternam. Vnde & ſpes quidem principaliter reſpicit beatitudinem æternam. Alia vero quæ petuntur à Deo, reſpicit ſecundario in ordine ad beatitudinem æternam: ſicut & ſides principaliter quidem reſpicit Deum, & ſecundario reſpicit ea, quæ ad Deum ordinantur. vt ſupra *dictum eſt.

Q. 1. artic. 1. & 6.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ homo qui anhelat ad aliquid magnum, paruum videtur oē aliud ꝙ eſt eo minus; & ideo homini ſperanti beatitudinem ęternam, habito reſpectu ad iſtam ſpem, nihil aliud eſt arduum,
G ſed habito reſpectu ad facultatem ſperantis, poſſunt & quædam alia eſſe ardua, & ſecundum hoc eorum poteſt eſſe ſpes in ordine ad principale obiectum.

ARTICVLVS III.

Vtrū aliquis poſſit ſperare alteri beatitudinem ęternā.

84 AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ aliquis poſſit ſperare alteri beatitudinem æternā. dicit enim Apoſt. Philipen. 1. Confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vſque in diem Chriſti Ieſu, perfectio aūt illius diei erit, beatitudo æterna. ergo aliquis poteſt alteri ſperare beatitudinem æternam.

3. q. 7. art. 4. ad 3. Et 3. di. 26. in fi. expoſ. libr. Et vir. q. 4. ar. 4. cor.

H ¶ 2 Præt. Ea quæ à Deo petimus, ſperamus obtinere ab eo, ſed à Deo petimus, ꝙ alios ad beatitudinem æternā perducat, ſ꞉m illud Iaco. vlt. Orate pro inuicem, vt ſaluemini. ergo poſſumꝰ alijs ſperare beatitudinē æternā.

¶ 3 Præt. Spes, & deſperatio ſunt de eodē, ſed aliquis poteſt deſperare de beatitudine æterna alicuius, alioquin, fruſtra diceret * Aug. in lib. de Verb. Domi. de nemine eſſe deſperandum, dum viuit. ergo etiam poteſt ſperare aliquis alteri vitam æternam.

Sermo. 71 [illegible] poſt ... tom. 10. ... En... [illegible] c. tom. 3.

SED CONTRA eſt, quòd Aug. dicit in * Enchir. ꝙ ſpes non eſt niſi rerum ad Deum pertinentium, qui curam eorum, qui ſpem habent, gerere perhibetur.

RESPOND. Dicēdum, ꝙ ſpes pōt eſſe alicuius dupliciter. Vno mō abſolute, & ſic eſt ſolius boni ardui
I ad ſe pertinentis. Alio mō ex p̄ſuppoſitione alterius, & ſic pōt eſſe ēt eorū, q̄ ad aliū ꝑtinēt. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ amor, & ſpes in hoc differunt, ꝙ amor importat quandam vnionem amantis ad amatum, ſpes aūt importat quendam motum, ſiue protenſionem appetitus in aliquod bonum arduum, vnio autem eſt aliquorum diſtinctorum, & ideo amor directe pōt reſpicere alium, quē ſibi aliquis vnit per amorē habēs eum ſicut ſeipſum. Motus autem ſemper eſt ad proprium terminum proportionatum mobili, & ideo ſpes directe reſpicit proprium bonū; non autem ꝙ ad aliū pertinet, ſed præſuppoſita vnione amoris ad alterum, iā aliquis pōt ſperare, & deſiderare alteri vitā æternā in
K quantum eſt ei vnitus per amorem. Et ſicut eſt eadem virtus charitatis, qua quis diligit Deum, ſeipſum, & proximum, ita etiā eſt eadem virtus ſpei, qua qui ſperat ſibi ipſi, & alij. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliquis poſſit licite ſperare in homine.

85 AD QVARTVM ſic procedit. Vr̄ ꝙ aliquis poſſit licite ſperare in hoīe. Spei. n. obiectū eſt beatitudo æterna, ſed ad beatitudinē æternam cōſequendam adiuuamur patronitijs ſanctorum. dicit. n. Greg. *in 1. Dialog. quod prædeſtinatio iuuatur precibus ſanctorum. ergo aliquis poteſt in homine ſperare,

Inf. q. 25. ar. 1. ad 3. Et 4. contra c.

Li. 1. Dial. c. 8. a med.

¶Super

¶ 2 Præt. Si non poteſt aliquis ſperare in homine, non eſſet reputandũ alicui in vitiũ, ꝙ in eo aliquis ſperare nõ poſsit: ſed hoc de quibuſdam in vitium dr̃, vt patet Ier. 6.* Vnuſquiſq; à ꝓximo ſuo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciã. ergo licite poteſt aliquis ſperare in homine.

¶ 3 Præ. Petitio eſt interpretatiua ſpei, ſicut* dictum eſt: ſed licite po B teſt hõ aliquid petere ab homine ergo licite poteſt ſperare de eo.

Sed contra eſt, quod dicitur Ierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ ſpes ſicut dictũ eſt,* duo reſpicit, ſ. bonum, ꝙ obtinere intendit, & auxilium, per quod illud bonum obtinetur. Bonũ autẽ ꝙ aliquis ſperat obtinendum, habet rõnem cauſæ finalis: auxilium autem per quod aliquis ſperat illud bonum obtinere, habet rõnem cauſæ efficientis, In genere aũt vtriuſque cauſæ inuenitur principale, & ſecundariũ. Principalis enim finis, eſt finis vltimus. ſecundarius autẽ finis eſt bonum, quod eſt ad finem. Similiter principalis cauſa agẽs, eſt primum agens: ſecundaria vero cauſa efficiẽs, eſt agẽs ſecundariũ inſtrumẽtale. Spes aũt reſpicit beatitudinẽ æternã, ſicut finẽ vltimum: diuinũ aũt auxilium, ſicut primã cauſam inducẽtẽ ad beatitudinem Sicut ergo non licet ſperare aliquod bonum præter beatitudinẽ ſicut vltimũ finẽ, ſed ſolũ ſicut id quod ẽ ad finẽ, beatitudinis ordinatũ: ita etiã nõ licet ſperare de aliquo homine, vel de aliqua creatura ſicut de prima cuſa mouente in beatitudinẽ. Licet autẽ ſperare de aliquo homine, vel de aliqua creatura, ſicut de agẽte ſecundario & in B ſtrumentali, per quod aliquis adiuuatur ad quæcunq; bona cõſequẽda ĩ beatitudinẽ ordinata. Et hoc modo ad ſanctos cõuertimur, & ab hominib⁹ etiã aliqua petimus & vituperantur illi, de quibus aliquis cõfidere non poteſt ad auxiliũ ſerendum. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Articvlvs v.

Vtrum ſpes ſit virtus theologica

Ad qvintvm ſic ꝓcedi tur. Vr̃ ꝙ ſpes nõ ſit virtus theologica. Virtus .n. theo C logica eſt, quæ habet Deũ ꝓ obiecto, ſed ſpes non habet ſolũ Deũ pro obiecto. ſed etiam alia bona q̃ a Deo obtinere ſperamus, ergo ſpes non eſt virtus theologica.

¶ 2 Præt. Virt⁹ theologica nõ cõſiſtit in medio duorum vitiorum vt ſupra habitũ ẽ* ſed ſpes cõſiſtit medio p̃ſũptionis, & deſperationis. ergo ſpes ñ ẽ virt⁹ theologica.

¶ 3 Præt. Expectatio pertinet ad lõganimitatẽ, quæ eſt ſpecies fortitudinis. cum ergo ſpes ſit quędã

¶ *Super quęſtionis decimę ſeptimæ Art. quintum.*

IN ar. 5. eiuſdem q omiſſis tertio, & quarto, complenda occurrit materia de virtute theologica inchoata in præcedenti libro, in q. 62. Et hoc propter Scotum, & Durandum, in hoc tractatu de ſpe loquentes: Scotus igiẽ in 26. diſt. tertij Sententiarum, adeo deprimit virtutem theologicam, vt etiam ſpem acquiſitam ponat virtutem theologicam, quia reſpicit Deũ ꝓ regula, obiecto, & agẽte ſm aptitudinem, vt fundat ab eo Durãdus autem in eadem Art.2. huius q. argu.2. diſtinctione eiuſdem tertij, articu 1. putat ſpẽ non eſſe neceſſariam ad ſperandum, ſed vt promptius, perfectius & firmius ſperemus: & conſonat Sco. in 23. di. eiuſdem Art.1. huius q.& 1.2. q.96. q.40. ar.7.& q.41. ar.1. & in 17. diſti. 1. Sed ſi ſiquis diligenter reſpiciat naturam virtutis theologicæ, facile percipiet hæc omnia falla eſſe: quia cũ cõmune ſit omni virtuti ex propria natura determinare potentiam, cuius eſt ad actum ſemper bonum & proportionatum obiecto, oportet virtutem theologicam, cuius obiectum eſt Deus, non qualitercunque ſumptus, ſed vt excedens omnem intellectum, & voluntatem creatam, ex natura ſua eſſe determinatiuam potẽtiæ, cuius eſt ad actum bonum tantummodo, & proportionatum tali obiecto. Et de improportione quidem patet: quia cũ effectus nõ ſit pot or cauſa, & vires humanę nõ ſufficiant ad actũ ꝓportionatum, nullus habitus earum virtute acquiſitus ſufficiet. De nõ bonitate aũt probatur: quia bonitas ſupernaturalis, qua oportet eſſe ſemper bonum actum virtutis theologicæ proportionatũ fini ſupernaturali, non eſt ab habitu naturaliter acquiſito. Vñ licet fide, ſpe, vel charitate acquiſita aliquis innitatur Deo, ad Deum, ꝑ Deum &c. habitus tñ ille acquiſitus non ex natura ſua, ſed ex ſtudio humano inclinat in tales actus non bonos ſupernaturaliter, nec proportionatos ſupernaturali obiecto Et hinc patet neceſſitas ponẽdi fidei, ſpei, & charitatis habitus infuſos, vt. ſ. habeatur habitus ex natura ſua determinatiuus ad actus bonos ſupernaturaliter, proportionatos obiecto ſupnaturali. Ad hoc. n. nihil acquiſitũ ſufficit ex natura ſua, vt patet. Et per hæc patet rñſio, ad oia tã Scoti, q̃ Durãdi.

¶ In eodem 5. ar. dubium occurrit circa illa verba, Ratio virtutis theologicæ cõſiſtit in hoc, quod Deum habet pro obiecto: quia theologia noſtra habet Deum pro obiecto, vt patet in principio Primæ partis, & tamen non eſt virtus theologica, alioquin eſſent quatuor virtutes theologicæ.

¶ Ad hoc dicĩ, ꝙ theologia noſtra in duobus deficit à ratione virtutis theologicæ. Primo, quia cum differat à fide in hoc, ꝙ fides perficit intellectum reſpectu actus aſſentiẽdi, theologia autem reſpectu actus ſciendi, qui importat aſſenſum, & euidentiã: & actus quidem aſſentiendi perfectus redditur ex fide, actus autem ſciendi non redditur perfectus ex ſciẽtia theologica, cõſequẽs eſt, ꝙ theologia nõ ſit virtus, ſed fides. Oportet ſiquidẽ virtutem opus ſuum perfectum reddere. Secundo, qa differt etiam in hoc, quod fidei aſſenſus terminatur imme- A diate ad Deum: theologiæ vero cognitio terminatur ad Deũ mediate. Credimus nanque Deo reuelanti, non quia credim⁹ alteri: cognoſcimus aũt Deũ, quia cognoſcimus veſtigia eius, ſeu ipſum in veſtigiis eius. Et ſic licet theologia & fides cõueniant in obiecto, differunt tamen in modo attingendi ipſum .ſ. mediate, vel immediate ſm rõnem proprij actus. Et propterea theologia noſtra in hac vita propter vtranque cauſam, in patria autem ꝑꝑ ſecundam, non eſt virtus theologica. Licet poſſet dici, ꝙ numerus virtutum theologicarum non intelligitur aſſignatus, niſi in pręſenti vita, iuxta illud Apoſto. Nũc autem manent fides, ſpes, charitas.

¶ In eodem art. 5. dubiũ occurrit ex Durãdo, An ſpes habeat Deũ pro obiecto immediato, an ſolũ pro obiecto principali Et clauditur in hoc dubio aliud, An ad virtutẽ theologicã ſufficiat habere Deũ pro 86
obiecto principali, q̃uis mediato: Durandus ſiquidẽ in 3. ſen. di. 26. art. 2. tenens, ꝙ ſufficit habere Deum pro obiecto principali quamuis mediato, & ꝙ ſic ſpes habet Deum, probat dupliciter. Primo, qa obiectum ſpei eſt obiectũ amoris concupiſcentiæ, ſed Deus non eſt obiectum immediatum amoris concupiſcentię ergo, Probat Minor, qa Deus ſm 3.di.26.q.2. ar.2. Et virt. q.4. art.1. ad 6.& 7.& ar. 2. cor.& ad 15.& 16. 1.2. q.64. art.4.
D ſe amandus eſt amore amicitiæ, & ꝑꝑ ſe, nõ ꝑꝑ nos: ꝙ autem cõcupiſcimus, ꝑꝑ nos amamus, nõ ꝑꝑ ſe. Secundo, qa idẽ eſt obiectũ delectationis, & ſpei, licet diuerſimode, ſ. præſens, vel futurum: ſed obiectum delectationis immediatũ in patria, nõ eſt Deus, ſed beatitudo formalis. ergo beatitudo formalis eſt immediatum obiectũ ſpei, & mediante ipſa Deus eſt eius obiectũ principale, qa beatitudo formalis habet rõnẽ rei ſperãdæ, vt eſt Dei obiectiue. Qđ aũt proximũ, & immediatũ delectationis obiectũ in patria non ſit Deus, ſed beatitudo formalis, ꝓbat idẽ in 1. ſen. di. 1. multipliciter. Primo quia obiectũ immediatũ amoris concupiſcentiæ non eſt res ſubiecto diſtincta ab eo, cui cõcupiſcitur: delectatio aũt ad amorẽ cõcupiſcentię ſpectat: ergo. Maior ꝓbaẽ dupliciter. Inductione primo, qa cõcupiſcẽs vinũ, nõ ipſum, ſed vſum eius cõcupiſcit, & ſic de alijs cõcupitis. ergo mediãte vſu, vel aliquo hmõi. Rõe deinde, qa nõ cõcupiſcimus niſi bonũ noſtrũ, ſed diſtinctũ ſubiecto nõ ẽ E bonũ noſtrũ, niſi mediãte aliquo actu, quo nobis cõiungit. ergo. Minor aũt principalis, ſ. ꝙ delectatio de Deo ſpectat ad amorẽ concupiſcentiæ, probatur, qa delectatio de Deo habito aut ſpectat ad amorẽ beneuolentiæ, aut cõcupiſcẽtiæ. Nõ beneuolentiæ, quia delectatio beneuolentiæ reſpõdet deſiderio de Deo, cui fatuum eſt deſiderare aliquod bonum in ſeipſo. Itẽ amor habens pro obiecto formali bonum utile, vel delectabile, eſt amor concupiſcentiæ. Sic eſt in propoſito: ergo.

¶ Scđo principaliter. Idẽ ẽ obiectũ immediatũ delectationis, & deſiderij: ſed obiectũ deſiderij nõ eſt Deus ſm ſe. Probatur, quia eſt aliquid futurũ: ſed Deus ſm ſe non eſt futurus. ergo.

¶ Tertio. Damnati ſumme triſtantur de Deo non ſecundũ ſe ſed de carentia viſionis diuinæ. ergo beati ſumme gaudent nõ de Deo ſm ſe, ſed de viſione diuina immediate. Et tenet ſeq̃la

quia Deus ſecundum ſe, non eſt bonus beatis niſi rõne pmij, ꝙ infert: ſicut nec malus dãnatis, niſi rõne mali pœnæ, q̃ infert. ¶ Quarto q2 delectationes, ſm Philoſophũ 10. Eth. diſtinguũtur ſm operationes, quas conſequuntur, & ſm eas iudicantur bonæ, vel malæ. ergo illæ operationes ſunt cãæ earũ, & non niſi obiectiue. ergo obiectum proximũ delectationis eſt operatio.

¶ Quinto ſic. Immediatũ obiectũ delectationis eſt tm̃modo ꝓpriũ illius, q delectatur. ergo non eſt aliquid ſubiecto diſtinctũ ab eo, q delectatur. Aſſumptũ probatur ex 8. Eth. Amabile quidem bonum, vnicuique autẽ proprium. Cõſequentia probatur dupliciter. Primo, quia ad delectationẽ præexiguntur, duo. ſ. conſecutio boni proprij, & cognitio eiuſdem. Secũdo, quia cõueniens pluribus, ita ꝙ vni formaliter, & alteri denominatione extrinſeca, nulli conuenit, niſi ratione formalis denominationis: vt patet de ſano in animali, & in medicina, & vrina: ſed eſſe bonũ hominis cõuenit ſubiecto indiſtinctis ab eo, formaliter, diſtinctis aũt ſubiecto, denominatione extrinſeca. Sol. n. eſt bonus frigeſcenti cauſaliter, calor aũt à Sole in illo cauſatus eſt bonus illi formaliter, & ſic de alijs. ergo eſſe bonum hominis non conuenit Deo aut cuicunq; ſeparato ab hoie, niſi rõne formalis bonitatis in homine. Immo plus, ꝙ ſicut vna numero ſanitas, q̃. ſ. eſt in animali, eſt à qua oia dicũtur ſana, ſic nõ eſt, alia bonitas, qua Deus dr̃ bonum hominis, & Sol, vel ignis bonus frigeſcẽti, q̃ bonitas, qua beatus formaliter, & frigeſcens bene ſe habet. Deus ergo non eſt ſm ſe immediatũ obiectũ delectationis, ſed actus, quo nobis cõiũgitur.

H

¶ Ad euidentiã huius, altius ordiri oportet, oſtẽdendo primo, quare, & quomodo aliqd eſt bonũ alterius diſtincti ſubiecto ab eo. Secundo, quomodo ſe habet ad amorem amicitię, & cõcupiſcentiæ. Deinde deſcendemus ad propoſitum de virtute theologica, & ſpe, & ſic demũ ſatisfiet obiectis. Bonũ cũ ſit, ꝙ omnia appetant, vt dr̃ in 1. Ethic. & ſignificet finem in actu exercito, vt ſuperius declaratum fuit, eadem ratione, & eodẽ mõ aliqua res eſt bonũ alterius, qua, & quo eſt finis alterius. Et cum conſtet, ꝙ vna res ſubiecto diſtincta, & ſeparata ab altera, ſit finis illius rõne alicuius eſſe, ꝙ in ſe habet: quoniam

I

ratione eius, quod in ſe habet, eſt propter quam res altera eſt, aut ſit oportet dicere, quod huiuſmodi res ſeparata ſit ſm id, quod in ſe eſt bonum alterius. Et ſi diligentius fuerit cõſideratum, manifeſtũ erit, quod quemadmodũ in cauſa effectiua inueniuntur tria, rõ agendi, actio, & paſſio, vel aliquid ꝑ modum paſſionis, & effectus actionis, ita in bono ꝙ exercet cãm finalẽ, eſt rõ finalizãdi, eſt ipſum finalizare, & eſt effectus eius. Et quemadmodum in effectiuis rõ agendi eſt aliquid in ipſo agente, & ſignificatur per ly, quo agit, ita in finalibus ratio finalizandi eſt in ipſo fine, & ſignificatur per ly, eius gratia: Cõſtat. n. ꝙ id, cuius gratia Deus eſt cauſa finalis, eſt ipſa ſua deitas, quæ eſt ipſe: ſed actus ſecundus finis non eſt nominatus, ſicut actus ſecundus agentis, & ſignificatur per ly, eſſe propter quod. Tunc. n. tm̃ finis finalizat in actu, cum actu eſt, propter

K

ꝙ effectus quoque finis innominatus eſt, & ſignificatur ꝑ ly, propter finem, vt patet. Ex quibus hoc accipiendum eſt, ꝙ ſicut ad hoc, quòd A ſit actiuum reſpectu alterius, puta concurrunt. ſ. ipſum agens, & ratio agendi, actio, & paſſio, & ſolus horum concurſus non impedit immediationem agentis: quia niſi aliud agens mediet, immediatum agens ſecundum ſe eſt ipſum. A. Ita ad hoc, ꝙ. E. ſit actu finis alterius, plura cõcurrũt, ſ. ipſe finis, ratio finalizãdi in eo, ipſum finalizare, & aliqd ꝑꝑ finem, niſi alius finis interſit, immediatus finis ſm ſe erit ipſum. E. alterius, ac per hoc immediatum bonum ſecundum ſe illius. Vnde ſicut non conuenit negare agens immediatum alterius ſeparari, quia mediat actio, aut quia interuenit paſſio: ita nõ cõuenit negare finẽ ſeu bonũ immediatũ alterius ſeparati: quia interuenit eſſe propter ꝙ, & eſſe propter finem. Vt autem clarius etiã à Nouitijs percipiantur, exemplo ſimul, & authoritate manifeſtantur. Ponit Ariſtoteles in 12. Metap. vltra bonũ in ipſo vniuerſo, bonũ ipſius vniuerſi ſeparatũ ab ipſo,

F

ſcilicet Deum. Certum eſt ex hoc, ꝙ Deus eſt res ſeparata ab vniuerſo, & ꝙ rõ, qua Deus eſt bonum vniuerſi, ipſa ſua deitas eſt, & ꝙ inter Deum, & vniuerſum etiam ſi fingendi daretur licentia, nihil mediat. Hinc. n. eſt vniuerſum concludens omnia, alioquin vniuerſum non eſt. Inde vero eſt ſolus Deus glorioſus in ſeipſo, & eſt non ſolũ bonum, ſed ſummũ bonũ vniuerſi. Eſt enim vniuerſum propter Deum, vt finem immediatũ vt patet, ſicut eſt ab eo, vt ab agente immediato. Quamuis igitur nunquã Deus eſſet finis, & bonum vniuerſi, niſi vniuerſum eſſet propter ipſum, quod ſonat effectum cauſæ finalis, non tamen propterea mediatio aliqua eſt. Et hinc patet, quam periculoſe errauerit Durandus, negans Deum eſſe ſecundum ſe bonum immediatum alicuius quod etiam in nobis patet. Conſtat enim, quod amicus vt ſic, eſt amabilis ab amico: ergo vt ſic: eſt bonus amico: quia amabile quidem bonũ, vnicuique autem proprium. Sed vt ſic, eſt ſeparatus ſubiecto ab amico, quia amicitia eſt ad alterum. ergo res ſeparata ſubiecto vt ſic, eſt bonũ immediatũ alterius. Et eſt ſermo de amico, vt amabilis amore amicitiæ non concupiſcentiæ. Cõſtat enim quòd amico volo bonum vitæ, & reliquorum bonorum, non vt habeam, aut vtar. aut fruar ipſo, & vniuerſaliter nõ propter me, ſed propter ipſum amicum. ergo immediatum bonum alterius poteſt eſſe res ſeparata ſubiecto ſecundum ſeipſam.

1. 2. q. 26. articu. 1.

¶ Et hic incipit patere ſecundum, quõ. ſ. ſe habeat bonũ alterius ad amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ. Ex hoc. n. patet, ꝙ obiectũ immediatũ amoris amicitiæ eſt ſeparata ab amante res, ſm ſeipſam: & hoc qui negat, neget amicitiã, & inter virtutes theologicas neget charitatẽ eſſe amorem, quo Deus ſm ſeipſum, in ſeipſo, propter ſeipſum amatur. Et ſic aut dicãt amari bonũ nõ propriũ, cũ ex charitate diligimus Deum, & alios amicos, aut fateantur Deum, & amicos ſm ſe eſſe inter propria bona amantium, ꝙ eſt verum. Ex his aũt patet, ꝙ immediatũ obiectum amoris amicitiæ eſt bonum ſeparatũ à ſubiecto ſecundum ſeipſum. Et cum cuiuſque amoris obiectum immediatum vt ſic, ſit proprium bonum amãtis, vt patet ex authoritate inducta, cõſequens eſt, quod res ſeparata ſm ſe, ſit bonũ immediate amabile amore amicitiæ, ac ꝑ hoc obiectum dilectionis ad talem amorem ſpectantis. Neque. n. eſt amicus, qui non gaudet de bonis amici ſm ſeipſum amicum tantum. De concupito vero ſcito, ꝙ duplicem habet reſpectum. ſ. ad cõcupiſcentem, & ad eum cui concupiſcit, ſiue iſte ſit ipſemet cõcupiſcens, ſiue alter. Concupitũ. n. oportet ab aliquo, & alicui cõcupiſci. Si cõparetur ad concupiſcentem, ſic habet rõnem cuiuſdam termini, & finis, qm̃ terminat actum concupiſcendi: & in hoc exercet rõnem finis non ſimpliciter, ſed ſm quid, ſicut medium in motu habet rõnem termini ſecundum quid. ſ. reſpectu præcedentis partis. Si autem comparetur ad eum, cui concupiſcit, ſic apparet prima fronte, ꝙ habet rõnem eius, ꝙ eſt propter finem, quia concupitum alicui ordinatũ in illum tanq̃ finem, quia vt ſic non aliter amatur, niſi ꝑꝑ illum. Verũtamen non ſic eſt, quod probatur ex eo, quod, eadem rõ eſt de dono ſeu dato alteri, & de concupito. Actus. n. exterior, ſignũ & effectus eſt actus interioris. Quod enim alteri datur, illi ꝓcul dubio concupiſcitur: ſed conſtat datum alteri, vt ſic, nõ ordinari in illud, cui datum eſt, vt finem. ergo concupitũ vt ſic, non ordinatur ad eũ, cui concupiſcit, vt finem. Manifeſtatur Minor ex authoritate Scripturę tradentis, ꝙ Deus dedit filiũ ſuum nobis, ita ꝙ in hoc cõmendatur charitatis diuinæ excellẽtia, ꝙ nõ ſolũ dedit nobis redẽptionẽ, doctrinã, & alios effectus, quos filius Dei fecit, ſed dedit nobis ipſum filiũ, vt diſcernas, ꝙ nõ ſolũ dedit filium ſm effectus, ſed etiã ſeipſum, quamuis nunquã iſta datio exerceatur, niſi concurrente aliquo effectu. Hoc enim non impedit, quin etiã ipſe Deus, ſecundum id quod in ſe eſt, detur, alioquin tota fides incarnationis filii Dei perit. Et fundatur hoc, quia quot modis cõtingit aliquid eſſe bonũ alicuius amati, tot modis cõtingit eſſe concupitũ illi, alioq. n. non poſſet quis velle alicui oia ſua bona. Sed contingit aliqd eſſe

bonum

---

expectatio, videtur ꝙ ſpes non ſit virtus theologica, ſed moralis.

¶ 4 Præt. Obiectum ſpei eſt arduum, ſed tendere in arduum pertinet ad magnanimitatẽ, quæ eſt virtus moralis. ergo ſpes eſt virtus moralis, & non theologica.

SED CONTRA eſt, ꝙ 1. ad co. 13. cõnumeratur ſpes fidei, & charitati, q̃ ſunt virtutes theologicæ.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ cũ dñiæ ſpecificæ ꝑ ſe diuidãt genus, oportet attẽdere vñ hẽat ſpes rõẽ virtutis, ad hoc vt ſciamus ſub qua dñia virtutis collocetur. * Dictũ eſt aũt ſupra, ꝙ ſpes habet rõnẽ virtutis ex hoc, ꝙ attingit ſupremã regulã humanorũ actuũ, q̃ attingit & ſicut primã cãm efficiẽtẽ, inquãtũ eius auxilio innititur, & ſicut vltimam cãm finalẽ, inquantũ in eius fruitione beatitudinẽ expectat. Et ſic patet, ꝙ ſpei, inquãtũ eſt virtus,

G

principale eius obiectũ eſt Deus. Cũ ergo in hoc cõſiſtat rõ virtutis theologicæ, ꝙ Deũ habeat ꝓ obiecto, ſicut ſupra* dictũ ẽ, manifeſtũ ẽ, ꝙ ſpes ẽ virtus theologica,

bonum alterius non ſolum pp ipſum, ſed econuerſo, vt finẽ ipſius. ergo contingit aliquid eſſe concupitũ alicui, ꝙ nõ ordinatur ad illud, vt finẽ, ſed ecõuerſo. poſſum.n. cõcupiſcere amico mihi, vel amico meo finẽ vltimum, pp quẽ ſumus abſque derogatione illius finis, ꝙ interueniret, ſi ipſe finis ordinaret, in me, vel amicũ, vt in finem. Aliud eſt ergo concupiſcere hoc mihi: & aliud cõcupiſcere hoc pp me. Cum his tñ tene, ꝙ omne cõcupitum ſm aliquid eſt pp eũ cui cõcupiſcitur, quia oportet ſaluare in omni cõcupito amorem amicitiæ, quo magis amatur is cui concupiſcitur, ꝙ cõcupitũ. Vñ ſi concupita res ſit ſimpliciter ordinabilis in eũ cõcupiſcibiliter, vt finẽ, cõcupitũ, ſimpliciter habet rõnem eius, ꝙ eſt eſſe pp amicũ. Si aũt non ſit ſimpliciter ordinabilis in eum vt finẽ, tunc concupitũ ſm quid tñ. ſ. ſm aliquem effectum eius habet rõnem eius, ꝙ eſt eſſe pp amicum. Et qm̃ concupitum non eſt, ſignificans amatum pp alterũ, ſed amatũ alteri, & cõiter non ſignificãs bonum pp alterum, ſed bonum alterius, cui. ſ. cõcupiſcit ꝙ amicitia amatur, ad vtrũq; ſ. ordinabile ſimpliciter, & nõ ordinabile ſimpliciter, ſe extẽdit, & per conſequẽs oportet vt abſtrahat ab vtroque. Et, vt dictum eſt, nõ hẽt rõnẽ eius, ꝙ eſt eſſe pp amicũ, ſeu finem ſimpliciter, ſed eius, quod eſt eſſe amici, vel amico. Et ppea oportet interuenire aliquid, quod ſaltem ſm quid ꝓpter amicum ſit. Et hæc de duobus primo propoſitis.

Ar. præce. & art. 2.

¶Quo ad tertium ſciendũ eſt, ꝙ virtutem theologicam oportet habere Deum, vt ſupernaturalis ordinis eſt, ꝓ immediato obiecto, & ꝓpterea religio, & theologia, & timor Domini nõ computant inter virtutes theologicas, vt author dicit in q. de Virtutibus. q. 1. ar. 12. ad 11. Et qm̃ ſpes ad amorẽ concupiſcẽtiæ ſpectans, Deum reſpicit, vt primum efficiens, & vltimum finem ut in litera dr̃, & propterea uirtus theologica eſt: oportet dicere, ꝙ utroque modo immediate reſpicit Deum. Et ꝙ reſpiciat Deum immediate, vt efficiens, ẽt ipſe Durãdus fatetur: & ppea ex hoc manifeſtatur, ꝙ reſpiciat etiam Deum, ut finem ultimum immediate. Conſtat.n. ꝙ ſpes ſic reſpicit Deũ ut agentẽ immediate, ꝙ reſpicit ipſum, ut agat, ſubueniat, & perducat in ultimum finem. Nihil ergo obſtat immediationi actio, & effectus agentis, ad quę reſpicit ſpes. Sic quoq; reſpicit Deum, ut ultimum finem immediatum, ꝙ reſpicit ipſum, ut finalizet in actu ſm ſupremum modum, puta, quietãdo, & ſatiando affectum. non igit obſtat immediationi, ꝙ finalizatio, & effectus finis vltimi ſperetur. Quemadmodum igit ſperãs a Deo immediate ſperat, ita Deum ſibi immediate ſperat, vt finem, vt ſic æqua ſint à quo, & ꝙ ſperatur, vt prędictũ ſuit. Et hanc eſſe mẽtem authoris in rñſione ad ſm patet, vbi cum in corpore ar. dixiſſet, Deum principale obiectũ ſpei, addidit, ꝙ eſt proprium obiectum ſpei, ita vt quia ſm propriũ obiectum attenditur per ſe habere, vel non habere medium, ideo ſpes per ſe non habet medium. Conſtat nanque propriũ virtutis obiectum eſſe immediatum illius obiectum ex natura ſua. Vnde ad obiecta reſpondetur.

¶Ad primũ igit Durandi negatur, ꝙ Deus ſm ſe, ideſt, ſm id ꝙ in ſe eſt, non ſit obiectum amoris concupiſcentiæ. Poteſt.n. concupiſci alteri non vt propter illum, ſed econuerſo, vt finis illius, quia ſic eſt bonum illius. Et ad probationem dr̃, quod Deus ſecundum ſe debet amari amore amicitiæ principaliter, ſed non tantum, quoniam poteſt amari etiam amore concupiſcentię. Et cum dicitur. Quia non poteſt amari Deus propter nos: reſpondetur, quod nõ poteſt amari propter nos, ſed nobis. Quod concupiſcitur autem, poteſt ſecundum ſe quidẽ amari nobis: ſecundum autem effectum eius, propter nos. & ſic ſpe concupiſco Deum ipſum ſecũdum id quod eſt in ſe mihi, & ſecundum effectum ſuum propter me.

¶Ad ſecundum negatur minor, vtpote falſa, & damnanda. Et ad primã probationẽ ex 1. Sen. dicit, quòd falſum eſt, delectationẽ ſpectare ad concupiſcentiæ amorem tñ: ſpectat nanque ẽt ad amorem amicitiæ, Non.n. eſt amicus, qui nõ delectatur de bonis amici. Vñ beatorum præcipuum gaudiũ eſt de bono Dei in ſeipſo Deo: ſicut præcipuus amor eorum eſt amor boni diuini in ſeipſo. Secundarium autem eorum gaudiũ eſt de

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ quæcunque alia ſpes adipiſci expectat, ſperat in ordine ad Deũ, ſicut ad vltimũ finẽ, vel ſicut ad primã cauſam efficiẽtẽ, vt * dictũ eſt.

Ad ſecundum dicendũ, ꝙ mediũ accipit in regulatis: & menſuratis, ſm ꝙ regula, vel menſura attingitur, ſm aũt ꝙ excedit regula, ẽ ſupfluũ. ſm aũt defectũ a regula, eſt diminutũ. In ipſa ãt regula, vel mẽſura nõ eſt accipere mediũ, & extrema. Virtus aũt moralis eſt circa ea, ꝙ regulantur rõne, ſicut circa obiectũ ꝓpriũ, & ideo ꝑ ſe cõuenit ei eẽ in medio: ex parte ꝓpriĩ obiecti. Sđ virt' theologica ẽ circa ipſã regulã primã, nõ regulatã alia regu. ſicut circa ꝓpriũ obiectũ: & iõ ꝑ ſe & ſm ꝓprium obiectũ nõ cõuenit virtuti theologicæ eſſe in medio: ſed põt ſibi cõ

A beatitudine formali. Et oppoſitũ ſentire, miror, quõ in mentem vacantis Philoſophiæ, & Theologiæ cadere poſſit. Veruntamen ſigillatim reſpondendo, negãdũ ẽt, ꝙ obiectum immediatum amoris concupiſcentiæ non ſit res aliqua diſtincta ſubiecto. Et ad inductionẽ dr̃, quòd male videtur exponere obiectum mediatũ, vel immediatũ. Cũ.n. diſtinctio ad minus ſit inter duo, diſtinctio obiectorum non eſt, vbi duo obiecta non ſunt, ac ꝑ hoc nõ hẽt ibi locum diſtinctio de obiecto mediato, & immediato. Diſtinctio autem formalis rerum omnium ꝑ formam, ſeu formalẽ rõnem cũ ſit, cõſequens eſt, vt ibi tm̃ duo obiecta ſint, vbi ſunt duæ rationes obiectorum, ſicut ibi tm̃ ſunt duo agentia, vbi ſunt duæ rõnes agendi, ſiue vt agentis, & inſtrumenti, ſiue quocunque alio modo multiplicent. Conſtat aũt qñq; cõcupitũ eſſe vnũ tm̃, vt cum concupiſcit vinũ: qñq; multa, vt cum quis vult mœchari, vt furet. Et in primo vnum obiectum eſt. ſ. potus vini: in ſecundo aũt duo, quorũ vnũ eſt mediũ ad aliud. Arguẽs aũt accipit in vno obiecto duo obiecta, ac ſi concupiſcens vinum, appeteret duo, ſ. potũ vini, & vinum, ꝙ eſt falſum: quia loquimur qñ vinum non appetitur niſi vt potetur. Si.n. appeteretur, vt poſſideretur, & potaret, tunc eſſent duo ordinata. Vnde ex hoc quod vinum, & quic-

C quid eiuſmodi eſt, non appetitur niſi ratione vſus, non concluditur, quod res extra non ſit immediatum obiectum cum cupiſcentiæ: ſed ſi inductio eſſet ſufficiens, manifeſtaret, quòd res extra non concupiſcitur, niſi vt eſt materia vſus. Sed nec ad hoc inductio ſufficit, qm̃ res extra dupliciter põt eſſe bonum alterius, ac ꝑ hoc illi cõcupiſci. Primo, vt materia vſus, vt vinum potandum, & alia hmõi. Secundo, ſecundum ſe, & vt materia vſus, ſeu operationis alicuius; & tunc haberet locũ diſtinctio de obiecto mediato, & immediato, quando res extra ſecundum ſe amaretur, quia amatur ſecundum quod materia operis. Et eſſet diſtinguendum de medio ſecundum ordinem executionis, vel intentionis, qm̃ præpoſtere ſe habent. Sed inductio non fit niſi de re extra, ſecundum quod eſt materia vſus. & ideo non ſufficit. Finis namque ſecundum ſeipſum eſt bonum eius, quod eſt ad finem, ac per hoc concupiſcitur illi non vt materia vſus, ſed ſm ſe. Et rurſus Deo concupiſcimus viuere noſtrum. Concupiſcimus.n. vt Deo viuamus pro-

D pter ipſum Deum, vt ſic vtrinque pateat. ſ. quòd finem ei, qđ propter finem, econtra ſecundum ſeipſa ſeparata ſubiecto, immo in infinitum diſtantia, vt Deus, & nos, contingit concupiſci. Neque enim concupiſcimus Deo noſtrum viuere, vt ipſe vtatur eo, ſed propter eum, quia ſibi debetur. Nec Deum nobis vt præciſe fruatur Deo, ſed quia ſm ſe eſt finis noſter.

¶Ad rõnem autem dr̃, cum dr̃, Res ſeparata nõ eſt bonum noſtrum, niſi pp aliq̃ actionem, qua nobis cõiungit, põt dupliciter intelligi. Primo, vt ly, niſi pp actionẽ, denotet rõnẽ, qua ẽ bonũ nr̃um. Scđo, vt denotet coditionẽ, ſine qua nõ eſt bonũ nr̃um. In primo ſenſu eſt falſum ꝙ dr̃, vt iã declaratũ eſt. In ſecundo aũt verũ eſt, ſed hoc mõ nõ eſt ad ꝓpoſitũ arguẽtis, ſed primo modo tñ. Patent hæc in effectiuis. Agens.n. non eſt agens noſtri, niſi pp aliquam operationem, qua nobis coniungitur, non tamen propterea eſt agens mediatum, aut materia

E agentis, aut ſm ſe non eſt agens, qm̃ ſm id ꝙ in ſe, hẽt rõnem agendi in nos. Simile enim eſt in bono noſtro quod exercet cauſam finalem reſpectu noſtri, vt patet ex dictis. Ad probationem autem minoris. quòd delectatio de Deo in patria ſpectet ad amorem concupiſcentiæ, quia reſpondet deſiderio, Reſpõdetur, quod delectatio patriæ non oportet, quòd reſpondeat omni actui charitatis in via, niſi ſecundum identitatem obiecti formalis charitatis, ſed ſufficit, quòd reſpondeat primo actui, qui eſt amare. Amamus autem hic bonum Dei in ſeipſo, & ideo delectabimur ibi de Deo in ſeipſo.

¶Ad ſm dicitur, ꝙ illa propoſitio. Idem eſt obiectum deſiderij, & delectationis, poteſt dupliciter intelligi. Primo, de identitate obiecti omnimoda, & ſic eſt falſa, tum quia actus diſtinguunt per obiecta: tum quia delectabile nihil imperfectionis ponit in eo, qui delectatur. Deſiderabile aũt ponit abſentiam ſui in deſiderãte, vel cui deſiderat. Vnde bonitas diuina ẽ Deo

ſumme delectabilis, non tñ deſiderabilis. Secundo põt intelligi de identitate rõnis formalis tenentis ſe ꝑte, ex parte obiecti, vt ſit ſenſus, ꝙ quicquid eſt in re, quo res põt delectari, eodem põt deſiderari, & ſic eſt vera ꝗtum eſt ex meritis rei. Bonum.n. diuinum in ſeipſo, eſt ex ſe ſumme delectabile, & deſiderabile. Sed ꝙ non deſidereť eſt, quia nõ inueniri põt deſiderans, qa ponit imperfectionem in eo. Et ꝓpterea dẽt dici, quod oẽ delectabile poteſt eſſe etiã deſiderabile formaliter vel virtualiter i eſſe tale, ꝙ cãret deſiderium, ſi inueniri poſſet deſiderans. Argumentũ aũt loquiť de identitate omnimoda obiecti, qa ponit futurum ex parte obiecti deſiderij. Futuritio.n. in deſiderio intellectuali redũdat in obiectum ex diſpoſitione ſubiecti cui oportet obiectũ nõ adeſſe, ſi deſideratur, & ideo ratio nihil concludit.

¶ Ad tertiũ negať ſequela, qa dãnati habent voluntatẽ inordinatam, & ꝑuerſam. Et ideo non ſumme dolent de malo culpę, ꝙ eſt cõtra bonum diuinum in ſeipſo, ſed de malo pœnæ, ꝙ eſt cõtra participationem eius. Beati verò habent voluntatẽ rectã, & magis gaudent de bono diuino in ſeipſo, ꝗ de eius participatione. Probatio aũt allata, ſ. Deus nõ eſt bonus beatis, niſi ratione præmij quod dat, falſa eſt, vt patet ex dictis.

¶ Ad quartum negatur, quòd operationes, quæ ſunt cauſæ delectationum, ſint cauſæ earum non niſi obiectiue. Stat.n. quod ſint cauſæ earum, vt aſſerentes obiecta. Et ſic eſt in operatione, qua coniungitur amicus, de quo eſt delectatio ſecundum ſeipſum. Vnde operatio ponitur propria cauſa delectationis, non autem proprium obiectum.

I ¶ Ad quintum negatur ſequela. Et ad primam probationem dř, quod deſtruit ſeipſam. Nam ſi ad delectationem præexigitur conſecutio boni proprij, conſequens eſt, ꝙ illud exterius, cuius conſecutio requiritur, eſt proprium bonum, & non ſola cõſecutio illius ſit bonum. Nam ideo conſeq. illud appetit, qa eſt proprium bonum. & non econuerſo, ideo eſt proprium bonum, quia conſequimur illud. Non ergo cõſecutione ſit bonũ noſtrum, vt arguẽs intẽdit: ſed prius, natura ſaltẽ, eſt bonum nřum rõne ſui, quam conſecutione habeatur. Ad ſcdam autem de denominatione, negatř minor, cũ præciſione intellecta: aliter.n. nihil concludit. Negatur.n. quod eſſe bonum hominis intrinſecus ei conueniat formaliter, extrinſecus autem ſubiecto conueniat tñ denominatione extrinſeca. Stat.n. quod ſecundum vnam rõnem bonitatis ſic ſit, & ſcdm aliam non: bonum enim non eſt vnius tantum rationis formalis, ſicut ſanũ ſed eſt tranſcẽdens commune omnibus generibus, vt patet in 1. Ethi. Vnde dico, ꝙ Deus inquantum ſanus, eſt bonum meũ K denominatione intrinſeca, quia eſt bonum meum ſua intrinſeca bonitate diuina, quæ eſt finis meus ꝓp quã ego ſum. Sed ego ſum bonus illa bonitate diuina denominatione extrinſeca, & cum hoc ſtat, quod ego ſum bonus bonitate morali. quã habeo denominatione intrinſeca, & Deus, vt bonificans me tali bonitate, eſt bonum meũ denominatione extrinſeca. Et in vtroq; exẽplo nõ numerať formalis bonitas, vt patet. Hoc .n. cõe eſt oib. nominibus ab vno, vel ad vnũ, vel in vno. Ex qbus patet vanus, & periculoſus iſtius labor, & veritas tenẽda.

¶ In eodẽ. 5. ar. in rñſione ad ſcdm aduerte, qđ author duobus modis, & vtroque ꝑ accidens, hactenus dixit virtutẽ theologicã eſſe in medio ſ. ex parte noſtri, vt patet in præcedenti li. q. 64. ar. 4. & quantum ad ſecundarium obiectum, vt patet hic. Et licet habere mediũ quantũ ad ſecundariũ obiectũ, aliqd ex parte noſtra cõnotet, vt in fine huius reſponſionis litera quã

petere ꝑ accidẽs rõne ei⁹, ꝙ ordinatur ad principale obiectũ: ſicut fides nõ põt habere mediũ, & extrema in hoc, ꝙ innitatur primæ veritati, cui nullus põt nimis inniti: ſed ex parte eorum ꝗ credit põt habere medium, & extrema, ſicut vnũ verũ eſt mediũ inter duo falſa. Et ſimiliter ſpes non habet me- G dium, & extrema ex parte principalis obiecti, quia diuino auxilio nullus põt nimis inniti, ſed quãtũ ad ea ꝗ cõfidit aliquis ſe adepturũ põt ibi eſſe mediũ, & extrema, inquantum vel ꝑſumit eã, ꝗ ſunt ſupra ſuã ꝓportionem, vel deſperat de his, quæ ſunt ſibi ꝓportionata.

Ad tertivm dicẽdũ, ꝙ expectatio, quæ poniť in diffinitione ſpei, non importat dilationẽ ſicut expectatio, quę pertinet ad longanimitatẽ, ſed importat reſpectum ad auxiliũ diuinũ, ſiue id quod ſperatur differatur, ſiue non differať. H

Ad qvartvm dicẽdũ, ꝙ magnanimitas tẽdit in arduũ ſperans aliquid, ꝙ eſt ſuę poteſtatis. Vnde proprie reſpicit operationem aliquorum magnorum, ſed ſpes ſecũdum quod eſt virtus theologica, reſpicit arduum, alterius auxilio aſſequendum, *vt dictum eſt.

Articvlvs vi.

Vtrum ſpes ſit virtus diſtincta ab alijs virtutibus theologicis.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quod ſpes non ſit virtus diſtincta ab alijs virtutibus theologicis. Habit⁹ enim diſtinguuntur ſecundum obiecta vt ſupra dictum* eſt: ſed idem eſt obiectum ſpei, & aliarum virtutum theologicarum. ergo ſpes nõ diſtinguitur ab aliis virtutibus theologicis.

¶ 2 Præ. In ſymbolo fidei, in quo fidẽ ꝓfitemur, diciť. Expecto reſurrectionẽ mortuorũ, & vitã vẽturi ſæculi: ſed expectatio futuræ beatitudinis ꝑtinet ad ſpẽ, vt ſupra *dictũ ẽ. ergo ſpes fide a nõ diſtĩguiť.

F tum ad ſpẽ inſinuat, & ſuperius de credito declarauimus: ſic ſi aduertimus, ꝙ obiecta hæc ſecundaria ſcdm ſe ſunt in medio, quia extenduntur, & excedũt, nõ irrõnabiliter dicemus virtutẽ theologicã nõ ꝑ ſe, ſed ꝑ accidẽs eſſe in medio, duabus vijs, ſ. ex parte ſubiecti, & ex parte obiecti ſecũdarij. Obiectiones aũt Scoti de actu virtutis theologicę, ꝙ ẽ in medio ẽt in attingẽdo obiectũ primariũ, in loco ꝓdicto ſolutę ſunt. Obiectiões aũt Durandi in q. 2. 7. d. 3. ſen. ad ꝓbãdũ, ꝙ virtus theologica eſt in medio duorũ vitiorum, nunc ſoluendę occurrunt. Arguit ergo, Quia ſicut inuenitur medium cũ ſuperabũdãtia, & defectu in paſſionibus reſpectu regulæ naturalis: ita inueniť in actibus rõnis reſpectu regulę ſupernaturalis excedere, deficere, & æquari, vt patet in fide. Cõtingit.n. credere plus ꝗ oportet, & minus ꝗ oportet, & quantũ oportet, licet extrema infidelitatis vitia ſint innominata: ſic ſpes eſt media inter ꝓſumptionẽ, & deſperationẽ. Sed hoc facile ſoluitur, ſi rõ literæ inſpiciať, penes qđ attendat habere ꝑ ſe medium. ſ. penes obiectum, ita ꝙ ꝓprium obiectum ſit in medio exceſſus, vel defectus regulæ. Qđ cõſtat nõ habere locum in Deo glorioſo, q eſt ipſa regula, & obiectum ꝓprium virtutis theologicæ. Vnde argm̃ deficit in ſimilitudine, quia in paſſionibus inuenitur medium cum extremis ſcdm propriũ obiectum, ita ꝙ in obiecto eſt medium inter excedens, & deficiẽs à regula. Nõ ſic aũt eſt in actibus rõnis nřæ habentibus Deum ꝓ ꝓprio obiecto: qm̃ in eis ſcdm ꝓprium obiectum nõ eſt medium, & excedẽs &c. qm̃ ipſum obiectum eſt ipſa regula, in qua nõ ſunt extrema. Qđ aũt dř, ꝙ cõtingit credere plus quã I oportet, ſi ad obiectũ formale fidei referať, falſiſſimũ eſt: nõ.n. põt nimiũ credi Deo. Si verò ad credita referať, iã dictum eſt, ꝙ eſt ꝑ accidens tã in fide, quã in ſpe. Et ꝓpterea innominatæ non ſunt infidelitatis ſpecies, niſi multiplicatæ per accidens ſecũdum errores diuerſos, quas ſuperius dictũ eſt eſſe infinitas.

Art. 1. huius quæſt.

87

3. di. 26. q. 2. ar. 3. q. 1. Et vir. q. 2. arti. 3. cor. & qõ. 4. ar. 3. ad 9. * 1. 2. qõ. 54. arti. 2.

Ar. præce. & 2. huius qõ.

¶ *Super quæſtionis decimæ ſeptimę Articu. ſextum.*

IN ar. 6. eiuſdem 17. q. aduerte, ꝙ author ex notioribus docens, noluit aſſumere dřias Dei, vt obiectum eſt harũ virtutum abſolute, ſed aſſumpſit dřias eiuſdem, vt obiectum eſt cui inhęret virtus theologica. Differentiæ ſiquidẽ obiecti abſolute penes verũ, & bonum, quo ad fidem, & alias virtutes, & penes bonum Dei, & noſtrum, quo ad charitatẽ, & ſpẽ ſumuntur. Sed differentiæ obiecti, vt cui inhæremus, penes modos in litera expreſſos ſumuntur. ſ. penes eſſe cui creditur, à quo habendũ eſt: & propter quem &c. Hæc.n. Deum trifariam ſigni- K ficant. Primum.n. vt dicentem, quod in litera dicitur principium veritatis: ſecundum vt largientem, quod in litera dicitũ principium bonitatis: tertium, vt finem vltimum.

¶ In reſponſione ad tertiũ eiuſdem articuli aduerte, ꝙ finis vltimus eſt finis vltimus noſter ſcdm ſeipſum, vt ꝓdictum eſt. Et eſt nõ ꝓp nos, ſed ꝓp ſeipſum: & charitas in hoc differt à ſpe ſcdm differentias obiecti abſolute, ꝙ charitas fertur in vltimũ finẽ ꝓp ſeipſum: ſpes verò in finẽ vltimum, vt noſtrũ. Qđ author ab effectu ſignificauit, ab adeptione. ſ. dicens ad bonũ finale adipiſcendum, ſicut ẽt Deum vt finem vltimum ꝓp ſe, ab effectu manifeſtauit, vt homo viuat non ſibi, ſed Deo. Et hic author dřiam inter has virtutes ex parte obiecti abſolute mõſtrauit, & ad hoc inſinuãdum vtramque differentiam ex parte ſpei poſuit in hac reſponſione, vt patet in litera.

¶ In reliquis duobus articulis nihil ſcribendum occurrit.

¶ 3 Præt.

¶3 Præt. Per ſpem homo tendit in Deum: ſed hoc proprie pertinet ad charitatem. ergo ſpes à charitate non diſtinguitur.

Sed contra Vbi non eſt diſtinctio, ibi non ẽ numerus: ſed ſpes connumeratur alijs virtutibus theologicis. Dicit enim* Greg in 1. Mor. eſſe tres virtutes diſtĩctas ab alijs virtutibus thologicis.

Li.1. Mor. c. 8. ante med.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ virtus aliqua dicitur eſſe theologica ex hoc, quod habet Deum pro obiecto, cui inhæret. Poteſt autem aliquis alicui in hærere dupliciter. Vno modo propter ſeipſum: alio modo, inquantum ex eo, in aliud deuenitur. Charitas ergo facit hominem Deo inhærere propter ſeipſum, mentem hominis vniens Deo per affectum amoris, Spes autem, & fides faciunt hominem inhærere Deo, ſicut cuidã principio, ex quo aliqua nobis proueniunt. De Deo autem prouenit nobis & cognitio veritatis, & adeptio perfectæ bonitatis. Fides ergo facit hominem Deo inhęrere inquantum eſt nobis principium cognoſcendi veritatem. Credimus enim ea vere eſſe, quę nobis à Deo dicũtur. Spes autem facit Deo adhærere, prout eſt in nobis principium perfectæ bonitatis, inquantum ſcilicet per ſpem diuino auxilio innitimur ad beatitudinem obtinendam.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus ſecundum aliam, & áliam rationem eſt obiectum harum virtutum, vt* habitum eſt.

Ad diſtinctionem autẽ habituum ſufficit diuerſa ratio obiecti, vt ſupra* habitum eſt.

In corp. art.

Ad secundum dicẽdum, quod expectatio ponitur in ſymbolo fidei, nõ quia ſit actus proprius fidei, ſed inquantum actus ſpei pręſupponit fidem, vt infra* dicetur, & ſic actus fidei manifeſtatur per actus ſpei.

2.2 qõ. 54. ar. 2.

Ar. 7. ſeq.

Ad tertium dicendum, quod ſpes facit tendere in Deum ſicut in quoddam bonum finale adipiſcendum, & ſicut in quoddam adiutorium efficax ad ſubueniendum: ſed charitas proprie facit tendere in Deum, vniendo affectum hominis Deo: vt ſcilicet homo non ſibi viuat, ſed Deo.

Articulus VII.

Vtrum ſpes præcedat fidem.

88
1.2.q 62. ar. 4. cor Et 3.d. 23.q 2. ar. 5. Et veri. q. 2. art. 3. ad 15.
*Eſt Caſſiodori in hũc locum.

AD septimum ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes præcedat fidem. Quia ſuper illud Pſal. Spera in Domino, & fac bonitatem, dicit* glo. Spes eſt introitus fidei, initium ſalutis: ſed ſalus eſt per fidem per quam iuſtificamur ergo ſpes præcedit fidem.

¶2 Præterea. Illud quod ponitur in diffinitione alicuius debet eſſe prius, & magis notum: ſed ſpes ponitur in diffinitione fidei, vt patet Heb. 11. fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum. ergo ſpes eſt prior fide.

¶3 Præterea. Spes præcedit actum meritorium. Dicit. enim Apoſt. 1. ad Cori. 9. Quod qui arat, debet arare in ſpe fructus percipiendi, ſed actus fidei eſt meritorius. ergo ſpes præcedit fidem.

Sed contra eſt, quod Matt. 1. dicitur, Abraham genuit Iſaac, ideſt, fides ſpem, ſicut dicit* gloſa.

Glo. inter linear. ibid.

Respondeo Dicẽdum, quod fides abſolute præcedit ſpem. Obiectum enim ſpei eſt bonum futurũ arduum poſsibile haberi. Ad hoc ergo quod aliquis ſperet, requiritur, quod obiectum ſpei proponatur ei vt poſsibile. Obiectum autem ſpei eſt vno modo beatitudo æterna, & alio mõ diuinũ auxilium, vt ex* dictis patet. Et vtrunque eorum proponitur nobis per fidem per quam nobis innoteſcit, quod ad vitam æternam poſſumus peruenire, & quod ad hoc paratum eſt nobis

Arti. 1. & 2. huius qõ. & ar. præcedẽ. ad tertium.

A diuinum auxilium, ſecundum illud Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt: & quia inquirentibus ſe, remunerator ſit. Vnde manifeſtum eſt, quod fides præcedit ſpem.

Ad primum ergo dicendũ, quod ſicut *gloſ. ibidem ſubdit, Spes dicitur introitus fidei ideſt, rei creditæ, quia per ſpem intratur ad videndum, id, quod creditur. Vel poteſt dici, quod eſt introitus fidei, quia per eã homo intrat ad hoc, quod ſtabiliatur, & perficiatur in fide.

Eſt Caſſiodori. in hũ locum.

Ad secundum dicendum, quod in diffinitione fidei ponitur res ſperãda, quia proprium obiectum fidei non eſt apparens ſecundum ſeipſum. Vnde fuit neceſſarium, vt quadam circum locutione deſignaretur per id
B quod conſequitur ad fidem.

Ad tertium dicendum, quod non omnis actus meritorius habet ſpem præcedẽtem, ſed ſufficit ſi habeat concomitantem, vel conſequentem.

Articulus VIII.

Vtrum charitas ſit prior ſpe.

89
1 2.q 62. ar. 4 Et 3.d. 26. q. 2. art. 3 q. 2. Et veri. q. 4 ar. 3.
*Li 8. in Lucam in titu. de Vir. fidei per comparatione m ad granum ſinapis. to. 5.
†Li. 14. ca 9 ante med. to mo 5.
*Li. 3. ſen d. 26. parag A.
† Glo. interlin. ibid.

AD octavum ſic proceditur. Videtur quod charitas ſit prior ſpe. Dicit enim* Ambroſ. ſuper illud Lu. 17. Si habueritis fidẽ ſicut granum ſinapis &c. Ex fide eſt charitas, ex charitate ſpes: ſed fides eſt prior charitate. ergo charitas eſt prior ſpe.

¶2 Præt. † Augu. dicit 14. de ciuit. Dei, quod boni mo
C tus, atque affectus ex amore, & ſancta charitate veniũt: ſed ſperare ſecundum quod eſt actus ſpei, eſt quidam bonus animi motus. ergo deriuatur a charitate.

¶3 Præt.* Magiſter dicit. 26. diſt. 3. lib. Sentent. quod ſpes ex meritis prouenit, quæ præcedunt non ſolum rem ſperatam, ſed etiam ſpem, quam natura præit charitas. ergo charitas eſt prior ſpe.

Sed contra eſt, quod Apoſto. dicit 1. ad Timo. 1. Finis præcepti charitas eſt de corde puro, & conſcientia bona, †gl. ideſt, ſpe. ergo ſpes eſt prior charitate.

Respondeo Dicendum, quod duplex eſt ordo Vnus quidem ſecundum viam generationis, & naturæ, ſecundum quem, imperfectum prius eſt perfecto. Ali⁹ autem ordo eſt perfectionis, & formæ, ſecundum quẽ
D perfectum naturaliter prius eſt imperfecto. Secundum ergo primum ordinem ſpes eſt prior charitate. Quod ſic patet qꝛ ſpes, & omnis appetitiuus motus ex amore deriuatur, vt ſupra* habitum eſt, cum de paſsionibus ageretur. Amor autem quidam eſt perfectus, quidam imperfectus. Perfectus quidem amor eſt; quo aliquis, ſecundum ſe amatur, vt puta, cum aliquis ſecundum ſe vult alicui bonum, ſicut homo amat amicum. Imperfectus amor eſt, quo quis amat aliquid non ſecundum ipſum, ſed vt illud bonum ſibi ipſi proueniat, ſicut homo amat rem, quam concupiſcit. Primus autem amor pertinet ad charitatem, quæ inhæret Deo ſecundum ſeipſum, ſed ſpes pertinet ad ſecundum amorem, quia ille,
E qui ſperat, aliquid ſibi obtinere intendit. Et ideo in via generationis ſpes eſt prior charitate. Sicut enim aliquis introducitur ad amandum Deum per hoc, quod timẽs ab ipſo puniri, ceſſat a peccato, vt* Aug. dicit ſuper primam Canonicã Io. ita etiam ſpes introducit ad charitatem, inquantum aliquis ſperans remunerari à Deo, accenditur ad amandum Deum, & ſeruandum præcepta eis, ſed ſecundum ordinem perfectionis, charitas prior eſt naturaliter, & ideo adueniente charitate ſpes perfectior redditur, qꝛ de amicis maxime ſperamus. Et hoc modo dicit* Ambr. quod ſpes eſt ex charitate. Vnde patet reſponſio ad Primum.

1.2.q. 25. articu. 2.

Tract. 9. in Canon. Ioã. in med. c. 9.

Loco citato in argũ. primo.

Ad secundum dicendum, ꝙ ſpes, & omnis

ſtere in non credere ſed in cótemnere mi ſericordiam, Et ſimile eſt de præſumptione in reſpectu iuſtitiæ. Et in tractatu de ſpe inferius de hoc tractabitur.

¶In reſponſione ad ſecũdum dubium occurrit ex eo, quod licet turpitudo actus, & paruitas boni in actu pctĩ formaliter diſtinguatur, non ſunt tamen obiecta peccatorum, quę penes ea diſtingui dicuntur. ſ. impęnitentiæ, & obſtinationis; quoniã impenitentiæ, obiectum abiectio eſt pœnitentiæ, & obſtinationis obiectũ eſt malum, in quo quis intendit perſiſtere.

¶Ad hoc dicitur, q̃ ſatis fuit authori, ponere quaſdam diuerſas rationes formales, quibus hæc diſtinguunt peccata, nec oportuit ponere cuiuſq; proprium obiectum formale. Et ratio eſt, quia hic non tractatur de iſtis peccatis abſolute, ſed vt ſunt peccata in Spiritumſanctum, vt ſic autẽ conſtituuntur per cõtemptum retrahentium a peccato. Et propterea ſecundum diuerſitatem formalem retrahentium a peccato, aſſignata eſt differentia horum. Nec tamen huiuſmodi diſtinctiua longe ſunt ab obiectis, quoniam impœnitentiæ materia ſi eadem eſt cum materia pœnitẽtiæ, quia circa idem contraria ſunt, turpitudo actus eſt. Pœnitens enim, turpitudinem deteſtatur actus peccati. Obſtinatus quoque intendens perſiſtere in malo, intendit proculdubio in paruitate, & breuitate boni delectabilis in actu pcti perſiſtere.

peccati ex cõſideratione diuini iudicij, quod habet iuſtitiam cũ miſericordia, & per ſpem, quæ cõſurgit ex cõſideratione miſericordiæ remittentis peccata, & præmiãtis bona; & hæc tollitur per deſperationem. Et iterum per timorem, qui conſurgit ex conſideratione diuinæ iuſtitiæ punientis peccata, & hic tollitur per præſumptionẽ, dũ ſcilicet aliquis præſumit ſe gloriam poſſe adipiſci ſine meritis vel veniam ſine pœnitentia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, ſunt duo, quorũ vnum eſt agnitio veritatis, cõtra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum ſcilicet aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, vt licẽtius peccet. Aliud eſt auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum. ſ. aliquis non ſolum inuidet perſonæ fratris, ſed etiã inuidet gratiæ Dei creſcenti in mundo. Ex parte vero peccati duo ſunt, quæ hominem à peccato retrahere poſſunt, quorum vnum eſt inordinatio & turpitudo actus, cuius conſideratio inducere ſolet in homine pœnitentiam de peccato commiſſo. Et contra hoc ponitur impęnitentia non quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vſque ad mortem, ſicut ſupra impenitentia accipiebatur (ſic enim nõ eſſet ſpeciale peccatum, ſed quædã peccati circunſtantia) ſed accipiatur hic impęnitentia, ſecundum quod importat propoſitum non pœnitendi. Aliud autem eſt paruitas, & breuitas boni, quod quis in peccato quęrit, ſecundum illud Rom. 6. Quem ergo fructũ habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? Cuius cõſideratio inducere ſolet hominem ad hoc quod eius volũtas in peccato nõ firmetur: & hoc tollitur per obſtinationem quando ſcilicet homo firmat ſuum propoſitum in hoc, quod peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Hier. 8. Nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicẽs: Quid feci? quantum ad primum. Omnes conuerſi ſunt ad curſum quaſi equus impetu vadens ad prælium, quantum ad ſecundum.

G

H

I

Ad primum ergo dicendum, q̃ peccatum deſperationis, vel præſumptionis, cõſiſtit in hoc, quod Dei iuſtitia, vel miſericordia nõ credatur, ſed in hoc, quod contemnitur.

Ad secundum dicendum, quòd obſtinatio & impenitentia non ſolum differunt ſecundum præteritum, & futurum, ſed ſecundum quaſdam formales rationes diuerſa conſideratione eorum, quæ in peccato conſiderari poſſunt, vt* dictum eſt. In corp. art.

Ad tertium dicendũ, q̃ grãm, & veritatẽ Chriſtus fecit per dona Spiritusſancti, quæ hominibus dedit,

F Ad quartum dicendum, q̃ nolle obedire, pertinet ad obſtinationem, ſimulatio pœnitentiæ ad impenitentiam, ſchiſma ad inuidentiam gratiæ fraternæ, per quam membra Eccleſiæ vniuntur.

Articulus III.

Vtrum peccatum in Spiritumſanctum ſit irremiſſibile.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur q̃ peccatũ in Spiritumſanctũ non ſit irremiſſibile. Dicit enim* Aug. in libro de verbis Domini. De nullo deſperandum eſt, quandiu patientia Domini ad pœnitentiam adducit, ſed ſi aliqđ peccatum eſſet irremiſſibile, eſſet de aliquo peccatore deſperandum. ergo peccatum in Spiritumſanctum non eſt irremiſſibile. 3. q. 86. ar. 3. ad 2. Et 3. & 2. diſ. 43. art. 4. Et mal. q. 5. arti. 14. & 15. Et quol. 2. q. 8. art. 1. Et Rom. 2. Serm. 11. a medio, c. 19.

¶ 2 Præt. Nullum peccatum remittitur niſi per hoc, quod anima ſanatur à Deo, ſed omnipotenti medico nullus inſanabilis languor occurrit, ſicut dicit † gloſ. ſuper illud Pſalmi. Qui ſanat omnes infirmitates tuas. ergo peccatum in Spiritum ſanctum nõ eſt irremiſſibile. Eſt Aug. in illud verbo Pſal. 102. tomo 8.

¶ 3 Præterea. Liberum arbi. ſe habet ad bonum & malum, ſed quandiu durat ſtatus viæ põt aliquis à quacunque virtute excidere, cum etiam angelus de cœlo ceciderit. Vnde dicitur Iob. 4. In angelis ſuis reperit prauitatem. quanto magis qui habitant domos luteas? ergo pari ratione poteſt aliquis à quocũque peccato ad ſtatum iuſtitię redire ergo peccatum in Spiritumſanctum non eſt irremiſſibile.

Sed contra eſt, quòd dicitur Matth. 12. Qui dixerit verbum contra Spiritumſanctum, nõ remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Et* Aug. dicit in libr. de ſermo. Dom. in monte, quod tanta eſt labes huius peccati quod humilitatem deprecandi ſubire non poteſt. Lib. 1. ca. 44. paulo a principio. tom. 4.

Respond. Dicendum, quòd ſecundum diuerſas acceptiones peccati, peccatum in Spiritumſanctum diuerſimode irremiſſibile dicitur: ſi enim dicatur peccatum in Spiritumſanctum, finalis impœnitentia, ſic dicitur irremiſſibile, quia nullo modo remittitur. Peccatum enim mortale, in quo perſeuerat vſque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundum autem alias duas acceptiones dicitur irremiſſibile, non quod nullo modo remittatur, ſed quia quantum eſt de ſe, habet meritum vt non remmittatũ. Et hoc dupliciter, vno mõ quantum ad pœnam. Qui enim ex ignorantia, vel infirmitate peccat, minorem pœnã meretur. Qui autem ex certa malitia peccat, nõ habet aliquã excuſationẽ, vnde eius pœna minuatur. Similiter etiam q̃ blaſphemabat in Filium hominis, eius diuinitate nõdum reuelata, poterat habere aliquam excuſationem propter infirmitatem carnis, quam in eo aſpiciebat, & ſic mi- D. 1005. & 1019.

K

¶ Super queſtionis decimequartæ Articul. tertium.

In artic. 5. eiuſdem q. Nouiſſimorum dubium occurrit, Cum commune ſit oĩ peccato mortali excludere oĩa per quæ fit remiſſio peccatorũ, q̃m tollit grãm, q̃ eſt vita aiæ & conſtituit ipſam inſanabilẽ, imo mortuã, cur peccata in Spiritumſanctum dicantur ſpecialiter irremiſſibilia ex parte peccantis, quia excludunt ea, per que fit remiſſio peccatorũ ſ. miſericordiã, iuſtitiam pro ſe, gratiã pœnitentiæ, & pronitatem ad bonum.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ inter peccata in Spiritumſanctum, & alia mortalia, hæc eſt differentia, quod peccatum in Spiritumſanctum excludit directe retrahentia a peccato alia vero nõ excludunt hoc directe, ſed ex quadam ſequela. Non. n. oĩs peccãs mortaliter, directe excludit miſericordiã ſicut deſperans, aut grãm, ſicut dolens de diffuſione gratiæ diuinæ, & ſic de alijs. Et propterea huiuſmõi peccatũ dr̃ irremiſſibile, & morbus incurabilis ex parte peccantis, quia directe tollit ea per quæ fit remiſſio & cura, alijs tollentibus principium curæ ex conſequenti.

ſic minorem pœnam merebatur, ſed qui ipſam diuinitatem blaſphemabat, opera Spiritusſancti diabolo attribuens, nullam excuſationem habebat. vnde eius pœna diminueretur. Et ideo dicitur ſecũdum expoſitionem* Chryſoſt. Hoc peccatum Iudæis non remitti neque in hoc ſæculo: neque in futuro, quia pro eo paſſi ſunt pœná & in præſenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiam † Atha. inducit exemplum de eorum parentibus, qui primo quidẽ contra Moyſen contenderunt ꝑꝑ defectum aquæ & panis, & hoc Dominus ſuſtinuit patienter: habebant. n. excuſationem ex infirmitate carnis. Sed poſtmodum grauius peccauerunt, quaſi blaſphemantes in Spiritumſanctum, beneficia Dei, qui eos de Aegypto eduxerat, idolo attribuentes, cum dixerunt: Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerũt de terra Aegypti ſ. Et ideo Dominus & temporaliter fecit eos puniri, quia ceciderunt in die illa quaſi viginti tria millia hominum, & in futuro eis pœnam comminatur, dicens. Ego autem in die vltionis viſitabo hoc peccatum eorum. Alio modo poteſt intelligi quo ad culpam: ſicut aliquis dicitur morbus incurabilis, ſecundum naturam morbi per quem tollitur id, per quod morbus poteſt curari, puta cum morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit faſtidium cibi, & medicinæ, licet talem morbum Deus poſſit curare, ita etiam peccatum in Spiritumſanctum dicitur irremiſſibile ſecundum ſuam naturam, inquantum excludit ea, per quæ fit remiſſio peccatorum. Per hoc tamen non præcluditur via remittendi, & ſanandi omnipotentiæ & miſericordiæ Dei, per quam aliquando tales quaſi miraculoſe ſpiritualiter ſanantur.

Hom 33. in Matth. a medio, tom. 2.
In trac. quẽ facit de hoc dicto Euãg. circa mediũ.

Ad primum ergo dicendum, quòd de nemine deſperandum eſt in hac vita, conſiderata omnipotentia & miſericordia Dei, ſed conſiderata conditione peccati, dicuntur aliqui filij diffidentiæ, vt habetur ad Eph. 2.

Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte omnipotentiæ Dei, non ſecundum conditionem peccati.

Ad tertium dicendum, quòd liberum arbi. remanet quidem ſemper in hac vita vertibile, tamen quandoque abijcit à ſe id, per quod verti poteſt ad bonum, quantum in ipſo eſt. Vnde ex parte ſua peccatum eſt irremiſſibile, licet Deus remittere poſſit.

Articulus IIII.

Vtrum homo poſſit primo peccare in Spiritumſanctum.

Ad quartum ſic proceditur. Videť quòd homo non poſſit primo peccare in Spiritumſanctum, non præſuppoſitis alijs peccatis. Naturalis. n. ordo eſt vt ab imperfecto ad pfectũ quis moueatur, & hoc quidẽ in bonis apparet, ſecundum illud Prouer. 4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens creſcit, & proficit vſque ad perfectum diem, ſed perfectũ dicitur in malis quod eſt maximum malum, vt patet per * Philoſophum in 5. Metap. cum ergo peccatum in Spiritumſanctum ſit grauiſſimũ, videtur quòd homo ad hoc peccatum perueniat per alia peccata minora.

Lib. 9. Ethic. a medio, to. c. 6. in princ. & c. 8. a medio tom. 5.

¶ 2 Prætereà. Peccare in Spiritum ſanctum eſt peccare ex certa malitia ſiue ex electione, ſed hoc non ſtatim poteſt homo antequá multotiens peccauerit. Dicit. n. Philo. in* 5. Eth. ꝙ etſi homo poſſit iniuſta facere, non tamẽ poteſt ſtatim operari ſicut iniuſtus ſcilicet ex electione ergo videtur quòd peccatum in Spiritum ſanctum nó poſſit cõmitti, niſi poſt alia peccata.

¶ 3 Præt. Pęnitentia, & impęnitentia ſunt circa idem: ſed pęnitentia non eſt niſi de peccatis p̃teritis. ergo ẽt nec impęnitentia, q̃ eſt ſpẽs peccati in Spiritũſanctũ. Pct̃m ergo in Spiritũſanctũ. ſ. ꝙ dictũ eſt impęnitentia, p̃ſupponit alia pctá.

Sed contra eſt, quòd facile eſt in conſpectu Dei ſubito honeſtare pauperẽ, vt dicitur Eccl. 11. ergo econtrario, poſſibile eſt ſecundum malitiam dæmonis ſuggerentis, vt ſtatim aliquis inducatur ad peccatum grauiſſimum, quod eſt peccatum in Spiritumſanctum.

Respond. Dicendũ, ꝙ ſicut* dictũ eſt, peccare in Spũmſanctũ, vno modo eſt peccare ex certa malitia. Ex certa aũt malitia dupliciter peccare cõtingit, ſicut * dictũ eſt. Vno mõ ex inclinatione habitus, ꝙ non eſt proprie peccare in Spũmſanctum: & hoc modo peccare ex certa malitia nó cõtingit à principio. Oportet. n. actus peccatorum præcedere, ex quibus cauſetur habitus ad peccandum inclinans. Alio modo poteſt aliquis peccare ex certa malitia, abijciendo ꝑ cõtemptũ ea, per quæ homo retrahitur à peccato; quòd proprie eſt peccare ĩ Spiritumſanctum, ſicut* dictum eſt. Et hoc etiã plerumque præſupponit alia peccata, quia ſicut dicitur Prouer. 18. Impiũ cum in profundum peccatorum venerit contemnit. Poteſt tamẽ contingere, quòd aliquis in primo actu peccati in Spiritumſanctum peccet per contemptum, tum propter libertatem arbitrij: tum etiam propter multas diſpoſitiones præcedentes: vel etiã propter aliquod vehemens motiuum ad malum, & debilem affectum hominis ad bonum. Et ideo in viris perfectis hoc vix, aut nunquam accidere poteſt, quod ſtatim à principio peccent in Spiritumſanctũ. Vñ dicit* Orige. in primo Periarchon. Nó arbitror, ꝙ aliquis ex his, qui in ſummo perfectionis gradu cõſtiterint, ad ſubitũ euacuet, aut decidat, ſed paulatim ac ꝑ partes eũ decidere neceſſe eſt. Et eadẽ rõ eſt, ſi peccatum in Spiritũſanctũ accipiať ad literá pro blaſphemia Spiritusſancti. Talis. n. blaſphemia de qua Dominus loquiť, ſemper ex malitiæ contẽptu ꝓcedit. Si vero ꝑ pct̃m in Spiritumſanctũ intelligať finalis impęnitentia ſ̃m intellectũ * Au. qõnem non habet, quia ad peccatum in Spiritumſanctum requiritur continuatio peccatorum vſque in finem vitæ.

Art. 1. huius quæſt.
Art. 2. huius quæſt.
Art. 1. huius quæſt.
Lib. 1. c. 3. circa finem, tomo 4.
Serm. 11. de ver. Domini a medio, tomo 10.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ tã in bono, q̃ in malo, vt in pluribus proceditur ab impfecto ad pfectũ ꝓut hõ ꝓficit vel in bono, vel in malo: & tñ in vtroque vnus põt incipere à maiori, q̃ alius. Et ita illud, à quo aliquid incipit, poteſt eſſe perfectum in bono, vel in malo ſ̃m genus ſuũ licet ſit imperfectum ſ̃m ſeriem proceſſus hominis in melius, vel in peius proficientis.

Ad secundum dicendũ, ꝙ rõ illa ꝓcedit de pctõ commiſſo ex malitia, quãdo eſt ex inclinatione habitus.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ſi accipiať impœnitẽtia ſ̃m intẽtionẽ* Aug. ſ̃m ꝙ importat permanentiam in peccato vſque ad finem, ſic planum eſt, ꝙ impęnitentia præſupponit peccata, ſicut & pœnitentia: ſed ſi loquamur de impœnitentia habituali, ſ̃m ꝙ ponitur ſpecies peccati in Spiritumſanctum, ſicut manifeſtũ eſt, ꝙ impęnitentia põt eſſe etiam ante peccata. Poteſt. n. ille, qui nunquam peccauit, habere propoſitum vel pœnitendi,

Serm. 11. de verb. Domini, a medio tom. 10.

¶ Super quæſtionis decimæquartæ Articul. quartum.

76

IN ar. 4. nota, quod ly primo poſitum in titulo, nõ dicit ordinem ad omnimodã negationem peccatorum in præterito, ſed ad negationem pctõrum perſeuerãtium, ſeu permanentiũ: ita quod nõ eſt quæſtio an homo poſſit peccare in Spiritumſanctum antequam peccet in alijs peccatis, ſed an homo mundus a peccato, per pænitentiam, vel innocentiam baptiſmalẽ, vel etiam per hoc ꝙ nunquam peccauit mortaliter, poſſit peccare in Spiritum ſanctum primo. Et hunc eſſe ſenſum ab authore, litera manifeſtat, reſpondens diuerſimode de caſu pfectorũ, & de caſu male diſpoſitorum. Horũ. n. aliq. ſ. ante confeſſionẽ & contritionem, aſſueti ſunt deſperationibus infidelitatibus, & luxurijs abſque multa difficultate recidiuãdo, contemnunt Spiritumſanctũ propter reliquias præcedentiũ ſcelerum ad hoc diſponentium.

2. diſt. 43. art. 5. Et ver. q. 2. ar. 13. ad 4.

¶ Super queſtionis decimaquintæ Articulum primum.

IN tota q. 15. dubiũ vnum tantũ occurrit circa duos modos in litera primi artic. poſitos, qbus hõ voluntariam cęcitatem mentis incurrit, non intendendo illi intelligibili primo, quo alia intelligit. ſ. ꝙ contingit hoc vel ſpõtanee vel ꝑ occupationẽ mentis circa alia magis dilecta. Videnẽ .n. mẽbra diſtinctionis coincidere: qm̃ uolũtaria auerſio ab intentione boni debiti non eſt niſi ꝓpter aliud magis amatum: & ſic primum membrum incidit in ſecundum.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ diſtinctio membrorũ horũ non conſiſtit in hoc, ꝙ auerſio intẽtionis ab illo priore intelligibili vel principium hẽat a voluntate, vel a paſſione, ita ꝙ vtraque auerſio cõueniat in hoc, ꝙ eſt propter

77 aliquid magis amatũ puta, exercitium artis, aut negotionis, vel otiũ, vel delectationem, & hmõi: ſed differentia eſt in hoc ꝙ principiũ auerſionis quãdoq; eſt a voluntate ſine paſſione quod importat illud. Noluit intelligere, vt bene ageret, & qñq; à volũtate deducta a paſſione, qđ importat illud, Supercecidit ignis concupiſcentię, & nõ viderũt Solem iuſtitiæ. Et ad vtrunque horũ ſignificandum, primo diſtinxit author hęc mẽbra, vt diximus in primo, vtens nomine, Spõtaneæ volũtatis: in ſecũdo vtẽs nomine, Occupatæ mentis. Et deinde in rñſione ad tertiũ, qa conueniũt in auertendo intẽtionem ꝓpter aliqđ magis amatũ reduxit i vnũ effectũ & vnã rõnẽ diſtractiuã ex parte obiecti, dũ ridet argumẽto, ꝙ ꝑ accñs põt alicui eẽ odibile intelligere veritatẽ, inq̃tũ ꝑ hoc hõ impeditur ab alijs, quæ magis amat. Hoc enim commune eſt vtriq; mẽbro, vt dictum eſt.

Li. de ver. relig. c. 4. prin. tom. 1.

†Li. 10. Confeſ. cap. 23. a med. tom. 1.

†Lib. 31. Moral. cap. 31.

tendi, vel non pœnitendi, ſi contingeret eum peccare.

QVAESTIO XV.

De vitijs oppoſitis ſcientiæ, & intellectui in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de vitijs oppoſitis ſcientiæ & intellectui. Et qa de ignorantia, q̃ opponit̃ ſcientiæ dictũ eſt ſupra, cum de cauſis peccatorum ageretur, quærendũ eſt nunc de cæcitate mentis, & hebetudine ſenſus, q̃ opponuntur dono intellectus.

Et circa hoc q̃runtur tria.

¶ Primo, Vtrum cæcitas mẽtis ſit peccatum.

¶ Scdo, Vtrum hebetudo ſenſus ſit aliud pctm̃ à cęcitate mẽtis.

¶ Tertio, Vtrum hæc vitia à peccatis carnalibus oriantur.

ARTICVLVS I.

Vtrum cæcitas mentis ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ cæcitas mentis non ſit peccatum. Illud enim, quod excuſat à peccato, non videtur eſſe peccatum: ſed cæcitas mentis excuſat a peccato. dicitur enim Ioa. 9. Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum. ergo cæcitas mentis non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Pęna differt à culpa, ſed cęcitas mentis eſt quædam pœna, vt patet ꝑ illud, quod habetur Iſa. 6. Excæca cor populi huius non .n. eẽt à Deo cũ ſit malũ, niſi pęna eẽt. ergo cæcitas mẽtis nõ ẽ pctm̃.

¶ 3 Præt. Omne peccatum eſt voluntarium, vt* Aug. dicit, ſed cæcitas mentis non eſt voluntaria, qa vt Aug. dicit 10. Confeſ. Cognoſcere veritatem lucentem omnes amant. & Eccl. 11. dr̃. Dulce lumẽ, & delectabile oculis videre Solẽ. ergo cęcitas mẽtis nõ ẽ peccatũ.

SED CONTRA eſt, quod † Greg. 31. Mor. cæcitatẽ mẽtis ponit iter vitia, q̃ cauſant̃ ex luxuria.

RESPOND. Dicendum, ꝙ ſicut cæcitas corporalis eſt priuatio eius, qđ eſt principiũ corporalis viſionis. ita etiam cæcitas mentis eſt priuatio eius, quod eſt principium mentalis, ſiue intellectualis viſionis. Cuius quidem principium eſt triplex. Vnum quidem eſt lumen naturalis rõnis, & hoc lumen cum pertineat ad ſpeciem animæ rõnalis, nunquam priuatur ab anima: impeditur tamen quan-

F doque à proprio actu per impedimenta virium inferiorum, quibus indiget intellectus humanus ad intelligendum, ſicut patet in amentibus, & furioſis, vt in primo* dictum eſt. Aliud autem principium intellectualis viſionis, eſt aliquod lumen habituale naturali lumini rationis ſuperadditum. Et hoc quidẽ lumẽ interdũ priuatur ab aĩa: & talis priuatio eſt cæcitas, quæ eſt pœna ſecundum quod priuatio luminis grãæ, quædã pœna ponitur. Vnde dr̃ de quibuſdam Sapien. 2. Excæcauit illos malitia eorum. Tertium principium viſionis intellectualis, eſt aliquod intelligibile principium, per ꝙ homo intelligit alia, cui quidem principio intelligibili mens hominis poteſt intendere, vel non intendere. Et ꝙ ei non intendat, contingit dupliciter: quãdoque quidem ex hoc,

G ꝙ habet voluntatem ſpontanee ſe auertentem à conſideratione talis principij, ſ̃m illud Pſal. 35. Noluit intelligere, vt bene ageret. Alio modo per occupationem mentis circa alia, quæ magis diligit, quibus ab inſpectione huius principij mẽs auertit̃, ſ̃m illud Pſal. 57. Supercecidit ignis. ſ. concupiſcentiæ, & nõ viderunt Solẽ. Et vtroque modo cæcitas mentis eſt peccatum.

1. 1. q. 84. ar. 7. & 8.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd cæcitas, quæ excuſat à peccato, eſt quæ cõtingit ex naturali defectu non potentis videre.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ratio illa procedit de ſecunda cæcitate, quæ eſt pœna.

AD TERTIVM dicendum, quòd intelligere veri-

H tatem, cuilibet eſt ſecundum ſe amabile, poteſt tamen per accidens eſſe alicui odibile, inquantum ſcilicet per hoc homo impeditur ab alijs, quæ magis amat.

ARTICVLVS II.

Vtrum hebetudo ſenſus ſit aliud peccatum à cæcitate mentis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ hebetudo ſenſus nõ ſit aliud à cæcitate mentis. Vnũ .n. vni eſt contrariũ, ſed dono intellectus opponitur hebetudo, vt patet ꝑ* Greg. in 2. Moral. cui etiã opponitur cæcitas mentis, eo ꝙ intellectus, princi-

78

Lib. 2. Moral. cap. 36.

Lib. 31. Moral. cap. 31. à medio.

I pium quoddam viſiuum deſignat. ergo hebetudo ſenſus eſt idem, quòd cæcitas mentis.

¶ 2 Præt. *Grego. in 31. Moral. de hebetudine loquens nominat eã hebetudinem ſenſus circa intelligentiam: ſed hebetari ſenſu circa intelligentiam, nihil aliud eſſe, vĩꝗ intelligendo deficere, ꝙ ꝑtinet ad mẽtis cæcitatẽ ergo hebetudo ſenſus idem eſt quod cæcitas mentis.

¶ 3 Præt. Si in aliquo differunt, maxime videtur in hoc differre, quòd cæcitas mentis eſt voluntaria, vt ſupra* dictũ eſt, hebetudo aũt ſenſus eſt naturalis defectus, ſed defectus naturalis non eſt pctm̃. ergo ſ̃m hoc hebetudo ſenſus non eſſet peccatũ, quod eſt contra* Greg. qui connumerat eam inter vitia, quæ ex gula oriuntur.

Art. præced.

Lib. 31. Moral. cap. 31.

SED CONTRA eſt, ꝙ diuerſarum cauſarum ſunt

K diuerſi effectus, ſed* Greg. 31. Mora. dicit, ꝙ hebetudo mentis oritur ex gula, cæcitas aũt mẽtis ex luxuria: ſed hæc ſunt diuerſa vitia. ergo & ipſa ſunt diuerſa vitia.

Lib. 31. Moral. cap. 31. à medio.

RESPOND. Dicẽdum, ꝙ hebes acuto opponitur. Acutum autẽ dr̃ aliquid ex hoc, ꝙ eſt penetratiuum: vnde & hebes dicit̃ aliquid ex hoc, quod eſt obtuſum penetrare non valens. Senſus aũt corporalis per quandam ſimilitudinem penetrare dicit̃ medium, inquantum ex aliqua diſtantia ſuum obiectum percipit, vel inquantũ põt quaſi penetrando minima, vel intima rei percipere. Vnde in corporalibus dr̃ aliquis eſſe acuti ſenſus, q põt percipere ſenſibile aliquod ex remotis, vel videndo, vel audiendo, vel olfaciendo. Et ecõtrario dicit̃ ſenſu hebetari, qui non percipit niſi ex propinquo, & magna ſenſibilia.

ſibilia: Ad ſimilitudinem aũt corporalis ſenſus dicit̃ & circa intelligentiam eſſe aliquis ſenſus, qui eſt aliquorũ primorum, & extremorum, vt dr̃ in 6.* Eth. Sicut etiam ſenſus eſt cognoſcitiuus ſenſibiliũ, quaſi quorũdã principiorum cognitionis. Hic aũt ſenſus, qui eſt circa intelligentiam, non percipit ſuum obiectum per medium diſtantiæ corporalis, ſed ꝑ quædã alia media: ſicut cum ꝑ proprietatem rei percipit eius eſſentiam, & per effectũ percipit cauſam. Ille ergo dicitur eſſe acuti ſenſus circa intelligentiam, qui ſtatim ad apprehenſionem proprietatis rei, vel etiam effectus, naturam rei comprehendit, & inquantum vſq; ad minimas conditiones rei conſiderandas, pertingit. Ille autem dr̃ hebes circa intelligentiã qui ad cognoſcẽdam veritatem rei pertingere non pôt niſi per multa ei expoſita, & tunc ẽt non poteſt pertingere ad perfecte conſiderandum omnia, quæ pertinent ad rei rationem. Sic ergo hebetudo ſenſus circa intelligentiam importat quandam debilitatem mentis circa conſiderationem ſpiritualium bonorum. Cæcitas autẽ mentis importat omnimodam priuationem cognitionis ipſorũ Et vtrunq, opponitur dono intellectus, per quem hõ ſpiritualia bona apprehẽdendo cognoſcit, & ad eorum intima ſubtiliter penetrat. Habet.n. hebetudo rationem peccati, ſicut & cæcitas mentis, inquantum.ſ. eſt voluntaria, vt patet in eo, qui affectus circa carnalia, de ſpiritualibus ſubtiliter diſcutere faſtidit, vel negligit. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Li.6.8.circa finem, & c. 11.

ARTICVLVS III.

Vtrum cęcitas mentis, & hebetudo ſenſus, oriantur ex peccatis carnalibus.

79 Li. 1. Retra. c.4. paulo à princ. & d. dixerat libr. 1. Solilog.ca.1. tom.1.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝗ cæcitas mentis, & hebetudo ſenſus, non oriantur ex vitijs carnalibus.* Aug.n. in lib. Retractationum, retractans illud ꝗ dixerat in Soliloquijs, Deus qui non niſi mũdos ſcire verum voluiſti, dicit, ꝗ reſponderi pôt multos ẽt immũdos multa vera ſcire: ſed hoïes maxime efficiuntur immũdi, ꝑ vitia carnalia. ergo cæcitas mentis, & hebetudo ſenſus, non cãtur à vitijs carnalibus.

¶ 2 Præt. Cęcitas mentis, & hebetudo ſenſus ſunt defectus quidam circa partem aïæ intellectiuam. Vitia aũt carnalia pertinent ad corruptionẽ carnis: ſed caro non agit in aïam, ſed potius econtrario. ergo vitia carnalia non cauſant cæcitatem mẽtis, & hebetudinem ſenſus.

¶ 3 Præt. Vnũquodq; magis patit̃ à ꝓpinquiori, ꝙ̃ à remotiori: ſed propinquiora ſunt mẽti vitia ſpiritualia, ꝙ̃ carnalia ergo cæcitas mentis, & hebetudo ſenſus, magis cauſantur ex vitijs ſpiritualibus, ꝙ̃ ex vitijs carnalibus.

Li. 31. Mor. c.31. a med. SED CONTRA eſt quod* Greg. 31. Moral. dicit, quòd hebetudo ſenſus circa intelligentiam oritur ex gula, cæcitas autem mentis ex luxuria.

RESPOND. Dicendum, ꝗ perfectio intellectualis operationis in hoïe conſiſtit in quadam abſtractione à ſenſibilium phantaſmatibus. Et ideo quãto intellectus hominis magis fuerit liber ab hmôi phantaſmatibus, tanto potius conſiderare intelligibilia poterit, & ordinare oïa ſenſibilia: ſicut & Anaxagoras dicit, ꝗ oportet intellectum eſſe immiſtum ad hoc ꝗ imperet, & agens oportet ꝗ dominetur ſup materia ad hoc, ꝗ poſſit eã mouere, vt narrat* Philoſophus 8. Phyſic. Manifeſtũ eſt aũt, ꝗ delectatio applicat intẽtionẽ ad ea, in quibus aliquis delectat̃. Vñ Philoſ. dicit in 10.* Ethi. ꝗ vnuſquiſq; ea in quibus delectat̃, optime operatur: contraria vero nequaquã, vel debiliter. Vitia autem carnalia. ſ. gula, & luxuria conſiſtunt circa delectationes tactus, ciborum ſcilicet & venereorum, quæ ſunt vehementiſſimæ inter omnes corporales delectationes. Et ideo ꝑ hæc vitia intentio hoïs maxime applicatur ad corporalia, & ꝑ conſequens debilitat̃ operatio hoïs circa intelligibilia. Magis aũt ꝑ luxuriã, ꝙ̃ per gulam, quanto delectationes venereorum ſunt vehementiores quam ciborum. Et ideo ex luxuria oritur cæcitas mentis, quæ, quaſi totaliter ſpiritualium bonorum cognitionẽ excludit, Ex gula autem hebetudo ſenſus, quę reddit hominem debilem ad hmôi intelligibilia. Et econuerſo, oppoſitæ virtutes. ſ. abſtinentia, & caſtitatis, maxime diſponunt hominẽ ad perfectionem intellectualis operationis. Vñ dr̃ Daniel. 1. quod pueris his. ſ. abſtinentibus & continentibus, dedit Deus ſciam, & diſciplinã in omni libro, & ſapientia.

Li.8. Phyſic. tex.77.to.7.

Lib. 10. Eth. c.5. & 4. & 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝗ quis aliqui vitijs carnalibus ſubditi, poſſint quandoq, ſubtiliter ſpeculari aliqua circa intelligibilia ꝑꝑ bonitatem ingenij naturalis, vel habitus ſuperadditi: tñ neceſſe eſt vt ab hac ſubtilitate cõtemplationis eorũ intentio plerũq; retrahat̃ ꝑꝑ delectationes corporales, & ita immũdi poſſunt aliqua vera ſcire, ſed ex ſua ĩmunditia circa hoc ĩpediunt̃.

AD SECVNDVM dicendum, quòd caro nõ agit in partem intellectiuam alterando ipſam, ſed impediendo operationem ipſius per modum prædictum.

AD TERTIVM dicendum, quòd vitia carnalia quo magis ſunt remota à mente, eo magis eius intẽtionem ad remotiora diſtrahunt: vnde magis impediunt mentis contemplationem.

QVAESTIO XVI.

De pręceptis fidei, ſciẽtię & intellectus in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt, de pręceptis pertinentibus ad prædicta.

Et circa hoc q̃runtur duo.

¶ Primo, De præceptis pertinentibus ad fidem.

¶ Secundo, De pręceptis pertinẽtibus ad dona ſcientiæ, & intellectus.

ARTICVLVS I.

Vtrum in veteri lege debuerint dari præcepta credendi.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝗ in veteri lege dari debuerint præcepta credendi. Præceptum enim eſt de eo, quod eſt debitum & neceſſarium: ſed maxime neceſſarium eſt homini, quod credat, ſecundum illud Heb. 11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo: ergo maxime oportuit præcepta dari de fide.

¶ 2 Pręterea. Nouum teſtamentũ cõtinetur in veteri, ſicut figuratũ in figura, vt ſupra* dictum eſt, ſed in nouo teſtamento ponuntur expreſſa mandata de fide, vt patet Io. 14. Creditis in Deum, & in me credite. ergo videtur quod in veteri lege etiam debuerint aliqua præcepta dari de fide.

¶ Super quæſtionẽ decimamſextam.

IN q. 16. titulo, ſ. de præceptis, aduerte quod tã hic, quàm in ſubſequẽtibus tractatibus, de alijs virtutibus, cum ad quæſtionem de pręceptis illius virtutis deuenitur, non ſumitur pręceptum vt eſt obligatiuum ad peccatum mortale determinate, ſed ſumitur præceptũ, vt diſtinguitur contra conſilium, ꝓut. ſ. habet vim obligatiuam, communiter tamẽ ſiue ad mortale, ſiue ad veniale, vt patet ex multis, ꝗ in illis locis dicũtur præcepta, ad quæ cõſtat non obligari ſub peccato mortali, vt patet de præcepto in calce huius quæſtionis poſito, ſcilicet de moderatione omnis actus noſtri ſecundũ legem, & diſcurrẽ lo patet in multis alijs. Et hoc bene nota, ne putes omnia mortalia, ex præcepti noïe.

80 Inf. q. 12. artic. 1. co. Et 3. cô. c. 118.

¶ In tota q. 16. dubiũ vnum tantum occurrit ex eo, quod primi articuli litera in corpore dicit, quod ſup poſita fide vnius Dei nulla alia præcepta in veteri lege ſunt data de fide, & tamẽ in reſponſione ad quintum non habet pro incon-

1.2.q.7.arti. & ar.3. ad 1.

inconuenienti, ꝙ reſpectu ſpāliū credibiliū, ſit datū in veteri lege aliqđ pceptum. Quō ſtāt hæc ſimul? Ad hoc dr̄, doctrinā pſentis articuli tradere, qꝙ nulla ſunt de ſecretis fidei, hoc ē articulis fidei in veteri lege data pcepta. De alijs aūt ſpālibus credibilibus non inconuenit aliqđ pceptum inueniri, quia ſtatus ille non erat explicādæ fidei, ſed hoc nouæ legi ſeruabatur.

Q. 3. art. 1.

¶ 3 Præt. Eiuſdem rōnis eſt præcipere actum virtutis, & prohibere vitia oppoſita: ſed ī veteri lege ponūtur multa præcepta prohibētia infidelitatē, ſicut Exo. 20. Non habebis Deos alienos coram me. Et iterum Deut. 13. mandatur, ꝙ nō audiāt verba ꝓphetæ, aut ſomniatoris, qui eos de fide Dei vellet auertere. ergo in veteri lege etiā debuerunt præcepta dari de fide.

¶ 4 Præt. Cōfeſſio eſt actus fidei, vt ſupra* dictum eſt: ſed de confeſſione & promulgatione fidei dantur præcepta in veteri lege. Mandatur enim in Exo. 12. ꝙ filijs ſuis interrogantibus, rationē aſſignēt paſchalis obſeruantiæ. Et Deut. 13. mādatur, ꝙ ille qui diſſeminat doctrinam contra fidem, occidatur. ergo lex vetus præcepta fidei debuit habere.

¶ 5 Præt. Oēs libri veteris teſtamēti ſub lege veteri cōtinentur. Vñ Dominus Io. 15. dicit in lege eſſe ſcriptum, Odio habuerunt me gratis, ꝙ tamē ſcribitur in Pſa. ſed Eccl. 2. dicitur, Qui timetis Dominum, credite illi. ergo in veteri lege fuerunt præcepta danda de fide.

Sed contra eſt, quòd Apoſt. ad Ro. 3. Legem veterem nominat legem factorum, & diuidit eam contra legem fidei. ergo in lege veteri non fuerunt præcepta danda de fide.

H Respondeo Dicendum, ꝙ lex non imponitur ab aliquo domino, niſi ſuis ſubditis: & ideo præcepta legis præſupponunt ſubiectionē cuiuslibet recipientis legem ad eum, qui dat legem. Prima aūt ſubiectio hominis ad Deum eſt per fidem, ſ̄m illud Hebr. 11. Accedētem ad Deum, oportet credere quia eſt, & ideo fides pſupponitur ad legis præcepta. Et ꝓp hoc Exod. 20. id quod eſt fidei, præmittitur ante legis præcepta, cum dicitur. Ego ſum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Et ſimiliter Deu. 6. præmittitur. Audi Iſrael Dominus Deus tuus vnus eſt, & poſtea ſtatim incipit agere de pceptis. Sed quia in fide multa continentur ordinata ad fidem, qua credimus Deum eſſe, quod eſt primum & principale inter omnia credibilia, vt* dictum eſt, & ideo præſuppoſita fide de Deo, per quam mens humana Deo ſubijciatur, poſſunt dari pcepta de alijs credendis, ſicut* Aug. dicit ſuper Ioan. quod plurima ſunt nobis de fide mandata, exponens illud, Hoc eſt pceptum meum: ſed in veteri lege non erant ſecreta fidei populo exponēda, & ideo ſuppoſita fide vnius Dei, nulla alia præcepta ſunt in veteri lege data de fide.

Q. 1. art. 7.

Tract. 83. inter medium & fi. tom. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd fides eſt neceſſaria tāquam principium ſpiritualis vitæ, & ideo præſupponitur ad legis ſuſceptionem.

Ad secundum dicendum, ꝙ ibi ēt Dominus præſupponit aliquid de fide ſcilicet fidem vnius Dei, cū dicit. Creditis in Deum. Et aliquid præcipit. ſcilicet fidem incarnationis, per quam vnus eſt Deus & homo, quæ quidem fidei explicatio pertinet ad fidem noui teſtamenti. Et ideo ſubdit. Et in me credite.

Ad tertium dicendum, quod præcepta prohibitiua reſpiciunt peccata, quæ corrumpunt virtutē. Virtus autem corrumpitur ex particularibus defectibus, vt ſupra* dictum eſt. Et ideo præſuppoſita fide vnius Dei in lege veteri, fuerunt danda prohibitiua præcepta, quibus homines prohiberentur ab his particularibus defectibus, per quos fides corrumpi poſſet.

1. 2. q. 18. ar. 9 ad 3. & q. 10. ar. 6. ad 1. & ar. 7. ad 3.

Ad quartum dicendum, ꝙ etiam cōfeſſio, vel doctrina fidei præſupponit ſubiectionem hominis ad Deum per fidem. Et ideo magis potuerunt dari præcepta in veteri lege pertinentia ad confeſſionē, vel doctrinam fidei, quàm pertinentia ad ipſam fidem.

Ad quintum dicendum, quod in ipſa etiam authoritate præſupponitur fides, per quam credimus Deum eſſe: vnde præmittit. Qui timetis Dominum, ꝙ non poſſet eſſe ſine fide. Quod autem addit. Credite illi, ad quædam credibilia ſpecialia referendum eſt, & præcipue ad illa, quæ promittit Deus ſibi obedientibus, vnde ſubdit. Et non euacuabitur merces veſtra.

Articulus II.

Vtrum in veteri lege conuenienter tradantur præcepta pertinentia ad ſcientiam, & intellectum.

81

Ad secundum ſic proceditur. Vr̄ ꝙ in veteri lege incōuenienter tradantur præcepta pertinentia ad ſcientiam, & intellectum. Scientia. n. & intellectus, ad cognitionem pertinent, cognitio autē præcedit, & dirigit actionem. ergo præcepta ad ſcientiā, & intellectum pertinentia debent præcedere præcepta pertinentia ad actionem. cum ergo prima præcepta legis ſint præcepta Decalogi, videtur quòd inter præcepta Decalogi debuerunt tradi aliqua præcepta pertinētia ad ſcientiam, & intellectum.

Inf. q. 46. ar. 2. ad 3. & q. 49 ar. 1. ad 2

¶ 2 Præt. Diſciplina præcedit doctrinam. prius. n. hō ab alio diſcit, quā aliū doceat. ſed dantur in veteri lege aliqua pcepta de doctrina ēt affirmatiua, vt præcipit Deu. 4. Docebis ea filios, aut nepotes tuos. Et etiam prohibitiua, ſicut dicitur Deut. 4. Nō addetis ad verbum, ꝙ vobis loquor, neq; auferetis ab eo. ergo vr̄ ꝙ ēt aliqua præcepta dari debuerint inducētia hominem ad diſcendū.

¶ 3 Præt. Scientia, & intellectus magis videntur neceſſaria ſacerdoti, quā regi. Vnde dr̄ Mala. 2. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiā, & legē requirent ex ore eius. Et Oſee 4. dicitur. Quia repuliſti ſciētiā, repellā, & ego te ne ſacerdotio fungaris mihi: ſed regi mandatur, ꝙ addiſcat ſcientiam legis, vt patet Deut. 17. ergo multo magis debuit pcipi in lege, ꝙ ſacerdotes legē addiſcerent.

¶ 4 Præt. Meditatio eorum quæ ad ſcientiam & intellectum pertinent, non poteſt eſſe in dormiendo, impeditur etiam per occupationes extraneas. ergo incōuenienter præcipitur Deut. 6. Meditaberis ea ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque cōſurgens. Inconuenienter ergo traduntur in veteri lege præcepta ad ſcientiam, & intellectum pertinentia.

Sed contra eſt, ꝙ dr̄ Deut. 4. Audientes vniuerſi pcepta hęc, dicāt, En. populus ſapiēs, & intelligēs.

Respondeo Dicendum, ꝙ circa ſcientiam, & intellectum tria poſſunt cōſiderari. Primo quidem acceptio ipſius: ſecundo vſus eius, tertio vero conſeruatio ipſius. Acceptio quidem ſcientiæ, vel intellectus fit per doctrinam, & diſciplinam: & vtrunque in lege præcipitur. Dicitur enim Deut. 6. Erunt verba hæc, quæ ego præcipio tibi, in corde tuo, quod pertinet ad diſciplinā. Pertinet enim ad diſcipulum, vt cor ſuum applicet his, quæ dicuntur. Quod vero ſubditur Et narrabis ea filijs tuis, pertinet ad doctrinam. Vſus vero ſcientiæ, vel intellectus, eſt meditatio eorum quę quis ſcit, vel intelligit. Et quantum ad hoc ſubditur. Et meditaberis ſedēs in domo tua &c. Conſeruatio autē fit per memoriam: & quantum ad hoc ſubdit. Et ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, ſcribesq; ea in limine, & oſtijs domus tuę: per quę omnia iugem memoriam mandatorum Dei ſignificat. Ea enim quæ continue ſenſibus noſtris occurrunt, vel tactu, ſicut ea quæ in manu habemus, vel viſu, ſicut ea quæ ante oculos mentis ſunt continue, vel ad quæ oportet nos ſępe recurrere, ſicut ad oſtium domus, à memoria

Goo

moria noſtra excidere non poſſunt. Et Deut. 4. manifeſtius dicitur. Ne obliuiſcaris verborum, quæ viderunt oculi tui: & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Et hæc ẽt abũdãtus in nouo teſtamẽto tã in doctrina Euãgelica, quam Apoſtolica, mandata leguntur.

A Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſicut dicitur Deut. 4. Hæc.n. eſt veſtra ſapientia, & intellectu coram populis. Ex quo datur intelligi, ꝙ ſcientia, & intellectus fidelium Dei conſiſtit in præceptis legis. Et ideo primo ſunt proponenda legis præcepta, & poſtmodum homines ſunt inducendi ad eorum ſcientiam, vel intellectum. Et ideo præmiſſa præcepta nõ debuerunt poni inter præcepta decalogi, quæ ſunt prima. — D.1043.

Ad secvndvm dicendum, quòd etiam in lege ponuntur præcepta pertinentia ad diſciplinam, vt * dictũ eſt. Expreſsius tamen precipitur doctrina, ꝗ diſciplina: quia doctrina pertinet ad maiores, qui ſunt ſui iuris immediate ſub lege exiſtentes, quibus debent dari legis præcepta: diſciplina autem ꝑtinet ad minores, ad quos præcepta legis per maiores debent peruenire. — In corp. art.

B Ad tertivm dicendũ, ꝙ ſcientia legis eſt adeo annexa officio ſacerdotis, vt ſimul cum iniunctione officij intelligatur etiã & ſcientiæ legis iniunctio. Et ideo nõ oportuit ſpecialia præcepta dari de inſtructione ſacerdotum, ſed doctrina legis Dei non adeo eſt annexa regali officio, quia rex conſtituitur ſuper populũ in temporalibus: & ideo ſpecialiter præcipitur, vt rex inſtruatur de his, quæ pertinent ad legem Dei per ſacerdotes.

C Ad qvartvm dicendum, ꝙ illud præceptũ legis non eſt ſic intelligendum, ꝙ homo dormiendo meditetur de lege Dei, ſed ꝙ dormiens .i. vadẽs dormitum de lege Dei meditetur, quia ex hoc etiam homines dormiendo adipiſcuntur meliora phantaſmata, ſecundum quod pertranſeunt motus a vigilantibus ad dormiẽtes vt patet per Philoſ. in 1. Ethic. Similiter etiam mandatur, vt in actu ſuo aliquis meditetur de lege, non quod ſemper actu de lege cogitet, ſed quòd omnia, quæ facit ſecundum legem moderetur. — Lib. 1. Ethi. cap. vlt. post mediũ to. 5.

QVAESTIO XVII.

De ſpe, in octo articulos diuiſa.

Conseqventer poſt fidem, conſiderandum eſt de ſpe. Et primo, de ipſa ſpe, ſecundo, de dono timoris, tertio, de vitijs oppoſitis, quarto, de preceptis ad hoc pertinentibus.

Circa primum occurrit primo conſideratio de ipſa ſpe. Secundo de ſubiecto eius.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum ſpes ſit virtus.
¶ Secũdo, Vtrum obiectum eius ſit beatitudo æterna.
¶ Tertio, Vtrum vnus homo poſſit ſperare beatitudinẽ alterius per virtutem ſpei.
¶ Quarto, Vtrũ homo licite poſſit ſperare in homine.
¶ Quinto, Vtrum ſpes ſit virtus theologica.
¶ Sexto, De diſtinctione eius ab alijs virtutibus theologicis.
¶ Septimo, de ordine eius ad fidẽ.
¶ Octauo, De eius ordine ad charitatem.

Articvlvs I.

Vtrum ſpes ſit virtus.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ ſpes nõ ſit virtus. Virtute.n. nullus male vtiť, vt dicit * Aug. in lib. de libero arb. ſed ſpe aliquis male vtiť: qa circa paſſionem ſpei contingit eẽ mediũ, & extrema, ſicut & circa alias paſſiões. ergo ſpes nõ ẽ virt⁹. — Libr. 3. c. 18. & 19. to. 1.

¶ 2 Præt. Nulla virtus procedit ex meritis, quia virtutem Deus in nobis ſine nobis operať, vt † Aug. dicit: ſed ſpes eſt ex grã & meritis ꝓueniens, vt Magiſter dicit 26. diſt. 3. lib Sent. ergo ſpes nõ eſt virtus. — Aug. concione 26. in Ps. 118. tom. 8.

¶ 3 Præt. Virtus eſt diſpoſitio perfecti, vt dicitur in 7. ‡ Phyſi. ſpes autem eſt diſpoſitio imperfecti ſcilicet eius, qui non habet id quod ſperat. ergo ſpes non eſt virtus. — Lib. 7. Phyſ. te. 17. & 18. tom. 1.

Sed contra eſt, quòd * Greg. in 1. Mora. dicit ꝙ per tres filias Iob ſignificãtur hæ tres virtutes, fides, ſpes, charitas. ergo ſpes eſt virtus. — Li. 1. Mora. cap. 33. ante medium.

Respon. Dicendum, ꝙ ſecundum Philoſ. in 2. * Ethi. Virtus vniuſcuiuſque rei eſt, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit. Oportet ergo vbicunque inuenitur aliquis actus hoĩs bonus, ꝙ reſpondeat alicui virtuti humanæ. In omnibus autem regulatis & menſuratis bonum conſideratur per hoc, ꝙ aliqd propriam regulam attingit, ſicut dicimus veſtem eſſe bonam, quæ nec excedit, nec deficit à debita menſura. Humanorum autem actuum, ſicut ſupra * dictum eſt, duplex eſt menſura. Vna quidem proxima, & homogenea .ſ. ratio. Alia aũt ſuprema, & excedẽs. ſcilicet Deus: & ob hoc omnis actus humanus attingens ad rõnem, aut ad ipſum Deum, eſt bonus, actus autem ſpei, de qua nunc loquimuř, attingit ad Deum. Vt enim ſupra * dictũ eſt, cũ de paſſione ſpei ageretur, obiectum ſpei eſt bonum futurum arduum poſſibile haberi. Poſſibile autem eſt aliquid nobis dupliciter. Vno modo per noſmetipſos, alio modo per alios, vt patet in * 3. Eth. Inquantum ergo ſperamus aliquid vt poſſibile nobis per diuinũ auxiliũ, ſpes noſtra attingit ad ipſum Deũ, cuius auxilio, innititur. Et ideo patet, ꝙ ſpes eſt virtus, cũ faciat actũ hominis bonũ, & debitam regulam attingentem. — Lib. 2. Eth. c. 6. circa prin. tom. 5. — Q. 8. ar. 3. ad 3. — 1. 2. quæſt. 40. art. — Lib. 3. c. 3. a med. tom. 5.

D

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ in paſſionibus accipitur medium virtutis per hoc, ꝙ attingitur ratio recta: & in hoc etiam conſiſtit ratio virtutis. Vnde etiã & in ſpe bonum virtutis accipitur, ſecundum quod homo attingit ſperando regulam debitam ſcilicet Deum, E Et ideo ſpe attingente Deum, nullus poteſt male vti, ſicut nec virtute morali attingẽte rationem, quia hoc ipſum, quod eſt attingere, eſt bonus vſus virtutis, quamuis ſpes, de qua nunc loquimur, non ſit paſſio, ſed habitus mentis, vt * infra patebit. — Art. 5. huius q. & q. 18. artic. 1.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ ſpes dicitur ex meritis ꝓuenire, ꝗtum ad ipſam rẽ expectatã prout aliquis ſperat beatitudinem ſe adepturum, ex gratia, & meritis, vel quantum ad actum ſpei formatæ. Ipſe autem habitus ſpei, per quam aliquis expectat beatitudinem, non cauſatur ex meritis, ſed pure ex gratia.

Ad tertivm dicendum, quod ille qui ſperat, eſt quidem imperfectus ſm conſiderationem ad id, ꝙ ſperat obtinere, ꝙ nõdum habet: ſed eſt perfectus quantum

---

¶ Super queſtionis decimęſeptimę Articulum primum.

In arti. 1. q. 17. dubium ex Durãdo in 26. diſ. tertij Sẽtentiarũ, art 1. occurrit, volentis, ꝙ ſpes infuſa eſt virtus, large loquẽdo de virtute, ſicut etiam fides. Et remittit ſe ad 23. diſt. eiuſdem q. 4. art. 2. ſed quia hęc ſoluta ſunt ſuperius. ideo non replico quo ad fidem, ſed dico ſimiliter, ſicut de fide dictũ eſt, quod eſſet ſimpliciter, & ſtricte virtus ſpes infuſa, de qua. Et eſt ſermo de ſpe formata, vt in præcedenti lib. q. 65. art. 4. patet. Ponit enim ſpes voluntatem in perfectione actus, qui eſt ſperare, tali ſupernaturali, qualem poteſt habere, vt inferius patet.

¶ In eodem art. in reſponſione ad ſecundum, memento allegatę doctrinæ ex Prima ſecundæ, vt perſpicuum tibi ſit, quo modo ſpes dupliciter dicitur ex meritis ſcilicet quo ad rem expectatam, & hoc cõmune eſt ſpei formatæ, & informi, & quo ad actum, & hoc eſt proprium ſpei formatæ. Spes enim formatæ & inclinat ad ſperandum ex meritiſq́ habet, & ipſe etiam actus ſperãdi ſub merito cadit, vt pote medium ordinãs hominem in vitam ęternã quod de ipſo habitu ſpei, cum coincidat cum prima gratia, dici non poteſt. — 82 — 3. di. 26. q. 2. art. 1. Et virt. q. 4. art. 1.

¶Super quæſtionis decimæſeptimæ Articul. ſecundum.

83 IN artic. 2. eiuſdem quæſtionis dubiũ occurrit, de qua beatitudine æterna ſit hic ſermo .ſ. de formali, an obiectiua. Quod enim ſit ſermo de formali, patet ex eo, quod effectus diuinæ virtutis in litera dicitur quod vero de obiectiua, patet ex eo, quod ſubditur Non enim minus aliquid à Deo ſperandũ eſt, quàm ipſe ſit. Et huic dubio annectitur alterũ quõ cõtextus literæ in hac rõne cõſonat ſibi ipſi, aſſumens quod effectũ oportet cauſæ proportionari, & ſubſumens Deum pro effectu proportionato, cum effectus rõnẽ habere non poſſit.

3. diſt. 26. q. 2. arti. 2. cor. 6. & ad 2. Et vir. q. 4. ar. 1. & 4. cor. fin.

¶Ad hoc dicitur, quod ſermo præſens eſt de beatitudine obiectiua, & formali, ſed de beatitudine formali cõtingit loqui dupliciter. Primo ſecundũ id, quod in ſe formaliter eſt. Secundo ſecundum quod eſt talis obiecti. Præſens ſermo eſt de beatitudine formali, vt eſt talis obiecti, ideſt, vt eſt aſſecutio Dei, hoc. n. eſt principale conſideratum in beatitudine hic, & ſic à ſpe principaliter attingitur. Spes. n. vt infra patebit, principaliter eſt de Deo, & de beatitudine formali nõ eſt, niſi vt eſt ad Deũ coniunctio. Et iõ pricipaliter eſt ſermo hic de beatitudine obiectiua cõnotante formalẽ. Et propterea litera & effectus meminit, & Dei, vtrunque enim hic inuenitur. Nã beatitudo formalis, effectus eſt quidã diuinæ virtutis cõiũgẽs Deo Vñ nõ ſubſumit Deus vt effect⁹, ſed vt obiectũ effectus vt & ipſe literæ verba indicãt. Et ſic oĩa conſonant.

Ad Hebr. 6. glo. ordinaria ibid.

Art. præced.

tũ ad hoc, quod iã attingit, ꝓpriã regulã .ſ. Deũ, cuius auxilio innititur.

ARTICVLVS II.

Vtrum beatitudo æterna ſit obiectum proprium ſpei.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod beatitudo æterna nõ ſit obiectũ proprium ſpei. Illud. n. homo non ſperat, quod omnẽ animi ſui motum excedit, cũ ſpei actus ſit quidam animi motus, ſed beatitudo æterna excedit omnem humani animi motum. dicit. n. Apoſt. 1. ad Cor. 2. Quod in cor hominis non aſcendit. ergo beatitudo nõ eſt proprium obiectum ſpei.

G ¶2 Præt. Petitio eſt ſpei interpretatiua. dicitur. n. in Pſa. 36. Reuela Domino viã tuam, & ſpera in eo, & ipſe faciet: ſed homo petit licite à Deo nõ ſolum beatitudinẽ æternam, ſed etiam bona præſentis vitę tam ſpiritualia, quàm temporalia, & etiam liberationem à malis, quæ in beatitudine æterna nõ erunt vt patet in Oratione dominica, Matth. 6. ergo beatitudo æterna nõ eſt proprium obiectum ſpei.

H ¶3 Præt. Spei obiectũ eſt arduũ: ſed in comparatione ad hominẽ multa alia ſunt ardua quã beatitudo æterna. ergo beatitudo ęterna non eſt proprium obiectum ſpei.

SED CONTRA eſt, quod Apoſto. ad Heb. 6. dicit: Habemus ſpẽ incedentem, ideſt incedere facientem ad interiora velaminis, ideſt ab beatitudinem cœleſtem, vt* gl. ibidem exponit. ergo obiectum ſpei eſt beatitudo æterna.

I RESPONDEO Dicendũ, quod ſicut* dictũ eſt, ſpes, de qua loquimur attingit Deũ innitẽs eius auxilio ad conſequendum bonũ ſperatum. Oportet autem effectum eſſe cauſæ proportionatũ, & ideo bonum quod ꝓprie & principaliter à Deo ſperare debemus, eſt bonum infinitum quod proportionatur virtuti Dei adiuuãtis. Nam infinitæ virtutis eſt proprium ad infinitum bonum pducere. Hoc autem bonum eſt vita ęterna, quę in fruitione ipſius Dei conſiſtit. Nõ enim minus aliquid ab eo ſperandũ eſt, quam ſit ipſe, cum non ſit minor eius bonitas, per quã bona creaturæ cõicat, quam eius eſſentia. & ideo propriũ & principale obiectum ſpei eſt beatitudo æterna.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod beatitudo æterna perfecte quidẽ in cor hoĩs non aſcendit, vt .ſ. cognoſci poſſit ab hoĩe viatore, quæ & qualis ſit, ſed ſecundum communem rationem .ſ. boni perfecti cadere poteſt in apprehenſione hominis, & hoc modo, motus ſpei in ipſam conſurgit. Vnde & ſignanter Apoſtolus dicit: Spes incedit vſque ad interiora velaminis: quia id quod ſperamus, eſt nobis, quaſi adhuc velatum.

K AD SECVNDVM dicendum, quod quæcunque alia bona non debemus à Deo petere, niſi in ordine ad beatitudinem æternam. Vnde & ſpes quidem principaliter reſpicit beatitudinem æternam. Alia vero quæ petuntur à Deo, reſpicit ſecundario in ordine ad beatitudinem æternam: ſicut & fides principaliter quidem reſpicit Deum, & ſecundario reſpicit ea, quæ ad Deum ordinantur. vt ſupra* dictum eſt. Q. 1. artic 1. & 6.

AD TERTIVM dicendum, quod homo qui anhelat ad aliquid magnum, paruum videtur oẽ aliud quod eſt eo minus; & ideo homini ſperanti beatitudinem ęternam, habito reſpectu ad illam ſpem, nihil aliud eſt arduum, ſed habito reſpectu ad facultatem ſperantis, poſſunt & quædam alia eſſe ardua, & ſecundum hoc eorum poteſt eſſe ſpes in ordine ad principale obiectum.

ARTICVLVS III.

Vtrũ aliquis poſſit ſperare alteri beatitudinem ęternã.

84 AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod aliquis poſſit ſperare alteri beatitudinem æternã. dicit enim Apoſt. Philipen. 1. Confidens hoc ipſum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet, vſque in diem Chriſti Ieſu, perfectio aũt illius diei erit, beatitudo æterna. ergo aliquis poteſt alteri ſperare beatitudinem æternam. 3. q. 7. art. 4. ad 3. Et 3. di. 26. in ſi. expoſ. libr. Et ver. q. 4. ar. 4. cor.

¶2 Præt. Ea quæ à Deo petimus, ſperamus obtinere ab eo, ſed à Deo petimus, quod alios ad beatitudinem æternã perducat, ſecundum illud Iaco. vlt. Orate pro inuicem, vt ſaluemini. ergo poſſum⁹ alijs ſperare beatitudinẽ æternã.

¶3 Præt. Spes, & deſperatio ſunt de eodẽ, ſed aliquis poteſt deſperare de beatitudine æterna alicuius, alioquin fruſtra diceret* Aug. in lib. de Verb. Domi. de nemine eſſe deſperandum, dum viuit. ergo etiam poteſt ſperare aliquis alteri vitam æternam. Sermo. 71 […] poſt […] tom. […] Enchiridii […] c. tom. 3.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in* Enchir. quod ſpes non eſt niſi rerum ad Deum pertinentium, qui curam eorum, qui ſpem habent, gerere perhibetur.

RESPOND. Dicendũ, quod ſpes põt eſſe alicuius dupliciter. Vno mõ abſolutè, & ſic eſt ſolius boni ardui ad ſe pertinentis. Alio mõ ex præſuppoſitione alterius, & ſic põt eſſe & eorũ, quæ ad aliũ ptinẽt. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod amor, & ſpes in hoc differunt, quod amor importat quandam vnionem amantis ad amatum, ſpes aũt importat quendam motum, ſiue protenſionem appetitus in aliquod bonum arduum, vnio autem eſt aliquorum diſtinctorum, & ideo amor directe põt reſpicere alium, quẽ ſibi aliquis vnit per amorẽ habẽs eum ſicut ſeipſum. Motus autem ſemper eſt ad proprium terminum proportionatum mobili, & ideo ſpes directe reſpicit proprium bonũ; non autem quod ad aliũ pertinet, ſed præſuppoſita vnione amoris ad alterum, iã aliquis põt ſperare, & deſiderare alteri vitã æternã in quantum eſt ei vnitus per amorem. Et ſicut eſt eadem virtus charitatis, qua quis diligit Deum, ſeipſum, & proximum, ita etiã eſt eadem virtus ſpei, qua quis ſperat ſibi ipſi, & alij. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliquis poſſit licite ſperare in homine.

85 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod aliquis poſſit licite ſperare in hoĩe. Spei. n. obiectũ eſt beatitudo æterna, ſed ad beatitudinẽ æternam cõſequendam adiuuamur patronitijs ſanctorum. dicit. n. Greg.* in 1. Dialog. quod prædeſtinatio iuuatur precibus ſanctorum. ergo aliquis poteſt in homine ſperare, Inf. q. 25. ar. 1. ad 3. Et 4. contra c. Li. 1. Dial. c. 8. a med.

¶Super

¶2 Præt. Si non poteſt aliquis ſperare in homine, non eſſet reputandũ alicui in vitiũ, q̃ in eo aliquis ſperare nõ poſsit: ſed hoc de quibuſdam in vitium dr̃, vt patet Ier. 6.* Vnuſquiſq; à ꝓximo ſuo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciã. ergo licite poteſt aliquis ſperare in homine.

¶3 Præt. Petitio eſt interpretatiua ſpei, ſicut* dictum eſt: ſed licite poteſt hõ aliquid petere ab homine ergo licite poteſt ſperare de eo.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ierem. 17. Maledictus homo qui confidit in homine.

RESPONDEO Dicẽdũ, q̃ ſpes ſicut dictũ eſt,* duo reſpicit, ſ. bonum, q̃ obtinere intendit, & auxilium, per quod illud bonum obtinetur. Bonũ autẽ q̃ aliquis ſperat obtinendum, habet rõnem cauſæ finalis: auxilium autem per quod aliquis ſperat illud bonum obtinere, habet rõnem cauſæ efficientis, In genere aũt vtriuſque cauſæ inuenitur principale, & ſecundariũ. Principalis enim finis, eſt finis vltimus. ſecundarius autẽ finis eſt bonum, quod eſt ad finem. Similiter principalis cauſa agẽs, eſt primum agens: ſecundaria vero cauſa efficiẽs, eſt agẽs ſecundariũ inſtrumẽtale. Spes aũt reſpicit beatitudinẽ æternã, ſicut finẽ vltimum: diuinũ aũt auxilium, ſicut primã cauſam inducentẽ ad beatitudinem Sicut ergo non licet ſperare aliquod bonum præter beatitudinẽ ſicut vltimũ finẽ, ſed ſolũ ſicut id quod ẽ ad finẽ, beatitudinis ordinatũ: ita etiã nõ licet ſperare de aliquo homine, vel de aliqua creatura ſicut de prima cauſa mouente in beatitudinẽ. Licet autẽ ſperare de aliquo homine, vel de aliqua creatura, ſicut de agẽte ſecundario & in
B ſtrumentali, per quod aliquis adiuuatur ad quæcunq; bona cõſequẽda ĩ beatitudinẽ ordinata. Et hoc modo ad ſanctos cõuertimur, & ab hominib⁹ etiã aliqua petimus & vituperantur illi, de quibus aliquis cõfidere non poteſt ad auxiliũ ferendum. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſpes ſit virtus theologica

AD QVINTVM ſic ꝓcedi tur. Vr̃ q̃ ſpes nõ ſit virtus theologica. Virtus .n. theo
C logica eſt, quæ habet Deũ ꝓ obiecto, ſed ſpes non habet ſolũ Deũ pro obiecto. ſed etiam alia bona q̃ a Deo obtinere ſperamus. ergo ſpes non eſt virtus theologica.

¶2 Præt. Virt⁹ theologica nõ cõſiſtit in medio duorum vitiorum vt ſupra habitũ ẽ* ſed ſpes cõſiſtit medio pſũptionis, & deſperationis. ergo ſpes ñ ẽ virt⁹ theologica.

¶3 Præt. Expectatio pertinet ad lõganimitatẽ, quæ eſt ſpecies fortitudinis. cum ergo ſpes ſit quędã

¶Super quæſtionis decimę ſeptimæ Art. quintum.

IN ar. 5. eiuſdem q omiſſis tertio, & quarto, complenda occurrit materia de virtute theologica inchoata in præcedenti libro, in q. 62. Et hoc propter Scotum, & Durandum, in hoc tractatu de ſpe loquentes: Scotus igitur in 26. diſt. tertij Sentẽtiarum, adeo deprimit virtutem theologicam, vt etiam ſpem acquiſitam ponat virtutem theologicam, quia reſpicit Deũ ꝓ regula, obiecto, & agẽte ſm̃ aptitudinem, vt fundat ab eo Durãdus autem *in eadem diſtinctione eiuſdem tertij, articu 1. putat ſpẽ non eſſe neceſſarium ad ſperandum, ſed vt promptius, perfectius & firmius ſperemus: & conſonat Sco. in 23. di. eiuſdem & in 17. diſti. 1. Sed ſi quis diligenter reſpiciat naturam virtutis theologicæ, facile percipiet hæc omnia falſa eſſe: quia cũ cõmune ſit omni virtutũ ex propria natura determinare potentiam, cuius eſt ad actum ſemper bonum & proportionatum obiecto, oportet virtutem theologicam, cuius obiectum eſt Deus, non qualitercunque ſumptus, ſed vt excedens omnem intellectum, & voluntatem creatam, ex natura ſua eſſe determinatiuam potẽtiæ, cuius eſt ad actum bonum tantummodo, & proportionatum tali obiecto. Et de improportione quidem patet: quia cũ effectus nõ ſit potior cauſa, & vires humanę nõ ſufficiant ad actũ ꝓportionatum, nullus habitus earum virtute acquiſitus ſufficiet. De nõ bonitate aũt probatur: quia bonitas ſupernaturalis, qua oportet eſſe ſemper bonum actum virtutis theologicæ proportionatũ fini ſupernaturali, non eſt ab habitu naturaliter acquiſito. Vñ licet fide, ſpe, vel charitate acquiſita aliquis innitatur Deo, ad Deum, ꝓꝑ Deum &c. habitus tñ ille acquiſitus non ex natura ſua, ſed ex ſtudio humano inclinat in tales actus non bonos ſupernaturaliter, nec proportionatos ſupernaturali obiecto Et hinc patet neceſſitas ponẽdi fidei, ſpei, & charitatis habitus infuſos, vt. ſ. habeatur habitus ex natura ſua determinatiuus ad actus bonos ſupernaturaliter, proportionatos obiecto ſupnaturali. Ad hoc. n. nihil acquiſitũ ſufficit ex natura ſua, vt patet. Et per hæc patet rñſio, ad oĩa cã Scoti, q̃ Durãdi.

¶In eodem 5. ar. dubium occurrit circa illa verba, Ratio virtutis theologicæ cõſiſtit in hoc, quod Deum habet pro obiecto: quia theologia noſtra habet Deum pro obiecto, vt patet in principio Primæ partis, & tamen non eſt virtus theologica, alioquin eſſent quatuor virtutes theologicæ.

¶Ad hoc dicit, q̃ theologia noſtra in duobus deficit à ratione virtutis theologicæ. Primo, quia cum differat à fide in hoc, q̃ fides perficit intellectum reſpectu actus aſſentiẽdi, theologia autem reſpectu actus ſciendi, qui importat aſſenſum, & euidentiã: & actus quidem aſſentiendi perfectus redditur ex fide, actus autem ſciendi non redditur perfectus ex ſciẽtia theologica, cõſequẽs eſt, q̃ theologia nõ ſit virtus, ſed fides. Oportet ſiquidẽ virtutem opus ſuum perfectum reddere. Secundo, qa differt etiam in hoc, quod fidei aſſenſus terminatur imme-

A diate ad Deum: theologiæ vero cognitio terminatur ad Deũ mediate. Credimus nanque Deo reuelanti, non quia credim⁹ alteri: cognoſcimus aũt Deũ, quia cognoſcimus veſtigia eius, ſeu ipſum in veſtigiis eius. Et ſic licet theologia & fides cõueniant in obiecto, differunt tamen in modo attingendi ipſum. ſ. mediate, vel immediate ſm̃ rõnem proprij actus. Et propterea theologia noſtra in hac vita propter vtranque cauſam, in patria autem ꝓꝑ ſecundam, non eſt virtus theologica. Licet poſſet dici, q̃ numerus virtutum theologicarum non intelligitur aſſignatus, niſi in pręſenti vita, iuxta illud Apoſto. Nũc autem manent fides, ſpes, charitas.

¶In eodem art. 5. dubiũ occurrit ex Durãdo, An ſpes habeat Deũ pro obiecto immediato, an ſolũ pro obiecto principali Et clauditur in hoc dubio aliud, An ad virtutẽ theologicã ſufficiat habere Deũ pro obiecto principali, q̃uis mediato: Durandus ſiquidẽ in 3. ſen. di. 26. art. 1. tenens, q̃ ſufficit habere Deum pro obiecto principali quamuis mediato, & q̃ ſic ſpes habet Deum, probat dupliciter. Primo, q̃a obiectum ſpei eſt obiectũ amoris concupiſcentiæ, ſed Deus non eſt obiectum immediatum amoris concupiſcentię ergo, Probatẽ Minor, q̃a Deus ſm̃
D ſe amandus eſt amore amicitiæ, & ꝓꝑ ſe, nõ ꝓꝑ nos: ꝙ autem cõcupiſcimus, ꝓꝑ nos amamus, nõ ꝓꝑ ſe. Secundo, q̃a idẽ eſt obiectũ delectationis, & ſpei, licet diuerſimode, ſ. præſens, vel futurum: ſed obiectum delectationis immediatũ in patria, nõ eſt Deus, ſed beatitudo formalis. ergo beatitudo formalis eſt immediatum obiectũ ſpei, & mediante ipſa Deus eſt eius obiectũ principale, q̃a beatitudo formalis habet rõnẽ rei ſperãdæ, vt eſt Dei obiectiue. Qđ aũt proximũ, & immediatũ delectationis obiectũ in patria non ſit Deus, ſed beatitudo formalis, ꝓbat idẽ in 1. ſen. di. 1. multipliciter. Primo quia obiectũ immediatũ amoris concupiſcentiæ non eſt res ſubiecto diſtincta ab eo, cui cõcupiſcitur: delectatio aũt ad amorẽ cõcupiſcentię ſpectat: ergo. Maior ꝓbatẽ dupliciter. Inductione primo, q̃a cõcupiſcẽs vinũ, nõ ipſum, ſed vſum eius cõcupiſcit, & ſic de alijs cõcupitis. ergo mediãte vſu, vel aliquo hmõi. Rõe deinde, q̃a nõ cõcupiſcimus niſi bonũ noſtrũ, ſed diſtinctũ ſubiecto nõ ẽ
B bonũ noſtrũ, niſi mediãte aliquo actu, quo nobis cõiungit. ergo. Minor aũt principalis, ſ. q̃ delectatio de Deo ſpectat ad amorẽ concupiſcentiæ, probatur, q̃a delectatio de Deo habitõ aut ſpectat ad amorẽ beneuolentiæ, aut cõcupiſcẽtiæ. Nõ beneuolentiæ, quia delectatio beneuolentiæ reſpõdet deſiderio de Deo, cui fatuum eſt deſiderare aliquod bonum in ſeipſo. Itẽ amor habens pro obiecto formali bonum vtile, vel delectabile, eſt amor concupiſcentiæ. Sic eſt in propoſito: ergo.

¶Scđo principaliter. Idẽ ẽ obiectũ immediatũ delectationis & deſiderij: ſed obiectũ deſiderij nõ eſt Deus ſm̃ ſe. Probatur, quia eſt aliquid futurũ: ſed Deus ſm̃ ſe non eſt futurus. ergo.

¶Tertio. Damnati ſumme triſtantur de Deo non ſecundũ ſe, ſed de carentia viſionis diuinæ. ergo beati ſumme gaudent nõ de Deo ſm̃ ſe, ſed de viſione diuina immediate. Et

Art. 2. huius q. argu. 2.

Art. 1. huius q. & 1.2. q. 40. ar. 7. & q. 42. ar. 1.

86

3. di. 26. q. 2. ar. 2. Et virt. q. 4. art. 1. ad 6. & 7. & ar. 2. cor. & ad 15. & 16.

1.2. qõ. 64. art. 4.

expectatio, videtur ꝙ ſpes non ſit virtus theologica, ſed moralis.

¶ 4 Præt. Obiectum ſpei eſt arduum, ſed tendere in arduum pertinet ad magnanimitatẽ, quæ eſt virtus moralis. ergo ſpes eſt virtus moralis, & non theologica.

SED CONTRA eſt, ꝙ 1. ad co. 13. cõnumeratᷓ ſpes fidei, & charitati, q̃ ſunt virtutes theologicæ. G

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ cũ drĩæ ſpecificæ ꝑ ſe diuidãt gen⁹, oportet attẽdere vñ hẽat ſpes rõẽ virtutis, ad hoc vt ſciam⁹ ſub qua drĩa virtutis colloceᷓ. * Dictũ eſt aũt ſupra, ꝙ ſpes habet rõnẽ virtutis ex hoc, ꝙ attingit ſupremã regulã humanorũ actuũ, q̃ attingit & ſicut primã cãm efficiẽtẽ, inq̃tũ eius auxilio innitiᷓ, & ſicut vltimam cãm finalẽ, inquantũ in eius fruitione beatitudinẽ expectat. Et ſic patet, ꝙ ſpei, inquãtũ eſt virt⁹, G principale eius obiectũ eſt Deus. Cũ ergo in hoc cõſiſtat rõ virtutis theologicæ, ꝙ Deũ habeat ꝓ obiecto, ſicut ſupra* dictũ ẽ, manifeſtũ ẽ, ꝙ ſpes ẽ virtus theologica,

quia Deus ſecundum ſe, non eſt bonus beatis niſi rõne ꝑmij, ꝙ infert: ſicut nec malus dãnatis, niſi rõne mali pęnæ, q̃ infert. F

¶ Quarto q2 delectationes, ſm Philoſophũ 10. Eth. diſtinguũtur ſm operationes, quas conſequuntur, & ſm eas iudicanᷓ bonæ, vel malæ. ergo illæ operationes ſunt cãæ earũ, & non niſi obiectiue. ergo obiectum proximũ delectationis eſt operatio.

¶ Quinto ſic. Immediatũ obiectũ delectationis eſt tãmodo ꝓpriũ illius, q delectaᷓ. ergo non eſt aliquid ſubiecto diſtinctũ ab eo, q delectaᷓ. Aſſum ptũ probaᷓ ex 8. Eth. Amabile quidem bonum, vnicuique autẽ proprium. Cõſequentia probatur dupliciter. Primo, quia ad delectationẽ præexigũtur, duo. ſ. conſecutio boni proprij, & cognitio eiuſdem. Secũdo, quia cõueniens pluribus, ita ꝙ vni formaliter, & alteri denominatione extrinſeca, nulli conuenit, niſi ratione formalis denominationis: vt patet de ſano in animali, & in medicina, & vrina: ſed eſſe bonũ hominis cõuenit ſubiecto in diſtinctis ab eo, formaliter, diſtinctis aũt ſubiecto, denominatione extrinſeca. Sol. n. eſt bonus frigeſcenti cauſaliter, calor aũt à Sole in illo cauſatus eſt bonus illi formaliter, & ſic de alijs. ergo eſſe bonum hominis non conuenit Deo aut cuicunq; ſeparato ab hoie, niſi rõne formalis bonitatis in homine. Immo pl⁹, ꝙ H ſicut vna numero ſanitas, q̃. ſ. eſt in animali, eſt à qua oia dicũtur ſana, ſic nõ eſt, alia bonitas, qua Deus dr̃ bonum hominis, & Sol, vel ignis bonus frigeſcẽti, q̃ bonitas, qua beatus formaliter, & frigeſcens bene ſe habet. Deus ergo non eſt ſm ſe immediatũ obiectũ delectationis, ſed actus, quo nobis cõiũgiᷓ

¶ Ad euidentiã huius, altius ordiri oportet, oſtẽdendo primo, quare, & quomodo aliq̃d eſt bonũ alterius diſtincti ſubiecto ab eo. Secundo, quomodo ſe habet ad amorem amicitię, & cõcupiſcentiæ. Deinde deſcendemus ad propoſitum de virtute theologica, & ſpe, & ſic demũ ſatisfiet obiectis. Bonũ cũ ſit, ꝙ omnia appetant, vt dr̃ in 1. Ethic. & ſignificet finem in actu exercito, vt ſuperius declaratum fuit, eadem ratione, & eodẽ mõ aliqua res eſt bonũ alterius, qua, & quo eſt finis alterius. Et cum conſtet, ꝙ vna res ſubiecto diſtincta, & ſeparata ab altera, ſit finis illius rõne alicuius eſſe, ꝙ in ſe habet: quoniam I ratione eius, quod in ſe habet, eſt propter quam res altera eſt, aut ſic oportet dicere, quod huiuſmodi res ſeparata ſit ſm id, quod in ſe eſt bonum alterius. Et ſi diligentius fuerit cõſideratum, manifeſtũ erit, quod quemadmodũ in cauſa effectiua inueniunᷓ tria, rõ agendi, actio, & paſſio, vel aliquid ꝑ modum paſſionis, & effectus actionis, ita in bono ꝙ exercet cãm finalẽ, eſt rõ finalizãdi, eſt ipſum finalizare, & eſt effectus eius. Et quemadmodum in effectiuis rõ agendi eſt aliquid in ipſo agente, & ſignificatur per ly, quo agit, ita in finalibus ratio finalizandi eſt in ipſo fine, & ſignificatur per ly, eius gratia: Cõſtat. n. ꝙ id, cuius gratia Deus eſt cauſa finalis, eſt ipſa ſua deitas, quæ eſt ipſe: ſed actus ſecundus finis non eſt nominatus, ſicut actus ſecundus agentis, & ſignificatur per ly, eſſe propter quod. Tunc. n. tm̃ finis finalizat in actu, cum actu eſt, propter K ꝙ effectus quoque finis innominatus eſt, & ſignificatur ꝑ ly, propter finem, vt patet. Ex quibus hoc accipiendum eſt, ꝙ ſicut ad hoc, quòd A ſit actiuum reſpectu alterius, puta concurrunt. ſ. ipſum agens, & ratio agendi, actio, & paſſio, & ſolus horum concurſus non impedit immediationem agentis: quia niſi aliud agens mediet, immediatum agens ſecundum ſe eſt ipſum. A. Ita ad hoc, ꝙ. E. ſit actu finis alterius, plura cõcurrũt, ſ. ipſe finis, ratio finalizãdi in eo, ipſum finalizare, & aliq̃d ꝓꝑ finem, niſi alius finis interſit, immediatus finis ſm ſe erit ipſum. E. alterius, ac per hoc immediatum bonum ſecundum ſe illius. Vnde ſicut non conuenit negare agens immediatum alterius ſeparati, quia mediat actio, aut quia interuenit paſſio: ita nõ cõuenit negare fi nẽ ſeu bonũ immediatũ alterius ſeparati: quia interuenit eſſe propter ꝙ, & eſſe propter finem. Vt autem clarius etiã à Nouitijs percipiantur, exemplo ſimul, & authoritate manifeſtanᷓ. Ponit Ariſtoteles in 12. Metap. vltra bonũ in ipſo vniuerſo, bonũ ipſius vniuerſi ſeparatũ ab ipſo, F ſcilicet Deum. Certum eſt ex hoc, ꝙ Deus eſt res ſeparata ab vniuerſo, & ꝙ rõ, qua Deus eſt bonum vniuerſi, ipſa ſua deitas eſt, & ꝙ inter Deum, & vniuerſum etiam ſi fingendi dareᷓ licentia, nihil mediat. Hinc. n. eſt vniuerſum concludens omnia, alioquin vniuerſum non eſt. Inde vero eſt ſolus Deus glorioſus in ſeipſo, & eſt non ſolũ bonum, ſed ſummũ bonũ vniuerſi. Eſt enim vniuerſum propter Deum, vt finem immediatũ vt patet, ſicut eſt ab eo, vt ab agente immediato. Quamuis igitur nunquã Deus eſſet finis, & bonum vniuerſi, niſi vniuerſum eſſet propter ipſum, quod ſonat effectum cauſæ finalis, non tamen propterea mediatio aliqua eſt. 1.2.q.16. articu.1. Et hinc patet, quàm periculoſe errauerit Durandus, negans Deum eſſe ſecundum ſe bonum immediatum alicuius quod etiam in nobis patet. Conſtat enim, quod amicus vt ſic, eſt amabilis ab amico: ergo vt ſic: eſt bonus amico: quia amabile quidem bonũ, vnicuique autem proprium. Sed vt ſic, eſt ſeparatus ſubiecto ab amico, quia amicitia eſt ad alterum. ergo res ſeparata ſubiecto vt ſic, eſt bonũ immediatũ alterius. Et eſt ſermo de amico, vt amabilis amore amicitiæ non concupiſcentiæ. Cõſtat enim quòd amico volo bonum vitæ, & reliquorum bonorum, non vt habeam, aut vtar. aut fruar ipſo, & vniuerſaliter nõ propter me, H ſed propter ipſum amicum. ergo immediatum bonum alterius poteſt eſſe res ſeparata ſubiecto ſecundum ſeipſam.

¶ Et hic incipit patere ſecundum, quõ. ſ. ſe habeat bonũ alterius ad amorem amicitiæ, & concupiſcentiæ. Ex hoc. n. patet, ꝙ obiectũ immediatũ amoris amicitiæ eſt ſeparata ab amãte res, ſm ſeipſam: & hoc qui negat, neget amicitiã, & inter virtutes theologicas neget charitatẽ eſſe amorem, quo Deus ſm ſeipſum, in ſeipſo, propter ſeipſum amaᷓ. Et ſic aut dicãt amari bonũ nõ propriũ, cũ ex charitate diligimus Deum, & alios amicos, aut fateanᷓ Deum, & amicos ſm ſe eſſe inter propria bona amantium, ꝙ eſt verum. Ex his aũt patet, ꝙ immediatũ obiectum amoris amicitiæ eſt bonum ſeparatũ à ſubiecto ſecundum ſeipſum. Et cum cuiuſque amoris obiectum immediatum vt ſic, ſit proprium bonum amãtis, vt patet ex authoritate inducta, cõſequens eſt, quod res ſeparata ſm ſe, ſit bonũ I immediate amabile amore amicitiæ, ac ꝑ hoc obiectum dilectionis ad talem amorem ſpectantis. Neque. n. eſt amicus, qui non gaudet de bonis amici ſm ſeipſum amicum tantum. De concupito vero ſcito, ꝙ duplicem habet reſpectum. ſ. ad cõcupiſcentem, & ad eum cui concupiſciᷓ, ſiue iſte ſit ipſemet cõcupiſcens, ſiue alter. Concupitũ. n. oportet ab aliquo, & alicui cõcupiſci. Si cõparetur ad concupiſcentem, ſic habet rõnem cuiuſdam termini, & finis, qm̃ terminat actum concupiſcendi: & in hoc exercet rõnem finis non ſimpliciter, ſed ſm quid, ſicut medium in motu habet rõnem termini ſecundum quid. ſ. reſpectu præcedentis partis. Si autem comparetur ad eum, cui concupiſciᷓ, ſic apparet prima fronte, ꝙ habet rõnem eius, ꝙ eſt propter finem, quia concupitum alicui ordinatũ in illum tanq̃ finem, quia vt ſic non aliter amatur, niſi ꝓꝑ illum. Verũ K tamen non ſic eſt, quod probatur ex eo, quod, eadem rõ eſt de dono ſeu dato alteri, & de concupito. Actus. n. exterior, ſignũ & effectus eſt actus interioris. Quod enim alteri datur, illi ꝓcul dubio concupiſcitur: ſed conſtat datum alteri, vt ſic, nõ ordinari in illud, cui datum eſt, vt finem. ergo concupitũ vt ſic, non ordinaᷓ ad eũ, cui concupiſciᷓ, vt finem. Manifeſtaᷓ Minor ex authoritate Scripturę tradentis, ꝙ Deus dedit filiũ ſuum nobis, ita ꝙ in hoc cõmendaᷓ charitatis diuinæ excellẽtia, ꝙ nõ ſolũ dedit nobis redẽptionẽ, doctrinã, & alios effectus, quos filius Dei fecit, ſed dedit nobis ipſum filiũ, vt diſcernas, ꝙ nõ ſolũ dedit filium ſm effectus, ſed etiã ſeipſum, quamuis nunquã iſta datio exerceatur, niſi concurrente aliquo effectu. Hoc enim non impedit, quin etiã ipſe Deus, ſecundum id quod in ſe eſt, detur, alioquin tota fides incarnationis filii Dei perit. Et fundaᷓ hoc, quia quot modis cõtingit aliquid eſſe bonũ alicuius amati, tot modis cõtingit eſſe concupitũ illi, alioq̃ n. non poſſet quis velle alicui oĩa ſua bona. Sed contingit aliq̃d eſſe

bonum

bonum alterius non ſolum ꝑꝑ ipſum, ſed econuerſo, vt finē A ipſius. ergo contingit aliquid eſſe concupitū alicui, ꝙ nō ordinatur ad illud, vt finē, ſed ecōuerſo. poſſum. n. cōcupiſcere amico mihi, vel amico meo finē vltimum, ꝑꝑ quē ſumus abſque derogatione illius finis, q̄ interueniret, ſi ipſe finis ordinaret, in me, vel amicū, vt in finem. Aliud eſt ergo concupiſcere hoc mihi: & aliud cōcupiſcere hoc ꝑꝑ me. Cum his tñ tene, ꝙ omne cōcupitum ſm aliquid eſt ꝑꝑ eū cui cōcupiſcitur, q̄a oportet ſaluare in omni cōcupito amorem amicitiæ, quo magis amatur is cui concupiſcitꝰ, q̄ cōcupitū. Vñ ſi concupita res ſit ſimpliciter ordinabilis in eū cōcupiſcibiliter, vt finē, cōcupitū, ſimpliciter habet rōnem eius, ꝙ eſt eſſe ꝑꝑ amicū. Si aūt non ſit ſimpliciter ordinabilis in eum vt finē, tunc concupitū ſm quid tm̄. ſ. ſm aliquem effectum eius habet rōnem eius, ꝙ eſt eſſe ꝑꝑ amicum. Et qm̄ concupitum non eſt, ſignificans amatum ꝑꝑ alterū, ſed amatū alteri, & cōmr̄ non ſignificās bonum ꝑꝑ alterum, ſed bonum alterius, cui. ſ. cōcupiſcit ꝙ amicitia amatur, ad vtrūq; ſ. ordinabile ſimpliciter, & nō ordinabile ſimpliciter, ſe extēdit, & per conſequēs oportet vt abſtrahat ab vtroque. Et, vt dictum eſt, nō hēt rōnē eius, ꝙ eſt eſſe ꝑꝑ amicū, ſeu finem ſimpliciter, ſed eius, quod eſt eſſe amici, vel amico. Et ꝑꝑea oportet interuenire aliquid, quod ſaltem ſm quid ꝓpter amicum ſit. Et hæc de duobus primo propoſitis.

Ar. præce. & ar. 2.

AD PRIMVM ergo dicendū ꝙ quæcunque alia ſpes adipiſci expectat, ſperat in ordine ad Deū, ſicut ad vltimū finē, vel ſicut ad primā cauſam efficiētē, vt * dictū eſt.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ mediū accipiꝭ in regulatis: & menſuratis, ſm ꝙ regula, vel menſura attingitur, ſm aūt ꝙ excedit regulā, ē ſupfluū. ſm aūt defectū a regula, eſt diminutū. In ipſa āt regula, vel mēſura nō eſt accipere mediū, & extrema. Virtus aūt moralis eſt circa ea, q̄ regulantur rōne, ſicut circa obiectū ꝓpriū, & ideo ꝑ ſe cōuenit ei eē in medio: ex parte ꝓprii obiecti. Sꝫ virtꝰ theologica ē circa ipsā regulā primā, nō regulatā alia regu. ſicut circa ꝓpriū B obiectū: & iō ꝑ ſe & ſm ꝓprium obiectū nō cōuenit virtuti theologicæ eſſe in medio: ſed pōt ſibi cōpetere per accidens ratione eius, quod ordinatur ad principale obiectum.

beatitudine formali. Et oppoſitū ſentire, miror, qūo in mente vacantis Philoſophiæ, & Theologiæ cadere poſſit. Veruntamen ſigillatim reſpondendo, negatēt, ꝙ obiectum immediatum amoris concupiſcentiæ non ſit res aliqua diſtincta ſubiecto. Et ad inductionē dr̄, quòd male videtur exponere obiectum mediatū, vel immediatū. Cū. n. diſtinctio ad minus ſit inter duo, diſtinctio obiectorum non eſt, vbi duo obiecta non ſunt, ac ꝑ hoc nō hēt ibi locum diſtinctio de obiecto mediato, & immediato. Diſtinctio autem formalis rerum omnium ꝑ formam, ſeu formalē rōnem cū ſit, cōſequens eſt, vt ibi tm̄ duo obiecta ſint, vbi ſunt duæ rationes obiectorum, ſicut ibi tm̄ ſunt duo agentia, vbi ſunt duæ rōnes agendi, ſiue vt agentis, & inſtrumenti, ſiue quocunque alio modo multiplicent. Conſtat aūt qn̄q; cōcupitū eſſe vnū tm̄, vt cum concupiſcit vinū: qn̄q; multa, vt cum qs vult mœchari, vt furet. Et in primo vnum obiectum eſt. ſ. potus vini: in ſecundo aūt duo, quorū vnū eſt mediū ad aliud. Arguēs aūt accipit in vno obiecto duo obiecta, ac ſi concupiſcens vinum, appeteret duo, ſ. potū vini, & vinum, ꝙ eſt falſum: quia loquimur qn̄ vinum non appetitur niſi vt potetur. Si. n. appeteretur, vt poſſideretur, & potaret, tunc eſſent duo ordinata. Vnde ex hoc quod vinum, & quicquid eiuſmodi eſt, non appetitur niſi ratione vſus, non concluditur, quod res extra non ſit immediatum obiectum cupiſcentiæ: ſed ſi inductio eſſet ſufficiens, manifeſtaret, quòd res extra non concupiſcitur, niſi vt eſt materia vſus. Sed nec ad hoc inductio ſufficit, qm̄ res extra dupliciter pōt eſſe bonum alterius, ac ꝑ hoc illi cōcupiſci. Primo, vt materia vſus, vt vinum potandum, & alia hmōi. Secundo, ſecundum ſe, & vt materia vſus, ſeu operationis alicuius; & tunc haberet locū diſtinctio de obiecto mediato, & immediato, quando res extra ſecundum ſe amaretur, quia amatur ſecundum quod materia operis. Et eſſet diſtinguendum de medio ſecundum ordinem executionis, vel intentionis, qm̄ præpoſtere ſe habent. Sed inductio non ſit niſi de re extra, ſecundum quod eſt materia vſus. & ideo non ſufficit. Finis namque ſecundum ſeipſum eſt bonum eius, quod eſt ad finem, ac per hoc concupiſcitur illi non vt materia vſus, ſed ſm ſe. Et rurſus Deo concupiſcimus viuere noſtrum. Concupiſcimus. n. vt Deo viuamus propter ipſum Deum, vt ſic vtrinque pateat. ſ. quòd finem ei, qđ propter finem, econtra ſecundum ſeipſa ſeparata ſubiecto, immo in infinitum diſtantia, vt Deus, & nos, contingit concupiſci. Neque enim concupiſcimus Deo noſtrum viuere, vt ipſe vtatur eo, ſed propter eum, quia ſibi debetur. Nec Deum nobis vt præciſe fruatur Deo, ſed quia ſm ſe eſt finis noſter.

¶ Ad rōnem autem dr̄, cum dr̄, Res ſeparata nō eſt bonum noſtrum, niſi ꝑꝑ aliq̄ actionem, quæ nobis cōiungiꝭ, pōt dupliciter intelligi. Primo, vt ly, niſi ꝑꝑ actionē, denotet rōnē, quare ē bonū nr̄um. Scđo, vt denotet coditionē, ſine qua nō eſt bonū nr̄um. In primo ſenſu eſt falſum ꝙ dr̄, vt iā declaratū eſt. In ſecundo aūt verū eſt, ſed hoc mō nō eſt ad ꝓpoſitū arguētis, ſed primo modo tm̄. Patent hæc in effectiuis. Agens. n. non eſt agens noſtri, niſi ꝑꝑ aliquam operationem, qua nobis coniungitur, non tamen propterea eſt agens mediatum, aut materia E agentis, aut ſm ſe non eſt agens, qm̄ ſm id ꝙ in ſe, hēt rōnem agendi in nos. Simile enim eſt in bono noſtro quod exercet cauſam finalem reſpectu noſtri, vt patet ex dictis. Ad probationem autem minoris. quòd delectatio de Deo in patria ſpectet ad amorem concupiſcentiæ, quia reſpondet deſiderio, Reſpōdetur, quod delectatio patriæ non oportet, quòd reſpondeat omni actui charitatis in via, niſi ſecundum identitatem obiecti formalis charitatis, ſed ſufficit, quòd reſpondeat primo actui, qui eſt amare. Amamus autem hic bonum Dei in ſeipſo, & ideo delectabimur ibi de Deo in ſeipſo.

¶ Ad ſm dicitur, ꝙ illa propoſitio. Idem eſt obiectum deſiderij, & delectationis, poteſt dupliciter intelligi. Primo, de identitate obiecti omnimoda, & ſic eſt falſa, tum quia actui diſtinguunt per obiecta: tum quia delectabile nihil imperfectionis ponit in eo, qui delectatur. Deſiderabile aūt ponit abſentiam boni in deſiderāte, vel cui deſiderat. Vnde bonitas diuina, Deo ...

¶ Q uo ad tertium ſciendū eſt, ꝙ virtutem theologicam oportet habere Deum, vt ſupernaturalis ordinis eſt, ꝓ immediato obiecto, & ꝓpterea religio, & theologia, & timor Domini nō computanꝭ inter virtutes theologicas, vt author dicit in q. de Virtutibus. q. 1. ar. 12. ad 11. Et qm̄ ſpes ad amorē concupiſcētiæ ſpectans, Deum reſpicit, vt primum efficiens, & vltimum finem ut in litera dr̄, & propterea uirtus theologica eſt: oportet dicere, ꝙ utroque modo immediate reſpicit Deum. Et ꝙ reſpiciat Deum immediate, vt efficiens, ēt ipſe Durādus fatetur: & ꝑꝑea ex hoc manifeſtatur, ꝙ reſpiciat etiam Deum, ut finem ultimum immediate. Conſtat. n. ꝙ ſpes ſic reſpicit Deū ut agentē immediate, ꝙ reſpicit ipſum, ut agat, ſubueniat, & perducat in ultimum finem. Nihil ergo obſtat immediationi actio, & effectus agentis, ad quę reſpicit ſpes. Sic quoq; reſpicit Deum, ut ultimum finem immediatum, ꝙ reſpicit ipſum, ut finalizet in actu ſm ſupremum modum, puta, quietādo, & ſatiando affectum. non igiꝭ obſtat immediationi, ꝙ finalizatio, & effectus finis vltimi ſperetur. Quemadmodum igiꝭ ſperāſ a Deo immediate ſperat, ita Deum ſibi immediate ſperat, vt finem, vt ſic æqua ſint à quo, & ꝙ ſperatur, vt prędictū fuit. Et hanc eſſe uēntem authoris in rāſione ad ſm patet, vbi cum in corpore ar. dixiſſet, Deum principale obiectū ſpei, addidit, ꝙ eſt proprium obiectum ſpei, ita vt quia ſm propriū obiectum attenditur per ſe habere, vel non habere medium, ideo ſpes per ſe non habet medium. Conſtat nanque propriū virtutis obiectum eſſe immediatum illius obiectum ex natura ſua. Vnde ad obiecta reſpondetur.

¶ Ad primū igiꝭ Durandi negatur, ꝙ Deus ſm ſe, ideſt, ſm id ꝙ in ſe eſt, non ſit obiectum amoris concupiſcentiæ. Poteſt. n. concupiſci alteri non vt propter illum, ſed econuerſo, vt finis illius, quia ſic eſt bonum illius. Et ad probationem dr̄, quod Deus ſecundum ſe debet amari amore amicitiæ principaliter, ſed non tantum, quoniam poteſt amari etiam amore concupiſcentię. Et cum dicitur. Quia non poteſt amari Deus propter nos: reſpondetur, quod nō poteſt amari propter nos, ſed nobis. Quod concupiſcitur autem, poteſt ſecundum ſe quidē amari nobis: ſecundum autem effectum eius, propter nos. & ſic ſpe concupiſco Deum ipſum ſecūdum id quod eſt in ſe mihi, & ſecundum effectum ſuum propter me.

¶ Ad ſecundum negatur minor, vtpote falſa, & damnanda. Et ad primā probationē ex 1. Sen. dicit, quòd falſum eſt, delectationē ſpectare ad concupiſcentiæ amorem tm̄: ſpectat nanque ēt ad amorem amicitiæ. Non. n. eſt amicus, qui nō delectatur de bonis amici. Vñ beatorum præcipuum gaudiū eſt de bono Dei in ſeipſo Deo: ſicut præcipuus amor beatorum eſt amor boni diuini in ſeipſo. Secundarium autem beatorum gaudiū eſt de ...

ſumme delectabilis, non tñ deſiderabilis. Secundo põt intelli- F
E de identitate rõnis formalis tenentis ſe pte, ex parte obiecti, vt ſit ſenſus, ꝙ quicquid eſt in re, quo res põt delectari, eodem põt deſiderari, & ſic eſt vera q̃tum eſt ex meritis rei. Bonum.n. diuinum in ſeipſo, eſt ex ſe ſumme delectabile, & deſiderabile. Sed ꝙ non deſidereẽ eſt, quia nó inueniri põt deſiderans, qa ponit imperfectionem in eo. Et ppterea dẽt dici, quod oẽ delectabile poteſt eſſe etiã deſiderabile formaliter vel virtualiter eſſe tale, ꝙ cãret deſiderium, ſi inueniri poſſet deſiderans. Argumentũ aũt loquiẽ de identitate omnimoda obiecti, qa ponit futurum ex parte obiecti deſiderij. Futuritio.n. in deſiderio intellectuali redũdat in obiectum ex diſpoſitione ſubiecti cui oportet obiectũ nó adeſſe, ſi deſideratur, & ideo ratio nihil concludit.

¶ Ad tertiũ negaẽ ſequela, qa dãnati habent voluntatẽ inordinatam, & pueſam. Et ideo non ſumme dolent de malo culpę, ꝙ eſt cõtra bonum diuinum in ſeipſo, ſed de malo pœnæ, ꝙ eſt cõtra participationem eius. Beati verò habent voluntatẽ rectã, & magis gaudent de bono diuino in ſeipſo, q̃ de eius participatione. Probatio aũt allata, ſ. Deus nó eſt bonus beatis, niſi ratione præmij quod dat, falſa eſt, vt patet ex dictis.

petere p accidẽs rõne ei⁹, ꝙ ordinatur ad principale obiectũ: ſicut fides nó põt habere mediũ, & extrema in hoc, ꝙ innitatur primæ veritati, cui nullus põt nimis inniti: ſed ex parte eorum q̃ credit põt habere medium, & extrema, ſicut vnũ verũ eſt mediũ inter duo falſa. Et ſimiliter ſpes non habet me- G dium, & extrema ex parte principalis obiecti, quia diuino auxilio nullus põt nimis inniti, ſed quãtũ ad ea q̃ cõfidit aliquis ſe adepturũ põt ibi eſſe mediũ, & extrema, inquantum vel pſumit ea, q̃ ſunt ſupra ſuã pportionem, vel deſperat de his, quæ ſunt ſibi pportionata.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ expectatio, quæ poniẽ in diffinitione ſpei, non importat dilationẽ ſicut expectatio, quę pertinet ad longanimitatẽ, ſed importat reſpectum ad auxiliũ diuinũ, ſiue id quod ſperatur differatur, ſiue non differaẽ. H

Ad quartum dicẽdũ, ꝙ magnanimitas tẽdit in arduũ ſperans aliquid, ꝙ eſt ſuę poteſtatis. Vnde proprie reſpicit operationem aliquorum magnorum, ſed ſpes ſecũdum quod eſt virtus theologica, reſpicit arduum, alterius auxilio aſſequendum, *vt dictum eſt.

Art. 1. huius quæſt.

¶ Ad quartum negatur, quòd operationes, quæ ſunt cauſæ delectationum, ſint cauſæ earum non niſi obiectiue. Stat.n. quod ſint cauſæ earum, vt afferentes obiecta. Et ſic eſt in operatione, qua coniungitur amicus, de quo eſt delectatio ſecundum ſeipſum. Vnde operatio ponitur propria cauſa delectationis, non autem proprium obiectum.

¶ Ad quintum negatur ſequela. Et ad primum probationem dr̃, quod deſtruit ſeipſam. Nam ſi ad delectationem præexigitur conſecutio boni proprij, conſequens eſt, ꝙ illud exterius, cuius conſecutio requiritur, eſt proprium bonum, & non ſola cõſecutio illius ſit bonum. Nam ideo conſeq̃ illud appetit, qa eſt proprium bonum, & non econuerſo, ideo eſt proprium bonum, quia conſequimur illud. Non ergo cõſecutione ſit bonũ noſtrum, vt arguẽs intẽdit: ſed prius, natura ſaltẽ, eſt bonum nr̃um rõne ſui, quam conſecutione habeatur. Ad ſcdm autem de denominatione, negaẽ minor, cũ præciſione intellecta: aliter.n. nihil concludit. Negatur.n. quod eſſe bonum hominis intrinſecus ei conueniat formaliter, extrinſecus autem ſubiecto conueniat tñ denominatione extrinſeca. Stat.n. quod ſecundum vnam rõnem bonitatis ſic ſit, & ſm aliam non: bonum enim non eſt vnius tantum rationis formalis, ſicut ſanũ ſed eſt tranſcẽdens commune omnibus generibus, vt patet in 1. Ethi. Vnde dico, ꝙ Deus inquantum finis, eſt bonum meũ K denominatione intrinſeca, quia eſt bonum meum ſua intrinſeca bonitate diuina, quæ eſt finis meus pp quã ego ſum. Sed ego ſum bonus illa bonitate diuina denominatione extrinſeca, & cum hoc ſtat, quod ego ſum bonus bonitate morali, quã habeo denominatione intrinſeca, & Deus, vt bonificans me tali bonitate, eſt bonum meũ denominatione extrinſeca. Et in vtroq; exẽplo nó numeraẽ formalis bonitas, vt patet. Hoc .n. cõe eſt oib. nominibus ab vno, vel ad vnũ, vel in vno. Ex quibus patet vanus, & periculoſus iſtius labor, & veritas tenẽda.

¶ In eodẽ. 5. ar. in rñſione ad ſcdm aduerte, qđ author duobus modis, & vtroque p accidens, hactenus dixit virtutẽ theologicã eſſe in medio ſ. ex parte noſtri, vt patet in pręcedenti li. q. 64. ar. 4. & quantum ad ſecundarium obiectum, vt patet hic. Et licet habere mediũ quantũ ad ſecundariũ obiectũ, aliqd ex parte noſtra cõnotet, vt in fine huius reſponſionis litera quãtum ad ſpẽ inſinuat, & ſuperius de credito declarauimus: ſic & aduertimus, ꝙ obiecta hæc ſecundaria ſm ſe ſunt in medio, quia extenduntur, & excedũt, nõ irrõnabiliter dicemus virtutẽ theologicã nó p ſe, ſed p accidẽs eſſe in medio, duabus vijs, ſ. ex parte ſubiecti, & ex parte obiecti ſecũdarij. Obiectiones aũt Scoti de actu virtutis theologicę, ꝙ ẽ in medio ẽt in attingẽdo obiectũ primariũ, in loco pdicto ſolutę ſunt. Obiectiões aũt Durandi in q. 2. 7. d. 3. ſen. ad pbãdũ, ꝙ virtus theologica eſt in medio duorũ vitiorum, nunc ſoluendę occurrunt. Arguit ergo, Quia ſicut inuenitur medium cũ ſuperabũdãtia, & defectũ in paſſionibus reſpectu regulæ naturalis: ita inueniẽ in actibus rõnis reſpectu regulę ſupernaturalis excedere, deficere, & æquari, vt patet in fide. Cõtingit.n. credere plus q̃ oportet, & minus q̃ oportet, & quantũ oportet, licet extrema infidelitatis vitia ſint innominata: ſic ſpes eſt media inter pſumptionẽ, & deſperationẽ. Sed hoc facile ſoluitur, ſi rõ literæ inſpiciaẽ, penes qd attendaẽ habere p ſe medium. ſ. penes obiectum, ita ꝙ pprium obiectum ſit in medio exceſſus, vel defectus regulæ. Qđ cõſtat nó habere locum in Deo glorioſo, q eſt ipſa regula, & obiectum pprium virtutis theologicæ. Vnde argm̃ deficit in ſimilitudine, quia in paſſionibus inuenitur medium cum extremis ſm propriũ obiectum, ita ꝙ in obiecto eſt medium inter excedens, & deficiẽs à regula. Nó ſic aũt eſt in actibus rõnis nr̃æ habentibus Deum p pprio obiecto: qm̃ in eis ſm pprium obiectum nó eſt medium, & excedẽs &c. qm̃ ipſum obiectum eſt ipſa regula, in qua nó ſunt extrema. Qđ aũt dr̃, ꝙ cõtingit credere plus quã oportet, ſi ad obiectũ formale fidei referaẽ, falſiſſimũ eſt: nó.n. I põt nimiũ credi Deo. Si verò ad credita referaẽ, iã dictum eſt, ꝙ eſt p accidens tã in fide, quã in ſpe. Et ppea innominatæ non ſunt infidelitatis ſpecies, niſi multiplicatæ per accidens ſecũdum errores diuerſos, quas ſuperius dictũ eſt eſſe infinitas.

87

3. di. 26. q. 2. ar. 3. q. 1. Et vir. q. 2. arti. 3. cor. & qó. 4. ar. 3. ad 9.
* 1. 2. qó. 54. arti. 2.
Ar. præce. & 2. huius qó.

Articulus VI.

Vtrum ſpes ſit virtus diſtincta ab alijs virtutibus theologicis.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod ſpes non ſit virtus diſtincta ab alijs virtutibus theologicis. Habit⁹ enim diſtinguuntur ſecundum obiecta vt ſupra dictum* eſt: ſed idem eſt obiectum ſpei, & aliarum virtutum theologicarum. ergo ſpes nó diſtinguitur ab alijs virtutibus theologicis.

¶ 2 Præ. In ſymbolo fidei, in quo fidẽ pfitemur, diciẽ. Expecto reſurrectionẽ mortuorũ, & vitã vẽturi H ſæculi: ſed expectatio futuræ beatitudinis ptinet ad ſpẽ, vt ſupra *dictũ ẽ. ergo ſpes à fide nó diſtĩguiẽ.

¶ Super quæſtionis decimæ ſeptimę Articu. ſextum.

IN ar. 6. eiuſdem 17. q. aduerte, ꝙ author ex notioribus docens, noluit aſſumere dr̃ias Dei, vt obiectum eſt harũ virtutum abſolute, ſed aſſumpſit dr̃ias eiuſdem, vt obiectum eſt cui inhęret virtus theologica. Differentiæ ſiquidẽ obiecti abſolute penes verũ, & bonum, quo ad fidem, & alias virtutes, & penes bonum Dei, & noſtrum, quo ad charitatẽ, & ſpẽ ſumuntur. Sed differentiæ obiecti, vt cui inhæremus, penes modos in litera expreſſos ſumuntur: ſ. penes eſſe cui creditur, à quo habendũ eſt: & propter quem &c. Hæc.n. Deum trifariam ſigni- K ficant. Primum.n. vt dicentem, quod in litera dicitur principium veritatis: ſecundum vt largientem, quod in litera dr̃ principium bonitatis: tertium, vt finem vltimum.

¶ In reſponſione ad tertiũ eiuſdem articuli aduerte, ꝙ finis vltimus eſt finis vltimus noſter ſm ſeipſum, vt pdictum eſt. Et eſt nó pp nos, ſed pp ſeipſum: & charitas in hoc differt à ſpe ſm differentias obiecti abſolute, ꝙ charitas fertur in vltimũ finẽ pp ſeipſum: ſpes verò in finẽ vltimum, vt noſtrũ. Qđ author ab effectu ſignificauit, ab adeptione. ſ. dicens ad bonũ finale adipiſcendum, ſicut ẽt Deum vt finem vltimum pp ſe, ab effectu manifeſtauit, vt homo viuat non ſibi, ſed Deo. Et hic author dr̃iam inter has virtutes ex parte obiecti abſolute mõſtrauit, & ad hoc inſinuãdum vtramque differentiam ex parte ſpei poſuit in hac reſponſione, vt patet in litera.

¶ In reliquis duobus articulis nihil ſcribendum occurrit.

¶ 3 Præt.

¶ 3 Præt. Per ſpem homo tendit in Deum: ſed hoc proprie pertinet ad charitatem. ergo ſpes à charitate non diſtinguitur.

SED CONTRA Vbi non eſt diſtinctio, ibi non é numerus: ſed ſpes connumeratur alijs virtutibus theologicis. Dicit enim* Greg in 1. Mor. eſſe tres virtutes diſtinctas ab alijs virtutibus thologicis.

Li. 1. Mor. c. 8. ante med.

RESPONDEO Dicẽdũ, q virtus aliqua dicitur eſſe theologica ex hoc, quod habet Deum pro obiecto, cui inhæret. Poteſt autem aliquis alicui in hærere dupliciter. Vno modo propter ſeipſum: alio modo, inquantum ex eo, in aliud deuenitur. Charitas ergo facit hominem Deo inhærere propter ſeipſum, mentem hominis vniens Deo per affectum amoris. Spes autem, & fides faciunt hominem inhærere Deo, ſicut cuidã principio, ex quo aliqua nobis proueniunt. De Deo autem prouenit nobis & cognitio veritatis, & adeptio perfectæ bonitatis. Fides ergo facit hominem Deo inhærere inquantum eſt nobis principium cognoſcendi veritatem. Credimus enim ea vere eſſe, quę nobis à Deo dicũtur. Spes autem facit Deo adhærere, prout eſt in nobis principium perfectæ bonitatis, inquantum ſcilicet per ſpem diuino auxilio innitimur ad beatitudinem obtinendam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus ſecundum aliam, & aliam rationem eſt obiectum harum virtutum, vt* habitum eſt.

Ad diſtinctionem autẽ habituum ſufficit diuerſa ratio obiecti, vt ſupra * habitum eſt.

In corp. art.

1. 2. qõ. 54. ar. 2.

AD SECVNDVM dicẽdum, quod expectatio ponitur in ſymbolo fidei, nõ quia ſit actus proprius fidei, ſed inquantum actus ſpei preſupponit fidem, vt infra * dicetur, & ſic actus fidei manifeſtatur per actus ſpei.

Ar. 7. ſeq.

AD TERTIVM dicendum, quod ſpes facit tendere in Deum ſicut in quoddam bonum finale adipiſcendum, & ſicut in quoddam adiutorium efficax ad ſubueniendum: ſed charitas proprie facit tendere in Deum, vniendo affectum hominis Deo: vt ſcilicet homo non ſibi viuat, ſed Deo.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſpes præcedat fidem.

88

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur q ſpes præcedat fidem. Quia ſuper illud Pſal. Spera in Domino, & fac bonitatem, dicit* glo. Spes eſt introitus fidei, initium ſalutis: ſed ſalus eſt per fidem per quam iuſtificamur ergo ſpes præcedit fidem.

1. 2. q. 62. ar. 4. cor. Et 3. d. 23. q. 2. ar. 5. Et veri. q. 14. art. 3. ad 15. *Eſt Caſſiodori in hũc locum.

¶ 2 Prætere. Illud quod ponitur in diffinitione alicuius debet eſſe prius, & magis notum: ſed ſpes ponitur in diffinitione fidei, vt patet Heb. 11. fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum. ergo ſpes eſt prior fide.

¶ 3 Præterea. Spes præcedit actum meritorium. Dicit. enim Apoſt. 1. ad Cori. 9. Quod qui arat, debet arare in ſpe fructus percipiendi, ſed actus fidei eſt meritorius. ergo ſpes præcedit fidem.

SED CONTRA eſt, quod Matt. 1. dicitur, Abraham genuit Iſaac, ideſt, fides ſpem, ſicut dicit* gloſa.

Glo. interlinearis ibid.

RESPONDEO Dicẽdum, quod fides abſolute præcedit ſpem. Obiectum enim ſpei eſt bonum futurũ arduum poſſibile haberi. Ad hoc ergo quod aliquis ſperet, requiritur, quod obiectum ſpei proponatur ei vt poſſibile. Obiectum autem ſpei eſt vno modo beatitudo æterna, & alio modo diuinũ auxilium, vt ex* dictis patet. Et vtrunque eorum proponitur nobis per fidem per quam nobis innoteſcit, quod ad vitam æternam poſſumus peruenire, & quod ad hoc paratum eſt nobis

Arti. 1. & 2. huius qõ. & ar. præcedẽ. ad tertium.

diuinum auxilium, ſecundum illud Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt: & quia inquirentibus ſe, remunerator ſit. Vnde manifeſtum eſt, quod fides præcedit ſpem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ſicut *gloſ. ibidem ſubdit, Spes dicitur introitus fidei ideſt, rei creditæ, quia per ſpem intratur ad videndum, id, quod creditur. Vel poteſt dici, quod eſt introitus fidei, quia per eã homo intrat ad hoc, quod ſtabiliatur, & perficiatur in fide.

Eſt Caſſiodori. in hũ locum.

AD SECVNDVM dicendum, quod in diffinitione fidei ponitur res ſperãda, quia proprium obiectum fidei non eſt apparens ſecundum ſeipſum. Vnde fuit neceſſarium, vt quadam circum locutione deſignaretur per id quod conſequitur ad fidem.

AD TERTIVM dicendum, quod non omnis actus meritorius habet ſpem præcedẽtem, ſed ſufficit ſi habeat concomitantem, vel conſequentem.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum charitas ſit prior ſpe.

89

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quod charitas ſit prior ſpe. Dicit enim* Ambroſ. ſuper illud Lu. 17. Si habueritis fidẽ ſicut granum ſinapis &c. Ex fide eſt charitas, ex charitate ſpes: ſed fides eſt prior charitate. ergo charitas eſt prior ſpe.

1. 2. q. 62. ar. 4. Et 3. d. 26. q. 2. art. 3. q. 2. Et veri. q. 4. ar. 3. *Li. 8. in Lucam in ticu. de Vi. fidei per comparatione ad granum ſinapis. to. 5. †Li. 14. c. 9 ante med. to mo 5. *Li. 3 ſen d. 26. parag. A. † Gl. interlin. ibid.

¶ 2 Præt. † Augu. dicit 14. de ciuit. Dei, quod boni motus, atque affectus ex amore, & ſancta charitate veniũt: ſed ſperare ſecundum quod eſt actus ſpei, eſt quidam bonus animi motus. ergo deriuatur a charitate.

¶ 3 Præt. * Magiſter dicit. 26. diſt. 3. lib. Sentent. quod ſpes ex meritis prouenit, quæ præcedunt non ſolum rem ſperatam, ſed etiam ſpem, quam natura præit charitas. ergo charitas eſt prior ſpe.

SED CONTRA eſt, quod Apoſto. dicit 1. ad Timo. 1. Finis præcepti charitas eſt de corde puro, & conſcientia bona, † gl. ideſt, ſpe. ergo ſpes eſt prior charitate.

RESPONDEO Dicendum, quod duplex eſt ordo Vnus quidem ſecundum viam generationis, & naturæ, ſecundum quem, imperfectum prius eſt perfecto. Ali* autem ordo eſt perfectionis, & formæ, ſecundum quẽ perfectum naturaliter prius eſt imperfecto. Secundum ergo primum ordinem ſpes eſt prior charitate. Quod ſic patet qa ſpes, & omnis appetitiuus motus ex amore deriuatur, vt ſupra* habitum eſt, cum de paſsionibus ageretur. Amor autem quidam eſt perfectus, quidam imperfectus. Perfectus quidem amor eſt; quo aliquis, ſecundum ſe amatur, vt puta, cum aliquis ſecundum ſe vult alicui bonum, ſicut homo amat amicum. Imperfectus amor eſt, quo quis amat aliquid non ſecundum ipſum, ſed vt illud bonum ſibi ipſi proueniat, ſicut homo amat rem, quam concupiſcit. Primus autem amor pertinet ad charitatem, qua inhæret Deo ſecundum ſeipſum, ſed ſpes pertinet ad ſecundum amorem, quia ille, qui ſperat, aliquid ſibi obtinere intendit. Et ideo in via generationis ſpes eſt prior charitate. Sicut enim aliquis introducitur ad amandum Deum per hoc, quod timẽs ab ipſo puniri, ceſſat a peccato, vt* Aug. dicit ſuper primam Canonicã Io. ita etiam ſpes introducit ad charitatem, inquantum aliquis ſperans remunerari à Deo, accenditur ad amandum Deum, & ſeruandum præcepta eis, ſed ſecundum ordinem perfectionis charitas prior eſt naturaliter, & ideo adueniente charitate ſpes perfectior redditur, qa de amicis maxime ſperamus. Et hoc modo dicit* Ambr. quod ſpes eſt ex charitate. Vnde patet reſponſio ad Primum.

1. 2. q. 25. articu. 2.

Tract. 9. in Canon. Ioã. in med. t. 9.

pa Loco citato in arg. primo.

AD SECVNDVM dicendum, q ſpes, & omnis motus

motus appetitus ex amore ꝓuenit aliquo, quo ſcilicet aliquis amet bonum expectatum. Sed non omnis ſpes ꝓuenit a charitate, ſed ſolū motus ſpei formatæ, qua ſcilicet aliquis ſperat bonum a Deo, vt ab amico.

AD TERTIVM dicendum, quòd Magiſter loquitur de ſpe formata, quam naturaliter præcedit charitas, & merita ex charitate cauſata.

QVAESTIO XVIII

De ſubiecto ſpei, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſubiecto ſpei.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum virtus ſpei ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.
¶Secundo, Vtrum ſit in beatis.
¶Tertio, Vtrum ſit in damnatis.
¶Quarto, Vtrum in viatoribus habeat certitudinem.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſpes ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur ꝙ ſpes non ſit in voluntate ſicut ī ſubiecto. Spei enim obiectum eſt bonū arduum, vt ſupra* dictum eſt: arduū autem non eſt obiectum voluntatis, ſed iraſcibilis. ergo ſpes non ē in voluntate, ſed in iraſcibili.

¶2 Præt. Ei, ad quod vnum ſufficit, ſuperflue apponitur aliud: ſed ad perficiendum potentiā voluntatis ſufficit charitas, quę eſt perfectiſsima virtutum. ergo ſpes non eſt in voluntate.

¶3 Præterea. Vna potentia non poteſt ſimul eſſe in duobus actibus, ſicut intellectus non poteſt ſimul multa intelligere, ſed actus ſpei ſimul pōt eſſe cū actu charitatis. ergo cū act' charitatis manifeſte pertineat ad voluntatem, actus ſpei non eſt in voluntate.

SED CONTRA Anima non eſt capax Dei, niſi ſecundum mentē in qua eſt memoria, intelligentia, & voluntas, vt patet per Aug.* in li. de Trin. ſed ſpes eſt virtus theologica habens Deum pro obiecto cum ergo non ſit neque in memoria, neque in intelligentia, quæ pertinēt ad vim cognoſcitiuam, relinquitur quòd ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.

RESPONDEO. Dicendū, ꝙ ſicut ex* prædictis patet, habitus per actus cognoſcunt. Actus aūt

F ſpei eſt quidam motus appetitiuæ partis, cū ſit eius obiectū bonum. Cū aūt ſit duplex appetitiua ī homine, ſ. appetitus ſenſitiuus qui diuiditur ꝑ iraſcibilē, & cōcupiſcibilē, & appetitus intellectiuus, qui dr̄ voluntas, vt in 1.* habitum eſt, illi motus, qui ſunt in appetitu inferiori, ſunt cū paſsiōe, in ſuperiori aūt ſine paſsione, vt ex ſupradictis patet. Actus autē virtutis ſpei non pōt pertinere ad appetitū ſenſitiuū, quia bonum ꝙ eſt obiectū principale huius virtutis, non eſt aliqđ bonum ſenſibile, ſed bonū

G diuinum. Et iō ſpes eſt in appetitu ſuperiori, q dr̄ uolūtas, ſicut in ſubiecto: non aūt in appetitu inferiori, ad quem pertinet iraſcibilis.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ iraſcibilis obiectū eſt arduū ſenſibile; obiectum autem virtutis ſpei eſt arduum intelligibile, vel potius ſupra intellectum exiſtens.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ charitas ſufficiēter ꝑficit voluntatē quantū ad vnum actum, qui eſt diligere. Requiritur autem alia

H virtus ad perficiendum ipſam ſ'm alium actum eius, qui eſt ſpectare.

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ motus ſpei, & motus charitatis habent ordinē adinuicē, vt ex ſupra* dictis patet. Vñ nihil ꝓhibet vtrūque motum ſimul eſſe vnius potētiæ; ſicut & intellectus pōt ſimul multa intelligere ad inuicem ordinata, vt in primo* habitum eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſpes ſit in beatis.

I AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt ꝙ ſpes ſit ī beatis. Xps. n. pricipio ſuę cōceptiōis fuit pfect' cōpręhēſor, ſed ipſe habuit ſpē, cū ex ei' pſona dicat̄ i Pſ. 30. In te Dñe ſperaui, vt gl. expōit. ergo ī beatis pōt eē ſpes.

¶2 Præt. Sicut adeptio beatitudinis eſt quoddā bonum arduū, ita etiam eius continuatio; ſed homines antequàm beatitudinem adipiſcantur, habent ſpem de beatitudinis adeptione. ergo poſtq̄ ſunt beatitudinem adepti poſſunt ſperare beatitudinis continuationē.

K ¶3 Præt. Per virtutem ſpei pōt' aliquis beatitudinem ſperare non ſolū ſibi, ſed etiā alijs, vt* ſupra dictū eſt; ſed beati q ſunt ī patria, ſperāt beatitudinē alijs alioquin nō rogarēt ꝓ eis. ergo ī beatis pōt eē ſpes.

¶4 Præ. Ad beatitudinē Sāctorū ꝑtinet nō ſolum gloria aīæ, ſed ēt gloria corporis; ſed aīæ Sāctorū, q ſunt in patria, expectāt adhuc gloriā corporis, vt patet* Apoca. 6. & 12. ſuper Geneſ. ad literam. ergo ſpes poteſt eſſe in beatis.

¶Super quæſtionis decimæoctauę Articulum primum.

IN ar. 1. q. 18. in reſponſione ad ſecūdum, dubium occurrit circa diſtinctionē iſtorum actuum in voluntate, ſcilicet, diligere, & ſperare. Et eſt ratio dubij: quia ſuperius in primā ſecūdæ quæſtione quadrageſima octaua dictum eſt, ꝙ licet iſti actus in appetitu ſenſitiuo ſint diuerſi, in voluntate tamen coincidunt. Hic autem manifeſte dicitur, ꝙ in voluntate alius actus eſt ſperare, & alius diligere.

¶Ad hoc dicitur, qđ cum identitas, vel diſtinctio huiuſmodi actuum in voluntate ambigua ſit, nec compertum habeam, qui
90
1. 2. q. 40. ar. 2. Et 3. d. 26. q. 1. art. 5. Et ver. q. 4. 2. 1.
*Q præced. ar. & 1. 2. q. 4. ar. 1.
commentarijs ſuper prima parte opinatus ſum, nec vacans nunc moralibus, intendā morari in hac naturali ſpeculatiōe, dici pōt, ꝙ aliud eſt loqui de diſtinctione inter diligere, & ſperare, de qua hic eſt ſermo, & aliud de diſtinctione eorundem ab actibus volūtatis ibidem numeratis, ſ. velle, intendere &c. de qua ibi fuit ſermo. Secundum. n. illam viā dicit, quòd hi actus ſunt vni' ſpeciei ſubſtantialis in eſſe naturæ, diuerſarum autem ſpecierum accidentalium, ſicut hō albus, & Aethiops. diligere. n. ſignificat velle bonum alicui, ſperare aūt velle bonum arduum poſſibile ſibi. Apparet ſiquidem in his diffinitionibus, quod eadem eſt ſubſtantialis rō actus, ſ. velle, diuerſæ aūt ei' conditiones videnť, ſecūdum quod diuerſimode ad bonū tendunt. Et hoc ſufficere vī literæ huic. Iuxta viā autem alteram, ſ.
Li. 14. c. 3. & 6. tom. 3.
1. 2. q. 49. & 54. arti. 2. & ſuper. qō. 4. artī. 1.

multiplicantē actus voluntatis ſecūdum multitudinem paſsionum vndecim, q̄ ſunt in appetitu ſenſitiuo, proportionaliter tamen, facile patet reſponſio. In ambiguis enim flecti ad vtrunque familiare eſt. Oportet namque ad per ſe differentias actus voluntatis in eſſe naturali perueniре, vt certa hic veritas ſit. Sed ſiue ſubſtātialiter, ſiue accidentaliter, in genere naturæ diſtinctio fiat, ſatis eſt propoſito, ꝙ voluntas habet duos actus ſcilicet diligere, & ſperare, qui ita in moralibus accipiūtur diſtincti, vt diuerſi ſimpliciter habeantur & diuerſis egeant habitibus, charitate ſcilicet, & ſpe.
1. p. q. 80. 81. & 82.
D. 978.
†1. p. qō. 82. ar. 5. ad 1. & 1. 2. qō. 22. ar. 3. ad 3.

¶Super quęſtionis decimæ octauæ Articul. ſecundum.

IN art. 2. eiuſdē 18. q. dubiū occurrit circa hoc, ꝙ ad rōnē formalē obiecti ſpei dr̄ ſpectare eſſe futurum. Primo, quia differentię tp̄is per accidens ad intellectiuā partem ſe habent, ꝓpter quod non ponitur memoria, quæ ē reſpectu præteriti iñ parte intellectiua ſpecialis potentia, ſicut in parte ſenſitiua. Spes autem, de qua eſt ſermo, vt in articulo præcedenti patet, in parte intellectiua eſt. Non igitur ad formale obiectum ſpei ſpectat eſſe futurum.
Q. 17. art. 8.
1. par. q. 85. arti. 4.
91
1. 2. q. 67. ar. 4. & 5. Et 3. diſ. 6. q. 2. ar. 5. q. 2. Et di. 21. q. 2. ar. 1. qō. 2. & 3. Et ver. q. 4. 2. 4.
*Gl. Caſſiodori ibi.

¶Secūdo, quia Deus qui eſt principale obiectum ſpei non eſt futurus, niſi denominatione extrinseca, quia nos ſumus aſſuturi ipſi Deo ſicut columna eſt mihi dextra quia dextra mea eſt iuxta illam: denominatio autem extrinſeca non intrat formalitatem obiecti virtutis realis &c. ergo.
Q. 17. art. 8.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod nominibus vtendo vt omnes vtuntur, manifeſte conſtat, ꝙ ad hoc, ꝙ aliquid
Aug. 12. ſuper Geneſi. ad literam cap. 35. circa mediū to. 3.

Sed contra eſt, ꝙ Apo. dicit ad Ro. 8. Quod videt quis, quod ſperat? ſed beati fruũtur Dei viſione. ergo in eis ſpes locũ nõ habet.

Respon. Dicendum, quòd ſubtracto eo, quod dat ſpeciem rei, reſoluitur ſpecies, & res non poteſt eadẽ remanere, ſicut remota forma corporis naturalis non remanet idem ſecundum ſpeciem. Spes autem recipit ſpeciem a ſuo obiecto principali, ſicut & ceteræ virtutes, vt ex ſupradictis* patet. obiectum autẽ principale eius eſt beatitudo æterna, ſecundum quod eſt poſſibilis haberi ex auxilio diuino, vt ſupra dictũ eſt. Quia ergo bonũ arduum poſſibile non cadit ſub ratione ſpei, niſi ſecundum quod eſt futurum, ideo cum beatitudo iã non fuerit futura, ſed præſens, nõ poteſt ibi eſſe virtus ſpei. Et ideo ſpes, ſicut & fides, euacuatur in patria, & neutrũ eorum in beatis eſſe poteſt.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ Chriſtus etſi eſſet cõprehenſor, & per conſequens beatus quãtum ad diuinam fruitionem, erat tamen ſimul viator, quantum ad paſſibilitatem naturæ, quã ad huc gerebat, & ideo gloriam impaſſibilitatis & immortalitatis ſperare potuit, non tamen ita, quod haberet virtutem ſpei, quæ nõ reſpicit gloriam corporis ſicut principale obiectum. ſed potius fruitionem diuinam.

Ad secundum, dicendũ, ꝙ beatitudo ſanctorum dicitur vita æterna: quia per hoc, quod Deo fruunt, efficiunt quodãmõ participes æternitatis diuinæ, quæ excedit omne tempus. Et ita continuatio beatitudinis nõ diuerſificatur per præſens, præteritum, & futurum, & ideo beati nõ habẽt ſpem de continuatione beatitudinis, ſed habẽt ipſam rẽ, quia nõ eſt ibi rõ futuri.

Ad tertium dicendum, ꝙ durante virtute ſpei, eadem ſpe aliquis ſperat beatitudinem ſibi, & aliis; ſed euacuata ſpe in beatis, & ſecundum quã ſperabant, ſibi beatitudinem, ſperant quidem aliis beatitudinem, ſed nõ virtute ſpei, ſed magis ex amore charitatis. Sicut etiam qui habet charitatẽ Dei eadem charitate diligit proximũ, & tamẽ aliquis poteſt diligere proximum non habens uirtutem charitatis, ſed alio quodam amore.

Ad quartum dicendum, ꝙ cum ſpes ſit virtus theologica habens Deũ pro obiecto, principale obiectum ſpei eſt gloria animæ quæ in fruitione diuina conſiſtit, non autem gloria corporis. Gloria etiam corporis, etſi habeat rõnem ardui per comparationem ad naturam humanam, non habet tamen rationem ardui habenti gloriã animæ, tum quia gloria corporis eſt minimum quiddam in cõparatione ad gloriam animæ: tum etiam quia habens goriam animæ habet iam ſufficienter cauſam gloriæ corporis.

Articulus III.

Vtrum ſpes ſit in damnatis.

B Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod in dãnatis ſit ſpes. Diabolus. n. eſt dãnatus, & princeps damnatorum, ſecũdũ illud Mat. 25. Ite maledicti in ignẽ æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius, ſed diabolus habet ſpem ſecundum illud Iob. 40. Ecce ſpes eius fruſtrabitur eum. ergo videtur quod damnati habeant ſpem.

¶ 2 Præt. Sicut fides eſt formata & informis, ita & ſpes, ſed fides informis poteſt eſſe in dæmonibus, & damnatis, ſecundum illud Iacob. 2. Dæmones credunt, & cõtremiſcunt. ergo uidetur quod etiam ſpes informis poteſt eſſe in damnatis. C

¶ 3 Præt. Nulli hominũ poſt mortem accreſcit meritum, vel demeritum, quod in vita nõ habuit, ſecundum illud Eccl. 11. Si ceciderit lignũ ad Auſtrum, aut ad Aquilonẽ, in quo cũque loco ceciderit, ibi erit, ſed multi, qui dãnabuntur, habuerunt in hac vita ſpẽ, nunquam deſperãtes. ergo etiã in futura vita ſpẽ habebũt.

Sed contra eſt, quòd ſpes cauſat gaudium, ſecundum illud Ro. 12. Spe gaudentes: ſed dãnati nõ ſunt in gaudio, ſed in dolore & luctu: ſecundum illud Iſa. 65. Serui mei laudabunt præ exultatiõe cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis. & præ cõtritione ſpũs vlulabitis. ergo ſpes nõ eſt in dãnatis. D

Respondeo dicendum, ꝙ ſicut de rõne beatitudinis ẽ, vt in ea quietet volũtas, ita de rõne pœnæ ẽ, vt id quod pro pœna infligit, volũtati repugnet. Nõ aũt põt voluntatẽ quietare, vel ei repugnare, quod ignorat. Et ideo Aug. dicit. ſup. Ge. ad literã, ꝙ angeli perfecte beati eſſe nõ poterãt in primo ſtatu ante cõfirmationẽ, vel lapſum cum nõ eſſent præſcij ſui euentus. Requirit. n. ad perfectam & verã beatitudinem, vt aliquis certus ſit de ſuæ beatitudinis perpetuitate, alioqn voluntas non quietaretur. Similiter et cũ perpetuitas dãnationis pertineat ad pœnã dãnatorũ, nõ vere haberet rõnẽ pœnæ, niſi voluntati repugnaret quod eſſe nõ poſſet, ſi perpetuitatẽ ſuæ dãnationis ignoraret. Et ideo ad cõditionẽ miſeriæ dãnatorũ pertinet, vt ipſi ſciãt, ꝙ nullo mõ poſſunt dãnationẽ euadere, & ad beatitudinẽ peruenire. Vñ dr̃ Iob, 15. Nõ credit quod reuerti poſſit de tenebris ad lucẽ. Vñ patet, ꝙ non poſſunt apprehẽdere beatitudinẽ, vt bonũ poſſibile, ſicut nec beati vt bonum futurũ: & ideo neque in beatis, neq; in dãnatis eſt ſpes, ſed in viatoribus ſiue ſint in vita iſta, ſiue in purgatorio, põt eſſe ſpes, quia vtrobique apprehendunt beatitudinem vt futurum poſſibile. E [Margin: Li. 11. c. 17. & 19. to. 3.]

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Grego. dicit 33. Mora. hoc dicitur de diabolo ſecundum membra eius, quorum ſpes annullabitur. Vel [Margin: Li. 33. c. cap. 24. ante me dium.]

Secunda Secundæ S. Tho.

[Margin: q. præc. ar. 5. & 1. 2. q. 54. art. 2.] [Margin: † Art. 1. & 2. quæſtiõ. præcedẽ.] [Margin: D. 606.]

aliquid vere ſperari dicitur, oportet quod ſit futurũ. Et propterea ſi in parte ſuperiori ipſius animæ propriè ponitur ſpes, oportet conſiter ibi vere ſaluari futurũ, & per ſe, ſicut per ſe ibi inuenitur ſpes: Eadem. n. eſt rõ de obiecto, actu, & habitu; Ad obiectionem vero primãdi, quod licet driæ ſpis per accidẽs ſe habeant ad partẽ intellectiuam, quatenus apprehenſiua eſt non tamen per accidẽs hñt ſe ad eandẽ, quatenus appetitiua eſt. Et rõ diuerſitatis eſt, quia verũ & falſũ ſunt in aĩa, bonũ aũt & malum in rebus, vt dr̃ 6. Meta. Ex hoc. n. quod intellectus terminat ad intra, prouenit quod accidit rẽ eſſe, vel fore. Ex hoc vero, ꝙ volũtas tẽdit ad extra ad rem, ſecundum quod in ſe eſt, prouenit quod aliter ſe hẽt ad rẽ habitã, & aliter ad rem habendã. Et quia ſpes eſt in appetitu intellectiuo, quod eſt voluntas, ideo ſpes reſpicit futurũ, per ſe Ad ſecundam autẽ obiectionẽ dr̃, vt etiã de fidei obiecto dictũ eſt, quod aliquid ſpectare ad rõnem formalẽ obiecti contingit dupliciter. Vno mõ ex parte rei obiecti ſecundum ſe. alio mõ ex parte ſubiecti. Obiecti ſpei ex parte rei eſt ipſe Deus: ex parte vero noſtri redundat in obiectum, eſſe futurum nobis, ſicut obiectum fidei eſſe nõ apparẽs, vt ex antedictis patet Nihil aũt prohibet hmõ cõditiones denominatiuas eſſe de rõne formali obiecti ſic, quod ſubtractio earum ſoluat ſpẽm, actus & habitus. Obiectum nãq; prius cõparatur ad ſubiectũ, quã ad actum, vel habitum. Et propterea conditiones redundãtes in obiectũ ex ſubiecto præueniẽtes actũ & habitũ, ad integritatem formalis obiecti actus, vel habitus ſpectare poſſunt Nec obſtat, quod entia rõnis ſunt hujuſmodi denominatiuæ cõditiones, Habent. n. reales cãs, quibus repugnant aliæ reales cauſæ in eodem, ex quibus redundant oppoſitæ denominationes in obiectis. V. g. In obiecto fidei & ſpei, non videri, eſt conditio denominatiua tantum: ſed cauſa eius, puta, talis diſpoſitio ſubiecti, eſt realis: & huic diſpoſitioni reali contrariatur alia diſpoſitio realis in eodem, puta, eſſe affectum lumine gloriæ conſummatæ, ex qua in obiecto redundat oppoſita denominatio, ſcilicet, eſſe viſum.

¶ *Super quæſtionis decimæ octauæ Artic. tertium.* [Margin: 3. di. 26. q. 2. ar. 5. & q. 3. & 4.]

In ar. 3. in reſpõſione ad ſecundum aduerte, quòd author non dicit fidẽ informẽ eſſe in damnatis, ſed dicit comparatiuam, quod magis põt eſſe fides informis in damnatis, quam ſpes, quod eſt dicere, ꝙ fides eſt minus incompoſſibilis ſtatui damnatorum, quam ſpes, neutra tamen in eis eſſe videtur, iuxta ſuperius determinata in q. 5. art. 2.

¶ In art. quarto nihil occurrit ſcribendum.

tur de ipſo diabolo, poteſt referri ad ſpem, qua ſperat ſe de ſanctis victoriam obtinere, ſecundum illud quod ſupra præmiſerat. Habet fiduciam, quod Iordanis influat in os eius. Hæc autem non eſt ſpes, de qua loquimur.

Enchiridij. ca.8. tom.3. AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ſicut Aug. dicit in Enchiridio, Fides eſt & malarum rerum, & bonarum, & præteritarum, & præſentium, & futurarum, & ſuarũ & alienarum. Sed ſpes non eſt niſi rerum bonarum futurarum ad ſe pertinentium: & ideo magis poteſt eſſe fides informis in damnatis, quàm ſpes, quia dona diuina non ſunt eis futura poſsibilia, ſed ſunt eis abſentia. D. 604.

AD TERTIVM dicendum, quòd defectus ſpei in damnatis non variat demeritum, ſicut nec euacuatio ſpei in beatis auget meritum, ſed vtrunque contingit propter mutationem ſtatus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſpes viatorum habeat certitudinem.

93 Veri. q.4. ar. 2. ad 4. AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod ſpes viatorum non habeat certitudinem. Spes enim eſt in voluntate ſicut in ſubiecto: ſed certitudo non pertinet ad voluntatem, ſed ad intellectum. ergo ſpes non habet certitudinem.

Q.17. art.1. ¶ 2 Præt. Spes ex gratia & meritis prouenit, vt ſupra* dictum eſt, ſed in hac vita ſcire per certitudinem non poſſumus, quod gratiam habeamus, vt ſupra dictum† eſt, ergo ſpes viatorum non habet certitudinem. †1.2 q.112. arti.5.

¶ 3 Præt. Certitudo eſſe nõ põt de eo, qđ põt deficere. ſed multi viatores hñtes ſpem, deficiunt à cõſecutione beatitudinis. ergo ſpes viatorũ nõ habet certitudinem.

Li.3. ſen.di. 26. Para. A. SED CONTRA eſt, ꝙ ſpes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis, ſicut Magiſter dicit 26. diſt. 3. ſententiarum, quòd poteſt accipi ex hoc quod dicitur 2. ad Timo. 1. Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſeruare.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd certitudo inuenitur in aliquo dupliciter. ſ. eſſentialiter, & participatiue. Eſſentialiter quidẽ inuenit̃ in vi cognoſcitiua: participatiue aũt in oĩ eo, ꝙ à vi cognoſcitiua mouet̃ infallibiliter ad finẽ ſuũ, ſ᷑m quẽ modum dr̃, ꝙ natura certitudinaliter operaẽ tanquã mota ab intellectu diuino certitudinaliter mouente vnumquodq; ad ſuũ finẽ. Et per hunc ẽt modũ virtutes morales certius arte dicuntur operari inquantũ ꝑ modũ naturæ mouentur à rõne ad ſuos actus. Et ſic ẽt ſpes certitudinaliter tendit in ſuum finem, quaſi participans certitudinẽ à fide, quæ eſt in vi cognoſcitiua. Vnde patet reſponſio ad Primum.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ſpes non innititur principaliter gratiæ iam habitæ, ſed diuinæ omnipotẽtiæ & miſericordiæ, per quam etiam qui gratiam non habet eam conſequi poteſt, vt ſic ad vitam æternam ꝑ ueniat. De omnipotentia autem Dei & miſericordia eius certus eſt quicunque fidem habet.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ hoc, ꝙ aliq hñtes ſpẽ, deficiant à conſecutione beatitudinis, contingit ex defectu liberi arbitrii ponentis obſtaculum peccati, non aũt ex defectu diuinæ potentiæ, vel miſericordiæ, cui ſpes innititur. Vnde hoc nõ ꝑiudicat certitudini ſpei.

¶ Super quæſtionis decimænonæ Artic. primum.

IN ar.1.q 19. aduerte, ꝙ vt in primæ partis cõmẽtarijs dictũ eſt, malum culpæ infinitũ diſtat à malo pœnæ, ꝙ malũ culpę opponit̃ bono diuino in ſeipſo, obiectiue tñ, ſicut charitas tẽdit in bonũ diuinũ in ſeipſo. malũ vero pœnę opponitur bono creato. Et propterea in litera dr̃, ꝙ malũ culpę priuat ordinẽ ad finem vltimũ. Et quia ſolus vltimus finis eſt finis ſimpliciter, i. & totaliter, & abſq; determinatione, reliqui nãq; fines ſunt fines in hoc, vel in illo ordine reſpectu huius vel illius: idõ in litera dr̃, quod cũ bonũ, & malũ dicãtur ſ᷑m ordinem finalem, ſolum malũ culpæ eſt malũ ſimpliciter: malum aũt ẽ pœnæ, eſt malum iſtius.

QVAESTIO XIX.

De dono timoris, in duodecim articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de dono timoris. F Et circa hoc quæruntur duodecim.

¶ Primo. Vtrũ Deus dẽat timeri.
¶ Secundo, De diuiſione timoris in timorem filialem, initialem, ſeruilem, & mundanum.
¶ Tertio, Vtrum timor mundanus ſemper ſit malus.
¶ Quarto, Vtrum timor ſeruilis ſit bonus.
¶ Quinto, Vtrum ſit idem in ſubſtantia cum filiali.
G ¶ Sexto, Vtrum adueniente charitate excludaẽ timor ſeruilis.
¶ Septimo, Vtrum timor ſit initium ſapientiæ.
¶ Octauo, Vtrum timor initialis ſit idem in ſubſtantia cũ timore filiali.
¶ Nono, Vtrum timor ſit donũ Spiritusſancti.
¶ Decimo, Vtrum creſcat creſcente charitate.
¶ Vndecimo, Vtrum maneat in patria.
¶ Duodecimo, Quid reſpondeat ei in beatitudinibus & fructibus.

H

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus poſſit timeri.

AD PRIMVM ſic procedit̃. Vr̃, ꝙ Deus timeri non poſsit. Obiectũ. n. timoris eſt malũ futurũ, vt ſupra* habitũ eſt. ſed Deus eſt expers oĩs mali, cum ſit ipſa bonitas. ergo Deus timeri non põt. 94 33.q.41.ar. 1. cor. Et 3. di. 34. qõ.2. ar.2. q. 1. ad ſecundum.

¶ 2 Præterea. Timor ſpei opponitur; ſed ſpẽ habemus de Deo. ergo non poſſumus & ſimul eum timere. *1.2. qõ.64. ar.1 & q.42. art.1 & 3.

¶ 3 Præt. ſicut† Philoſ. dicit in 2. Rhet. illa timemus, de qb⁹ nobis mala ꝓueniũt: ſed mala nõ ꝓueniũt nobis à Deo, ſed ex nobiſipſis, ſ᷑m illud Oſeæ 13. Perditio tua I ex te Iſrael, ex me auxiliũ tuũ. ergo De⁹ timeri nõ dẽt. †Lib. 2. Retho.c 5. t.6.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ Ier. 10. Quis non timebit te o rex gẽtiũ? Et Mal. 1. Si ego Dñs, vbi timor meus?

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſpes hẽt duplex obiectũ, quorũ vnũ eſt ipſum bonũ futurũ, cuius adeptionẽ qs expectat: aliud aũt eſt auxiliũ alicuius ꝑ quẽ expectat ſe adipiſci quod ſperat, ita ẽt & timor duplex obiectũ habere põt, quorũ vnũ eſt ipſum malum, quod hõ refugit: aliud aũt illud, à quo malum prouenire põt. Primo ergo modo Deus, qui eſt ipſa bonitas, obiectum timoris, eſſe nõ põt, ſed ſecundo modo põt eſſe obiectum timoris, inquantum. ſ. ab ipſo, vel per cõparationem ad ipſum nobis põt aliquod malum imminere. Ab ipſo quidem poteſt nobis imminere malum pœnæ, quod nõ eſt K ſimpliciter malum, ſed ſ᷑m quid, bonum autem ſimpliciter. Cum. n. bonum dicaẽ in ordine ad finem, malum aũt importet huius ordinis priuationem, illud eſt malum ſimpliciter quod excludit ordinẽ à fine vltimo, qđ eſt malum culpæ. Malum autem pœnæ eſt quidem malum, inquantum priuat aliquod particulare bonum: eſt tñ bonum ſimpliciter inquantum dependet ab ordine finis vltimi. Per comparationẽ autẽ ad Deum põt nobis malum pœnæ prouenire, ſi ab eo ſeparemur. Et per hunc modum Deus poteſt, & debet timeri.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ rõ illa procedit, ſ᷑m ꝙ malũ ꝙ homo refugit, eſt timoris obiectũ.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ in Deo ẽ cõſiderare, & iuſti-

¶ Super quæſtionis decimæ nonæ Articul. ſecundum

IN art. 2. eiuſdẽ queſtionis dubiũ occurrit ex Durãdo in 34. diſtinctio. tertij ſententiarũ, quæſtione quarta: Pro quanto hic dicitur, quòd ſi aliquis conuertatur ad Deum propter timorem culpæ, erit timor filialis. Nã filiorũ eſt timere offenſã patris. arguit ſiquidẽ Durandus, ꝙ hæc opinio in hoc deficere vĩ, ꝙ ponit immediatũ obiectum timoris malum culpæ. Hoc .n. propoſito, falſum eſt, qa timor diuidit hic prout ꝑ ipſum cõuertit ad Deum, vel auertimur ab eo, fugiẽdo, vel cõmittẽdo, pctm: ac per hoc cõmittere vel fugere pctm, non eſt actus elicitus timoris, ſed imperatus ab eo. Et conſequenter peccatum non eſt immediatum obiectũ actus eliciti à timore.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ ratio hęc nõ valet: quia à perpetratione, vel fuga peccati in actu executionis, arguit ad peccare, vel nõ peccare, vt ſunt i eſſe obiectiuo. Ordo ſiquidem eſt iſte, ꝙ timori occurrit obiectiue peccare in patrem & tunc reſpectu actus eliciti ab habitu timoris, quia actus eſt timere proprium obiectum, eſt peccare in patrem, ꝙ eſt malum culpæ. Et ex hoc timens filius, imperat fugam offenſæ, idest, non peccare, & tunc non peccare eſt actus imperatus, non elicitus a timore. Et tamen arguens ex hoc ꝙ ad timorẽ ſpectat, iſte actus imperatus, concludit, & male reſpectu actus eliciti, quòd non ſit obiectum immediatum malũ culpæ. Ad argumentum autem, ſuum formaliter diſtinguendum eſt in prima illatione, qđ fugere peccatum, dupliciter contingit In executione, & in appetitu. Primo modo tantum conceditur, prima illatio: ſed ſecunda illatio ſimpliciter eſt falſa, vt patet ex dictis.

¶ In eodem 2. art. eiuſdem quæſtionis in reſponſione ad quintum dubium occurrit, An peccatum commiſſum ex timore amittendi bona mundana, differ ſpecie a peccato commiſſo ex timore amittendi bonum corporis. V.g. an negans fidem ne confiſcentur bona ſua, differat ſpecie à negante Chriſtum, ne tormenta patiatur. Et ſimile eſt de muliere, quæ permittit ſe opprimi propter hunc, vel illum timorem. Et eſt ratio dubij, quia author hoc dicit quod licet mundanus timor, quia ex parte auerſionis diſtinguitur cõtra alios tres timores pro vnico computetur: peccata tamen diſtinguuntur ſpecie, ſecundum diuerſitatem horum obiectorum, ad quæ conuertuntur. Superius autem .ſ. in precedenti libro, dictum eſt, ꝙ peccata huiuſmodi ex illis timoribus, & amoribus alleuiantur potius quàm grauentur, nec trahuntur ad aliquam mali moralis ſpeciem. Dictum ſiquidẽ eſt, ꝙ mulier neceſſitate victus adulterio conſentiens, non incurrit duas deformitates auaritiæ, & luxuriæ: ſed talis luxuriæ tantum, quæ alleuiatur ex illa cauſa.

¶ Ad hoc dicit, quòd tẽdere inordinate in hęc obiecta ſcilicet bonum carnis & bonum mundi, cõtingit vno modo ſecũdum ſe, vt cõtingit in his, qui ſunt auari, vel ambitioſi, quo ad bona mundi, & luxurioſi, vel ebrij quo ad bona carnis: alio modo ſecundum ſolam comparationem ad aliud bonum maius, quod debet eis anteponi, vt contigit in his qui contenti quidem ſunt ſuis rebus, & honoribus, naturali ſanitate, & licitis delectationibus: ſed ſuperueniente occaſione quo oportet vel aliqd horum amittere, vel amicitiam Ieſu Chriſti, malunt hæc cõſeruare, quã Chriſti amicitiam, & ſic adulterio, vel infidelitate conſentiũt. Inter hos ſiqdẽ modos tanta eſt differẽtia, ꝙ in primo inuenit peccatũ diuerſificari ex horũ obiectorũ diuerſitate: in ſecundo autẽ non. Et ratio eſt quia in primo obiectũ illud, materia eſt diſſonans, rõni reſpectu actus tẽdẽtis in illud abſolute, in ſecundo aũt nõ. Et propterea ſiquis negat fidẽ, vel adulteratur ꝑꝑ talẽ timorẽ, q ex auaritia conſurgat, vitiũ vitio accumulat, & peccatũ cõmittit duas deformitates habens. Siquis autem negat fidem, vel adulteratur propter talem timorem, qui non ex auaritia, ſed amore conſurgit, aliàs non malo rerum, non accumulat vitium vitio, ſed ex ipſo adulterio, vel infidelitate ſic malus tam timor, quàm amor rerum, non aliam malitiam quàm illius infidelitatis, vel adulterij: ac per hoc nõ incurrit peccatum duarum deformitatũ, ſed aliqualiter excuſat eius negatio, vel fornicatio ex iuſto amore prouenientia. Sicut materialiter ordinans medium malum ad finem bonum, vel ad malum, puta, virtutẽ, ſanitatem, & huiuſmodi, vnicam deformitatem incurrit, & aliqualiter excuſatur, quàm [illegible] appetitus, & actus ſit malus moraliter, Et ſic intelligendo [illegible] hæc, & in conſequenti articulo, & alibi omnis contrarietas [illegible]

iuſtitiam ſm quam peccantes punit, & miſericordiam, ſecundum quam nos liberat. Secundum ergo conſiderationem ipſius iuſtitiæ inſurgit in nobis timor: ſecundum autem conſiderationem ipſius miſericordiæ inſurgit in nobis ſpes Et ita ſecũdum diuerſas rationes, Deus eſt obiectũ ſpei, & timoris.

B Ad tertium dicendum, ꝙ malum culpæ non eſt a Deo ſicut ab actore, ſed eſt a nobiſipſis, inquantum a Deo recedimus: malũ autem pęnæ eſt quidẽ a Deo actore, inquãtum habet rõnẽ boni, ꝓut .ſ. eſt iuſtum, ſm quod iuſte nobis pœna infligitur. Licet hoc primordialiter ex merito noſtri peccati cõtingat, ſecũdum quem modum dicitur Sapiẽ. 1. Quod Deus mortem nõ fecit, ſed impij manibus, & verbis accerſierunt illam.

Articulus II.

Vtrũ timor conuenienter diuidatur in filialem, initialem, ſeruilem, & mundanum.

95 Ad secundum ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ incõueniẽter diuidaĩ timor in filialẽ initialem, ſeruilẽ, & mũdanum.* Dama. n. in 2. lib. ponit ſex ſpecies timoris. ſ. ſegnitiem, erubeſcẽtiam & alia, de qbus ſupraĩ dictum eſt, quæ in hac diuiſione non tanguntur. ergo videtur, qđ hæc diuiſio timoris ſit inconueniens.

3. di. 34. q. 2. Et veri. q. 2. artic. 10. ad 13 Et Rom. 8. lect. 3.

* Dama. lib. 2. orthodo. fidei. capi. 15. ꝑ1. 2. qõ. 41. art. 4.

¶ 2 Præt. Quilibet horum timorum, vel eſt bonus, vel malus. ſed aliquis eſt timor, ſcilicet naturalis q neque bonus, eſt moraliter, cũ ſit in dæmonibus, ſecũdum illud, Iacob. 2. Dæmones credunt, & cõtremiſcunt, neq; etiam malus, cũ ſit in Chriſto, ſm illud Marc. 14. Cœpit Ieſus pauere & tædere. ergo timor inſufficienter diuiditur ſecundum prædicta.

¶ 3 Præt. Alia eſt habitudo filij ad patrem, & vxoris ad virum, & ſerui ad dominum: ſed timor filialis, qui eſt filij in comparatione ad patrem, diſtinguitur à timore ſeruili, qui eſt ſerui per cõparationem ad dominum. ergo etiã timor caſtus, qui videtur eſſe vxoris ꝑ cõparationẽ ad virum, debet diſtingui ab omnibus illis timoribus.

¶ 4 Præter. Sicut timor ſeruilis timet pœnam, ita timor initialis & mundanus. nõ ergo debuerunt ab inuicem diſtingui iſti timores.

¶ 5 Præt. Sicut concupiſcentia eſt boni, ita etiam timor eſt mali: ſed alia eſt concupiſcentia oculorum, qua quis cõcupiſcit bona mundi, alia eſt concupiſcentia carnis, qua quis concupiſcit delectationem propriam. ergo etiam alius eſt timor mundanus, quo quis timet amittere bona exteriora, & alius eſt timor humanus, quo qs timet proprię perſonæ detrimentum.

C Sed contra eſt authoritas* Magiſtr. 34. di. 3. li. ſententiarum.

Lib. 3. ſent. diſ. 34. paragrap. D.

Respondeo Dicendũ, ꝙ de timore nũc agimus ſecundum quòd per ipſum aliquo modo ad Deum cõuertimur, vel ab eo auertimur. Cum. n. obiectum timoris ſit malum, quandoque homo propter mala, quæ timet, à Deo recedit: & iſte dicitur timor humanus, vel mundanus. Quandoque autem homo propter mala, quæ timet ad Deum conuertitur, & inhæret: quod quidẽ malum eſt duplex ſcilicet, malum pœnæ, & malum culpæ.

D Si ergo aliquis cõuertatur ad Deum, & ei inhæreat ꝓpter timorem pęnæ, erit timor ſeruilis. Si autem propter timorẽ culpæ, erit timor filialis. Nam filiorũ eſt timere offenſam patris. Si autẽ eſt vtrunque, eſt timor initialis, q eſt medius inter vtrunque timorem. Vtrum autem malum culpæ poſſit timeri, ſupra* dictũ eſt, cũ de paſſione timoris ageretur.

1. 2. q. 42. artic. 3.

E Ad primum ergo dicendũ, ꝙ Dam. diuidit timorẽ, ſm qđ eſt paſſio animæ. Hæc autem diuiſio

timoris attenditur in ordine ad Deum, vt* dictum eſt.

In corp. art.

AD SECVNDVM dicendum, quod bonum morale præcipue conſiſtit in conuerſione ad Deum; malum autem morale in auerſione à Deo: & ideo omnes prædicti timores morales vel important malum morale, vel bonum: ſed timor naturalis præſupponitur bono & malo morali, & ideo non connumeratur inter iſtos timores.

AD TERTIVM dicendum, quòd habitudo ſerui ad dominum eſt per poteſtatem domini ſeruum ſibi ſubiicientis: ſed habitudo filii ad patrem, vel vxoris ad virum, eſt econuerſo per affectum filii ſe ſubdentis patri, vel vxoris ſe coniungentis viro vnione amoris. Vnde timor filialis, & caſtus ad idem pertinent: quia per charitatis amorem Deus pater noſter efficitur, ſecundum illud Ro. 8. Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater. Et ſecundum eandem charitatem dr̃ etiam ſponſus noſter, ſecundum illud 2. ad Cor. 11. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Timor autem ſeruilis ad aliud pertinet, quia charitatem in ſui ratione non includit.

AD QVARTVM dicendum, quòd prædicti tres timores reſpiciunt pœnam, ſed diuerſimode. Nam timor mundanus, ſiue humanus reſpicit pœnam à Deo auertentem, quam quandoque inimici Dei infligunt, vel comminantur: ſed timor ſeruilis, & initialis reſpiciunt pœnam, per quam homines attrahuntur ad Deũ diuinitus inflictam, vel comminatam, quam quidem pœnam principaliter timor ſeruilis reſpicit: timor autem initialis ſecundario.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ eadem ratione homo à Deo auertitur propter timorem amittendi bona mundana, & propter timorem amittendi incolumitatem proprii corporis, quia bona exteriora ad corpus pertinent. Et ideo vterq; timor hic pro eodem computatur: quamuis mala, quæ timentur, ſint diuerſa, ſicut & bona, quæ concupiſcuntur. Ex qua quidem diuerſitate prouenit diuerſitas peccatorum ſecundum ſpeciem, quibus tamen omnibus commune eſt à Deo abducere.

ARTICVLVS III.

Vtrum timor mundanus ſit ſemper malus.

96

3. diſt. 34. q. 2. art. 1. q. 3. cor. Et Ro. 8. lect. 3.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd timor mundanus nõ ſemp ſit malus. Ad timorẽ enim humanum pertinere vr̃, quòd homines reuereamur: ſed quidam vituperantur de hoc ꝙ homines non reuerentur vt patet Luc. 18. de illo iudice iniquo, qui nec Deũ timebat, nec hoĩes reuerebatur. ergo videtur quòd timor mundanus non ſemper ſit malus.

¶ 2 Prætereà. Ad timorem mundanum videntur pertinere pœnæ, quæ per poteſtates ſæculares infliguntur: ſed per huiuſmodi pœnas prouocamur ad bene agendum; ſecundum illud Rom. 13. Vis nõ timere poteſtatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. ergo timor mundanus non ſemper eſt malus.

¶ 3 Prætereà. Illud quod ineſt nobis naturaliter, non videtur eſſe malũ, eo quòd naturalia ſunt nobis à Deo: ſed naturale eſt homini, vt timeat proprii corporis detrimẽtum, & amiſsionem bonorum temporalium, quibus præſens vita ſuſtentatur. ergo videtur, quòd timor mundanus non ſit ſemper malus.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit Matt. 10. Nolite timere eos, qui corpus occidunt, vbi timor mundanus prohibetur: nihil autem diuinitus prohibetur niſi malum. ergo timor mundanus eſt malus.

1. 2. q. 1. art. 3. & ſuper q. 18. art. 2.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ex ſupra* dictis patet, actus morales, & habitus, ex obiectis no-

F men, & ſpeciem habent. Proprium autem obiectum appetitiui motus eſt bonum finale, & ideo à proprio fine omnis motus appetitiuus & ſpecificatur, & nominatur. Si quis enim cupiditatem nominaret amorem laboris, quia propter cupiditatem homines laborant, non recte nominaret. Non enim cupidi laborem quærunt ſicut finem, ſed ſicut id, quod eſt ad finem: ſicut finem autem quærunt diuitias. Vnde cupiditas recte nominatur deſiderium, vel amor diuitiarum, quod eſt malum. Et per hunc modum amor mundanus proprie dicitur, quo aliquis mundo innititur tanquàm fini, & ſic amor mundanus ſemper eſt malus. Timor autem ex amore naſcitur: illud enim timet homo amittere, quod amat, vt patet per * Auguſtin. in libr. 83. quæſtio. Et ideo timor mundanus eſt, qui procedit ab amore mundano, tanquàm à mala radice. Et propter hoc ipſe timor mũdanus ſemper eſt malus.

Lib. 83. quæſtio. q. 33. tomo 4.

G

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquis poteſt reuereri homines dupliciter. Vno modo, inquantũ eſt in eis aliquod diuinum, puta, bonum gratiæ, vel virtutis, vel ſaltem naturalis Dei imaginis: & hoc modo, vituperantur, qui homines non reuerentur. Alio modo poteſt aliquis homines reuereri inquãtum Deo contrariantur; & ſic laudantur, qui homines non reuerentur ſecundum illud Eccle. 48. de Elia, vel de Eliſæo. In diebus ſuis non pertimuit principem.

AD SECVNDVM dicendum, quòd poteſtates ſæculares, quando inferunt pœnas ad retrahendum à peccato, in hoc ſunt Dei miniſtri, ſecũdum illud Rom. 13. Miniſter enim Dei eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. Et ſecundum hoc timere poteſtatem ſæcularem non pertinet ad timorem mundanum, ſed ad timorem ſeruilem, vel initialem.

H

AD TERTIVM dicendum, quòd hoc eſt naturale, quòd homo refugiat proprij corporis detrimẽtum, & damna temporalium rerum; ſed quòd homo propter iſta recedat à iuſtitia, eſt contra rationem naturalem. Vnde Philoſophus dicit in 3.* Ethicor. Quòd quædam ſunt, ſcilicet peccatorum opera, ad quæ nullo timore aliquis debet cogi: quia peius eſt huiuſmodi peccata cõmittere, quàm pœnas quaſcunque pati.

Lib. 3. Ethi. cap. 1. ante med. tom. 5.

I

ARTICVLVS IIII.

Vtrum timor ſeruilis ſit bonus.

97

3. diſt. 34. q. 2. art. 2. q. 1. cor. & q. 2. Et Roman. 8. lect. 3.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ timor ſeruilis non ſit bonus: Quia, cuius vſus eſt malus, ipſum quoq; malum eſt; ſed vſus timoris ſeruilis eſt malus, quia ſicut* gl. dicit Rom. 8. Qui timore aliquid facit, etſi bonum ſit quod facit, nõ tamen bene facit. ergo timor ſeruilis non eſt bonus.

*Eſt Auguſt. Enchiridij ca. 121. to. 3.

¶ 2 Præt. Illud quod ex radice peccati oritur, non eſt bonum: ſed timor ſeruilis oritur ex radice peccati, quia ſuper illud Iob. 3. Quare non in vulua mortuus ſum? dicit † Greg. Cum ex peccato præſens pœna metuitur, & annexa Dei facies non amatur, timor ex timore eſt, nõ ex humilitate. ergo timor ſeruilis eſt malus.

K

† Lib. 4. Moral. capi. 28. circa princ.

¶ 3 Præt. Sicut amori charitatis opponitur amor mercenari⁹, ita timori caſto vr̃ opponi timor ſeruilis; ſed amor mercenarius ſemper eſt malus. ergo & timor ſeruilis.

SED CONTRA. Nullum malum eſt à Spiritu ſancto, ſed timor ſeruilis eſt à Spirituſancto, quia ſuper illud Roma. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis &c. dicit* gl. Vnus ſpiritus eſt, ꝙ facit duos timores ſcilicet, ſeruilem, & caſtum: ergo timor ſeruilis non eſt malus.

Glo. ordinaria, ibid.

RESPON. Dicendum, ꝙ timor ſeruilis ex parte ſeruilitatis habet, ꝙ ſit malus; ſeruitus enim libertati opponitur; Vnde cum liber ſit, qui cauſa ſui eſt, vt dicitur

in

in 1.* Metaphyſ.ſeruus eſt,qui non cauſa ſui operatur, ſed quaſi ab extrinſeco motus. Quicunque autem ex amore aliquid facit, quaſi ex ſeipſo operatur, quia ex propria inclinatione mouetur ad operandum. Et ideo contra rationem ſeruilitatis eſt,quod aliquis ex amore operetur.ſic ergo timor ſeruilis, inquantum ſeruilis eſt charitati contrariatur.Si ergo ſeruilitas eſſet de ratione timoris ſeruilis, oporteret quod timor ſeruilis ſimpliciter eſſet malus.Sicut adulteriũ ſimpliciter eſt malum quia id,ex quo eſt, contrariatur charitati, & pertinet ad adulterij ſpeciem:ſed prædicta ſeruilitas non pertinet ad ſpeciem timoris ſeruilis,ſicut nec informitas ad ſpeciem fidei informis.Species enim moralis habitus, uel actus ex obiecto accipitur.Obiectum autem timoris ſeruilis eſt pœna, cui accidit quod bonum,cui cótrariatur pœna,ametur tanquam finis vltimus,& per conſequens pœna timeatur tanquam principale malum, quod non contingit in non habente charitatem. Vel quod ordinetur in Deum ſicut in finem: & per conſequens pœna non timeatur tanquam principale malum,quod contingit in habente charitatem.Non enim tollitur ſpecies habitus per hoc,quod eius obiectum, vel finis ordinatur ad ulteriorem finem. Et ideo timor ſeruilis ſecundum ſuam ſubſtantiam bonus eſt,ſed ſeruilitas eius eſt mala.

Lib.1.Meta. c.1.tom.3.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Auguſti.intelligendum eſt de eo,qui facit aliquid timore ſeruili,inquantum eſt ſeruilis,vt ſcilicet non amet iuſtitiam,ſed ſolum pœnam timeat.

Ad secundum dicendum, ꝙ timor ſeruilis ſecundum ſuum ſubiectũm non oritur ex timore: ſed eius ſeruilitas ex timore naſcitur, inquantum, ſcilicet homo affectum ſuum non vult ſubijcere iugo iuſtitiæ per amorem.

Ad tertium dicendũ,quòd amor mercenarius dicitur, qui Deum diligit propter bona temporalia,quod ſecundum ſe charitati contrariatur:& ideo amor mercenarius ſemper eſt malus. Sed timor ſeruilis ſecundum ſuam ſubſtantiam non importat, niſi timorem pœnæ,ſiue timeatur,vt principale malum,ſiue non timeatur,vt principale malum.

Articvlvs V.

Vtrum timor ſeruilis ſit idem in ſubſtantia cum timore filiali.

98 3.di.34.q.2. art.3 q.1.Et Ro.8.lect.3.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quod timor ſeruilis ſit idem in ſubſtantia cum timore filiali. Ita enim videt ſe habere timor filialis ad ſeruilem,ſicut fides formata ad informem, quorum vnum eſt cum peccato mortali:aliud vero,non:ſed eadem ſecundum ſubſtantiam eſt fides formata, & informis.ergo & idem eſt ſecundum ſubſtantiam timor ſeruilis,& filialis.

¶ 2 Præterea.Habitus diuerſificantur ſecundum obiecta:ſed idem eſt obiectum timoris ſeruilis & filialis, qa vtroque timore timetur Deus.ergo idem eſt ſecũdum ſuam ſubſtantiam timor ſeruilis,& timor filialis.

¶ 3 Præterea.Sicut homo ſperat frui Deo,& etiam ab eo beneficia obtinere,ita etiam timet ſeparari a Deo, & pœnas ab eo pati: ſed eadem eſt ſpes, qua ſperamus, frui Deo,& qua ſperamus beneficia obtinere ab eo, vt dictum* eſt.ergo etiam idem eſt timor filialis, quo timemus ſeparationem a Deo,& timor ſeruilis, quo timemus ab eo puniri.

Q.17.art.2. Tracta 9.in Can. Io. circa medium tom.9.

Sed contra eſt,quod Auguſt.ſuper primam Can.Ioann.* dicit,duos eſſe timores,vnum ſeruilem & alium filialem,vel caſtum.

A Respondeo Dicendum,quòd proprium obiectum timoris eſt malum:& qa actus & habitus diſtinguuntur ſecundum obiecta,vt ex ſupradictis* patet, neceſſe eſt,ꝙ ſ'm diuerſitatem malorum,& timores ſpecie differant.Differt autem ſpecie malum pœnæ, quod refugit timor ſeruilis,& malum culpæ,quod refugit timor filialis,vt ex ſupradictis* patet. Vnde manifeſtum eſt,quod timor ſeruilis,& filialis non ſunt idem ſecundum ſubſtantiam,ſed differunt ſpecie.

1 2.q.34.articu.2. — Art.2.huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum,ꝙ fides formata & informis non differunt ſ'm obiectum. Vtraque.n.fides & credit Deo,& credit Deum:ſed differunt ſolum per aliquod extrinſecum.ſ. ſecundum præſentiam, & abſentiam charitatis,& ideo non differunt ſecundum ſubſtantiam.& ideo non eſt ſimilis ratio.

B Ad secundum dicendum,quod timor ſeruilis, & timor filialis non habent eandem habitudinem, ad Deum. Nã timor ſeruilis reſpicit Deum, ſicut principium inflictiuum pœnarum,timor autem filialis reſpicit Deum,non ſicut principium actiuum culpæ,ſed potius ſicut terminum,a quo refugit ſeparari per culpam.Et ideo ex hoc obiecto,quod eſt Deus,non conſequitur identitatem ſpeciei;quia etiam motus naturales ſecundum habitudinem ad aliquem terminum,ſpecie diuerſificantur.Non enim idem eſt motus ſpecie,q eſt ab albedine,& qui eſt ad albedinem.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ſpes reſpicit Deũ, ſicut principium tam reſpectu fruitionis diuinæ, quam reſpectu cuiuſcunque alterius beneficij. Non auté eſt C ſic de timore,& ideo non eſt ſimilis ratio.

Articvlvs VI.

Vtrum timor ſeruilis remaneat cum charitate.

Ad sextvm ſic proceditur.Videt quod timor ſeruilis non remaneat cũ charitate. Dicit enim Auguſt.* ſuper 1.Can Io. quod cum cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum.

D ¶ 2 Præterea.Charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctũ,qui datus eſt nobis, vt dicitur Roma.5. Sed vbi Spiritus Domini,ibi libertas,vt dicitur 2.ad Corin.3.Cum ergo libertas excludat ſeruitutem,videturquod timor ſeruilis expellatur charitate adueniente.

¶ 3 Præt. Timor ſeruilis ex amore ſui cauſatur, inquantum pœna diminuit proprium bonum, ſed amor Dei expellit amorẽ ſui,facit E .n.contẽnere ſeipſum,vt patet per authoritatem Aug.14.* de Ciuit. Dei,quòd amor Dei,vſque ad cõtemptum ſui facit ciuitatem Dei. ergo videtur quod veniente charitate timor ſeruilis tollatur.

Sed contra eſt,ꝙ timor ſeruilis eſt donũ Spirituſſancti,vt ſupra dictũ* eſt,ſed dona Spirituſſancti non tolluntur adueniente charitate,per quam Spirituſſanctus in nobis habitat.ergo adueniente charitate non tollitur timor ſeruilis.

¶ Super queſtionis decimæ nonæ Articu. ſextum.

In art.6.omiſſis 3. 4.& 5.aduerte,q̃d timor ſeruilis ſecundum ſubſtantiam ſic habet ꝑ obiecto malum pœnæ, vt tñ nõ reſpiciat pœnam ſ'm oẽm rõnem,ſed ſ'm rõnem priuatiui boni proprij, vt ſic. Et propterea malum ſeparationis à Deo in litera attribuit vtrique timori,ſcilicet filiali,& ſeruili, diuerſa ratione. Nam timori caſto attribuit ex parte Dei,hoc eſt, inquantum homo timet ſe non viuere Deo: maxime ſiquidem charitas facit hominem amare ſe, vt viuat Deo. Timori verò ſeruili ex parte boni noſtri, hoc ẽ, inquãtũ hõ timet tãto ſuo bono,ſ. eſſe cũ Deo, priuari. Procedit n. ille timor ex amore ſui, vt patet vnde in litera primo explicatur dicẽdo, quòd timor pœnæ includitur in charitate ... timore caſto: Secundũ autẽ dicendũ ... corporis ... eſſe cum ... Chr...

99 3.di.34.q.2. ar 3.q.1 co. Et veri. q.3. 14.arti 7.ad 2.

* Tract.9.in Canon Ioã. inter principium,& medium, to.9.

Lib.14.cap. vlt. in princ. tom.5.

Art.4.huius quæſt.

RESPONDEO. Dicendum, quod timor ſeruilis ex re ſui cauſatur: quia eſt timor pœnæ, qui eſt detrimentum proprij boni. Vnde hoc modo timor pœnæ poteſt ſtare cum charitate, ſicut amor ſui. Eiuſdem enim rationis eſt, quod homo cupiat bonum ſuum, & quod timeat priuari. Amor autem ſui tripliciter ſe poteſt habere ad charitatem. Vno enim modo contrariatur charitati, ſecundum quod aliquis amore proprij boni finem conſtituit. Alio vero modo in charitate includitur, ſecundum quod homo ſe propter Deum, & in Deo diligit. Tertio modo à charitate quidem diſtinguitur, ſed charitati non contrariatur, puta, cum aliquis diligit ſeipſum ſecundum rationem proprij boni, ita tamen quod in hoc proprio bono non conſtituat finem. Sicut etiam & ad proximum poteſt eſſe aliqua alia ſpecialis dilectio præter dilectionem charitatis, quæ fundatur in Deo, dum proximus diligitur ratione commoditatis, conſanguinitatis, vel alicuius alterius conditionis humanæ, quæ tamen referibilis ſit ad charitatem. Sic ergo & timor pœnæ includitur vno modo in charitate. Nam ſeparari a Deo eſt quædam pœna, quã charitas maxime refugit: vnde hoc pertinet ad timorem caſtum. Alio autem modo contrariatur charitati, ſecundum quod aliquis refugit pœnam contrariam bono ſuo naturali, ſicut principale malum contrarium bono, quod diligitur vt finis: & ſic timor pœnæ non eſt cum charitate. Alio modo timor pœnæ diſtinguitur quidem ſecundum ſubſtantiam a timore caſto quia ſcilicet homo timet malum pœnale ratione ſeparationis a Deo, ſed inquantum eſt nociuum proprii boni: nec tamen in illo bono conſtituitur eius finis. vnde nec illud malum formidatur tanquam principale malum. Et talis timor pœnæ poteſt eſſe cum charitate: ſed iſte timor pœnæ non dicitur eſſe ſeruilis, niſi quãdo pœna formidatur ſicut principale malum, vt ex dictis* patet. Et ideo timor, inquantum ſeruilis non manet cũ charitate: ſed ſubſtãtia timoris ſeruilis cum charitate manere poteſt, ſicut amor ſerui manere poteſt cum charitate.

Art. 2. huius quæſti. ad 4. arg. & ar. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Auguſtin. ibi loquitur de timore, inquantum ſeruilis eſt. Et ſic procedunt aliæ duæ rationes.

ARTICVLVS VII.

Vtrum timor ſit initium ſapientiæ.

100 q. 45. art. 6. ad 3.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod timor non ſit initium ſapientiæ. Initium enim eſt aliquid rei: ſed timor non eſt aliquid ſapientiæ, quia timor eſt in vi appetitiua, ſapientia autem eſt in vi intellectiua. ergo videtur quod timor non ſit initium ſapientiæ.

¶2 Præterea. Nihil eſt principium ſuiipſius: ſed timor Dei ipſe eſt ſapientia, vt dicitur Iob. 28 ergo videtur quod timor Dei non ſit initium ſapientiæ.

¶3 Præterea. Principio non eſt aliquid prius, ſed fides præcedit timorem: ergo videtur quod timor non ſit initium ſapientiæ.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Pſalmo Initiũ ſapientiæ, timor Domini.

RESPONDEO Dicendum, quod initium ſapientiæ poteſt aliquid dici dupliciter. Vno modo, quia eſt initium ipſius ſapientię, quantum ad eius eſſentiam, alio modo, quantum ad eius effectum. Sicut initium artis ſecundum eius eſſentiam, ſunt principia, ex quibus procedit ars, initium autem artis ſecundum eius effectum eſt, vnde incipit ars operari. Sicut ſi dicamus, quod principium artis ædificatiuæ eſt fundamentum, quia F ibi incipit ædificator operari. Cum autem ſapientia ſit cognitio diuinorum, vt infra* dicetur, aliter conſideratur à nobis, & aliter à Philoſophis. Quia enim vita noſtra ad diuinam fruitionem ordinatur, & dirigitur ſecundum quãdam participationem diuinæ naturæ, quæ eſt per gratiam, ſapientia ſecundum nos, non ſolũ conſideratur, vt eſt cognoſcitiua Dei, ſicut apud Philoſophos, ſed etiam vt eſt directiua humanæ vitæ, quæ non ſolum dirigitur ſecundum rationes humanas, ſed etiam ſecundum rationes diuinas, vt patet per Auguſtin. 12.* de Trinitat. Sic ergo initium ſapientiæ ſecundum eius eſſentiam, ſunt prima principia ſapientię, quę ſunt articuli fidei, & ſecundum hoc fides dicitur ſapientiæ initium. Sed quantum ad effectum, initium ſapientię eſt, G vnde ſapientia incipit operari, & hoc modo timor eſt initium ſapientiæ. Aliter tamen timor ſeruilis, & aliter timor filialis. Timor enim ſeruilis, eſt ſicut principium extra diſponens ad ſapientiam, inquãtum aliquis timore pœnæ diſcedit a peccato, & habilitatur per hoc ad ſapientiæ effectum, ſecundum illud Eccleſia. 1. Timor Domini expellit peccatum. Timor autem caſtus, vel filialis, eſt initium ſapientiæ ſicut primus ſapientiæ effectus. Cum enim ad ſapiẽtiam pertineat, quod humana vita reguletur ſecũdum rationes diuinas, hinc oportet ſumere principium, vt homo Deum reuereatur, & ſe ei ſubijciat. Sic enim cõſequenter in omnibus ſecundum Deum regulabitur.

Q. 45. ar. 1 — Lib. 12. capi. 14. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa H oſtendit, quod timor non eſt principium ſapientiæ, quantum ad eſſentiam ſapientiæ.

AD SECVNDVM dicendum, quod timor Dei comparatur ad totam uitam humanam per ſapientiam Dei regulatam, ſicut radix ad arborem. Vnde dicitur Eccle. 1. Radix ſapientiæ eſt timere Dominum. Rami enim illius longæui. Et ideo ſicut radix virtute dicitur eſſe tota arbor, ita timor dicitur eſſe ſapientia.

AD TERTIVM Dicendum, quòd ſicut dictũ* eſt, alio modo fides eſt principium ſapientiæ, & alio modo timor. Vnde dicitur Eccleſiaſtic. 25. Timor Dei initium dilectionis eſt: initium autem fidei agglutinandum eſt ei.

In corp. art.

I

ARTICVLVS VIII.

Vtrum timor initialis differat ſecundum ſubſtantiam a timore filiali.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quod timor initialis differat ſecũdum ſubſtantiam a timore filiali. Timor enim filialis, ex dilectione cauſatur; ſed timor initialis eſt principium dilectionis ſecundum K illud Eccleſiaſt. 25. Timor Domini initium dilectionis eſt. ergo timor initialis eſt alius a filiali.

¶2 Præterea. Timor initialis timet pœnam, quæ eſt obiectũ ſeruilis timoris, & ſic videtur quod timor initialis ſit idem cum ſeruili; ſed timor ſeruilis eſt alius à filiali. ergo etiã timor initialis eſt aliꝰ ſecundum ſubſtantiam a filiali.

¶3 Præterea. Medium differt eadem ratione ab vtroque extremorum, ſed timor initialis medium

¶ Super quæſtionis decimanonæ Articulum octauum.

101 3. di. 34. q. 2. art. 3. q. 7. Et Ro. 8 lect. 3.

IN arti 8. omiſſo 7. dubium ex Durãdo in 34. di. tertij ſententiarum, quæſti. 5 occurrit de identitate timoris initialis, & caſti. Nam & concluſionem, & reſpõſionem ad ſecundum, & proceſſum authoris non hic, ſed in 34. diſtinc. 3. ſententiarum ad eãdem concluſionem reprehendit. Concluſionem quidem, quia obiectum timoris initialis diſtinguitur ab obiecto tam ſeruilis, quàm caſti timoris quia eius obiectũ eſt vtrumque malum, ſcilicet gehẽnæ & culpæ, ſeu ſeparationis à Deo. Cõtra reſponſionem ad ſecundum pro-

inter timorem ſeruilem, & timorem filialem. ergo differt & à filiali, & à ſeruili.

Sed contra eſt, quod perfectum & imperfectũ non diuerſificant ſubſtantiam rei: ſed timor initialis, & filialis differunt ſecundum perfectionem & imperfectionem charitatis, vt patet per Auguſt.* ſuper 1. Can. Ioan. ergo timor initialis non differt ſecũdũ ſubſtantiam à filiali. B

Respondeo Dicendum, quòd timor initialis dicitur ex eo, quòd eſt initium: ſed cũ & timor ſeruilis, & timor filialis ſint aliquo modo initium ſapientiæ, vterque poteſt aliquo modo initialis dici. Sed ſic nõ accipitur initialis, ſecũdum quod diſtinguitur à timore ſeruili, & filiali: ſed accipitur ſecundum quod cõpetit ſtatui incipientium, in quibus inchoatur quidã timor per inchoationem charitatis. Non tamẽ ineſt eis timor filialis perfecte, quia nondum peruenerũt ad perfectionem charitatis: & ideo timor initialis hoc mõ ſe habet ad filialem, ſicut charitas imꝑfecta ad perfectam. Charitas autem perfecta, & imperfecta non differunt ſecũdum eſſentiam, ſed ſolum ſm ſtatum. Et ideo dicẽdũ eſt, quod etiam timor initialis, prout hic ſumitur, non differt ſecundum eſſentiam à timore filiali. C

Ad primum ergo dicendum, ꝙ timor, qui eſt initium dilectionis, eſt timor ſeruilis, q introducit charitatem, ſicut ſeta introducit linum. vt Auguſt.* dicit. Vel ſi hoc referatur ad timorẽ initialem, dicitur eſſe dilectionis initiũ non abſolute, ſed quantum ad ſtatum charitatis perfectæ. D

Ad secundum Dicendum, ꝙ timor initialis non timet pœnã, ſicut proprium obiectum, ſed inquantum habet aliquid de timore ſeruili adiunctum, qui ſecundum ſubſtantiam manet quidem cum charitate, ſeruilitate remota: ſed actus eius manet quidem cum charitate imperfecta in eo, qui nõ ſolum mouetur ad bene agẽdum ex amore iuſtitiæ, ſed etiam ex timore pœne. Sed iſte actus ceſſat in eo, qui habet charitatem perfectam, quæ foras mittit timorem habentem pœnam, vt dicitur Ioan. 4.

Ad tertium dicendum, ꝙ timor initialis eſt medium inter timorem ſeruilem, & filialem, non ſicut inter ea, quæ ſunt vnius generis, ſed ſicut imperfectum eſt medium inter ens perfectũ, & nõ ens, dicitur in 1.* Metap. Quod tamen eſt idem ſecundum ſubſtãtiam cum ente pfecto: differt autem totaliter à non ente.

Articvlvs IX.

Vtrũ timor ſit donũ Spiritusſãcti.

AD nonvm ſic procedit. Videtur ꝙ timor non ſit donũ Spiritusſancti. Nullum donum opponitur virtuti, quæ eſt a Spiritusancto, alioquin Spiritusſanctus eſſet ſibi contrarius: ſed timor opponitur ſpei, quæ eſt virtus. ergo timor nõ eſt donum Spiritusſancti.

¶ 2 Præterea. Virtutis theologicæ proprium eſt, ꝙ Deum habeat pro obiecto: ſed timor habet Deũ pro obiecto, inquantum Deus timetur. ergo timor non eſt donũ, ſed virtus theologica.

¶ 3 Præterea. Timor ex amore cõſequitur: ſed amor ponitur quędam virtus theologica. ergo etiã timor eſt virtus theologica, quaſi ad idem pertinens.

¶ 4 Pręterea. Greg.* dicit 2. Moralium, ꝙ timor datur contra ſuperbiam, ſed ſuperbiæ opponitur virtus humilitatis. ergo etiã timor ſub virtute comprehenditur.

¶ 5 Præterea. Dona ſunt perfectiora virtutibus, dantur enim in adiutorium virtutum, vt Grego. dicit 2. Moralium, ſed ſpes eſt perfectior timore, quia ſpes reſpicit bonum, timor malum. cum ergo ſpes ſit virtus, non debet dici, ꝙ timor ſit donum. D

Sed contra eſt, ꝙ Iſai. 11. Timor domini enumeratur inter ſeptem dona Spiritusſancti.

Respon. Dicendum, quod multiplex eſt timor, vt ſupra* dictum eſt. Timor aũt humanus, vt dicit Augu. in lib.✝ de Gratia & liber. arbit. nõ eſt donum Dei, hoc .n. timore Petrus negauit Chriſtum, ſed ille timor de quo dictũ eſt. Illum timete, qui poteſt animam & corpus mittere in gehennam. Similiter etiam timor ſeruilis nõ eſt numerandus inter ſeptẽ dona Spiritusſancti, licet ſit a Spiritusancto, quia vt Augu. dicit in lib.* de Natura & gratia poteſt habere annexam voluntatẽ peccãdi. E

---

pro quãto ibi dicitur, quòd timor initialis timet pœnam ꝑ quãto habet aliquid de timore ſeruili adiunctum, arguit: quia impoſſibile eſt duos actus cognoſcẽdi ſimul eſſe in eadem potentia cognitiua vt alibi probatũ eſt: & ſimiliter duo actus appetendi non poſſunt ſimul eſſe in eadem potentia appetitiua. Contra proceſſum verò illum, quia videtur repugnantia dicere ſcilicet quòd timor initialis, imperet actũ propter fugam culpę & pœnæ, & quòd timor initialis non timeat elicitiue pœnã. Et probatur repugnãtia: quia potentia nullum actum imperat niſi mediãte actu elicito. Si ergo imperat propter vtrunque, habet ergo actum elicitum circa vtrunq;.

Tracta. 9. in Canon. Io. paulo ante medium, & deinceps, to mo 9.

¶ Ad hęc dicitur ordinate. Et ad primum quòd falſum eſt, qđ obiectum timoris initialis ſit vtrũque malum ſcilicet culpæ & pœnę, ſed culpę tãtũ. Et ſi quando inuenitur apud doctores hoc, vt etiam inuenitur apud authorem in artic. 2. huius quæſtionis in corpore articuli, interpretandum eſt iuxta reſponſionem ad ſecundum hoc in loco, ſcilicet quòd non ratione ſui, ſed ratione adiuncti ſibi timoris ſeruilis, actus ſuus reſpicit alterum malum ſcilicet pœnæ: alterũ aũt. ſ. culpæ, rõne ſui. ¶ Ad ſecundum dicitur, quod ſicut contingit in intellectu eſſe ſimul plures actus intelligendi in ordine ad vnum: ita etiam in appetitu cõtingit ſimul eſſe plures actus appetendi. Et ſic eſt in propoſito: quia timor pœnæ, & timor culpæ in ordine ad Dei conuerſionem concurrunt. ¶ Ad tertium autem, quãuis non ſit contra præſentis operis doctrinam, quia tamen illa hic expoſita eſt, reſpondetur, ꝙ timorem initialem imperare propter vtrũque malum actũ aliquem, poteſt dupliciter intelligi. Primo ratione ſui ſolius, & iuxta hũc ſenſum ꝓcedit argumentum, ſed non militat contra authorem. Alio modo ratione ſui, & adiuncti timoris ſeruilis & in hoc ſenſu intendit hoc author,

Tracta. 9. in Canon. Io. inter principium & medium, to. 9.

vt tam hic, quam ibi in reſpõſione ad primũ explicite declarauit. Et iuxta hũc ſenſum nihil valet argumẽtũ: quia timor initialis imperãs eſt nõ ſolus vnus timor, ſed cõplectiť vtrumq;. ſ. initialẽ vt principalẽ, & ſeruilẽ vt miniſtrũ, ſeu adiuuantem. ¶ In eodem art. 8. in reſponſione ad ſecundum aduerte, quod timor ſeruilis ſecundum ſuam ſubſtantiam habet multos actus, & quantum ad propoſitum ſpectat, duos, ſcilicet timere pœnã oppoſitam ꝓprio bono timentis abſolute, & timere pœnam eandem, vt rationem operandi. Facit, verbi gratia, quandoq; timor nos timere pœna gehennæ abſolute: quãque autem facit nos ſic timere pœnam gehennæ, vt ex illo timore moueamur ab bene agendum, vt illam ſ. gehennã euadamus. Iſte ſecundus actus eſt qui adiungitur timori initiali, & charitati imperfectæ: ita quod timor initialis imperat talẽ actum, & vtitur illo in ordine ad finem ſuum ſanctum, qui eſt ſubijci Deo: ſed adueniente charitate perfecta ceſſat iſte actus, quoniam perfecti in charitate non mouentur ad operandum ex timore proprij mali, cum proprium bonũ pro nihilo habeant, ſed ex amore Dei, & timore ex parte Dei. Primus vero actus cũ perfecta charitate, vix tamen, ſtare poteſt, quis minimus; eo quod creſcente charitate minuitur, vt in art. 10. huius quæſtionis dicitur.

Li. 12. Met. tex. 7. to. 3.

102 3. diſt. 34. q. 2. art. 1. q. 3, & art. 2. q. 1. Et Rom. 8. lect. 3.

Lib. 2. Mor. ca. 36. parũ ante med.

Li. 2. Mora. cap. 36.

¶ Super quęſtionis decimanonæ Articulum nonum.

IN artic. 9. eiuſdem quæſt duo nocida occurunt. Primo, vt ad hunc locum recurras, cum quæſtio occurrit, An timor ſit virtus: quoniam vt in art. patet author de dono loquitur, vt diſtinguitur contra virtutem, & ſic diſcutit. Secundo, ꝙ in reſpõſione ad ſecundum dicitur, ꝙ per virtutem ſpei non ſolũ innitimur diuino auxilio ad conſequendũ quęcunq; alia bona, ſed ad adipiſcendũ ipſum tanquam principale bonum. Hinc enim vi ✝ dere.

*Artic. 2. huius q. 1c. 18. declinando ad finem, co. 7. ✝ Matth. 10.

Ca. 57. ante med. to. 7.

& altera ad timorē filialem: ſed vna & eadem ſeparatio vt priuatiua boni proprij hominis, timetur timore ſeruili, & vt priuatiua boni diuini, hoc eſt, boni hominis in ordine ad Deum, timetur timore filiali. Et ſic eſt ſermo noſter de timore ſeparationis à Deo, cum dicitur, quòd creſcit creſcente charitate in via. Nam de patria eſt alter articulus, & non eſt præſens ſermo de ſeparatione à Deo, hoc eſt, de offenſa Dei: quoniam, vt patet in litera, timori caſto vtrumque timēdum tribuitur .ſ. offendere Deum, & ſeparari à Deo. Sed, quia

104 1.2.q.68.artic.6. Et 3.d. 34.q.1.ar.3. Et diſti. 35. q.2. articul. 2.q.3. & art. 4.q.3.

Durandus arguit contra timoris caſti augmentum, pro quanto reſpicit ſeparationem: ideo vt dictum eſt, loquimur non de ſeparatione offenſæ, quæ eſt malum culpæ, ſed de ſeparatione, quæ eſt malū pœnæ, non vt eſt priuatio boni noſtri, ſed vt eſt priuatio boni diuini, vt dictum eſt. Secundum eſt, quòd obiectum timoris multa claudit, ſcilicet malum, arduum, futurū poſſibile: ſed quantū ad propoſitum ſpectat claudit duo, ſcilicet malum, & poſſibile, quæ ita ſe habent quòd conueniunt primo in hoc, quod vtrunque exigitur ad obiectum timoris, ſcilicet & quod ſit malum, & quod ſit poſſibile, vt patet: & conueniunt ſecundo in hoc, quod cæteris paribus, quoduis eorum actū auget timendū. Nā cæteris paribus, quòd eſt magis malū eſt magis timendū: & ſimiliter cæteris paribus, quod eſt magis poſſibile, eſt magis timendum: ſed differunt in hoc, quod mali latitudo eſt menſura ſimpliciter timoris: ita quod quanto maius eſt malum, tanto timor eius eſt ſimpliciter maior. Poſſibilis vero latitudo eſt menſura ſecundum quid ipſius timoris: quod patet ex eo, quòd quantumcunque facillime euenire nobis poſſit aliquod parum malum, minus timemus, quàm ſi magnum aliquod malum poſſibile immineat, quamuis non facile euenturū. Et quoniā in huiuſmodi nihil differt eſſe, vel apparere malū, vel bonum vt patet in 2. Phyſicorum; eiuſdem rationis eſt eſſe maius malum, & appretiari, vt maius malum: ac per hoc ad propoſitū deſcendendo, ſeparari à Deo tanto maioris mali rationem habet, quanto magis appretiatur. Conſtat autem quod tanto magis appretiatur, quanto magis Deus amatur. Et conſequenter quanto magis creſcit amātis Deū charitas, tāto magis creſcit appretiatio ſeparationis à Deo. Et ſi huic adiungas, quod in via ſemper habet rationem poſſibilis, concludes, quod creſcente charitate timor ſeparationis à Deo creſcit ſimpliciter ex augmento menſuræ ſimpliciter, & diminuitur ſecundum quid ex diminutione menſuræ ſecundum quid, ſcilicet poſſibilitatis: quia minus poſſibilis eſt perfectiori in charitate, quàm imperfectiori. Et vt clarius fiat quod dicimus, declaratur exemplo. Certum eſt, quod quāto aliquis magis diligat amicum, tanto magis appretiat conuictum cum illo, ac per hoc tanto maius malum æſtimat ſeparationem ab illo, & quāto minus diligit quis amicum, tanto minus facit cōuictum cum illo, ac per hoc minus malum æſtimat ſeparari ab illo: & demū ſi nihil diligit, nihil boni in conuictu, & nihil mali in ſeparatione illius æſtimat. Vbi vides, quod propria menſura appretiationis mali ſeparationis, eſt amor amicitię: & conſequenter proſpicere potes, quod optime author infert, ex augmento charitatis in via, in qua ſemper ſaluatur obiectum timoris in ſeparatione à Deo, quod augetur ſimpliciter timor ſeparationis. Charitas enim eſt amor amicitiæ ad Deum, quia amatur coniunctio hominis, cum Deo ad Deū, cuius oppoſita ſeparatio malum eſt poſſibile ſemper in via. Et quanto maior eſt charitas, tanto magis appretiatur bonum coniunctionis, & malum ſeparationis: ac per hoc ſemper creſcit ſimpliciter timor ſeparationis.

¶ Ad obiectionem ergo Durandi, quanto ſeparatio eſt difficilior, tanto minus timetur, reſpondetur, quod verum eſt cæteris paribus, ſed in propoſito non ſunt cætera paria; quia ſeparatio habet rationem maioris mali reſpectu perfectioris in charitate, quia ab eo magis appretiatur in bono coniunctio ad Deum & in malo oppoſita ſeparatio ex hoc ipſo, quod magis diligit Deum. Et non ſolum ſunt cætera paria, ſed iſta imparitas ex parte appretiati mali longe præeminet imparitati poſſibilitatis, vt patet ex hoc, quòd videmus patrem magis timere ſeparationem filij amati, quamuis difficile futuram, quam ſeparationem filij minus amati facile futuram: & ideo creſcente charitate, creſcit ſimpliciter timor ſeparationis ex augmento appretiationis mali ſeparationis, & minuitur ſecūdum quid ex diminutione poſſibilitatis eueniendi. Facile enim & difficile ſpecies ſunt poſſibilis.

¶ Ad ſolutionem rationis reſpōdetur per idem. quia diminutio ſm quid non tollit augmentum ſimpliciter. Vnde ſtat ſolida rō, quod creſcente cauſa, effectus creſcit ſimpliciter: & creſcente charitate, creſcit appretiatio ſeparationis, ac per hoc timor ſimpliciter creſcit. Nec obſtat diminutio poſſibilis, quia cum augmento ſimpliciter, ſtat diminutio ſecundum quid. Et ſic timor ſeparationis creſcente charitate, minuitur ſecundum quid, pro quanto ſecuriores ſunt coniunctione ad Deum perfecti in charitate ex hoc, quod apprehendunt ſeparationē difficile poſſe euenire, attēto dono perfectæ charitatis percepto boni

*art. 2. & 5. huius quæſ. & 1.2.q.42. artic.1.

q.18. arti.3. & 1.2. q.5. arti.4.

tatus, reuerentiam timoris nō minuit ſed auget.

ARTICVLVS XI.

Vtrū timor remaneat in patria.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd timor nō remaneat in patria. Dicitur enim Prouerb. 1. Abundātia perfruetur, timore malorū ſublato, quod intelligitur de homine iam ſapientia perfruente in beatitudine æterna: ſed omnis timor eſt alicuius mali, quia malum eſt obiectum timoris, vt ſupra *dictū eſt. ergo nullus timor erit in patria.

¶ 2 Præt. Homines in patria erūt Deo cōformes, ſm illud 1. Io. 3. Cū apparuerit, ſimiles ei erimus: ſed De⁹ nihil timet. ergo hoīes in patria nō habebūt aliquē timorē.

¶ 3 Præt. Spes ē pfectior, q̄ timor, qa ſpes eſt reſpectu boni, timor reſpectu mali: ſed ſpes non erit in patria: ergo nec timor erit in patria.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in pſalm. 18. Timor Domini ſanctus permanet in ſæculum.

RESPONDEO Dicendū, quòd timor ſeruilis, ſiue timor pœnæ nullo modo erit in patria. Excluditur enim talis timor per ſecuritatē æternæ beatitudinis quæ eſt de ipſius beatitudinis ratione, ſicut ſupra dictum eſt. Timor autem filialis ſicut augetur augmentata charitate, ita charitate perfecta perficietur. Vnde non habebit in patria eundem actum omnino, quē habet modo. Ad cuius euidētiam ſciendum eſt, quòd proprium obiectum timoris eſt malum poſsibile, ſicut proprium obiectum ſpei eſt bonum poſsibile. Et cum motus timoris ſit quaſi fugæ, importat timor fugam mali ardui poſsibilis. Parua enim mala timorem non inducunt. Sicut autem bonum vniuſcuiuſque eſt, vt in ſuo ordine conſiſtat: ita malum vniuſcuiuſque eſt, vt ſuum ordinem deſerat. Ordo autem creaturæ rationalis eſt, vt ſit ſub Deo, & ſupra cęteras creaturas. Vnde ſicut malū creaturæ rationalis eſt, vt ſubdat ſe creaturæ inferiori per amorē, ita etiā malum eius eſt, ſi nō Deo ſe ſubijciat, ſed in ipſum præſumptuoſe inſiliat, vel contemnat. Hoc autem malū creaturæ rationali ſecundum ſuam naturam cōſideratæ poſsibile eſt propter naturalem liberi arbitrij flexibilitatem, ſed in beatis fit non poſsibile per gloriæ perfectionem. Fuga ergo huius mali, quod eſt Deo nō ſubijci, vt poſsibilis naturæ, impoſsibilis autem beatitudini, erit in patria. In via autem eſt fuga huius mali, vt omnino poſsibilis. Et ideo Gregor. dicit 17. Moral. exponens illud Iob. 26. Columnę cęli contremiſcunt, & pauent ad nutum eius. Ipſæ, inquit, virtutes cæleſtium, quæ hunc ſine ceſſatione conſpiciunt, in ipſa contemplatione contremiſcunt: ſed idē tremor ne eis pœnalis ſit, non timoris eſt, ſed admirationis, quia ſcilicet admirātur Deum, vt ſupra ſe exiſtentem, & eis incomprehenſibilem. Auguſtinus etiam 14.° de ciuitat. Dei hoc modo ponit timorem in patria, quàmuis hoc ſub dubio derelinquat. Timor, inquit, ille caſtus, permanens in ſæculum ſæculi, ſi erit in futuro ſæculo, non erit timor exiens a malo, quod accidere poteſt: ſed tenens in bono, quod amitti nō poteſt. Vbi enim

Li. 17. Mor. ca. 15. circa principiū.

Li. 14. ca. 9. inter med. & finem, tomo 5.

boni adepti amor immutabilis eſt, profectò ſi dici poteſt, mali cauendi timor, ſecurus eſt. Timoris quippe caſti nomine, ea voluntas ſignificata eſt, qua nos neceſſe erit nolle peccare, & non ſolicitudine infirmitatis, ne forte peccemus, ſed tranquillitate charitatis cauere peccatum. Aut ſi nullius omnino generis timor ibi eſſe poterit, ita fortaſſe timor in ſæculum ſæculi dictus eſt permanens, quia id permanebit, quo timor ipſe perducit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in authoritate prædicta excluditur a beatis timor ſolicitudinem habens, de malo præcauens, non autem timor ſecurus vt Auguſtinus *dicit.

*Lib.14. de ciuit. Dei, c. 9. à medio, tom 5. †Ca.9 a medio illius.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſicut dicit Dionyſi.9.cap.†de diuin.nomi. Eadem, & ſimilia ſunt Deo, & diſſimilia. Hæc quidem ſecundum contingentem non imitabilis imitationem, id eſt, inquantum ſecundum ſuum poſſe imitantur Deum, qui non eſt perfectè imitabilis. Hæc autem ſecundum quod hic cauſata minus habent a cauſa infinitis menſuris, & incomparabilibus deficientia. Vnde non oportet, quòd ſi Deo non conuenit timor, quia non habet ſuperiorem, cui ſubijciatur; quod propterea hoc non conueniat beatis, quorum beatitudo conſiſtit in perfecta ſubiectione ad Deum.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſpes importat quendam defectum, ſcilicet fruitionem beatitudinis, quæ tollitur per eius præſentiam: ſed timor importat defectum naturalem creaturæ, ſecundum quod in infinitum diſtat a Deo: quod etiam in patria remanebit. & ideo timor non euacuabitur totaliter.

ARTICVLVS XII.

Vtrum paupertas ſpiritus ſit beatitudo reſpondens dono timoris.

105 Infr. q.121. art.2. cor. Et 3. diſ.34. q.1. artic. 4. & 6. cor. *ar.7. huius quæſt.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur quod pauptas ſpiritus nõ ſit beatitudo reſpõdens dono timoris. Timor enim ē initiũ ſpiritualis vitæ, vt ex* dictis patet: ſed paupertas pertinet ad perfectionem vitæ ſpiritualis, ſecundum illud Matthæ.19. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ergo paupertas ſpiritus non reſpondet dono timoris.

¶2 Præterea. In pſalm. 118. dicitur. Confige timore tuo carnes meas. Ex quo videtur, quod ad timorem pertineat carnem reprimere: ſed ad repreſſionem carnis maxime videtur pertinere beatitudo luctus. ergo beatitudo luctus magis reſpondet dono timoris, quam beatitudo paupertatis.

¶3 Præterea. Donum timoris reſpondet virtuti ſpei, ſicut dictum* eſt: ſed ſpei maxime videtur reſpondere beatitudo vltima, quæ eſt, Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. quia, vt dicitur Rom.5. Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. ergo beatitudo illa magis reſpondet dono timoris, quam paupertas ſpiritus.

Ar.9. ad 1.

¶4 Prætera. Supra dictum* eſt, quod beatitudinibus reſpondent fructus: ſed nihil in fructibus inuenitur reſpondere dono timoris. ergo etiam neque in beatitudinibus aliquid ei reſpondet.

1.2.q.70. articu.3.

SED CONTRA eſt, quòd Au. dicit in lib.* de ſermone Domini in monte. Timor Dei congruit humilibus, de quibus dicitur: Beati pauperes ſpiritu.

Lib.1.cap.9. ante mediũ tomo 4.

RESPONDEO Dicendum, quòd timori proprie reſpondet paupertas ſpiritus. Cum enim ad timorem filialem pertineat Deo reuerentiam exhibere, & ei ſubditum eſſe, id quod ex huiuſmodi ſubiectione conſequitur, pertinet ad bonum timoris. Ex hoc autem

F aliquis Deo ſe ſubijcit, deſinit quærere in ſeipſo, vel in aliquo alio magnificari, niſi in Deo. Hoc enim repugnaret perfectæ ſubiectioni ad Deum. Vnde dicitur in Pſalm. 19. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei noſtri inuocabimus. Et ideo ex hoc, quod aliquis perfectè timet Deum, conſequens eſt, quòd non quærat magnificari in ſeipſo per ſuperbiam: neque etiam quærat magnificari in exterioribus bonis ſ. i. licet honoribus, & diuitijs, quorum vtrumque pertinet ad paupertatem ſpiritus, ſecundum quod paupertas ſpiritus intelligi poteſt vel exinanitio inflati & ſuperbi ſpiritus, vt* Auguſtinus exponit: vel etiam abiectio temporalium rerum, quæ fit ſpiritu, id eſt, propria voluntate
G per inſtinctum Spiritusſancti,* vt Ambroſi. & † Hierony. exponunt.

*lib.1. ca.1. a medio, & ca.9. paulo a principio, tom.4. †Ambr. lib. 5. in Luc. in cap. de beatitudinibus tom.5. †Hieron. in Matth. circa principi. cap.5. 10. 9.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum beatitudo ſit actus virtutis perfectæ, omnes beatitudines ad perfectionem ſpiritualis vitæ pertinent. In qua quidem perfectione principium eſſe videtur, vt tendens ad perfectam ſpiritualium bonorum participationem terrena bona contemnat, ſicut timor primum locum habet in donis. Non autem conſiſtit perfectio in ipſa temporalium bonorum deſertione, ſed hæc eſt via ad perfectionem. Timor autem filialis, cui reſpondet beatitudo paupertatis, etiam eſt cum perfectione ſapientiæ, vt ſupra* habitum eſt.

*ar.7. & 10. huius quæſt.

AD SECVNDVM dicendum, quòd directius opponitur ſubiectioni ad Deum, quam facit timor filialis
H indebita magnificatio hominis vel in ſeipſo, vel in alijs rebus, quàm delectatio extranea, quę tamen opponitur timori ex conſequenti: quia qui Deum reueretur, & ei ſubditur, non delectatur in alijs à Deo: ſed tamen delectatio non pertinet ad rationem ardui, quam reſpicit timor, ſicut magnificatio. Et ideo directè beatitudo paupertatis reſpondet timori, beatitudo autem luctus ex conſequenti.

AD TERTIVM dicendum, quod ſpes importat motum & habitudinem ad terminum ad quem tenditur, ſed timor importat magis motum ſecundum habitudinem receſſus a termino a quo. Et ideo vltima beatitudo, quæ eſt ſpiritualis perfectionis terminus,
I congruè reſpondet ſpei per modum obiecti vltimi, ſed prima beatitudo, quæ eſt per receſſum a rebus exterioribus impedientibus diuinam ſubiectionem, congrue reſpondet timori.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ in fructibus, illa quę pertinent ad moderatum vſum, vel abſtinẽtiam a rebus temporalibus, videntur dono timoris conuenire, ſicut modeſtia, continentia, & caſtitas.

QVAESTIO XX.

De vitijs oppoſitis, in quatuor articulos diuiſa.

K DEINDE conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis. Et primo, de deſperatione. Secundo, de præſumptione.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum deſperatio ſit peccatum.

¶Secũdo, Vtrum poſsit eſſe ſine infidelitate.

¶Super quæſtionis vigeſimæ Articulum primum.

IN articul. 1. quæſt. 20. in reſponſione ad primum, dubium occurrit ex eo, quod pſens doctrina eneruare videtur doctrinam habitam in præcedenti libro De ſpecificatione peccati, quod ſcilicet ſpecificatur ex parte cõuerſionis, & nõ ex parte auerſionis. Sic nãque excipimus peccata contra virtutes theologicas, vbi vniuerſale fundamẽtũ pdictæ doctrinæ ſuſtinebit? Ad hoc

¶Ad hoc dicitur, quòd præſens doctrina nec contrariatur ſuperiori, nec excipit ab illa, ſed confirmat illam. A

¶Ad cuius euidentiam ſcito, quòd aliud eſt loqui de auerſione à Deo, & conuerſione ad obiectum, quæ inueniuntur in peccato mortali, & aliud eſt loqui de auerſione à Deo, & conuerſione ad cōmutabile bonū, quæ etiam inueniuntur in peccato mortali. quamuis & alijs, & nos forte quique pro eodem his vſi fuerimus, & pia egeant interpretatione, ſicubi inueniātur indiſtincta. Declaratur autem alicquas cum vniuerſa hac materia, manifeſtando differentiam in litera poſitam hic in peccatis oppoſitis theologicis virtutibus. V. g. in odio Dei tria inueniuntur. Primo, conuerſio ad proprium obiectum, Deum ſcilicet, qui odio habetur. Secundo, auerſio formalis illius actus odij à diuina lege &c. ſicut inuenitur in quolibet alio pctō mortali auerſio. Tertio, conuerſio concomitans ad commutabile bonū, puta, ſeipsū, quod pecca nimis amādo. In alijs autem peccatis conuerſio ad proprium obiectum, quæ eſt eſſentialis peccato, eſſe ad commutabile bonum, quia obiectum, aliorum peccatorum nō eſt Deus. Et ideo in alijs auerſio eſt ab incommutabili bono, conuerſio vero ad commutabile bonum. In iſtis vero, vt dictum eſt, & auerſio eſt ab incommutabili bono, & conuerſio eſſentialis peccati eſt ad incommutabile bonum. Sed quia huiuſmodi mala conuerſio ad incōmutabile bonum ſecundum ordinationē quidem actus appetitiui ad obiectum, cōuerſio eſt ad incommutabile bonum: nā qui odit Deū, actum odij ordinat directe in Deum vt illius proprium obiectum, & propterea hic ſumit ſpeciem huiuſmodi peccatum, ſicut cæteræ ab obiectis ſuis ſecundum verò, efficaciam actus eiuſdem ad obiectum, auerſio eſt ab incommutabili bono. Nam qui odit Deum, abnegat Deum à ſua volūtate. Odio enim habere nihil aliud eſt, quam ab negare illud à ſuo appetitu: hoc aūt non ſolum eſt auertere amorem ab illo, ſed contra illum etiā appetere. Vnde ſicut conuertens gladium ad aliquem occidēdum, conuertit quidē ſe ad illū ſed conuerſione occiſiua: ita in huiuſmodi peccatis eſt conuerſio ad incōmutabile bonū offenſiua. Et ideo author in litera dicit huiuſmodi peccata principaliter conſiſtere in auerſione a bono incōmutabili. Vt ergo cūcta iuxta vocabula authoris clare videas, diſtingue auerſionē ab icōmutabili bono in formalē, & obiectiuā, & perſpice primò quod auerſio formalis eſt, quæ cōis eſt oī peccato mortali, & dicitur formale in peccato mortali, & nō eſſe illam, de qua hic dr̄, quæ eſt principaliter intenta, & eſſe illam de qua ſuperius dictum eſt, quod non ſpecificat peccata. Perſpice ſecundo, quod auerſio obiectiua Dei, quę conſiſtit in cōuerſione offenſiua Dei, vt propriæ materiæ, & obiecti illius cōuerſionis, eſt de qua hic dicitur, quod eſt principaliter intenta. Et probatur hanc eſſe mentem authoris clare ex cauſa ſubiūcta, ſcilicet, quia virtutes theologicę habent Deum pro obiecto. Hoc enim manifeſtat quod de auerſione ex parte obiecti loquitur, & ſic omnia conſonant. At ſi Nouitius, aut ſciolus quiſpiā dubitat, vel opponat, quia reſponſio iuxta argumentū intelligenda eſt, & arguendo de auerſione formali ſermo eſt, patet facile reſponſio, quod argumentum de conuerſione ad commutabile bonum principaliter quęrebat, & ſuiſſet illi ſatisfactū per illam diſtinctionem, principaliter, vel concomitanter: ſed ad perfectionem doctrinæ author docuit hic auerſionem ab incommutabili bono dupliciter in quibuſdam peccatis inueniri, formaliter, & obiectiue, vt declaratum eſt.

Margin notes: 106 — Lib. 1. c. vlt. circa medi. & li. 2. capit. 19. tomo 1. — Lib. 6. Ethic. cap. 2. to. 5. — Lib. 2. c. 18. & 19. to. 1. — In tertia regula non multum procul a principio tom. 1. D. 456.

¶Tertio, Vtrum ſit maximum peccatorum.

¶Quarto, Vtrum oriatur ex acidia.

ARTICVLVS I.

Vtrum deſperatio ſit peccatum. B

AD PRIMVM ſic procedit, Videtur quod deſperatio non ſit peccatum. Omne n. peccatum habet conuerſionem ad commutabile bonū cū auerſione ab incōmutabili bono, vt per Aug.* patet in 1. lib. de lib. arbi. ſed deſperatio non habet conuerſionem ad commutabile bonum. ergo non eſt peccatum.

¶2 Præt. Illud quod oritur ex bona radice, non videtur eſſe peccatum, quia non poteſt arbor bona fructus malos facere, vt dicitur C Matt. 7. ſed deſperatio vr̄ procedere ex bona radice, ſcilicet ex timore Dei, vel ex horrore magnitudinis propriorū peccatorum. ergo deſperatio non eſt peccatum.

¶3 Præt. Si deſperatio eſſet peccatum etiam damnatis eſſet peccatū quod deſperant: ſed hoc non imputatur eis ad culpam, ſed magis ad damnationem. ergo neque viatoribus imputatur ad culpam; & ita deſperatio nō eſt peccatum.

SED CONTRA. Illud, per quod homines in peccata inducū D tur, videtur eſſe non ſolum peccatum, ſed principium peccatorum: ſed deſperatio ē huiuſmodi. dicit enim Apoſtolus de quibuſdam, ad Ephe. 4. Qui deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. ergo deſperatio non ſolum eſt peccatum. ſed aliorum peccatorum principium.

RESPONDEO Dicendum quod ſecundum Philoſop. in* 6. Ethicor. Illud quod eſt in intellectu affirmatio, vel negatio, eſt in appe- E titu proſecutio, & fuga; & quod eſt intellectu verum vel falſum, eſt in appetitu bonum, & malum. Et ideo omnis motus appetitiuus cōformiter ſe habens intellectui vero, eſt ſecundum ſe bonus. Omnis autem motus appetitiuus conformiter ſe habens intellectui falſo, eſt ſecundum ſe malus, & peccatum. Circa Deum vero vera exiſtimatio intellectus eſt, quod ex ipſo prouenit hominum ſalus, & venia peccatoribus datur, ſecundum illud Ezec. 18. Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Falſa autem opinio eſt, quod peccatori pœnitenti veniam deneget, vel quod peccatores ad ſe nō conuertat per gratiam iuſtificantem. Et ideo ſicut motus ſpei, qui conformiter ſe habet ad exiſtimationem veram, eſt laudabilis & virtuoſus; ita oppoſitus motus deſperationis, qui ſe habet conformiter exiſtimationi falſæ de Deo, eſt vitioſus, & peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod in quolibet peccato mortali eſt quodammodo auerſio a bono incommutabili, & conuerſio ad bonum commutabile, ſed aliter & aliter. Nā principaliter conſiſtunt in auerſione à bono incōmutabili peccata, quæ opponuntur virtutibus thelogicis, odium Dei, & deſperatio, & infidelitas, quia virtutes theologicæ habent Deum pro obiecto, ex conſequenti autem important cōuerſionem ad bonum commutabile, inquantum anima deſerens Deum, conſequenter neceſſe eſt, quod ad alia conuertatur. Peccata vero alia principaliter conſiſtūt in conuerſione ad commutabile bonum: ex conſequenti vero in auerſione ab incommutabili bono. Non enim qui fornicat, intēdit a Deo recedere, ſed carnali delectatione frui, ex quo ſequitur, quòd à Deo recedat.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ex radice virtutis poteſt aliquid procedere dupliciter. Vno modo, directe ex parte ipſius virtutis, ſicut actus procedit ex habitu: & hoc modo ex virtuoſa radicē non poteſt aliquod peccatum procedere. Hoc enim ſenſu Auguſti.* dicit in libr. de liber. arbit. quòd virtute nemo male vtitur. Alio modo procedit aliquid ex virtute indirecte, ſiue occaſionaliter: & ſic nihil prohibet aliquod peccatum ex aliqua virtute procedere. Sic enim interdum aliqui de virtutibus ſuperbiunt, ſecundum illud* Auguſti. Superbia bonis operibus inſidiatur, vt pereant: & hoc modo ex timore Dei, vel ex horrore propriorum peccatorum contingit deſperatio, inquantum his bonis aliquis male vtitur, occaſionē ab eis accipiens deſperandi.

Ad tertium dicendum, ꝙ damnati non ſunt in ſtatu ſperandi propter impoſsibilitatem reditus ad beatitudinē,& ideo ꝙ non ſperant, non imputatur eis ad culpam,ſed eſt pars damnationis ipſorū.Sicut etiam in ſtatu viæ,ſi quis deſperaret de eo, quod non eſt natus adipiſci,vel quod non eſt debitum adipiſci, non eſſet peccatum, puta, ſi medicus deſperet de curatione alicuius infirmi, vel ſi aliquis deſperet ſe forte diuitias adepturum.

¶ Super queſtionis vigeſimæ Articul. ſecundum.

107 IN arti.2.hoc ſolum ſcribendum occur-
2.diſ.43.ad. rit,vt bene notes,quomodo fides ſtat cum deſperatione, vt etiā hinc intelligas quomodo etiam ſtat cum blaſphemia, quæ inter Chriſtianos inuenitur, vterque ſiquidem blaſphemus: & deſperans,in particulari tantum ſufficit, quod erret.

Articulus II.

Vtrum deſperatio ſine infidelitate eſſe poſſit.

AD secundum ſic proceditur. Videt̄ ꝙ deſperatio ſine infidelitate eē nō poſſit. Certitudo enim ſpei à fide deriuatur,ſed manente cauſa nō tollitur effectus.ergo non poteſt aliquis certitudinē ſpei amittere deſperando,niſi fide ſublata.

¶ 2 Præt. Præferre culpam propriā bonitati,vel miſericordiæ diuinæ, eſt negare infinitatē diuinæ miſericordiæ,vel bonitatis,quod eſt infidelitatis;ſed qui deſperat, culpam ſuam præfert miſericordiæ,vel bonitati diuinæ,ſecundū illud Geneſ. Maior eſt iniquitas mea,quàm vt veniam merear.ergo quicunque deſperat,eſt infidelis.

¶ 3 Præter. Quicunque incidit in hæreſim damnatam, eſt infidelis:ſed deſperans videtur incidere in hæreſim damnatam,ſcilicet Nouatianorum, qui dicunt peccata non remitti poſt baptiſmum. ergo videtur quòd quicumque deſperat,ſit infidelis.

Sed contra eſt,quod remoto poſteriori non remouetur prius;ſed ſpes eſt poſterior fide, vt ſupra di-
q.17.arti.7. ctum* eſt.ergo remota ſpe poteſt remanere fides. non ergo quicumque deſperat,eſt infidelis.

Respondeo Dicendum, ꝙ infidelitas pertinet ad intellectum, deſperatio autem ad vim appetitiuam. Intellectus autem vniuerſalium eſt,ſed vis appetitiua mouetur circa particulares res. Eſt enim motus appetitiuus ab anima ad res, quæ in ſeipſis particulares ſunt. Contingit autem aliquem habentem rectam æſtimationem in vniuerſali circa motum appetitiuum, non rectè ſe habere corrupta eius æſtimatione in particulari, quia neceſſe eſt, quòd ab æſtimatione in vniuerſali ad appetitum rei particularis perueniatur me-
Li.3.de anima, tex.58. tomo 2. diante æſtimatione particulari, vt dicitur in 3.* de anima. Sicut ex propoſitione vniuerſali non infertur concluſio particularis,niſi aſſumendo particularem. Et inde eſt,quod aliquis habens rectam fidem in vniuerſali, deficit in motu appetitiuo circa particulare, corrupta particulari eius æſtimatione per habitum,vel per paſsionem. Sicut ille qui fornicatur,eligendo fornicationem, vt bonum ſibi vt nunc, habet corruptam æſtimationem in particulari, cum tamen retineat vniuerſalem æſtimationem veram,ſecundum fidem,ſcilicet, quòd fornicatio ſit mortale peccatum. Et ſimiliter aliquis retinendo in vniuerſali veram æſtimationem fidei, quòd ſcilicet eſt remiſsio peccatorum in Eccleſia, poteſt tamen pati motum deſperationis,quod ſcilicet, ſibi in tali ſtatu exiſtenti non ſit ſperandum de venia, corrupta æſtimatione eius circa particulare. Et per hunc modum poteſt eſſe deſperatio ſine infidelitate,ſicut & alia peccata mortalia.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ effectus tol-
F litur non ſolum ſublata cauſa prima, ſed etiam ſublata cauſa ſecunda. Vnde motus ſpei auferri poteſt non ſolum ſublata vniuerſali æſtimatione fidei, quæ eſt ſicut cauſa prima certitudinis ſpei;ſed etiam ſublata æſtimatione particulari, quæ eſt ſicut ſecunda cauſa.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ ſi quis in vniuerſali æſtimaret miſericordiam Dei non eſſe infinitā, eſſet infidelis:hoc autem non exiſtimat deſperans, ſed quòd ſibi in ſtatu illo propter aliquam particularem diſpoſitionem, non ſit de diuina miſericordia ſperandum. Et ſimiliter dicēdum eſt,ad tertium, quod Nouatiani in vniuerſali negant remiſsionem peccatorum fieri in Eccleſia.

G

Articulvs III.

Vtrum deſperatio ſit maximum peccatorum.

AD tertivm ſic proceditur. Videt̄ ꝙ deſperatio non ſit maximū peccatorum. Poteſt enim eſſe deſperatio abſque infidelitate, ſicut dictū*: ſed infidelitas eſt maximū peccatorum,quia ſubruit fundamētum
H ſpiritualis ædificii. ergo deſperatio non eſt maximum peccatorū.

¶ 2 Præt. Maiori bono maius malum opponitur, vt patet per Philoſophum in 8.Ethi. ſed charitas eſt maior ſpe, vt dicitur 1.Corint.13. ergo odium eſt maius peccatum, quàm deſperatio.

¶ 4 Præt. In peccato deſperationis ē ſolū inordinata auerſio à Deo: ſed in aliis peccatis eſt non ſolum auerſio inordinata à Deo, ſed etiā inordinata conuerſio.ergo peccatum deſperationis nō eſt grauius
I ſed minus aliis.

Sed contra Peccatum inſanabile videt̄ eſſe grauiſsimū, ſecundum illud Hierem. 30. Inſanabilis fractura tua, peſsima plaga tua:ſed peccatum deſperationis eſt inſanabile, ſecundum illud Hierem.15. Plaga mea deſperabilis renuit curari. ergo deſperatio eſt grauiſsimum peccatum.

Respondeo Dicēdum, ꝙ peccata quæ opponuntur virtutibus theologicis, ſunt ſecundum
K ſuū genus grauiora peccatis aliis. Cum enim virtutes theologicæ habeant Deum pro obiecto, peccata eis oppoſita important directè, & principaliter auerſionem à Deo. In quolibet autem peccato mortali principalis ratio mali, & grauitas eſt ex hoc, quod auertit ſe Deo. Si enim poſſet eſſe conuerſio ad bonum commutabile,ſine auerſione a Deo,quamuis eſſet inordinata,nō eſſet peccatū mortale. Et ideo illud quod primo, & per ſe habet auerſionem a Deo, eſt grauiſsimum peccatum

¶ Super queſtionis vigeſimæ Articulū tertium.

IN ar.3.eiuſdem q.20. dubiū occurrit
108 ad hoīem,authorem ſ.q. in quæſ.17.art.6.oppoſitū dixit, dū aſſignauit drīā inter
Art.præced. & q.10.art.3.q.14.artic.3. charitatē, & duas reliquas virtutes theologicas in hoc, quod charitas facit hominem Deo inhærere pp ſeipſum:fides autē & ſpes faciunt hominē Deo inhærere,
†lib.8.ca.10. circa principium, to.5. ſicut cuidam principio, ex quo aliqua nobis pueniūt. Hæc contraria apparent præſenti literæ, vbi dr̄, ꝙ odiū Dei, & infidelitas ſunt contrà Deum ſecundum ꝙ in ſe eſt: deſperatio aūt ſm quod eius bonum participatur à nobis. Patet namq; quòd licet de charitate & ſpe concordis ſit ſententia, de fide tñ cōtraria vtrobiq; eſt,dum ibi Deum vt principiū, hic Deum ſm ꝙ eſt in ſe, ad fidem refert.

¶ Ad hoc dr̄ breuiter, ꝙ Deus dupliciter reſpicitur à fide. ſ. vt cui creditur, & ꝙ creditur:pp ꝙ actus fidei diſtinctus eſt per credere Deum. In quantū igitur fides credit Deo, reſpicit Deū vt dicentem,quod eſt reſpicere Deum vt principiū veritatis quam reuelat, & hoc ſuperius author intēdit. Inquantum verò credit Deum,reſpicit Deum ſm quod in ſe eſt:credit nāq; Deū eſſe patrē omnipotētem &c. & hoc intendit hic author: vnde nulla eſt inter dicta contrarietas.

inter

inter peccata mortalia. Virtutibus autem theologicis opponuntur infidelitas,deſperatio,& odium Dei,inter quæ odium, & infidelitas, ſi deſperationi comparentur,inuenientur ſecundum ſe quidem,id eſt,ſecundum rationem propriæ ſpeciei,grauiora. Infidelitas enim prouenit ex hoc,quòd homo ipſam Dei veritatem non credit. Odium vero Dei prouenit ex hoc, quòd voluntas hominis ipſi diuinæ bonitati contrariatur. Deſperatio autem ex hoc,quòd homo non ſperat ſe bonitatem Dei participare. Ex quo patet quòd infidelitas & odium Dei,ſunt contra Deum, ſecundum quod in ſe eſt;deſperatio autem ſecundum quòd eius bonum participatur à nobis. Vnde maius peccatum eſt,ſecundum ſe loquendo,nō credere Dei veritatem,vel odire Deū, quàm non ſperare conſequi gloriam ab ipſo,ſed ſi comparetur deſperatio ad alia duo peccata ex parte noſtra, ſic deſperatio eſt periculoſior, quia per ſpem reuocamur à malis, & inducimur ad bona proſequenda: & idō ſublata ſpe, irrefrenatè homines labuntur in vitia, & à bonis laboribus retrahuntur. Vnde ſuper illud Prouer. 24. Si deſperaueris lapſus in die anguſtiæ, minuetur fortitudo tua,dicit * gloſ. Nihil eſt execrabilius deſperatione,quam qui habet & in generalibus huius vitæ laboribus,& quod peius eſt, in fidei certamine conſtantiam perdit. Et Iſid.†dicit in lib.de Summo bono. Perpetrare flagitium aliquod,mors animæ eſt, ſed deſperare eſt deſcendere in infernum. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Glo. ordinaria ibidem. Lib.2.ca.14. circa principium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum deſperatio ex acidia oriatur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, q̄ deſperatio ex accidia non oriatur. Idem enim non procedit ex diuerſis cauſis: deſperatio autem futuri ſæculi procedit ex luxuria, vt dicit* Greg.31.Moral.non ergo procedit ex acidia.

¶ 2 Prætereà. Sicut ſpei opponitur deſperatio,ita gaudio ſpirituali opponitur acidia: ſed gaudium ſpirituale procedit ex ſpe ſecundum illud Roma.12. Spe gaudentes. ergo acidia procedit ex deſperatione, & non econuerſo.

¶ 3 Prætereà. Contrariorum contrariæ ſunt cauſæ:ſed ſpes, cui opponitur deſperatio,videtur procedere ex conſideratione diuinorū beneficiorum,& maxime ex conſideratione incarnationis. Dicit enim Auguſtinus 13.* de Trinitate. Nihil tam neceſſarium fuit ad erigendum ſpem noſtram, quàm vt demonſtraretur nobis, quantū nos Deus diligeret. Quid uero huius rei iſto indicio manifeſtius, quàm quòd Dei filius naturæ noſtræ dignatus eſt inire conſortiū? Ergo deſperatio magis procedit ex negligentia huius conſideratio nis,quàm ex acidia.

SED CONTRA eſt, q̄ 31. Mor.* Grego. deſperationem enumerat inter ea,quæ procedunt ex acidia.

A

RESPONDEO dicendum, q̄ ſicut ſupra dictum* eſt, obiectum ſpei eſt bonum arduum poſsibile adipiſci vel per ſe, vel per alium. Dupliciter pōt ergo in aliquo ſpe deficere de beatitudine obtinenda. Vno modo, quia non reputat eam vt bonum arduum: alio modo, quia non reputat eam vt poſſibilem adipiſci vel per ſe, vel per alium. Ad hoc autem quòd bona

B

ſpiritualia non ſapiant nobis quaſi bona, vel non videantur nobis quaſi magna bona, præcipue per ducimur p hoc,quod affectus noſter eſt inſtans amori delectationum corporalium, inter quas præcipuæ ſunt delectationes venereæ. Nam ex affectu harum delectationum contingit,q̄ homo faſtidit bona ſpiritualia, & non ſperet ea, quaſi quædam bona ardua: & ſecundum hoc deſperatio cauſatur ex luxuria. Ad hoc autem quòd aliquod bonum arduum non æſtimet, vt poſsibile ſibi adipiſci per ſe, vel per alium, perducitur ex nimia deiectione, quæ quando in affectu hominis dominatur, videtur ei quod numquàm poſsit ad aliquod bonum releuari. Et quia acidia eſt triſtitia quædā deiectiua ſpiritus, ideo per hunc

C

modum deſperatio ex acidia generatur; hoc autem eſt proprium obiectum ſpei, ſcilicet quòd ſit poſſibile. Nam bonum, & arduum etiam ad alias paſsiones pertinent;Vnde ſpecialius oritur ex acidia. Poteſt tamen oriri ex luxuria ratione iam* dicta. Vnde patet reſponſio ad primum. In corp.art.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 2.Rhetor.ſicut ſpes facit delectationē, ita etiam homines indelectationibus exiſtentes efficiuntur maioris ſpei. Et per hunc etiam modum homines in triſtitijs exiſtentes,facilius in deſperationem incidunt,ſecundum illud 2.ad Corinth.2. Ne maiori triſtitia abſorbeatur qui eiuſmodi eſt:ſed tamen quia ſpei obiectum eſt bonum, in quod naturaliter tendit appe-

D

titus, non autem diſcedit ab eo naturaliter, ſed ſolum propter aliquod impedimentum ſuperueniens; ideo directius quidem ex ſpe oritur gaudium,deſperatio autem econuerſo ex triſtitia.

AD TERTIVM dicendum, quòd ipſa negligentia conſiderandi diuina beneficia, ex acidia prouenit. Homo enim affectus aliqua paſsione,præcipue illa cogitat,quæ ad illam pertinent paſsionem. Vnde homo in triſtitijs conſtitutus non de facili aliqua magna & iucunda cogitat,ſed ſolum triſtia,niſi per magnum conatum ſe auertat à triſtibus.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ Arti. quartum.*

IN articu.4 eiuſdem quæſtionis dubium occurrit de veritate
109 illius rationis in litera redditæ, ſcilicet, Poſſibile eſt propriū obiectum ſpei, bonū autem, & arduum & ad alias paſſiones pertinent. Et eſt ratio dubij, quia etiam poſſibile ad alias paſſiones pertinet. Timor enim,& audacia non ſunt niſi reſpectu poſſibilium.

Li.31.ca 31. à medio.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod hic non eſt ſermo de poſſibili abſolute,ſed vt determinat bonum arduum. Tale enim conſtat ſolius ſpei eſſe p̄prium obiectum, vt ad q̄, & conſequenter deſperationis, vt à quo. Et hæc intentio authoris patet ex eo,quòd hic intendit docere,quod luxuria detinendo affectum ad carnalia, ac per hoc ſpiritualia aut non bona, aut non magna bona aſſerens non eſt propria cauſa deſperationis, ſed cauſa cōis multarum malarum paſſionum erga bona ſpiritualia,puta odij,abominationis, triſtitiæ, de bonis ſpiritualibus, & itæ contra ingerentes ſpiritualia impedientia carnalia. Hæc enim ex paruipenſione ſpiritualium inſurgunt: ſed acidia deijciendo ſpiritum ſic, vt videatur q̄ non poſſit ad ſpiritualia bona peruenire, eſt propria cauſa deſperationis, quæ reſpicit poſſibile determinans futurum bonum arduum.

Lib.13.c.10. circa principium.to.3.

Li.31.c.31. c. à medio.

q.17.arti & 1. 2 arti.1.8 12

E

QVAESTIO XXI.

De præſumptione, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de præſumptione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid ſit obiect[illegible]

Secunda Secundæ S. [illegible]

¶ *Super quæſtionis vigeſimę primæ Art. primū.*

IN artic.1.q.21.notato Nouitie primo,q̄ p̄ſumptio, licet primo impoſita ſit ad ſignificandum mortale vitium in ordine ad proprium, de quo [illegible]

Digitized by Google

ſimilitudinẽ ad ſignicãdu n vitium theologicũ, de quo eſt hic quæſtio: vnde ꝑſumptionis vocabulum non ſolũ æquiuocum eſt in vitio iuriſt.rũ,& moralium, ſed etiam in ipſa morali theologia ęquiuocum eſt. Et propterea in corpore articuli huius vtraque ſignificatio exprimitur. Obſer-
210 ua igiť caute, de qua præſumptione ſermo incidit.

¶ In eodẽ 1.art. in reſponſione ad primũ, dubium occurrit, Quo pacto verificať quod præſumptio diminuit diuinã virtutem. Videtur enim ꝙ pręſumptuoſus ſperando, veniã ſine pęnitentia, aut gloriam ſine meritis, plus ſperet, non minus, quam conueniat Deo, quoniam plus eſt habere gloriã ſine meritis ſicut habuit Chriſtus, quam cum meritis, ſicut habent alij: & maioris gratiæ eſſet habere veniã ſiue pænitentia, vt habent paruuli, in baptiſmo, quam cum pænitentia. Non videtur ergo verũ, quòd præſumptuoſus dum innititur diuinæ virtuti ad conſequendũ quod Deo non conuenit diminuat diuinam virtutem, ſed potius eam auget in ſuo affectu, & affectu intento.

Libr. 14. ca. vlt. in principio, tom. 5.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum diuina virtus dupliciter conſideretur, ſcilicet abſolute, & ordinate, & hic non ſit ſermo de ea abſolute, ſed de ea ordinate, quia eſt ſermo de iuſtitia diuina, quam præſumptio contemnit; (conſtat namq; diuinam iuſtitiam ad potentiam Dei ordinatam pertinere, & hæc duo vitia oppoſita ſpei, ſcilicet, deſperationem, & pręſumptionẽ, ita Deum reſpicere, vt illa miſericordiam, hæc iuſtitiam contẽnat) quia in quam, de virtute Dei ordinata eſt ſermo, & virtus Dei a ſua ſapientia ordinata ſic eſt, vt iuſtitia mediante, gloriã

ptionis, cui innititur.
¶ Secundo, Vtrum ſit peccatum.
¶ Tertio, Cui opponatur.
¶ Quarto, Ex quo vitio oriatur.

ARTICVLVS I.

Vtrum præſumptio innitatur propriæ virtuti.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ pręſumptio, q̃ eſt peccatũ in Spiritumſanctũ, nõ innitatur Deo, ſed propriæ virtuti. Quanto enim minor eſt virtus, tanto magis peccat q̃ ei nimis innititur, ſed minor ẽ virtus humana, quàm diuina. ergo grauius peccat, qui præſumit de virtute humana, quàm qui præſumit de virtute diuina: ſed peccatum in Spiritumſanctũ eſt grauiſsimum. ergo præſumptio, quæ ponitur ſpecies peccati in Spiritumſanctum, in hæret virtuti humanæ magis, quàm diuinę.

¶ 2 Præt. Ex peccato in Spiritum ſanctum alia peccata oriũtur. Peccatum enim in Spiritumſanctum diciť malitia, ex qua quis peccat, ſed magis videntur alia peccata oriri ex pręſumptione, qua homo præſumit de ſeipſo, quàm ex præſumptiõe, qua homo præſumit de Deo, quia amor ſui eſt principiũ peccandi, vt patet per Auguſt. 14. *de ciuita. Dei. ergo videtur quòd præſumptio, quæ eſt peccatum in Spiritum ſanctum, maxime innitatur virtuti humanæ.

¶ 3 Præt. Peccatũ prouenit ex cõuerſione inordinata ad bonũ cõmutabile: ſed præſumptio eſt q̃d dam peccatum. ergo magis cõtingit ex cõuerſione ad virtutem humanam, quę eſt bonũ commutabile, quàm ex conuerſione ad virtutem diuinam, quę eſt bonum incommutabile.

SED CONTRA eſt, quòd ſicut ex deſperatione aliquis contemnit diuinam miſericordiam, cui ſpes innititur, ita ex præſumptione contemnit diuinam iuſtitiam, quæ peccatores punit: ſed ſicut miſericordia eſt in Deo, ita & iuſtitia ẽ in ſeipſo. ergo ſicut deſperatio eſt ꝑ auerſionẽ a Deo, ita præſumptio eſt per inordinatam conuerſionem ad ipſum.

RESPONDEO Dicendum, quòd præſumptio videtur importare quandam immoderãtiã ſpei. Spei autem obiectum eſt bonum arduum poſsibile. Poſsibile autẽ eſt aliquid homini dupliciter.

F Vno modo per propriam virtutem, alio modo non niſi per virtutem diuinam. Circa vtramque autem ſpem per immoderantiam poteſt eſſe præſumptio. Nã circa ſpem, per quam aliquis de propria virtute confidit, attenditur præſumptio ex hoc, quòd aliquis tendit in aliquod bonum, vt ſibi poſsibile, quod ſuam facultatem excedit, ſecundum quod dicitur Iudith. 6. Præſumentes de

G ſe humilia. Et talis præſumptio opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet huiuſmodi ſpei. Circa ſpem autem, qua aliquis inhæret diuinæ potentiæ, poteſt per immoderantiã eſſe pręſumptio in hoc, quòd aliquis tendit in aliquod bonũ, vt poſsibile per virtutem, & miſericordiam diuinam, quod poſsibile non eſt. Sicut cum aliquis ſperat ſe veniam obtinere ſine pænitentia, vel gloriam ſine meritis. Hæc autem præſumptio eſt proprie ſpecies peccati in Spiritum ſanctum, quia ſcilicet per huiuſmodi præſumptionẽ tollitur, vel contemnitur adiuto-

H rium Spiritusſancti, per quod homo reuocatur a peccato.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum* eſt, peccatum quod eſt contra Deum, ſecundum ſuum genus eſt grauius cæteris peccati. Vnde præſumptio, qua quis inordinate innititur Deo, grauius peccatum eſt, quam præſumptio, qua quis innititur propriæ virtuti. Quod enim aliquis innita-

I tur diuinę virtuti ad conſequendum id, quod Deo non conuenit hoc eſt diminuere diuinã virtutẽ. Patet autem quòd grauius peccat qui diminuit diuinam virtutem, quam qui propriam virtutem ſuperextollit.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ipſa præſumptio, qua quis inordinate pręſumit de Deo amorem ſui includit, quo quis ꝓprium boũ inordinatione deſiderat. Quod enim multum deſideramus, æſtimamus nobis de facili per alios poſſe prouenire, etiam ſi non poſsint.

K AD TERTIVM dicendum, quòd præſumptio de diuina miſericordia habet conuerſionem ab bonum commutabile, inquantum procedit ex deſiderio inordinato proprii boni, & auerſionem a bono incommutabili, inquantum attribuit diuinæ virtuti, quod ei non conuenit. Per hoc enim auertitur homo à virtute diuina.

pro meritis, & veniã pro pęnitentia faciat cum præſumptione cõtemnitur iſte ordo, ac per hoc diuina iuſtitia: contemnitur quoq; diuina virtus ad opus pœnitentię, per quã venitur ad veniam, & ad opus meriti, per quod venitur ad gloriam, ac per hoc minuitur diuina virtus. Ordinata ſiquidem ad duo opera, ordine quodam expectať factura vnum tantum. Minus autẽ eſt alterum, quam vtrumque facere, & rurſum ordinata ad iuſte perducendũ ad veniam, vel gloriam, expectatur perductura non iuſte ad veniam vel gloriam. Minus autem eſt præſuppoſito ordinis ſtatuto, perducere non iuſte, quam iuſte ad veniam, vel gloriam. Diminuit igitur vere diuinam virtutem in ſuo effectu præſumptuoſus. Et hoc intendebat author, dũ in corpore articuli hanc diminutionem explicans dixit, quod per huiuſmodi præſumptionem tollitur, vel contemnitur adiutorium, Spiritusſancti, per quod homo reuocatur a peccato, illa ſcilicet mediante iuſtitia. q. 20. arti 3. & li. 2. q. 73. artic. 3.

¶ Ad obiectionem in oppoſitum dicitur, quod licet abſolute loquendo, facere veniam ſine pœnitentia, aut gloriam ſine meritis, in aliquo ſit maius quoadmodum faciendi, pro quanto ſit finis ſine his quæ ſunt ad finem: & forma ſine diſpoſitionibus, & ad hoc tendit argumentum, quo ad rem tamen factam, maius eſt facere vtrumque quam alterum: loquendo tamen præſuppoſito ordine diuinæ ſapientiæ, minus ſimpliciter eſt facere alterum, quam vtrumque. Et quia præſumptionis vitium contra virtutẽ diuinã ordinatã ſua ſapiẽtia eſt, ideo ſimpliciter diminuere diuinam virtutem dr.

¶ Super

¶ Super queſtionis vigeſimeprimę Articul. ſecundum.

111 — 2. prolo. in exp. lit. cor. 2.

IN artic 4. in reſponſione ad ſecundum memento doctrinæ ſuperius habitæ, quo modo virtus theologica ſit in medio.

¶ In reſponſione vero ad tertium, aduerte hic vulgarem errorem putantium, quòd peccans ſub prætextu quòd poſt confitebitur, & faciet pœnitentiam, peius faciat. Habes enim hinc, q; diminuit, non aggrauat peccatũ. Eſt enim voluntatis tranſitoriæ, & non pertinacis in malo.

¶ In reliquis eiuſdẽ q̃ſtionis articulis nihil ſcribendum occurrit.

ARTICVLVS II.

Vtrum præſumptio ſit peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q; præſumptio nõ ſit peccatum. Nullum enim peccatum eſt ratio, quod homo exaudiatur à Deo: ſed per præſumptionem aliqui exaudiuntur à Deo. Dicitur enim Iudith 9. Exaudi me miſeram de precãtem, & de tua miſericordia præſumentem. ergo præſumptio de diuina miſericordia non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Præſumptio importat ſuperexceſſum ſpei: ſed in ſpe, quæ habetur de Deo, nõ poteſt eſſe ſuperexceſſus, cum eius potentia, & miſericordia ſint infinita. ergo vr̃ q; præſumptio non ſit peccatum.

¶ 3 Præt. Id quod eſt peccatum, nõ excuſat à peccato; ſed præſumptio excuſat à peccato. dicit enim Magiſter 22. diſtin. ſecundi libri * ſententiarum, quòd Adam minus peccauit, quia ſub ſpe veniæ peccauit, q; videtur ad pręſumptionem pertinere. ergo præſumptio non eſt peccatum.

Lib. 2. ſent. di. 22. paragrapho. e.

SED CONTRA eſt, quòd ponitur ſpecies peccati in Spiritum ſanctum.

q. præc. ar. 1.

RESPONDEO Dicendum, q; ſicut ſupra * dictũ eſt, circa deſperationem, omnis motus appetitiuus, qui cõformiter ſe habet ad intellectum falſum, ſecundum ſe malus eſt, & peccatum. Pręſumptio autem eſt motus appetitiuus, quia importat quandam ſpem inordinatam: habet autem ſe conformiter intellectui falſo, ſicut & deſperatio. Sicut enim falſum eſt, quod Deus pænitentibus non indulgeat, vel quod peccantes ad pænitentiam non conuertat. ita falſum eſt, q; in peccato perſeuerantibus veniam concedat, & a bono ceſſantibus opere gloriam largiatur, cui exiſtimationi conformiter ſe habet præſumptionis motus. Et ideo præſumptio eſt peccatum minus tamen quam deſperatio quoniam magis proprium eſt Deo miſereri & parcere, quàm punire; propter eius infinitam bonitatem. Iſtud enim ſecundum ſe Deo conuenit, hoc autem ſecundum noſtra peccata.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præſumere ponitur aliquãdo pro ſperare; quia ipſa ſpes recta, quæ habetur de Deo, præſumptio videtur, ſi menſuretur ſecundum conditionem humanam, non autem eſt præſumptio, ſi attendatur immenſitas diuinæ bonitatis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd præſumptio non importat ſuperexceſſum ſpei ex hoc, quod aliquis minus ſperat de Deo, ſed ex hoc, quod ſperat de Deo aliquid, quod Deo non conuenit: quod eſt etiam minus ſperare de Deo, quia hoc eſt eius virtutẽ quodam modo diminuere, vt dictum * eſt.

Art. præced. ad 2.

AD TERTIVM dicendum, quòd peccare cum propoſito perſeuerandi in peccato ſub ſpe veniæ, ad p̃ſumptionem pertinet. Et hoc non diminuit, ſed auget peccatum. Peccare autem ſub ſpe veniæ quandoque percipiendæ cum propoſito abſtinendi à peccato, & pœnitendi de peccato hoc non eſt pręſumptionis; ſed hoc peccatum diminuit, quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum.

ARTICVLVS III.

Vtrum præſumptio magis opponatur timori, quàm ſpei.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd pręſumptio magis opponatur timori, quã ſpei. Inordinatio enim timoris opponitur recto timori, ſed præſumptio videtur ad inordinationem timoris pertinere. dicitur enim Sap. 17. Semper præſumit ſæua perturbata conſcientia, & ibidẽ dicitur, quòd timor eſt pręſumptionis adiutorium. ergo præſumptio opponitur timori magis, quam ſpei. 112

¶ 2 Præter. Contraria ſunt, quę maxime diſtant; ſed præſumptio magis diſtat à timore, quã à ſpe, quia præſumptio importat motum ad rem, ſicut & ſpes: timor autem motum à re. ergo præſumptio magis contrariatur timori, quàm ſpei.

¶ 3 Præt. Præſumptio totaliter excludit timorem, non autem totaliter excludit ſpem, ſed ſolum certitudinem ſpei. cum ergo oppoſita ſint, quæ ſe interimunt, videtur quòd præſumptio magis opponatur timori, quàm ſpei.

SED CONTRA eſt, quod duo inuicem oppoſita vitia contrariantur vni virtuti, ſicut timiditas & audacia fortitudini; ſed peccatum præſumptionis contrariatur peccato deſperationis, quod directe opponitur ſpei. ergo videtur quòd etiam præſumptio directius ſpei opponatur.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit * in 4. contra Iulianum. Omnibus virtutibus non ſolum ſunt vitia, manifeſta diſcretione contraria, ſicut prudentiæ temeritas: verum & vitia quodammodo non veritate, ſed quadam ſpecie fallente ſimilia, ſicut prudentiæ aſtutia. Et hoc etiam philoſophus dicit * in 2. Ethic. Quod virtus maiorem conuenientiam videtur habere cum vno oppoſitorum vitiorum, quàm cum alio, ſicut temperantia cum inſenſibilitate, & fortitudo cum audacia. Præſumptio ergo manifeſtam oppoſitionem videtur habere ad timorem pręcipue ſeruilem, qui reſpicit pœnam ex Dei iuſtitia prouenientem, cuius præſumptio remiſsionem ſperat; ſed ſecundum falſam ſimilitudinem magis contrariatur ſpei, quia importat quandam inordinatam ſpem de Deo. Et quia directius aliqua opponuntur, quæ ſunt vnius generis, quàm quæ ſunt generum diuerſorum (nam contraria ſunt in eodem genere) ideo directius præſumptio opponitur ſpei, quàm timori. Vtrumque enim reſpicit idem obiectum, cui innititur, ſed ſpes ordinate, præſumptio inordinate.

Libr 4. ca. 3. paulo ante medium, to mo 7.

Libr. 2. Eth cap. 8. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut ſpes abuſiue dicitur de malo, proprie autem de bono, ita etiam præſumptio. Et ſecundum hunc modum inordinatio timoris præſumptio dicitur.

AD SECVNDVM dicendum, q; contraria ſunt, quæ maxime diſtant in eodẽ genere. Præſumptio aũt & ſpes important motũ eiuſdẽ generis, qui põt eſſe vel ordinatus, vel inordinatus. Et ideo præſumptio directius contrariatur ſpei, quam timori. Nam ſpei contrariatur ratione propriæ differentiæ, ſicut inordinatum ordinato: Timori autem contrariatur ratione differentiæ ſui generis, ſcilicet motus ſpei.

AD TERTIVM dicendum, quòd præſumptio contrariatur timori contrarietate generis; virtuti autem ſpei contrarietate differentiæ. Ideo præſumptio totaliter excludit timorem etiam ſecundum genus. Spem autem non excludit, niſi ratione differentiæ, excludendo eius ordinationem.

timoris attenditur in ordine ad Deum, vt* dictum eſt.

In corp. art. Ad secundum dicendum, quod bonum morale præcipue conſiſtit in conuerſione ad Deum; malum autem morale in auerſione à Deo: & ideo omnes prædicti timores morales vel important malum morale, vel bonum: ſed timor naturalis præſupponitur bono & malo morali, & ideo non connumeratur inter iſtos timores.

Ad tertium dicendum, quòd habitudo ſerui ad dominum eſt per poteſtatem domini ſeruum ſibi ſubiicientis: ſed habitudo filii ad patrem, vel vxoris ad virum, eſt econuerſo per affectum filii ſe ſubdentis patri, vel vxoris ſe coniungentis viro vnione amoris Vnde timor filialis, & caſtus ad idem pertinent: quia per charitatis amorem Deus pater noſter efficitur, ſecundum ilud Ro. 8. Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater. Et ſecundum eandem charitatem dr̃ etiam ſponſus noſter, ſecundum illud 2. ad Cor. 11. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Timor autem ſeruilis ad aliud pertinet, quia charitatem in ſui ratione non includit.

Ad quartum dicendum, quòd prædicti tres timores reſpiciunt pœnam, ſed diuerſimode. Nam timor mundanus, ſiue humanus reſpicit pœnam à Deo auertentem, quam quandoque inimici Dei infligunt, vel comminantur: ſed timor ſeruilis, & initialis reſpiciunt pœnam, per quam homines attrahuntur ad Deũ diuinitus inflictam, vel comminatam, quam quidem pœnam principaliter timor ſeruilis reſpicit: timor autem initialis ſecundario.

Ad quintum dicendum, ꝙ eadem ratione homo à Deo auertitur propter timorem amittendi bona mundana, & propter timorem amittendi incolumitatem proprii corporis, quia bona exteriora ad corpus pertinent. Et ideo vterq; timor hic pro eodem computatur: quamuis mala, quæ timentur, ſint diuerſa, ſicut & bona, quæ concupiſcuntur. Ex qua quidem diuerſitate prouenit diuerſitas peccatorum ſecundum ſpeciem, q̃bus tamen omnibus commune eſt à Deo abducere.

Articulus III.

Vtrum timor mundanus ſit ſemper malus.

96 3. diſt. 34. q. 2. art. 1. q. 3. cor. Et Ro. 8. lect. 3.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd timor mundanus nõ ſemp̃ ſit malus. Ad timorẽ enim humanum pertinere vr̃, quòd homines reueremur: ſed quidam vituperantur de hoc ꝙ homines non reuerentur vt patet Luc. 18. de illo iudice iniquo, qui nec Deũ timebat, nec hoĩes reuerebatur. ergo videtur quòd timor mundanus non ſemper ſit malus.

¶ 2 Prætereà. Ad timorem mundanum videntur pertinere pœnæ, quæ per poteſtates ſæculares infliguntur: ſed per huiuſmodi pœnas prouocamur ad bene agendum, ſecundum illud Rom. 13. Vis nõ timere poteſtatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. ergo timor mundanus non ſemper eſt malus.

¶ 3 Prætereà. Illud quod ineſt nobis naturaliter, non videtur eſſe malũ, eo quòd naturalia ſunt nobis à Deo: ſed naturale eſt homini, vt timeat proprii corporis detrimẽtum, & amiſſionem bonorum temporalium, quibus præſens vita ſuſtentatur. ergo videtur, quòd timor mundanus non ſit ſemper malus.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Matt. 10. Nolite timere eos, qui corpus occidunt, vbi timor mundanus prohibetur: nihil autem diuinitus prohibetur niſi malum. ergo timor mundanus eſt malus.

1. 2. q. 1. art. 3. & ſuper q. 18. art. 2. Respondeo Dicendum, quòd ſicut ex ſupra* dictis patet, actus morales, & habitus, ex obiectis nomen, & ſpeciem habent. Proprium autem obiectum appetitiui motus eſt bonum finale, & ideo à proprio fine omnis motus appetitiuus & ſpecificatur, & nominatur. Si quis enim cupiditatem nominaret amorem laboris, quia propter cupiditatem homines laborant, non rectè nominaret. Non enim cupidi laborem quærunt ſicut finem, ſed ſicut id, quod eſt ad finem: ſicut finem autem quærunt diuitias. Vnde cupiditas rectè nominatur deſiderium, vel amor diuitiarum, quod eſt malum. Et per hunc modum amor mundanus propriè dicitur, quo aliquis mundo innititur tanquàm fini, & ſic amor mundanus ſemper eſt malus. Timor autem ex amore naſcitur: illud enim timet homo amittere, quod amat, vt patet per * Auguſtin. in libr. 83. quæſtio. Et ideo timor mundanus eſt, qui procedit ab amore mundano, tanquàm à mala radice. Et propter hoc ipſe timor mũdanus ſemper eſt malus. Lib. 83. quæſtio. q. 33. tomo 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd aliquis poteſt reuereri homines dupliciter. Vno modo, inquantũ eſt in eis aliquod diuinum, puta, bonum gratiæ, vel virtutis, vel ſaltem naturalis Dei imaginis: & hoc modo, vituperantur, qui homines non reuerentur. Alio modo poteſt aliquis homines reuereri inquãtum Deo contrariantur; & ſic laudantur, qui homines non reuerentur ſecundum illud Eccle. 48. de Elia, vel de Eliſæo. In diebus ſuis non pertimuit principem.

Ad secundum dicendum, quòd poteſtates ſæculares, quando inferunt pœnas ad retrahendum à peccato, in hoc ſunt Dei miniſtri, ſecũdum illud Rom. 13. Miniſter enim Dei eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. Et ſecundum hoc timere poteſtatem ſæcularem non pertinet ad timorem mundanum, ſed ad timorem ſeruilem, vel initialem.

Ad tertium dicendum, quòd hoc eſt naturale, quòd homo refugiat proprij corporis detrimẽtum, & damna temporalium rerum; ſed quòd homo propter iſta recedat à iuſtitia, eſt contra rationem naturalem. Vnde Philoſophus dicit in 3.* Ethicor. Quòd quædam ſunt, ſcilicet peccatorum opera, ad quæ nullo timore aliquis debet cogi: quia peius eſt huiuſmodi peccata cõmittere, quàm pœnas quaſcunque pati. Lib. 3. Ethi. cap. 1. ante med. tom. 5.

Articulus IIII.

Vtrum timor ſeruilis ſit bonus.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ timor ſeruilis non ſit bonus: Quia, cuius vſus eſt malus, ipſum quoq; malum eſt, ſed vſus timoris ſeruilis eſt malus, quia ſicut* gl. dicit Rom. 8. Qui timore aliquid facit, etſi bonum ſit quod facit, nõ tamen bene facit. ergo timor ſeruilis non eſt bonus. 97 3. diſt. 31. q. 2. art. 2. q. 1. cor. & q. 2. Et Roman. 8. lect. 3. *Eſt Auguſ. Enchiridij ca. 121. to. 3.

¶ 2 Pręt. Illud quod ex radice peccati oritur, non eſt bonum: ſed timor ſeruilis oritur ex radice peccati, quia ſuper illud Iob. 3. Quare non in vulua mortuus ſum? dicit † Greg. Cum ex peccato præſens pœna metuitur, & amiſſa Dei facies non amatur, timor ex timore eſt, nõ ex humilitate. ergo timor ſeruilis eſt malus. †Lib. 4. Moral. capi. 28. circa princ.

¶ 3 Præt. Sicut amori charitatis opponitur amor mercenarius, ita timori caſto vr̃ opponi timor ſeruilis; ſed amor mercenarius ſemper eſt malus. ergo & timor ſeruilis.

Sed contra. Nullum malum eſt à Spiritu ſancto, ſed timor ſeruilis eſt à Spiritu ſancto, quia ſuper illud Roma. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis &c. dicit* gl. Vnus ſpiritus eſt, q̃ facit duos timores ſcilicet, ſeruilem, & caſtum: ergo timor ſeruilis non eſt malus. Glo. ordinaria, ibid.

Respon. Dicendum, ꝙ timor ſeruilis ex parte ſeruilitatis habet, ꝙ ſit malus; ſeruitus enim libertati opponitur; Vnde cum liber ſit, qui cauſa ſui eſt, vt dicitur in

in 1.* Metaphyſ.ſeruus eſt,qui non cauſa ſui operatur, ſed quaſi ab extrinſeco motus. Quicunque autem ex amore aliquid facit, quaſi ex ſeipſo operatur, quia ex propria inclinatione mouetur ad operandum. Et ideo contra rationem ſeruilitatis eſt,quod aliquis ex amore operetur.ſic ergo timor ſeruilis, inquantum ſeruilis eſt charitati contrariatur.Si ergo ſeruilitas eſſet de ratione timoris ſeruilis, oporteret quod timor ſeruilis ſimpliciter eſſet malus.Sicut adulteriũ ſimpliciter eſt malum quia id,ex quo eſt, contrariatur charitati, & pertinet ad adulterij ſpeciem:ſed prædicta ſeruilitas non pertinet ad ſpeciem timoris ſeruilis,ſicut nec informitas ad ſpeciem fidei informis.Species enim moralis habitus, uel actus ex obiecto accipitur.Obiectum autem timoris ſeruilis eſt pœna,cui accidit quod bonum,cui cõtrariatur pœna,ametur tanquam finis vltimus,& per conſequens pœna timeatur tanquam principale malum, quod non contingit in non habente charitatem. Vel quod ordinetur in Deum ſicut in finem: & per conſequens pœna non timeatur tanquam principale malum,quod contingit in habente charitatem.Non enim tollitur ſpecies habitus per hoc,quod eius obiectum, vel finis ordinatur ad ulteriorem finem. Et ideo timor ſeruilis ſecundum ſuam ſubſtantiam bonus eſt,ſed ſeruilitas eius eſt mala.

Lib.1.Meta. ca.1.tom.3.

A / B

AD PRIMVM ergo dicendum, quod verbum illud Auguſti.intelligendum eſt de eo,qui facit aliquid timore ſeruili,inquantum eſt ſeruilis,vt ſcilicet non amet iuſtitiam,ſed ſolum pœnam timeat.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ timor ſeruilis ſecundum ſuum ſubiectum non oritur ex timore: ſed eius ſeruilitas ex timore naſcitur, inquantum, ſcilicet homo affectum ſuum non vult ſubijcere iugo iuſtitiæ per amorem.

C

AD TERTIVM dicendũ,quòd amor mercenarius dicitur, qui Deum diligit propter bona temporalia,quod ſecundum ſe charitati contrariatur:& ideo amor mercenarius ſemper eſt malus. Sed timor ſeruilis ſecundum ſuam ſubſtantiam non importat, niſi timorem pœnæ,ſiue timeatur,vt principale malum,ſiue non timeatur,vt principale malum.

ARTICVLVS V.

Vtrum timor ſeruilis ſit idem in ſubſtantia cum timore filiali.

98 3.di.34.q.2.art.3 q.1.Et Ro.8.lect.3.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod timor ſeruilis ſit idem in ſubſtantia cum timore filiali. Ita enim videt ſe habere timor filialis ad ſeruilem,ſicut fides formata ad informem, quorum vnum eſt cum peccato mortali.aliud vero,non:ſed eadem ſecundum ſubſtantiam eſt fides formata, & informis.ergo & idem eſt ſecundum ſubſtantiam timor ſeruilis,& filialis.

¶ 2 Præterea.Habitus diuerſificantur ſecundum obiecta:ſed idem eſt obiectum timoris ſeruilis & filialis, quia vtroque timore timetur Deus.ergo idem eſt ſecũdum ſuam ſubſtantiam timor ſeruilis,& timor filialis.

¶ 3 Præterea.Sicut homo ſperat frui Deo,& etiam ab eo beneficia obtinere,ita etiam timet ſeparari a Deo, & pœnas ab eo pati: ſed eadem eſt ſpes, qua ſperamus, frui Deo,& qua ſperamus beneficia obtinere ab eo, vt dictum* eſt.ergo etiam idem eſt timor filialis, quo timemus ſeparationem a Deo,& timor ſeruilis, quo timemus ab eo puniri.

Q.17.art.2. Tracta 9.in Can. Io.circa medium tom.3.

SED CONTRA eſt,quod Auguſt.ſuper primam Can.Ioann.* dicit,duos eſſe timores,vnum ſeruilem & alium filialem,vel caſtum.

RESPONDEO Dicendum,quòd proprium obiectum timoris eſt malum:& quia actus & habitus diſtinguuntur ſecundum obiecta,vt ex ſupradictis* patet, neceſſe eſt,ꝙ ſ͠m diuerſitatem malorum,& timores ſpecie differant. Differt autem ſpecie malum pœnæ, quod refugit timor ſeruilis,& malum culpæ,quod refugit timor filialis,vt ex ſupradictis* patet. Vnde manifeſtum eſt,quod timor ſeruilis,& filialis non ſunt idem ſecundum ſubſtantiam,ſed differunt ſpecie.

1 2.q.34.articu.2.

Art.2.huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum,ꝙ fides formata & informis non differunt ſ͠m obiectum. Vtraque.n.fides & credit Deo,& credit Deum:ſed.differunt ſolum per aliquod extrinſecum.ſ. ſecundum præſentiam, & abſentiam charitatis,& ideo non differunt ſecundum ſubſtantiam.& ideo non eſt ſimilis ratio.

AD SECVNDVM dicendum,quod timor ſeruilis, & timor filialis non habent eandem habitudinem, ad Deum. Nã timor ſeruilis reſpicit Deum, ſicut principium inflictiuum pœnarum,timor autem filialis reſpicit Deum,non ſicut principium actiuum culpæ,ſed potius ſicut terminum,a quo refugit ſeparari per culpam.Et ideo ex hoc obiecto,quod eſt Deus,non conſequitur identitatem ſpeciei;quia etiam motus naturales ſecundum habitudinem ad aliquem terminum,ſpecie diuerſificantur.Non enim idem eſt motus ſpecie,q eſt ab albedine,& qui eſt ad albedinem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſpes reſpicit Deũ, ſicut principium tam reſpectu fruitionis diuinæ, quam reſpectu cuiuſcunque alterius beneficij. Non autẽ eſt ſic de timore,& ideo non eſt ſimilis ratio.

ARTICVLVS VI.

Vtrum timor ſeruilis remaneat cum charitate.

AD SEXTVM ſic proceditur.Videt quod timor ſeruilis non remaneat cũ charitate. Dicit enim Auguſt.* ſuper 1.Can Io. quod cum cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum.

D ¶ 2 Præterea:Charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctũ,qui datus eſt nobis, vt dicitur Roma.5. Sed vbi Spiritus Domini,ibi libertas,vt dicitur 2.ad Corin.3. Cum ergo libertas excludat ſeruitutem,videturquod timor ſeruilis expellatur charitate adueniente.

¶ 3 Præt. Timor ſeruilis ex amore ſui cauſatur, inquantum pœna diminuit proprium bonum, ſed amor Dei expellit amorẽ ſui,facit.n.contẽnere ſeipſum,vt patet per authoritatem Aug.14.* de Ciuit. Dei,quòd amor Dei,vſque ad cõtemptum ſui facit ciuitatem Dei. ergo videtur quod veniente charitate timor ſeruilis tollatur.

E

Lib.14.cap. vlt. in prin. tom.5.

SED CONTRA eſt,ꝙ timor ſeruilis eſt donũ Spiritusſancti,vt ſupra dictũ* eſt,ſed dona Spiritusſancti non tolluntur adueniente charitate,per quam Spiritusſanctus in nobis habitat.ergo adueniẽte charitate non tollitur timor ſeruilis [illegible]

¶ Super quæſtionis decimæ nonæ Articu. ſextum.

IN art.6.omiſſis 3.4.& 5.aduerte,ꝙ timor ſeruilis ſecundum ſubſtantiam ſic habet pro obiecto malum pœnæ, vt tñ nõ reſpiciat pœnam ſ͠m oẽm rõnem,ſed ſ͠m rõnem priuatiui boni proprij, vt ſic Et propterea malum ſeparationis à Deo in litera attribuit vtrique timori,ſcilicet filiali,& ſeruili, diuerſa ratione. Nam timori caſto attribuit ex parte Dei,hoc eſt, inquantum homo timet ſe non viuere Deo: maxime ſiquidem charitas facit hominem amare ſe, vt viuat Deo. Timori verò ſeruili ex parte boni noſtri, hoc ẽ, inquãtũ hõ timet tãto ſuo bono,ſ. eſſe cũ Deo, priuari. Procedit n ille timor ex amore ſui,vt patet in [illegible] de in litera [illegible] plicatur dicẽdo [illegible] timor pœnæ [illegible] cũ ſo charitate [illegible] more caſto [illegible] autẽ dicend [illegible] corporis [illegible] eſſe cum [illegible]

99 5.di.34.q.2 ar 3.q.1 co. Et veri.q.3.14.arti 7.ad 2.

* Tract.9.in Canon Ioã. inter principium,& medium, to.9.

Art.4.huius quæſt.

Respondeo. Dicendum, quod timor ſeruilis ex re ſui cauſatur: quia eſt timor pœnæ, qui eſt detrimentum proprij boni. Vnde hoc modo timor pœnæ poteſt ſtare cum charitate, ſicut amor ſui. Eiuſdem enim rationis eſt, quod homo cupiat bonum ſuum, & quod timeat priuari. Amor autem ſui tripliciter ſe poteſt habere ad charitatem. Vno enim modo contrariatur charitati, ſecundum quod aliquis amore proprij boni finem conſtituit. Alio vero modo in charitate includitur, ſecundum quod homo ſe propter Deum, & in Deo diligit. Tertio modo à charitate quidem diſtinguitur, ſed charitati non contrariatur, puta, cum aliquis diligit ſeipſum ſecundum rationem proprij boni, ita tamen quod in hoc proprio bono non conſtituat finem Sicut etiam & ad proximum poteſt eſſe aliqua alia ſpecialis dilectio præter dilectionem charitatis, quæ fundatur in Deo, dum proximus diligitur ratione commoditatis, conſanguinitatis, vel alicuius alterius conditionis humanæ, quæ tamen referibilis ſit ad charitatem. Sic ergo & timor pœnæ includitur vno modo in charitate. Nam ſeparari a Deo eſt quædam pœna, quã charitas maxime refugit: vnde hoc pertinet ad timorem caſtum. Alio autem modo contrariatur charitati, ſecundum quod aliquis refugit pœnam contrariam bono ſuo naturali, ſicut principale malum contrarium bono, quod diligitur vt finis: & ſic timor pœnæ non eſt cum charitate. Alio modo timor pœnæ diſtinguitur quidem ſecundum ſubſtantiam a timore caſto quia ſcilicet homo timet malum pœnale ratione ſeparationis a Deo, ſed inquantum eſt nociuum proprii boni: nec tamen in illo bono conſtituitur eius finis. vnde nec illud malum formidatur tanquam principale malum Et talis timor pœnæ poteſt eſſe cum charitate: ſed iſte timor pœnæ non dicitur eſſe ſeruilis, niſi quãdo pœna formidatur ſicut principale malum, vt ex dictis* patet. Et ideo timor, inquantum ſeruilis non manet cũ charitate: ſed ſubſtãtia timoris ſeruilis cum charitate manere poteſt, ſicut amor ſerui manere poteſt cum charitate. (Art. 2. huius quæſti. ad 4. arg. & ar. 4.)

Ad primum ergo dicendum, quod Auguſtin. ibi loquitur de timore, inquantum ſeruilis eſt. Et ſic procedunt aliæ duæ rationes.

Articulus VII.

Vtrum timor ſit initium ſapientiæ.

100 (q. 45. art. 6. ad 3.)

Ad ſeptimum ſic proceditur. Videtur quod timor non ſit initium ſapientiæ. Initium enim eſt aliquid rei: ſed timor non eſt aliquid ſapientiæ, quia timor eſt in vi appetitiua, ſapientia autem eſt in vi intellectiua. ergo videtur quod timor non ſit initium ſapientiæ.

¶ 2 Præterea. Nihil eſt principium ſuiipſius: ſed timor Dei ipſe eſt ſapientia, vt dicitur Iob. 28 ergo videtur quod timor Dei non ſit initium ſapientiæ.

¶ 3 Præterea. Principio non eſt aliquid prius, ſed fides præcedit timorem. ergo videtur quod timor non ſit initium ſapientiæ.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſalmo Initiũ ſapientiæ, timor Domini.

Respondeo Dicendum, quod initium ſapientiæ poteſt aliquid dici dupliciter. Vno modo, quia eſt initium ipſius ſapientiæ, quantum ad eius eſſentiam, alio modo, quantum ad eius effectum. Sicut initium artis ſecundum eius eſſentiam, ſunt principia, ex quibus procedit ars, initium autem artis ſecundum eius effectum eſt, vnde incipit ars operari. Sicut ſi dicamus, quod principium artis ædificatiuæ eſt fundamentum, quia

F ibi incipit ædificator operari. Cum autem ſapientia ſit cognitio diuinorum, vt infra* dicetur, aliter conſideratur à nobis, & aliter à Philoſophis. Quia enim vita noſtra ad diuinam fruitionem ordinatur, & dirigitur ſecundum quãdam participationem diuinæ naturæ, quæ eſt per gratiam, ſapientia ſecundum nos, non ſolũ conſideratur, vt eſt cognoſcitiua Dei, ſicut apud Philoſophos, ſed etiam vt eſt directiua humanæ vitæ, quæ non ſolum dirigitur ſecundum rationes humanas, ſed etiam ſecundum rationes diuinas, vt patet per Auguſtin. 12.* de Trinitat. Sic ergo initium ſapientiæ ſecundum eius eſſentiam, ſunt prima principia ſapientię, quę ſunt articuli fidei, & ſecundum hoc fides dicitur ſapientiæ initium. Sed quantum ad effectum, initium ſapientię eſt, vnde ſapientia incipit operari, & hoc modo timor eſt initium ſapientiæ. Aliter tamen timor ſeruilis, & aliter timor filialis. Timor enim ſeruilis, eſt ſicut principium extra diſponens ad ſapientiam, inquãtum aliquis timore pœnæ diſcedit a peccato, & habilitatur per hoc ad ſapientiæ effectum, ſecundum illud Eccleſia. 1. Timor Domini expellit peccatum. Timor autem caſtus, vel filialis, eſt initium ſapientiæ ſicut primus ſapientiæ effectus. Cum enim ad ſapiẽtiam pertineat, quod humana vita reguletur ſecũdum rationes diuinas, hinc oportet ſumere principium, vt homo Deum reuereatur, & ſe ei ſubijciat. Sic enim cõſequenter in omnibus ſecundum Deum regulabitur. (Q. 45. ar. 1. — Lib. 12 capi. 14. tom. 3. — G)

H Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa oſtendit, quod timor non eſt principium ſapientiæ, quantum ad eſſentiam ſapientiæ.

Ad secundum dicendum, quod timor Dei comparatur ad totam uitam humanam per ſapientiam Dei regulatam, ſicut radix ad arborem. Vnde dicitur Eccle. 1. Radix ſapientiæ eſt timere Dominum. Rami enim illius longæui. Et ideo ſicut radix virtute dicitur eſſe tota arbor, ita timor dicitur eſſe ſapientia

Ad tertium Dicendum, quòd ſicut dictũ* eſt, alio modo fides eſt principium ſapientiæ, & alio modo timor. Vnde dicitur Eccleſiaſtic. 25. Timor Dei initium dilectionis eſt: initium autem fidei agglutinandum eſt ei. (In corp. art.)

I

Articulus VIII.

Vtrum timor initialis differat ſecundum ſubſtantiam a timore filiali.

Ad octauum ſic proceditur. Videtur quod timor initialis differat ſecũdum ſubſtantiam a timore filiali. Timor enim filialis, ex dilectione cauſatur; ſed timor initialis eſt principium dilectionis ſecundum illud Eccleſiaſt. 25. Timor Domini initium dilectionis eſt. ergo timor initialis eſt alius a filiali.

K ¶ 2 Præterea. Timor initialis timet pœnam, quæ eſt obiectũ ſeruilis timoris, & ſic videtur quod timor initialis ſit idem cum ſeruili; ſed timor ſeruilis eſt alius à filiali. ergo etiã timor initialis eſt aliꝰ ſecundum ſubſtantiam a filiali.

¶ 3 Præterea. Medium differt eadem ratione ab vtroque extremo rum, ſed timor initialis medium pro-

101 (3. di. 34. q. 2. art. 3. q. 7. Et Ro. 8 lect. 3.)

¶ Super quæſtionis decimæ nonæ Articulum octauum.

In arti. 8. omiſſo 9. dubium ex Durãdo in 34. di. tertij ſententiarum, quæſti. 5 occurrit de identitate timoris initialis, & caſti. Nam & concluſionem, & reſpõſionem ad ſecundum, & proceſſum authoris non hic, ſed in 34. diſtinc. 3. ſententiarum ad eã dem concluſionem reprehendit. Concluſio nem quidem, quia ob iectum timoris initialis diſtinguitur ab obiecto tam ſeruilis, quàm caſti timoris quia eius obiectũ eſt vtrumque malum, ſcilicet gehẽnæ & culpæ, ſeu ſeparationis à Deo Cõtra reſponſionem ad ſecundum

pro quanto ibi dicitur, quòd timor initialis timet pœnam ꝓ quãto habet aliquid de timore ſeruili adiunctum, arguit: quia impoſſibile eſt duos actus cognoſcẽdi ſimul eſſe in eadem potentia cognitiua vt alibi probatũ eſt: & ſimiliter duo actus appetendi non poſſunt ſimul eſſe in eadem potentia appetitiua. Contra proceſſum verò illum, quia videtur repugnantia dicere ſcilicet quòd timor initialis, imperet actũ propter fugam culpę & pœnæ, & quòd timor initialis non timeat elicitiue pœnã. Et probatur repugnãtia: quia potentia nullum actum imperat niſi mediãte actu elicito. Si ergo imperat propter vtrunque, habet ergo actum elicitum circa vtrunq;.

Tracta. 9. in Canon. Io. paulo ante medium, & deinceps, to mo 9.

¶ Ad hæc dicitur ordinate. Et ad primum quòd falſum eſt, qđ obiectum timoris initialis ſit vtrũque malum ſcilicet culpæ & pœnę, ſed culpę tãtũ. Et ſi quando inuenitur apud doctores hoc, vt etiam inuenitur apud authorem in artic. 2. huius quæſtionis in corpore articuli, interpretandum eſt iuxta reſponſionem ad ſecundum hoc in loco, ſcilicet quòd non ratione ſui, ſed ratione adiuncti ſibi timoris ſeruilis, actus ſuus reſpicit alterum malum ſcilicet pœnæ: alterũ autẽ .ſ. culpæ, rõne ſui. ¶ Ad ſecundum dicitur, quod ſicut contingit in intellectu eſſe ſimul plures actus intelligendi in ordine ad vnum: ita etiam in appetitu cõtingit ſimul eſſe plures actus appetendi. Et ſic eſt in propoſito: quia timor pœnæ, & timor culpæ in ordine ad Dei conuerſionem concurrunt.

Tracta. 9. in Canon. Io. inter principium & medium, to. 9.

¶ Ad tertium autem, quãuis non ſit contra præſentis operis doctrinam, quia tamen illa hic expoſita eſt, reſpondetur, ꝙ timorem initialem imperare propter vtrũque malum actũ aliquem, poteſt dupliciter intelligi. Primo ratione ſui ſolius, & iuxta hũc ſenſum ꝓcedit argumentum, ſed non militat contra authorem. Alio modo ratione ſui, & adiuncti timoris ſeruilis: & in hoc ſenſu intendit hoc author,

inter timorem ſeruilem, & timorem filialem. ergo differt & à filiali, & à ſeruili.

Sed contra eſt, quod perfectum & imperfectũ non diuerſificant ſubſtantiam rei: ſed timor initialis, & filialis differunt ſecundum perfectionem & imperfectionem charitatis, vt patet per Auguſt.* ſuper 1. Can. Ioan. ergo timor initialis non differt ſecũdũ ſubſtantiam à filiali.

B

Respondeo Dicendum, quòd timor initialis dicitũ ex eo, quòd eſt initium: ſed cũ & timor ſeruilis, & timor filialis ſint aliquo modo initium ſapientiæ, vterque poteſt aliquo modo initialis dici. Sed ſic nõ accipitur initialis, ſecũdum quod diſtinguitur à timore ſeruili, & filiali: ſed accipitur ſecundum quod cõpetit ſtatui incipientium, in quibus inchoatur quidã timor per inchoationem charitatis. Non tamẽ ineſt eis timor filialis perfecte, quia nondum peruenerũt ad perfectionem charitatis: & ideo timor initialis hoc mõ ſe habet ad filialem, ſicut charitas imꝑfecta ad perfectam. Charitas autem perfecta, & imperfecta non differunt ſecũdum eſſentiam, ſed ſolum ſẽm ſtatum. Et ideo dicẽdũ eſt, quod etiam timor initialis, prout hic ſumitur, non differt ſecundum eſſentiam à timore filiali.

C

Ad primum ergo dicendum, ꝙ timor, qui eſt initium dilectionis, eſt timor ſeruilis, q introducit charitatem, ſicut ſeta introducit linum. vt Auguſt.* dicit. Vel ſi hoc referatur ad timorẽ initialem, dicitur eſſe dilectionis initiũ non abſolute, ſed quantum ad ſtatum charitatis perfectæ.

D

Ad secundum Dicendum, ꝙ timor initialis non timet pœnã, ſicut proprium obiectum, ſed inquantum habet aliquid de timore ſeruili adiunctum, qui ſecundum ſubſtantiam manet quidem cum charitate, ſeruilitate remota: ſed actus eius manet quidem cum charitate imperfecta in eo, qui nõ ſolum mouetur ad bene agẽdum ex amore iuſtitiæ, ſed etiam ex timore pęnę. Sed iſte actus ceſſat in eo, qui habet charitatem perfectam, quæ foras mittit timorem habentem pœnam, vt dicitur Ioan. 4.

Ad tertium dicendum, ꝙ timor initialis eſt medium inter timorem ſeruilem, & filialem, non ſicut inter ea, quæ ſunt vnius generis, ſed ſicut imperfectum eſt medium inter ens perfectũ, & nõ ens, dicitur in 1.* Metap. Quod tamen eſt idem ſecundum ſubſtãtiam cum ente ꝑfecto: differt autem totaliter à non ente.

Articulus IX.

Vtrũ timor ſit donũ Spiritusſãcti.

Ad nonum ſic proceditũ. Videtur ꝙ timor non ſit donũ Spiritusſancti. Nul- opponitur virtuti, quæ eſt a Spiritusſancto, alioquin Spiritusſanctus eſſet ſibi contrarius: ſed timor opponitur ſpei, quæ eſt virtus. ergo timor nõ eſt donum Spiritusſancti.

¶ 2 Præterea. Virtutis theologicæ proprium eſt, ꝙ Deum habeat pro obiecto: ſed timor habet Deũ pro obiecto, inquantum Deus timetur. ergo timor non eſt donũ, ſed virtus theologica.

¶ 3 Præterea. Timor ex amore cõſequitur: ſed amor ponitur quędam virtus theologica. ergo etiã timor eſt virtus theologica, quaſi ad idem pertinens.

¶ 4 Pręterea. Greg.* dicit 2. Moralium, ꝙ timor datur contra ſuperbiam, ſed ſuperbiæ opponitur virtus humilitatis. ergo etiã timor ſub virtute comprehenditur.

¶ 5 Præterea. Dona ſunt perfectiora virtutibus, dantur enim in adiutorium virtutum, vt Grego. dicit 2. Moralium, ſed ſpes eſt perfectior timore, quia ſpes reſpicit bonum, timor malum. cum ergo ſpes ſit virtus, non debet dici, ꝙ timor ſit donum.

Sed contra eſt, ꝙ Iſai. 11. Timor domini enumeratur inter ſeptem dona Spiritusſancti.

Respon. Dicendum, quod multiplex eſt timor, vt ſupra * dictum eſt. Timor aũt humanus, vt dicit Augu. in lib.† de Gratia & liber. arbit. nõ eſt donum Dei, hoc .n. timore Petrus negauit Chriſtum, ſed ille timor de quo dictũ eſt. Illum timete, qui poteſt animam & corpus mittere in gehennam. Similiter etiam timor ſeruilis nõ eſt numerandus inter ſeptẽ dona Spiritusſancti, licet ſit a Spiritusſancto, quia vt Augu. dicit in lib.* de Natura & gratia poteſt habere annexam voluntatẽ peccandi [illegible]

E

vt tam hic, quam ibi in reſpõſione ad primũ explicite declarauit. Et iuxta hũc ſenſum nihil valet argumẽtũ: quia timor initialis imperãs eſt nõ ſolus vnus timor, ſed cõplectitũ vtrumq;. ſ. initialẽ vt principalẽ, & ſeruilẽ vt miniſtrũ, ſeu adiuuantem. ¶ In eodem art. 8. in reſponſione ad ſecundum aduerte, quòd timor ſeruilis ſecundum ſuam ſubſtantiam habet multos actus, & quantum ad propoſitum ſpectat, duos, ſcilicet timere pœnã oppoſitam ꝓprio bono timentis abſolute, & timere pœnam eandem, vt rationem operandi. Facit, verbi gratia, quandoq; timor nos timere pœnã gehennæ abſolute: quãque autem facit nos ſic timere pœnam gehennæ, vt ex illo timore moueamur ab bene agendum, vt illam. ſ. gehennã euadamus. Iſte ſecundus actus eſt qui adiungitur timori initiali, & charitati imperfectæ: ita quod timor initialis imperat talẽ actum, & vtitur illo in ordine ad finem ſuum ſanctum, qui eſt ſubijci Deo: ſed adueniente charitate perfecta ceſſat ille actus, quoniam perfecti in charitate non mouentur ad operandum ex timore proprij mali, cum proprium bonũ pro nihilo habeant, ſed ex amore Dei, & timore ex parte Dei. Primus vero actus cũ perfecta charitate, vix tamen, ſtare poteſt, quis minimus, eo quod creſcente charitate minuitur, vt in art. 10. huius quæſtionis dicitur.

Li. 12. Met. tex. 7. to. 3.

101

3. diſt. 34. q. 2. art. 1. q. 3. & art. 2. q. 1. Et Rom. 8. lect. 3.

Lib. 2. Mor. ca. 36. parũ ante med.

Li. 2. Mora. cap. 36.

¶ *Super quæſtionis decimanonæ Articulum nonum.*

In artic. 9. eiuſdem quæſt. duo notãda occurrunt. Primo, vt ad hunc locum recurras, cum quæſtio occurrit, An timor ſit virtus: quoniam vt in art. patet author de dono loqtur, vt diſtinguitur contra virtutem, & ſic diſcutit. Secundo, ꝙ in reſpõſione ad ſecundum dicitur, ꝙ per virtutem ſpei non ſolũ [illegible] mur diuino [illegible] ad conſequendum [illegible] cunq; alia bona [illegible] bonum. Hanc [illegible]

* Artic. 2. huius q.

† c. 18. declinãdo ad fi nem, to. 7.

† Matt. 10.

Ca. 57. ante med. to. 7.

ad adipiſcendũ ipſum, tanq̃ p [illegible]

& altera ad timorē filialem: ſed vna & eadem ſeparatio vt priuatiua boni proprij hominis, timetur timore ſeruili, & vt priuatiua boni diuini, hoc eſt, boni hominis in ordine ad Deum, timetur timore filiali. Et ſic eſt ſermo noſter de timore ſeparationis à Deo, cum dicitur, quòd creſcit creſcente charitate in via. Nam de patria eſt alter articulus, & non eſt præſens ſermo de ſeparatione à Deo, hoc eſt, de offenſa Dei: quoniam, vt patet in litera, timori caſto vtrumque timēdum tribuitur .ſ. offendere Deum, & ſeparari à Deo. Sed, q̄a

104 Durandus arguit contra timoris caſti augmentum, pro quanto reſpicit ſeparationem: ideo vt dictum eſt, loquimur non de ſeparatione offenſæ, quæ eſt malum culpæ, ſed de ſeparatione, quæ eſt malū pœnæ, non vt eſt priuatio boni noſtri, ſed vt eſt priuatio boni diuini, vt dictum eſt. Secundum eſt, quòd obiectum timoris multa claudit, ſcilicet malum, arduum, futurū poſſibile: ſed quantū ad propoſitum ſpectat claudit duo, ſcilicet malum, & poſſibile, quæ ita ſe habent quòd conueniunt primo in hoc, quod vtrunque exigitur ad obiectum timoris, ſcilicet & quod ſit malum, & quod ſit poſſibile, vt patet: & conueniunt ſecundo in hoc, quod cæteris paribus, quoduis eorum actū auget timendū. Nā cæteris paribus, ꝙ eſt magis malū eſt magis timendū: & ſimiliter cæteris paribus, quod eſt magis poſſibile, eſt magis timendum: ſed differunt in hoc, quod mali latitudo eſt menſura ſimpliciter timoris: ita quod quanto maius eſt malum, tanto timor eius eſt ſimpliciter maior. Poſſibilis vero latitudo eſt mēſura ſecundum quid ipſius timoris: quod patet ex eo, ꝙ quantumcunque facillime euenire nobis poſſit aliquod parum malum, minus timemus, quàm ſi magnum aliquod malum poſſibile immineat, quamuis non facile euenturū. Et quoniā in huiuſmodi nihil differt eſſe, vel apparere malū, vel bonum vt patet in 2. Phyſicorum; eiuſdem rationis eſt eſſe maius malum, & appretiari, vt maius malum: ac per hoc ad propoſitū deſcendendo, ſeparari a Deo tanto maioris mali rationem habet, quanto magis appretiatur. Conſtat autem quod tanto magis appretiatur, quanto magis Deus amat: Et conſequenter quanto magis creſcit amātis Deū charitas, tāto magis creſcit appretiatio ſeparationis à Deo. Et ſi huic adiungas, quod in via ſemper habet rationem poſſibilis, concludes, quod creſcente charitate timor ſeparationis à Deo creſcit ſimpliciter ex augmento menſuræ ſimpliciter, & diminuitur ſecundum quid ex diminutione menſuræ ſecundum quid, ſcilicet poſſibilitatis: quia minus poſſibilis eſt perfectiori in charitate,

A quàm imperfectiori. Et vt clarius fiat quod dicimus, declaratur exemplo. Certum eſt, quod quāto aliquis magis diligat amicum, tanto magis appretiat conuictum cum illo, ac per hoc tanto maius malum æſtimat ſeparationem ab illo, & quāto minus diligit quis amicum, tanto minus facit cōuictum cum illo, ac per hoc minus malum æſtimat ſeparari ab illo: & demū ſi nihil diligit, nihil boni in conuictu, & nihil mali in ſeparatione illius æſtimat. Vbi vides, quod propria menſura appretiationis mali ſeparationis, eſt amor amicitiæ: & conſequenter proſpicere potes, quod optime author infert, ex augmento charitatis in via, in qua ſemper ſaluatur obiectum timoris in ſeparatione à Deo, quod augetur ſimpliciter timor ſeparationis. Charitas enim eſt amor amicitiæ ad Deum, quia amatur coniunctio hominis, cum Deo ad Deū, cuius oppoſita ſeparatio malum eſt poſſibile ſemper in via. Et quanto maior eſt charitas, tanto magis appretiatur bonum coniunctionis, & malum ſeparationis: ac per hoc ſemper creſcit ſimpliciter timor ſeparationis.

¶ Ad obiectionem ergo Durandi, quanto ſeparatio eſt difficilior, tanto minus timetur, reſpondetur, quod verum eſt cæteris paribus, ſed in propoſito non ſunt cætera paria; quia ſeparatio habet rationem maioris mali reſpectu perfectioris in charitate, quia ab eo magis appretiatur in bono coniunctio ad Deum & in malo oppoſita ſeparatio ex hoc ipſo, quod magis diligit Deum. Et non ſolum ſunt cætera paria, ſed iſta imparitas ex parte appretiati mali longe præeminet imparitati poſſibilitatis, vt patet ex hoc, ꝙ videmus patrem magis timere ſeparationem filij amati, quam-

B uis difficile futuram, quam ſeparationem filij minus amati facile futuram: & ideo creſcente charitate, creſcit ſimpliciter timor ſeparationis ex augmento appretiationis mali ſeparationis, & minuitur ſecūdum quid ex diminutione poſſibilitatis eueniendi. Facile enim & difficile ſpecies ſunt poſſibilis.

¶ Ad ſolutionem rationis reſpōdetur per idem. ſ. quia diminutio ſm quid non tollit augmentum ſimpliciter. Vnde ſtat ſolida rō, quod creſcente cauſa, effectus creſcit ſimpliciter: & creſcente charitate, creſcit appretiatio ſeparationis, ac per hoc timor ſimpliciter creſcit. Nec obſtat diminutio poſſibilitatis: quia cum augmento ſimpliciter, ſtat diminutio ſecundum quid. Et ſic timor ſeparationis creſcente charitate, minuitur ſecundum quid, pro quanto ſecuriores ſunt perfecti in charitate ex hoc, quod difficile poſſe euenire, attento donec [illegible] coniunctione ad Deum [illegible] prehendunt ſeparationem [illegible] perfecta charitate in [illegible]

Marginal notes: 1.2.q.68.artic.6. Et 3.d. 34.q.1.ar.3. Et diſti. 35. q.2. articul. 2.q.3.& art. 4.q.3. — *art.2. & 5. huius quæſt. & 1.2.q.42. artic.1. — q.18. arti.3. & 1. 2. q.5. arti.4. — Li.17. Mor. ca.15. circa principiū. — Li. 14.ca.9. inter med. & finem, tomo 5.

tatus, reuerentiam timoris nō minuit ſed auget.

Articvlvs XI.

Vtrū timor remaneat in patria.

AD VNDECIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ timor nō remaneat in patria. Dicitur enim Prouerb. 1. Abundātia perfruetur, timore malorū ſublato, quod intelligit de homine iam ſapientia perfruente in beatitudine æterna: ſed omnis timor eſt alicuius mali, quia malum eſt obiectum timoris, vt ſupra *dictū eſt. ergo nullus timor erit in patria.

¶ 2 Præt. Homines in patria erūt Deo cōformes, ſm illud 1. Io. 3. Cū apparuerit, ſimiles ei erimus: ſed De⁹ nihil timet. ergo hoīes in patria nō habebūt aliquē timorē.

C ¶ 3 Præt. Spes ē pfectior, q̄ timor, q̄a ſpes eſt reſpectu boni, timor reſpectu mali: ſed ſpes non erit in patria: ergo nec timor erit in patria.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in pſalm. 18. Timor Domini ſanctus permanet in ſæculum.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ timor ſeruilis, ſiue timor pœnæ nullo modo erit in patria. Excluditur enim talis timor per ſecuritatē æternæ beatitudinis quæ eſt de ipſius beatitudinis ratione, ſicut ſupra dictum eſt. Timor autem filialis ſicut augetur augmentata charitate, ita charitate perfecta perficietur. Vnde non habebit in patria eundem actum omnino, quē habet modo. Ad cuius euidētiam ſciendum eſt, quòd proprium obiectum timoris eſt malum poſsibile, ſicut proprium obiectum ſpei eſt bonum poſsibile. Et cum motus timoris ſit quaſi fugæ, importat timor fugam mali ardui poſsibilis. Parua enim mala timorem non inducunt. Sicut autem bonum vniuſcuiuſque eſt, vt in ſuo ordine conſiſtat: ita malum vniuſcuiuſque eſt, vt ſuum ordinem deſerat. Ordo autem creaturæ rationalis eſt, vt ſit ſub Deo, & ſupra ce-

B teras creaturas. Vnde ſicut malū creaturæ rationalis eſt, vt ſubdat ſe creaturæ inferiori per amorē, ita etiā malum eius eſt, ſi nō Deo ſe ſubijciat, ſed in ipſum præſumptuoſe inſiliat, vel contemnat. Hoc autem malū creaturæ rationali ſecundum ſuam naturam cōſideratæ poſsibile eſt propter naturalem liberi arbitrij flexibilitatem, ſed in beatis fit non poſsibile per gloriæ perfectionem. Fuga ergo huius mali, quod eſt Deo nō

C ſubijci, vt poſsibilis naturæ, impoſsibilis autem beatitudini, erit in patria. In via autem eſt fuga huius mali, vt omnino poſsibilis. Et ideo Gregor. dicit 17. Moral. exponens illud Iob. 26. Columnæ cœli contremiſcunt, & pauent ad nutum eius. Ipſæ, inquit, virtutes cæleſtium, quæ hunc ſine ceſſatione conſpiciunt, in ipſa contemplatione contremiſcunt: ſed idē tremor ne eis pœnalis ſit, non timoris eſt, ſed admirationis, quia ſcilicet admirātur Deum, vt ſupra ſe exiſtentem, & eis incomprehenſibilem.

D Auguſtinus etiam 14.° de ciuitat. Dei hoc modo ponit timorem in patria, quàmuis hoc ſub dubio derelinquat. Timor, inquit, iſte caſtus, permanens in ſæculum ſæculi, ſi erit in futuro ſæculo, non erit timor exiens a malo, quod accidere poteſt: ſed tenens in bono, quod amitti nō poteſt. Vbi enim

boni adepti amor immutabilis eſt, profecto ſi dici poteſt, mali cauendi timor, ſecurus eſt. Timoris quippe caſti nomine, ea voluntas ſignificata eſt, qua nos neceſſe erit nolle peccare, & non ſolicitudine infirmitatis, ne forte peccemus, ſed tranquillitate charitatis cauere peccatum. Aut ſi nullius omnino generis timor ibi eſſe poterit, ita fortaſſe timor in ſæculum ſæculi dictus eſt permanens, quia id permanebit, quo timor ipſe perducit.

Ad primum ergo dicendum, quod in authoritate prædicta excluditur a beatis timor ſolicitudinem habens, de malo præcauens, non autem timor ſecurus vt Auguſtinus *dicit.

*Lib. 14. de ciuit. Dei, c. 9. à medio, tom 5.

Ad secundum dicendum, quod ſicut dicit Dionyſi. 9. cap. †de diuin. nomi. Eadem, & ſimilia ſunt Deo, & diſſimilia. Hæc quidem ſecundum contingentem non imitabilis imitationem, id eſt, inquantum ſecundum ſuum poſſe imitantur Deum, qui non eſt perfecte imitabilis. Hæc autem ſecundum quod hic cauſata minus habent a cauſa infinitis menſuris, & incomparabilibus deficientia. Vnde non oportet, quòd ſi Deo non conuenit timor, quia non habet ſuperiorem, cui ſubijciatur; quod propterea hoc non conueniat beatis, quorum beatitudo conſiſtit in perfecta ſubiectione ad Deum.

†Ca. 9 a medio illius.

Ad tertium dicendum, quòd ſpes importat quendam defectum, ſcilicet fruitionem beatitudinis, quæ tollitur per eius præſentiam: ſed timor importat defectum naturalem creaturæ, ſecundum quod in infinitum diſtat a Deo: quod etiam in patria remanebit. & ideo timor non euacuabitur totaliter.

Articulus XII.

Vtrum paupertas ſpiritus ſit beatitudo reſpondens dono timoris.

105 Infr. q. 121. art. 2. cor. Et 3. diſ. 34. q. 1. artic. 4. & 6. cor. *ar. 7. huius quæſt.

Ad duodecimum ſic proceditur. Videtur quod paupertas ſpiritus nõ ſit beatitudo reſpõdens dono timoris. Timor enim ẽ initiũ ſpiritualis vitæ, vt ex* dictis patet: ſed paupertas pertinet ad perfectionem vitæ ſpiritualis, ſecundum illud Matthæ. 19. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. ergo paupertas ſpiritus non reſpondet dono timoris.

¶ 2 Præterea. In pſalm. 118. dicitur. Confige timore tuo carnes meas. Ex quo videtur, quod ad timorem pertineat carnem reprimere: ſed ad repreſſionem carnis maxime videtur pertinere beatitudo luctus. ergo beatitudo luctus magis reſpondet dono timoris, quam beatitudo paupertatis.

¶ 3 Præterea. Donum timoris reſpondet virtuti ſpei, ſicut dictum* eſt: ſed ſpei maxime videtur reſpondere beatitudo vltima, quæ eſt, Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. quia, vt dicitur Rom. 5. Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. ergo beatitudo illa magis reſpondet dono timoris, quam paupertas ſpiritus.

Ar. 9. ad 1.

¶ 4 Prætera. Supra dictum* eſt, quod beatitudinibus reſpondent fructus: ſed nihil in fructibus inuenitur reſpondere dono timoris. ergo etiam neque in beatitudinibus aliquid ei reſpondet.

1. 2. q. 70. articu. 3.

Sed contra eſt, quòd Au. dicit in lib. *de ſermone Domini in monte. Timor Dei congruit humilibus, de quibus dicitur: Beati pauperes ſpiritu.

Lib. 1. cap. 9. ante mediũ tomo 4.

Respondeo Dicendum, quòd timori proprie reſpondet paupertas ſpiritus. Cum enim ad timorem filialem pertineat Deo reuerentiam exhibere, & ei ſubditum eſſe, id quod ex huiuſmodi ſubiectione conſequitur, pertinet ad bonum timoris. Ex hoc autem

F aliquis Deo ſe ſubijcit, deſinit quærere in ſeipſo, vel in aliquo alio magnificari, niſi in Deo. Hoc enim repugnaret perfectæ ſubiectioni ad Deum. Vnde dicitur in Pſalm. 19. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei noſtri inuocabimus. Et ideo ex hoc, quod aliquis perfecte timet Deum, conſequens eſt, quòd non quærat magnificari in ſeipſo per ſuperbiam: neque etiam quærat magnificari in exterioribus bonis, ſcilicet honoribus, & diuitijs, quorum vtrumque pertinet ad paupertatem ſpiritus, ſecundum quod paupertas ſpiritus intelligi poteſt vel exinanitio inflati & ſuperbi ſpiritus, vt* Auguſtinus exponit: vel etiam abiectio temporalium rerum, quæ fit ſpiritu, id eſt, propria volunta-
G te per inſtinctum Spiritusſancti, * vt Ambroſi. & † Hierony. exponunt.

*lib. 1. ca. 1. a medio, & ca. 9. paulo a principio, tom. 4. †Ambr. lib. 5. in Luc. in cap. de beatitudinibus, tom. 5. †Hieron. in Matth. circa principi. cap. 5. to. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd cum beatitudo ſit actus virtutis perfectæ, omnes beatitudines ad perfectionem ſpiritualis vitæ pertinent. In qua quidem perfectione principium eſſe videtur, vt tendens ad perfectam ſpiritualium bonorum participationem terrena bona contemnat, ſicut timor primum locum habet in donis. Non autem conſiſtit perfectio in ipſa temporalium bonorum deſertione, ſed hæc eſt via ad perfectionem. Timor autem filialis, cui reſpondet beatitudo paupertatis, etiam eſt cum perfectione ſapientiæ, vt ſupra* habitum eſt.

*ar. 7. & 10. huius quæſt.

H Ad secundum dicendum, quòd directius opponitur ſubiectioni ad Deum, quam facit timor filialis, indebita magnificatio hominis vel in ſeipſo, vel in alijs rebus, quàm delectatio extranea, quę tamen opponitur timori ex conſequenti: quia qui Deum reueretur, & ei ſubditur, non delectatur in alijs à Deo: ſed tamen delectatio non pertinet ad rationem ardui, quam reſpicit timor, ſicut magnificatio. Et ideo directe beatitudo paupertatis reſpondet timori, beatitudo autem luctus ex conſequenti.

Ad tertium dicendum, quod ſpes importat motum & habitudinem ad terminum ad quem tenditur, ſed timor importat magis motum ſecundum habitudinem receſſus a termino a quo. Et ideo vltima beatitudo, quæ eſt ſpiritualis perfectionis terminus,
I congrue reſpondet ſpei per modum obiecti vltimi, ſed prima beatitudo, quæ eſt per receſſum a rebus exterioribus impedientibus diuinam ſubiectionem, congrue reſpondet timori.

Ad quartum dicendũ, q́ in fructibus, illa quę pertinent ad moderatum vſum, vel abſtinẽtiam a rebus temporalibus, videntur dono timoris conuenire, ſicut modeſtia, continentia, & caſtitas.

QVAESTIO XX.

De vitijs oppoſitis, in quatuor articulos diuiſa.

K Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis. Et primo, de deſperatione. Secundo, de præſumptione.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum deſperatio ſit peccatum.

¶ Secũdo, Vtrum poſsit eſſe ſine infidelitate.

¶ Super quæſtionis vigeſima Articulum primum.

In articul. 1. quæſt. 10. in reſponſione ad primum, dubium occurrit ex eo, quod pſẽns doctrina eneruare videtur doctrinam habitam in præcedenti libro De pecificatione peccati, quod ſcilicet ſpecificatur ex parte cõuerſionis, & nõ ex parte auerſionis. Sic nãque excipimus peccata contra virtutes theologicas, vbi vniuerſale fundamẽtũ pdictæ doctrinæ ſuſtinebit? Ad hoc

¶ Tertio, Vtrum ſit maximum peccatorum.

¶ Quarto, Vtrum oriatur ex acidia.

ARTICVLVS I.

Vtrum deſperatio ſit peccatum.

B

AD PRIMVM ſic procedit, Videtur ꝙ deſperatio non ſit peccatum. Omne n. peccatum habet conuerſionem ad commutabile bonū cū auerſione àb incōmutabili bono, vt per Aug.* patet in 1. lib. de lib. arbi. ſed deſperatio non habet conuerſionem ad commutabile bonum. ergo non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Illud quod oritur ex bona radice, non videtur eſſe peccatum, quia non poteſt arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matt. 7. ſed deſperatio vř procedere ex bona radice, ſcilicet ex timore Dei, vel ex horrore magnitudinis propriorū peccatorum. ergo deſperatio non eſt peccatum. C

¶ 3 Præt. Si deſperatio eſſet peccatum etiam damnatis eſſet peccatū quod deſperant. ſed hoc non imputatur eis ad culpam, ſed magis ad damnationem. ergo neque viatoribus imputatur ad culpam; & ita deſperatio nō eſt peccatum.

SED CONTRA. Illud, per quod homines in peccata inducūtur, videtur eſſe non ſolum peccatum, ſed principium peccatorum: ſed deſperatio ē huiuſmodi. dicit enim Apoſtolus de quibuſdam, ad Ephe. 4. Qui deſperantes, ſemet ipſos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ & auaritiæ. ergo deſperatio non ſolum eſt peccatum. ſed aliorum peccatorum principium. D

RESPONDEO Dicendum ꝙ ſecundum Philoſop. in* 6. Ethicor. Illud quod eſt in intellectu affirmatio, vel negatio, eſt in appetitu proſecutio, & fuga; & quod eſt intellectu verum vel falſum, eſt in appetitu bonum, & malum. Et ideo omnis motus appetitiuus cōformiter ſe habens intellectui vero, eſt ſecundum ſe bonus. Omnis autem motus appetitiuus conformiter ſe habens intellectui falſo, eſt ſecundum ſe malus, & peccatum. Circa Deum vero vera exiſtimatio intellectus eſt, quod ex ipſo prouenit hominum ſalus, & venia peccatoribus datur, ſecundum illud Ezec. 18. Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. Falſa autem opinio eſt, quod peccatori pœnitenti veniam deneget, vel quod peccatores ad ſe nō conuertat per gratiam iuſtificantem. Et ideo ſicut motus ſpei, qui conformiter ſe habet ad exiſtimationem veram, eſt laudabilis & virtuoſus; ita oppoſitus motus deſperationis, qui ſe habet conformiter exiſtimationi falſæ de Deo, eſt vitioſus, & peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ in quolibet peccato mortali eſt quodammodo auerſio a bono incommutabili, & conuerſio ad bonum commutabile, ſed aliter & aliter. Nā principaliter conſiſtunt in auerſione à bono incōmutabili peccata, quæ opponuntur virtutibus thelogicis, odium Dei, & deſperatio, & infidelitas, quia virtutes theologicæ habent Deum pro obiecto, ex conſequenti autem important cōuerſionem ad bonum commutabile, inquantum anima deſerens Deum, conſequenter neceſſe eſt, quod ad alia conuertatur. Peccata vero alia principaliter conſiſtūt in conuerſione ad commutabile bonum: ex conſequenti vero in auerſione ab incommutabili bono. Non enim qui fornicať, intēdit a Deo recedere, ſed carnali delectatione frui, ex quo ſequitur, quòd à Deo recedat.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ex radice virtutis poteſt aliquid procedere dupliciter. Vno modo, directe ex parte ipſius virtutis, ſicut actus procedit ex habitu: & hoc modo ex virtuoſa radicē non poteſt aliquod peccatum procedere. Hoc enim ſenſu Auguſti.* dicit in libr. de liber. arbit. quòd virtute nemo male vtitur. Alio modo procedit aliquid ex virtute indirecte, ſiue occaſionaliter: & ſic nihil prohibet aliquod peccatum ex aliqua virtute procedere. Sic enim interdum aliqui de virtutibus ſuperbiunt, ſecundum illud* Auguſti. Superbia bonis operibus inſidiatur, vt pereant: & hoc modo ex timore Dei, vel ex horrore propriorum peccatorum contingit deſperatio, inquantum his bonis aliquis male vtitur, occaſionem ab eis accipiens deſperandi. E

¶ Ad hoc dicitur, quòd præſens doctrina nec contrariatur ſuperiori, nec excipit ab illa, ſed confirmat illam. A

¶ Ad cuius euidentiam ſcito, quòd aliud eſt loqui de auerſione à Deo, & conuerſione ad obiectum, quæ inueniuntur in peccato mortali, & aliud eſt loqui de auerſione à Deo, & conuerſione ad cōmutabile bonū, quæ etiam inueniuntur in peccato mortali. quamuis & alijs, & nos forte quandoque pro eodem his vſi fuerimus, & pia egeant interpretatione, ſicubi inueniātur indiſtincta. Declaratur autem alietas cum vniuerſa hac materia, manifeſtando differentiam in litera 106 poſitam hic in peccatis oppoſitis theologicis virtutibus. V. g. In odio Dei tria inueniuntur. Primo, conuerſio ad proprium obiectum, Deum ſcilicet, qui odio habetur. Secundo, auerſio formalis illius actus odij à diuina lege &c. ſicut inuenitur in quolibet alio pctō mortali auerſio. Tertio, conuerſio concomitans ad commutabile bonū, puta, ſeipſū, ꝙ peccat nimis amando. In alijs autem peccatis conuerſio ad proprium obiectum, quæ eſt eſſentialis peccato, eſſe ad commutabile bonum, quia obiectum, aliorum peccatorum nō eſt Deus. Et ideo in alijs auerſio eſt ab incommutabili bono, conuerſio vero ad commutabile bonum. In iſtis vero, vt dictum eſt, & auerſio eſt ab incommutabili bono, & conuerſio eſſentialis peccati eſt ad incommutabile bonum. Sed quia huiuſmodi mala conuerſio ad incōmutabile bonum ſecundum ordinationē quidem actus appetitiui ad obiectum, cōuerſio eſt ad incommutabile bonum: nā qui odit Deū, actum odij ordinat directe in Deum vt illius proprium obiectum, & propterea hic ſumit ſpeciem huiuſmodi peccatum, ſicut cæteræ ab obiectis ſuis: ſecundum verò, efficaciam actus eiuſdem ad obiectum, auerſio eſt ab incommutabili bono. Nam qui odit Deum, abnegat Deum à ſua volūtate. Odio enim habere nihil aliud eſt, quam ab negare illud a ſuo appetitu: hoc aūt non ſolum eſt auertere amorem ab illo, ſed contra illum etiā appetere. Vnde ſicut conuertens gladium ad aliquem occidēdum, conuertit quidē ſe ad illū ſed conuerſione occiſiua: ita in huiuſmodi peccatis eſt conuerſio ad incōmutabile bonū offenſiua. Et ideo author in litera dicit huiuſmodi peccata principaliter conſiſtere in auerſione a bono incōmutabili. Vt ergo cūcta iuxta vocabula authoris clare videas, diſtingue auerſionē ab icōmutabili bono in formalē, & obiectiuā, & perſpice primò qd̄ auerſio formalis eſt, q̄ cōis eſt oī peccato mortali, & dicitur formale in peccato mortali, & nō eſſe illam, de qua hic dř, ꝙ eſt principaliter intenta, & eſſe illam de qua ſuperius dictum eſt, quod non ſpecificat peccata. Perſpice ſecundo, ꝙ auerſio obiectiua eſt, quę conſiſtit in cōuerſione offenſiua Dei, vt propriæ materiæ, & obiecti illius cōuerſionis, eſt de qua hic dicitur, quod eſt principaliter intenta. Et probatur hanc eſſe mentem authoris clare ex cauſa ſubiūcta, ſcilicet, quia virtutes theologicę habent Deum pro obiecto. Hoc enim manifeſtat quod de auerſione ex parte obiecti loquitur, & ſic omnia conſonant. At ſi Nouitius, aut ſciolus quiſpiā dubitat, vel opponat, quia reſponſio iuxta argumentū intelligenda eſt, & arguendo de auerſione formali ſermo eſt, patet facile reſponſio, quod argumentum de conuerſione ad commutabile bonum principaliter quęrebat, & fuiſſet illi ſatisfactū per illam diſtinctionem, principaliter, vel concomitanter: ſed ad perfectionem doctrinæ author docuit hic auerſionem ab incommutabili bono dupliciter in quibuſdam peccatis inueniri, formaliter, & obiectiue, vt declaratum eſt.

Lib. 1. c. vlt. circa medi. & li. 2. capit. 19. tomo 1.

Lib. 6. Ethic. cap. 2. to. 5.

Lib. 2. c. 18. & 19. to. 1.

In tertia regula non multum p. cula principio tom. 1. D. 416.

Ad tertium dicendum, ꝙ damnati non ſunt in ſtatu ſperandi propter impoſsibilitatem reditus ad beatitudinē, & ideo ꝙ non ſperant, non imputatur eis ad culpam, ſed eſt pars damnationis ipſorū. Sicut etiam in ſtatu viæ, ſi quis deſperaret de eo, quod non eſt natus adipiſci, vel quod non eſt debitum adipiſci, non eſſet peccatum, puta, ſi medicus deſperet de curatione alicuius infirmi, vel ſi aliquis deſperet ſe forte diuitias adepturum.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ Articul. ſecundum.

107 2.diſ.43.ad. IN arti. 2. hoc ſolum ſcribendum occurrit, vt bene notes, quo modo fides ſtat cum deſperatione, vt etiā hinc intelligas quomodo etiam ſtat cum blaſphemia, quæ inter Christianos inuenitur, vterque ſiquidem blaſphemus: & deſperans, in particulari tantum ſufficit, quod erret.

Articvlvs II.

Vtrum deſperatio ſine infidelitate eſſe poſſit.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videt̃ ꝙ deſperatio ſine infidelitate eē nō poſſit. Certitudo enim ſpei à fide deriuatur, ſed manente cauſa nō tollitur effectus. ergo non poteſt aliquis certitudinē ſpei amittere deſperando, niſi fide ſublata.

¶ 2 Præt. Præferre culpam propriā bonitati, vel miſericordię diuinæ, eſt negare infinitatē diuinę miſericordię, vel bonitatis, quod eſt infidelitatis; ſed qui deſperat, culpam ſuam præfert miſericordię, vel bonitati diuinę, ſecundū illud Geneſ. Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. ergo quicunque deſperat, eſt infidelis.

¶ 3 Præter. Quicunque incidit in hæreſim damnatam, eſt infidelis: ſed deſperans videtur incidere in hæreſim damnatam, ſcilicet Nouatianorum, qui dicunt peccata non remitti poſt baptiſmum. ergo videtur quòd quicumque deſperat, ſit infidelis.

Sed contra eſt, quod remoto poſteriori non remouetur prius; ſed ſpes eſt poſterior fide, vt ſupra dictum* eſt. ergo remota ſpe poteſt remanere fides. non ergo quicumque deſperat, eſt infidelis. q.17. arti.7.

Respondeo Dicendum, ꝙ infidelitas pertinet ad intellectum, deſperatio autem ad vim appetitiuam. Intellectus autem vniuerſalium eſt, ſed vis appetitiua mouetur circa particulares res. Eſt enim motus appetitiuus ab anima ad res, quę in ſeipſis particulares ſunt. Contingit autem aliquem habentem rectam exiſtimationem in vniuerſali circa motum appetitiuum, non recte ſe habere corrupta eius æſtimatione in particulari, quia neceſſe eſt, quòd ab æſtimatione in vniuerſali ad appetitum rei particularis perueniatur mediante æſtimatione particulari, vt dicitur in 3.* de anima. Sicut ex propoſitione vniuerſali non infertur concluſio particularis, niſi aſſumendo particularem. Et inde eſt, quod aliquis habens rectam fidem in vniuerſali, deficit in motu appetitiuo circa particulare, corrupta particulari eius æſtimatione per habitum, vel per paſſionem. Sicut ille qui fornicatur, eligendo fornicationem, vt bonum ſibi vt nunc, habet corruptam æſtimationem in particulari, cum tamen retineat vniuerſalem æſtimationem veram, ſecundum fidem, ſcilicet, quòd fornicatio ſit mortale peccatum. Et ſimiliter aliquis retinendo in vniuerſali veram æſtimationem fidei, quòd ſcilicet eſt remiſsio peccatorum in Eccleſia, poteſt tamen pati motum deſperationis, quod ſcilicet, ſibi in tali ſtatu exiſtenti non ſit ſperandum de venia, corrupta æſtimatione eius circa particulare. Et per hunc modum poteſt eſſe deſperatio ſine infidelitate, ſicut & alia peccata mortalia. Li.3. de anima, tex. 58. tomo 2.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ effectus tollitur non ſolum ſublata cauſa prima, ſed etiam ſublata cauſa ſecunda. Vnde motus ſpei auferri poteſt non ſolum ſublata vniuerſali æſtimatione fidei, quæ eſt ſicut cauſa prima certitudinis ſpei; ſed etiam ſublata æſtimatione particulari, quæ eſt ſicut ſecunda cauſa.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ ſi quis in vniuerſali æſtimaret miſericordiam Dei non eſſe infinitā, eſſet infidelis: hoc autem non exiſtimat deſperans, ſed quòd ſibi in ſtatu illo propter aliquam particularem diſpoſitionem, non ſit de diuina miſericordia ſperandum. Et ſimiliter dicēdum eſt, ad terminum, quod Nouatiani in vniuerſali negant remiſsionem peccatorum fieri in Eccleſia.

G

¶ Super quæſtionis vigeſimæ Articulū tertium.

IN ar. 3. eiuſdem q. 20. dubiū occurrit ad hoiem, authorem ſ. qa in quæſ. 17. art. 6. oppoſitū dixit, dū aſſignauit drīa inter charitatē, & duas reliquas virtutes theologicas in hoc, quod charitas facit hominem Deo inhærere pp ſeipſum: fides autē & ſpes faciunt hominē Deo inhærere, ſicut cuidam principio, ex quo aliqua nobis pueniūt. Hæc contraria apparent præſenti literæ, vbi dr̃, ꝙ odiū Dei, & infidelitas ſunt contrà Deum ſecundum ꝙ in ſe eſt: deſperatio aūt ſm quod eius bonum participatur à nobis. Patet namq;, quòd licet de charitate & ſpe cōmunis ſit ſententia, de fide tn̄ cōtraria vtrobiq; eſt, dum ibi Deum vt principiū, hic Deum ſm ꝙ eſt in ſe, ad finem refert. 108 Art. præced. & q. 10. art. 3. q. 14. artic. 3. †lib. 8. ca. 10. circa principium, to. 5.

¶ Ad hoc dr̃ breuiter, ꝙ Deus dupliciter reſpicitur à fide. ſ. vt cui creditur, & ꝙ creditur: pp ꝙ actus fidei diſtinctus eſt per credere Deum. Inquantū igitur fides credit Deo, reſpicit Deū vt dicentem, qd̄ eſt reſpicere Deum vt principiū veritatis quam reuelat, & hoc ſuperius author intēdit. Inquantum vero credit Deum, reſpicit Deum ſm quod in ſe eſt: credit namque Deū eſſe patrē omnipotētem &c. & hoc intēdit hic author: vnde nulla eſt inter dicta contrarietas.

Articvlvs III.

Vtrum deſperatio ſit maximum peccatorum.

Ad tertivm ſic proceditur. Videt̃ ꝙ deſperatio non ſit maximū peccatorum. Poteſt enim eſſe deſperatio abſque infidelitate, ſicut dictū*: ſed infidelitas eſt maximū peccatorum, quia ſubruit fundamētum ſpiritualis ædificii. ergo deſperatio non eſt maximum peccatorū.

H

¶ 2 Præt. Maiori bono maius malum opponitur, vt patet per Philoſophum† in 8. Ethi. ſed charitas eſt maior ſpe, vt dicitur 1. Corint. 13. ergo odium eſt maius peccatum, quàm deſperatio.

¶ 4 Pręt. In peccato deſperationis ē ſolū inordinata auerſio à Deo: ſed in aliis peccatis eſt non ſolum auerſio inordinata à Deo, ſed etiā inordinata conuerſio. ergo peccatum deſperationis nō eſt grauius ſed minus aliis.

I

Sed contra Peccatum inſanabile videt̃ eſſe grauiſsimū, ſecundum illud Hierem. 30. Inſanabilis fractura tua, peſsima plaga tua: ſed peccatum deſperationis eſt inſanabile, ſecundum illud Hierem. 15. Plaga mea deſperabilis renuit curari. ergo deſperatio eſt grauiſſimum peccatum.

Respondeo Dicēdum, ꝙ peccata quæ opponuntur virtutibus theologicis, ſunt ſecundum ſuū genus grauiora peccatis aliis. Cum enim virtutes theologicæ habeant Deum pro obiecto, peccata eis oppoſita important directe, & principaliter auerſionem à Deo. In quolibet autem peccato mortali principalis ratio mali, & grauitas eſt ex hoc, quod auertit ſe Deo. Si enim poſſet eſſe conuerſio ad bonum commutabile, ſine auerſione a Deo, quamuis eſſet inordinata, nō eſſet peccatū mortale. Et ideo illud quod primo, & per ſe habet auerſionem à Deo, eſt grauiſſimum peccatum

K

inter

inter peccata mortalia. Virtutibus autem theologicis opponuntur infidelitas, deſperatio, & odium Dei, inter quæ odium, & infidelitas, ſi deſperationi comparentur, inuenientur ſecundum ſe quidem, id eſt, ſecundum rationem propriæ ſpeciei, grauiora. Infidelitas enim prouenit ex hoc, quòd homo ipſam Dei veritatem non credit. Odium vero Dei prouenit ex hoc, quòd voluntas hominis ipſi diuinæ bonitati contrariatur. Deſperatio autem ex hoc, quòd homo non ſperat ſe bonitatem Dei participare. Ex quo patet quòd infidelitas & odium Dei, ſunt contra Deum, ſecundum quod in ſe eſt; deſperatio autem ſecundum quòd eius bonum participatur à nobis. Vnde maius peccatum eſt, ſecundum ſe loquendo, nõ credere Dei veritatem, vel odire Deũ, quàm non ſperare conſequi gloriam ab ipſo, ſed ſi comparetur deſperatio ad alia duo peccata ex parte noſtra, ſic deſperatio eſt periculoſior, quia per ſpem reuocamur à malis, & inducimur ad bona proſequenda: & iõ ſublata ſpe, irrefrenatè homines labuntur in vitia, & à bonis laboribus retrahuntur. Vnde ſuper illud Prouer. 24. Si deſperaueris lapſus in die anguſtiæ, minuetur fortitudo tua, dicit * gloſ. Nihil eſt execrabilius deſperatione, quam qui habet & in generalibus huius vitæ laboribus, & quod peius eſt, in fidei certamine conſtantiam perdit. Et Iſid. †dicit in lib. de Summo bono. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ eſt, ſed deſperare eſt deſcendere in infernum. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Glo. ordinaria ibidem.
Lib. 2. ca. 14. circa principium.

Articvlvs IIII.

Vtrum deſperatio ex acidia oriatur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt, ꝙ deſperatio ex accidia non oriatur. Idem enim non procedit ex diuerſis cauſis: deſperatio autem futuri ſæculi procedit ex luxuria, vt dicit* Greg. 31. Moral. non ergo procedit ex acidia.

Li. 31. ca 31. à medio.

¶ 2 Præterea. Sicut ſpei opponitur deſperatio, ita gaudio ſpirituali opponitur acidia: ſed gaudium ſpirituale procedit ex ſpe ſecundum illud Roma. 12. Spe gaudentes. ergo acidia procedit ex deſperatione, & non econuerſo.

¶ 3 Præterea. Contrariorum contrariæ ſunt cauſæ: ſed ſpes, cui opponitur deſperatio, videtur procedere ex conſideratione diuinorũ beneficiorum, & maxime ex conſideratione incarnationis. Dicit enim Auguſtinus 13.* de Trinitate. Nihil tam neceſſarium fuit ad erigendum ſpem noſtram, quàm vt demonſtraretur nobis, quantũ nos Deus diligeret. Quid uero huius rei iſto indicio manifeſtius, quàm quòd Dei filius naturæ noſtræ dignatus eſt inire conſortiũ? Ergo deſperatio magis procedit ex negligentia huius conſiderationis, quàm ex acidia.

Lib. 13. c. 10. circa principium. to. 3.

SED CONTRA eſt, ꝙ 31. Mor. * Grego. deſperationem enumerat inter ea, quæ procedunt ex acidia.

Li. 31. c. 31. c. à medio.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum* eſt, obiectum ſpei eſt bonum arduum poſsibile adipiſci vel per ſe, vel per alium. Dupliciter põt ergo in aliquo ſpes deficere de beatitudine obtinenda. Vno modo, quia non reputat eam vt bonum arduum: alio modo, quia non reputat eam vt poſſibilem adipiſci vel per ſe, vel per alium. Ad hoc autem quòd bona ſpiritualia non ſapiant nobis quaſi bona, vel non videantur nobis quaſi magna bona, præcipue perducimur ꝑ hoc, quod affectus noſter eſt inſtans amori delectationum corporalium, inter quas præcipuæ ſunt delectationes venereæ. Nam ex affectu harum delectationum contingit, ꝙ homo faſtidit bona ſpiritualia, & non ſperet ea, quaſi quædam bona ardua: & ſecundum hoc deſperatio cauſatur ex luxuria. Ad hoc autem quòd aliquod bonum arduum non æſtimet, vt poſsibile ſibi adipiſci per ſe, vel per alium, perducitur ex nimia deiectione, quæ quando in affectu hominis dominatur, videtur ei quod numquàm poſsit ad aliquod bonum releuari. Et quia acidia eſt triſtitia quædã deiectiua ſpiritus, ideo per hunc modum deſperatio ex acidia generatur; hoc autem eſt proprium obiectum ſpei, ſcilicet quòd ſit poſſibile. Nam bonum, & arduum etiam ad alias paſsiones pertinent; Vnde ſpecialius oritur ex acidia. Poteſt tamen oriri ex luxuria ratione iam * dicta. Vnde patet reſponſio ad primum.

q. 17. arti. & 1. & arti. 1. &
In corp. art.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in 2. Rhetor. ſicut ſpes facit delectationẽ, ita etiam homines in delectationibus exiſtentes efficiuntur maioris ſpei. Et per hunc etiam modum homines in triſtitijs exiſtentes, facilius in deſperationem incidunt, ſecundum illud 2. ad Corinth. 2. Ne maiori triſtitia abſorbeatur qui eiuſmodi eſt: ſed tamen quia ſpei obiectum eſt bonum, in quod naturaliter tendit appetitus, non autem diſcedit ab eo naturalier, ſed ſolum propter aliquod impedimentum ſuperueniens; ideo directius quidem ex ſpe oritur gaudium, deſperatio autem econuerſo ex triſtitia.

AD TERTIVM dicendum, quòd ipſa negligentia conſiderandi diuina beneficia, ex acidia prouenit. Homo enim affectus aliqua paſsione, præcipue illa cogitat, quæ ad illam pertinent paſsionem. Vnde homo in triſtitijs conſtitutus non de facili aliqua magna & iucunda cogitat, ſed ſolum triſtia, niſi per magnum conatum ſe auertat à triſtibus.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ Arti. quartum.

IN articu. 4 eiuſdem quæſtionis dubium occurrit de veritate illius rationis in litera redditæ, ſcilicet, Poſſibile eſt propriũ obiectum ſpei, bonũ autem, & arduum & ad alias paſſiones pertinent. Et eſt ratio dubij, quia etiam poſſibile ad alias paſſiones pertinet. Timor enim, & audacia non ſunt niſi reſpectu poſſibilium.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod hic non eſt ſermo de poſſibili abſolute, ſed vt determinat bonum arduum. Tale enim conſtat ſolius ſpei eſſe ꝓprium obiectum, vt ad ꝙ, & conſequenter deſperationis, vt à quo. Et hæc intentio authoris patet ex eo, quòd hic intendit docere, quod luxuria detinendo affectum ad carnalia, ac per hoc ſpiritualia aut non bona, aut non magna bona afferens non eſt propria cauſa deſperationis, ſed cauſa cõis multarum malarum paſſionum erga bona ſpiritualia, puta odij, abominationis, triſtitiæ, de bonis ſpiritualibus, & itæ contra ingerentes ſpiritualia impedientia carnalia. Hæc enim ex paruipenſione ſpiritualium inſurgunt: ſed acidia deiiciendo ſpiritum ſic, vt videatur ꝙ non poſſit ad ſpiritualia bona peruenire, eſt propria cauſa deſperationis, quæ reſpicit poſſibile determinans futurum bonum arduum.

109

QVAESTIO XXI.

De præſumptione, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de præſumptione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid ſit obiect[illegible]

¶ Super quæſtionis vigeſimę primæ Art. primũ.

IN artic. 1. q. 21. notato Nouitie primo, ꝙ pſumptio, licet primo impoſita ſit ad ſignificandum morale vitium [illegible] dine ad proprium [illegible] tuté, de quo [illegible] proprio [illegible] quæſtio [illegible] tamen [illegible]

ſimilitudinē ad ſignificādum vitium theologicū, de quo eſt hic quæſtio: vnde ꝓſumptionis vocabulum non ſolū æquiuocum eſt in vitiis virtutū, & moralium, ſed etiam in ipſa morali theologia ęquiuocum eſt. Et propterea in corpore articuli huius vtraque ſignificatio exprimitur. Obſer-
110 ua igit caute, de qua præſumptione ſermo incidit.

¶In eodē 1. art. in reſponſione ad primū, dubium occurrit, Quo pacto verificat quod præſumptio diminuit diuinā virtutem. Videtur enim q; pręſumptuoſus ſperando, veniā ſine pęnitentia, aut gloriam ſine meritis, plus ſperet, non minus, quam conueniat Deo, quoniam plus eſt habere gloriā ſine meritis ſicut habuit Chriſtus, quam cum meritis, ſicut habent alij: & maioris gratiæ eſſet habere veniā ſine pænitentia, vt habent paruuli, in baptiſmo, quam cum pænitentia. Non videtur ergo verū, quòd præſumptuoſus dum innititur diuinæ virtuti ad conſequendū quod Deo non conuenit diminuat diuinam virtutem, ſed potius eam auget in ſuo affectu, & affectu intento.

Libr. 14. ca. vlt. in principio, tom. 5.

¶Ad hoc dicitur, q; cum diuina virtus dupliciter conſideretur, ſcilicet abſolute, & ordinate, & hic non ſit ſermo de ea abſolute, ſed de ea ordinate, quia eſt ſermo de iuſtitia diuina, quam præſumptio contemnit; (conſtat namq; diuinam iuſtitiam ad potentiam Dei ordinatam pertinere, & hæc duo vitia oppoſita ſpei, ſcilicet, deſperationem, & pręſumptionē, ita Deum reſpicere, vt illa miſericordiam, hæc iuſtitiam contēnat) quia in quantum de virtute Dei ordinata eſt ſermo, & virtus Dei a ſua ſapientia ordinata ſic eſt, vt iuſtitia mediante, gloriā

ptionis, cui innititur.

¶Secundo, Vtrum ſit peccatum.

¶Tertio, Cui opponatur.

¶Quarto, Ex quo vitio oriatur.

ARTICVLVS I.

Vtrum præſumptio innitatur propriæ virtuti.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q; pręſumptio, q̄ eſt peccatū in Spiritumſanctū, nō innitatur Deo, ſed propriæ virtuti. Quanto enim minor eſt virtus, tanto magis peccat q ei nimis innititur, ſed minor ē virtus humana, quàm diuina. ergo grauius peccat, qui præſumit de virtute humana, quàm qui præſumit de virtute diuina: ſed peccatum in Spiritumſanctū eſt grauiſsimum. ergo præſumptio, quæ ponitur ſpecies peccati in Spiritumſanctum, inhæret virtuti humanæ magis, quàm diuinę.

¶2 Præt. Ex peccato in Spiritum ſanctum alia peccata oriūtur. Peccatum enim in Spiritumſanctum dicit malitia, ex qua quis peccat, ſed magis videntur alia peccata oriri ex pręſumptione, qua homo præſumit de ſeipſo, quàm ex præſumptiōe, qua homo præſumit de Deo, quia amor ſui eſt principiū peccandi, vt patet per Auguſt. 14. *de ciuita. Dei. ergo videtur quòd præſumptio, quæ eſt peccatum in Spiritum ſanctum, maxime innitatur virtuti humanæ.

¶3 Præt. Peccatū prouenit ex cōuerſione inordinata ad bonū cōmutabile: ſed præſumptio eſt qđdam peccatum. ergo magis cōtingit ex cōuerſione ad virtutem humanam, quę eſt bonū commutabile, quàm ex conuerſione ad virtutem diuinam, quę eſt bonum incommutabile.

SED CONTRA eſt, quòd ſicut ex deſperatione aliquis contemnit diuinam miſericordiam, cui ſpes innititur, ita ex præſumptione contemnit diuinam iuſtitiam, quæ peccatores punit: ſed ſicut miſericordia eſt in Deo, ita & iuſtitia ē in ſeipſo. ergo ſicut deſperatio eſt ꝑ auerſionē a Deo, ita præſumptio eſt per inordinatam conuerſionem ad ipſum.

RESPONDEO Dicendum, quòd præſumptio videtur importare quandam immoderātiā ſpei. Spei autem obiectum eſt bonum arduum poſsibile. Poſsibile autē eſt aliquid homini dupliciter.

F Vno modo per propriam virtutem, alio modo non niſi per virtutem diuinam. Circa vtramque autem ſpem per immoderantiam poteſt eſſe præſumptio. Nā circa ſpem, per quam aliquis de propria virtute confidit, attenditur præſumptio ex hoc, quòd aliquis tendit in aliquod bonum, vt ſibi poſsibile, quod ſuam facultatem excedit, ſecundum quod dicitur Iudith. 6. Præſumentes de ſe humilia. Et talis præſumptio G opponitur virtuti magnanimitatis, quæ medium tenet huiuſmodi ſpei. Circa ſpem autem, qua aliquis inhæret diuinæ potentiæ, poteſt per immoderantiā eſſe pręſumptio in hoc, quòd aliquis tendit in aliquod bonū, vt poſsibile per virtutem, & miſericordiam diuinam, quod poſsibile non eſt. Sicut cum aliquis ſperat ſe veniam obtinere ſine pænitentia, vel gloriam ſine meritis. Hæc autem præſumptio eſt proprie ſpecies peccati in Spiritum ſanctum, quia ſcilicet per huiuſmodi præſumptionē tollitur, vel contemnitur adiutorium H Spiritusſancti, per quod homo reuocatur a peccato.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum* eſt, peccatum quod eſt contra Deum, ſecundum ſuum genus eſt grauius cæteris peccati. Vnde præſumptio, qua quis inordinate innititur Deo, grauius peccatum eſt, quam præſumptio, qua quis innititur propriæ virtuti. Quod enim aliquis innitatur diuinę virtuti ad conſequendum id, quod Deo non conuenit, I hoc eſt diminuere diuinā virtutē. Patet autem quòd grauius peccat qui diminuit diuinam virtutem, quam qui propriam virtutem ſuperextollit.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ipſa præſumptio, qua quis inordinate pręſumit de Deo amorem ſui includit, quo quis ꝓprium boū inordinatione deſiderat. Quod enim multum deſideramus, æſtimamus nobis de facili per alios poſſe prouenire, etiam ſi non poſsint.

K AD TERTIVM dicendum, quòd præſumptio de diuina miſericordia habet conuerſionem ab bonum commutabile, inquantum procedit ex deſiderio inordinato proprii boni, & auerſionem a bono incommutabili, inquantum attribuit diuinæ virtuti, quod ei non conuenit. Per hoc enim auertitur homo à virtute diuina.

pro meritis, & veniā pro pęnitentia faciat cum præſumptione cōtemnitur iſte ordo, ac per hoc diuina iuſtitia: contemnitur quoq; diuina virtus ad opus pœnitentię, per quā venitur ad veniam, & ad opus meriti, per quod venitur ad gloriam, ac per hoc minuitur diuina virtus. Ordinata ſiquidem ad duo opera, ordine quodam expectat factura vnum tantum. Minus autē eſt alterum, quam vtrumque facere, & rurſum ordinata ad iuſte perducendū ad veniam, vel gloriam, expectatur perductura non iuſte ad veniam vel gloriam. Minus autem eſt præſuppoſito ordinis ſtatuto, perducere non iuſte, quam iuſte ad veniam, vel gloriam. Diminuit igitur vere diuinam virtutem in ſuo effectu præſumptuoſus. Et hoc intendebat author, dū in corpore articuli hanc diminutionem explicans dixit, quod per huiuſmodi pręſumptionem tollitur, vel contemnitur adiutorium, Spiritusſancti, per quod homo reuocatur a peccato, illa ſcilicet mediante iuſtitia.

q. 20. arti 3. & li. 2. q. 73. attic. 3.

¶Ad obiectionem in oppoſitum dicitur, quod licet abſolute loquendo, facere veniam ſine pœnitentia, aut gloriam ſine meritis, in aliquo ſit maius quoadmodum faciendi, pro quanto ſit finis ſine his quæ ſunt ad finem: & forma ſine diſpoſitionibus, & ad hoc tendit argumentum, quo ad rem tamen factam, maius eſt facere vtrumque quam alterum: loquendo tamen præſuppoſito ordine diuinæ ſapientiæ, minus ſimpliciter eſt facere alterum, quam vtrumque. Et quia præſumptionis vitium contra virtutē diuinā ordinatā ſua ſapiētia eſt, ideo ſimpliciter diminuere diuinam virtutem aſ-

¶Super

¶ Super quæſtionis vigeſimæprimæ Articul. ſecundum.

111 1. prolo. in explic. cor. a.

IN artic. 4. in reſponſione ad ſecundum memento doctrinæ ſuperius habitæ, quomodo virtus theologica ſit in medio.

¶ In reſponſione vero ad tertium, aduerte hic vulgarem errorem putantium, quòd peccans ſub prætextu quòd poſt confitebitur, & faciet pœnitentiam, peius faciat. Habes enim hinc, ꝙ diminuit, non aggrauat peccatũ. Eſt enim voluntatis tranſitoriæ, & non pertinacis in malo.

¶ In reliquis eiuſdē quæſtionis articulis nihil ſcribendum occurrit.

A

ARTICVLVS II.

Vtrum præſumptio ſit peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ præſumptio nõ ſit peccatum. Nullum enim peccatum eſt ratio, quod homo exaudiatur à Deo: ſed per præſumptionem aliqui exaudiuntur à Deo. Dicitur enim Iudith 9. Exaudi me miſeram deprecãtem, & de tua miſericordia præſumentem. ergo præſumptio de diuina miſericordia non eſt peccatum.

B

¶ 2 Præt. Præſumptio importat ſuperexceſſum ſpei: ſed in ſpe, quæ habetur de Deo, nõ poteſt eſſe ſuperexceſſus, cum eius potentia, & miſericordia ſint infinita. ergo vĩ ꝙ præſumptio non ſit peccatum.

¶ 3 Præt. Id quod eſt peccatum, nõ excuſat à peccato; ſed præſumptio excuſat à peccato. dicit enim Magiſter 22. diſtin. ſecundi libri * ſententiarum, quòd Adam minus peccauit, quia ſub ſpe veniæ peccauit, ꝙ videtur ad præſumptionem pertinere. ergo præſumptio non eſt peccatum.

Libr. 2. ſent. di. 22. paragrapho. e.

SED CONTRA eſt, quòd ponitur ſpecies peccati in Spiritum ſanctum.

q. præc. ar. 1.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra * dictũ eſt, circa deſperationem, omnis motus appetitiuus, qui cõformiter ſe habet ad intellectum falſum, ſecundum ſe malus eſt, & peccatum. Præſumptio autem eſt motus appetitiuus, quia importat quandam ſpem inordinatam: habet autem ſe conformiter intellectui falſo, ſicut & deſperatio. Sicut enim falſum eſt, quod Deus pœnitentibus non indulgeat, vel quod peccantes ad pœnitentiam non conuertat. ita falſum eſt, ꝙ in peccato perſeuerantibus veniam concedat, & a bono ceſſantibus opere gloriam largiatur, cui exiſtimationi conformiter ſe habet præſumptionis motus. Et ideo præſumptio eſt peccatum minus tamen quam deſperatio quoniam magis proprium eſt Deo miſereri & parcere, quàm punire; propter eius infinitam bonitatem. Illud enim ſecundum ſe Deo conuenit, hoc autem ſecundum noſtra peccata.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præſumere ponitur aliquãdo pro ſperare; quia ipſa ſpes recta, quæ habetur de Deo, præſumptio videtur, ſi menſuretur ſecundum conditionem humanam, non autem eſt præſumptio, ſi attendatur immenſitas diuinæ bonitatis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd præſumptio non importat ſuperexceſſum ſpei ex hoc, quod aliquis minus ſperat de Deo, ſed ex hoc, quod ſperat de Deo aliquid, quod Deo non conuenit: quod eſt etiam minus ſperare de Deo, quia hoc eſt eius virtutē quodammodo diminuere, vt dictum * eſt.

Art. praeced. ad 2.

AD TERTIVM dicendum, quòd peccare cum propoſito perſeuerandi in peccato ſub ſpe veniæ, ad pſumptionem pertinet. Et hoc non diminuit, ſed auget peccatum. Peccare autem ſub ſpe veniæ quandoque percipiendæ cum propoſito abſtinendi à peccato, & pœnitendi de peccato hoc non eſt præſumptionis; ſed hoc peccatum diminuit, quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum.

ARTICVLVS III.

Vtrum præſumptio magis opponatur timori, quàm ſpei.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd præſumptio magis opponatur timori, quã ſpei. Inordinatio enim timoris opponitur recto timori, ſed præſumptio videtur ad inordinationem timoris pertinere. dicitur enim Sap. 17. Semper præſumit ſæua perturbata conſcientia, & ibidē dicitur, quòd timor eſt præſumptionis adiutorium. ergo præſumptio opponitur timori magis, quam ſpei. 112

B

¶ 2 Præter. Contraria ſunt, quæ maxime diſtant; ſed præſumptio magis diſtat à timore, quã à ſpe, quia præſumptio importat motum ad rem, ſicut & ſpes: timor autem motum à re. ergo præſumptio magis contrariatur timori, quàm ſpei.

¶ 3 Præt. Præſumptio totaliter excludit timorem, non autem totaliter excludit ſpem, ſed ſolum certitudinem ſpei. cum ergo oppoſita ſint, quæ ſe interimunt, videtur quòd præſumptio magis opponatur timori, quàm ſpei.

SED CONTRA eſt, quod duo inuicem oppoſita vitia contrariantur vni virtuti, ſicut timiditas & audacia fortitudini; ſed peccatum præſumptionis contrariatur peccato deſperationis, quod directe opponitur ſpei. ergo videtur quòd etiam præſumptio directius ſpei opponatur.

C

RESPON. Dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit * in 4. contra Iulianum. Omnibus virtutibus non ſolum ſunt vitia, manifeſta diſcretione contraria, ſicut prudentiæ temeritas: verum & vitia quodammodo non veritate, ſed quadam ſpecie fallente ſimilia, ſicut prudentiæ aſtutia. Et hoc etiam philoſophus dicit * in 2. Ethic. Quod virtus maiorem conuenientiam videtur habere cum vno oppoſitorum vitiorum, quàm cum alio, ſicut temperantia cum inſenſibilitate, & fortitudo cum audacia. Præſumptio ergo manifeſtam oppoſitionem videtur habere ad timorem præcipue ſeruilem, qui reſpicit pœnam ex Dei iuſtitia prouenientem, cuius præſumptio remiſſionem ſperat; ſed ſecundum falſam ſimilitudinem magis contrariatur ſpei, quia importat quandam inordinatam ſpem de Deo. Et quia directius aliqua opponuntur, quæ ſunt vnius generis, quàm quæ ſunt generum diuerſorum (nam contraria ſunt in eodem genere) ideo directius præſumptio opponitur ſpei, quàm timori. Vtrumque enim reſpicit idem obiectum, cui innititur, ſed ſpes ordinate, præſumptio inordinate.

Libr 4. ca. 3. paulo ante medium, to mo 7.

Libr. 2. Eth cap. 8. to. 5.

D

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut ſpes abuſiue dicitur de malo, proprie autem de bono, ita etiam præſumptio. Et ſecundum hunc modum inordinatio timoris præſumptio dicitur.

E

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ contraria ſunt, quæ maxime diſtant in eodē genere. Præſumptio aũt & ſpes important motũ eiuſdē generis, qui põt eſſe vel ordinatus, vel inordinatus. Et ideo præſumptio directius contrariatur ſpei, quam timori. Nam ſpei contrariatur ratione propriæ differentiæ, ſicut inordinatum ordinato: Timori autem contrariatur ratione differentiæ ſui generis, ſcilicet motus ſpei.

AD TERTIVM dicendum, quòd præſumptio contrariatur timori contrarietate generis; virtuti autem ſpei contrarietate differentiæ. Ideo præſumptio totaliter excludit timorem etiam ſecundum genus, ſpem autem non excludit, niſi ratione differentiæ, excludendo eius ordinationem.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum præſumptio cauſetur ex inani gloria.

113 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod
Infr. q. 132. præſumptio non cauſetur ex inani gloria. Præ-
artic. 5. & 5. ſumptio enim maxime videtur inniti diuinæ
Et mal. q. 9. miſericordiæ; miſericordia autem reſpicit miſeriam,
artic. 3. quæ opponitur gloriæ: ergo præſumptio non oritur ex inani gloria.

¶ 2 Præt. Præſumptio opponitur deſperationi; ſed de-
1. 2. q. 37. ar ſperatio oritur ex triſtitia, vt dictum* eſt. cum ergo op-
ticu. 2. poſitorum oppoſitę ſint cauſæ, videtur ꝙ oriatur ex delectatione, & ita videtur ꝙ oriatur ex vitijs carnalibus, quorum delectationes ſunt vehementiores.

G ¶ 3 Præt. Vitiū prę́ſumptionis cōſiſtit in hoc, ꝙ aliqs tendit in aliquod bonum, quod non eſt poſsibile, quaſi poſsibile, ſed quod aliquis æſtimet poſsibile, quod eſt impoſsibile, prouenit ex ignorantia. ergo præſumptio magis prouenit ex ignorantia, quàm inani gloria.

Li. 31. Mor. SED CONTRA eſt, ꝙ Grego. dicit 31. Moralium, ꝙ
ca. 31. a med. præſumptio nouitatum eſt filia inanis glorię.

Art. 1. huius RESPONDEO. Dicēdū, ꝙ ſicut ſupra* dictū eſt,
quæſt. duplex eſt prę́ſumptio. Vna quidem q̃ innititur ꝓpriæ virtuti, attentans. ſ. aliquid vt ſibi poſsibile, quod propriam virtutem excedit: & talis prę́ſumptio manifeſte ex inani gloria procedit. Ex hoc. n. quod aliquis multū deſiderat gloriam, ſequitur quòd attentet ad gloriam quandam ſuper vires ſuas: & huiuſmodi præcipue ſunt
H noua, quæ maiorem admirationem habent. Et ideo ſi-
Li. 31. Mor. gnanter* Greg. præſumptionem nouitatum, poſuit fi-
c. 31. a med. liam inanis gloriæ. Alia vero eſt præſumptio, quę innititur inordinate diuinæ miſericordiæ, vel potentiæ, per quam ſperat ſe obtinere gloriam ſine meritis, vel veniā ſine pœnitentia. Et talis præſumptio videtur oriri directe ex ſuperbia, ac ſi ipſe tanti ſe ę́ſtimet, quòd etiam eum peccantem Deus non puniat, vel à gloria excludat. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

QVAESTIO XXII.

De præceptis pertinentibus ad ſpem & timorem, in duos articulos diuiſa.

I DEINDE conſiderandum eſt de præceptis pertinentibus ad ſpem, & timorem.

Et circa hoc quęruntur duo.

¶ Primo, De præceptis pertinentibus ad ſpem.
¶ Secundo, De præceptis pertinentibus ad timorem.

ARTICVLVS I.

Vtrum de ſpe debeat dari aliquod præceptum.

K AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd
114 nullum præceptum ſit dandum pertinens ad
Infra art. 2. virtutem ſpei. Quod. n. ſufficienter poteſt fieri
cor. ꝑ vnum, non oportet ꝙ per aliquid aliud inducatur; ſed ad ſperandum bonum ſufficienter homo inducitur ex ipſa naturali inclinatione. ergo non oportet, quòd ad hoc inducatur homo per legis præceptum.

¶ 2 Præt. Cum præcepta dentur de actibus virtutum, principalia præcepta ēt debent dari de actibus principalium virtutum; ſed inter omnes virtutes principaliores ſunt tres virtutes theologicæ, ſcilicet, ſpes, fides, & charitas. Cum ergo principalia legis præcepta ſint præcepta decalogi, ad quæ omnia alia reducun-
tur, vt ſupra habitū* eſt, videtur quòd ſi de ſpe daretur 1. 2. q. 110. ar
aliquod præceptum, quòd deberet inter præcepta deca- tic. 3.
logi contineri: non autem ibi continetur. ergo videtur quod nullum præceptum in lege debeat dari de actu ſpei.

¶ 3 Præt. Eiuſdem rationis eſt præcipere actum virtutis, & prohibere actum vitij oppoſiti; ſed non inuenitur aliquod præceptum datum, per quod prohibeatur deſperatio, quæ eſt oppoſita ſpei; ergo videtur, ꝙ nec de ſpe conueniat aliquod præceptum dari.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit* ſuper illud Io. Tracta. 82.
15. Hoc eſt præceptū meum, vt diligatis inuicem. De ſi- inter mediū
de nobis quàm multa mādata ſunt? quàm multa de ſpe? & finem, to
ergo de ſpe conuenit aliqua præcepta dari. mo 9.

RESPON. Dicendum, quòd præceptorum, quæ in ſacra ſcriptura inueniuntur, quædam ſunt de ſubſtantia legis; quædam verò ſunt præambula ad legem. Præambula quidem ſunt ad legem illa, quibus non exiſtentibus, lex locum habere non poteſt. Huiuſmodi autem ſunt præcepta de actu fidei, & de actu ſpei; quia per actum fidei mens hominis inclinatur, vt recognoſcat actorem legis talem, cui ſe ſubdere debeat. Per ſpem vero præmij homo inducitur ad obſeruantiam præceptorum. Præcepta verò de ſubſtantia legis ſunt, quæ homini iam ſubiecto, & ad obediendum parato imponuntur pertinentia ad rectitudinem vitæ. Et ideo huiuſmodi præcepta ſtatim in ipſa legiſlatione proponuntur per modum præceptorum. Spei vero & fidei præcepta, non erant proponenda per modum præceptorum, quia niſi homo iam crederet, & ſperaret, fruſtra ei lex proponeretur. Sed ſicut præceptum fidei proponendum fuit per modum denuntiationis
& commemorationis, vt ſupra dictum* eſt; ita etiam q. 16. arti. 1.
præceptum ſpei in prima legiſlatione proponendum fuit per modum promiſsionis. Quod enim obedientibus præmia promittit, ex hoc ipſo incitat ad ſpem; vnde omnia promiſſa, quæ in lege continentur, ſunt ſpei excitatiua. Sed quia lege iam impoſita, pertinet ad ſapientes viros, vt non ſolum inducāt homines ad obſeruantiam præceptorum, ſed etiam multo magis ad conſeruandum legis fundamentum; ideo poſt primam legiſlationem in ſacra ſcriptura multipliciter inducuntur homines ad ſperandum, etiam per modum admonitionis, vel præcepti, & non ſolum per modum promiſſionis, ſicut in lege, ſicut patet pſal. 61: Sperate in eo omnes congregationes populi, & in multis alijs ſcripturæ locis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ natura ſufficiēter inclinat ad ſperādum bonum naturæ humanæ proportionatum; ſed ad ſperandum ſupernaturale bonum oportuit hominem induci authoritate legis diuinæ, partim quidem promiſsis, partim aūt admonitionibus, vel præceptis. Et tñ ad ea ēt, ad quę naturalis ratio inclinat, ſicut ſunt actus virtutum moralium, neceſſarium fuit præcepta legis diuinæ dari propter maiorem firmitatem: & præcipue quia naturalis ratio hominis obtenebrata erat per concupiſcentias peccati.

AD SECVNDVM dicendum, quòd præcepta legis dec. logi pertinet ad primam legiſlationem. Et ideo inter præcepta decalogi non fuit dandum præceptum aliquod de ſpe, ſed ſuffecit per aliquas promiſſiones poſitas inducere ad ſpem, vt patet in primo, & quarto præcepto.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ in illis, ad quorū obſeruantiā hō tenetur ex ratione debiti, ſufficit præceptum affirmatiuum dari de eo, quod faciendum eſt, in quibus prohibitiones eorum, quæ ſunt vitanda, intelligūtur. Sicut datur præceptum de honoratione paren-

tum

Goo

tum. Non autem prohibetur quod parentes dehonorentur, niſi per hoc, ꝙ de nõ honorantibus pœna ac hibetur in lege. Et quia debitum eſt ad humanam ſalutem, vt ſperet homo de Deo, fuit ad hoc homo inducendus aliquo prædictorum modorum quaſi affirmatiue, in quo intelligeretur prohibitio oppoſiti. A

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſecũdæ Articulum ſecundum.

115 IN quæſt. 22. omiſſo 1. ar. in 2. quæſtiuncula occurrit, Quomodo timor filialis ponatur quaſi genus ad dilectionem Dei, cum ſit effectus.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ timor filialis non dicitur quaſi genus reſpectu Dilectionis Dei abſolute, ſed reſpectu Dilectionis Dei, & principij eorum, quæ in Dei reuerentia obſeruantur. Dicitur autem quaſi genus, ſiquidem timor filialis eſt quoddã ad vtrũque, & collectio vtriuſque. Genus.n. eſt collectio ſpecierũ, complectitur ſiquidẽ timor filialis & amorem, vnde reueretur patrem: & ſubiectionẽ ad Deum, vnde inchoat obſeruatio omnium, quæ in Dei reuerentia exhibentur. Et propterea non genus, ſed quaſi genus vtriuſque vocari potuit. Q. 33 habetur verbis æquipollẽtibus, tomo 4.

¶ In reſponſione ad primũ in eod. ar. reuideto ar. 7 q. 19. vt ꝑſpicias principium intrinſecũ, & extrinſecũ legis ex differentia inter timorem ſeruilẽ, & filialẽ in hoc, ꝙ ille extra, iſte intus, vt pote primus in cõpoſitione diuinæ fabricæ ſcḋm diuinam legẽ. Art. præced.

ARTICVLVS II.

Vtrum de timore fuerit dandũ aliquod præceptum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod de timore nõ fuerit dãdũ aliqḋ præceptum in lege. Timor.n. Dei eſt de his, quæ ſunt ꝑambula ad legem, cum ſit initium ſapientię: ſed ea quæ ſunt præambula ad legem non cadunt ſub præceptis legis. ergo de timore non eſt dandum aliquod præceptum legis.

¶ 2 Præt. Poſita cauſa ponitur effectus: ſed amor ẽ cauſa timoris: oĩs enim timor ex aliquo amore procedit, vt dicit Aug. in li. 83. q. ergo ſuppoſito ꝑcepto de amore, ſuperfluum fuiſſet præcipere timorem.

¶ 3 Præ. Timori aliquo modo opponitur præſumptio: ſed nulla prohibitio inuenitur in lege de præſumptione data. ergo videtur quod nec de timore aliquod præceptũ dari debuerit.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deut. 10. Et nunc Iſrael, quid dominus Deus tuus petit a te, niſi vt timeas dominum Deum tuũ? ſed illud a nobis requirit, quod nobis præcipit obſeruãdũ. ergo ſub præcepto cadit, ꝙ aliquis timeat Deum.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ duplex eſt timor. ſ. ſeruilis, & filialis. Sicut autẽ aliquis inducitur ad obſeruantiã præceptorum legis per ſpem præmiorum; ita etiam inducitur ad legis obſeruantiam per timorem pœnarum. qui eſt timor ſeruilis. Et ſicut *patet ſecundum prædicta, in ipſa legiſlatione non fuit præceptum dandum de actu ſpei, ſed ad hoc fuerunt homines inducendi ꝑ promiſſa: ita nec de timore, qui reſpicit pœnam, fuit præceptum dandum per præcepti modum, ſed ad hoc fuerunt homines inducendi per comminationem pœnarum, quod fuit factum & in ipſis præceptis decalogi, & poſtmodum conſequenter in ſecundarijs legis præceptis. Sed ſicut ſapientes, & prophetæ conſequenter, intendentes homines ſtabilire in obſeruantia legis, documenta tradiderunt de ſpe per modũ admonitionis, vel præcepti, ita etiam de timore: ſed timor filialis, qui reuerẽtiam exhibet Deo, eſt quaſi quoddam genus ad dilectionem Dei, & principium quoddam omnium eorum, quæ in Dei obſeruantur reuerentia. Et ideo de timore filiali dantur præcepta in lege, ſicut & de dilectione, quia vtrunque eſt præambulum ad exteriores actus, qui præcipiuntur in lege, ad quos pertinent præcepta decalogi. Et ideo in authoritate legis inducta requiritur ad hominẽ timor, & vt ambulet in via Dei colendo ipſum, & vt diligat ipſum. B C D

A PRIMVM ergo dicendum, ꝙ timor filialis eſt quoddam præambulum ad legem, non ſicut extrinſecum aliquid, ſed ſicut principium legis ſicut etiam dilectio. Et ideo de vtroque danẽ præcepta, quæ ſunt quaſi quædam principia communia totius legis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ex amore ſequitur timor filialis, ſicut etiã & alia bona opera, quæ ex charitate fiunt. Et ideo ſicut poſt præceptũ charitatis dantur præcepta de alijs actibus virtutum; ita etiam ſimul dantur præcepta de timore, & amore charitatis. Sicut etiã in ſciẽtijs demonſtratiuis nõ ſufficit ponere principia prima, niſi etiam ponantur concluſiones, quæ ex his ſequuntur vel proxime, vel remote.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ inductio ad timorẽ ſufficit ad excludẽdã præſumptionem, ſicut ẽt inductio ad ſpẽ ſufficit ad excludẽdũ deſperationem, vt dictum* eſt. Art. præced. ad 3.

QVAESTIO XXIII.

De charitate ſecundum ſe, in octo articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandũ eſt de charitate. Et primo, de ipſa charitate. Scḋo, de dono ſapientiæ ei correſpondente.

¶ Circa primum cõſiderãda ſunt quinque. Primo de ipſa charitate. Secũdo, de obiecto charitatis. Tertio, de actibus eius. Quarto, de vitijs oppoſitis. Quinto de ꝑceptis ad hoc pertinentibus.

¶ Circa primũ eſt duplex conſideratio. Prima quidem de ipſa charitate ſcḋm ſe. Secunda, de charitate per comparationem ad ſubiectũ.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, vtrũ charitas ſit amicitia.
¶ Secũdo, Vtrum ſit aliquid creatum in anima,
¶ Tertio, Vtrum ſit virtus.
¶ Quarto, vtrũ ſit virtus ſpecialis.
¶ Quinto, Vtrũ ſit vna virtus.
¶ Sexto, Vtrũ ſit maxima virtutũ.
¶ Septimo, Vtrũ ſine ea poſſit eſſe aliqua vera virtus.
¶ Octauo, vtrũ ſit forma virtutũ.

ARTICVLVS I.

Vtrum charitas ſit amicitia.

E AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ charitas nõ ſit amicitia. Nihil.n. ẽ ita ꝓpriũ amicitiæ ſicut cõuiuere amico, vt dicit *Phil. in 8. Eth. ſed charitas ẽ hoĩs ad Deũ, & ad angelos, quorũ nõ ẽ cũ hoĩbus cõuerſatio, vt dr Dan. 2. ergo charitas non eſt amicitia.

¶ 2 Præt. Amicitia non eſt ſine recõpenſatione & redamatione, vt dicitur in 8 Ethi. ſed charitas habetur ẽt ad inimicos ...

¶ Super quæſtionis vigeſimætertię Articulum primum.

IN 1. art. q. 23. nota nouiter, ꝙ amicitia dupliciter ſumi põt ſcilicet pro relatione, qua amicus amico dicitur, & ſic non eſt ad propoſitũ: & pro fundamento huiuſmodi relationis, habitu ſcilicet amoris talis, & charitas dicitur amicitia. Importat aũt ly talis, vt in litera patet, tres cõditiones, ſcilicet beneuolẽtiã, redamationẽ, & cõmunicationem. Amor enim quo alicui bonũ volumus cum mutuo amore fundatus ſup aliqua cõmunicatione, puta ſanguinis vt inter conſanguineos vel militię, vt inter commilitones &c. habet rationem amoris amicitiæ. Et ſi his adiunxeris, ꝙ amore illo velimus bonum alicui propter ſeipſum principaliter, ꝙ communicatio eſt in præcipuis animæ bonis, habebitur non ſolum ratio amicitię, ſed amicitiæ maxime honeſtæ. Et adhuc ſi adiunxeris, ꝙ communicatio illa conſiſtit in ſupernaturali conſortio diuinæ naturæ habebitur ratio amicitiæ diuinæ, & vere ſic eſt. Charitas enim amicitia non quæcunq; ſed diuina eſt, conſequenter communicationẽ naturæ increatæ ... 116 2. di 27 q. 1 art. 1. Et vir. q. 1. art. 5 ad 5. & q. 2 art. 2. ad 8. *lib. 7. ca. 5. ante med. tomo 5. *lib. 9 Eth. ... tom. 5.

mus hic in ſpe, & in patria in re Exprimitur autem huiuſmodi cõmunicatio multis rationibus in ſcriptura, quandoque vt conciuium, quandoque vt domeſticorũ iuxta illud ad Ephe. 4. Eſtis ciues Sãctorũ, & domeſtici Dei: quandoque vt ſociorum, quandoque vt fratrũ, qñq; vt ſpõſæ, ſeu vxoris, vt patet ex de locis ſacræ ſcripturæ. Præcipua tamẽ & magis propria expreſſio videt cõmunicatio filiorum ad patrem. In hac .n & conſortiũ naturæ, & reuerentia, & inæqualitas, & proportio iuſtitiæ & amoris, & excellentia, & relatio ad alios dilgendos, & quare, magis expriprimi videtur. Cũ autẽ audis charitatem, eſſe amicitiã honeſti, ita q Deo bonum volumus pp ſeipſum, intellige q duplicia ſunt Dei bona, quædam in ipſo; quædam ad ipſum. Bona quæ ſunt in ipſo, ſ. ſua vita, apiẽtia, potentia, bonitas, iuſtitia, miſericordia, & hmõi, quæ nihil aliud ſunt, quam ipſemet Deus, ex charitate Deo volumus: quia complacet nobis Deum ſic eſſe ſicuti eſt. Quemadmodum enim intellectu recto; Deum tunc ſcimus, cum intelligimus eum eſſe ſicuti eſt: ita appetitũ rectũ in Deũ tunc habemus, cum conformis eſt intellectui recto. Hoc autẽ eſt, cum appetitui conſonat Deum eſſe ſicut eſt, quod ſignat per hoc, quod dicimus, quòd cõplacet nobis Deum eſſe ſicuti eſt, ſicut per oppoſitũ, peruerſus erga Deum appetitus eſt, quo alicui diſplicet Deum eſſe ſicuti eſt, ſcilicet ſupra omnia ſapientem, ſciẽtẽ, omnipotentem &c. Bona autem quę ad Deũ, ſunt vt honor, regnum, & obedientia, & breuiter: vt omnia in gloriã ſuam fiant, ex charitate ſic Deo volumus, q hæc non ſolum complaceant, quòd ſint, ſed

Libr.8. Eth. cap. 3. to. 5.

† In principio illius, & habetur, tomo 4.

Lib.8. Ethi. ca.3. à med. tomo 2.

Libr.8. ca.2. 3. & 11. c. 5.

cos, ſecundum illud Math. 5. Diligite inimicos veſtros. ergo charitas non eſt amicitia.

¶ 3 Præt. Amicitiæ tres ſunt ſpecies, ſecundum Philoſophum* in 8. Ethi. ſcilicet amicitia delectabilis, vtilis, & honeſti, ſed charitas nõ ẽ amicitia vtilis, aut delectabilis †dicit enim Hiero. in epiſt. ad Paulinã, quæ ponitur in principio Bibliæ, Illa eſt vera neceſsitudo, & Chriſti glutino copulata, quã non vtilitas rei familiaris, non præſentia tantum corporum, non ſubdola & palpans adulatio, ſed Dei timor, & diuinarum Scripturarum ſtudia conciliant. Similiter etiam non eſt amicitia honeſti, quia charitate diligimus etiam peccatores Amicitia vero honeſti nõ eſt niſi ad virtuoſos, vt dicitur* in 8. Ethi. ergo charitas non eſt amicitia.

Sed contra eſt, q Ioã. 15. dicitur. Iam nõ dicam vos ſeruos, ſed amicos meos; ſed hoc nõ dicebatur eis, niſi ratione charitatis. ergo charitas eſt amicitia.

Respondeo Dicendum, q ſecundum Philoſophũ* in 8. Eth. nõ quilibet amor habet rationem amicitię, ſed amor qui eſt cum beneuolentia, quando. ſ. ſic amamus aliquem, vt ei bonum velimus. Si autem rebus amatis non bonum velimus, ſed ipſum eorũ bonũ nobis velimus, ſicut dicimur amare vinum, aut equum aut aliquid huiuſmodi, non eſt amor amicitiæ; ſed cuiuſdam concupiſcentiæ. Ridiculũ enim eſt dicere, q aliquis habet amicitiam ad vinum, vel ad equum. Sed nec beneuolẽtia ſufficit ad rationẽ amicitiæ, ſed requiritur quædam mutua amatio: quia amicus ẽ amico amicus. Talis autẽ mutua beneuolentia fundatur ſuper aliquã communicationem. Cum ergo ſit aliqua communicatio hominis ad Deum, ſecundum quod nobis ſuam beatitudinem communicat, ſuper hanc communicationem oportet aliquam amicitiam fundari. De qua quidẽ communicatione dicitur 1. ad Cor. 1. Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatem filii eius. Amor autem ſuper hanc communicationẽ fundatus, eſt charitas. Vnde manifeſtum eſt, quod charitas amicitia quædam eſt hominis ad Deum.

Ad primum ergo dicendum, quòd duplex eſt hominis vita. Vna quidem exterior ſecundũ naturam ſenſibilem & corporalẽ; & ſecundum hanc vitam non eſt nobis communicatio, vel conuerſatio cum Deo, & angelis. Alia autem eſt vita hominis ſpiritualis ſecundum mentem: & ſecundum

F hanc vitam eſt nobis conuerſatio & cum Deo, & angelis, in præſenti quidem ſtatu imperfecte. Vnde dicitur Phil. 4. Noſtra cõuerſatio in cęlis eſt. Sed iſta conuerſatio pficietur in patria, quãdo ſerui eius ſeruient Deo, & videbunt faciem eius, vt dicitur Apoc. vlt. Et ideo hic eſt charitas imperfecta, ſed pficietur in patria.

Ad secundum dicendũ, quòd amicitia ſe extẽdit ad aliquẽ dupliciter. Vno mõ reſpectu ſui ipſius: & ſic amicitia nunquã eſt, niſi ad amicum. Alio

G modo ſe extendit ad aliquem reſpectu alterius perſonæ, ſicut ſi aliquis habet amicitiam ad aliquem hominem, ratione cuius diligit omnes ad illum hominem pertinentes, ſiue filios, ſiue ſeruos, ſiue qualitercũque ei attinentes, & tanta poteſt eſſe dilectio amici, q propter amicum amentur hi, qui ad ipſum pertinent, etiam ſi nos offendant, vel odiant. Et hoc modo amicitia charitatis extendit etiam ad inimicos, quos diligimus ex charitate in ordine ad Deum, ad quem principaliter habetur amicitia charitatis.

Ad tertium dicendum, quod amicitia honeſti non habetur niſi virtuoſum, ſicut ad principalem perſonam; ſed eius intuitu diliguntur ad eum attinentes, etiam ſi non ſint virtuoſi. Et hoc modo charitas, quæ maxime eſt amicitia honeſti, ſe extendit ad pecca-

H tores; quos ex charitate diligimus propter Deum.

desiderámus vt ſint, & augeantur, procuramus quantũ poſſumus q ſint, gaudemus cum ſunt, triſtamus cum deſunt, timemus ne deſint, audemus contra impedientes &c. Et hæc principaliter vt Deo vel aliqua ex parte viuamus, cui omnia omnino debentur, quia Deus eſt.

Articulus II.

Vtrum charitas ſit aliquid creatum in anima.

Ad secundum ſic pcedit. Videtur q charitas nõ ſit aliquid creatum in anima. Dicit enim Auguſt. in 8. de Tri. Qui proximnm diligit, conſequens eſt, vt ipſam dilectionem di-

I ligat. Deus autem dilectio eſt; cõſequens eſt ergo vt præcipue Deũ diligat. Et in 15. †de Trin. dicit. Ita dictum eſt, Deus charitas eſt; ſicut dictum eſt, Deus ſpiritus eſt. ergo charitas non eſt aliquod creatum in anima, ſed eſt ipſe Deus.

¶ 2 Præt. Deus eſt ſpiritualiter vita animæ: ſicut ab anima vita corporis, ſecundũ illud Deut. 30. Ipſe eſt vita: ſed anima viuificat corpus per ſeipſam. ergo Deus viuificat animã per ſeipſum. Viuificat autem eam per charitatem, ſecun-

K dum illud 1. Ioan. 3. Nos ſcimus; quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam: quoniam diligimus fratres. ergo Deus eſt ipſa charitas.

¶ 3 Præterea. Nihil creatum eſt infinitæ virtutis: ſed magis omnis creatura eſt vanitas; charitas autem non eſt vanitas: ſed magis vanitati repugnat; & eſt infinitæ virtutis; quia animam hominis ad bonum infinitum perducit. ergo charitas non

¶ Super queſtionis vigeſimętertia Artic. ſecundum.

In artic. 2. eiuſdem queſtionis, omiſſa quæſtionis, omiſſa ratione Magiſtri ſententiarum, quia non eſt meum videre quid iſte, vel ille ſenſerit: nota rõnes, qbus author pbat neceſſitatem habitualis charitatis in aĩa noſtra, & memento, q quia in pręcedenti libro determinauit meritum ex gratia prouenire, & apud authorem charitas realiter diſtinguitur à gratia, q̃ eſt in eſſentia aĩæ: iõ non ex pte actus meritorij, ſed aliũde probat neceſſitatẽ habitus charitatis: pp q nullus miretur ſi de neceſſitate charitatis rõne actus meritorij, non eſt ſermo hic. Aſſerit igitur author vnam rationem principalem, & duas acceſſarias, quare charitatis habitus ſit neceſſarius. Et licet oẽs iſtæ rationes ſumãtur ex modo operãdi. ſ. perfecte, faciliter, & delectabiliter: ex primo tamen, ſcilicet, ex perfectione,

117

1 di. 17. q. 1. ar. 1. & ar. 4. q. 4. co. Et 3. diſt. 27. q. 2. artic. 4. q. 4. cor. Et Virt. q. 1. arti. 11. & q. 2. ar. 1. & 12.

* lib. 8. ca. 8. à med. to. 3.

† libr. 15. ca. 17. paulo a princ. to. 3.

eſt aliquid creatum in anima.

Sed contra eſt, quòd Auguſt. dicit* in 3. de doctrina Chriſtiana. Charitatem voco motũ animi ad fruendum Deo propter ipſum; ſed motus animi eſt aliquid creatũ in anima: ergo & charitas eſt aliquid creatum in anima.

Lib. 3. ca. 10. in medio, tomo 3.

Respondeo Dicendum, B ꝙ Magiſter perſcrutatur hanc q̃ſtionem* in 17. di. primi lib. ſenté. & ponit, ꝙ charitas non eſt aliqd creatum in aĩa, ſed eſt ipſe Spiritusſanctus mentem inhabitans. Nec eſt ſua intentio, ꝙ iſte motus dilectionis, quo Deum diligimus ſit ipſe Spiritusſanctus: ſed ꝙ iſte motus dilectionis eſt à Spiritu ſancto non mediante aliquo habitu, ſicut a Spũſancto ſunt alij actus virtuoſi mediãtibus habitibus aliarũ virtutũ, puta, fidei, aut ſpei, aut alicuius alterius virtutis. Et hoc dicebat propter excellentiam charitatis; C ſed ſi qs recte cõſideret hoc magis redundat in charitatis detrimentum. Non enim motus charitatis ita procedit à Spiritusancto mouente humanã mentem, quod humana mens ſit mota tantum, & nullo modo ſit principium huius motus, ſicut cum aliquod corpus mouetur ab aliquo exteriori mouente. Hoc enim eſt contra rationẽ voluntarij, cuius oportet principium in ipſo eſſe, ſicut ſupra dictum* eſt. Vnde ſequeretur, ꝙ diligere non eſſet voluntarium, D quod implicat contradictionem, cum amor de ſui ratione importet, qđ ſit actus voluntatis. Similiter etiam non poteſt dici, quod ſic moueat Spiritusſanctus voluntatem ad actum diligendi, ſicut mouetur inſtrumẽtum, quod etſi ſit principium actus, non tamen eſt in ipſo agere, vel non agere. Sic.n. tolleretur ratio voluntarij, & excluderetur ratio meriti, cum tamen ſupra* habitum ſit, quod dilectio charitatis eſt radix merendi: ſed oportet ꝙ ſic voluntas moueatur a Spiritusſancto ad diligendum, quod etiam ipſa ſit efficiens hũc actum. Nullus autem actus ꝑfecte producitur ab aliqua potentia actiua, niſi ſit ei connaturalis per aliquam formam, quæ ſit principium actionis. Vnde Deus, qui omnia mouet ad debitos fines, ſingulis rebus indidit formas, ꝑ quas inclinantur ad fines ſibi præſtitutos à Deo, & ſecundum hoc diſponit omnia ſuauiter, vt dicitur Sapient. 8. Manifeſtum eſt autem, ꝙ actus charitatis excedit naturam potentiæ voluntatis. Niſi ergo aliqua forma ſuperadderetur naturali potentiæ, per quam inclinaretur ad dilectionis actum, eſſet actus iſte imperfectior actibus naturalib. & actibus aliarum virtutum, nec eẽt facilis & delectabilis. Qđ patet eſſe falſum: quia nulla virtus habet tantam inclinationẽ ad ſuũ actũ ſicut charitas, nec aliqua ita delectabiliter operatur. Vnde maxime neceſſe eſt, qđ ad actum charitatis in nobis exiſtat aliqua habitualis forma ſuperaddita potentiæ naturali, inclinãs ipſam ad charitatis actum, & faciens eam pro-

Lib 1. ſenté. diſt. 17. paragraph. B.

1.2. qõ. 6. articu. 1.

1.2. qõ. 114. art. 4.

A ne, ſtabilitur intentum. Maior ſiquidem illa, Nullus actus perfecte producitur ab aliqua potentia actiua: niſi ſit ei connaturalis per aliq̃ formam, quæ ſit principium actionis, tam clare patet & in naturalibus, & in artificialibus, & in moralibus, vt nulla inſtantia occurrat. Minor quoq; formaliter ſubſumẽda .ſ. Actus charitatis ꝑfecte producitũ ab aliqua potentia, voluntate ſ. exiſtentis in gratia Dei: probatur ex eo, quia aliter non ſufficienter, & ſuauiter prouiſum fuiſſet de agente proximo reſpectu actus charitatis: ſicut eſt ꝓuiſũ de agente proximo reſpectu aliorũ actuũ. In omnibus.n. prouiſum eſt, vt proximũ agens perfecte producat actum. Sequitur ergo cõcluſio, Quòd actus charitatis eſt connaturalis actiuæ potentię voluntatis per formam, quæ eſt principium actus charitatis. Sed non eſt connaturalis per naturam uoluntatis, q̃a conſtat, ꝙ excedit naturam uoluntatis. Ergo eſt ei cõnaturalis per formam ſuperadditã naturali potẽtiæ ꝑ quã formã inclinaẽ ad charitatis actum. Hæc eſt ratio literæ oſtenſiuę formata, q̃uis in litera ducat ad inconueniẽs, quia .ſ. actus charitatis eſſet imperfectior ex ſuę productionis mõ, q̃ ſint actus naturales, & actus virtutum. Secunda rõ eſt, q̃a actus charitatis nõ eſſet facilis. Et ſequela quidẽ patet, falſitas vero cõſequentis probatur, quia nulla uirtus habet tantam inclinationem ad ſuum actum, ſicut charitas. Tertia ratio eſt: quia actus charitatis non eſſet delectabilis. Et ſequela ſimiliter clara eſt, & falſitas conſequentis probatur: q̃a nulla virtus ita delectabiliter operatur, ſicut charitas.

¶Circa has vltimas rõnes dubium occurrit, quia falſum vr̃, quod nulla virtus habeat tantam inclinationem in ſuum actum, & delectationem, ſicut charitas. Conſtat.n. quòd proportionaliter loquẽdo, quælibet virtus æque inclinat ad actũ proprium, cum ſit proprium principium eius elicitiuũ, licet ſubiectum ſic, vel aliter diſpoſitum, non æque inclinetur ad actum iſtius virtutis, ſicut illius, vt patet. Et ſimile eſt de delectatione, in virtutibus ſaltem, quibus non eſt admiſtum malũ in materia. Nõ.n. eſt iuſtus, qui nõ gaudet iuſtis operibus; nec liberalis, qui non gaudet liberalibus, & ſic de alijs. Quantum .n. eſt ex parte virtutis ęqua eſt & inclinatio, & delectatio in actu, licet ex parte ſubiecti aliter contingat.

¶Ad huius euidentiam ſcito, ꝙ actus aliarum virtutũ dupliciter ſumi poſſunt, informes ſ. & formati. Actus aũt charitatis cum non poſſit eſſe informis, vno tñ modo ſumi poteſt. Rurſus, quanto aliquid eſt perfectius, tanto appetitus proprius illius eſt perfectior. Proportionata enim oportet eſſe, & rei perfectiori inclinationem propriam perfectiorem coaptari oportet. Si igiẽ cæteras virtutes ad ꝓprios actus informes ex vna, & charitatẽ ad ſuũ actũ ex altera parte referamus, manifeſtũ eſt, cum actus charitatis ſit melior alijs actibus, & charitas ſit melior cęteris virtutibus, ꝙ inclinatio charitatis eſt maior ad ſuũ actum, q̃ aliarum ad ſuos: tum quia in his, quę non mole magna ſunt, idẽ eſt maius ꝙ melius. ac ꝓ hoc charitatis inclinatio, cũ ſit melior, erit maior: tum quia videmus, ꝙ magis inclinaẽ appetitus ſuperior ad ſuum bonum, quã appetitus inferior ad ſuum, vt teſtaẽ maior delectatio conſequens ſatietatẽ appetitus ſuperioris in ſuo bono. Plus.n. delectaẽ volũtas in cõſecutione ꝑfecta ſui boni, q̃ appetitus ſenſitiuus in cõſecutione ſui boni, vt in precedẽti libro author in tractatu de delectatione aperuit. Si autem referamus oẽs virtutes ad actus formatos, conſtat ẽt ꝙ charitas magis inclinat ad actũ formatum ex rõne, quia ꝙ eſt per ſe, potius ẽ eo ꝙ eſt per aliud. Reliq̃.n. virtutes per charitatẽ, charitas aũt per ſeipſam in actum formatum reddit. Et ex hoc patet ẽt, ꝙ nulla ita delectabiliter operatur: tum quia maiorem inclinationẽ maior ſequitur delectatio: tũ quia charitas maxime libere operatur, vtpote ſuprema virtutum, & à nulla alia mota cæteras mouens. Liberũ.n. ſui cauſa eſt, vt dr̃ 1. Metaphyſ. Conſtat autẽ, ꝙ quanto liberius, tãto delectabilius quis operatur. Poteſt quoque vna communis cauſa reddi, quare charitas magis inclinat, & delectat, quia ex propria ratione habet, ꝙ ſit habitualis amor, cui per ſe primo conuenit inclinatio, & delectatio in opere. Omnia.n. quæcunque in aliquid inclinantur, inquantum amant illud, inclinantur in illud. Ipſe ergo amor magis inclinat ad amandum. Et ſimiliter in quibuſcunque delectamur, quatenus amatis. Quanto ergo magis ipſe amor in ſuo amãdi opere delectabiẽ? Et ꝓp hanc rõnem, quę eſt ex proprijs charitatis, q̃a nulla virtus niſi charitas eſt amor, author ſine probatione alia, vt puto, pertranſiuit. Et per hanc patet ſolutio obiectorũ in promptu: quia .ſ. non eſt ęqua cõparatio inclinatorũ & inclinatiõis. Virtutes.n. cęterę ſunt ſicut inclinatæ ad ſuos actus, charitas aũt eſt ipſa inclinatio in ſuũ actum, & ideo charitati primo, E reliquis per ſe ſecundo conuenit inclinari in ſuos actus. Iuxta aũt antedicta patet ſolutio obiectorum. ex hoc, ꝙ licet ſit æqualitas ꝓportionalis in oĩbus virtutibus ad ſuos actus, nõ tñ eſt æqualitas q̃titatiua, ꝓp quam inęqualitatem dictum eſt, ꝙ nulla virtus hẽt tantam inclinationem ad ſuum actũ.

¶Circa eaſdem rõnes dubium occurrit: quia ſi charitas ponit in aĩa hos tres modos operandi .ſ. perfecte, faciliter, & delectabiliter, poterit qs expertus in ſeipſo faciliter, delectabiliter, atque vt cõnaturaliter exercitiũ actus charitatis ſcire ꝑ experiẽtiã, (q̃ ẽ maxima certitudo) ſe eẽ in charitate, ꝙ ẽ incõueniẽs.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ actus refertur ad habitum, & potentiã, à quibus eſt. Et licet referendo actum ad habitum, cõuenientia ſit inter habitus acquiſitos, & infuſos, quia quilibet perfectionẽ facilitatem, & delectationẽ ex illa habet, vt dictum eſt: referẽ-

do

pte & delectabiliter operari.

Ad primum ergo dicendũ, quod ipſa eſſentia diuina charitas eſt, ſicut & eſſentia eſt & bonitas ẽ. Vnde ſicut dicimur boni bonitate, quæ eſt Deus, & ſapiẽtes ſapientia, quæ eſt Deus, quia bonitas qua formaliter boni ſumus, eſt participatio quædam diuinę bonitatis: & ſapientia, qua formaliter ſapiẽtes ſum⁹, ẽ participatio quædam diuinæ ſapientiæ) ita etiam charitas, qua formaliter diligimus proximum, eſt quædam participatio diuinæ charitatis. Hic .n. modus loquendi conſuetus eſt apud Platonicos, quorum doctrinis imbutus fuit Aug. Quod quidam nõ aduertentes, ex verbis eius ſumpſerunt occaſionem errandi.

Ad secundum dicendũ, ꝙ De⁹ eſt vita effectiue & aĩę per charitatẽ & corporis per aĩam ſed formaliter charitas eſt vita aĩę ſicut & aĩa corporis. vñ ꝑ hoc poteſt cõcludi, ꝙ ſicut aĩa imediate

G vnitur corpori, ita charitas animę.

Ad tertium dicendum, ꝙ charitas operaĩ formaliter. Efficacia aũt formæ eſt ſm virtutẽ, agentis, qui inducit formã. Et iõ patet ꝙ charitas nõ ẽ infinita, ſed ꝙ facit effectũ infinitũ, dũ coniungit animã Deo iuſtificãdo ipſam; hoc demõſtrat infinitatẽ virtutis diuinæ, qui eſt charitatis actor.

do tamen actum ad potentiam operatiuam, differentia eſt in- F ter actus habituum acquiſitorum, & infuſorum circa communicationem harum conditionum: quoniam in acquiſitis quantum habet ſubiectum de habitu, tantum habet de perfectionis, facilitatis, & delectationis modo. Et hoc, quia habitus acquiritur ex actib⁹, ex quibus operatiua potentia continuo ꝑficitur, & inclinaĩ magis ad ſimiles actus.

D.284. In infuſis autẽ ſubiectum habet habitũ, ſine hoc ꝙ ſubiectum participet ipſum per modum habitus firmiter & conformiter ad inclinationẽ illius ꝓp oppoſitã cãm: q.a .ſ. non ex actibus: ſed deforis venit. Et propterea euenit, vt in acquiſitis cõtinua delectatio in opere ſit ſignum generati habitus. In infuſis vero habitus eſt abſque delectatione cõ icata ſubiecto, ꝓp quod dr in litera, quod nulla virtus ſic inclinat, & delectat, & non dr, Nullus habens virtutem tm̃ inclinatur, & delectatur & qm̃ etiam continua eſt delectatio in opere, non eſt infallibile ſignum, quis plurimum veriſimile infuſi habitus,

H qa põt ex acquiſito ſimili habitu, vel connaturali inclinatione, delectatio in opere ſimili operi habitus infuſi prouenire.

¶ Ad obiectionem ergo dr, ꝙ quãuis habẽs habitum infuſum, & vtens illo, ſit principium actus perfectum quantum ad integritatem, antequam firmetur habitus: & quantum ad modũ integritatis, poſtquam habitus infuſus firmatus eſt per modũ habitus: & ſimiliter inclineĩ, quãtũ eſt ex parte habitus, & deberet inde delectari ante firmatũ habitũ, & poſt quaſi cõnaturalem habitum infuſum factum, ſimpliciter inclineĩ, & delectetur in illius habitus infuſi opere: non tamen ſequiĩ, ꝙ experientia certa cognoſcat in ſe eſſe habitum infuſum illorum actuum principium, quia actus illi poſſunt ex alio principio expertas conditiones & modos habere: ſ. ex acquiſito habitu ſimili, vel naturali inclinatione. Notanter aũt dixi expertos: qm̃ nos eſſe perfectum principium ſm rẽ, actus ſm rẽ habit⁹

I infuſi, quis in nobis ſit, non tamen experimur. Si.n. hoc experiẽtia cognoſceremus, certiſſima cognitione charitatem, fidẽ, & ſpẽ infuſas in nobis eſſe ſciremus. Hoc.n. non poteſt ſupplere habitus acquiſitus, aut inclinatio naturalis, vt ſ. conſtituat principiũ perfectũ actus ſm rẽ pertinẽtis ad habitũ infuſum, vt patet. Et propterea author ex rõne perfecti principij ꝓbauit in litera neceſſitatem charitatis, & in ea fundauit concluſionem, & non ſuper promptitudine & delectatione, quæ poſſunt ſuppleri per inclinationem acquiſiti habitus, vel naturæ.

¶ In eodem ar. 2. in reſponſione ad tertium, dubium occurrit circa illã allatã propoſitionem. Charitas operatur formaliter &c. Eſt.n. potius ad oppoſitum, quam ad intentum: qm̃ operari formaliter, dupliciter intelligi poteſt, vel principiare opus vt formam .i. quo aliquid operatur, vt calor eſt principiũ calefaciendi: vel facere effectum formalẽ, vt calor facit eſſe calidũ id, in quo eſt. Quocunq; autem mõ ſumatur, ſi forma facit ef-

K fectum infinitum ex mõ faciendi, non euaditur quin ſit infinita, immo potius inferĩ infinitas formæ ex effectu formali, & actu elicito ſi ſit infinitus, quia conſtat ꝙ quãtitas vtriuſq; ſequiĩ quantitatẽ formę. Non.n. calor vt tria, conſtituit eſſe calidum vt decem, nec elicit calefactionem vt decem. Male igitur ex modo operandi formaliter, retorquetur infinitas in charitatis authorem, & tollitur ab ipſa charitate.

¶ Ad euidentiam huius rei ſcito, ꝙ cum formæ accidentales à ſubſtantialibus proficiſcantur, oportet efficaciam formarum accidentalium in ſubſtãtiarum virtutes reſoluere, quibus ſunt connaturalia accidentia illa ſm ſe, vel ſua principia, vt patet de calore cõnaturali primo ſubſtantiæ ignis. Eius.n. efficacia vbicunq; inueniaĩ, in ignẽ reſolui. Propter quod in ſecundo de anima, augmentum ex eo, ꝙ à calore cauſatur, igni tribuebatur ab Empedocle, & ex natura ignis reprobatur ab Ariſtotele. Propter ꝙ, cũ charitas talis forma accidẽtalis ſit, vt nulli creaturæ factæ, aut factibili connaturalis eſſe poſſit, ſed ſoli diuinæ ſubſtantię & non ſm accidentis naturam, ſed ſubſtantialiter cõnaturalis ſit: efficacia eius in quocũq; reperiatur, ſm diuinitatis naturam penſanda eſt, & in Deum reſoluenda, vt proximum & connaturale eius principium. Et propterea author efficaciam charitatis in Deũ reducit, non ea rõne, qua omnium rerum eſt author, ſed ea ſpeciali ratione, qua charitas ẽ diuini ordinis ſoli Deo cõnaturalis. Nec intendit author ponere aliq̃ infinitatem in effectu charitatis, & non ponere intendat in ipſa charitate, vt ſuperficies literæ præ ſe ferre vr, penes quã procedit dubium motũ. Non.n. minus eſt infinita charitas, q̃ in charitate eſſe, & dilectio Dei ex charitate: ſed intendit docere vnde habet charitas huiuſmodi infinitatem, quę in ſuo effectu apparet. Et dicit, ꝙ hoc habet ex virtute Dei, qui eſt proprius actor charitatis nõ ſicut communiter eſt creator, ſed ſicut connaturalium ſibi ſoli cõmunicator. Hinc.n. fit ꝙ charitas, quę diuini ordinis eſt,

H & formaliter faciat hominem ſit coniunctum Deo habitualiter, & per actum elicitum actualiter. Sic autem eſſe coniunctum Deo, infinitum quid eſt excedens omnem efficaciam omnis agentis creati, & creabilis.

¶ Ad literæ autem verba deſcendendo aduertere oportet, ꝙ formæ participatæ in ſubiecto alterius naturæ, referuntur in duplex agens vt quod. Alterum vt ꝙ vtitur tantum illa: alterum vt a quo proficiſcitur, & cui connaturalis eſt. V. g. Calor participatus in animali & refertur in animal, ꝙ vtitur ipſo, & refertur in ignem vnde eſt. Et licet vtrumq; horum dici poſſit, ꝙ agit, & operatur per calorẽ, non ſolum tñ differunt prædicto modo, quia hoc vt vtens, ille vt cauſa: ſed etiam quia proprius effectus caloris vt ſic, non attribuitur, proprie loquẽdo, animali vtẽti, ſed igni; nec reſoluiĩ in illud vtẽs, ſed in ignẽ vt patet in exemplo allato ex ſcdo de anima de augmento

I igneo, & augmẽto aĩalis. Sic aũt eſt in ꝓpoſito. Charitas.n. eſt forma participata in voluntate creata à Spiritu ſancto. Et ipſa quidẽ ſemper operatur formaliter .i. vt quo, & nõ vt ꝙ: ſed cũ habeat duplex quod .ſ. hominem vtentem ea, & Deũ vnde eſt: licet reſpectu aliquorum effectuum homo poſſit dici, qd agit, & charitas quo: reſpectu tamen proprij effectus charitatis, q ex ſuæ cognationis origine ſe tenet, ſolus Deus eſt proprie cã agens vt quod. Talis autem effectus eſt infinitas, quę charitate fit. Et propterea efficacia charitatis in faciendo effectum infinitũ, in Deum reducitur vt cã in actiuã, vt ꝙ vere & propriẽ agit, & in ipſam charitatẽ, vt formaliter operãtẽ. Vñde ad obiectionẽ in oppoſitũ dr, ꝙ author non intendit, ꝙ charitas operaĩ formaliter .i. per modũ formæ, vt diſtinguiĩ cõtra operari effectiue .i. per modum agẽtis, vt qd eſt proprie cã efficiens. Et propterea optime, ſubtiliter, & clariſſime ſm ſe dicit, ꝙ effica-

K cia formæ eſt ſm virtutem agentis inducentis formã. Oportet namque vbi ſolummodo apparet aliquid operans per modum formæ, requirere aliud operãs idem per modum ꝓprij actiui, ex quo ſit efficacia illius formæ. Conſtat.n. ꝙ operari ſic per modũ formę proficiſciĩ ſuapte natura ab operari per modum veri agẽtis. Et ſic patet, ꝙ neutro illorum modorum arguẽdo aſſumptorum, præciſe ſumiĩ operari formaliter. Reduciĩ tñ iſte modus ad vnum illorum in cõi .ſ. operari vt quo, vt patet ex dictis. Patet quoq; ꝙ propoſitio illa Charitas operatur formaliter, infert intentum: quia .ſ. ex tali mõ operandi habetur, ꝙ non oportet ꝙ ipſa ſit infinita ſimpliciter, ſed ꝙ ſit ab infinito ſimpliciter, vt communicatore ſibi ſoli connaturalis proprietatis. Patet tertio, ꝙ ex hoc concedirũr, ꝙ charitas eſt nõ minus infinita, quã ſuus effectus formalis, & ſuus actus elicitus, & ꝙ infinitatis tam in ipſa, quam in effectu cauſam quærendam eſſe in infinito ſimpliciter, author docuit ex modo operandi formaliter in charitate inſpecto.

¶ Super

¶ Super quæſtionis vigeſimæ tertiæ Articul. ſecundum.

118 In artic. 3. aduerte duo. Primo, ꝙ author i rñſione ad primũ rõnabilis dici putat, ꝙ humana amicitia non eſt virtus, ſed conñs virtutẽ. Diuina aũt qualis ẽ charitas, eſt ſimpliciter virtus: q̃a ſup cõicatiõe diuinæ naturæ, nõ ſu ꝑ virtute ꝓprie fundaĩ. Scḋo, ꝙ in rñſione ad tertium charitatem nobiliorẽ animā ſm quid ponit, inquantũ.ſ. eſt altioris ordinis ſm rõnẽ ſuæ ſpeciei, quia.ſ.eſt diuini ordinis. Participatio.n. eſt connaturalium ſoli Deo, vt dictum eſt.

3. diſt. 17. q. 2. artic. 2. Et vir. q. 1. arti 5. ad 5. & q. 3. ar. 2.
*Lib. 8. Eth cap. 1. innuitur in prin. tomo 5.
Lib. 1. text. 316. tom. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas ſit virtus. A

AD TERTIVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ charitas nõ ſit virtus. Charitas enim amicitia eſt quædam: ſed amicitia a Philoſophis, nõ poniĩ virtus, vt* in 8. li. Eth. patet neq;.n. cõnumeraĩ inter virtutes morales neq; etiam inter intellectuales. ergo etiá neque charitas eſt virtus.

¶ 2 Præt. Virtus eſt vltimũ potentiæ, vt dicitur in libro.† de cælo & mũdo: ſed charitas nõ eſt vltimũ, ſed magis gaudium & pax. ergo videtur ꝙ charitas nõ ſit virtus, ſed magis gaudium & pax. B

¶ 3 Præ. Omnis virtus eſt quidam habitus accidentalis: ſed charitas non eſt habitus accidentalis, cum ſit nobilior ipſa anima. Nullũ autem accidẽs eſt nobilius ſubiecto ergo charitas non eſt virtus.

SED CONTRA eſt, quod Augu.* dicit in li. de Moribus Eccleſ. Charitas eſt virtus, quæ, cum noſtra affectio eſt rectiſſima, coniungit nos Deo, qua eum diligimus.

Li. de moribus eccleſię, c. 11. to. 1.

RESPONDEO Dicendum, quòd humani actus bonitatem habẽt ſecundum quòd regulantur debita regula, & menſura. Et ideo humana virtus, quæ eſt principium omnium bonorum actuum hominis, conſiſtit in attingendo regulam humanorum actuum: quæ quidem eſt duplex, vt ſupra dictum*.ſ. humana ratio, & ipſe Deus. Vnde ſicut virtus moralis diffinitur ꝑ hoc, quod eſt ſecundum rectam rationem, vt patet* in 2. Ethic. ita etiam attingere Deum conſtituit rationem virtutis, ſicut etiam ſupra dictum* eſt de fide, & ſpe. Vnde cũ charitas attingat Deum, quia coniungit nos Deo, vt patet per authoritatem† Aug. inductam, cõſequens eſt charitatem eſſe virtutem. C

Q. 17. art. 1.
Li. 1. ca. 6.
*Q. 4. ar. 5. & q. 17. art. 1. In argu. ſed contra.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philoſophus *in 8. Ethic. non negat amicitiam eſſe virtutem, ſed dicit ꝙ eſt virtus, vel cum virtute. Poſſet.n. dici, quod eſt virtus moralis circa operationes, quæ ſunt ad alium, ſub alia tamen ratione, quam iuſtitia. Nam iuſtitia eſt circa operationes, quæ ſunt ad alium ſub ratione debiti legalis: amicitia autem ſub ratione beneficii cuiuſdã debiti amicabilis, & moralis. vel magis ſub ratione beneficij gratuiti, vt patet per Philoſophum *in 8. Ethi. Poteſt tamen dici, ꝙ nõ eſt virtus per ſe ab alijs diſtincta. Non.n. habet rationem laudabilis & honeſti niſi ex obiecto, ſecundum.ſ. ꝙ fundatur ſuper honeſtatem virtutum. Quod patet ex hoc, ꝙ non quælibet amicitia habet rationam laudabilis, & honeſti, ſicut patet in amicitia delectabilis, & vtilis. Vnde amicitia virtuoſa. magis eſt aliquid conſequẽs ad virtutem, quam ſit* virtus. Nec eſt ſimile de charitate, quæ non fundatur principaliter ſuper virtutem humanam, ſed ſuper bonitatẽ diuinam. D

Li. 8. Ethic. c. 1. in princ. tom. 5.
Li. 8. cap. 13. tomo 5.
D. 87.

AD SECVNDVM dicendum, quod eiuſdem virtutis eſt diligere aliquem, & gaudere de illo, Nam gaudium amorem conſequitur, vt ſupra* habitum eſt, cum de paſſionibus ageretur. Et ideo magis ponitur virtus amor, quam gaudium, quod eſt amoris effectus. Vltimum autem quod ponitur in ratione virtutis, non importat ordinem effectus, ſed magis ordinem exceſſus, cuiuſdam: ſicut centum libræ excedunt quadraginta.

1.2.q.25. articu. 1.
D. 1172.

AD TERTIVM dicendum, quod omne accidens ſecundum ſuum eſſe, eſt inferius ſubſtantia, quia ſubſtantia eſt ens per ſe, accidens autem in alio. Sed ſecundum rationem ſuæ ſpeciei, accidens quidem, quod cauſatur ex principiis ſubiecti, eſt indignius ſubiecto, ſicut effectus cauſa. Accidens autem quod cauſatur, ex participatione alicuius ſuperioris naturæ, eſt dignius ſubiecto, inquantum eſt ſimilitudo ſuperioris naturæ, ſicut lux diaphano. Et hoc modo charitas eſt dignior anima, inquantum eſt participatio quædam ſpiritusſancti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum charitas ſit virtus ſpecialis.

AD QVARTVM ſic procedtur. Videtur ꝙ charitas nõ ſit virtus ſpecialis. Dicit *n.* Hie. Vt breuiter omnium virtutum diffinitionem complectar. Virtus eſt charitas, qua diligitur Deus, & proximus. Et Augu. dicit in libr. † de Moribus Eccleſiæ, ꝙ virtus eſt ordo amoris: ſed nulla virtus ſpecialis ponitur in diffinitione virtutis cõmunis. ergo charitas non eſt ſpecialis virtus.

¶ 2 Præt. Id quod ſe extendit ad opera omnium uirtutum, non poteſt eſſe ſpecialis virtus: ſed charitas ſe extendit ad opera omnium virtutum, ſecundum illud primæ ad Cor. 13. Charitas patiẽs eſt, benigna eſt &c. Extẽdit etiam ſe ad omnia opera humana, ſecundum illud 1. ad Cor. vl. Omnia.n. opera veſtra in charitate fiant. ergo charitas non eſt ſpecialis virtus.

¶ 3 Prætereà. Præcepta legis reſpõdent actibus virtutum. ſed Aug. in li.* de perfectione humanæ iuſtitiæ, dicit, ꝙ generalis iuſſio eſt, Diliges, & generalis prohibitio, Nõ concupiſces. ergo charitas eſt generalis virtus.

SED CONTRA. Nullum generale connumeratur ſpecialis: ſed charitas connumeratur ſpecialibus virtutibus ſcilicet ſpei, & fidei ſecundum illud 1. ad Co. 13. Nũc autem manẽt fides, ſpes, charitas, tria hęc. ergo charitas eſt ſpecialis virtus.

RESPON. Dicendum, quòd actus & habitus ſpecificantur per obiecta, vt ex ſupra dictis* patet. Proprium autem obiectũ amoris eſt bonum, vt ſupra† habitum eſt. Et ideo vbi eſt ſpecialis ratio boni, ibi eſt ſpecialis ratio amoris. Bonum autem diuinum, inquantum eſt beatitudinis obiectum, habet ſpecialem rationem boni. Et ideo amor charitatis, qui eſt amor huius boni eſt ſpecialis amor. Vnde & d charitas eſt ſpecialis virtus.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ tertiæ Ar. quartum

119 In ar. 4. ſcito, ꝙ bonum diuinum, inquantum beatitudinis obiectum, habere ſpecialem rõnem boni, põt intelligi dupliciter. Primo, vt vna particularis rõ diſtinguiĩ contra aliam particularem. V. g. vt ſapientia diſtinguitur à potentia: & ſic non eſt verum, quòd bonum diuinũ vt obiectum beatitudinis, habeat ſpecialem rationem boni. Deus autem non ſecundum aliquam ſpecialem rationem eſt obiectũ beatitudinis in patria, ſed ſecundum ſe ipſum. Scriptum eſt enim 1. Io. 2. ꝙ videmus eum ſicuti eſt. Alio ergo modo intelligitur vt vniuerſalis ratio diſtinguitur cõtra particulares, ſeu vt ratio abſolute diſtinguitur contra rationem ſecundum quid. Et hoc modo verum eſt, quòd bonum diuinum vt obiectum beatitudinis, habet ſpecialem rationem boni. Deus ſi quidem ipſe ſecundũ ſeipſum ſicuti eſt obiectum beatitudinis in patria eſt. Et quia hæc eſt ſuprema, & vniuerſaliſſima ratio Dei, aliæ rationes diuini boni diſtinguuntur ab illa vt rationes ſecundum quid à ſimpliciter, & vt particulares ab vniuerſali, non in prædicando, ſed quaſi in eſſendo, & cauſando. Vnde Deus vt obiectũ beatitudinis naturalis, diſtinguitur à ſeipſo vt obiectum beatitudinis ſupernaturalis, vt ſecũdũ quid à ſimpliciter. Et ſimile eſt

Inf. q. 58. ar. 6. Et 3 d. 17. q. 2. ar. 4. q. 2 & 3. Et vir. q. 2. ar. 2. co. & ar. 5.
* refertur 3. ſen. di. 27. Et id habet Augu. in Epiſt. 29. à medio, tom. 2.
Ca. 15. to. 1.
In reſpõſione rõcinationis. 11. to 7.
*1.2.2.q.18. arti. 2. & q̃. 54. art. 2. 1.2. q. 27. articu. 4.

de

aliquid nobis proueniat. Et ideo charitas eſt excellẽtior fide & ſpe & per conſequens omnibus alijs virtutibus. Sicut etiam prudentia, quæ attingit rationem ſecũdum ſe, eſt excellẽtior, quã aliæ virtutes morales, quæ attingunt rónẽ ſm ꝙ ex ea mediũ cõſtituit in operationibus, vel paſſionibus humanis.

A ᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendũ, ꝙ operatio intellectus cõpletur ſm qđ intellectũ eſt in intelligente: & ideo nobilitas operationis intellectualis attẽdit ſm mẽſurã intellectus. Operatio aũt voluntatis, & cuiuſlibet virtutis appetitiuę pficitur ex inclinatione appetentis ad rem, ſicut ad terminũ. ió dignitas opationis appetitiuæ attenditur ſm rem. quæ eſt obiectũ operationis. Ea aũt quæ ſunt infra animã, nobiliori modo ſunt in aĩa, quã in ſeipſis, quia vnumqđque eſt in aliquo per modum eius in quo eſt, vt habet in li.* de Cauſis. Quæ vero ſunt ſupra aĩam, nobiliori mõ ſunt ĩ ſeipſis, ꝗ ſint in aĩa. Et ió eorũ quæ ſunt infra nos nobilior eſt cognitio, ꝗ dilectio. Propter ꝙ philoſophus in 7. Ethi. ꝓtulit virtutes intellectuales moralibus; ſed eorum quæ ſunt ſupra nos, & præcipue dilectio Dei, cognitioni præfertur. Et ideo charitas eſt excellentior fide.

A ᴅ ꜱᴇᴄᴠɴᴅᴠᴍ dicẽdũ, ꝙ fides nõ operaẽ ꝑ dilectionẽ ſicut per inſtrumentũ, vt dominus per ſeruum, ſed ſicut per formam propriã: & ideo ró non ſequitur.

A ᴅ ᴛᴇʀᴛɪᴠᴍ dicendũ, quòd idem bonum eſt obiectum charitatis, & ſpei, ſed charitas importat vnionẽ ad illud bonũ, ſpes aũt diſtantiã quandã ab eo. Et inde eſt quod charitas non reſpicit illud bonum vt arduũ, ſicut ſpes. Quod.n. iam unum eſt, non habet rónem ardui. Et ex hoc apparet, ꝙ charitas eſt perfectior ſpe.

Aʀᴛɪᴄᴠʟᴠꜱ ᴠɪɪ.

Vtrum ſine charitate poſſit eſſe aliqua vera virtus.

AD ꜱᴇᴘᴛɪᴍᴠᴍ ſic ꝓceditur. Videtur, ꝙ ſine charitate poſsit eẽ aliqua vera virtus. Virtutis.n. propriũ eſt bonum actum producere; ſed illi qui non hñt charitatem, faciunt aliquos bonos actus, puta, dũ nudum veſtiũt, famelicũ paſcunt, & ſimilia operantur. ergo ſine charitate poteſt eſſe aliqua vera virtus.

¶ 2 Præt. Charitas non põt eſſe ſine fide, procedit.n. ex fide non ficta, vt Apoſtolus dicit. 1. Tim. 1. ſed in infidelibus poteſt eſſe vera caſtitas dum concupiſcentias cohibent, & vera iuſtitia, dum recte iudicant. ergo uera virtus poteſt eſſe ſine charitate.

¶ 3 Præt. Scientia, & ars, virtutes quædam ſunt, vt* patet in 6. Ethi. ſed huiuſmodi inueniuntur in hominibus peccatoribus non habẽtibus charitatem. ergo vera virtus poteſt eſſe ſine charitate.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, quod Apoſtolus dicit 1. ad Cori. 13. Si diſtribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meũ. ita vt ardeã, charitatem autem non habeã, nihil mihi prodeſt: ſed virtus vera multũ prodeſt, ſm illud Sap. 8. Sobrietatẽ, & iuſtitiã docet, prudẽtiam & virtutem, quibus in vita nihil eſt vtilius hominibus. ergo ſine charitate vera virtus eſſe non poteſt.

Rᴇꜱᴘᴏɴᴅᴇᴏ Dicendum, ꝙ virtus ordinaẽ ad bonum, vt ſupra* habitum eſt. Bonum aũt principaliter eſt finis. Nã ea quæ ſunt ad finem, non dicunẽ bona, niſi in ordine ad finẽ. Sicut ergo duplex eſt finis, vnus vltimus, & alius proximus: ita etiam eſt duplex bonũ. Vnum quidem vltimum & vniuerſale, & aliud proximum & particulare. Vltimum quidem principale bonum hominis, eſt Dei fruitio, ſecundum illud Pſal. 72. Mihi adhærere Deo, bonum eſt: & ad hoc ordinatur homo per charitatem. Bonum aũt ſecundarium, & quaſi particulare hominis, põt eſſe duplex. Vnum quidem quod eſt vere bonum, vtpote ordinabile, quãtũ eſt in ſe, ad principale bonum, qđ eſt vltimus finis: aliud aũt eſt bonum apparens, & nõ verum, quia abducit à finali bono. Sic ergo patet, ꝙ virtus vera ſimpliciter eſt illa, quę ordinat ad principale bonũ hominis: ſicut & Philoſophus in 8. Ethic.* dicit, ꝙ virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum: & ſic nulla vera virtus poteſt eſſe ſine charitate. Sed ſi accipiatur virtus ſecundum qđ eſt in ordine ad aliquem finem particularem, ſic, poteſt aliqua virtus dici ſine charitate, inquantum ordinatur ad aliquod particulare bonum: ſed ſi illud particulare bonum non ſit uerum bonum, ſed apparens, virtus etiam, quæ eſt in ordine ad bonum, non erit vera virtus, ſed falſa ſimilitudo virtutis. Sicut non eſt vera virtus auarorum prudentia, qua excogitant diuerſa genera lucellorum, & auarorum iuſtitia, qua grauium damnorum metu contemnunt aliena, & auarorum temperantia, qua luxuriæ, quæ ſumptuoſa eſt, cohibent appetitum, & auarorum fortitudo, qua vt ait Horatius, lib. 1. epiſtolarum.

Per mare pauperiem fugiunt, per ſaxa, per ignes, vt Auguſti.* dicit in lib. 4. contra Iulianum. Si vero illud bonum particulare ſit verum bonum, puta, conſeruatio ciuitatis, vel aliquid huiuſmodi, erit quidem vera virtus, ſed imperfecta, niſi referatur ad finale, & perfectum

Lib. 7. Phyſ. textu. 17. & 18. tom. 2.

Aug. lib. 4. c. 3. ante medium, to. 7.

præfertur virtutibus omnibus perficientibus ad cognoſcẽdum Deum. Et ad hoc inſinuandum videtur author appoſuiſſe illa verba, quamuis & ſi nõ appoſuiſſet, ſub intelligeretur, cæteris paribus. Et intellige hæc de cognitione, & intellectione viæ, vbi dilectio ad Deum in ſeipſo, cognitio autẽ ad Deum in nobis ꝑ ſpeciem attingit. In patria autẽ ſecus eſt, vbi tam viſio, quam dilectio, Deum ſecundum ſe attingit.

¶ Super quęſtionis vigeſimæ tertiæ Ar. ſeptimum.

Propoſ. 12. & 20. inter opera Ariſt. tom. 3.

IN articu. 7. aduerte hic diſcrete quid in re, & quid in ſermonis ratione ſentiẽdum, ne apud philoſophos, & mundi huius ſapientes riſum excites. Secundum rẽ quidem, abſque charitate eſſe poſſunt in homine abſolute conſiderato vere virtutes, & perfectæ perfectione requiſita ad virtutem humanam. Sed quoniam quilibet artifex iudicare debet ſecundum proprias ſui generis cauſas, medicus quidem ſecundum humores, aſtrologus ſecundum aſtra &c. inde diuerſa eſt ró ſermonis apud theologos & alios. Theologus ſi quidem cuius obiectum eſt Deus, & hominem bonum conſtituit ſolum in ordine ad finem vltimum ſimpliciter, qui eſt obiectũ charitatis, diſtinguẽdo dicit, ꝙ perfectio virtutis eſt duplex, in genere, & ſimpliciter, & quòd ſine charitate, & fide etiam ſunt virtutes perfectæ in genere, ſed nõ ſimpliciter. Philoſophus autem, qui hominem bonum conſtituit in ordine ad vltimum finem naturalem, nec ſuperiorem nouit finem, virtutes humanas ſine fide & charitate veras, & perfectas virtutes ſimpliciter dicit. Nec propterea contradicunt, ſed imperfecta notitia philoſophiæ de hominis bonitate in cã eſt. Quod.n. philoſophus uocat pfectũ ſimpliciter, quia nõ eſt eius altiorẽ finem conſiderare, theolog⁹ vocat pfectũ in genere, & impfectũ ſimpliciter: quia eius eſt altiorem finẽ conſiderare. Et ſi hęc bñ notaueris, & ſciueris applicare, cum reuerentia ſuſcipies dicta theologorum, & philoſophos non ſpernes.

122 1.2 q.65. ar. 2. & 4. Et verit. q.14 art. 6. Et quo. 12, ar. 13. &.

Li. 6 ca. 3. & 4. tom. 5.

¶ In eodem articulo iã in rñſione ad primum, quã in rñſione ad ſm, caue ne fallaris ex eo, ꝙ dr.l. ſine charitate deeſt debita ordinatio ad finẽ vltimum. Si namque debita ordinatio deficit, actus non ſolum eſt imperfectus, ſed malus. Priuatio ſiquidem boni debiti, malum conſtituit. Caue inquam, quoniã non eſt ſermo de ordinatione debita actui ad hoc, ꝙ ſit bonus moraliter, ſed ad hoc, ꝙ ſit bonus ſimpliciter .i. ad vitam ęternam. Et propterea hmôi priuatio non conſtituit actum malũ moraliter, ſed bonũ ſimpliciter, & pro tempore, quo obligat præceptũ charitatis, conſtituit etiam malum. Priuatio ſiquidem boni debiti quando, ſicut &c. oportet, conſtituit vere rationem mali. Sed hoc eſt extra propoſitum, vbi abſolute, & non pro tali tpe quęſtio eſt.

1.2. q.55. articu. 3.

rum bonum. Et ſecundum hoc ſimpliciter vera virtus ſine charitate eſſe non poteſt. F

Ad primum ergo dicendum, quod actus alicuius charitate carentis poteſt eſſe duplex. Vnus quidē ſecundum hoc, ꝙ charitate caret, vtpote cum facit aliquid in ordine ad id, per quod caret charitate. Et talis actus ſemper eſt malus, ſicut Auguſt.* dicit in 4. contra Iulianum, ꝙ actus infidelis, inquātum eſt infidelis, ſemper eſt peccatum, etiam ſi nudum operiat, vel quicquid aliud huiuſmodi faciat, ordinans ad finem ſuæ infidelitatis. Alius autem poteſt eſſe actus charitate carentis nō ſecundum id, quod charitate caret, ſed ſm̃ quod habet aliquod aliud donum Dei, vel fidem, vel ſpem, vel etiam naturæ bonum, quod non totum per peccatum tollit, vt ſupra dictum* eſt. Et ſecundum hoc ſine charitate poteſt quidem eſſe aliquis actus bonus ex ſuo genere, non tamen perfecte bonus, quia deeſt debita ordinatio ad vltimum finem. G

Li. 4. c. 3. tomo 7.

Q. 10. art. 4. & 1.2 q. 65. art. 1. & 2.

Ad secundum dicendum, ꝙ cum finis ſe habeat in agibilibus, ſicut principium in ſpeculabilibus, ſicut non poteſt eſſe ſimplicter vera ſciētia, ſi deſit recta æſtimatio de primo & indemonſtrabili principio, ita non poteſt eſſe ſimpliciter vera iuſtitia, aut vera caſtitas, ſi deſit ordinatio debita ad finem, quæ eſt per charitatē, quantumcunque aliquis ſe recte circa alia habeat.

Ad tertium dicendum, quod ſcientia, & ars de ſui ratione important ordinem ad aliquod particulare bonum, non aūt vltimum finem humanæ vitæ, ſicut H virtutes morales, quæ ſimpliciter faciunt hominem bonum, vt ſupra dictum* eſt: & ideo non eſt ſimilis ratio.

In corp. art. & 13. q. 57. & q. 66. a. 8.

Articulus VIII.

Vtrum charitas ſit forma virtutum.

Ad octavum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ charitas ſit forma virtutum. Forma. n. alicuius rei vel eſt exemplaris, vel eſſentialis: ſed charitas non eſt forma exemplaris aliarum virtutum, I quia ſic oporteret, ꝙ aliæ virtutes eſſent eiuſdem ſpeciei cum ipſa. ſimiliter etiam non eſt forma eſſentialis aliarum virtutum, quia nō diſtingueretur ab aliis. ergo nullo modo eſt forma virtutum.

¶ 2 Præt. Charitas comparat̃ ad alias virtutes vt radix & fundamētum. ſm̃ illud Ephe. 3. In cahritate radicati & fundati. Radix autē, vel fundamentū non hēt rōnem formæ, ſed magis rōnē materiæ, qa eſt prima pars in gñatione. ergo charitas nō eſt forma virtutū. K

¶ 3 Præt. Forma, & finis, & efficiēs nō coincidūt in idē numero, vt patet. in 2.* Phyſic. ſed charitas dicitur finis, & mater virtutum. ergo nō debet dici forma virtutum

**Li. 2. Phyſi. text. 70. t. 2.*

Sed contra eſt, quod Ambroſ.† dicit charitatem eſſe formā virtutum.

†Ex lib. 2. in Luc. in ti. de argutio. malitiæ Iudæorum in fine collig. tomo 5. & refertur 4. ſent. diſti. 34. para. C.

Reſpondeo Dicēdū, ꝙ in moralibus forma actus attendit̃ principaliter ex parte finis, cuius rō eſt, qa principiū moraliū actuū eſt voluntas, cuius obiectū, & quaſi forma, eſt finis. Semper aūt forma actus conſequitur formā agētis: vnde oportet ꝙ in moralibus id quod dat actui ordinem ad finē, det ei & formā. Manifeſtū eſt autem ſm̃ prędicta,* ꝙ per charitatem ordinantur actus omnium aliarum virtutum ad vltimum finem. Et ſecundum hoc ipſa dat formam actibus omnium aliarum virtutum, & pro tanto dicit̃ eſſe forma virtutum. Nam & ipſæ virtutes dicuntur in ordine ad actus formatos.

Art. præced.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ charitas dr̃ eſſe forma aliarum virtutum non quidem exemplariter, aut G eſſentialiter, ſed magis effectiue, inquantum. ſ. omnibus formam imponit ſecundum modum* prædictum.

In corp. art. D. 306.

Ad secundum Dicendum, ꝙ charitas cōparat̃ fundamēto & radici, inquantū ex ea ſuſtentant̃, & nutriuntur omnes aliæ virtutes, & nō ſm̃ rōnem, qua fundamentum & radix habēt rationem cauſæ materialis.

Ad tertium dicendū, ꝙ charitas dr̃ finis aliarum virtutum, quia omnes alias virtutes ordinat ad finem ſuum. Et quia mater eſt, quæ in ſe concipit ex alio, ex hac ratione dicitur mater aliarum virtutum, quia ex appetitu finis vltimi, concipit actus aliarum virtutum, imperando ipſos. D. 627.

¶ Super quęſtionis vigeſimæ tertię Ar. octavum.

123 *Sup. q. 4 ar. 3. Et 3. di. 23. q. 3. ar. 1. q. 1. Et d. 27. q. 2 art. 4. q. 3. Et veri. q. 14. art. 4. Et vir. q. 2. ar. 3.*

In ar. 8 aduerte, ꝙ virtutes aliæ, vt ex ſupradictis patet dupliciter ſumi poſſunt Primo, vt ſunt virtutes in proprio genere, & ſic charitas non eſt earum forma ſed reſpectu moraliū prudentia eſt ſicut forma, reſpectu intellectualium nullā (proprie loquendo) ſcio formā. Alio ergo mō ſumunt̃, vt ſunt virtutes ſimpliciter apud theologum. Et ſic qa habent ꝙ ſint virtutes in ordine ad act⁹ formatos, vt in litera dicit̃, & formatio eſt ex charitate ordinante omnium virtutū actus in finem vltimum ſimpliciter, iō charitas eſt forma virtutum tanquam conſtituēs eas in eſſe virtutis ſimpliciter. Nō ſolum igitur charitas informat effectiue, quia imperat & ordinat hoc enim cōmune eſt omni imperanti & ordināti: ſed quia participatio paſſiua imperij, & ordinationis ſuæ ē velut forma conſtituens actus alios in eſſe virtuoſo ſimpliciter. Ab hac. n. participatione, actus aliarum virtutum dicūtur, & ſunt formati. Et hoc eſt proprium charitatis. Et hoc intendebat author, & ſequitur ex antedictis. D. 307.

QVAESTIO XXIIII.

De charitatis ſubiecto, in duodecim articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de charitate in comparatione ad ſubiectum.

Et circa hoc quęruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum charitas ſit in voluntate tanquàm in ſubiecto.
¶ Secūdo, Vtrum charitas cauſetur in homine ex actibus pręcedentibus, vel ex infuſione diuina.
¶ Tertio, Vtrum infundatur ſecundum capacitatem naturalium.
¶ Quarto, Vtrum augeatur in habente ipſam.
¶ Quinto, Vtrum augeatur per additionem.
¶ Sexto, Vtrum quolibet actu augeatur.
¶ Septimo, Vtrum augeatur in infinitum.
¶ Octauo, Vtrum charitas viæ poſsit eſſe perfecta.
¶ Nono, de diuerſis gradibus charitatis.
¶ Decimo, Vtrum charitas poſsit diminui.
¶ Vndecimo, Vtrū charitas ſemel habita poſsit amitti.
¶ Duodecimo Vtrum amittatur per vnum actum peccati mortalis.

Articulus I.

Vtrum voluntas ſit ſubiectum charitatis.

124 *3. d. 27. 2. ar. 3. & d. 30 ar. 1. cor. Et ve. q. 14. arti 5. cor. Et vir. q. 1. ar. 5 co. & ad 5. & 12.*

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ volūtas non ſit ſubiectum charitatis. Charitas enim amor quidam eſt; ſed amor ſecundum* Philoſophum eſt in concupiſcibili. ergo & charitas eſt in cōcupiſcibili, & non in voluntate.

Ariſto. 2. Topic c. 3. ante mediū to. 1.

¶ 2 Præt. Charitas eſt principaliſsima virtutum, vt ſupra dictum † eſt: ſed ſubiectum virtutis eſt rō. ergo videtur ꝙ charitas ſit in ratione, & non in uoluntate.

Q. præcedē. art. 6.

¶ 3 Præt. Charitas ſe extendit ad omnes actus humanos, ſecundum illud 1. ad Corinth. vlt. Omnia veſtra in charitate fiant: ſed principium humanorum actuum

eſt

eſt liberum arbitrium.ergo videtur quòd charitas maxi A me ſit in libero arbitrio,ſicut in ſubiecto,& non in voluntate.

Sed contra eſt, quod obiectum charitatis eſt bonum,quod etiam eſt obiectum voluntatis.ergo charitas eſt in voluntate ſicut in ſubiecto.

Respondeo Dicendum,quod cum duplex ſit appetitus ſenſitiuus ſcilicet & intellectiuus, qui dicitur

1.p.q.81.ar.2. voluntas,vt in 1.*habitum eſt, vtriuſque obiectum eſt bonum,ſed diuerſimode. Nam obiectum apppetitus

D.118. D.119. & 130. ſenſitiui eſt bonum per ſenſum apprehenſum: obiectum vero appetitus intellectiui, vel voluntatis,eſt bonum ſub communi ratione boni, prout eſt apprehenſibile ab intellectu.Charitatis autem obiectum non eſt aliquod bonũ ſenſibile,ſed bonum diuinum, quod ſolo intellectu cognoſcitur.Et ideo charitatis ſubiectum non eſt appetitus ſenſitiuus,ſed appetitus intellectiuus,id eſt,voluntas.

Ad primum ergo dicendum,quod concupiſcibilis eſt pars appetitus ſenſitiui, non autem appetitus

1.p.q.81.articu.3. intellectiui,vt in.* 1.oſtenſum eſt;vnde amor, qui eſt in concupiſcibili, eſt amor ſenſitiui boni.Ad bonum autem diuinum,quod eſt intelligibile, concupiſcibilis ſe extendere non põt ſed ſola voluntas.Et ideo concupiſcibilis,ſubiectum charitatis eſſe non poteſt.

Ad secundum dicendum, quod voluntas etiã

Li.3.de anima text.42. tomo 2. ſecundum Philoſophum in 3.*de Anima,in ratione eſt & ideo per hoc,ꝙ charitas eſt in voluntate,non eſt aliena a ratione.Tamen ratio non eſt regula charitatis,ſicut humanarum virtutum,ſed regulatur a Dei ſapien- C tia,& excedit regulã rationis humanæ,ſ'm illud Ephe. 3.Supereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti. Vnde non eſt in ratione ſicut in ſubiecto,ſicut prudentia: neque ſicut in regulante,ſicut iuſtitia, vel temperantia, ſed ſolum ꝑ quandã affinitatem volũtatis ad rõnem.

Ad tertium Dicendũ,ꝙ liberũ arbitriũ non

1.p.q.83.articu.4. eſt alia potentia à voluntate,vt in 1. dictum* eſt,& tamen charitas non eſt in voluntate ſecundum rationem li.arbitrij,cuius actus eſt eligere.Electio.n.ẽ eorũ, quæ

Lib.3.Ethic. c.2.2. in medio, tom.5. ſunt ad finem:voluntas autem eſt ipſius finis, vt dicitur *in 3.Ethico. Vnde charitas,cuius obiectum eſt finis vltimus,magis debet dici eſſe in voluntate,quam in libero arbitrio.

Articulus II. D

Vtrum charitas cauſetur in nobis ex infuſione.

125 A D secundum ſic proceditur. Videtur quod charitas non cauſetur in nobis ex infuſione. Il-

3.di.17.q.2.ar.2. & 3.Et 3.contra ca.151.Et opu.4.c.3.Et Roma.8.lect.5. lud.n. qđ eſt cõe oĩbus creaturis, naturaliter hominibus ineſt:ſed ſicut Dion.dicit in 4.ca. de Diui.no, Omnibus diligibile & amabile eſt bonum diuinum, quod eſt obiectum charitatis. ergo charitas ineſt nobis naturaliter, & non ex infuſione.

*Cap.4.par.1.circa medium. ¶2Præt.Quanto aliquid eſt magis diligibile, tanto facilius diligi poteſt:ſed Deus eſt maxime diligibilis cum ſit ſumme bonus.ergo facilius eſt ipſum diligere quam E alia;ſed ad alia diligenda non indigemus aliquo habitu infuſo. ergo nec etiam ad diligendum Deum.

¶3Præt.Apoſtolus dicit 1.ad Timo. 1. Finis præcepti eſt charitas de corde puro,& conſcientia bona, & fide non ficta:ſed hæc tria pertinent ad actus humanos.ergo charitas cauſatur in nobis ex actibus præcedentibus,& non ex infuſione.

Sed contra eſt quod Apoſtolus dicit Rom. 5.Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiri

Q. præced. artic.2. tum ſanctum,qui datus eſt nobis.

Respondeo.Dicẽdũ,quod ſicut dictũ*eſt,Charitas eſt amicitia quædam hominis ad Deum, fundata ſuper communicationem beatitudinis æternæ.Hæc autem communicatio non eſt ſecundum bona naturalia,ſed ſecundum dona gratuita;quia,vt dicitur. Rom. 6.Gratia Dei,vita æterna.vnde & ipſa charitas. facultatem naturæ excedit.Quod autem excedit naturæ facultatem,non poteſt eſſe neque naturale,neq; per potentias naturales acquiſitum:quia effectus naturalis nõ tranſcẽdit ſuam cauſam.Vnde charitas non poteſt neque naturaliter nobis ineſſe,neque per vires naturales eſt acquiſita,ſed per infuſionem Spiritusſancti, qui eſt D. 311. amor Patris & Filij,cuius participatio in nobis eſt ipſa charitas cauſata,ſicut ſupra*dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, quod Diony.lo- Q. præced. artic.2. B quitur de dilectione Dei,quæ fundatur ſuper communicationem naturalium bonorum, & ideo naturaliter omnibus ineſt:ſed charitas fundatur ſuper quadam cõmunicatione ſupernaturali;vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad secundum dicendum,quòd ſicut Deus ſecundum ſe,eſt maxime cognoſcibilis,non tamen a nobis propter defectum noſtræ cognitionis,quæ dependet à rebus ſenſibilibus:ita etiã Deus in ſe,eſt maxime diligibilis,inquantum eſt obiectũ beatitudinis.Sed hoc modo non eſt maxime diligibilis a nobis, propter inclinationem affectus noſtri ad viſibilia bona:Vnde patet,ꝙ ad Deum maxime diligendum hoc modo,neceſſe eſt ꝙ noſtris cordibus etiam charitas infundatur.

Ad tertium dicendum, quòd cum charitas dicitur in nobis procedere ex corde puro, & conſcientia bona,& fide non ficta,hoc referẽdum eſt ad actum charitatis,qui ex præmiſſis excitatur. Vel etiam hoc dicitur,quia huiuſmodi actus diſponunt hominem ad recipiendum charitatis infuſionem. Et ſimiliter etiam dicendum eſt de eo,quod Aug.*dicit,quod timor in- * Tractat.9. Cano.Ioan. ante mediũ tomo 9. troducit charitatem: & de hoc quod dicitur in gloſſ. Glosa interlinearis,ibidem. Matth.1.quod fides generat ſpem,& charitatem.

Articulus III.

Vtrum charitas infundatur ſecũdum capacitatem naturalium.

A D tertium ſic procedit. Videtur quòd charitas infundatur ſecundũ capacitatem naturalium. Dicitur.n. Matth.25.quod dedit vnicuique ſecũdum propriam virtutem; ſed charitatem nulla virtus præcedit in homine,niſi naturalis:quia ſine charitate nulla eſt virtus, vt dictũ eſt*.ergo ſecundum quantitatem virtutis naturalis infunditur homini charitas a Deo.

E ¶2Præt.Omnium ordinatorum adinuicem ſecundum proportionatur primo,ſicut videmus, ꝙ in rebus naturalibus forma proportionatur materiæ,& in donis gratuitis gloria proportionatur gratiæ.ſed charitas,cum ſit perfectio naturæ,comparatur ad capacitatẽ naturalem,ſicut ſecundum ad primum.ergo videtur quod charitas infundatur ſecundum naturalium capacitatem.

¶Super quæſtionis vigeſimæquartæ Ar. tertium.

I N ar.3.q.24. omiſſis duobus primis, dubium occurrit ſimpliciter, & ad hominem. Nam author in primo ſen.d. 17.q. 1.ar.8.menſurat charitatem ſecundum conatum recipientium. 126 1.q.62. arti. 6.Et 1.d.17. q.1.art.3.Et 3.di. 31.q.1. arti.4. Et ratio dictat, ꝙ cũ charitas infundatur à Deo in creatura rationali, ex parte vtriuſque,ſcilicet agentis,& recipientis menſuretur. Author autẽ in corpore articuli ſolam Dei voluntatem menſuram charitatis ponit. *Q. præced. artic.7.

¶Ad euidentiam huius ſcito,quòd dupliciter aſſignari poteſt cauſa quantitatis charitatis. ſcilicet ſimpliciter, & ex ſuppoſitione. Si quæritur cauſa ſimpliciter, ſic eſt ſola voluntas Dei diuidens ſingulis prout vult.Si quæritur cauſa,ex ſuppoſitione voluntatis diuinæ tan-

¶2 Præt. Homines, & angeli ſecūdum eandum rationem participāt beatitudinem, quia in vtriſq; eſt ſimilis beatitudinis ratio, vt habetur Matth. 22. & Luc. 20. ſed in angelis charitas, & alia dona gratuita ſunt data ſecundū capacitatem naturaliū, vt Magiſte.* dicit 3. diſt. 2. lib. ſentent. ergo idem videtur eſſe in hominibus.

Lib. 2. Sent. diſt. 3. paragra. B.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Ioan. 3. Spiritus vbi vult ſpirat. & 1. ad Corinth. 12. Hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult, ergo charitas datur non ſecūdum capacitatem naturalium, ſed ſecūdum volūtatem ſpiritus ſua dona diſtribuentis.

RESPONDEO Dicēdum, ꝙ vniuſcuiuſque rei quantitas dependent à propria cauſa rei, quia vniuerſalior cauſa effectum maiorem producit. Charitas aūt cū ſuperexcedat proportionem naturę humanæ, vt* dictū eſt, non dependet ex aliqua naturali virtute, ſed ex ſola gratia Spiritusſancti cā infundētis. Et ideo quantitas charitatis nō depēdet ex cōditione naturæ, vel ex capacitatē naturalis virtutis ſed ſolū ex volūtate Spiritusſancti diſtribuentis ſua dona, prout vult. Vnde & Apoſ. dicit ad Ephe. 4. Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecūdum menſuram donationis Chriſti.

Ar. præcedē.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa virtus ſm quā ſua dona Deus dat vnicuiq;, eſt diſpoſitio, vel præparatio præcedens, ſiue conatus gratiam accipientis. Sed hanc etiam diſpoſitionem, vel cōnatum præuenit Spiritusſanctus mouens mētem hominis vel plus, vel minus ſecundum ſuam volūtatem. Vnde & Apoſt. dicit ad Coloſſ. 1. Qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum in lumine.

AD SECVNDVM dicēdum, quod forma non excedit materiæ proportionem, ſed ſunt eiuſdem generis. Similiter etiam gratia, & gloria ad idē genus referūtur. qa gratia nihil eſt aliud, quam quædā inchoatio gloriæ in nobis: ſed charitas, & natura non pertinent ad idem genus. & ideo non eſt ſimilis ratio.

AD TERTIVM dicēdum, quod angelus eſt intellectualis naturæ, & ſecundum ſuam conditionem competit ei, vt totaliter feratur in omne id, in quod fertur, vt in primo habitum *eſt. Et ideo in ſuperioribus angelis fuit maior conatus ad bonum, in perſeuerantibus, & ad malum in cadentibus. Et ideo ſuperiorum angelorum perſiſtentes facti ſunt meliores & cadentes facti ſunt peiores alijs; ſed homo eſt naturæ rationalis cui competit eſſe quandoque in potentia, & quandoque in actu, & ideo non oportet; quod feratur totaliter in id, in qđ fertur, ſed eius, q habet meliora naturalia, poteſt eſſe minor conatus, & econuerſo & ideo non eſt ſimile.

1.p.q.62.articu.6.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum charitas augeri poſſit.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt. ꝙ charitas augeri nō poſſit. Nihil .n. augetur, niſi quantum. Duplex autem eſt quantitas, ſcilicet dimenſiua, & virtualis, quarum prima charitati non conuenit, cum ſit quædam ſpiritualis perfectio. Virtualis autem quantitas attenditur

127
1.2.q.52.ar.1.& q.66.arti.1. Et 1.di.17.q.2.ar.1. Et virt. q.1. ar.11. Et quolib.9.art.13.

ne tanquā æqualiter ſe habētis ad infuſionē gratiæ, ſic cauſa quantitatis eſt conatus, ſeu diſpoſitio proxima. Declaro ſingula. Quod n cā ſimpliciter quantitatis charitatis ſit ſola voluntas diuina, probat in litera ex eo, ꝙ charitas excedit totā naturę virtutem, & cōſequenter oēm eius conatum & diſpoſitionem. In cuius ſignū infimæ naturę, .ſ. humanæ, & ēt in anima ſm naturalē conditionem proportionata corpori imꝑfecto, quale eſt feminei ſexus, dedit Deus maiorem charitatem quam ſupremo. Tam n. anima Chriſti, q̃ beatæ Virginis beatior eſt eſſentialiter omnibus angelis. Amplius, Conatus ipſe, cui commenſurari ex parte recipientis dr̃ charitas, non eſt condiſtincta cā cōtra voluntatem Dei, vt eſt gratię cā ſimpliciter: ſed ex parte ipſius diuinæ voluntatis ſe tenet, vt in reſponſione ad primū author dicit, & probat: Quia Spiritusſanctus cāns charitatē, dignificat quoque receptiuum plus & minus, prout cāte intendit charitatem, iuxta Apoſtoli doctrinam allatam in litera. Quòd autem ſuppoſita diuina voluntate tanquam ęqualiter ſe habente ad infuſionem charitatis, ex parte diſpoſitionis proximæ ſeu conatus attendatur quantitatis charitatis, manifeſtum eſt. Et quia altius eſt iudicium ſm cām ſimpliciter quam ſecundam cauſam ex ſuppoſitione, ideo author ſe ipſo doctior, hoc in loco quātificauit charitatem ex cauſa ſimpliciter, qui in primo ſententiarū quātificauerat cā ex cā ex ſuppoſitione. Nec eſt verum, ꝙ rō dictet, in creatione noui ordinis rerum, quantitatē creatarum rerum menſurari debere ſm receptiua, quis hoc habeat locum in actione dependentium à receptiuis, vel coaptatorum naturaliter eiſdem, vt eſt de anima rōnali reſpectu materiæ, & aliorum naturalium: Charitas ſiquidē ad nouæ creaturæ ordinem ſpectat Et ideo ſimpliciter loquendo, tam ipſius infuſio, quàm diſpoſitio ad eam, inquantum eſt diſpoſitio ad eam, ad vnam & eandem cām ſpectat, quæ eſt cauſa charitatis ſimpliciter, quæ eſt diuina voluntas. Et hæc eſt vera & formalis deciſio. Cum autem audiueris, aut videris diſtinguētes Deū ex vna, & diſpoſitiones noſtras ex altera parte, caueas, vt Deo attribuatur id quod ſolus facit, nobis autem id quod per nos facit, non contendes: ſed memento apoſtolicæ ſententiæ. Non alta ſapientes: ſed humilibus conſentientes.

D. 316.

¶In reſponſione ad tertium in eodem ar. dubium occurrit duplex ad hominem. Primo, qūo in angelis charitas fuit ſm conatum, cum apud authorem, angeli fuerint creati in gratia, & non fuerunt conſecuti charitatem ꝑ aliquem conatum, vt in nobis adultis contingit. Scđo, qūo conatus accipientis charitatem eſt à Spū ſancto vt in rñſione ad primū dr̃. Et tñ in angelis quantitas conatus reſoluitur in conditionē eorū naturalē hic in hac rñſione. Tertio, qūo author hic docet, ꝙ charitas ſm ſolam Dei volūtatē quantificatur, & tñ in hac rñſione concedit, ꝙ in angelis quātificata eſt ſecundum eorum naturalia.

¶Ad primū horū dr̃, ꝙ quemadmodum in nobis adultis, cum de nouo infundit̃ charitas ſimul tpe eſt conatus .ſ. actus uolūtatis vehemens in Deum, & charitas ipſa infunditur proportionata illi actui: ita in creatione angelorum ſimul tpe fuit eorū conatus, & ipſius charitatis illum conatum informantis infuſio. Et propterea ſicut in nobis adultis dat̃ charitas ſm conatum ſimultaneum, ita & in angelis. Dr̃a autem: eſt de conatu ſeu diſpoſitione præcedente tempore in nobis & angelis: quia in eis non habet locum.

¶Ad ſm autem dr̃, ꝙ conatus angelorū habet in ſe duas conditiones, vna eſt, quòd ſit in finem talem: puta charitatis. Primum cōe fuit omnibus angelis, & hoc reſoluit̃ in conditionem naturę. Secūdum propriū fuit quibuſdam: & ꝑ hoc ſm, conatus ille erat diſpoſitio propria ad charitatem, & vt ſic reſoluitur in Spiritum ſanctum, in reſponſione ad primū: vnde nulla eſt contrarietas.

¶Ad tertium dr̃, ꝙ ēt in angelis charitas eſt quantificata ſm ſolā Dei uoluntatem, ꝑ ſe loquendo. Per accidens autem eſt, ꝙ conatus proportionales angelorum ꝓportionaliter dignificati ſunt ſm diſpoſitiões charitatis à Spiritu ſancto. Potuiſſet. n. ſi voluiſſet, Spiritusſanctus proportionales conatus dignificare, vt eſſent diſpoſitiones ad charitatē nō ꝓportionales, ſed vnū longe altius dignificare, q̃ proportionalitas requirebat: ſed qa de facto ſic credimus, & rōnabile eſt Spiritū ſanctū feciſſe, diſtingui pōt inter cām & occaſionē, ſeu cām remotam, & dici ꝙ author nō recedit ab excellētia ſuæ doctrinæ, ꝙ vere cā, ꝑ q̃ quantificatur charitas, eſt ſola voluntas Dei, dignificans ēt illos conatus, Remota aūt cā, ſeu occaſio q̃titatis proportionalis ſm naturalia in angelis, eſt cōditio naturalis. Ex hoc. n. ꝙ actus angelorum ſm excellum naturalium nati ſunt obſequi Spiritui ſancto, occaſionatur vt Spiritus ſanctus dignificet eos proportionaliter. Et ſic omnia conſonant.

¶Super quæſtionis vigeſimæ quartæ Articul. 4. & 5.

IN ar. 4. & 5. eiuſdem 24. q. in materia de intenſione, & remiſſione formarum, quia materia valde ambigua inter tot opi-
niones

A niones habetur, & mens authoris diuerſæ interpretationi ſubeſſe vĩ, abſq; multo ſermone, ne moralis philoſophię terminos totaliter exiſſe videar, modũ quoq; ſic intẽſio & remiſſio in formis, tangemus. Dicimus igit, q opiniones diuerſæ ſunt. ppea q quidam putant formam habere latitudinem perfectionis: quidam verò putant formã non habere latitudinem perfectionis. Et horum quidã dicunt formã in indiuiſibili conſiſtere: ſed ineſſe ipſius, quo ſubiecto ineſt, latitudinẽ perfectionis hẽ, & ſm hoc attendi intenſionẽ & remiſſionem formarum: ita q albedo nunquam eſt intẽſioꝝ, ſed albũ eſt intenſius, proprie loquendo. Opinantium aũt formam hẽ perfectionis latitudinẽ, alii putant in illa latitudine dari partes ſucceſſiuas, ita q albedo, q intendit, diuidit in partes ſucceſſiuas, ſicut motus intẽſionis, & in termino manet albedo terminans partes pcedentes. Alij autẽ putãt in illa latitudine dari partes pmanẽtes, & diſtinctas inter ſe, ita q adueniẽte vna, nõ recedit alia. Alij autem putant in illa latitudine dari quaſi partes, ſeu gradus permanentes, ſed non in actu, ſed vnum tantum in actu, reliquos in potẽtia. Et inter hos oĩ differentia, quæ verbalis tantum videtur, dum quidam putant hoc cõuenire formæ ſm ſe, quidam putant hoc conuenire formæ in ordine ad ſubiectum. Sed quia forma accidentalis, quę ſola intenditur, & remittitur, ſm ſe habet ordinem ad ſubiectum, vt in litera dr, ideo idem dr in vtraque opinione. Et quia hæc vltima opinio eſt rõnabilior, & omnes difficultates accidentes in re ſoluere facile vr, Peripateticiſq; contentanea vr, ideo eam declarare volumus, quam indubie conſtat eſſe Sancti Thomæ, ni fallor. Scito igit in primis, q qñ, vt in litera dicit, forma ſm ſuam eſſentiam habere q. inſit, clare latitudo formæ ſm eſſe, aut ineſſe, & non ſecũdum formæ eſſentiam, ꝓ quo cantia propriæ vocis dicitur. Propter quod prima opinio excluditur. Iudicium quoque de forma ex natura motus, quo intenſio fit, fallax inuenitur: quia manifeſte patet lumen intẽdi & remitti abſque partibus ſucceſſiuis. Oportet autem vniuerſalem doctrinam facere de formis, quæ intenduntur, propter quod ſecunda quoq; opinio excludit. Partes autẽ, aut gradus ſimul permanentes in actu, diſtinctos in vna & eadem forma audire etiam erubeſcit ſchola peripatetica, quæ didicit a ſuo pceptore, per actus & potentię naturam exiſtentia in aliquo diſtinguere. Et ex hoc tertia opinio reſtituitur. Conſonat autẽ

D ſenſui & rõni, vt forma quæ intendit, & remittitur, gradualem perfectionis latitudinem habeat, ita quòd & calor, & eſſe caloris, in eſſe eiuſdem latitudinem hmõi habeat: & cum de minus calido, puta, vt duo, fit magis calidum, puta, vt quatuor, non corrumpitur præcedens calor, ſed abiicitur ſolum actualis terminatio caloris ad gradũ vt duo, & peruenitur ad actualem terminationẽ caloris ad gradum vt quatuor. Sic. n. ſaluatur motus de affirmato in affirmatum abſq; formæ corruptione: ſicut in vero motu augmenti cũ Sortes de tripedali fit quadrupedalis, non abiicitur præcedens quantitas, ſed ſolũ actualis terminatio quantitatis ad tripedalem menſuram, & peruenitur ad actualẽ terminationẽ quadrupedalis menſuræ eiuſdẽ quantitatis, & propterea non remanet tripedalis in actu, ſed in potentia. Et ſimiliter non remanet pcedens gradus caloris

E in actu, ſed in potentia. Vnde quemadmodũ in motu diminutionis, cũ Sortes de quadripedali fit tripedalis, fit quantitas in actu tripedalis: ita in motu remiſſionis cum de calido vt quatuor, fit calidum vt tria, fit calor in actu tertiĩ gradus: nec refert verum hoc fiat per motum, vt cum aliquid magis calefit, vel per mutationem, vt cum aliquid magis illuminatur. Vtrobique. n. eſt eadẽ rõ in intrinſecis. Ex hoc aũt patet & ſolutio alterius difficultatis, An in hmõi intenſione interueniat corruptio. Iã n. patet, q ſola terminatio actualis ſm aliquem gradũ corrumpitur, non gradus ipſe, ſicut in q̃titate molis declaratũ exemplariter eſt. Ex hoc etiam patet, quòd non fit intenſio p additionem gradus ad gradum, proprie loquendo, vt diffuſius in cõmentariis ſuper ar. 2. q. 52. in præcedenti libro manifeſtauimus: ſed per eductionem maiorem formæ de potẽtia ſubiecti, vel aliquid pportionale in formis infuſis ab extra, vt charitas eſt. Et propterea in litera dicitur, q formam eſſe maiorẽ,

ſm obiecta, ſm quę charitas non creſcit, quia minima charitas diligit oĩa, quæ ſunt ex charitate diligenda. ergo charitas nõ augetur.

¶ 2 Præt. Id quod eſt in termino, non recipit augmentum, ſed charitas eſt in termino quaſi maxima virtutum exiſtens, & ſummus amor optimi boni. ergo charitas augeri non poteſt.

¶ 3 Præt. Augmentum, quidã motus eſt. ergo qđ augetur, mouetur. Qđ ergo augetur eſſentialiter, mouetur eſſentialiter, ſed nõ mouetur eſſentialiter, niſi qđ corrũpit, vel gñat. ergo charitas nõ põt augeri eſſentialiter, niſi forte de nouo gñret, vel corrũpat, quod eſt inconueniens.

B SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit* ſuper Ioa. q charitas meretur

A eſt ipſum magis ineſſe ſuſceptibili. Non n. negat author latitudinẽ in eſſentia formæ, ſed negat aliã eſſe latitudinẽ in eſſe ipſius formæ reſpectu ſubiecti, & aliã latitudinẽ, aut indiuiſibilitatẽ eſſentiæ formæ ſm ſe: quia vult eandẽ eſſe rõnẽ de eſſentia formæ, & de eſſe, & ineſſe, qa ipſa eſt eſſentialiter res, cui cõuenit eẽ in ſubiecto. Et vult hmõi latitudinẽ nõ conuenire formæ ſm ſe, i. vt diſtinguit contra ſeipſam, pꝓ quo re p ei ſubiectũ, ſicut conuenit latitudo extenſiua q̃titati molis, & latitudo obiectiua q̃titati habitus ſe ẽ ſiici, ſed cõuenire formæ, vt eſſẽtialiter reſpicit ſubiectũ. Ex hac nãq; parte cuilibet formæ vult author conuenire maiorẽ pfectionẽ intẽſiue. Et ppea in calce corporis ar. c. dr q intẽſio n fit p aduẽtũ nouæ formæ. Hoc n. eẽt, ſi forma haberet aliq̃ q̃titatẽ ex ſeipſa, nõ p cõparationẽ ad ſubiectũ. Qđ, ſi adhuc de hac mẽte authoris dubitas, lege inferius in tertia parte q. 7. ar. 11. iuncto 9. & videbis latitudinẽ intenſiuã gradualẽ in eſſentia formę abſq; oĩ ſcrupulo. Ex hoc aũt, q iuxta hanc viã nihil ſcrupuloſum occurrit, & omnia cõſonãt, appret q hæc ſola ſit vera, & ab authore intenta, volente in hmõi motu non eſſe oĩno nouum terminum, ſed antiquũ mõ nouo habentẽ ſm magis, & minus quod ſignificat illas actuales terminationes formę ſm hunc, vel illum gradũ. Charitas quoque eodem mõ intendit, à Deo tñ effectiue, ita q non corrum-

C pitur præcedẽs charitas, nec noua aduenit, ſed quæ erat terminata ad tertium, terminatur ad quartum, vel ſextũ gradũ actualiter. Et ſi ab importunis, aut Nouitiis inquirat, quid eſt illa terminatio quæ abiicit, q eſt terminus a quo, in intenſione. Dicito, quòd nihil addit ſupra rem, puta ipſum calorem, niſi actualitatẽ tertiĩ gradus. Actus. n. eſt terminare, diſtinguere, & ſeparare. Hæc. n. deperditur, dum terminatur idem calor ad quartũ gradum, & non deperditur quantitas ipſa caloris. Natura ſiquidem actus, & potentiæ philoſophi im hanc aperit. In remiſſione quoque ſimiles ſunt termini, ſ. actualitates formæ ſecundũ diuerſos gradus, vt ſi de calido vt ſex, fiat calidum vt tria, terminus a quo, eſt actualitas ſexti gradus, & terminus ad quem actualitas tertii, quę prius erat in potentia: ſed non eſt ſimile quo ad deperditionem, quia non ſolum actualitas ſexti gradus deperditur, ſed deperditur etiam quantitas à ſex vſque ad

D tria. Et hæc ſat ſint inter moralia.

¶ In eodem quinto articulo in reſponſione ad primum, aduerte diligenter, quòd non dicit author, quòd quãtitas continua intendatur in his, quæ rareſiunt. Hoc enim eſſet falſum, quia aer rarior nõ eſt magis quãtus, ſed maius quantum: ſed mens authoris eſt, quòd in rarefactione quantitas fit maior extenſiue nõ per additionem quanti ad quantum, vt cõtingit in motu augmenti, ſed per maiorem extenſionem præcedentis quãtitatis. Et hic modus augendi q̃titatem eſt ſimilis proportionaliter modo, quo augetur quantitas virtualis formarum. Intenduntur enim non per additionem aduenientis quãtitatis virtualis, ſed per maiorem perfectionem præexiſtentis quantitatis: ita quòd ſicut in rarefactione eſt extenſio quantitatis dimenſiuæ præexiſtentis abſque nouæ quãtitatis additione: ita in intenſione eſt quaſi extenſio quantitatis virtualis pexiſtentis abſque additione. Et quia quantitas cõtinua infra lati-

E tudinem cõtinui cõicat in hoc cum formis ſuſcipiẽtibus magis & minus (ex eadem namque radice qua formæ intendunt & remittuntur, quãtitas hoc modo extenditur, & cõtrahitur vt in litera dicitur) ideo forte author in prima ſecũdæ quæſt. 52. ar. 1. quantitatis continuæ, vt ſic, ſpecies non excluſit a ſuſcipientibus magis & minus: in veritate tamen extra illas ſunt. Vnde & in litera non dicitur, q quantitas in rarefactione intenditur, ſed q habet proprium augmentum, ſicut aliæ formæ accidẽtales, per modũ intenſionis eius in ſubiecto. Ag his ſiquidem verbis modus augmenti, quo extenditur in rarefactione quantitas, declaratur, quod eſt per modum quo forma intendit in ſubiecto, quia. ſ. eſt p maiorẽ eductionẽ formæ de potentia ſubiecti, qđ in quantitate dimenſiua facit maius extenſiue, & in quantitate virtuali facit maius intẽſiue. Et nõ ſignificatur per illa verba, q quantitas dimẽſiua intenditur, & remittitur, niſi pportionaliter exponẽdo, vt declaratũ eſt.

¶In eodem 5. articulo pro reſponſione ad ſecũdum, & tota hac materia, vide ſcripta ſuper quæſt. 2. primæ ſecundæ, ne eadẽ repetamus. Inde.n. & corpus articuli &c. percipies facilius.

augeri, vt aucta mereat̃ & perfici. F

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ charitas viæ poteſt augeri. Ex hoc enim dicimur eſſe viatores, quòd in Deũ tendimus. qui eſt vltimus finis noſtræ beatitudinis. In hac etiã via tanto magis procedimus, quãto Deo magis propinquamus cui non appropinquatur paſſibus corporis, ſed affectibus mentis. Hanc autem propinquitatem facit charitas, quia per ipſam mens Deo vnitur: & ideo de ratione charitatis viæ eſt, vt poſſit augeri. Si enim non poſſet augeri, iam ceſſaret viæ proceſſus. Et ideo Apoſt. charitatem, viam nominat dicens 1. ad Corinth. 12. Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro. G

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitati non conuenit quantitas dimenſiua, ſed ſolum quantitas virtualis, quæ non ſolum attenditur ſecundum numerum obiectorum, vt ſcilicet plura, vel pauciora diligantur, ſed etiam ſecundum intenſionem actus, vt magis, vel minus aliquid diligatur: & hoc modo virtualis quantitas charitatis augetur.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ charitas eſt in ſummo ex parte obiecti, inquantum ſcilicet eius obiectum eſt ſummum bonum. Et ex hoc ſequitur, quòd ipſa ſit excellentior alijs virtutibus: non tamen eſt charitas in ſummo quantum ad intenſionem actus.

AD TERTIVM Dicendum, quòd quidam dixerunt charitatem nõ augeri ſecundum ſuam eſſentiam, ſed ſolum ſecundum radicationem in ſubiecto, vel ſecundum feruorem: ſed hi propriam vocem ignorauerunt. Cum enim accidens ſit, eius eſſe eſt ineſſe. Vnde nihil eſt aliud ipſam ſecundum eſſentiam augeri, quàm eam magis ineſſe ſubiecto, quòd eſt magis eam radicari in ſubiecto. Similiter etiam ipſa eſſentialiter eſt virtus ordinata ad actum: vnde idem eſt ipſam augeri ſecundum eſſentiam, & ipſam habere efficaciam ad producendum feruentioris dilectionis actum. Augetur ergo eſſentialiter, non quidem ita quòd eſſe incipiat, vel eſſe deſinat in ſubiecto, ſicut obiectio illa procedit: ſed ita quòd magis, ac magis in ſubiecto eſſe incipiat.

D. 315. & 1051.

ARTICVLVS V.

Vtrum charitas augeatur per additionem.

128

1.2.q.52. ar. 2. Et 1. diſt. 17.q.2.ar. 2. Et vir.qõ. 1. ar.11.corpo. & ad 10. & 12. *Lib 1.text. 31.tom.2.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd charitas augeatur per additionẽ. Sicut enim eſt augmentum ſecundum quantitatem corporalẽ ita ſecundum quantitatem virtualem: ſed augmentum quantitatis corporalis fit per additionem. dicit enim Philoſophus* in 1. de generatione, quòd augmentum eſt præexiſtenti magnitudini additamentum. ergo etiã augmentum charitatis, quod eſt ſecundum virtualem quantitatem, erit per additionem.

¶ 2 Præterea. Charitas in anima eſt quoddam ſpirituale lumen, ſecundum illud. 1. Ioann. 2. Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet: ſed lumen creſcit in aere per additionem, ſicut in domo lumen creſcit alia candela ſuperaccenſa. ergo etiam charitas creſcit in anima per additionem.

¶ 3 Præterea. Augere charitatem, ad Deum pertinet, ſicut & ipſam creare, ſecundum illud 2. ad Corinth. 9. Augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ: ſed Deus primo infundendo charitatem, aliquid facit in anima, quod ibi prius non erat. ergo etiam augendo charitatẽ, aliquid ibi facit, quod prius non erat. ergo charitas augetur per additionem.

SED CONTRA eſt, quod charitas eſt forma ſimplex; Simplex autem additum ſimplici non facit aliquid maius, vt probatur in 3.* Phyſico. ergo charitas non augetur per additionem. Lib. 3. text. 59. tom. 2.

RESPONDEO Dicendum, quòd omnis additio eſt alicuius ad aliquid. Vnde in omni additione oportet ſaltem præintelligere diſtinctionem eorum, quorum vnum additur alteri ante ipſam additionem. Si ergo charitas addatur charitati, oportet præſupponi charitatem additam vt diſtinctam à charitate, cui additur, non quidem ex neceſſitate ſecundum eſſe, ſed ſaltem ſecundum intellectum. Poſſet enim Deus etiam quantitatem corporalem augere addendo aliquam magnitudinem non prius exiſtentem, ſed tunc creatam: quæ quàmuis prius non fuerit in rerum natura, habet tamen in ſe, vnde eius diſtinctio intelligi poſſit à quantitate, cui additur. Si ergo charitas addatur charitati, oportet præſupponere, ad minus ſecundum intellectum, diſtinctionem vnius charitatis ab alia. Diſtinctio autem in formis eſt duplex. Vna quidem ſecundum ſpeciem: alia autem ſecundum numerum. Diſtinctio quidem ſecundum ſpeciem in habitibus, eſt ſecundum obiectorum diuerſitatem: diſtinctio verò ſecundum numerum, eſt ſecundum diuerſitatem ſubiecti. Poteſt ergo contingere, quòd aliquis habitus per additionem augeatur, dum extenditur ad quædam obiecta, ad quæ prius ſe non extendebat. Et ſic augetur ſcientia Geometriæ in eo, qui de nouo incipit ſcire aliqua geometricalia, quæ prius neſciebat. H Hoc autem non poteſt dici de charitate, quia etiam minima charitas ſe extendit ad omnia illa, quæ ſunt ex charitate diligenda. Non ergo talis additio in augmento charitatis poteſt intelligi præſuppoſita diſtinctione ſecundum ſpeciem charitatis additæ ad eam, cui additur. Relinquitur ergo, quòd ſi fiat additio charitatis ad charitatem, quòd hoc fiat præſuppoſita diſtinctione ſecundum numerum, quæ eſt ſecundum diuerſitatem ſubiectorum: ſicut albedo augetur per hoc, quòd album additur albo, quàmuis hoc augmento non fiat aliquid magis album. Sed hoc in propoſito dici non poteſt, quia ſubiectum charitatis non eſt niſi mens rationalis. Vnde tale charitatis augmentum fieri non poſſet, niſi per hoc, quòd vna mens rationalis alteri adderetur, quod eſt impoſſibile: quàmuis etiam ſi eſſet poſſibile tale augmentum, faceret maiorem diligentem, non autem magis diligentem. I Relinquitur ergo, quòd nullo modo charitas augeri poteſt per additionem charitatis ad charitatem, ſicut quidam ponunt. Sic ergo charitas augetur ſolum per hoc, quòd ſubiectum magis, ac magis participat charitatem, id eſt ſecundum quod magis reducitur in actum illius, ac magis ſubditur illi. Hic enim eſt augmenti modus proprius cuiuſlibet formæ, quæ intenditur eo quòd eſſe huius formæ totaliter conſiſtit in eo, quòd inhæret ſuſceptibili. Et ideo cum magnitudo rei conſequitur eſſe ipſius formæ, formam eſſe maiorem, hoc eſt eam magis ineſſe ſuſceptibili, non autem aliam formam aduenire. K Hoc enim eſſet ſi forma haberet aliquam quantitatem ex ſeipſa, non per comparationem ad ſubiectum. Sic ergo & charitas augetur per hoc, quod intenditur in ſubiecto, & hoc eſt ipſam augeri ſecundum eſſentiam: non autem per hoc, quod charitas addatur charitati.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quantitas corporalis habet aliquid, inquantum eſt quantitas, & aliquid inquantum eſt forma accidentalis. Inquantum eſt quantitas habet, quod ſit diſtinguibilis ſecundum ſitum, & ſecundum numerum: & ideo hoc modo conſideratur augmentum magnitudinis per additionem,

vt pa-

Google

¶ Super quæſtionis vigeſimaquartæ Articul. ſextum. A

IN arc 6. nota in titulo Nouitie, ꝙ charitatē augeri per actus tripliciter intelligi poteſt. Vno modo effectiue: & ſic non eſt qú, quia ſicut charitas non fit per actus noſtros, ſed à Deo, ita nec augeť p eoſdem, ſed à Deo. Alio modo meritorie, & hoc tripliciter, vel meritorie ſolū, vel meritorie, & efficaciter, hoc eſt, cū effectu augmēti. Et hoc tertio mō directe intelligitur ī q. 5. qđ charitas quolibet ſuo actu augeť. Secundus tamen ſenſus extra quæſtionē omnino nō eſt, vt in ſequentibus patebit.

¶ In eodem ar. in reſponſione ad primū, Durandus obuius occurrit in 1. ſent. diſt. 17. q. 8. negans quolibet actu charitatis mereri aliquem charitatis augmētum. Et rō ſua eſt: quia ille ſolus dignus eſt accipiēdis, q bene vtitur iā acceptis: ſed habēs habitū, & remiſſe vtens illo, nō debito mō vtitur ſuo habitu, quia non proportionatis actibus ipſi habitui. ergo non quolibet actu charitatis meremur augmētū charitatis, ſed ſolū p illos, qui excellunt, vel adæquāt ipſum habitū.

In corp. art.

vt patet in animalibus. Inquantū vero eſt forma accidentalis, eſt diſtinguibilis ſolum ſecundum ſubiectum. Et ſecundum hoc habet proprium augmentum, ſicut & aliæ formæ accidentales, per modum intenſionis eius in ſubiecto, ſicut patet in his, quæ rareſiunt, vt probatur in 4. Phyſic. Et ſimiliter ſcientia habet quantitatem, inquātum eſt habitus ex parte obiectorum, & ſic augetur, per additionē, inquantū aliquis plura cognoſcit Habet etiam quantitatem, inquātum eſt quędam forma accidentalis ex eo, quòd ineſt ſubiecto, & ſecūdum hoc augetur in eo, qui certius eadē ſcibilia cognoſcit nunc, quàm prius. Similiter etiam & charitas habet duplicem quātitatem, ſed ſecundum eam, quæ eſt ex parte obiecti, non augetur, vt dictum eſt.* Vnde relinquitur, quod per ſolam intenſionem augeatur.

Ad secundum Dicendum, quòd additio luminis ad lumen poteſt intelligi ſic, quòd intēditur in aere propter diuerſitatē luminarium cauſantium lumen, ſed talis diſtinctio nō habet locū in propoſito, quia nō eſt niſi vnū luminare influēs lumē charitatis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum in merito vitæ æternę claudatur meritū augmenti, nā charitas viatoris, dū fit compḣēſoris, ad terminū augmēti peruenit, mirum eſt, qûo iſte concedat, ꝙ quolibet actu charitatis mereamur vitam æternā, & non augmē- D tum charitatis. Nec valet reſponſio ſua ſcilicet, quòd maius eſt mereri augmentum, & vitam æternam, quam vitam æternam: qm̄ augmentum vitæ ordinatur ad augmenti terminū, ac per hoc in merito augmenti in termino clauditur meritū oīs augmēti, magis q̄ ecōtra: quia terminus augmēti neceſſario infert omnia præcedētia, & non econuerſo, vt patet in deſcientibus à termino. Qui .n. meretur epiſcopatum, meretur ſacerdotium præuium. Vnde ad rōnem in oppoſitū dicitur, ꝙ rō aut eſt ex quatuor terminis, aut habet falſam minorem: quoniam conceſſa maiore cum dicitur in minore, ꝙ remiſſe vtens habitu, non vtitur eo debito modo, aut intendit per ly, debito modo, idē ꝙ bene: & ſic minor eſt falſa, quia vtēs habitu charitatis remiſſe, bn̄ eo vtitur: quod ex hoc patet, ꝙ p illū actum mereť vitam æternam. Iam .n. etiam ipſe conceſſit, qđ quolibet actu charitatis meremur vitam æternam. Aut intendit per ly, debito modo, idem qđ adæquate, & ſic argumentū eſt ex quatuor terminis, & nihil concludit, dum in maiori aſſumitur, quòd ſolus bene utens acceptis, dignus eſt accipiendis. Et in minori non ſubſumitur, Sed remiſſe agens nō bene vtitur acceptis, ſed ſubſumitur, Sed remiſſe agens, nō adæquate vtitur acceptis &c. Nihil ergo obſtant ſua obiecta.

E

¶ In reſponſione ad ſm in eodem ar. idem Durandus occurrit ibidem, volens ꝙ habitus acquiſitus per quemlibet actum ſequentem augeť: quia par ratio eſt de omnibus, & qa par rō eſt de intēſione formarū in naturalibus, & habituū in aīs; ita quòd ſicut vnico actu generatur calor, & qualibet ſimili calefactione augetur, ita in anima vnico actu generatur habitus, licet per modū diſpoſitionis, & quolibet ſimili actu augetur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ iſta quęſtio directe ſpectabat ad tertiū ar. q. 52. in prima ſecundæ, ſed non occurrit tunc Durādus. Vnde nunc breuiter dr̄, ꝙ longe diſtat natura habitus in gñatione A & intenſione, à naturis qualitatum naturaliū, vt patet ex eo, ꝙ naturalia non poſſunt aſſuefactione cauſari, vt dr̄ in ſecūdo Eth. Si infinities namque proiiciať lapis ſurſum, non aſſueſiet aſcenſui, aut diſſueſcet deſcendere. Conſtat aūt aſſuetudinem & diſſuetudinem, multitudinem ſimilium actuum importare. Et per hoc patet quāta eſt differētia inter generationē, naturaliū qualitatū, & habituum, & ſimile eſt de intentionibus earundem. Vt eñ ex ſenſibilib⁹ doctrina fiat, ſcito ꝙ quia vnūqđque dum patiť, diſſimile actiuo eſt, paſſū autem eſt ſimile, vt dicitur in 2. de anima: & propterea calidi exiſtentes non ſentimus calidū extrinſecū, niſi excellat noſtrum eſſe calidum: iō in aīa noſtra cum potentia ad eſſe manſuetū deducenda eſt ad actum; oportet in principio diſſimile eſſe manſuetudinis rōni, ſeu actiuo. Cū aūt in aliquid manſuetudinis deducta eſt, puta, in primū gradum, poſtea per actus ſimiles præcedentibus, ſic quòd non procedunt à maiori ratione, ſeu actiuo māſuetudinis quàm vnius gradus, potentia animæ ad eſſe manſuetum non patitur ab eis, vtpote à ſimilibus. Sed cum actus aduenit à maiori ratione, ſeu actiuo māſuetudinis, tūc vtpote diſſimilis, patitur, & paſſa fit ſimilis, dum fit in actu; ſecundi gradus, & ſic deinceps. Et quod diximus de māſuetudinis habitu, ſimile eſt in aliis. Et ex hoc patet quāta ſit differētia inter actus alicuius habitus, puta, manſuetudinis quo ad vim intenſiuam eiuſdem. Nā actus remiſſi quodammodo diſponūt ad augmentum, & quodammodo ad diminutionem. Inquantum .n. exercent habitum illum, vtpote illi ſimiles, licet nō perfecte, firmant, aut firmum conſeruant habitum. Inq̄tum verò deficiunt a ſimilitudine perfectionis habitus inclinant ad imperfectiorem gradum habitus, ꝙ eſt diſponere ad diminutionē. Simile .n. ad ſimile inclinat. Actus aūt adæquati habitui, q habeť, diſponūt ad augmentū habitus, dū & illū firmant, aut conſeruāt in ſuæ pfectionis gradu, vtpote perfecte ſimiles pfectioni habitus, & aīç potētia per hoc propinquior reddiť ad vlterioris pfectionis gradū eiuſdē habitus. Actus vero excedētes pfectionē habitus virtute actiui principij ipſius habitus exceſſum habentes, augent, ſeu intendunt ipſum habitum. Tunc .n. potentia animæ, quæ diſſimilis actu erat manſuetudini in tali gradu, patiť ab illius actiuo per actus ab illo actiuo prouenientes, ſm qđ excedit paſſiuum adhuc non plene aſſimilatum ſibi, & fit ei ſimilior. Ex his autem habes, qûo fit, vel non ſit inter naturalium & habitualium intenſionē eadem rō, & ꝙ actus eliciti habitus vt ſic, non augent habitum, ſed aliqui diſponunt ad diminutionem, & aliqui ad augmentum: & ꝙ non eſt eadem ratio de omnibus actibus ſimilibus, ex quibus fieri diciť habitus. Et quòd illi ſoli actus ſimiles augēt, qui ab actiuo ſm id, quo excellit ſimilitudinem paſſiui, ad eum procedunt. Hi ſiquidem actus vt ſic, ſunt diſſimiles in principio augmenti, & ſimiles in hoc eiuſdem ipſi paſſo, & illius habitui, & ſic ſimile ſimili intendiť, & augeť. Patet demū ex his ſenſus articuli illius in prima ſecundæ, & dictorū in eo Ad hūc ſiquidē ſenſum oīa reducēda ſunt: qm̄ hic eſt ꝙ qd eſt rei huius, vt inductiue facile pōt manifeſtari. Vnde ex hoc patet, quare calidū vt quatuor, nō intēdiť, ſi apponať ſibi calefactiuum

B

Ad tertium dicendum, ꝙ infuſio charitatis importat q̄dam mutationem ſm habere charitatem, & non habere. Et ideo oportet ꝙ aliquid adueniat, quod prius non infuit. Sed augmētatio charitatis importat mutationem ſm magis, & minus habere, & iō non oportet quod aliquid inſit, quod prius nō infuerit, ſed ꝙ magis inſit, quod prius minus inerat, & hoc eſt quod facit Deus charitatem augendo .ſ. ꝙ magis inſit, & ꝙ perfectius ſimilitudo Spiritusſancti participetur in anima.

Articvlvs VI.

Vtrum quolibet actu charitatis charitas augeatur.

C

AD sextvm ſic proceditur. Vr̄ ꝙ quolibet actu charitatis charitas augeať Quod .n. pōt id qđ maius eſt, pōt id quod minus eſt, ſed quilibet actus charitatis pōt mereri vitā æternā, q̄ maius eſt, quàm ſimplex charitatis augmentū, qa vita æterna includit charitatis perfectionē ergo multo magis quilibet actus charitatis charitatem auget.

¶ 2 Præt. Sicut habitus virtutum 129

ctiuum vt quatuor præciſe aut minus, quia ſcilicet nihil pati tur niſi diſſimile: propter quod licet calefactiuum vt quatuor, ſit generatiuum calidi vt quatuor in ſubiecto diſſimili, nõ tamen eſt generatiuum, nec augmentatiuum calidi in ſubiecto iam ſimili, calido vt quatuor. Cõuincitur autem hoc ex eo, ꝙ par rõ eſt de vno & eodem actiuo continuato tempore propinquo tali paſſo, & de alio eiuſdẽ rõnis, & virtutis æqualis, appropinquato eidẽ paſſo, vt patet. Conſtat aũt ꝙ A calefactiuũ vt quatuor, poſtq̃ calefacit C patiẽs vt quatuor, nõ amplius põt augere, ſed ſolũ cõſeruare factum. Si remoto igitur A calefactiuo, appropinquet ipſi C retinenti calorẽ vt quatuor, aliud calefactiuum, vt quatuor, puta B non poterit intẽdere calorẽ inuẽtum in C, ſed cõſeruare tantum. Et hinc patet ſolutio rationis Durandi, ſi cõtra hanc doctrinam afferatur. Patet enim quòd non quodlibet agens, nec quilibet actus eiuſdẽ rationis ſecundum ſe potens habere effectum poſitiuum, intendit, ſeu auget effectum inuẽtũ, & ratio eſt ex defectu patientis. Deficit ſiquidem patiens proportionatum tali actiuo ad patiẽdum ab eo, quia ſimilitudo iam poſita inter ſubiectum & actiuũ, eſt naturale impedimentum, vt hoc patiatur ab illo, niſi forte conſeruatiue.

Ber. in Ser. 2. de purifi. in fin. illius id habet expreſſe. Hoc autem induit Gregor. 3. hom. in Eze. a medio.

acquiſitarum generatur ex actibus, ita etiam augmẽtum charitatis cauſatur per actum charitatis: ſed quilibet actus virtuoſus operatur ad virtutis generationẽ. ergo etiã quilibet actus charitatis operatur ad charitatis augmentum.

¶ 3 Præt. Greg.* dicit, quòd in via Dei ſtare, retrocedere eſt: ſed nullus dum mouetur actu charitatis, retrocedit. ergo quicũque mouetur actu charitatis, procedit in via Dei. ergo quolibet actu charitatis charitas augetur.

G

Sed contra eſt, ꝙ effectus non excedit virtutem cauſæ: ſed quandoq; aliquis actus charitatis cum aliquo tempore, vel remiſſione committitur. non ergo perducit ad excellentiorem charitatem, ſed magis diſponit ad minorem.

H

Respondeo Dicendum, quòd augmentum ſpirituale charitatis quodãmodo ſimile eſt corporali augmento. Augmentum autẽ corporale in animalibus, & plantis non eſt motus continuus, ita ſcilicet, quod ſi aliquid tãtum augetur in tãto tempore, neceſſe ſit quod proportionaliter in qualibet parte illius temporis aliquid augeatur, ſicut contingit in motu locali, ſed per aliquod tempus natura operatur diſponens ad augmentum, & nihil augens actu, & poſtmodum perducit in effectum id, ad quod diſpoſuerat augendo ipſum animal, vel plãtam in actu: ita ẽt nõ quolibet actu charitatis charitas augeť, ſed quilibet actus charitatis diſponit ad charitatis augmentum, inquantum ex vno actu charitatis homo redditur prõptior iterum ad agendum ſecundum charitatem, & habilitate creſcẽte homo prorumpit in actum feruentiorem dilectionis, quouſque coneť ad charitatis profectũ, & tũc charitas augetur in actum.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ qlibet actus charitatis meretur vitam æternam, non quidem ſtatim exhibendã, ſed ſuo tempore. Similiter etiam quilibet actus charitatis meretur charitatis augmentum, non tamen ſtatim augetur, ſed quãdo aliquis conatur ad huiuſmodi augmentum.

Ad secundum dicendum, quòd in generatione virtutis acquiſitæ nõ quilibet actus cõplet generationem virtutis, ſed qlibet operať ad eam vt diſponẽs, & vltimus, q eſt perfectior agens, in virtute oĩum p̃cedẽtium reducit eã in actum, ſicut etiã eſt in multis guttis cauantibus lapidem.

Ad tertium dicendum, quòd in vijs Dei procedit aliquis non ſolum dum in actu charitas eius augetur, ſed etiam dum diſponitur ad eius augmentum.

Articulus VII.

Vtrum charitas augeatur in infinitum.

Ad septimum ſic procedit. Vr ꝙ charitas non augeatur in infinitũ. Oĩs .n. motus eſt ad aliquem finem & terminum, vt dicitur in 2.* Meta. ſed augmentum charitatis eſt quidam motus: ergo tendit ad aliquẽ finem & terminum. ergo charitas in infinitum non augetur.

I

¶ 2 Præt. Nulla forma excedit capacitatẽ ſui ſubiecti: ſed capacitas creaturæ rõnalis, quæ eſt ſubiectũ charitatis, eſt finita. ergo charitas in infinitum augeri non poteſt.

¶ 3 Præt. Oẽ finitũ p continuum augmentum poteſt pertingere ad quantitatem alterius finiti q̃tumcũque maioris, niſi forte id quod accreſcit per augmentũ, ſemp ſit minus, & minus, ſicut Philo. dicit in 3. Phyſi. quod ſi vni lineæ addatur, qđ ſubtrahitur ab alia linea,

3. diſt. 17. q. 2. artic. 4. Et vir. q. 1. arti. 11. ad 17. & q. 2. art. 2. ad 10.
*Lib. 2. text. 8. & 9. to. 3.

¶ *Super quæſtionis vigeſima quarta Artic. ſeptimum.*

In artic. 7. eiuſdem quæſtionis occurrit primo dubium ex Scoto in 3. ſententiarum diſtinctio 13. q. 1. formãte ex tribus illis, ex quibus terminari augmentum formæ in litera dicitur, tres rationes, vt ipſe dicit, ad oppoſitum. Prima ex parte formæ eſt. Charitas eſt q̃dam participatio Dei: ergo ſm aliquem gradum determinatum, partem capit infinitæ charitatis Dei: alioquin poſſet concludi, ꝙ calor, & quæcunque talis forma poſſet eſſe infinita, quia quælibet forma eſt participatio infiniti. Secunda eſt ex parte efficiẽtis, q efficit de nihilo naturã ſinitatã. Tertia eſt ex parte capacitatis, tũ quia licet capacitas ſit reſpectu formæ ſm quemcunq; ſui gradum, nõ tñ capacitas alicuius finiti eſt ad formam infinitam: tum quia falſum eſt capacitatem augeri per charitatem, quia forma non dat materiæ aliquid pertinens ad propriã cauſalitatem ipſius materiæ. ergo non auget capacitatẽ reſpectu ſui. Aſſumptum probatur, quia poſterior cauſa non dat priori aliquid pertinens ad propriã eius cauſalitatẽ. Quòd ſi dicať, ꝙ charitas ſm vnum gradum auget capacitatẽ nõ reſpectu ſui, ſed alterius gradus. Contra Charitas in quocunq; gradu, eſt forma eiuſdẽ rõnis. ergo capacitas eius in quocũq; eſt euſdẽ rõnis. ergo nõ põt capacitas aliqua augeri p aliq̃ charitatẽ receptã, ſed tota præſupponitur naturaliter. ¶ Præt. Poſſe habere gratiam ſecundum augmentum, ineſt homini a natura animę, ita ꝙ iſta potẽtia fundatur in natura aĩæ, ita ꝙ nihil eã mutat, nec auget, vel minuit q̃cunq; formam recipiat: ſed ſumma, vel minima eſt ante omnem formã receptã.

F

¶ Dubium alterũ occurrit ad hominẽ, authorẽ ſcilicet, An intendat hic, ꝙ charitatis augmentum nõ ſolum in via, ſed ſimpliciter & abſolute põt eſſe in infinitũ, ſicut contingit in numeri augmento; An intendat ſolũ de charitate in ſtatu viæ. Eſt autẽ rõ dubij ex dictis hic & alibi. Ex dictis q̃ dẽ hic: quia titulus articuli eſt de augmento charitatis abſolute: concluſio verò reſpõſiua eſt de augmento charitatis in via. Rurſus ratio ẽ de forma charitatis abſolute, vt oſtendunt illa verba. Ipſa enim charitas ſecundum rationem propriæ ſpeciei terminum augmenti non habet: eſt enim participatio quędam infinitæ charitatis, q̃ eſt Spiritusſanctus. Cum iſta ratio ſit de charitate abſolute, non magis concludit de charitate in ſtatu viæ, quam patriæ, quantum eſt ex parte charitatis, ac per hoc aut concludit de ipſa abſolute, aut nihil valet, concluſio tamen eſt de charitate in hac vita.

¶ Ex dictis autem alibi, quoniam author expreſſe inferius in tertia parte q. 7. artic. 9. & 10. & 12. tenet in anima Chriſti ſummum gradum gratiæ ſecundum quantitatem intenſiuã. Conſtat enim idem eſſe iudicium de charitate & gratia, cum ęqualiter augeri credantur. Hic autẽ oppoſitum litera ſonat. Nam ſi datur ſumma charitas, poſſibilis terminus charitatis augmẽto ex intrinſeco ponitur, cuius oppoſitum hic dicitur.

K

¶ Ad horum euidentiam ſcito, ꝙ litera aliud in ſuperficie pręfert, & aliud in veritate ſignificat. Sumptum nãque ex hac litera videtur, ꝙ charitas ſm hanc doctoris ſententiam poteſt abſolute in infinitum augeri, ſicut numerus: ita quòd ſicut nõ eſt dabilis ſupremus numerus, ſed quocunque dato poteſt dari maior, ita non ſit dare ſupremam charitatem, ſed quacunque data poſſit dari maior & iſte ſenſus maxime vr̃ ſumptus ex prima rõne literæ. ſ. ex parte formæ. Iuxta hunc ſenſum acceperit Scotus, acceperũt Thomiſtæ, inter quos forte ego aliqñ fui. Sed iſte ſenſus ſiue ſit verus, ſiue falſus q̃tum ad ſoriam con

tentum

tentam ex litera non habetur. Et quidem ꝙ concluſio literæ hoc non dicat, patet, quia de charitate in ſtatu viæ manifeſte loquit̃. Quòd aũt rõnes literæ hoc non dicant, diſcurrendo ꝑ ſingulas, patet. Prima quidem ratio ex parte formæ, quæ maximè hoc vr̃ dicere, non dicit. Nam in litera non dicit̃, ꝙ charitas terminum augmenti non habet, ſed interponit̃, nota ſpecificatiuæ, ſignificans ſecundum quam rationẽ terminus augmenti negatur à charitate, ita quòd propoſitio literæ non eſt affirmatiua latitudinis infinitæ in charitate, nec negatiua abſolute termini augmenti in charitate, ſed eſt negatiua termini augmenti in charitate ſm rõnem ꝓpriæ ſpeciei. Iacet. n. ſic. Ipſa. n. charitas ſm rõnem propriæ ſpeciei terminum augmenti non habet. Et eſt ſenſus, quòd charitas quantum eſt ex rõne propriæ ſpeciei, non habet terminũ augmenti. Et fuit forte cã erroris non vti in propoſito diſtinctione illa de ly, ſm, qñ tenetur ſpecificatiue, & qñ reduplicatiue. Creditum. n. eſt, ꝙ ly, ſm rõnem propriæ ſpeciei, teneatur reduplicatiue, & reddat rõnem repugnantiæ prædicati ad ſubiectum, vt ita ſit dictum. Charitas ſm rationem propriæ ſpeciei non habet terminum augmenti, ac ſi dictum fuiſſet. Charitas ſecundum rationem propriæ ſpeciei nõ habet auerſionem ab incommutabili bono, quia charitati, inquantum charitas eſt, repugnat hmõi auerſio. Non ſic autem, ſed ſpecificatiue accipiendum eſt, ꝙ charitas ſm rõnem propriæ ſpẽi nõ hẽt terminum augmenti, ſicut cũ dr̃, Charitas ſm rõnem propriæ ſpẽi

C non habet connexionem cum fide. Significat. n. non ꝙ charitati, inqͣtum charitas, repugnet connexio cum fide, ſed ꝙ charitati, vt hẽt ſuam ſpecificam naturam, non conuenit cõnexio cum fide, cum quo tñ ſtat, ꝙ aliunde ſibi competere poſſit talis connexio. Et ſimiliter in propoſito ſignificatur, quòd charitas ſecundum quod habet ſuam ſpecificam naturam, non habet terminum ſui augmenti, cum hoc tamen ſtat, quòd ſecundum aliam rationem habet terminum ſui augmẽti. Et vt clare percipias literam, memento quòd in perfectionibus ſimpliciter, puta, ſapientia, ſciẽtia, & alijs huiuſmodi, de quarum numero conſtat eſſe charitatem, quæ in Deo inuenitur formaliter, & in creaturis conſueuimus diſtinguere rationem genericam, ſeu communem, & rationem differentialem, ſeu propriã & cum loquimur de ipſis ſecundum proprias naturas, intendimus de rationibus proprijs, ſeu differẽtialibus, & tunc perſpicies, quòd charitas ſecundum rõnem propriæ ſpeciei idem

D ſignificat, quòd charitas ſecundum propriam, & differentialẽ rõnem, qua inter perfectiones ſimpliciter computatur: Et videbis, quòd quia ſecundum hãc rõnem participatio eſt infinitæ charitatis, ſicut noſtra ſapiẽtia eſt participatio infinitæ ſapientiæ, & noſtra ſcientia participatio infinitæ ſcientiæ, non habet ex hac parte terminũ augmenti, ſicut nec ſapientia, nec ſcientia. Et cum hoc perceperis, reſtat vt videas hunc ſenſum eſſe intẽtum in litera. Videbis autem hoc, ſi ſuppoſueris doctrinam hanc eſſe veram. Hoc. n. ſuppoſito, ſcrutare rationem redditam in litera, quare non habet ſecũdum rõnem propriæ ſpeciei terminum augmenti, quia. ſ. eſt participatio infinitæ charitatis diuinæ. Ex hoc. n. nõ concluditur, ꝙ repugnet ei terminus augmenti, vt patet de ſapientia, quæ ſecundum rõnẽ propriæ ſpeciei eſt participatio infinitæ ſapientiæ. Et cõuincitur rõne: quia ex eſſe participationẽ formaliter alicuius perfectio

E nis infinitæ, non ſequitur neceſſario repugnãtia ad habere terminum ſimpliciter perfectionis intenſiuæ: ſed ſequitur neceſſario, quòd inde non habet, ꝙ habeat terminum ſuæ ꝑfectionis intenſiuę. Et quia hoc eſt clarum & conſtans, ideo author pertranſiuit, non putans verba ſua in alio accipienda ſenſu.

¶ Sed reſtat adhuc dubiũ ex duplici capite. Primo, quia iuxta hunc ſenſum author non concludit charitatem in ſtatu viæ poſſe augeri in infinitum. Nam ex hoc ſenſu non ſequit̃ charitatem viæ non habere terminum, ſed non habere terminum ex ſua ratione ſpecifica. Et hoc etiã non magis eſt de charitate in via, quàm in patria, verum. Secũdo, quia author diminutus fuit in enumerãdo modos, quibus imponit̃ terminus augmento formæ, & ſic male intuliſſet. vnde relinquitur, ꝙ charitatis augmẽto nullus terminus præfigatur in hac vita, aut male ſub primo ſubſumptum eſt. Nam cum in litera proponunt̃

quæ in infinitum diuiditur, additione facta, nunquàm pertingeretur ad quandam determinatam quantitatem, quæ eſt compoſita ex duabus lineis diuerſis, ea. ſ. ex qua additur, & ea cui additur, qđ ex alia ſubtrahitur: quod in propoſito non contingit. Non enim neceſſe eſt, vt ſecũdum charitatis augmentum ſit minus, quàm primũ: ſed magis probabile eſt, ꝙ ſit æquale, aut maius. Cũ ergo charitas patriæ ſit qddã finitũ, ſi charitas viæ in infinitũ augeri põt, ſeqtur, ꝙ charitas viæ poſſit ſibi adæquare charitatem patriæ, quod

A tres modi, quibus terminus augmento formę ꝓfigi põt, & primus dicitur ex parte formæ, quæ habet terminatam menſurã &c. vel intendit per habere terminatã menſurã hoc, qđ eſt formã eſſe finitæ latitudinis: vel hoc, qđ eſt formã qͣtũ eſt ex parte rõnis formalis ſpecificæ hr̃ finitã latitudinem. Si primo modo, vt ipſa verba teſtant̃, tunc male ſubſumitur ex charitate, cum illa ſpecificatione, vt expoſitum eſt: quia ſub rõne ſimpliciter latitudinis finitæ formæ in communi, ſubſumi debet rõ ſimpliciter latitudinis finitæ, vel non fi

B nitæ talis formę, puta, charitatis, & non rõ cum ſpecificatione reſpectu latitudinis talis formæ, vt tu expoſuiſti. Si ſecundo mõ, tunc author diminutus inuenit̃: quia ꝓter hos tres modos inuenitur quartus, ſ. ſi ex intrinſeco abſolute vendicat ſibi forma latitudinem finitam. Secundum hunc autem modum ponit̃ charitas latitudinis finitę, & dat̃ charitatis in ſummo &c.

¶ Ad primũ horũ dr̃, ꝙ nulla illarum trium rõnum eſt rõ totalis, ſed qͥlibet partialis: ita ꝙ quælibet concludit, quod qͣtũ eſt ex illa parte, charitas viæ non hẽt terminum, vt patet de rõne ex parte agentis, & vltima ex parte ſubiecti: ſed oẽs inferunt, ꝙ charitas viæ non habet terminum per locũ a ſufficienter enumeratis modis, quibus põt augmentũ formæ terminari.

¶ Ad ſm autem, quod difficilius eſt, dr̃ ꝙ author cum proponit modos terminandi augmentum formæ in communi, ſub primo modo comprehendit oẽm modum, quo forma ex in

C trinſeco habet terminatã menſurã: & non limitat ſnã ſuã ad ſpeciales modos, an ſ. ex intrinſeco cõi, vel ſpecifico: an cũ tranſitu ad aliã formã, vt in ſpeciebus medijs, vt patet in exẽplo de pallore: an ſine trãſitu ad aliã ſpẽm, vt in augmẽto ſpecierum extremarum, poſt cuius fines nõ cõtingit amplius progredi, vt in augmẽto nigredinis nõ eſt vltra moueri poſt ſummã nigredinem. Et quia ſic cõiter, & nõ limitate ꝓponit primum modum terminãdi augmentum formæ, patet ꝙ licuit ſub hmõi cõi ſubſumere quodcunque particulare contentum ſub illo cõi. Et ſic nec diminutus fuit author in proponendo, nec diuertit in ſubſumendo: ſed ſicut ex agente proximo, & ſubiecto diſpoſito, ita ex parte proprijſſimæ rõnis charitatis oſtẽdit charitati viæ nõ competere terminum augmẽto. Nec oportuit authorẽ diſcutere, an charitas habeat terminũ augmẽti abſolute, qa cõſtat ꝙ ad charitatẽ viæ, de qua loquebat̃, nõ ſpectat terminus charitatis abſolute. Nec hoc tacuit, qm̃ in

D reſpõſione ad primũ expreſſe dicit, ꝙ mot' augmẽti charitatis licet nõ ſit ad terminũ in via, eſt tñ ad terminum in patria.

¶ Ex his autem ad principalia dubia reſpõdendo ad primum ex Scoto dicitur, quòd licet cõcluſio, quam ex illis rationibus elicit, non ſit intenta ab authore, ac per hoc non oporteat ſolicitari de argumentis ſuis contra concluſionem: inquantum tñ contra intentum afferri poſſunt, ſoluẽda ſunt. Vnde ad primam rationem dicitur, ꝙ nõ eſt par rõ de calore, & ſimilibus, & de charitate: quia charitas eſt participatio infiniti cum cõuenientia formali, calor autem non, vt patet. Non. n. in Deo eſt calor formaliter, ſed bene Deus charitas eſt formaliter.

¶ Ad ſecundam vero ex parte agentis dicitur, ꝙ litera non infert ex infinitate agentis infinitatẽ formę, quæ ſit, vt arguens aſſumit, obijciẽs ex hoc, ꝙ Deus de nihilo creat potentia infinita, non tñ forma quælibet creata eſt infinita. Sed author ex infinitate agentis proximi charitatis, infert, ꝙ quantum eſt

E ex parte agẽtis non habet terminus augmẽti: quod clarũ eſt.

¶ Ad tertiã aũt ex parte ſubiecti, q̃ tam vehementer impugnatur dr̃, ꝙ prima obiectio nõ eſt contra intentã concluſionem: quia non ponit author charitatẽ infinitã intẽſiue ex hac litera. Secunda aũt falſe, aut æquoce de capacitate loqui vr̃. Eſt. n. in aĩa, ſicut ẽt in materia, potentia remota, & ꝓxima, hoc eſt, potentia ſubiecti nuda ſm ſeipſam, & eſt ipſamet diſpoſita ꝑ aliq̃ ſuperueniẽtẽ diſpoſitionẽ ad talẽ formã, vt patet in naturalibus. Et licet potentia ſubiecti ſm ſeipſam non variet̃, aut augeatur, aut minuat̃, niſi ſubiecti natura varietur: potẽtia tamen eadem ſecundum diſpoſitionem variat̃, & fit, & corrumpitur, & augetur &c. Et hoc intendit litera dicendo, quòd charitas auget habilitatem ſubiecti ad vlterius augmentum. Reddit enim potentiam animæ magis diſpoſitam, vt propinquior ſit vlteriori gradui, quã erat prius. Et hoc eſt, per ſe notum &c

ad ſenſum. Res.n. quanto calidior, tanto diſpoſitior eſt, & pro
pinquior vlteriori gradui caloris. Minus.n. diſtat à decimo gra
du caloris potentia reducta in actu.n. ſeptimi, quàm reducta
in actū quinti, & ſic de alijs. Cū igitur dr̄, ꝙ forma non dat ma
teriæ aliquid pertinens ad propriam cauſalitatem materię, ne
gatur ſimplr̄: q̄a for-
mæ diſponens dat ma
teriæ eſſe ſubiectū ꝓ-
pinquius reſpectu ei⁹
ad quod diſponit ſubiectum. Et ad ꝓbationem, quia dr̄, ꝙ po
ſterior cauſa non dat priori, negatur vniuerſaliter: q̄a de cauſa
diſponente priorem per ſui aduentum, falſa eſt euidenter.

¶Ad primam autem obiectionem cōtra reſponſionem ibi da-
tam, quæ eſt ex litera ſumpta quo ad hoc, ꝙ.ſ. charitas auget
habilitatem reſpectu vlterioris gradus, dr̄ negando ſequelā de
capacitate ꝓxima: q̄a licet charitas ſit in quolibet gradu eiuſ
dem rōnis ſm ſpēm, non tñ eſt eiuſdem perfectionis infra la-
titudinem illius ſpeciei. Et propterea capacitas proxima eſt ēt
eiuſdē rōnis ſm ſpēm, & augetur infra latitudinem ſpeciei il-
lius. Et ne fiat vis apparentiæ in verbo augmēti, vel diſtingui
to, ꝙ capacitas nō eſt vnica, ſed duplex.ſ. remota, & proxima,
& ꝙ prima eſt eiuſdē rōnis, & augetur: ſecunda eſt etiā vnius
rationis, ſed non perfectionis, & augetur & ꝙ prima & ſecūda
inter ſe diſtinguuntur non ſolum ratione ſpecifica, ſed generi
ca: quia voluntas eſt in ſecundo gn̄e qualitatis, & charitatis in
primo, & ſic vide de qua capacitate loquit̄ &c. Vel, & doctius,
concedito conſequentiam primam, & negato conſequentiam
ſecundā: quia non dicimus, proprie loquendo, ꝙ aliqua capa
citas auget̄, & aliqua non: ſed dicimus ꝙ capacitas aīæ, q̄ ineſt
animæ ſm naturam ſuam, licet ſm ſeipſam in ſe ſit immuta-
bilis, eſt tñ vt ſuſceptiua vlterioris charitatis mutabilis per di
ſpoſitionem propinquam magis ipſam reddētem tali gradui.
Et ſimiliter tota & ſumma præſupponitur ſm id, quod in ſe
eſt ſecundum ſe, & non vt ſuſceptiua vlterioris gradus. Sic.n.
non tota, nec ſumma, ſed ſolum fundamentum capacitatis p̄-
ſupponitur: quoniam integratur & perficitur ex charitate mi
nori, capacitas ſeu habilitas ad maiorem. Et per hoc patet cla
re reſponſio ad vltimum ex authoritate Auguſtini.

¶Ad ſecundum dubium principale dicitur, quòd author intē
dit de augmento charitatis ſecundum ſtatum viæ tantum, &
non de augmento charitatis abſolute. Et ratio eſt, quia de aug
mento charitatis abſolute loquendum erat in tractatu de gra
tia animæ Chriſti, qui fuit verus comprehenſor ab initio, &
non eſt ei data gratia ad menſuram. Et licet titulus articuli
non arctetur ſecundum verborum ſonum ad charitatem viæ,
ordo tamen tituli ad præcedentes & ſubſequentes aperit, qđ
de charitate imperfecti ſtatus quærit. Poſtea enim quęritur de
perfectione &c. Nec propterea vilis appareat tibi quæſtio etiā
de charitate viæ, q̄a hoc ſingulare declaratum eſt, quòd in in
finitum eſt augmētabilis in via. Nec obſtat, quòd prima ratio
ſe teneat ex parte propriæ differentiæ charitatis, quæ cōuenit
ei abſolute, ſicut nec quòd ſecunda ſe teneat ex parte agentis
proximi infiniti, qui etiam eſt eius author, non ſolum in via,
ſed in patria. Non.n. eſt ex extraneis, nec ex communibus pro
cedere, a virtute proximi agentis, differentiæ propriæ ratione
ꝓcedere ad ipſam in aliquo ſui ſtatu. Et ſcito quòd proceſſus
literæ eſt iſte. Præuidens author, quòd charitas in ſtatu viæ eſt
ſicut forma, in qua non contingit ſiſtere motum eo, quòd nō
poſſit vltra progredi: intuitus modos, quibus formis pertran-
ſibilibus (vt ſic loqui liceat) imponitur terminus, oēs excluſit,
vt ſic charitas viæ remaneret augmentabilis ſine termino. In
tuitus fuit primo, quòd licet forma media, puta, pallor, ſit aug
mentabilis & pertrāſibilis, terminus augmento eius ponitur
ex menſura intrinſeca propriæ rationis, qua motus ducit in
aliam ſpeciem. Et deduxit hoc nō habere locum in charitate:
quia ex propria ratione non vendicat ſibi terminum. Intuitus
ſecundo, quòd licet forma, puta, calor alicuius ſit augmentabi
lis, propter defectum tamē agentis non augetur, vt patet iux
ta paruum ignem, ſed terminus augmento ex quantitate acti
ui imponitur: ex infinitate virtutis diuinæ, quæ eſt proximū
agens charitatem, deduxit nō imponi ſic terminum charitati
viæ. Intuitus demum, quòd licet forma, puta, calor ſit augmē-
tabilis, & agens poſſit augere, ſubiecti tamen, puta, aeris inca-
pacitas terminum ponit augmento, ita quòd ſi amplius agere
tur ad augendum, corrumperetur ſubiectum, puta, aer cū ſuo
calore, vt patet. Ex concreſcente habilitate ſubiecti ad augmē
tum charitatis in via, deduxit charitatem viæ non ſortiri hinc
terminum, & ſic nullo modo terminanda concluditur in via,

F Quot autem modis in patria terminet̄, nō eſt p̄ſentis negotij.
¶Ad obiecta demū ex alijs locis doctrinæ authoris dr̄, ꝙ chari
tati terminus imponi pōt, & impoſitus eſt ex extrinſeco in cha
ritate aīæ Ieſu Chriſti. Nec huius oppoſitum hic dr̄, ſ. ꝙ chari
tas viæ eſt augmentabilis in infinitū. Quo aūt hæc ſient ſimul
in rn̄ſione ad tertiū
literæ tractabitur.

Sed contra eſt, qđ Apo. dicit ad Phil. 3. Nō quòd iam acce

eſt inconueniens. non ergo chari tas viæ in infinitum poteſt augeri.

¶In eodem articulo
in reſponſione ad pri
mum, dubium occurrit. Quo pacto charitatis augmentum in
via eſt in infinitum, & tamen eſt ad terminum in patria. Si.n.
eſt ad terminum in patria, ſignetur ille gradus, & ſit A, cum in
ter A, & datam charitatē in hoc viatore ſit finita diſtantia, im
poſſibile eſt, ꝙ augmentum medium ſit in infinitū. Nam aug
mentum in infinitum excedit omnem terminum datum. Ad
hoc reſpondebitur poſt diſcuſſam reſponſionem ad tertium.

G ¶In eodem articulo in reſponſione ad tertium, dubium occur
rit, de diuerſa ratione quantitatis in via, & in patria. Videt̄.n.
fictio, ꝙ forma qualis eſt charitas, quę eſt qualitas ſpiritualis,
ſit quanta quantitatibus duabus diuerſarum rōnum. Vna ſiq
dem quantitas eſt nota nobis.ſ. ſm latitudinem intenſiuam, ſi
cut in cæteris qualitatibus quæ intendunt. Altera autem non
apparet, nec aſſignat̄. Et confirmat̄, quia ex dr̄ia aſſignata in li
tera inter charitatē viæ, & patriæ, penes cām.ſ. fidem, & viſio-
nē non ſequit̄ quantitas diuerſarum rōnum in charitate, ſed
quantitas imperfecta, vel perfecta, vt patet in alijs amicitijs.
Ex imperfecta nāque, aut perfecta notitia amici non ſortitur
amicitia q̄titatem diuerſarū rōnum, ſed diuerſæ perfectionis
ſm minus, & magis perfectū. Et confirmat̄ iterum, quia quan
titas charitatis in via aut remanet cum q̄titate illa, quæ adue
nit in patria, aut non. Si remanet igit̄ charitas remanet actu q̄
H ta ſm perfectionem intenſiuam duabus quantitatibus diuer
ſarum rationum, quod non eſt intelligibile. Si non remanet,
quæratur quare corrumpitur, & à quo, & cui repugnat &c.
¶Ad euidentiam huius conſiderandum eſt, quòd aliud eſt loq
de intenſione formarum pure naturalium, vt calor, albedo
dulcedo. & huiuſmodi, & aliud de intēſione formalium, ut ui
dere, audire, intelligere, velle, & eorūdem actuum habitualiū
principiorum: augentur ſiquidem huiuſmodi habitus propor
tionaliter, ſicut actus. Formæ nanque naturales vnius tātum
perfectionis intenſiuæ latitudine contentæ ſunt: formæ verò
animales plures habēt latitudines intēſiuæ ſuæ perfectionis,
alteram ex parte ſubiecti, alterā ex parte obiecti, vt patet in
ſenſu viſus. Viſio enim perfectionis augmentum habet, ſecun
dum quod magis, ac minus ſubiectum approximatur, ſeruata
proportione. Et rurſus perfectionis augmentum habet, ſecun
dum quod magis, ac magis attentio videntis eſt ad videndum
I illud. Et quod diuerſarum ſint rationū huiuſmodi perfectio-
nes ex hoc patet, quòd quātumcunque creſcat viſio ex maio
ri approximatione obiecti, non tamen oportet quòd creſcat
ſecundum perfectionem attentionis, vt experientia teſtat̄. Ex
his autem ad diuina aſcēdendo dicimus, quòd charitas habet
duplicem perfectionis latitudinem, alteram ex parte obiecti,
ſcilicet ſecundum maiorem approximationem ad obiectum:
alteram ex parte ſubiecti, ſecundum maiorem attentionē, ſeu
expeditionem ſubiecti. Prima perfectionis latitudo cōſiſtit in
augmento charitatis ſupra expoſito. Secunda verò conſiſtit in
augmento charitatis ex hoc, quòd anima expedita a uiſione
ęnigmatica, & poſita in faciali uiſione Dei, in ipſum totaliter
actualiter fertur, quod impoſſibile eſt cōuenire uiatori. Vnde
quantumcunque aliquis proficiendo in hac uita, appropin-
quet ad Deum magis ac magis in charitate creſcendo, nunq̄
K peruenire poteſt ad hoc, ut totaliter actualiter amet Deum, ſi
cut uidens illum facie ad faciem. Et propterea nunq̄ charitas
uiæ poteſt adæquari charitati patriæ, q̄a alterius rōnis eſt p̄fe
ctio illa: ſicut linea q̄tumcūq; creſcat, nunq̄ æquat̄ ſuperficiei.
¶Sed tunc reſtat adhuc dubium, an charitas viæ poſſit eſſe æ-
qualis, vel maior ſm illam perfectionē ſe tenentē penes ꝓpin
quitatem ad obiectum, charitate alicuius beati in patria. V.g.
An charitas beatæ Virginis in hac uita erat maior ſm illam
q̄titatem charitate angelorum beatorum. Et eſt rō dubij: quia
ſicut quantitas lineę unius pōt eſſe multo maior ſm longitu
dinem, quàm ſit quantitas ſecundum longitudinem alicuius
certæ ſuperficiei, licet nunquam poſſit æquari ſimpliciter q̄-
titati ſuperficiei, ita forte poteſt eſſe in propoſito.
¶Ad hoc autem dr̄, ꝙ cum charitas ſit eiuſdem rationis ſpeci
ficæ in uia, & in patria, & charitas uię nō ſe habeat ad charita
tem patriæ, ut ſemen ad arborem, uel fructum, quamuis ſic ſe

habeat

habeat quodammodo ad ſbeatitudinem, ſed ſicut forma eiuſdē ſpeciei imperfecta ad ſeipſam perfectam, & quantitas perfectionis charitatis penes propinquitatem ad obiectum, ſit eiuſdē rōnis in via, & in patria: & in quātitatibus eiuſdem rōnis, cōſtat vnam q̄titatem infra latitudinem terminatā ab altera excedi, conſequēs eſt, vt charitas viæ i beata Virgine fuerit q̄ñque maior ſm illam q̄titatē, quàm charitas angelorū, & quandoq; quàm charitas archāgelorum, & ſic deinceps: ſic tamen vt in ingreſſu patriæ intantum etiam ſm hanc quantitatem ſe ipſam in via excreuerit, vt ad p̄deſtinatam ſibi mēſuram ſm donationem Ieſu Chriſti peruenerit. Nunquàm tamen fuit in via eius charitas æqualis ſimpliciter charitati minimi in patria, quia charitas patriæ eſt q̄ta duabus diuerſarum rōnum q̄titatibus, ad quarū alterā charitas viæ non pōt pertingere. Vñ ſimile eſt de augmēto lineæ reſpectu ſuperficiei. Sicut.n. linea non poteſt quantumcunque creſcat, ad quantitatē ſuperficiei peruenire, poteſt tamen ſm vnam dimenſionem excedere certam datam ſuperficiem: ita charitas viæ nunquam poteſt adæquare charitatem patriæ, poteſt tamen ſecundum vnam rationem excedere alicuius charitatem in patria exiſtentis.

Sumitur ex Aug. Pſalm. 69. ſuper illud, Adiutor & protector tom. 8.

perim, aut iam perfectus ſim: ſequor autem ſi quomodo comprehendā vbi dicit* gl. Nemo fidēliú & ſi multū p̄feceerit, dicat ſufficit mihi. Qui.n. hoc dicit, de via exit ante finē. ergo ſemper charitas in via poteſt magis, ac magis augeri.

Respondeo Dicendū, q̄ terminus augmento alicuius for- B me poteſt præfigi tripliciter. Vno modo ex ratione ipſius formæ, quæ habet terminatam menſuram, ad quam cum peruentum fuerit, non poteſt vltra procedi in forma, ſed ſi vltra p̄ceſſum fuerit, peruenietur ad aliam formam. Sicut patet in pallore, cuius terminos per continuam alterationem

¶Ad primū ergo in oppoſitū dr̄, q̄ non eſt fictio, ſed ex naturis rerum notitia ſumpta, q̄ forma aīalis, vt actus & habitus habeant q̄titates diuerſarum rōnum intenſiuas. Quas.n. ſm naturam ſuam dependet actus animalis huiuſmodi à duabus diuerſarū rationum, anima. ſ. & obiecto, non eſt mirum ſi habeat perfectiones diuerſarum rationum, & ambas intenſiuas. C

¶Ad confirmationem dicī, q̄ aliud eſt loqui de notitia amici imperfecta, vel perfecta eiuſdem rationis, & de notitijs diuerſarum rationum, puta viſio facialis, & viſio per ſpeculum, aut quodcunque aliud repræſentatiuum. Sicut amicitia quantumcūque creſcat, nunq̄ peruenit ad illam perfectionem, quā ex faciali conuerſatione nata eſt habere, ita eſt in propoſito:

¶Ad tertium dr̄, q̄ quātitas charitatis p̄ſeuerat eadē numero in patria augmētata tunc vſque ad terminum. Rōnabile quippe eſt, vt viſio Dei largiatur non ſolum alterā perfectionē totaliter, actualiter faciēdo amare, ſed etiā q̄ lōge magis faciat amare, q̄ prius ex parte obiecti, proportionaliter tñ ad præcedens meritum in via. Vnde adueniente ſecunda p̄fectione charitas prima & maxime augeī, proportionaliter tñ ad meritum, ita q̄ tunc incipit maxime amare Deum, & ex parte obiecti, & ſubiecti. Nec putes has perfectiōnes eſſe duas res ab inuicem realiter diſtinctas, ſed ſicut charitati identificaī realiter perfectio D gradualis latitudinis ſm acceſſum ad obiectum, ita eidem charitati identificaī realiter perfectio gradualis latitudinis ſm attentionē, ſeu expeditionē ſubiecti, ſicut viſioni corporali identificaī realiter & perfectio, q̄ ex approximatione obiecti habet, & p̄fectio, q̄ ex attentione aīæ ſortiī, & tñ eſt vna ſimplex qualitas. Diuerſitas aūt rōnum eſt, quæ facit diuerſas partiales rōnes vnius totalis, ſimplicis tamen perfectionis, conſummatæ charitatis. Et quamuis hæc via prædictis ſatisfacere videaī, ad dubium tamen motum in reſponſione ad primum ſatisfacere non poteſt: q̄m ſi augmentum charitatis in via ſit per appropinquationem ad obiectum in infinitum, ſicut contingit ſm illam quantitatem in via adæquare & excedere certū beatum, ita continget quātum eſt ex natura augmenti, adæquare ſummam in Chriſto charitatem ſecundum hanc quantitatē: quod eſt impoſſibile. Vnde licet in commentarijs ſuper prima ſecundæ quæſtio. 67. art. vltimo, hanc viam inchoauerim, diligentius tamen meditatus aliter dicendum puto.

¶Ad cuius euidentiam ſcito primo, quòd charitas duplicem habet ſtatum.ſ. naturalem, & quaſi præternaturalem. Status naturalis charitatis eſt, eſſe illo modo, & ea perfectione, qua eſt in cœleſti patria. Status autem quodammodo præternaturalis eſt, eſſe ſicut eſt in vita hac. Probātur hæc. Et naturalitas quidem charitatis in patria patet ex ipſa natura charitatis, quæ eſt amicitia inter hoīem & Deum conſequens cōicationē deiformitatis. Conſtat.n. quòd amicorum eſt conuiuere, & condelectari, quæ in ſola patria inter hominem, & Deū inueniuntur. Quòd verò in hac via præternaturaliter quodammodo ſit charitas, patet ex hoc, quòd charitas viæ nominatur ab Apo- A ſtolo dicente. Adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro. &, Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, quia per fidem ambulamus. Nec habemus manentem ciuitatē, ſed futuram inquirimus. Conſtat aūt q̄ non ſolum ciues in peregrinatione & via, ſed et̄ naturalia, cum mouentur ad ſua loca, aliquid hn̄t p̄ter naturalitatis adiunctum, ſ. eſſe extra locū ſuū. Exiſtente igr̄ duplici charitatis ſtatu, conſequēs eſt, vt duplex quoq; ſit illius perfectio, quatenus vnicuique ſtatui propria cōſonet p̄fectio. Et quoniam neutrius ſtatus p̄fectio cōſiſtit in indiuiſibili, ſed latitudinē hn̄tē charitas in via augeī, & in paterna domo manſiones multas hēt, oportet vtriq; perfectioni latitudinem conſonam, q̄titatemque ſpiritualem conuenire. Et q̄m ſtatus viæ, & patriæ non vnius eiuſdem, ſed diuerſarū rationum eſt, idcirco perfectiones conſequentes eos, vt diſtinguuntur ab inuicem, diuerſarum quoque rōnum eſſe oportet. Sicut vniuerſaliter videmus, q̄ proprietates conſequentes res diuerſarum rationum, vt ſic, ſunt diuerſarum rationum. Scito ſecundo, q̄ difficultas huius rei conſiſtit in aſſignādo, quomodo ſunt diuerſarum rōnum perfectio charitatis in via, & perfectio charitatis in patria. Et q̄m de patria nihil ſcimus, niſi quātum Dominus narrauit in ſcripturis populorum, & principū qui fuerunt in ea, ex his quæ audimus, nouimus q̄ perfectio viæ habet ſe ad perfectionem patriæ, vt p̄fectio puerilis ad virilem, dicēte Apoſtolo ad hoc propoſitum. Cum eſſem paruulus, loquebar vt paruulus &c. Et rurſum q̄ ſe hēt vt lux diei C in ſtatu augmenti ad diurnam, dicente Salomone Prouerbio. 4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem. Habemus ſiquidem ex his quatuor. Primo diuerſam rationem perfectionis. Secundo, permanentiam vtriuſque perfectionis ſimul. Tertio, augmentum in infinitum ſecundum perfectionem viæ. Quarto, quod quantumcunque augeaī, ſemper eſt ſimpl̄r minor charitate patriæ. Diuerſa in primis p̄fectionis rō patet ex hoc, q̄ licet natura pueri & viri, & ſimiliter lucis matutinæ & perfecti diei, vna & eadē ſit, perfectio tñ naturæ in pueritia, & in virilitate diuerſarū eſt rōnum, vt experientia teſte probat Apoſtolus. Et ſimile patet de lucis diuerſo ſtatu. Nā q̄ p̄fectioni prioris ſtatus attollatur, imperfectionis eſſet in ſuccedente ſtatu, vt patet, permanentia aūt euacuatis his, q̄ imp̄fectionis ſunt, clare liquet. Nā eadem natura cū eo perfectionis, qd̄ in pueritia acquiſiuit, p D manet in viro, & eadem lux euacuata admiſſa imperfectione in die perfecto inuenit, vt iuxta Apoſtolū, charitas nunquàm excidat: ſed cum venerit qd̄ perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte, id eſt, imperfectione eſt. Augmentum in infinitū ſane intellectū, vt hic ſumiī, hoc eſt, ſemper habere quo creſcat, non ſimpliciter, ſed durante via, Manifeſte quoque habetur, ſi aduertimus, q̄ durante pueritia, ſemper habet homo quo creſcat: & ſimiliter durante ſtatu matutinali, ſemper habet lux quo creſcat. Hoc enim eſt hominem in pueritia, & lucem in mane, & charitatem in via, poſſe creſcere in infinitum.

¶Propter quod in litera eſt differētia inter charitatem, & formas medias, puta, pallorem, quarum augmentum nō eſt continuum motui ad terminum. Declaratum eſt augmentum charitatis in via in infinitum, ac ſi diceret, quāto tēpore durat via ad patriam, durat & augmentum charitatis. ſicut quāto tempore durat pueritia, durat augmentum hominis: & quanto tē- E pore durat mane, durat augmentum lucis. No ſic enim eſt in formis medijs. Extenditur enim plus via, quàm augmentum illius formæ, & quemadmodum implicat aliquem in via non poſſe progredi (Iam enim eſſet in termino, & ſimiliter hominem in pueritia non poſſe amplius creſcere, & lucem mane non poſſe creſcere) ita charitatem in ſtatu viæ non poſſe augeri. Iam.n. nō eſſet in via, ſed in termino, ſicut nec homo in pueritia, nec lux in mane. Et ex hoc patet quartum, ſcilicet, quòd quantumcunque charitas augeatur in via, nunquam peruenit ad perfectionem patriæ, quia alterius ſunt rationis & illæ perfectiones. Sicut puer quantumcunque creſcat, nunquam ſtante pueritia peruenit ad perfectionem viri: nec lux matutina ſtante mane ad perfectionem diei perfecti. Sunt enim, vt dictum eſt, perfectiones alterius rationis quo ad hoc quidem,

ſcilicet, q ſunt diuerſarum rõnum aſſimilatæ in litera q̃titati lineæ, & ſuperficiei, ſed non eſt extendenda ſimilitudo iſta. Nõ ſolũ aũt ex his habet, q charitas viæ eſt ſimpliciter minor charitate patriæ, quod ẽt ex lineæ, & ſuperficiei exemplo habeatur: ſed q charitas viæ ſm nullam quantitatem põt adæquare charitatem cuiuſcunque beati, ſicut nec lux matutina poteſt adæquare ſecundum aliquam intenſiuam ſui perfectionem lucem perfecti diei, nec perfectio puerilis perfectionẽ virilem. Et ratio eſt, quia perfectiones ſunt non ſolum habentes ordinẽ originis, ſicut linea, & ſuperficies, ſed habentes ordinẽ viæ ad terminum, qui non eſt in linea, & ſuperficie. Non.n. protenſio lineæ terminabitur vnquam ad ſuperficiem: ſed ſicut pueritia ad virilitatẽ, & lux mane ad perfectũ diem, ita augmẽtum charitatis viæ ad perfectionem patriĕ terminatĩ. Propter quod diuinus author in litera in reſponſione ad primum dicit, q motus charitatis eſt ad terminum non hic, ſed in patria. Et quia nõ ſat eſt multis manifeſtaſſe, niſi radix, vñ hæc conueniant de facto charitati, oſtẽdatĩ, dicendum eſt, q in litera ponitĩ propria radix tam in Prima ſecundæ, q̃ hic. Et eſt dña inter fidei lumen, & clarum diẽ cœleſtis patriæ, cum Deus ut amicus videtur facie ad faciẽ. Ex hac enim eſſentialiter diuerſĕ rationis cognitione hic, & in patria conſequitur charitas diuerſæ rationis accidentaliter, quæ conſtituit diuerſæ rationis ſtatum in charitate, & conſequenter perfectionem, & quantitatem, vt declaratum eſt.

aliquis tranſit, vel ad albedinem, vel ad nigredinẽ perueniens. Alio mõ ex parte agentis, cuius virtus non ſe extendit ad vlterius augendũ formã in ſubiecto. Tertio ex parte ſubiecti, qđ nõ eſt capax vlterioris perfectionis. Nullo autẽ

¶His autem diſcuſſis, reſpondere argumentis non eſt difficile. Vnde ad primum dr̃, q cum charitas ſit qualitas ſm naturã ſuam patriæ cœleſtis & ſm quandam inchoationem in via cõceſſa, ex hoc ipſo patet, q nõ eſt fictio, ſed ex natura rei ſic cõmunicatæ conſequens, q habebat duas quãtitates ſpũituales intenſiuas diuerſarum rõnum accidẽtaliter, ſicut homo habet pueritiam, & virilitatem. Vtraq; n. habet ſuam propriam quãtitatem perfectionis, & habitudinem, & ſtatum, & accidentaliter conueniunt homini abſolute. Et ruſus vtraque habet quãtitatem molis diuerſarum rationum accidentaliter, dũ in puero ſemper eſt admiſta potentiæ: In viro autem pure in actu, conſiderando virum ſecundum id quod perfectionis eſt, non prout ſeneſcere poteſt. Sic enim charitas habet ſtatus, latitudines, & quantitates diuerſarum rationum, vt patet ex dictis.

¶Ad ſecundum dicitur ex eadem radice, q quia charitas eſt amicitia connaturalis patriæ, non viæ, niſi inchoatiue, ideo perfecta & imperfecta notitia amici diuerſarum rationũ, variat quantitatem ſecundum diuerſas rationes, non autem quæcũque differentia ſecundum perfectã, & minus perfectã notitiã. Sic autẽ eſſe in propoſitio patet: & ſimile videtur in ſimilibus.

¶Ad tertiũ iã dictum eſt, q remanet q̃titas prior in ſuccedẽte, ſublato eo qđ erat imperfectionis, ſicut in viro remanet perfectio pueritiæ, iuxta doctrinam Apoſtolis, euacuatis his q̃ erãt paruuli. Sic aũt remanere non eſt, proprie loquendo, duas q̃titates, aut pfectiones diuerſarum rõnum remanere, ſed vnã tñ ſimpliciter conſummate, retinente alteram ſm id, quod perfectionis habebat. Et ppea non oportebat quærere cauſas, aut modum corruptionis primæ perfectionis & q̃titatis, ſed imperfectionis admiſtæ, de qua non oportet ſolicitari: qa ſcriptum eſt. Cũ venerit quod perfectum eſt, euacuabitĩ qđ ex parte eſt. Ad dubium autem motum in reſponſione ad primum modo dicendum eſt, q cum termino alterius rõnis ſtat infinitas motus augmenti non ſimpliciter, ſed ſm quantitatem viæ. Verbi gratia, Cum hoc quòd augmẽtum pueritiæ terminatur ad virilitatem, quæ eſt alterius rõnis, ſtat q augmentum pueritiæ creſcat in infinitum ſimpliciter: qa ſic nũquam perueniretĩ ad virilitatem, ſed infra latitudinẽ pueritiæ. Conſtat.n. q quando quis eſt puer, ſemp habet quo creſcat, & q̃ primum creſcere non poteſt, puer amplius non eſt. Et ſimiliter cum hoc, q lux matutina terminatĩ ad perfectum diem, ſtat q augmentũ lucis matutinæ ſit in infinitũ, nõ quia in infinitũ ſimpliciter creſcere poſſit, ſic.n. nunq̃ ad perfectum diẽ perueniret, ſed qa infra latitudinem lucis matutinæ ſemper habet quo creſcat. Si.n. amplius creſcere non poſſet, matutina non eſſet. Hoc ergo modo accipiendum eſt, q charitas in ſtatu viæ poteſt augeri in infinitum. Ly.n. in ſtatu viæ, eſt conditio determinãs augmentum infra latitudinem perfectionis propriæ ſtatui viatoris. F Et propterea cum hoc, q charitatis augmentum eſt ad certum terminum alterius rõnis, ſ. pfectionem patriæ, ſtat q charitatis augmentum ſit in infinitũ, non ſimpľr, ſed in ſtatu viæ hoc eſt, infra latitudinẽ pfectionis viæ. Semper.n. hẽt quo creſcat charitas viæ. Et inter ſignatum terminum puta, perfectionẽ patriæ, & inchoatã charitatem viæ in Paulo, ſicut non eſt motus augmẽti in infinitũ ſimpľr, ita non eſt diſtantia infinita ſimpľr. Sed ſicut ẽ motus augmenti in infinitum infra latitudinẽ pfectionis viæ, ita eſt diſtantia in infinitum ſm latitudinẽ perfectionis viæ. Et ſi

istorũ modorũ imponitĩ termin' augmento charitatis in ſtatu viæ. Ipſa.n. charitas ſm rõnem ppriæ ſpeciei terminum augmenti non habet. Eſt enim participatio quædam infinitæ charitatis, quæ eſt Spiritusſanctus: Similiter ẽt cauſa

G militer põt dici, q inter inchoatã charitatẽ in hoc, & terminũ in patria, eſt diſtantia finita ſimpliciter, pp qđ per motũ augmenti tãdem peruenitur ad perfectum diẽ cĕleſtis patriæ, ſed eſt infinita ſm latitudinem perfectionis viæ, pp quod contingit motum in via ſemper creſcere. Ex hoc igitur quòd eſt hic ſimpliciter finitas, & ſm viæ rationem infinitas, ideo & motus hic inchoatus ibi terminatur, & dum hic eſt motus, ſemp poteſt creſcere, quod ſignificatur per augmentum in infinitũ in ſtatu viæ. Nec fallaris demum Nouitie in declarationibus, & exemplis datis, quærens omnimodam ſimilitudinem: ſufficit.n. proportionalis: Tota ſiquidem via præſentis vitæ ſiue parua, ſiue magna ſit, pportionalis pueritiæ, & mane eſt. Quĕlibet quoque cĕleſtis patriĕ manſio, ſiue excelſior: ſiue minus celſa ſit, proportionalis virilitati, & perfecto diei eſt.

¶Ex quibus oĩbus collatis cum doctrina authoris tam hic, &
H in articulo ſequenti in rñſione ad tertium valde ad propoſitũ, quàm in qõ. de virtutibus, apparet q multi in hac re diſputaſſe videntĩ, non percipientes mentẽ authoris, ſed putantes apud eundem charitatem ſimpľr augeri poſſe in infinitũ, nec aduertiſſe, q de charitatis perfectione nõ ſimpľr, ſed in ſtatu viĕ author loquens, augmẽtum in infinitũ, & ſemp creſcere poſuit. Vñ nihil mihi vr̃ cũ aduerſarijs tractandum, niſi vnum, quõ ſ. cum augmento in infinitum charitatis in via, ſaluetĩ proportionaliter augmentum in patria abſq; eo, q ẽt in patria non poſſit charitas augeri in infinitum. Videntĩ.n. hæc ſibi inuicem aduerſari. Nam conſtat q quanto maior eſt charitas in via, tanto maior proportionaliter erit in patria. Quãtum.n. vnus ſanctus exceſſit alterum ſecundum charitatem in via, tãto pportionaliter excedit eundem in patria, etiam ſecundum charitatem. Et propterea ſi in infinitum augetur charitas in via, ita quòd quocũque ſancto dato in via, põt in eadem dari ſanctior ipſe, vel alter in via, alioquin non eſſet in via, oportet cõ
I ſequenter dicere, q etiam in patria charitas poteſt augeri in infinitum, ita q quocunque ſancto dato, poteſt dari ſanctior eſſentialiter. Et confirmatĩ hoc in angelis: quia ſupponendo, q quocunq; angelo creato, Deus poſſit ſuperiorem creare, & q charitas detur eis ſecundum capacitatem naturalium, ſequitĩ & quòd charitas viæ in eis ſit augmentabilis in infinitum iuxta augmentum naturalium, & quòd charitas patriæ in eiſdẽ ſit augmẽtabilis in infinitum proportionaliter ad augmentũ charitatis uiĕ in eiſdem. Quanto enim crearetur angelus ſuperior, tanto maiorem charitatem viĕ haberet. Et quãto maior eſſet charitas viæ, tanto maior eſſet charitas patriæ.

¶Sed hoc dubium cum ſuis motiuis non aliunde ſoluendum eſt, vt ẽt ex hoc oſtendatĩ ſoliditas doctrinĕ, expoſito q quid eſt, reddentis rationem de omnibus. Scito igitur ex 3. Phyſicorum, quòd quia infiniti ratio non eſt vt ratio ſubſtãtiĕ, ſed ac
K cidentis, ideo cõditiones infiniti infra ſubiecti latitudinẽ clauduntur. v.g. Ex hoc quòd ponitur linea infinita, non ſequitur quod omnia occupet, aut q nihil extra ipſam ſit: quoniã infinitas infra lineæ rõnem clauditĩ, & ſimile eſt in alijs. Et hinc oritur differentia inter ea, quĕ conſequuntĩ ad augmentum in infinitum alicuius abſolute, & ea quĕ cõſequuntur ad augmẽtum in infinitum eiuſdem infra talẽ latitudinẽ. Nã ad alicuius, puta, lineĕ abſolute augmẽtum in infinitum, ſequitĩ interminatio abſolute longitudinis, ſic q non eſt dare lineã ita lõgam, quin poſſit dari longior. Ad augmẽtum autem in infinitum lineĕ infra latitudinẽ partium decidendarum ab aliqua linea finita, nõ ſequitur lõgitudo interminabilis ſic, quod excedatĩ q̃cunque dabilis longitudo, ſed ſequitur longitudo interminabilis ſic, quod illa linea nunquàm erit ita lõga, quin poſſit eſſe longior. Verbi gratia. Sint duĕ lineĕ tripedales, ſ. A & B,

A ⁊ B, dupliciter poteſt à linea augeri in infinitum, Primo ſimpliciter, & ſic ſequitur, ꝙ excedit omnem finitam lōgitudinē vt patet. Scđo infra latitudinem infinitarum partium, in quas pōt diuidi linea B. eſt. n. diuiſibilis in infinitū, & ſic A linea ſic pōt augeri in infinitū, quod nunq̃ erit ita longa, q̃n poſſit eſſe longior, eo ꝙ nunq̃ cōſumi pōt eius augmētū, ſicut nec diuiſio alterius. Et quēadmodū hi duo modi augmenti tm̄ inter ſe diſtāt, vt augmētū ſimpliciter ducat ad quātitatem infinitā, augmentum aūt ſm quid, nō ducat ad q̃titatē infinitam: ita ſi ponamus ſingulis partibus per ſingulas augmentationes acquiſitis reſpondere ſm aliq̃ proportionem, puta, decuplam duabus alijs lineis, puta G. quæ reſpondeat ipſi A ſm augmentū in infinitū ſimpliciter & F, q̃ reſpondeat eidē A ſm augmentū in infinitū ſm quid, videbimus, ꝙ q̃titas G, eſt augmentabilis in infinitū ſimpliciter, & ducit ad q̃titatem infinitā. Quātitas aūt F, q̃uis ſemper in decuplo inueniret maior q̃ A, non eſſet tñ augmentabilis in infinitū, niſi ſm q̄d, nec duceret ad q̃titatē infinitā, ſed infra latitudinē q̃titatis maioris in decuplo, q̃ ſit B linea, cuius ſingulæ partes in decuplo excedunt a partibus ipſius, F. ex his q̃ exempli cā, vt dicenda percipiant, attulimus dicendum eſt, ꝙ charitas, vt prædictum eſt, non ponitur augmētabilis in infinitū ſimpliciter, ſed in via, hoc, eſt infra latitudinem viæ. Via enim inquantum via, & terminatā quātitatem, & infinitum progreſſum in ea importat. Oportet namque uiā ad terminum ducere niſi fruſtra ſit, & dum via durat ſemper protendi. Ac per hoc nec ſequitur, quòd ipſius quantitas ducatur ad infinitatem charitatis ſimpliciter, nec ſequitur quod quantitas charitatis reſpondētis ei in patria, ducatur ad infinitatem ſimpliciter, ſed ꝙ vel ducitur ad aliquam proportionalē perfectionē, reſpondendo ſingulis gradibus augmenti in via ſecundum aliq̃ proportionem, vt in augmēto ſm q̄d lineæ declaratum eſt, qm̄ charitatis augmētū in via nō eſt augmentum ſimpliciter, ſed ſecundum q̄d, quia extra ſtatum ſuū naturalem eſt ſub obſcura cognitione luminis fidei, vel reſpōdet ſic maior maiori, vt quātitas alterius rationis ita vt nō ſit proportio ſm augmentum, ſed ſolum conſumatio ſm quantitatem inuentā Declaro vtranque reſponſionem. Prima reſponſio cōcedit proportionalem exceſſum in patria iuxta exceſſum in via, ſed negat in uia dari augmentum infinitum ſimpliciter, & propterea etiam negat illum in patria. Nec obſtat huic reſponſioni, ꝙ ſimilitudo de augmento lineæ ſecundum quid reprobatur in propoſito, quia charitas nō augetur ſemper per partes minores. Nō obſtat, inquā: quia ſimilitudo illa non affertur quo ad hoc, ꝙ eſt augeri per partem ſemper minorē, ſed quo ad hoc, ꝙ eſt ſemper augeri per aliquid quantū, nō curando, an primo addito minus ſit ſm, & tertium minus ſecundo, ſed abſtrahēdo ab hac comparatiua, ſucceſſiue additorum penes maius & minus. Linea enim eſt diuiſibilis in ſemper diuiſibilia abſtrahendo ab huiuſmodi comparatione, ut patet. Præter hoc autem exemplum mathematicum, eſt exemplum in naturalibus, habens augmentum in infinitum, nó tamē ſecundum quantitatem infinitam, ſed certā latitudinē, ut patet de augmento perfectionis humanæ in pueritia, etiam durāte pueritia in infinitum, & terminatur tamē ad uirilem pfectionem. Conſiſtit ergo hæc prima reſponſio in hoc, ꝙ augmentum charitatis in uia, non eſt augmētum eius quantitatis ſimpliciter, ſed ſm quid, ſcilicet ſtatum peregrinationis fidei, pueritiæ, matutinæq; lucis. Et propterea ſingulis partibus (vt ſic loqui liceat) charitatis in via, aſſignando ſingulas in decupla proportione in patria, non ſequit, augmentum in infinitū ſimpliciter: ſed ſm quid. Iā. n. manifeſtatū eſt, ꝙ ſtat ſemper aliquid alicui poſſe apponi, & nec in ſe, nec proportionabiliter ſibi reſpondente procedit ad quantitatem infinitam ſimpliciter. Secunda autem reſponſio forte magis propria eſt, ꝙ. ſ. quēadmodum uirilitas hominis eſt proportionalis pueritiæ quo ad hoc, quòd quanto perfectior, tanto uir perfectior proportionaliter, non tamen eſt ſic proportionalis, ut ſingulis augmentis pueritię ſint aſſignabilia ſingula augmenta uirilitatis ſic ſe in charitate patriæ, & uiæ, quæ ſe habēt apud Apoſtolū ut uir & puer. Ita quòd conceditur, quod quāto pfectior quis eſt in via ſecundum charitatem, tanto proportionaliter erit perfectior in patria. Quia tamen diuerſarum rationum ſunt perfectiones iſtę charitatis in patria, & in via, quia ſequunt lumina diuerſarum rationum, ideo non ſunt comparabiles ſecūdum proportiones gradus ad gradum, ſeu partis ad partē. Et hæc reſponſio amplectenda vr̄ quia pfectio patriæ ſe hēt ad pfectionē viæ, vt terminus ad motum, vt patet ex inductis. Mō aūt q̃to perfectior eſt motus, perfectior erit terminus nō eñ ſunt cōparabiles ſm ꝑportionē graduū motus ad gradus in termino. Vñ ex vtraque reſponſione ſumat. Primo quòd augmentū charitatis in via, eſt augmētum eius ſm quid pp p̄dicta, & inde ꝙ nō licet ex tali augmēto in infinitū inferre infinitatē termini alterius rōnis, ſed excellentiā reſpondentem cuicunque augmento. Sicut augmētum hominis in pueritia eſt in infinitum infra latitudinem pueritiæ, ſemper enim habet quo creſcat in ſtatu pueritiæ, & quāto aliquis pfectior fuerit in pueritia, tāto erit pfectior vir, & quāto iſte pfectior puer illo, tāto pfectior vir illo erit. Nō tñ infinito proceſſu infra latitudinem pueritię reſpōdet infinitus proceſſus ſimpliciter virilitatis. ſed aut incōparabilitas ſm proportionē iuxta ſecundo dicta, aut proceſſus in infinitum ſm quid iuxta primo dicta habebitur Ex his aūt patet ſolutio obiectorum, qm̄ eadem eſt rō de angelorum & hominum, quo ad hoc, charitate Creato. n. quocunque ſuperiore angelo, & data charitate ſm naturalia, non niſi charitatis viæ augmētum in infinitum concluditur, quod author probauit, Ex augmento aūt charitatis in via in infinitū, quomodo ſequatur vel infinitas ſm quid, vel incōparabilitas ſm proportionem, dictū eſt. Et ſi formetur ratio de angelo creato beato, quod quocūque dato, poteſt dari maior ergo charitas patriæ in infinitum ſimpliciter augeri poteſt, Reſpondeatur, quod non ſequitur niſi proceſſus in infinitum ſm q̄d i patria, ſicut ſi ex viatoribus angelis fierēt beati. Deus enim creando eos, ſemper beatos in eiuſdē rationis gradibus locat, quales eſſent in media charitate vię ad eos peruenirent Conſtat autem ex dictis, ꝙ quantitas charitatis patriæ, proportionaliter reſpondens augmento charitatis viæ nō eſt ad infinitum ſimpliciter, ſicut in numeris. Et forte perfectio charitatis in patria ita eſt alterius rōnis excellēter, ꝙ habet vtrūque, ſcilicet. & quod eſt terminus conſumans quicquid perfectionis inuenit in charitate viæ, conſumans, inq̃, iuxta diſpoſitionē pfectibilis q̃titatis inuētæ, & quod eſt ſm ꝑportionē reſpondens augmento charitatis in via. Et propterea vtraq; reſpōſione oportet vti, vt cōiter credita a doctoribus ſaluemus abſq; infinitate ſimpliciter charitatis, q̄ q tenet, ſicut in numeris, non video quare erret, q̄uis ab authore declinet, vt patet ex dictis. Quāuis aūt hmōi de charitate metaphoris dicta, vera videant, ex ꝓprijs tñ oportet itellectū q̄eſcere, ne opponat, ꝙ Theologia ſymbolica nō ē argumētatiua. Vñ terti⁹ modus dicēdi, cui multa i duab⁹ p̄dictis vijs tacta deſeruiūt, occurrit.

D.201.

D.313.

agens charitatē eſt infinitæ virtutis. ſ. Deus. Similiter ētd ex parte ſubiecti terminus huic augmēto p̄figi non pōt: quia ſemp charitate excreſcēte, ſup excreſcit habilitas ad vlterius augmentū. d Vñ relinquit qđ charitatis augmento nullus terminus p̄figatur in hac vita.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ augmētum charitatis eſt ad aliquem finem, ſed ille finis nō eſt in hac vita, ſed futura.

¶ Ad cuius euidentiam oportet primo euitare confuſionem q̄ſtionū. Sunt ſiquidem in hac re tres quæſtiones. Prima eſt, An charitas abſolute ſit augmentabilis intenſiue in infinitum. Secunda eſt, An charitas viæ ſit intenſiue augmentabilis in infinitum. Tertia eſt, An charitas patriæ ſit augmentabilis in infinitum, Inter quas quæſtiones, ipſa adiunctio diuerſorū ſtatuū ſcilicet viæ, & patrię, & abſtractio ab vtroq; ſtatu oſtēdit differētiam eſſe. Et prima quidem quæſtio in tertia parte, vbi de charitate animę Chriſti, an ſit ſumma poſſibilis dari, dicet, tractabitur, de qua iam dictum eſt, quod ſecūdum authorē pars negatiua eſt vera: Secunda autē quæſtio, quæ prę manibus habetur, habet partem affirmatiuā veram, iam Eccleſiæ authoritate determinatā in concilio Vienen. à Clemente quinto, vt patet in Clemen. c. Ad noſtrū, de hæreticis. Vbi de noua ſecta dicitur, tenens, & aſſerens, doctrina ſua ſacrilega & pūerſa, inferius deſignatos errores. Primo videlicet, ꝙ homo in vita p̄ſenti tātum, & talis perfectionis gradum pōt acquirere, ꝙ reddetur penitus impeccabilis, & amplius in gratia, proficere nō valebit. Nam, vt dicunt, ſiquis ſemper poſſet ꝓficere, poſſet aliquis Chriſto perfectior inueniri: hæc ibi. Et infra. Nos ſacro approbāte Cōcilio ſectam ipſam cū præmiſſis erroribus dānamus, & reprobamus. Suppoſita ergo cū Eccleſia veritate hac, quod charitas viæ eſt augmentabilis in infinitum, oſtendēda tria ſunt. Primo, quæ eſt perfectio charitatis viæ, q̃ charitatis patriæ. Secūdo, quot ſunt perfectiones diuerſarum rationum

Tertio

mentũ viæ, non niſi augmentũ ſecundum quid eſt augmẽto autẽ ſecundum quid, quãuis in infinitum, non
131 Infr. q. 184. artic. 2. Et 3. d. 27. q. 3. ar. 4. Et diſ. 29. q. 1. ar. 8. q. 1. & 2. Et ver. q. ar. 10. & 11. Et opu. 18. c. 5. 6. & 7.
oportet reſpondere augmentum infinitũ ſimpliciter. Et hæc dicta ſunt ſequendo dictam viam, ſcilicet quod charitas nec abſolute, nec in patria ẽ augmentabilis in infinitum ſecũdum ipſum charitatis habitum: quod ideo appono quia poſſet dici, quod charitas patriæ, quamuis ſit finita, & in ſummo quo ad habitum: quo ad actum tamen poteſt augeri in infinitum ex parte ſubiecti, hoc eſt, ex parte conatus maioris & ſecundum ſe, & ſecundum dignificationẽ à Deo, quia per hoc ſubiectum magis diſpoſitum melius vtitur eodem habitu quàm ſubiectum minus diſpoſitum & ſecundũ hoc quocunque angelo creato beato, Deus nõ ſolum poteſt creare meliorem in eſſe naturæ, ſed etiam beatiorem, pro quanto ſemper factus in melioribus naturalibus, eſſet melius diſpoſitus ad vtendum ſummo charitatis habitu propter maiorem conatum, & maiorem ſignificationem illius conatus ab ipſo Deo ad charitatem.

q. 36. circa prin. tom. 4.

Art. præced.

Tract. 5. in Canon. Ioã. declinando ad finẽ trac. tom. 9.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum charitas in hac vita poſſit eſſe perfecta.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr quod charitas in hac vita non poſſit eſſe perfecta: maxime enim hæc perfectio in Apoſt. fuiſſet. ſed in eis non fuit. Dicit. n. Apoſtolus ad Phil. 3. Nõ quod iam comprehenderim, aut perfectus ſim. ergo charitas in hac vita perfecta eſſe non poteſt.

B ¶ 2 Præt. Aug. dicit lib. 83. quæſt. * quod nutrimẽtum charitatis eſt diminutio cupiditatis. ſed vbi eſt perfectio charitatis, nulla eſt cupiditas. Sed hoc non poteſt eſſe in hac vita, in qua ſine peccato viuere non poſſumus, ſecundum illud 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus: omne autem peccatũ ex aliqua inordinata cupiditate procedit. ergo in hac vita charitas perfecta eſſe non poteſt.

C ¶ 3 Præt. illud quod iam perfectũ eſt, non põt vlterius creſcere: ſed charitas in hac vita ſemper põt augeri, vt dictũ eſt. ergo charitas in hac vita non poteſt eſſe perfecta.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit ſuper primam Can. Io. Charitas cũ fuerit roborata, perficitur: cũ autem ad perfectionẽ venerit, dicit. Cupio diſſolui, & eẽ cũ Chriſto, ſed hoc poſſibile eſt in hac vita ſicut in Paulo fuit. ergo Charitas in hac vita poteſt eſſe perfecta.

D RESPON. Dicendum, quòd perfectio charitatis poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, ex parte diligibilis, alio modo ex parte diligentis. Ex parte quidem diligibilis perfecta eſt charitas. vt diligatur aliquid, quantum diligibile eſt: Deus autem tantum diligibilis eſt, quãtũ bonus eſt. Bonitas aũt eius eſt infinita, vñ infinite diligibilis eſt. Nulla aũt creatura poteſt eum diligere infinite, cum quælibet virtus creata ſit finita. Vnde per hunc modum nullius creaturæ charitas poteſt eſſe perfecta, ſed ſolum charitas Dei, qua ſeipſum diligit. Ex parte vero diligentis tunc eſt charitas perfecta, quando diligit tantum, quantum poteſt. Quod quidem contingit tripliciter. Vno modo ſic quod totum cor hominis actualiter ſemper feratur in Deum. Et hæc eſt perfectio charitatis patriæ, quæ non eſt poſſibilis in hac vita, in qua impoſſibile eſt, propter humanæ vitæ infirmitatem, ſemper actu cogitare de Deo, & moueri dilectione ad ipſum. Alio modo vt ſtudium ſuum deputet ad vacandum Deo; & rebus diuinis, prætermiſſis alijs niſi quantum neceſſitas præſentis vitæ requirit. Et iſta eſt perfectio charitatis, quæ eſt poſſibilis in via, non tamen eſt communis omnibus habentibus charitatem. Tertio modo ita, quod habitualiter aliquis totum cor ſuum ponat in Deo, ita ſcilicet quod nihil cogitet vel velit, quòd diuinæ dilectioni ſit contrarium. Et hæc perfectio eſt communis omnibus charitatem habentibus.

AD PRIMVM ergo Dicendum, quòd Apoſto. A negat de perfectionem patriæ. Vnde gloſ. ibidem dicit, quod perfectus erat viator, ſed nondum ipſius itineris perfectione peruentor. Gloſa ordinaria ibidẽ ex Aug.

AD SECVNDVM dicendum, quòd hoc dicitur propter peccata venialia, quæ non contrariantur habitui charitatis, ſed actui: & ita non repugnant perfectioni viæ, ſed perfectioni patriæ.

AD TERTIVM dicendum, quòd perfectio viæ non eſt perfectio ſimpliciter, & ideo ſemper habet quo creſcat.

ARTICVLVS IX.

Vtrum conuenienter diſtinguantur tres gradus charitatis incipiens, proficiens, & perfecta.

132 Infr. q. 103. art. 4. Et qõ. 184. ar. 2. Et 3. di. 26. ar. 8. q. 1. Et opuſ. 61. cap. 2. Et Pſalm. 24.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quod inconuenienter diſtinguantur tres gradus charitatis, ſcilicet charitas incipiens, proficiens, & perfecta. Inter principium enim charitatis, & eius vltimam perfectionem ſunt multi gradus medij. non ergo vnum ſolum medium debuit poni.

¶ 2 Præterea. Statim cum charitas incipit eſſe, incipit etiam proficere. non ergo debet diſtingui charitas proficiens à charitate incipiente.

¶ 3 Præterea. Quantumcunque aliquis habeat in hoc mundo charitatem perfectam, poteſt etiam eius charitas augeri, vt * dictum eſt: ſed charitatem augeri eſt ipſam proficere. ergo charitas perfecta non debet diſtingui à charitate proficiente. Inconuenienter ergo prædicti tres gradus charitatis aſſignantur. Art. 7. huius quæſt.

SED CONTRA eſt, quod * Aug. dicit ſuper primam Can. Ioan. Charitas cum fuerit nata, nutritur, quod pertinet ad incipientes: cum fuerit nutrita, roboratur, quod pertinet ad proficientes: cum fuerit roborata, perficitur, quod pertinet ad perfectos. ergo eſt triplex gradus charitatis. Tract. 5. declinando ad fi tom. 9.

RESPONDEO. Dicendum, quòd ſpirituale augmentum charitatis conſiderari poteſt, quantum ad aliquid ſimile corporali hominis augmento. Quòd quidem quamuis in plurimas partes diſtingui poſſit, habet tamen aliquas determinatas diſtinctiones ſecundum determinatas actiones, vel ſtudia: ad quæ homo perducitur per augmentum. Sicut infantilis ætas dicitur antequam habeat vſum rationis, poſtea autem diſtinguitur alius ſtatus hominis, quando iam incipit loqui, & ratione vti; iterum tertius ſtatus eius eſt pubertas, cum iam incipit poſſe generare, & ſic deinde quouſque perueniatur ad perfectum, ita etiam & diuerſi gradus charitatis diſtinguuntur ſecundum diuerſa ſtudia, ad quæ homo perducitur per charitatis augmentum. Nam primo quidem incumbit homini ſtudium principale ad recedendum a peccato, & reſiſtendũ cõcupiſcentijs eius quæ in contrarium charitatis mouent. Et hoc pertinet ad incipientes, in quibus charitas eſt nutrienda, vel fouenda, ne corrumpatur. Secundum autem ſtudium ſuc-
E cedit, vt homo principaliter intendat ad hoc, quod in bono proficiat. Et hoc ſtudiũ pertinet ad proficientes, qui ad hoc principaliter intẽdunt, vt in eis charitas per augmentum roboretur. Tertium autem ſtudium eſt, vt homo adhoc principaliter intendat, vt Deo inhæreat, & eo fruatur, & hoc pertinet ad perfectos, qui cupiunt diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Sicut etiã videmus in motu corporali, quod primum eſt receſſus à termino, ſecũdum autem eſt appropinquatio ad alium terminum, tertium eſt quies in termino.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnis illa determinata diſtinctio, quæ poteſt accipi in augmento charitatis comprehenditur ſub iſtis tribus, quæ * dicta

ſunt

ſunt, ſicut ēt omnis diuiſio continuorum comprehenditur ſub tribus his, principio, medio, & fide, vt* Philoſ. dicit in 1. de cœlo.

Ad secvndvm dicēdū, ꝙ illi in qbus charitas incipit, q̈uis ꝓficiāt, principalior tñ cura immi-net, vt reſiſtāt peccatis, quorū impugnatione inqetanť. Sed poſtea hanc impugnationē minus ſentiē- G tes, iā quaſi ſecurius intēdūt ad ꝑfectum, ex vna tñ parte facientes opus, & ēx alia parte habentes manū ad gladium, vt dicitur in Eſdra de ædificatoribus Hieruſalem.

Ad tertivm dicendū, ꝙ ꝑfecti ēt in charitate ꝓficiūt: ſed nō eſt ad hoc principalis eorū cura, ſed iā eorū ſtudiū circa hoc maxime verſať, vt Deo inhæreant. Et q̈uis ēt hoc quærāt incipientes, & proficiētes, tñ magis ſentiūt circa alia ſuā ſolicitudinē, incipientes q- H dē de vitatione peccatorū, ꝓficiētes vero de profectu virtutum.

Articvlvs x.

Vtrum Charitas poſſit diminui.

Ad decimvm ſic ꝓcedi tur. Vr ꝙ charitas poſſit diminui. Contraria. n. nata ſunt fieri circa idem: ſed augmentatio, & diminutio ſunt cōtraria. cum ergo charitas augeatur, vt* dictū eſt ſupra, videtur etiā ꝙ poſſit diminui.

¶ 2 Præt. Aug. 10. confeſſ. ad Deū loquens dicit. Minus te amat, qui tecū aliquid amat. Et in li. 83. † q. dicit, quod nutrimentum charitatis eſt diminutio cupiditatis. Ex quo videť, ꝙ ēt ecōuerſo augmentū cupiditatis, ſit diminutio charitatis, ſed cupiditas, qua amatur aliquid aliud, quam Deus, poteſt in homine creſcere. ergo charitas poteſt diminui.

¶ 3 Præt. Sicut* Aug. dicit 8. ſuper Gen. ad literā. Nō ita Deus operatur hominem iuſtum iuſtificādo eū, vt ſi abſceſſerit, maneat in abſente quod facit. Ex quo pōt accipi, ꝙ eodē modo Deus operatur in hoīe, charitatem eius conſeruādo, quo operatur primo, ei charitatē infundendo: ſed in prima charitatis infuſione minus ſe præparāti Deus minorē charitatem infundit. ergo etiā in cōſeruatione charitatis minus ſe præparanti minorem charitatem conſeruat. poteſt ergo charitas diminui.

Sed contra eſt, ꝙ charitas ī

¶ Super quæſtionis vigeſimæquartæ Art. decimum. F

In art. 10. omiſſis 8. & 9. dubium occurrit, quomodo peccatum mortale effectiue tollit charitatem, cum charitas à ſolo Deo ſit effectiue, & ab eodē ſolo effectiue conſeruetur. Communiter quoque dr, quod peccatū mortale corrūpit charitatē demeritorie. Author autē in litera dicit, ꝙ duob⁹ modis. ſ. effectiue, & demeritorie. (In corp. art. — lib. 1. tex. 2. tom. 3.)

¶ Ad hoc dubium dr, ꝙ charitas ſinedubio corrumpitur effectiue a quolibet peccato mortali, & non ſolū demeritorie. Mod⁹ autē eſt in attingēdo cōpoſitum ex anima & charitate ex parte ſubiecti, efficiendo in eodem diſpoſitionē contrariā charitati.

¶ Ad cuius euidentiā ſcito, ꝙ quemadmodum in naturalibus anima rationalis a ſolo Deo fit in corpore & tamen quia cōpoſitum ex anima rōnali & corpore ex parte ſubiecti, ſubiacet agenti naturali, puta, igni, cum ignis agendo in corpus humanum efficit tantum caloris, ut contrarieť manſioni animæ in corpore, ignis effectiue dicitur expellere animā à corpore: & ſi in ipſa expulſione anima deſineret eſſe, ignis non ſolū diceretur effectiue expellere aīam a corpore, ſed corrumpere ipſam: ita proportionaliter eſt in propoſito, quia licet à ſolo Deo ſit charitas in aīa effectiue, a voluntate tñ humana dependet effectiue peccatum mortale inducendum in aīam propriā. contrarium inhæſioni I charitatis in aīa illa, ac per hoc peccās mortaliter, effectiue expellit charitatem ab aīa. Et quia charitas eſt forma, quę in ſui expulſione ab anima deſinit eſſe: ideo non ſolum effectiue expellit ab anima charitatē, ſed corrumpit ipſam charitatem. (133 — 3. di. 17. q. 1. ar. 5. Et ma. q. 7. art. 2.)

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppoſitū, dr, qđ qa plus requirit ad conſtructionem, q̄ ad deſtructionem, & bonum conſurgit ex cā integra, malum aūt ex particularibus defectibus: iō non eſt mirum, ſi charitas requirat Deū ex ſua gr̃a agētem nec ad eius actionem ponendā ſufficiāt opera noſtra, & ad faciendum Deum non conſeruantē hanc charitatem, in hoc ſufficiant opera noſtra. Neque. n. hoc ex infirma virtute conſeruātis procedit, ſed ex natura rei conſeruandæ in hoc. Oportet. n. actus ſicut fieri, ita & conſeruari in patiente diſpoſito: ac per hoc ſicut non fieri, ita nec conſeruari in ſubiecto contrarie diſpoſito. Et ꝑpea ipſa res, quæ conſeruanda erat ab actore contrariæ diſpoſitionis in ſubiecto, corrumpi effectiue dicitur. K

¶ Ad obiectionem autem ex dicto cōmuni dico, ꝙ videor experiri dictū Ariſt. in 2. Metaphyſicæ, quantam vim habet conſuetudo. Ex dictis enim manifeſte conſtat, quod peccans mortaliter vt ſic, non ſolū demeretur perdere charitatē, ſed ſi eſſet extra ſtatum meriti, uel demeriti, ex ipſa contrarietate ad charitatem, expellit charitatem ab anima, ac per hoc corrumpit ipſam effectiue. Et tamen qa apud multos vox ignorantię videtur inualuiſſe negare videntur, id quod (ſi diligenter ꝑſpicerent) docent in ſimilibus, puta, in effectiue expellente animā rationalem a corpore, & in effectiue apponente obſtaculum inter aerem, & corpus illuminans eundem.

¶ In eodē art. 10. dubiū occurrit circa illud, Quantitas charitatis, quā hēt in cōparatione ad obiectū propriū minui non pōt ſicut nec augeri, vt ſupra dictū eſt. Videť enim hoc falſum, & F cōtrariari ſupradictis, ꝙ charitas augeri pōt ex parte obiecti.

¶ Ad hoc dr, ꝙ author hic, loquiť de q̄titate extenſiua, q̄ habet charitas ꝑ cōparationē ad obiectū charitatis, ꝙ eſt diligibile. Hanc. n. q̄titatē in præcedenti libro* patet cōuenire habitui in comparatione ad obiectum. Et huiuſmodi quātitas in charitate nec augeri, nec minui poteſt: quia minima charitas diligit oīa, q̄ ſunt ex charitate diligēda, vt expreſſe in ar. 4. huius quæſtionis, ad quē litera ſe refert, in ratione ad primū patet. De q̄titate aūt, intēſiue loquēdo, patuit, ꝙ pōt intendi ex parte diligibilis: quia Deus eſt magis ac magis diligibilis, adeo vt ex hac parte à nullo, niſi a ſeipſo, perfecte diligatur, vt in ar. 8. author dixit. Nihil igitur falſi, aut cōtrarij prædictis hic dicitur. (Art. 4. huius quæſt. — lib. 10. c. 29. a med. 10. 2. q. 36. circa prin. tom. 4. — Li. 8. c. 12. in prin. tom. 3.)

¶ In reſponſione ad primum aduerte, ꝙ cum negatur in litera, quod cōtraria habent fieri circa idem vniuerſaliter loquendo, non intelligas exceptionem factam de fieri in potentia, quā tū eſt ex natura contrariorū, ſed de fieri reducibili ad actū ſimpliciter, & abſolute. Oportet namque ex diffinitione cōtrariorum proficiſci, ꝙ habent fieri circa idem alioquin contraria non eſſent. Sed quod alterum tantū cōtrariorum tali ſubiecto coæuū ſit, aliūde pōt ꝓcedere, puta, quia ineſt à natura, vel propter cauſam agētem. Et propterea alterum cōtrariorum nunquā fiet in eodem. Sic autem eſt in ꝓpoſito, quoniā charitas cum habeat latitudinem, ſecundum quā poſſit augeri, ſecundum eandem poteſt diminui. Pōt ſiquidē Deus eam diminuere, quā auxit. Sed quoniam ſine pęnitētia ſunt dona Dei, & ex parte noſtra nulla inuenit cauſa ſufficiēs ad diminutionem: ideo diminutio nō poteſt fieri circa charitatē ſic, ꝙ ſit reducibilis ad actū abſolute, & ſimpľr, q̈uis ſm potētiā Dei & ipſius charitatis latitudinē poſſet reduci ad actū.

¶ In eodē ar. 10. in reſponſione ad ſm, dubium nouitiorum occurrit circa illud, Quod enim in peccato veniali amatur, ꝑꝑ Deum amatur habitu, & ſi non actu. Et eſt rō dubij qa amās delectationem in potu ſuperfluo ſcienter, & aduertenter, nec actu amat illam propter Deum, vt patet, nec habitualiter intendit ordinare illam in Deum. Et confirmatur, ſeu augetur dubium, quia tale amabile non eſt amabile propter Deum. ergo nec actu, nec habitu amatur propter Deum &c.

K ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ dubium procedit ex hoc, ꝙ non intelligitur, qđ ſignificat amare habitu ꝑꝑ Deum. Pro cuius claro intellectu conſideranda eſt differentia inter amare actu, vel virtute, vel habitu aliquid propter Deū. Nā amare actu ꝑꝑ Deū eſt actualiter in actu exercito referre amorē illum in Deū, ꝙ fit dum aliquis videt pauperem, & conſiderat illum eſſe pauperē Chriſti, & vt Chriſto placeat, dat illi eleemoſynam. Amare aūt virtualiter eſt ex præcedenti intentione ad Deum, operari pia opera, vt cum quis a principio officiī intendit ex charitate dicere deuote & attente officium diuinū, & poſtea prę ter intētionem euagatus perſoluit illud, tamē amādo deuote & attente uirtualiter ꝑſoluit, ac dixit officiū: manet enim vis primæ intentionis in toto, Amare autē habitu nec actualem relationem, nec præcedentem intentionē ꝑſeuerantē ponit, ſed ſolum habitus concomitantiā, & efficaciā, quantū eſt ex parte habitus importat: ita ꝙ ſicut nihil aliud ē dicere, amare

habitu

habitu Deum, q̃ dicere, hẽt habitum, quo Deus amari põt, ita nihil aliud eſt dicere amat̃ hoc habitu ꝑꝑ Deum, q̃ hr̃ habitum quo ꝑꝑ Deum hoc amari põt. Et per hoc patet, ꝙ non oportet amãtem habitu hoc, ordinare illud intentione habituali ad Deum, vt prima obiectio ſupponebat. Et ſimiliter non oportet hoc eſſe amabile ꝑꝑ Deum, quia intelligitur amare habitu hoc ꝑꝑ Deum, q̃tum eſt ex parte habitus, hoc eſt, quod quantum eſt ex efficacia, & natura habitus, quem homo in charitate exiſtens habet, amare poteſt hoc propter Deum, quamuis aliter ſit ex defectu amabilis, quia non eſt referibile in Deum. Et per hoc ceſſat ſecunda obiectio. In reſpõſione ad tertium eiuſdem 10 art. nota diligenter hinc, ꝙ quia in augmento charitatis requiritur motus liberi arbitrij nõ minus quã in infuſione eiuſdem propter conatum requiſitum, vt patet ex ſupradictis, peccata venialia quæ impediunt intẽſiorem motum liberi arbitrii, ac per hoc conatum impediunt augmentum charitatis, ac per hoc obicẽ ponunt actioni diuinæ augmẽtatiuæ charitatis, ſicut in infuſione obicẽ ponunt, ne maior infundatur. Et hæc memento applicare cũ de augmento charitatis ex ſuſceptione ſacramẽtorum tractabis.

Art. 4. ad 2.
1. 2. q. 53. artic. 3.
Lib. 8. & hic c. 5. paulo a prin. tom. 5.
Art. 2. huius quæſt.

Scriptura igni comparatur, ſecundum illud Can. 8. Lampades eius ſcilicet charitatis, lampades ignis atque flammarum: ſed ignis quandiu manet, ſemper aſcendit. ergo charitas quandiu manet, aſcendere poteſt, ſed deſcendere, id eſt diminui non poteſt.

A

Respon. Dicendum, quod quantitas charitatis, quam habet in comparatione ad obiectum ꝓprium, minui nõ poteſt, ſicut nec augeri, vt ſupra * dictũ eſt. Sed cũ augeatur ſecũdum quantitatem, quam habet per comparationem ad ſubiectum, hic oportet cõſiderare, vtrum ex hac parte diminui poſſit. Si autem diminuatur, oportet quod vel diminuatur per aliquem actum, vel per ſolam ceſſationem ab actu: per ceſſationem quidem ab actu diminuuntur virtutes ex actibus acquiſitę, & quãdoque etiam corrumpuntur, vt ſupra* dictum eſt. Vnde de amicitia Phil. dicit in 8.* Ethic. quod multas amicitias inappellatio ſoluit. i. non appellare amicum vel nõ colloqui ei. Sed hoc ideo eſt, quia cõſeruatio vniuſcuiuſq; rei depẽdet ex ſua cauſa. Cauſa autem virtutis acquiſitæ eſt actus humanus, vnde ceſſãtibus humanis actibus virtus acquiſita diminuitur, & tandẽ totaliter corrumpitur. Sed hoc in charitate locum non habet: quia charitas nõ cauſatur ab humanis actibus, ſed ſolum à Deo, vt ſupra *dictum eſt. Vñ relinquitur, quod etiam ceſſante actu, propter hoc nec diminuitur nec corrumpitur ſi deſit peccatum in ipſa ceſſatione. Relinquitur ergo quod diminutio charitatis non poſſit cauſari, niſi vel à Deo, vel ab aliquo peccato. A Deo quidem non cauſatur aliquis defectus in nobis niſi per modũ pœnæ, ſecũdum ꝙ ſubtrahit gratiam in pœnam peccati. Vnde nec ei competit diminuere charitatem, niſi per modum pœnę. pœna autem debetur peccato. Vnde relinquitur, qđ ſi charitas diminuatur, quod cauſa diminutionis eius ſit peccatũ vel effectiue, vel meritorie. Neutro autem modo peccatum mortale diminuit charitatem, ſed totaliter corrũpit ipſam, & effectiue, quia oẽ peccatũ mortale cõtrariatur charitati, vt infra* dicet. & ẽt meritorie, quia qui peccando mortaliter aliquid contra charitatem agit, dignus eſt, vt Deus eis ſubtrahat charitatem. Similiter ẽt nec per peccatũ veniale charitas diminui poteſt neque effectiue, neque meritorie. Effectiue quidem non, quia ad ipſam charitatem non attingit. Charitas enim eſt circa finem vltimum: veniale autem peccatum eſt quædam inordinatio circa ea quæ ſunt ad finem. Non autem diminuitur amor finis ex hoc, quod aliquis inordinationem aliquã committit circa ea, q̃ ſunt ad finem ſicut aliqñ contingit, ꝙ aliqui infirmi multũ amantes ſanitatem, inordinate tñ ſe habent circa dietæ obſeruationẽ. Sicut ẽt in ſpeculatiuis ſcientijs falſæ opiniones circa, ea q̃ deducunt̃ ex principijs, nõ diminuũt certitudinẽ principiorũ. Similiter ẽt veniale pctm̃ nõ meret̃ diminutionem charitatis. Cũ.n. aliquis delinquit in minori, nõ meret̃ detrimentũ pati in maiori. Deus.n. nõ plus ſe auertit ab hoĩe, quàm hõ auertat ſe ab ipſo. Vnde q inordinate ſe habet circa ea, q̃ ſunt ad finem, nõ meret̃ detrimentum pati in charitate per quam ordinatur ad vltimum finem. Vnde conſequens eſt, ꝙ charitas nullo modo diminui poſſit, directe loquendo. Põt tamen indirecte dici diminutio charitatis, diſpoſitio ad corruptionem ipſius, quæ fit vel per peccata venialia, vel etiã per ceſſationem ab exercitio operum charitatis.

B C D E

Art. 12. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ contraria ſunt circa idem, quando ſubiectum æqualiter ſe habet ad vtrunq; contrariorũ: ſed charitas non eodem modo ſe habet ad augmentum, & diminutionem. Poteſt.n. hr̃e cauſam agentem, ſed non põt habere cauſam minuentem, ſicut* dictum eſt. Vnde ratio non ſequitur. In corp. art.

Ad secundum dicendũ, ꝙ duplex eſt cupiditas. Vna qdem qua finis in creaturis cõſtituitur, & hęc mortificat totaliter charitatẽ, cũ ſit venenũ ipſius, vt* Aug. dicit ibidẽ. Et hoc facit ꝙ Deus minus amet̃. ſ. q̃ debet amari ex charitate, nõ qdem charitatẽ diminuendo, ſed eã totaliter tollendo. Et ſic intelligendũ eſt, ꝙ *dicitur minus te amat, qui tecum aliquid amat. Subditur.n. Quod non propter te amat: quod non contingit in peccato veniali, ſed ſolũ in mortali. Qđ.n. amat̃ in peccato veniali, propter Deũ amatur habitu, etſi non actu. Eſt aũt alia cupiditas venialis peccati quæ ſemper diminuitur per charitatem. Sed tamen talis cupiditas charitatem diminuere non poteſt, ratione* iam dicta.

Li. 83. q. 36. tom. 4.
Loco citato in argum.
In corp. art.

Ad tertium Dicendum, ꝙ in infuſione charitatis requiritur motus liberi arbitrij, ſicut ſupra * dictũ eſt. Et ideo illud, qđ diminuit intenſionem liberi arbi. diſpoſitiue operatur ad hoc, ꝙ charitas infundenda ſit minor. Sed ad cõſeruationem charitatis non requiritur motus liberi arbitrij, alioquin non remaneret in dormientibus. Vnde per impedimentum intenſionis motus liberi arbitrij non diminuitur charitas.

Art. 3. ad 1. & 1. 2. quæſ. 113. art. 3.

Articulus XI.

Vtrum Charitas ſemel habita poſſit amitti.

Ad vndecimum ſic procedit̃. Vr̃ ꝙ charitas ſemel habita non poſſit amitti. Si.n. amittitur nõ amittit̃ niſi ꝑ pctm̃, ſed ille qui habet charitatem, non põt peccare. dicitur.n. 1. Ioa. 3. Omnis enim qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quia ſemen ipſius in eo manet: & nõ põt peccare, qm̃ ex Deo natus eſt. Charitatem autem non habent, niſi filij Dei. Ipſa enim eſt quæ diſtinguit inter filios regni, & filios perditionis, vt Aug.* dicit in 15. de Tri. ergo ille qui habet charitatem, non poteſt eam amittere. 134

3. di. 31. q. 1. ar. 1. Et 4. di. 14. q. 1. ar. 4. q. 1. co. Et 4. contra c. 69. Et veri. q. 2. art. 12.
Li. 15. c. 18. in prin. t. 3.

¶2 Præt. † Aug. dicit in 8. de Trin. ꝙ dilectio ſi non eſt vera, dilectio dicenda nõ eſt: ſed ſicut ipſe* dicit in epi. ad Iulianum comitem, charitas quæ deficere poteſt nũquam vera fuit. ergo neque charitas fuit. Si ergo charitas ſemel habeatur, nunquam amittitur.

Lib. 8. c. 7. in prin. tom. 3. Refertur di. pœn. di. 2. c. Charitas. 3. in ordine.

¶3 Præterea.* Greg. dicit in homi. Pentecoſtes, quod amor Dei magna operatur, ſi eſt: ſi deſinit operari, charitas non eſt; ſed nullus magna operando amittit charitatem. ergo ſi charitas inſit, amitti non poteſt.

* Hom. 30. in Euangel. non remota a prin.

¶4 Præt. Liberum arbitrium non inclinatur ad peccatum, niſi per aliquod motiuum ad peccandum: ſed charitas excludit omnia motiua ad peccãdum, & amorem ſui, & cupiditatem, & quicquid aliud huiuſmodi eſt. ergo charitas amitti non poteſt.

Sed

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, ꝙ dicitur Apoc. 2. Habeo ad uerſum te pauca, quod primam charitatem reliquiſti. F

Q.23.art.2. & q.24.ar.2. Rᴇsᴘᴏɴᴅ. Dicēdū, ꝙ p charitatē Spiritusſanctus in nobis habitat, vt ex ſupra* dictis patet. Tripliciter er go poſſumus conſiderare charitatem. Vno modo ex parte Spiritusſancti mouentis animam ad diligendum Deum: & ex hac parte charitas impeccabilitatē habet ex virtute Spiritusſancti, qui infallibiliter operatur qđ cunque voluerit. Vnde impoſſibile eſt hæc duo ſimul eſſe vera, ꝙ Spiritusſanctus velit aliquē mouere ad actū charitatis, & ꝙ ipſe charitatem amittat peccando. Nam donum perſeuerātiæ computatur inter beneficia Dei, quibus certiſſime liberantur, quicunque liberantur, vt *Aug. dicit in lib. de Prædeſtin. Sāctorum. Alio modo poteſt conſiderari charitas ſecundum propriam rationem: & ſic charitas non poteſt aliquid niſi id quod per tinet ad charitatis rōnem. Vnde charitas nullo modo poteſt peccare, ſicut nec calor pōt infrigidare: & ſic & iniuſtitia nō pōt bonum facere, vt Aug. dicit* in lib. de ſer. Domini in monte. Tertio modo, poteſt cōſiderari charitas ex parte ſubiecti, quod eſt vertibile ſecundum arbitrij libertatem. Poteſt autem attendi comparatio charitatis ad hoc ſubiectum & ſecundum vniuerſalem rationem, qua comparatur forma ad materiam, & ſm ſpecialem rationem, qua comparatur habitus ad potentiam. Eſt autem de ratione formę, quòd ſit in ſubiecto amiſſibiliter, quādo non replet totam potentialitatem materiæ, ſicut patet in formis generabilium, & corruptibilium: quia materia horum ſic recepit vnam formam, ꝙ remanet in ea potentia ad aliam formā, quaſi non repleta tota materiæ potentialitate per vnam formam. Et ideo vna forma poteſt amitti per acceptionē alterius. Sed forma corporis cœleſtis, quia replet totā materiæ potentialitatem, ita ꝙ non remanet in ea potentia ad aliam formam, inamiſſibiliter ineſt. Sic ergo charitas patriæ, quia replet totam potentialitatem rationalis mentis, inq̄tum ſcilicet omnis actualis motus eius fertur in Deum, inamiſſibiliter habetur. Charitas autē viæ non ſic replet potentialitatē ſui ſubiecti, quia non ſemper actu fertur in Deum: vnde quando actu in Deum nō fertur, poteſt aliquid occurrere, per quod charitas amittatur. Habitui vero proprium eſt, vt inclinet potentiam ad agendum, quòd conuenit habitui, inquantum facit aliquid videri bonum quod ei conuenit, malum autem quod ei repugnat. Sicut enim guſtus diiudicat ſapores ſecūdum ſuā diſpoſitionem, ita mēs hominis diiudicat de aliquo faciendo ſecundum ſuam habitualem diſpoſitionem. Vnde & Philoſ.* dicit in 3. Ethi. quòd qualis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei. Ibi ergo charitas inamiſſibiliter habetur, vbi id ꝙ conuenit charitati, non poteſt videri niſi bonum ſcilicet in patria, vbi Deus videſ per eſſentiam, quæ eſt ipſa eſſentia bonitatis, & ideo charitas patriæ amitti non poteſt. Charitas autem viæ, in cuius ſtatu non videtur ipſa eſſentia Dei, bonitatis eſſe eſſentia, poteſt amitti.

In lib. de bono perſeuerantię. cap. 14. paulo a prin. tom. 7.

li. 2. cap. 37. tom. 4.

Lib 3. ca. 5. a med. tom. 5.

Aᴅ ᴘʀɪᴍᴠᴍ ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur ſecūdum poteſtatem Spiritusſancti, cuius conſeruatione à peccato immunes redduntur, quos ipſe mouet, quantum ipſe voluerit.

Aᴅ sᴇᴄᴠɴᴅᴠᴍ dicendum, ꝙ charitas quę deficere pōt, ex ipſa rōne charitatis vera charitas non eſt. Hoc enim eſſet, ſi hoc in ſuo amore haberet, quod ad tempus amaret, & poſtea amare desineret, quod non eſſet veræ dilectionis. Sed ſi charitas amittatur ex mutabilitate ſubiecti cōtra propoſitū charitatis, quod in ſuo actu includit, hoc nō repugnat veritati charitatis.

Aᴅ ᴛᴇʀᴛɪᴠᴍ dicendum, ꝙ amor Dei ſemper magna operatur in propoſito, quod pertinet ad rationē charitatis, non tamen ſemper magna operaſ in actu, propter conditionem ſubiecti.

Aᴅ ǫᴠᴀʀᴛᴠᴍ dicendū, ꝙ charitas ſm rationē ſui actus excludit omne motiuum ad peccandū: ſed q̄nque cōtingit ꝙ charitas actu nō agit, & tūc pōt interuenire aliqđ motiuū ad peccādū cui ſi cōſentiaſ, charitas amittiſ.

Aʀᴛɪᴄᴠʟᴠs xɪɪ.

Vtrum charitas amittatur per vnum actum peccati mortalis.

G Aᴅ ᴅᴠᴏᴅᴇᴄɪᴍᴠᴍ ſic ꝓcedit. Vſ ꝙ charitas nō amittaſ p vnū actum peccati mortalis. Dicit. n. Orig. in 1. *Periar c. Si autē ſatietas capit aliquem ex his, qui in ſummo, perfectoque conſtiterint gradu, nō arbitror ꝙ ad ſubitū quis euacueſ, aut decidat, ſed paulatim, ac eā per partes eū decidere neceſſe eſt ſed homo decidit charitatē amittens. ergo charitas non amittitur p vnū ſolū actum pctī mortalis.

H ¶2 Præt. Leo. Papa dicit in* ſerm. de paſſione, alloquēs Petrū, Vidit in te dominus non fidem fictam non dilectionem auerſam, ſed cōſtantiam fuiſſe turbatam. Abūdauit fletus, vbi nō defecit affectus: affectus charitatis lauit verba formidinis. Et ex hoc accepit Be. ꝙ dicit in Petro charitatē nō fuiſſe extinctam, ſed ſopitā, ſed Petrus negādo Chriſtum; peccauit mortaliter. ergo charitas non amittiſ p vnum actum peccati mortalis.

I ¶3 Præt. Charitas eſt fortior quā virtus acquiſita. Sed habitus virtutis acquiſitę non tollitur per vnū actū peccati cōtrariū. Ergo multo minus charitas tollitur p vnū actū peccati mortalis cōtrarium.

¶4 Præt. Charitas importat dilectionem Dei, & proximi, ſed aliquis committens aliquod peccatū mortale, retinet dilectionem Dei & proximi, vt vſ. Inordinatio enim affectionis circa ea, q̄ ſunt ad finem, nō tollit amorem finis vt ſupra* dictū eſt. ergo poteſt remanere charitas ad Deum, exiſtē te pctō mortali p inordinatā affectiōē circa aliqđ tēporale bonū.

In ſerm. 9. de paſſione do. circa fin.

Ar. 10. huius quæſ.

K ¶5 Præt. Virtutis theologicæ obiectū eſt vltimus finis: ſed aliæ virtutes theologicæ. ſ. fides, & ſpes, non excludunſ per vnū actū peccati mortalis, imo remanent informes. ergo etiam charitas pōt remanere informis, etiā vno pctō mortali perpetrato.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ per peccatum mortale fit homo dignus morte æterna, ſm illud Ro. 6. Stipendia peccati mors: ſed quilibet habens charitatem, habet meritum vitæ æternæ. Dicitur. n. Ioan. 14. Si quis diligit me, diligetur à Patre meo. & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. In qua quidē manifeſtatione vita æterna conſiſtit, ſecundum illud Ioan. 17. Hæc eſt vita æter

na

¶ Super quæſtionis vigeſimę quartæ Art. duodecimum.

In artic. 12. omiſſo 11. valde notando aduerte quod ſicut ponens obſtaculum Soli, ipſo actu ponendi obſtaculum, effectiue expellit lumen, ipſa vero priuatio, ſeu contrarietas obſtaculi formaliter expellit lumen ita peccatum mortale quando actualiter perpetraſ, affectus, vt actio peccatis, expellit habitum charitatis. Ipſa vero priuatio, ſeu contrarietas maculæ obſtantis cōſeruationi charitatis, formaliter expellit charitatem

135 3. di. 31. q. 1. art. 1. Et ver. q. 1. art. 6. & 13. libr. 1. ca. 3. circa fin. tom. 4.

¶ In eodem articulo dubium occurrit inter reſponſionem ad ſecūdum, & tertium, Nam primo dicitur, quòd charitas indirecte perditur per peccatū mortale ex paſſione: poſtmodum vero dicitur quod inordinatio peccati mortalis directe cōtrariaſ charitati. Quomodo ſtant hæc duo ſimul. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ipſa litera ſe declarat ex qua parte vtrobique loquatur. Nam ex parte cauſæ non omne peccatum mortale directe contrariatur charitati, vt in reſponſione ad ſm dicitur. Ex parte autem inordinationis ipſius peccati, omne peccatum mortale directe contrariatur charitati, quia contrariatur ordini diuinæ amicitiæ inter Deū, & hominem, quæ requirit Deum pferri reliquis amatis, cui tamen aliqd præfertur in quolibet peccato mortali: alioquin mortale peccatum non eſſet.

ſia vt cognoſcant te verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: nullus autem poteſt eſſe ſimul dignus vita æterna & morte æterna. ergo impoſſibile eſt ꝙ aliquis habeat charitatem cum peccato mortali. Tollitur ergo charitas per vnum actum peccati mortalis.

RESPON. Dicendum, ꝙ vnũ contrariũ ꝑ aliud cõtrariũ ſuperueniens tollitur. Quilibet aũt actus peccati mortalis contrariatur charitati ſ͠m propriam rõnem, q̃ cõſiſtit in hoc, ꝙ Deus diligatur ſuper oĩa, & ꝙ homo totaliter illi ſe ſubijciat, omnia ſua referendo in ipſum. Eſt ergo de rõne charitatis vt ſic diligat Deũ, ꝙ in omnibus velit ſe ei ſubijcere, & præceptorum eius regulam in omnibus ſequi. Quicquid. n. contrariatur præceptis eius, manifeſte contrariatur charitati: vnde de ſe habet, ꝙ charitatem excludere poſsit. Et ſi quidem charitas eſſet habitus acquiſitus ex virtute ſubiecti dependens, non oporteret ꝙ ſtatim per vnũ actũ cõtrariũ tolleretur. Actus enim non directe contrariatur habitui ſed actui. continuatio aũt habitus in ſubiecto non requirit continuitatem actus. Vnde ex ſuperueniente cõtrario actu non ſtatim habitus acquiſitus excluditur. B

D.311. Sed charitas, cum ſit habitus ͩ infuſus, dependet ex actione Dei infundẽtis, qui ſic ſe habet in infuſione, & conſeruatione charitatis, ſicut Sol in illuminatione aeris, vt dictum eſt.* Et ideo ſicut lumen ſtatim ceſſaret eſſe in aere per hoc, quod aliquod obſtaculum poneretur illuminationi Solis, ita etiam charitas ſtatim deficit eſſe in anima per hoc, quod aliquod obſtaculum ponitur influentiæ charitatis à Deo in animam. Manifeſtum eſt autem, quod per quodlibet mortale peccatũ quod diuinis præceptis contrariatur, ponitur prædictę infuſioni obſtaculum: quia ex hoc ipſo quod hõ eligendo præfert peccatum diuine amicitiæ, quæ requirit vt Dei voluntatem ſequamur, conſequens eſt, vt ſtatim per vnum actum peccati mortalis habitus charitatis ꝑdatur. Vnde & Aug. dicit 8. ſuper Gen. ad literã, quòd homo Deo ſibi præſente illuminatur, abſente autem continuo tenebratur, à quo non locorum interuallis, ſed voluntatis auerſione diſceditur. C

Ar. 10. huius quæſt. arg. 3. innuitur.

Lib. 8. ca. 12. in medio ca. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ verbũ Origenis põt vno modo ſic intelligi, ꝙ homo, qui eſt in ſtatu perfecto, nõ ſubito procedit in actũ peccati mortalis, ſed ad hoc diſponitur per aliquam negligentiam præcedentem. Vnde & peccata venialia dicuntur eſſe diſpoſitio ad mortale, ſicut ſupra dictũ eſt:* ſed tñ ꝑ vnũ actũ peccati mortalis, ſi eum cõmiſerit, decidit charitate amiſſa. Sed quia ipſe ſubdit. Si aliquis breuis lapſus acciderit & cito reſipiſcat, non penitus ruere videtur, Poteſt aliter dici, quòd ipſe intelligit eum penitus euacuari, & decidere, qui ſic decidit, vt ex malitia peccet: quod non ſtatim in viro perfecto à principio contingit. D

Ar. 10. huius quæſ. & 1. 2. q. 88. art. 3.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ charitas amittiť dupliciter. Vno mõ directe ꝑ actualẽ contẽptũ: & hoc mõ Petrus charitatẽ nõ amiſit. Alio mõ indirecte quãdo committitur aliquod contrarium charitati, propter aliquam paſſionem concupiſcentiæ, vel timoris. Et hoc modo Petrus contra charitatem faciens, charitatẽ amiſit, ſed eam cito recuperauit. E

AD TERTIVM patet reſponſio ex dictis.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ non quælibet inordinatio affectionis, quæ eſt circa ea, quæ ſunt ad finem, id eſt circa bona creata, conſtituit peccatum mortale, ſed ſolum quando eſt talis inordinatio, quæ repugnat diuinæ voluntati. Et hæc ͩ inordinatio directe contrariatur charitati, vt dictum* eſt.

D.307. In corp. & articulo.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ charitas importat vnionem quandam ad Deum, non autem fides, neque ſpes. Omne autem peccatum conſiſtit in auerſione à Deo, vt ſupra dictum eſt. Et ideo omne peccatum mortale contrariatur charitati. Non autẽ omne pc̃tm̃ mortale contrariatur fidei vel ſpei, ſed quædam determinata per quę habitus fidei, vel ſpei tollitur. ſicut & per omne peccatum mortale habitus charitatis tollitur. Vnde patet, quod charitas non poteſt remanere informis, cũ ſit vltima forma virtutum, ex hoc quod reſpicit Deum in ratione finis vltimi, vt dictum* eſt. A

Q. 23. art. 8

QVAESTIO XXV.

De obiecto charitatis, in duodecim articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum de obiecto charitatis. B

¶ Circa quod duo conſideranda occurrunt. Primo quidem de his, quæ ſunt ex charitate diligenda. Secundo, de ordine diligendorum.

Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primo, Vtrum ſolus Deus ſit ex charitate diligendus, vel etiam proximus.

¶ Secundo, Vtrum charitas ſit ex charitate diligenda. C

¶ Tertio, Vtrum creaturę irrõnales ſint ex charitate diligendæ.

¶ Quarto, Vtrũ aliquis poſſit ex charitate ſeipſum diligere.

¶ Quinto, Vtrũ corpus propriũ.

¶ Sexto, Vtrum peccatores ſint ex charitate diligendi.

¶ Septimo, Vtrum peccatores ſeipſos diligant.

¶ Octauo, Vtrum inimici ſint ex charitate diligendi.

¶ Nono, Vtrũ ſint eis ſigna amicitiæ exhibenda.

¶ Decimo, Vtrum angeli ſint ex charitate diligendi. D

¶ Vndecimo, Vtrum dæmones.

¶ Duodecimo, De enumeratione diligendorum ex charitate.

ARTICVLVS I.

Vtrum dilectio charitatis ſiſtat in Deo an ſe extendat etiam ad proximum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videť ꝙ dilectio charitatis ſiſtat in Deo, & nõ ſe extẽdat ad proximum. Sicut. n. Deo debemus amorem, ita & timorem, ſ͠m illud Deu. 10. Et nũc Iſrael, q̃d dñs Deus tuus petit à te niſi vt timeas, & diligas eum? ſed alius eſt timor, quo timeť hõ, ꝙ dicitť timor humanus, & alius timor quo timetur Deus, q̃ eſt vel ſeruilis, vel filialis, vt ex ſupra dictis patet. ergo etiã alius eſt amor charitatis, quo diligitur Deus, & alius eſt amor quo diligitur proximus. E

¶ *Super quæſtionis vigeſimæquintæ Artic. primum: ſecundum & tertium.*

IN arti. 1. 2. 3. ſimul q. 25. aduerte diligẽter charitatẽ reſpicere Deum vt obiectũ formale, ꝓximũ vt obiectũ materiale ſub formali, & vt materiã: ſeipſam autem charitatẽ, & reliqua bona vt materiam tãtum, quãquam diffor miter, quia ſeipſam vt materiam principalem, & formalem reſpectu aliorum, reliqua autem vt materiam ſecundariam in ordine ad principalem. Declaro ſingula Charitate Deus diligitur vt amicus, ratione cuius diligitur omne quod ex charitate diligitur, & ex hoc ꝙ diligiť vt amicus, eſt obiectum, ex hoc ꝙ rõne eius oĩa diliguntur, eſt formale. Proximus diligiť vt obiectum, quia diligitur vt amicus, vt in art. 2. in miſione ad ſecundum habes. Diligitur autem vt obiectum materiale, quia diligitur, vt amicus diuinus, ſeu in Deo, quia ratio amãdi eſt Deus, vt in primo habes arti. Et quoniam proximus diligiť etiã vt aliquid Dei, prout diligitur ad honorem, & gloriam Dei, ſic diligitur vt materia ordinabilis i Deũ principalem amicũ. Charitas, & reliqua non poſſunt diligi vt amicus, & propterea non diliguntur vt obiectum, ſed vt bonum ꝙ amico volumus, ꝙ eſt diligi vt materia ad aliud ordinatam. Sed charitas eſt primũ, & ex neceſſitate volitum amico, quoniam non diligiť quis ex charitate, niſi ſibi velit diligens charitatem, vt in 1. & 2. articul. dicitur. Reliqua autem ſunt amico ex charitate volita, quatenus ordi-

156
3 q. 188. art. 2. c. 2. Et veri q. 1. art. 4.

Q. 19. arti. 2.

Lib. 8. cap. 8. circa princ. tom. 1.

ordinantur ad bonũ ipſius, quatenus ama tur vt amicus, hoc eſt inquantum Deus, vel Dei eſt.

¶Sed occurrit hic vnum dubiũ, quia falſum videtur ꝙ in dilectione ꝓximi ex charitate oportet velle ei charitatem, quoniã conſtat dantem eleemoſynam pauperi ex charitate, non velle propterea illi charitatem ſed ſubſidium, & ſic de aliis ſimilibus.

Super illud Abraam genuit Iſaac gloſa interlinearis.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ proximus, ſi diligitur vt amicus, oportet, vt ametur ad charitatem vt in litera dicit in reſponſione ad primũ, ꝙ in illorum, ſcilicet Dei, proximi, & amicorum dilectione includitur dilectio charitatis. Sed cum proximus diligit ex charitate vt aliquid Chriſti, ſeu Dei, tunc non oportet deſiderare ei charitatem. Dans aũt eleemoſynam pauperi ex charitate vt ſic, ſolum Deum reſpicit vt amicum, proximũ autem vt rem Dei, indigẽtem tali auxilio: immo tunc charitas imperat amicitię naturali ipſius proximi vt velit tale ſubſidiũ proximo ꝓpter Deum, ita ꝙ diligens Deum & propterea dãs eleemoſynam pauperi, vt ſic, aut cõſeruetur in charitate, vere diligit illum pauperem, vt amicum ex charitate. Dãs autem eleemoſynam præciſe ex charitate tantum, diligit quidem illum amicitia naturali, domeſtica, vel politica, pro quanto vult illi bonum, ſed ex charitate non vt amicum, ſed vt rẽ Dei. Et hæc intellige de hoc proximo in particulari, qm̃ ẽt hic proximus diligiť à quocunq; in charitate exiſtente in cõi ad charitatem, ita quod in dilectione ꝓximi vt amici in communi, & in dilectione proximi, & particulari vt amici diuini, includiť dilectio charitatis in particulari, hoc eſt, vt ſit, vel conſeruetur, aut augeatur in charitate. Et hic habes Vnde menſurare poſſumus

2.2. q. 54. ar. 2. & hic qó. 17. ar. 6. & q. 19. art. 3.

D. 45.

D. 359.

¶2 Præt. Philoſ. dicit in 8. Ethi. ꝙ amari eſt honorari: ſed alius eſt honor, qui debeť Deo, qui eſt honor latriæ, & alius eſt honor qui debeť creaturæ, q eſt honor duliæ. ergo ẽt alius eſt amor quo diligiť Deus & alius quo diligitur proximus.

¶3 Præt. Spes generat charitatẽ, vt habetur, in* gloſ. Matth. 1. ſed ſpes ita habetur de Deo ꝙ reprehẽduntur ſperãtes in hoĩe, ſꝫm illud Ie. 17. Maledictus hõ qui confidit in hoĩe. ergo charitas ita debetur Deo, ꝙ ad ꝓximũ ſe nõ extẽdat.

G

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Ioan. 4. Hoc mandatũ habemus à Deo, vt qui diligit Deũ diligat & fratrem ſuum.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* dictũ eſt, habitus non diuerſificantur niſi ex hoc, quod variãt ſpẽm actus. Omnis. n. actus vnius ſpeciei ad eundem habitum pertinet. Cũ autem ſpecies actus ex obiecto ſumatur ſecũdum formalem rationẽ ipſius, neceſſe eſt, quod idẽ ſpecie ſit actus qui fertur in rationẽ obiecti, & qui ferť in obiectũ ſub tali rõne, ſicut eadem eſt ſpecie viſio, qua videtur lumen, & qua videtur color ſꝫm luminis rõnem. Rõ autem diligendi proximũ, Deus eſt. hoc. n. debemus in ꝓximo diligere, vt in Deo ſit. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ idem ſpecie actus eſt quo diligiť Deus, & quo diligitur proximus. Et ꝓp hoc habitus charitatis non ſolum ſe extendit ad dilectionẽ Dei, ſed etiam ad dilectionem proximi.

H

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ proximus timeri põt dupliciter, ſicut & amari. Vno mõ ꝓpter id quod eſt ꝓprium ſibi, puta, cũ aliquis timet tyrannum propter eius crudelitatem, vel cum amat ipſum propter cupiditatẽ acquirendi aliquid ab eo. Et talis timor humanus diſtinguiť à timore Dei & ſimiliter amor. Alio mõ timetur hõ, & amatur ꝓp id, ꝙ eſt Dei in ipſo. ſicut cum ſecularis poteſtas timetur propter miniſteriũ diuinum, quod habet ad vindictã malefactorum, & amatur propter iuſtitiam. Et talis timor hominis non diſtinguitur à timore Dei, ſicut nec amor.

I

Ad secvndvm dicẽdũ, ꝙ amor reſpicit bonũ in cõmuni, ſed honor reſpicit propriũ bonũ honorati: defertur. n. alicui in teſtimoniũ ꝓprię virtutis. Et iõ amor nõ diuerſificatur ſpecie ꝓp diuerſam quantitatem bonitatis diuerſorum, dummodo referatur ad aliqđ vnũ bonũ cõmune: ſed honor diuerſificať ſꝫm propria bona ſingulorum. Vnde eodẽ amore charitatis diligimus oẽs proximos, in

K

quantum referunť ad vnũ bonum cõmune, ꝙ eſt Deus; ſed diuerſos honores diuerſis deferimus, ſꝫm propriã virtutem ſingulorum. Et ſimiliter Deo ſingularem honorem latriæ exhibemus, ꝓpter eius ſingularem virtutem.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ vituperanť q ſperãt in hoĩe, ſicut in pricipali authore ſalutis, nõ aũt q ſperãt in hoĩe, ſicut adiuuãte miniſterialiter ſub Deo. Et ſimiliter reprehenſibile eſſet, ſi quis proximũ diligeret tanq̃ principalẽ finẽ, non aũt ſi quis proximum diligat ꝓp Deum, qđ ꝑtinet ad charitatem.

Articvlvs II.

Vtrum charitas ſit ex charitate diligenda.

Ad secvndvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ charitas nõ ſit ex charitate diligenda. Ea. n. q̃ ſunt ex charitate diligẽda duobus ꝑceptis charitatis concluduntur vt patet Matth. 22. ſed ſub neutro charitas continetur, quia nec charitas eſt Deus nec eſt proximus. ergo charitas nõ eſt ex charitate diligenda.

¶2 Præt. Charitas fundatur ſuper communicationẽ beatitudinis, vt ſupra dictũ ẽ: ſed charitas nõ põt eẽ particeps beatitudinis. ergo, charitas nõ eſt ex charitate diligenda.

¶3 Præt. Charitas eſt amicitia q̃dã, vt ſupra* dictum eſt, ſed nullus poteſt habere amicitiã ad charitatem, vel aliqđ accidens, quia huiuſmodi remanere nõ poſſunt, quod eſt de ratione amicitiæ, vt dicitur in 8.* Ethi. ergo charitas non eſt ex charitate diligenda.

Sed contra eſt, qđ Aug. dicit 8. de Trin. Qui diligit ꝓximũ, conſequẽs eſt vt ẽt ipſam dilectionẽ diligat: ſed proximus diligitur ex charitate. ergo cõſequẽs eſt, vt etiã charitas ex charitate diligať.

Respon. dicendũ, ꝙ charitas amor q̃dã eſt, amor aũt ex natura potẽtiæ, cuius eſt actus, hẽt ꝙ poſſit ſupra ſeipſum reflecti. Quia. n. voluntatis obiectum eſt bonum vniuerſale, quicquid ſub rõne boni cõtinetur, põt cadere ſub actu volũtatis. Et quia ipſum velle eſt quoddã bonũ, põt velle ſe velle, ſicut & intellectus, cuius obiectum eſt verum, intelligit ſe intelligere, quia hoc ẽt eſt quoddã verũ, ſed amor ẽt ex rõne proprię ſpẽi hẽt ꝙ ſupra ſe reflectať, quia eſt ſpõtaneus motus amantis ad amatum. Vnde ex hoc ipſo, ꝙ amat aliquis, amat ſe amare, ſed charitas nõ eſt ſimplex amor ſed hẽt rõnem amicitię, vt ſupra dictũ ẽ. Per amicitiã aũt amať aliquid dupliciter. Vno modo ſicut ipſe amicus, ad quem

amorem noſtrum, cũ in particulari amamus amicos ſãguinis vel domus, vel ciuitatis &c. an optemus eis hæc in ordine ad charitatem in eis, an abſolute, aut inquantum quædam res Dei ſunt. Nã primo modo, eſt vera dilectio eorum ex charitate, vt amicorum diuinorum. Secundo vero, eſt ſolum dilectio humanæ amicitiæ, Tertio aũt, ẽ dilectio humanæ amicitiæ imperatæ à charitate reſpiciẽte ad Deum vt amicum, & ad proximum, vt ad rem quã dam ipſius amici.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæquintæ Articulum ſecundum.*

In art. 2. eiuſdem q. declarandum illud ſpeciale occurrit, ꝙ amor ex propriæ ſpeciei ratione habere dicitur, licet commune ſit omnibus voluntatis actibus, ea cõmuni ratione immaterialis potentiæ, quod q-libet poteſt eſſe obiectum eiuſdem potentiæ, ac per hoc potentia poteſt ſuper quẽlibet ſuum actum reflecti, non tamen eſt commune omnibus actibus huiuſmodi, quod quilibet poſſit eſſe obiectum actus eiuſdẽ rationis. Nullus enim iraſcitur cõtra iram ſuam, nec deſperat ſe deſperare. Et rurſus licet aliquis actus huiuſmodi poſſit eſſe obiectũ actus eiuſdem rationis. (Poteſt enim aliquis deſiderare ſe deſiderare, iuxta illud, Concupiuit anima mea deſiderare) nõ tamen cõuenit hoc ei ex ratione ꝓpriæ ſpeciei, ſed aliũde. Propter quòd in litera de amorẽ ſpecialiter dictũ eſt, quòd ex ratione propriæ ſpeciei habet, quod reflectatur ſupra ſeipſum, hoc eſt, quod ſit obiectum actus eiuſdem rationis in eadem potentia. Et ratio aſſignatur, quia eſt ſpontaneus motus amantis ad amatum, hoc eſt, quia ad rationem amoris ſufficit, quòd ſit ſpontaneus

1. di. 17. q. 1. a. 5. Et duæ. ar. 1. ad quintum.

Q. 23. art. 1.

Lib. 8. cap. 3. tom. 5.

Lib. 8. ca. 7. & med. tom. 3.

D. 752.

Q. 23. art. 1.

nacus motus amantis ad amatum. Ex hac enim ſufficientia ſequitur, quod amor ipſe ex hoc ipſo quod eſt amor, eſt amabilis. Nam ex hoc, ꝙ eſt ſpõtaneus motus in amatum, ſequit, quod ipſe motus ſit complacens amanti, ac per hoc amabilis, quia in quodlibet cõplacens alicui, poteſt habere ſpontaneum motum amantis ad amatũ, ex quo aliud non requiritur. Non ſic autem deſiderium: quoniam deſideratũ vt ſic eſt abſens, deſiderium autem vt ſic, non eſt abſens: ac per hoc vt ſic, non conſtituiſſe deſiderabile ſed aliunde.i.ex hoc, q non habetur. Propter quod in incipientiũ, aut etiam proficientium perſona, patientium interruptionẽ deſiderij diuini dictũ eſt Cõcupiuit anima mea deſiderare inomni tempore iuſtificationes tuas. Et ſimile eſt in actu ſpei, timoris, & huiuſmodi.

A amicitiam habemus, & cui bona volumus. Alio modo, ſicut bonũ quod amico volumus, & hoc modo, charitas per charitatem amatur, & nõ primo: quia charitas eſt illud bonum, quod optamus omnibus, quos ex charitate diligim*. Et eadẽ ratio eſt de beatitudine, & alijs virtutibus.

Ad primum ergo dicendũ, quòd Deus & proximus ſunt illi ad quos amicitiam habemus: ſed in illorum dilectione includitur dilectio charitatis. Diligimus enim proximum, & Deum, inquã-
B tum hoc amamus, vt nos, & proximum & Deum diligamus: quod ſte charitatem habere.

Ad secundum Dicendum, quòd charitas eſt ipſa communicatio ſpiritualis vitæ, per q̃ ad beatitudinem peruenitur: & ideo amatur ſicut bonum deſideratum omnibus, quos ex charitate diligimus.

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ſecundũ quod per amicitiam amantur illi, ad quos amicitiam habemus. C

Articulus III.

Vtrum etiam creaturæ irrationales ſint ex charitate diligẽdæ

138
g.d.28.ar.2. & 5. Et virt. q.2.art.7.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod etiam creaturæ irrationales ſint ex charitate diligendæ. Per charitatem enim maxime conformamur Deo: ſed Deus diligit creaturas irrationales ex charitate. diligit enim omnia, quę ſunt, vt habetur Sapien.11. Et omne quod diligit, ſeipſo diligit, qui eſt charitas. ergo & nos debemus creaturas irrationales ex charitate diligere. D

¶ 2 Prætereà. Charitas principaliter fertur in Deum, ad alia autem ſe extendit, ſecundum quod ad Deum pertinẽt: ſed ſicut creatura rationalis pertinet ad Deum inquantum habet ſimilitudinem imaginis, ita etiam creatura irrationalis, in quantum habet ſimilitudinem veſtigij. ergo charitas etiam ſe extendit ad creaturas irrationales.

¶ 3 Præterea. Sicut charitatis obiectum eſt Deus, ita & fidei: ſed fides ſe extendit ad creaturas irrationales, inquantum credimus cœlum & terram eſſe creata à Deo, & piſces, & aues eſſe productos ex aquis, & greſsibilia animalia & plantas ex terra. ergo charitas etiam ſe extẽdit ad creaturas irrationales. E

Sed contra eſt, quòd dilectio charitatis ſolũ ſe extendit ad Deum, & proximum. ſed nomine proximi non poteſt intelligi creatura irrationalis, quia non communicat cum homine in vita rationali. ergo charitas non ſe extendit ad creaturas irrationales.

Respondeo Dicendum, quòd charitas ſecundum * prædicta, eſt amicitia quędam. Per amicitiam autem amatur aliquid dupliciter, vno quidem modo amicus, ad quem amicitia habetur, & alio modo bona, quæ amico optantur. Primo ergo modo, nulla creatura irrationalis poteſt ex charitate amari. Et hoc triplici ratione, quarum duæ pertinent communiter ad amicitiam, quæ ad creaturas irrationales haberi non poteſt. Primo

Q.23.art.1. & ar. præce.

A quidem, quia amicitia ad eum habetur, cui volumus bonum: ſed non proprie poſſumus bonum velle creaturæ irrationali, quia nõ eſt eius proprie habere bonum, ſed ſolum creaturæ rationalis, quæ eſt domina vtẽdi bono quod habet per liberum arbitrium, Et ideo * Phil. dicit in ſecundo Phyſi. quòd huiuſmodi rebus non dicimus aliquid bene, vel male contingere, niſi ſecundum ſimilitudinem. Secundo, quia omnis amicitia fundatur ſuper aliqua communicatione vitæ: nihil enim ita proprium eſt amicitiæ, ſicut bona vita, vt patet per Philoſop. * 8. Ethi. Creaturæ autem irrationales nõ poſſunt communicationem habere in vita humana, quæ eſt ſecundum rationem. Vnde nulla amicitia poteſt haberi ad creaturas irrationales, niſi forte ſecundum metaphoram. Tertia ratio eſt propria charitati, quia charitas fundatur ſuper communicatione beatitudinis æternæ, cuius creatura irrationalis capax non eſt. Vnde amicitia charitatis non poteſt haberi ad creaturam irrationalem. Poſſunt tamen ex charitate diligi creaturæ irrationales, ſicut bona quæ aliis uolumus, inquantum ſcilicet ex charitate volumus eas conſeruari ad honorem Dei, & vtilitatem hominum: & ſic etiam ex charitate Deus eas diligit. Vnde patet reſponſio ad Primum.

Li.2.Phyſ. tex.29.&c.
Li.8. ca.3.& 4.tom. 5.

Ad secundum Dicendum, quòd ſimilitudo veſtigij non dat capacitatem vitæ æternæ, ſed ſimilitudo imaginis, vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium Dicendum, quòd fides ſe poteſt
C extendere ad omnia quocunque modo vera: ſed amicitia charitatis ſe extendit ad illa ſola, quæ nata ſunt habere bonum vitæ æternæ, vnde non eſt ſimile.

Articulus IIII.

Vtrum homo debeat ſeipſum ex charitate diligere.

Ad quartum ſic ꝓcedi tur. Videt ꝙ homo non diligat ſeipſum ex charitate. Dicit enim * Greg. in quadam
D Homil. quod charitas minus quã inter duos haberi nõ põt. ergo ad ſeipſum nullus habet charitatem.

¶ 2 Præterea. Amicitia de ſui ratione importat reamationem, & æqualitatem, vt patet in 8.† Ethic. quæ quidem non poſſunt eſſe homini ad ſeipſum, ſed charitas amicitia quædam eſt, vt‡ dictum eſt. ergo ad ſeipſum aliquis charitatem habere non poteſt.

¶ 3 Præterea. Illud quod ad charitatem pertinet, non poteſt eſſe
E vituperabile, quia charitas nõ agit perperam, vt dicitur 1.ad Cor.13. ſed amare ſeipſum eſt vituperabile. dicitur enim 2. ad Timot. 3. In nouiſsimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines amantes ſeipſos: ergo homo non poteſt ſeipſum diligere ex charitate,

Sed contra eſt, quod dicitur Leuitic.19. Diliges amicum tuum ſicut teipſum: ſed amicum ex charitate diligimus. ergo & noſipſos ex charitate debemus diligere.

Respon. Dicendum, quòd cum charitas ſit quędã amicitia, * ſicut dictũ eſt, dupliciter poſſumus de charitate loqui. Vno modo, ſub communi rõne amicitiæ,

¶ Super quæſtionis vigeſimæquintæ Artic. quartum.

In artic.4. eiuſdem quæſtionis aduerte, ne fallaris in ſecũdo diſtinctionis mẽbro, putans quod ex propria charitatis ratione homo diligat ſeipſum, non vt volens ſibiipſi charitatẽ ſed vt quandam rem Dei. Hoc enim falſum eſſe etiam patet ex litera ibidẽ dicente, prout eſt amicitia ad Deum principaliter: & ex conſeq̃ti ad ea quæ ſunt Dei dicẽdo amicitiã ad ea q̃ ſunt Dei, inſinuat ad ea q̃ ſunt Dei vt amica, inter quæ eſt ipſe hõ charitatem habẽs: diligit ergo ſe quis ex propria charitatis rõne, vt amicum Dei.

139
1.d.32.q.1. ar.2.ad 3. Et 3.d.26.ar. Et vir.q.2.ſirti. cor.& ad 10. Homi.17.in Euã. in principio illius.
†Li.8.Eth.c. 3.& 8 ſimul ſumptis t.5.
‡q.23. ar.1.

& ſecundum hoc dicendum eſt, quod amicitia proprie non habetur ad ſeipſum, ſed aliquid maius amicitia, qa amicitia unionem quandam importat. Dicit n* Dion. ꝙ amor eſt virtus vnitiua. Vnicuiq; autem ad ſeipſum eſt vnitas, quę eſt potior vnione ad alium. Vnde ſicut vnitas eſt principium vnionis, ita amor, quo quis diligit ſeipſum, eſt forma, & radix amicitiæ. In hoc.n. amicitiam habemus ad alios, quod ad eos nos habemus, ſicut ad noſipſos. Dr̃.n. in 9. Eth. quod amicabilia q̃ ſunt ad alterum, ueniunt ex his, quæ ſunt ad ſeipſum. Sicut ẽt de principijs non habetur ſcientia, ſed aliquid maius .ſ. intellectus. Alio modo poſſumus loqui de charitate ſ̃m propriam rationem ipſius, prout.ſ. eſt amicitia hominis ad Deum principaliter, & ex conſequenti ad ea, quæ ſunt Dei, inter quæ etiam eſt ipſe homo, qui charitatem hẽt. Et ſic inter cætera, quæ ex charitate diligit quaſi ad Deũ ptinẽtia, ẽt ſeipſum ex charitate diligit.

Cap. 4. de diui. no. in parte 2. & parte 3. non multum remote à fine.

Li. 9. Ethi. c. 8. in princi. tom. 5.

G

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Greg. loquitur de charitate ſecundum communem amicitiæ rationem. Et ſecundum hoc etiam procedit ſecunda ratio.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ amantes ſeipſos vituperantur, inquantum amant ſe ſecundum naturam ſenſibilem, cui obtemperant: quod non eſt vere amare ſeipſum ſecundum naturam rationalem, vt ſibi velint ea bona, quæ ptinẽt ad perfectionẽ rõnis. Et hoc mõ præcipue ad charitatem pertinet diligere ſeipſum.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo debeat corpus ſuum ex charitate diligere.

¶ Super quæſtionis vigeſimęquintæ Ar. quintũ.

140 IN ar. 5. in reſponſione ad tertiũ dubium adhuc poſt reſponſionem reſtat de charitate, qua diligimus, ẽt corpus proximi, quod non poteſt nos redamare, q̃uo ex charitate diligitur.

3. d. 28. ar. 7. Et vir. qõ. 2. art. 7. cor. ad 14. & 15.

¶ Ad hoc dr̃, quòd corpus proximi diligĩt ex charitate, non vt amicus diligĩt, ꝓprie loquendo, ſed vt pars amici: & proptera ſufficit redamatio amici, cuius eſt pars, reſpectu aũt ꝓprij corporis, neutri redamatio requirĩt. Et hoc ſingulare voluit author per illam reſponſionem docere.

H

AD QVINTVM ſic proceditur. Videt̃ quod hõ non debeat corpus ſuum ex charitate diligere. Nõ n. diligimus illum, cui conuiuere non volumus, ſed homines charitatẽ habentes refugiunt corporis cõnuictum, ſecundum illud Ro. 7. Quis me liberabit de corpore mortis huius? & Philip. 1. Deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. ergo corpus noſtrum non eſt ex charitate diligendum.

I

¶ 2 Præterea. Amicitia charitatis fundatur ſuper communicatione diuinæ fruitionis, ſed huiuſmodi fruitionis corpus particeps eſſe non poteſt. ergo corpus non eſt ex charitate diligendum.

¶ 3 Præterea. Charitas, cum ſit amicitia quædam, ad eos habet̃ q reamare poſſunt: ſed corpus noſtrum non poteſt nos ex charitate diligere ergo nõ eſt ex charitate diligẽdũ.

K

SED CONTRA eſt, quod* Aug. in 1. de doct. Chriſti. ponit quatuor ex charitate diligenda, inter quæ vnũ eſt corpus proprium.

Li. 1. c. 23 & 26. tom. 3.

RESPONDEO Dicendum, quòd corpus noſtrũ ſecundum duo poteſt conſiderari. Vno modo, ſecundũ eius naturam, alio modo ſecundum corruptionem culpæ, & pœnę. Natura autem corporis noſtri non eſt à malo principio creata, vt Manichæi fabulant̃, ſed eſt à Deo. Vnde poſſumus eo vti ad ſeruitiũ Dei ſecundũ illud Ro. 6. Exhibete mẽbra veſtra arma iuſtitiæ Deo. Et ideo ex dilectione charitatis, qua diligimus Deum debemus etiam corpus noſtrum diligere, ſed infectionem culpæ, & corruptionem pœnę in corpore noſtro diligere non debemus, ſed potius ad eius remotionem

F anhelare deſiderio charitatis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Apoſtolus non refugiebat corporis communionem quantum ad corporis naturam, immo ſecundum hoc nolebat ab eo ſpoliari, ſecundum illud 2. ad Corin. 5. Nolumus expoliari, ſed superueſtiri: ſed volebat carere infectione concupiſcentiæ, quæ remanet in corpore. & corruptione ipſius; quę aggrauat animam, ne poſsit Deũ videre. Vnde ſignanter dixit, De corpore mortis huius.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ corpus noſtrum quamuis Deo frui non poſsit cognoſcendo, & amãdo ipſum, tamen per opera, quæ per corpus agimus ad perfectam Dei fruitionem poſſumus venire. Vnde ex fruitione animæ redundat quędã beatitudo ad corpus.ſ. ſanitatis, & incorruptionis vigor, vt* Aug. dicit in epiſtola ad Dioſc. Et ideo quia corpus aliquo modo eſt particeps beatitudinis, poteſt dilectione charitatis amari.

G

Epi. 56. ante med. to. 2.

AD TERTIVM Dicendum, quòd reamatio habet locum in amicitia quæ eſt ad alterum, non autem in amicitia, quæ eſt ad ſeipſum vel ſecundum animam, vel ſecundum corpus.

ARTICVLVS VI.

Vtrum peccatores ſint ex charitate diligendi.

¶ Super queſtionis vigeſimæquintæ Ar. ſextum.

141 IN ar. 6. in reſpõſione ad quintũ, nota quam temerarie cũ peccatoribus habitas, aut conuerſaris, præſumens te eſſe perfectum: quod ſi hoc nõ ſentis de teipſo, fuge peccatorum conſortia in communi conuerſatione comedendo, colloquendo, con negociando &c. quoniam perfectorũ eſt aut perfecti perſonã induentis, tute conuerſari cum peccatoribus.

3. di. 28. q. 4. Et vir. qõ. 2. ar. 8. ad 8. & 9.

Homil. 30. Euang. non lõge à prin.

H

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod peccatores non ſint ex charitate diligendi. Dicitur.n. in pſalm. 118. Iniquos odio habui, ſed Dauid charitatem perfectam habebat. ergo ex charitate magis ſunt odiẽdi peccatores, quã diligendi.

¶ 2 Præt. Probatio dilectionis exhibitio eſt operis, vt* Grego. dicit in Ho. Pent. ſed peccatoribus iuſti nõ exhibent opera dilectionis, ſed magis opera quæ videtur eſſe odij, ſecundum illud pſal. 100. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ. Et dominus præcepit Exod. 22. Maleficos nõ patieris viuere. ergo peccatores nõ ſunt ex charitate diligendi.

I

¶ 3 Præt. Ad amicitiã pertinet, ut amicis optemus, & velimus bona: ſed ſancti charitate optant peccatoribus mala ſ̃m illud pſalm. Conuertantur peccatores in infernũ. ergo peccatores non ſunt ex charitate diligẽdi.

¶ 4 Præt. Proprium eſt amicorum de eiſdem gaudere & idem velle: ſed charitas non facit velle quod peccatores volunt, neque facit gaudere de hoc, de quo peccatores gaudent. ſed magis facit contrarium. ergo peccatores non ſunt ex charitate diligendi.

¶ 5 Præt. Proprium eſt amicorum ſimul conuiuere, vt dicitur in 8.* Ethic. ſed cum peccatoribus non eſt cõuiuendum, ſ̃m illud 2. ad Cor. 6. Exite de medio eorũ. ergo peccatores non ſunt ex charitate diligendi.

K

Li. 8. Ethi. c. 5. ante med. tom. 5.

SED CONTRA eſt, quod* Auguſt. dicit in 1. de do. Chriſt. ꝙ cũ dicitur. Diliges proximum tuum, manifeſtum eſt omnem hominem proximum eſſe reputandum: ſed peccatores non deſinunt eſſe homines, quia peccatum non tollit naturam. ergo peccatores ſunt ex charitate diligendi.

Li. 1. c. 30. parũ ante medium to. 3.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ in peccatoribus duo poſſunt conſiderari. ſ. natura, & culpa. Secundum naturam quidem, quam a Deo habent, capaces ſunt beatitudinis, ſup cuius cõmunicatione charitas fundatur, vt ſupra* dictum eſt: & ideo ſecundum naturam ſuam ſunt

q. 23. ar. 1. & 5. Et in iſta q. ar. 3.

ex

ex charitate diligendi, ſed culpa eorum Deo contraria A tur, & eſt beatitudinis impedimentum. Vnde ſecundum culpam, quæ Deo aduerſatur, ſunt odiendi quicumque peccatores. etiam pater, & mater, & propinqui, vt habetur Luc. 14. Debemus enim in peccatoribus odire. quod peccatores ſunt, & diligere, quod homines ſunt beatitudinis capaces. Et hoc eſt eos vere ex charitate diligere propter Deum.

Ad primvm ergo dicendum, quod iniquos propheta odio habuit, inquantum iniqui ſunt, habens odio iniquitatem ipſorum, quod eſt ipſorum malum: & hoc eſt perfectum odium, de quo etiá ipſa dicit. Perfecto odio oderam illos. Eiuſdem autem rationis eſt odire malum alicuius, & diligere bonum eius. Vnde etiam il- B lud odium perfectum ad charitatem pertinet.

Ad secvndvm dicendum, quod amicis peccantibus, ſicut Philo. dicit in 9.* Eth nó ſunt ſubtrahen da amicitiæ beneficia, quouſque habeatur ſpes ſanationis eorum, ſed magis eſt eis auxilium dandum ad recuperationem virtutis, quam ad recuperationem pecuniæ, ſi eam amiſiſſent, quanto virtus eſt magis amicitiæ affinis, quam pecunia: ſed quando in maximam malitiam incidunt, & inſanabiles ſiunt, tunc non eſt eis amicitiæ familiaritas exhibenda. Et ideo huiuſmodi peccantes, de quibus magis præſumitur nocumentum aliorum, quàm eorum emendatio, ſecundum legem diuinam, & humanam præcipiuntur occidi. Et tamen hoc facit iudex non ex odio eorum, ſed ex amore charita- C tis, quo bonum publicum præfertur vitæ ſingularis perſonæ. Et tamen mors per iudicem inflicta peccatori prodeſt ſiue conuertatur ad culpæ expiationem, ſiue etiam conuertatur ad culpæ terminationem; quia per hoc tollitur ei poteſtas amplius peccandi.

*Li. 9. ca. 3. circa med. to. 5.

Ad tertivm dicendum, quod huiuſmodi increpationes, quæ in ſacra ſcriptura inueniuntur tripliciter poſſunt intelligi. Vno modo, per modum pronunciationis, non per modum optationis, vt ſit ſenſus Pſal. 9. conuertantur peccatores in infernum, ideſt, conuertentur. Alio modo, per modum optationis, vt tamen deſiderium optantis non referatur ad pœnam hominum, ſed ad iuſtitiam punientis, ſecundum illud Pſal. 57. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam, qa nec D ipſe Deus puniens lætatur in perditione impiorum, ut dicitur Sap. 1. ſed in ſua iuſtitia. quia iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit. Tertio vt deſiderium referatur ad remotionem culpæ, non ad ipſam pœnam, vt ſcilicet peccata deſtruantur, & homines remaneant.

Ad qvartvm dicendum, quod ex charitate diligimus peccatores, non quidem vt velimus quæ ipſi volunt, vel gaudeamus de his, de quibus ipſi gaudent, ſed vt faciamus eos velle q volumus, & gaudere de his de quibus gaudemus. Vnde dicitur Iere. 15. Ipſi conuertentur ad te, & tu non conuerteris ad eos.

Ad qvintvm dicendum, quod conuiuere peccatoribus, infirmis quidem eſt vitandum propter periculum, quod eis imminet, ne ab eis ſubuertantur. Perfectis E autem, de quorum corruptione non timetur, laudabile eſt, quod cum peccatoribus cóuerſentur, vt eos conuertant: Sic enim Dominus cum peccatoribus má ducabat, & bibebat, vt dicitur Matth. 9. conuictus tamen peccatorum, quantum ad conſortium peccati, vitandus eſt omnibus. Et ſic dicitur 2. ad Cor. 6. Exite de medio eorum, & immundum ne tetigeritis, ſcilicet ſecundum peccati conſenſum.

Articvlvs VII.

Vtrum peccatores diligãt ſeipſos.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quod peccatores ſeipſos diligãt. Illud. n. quod eſt principium peccati, maxime in peccatoribus inuenitur, ſed amor ſui eſt principium peccati. Dicit enim* Au. 14. de ciui. Dei quod facit ciuitaté Babylonis. ergo peccatores maxime amant ſeipſos.

*Lib. 14 ca. vlt. in princ. tom. 5.

¶ 2 Præt. Peccatum non tollit naturam, ſed hoc vnicuique conuenit ex ſua natura, qđ diligat ſeipſum. vnde etiam creaturæ irrationales naturaliter appetũt propriũ bonum, puta, conſeruationem ſui eſſe, & alia huiuſmodi. ergo peccatores diligunt ſeipſos.

¶ 3 Præt. Omnibus eſt diligibile bonum, vt* Dio. dicit in 4. c. de di. no. ſed multi peccatores reputant ſe bonos. ergo multi peccatores ſe ipſos diligunt.

*Cap. 4. parte 1. ante medium.

Sed contra eſt, quòd dicitur in Pſal. 10. Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.

Respondeo Dicendum, quod amare ſeipſum vno modo commune eſt omnibus: alio modo propriũ eſt bonorum, tertio modo proprium eſt malorum. Quod enim aliquis amet id quod ſeipſum eſſe æſtimat hoc commune eſt omnibus. Homo autem dicitur eſſe aliquid dupliciter. Vno modo ſecundum ſuam ſubſtantiam & naturam, & ſecundum hoc omnes æſtimant bonum cómune ſe eſſe id, quod ſunt ſcilicet ex anima & corpore compoſitos, & ſic etiam omnes homines boni & mali diligunt ſeipſos inquantum diligunt ſuiipſorum conſeruationem. Alio modo, dicitur homo eſſe aliquid ſecundũ principalitatem, ſicut princeps ciuitatis dicitur eſſe ciuitas. Vnde quod principes faciunt, dicitur ciuitas facere. Sic autem non omnes æſtimant ſe eſſe id quod ſunt. Principale enim in homine eſt mens rónalis: ſecũdarium aũt eſt natura ſenſitiua, & corporalis, quorum primum Apoſtolus nominat interiorem hominem, ſecundum exteriorem, vt patet 2. ad Cor. n. 5. Boni auté æſtimant principale in ſeipſis rationalem naturam, ſiue interiorem hominem, vnde ſecundum hoc æſtimant ſe eſſe quod ſunt. Mali autem æſtimant principale in ſeipſis naturam ſenſitiuam, & corporalem, ſcilicet exteriorem hominem: vnde non recte cognoſcentes ſeipſos, non vere diligunt ſeipſos, ſed diligũt q ſeipſos eé reputãt. Boni aũt vere cognoſcentes ſeipſos vere ſeipſos diligunt. Et hoc probat Philo. in 9.* Ethi. per quinque quæ ſunt amicitiæ propria. Vnuſquiſque. n. amicus primo quidem vult ſuum amicum eſſe, & viuere: ſecudo vult ei bona: tertio operatur bona ad ipſum, quarto conuiuit ei delectabiliter: quinto contriſtatur.* Et ſecundum hoc boni diligunt ſe ipſos: quantum ad interiorem hominem: quia etiam volunt ipſum ſeruari in ſua ſocietate & optant ei bona eius: quæ ſunt bona ſpiritualia & etiam ad aſſequéda opera intendunt: & delectabiliter ad cor proprium redeunt: quia ibi inueniunt bonas cogitationes in præſenti. & memoriá præteritorum bonorũ, & ſpem futurorum bonorũ: ex quibus delectatio cauſatur. Similiter etiam non patiuntur in ſeipſis voluntatis diſſen-

*Li. 9 capi. 4. tomo 5.

¶ Super quæſtionis vigeſimæquintæ Ar. ſeptimũ.

142 3. d. 29. ar. 5. Et vir. qõ 2. art. 12. ad 6. Et pſa. 10.

In ar. 7. finge in corde tuo cóncluſiones huius articuli, & qualiter mali. vt ſic, non amant ſeipſos, & quæ ſigna veri amoris proprij, qui ſolis bonis conuenit. ſ. velle interiorem hominem, hoc eſt, partem rationalem viuere: velle illi bona virtutum: operari ad hæc conuerſari tecum intus delectabiliter, cõcordare cum illo, ſeu illa. Et per ſigna examina teipſum, an vere ſis bonus, an vere ames teipſum, an ſis tu tibi inimicus, & hæc frequenter, immo quotidie meditare.

ſionem, quia tota anima eorum tendit in vnum. E contrario autem mali non volunt conſeruari in integritate interioris hominis, neque appetunt eius ſpiritualia bona, neque ad hoc operantur, neque delectabile eſt eis ſecum conuiuere redeundo ad cor, quia inueniunt ibi mala, & præſentia, & præterita, & futura, quæ abhorrent, neque etiam ſibiipſis concordant propter conſciētiam remouentem, ſecundum illud Pſalm. Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Et per eadem probari poteſt, quod amāt ſeipſos ſecundum corruptionem exterioris hominis: ſic autem boni non amant ſeipſos.

Ad primum ergo dicendum, quod amor ſui ꝗ eſt principium peccati, eſt ille, qui eſt proprius malorū perueniens vſque ad contemptum Dei, vt ibidem dicitur: quia mali etiam ſic cupiunt exteriora bona, quod ſpiritualia contemnunt.

Ad secundum dicendum, quod naturalis amor etſi non totaliter tollatur a malis, tamen in eis peruertitur per modum iam* dictum. In corp. art.

Ad tertium dicendum, quod mali inquātū æſtimant ſe bonos, ſic aliquid participant de amore ſui. Nec tñ eſt iſta vera ſui dilectio, ſed apparēs quæ etiā non eſt poſsibilis in his, qui valde ſunt mali.

Articulus VIII.

Vtrum ſit de neceſsitate charitatis, vt inimici diligantur.

AD OCTAVVM ſic ꝓceditur. Videtur quod non ſit de neceſſitate charitatis, vt inimici diligātur. Dicit enim* Au. in Enchiridio, quod hoc tam magnum bonū, ſcilicet diligere inimicos, non eſt tantę multitudinis quantum credimus exaudiri, cum in oratione dicitur. Dimitte nobis debita noſtra, ſed nulli dimittitur peccatum ſine charitate, quia vt dictur Prouerb. 10. Vniuerſa delicta operit charitas. ergo non eſt de neceſsitate charitatis diligere inimicos.

¶ 2 Præt.* Charitas non tollit naturam: ſed vnaquæque res etiam irrationalis naturaliter odit ſuum contrarium, ſicut ouis lupum, & aqua ignem. ergo charitas non facit, quod inimici diligantur.

¶ 3 Præt. Charitas non agit perperam, ſed hoc videtur eſſe peruerſum, quod aliqs diligat inimicos ſicut & ꝙ aliquis odio habeat amicos. Vnde 2. Reg. 19. exprobrādo dicit Ioab ad Dauid. Diligis odiētes te, & odio habes diligentes te ergo charitas nō facit, vt inimici diligantur.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Matth. 5. Diligite inimicos veſtros.

Respon. dicēdum, ꝙ dilectio* inimicorū tripliciter poteſt conſiderari. Vno modo, vt inimici diligantur, inquantum ſunt inimici: & hoc eſt* peruerſum, & charitati repugnās, quia hoc eſt diligere malum alterius. Alio modo,

F poteſt accipi dilectio inimicorum quantum ad naturam, ſcilicet in vniuerſali, & ſic dilectio inimicorum eſt de neceſsitate charitatis, vt ſcilicet aliquis diligens Deum, & proximum, ab illa generalitate dilectionis proximi inimicos ſuos non excludat. Tertio poteſt conſiderari dilectio inimicorum in ſpeciali, vt ſcilicet aliquis in ſpeciali moueatur motu dilectionis ad inimicum. Et iſtud nō eſt de neceſſitate charitatis abſolute: quia nec etiam moueri motu dilectionis in

G ſpeciali ad quoſlibet homines ſingulariter, eſt de neceſsitate charitatis; quia hoc eſſet impoſsibile. Eſt tamen de neceſsitate charitatis ſecundum præparationem animi, ſcilicet qđ hō habeat animum paratum ad hoc, quod in ſingulari inimicum diligeret, ſi neceſsitas occurreret: ſed qđ abſque articulo neceſſitatis homo etiam hoc actu impleat, vt diligat inimicum propter Deum, hoc pertinet ad ꝑfectionem charitatis. Cum enim ex charitate diligatur proximus

H ꝓp Deum, quāto aliqs magis diligit Deum, tāto etiam magis ad proximum dilectionem oſtendit nulla inimicitia impediente. Sicut ſi aliquis multū diligeret aliquem hominem, amore ipſius filios ei* amaret etiam inimicos ſibi. Et ſecundum hunc modum loquitur *Auguſtinus. Vnde patet reſpōſio ad Primum.

Ad secundum dicendū, ꝙ vnaquæque res naturaliter odio habet id, quod eſt ſibi contrariū,

I inquātum eſt ſibi contrarium, inimici autem ſunt nobis contrarij inquātum ſunt inimici, vnde hoc debemus in eis odio habere: Debet enim nobis diſplicere, quod nobis inimici ſunt: non autem nobis ſunt contrarij, inquantum homines ſunt, & beatitudinis capaces, & ſecundum hoc debemus eos diligere.

Ad tertium dicendum, quod diligere inimicos, inquantū ſunt inimici, eſt vituperabile & hoc nō facit charitas, vt* dictū eſt.

K

Articulus IX.

Vtrum ſit de neceſsitate ſalutis quod aliquis ſigna, & effectus dilectionis inimico exhibeat.

AD NONVM ſic proceditur. Videtur quod ex neceſſitate charitatis ſit, ꝙ aliqs homo ſigna, vel effectus dilectionis inimico exhibeat Dicitur enim 1. Ioanne. 3. Non diligamus verbo neq; ligua, ſed ope & veritate: ſed opere diligit aliquis exhibēdo ad

¶ Super quæſtionis vigeſimæquintæ: Ar. octauum & nonum.

143 3. d. 30. ar. 1. Et vir. qō. 2. ar. 8. Et op. 4. c. 8. & op. 180. 15. Et Ro. 12. le. 3. Enchiridij ca. 73. to. 3.

IN ar. 8. & 9. aduertetri. Primo, ꝙ quia regula generalis eſt, quod præcepta affirmatiua, quātum eſt ex iure naturę, non obligant, niſi in articulo neceſſitatis, vt author hic inſinuat, & in quarto ſententiarum expreſſe tenet: ideo nec interior dilectio inimicorū in ſpeciali, nec exterior beneficentia eſt in præcepto, niſi in articulo neceſſitatis. Sufficit enim qđ homo ſit paratus ad faciēdum quod tenetur ſecundum Deum quando, vbi &c. tenebitur, quæ præparatio animi eſt proculdubio in omni habēte charitatem, nō minus quām præparatio animi ad martyrium in articulo neceſſitatis.

¶ Secundo, quod qa loqui huic perſonæ, ſalutare illam, emere, vendere, continuari cum iſto, & alia huiuſmodi, non ſunt actus, qui fiunt ad cōmunitatem, ſed ad perſonas in ſpeciali ideo non eſt neceſſitatis, ſed perfectionis quod aliquis inimico ſuo loquaẽ, quòd illum ſalutet, aut aliquid huiuſmodi fa- (D. 99.) ciat. Et propterea caue tu Confeſſor, ne neges abſolutionem nolenti hæc ſigna dilectionis inimico exhibere. Habes enim in litera regulam diſtinguentem inter beneficia, quæ exhibentur proximis in cōmuni, & iſta ſunt, q̃ omnibus, aut communitati exhibētur. Et beneficia, quæ exhibentur particulariter aliquibus perſonis, & iſta ſunt quæ ad particulares, vt ſic ſunt quę diximus. Non enim homo tenetur cuilibet homini loqui, nec quemlibet hominem ſalutare, nec cum quolibet negotiationis commercium habere, & alia huiuſmodi. Habes & cauſam regulæ exterioris, regulā interiorem, qua dicitur, quod ex præcepto charitas non tenetur deſcendere ad diligendum hunc: ſed ſufficit diligere ipſum in communi, vel in communitate, vt in litera dicitur. Tertio, quod cum inter aliquos ex neutra parte in veritate eſt inimicitia, ſed quia præceſſit odium, vel offenſa neuter vult ſe flectere, vt loquatur alteri aut alter tantum recuſat loqui alteri, in neutro caſu ſit contra charitatis præceptum. Et ratio eſt, (Loco citato in argu. 1.) quia homo non tenetur ad locutionem, & alia particularia beneuolentiæ ſigna reſpectu omnium hominum vt dictum eſt, niſi in articulo neceſſitatis. Et propterea non tenetur loqui, aut reſpondere iſti. Vnde Dauid, quāuis peperciſſet Abſalon filio ſuo, noluit etiam eum videre, ſed dixit Reuertatur in domum ſuam, & faciem meam non videat. 2. Reg. 14. (In corp. art.) Hęc autem quamuis vera ſit, per ſe loquendo, per accidens tamen ratione ſcandali, ſi quandoque oporteat loqui inimico, prudentis arbitrio, qui circa particularia verſatur, relinquetur.

144 3. d. 31. ar. 1. ad 1. ad 1. & ar. 2. Et Ro. 12. lect. 3.

eum quem diligit, ſigna, & effectus dilectione. ergo de neceſsitate charitatis eſt, vt aliquis huiuſmodi ſigna, & effectus inimicis exhibeat.

¶ 2 Prætereà. Mat 5. Dominus ſimiliter dicit. Diligite inimicos veſtros, & benefacite his, qui oderunt vos: ſed diligere inimicos eſt de neceſsitate charitatis. ergo & benefacere inimicis.

¶ 3 Prætereà. Charitate amatur non ſolum Deus, ſed etiam proximus, ſed* Grego. dicit in Hom. Pente. quod amor Dei non poteſt eſſe otioſus. magna enim operatur, ſi eſt: ſi deſinit operari, non eſt amor. ergo charitas, quæ habetur ad proximum, non poteſt eſſe ſine operationis effectu, ſed de neceſsitate charitatis eſt, vt omnis proximus diligatur, etiam inimicus. ergo de neceſsitate charitatis eſt, vt etiam ad inimicos ſigna, & effectus dilectionis oſtendamus.

Homi. 30. in Euang. non multum procul à princ.

Sed contra eſt, quòd Mat. 5. ſuper illud, Benefacite his, qui oderunt vos dicit* glo. quod benefacere inimicis, eſt cumulus perfectionis, ſed id, quod pertinet ad perfectionem charitatis, non eſt de neceſsitate ipſi*. ergo non eſt de neceſsitate charitatis, quod aliqs ſigna, & effectus dilectionis inimicis exhibeat.

Aug Enchirid. ca. 74. id habet in cõ. tom. 3.

Respondeo Dicẽdum, quòd effectus, & ſigna charitatis ex interiori dilectione* procedunt, & ei proportionantur. Dilectio autem interior ad inimicũ in communi quidem eſt de neceſsitate præcepti abſolute: in ſpeciali autem eſt non abſolute, ſed ſecundum præparationem animi, vt ſupra * dictum eſt. Sic ergo dicendum eſt de effectu, & ſigno dilectionis exterius exhibendo. Sunt enim quędã ſigna, vel beneficia dilectionis, quæ exhibentur proximis in communi, puta, cum aliquis orat pro omnibus fidelibus, vel pro toto populo: aut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati. Et talia beneficia, vel dilectionis ſigna, inimicis exhibere eſt de neceſsitate pręcepti. Si enim non exhiberentur inimicis, hoc pertineret ad liuorem vindictæ, contra id quod dicitur Leui. 19. Non quæres vltionem, & non eris memor iniuriæ ciuium tuorum. Alia vero ſunt beneficia, vel dilectionis ſigna quæ quis exhibet particulariter aliquibus perſonis. Et talia beneficia, vel dilectionis ſigna, inimicis exhibere non eſt de neceſsitate ſalutis, niſi ſecũdum præparationem animi, vt ſcilicet ſubueniatur eis in articulo neceſsitatis, ſecundum illud Prouerb. 25. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, da illi potum. Sed quod præter articulũ neceſsitatis huiuſmodi bñficia aliquis inimicis exhibeat, pertinet ad perfectionem charitatis, per quam aliquis nõ ſolum cauet vinci à malo, quod neceſsitatis eſt, ſed etiam vult in bono vincere malum, quod eſt etiam perfectionis, dum ſcilicet non ſolum cauet propter iniuriam ſibi illatam detrahi ad odium: ſed etiam propter ſua beneficia intendit inimicum pertrahere ad ſuum amorem. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Art. praeced.

Articulus X.

Vtrum debeamus angelos ex charitate diligere.

145

3. d. 28. ar. 3. Et vir. qõ. 2. art. 7. cor. & ad 7. & 8.

**Li. 1. ca. 26. in princ. tomo, 3.*

Ad decimum ſic proceditur. Videtur quod Angelos ex charitate non debeamus diligere. Vt enim Auguſtin. dicit in libro de doctr. chriſtia. Gemina eſt dilectio charitatis, ſcilicet Dei, & proximi, ſed dilectio angelorum non cõtinetur ſub dilectione Dei, cum ſint ſubſtantiæ creatæ, nec etiam videtur contineri ſub dilectione proximi, cum non communicent nobiſcum in ſpecie. ergo angeli non ſunt ex charitate diligendi.

¶ 2 Prætereà. Magis conueniunt nobiſcum bruta animalia quàm angeli. Nam nos, & bruta animalia ſumus in eodem genere propinquo. Sed ad bruta animalia nõ habemus charitatem, vt ſupra * dictum eſt. ergo etiam neque ad angelos.

Art. 3. huius quæſt.

¶ 3 Prætereà. Nihil eſt ita proprium amicorum, ſicut conuiuere, vt dicitur in 8.* Ethic. ſed angeli non conuiuunt nobiſcum, nec etiam eos videre poſſumus. ergo ad eos charitatis amicitiam habere non valemus.

Li. 8. c. 5. ante medium tom. 5.

Sed contra eſt, quòd †Auguſtin. dicit in 1. de doctri. chriſtia. Iam verò ſi vel cui prębendum à nobis eſt, vel à quo nobis prębendum eſt officium miſericordiæ, recte proximus dicitur, manifeſtum eſt, præcepto quo iubemur diligere proximum, etiam ſanctos angelos contineri, a quibus multa nobis miſericordiæ impenduntur officia.

†Li. 1. ca. 30. poſt mediũ tom. 3.

Respondeo Dicendum, quòd amicitia charitatis ſicut ſupra* dictum eſt, fundatur ſuper communicatione beatitudinis æternæ, in cuius participatione cõmunicant cum angelis homines. Dicitur enim Matth. 22. quod in reſurrectione erunt homines, ſicut angeli in cœlo. Et ideo manifeſtum eſt, quod amicitia charitatis etiam ad angelos ſe extendit.

q. 23. art. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod proximus non ſolum dicitur communicatione ſpeciei, ſed etiam communicatione beneficiorum pertinentium ad vitã æternam, ſuper qua communicatione amicitia charitatis fundatur.

Ad secundum Dicendum, ꝙ bruta animalia conueniũt nobiſcum in genere propinquo ratione naturæ ſenſitiuæ, ſecundum quam non ſumus participes æternæ beatitudinis, ſed ſecundum mentem rationalẽ, in qua communicamus cum angelis.

Ad tertium dicendum, quòd angeli non conuiuunt nobis exteriori conuerſatione, quæ nobis eſt ſecundum ſenſitiuam naturam: conuiuimus tamen angelis ſecundum mentem, imperfecte quidem in hac vita, perfecte autem in patria, ſicut & ſupra * dictum eſt.

q. 23. arti. 1. ad 1.

Articulus XI.

Vtrum debeamus dæmones ex charitate diligere.

146

3. d. 28. ar. 5. Et di. 31. qõ. 2. ar. 3. qõ. 2. Et Rom. 13. lect. 2. fin.

**C. 4. par. 4. parũ a medio.*

Ad vndecimum ſic proceditur. Videtur quod dæmones ex charitate debeamus diligere. Angeli enim ſunt nobis proximi, inquantũ communicamus cum eis in rationali mente, ſed etiam dæmones ſic nobiſcum communicant, quia data naturalia in eis manent integra, ſcilicet eſſe, viuere, & intelligere, vt dicit * Dionyſ. in 4. c. de diui. nom. ergo debemus dæmones ex charitate diligere.

¶ 2 Pręthereà. Dæmones differũt a beatis angelis differentia peccati, ſicut & peccatores homines à iuſtis: ſed iuſti homines ex charitate diligunt peccatores. ergo & ex charitate debent diligere dæmones.

¶ 3 Prætereà. Illi, à quibus beneficia nobis impenduntur, debent à nobis ex charitate diligi, tanquam proximi, ſicut patet ex authoritate* Augu. ſupra inducta: ſed dæmones nobis in multis ſunt vtiles, dum nos tentando nobis coronas fabricant, ſicut* Aug. dicit 11. de ciu. Dei. ergo dęmones ſunt ex charitate diligendi.

Art. præced. arg. ſed contra. Au. li. 11. c. 17. to. 5.

Sed contra eſt, quod dicitur Iſa. 28. Delebitur fędus veſtrum cum morte. & pactum veſtrum cum inferno non ſtabit, ſed perfectio pacis, & fœderis eſt per charitatem. ergo ad dæmones, qui ſunt inferni incolæ, & mortis procuratores, charitatem habere non debemus.

Respondeo Dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra * dictũ eſt, in peccatoribus ex charitate debemus diligere naturã, pctm̃ odire. In nomine aũt dæmonis, ſignificatur

Ar. 5.

natura peccato deformata,& ideo dæmones ex charitate non ſunt diligendi. Et ſi non fiat vis in nomine, & quæſtio referatur ad illos ſpiritus,qui dæmones dicuntur,vtrum ſint ex charitate diligendi: reſpondendum eſt*ſecundum præmiſſa,quòd aliquid ex charitate diligitur dupliciter. Vno modo ſicut ad quem amicitia habetur:& ſic ad illos ſpiritus charitatis amicitiam habere non poſſumus.Pertinet enim ad rationem amicitiæ, vt amicis noſtris bonum velimus.Illud autem bonum vitæ æternæ,quod reſpicit charitas, ſpiritib' illis à Deo æternaliter damnatis,ex charitate velle non poſſumus. Hoc enim repugnaret charitati Dei per quam eius iuſtitiam approbamus.Alio modo diligitur aliquid ſicut quod volumus permanere,vt bonum alterius, per quẽ modum ex charitate diligimus irrationales creaturas, inquantum volumus eas permanere ad gloriam Dei, & vtilitatem hominum,vt ſupra * dictum eſt. Et per hunc modum & naturam dæmonum etiam ex charitate diligere poſſumus: inquantum, ſcilicet volumus illos ſpiritus in ſuis naturalibus conſeruari ad gloriam Dei.

Art. 2. & 3. huius quæſ.

Art.3. huius quæſt.

Ad primvm ergo dicendum,quod mens angelorum non habet impoſſibilitatem ad æternam beatitudinem habendam,ſicut habet mẽs dæmonum, & ideo amicitia charitatis,quæ fundatur ſuper communicatione vitæ æternæ,magis,quam ſuper communicatione naturæ,habetur ad angelos,non aũt ad dæmones.

Ad secvndvm dicendum, quod homines peccatores in hac vita habent poſsibilitatem perueniẽdi ad beatitudinem æternam,quod non habent illi, qui ſunt in inferno damnati,de quibus quãtum ad hoc, eſt eadem ratio ſicut & de dæmonibus.

Ad tertivm dicendum, quod vtilitas, quæ nobis ex dæmonibus prouenit,non eſt ex eorum intentione,ſed ex ordinatione diuinæ prouidentiæ. Et ideo ex hoc non inducimur ad habendum amicitiam eorũ: ſed ad hoc quod ſimus Deo amici, qui eorum peruerſam intentionem conuertit in noſtram vtilitatem.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ quintæ Articu. vltimum.

IN reliquis articu. eiuſdem 25.quæſt. vſque ad vltimum, nihil ſcribendum occurrit.in vltimo aũt in reſponſione ad primum, dubium occurrit:quoniam iam dictum eſt, quod charitas eſt vna virtus in ſpecie ſub vna ratione formali, omnia, ad quæ ſe extendit, diligens. Nunc vero dicitur,quod eſt diuerſa ratio diligibilitatis ĩ diuerſis diligibilibus. Repugnãt igitur adinuicẽ hæc. ¶Ad hoc dicitur ꝙ nulla eſt repugnantia inter dicta ſed explanatio vnitatis & diuerſitatis inuentę in obiecto charitatis Eſt ſiquidẽ in eo vnitas formalis atoma quo ad rem, quæ eſt obiectum formale charitatis. eſt & in

147

3.d. 28.ar.7. Et vir. qõ.2. art. 7.

Trac 87. nõ remote a ſi. tom.9.

Articvlvs xii.

Vtrum conuenienter enumerẽtur quatuor ex charitate diligẽda ſcilicet Deus,proximus,corpus noſtrum,& noſipſi.

AD dvodecimvm ſic proceditur.Videtur quod inconuenienter enumerentur quatuor ex charitate diligenda.ſcilicet Deus, proxim',corpus noſtrum,& noſipſi.Vt enim*aug. dicit ſuper Ioan. Qui non diligit Deum nec ſeipſum diligit.In Dei ergo dilectiõe includitur dilectio ſuiipſius. nõ ergo eſt alia dilectio ſuipſius.& alia dilectio Dei.*

¶2 Præ.Pars nõ debet diuidi cõtra totum:ſed corpus noſtrum eſt quædam pars noſtri.nõn ergo debet diuidi quaſi aliud diligibile corpus noſtrum a nobiſipſis.

¶3 Præt.Sicut nos habemus corpus,ita etiam & proximus. Sicut ergo dilectio,qua quis diligit proximum,diſtinguitur a dilectione, qua qs diligit ſeipſum:ita dilectio qua quis diligit corpus proximi, debet diſtingui a dilectione, qua

F quis diligit corpus ſuum,nõ ergo conuenienter diſtinguuntur quatuor ex charitate diligenda.

Sed contra eſt qđ*Au. dicit 1.de doct.chriſtiana. Quatuor diligenda,vnum quod ſupra nos eſt,ſcilicet Deus,alterũ quod nos ſumus:tertium, quod iuxta nos eſt,ſcilicet proximus:quartũ, ꝙ infra nos .ſ. ꝓprium corpus.

Lib.1.c.23. in princi. & c.26. to. 3.

Respondeo Dicẽdũ qđ ſicut* dictũ eſt,amicitia charitatis ſuper communicatione beatitudinis fundatur,in qua quidem communicatione vnum quidem eſt,ꝙ

G conſideratur,vt principium influens beatitudinem ſcilicet Deus. Aliud eſt beatitudinem directe participans, ſcilicet homo & Angelus. Tertium autem eſt id, ad quod per quandam redundantiã beatitudo deriuaẽ ſcilicet corpus humanum.id quidem, quod eſt beatitudinem influens,eſt ea ratione diligibile,quia eſt beatitudinis cauſa.Id autem quod eſt beatitudinem participans, poteſt eſſe duplici ratione diligibile,vel quia eſt vnum nobiſcum, vel quia eſt

H nobis conſociatum in beatitudinis participatione. & ſecundum hoc ſumuntur duo ex charitate diligibilia,prout ſcilicet homo diligit & ſeipſum,& proximum.

q.23.ar.1 & 5.& qõ. hac art.3.& 6.& 10.

Ad primvm ergo dicẽdũ, quod diuerſa habitudo diligentis ad diuerſa diligibilia facit diuerſam rationem,diligibilitatis, & ſecundũ hoc,quia eſt alia habitudo hominis diligentis ad Deum & ad ſeipſum,propter hoc ponuntur duo diligibilia, cũ dilectio vnius

I ſit cauſa dilectionis alterius.Vnde ea remota , alia remouetur.

Ad secvndvm Dicendum, quod ſubiectũ charitatis eſt mẽs rationalis,quæ poteſt eſſe beatitudinis capax,ad quam corpus directe non attingit,ſed ſolum ꝑ quãdam redundantiam.Et ideo homo ſecundum rationalem mentem,quæ eſt principalis in homine,alio modo ſe diligit ſecundum charitatem, & alio modo corpus proprium.

Ad tertivm dicendum, quòd homo diligit proximum & ſecundum animam, & ſecundum corpus ratione cuiuſdam conſociationis in beatitudine.

K Et ideo ex parte proximi, eſt vna tantum ratio dilectionis . Vnde corpus proximi non ponitur ſpeciale diligibile.

eo diuerſarum rat'onum habitudo ad illud vnum formale obiectum.Nec hoc eſt ſingulare in hac re, ſed communiter inuenitur in his, quæ ſunt ad vnum vel ab vno.Ita quod exempli gratia, quemadmodũ ſanitas ẽ obiectum formale medicinæ,& vnius eſt in ſe rationis formalis ſanitas, diuerſa tamẽ eſt habitudo ſanorũ ad ſanitatẽ, qa diæta ẽ cõſeruatiua,medicina eſt factiua hõ ẽ ſuſceptiuus &c Ita in propoſito obiectum formale charitatis ẽ ipſa deitas ,ad quam aliter participans in ſeipſo,vt ſic, & aliter diligens participationem in alio, & aliter diffuſio eius vſque ad corpus. Et ſimile eſt de communicatione beatitudinis, quæ ad deitatis communicationem ſpectat. quia aliter ſe habet Deus etc Nec facias vim,ꝙ in litera dicitur, qđ Deus ſe habet vt cauſa.Eſt enim vt cauſa communicationis eſſentialiter, eminentiſſime præhabens beatitudinem, quam communicat. Eſt ergo in charitatis obiecto vna rõ diligibilitatis ſecundum formalem rationẽ, qua ex charitate diligitur quicqđ diligitur . Eſt & diuerſa rõ diligibilitatis, ſecundum diuerſam beatitudinẽ diligibilium ex charitate ad illam vnam rationem formalem.

QVÆSTIO XXVI.

De ordine charitatis,in tredecim articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt,de ordine charitatis.

¶ Super quæſtionis vigeſimæſextæ Ar. primum.

IN artic. 1 q.26. in princi.corporis articuli dubium primo occurrit circa proceſſum Authoris Videtur enim nullo pro-

Goog

ćto probare illam propoſitionem, quam tamen concludit.ſ. Vbicúque eſt aliquod principium, ibi eſt aliquis ordo, Infert nãque eã ex duabus ꝓpoſitionibus. Prima eſt. Prius & poſterius dicuntur ſm relationem ad aliquod principium. Secũda eſt. Ordo includit in ſe aliquem modum prioris & poſterioris. Ex his enim propoſitionibus bene ſequitur, quod ordo attendatur ſecundum aliquod principium. Nam ſi ordo includit prius & poſterius, & hæc referunt ad principium, ſequitur qđ ordo ad principium reducendus ſit, ac ꝓ hoc vbi eſt ordo, ibi eſt principium. Sed in litera concluditur nõ iſta, ſed eius conuertens, ſcilicet quod vbi eſt principium, ibi eſt ordo.

¶ Dubium ſecundo occurrit in eodẽ proceſſu circa veritatem ſecundę propoſitionis, ſcilicet, Ordo includit in ſe aliquem modum prioris. & poſterioris. Contradicit enim doctrinæ traditæ in tractatu de Trinitate. Nam dictum eſt, quòd in diuinis eſt ordo, non quo alter eſt prior altero, ſed quo alter eſt ab altero: nõ ergo ordo vniuerſaliter includit aliquẽ modũ prioris & poſterioris.

¶ Ad primum dubiũ dr̃, ꝙ authoris intentio non eſt, ex illis ꝓpoſitionibus ſyllogizare concluſionem illam. Clare nanque liquet, quod ſua cõuertens ſyllogizaret potius ex illis: ſed intẽtio authoris eſt ex vna cauſa deducere duos effectus adinuicem ſic ordinatos, qđ ſecundus includit & aſſequitur primum: ita vt etiam cauſa ipſa non poſſit eſſe in actu, ſine ſecundo effectu quod eſt dicere. Vbicunque eſt illa cauſa, oportet adeſſe talem ſecundum effectum. Et vt melius quod dicimus percipiatur, intentio authoris eſt, quod ex hoc ipſo, quod aliqd ponitur habere rõnẽ principij in actu, ſequitur ſtatim ratio prioris & poſterioris: q2 prioritas ponitur in principio, & poſterioritas in principiato. Et rurſus ex hoc ipſo ꝙ aliqd proponit habere rationem principij in actu, ponit̃ ordo inter ipſum principium prius, & principiatum poſterius. Ordo igitur licet includat prius & poſterius, eſt tamen effectus proprius principij in actu. Et ex hac radice optime ſequitur, quod vbicũque eſt aliquod principium in actu, ibi eſt ordo. In litera ergo author ex notioribus doctrinam tradens, ex relatione prioris & poſterioris ad principiũ, & ex incluſione prioris & poſterioris in ordine, cauſam cõnexionis ordinis cũ principio ab effectu manifeſtatam intendebat. Hoc enim qđ eſt principium principiare aliquid eſt cauſa eius quod eſt prius & poſterius, clauſa in ordine, dici per relationem ad principium. Et ex illa cauſa, vt monſtratum eſt ſequitur mediate, qđ vbi eſt principium, eſt ordo inter prius & poſterius.

148 3.d.29 ar.1. Et vir. qõ.2. art. 9.

Li.5.tex.16. poſt mediũ tom.3.

Q. præce.art. 12. & q.23. artic.1.

q.23.art.7.

¶ Ad ſecundum dicitur cum authore in primo ſententiarum diſtinctione 20. quod ſicut ſcientia includit aliquid ratione generis, puta, eſſe qualitatem, & aliquid ratione differentiæ, puta, eſſe, quo certe cognoſcitur, ita ordo ratione generis includit prius & poſterius, & non ratione proprij differentialis conceptus. Et quia ad diuina omnia transferuntur ſublatis imperfectionibus. ideo ordo in diuinis eſt ſine priori & poſteriori, ſicut etiam eſt ibi principium abſque principiato. Loquimur enim modo vtendo terminis, prout communiter in philoſophia vtimur, & creaturis cõmunes ſunt. Superius autem cum de Deo erat ſermo, expoliauimus eos ab his, quę imperfectionis ſunt. Et hæc ſint pro omnium ſimilium ſolutione.

q.23.arti. 7. ad 2. & 1.2. q 1.ar.1. D. 221.

Et circa hoc quęruntur tredecim.

¶ Primo, Vtrum ſit aliquis ordo in charitate.

¶ Secundo, Vtrum homo debeat Deum diligere plus quam proximum

¶ Tertio, Vtrũ plus quã ſeipſum.

¶ Quarto, Vtrum ſe pluſquam ꝓximum.

¶ Quinto, Vtrum homo debeat plus diligere proximum, quam corpus proprium.

¶ Sexto, Vtrum vnum proximum plus quam alterum.

¶ Septimo, Vtrum plus proximũ meliorem, vel ſibi magis coniunctum.

¶ Octauo, Vtrum plus coniũctũ ſibi ſecundum carnis affinitatem, vel ſecundum alias neceſſitudines.

¶ Nono, Vtrũ ex charitate pl' debeat diligere filiũ quã patrem.

¶ Decimo, Vtrũ plus debeat diligere matrem, quam patrem.

¶ Vndecimo, Vtrum plus vxorẽ quam patrem, vel matrem.

¶ Duodecimo, Vtrũ magis benefactorem, quam beneficiatum.

¶ Decimotertio, Vtrũ ordo charitatis maneat in patria.

Articvlvs I.

Vtrum in charitate ſit ordo.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in charitate nõ ſit aliquis ordo. Charitas.n. eſt quædã virtus: ſed in alijs virtutibus nõ aſsignatur aliqs ordo. ergo neque in charitate aliquis ordo aſsignari debet.

¶ 2 Præt. Sicut fidei obiectum eſt prima veritas, ita charitatis obiectum eſt ſumma bonitas: ſed in fide non ponitur aliquis ordo, ſed omnia æqualiter creduntur. ergo nec in charitate debet poni aliqs ordo.

¶ 3 Præt. Charitas in voluntate eſt ordinare autẽ non eſt voluntatis ſed rationis. ergo ordo non debet attribui charitati.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Can. 2. Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ ſicut* Philoſ. dicit in 5. Metap. Prius, & poſterius dicitur ſecũdum relationẽ ad aliquod principium. Ordo autem includit in ſe aliquem modũ prioris, & poſterioris. Vnde oportet quod vbicũq; eſt aliquod principium, ſit etiam aliqs ordo.* Dictum autem eſt ſupra, quod dilectio charitatis tẽdit in Deũ, ſicut in principium beatitudinis, in cuius cõmunicatione amicitia charitatis fundat̃: & ideo oportet ꝙ in his, quæ ex charitate diliguntur, attendatur aliquis ordo ſecundum relationem ad principium huius dilectionis, quod eſt Deus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ charitas tẽdit in vltimũ finẽ ſub ratione finis vltimi, quod non cõuenit alicui alij virtuti, vt ſupra *dictum eſt. Finis autem habet rationem principij in appetibilibus & in agendis, vt ex ſupra* dictis patet. Et ideo charitas maxime importat comparationem ad primũ principium, & ideo in ea maxime conſideratur ordo ſecũdum relationem ad primum principium.

AD SECVNDVM dicendũ, quod fides ꝑtinet ad vim cognoſcitiuam cuius operatio eſt ſecũdum quod res cognitæ ſunt in cognoſcente. Charitas autem eſt in vi affectiua: cuius operatio conſiſtit in hoc quòd anima tẽdit in ipſas res. Ordo autem principalius inuenit̃ in ipſis rebus, & ex eis deriuatur ad cognitionẽ noſtram & idẽ ordo magis appropriat̃ charitati, quã fidei, licet etiã in fide ſit aliquis ordo ſecũdum ꝙ eſt principaliter de Deo, ſecundario autẽ de alijs, quę referuntur ad Deum.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ ordo pertinet ad rationẽ, ſicut ad ordinantem: ſed ad vim appetitiuã pertinet, ſicut ad ordinatã. Et hoc mõ ordo in charitate ponit̃.

Articvlvs II.

Vtrum Deus ſit magis diligendus quam proximus.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videt̃ quod Deus non ſit magis diligendus quam proximus. Dicitur enim. 1. Io. 4. Qui non diligit fratrem ſuũ quem videt, Deum, quem non videt, qũo poteſt diligere? Ex quo videtur quòd illud ſit magis diligibile, quod eſt magis viſibile. Nã & viſio eſt principium amoris, vt dicitur 9.* Eth. ſed Deus eſt minus viſibilis, quã ꝓximus. ergo etiam eſt minus ex charitate diligibilis.

¶ 2 Præt. Similitudo eſt cauſa di-

¶ *Super quęſtionis vigeſimę ſextæ Articul. ſecundum.*

IN articuli ſecundi argumento ſecundo aduerte, quod q2 argumentũ cõſiſtebat in ui maioris ſimilitudinis hominis ad proximũ q̃ ad Deum, reſponſio non negan-

149 3.d.9. art.3. cor. & ad 5. Et vir. qõ.2. art. 7.cor.& ad 7.& 8.

Li.9 Eth.ca. vlt.tom.5.

do hoc, ex alia cauſa adfert vim illatiuam cõcluſionis, i. ex prioritate, & cauſalitate. Et intendit quod maior ſimilitudo cæteris paribus, eſt rõ maioris amoris. Hic aũt cætera non ſunt paria: ſed ſimilitudo ad Deũ eſt & prior, & cã ſimilitudinis ad proximum. Et hæc prioritas cauſalis dat, ꝙ rõne ſimilitudinis nõ maioris ſed maiori ac priori vinculo inexiſtentis, homò tenetur magis Deum, quàm proximum diligere.

Li. 1. cap 22. & 27. eliciti ne, tom. 3.

lectionis, ſecundum illud Eccl. 13. Omne animal diligit ſimile ſibi, ſed maior eſt ſimilitudo hominis ad ꝓximum ſuum, quam ad Deũ. ergo homo ex charitate magis diligit proximum, quam Deum. F

¶ 3 Præt. Illud quod in proximo charitas diligit, Deus eſt, vt patet per* Aug. in 1. de doct. Chriſt. ſed Deus non eſt maior in ſeipſo, quã in proximo. ergo non eſt magis diligendus in ſeipſo, quam in proximo. ergo non debet magis diligi Deus, quam proximus.

G Sed contra. Illud magis ẽ diligendum, propter quod aliqua odio ſunt habenda: ſed proximi ſunt odio habẽdi ꝑ Deum, ſi ſcilicet a Deo abducunt, ſecundum illud Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres & ſorores, non poteſt meus eſſe diſcipulus ergo Deus eſt magis ex charitate diligendus, quam proximus.

Respondeo dicendum, quod vnaquæque amícitia reſpicit principaliter id, in quo principaliter inuenitur illud bonum, ſuper cuius cõmunicatione fundatur. Sicut amicitia politica principalius reſpicit principem ciuitatis, à quo totum bonum ciuitatis, dependet: vnde & ei maxime debetur fides, & obedientia a ciuibus. H Amicitia autem charitatis fundatur ſuper communicatione beatitudinis, quæ cõſiſtit in Deo eſſentialiter, ſicut in primo principio, à quo deriuatur in omnes, qui ſunt beatitudinis capaces. Et ideo principaliter maxime Deus eſt charitate diligendus. Ipſe enim diligitur ſicut beatitudinis cauſa: proximus autẽ ſicut beatitudinem ab eo ſimul nobiſcum participans.

Ad primvm ergo dicendum, quòd dupliciter eſt aliquid cauſa dilectionis. Vno modo ſicut id, quod eſt ratio diligendi. Et hoc modo bonum eſt cauſa diligendi, quia vnumquodque diligitur, inquantum ha-

D. 106. bet rationem boni. Aliod modo, quia eſt vita quædam ad acquirendum dilectionem. Et hoc modo, viſio eſt cauſa dilectionis, non quidem ita quod ea ratione ſit I aliquid diligibile, quia eſt viſibile. ſed quia per viſionem perducimur ad dilectionem. ergo non oportet, quòd il-

D. 424. lud quòd eſt magis viſibile, ſit magis diligibile, ſed qđ prius occurrat nobis ad diligendum. Et hoc modo argumentatur Apoſtolus. Proximus enim quia eſt nobis viſibilis, primo occurrit nobis diligendus. Ex his enim

Homil. 11. Euangel. in princ. quæ nouit animus, diſcit ignota amare, vt* Greg. dicit in quadam homi. Vnde ſi aliquis proximum non diligit, argui poteſt, quod nec Deum diligit, nón propter hoc, quod proximus ſit magis diligẽdus, ſed quia prius diligendus occurrit. Deus autem eſt magis diligibilis, propter maiorem bonitatem.

Ad secvndvm dicendum, quòd ſimilitudo, quá habemus ad Deum, eſt prior, & cauſa ſimilitudinis, quá habemus ad proximum. Ex hoc enim quod participamus à Deo id, quod ab ipſo etiam proximus habet, ſimiles proximo efficimur. Et ideo ratione ſimilitudinis magis debemus Deum, quàm proximum diligere.

Ad tertivm dicendum, quòd Deus ſecundum ſubſtantiam ſuam conſideratus in quocunque ſit, æqualis eſt, quia non minuit per hoc, quod eſt in aliquo, ſed tamen non æqualiter habet proximus bonitatem Dei, ſicut habet ipſam Deus. Nam Deus habet ipſam eſſentialiter, proximus autem participatiue.

F ARTICVLVS III.

Vtrum homo debeat ex charitate plus Deum diligere quam ſeipſum.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd homo non debeat ex charitate plus Deum diligere, ꝙ̃ ſeipſum. Dicit. n.* Philoſophus in 9. Ethi. ꝙ amicabilia, quæ ſunt ad alterum, veniunt ex amicabilibus, q̃ ſunt ad ſeipſum, ſed cã eſt potior effectu. ergo maior ẽ amicitia hominis ad ſeipſum, quam ad quemcunque alium. ergo magis ſe dẽt diligere, quàm Deum. G

¶ 2 Præt. Vnumquodque diligitur inquantum eſt proprium bonum, ſed id quod eſt ratio diligẽdi, magis diligitur quam id, quod propter hanc rationem diligitur, ſicut principia quæ ſunt ratio cognoſcendi magis cognoſcuntur. ergo homo diligit magis ſeipſum quàm quodcunque aliud bonum dilectum. non ergo magis diligit Deum, quam ſeipſum.

H ¶ 3 Præt. Quãtum aliquis diligit Deum, tantum diligit frui eo ſed quantũ aliquis diligit frui Deo, tã tum diligit ſeipſum, quia hoc eſt ſummum bonum, quod aliquis ſibi velle poteſt. ergo homo nõ plus debet ex charitate Deum diligere quam ſeipſum.

Sed contra eſt, quod* Aug. dicit in 1. de doct. Chriſt. Si teipſum non propter te debes diligere ſed propter ipſum, vbi dilectionis tuæ rectiſsimus finis eſt, non I ſuccẽſeat aliquis alius homo, ſi & ipſum propter Deum diligas, ſed propter quod vnumquodq;, illud magis. ergo magis debet homo diligere Deum, quam ſeipſum.

Respon. Dicendum, quòd à Deo duplex bonũ accipere poſſumus, ſcilicet bonum naturæ & bonum gratiæ, ſuper communicatione autem bonorum naturaliũ nobis à Deo ſacta, fundatur amor naturalis, quo non ſolum homo in ſuæ integritate naturæ ſuper omnia diligit Deum, & plus quá K ſeipſum, ſed etiam quælibet creatura ſuo modo, id eſt, vel intellectuali, vel rationali, vel animali, vel ſaltem naturali amore ſicut lapides, & alia q̃ cognitione carent quia vnaquæque pars naturaliter plus amat commune bonum totius, quam particulare bonum proprium, quod manifeſtatur ex opere: Quælibet enim pars habet inclinationem principalem ad actionem cõmunem vtilitatis totius. Apparet etiá hoc in politi

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſextæ Articulum tertium.

In art. 3. dubium occurrit circa rõnem allatam in litera, q̃a vnaquæque pars naturaliter plus amat bonum commune totius quam particulare bonum proprium, ex duplici capite. Primo ex naturalibus, & communibus. Sed quia hæc in cõment. priorib⁹ diſcuſſa ſunt nolo replicare. Secundo, ex partibus politicis. Duplicíter autẽ confutetur hæc ratio ex hoc capite a Durãdo in 3. Sen. diſt. 29. q. 2. Primo, quia inſufficiens ſignum amoris maioris alicuius aſſumitur, exponere ſe hominem morti pro illo. Nam & pro amico laudabiliter quis morti exponit ſe, & tamen nõ propterea magis diligit amicũ, quam ſeipſum, vt cõſtat. Similiter pro ſaluatione bonorũ temporalium ſuorum exponit quis ſe morti contra inuaſorem & non magis diligit illa. Secundo, quia falſum eſt, quod ciuis diligat magis bonũ cõmune, quã ſeipſum. Nam aut ſit comparatio amoris ſecundũ bona eiuſdem rationis, aut diuerſarum Si eiuſdem rationis .ſ. bonum honeſtum, cõſtat quod quilibet magis amat ſe, quam commune bonum. Quod patet ex contrario, quia magis debet odio habere malum culpæ in ſe quã in communitate totius abſque ſe. Si diuerſarum rationum, ſcilicet honeſtum in communitate, & vtile, ſeu delectabile in ſe, tunc licet verũ ſit, quod ciuis magis diligat bonum commune, quam propriũ in tali ſenſu, non tñ eſt verum ſimpliciter: Quia vt in 9. Eth. patet, & rõne conuincitur magis diligit ſe ſm bonũ honeſtũ, q̃ ſm bona alia, ponendo vitam pro bono communi, vel amico

Infra q. 24. ar. 8. Et 3. di. 29. arti. 3. Et vir. q. 2. a. 4. ad 2. & 29. ad 7. Et quõ. 1. ar. 9. Ethi. capit. 8. non multum à prin. to. 5.

Li. 1. ca. 22. in me. to. 3.

ed by G

cis virtutibus, ſecundum quas ciues pro bono communi & diſpendia propriarum rerum, & perſonarum interdum ſuſtinent. Vnde multo magis hoc verificatur in amicitia charitatis, quæ fundatur ſuper communicationem donorum gratiæ. Et ideo ex charitate magis debet homo diligere Deū, qui eſt bonum cōmune omniū, quàm ſeipſum; quia beatitudo eſt in Deo ſicut in communi, & fontali principio omnium, qui beatitudinem participare poſſunt.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Philoſophus loquitur de amicabilibus, quæ ſunt ad alterū, in quo bonum, quod eſt obiectū amicitiæ, inuenitur ſecundum aliquem particularem modum: non autem de amicabilibus, quæ ſunt ad alterum, in quo bonum prædictū inuenitur ſ'm rationē totius.

Ad secvndvm dicendū, ꝙ bonū totius diligit quidem pars ſ'm ꝙ eſt ſibi cōueniens, nō autem ita, quòd bonum totius ad ſe referat, ſed potius ita, quòd ſeipſam refert in bonum totius.

Ad tertivm dicendū, quòd hoc quod aliquis velit frui Deo, ptinet ad amorē, quo Deus amatur amore concupiſcentię. Magis autem amamus Deum amore amicitiæ, quàm amore concupiſcentię: quia maius eſt in ſe bonū Dei, quam participare poſſumus fruendo ipſo. Et ideo ſimpliciter homo magis diligit Deum ex charitate, quam ſeipſum.

Articvlvs IIII.

Vtrum homo ex charitate magis debeat diligere ſeipſum, quā proximum.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quod homo ex charitate nō magis debeat diligere ſeipſum, quàm proximum. Principale enim obiectum charitatis eſt Deus, vt ſupra* dictum eſt, ſed quandoq; homo habet proximū magis Deo cōiunctum, quam ſit ipſe. ergo magis debet aliquis tale diligere, quàm ſeipſum.

¶ 2 Præt, Detrimētum ipſius, quē magis diligimus, magis vitamus: ſed homo ex charitate ſuſtinet detrimentum pro proximo, ſecūdū illud Prouerb. 12. Qui negligit dānum propter amicum, iuſtus eſt. ergo hō debet ex charitate magis alium diligere, quam ſeipſum.

¶ 3 Pręter. 1. ad Cor. 13. dicitur, ꝙ charitas non quærit quę ſua ſunt, ſed illud maxime quærimus, cuius bonum maxime quærimus. ergo per charitatem aliquis non amat ſeipſum magis, quam proximum.

Sed contra eſt, quod dicitur Leuit. 19. & Matth. 22. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Ex quo videtur, quod dilectio hominis ad ſeipſum, eſt ſicut exemplar dilectionis, quæ habetur ad alterum, ſed exemplar potius eſt, quam exemplatum. ergo homo ex charitate magis debet diligere ſeipſum, quam proximū.

Respon. Dicendū, ꝙ in homine duo ſunt, ſ. natura ſpiritualis, & natura corporalis: Per hoc autem homo dicitur diligere ſeipſum, ꝙ diligit ſe ſecūdum naturā ſpiritualem, vt ſupra* dictum eſt. Et ſecūdum hoc debet homo magis ſe diligere poſt Deum, quam quēcunque alium, & hoc patet ex ipſa ratione diligendi. Nam ſicut ſupra* dictum eſt, Deus diligitur, vt principium boni, ſuper quo fundatur dilectio charitatis. Homo autē ſeipſum diligit ex charitate ſecundum rationem, qua eſt particeps prædicti boni. Proximus aūt diligitur ſecundum rationem ſo-

*Art. 1. & 2. huius q̃ō & q. 25. arti. 1. & 12.

q. 25. art. 7.

q. 25. arti. 1. & 12.

Eligit enim ſibiipſi optimum ſecundum rationem.

¶ Ad euidentiam huius aduertendū eſt, quòd in litera author affert ſignum nouum pro illa concluſione. ſ. Pars amat magis bonum totius, quàm proprium. Et eſt, quòd vnaquæque pars habet principalem inclinationem ad actionem communē vtilitati totius. Experimur ſiquidem in partibus officialibus corporis, quòd præcipua cuiuſcunque partis actio eſt ad commune totius bonum, vt patet de actione manus, pedis, oculi, cordis, hepatis, dentium, &c. Si ergo ita eſſe in partibus naturalibus comprobatur, cum partes politicæ ſint ſic diſpoſitæ ſicut ſi eſſent à natura, eo ꝙ ars, quæ rationem pficit, imitatur naturam, conſequens eſt, vt virtutes politicæ inclinent ciues principaliter ad actiones communes pro bono totius, ac p hoc comprobetur, quòd magis ſuapte natura inclinātur ciues ad amādum cōmune bonū, quam proprium.

¶ Ad obiectiones autem primo loco allatas dicitur, quòd optime dicitur, quod ex hoc, quod aliquis exponit ſe morti pro aliquo, non ſequitur quòd illum magis ſe amet: nec author hoc attulit ſignum, nec ſomniauit etiam. ſed ex hoc, quòd ciues ſecundum politicas virtutes, res, & corpora exponunt pro bono cōi, ſignum habuit, ꝙ pars amat plus totū, quam ſe. Hęc aūt duo diſtant, ſicut cælum & terra. Quamuis etiam inepte afferatur, quòd quis exponit ſe morti pro ſalute rerū ſuarum: quia hoc ſit non p illis, ſed ſeipſo, ad cuius felicitatem illæ res ſunt opportunæ.

151 3. diſt. 29. ar. 5. Et 4. diſt. 38. q. 2. cor. 2. q̃ō. 1. cor. Et quo. 8. artic. 8. cor 6.

¶ Ad obiectionem autem ſecundo loco allatam dicitur, quod ſit comparatio ſecundum bona eiuſdem rōnis, proportionalitate tamen totius, & partis ſeruata. Sed illud bonum, in quo fit comparatio, nō eſt bonum honeſtum, vt argumentum aſſumit, ſed eſt bonum vtile, vel delectabile. In hoc enim genere communitas eſt totū, & ciuis pars: ita quod intendit author, quod quia virtus politica inclinat ciuem ad diſpendium rerum exteriorum, vel vitę corporalis pro ſalute reipublicæ in rebus, vel in pſonis ſignū habemus, quod pars plus diligit totum, quā ſeipſam. Et quod iſta ſit intentio authoris, patet ex prima parte q. 60. art. vltimi vbi poſt exemplum de parte naturali, ſubiungit de parte ciuili, quod ē virtuoſi ciuis, vt ſe exponat mortis periculo pro rei publicæ conſeruatione. Et ſi homo eſſet naturalis pars huius ciuitatis, hęc inclinatio eſſet ei naturalis. Hę ille. Vnde habes, quòd ſi homo eſſet naturalis pars huius ciuitatis, naturaliter exponeret ſe morti, vt totum, quod eſt ciuitas, viueret: ſicut manus exponit naturaliter p eſſe totius hominis. Conſtat autem, quòd ſicut eſſe manus, & totius hominis, eiuſdem ſunt rationis proportionaliter: ita eſſe ciuis, & ciuitatis. Et cōfirmatur manifeſte ſic eſſe, quia non fit hic comparatio inter bonum vtile, & honeſtum, ſicut cū quis moritur pro amico: ſed tota vis rationis pendet ex comparatione partis ad totū, quia pars ſecundum id quod eſt, totius eſt, vt ibidem patet. Ex ratione ergo, qua pars eſt ciuis quilibet, debet totius ciuitatis bonum temporale pprio temporali bono præponere: non autem bonum proprium alicuius ciuis tenetur ſuo pręponere. Et hoc hic docemur. Vnde extra propoſitum ſunt, quæ p amico agenda ſunt. Verificatur tamen in propoſito, quòd ciuis vitam ciuitatis, vitæ proprię ante ponens, ſibiipſi optimum eligit ſ'm rationem, & ſeipsū maxime amat ſecundum virtutem excellenter operans.

¶ In reſponſione ad ſecundum, nota elegantem gloſam, & intellectum illius propoſitionis. Amabile quidem bonum, vnicuique autem proprium: quod quia eſſe proprium multis modis cōtingit, vnumquodque bonum alicuius, eo modo quo eſt proprium, eſt amandum. Et ſic cū in propoſito dupliciter contingat aliquid eſſe bonum alterius, aut ſcilicet, quia eſt propter ipſum, aut econtra, bonum totius eſt bonum partis, non ita quod ſit propter partem, ſed econtra, quod ſcilicet pars eſt propter totum. Et propterea pars amat bonum totius tanquam proprium, non ita quod referat bonum totius in ſeipſam partem, ſed econtra, ita ſcilicet, quod refert ſeipſam in bonum totius. Habes quoque ex hoc loco, quam bene dictum ſuperius ſit contra Durandi phātaſiam, quod Deus ſecundum ſeipſum eſt proprium bonum cuiuſque creaturæ, & ſpecialiter intellectualis.

¶ Super quæſtionis vigeſimæſextæ Articulum quartum.

IN articulo quarto nota, quod hinc elicere potes, non eſſe de mente authoris, quod homo amet magis commune bonum creatum, quam ſeipſum ſecūdum ſpirituale bonum. Sed ipſemet in bonis ſpiritualibus tenet primum locū amabilis poſt Deum, pro quo non poteſt quis peccare. Pro beatitudine autem, & virtute cuiuſque communicata, nemo debet peccādo ſibi nocere.

¶Super

cietatis in ipſo bono. Conſociatio autem eſt ratio dilectionis ſecundum quandam vnionem in ordine ad Deum. Vnde ſicut vnitas potior eſt, quam vnio, ita ꝙ homo ipſe participet bonum diuinum, eſt potior ratio diligendi, quam quod alius aſſocietur ſibi in hac participatione. Et ideo homo ex charitate debet magis ſeipſum diligere, quam proximũ. Et huius ſignum eſt, quod homo non debet ſubire aliquod malum peccati, quod contrariatur participationi beatitudinis, vt proximum liberet a peccato.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod dilectio charitatis non ſolum habet quantitatem ex parte obiecti, quod eſt Deus, ſed ex parte diligentis, qui eſt ipſe homo, charitatem habens: ſicut & quantitas cuiuſlibet actionis dependet quodammodo ex ipſo ſubiecto. Et ideo licet proximus melior ſit Deo propinquior: quia tamen non eſt ita propinquus charitatem habenti, ſicut ipſe ſibi, non ſequitur, quod magis debeat proximum, quam ſeipſum diligere.

AD SECVNDVM dicendum, quòd detrimenta corporalia debet homo ſuſtinere propter amicum. & in hoc ipſo ſeipſum magis diligit ſecundum ſpiritualem mentem, quia hoc pertinet ad perfectionem virtutis, quæ eſt bonum mentis: ſed in ſpiritualibus non debet homo pati detrimentum peccando, vt proximum liberet à peccato, ſicut * dictum eſt.

In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut * Auguſt. dicit in regula, cum dicitur, Charitas non quærit quæ ſua ſunt, ſic intelligitur, quod communio proprijs anteponit. Semper autem commune bonum eſt magis amabile vnicuique, quàm proprium bonum. Sicut etiam ipſi patri eſt magis amabile bonum totius, quàm bonum particulare ſui ipſius. vt * dictum eſt.

* In regula tertia, & habetur to. 1.

Art. præced.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo magis debeat diligere proximum, quàm corpus proprium.

I AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ homo nó magis debeat diligere proximum, quàm corpus ꝓpriũ. In proximo enim intelligitur corpus noſtri proximi. ſi ergo debet homo diligere proximum plus q̃ corpus proprium, ſequitur, ꝙ plus debeat diligere corpus proximi, quàm corpus proprium.

¶ 2 Præt. Homo plus debet diligere animam propriam, quàm animam proximi, vt * dictum eſt: ſed corpus proprium propinquius eſt animæ noſtræ, quàm proximus. K ergo plus debemus diligere corpus proprium, quàm proximum.

¶ 3 Prætereà. Vnuſquiſq; exponit id, quod minus amat, pro eo, ꝙ magis amat: ſed non omnis homo tenetur exponere corpus ꝓpriũ pro ſalute proximi, ſed hoc eſt ꝑfectorum, ſecundum illud Ioã. 15. Maiorem charitaté nemo habet quàm vt animam ſuam ponat q̃s pro amicis ſuis. ergo homo non tenetur ex charitate plus diligere proximum, quã corpus propriũ.

SED CONTRA eſt, quòd * F Aug. dicit de doctrina chriſtiana, quòd plus debemus diligere proximum, quàm corpus proprium.

RESPONDEO Dicendum, quòd illud magis eſt ex charitate diligendum, quod habet pleniorem rationem diligibilis ex charitate, vt * dictum eſt. Conſociatio autem in plena participatione beatitudinis, quæ eſt ratio diligendi proximum, eſt maior ratio diligendi, quàm participatio beatitudinis per redundantiam, quæ eſt ratio diligendi proprium corpus. Et ideo proximum quantum ad ſalutem animæ, magis debemus diligere, quàm proprium corpus.

q. 25. artic. 2. & 12.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſecundum Philoſophum in 9. * Ethicor. Vnumquodque videtur eſſe id, quod eſt præcipuum in ipſo. G Vnde cum dicitur proximus magis eſſe diligendus, quàm corpus proprium, intelligitur hoc quantum ad animam, quæ eſt potior pars eius.

Libr. 9. ca. 8. non procul a medio, tomo 5.

AD SECVNDVM dicendum, quod corpus noſtrum eſt propinquius animæ noſtræ, quam proximus, quantum ad conſtitutionem propriæ naturæ: ſed quantum ad participationem beatitudinis maior eſt conſociatio animæ proximi ad animam noſtram, quam etiam corporis proprij.

AD TERTIVM dicendum, quòd cuilibet homini imminet cura proprij corporis, non aũt imminet cuilibet homini cura de ſalute ꝓximi, niſi forte in caſu. Et ideo non eſt de neceſſitate charitatis ꝙ homo propriũ corpus H exponat ꝓ ſalute proximi, niſi in caſu, quo tenetur eius ſaluti prouidere: ſed quod aliquis ſponte ad hoc ſe offerat, pertinet ad perfectionem charitatis.

¶ *Super quæſtionis vigeſimę ſextæ Art. quintũ.*

152 IN art. 5. in reſponſione ad vltimum aduerte duo. Primo, quòd illa iam dicta regula, quòd præcepta affirmatiua obligant quo ad exercitium ſolum in caſu neceſſitatis, author dicit, ꝙ etiam pro ſalute ſpirituali proximi hõ non tenetur proprium corpus exponere, niſi in caſu neceſſitatis: extra autem caſum neceſſitatis ad perfectionem charitatis hoc ſpectat. Propter qđ laudabiliter ſe ſponte exponunt religioſi tempore peſtis ad ſpiritualia miniſtranda infectis, q̄bus ipſi non obligantur: & ſimile eſt in alijs. Secundo, ratione literę, q̄a homini cuiuſlibet imminet cura ꝓprij corporis, nõ aũt cura ſalutis proximi, niſi in caſu. Ex hac .n. radice multæ q̃ões ſoluendæ ſunt ĩ materia defenſiõis, vt inferius patebit.

1. 2. q 73. ar. 5. cor. Et op. 18. ca. 16.

Art. præced.

Li. 1. c. 27. à medio, t. 3.

ARTICVLVS VI.

Vtrum vnus proximus ſit magis diligendus, quàm amicus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ vnus ꝓximus non ſit magis diligendus, quã alius. I Dicit .n. * Aug. in 1. de doctri. chriſt. Oẽs homines æque diligendi ſunt: ſed cum omnibus prodeſſe non poſsis, his potiſsimum conſulendum eſt, qui ꝓ locorum, & temporum, vel quarũ libet rerum opportunitatibus cõſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iunguntur. ergo proximorum vnus non eſt magis diligendus, q̃ alius.

¶ 2 Pręt. Vbi vna, & eadem eſt ratio diligendi diuerſos, non debet eſſe inæqualis dilectio: ſed vna eſt ratio diligendi omnes proximos, K ſcilicet Deus, vt patet per * Auguſt. in 1. de doctr. chriſt. ergo oẽs proximos ęqualiter diligere debem⁹.

¶ 3 Præt. Amare, eſt velle bonum alicui, vt patet per Philoſophum in 2. Rhet. ſed omnibus proximis æquale bonum volumus, ſcilicet vitam æternam. ergo omnes ꝓximos æqualiter debemus diligere.

SED CONTRA eſt, ꝙ tanto vniuſquiſque magis debet diligi, quanto grauius peccat, qui cõtra eius dilectioné operatur: ſed grauius peccat, q agit cõtra dilectionẽ aliquorum proximorum, quã

¶ *Super quæſtionis vigeſimæſextæ Articulum ſextum.*

IN articulo 6. occurrunt duo dubia ad hominem primò explananda, vt ſenſus literæ habeatur. 153 Eſt ergo dubium circa ſecundam reſponſionem datam ad primum in illa differentia in beneuolentiam, & beneficentiam, ſcilicet, quòd aliquibus ſumus benefici, & aliquibus non: beneuoli autem omnibus ſumus. Repugnat ſiquidem hæc doctrina duobus ſupradictis ab authore. Primo, doctrinæ traditæ in q. 25. artic. 8. & 9. Nam aut eſt ſermo de beneuolentia, & beneficentia in communi: aut in particulari. Si in communi, omnibus ſumus beneuoli, & benefici ex charitate, vt ibi dictum eſt. Si in particulari, non omnibus ſumus beneuoli, nec benefici. Neutro ergo modo ſaluatur doctrina huius reſponſionis, ꝙ omnibus ſumus beneuoli, non omnibus autem benefici, niſi

3. diſt. 29. artic. 6. Et vide q. 2. art. 9.

* Li. 1. ca. 28. in principio, tom. 3.

Li. 1. ca. 28. in principio, tomo 3.

Lib. 2. Rhetor. cap. 4. in prin. to. 6.

difformiter

qui agit contra dilectioné aliquorum aliorum. Vnde Leuit. 20. præcipitur, quòd qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur, ꝗ non præcipitur de his, qui alios homines maledicunt. ergo quoſdam proximorum debemus magis diligere, quàm alios.

Respondeo dicendum, ꝗ duplex opinio circa hoc fuit. **B** Quidā enim dixerunt, quòd omnes proximi ſunt æqualiter ex charitate diligendi, quantum ad affectum, ſed non quantum ad exteriorem effectum, ponentes ordinem dilectionis eſſe intelligendū ſecūdum exteriora beneficia, quę magis debemus impendere proximis, quam alienis: non autem ſecūdum interiorem affectum, quē æqualiter debemus impendere omnibus etiam inimicis; ſed hoc irrationabiliter dicitur. Nō enim minus ē ordinatus affectus charitatis, qui eſt inclinatio gratię, quā appetitus naturalis, qui eſt inclinatio naturæ. Vtraque enim inclinatio ex diuina ſapientia procedit. **C** Videmus autē in naturalibus, ꝗ inclinatio naturalis proportionatur actui, vel motui, qui conuenit naturæ vniuſcuiuſque: ſicut terra habet maiorem inclinationē grauitatis, quam aqua quia competit ei eē ſub aqua. Oportet ergo, quòd etiam inclinatio gratiæ, quę eſt affectus charitatis, proportionetur his, quæ ſunt exterius agenda: ita. ſ. vt ad eos intēſiorem charitatis affectū habeamus, quibus **D** cōuenit nos magis beneficos eē. Et ideo dicendum eſt, quòd etiā ſecundum affectū oportet magis vnum proximorum, quam alium diligere. Et ratio eſt, quia cū principium dilectionis ſit Deus, & ipſe diligens, neceſſe eſt, ꝗ ſecūdū propinquitatem maiorem ad alterum iſtorum principiorū maior ſit dilectionis affectus. Sicut. n. ſupra* dictum eſt, in omnibus, in quibus inuenitur aliquod principiū, ordo attenditur ſecundum comparationem ad illud principium. **E**

Ad primum ergo dicendum, quòd dilectio poteſt eſſe inæqualis dupliciter. Vno modo ex parte eius boni, quod amico optamus: & quantum ad hoc omnes homines æque diligimus ex charitate, quia omnibus optamus bonum idē in genere ſcilicet, beatitudinem æternam. Alio modo, dicitur maior dilectio ꝓpter intenſiorem actum dilectionis, & ſic oportet omnes æque diligere.

Vel aliter dicendum, quod dilectio inæqualiter pōt ab aliquo haberi dupliciter. Vno modo ex eo, quòd quidam diligūtur, & aliquem diligunt. Et hanc etiam inæqualitatē oportet ſeruare in beneficentia, quia poſſumus oībus prodeſſe, ſed in beneuolentia dilectionis talis inęqualitas haberi nō debet. Alia vero eſt inęqualitas dilectionis ex hoc, quod quidā plus aliis diliguntur. Auguſt. ergo nō intendit hanc excludere inæqualitatem, ſed primam; vt patet ex his, quæ de beneficentia dicit.

Ad secundum dicendum, quòd non omnes proximi ęqualiter ſe habent ad Deum, ſed quidam ſunt ei propinquiores ꝓpter maiorem bonitatē, qui ſunt magis diligendi ex charitate, quā alii, qui ſunt ei minus propinqui.

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa ꝓcedit de quantitate dilectionis ex parte boni, qđ amicis optamus.

Articulus VII.

Vtrum magis debeamus diligere meliores, quàm nobis coniunctiores.

AD SEPTIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝗ magis debeamus diligere meliores, quā nobis cōiunctiores. Illud **D** enim videtur eſſe magis diligēdū, quod nulla ratione debet odio haberi, quā illud, quod aliqua ratione eſt odiendum, ſicut & albius ē, quod eſt nigro impermiſtius; ſed perſonæ nobis coniunctę, ſunt ſecundum aliquam rationem odiēdæ, ſecundum illud Lu. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrē, & matrē &c. Homines autem boni nulla ratione ſunt odiēdi. ergo videtur quod meliores ſunt magis amandi, quam coniunctiores.

E ¶ 2 Præt. Secundū charitatem homo maxime Deo aſsimilatur, ſed Deus diligit magis meliorē, quā ſibi cōiunctiorē. ergo & homo p charitatem magis debet meliorē diligere, quā ſibi coniunctiorem.

¶ 3 Pręt. Secundum vnāquamque amicitiam illud eſt magis amādū quod magis pertinet ad id, ſupra qđ amicitia fundatur Amicitia. n. naturali magis diligimus eos, qui ſunt nobis magis ſm na-

---

difformiter interpretādo, ꝗ eſt tāto doctore indignū. Secundo **A** repugnat corpori pñtis articuli. Nā contra primā opinioné concluſum eſt, quòd proportionalis eſt interior dilectionis affectus exteriori beneficētię. Si n. beneuolētia, & bñficia ꝓportionata ſunt, nō erit beneuolētia ad oēs, & bñficentia ad quoſdam. Et ſi vna eſt ad quoſdam & altera ad oēs, ſequitur, ꝗ nō reſpondeant ſibi inuicē proportionaliter.

¶ Ad primum dubiū dicitur, quod ſermo præſentis reſponſionis ad neutrum modum arctatur, ſed ſimpliciter, & abſolute eſt: ita, quod intentio authoris eſt dicere, quod iſta propoſitio eſt ſimpliciter vera. Exiſtens in charitate eſt beneuolus omnibus, & non beneficus omnibus. Et ratio eſt: quia minima charitas extendit ſe ad omnia obiecta diligibilia, vt patet ex ſupradictis. Non omnis autem beneficentia extendit ſe ad oēs, quibus pōt benefieri. Vnde patet, ꝗ nec difformiter oportet hoc interpretari, nec vlla repugnātia eſt, ſed declaratio differentię inter beneuolentiam, & beneficentiam, vt tendunt in omnia ſua obiecta ſimpliciter, & abſolute.

¶ Ad ſm autem dubium dicitur, quod procedit ex malo intellectu literæ. Non enim in litera docetur proportionalitatem ſimpliciter, & abſolute inter diligere, & benefacere, quin potius (vt modo expoſitum eſt) falſa inuenitur iſta proportionalitas. Sed traditur in litera proportio inter beneficentiam, & beneuolentiam: ita ꝗ maior beneficentia præſupponit maiorē & beneuolentiā, vt cauſam. Et hoc contra opinionem dicētem ꝗ erat maior beneficētiā abſq; maiori beneuolentia. Ex hac autē ꝓportione, ſ. ꝗ maior beneuolētia, & maior beneficentia mutuo ſe inferunt, non ſequitur, quod ſi beneuolentia eſt ad omnes, beneficentia ſit ad omnes (hoc. n. eſt extra rationem maioris, & minoris intenſiue, de quibus eſt ſermo) ſed bene ſequitur ꝗ maior ſit bñuolētia ad illos, ad quos eſt maior beneficētia.

*Ar. 1. huius quæſt.

¶ In eodem articulo, in reſpōſione ad primum, aduerte, quod prima reſponſio dicens, quod ex charitate æqualiter omnes diligimus, quantum ad bonum, quod volumus dilectis, pōt male, & bene intelligi. Male quidem, ſi intelligatur quod charitas vult omnibus bonū æquale, ſic quod non vult eis bonū inæquale: in ſequenti ſiquidem articulo oppoſitum docet author. Bene autem, ſi intelligatur, qđ charitas vult omnibus bonū ęquale in genere, vt in litera dicir, ſeu ſpecie, puta felicitatem æternā. Cum quo tamen ſtat quod vult maius ſm gradum bonū vni, quam alteri.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ ſextæ Articulum ſeptimum.*

IN artic. 7. dubium occurrit, qūo verificantur verba literæ cum dicitur, quod diuerſitas dilectionis, quę eſt ſm charitatē quantum ad ſpēm attenditur, ſm propinquitatem ad Deum. Et eſt ratio dubii, qa charitas non eſt diuerſarum ſpecierum ſecundum diuerſitatem bonorum, quæ vult dilectis.

¶ Ad hoc dicitur, qđ ſermo literæ, quantum ad radices eſt, de vera diuerſitate ſpecifica: ſed quantum ad charitatē eſt de di- 154
uerſitate ſpecifica reductiue, ſeu ſimilitudinarie. Intendit ſiquidem author, vt ipſemet explicat pro radice, quod diuerſæ dilectionis ſpēs ſunt ſecundum diuerſa bona, quæ optamus iis, quos diligimus. Et hæc propoſitio eſt manifeſta, quia alterius ſpeciei eſt dilectio honoris a dilectione diuitiarum & huiuſmodi, Ex hac autem radice de dilectione in communi manuducit author intellectum diſcipuli ad diſcernendum in dilectione charitatis diuerſitatem ex parte obiecti, vnde dilectio habet ſpeciem, & diuerſitatem ex parte ſubiecti, vnde habent intenſionem, & diuerſitatem charitatis ex parte obiecti ſecundum diuerſos gradus beatitudinis,

vocat

turam coniuncti, puta, parētes, vel filios: ſed amicitia charitatis fundatur ſuper cōmunicatione beatitudinis, ad quam magis pertinēt meliores, quam nobis coniūctiores. ergo ex charitate magis debemus diligere meliores, quam nobis coniunctiores.

G SED CONTRA eſt, quòd dicitur 1. ad Timo. 5. Si quis ſuorū, & maxime domeſticorum curam non habet, fidē negauit, & eſt infideli deterior: ſed interior charitatis affectio debet reſpondere exteriori affectui. ergo charitas magis debet haberi ad propinquiores, quam ad meliores.

RESPONDEO Dicendum, quod omnis actus oportet, quod proportionetur & obiecto, & agenti: ſed ex obiecto habet ſpeciē ex virtute autem agentis habet
H motum ſuæ intenſionis. Sicut motus habet ſpeciem ex termino ad quem eſt, ſed intentionem velocitatis habet ex diſpoſitione mobilis, & virtute mouētis. Sic ergo dilectio ſpeciem habet ex obiecto, ſed intēſionem habet ex parte ipſius diligentis. Obiectum autem charitatiuæ dilectionis Deus eſt, homo autem diligens eſt. Diuerſitas ergo dilectionis, quæ eſt ſecūdum charitatem quantum ad ſpeciem, eſt attendenda in proximis
I diligendis ſecundum comparationem ad Deū, vt ſcilicet ei, qui eſt Deo propinquior, maius bonum ex charitate velimus: quia licet bonum, quod omnibus vult charitas, ſcilicet, beatitudo æterna, ſit vnum ſecundum ſe, habet tamen diuerſos gradus ſecundū diuerſas beatitudinis participationes. Et hoc ad charitatem pertinet, vt velit iuſtitiam Dei ſeruari, ſecundū quam meliores perfectius beatitudinem participāt: & hoc pertinet ad ſpeciem dilectionis. Sunt enim
K diuerſæ dilectionis ſpecies ſecundum diuerſa bona, quæ optamus his, quos diligimus: ſed intenſio dilectionis eſt attendenda per comparationem ad ipſum hominem, qui diligit. Et ſecundum hoc, illos qui ſunt ſibi propinquiores, intenſiori affectu diligit homo ad illud bonum, ad quod omnes diligit, quam meliores ad maius bonum. Eſt etiam & ibi alia differentia attendenda. Nā aliqui proximi ſunt propinqui nobis ſecundum naturalem originem, a qua diſcedere non poſſunt, quia ſecundum eam ſunt id, quod ſunt: ſed bonitas virtutis, ſecundum quam aliqui appropinquāt Deo, pōt accedere, & recedere, augeri, & minui, vt ex ſupra* dictis patet. Et ideo poſſum ex charitate velle, quòd iſte, ꝙ eſt mihi coniunctus, ſit melior alio, & ſic ad maiorē beatitudinis gradum peruenire poſſit. Eſt autē & alius modus quo plus diligimus ex charitate magis nobis coniunctos, quia pluribus modis eos diligimus. Ad eos enim, qui non ſunt nobis coniuncti, nō habemus niſi amicitiam charitatis. Ad eos verò, qui ſunt nobis cōiuncti, habemus aliquas alias amicitias ſecundum modum coniunctionis eorum ad nos. Cum autem bonū, ſuper qđ fundatẽ quælibet alia amicitia honeſta, ordinetur ſicut ad finem ad bonum, ſuper quod fundatur charitas, conſequens eſt, vt charitas imperet actui cuiuſlibet alterius amicitiæ: ſicut ars, quæ eſt circa finem, imperat arti, quæ eſt circa ea quę ſunt ad finē. Et ſic hoc ipſum qđ eſt diligere aliquem, quia conſanguineus, vel coniunctus eſt, vel quia conciuis, vel propter quodcumque huiuſmodi aliud licitum ordinabile in finem charitatis, poteſt a charitate imperari. Et ita ex charitate eliciente cum imperante pluribus modis diligimus magis nobis coniunctos.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in propinquis noſtris non præcipimur odire, quòd propinqui noſtri ſunt ſed hoc ſolum, quòd impediunt nos a Deo. Et in hoc nō ſunt propinqui, ſed inimici, ſecundum illud Matth. 10. Inimici hominis domeſtici eius.

AD SECVNDVM dicendū, quòd charitas facit hominem cō-

vocat ſecundum ſpeciem: non quia ſit diuerſitas ſpecifica in F charitate, aut in gradibus volitis, ſed quia eſt ſimilis diuerſitati ſpecificę dilectionis, & ex illa parte ſe tenet: vnde dilectio diuerſitatem ſpecificam ſortitur.

¶In eodem articulo ſeptimo dubium occurrit circa illud, Poſſum velle, quod iſte, qui eſt mihi coniunctus, ſit melior alio; Et circa eius cauſam quia ſcilicet bonitas accedere, & recedere, augeri vel minui poteſt Circa ipſam quidem concluſionem ex Durando in 29. diſtinc. tertij ſententiarum quæſtio. 1. multipliciter probante, quod licet ſecundum velle complacentiæ, ſeu approbationis charitas velit inæqualia bona. Quia in domo Patris mei manſiones multæ ſunt, Io. 14. ſecundum velle tamē deſiderij, charitas nō vult inęqualia bona omnibus ſed omnino æquale ſcilicet ſummum bonum gratiæ, & gloriæ cuius pura creatura eſt capax, ita quod in iſto non eſt latitudo. Probatur autem hoc tripliciter. Primo, Charitate optamus bonum diuinum omnibus quatenus ſunt eius capaces: ſed omnes ſunt æqualis boni gratiæ, & gloriæ capaces. ergo. Secundo, quia charitas non æmulatur, 1. ad Corint. 13. Eſſet autem æmulatio, ſi non optaretur vnicuique tā tum bonum, quanti eſt capax ſine cuiuſquam detrimento. Tertio, quia in præiudicium diuini amoris eſſet, niſi cuilibet ex charitate optaretur bonū, quo efficacius tenderet in Deū Tale autem eſt ſummum bonum gratiæ cuius creatura pura eſt capax ergo. Et ſubdit Durandus, ꝙ hæc optatio eſt conditionata, ſ. ſuppoſita ordinatione, & volūtate diuina.

¶Ad hæc, vt vltimo inducta verba oſtendunt, reſpondendum forte non eſſet: ſpiritus enim contradictionis videtur excæcaſſe hunc hominem, vt prius magnificet fimbrias, quaſi contradicēdo authori de actu deſiderij, & deinde limitat ſe ad velleitatem, qua etiam homo optat quandoque volare. Nunquid Paulus Apoſtolus de velleitate dicebat Charitas non æmulatur? Nūquid cū de deſiderio diſputatur de velleitate, quæ eſt etiā impoſſibilium, tractatur? Dicito ergo ſimpliciter, quod deſiderij actu poſſū velle bona inæqualia ꝓximis ex charitate. Et ad primam rōnem neganda eſt, vtraq; præmiſſa. Nam vt ex dictis patet, ergo non teneor in particulari diligere omnes, & conſequenter nec omnibus deſiderare totum id, cuius eſt capax: ſed ſufficit velle approbationis & complacentiæ, vt complaceat mihi in præparatione animi quemlibet habere bonum diuinū, quatenus eſt capax. Falſum quoque eſt, omnes eſſe capaces æqualis boni: & hoc loquendo non de capacitate ſecundum quid. ſ. ſm naturalia, aut potentiam Dei, ſed de capacitate ſimpliciter, quę attenditur ſecundum diſpoſitionē diuinæ ſapientię, qua omnia in numero, pondere, & menſura diſpoſuit, & ſecundū menſuram donationis Chriſti, qua vnicuique diuiſit menſu q.24.ar.10.
rā fidei, dedit gratiā. & 11.

¶Ad ſm dr̄ primo, ꝙ non eſt æmulatio in gratuitis. Ex quo. n. ego non teneor tibi, aut illi maius bonum deſiderare: ſi tibi ex mea beneuolentia deſidero, pro te oro, &c. nulla eſt æmulatio, ſicut nec iniuria. Secundo, quòd non eſt æmulatio, deſiderium maius habens fundamentum rationabile, ſicut eſt, cum quis magis coniuncto ſanguine, vel ſpiritu maius bonum optat. Coniunctio ſiquidem illa maior, illud maius deſiderium ſuſtinet.

¶Ad tertium dicitur, quod nullum præiudicium amori diuino fit ex hoc, quod aliquis non optat id, ad quod non tenetur. Conſtat autem, quod habens charitatem non tenetur, niſi in cōmuni, diligere omnes ad vitam ęternā. Et propterea non tenetur ad optandū, ꝙ hic tendat in Deum meliori via, qua poſſibile eſt. Et hæc ſint pro concluſione illa literæ dicta, ſcilicet, Poſſum velle, ꝙ iſte, qui eſt mihi coniunctus, ſit melior alio.

¶Circa cauſam autē dictæ concluſionis in litera redditam, ſcilicet, quia bonitas accedere & recedere, augeri vel minui pōt, dubium occurrit, quia ex iſta differentia cōiunctionis ad hoiem, & coniunctionis ad Deum in hoc, quod coniunctio ad hominem eſt immutabilis, coniunctio vero ad Deum eſt mutabilis, non apparet vnde ſequatur, quod poſſim mihi cōiuncto maius bonum optare, niſi forte in caſu receſſus bonitatis ab altero. Non nihil quoque ſcrupuli occurrit, cum charitas non poſſit diminui, quomodo in litera dicitur, ꝙ poteſt appropinquatio ad Deum diminui.

¶Ad hoc dicitur, quod ex illa differentia ſecundum mutabile

& im-

& immutabile, conſequitur, quòd immutabilis cõiunctio, quæ ex ſua immutabilitate perſeuerat, redundare poſſit in deſideriũ maioris boni, vtpote adhuc mutabilitati ſuppoſiti.

1.1.q8.19. art.10.

Ex quo enim intenſius amo mihi coniunctum, & bonum quod deſidero mutabile eſt, poſſum in maius ac maius bonum deſideriũ meum extẽdere.

In corp. art.

Nec vllum eſt alicui præiudicium, ſi ſuapte natura poteſt mutari in illis bonum illud. Patefit autem hoc ab oppoſitis Non poteſt ex charitate pater habens filium baptizatum in patria, velle quòd ſit melior Ioanne Baptiſta, quia iam immutabilis eſt bonitas eorum, ſed inter viatores poteſt velle, ꝙ filius ſit melior illo religioſo viro non optando diminutionem alterius, ſed acceſſum & augmentũ bonitatis in ſuo, non curando de illo alio, niſi in communi.

155
In q.32.art.9. Et 3.d.39. ar 6 Et virt. q.2.ar.9. ad 12 & 14.
Li.9 cap. 7. in princip.

Diminutio aũt bonitatis in via dupliciter põt contingere Primo, ſm bonitatem diſponentem ꝑ charitatis conſeruatione & augmẽto, vt patet, cum exiſtens in charitate declinat, & aſſueſcit ad venialia multa, & periculoſa. Secũdo, ſecundum ipſam charitatem, non per diminutionem eiuſdem numero charitatis, ſed per recuperationem minoris charitatis, poſt lapſum. Si.n. ſanctus Petrus cecidit à charitate, vt decẽ, & per primam contritionẽ non fuit diſpoſitus ad charitatem, vt decem, ſed vt octo, charitas in eo diminuta eſt. Et hoc ſæpe accidere videtur trepide reſurgentibus.

Lib.1. ca.7. à med. to.1.
Hom.30.in Euang. non remote à principio.

formari Deo ſecundum proportionem, vt ſcilicet ita ſe habeat homo ad id, qđ ſuũ eſt, ſicut Deus ad id quod ſuum eſt. Quædam .n. poſſumus ex charitate velle, quia ſunt nobis conuenientia, quæ tamen Deus nõ vult, quia non conuenit ei vt ea velit, ſicut ſupra * habitum eſt, cum de bonitate voluntatis ageretur.

Ad tertium dicẽdum, quod charitas non ſolum elicit actum dilectionis ſecundum rationem obiecti, ſed etiam ſecundum rationem diligentis, vt * dictum eſt: ex quo contingit, quod magis coniunctus magis amatur.

Articvlvs VIII.

Vtrum ſit magis diligendus ille, qui nobis eſt magis coniunctus ſecundum carnalem originem.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur qđ nõ ſit magis diligendus ille, qui ẽ magis nobis coniunctus ſecũdũ carnalẽ originem, Dicitur enim Prouer.18. Vir amicabilis ad ſocietatẽ magis erit amicus, quã frater. Et* Valerius Maxim⁹ dicit, quod amicitiæ vinculum præualidum eſt, neque vlla ex parte ſanguinis viribus inferius. Hoc etiã certius & exploratius, quod illud naſcendi ſors fortuitũ op⁹ dedit: hoc vniuſcuiuſque ſolido iudicio inchoata voluntas contrahit. ergo illi, qui ſunt coniuncti ſanguine, nõ ſunt magis diligendi, quam alij.

¶ 2 Præte* Ambro. in 1. de Offic. Non minus vos diligo, quos in Euangelio genui, quam ſi in coniugio ſuſcepiſſem. Nõ enim vehementior eſt natura ad diligendũ, quã gratia. Plus certe diligere debemus, quos perpetuo nobis cõputamus futuros, quam quos tantum in hoc ſæculo. non ergo conſanguinei ſunt magis diligẽdi his, qui ſunt aliter nobis coniuncti.

¶ 3 Præterea. Probatio dilectionis ẽ exhibitio operis, vt Gregor. dicit in Hom. ſed quibuſdam magis debemus impendere dilectionis opera, quam etiam conſanguineis: ſicut magis eſt obediendũ in exercitu duci, quam patri. ergo illi qui ſunt ſanguine coniuncti, nõ ſunt maxime diligendi.

Sed contra eſt, quod ſpecialiter in præceptis Decalogi mãdatur de honoratione parẽtum, vt patet Exo.20. ergo illi, q ſunt nobis cõiuncti ſecundũ carnis originẽ, ſunt a nobis ſpecialis diligendi

A Respon. dicendum, quod ſicut* dictum eſt, illi qui ſunt nobis magis cõiuncti, ſunt ex charitate magis diligendi, tum quia intenſius diliguntur: tũ etiã quia pluribus rationibus diliguntur. Intenſio autem dilectionis eſt ex cõiunctione dilecti ad diligẽtem: & ideo diuerſorum dilectio eſt menſurãda ſecundum diuerſam rationem coniunctionis, vt.ſ. vnuſquilque diligatur magis in eo, quod ꝑtinet ad illam coniunctionem, ſecundum quam diligitur. Et vlte- Art.præced.

B rius comparanda eſt dilectio dilectioni, ſecundum comparationem coniunctionis ad coniunctionem. Sic ergo dicendum eſt, quod amicitia cõſanguineorum fundatur in coniunctione naturali originis. Amicitia autẽ conciuium in communione ciuili: & amicitia commilitãtium in communicatione bellica. Et ideo in his, quæ pertinent ad naturam, plus debemus diligere cõſanguineos: in his autem, quæ pertinent ad ciuilem conuerſationem, plus debemus diligere conciues: & in bellicis, plus commilitones. Vnde & Philoſophus dicit in 9. * Ethico. quod ſingulis propria, & congruentia ſunt attribuenda. Sic autem facere videntur quidam, qui ad nuptias vocant cognatos: videbitur vtique & nutrimentũ parentibus oportere maxime ſufficere, & honorem parentum, & ſimile eſt etiam in alijs. Lib.9 cap.2. tomo 5.

C Si autem comparemus etiam coniunctionem ad coniunctionem, conſtat ꝙ coniunctio naturalis originis eſt prior & immobilior, quia eſt ſm id, quod pertinet ad ſubſtantiam: aliæ autem coniunctiones ſunt ſuperuenientes, & remoueri poſſunt. Et ideo amicitia conſanguineorum eſt ſtabilior: ſed aliæ amicitiæ poſſunt eſſe potiores ſm illud, qđ eſt proprium vnicuique amicitiæ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ quia amicitia ſociorum propria electione contrahitur in his, quæ ſub noſtra electione cadunt, puta, in agendis, præponderat hæc dilectio dilectioni conſanguineorum, vt.ſ. magis cum illis conſentiamus in agendis. Amicitia tamen conſanguineorum eſt ſtabilior, vtpote naturalior exiſtens, & præualet in his, quæ ad naturam ſpectant:

D vnde magis eis tenemur in prouiſione neceſſariorum.

Ad secvndvm dicendum, quod Ambroſi. loquitur de dilectione quantum ad beneficia, quæ pertinent ad communicationem gratiæ, ſcilicet de inſtructione morum. In hac enim magis debet homo ſubuenire filijs ſpiritualibus, quos ſpiritualiter genuit, quam filijs corporalibus, quibus tenetur magis prouidere in corporalibus ſubſidijs.

Ad tertivm dicendum, quod ex hoc, quod duci exercitus magis obeditur in bello, quam patri, non probatur, quod ſimpliciter pater minus diligatur, ſed quod minus diligitur ſecundum quid, ideſt, ſecundum dilectionem bellicæ communicationis.

E

Articvlvs IX.

Vtrum homo ex charitate magis debeat diligere filium, quam patrem.

AD NONVM ſic proceditur Videtũ quod homo ex charitate magis debeat diligere filium, quam patrem. Illum.n. magis debemus diligere, cui ma-

¶ *Super quæſtionis vigeſima ſexta Ar. octauum.*

IN art.8. habes vnde reſoluas dubia de orationum ſuffragijs impendendis magis coniunctis ſecundum carnem, an ſpiritum. Hinc ſiquidẽ habes, quòd magis tenetur coniunctis ſpiritualiter, quàm carnaliter cæteris paribus. Et quẽadmodũ pater ſpiritualis plus in ſpiritualibus tenetur filijs huiuſmõi, quàm carnalibus, vt ſic: ita filius ſecundum carnẽ plus tenetur in ſpiritualibus coniunctis ſm ſpiritum, quã patri, qui eum genuit.

¶ *Super quæſtionis vigeſima ſexta Art. nonum.*

IN articu 9. perſpice differentiam inter primam, & tertiam literæ rõnem, Quare filius eſt magis, quã pater diligendus, attendi penes hoc, qđ primæ medium eſt maior ſimilitudo dilectionis

156
3.di.29. art.7. Et vir qõ. art.9. ad 18. Et Eph. 5. lectio. 10.

lectionis filij ad dilectionem ſuipſius: ex hoc n. concludit̃ maior. Tertiæ verò medium eſt, quòd ipſe filius, quia eſt pars q̃dam parentis, eſt propinquior parenti. Et
Li. 8. ca. 12. parũ à princip. tom. 5. ppea non ſunt vna, ſed duæ rationes, q̃uis propinquæ.

gis debemus bñfacere. Sed magis debem⁹ bñfacere filijs, q̃ parẽtib. dicit.n. Apoſt. 2. ad Cor. 12. Non debent filij theſaurizare parentibus, ſed parẽtes filiis. ergo magis ſunt diligendi filij, quã parentes.

¶ 2 Præterea. Gratia perficit naturã: ſed naturaliter parentes plus diligunt filios, quàm ab eis diligantur, vt * Philoſoph. dicit in 8. Ethico. ergo magis debemus diligere filios, quàm parentes.

¶ 3 Præterea. Per charitatem affectus hominis Deo conformatur: ſed Deus magis diligit filios, quàm diligatur ab eis. ergo etiam & nos magis debemus diligere filios, quàm parentes.

SED CONTRA eſt, q̃* Amb. dicit. Primo, † Deus diligendus eſt: ſecũdo, parentes, † inde filij poſt, domeſtici.
Refertur 3. ſent. diſt. 29. in litera.
*Ar. 4. ad 1. & art. 7.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, gradus dilectionis ex duobus penſari poteſt. Vno modo, ex parte obiecti. Et ſecundum hoc id, quod habet maiorem rationem boni, eſt magis diligendum, & quod eſt Deo ſimilius. Et ſic pater eſt magis diligendus, quàm filius, quia ſ. patrẽ diligimus ſub ratione principij, quod habet rationem eminentioris boni, & Deo ſimilioris. Alio modo computatur gradus dilectionis ex parte ipſius diligentis, & ſic magis diligitur, quod eſt coniunctius. Et ſecundum hoc filius eſt magis diligendus, quàm pater, vt Philoſoph. dicit in 8. * Ethic. Primo quidem, quia parentes diligunt filios ut aliquid ſui exiſtentes, pater autem non eſt aliquid filii, & ideo dilectio ſecundum quam pater diligit filium, ſimilior eſt dilectioni, qua quis diligit ſeipſum. Secundo, quia parẽtes magis ſciunt aliquos eſſe ſuos filios, quàm econuerſo. Tertio, quia filius eſt magis propinquus parenti vtpote pars exiſtens, quàm pater filio, ad quem habet habitudinem principij. Quarto, quia parẽtes diutius amauerunt. Nam ſtatim pater incipit diligere filium: filius autem tempore procedente incipit diligere patrem. Dilectio autem quanto eſt diuturnior, tanto eſt fortior, ſecundum illud Eccleſ. 9. Non derelinquas amicũ antiquum; nouus enim non erit ſimilis illi.
Lib. 8. c. 12. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principio debetur ſubiectio, reuerentia, & honor; effectui autem proportionaliter competit recipere influentiam principii, & prouiſionem ipſius. Et propter hoc parentibus à filiis magis debetur honor; filiis autem magis debetur cura prouiſionis.

AD SECVNDVM dicendũ, q̃ pater naturaliter plus diligit filium ſecundum rationem coniunctionis ad ſeipſum: ſed ſecundum rationem eminentioris boni filius naturaliter plus diligit patrem.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut Auguſtin. dicit in 1. de doctr. Chriſt. Deus diligit nos ad vtilitatem noſtram, & ſuum honorem. Et ideo, quia pater comparatur ad nos in habitudine principij ſicut & Deus, ad patrem proprie pertinet, vt ei à filiis honor impendatur, ad filium autem, vt eius vtilitati à parentibus prouideatur, quàmuis in articulo neceſsitatis filius obligatus ſit ex beneficiis ſusceptis, vt parentibus maxime prouideat.
Lib. 1. ca. 32. in principi. tom. 3.

Super queſtionis vigeſimæſextæ Articulum decimum.

157
3. diſt. 29. ar. 7. ad 4. & 5. Et Ephe. 9. lect. 7. fin.

IN artic. 10. ſolicite conſerua, quòd formalis eſt ſermo, & cæteris paribus. Ex hoc enim ſoluuntur quæſtiones. Et ſi in tuo codice deeſt reſponſio ad tertium, prout in pluribus quæſitis tam impreſſis, quam ſcriptis codicibus inueni deficere, ſcito reſpondendum eſſe, q̃ maior excellẽtia principij in patre præpõderat maiori labori matris in generatione: quoniam rõ boni magis attenditur in obiecto p ſe dilectionis, q̃ ratio difficilis ſeu laborioſi. Et præcipue hoc inuenitur in propoſito: quoniã maternus labor intra latitudinem paſſiui, materialiſque principii concluditur. Totam namque latitudinem paſſiui, materialiſque principij excedi ab actiuo principio conſtat. Et ideo vndique argumentũ deficit, quamuis directe ex proprijs patris & matris, vt principia ſunt generatiõis.

ARTICVLVS X.

Vtrum homo magis debeat diligere matrem, quàm patrem.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd hõ magis debeat diligere
F matrem, quam patrem. Vt enim Philoſ. dicit in 1. * de Generat. animaliũ. Fœmina in generatione dat corpus: ſed homo non habet animam a patre, ſed per creationẽ a Deo, vt in 1. * dictum eſt. ergo homo plus habet a matre, quam a patre. plus ergo debet diligere matrem, quam patrem.
Li. 1. de generat. anial. ca. 4. & li. 1. ca. 19. to. 4.
Q. 90. art. 2. & q. 118. articu. 2.

¶ 2 Præterea. Magis amantem debet magis diligere: ſed mater plus diligit filium, quam pater. dicit. n. Philoſ. in 9. * Ethico. quod matres magis ſunt amantes filiorum. Laborioſior enim eſt generatio
G matrum, & magis ſciunt, qui ipſarum ſint filii, quam patres. ergo mater eſt magis diligenda, quam pater
Lib. 9. cap. 7. in fine. & li. 8. c. 12. to. 5.

¶ 3 Præterea. Ei debetur maior dilectionis affectus, q p nobis plus laborauit, ſecundum illud Ro. vlt. Salutate Mariam, quæ multum in nobis laborauit; ſed mater plus laborat in generatione, & educatione, quam pater. Vnde dr̃ Eccle. 7. Gemitũ matris tuæ ne obliuiſcaris. ergo plus debet homo diligere matrem, quam patrem.

H SED CONTRA eſt, quòd * dicit Hier. ſup Ezec. q̃ poſt Deũ oĩum patrẽ, diligendus eſt pater. & poſtea addidit de matre.
Cap 44. ſup illud Sabbatha mea ſanctificabunt, tom. 5.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd ĩ iſtis comparationibus id, quod dicitur, eſt intelligendum per ſe, vt videlicet intelligatur eſſe quæſitum de patre, inquantum eſt pater, an ſit plus diligendus matre, inquantum eſt mater. Poteſt. n. in omnibus huiuſmodi tanta eſſe diſtãtia virtutis, & malitiæ, vt amicitia ſoluatur, vel minuatur, vt Philo. dicit * in 8. Ethic. Et ideo, vt Ambr. † dicit. Boni domeſtici ſunt malis filijs præponendi; ſed per ſe loquẽdo, pater magis eſt amandus, q̃ mater. Amant. n. pater, & mater vt principia quedã naturalis originis. pater aũt habet excellentiorem rationem principii, q̃
I mater, quia pater eſt principium per modum agentis, mater autem magis per modum patientis, & materiæ Et ideo per ſe loquendo, pater magis eſt diligendus.
Li. 8. Ethi. c. à medio, tomo 5.
† Ex lib. 1. de Officijs, c. 7. vt̃ haberi poſſe, to. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in generatione hominis mater miniſtrat materiam corporis informem; formatur autem per virtutem formatiuam, q̃ eſt in ſemine patris. Et quamuis huiuſmodi virtus non poſſit creare animam rationalem, diſponit tamẽ materiam corporalem ad huiuſmodi formæ ſuſceptionẽ.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd hoc ptinet ad aliã rõnẽ dilectionis: Alia. n. eſt ſpecies amicitiæ, qua diligimus amantem, & qua diligimus generantem; nunc autem loquimur de amicitia quæ debetur patri, & matri ſm̃ generationis rationem. Ad tertium patet.

K ARTICVLVS XI.

Vtrum homo plus debeat diligere vxorem quàm patrem, & matrem.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur quod homo plus debeat diligere vxorem; quam patrem & matrem. Nullus. n. dimittit rẽ aliquam. niſi p re magis dilecta: ſed Gene. 2.

Super queſtionis vigeſimæ ſextæ Artic. vndecimum.

IN ar. 11. cum dr̃ in calce, q hõ diligit vxorem principaliter ratione carnalis coniunctionis, non denotatur finis amoris, ſed ſpecies vnionis cauſantis amorem. Non. n. principale bonũ quod

158
3. di. 29. art. 7. ad 3. Et virt. q. 2. art. 9. ad 12.

quod hõ vult vxori, eſt coniunctio carnalis, cum hoc ſit bonũ vtile ad generãdum, & delectabile, & velit rei bonum honeſtũ, quod eſt maius: ſed principalis ratio amoris ad vxorem, vt vnio eſt ratio amoris, eſt coniunctio carnalis: quia hanc ſequitur quæcunque alia eſt iter eos vnio ſiue volũtatũ, ſiue rerum.

dicitur, quòd propter vxorem relinquet homo patrem & matrem: ergo magis debet diligere vxorẽ, quàm patrem & matrem.

¶ 2 Præterea. Apoſ. dicit ad Eph. 5. quòd viri debent diligere vxores, ſicut ſeipſos: ſed homo debet magis diligere ſeipſum, quàm parentes. ergo etiam magis debet diligere vxorem, quàm parentes.

¶ 3 Præterea. Vbi ſunt plures rationes dilectionis, ibi debet eſſe maior dilectio, ſed in amicitia, quę eſt ad vxorem, ſunt plures rões dilectionis. Dicit. n. Philoſoph.* in 8. Ethicor. quod in hac amicitia videtur eſſe vtile, & delectabile, & propter virtutem, ſi virtuoſi ſint coniuges. ergo maior debet eſſe dilectio ad vxorem, quàm ad parentes.

Lib. 8. Ethi. cap. 12. non procul à fine, tom. 5.

Sed contra eſt, quod vir debet diligere vxorem ſuam, ſicut carnem ſuam, vt dicitur ad Epheſ. 5. ſed corpus ſuum minus homo debet diligere, quàm proximum, vt ſupra* dictum eſt: inter proximos autem magis debemus parentes diligere. ergo magis debemus diligere parentes, quàm vxorem.

Art. 5. huius quæſt.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, gradus dilectionis attendi poteſt & ſecundum rationẽ boni, & ſecundum coniunctionem ad diligentem. Secũdum ergo rationem boni, quod eſt obiectum dilectionis, magis ſunt diligendi parentes, quàm vxores: quia diliguntur ſub ratione principii, & eminentioris cuiuſdã boni. Secundum autem rõnem coniunctionis magis diligenda eſt vxor, quia vxor coniungitur viro, vt vna caro exiſtens, ſecundum illud Matth. 19. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Et ideo intenſius diligitur vxor, ſed maior reuerentia eſt parentibus exhibenda.

Art. 9. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd non quantum ad omnia deſeritur pater & mater, propter vxorẽ. In quibuſdam enim magis debet homo aſſiſtere parentibus, quàm vxori: ſed quantum ad vnionem carnalis copulæ, & cohabitationis, relictis omnibus parentibus, homo adhæret vxori.

Ad secundum Dicendum, quòd in verbis Apoſtoli non eſt intelligendum, quòd homo debeat diligere vxorem ſuam æqualiter ſibiipſi; ſed quia dilectio, quã aliquis habet ad ſeipſum, eſt ratio dilectionis, quã quis habet ad vxorem ſibi coniunctam.

Ad tertium dicendũ, quòd etiam in amicitia paterna inueniuntur multæ rationes dilectionis, & quantum ad aliquid præponderant rõni dilectionis, quæ habetur ad vxorem, ſecundum. ſ. rationem boni, quamuis illæ præponderent ſecundum cõiunctionis rationem.

Ad quartum dicendum, quòd illud etiam nõ eſt ſic intelligendum, quòd ly ſicut, importat æqualitatem, ſed rationem dilectionis. Diligit enim homo vxorem ſuam principaliter ratione carnalis coniunctionis.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſextæ Artic. duodecimum.

159

I N eodem, & ſequẽti, hoc eſt, duodecimo articulo, dubium relinquitur, An magis diligendus ſit filius, quam vxor.

Infra q. 29. art. 3 ad 2. Et 9. Ethi. lect. 7. Capit. 4. in mat. to. 4.

¶ Ad quod dicitur, quòd quantum ad rõnem boni, vxor magis dili-

Articvlvs XII.

Vtrum homo magis debeat diligere benefactorem, quàm beneficiatum.

A D duodecimum ſic proceditur. Videtur quòd homo magis debeat diligere benefactorem, quàm beneficiatum. Dicit. n. Aug.* in lib. de Catechizandis rudibus: Nulla maior eſt prouocatio ad amandum, quã

A præuenire amando. Nimis. n. durus eſt animus, qui dilectionẽ etſi non vult impendere, nolit rependere: ſed benefactores præueniunt nos in bñficio charitatis. ergo bñfactores maxime debem⁹ diligerẽ.

¶ 2 Præt. Tãto aliquis eſt magis diligendus, quanto grauius homo peccat, ſi ab eius dilectione deſiſtat, vel contra eum agit: ſed grauius peccat, qui benefactorẽ non diligit, vel contra eum agit, quàm ſi diligere deſinat eũ, cui hactenus benefecit. ergo magis

B ſunt amandi benefactores, quam hi, quibus benefacimus.

¶ 3 Prẽt. Inter omnia diligenda maxime diligendus eſt Deus, & poſt eum pater, vt* Hie. dicit; ſed iſti ſunt maxime benefactores. ergo benefactor eſt maxime diligendus.

gitur, quia diligitur vt cũ principium ad filiorum procreationem, filius autem vt effectus. Cõſtat. n. excellentioris boni rõnem habere cõprincipium, quàm effectũ. Sed quantum ad coniunctionem filius magis amatur: quã vxor quia filius eſt aliquid ſubſtantiæ parentis, & pars eius: coniux autem non eſt pars coniugis, vt patet. Et ideo coniuges magis ſeinuicem honorant, intenſius autẽ amant filios. Cuius ſignum eſt maior triſtitia de morte filij, quam coniugis vt ſic, cæteris paribus.

Ezec. 44. ſup illud Sabbatha mea ſanctificabunt, to. 5.

Sed contra eſt, quod Philo. dicit in 9.* Ethico. quòd benefactores magis videntur amare beneficiatos, quàm econuerſo.

*Li. 9. cap. 7. tom. 5.

Respondeo Dicẽdũ, quòd ſicut ſupra* dictũ eſt, aliquid diligitur magis dupliciter. Vno modo, quia habet rõnem excellentioris boni: alio modo rõne maC ioris coniunctionis. Primo quidem modo benefactor eſt magis diligendus, quia cum ſit principium boni in beneficiato, habet excellentioris boni rõnem, ſicut & de patre dictum* eſt. Secundo autem modo magis diligimus beneficiatos, vt Philoſo. probat† in 9. Ethi. per quatuor rationes. Primo quidem, quia beneficiatus eſt quaſi quoddam opus benefactoris. Vnde conſueuit dici de aliquo, Ille eſt factura illius. Naturale eſt autẽ cuilibet, vt diligat opus ſuum, ſicut videmus, quòd Poetæ diligunt poemata ſua. Et hoc ideo, quia vnumquodque diligit ſuum eſſe, & ſuum viuere, quòd maxime manifeſtatur in ſuo agere. Secundo, quòd vnuſquiſque naturaliter diligit illud, in quo inſpicit ſuum bonum. Habet quidẽ ergo & benefactor in beneficiato aliquod bonum, &

Art 9. & 11. huius quæſ.

Art. 9. huius quæſt.

† Li. 9. Ethi. cap. 7. to. 5.

D econuerſo: ſed benefactor inſpicit in beneficiato ſuũ bonum honeſtum, & beneficiatus in benefactore ſuũ bonum vtile. Bonum autem honeſtum delectabilius conſideratur, quàm bonum vtile, tum quia eſt diuturnius, vtilitas. n. cito tranſit, & delectatio memoriæ, nõ eſt ſicut delectatio rei præſentis: tum etiam, quia bona honeſta magis cum delectatione recolimus, quam vtilitates, quæ nobis ab aliis euenerunt. Tertio, quia ad amantem pertinet agere: vult enim, & operatur bonum amato. Ad amatum autem ptinet bonum pati: & ideo excellentius eſt amare, & propter hoc ad benefactorẽ pertinet, vt plus amet. Quarto, quia difficilius eſt beneficia impendere, quam recipere. Ea verò, in quibus laboramus, plus diligimus: quæ vero nobis de facili pro-

E ueniunt, quodammodo contemnimus.

Ad primum ergo dicendum, quòd in benefactore eſt; vt beneficiatus prouocetur ad ipſum amandum. Benefactor autem diligit beneficiatum non quaſi prouocatus ab illo, ſed ex ſeipſo motus. Quod autem ex ſe eſt, potius eſt eo, quod eſt per aliud.

Ad secundum dicendum, quòd amor beneficiati ad benefactorem eſt magis debitus, & ideo contrarium habet rationem maioris peccati, ſed amor benefactoris ad beneficiatum eſt magis ſpõtaneus; & ideo habet maiorem promptitudinem.

Ad tertium Dicendum, quòd Deus etiam plus nos diligit; quàm nos eum diligamus: & parentes plus

plus diligunt filios, quàm ab eis diligantur. Nec tamen oportet, quòd quoſlibet beneficiatos plus diligamus quibuſlibet benefactoribus. Benefactores enim à quibus maxima beneficia recepimus, ſcilicet Deum, & parentes, præferimus his, quibus aliqua minora beneficia impendimus.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum ordo charitatis remaneat in patria.

AD TERTIVM DECIMVM ſic proceditur. Vr quòd ordo charitatis non remaneat in patria. Dicit. n. Aug. in li.* de vera religione. Perfecta charitas eſt, vt plus, potiora bona, & minus, minora diligamus: ſed in patria erit perfecta charitas. ergo plus diliget aliquis meliorem, quàm vel ſeipſum, vel ſibi coniunctum.

¶ 2 Præterea. Ille magis amatur, cui maius bonum volumus: ſed quilibet in patria exiſtens, vult maius bonum ei, qui plus bonum habet, alioquin voluntas eius non per omnia diuinæ voluntati conformaretur: ibi autem plus bonũ habet, qui melior eſt. ergo in patria quilibet magis diliget meliorem: & ita magis alium, quàm ſeipſum, & extraneum, quam propinquum.

¶ 3 Præterea. Tota ratio dilectionis in patria, Deus erit, tunc enim implebitur, quod dicitur 1. ad Corint. 15. Vt ſit Deus omnia in omnibus. ergo magis diligitur, qui eſt Deo propinquior: & ita aliquis magis diliget meliorem, quàm ſeipſum, & extraneum, quàm coniunctum.

I SED CONTRA eſt, quod natura non tollitur per gloriam, ſed perficitur. Ordo autem charitatis ſupra* poſitus, ex ipſa natura procedit: omnia autem naturaliter plus ſe, quàm alia amant. ergo iſte ordo charitatis remanebit in patria.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd neceſſe eſt ordinem charitatis remanere in patria quantũ ad hoc, quòd Deus eſt ſuper omnia diligendus. Hoc enim ſimpliciter erit tunc, quando homo perfecte eo fruetur. Sed de ordine ſuiipſius ad alios, diſtinguendum videtur: quia ſicut ſupra dictum* eſt, dilectionis gradus diſtingui poteſt, vel ſecundum differentiam boni, quod quis alii exoptat, vel ſecundum intentionem dilectionis. Primo quidem modo, plus diliget meliores, quàm ſeipſum, minus verò minus bonos. Volet. n. quilibet beatus vnumquemque habere, quod ſibi debetur ſecundum diuinam iuſtitiam, propter perfectam conformitatem volũtatis humanæ ad diuinam. Nec tunc erit tempus proficiendi per meritũ ad maius præmium, ſicut nunc accidit, quando poteſt

F homo meliorem, & virtutem, & præmium deſiderare: ſed tunc voluntas vniuſcuiuſque infra hoc ſiſtet, quod eſt determinatum diuinitus. Secundo vero modo aliquis plus ſeipſum diliget, quam proximum etiam meliorem: quia intentio actus dilectionis prouenit ex parte ſubiecti diligentis, vt ſupra* dictum eſt. Et ad hoc etiam donum charitatis vnicuique cõfertur à Deo, vt primo quidem mẽtem ſuam in Deum ordinet, quod pertinet ad dilectionem ſuiipſius: ſecundario vero ordinem aliorum in Deum velit, vel etiam operetur ſecundum ſuum modum; ſed quantum ad ordinem proximorum adinuicem, ſimpliciter quis magis diliget meliorem ſecundum charitatis amorem. Tota enim vita beata conſiſtit in ordinatione mentis ad Deũ. Vnde

G totus ordo dilectionis beatorum obſeruabitur per cõparationem ad Deum, vt. ſ. ille magis diligatur, & propinquior ſibi habeatur ab vnoquoque, qui eſt Deo propinquior. Ceſſabit. n. tunc prouiſio, quæ eſt in præſenti vita neceſſaria, qua neceſſe eſt, vt vnuſquiſq; magis ſibi coniuncto, ſecundum quamcumque neceſsitudinem prouideat magis, quã alieno, ratione cuius in hac vita ex ipſa inclinatione charitatis homo plus diligit magis ſibi cõiunctum, cui magis debet impendere charitatis effectum. Continget tamen in patria, quòd aliquis ſibi coniunctum pluribus modis diliget. Non. n. ceſſabunt ab animo beati, honeſtæ dilectionis cauſæ: tamen omnibus illis rationibus præfertur incomparabiliter ratio dilectionis, quæ ſumitur ex propinquitate ad Deum.

H AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quantum ad ad coniunctos ſibi, rõ illa concedẽda eſt; ſed quãtum ad ſeipſum, oportet quòd aliquis plus ſe, quàm alios diligat, tanto magis quãto perfectior eſt charitas: quia perfectio charitatis ordinat hominem perfecte in Deum, quod pertinet ad dilectionem ſuiipſius, vt* dictum eſt.

AD SECVNDVM dicendum, quod ratio illa procedit de ordine dilectionis ſecundum gradum boni quod aliquis vult amato.

AD TERTIVM dicendum, quòd vnicuique erit Deus tota ratio diligendi, eo quòd Deus eſt totum hominis bonum. Dato enim per impoſsibile, quòd Deus non eſſet hominis bonum, non eſſet ei ratio diligendi: & ideo in ordine dilectionis oportet, quod poſt Deum homo maxime diligat ſeipſum.

Art. 7. & 8. huius q. — D. 1001. — D. 1018. — In corp. art.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ ſextæ Artic. decimum tertium.*

160 IN arti. 13. eiuſdem quæſ. aduerte, quòd author probat beatum in patria plus intẽſiue diligere ſeipſum, quàm beatiorem hominem, vel angelum nõ ſolũ ex parte ſubiecti (quia. ſ. intenſio actus ſe tenet ex parte coniunctionis ad ſubiectum: nullus aũt eſt ſibi cõiunctior, quàm ipſemet) ſed etiam ipſius charitatis ordine in ſuis actibus per hoc, quòd charitas vnicuique datur à Deo principaliter ad actum, quo ipſe recipiens bene ſe habeat. Dat enim Deus charitatem homini, vt amico, propter bonũ, ſ. ipſius hominis, cui datur: & datur charitas ſecundario ad actũ erga proximos. Ex hoc enim manifeſto ordine conſequẽs eſt, vt magis intẽdat habens perfectã charitatem principali actui, quàm ſecundario: & per hoc intenſius ſe diliget in Deo, quàm beatiorẽ. Nec obſtat, vt in reſponſione ad vltimum dr, quòd Deus eſt in patria tota diligendi ratio, quia vnicuique beato Deus eſt tota diligendi ratio, vt eſt illius beati bonũ proprium. Diliget ergo Deum, vt tota ratione diligendi, claudit in ſe prius diligere ſeipſum, quã proximos, quia claudit in ſe Deum eſſe, & conſequenter diligi, vt proprium bonum diligẽtis, & non claudit in ſe Deum diligi, vt bonum alterius: ſed illud infert, ſi Deus eſt alterius bonum.

3. diſt. 31. q. 2. art. 3. q. 1. & 2. Et vir. q. 2. artic. 9. ad 12. — *Ca. 48. procul à principio, to. 1. — Art. 4. & 5. huius q. — D. 327. — Arti. 7. & 9. huius q.

QVAESTIO XXVII.

De principali actu charitatis, qui eſt dilectio, in ſeptem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de actu charitatis.

¶ Et primo, de principali actu charitatis, qui eſt dilectio.

K ¶ Secundo, de alijs actibus, vel effectibus.

Circa primũ quærũt octo.

¶ Primo. Quid ſit magis proprium charitatis, vtrũ amare, vel amari.

¶ Secundo, Vtrum amare, prout eſt actus charitatis, ſit idem quod beneuolentia.

¶ Tertio, Vtrũ Deus ſit propter ſeipſum amandus.

¶ Quarto, Vtrum poſsit in hac vita immediate amari.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ ſeptimæ Artic. primum.*

IN art. 1. q. 27. in reſponſione ad primum perſpice primo, authorem vti diſtinctione facta in corpore articuli: & propterea diſtinguere habẽtes maiorẽ charitatẽ in ſeipſos, vt meliores, & vt perfectioris ſunt charitatis. Hoc. n. eſt diſtinguere habentes charitatem ſecundum communem rõnẽ boni. Nam ſic maior charitas conſtituit hoĩem meliorẽ, & conſequenter magis amabilem, & ſecundum propriã rõnem charitatis; nã ſic eſt virtus inclinans ad actũ amãdi, & maior cõſtituit hominẽ magis amantem. d

¶ Perſpice

¶ Quinto, Vtrum poſſit amari totaliter.

¶ Sexto, Vtrum eius dilectio habeat modum.

¶ Septimo, Quid ſit melius, vtrũ diligere amicum, vel diligere inimicum.

¶ Octauo, Quid ſit melius, vtrũ diligere Deum, vel proximum.

ARTICVLVS I.

Vtrũ charitatis ſit magis propriũ amari, quàm amare.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ charitatis ſit magis propriũ amari, quã amare. Charitas.n. in melioribus melior inuenitur: ſed meliores debent magis amari. ergo charitatis magis eſt proprium amari.

¶ 2 Præt. Illud, ꝙ in plurib⁹ inuenit̃, vr̃ eſſe magis cõueniẽs naturę, & ꝑ conñs melius: ſed ſicut dicit Phil. in* 8. Eth. Multi magis volũt amari, q̃ amare, ſemꝑq; amatores adulationis ſunt multi. ergo melius eſt amari, q̃ amare, & per conſequẽs magis cõueniẽs charitati.

¶ 3 Præt. Propter qđ vnũquodq; & illud magis: ſed hoĩes ꝑp hoc ꝙ amant̃, amãt. Dicit.n. Au. in li.* de Catechizãdis rudibus, ꝙ nulla ẽ maior ꝓuocatio ad amandũ, q̃ ꝓuenire amãdo. ergo charitas magis cõſiſtit in amari, quã in amare.

SED CONTRA eſt, quod Phil. dicit* in 8. Ethi. ꝙ magis exiſtit amicitia in amare, quã in amari. ſed charitas eſt amicitia quędã. ergo charitas magis conſiſtit in amare, quam in amari.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ amare conuenit charitati, inquantum eſt charitas. Charitas.n. cũ ſit virtus quædam, ſecundum ſuam eſſentiã habet inclinationẽ ad propriũ actum: Amari autem non eſt actus charitatis ipſius qui amat, ſed actus charitatis eius eſt amare. Amari autẽ cõpetit ei ſm̃ cõem rationem boni, prout.ſ. ad eius bonum alius ad actum charitatis mouetur. Vnde manifeſtũ eſt, ꝙ charitati magis conuenit amare, quã amari. Magis.n. cõuenit vnicuiq;, quod conuenit ei per ſe, & ſubſtãtialiter, quã ꝙ cõuenit ei ꝑ aliud. Et huius duplex eſt ſignũ. Primũ quidem, quòd amici magis laudãtur ex hoc, ꝙ amãt, quã ex hoc, ꝙ amantur: quinimmo ſi nõ amant, & amentur, vituperantur. Secundo, quia matres, q̃ maxime amant, plus quærunt amare, quàm amari. Quædã.n. vt Philo.* dicit in eodẽ libro, filios ſuos dant nutrici, & amant quidem. Reamari aũt non A quærunt, ſi non contingat.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ meliores, ex eo ꝙ meliores ſunt, ſunt magis amabiles: ſed ex eo quod in eis eſt perfectior charitas, ſunt magis amantes, ſm̃ tamen proportionem amati. Non enim melior minus amat id, quod infra ipſum eſt, quàm amabile ſit; ſicut ſi ille, qui eſt minus bonus, non attingit ad amandum meliorem quantum amabilis eſt.

B AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut Philoſ.* dicit ibidẽ, homines volunt amari, inquãtũ volunt honorari. Sicut.n. honor exhibet̃ alicui, vt quoddam teſtimonium boni in ipſo qui honoratur, ita ꝑ hoc, ꝙ aliquis amatur, oſtenditur in ipſo eſſe aliquod bonum, quia ſolum bonum amabile eſt. Sic ergo amari, & honorari quęrunt homines propter aliud, ſ. ad manifeſtationem boni in amato exiſtentis. Amare aũt quærunt charitatẽ habẽtes ſecundum ſe, quaſi ipſum ſit bonum charitatis, ſicut & quilibet actus virtutis ẽ bonũ virtutis C illius. Vnde magis pertinet ad charitatẽ, velle amare, q̃ velle amari.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ propter amari aliqui amant, nõ ita ꝙ amari ſit finis eius, ꝙ ẽ amare: ſed eo, ꝙ eſt via quædã ad hoc inducens, quod homo amat.

ARTICVLVS II.

Vtrum amare, ſecundum quod eſt actus charitatis, ſit idem quod beneuolentia.

D AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt̃ quòd amare ſm̃ quod eſt actus charitatis, nihil ſit aliud, quã beneuolẽtia. Dicit enim Philoſ.* in 2. Rhetoricæ, ꝙ amare eſt velle alicui bonum. ſed hoc eſt beneuolentia. ergo nihil aliud eſt actus charitatis, quàm beneuolentia.

¶ 2 Pręt. Cuius ẽ habitus, eius eſt actus, ſed habitus charitatis eſt in potẽtia voluntatis, vt ſupradictũ eſt. ergo etiam actus charitatis eſt E actus voluntatis: ſed non eſt niſi in bonum tendens, quod eſt beneuolentia. ergo actus charitatis nihil aliud eſt, quam beneuolentia.

¶ 3 Pręt. Philoſ. in 9. Ethic. ponit quinque ad amicitiã pertinentia, quorum primũ eſt, quod homo velit amico bonum; ſecũdum eſt. ꝙ velit ei eſſe, & viuere: tertiũ eſt: ꝙ ei delectabiliter conuiuat; quartum eſt; quod eadem eligat; quintum eſt; quod ei condoleat, & cõgaudeat; ſed prima duo ab bene-

¶ Perſpice ſecundo, ꝙ quia in hac reſponſione non ſolum charitati tribuitur magis amare, quã amari, vtendo doctrina corporis articuli: ſed alia fit comparatio.ſ. maioris ad minorem charitatẽ ſm̃ magis, & minus amare, dicẽdo; quod maior charitas facit magis amãtes. Et merito adiunctum eſt hoc: quia ſi proprium eſt charitati amare, conſequẽs eſt, vt maior charitas faciat magis amare, & maxima maxime amare faciat, iuxta regulam, Sicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita
.161 magis ad magis &c. Et hoc quidem abſolute veriſſimum eſt reſpectu formalis obiecti charitatis, quod eſt Deus vt patet: ſed reſpectu ſecundarij
Lib. 8. Ethi. c. 8. in prin. tomo 5. obiecti, hoc eſt proximi limitatur in litera hac adiectione, ſ. ſecundum, proportionem amati: & intendit, ꝙ ꝑfectior charitas magis diligit proximũ ſm̃ proportio-
C. 4. in principio. to. 4. nem, qua proximus ille eſt diligibilis, q̃ ꝑfectior charitas diligat ꝓximum ſm̃ ipſius proximi proportionẽ, & hoc eſt dice-
Lib. 8. cap. 8. parũ à prin. tomo 5. re, ꝙ ꝑfectior magis, q̃ imperfectior diligit ꝓximum attenta amabilitate ꝓximi, qđ declaratur in litera poſitis duobus, altero perfectioris, altero imꝑfectioris charitatis: Conſtat.n. qđ ꝑfectior eſt melior, & magis amabilis, & imꝑfectior minus bonus, ac minus amabilis. In amore aũt mutuo iſtorũ hæc eſt differentia, quod minus bonus amatur à ꝑfectiori, quantũ amabilis eſt, quia charitas perfectior nõ ſolum adęquat, ſed excedit bonitatẽ minus boni. Melior autẽ nõ amatur à b imperfectiore, quãtum amabilis eſt, q͂a charitas imperfectior nõ adæquat, bonitatẽ meliorem. Ex hoc ergo, qđ per-
Li. 8. capi. 8. aliquantulũ à principio, tom. 5. fectior amat minus bonum, quantũ amabile ẽ, & imꝑfectior non redamat meliorem, quãtũ amabilis eſt, manifeſtũm eſt, ꝙ ꝑfectior magis amat, ſm̃ proportionẽ amati, hoc ẽ, magis quam imperfectior, attenta amabilitate obiecti.

¶ In eodẽ art. 1. in reſpõſione ad primum aduerte, ꝙ cũ in litera dr̃, ꝙ amari quærit̃ eadem rõne, qua quærit̃ honorari. ſ. vt manifeſtatiuum boni proprij, nõ eſt intelligendũ, ꝙ hæc ſit per ſe rõ appetitus eius, quòd eſt amari: quoniã hoc Li. 8. cap. 8. tomo 5.
falſum eſt. Amari.n. per ſe ordinatur ad habẽdũ id, quod bono proprio intus debetur ab alio. amarũ enim ad intima penetratur, ſed intelligendum eſt, qđ hæc eſt ratio quare communiter ab hominibus homines appetũt amari. Sic enim directe reſpondet argumento de accidente vt in pluribus.

¶ Super quęſtionis vigeſimæſeptimæ Art. ſecundũ.

IN art. 2. duo notanda occurrunt. Primo, diuerſa differentia beneuolentię ab amore actuali i. ꝑte ſenſitiua, & in parte intellectiua. Nam ab illo ex cõibus omni paſſioni actuali. ſ. eſſe cũ impetu, & ex ꝓprijs paſſionis amoris actualis, ſ. non ſubito exortu, tota- 162
liter diſtinguitur. Ab iſto autem ex vna tãtum conditioone ſe- 3. diſt. 27. q. 1. art. 1. cor. & ad 2.
cernitur ſcilicet ex hoc, qđ amor exigit Lib. 2. cap. 4. in princip. tomo 6.
vnionẽ quã non exigit beneuolentia, ſed includit illã. Et ideo actus dilectionis chariatis claudit in ſe beneuolentiam. Eſt.n. amor amicitiæ, & addit, vt in litera dr̃. q. 24. art. 1.
Ex his autẽ non accipias, qđ beneuolentia eſt ꝓpria voluntati, ſed ꝙ ſicut in parte ſenſitiua inuenit̃ participatio amoris amicitiæ, à fortiori inueniri põt beneuolẽtia Libr 9. ca. 4. tomo 5.
q̃ minus importat, q̃ amor amicitię. Nec cõtra hoc militant rõnes in lr̃a ex Ariſt. allatæ, qm̃ afferuntur ad cõcludendam ſeparationem beneuolentiæ.

tiæ ab amore ſenſitiuo, & non ad inferendam incompoſſibilitatem coincidentiæ. Stat enim ex rationibus, & Ariſt. & literæ, quod beneuolentia non exigit conditiones, quas exigit paſſionis amor, ac per hoc illa poteſt eſſe ſine iſto, cum quo ſtat, quia poteſt coincidere. Compatiendo etiam ſecum conditiones amoris, quas non exigit ſecundum ſe beneuolentia, ſicut in litera dicitur, quòd coincidit cum dilectione charitatis, & compatiendo ſecum conditionem amoris, ſcilicet vnionem, quam ſecundum ſe non exigit.

Libr.9. Eth. cap.5. to.5.

q.23.art.1.

¶ Secundo in reſponſione ad primũ, quod illa diffinitio, Amare eſt velle bonum alicui, non continet totum, ſed principale pertinens ad amorem.

Lib.9. Ethi. ca.5. tom.5.

uolentiam pertinent. ergo primus actus charitatis eſt beneuolentia.

Sed contra eſt, quod Philoſ. dicit in* eodem libro, quòd beneuolentia neque eſt amicitia, neque eſt amatio, ſed eſt amicitiæ principium; ſed charitas eſt amicitia, vt ſupra dictum* eſt. ergo beneuolentia non eſt idem quod dilectio quæ eſt charitatis actus.

Respondeo Dicẽdum, quod beneuolẽtia proprie dicitur actus volũtatis, quo alteri bonum volumus. Hic aũt voluntatis actus differt ab actuali amore tam ſecũdũ quod eſt in appetitu ſenſitiuo, quàm etiam ſecundum quod eſt in appetitu intellectiuo, qui eſt volũtas. Amor enim qui eſt in appetitu ſenſitiuo, quædam eſt paſsio. Omnis autem paſsio cum quodam impetu inclinat in ſuum obiectum. Paſsio aũt amoris hoc habet, quod non ſubito exoritur, ſed per aliquam aſsiduã inſpectionem rei amatæ. Et ideo Philoſ. in 9.* Eth. oſtendens differentiam inter beneuolentiam, & amorẽ, qui eſt paſsio, dicit quòd beneuolentia non habet diſſenſionem, & appetitum .i. aliquem impetum inclinationis, ſed ex ſolo iudicio rõnis hõ vult bonum alicui. Similiter etiam talis amor eſt ex quadam conſuetudine. Beneuolentia aũt interdum oritur ex repentino, ſicut accidit nobis de pugilibus, qui pugnant, quorum alterum vellemus vincere: ſed amor, qui eſt in appetitu intellectiuo, etiam differt à beneuolentia: importat .n. quandam vnionẽ ſecundum affectum amãtis ad amatum, in quantum .ſ. amans æſtimat amatum quodammodo vt vnum ſibi, vel ad ſe pertinens, & ſic mouetur in ipſum; ſed beneuolentia eſt ſimplex actus voluntatis, quo volumus alicui bonum etiam non præſuppoſita prædicta vnione affectus ad ipſum. Sic ergo in dilectione, ſecundum quod eſt actus charitatis, includitur quidem beneuolentia, ſed dilectio, ſiue amor addit vnionem affectus. Et propter hoc Philoſ. dicit* ibid. quod beneuolentia eſt principium amicitiæ.

Libr.9. Ethi. ca.5. parum ante med. tomo 5.

Ad primum ergo dicendum, quod Philoſ. ibi diffinit amare; non ponens totam rationem ipſius, ſed aliquid ad rationem eius pertinens, in quo maxime manifeſtatur dilectionis actus.

Ad secundum dicendum, quod dilectio eſt actus voluntatis in bonum tendens, ſed cum quadam vnione ad amatum, quæ quidem in beneuolentia non importatur.

Ad tertium dicendum, quòd intantum illa, quæ Philoſophus ibi ponit, ad amicitiam pertinent in quantum proueniunt ex amore, quem quis habet ad ſeipſum vt ibidem dicitur, vt .ſ. hæc omnia aliquis erga amicum agat ſicut ad ſeipſum, quod pertinet ad prædictam vnionem affectus.

Articulus III.

163
4. diſt.2. q.2. art.1. q.1. ad 1. Et opuſc. 61. cap 7. 8. 9. & 14.

Vtrum Deus ſit propter ſeipſum ex charitate diligendus,

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod Deus non propter ſeipſum, ſed propter aliud diligatur

F ex charitate. Dicit enim* Greg. in quadam homil. Ex his, quæ nouit animus, diſcit incognita amare. Vocat autem incognita, intelligibilia, & diuina; cognita autem ſenſibilia. ergo Deus eſt propter aliud diligendus. * Hom.11. in Euãg in princip.

¶ 2 Præterea. Amor ſequitur cognitionem, ſed Deus per aliud cognoſcitur, ſecundum illud Roman. 1. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. ergo etiam propter aliud amatur, & non propter ſe.

¶ 3 Præt. Spes generat charitatem, vt dicitur* in gloſſ. Matth. 1. Timor etiam charitatem introducit, vt Auguſt.† dicit ſuper primam Cano. Ioann. ſed ſpes expectat aliquid adipiſci à Deo, timor autem refugit aliqd,
G quod à Deo infligi poteſt. ergo videtur quod Deus propter aliquod bonum ſperatum. vel propter aliquod malum timendum ſit amandus. non ergo eſt amandus propter ſeipſum.

Glo. inter lineares, ſuper illud Abraham genuit Iſaac.
† Trac. 9. inter princip. & medium, tomo 9.

Sed contra eſt, quod ſicut Augu.* dicit in 1. de Doct. chriſ. Frui eſt amore inhærere alicui propter ſeipſum: ſed Deo fruendum eſt, vt* in eodem libro dicitur. ergo Deus diligendus eſt propter ſeipſum.

Lib 1. cap.4. tomo.3.
* Lib.1. c.4. & 5. tom.3.

Respondeo Dicendum, quòd ly propter, importat habitudinem alicuius cauſæ. Eſt autem quadruplex genus cauſæ, ſcilicet finalis, formalis, efficiens, d & materialis, ad quam reducitur etiam materialis diſpoſitio, d quæ non eſt cauſa ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Et ſecundum hæc quatuor genera
H cauſarum, dicitur aliquid propter alterum diligendum. Secundum quidem genus cauſæ finalis, ſicut diligimus medicinam propter ſanitatem. ſecundum autem genus cauſæ formalis; ſicut diligimus hominem propter virtutem, quia ſcilicet virtute formaliter eſt bonus, & per conſequens diligibilis. Secundum autem cauſam efficientem, ſicut diligimus aliquos, inquantum ſunt filii talis patris. Secundum autem d diſpoſitionem, quæ reducitur ad genus cauſæ materialis, dicimur aliquid diligere propter id, quod nos diſponit ad eius dilectionem, puta propter aliqua beneficia ſuſcepta; quamuis poſtquàm iam amare incæpimus non propter illa beneficia amemus amicum, ſed
I propter eius virtutem. Primis ergo tribus modis Deũ non diligimus propter aliud, ſed propter ſeipſum. Non enim ordinatur ad aliud ſicut ad finem, ſed ipſe eſt finis vltimus omnium. Neque etiam informatur aliquo alio ad hoc, quòd ſit bonus, ſed eius ſubſtantia eſt eius bonitas, ſecundum quam d exemplariter omnia bona ſunt. Neque iterum ei ab altero bonitas ineſt, ſed ab ipſo omnibus alijs; ſed quarto modo poteſt diligi propter aliud, d quia ſcilicet ex aliquibus aliis diſponimur ad hoc, quod in Dei dilectione proficiamus, puta per beneficia ab eo ſuſcepta, vel per pręmia ſperata, vel per pœnas, quas per ipſum vitare intendimus.

D. 322.
D. 354.
D. 1037.
D. 284.
D. 98.

Ad primum ergo dicendum, quod ex his, quæ
K animus nouit, diſcit incognita amare, non quod cognita ſit ratio diligẽdi ipſa incognita per modũ cauſæ formalis, vel finalis; vel efficientis, ſed quia per hoc homo diſponitur ad amandum incognita.

Ad secundum dicendum, quod cognitio Dei acquiritur quidem per alia: ſed poſtquàm iam cognoſcitur, non per alia cognoſcitur, ſed per ſeipſum, ſecundũ illud Ioann. 4. Iam non propter tuam loquelam credimus. Ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt vere ſaluator mundi.

Ad tertium dicendum, quod ſpes, & timor ducunt ad charitatem per modum diſpoſitionis cuiuſdam. vt ex ſupra* dictis patet. q.17. art.8.

¶ Super

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus in hac vita poſſit immediate amari.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſeptimæ Articul. quartum.

164 IN art.4.omiſſo tertio,aduertẽdum eſt, quod amari immediate ſignificat eſſe immediatum terminum,non immediatũ mouens ad amandũ. Et quia Deus ſecundum ſeipſum eſt immediatus, & primus terminus amoris charitatis etiam in via, quoniam eſt obiectũ formale eius, ideo in via etiam Deus immediate amatur, cũ quo ſtat,ꝙ mouet ad actum amandi in ſpeculo creaturę,vt ſuperius dictum eſt.

3.diſ 27.qõ. 3.artic. 1.Et diſ.24.qõ.1, artic.1,ad 5. Et vir.q.10. ar. 11.ad 6. Et vir. qõ.2. ar.2. ad 11. *Lib. 10.c.1. & 1.tom. 3.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ Deus in hac vita non poſsit immediate amari. Incognita.n.amari non poſſunt,vt Aug. dicit 10.* de Trin.ſed Deum non cognoſcimus immediate in hac vita, quia videmus nunc per ſpeculum in ænigmate,vt dicitur 1. ad Corint. 13.ergo neque etiam eum immediate amamus. B

¶ 2 Præterea.Qui non poteſt quod minus eſt, non poteſt quod maius eſt: ſed maius eſt amare Deũ, quàm cognoſcere ipſum. Qui.n. adhæret Deo per amorem, vnus ſpiritus cum illo eſt, vt dicitur 1. ad Corinth 6. ſed homo non poteſt Deum cognoſcere immediate. ergo multo minus amare.

¶ 3 Præterea. Homo à Deo diſiungitur per peccatum,ſecundum illud Iſa. 59. Peccata veſtra diuiſerũt inter vos & Deum veſtrum:ſed peccatum magis eſt in voluntate,quàm in intellectu. ergo minus poteſt homo Deum diligere immediate, quàm Deum immediate cognoſcere. C

SED CONTRA eſt, quòd cognitio Dei, quia eſt mediata,dicitur ænigmatica, & euacuatur in patria, vt patet 1.ad Corinth. 13.ſed charitas viæ non euacuatur,vt ibidẽ dicitur. ergo charitas viæ immediate Deo adhæret.

1.p.q. 82.articu 1. D. 222.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt,actus cognitiuæ virtutis perficitur per hoc, ꝙ cognitum eſt in cognoſcente:actus aũt appetitiuæ virtutis perficitur per hoc,ꝙ appetitus inclinatur ad rẽ ipſam:Et ideo oportet,ꝙ motus appetitiuæ virtutis ſit in rẽ ſecundum cognitionem ipſarum rerum:actus autem cognitiuę virtutis eſt ſecundum modum cognoſcentis. Eſt autem ipſe ordo rerum talis ſecundum ſe, ꝙ Deus eſt propter ſeipſum cognoſcibilis,& diligibilis,vtpote eſſentialiter exiſtens ipſa veritas, & bonitas, per quam alia & cognoſcuntur,& amantur. Sed quo ad nos,quia noſtra cognitio à ſenſu ortum habet, prius ſunt cognoſcibilia,quę ſunt ſenſui propinquiora:& vlterius,termin⁹ cognitionis eſt in eo, quod eſt maxime à ſenſu remotum. Secundum hoc ergo dicẽdum eſt,ꝙ dilectio,quæ eſt appetitiuæ virtutis actus, etiam in ſtatu viæ, tendit in Deum primo, & ex ipſo deriuatur ad alia,& ſecũdum hoc charitas Deum immediate diligit, alia vero, Deo mediante. In cognitione vero eſt econuerſo,quia ſcilicet per alia Deum cognoſcimus, ſicut cauſam per effectus,vel per modum eminentię, aut negationis,vt patet per Dion.in lib.de* diuin. nom. D

Ca.4. par.1. circa med.illius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis incognita non poſsint amari,tamen non oportet,ꝙ ſit idem ordo cognitionis,& dilectionis,nam dilectio eſt cognitionis terminus.Et ideo vbi deſinit cognitio,ſcilicet in ipſa re,quæ per aliam cognoſcitur,ibi ſtatim dilectio incipere poteſt.

AD SECVNDVM dicendum,ꝙ quia dilectio dei eſt maius aliquid,quam eius cognitio, maxime ſecundum ſtatum viæ,ideo præſupponit ipſam. Et quia cognitio nõ quieſcit in rebus creatis, ſed per eas in aliud tendit,in illo dilectio incipit, & per hoc ad alia deriuatur per modum cuiuſdam circulationis,dum cognitio à creaturis incipiẽs,tendit in Deũ,& dilectio à Deo incipiens ſicut ab vltimo fine,ad creaturas deriuatur. A

AD TERTIVM Dicendum, quòd per charitatẽ tollitur auerſio à Deo,quæ eſt per peccatum, non aũt p ſolã cognitionẽ,& iõ charitas eſt,quæ diligẽdo,eĩam immediate Deo coniungit ſpiritualis vinculo vnionis.

ARTICVLVS V.

Vtrũ Deus poſſit totaliter amari.

¶ Super quæſtionis vigeſimæſeptimæ Ar. quintũ.

166 IN ar.5. aduerte,ꝙ quæſtio hæc communis eſt charitati viæ, & charitati patriæ, quia eſt de amari ex charitate abſolute. Et propterea nõ oportet diſcutere, quomodo ex parte diligentis Deus totaliter diligatur, quia etſi hic non ſit, ſufficit ꝙ ſit in patria.

3.diſt. 27.q. 3 artic. 2. Et virt q.2 art. 10.ad 5. C.1.2 in parte 2. illius.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod Deus non poſsit totaliter amari. Amor enim ſequit̃ cognitionem:ſed Deus non põt totaliter à nobis cognoſci,quia hoc eẽt eum comprehendere ergo nõ poteſt à nobis totaliter amari. B

¶ 2 Præterea.Amor eſt vnio quędam,vt patet per Diony 4.c.* de diu.nom.ſed cor hominis,non poteſt totaliter Deo vniri,quia deus eſt maior corde noſtro, vt dicit̃ 1.Io.3.ergo Deus nõ põt totaliter amari.

¶ 3 Præterea.Deus ſeipſum totaliter amat. ſi ergo ab aliquo alio totaliter amatur, aliquis alius diligit Deum tantum,quantum ipſe ſe diligit: hoc autem eſt inconueniens. ergo Deus non poteſt totaliter diligi ab aliqua creatura. C

SED CONTRA eſt,quod dicitur Deute 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.

RESPONDEO Dicendum, quòd cum dilectio intelligatur quaſi medium inter amantem,& amatum, cũ quærit̃,an Deus poſsit totaliter diligi tripliciter põt intelligi. Vno modo vt modus totalitatis referat̃ ad rẽ dilectã:& ſic Deus eſt totaliter diligendus, quia totum quod ad Deum pertinet,hõ diligere dẽt. Alio mõ, põt intelligi ita,quod totalitas referat̃ ad diligentem, & ſic & Deus totaliter diligi dẽt, quia ex toto poſſe ſuo hõ dẽt diligere Deum,& quicquid hẽt,ad Dei amorẽ ordinare,ſ̃m illud Deut.6. Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo. Tertio modo,poteſt intelligi ſecũdum comparationem diligentis ad rem dilectam,vt ſcilicet modus diligentis,adæquet modum rei dilectæ, & hoc non poteſt eſſe. Cum enim vnumquodque intantum diligibile ſit,inquantum eſt bonum, Deus,cuius bonitas eſt infinita,eſt infinite diligibilis. Nulla autem creatura poteſt Deum infinite diligere, quia omnis virtus creaturæ ſiue naturalis,ſiue infuſa, eſt finita: & per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ tres obiectiones procedunt ſecundum hunc tertium ſenſum, vltima autem ratio procedit in ſenſu ſecundo. D

ARTICVLVS VI.

Vtrum diuinæ dilectionis ſit aliquis modus habendus.

¶ Super quæſtionis vigeſimæſeptimæ Ar. ſextum.

166 IN art.6. in corpore nota rationẽ, quare appetitus finis eſt infinitus, quia ſcilicet finis non habet rationem menſurati, ſed menſuræ In menſura autem non poteſt eſſe exceſſus, aut defectus, alioquin menſuræ eſſet alia menſura, & ſic procederetur

3. diſt.27 q. 3 art. 3. Et virt. q 2.art. 2.ad 13. C.3 & 4 habetur, to.6.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod diuinæ dilectionis ſit aliqs modus habẽdus. Ratio.n.boni conſiſtit in mõ,ſpecie,& ordine,vt patet per Aug.in lib. * de Nat.boni. Sed dilectio Dei eſt optimum in hoĩe,ſ̃m illud ad Coloſ.3. Super omnia charitatem habete. ergo dilectio Dei debet modum habere. B

¶ 2 Præt. Aug. dicit in li.* de Moribus eccleſi. Dic mihi, quæſo te, qſ ſit diligendi modus. Vereor enim ne plus, minuſve quàm oportet, inflammer deſiderio, & amore domini mei. Fruſtra autem quæreret modum, niſi eſſet aliquis diuinæ dilectionis mod*. ergo eſt aliquis modus diuinæ dilectionis.

¶ 3 Præt. Sicut Aug.* dicit 4. ſuper Geneſ. ad literam. Modus eſt, quem vnicuique propria mẽſura præfigit: ſed menſura voluntatis humanæ, ſicut & actionis exterioris, eſt ratio. ergo ſicut in exteriori effectu charitatis oportet habere modum à ratione præſtitũ, ſm illud Rom. 12. Rationabile obſequium veſtrum: ita & interior dilectio Dei debet modum habere.

Sed contra eſt, quod Bern. dicit in li * de diligẽdo Deũ, ꝙ cauſa diligẽdi Deum, Deus eſt: modus, ſine modo diligere.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut patet ex inducta authoritate *Aug. modus importat quandam menſuræ determinationem. Hæc autem determinatio inuenitur & in menſura, & in menſurato, aliter tamen & aliter. In menſura .n. inuenitur eſſentialiter, quia menſura ſecundum ſeipſam eſt determinatiua, & modificatiua aliorum; in menſuratis autem inuenitur menſura ſecundũ aliquid, idest inquantum attingunt menſuram. Et ideo in menſura nihil poteſt accipi immodificatum; ſed res menſurata eſt immodificata, niſi menſuram attingat ſiue deficiat, ſiue excedat. In omnibus autem appetibilibus, & agibilibus menſura eſt finis, qa eorum quæ appetimus, & agimus, oportet propriam rationẽ ex fine accipere, vt patet per Philoſo.* in 2. Phyſ. Et ideò finis, ſecundũ ſeipſum, habet modũ; ea vero q̃ ſunt ad finem, habẽt modum ex eo, ꝙ ſunt fini proportionata. Et ideo ſicut Philoſ. dicit in* 1. Polit. Appetitus finis in oĩbus artib* eſt abſq; fine & termino: eorum autẽ quæ ſunt ad finem, eſt aliqs terminus. Non enim medicus imponit al*quem terminum ſanitati, ſed facit eam perfectam quantumcunque põt, ſed medicinæ imponit terminum. Non .n. dat tantum de medicina, quantum poteſt, ſed ſecũdũ proportionem ad ſanitatem. quã quidem proportionem ſi medicina excederet vel ab ea deficeret, eſſet immoderata. Finis autem omnium actionum humanarũ, & affectionum, eſt dilectio Dei, per quam maxime attingimus vltimũ finem, vt ſupra dictum * eſt. Et iõ in dilectione Dei non poteſt accipi modus, ſicut in re mẽſurata, vt ſit in ea accipere plus, & minus. ſicut inuenit modus in menſura, in qua nõ põt eſſe exceſſus, ſed quanto plus attingitur regula, tãto melius eſt: & ita quãto Deus plus diligitur, tanto eſt dilectio melior.

Ad primum ergo dicendum, quod illud, quod eſt per ſe, potius eſt eo, ꝙ eſt per aliud. Et iõ bonitas mẽſuræ, quæ per ſe habet modũ, potior eſt, q̃ bonitas mẽſurati, quæ habet modum per aliud. Et ſic etiã charitas, q̃ habet modũ ſicut menſura, præeminet alijs virtutibus, quæ habent modum ſicut menſuratę.

Ad secundum dicendum, quòd ſicut * Augu. ibidem ſubiungit, modus diligendi Deũ eſt, vt ex toto corde diligatur, id eſt, vt diligatur quantumcunque poteſt diligi. Et hoc pertinet ad modum, qui conuenit menſuræ.

Ad tertium dicẽdum, ꝙ affectio illa, cuius obiectũ ſubiacet iudicio rõnis, eſt rõne mẽſurãda: ſed objectũ diuinę dilectionis, ꝙ eſt Deus, excedit iudiciũ rõnis, & ideo non menſuratur rõne, ſed rationem excedit. Nec eſt ſimile de interiori actu charitatis, & exterioribus actibus. Nam interior actus charitatis habet rationem finis, quia vltimum bonum hominis conſiſtit in hoc, ꝙ anima Deo inhæreat, ſecundum illud Pſa. Mihi adhærere Deo bonum eſt. Exteriores autẽ actus ſunt ſicut ad finem: & ideo ſunt commenſurandi & ſecundum charitatem, & ſecundum rationem.

deretur in infinitum. Et patet ſequela: qa exceſſus, vel defectus attenditur penes aliquam mẽſuram, quæ exceditur, vel à qua aliquid deficit. Et hoc fundamentum bene notato in appetibilibus, & agibilibus: qm̃ omnium menſura eſt finis, quia penes finẽ ſumitur omnium horum ratio, & pluries oportet hac propoſitione vti.

Cap. 8. parũ à principio, tom. 1.

Lib. 4. cap 3. circa mediũ tomo 3.

¶ In eodem 6. arti. in reſponſione ad tertiũ circa illa verba, Act* interior charitatis habet rationem finis, quia vltimum bonũ hominis conſiſtit in hoc, quòd anima Deo inhæreat: aduerte, ꝙ author comparat hic actũ interiorem charitatis ad actus exteriores imperatos, qui ſunt ad finem, & reſpectu eorum dicit, quod actus interior eſt finis, & non comparat actum interiorem charitatis ad actum non imperatũ: ſed naturalem in intellectu beati, cauſato à Deo pręſente ſub claro lumine gloriæ, tum quia talis actus, cum ſit obiecti amoris, habet magis rationem finis, quam ipſe actus amãdi, cui ex hoc ipſo quod eſt actus voluntatis, minus conuenit ratio finis, quia rõ finis eſt ratio obiecti voluntatis, tum quia author loquitur de actu, quo anima inhæret vltimo fini, ſ. Deo, vt patet in litera, vt diſtinguitur ab actibus, quibus non inhæremus, ſed accedimus ad deũ Viſio autẽ Dei in patria non excludit ab actu voluntatis, quo anima inhæret Deo ſed includit ipſum, vt propriam ipſius cauſam. Et propterea attribuitur hic eſſe vltimum, actui voluntatis, & ꝓpterea eſſe mẽſuram aliorum non vt excludit viſionẽ in patria, ſed vt claudẽs illam in ſe, ita vt totalis adhæſio ad Deũ, cuius vna pars actus voluntatis ex vna ſumatur parte. ſ. ex parte finis, reliqua ex parte eius, quod eſt ad finem. totum .ſ. illud, & ſingulas eius partes, quia ſunt conſecutio vltimi finis, ſine menſura, & modo appetendum eſt, ita quod quãto plus, tãto melius reliqua menſurata oportet eſſe. Et hęc dicta ſint, ne putes verba authoris ſibijpſi contrariari, ſed cognoſcas, qđ cum ex pluribus integretur conſecutio vltimi finis, qui Deus eſt, ſ. actus intellect*, & voluntatis, illius tãtum partis author meminit explicite, quæ præſenti ſeruit propoſito.

In princip. libri.

In Auguſt. 3. huius artic.

Lib 2. ca. 82. tomo 2.

Lib 1. Polit. cap. 6. à medio, to.* 5.

Ca. 8. & 11. tomo 1.

Articulus VII.

Vtrum ſit magis meritorium diligere inimicum, quam amicum.

Ad septimum ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ magis meritoriũ ſit diligere inimicum, quàm amicum. Dicitur enim Matth. 5. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Diligere ergo amicũ non meretur mercedem, ſed diligere inimicum meretur mercedem, vt ibidem oſtenditur. ergo magis eſt meritorium diligere inimicos, quam amicos.

¶ 2 Præt. Tãto aliquid eſt magis meritoriũ, quãto ex maiori charitate procedit: ſed diligere inimicũ eſt perfectorũ filiorũ Dei, vt Auguſt. dicit in Enchir. diligere autẽ amicum eſt & charitatis imperfectæ. ergo maioris meriti eſt diligere inimicum, quàm amicum.

¶ 3 Præt. Vbi eſt maior conatus ad bonũ, ibi vr̃ eſſe maius meritũ, qa vnuſqſq; ꝓpriã mercedẽ accipiet ſm ſuũ laborẽ vt dr̃ 1. Co. 13. maiori conatu indiget hõ ad hoc ꝙ diligat inimicum, quã ad hoc, ꝙ diligat amicum, quia difficilius eſt. ergo videtur quòd diligere inimicum

¶ Super quæſtionis vigeſimę ſeptimæ Ar. ſeptimum.

IN ar. dubium ex Durando in 3. ſen. di. 30. q. vlt. occurrit, an diligere cęteris paribus amicum, ſit magis meritorium, quã diligere inimicum. Ipſe ſiquidẽ tripliciter ꝓbare nititur, ꝙ dilectio inimici eſt magis meritoria. Primo, quia dilectio inimici ex natura operis exigit maiorẽ conatum, qa eſt difficilior ſecundum ſe. Secundo, quia tota rõ dilectionis inimici ẽ charitas, non autem tota ratio dilectionis amici. Tertio, quia dilectio inimici includit dilectionẽ amici, vt patet. ergo melior. ¶ Ad hoc dicendũ eſt ſm authoris doctrinam, qđ cæteris paribus, dilectio amici eſt melior, & magis meritoria. Et ꝑ ſe, ac rõ eſſentialis eſt, qa obiectum in tali dilectione eſt melius, & magis cõiunctũ, ita quod

167

Infra arti. 8. ad 2. Et 3. diſ. 30. ar. 3. & ar. 4. ad 3. Et virt. q. 2. art. 8. con. 6. & ad 17.

Enchi. c. 73. tomo 3.

quod eſt & Deo propinquius, quia melius: & diligenti propinqui*, quia magis coniunctum, ac per hoc veri que dilectionis charitatiuæ menſuræ conformis. Conſtat autē quòd actus habens materiam per ſe magis conſonam, cæteris paribus eſt melior. Et quoniam eſſe meritorium ſimpliciter apud q.25. art.1. Deum, conſequitur maiorem bonitatem ſimpliciter, quicquid ſit de merito reſpectu huius, ideo optime valet ſequela, Actus charitatis eſt ſimpliciter melior. ergo magis meritorius ſimpliciter & nihil officit ſiue ſit magis debitus ſiue non, vt Durandus fingit. Dilectio ſiquidem noſtra erga Deū eſt maxime debita, & non propterea priuatione meritorij, & magis meritorij: ſed ille deceptus eſt declinās à merito ad meritum ab hoc. Et rurſus debuit conſiderare, quod non eſt ſermo de bono & meliori in cōi, ſed de bono & meliori ſm charitatem.

¶ Ad primā ergo obiectionem in oppoſitum dr̄ cū authore in reſponſione ad vltimum huius q. quod cùm duo concurrant ad virtutē, bonum, & difficile, plus facit ad rōnem virtuoſi actus bonum, quā difficile. Et ꝓpterea nō quanto difficilior ex natura operis, niſi etiā ſit melior, actus iudicatē ſimpliciter magis meritorius. Et propterea licet dilectio inimici ſit difficilior, non tamen eſt magis meritoria, ſicut etiam dilectio proximi eſt magis difficilis, q̄ dilectio Dei, cum ſit naturaliſſima, nōn tñ eſt magis meritoria.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd receditur ab hypotheſi. Nàm quæſtio eſt cæteris paribus, mō cetera nō ſunt paria, niſi ponatur ex charitate pariter amicum, & inimicum diligi, ſic qd̄ quęcunque alia ratio diligendi non conſideretur.

¶ Ad tertiū dicitur, qd̄

micum ſit magis meritorium, quàm diligere amicum.

Sed contra eſt, quia illud, quod eſt melius, eſt magis meritorium: ſed melius eſt diligere amicum, quia melius eſt diligere meliorem. amicus aūt qui amat, ē melior, quā inimicus qui odit. ergo diligere amicum eſt magis meritorium, quàm diligere inimicū.

Respondeo Dicendum, quod rō diligendi proximū ex charitate, Deus eſt, ſicut ſupra dictum* eſt. Cū ergo quæritur, quid ſit melius, vel magis meritorium, vtrum diligere amicū, vel inimicū: dupliciter iſtæ dilectiōes cōparari poſſunt. Vno modo ex parte proximi qui diligitur: aliò modo ex parte rōnis, ꝓp quam diligitur. Primo, qdē modo, dilectio amici præeminet dilectioni inimici: qa amicus & melior eſt, & magis cōiūctus, vnde eſt materia magis cōueniēs dilectioni. Et propter hoc, actus dilectionis ſuper hanc materiā trāſiēs, melior eſt, vnde & ei⁹ oppoſitum eſt deterius; peius, n. eſt odire amicū, quàm inimicum. Scđo autem modo, dilectio inimici pręeminet propter duo. Primo qdē, qa dilectionis amici pōt eſſe alia ratio quàm Deus, ſed dilectionis inimici ſolus Deus eſt ratio. Secūdo, qa præſuppoſito quòd vterq; propter Deum diligatur fortior, oſtenditur eſſe Dei dilectio, quæ aīum hominis ad remotiora extendit ſcilicet vſque ad dilectionē inimicorum: ſicut virtus ignis tāto oſtenditur eſſe fortior, quanto ad remotiora diffundit ſuum calorem. Tanto ergo oſtenditur diuina dilectio eſſe fortior, quanto ꝓpter ipſam difficiliora implemus: ſicut & virtus ignis tanto eſt fortior, quāto comburere poteſt materiam minus combuſtibilē. Sed ſicut idem ignis in propinquiora fortius agit, quā in remotiora: ita etiā charitas feruentius diligit cōiunctos, quam remotos. Et quantum ad hoc dilectio amicorum ſecundum ſe conſiderata, eſt feruētior & melior, quàm dilectio inimicorum.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Domini eſt per ſe intelligendum. Tunc enim dilectio amicorum apud Deum mercedem nō habet, quando propter hoc ſolum amantur, quia amici. Et hoc videtur accidere; quando ſic amantur amici, quod inimici non diliguntur. Eſt tamen meritoria amicorum dilectio, ſi propter Deum diligantur, & non ſolum quia amici ſunt.

Ad alia patet reſponſio per ea, quæ dicta ſunt. Nam duæ rationes ſequentes procedunt ex parte rationis diligendi: vltima vero ex parte eorum, quæ diliguntur.

Articulus VIII.

Vtrū ſit magis meritoriū diligere proximū, quā diligere Deū.

AD octavum ſic proceditur. Videt̄ quòd magis ſit meritorum diligere ꝓximū, quàm diligere Deum. illud. n. videtur eſſe magis meritorium, quod Apoſtolus magis elegit. ſed Apoſtolus prælegit dilectionem proximi dilectioni Dei, ſecundum illud ad Rom. 9. Optabam anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis. ergo magis eſt meritoriū diligere ꝓximū, q̄ diligere Deum.

¶ 2 Præt. Minus videtur eſſe meritorium aliquo modo diligere amicum, vt dictum* eſt, ſed Deus maxime eſt amicus, qui prior dilexit nos, vt dicitur 1. Ioann. 4. ergo diligere Deum videtur eſſe minus meritorium.

¶ 3 Pręt. Illud, quod eſt difficilius; videt̄ eſſe virtuoſius, & magis meritorium, quia virtus eſt circa difficile, & bonum, vt dicitur in * 2. Eth. ſed facilius eſt diligere Deū, quam proximum, tum quia naturaliter omnia Deū diligunt: tum quia in Deo nihil occurrit, quod non ſit diligēdum, quod circa ꝓximum nō contingit. ergo magis eſt meritorium diligere proximū, quam diligere Deum.

Sed contra eſt, quia, ꝓp quod vnumquodque, illud magis; ſed dilectio proximi non eſt meritoria, niſi propter hoc, quòd proximus diligitur propter Deum. ergo dilectio Dei eſt magis meritoria, quā dilectio proximi.

Respondeo. Dicendum, quòd comparatio iſta poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, vt ſeorſum conſideretur vtraque dilectio, & tunc non eſt dubium, quòd dilectio Dei eſt magis meritoria. Debetur enim ei merces propter ſeipſam, quia vltima merces eſt frui Deo, in quem tendit diuinæ dilectionis motus. Vnde & diligenti Deum merces promittitur Ioann. 14. Si quis diligit me, diligitur a patre meo, & manifeſtabo ei me ipſum. Alio modo poteſt attendi ipſa comparatio, vt dilectio Dei accipiatur, ſecundum quod ſolus diligitur; dilectio autem proximi accipiatur, ſecundum quod proximus diligitur propter Deum. Et ſic dilectio proximi includit dilectionem Dei, ſed dilectio Dei non includit dilectionem proximi. Vnde erit comparatio dilectionis Dei perfectæ, quæ extendit ſe etiam ad proximum, ad dilectionem Dei, inſufficientem & imperfectam; quia hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. & in hoc ſenſu dilectio proximi præeminet. Glo. ordinaria i principio cōmētarii ad cap. 9

Ad primum ergo dicendum, quòd ſecundum vnam* gloſſæ expoſitionē, hoc Apoſt. tunc non opta-

ratio illa infert oppoſitum intenti: qm̄ dilectio inimici vt quatuor, ſupponit eandē charitatē diligere amicum plus quam quatuor: qm̄ eadem charitas magis tendit in obiectū propinquius, q̄ remotū. Cum ergo dicitur, Dilectio ꝓximi* includit dilectionem amici, diſtinguēdū eſt de dilectione habituali, vel actuali amici. Nam ſi de habituali eſt ſermo, verum aſſumitur, ſed oppoſitum concluditur, vt deductum eſt: quia eadem charitas magis tendit in propinquū, q̄ remotum. Et propterea neganda eſt ſequela: qm̄ non includit illam gradualiter, & aliqd addit, ſed includit illam vt eſt eandem ſm̄ ſui, & dilectionis amici. Si vero de dilectione actuali amici eſt ſermo, falſum manifeſte aſſumitur. Non .n. in actu, quo diligo Ioannem inimicum, clauditur actus quo diligo Petrū amicum.

168 Infr. q. 18. art. 1. cor. Et 3. di. 30. art. 4. Et quoli. 6. ar. 11. cor.

Art. præced.

Libr. 2. Eth. cap. 3. circa fin. tomo 5.

¶ Super quęſtionis vigeſimęſeptimę Arti. octauū.

IN articulo 8. Reſpōſio ad tertium commēdāda eſt memorię, qa pluries oportet ea vti, nihilque aliud ſcribēdū occurrit.

cietatis in ipſo bono. Conſociatio autem eſt ratio dile ctionis ſecundum quandam vnionem in ordine ad Deum. Vnde ſicut vnitas potior eſt, quam vnio, ita ꝙ homo ipſe participet bonum diuinum, eſt potior ratio diligendi, quam quod alius aſſocietur ſibi in hac participatione. Et ideo homo ex charitate debet magis ſeipſum diligere, quam proximū. Et huius ſignum eſt, quod homo non debet ſubire aliquod malum peccati, quod contrariatur participationi beatitudinis, vt proximum liberet a peccato.

Ad primum ergo dicendum, quod dilectio charitatis non ſolum habet quantitatem ex parte obiecti, quod eſt Deus, ſed ex parte diligentis, qui eſt ipſe homo, charitatem habens: ſicut & quantitas cuiuſlibet actionis dependet quodammodo ex ipſo ſubiecto. Et ideo licet proximus melior, ſit Deo propinquior: quia tamen non eſt ita propinquus charitatem habenti, ſicut ipſe ſibi, non ſequitur, quod magis debeat proximum, quam ſeipſum diligere.

Ad secundum dicendum, quòd detrimenta corporalia debet homo ſuſtinere propter amicum. & in hoc ipſo ſeipſum magis diligit ſecundum ſpiritualem mentem, quia hoc pertinet ad perfectionem virtutis, quæ eſt bonum mentis: ſed in ſpiritualibus non debet homo pati detrimentum peccando, vt proximum liberet à peccato, ſicut* dictum eſt. [In corp. art.]

Ad tertium dicendum, quòd ſicut* Auguſt. dicit in regula, cum dicitur, Charitas non quærit quæ ſua ſunt, ſic intelligitur, quod communio proprijs ante ponit. Semper autem commune bonum eſt magis amabile vnicuique, quàm proprium bonum. Sicut etiam ipſi patri eſt magis amabile bonum totius, quàm bonum particulare ſui ipſius. vt* dictum eſt. [* In regula tertia, & habetur to. 1.] [Art. præced.]

Articulus V.

Vtrum homo magis debeat diligere proximum, quàm corpus proprium.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur ꝙ homo nō magis debeat diligere proximum, quàm corpus ꝓpriū. In proximo enim intelligitur corpus noſtri proximi. ſi ergo debet homo diligere proximum plus ꝗ corpus proprium, ſequitur, ꝙ plus debeat diligere corpus proximi, quàm corpus proprium.

¶ 2 Præt. Homo plus debet diligere animam propriam, quàm animam proximi, vt* dictum eſt: ſed corpus proprium propinquius eſt animæ noſtræ, quàm proximus. ergo plus debemus diligere corpus proprium, quàm proximum.

¶ 3 Prætereà. Vnuſquiſq; exponit id, quod minus amat, pro eo, ꝙ magis amat: ſed non omnis homo tenetur exponere corpus ꝓpriū pro ſalute proximi, ſed hoc eſt perfectorum, ſecundum illud Ioã. 15. Maiorem charitatē nemo habet quàm vt animam ſuam ponat qs pro amicis ſuis. ergo homo non tenetur ex charitate plus diligere proximum, quã corpus propriū.

Sed contra eſt, quòd* F Aug. dicit de doctrina chriſtiana, quòd plus debemus diligere proximum, quàm corpus proprium.

Respondeo Dicendum, quòd illud magis eſt ex charitate diligendum, quod habet pleniorem rationem diligibilis ex charitate, vt* dictum eſt. Conſociatio autem in plena participatione beatitudinis, quæ eſt ratio diligendi proximum, eſt maior ratio diligendi, quàm participatio beatitudinis per redundantiam, quæ eſt ratio diligendi proprium corpus. Et ideo proximum quantum ad ſalutem animæ, magis debemus diligere, quàm proprium corpus. [q. 25. artic. 2. & 12.]

Ad primum ergo dicendum, quòd ſecundum Philoſophum in 9.* Ethicor. Vnumquodque videtur G eſſe id, quod eſt præcipuum in ipſo. Vnde cum dicitur proximus magis eſſe diligendus, quàm corpus proprium, intelligitur hoc quantum ad animam, quæ eſt potior pars eius. [Libr. 9. ca. 8. non procul a medio, tomo 5.]

Ad secundum dicendum, quod corpus noſtrum eſt propinquius animæ noſtræ, quam proximus, quantum ad conſtitutionem propriæ naturæ: ſed quantum ad participationem beatitudinis maior eſt conſociatio animæ proximi ad animam noſtram, quam etiam corporis proprij.

Ad tertium dicendum, quòd cuilibet homini imminet cura proprij corporis, non aūt imminet cuilibet homini cura de ſalute ꝓximi, niſi forte in caſu. Et ideo non eſt de neceſsitate charitatis ꝙ homo propriū corH pus exponat ꝓ ſalute proximi, niſi in caſu, quo tenetur eius ſaluti prouidere: ſed quod aliquis ſponte ad hoc ſe offerat, pertinet ad perfectionem charitatis.

¶ Super queſtionis vigeſimę ſextæ Art. quintū.

IN art. 5. in reſponſione ad vltimum aduerte duo. Primo, quòd illa iam dicta regula, quòd precepta affirmatiua obligant quo ad exercitium ſolum in caſu neceſſitatis, author dicit, ꝙ etiam pro ſalute ſpirituali proximi hō non tenetur proprium corpus exponere, niſi in caſu neceſſitatis: extra autem caſum neceſſitatis ad perfectionem charitatis hoc ſpectat. Propter qđ laudabiliter ſe ſponte exponunt religioſi tempore peſtis ad ſpiritualia miniſtranda infectis, quibus ipſi non obligantur: & ſimile eſt in alijs. Secundo, ratione literę, q̄a homini cuiuſlibet imminet cura ꝓprij corporis, nō aūt cura ſalutis proximi, niſi in caſu. Ex hac .n. radice multæ qōnes ſoluendæ ſunt ī materia defenſiōis, vt inferius patebit.

[152] [1. 2. q. 73. ar. 5. cor. Et op. 18. ca. 16.] [Art. præced.] [Li. 1. c. 27. à medio, t. 3.]

Articulus VI.

Vtrum vnus proximus ſit magis diligendus, quàm amicus.

Ad sextum ſic proceditur. Videtur, ꝙ vnus ꝓximus non ſit magis diligēdus, quã alius. Dicit. n.* Aug. in 1. I de doctri. chriſt. Oēs homines æque diligendi ſunt: ſed cum omnibus prodeſſe non poſsis, his potiſsimum conſulendum eſt, qui ꝓ locorum, & temporum, vel quarū libet rerum opportunitatibus cō ſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iunguntur. ergo proximorum vnus non eſt magis diligendus, ꝗ alius.

¶ 2 Prǣt. Vbi vna, & eadem eſt ratio diligendi diuerſos, non debet eſſe inæqualis dilectio: ſed vna eſt ratio diligendi omnes proximos, K ſcilicet Deus, vt patet per* Augu. in 1. de doctr. chriſt. ergo oēs proximos ęqualiter diligere debem⁹.

¶ 3 Præt. Amare, eſt velle bonum alicui, vt patet per Philoſophum in 2. Rhet. ſed omnibus proximis æquale bonum volumus, ſcilicet vitam æternam. ergo omnes ꝓximos æqualiter debemus diligere.

Sed contra eſt, ꝙ tanto vnuſquiſque magis debet diligi, quanto grauius peccat, qui cōtra eius dilectionē operatur: ſed grauius peccat, q agit cōtra dilectionē aliquorum proximorum, quã

¶ Super queſtionis vigeſimæſextæ Articulum ſextum.

IN articulo 6. occurrunt duo dubia ad hominem primò explananda, vt ſenſus literæ habeatur. Eſt ergo dubium circa ſecundam reſponſionem datam ad primum in, illa differentia in beneuolentiam, & beneficentiam, ſcilicet, quòd aliquibus ſumus benefici, & aliquibus non: beneuoli autem omnibus ſumus. Repugnat ſiquidem hæc doctrina duobus ſupradictis ab authore. Primo, doctrinæ traditæ in q. 25. artic. 8. & 9. Nam aut eſt ſermo de beneuolentia, & beneficentia in communi: aut in particulari. Si in communi, omnibus ſumus beneuoli, & benefici ex charitate, vt ibi dictum eſt. Si in particulari, non omnibus ſumus beneuoli, nec benefici. Neutro ergo modo ſaluatur doctrina huius reſponſionis, ꝙ omnibus ſumus beneuoli, non omnibus autem benefici, niſi

[153] [3. diſt. 29. artic. 6. Et virt. q. 2. art. 9.] [* Li. 1. ca. 28. in principio, tom. 3.] [Li. 1. ca. 28. in principio, tomo 3.] [Lib. 2. Rhetor. cap. 4. in prin. to. 6.]

difformiter interpretãdo, ꝙ eſt tãto doctore indignũ. Secundo repugnat corpori pñtis articuli. Nã contra primã opinionẽ concluſum eſt, quòd proportionalis eſt interior dilectionis affectus exteriori beneficẽtiæ. Si n. beneuolẽtia, & bñficia ꝓportionata ſunt, nõ erit beneuolẽtia ad oẽs, & bñficentia ad quoſdam. Et ſi vna eſt ad quoſdam & altera ad oẽs, ſequitur, ꝙ nõ reſpondeant ſibi inuicẽ proportionaliter.

¶ Ad primum dubiũ dicitur, quod ſermo præſentis reſponſionis ad neutrum modum arctatur, ſed ſimpliciter, & abſolute eſt: ita, quod intentio authoris eſt dicere, quod iſta propoſitio eſt ſimpliciter vera. Exiſtens in charitate eſt beneuolus omnibus, & non beneficus omnibus. Et ratio eſt: quia minima charitas extendit ſe ad omnia obiecta diligibilia, vt patet ex ſupradictis. Non omnis autem beneficentia extendit ſe ad oẽs, quibus põt benefieri. Vnde patet, ꝙ nec difformiter oportet hoc interpretari, nec vlla repugnãtia eſt, ſed declaratio differentię inter beneuolentiam, & beneficentiam, vt tendunt in omnia ſua obiecta ſimpliciter, & abſolute.

¶ Ad ẽm autem dubium dicitur, quod procedit ex malo intellectu literæ. Non enim in litera docetur proportionalitatem ſimpliciter, & abſolute inter diligere, & benefacere, quin potius (vt modo expoſitum eſt) falſa inuenitur iſta proportionalitas. Sed traditur in litera proportio inter beneficentiam, & beneuolentiam: ita ꝙ maior beneficentia præſupponit maiorẽ & beneuolentiã, vt cauſam. Et hoc contra* opinionem dicẽtem, ꝙ erat maior beneficẽtia abſq; maiori beneuolentia. Ex hac autẽ ꝓportione, ſ. ꝙ maior beneuolẽtia, & maior beneficentia mutuò ſe inferunt, non ſequitur, quod ſi beneuolẽtia eſt ad omnes, beneficentia ſit ad omnes (hoc. n. eſt extra rationem maioris, & minoris intenſiue, de quibus eſt ſermo) ſed bene ſequitur

*Ar. 1. huius quæſt.

A qui agit contra dilectionẽ aliquorum aliorum. Vnde Leuit. 20. præcipitur, quòd qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur, ꝙ non præcipitur de his, qui alios homines maledicunt. ergo quoſdam proximorum debemus magis diligere, quàm alios.

RESPONDEO dicendum, ꝙ duplex opinio circa hoc fuit. B Quidã enim dixerunt, quòd omnes proximi ſunt æqualiter ex charitate diligendi, quantum ad affectum, ſed non quantum ad exteriorem effectum, ponentes ordinem dilectionis eſſe intelligendũ ſecũdum exteriora beneficia, quę magis debemus impendere proximis, quam alienis: non autem ſecũdum interiorem affectum, quẽ æqualiter debemus impendere omnibus etiam inimicis; ſed hoc irrationabiliter dicitur. Nõ enim minus ẽ ordinatus affectus charitatis, C qui eſt inclinatio gratię, quã appetitus naturalis, qui eſt inclinatio naturæ. Vtraque enim inclinatio ex diuina ſapientia procedit. Videmus autẽ in naturalibus, ꝙ inclinatio naturalis proportionatur actui, vel motui, qui conuenit naturæ vniuſcuiuſque: ſicut terra habet maiorem inclinationẽ grauitatis, quam aqua quia competit ei eẽ ſub aqua. Oportet ergo, quòd etiam inclinatio gratiæ, quę eſt affectus charitatis, proportionetur his, quæ ſunt exterius agenda: ita. ſ. vt ad eos inteſiorem D charitatis affectũ habeamus, quibus cõuenit nos magis beneficos eẽ. Et ideo dicendum eſt, quòd etiã ſecundum affectũ oportet magis vnum proximorum, quam alium diligere. Et ratio eſt, quia cũ principium dilectionis ſit Deus, & ipſe diligens, neceſſe eſt, ꝙ ſecũdũ propinquitatem maiorem ad alterum iſtorum principiorũ maior ſit dilectionis affectus. Sicut. n. ſupra* dictum eſt, in omnibus, in quibus inuenitur aliquod principiũ, E ordo attenditur ſecundum comparationem ad illud principium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dilectio poteſt eſſe inæqualis dupliciter. Vno modo ex parte eius boni, quod amico optamus: & quantum ad hoc omnes homines æque diligimus ex charitate, quia omnibus optamus bonum idẽ in genere ſcilicet, beatitudinem æternam. Alio modo, dicitur maior dilectio ꝓpter intenſiorem actum dilectionis, & ſic oportet omnes æque diligere.

Vel aliter dicendum, quod dilectio inæqualiter põt ab aliquo haberi dupliciter. Vno modo ex eo, quòd quidam diligũtur, & aliquem diligunt. Et hanc etiam inæqualitatẽ oportet ſeruare in beneficentia, quia poſſumus oĩbus prodeſſe, ſed in beneuolentia dilectionis talis inęqualitas haberi nõ debet. Alia vero eſt inęqualitas dilectionis ex hoc, quod quidã plus aliis diliguntur. Auguſt. ergo nõ intendit hanc excludere inæqualitatem, ſed primam; vt patet ex his, quæ de beneficentia dicit.

AD SECVNDVM dicendum, quòd non omnes proximi ęqualiter ſe habent ad Deum, ſed quidam ſunt ei propinquiores ꝓpter maiorem bonitatẽ, qui ſunt magis diligendi ex charitate, quã alii, qui ſunt ei minus propinqui.

AD TERTIVM dicendum, quòd ratio illa ꝓcedit de quantitate dilectionis ex parte boni, qđ amicis optamus.

ARTICVLVS VII.

Vtrum magis debeamus diligere meliores, quàm nobis coniunctiores.

AD SEPTIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ magis debeamus diligere meliores, quã nobis cõiunctiores. Illud enim videtur eſſe magis diligẽdũ, quod nulla ratione debet odio haberi, quã illud, quod aliqua ratione eſt odiendum, ſicut & albius ẽ, quod eſt nigro impermiſtius; ſed perſonæ nobis coniunctę, ſunt ſecundum aliquam rationem odiẽdæ, ſecundum illud Lu. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrẽ, & matrẽ &c. Homines autem boni nulla ratione ſunt odiẽdi. ergo videtur quod meliores ſunt magis amandi, quam coniunctiores.

¶ 2 Præt. Secundũ charitatem homo maxime Deo aſſimilatur, ſed Deus diligit magis meliorẽ, quã ſibi cõiunctiorẽ. ergo & homo ꝑ charitatem magis debet meliorẽ diligere, quã ſibi coniunctiorem.

¶ 3 Præt. Secundum vnãquamque amicitiam illud eſt magis amãdũ quod magis pertinet ad id, ſupra qđ amicitia fundatur. Amicitia. n. naturali magis diligimus eos, qui ſunt nobis magis ẽm na-

ꝙ maior ſit bñuolẽtia ad illos, ad quos eſt maior beneficẽtia.

¶ In eodem articulo, in reſpõſione ad primum, aduerte, quod prima reſponſio dicens, quod ex charitate æqualiter omnes diligimus, quantum ad bonum, quod volumus dilectis, põt male, & bene intelligi. Male quidem, ſi intelligatur quod charitas vult omnibus bonũ æquale, ſic quod non vult eis bonũ inæquale: in ſequenti ſiquidem articulo oppoſitum docet author. Bene autem, ſi intelligatur, qđ charitas vult omnibus bonũ ęquale in genere, vt in litera dicit̃, ſeu ſpecie, puta felicitatem æternã. Cum quo tamen ſtat quod vult maius ẽm gradum bonũ vni, quam alteri.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ ſextæ Articulum ſeptimum.*

IN artic. 7. dubium occurrit, quo verificantur verba literæ cum dicitur, quod diuerſitas dilectionis, quę eſt ẽm charitatẽ quantum ad ſpẽm attenditur, ẽm propinquitatem ad Deum. Et eſt ratio dubii, qꝛ charitas non eſt diuerſarum ſpecierum ſecundum diuerſitatem bonorum, quæ vult dilectis.

¶ Ad hoc dicitur, qđ ſermo literæ, quantum ad radices eſt, de vera diuerſitate ſpecifica: ſed quantum ad charitatẽ eſt de diuerſitate ſpecifica reductiue, ſeu ſimilitudinarie. 154 Intendit ſiquidem author, vt ipſemet explicat pro radice, quod diuerſæ dilectionis ſpẽs ſunt ſecundum diuerſa bona, quæ optamus iis, quos diligimus. Et hæc propoſitio eſt manifeſta, quia alterius ſpeciei eſt dilectio honoris a dilectione diuitiarum & huiuſmodi, Ex hac autem radice de dilectione in communi manuducit author intellectum diſcipuli ad diſcernendum in dilectione charitatis diuerſitatem ex parte obiecti, vnde dilectio habet ſpeciem, & diuerſitatem ex parte ſubiecti, vnde habent intenſionem, & diuerſitatem charitatis ex parte obiecti ſecundum diuerſos gradus beatitudinis, vocat

turam coniuncti, puta, parētes, vel filios: ſed amicitia charitatis fundatur ſuper cõmunicatione beatitudinis, ad quam magis pertinēt meliores, quam nobis coniūctiores. ergo ex charitate magis debemus diligere meliores, quam nobis coniunctiores.

G Sed contra eſt, quòd dicitur 1. ad Timo. 5. Si quis ſuorū, & maxime domeſticorum curam non habet, fidē negauit, & eſt infideli deterior: ſed interior charitatis affectio debet reſpondere exteriori affectui. ergo charitas magis debet haberi ad propinquiores, quam ad meliores.

Respondeo Dicendum, quod omnis actus oportet, quod proportionetur & obiecto, & agenti: ſed ex obiecto habet ſpeciē ex virtute autem agentis habet H motum ſuæ intenſionis. Sicut motus habet ſpeciem ex termino ad quem eſt, ſed intenſionem velocitatis habet ex diſpoſitione mobilis, & virtute mouētis. Sic ergo dilectio ſpeciem habet ex obiecto, ſed intēſionem habet ex parte ipſius diligentis. Obiectum autem charitatiuæ dilectionis Deus eſt, homo autem diligens eſt. Diuerſitas ergo dilectionis, quæ eſt ſecūdum charitatem quantum ad ſpeciem, eſt attendenda in proximis I diligendis ſecundum comparationem ad Deū, vt ſcilicet ei, qui eſt Deo propinquior, maius bonum ex charitate velimus: quia licet bonum, quod omnibus vult charitas, ſcilicet, beatitudo æterna, ſit vnum ſecundum ſe, habet tamen diuerſos gradus ſecundū diuerſas beatitudinis participationes. Et hoc ad charitatem pertinet, vt velit iuſtitiam Dei ſeruari, ſecundū quam meliores perfectius beatitudinem participāt: & hoc pertinet ad ſpeciem dilectionis. Sunt enim K diuerſæ dilectionis ſpecies ſecundum diuerſa bona, quæ optamus his, quos diligimus: ſed intenſio dilectionis eſt attendenda per comparationem ad ipſum hominem, qui diligit. Et ſecundum hoc, illos qui ſunt ſibi propinquiores, intenſiori affectu diligit homo ad illud bonum, ad quod omnes diligit, quam meliores ad maius bonum. Eſt etiam & ibi alia differentia attendenda. Nā aliqui proximi ſunt propinqui nobis ſecundum naturalem originem, a qua diſcedere non poſſunt, quia ſecundum eam ſunt id, quod ſunt: ſed bonitas virtutis, ſecundum quam aliqui appropinquāt Deo, pōt accedere, & recedere, augeri, & minui, vt ex ſupra* dictis patet. Et ideo poſſum ex charitate velle, quòd iſte, q eſt mihi coniunctus, ſit melior alio, & ſic ad maiorē beatitudinis gradum peruenire poſsit. Eſt autē & alius modus quo plus diligimus ex charitate magis nobis coniunctos, quia pluribus modis eos diligimus. Ad eos enim, qui non ſunt nobis coniuncti, nō habemus niſi amicitiam charitatis. Ad eos verò, qui ſunt nobis cōiuncti, habemus aliquas alias amicitias ſecundum modum coniunctionis eorum ad nos. Cum autem bonū, ſuper qđ fundatᷓ quælibet alia amicitia honeſta, ordinetur ſicut ad finem ad bonum, ſuper quod fundatur charitas, conſequens eſt, vt charitas imperet actui cuiuſlibet alterius amicitiæ: ſicut ars, quæ eſt circa finem, imperat arti, quæ eſt circa ea quę ſunt ad finē. Et ſic hoc ipſum qđ eſt diligere aliquem, quia conſanguineus, vel coniunctus eſt, vel quia conciuis, vel propter quodcumque huiuſmodi aliud licitum ordinabile in finem charitatis, poteſt a charitate imperari. Et ita ex charitate eliciente cum imperante pluribus modis diligimus magis nobis coniunctos.

Ad primum ergo dicendum, quod in propinquis noſtris non præcipimur odire, quòd propinqui noſtri ſunt ſed hoc ſolum, quòd impediunt nos a Deo. Et in hoc nō ſunt propinqui, ſed inimici, ſecundum illud Matth. 10. Inimici hominis domeſtici eius.

Ad secundum dicendū, quòd charitas facit hominem cō-

* q.24.ar.10. & 11.

F vocat ſecundum ſpeciem: non quia ſit diuerſitas ſpecifica in charitate, aut in gradibus volitis, ſed quia eſt ſimilis diuerſitati ſpecificę dilectionis, & ex illa parte ſe tenet: vnde dilectio diuerſitatem ſpecificam ſortitur.

¶ In eodem articulo ſeptimo dubium occurrit circa illud, Poſſum velle, quod iſte, qui eſt mihi coniunctus, ſit melior alio: Et circa eius cauſam quia ſcilicet bonitas accedere, & recedere, augeri vel minui poteſt Circa ipſam quidem concluſionem ex Durando in 29. diſtinc. tertij ſententiarum quæſtio. 1. multipliciter probante, quod licet ſecundum velle complacentiæ, ſeu approbationis charitas velit inæqualia bona. Quia in domo Patris mei manſiones multæ ſunt, Io. 14. ſecundum velle tamē deſiderij, charitas nō vult inæqualia bona omnibus ſed omnino æquale ſcilicet ſummum bonum gratiæ, & gloriæ cuius pura creatura eſt capax, ita quod in iſto non eſt latitudo. Probatur autem hoc tripliciter. Primo, Charitate optamus bonum diuinum omnibus quatenus ſunt eius capaces: ſed omnes ſunt æqualis boni gratiæ, & gloriæ capaces. ergo. Secundo, quia charitas non æmulatur, 1. ad Corint. 13. Eſſet autem æmulatio, ſi non optaretur vnicuique tātum bonum, quanti eſt capax ſine cuiuſquam detrimento. Tertio, quia in præiudicium diuini amoris eſſet, niſi cuilibet ex charitate optaretur bonū, quo efficacius tenderet in Deū Tale autem eſt ſummum bonum gratiæ cuius creatura pura eſt capax ergo. Et ſubdit Durandus, ꝙ hæc optatio eſt conditionata, ſ. ſuppoſita ordinatione, & volūtate diuina.

¶ Ad hæc, vt vltimo inducta verba oſtendunt, reſpondendum forte non eſſet: ſpiritus enim contradictionis videtur excæcaſſe hunc hominem, vt prius magnificet fimbrias, quaſi contradicēdo authori de actu deſiderij, & deinde limitat ſe ad velleitatem, qua etiam homo optat quandoque volare. Nunquid Paulus Apoſtolus de velleitate dicebat Charitas non æmulatᷓ? Nūquid cū de deſiderio diſputatur de velleitate, quæ eſt etiā impoſſibilium, tractatur? Dicito ergo ſimpliciter, quod deſiderij actu poſsū velle bona inæqualia ꝓximis ex charitate. Et ad primam rōnem neganda eſt, vtraque præmiſſa. Nam vt ex dictis patet, ergo non teneor in particulari diligere omnes, & conſequenter nec omnibus deſiderare totum id, cuius eſt capax: ſed ſufficit velle approbationis & complacentiæ, vt complaceat mihi in præparatione animi quemlibet habere bonum diuinū, quatenus eſt capax. Falſum quoque eſt, omnes eſſe capaces æqualis boni: & hoc loquendo non de capacitate ſecundum quid .ſ. ſm naturalia, aut potentiam Dei, ſed de capacitate ſimpliciter, quę attenditur ſecundum diſpoſitiōnē diuinæ ſapientię, quæ omnia in numero, pondere, & menſura diſpoſuit, & ſecundū menſuram donationis Chriſti, qua vnicuique diuiſit menſurā fidei, dedit gratiā.

¶ Ad ſcḋm dr̄ primo, ꝙ non eſt æmulatio in gratuitis. Ex quo.n. ego non teneor tibi, aut illi maius bonum deſiderare: ſi tibi ex mea beneuolentia deſidero, pro te oro, &c. nulla eſt æmulatio, ſicut nec iniuria. Secundo, quòd non eſt æmulatio, deſiderium maius habens fundamentum rationabile, ſicut eſt, cum quis magis coniuncto ſanguine, vel ſpiritu maius bonum optat. Coniunctio ſiquidem illa maior, illud maius deſiderium ſuſtinet.

¶ Ad tertium dicitur, quod nullum præiudicium amori diuino fit ex hoc, quod aliquis non optat id, ad quod non tenetur. Conſtat autem, quod habens charitatem non tenetur, niſi in cōmuni, diligere omnes ad vitam ęternā. Et propterea non tenetur ad optandū, ꝙ hic tendat in Deum meliori via, qua poſſibile eſt. Et hæc ſint pro concluſione illa literæ dicta, ſcilicet, Poſſum velle, ꝙ iſte, qui eſt mihi coniunctus, ſit melior alio.

¶ Circa cauſam autē dictæ concluſionis in litera redditam, ſcilicet, quia bonitas accedere & recedere, augeri vel minui pōt, dubium occurrit, quia ex iſta differentia cōiunctionis ad hoiem, & coniunctionis ad Deum in hoc, quod coniunctio ad hominem eſt immutabilis, coniunctio vero ad Deum eſt mutabilis, non apparet vnde ſequatur, quod poſſim mihi cōiuncto maius bonum optare, niſi forte in caſu receſſus bonitatis ab altero. Non nihil quoque ſcrupuli occurrit, cum charitas non poſſit diminui, quomodo in litera dicitur, ꝙ poteſt appropinquatio ad Deum diminui.

¶ Ad hoc dicitur, quod ex illa differentia ſecundum mutabile

& im-

& immutabile, conſequitur, quòd immutabilis cõiunctio, quæ ex ſua immutabilitate perſeuerat, redundare poſſit in deſideriũ maioris boni, vtpote adhuc mutabilitati ſuppoſiti. Ex quo enim intenſius amo mihi coniunctum, & bonum quod deſidero mutabile eſt, poſſum in maius ac maius bonum deſideriũ meum extẽdere. Nec vllum eſt alicui præiudicium, ſi ſuapte natura poteſt mutari in illis bonum illud. Patefit autem hoc ab oppoſitis Non poteſt ex charitate pater habens filium baptizatum in patria, velle quòd ſit melior Ioanne Baptiſta, quia iam immutabilis eſt bonitas eorum, ſed inter viatores poteſt velle, ꝙ filius ſit melior illo religioſo viro non optando diminutionem alterius, ſed acceſſum & augmentũ bonitatis in ſuo, non curando de illo alio, niſi in communi. Diminutio aũt bonitatis in via dupliciter põt contingere Primo, ſm̃ bonitatem diſponentem ꝓ charitatis conſeruatione & augmẽto, vt patet, cum exiſtens in charitate declinat, & aſſueſcit ad venialia multa, & periculoſa. Secũdo, ſecundum ipſam charitatem, non per diminutionem eiuſdem numero charitatis, ſed per recuperationem minoris charitatis, poſt lapſum. Si.n. ſanctus Petrus cecidit à charitate, vt decẽ, & per primam contritionẽ non fuit diſpoſitus ad charitatem, vt decem, ſed vt octo, charitas in eo diminuta eſt. Et hoc ſępe accidere videtur trepide reſurgentibus.

1.2.q6.19. art.10.

In corp. art.

155

In q.32.art.9. Et 3.d.39. ar 6 Et virt. q.2.ar. 9. ad 13 & 14.

Li.4 cap. 7. in princip.

Lib. 1. ca.7. à med. to.1.

Hom.36.in Euang. non remote à principio.

formari Deo ſecundum proportionem, vt ſcilicet ita ſe habeat homo ad id, qđ ſuũ eſt, ſicut Deus ad id quod ſuum eſt. Quædam .n. poſſumus ex charitate velle, quia ſunt nobis conuenientia, quæ tamen Deus nõ vult, quia non conuenit ei vt ea velit, ſicut ſupra * habitum eſt, cum de bonitate voluntatis ageretur.

Ad tertium dicẽdum, quod charitas non ſolum elicit actum dilectionis ſecundum rationem obiecti, ſed etiam ſecundum rationem diligentis, vt * dictum eſt: ex quo contingit, quod magis coniunctus magis amatur.

Articvlvs VIII.

Vtrum ſit magis diligendus ille, qui nobis eſt magis coniunctus ſecundum carnalem originem.

Ad octavum ſic proceditur. Videtur qđ nõ ſit magis diligendus ille, qui ẽ magis nobis coniunctus ſecũdũ carnalẽ originem, Dicitur enim Prouer. 18. Vir amicabilis ad ſocietatẽ magis erit amicus, quã frater. Et* Valerius Maxim⁹ dicit, quod amicitiæ vinculum præualidum eſt, neque vlla ex parte ſanguinis viribus inferius. Hoc etiã certius & exploratius, quod iſtud naſcendi ſors fortuitũ op⁹ dedit: hoc vniuſcuiuſque ſolido iudicio inchoata voluntas contrahit. ergo illi, qui ſunt coniuncti ſanguine, nõ ſunt magis diligendi, quam alij.

¶2 Præte* Ambro. in 1. de Offic. Non minus vos diligo, quos in Euangelio genui, quam ſi in coniugio ſuſcepiſſem. Nõ enim vehementior eſt natura ad diligendũ, quã gratia. Plus certe diligere debemus, quos perpetuo nobis cõputamus futuros, quam quos tantum in hoc ſæculo. non ergo conſanguinei ſunt magis diligẽdi his, qui ſunt aliter nobis coniuncti.

¶3 Præterea. Probatio dilectionis ẽ exhibitio operis, vt Gregor. dicit in Hom. ſed quibuſdam magis debemus impendere dilectionis opera, quam etiam conſanguineis: ſicut magis eſt obediendũ in exercitu duci, quam patri. ergo illi qui ſunt ſanguine coniuncti, nõ ſunt maxime diligendi.

Sed contra eſt, quod ſpecialiter in præceptis Decalogi mãdatur de honoratione parẽtum, vt patet Exo. 20. ergo illi, q ſunt nobis cõiuncti ſecundũ carnis originẽ, ſunt a nobis ſpecialis diligendi

A Respon. dicendum, quod ſicut* dictum eſt, illi qui ſunt nobis magis cõiuncti, ſunt ex charitate magis diligendi, tum quia intenſius diliguntur: tũ etiã quia pluribus rationibus diliguntur. In tenſio autem dilectionis eſt ex cõiunctione dilecti ad diligẽtem: & ideo diuerſorum dilectio eſt menſurãda ſecundum diuerſam rationem coniunctionis, vt. ſ. vnuſquilque diligatur magis in eo, quod ꝑtinet ad illam coniunctionem, ſecundum quam diligitur. Et vlte

Art. præced.

B rius comparanda eſt dilectio dilectioni, ſecundum comparationem coniunctionis ad coniunctionem. Sic ergo dicendum eſt, quod amicitia cõſanguineorum fundatur in coniunctione naturali originis. Amicitia autẽ conciuium in communione ciuili: & amicitia commilitãtium in communicatione bellica. Et ideo in his, quæ pertinent ad naturam, plus debemus diligere cõſanguineos: in his autem, quæ pertinent ad ciuilem conuerſationem, plus debemus diligere conciues: & in bellicis, plus commilitones. Vnde & Philoſophus dicit in 9. * Ethico. quod ſingulis propria, & congruentia ſunt attribuenda. Sic autem facere videntur quidam, qui ad nuptias vocant cognatos: videbitur vtique & nutrimentũ parentibus oportere maxime ſufficere, & honorem parentum, & ſimile eſt etiam in alijs. Si autem compare

Lib. 9 cap. 2. tomo 5.

C mus etiam coniunctionem ad coniunctionem, conſtat ꝙ coniunctio naturalis originis eſt prior & immobilior, quia eſt ſm̃ id, quod pertinet ad ſubſtantiam: aliæ autem coniunctiones ſunt ſuperuenientes, & remoueri poſſunt. Et ideo amicitia conſanguineorum eſt ſtabilior: ſed aliæ amicitiæ poſſunt eſſe potiores ſm̃ illud, qđ eſt proprium vnicuique amicitiæ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ quia amicitia ſociorum propria electione contrahitur in his, quæ ſub noſtra electione cadunt, puta, in agendis, præponderat hæc dilectio dilectioni conſanguineorum, vt. ſ. magis cum illis conſentiamus in agendis. Amicitia tamen conſanguineorum eſt ſtabilior, vt pote naturalior exiſtens, & præualet in his, quæ ad naturam ſpectant:

D vnde magis eis tenemur in prouiſione neceſſariorum.

Ad secundum dicendum, quod Ambroſi. loquitur de dilectione quantum ad beneficia, quæ pertinent ad communicationem gratiæ, ſcilicet de inſtructione morum. In hac enim magis debet homo ſubuenire filijs ſpiritualibus, quos ſpiritualiter genuit, quam filijs corporalibus, quibus tenetur magis prouidere in corporalibus ſubſidijs.

Ad tertium dicendum, quod ex hoc, quod duci exercitus magis obeditur in bello, quam patri, non probatur, quod ſimpliciter pater minus diligatur, ſed quod minus diligitur ſecundum quid, ideſt, ſecundum dilectionem bellicæ communicationis.

E

Articvlvs IX.

Vtrum homo ex charitate magis debeat diligere filium, quam patrem.

Ad nonum ſic proceditur Videt quod homo ex charitate magis debeat diligere filium, quam patrem. Illum.n. magis debemus diligere, cui ma-

¶ Super quęſtionis vigeſima ſexta Ar. octauum.

In art. 8. habes vnde reſoluas dubia de orationum ſuffragijs impendendis magis coniunctis ſecundum carnem, an ſpiritum. Hinc ſiquidẽ habes, quòd magis tenetur coniunctis ſpiritualiter, quàm carnaliter cæteris paribus. Et quẽadmodũ pater ſpiritualis plus in ſpiritualibus tenetur filijs hm̃õi, quàm carnalibus, vt ſic: ita filius ſecundum carnẽ plus tenetur in ſpiritualibus coniunctis ſm̃ ſpiritum, quã patri, qui eum genuit.

¶ Super quæſtionis vigeſima ſexta Art. nonum.

In articu 9. perſpice differentiam inter primam, & tertiam literæ rõnem, Quare filius eſt magis, q̃ pater diligendus, attendi penes hoc, qđ primæ medium eſt maior ſimilitudo dilectionis

156

3. di. 29. art. 7. Et vir qõ. art. 9. ad 18. Et Eph. 5. lectio. 10.

lectionis filij ad dilectionem ſuipſius: ex hoc.n. concludit maior. Tertiæ verò medium eſt, quòd ipſe filius, quia eſt pars quędam parentis, eſt propinquior parenti. Et ꝓpea non ſunt vna, ſed duæ rationes, ꝗuis propinquæ.

Li. 8. ca. 12. parū à princip. tom. 5.

gis debemus bñfacere. Sed magis debem' bñfacere filijs, ꝗ̃ parētib. dicit.n. Apoſt. 2. ad Cor. 12. Non debent filij theſaurizare parentibus, ſed parētes filiis. ergo magis ſunt diligendi filij, quā parentes.

F ¶ 2 Præterea. Gratia perficit naturā: ſed naturaliter parentes plus diligunt filios, quàm ab eis diligantur, vt * Philoſoph. dicit in 8. Ethico. ergo magis debemus diligere filios, quàm parentes.

¶ 3 Præterea. Per charitatem affectus hominis Deo conformatur: ſed Deus magis diligit filios, quàm diligatur ab eis. ergo etiam & nos magis debemus diligere filios, quàm parentes.

G Sed contra eſt, ꝙ * Amb. dicit. Primo, † Deus diligendus eſt: ſecūdo, parentes, † inde filij poſt, domeſtici.

Refertur 3. ſent. diſt. 29. in litera. *Ar. 4. ad 1. & art. 7.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, gradus dilectionis ex duobus penſari poteſt. Vno modo, ex parte obiecti. Et ſecundum hoc id, quod habet maiorem rationem boni, eſt magis diligendum, & quod eſt Deo ſimilius. Et ſic pater eſt magis diligendus, quàm filius, quia .ſ. patrē diligimus ſub ratione principij, quod habet rationem eminentioris boni, & Deo ſimilioris. Alio modo computatur gradus dilectionis ex parte ipſius diligentis, & ſic magis diligitur, quod eſt coniunctius. Et ſecundum hoc filius eſt magis diligendus, quàm pater, vt Philoſoph. dicit in 8. * Ethic. Primo quidem, quia parentes diligunt filios ut aliquid ſui exiſtentes, pater autem non eſt aliquid filii, & ideo dilectio ſecundum quam pater diligit filium, ſimilior eſt dilectioni, qua quis diligit ſeipſum. Secundo, quia parētes magis ſciunt aliquos eſſe ſuos filios, quàm econuerſo. Tertio, quia filius eſt magis propinquus parenti vtpote pars exiſtens, quàm pater filio, ad quem habet habitudinem principij. Quarto, quia parētes diutius amauerunt. Nam ſtatim pater incipit diligere filium: filius autem tempore procedente incipit diligere patrem. Dilectio autem quanto eſt diuturnior, tanto eſt fortior, ſecundum illud Eccleſ. 9. Non derelinquas amicū antiquum; nouus enim non erit ſimilis illi.

Lib. 8. c. 12. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd principio debetur ſubiectio, reuerentia, & honor; effectui autem proportionaliter competit recipere influentiam principii, & prouiſionem ipſius. Et propter hoc parentibus à filiis magis debetur honor; filiis autem magis debetur cura prouiſionis.

Ad secundum dicendū, ꝙ pater naturaliter plus diligit filium ſecundum rationem coniunctionis ad ſeipſum: ſed ſecundum rationem eminentioris boni filius naturaliter plus diligit patrem.

Lib. 1. ca. 32. in princip. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſtin. dicit in 1. de doctr. Chriſt. Deus diligit nos ad vtilitatem noſtram, & ſuum honorem. Et ideo, quia pater comparatur ad nos in habitudinē principij ſicut & Deus, ad patrem proprie pertinet, vt ei à filiis honor impendatur, ad filium autem, vt eius vtilitati à parentibus prouideatur, quàmuis in articulo neceſsitatis filius obligatus ſit ex beneficiis ſuſceptis, vt parentibus maxime prouideat.

¶ Super queſtionis vigeſimæſextæ Articulum decimum.

157 In artic. 10. ſolicite conſerua, quòd formalis eſt ſermo, & cæteris paribus. Ex hoc enim ſoluuntur quæ

3. diſt. 29. ar. 7. ad 4. & 5. Et Ephe. 9. lect. 7. fin.

Articvlvs X.

Vtrum homo magis debeat diligere matrem, quàm patrem.

Ad decimvm ſic proceditur. Videtur quòd hō magis debeat diligere matrem, quam patrem. Vt enim Philoſ. dicit in 1. * de Generat. animaliū. Femina in generatione dat corpus: ſed homo non habet animam a patre, ſed per creationē a Deo, vt in 1. † dictum eſt. ergo homo plus habet a matre, quam a patre. plus ergo debet diligere matrem, quam patrem.

¶ 2 Præterea. Magis amantem debet magis diligere: ſed mater plus diligit filium, quam pater. dicit.n. Philoſ. in 9. * Ethico. quod matres magis ſunt amantes filiorum. Laborioſior enim eſt generatio matrum, & magis ſciunt, qui ipſarum ſint filii, quam patres. ergo mater eſt magis diligenda, quam pater.

G ¶ 3 Præterea. Ei debetur maior dilectionis affectus, q ꝓ nobis plus laborauit, ſecundum illud Ro. vlt. Salutate Mariam, quæ multum in nobis laborauit; ſed mater plus laborat in generatione, & educatione, quam pater. Vnde dr̄ Eccle. 7. Gemitū matris tuæ ne obliuiſcaris. ergo plus debet homo diligere matrem, quam patrem.

H Sed contra eſt, quòd * dicit Hier. ſup Ezec. ꝙ poſt Deū oīum patrē, diligendus eſt pater. & poſtea addidit de matre.

Respondeo Dicēdum, quòd ī iſtis comparationibus id, quod dicitur, eſt intelligendum per ſe, vt videlicet intelligatur eſſe quæſitum de patre, inquantum eſt pater, an ſit plus diligendus matre, inquantum eſt mater. Poteſt.n. in omnibus huiuſmodi tanta eſſe diſtātia virtutis, & malitiæ, vt amicitia ſoluatur, vel minuatur, vt Philo. dicit * in 8. Ethic. Et ideo, vt Ambr. † dicit. Boni domeſtici ſunt malis filijs præponendi; ſed per ſe loquēdo, pater magis eſt amandus, ꝗ̃ mater. Amant .n. pater, & mater vt principia quędā naturalis originis. pater aūt habet excellentiorem rationem principii, ꝗ̃ mater, quia pater eſt principium per modum agentis, mater autem magis per modum patientis, & materiæ. Et ideo per ſe loquendo, pater magis eſt diligendus.

I Ad primvm ergo dicendum, quod in generatione hominis mater miniſtrat materiam corporis informem; formatur autem per virtutem formatiuam, ꝗ eſt in ſemine patris. Et quamuis huiuſmodi virtus non poſſit creare animam rationalem, diſponit tamē materiam corporalem ad huiuſmodi formæ ſuſceptionē.

Ad secvndvm dicēdum, quòd hoc ꝑtinet ad aliā rōnē dilectionis: Alia.n. eſt ſpecies amicitiæ, qua diligimus amantem, & qua diligimus generantem; nunc autem loquimur de amicitia quæ debetur patri, & matri ſ̄m generationis rationem. Ad tertium patet.

¶ Super queſtionis vigeſimæſextæ Articulum decimum. (continued:)

ſtiones. Et ſi in tuo codice deeſt reſponſio ad tertium, prout in pluribus quæſitis tam impreſſis, quam ſcriptis codicibus inueni deficere, ſcito reſpondendum eſſe, ꝙ maior excellētia principij in patre præpōderat maiori labori matris in generatione: quoniam rō boni magis attenditur in obiecto ꝓ ſe dilectionis, ꝗ̃ ratio difficilis ſeu laborioſi. Et præcipue hoc inuenitur in propoſito: quoniā maternus labor intra latitudinem paſſiui, materialiſque principii concluditur. Totam namque latitudinem paſſiui, materialiſque principij excedi ab actiuo principio conſtat. Et ideo vndique argumentū deficit, quamuis directe ex proprijs patris & matris, vt principia ſunt generatiōis

Li. 1. de generat. anial. ca. 4. & li. 1. ca. 19. to. 4.

Q. 90. art. 2. & q. 118. articu. 2.

Lib. 9. cap. 7. in fine. & li. 8. c. 12. to. 5.

Cap 44. ſup illud Sabbatha mea ſanctificabunt, tom. 5.

Li. 8. Ethic. à medio, to. 5. † Ex lib. 1. de Officijs, c. 7. vr̄ haberi poſſe, to. 1.

K

Articvlvs XI.

Vtrum homo plus debeat diligere vxorem quàm patrem, & matrem.

Ad vndecimvm ſic proceditur. Videtur quod homo plus debeat diligere vxorem; quam patrem & matrem. Nullus.n. dimittit rē aliquam. niſi ꝓ re magis dilecta: ſed Gene. 2.

¶ Super queſtionis vigeſimæ ſextæ Artic. vndecimum.

In ar. 11. cum dr̄ in calce, ꝙ hō diligit vxorem principaliter ratione carnalis coniunctionis, non denotatur finis amoris, ſed ſpecies vnionis cauſantis amorem. Non .n. principale bonū quod

158 3. di. 29. art. 7. ad 3. Et virt. q. 2. art. 9. ad 12.

quod hō vult vxori, eſt coniunctio carnalis, cum hoc ſit bonū vtile ad generādum, & delectabile, & velit rei bonum honeſtū, quod eſt maius: ſed principalis ratio amoris ad vxorem, vt vnio eſt ratio amoris, eſt coniunctio carnalis: quia hanc ſequtur quæcumque alia eſt iter eos vnio ſiue volūtatū, ſiue rerum.

dicitur, quòd propter vxorem relinquet homo patrem & matrem: ergo magis debet diligere vxorē, quàm patrem & matrem.

¶ 2 Præterea. Apoſ. dicit ad Eph. 5. quòd viri debent diligere vxores, ſicut ſeipſos: ſed homo debet magis diligere ſeipſum, quàm parentes. ergo etiam magis debet diligere vxorem, quàm parentes.

¶ 3 Præterea. Vbi ſunt plures rationes dilectionis, ibi debet eſſe maior dilectio, ſed in amicitia, q̄ eſt ad vxorem, ſunt plures rōnes dilectionis. Dicit.n. Philoſoph.* in 8. Ethicor. quod in hac amicitia videtur eſſe vtile, & delectabile, & propter virtutem, ſi virtuoſi ſint coniuges. ergo maior debet eſſe dilectio ad vxorem, quàm ad parentes. *Lib. 8. Ethi. cap. 12. non procul à fine, tom. 5.*

SED CONTRA eſt, quod vir debet diligere vxorem ſuam, ſicut carnem ſuam, vt dicitur ad Epheſ. 5. ſed corpus ſuum minus homo debet diligere, quàm proximum, vt ſupra* dictum eſt: inter proximos autem magis debemus parentes diligere. ergo magis debemus diligere parentes, quàm vxorem. *Art. 5. huius quæſt.*

RESPONDEO Dicendum, q̄ ſicut* dictum eſt, gradus dilectionis attendi poteſt & ſecundum rationē boni, & ſecundum coniunctionem ad diligentem. Secūdum ergo rationem boni, quod eſt obiectum dilectionis, magis ſunt diligendi parentes, quàm vxores: quia diliguntur ſub ratione principii, & eminentioris cuiuſdā boni. Secundum autem rōnem coniunctionis magis diligenda eſt vxor, quia vxor coniungitur viro, vt vna caro exiſtens, ſecundum illud Matth. 19. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Et ideo intenſius diligitur vxor, ſed maior reuerentia eſt parentibus exhibenda. *Art. 9. huius quæſt.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quantum ad omnia deſeritur pater & mater, propter vxorē. In quibuſdam enim magis debet homo aſſiſtere parentibus, quàm vxori: ſed quantum ad vnionem carnalis copulæ, & cohabitationis, relictis omnibus parentibus, homo adhæret vxori.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd in verbis Apoſtoli non eſt intelligendum, quòd homo debeat diligere vxorem ſuam æqualiter ſibiipſi; ſed quia dilectio, quā aliquis habet ad ſeipſum, eſt ratio dilectionis, quā quis habet ad vxorem ſibi coniunctam.

AD TERTIVM dicendū, q̄ etiam in amicitia paterna inueniuntur multæ rationes dilectionis, & quantum ad aliquid præponderant rōni dilectionis, quæ habetur ad vxorem, ſecundum.ſ. rationem boni, quamuis illæ præponderent ſecundum cōiunctionis rationem.

AD QVARTVM dicendum, q̄ illud etiam nō eſt ſic intelligendum, q̄ ly ſicut, importat æqualitatem, ſed rationem dilectionis. Diligit enim homo vxorem ſuam principaliter ratione carnalis coniunctionis.

ARTICVLVS XII.

Vtrum homo magis debeat diligere benefactorem, quàm beneficiatum.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur q̄d homo magis debeat diligere benefactorem, q̄ beneficiatum. Dicit.n. Aug.* in lib. de Catechizandis rudibus: Nulla maior eſt prouocatio ad amandum, quā præuenire amando. Nimis.n. durus eſt animus, qui dilectionē etſi non vult impendere, nolit rependere: ſed benefactores p̄ueniunt nos in bñficio charitatis. ergo bñfactores maxime debem⁹ diligere.

¶ 2 Præt. Tāto aliquis eſt magis diligendus, quanto grauius homo peccat, ſi ab eius dilectione deſiſtat, vel contra eum agat: ſed grauius peccat, qui benefactorē non diligit, vel contra eum agit, quàm ſi diligere deſinat eū, cui hactenus benefecit. ergo magis ſunt amandi benefactores, quam hi, quibus benefacimus.

¶ 3 Prę. Inter omnia diligenda maxime diligendus eſt Deus, & poſt eum pater, vt* Hie. dicit; ſed iſti ſunt maxime benefactores. ergo benefactor eſt maxime diligendus. *Ezec. 44. ſup illud Sabbatha mea ſanctificabunt, to. 5.*

SED CONTRA eſt, quod Philo. dicit in 9.* Ethico. quòd benefactores magis videntur amare beneficiatos, quam econuerſo. *Li. 9. cap. 7. tom. 5.*

RESPONDEO Dicēdū, q̄ ſicut ſupra* dictū eſt, aliquid diligitur magis dupliciter. Vno modo, quia habet rōnem excellentioris boni: alio modo rōne maioris coniunctionis. Primo quidem modo benefactor eſt magis diligendus, quia cum ſit principium boni in beneficiato, habet excellentioris boni rōnem, ſicut & de patre dictum* eſt. Secundo autem modo magis diligimus beneficiatos, vt Philoſo. probat† in 9. Ethi. per quatuor rationes. Primo quidem, quia beneficiatus eſt quaſi quoddam opus benefactoris. Vnde conſueuit dici de aliquo, Ille eſt factura illius. Naturale eſt autē cuilibet, vt diligat opus ſuum, ſicut videmus, q̄ Poetæ diligunt poemata ſua. Et hoc ideo, quia vnumquodque diligit ſuum eſſe, & ſuum viuere, quòd maxime manifeſtatur in ſuo agere. Secundo, q̄ vnuſquiſque naturaliter diligit illud, in quo inſpicit ſuum bonum. Habet quidē ergo & benefactor in beneficiato aliquod bonum, & econuerſo: ſed benefactor inſpicit in beneficiato ſuū bonum honeſtum, & beneficiatus in benefactore ſuū bonum vtile. Bonum autem honeſtum delectabilius conſideratur, quàm bonum vtile, tum quia eſt diuturnius, vtilitas.n. cito tranſit, & delectatio memoriæ, nō eſt ſicut delectatio rei præſentis: tum etiam, quia bona honeſta magis cum delectatione recolimus, quam vtilitates, quæ nobis ab aliis euenerunt. Tertio, quia ad amantem pertinet agere: vult enim, & operatur bonum amato. Ad amatum autem ꝑtinet bonum pati: & ideo excellentius eſt amare, & propter hoc ad benefactorē pertinet, vt plus amet. Quarto, quia difficilius eſt beneficia impendere, quam recipere. Ea verò, in quibus laboramus, plus diligimus: quæ vero nobis de facili proueniunt, quodammodo contemnimus. *Art 9. & 11. huius quæſ.* *Art. 9. huius quæſt.* *† Li. 9. Ethi. cap. 7. to. 5.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in benefactore eſt; vt beneficiatus prouocetur ad ipſum amandum. Benefactor autem diligit beneficiatum non quaſi prouocatus ab illo, ſed ex ſeipſo motus. Quod autem ex ſe eſt, potius eſt eo, quod eſt per aliud.

AD SECVNDVM dicendum, q̄ amor beneficiati ad benefactorem eſt magis debitus, & ideo contrarium habet rationem maioris peccati, ſed amor benefactoris ad beneficiatum eſt magis ſpōtaneus; & ideo habet maiorem promptitudinem.

AD TERTIVM Dicendum, quòd Deus etiam plus nos diligit; quàm nos eum diligamus: & parentes plus

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſextæ Artic. duodecimum.

159 IN eodem, & ſequēti, hoc eſt, duodecimo articulo, dubium relinquitur, An magis diligendus ſit filius, quàm vxor. *8. di. 29. art. 7. ad 2. & 9. Ethi. lect. 7. Capit. 4. in princ. to. 4.*

¶ Ad quod dicitur, q̄ quantum ad rōnem boni, vxor magis diligitur, quia diligitur vt cū principium ad filiorum procreationem, filius autem vt effectus. Cōſtat.n. excellentioris boni rōnem habere cōprincipium, quàm effectū. Sed quantum ad coniunctionem filius magis amatur: quā vxor quia filius eſt aliquid ſubſtantiæ parentis, & pars eius: coniux autem non eſt pars coniugis, vt patet. Et ideo coniuges magis ſeinuicem honorant, intenſius autē amant filios. Cuius ſignum eſt maior triſtitia de morte filij, quam coniugis vt ſic, cæteris paribus.

plus diligunt filios,quàm ab eis diligantur. Nec tamen oportet, quòd quoſlibet beneficiatos plus diligamus quibuſlibet benefactoribus.Benefactores enim à quibus maxima beneficia recepimus,ſcilicet Deum,& parentes,præferimus his,quibus aliqua minora beneficia impendimus.

¶Super quæſtionis vigeſimę ſextæ Artic. decimum tertium.

160 IN arti. 13.eiuſdem quõ.aduerte, ꝙ author probat ¦beatum in patria ¦plus intẽſiue diligere ¦ſeipſum, q̃ beatiorem hoiem, vel angelum nõ ¦ſolũ ex parte ſubiecti (q.a.intenſio 'actus ſe tenet ex parte coniunctionis ad ſubiectum: nullus aũt eſt ſibi cõiunctior, q̃ ipſemet) ſed etiam ipſius charitatis ordine in ſuis actibus ꝑ hoc, ꝙ charitas vnicuique dat à Deo principaliter ad actum,quo ipſe recipiens bene ſe habeat. Dat enim ¦Deus charitatem homini, vt amico,propter bonũ, ſ. ipſius hominis, cui datur:& datur charitas 'ſecundario ad actũ erga proximos. Ex hoc enim manifeſto ordine conſequẽs eſt, vt magis intẽdat habens perfectã charitatem principali actui, quàm ſecundario: & per hoc intenſius ſe diligat in 'Deo, quàm beatiorẽ. Nec obſtat, vt in reſponſione ad vltimum dī, ꝙ Deus eſt in patria tota diligendi ratio, quia vnicuique beato Deus eſt tota diligendi ratio, vt eſt illius beati¦ bonũ proprium. Diliget ergo Deum,vt tota ratione diligendi, claudit in ſe prius diligere ſeipſum,quã ꝓximos, quia claudit in ſe Deum eſſe, & conſequenter diligi, vt ꝓprium bonum diligẽtis, & non claudit in ſe Deum diligi, vt bonum alterius: ſed illud infert,ſi Deus¦eſt alterius bonum.

3.diſt. 31.q. 2.art. 3.q.1. & 2. Et vir. q.2.artic. 9. ad, 12.

*Ca.48.procul à principio, to.1.

Art.4. & 5. huius q.

D. 317.

Arti. 7. & 9. huius q.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum ordo charitatis remaneat in patria.

AD TERTIVM DECIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ ordo charitatis non remaneat in patria. Dicit.n. Aug.in li.* de vera religione. Perfecta charitas eſt,vt plus,potiora bona,& minus,minora diligamus:ſed in patria erit ꝑfecta charitas.ergo plus diliget aliquis meliorem,quàm vel ſeipſum,vel ſibi coniunctum.

¶ 2 Præterea.Ille magis amatur, cui maius bonum volumus:ſed q̃libet in patria exiſtens, vult maius bonum ei,qui plus bonum habet, alioquin voluntas eius non ꝑ omnia diuinæ voluntati 'conformaretur:ibi autem plus bonũ habet, q̃ H melior eſt. ergo in patria quilibet magis diliget meliorem:& ita magis alium,quàm ſeipſum,& extraneum,quam propinquum.

¶ 3 Præterea.Tota ratio dilectionis in patria, Deus erit,tunc enim implebitur, quod dicitur 1.ad Corint.15.Vt ſit Deus omnia in omnibus.ergo magis diligitur,qui eſt Deo propinquior: & ita aliquis magis diliget meliorem,quàm ſeipſum,& extraneum, quàm coniunctum.

SED CONTRA eſt, quod natura non tollitur per gloriam, ſed ꝑficitur.Ordo autem charitatis ſupra * poſitus,ex ipſa natura procedit:omnia autem naturaliter plus ſe,quàm alia amant. ergo iſte ordo charitatis remanebit in patria.

RESPONDEO Dicẽdum, ꝙ neceſſe eſt ordinem charitatis remanere ¦in patria quantũ ad hoc, quòd Deus eſt ſuper omnia diligendus.Hoc enim ſimpliciter erit tunc,quando homo perfecte eo fruet. Sed de ordine ſuiipſius ad alios, diſtinguendum videtur: K quia ſicut ſupra dictum* eſt,dilectionis gradus diſtigui poteſt, vel ſecundum differentiam boni, qđ quis alii exoptat, vel ſecundum intentionem dilectionis.Primo quidem modo, plus diliget meliores, quàm ſeipſum, minus verò minus bonos. Volet.n.quilibet beatus vnumquemque habere,quod ſibi debetur ſecundum diuinam iuſtitiam,propter perfectam conformitatem volũtatis humanæ ad diuinam. Nec tunc erit tempus proficiendi per meritũ ad maius præmium, ſicut nunc accidit, quando poteſt

F homo meliorem, & virtutem, & præmium deſiderare:ſed tunc voluntas vniuſcuiuſque intra hoc ſiſtet,qđ eſt determinatum diuinitus. Secundo vero modo aliquis plus ſeipſum diliget,quam proximum etiam meliorem:quia intentio actus dilectionis prouenit ex parte ſubiecti diligentis,vt ſupra* dictum eſt. Et ad hoc etiam donum charitatis vnicuique cõfertur à Deo, vt primo quidem mẽtem ſuam in Deum ordinet, quod pertinet ad dilectionem ſuiipſius:ſecundario vero ordinem aliorum in Deum velit,vel etiam operetur ſecundum ſuum modum;ſed quantum ad ordinem proximorum adinuicem, ſimpliciter quis magis diliget meliorem ſecundum charitatis amorem. Tota enim vita beata conſiſtit in ordinatione mentis ad Deũ. Vnde G totus ordo dilectionis beatorum obſeruabitur per cõparationem ad Deum, vt.ſ.ille magis diligatur, & propinquior ſibi habeatur ab vnoquoque,qui eſt Deo propinquior.Ceſſabit.n.tunc prouiſio,quæ eſt in præſenti vita neceſſaria,qua neceſſe eſt,vt vnuſquiſq; magis ſibi coniuncto, ſ̃m quamcumque neceſsitudinem prouideat magis,quã alieno,ratione cuius in hac vita 'ex ipſa inclinatione charitatis homo plus diligit magis ſibi cõiunctum,cui magis debet impendere charitatis effectum.Contingeт tamen in patria,ꝙ aliquis ſibi coniunctum pluribus modis diliget. Non.n.ceſſabunt ab animo beati, honeſtæ dilectionis cauſæ: tamen omnibus illis rationibus præfertur incomparabiliter ratio dilectionis,quę ſumitur ex propinquitate ad Deum.

Art. 7. & 8. huius q.

D. 101

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quantum ad ad coniunctos ſibi,rõ illa concedẽda eſt; ſed quàtum ad ſeipſum,oportet ꝙ aliquis plus ſe,q̃ alios diligat,tanto magis quãto perfectior eſt charitas: quia perfectio charitatis ordinat hominem perfecte in Deum, quod pertinet ad dilectionem ſuiipſius,vt * dictum eſt.

D. 101

In corp.

AD SECVNDVM dicendum,quod ratio illa ꝑcedit de ordine dilectionis ſecundum gradum boni quod aliquis vult amato.

AD TERTIVM dicendum, quòd vnicuique erit Deus tota ratio diligendi,eo quòd Deus eſt totum hominis bonum. Dato enim per impoſsibile, quòd Deus non eſſet hominis bonum,non eſſet ei ratio diligendi: & ideo in ordine dilectionis oportet,quod poſt Deum I homo maxime diligat ſeipſum.

QVAESTIO XXVII.

De principali actu charitatis,qui eſt dilectio,in ſeptem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de actu charitatis.

¶Et primo,de principali actu charitatis,qui eſt dilectio.

¶Secundo,de alijs actibus,vel effectibus.

Circa primũ quærũt octo.

¶Primo. Quid ſit magis ꝓpriũ charitatis,vtrũ amare,vel amari

¶Secundo, Vtrum amare, prout eſt actus charitatis,ſit idem qđ beneuolentia.

¶ Tertio, Vtrũ Deus ſit propter ſeipſum amandus.

¶ Quarto, Vtrum poſsit in hac vita immediate amari.

¶Super quæſtionis vigeſimæ ſeptimæ Artic.primum.

IN art.1.q.27.in reſponſione ad primum ꝓſpice primo, authorem vti diſtinctione facta in corpore articuli:& ꝓpea diſtiguere habẽtes maiorẽ charitatẽ in ſeipſos,vt meliores, & vt perfectioris ſunt charitatis.Hoc.n.eſt diſtinguere habentes charitatem ſ̃m communem rõnẽ boni. Nam ſic maior charitas conſtituit ¦hoiẽm meliorẽ, & conſequẽter magis amabilem, & ſ̃m ꝓpriã rõnem charitatis; nã ſic eſt virtus inclinans ad actũ amãdi, & maior cõſtituit hoi;nẽ magis amantem.

¶Perſpice

¶ Quinto, Vtrum poſsit amari totaliter.

¶ Sexto, Vtrum eius dilectio habeat modum.

¶ Septimo, Quid ſit melius, vtrũ diligere amicum, vel diligere inimicum.

¶ Octauo, Quid ſit melius, vtrũ diligere Deum, vel proximum.

Articvlvs I.

Vtrũ charitatis ſit magis propriũ amari, quàm amare.

AD primvm ſic proceditur. Videt̃ ꝙ charitatis ſit magis propriũ amari, quã amare. Charitas.n. in melioribus melior inuenitur: ſed meliores debent magis amari. ergo charitatis magis eſt proprium amari.

¶ 2 Præt. Illud, ꝙ in plurib⁹ inuenit̃, vr̃ eſſe magis cõueniẽs naturę, & ꝑ conñs melius: ſed ſicut dicit Phil. in* 8. Eth. Multi magis volũt amari, q̃ amare, ſem pq; amatores adulationis ſunt multi. ergo melius eſt amari, q̃ amare, & per conſequẽs magis cõueniẽs charitati.

¶ 3 Præt. Propter qđ vnũquodq; & illud magis: ſed hoĩes ꝑp hoc ꝙ amant̃, amãt. Dicit.n. Au. in li.* de Catechizãdis rudibus, ꝙ nulla ẽ maior ꝓuocatio ad amandũ, q̃ ꝑuenire amãdo. ergo charitas magis cõſiſtit in amari, quã in amare.

Sed contra eſt, quod Phil. dicit* in 8. Ethi. ꝙ magis exiſtit amicitia in amare, quã in amari. ſed charitas eſt amicitia quædã. ergo charitas magis conſiſtit in amare, quam in amari.

Respondeo Dicendum, ꝙ amare conuenit charitati, inquantum eſt charitas. Charitas.n. cũ ſit virtus quædam, ſecundum ſuam eſſentiã habet inclinationẽ ad propriũ actum: Amari autem non eſt actus charitatis ipſius qui amat̃, ſed actus charitatis eius eſt amare Amari autẽ cõpetit ei ſm cõem rationem boni, prout.ſ. ad eius bonum alius ad actum charitatis mouetur. Vnde manifeſtũ eſt, ꝙ charitati magis conuenit amare, quã amari. Magis.n. cõuenit vnicuiq;, quod conuenit ei per ſe, & ſubſtãtialiter, quã ꝙ cõuenit ei ꝑ aliud. Et huius duplex eſt ſignũ. Primũ quidem, quod amici magis laudãtur ex hoc, ꝙ amãt, quã ex hoc, ꝙ amantur: quinimmo ſi nõ amant, & amentur, vituperantur. Secundo, quia matres, q̃ maxime amant, plus quærunt amare, quàm amari. Quædã.n. vt Philo.* dicit in eodẽ libro, filios ſuos dant nutrici, & amant quidem. Reamari aũt non

A quærunt, ſi non contingat.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ meliores, ex eo ꝙ meliores ſunt, ſunt magis amabiles: ſed ex eo quod in eis eſt perfectior charitas, ſunt magis amantes, ſm tamen proportionem amati. Non enim melior minus amat id, quod infra ipſum eſt, quàm amabile ſit; ſicut ſi ille, qui eſt minus bonus, non attingit ad amandum meliorem quantum amabilis eſt.

B Ad secvndvm dicendum, ꝙ ſicut Philoſ.* dicit ibidẽ, homines volunt amari, inquãtũ volunt honorari. Sicut.n. honor exhibet̃ alicui, vt quoddam teſtimonium boni in ipſo qui honoratur, ita ꝑ hoc, ꝙ aliquis amatur, oſtenditur in ipſo eſſe aliquod bonum, quia ſolum bonum amabile eſt. Sic ergo amari, & honorari quęrunt homines propter aliud, ſ. ad manifeſtationem boni in amato exiſtentis. Amare aũt quærunt charitatẽ habẽtes ſecundum ſe, quaſi ipſum ſit bonum charitatis, ſicut & quilibet actus virtutis ẽ bonũ virtutis

C illius. Vnde magis pertinet ad charitatẽ, velle amare, q̃ velle amari.

Ad tertivm dicendum, ꝙ propter amari aliqui amant, nõ ita ꝙ amari ſit finis eius, ꝙ ẽ amare: ſed eo, ꝙ eſt via quædã ad hoc inducens, quod homo amat.

Articvlvs II.

Vtrum amare, ſecundum quod eſt actus charitatis, ſit idem quod beneuolentia.

D AD secvndvm ſic proceditur. Videt̃ quòd amare ſm quod eſt actus charitatis, nihil ſit aliud, quã beneuolẽtia Dicit enim Philoſ.* in 2. Rhetoricæ, ꝙ amare eſt velle alicui bonum. ſed hoc eſt beneuolentia. ergo nihil aliud eſt actus charitatis, quàm beneuolentia.

¶ 2 Pręt. Cuius ẽ habitus, eius eſt actus, ſed habitus charitatis eſt in potẽtia voluntatis, vt ſupra* dictũ

E eſt. ergo etiam actus charitatis eſt actus voluntatis: ſed non eſt niſi in bonum tendens, quod eſt beneuolentia. ergo actus charitatis nihil aliud eſt, quam beneuolentia.

¶ 3 Pręt. Philoſ. in 9. Ethic. ponit quinque ad amicitiã pertinentia, quorum primũ eſt, quod homo velit amico bonum; ſecũdum eſt. ꝙ velit ei eſſe, & viuere: tertiũ eſt: ꝙ ei delectabiliter conuiuat; quartum eſt; quod eadem eligat; quintum eſt; quod ei condoleat, & cõgaudeat; ſed prima duo ab bene-

¶ Perſpice ſecundo, ꝙ quia in hac reſponſione non ſolum charitati tribuitur magis amare, quã amari, vtendo doctrina corporis articuli: ſed alia fit comparatio.ſ. maioris ad minorem charitatẽ ſm magis, & minus amare, dicẽdo; quod maior charitas facit magis amãtes. Et merito adiunctum eſt hoc: quia ſi proprium eſt charitati amare, conſequẽs eſt, vt maior charitas faciat magis amare, & maxima maxime amare faciat, iuxta regulam, Sicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita

.161 magis ad magis &c. Et hoc quidem abſolute veriſſimum eſt reſpectu formalis obiecti charitatis, quod eſt Deus vt patet: ſed reſpectu ſecundarij

Lib. 8. Ethi. c. 8. in prin. tomo 5.

obiecti, hoc eſt proximi limitatur in litera hac adiectione, ſ. ſecundum, proportionem amati: & intendit, ꝙ pfectior charitas magis diligit proximũ ſm proportionem, qua proximus

C. 4. in princip. to. 4.

ille eſt diligibilis, q̃ ꝑfectior charitas diligat ꝓximum ſm ipſius proximi proportionẽ, & hoc eſt dicere, ꝙ pfectior magis, q̃ imperfectior diligit ꝓximum attenta amabilitate ꝓximi, qđ declaratur in litera poſitis duobus, altero perfectioris, altero imꝑfectioris charitatis: Conſtat.n. qđ ꝑfectior eſt melior, & magis amabilis, & imꝑfectior minus bonus, ac minus amabilis. In amore aũt mutuo iſtorũ hæc eſt differentia, quod minus bonus amatur à ꝑfectiori, quantũ amabilis eſt, quia charitas perfectior nõ ſolum adęquat, ſed excedit bonitatẽ min⁹ boni. Melior autẽ nõ amatur ab imperfectiore, quãtum amabilis eſt, q charitas imperfectior nõ adæquat, bonitatẽ meliorem. Ex hoc ergo, qđ perfectior amat minus bonum, quantũ amabile ẽ, & imꝑfectior non redamat meliorem, quãtũ amabilis eſt, manifeſtũm eſt, ꝙ ꝑfectior magis amat, ſm proportionẽ amati, hoc ẽ, magis quam imperfectior, attenta amabilitate obiecti.

Lib. 8. cap. 8. parũ à prin. tomo 5.

Li. 8. capi. 8. aliquantulũ à principio, tom. 5.

¶ In eodẽ art. 1. in reſpõſione ad primum aduerte, ꝙ cũ in litera dr̃, ꝙ amari quærit̃ eadem rõne, qua quærit̃ honorari. ſ. vt manifeſtatiuum boni proprij, nõ eſt intelligendũ, ꝙ hæc ſit per ſe rõ appetitus eius, quòd eſt amari: quoniã hoc falſum eſt. Amari.n. per ſe ordinatur ad habẽdũ id, quod bono proprio intus debetur ab alio. amatũ enim ad intima penetratur, ſed intelligendum eſt, qđ hæc eſt ratio quare communiter ab hominibus homines appetũt amari. Sic enim directe reſpondet argumento de accidente vt in pluribus.

Li. 8. cap. 8. tomo 5.

¶ Super quęſtionis vigeſimæſeptimæ Art. ſecundũ.

IN art. 2. duo notanda occurrunt. Primo, diuerſa differentia beneuolentię ab amore actuali i. ꝑte ſenſitiua, & in ꝑte intellectiua. Nam ab illo ex cõibus omni paſſioni actuali. ſ. eſſe cũ impetu, & ex ꝓprijs paſſionis amoris actualis, ſ. non ſubito exortu, totaliter diſtinguitur. Ab iſto autem ex vna tãtum conditioone ſecernitur ſcilicet ex hoc, qđ amor exigit vnionẽ quã non exigit beneuolentia, ſed includit illã. Et ideo actus dilectionis charitatis claudit in ſe beneuolentiam. Eſt.n. amor amicitiæ, & addit, vt in litera dr̃. Ex his autẽ non accipias, qđ beneuolentia eſt ꝓpria voluntati, ſed ꝙ ſicut in parte ſenſitiua inuenit̃ participatio amoris amicitiæ, à fortiori inueniri põt beneuolẽtia q̃ minus importat, q̃ amor amicitię. Nec cõtra hoc militant rõnes in lr̃a ex Ariſt. allatæ, quæ afferuntur ad cõcludendam ſeparationem beneuolentiæ.

3. diſt. 27. q. 1. art 1. cor. & ad 2.

Lib. 2. cap. 4. in princip. tomo 6.

q. 24. art. 1.

Libr 9. ca. 4. tomo 5.

tiæ ab amore ſenſitiuo, & non adinferendam incompoſſibilitatem coincidentiæ. Stat enim ex rationibus, & Ariſt. & literæ, quod beneuolentia non exigit conditiones, quas exigit paſſionis amor, ac ꝓ hoc illa poteſt eſſe ſine iſto, cum quo ſtat, ꝙ poteſt coincidere. Compatiendo etiam ſecum conditiones amoris, quas non exigit ſm ſe beneuolentia, ſicut in litera dicitur, quòd coincidit cum dilectione charitatis, & compatiendo ſecum conditionem amoris, ſcilicet vnionem, quam ſecũdum ſe non exigit.

Libr. 9. Eth. cap. 5. to. 5.

q. 23. art. 2.

¶Secundo in reſponſione ad primũ, ꝙ illa diffinitio, Amare eſt velle bonum alicui, non continet totum, ſed principale pertinens ad amorem.

Lib. 9. Ethi. ca. 5. tom. 5.

uolentiam pertinent. ergo primus actus charitatis eſt beneuolentia.

Sed contra eſt, quod Philoſ. dicit in* eodem libro, quòd beneuolentia neque eſt amicitia, neque ẽ amatio, ſed ẽ amicitiæ principium; ſed charitas eſt amicitia, vt ſupra dictum* eſt. ergo beneuolentia non eſt idem quod dilectio quæ eſt charitatis actus.

Respondeo Dicẽdum, ꝙ beneuolẽtia proprie dicitur actus volũtatis, quo alteri bonum volumus. Hic aũt voluntatis actus differt ab actuali amore tam ſecũdũ quod eſt in appetitu ſenſitiuo, quàm etiam ſm ꝙ eſt in appetitu intellectiuo, qui ẽ volũtas. Amor enim qui ẽ in appetitu ſenſitiuo, quædam eſt paſsio. Omnis autem paſsio cum quodam impetu inclinat in ſuum obiectum. Paſsio aũt amoris hoc habet, ꝙ non ſubito exoritur, ſed per aliquam aſsiduã inſpectionem rei amatæ. Et ideo Philoſ. in 9.* Eth. oſtendens differentiam inter beneuolentiam, & amorẽ, qui eſt paſsio, dicit quòd beneuolentia non habet diſſenſionem, & appetitum .i. aliquem impetum inclinationis, ſed ex ſolo iudicio rõnis hõ vult bonum alicui. Similiter etiam talis amor eſt ex quadam conſuetudine. Beneuolentia aũt interdum oritur ex repentino, ſicut accidit nobis de pugilibus, qui pugnant, quorum alterum vellemus vincere: ſed amor, qui eſt in appetitu intellectiuo, etiam differt à beneuolentia: importat. n. quandam vnionẽ ſm affectum amãtis ad amatum, in quantum. ſ. amans æſtimat amatum quodammodo vt vnum ſibi, vel ad ſe pertinens, & ſic mouetur in ipſum; ſed beneuolentia eſt ſimplex actus voluntatis, quo volumus alicui bonum etiam non præſuppoſita prædicta vnione affectus ad ipſum. Sic ergo in dilectione, ſecundum quod eſt actus charitatis, includitur quidem beneuolentia, ſed dilectio, ſiue amor addit vnionem affectus. Et propter hoc Philoſ. dicit* ibid. quod beneuolentia eſt principium amicitiæ.

Libr. 9. Ethi. ca. 5. parum ante med. tomo 5.

Ad primum ergo dicendum, quod Philoſ. ibi diffinit amare; non ponens totam rationem ipſius, ſed aliquid ad rationem ẽius pertinens, in quo maxime manifeſtatur dilectionis actus.

Ad secundum dicendum, quod dilectio eſt actus voluntatis in bonum tendens, ſed cum quadam vnione ad amatum, quæ quidem in beneuolentia non importatur.

Ad tertium dicendum, quòd intantum illa, quæ Philoſophus ibi ponit, ad amicitiam pertinent in quantum proueniunt ex amore, quem quis habet ad ſeipſum vt ibidem dicitur, vt. ſ. hæc omnia aliquis erga amicum agat ſicut ad ſeipſum, quod pertinet ad prædictam vnionem affectus.

Articvlvs III.

163 4. diſt. 2. q. 2. art. 3. q. 1. ad 2. Et opuſc. 61. cap 7. 8. 9. & 14.

Vtrum Deus ſit propter ſeipſum ex charitate diligendus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ Deus non propter ſeipſum, ſed propter aliud diligatur F ex charitate. Dicit enim* Greg. in quadam homil. Ex his, quæ nouit animus, diſcit incognita amare. Vocat autem incognita, intelligibilia, & diuina; cognita autem ſenſibilia. ergo Deus eſt propter aliud diligendus.

* Hom. 11. in Euãg in princip.

¶ 2 Præterea. Amor ſequitur cognitionem, ſed Deus per aliud cognoſcitur, ſecundum illud Roman. 1. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. ergo etiam propter aliud amatur, & non propter ſe.

¶ 3 Præt. Spes generat charitatem, vt dicitur* in gloſſ. Matth. 1. Timor etiam charitatem introducit, vt Auguſt.† dicit ſuper primam Cano. Ioann. ſed ſpes expectat aliquid adipiſci à Deo, timor autem refugit aliqd, G quod à Deo infligi poteſt. ergo videtur ꝙ Deus propter aliquod bonum ſperatum. vel propter aliquod malum timendum ſit amandus. non ergo eſt amandus propter ſeipſum.

Glo. inter lineatis, ſuper illud Abraham genuit Iſaac.

† Trac. 9. inter princip. & medium, tomo 9.

Sed contra eſt, quod ſicut Augu.* dicit in 1. de Doct. chriſ. Frui eſt amore inhærere alicui propter ſeipſum: ſed Deo fruendum eſt, vt* in eodem libro dicitur. ergo Deus diligendus eſt propter ſeipſum.

Lib 1. cap. 4. tomo. 3.

* Lib. 1. c. 4. & 5. tom. 3.

Respondeo Dicendum, quòd ly propter, importat habitudinem alicuius cauſæ. Eſt autem quadruplex genus cauſæ, ſcilicet finalis, formalis, efficiens, d & materialis, ad quam reducitur etiam materialis diſpoſitio, d quæ non eſt cauſa ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Et ſecundum hæc quatuor genera H cauſarum, dicitur aliquid propter alterum diligendum. Secundum quidem genus cauſæ finalis, ſicut diligimus medicinam propter ſanitatem. ſecundum autem genus cauſæ formalis; ſicut diligimus hominem propter virtutem, quia ſcilicet virtute formaliter eſt bonus, & per conſequens diligibilis. Secundum autem cauſam efficientem, ſicut diligimus aliquos, inquantum ſunt filii talis patris. Secundum autem d diſpoſitionem, quæ reducitur ad genus cauſæ materialis, dicimur aliquid diligere propter id, quod nos diſponit ad eius dilectionem, puta propter aliqua beneficia ſuſcepta; quamuis poſtquàm iam amare incæpimus non propter illa beneficia amemus amicum, ſed I propter eius virtutem. Primis ergo tribus modis Deũ non diligimus propter aliud, ſed propter ſeipſum. Non enim ordinatur ad aliud ſicut ad finem, ſed ipſe eſt finis vltimus omnium. Neque etiam informatur aliquo alio ad hoc, quòd ſit bonus, ſed eius ſubſtantia eſt eius bonitas, ſecundum quam d exemplariter omnia bona ſunt. Neque iterum ei ab altero bonitas ineſt, ſed ab ipſo omnibus alijs; ſed quarto modo poteſt diligi propter aliud, d quia ſcilicet ex aliquibus aliis diſponimur ad hoc, quod in Dei dilectione proficiamus, puta per beneficia ab eo ſuſcepta, vel per pręmia ſperata, vel per pœnas, quas per ipſum vitare intendimus.

D. 322.

D. 354.

D. 1037.

D. 184.

D. 98.

Ad primum ergo dicendum, quod ex his, quæ K animus nouit, diſcit incognita amare, non ꝙ cognita ſit ratio diligẽdi ipſa incognita per modũ cauſæ formalis, vel finalis; vel efficientis, ſed quia per hoc homo diſponitur ad amandum incognita.

Ad secundum dicendum, ꝙ cognitio Dei acquiritur quidem per alia: ſed poſtquàm iam cognoſcitur, non per alia cognoſcitur, ſed per ſeipſum, ſecundũ illud Ioann. 4. Iam non propter tuam loquelam credimus. Ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt vere ſaluator mundi.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſpes, & timor ducunt ad charitatem per modum diſpoſitionis cuiuſdam. vt ex ſupra* dictis patet.

q. 17. art. 8.

¶Super

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ ſeptimæ Articul. quartum.*

164 3. diſ. 27. qõ. 3. artic. 1. Et diſ. 24. qõ. 1. artic. 1. ad 5. Et vir. q. 10. ar. 11. ad 6. Et vir. qõ. 2. ar. 2. ad 11. *Lib. 10. c. 1. & 2. tom. 3.

IN art. 4. omiſſo tertio, aduertẽdum eſt, quod amari immediate ſignificat eſſe immediatum terminum, non immediatũ mouens ad amandũ. Et quia Deus ſecundum ſeipſum eſt immediatus, & primus terminus amoris charitatis etiam in via, quoniam eſt obiectũ formale eius, ideo in via etiam Deus immediate amatur, cũ quo ſtat, ꝙ mouet ad actum amandi in ſpeculo creaturę, vt ſuperius dictum eſt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus in hac vita poſſit immediate amari.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ Deus in hac vita non poſſit immediate amari. Incognita.n. amari non poſſunt, vt Aug. dicit 10.* de Trin. ſed Deum non cognoſcimus immediate in hac vita, quia videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, vt dicitur 1. ad Corint. 13. ergo neque etiam eum immediate amamus.

¶ 2 Præterea. Qui non poteſt quod minus eſt, non poteſt quod maius eſt: ſed maius eſt amare Deũ, quàm cognoſcere ipſum. Qui.n. adhæret Deo per amorem, vnus ſpiritus cum illo eſt, vt dicitur 1. ad Corinth. 6. ſed homo non poteſt Deum cognoſcere immediate: ergo multo minus amare.

¶ 3 Præterea. Homo à Deo diſiungitur per peccatum, ſecundum illud Iſa. 59. Peccata veſtra diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum: ſed peccatum magis eſt in voluntate, quàm in intellectu. ergo minus poteſt homo Deum diligere immediate, quàm Deum immediate cognoſcere.

SED CONTRA eſt, quòd cognitio Dei, quia eſt mediata, dicitur ænigmatica, & euacuatur in patria, vt patet 1. ad Corinth. 13. ſed charitas viæ non euacuatur, vt ibidẽ dicitur. ergo charitas viæ immediate Deo adhæret.

1. p. q. 82. articu. 3. D. 223. RESPONDEO Dicẽdum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, actus cognitiuæ virtutis perficitur per hoc, ꝙ cognitum eſt in cognoſcente: actus autẽ appetitiuæ virtutis perficitur per hoc, ꝙ appetitus inclinatur ad rẽ ipſam. Et ideo oportet, ꝙ motus appetitiuæ virtutis ſit in rẽ ſecundum conditionem ipſarum rerum: actus autem cognitiuę virtutis eſt ſecundum modum cognoſcentis. Eſt autem ipſe ordo rerum talis ſecundum ſe, ꝙ Deus eſt propter ſeipſum cognoſcibilis, & diligibilis, vtpote eſſentialiter exiſtens ipſa veritas, & bonitas, per quam alia & cognoſcuntur, & amantur. Sed quoad nos, quia noſtra cognitio à ſenſu ortum habet, prius ſunt cognoſcibilia, quę ſunt ſenſui propinquiora: & vltimus termin⁹ cognitionis eſt in eo, quod eſt maxime à ſenſu remotum. Secundum hoc ergo dicẽdum eſt, ꝙ dilectio, quæ eſt appetitiuæ virtutis actus, etiam in ſtatu uiæ, tendit in Deum primo, & ex ipſo deriuatur ad alia, & ſecũdum hoc charitas Deum immediate diligit, alia vero, Deo mediante. In cognitione vero eſt econuerſo, quia ſcilicet per alia Deum cognoſcimus, ſicut cauſam per effectus, vel per modum eminentię, aut negationis, vt patet per Dion. in lib. de* diuin. nom.

Ca. 4. par. 1. circa medi illius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis incognita non poſſint amari, tamen non oportet, ꝙ ſit idem ordo cognitionis, & dilectionis, nam dilectio eſt cognitionis terminus. Et ideo vbi deſinit cognitio, ſcilicet in ipſa re, quæ per aliam cognoſcitur, ibi ſtatim dilectio incipere poteſt.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ quia dilectio dei eſt maius aliquid, quam eius cognitio, maxime ſecundum ſtatum viæ, ideo præſupponit ipſam. Et quia cognitio nõ quieſcit in rebus creatis, ſed per eas in aliud tendit, in illo dilectio incipit, & per hoc ad alia deriuatur per modum cuiuſdam circulationis, dum cognitio à creaturis incipiẽs, tendit in Deũ, & dilectio à Deo incipiens ſicut ab vltimo fine, ad creaturas deriuatur.

AD TERTIVM Dicendum, quòd per charitatẽ tollitur auerſio à Deo, quæ eſt per peccatum, non aũt p ſolã cognitionẽ, & idõ charitas eſt, quæ diligẽdo, etiam immediate Deo coniungit ſpiritualis vinculo vnionis.

ARTICVLVS V.

Vtrũ Deus poſſit totaliter amari.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod Deus non poſſit totaliter amari. Amor enim ſequit̃ cognitionem: ſed Deus non põt totaliter à nobis cognoſci, quia hoc eẽt eum comprehendere. ergo nõ poteſt à nobis totaliter amari.

¶ 2 Præterea. Amor eſt vnio quędam, vt patet per Diony 4. c. * de diu. nom. ſed cor hominis non poteſt totaliter Deo vniri, quia deus eſt maior corde noſtro, vt dicit̃ 1. Io. 3. ergo Deus nõ põt totaliter amari.

¶ 3 Præterea. Deus ſeipſum totaliter amat. ſi ergo ab aliquo alio totaliter amatur, aliquis alius diligit Deum tantum, quantum ipſe ſe diligit: hoc autem eſt inconueniens. ergo Deus non poteſt totaliter diligi ab aliqua creatura.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deute 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.

RESPONDEO Dicendum, quòd cum dilectio intelligatur quaſi medium inter amantem, & amatum, cũ quærit̃, an Deus poſſit totaliter diligi tripliciter põt intelligi. Vno modo vt modus totalitatis referat̃ ad rẽ dilectã: & ſic Deus eſt totaliter diligendus, quia totum quod ad Deum pertinet, hõ diligere dẽt. Alio mõ, põt intelligi ita, quod totalitas referat̃ ad diligentem, & ſic ẽt Deus totaliter diligi dẽt, quia ex toto poſſe ſuo hõ dẽt diligere Deum, & quicquid hẽt, ad Dei amorem ordinare, ſm illud Deut. 6. Diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo. Tertio modo, poteſt intelligi ſecũdum comparationem diligentis ad rem dilectam, vt ſcilicet modus diligentis, adæquet modum rei dilectę, & hoc non poteſt eſſe. Cum enim vnumquodque intantum diligibile ſit, inquantum eſt bonum, Deus, cuius bonitas eſt infinita, eſt infinite diligibilis. Nulla autem creatura poteſt Deum infinite diligere, quia omnis virtus creaturæ ſiue naturalis, ſiue infuſa, eſt finita: & per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primæ tres obiectiones procedunt ſecundum hunc tertium ſenſum, vltima autem ratio procedit in ſenſu ſecundo.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæſeptimæ Ar. quintũ.*

IN ar. 5. aduerte, ꝙ quæſtio hæc communis eſt charitati viæ, & charitati patriæ, quia eſt de amari ex charitate abſolute. Et propterea nõ oportet diſcutere, quomodo ex parte diligentis Deus totaliter diligatur, quia etſi hic non ſit, ſufficit ꝙ ſit in patria. 165 3. diſt. 27. q. 3. arti. 1. Et virt. q. 2 art. 10. ad 5. C. 4. in parte 2. illius.

ARTICVLVS VI.

Vtrum diuinæ dilectionis ſit aliquis modus habendus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod diuinæ dilectionis ſit aliqs modus habẽdus. Ratio.n. boni conſiſtit in mõ, ſpecie, & ordine, vt patet p. Aug. in lib. * de Nat. boni. Sed dilectio Dei eſt optimum in hoĩe, ſm illud ad Coloſ. 3. Super omnia charitatem habete. ergo dilectio Dei debet modum habere.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæſeptimæ, Ar. ſextum.*

IN art. 6. in corpore nota rationẽ, quare appetitus finis eſt infinitus, quia ſcilicet finis non habet rationem menſurati, ſed menſuræ. In menſura autem non poteſt eſſe exceſſus, aut defectus, alioquin menſuræ eſſet alia menſura, & ſic proce- 166 3. diſt. 27 q. 3 art. 3. Et virt. q. 2. art. 2. ad 13. C. 3 & 4 habetur, to. 6.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in li.* de Moribus eccleſi. Dic mihi, quæſo te, qs ſit diligendi modus. Vereor enim ne plus, minuſve quàm oportet, in flammer deſiderio, & amore domini mei. Fruſtra autem quæreret modum, niſi eſſet aliquis diuinæ dilectionis mod*. ergo eſt aliquis modus diuinæ dilectionis.

¶ 3 Præt. Sicut Aug.* dicit 4. ſuper Geneſ. ad literam. Modus eſt, quem vnicuique propria mẽſura præfigit: ſed menſura voluntatis humanæ, ſicut & actionis exterioris, eſt ratio. ergo ſicut in exteriori effectu charitatis oportet habere modum à ratione præſtitũ, ſm illud Rom. 12. Rationabile obſequium veſtrum: ita & interior dilectio Dei debet modum habere.

SED CONTRA eſt, quod Bern. dicit in li.* de diligẽdo Deũ, ꝙ cauſa diligẽdi Deum, Deus eſt: modus, ſine modo diligere.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut patet ex inducta authoritate *Aug. modus importat quandam menſuræ determinationem. Hæc autem determinatio inuenitur & in menſura, & in menſurato, aliter tamen & aliter. In menſura.n. inuenitur eſſentialiter, quia menſura ſecundum ſeipſam eſt determinatiua, & modificatiua aliorum; in menſuratis autem inuenitur menſura ſecundũ aliquid, id eſt in quantum attingunt menſuram. Et ideo in menſura nihil poteſt accipi immodificatum; ſed res menſurata eſt immodificata, niſi menſuram attingat ſiue deficiat, ſiue excedat. In omnibus autem appetibilibus, & agibilibus menſura eſt finis, qa eorum quæ appetimus, & agimus, oportet propriam rationẽ ex fine accipere, vt patet per Philoſo.* in 2. Phyſ. Et ideò finis, ſecundũ ſeipſum, habet modũ; ea vero q̃ ſunt ad finem, habẽt modum ex eo, ꝙ ſunt fini proportionata. Et ideo ſicut Philoſ. dicit in* 1. Polit. Appetitus finis in oĩbus artib* eſt abſq; fine & termino: eorum autẽ quæ ſunt ad finem, eſt aliqs terminus. Non enim medicus imponit aliquem terminum ſanitati, ſed facit eam perfectam quantumcunque põt, ſed medicinæ imponit terminum. Non.n. dat tantum de medicina, quantum poteſt, ſed ſecũdũ proportionem ad ſanitatem. quã quidem proportionem ſi medicina excederet vel ab ea deficeret, eſſet immoderata. Finis autem omnium actionum humanarũ, & affectionum, eſt dilectio Dei, per quam maxime attingimus vltimũ finem, vt ſupra dictum * eſt. Et iõ in dilectione Dei non poteſt acci-

F pi modus, ſicut in re mẽſurata, vt ſit in ea accipere plus, & minus. ſ. cut inuenit modus in menſura, in qua nõ põt eſſe exceſſus, ſed quanto plus attingitur regula, tãto melius eſt: & ita quãto Deus plus diligitur, tanto eſt dilectio melior.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illud, quod eſt per ſe, potius eſt eo, ꝙ eſt per aliud. Et iõ bonitas mẽſuræ, quæ per ſe habet modũ, potior eſt, q̃ bonitas mẽſurati, quæ habet modum per aliud. Et ſic etiã charitas, q̃ habet modũ

G ſicut menſura, pręeminet alijs virtutibus, quæ habent modum ſicut menſuratę.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut * Augu. ibidem ſubiungit, modus diligendi Deũ eſt, vt ex toto corde diligatur, id eſt, vt diligatur quantumcunque poteſt diligi. Et hoc pertinet ad modum, qui conuenit menſuræ.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ affectio illa, cuius obiectũ ſubiacet iudicio rõnis, eſt rõne mẽſurãda: ſed objectũ diuinę dilectionis, ꝙ eſt Deus, excedit iudiciũ rõnis, & ideo non menſuratur rõne, ſed rationem excedit. Nec eſt ſimile de interiori actu charitatis, & exterio

H ribus actibus. Nam interior actus charitatis habet rationem finis, quia vltimum bonum hominis conſiſtit in hoc, ꝙ anima Deo inhæreat, ſecundum illud Pſa. Mihi adhærere Deo bonum eſt. Exteriores autẽ actus ſunt ſicut ad finem: & ideo ſunt commenſurandi & ſecundum charitatem, & ſecundum rationem.

dereur in infinitum. Et patet ſequela: qa exceſſus, vel defectus attenditur penes aliquam mẽſuram, quæ exceditur, vel à qua aliquid deficit. Et hoc fundamentum bene notato in appetibilibus, & agibilibus: qm̃ omnium menſura eſt finis, quia penes finẽ ſumitur omnium horum ratio, & pluries oportet hac propoſitione vti.

Cap. 8. parũ à principio, tom. 1.

Lib. 4. cap 3. circa mediũ tomo 3.

¶ In eodem 6. arti. in reſponſione ad tertiũ circa illa verba, Act* interior charitatis habet rationem finis, quia vltimum bonũ hominis conſiſtit in hoc, quòd anima Deo inhæreat: aduerte, ꝙ author comparat hic actũ interiorem charitatis ad actus exteriores imperatos, qui ſunt ad finem, & reſpectu eorum dicit, quod actus interior eſt finis, & non comparat actum interiorem charitatis ad actum non imperatũ: ſed naturalem in intellectu beati, cauſato a Deo pręſente ſub claro lumine gloriæ, tum quia talis actus, cum ſit obiecti amoris, habet magis rationem finis, quam ipſe actus amãdi, cui ex hoc ipſo quod eſt actus voluntatis, minus conuenit ratio finis, quia rõ finis eſt ratio obiecti voluntatis, tum quia author loquitur de actu, quo anima inhæret vltimo fini, ſ. Deo, vt patet in litera, vt diſtinguitur ab actibus, quibus non inhæremus, ſed accedimus ad deũ. Viſio autẽ Dei in patria non excludit ab actu voluntatis, quo anima inhæret Deo ſed includit ipſum, vt propriam ipſius cauſam. Et propterea attribuitur hic eſſe vltimum, actui voluntatis, & ppea eſſe mẽſuram aliorum non vt excludit viſionẽ in patria, ſed vt claudẽs illam in ſe, ita vt totalis adhæſio ad Deũ, cuius vna pars actus voluntatis ex vna ſumatur parte. ſ. ex parte finis, reliqua ex parte eius, quod eſt ad finem. totum.n. illud, & ſingulas eius partes, quia ſunt conſecutio vltimi finis, ſine menſura, & modo appetendum eſt, ita quod quãto plus, tãto melius reliqua menſurata oportet eſſe. Et hęc dicta ſint, ne putes verba authoris ſibijpſi contrariari, ſed cognoſcas, qđ cum ex pluribus integretur conſecutio vltimi finis, qui Deus eſt, ſ. actus intellect*, & voluntatis, illius tãtum partis author meminit explicite, quæ præſenti ſeruit propoſito.

In princip. libri.

In Aug. 3. huius artic.

Lib 2. ca. 81. tomo 2.

Lib 1. Polit. cap. 6. à medio, to. 5.

Ca. 8. & 11. tomo 1.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ſit magis meritorium diligere inimicum, quam amicum.

I AD SEPTIMVM ſic pceditur. Videtur ꝙ magis meritoriũ ſit diligere inimicum, quàm amicum. Dicitur enim Matth. 5. Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Diligere ergo amicũ non meretur mercedem, ſed diligere inimicum meretur mercedem, vt ibidem oſtenditur. ergo magis eſt meritorium diligere inimicos, quam amicos.

¶ 2 Præt. Tãto aliquid eſt magis meritoriũ, quãto ex maiori charitate procedit: ſed diligere inimicũ

K eſt perfectorũ filiorũ Dei, vt Auguſt. dicit in Enchir. diligere autẽ amicum eſt & charitatis imperfectæ. ergo maioris meriti eſt diligere inimicum, quàm amicum.

¶ 3 Pręt. Vbi eſt maior conatus ad bonũ, ibi vr̃ eſſe maius meritũ, qa vnuſqq; ppriã mercedẽ accipiet ſm ſuũ laborẽ vt dr̃ 1. Co. 3. maiori conatu indiget hõ ad hoc ꝙ diligat inimicum, quã ad hoc, ꝙ diligat amicum, quia difficilius eſt. ergo videtur quod diligere ini

¶ Super quæſtionis vigeſimæ ſeptimæ Ar. ſeptimum.

IN ar. dubium ex Durando in 3. ſen. di. 30. q. vlt. occurrit, an diligere cęteris paribus amicum, ſit magis meritorium, quã diligere inimicum. Ipſe ſiquidẽ tripliciter pbare nititur, ꝙ dilectio inimici eſt magis meritoria. Primo, quia dilectio inimici ex natura operis exigit maiorẽ conatum, qa eſt difficilior ſecundum ſe. Secundo, quia tota rõ dilectionis inimici ẽ charitas, non autem tota ratio dilectionis amici. Tertio, quia dilectio inimici includit dilectionẽ amici, vt patet. ergo melior.

¶ Ad hoc dicendũ eſt ſm authoris doctrinam, qđ cæteris paribus, dilectio amici eſt melior, & magis meritoria. Et p ſe, ac rõ eſſentialis eſt, qa obiectum in tali dilectione eſt melius, & magis coniunctũ, ita quod

167

Infra arti. 8. ad 2.

Et 3. diſ. 30. ar. 3. & ar. 4. ad 3.

Et virt. q. 2. art. 8. con. 6. & ad 17.

Enchi. c. 73. tomo 3.

ꝙ eſt & Deo propinquius, quia melius: & diligenti propinqui*, quia magis coniunctum, ac per hoc vtrique dilectionis charitatiuæ menſuræ conformis. Conſtat autẽ quòd actus* habens materiam per ſe magis conſonam, cæteris paribus eſt melior. Et quoniam eſſe meritorium ſimpliciter apud
q.25. art.1. Deum, conſequitur maiorem bonitatem ſimpliciter, quicquid ſit de merito reſpectu huius, ideo optime valet ſequela, Actus charitatis eſt ſimpliciter melior. ergo magis meritorius ſimpliciter: & nihil officit ſiue ſit magis debitus ſiue non, vt Durandus ſing.c. Dilectio ſiquidem noſtra erga Deũ eſt maxime debita, & non propterea p̃ rõnẽ meritorij, & magis meritorij: ſed ille deceptus eſt declinãs à merito ad meritum ab hoc. Et rurſus debuit conſiderare, ꝙ non eſt ſermo de bono & meliori in cõi, ſed de bono & meliori ſ͠m charitatem.

¶ Ad primã ergo obiectionem in oppoſitum dr̃ cũ authore in reſponſione ad vltimum huius q. quod cũm duo concurrant ad virtutẽ, bonum, & difficile, plus facit ad rõnem virtuoſi actus bonum, quã difficile. Et ꝓpterea nõ quanto difficilior ex natura operis, niſi etiã ſit melior, actus iudicatur ſimpliciter magis meritorius. Et propterea licet dilectio inimici ſit difficilior, non tamen eſt magis meritoria, ſicut etiam dilectio proximi eſt magis difficilis, q̃ dilectio Dei, cum ſit naturaliſſima, non tñ eſt magis meritoria.

¶ Ad ſecundum dicitur, quòd receditur ab hypotheſi. Nàm quæſtio eſt cæteris paribus, mõ cetera nõ ſunt paria, niſi ponatur ex charitate pariter amicum, & inimicum diligi, ſic qđ quęcunque alia ratio diligendi non conſideretur.

¶ Ad tertiũ dicit, qđ

micum ſit magis meritorium, quàm diligere amicum.

A Sed contra eſt, quia illud, quod eſt melius, eſt magis meritorium: ſed melius eſt diligere amicum, quia melius eſt diligere meliorem. amicus aũt qui amat, ẽ melior, quã inimicus qui odit. ergo diligere amicum eſt magis meritorium, quàm diligere inimicũ.

Respondeo Dicendum, ꝙ rõ diligendi proximũ ex charitate, Deus eſt, ſicut ſupra dictum* eſt. Cũ ergo quæritur, quid ſit melius, vel magis meritorium, vtrum diligere amicũ, vel inimicũ: dupliciter iſtæ dilectiões cõparari poſſunt. Vno modo ex parte proximi qui diligitur: aliò modo ex parte rõnis, ꝓp quam diligitur. Primo, qdẽ modo, dilectio amici præeminet dilectioni inimici: qa amicus & melior eſt, & magis cõiũctus, vnde eſt materia magis cõueniẽs dilectioni. Et propter hoc, actus dilectionis ſuper hanc materiã trãſiẽs, melior eſt, vnde & ei⁹ oppoſitum eſt deterius; peius.n. eſt odire amicũ, quàm inimicum. Secũdo autem modo, dilectio inimici præeminet propter duo. Primo qdẽ, qa dilectionis amici põt eſſe alia ratio quàm Deus, ſed dilectionis inimici ſolus Deus eſt ratio. Secũdo, qa præſuppoſito quòd vterq; propter Deum diligatur fortior, oſtenditur eſſe Dei dilectio, quæ aĩum hominis ad remotiora extendit ſcilicet vſque ad dilectionẽ inimicorum: ſicut virtus ignis tãto oſtenditur eſſe fortior, quanto ad remotiora diffundit ſuum calorem. Tanto ergo oſtenditur diuina dilectio eſſe fortior, quanto ꝓpter ipſam difficiliora implemus: ſicut & virtus ignis tanto eſt fortior, quãto comburere poteſt materiam minus combuſtibilẽ. Sed ſicut idem ignis in propinquiora fortius agit, quã in remotiora: ita etiã charitas feruentius diligit cõiunctos, quam remotos. Et quantum ad hoc dilectio amicorum ſecundum ſe conſiderata, eſt feruẽtior & melior, quàm dilectio inimicorum.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ verbum Domini eſt per ſe intelligendum. Tunc enim dilectio amicorum apud Deum mercedem nõ habet, quando propter hoc ſolum amantur, quia amici. Et hoc videtur accidere; quando ſic amantur amici, quod inimici non diliguntur. Eſt tamen meritoria amicorum dilectio, ſi propter Deum diligantur, & non ſolum quia amici ſunt.

Ad alia patet reſponſio per ea, quæ dicta ſunt. Nam duæ rationes ſequentes procedunt ex parte rationis diligendi: vltima vero ex parte eorum, quæ diliguntur.

Articvlvs VIII.

Vtrũ ſit magis meritoriũ diligere proximũ, quã diligere Deũ.

AD octavvm ſic proceditur. Videt̃ quòd magis ſit meritorum diligere ꝓximũ, quàm diligere Deum. illud.n.
B videtur eſſe magis meritorium, ꝙ Apoſtolus magis elegit. ſed Apoſtolus prælegit dilectionem proximi dilectioni Dei, ſecundum illud ad Rom.9. Optabam anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis. ergo magis eſt meritoriũ diligere ꝓximũ, q̃ diligere Deum.

¶ 2 Præt. Minus videtur eſſe meritorium aliquo modo diligere amicum, vt dictum* eſt, ſed Deus maxime eſt amicus, qui prior dilexit nos, vt dicitur 1. Ioann.4. ergo diligere Deum videtur eſſe minus meritorium.
C
¶ 3 Præt. Illud, quod eſt difficilius, videt̃ eſſe virtuoſius, & magis meritorium, quia virtus eſt circa difficile, & bonum, vt dicitur in * 2. Eth. ſed facilius eſt diligere Deũ, quam proximum, tum quia naturaliter omnia Deũ diligunt: tum quia in Deo nihil occurrit, quod non ſit diligẽdum, quod circa ꝓximum nõ contingit. ergo magis eſt meritorium diligere proximũ, quam diligere Deum.

D Sed contra eſt, quia, ꝓp quod vnumquodque, illud magis; ſed dilectio proximi non eſt meritoria, niſi propter hoc, quòd proximus diligitur propter Deum. ergo dilectio Dei eſt magis meritoria, quã dilectio proximi.

Respondeo. Dicendum, quòd comparatio iſta poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, vt ſeorſum conſideretur vtraque dilectio, & tunc non eſt dubium, quòd dilectio Dei eſt magis meritoria. Debetur enim ei merces propter ſeipſam, quia vltima merces eſt frui Deo, in quem tendit diuinæ dilectionis motus. Vnde & diligenti Deum merces promittitur Ioann. 14. Si quis diligit me, diligitur a
E Patre meo, & maniſeſtabo ei me ipſum. Alio modo poteſt attendi ipſa comparatio, vt dilectio Dei accipiatur, ſecundum quod ſolus diligitur; dilectio autem proximi accipiatur, ſecundum quod proximus diligitur propter Deum. Et ſic dilectio proximi includit dilectionem Dei, ſed dilectio Dei non includit dilectionem proximi. Vnde erit comparatio dilectionis Dei perfectæ, quæ extendit ſe etiam ad proximum, ad dilectionem Dei, inſufficientem & imperfectam; quia hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. & in hoc ſenſu dilectio proximi præeminet.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſecundum vnam* gloſſæ expoſitionẽ, hoc Apoſt. tunc non opta-

ratio illa infert oppoſitum intenti: qm̃ dilectio inimici vt quatuor, ſupponit eandẽ charitatẽ diligere amicum plus quam quatuor: qm̃ eadem charitas magis tendit in obiectũ propinquius, q̃ remotũ. Cum ergo dicitur, Dilectio ꝓximi* includit dilectionem amici, diſtinguẽ- 168
dũ eſt de dilectione habituali, vel actuali amici. Nam ſi de habituali eſt ſermo, verum aſſumitur, ſed oppoſitum concluditur, vt deductum eſt: quia eadem charitas magis tendit in propinquũ, q̃ remotum. Et propterea neganda eſt ſequela: qm̃ non includit illam gradualiter, & aliqd addit, ſed includit illam vt cõem rãm ſui, & dilectionis amici. Si vero de dilectione actuali amici eſt ſermo, falſum manifeſte aſſumitur. Non .n. in actu, quo diligo Ioannem inimicum, clauditur actus quo diligo Petrũ amicum.

Inf. q. 18. art.1. cor. Et 3. di.30. art. 4. Et quoli. 6. ar.11. cor.

Art. præced.

Libr.2. Eth. cap. 3. circa fin. tomo 5.

Glo. ordinaria i principio cõmẽta rũ ad cap. 9

¶ *Super quæſtionis vigeſimæſeptimæ Arti. octauũ.*

IN articulo 8 Reſpõſio ad tertium commẽdãda eſt memoriæ: qa pluries oportet ea vti, nihil que aliud ſcribẽdũ occurrit.

bit qñ erat in ſtatu gratiæ.ſ. vt ſepararet̃ à Chriſto ꝓ fratribus ſuis, ſed hoc optauerat, qñ erat in ſtatu infidelitatis; vnde in hoc nõ eſt imitãdus. Vel põt dici ſicut dicit Chry. in lib.* de compunctione: ꝙ per hoc non oſtẽdit, quod Apoſto. plus diligeret proximum quam Deum; ſed ꝙ plus diligeret Deũ, quàm ſeipſum. Volebat enim ad tempus priuari fruitione diuina, quod pertinet ad dilectionẽ ſui, ad hoc quod honor Dei procuraretur in proximis, quod pertinet ad dilectionem Dei.

Chr. lib. 1. à med. libr. tomo 5.

F

AD SECVNDVM dicendum, quòd dilectio amici ꝓ tanto eſt quandoque minus meritoria, quia amicus diligitur propter ſeipſum, & ita deficit à vera rõne amicitiæ charitatis, quæ eſt Deus. Et ideo quod Deus diligatur propter ſeipſum; non diminuit meritum: ſed hoc cõſtituit totam meriti rationem.

G

AD TERTIVM dicendum, quod plus facit ad rationem meriti, & virtutis, bonum, quàm difficile. Vnde non oportet, ꝙ omne difficilius ſit magis meritorium, ſed quod ſic eſt difficilius, vt etiam ſit melius.

QVAESTIO XXVIII.

De Gaudio, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ, eſt de effectibus conſequẽtib' charitatis actũ principalẽ, q ẽ dilectio.

H

¶ Et Primo, De effectibus interioribus.

¶ Secundo, De exterioribus.

Circa primum tria conſideranda ſunt.

¶ Primo, De gaudio.
¶ Secundo, De pace.
¶ Tertio, De miſericordia.

Circa primum quæruntur quatuor.

I

¶ Primo, Vtrum gaudium ſit effectus charitatis.
¶ Secũdo, Vtrum huiuſmodi gaudium compatiatur.
¶ Tertio, Vtrũ illud gaudiũ poſſit eſſe plenum.
¶ Quarto, Vtrum ſit virtus.

ARTICVLVS I.

Vtrum gaudium in nobis ſit effectus charitatis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gaudiũ nõ ſit effectus charitatis in nobis. Ex abſentia.n. rei amatæ magis ſequit̃ triſtitia, q̃ gaudiũ, ſed Deus, quem per charitatẽ diligimus eſt nobis abſens, quandiu in hac vita viuimus. Quandiu enim ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, vt dicitur 2. ad Corint. 5. ergo charitas in nobis magis cauſat triſtitiam, quàm gaudium.

K

¶ 2 Præt. ꝑ charitatẽ maxime meremur beatitudinem; ſed inter ea

F per quæ beatitudinẽ meremur ponitur luctus, qui ad triſtitiam pertinet, ſecũdum illud Mat. 5. Beati qui lugent, qm̃ conſolabuntur. ergo magis eſt effectus charitatis triſtitia, quam gaudium.

¶ 3 Præt. Charitas eſt virtus diſtincta a ſpe, vt ex ſupradictis * patet: ſed gaudium cauſatur ex ſpe, ſecũdum illud Ro. 12. Spe gaudentes. non ergo cauſatur ex charitate.

q. 17. art. 6.

G

SED CONTRA eſt, quia ſicut dicitur Ro. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris ꝑ Spiritũſanctũ, qui datus eſt nobis: ſed gaudiũ in nobis cauſatur ex ſpiritu ſancto; ſ̃m illud Ro. 14. Nõ eſt regnũ Dei eſca, & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudiũ in Spirituſancto. ergo charitas ẽ cauſa gaudij.

H

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut ſupra * dictum eſt cum de paſsionibus ageretur, ex amore procedit & gaudium, & triſtitia, ſed cõtrario modo. Gaudium.n. ex amore cauſatur vel propter præſentiam boni amati, vel etiã ꝓꝑ hoc, quòd ipſi bono amato ꝓpriũ bonum ineſt, & conſeruatur. Et ſ̃m hoc maxime pertinet ad amorem beneuolentiæ, per quẽ aliquis gaudet de amico proſpere ſe habente, etiam ſi ſit abſens. Econtrario autem ex amore ſequitur triſtitia vel propter abſentiã amati, vel propter hoc, quòd amatum, cui volumus bonum, ſuo bono priuatur, aut aliquo malo deprimitur. Charitas autem eſt amor Dei, cuius bonum immutabile eſt, quia ipſe eſt ſua bonitas. Et ex hoc ipſo, quod amatur, eſt in amante per nobiliſsimum ſuum effectum, ſecundum illud 1. Io. 4. Qui manet in charitate; in Deo manet, & Deus in eo. Et ideo ſpirituale gaudium, quod de Deo habetur, ex charitate cauſatur.

1. 2. q. 25. articulo 1. & 2. & 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quãdiu ſumus in corpore, dicimur peregrinari a Domino, in cõparatione ad illam præſentiam, qua quibuſdam eſt præſens per ſpei viſionem. Vnde & Apoſt. ſubdit ibidem: Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem. Eſt autem & præſens ſe amantibus etiam in hac vita per gratiæ inhabitationem.

I

AD SECVNDVM dicendum, quòd luctus, qui beatitudinem meretur eſt de his quę ſunt beatitudini contraria. Vnde eiuſdem rationis eſt, quòd talis luctus, ex charitate cauſetur, & tale gaudiũ ſpirituale de Deo; quia eiuſdem rationes eſt gaudere de aliquo bono, & triſtari de his, quæ ei repugnant.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ de Deo poteſt eſſe ſpirituale gaudium dupliciter. Vno modo, ſecũdum quòd gaudemus de bono diuino in ſe cõſiderato. Alio modo, ſecundum quod gaudemus de bono diuino, prout a nobis participatur. Primum autem gaudium melius eſt, & hoc procedit principaliter ex charitate: ſed ſecundum gaudium procedit etiam ex ſpe, per quã expectamus diuini boni fruitionem. Quamuis etiam ipſa fruitio vel perfecta, vel imperfecta, ſecundum menſuram charitatis obtineatur.

K

ARTICVLVS II.

Vtrum gaudiũ ſpirituale, quod ex charitate cauſatur, recipiat admiſtionem triſtitiæ.

AD SECVNDVM * ſic proceditur. Videtur quod gaudium ſpirituale, quod ex charitate cauſatur recipiat admiſtionem triſtitiæ. Congaudere enim 170

bonis

¶ Super quæſtionẽ vigeſimamoctauã.

IN articulis hoc ſolũ ſcribẽ ſum occurrit iuxta primum art. ꝙ charitas ex hoc, quod eſt amor Dei, parit gaudiũ ſ̃m vtráq; rõnem.ſ. amicitiæ, & cõcupiſcẽtiæ, ſeu de ipſo Deo in ſe, & de præſentia eius. Nam ex natura rei amatæ ſ. Dei habet, quod non niſi gaudere poſſit de bono diuino, quia bono diuino nihil damni accidere põt, ſed ſemper optimum, & immutabile, ac ꝑ hoc ſemper materia gaudij eſt apud amantem. Et ex natura talis amoris Dei, qualem ſignificat charitas, habet quod Deũ præſentẽ faciat amanti ſecundum nobiliſſimum effectum, ipſam.ſ. gratiam, & charitatem eleuantem creaturam in deitatis conſortiũ. Et propter hmõi præſentiã amati parit etiã gaudium magnũ. Sed primum eſt maius, & eſſentialius charitati, qa eſt de Deo in ſe directe.
169 Augetur quoque primum gaudiũ ex materia ſecundi, ſ. tali præſentia Dei in anima, dum in ſanctificationem diuini nominis in regnũ Dei, in voluntatis diuinæ expletionẽ retorquetur. Hæc enim tam in ſe, quàm in proximo, maxime materia gaudij explentis deſiderium amantis Deum ſunt ſicut bonum diuinum in ſeipſo eſt materia gaudij complentis amorem cõplacentiæ Dei. Hoc enim non deſiderat charitas, ſed amat, & complacet ei. Illa vero deſiderat, quia eſſe, & non eſſe poſſunt. Charitas ergo vt ſic, facit gaudiũ his modis. Quomodo autẽ faciat etiam gaudium ex cõmuni ratione, qua eſt amor faciens amatum in amante, & econuerſo, ex cõibus dictis in præcedenti libro ſumere potes, & applicare.

Infra q. 35. artic. 2. & 3. 89. ar. 6. cor. Et ma. q. 10. art. 2. cor. Et opuſ. 4. c. 4.

bonis proximi ad charitatem pertinet, ſecundum illud, 1.ad Cor.13. Charitas non gaudet ſuper iniquitatẽ, congaudet autem veritati: ſed hoc gaudium recipit permiſtionem triſtitiæ, ſecundum illud, Rom.12. Gaudere cũ gaudentibus, flere cum flentibus. ergo gaudium ſpirituale charitatis admiſtionem triſtitiæ patitur.

Homil. 34. Euang. à medio illius.

¶ 2 Prætereà. Pœnitentia, ſicut dicit* Gregor. eſt ante acta mala flere, & flenda iterum non committere, ſed vera pœnitentia non eſt ſine charitate. ergo gaudium charitatis habet triſtitiæ admiſtionem.

¶ 3 Prætereà. Ex charitate contingit, q aliquis deſiderat eſſe cum Chriſto, ſecundum illud Philipp.1. Deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto: ſed ex iſto deſiderio ſequitur in homine quędam triſtitia, ſecundum illud Pſalm.119. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. ergo gaudium charitatis recipit admiſtionem triſtitię.

SED CONTRA eſt, quòd gaudium charitatis eſt gaudium de diuina ſapientia. ſed huiuſmodi gaudium non habet permiſtionem triſtitię, ſecundum illud Sap. 8. Non habet amaritudinem cõuerſatio illius. ergo gaudium charitatis non patitur permiſtionem triſtitiæ.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd ex charitate cauſatur duplex gaudium de Deo, ſicut ſupra * dictum eſt. (Art. præced. ad 3. arg.) Vnum quidem principale, quod eſt proprium charitatis, quo ſcilicet gaudemus de bono diuino ſecundum ſe conſideratum: Et tale gaudium charitatis permiſtionem triſtitiæ nõ patitur, ſicut nec illud bonum, de quo gaudetur, poteſt aliquam mali admiſtionem habere. Et ideo Apoſtol. dicit ad Philipp. 4. Gaudete in domino ſemper. Aliud autem eſt gaudium charitatis, quo gaudet aliquis de bono diuino, ſecundum quod participatur à nobis. Hæc autem participatio poteſt impediri per aliud contrarium. Et ideo ex hac parte gaudium charitatis poteſt habere permiſtionem triſtitiæ, prout ſcilicet aliquis triſtatur de eo, quod repugnat participationi diuini boni vel in nobis, vel in proximis, quos tanquàm noſipſos diligimus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fletus proximi non eſt, niſi de aliquo malo. Omne autem malum importat defectũ participationis ſummi boni. Et ideo intantum facit charitas condolere proximo, inquantũ participatio diuini boni in eo impeditur.

AD SECVNDVM dicendum, quòd peccata diuidunt inter nos, & Deum, vt dicitur Iſa. 59. Et ideo hæc eſt ratio dolendi de peccatis præteritis noſtris, vel etiam aliorum, inquantum per ea impedimur à participatione diuini boni.

AD TERTIVM Dicendum, quòd quàmuis in incolatu huius miſeriæ aliquo modo, participemus diuinum bonum per cognitionem, & amorem: tamen huius vitæ miſeria impedit à perfecta participatione diuini boni, qualis erit in patria. Et ideo hæc triſtitia, qua quis luget de dilatione gloriæ, pertinet ad impedimentum participationis diuini boni.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſpirituale gaudium quod ex charitate cauſatur, poſſit in nobis impleri.

171 AD TERTIVM ſic proceditur. Videſ, quod ſpirituale gaudium, quod ex charitate cauſatur, non poſſit in nobis impleri. Quanto enim maius gaudium de Deo habemus, tanto gaudium eius in nobis magis impletur: ſed nunquàm poſſumus tantũ de Deo gaudere, quantum dignum eſt, vt de Deo gaudeatur: quia ſemper bonitas eius, quæ eſt infinita, excedit gaudium creaturæ, quod eſt finitum. ergo gaudium de Deo numquàm poteſt impleri.

¶ 2 Præterea. Illud, quòd eſt impletum, non poteſt eſſe maius: ſed gaudium etiam beatorum poteſt eſſe maius, quia gaudium vnius eſt maius, quàm alterius. ergo gaudium de Deo non poteſt in creatura impleri.

¶ 3 Prætereà. Nihil aliud videtur eſſe comprehenſio, quàm cognitionis plenitudo: ſed ſicut vis cognoſcitiua creaturæ eſt finita, ita vis appetitiua eiuſdem. Cum ergo non poſsit ab aliqua creatura comprehendi, videtur quòd non poſsit alicuius creaturæ gaudium de Deo impleri.

SED CONTRA eſt, quod Dominus diſcipulis dicit Ioan.15. Vt gaudium meum in vobis ſit, & gaudium veſtrum impleatur.

RESPONDEO Dicendum, quòd plenitudo gaudij poteſt intelligi dupliciter. Vno modo ex parte rei, de qua gaudetur, vt.ſ. tantum gaudeatur de ea, quantum eſt dignum de ea gauderi. Et ſic ſolum Dei gaudium eſt plenũ de ſeipſo, qa gaudiũ Dei eſt infinitum, & hoc eſt condignum infinitæ bonitati Dei: cuiuſlibet autem creaturæ gaudium oportet eſſe finitum. Alio modo poteſt intelligi plenitudo gaudij ex parte gaudentis. Gaudium autem comparatur ad deſiderium, ſicut quies ad motum, vt ſupra * dictum eſt, cum de paſsionibus ageretur. (1.2.q.25.articul.1.& 2. & 4.) Eſt autem quies plena, cum nihil reſtat de motu. Vnde tunc gaudium eſt plenum, quando iam nihil deſiderandum reſtat. Quandiu autem in hoc mundo ſumus, non ceſſat in nobis deſiderij motus, quia adhuc reſtat, quòd Deo magis appropinquemus per gratiam, vt ex ſupradictis* patet, ſed quando iam ad beatitudinem perfectam peruentum fuerit, nihil deſiderandum reſtabit, quia ibi erit plena Dei fruitio, in qua homo obtinebit quicquid etiam circa alia bona deſiderauerit, ſecundum illud Pſalm.102. Qui replet in bonis deſiderium tuum. (q. 24. art.4. & 7.) Et ideo quieſcet deſiderium non ſolum quo deſideramus Deum, ſed etiam erit omnium deſideriorum quies; vnde gaudium beatorum eſt perfecte plenum. Et etiam ſuper plenum, quia plus obtinebunt, quàm deſiderare ſuffecerint. Non enim in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe, vt, dicitur 1.ad Cor.2. Et hoc eſt, quòd dicitur Luc.6. Menſuram bonam, & ſuper effluentem dabunt in ſinum veſtrum; quia cum nulla creatura ſit capax gaudij de Deo ei condigni, inde eſt, quòd iſtud gaudium omnino plenum, non capitur in homine, ſed potius homo intrat in ipſum, ſecundum illud Mat. 25. Intra in gaudium domini.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de plenitudine gaudii ex parte rei, de qua gaudetur.

AD SECVNDVM dicendum, quòd cum peruentum fuerit ad beatitudinem, vnuſquiſque attinget terminum ſibi præfixum ex prædeſtinatione diuina, nec reſtabit vlterius aliquid quo tendatur, quàmuis in illa terminatione vnus perueniat ad maiorem propinquitatem Dei, alius ad minorẽ. Et ideo vniuſcuiuſque gaudium erit plenum ex parte gaudentis, quia vniuſcuiuſque deſiderium plene quietabitur; erit tamen gaudium vnius maius, quàm alterius, propter pleniorem participationem diuinæ beatitudinis.

AD TERTIVM dicendum, quod comprehenſio importat plenitudinem cognitionis ex parte rei cognitæ, vt ſcilicet tantum cognoſcatur res, quantum cognoſci poteſt. Habet tamen etiam cognitio aliquam plenitudinem, ex parte cognoſcẽtis, ſicut & de gaudio dictum eſt. Vnde & Apoſt. dicit ad Colo.1. Implemini agnitione voluntatis eius in omni ſapientia, & intellectu ſpirituali. (In corp. ar.)

¶ Super queſtionis vigeſimæ octauæ Arti. quartū.

172 IN art. 4. eiuſdem q. 38. in reſpōſione ad primū aduerte, ꝙ dupliciter poſſet impediri, ꝙ triſtitia nō eſſet ſpeciale aliqđ vitiū. Primo ſi daret aliqđ ſpeciale vitium circa amorem, ad quem ſequitur illa triſtitia: & hoc impedimentum in litera tollitur ex hoc, quòd amor ſui ex quo ſequuntur quædam ſpecialia vitia triſtitiæ, non eſt ſpeciale, ſed generale vitium, & radix vitiorum. Alio modo, ſi daretur aliquod ſpeciale vitiū circa odiū boni eiuſdem rōnis cū delectabili, cui opponitur triſtitia illa, quæ eſt ſpeciale vitiū. Tūc. n. illud vitiū circa odiū haberet ſe ad triſtitiam, ſicut charitatis virtus ad gaudium. Sequitur. n. triſtitia ad odium, ſicut gaudium ad charitatem. Et licet in litera hoc impedimentum non explicetur, implicite tamen in proximo impedimento dictum eſt; qa ſunt impedimenta eiuſdē rationis. ſ. ſi haberetur vitium ſpeciale circa priorem actum eiuſdem rōnis, tunc triſtitia non poneretur ſpeciale vitium.

1. 2. q. 57. & 60. & 62. ſimul.

*1. 2. q. 55. artic. 2. & 4. D. 57.

1. 2. q. 25. artic. & 4.

ARTICVLVS IIII. F

Vtrum gaudium ſit virtus.

AD QVARTVM ſic ꝓcedit̃ur. Videt̃ ꝙ gaudiū ſit virtus. Vitium. n. cōtrariatur virtuti. ſed triſtitia ponit̃ vitiū, vt patet de acidia, & de inuidia. ergo etiā gaudium debet poni virtus.

¶ 2 Præt. Sicut amor, & ſpes ſunt paſſiones quædam, quarum obiectum eſt bonū, ita & gaudium; ſed amor & ſpes ponūtur virtutes. ergo & gaudium debet poni virtus. G

¶ 3 Præt. Pręcepta legis dantur de actibus virtutū; ſed ꝑcipit̃ nobis, ꝙ de Deo gaudeamus, ſ̃m illud ad Philipp. 4. Gaudete in domino ſemper ergo gaudium eſt virtus.

SED CONTRA eſt, quòd neque connumeratur inter virtutes theologicas, neque inter virtutes morales, neq; inter virtutes intellectuales, vt ex ſupradictis* patet.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ virtus, ſicut ſupra habitum* eſt, eſt habitus quidā operatiuus: & ideo ſ̃m propriam rationem habet inclinationē in aliquem actum. Eſt aūt contingens ex vno habitu plures actus eiuſdem rōnis ordinatos ꝓuenire, quorū vnus ſequatur alterū. Et quia poſteriores actus nō procedūt ex habitu virtutis, niſi ꝑ actū priorē; inde eſt ꝙ virtus non diffinitur, nec denominatur, niſi ab actu priori, quàmuis etiam alij actus ab ea conſequantur. Manifeſtum eſt aūt ex his, quæ ſupra de paſſionibus* dicta ſunt, ꝙ amor ē prima affectio appetitiuæ potetĩe, ex qua ſequitur & deſideriū, & gaudium. Et ideo habitus virtutis idē eſt, qui inclinat ad diligendū, & ad deſiderandū bonum dilectū, & ad gaudendū de Deo, ſed quia dilectio inter hos actus eſt prior, inde eſt, ꝙ virtus non denominatur à gaudio, nec à deſiderio, ſed à dilectione, & dicit̃ charitas. Sic ergo gaudium nō eſt aliqua virtus à charitate diſtincta, ſed ē quidā charitatis actus, ſiue effectus, & ꝑꝑ hoc connumeratur inter fructus, vt patet Gal. 5. H

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ triſtitia, quæ eſt vitiū, cauſat̃ ex inordinato amore ſui, ꝙ nō eſt aliquod ſpeciale vitiū, ſed quædam generalis radix vitiorum, vt ſupra dictum* eſt. Et ideo oportuit triſtitias quaſdam particulares ponere ſpecialia vitia, quia non deriuantur ab aliquo ſpeciali vitio, ſed à generali: ſed amor Dei ponitur ſpecialis virtus, quæ eſt charitas, ad quam reducitur gaudiū, vt dictum eſt, ſicut ꝓ prius actus eius. I

q. 77. arti. 4.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſpes cōſeqtur ex amore, ſicut & gaudiū; ſed ſpes addit ex parte obiecti quandam ſpecialē rationem, ſ. arduum, & poſſibile adipiſci, & ideo ponitur ſpecialis virtus, ſed gaudium ex parte obiecti nullam ſpecialem rationem addit ſupra amorem, quæ poſſit cauſare ſpecialem virtutem.

Ar. 2 huius q. & in corp. huius artic.

AD TERTIVM dicendum, quòd intantum datur præceptum legis de gaudio, inquantum eſt actus charitatis, licet non ſit primus actus eius.

QVAESTIO XXIX.

De pace in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA cōſiderandum eſt de pace.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum pax ſit idē quòd concordia,

¶ Secundo, Vtrum omnia appetant pacem.

¶ Tertio, Vtrum pax ſit effectus charitatis.

¶ Quarto, Vtrum pax ſit virtus.

ARTICVLVS I.

Vtrū pax ſit idem quod cōcordia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ pax ſit idē qđ cōcordia. Dicit. n. Auguſt. 19. de* Ciuita. Dei. Pax hominum eſt ordinata cōcordia, ſed nō loquimur nunc niſi de pace hominū. ergo pax eſt idē ꝙ concordia.

¶ 2 Prætereà. Concordia eſt quædam vnio volūtatum; ſed ratio pacis in tali vnione conſiſtit. dicit. n. Dion. 11. cap. †de diuin. nomin. ꝙ pax eſt omnium vnitiua, & cōſenſus operatiua. ergo pax eſt idē quod concordia.

¶ 3 Præt. Quorū eſt idem oppoſitū, & ipſa ſunt idem, ſed idem opponitur cōcordiæ, & paci, ſ. diſſenſio. vnde dicitur 1. ad Cor. 14. Nō eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis: ergo pax eſt idem quod concordia.

SED CONTRA eſt, quod cōcordia poteſt eſſe aliquorū impiorū in malo, ſed nō eſt pax impijs, vt dicitur Iſai. 48. ergo pax nō eſt idem quod concordia.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ pax includit concordiam, & aliquid addit. Vnde vbicūq; eſt pax, ibi eſt concordia, non tamen vbicunque eſt cōcordia, ibi eſt pax, ſi nomē pacis proprie ſumatur. Cōcordia enim proprie ſumpta, eſt ad alterum inquantum ſcilicet diuerſorum cordium voluntates ſimul in vnum conſenſum conueniunt. Contingit etiam vnius hominis cor tendere in diuerſa, & hoc dupliciter. Vno quidem modo ſecundum diuerſas potentias appetitiuas, ſicut appetitus ſenſitiuus plerumque tendit in cōtrarium rationalis appetitus, ſecundum illud Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. Alio modo inquantum vna, & eadem vis appetitiua in diuerſa appetibilia tendit, quæ ſimul aſſequi non poteſt, vnde neceſſe eſt eſſe repugnantiam motuum appetitus; vnio autem horum motuum eſt quidem de ratione pacis. Non enim homo habet pacatum cor, K

¶ Super queſtionis vigeſimænonæ Artic. primum.

IN artic. 1. q. 29. aduerte ꝙ impotentia conſequendi diuerſa appetibilia ſimul, poteſt intelligi dupliciter. Primo ex parte appetibilium, qa ſcilicet, implicat contradictionem ea ſimul haberi, vtpote quòd ſit hodie, & cras ſimul. Alio modo ex parte alicuius impedimenti, vel defectus: quia licet non repugnet illa ſimul haberi, ego tamen non poſſum illa ſimul habere, vt ſi deſiderem ſanitatem, pulchritudinem, diuitias, & alia] huiuſmodi, & deficiant mihi &c. Litera non primo, ſed ſecundo modo intelligenda eſt. Cōſiſtit enim pax in vnione appetibiliū poſſibilium ſimpliciter, à quorum conſecutione appetitus deficit. 173

¶ In eodem primo articulo in reſponſione ad primum, vide, quòd ad pacem vnius cum altero requiruntur ex Auguſtino duo, ſcilicet concordia, & ordo vtriuſque concordātis, quo vterque in ſuis imperturbatus maneat, & propterea ſi vi, aut metu fiat concordia, non eſt pax. Et ideo vulgo dicitur, Eſt pax, ſed mala voluntas: quoniam eſt tunc concordia contra id, quod homo magis vellet, ac per hoc reſtat volūtas ad frāgēdam pacem, cui conſentit, vt perueniat ad id, quod magis vellet.

3. diſt. 27. q. 2. artic. 1. ad 6. Et 2. ad Theſſal. 3. lect. 2. in princip.

*Libr. 19. c. 13. paulo à princ. to. 5.

†Capi. 11. in princip. illius.

cor,quam diu non habet,id quod vult.Et ſi habeat aliquid quod vult,tamen adhuc reſtat ei aliquid volendũ, quod ſimul habere non poteſt:hæc autem vnio non eſt de ratione concordiæ.Vnde concordia importat vnionem appetituum diuerſorum appetentium:pax autem ſupra hanc vnionem,importat etiam appetituum vnius appetentis vnionem.

Ad primvm ergo dicendum,quod Aug.loquitur ibi de pace,quæ eſt vnius hominis ad alium, & hãc pacem dicit eſſe concordiam,non quamlibet,ſed ordinatam,ex eo ſcilicet, quod vnus homo cõcordat cum alio;ſecundum illud quod vtriſque conuenit. Si enim homo concordat cum alio non ſpontanea voluntate, ſed quaſi coactus timore alicuius mali ſibi imminentis,talis concordia non eſt vera pax:quia non conſeruatur ordo vtriuſque concordantis,ſed perturbatur ab aliquo timorem inferente.Et propter hoc præmittit, quod pax eſt tranquillitas,quæ quidem trãquillitas cõſiſtit in hoc,quod omnes motus appetitiui in vno homine conquieſcunt.

Ad secvndvm dicendum, quod ſi homo ſimul cum alio homine in idem conſentiat, non tamen conſenſus eius eſt omnino ſibi vnitus,niſi etiam ſibiin uicẽ omnes motus appetitui eius ſint conſentientes.

Ad tertivm dicendum, quod paci opponitur duplex diſſenſio, ſcilicet diſſenſio hominis ad ſeipſum.& diſſenſio hominis ad alterum.concordiæ autem opponitur hæc ſola ſecunda diſſenſio.

Articvlvs II.

Vtrum omnia appetant pacem.

174 3.d.27. q.1. ar.3.ad 5.Et 4.di.49.q.1. art.2.q.4.Et ver.q.22.ar. 1. ad 12.Et Dionyſ. 1. lect.1.fin. cap.11.de diui.nomi. in princip.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur quod non omnia appetant pacem.Pax enim,ſecũdũ* Dion.eſt vnitiua cõſenſus,ſed in his,quę cognitione carent.non poteſt vniri cõſenſus*. ergo huiuſmodi pacem appetere non poſſunt.

¶2 Præt.Appetitus non fertur ſimul ad contraria. ſed multi ſunt appetentes bella,& diſſenſiones. ergo non omnes appetunt pacem.

D ¶3 Præt.Solum bonum eſt appetibile:ſed quædam pax videtur eſſe mala,alioquin Dominus non diceret Mat. 10. Non veni mittere pacem.ergo non omnia pacem appetunt.

¶4 Præt.Illud quod omnia apetunt,videtur eſſe ſummum bonum,quod eſt vltimus finis;ſed pax non eſt huiuſmodi,quia etiam in ſtatu viæ habetur, alioquin fruſtra Dominus mandaret Mar.9. Pacem habete inter vos ergo non omnia pacem appetunt.

Lib. 19.cap. 13.tomo 5.

Sed contra eſt, quod Augu.dicit 19.*de ciui. Dei,quòd omnia pacem appetunt.& idem etiam dicit Dionyſ.9.cap.de diui.nomi.

Respondeo Dicendum, ꝙ ex hoc ipſo quod homo aliquid appetit,conſequens eſt ipſum appetere eius,quod appetit,aſſecutionem,& per conſequens remotionem eorum,quæ aſſecutionem impedire poſſunt Poteſt autem impediri aſſecutio boni deſiderati per cõtrarium appetitum vel ſuiipſius,vel alterius:& vtrũque tollitur per pacem, ſicut ſupra dictum* eſt.Et ideo neceſſe eſt, quod omne appetens appetat pacem, inquantum ſcilicet omne appetens appetit tranquille, & ſine impedimento peruenire ad id, quod appetit, in quo conſiſtit ratio pacis,quam*Auguſt. diffinit tranquillitatem ordinis.

Art. præced.

Lib.19 de ciui. Dei c.13. parũ à princip. to. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quod pax importat vnionem non ſolum appetitus intellectualis, ſeu rationalis,aut animalis,ad quos poteſt pertinere conſenſus,

A ſed etiam appetitus naturalis.Et ideo Dion.† dicit, quod pax eſt operatiua & conſenſus, & connaturalitatis,vt in conſenſu importetur vnio appetituum ex cognitione procedentium:per connaturalitatẽ autem importetur vnio appetituum naturalium.

†Cap.11 de diuin.nomi.

Ad secvndvm dicendum,quod illi etiam q bella quærunt & diſſenſiones,non deſiderant, niſi pacem,quam ſe habere non æſtimant. Vt enim dictũ* eſt non eſt pax ſi quis cum alio concordet contra id, qđ ipſe magis vellet:ideo homines quærunt hanc concordiam rumpere bellando,tanquam defectum pacis habentem,vt ad pacem perueniant,in qua nihil eorum voluntati repugnet.Et propter hoc omnes bellantes quærunt per bella ad pacem aliquam peruenire perfectiorem,quam prius haberent.

In corp. art.

B Ad tertivm dicendum, quod pax conſiſtit in quietatione,& vnione appetitus.Sicut autem appetitus poteſt eſſe ſimpliciter boni,vel boni apparẽtis ita etiam & pax poteſt eſſe & vera,& apparens. Vera quidẽ pax non poteſſe,niſi circa appetitum veri boni, quia oẽ malum,etſi ſecundum aliquid appareat bonum,vnde ex aliqua parte appetitum quietet,habet tamen multos defectus, ex quibus appetitus remanet inquietus, & perturbatus. Vnde pax vera nõ poteſt eſſe niſi in bonis,& bonorum.Pax autem,quæ malorum eſt, eſt pax apparens,& nõ vera. Vnde dicitur Sapiẽ.14.In magno viuentes inſcientiæ bello,tot,& tam magna mala pacem appellant.

C Ad qvartvm dicendum,quod cum vera pax non ſit niſi de bono,ſicut dupliciter habetur verũ bonum,ſcilicet perfecte & imperfecte:ita eſt duplex pax vera,quædam perfecta,quæ conſiſtit in perfecta fruitione ſummi boni,per quam omnes appetitus vniuntur quietati in vno,& hic eſt vltimus finis creaturæ rationalis,ſecundum illud Pſal.147.Qui poſuit fines tuos pacem.Alia eſt pax imperfecta, quæ habetur in hoc mundo,quia etſi principalis animæ motus quieſcat in Deo,ſunt tamen aliqua repugnantia & intus, & extra, quæ perturbant hanc pacem.

Articvlvs III.

Vtrum pax ſit proprius effectus charitatis.

AD tertivm ſic proceditur. Videtur quod pax non ſit proprius effectus charitatis.Charitas enim non habetur ſine gratia gratum faciẽte,ſed pax a quibuſdam habetur,qui non habent gratiã gratum facientem,ſicut & Gentiles aliquando habent pacem.ergo pax non eſt effectus charitatis.

157. 3.q.89.ar.6. cor.Et mal. q.10. arti.1. cor. Et virt. q.2.art.2.ad 15. Et opuſ. 4.cap.2.

¶2 Præt. Illud non eſt effectus charitatis cuius contrarium cum charitate eſſe poteſt,ſed diſſenſio,quę cõtrariatur paci,poteſt eſſe cũ charitate. Videmus enim quod etiã ſancti doctores,vt Hiero.*& Aug.in aliquibus opinionibus diſſenſerunt.Paulus etiam & Barnabas diſſenſiſſe leguntur Act.15.ergo videtur,quod pax

E non ſit effectus charitatis.

*Epiſto.8.& 9.& 11. inter opera Aug.tom.2.

¶3 Præt.Idem non eſt proprius effectus diuerſorum, ſed pax eſt effectus iuſtitiæ,ſecundũ illud Iſa.32.Opus iuſtitiæ eſt pax.ergo non eſt effectus charitatis.

Sed contra eſt quod dicitur in Pſal.118.Pax multa diligentibus legem tuam.

Respondeo Dicendum,quòd duplex vnio eſt de ratione pacis,ſicut dictum * eſt,quarum vna eſt ſecundum ordinationem propriorum appetituum in vnũ: alia vero eſt ſecundum vnionem appetitus proprij cum appetitu alterius, & vtramque vnionem efficit charitas. Primam quidem vnionem,ſecundum quod Deus diligitur ex toto corde,vt ſcilicet omnia refera-

Art.1.huius quæſt.

mus in ip-ſum, & ſic oẽs appetitus noſtri referũtur in vnũ. Aliá vero prout diligimus ꝓximũ, ſicut noſipſos, ex quo contingit, quod homo vult implere voluntatem proximi, ſicut & ſuiipſius. Et propter hoc inter amicabilia vnum ponitur identitas electionis, vt patet in *9. Ethic & Tullius dicit in lib. †de Amicitia, quòd amicorum eſt idem velle, & nolle.

*Li 9. Ethic. cap. 4. to 5.
† Tullius in 3. fol. ante medium libri.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod à gratia gratum faciente nullus deficit, niſi propter peccatum, ex quo contingit, quod homo ſit auerſus à fine debito, in aliquo indebito finem conſtituens. Et ſecundum hoc appetitus eius non inhæret principaliter vero finali bono, ſed apparenti. Et propter hoc ſine gratia gratum faciente non poteſt eſſe vera pax, ſed ſolum apparens.

G AD SECVNDVM dicẽdum, quòd ſicut Philoſop. dicit in *9. Ethic. Ad amicitiam non pertinet concordia in opinionibus, ſed concordia in bonis conferentibus ad vitam, & præcipue in magnis, quia diſſentire in aliquibus paruis, quaſi nõ videtur eſſe diſſenſus. Et propter hoc nihil prohibet aliquos charitatem habentes, in opinionibus diſſentire. Nec hoc repugnat paci, quia opiniones pertinent ad intellectum, qui præcedit appetitum: qui per pacem unitur. Similiter etiam exiſtente concordia in principalibus bonis, diſſenſio in aliquibus paruis non eſt contra charitatem. Procedit enim talis diſſenſio ex diuerſitate opinionum, dum vnus æſtimat hoc, de quo eſt diſſenſio, pertinere ad illud bonũ, in quo conueniunt: & alius æſtimat non pertinere. Et ſecundum hoc talis diſſenſio de minimis, & de opinionibus repugnat quidem paci perfectæ, in qua plene veritas cognoſcetur, & omnis appetitus complebitur, non tamen repugnat paci imperfectæ, qualis habetur in via.

Lib. 9. cap. & etiam ca. 1. & 3. tom. 5.

AD TERTIVM dicendum, quòd pax eſt opus iuſtitiæ indirecte, inquantum ſcilicet remouet prohibens: ſed eſt opus charitatis directe, quia ſecundum propriã rationem charitas pacem cauſat. Eſt. n. amor vis vnitiua, vt Dionyſ. dicit 4. cap. *de diu. nomi. Pax autem eſt vnio appetitiuarum inclinationum.

Capitu. 4. in parte 2. & parte 1. in medio.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum pax ſit virtus.

¶ Super quæſtionis vigeſimæ nonæ Ar. quartum.

176 IN art. 4. omiſſis ſecundo & tertio, nota ꝙ cum dr̃, ꝙ pax ẽ actus charitatis, potius cauſalis ꝙ formalis propoſitio eſt. Pax namq; ſignificare formaliter vĩ perfectionem conſequentem actũ charitatis, quo Deus proximuſque amatur. Et quia perfectio illa non eſt res abſoluta, diſtincta ab actu charitatis: ſed eſt vel ipſe act⁹ vt vniẽs appetitiones in vnũ, vel proprietas relatiua cõſequens ipſum (& hoc magis videt̃ verum, & conſonat fundamento, ſcilicet vnioni appetituum & authoritati Auguſtini. 19. de ciuitate Dei, ſcilicet quòd eſt tranquillitas ordinis) ſecundum hoc pax eſt actus charitatis cauſaliter, quia ab ipſa vt propria cã reſultat.

Lib. 19. cap. 11. tomo 5.
Q. præcedẽ. arti. 4.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ pax ſit virtus. Præcepta enim non dantur niſi de actibus virtutum: ſed dantur præcepta de habẽda pace, vt patet Marci 9. Pacem habete inter vos. ergo pax ẽ virtus

¶ 2 Pręt. Nõ meremur, niſi ĩ actibus virtutum; ſed facere pacẽ eſt meritorium, ſecũdum illud Mat. 5. Beati pacifici quoniá filij Dei vocabuntur. ergo pax eſt virtus.

K ¶ 3 Prętereà Vitia virtutibus opponuntur: ſed diſſenſiones, quę opponuntur paci, numerantur inter vitia, vt patet ad Galat. 5. ergo pax eſt virtus.

SED CONTRA. Virtus nõ eſt finis vltimus, ſed via in ipſum: ſed pax eſt quodammodo finis vltimus, vt Auguſt. dicit 19. de *ciu. Dei. ergo pax non eſt virtus.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum* eſt, cũ oẽs actus ſeinuicem conſequantur, ſecundũ eandem rationem ab agente procedentes, omnes huiuſmodi actus ab vna virtute procedũt, nec habent ſinguli ſingulas virtutes à quibus procedant, vt patet in rebus corporalibus. Quia enim ignis calefaciendo liquefacit, & rarefacit, non eſt in igne alia virtus liquefactiua, & alia rarefactiua: ſed omnes actus hos operatur ignis per vnam ſuam virtutem calefactiuam. Cum ergo pax cauſetur ex charitate ſecundum ipſam rationem dilectionis Dei & proximi, vt * oſtenſum eſt, non eſt alia virtus, cuius pax ſit actus proprius, niſi charitas: ſicut & de gaudio dictum * eſt.

Art. præced.
Q præcedẽ. arti. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ideo præceptum datur de pace habenda, quia eſt actus charitatis, & propter hoc etiam eſt actus meritorius. Et ideo ponitur inter beatitudines, quæ ſunt actus virtutis perfectæ, vt ſupra dictum * eſt. Ponitur etiam inter fructus, inquãtum eſt quoddam finale bonum, ſpiritualem dulcedinem habens. Et per hoc patet ſolutio ad ſecundũ.

1. 2. q. 66. arti. 1. & q. 70. arti. 3.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ vni virtuti multa vitia opponuntur ſecundum diuerſos actus eius. Et ſecũdum hoc, charitati non ſolum opponitur odium ratione actus dilectionis, ſed etiam acidia, vel inuidia ratione gaudij, & diſſenſio ratione pacis.

QVAESTIO XXX.

H *De Miſericordia, in quatuor articulos diuiſa.*

POSTEA conſiderandum eſt de miſericordia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum malum ſit cauſa miſericordię ex parte eius, cuius miſeretur.
¶ Secundo, quorum ſit miſereri.
¶ Tertio, Vtrum miſericordia ſit virtus.
¶ Quarto, Vtrum ſit maxima uirtutum.

I ARTICVLVS I.

Vtrum malum ſit proprie motiuum ad miſericordiam.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod malum non proprie ſit motiuum ad miſericordiam. Vt enim ſupra oſtenſum * eſt, culpa eſt magis malum, quàm pœna: ſed culpa non eſt prouocatiuum ad miſericordiam, ſed magis ad indignationem. ergo malum non eſt miſericordiæ prouocatiuum. 177

q. 19. arti 1. & 1. 2. q. 79. arti. 1. ad 4. Et 1. p. q. 48 arti. 6.

¶ 2 Prætereà. Ea, quæ ſunt crudelia, ſeu dura, videntur quendam exceſſum mali habere: ſed Philoſoph. dicit in *2. Rhetor. quòd durum eſt aliud à miſerabili, & expulſiuum miſerationis. ergo malum, inquantum huiuſmodi, non eſt motiuum ad miſericordiam.

Li. 2. Rhet. ca. 8. to. 6.

¶ 3 Præt. Signa malorum non vere ſunt mala; ſed ſigna malorum magis prouocant ad miſericordiam, vt patet per Philoſoph. in* 2. Rhetor. ergo malum non eſt proprie prouocatiuum miſericordiæ.

Lib. 2. ca. 8. tomo 6.

SED CONTRA eſt, quod Damaſc. dicit in †2. lib. quòd miſericordia eſt ſpecies triſtitiæ: ſed motiuum ad triſtitiam, eſt malum. ergo motiuum ad miſericordiam eſt malum.

†Lib. 2. Orthod. Fidei cap. 14.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut Auguſtin. dicit 9. *de ciuitat. Dei, miſericordia eſt alienæ miſeriæ in noſtro corde compaſſio, qua vtique poſſumus ſubuenire,

Lib. 9. cap. 5. ante mediũ, tom. 5.

nire compellimur. Dicitur enim miſericordia ex eo, quod aliquis habet miſerum cor ſuper miſeria alterius; miſeria autem felicitati opponitur. Eſt autem de ratione beatitudinis, ſiue felicitatis, vt aliquis potiatur eo quod vult, & quod pertinet ad iuſtitiam. Nam ſicut Auguſ. dicit 13. de Trinita. Beatus eſt, qui habet omnia quæ vult, & nihil male vult. Et ideo econtrario ad miſeriam pertinet, vt homo patiatur quæ non vult. Tripliciter autem aliquis vult aliquid. Vno quidem modo appetitu naturali, ſicut omnes homines volunt eſſe, & viuere. Alio modo, homo vult aliquid per electionem ex aliqua præmeditatione. Tertio modo, homo vult aliquid non ſecundum ſe, ſed in cauſa ſua, puta, qui vult comedere nociua quodammodo, dicimus, eum velle infirmari. Sic ergo motiuum miſericordiæ eſt tanquam ad miſeriam pertinens, primo quidem illud, quod contrariatur appetitui naturali voluntatis, ſcilicet mala corruptiua, & contriſtantia, quorum contraria homines naturaliter appetunt. Vnde Philoſo. dicit in* 2. Rhetori. quod miſericordia eſt triſtitia quædam ſuper apparenti malo corruptiuo, vel contriſtatiuo. Secundo, huiuſmodi magis efficiuntur ad miſericordiam prouocantia, ſi ſint contra voluntatem electionis. Vnde & Philoſo. ibidem* dicit, quod illa mala ſunt miſerabilia, quorum fortuna eſt cauſa, vt puta, cum aliquod malum eueniat, vnde ſperabatur bonum. Tertio autem ſunt adhuc magis miſerabilia, ſi ſunt contra totam voluntatem, puta, ſi aliquis ſemper ſectatus eſt bona, & eueniunt ei mala. Et ideo Philoſoph. dicit* in eodem libro, quod miſericordia eſt maxime ſuper malis eius, qui indignus patitur.

Lib. 13. c. 5. & c. 4. in fine, tom. 3.

Lib. 2. Rhet. ca. 8. in prici. tom. 6.

Libr. 2. ca. 8. circa mediũ tom. 6.

Li. 2. cap. 8. in fine, to. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod de ratione culpæ eſt, quod ſit voluntaria: & quantum ad hoc non habet rationem miſerabilis, ſed magis rationem puniendi. Sed quia culpa poteſt eſſe aliquo modo pœna, inquantum ſcilicet habet aliquid annexum, quod eſt contra voluntatem peccantis, ſecundum hoc poteſt habere rationem miſerabilis, & ſecundum hoc miſeremur, & compatimur peccantibus, ſicut Greg. dicit *in quadam homil. quod vera iuſtitia non habet dedignationem, ſcilicet ad peccatores, ſed compaſſionem. & Matth. 9. dicitur. Videns Ieſus turbas, miſertus eſt eis: quia erant vexati & iacentes, ſicut oues non habentes paſtorem.

Hom. 34. in Euang. non pcul à principio.

Ad secundum Dicendum, quod quia miſericordia eſt compaſſio miſeriæ alterius, proprie miſericordia eſt ad alterum, non autem ad ſeipſum, niſi ſecundum quandam ſimilitudinem; ſicut & iuſtitia, ſecundum quod in homine conſiderantur diuerſæ partes, vt dicitur in 5.* Eth. Et ſecundum hoc dicitur Eccleſ. 30. Miſerere animæ tuæ placens Deo. Sicut ergo miſericordia non eſt proprie ad ſeipſum, ſed dolor, puta, cum patimur aliquid crudele in nobis. ita etiam ſi ſint aliquæ perſonæ ita nobis coniunctæ, vt ſint quaſi aliquid noſtri, puta, filij, aut parentes, in eorum malis non miſeremur, ſed dolemus ſicut in vulneribus propriis. Et ſecundum hoc* Philoſo. dicit, quod durum eſt expulſiuum miſerationis.

Lib. 5. Ethi. ca. vlt. to. 5.

Loco citato in argu.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ex ſpe, & memoria bonorum ſequitur delectatio, ita ex ſpe, & memoria malorum ſequitur triſtitia, non tamen tam vehemens, ſicut ex ſenſu præſentium. Et ideo ſigna malorum, inquantum repræſentant nobis mala miſerabilia, ſicut præſentia, commonent ad miſerandum.

Articvlvs II.

Vtrum defectus ſit ratio miſerendi ex parte miſerentis.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod defectus non ſit ratio miſerendi ex parte miſerentis: Proprium enim Dei eſt miſereri. vnde dicitur in Pſal. 144. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius: ſed in Deo nullus ẽ defectus. ergo defectus non poteſt eſſe ratio miſerendi. 178

1. di. 27. q. 3. art. 3. cor.

¶ 2 Præt. Si defectus eſt ratio miſerendi, oportet quod illi, qui ſunt maxime cum defectu, maxime miſereantur; ſed hoc eſt falſum, dicit enim Philoſoph. in* 2. Rhetor. quod qui ex toto perierunt, non miſerentur. ergo videtur quod defectus nõ ſit ratio miſerendi ex parte miſerentis.

Lib. 2. cap 8. circa principium, to. 6.

¶ 3 Præterea. Suſtinere aliquam contumeliam, ad defectum pertinet: ſed Philoſop. dicit* ibidem, quod illi qui ſunt in contumeliatiua diſpoſitione, non miſerentur. ergo defectus ex parte miſerentis non eſt ratio miſerendi.

Lib. 2. ca. 8. antè mediũ tom. 6.

Sed contra eſt, quod miſericordia eſt triſtitia quædam: ſed defectus eſt ratio triſtitiæ, vnde infirmi facilius contriſtantur, vt ſupra dictum* eſt. ergo ratio miſerendi eſt defectus miſerentis.

Solut. inuenio infra q. 35. ar. 1. ad 2. Art. præced.

Respondeo Dicẽdum, quod cum miſericordia ſit compaſſio ſuper miſeria aliena, vt dictũ * eſt, ex hoc contingit quod aliquis miſereatur, ex quo contingit, quod de miſeria aliena doleat. Quia autem triſtitia, ſeu dolor, eſt de proprio malo, in tantum aliquis de miſeria aliena triſtatur, aut dolet, inquantum miſeriam alienam apprehendit vt ſuam. Hoc autem contingit dupliciter. Vno modo, ſecundum vnionem affectus, quod fit per amorem. Quia enim amans reputat amicũ tanquam ſeipſum, malum ipſius reputat tanquam ſuum malum; & ideo dolet de malo amici ſicut de ſuo. Et inde eſt quod Philoſoph. in* 9. Ethic. inter alia amicabilia ponit hoc, quod eſt condolere amico. Et Apoſt. dicit ad Romano. 12. Gaudere, cum gaudentibus, flere cum flentibus. Alio modo, contingit ſecundum vnionem realem vtpote, cum malum aliquorum propinquum eſt, vt ab eis ad nos tranſeat. Et ideo Philoſoph. dicit in* 2. Rhetor. quod homines miſerentur ſuper illos, qui ſunt eis coniuncti & ſimiles: quia per hoc fit eis æſtimatio, quod ipſi etiã poſſint ſimilia pati. Et inde eſt etiam, quod ſenes, & ſapientes, qui conſiderant ſe poſſe in mala incidere, & debiles, & formidoloſi ſunt magis miſericordes. Econtrario autem illi, qui reputant ſe eſſe felices, & in tantum potentes, quod nihil mali putant ſe poſſe pati, non ita commiſerentur. Sic ergo ſemper defectus eſt ratio miſerendi vel inquantum aliquis defectum alicuius reputat ſuum propter vnionem amoris, vel propter poſſibilitatem ſimilia patiendi.

Lib. 9. Ethi. cap. 3. to. 5.

Lib 2. Ethi. cap. 3. to 5.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus non miſeretur niſi propter amorem, inquantum amat nos tanquam aliquid ſui.

Ad secundum dicendum, quod illi, qui iam ſunt in infimis malis, non timent ſe vlterius pati aliquid, & ideo non miſerentur. Similiter etiam nec illi, qui valde timent. quia tantum intendunt propriæ paſſioni, quod non intendunt miſeriæ alienæ.

Ad tertium dicendum, quod illi qui ſunt in contumeliatiua diſpoſitione, ſiue quia ſint contumeliam paſſi, ſiue quia velint cõtumeliam inferre, prouocantur ad iram, & ad audaciam, quæ ſunt quædam paſſiones virilitatis, extollentes animum hominis ad arduum. vnde inferunt homini æſtimationem, quod ſit aliquid

aliquid in futurum paſſurus. Vnde tales dū ſunt in hac diſpoſitione, non miſerentur, ſecundum illud Prouer. 27. Ira non habet miſericordiam, neque erumpens furor. Et ex ſimili ratione ſuperbi non miſerentur, qui cõtemnũt alios, & reputant eos malos. Vnde reputant, ꝙ digne patiantur, quicquid patiuntur. Vnde & Greg.* dicit, quòd falſa iuſtitia, ſcilicet ſuperborum, non habet compaſſionem, ſed dedignationem.

Homil.* 34. in Euange. nõ longe à principio.

ARTICVLVS III.

Vtrum miſericordia ſit virtus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videt ꝙ miſericordia nõ ſit virtus. Principale n. in virtute ē electio, vt patet p Philoſoph.* in 2. Eth. Electio aũt eſt appetitus præconſiliati, vt † in eodem libro dicit. Id ergo quod impedit conſilium, non poteſt dici virt*: ſed miſericordia impedit conſilium. ſecundum illud† Saluſtij. Oēs homines, qui de rebus dubijs conſultãt: ab ira & miſericordia vacuos eſſe decet. Non enim animus facile verum præuidet, vbi iſta afficiũt. ergo miſericordia nõ eſt virtus.

G

¶ 2 Præt. Nihil quod eſt cõtrariũ virtuti, ē laudabile: ſed nemeſis cõtrariatur miſericordiæ, vt Philoſoph. dicit in* 2. Rhetor. nemeſis autem eſt paſſio laudabilis, vt dicitur in † 3. Ethic. ergo miſericordia nõ eſt virtus.

H

¶ 3 Præ. Gaudium, & pax nõ ſunt ſpeciales virtutes; quia conſequuntur ex charitate, vt ſupra dictum eſt; ſed etiã miſericordia conſequitur ex charitate. ſic. n. ex charitate flemus cum flentibus, ſicut gaudemus cum gaudentibus. ergo miſericordia non eſt ſpecialis virtus.

I

¶ 4 Præt. Cum miſericordia ad vim appetitiuam pertineat, nõ eſt virtus intellectualis, nec eſt virtus theologica, cum non habeat Deum pro obiecto. Similiter etiam non eſt virtus moralis, quia nec eſt circa operationes: hoc enim ptinet ad iuſtitiam. Nec eſt circa paſſiones, non enim reducitur ad aliquam duodecim medietatum, quas Philoſoph. ponit in* 2. Eth. ergo miſericordia non eſt virtus.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit † in 9. de ciuit. Dei. Longe melius, & humanius, & piorum ſenſibus accommodatius Cicero in Cæſaris laude locutus eſt, vbi ait. Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior miſericordia eſt. ergo miſericordia eſt virtus.

K

RESPONDEO Dicendum, quòd miſericordia importat dolorem de miſeria aliena. Iſte autem dolor poteſt nominare vno quidem modo motum appetitus ſenſitiui, & ſecundum hoc miſericordia paſſio eſt, & non virtus. Alio vero modo, poteſt nominare motum appetitus intellectiui, ſecundum quod alicui diſplicet malum alterius. Hic autem motus poteſt eſſe ſecundum rationem regulatus, & poteſt ſecundum hunc motum ratione regulatum regulari motus inferioris appetitus. Vnde Auguſt. dicit in* 9. de ciuit. Dei, ꝙ iſte motus animi, ſ. miſericordia, ſeruit rationi, quando ita

F

præbetur miſericordia, vt conſeruetur iuſtitia ſiue cum indigenti tribuitur, ſiue cum ignoſcitur pœnitenti. Et quia ratio virtutis humanæ conſiſtit in hoc, ꝙ motus animi ratione reguletur, vt ex ſuperioribus* patet, conſequens eſt miſericordiam eſſe virtutem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod authoritas illa Saluſtij intelligitur de miſericordia ſecũdum quod eſt paſſio ratione non regulata: ſic enim impedit conſilium rationis, dum facit à iuſtitia diſcedere.

AD SECVNDVM dicendum, quod Philoſop. loquitur de miſericordia, & nemeſi, ſecundum quod vtrumque eſt paſſio, & habent quidem contrarietatē ex parte æſtimationis, quàm habent de malis alienis, de quibus miſericors dolet, inquantum æſtimat aliquē idigna pati. Nemeſicus autem gaudet, inquantum æſtimat aliquos digne pati: & triſtatur, ſi indignis bene accidat. Et vtrumque eſt laudabile, & ab eodem more deſcendens, vt ibidem* dicit: ſed proprie miſericordiæ opponitur inuidia, vt infra † dicetur.

G

AD TERTIVM dicendum, quòd gaudium & pax nihil adijciunt ſuper rationem boni, quod eſt obiectum charitatis: & ideo non requirunt alias virtutes, quàm charitatem. ſed miſericordia reſpicit quandam ſpecialem rationem, ſcilicet miſeriam eius, cuius miſeretur.

AD QVARTVM Dicendum, quòd miſericordia ſecundum quod eſt virtus, eſt virtus moralis circa paſſiones exiſtens, & reducitur ad illam medietatem, q̄ dicitur nemeſis, quia ab eodem more procedunt: vt in 2. Rhetor.* dicitur. Has autem medietates Philoſoph. non poſuit virtutes, ſed paſſiones, quia etiam ſecũdum quod ſunt paſſiones, laudabiles ſunt. Nihil tamen prohibet, quin ab aliquo habitu electiuo proueniant, & ſecundum hoc aſſumunt rationem virtutis.

H

ARTICVLVS IIII.

Vtrum miſericordia ſit maxima virtutum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod miſericordia ſit maxima virtutum. Maxime enim ad virtutē pertinere videtur cultus diuinus: ſed miſericordia cultui diuino pfertur, ſecundum illud Oſee. 6. & Matth. 12. Miſericordiam volo, & non ſacrificium. ergo miſericordia eſt maxima virtus.

I

¶ 2 Præt. Super illud 1. ad Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt.* dicit gloſſ. Ambroſij. Omnis ſumma diſciplinæ chriſtianæ in miſericordia & pietate ē, ſed diſciplina chriſtiana continet omnem virtutem. ergo ſumma totius virtutis in miſericordia conſiſtit.

K

¶ 3 Præterea. Virtus eſt, quæ bonum facit habentem. ergo tanto aliqua virtus eſt melior, quanto facit hominem Deo ſimiliorem; qa per hoc melior eſt homo, ꝙ Deo ē ſimilior. Et hoc maximè facit miſericordia, quia de Deo dicitur in Pſal. 144. Quod miſerationes eius ſunt ſup omnia opera eius. Vnde & Lucæ 6. Dominus dicit. Eſtote

---

¶ Super quæſtionis trigeſimæ Articulum tertium.

179 IN q. 30. arti 3. nota, quod ſi non penetras ſpecialem & communem rationē boni, ſecundũ quam diſtinguuntur charitas & miſericordia, vide articulum primum ſequentis quæſtionis in corpore, & ad vltimum: quia ſic clara erunt tibi oīa.

¶ Secundo nota, qđ in reſponſione ad ſecundum ly, vt ibidē dicitur refertur non ſolum ad vltimam ſententiam. ſcilicet & ab eodem more deſcendens, ſed ad penultimam etiam, ſcilicet & vtrumqȝ eſt laudabile, ita quod author non aſſerit, ſed recitat vtrumqȝ eſſe laudabile ſecundum ſententiam Ariſtotelis. Inferius autem ipſe reprehendit hoc dictum Ariſtotelis, authoritate ſcripturę in loco proprio, ſcilicet in tractatu de inuidia.

¶ Super quæſtionis trigeſimę Arti. quartum.

IN arti. 4. vnum magnum dubium occurrit. An miſericordia ſecundum ſe ſit maxima virtutum. 180 Et eſt ratio dubij, qa non apparet penes quid attenditur magnitudo virtutis ſecũdum ſe. Didicimus nãque hactenus virtutes ſm ſe ſortiri ſua loca iuxta nobilitatem obiectorũ formalium propterqđ theologicę ſunt nobiliſſimę, & inter eas charitas. Vnde charitas ſm ſe eſt longe maior miſericordia, cuius oppoſitum in litera dicit.

¶ Amplius motiuum literę ad hoc, qa. ſ. influere, & ſubleuare defectũ alterius vt ſic eſt ſuperioris & melioris, bene cõcludit, quòd miſericordia ſecundum ſe eſt ſuperior & melior miſeris, ſeu miſerabilib*, reſpectu quorum ponitur

---

2. 2. q. 59. ar. 1. ad 3. Et 3. dī 23 q. 1. ar. 3. q. 2. ad 2. Et mal q. 10 ar. 2 ad 8.

*Lib 2. c. 5. à med. to. 5.

† Cap 3. circa finem.

† In coniuratione Catilinæ. in c. cuius titul eſt, Cæſaris oratio, in prin. illius.

*Li. 2. Rhet. c. 9. in princ.

† Capit. 9. in princ. to. 6.

Q. præcedē.

Lib. 2. Ethi. cap. 7. to. 5.

*Lib. 9. ca. 5. ante mediũ tomo 5.

*In fine orationis pro Q. Ligario quæ incipit Nouum crimen.

Lib. 9. cap. 5. circa med. tomo 5.

1. 2. q. 57. ar. 4. & 5. præcipue & q. 65. artic.

*Li. 2. Rhet. c. 9. in principio, to. 6.

*q. 36. art. 3.

Lib. 2. Rhet. ca. 9. in principio. tom. 6.

In iſtum locum Pauli. tomo 5.

miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors ē, miſericordia igitur eſt maxima virtutum.

Sed contra eſt, quod dicit Apoſtolus ad Coloſſ. 3. cum dixiſſet, Induite vos ſicut dilecti Dei viſcera miſericordiæ &c. poſtea ſubdit, Super oīa charitatē habete. ergo miſericordia non eſt maxima virtutum.

Respondeo Dicendum, q̄ aliqua virtus pōt eſſe maxima dupliciter. Vno modo, ſecundum ſe: alio mō per cōparationē ad habentem. Secundū ſe quidē miſericordia maxima ē. Pertinet enim ad miſericordiam, quod alij effundat: & quod plus eſt, quòd defectus aliorum ſubleuet, & hoc maxime ſuperioris eſt. Vnde & miſereri ponit̄ ꝓpriū Deo, & in hoc maxime dicit̄ eius omnipotentia manifeſtari. Sed quo ad habētem, miſericordia non eſt maxma, niſi ille qui habet, ſit maximus, q nullū ſupra ſe habeat, ſed omnes ſub ſe. Et enim qui ſupra ſe aliquē habet, maius eſt & melius coniungi ſuperiori, quàm ſupplere defectū inferiores. Et ideo quātum ad hominem, qui habet Deum ſuperio B rem, charitas per quam Deo vnitur, eſt potior quā miſericordia, per quam defectus proximorum ſupplet. ſed inter omnes virtutes, quæ ad proximum pertinent, potiſsima eſt miſericordia ſicut etiā eſt potioris actus. Nam ſupplere defectum alterius, inquantùm huiuſmodi, ē ſuperioris, & melioris.

Ad primum ergo dicendū, quòd Deum nō colimus per exteriora ſacrificia aut munera propter ipſum, ſed propter nos, &

ponitur ſuperior & melior, ſed nō ceteris virtutibus, ad quas tamē in litera comparatur. Et confirmatur. Quia licet influere & ſubleuare ſit ſuperioris in tali genere, nō tamē ſimpliciter, ſicut generare ſibi ſimile eſt perfecti, non tamē perfecti, ſimpliciter, ſed in tali genere. Stat. n. aliquid impotens generare, vt angelus, ſit perfectior omni generatiuo inferioris ordinis: ita licet miſericordia ſit ſuperior inter virtutes ad proximū, virtus tñ altioris ordinis, vt fides, ſpes, charitas eſt ꝑfectior ſm ſe. Et cōfirmat iterū, q: a ꝑcipere vt ſic, ſuperioris eſt, & cōſequenter ſm hanc rōnem prudētia eſſet ēt ſm ſe maxima virtutū. Deficit ergo ratio literæ vndique.

¶Non nullū quoque dubiū occurrit de miſericordia per cōparationē ad habentē, cū dr̄, q̄ miſericordia nō eſt maxima, niſi ille qui habet eā, ſit maximus. Ex hoc. n. vr̄, q̄ in Deo miſericordia ſit maxima vtroque mō & ſm ſe, & quo ad habentē. Vtriuſq; tamen oppoſitum videtur verum, quia charitas Dei, qua ſeipſam diligit, & ſecundum ſe melior eſt, vt patet ex dictis, & quo ad habentem, quia melior eſt Deus, formaliter loquendo, ſua charitate, quam miſericordia.

¶Ad euidentiam huius prænotādus eſt ſenſus diſtinctionis literæ, cū dicitur, quòd aliqua virtus poteſt eſſe maxima dupliciter. Vno modo ſecundum ſe: alio modo per comparationem ad habentē. Intendit ſiquidē, q̄ virtus duplici ratione pōt dici maior, vel melior. Aut quia eſt melior habēti illā, quia ſcilicet facit illum meliorem, quam faciat eundem alia virtus. Aut q: a ſm ſeipſam, ſecluſa habitudine ad habentē ponit maiorē bonitatē, hic eſt ſenſus terminorum, & diſtinctionis. Attenditur autem magnitudo virtutis ſm ſe penes perfectionē, quā ipſa ſimpliciter ſumpta exigit in ſeipſam, & nō penes obiectū, aut modū, qm̄ ſi virtus aliqua ſm ſeipſam, ſecluſa habitudine ad habentem, exigit ſimpliciter & abſolute ſumpta maiorem in ſeipſa perfectionem, quā alia virtus, conſtat q̄ eſt ſm ſe maior illa. Dico autem ſimpliciter, & abſolute, ad differētiam virtutum, quæ eo modo operandi exigunt maiorem perfectionē in ſe. Verbi gratia. Diligere Deum infinite, exigit in charitate perfectionem infinitam, quam tñ nō exigit diligere Deū ſimpliciter & abſolute: & ſimile eſt in alijs. Oportet ergo vt virtus ſecundum ſe maxima non ex modo, ſed ex ratione ſuæ ſpeciei exigat in ſeipſa perfectionē maximam. Intuendum eſt ergo an hoc conueniat miſericordię. Ex actu autem eius apparet, q̄ miſericordia in ſeipſa exigit immunitātē a miſeria. Nā ſi diſtinguamus miſericordiā in miſericordiā ſimpliciter, & miſericordiam reſpectu talis, vel talis miſeriæ, inueniemus, q̄ qua, rōne miſericordia reſpectu talis miſerię, puta paupertatis, immunis eſt vt ſic, quia a paupertate, ad ipſam ſpectat dādo ſubleuare paupertatē: eadē ratione miſericordia ſimpliciter & abſolute libera eſt a miſeria, quia eius eſt ſubleuare a miſeria non hac, vel illa. Et quoniam omnis potentialitas miſeria quædā eſt, propter quod oēm creaturā miſeriæ alicui ſubiectā eſſe aliquo mō oportet, conſequēs eſt, vt miſericordia ſm ſe exiget in ſeipſa ſuperioritatem talē, ac tātā, vt actus purus ſit, vt ſumma natura ſit, vt Deus ſit. Et ꝓpterea Deo propriū ponitur miſereri, & eius omnipotentiā quæ ſuper actualitate eius pura fundatur, manifeſtare. Et hęc videtur intētio literæ in qua aduertendum eſt, quòd quia conſideratio miſericordię ſm ſe eleuat eam ſuper virtutum ordinem, quæ ſunt diſpoſitiones perfecti ad optimum extrinſecum, aut quæ bonū reddunt habentem, & hmōi, ideo ſingularis eſt doctrina hic tradita. Et vt in ſequentibus in tractatu de iuſtitia, & humilitate patebit, tanquā res altioris ordinis, quā ſit virtus, ſemota eſt.

¶Ad primā ergo obiectionem dicitur, q̄d iā oſtēſum eſt penes A quid attenditur quantitas virtutis ſecundum ſe. ſ. ſcd̄m perfectionē, quā in ſeipſa exigit ſecluſo reſpectu ad habentē. Perfectio autē virtutis ex obiecto, per ſe & eſſentialis eſt virtuti. ſed ad eam rationem perfectionis in virtute ſpectat, qua bonum reddit habentē. Habenti ſiquidē virtutē melius eſt circa nobiliorē materiam verſari. Secundum ſe autē virtus poteſt aliunde excellentiā maiorem exigere, vt patet ex dictis, propter quòd charitas in ordine ad habentem, eſt maxima virtutū, miſericordia autem ſecundum ſe.

¶Ad obiectionē vero primam contra motiuum literæ, dicitur, q̄d quia ad miſericordiā ſpectat ſubleuare miſeriam, & miſeria opponitur maxime virtutibus, vtpote in earum oppoſitis quaſi conſiſtens, ideo oēs virtutes, vt à miſeria reducibiles ad bonitatē, ſub ſunt miſericordiæ. Et ꝓpterea ſi miſericordia ꝓſtat omnibus miſerabilibus, præſtat quoque omnibus virtutibus quas miſerendo nata eſt largiri.

C ¶Ad ſecundam autem dicitur, quòd miſericordia talis, eſt ꝑfectionis in genere, ſed miſericordia ſimpliciter, perfectionis ſimpliciter ſummæ: vnde non pōt altioris ordinis virtus dari.

¶Ad tertiā demum dicitur, q̄ licet præcipere ſit etiā ſuperioris, longe altius tamen miſereri eſt ſuperioris: quia pręcipere eſt ſuperioris in motiōe intimatiua, miſereri vero eſt ſuperioris in ſubleuatione à miſeria, & ſic miſereri cōparatur ad pręcipere, vt vniuerſale ad particulare, q: a & ꝑcipere quoddā miſereri eſt, & vt actus efficax ad actum abſtrahentem ab efficacia. Contingit enim præcipienti non obediri. Miſereri autem non in præparatione animi, ſed perfectum, efficax eſt, alioquin à miſeria non ſubleuaret.

¶Ad alterū dubiū de miſericordia in Deo: dicitur, quod miſericordia ſm ſe, eſt maior charitate ſcd̄m ſe, vt in litera dicit̄, propter rationem dictam. In tali autem habente vtramq; .ſ. in Deo videtur mihi quòd, formaliter loquendo, præſcindendo D vtrimque miſericordiā, & charitatem, charitas ſit melior, quia melius eſt Deo diligere ſe, quam ſubleuare cætera à miſeria, ſicut melius eſt lucido habere in ſe lumen, quā illuminare alia. Sed quia miſericordia Dei ſuppouit & includit charitatē; q: a, vt in reſponſione ad 1. artic. ſecundi huius quæſtionis dicitur, Deus non miſeretur, niſi propter amorē, in quātum amat nos tamquā aliquid ſui, & addit ſuper illā, ſicut lucens addit ſupra lucidum in ſe. Et abſolute loquēdo, melius eſt lucere, quam lucidum in ſe eſſe tantum. Et vt dicitur in 1. Rhetor. virtus eſt potentia benefactiua: ideo ſimpliciter loquendo, miſericordia Dei, etiā in ipſo Deo, melior eſt quam charitas, vtpote extendens ſuppoſitam charitatem ſuam ad bene faciendum oībus, ſubleuādo oīum miſerias. Et propterea in litera dicitur, quòd miſericordia non eſt maxima habēti, niſi habēs ſit maximus. Et ſic patet, quòd miſericordia & ſecundum ſe, & in Deo ē maxima virtutum. In creaturis autem miſericordia non eſt maxima E virtutum, quia melius eſt eſt eis coniungi ſuperiori, q̄d fit per virtutes theologicas, quam habere miſericordiam, quæ nō eleuat in ſublimitatem ſimpliciter: quia in nulla creatura poteſt haberi miſericordia ſimpliciter & abſolute, ſed talis tm̄. Repugnat ſiquidem hoc creaturæ non ſolum puræ, ſed etiam animæ Chriſti, non minus quam virtus creaturæ ſimpliciter. Propter quod miſerationes Dei ſunt ſuper omnia opera eius.

¶In eodem quarto articulo duo dubia reſtant. Primum de cōparatione miſericordię ad reliquas virtutes, quæ ſunt ad proximum, quod tractatis omnibus virtutibus videndum eſt. Secundum in reſponſione ad primum, Quomodo ſacrificio exteriori non colimus Deum propter ſeipſum, ſed propter nos & proximos, quod in tractatu de religione videndum eſt.

pp. primos. Non.n.indiget ſacrificijs noſtris, ſed vult ſibi ea offerri propter noſtram deuotionẽ,& proximorum vtilitatem. Et ideo miſericordia, qua ſubuenitur defectibus aliorum, eſt ſacrificium ei magis acceptum. vtpote propinquius vtilitatem proximorum inducens ſm illud Hæbræo.vlt. Beneficentiæ, & communis nolite obliuiſci:talibus enim hoſtijs promerentur Deus.

Ad secvndvm Dicendum, quòd ſumma religionis chriſtianæ in miſericordia conſiſtit, quantum ad exteriora opera:interior tamen affectio charitatis, qua coniungimur Deo, præponderat & dilectioni, & miſericordiæ in proximos.

Ad tertivm dicendũ, q per charitatem aſsimilamur Deo, tanquam ei per affectum vniti: & ideo potior eſt quam miſericordia, per quam aſsimilamur Deo per ſimilitudinem operationis.

¶ Super quæſtionis trigeſimæprimæ Ar. primum.

IN qõ.31 artic.1.in reſponſione ad primum collige, quòd licet benefacere ſit actus charitatis i quolibet, non tamen in quolibet eſt actus reſpectu cuiuſlibet. Poteſt namque charitas Dei benefacere: poteſt etiam charitas hominis, & angeli benefacere: ſed charitas creaturæ non poteſt benefacere Deo, ſicut nec etiam Deus poteſt benefacere ſibijpſi, quia nihil poteſt Deo boni accreſcere.

QVAESTIO XXXI.

De Beneficentia, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum, eſt de exterioribus actibus, vel effectibus charitatis. Et primo de beneficentia. Secundo, de eleemoſyna, quæ eſt quædam pars beneficentiæ. Tertio, de correctione fraterna, quæ eſt quædam eleemoſyna.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum beneficentia ſit actus charitatis.

¶ Secundo, Vtrum ſit omnibus benefaciendum.

¶ Tertio, Vtrum magis coniunctis ſit magis benefaciendum.

¶ Quarto, Vtrum beneficentia ſit virtus ſpecialis.

Articvlvs I.

Vtrum beneficentia ſit actus charitatis.

181 AD primvm ſic proceditur. Videtur, quòd beneficentia non ſit actus charitatis. Charitas .n.maxime habetur ad Deum;ſed ad Deum nõ poſſumus eſſe benefici, ſecundum illud Iob 35. Quid dabis ei? aut quid de manu tua accipiet? ergo beneficẽtia non eſt actus charitatis.

¶ 2 Præterea. Beneficentia maxime conſiſtit in collatione donorum:ſed hoc pertinet ad liberalitatem. ergo beneficentia non eſt actus charitatis, ſed liberalitatis.

¶ 3 Præt. Quod quis dat, vel dat, ſicut debitum, vel dat ſicut nõ debitum:ſed beneficium quod impenditur tanquàm debitum, pertinet ad iuſtitiam, quod autẽ impenditur tanquam non debitum, gratis datur, & ſecundum hoc pertinet ad miſericordiam. ergo omnis beneficentia vel eſt actus iuſtitiæ, vel eſt actus miſericordię: non eſt ergo actus charitatis.

Sed contra: Charitas eſt amicitia quædam, vt dictum* eſt:ſed Philoſoph. in † 7. Ethicor. inter alios amicitiæ actus ponit hoc vnum, quod eſt operari bonum ad amicos, quod eſt amicis benefacere. ergo beneficentia eſt actus charitatis.

* q.23.art.1. †Lib.9.Eth. te.4. tom.5.

F Respondeo Dicendum, q beneficentia nihil aliud importat, quam facere bonum alicui. Poteſt autem hoc bonum conſiderari dupliciter. Vno modo, ſecundum communem rationem boni, & hoc pertinet ad communem rationem beneficentiæ, & hoc eſt actus amicitiæ, & per conſequens charitatis. Nam in actu dilectionis includit beneuolentia, per quã vult aliquis bonum amico, vt ſupra habitum* eſt. Voluntas autem eſt effectiua eorum, quæ vult, ſi facultas adſit: & ideo ex conſequenti benefacere amico ex actu dilectionis conſequitur. Et propter hoc beneficentia, ſecundũ communem rationem eſt amicitiæ vel charitatis actus. Si autem bonum, quod quis facit alteri, accipiatur ſub aliqua ſpeciali ratione boni, ſic beneficẽtia accipiet ſpecialem rationem, & pertinebit ad aliquam ſpecialem virtutem. G

* q.23.ar.1.& q.27.art.2.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut Dionyſ.* dicit 4. cap. de diu. no. Amor mouet ordinata ad mutuam beatitudinem, & inferiora conuertit in ſuperiora, vt ab eis perficiantur, & ſuperiora mouet ad inferiorum prouiſionem; & quantum ad hoc beneficentia eſt effectus dilectionis. Et ideo noſtrum non eſt Deo benefacere, ſed eum honorare, nos ei ſubijciendo; eius autem eſt ex ſua dilectione nobis benefacere.

* Ca.4. parte inter mediũ & finem.

Ad secvndvm dicendum, q in collatione donorum duo ſunt attendenda, quorum vnum eſt exterius datum, aliud autem eſt interior paſsio, quam habet quis ad diuitias, in eis delectatus, ad liberalitatẽ autem pertinet moderari interiorem paſsionem, vt ſcilicet aliquis non ſuperexcedat concupiſcendo, & amando diuitias, ex hoc enim efficitur hõ facile emiſsiuus diuitiarum. Vnde ſi homo det aliquod donum magnum, & tamen cum quadam concupiſcentia retinendi, datio non eſt liberalis; ſed ex parte exterioris dati, collatio beneficij pertinet in generali ad amicitiam, vel charitatem. Vnde hoc non derogat amicitiæ, ſi aliquis rem, quam concupiſcit retinere, dat alteri propter amorem, ſed magis ex hoc oſtenditur amicitiæ perfectio. H

Ad tertivm dicendum, quòd ſicut amicitia, ſeu charitas reſpicit in beneficio collato communem rationem boni, iuſtitia reſpicit ibi rationem debiti. Miſericordia vero reſpicit ibi rationem releuantis miſeriam, vel defectum. I

¶ Super quæſtionis trigeſimæprimæ Art. ſecundũ.

Articvlvs II.

Vtrum ſit omnibus benefaciẽdũ.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd nõ ſit omnibus benefaciẽdũ. Dicit enim Aug. in* 1. de doctr. chriſtian. quòd omnibus prodeſſe non poſſumus, ſed virtus nõ inclinat ad impoſsibile. ergo nõ oportet omnibus benefacere.

K ¶ 2 Præt. Eccleſ. 12. dicitur, Da bono, & nõ recipias peccatorem; ſed multi homines ſunt peccatores. non ergo omnibus eſt benefaciendum.

¶ 3 Præt. Charitas non agit perperam, vt dicitur 1. ad Cor. 13. ſed benefacere quibuſdam, eſt agere perperã, puta, ſi aliquis benefacit inimicis reipublicæ, vel ſi benefaciat excommunicato, quia per hoc ei communicat. ergo cum benefacere ſit actus charitatis, non eſt omnibus benefaciendum.

Sed contra eſt, quòd Apoſt. dicit ad Galat. vlt. Dum

IN artic. 2. in reſponſione ad tertium, dubium occurrit. An dãnatis ad mortem fame, vel ſiti, licitum ſit occulte miniſtrare cibũ, vel potum. Et eſt eſtratio dubij: quia in litera excipitur, niſi ſecundum ordinem iuſtitiæ paterentur, ſed quia hoc ad materiã iuſtitiæ ſpectat, ideo illucuſque differatur tractandũ.

182 4. diſt. 15. q. 2. artic. 6. Et opuſ. 4. ca. 8. *lib. 1. ca. 18. in princ. tomo 3.

Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.

Ar. præcedē. ad 1. RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, beneficentia conſequitur amorem ex ea parte, qua mouet ſuperiora ad prouiſionem inferiorū. Gradus autem in hominibus non ſunt immutabiles, ſicut in angelis, quia homines poſſunt pati multiplices defectus. Vnde qui eſt ſuperior ſecundum aliquid, vel eſt, vel poteſt eſſe inferior ſecundum aliud. Et ideo cum dilectio charitatis ſe extendat ad omnes, etiam beneficētia ſe debet extendere ad omnes, pro loco tamen & tēpore. Omnes enim actus virtutum ſunt ſecundum debitas circunſtantias limitandi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſimpliciter loquendo, non poſſumus omnibus benefacere in ſpeciali. Nullus tamen eſt, de quo non poſsit occurrere caſus, in quo oporteat ei benefacere etiam in ſpeciali. Et ideo charitas requirit vt homo, etiam ſi non actu aliquibus benefaciat, habeat tamen hoc in animi ſui præparatione, vt benefaciat cuicunque, ſi tempus adeſſet. Aliquod tñ beneficium eſt, quod poſſumus omnibus impendere, ſi non in ſpeciali, ſaltem in generali: ſicut cum oramus pro omnibus fidelibus, & infidelibus.

AD SECVNDVM dicendum, quòd in peccatore duo ſunt, ſcilicet culpa, & natura. Eſt ergo ſubueniendum peccatori, quantum ad ſuſtentationem naturæ, nō eſt autem ei ſubueniendum ad fomentum culpæ, hoc enim non eſſet benefacere, ſed potius malefacere.

AD TERTIVM dicendum, quòd excommunicatis, & reipublicæ hoſtibus ſunt beneficia ſubtrahenda, inquantum per hoc arcentur à culpa. Si tamen immineret neceſsitas, ne natura deficeret, eſſet eis ſubueniendum, debito tamen modo, puta, ne famæ, aut ſiti morerentur, aut aliquod huiuſmodi diſpendium, niſi ſecundum ordinem iuſtitiæ paterentur.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſit magis benefaciendum his, qui ſunt nobis magis coniuncti.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q̄ nō ſit magis benefaciendū his, qui ſunt nobis magis coniuncti. Dicitur .n. Lucæ 14. Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres, neque cognatos: ſed iſti ſunt magis coniuncti. ergo non eſt magis benefaciendum coniunctis, ſed potius extraneis, & indigentibus. ſequitur enim: Sed cum facis conuiuiū, voca pauperes, & debiles &c.

¶ 2 Præterea. Maximum beneficium eſt, quòd homo aliquem in bello adiuuet: ſed miles in bello magis debet iuuare extraneum commilitonem, quàm conſanguineum hoſtem. ergo beneficia non ſunt magis exhibenda magis coniunctis.

¶ 3 Præterea. Prius ſunt debita reſtituenda, quam gratuita beneficia impendenda: ſed debitum eſt, quod aliquis impendat beneficiū ei, à quo accepit. ergo benefactoribus magis eſt benefaciendum, quàm propinquis.

¶ 4 Præterea. Magis ſunt diligendi parentes, quàm filij, vt ſupra dictum * eſt: ſed magis benefaciendum filijs, quia non debent filij theſaurizare parentibus, ſed econuerſo, vt dicitur 2. ad Cor. 12. non eſt ergo magis benefaciēdum magis coniunctis.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt. dicit in 1.* de doctri. chriſtia. Cum omnibus prodeſſe non poſsis, his potiſsimum conſulendum eſt, qui pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius tibi, quaſi quadam ſorte, iunguntur. Lib. 1. c. 28. in prin. t. 3.

RESPONDEO Dicēdum, quod gratia & virtus imitantur, naturæ ordinem, qui eſt ex diuina ſapientia inſtitutus. Eſt autem talis ordo naturæ, vt vnumquodq; agens naturale per prius magis diffundat ſuam actionem ad ea, quæ ſunt ſibi magis propinqua, ſicut ignis magis calefacit rem ſibi magis propinquam. Et ſimiliter De' in ſubſtantias ſibi propinquiores per prius, & copioſius dona ſuæ bonitatis diffundit: vt patet p Dionyſ. 7. ca. cœle. hier. Exhibitio autem beneficiorū eſt quædam actio charitatis in alios, & ideo oportet quòd ad magis propinquos ſimus magis benefici, ſed propinquitas vnius hominis ad alium poteſt attendi ſecundum diuerſa, in quibus ſibi ad inuicem homines communicant, vt conſanguinei naturali communicatione, conciues in ciuili, fideles in ſpirituali, & ſic de alijs. Et ſecundum diuerſas coniunctiones ſunt diuerſimode diuerſa beneficia diſpenſanda: nam unicuique eſt magis exhibendum beneficiū pertinens ad illam rem ſecundum quam eſt magis nobis cōiunctus, ſimpliciter loquendo. Tamen hoc poteſt variari ſecundum diuerſitatem locorum, & temporum, & negotiorum. Nam in aliquo caſu eſt magis ſubueniendum extraneo, puta, ſi ſit in extrema neceſsitate: quàm etiam patri non tantam neceſsitatem patienti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus non prohibet ſimpliciter vocare amicos, aut conſanguineos ad conuiuium; ſed vocare eos ea intentione, quod te ipſi reinuitent. Hoc enim non erit charitatis; ſed cupiditatis. Poteſt tamen contingere, quod extranei ſint magis inuitandi in aliquo caſu propter maiorem indigentiam. Intelligendum eſt enim quòd magis coniunctis magis eſt, cæteris paribus, benefaciendum. Si autem duorum vnus eſt magis coniunctus: & alter magis indigens, non poteſt vniuerſali regula determinari cui ſit magis ſubueniendum; quia ſunt diuerſi gradus & indigentiæ, & propinquitatis, ſed hoc requirit prudentis iudicium.

AD SECVNDVM dicendum, quòd bonū multorum commune diuinius eſt; quàm bonum vnius. Vnde pro bono communi reipublicæ vel ſpiritualis, vel temporalis, virtuoſum eſt etiam, quod aliquis propriam uitam exponat periculo. Et ideo cum communicatio in bellicis actibus ordinetur ad conſeruationem reipublicæ; in hoc miles impendens commilitoni auxilium, non impendit ei tanquàm priuatæ perſonæ ſed ſicut totam rempublicam iuuans. Et ideo non eſt mirum; ſi in hoc præfertur extraneus coniunctio ſecundum carnem.

¶ Super quæſtionis trigeſimę ſecundæ Arti. tertium.

183 IN artic. 3. eiuſdem quæſt. 31. in reſpōſione ad tertium notandum occurrit, q̄d author cenſet poſſe præponderare debito reſtituendi domino proprio rem ſuā ſibi neceſſariam in extrema neceſſitate, debitum benefaciendi alteri etiam in extrema neceſſitate: ita quòd ſi ego habeo panem Petri in extrema neceſſitate conſtituti, poteſt contingere, quod debeo illum panem magis dare Ioanni etiam in extrema neceſſitate cōſtituto, puta, ſi vita Ioannis eſt, vnde pēdet publica ſalus, Petri autem mors parum, aut nihil damni affert Eccleſiæ, ſeu reipublicę. Et eſt dictum hoc ſatis ſingulare. Et aduerte quod non dicit, quòd liceat priuatæ perſonæ auferre panem à Petro in extrema neceſſitate conſtituto, vt benefaciat alteri præponderanti, ſed dicit q̄d licet non reddere illi rem ſuam, ſed benefacere de illa alteri præponderāti. Aliud enim eſt maius vinculum uincere minus, & aliud facere malum, vt eueniant bona, quod videtur contingere auferenti priuata authoritate ab exiſtente in extrema neceſſitate.

Infra q. 32. artic. 9. Et 4. diſt. 15. q. 2. art. 6. q. 3. Et quol. 4. articu. 15.

q. q. 26. ar. 9.

¶ In eodem art. 3. in reſponſione ad quartum perſpice quoq;, quod licet filij magis diligantur abſolute, quam parentes, in caſu tamen neceſſitatis parentes ſunt magis diligendi opere, & veritate, propter vinculum ſuſcepti beneficij Et eadem ratione magis relinqui debet coniux, quàm parentes, in articulo neceſſitatis.

AD

A d tertium dicendum, quòd duplex eſt debitum. Vnum quidem quod non eſt numerandum in bonis eius, qui debet, ſed potius in bonis eius, cui debetur, puta, ſi aliquis habet pecuniam, aut rem aliquam alterius vel furto ſublatã, vel mutuo acceptam, ſiue depoſitam, vel aliquo alio ſimili modo, quantum ad hoc debet homo prius reddere debitum, quàm ex eo benefacere coniunctis; niſi forte eſſet tantæ neceſsitatis articulus, in quo etiam liceret ipſi rem alienam accipere ad ſubueniendum neceſsitatem patienti, niſi forte & ille, cui res debetur, in ſimili neceſsitate eſſet; in quo tamen caſu penſanda eſſet vtriuſque conditio ſecundum alias conditiones requiſitas prudentis iudicio: quia in talibus non poteſt vniuerſalis regula dari propter varietatem ſingulorum caſuum, vt Philoſoph. dicit in * 9. Et B hicor. Aliud autem eſt debitum, quod computatur in bonis eius, qui habet, & non eius, cui debetur, puta, ſi debeatur nõ ex iuſtitiæ neceſsitate, ſed ex quadam morali æquitate, vt cõtingit in beneficijs gratis ſuſceptis. Nullius autem benefactoris beneficium eſt tantum, ſicut parentum, & ideo parentes in recompenſandis beneficijs ſunt omnibus alijs præferendi, niſi neceſsitas ex alia parte prçponderaret, vel aliqua conditio, puta, communis vtilitas Eccleſiæ, vel reipublicæ. In alijs autem eſt æſtimatio habenda & coniunctionis, & beneficij ſuſcepti, quæ ſimiliter non poteſt communi regula determinari.

Lib. 9. cap. 2. tomo 5.

A d qvartvm dicendum, quòd parentes ſunt ſicut ſuperiores. Et ideo amor parentum eſt ad benefaciendum, amor autem filiorum ad honorandum parentes: & tamen in neceſsitatis extremç articulo magis liceret delerere filios, quàm parentes, quos nullo modo deſerere licet; propter obligationem beneficiorum ſuſceptorum, vt patet per Philoſophum in * 8. Ethicor. cap. vltimo.

Lib. 8. circa finem libri tomo 5.

¶Super queſtionis trigeſimæ primç Articu. quartum.

184 IN art. 4. nota reſpõſionem ad vltimũ, vt poſſis diuerſitatẽ ſpecificam peccatorum diſcernere, & pçcipue maledictionẽ, an odij, vel iræ; aut vtriuſque fine, prout vnum vitium imperat alteri, ſicut per oppoſitum vna virt⁹ imperat alteri.

Lib. 2. cap. 1. à medio, & lib. 1 cap. 9. & 13.

Articvlvs IIII.

Vtrum beneficentia ſit virtus ſpecialis.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur, quod beneficentia ſit ſpecialis virtus. Præcepta enim ad virtutes ordinantur; quia legiſlatores intendunt facere homines virtuoſos, ſicut dicitur in 2. * Ethicor. ſed ſeorſum datur præceptum de beneficentia, & de dilectione. dicitur enim Matth. 5. Diligite inimicos veſtros, & benefacite his, qui oderunt vos. ergo beneficentia eſt virtus diſtincta à charitate.

¶ 2 Præt. Vitia virtutibus opponuntur; ſed beneficentiæ opponuntur aliqua ſpecialia vitia, per quæ nocumẽtum proximo infertur, puta rapina, furtum, & alia huiuſmodi. ergo beneficentia eſt ſpecialis virtus.

¶ 3 Prætereà. Charitas non diſtinguitur in multas ſpecies, ſed beneficentia videtur diſtingui in multas ſpecies, ſecundum diuerſas beneficiorum ſpecies. ergo beneficentia eſt alia virtus à charitate.

S ed contra eſt, quòd actus interior, & exterior, non requirunt diuerſas virtutes: ſed beneficentia, & beneuolentia non differũt, niſi ſicut actus exterior, & interior, quia beneficentia eſt executio beneuolentiæ. ergo ſicut beneuolentia non eſt alia virtus à charitate, ita nec beneficentia.

R espondeo Dicendum, quòd virtutes diuerA ſificantur ſecundum diuerſas rationes obiecti. Eadem autem eſt ratio formalis obiecti charitatis, & beneficentiæ, nam utraque reſpicit rationem communem boni, vt ex prædictis * patet. Vnde beneficentia non eſt alia uirtus à charitate, ſed nominat quendam charitatis actum.

Art. 1. huius quæſt.

A d primvm ergo dicendum, quòd præcepta non dantur de habitibus virtutum, ſed de actibus. Et ideo diuerſitas prçceptorum non ſignificat diuerſos habitus virtutum, ſed diuerſos actus.

A d secvndvm dicendum, quòd ſicut omnia beneficia proximo exhibita, inquantum conſiderantur ſub communi ratione boni, reducuntur ad amorem, ita omnia nocumenta, inquantum conſiderantur ſecundum communem rationem mali, reducuntur ad odium. Prout autem conſiderantur ſecundum aliquas ſpeciales rationes vel boni, vel mali, reducuntur ad aliquas ſpeciales virtutes, vel vitia. Et ſecũdum hoc etiam ſunt diuerſæ beneficiorum ſpecies. Vnde patet reſponſio ad tertium.

QVAESTIO XXXII.

De Eleemoſyna, in decem articulos diuiſa.

DEinde conſiderandũ, C eſt de eleemoſyna.

Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, Vtrum eleemoſynæ largitio ſit actus charitatis.

¶ Secundo, De diſtinctione eleemoſynarum.

¶ Tertio, Quę ſunt potiores eleemoſynæ, Vtrum ſpirituales, vel corporales.

¶ Quarto, Vtrum corporales eleemoſynæ habeant effectum ſpiritualem. D

¶ Quinto, Vtrum dare eleemoſynas ſit in prçcepto.

¶ Sexto, Vtrum corporalis eleemoſyna ſit danda de neceſſario

¶ Septimo, Vtrum ſit danda de iniuſte acquiſito.

¶ Octauo, Quorum ſit dare eleemoſynam.

¶ Nono, Quibus ſit danda.

¶ Decimo, De modo dandi eleemoſynas.

E

Articvlvs I.

Vtrum dare eleemoſynam ſit actus charitatis.

AD primvm ſic proceditur. Vr̃, q̃ dare eleemoſynã nõ ſit actus charitatis. Actus.n. charitatis nõ põt eſſe ſine charitate, ſed largitio eleemoſynarum põt eſſe ſine charitate, ſecundum illud 1. ad Corinthio. 13. Si diſtribuero in cibos pauperum

¶Super quæſtionis trigeſimæ ſecundæ Art. primum.

IN quæſt. 32. art. 1. in reſponſione ad ſecundum dubium occurrit, Quo pacto actus ſuperioris virtutis poteſt imperari ab inferiori virtute, vt in litera dicit, quòd actus charitatis poteſt imperari à iuſtitia, & à religione. Et eſt ratio dubij, quia imperare, eſt ſuperioris.

¶ Ad hoc dicitur, qđ actus ſuperioris virtutis, ſicut & aliarũ, poteſt dupliciter ſumi, ſcilicet & materialiter, & formaliter, quæ diſtinctio declaratur in litera in reſponſione ad primũ. Et formaliter ſumptus non imperatur ab inferiori virtute: quin econuerſo, quia imperanti reſpondet vlterior finis. Superioris autem ſemper vlterior eſt finis, quàm imperanti; vt patet in architectonico, & manuali, & ſimilibus. Materialiter autem ſumptus actus ſuperioris virtutis poteſt imperari ab inferiori virtute: quia finis inferioris virtutis eſt vlterior reſpectu actus materialiter ſumpti, & hoc modo dare eleemoſynam poteſt ſimul eſſe actus charitatis, media miſericordia, & act⁹ iuſtitiæ media pœni- 185

4 d. 15. ca. 2. ar. 1. q̃õ. 3.

pœnitentiæ, & actus religionis, & actus liberalitatis remouendo prohibens, vt patet cum quis ex charitate, & vt ſatisfaciat pro peccatis ſuis & ad honorem Dei, & abſque cupiditatis obſtaculo eleemoſynam pauperi Chriſti dat. Et diſtinctionem ac doctrinam bene notato, quia ſæpe oportet illa vti.

omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. ergo dare eleemoſynã non eſt actus charitatis.

¶ 2 Præterea. Eleemoſyna computatur inter opera ſatisfactionis, ſecundum illud Daniel. 4. Peccata tua eleemoſynis redime: ſed ſatisfactio eſt actus iuſtitiæ. ergo dare eleemoſynam nõ eſt actus charitatis, ſed iuſtitiæ.

¶ 3 Præterea. Offerre hoſtiam Deo eſt actus latriæ: ſed dare eleemoſynã, eſt offerre hoſtiã Deo, ſecundum illud ad Hebræ. vltim. Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus. ergo non eſt actus charitatis dare eleemoſynam, ſed magis latriæ.

Lib. 4. ca. 1. tom. 5. ¶ 4 Prætereà. Philoſoph. dicit in* 4. Ethicor. quod dare aliquid propter bonũ, eſt actus liberalitatis: ſed hoc maxime fit largitione eleemoſynarum. ergo dare eleemoſynam non eſt actus charitatis.

SED CONTRA eſt, quod dicitur 1. Ioann. 3. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem pati, n. em, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?

RESPONDEO Dicendum, quòd exteriores actus ad illam virtutem referuntur, ad quam pertinet id, quod eſt motiuum ad agendum huiuſmodi actus. Motiuum autem ad dandum eleemoſynas eſt, vt ſubueniatur neceſſitatem patienti. Vnde quidam diffinientes eleemoſynam, dicunt, quod eleemoſyna eſt opus quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum: quod quidem motiuum pertinet ad miſericordiam, vt ſupra* dictum eſt. (Q. 30. art. 1.) Vnde manifeſtum eſt, quod dare eleemoſynam proprie eſt actus miſericordiæ; & hoc apparet ex ipſo nomine. Nam in græco eleemoſyna a miſericordia deriuatur, ſicut in latino miſeratio. Et quia miſericordia eſt effectus charitatis, vt ſupra* (Q. 30. artic. 2. & 3.) oſtenſum eſt, ex conſequenti dare eleemoſynam eſt actus charitatis, miſericordia mediante.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid dicitur eſſe actus virtutis dupliciter. Vno modo materialiter, ſicut actus iuſtitiæ eſt facere iuſta: & talis actus virtutis poteſt eſſe ſine virtute. Multi enim non habentes habitum iuſtitiæ, iuſta operantur ex naturali ratione, vel ex timore, ſiue ex ſpe aliquid adipiſcendi. Alio modo, dicitur eſt aliquid actus virtutis formaliter, ſicut actus iuſtitiæ eſt actio iuſta eo modo, quo iuſtus facit. ſcilicet prompte, & delectabiliter. Et hoc modo actus virtutis non eſt ſine virtute. Secundum hoc ergo dare eleemoſynas materialiter poteſt eſſe ſine charitate. Formaliter autem eleemoſynas dare, id eſt, propter Deum delectabiliter, & prompte, & omni eo modo, quo debet, non eſt ſine charitate.

(D. 1175.) AD SECVNDVM dicẽdum, quod nihil prohibet actum, qui eſt proprie vnius virtutis, elicitiue attribui alteri virtuti ſicut ordinanti, & imperanti ad ſuũ finem. Et hoc modo dare eleemoſynam ponitur inter opera ſatiſfactoria, inquantum miſeratio in defectum patientis ordinatur ad ſatiſfaciendum pro culpa. Secundum autem quod ordinatur ad placandum Deum, habet rationem ſacrificii, & ſic imperatur a latria. Vnde patet reſponſio ad tertium.

AD QVARTVM Dicendum, quòd dare eleemoſynam pertinet ad liberalitatem, inquantum liberalitas aufert impedimentum huius actus. quod eſſe poſſet ex ſuperfluo amore diuitiarum, propter quem aliquis efficitur nimis retentiuus earum.

A

ARTICVLVS II.

Vtrum cõuenienter eleemoſynarũ genera diſtinguantur.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod incõuenienter eleemoſynarum genera diſtinguantur. Ponũtur enim ſeptem eleemoſynę corporales ſcilicet paſcere eſuriẽtem potare ſitientem, veſtire nudum, recolligere hoſpitẽ, viſitare infirmũ, redimere captiuũ, & ſepelire mortuũ, q̃ in hoc verſu cõtinenẽ.

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

¶ Ponuntur etiam aliæ ſeptem, eleemoſynæ ſpirituales ſcilicet docere ignorantem, conſulere dubitanti, conſolari triſtem, corrigere peccantem, remittere offendenti, portare oneroſos & graues, & pro omnibus orare; quæ etiam in hoc verſu continentur.

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.

Ita tamen quod ſub eodem intelligatur conſilium, & doctrina. Videtur autem quod inconuenienter huiuſmodi eleemoſynæ diſtinguãtur. Eleemoſyna .n. ordinatur ad ſubueniendum proximo; ſed per hoc, quòd proximus ſepelitur, in nullo ei ſubuenitur, alioquin non eſſet verum; quod Dominus dicit Mat. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, & poſt hoc non habent amplius quid faciant. Vnde & Dominus Matth. 25. commemorans miſericordiæ opera de ſepultura mortuorum mentionem non facit. ergo videtur quod inconuenienter huiuſmodi eleemoſynæ diſtinguantur.

¶ 2 Præterea. Eleemoſyna datur ad ſubueniendum neceſſitatibus proximi, ſicut dictum* eſt; (Ar. præced.) ſed multæ aliæ ſunt neceſſitates humanæ vitæ, quam prædictæ, ſicut quod cæcus indiget ductore, claudus ſuſtentatione. pauper diuitiis. ergo incõuenienter prædictæ eleemoſynæ enumerantur.

¶ 3 Præterea. Dare eleemoſynam eſt actus miſericordiæ; ſed corrigere delinquentem magis videtur ad ſeueritatem pertinere, quam ad miſericordinam. ergo non debet computari inter ſpirituales eleemoſynas.

¶ 4 Præt. Eleemoſyna ordinatur ad ſubueniendum defectui, ſed nullus eſt homo, qui defectum ignorantię non patiatur in aliquibus. ergo videẽ quod quilibet debeat docere quemlibet, ſi ignoret id, quod ipſe ſcit.

SED CONTRA eſt, quod Gregor.* dicit in quadam homil. (Homil 9. in Euang. non remote a fine.) Habens intellectum, curet omnino ne taceat; habens rerum affluentiam, vigilet ne à miſericordiæ largitate torpeſcat; habens artem qua regitur, magno pere ſtudeat, vt vſum atque vtilitatem illius cum proximo partiatur; habens loquendi locum apud diuitem damnationem pro retento talento timeat, ſi cum valet, non apud eum pro pauperibus intercedat. ergo prædictæ eleemoſynæ conuenienter diſtinguuntur ſecundum ea, in quibus homines abundant, & deficiunt.

RESPONDEO Dicendum, quod prædicta eleemoſynarum diſtinctio conuenienter ſumitur ſecundum diuerſos defectus proximorum, quorum quidam ſunt ex parte animæ, ad quod ordinãtur ſpirituales eleemoſynæ; quidam vero ex parte corporis, ad quos ordinantur eleemoſynæ corporales. Defectus. n. corporalis aut eſt in vita, aut eſt poſt vitam. Siquidẽ eſt in vita, aut eſt

¶ *Super quæſtionis trigeſimæ ſecundæ Articu. ſecundum.*

IN ar. 2. in reſponſione ad primum perſpice vir inhumane, quod beneficium ſepulturæ eſt defuncto beneficium, & ſecundum quod viuit in memoria aliorum & ſecundum proſecutionem proprij affectus ipſius. Si enim exequens ordinata a defuncto, voluntatẽ eius cõſumat, & quaſi durantem adhuc facit: ita ſepeliens affectum continuat, quẽ defunctus ad corpus habebat. Differt autẽ multũ hoc, nihil eſſe ſenſibile a defuncto: & hoc, nihil eſſe illi.

186 4. diſt. 35. q. 2. ar. 3 q. 1 & 2.

communis defectus reſpectu eorum, quibus omnes in digent: aut eſt ſpecialis propter aliquod accidens ſuper ueniens. Si primo modo, aut defectus eſt interior, aut exterior. Interior quidem eſt duplex. Vnus quidem, cui ſubuenitur per alimentum ſiccum, ſcilicet fames: & ſecundum hoc ponitur, paſcere eſurientem. Alius autem eſt cui ſubuenitur per alimentum humidum, ſci licet ſitis: & ſecundum hoc dicitur, potare ſitientem; Defectus autem communis reſpectu exterioris auxilij eſt duplex. Vnus reſpectu tegumenti, & quantum ad hoc ponitur, veſtire nudum. Alius autem reſpectu habi taculi, & quantum ad hoc ponitur, ſuſcipere hoſpitem. Similiter autem ſi ſit defectus aliquis ſpecialis, aut eſt ex cauſa intrinſeca, ſicut infirmitas, & quantum adhoc ponitur, viſitare infirmum. Aut eſt ex cauſa extrinſeca, & quantum ad hoc ponitur redemptio captiuorum. Poſt vitam autem exhibetur mortuis ſepultura. Similiter autem ſpiritualibus defectibus, ſpiritualibus actibus ſubuenitur dupliciter. Vno modo poſcendo auxilium à Deo: & quantum ad hoc ponitur oratio, qua qs pro alijs orat. Alio modo impendendo humanum auxilium, & hoc tripliciter. Vno modo contra defectum intellectus. Et ſi quidem ſit defectus ſpeculatiui intellectus, adhibetur ei remedium per doctrinam, ſi autem practici intellectus, adhibetur ei remedium per conſilium. Alio modo eſt defectus ex paſsione appetitiuæ virtutis, inter quos eſt maximus triſtitiæ, cui ſubuenitur per conſolationem. Tertio modo ex parte inordinati actus: qui quidem tripliciter conſiderari poteſt. Vno modo ex parte ipſius peccantis, inquantum procedit ab eius inordinata voluntate: & ſic adhibetur remedium per correctionem. Alio modo ex parte eius, in quem peccatur. Et ſi quidem ſit peccatum in nos, remedium adhibemus remittendo offenſam, ſi autem ſit in Deum, vel in proximum, non eſt noſtri arbitrii remittere, vt * Hieronym. dicit ſuper Matth. Tertio modo ex parte ſequelæ ipſius actus inordinati, ex qua grauantur ei conuiuentes, etiam præter peccantis intentionem; & ſic remedium adhibetur ſupportando, maxime in his, qui ex infirmitate peccant, ſecundum illud Roma. 15. Debemus nos firmiores infirmitates aliorum ſuſtinere: & non ſolum quòd infirmi ſunt, ſiue graues ex inordinatis actibus, ſed etiam quæcunque eorũ onera ſunt ſupportanda, ſecundum illud Galat. 6. Alter alterius onera portate.

Super illud Matt. 18. Si peccauerit in te &c. tomo 9.

Ad primum ergo dicendum, quod ſepultura mortui non confert ei quantum ad ſenſum, quem corpus poſt mortem habeat. Et ſecundum hoc Dominus dicit, quòd interficientes corpus non habent amplius quid faciant. Et propter hoc etiam Dominus non cõmemorat ſepulturam inter alia miſericordiæ opera, ſed enumerat ſolum illa, quæ ſunt euidentioris neceſsitatis. Pertinet tamen ad defunctum, quid de eius corpore agatur, tum quantum ad hoc, quòd viuit in memoriis hominum, cuius honor dehoneſtatur, ſi inſepultus remaneat; tum etiam quantum ad affectum, quem adhuc viuens habebat de ſuo corpore, cui piorum affectus conformari debet poſt mortem ipſius, & ſecũdũ hoc commendantur aliqui de mortuorum ſepultura, vt Tobias, & illi qui Dominum ſepelierunt, vt patet per Aug. in lib. de cura pro mortuis agenda.

Cap 3. & habetur. to. 4.

Ad secundum dicendum, quod omnes aliæ neceſsitates ad has reducũtur. Nam cęcitas, & claudicatio ſunt infirmitates quædam: vnde dirigere cœcum, & ſuſtentare claudum, reducuntur ad viſitationem infirmorum. Similiter etiam ſubuenire homini contra quã cũque oppreſsionem illatam extrinſecus, reducitur ad redemptionem captiuorum. Diuitiæ autem, quibus paupertati ſubuenitur, non quæruntur niſi ad ſubueniẽ

F dum prædictis defectibus, & ideo non fuit ſpecialis mentio de hoc defectu facienda.

Ad tertium dicendum, quod correctio peccantium quantum ad ipſam executionem actus, ſeueritatem iuſtitię continere videtur: ſed quantum ad intentionem corrigentis, qui vult hominem à malo culpæ liberare, ptinet ad miſericordiam, & dilectionis affectũ, ſecundum illud Prouer. 27. Meliora ſunt verba diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis.

Ad quartum Dicendum, quòd non qualibet neſcientia pertinet ad hominis defectus, ſed ſolum ea, qua quis neſcit ea, quæ conuenit eum ſcire, cui defectui p doctrinam ſubuenire, ad eleemoſynam pertinet. In quo tamen obſeruandæ ſunt debitæ circun-

G ſtantiæ, perſonæ, & loci, & temporis, ſicut & in aliis actibus virtuoſis.

Articulus III.

Vtrũ eleemoſynæ corporales ſint potiores, quàm ſpirituales.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur q eleemoſynę corporales ſint potiores, quam ſpirituales. Laudabilius enim ẽ magis indigẽti eleemoſynã facere. ex hoc enim eleemoſyna laudem habet, quòd indi

H genti ſubuenit, ſed corpus, cui ſubuenitur per eleemoſynas corporales, eſt indigentioris naturæ, quam ſpiritus, cui ſubuenitur p eleemoſynas ſpirituales. ergo eleemoſynę corporales ſunt potiores.

¶ 2 Præterea. Recompenſatio beneficii laudem, & meritũ minuit. vnde & Dominus dicit Lucæ. 14. Cum facis prandium, aut cœnam, noli uocare vicinos diuites, ne forte & ipſi te reinuitent: ſed in eleemoſynis ſpiritualibus ſemper eſt

I recompenſatio: quia qui orat pro alio, ſibi proficit, ſecundum illud Pſalm. Oratio mea in ſinu meo conuertetur. Qui etiam alium docet, ipſe in ſcientia proficit, quod non contingit in eleemoſynis corporalibus. ergo eleemoſynæ corporales ſunt potiores, quàm ſpirituales.

¶ 3 Præterea. Ad laudem eleemoſynæ pertinet, quòd pauper ex eleemoſyna data conſoletur. vnde Iob. 31. dicitur. Si non benedixe-

K runt mihi latera eius. & ad Philemonem dicit Apoſt. Viſcera ſanctorũ requieuerũt p te, frater: ſed qñq; magis eſt grata pauperi eleemoſyna corporalis, quàm ſpiritualis. ergo eleemoſyna corporalis potior eſt, quàm ſpiritualis.

Sed contra eſt, quod * Aug. in lib. de ſerm. Domini in mõte ſuper illud, Qui petit à te, da ei, dicit. Dandum eſt quod nec tibi, nec alteri noceat. Et cum negaueris quod petit, indicanda eſt iuſtitia, vt nó eum inanem dimittas, & aliquando melius aliquid dabis, cũ iniuſte petentem correxeris, correctio autem eſt eleemoſyna ſpiritualis. ergo ſpirituales eleemoſynæ ſunt corporalibus præferendæ.

Li. 1. ca. 40. circa princi. tom. 4.

Respondeo Dicẽdũ, q cõparatio iſtarũ eleemoſynarum

¶ Super quæſtionis trigeſimę ſecundæ Arti. tertium.

In ar. 3. in propoſitione primi argumenti. An dare eleemoſynam magis indigenti, vel minus indigẽti meliori ſit melius, occurrit tractandum & dicendum, q niſi indigẽtia ſit multo maior in vno, quã in alio, melius eſt dare minus indigenti iuſto, quàm magis indigenti peccatori: & ſimiliter minus indigenti meliori, quam magis indigenti minus bono. Et ratio eſt, quia licet in magis indigente ſit maior materia miſericordiæ in bono tamẽ & meliori eſt maior materia charitatis, quæ apud nos eſt maior virtus, & eſt ratio miſericordiæ: quoniam ideo miſeremur alicuius, quia ex charitate miſeriam illius quaſi noſtrã ex vnione affectus reputamus. Bonitas autem actus magis creſcit ex rõne charitatis, q̃ alterius virtutis, cũ ipſa ſit primo bona, & forma reliquarũ, ex fine vltimo ſibi proprio obiecto.

187 4. di. 15. q. 2. art. 3. q. 3. & 3. contr. cap. 134. ad 3.

narum poteſt atendi dupliciter. Vno modo ſimpliciter loquendo, & ſecundum hoc eleemoſynæ ſpirituales præeminent triplici ratione. Primo quidem, quia id quod exhibetur, nobilius eſt. ſ. donum ſpirituale, quod præeminet corporali, ſecundum illud Prouerb. 4. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis. Secundo, ratione eius, cui ſubuenitur, quia ſpiritus nobilior eſt corpore. Vnde ſicut homo ſibiipſi magis debet prouidere quantum ad ſpiritum, quàm quantum ad corpus; ita & proximo, quem debet ſicut ſeipſum diligere. Tertio, quantum ad ipſos actus, quibus ſubuenitur proximo, quia ſpirituales actus ſunt nobiliores corporalibus, qui ſunt quodammodo ſeruiles. Alio modo poſſunt comparari ſecũdum aliquem particularem caſum, in quo quædam corporalis eleemoſyna alicui ſpirituali præfertur, puta, magis eſt paſcendum famẽ morientem, quàm docendum: ſicut & indigenti, ſecundum * Philoſ. melius eſt ditari, quàm philoſophari, quãuis hoc ſit ſimpliciter melius.

Lib. 3. Topi. c. 2. non procul à fine, to mo 1.

Ad primvm ergo dicendum, quòd dare magis indigenti, melius eſt cæteris paribus: ſed ſi minus indigens ſit melior, & melioribus indigeat, dare ei melius eſt. & ſic eſt in propoſito.

Ad secvndvm Dicendum, quòd recompenſatio non minuit meritum & laudem eleemoſynæ, ſi non ſit intenta, ſicut & humana gloria, ſi non ſit intenta, non minuit rationem virtutis. Sicut & de Catone * Saluſtius dicit, quòd quo magis gloriam fugiebat, eo magis eum gloria ſequebatur. Et ita contingit in eleemoſynis ſpiritualibus. Et tamen intentio bonorum ſpiritualium non minuit meritum, ſicut intentio bonorum corporalium.

In coniuratione Catilinæ, in 2. cu ſus titul. eſt Cõparatio M. Catonis & C. Cæſaris circa mediũ illius

Ad tertivm dicendum, quod meritum dãtis eleemoſynam attenditur ſecundum id, in quo debet rationabiliter requieſcere voluntas accipientis, non in eo, in quo requieſcit; ſi ſit inordinata.

¶ *Super quæſtionis trigeſimæ ſecundæ Art. quartum.*

187 IN ar 4 in reſponſione ad ſecundum habes ſolutionẽ dubii, Quo pacto liceat eleemoſynaliter dare aliquid pro ſpirituali: Habes ſiquidẽ, quòd quia datio eſt eleemoſynalis, ideo deficit intentio emẽdi miſſas, vel orationes, vel gratiam Dei, Quia verò ibi eſt duplex charitatis effectus ſcilicet, ipſum pium opus eleemoſynæ, quod eſt actus charitatis per miſericordiam, & ipſa oratio pauperis ex accepta eleemoſyna moti ad orandum: ideo hinc merito ſpiritualem fructum ſpectat abſque vllo vitio.

Articvlvs IIII.

Vtrum eleemoſynæ corporales habeant effectum ſpiritualem.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ eleemoſynæ corporales non habeant effectum ſpiritualẽ. Effectus enim non eſt potior ſua cauſa: ſed bona ſpiritualia ſunt potiora corporalibus. non ergo eleemoſynæ corporales habent ſpirituales effectus.

D ¶ 2 Præterea. Dare corporale ꝓ ſpirituali vitium eſt ſimoniæ: ſed hoc vitium eſt oĩno vitandum. nõ ergo ſunt dandæ eleemoſynæ ad cõſequendum ſpirituales effectus.

¶ 3 Præterea. Multiplicata cauſa, multiplicatur effectus. Si ergo eleemoſyna corporalis cauſaret ſpiritualem effectum, ſequeretur quòd maior eleemoſyna magis ſpiritualiter proficeret: quod eſt cõtra illud, quod legitur Luc. 21. de viduã mittẽte duo æra minuta in gazophylacium, quæ ſecundum ſententiam Domini plus omnibus miſit. non ergo eleemoſyna corporalis habet ſpiritualẽm effectum.

Sed contra eſt, quod dr̃ Eccleſiaſti. 29. Eleemoſyna viri, gratiã hominis quaſi pupillã conſeruabit.

A Respondeo Dicendum, quòd eleemoſyna corporalis tripliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundum ſuam ſubſtantiam, & ſm hoc non habet niſi corporalem effectum, inquantum. ſ. ſupplet corporales defectus proximorum. Alio mõ pót conſiderari ex parte cauſæ eius, inquantum. ſ. aliquis eleemoſynam corporalem dat pp dilectionem Dei, & proximi; & quãtum ad hoc affert fructum ſpiritualem, ſm illud Eccleſi. 29. Perde pecuniam propter fratrem, pone theſaurum in præceptis Altiſſimi, & proderit tibi magis quàm aurũ. Tertio modo ex parte effectus, & ſic etiam habet ſpiritualem fructum, inquantum. ſ. proximus, cui per corporalem eleemoſynam ſubuenitur, mouetur ad orandum B pro benefactore. Vnde & ibidem ſubditur; Concludе eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.

Ad primvm ergo dicendum, quòd rõ illa ꝓcedit de corporali eleemoſyna ſm ſuam ſubſtantiam.

Ad secvndvm dicendum, quod ille qui dat eleemoſynam: non intẽdit emere aliquid ſpirituale per corporale, quia ſcit ſpiritualia in infinitum corporalibus præeminere: ſed intendit per charitatis effectum, ſpiritualem fructum promereri.

Ad tertivm dicẽdum, ꝙ vidua, quæ minus dedit, ſecundum quantitatem, plus dedit ſecundum ſuã proportionem, ex quo penſatur in ipſam maior charitatis effectus, ex quo corporalis eleemoſyna ſpiritualẽ C efficaciam habet.

Articvlvs V.

Vtrum dare eleemoſynam ſit in præcepto.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd dare eleemoſynam non ſit in precepto. Conſilia. n. à preceptis diſtinguunt: ſed dare eleemoſynã eſt conſilium, ſm illud Dan. 4. Cõſilium meum regi placeat. Peccata tua eleemoſynis redime. ergo dare eleemoſynã nõ eſt in pcepto.

¶ 2 Præterea. Cuilibet licet ſua re vti, & eam retinere: ſed retinendo rem ſuam aliquis eleemoſynam non dabit. ergo licitum eſt eleemoſynam non dare. nõ ergo dare eleemoſynam eſt in præcepto.

¶ 3 Præterea. Omne quod cadit ſub præcepto, aliquo tempore obligat tranſgreſſores ad peccatum mortale, quia præcepta affirmatiua obligant pro tempore determi E nato. ergo ſi dare eleemoſynã caderet ſub præcepto, eſſet determinare aliquod tempus, in quo homo peccaret mortaliter, niſi eleemoſynam daret; ſed hoc non videtur, quia ſemper probabiliter æſtimari poteſt, quòd pauperi aliter ſubueniri poſſit, & quòd id quod eſt in eleemoſynas erogandũ, poſſet ei eſſe neceſſariũ vel in præſenti, vel in futuro. ergo videtur ꝙ eleemoſynã dare non ſit in præcepto.

¶ 4 Præt. Oĩa præcepta ad pcepta decalogi reducuntur: ſed inter illa ꝑ

¶ *Super quæſtionis trigeſimæ ſecundæ Art. quintum.*

IN ar. 5 eiuſdem 32. q̃ō. aduertendũ eſt, ꝙ doctrina authoris hoc in loco à pleriſque fuit male intellecta. Acceperunt nã. q; ꝙ ſm doctrinam authoris hic, ad hoc, ꝙ eleemoſyna ſit in pcepto, duo ſimul requirantur ſcilicet ſuperfluitas in debente, & extrema neceſſitas in eo, cui debetur. Cum tñ expreſſe concludẽdo in calce corporis articuli dicatur diſtincte. Sic ergo dare eleemoſynam de ſuperfluo, eſt in præcepto, & dare eleemoſynam ei, qui eſt in extrema neceſſitate, alias autem eſt in cõſilio. Et quoniam multi anni ſunt, ꝙ contra hunc ſenſum, tractatum ſpecialem ſcripſi, vbi euidenter illum confutaui, pertranſeundum puto. 189

4. diſt. 15. q. 2. art. 1. q. 4. & art. 4. q. 1. Et quolib. 6. artic. 13.

¶ In eodem artic. aduerte, ꝙ cum duo capita ſeorſum ponant eleemoſynã in præcepto ſ. ſuperfluitas, & neceſſitas extrema, dum litera inueſtigat tẽpus, quare non ſufficit quælibet neceſſitas,

cepta nihil continetur de datione eleemoſynarum. ergo dare eleemoſynas non eſt in præcepto.

SED CONTRA. Nullus punitur pœna æterna pro omiſſione alicuius, quod non cadit ſub pręcepto: ſed aliqui puniuntur pœna æterna pro omiſſione eleemoſynarum, vt patet Matt. 25. ergo dare eleemoſynam eſt in præcepto.

RESPONDEO Dicendum, quòd cum dilectio proximi ſit in pręcepto, neceſſe eſt omnia illa cadere ſub præcepto, ſine quibus dilectio proximi non conſeruatur. G Ad dilectionem autem proximi pertinet, vt proximo non ſolum velimus bonum, ſed etiam operemur, ſecundum illud 1. Ioann. 3. Non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. Ad hoc auté, quòd velimus, & operemur bonum alicuius, requiritur quòd eius neceſsitati ſubueniamus, qđ fit per eleemoſynarum largitionē: & ideo eleemoſynarum largitio eſt in p̄cepto. Sed quia præcepta danť de actibus virtutum, neceſſe eſt quòd hoc modo donum eleemoſynæ cadat ſub p̄cepto, H ſecundum quod actus eſt de neceſsitate virtutis. ſ. ſecundum ꝙ recta ratio requirit, ſecundū quá eſt aliquid conſiderádum ex parte dantis, & aliquid ex parte eius, cui eſt eleemoſyna danda. Ex parte quidem dantis conſiderandum eſt, vt id quod eſt in eleemoſynas erogandum, ſit ei ſuperfluum, ſecundum illud Luc. 11. Quod ſup eſt, date eleemoſynam. Et dico ſuperfluum nō ſolū reſpectu ſuiipſius, quod eſt ſupra id quod eſt neceſſarium indiuiduo, ſed etiam reſpectu aliorum, quorum cura ſibi incumbit: quia prius oportet, ꝙ vnuſquiſque ſibi prouideat, & his quorum cura ei incūbit, & poſtea de reſiduo aliorum neceſſitatibus ſubueniat, reſpectu quorum dicitur neceſſariū perſonæ, ſm quod perſona dignitatē importat. Sicut & natura primo accipit cibū ad ſuſtentationem proprij corporis quod eſt neceſſariū miniſterio virtutis nutritiuæ: ſuperfluum autem erogat ad generationem alterius per virtutem generatiuam. Ex parte autem recipiētis requiritur, ꝙ neceſsitatem habeat, alioquin nō eſſet ratio, quare eleemoſyna ei daretur. Sed cum non poſſit ab aliquo vno omnibus neceſſitatē habentibus ſubueniri, non omnis neceſsitas obligat ad præceptū, ſed illa ſola, ſine qua is, qui neceſsitatem patitur, ſuſtentari nō poteſt. In illo enim caſu locum habet ꝙ * Ambroſi. dicit. Paſce fame mo- F rientem: ſi non paueris, occidiſti. Sic ergo dare eleemoſynam de ſuperfluo, eſt in p̄cepto, & dare eleemoſynā ei, qui eſt in extrema neceſsitate. Alias āt eleemoſynas dare eſt in cōſilio, ſicut & de quolibet meliori bono dantur cōſilia.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Daniel loquebatur Regi, qui non erat legi Dei ſubiectus: & ideo ea etiam, quæ pertinent ad præceptū legis, quā non profitebatur, erant ei proponenda p modū conſilij. Vel poteſt dici, ꝙ loquebatur in caſu illo, in quo dare G eleemoſynā non eſt in præcepto.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ bona temporalia, quæ homini diuinitus conferunť, eius q; dē ſunt quantū ad proprietatem: ſed quantum ad vſum non ſolum debent eſſe eius, ſed etiā aliorum, qui ex eis ſuſtētari poſſunt ex eo, quod ei ſuperfluunt. Vnde* Baſil. dicit. Si fateris ea tibi diuinitus ꝓuenisse. ſ. temporalia bona, an iniuſtus eſt Deus inæqualiter res nobis diſtribuens? Cur tu abundas, illc vero mendicat, niſi vt tu bonę H diſpenſationis merita conſequaris, ille vero patientiæ brauiis decoretur? Eſt panis famelici, quem tu tenes, nudi tunica, quā in cōclaui cōſeruas, diſcalciati calceus, qui penes te marceſcit, indigētis argētum, quod poſsides inhumatum. Quocirca tot iniuriaris, quot dare valens es. Et hoc idem dicit* Ambro. vt habetur in † Decr. diſt. 47.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ eſt aliqđ tp̄s dare, in quo mortaliter peccat, ſi eleemoſynam dare omittat. Ex parte quidem reci- I pientis, cum apparet euidēs, & vrgēs neceſsitas, nec apparet in prōptu, qui ei ſubueniat. Ex parte vero dantis, cum habet ſuꝑflua, quæ ſm ſtatum præſentem non ſunt ſibi neceſſaria, prout probabiliter æſtimari poteſt. Nec oportet, ꝙ conſideret oēs caſus, qui poſſunt cōtingere in futurum: hoc. n. eſſet de craſtino cogitare, quod Dominus prohibet Matth. 6. ſed debet diiudicari ſuperfluum. & neceſſarium ſecundum ea, quæ probabiliter, & vt in pluribus occurrunt.

K AD QVARTVM dicendū, quòd omnis ſubuentio proximi reducitur ad præceptum de honoratione parentum. Sic. n. & Apoſt. interpretatur 1. ad Timoth. 4. dicens. Pietas ad omnia vtilis eſt, ꝓmiſſionem habens vitæ. q̄ nūc eſt, & futuræ. Quod dicit, quia in præcepto de honoratione parētū additť ꝓmiſsio, Vt ſis lōgæuus ſup terrā. Sub pietate autem comprehēdiť oīs eleemoſynarū largitio,

tas, ſed requiritur extrema, affert impotétiam vnius ad ſubueniédum omnibus neceſſitatem patientibus pro ratione. Et intendit, ꝙ ſi omnis neceſſitas occurrentium mihi, obligaret me ad ſubueniédum ei, tunc neceſſitas huiuſmodi eſſet obligatiua ad impoſſibile. Cōſtat. n. ex facti euidentia, ꝙ communiter homini cuilibet occurrunt tot neceſſitatem patientes, ꝙ nullus ſat eſt ad ſubueniendum eis. Et ꝓpterea non quęlibet, ſed extrema neceſſitas occurrentis mihi, me obligat ad executionem præcepti affirmatiui ad eleemoſynā. Tunc. n. eſt tépus pro quo obligat, nec tā multorum, aut frequens eſt huiuſmodi occurſus, vt non poſſit ab vno fieri ſatis occurrenti: quia etſi de ſuo nō pōt, de alieno poteſt ſubuenire.

¶ In eodem art. in reſpōſione ad tertium, dubium occurrit de tempore, pro quo ſuperfluitas obligat ad dandum eleemoſynā ex duplici capite. Primo, quia ſi habens ſuperflua, tenetur pro tempore, quo habet ſuperflua, dare eleemoſynam, ſequitur, quòd continue peccet mortaliter, ceſſando ad horam à danda eleemoſyna. Et tenet ſequela, quia totum illud tp̄s eſt tp̄s ſuperfluitatis. Scđo, quia ſequeretur, ꝙ nō poſſet quis ex ſuꝑfluis ſm ꝑſentem ſtatū emendo aſcendere ad ſtatū altiorem, puta, vt ex ciue ſit dominus alicuius caſtri &c. Et tenet ſequela, quia ſi tenetur dare ſuperfluum ſm preſentem ſtatū in eleemoſynam, nō poteſt in præiudiciū præcepti mutare ſtatum.

¶ Ad primum horum dr̃, ꝙ cum dare eleemoſynam de ſuꝑfluo ingſi cadat ſub præcepto, inquantum eſt actus virtutis, & tunc actus virtutis reqrat non ſolū circūſtātiā tp̄is, ſed alias circunſtātias, conſequés eſt, vt deficiente aliqua alia circūſtātia, q̄uis tp̄is circunſtantia exigeret, actus ille licite omittatur. Pōt. n. cōtingere, ꝙ ego habeā ſuperfluum, & nullꝰ mihi nūc occurrat indigens: & ſic licet tp̄s adſit, perſona indigēs deeſt, & ſimile eſt de loco. Conſiderandum nihilominus eſt, ꝙ aliud eſt tp̄s ſuperfluitatis habitæ, & aliud eſt tp̄s dandi illud ſuperfluum. Tp̄s. n. méſurans ipſum habere ſuperfluum, occurrit ēt homine dormiente, & vacante diuinis, & alijs maioribus bonis. Tēpus autem dādi eleemoſynā de ſuꝑfluo, oportet ꝙ nō ſit impeditiuū maioris boni, & aliorum oportunorū: ſicut & in naturalibus tépus generandi, non debet opportuna indiuidui & alia potiora impedire: ꝑꝑ quod nō eſt æquale tépus ſuperfluitatis tépori largitionis: ſed tp̄s largitionis exigit vltra tempus ſuꝑfluitatis, alias circunſtātias tam ex parte dantis, quā accipientis, q̄ actus dādi. Et propterea non cōtinuo peccat habens de ſuperfluo, non cōtinue largiens. Satis enim eſt, ſi ſm rectā rōnem det, vel dando ordinet eleemoſynā quando, vbi, quibus &c.

¶ Ad ſm verò dr̃, ꝙ ille, qui alias licite poteſt mutare ſtatum, & hoc probabiliter expectat, non habet pro ſuperfluo ſecundum præſentem ſtatum quicquid ſibi in ſtatu huiuſmodi expectationis opportunum cenſetur. Vnde licite poteſt & futuro ſtatui opportuna ſeruare, & pro illo habendo exponere. Præceptum enim de eleemoſyna ſuperflui præſupponit ſuperfluū, nō vetat mutationē ſtatus: ſed in hoc falli cōtingit iudiciū aliquorū, ꝙ ſuperfluum iudicāt nō cōſideratis omnibus. Atteſtātur autem dictis multæ Eccleſiæ habentes ſuperfluū in poſſeſſionibus, quæ licet ſint

super-

Lib. off. Refertur diſti. 86. c. Paſce.

In ſer. ad diuites auaros, ſuper illud Luc. 12. Deſtruam horrea mea

Amb. in ſermo. 81. to. 3. Habetur diſtin. 47. ca. Sicut ij.

ſuperfluæ miniſtris abſolute, non ſunt tñ ſuperfluæ miniſtris diſpenſatoribus in pauperes, & hoſpites perpetuo, à quibus habita rõne perſonarũ locorum &c. eleemoſynæ de ſuperfluo ſunt ordinatæ. Hoc.n. non minus licet priuatæ perſonæ habenti maximos redditus.

190 Infr.q.117. ar.1.ad 2.Et 4.diſt.15.q. 2.art.4.q.1.

ARTICVLVS VI.

Vtrum quis debeat dare eleemoſynam de neceſſario.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ aliquis non debeat eleemoſynam dare de neceſſario. Ordo.n. charitatis nõ minus attendiṫ penes effectum beneficij, quã penes interiorem affectum: peccat aũt qui præpoſtere agit in ordine charitatis, quia ordo charitatis eſt in præcepto. cũ ergo ex ordine charitatis plus debeat aliquis ſe, quã ꝓximũ diligere, vr̃ ꝙ peccet, ſi ſubtrahat ſibi neceſſaria, vt alteri largiatur. B

¶ 2 Præstereà. Quicumque largiṫ de his, q̃ ſunt neceſſaria ſibi, eſt ꝓpriæ ſubſtãtiæ diſsipator, ꝙ pertinet ad prodigũ, vt patet per* Philoſo. in 4. Eth. ſed nullum opus vitioſum eſt faciendũ. ergo non eſt danda eleemoſyna de neceſſario.

¶ 3 Præstereà. Apoſtol. dicit 1. ad Timoth. 5. Si quis ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. C ſed ꝙ aliquis det de his, q̃ ſunt ſibi neceſſaria, vel ſuis, vr̃ derogare curæ, quam quis debet habere de ſe & de ſuis. ergo vr̃ ꝙ quicumque de neceſſariis eleemoſynam dat, grauiter peccet.

SED CONTRA eſt, quod Dominus diciṫ Mat. 19. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia q̃ habes, & da pauperibus: ſed ille q dat omnia, q̃ habet, pauperibus: nõ ſolum dat ſuperflua, ſed etiam neceſſaria. ergo de neceſſariis poteſt homo eleemoſynam dare. D

RESPON. Dicẽdum, quòd neceſſarium dupliciter dicitur. Vno modo ſine quo aliquid eſſe non poteſt, & de tali neceſſario omnino eleemoſyna dari non debet, puta, ſi aliquis in articulo neceſsitatis conſtitutus, haberet ſolum unde poſſet ſuſtentari, & filii ſui, vel alii ad eum pertinentes: de hoc.n. neceſſario eleemoſynam dare, eſt ſibi, & ſuis vitam ſubtrahere: ſed hoc dico, niſi forte talis caſus immineret, vbi ſubtrahendo ſibi, daret alicui magnæ perſonę, per quã eccleſia, vel reſpublica ſuſtentaretur: E quia pro talis perſonæ liberatione, ſeipſum & ſuos laudabiliter periculo mortis exponeret, cum bonum commune ſit proprio præferendum. Alio modo dicitur aliquid neceſſarium, ſine quo non poteſt conuenienter vita tranſigi ſm cõditionem, & ſtatum propriæ perſonæ, & aliarum perſonarum, quarum cura ei incumbit. Huiuſmodi neceſſarii terminus non eſt in indiuiſibili conſtitutus: ſed multis additis, non poteſt diiudicari eſſe vltra tale neceſſarium, & multis ſubtractis, adhuc remanet, vnde poſsit conuenienter aliquis vitam tranſigere ſm proprium ſtatum. De hmõi ergo eleemoſynam dare eſt bonũ, & non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio. Inordinatum A eſſet aũt ſi aliquis tñ ſibi de bonis ꝓprijs ſubtraheret, vt alijs largiret, ꝙ de reſiduo nõ poſſet vitã trãſigere cõuenienter ſm proprium ſtatum, & negotia occurrentia. Nullus.n. incõuenienter viuere debet. Sed adhuc tria ſunt excipiẽda, quorũ primũ eſt, qñ aliquis ſtatum mutat, puta, ꝑ religionis ingreſſum: tũc.n. oĩa ſua ꝓp Chriſtũ largiẽs, opus ꝑfectionis facit, ſe in alio ſtatu ponendo. Scdo, qñ ea q̃ ſibi ſubtrahit, etſi ſint neceſſaria ad conuenientiã vitę, tñ de facili reſarciri poſſunt, vt non ſequatur maximum inconueniens. Tertio, qñ occurreret extrema neceſsitas alicuius priuatæ perſonę, vel etiã aliqua magna neceſsitas reipublicæ. In his.n. caſibus laudabiliter ꝑtermitteret aliquis id quod ad decentiam ſui ſtatus ꝑtinere videretur, vt maiori neceſsitati ſubueniret. B Et ꝑ hoc patet de facili reſponſio ad obiecta.

¶ Super quæſtionis trigeſimaſecunda Art. ſextum.

IN ar. 6. eiuſdẽ quæſtionis nota, quòd cum in calce eiuſdem dr̃, ꝙ in his caſibus laudabiliter prætermitteret aliquis id quod ad decentiã &c. ly, laudabiliter, non ſumitur vt diſtinguitur contra ly, ex debito præcepti, ſed contra ly, vituperabiliter: ita ꝙ non eſt ſenſus, ꝙ non ex vinculo præcepti, ſed honeſtate conſilii benefaceret: ſed eſt ſenſus, ꝙ non male, ſed benefaceret in his caſibus. Et patet hanc eſſe intentionem authoris ex titulo, & materia. Ex titulo quidẽ, q in hoc articulo diſcutitur, An liceat de neceſſario dare, & non, an ſit in præcepto, vel conſilio. Ex materia autem, quia conſtat, quòd tam magna neceſſitas Reipublicæ, quàm extrema neceſſitas alicuius occurrẽtis neceſſitate ex ordine charitatis, qui ẽ in præcepto præponere bonum commune priuato, & vitam proximi, opportunis ad decentiam ſtatus, vt patet.

Lib.4.ca.1. tomo 5.

ARTICVLVS VII.

Vtrum poſſit fieri eleemoſyna de iniuſte acquiſitis.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ poſſit eleemoſyna fieri de illicite acquiſitis. Dr̃.n. Lu. 16. Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis. mammona.n. ſignificat diuitias. ergo de diuitiis inique acquiſitis põt ſibi aliquis ſp̃uales amicos facere, eleemoſynas largiẽdo.

¶ 2 Præt. Oẽ turpe lucrum eſt, ꝙ vr̃ eſſe illicite acquiſitũ: ſed turpe lucrũ eſt, qđ de meretricio acquiritur. Vñ & de hmõi, ſacrificiũ, vel oblatio Deo offerri nõ dẽt, ſm illud Deut. 23. Nõ offeres mercedẽ proſtibuli in domo Dei tui. Similiter ẽt turpiter acquiritur, qđ acquiritur ꝑ aleas, quia vt Phil. dicit in 3. Eth. Tales ab amicis lucrãtur quibus oportet dare. Turpiſsime ẽt acquiriṫ aliquid ꝑ ſimoniã, ꝑ q̃ D aliquis Spiritui ſancto iniuriã facit, & tñ de hmõi eleemoſyna fieri põt. ergo de male acquiſitis põt aliquis eleemoſynam facere.

¶ 3 Præ. Maiora mala ſunt magis vitãda, q̃ minora; ſed minus pctm̃ eſt detẽtio rei alienę, q̃ homicidiũ qđ aliquis incurrit, niſi aliquis in vltima neceſsitate ſubueniat, vt patet ꝑ* Amb. dicẽtem. Paſce fame moriẽtẽ, qm̃ ſi nõ paueris, occidiſti. ergo aliq̃s põt eleemoſynã facere in aliquo caſu de male acq̃ſitis.

E SED CONTRA eſt, quòd* Aug. dicit in li. de verbis Domini. De iuſtis laboribus facite eleemoſynas. Nõ.n. corrupturi eſtis iudicẽ Chriſtũ, vt nõ vos audiat cum pauperibus, quibus tollitis. Nolite velle eleemoſynas facere de fænore, & vſuris. fidelibus dico quibus corpus Chriſti erogamus.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ tripliciter põt aliquid eſſe illicite acquiſitũ. Vno.n. modo, id quod illicite ab aliquo acquiritur debeṫ ei à quo eſt acquiſitum, nec põt

¶ Super quæſtionis trigeſimaſecunda Ar. ſeptimum.

IN ar. 7. circa diſtinctionem de illicite acquiſito, dubium occurrit, penes quid attenditur iniuſtitia acceptionis, & dationis ſecundũ ſe, vt diſtinguit cõtra iniuſtã acceptationem, vel dationem, non ſecundũ ſe, ſed ſm cauſam, vt de turpi lucro dicitur. Et eſt rõ dubii, quia datio, vel acceptio, ſecundum ſe, aut attenditur penes materiã acceptam, vel datam: aut penes materiam, pro qua datur, vel accipitur. Si attenditur penes materiam, quę datur, vel accipitur, ſic nulla acceptio eſt illicita, niſi cadat ſuper indebitam materiã, puta, alienum, inuito domino, vt contingit in rapina, furto, vſura. Et ſimiliter nulla datio eſt illicita, niſi detur indebita materia, puta, alienũ. Et ſic, cum in ſimonia & ſubuerſione iuſtitiæ datio & acceptio cadat ſuper debita materia .ſ. pecunia propria voluntarie &c. non erit datio & acceptio ſm ſe iniuſta. Si aũt attendiṫ penes materiam pro qua, ſic etiam pro meretricio, pro adulterio, & hmõi, dare, & accipere erit ſecundũ ſe iniuſtum: ſicut dare pro beneficio Eccleſiaſtico, vel ſubuerſione iuſtitiæ. Vtrobique ſiquidem datur, & accipitur pro actu peccati.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ

191 4.di.15.q.2. art.4.q.2.& 3. Et quoli. 12.ar.30.co.

Referṫ diſt. 86 ca. Paſce. Ex lib. [illegible]

Serm. 35. inter princ. & med. to.10.

ab eo retineri qui acquiſiuit, ſicut cõtingit in rapina, & furto; & vſuris. Et de talibus, cũ hõ teneat ad reſtitutionẽ, eleemoſyna fieri non põt. Alio vero mõ eſt aliquid illicitè acquiſitũ, qa ille quidẽ q acquiſiuit, retinere nõ põt, nec tñ debet ei, à quo acquiſiuit, quia ſ. contra iuſtitiã accepit, & alter contra iuſtitiam dedit. G Sicut contingit in ſimonia, in qua dãs, & accipiẽs cõtra iuſtitiam legis diuinæ agit. Vnde non debet fieri reſtitutio ei q dedit, ſed debet in eleemoſynas erogari. Et eadẽ rõ eſt in ſimilibus in qbus ſ. & datio, & acceptio eſt cõtra legẽ. Tertio modo eſt aliqd illicitè acquiſitum, non quidẽ qa ipſa acquiſitio ſit illicita: ſed quia id, ex quo acquiritur, eſt illicitum, ſicut patet de eo, quod mulier acquirit p meretricium: & hoc proprie vocat turpe lucrum. Quod. n. mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & cõtra legẽ Dei: H ſed in eo q accipit, nõ iniuſte agit, nec contra legem. Vnde quod ſic illicite acquiſitum eſt: retineri poteſt, & de eo eleemoſyna fieri.

AD PRIMVM ergo dicendum, q ſicut Aug. dicit in lib.* de verbis Dñi, illud verbũ Dñi qdã male itelligẽdo rapiũt res alienas, & aliqd inde pauperibus largiunt, & putãt ſe facere, quod præceptũ eſt. Intellectus iſte corrigẽdus eſt: ſed oẽs diuitiæ iniquitatis dicunt, I vt dr in li. de* quæſtionibus Euãgelii, quia nõ ſunt iſtæ diuitiæ ſcdm Aug. niſi iniquis, qui in eis ſpẽ cõſtituunt. Vel ſcdm* Ambr. iniquum mammona dixit, quia variis diuitiarum illecebris noſtros tentant affectus. Vel quia in pluribus prædeceſſoribus, quibus patrimonio ſuccedis, aliquis reperit, q iniuſte vſurpauit aliena, quãmuis tu neſcias, vt Baſi. dicit. Vel oẽs diuitiæ dicunt iniquitatis. i. inæqualitatis qa nõ æqualiter ſũt oĩb. diſtributæ vno egẽte, & alio ſupabũdãte.

AD SECVNDVM. Dicẽdũ, q de acquiſito per meretriciũ iã* dictum eſt, qualiter eleemoſyna fieri põt; non aũt fit de eo ſacrificiũ, vel oblatio ad altare, tũ pp ſcãdalũ, tũ pp ſacrorũ reuerẽtiã. De eo et, quod eſt per ſimoniã acquiſitũ põt fieri eleemoſyna; quia nõ eſt debitũ ei qui dedit, ſed meretur illud amittere. Circa illa vero, q p aleas acquirunt, vr eſſe aliqd illicitũ ex diuino iure. ſ. q aliqs lucret ab his, q rẽ ſuã alienare nõ pñt, ſicut ſunt minores, & furioſi, & hmõi: & q aliquis trahat aliũ ex cupiditate lucrandi ad ludũ, & q fraudulẽter ab eo lucret. Et in his caſibus tenet ad reſtitutionẽ: & ſic de eo nõ põt eleemoſynã facere. Aliquid aũt vr eſſe vlterius illicitũ ex iure poſitiuo ciuili, qd phibet vniuerſaliter tale lucrũ: ſed quia ius ciuile nõ obligat H oẽs, ſed eos ſolos, qui ſunt his legibus ſubiecti, & iterũ p diſſuetudinẽ abrogari põt; iõ apud illos, qui ſunt hmõi legibus obſtricti, tenẽtur vniuerſaliter ad reſtitutionẽ, qui lucrant, niſi forte cõtraria cõſuetudo pualeat, aut niſi aliquis lucratus ſit ab eo, qui traxit eũ ad ludũ, in quo caſu nõ tenetur reſtituere, qa ille qui amiſit nõ ẽ dign' recipere, nec põt licite retinere tali iure poſitiuo durãte. Vñ põt de hoc eleemoſynã facere ĩ hoc caſu.

I AD TERTIVM dicendum, q in caſu extremæ neceſſitatis oĩa ſunt cõia. Vnde licet ei, qui talem neceſſitatem patitur, accipere de alieno ad ſui ſuſtẽtationem, ſi non inueniat qui ſibi dare velit. Et eadem rõne licet habere aliquid de alieno, & põt de hoc eleemoſynã dare. quinimo & accipere, ſi aliter ſubueniri nõ poſſit neceſſitatẽ patiẽti. Si tñ fieri põt ſine periculo, reqſita dñi uolũtate debet paupi puidere extremã neceſſitatẽ patiẽti.

datio, vel acceptio pro tanto dr̃ ſecundum ſe illicita, quia eſt lege prohibita, & non propter materiam, pro qua, aut quæ datur, vel accipitur. Vnde quia ex meretricio lenocinio, & aliis huiuſmodi non eſt prohibita datio, vel acceptio: ideo non dicuntur illicitæ, niſi ſcdm cauſas ſuas. In ſimonia autem, & eius mediatoribus, & in iudicis corruptione, quia dare & accipere eſt prohibitum, ideo dicitur, quòd tam dare, quàm accipere eſt illicitum.

¶ Sed hæc reſponſio licet poſſet habere locum in his quæ ſunt mala, quia prohibita, non tamen habet locum in prohibitis, qa mala. Vnde oportet aut dicere, q inter dare, & accipere in ſimonia, & in meretricio non eſt differentia, niſi quia illud eſt prohibitũ, & hoc nõ, & per hoc neutrum eſt ex natura ſua malum moraliter: aut vtrumque fateri malum, ſed alterum prohibitum, alterum pmiſſum, aut refutata reſponſione dicta, alterum malum, & alterum non malum fateri, vt litera inſinuat & cãm quã quærim' diuerſitatis, reddere.

D. 543.

¶ Aliter ergo dicitur, quòd iniuſtitia huiuſmodi actuũ accipiendi, & dandi, attendit penes materiã, quæ datur, vel accipitur: ſed oportet vigilem eſſe, vt actui communi, puta, dare, vel accipere, aſſignetur materia proportionata, puta ſuum, vel alienũ, voluntarie, vel inuoluntarie. Actui verò ſpeciali, puta, emere, & vendere aſſignetur materia proportionata, puta, vendibilis, vel non vendibilis, & ſic de aliis. Et vt intelligi facilius poſſit ſolutio, ſcito, q actus poteſt eſſe malus dupliciter. Vno modo ſecundum ſe; alio modo, vt imperatus eſt ab aliquo alio. Exemplum primi, accipere alienum inuito domino, exemplum ſecundi, vt accipere mutuum, vt det meretrici. In propoſito non eſt ſermo de malitia actus, vt eſt imperatus ab aliquo alio, ſed de malitia actus ſcdm ſe. Et dicimus, q tunc actus dandi, accipiendi, emendi, vendendi, & ſimilium eſt ſecundum ſe illicitus, quando res data, vel empta &c. eſt debita materia emptionis, vel dationis &c. Et quando res data, accepta, vel empta eſt materia non repugnans acceptioni, vel venditioni, actus ſcdm ſe eſt licitus: & hæc eſt differentia inter emere, & vendere in ſimonia, & meretricio. Nã in meretricio res vẽdita eſt vſus venereus &c. qui etſi ſit ſcdm ſe malus, nõ tñ cõſtituit vẽditionẽ malã; & hoc quia eſt materia vẽdibilis. In ſimonia aũt res vendita eſt res ſacra, q eſt inuendibilis, & ppterea cõſtituit venditionẽ iniuſtam. Et ſimile eſt in ſub-

Ser. 35. paulo à princi. tom. 1.

Lib. 2. q. 34. tomo 4.

Amb. ſerm. 81.

Li. 7. in Lucam. ca. vlti. parũ à princi. tom. 5.

In Serm. de diui. te fertil. agri.

F uerſione iuſtitiæ: non enim eſt vendibilis iniuſtitia. Signum autẽ huius dr̃iæ eſt, q dare mulieri pro venereo vſu, antequã fiat, malum eſt, pro quanto imperatur à luxuria: poſt factum aũt non eſt malum, ſed actus iuſtitiæ a nullo vitio imperatus. Dare autem pro ſacris, & huiuſmodi, tam ante, quàm poſt factũ, ſemper eſt malum. Hoc. n. manifeſtat hũc actum eſſe ſcdm ſe malum, & illum non, vt patet. Quod n. q̃ que licitum eſt, non eſt ſecundum ſe prauum: & quod ſcdm ſe eſt prauum, ſemper eſt prauum. & p hæc patet ſolutio ad obiecta.

In corp. ar.

D. 937.

¶ In eodem art. in reſponſione ad ſcdm aduerte, q tria tractantur, acquiſita per meretricium, per ſimoniam, & per ludũ, nõ vt ſic, ſed in ordine ad eleemoſynam. Et propterea ſat ſit hic de iis, quæ poſſunt eſſe materia eleemoſynæ. Vtrum autem lucrũ meretricium poſſit eſſe oblatio altaris, inferius in q. 86. art. 3. ad 1. declarabitur. Et ſimiliter cui danda ſit pecunia ſimoniaca, in q. 100. art. ad 4. tractabitur.

¶ Circa acquiſita tamen per ludum occurrit hoc vnum dubium, Quo trahere aliũ ad ludũ ex cupiditate lucri obliget ad reſtitutionem. Et eſt ratio dubii, quia aut eſt ſermo de tractu per inuitationẽ, aut p coactionem. Si eſt ſermo de tractu coactiuo, conſtat verum eſſe, ſed nimis lato vocabulo vſus fuiſſet author. Si de tractu inuitatiuo, falſũ apparet, cum luſores, prout contingit, ſe preueniant inuitando, nec propterea ad reſtitutionẽ tenentur.

¶ Ad hoc dr, q hic eſt ſermo de quocunque tractu, modo cauſet inuoluntarium mixtum, ita q ex hoc ille venit ad ludum ductus precibus, inſultatione, exprobratione & hmõi, licet volũ- K tarie ludat. Sicut etiam voluntarie aliquis ſoluit vſurã, hmõi tñ voluntarium non transfert à ſe dñium, quia mixtum eſt, & nõ omnino liberũ. Cõſentaneũ aũt rõni eſt, vt hmõi cõmutationes, q̃ fiunt in ludo, quia ſunt ex natura ſua turpes, niſi cã recreationis fiant, ad hoc vt efficaces ſint, liberã omnino volũtatẽ exigãt; ſicut et donationes, q̃ fiũt meretricibus, ſi extortæ blãdiciis & illecebris ſint, nõ ſunt validæ. Sufficere, quippe debet iuſta merces: pp admiſſionẽ ſiquidẽ inuoluntarii in hmõi turpibus, reſtitutioni obnoxia ſunt ſic accepta. Et p hoc patet q illi qui inuitati ſpõte ludunt, nõ trahunt ab alio. Quare autẽ acquiſitum ex ludo ſit turpe lucrum, notã hic rõne ex Philo. vt inferius in q. 168. declarat. quare, & quãtum turpe, an, ſcilicet mortali ſit lucrum ex ludo principaliter intentum.

¶ Super

¶ Super quæſtionis trigeſimæ ſecundæ. Articul. octauum.

192 4.di.15.q 2. arc.5. q.1.2. 3 & 4. Et opuſ 73.c.27. Et quo. 3. artic.5.

IN art. 8. in reſponſione ad ſecundū aduerte, q author de vxore duo dicit. Primum, q ſi habet ex lucro proprio quod pôt facere eleemoſynam: Secundum q ſi nihil pter dotem habet, q non pôt, quia eſt ſubdita viro in diſpoſitione domus. Et primum quidem clarū eſt, qñ abſque ſubtractione debiti officii in domo mulier lucratur. Secundum autem dubitationē habet, quoniam in 8. Ethico. Ariſtoteles vult regimen viri & vxoris in domo eſſe ſecūdum dignitatem, & non dominari virum in omnibus. Et in ſecundo Oeconomicorum vult bonam mulierem, omnibus, quæ intus ſunt, dominari. Si ergo mulier nō ſolum reſpectu actus matrimonij, ſed regiminis, domeſtici aſſumitur in ſociam ſecūdum dignitatem ſuā, ſ. quoad ea, quæ intus ſunt diſponenda, conſequens eſt, vt iuxta diſpenſationem ſibi conuenientem poſſit eleemoſynas facere.

Super illud 2. ad Timot. 4. pietas ad omnia vtilis eſt, to. 5.

¶ Ad hoc dicitur, qd quia dare eleemoſynas non ſpectat ad regimen domus, ſicut emere, & commutare quæ domui ſunt p illius commodis, ſed eſt libera alienatio rerum pro extraneorū ſubleuatione: ideo licet vxori cōueniat ſecundum rectam rationem regimen eorum, quæ intus ſunt in domo, non tamen propterea conuenit ei eleemoſynarū largitio: ſed hoc ſpectat ad dominum rerum, quæ dantur in eleemoſynam, & propterea ſpectant ad virū, vt caput, & monarcham in domo.

Serm. 35. inter princ. & medium to mo 10.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ille, qui eſt in poteſtate alicuius conſtitutus, poſſit eleemoſynam facere.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quòd ille, qui eſt in poteſtate alterius conſtitutus, poſsit eleemoſynam facere. Religioſi enim ſunt in poteſtate ſuorum prælatorum, quibus obedientiam vouerūt: ſed ſi eis non liceret eleemoſynam facere, damnum reportarent ex ſtatu religionis, quia ſicut* Ambr. dicit. Summa chriſtianæ religionis in pietate conſiſtit, quæ maxime per eleemoſynarum largitionem commendatur. ergo illi, qui ſunt in poteſtate alterius conſtituti, poſſunt eleemoſynam facere.

B

¶ 2 Prętereà. Vxor eſt ſub poteſtate viri, vt dicitur Geneſ. 3. ſed vxor poteſt eleemoſynam facere, cum aſſumatur in viri ſocietatem. Vnde & de beata Lucia dicitur, q ignorante ſponſo, eleemoſynas faciebat. ergo per hoc quòd aliquis eſt in poteſtate alterius conſtitutus, nō impeditur quin poſsit eleemoſynas facere.

C

¶ 3 Prætereà. Naturalis quædam ſubiectio eſt filiorum ad parentes. vnde Apoſt. ad Ephel. 6. dicit. Filii obedite parentibus veſtris in Domino: ſed filij, vt videtur, poſſunt de rebus patris eleemoſynas facere, quia ſunt quodammodo ipſorum, cum ſint hæredes, & ideo cū poſsint eis vti ad vſum corporis, multo magis videtur, quòd poſſint eis vti, eleemoſynas dando, ad remedium animæ ſuæ. ergo illi, q ſunt in poteſtate conſtituti, poſſunt eleemoſynas dare.

D

¶ 4 Prætereà. Serui ſunt ſub poteſtate dominorum, ſecūdum illud ad Titum. 2. Seruos dominis ſuis ſubditos eſſe. Licet autem eis aliquid in vtilitatem domini facere, quod maxime fit, ſi pro eis eleemoſynas largiantur. ergo illi qui ſunt in poteſtate conſtituti, poſſunt eleemoſynas facere.

SED CONTRA eſt, quod eleemoſynę non ſunt faciēdæ de alieno, ſed de iuſtis laboribus proprijs vnuſquiſque eleemoſynam facere debet, vt* Aug. dicit, in lib. de verbis Dñi: ſed ſi ſubiecti aliis eleemoſynā facerent, hoc eſſet de alieno, ergo illi, qui ſunt ſub poteſtate cōſtituti aliorum, non poſſunt eleemoſynam facere.

RESPONDEO Dicendum, quòd ille, qui eſt ſub poteſtate alterius conſtitutus, in quantum huiuſmodi, ſecundum ſuperioris poteſtatem regulari dēt. Hic eſt n. ordo naturalis, vt inferiora ſecundum ſuperiora regulentur. Et ideo oportet, q ea, in quibus inferior ſupe-

A riori ſubijcitur, diſpenſet non aliter, quā ei ſit à ſuperiore commiſſum. Sic ergo ille, qui eſt ſub poteſtate cōſtitutus, de re, ſecundum quam ſuperiori ſubiicitur, eleemoſynam facere, non debet, niſi quatenus ei à ſuperiore fuerit commiſſum. Si quis vero habeat aliquid, ſm q poteſtati ſuperioris non ſubſit, iam ſecundum hoc nō eſt poteſtati ſubiectus, quantum ad hoc, proprij iuris exiſtens, & de hoc poteſt eleemoſynam facere.

AD PRIMVM ergo dicendū, q monachus ſi hēt diſpēſatione à plato cōmiſſam, pôt eleemoſynas facere de rebus monaſterij, ſm q ſibi eſt commiſſum. Si verò nō hēt diſpēſationē, qa nihil pprıū hēt, tūc nō pôt facere eleemoſynam ſine licentia abbatis vel expreſſe habita, vel pbabiliter pſumpta, niſi forte in articulo extremæ neceſsitatis, in quo licitum eſſet ei furari, vt eleemoſynam daret. Nec pp hoc efficitur peioris cōditionis

B quia ſicut dr in li. de* Eccle. dogma. Bonum eſt facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare, ſed melius eſt p intentione ſequendi Dñm in ſimul oīa donare, & abſolutum ſolicitudine, egere cum Chriſto. Ca. 71. habetur inter opera Augu. com. 3.

AD SECVNDVM Dicendum, quod ſi vxor habet alias res pter dotē, quæ ordinaſ ad ſuſtentandum onera matrimonij vel ex proprio lucro, vel quocūq; alio licito modo, pôt dare eleemoſynas etiam irrequiſito aſſenſu viri, moderatas tamen, ne ex earum ſuperfluitate vir depauperetur. Aliàs autem nō debet dare eleemoſynas ſine conſenſu viri vel expreſſo, vel præſumpto, niſi in articulo neceſsitatis, ſicut de monacho* dictum eſt. In iſto Art. ad 1. argu.

C Quáuis n. mulier ſit æqualis viro in actu matrimonii, tamen in his quæ ad diſpoſitionem domus pertinent, vir caput eſt mulieris, ſm Apoſt. 1. ad Corint. 11. Beata autem Lucia ſponſum habebat, non virum: vnde de cōſenſu matris poterat eleemoſynam facere.

AD TERTIVM dicendum, quod ea quæ ſunt filii familias, ſunt & patris, & ideo non poteſt eleemoſynam facere, niſi forte aliquam modicam, de qua poteſt præſumere, q patri placeat, niſi forte alicuius rei eſſet ſibi à patre diſpenſatio commiſſa: & idem dicendum eſt de ſeruis. Vnde patet ſolutio ad 4.

ARTICVLVS IX.

Vtrum ſit magis propinquioribus eleemoſyna danda.

D

AD NONVM ſic proceditur. Vr q non ſit magis propinquioribus eleemoſyna faciēda. Dr. n. Eccl. 12. Da miſericordi, & ne ſuſcipias pctōrē, bñfac humili, & nō des impio: ſed qñque cōtingit q noſtri ppinqui ſunt pctōres & impii. ergo nō ſūt eis magis eleemoſynæ faciendæ.

E

¶ 2 Præt. Eleemoſynæ ſunt faciēdę pp retributionē mercedis ęternæ ſm illud Mat. 6. Et pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi: ſed retributio æterna maxime acquiritur ex eleemoſynis, quę ſanctis erogantur, ſm illud Lucæ 16. Facite vobis amicos de mā̄mona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula: quod exponens* Auguſt. in lib. de verbis Domini dicit. Qui ſunt q habebunt æterna habitacula, niſi ſancti Dei? & qui ſunt, qui ab eis recipiendi ſunt in tabernacu-

¶ Super quæſtionis trigeſimæ ſecundæ Artic. nonum.

IN ar 9. in calce reſſionis ad vltimum, dubium occurrit ab obijcientibus contra hoc, quod diſtributor eleemoſynarū poſſit pro ſe, ſi indigeat, eo tenore, quo pro alijs diſpenſare, ex eo q in iure ciuili dr: Qd ſi dedero tibi centū, vt cui volueris dares, ſi conſumpſeris, mandati teneris. Ex hoc enim apparet, quòd oportet ipſum dare alteri, vt mandatum expleat. 193 4.di. 15. q 2. ar.6. qō. 3. Et Ro. 12. lect. 2. fin. Et 1. cor. 16.

¶ Ad hoc dr quòd verba illa ſunt intelligenda formaliter, ſcilicet: ipſe diſtributor: non vt diſtributor conſtitutus à principali, applicaret ſibi ipſi pauperi, vt alteri, ſed abſolute conſumpſiſſet. Ser. 35 circa prin. to. 1.

poſſet, Si vt diſtributor, pauperes tāquam ꝓpriæ intuitu facit, iā mandatū impleuit, dando cui voluit ratione duce, quæ ipſū non deterioris conditionis eſſe dictat ex hoc, quod eſt diſtributor, quàm ſi nō eſſet. Stat ergo ſolida literæ doctrina, q diſtributor libere inſtitutus poteſt ſeipſum inter pauperes computare, ſi eſt, & abſque fraude tantum ſibi diſtribuit, ſicut ſibi ſimilibus diſtribuit. Dēt enim ſe, vt extraneū computare, & in perſona donantis diſtribuere.

Lib. 1. ca. 28. tom. 3.

F la, niſi qui eorum indigentiæ ſeruiunt: ergo magis ſunt eleemoſynæ dandæ ſanctioribus, quàm ꝓpinquioribus.

¶ 3 Præterea. Maxime homo eſt ſibi propinquus: ſed ſibi non poteſt homo eleemoſynam facere. ergo videtur quòd non ſit magis facienda eleemoſyna perſonæ magis coniunctæ.

SED CONTRA eſt, quod Apoſtol. dicit 1. ad Tim. 5. Si quis ſuorum, & maxime domeſticorū, curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.

RESPONDEO Dicendū, quòd ſicut * Auguſtin. dicit in 1. de doctrin. Chriſtia. Illi qui ſunt nobis magis coniuncti, quaſi quadā ſorte nobis obueniunt, vt eis magis prouidere debeamus. Eſt tamen circa hoc diſcretionis ratio adhibenda ſecundum differentiam coniunctionis, & ſanctitatis, & vtilitatis. Nam multo ſanctiori magis indigentiam patiēti, & magis vtili ad commune bonum, eſt magis eleemoſyna danda, quàm perſonę propinquiori, maxime ſi nō ſit multum cōiuncta, cuius cura ſpecialis nobis immineat, et ſi magnam neceſſitatem non patitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatori non eſt ſubueniendum, inquantum eſt peccator ideſt, vt per hoc in peccato foueatur, ſed inquantum homo eſt, ideſt, vt natura ſuſtentetur.

AD SECVNDVM dicendum, quòd opus eleemoſynæ ad mercedem retributionis æternę dupliciter valet. Vno quidem modo ex radice charitatis, & ſecūdum hoc eleemoſyna eſt meritoria, prout in ea ſeruatur ordo charitatis, ſecundum quam propinquioribus magis ꝓuidere debemus ceteris paribus. Vnde * Amb. dicit in 1. de Officiis. Eſt illa probanda liberalitas, vt ꝓximos ſanguinis tui non deſpicias, ſi egere cognoſcas. Melius eſt enim vt ipſe ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab aliis ſumptum depoſcere. Alio modo valet eleemoſyna ad retributionem vitæ æternæ, ex merito eius, cui donatur, qui orat pro eo, qui eleemoſynam dedit: & ſecundum hoc loquitur ibi Auguſtinus.

Li. 1. cap. 30. circa mediū, tom. 1.

AD TERTIVM dicēdum, q cū eleemoſyna ſit opus miſericordiæ, ſicut miſericordia non eſt proprie ad ſeipſum, ſed per quādam ſimilitudinem, vt ſupra* dictū eſt: ita & proprie loquendo, nullus ſibi eleemoſynā facit; niſi forte ex perſona alterius, puta cum aliquis diſtributor ponitur eleemoſynarū, poteſt & ipſe ſibi accipere, ſi indigeat, eo tenore, quo & aliis miniſtrat.

Q. 30. art. 1. ad 2.

ARTICVLVS X.

Vtrum eleemoſyna ſit abundanter facienda.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur q eleemoſyna non ſit abundanter faciēda. Eleemoſyna enim maxime debet fieri coniunctioribus: ſed illis non debet ſic dari, vt ditiores inde fieri valeant, ſicut* Amb. dicit in 1. de Offi. ergo nec aliis debet abundanter dari.

¶ 2 Pręt.† Ambr. dicit ibidē. Nō debent ſimul effundi opes, ſed diſpenſari: ſed abundantia eleemoſynarum ad effuſionem pertinet. ergo eleemoſyna non debet fieri abundanter.

¶ 3 Præt. 2 ad Cori. 8. dicit Apoſtolus. Nō vt aliis ſit remiſſio. i. vt alii de noſtris otioſe viuant, nobis autem ſit tribulatio. i. paupertas; ſed hoc contingeret, ſi eleemoſyna daretur abundāter. ergo nō eſt abundāter eleemoſyna largienda.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Tob. 4. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue.

G RESPONDEO Dicendum, q abundantia eleemoſynæ poteſt conſiderari & ex parte dantis, & parte recipientis. Ex parte quidē dantis, cum. ſ. aliquis dat quod eſt multum ſecundum proportionē propriæ facultatis, & ſic laudabile eſt abundanter dare. Vnde & Dominus Luc. 21 laudauit viduā, quæ ex eo quod deerat illi omnem victum, quem habuit, miſit, obſeruatis tamē his, quæ ſupra dicta ſunt de eleemoſyna facienda de neceſſariis. Ex parte verò eius, cui dat, eſt abundans eleemoſyna dupliciter. Vno mō, q ſuppleat ſufficienter eius indigentiam; & ſic laudabile eſt abundāter eleemoſynam tribuere. Alio mō, vt ſuperabundet ad ſuperfluitatem; & hoc non eſt laudabile, ſed melius eſt pluribus indigentibus elargiri. Vnde & Apo. dicit 1. ad Corin. 13. Si diſtribuero in cibos pauperū. Vbi* glo. dicit, Per hoc cautela eleemoſynę docetur, vt non vni, ſed multis detur, vt pluribus proſit.

H

AD PRIMVM ergo dicendum, q ratio illa procedit de abūdantia ſuperexcedente neceſſitatem recipientis eleemoſynam.

I

AD SECVNDVM dicendum, q authoritas illa loquitur de abundantia eleemoſynæ ex parte dantis: ſed intelligendum eſt, q Deus non vult ſimul effundi omnes opes, niſi in mutatione ſtatus, vnde ſubdit* ibidem. Niſi forte vt Eliſæus boues ſuos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura domeſtica teneretur.

Loco citato in arg.

AD TERTIVM dicendum, quod authoritas inducta, quantum ad hoc q dicit. Nō vt alijs ſit remiſſio, vel refrigerium: loquitur de abundantia eleemoſynæ, quæ ſuper excedit neceſſitatem recipientis, cui non eſt K danda eleemoſyna vt inde luxurieſ, ſed vt inde ſuſtētetur. Circa quod tñ eſt diſcretio adhibenda ꝑ diuerſas cōditiones hoīum, quorū quidā delicatioribus nutriti indigēt magis delicatis cibis, aut veſtibus, Vnde* Amb. dicit in li. de Offic. Conſideranda eſt in largiēdo, ætas atque debilitas: nōnūquā & verecūdia, q̄ ingenuos prodit naturales, aut ſi qs ex diuitiis in egeſtatem cecidit ſine vitio ſuo. Quantum verò ad id, quod ſubdit. Nobis autem tribulatio, loquitur de abundantia ex parte dantis. Sed ſicut* gl. ibidem dicit, Non hoc ideo dicit: quin melius eſſet. ſ. abundanter dare; ſed de infirmis timet, quos ſic dare monet: vt egeſtatem non patiantur.

Eiuſdem 1. lib c. 30. tomo 1.

Glo. interlinearis. ibid.

¶ Super quæſtionis trigeſimæſecundæ Ar. decimum.

192 IN art. 10. dubium occurrit circa illud ſcilicet, qd' dare eleemoſynā alicui, vt ſuperaaundet ad ſuperfluitatem, nō eſt laudabile, ſed melius eſt pluribus egentibus elargiri, an dare ſic abundāter, ſit peccatum. Litera. n. dicit, q non eſt laudabile, & nō ſubiungit: & melius eſt, in quibus verbis vr̄ contradictio. quia ly melius comparatur ad bonū. Ac per hoc ſi dare pluribus eſt melius, dare vni ſic, erit bonum, & conſequenter laudabile, etſi non eſt laudabile, non eſt bonū. Et conſequenter dare pluribus non erit melius illo, niſi ſicut nix eſt albior coruo.

Infr. q. 117. arti. 1. ad 2.
Et 2. Corin. 8. c. 1. 9.
* Lib. 1. c. 30. circa med. tomo 1.
† Li. 1. c. 20. circa mediū tom. 1.

¶ Ad hoc dr̄, q dare eleemoſynam alicui ſic abundanter vt habeat ſuperfluum, contingit pro nūc dupliciter Primo, quod ſuperfluitas intēdatur: & ſic non eſt laudabile, ſed vituperabile & peccatū, quia actus dandi eleemoſynam tendit ad finem indebitum: finis. n. proprius eius ſubuētio eſt, nō ſuperfluitas. Secūdo, quòd ſuperfluitas eſt credita, vt & ipſe habeat vnde alijs benefaciat, vt cōtingit in his: qui eccleſijs abūdantiſſime legarunt, & ſic non eſt peccatū, nec eſt multum laudabile, ſed melius eſt pluribus indigentibus ſubuenire, vt in litera dicitur. Et experientia in huiuſmodi diuitijs eccleſiarū teſtis locuples eſt. Perſpiciens ergo author, quòd ſic abundanter dare, aut non eſt laudabile, quia malū, aut quia minus bonum, dixit vtrumque, & q non eſt laudabile, & q dare pluribus eſt melius, qn̄. ſ. illud eſt bonum. Nulla ergo repugnantia eſt.

Gloſſ. interlinearis, ibidem.

¶ Super

¶Super quæſtionis trigeſimæ tertię Arti. primũ.

IN artic.1.quæſt.33. aduerte, quod correctio fraterna ponitur actus charitatis mediante miſericordia, quia eſt ſpecies eleemoſynæ. Et vt in quæſtione præcedenti dictũ eſt, dare eleemoſynam hoc modo eſt actus charitatis, ita quod tam charitas, quàm miſericordia ſe habet vt imperãs, illa vt benefaciat iſta vt miſeriam auferat, illa pricipalius, iſta ſub illa. Prudentia vero & dirigit, & exeqtur admonitionis actum ad emẽdationis finem.

QVAESTIO XXXIII. A

De correctione fraterna, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de correctione fraterna.

Et circa hoc q̃runtur octo.

¶Primo, Vtrum fraterna correctio ſit actus charitatis.
¶Secũdo, Vtrũ ſit ſub præcepto,
¶Tertio, Vtrum hoc præceptum extẽdat ſe ad omnes, vel ſolum in prælatis.
¶Quarto, Vtrum ſubditi teneantur ex hoc præcepto prælatos corrigere.
¶Quinto, Vtrum peccator poſſit corrigere.
¶Sexto, Vtrũ aliquis debeat corrigi, qui ex correctione ſit deterior.
¶Septimo, Vtrum ſecreta correctio debeat præcedere denuntiationem.
¶Octauo, Vtrum teſtium inductio debeat præcedere denuntiationem.

ARTICVLVS I.

Vtrum fraterna correctio ſit actus charitatis.

195 Infra art.4. Io. Et 24.d. 29. q.2.arti. 2.ad 6. *Gl. ordinaria, ibid.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod fraterna correctio nõ ſit actus charitatis. Dicit.n. *glo. Matt.18. ſuper illud, Si peccauerit in te frater tuus, quòd frater eſt arguendus ex zelo iuſtitiæ: ſed iuſtitia eſt virtus diſtincta à charitate. ergo correctio fraterna non eſt actus charitatis, ſed iuſtitiæ.

¶2 Præterea. Correctio fraterna fit per ſecretam admonitionem, ſed admonitio eſt cõſilium quoddam, ꝙ pertinet ad prudentiam. Prudentis enim eſt eſſe bene conſiliatiuum, vt dicitur in 6.*Ethico, ergo fraterna correctio non eſt charitatis, ſed prudentiæ. (Li. 6.c.5.&.5.) D

¶3 Præterea. Contrarij actus non pertinent ad eãdem virtutem, ſed ſupportare peccantem eſt actus charitatis, ſecundum illud ad Gala. 6. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti, quæ eſt lex charitatis. ergo videtur quod corrigere fratrem peccantẽ quod eſt contrarium ſupportationi, non ſit actus charitatis.

SED CONTRA Corripere delinquẽtem eſt quædam eleemoſyna ſpiritualis; ſed eleemoſyna eſt (actus charitatis, vt ſupra* dictum eſt. ergo correctio fraterna eſt actus charitatis. (Q.32. art.1.)

RESPONDEO Dicendum, quòd correctio delinquentis eſt quoddam remedium, quod debet adhiberi cõtra peccatum alicuius. Peccatum autem alicuius, dupliciter conſiderari poteſt. Vno quidem modo inquantum eſt nociuum ei, qui peccat. Alio modo, inquanvergit in nocumentum aliorum, qui ex eius peccato læduntur, vel ſcandalizantur: & etiam inquantum eſt nocumentum boni communis, cuius iuſtitia per peccatum hominis perturbatur. Duplex ergo eſt correctio delinquentis. Vna quidem, quæ adhibet remedium peccato, inquantum eſt quoddam malum ipſius peccantis: & iſta eſt proprie fraterna correctio, quæ ordinatur ad emendationem deliquẽtis. Remouere autem malum alicuius, eiuſdem rationis eſt ſicut bonum eius procurare: ꝓcurare autem fratris bonum pertinet ad charitatem, per quam volumus, & operamur bonũ amico. Vnde etiam correctio fraterna eſt actus charitatis, quia per eam repellimus malum fratris. ſ. peccatum, cuius remotio magis pertinet ad charitatem, quam etiam remotio exterioris damni, vel etiam corporalis nocumenti, quanto contrariũ ad bonũ virtutis magis eſt affine charitati, quam bonum corporis, vel exteriorum rerum. Vnde correctio fraterna eſt actus charitatis potius, quam curatio infirmitatis corporalis vel ſubuentio, qua excludit exterior egeſtas. Alia vero correctio eſt quæ adhibet remedium peccati deliquentis, ſecundum quod eſt in malum aliorum, & præcipue in nocumentum communis boni. Et talis correctio eſt actus B iuſtitiæ, cuius eſt cõſeruare rectitudinem iuſtitiæ vnius ad alterum.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd gloſſa illa loquitur de ſecunda correctione, quæ eſt actus iuſtitię. Vel ſi loquatur etiã de prima, tunc iuſtitia ibi ſumitur ſecundum quod eſt vniuerſalis virtus, vt infra* dicetur, prout etiam omne peccatum eſt iniquitas, vt dicitur 1.Io.3. quaſi contra iuſtitiam exiſtens. Q.58.art.5.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut Philo. dicit in 6.Eth. Prudentia facit rectitudinem in his, quæ ſunt ad finem, de quibus eſt conſilium, & electio. Tamen cum per prudentiam aliquid recte agimus ad finẽ alicuius virtutis moralis, puta temperantiæ, vel fortitudinis, actus ille eſt principaliter illius virtutis, ad cuius C finem ordinamur. Quia ergo admonitio, quæ fit in correctione fraterna, ordinatur ad mouendum fratris peccatum, quod pertinet ad charitatem, manifeſtum eſt, ꝙ talis admonitio principaliter eſt actus charitatis, quaſi imperantis, prudentiæ verò ſecundario, quaſi exequentis, & dirigentis actum. (Li 6.ex c.2. 7.& 12.to 5.)

AD TERTIVM dicendum, quòd correctio fraterna non opponitur ſupportationi infirmorum, ſed magis ex ea conſequitur. Intãtum enim aliquis ſupportat peccantem, inquantum contra eum non turbatur, ſed beneuolentiam ad eum ſeruat: & ex hoc contingit, quod ſatagit emendare.

ARTICVLVS II.

Vtrum correctio fraterna ſit in præcepto.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ correctio fraterna nõ ſit in pręcepto. Nihil enim quod eſt impoſſibile cadit ſub ꝓcepto, ſ m illud* Hiero. Maledictus, q dicit Deum aliquid impoſſibile præcipiſſe: ſed Eccle.7. dicitur, Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere. quem ille deſpexerit. ergo correctio fraterna non eſt in pręcepto. E

¶2 Præterea. Omnia præcepta legis diuinę ad pręcepta decalogi reducunt, ſed correctio fraterna nõ cadit ſub aliquo pręceptorum decalogi. ergo nõ cadit ſub ꝓcepto.

¶3 Præt. Omiſsio pręcepti diuini ẽ peccatum mortale, quod in ſanctis viris non inuenitur, ſed omiſſio fraternæ correctionis inuenitur in ſanctis, & in ſpiritualibus viris. Dicit enim* AVG. 1.de ciu. Dei ꝙ nõ ſolum inferiores, verũ etiã

196 4.di. 19.q.2. art.2.q.1. Et vir.q.3.ar.1. ad 6. *In expoſitio Symboli ad Damaſiũ tomo 4. Li.1.c.9. parum a medio, tom.4.

¶Super quęſtionis trigeſimę tertię Art. ſecundũ.

IN art.2. in reſponſione ad tertiũ nota ꝙ ti moratis cõſciẽtijs, qđ q.ſ correctio fraterna omittit vel ꝑꝑ defectũ ſpei q.a ſcilicet non ſperat illum ſe emendaturum, vel propter reſpectum humanũ, quia timet ne illum offendat, vel quia timet ne reputetur præſumptuoſus vel propter ignorantiam, quia non credit ſe in tali caſu obligari, & breuiter, ex quacunque cauſa omittatur, ſic hoc ſaluatur in pręparatione animi. ſ. quòd ſi crederet probabiliter, quod illum a mortali peccato retraheret, omnia poſtponeret, charitati fraternæ, non eſt peccatũ mortale. Et ratio eſt, quia iõ tali omiſſione

hi qui ſuperiorem vitæ gradum tenent, ab aliorum reprehenſione ſe abſtinent propter quandam cupiditatis maculam, non propter officia charitatis. ergo correctio fraterna non eſt in præcepto.

¶ 4 Præt. Illud quod eſt in præcepto, habet rationē debiti. Si ergo correctio fraterna caderet ſub p̄cepto, hoc fratribus deberemus, vt eos peccantes corrigerem*: ſed ille, qui debet alicui debitum corporale, puta, pecuniam, non debet eſſe cōtentus, vt ei occurrat creditor, ſed debet eum quærere, vt debitū reddat. Oportet ergo ꝙ homo quæreret correctione indigētes ad hoc, ꝙ eos corrigeret, ꝙ videtur inconueniens, tum propter multitudinem peccātium, ad quorum correctionem vnus hō non poſſet ſufficere. tū ēt, quia oporteret, ꝙ religioſi de clauſtris ſuis exirent ad corrigendos homines, ꝙ eſt inconueniens. non ergo fraterna correctio eſt in præcepto.

Sed contra eſt, quod* Aug. dicit in lib. de verbis Domini. Si neglexeris corrigere, peior eo factus es, qui peccauit, ſed hoc nō eſſet, niſi per hmōi negligentiā aliquis præceptū omitteret. ergo correctio fraterna eſt in p̄cepto.

Respondeo Dicendum, ꝙ correctio fraterna cadit ſub p̄cepto. Sed conſiderandū eſt, ꝙ ſicut præcepta negatiua legis prohibent actus peccatorum, ita præcepta affirmatiua inducunt ad actus virtutum. Actus autem peccatorum ſunt ſ͞m ſe mali & nullo mō bene fieri poſſunt, nec aliquo tempore, aut loco, quia ſ͞m ſe ſunt cō iuncti malo fini, vt dicitur in 2. Ethic. & ideo præcepta negatiua obligant ſemper, & ad ſemper. Sed actus virtutum non quolibet modo fieri debent, ſed obſeruatis debitis circunſtātijs, quæ requirunt ad hoc, ꝙ ſit actus virtuoſus, ut. ſ. fiat vbi debet, & quando debet, & ſ͞m quod debet. Et qa diſpoſitio eorū, quæ ſunt ad finem. attendit ſecundum rōnem finis, in iſtis circūſtantijs virtuoſi actus præcipue attendenda eſt rō finis, quę eſt bonū virtutis. Si ergo ſit aliqua talis omiſsio alicuius circūſtātiæ circa virtuoſum actum, q̄ totaliter tollat bonū virtutis, hic actus cōtrariatur præcepto: ſi autē ſit defect⁹ alicuius circūſtātiæ, quæ non totaliter tollat virtutem, licet nō perfecte attingat ad rōnem virtutis, nō eſt cōtra præceptū. Vnde & Phyl. dicit in 2.* Ethi. Quod ſi parū diſcedatur à medio, non eſt contra virtutem, ſed ſi multum diſcedat, corrūpitur virtus in ſuo actu. Cor-

F. rectio autem fraterna ordinatur ad fratris emendationem, & ideo hoc modo cadit ſub p̄cepto, ſ͞m ꝙ eſt neceſſaria ad iſtum finē, non autem ita ꝙ quolibet loco, vel tēpore frater delinquēs corrigatur.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ in omnibus bonis agendis operatio hominis non eſt efficax niſi adſit auxilium diuinum, & tamen hō debet facere qđ in ſe eſt. Vnde* Aug. dicit in libr. de correctione & gratia. Neſcientes quis pertineat ad prædeſtinatorum numerum & quis nō pertineat, ſic af-

G fici debemus charitatis affectu, vt omnes velimus ſaluos fieri, Et iō omnibus debemus fraternę correctionis officium impendere ſub ſpe diuini auxilij.

Ad secundum dicendū, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, omnia præcepta, quæ pertinent ad impēdendum aliquod beneficium proximo, reducuntur ad præceptum de honoratione parentum.

Ad tertium dicendum, ꝙ correctio fraterna tripliciter

H omitti poteſt. Vno quidem modo meritorie, quādo ex charitate aliquis correctionem omittit. Dicit enim* Aug. in 1. de Ciu. Dei. Si propterea quiſque obiurgādis, & corripiendis male agentibus parcit quia opportunum tempus inquiritur, vel eiſdem ipſis metuit ne deteriores ex hoc efficiant, vel ad bonam vitam & piā eruditos, impediant aliquos infirmos, & premant, atq; auertant à fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſilium charitatis. Alio modo

I prætermittitur fraterna correctio cum peccato mortali, quando ſcilicet formidatur, vt ibi* dicitur, iudicium vulgi & carnis excruciatio vel peremptio, dum tamen hæc ita dominentur in animo, quod fraternæ charitati prępon atur. Et hoc videtur contingere quando aliquis præſumit de aliquo delinquente probabiliter, quòd poſſet eum à peccato retrahere, & tamē ꝓpter timorem, vel cupiditatem prætermittit. Tertio modo huiuſmodi omiſſio eſt peccatum venia-

K le, quando timor vel cupiditas tardiorē facit hominem ad corrigendum delicta fratris, non tamen ita quod ſi ei cōſtaret, quod fratrem poſſet à peccato retrahere, ꝓpter timorem, vel cupiditatem dimitteret, quibus in animo ſuo prępon it charitatem fraternā. Et hoc modo quandoque viri ſancti negligunt corrigere delinquentes.

Ad quartum dicendū, quòd illud qđ debetur alicui determinatæ & certæ perſonę ſiue

omiſſione non tollitur ratio finis Saluatur. n. intentio emēdationis fratris, q̄ intēdit charitas, & defectus cōtingit in alijs circūſtātijs, puta, cōſideratione tp̄is, medij occurſus vel debiti & hmōi. Virtutis autem bonum non tollitur ſubſtantialiter ſaluo bono qđ eſt ex fine unde ſpecificat, quamuis deficiat in aliqua circunſtātia, vt in litera dr̄, ꝑꝑ quem defectum veniale peccatū incurritur. Et hoc manifeſte in hac rn̄ſione docemur, dum penes dn̄ium vel nō dominium paſſionū in animo ſupra charitatem fraternam, decernitur mortale, vel veniale.

¶ In reſponſione ad quartum aduerte, ꝙ illa verba, Ita qui hēt ſpiritualiter curā alicuius debet eum quærere ad hoc, vt eū corrigat de peccato, hn̄t dubium tangens etiā ſequentem articulū, An prælati teneantur quærere defectus ſubditorum ꝑꝑ pręceptū correctionis fraternæ. Vbi nota, qđ non eſt dubium, An prælatus teneatur vigilare ſup gregē ſuū, & inquirere ſi defectus committuntur à ſubditis, & corrigere eos. Hoc. n. conſtat eſſe veriſſimū quia tenentur ad hoc ex pręcepto iuſtitiæ, quam profitētur ex officio: ſed dubium eſt, An ex præcepto charitatis debentis correctionē fraternam, Prælatus teneatur ad inquirendum delicta ſubditorum. Et eſt rō dubij, quia hinc litera dicit, quod habens ſpiritualiter curā alicuius, tenetur ad inquirendū eum. Inde autē dicit, ꝙ præceptum de correctione fraterna datū eſt cuilibet. Cōſtat aūt, ꝙ cōmunia omnibus pręcepta obligant ad cōes omnib⁹ actus. Et ſic aut oēs aut nullum obligant ad inquirendum.

¶ Ad huius euidentiā ſciendum eſt, quòd affinitas inter pręceptū correctionis fraternę & præceptum correctionis prælatiuæ reſpectu huius ſubditi, quo ad ſe, obſcuritatē parit, Prælatus. n. vt ſic, nō ſolū tenetur ad procurandum cōe bonū aīarum ſibi cōmiſſarum, quod principaliter intēdere debet: ſed etiam bonum animæ illius ſubditi ſui, in cuius ſignum tenet̄ eī ſacramētum pœnitentiæ exhibere ꝙ ad ipſius ſolius ſpiritualem emendationem ſit Et rurſus prælatus vt homo talis, tenetur ad emēdationem fratris procurandam per correctionē fraternam. Intendere ergo ad emendationē proximi, q eſt principalis actus p̄cepti de correctione fraterna, & eſt ſecundarius actus præcepti de correctione prælatiua in vno & eodem cum iungitur, difficultatē facit. Diligentius tamen perſcrutanti apparet, quòd quemadmodū iuſtitia, & charitas, ſeu miſericordia ſunt diuerſæ virtutes, ita & præcepta de actibus earum diuerſa ſunt, nec coincidunt. Et quemadmodum differētia hominis à ſeipſo ſecūdum hoc, quod eſt eſſe, vel non eſſe plātū, non affert aut aufert nouū præceptum, niſi quod ad prælationis officium vt ſic, ſpectat (ad nihil enim tenetur aliquis factus prælatus ad quod prius non tenebatur, niſi ad officium prælaticus, & illud vt ſic concomitatis) ita non conſonat rationi, vt factus quis prælatus, teneatur ad inquirendum pro correctione fraterna. Eſſet enim hoc nouum præceptum ad quod prius nō tenebat̄ & tn̄ non ꝑ ſe ſpectat ad prælationis officium, ſed ad communem hominū ſtatum. Eſt autem ratio huius, quia præceptū eleemoſynæ non ſolum præſupponit indigētiam proximi, ſed notitiam illius indigētiæ, ita quod oē eleemoſynæ p̄ceptū conſiſtit in hoc. Da indigēti noto, & nō in hoc, quod quęrat

Sermo. 16. inter princ. & medium, tom. 10.

Lib. 2. ca. 6. tom. 5.

Li. 2. circa finem libri tomo 5.

Cap. 15. parū lo à princip. tom. 7.

Q. 23. art. 5. ad 4.

Lib. 1. c. 9. ante medium tom. 5.

Eiuſdem primi lib. ca. 9. tom. 5.

le oportet quod ei impendamus, nõ expectantes qđ nobis occurrat; ſed debitam ſolicitudinẽ habentes, vt eum inquiramus. Vnde ſicut ille, ꝙ debet pecuniã creditori debet eum requirere cum tẽpus fuerit, vt ei debitũ reddat: ita qui habet ſpiritualiter curam alicuius debet eum q̃rere ad hoc quod eum corrigat de peccato. Sed illa beneficia, quæ non debẽtur certæ perſonæ, ſed communiter oĩbus ꝓximis, ſiue ſint corporalia, ſiue ſpiritualia, non oportet nos quærere quibus impendamus; ſed ſufficit, qđ impẽdamus eis, quı̃ nobis occurrunt. Hoc.n. quaſi pro quadam ſorte habendũ eſt, vt* Aug. dicit in 1. de doct. chri. Et propter hoc † dicit in lib. de verbis Domini ꝙ admonet nos Dominus noſter non negligere inuicem peccata noſtra, non quærendo quid reprehendas, ſed videndo quid corrigas. Alioquin efficeremur exploratores vitæ aliorum, contra id quod dicitur Prouer. 24. Ne quæras impietatẽ in domo iuſti, & non vaſtes requiem eius. Vnde patet, ꝙ nec religioſos oportet exire clauſtrum ad corrigendum delinquentes.

Li. 1. de doc. Chri. ca. 28. parũ à prin. to. 3. Sermo 16. in prin. illius, to. 10.

ARTICVLVS III.

Vtrum correctio fraterna pertineat ſolum ad prælatos.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur qđ correctio fraterna nõ ꝑtineat niſi ad ꝑlatos. Dicit enim Hieronymus. Sacerdotes ſtudeant illud Euangelij implere, Si peccauerit in te frater tuus &c. ſed nomine ſacerdotum conſueuerunt ſignificari prælati, qui habent curam aliorum. ergo videtur ꝙ ad ſolos prælatos pertineat fraterna correctio.

¶ 2 Præt. Fraterna correctio eſt q̃dã eleemoſyna ſpiritualis: ſed corporalem eleemoſynã facere pertinet ad eps, qui ſunt ſuperiores in temporalibus. ſ. ad ditiores. ergo & fraterna correctio pertinet ad eos q̃ ſunt ſuperiores in ſpiritualibus ſcilicet ad prælatos.

¶ 3 Præt. Ille qui corripit alium mouet eũ ſua admonitiõe ad melius, ſed in rebus naturalibus inferiora mouetur à ſuperioribus. ergo etiam ſecundum ordinem virtutis, qui ſequitur ordinem naturæ, ad ſolos prælatos pertinet inferiores corrigere.

24. q. 3. ca. tã ſacerdotes.

SED CONTRA eſt, quód dicitur 24. quæſt. 3. Tam ſacerdotes, quàm reliqui fideles omnes ſummam debẽt habere curam de his, qui pereunt, quatenus eorũ redar-gutione aut corrigantur à peccatis, aut ſi incorrigibiles appareant, ab Eccleſia ſeparentur.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut* dictum eſt, duplex eſt correctio. Vna quidem, quæ eſt actus charitatis quæ ſpecialiter tendit ad emendationem fratris delinquentis per ſimplicem admonitionem: & talis correctio pertinet ad quemlibet charitatem habentem ſiue ſit ſubditus ſiue prælatus. Eſt autem alia correctio, quę eſt actus iuſtitiæ, per quam intenditur bonum commune, quod non ſolum procuratur per admonitionem fratris, ſed etiã interdum per punitionem, vt alij à peccato timentes deſiſtant, & talis correctio pertinet ad ſolos prælatos, qui non ſolum habent admonere, ſed etiã corrigere puniendo. Art. 2. huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam in correctione fraterna, quæ ad omnes pertinet, grauior eſt cura prælatorum, vt dicit Aug. in 1. de ciuitate Dei. Sicut enim temporalia beneficia potius debet aliquis exhibere illis, quorum curam temporalem habet; ita etiam beneficia ſpiritualia, puta correctionem, doctrinam, & alia huiuſmodi, magis debet exhibere illis, qui ſunt ſuæ ſpirituali curæ commiſſi. Non intendit* Hieronymus dicere, quòd ad ſolos ſacerdotes ꝑtineat præceptum de correctione fraterna, ſed quod ad hos ſpecialiter pertinet. Lib. 1. c. 9. tomo 5. Loco citato in arg.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut ille qui habet vnde corporaliter ſubuenire poſſit, quantum ad hoc diues eſt: ita ille qui habet ſanum rationis iudicium ex quo poſſit alterius delictum corrigere, quantum ad hoc eſt ſuperior habendus.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus quædam mutuò in ſe agunt, quia quantũ ad aliquid ſunt ſe inuicem ſuperiora, ꝓut ſcilicet vtrũque eſt quodammodo in potentia; & quodammodo in actu reſpectu alterius. Et ſimiliter aliquis inquantũ habet ſanum rationis iudicium in hoc, in quo alter delinquit poteſt eum corrigere, licet non ſit ſimpliciter ſuperior.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum quis teneatur corrigere prælatum ſuum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ aliq̃s non teneatur corrigere ꝑlatum ſuum. Dicitur enim Exod. 16. Beſtia, quæ tetigerit montem, lapidabitur. Et 2. Reg. 6. dicitur, ꝙ Oza percuſſus eſt a Domino, quia tetigit arcam: ſed per montem, & arcã ſignificatur prælatus. ergo ꝓlati nõ ſunt corrigendi a ſubditis.

¶ 2 Præt. Gal. 2. ſuper illud, In faciẽ ei reſtiti* dicit Gl. vt par. ergo cum ſubditus non ſit par prælato, non debet eum corrigere. Gloſ. Ambr. ibidem.

¶ 3 Pręt. Greg. dicit. Sanctorum vitam corrigere nõ pręſumat, niſi qui de ſe meliora ſentit: ſed aliq̃s non debet de ſe meliora ſentire, quàm de prælato ſuo. ergo prælati non ſunt corrigendi.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in regula. Nõ ſolum veſtri, ſed etiam ipſius, ideſt prælati, miſeremini, qui inter vos, quanto in loco ſuperiori, tãtó in periculo In regula c. 13 nõ remote à fi. to. 1.

---

notitiam indigentiæ. Et propterea quãuis eſt ex vi iſtius præcepti; neque ſubditus, neque prælatus tenetur inquirere: Grauior tamen eſt cura prælatorum vt Aug. dicit quia ſi occurrat aliq̃s indigens correctione prælato & alteri, magis tenetur prælatus ad correctionem, quã ſubditus, ſicut magis tenetur prælatus ad non ſcandalizandum illum: ſicut vniuerſaliter magis tenetur ad obſeruãtiam communium præceptorum prælatus, quam alij, pro quanto tenetur ad excellentiorem vitam & doctrinã, quam alij. Qũo autem prælatus ex præcepto ſui officii teneatur etiam ad notitiam quærendam de peccatis ſubditorum, vt eos corrigat propter ſeipſos, vel commune bonũ, non eſt præſentis quæſtionis, vbi de præcepto correctionis fraternæ ſolũ tractatur. Propter bonum autẽ ipſius peccatoris pęnitentis eſt tractatus, in quo author ſimul de correctione fraterna, & prelatiua in ordine tractat. Et dicendum eſt quod ad hoc ſufficit vigilãtia, & cuſtodia, ad quam prælatus communiter tenetur

197 4. di. 19. q. 2. arti. 2. Et vi. q. 3. art. 1.

Et ſecundum occurrẽtes caſus iuxta ſigna alicuius particularis peccatoris inquirere, ſi correctione opus ẽ: ad quod maxima op' eſt prudentia, ne multa ſuſpicio præcipitẽ & exoſum prælatum reddat, nec incuria multiplicationem pariat peccatorum occultorum in iudicio. Hęc enim inquiſitio, quæ ad emendationem peccatoris ordinatur, non videtur ſcientifice determinãda, ſed prudẽtię, quæ circa particularia verſatͬ, relinquiť cõſiderare qualiter, & qñ ꝙ cuius quærẽdũ eſt peccatũ ſanandum. ¶ Et hæc p 3. etiam articulo ſufficiant.

¶ Super quæſtionis trigeſimę tertię Art. quartũ.

IN arti. 4. in reſpõſione ad 2 dubium magnum eſt: Quomodo Paulus fuit par Petro quantum ad fidei defenſionem, cũ' etenim eſſet ſolus vniuerſalis paſtor ex papatus officio, oĩbus prælatis, & quo ad fidei defenſionẽ, vt caput mẽbris. ¶ Ad hoc dicitur, qđ quantum ad fidei defenſionem executiue Paulus erat par Petro. Vnde & in litera ponit ly, aliquo modo quaſi diceret quod non ſimpliciter In defenſione fidei, ſed aliquo modo & hoc erat par. Significat autem paritas hæc vniuerſalem curam in vtroq; defendendi fidem a Domino Ieſu Chriſto habitam, cum qua æqualitate, ſtat ſumma authoritas ex officio defendendi fidem in ſolo Petro. Sicut ſi

198 4. di. 19. q. 2. art. 2. q. 3. Et vi. quæſ. 3. art. 1. ad 18. Et Galath. 2. le. 3. prin. Et ad Co. c. vlt. fi.

Papa

Papa cōmitteret authoritatem epiſcopalem in aliqua diœceſi archipresbytero, ille eſſet æqualis epiſcopo ex delegata poteſtate exequendi, non autem ex officio.

¶In eadem reſponſione ad ſecundū aduerte, quod cū doctrina apoſtolica non ſolo verbo, ſed facto Eccleſię proponatur: & ex facto Pauli docemur quod vbi eſſet periculū fidei, non informis, ſed formatæ, in Eccleſia alia, & eſſet ſpes ſubueniendi tali periculo non per ſecretam monitionem ſed ſolum per hoc eſſent ꝓlati a ſubditis publice arguēdi ſicut publice errant. Factū .n. Petri non erat tā grāde, vt haberet etiā rōnem ſcandali actiui, vt inferius in q. de ſcādalo author dicit. Et periculum charitatis periculū uitę eſt, quia fides ſine operib' mortua eſt. Et rurſus totū Eccleſiæ ſtudium eſt ad fidē formatā generandā, nutriēdā, atque tuendā, Reliqua namq; pars redigenda eſt in faſciculos ad cōburēdum. Quare arguens Paulus Petrum pp periculum ſalutis credentium, nec tam paruū peccatum (ſcandaloſum tamen) ſufferēs, docuit alios, quam magnanimos ſe exhibere debent in ſceleribus arguendis verbis tamen prælatorū ſuorum ſcandalizantium Eccleſiā, & trahētium exemplo ſuo alios in damnationē. Et ad hoc tenentur principes tā Eccleſiæ quā orbis, cū Papa ſcādalizat Eccleſiā, & reuerenter ad partē, monitus nō reſipiſceret. Probabile namq; eſt, quod verebitur principes palā arguentes, quāuis ſubditorū ſalutem cōtemnat, etſi ipſe non fiat bonus, ſaltem alios non ſcādalizabit. Multo.n. magis ad hoc tenenē, qui poſſunt opem ferre, quam ad eruendū eos, qui ducuntur ad mortem corporalem Debēt enim opponere ſe murū ex aduer-

Incipit Epi. Hebræorū hiſtoria.

Epiſt. 19. inter medium & fin. to. 1.

maiori verſatur: ſed correctio fraterna eſt opus miſericordiæ. ergo & prælati ſunt corrigendi.

RESPONDEO Dicendū, quòd correctio, quæ eſt actus iuſtitiæ per correctionem pęnæ, nō cōpetit ſubditis reſpectu prælati, ſed correctio fraterna, q̄ eſt actus charitatis pertinet ad vnumquēque reſpectu cuiuſlibet perſonæ, ad quam charitatem debet habere, ſi in eo aliqd corrigibile inueniaē. Actus.n. ex aliquo habitu, vel potentia procedens, ſe extēdit ad omnia, quæ continentur ſub obiecto illius potentiæ, vel habitus, ſicut uiſio ad omnia quæ continentur ſub obiecto viſus: ſed qa actus virtuoſus debet eſſe moderat' debitis circunſtantijs, ideo in correctione qua ſubditi corrigunt prælatos debet modus cōgruus adhiberi, vt ſcilicet nō cum proteruia & duritia, ſed cum manſuetudine & reuerētia corrigant. Vnde Ap. dicit 1. ad Tim. 5. Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem. Et iō* Dio. redarguit Demophylum monachum, qui ſacerdotem irreuerenter correxerat, cum percutiens, & de Eccleſia eiiciens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tunc prælatus inordinate uidetur tangi, quando irreuerenter obiurgatur, vel etiā quādo ei detrahitur. Et hoc ſignificatur per contactum montis & arcæ damnatum a Deo.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd in faciem reſiſtere corā omnibus excedit modū fraternę correctionis. Et iō ſic Paulus Petrū non reprehēdiſſet, niſi aliquo modo par eſſet, quantum ad fidei defenſionem: ſed in occulto admonere, & reuerēter, hoc poteſt etiā ille, qui nō eſt par. Vnde Apoſt. ad Coloſ. vl. ſcribit de ſubditis, vt pręlatum ſuum admoneant cum dicit. Dicite Archiepiſcopo, Miniſterium tuum imple. Sciendum tamē eſt, quod vbi immineret periculum fidei, etiam publice eēnt prælati à ſubditis arguendi. Vnde & Paulus, qui erat ſubditus Petro, pp imminens periculum ſcandali circa fidem, Petrum publice arguit. Et ſicut* Glo. Augu. dicit ad Gal. 2. ipſe Petrus exemplum maioribus præbuit, vt ſicubi forte rectum tramitem reliquiſſent, non dedignentur etiam à poſterioribus corrigi.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ pſumere ſe eſſe ſimpliciter meliorem, quàm prælatus, videtur eſſe pręſumptuoſæ ſuperbiæ, ſed æſtimare ſe meliorem quātum ad aliquid non eſt præſumptionis, qa

F nullus ē in hac vita qui nō habeat aliquem defectum. Et etiam cōſiderandum eſt, quod cū aliquis pręlatum charitatiue monet non pp hoc ſe maiorē exiſtimat, ſed auxiliū impartitur ei, qui quanto in loco ſupiori, tāto in periculo maiori, verſatur, vt † Au. dicit in regula.

ARTICVLVS V.

Vtrum peccator debeat corrigere delinquentem.

G AD QVINTVM ſic proceditur. Videtē quod peccator, corrigere debeat delinquentem. Nullus enim pp peccatū quod cōmiſit à præcepto obſeruando excuſatur; ſed correctio fraterna cadit ſub præcepto. vt dictum eſt ergo videtur quod propter peccatum, quod quis cōmiſit, non debeat prætermittere huiuſmodi corrrectionem.

¶ 2 Præt. Eleemoſyna ſpiritualis potior eſt quā corporalis eleemoſyna, ſed ille qui eſt in peccato nō
H debet abſtinere, quin eleemoſynā corpalem faciat. ergo multo minus debet abſtinere à correctione delinquentis, propter peccatum præcedens.

¶ 3 Præt. 1. Ioan. 1. dicitur Si dixerimus, quia peccatū nō habemus noſipſos ſeducimus. Si ergo pp peccatum aliquis impeditur à correctione fraterna, nullus erit qui poſſit corrigere delīquētē, hoc autē eſt inconueniēs. ergo & primū.

SED CONTRA eſt, quod* Iſidorus dicit in libro de ſummo bo
I no. Nō debet vitia aliorum corrigere, qui eſt vitiis ſubiectus. Ro. 2. dicitur. In quo alium iudicas, te ipſum condemnas; eadem enim agis, quę iudicas.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, correctio delinquentis pertinet ad aliquem inquantum viget in eo rectum iudicium rationis. Peccatum autem vt ſupra* dictum eſt, non tollit totum bonū naturæ quin remaneat in peccante aliquid de recto iudicio rationis. Et ſecūdum hoc pōt
K ſibi competere in ſubditis delictū arguere, ſed tamen per peccatum præcedens, impedimentum quoddam huic correctioni affertur pp tria. Primo quidem, quia ex peccato præcedenti indignus redditur vt aliū corrigat, & præcipue ſi maius peccatū cōmiſit, nō ē dignus vt alium corrigat de minori peccato. Vn̄ ſuper illud Matt. 7. Quid vides feſtucā &c. dicit Hieronymus De his loquitē, qui cū mortali crimine detineātur obnoxij, minora

ſo pro domo Iſrael: Vidētes enim fratres ſuos indigere, & claudētes viſcera ſuæ miſericordię cū effectu ab eis, quomodo charitatem dei habent?

¶ Super quæſtionis trigeſimæ tertię. Arti. quintū.

Loco citato in argu.

IN arti. 5. nota quòd quæſtio iſta de miniſtratione in peccato, ter in hoc opere tractaē. Primo hic, quo ad correctionē. Secundo inferius in tractatu de iuſtitia quo ad iudiciū. Et demū tertia parte in tractatu de ſacramētis quo ad actus ſacramētales. Et vera concluſio eſt qd in ſolis actibus ſacris, miniſterium in peccato mortali facit nouū peccatum mortale, vt in Quolibet diximus ex doctrina authoris in tertia parte.

199

4. di. 19. q. 2. art. 2. q. 2. Et Mat. 7. co. 2. & Ro. 2.

Art. 2. huius quæſt.

¶In ꝓpoſito ergo ſcito, quod author hoc in loco oſtēdit, quod & abſq; peccati venialis incurſu pōt peccator corrigere, & hoc oſtēdit ſic. Peccatum nō tollit id vnde homini ꝯuenit corrigere delinquentē, quia non tollit rectum iudicium rationis &c. ergo non per ſe contrariatur officio correctionis fraternæ. Per accidens autem peccatum tripliciter impedire cum poſſit ſcilicet vel rōne ſuppoſiti indigni, vel ratione ſuperbiæ, vel ratione ſcandali, cum peccatum reddat hominem indignum non contrarie, ſed negatiue ad corrigendum. Propter quod litera cum dicit, Indignus redditur, ſubdidit declarando, non eſt dignus. Et ratio eſt, quia non tollit rationem corrigendi ſcilicet rectum iudicium. Contraria enim mutuo ſe excludunt, & ſcandalum, ac ſuperbia euitabilia ſunt. ſi, tanquam ingemiſcēs corrigat conſequens eſt, vt non ſolum per ſe loquendo ſed etiam per accidens, exiſtens in peccato mortali, q ſcilicet nec contritus eſt, non nouiter, peccat

Lib. 3 ca. 32. in princ.

Art. præc. & artic. 3. ad 2.

1. 2. q. 85. ar. 1. & 2.

D. 405. & 502. & 792.

In hoc proprio loco tomo 9.

eat ſi abſque ſuperbia & ſcandalo fraternã exerceat correctionẽ, immo ad ipſam ſic tenetur. Et confirmatur quia opus miſericordiæ facit quo ad veniã, & ad contritionẽ peccati ſe diſponit, multo magis quam per opera miſericordię corporalis.

Homil. 17. in opere imperfecto parum ante mediũ. to.2.

peccata fratribus non concedũt. Secundo, redditur indebita correctio propter ſcãdalũ, ꝙ ſequit̃ ex correctione, ſi peccatum corripiẽtis ſit manifeſtum, quia videtur, ꝙ ille q corrigit, nõ corrigat ex charitate, ſed magis ad oſtẽtationem. Vnde ſup illud Mat. 7. quomodo dicis fratri tuo &c. expõit* Chryſoſt. in quo ꝓpoſito, puta, ex charitate, vt ſalues ꝓximum tuũ? nõ. quia teipſum ante ſaluares. Vis ergo non alios ſaluare, ſed per bonam doctrinam malos actus celare, & ſcientiæ laudes ab hominibus quærere. Tertio modo propter ſuperbiam corripientis, inquantum .ſ. aliquis propria peccata paruipendens, ſeipſum proximo præfert in corde ſuo peccata eius auſtera ſeueritate diiudicans, ac ſi ipſe eſſet iuſtus. Vnde* Auguſt. dicit in li. de ſermone Domini in monte. Accuſare vitia officium eſt bonorum virorum & beneuolorũ, quod cum mali faciunt, alienas partes agunt. Et ideo ſicut † Aug. dicit in eodem. Cogitemus cum aliquem reprehẽdere nos neceſſitas cogit, vtrum tale ſit vitium, qđ nunquam habuimus: & tunc cogitemus nos homines eſſe & habere potuiſſe. Vel tale quod aliquando habuimus, & iam non habemus, & tunc tangat memoriam communis fragilitas, vt illam correctionem, non odium, ſed miſericordia pręcedat. Si autem inueniremus nos in eodem vitio eſſe non obiurgemus, ſed congemiſcamus, & ad ęqualiter conandum inuitemus. Ex his ergo patet, ꝙ ſi peccator cum humilitate corripiat delinquentẽ, non peccat, nec ſibi nouam condemnationem acquirit, licet per hoc vel in conſcientia fratris, vel ſaltem ſua, pro peccato præterito condemnabilem ſe eſſe oſtendat. Vnde patet reſponſio ad obiecta.

Lib. 2. ca. 30. ante mediũ.

Eodem li. & c. circa medium, to. 4.

D. 351. & 419. & 796. & 940. & 965.

A inferat, ſed hoc potius ꝓuidẽdũ, ne tractus ad odiũ inde fiat peior. ergo ceſſandum eſt à correctione fraterna, quando timetur ne fiat ille deterior.

Reſpondeo Dicendũ, ꝙ ſicut* dictũ eſt, duplex eſt correctio delinquẽtis: Vna quidem pertinens ad prælatos, quæ ordinatur ad bonum cõmune, & habet vim coactiuã. Et talis correctio non eſt dimittenda propter turbationem eius, qui corripitur, tum quia ſi propria ſponte emendari non velit, cogendus eſt per pœnas vt peccata dimittat, tum etiam, quia ſi incorrigibilis ſit, per hoc prouidetur bono communi, dum ſeruatur ordo iuſtitię, & vnius exemplo alii deterrentur. Vnde iudex nõ prætermittit ferre ſententiam condemnationis, in peccãtem propter timorem turbationis ipſius vel etiam amicorum eius. Alia vero eſt correctio fraterna, cuius

Artic. 1. & 3. huius q.

B finis eſt emendatio delinquentis, non habens coactionem ſed ſimplicem admonitionem. Et ideo vbi probabiliter æſtimatur, quod peccator admonitionem non recipiat, ſed ad peiora labatur, eſt ab huiuſmodi correctione deſiſtendum, quia ea, quæ ſunt ad finem debent regulari ſecundum quod exigit ratio finis.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ medicus quadam coactione vtitur in phrenetico, qui curã eius recipere nõ vult & huic aſſimilatur correctio prelatorum q̃ habet vim coactiuã, nõ aut ſimplex correctio fraterna.

Ad secundum dicendum, ꝙ de correctione fraterna datur præceptum: ſꝫm quod ẽ actus virtutis. Hoc autem ſꝫm ꝙ proportionatur fini: & iõ quãdo eſt impeditiua finis, puta, cum efficitur homo deterior, iam nõ

C pertinet ad veritatem vitæ, nec cadit ſub præcepto.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ea quæ ordinantur ad finem, habent rationem boni ex ordine ad finem, & ideo correctio fraterna, quando eſt impeditiua finis .ſ. emendationis fratris, iam non habet rationem boni. Et ideo cum prætermittitur talis correctio, non prætermittitur bonum, ne eueniat malum.

¶ Super quæſtionis trigeſimæ tertiæ Arti. ſextum.

IN art 6. aduerte imprudentiam eorum qui impatienter ferẽtes blaſphemias, & alia vitia filiorũ, aut domeſticorum, & experti monitiones nõ prodeſſe, ſed obeſſe, ita vt quoties monentur peius faciant, non tñ ceſſant verbis eos arguere. Inuoluunt n. potius peccantiũ erratis, augẽdo indirecte eorũ exceſſus non ſeruato rationis ordine, quam charitatis præcepta exequantur.

200

4. diſt. 3. q. 2. art. 2. q. 2. ad 2. Et vir. 43. artic. 1. ad 1. Eph. 5. lec. 1. fin.

Articvlvs VI.

Vtrum quis debeat a correctione ceſſare propter timorem, ne ille fiat deterior.

AD sextvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ aliquis non debeat a correctiõe ceſſare pp timorem, ne ille fiat deterior. Peccatum enim eſt quædam infirmitas animæ, ſꝫm illud Pſalmiſtæ, Pſa. 33. Miſerere mei Domine, qm̃ infirmus ſum: ſed ille, cui imminet cura infirmi, etiam pp eius cõtradictionem, vel contemptum non debet ceſſare, quia tũc maius imminet periculũ, ſicut patet circa furioſos. ergo multo magis debet homo peccantem corrigere, quantumcunque grauiter ferat.

¶ 2 Præt. Secundum* Hierony. veritas vitæ non eſt dimittenda propter ſcandalum, præcepta autem Dei pertinent ad veritatem vitę. cũ ergo correctio fraterna cadat ſub præcepto, vt † dictum eſt, videtur quod non ſit dimittenda propter ſcandalum eius, qui corripitur.

¶ 3 Præt. Secundum Apoſt. ad Rom. 3. Non ſunt facienda mala, vt veniãt bona. ergo pari ratione non ſunt prætermittenda bona, ne veniant mala: ſed correctio fraterna eſt quoddam bonum. ergo non eſt prætermittenda propter timorem, ne ille, qui corripitur, fiat deterior.

Sed contra eſt, quod dicitur Prouerb. 9. Noli arguere deriſorem, ne oderit te. vbi dicit* gloſ. Non eſt timendum, ne tibi deriſor, cum arguitur, contumelias

In epiſt. ad Titũ c. 1. Habetur in Gl. ordi. Matt. 15 ſup illud Scis q̃a Phariſei audito hoc ſcandalizati ſunt.

Art. 2. huius quæſt.

Glo. ordin. ibid. Pro 9.

Articvlvs VII.

Vtrum in correctione fraterna debeat ex neceſſitate præcepti, admonitio ſecreta præcedere denuntiationem.

D AD septimvm ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ in correctione fraterna non debeat ex neceſſitate p̃cepti, admonitio. ſecreta p̃cedere denũtiationẽ. In operibus. n. charitatis præcipue debemus Deum imitari ſꝫm illud Epheſ. 5. Eſtote imitatores Dei ſicut filij chariſſimi. & ambulate in dilectione: Deus autẽ interdum publice punit hominem pro peccato, nulla ſecreta admonitione p̃cedente. ergo videtur qđ non ſit neceſſarium, admonitionem

E ſecretã præcedere denuntiationẽ.

¶ 3 Præterea. Auguſt. dicit in lib. contra Mendacium. Ex geſtis ſanctorum intelligi põt qualiter ſunt præcepta ſacrę ſcripturæ intelligẽda: ſed in geſtis ſanctorum inuenitur facta publica denuntiatio peccati occulti, nulla ſecreta monitione præcedente, ſicut legitur Gene. 37. quod Ioſeph accuſauit fratres ſuos apud patrẽ crimine peſſimo. & Actuum 5. dicitur, quod

¶ Super quęſtionis trigeſimę tertię Art. ſeptimũ.

IN artic. 7. dubium Clericorum occurrit, An teneantur denuntiare notam ſibi proditionem, vel occiſionem, rapinam &c. præparatam, propter periculum irregularitatis, quoniam ad occiſionem proditoris procedetur. Et eſt ratio dubij, quia ad præcepta charitatis quilibet tenet̃, & tñ null' tenet̃ ad id, ꝙ inhabilẽ eum reddit ad executionem ſui officij. Conſtat autem quod ſecundum ius canonicum non niſi in cauſa propria licet clericis abſque nota irregularitatis cauſam ſanguinis coram iudice ꝓponere, cum proteſtatione expreſſa &c. vt patet in 6. de homicidio, c. Prælatis.

¶ Ad hoc dicitur ꝙ ius naturę diuinum & Eccleſiæ, ita ſe habeat

201

4. diſt. 19. q. 2. arti. 3. q. 1. ad 1. Et quo. 11. art. 13.

In li. de mendacio, ca. 15. ante mediũ tom. 4.

culte defraudātes de pretio agri, publice denuntiauit, nulla ſecreta admonitione præmiſſa. Ipſe etiā Dominus non legitur ſecreto admonuiſſe Iudam antequam eum denuntiaret. non ergo eſt de neceſsitate pręcepti vt ſecreta admonitio præcedat publicam denuntiationem.

¶ 3 Præt. Accuſatio eſt grauior, quàm denuntiatio, ſed ad publicā accuſationem poteſt aliquis accedere, nulla admonitione ſecreta pręcedēte. Determinatur.n.in Decretali, quod accuſationem debet pręcedere inſcriptio, ergo videtur quod non ſit de neceſsitate præcepti. ꝙ ſecreta admonitio p̄cedat publicam denuntiationem.

¶ 4 Præt. Non videtur eſſe probabile, ꝙ ea quæ ſunt in communi cōnſuetudine religioſorum, ſint contra præcepta Chriſti. ſed conſuetum eſt in religionibus, ꝙ in capitulis aliqui proclamētur de culpis. nulla ſecreta admonitione p̄miſſa. ergo videtur quod hoc nō ſit de neceſsitate pręcepti.

¶ 5 Pręt. Religioſi tenentur ſuis prælatis obedire: ſed quandoque prælati præcipiunt vel cōmuniter omnibus, vel alicui ſpecialiter, vt ſi quid ſcit corrigēdum, ei dicatur. ergo uidetur quod eis teneantur dicere etiam ante ſecretam admonitionem. non ergo eſt de neceſsitate p̄cepti, vt ſecreta admonitio præcedat publicā denuntiationē.

Sed contra eſt, quod *Au. dicit in li. de verbis Dñi exponens illud. Corripe ipſum inter te, & ipſum ſolum: Studēs correctioni, parcens pudori. Forte enim p̄ verecundia incipit defendere peccatum ſuum, & quē vis facere meliorem, facis peiorem: ſed ad hoc tenemur per præceptum charitatis, vt caueam*, ne frater deterior efficiatur. ergo ordo correctionis fraternæ cadit ſub præcepto.

Respondeo Dicendū, quòd circa publicam denuntiationem peccatorum diſtinguēdū eſt. Aut .n. peccata, ſunt publica, aut ſunt occulta. Si quidē ſint publica, non eſt tantū adhibendum remedium ei, qui peccauit, vt melior fiat, ſed etiā alijs, in quorum notitiam deuenit, vt non ſcandalizētur. Et iō talia peccata ſunt publice arguenda, ſ'm illud Apo. 1. ad Tim. 5. Peccātes coram omnibus argue, vt & cæteri timorē hēant. Quod intelligitur de peccatis publicis, vt* Au. dicit in li. de verbis Domini. Si vero ſint peccata occulta, ſic videt̄ habere locū, ꝙ Dominus dicit. Si peccauerit in te frater tuus. Qñ.n. te offendit publice corā aliis, iam

F nō ſolū in te peccat, ſed etiam in alios, quos turbat, ſed qa ēt in occultis peccatis pōt parari p̄ximorum offenſa, ideo adhuc videtur diſtinguendum eſſe. Quædam .n. peccata occulta ſunt quæ ſunt in nocumentum proximorū vel corporale, vel ſpirituale, puta, ſi aliqs occultè tractet, qūo ciuitas tradat̄ hoſtibus, vel ſi hęreticus priuatim hoīes à fide auertat. Et qa ille, q ſic occulte peccat, nō ſolum in te peccat, ſed ēt in alios, oportet ſtatim procedere ad denuntiationē,

G vt hmōi nocumētū impediat̄, niſi forte aliquis firmiter ęſtimaret, ꝙ ſtatim p ſecretā admonitionē poſſet hmōi mala impedire. Quædā vero peccata ſunt, quæ ſolū ſunt in malum peccantis & eius in quē peccatur, vel qa à peccāte ſolū lędit̄, vel ſaltē ex ſola notitia, & tunc ad hoc ſolū tendendū eſt, vt fratri peccāti ſubueniat̄. Et ſicut medicus corporalis ſanitatem ægroto confert, ſi pōt ſine alicuius mēbri abſciſsione, ſi aūt nō pōt, abſcindit mēbrū minus neceſſariū, vt vi

H ta totius cōſeruetur, ita ēt ille, qui ſtudet emendationi fratris, debet ſi pōt ſic emendare fratrē, quantū ad conſcientiā, vt fama eius cōſeruetur. quæ qdē eſt vtilis. Primo qdem & ipſi peccāti non ſolum in temporalibus, in quibus quātū ad multa hō patitur detrimētū, amiſſa fama, ſed etiam quantū ad ſpirituali, quia præ timore infamiæ multi à peccato retrahūtur. vñ qñ ſe infamatos cōſpiciūt, irrefrænate peccāt. Vñ* Hierony. dicit. Corripiendus eſt ſeorſum frater, ne ſi

I ſemel pudorem, vel verecundiam amiſerit, permaneat in peccato. Sēcūdo debet cōſeruari fama fratris peccantis, tū quia vno infamato, alij infamant̄, ſ'm illud Au. in epiſ. ad plebē Hipponenſem. Cū de aliquibus, qui ſanctū nomen profitētur aliqd criminis vel falſi ſonuerit, vel veri patuerit, inſtāt, ſatagūt ambiunt, vt de omnibus hoc credatur, tū ēt, quia ex peccato vnius publicato, alii prouocantur ad peccandum. Sed quia conſcientia præferenda eſt famę, voluit Dominus

K vt ſaltem cum diſpendio famæ, fratris conſcientia per publicam denuntiationem à peccato liberetur. Vnde patet quod poteſt eſſe de neceſsitate præcepti, quod ſecreta admonitio publicam denuntiationem præcedat.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ occulta ſunt Deo nota. Et hoc modo ſe habent occulta peccata ad iudicium diuinum, ſicut publica ad humanum. Et tamen plerunque Deus peccatores

bent, quod ſicut gratia perficit naturam & nō deſtruit illam, ita ius Eccleſiaſticum perficit ius diuinum, & non deſtruit illud, Et p̄pterea ſicut nullum pręceptum diuinum eſt contra præcepta iuris naturæ, ita nullum pręceptū, Eccleſię eſt contra p̄ceptum iuris diuini. Cum autem tam rōnalis natura, qū chiritatis lex mandet vt periculo non ſolum reipublicæ, ſed cuiuſcunque proximi, ſi poſſumus ſubueniamus, & in caſu paratæ proditionis, homicidij, rapinæ, aut huiuſmodi ſolo verbo manifeſtatiuo poſſimus conſulere periculo proximi, conſequens eſt, vt nullæ eccleſiæ lex intelligat̄ mādare oppoſitum. Quamuis n eccleſiaſtica lex aliquid prohibeat clericis, quod aliàs licite fieri poſſet, nunquam tñ prohibet eiſdē aut alijs, ad ꝙ aliàs tenentur. Vnde & in p̄poſito, Eccleſiæ prælatis habentibus iuriſdictionem tp̄alem, quia tenentur ad iuſtitiam vindicatiuam etiam in cā ſanguinis, nulla irregularitas imminet, ſi ex orto homicidio committat

Sermo. 16. inter princi. & med t.10.

iudici ſuo, vt veritate cōperta iuſtitiam faciat vt patet extra in cap Epiſcopus Ne clerici, vel mona. ſe im. &c. In propoſito ergo cum caſus accidit, quo ſacerdos nō pōt aliter ſuccurrere periculo proximi, niſi reuelando præparationem, & præparantem, non dēt dicere, Capiatis talē &c. ſed, Caueatis à tali, & p̄mittat exp̄ſſam proteſtationem, quod ſolum cautelam proximi intendit, vt cōformet ſe cationi ſi iudicij reuelat, aduertatque diligenter, & diſcernat neceſſitatem reuelandi perſonam. Nā ſi ad euitandū periculum ſufficit reuelare p̄parationē, ſed princeps poſtmodū vult extorquere reuelationē pſonæ, nō debet clericus perſonā

Sermo. 16. à med. to. 10.

manifeſtare. Ceſſaret enim tunc ratio reuelandi, quæ ipſum obligabat. Et per hæc patet ſolutio obiectorum. Canones enim prohibentes agitationem cauſæ ſanguinis a clericis, prohibent actus ad quos non tenētur ſimpliciter aut p ſeipſos, & non eos, ad quos tenent̄. Et cōfirmat̄ hoc ex eo, qđ nullus ſtatus nullum votū nullū præceptū excuſat hominem potentē ſubuenire a ſubuentione proximi in caſu extremæ neceſſitatis, aut inhabilē reddit ad huiuſmodi ſubuentionē in caſu extremæ neceſſitatis, niſi ſtatus perfectionis charitati contrarius inueniat̄, qđ eſt impoſſibile. Conſtat aūt in propoſito caſum eſſe extremæ neceſſitatis, qñ aliud non eſt remedium ad euitandam mortem alicuius, niſi reuelatio perſonę fiat, tali puta, iudici.

D.988.

¶ In reſponſione ad tertium, dubium ex Durādo ambiguo in quæſt. 4. diſtin. 19. lib. 4. occurrit, An ſecretā monitio præcedere debeat accuſationem. Et ſine argumētis ſcito quod accuſatio dupliciter occurrere poteſt. Primo, vt licita ſecundō, vt debita. Et quando alicui licet accuſare ſi ſperat per ſecretam monitionem emendationem peccatoris, nec imminet ex dilatione punitionis illius pœnitentis damnum communis boni, tunc in foro pœnitentiæ tenetur præmittere correctionem ſecretam, quia & bonum commune, & bonum famę proximi, ſaluari poteſt tunc cum ſpe ſalutis proximi: ſed quando aliquis tenetur ad accuſandum, quod tunc ſolum eſt, vt inferius patebit, quando bonum commune hoc exigit, tunc non habet locum ſecretæ monitionis p̄miſſio, quia ſiue emendetur ſiue non, commune bonum non patitur dilationem: Et hoc ē

Super illud verbū Matth. 18. to. 9.

Epiſ. 137. inter medium & finē, to. 2.

quòd

quod author in litera dicit in hac reſpōſione. dum ait, ꝙ qñ imminet periculum multitudinis, non habet locū pceptū Domini de ſecreta monitione, quia nō peccat frater in te tantū. Hæc. n. verba dicuntur reſpondendo ad argumentum de accuſatione quia accuſatio ſolum propter periculum, ſeu malū multitudinis eſt neceſſaria, vt inferius patet.

¶ In eodē ar in reſpōſione ad quintū, dubium occurrit, An cū proceditur per viam denuntiationis, poſſit prælatus præcipere, aut inquirere. Et eſt rō dubij, quia inquiſitio, eſt alia via procedendi, quam denūtiatio, & habent diuerſos fines. Nam illa ad bonum peccatoris, hæc ad bonū cōmune ordinatur.

¶ In oppoſitum autē eſt quod author hic excipit, quando per aliqua indicia manifeſtantur.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ inquiſitio, proprie loquendo, non hēt locum in proceſſu per denūtiationē, qm̄ inquiſitionem pręcedere debet infamia, ita ꝙ ēt ſi duo, vel plures iurēt vidiſſe ſe aliquē commiſiſſe crimen aliqđ, & nulla adeſt infamia, nō eſt ppea inquirendum, vt in c. Inquiſitionis, extra de accuſationibus, dr̄ Sđ nec eſt puniendus iudicialiter, niſi fraterna correctione præmiſſa proceſſum ſit p denuntiationis viam vt prædictum eſt. Pręcipere autem poteſt prælatus ſubditis inductis per teſtes cum per denuntiationem proceditur de veritate dicēda, ſicut iudex iuramentum poteſt exigere Exceptio igitur authoris in litera nō reſtringitur ad caſum, quando proceditur per denuntiationem, ſed in communi loquitur ad perfectionem doctrinæ, quando obligat præceptum prælati, vt patet ex eo quod dicit, puta, per infamiam.

quaſi ſecreta admonitione arguit interius inſpirando, vel vigilanti vel dormiēti, ſm illud Iob. 33. Per ſomnium in viſione nocturna, qñ irruit ſopor ſup homines, tūc aperit aures virorum, & erudiens eos inſtruit diſciplina, vt auertat hominem ab his quæ fecit,

Ad secundum Dicendum, ꝙ Dominus peccatū Iudæ, tāquam Deus ſicut publicum habebat: vnde ſtatim poterat ad publicandum procedere, tamen ipſe non publicauit, ſed obſcuris verbis eū de peccato ſuo admonuit Petrus autem publicauit peccatū occultum Ananiæ & Sapphiræ, tā quam executor Dei, cuius reuelatione peccatum cognouit. De Ioſeph autem credendum eſt, quod fratres ſuos quandoque admonuerit, licet non ſit ſcriptum. Vel pōt dici, ꝙ peccatum publicum erat inter fratres. vnde dicit pluraliter, Accuſauit fratres ſuos.

Ad tertium Dicendum, ꝙ quando imminet periculū multitudinis, non habent ibi locum hæc verba Domini: quia tunc frater peccans, non peccat in te tm̄.

Ad quartum dicendū, ꝙ huiuſmodi proclamationes, quæ in capitulis religioſorū fiūt, ſunt de aliquibus leuibus, quę famæ nō derogant, vnde ſunt quaſi quædā commemorationes potius oblitarum culparum, quā accuſationes, vel denuntiationes. Si eſſent tamē talia, de qbus frater infamaretur, contra præceptum Domini ageret, qui per hunc modum peccatū fratris publicaret.

Ad quintum Dicēdū, ꝙ prælato non eſt obediendū cōtra præceptum Domini, ſecundū illud Act. 5. Obedire oportet deo magis, quam hominibus, Et ideo quando prælatus præcipit, vt ſibi dicatur, quod quis ſciuerit corrigendum, intelligendum eſt præceptum ſane, ſaluo ordine fraternæ correctionis, ſiue præceptum fiat cōmuniter ad omnes, ſiue ad aliquē ſpecialiter. Sed ſi prælatus expreſſe præciperet contra hunc ordinem à Dño inſtitutum, & ipſe peccaret pręcipiens, & ei obediēs, quaſi contra præceptum Domini agens, vnde non eſſet ei obediendum, quia Prælatus non eſt iudex iudiciorum occultorum, ſed ſolus Deus. Vnde nō habet poteſtatem pręcipiendi aliquid ſuper occultis niſi inquantum per aliqua indicia manifeſtantur, puta, per infamiam vel per aliquas ſuſpiciones, in quibus caſibus poteſt prælatus præcipere eodem modo, ſicut & iudex ſæcularis, vel eccleſiaſticus poteſt

A exigere iuramentum de veritate dicenda.

Articvlvs VIII.

Vtrum teſtium inductio debeat precedere publicam de nunciationem.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quod teſtium inductio non dēat

B præcedere publicam denuntiationem. Peccata enim occulta non ſunt alijs manifeſtanda, quia ſic homo magis eſſet proditor criminis, quàm corrector fratris, vt * Aug. dicit; ſed ille qui inducit teſtes, peccatum fratris alij manifeſtat. ergo in peccatis occultis non debet teſtium inductio præcedere publicam denuntiationem.

¶ 2 Præte. Homo debet diligere pximū ſicut ſeipſum; ſed nullus ad ſuum peccatum occultum inducit teſtes: ergo neque ad pctm̄. occultum fratris debet inducere.

C ¶ 3 Præterea. Teſtes inducuntur ad aliquid probandum, ſed in occultis non poteſt fieri probatio p teſtes. ergo fruſtra huiuſmodi teſtes inducuntur.

¶ 4 Præt. * Aug. dicit in regula, ꝙ prius præpoſito debet oſtendi, q̃ teſtibus, ſed oſtendere præpoſito, vel prelato, eſt dicere Eccleſiæ. nō ergo teſtiū inductio debet præcedere publicam denuntiationem.

Sed contra eſt, quòd Dñs dicit Matth. 18. Adhibe tecū vnū, vel duos, vt in ore duorū &c.

D Respondeo Dicēdum, ꝙ de vno extremo cōueniēter trāſitur per medium. In correctione autē fraterna Dominus voluit, ꝙ principium eſſet occultum, dum frater corriperet fratrē inter ſe, & ipſum ſolum. Finem autem voluit eſſe publicum, vt. ſ. Eccleſiæ denūtiaretur. Et ideo conuenienter in medio ponitur teſtium inductio, vt primo paucis indicetur peccatum fratris, qui poſſint prodeſſe, & non obeſſe, vt ſaltē ſic ſine multitudinis infamia emendetur.

E Ad primvm ergo dicendum, quòd quidā ſic intellexerūt ordinē fraternæ correctionis eſſe ſeruandum, vt primo frater ſit in ſecreto corripiēdus, etſi audierit bene quidem, ſi autem non audierit, ſi peccatum ſit omnino occultum, dicebant, non eſſe vlterius procedendum. Si autem incipit iam ad notitiā pluriū deuenire aliquibus indiciis, debet vlterius procedi, ſecundum quod Dominus mādat. Sed hoc eſt contra id ꝙ * Aug. dicit in regula, ꝙ peccatum fratris

Conſtat nāque infamiam ad formam ptinere inquiſitionis.

¶ Super quæſtionis trigeſimæ tertię Ar. octauum.

IN ar 8. aduerte, ꝙ duplex remediū cōtra pctm̄, inquantum nocet ipſi peccāti, ſtatutū eſt. Primū conſumabile à quocūq;, & eſt ſecreta monitio, ſm cōſumabile à ſolo prælato, & eſt medicinalis punitio pp ipſum ſanandum, vt vel coact⁹ pœna emēdet. Et à primo puenit ad vltimū p medium teſtium. ſ. adhibitionem, vt in litera dr̄. Et hinc habes affinitatem prædictā inter præceptū de correctione fraterna datū cuilibet, & de correctione prælatiua ad emēdationem ipſius 202 3. di. 19. q. 2. ar 3. q. 2. Et quol. 11. ar. 12. & 13. De verb, do. Serm. 16. aliquantulum à medio, tomo 10,

¶ In eod. ar. in rñſione ad primū, dubiū ex Duran. in prædicta quæſtione ſtimulat. Vr̄. n. ſeq opinionem quā author hic reprobat quo adhoc, ꝙ crimine fratris exiſtente occulto, non ſunt adhibēdi teſtes ſi actus itererē, vt conuincatur: quia nō debemus eſſe alienę vitæ exploratores, ſm Aug. & quia magis ē ſm charitatē in tali caſu reuelare ei, qui pōt impedire iterationē actus, q̄ permittere & afferre teſtes. Et ad authoritatem Auguſtini in regula dicit, ꝙ non vr̄ loqui de eo, quod eſt crimē ſm ſe ſed occaſio criminis. ſ. fixione oculi. Nec dicit ad hoc explorandum teſtes induci, ſed ſi forte aliq ſiut præſentes, q non aduertunt, inducendi ſunt vt aduertāt. In regula c. 13. to. 1.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ mirū eſt de iſto homine, & præceptum Domini, Matth. 18. & verba Aug. in regula nō aduertente. Aug enim expreſſe in regula, & de quolibet ſe loqui fatetur, cum dicit Et hoc quod dixi de oculo non fingendo, etiā in cæteris inuenien- dis prohibendis, indicandis, conuincendis, indicandiſq; pec In 3. reg. ca. 23. quæ incipit, Ante omnia fratres chariſſimi, tom. 1.

catis

non debet occultari, ne putreſcat in corde. Et ideo aliter dicẽdũ eſt, ꝙ poſt admonitionẽ ſecretã ſemel, vel pluries factã, quãdiu ſpes probabiliter habeť de correctione, per ſecretã admonitionem procedendũ eſt. Ex quo autẽ probabiliter iã cognoſcere poſſum*, ꝙ ſecreta admonitio non valet, procedendum eſt vlterius, quãtũcũq; ſit peccatũ

G occultum ad teſtium inductionẽ. Niſi forte probabiliter æſtimareť ꝙ hoc ad emendationẽ fratris nõ proficeret, ſed exinde deterior redderetur: quia propter hoc eſt totaliter a correctione ceſſandum, vt ſupra* dictum eſt.

Ad secvndvm dicendum, quòd homo nõ indiget teſtibus ad emendationem ſui peccati, quod tamen poteſt eſſe neceſſarium ad emendationem peccati fratris: vnde non eſt ſimilis rõ.

H Ad tertivm dicendũ, ꝙ teſtes poſſunt induci propter tria. Vno mõ ad oſtẽdẽdũ, ꝙ hoc ſit peccatum, de quo aliquis arguiť, vt* Hiero. dicit. Secũdo mõ, ad cõuincẽdũ de actu, ſi actus iterať, vt †Au. dicit in regula. Tertio mõ. ad teſtificandum, ꝙ frater admonẽs fecit ꝙ in ſe fuit, vt †Chryſ. dicit.

Ad qvartvm dicendum, ꝙ Aug. intelligit, ꝙ prius dicatur prælato, quã teſtibus, ſm ꝙ prælatus ẽ quædã ſingularis perſona, quę magis põt prodeſſe, quã alij, nõ autẽ

I ꝙ dicatur ei tanquam Eccleſię, i. ſicut in loco iudicis reſidenti.

QVAESTIO XXXIIII.

De odio, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de vitiis oppoſitis charitati.

¶ Et primo, de odio quòd opponitur ipſi dilectioni. Secundo, de acidia, & inuidia, q̃ opponuntur gaudio charitatis. Tertio de diſcordia & ſchiſmate, quæ opponuntur paci. Quarto, de offenſione & ſcãdalo, quæ opponuntur beneficentiæ & correctioni fraternæ.

Circa primũ quærũtur ſex.

¶ Primo, Vtrũ Deus poſsit odio haberi.

¶ Secundo, Vtrum odium Dei ſit maximum peccatorum.

¶ Tertio, Vtrum odium proximi ſemper ſit peccatum.

¶ Quarto, Vtrũ ſit maximũ inter peccata, quæ ſunt in proximũ.

¶ Quinto, Vtrũ ſit vitiũ capitale.

¶ Sexto, Ex quo capitali vitio oriatur.

Articvlvs I.

G *Vtrum quis poſsit Deum odio habere.*

Ad primvm ſic proceditť. Videtur quod Deũ nullus odio habere poſsit. Dicit enim Dionyſ. 4. ca.* de diu. no. ꝙ omnibus amabile & diligibile eſt primum bonum, & pulchrũ: ſed Deus eſt ipſa bonitas, & pulchritudo. ergo à nullo odio habeť

¶ 2 Præt. In apocryphis Eſdræ dicitur, ꝙ omnia inuocant veritatẽ, & benignantur in operibus: ſed

H Deus eſt ipſa veritas, vt dicitur Io 14. ergo omnes diligũt Deum, & nullus eum odio habere poteſt.

¶ 3 Præt. Odiũ eſt auerſio quędã ſed ſicut† Diony. dicit in 1. c. de diui. nomi. Deus omnia ad ſeipſum conuertit. ergo nullus eum odio habere poteſt.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 73. Superbia eorũ, qui te oderunt, aſcẽdit ſemper. & Io. 15. Nunc autem, & viderũt, & oderunt me, & patrem meum &c.

I Respon. Dicẽdum, quòd ſicut ex ſupra† dictis patet, odium eſt quidam motus appetitiuæ potentiæ, qui non mouetur, niſi ab aliquo apprehenſo. Deus autem dupliciter ab hoĩe apprehẽdi poteſt. Vno modo ſm ſeipſum, puta cum per eſſentiã videtur. Alio mõ per effectus ſuos, cum ſcilicet inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta cõſpiciuntur. Deus aũt per eſſentiam ſuam eſt ipſa bonitas, quam nullus habere odio põt quia de ratione boni eſt vt ametur

K & ideo impoſsibile eſt, quod aliqs videns Deum per eſſentiam, cum odio habeat. ſed effectus eius aliq ſunt, qui nullo modo poſſunt eſſe contrarii voluntati humanę, quia eſſe, viuere, & intelligere, eſt & appetibile, & amabile omnibus, quæ ſunt quidam effectus Dei. Vnde etiam ſecũdum quod Deus apprehenditur vt actor horũ effectuũ, non poteſt odio haberi. ſunt autẽ quidam effectus Dei q repugnãt inordinatę volũtati, ſicut inflictio

---

ratis, diligenter, & fideliter obſeruetur, & teſtibus demonſtrã F dum, ſi poſt admonitionem idipſum fecerit, vt duorum, vel trium poſſit ore conuinci, expreſſe dicit. Quid clarius? Vnde dicendum eſt, ꝙ ſi eſt ſpes correctionis, quia vel coram ipſis erubeſcens reſipiſcet: vel quia vexatio dabit intellectũ, abſq; dubio ex charitate demonſtrandũ eſt, ſi iteratur pctm̃, propter rõnẽ Au. i. quia fratres noſtros, quos iudicando corrigere poſſumus non debemus tacendo permittere perire Nec hoc eſt exploratorem fieri alienæ vitæ, ſed occurrentem morbũ proximi velle demonſtrando curare, ex quo ſimplex admonitio non ſufficit ad curam illius. Sapiens enim & amicus medicus infirmũ ſi non põt leuiori remedio curare, grauiori vtiť ad medelã Nec eſt verum ꝙ magis eſſet ſm charitatem iudicare ei, qui impediret iterandum actum: qm̃ hoc remedium non eſt curatiuum morbi, qũ impeditus a reiterando reiteraret ſi poſſet. Charitas aũt quærit ſanare morbum proximi. & propterea ſuadet demonſtrare iterãdum actum, ne putreſcat occultus morbus. Non tamen propterea occaſio ei danda eſt, vt iteret actũ malũ, qm̃ nõ ſunt faciẽda mala, vt eueniant bona, ſed permittendus eſt iterare ad habitrbus teſtibus, vt vel ſic curetur. Omnis enim fructus eſt, vt auferatur pctm̃.

¶ In eadem reſponſione ad primum dubiũ occurrit, An inductis teſtibus ad vitãdum iteratum crimen, ſi deſit ſpes emendationis peccatoris, procedendum ſit ad publicam denũtiationẽm. Et eſt rõ dubij, quia apparet, quod nõ eſt procedendum ex eo, ꝙ non eſt ſpes emendationis, ad quam ordinatur denunciatio. Apparet quoque oppoſitum ex eo, ꝙ crimen iam non eſt amplius occultũ, qm̃ poteſt teſtibus cõuinci.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum procedere in criminibus corrigendis ordinetur ad emẽdationem peccatoris, vt ad finem, vt ex Aug. in regula, & extra, de accuſationibus, capit. Super his, patet, & ex fine ſumenda ſit rõ eorũ, quæ ad finẽ ordinanť, ſi poſt inductionem teſtium probabiliter creditur, ꝙ peccator vidẽs ſe denuntiatum deterior efficietur, deſiſtendum eſt a denũtiatione. Et ſimiliter ſi poſt denuntiationem probabiliter cõſtet, ꝙ ſi cõuincať, ibit in perditionẽ, debet iudex nõ procedere ad conuincẽdum hoĩem talẽ, & hoc dico ſi peccatũ eſt tale, quod ſibi ſoli nocet, Sec⁹. n. eſſet, ſi pctm̃ eſſet in aliorum nocumẽtũ. vel periculũ, qm̃ tũc nõ ipſius ſolius habẽda eſt rõ. Nec obſtat, ꝙ pctm̃ iã nõ eſt occultũ: qm̃ adhuc infra latitudinẽ occultorũ computatur, qũ alios non ſcãdalizat, nec nocet alicui alteri, quamuis tribus, aut quatuor tacentibus notum ſit.

¶ *Super quęſtionis trigeſimę quartæ Arti. primum.*

In ar. 1 q. 34 diligẽter & caute aduerte, ꝙ verba literę poſſunt bñ, & male intelligi. Male qdem, ſi ex eis ſumať, ꝙ odiũ nõ põt terminari ad ipſum Deũ, ſm id ꝙ eſt in ſeipſo, ſed ſolũ ſm ꝙ induit rõnẽ cauſæ alicuius diſplicentiæ alicui. Hic ſiquidem ſenſus apparet in ſuperficie literæ, ſed falſus eſt, & alienus ab authoris intẽtione. Falſus quidẽ qa poſſum ex iniqua voluntate velle, ꝙ Deus nõ ſit, quãuis ſciã hoc eſſe impoſſibile. Volũtas. n. peruerſa ẽt impoſſibiliũ eſt. Inq̃t. n. pctór. Quãuis ſcia hoc non poſſe eſſe, tñ ego vellẽ, ꝙ ſic eſſet vt opto. Nec obſtat, ꝙ voluntas impoſſibilium ſit velleitas, qa velleitas talis maximũ pctm̃ eſt, & atteſtať q̃ mala volũtas eſſet efficaciter, ſi poſſet, vt patet in damnatis. Alienum aũt ab authoris intentione cõprobať ex ar. ſequẽti. vbi odiũ Dei iõ peſsimũ poniť, qa opponitur optimo ſ. charitati. Conſtat. aũt oppoſita eẽ circa idẽ & charitatẽ diligere Deũ in ſeipſo, ſm id ꝙ eſt in ſeipſo, ac per hoc odiũ oppoſitum velle malũ Deo tan

ſe

Art. 6. huius quęſt.

* Id innuit Hier. Matt. 18. tom. 9.
Loco citato in cor. artic.
Aug. in reg. ca. 23.
Homi. 61. in Mat. parum ante mediũ.

Supra q. 13. ar. 4. Et 4. de. 50. q. 2. ar. 1. q. 5. Et Io. 5. lec. 8. & ca. 5. le. 5. Et Ro. 8. lec. 2.
*Ca. 4. part. 1. in medio lib. 3.
Ca. 1. declinãdo ad fin.
1. 2. q. 29. articu. 1.

ſe. Et ppea eſt maximũ peccatorũ, ſicut charitas eſt maxima virtutũ, vt ex ſupra dictis cõparãdo virtutes theologicas patet. Bene aũt intelligiť litera ſi intelligamus, ꝙ voluntas non põt exire in actũ odij reſpectu Dei, ex clara Dei viſiõe, qa tũc obiectũ mouens voluntatẽ eſt vndiq; bonũ, & volũtas naturaliter in illud tendit actu amoris. Nec ex apprehẽſione ipſi⁹, vt cã naturaliter à nobis amatorũ eadem rõne, qua nec ipſi effect⁹ poſſũt odio haberi, vt ſuperius declarauim⁹: ſed ex apphẽſione ipſius, vt authorẽ effectiuã diſplicẽtium, põt voluntas odio hr̃ Deũ: ita, ꝙ licet apprehenſio inchoet ab effectu & Deo vt cauſa, odiũ tamen terminari poteſt ad ipſum Deum ſm ſe & tunc proprie eſt odiũ Dei, q̃uis ẽt infra latitudinẽ odij Dei ſit odio habere eũ vt cauſam talis rei ſibi diſplicẽtis: quoniã Deus eſt cauſa per intellectum, & voluntatẽ, & actionem, q̃ oĩa ſũt ipſe Deus, ſed peius odiũ .i. primo gradu eſt poſitũ, ꝙ cõtra Deum in ſeipſo directe penetrare intẽdit. Quia ergo odii obiectũ vt ſic, eſt malũ, vel malũ appatẽs, in litera rõ apparẽtis mali redditur, quare .ſ. Deus apparet alicui malus. Terminus aũt odij, q.d. ſ. ex hac apparentia odio habeať, Deus ipſe dictus eſt in hoc ar. inquãtum cã talis effectus, & hic eſt terminus odii Dei neceſſario. In ſequẽti vero ponitur terminus Deus abſolute, & hic eſt terminus odii poſſibiliter. Non n. oportet odium Dei in quocũque in tm̃ progredi malum, vt ẽt in ipſum Deũ ſm ſe penetrare intẽdat, puta, ꝙ nollet eum eſſe trinũ, & vnũ &c. Ex his aũt habes vñ vel accuſantes, vel ignorantes doctrinã authoris repellere, vel docere valeas, diſtinguendo de odio haberi in rõne motiui, vel terminatiui tm̃. Et dicẽdo, ꝙ Deus ſm ſe in rõne motiui nõ põt odio haberi, q̃a nõ põt ſeipſũ mouere ad ſui odium cũ habeat rõnẽ omnis boni eminẽter: ſed in rõne terminatiui põt odio haberi, qm̃ velleitatis iniquæ terminus eſſe põt, q̃tumcũq; ſumma bonitas. Dixi aũt, terminatiui tm̃: q̃a Deum ſm ſe habere rõnẽ vtriuſq; reſpectu odii eſt impoſſibile. In cuius ſignũ clare viſus Deus non põt odio haberi, quia ſecundum ſe & mouet, & terminat voluntatem noſtri. ¶In eodẽ 1. ar. dubiũ occurrit circa illud, Effectus aliqui Dei ſunt, qui nullo modo poſſunt eſſe cõtrarii voluntati humanæ vt eſſe, & viuere &c. Vñ ſm ꝙ Deus apprehendiť vt author horum, non põt odio haberi. Cõtradicimus, inquit Martinus de Magiſtris, beato Thomæ in hac cõcluſione, & ratione. Cõſtat enim, quod hæc Thomæ ratio nihil concludit, quia aut intelligit de volũtate ordinata, & nihil cõcludit, quia multa poſſimus velle & nolle, ad quæ ordinata voluntas non ſe extendit: aut de volũtate ſiue ordinata, ſiue inordinata, & ſic falſum aſſumitur, quia conſtat, ꝙ eſſe, viuere, & intelligere, repugnant voluntati inordinatæ. Cõcluſio vero falſa oſtendiť tum ex his qui interimunt ſeipſos, tum quia Deus ſi cõſeruaſſet vitã operã efficacẽ danti ad interimendũ ſe, odio haberetur, vt author vitæ illius, tum quia de Iuda ſcriptum eſt, Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet: tum quia ſicut Mithridates odio habuit cõſeruatiuum ſuæ vitæ contra aſſumptum venenũ, ita odio habuiſſet quodcunque animatum conſeruans tunc ſuam vitam. ¶Ad hæc dr̃, ꝙ ſermo formalis oĩa ſoluit, & oſtẽdit verã eſſe doctrinã hãc. Eſſe nanq; & viuere, & hmõi dupliciter cõſiderari poſſunt. Primo, ſm id qđ ſunt: ſcđo ſm aliquid eis adiũctũ. Si conſidereť eſſe ſm ſe ſic cũ nihil hẽat in ſe fugibile, non põt odio haberi, ſi vero conſidereť ſm adiunctã ſibi miſeriam, vel pœnam, vel quodcunq; aliud contrarium voluntati alicuius, ſic poteſt odio haberi. Et quia primo modo conſideratur per ſe, & formaliter, ſecundo autem modo per accidens, ideo doctrina authoris primo mõ loquens, nõ eſt impugnanda, ſed veneranda, & explicãda pro minus eruditis. Eſt igiť literæ huius concluſio & rõ, ꝙ quia iſti effectus .ſ. eſſe, viuere &c. nihil in ſe cõtinẽt cõtrariũ humanæ volũtati ſiue ordinatæ, ſiue inordinatæ, ideo nec ipſi ſm ſe, nec Deus vt author eorum ſm ſe, poteſt odio haberi. Et rõ quidem ſtat ſolida & efficax, quia impoſſibile eſt odio haberi, niſi cõtrarium. Nulli autem volũtati quantumcũq; inordinatæ contrariũ eſt eſſe, aut viuere ſm ſe, q̃uis ſit alicui cõtrarium ſm aliqđ adiũctum, in re vel apparẽtia. Et per hoc patet ſolutio omnium obiectionum. Nã interimẽtibus ſeipſos, & Mithridati, & damnatis, & Iudæ abominabilis erat vita pp adiunctã miſeriã & Iudæ melius in veritate fuiſſet nõ eſſe natũ, pp adiunctã iniquitatẽ, & maiorẽ miſeriã. Diſtinctio ergo p ſe, & p accidẽs, hoc eſt, per aliud, omnia tibi in hac materia aperiet.

pœnæ, & etiam cohibitio peccatorum per legem diuinã, q̃ repugnat voluntati deprauatæ p peccatum; & quantum ad conſiderationẽ talium effectuũ, ab aliquibus Deus odio haberi poteſt, inquantum .ſ. apprehenditur peccatorum prohibitor, & pœnarum inflictor.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ rõ illa procedit quantum ad illos, qui vident Dei eſſentiam, quæ eſt ipſa eſſentia bonitatis.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ rõ illa pcedit quãtum ad hoc, qđ apprehẽdiť Deus vt cauſa illorum effectuum, qui naturaliter ab hominibus amãtur, inter quos ſunt opera veritatis præbentis ſuam cognitionem hominibus.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ Deus cõuertit oĩa ad ſeipſum, inq̃tum eſt eſſendi principium, quia omnia inquantum ſunt, tẽdunt in Dei ſimilitudinẽ, q eſt ipſum eſſe.

ARTICVLVS II.

Vtrum odium Dei ſit maximum peccatorum.

204

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ odiũ Dei nõ ſit maximũ pctõrũ. Grauiſſimũ n. pctm̃, ẽ pctm̃ in Spiritumſanctum, quod eſt irremiſſibile, vt dicitur Matth. 12. ſed odium Dei non cõputatur inter ſpecies peccati in Spiritũſanctũ, vt ex ſupra* dictis patet. ergo odiũ Dei nõ ẽ grauiſſimũ pctm̃.

Infr. q. 39. ar. 2. ad 3. Et 12 q. 73. ar. 4. ad 3.

* Q. 14. art. 2.

¶2 Præt. Peccatum cõſiſtit in elõgatione à Deo: ſed magis videtur eſſe elongatus à Deo infidelis, qui nec Dei cognitionẽ habet, quã fidelis, qui ſaltẽ quãuis Deũ cognoſcat, ipſum tñ odio habet. ergo videtur qđ grauius ſit peccatum infidelitatis, q̃ pctm̃ odij in Deum.

¶3 Præt. Deus habeť odio ſolum rõne ſuorum effectuum, qui repugnãt volũtati, inter quos pcipuus eſt pœna, ſed odire pœnã nõ ẽ ma

¶ Super quæſtionis trigeſimæ quartæ Artic. ſecundum.

IN ar. 2. eiuſdẽ 34. q recolito, ꝙ iuxta ſuperius dicta, ſicut dupliciter cõſiderať amor .ſ. ſm cõcupiſcẽtiã, & ſm amicitiã, & ſm cõcupiſcẽtiã, terminať ad rẽ cõcupitã, ſm amicitiã ad pſonã cui cõcupiſcit, ita dupl̃r ſumiť odiũ ſm abominationem, & terminať ad rẽ cõtrariã, & ſm inimicitiã, & terminať ad pſonã, cui malũ volumus. Et intelligenda eſt dr̃ia hæc terminorũ formaliter ex hoc, quia perſona vt ſic, eſt obiectũ odij, & inimicitiæ, & res vt ſic, obiectũ odij abominationis, ſicut in amore concupiſcentiæ, & amicitiæ contingit, ita ꝙ ſi qñq; perſona contraria appetitui noſtro occurrit, quã tñ aliter amamus, habeť odio abominationis, vt habet rõnẽ rei cõtrariæ nobis, vt patet de matre odiẽte vitã filiæ pro qua à viro ſuo deſpiciť cui tñ filiæ bene facit continue. Ex hac autẽ differentia ſequiť ꝙ odii actus dupliciter exprimitur, .ſ. per ly nolle aliquid, & p ly malum velle alicui. Vt n. terminať ad rem, & habet rõnem refutantis & abominantis, exprimitur per voluntatis actum, q eſt nolle illud, vt in exẽplo dato, mater deliberare nollet vitã filiæ cõtrariã amori concupiſcẽtiæ, quo vult ſe amari a uiro. Vt autẽ terminať ad pſonã, & habet rõnẽ inimicitiæ exprimitur per velle malũ illi perſonæ, ꝙ in exemplo dato non habet directe locum, quia non vult mater filiæ ſm ſe malum mortis in cuius ſignum infirmã fouet, & adiuuat, vt viuat, ſed eſt cõſiderãda via redundantiæ, qm̃ odium abominationis qñ terminať ad perſonam ſub ratione rei, ſed formaliter refutet contrarium amori concupiſcentiæ, redundat tñ in contrariũ amoris amicitiæ, vt in exemplo dato, licet mater refutet vitã filiæ, vt contrarium amabilitati propriæ à viro, tñ ex hoc conuincitur ꝙ magis amat ſe gratiã viro, q̃ vitã filiæ, ac p hoc vult potius filiæ malum mortis, q̃ ſibi malum minoris gratiæ coram viro, & ſic per viã redundantiæ odium abominationis, qñ eſt ap rẽ, quæ eſt pſona, vel aliquid eius aliquo mõ ſiue vt pars, ſiue vt poſſeſſio, vel hmõi, eſt ẽt odium inimicitiæ. Ex his autẽ habes, & qđ Deus odio habetur à peccatore, primo, vt res cõtraria ſuæ puerſæ volũtati, & hoc dupliciter. Primo participatiue, cum ſcilicet tranſgreſſio fit præceptorum: ſecundo formaliter, cum peruenitur ad ipſum peccatum odij Dei. Cum enim aliquis furatur voluntarie, refutat præceptum Dei, ac per hoc interpretatiue refutat Deum prohibitorem illius, vt cõtrariũ ſuæ voluntati, qua vult habere alienum. Si autẽ in tãtum malitia excreuerit, vt in ipſum prohibitorem dirigat aciem intentionis, iam odium abominationis eſt Dei, vt eſt res contraria amori cõcupiſcentiæ. Et quia, vt dictum eſt, odium abomina-

ximum peccatorum. ergo odium Dei nõ eſt maximum peccatorũ.

SED CONTRA eſt, quod optimo opponitur peſſimum, vt patet per * Philoſ. in 8. Ethic. ſed odium Dei opponitur dilectioni Dei, in qua cõſiſtit optimum hominis. ergo odium Dei eſt peſſimum peccatum.

G RESPON. dicendũ, ꝙ defectus pcт̃i cõſiſtit in auerſione à Deo, vt* dictum eſt. Huiuſmodi autem auerſio rõnẽ culpę nõ haberet, niſi voluntaria eſſet. Vnde rõ culpæ conſiſtit in volũtaria auerſione à Deo. Hæc aũt voluntaria auerſio à Deo per ſe quidem importat̃ in odio Dei: in alijs autẽ pc̃tis quaſi participatiue, & ſm aliud: ſicut. n. voluntas per ſe inhæret ei, quod amat, ita ſm ſe refugit id ꝙ odit. Vnde quando aliquis odit Deum voluntas eius ſm ſe ab eo auertit̃, ſed in alijs peccatis, puta, cum aliquis fornicatur, non auertitur à Deo ſm ſe, ſed ſm aliud, inquãtũ ſcilicet appetit inordinatam delectationẽ, quæ habet annexã auerſionem à Deo. Semper autem id, quod eſt per ſe, eſt potius eo, ꝙ eſt ſecundũ aliud: vnde odiũ Dei inter alia peccata eſt grauius.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut* Gre dicit 25. Mor. aliud eſt bona nõ facere, & aliud eſt bonorũ odiſſe datorẽ, ſicut aliud eſt ex pcipitatione, aliud ex deliberatione peccare, ex quo dat̃ itelligi, ꝙ odire Deum omnium bonorũ datorẽ ſit ex deliberatione peccare, qđ eſt peccatũ in Spiritumſanctũ. Vñ manifeſtum eſt, qđ odiũ Dei maxime eſt peccatum in Spiritumſanctũ, ſecũdum quod peccatum in Spiritumſanctum nominat aliqđ genus ſpeciale peccati, ideo tamen nõ computatur inter

H ſpecies peccati in Spiritũſanctũ, quia generaliter inuenitur in oĩ ſpecie peccati in Spiritumſanctũ.

tionis pſonæ redũdat, in odiũ inimicitiæ eiuſdẽ: ideo in quoli F bet peccato participatiue clauditur odiũ Dei vtroq; mõ. f. ꝙ refutat̃ Deus ordinator, & ꝙ vult, interpretatiue tñ, peccator Deo ordinatori malum oppoſitum, puta non eſſe ordinatorẽ. Deinde ſi cõtingat ſcelus creſcere, formaliter odio habet Deũ vt ordinatorem. Et ſi amplius creſcat in immẽſum ẽt formaliter Deũ ipſum in ſe ipſo

D. 1179. odio inimicitiæ pro-
Li. 8. ca. 10. ſequit̃, in quo cõſum-
circa princ. mat̃ ſumma iniqtatis
tom. 5. Et qm̃ pc̃m̃ mortale oẽ opponit̃ charitati, q̃ eſt amicitia ad Deũ ſm ſeipſũ: iõ ẽt hmõi odium participatiue claudit̃ i oĩ pc̃õ mortali, ꝑ q̃to in eo clau

1. 2. q. 71. articulo 6. dit voluntas, ꝙ Deus non ſit Deus. Ex hoc nãq;, ꝙ aliqd pponit Deo in amore, aufert quãtum eſt ex parte hmõi amantis, à Deo natura ſua, q̃ oibus ꝑponit̃ Et ſi hoc nõ penetras, memento, ꝙ hoc, ꝙ facit affirmatio, vel negatio in intellectu, facit proſecutio, vel fuga in voluntate, ac ꝑ hoc ſicut intellectus affirmãs aliũ Deũ, aut negãs ꝓprietatẽ Dei, aufert à Deo, ꝙ ſit Deus. ita volũtas nolẽs Deum vt optimũ, aut tẽdẽs in aliud vt melius, aufert a Deo, ꝙ ſit Deus, hoc aũt fit in oĩ pc̃õ mortali Et propterea oẽ pc̃m̃, ꝙ vocat̃ mortale, vere dignũ morte æterna eſt, vtpote offendẽs Deum nõ qualitercunq;, ſed hoſtiliter, ad deiiciendum ſ. Deum a ſua deitate, & ex his patet ſenſus articuli huius, quare. ſ. odiũ Dei ſit grauiſſimũ, & quo modo inueniatur in quolibet mortali.

¶ In eodẽ ar. 2. in rñſione ad primum dubiũ ex Mar. de Magiſtris, occurrit cõtra hãc rñſionẽ authoris arguẽte, dicendo. Iſta ſolutio nõ ſoluit, q: argm̃ ꝓcedit de pc̃õ in Spũmſanctũ irremiſſibili: ſolutio aũt ꝓcedit de pc̃õ in Spũmſctm̃ remiſſibili.

¶ Ad hoc dicendum, ꝙ cum oẽ peccatũ in Spiritumſanctũ ſit irremiſſibile obiectio iſtius eſt nulla. Et ſi ꝑ diuerſum modũ irremiſſibilitatis, quia. ſ. aliquod pc̃m̃ in Spiritum ſanctũ dicitur irremiſſibile oino, ut finalis impenitentia, & aliquod irremiſſibile ex ſui merito vt reliqua, arguens diſtinguat irremiſſibile omnino a remiſſibili, Reſpondetur, ꝙ aſſumptũ eſt falſum. ſ. ꝙ argumẽtũ loquat̃ de peccato in Spiritũſanctum irremiſſibili oino, hoc eſt, de finali impenitẽtia: qm̃ tale pc̃m̃, vt ſupra in q. 14. patet non eſt ſpeciale genus peccati, ſed põt odiũ Dei. & quodcunq; aliud eſſe, in quo qs finaliter penitẽtiã nõ aſſumet. Sed argumentũ procedit de peccato in Spũmſanctũ, vt eſt ſpeciale genus peccati, vt patet ex arguendo, cum dr̃, Non computat̃ inter ſpecies peccati in Spiritũſanctũ, q̃ rñdẽdo, cũ generis, & ſpeciei meminit, & doctrinæ in t. ar. dictæ q̃ſtionis traditæ, ꝙ. ſ. genus peccati in Spiritumſanctum iuxta tertiã acceptionẽ, ſumitur penes peccare ex electione mali, ꝙ hic vocatur peccare ex deliberatione: & eſt diſtinguẽdum vel ex habitus inclinatione, vel contemnendo impeditiuum peccati ſicut ibi diſtinguitur peccare ex electione mali. Idẽ enim eſt iudicium de peccare ex electione, & deliberatione mali.

¶ In eodem ar. 2. in reſponſione ad ſecundum, dubium ex eodem Martino occurrit contra authorem hic arguente. Hæc ſolutio inquit, deficit in hoc, quòd dicit, quod infidelitas, quæ eſt culpa ſemper cauſatur ex odio Dei. Hoc enim conſtat eſſe falſum: nam non credere Deum trinum & vnum in multis paganis aliunde procedit, vt patet.

¶ Secundo deficit in hoc, quod innuit, quod peccatum, quod eſt cauſa, ſemper eſt grauius eo, quod ex illo cauſatur. Nam odium oritur frequenter ex ira, & ſecũdum Thomam ex inuidia: & tamen eſt grauius vtraque, & multa mortalia oriũtur ex venialibus. Immo hæc opinio non concordat dictis eiuſdẽ Thom. ar. 5. eiuſdem quæſtionis, vbi probãdo, quod odiũ non eſt vitium capitale, aſſumit hoc principiũ. In his, q̃ contra naturã ſunt, cuiuſmodi ſunt omnia vitia, paulatim, & nõ ſubito illud quod eſt contra naturã corrumpit̃: & ex hoc ꝓbat odiũ nõ eſſe vitiũ capitale Ex quo videnť inferri duo Primũ eſt, ꝙ ex odio Dei non oritur infidelitas. Secundum eſt, ꝙ ex hoc, ꝙ odium Dei eſt cauſa infidelitatis, non põt inferri, ꝙ odiũ Dei ſit infidelitate grauius.

¶ Ad hæc dr̃, ꝙ argumenta laborant quaſi i æquiuoco: qm̃ ſermo literæ partim eſt de odio participatiue ſeu ſm effectũ: & par-
tim de odio ſpãli pec- Li. 25. c. 16.
cato & ſm affectum. ante mediũ.
Cum. n. dr̃, ꝙ odium eſt ratio culpæ, ſeu, peccati in infidelitate, ſermo eſt de odio participatiue, & ſecundum effectum. Cũ autem dicitur quod odiũ eſt grauius peccatum, ſermo eſt de odio ſecũdum ſe, ſeu ſecundum affectum, Nec hoc eſt ſophiſticum, & indignum doctrina, ſed ex eo, qđ eſt per participationem oſtendere ſeipſum ſecundum ſe, ſicut ſi ex ignitis oſtenderetur natura ignis: In quolibet enim peccato mortali, vt iam oſtenſum eſt, clauditur odium Dei vt ratio peccati mortalis in illo, quod iuxta huius reſponſionis in litera proceſſum iterum aperitur, vt magis etiam hæc litera pateat. Infidelitas, inquit, habet rõnẽ culpæ ex hoc, ꝙ eſt voluntaria, quia &c. Quod aũt ſit voluntaria, ſupple mortaliter, habet ex odio ſm effectum contra veritatem fidei. Patet. n. in infidelitate inueniri volũtariam refutationẽ veritatis diuinæ, quæ eſt odiũ ſecundum effectum ipſius diuinę veritatis, ex quacunque cauſa infidelitas oriatur. Et patet huiuſmodi odium in ea inuentum, eſſe rationem voluntarij peccati mortalis in illa, quoniã tale odiũ eſt actus voluntatis participatus in infidelitate, quo actus dicitur voluntarium mortale, ꝙ cõuincitur ex eo, ꝙ in

I quolibet peccato mortali oportet inueniri formaliter, vel participatiue actus voluntarios contrarios dilectioni Dei, quæ eſt charitas, alioquin peccatum mortale non eſſet. Nã ꝙ charitati non contrariatur, cum illa ſtat, & mortale peccatũ non eſt. Ex hoc autem, ꝙ odium Dei participatiue, ſeu ſm effectũ eſt rõ voluntarij peccati mortalis in infidelitate, & in reliqs peccatis mortalibus optime infertur, quòd odium Dei ſecundum ſe ſeu ſecundum affectũ, & quod eſt odiũ Dei, vt eſt ſpeciale peccatum, eſt grauius cæteris ſicut id quod eſt per eſſentiã, eſt maius eo, quod eſt per participationẽ, ſicut eſſentialis cauſa grauitatis peccati eſt ſecundum ſe grauior ſuo effectu.

¶ Ad primum ergo in oppoſitum dr̃ qđ aliud eſt infidelitatẽ cauſari ex odio Dei, & aliud culpabilitatẽ, & pc̃m̃ in infidelitate cauſari ex odio Dei. Author non dixit primum, ſed ſm, & tamen argumentum primo modo procedit Et rurſus au-

K thor non loquitur de odio Dei ſm ſe, ſed ſecũdum effectum.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod author nunquam ſomniauit, quod arguens ſumit ſcilicet quod peccatum, ꝙ eſt cauſa, ſemper ſit grauius peccato ꝙ cauſatur, ſed vt dictum eſt, & in litera patet, dicit, quod peccatum, quod eſt cauſa, ſupple per ſe & eſſentialis, voluntarij, culpabilitatis, & peccati in actu peccati, ex ſuo genere eſt grauius peccato, quod eſt eius, quãtum ad hæc, effectus. Hæc autem propoſitio eſt euidens, quoniam ex quo vtrunque eſt peccatum, & hoc habet rationem peccati voluntarij, quia illud eſt peccatum voluntarium, oportet vt illud ſit maius peccatum, & magis voluntarium, ac ꝑ hoc grauius, iuxta illam maximam. Propter quod vnũquodque, illud magis. Et rurſus iuxta illam, Quod eſt per eſſentiam, ſeu ſecundum ſe eſt maius participatis. Et hoc in propoſito locum habet quia quamuis de facto participatum, ſeu

ſed ſm effectū, odium inueniri ſine hoc, qđ deriuaē ab odio ſm ſe. & ſm affectū, ſm ẽõ habitudinem eorū inter ſe, odium ſecundum effectum habet ꝓpropria cauſa odiū ſecundum affectum, & eſt illo imꝑfectius, hoc eſt, minus malū, vtpote effectus participatus ſuæ cauſa ſecundum ſe, & hoc intendit litera. Vnde non oportet obiecta aliter ſoluere, quia non contra hanc planum ſenſum literæ procedunt, ſed contra impoſitam à ſeipſo Martino phantaſiam, vt prædictum eſt. Scito, quod inter infidelitatem, & alia peccata, quo ad cauſari ex odio Dei quo ad culpam &c. hæc eſt differentia, quod infidelitas cauſatur vt effectus ꝓximus, peccata vero contra proximum, vt iniuſtitia, & huiuſmodi, cauſantur vt effectus remoti. Et ratio eſt, quia infidelitas, & odium Dei communicantur in obiecto ſcilicet Deo. Infidelitas enim contra veritatem diuinam, quæ Deus eſt, peccat, & ſimiliter odium Dei contra Deum eſt. Odium ergo veritatis diuinæ ſecundum effectum in infidelitate, conuenit cum odio Dei ſecundum effectum in obiecto. Et propterea infidelitas cognata eſt odio Dei. Reliqua peccata quę non habent Deū pro obiecto, licet odium Dei includant vt prius declaratum eſt, remotiora ſunt à Deiodio propter alietatem obiecti.

Li. 10 c. 28. circa mediū tom. n

Li. 25. c. 26. ante mediū.

205 Supr. q. 25. ar. 6. Et Pia. 84.

Li. 2. c. 4. & 20. & li. 4. c. 21. à medio.

¶ Super quęſtionis trigeſimę quartę Articul. tertium.

IN artic. 3. eiuſdem quæſtio. 34. in reſponſione ad 3. Martinus occurrit, Hæc (dicens) ſolutio non mihi videtur ſufficere, Non ſolum naturale eſt odire eos, qui iniuſte, ſed etiam eos qui iuſte inimicantur nobis, quoniam vniuerſaliter inimi-

1. 2. q. 29. artic. 2.

A Ad secundum dicendū, ꝙ ipſa infidelitas non habet rationem culpæ, niſi inquātum eſt voluntaria: & ideo tāto eſt grauior, quāto eſt magis volūtaria. Quod aūt ſit volūtaria prouenit ex hoc, quod aliquis odio habet veritatē, quæ proponitur. Vnde patet, qđ ratio peccati in infidelitate ſit ex odio Dei, circa cuius veritatē eſt fides; & iō ſicut cauſa eſt potior effectu, ita odium Dei eſt maius peccatum quàm infidelitas.

Ad tertium dicendum, quòd nō quicunque odit pœnas, odit Deum pœnarum actorē. Nā multi odiunt pœnas, qui tamē eas patienter ferunt ex reuerentia diuinæ iuſtitiæ. Vñ* Aug. dicit 10. Confeſſ. quod mala pęnalia Deus tolerare iubet, nō amari. ſed prū pꝛęn odiū Dei punientis, hoc eſt, hr odio ipſam Dei iuſtitiā quod eſt grauiſſimum pctm. Vñ* Greg. dicit 25. Moral. Sicut nonnunq̃ grauius eſt peccatum diligere, quam perpetrare: ita nequius eſt odiſſe iuſtitiam, quam nō feciſſe. C

B

Articulus III.

Vtrum omne odium proximi ſit peccatum.

Ad tertium ſic pceditur. Vr ꝙ non oē odium proximi ſit pctm. Nullū n. peccatum inuenitur in præceptis, vel cōſilijs legis diuinæ: ſm illud Prouer. 8. Iuſti ſunt omnes ſermones mei. non eſt in eis prauum quid nec ꝑuerſum, ſed Luc. 14. dicitur. Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem, non pōt eſſe meus diſcipulus. ergo nō omne odium proximi eſt peccatum. D

¶ 2 Præt. Nihil pōt eſſe peccatū, in quo Deū imitamur: ſed imitādo Deum quoſdam odio habemus. dicitur n. Rom. 1. Detractores, Deo odibiles. ergo poſſumus aliquos odio habere abſq; pctō.

¶ 3 Præt. Nihil naturaliū eſt peccatum, quia peccatū eſt receſſus ab eo, ꝙ eſt ſm naturā, vt* Dama. dicit in 2. lib. ſed naturale eſt vnicuiq; rei, ꝙ odiat illud qđ eſt ſibi cōtrariū, & ꝙ nitaē ad eius corruptionē. ergo vr non eſſe pctm ꝙ aliqs habeat odio inimicū ſuum.

Sed contra eſt, quod dicitur 1. Io. 2. Qui odit fratrem ſuū in tenebris ē: ſed tenebræ ſpirituales ſunt peccata. ergo odium proximi nō poteſt eſſe ſine peccato.

Respon. Dicendū, ꝙ odiū amori opponitur, vt ſupra* dictū eſt. Vnde tantum habet odium de ratione mali, quantum amor habet de ratione boni. Amor aūt debetur proximo ſecundū id, ꝙ à Deo habet. i. ſm naturē, & gratiā: nō aūt debetur ei amor ſm id, ꝙ hēt à ſeipſo, & diabolo. i. ſm peccatum, & iuſtitiæ defectum. Et iō licet habere odio peccatū in fratre, & omne illud quod ꝑtinet ad defectū diuinæ iuſtitiæ, ſed ipſam naturā, & gratiā fratris nō poteſt aliquis habere odio ſine peccato. Hoc autē ipſum, ꝙ in fratre odimus culpam, & defectum boni, ꝑtinet ad fratris amorem. Eiuſdem enim rationis eſt, quod velimus bonū alicuius, & quod odiamus malum ipſius: vnde ſimpliciter accipiendo, odium fratris, ſemper eſt cum peccato. B

Ad primum ergo dicendum, ꝙ parentes, quantum ad naturam, & affinitatem, qua nobis coniunguntur, ſunt à nobis ſm præceptum Dei honorandi, vt patet Exod. 20. Odiendi autem ſunt quātum ad hoc, quod impedimētum præſtant nobis accedendi ad perfectionem diuinæ iuſtitiæ. C

Ad secundum Dicendū, ꝙ Deus in detractoribus odio hēt culpā, non naturā, & ſic ſine culpa poſſum' odio detractores hr.

Ad tertium dicendū, ꝙ homines ſm bona quæ habent à Deo, non ſunt nobis cōtrarij, vnde quātum ad hoc ſunt amandi. Contrariātur autem nobis ſm ꝙ contra nos inimicitiā exercent: quod ad eorum culpam pertinet, & quantum ad hoc ſunt odio habendi. Hoc. n. in eis debemus habere odio, ꝙ nobis ſunt inimici.

Articulus IIII.

Vtrum odium proximi ſit grauiſſimum peccatorum, quæ in proximum committuntur.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ odiū proximi ſit grauiſſimum pctm eorum, quæ in proximo cōmittunē. Dicitē. n. 1. Ioa. 3. Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt; ſed homicidiū eſt grauiſſimū peccatorum inter ea, quæ cōmittunē in proximum. ergo & odiū. E

¶ 2 Præt. Peſſimū opponitur optimo, ſed optimum eorum, q̃ proximo exhibemus, eſt amor; omnia enim alia ad dilectionem referuntur. ergo peſſimum eſt odium.

Sed contra Malum dicitur, quia nocet, ſm* Aug. in Enchiridiō, ſed plus aliquis nocet ꝓximo per alia peccata, quam per odium, puta per furtum, & homicidium, & adulterium. ergo odiū non eſt grauiſſimum peccatum.

cos naturaliter odio habemus.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ iſte abutitur vocabulis, & ꝓpterea errat. Qui. n. iuſte nobis aduerſantur, non ſunt inimici noſtri, vt patet ex hoc, qđ nolunt nobis malū: ſed odientes culpā volunt bonū iuſtitiæ in punitione noſtra: inimicus aūt vult abſolute mihi malū, ſicut amicus vult abſolute mihi bonum, cuius etiā ſignum eſt, ꝙ Deus nulli ēt damnato eſt inimicus, quāuis multos puniat volens eis non malū abſolute, ſed bonū iuſtitiæ in eis, ꝙ malū pęnæ eorum habet annexū. Vñ ſolutio eſt ſolida: qm̄ falſiſſimū eſt, quod naturaliter odio habeamus punitores noſtros, vt inimicos: licet verū ſit, ꝙ naturaliter odio habemus pœnas.

¶ Super quęſtionis trigeſimæ quartæ Articul. quartum.

IN ar. 4 dubium occurrit circa rōnem redditā; Quare odiū ꝓximi, vt deordinatio peccatorē eſt grauius, quā exterioris actus peccatum contra proximum, quia ſcilicet ꝑ odiū deordinaē voluntas, quæ eſt potiſſimū in hoīe, & ex qua eſt radix peccati. Oportet ſiquidē ad hoc quòd ratio valeat, ex alia parte ſubintelligere; ꝙ per peccata exteriora in proximū non deordinatur voluntas, ꝙ cōſtat eſſe falſum. Præterea peccatum deordinās hominis voluntatem & alia eius parte magis deordinat eum, quam deordinās voluntatem ſolam, ſed peccatum actus exterioris in proximum ita ſe habet ad odiū proximi, vt patet ergo. Et confirmatur, quia maior defectus eſt in ramo & radice, quā in radice tantum. Sic aūt eſt in tali ſimilitudinem literæ, de voluntate, & alijs potentijs, ſeu actibus.

206 Infr q. 158. ar 4 & 6. Et 1 2 q 46 ar. 6. Et mal q. 12. artic. 4. & 5.

Enchirid. ca. 12. to. 3.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ſane intelligendō pōt ex alia parte oppo-

ſitum

ſcum dici. Eſt autem ſenſus intellectus,quod odiũ deordinat F formaliter volũtatẽ:peccatum autem exterioris actus in proximum non deordinat formaliter voluntatem,ſed actum iſtũ exteriorem,quem conſtat eſſe alterius potentiæ.Peccatum.n. nõ deordinat formaliter niſi id,in quo eſt ſubiectiue. Licet autem oẽ peccatum ſit radicaliter in volũtate vt in ſubiecto: tñ in pñtia alia libera,& rõnali p participatione multa pctã ſunt.

Homi. 10. in opere imp. ſecto non remote à fine, illius, to. 2.

¶Ad ſecundum vero dicitur,quod cum cõparatio ſit inter diſtincta,quando cõparantur duo quorum primũ clauditur in ſecũdo, nõ intelligitur cõparatio ſecũdi ad primum, vt includit primum,& aliquid vltra,ſed quantum ad illud,in quo diſtinguitur à primo.Vnde nõ comparatur deordinatio voluntatis deordinationi voluntatis, & alterius potentiæ:ſed ex vna parte ſumitur deordinatio volũtatis & ex altera deordinatio actus exterioris liberi,ſeu humani,& tunc dicitur, quod quia volũtas eſt potiſſima in homine,& ex qua eſt radix peccati, aliæ aũt potentiæ ſunt inferiores,& vt rami, ideo deordinatio voluntatis eſt maior,quam deordinatio aliarum virium: cõſtat nanque quod potioris deordinatio,potior eſt,& malum in radice peius eſt quam in ramo vt ſic.Cum autem audis voluntatem eſſe potiſſimum in hoĩe,non putes authorem ſui oblitũ ſed in ſubiecta loqui materia.ſ. morali.In homine nãq; in ordine ad moralia potiſſimum eſt voluntas,vt patet,quãuis ſimpliciter potior ſit intellectus,vt in primo libro habitum eſt.

¶In eodem ar.dubium occurrit, Quo pacto poteſt eſſe actus exterior inordinatus ex zelo iuſtitiæ abſq; peccato. Quod.n. poſſit propter ignorantiam aliquam puta,facti,omni cautela adhibita,actus exterior inordinatus accidere ſine peccato,clarum eſt.Poteſt.n.aliquis ex huiuſmodi ignorãtia occidere patrem proprium,& tũc actus exterior erit inordinatus,cadens ſupra materiã repugnantẽ.ſ. patris vitã,& tñ ſine peccato.Sed quod hoc poſſit etiam ex zelo iuſtitiæ accidere,vt litera dicit nõ apparet,quia ſi ex zelo iuſtitiæ ſm ſcientiam occidit, iam actus exterior nõ erit inordinatus:& ſi exterior eſt inordinatus,iã nõ ex zelo iuſtitiæ ſm ſcientiã prouenit,ſed ex zelo iuſtitiæ,non ſecundum ſcientiã:& tunc conſtat eſſe peccatum.

¶Ad hoc dicitur,quod author profert ſermonem conditionalem,ad cuius veritatẽ neutrius partis veritas exigitur. Et propterea nõ oportet ſolicitari,quomodo poſſent actus eſſe inor- I dinati abſque peccato,Exemplorũ quoque quamuis non requiratur veritas, attamen quia etiam exempla ſub diſiunctione allata ſunt,ſufficit pro altera parte verificari.

¶In eodem ar 4.dubium eſt circa illam propoſitionem. Si q̃d culpæ eſt in exterioribus peccatis, quæ contra proximum cõmittuntur,totum eſt ex interiori odio. Tum quia non omne ꝙ exterius committitur contra proximum,ex odio fit,ſed aliquando ex ira,aliquando ex inuidia,aliquãdo ex luxuria, ut patet de adulterio,detractione,& vindicta. Tũ quia in præcedentibus determinatum fuit,quod actus exterior habet malitiam ſm ſe,quam magis dat voluntati,quam ab ea accipiat.

¶Ad hoc dicitur,quod iuxta Apoſtoli ſententiam,oĩa prohibita contra proximum vt,Non occides,Non adulterabis &c. in hoc vno comprehenduntur,Diliges proximum tuũ. Ac p K hoc in quocunque cõmiſſo contra proximum,contrarium dilectionis eiuſdem incurritur,quod conſtat eſſe odiũ proximi; ideo omne exterius peccatum cõmiſſum in proximum, odiũ in ſe proximi claudit,& ex illo procedit participatio in omnibus,etiam in ipſa ira,& inuidia,vt inferius clarificabitur.

¶Ad ſm dr̃,quod impertinens eſt obiectio. Nam alia eſt q̃õ de bonitate,& malitia actus ſm ſe,& à volũtate finis &c. & alia eſt q̃õ de culpa actus exterioris in proximũ ſm ſe,& ex odio. Et de illa quæſtione ſatis dictum eſt:de hac vero dr̃, quod quicquid culpæ eſt,ex odio eſt quia quicquid habet mali ex genere ſuo,habet ex odio participato in ratione ſui generis. Niſi .n.homicidium ex genere ſuo clauderet in ſe odium vitæ humanæ,non eſſet malum moraliter. Vnde ſi occidatur homo a iudice,a quo fit ſine odio vitæ humanæ,nõ eſt homicidium.

¶In eodem 4.art.dubium adhuc eſt,Quia author videtur di-

¶ 3 Pręt. Chryſoſt. exponens illud Matth. 4. Qui ſoluerit vnũ de mãdatis iſtis minimis,dicit. Mãdata Moyſi,Non occides,Non adulterabis, in remuneratione modica ſunt,in peccato aũt magna.Mãdata aũt Chriſti.i.Nõ iraſcaris,Non cõcupiſcas,in remuneratione magna ſunt,in peccato aũt minima, G odiũ aũt ptinet ad interiorẽ motum,ſicut & ira,& cõcupiſcentia. ergo odiũ proximi eſt minus peccatum,quàm homicidium.

RESPON. Dicẽdum,ꝙ peccatum,quod committitur in proximũ, habet rõnẽ mali ex duobus. Vno quidem modo,ex deordinatione eius, q peccat. Alio modo, ex nocumento quod infertur ei, contra quem peccatur. Primo ergo mõ,odium eſt maius peccatũ, q̃ exteriores actus,qui ſunt in proximi nocumentum, quia ſcilicet per odium deordinatur voluntas

F minutus.Quærit nanque vniuerſaliter, An odiũ proximi ſit grauiſſimum peccatorum,quæ in proximum cõmittũtur. Et ſoluit particulariter,ꝙ odium eſt grauiſſimum reſpectu peccatorum exteriorum,quæ in proximum cõmittuntur.Cõſtat enim,quod præter odiũ proximi, & peccata exteriorũ actuũ in proximum, ſunt alia peccata in proximum,ſ. concupiſcere vxorẽ proximi,cõcupiſcere res illius,inuidere proximo,deſpicere proximum &c.

¶Ad hoc dicit, ꝙ quia ratio difficultatis exigentis ſpecialem articulũ de cõparatione odij ad alia peccata in proximũ,fuit act⁹ exterior nocens proximo:ideo author ad id in quo difficultas erat aſpiciens,determinauit,relinquẽs ꝑ manifeſto,quod odium proximi eſſet peius cæteris interioribus peccatis in proximum,ex vniuerſalitate obiecti,& immẽſitate rõnis illius.Extẽdit ſiquidem ſe odiũ cõtra omne bonũ proximi,& abſque menſura in quodlibet fertur.Cætera autẽ aut ſm quoddam genus boni,aut ſub quadam modificatione in proximum inſurgunt,vt patet de inuidia,& alijs allatis,excepta ſuperbia,quæ non computatur inter peccata in proximum,quia Deo ſe opponit,vnde non eſt diminutio in authore.Et ſcito,quod comparatio odij ad alia peccata eſt accipienda proportionaliter, vt ſcilicet odiũ vitæ proximi ſit peius, quã inuidia eiuſdem uitæ.Et ſimiliter odium fraternæ gratiæ H ſit peius,quã inuidia eiuſdem,& ſic de alijs.Secus autẽ eſt reſpectu diuerſorum,nam inuidia fraternæ gratiæ longe maius peccatum eſt,quã odium proximi ſecundum bona exteriora.

¶In eodem 4.artic.Martinus occurrit, arguens contra ſecundam concluſionem,ſcilicet,quod peccata exteriora quantum ad nocumentum,quod proximo infertur,peiora ſunt quã interius odium,ſupponendo,quod actus exterior malus, nõ addit malitiam aliquã ſuper malitia actus interioris, quod pro nunc probat ex litera hac dicente, Si quid culpæ eſt in exterioribus peccatis,quæ contra proximum committuntur, totum eſt ex interiori odio.

¶Arguit ergo primo.Nullus actus exterior proximo nociuus eſt odio proximi culpabilior.ergo non eſt grauius peccatum quantum ad nocumentum.Antecedens probatur, quia actus exterior aut habet aliquid culpæ, ꝙ non habet interior, aut nihil.Si nihil,habetur intẽtũ:ſi aliquid,aut ſm illud ſubordinatur I actui interiori malo,vel non ſi non.ergo ſm illud non eſt culpabilis.ſi ſic,ergo in actu interiori eſt aliquid grauitatis correſpondens illi parti, q̃ dicebatur non haberi ab actu interiori.

¶Pręterea Ex nullo communi actibus bonis,& malis attenditur grauitas peccati, ſed nocere proximo eſt cõmune actibus bonis & malis:ergo ex nocumẽto proximi nõ aggrauatur peccatum.Patet minor,quia etiam iuſta occiſio nocet proximo. Tertio,quia huiuſmodi grauitas aut penſatur ex nocumento,quod infertur proximo tantũ:& hoc non, quia tũc occiſio ſui non eſſet hac grauitate grauior.Aut ex nocumento,quod infertur ſiue proximo,ſiue ſibiipſi,& tunc vel in hac cõparatione comparas actum exteriorem & interiorem ſimul ad interiorẽ tantum,& ſic nihil ad propoſitum:aut cõparas actum exteriorem ad interiorem,cui ſubordinatur, & tunc ſic actus K interior volendi occidere proximũ ex odio magis nocet odiẽti,quã homicidium proximo noceat.ergo quãtum eſt ex parte nocumenti,actus interior grauior eſt quam exterior Antecedens patet quia mors ſpiritualis peior eſt corporali.

¶Deinde arguit tractãdo authoritates Auguſtini, & Chryſoſtomi allatas in litera pro dicta ſecunda concluſione.

¶Et primo contra diſtinctionẽ literæ ex authoritate Chryſoſtomi.Quãto aliqua ſunt maiora in peccato, tãto ſunt magis deordinata,& grauioris culpæ,ſed ſm authoritatem Chryſoſtomi allatã,adulteriũ,& homicidium ſunt maiora in peccato quam ira & odium.ergo ſunt maiora in deordinatione,& culpa,ac per hoc diſtinctio literæ non valet ad authoritatẽ hãc.

¶Secundo ex authoritate Auguſt.malum dicitur,quia nocet: licet homicidiũ plus noceat proximo,odium tamen plus nocet ſimpliciter:quia nocumentum illatum ſibiipſi per odium, eſt maius,quã nocumẽtum illatum proximo per homicidiũ,

¶Ad

¶Ad liẽ dr̃, ſuppoſitis his q̃ in pcedẽti li. dicta ſunt, quod ſuppoſitum eſt falſum: qm̃ actus exterior addit bonitatẽ, vel maliciam actui interiori, vt & Aug dicit. Actus n. exterior auget bonitatẽ, vel malitiã actus interioris: ita ꝙ velle homicidiũ cõmittere, minus malũ eſt, q̃ volẽdo cõmittere homicidiũ. Ipſa .n. executio addit grauitatẽ, & quãtum ad propoſitum ſpectat, ratione nocumenti illati proximo ex ipſa executione, quã non infert actus interior.

¶Ad probationẽ aũt ex hac litera, conceditur litera hæc: ſed negaĩ ſequela illius ſuppoſiti ex hac litera: Nã ex hoc, ꝙ quicqd vitæ eſt in arbore, eſt in radice, non ſequitur, quod arbor nihil vitæ, aut vitalis perfectionis addat ſupra radicem. Multas enim pfectiones vitales addit arbor ſupra radicẽ, vt patet, & ſimile eſt in pposito, cũ author expreſſe in litera aſſimilet radici voluntatem interius. Vnde cum hoc, quòd quicquid culpæ eſt in actu exteriori, eſt ex interiori odio participato, & incluſo in actu exteriori, ſtat quod actus exterior addat culpabilem grauitatem, immo ex hoc ipſo, quod actus interior progreditur in exteriorẽ, creſcit malitia: ſicut ex hoc, quod radix profert plantam, creſcit vita. Ad primum autẽ argumẽtum negatur maior. Ad probationẽ dicitur, quod actus exterior habet aliquid grauitatis culpabilis, quod non habet actus interior ſolus: ſic n. ad ipſum fit cõparatio. Nã ſi ad actũ interiorem cõiunctum exteriori fieret comparatio, diceretur quod vna & æquã eſt vtriuſque malitia per viam redundantiæ hinc, & inde, vt in præcedenti lib. patet.

207 Infr. q. 158. ar. 6. Et mal. q. 12. art. 3.

¶Et cum arguitur. Aut illud grauitatis, quod addit exterior actus, ſubordinatur interiori, aut nõ: reſpondetur, quod iã digreſſio fit ab actu interiori ſolo ſeu ſecũdum ſe, ad ipſummet coniũctum, ſeu vt ratio eſt exterioris actus, & propterea egredimur extra propoſitam comparationem. Veruntamẽ ſequẽdo diuerſionẽ argumẽti, reſpondetur, ꝙ ſubordinatur vt executio appetitui. Et cũ ex hoc infertur, Ergo in actu interiori eſt aliquid grauitatis correſpõdens illi parti, quam addere dicitur actus exterior: conceditur, quia vt dictum eſt, ex actu exteriori deterior fit actus interior coniunctus: ſed cum dicitur, ergo hæc grauitas præerat in actu interiori, negatur. Aliud eſt .n. grauitatẽ hãc inueniri in actu interiori coniuncto exteriori, & aliud eſt inueniri in actu interiori ſecundum ſe. Primum eſt uerum: ſecundum falſum. Et rurſus, Aliud eſt huiuſmodi grauitatem in actu interiori coniuncto exteriori inueniri, & aliud eſt in eodem præinueniri. Primum eſt verum: ſecũdum falſum. Et rurſus, Aliud eſt huiuſmodi grauitatem oriri radicaliter ex actu interiori, & aliud eſt perfectionem, & conſummationem habere ex illo. Nam primum eſt verum: ſecundum falſum. Hæc ergo diſtincte conſidera, & ſolues obiecta.

¶Ad ſecundum dicitur, quòd Maior modificatione eget. Nam aliud eſt loqui de communi bonis & malis actibus in ſua abſtractione ſumpto: & aliud de eodem cõtracto ad cõſonantiã, vel diſſonantiã rationi rectæ. Nam licet primo modo non aggrauet, ſecundo tamen modo aggrauat, & ſic eſt in propoſito: Nocere proximo contra rectæ rationis iudicium, eſt non commune bonis & malis actibus, ſed contractum ad malum morale, & ex hoc oportet peccatum grauari.

¶Ad tertiũ dr̃, ꝙ i litera explicaĩ, ꝙ neutro mõ eſt ſermo, ſed tertio mõ. ſ. ex nocumẽto ꝙ inferĩ ei cõtra quẽ peccatur. Sub hoc. n. cõprehendiĩ, ſiue ipſe, ſiue alius, nõ ut ipſe, vel alius, ſed vt eſt is, contra quem directe, ſeu per ſe peccatur. Et ex hoc excluditur obiectio appoſita de nocumento propriæ mortis ſpiritualis. Nã huiuſmodi nocumentum nõ per ſe intenditur per odientem, aut occidentem: ſed malum illius qui odio habeĩ, aut occidiĩ ſiue ipſe, ſiue alius ſit, per ſe & directe intẽdiĩ per odium, & homicidium. Cõtra illum. n. peccaĩ homicidia, vel odio p ſe directe. Mors aũt ſpiritualis propria præter intẽtionem incurritur. Mallet enim non incurrere illam odiens, aut occidens, qui tamen directe vult ſe, vel illum occidere.

¶Ad obiecta deinde ex authoritatibus rñdetur. Et quãtu ad illud Chryſoſtomi, negaĩ maior, quo ad deordinationẽ peccãtis. Quod. n. maius eſt in peccato, non oportet ꝙ ſit maius ex parte deordinationis peccãtis. Poteſt. n. maius eẽ in peccato aliũde ſ. ex nocumẽto, vt in litera diciĩ, & ſic intellexit Chryſoſtomus.

¶Ad illud ex Aug. iã reſpõſum eſt. ſ. quod grauitas peccatorum quo ad nocumentũ, attendiĩ penes nocumentum per ſe intentum, & non penes id quod præter intẽtionem peccantis interuenit. Arguens autẽ, de tali p accidẽs nocumẽto loquitur, qđ eſt commune omni peccato mortali. 2. 2. q. 3. ar. 1. & 2.

hominis, quæ eſt potiſſimũ in homine, & ex qua eſt radix peccati. Vnde & ſi exteriores actus inordinati eſſent abſq; inordinatione voluntatis, non eſſent peccata, puta, cum aliquis ignorãter, vel zelo iuſtitiæ hominẽ occidit. Et ſi quid culpæ eſt in exterioribus peccatis quæ cõtra proximum committũtur, totũ eſt ex interiori odio: ſed quantum ad nocumentum quod proximo infertur, peiora ſunt exteriora peccata, q̃ interius odium. Et p hoc patet rñſio ad obiecta.

Articvlvs V.

Vtrum odium ſit vitiũ capitale.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ odium ſit vitium capitale. Odiũ. n. directe opponitur charitati, ſed charitas eſt principaliſſima virtutũ, & mater aliarũ. ergo odiũ eſt maximũ vitiũ capitale, & principiũ omniũ aliorũ.

¶ 2 Præt. Peccata oriuntur in nobis ſm̃ inclinationẽ paſſionũ, ſm̃ illud ad Rom. 7. Paſſiones pctõrũ operabantur in mẽbris noſtris, vt fructificarent morti: ſed in paſſionibus animæ ex amore, & odio videntur omnes aliæ ſequi, vt ex ſupra * dictis patet. ergo odiũ debet poni inter vitia capitalia.

¶ 3 Præt. Vitiũ eſt malũ morale, ſed odiũ principalius reſpicit malum q̃ alia paſſio. ergo videtur, ꝙ odium debet poni vitiũ capitale.

Sed contra eſt, ꝙ * Gre. 31. Moral. non enumerat odium inter ſeptem vitia capitalia. Lib. 31. c. 31.

¶*Super quæſtionis trigeſimaquartæ Artic. quintum.*

IN ar 5 eiuſdẽ q. Martinus occurrit primo arguẽs cõtra rõnẽ cõcluſionis: deinde ſoluẽs eã. Rõ, inqt, multipliciter deficit. Prima, qa non conſonat alijs S Tho opinionibus: qm̃ cũ hoc ꝙ aliquod vitium eſt maximum in grauitate, ſtat ꝙ ſit vitiũ capitale: ergo ex grauitate odij nõ põt concludi, quod odium non eſt vitiũ capitale. Secundo, qa vitiũ minus graue aut põt oriri ex grauiori aut nõ. Si ſic, ergo nulla rõ cogit, quin ſimul ſtet odium eſſe grauiſſimũ & capitale. Si nõ, ergo tot, & tanta.

¶Deinde ſoluendo rationem dicit. Concedo quod regulariter ita eſt, quod ab aliquo quod eſt minus ſecundum naturã, primo receditur, ſed non oportet, quod à quolibet, ꝙ eſt minus ſecũdum naturam primo recedatur, quã perueniatur ad vltimum. Non enim oportet adulterium prius fuiſſe fornicatiũ.

¶Ad horum primũ dicitur, ꝙ argumenta illa nõ ſunt contra hanc literam, vt arguens ſomniauit, qm̃ author nõ ex excellẽtia grauitatis, ſed ex ordine deiectionis naturaliũ perfectionũ ordinate ſe habẽtium procedit, & concludit odium nõ eſſe vitium capitale, vt clare patet in litera. Ex hoc nanq; ꝙ magis ſm̃ naturã eſt pfectio dilectionis Dei & proximi, q̃ aliæ perfectiones aliarum virtutũ, & primum in cõpoſitione eſt vltimũ in deſtructiõe, pcedit & infert, ꝙ prior eſt deiectio aliarũ virtutũ p alia vitia, q̃ deiectio dilectiõis p vitiũ odij. Vbi patet, ꝙ ſiue ſit grauius ſiue non nihil refert quo ad rõnẽ iſtã. Et ppea nõ ſunt recitata oĩa, q̃ ille ſomniauit eſſe contra hãc rationẽ.

¶Ad ſolutionem rationis diciĩ, ꝙ ipſa rñſio illius eſt cõfirmatio rõnis: qm̃ rõ non affertĩ ad oſtendendum, ꝙ quicunq; odit oportet ꝙ habuerit oẽ minus vitiũ ad oſtendendum naturalẽ ordinem vitij qđ eſt odiũ ad alia vitia. Naturalis aũt ordo optime oſtendiĩ p id ꝙ regulariter inuenit. Et ideo ex illa cõceſſione, ꝙ hoc eſt verum regulariter, nõ ſoluiĩ, ſed confirmatur ratio, q̃ loquiĩ de neceſſitate naturalis progreſſus vitiorũ ſm̃ ſe, & non de neceſſitate logica, aut contra libertatem huius peccantis, qui prius eligere poteſt poſterius, quam prius.

¶In eodẽ 5. ar. in reſponſione ad primum, Martinus occurrit contra authorẽ hic, dicens. Iſta ſolutio non placet mihi, tum primo, quia ſm̃ Ariſtotelem in prædicamentis, qui vult redire à vitijs ad virtutes paulatim recedere debet, & ſm̃ gradus virtutum aſcendere: tum ſecundo: quia ſm̃ doctrinã omnium ſanctorum, in virtutibus primo gradum incipiẽtium, deinde proficientium, & tertio perfectorum attingimus, tum tertio, quia vel loquitur hic Tho. de charitate infuſa, vel acqſita. Si de acquiſita, illa non eſt pfectiſſima virtus. Si de infuſa, tunc conſtat, ꝙ multæ virtutes ſine ea frequenter acquiruntur.

¶Ad primum horum dicitur, quod primum documẽtum ſcilicet de receſſu à vitio, non eſt Ariſtot. ſed oppoſitum potius ab ipſo docemur in 2. Ethic. vbi non exemplariter, ſed ex propoſito docet detentum aliquo vitio, valde elongare ſe ab illo

Reſpon. Dicēdū, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, vitiū capitale eſt ex quo vt frequēti⁹ alia vitia oriū tur, vitium daūt eſt cōtra naturam hoīs inquantū eſt animal rōnale. In his autem, quæ cōtra naturam fiūt, paulatim id quod eſt naturæ corrūpitur. Vnde oportet, ꝙ primo recedat ab eo quod eſt minus ſm naturā, & vltimo ab eo quod eſt maxime ſm naturā, quia id qđ eſt primum in conſtructione, eſt vltimum in reſolutione. Id autem quod eſt maxime, & primo naturale homini, eſt quod diligat bonū, & pcipue bonū diuinū, & bonum proximi. Et ideo odium, ꝙ dilectioni huic opponitur, nō eſt primū in dilectione virtutis, quæ fit per vitia, ſed vltimum. Et ideo odium non eſt vitium capitale. G

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ ſicut dr̄ in 7. Phyſ. Virtus vniuſcuiuſq; rei cōſiſtit in hoc, ꝙ ſit bene diſpoſita ſm ſuam naturam. Et iō in virtutibus oportet eſſe primū, & principale, quod eſt primum, & principale in ordine naturali. Et pꝑter hoc charitas ponitur principaliſſima virtutum: & eadem ratione, odium non poteſt eſſe primum in vitijs, vt* dictum eſt.

Ad secvndvm dicendū, quòd odium mali, quod cōtrariatur naturali bono, eſt primum inter paſſiones animę, ſicut & amor naturalis boni, ſed odiū boni connaturalis non pōt eſſe primū, ſed habet rōnē vltimi quia tale odiū atteſtaē corruptioni naturę iam factæ, ſicut & amor extranei boni.

Ad tertivm dicendum, quòd duplex eſt malum, quoddā verum, qđ. ſ. repugnat naturali bono, & hmōi mali odium poteſt habere rōnē prioritatis inter paſſiones. Eſt autē aliud malum non verum, ſed apparēs, quod ſcilicet eſt verum bonum & connaturale, ſed æſtimatur vt malum propter corruptionem naturæ, & huiuſmodi mali odium oportet quod ſit in vltimo. Hoc autem odium eſt vitioſum, non autem primum.

Articvlvs VI.

H *Vtrum odium oriatur ex inuidia.*

Ad sextvm ſic proceditur. Vr̄ ꝙ odium non oriatur ex inuidia. Inuidia enim eſt triſtitia quædam de alienis bonis. Odium autem non oriē ex triſtitia, ſed potius econuerſo. triſtamur enim de præſentia malorum, quæ odimus. ergo odium non oritur ex inuidia.

debere, ita vt in aliud extremū vitiū videatur declinare. qm̄ ſic veniet ad mediū virtutis: quemadmodū faciūt volētes curuas virgas dirigere, retorquēdo prius eas in alterā partē. Veruntn̄ hoc nō eſt ad propoſitū, qm̄ ordo virtutum nō attenditur, per ſe loquendo, ſm receſſum à vitio. Nō oportet. n. virtuoſum uitioſum fuiſſe. Et propterea prima obiectio nihil dicit cōtra primitatem virtutis charitatis. F

1 2.q.84. ar. 3.&4. D.302.

¶ Ad ſm quoq; cōcedit̄ totū, ſed nihil cōtra propoſitum: qm̄ cū hoc ꝙ charitas eſt prima virtutū, ſtat ꝙ primo eſt charitas incipiēs, deinde pficiēs & tertio perfecta.

¶ Ad tertiū aūt dr̄, ꝙ ſermo eſt de charitate infuſa: nam acquiſita nō eſt ſpecialis virtus Eti⸗ a:m eſt, aliq̄ virtutem ſimpliciter haberi ſine charitate infuſa, vt patet ex Aug. & authore &c.

¶ In eodem 5. arti. in rñſione ſecunda, Martinus occurrit dicēs. Hæc ſolutio Thomæ iudicio meo non ſufficit: quia, vt patet ex maiore, argumentū procedit de paſſionibus malā inclinationē habētibus: odium aūt mali oppoſiti bono non naturali non habet inclinationem malam. ergo &c.

In corp. art. ¶ Ad hoc dr̄, quod falſum aſſumitur, quod argumentum procedat de paſſiōibus malā inclinationē habētibus. Et ex ipſo argumēto patet oppoſitū q̄a pcedit ex eo, ꝙ amor, & odiū ſūt primæ paſſiōes Cōſtat aūt ꝙ primitas nō attribuiē amori, vt hēt malā inclinationē, ſed abſolute, vt ē paſſio amoris Vn̄ optime author diſtinguēdo odiū penes diuerſa obiecta, ſoluit oſtēdēdo quali odio cōuenit primitas, & q̄li nō. I

¶ In eodē ar. 5. in rñſiōe ad tertiū, Martinus occurrit, dicēs ꝙ hæc ſolutio non ſufficit: q̄a odiū vel eſt reſpectu mali veri, vel reſpectu mali apparētis tm̄. Si reſpectu mali veri, ergo cū vitiū morale de quo maior argumēti aſſumiē ſit malū verū, ſequiē ꝙ argumētū cōcludit. Si reſpectu mali apparētis, tunc ſequiē quod per odium appetitur odito, id quod eſt ſecūdum veritatē bonum, licet ab odiente æſtimeē malum, quod eſt falſum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ odii vitium proculdubio eſt verum malū moraliter, & eſt reſpectu mali apparētis quidē vt pſonę odio habitæ, veri aūt ut cōcupiti perſonæ odio habitæ. Ita ꝙ ſicut amor eſt reſpectu boni vt perſonæ amatæ (Amaē. n. pſonæ ut bona, & eſt etiā reſpectu boni vt concupiti perſonæ amatæ: cōcupiſcit. n. amās aliquem bonum illi) ita vitium, ꝙ eſt odium, terminatur ad perſonā ſub ratione mali, q̄ tn̄ in ueritate eſt bona. Et propterea reſpectu pſonæ odio habitæ, odium eſt reſpectu boni ſm rem: mali autem ſecundum apparentiam, & terminatur ad malum concupitum illi ſub rōne mali: Et ideo reſpectu concupiti odium eſt mali ēt ſm veritatē, ut patet cum quis proximum odio habet, volēs illi malum mortis Cōſtat. n. ꝙ odium, ut terminatur ad proximū, eſt reſpectu boni ſm rē mali, aut ſm æſtimationē tm̄: vt uero terminatur, ad mortem uolitā illi, terminatur ad malum ſm veritatē, & ſm æſtimationem. Vnde patet reſponſio ad argumentum, q̄a cum q̄rit̄ uel ē reſpectu mali, Rn̄deē ꝙ diuerſimode unū & idē odiū eſt reſpectu utriuſq;. ē. n. reſpectu ueri mali ut cōcupiti. Et propterea non ſequiē ꝙ argumētū cōcludit: & eſt reſpectu boni, æſtimati tamē mali ut perſonæ odio habitæ. Et propterea nō ſequitur, quod odio appetatur verum bonum, vt patet. K

¶ In ar. 5. & 6. eiuſdem q 34. dubiū occurrit, quia doctrina authoris vr̄ contraria dictis. Iam. n. dictū eſt & ꝙ odiū Dei, participatur in omni peccato mortali, & quod odium proximi participatur in peccato in proximum: imo ipſe author dixit in præcedenti art. quod quicquid culpæ eſt in exterioribus peccatis in proximum, totum eſt ex interiori odio. Modo vero dicit, ꝙ nec odium proximi, nec Dei eſt primum, ſed vltimum potius pctm̄. Q̄uo ſtant hæc ſimul? Conſtat. n. ꝙ participatum, aliqd poſterius eſt ſeipſo, ſm ſe. Ignis n. prius ē ignitis, & aqua madefactis, & ſic de alijs. D.1179.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ odiū Dei, vel proximi ſumi poteſt dupliciter. Vno modo proprie, vt eſt ſpeciale peccatū, & ſic nō clauditur in cæteris pctis odium Dei, nec in alijs peccatis cōtra pximū odiū proximi: & ſic eſt ſermo authoris de odio Dei, & pximi cū negat hr̄ rōnem prioris peccati. 208

Inf.q.36. ar. 4. Et mal.q. 10.art.3.

Alio mō cōīter pro odioſa uolūtate, put .ſ. oīs refutatio boni q̄uolibet fiat, odij rōnē ur̄ hr̄. Occidēs nāque hoīem ex ira, pꝗto in ira illa claudiē nolle uitā illius, odiū illius dici poteſt. Proprie tamen odiū non eſt, quia non eſt ibi nolle uitā illius abſolute, ſed ſpecificatū in velle uindictam. Et hoc mō odiū Dei in quolibet mortali, & odiū pximi in quolibet contra proximū clauditur & cōicatio uocabulorū ſimul cū penuria ppriorū facere ur̄ in hac re obſcuritatē Et ſcias ꝙ proportio odioſæ uoluntatis ad odiū proprie ur̄ eſſe, ſicut proportio febrilis ęgritudinis ad mortē, vt ſicut nonnulla mors eſt & mortis participatio, ægritudo quælibet febrilis: ita qđlibet in proximum, nonnullū odium proximi, & qđlibet mortale, nonnulla refutatio diuini boni eſt. Et ſicut mors maius malū eſt, quā quæcū q; febris; ita odium Dei ſimpliciter, & pximi in ſuo ordine, vt dictum eſt, peſſimū eſt. Et ſm hoc cū dixit author in præcedenti art. quod ex odio procedit interiori &c. odij nomē cōmuniter accepit pro odioſa voluntate. Nec obſtat, qđ de odio, vt ſpeciale vitium eſt, tractabit, q̄a ex illa rōne habet intentū, quoniam ſi omne peccatum exterius in proximum totā culpam habet ex odioſa voluntate, q̄ odium interpretatiue eſt, conſequens manifeſte eſt, quod odiū pprie maxime culpæ rationem habet. Poteſt autem aliter eandē ſententiam dicere, quod odium, ſicut & ſuperbia, cōtemptus Dei & huiuſmodi, poteſt dupliciter ſumi. Primo ſecundū affectum & ſic eſt ſpeciale vitium, & habet rationem vltimi: alio mō ſecūdum effectū, & ſic clauditur, vt dictum eſt, in omni peccato & eſt cā peccati. Et ſi Nouitij nō intelligūt differentiā hanc, aduertant, quod cum affectus odij ſit velle malū, effectus eiuſdem eſt q̄uocūque actum malum appetere, cogitare, facere. Sicut affectus inobedientiæ eſt contemnere præceptum: effectus autem eſt quomodolibet nō ſeruare præceptū, & ſic de alijs.

¶ *Super quæſtionis trigeſimęquartę Articul. ſextum.*

In ar. 6. dubium occurrit, quoniam cōtextu, literæ diſſonus videtur. Fundatur ſiquidem primo ortus odij ſuper fuga triſtitiæ

ſiti e̾deinde inferꝛ, ꝙ odiũ oriꝛ ex pſentia triſtitiæ q̃ eſt inuidia, cũ debuiſſet cõſequẽter īferri, ꝙ ex fuga triſtitiæ naſceretꝛ. A

¶Ad hoc dicitur, ꝙ contextus literæ formalis, ſubtilis, ac optime cõſonus eſt. Cũ. n. peccatũ odii, de quo eſt ſermo, ſit eſſentialiter actus refutãs bonũ, ꝙ vere eſt bonum, & bonum vt ſic, nõ ſit refutabile, oportet ad hoc, vt actus refutationis reſpectu boni inueniatur, ꝙ bonum induat rationem alicuius refutabilis, vt ſic actus odii tendens in illam rõnẽ penetret ad bonum veſtitũ illa ratione. Et quia odium tale, ſ. vere boni eſt valde alienum a naturali, cõſequens eſt, vt rõ qua ſit refutabile, ſit de ordine eorũ, q̃ valde refutanꝛ à natura, vt ſic valde exoſa veſtis reddat exoſum veſtitum quod nudũ eſſet multũ amabile. Talis autẽ rõ eſt rõ peior rõne contriſtantis, q̃ cõſtat eſſe malam: quia contriſtans triſtitiam ingerit, quã naturaliter multũ fugimus. Obiectum igiꝛ odii ſ. vere bonũ, ad hoc vt odii obiectum ſit, rationẽ triſtis induit prius, vt ſic deteriorãdo induat rationem mali abſolute: & ſic magis refutabilis rationem habet. Quod autẽ bonum alterius induat rationem contriſtantis me non habet inquantum eſt bonum ſed habet inquãtum eſt obiectum triſtitiæ meæ, quæ eſt inuidia, & ſic odium ex parte obiecti directe oritur ex inuidia. Ambiguitas autem contextus ex mala applicatione literæ oritur. Nam odium poteſt conſiderari dupliciter. Primo diſtinguendo ea, quæ in odio inueniuntur, & comparando ea adinuicẽ. Inueniunꝛ enim in peccato odii duo. Primo terminatio ad bonum, quod vere eſt bonum, & ex hoc habet rationem peccati & alieni à naturæ. Secundo, terminatio ad rationem qua illud bonum offertur vt malum, quoniam actus odii refutatio eſt, quæ reſpectu mali vt ſic eſt, & ex hoc habet rationẽ quaſi excuſabilis, & eligibilis, vtpote, refutatio mali naturaliter fugibilis. Et comparando hęc duo inter ſe, quia, vt dictum eſt, rõ triſtis eſt cauſaliter illa ratio mali inducens odii obiectum, optime dicitur, quod primum oritur ex ſecundo, quod refutatio boni oritur ex refutatione triſtis, quod odium boni oritur ex fuga triſtitiæ. Si autem conſideretur totum ipſum odii uitium, ſic dicimus, quod cauſatur ex electa triſtitia præcedẽte, quæ eſt inuidia generãs ipſi odio proprium obiectum. Inuidẽdo enim, ſit bonum alterius contriſtans nos, & ex hoc creſcit in odioſum nobis. Vnde contextus literæ conſonus eſt, primo diſtinguens intrinſeca odii, & comparans inter ſe: ſecundo reddens radicem vnde illa proueniunt, ſ. electam triſtitiam boni.

Q. 25. art. 1. & q. 26. ar. 2.

Lib. 2. ca. 10. tom. 5.

In 3. regul. quæ incipit Ante omnia fratres, to. 1.

Lib. 31. Moral. cap. 31.

Art. præced.

¶Poteſt & breuius, & ſubtilius dici qđ fuga triſtitiæ in litera propoſita, non importat actũ appetitus rationalis, ſed naturalem abominationem appetitus naturalis reſpectu triſtitiæ, ſecundum quam etiam electa, & præſens triſtitia fugitur, ut pote naturali appetitui cõtraria. Et quia naturalis huiuſmodi fuga eſt cauſa dicti augmẽti. ſ. ꝙ triſte creſcat in malum abſolute, quod ſignificat odibile, & tanto citius & uehementius, q̃to ſæpius & intenſius actuali triſtitia reperiꝛ: ideo author primo fugam naturalẽ triſtitiæ vt cauſam poſuit, & inde ad effectum proceſſit, quẽ ex illa cauſa præſens triſtitia ꝓducit. Nõ ergo fugã triſtitiæ contra illius præſentiam diſtinxit, ſed naturalem fugam ſimul ſtantem cũ actuali præſentia triſtitiæ pro cauſa aſſignauit, quare inuidia ex parte obiecti parit odiũ, & in litera declarat. Quia ſicut delectans parit ſeipſum amabile ex naturali appetitu ad delectationẽ: ita cõtriſtans parit ſeipſum odibile ex naturali fuga triſtitię. Delectabile n. parit rationem boni abſolute: & triſte parit rationẽ mali abſolute, ac

¶2 Præt. Odium dilectioni opponitur: ſed dilectio proximi refertur ad dilectionem Dei, vt ſupra* habitum eſt. ergo & odium proximi refertur ad odium Dei: ſed odium Dei non cauſatur ex inuidia, nõ enim inuidemus his qui maxime à nobis diſtant, ſed his, qui ꝓpinqui videntur vt patet* per Philoſophum in 2. Rhet. ergo odium non cauſatur ex inuidia. B

¶3 Præter. Vnius effectus vna eſt cauſa: ſed odium cauſatur ex ira. dicit enim* Aug. in regula, quod ira creſcit in odium. non ergo cauſatur odium ex inuidia.

Sed contra eſt, quòd Greg. † dicit 31. Moral. quod de inuidia oritur odium.

Respondeo dicendũ, ꝙ ſicut* dictũ eſt, odiũ ꝓximi eſt vltimum in progreſſu peccati, eo ꝙ opponitur dilectioni, qua naturaliter proximus diligitur. Quod autẽ aliquis recedat ab eo quod eſt naturale, contingit ex hoc, ꝙ intẽdit vitare aliqđ quod eſt naturaliter fugiẽdum. C Naturaliter autem omne animal fugit triſtitiá, ſicut & appetit delectationem, ſicut patet per* Philoſ. in 7. & 10. Ethi. Et ideo ſicut ex delectatione cauſaꝛ amor, ita ex triſtitia cauſaꝛ odiũ. Sicut ergo mouemur ad diligẽdũ ea, quæ nos delectant: inquantum ex hoc ipſo accipiuntur ſub ratione boni: ita mouemur ad odiẽdũ ea, quæ nos contriſtant, inquantũ ex hoc ipſo accipiuntur ſub ratione mali. Vnde cum inuidia ſit triſtitia de bono proximi, ſequitur quod bonum proximi reddatur nobis odioſum: & inde eſt quod ex inuidia oritur odium. B

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ q̃a vis appetitiua: ſicut & apprehẽſiua: reflectiꝛ ſup ſuos act᷒; ſeq̃ꝛ ꝙ ĩ motib᷒ appetitiuæ virtutis ſit q̃dã circulatio. Secundũ ergo primũ proceſſum appetitiui motus ex amore cõſequiꝛ deſiderium, ex quo conſequitur delectatio, cum C

A per hoc illud amabile, hoc odibile generat.

¶In eodem art. aduerte ex 2. Phyſi. quod naturale non dicitur vno modo. Et propterea cum audis dilectionem boni alterius eſſe naturalẽ, intellige ſane, hoc eſt, ſecundum naturã. Sic enim oẽs virtutes ſunt naturales, & omnia vitia contra naturã. eſt tñ in his latitudo magna. Et ꝓpterea aliquid magis, & aliquid maxime dr̃ ſm naturã, & contra naturam.

¶In eodem ar. 6. in reſponſione ad vltimũ, dubium occurrit, An peccatũ odii ſit vnius tantum, aut plurium ſpecierum. Et eſt rõ dubii, tum quia dilectio charitatis, cui directe contrariaꝛ odiũ, eſt vnius tm̃ ſpeciei, vni aũt vnum tm̃ eſt contrarium, vt patet 10. Metap. tum quia peccata nõ diſtinguũtur ſpecie penes materialem, ſed penes formalem diuerſitatem obiecti. Conſtat autẽ quod ſicut omnia mala vt conueniunt in ratione vindictæ, ſpectant ad vnum iræ uitium: ita omnia mala, vt conueniunt in ratione mali abſolute, ſpectant ad vitium odii. Et ſic licet mala materialiter diuerſificentur, ratio tamen formalis indiuiſa manet, ac ꝑ hoc peccatum eiuſdem eſt ſpeciei. Et confirmatur, quia ſi peccatum odii & iræ diuerſificatur ſecundum ſpeciem ex diuerſitate malorum, ſequitur ꝙ eædẽ erunt dr̃æ diuerſorum generũm, & non ſubalternatim poſitorum, contra doctrinam Philoſophi in ante prædicamentis.

Li. 7. cap. 12. 13. & 14. & Lib. 10. ar. 2. tom. 5.

¶Ex altera autem parte eſt, quia appetens ex ira occidere hominem, differt ſpecie ab appetente ex ira rapere tantum bona ſicut homicida à raptore. Et eadem ratione, volẽs ex odio occiſionem alicuius, & volens ex odio violenter auferri alicui bona, differt ſicut homicidium à rapina. Et confirmatur, quia niſi ſic eſſet, odium Dei, & odium proximi eſſent eiuſdem ſpeciei, quod nefas eſt dicere. D

¶Ad hoc dicitur, quod odium cũ dupliciter ſumatur, pro paſſione concupiſcibilis, & pro vitio, & præſens dubium ſit de vitio odii ſecundum morales ſpecies, manifeſte patet ꝙ odium Dei, & proximi differunt ſpecie ſecundum genericam differentiam peccati in Deum, & in proximum, ſed de odio proximi, quo ipſi proximo malum volumus, difficultatem facit diuerſitas formalis malorum, quæ proximo ab odiente deſiderãtur puta mors, paupertas, infamia &c. Oportet namque trium horum vnum fateri, ſcilicet vel quod odiens deſiderans tot diuerſa mala vnius tantum ſpeciei, peccatum committat, aut quod odium diſtinguatur ſpecie ſecundum formalem diuerſitatem huiuſmodi malorum, aut quod hæc deſideria ſint quidem diuerſarum ſpecierum, ſed non odii, ſed imperatarum ab odio, & tunc oportet illis aſſignare ſpecies ſuas. E Primum horum non poteſt ſuſtineri, quia cum velle, & facere aliquid ſint eiuſdem ſpeciei, ſicut ex odio faciens rapinam, vel homicidiũ peccat diuerſis ſpẽbus, ita ex odio deſiderans, ſeu volens iſta, peccat, ſecũdum diuerſas ſpecies. Et confirmatur hoc per ſimile eadem rõne in iræ vitio. Conſtat enim ex ira vindictam homicidii, vel rapinæ tam velle, quam facere in diſtincta ſpecie mala incidere, & ſimiliter in vitio maledictionis. Vñ inferius in q. 67. ar 4. ad ſecundum, author dicit, Si ille qui maledicit, velit malum occiſionis alterius, deſiderio non differt ab homicida, differt tamen, inquantum actus exterior aliquid adiicit voluntati. Secundum autem repugnat doctrinæ authoris ſuperius in quæſtio 31. articul. quarto ad ſecundum, dum dicit, quod omnia nocumenta, inquantum conſiderantur ſecundum communem rationem mali, reducuntur ad odium, prout autem conſiderantur ſecundum aliquas ſpeciales ra-

tiones mali, id aliqua ſpecialia vitia. Ex hoc enim patet, quòd odij in proximum ſpecies vnitatem habet ex ipſa ratione mali, qui ſcilicet vult malum proximo. Alia autem vitia ſpecialia ſunt quæ volunt proximo malum tale vt ſic, puta, mortis, infamiæ, rapinæ, & ſimilium.

¶ Tertium autem rationi conſentaneum eſt, vt ſuper vitiū odij imperet actibus interioris deſiderij reſpectu talium malorum ſicut imperat quãdoque actib* exterioris reſpectu eorundē malorum. Ita quod ſicut aliquis ex odio detrahit, vel contumeliaṫ, vel occidit, vel rapit, vel aliqd hmõi facit, ita aliquis ex odio deſiderat proximi infamiā vel de honorario nē, vel mortem, vel p ditionem bonorum &c. Et ſicut odium cū opere: vnum cõſtituit peccatum multarum deformitatum, ita & odiū cum deſiderio talis mali, vnum conſtituit plurium deformitatū pctm̄. Vt ſcias aūt aſſignare vnicuique deſiderio ſuā ſpeciem, non vageris per nouas ſpecies vitiorum, ſed memento illius regulæ, Eiuſdem virtutis, vel vitij eſt, velle aliquid & facere illud. Et rō eſt, quia actus exterior, & interior reſpectu eiuſdem obiecti nō requirunt diuerſas virtutes, aut vitia. Et propterea, ad illud vitiū ſpectat velle mortem, ad quod ſpectat facere mortē quod conſtat eſſe homicidium. Et ſimiliter ad illud uelle infamiam, ad quod ſpectat facere eandem, quod conſtat eſſe detractionem, & ſic de alijs. Et idem eſt iudicium de deſideriis iratorum, & maledictorum. Et ex his patet reſponſio ad obiecta.

Art. 1. huius quæſt.

¶ Sed reſtat unum Nouitiorum dubium, quo pacto odium ꝓximi eſt ſpeciale uitium, ſi eius obiectum eſt ratio mali proximi, & nullum malum ſpeciale, cū genus nō ſit præter ſuas ſpecies, nec poſſit inueniri odiū ꝓximi ſeparatū ab aliis vitijs: qa quicunq; deſiderat malū alicui, deſiderat ei aliquod malum.

¶ Sed hoc facile ſoluiṫ, diſcernēdo inter actū aīæ, & rōnē obiectiuam in communi. Quamuis nanq; reperiri non poſſit in rerum natura, ratio generis præter ſuas ſpecies, poteſt tamen inueniri in rerum natura, actus animæ terminatus ad rationem generis. & nō terminatus ad aliquam ſpeciē, vt patet in intellectu, cum intelligitur aīal in cõmuni. Et ſimiliter eſt in uolūtate, quæ tēdit in bonū, uel malum intellectum. Poteſt ſiqdē terminare actū ſuū ad rōnē cōem, non terminando eundē ad ſpeciales Et hoc mō uolūtas uult malū alicui: nec eſt uerū, ꝙ nō poſſit ſeparatū hoc uitiū ab aliis inueniri. Cū.n. qs proximo ſuo deſiderat ut hēat malū, vel cū deſiderat ut hēat oē malū, nō deſcendēdo ad tale, uel tale, ſolo odii peccato inquinaṫ, ut patet ex ſupra allegatis. Conſtat autem hæc poſſe accidere.

¶ In eodem ar 6. in reſponſione ad ultimum, Martinus occurrit contra illud, Ex inuidia generatur odium formaliter ſecūdum rationē obiecti: ex ira autem diſpoſitiue tantum: Nō placet, inquit, mihi: quia ſecundum ipſum, malum alterius abſolute eſt obiectum odii, ſed inuidus & iratus conueniunt in hoc, quod uterque appetit malū alterius in ordine ad aliud, inuidus quidem in ordine ad ſuam gloriā, vel excellētiam: iratus autem in ordine ad vindictā. Nō ergo inde oritur formaliter ex parte obiecti, & hic non: ſed par eſt de vtroque ratio.

¶ Ad hoc dicitur, quod inter iram, & inuidiam eſt maxima differentia quo ad duo in propoſito. Primo, quòd ira reſpicit malum non vt malum, ſed ut iuſtum. Inuidia autem reſpicit bonum vt malū & hinc fit quòd ex obiecto formali affinis ſit odio quod eſt de bono vt malo. Vnde eſt eadem ratio, vt patet. Secundo, quod obiectum inuidiæ eſt contriſtans, eo quod ipſa eſt eſſentialiter triſtitia. Obiectum autem irati, quamuis ſupponat contriſtans, non tamen eſt contriſtans vt ſic, cum ira non ſit triſticia formaliter: & hinc in litera ponitur odium oriri ex inuidia, quia contriſtās ut ſic, parit odibile: ſicut delectans ut ſic, parit amabile. Ex ira igitur & inuidia pro quanto ſunt mali cõtracti, naſcitur diſpoſitiue odium ex parte ſubiecti, quamuis magis ex inuidia propter propinquitatem rationum formalium obiecti: quia tam inuidia, quam odium eſt reſpectu mali formaliter. Sed ex inuidia pro quāto eſt formaliter reſpectu contriſtantis naſcitur ex parte obiecti formaliter odium, quia contriſtans vt ſic, parit odibile.

quis conſecutus fuerit, quod deſiderabat. Et quia hoc ipſum, quod eſt delectari in bono amato hēt quãdam rationem boni, ſequitur ꝙ delectatio cauſet amorem. Et ſecundum eandem rationē ſequitur, quod triſtitia cauſet odium.

Ad secvndvm dicendū, ꝙ alia rō ē de dilectione, & odio. Nā dilectionis obiectū eſt bonū quod à Deo in creaturas deriuaṫ: & ideo dilectio per prius eſt Dei, & ꝑ poſterius eſt ꝓximi: ſed odiū eſt mali, ꝙ non habet locum in ipſo Deo: ſed in eius effectibus. Vnde etiā ſupra* dictum eſt, ꝙ Deus non habetur odio niſi inquātum apprehenditur ſecūdum ſuos effectus. Et ideo per prius eſt odiū ꝓximi, quā odium Dei. Vnde cum inuidia ad ꝓximum, ſit cauſa odij quod eſt ad proximum, fit per cōſequens cauſa odij, ꝙ eſt in Deū.

Ad tertivm dicendum, ꝙ nihil prohibet ſecundum diuerſas rationes aliquid oriri ex diuerſis cauſis. Et ſecundum hoc odiū poteſt oriri & ex ira, & ex inuidia. Directius tamē oritur ex inuidia per quam ipſum bonum proximi redditur contriſtabile, & per conſequens odibile, ſed ex ira oritur odium ſecundum quoddam augmentum. Nam primo per iram appetimus malum proximi, ſecundū quandam menſuram, prout ſcilicet habet rationem vindictæ. Poſtea autem per continuitatem irę peruenitur ad hoc, quod hō malum ꝓximi abſolute deſideret, ꝙ pertinet ad rōnem odij. Vnde patet, quod odium ex inuidia cauſaṫ formaliter ſecundum rationem obiecti, ex ira autem diſpoſitiue.

QVAESTIO XXXV.

De acedia, Siue acidia, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis gaudio charitatis, qđ quidem eſt & de bono diuino cui gaudio opponiṫ acedia ſiue acidia: & de bono ꝓximi, cui gaudio opponiṫ inuidia. Vnde primo conſiderādum eſt de Acidia: ſecūdo de Inuidia.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum acidia ſit pctm̄.
¶ Scđo, Vtrum ſit ſpeciale vitiū.
¶ Tertio, Vtrū ſit mortale pctm̄.
¶ Quarto, Vtrū ſit vitiū capitale.

Articvlvs 1.

Vtrum acidia ſit peccatum.

209 Mal. q. 11. artic. 1. cor. fin. & art. 3.

Ad primvm ſic proceditur. Vř ꝙ Acidia non ſit pctm̄. Paſſionibus.n. non laudamur neq; vituperamur: ſm*

*Lib. 2. ca. 5. tom. 5.

¶ Super quæſtionis trigeſimęquintæ Artic. primum.

In tota q. 35. vnum dubium occurrit, ſpectans ſpecialiter ad articul. 2. ſimpliciter, & ad hominem: An acidia ſit triſtitia de bono diuino in ipſo Deo, uel in me, uel in utroque. Et ſimpliciter qdē dubij ratio eſt, quia de bono diuino in ipſo Deo triſtitia pertinet ad odium Dei, eadem ratione qua deſideriū mali in ipſo Deo ad odium ſpectat, & gaudere de malo eiuſdē Eiuſdem namque rationis eſt odio habere aliquem, optare illi malum, gaudere de malo illius, & triſtari de contrario bono ut patet. De bono autem diuino in nobis triſtitia pertinet ad amorē cōcupiſcentiæ, & ſic non opponiṫ charitati, q̇ eſt amor amicitiæ ad Deum, & gaudet de bono diuino propter Deū, de bono autem diuino in utroque triſtari non uidetur unius eſſe uitij: ſicut nec odij Dei, & hominis unicum eſt uitium.

¶ Ad hominem uero, authorem. ſ. quia ſuperius in prima ſecūdæ q. 84. ar. 4. diſtinguens capitalia vitia ponit acidiam circa bonum propriū, hic autem ponens eandem circa diuinū bonū in art. 3. ponit ipſam contrariam gaudio charitatis de Deo. Et ibidem ad ſecundum dicit, quòd acidiæ eſt contriſtari in his, quæ imminent facienda propter Deum. Et in art. 4. ad ſecundum expreſſe dicit. Spiritualia autem bona, de quibus triſtatur acidia, ſunt & finis, & id quod eſt ad finem.

¶ Ad hoc dř, ꝙ acidia eſt triſtitia de bono diuino in eo, qui cōtriſtaṫ. Et propterea dř, quod eſt reſpectu boni proprii & boni ſpiritualis, inquantum habet rationem boni diuini. Conſiderandum eſt.n. ꝙ charitas licet principaliter gaudeaṫ de bono diuino in ipſo Deo, ſecundario tamen & conſequēter, gaudet

† Damaſce. li 2. cap. 14.
† 1. 2. q. 35. artic. 8.

de bono diuino, & ipſo etiã Deo in ſeipſo amante, & ẽt in proximo. Et licet vna ſit charitas gaudens de his tribus, vitium eĩ oppoſitũ non eſt vnũ, quia malum multifariam contingit, ſed triplex ſcilicet odium acidia, & inuidia. Odium ſiquidem refutat bonum tam in Deo, quàm in proximo abſolute. Inuidia autem in proximo, vt in quæſtione ſequẽte patebit. Accidia autem in ipſo contriſtãte refutãte bonum nõ quodcũque, formaliter loquendo, ſed diuinum quicquid refutat, inquantum habet rationem diuini boni in ipſo contriſtante, refutat. Vnde conceditur, quòd directe opponiĩ gaudio charitatis pro quanto claudit in ſe amorem concupiſcentię. Propter quod ex ea naſcitur deſperatio, quæ Deum a nobis aufert, & hoc modo eſt reſpectu finis vltimi. Et quia omne concupitum a charitate, in Deum amicitia amatũ finaliter refertur, ideo accidia triſtatur de bono diuino in nobis, quod †propter Deum habere debemus. Vnde author in articulo 3. cum dixiſſet, quòd proprius effectus charitatis eſt gaudium de Deo, caute ſubiunxit, quòd acidia eſt triſtitia de bono ſpirituali, inquantum diuinum, & non dixit, quod eſt triſtitia de Deo, quãuis etiam ſi dixiſſet, de Deo in nobis intelligi potuiſſet. Et ſic omnia conſonant ſimpliciter, & in doctrina authoris.

* Lib. 10. ca. in medio.
Lib. 10. cap. 1. parum a princip.
Lib. 10. in fine illius.
Lib. 2. cap. 14.

Philoſo. in 2. Ethic. ſed acidia eſt quædam paſsio. eſt enim ſpecies triſtitiæ, vt† Damaſcen. dicit, & ſupra † habitũ eſt. ergo acidia non eſt peccatum.

¶ 2 Præterea. Nullus defectus corporalis, qui ſtatutis horis accidit habet rationem peccati: ſed acidia ẽ huiuſmodi. dicit enim * Caſsianus in 10. libr. de Inſtitutis monaſteriorum. Maxime acidia circa horam ſextam monachum inquietat, vt quædam febris ingruens tempore præſtituto, ardentiſsimos æſtus accenſionum ſuarum ſolitis ac ſtatutis horis animę inferens ægrotanti. ergo acidia non eſt peccatum.

¶ 3 Pręterea. Illud quod ex radice bona procedit, non videtur eſſe peccatum; ſed acidia ex bona radice procedit. dicit enim * Caſſianus in eodem libro, quòd acidia prouenit ex hoc, quòd aliquis ingemiſcit ſe fructum ſpiritualem non habere, & abſentia longeque poſita magnificat monaſteria, qđ videtur ad humilitatem pertinere. ergo acidia non eſt peccatum.

C

¶ 4 Præterea. Omne peccatum eſt fugiendum, ſecundum illud Eccleſiaſt. 21. Quaſi à facie colubri fuge peccatum. ſed Caſsianus dicit in eodem libr. † Experimento probatum eſt, acidiæ impugnationem non declinando fugiendam; ſed reſiſtẽdo ſuperandam. ergo acidia non eſt peccatum.

Sed contra. Illud quod interdicitur in ſacra ſcriptura, peccatum, eſt: ſed acidia ẽ huiuſmodi. dicitur enim. Eccleſi. 6. Subijce humerum tuum, & porta illam, ſcilicet ſpiritualem ſapientiam, & non acidieris in vinculis eius. ergo acidia eſt peccatum.

D

Respondeo Dicendum, quòd acidia ſecũdum † Damaſcenum, eſt quædam triſtitia aggrauans, quæ ſcilicet ita deprimit animum hominis, vt nihil ei agere libeat, ſicuti ea, quæ ſunt acida, frigida ſunt. Et iõ acidia importat quoddam tædium operandi, vt patet per hoc, quod dicitur in gloſa

Gloſ. ordi. ibidem.

ſuper illud Pſal. Omnem eſcã abominata eſt anima eorũ. Et à quibuſdam dicitur, ꝙ acidia eſt torpor mentis bona negligentis inchoare. Huiuſmodi autem triſtitia ſemper eſt mala, quandoque quidem etiam ſecundum ſeipſam, quandoque vero ſecundum effectum. Triſtitia enim ſecundum ſe mala eſt, quæ eſt de eo, quod eſt apparens malum, & vere bonum; ſicut econtrario mala delectatio eſt, quæ eſt de eo, quod eſt apparens bonum, & vere malum. Cum ergo ſpirituale bonum ſit vere bonum, triſtitia, quæ eſt de ſpirituali bono, eſt ſecundum ſe mala. Et etiam triſtitia, quæ eſt de vere malo, mala eſt ſecundum effectum, ſi ſic aggrauet hominem, vt eum totaliter à bono opere retrahat. Vnde & Apoſtolus. 2. ad Corinth. 2. non vult vt pœnitẽs ma-

A

iori triſtitia de peccato abſorbeatur. Quia ergo acidia, ſecundum quod hic ſumitur, nominat triſtitiam ſpiritualis boni, eſt dupliciter mala & ſecundum ſe, & ſecundum effectum: & ideo acidia eſt peccatum. Malũ enim in motibus appetitiuis dicimus eſſe peccatum, vt ex ſupra * dictis patet.

1. 2. q. 74. ar. 3. & ſupra q. 10. art. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd paſſiones ſecundum ſe non ſunt peccata, ſed ſecundum quod applicantur ad aliquod malum, vituperantur: ſicut & laudantur ex hoc, quòd applicantur ad aliquod bonum. Vnde triſtitia ſecundum ſe nõ nominat nec aliquid laudabile, nec vituperabile: ſed triſtitia de malo moderato nominat aliquid laudabile. Triſtitia autem de bono, & iterum triſtitia immoderata nominat aliquid vituperabile. Et ſecundum hoc acidia ponitur peccatum.

B

Ad secundum Dicendum, quòd paſſiones appetitus ſenſitiui & in ſe poſſunt eſſe peccata venialia, & inclinant animam ad peccatum mortale. Et quia appetitus ſenſitiuus habet organum corporale, ſequitur quòd per aliquam corporalem tranſmutationem homo ſit habilior ad aliquod peccatum. Et ideo poteſt contingere, quòd ſecundum aliquas tranſmutationes corporales certis temporibus prouenientes, aliqua peccata nos magis impugnent. Omnis autem corporalis defectus de ſe ad triſtitiam diſponit. Et ideo ieiunantes circa meridiem, quando iam incipiunt ſentire defectum cibi, & vrgeri ab æſtibus Solis, magis ab acidia impugnantur.

C

Ad tertium Dicendum ꝙ ad humilitatem pertinet; vt homo defectus proprios conſiderans, ſeipſum non extollat: ſed hoc non pertinet ad humilitatẽ, ſed potius ad ingratitudinem, ꝙ bona, quæ quis à Deo poſſidet, contemnat: & ex tali contemptu ſequitur acidia. De his enim triſtamur, quæ quaſi mala, vel vilia reputamus. Sic ergo neceſſe eſt, vt aliquis aliorum bona extollat, quòd tamen bona ſibi diuinitus prouiſa nõ contemnat, quia ſic ei triſtia redderentur.

Ad quartum Dicendum, quòd peccatũ ſemper eſt fugiendum: ſed impugnatio peccati quandoque eſt vincenda fugiendo, quandoque reſiſtendo. Fugiendo quidem, quando continua cogitatio auget peccati incentiuum, ſicut eſt luxuria. Vnde dicitur 1. ad Corin.

D

6. Fugite fornicationem. Reſiſtendo autem, quando cogitatio perſeuerans tollit incentiuum peccati quod prouenit ex aliqua leui apprehenſione. Et hoc contingit in acidia, quia quanto magis cogitamus de bonis ſpiritualibus, tanto magis nobis placentia redduntur, ex quo ceſſat acidia.

Articulus II.

Vtrum acidia ſit ſpeciale vitium.

210

Mal. q. 11. ar. 1. c. 2. ... art. 3. Et 4. cor.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd acidia nõ ſit ſpeciale vitium. Illud enim quod conuenit omni vitio, non conſtituit ſpecialis vitij rõnẽ: ſed quodlibet vitium facit hoĩem triſtari de bono ſpirituali oppoſito. Nã luxurioſus triſtaĩ de bono cõtinentiæ, & guloſus de bono abſtinẽtiæ. Cum ergo accidia ſit triſtitia de bono ſpirituali, ſicut * dictũ eſt, videtur quòd acidia non ſit ſpeciale peccatum.

B

¶ 2 Præt. Acidia, cum ſit triſtitia quædam, gaudio opponitur; ſed gaudium non ponitur vna ſpecialis virtus. ergo neque acidia debet poni ſpeciale vitium.

¶ 3 Præter. Spirituale bonum, cum ſit quoddam commune obiectũ, quod virtus appetit, & vitium refugit, non conſtituit ſpecialem rationem virtutis, aut uitij, niſi per aliquod additum contrahatur; ſed nihil videtur quod contrahat ipſum ad acidiam, ſi ſit vitium

ſpeciale

ſpeciale, niſi labor, ex hoc enim aliqua refugiunt ſpiritualia bona. quia ſunt laborioſa, vnde & acidia tædium quoddam eſt: refugere autem labores, & quærere quietem corporalem ad idem pertinere videtur, ſcilicet ad pigritiam. ergo acidia nihil aliud eſt, quam pigritia, quod videtur eſſe falſum. Nam pigritia ſolicitudini opponitur: acidiæ autem gaudium. non ergo acidia eſt ſpeciale vitium.

Lib. 31. c. 31. SED CONTRA eſt, quod* Grego. 31. Moral. diſtinguit acidiam ab alijs vitijs. ergo eſt ſpeciale vitium.

RESPONDEO Dicendum, quòd cum acidia ſit triſtitia de ſpirituali bono, ſi accipiatur ſpirituale bonum communiter, non habebit acidia rationem ſpecialis vitij: quia ſicut* dictum eſt omne vitium refugit ſpirituale bonum virtutis oppoſitæ. (1. 2. q. 71. artic. 1.) Similiter etiam non poteſt dici quòd ſit ſpeciale vitium acidia, inquantum refugit ſpirituale bonum, prout eſt laborioſum, vel moleſtium corpori, aut delectationis eius impeditiuum: quia hoc etiam non ſepararet acidiam à vitijs carnalibus, quibus aliquis quietem, & delectationem corporis quærit. Et ideo dicendum eſt, quòd in ſpiritualibus bonis eſt quidam ordo. Nam omnia ſpiritualia bona, quæ ſunt in actibus ſingularum virtutum, ordinantur ad vnum ſpirituale bonum, quod eſt bonum diuinum, circa quod eſt ſpecialis virtus, quæ eſt charitas. Vnde ad quãlibet virtutem pertinet gaudere de proprio ſpirituali bono, quod conſiſtit in proprio actu: ſed ad charitatem pertinet ſpecialiter illud gaudium ſpirituale, quo quis gaudet de bono diuino. Et ſimiliter illa triſtitia, qua quis triſtatur de bono ſpirituali, quod eſt in actibus ſingularum virtutum, non pertinet ad aliquod vitium ſpeciale, ſed ad omnia vitia: ſed triſtari de bono diuino, de quo charitas gaudet, pertinet ad ſpeciale vitiũ quod acidia vocatur.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

Vtrum acidia ſit peccatum mortale.

211 (Mal. q. 11. ar. 1. co. & ar. 3.)

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd acidia non ſit peccatum mortale. Omne enim peccatum mortale contrariatur præcepto legis Dei: ſed acidia nulli præcepto videtur contrariari, vt patet diſcurrenti per ſingula præcepta decalogi. ergo acidia non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præterea. Peccatum operis in eodem genere non eſt minus, quàm peccatum cordis: ſed recedere opere ab aliquo ſpirituali bono in Deum ducente, nõ eſt peccatum mortale, alioquin mortaliter peccaret, quicunq; conſilia non obſeruaret. ergo recedere corde per triſtitiam ab huiuſmodi ſpiritualibus operibus, non eſt peccatum mortale. non ergo acidia eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præter. Nullum peccatum mortale in viris perfectis inuenitur: ſed acidia inuenitur in viris perfectis. dicit enim Caſſianus in lib. 10.* de inſtitutis Cœnobiorum, quòd acidia eſt ſolitarijs magis experta, & in eremo cõmorantibus infeſtior hoſtis, ac frequens. ergo acidia non eſt peccatum mortale. (Libr. 10. in princ. illius. & lib. 9.)

SED CONTRA eſt, quod dicitur 2. ad Corinth. 7. Triſtitia ſæculi mortem operatur: ſed huiuſmodi eſt acidia. Nõ enim eſt triſtitia ſecundum Deum, quæ contra triſtitiam ſæculi diuiditur, & mortem operatur. ergo eſt peccatum mortale.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, peccatum mortale dicitur, quod ſpiritualem vitam tollit, quæ eſt per charitatem, ſecundum quam Deus nos inhabitat. (1. 2. q. 88. artic. 1. & 2.) Vnde illud peccatum ex ſuo genere eſt peccatum mortale, quod de ſe ſecundum propriam

F rationem contrariatur charitati: huiuſmodi autem eſt acidia. Nam proprius effectus charitatis eſt gaudium de Deo, vt ſupra* dictum eſt; acidia autem eſt triſtitia de bono ſpirituali, inquantum eſt bonum diuinum. (Q. 28. art. 1.) Vnde ſecundum ſuum genus, acidia eſt peccatum mortale. Sed conſiderandum eſt in omnibus peccatis, quæ ſunt ſecundum ſuum genus mortalia, quòd non ſunt mortalia, niſi quando ſuam perfectionem conſequuntur. eſt enim conſummatio peccati in conſenſu rationis. Loquimur enim nunc de peccato humano, quod in actu humano cõſiſtit, cuius principium eſt ratio. Vnde ſi ſit inchoatio peccati in ſola ſenſualitate, & non pertingat vſque ad conſenſum rationis, propter imperfectionem actus, eſt peccatum veniale. Sicut in genere adulterij

G concupiſcentia, quæ conſiſtit in ſola ſenſualitate, eſt peccatum veniale, ſi tamen peruenitur vſque ad conſenſum rationis, eſt peccatum mortale: ita etiam & motus acidiæ in ſola ſenſualitate quandoque eſt propter repugnantiam carnis ad ſpiritum, & tunc eſt peccatum veniale. Quandoque vero contingit vſque ad rationem, quæ conſentit in fugam, & horrorem, & deteſtationem boni diuini, carne contra ſpiritum omnino prævalente: & tunc manifeſtum eſt, quòd acidia eſt peccatum mortale.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd acidia cõtrariatur præcepto de ſanctificatione ſabbathi, in quo ſecundum quod eſt præceptum morale, præcipitur quies mentis in Deo, cui etiam contrariatur triſtitia mentis de bono diuino.

H AD SECVNDVM dicendum, quod acidia non eſt receſſus mentalis à quocũque ſpirituali bono, ſed a bono diuino, cui oportet mentem inhærere ex neceſſitate. Vnde ſi quis contriſtetur de hoc, quòd aliquis cogit eum implere opera virtutis, quæ facere non tenetur, non eſt peccatum acidiæ: ſed quando cõtriſtatur in his, quæ ei imminent facienda propter Deum.

AD TERTIVM Dicendum, quod in viris ſanctis inueniũtur aliqui imperfecti motus acidiæ, qui tamen non pertingunt vſque ad conſenſum rationis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum acidia debeat poni vitium capitale.

I AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd acidia nõ debeat poni vitium capitale. Vitium enim capitale dicitur, quod mouet ad actus peccatorum, vt ſupra* habitum eſt: ſed acidia non mouet ad agendum, ſed magis retrahit ab agendo. ergo non debet poni vitium capitale. (212 Inf. q. 36. ar. 4. cor. Et 2. diſ. 42. qõ. 2. ar. 3. cor. fin. Et mal. q. 11. artic. 4. — *q. præc. art. 5. & 1. 2. q. 84. art. 4.)

¶ 2 Præterea. Vitium capitale habet filias ſibi deputatas. Aſſignat autem † Grego. 31. Moral. ſex filias acidiæ, quæ ſunt malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, euagatio mẽtis circa illicita, quæ non videntur conuenienter oriri ex acidia. (†Lib. 31. Moral. cap. 31. a medio.) Nam rancor idem eſſe videtur quod odium, quod oritur ex inui-

K dia, vt ſupra* dictum eſt: malitia autẽ eſt genus ad omnia vitia. (* q. præced. art. 6.) Et ſimiliter euagatio mentis, circa illicita & in omnibus vitijs inuenitur. Torpor autem circa præcepta idem videtur eſſe, quod acidia. Puſillanimitas autẽ & deſperatio ex quibuſcunq; peccatis oriri poſſunt, nõ ergo conueniẽter ponit acidia eſſe vitium capitale.

¶ 3 Præterea. Iſidorus in lib. de ſummo bono, diſtinguit vitium acidiæ à vitio triſtitiæ, dicens, triſtitiam eſſe inquantum recedit à grauiori, & laborioſo, ad quod tenetur, acidiã autem inquantum ſe conuertit ad quietem indebitã, & dicit de triſtitia oriri rãcorem, puſillanimitatem, amaritudinem, deſperationem; de acidia vero dicit oriri ſeptem, quæ ſunt, otioſitas, ſomnolentia, impor-

A

Iſid.lib.2. de ſummo bono.capit.37.
Lib.41.c.31.

importunitas mentis, inquietudo corporis, inſtabilitas, verboſitas, curioſitas. ergo videtur vel quod à Gregor. vel ab Iſidoro male aſſignetur acidia vitium capitale cum ſuis filiabus.

SED CONTRA eſt, quod idem* Grego. dicit 31. Moral. acidiam eſſe vitium capitale, & habere prædictas filias.

Arg 1.&1.2. q.84 art 4. D.302.

RESPONDEO Dicendum, q; ſicut ſupra* dictum eſt, vitium capitale dicitur eſſe ex quo promptum eſt vt alia vitia oriantur ſecundum rationem cauſæ finalis. Sicut autem homines multa operantur propter delectationem, tum vt ipſam conſequantur, tum etiam ex eius impetu ad aliquid agendum permoti: ita etiã propter triſtitiam multa operantur vel vt ipſam euitent, vel eius pondere in aliqua agenda prorumpentes. Vnde cum acidia ſit triſtitia quædam, vt* ſupra dictum eſt, conuenienter ponitur vitium capitale.

B

In hac quæſtio. art. 1. & 1.2.q.35.artic.8.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd acidia aggrauando animum, hominem impedit ab aliis operibus, quæ triſtitiam cauſant: ſed tamen inducit animum ad aliqua agenda vel quæ ſunt triſtitiæ conſona, ſicut ad plorandum, vel ẽt ad aliqua, per quæ triſtitia euitaẽ.

Libr.8. Eth. cap. 5. & 6. tom.5.

AD SECVNDVM dicendum, quòd * Greg. conuenienter aſſignat filias acidiæ; quia enim, vt Philoſo. dicit in 8 Ethic. nullus diu abſque delectatione poteſt manere cum triſtitia, neceſſe eſt quod ex triſtitia aliquid dupliciter oriatur, vno modo, vt homo recedat à contriſtantibus: alio modo, vt ad alia trãſeat, in quibus delectatur. Sicut illi, qui non poſſunt gaudere in ſpiritualibus delectationibus, transferunt ſe ad corporales,

C

Lib.10. ca.6. circa mediũ tom.5.

ſecundum* Philoſoph. in 10. Ethicor. In fuga autem triſtitiæ talis proceſſus attenditur, quia primo homo fugit contriſtantia: ſecundo etiam impugnat ea quæ triſtitiam ingerunt. Spiritualia autem bona de quibus triſtatur acidia, ſunt & finis, & id quod eſt ad finem. Fuga autem finis fit per deſperationem: fuga autem bonorum quæ ſunt ad finem, quantum ad ardua, quæ ſub ſunt conſilijs, fit per puſillanimitatem: quãtum autem ad ea, quæ pertinent ad communem iuſtitiam, fit per torporem circa præcepta. Impugnatio autem contriſtantium bonorum ſpiritualium, quandoque quidem eſt circa homines, qui ad bona ſpiritualia inducuntur, & hic eſt rancor: quãdoque verò ſe extendit ad ipſa ſpiritualia bona, in quorum deteſtationem aliquis adducitur, & hoc propriè eſt malitia. Inquantum autem propter triſtitiam à ſpiritualibus aliquis transfert ſe ad delectabilia exteriora, ponitur filia acidiæ euagatio circa illicita. Per quod patet reſponſio ad ea, quæ circa ſingulas filias obijciebantur. Nam malitia non accipitur hic, ſecundum quod eſt genus vitioſum, ſed ſicut * dictum eſt. Rancor etiam non accipitur hic communiter pro odio, ſed pro quadam indignatione, ſicut dictum eſt: & idem dicendum eſt de alijs.

D

In verbis p̃cedẽ. huius ſolutionis.

AD TERTIVM Dicendum, q; etiam Caſſianus in libro de inſtitutis cœnobiorum, diſtinguit triſtitiam ab acidia, ſed conuenientius Gregor. acidiam triſtitiam nominat: quia, ſicut ſupra * dictum eſt, triſtitia non eſt vitium ab alijs diſtinctum, ſecundum quod aliquis recedit à graui, & laborioſo opere, vel ſecundum quaſcunque alias cauſas aliquis triſtetur, ſed ſolum ſecundum quod triſtatur de bono diuino, quod pertinet ad rationem inuidiæ, quæ in tantum conuertit ad quietem indebitam, inquantum aſpernatur bonum diuinum. Illa autem quæ Iſidor. ponit oriri ex acidia, & triſtitia, reducuntur ad ea quæ Greg. ponit. Nam amaritudo, quam Iſidor. ponit oriri ex triſtitia, eſt quidam effectus rancoris. Otioſitas autem, & ſomnolentia reducuntur ad torporem circa præcepta, circa quæ eſt aliquis otioſius, omnia ea prætermittens, & ſomnolentus ea negligenter implens. Omnia autem alia quinque, quæ ponit ex acidia oriri, pertinent ad euagationem mentis circa illicita, quæ quidem ſecũdum quod in ipſa arce mentis reſidet, volentis importune ad diuerſa ſe diffundere, vocatur importunitas mentis: ſecũdum autem quòd pertinet ad cognitionem dicitur curioſitas, quantum autem ad locutionem, dicitur verboſitas; quantum autem ad corpus in eodem loco nõ manens, dicitur inquietudo corporis, quando ſcilicet, aliquis per inordinatos motus membrorum vagacitatem indicat mentis: quantum autem ad diuerſa loca, dicitur inſtabilitas, vel poteſt accipi inſtabilitas ſecundum mutabilitatem propoſiti.

E

Art.2. huius quæſt.

Loco citato in argum.

B

QVAESTIO XXXVI.

De inuidia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de Inuidia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

C

¶ Primo, Quid ſit inuidia.
¶ Secundo, Vtrum ſit peccatum.
¶ Tertio, Vtrum ſit peccatum mortale.
¶ Quarto, Vtrum ſit vitium capitale, & de filiabus eius.

ARTICVLVS I.

Vtrum inuidia ſit triſtitia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd inuidia non ſit triſtitia. Obiectum enim triſtitię eſt malum, ſed obiectum inuidiæ eſt bonum. dicit enim* Gregor. in moral. de inuido loquens. Tabeſcentem mentem ſua pęna faciet, quam felicitas torquet aliena. ergo inuidia non eſt triſtitia.

D

¶ 2 Præt. Similitudo non eſt cauſa triſtitię, ſed magis delectatiõis; ſed ſimilitudo eſt cauſa inuidię. dicit enim † Philoſoph. in 2. Rhet. Inuidebunt tales, quibus ſunt aliqui ſimiles aut ſecundum genus, aut ſecundum cognationem, aut ſecundum ſtaturam, aut ſecundum habitum, aut ſecundum opinionem. ergo, inuidia non eſt triſtitia.

E

¶ 3 Præterea. Triſtitia ex aliquo defectu cauſatur. Vnde illi, q ſunt in magno defectu, ſunt ad triſtitiã proni, vt ſupra* dictum eſt, cũ de paſſionibus ageretur; ſed illi, quibus modicum deficit, & qui ſunt amatores honoris, & qui reputantur ſapientes, ſunt inuidi, vt patet per Philoſo. in 2.* Rhetoric. ergo inuidia non eſt triſtitia.

¶ 4 Præt. Triſtitia delectationi op

¶ Super quæſtionis trigeſimæſextæ Articul. primum.

IN arti.1.q 36. circa diffinitionẽ inuidiæ, ſ. q; eſt triſtitia de bono alterius, quatenus eſt diminutiuũ propriç gloriæ, vel excellentiæ, dubium ex Martino, occurrit, multipliciter hoc impugnante. Primo, authoritate Ariſtot. in 2. Rhetor. ubi differentiam inter inuidiam, & nemeſin, ac timorem ponit, per hoc quòd nemeſis eſt de bono indigni: timor de bono alterius quatenus nociuum: inuidia autem de bono alterius propter ipſum proximũ. 213 Vbi patet, quòd triſtitia de bono proximi quia inde eueniet diminutio gloriæ noſtræ, timor eſt non inuidia.

Infr. art.2. Et Mal.q.10.ar.1.ad 6 & ar.2.ad 1. & q.11.ar.3.& 4. cor. Et Iob. 5.prin.

¶ Deinde ſup hac authoritate fundatᷣ quatuor argumenta.

*Lib.5. Moral.c.34. paulo a princip.

¶ Primum eſt. Nulla triſtitia de bono alterius, inquantum per hoc imminet nobis periculum alicuius nocumenti eſt inuidia. Patet iſta ex ipſo Thoma, etiam in hoc articulo: ſed triſtitia de bono alterius inquantum eſt diminutiuum propriæ gloriæ, uel excellentiæ, eſt triſtitia de bono proximi, inquantum imminet nobis periculum alicuius nocumenti. ergo huiuſmodi triſtitia non eſt inuidia. Minor patet, quia diminutio gloriæ, uel excellentiæ eſt maius nocumentum, quam diminutio diuitiarum.

†Lib.2.c.10. tom.6.

1.2.q.36.

Lib.2.ca.10. parũ a princip. tom.6.

¶ Secundum eſt. Nullus ti-

lus timor eſt inuidia: ſed triſtitia de bono proximi, vt diminutiuo propriæ excellentiæ, eſt timor. ergo nõ eſt inuidia. Maior patet: quia contra ſeinuicẽ timor, & inuidia diſtinguuntur ab Ariſt. & Thoma. Minor patet: q̃a oĩs triſtitia ex apprehẽſione futuri corruptiui, aut cõtriſtatiui de ꝓpe apparẽtis eſt timor, ſm Ariſt. in eodẽ lib.

ponit: oppoſitorũ aũt nõ eſt eadẽ cã. ergo cũ memoria bonorũ humanorũ ſit cã delectationis, vt ſupra dictũ* eſt, nõ erit cã triſtitiæ. Eſt aũt cã inuidiæ: dicit. n. Philoſoph. in† 2. Rheto. quòd his aliqui inuident, qui habent, aut poſſederunt quæ ipſis conueniebant, aut quæ ipſi quandoque poſſidebant. Ergo inuidia non eſt triſtitia.

G SED CONTRA eſt, ꝙ Damaſce. in 2. libro ponit inuidiam ſpeciem triſtitiæ, & dicit, quòd inuidia eſt triſtitia de alienis bonis.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ obiectum triſtitię eſt malũ propriũ. Contingit autem id, quod eſt alienũ bonũ, apprehẽdi vt malũ proprium, & ſm hoc de bono alieno põt eſſe triſtitia: ſed hoc cõtingit dupliciter. Vno modo, qñ quis triſtatur de bono alicuius, inquantũ imminet ſibi ex hoc periculũ alicuius nocumenti; ſicut cum homo triſtatur de exaltatione inimici ſui, timens ne eum lædat. Et talis triſtitia non eſt inuidia, ſed magis timoris effectus, vt Philoſoph. dicit in* 2. Rhetoric. Alio modo, bonum alterius æſtimatur, vt malum proprium, inquantum eſt diminutiuum ꝓprię glo-

G riæ, vel excellentiæ: & hoc modo de bono alterius triſtatur inuidia. Et ideo pręcipue de illis bonis homines inuident, in quibus eſt gloria, & in quibus homines amant honorari, & in opinione eſſe, vt Philoſ. dicit in* 2. Rhetoric.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd nihil prohibet id quod eſt bonum vni, apprehendi vt malum alteri; & ſecundum hoc triſtitia aliqua poteſt eſſe de bono, vt dictum* eſt.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ q̃a

* 1. 2. q. 32. art. 3.

† Lib. 2. c. 10. circiter med. & finẽ, to. 6.

¶Tertium eſt. Quicquid facit triſtitiã de bono alterius nõ eſſe ꝑꝑ ipſum proximũ, de cuius bono triſtamur, ſed ꝑꝑ eum qui triſtat, facit triſtitiã nõ eſſe inuidiam: ſed eſſe diminutiuũ propriæ excellẽtiæ facit triſtitiã de bono proximi eſſe non ꝑꝑ proximũ, de cuius bono triſtamur, ſed ꝑꝑ nos qui triſtamur. ergo. Maior patet ex diffinitione Ariſt. Minor ex terminis eſt nota.

¶Quartum eſt. Poſſibile eſt quòd aliquis triſtetur de bono ꝓximi propter ipſum proximum, quia ſcilicet non vult ſibi bene eſſe, & non quia diminutiuum propriæ excellentiæ: &

H poſſibile eſt, ꝙ aliquis triſtetur de bono proximi, quatenus diminutiuo propriæ excellentię, & non ꝑꝑ ipſum proximum: ſed in hmõi caſu primum eſt inuidia, & non ſm igitur. Ex his patet, quòd opinio Thomæ contradicit Ariſt. & ſibiipſi.

¶Ad horum euidentem notitiã, exponenda eſt primo ſententia Ariſt. de obiecto inuidiæ. Secundo, oſtenditur ꝙ via Martini eſt & cõtra Ariſ. & cõtra veritatẽ. Tertio, cõferenda eſt ſnia Ariſt cum doctrina authoris. Quarto, reſpondebitur obiectis.

¶Quo ad primum Ariſtot. in 2. Rhetoric. tractans de paſſionibus animæ, ponit quatuor triſtitiæ paſſiones circa bonum alienum, ſ. timorem, æmulationem, indignationẽ, & inuidiã. Et ad timorem ſpectare uult, dolere de aliena proſperitate, quatenus ex illa aliquod imminet nobis malũ. Ad æmulationem verò ſpectat, dolere de alieno bono, non quia alius hoc habet, ſed quia ipſe illo caret. Ad indignationem autẽ ſpectat, dolere de proſperitate indigni. Ad inuidiam demum ſpectat,

I dolere de proſperitate æqualis, & ſimilis. Vbi perſpice primo quatuor rõnes formales obiecti doloris in alieno bono. Perſpice ſecundo, ꝙ indignatio, & inuidia in ſola conditione hominis, de quo eſt dolor, differunt. Nam vtraq; eſt dolor perturbãs de proſperitate aliena, ſed indignatio eſt de proſperitate indigni: inuidia vero de ꝓſperitate æqualis & ſimilis. Ita ꝙ ſicut indignatus ægre fert indignum proſperari, nõ propterea q̃a timet ꝙ ex indigni proſperitate aliquid mali ſibi eueniat, ſed ea rõne, quia indignus proſperatur: ita inuidus ægre fert hominem æqualem, & ſimilem proſperari, nõ quia timeat ꝙ ex illius proſperitate aliquid alterum ſibi mali eueniat, ſed ea ratione, quia æqualis, & ſimilis proſperatur. Et ꝓ hoc vterq; dolet nõ quia ſibi timet, ſed quia alter proſperat. Hæc eſt plana ſententia Ariſt. ibidem, vt patet inuenti. Hæc de primo.

K ¶Quo ad ſecundum, quanta differentia eſt inter proſperitatẽ alterius hominis abſolute, & proſperitatem alterius hominis æqualis, & ſimilis, tanta eſt diſtantia inter phantaſiam Martini, & ſententiam Ariſ. Nam Martinus ponit inuidiam eſſe dolorem de bono alterius hominis abſolute, ſeu propter ipſum hoiem. Ariſt autem ponit inuidiam eſſe dolorẽ de proſperitate alterius hominis æqualis, & ſimilis. Et propterea credẽs ſe ſequi Ariſt. lõge aberrauit ab eius doctrina. Fuit autem, vt puto, rõ erroris ſui illud Ariſtot. verbum, propter ipſum proximum. Putauit enim Martinus proximum eſſe nomen ſubſtãtiæ, & quaſi dixiſſet, propter ipſum alium hominẽ, cum tñ ſit nomen accidentis, comprehẽdentis vtrunq; dictum accidẽs, ſ. æquale, & ſimile. Nam ſtatim poſita diffinitione inuidiæ ſupradicta, volens declarare rõnem in homine inuentam, quare ſua proſperitas ab inuido ægre feratur, dixit quòd eſt pro-

F pter ipſum proximum, ſeu ꝓpinquum, hoc eſt, ꝑꝑ proximitatem, ſeu propinquitatem illius hoĩs, quod ſub alijs verbis dixerat æqualis & ſimilis, hoc eſt, ꝙ proſperitas aliena ideo ſubiacet inuidiæ, quia eſt æqualis, & ſimilis, ſeu quia eſt propinqui. Contra veritatem autem eſt, quia eiuſdem moris eſt velle alicui homini malum, puta, mortẽ abſolute, & dolere de bono oppoſito, hoc eſt, vita ipſius abſolute, vt patet: ſed velle alicui abſolute malum mortis ſpectat ad vitiũ odij. ergo triſtari de vita alicuius abſolute, ſpectat ad odium. Et idẽ eſt de alijs bonis ac malis iudiciũ. Non ergo inuidia diſtinguit ab odio, quia odiũ eſt reſpectu mali alieni ꝑꝑ ipſum hoiem, q̃a ſ. ipſi abſolute malũ volumus, & inuidia eſt de bono ꝑꝑ eũdẽ, quia ſ. ipſi abſolute bonum volumus, vt Martinus ſomniat: ſed vterq; iſte motus vnius & eiuſdem moris eſt, odij ſcilicet. Hæc de ſecundo.

Lib. 2. cap. 9. paulo à princip. tom. 6.

Lib. 2. ca. 10. parũ à princip. tom. 6.

In corp. art. 1. & 2. q. 39.

H ¶Quo ad tertiũ ſententia Ariſt. per doctrinã authoris non excludit, ſed exponit. Declarãt ſingula. Rõ in primis ab Ariſt. explicata in obiecto inuidiæ, manifeſte ſe tenet ex parte rei. nã proſperitas propinq, ſeu ſimilis, & æqualis, in ſeipſa inuenit, & nihil aliud in reipſa, quę eſt inuidiæ obiectũ ſm veritatem, inuenitur mouens ad inuidiam, niſi proſperitas propinqui, vt patet. Et propterea inuidia eſt ſemꝑ praua: quia dolor eſt de proſperitate propinquĩ, de qua eſt gaudendum. Et quoniam in hoc quod dico, proſperitas ęqualis, & ſimilis clauditur exceſſus quidã reſpectu ęqualis & ſimilis, ex hoc namq; ꝙ alterum ſimilium, & æqualium proſperat excedit reliquũ: ideo dicendo, ꝙ ratio obiecti inuidiæ eſt proſperitas ſimilis, & æqualis, dicitur quod eſt bonum excedens in ſimili, & æquali. Et ſi amplius ſcrutati fuerimus, vnum aliud includitur in proſperitate ſimilis, & æqualis, ſcilicet mutatio relationis in ſe, &

I ſuo correlatiuo. Nam vbi prius erant correlatiua æquiparantiæ, qui erant ſimiles & æquales, proſperitas ſimilis & ęqualis transfert ipſum in relatiuum ſm exceſſum, & correlatiuũ exceſſi, non per diminutionem aliquam in eo qui exceditur, ſed per ſolam augmẽtationem in eo qui excedit. Et propterea dicendo, ꝙ obiectum inuidiæ eſt proſperitas ſimilis & æqualis, ſimul dicitur, quòd eſt bonum excedens in ſimili, & æquali, ac per hoc habens ſe ad alterum, vt excedens ad exceſſum. Et ſi profundius adhuc proſpexerimus, videbimus, quòd hæc ipſa mutatio relationum eſt ſm rem diminutiua excellentiæ in altero, non abſolute, ſed relatiue, hoc eſt, non minuit in eo aliquod bonum, ſed tollit ab eo relationem excellẽtiæ cuiuſdã, quam prius habebat in hoc, quod erat alteri par. Tollit dico, non nocendo illi quouis modo, ſed per proprium augmentũ. Peſpicue quoque circunſpicientibus apparebit adhuc, quòd hæc ipſa diminutio relatiua abſque ſui defectu, & ſi mala, aut

K nociua nimine ſit ſecundum rem, & veritatem, habet tamen mali ſpeciem, non mali culpę, de quo ſcriptum eſt: Ab omni ſpecie mala abſtinete vos, ſed mali pœnæ. Nam tranſire de ęquali ad eſſe exceſſum ex defectu proprio, malum eſt: ſine defectu autem proprio malum non eſt, ſed mali ſpeciẽ, ſeu ſimilitudinem pręfert. Proſperitas ergo ęqualis & ſimilis, claudit in ſe rationem excedẽtis, ac per hoc mutantis relationem ad ſuum ſimilẽ & æquale, in relationem excedẽtis ad exceſſum, ac per hoc quodammodo minuentis relatiuam excellentiã in ſuo ſimili & æquali: ac per hoc, licet in ſe ſit bona, quãdam tamen habet ſpeciem mali pęnæ reſpectu illius ſimilis & æqualis, quem modo excedit, & totum hoc eſt in re, quia ita res ſe habet. Et ſi his adiũxerimus id, ꝙ talis proſperitas ſortit in reſpectu ad inuidum ex cõi ratione triſtitiæ, hoc eſt, ex cõi con-

diciõe,

...ctione, quã triſtitiæ ratio in omni ſuo obiecto ex parte eius A qui triſtatur, ſupponit ſcilicet ꝙ ipſo nolẽte accedat (eſt.n. triſtitia de his, quæ nobis nolentibus fiunt, ſeu ſunt) oportet ſuperaddere ad dictum inuidię obiectum rationem noliti: ita ꝙ proſperitas æqualis, & ſimilis nolita, eſt proprium obiectũ triſtitiæ. Nam ſi volita eſſet, cãret gaudium. Et ſi nec volita, nec nolita eſſet, nec gaudium, nec triſtitiã cãret, ſed qa nolita eſt, triſtitiã cãt. Hac oĩa clara ſunt ſm Ariſto. & idem omnino ſentit author, ꝗuis alijs verbis vnũ horum explicauerit. Quòd.n. obiectum inuidiæ ſit bonum excedens, expreſſe habes & in hoc articulo in reſponſione ad ſm, & in ſequẽti articulo, vbi dicit, Quarto modo aliqs triſtatur de bonis alterius, inquantum excedit ipſum in bonis: & hoc proprie eſt inuidia, & iſtud ſemper eſt prauum &c. hæc ibi. Et ſic habes oĩa apud ipſum, q̃ ex rõne excedẽtis deducta ſunt. Quòd exigat rõ propinqui, in hoc articulo in rñſione ad ſm habes vbi dr̃, ꝙ his qui ſunt propinq. C quibus nitit̃ aliquis ſe æquare vel p̃ferre, ꝙ ẽt præexigatur rõ noliti, ibidẽ patet, cum ſubdit̃. Nam cum illi excedũt, accidit hoc contra noſtrã volũtatem, & inde cauſatur triſtitia. Quòd concurrat ẽt ſpẽs mali, in hoc articulo patet, cum dr̃, Bonum alterius æſtimatur vt malũ proprium: Non dixit, eſt, ſed, æſtimatur, quia in veritate non eſt malum, ſed ſimilitudo mali. Speciem igitur mali in quadam quaſi diminutione excellentiæ relatiuæ in obiecto inuidiæ inuentam in ordine ad nolentem obiectum illud, author explicauit per illa verba, Aeſtimatur vt malum proprium, inquantum eſt diminutiuũ propriæ excellentiæ. Vnde nulla eſt inter Ariſtotelem, & authorem in hoc diſſonantia. ſed explicauit iſte, ꝙ ille implicite dixerat, & inſinuauerat, dicendo ſtatim poſt diffinitionem inuidiæ, Hoc autẽ non: quia ipſi aliquid accidet alterum, ſed pp ipſum propinquum &c. Excludendo.n. euentũ alicuius alterius, non ex D cludit hoc ipſum qđ euenit.ſ. quod exceditur ab æquali & ſimili: ſed potius includitur cum ſubditur. Sed pp ipſum ꝓpinquum: ita quòd differentia inter obiectum inuidię, & timoris nõ conſiſtere dixit in hoc, ꝙ alterum habeat rationem mali, alterum non; ſed in hoc, ꝙ malum in obiecto timoris eſt aliquid alterum ab ipſo bono prouẽturum. Malum vero in obiecto inuidiæ non eſt aliquid alterum ab ipſo bono futurum, ſed eſt ipſum bonum, habẽs mali ſpeciem. Hoc.n. denotant illa Ariſt. verba, Non quia ipſi aliquid accidet alterũ, ſed pp ipſum propinquum, niſi quis dicat, ꝙ fruſtra Ariſ. dixit, Si aliqs alterum. Et vt clarius percipiatur ꝙ dicimus, ponamus exemplum ad propoſitũ. Proſperitas mihi æqualis & ſimilis, ſeu ꝓpinqui poteſt eſſe obiectũ æmulationis, indignationis, timoris, & inuidiæ. Aemulationis ſiquidem, ſi doleo: non quia ille proſperatur, ſed quia non ſimiliter procedo. Indignationis verò, ſi doleo, quia ille eſt indignus proſperitate. Timoris autẽ, E ſi doleo, ꝙ ex illius proſperitate, rapinæ, cædes &c. fient. Hæc.n. mala aliquid alterum ſunt ab ipſa ꝓſperitate, & futura ex illa putantur. Inuidia autẽ, inquantũ excedit me propinquũ ita, ꝙ hoc ipſum, quòd me propinquum excedit, in ſe quidẽ bonum, in ordine autem ad me præcipue inuitum mali ſpẽm habet. Vnde ſtant hæc duo ſimul, quòd inuidus non triſtatur de proſperitate propinqui, quia aliquid alterum accidet ei: & ꝙ triſtatur, quia hoc ipſum accidit ei, ſ. excedi, quod mali ſpeciem habet. Nec oportuit Ariſt. clarius hæc explicare, vt explicauit author: quia iſte etiam nouitijs ſcripſit, ille eruditis, apud quos conſtat, ꝙ ſicut impoſſibile eſt delectari, niſi de bono ſecundum rem, vel apparentiã: ita impoſſibile eſt triſtari, niſi de malo ſecundum rem, vel apparentiam. Hæc de tertio.

¶Quo ad quartum iam patet reſponſio, & ad authoritatẽ Ariſtot. quòd eſt male intellecta: quoniam æquiuocat de ly, pro-

inuidia eſt de gloria alterius, inquãtum diminuit gloriam, quam quis appetit, conſequens eſt, vt ad illos tãtum inuidia habeatur, quibus homo vult ſe æquare, vel præferre in gloria; hoc autem non eſt reſpectu multum à ſe diſtantiũ. Nullus enim, niſi inſanus, ſtudet ſe æquare, vel præferre in glo- B ria his, qui ſunt multo eo maiores, puta, plebeius homo Regi, vel etiam Rex plebeio, quem multũ excedit. Et ideo his qui multum diſtant vel loco, vel tempore, vel ſtatu, homo non inuidet; ſed his qui ſunt propinqui, quibus ſe nititur æquare, vel p̃ferre. Nam cũ illi excedũt in gloria, accidit hoc contra noſtram vtilitatem, & inde cauſatur triſtitia; ſimilitudo

A ximo, vt eſt nomen accidentis, & vt eſt nomẽ ſubſtãtiæ. Ariſt.n. vtitur nomine proximi, vel propinqui vt eſt nomẽ accidẽtis: ſicut vtit̃ nomine æqualis, & ſimilis, & indigni. Martinus autem intellexit nomine proximi alium hoiem ſecundum ſe.

¶Ad primum aũt argumentũ dr̃, ꝙ bonum aliquid eſſe diminutiuum propriæ excellentiæ cõtingit dupliciter. Vno mõ vt factiuum diminutionis ſm rẽ ſiue ſic eſſe diminutiuum ſm rẽ ſit in re, ſiue ſit ſm æſtimationẽ tm̃. Et ſic conceditur, quòd ſpectat ad ſpeciem timoris, liciti quidẽ, ſi ita ſit in re: illiciti autẽ, ſi eſt ſecundum æſtimationem tantum: ita quòd, qui triſtatur de proſperitate propinqui, quia inde lædetur in propria excellentia non laborat inuidia, ſed timore. Et ſimiliter, qui triſtatur de proſperitate alterius, quia putat, quàm uis vane, ꝙ ex illius proſperitatẽ proueniet ſibi diminutio propriæ excellentiæ, nõ laborat inuidia, ſed timore: ſicut qui triſtatur de ꝓ- C ſperitate alterius. quia putat, quàmuis vane, ꝙ inde ꝓueniet ſibi diminutio opum, vel regni, & aliorum bonorum. Eiuſdẽ ſiquidem rõnis eſt velle, vel nolle vnum & idem ſm rem, vel ſecundum apparentiam. Adulterij ſiquidem eſt appetere coniugatam ſm rem; & appetere quam putat coniugatam, licet falſo. Alio modo contingit bonum alterius eſſe diminutiuum propriæ excellentiæ; quia ipſum in ordine ad me habet quandam ſpẽm diminutiui excellentię meæ: & ſic eſſe diminutiuũ propriæ excellẽtiæ ſpectat ad inuidiam. Nam inuidus triſtat̃ de proſperitate æqualis & ſimilis ꝓpter hoc, quòd eſt proſperitas æqualis & ſimilis, quod eſt excedere me, quod eſt ſimilitudinarie diminuere excellentiam meam, dum mutat relationem meam. Et hoc eſt quod prius dictum eſt, Ariſtotelem docuiſſe, ſcilicet ꝙ timor eſt de bono: quia inde aliquid alterum accidet. Inuidia autem nõ quia inde aliquid alterum accidet, D ſed quia ipſum tale eſt, ſcilicet excedens habens mali ſpeciẽ. Et quia hinc ſoluuntur tria prima argumenta, & explanatur Ariſtoteles, & author, & omnia conſona apparent, conijcere potes, quòd vera doctrina hæc eſt.

Lib. 5. Mor. cap. 33. à medio illius.

¶Ad quartum argumẽtum dicitur, quòd triſtari de bono proximi, hoc eſt alterius hominis, quia nolo illi bene eſſe, eſt poſſibile, ſed non ſpectat ad inuidiam, ſed ad odium, cuius eſt velle malum alteri homini non propter aliud: ſicut ad amorem amicitiæ ſpectat gaudere de bono alterius hominis abſolute, ſeu propter ipſum hominem, qui bene habet.

¶In eodem art. 1. in rñſione ad tertium, Martinus occurrit dicens. Infero contra Thomam, ꝙ ex puſillanimitate nõ ſequit̃ inuidia. Thomas.n. imponit Ariſt. ꝙ puſillanimes ſunt inuidi & applicat ad hoc probandum rõnem Ariſt. quia oĩa eis magna videntur. Hæc opinio Thomæ non bene concordat cum his, quæ eodem loco dicit. Et ideo arguitur ſic. Nullus inuidet E in his, in quibus ſe multum putat deficere: ſed puſillanimis omnia reputat magna, vt Ariſtot. dicit, & Thomas approbat. ergo puſillanimis ex ſui puſillanimitate potius retrahitur ab inuidia, quam inducatur. Maior & minor ſunt Thomæ hic.

¶Ad hoc dicitur, quòd puſillanimitas cauſat inuidiã in ſubiecto diſpoſito, hoc eſt, infra latitudinem hominum ſimilium. Inuidia enim, vt Ariſtoteles diffuſe declarat, inter ſimiles eſt. Cauſat autem inuidiã ex ratione reddita ab Ariſtotele, & authore hic, quia ſcilicet, omnia magna putat, ita quòd proſperitas ſimilis vni magnanimo nullam, aut paruulam inuidiam excitabit, quia pro nihilo, aut quaſi nihilo reputans illam ꝓſperitatem, nõ reputat ſe excedi. Alteri verò puſillanimi inuidiam magnam excitabit, pro quanto ex quacunque minima proſperitate ſimilis, reputat ſe multum excedi. Vnde quia puſillanimitas ſimilis facit, vel auget obiectum, ſcilicet rationem excedẽtis boni in ſimili, ideo inclinat ad inuidiã. Ex hoc

autem delectationem cauſat, inquantum concordat voluntati.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ nullus conatur ad ea, in qbus eſt multũ deficiens. Et ideo cũ aliqs in hoc eum excedat, non inuidet: ſed ſi modicum deficiat, videtur quòd ad hoc pertingere poſſit, & ſic ad hoc conatur. Vnde ſi fruſtraretur eius conatus propter exceſſum glorię alterius, triſtatur: & inde eſt, quod amatores honoris ſunt magis inuidi. Et ſimiliter ẽt puſillanimes ſunt inuidi, quia omnia reputant magna, & quicquid boni alicui accidat, reputant ſe in magno ſuperatos eẽ. vnde & Iob. 5. dicitur. Paruulum occidit inuidia. & Gregor. dicit in 5.° Moralium, quod inuidere non poſ-

clare

clare ſonat textus Ariſtotelis ſm planum literę contextum. Senſum Martini & extortus eſt, & Ariſtoteli tribuit, quod p extranea vage Ad quid n. ſeruit? ad quod propoſitū ibi oportebat de puſillanimibus loqui, vbi quales ſunt qui inuident, inueſtigatur, niſi quia ipſi ſunt inuidi? Et propterea ambitioſis copulantur quia vtriq; magnificant obiectū inuidiæ, quamuis ex diuerſa radice, vt clara cōtextus oſtendit.

¶ Ad argumentum autem in oppoſitum dicitur, quod multus exceſſus inter aliquos inuenitur dupliciter, ſ. vel vt præexiſtens, & ſic retrahit ab inuidia: vel vt adueniens alteri ſimilium: & ſic quanto maior exceſſus aduenit, tanto maior eſt inuidia. Et propterea Iob.5. dicitur, Paruulum occidit inuidia. Superueniente enim vni ſimilium excellentia, alterſi puſillanimis ſit, longe maiori torquetur inuidia: quia quo magis ſe excedi putat, tanto magis retorquetur. Author ergo cum Ariſtotele primo in hac reſponſione ad tertium, loquitur de multo exceſſu, vel defectu præexiſtēte, de quo ſolo eſt vera maior. Poſtmodum cum ad puſillanimes venit, de multo exceſſu ſuperueniente, ſuppoſita ſimilitudine inter eos loquitur, & de hoc eſt vera minor: & ideo argumentum nihil valet.

Lib.2.c.10. a med.to.6.

214

Infr.q.158. art.1.cor.Et mal.q.10 arti.1.Et Pſal. 36.in princ.

¶ In eodem artic. in reſponſione ad quartum non mireris, quòd dicatur ſenes inuidere iuuenibus: & cum hoc dicitur, quod inuidi ſunt ſimiles aut ſecundum genus, aut ſecundum ætatem &c. patet in 2. Rhetor. Ariſtot. Nam ſenes habent ætatē iuuenilem in præterito ſui: & ideo recolentes ſe olim iuuenes non aſſecutos, quod iſti iuuenes aſſequuntur, inuident illis. Et rurſus cogitantes ſe ſimiles iuuenibus in natura, cum diuturniore expectatione tanti temporis non aſſequi, quod illi modico tempore, ſcilicet iuuentutis, aſſequuntur, inuident. Semper ergo concurrit ſimilitudo aliqua aliquo modo, vt diffuſe Ariſtoteles ibidem proſequitur de inuidia.

ſumus, niſi eis, quos nobis in aliquo meliores putamus.

AD QVARTVM dicendū, quod memoria præteritorum bonorū, inquantum fuerūt habita, delectationem cauſat; ſed inquantū ſunt amiſſa, cauſant triſtitiam, & inquantum ab alijs habentur, cauſant inuidiam, quia hoc maxime videtur gloriæ propriæ derogare. Et ideo G dicit Philoſophus in 2.* Rhet. quod ſenes inuident iunioribus, & illi qui multum expenderunt ad aliquid conſequendum, inuident his, qui paruis expenſis illud ſunt cōſecuti. Dolent enim de amiſſione ſuorum bonorum, & de hoc quòd alij conſecuti ſunt bona.

ARTICVLVS II.

Vtrum inuidia ſit peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr quod inuidia non ſit H peccatum. Dicit enim Hieron.* ad Lætam de inſtructione filiæ. Habeat ſocias, cum quibus diſcat quibus inuideat, quarum laudibus mordeatur; ſed nullus eſt ſollicitandus ad peccandum. ergo inuidia non eſt peccatum.

¶ 2 Præterea, Inuidia eſt triſtitia de alienis bonis, vt Damaſ.† dicit: G ſed hoc quandoque laudabiliter fit: dicitur enim Prouer. 29. Cum impij ſumpſerint principatum, gemet populus. ergo inuidia nō eſt ſemper peccatum.

¶ 3 Præt. Inuidia zelum quendam nominat; ſed zelus quidam eſt bonus, ſecundum illud Pſalm. 68. Zelus domus tuæ comedit me. ergo inuidia non ſemper eſt peccatū.

¶ 4 Præt. Pœna diuiditur contra culpam; ſed inuidia eſt quædam pœna. dicit enim* Greg. 5. Moralium. Cum deuictum cor liuoris putredo corruperit, ipſa quoque

* Ante medium epiſt. tom.1.

†Lib 2.cap. 14.in fine.

Lib.5.c.34. circa princ.

¶ Super quæſtionis trigeſimaſexta Articul. ſecundum.

IN q.36. dubium accidit in 2. art. de nemeſi, quæ ab alijs vocatur indignatio: quia vere pertinere vr ad bonos mores, nec prohiberi in doctrina fidei. Primum probatur ſic: quia triſtari de uere malo, eſt actus bonus ex genere ſuo; ſed nemeſis eſt triſtitia de vere malo: nam vere malum eſt, quod bonum ſit in indigno. Diſſonat nanque rōni hoc quod dico, bonum indigno: ſicut conſonat oppoſitū. ſ. bonum digno. Et licet huiuſmodi bonum cōe bonis, & malis ſit paruum: aliquod tñ bonum eſt tñ, vt gaudij, & triſtitię humanæ materia ſit. Nec obſtat ſi dicatur, quod licet bonum indigno diſſonet, tamen bonum ad correctionem, vel damnationem, ſeu aliquod huiuſmodi non diſſonat indigno: hæc enim accidentia ſunt talis boni indigni. Sermo autem doctrinalis formalis eſt, & de triſtitia de bono indigni vt ſic, quæſtio eſt. Hāc enim Ariſt. ad bonos mores pertinere, & author prohiberi à doctrina fidei affirmat.

¶ Secundum aūt declarat: quia æmulatio iniquorum prohibita in ſcriptura, intelligēda eſt, vt ab ipſamet ſcriptura declarat cū ſubdit, Noli æmulari vt maligneris, ac ſi diceret, Noli æmulari ſic, vt velis fieri malis, vt habeas bona, quæ hñt impij.

¶ In oppoſitum autem eſt doctrina authoris.

¶ Ad hoc dicit, quòd ſicut proiectio mercis in mare poteſt cōſiderari dupliciter, ſ. ſecūdum ſe, & ſic habet rationem mali, & cōtriſtantis: & ſimpliciter, hoc eſt, omnibus conſideratis circūſtantijs: & ſic habet rationem boni, & appetibilis, vt ſaluetur vita: ita bonum indigni poteſt dupliciter conſiderari. Primo ſm ſe, & ſic habet rōnem mali, pro quanto habet rōnem iniuſti, nō ea ratione, qua iniuſtum dicitur malum culpæ, aut pœnæ: quia nec culpa eſt, nec pœna habenti, nec culpa aliorū nec pœna aliorum: quoniam nō oportet bonum indigni eſſe cum damno alterius, vt patet de dono vitæ, vel ſanitatis corporeæ, quæ habentis ſic eſt, vt nulli auferatur: ſed ea rōne iniuſtū eſt, qua monſtra iniuſta ſunt, i. qualem faciem hōis iniuſte haberet. Alio mō pōt conſiderari bonū indigni ſimpliciter, cū oībus adiacentibus circunſtantijs, prout inueniū, & ſic cum ſit quædam diſtributio diuinę prouidentiæ, rōnē boni habet. Miſericordis quippe patris eſt benefacere & his, qui pdiderunt eū. Cū autē ſpūalis naturæ malum, quod ſolum in moralibus malū eſt, geminū tñ ſit ſ. culpę & pęnæ, oportet ... triſtitiam de ſe malam, vel bonam reddit, vere malum culpæ, aut pœnæ ſit, ad conſtituendā triſtitiā bonā: aut vere bonū, ad conſtituendū triſtitiā malā. Nulla aūt apparet rō mali pœnæ, aut culpæ hic in ipſo habēte, vt patet: ſed in diſtributione actiua apparet rō mali culpæ iniuſtæ diſtributionis, & in proportione ... dū eſt, & rerū quæ diſtribuendæ ſunt. Apparet & mali pęnæ in gñe humano, dū diuitiæ, potētia, honor, & hmōi debita dignis, dantur indignis, & per hoc priuantur digni. Vnde & Ariſtoteles in 2. Rhet. fundat doctrinam ſuam ſuper hoc, ſ. quod præter dignitatem ſit, iniuſtum eſt: ſed ſi diligenter conſideremus, & contueamur quod in diſtributione actiua bonorum non poteſt inueniri malum culpæ, quia eſt actio diuinæ prouidētiæ, & quòd vitæ vere bonis non debentur bona hmōi temporalia ſecūdum ſe, ſed ſolum in ordine ad vitam æternam, quia ſic ſolum cadunt ſub merito, vt in vltimo articulo Primæ ſecundæ dictum eſt, & hoc quia ſunt adeo parua bona, vt non ſint bona ſimpliciter, clare videbimus quod nec mali culpæ, nec mali pœnæ rō in huiuſmodi bonis indignorum inuenitur, & quòd Ariſ. qui bona tantum præſentia in humano genere nouit, & prouidentiam diuinā reſpectu ſingulorum hominum negauit vt videmus in 12. Metaph. quod in diſtributione humana iniuſtum inuenit, elevauit ad diſtributionem huiuſmodi bonorum, quæ nō ab homine, ſed à Deo miſericorditer dāte, hæc minima bonis & malis fit. Si quid autem mali pœnæ alterius in huiuſmodi bonis ex praua hominum voluntate annectitur, triſtari de hoc non pertinet ad nemeſim, vt in litera dr. Non eſt ergo eiuſdē rōnis triſtari de vexatione boni, & proſperitate mali, vt Ariſtoteles putauit, licet vtrobiq; ſit indignitas. Et ratio eſt, quia vexatio boni in ſe habet vnde ſit malum, pœnæ ſaltē. Proſperitas autē mali non habet in ſe mali culpæ, aut pęnæ rōnem, ſed ſolius naturalis inconſonantiæ, ſicut mōſtrum propter quod rationi diſſonat, quemadmodum & mōſtrum. Quia ergo nulla eſt in proſperitate indigni ratio mali, & eſt in eadem ratio boni iuſtitiæ, ac miſericordię diuinæ ſic diſpēſantis, cōſequēs eſt, quòd triſtari de huiuſmodi bonis indignorū, eſt triſtari de diuina diſtributione. Propter quod Gloſ. ex Auguſt. in Pſal. 36. ſuper illud verbū Deſine ab ira &c. dicit. Inde iraſci, & dedignari, eſt cōtra Deum murmurare. Eſt igitur triſtitia de bono indigni ſimpliciter mala: quia eſt de bono ſimpliciter, ſcilicet; ſecundum diuinam diſtributionē, quāmuis triſtari de huiuſmodi bono indigni vt ſic, abſtrahendo à diuina prouidētia magis boni, quām mali ratione habeat: ſicut triſtari de monſtro, & de habentibus ſpeciem mali. Inficiari ſiquidem nemo poteſt, quin, vt dictum eſt, ſm humanæ diſtributionis rōnem apud quam huiuſmodi bona diſtribuere indignis iniuſtū eſt,

iniuſti-

iniuſti rōnem habeat, ac per hoc ſm ſe q̄dam mali ſpēm mentibus humanis ingerat: quo ſit vt nullā peccati rōnem videā, qn̄ aliquis triſtatur de proſperitate indigni, quia eſt indignus, ſi non extēdit ſe triſtitia ad idē bonū, inq̄tum eſt à Deo diſtributum. Extendit ſiquidē ſe ad hoc, qn̄ ſimpliciter triſtatur de bono indigni. Non ſe extendit aūt, quando triſtatur de bono indigni ſic, vt complaceat tn̄ ſibi ſimpliciter diuina diſtributio Veruntamē, quia huiuſmodi triſtitia ſecūdum quid parat viā triſtitiæ ſimpliciter, quæ eſt mala, ideo ēt cauenda videtur, quaſi diſpoſitio ad malū. Vnde & in Pſalm. 72. ad hoc periculum inſinuandum dici videtur. Mei autem pene moti ſunt pedes, & pene effuſi ſunt greſſus mei: quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. Nec hoc diſſonat à doctrina authoris, immo ex ipſa deducitur, pro quanto excuſat Ariſt. ex ratione bonorum temporalium ſm ſe: & rōnem peccati aſſignat ex ratione eorundem, vt ordinatorum ad æternam felicitatem ex diuina prouidentia. Et ex his patet ſolutio obiectorum. Nam bonum indigni diſſonat vt mōſtrum, & eſt aliquid magnum apud iuſtitiā humanā. Et ordinari à Deo ad correctionem, vel damnationē, licet accidat, i. ſit extra rōnem formalē boni indigni ſm ſe, non tamen accidit eidem ſimpliciter, prout eſt. Et rurſus, licet accidat illi vt quædam res eſt, non tamē accidit ei vt ſit: quoniam non accidit ei, quòd eſt fieri agens, & finis. Et propterea huic, quòd eſt bona huiuſmodi indigni diſtribui, non accidit a quo, & propter quid, vnde ſumitur ratio iuſti, vel iniuſti moralis, quod in operatione conſiſtit.

Art. præced.

*Ar. præced.

¶In eodem 2. artic. quæſt. 36. circa primum modum triſtitiæ, qui eſt timoris affectus, & effectus, diligēter & caute obſerua, quòd in litera non dicitur huiuſmodi triſtitiam eſſe bonā, ſed dicitur, quòd nō eſt inuidia, & quòd poteſt eſſe ſine peccato. Et primum horum declaratum eſt: ſecundum autem inſinuat quòd poteſt etiam eſſe cum peccato Iudicāda eſt. n. huiuſmodi triſtitia ſm regulas timoris. Nam ſicut timor poteſt eſſe cū peccato, & ſine peccato: ita & triſtitia, quæ timorem ſequitur, Qui enim timet bonis, ne opprimantur, aut iuſtitiæ, vel cultui diuino, ne conculcetur ob potentiam, diuitias &c. & propterea triſtatur de potentia, & diuitiis alicuius, ſi clara eſt huiuſmodi malorum ſequela, nō peccat: cuius ſignum eſt, quòd ſi haberet poteſtatem priuandi illum hmōi potentia, & diuitijs, benefaceret priuādo illum. Si autem aliquis timet ex alterius potentia lædi iuſte, vel non iniuſte, & ideo de illius potentia triſtatur, peccat quoniam hmōi timor non debet intātum progredi, vt nolit bonum alterius, ſed ſat eſt, quòd liceat ſibi timere malum proprium: cuius ſignum eſt, quòd ſi haberet poteſtatem priuandi illum tali potentia, nō licite ꝑꝑ hoc priuaret illum. Eadem ſiquidem ratione actus interior, & exterior ſibi reſpōdēs eſt bonus, vel malus. Similiter, ſi ambiguū eſt, an alia quis potētia, vel diuitijs abuteretur in alterius dānū, quamuis licite timeat, & caueat non tamen licite triſtatur abſolute de illius potentia, vel diuitiis: ſicut nec licite poſſet propterea illū priuare poteſtate, vel diuitiis. Vnde collige quòd huiuſmodi timoris affectus, & effectus, qui eſt triſtari de bono proximi vt nociuo, ſręno eget rectæ rationis conferentis qualitatē mali ſuæ cautæ, & præpotentis præponēda, vt triſtitia de bono ex ſancto, ſeu recta deteſtatione mali excuſanda ſit.

¶In eodem 2. artic. circa ſecundum modum triſtitiæ, hoc eſt, zelum, ſeu æmulationem, cum dicitur, ꝙ ſi eſt de bonis tēporalibus, poteſt eſſe cum peccato, & ſine peccato, Martinus occurrit dicens, Hæc Thomæ opinio videtur mihi contradicere Ariſtoteli qui vniuerſaliter ponit zelum eſſe boni moris, & ponit temporalia inter bona zelabilia.

¶Nū æmulari temporalia bona peccatū ſit.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ in nullo contradicitur Ariſtoteli quoniā

exteriora indicant quàm grauiter animum veſania inſtiget. Color quippe pallore aſſicitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, mēbra frigeſcunt, ſit in cogitatione rabies, in dētibus ſtridor. ergo inuidia non eſt peccatum.

Sed contra eſt, quod dicitur ad Galat. 5. Non efficiamur inanis glorię cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

Respondeo Dicendū, ꝙ ſicut dictum* eſt, inuidia eſt triſtitia quædam de alienis bonis; ſed hæc triſtitia poteſt cōtingere quatuor modis. Vno quidem modo, cū aliquis dolet de bono alicuius inquātū ex eo timetur nocumētū vel ſibiipſi, vel ēt alijs bonis; & talis triſtitia nō ē inuidia, vt dictū* eſt, & poteſt eſſe ſine peccato. Vnde Greg. 22.† Moral. ait. Euenire plerunq; ſolet, vt non amiſſa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rurſum eius gloria ſine inuidiæ culpa cōtriſtet, cū & ruēte eo quoſdā bene erigi credimus, & proficiēte illo pleroſq; iniuſte opprimi formidamus. Alio mō, pōt aliquis triſtari de bono alterius, nō ex eo, ꝙ ipſe hēt bonum, ſed ex eo, ꝙ nobis deeſt bonum illud, quod ipſe habet, & hoc proprie eſt zelus, vt Philoſ. dicit* in 2. Rhetor. Et ſi iſte zelus ſit circa bona honeſta, laudabilis eſt ſecundum illud 1. ad Corinthi. 14. Aemulamini ſpiritualia. Si autem ſit de bonis temporalibus, poteſt eſſe cum peccato, & ſine peccato.

†Lib. 22. ca. 11. circa principium.

Lib. 2. c. 11. circa principium. to. 6.

æmulatio temporalium regulanda eſt ſm regulas deſiderij tēporalium. Et ſicut deſiderare bona temporalia ſimpliciter & abſolute nullum malum eſt, ſed naturalis ac bonus affectus, qm̄ his homo indiget: ita triſtitia de eo quod eſt non habere temporalia, nihil mali, ſed naturalem affectum rōni conſonū importat. Sed quēadmodū cū bono abſolute deſiderio tēporaliū ſtat, ꝙ deſiderium ad hoc, ꝙ in hoc hoīe reſpectu taliū tēporalium, nūc ſit rectum; requirunt aliquæ cōditiones, puta, ꝙ conguat ſibi (Non. n. cōgruit cuilibet quodcunq; bonū temporale) ita ad hoc, ꝙ triſtitia, quia non habeo nunc tale temporale bonum, eget aliqua conditione, ſine qua eſt mala moraliter, & cum qua eſt bona. Si enim plebeius idiota triſtatur, quia nō eſt rex, triſtitia iſta non eſt ſecundum rectam rationem. Et propterea mirum eſt de Martino non vidēte infinitas æmulationes tpalium poſſe eſſe malas conſideratis cōditionibus perſonarū, & bonorum &c Recta ergo eſt authoris doctrina, nec contradicit Ariſt. ſane intellecto. Sciuit Ariſt. ꝙ æmulatio ambitioſorū, auarorū, & indignorū, nō eſt boni moris: ſed dicēs æmulationē eſſe boni moris, intelligebat, ſeruata proportione, ob cuius defectum author dicit quandoque eſſe peccatum.

¶In eodem 2. art. circa tertium modum triſtitiæ, ſ. nemeſim, ſeu indignationem, iterum dubiū occurrit ex Martino nouiter viſo, poſt ſuperius ſcripta. Nititur ſiquidem primo probare, ꝙ indignatio non eſt peccatum: deinde ſoluere, vt dicit, rationes ſancti Thomæ ad oppoſitum. Probat ergo indignationem non eſſe peccatum. Primo authoritate Ariſt. Secundo, ratione Ariſt. Triſtitia de malo indigni eſt laudabilis ergo triſtitia de bono indigni eſt laudabilis Tertio, Triſtitia de eo, ꝙ ſi in facultate mea eſſet, poſſem rationabiliter impedire, eſt bona: ſed vir bonus & iuſtus, ſi in facultate tua eſſet, poſſet indignum ab aſſecutione talis boni impedire rōnabiliter, immo, vt vr̄, ſi cooperaretur, peccaret, ſicut prælatus peccat conferendo beneficium indigno ſcienter. ergo. Quarto, Vir bonus, & iuſtus ſcit, ꝙ affluentia hmōi bonorum communiter facit de indignis indigniores. ergo rationabiliter poteſt triſtari de ꝓſperitate indignorum. Et ideo, inquit, miror opinionem Thomæ in hac parte ſatis aperte reprehendentis Ariſt. quia conſiderauit illa bona temporalia ſecundum ſe. Et addit Thomas hāc triſtitiā eſſe in ſacra ſcriptura prohibitam: quod nō reputo verū, vt patebit reſpōdēdo ad ea, qbus hoc ipſum ꝓbare conat.

¶Num indignatio ſit peccatum.

¶Affert igitur ſecūdo, vt dicit, Thomæ rōnes. Prima eſt. Bona temporalia comparata æternis, parua ſunt ergo nō debet vir iuſtus triſtari, ſi adſunt indignis Secunda eſt. Bona temporalia proueniunt indignis ex iuſta Dei ordinatione diſponētis ea ad correctionem, vel damnationem eorum. ergo vir iuſtus non debet de hoc triſtari. Tertia ex authoritate Pſalmi. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris &c. Quarta ex authoritate pſalmi. Pene effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videos.

¶Et ad primam dicit, negando conſequentiam, tum quia bona temporalia ſunt magna abſolute: tum quia quantumcunque parua, illis tamen mali indigni, & boni digni ſunt.

¶Ad ſm negat ſimiliter ſequela: qa de miſeriis pauperū, q̄uis ordinatæ ſint iuſte à Deo, laudabiliter triſtamur miſerentes.

¶Ad tertiam & quartam dicit, quòd zelare ibi ſumitur ꝓ imitari, ac ſi diceret: Nec imiteris facientes iniquitatem. Et ſimiliter zelaui ſuper iniquos, hoc eſt, Volui imitari iniquos. Vel exponendum eſt de triſtitia abſorbente, & inuoluente: ita quòd impellit ad ſequendam ſemitam peccatorum affluentium in bonis temporalibus.

¶Ad hæc reſpōdēdo, nō oportet alia iacere fundamēta, ſed ex prius poſitis ad authoritatem Ariſt. patet reſponſio in 1 tera.

¶Ad

Tertio modo, aliquis triſtatur de bono alterius, inquantum ille, cui accidit bonum, eſt eo indignus: quæ quidem triſtitia non poteſt oriri ex bonis honeſtis, ex quibus aliquis iuſtus efficitur, ſed ſicut Philoſophus dicit in* 2. Rhetori. eſt de diuitijs, & talibus, quæ poſſunt ꝓuenire dignis, & indignis. Et hæc triſtitia ſecundum ipſum G vocatur Nemeſis, & pertinet ad bonos mores. Sed hoc iō dicit, qa conſiderabat ipſa bona temporalia ſecundum ſe, prout poſſunt magna videri non reſpicientibus ad æterna: ſed ſecundum doctrinam fidei temporalia bona, quæ indignis proueniũt ex iuſta Dei ordinatione diſponuntur vel ad eorũ correctioné, vel ad eorum damnationem: & huiuſmodi bona quaſi nihil ſunt in comparatione ad bona futura, quę ſeruantur bonis. Et ideo huiuſmodi triſtitia prohibetur in ſcriptura ſacra, ſecundum il H lud Pſalm. 36. Noli æmulari in malignãtibus, neque zelaueris facientes iniquitatem, & alibi 72. Pſalm. Pene effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorũ videns. Quarto modo aliquis triſtatur de bonis alicuius, inquantum alter excedit ipſum in bonis: & hoc proprie eſt inuidia: & illud ſemper eſt prauũ, vt Philoſ. dicit in* 2. Rhetor. quia dolet de eo, de quo eſt gaudendum, ſcilicet de bono proximi.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ibi ſumitur inuidia pro zelo, quo quis debet incitari ad proficiendum cum melioribus.

Ad secundum dicendũ, G ꝙ rõ illa procedit de triſtitia alienorũ bonorũ ſm primũ modũ.

Ad tertium dicendũ, ꝙ inuidia differt à zelo, ſicut dictũ* eſt. Vnde zelus aliquis põt eſſe bonus, ſed inuidia ſemper eſt mala.

Ad quartum Dicendũ, ꝙ nihil prohibet aliquod peccatum ratione alicuius adiuncti pœnale eſſe, vt ſupra dictum* eſt, cũ de peccatis ageretur.

Articulus III.

Vtrũ inuidia ſit peccatũ mortale.

Ad tertium ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ inuidia nõ ſit peccatum mortale. Inuidia. n. cum ſit triſtitia, eſt paſſio appetitus ſenſitiui: ſed in ſenſualitate non eſt peccatum mortale, ſed ſolũ in ratione, vt patet* per Aug. 12. de Trin. ergo inuidia non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præter. In infantibus non po

F ¶ Ad rationem ſecundo allegatam negatur ſequela, quoniam non eſt eadem vtrobique ratio.

¶ Ad tertium negatur minor, tum quia nec reges, nec leges ab indignis auferunt, cum poſſint, bona temporalia, immo eſſet ſubuertere pacẽ humani generis, ſi daretur opera, vt tollerentur ab indignis tẽporalia, aut impedirent indigni ab aſſecutione temporaliũ. Nã ſic & filius peccator impediendus eſſet ab aſſequenda hereditate, & ab hoc vt inſtituat hæres à patre, & mercator peccator ne lucraretur, & ſimiles, aut dux peccator, ne victoriam haberet, & alia hmõi ſequerent, q̃ éxcogitare ẽ fatuũ. Nullum quoq; peccatũ eſt, cooperari peccatoribus ad bona tẽporalia habenda quãuis ſint illis indigni: ſicut nec Deus peccat qui huiuſmodi temporalia donat.

Lib. 2. cap. 9. tom. 6.

¶ Ad quartũ dicitur, quòd hoc eſt per accidẽs, ꝙ ex bonis temporalibus aliqui fiãt peiores, ac per hoc indigniores. Per accidens. n. eſt, ꝙ aliquis abutatur bono. Sermo autem doctrinalis eſt, de his, quæ sũt per ſe. Et rurſus triſtari de bonis indigni, q. fit peior, non ſpectat ad nemeſim, ſed ad charitatẽ. Nemeſis. n. eſt triſtitia, quia indignus proſperat, non quia fit magis indignus: hoc enim charitatis, vt dictum eſt, eſſet.

¶ Ad cõfutandas autem ſolutiones Martini dico, quòd prima ratio male ſoluitur: quoniam rõ conſiſtit in hoc. Hmõi bona I ſunt quaſi nihil in comparatione ad bona æterna: quod autẽ quaſi nihil eſt, pro nihilo reputatur, ac per hoc de hmõi nõ debet eſſe triſtitia ſimpliciter, & abſolute. Solutio autem dicẽs, ꝙ iſta ſunt magna abſolute, pro quanto eſt vera, nõ ſoluit: qa eſt vera, vt ly, abſolute, ideſt, ſecluſis circũſtantijs, ſignificat: ſicut proiectio mercis in mare abſolute dicit inuoluntaria, & æquiualet ad ly, ſm quid. Eſt autem falſa, vt ly, abſolute æquiualet ad ly, omnibus conſideratis, & ſic debẽt iudicari ad hoc, vt ſint materia triſtitiæ ſimpliciter, & nõ primo modo. Quod etiam dicitur, quòd illis mali ſunt indigni, verum eſt: quia etiam quantumcunque minimis ſunt indigni, cum digni ſint vt in nihilum redigantur. Quod vero dicitur, quod boni ſunt iſtis digni, minus theologice dicitur: quoniam iſta ſunt adeo vilia, vt non mereantur ad dignitatem bonorum ſpectare: vñ Dominus iſta non in præmium, quod dignitatem reſpicit, ſed K per adminiſtrationem quandam docet bonis affutura. Primũ quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc oĩa adijciẽt vobis. Solutio igitur confutat ex hoc: quia bona temporalia ſimpliciter, hoc eſt, omnibus conſideratis, prout. ſ. ſunt in vniuerſo, ſunt fere nihil, ac per hoc non ſunt obiectum triſtitiæ ſimpliciter, ſed ſolum ſm quid: & propterea nõ eſt laudabilis triſtitia ſimpliciter eorum, cum adſunt indignis. Solutio vero ſecundæ rationis confutatur ex hoc, ꝙ male ſumitur, & applicatur ratio authoris Nam author inducit illam ad deſtruẽdum fundamentum Ariſt. quod conſiſtit in hoc, quòd indigni proſperitas eſt iniuſta. Et hoc efficaciter excludit ratio authoris ex hoc, ꝙ ex diuina diſpoſitione hæc proueniunt indignis. Ex hoc enim patet haberi, quòd nihil iniuſti continetur in proſperitate indigni. Martinus autem aliter accepit hanc rõnem, F quaſi quia hoc eſt effectus Dei. ergo non licet de eo triſtari, qđ nec ſomniauit author: & ideo ſolutio ſua confutatur, vtpote extra propoſitum rõnis. Gloſæ aũt ſuper Pſalmos allatæ confutantur ex hoc, ꝙ dato ꝙ ipſæ ſint veræ, non tñ excludunt, quin ad literam exponendo de æmulatione & zelo, ibi ſit ſermo, nulla facta mentione de imitatione, aut inuolutione.

Lib. 2. ca. 11. parum principium tom. 6.

¶ In eodem ar. 2. circa quartum modum triſtitię, hoc eſt, inuidiã, circa illud. Triſtitia de bono alterius, inquãtũ alter, excedit ipſũ in bonis, ſemꝑ eſt peccatũ, Martinus occurrit arguẽs dupliciter. Primo, qa verus theologus recte dolet, qa hæreticus excedit ipſum in fama, qua attrahit alios ad hæreſim. Secundo, quia doctor recte dolet, quia garrulus excedit ipſum in fama, cũ iſte exceſſus non ſit ſine iniuria viri docti.

In corp. art.

1. 2. q. 87. artic. 2.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ iſte bonus homo non percipit ſententiam authoris, nec verba propria: quoniam dolere de bono alterius, qa ille excedit, non eſſet formaliter loquendo alia oppoſitione, vt arguẽs, apponit nocumentũ prouenicns ex hæretico, vel iniuriam ex garrulo, & ſi quid eſt eiuſdem. Hæc n. ſunt extra propoſitum, & ꝓpterea non oportet aliter reſpondere:

215

Mal. q. 10. articul. 2. Et q. 11. ar. 3. co.

Lib. 12. cap. 12. tom. 3.

¶ In eodem art. 2. in reſponſione ad primum, Martinus occurrit dicens. Iſta ſolutio non ſufficit, ſcilicet, ꝙ inuidia ſumatur à Hieronymo pro zelo, ſeu æmulatione. Arguo, inquit, ſic. Hie I ronymus vult, quòd filia mordeatur aliarũ laudibus, & ſimiliter Quintilianus vult, quòd puer victus fleat. Tũc ſic, Nullus flet, aut mordetur, niſi quia triſtatur, quòd ab alio exceditur. ergo vir bonus vult quòd filius, vel filia triſtetur, quod alij excedunt ipſum, vel ipſam, quòd eſt contra Thomam.

¶ Ad hoc dr, ꝙ morſus & fletus ex alienis laudib', & hmõi optatur in pueris diſcentibus, non quia alij excedunt, ſed quia ipſi non proficiunt ſicut illi quod proprie ſpectat ad zelũ, ſeu æmulationẽ. Vnde falſum aſſumit formaliter, & ꝑ ſe loquẽdo.

¶ *Super quæſtionis trigeſimæſextæ Articul. tertium.*

In art. 3. circa rationem ꝓ concluſione, Martinus occurrit arguens contra authorem, ꝙ iſta rõ non ſufficiat, tum quia per illam concludet tã faciliter, ꝙ nemeſis, & zelus eſſent pec K cata mortalia, & cõtrariarent charitati, quia triſtant de bono proximi, & ſic habent idẽ obiectum cum charitate ſm contrarium motum: tum quia non quicquid cõtrariaſ operi charitatis, eſt pctm̃ mortale. Sunt. n. aliqua charitatis opera, ad q̃ non tenemur, ſicut oſculum leproſi, & alia ſuperogationis opera.

¶ Ad horũ primum negaſ ſequela ſic de zelo, ſeu æmulatione qđẽ patet, ꝙ non cõicat in obiecto cum charitate: quoniam triſtitiæ talis obiectum non eſt bonum proximi ſed carere bono proximi. Triſtatur. n. non quia alter habet, ſed quia ipſe nõ habet. Vnde triſtitia æmulatiua habet bonũ proximi pro excitatiuo, defectum autem triſtantis pro obiecto. Huiuſmodi autem triſtitia non eſt contraria, ſed conformis ſæpe charitatis motui, quoniam charitatis eſt dolere de malo ſui obiecti.

¶ De nemeſi verò, qui etiã non eſt idẽ obiectum illius, & cha-

ritatis

ritatis.q̄ indignationis obiectū eſt nō bonū proximi abſolute, ſed tale bonum, ſ. tēporalis proſperitatis, non boīs abſolute, ſed hominis talis, ſ. indigni: charitatis autē obiectum eſt bonum proximi abſolute. Non ergo ratio literæ habet locum in æmulatione, & indignatione, ſicut in inuidia, quæ triſtatꝰ de bono proximi, q a excedit, q̄d. ſ. excedere infra latitudinem boni abſolute clauditur, quia ſpectat ad bonum ipſius proximi ſm ſe: cōſequitur .n. quātitatē, & augmētum boni in ipſo proximo. Ex hac .n. parte ſe tenere, patet ex ſupradictis.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod aliud eſt loqui de exterioribus aut ſecūdarijs charitatis actibus, quales ſunt, de quibus arguēs loquitꝰ: & aliud de principali charitatis actu interiori, qui eſt dilectio, cuius terminus eſt gaudium. Quicquid .n. cōtrariatꝰ dilectioni proximi, oportet eē peccatum mortale. Conſtat autē, q̄d triſtitia de bono proximi cōtrariatꝰ dilectioni proximi, quia ſpectat ad cōtrarium motum motui charitatis, vt terminus: Nā motus charitatis ad bonum ꝓximi eſt amādo, deſiderando, gaudēdo, cui contrariatꝰ directe motus odiēdo, fugiendo, triſtando. Vnde patet, ꝙ ex hoc, ꝙ cōtrariatur gaudio, contrariatur dilectioni: & hoc eſt quod author intēdit, & non intendit ꝙ oē cōtrarium cuiuſcumque charitatis operi eſt peccatū mortale. Stat ergo ſolida ratio literæ.

¶ In eodē articulo 3. in reſpōſione ad tertium, Martinus occurrit, dicens contra authorem, ꝙ hęc reſpōſio non ſatisfacit, quia argumentum ſemper ſtat in vigore ſiue opponatꝰ miſericordiæ, ſiue nemeſi, quia ſecundum Ariſt. miſericordia, & nemeſis paſſiones ſunt.

¶ Ad hoc dr̄ primo, ꝙ locus ab authoritate negatiue nihil valet. Quamuis .n. Ariſt. non poſuerit miſericordiam inter virtutes, ſed laudabiles paſſiones, non propterea ſequitur, quin talis paſſio reducta ad medium ſecundum rectam rōnem, poſſit ſortiri virtutem propriam, vt ſuperius author docuit.

¶ Dr̄ ſecundo, ꝙ Ariſt. neſciuit virtutes etiam morales, quæ attenduntur penes morem, ex theologalibus virtutibus deriuatum, qualis eſt miſericordia, quę vt eſt virtus, eſt proprius effectus charitatis, vt in litera hac non fruſtra dr̄. Et propterea in argumento optime ſatisfactum eſt à theologo, in doctrina morali theologica, ex hoc ꝙ inuidia contrariatur virtuti miſericordiæ, & virtuti charitatis, & non ſolum paſſionibus.

teſt eſſe peccatum mortale, ſed in eis poteſt eſſe inuidia. Dicit enim Augu. *in primo confeſſio. Vidi ego, & expertus ſum zelantē puerum, nōdum loquebatur, & intuebatur pallidus amaro aſpectu collactaneum ſuum. ergo inuidia nō eſt peccatum mortale.

Libr.1.confeſſ.ca.7.parum ante medi. to.1.

¶ 3 Præ. Omne peccatum mortale alicui virtuti contrariatur. ſed inuidia non cōtrariatur alicui virtuti, ſed Nemeſi, quæ eſt quædā paſſio, vt patet per Philo. in 2. Rhe.* ergo inuidia nō eſt pctm̄ mortale

Lib. 2.ca.9. circa princi. tomo 6.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur Iob. 5. Paruulum occidit inuidia; nihil autem occidit ſpiritualiter, niſi peccatum mortale. ergo inuidia eſt peccatum mortale.

Respondeo Dicendū, ꝙ inuidia ex genere ſuo eſt peccatū mortale, genus autem peccati ex obiecto conſideratur. Inuidia aūt ſm rōnem ſui obiecti contrariatur charitati, per quā eſt vita aīæ ſpiritualis, ſecundum illud 1. Ioā. 3. Nos ſcimus, quoniam trāſlati ſumus de morte ad vitam quoniā diligimus fratres. Vtriuſq; aūt obiectū & charitatis, & inuidiæ ē bonū proximi, ſed ſm cōtrarium motum. Nam charitas guadet de bono proximi: inuidia autem de eodem triſtatur, vt ex ſupradictis *patet; vnde manifeſtum eſt, ꝙ inuidia ex ſuo genere ē pctm̄ mortale. Sed ſicut ſupra dictū eſt, * in quolibet genere peccati mortalis inueniūtur aliqui imperfecti motus in ſenſualitate exiſtentes, qui ſunt peccata venialia; ſicut ī genere adulterij, primus motus concupiſcentiæ, & in genere homicidij primus motus iræ: ita etiam in genere iunidiæ inueniuntur aliqui primi motus quandoq; etiā in viris pfectis, q ſunt peccata venialia.

Art. 2.

q. 35. art. 3. & 1.2. q.72. ar.5. ad 1.

Ad primum ergo dicendū, quod motus inuidiæ, ſm q̄d eſt paſsio ſenſualitatis; eſt quoddam impfectum in genere actuū humanorum, quorum principiū eſt ratio: vnde talis inuidia eſt peccatum mortale. Et ſimilis eſt ratio de inuidia paruulorum, in quibus non eſt vſus rationis, vnde patet reſponſio ad Secundum.

Ad tertium dicendum, quòd inuidia, ſm Phil. in* 2. Rhe. opponitur & nemeſi, & miſericordiæ, ſed ſecundum diuerſa. Nam miſericordiæ opponitur directe, ſecundum contrarietatem principalis obiecti. Inuidus enim triſtatur de bono proximi; miſericors autem triſtatur de malo proximi. vnde inuidi non ſunt miſericordes, ſicut ibidem dicitur, nec ecōuerſo. Ex parte vero eius, de cuius bono triſtatur inuidus, opponitur inuidia nemeſi. Nemeſicus .n. triſtatur de bono indigne agētium, ſecundum illud Pſal. 72. Zelaui ſuper iniquos, pacē peccatorum videns, inuidus autem triſtatur de bono eorum, qui ſunt digni. Vnde patet quòd prima contrarietas eſt magis directa, quàm ſecunda. Miſericordia autem quędam virtus eſt, & charitatis proprius effectus; vnde inuidia miſericordiæ opponitur, & charitati.

Libr.2.ca.9. tomo 6.

Articulus IIII.

Vtrum inuidia ſit vitiū capitale.

Ad quartum ſic procedit. Videtur ꝙ inuidia nō ſit vitiū capitale. Vitia .n. capitalia diſtīguuntꝰ cōtra filias capitalium vitiorum: ſed inuidia eſt filia inanis gloriæ. dicit enim Philoſophus* in 2. Rhetor. quod

116

Supra q.34. a.6. Et mal. q.8. ar.1.co. & ad 5 & q.10.art.3.

¶ Super quæſtionis trigeſimæ ſexta Articu. 3. & 4.

IN ar.3. & 4. eiuſdē q. dubium occurrit, An inuidię vitiū diuidatur in plures ſpēs, an ſit vna ſpēs ſpecialiſſima. Et eſt rō dubij: quia diffinitio inuidię, ſ. ꝙ eſt triſtitia de bono alterius, in quātum videtur diminutiuū propriæ gloriæ, vel excellentiæ, nullā vnā formalē rōnē importat. Triſtitia nāq; de bono proximi tot ſpecierum ē, quot odium proximi. Habēt n. tnq; ſe odium & triſtitia ſicut amor & delectatio, quorum conſecutio ſm ſpēi diuerſitatē, vel idētitatē per ſe nota eſt. Determinatio autē adiuncta, in quantū apparet diminutiuum ꝓpriæ gloriæ, vel excellentiæ dupliciter oſtendit. Primo, q. haec determinatio non eſt dr̄ia cōtractiua obiecti ad ꝓpriā ſpēm, ſed eſt deſignatiua finis, ad quem ordinatꝰ triſtitia boni alterius ꝙ. ſ. ordinatꝰ ad gloriam, vel excellētiā propriā, q ſic manifeſtatur. Eiuſdē rōnis eſt appetere aliquid ꝓp propriam gloriā, vel excellentiā, & refutare impeditiuum illius: ſicut eiuſdem grauitatis eſt lapidem appetere locum deorſum, & excludere impedientia ipſum à loco deorſū. Vñ ex hac determinatione oſtēditur, quòd inuidia nō eſt q̄cunq; triſtitia de bono proximi, ſed imperata à vana gloria vel ſuperbia: & ſic nullius vnius ſpēi eſt. Scđo, quia ſub diſiunctione dicitꝰ propriæ gloriæ, vel excellencię: ac per hoc aut vtriuſq; ſpēi eſt, aut nullius determinate. Et augetꝰ dubitatio, ſi ſpēs ſortitꝰ iuxta ſpecies gloriæ, vel excellentiæ in oppoſitum autem eſt, ꝙ inuidentię ſpecies nō aſſignantur

¶ Ad hoc dicitꝰ, quòd inuidię vitium relatum ad proximum, (quod dico propter inuidiam fraternæ gratiæ, ꝙ ſ. Spiritusſanctus diffundatur, quoniam hoc contra Deum tendit) vnius tantum ſpeciei ſpecialiſſimæ eſt. Sicut enim magnanimitas in omnibus appetens magna, vnius eſt rōnis, ita inuidia in omnibus bonis proximi horrens excellentiam reſpectu ſui vnius eſt rationis: ita quod ratio formalis, quia bona proximi obiectum ſunt inuidię, eſt excellentia non abſolute, ſed reſpectu illius, qui inuidet. Vnde bona ipſa materialiter ſe habent in obiecto inuidiæ, excellere autem inuidum formaliter. Et quoniam excellentia vt ſic vnius rationis ſpecialiſſimæ non minus, quàm magnitudo in omnibus, quam reſpicit magnanimitas apparet, ideo ex nulla parte inuidia inuenitur habere plures ſpecies, quāmuis latitudinem habeat, & vna ſit grauior altera, pura, in ſpiritualibus, quàm in tēporalibus: & circa maiora, quam circa minora.

¶ Ad obiectionē āt primā in oppoſitū dr̄, ꝙ triſtitia de bono ꝓximi abſolute ſpectat ad ſpēm odij in tantum ꝙ ēt triſtitia de excellentia boni proximi abſolute, ſpectat ad obiectum a-

ſed triſtitia de bonis proximi vt excellunt illum, ſpectat ad inuidiam, ita q̃ inuidus non triſtatur excellentia proximi abſolute, ſed reſpectu ſui: odiens autem odit illam abſolute.

Lib. 31. cap. 32. in princ.

¶ Ad ſecundã vero dr̃, q̃ aliud eſt appetere propriã excellentiã, & aliud eſt refutare alienam in actibus, & habitibus animæ; licet i naturalibus, quæ imperfectum bonum aſſequũtur, per vnum fiat vtrunque Aia .n. alio actu amat bonũ & alio odit malũ contrarium, quãuis ignis calefaciendo inducat calorẽ, & expellat frigus cõtrariũ. Vnde in ꝓpoſito verũ eſt, q̃ ex inordinato appetitu proprię excellentiæ, ſatis propinque oritur triſtitia de aliena excellentia reſpectu ſui, non tñ ſunt idẽ, vt patet ex ſeparatione. Stat namque q̃ inordinate quis appetat propriã excellẽtiam, & non inuideat alienæ, vt de dæmonibus patet, q̃ ſine mutua adinuicẽ inuidia appetierunt inordinate ꝓprias excellẽtias, & tamen aliqui alijs apprehendebant futuri excellentiores; Vnde inuidia habet pro rõne formali excellentiam alterius reſpectu ſui, & non imperatur ab ipſa. Et hoc deſignatur, cum dicitur, quod eſt triſtitia de alieno bono vt diminutiuũ propriæ excellentiæ.

Li. 5. ca. 34. in princip. — Lib. 31. cap. 31. a med. — In art. præc. huius q. — Li. 31. ca. 31. — Q. præced. art. 4. — Li. 31. ca. 31.

¶ Ad vltimum dicit, quod licet gloria inanis prius oriatur, vt Gregorius dicit ex ſuperbia, quam inuidia, quia directius, vt ꝓprius effectus, ſicut gloria ab excellentia emanat, & vt in pluribus inuidia circa excellẽtiam huius boni quod gloria eſt, verſari videatur, & ex appetitu gloriæ imperari videat, inuidia tamen per ſe circa excellentiam alienam reſpectu ſui verſatur, & propterea non eſt diuerſæ, aut incertæ ſpeciei. Nec author de hoc dubitauit, cuius do-

amatores honoris, & gloriæ magis inuident, ergo inuidia nõ eſt vitiũ capitale.

¶ 2 Præt. Vitia capitalia videntur eſſe leuiora, quàm alia, quæ ex eis oriũtur. dicit enim Greg. 31. Moral. Prima vitia deceptæ mẽti quaſi ſub quadam ratione ſe ingerũt; ſed quæ ſequuntur, dum mentem ad omnem inſaniam protrahunt, quaſi beſtiali clamore mentem cõfundunt; ſed inuidia videtur eſſe grauiſſimum peccatũ. dicit enim Gregor. 5.* Moral. Quamuis per omne vitium, quod perpetratur, humano cordi antiqui hoſtis virus infundatur, in hac tamen nequitia tota ſua viſcera ſerpens concutit, & imprimendæ malitiæ peſtẽ vomit. ergo inuidia nõ eſt vitium capitale.

¶ 3 Præt. Videtur quòd inconuenienter eius filię aſsignẽtur à Gregor.* 31. Moral. vbi dicit, quòd de inuidia oritur odium, ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis ꝓximi, & afflictio in proſperis, exultatio enim in aduerſis proximi, & afflictio in proſperis, idem videtur eſſe quod inuidia, vt ex præmiſsis* patet. non ergo iſta debẽt poni vt filiæ inuidiæ.

Sed contra eſt authoritas Greg. 31. Moral. qui ponit inuidiciam vitium capitale, & prędictas filias aſsignat.

Respondeo Dicendum, q̃ ſicut acidia eſt triſtitia de bono ſpirituali diuino: ita inuidia eſt triſtitia de bono proximi. Dictũ* eſt autem ſupra, acidiam eſſe vitium capitale ea ratione; quia ex acidia homo impellitur ad aliqua faciẽda, vel vt fugiat triſtitiã, vel vt triſtitiæ ſatisfaciat. Vnde eadem ratione inuidia ponitur vitium capitale.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Gregor.* dicit in 31. Moralium, Capitalia vitia tanta ſibi coniunctione coniunguntur, vt non niſi vnum de altero proferatur. Prima namque ſuperbiæ ſoboles inanis eſt gloria, quæ dum oppreſſam mentem corrumpit, mox inuidiã gignit, quia dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hãc alius adipiſci valeat, tabeſcit. Non eſt ergo contra rationem vitii capitalis, quod ipſum ex alio oriatur, ſed eo quod non habeat aliquam principalem rationem producendi ex ſe multa genera peccatorum. Forte tamen propter hoc, quod inuidia maniſeſte ex inani gloria naſcitur, non ponitur uitium capitale, neque ab Iſido.* in libro de Summo bono, neque à Caſsiano in libro de

F Inſtitutis cœnobiorum.

Ad secundum dicendũ, quòd ex uerbis illis non habetur, quòd inuidia ſit maximum peccatorum, ſed quod quãdo diabolus inuidiam ſuggerit, ad hoc hominem inducit, quod ipſe principaliter in corde habet; quia ſicut ibi inducitur conſequenter, Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarũ. Eſt tñ quædã inuidia q̃ inter grauiſsima peccata cõputatur ſcilicet inuidia fraternæ gratiæ, ſecundum quod aliquis dolet de

G ipſo augmento gratię Dei, non ſolum de bono proximi. Vnde ponitur peccatum in Spiritum ſanctum, quia per hanc inuidentiam homo quodãmodo inuidet Spiritu ſancto qui in ſuis operibus glorificatur.

Ad tertium Dicendũ, quod numerus filiarum inuidiæ ſic poteſt ſumi; quia in conatu inuidiæ eſt aliquid tanquam principium, & aliquid tanquam terminus. Principium quidem eſt, vt aliquis diminuat gloriam alterius

H uel in occulto, & ſic eſt ſuſurratio: uel maniſeſte, & ſic eſt detractio. Medium autem eſt, quia aliquis intendens diminuere gloriã alterius aut poteſt, & ſic eſt exultatio in aduerſis, aut nõ poteſt, & ſic eſt afflictio in proſperis. Terminus autẽ eſt in ipſo odio, quia ſicut bonum delectat, & cauſat amorem, ita triſtitia cauſat odiũ ut ſupra dictum eſt.* Afflictio autem in proſperis ꝓximi uno modo eſt ipſa inuidia, inquantum ſcilicet aliquis triſtatur de proſperis

I alicuius ſecundum quod habent gloriam quandam. Alio uero modo eſt filia inuidiæ, ſecundum quod proſpera proximi eueniunt cõtra conatum inuidentis, qui nititur impedire. Exultatio autem in aduerſis non eſt directę idem q̃ in uidia, ſed ex ea ſequitur. Nã ex triſtitia de bono proximi, quæ eſt inuidia, ſequitur exultatio de malo eiuſdem.

QVAESTIO XXXVII.

De peccatis, quæ opponuntur paci in duos articulos diuiſa.

K

Deinde conſiderandũ ẽ de peccatis, quæ opponuntur paci. Et primo, de diſcordia, quæ eſt in corde. Secundo de cõtentione, quę eſt in ore. Tertio, de his quæ pertinent ad opus ſcilicet de ſchiſmate, rixa, & bello.

ctrinam diffuſam habes in queſtione de Malo, & in quæſtione, de Inuidia: ſed nõ determinãdo, diſiunctione vſus ẽ: vbi de hoc nõ erat quæſtio.

Iſid. libr. 2. de ſummo bono Caſſianus lib 5. cap. 1. & in ſequẽtibus libr.

¶ Super quæſtionis trigeſimæ ſextæ Art. quintũ.

In artic. 4. eiuſdem queſt. circa filias inuidię aduerte, q̃ filias non oportet eiuſdẽ, aut alterius ſpeciei eſſe cũ matre, ſed vtroq̃modo cõtingit. Nã exultatio in aduerſis eiuſdem eſt rationis cũ inuidia, vt patet: afflictio aũt in proſperis, vt eſt filia, non eſt eiuſdem rationis cũ inuidia, ſed cum vitio illo, cõtra cuius conatũ proſperitas eſt, vt ſi aliq̃s conet famã alienã detrahendo lædere, & nihilominus ab ipſo infamatus, ab alijs melior æſtimat. triſtitia de illa ęſtimatione cõtra conatum detrectoris inſurgẽs ad detractionis vitiũ ſpectat, ad qđ ſpectaſſet gaudere de illius infamia, ſi eueniſſet.

¶ Super quæſtionis trigeſimæ ſeptimæ Artic. primũ.

q. 34. arti. 6.

In artic. 1. quæſt. 37. vbi dicitur, quod diſcordia per accidens non eſt peccatum, niſi ſit vel cum errore, circa ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vel pertinacia indebite adhibeatur, aduerte quòd error circa ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, contingit alicui dupliciter, ſcilicet cum culpa, vt error Iudæorũ, & eorum, qui negligunt quærere eorum notitiam, quæ ad ſe ſpectant: & ſine culpa, vt error mulierũ & ſimplicium facientium quod in ſe eſt, ad hoc vt ſciant ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Et ſicut error culpabilis, vel excuſabilis eſt: ita diſcordia per accidẽs cõſequens ex errore peccatum eſt, vel à peccato excuſatur.

¶ In reſpõſione ad 2m in eodem artical. dubium de actu Pauli occur-

occurrit ex alio capite,& hoc,ſ. ꝙ Paulus excitauit partes, ſcilicet, Phariſæos,& Sadducæos ad ſuas proprias opiniones ac voluntates,vt ex eis ſolueretur concordia eorundem contra Paulum. Conſtat.n. quod non ſunt facienda mala,vt veniant bona.

217 Infra q.41. art.2. ad 2. ¶ Ad hoc dicitur,ꝙ aliud fuit in hoc actu Pauli intentum, & aliud præcognitum tantū, & permiſſum. Aeſtimauit ſiquidem Paulus vtroſque ꝓprias opiniones ſectaturos, ac per hoc concordiam contra eum tollendam. Intendit autem ſolum excitare Phariſæos in defenſionē reſurrectionis, ac per hoc ipſius Pauli, Sadducæorum autem pertinaciam exercendam permittere. Non.n. ex intentione Pauli, Sadducæi in actum ſuæ hæreſis prodierunt, ſed ex eorum propria voluntate, qua parati erant propoſita quæſtione de reſurrectione, illam impugnare. Conſtat autem quòd licitum eſt permittere, & vti malis,vt eueniant bona, quamuis non liceat facere,aut inducere ad mala, vt veniant bona.

Circa primū q̄runtur duo.

¶ Primo, Vtrum diſcordia ſit peccatum.

¶ Secundo, Vtrum ſit filia inanis gloriæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum diſcordia ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod diſcordia non ſit peccatum Diſcordare.n.ab aliquo, eſt recedere ab alterius volūtate: ſed hoc non vr̄ eſſe peccatum, quia voluntas proximi non eſt regula voluntatis noſtræ, ſed ſola voluntas diuina. ergo diſcordia nō eſt pctm̄.

¶ 2 Præterea.Quicumque inducit aliquem ad peccandum, & ipſe peccat, ſed inducere inter aliquos diſcordiam non videtur eſſe peccatum. dicitur enim Act.23.quod ſciēs Paulus, q̄a vna pars eſſet Sadducæorum,& altera Phariſæorū, exclamauit in cōcilio. Viri fratres, ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum, de ſpe & de reſurrectione mortuorum ego iudicor. & cum hoc dixiſſet, facta eſt diſſenſio inter Phariſæos,& Sadducæos.ergo diſcordia non eſt peccatum.

¶ 3 Præterea.Peccatū, præcipue mortale,in ſanctis viris non inuenitur; ſed in ſanctis viris inuenitur diſcordia. dicitur enim Actu. 15.Facta eſt diſſenſio inter Paulū & Barnabam, ita vt diſcederēt ab inuicem. ergo diſcordia non eſt peccatum,& maxime mortale.

SED CONTRA eſt,quòd ad Galatas 5.diſſenſiones, id eſt, diſcordiæ ponuntur inter opera carnis,de quibus ſubditur. Qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Nihil autem excludit à regno Dei,niſi peccatum mortale.ergo diſcordia eſt peccatum mortale.

RESPONDEO Dicendum,quòd diſcordia concordiæ opponitur.Concordia autem, vt ſupra dictum* (Q.29.art.1.& 3.) eſt ex charitate cauſatur, in quantum ſcilicet charitas, multorum corda coniungit in aliquid vnum, quod eſt principaliter quidem bonum diuinum:ſecundario autem bonum proximi. Diſcordia igitur eadem ratione eſt peccatum,inquantum huiuſmodi concordiæ contrariatur: ſed ſciendum, quod hæc concordia per diſcordiam tollitur dupliciter. Vno quidem modo per ſe; alio vero modo per accidens. Per ſe quidem in humanis actibus,& motibus dicitur eſſe id, quod eſt ſecundum intentionem; vnde per ſe diſcordat aliquis proximo, quando ſcienter & ex intentione diſſentit à bono diuino,& à proximi bono,in quo debet conſentire.Et hoc eſt peccatū mortale ex ſuo genere, propter contrarietatem ad charitatem, licet primi motus huius diſcordiæ propter imperfectionem ſtatus, ſint peccata venialia. Per accidens autem in humanis actibus conſideratur ex hoc, quod aliquid eſt præter intentionem. Vnde cum intentio aliquorum eſt ad aliquod bonum, quod pertinet ad honorem Dei, vel vtilitatem proximi,ſed vnus æſtimat hoc eſſe bonum,alius autem habet contrariam opinionem,diſcordia tunc eſt per accidens contra bonum diuinum, vel proximi. Et talis diſcordia non eſt peccatum, nec repugnat charitati; niſi huiuſmodi diſcordia ſit vel cum errore circa ea,quæ ſunt de neceſsitate ſalutis, vel pertinacia indebite adhibeatur.Cum etiam ſupra dictum* eſt,quod concordia,quæ eſt charitatis effectus, eſt vnio voluntatū, non vnio opinionum. Ex quo patet, quod diſcordia quandoque eſt ex peccato vnius tantum, puta, cum vnus vult bonum, cui alius ſcienter reſiſtit. Quandoque autem eſt cum peccato vtriuſque puta, cum vterque diſſentit a bono alterius,& vterque diligit bonum proprium. q.29.art.1.&3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas vnius hominis ſecundum ſe conſiderata, non eſt regula voluntatis alterius, ſed inquantum voluntas proximi inhæret voluntati Dei, fit per conſequens regula regulata ſecūdum propriam regulam.Et ideo diſcordare à tali voluntate eſt peccatum, quia per hoc diſcordatur à regula diuina.

AD SECVNDVM dicendum,quòd ſicut voluntas hominis adhærens Deo,eſt quædam regula recta, à qua peccatum eſt diſcordare: ita etiam voluntas hominis Deo contraria, eſt quædam peruerſa regula, a qua bonū eſt diſcordare. Facere ergo diſcordiam,per quam tollitur bona concordia; quam charitas facit eſt graue peccatum. Vnde dicitur Prouerb.6. Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtať anima eius: & hoc ſeptimum ponit eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias. Sed cauſare diſcordiam, per quam tollitur mala concordia,ſcilicet, in mala voluntate eſt laudabile. & hoc modo laudabile fuit ꝙ Paulus poſuit diſſenſionem inter eos,qui erant concordes in malo: Nā & dominus de ſe dicit,Matt.10.Non veni pacem mittere, ſed gladium.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ diſcordia, quæ fuit inter Paulum, & Barnabā fuit per accidēs, & non per ſe:vterq;.n. intendebat bonū, ſed vni videbatur hoc eſſe bonum,alii aliud, ꝙ ad defectum humanum pertinebat. Non enim erat talis controuerſia in his, quæ ſunt de neceſsitate ſalutis: quāuis hoc ipſum fuerit ex diuina prouidentia ordinatum,propter vtilitatem inde conſequentem.

ARTICVLVS II.

Vtrum diſcordia ſit filia inanis gloriæ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ diſcordia nō ſit filia inanis gloriæ. Ira eſt aliud vitiū ab inani gloria: ſed diſcordia vr̄ eſſe filia iræ, ſcḋm illud Prou.15. Vir iracūdus ꝓuocat rixas.ergo nō eſt filia inanis gloriæ.

¶ 2 Præt. Auguſt.* dicit ſuper Ioā. (Tract.32. inter med. & finē. tom.9.) exponens illud, quod habetur Io.7.Nondum erat ſpiritus datus, Liuor ſeparat, charitas iungit; ſed diſcordia nihil eſt aliud, quā quædam ſeparatio voluntatum. ergo

¶ Super quæſtionis trigeſimæ ſeptimæ Artic. ſecundum.

IN art.2. dubium occurrit, An diſcordiæ ortus ex inani gloria, uel inuidia ſit effectiue, uel finaliter.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum ortus uitii ex uitio, qui metaphorice appellatur filiatio, ſit ortus appetitus ex appetitu: appetitus autem unus oriať ex alio, inquantum ex appetitu unius appetibilis oritur appetitus alterius appetibilis, ut patet in bonis, dū ex amore filij amamus pædagogū: & in malis, dum ex odio uxoris, odio habetur conſanguinei, in huiuſmodi uero ortu dependentia ſecundum ordinē cauſæ finalis apparet, quoniam appetibile ut ſic, cauſam finalem importat, & reſpectu appetitus, & alterius appetibilis,cōſequēs eſt ut ſcḋm rónē cauſæ finalis intelligimus aſſignari filias

218 Infra q.132. ar.5.Et mal. q.9.art.3.

ri filias uitiorum, & virtutum. Et in ꝓpoſito quidem apparet, quod diſcordia ſm terminū ad quem, habet pro fine ſuperbiā, vel vanā gloriā: quoniā ideo aliquis ſcienter eligit propriam voluntatem præferre iniuſte alterius voluntati, vt excellat vel in re, & hoc eſt ſuperbia vel in apparentia, & hoc eſt vana gloria. Et ex hoc qđ aliquis excellentiam appetit in re, vel in apparētia, ꝍritur diſcordia. Innaſcitur namq; vt appetat in ſua voluntate perſiſtere, vt ſic excellat. Secundum autem terminum à quo, eodē ordine ab inuidia naſcitur. Nam ex hoc, quòd dolemus de bono proximi, vt excedēte noſtrum, appetimus receſſum à bona voluntate eiuſdē, & receſſum à voluntate proximi eligimus ad conſumandā deteſtationem boni illius, vt diminutiuū apparet noſtri, vt ſæpe hęc apparent inter diſcordias principum vicinorum, recolenda tñ ſunt hic, & in ſimilibus duo. Alterum eſt, quod apperibile in anima habet etiam cauſalitatem effectiuam, vt Auer. dicit in 12. Metaph. comment. 96. Alterum vero, quod ſermo moralis intelligitur ſm id, ꝙ vt in pluribus inuenitur. Vnde nihil obſtat, ſi quandoque aliūde vitium poſsit oriri, nec etiam, ſi quandoque cauſalitas effectiua inferatur, ſed propoſito moralis doctrinæ finis præcipue accommodandus videtur.

Sup illud Si Sathan. Sathanam eijcit, tomo. 9.

Lib. 31. Moral. cap. 31.

In cor. artic.

¶ *Super quæſtionis trigeſimæoctauæ Artic. primū.*

IN 1. art. q. aduerte, ꝙ intentio tripliciter poteſt ferri ad veritatem impugnandam, ſicut & alios fines ſcilicet materialiter, formaliter, & virtualiter. Materialiter quidē tantum, cum aliquis impu-

Propoſi. 17. inter opera Ariſt. to. 3.

diſcordia ꝓcedit ex liuore, i. inuidia magis, quam inani gloria.

¶ 3. Præt. Illud ex quo multa mala oriuntur, videtur eſſe vitium capitale, ſed diſcordia eſt huiuſmodi, quia ſuper illud Matth. 12. Omne regnum contra ſe diuiſum deſolabitur.* dicit Hier. Quomodo concordia paruæ res creſcunt, ſic diſcordia maximæ dilabuntur. ergo ipſa diſcordia debet poni vitiū capitale magis, quàm filia inanis gloriæ.

SED CONTRA eſt authoritas* Grego. 31. Moral.

RESPONDEO Dicendum, quod diſcordia importat quādam diſgregationem voluntatum, in quantum ſcilicet voluntas vnius ſtat in vno, & voluntas alicuius alterius ſtat in altero. Quod autem volūtas alicuius in proprio ſiſtat, prouenit ex hoc, quòd aliquis ea, quæ ſunt ſua, pręfert his, quæ ſunt aliorum. Quod cum inordinate fit, pertinet ad ſuperbiam, & inanem gloriam. Et ideo diſcordia, per quam vnuſquiſque ſequitur quod ſuum eſt, & recedit ab eo, quod eſt alterius, ponitur filia inanis gloriæ

AD PRIMVM ergo dicendum, qđ rixa non eſt idem quod diſcordia. Nam rixa cōſiſtit in exteriori opere, vnde conuenienter cauſatur ab ira, quę mouet animū ad nocēdum proximo. Sed diſcordia conſiſtit in disiunctione motuum voluntatis, quam facit ſuperbia, vel inanis gloria, ratione iam *dicta.

AD SECVNDVM. Dicendum, ꝙ in diſcordia conſideratur quidem, vt terminus à quo, receſſus a voluntate alterius; & quantū ad hoc cauſatur ex inuidia: vt terminus autem ad quē, acceſſus ad id quod eſt ſibi proprium, & quātum ad hoc cauſatur ex inani gloria. Et quia in quolibet motu, terminus ad quem eſt potior termino à quo, finis enim eſt potior principio, potius ponitur diſcordia filia inanis gloriæ, quā inuidię, licet ex vtraque oriri poſsit ſecundum diuerſas rationes, vt dictum eſt.

AD TERTIVM Dicendū, ꝙ concordia paruæ res creſcunt, & per diſcordiam maximæ dilabuntur, quia virtus quanto eſt magis vnita, tanto eſt fortior, & per ſeparationem diminuitur, vt dicitur in libro * de Cauſis. Vnde patet, quòd per hoc pertinet ad proprium effectū diſcordiæ quæ eſt diuiſio voluntatum, non autem pertinet ad originem, diuerſorum vitiorum à diſcordia

F per quod habeat rationem vitij capitalis,

QVAESTIO XXXVIII.

De Contentione, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de contentione.

Et circa hoc quæruntur duo.

G

¶ Primo, Vtrum cōtentio ſit peccatum mortale.

¶ Secundo, Vtrum ſit filia inanis gloriæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum contentio ſit peccatum mortale.

H AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ cōtētio nō ſit peccatum mortale. Peccatum enim mortale in viris ſpiritualibus nō inuenitur, in quibus tamen inuenitur contētio, ſecundum illud Lucæ. 22. Facta eſt contentio inter diſcipulos Ieſu qs eorum eſſet maior. ergo contētio non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Nulli bene diſpoſito debet placere peccatum mortale in proximo: ſed dicit Apoſtolus ad Philippenſ. Quidam ex contētione Chriſtum annūtiant, & poſtea ſubdit: Et in hoc gaudeo, ſed & gaudebo. ergo contentio non eſt peccatum mortale.

I ¶ 3 Præt. Contingit, ꝙ aliqui vel in iudicio, vel diſputatione contendunt non aliquo animo malignandi, ſed potius intendentes ad bonum, ſicut illi, qui contra hæreticos diſputando cōtendunt vnde ſuper illud primi Reg. 4. Accidit quadam die &c. dicit glo. Catholici contra hæreticos contentiones non commouent, niſi prius ad certamen conuocentur. ergo contentio nō eſt peccatum mortale.

K ¶ 3 Præter. Iob videtur cum Deo contendiſſe, ſecundum illud Iob. 39. Nunquid qui contendit cum Deo, tam facile conquieſcit? Et tamen Iob non peccauit mortaliter; quia Dominus de eo dicit. Nō eſtis locuti recte coram me, ſicut ſeruus meus Iob, vt habetur Iob vltim. ergo contentio nō ſemper eſt peccatum mortale.

SED CONTRA eſt, ꝙ con-

gnat quidē veritatē, ſed non vt eam impugnet, ſed vel tentationis, vel exercitii gr̃a. Et hoc non p̃tinet ad contentionē, cuius eſt veritatē velle ſupprimere. Formaliter vero, cū aliquis cognoſcit aliq̃ veritatem, & ad hoc tendit, vt eam impugnet. Virtualiter autē, cum aliquis ſic contra aliqua propoſita intendit procedere, vt non ſit ſibi curæ, an vera ſint, vel falſa, quæ impugnare ꝓponit. Hæc. n. intētio tātæ efficaciæ eſt, vt etiā ad ipſam veritatē impugnandā ſe extēdat. Claudit̄ n. in intēta impugnatione etiā veritatis impugnatio, vt patet.

¶ Ex his duobus modis contentio tendit ad veritatē impugnādā, & habet perfectā rōnem contentionis, & peccati mortalis. 219

Et eſt ſermo de veritate non ſolum fidei, & morali, ſed etiam ſpectāte ad perfectionē intellectus, ut ſunt ueritates uniuerſales, & de ueritate in ſingulari ſpectāte ad bonum, uel malum ꝓximi, ut patet in iudicio, & fama &c. Si .n. contēderet quis, ꝙ feſtuca nō erat in terra, non peccaret mortaliter propter imꝑfectionem materiæ .i. ueritatis impugnatę, qm̃ nihil refert, an ſic uel aliter fuerit: ſicut nec mendacium in huiuſmodi eſt pernicioſum propter eandem rationem, ſcilicet imperfectionem materiæ. Et ſcito, quòd hac diſtinctione uti potes in ſimilibus uitiis, in quibus de intento fine agitur. Et ſi eā applicabis, multa peccata diſcernes, an ſint uenialia, an mortalia, ut patet in detractione, cōtumelia, mēdacio, ſuſurratione, diſcordia, & ſimilibus. In his enim quando malum, quod eſt peccatū finis, non eſt formaliter intentum, nec ita cadit ſub intentione, ut non ſit illi curę an eueniat, non eſt mortale peccatum. Sicut enim contendens

2. Timot. ca. 2. de. 1.

abſque

abſque intẽtione im pugnandi veritatem tã formaliter, quam virtualiter excuſatur ſi veritatis impugnatio eueniat præter ſuã intentionem: ita in alijs, ſi denigratio famæ, ſi damnum intellectus, inimicitia &c. conſequatur.

¶In ſecundo autem articulo nihil occurrit ſcribendum, præter prius ſcripta in q præcedenti.

trariat præcepto Apoſtoli qui dicit 2. ad Timo. 2. Noli verbis contendere. & Galat. 5. Contentio numeratur inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum Dei non poſſidebunt, vt ibidem dicitur: ſed omne quod excludit à regno Dei, & quod contrariatur præcepto, eſt peccatum mortale. ergo contentio eſt peccatum mortale.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ contendere eſt cõtra aliquem tendere. Vnde ſicut diſcordia contrarietatem quãdam importat in voluntate; ita contentio contrarietatem quandam importat in locutione. Et propter hoc etiam cum oratio alicuius per contraria ſe diffundit, vocatur contentio, quæ ponitur vnus color rhetoricus a Tullio* qui dicit. Contentio eſt, cum ex contrariis rebus oratio efficit, hoc pacto. Habet aſſentatio, id eſt, adulatio, iucũda principia, eadem exitus amariſſimos affert. Contrarietas autem locutionis poteſt attendi dupliciter. Vno modo quantum ad intentionem contendentis; alio modo, quantum ad modum. In intentione quidem conſiderandum eſt, vtrum aliquis contrarietur veritati, quod eſt vituperabile: vel falſitati, quod eſt laudabile. In modo autem conſiderandum eſt, vtrum talis modus contrariandi conueniat & perſonis, & negotiis, quia hoc eſt laudabile (vnde Tullius dicit in 2 Rhetor. quod contentio eſt oratio alicuius ad confirmandum, & confutandum accomodata:) vel excedat conuenientiam perſonarum & negotiorum, & ſic contentio eſt vituperabilis. Si ergo accipiatur contentio, ſecundum quod importat impugnationem veritatis & inordinatum modum, ſic eſt peccatum mortale. Et hoc modo diſtinit Ambroſ.* contentionem dicens. Contentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Si autem contentio dicatur impugnatio falſitatis cum debito modo acrimoniæ: ſic contentio eſt laudabilis. Si autem accipiatur contentio, ſecundum quod importat impugnationem falſitatis cum inordinato modo, ſic poteſt eſſe peccatum veniale, niſi forte tanta inordinatio fiat in contendendo, quod ex hoc generetur ſcandalum aliorum. Vnde Apoſtolus, cum dixiſſet 2. ad Timothe. 2. Noli verbis contendere, ſubdit. Ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium.

Lib. 4. Rhet. non parum ante mediũ. lib. tom. 6.

Id habet gl. ordinaria ad Ro. 1. ſuper illud Homicidijs, contẽtione &c.

Ad primum ergo dicẽdum, quòd in diſcipulis Chriſti non erat contentio cum intentione impugnandi veritatem; quia vnuſquiſque defendebat, quod ſibi verum videbatur. Erat autem in eorum contentione inordinatio, quia contendebant, de quo non erat contendẽdum, ſcilicet de primatu honoris: nondũ.n. erãt ſpirituales, ſicut gloſ.* ibidem dicit; vnde Dominus cõſequenter eos compeſcuit.

Gloſſa ordinaria ibid.

Ad secundum dicendum, quod illi qui ex contentione Chriſtum prædicabant, reprehenſibiles erant; quia quamuis non impugnarent veritatem fidei, ſed eam prædicarent, impugnabant tamen veritatẽ quantũ ad hoc, ꝙ putabãt ſe ſuſcitare preſſurã Apoſtolo veritatem fidei prædicanti. Vnde Apoſtolus non gaudebat de eorum contentione, ſed de fructu, qui ex hoc proueniebat, ſcilicet, quod Chriſtus annuntiabatur, quia ex malis etiam occaſionaliter ſubſequũtur bona.

Ad tertium dicendum, quod ſecundum completam rationem cõtentionis, prout eſt peccatum mortale, ille in iudicio contendit, qui impugnat veritatem iuſtitiæ, & in diſputatione contendit, qui intendit impugnare veritatem doctrinæ. Et ſecundum hoc catholici non contendunt contra hæreticos: ſed potius econuerſo. Si autem accipiatur contentio in iudicio, vel diſputatione ſecundum imperfectam rationem ſcilicet ſecundum quod importat quandam acrimoniam locutionis, ſic non ſemper eſt peccatum mortale.

A

Ad quartum dicendum, quòd contentio ibi ſumitur communiter pro diſputatione. Dixerat enim Iob. 13. capit. Ad Omnipotentem loquar, & diſputare cum Deo cupio. Non tamen intendens neque veritatem impugnare, ſed inquirere, neque circa hanc inquiſitionem aliqua inordinatione vel animi, vel vocis vti.

B

Articvlvs II.

Vtrum contentio ſit filia inanis gloriæ.

220

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd, contentio non ſit filia inanis gloriæ. Cõtẽtio enim affinitatem habet ad zelum. vnde dicitur 1. ad Cor. 3. Cum ſit inter vos zelus, & contentio nonne carnales eſtis, & ſecundum homines ambulatis? zelus autem ad inuidiam pertinet: ergo contentio ex inuidia magis oritur.

Infra q. 131. ar. 5 Et ma. q. 9. artic. 2. cor. & ad 4.

C

¶2 Præt. Contentio cum clamore quodam eſt: ſed clamor ex ira oritur: vt patet per Gregor.† 31. Moral. ergo & contentio oritur ex ira.

Lib. 31. cap. 31. a medio

¶3 Præt. Inter alia, ſcientia videtur eſſe materia ſuperbiæ, & inanis gloriæ, ſecundum illud 1. ad Cor. 8. Scientia inflat: ſed contentio plerumque prouenit ex defectu ſcientiæ, per quam veritas cognoſcitur, nõ impugnatur. ergo contentio non eſt filia inanis gloriæ.

Sed contra eſt authoritas Grego.† 31. Mor.

Lib. 31. c. 3.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ eſt, diſcordia eſt filia inanis gloriæ, eo quod diſcordãtium vterque in ſenſu proprio ſtat, & vnus alteri non acquieſcit. Proprium autem ſuperbiæ eſt, & inanis gloriæ propriam excellentiam quærere. Sicut autem diſcordantes aliqui ſunt ex hoc, quod ſtãt corde in propriis: ita contendentes ſunt aliqui ex hoc, quod vnuſquiſque verbo id, quod ſibi videtur, defendit. Et ideo eadem ratione ponitur contentio filia inanis gloriæ, ſicut & diſcordia.

q. præc. c. 2.

D

Ad primum ergo dicendum, quod contentio ſicut & diſcordia habet affinitatem cum inuidia, quantum ad receſſum eius, à quo aliquis diſcordat, vel ex quo contendit, ſed quantum ad id, in quo ſiſtit ille qui contendit, habet conuenientiam cum ſuperbia & inani gloria, inquantum ſcilicet in proprio ſenſu ſtatur, vt ſupra dictum eſt.

Ad secundum dicendum, quod clamor aſſumitur in contentione, de qua loquimur, ad finem impugnãdæ veritatis, vnde non eſt principale in cõtẽtione. Et ideo non oportet, quòd contentio ex eodem deriuetur, ex quo deriuatur clamor.

E

Ad tertium dicendum, ꝙ ſuperbia, & inanis gloria occaſionem ſumunt præcipue à bonis etiam ſibi contrariis. puta; cum de humilitate aliquis ſuperbit. Eſt enim huiuſmodi deriuatio non per ſe; ſed per accidens; ſecundum quem modum nihil prohibet contrarium à contrario oriri. Et ideo nihil prohibet ea quæ ex ſuperbia, vel inani gloria per ſe & directe oriuntur, cauſari ex contrarijs eorum: ex quibus occaſionaliter ſuperbia oritur.

QVAESTIO XXXIX.

De ſchiſmate, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ, eſt de vitijs oppoſitis paci, pertinentibus ad opus, quæ sũt ſchiſma, rixa, ſeditio, & bellum.

Primo ergo circa ſchiſma quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ſchiſma ſit ſpeciale peccatum.
¶ Secundo, Vtrum ſit grauius infidelitate.
¶ Tertio. De poteſtate ſchiſmaticorum.
¶ Quarto, De pœna eorum.

ARTICVLVS I.

Vtrũ ſchiſma ſit peccatũ ſpeciale.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ ſchiſma nõ ſit peccatũ ſpeciale. Schiſma .n. vt Pelagius* Papa dicit, ſciſſurã ſonat; ſed omne peccatũ ſciſſurã quandã facit, ſm illud Iſa. 59. Peccata veſtra diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum. ergo ſchiſma non eſt ſpeciale peccatum.

¶ 2 Præt. Illi videntur eſſe ſchiſmatici, qui Eccleſię nõ obediunt: ſed per omne peccatum fit hõ inobediens prçceptis Eccleſiæ, quia peccatum ſm* Ambroſ. eſt cęleſtium inobedientia mandatorum. ergo omne peccatum eſt ſchiſma.

¶ 3 Pręt. Hęreſis ẽt diuidit hoĩem ab vnitate fidei. ſi ergo ſchiſmatis nomẽ diuiſionem importat, videtur quòd nõ differat à peccato infidelitatis, quaſi ſpeciale peccatũ.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt.* contra Fauſtum, diſtinguit inter ſchiſma & hæreſim dicẽs, ꝙ ſchiſma eſt eadẽ opinãtẽ, atq; eodem ritu colentem, quo cæteri, ſolo congregationis delectari diſſidio. Hæreſis vero diuerſa opinãs ab his quæ catholica credit Eccleſia. ergo ſchiſma non eſt generale peccatum.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut Iſid*. dicit in li. Etymo. Nomen ſchiſmatis à ſciſſura aĩorum vocatũ ẽ; ſciſſio aũt vnitati opponit̃. Vnde peccatum ſchiſmatis dr̃ ꝙ directe, & per ſe opponitur vnitati. Sicut .n. in rebus naturalibus, id ꝙ ẽ p accidẽs ñ cõſtituit ſpẽm: ita ẽt nec ĩ rebus moralibus in quibus id, qđ eſt intentum, eſt per ſe: ꝙ aũt, ſequit̃ præter intẽtionẽ, eſt

F quaſi p accidens. Et ideo peccatũ ſchiſmatis proprie eſt ſpãle peccatũ ex eo, ꝙ intẽdit ſe ab vnitate ſeparare, quẽ charitas facit, quæ nõ ſolum alterã pſonã alteri vnit ſpirituali dilectionis vinculo, ſed etiã totam Eccleſiam in vnitate ſpiritus. Et ideo ꝓprie ſchiſmatici dicuntur, qui propria ſponte, & intẽtione ſe ab vnitate Eccleſiæ ſeparant, quę eſt vnitas principalis. Nã vnitas particularis aliquorũ adinuicem ordinatur ad vnitatem Eccleſiæ, ſicut cõpoſitio ſingulorũ mẽbrorũ in corpore naturali or-

G dinatur ad totius corporis vnitatẽ. Eccleſię aũt vnitas in duobus attenditur. ſ. cõnexione membrorum Eccleſiæ adinuicẽ, ſeu cõmunicatione, & iterũ in ordine oĩum mẽbrorum Eccleſiæ ad vnum caput, ſm illud ad Co. 2. Inflatus ſenſu carnis ſuę, & nõ tenens caput, ex quo totum corpus p nexus, & cõiunctiones ſubminiſtratũ & cõſtructũ creſcit in agumentũ Dei. Hoc aũt caput eſt ipſe Chriſtus, cuius vicẽ in Eccleſia gerit ſummus. Põtifex. Et ideo ſchiſmatici

H dicunt̃, q ſubeſſe renuunt ſummo Põtifici, & qui membris Eccleſię ei ſubiectis cõmunicare recuſant.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ diuiſio hoĩs à Deo p peccatum non eſt intenta a peccãte, ſed præter intentionẽ eius accidit ex inordinata cõuerſione ipſius ad commutabile bonum. & ideo non eſt ſchiſma, per ſe loquendo.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ nõ obedire præceptis cũ rebellione quadã conſtituit ſchiſmatis

I rõnẽ. Dico ẽt cũ rebellione, cũ & ptinaciter pcepta Eccleſiæ cõtẽnit, & iudiciũ eius ſubire recuſat. Hoc aũt nõ facit qlibet peccator vnde nõ oẽ peccatũ eſt ſchiſma.

AD TERTIVM dicendum, quod hęreſis, & ſchiſma diſtinguũtur ſm ea, quibus vtrũq; p ſe & directe opponit̃. Nã hæreſis p ſe opponit̃ fidei, ſchiſma aũt p ſe opponit̃ vnitati eccleſiaſticæ charitatis. Et iõ ſicut fides, & charitas sũt diuerſæ virtutes: qͥuis qcũq; caret fide careat charitate: ita ẽt ſchiſma, & hæreſis ſunt diuerſa vitia, qͥuis

K quicũq; eſt hęreticus, ſit etiã ſchiſmaticus, ſed nõ cõuertit̃. Et hoc ẽ quod Hieron. dicit epiſtola * ad Gala. Iter ſchiſma, & hæreſim hoc intereſſe arbitror, ꝙ hæreſis peruerſum dogma habet, ſchiſma ab Eccleſia ſeparat. Et tamen ſicut amiſſio charitatis eſt via ad amittendã fidem, ſm illud 1. ad Timothe. 1. A quibus quidã aberrãtes. ſ. à charitate, & aliis huiuſmodi, cõuerſi ſunt in vaniloquium; ita etiã

¶ Super quæſtionis trigeſimę nonæ Articulum primum.

IN corpore 1. arti q. 39. tria ſimul dubiã occurrũt. Primũ eſt, In quo conſiſtit vnitas Eccleſiæ, cui opponitur ſchiſma. Secundum vero, Quomodo vnitas ẽ à charitate, vt litera dicit. Tertium autem, Qũo ſchiſma opponitur illi vnitati. Et primi quidem dubii in quo .ſ. conſiſtat vnitas Eccleſiæ, cui opponitur ſchiſma, ratio eſt: quia cum vnum ſequatur ens, oĩs vnitas oportet ꝙ ſit ſm aliquod eſſe, & oẽ tollens vnitatem, tollat aliquod eſſe. Conſtat aũt, ꝙ ſecluſo eſſe relatiuo mẽbrorũ Eccleſiæ ad vnũ caput, nullũ eẽ apparet cõe mẽbris Eccleſiæ inter ſe, fundãs vnitatẽ Eccle- (221 4. diſt. 13. q. 2. art. 1. ad 1.) ſiæ, q̃ tolli dr̃ per ſchiſma. Nã eſſe fidei, ſpei, ſacramẽtorum, & cultus ſtat cũ ſchiſmate. (*habetur 14. q. 1. ca. Schiſma in principio.) Eſſe autem charitatis indirecte quidem per omne peccatum mortale, directe autem per explicitum ipſius contemptum perditur. Sed hoc non eſt ſchiſmatis vitium. Nam qui vult charitatẽ nec in ſe, nec in alio eſſe, non propterea ſchiſmaticus eſt. (libr de Paradiſo c. 8. parum ante medium, tomo 4.)

¶ Secundi verò dubij, Quomodo ſ. vnitas hæc Eccleſię ſit a charitate, rõ eſt, tũ quia ſchiſma tollit illud eſſe, quod ſine charitate poſſidetur vt patet cum aliqui in peccato mortali præexiſtentes fiunt de nouo ſchiſmatici: (libr 20. ca. 3. in principio tomo 6. Et cont. Ereticoniũgra.) tum quia ſchiſmaticus eſt, qui renuit ſubeſſe Romano Pontifici. Hoc autem non directe charitati, ſed obediẽtię opponitur.

¶ Tertij autem dubij rõ eſt, quia cum vnũ oppoſitorum tollat reliquum, & vnitas Eccleſię non ſit ab Eccleſia auferibilis, (lib. 8. cap. 3. a medio.) ſicut nec eſſe ipſius quãtumcunque fiant infinita ſchiſmata, alioquin aut poſſent eſſe plures Eccleſiæ, quam vna, aũt poſſent deſinere eſſe ante conſumationem ſęculi, conſequens eſt ꝙ ſchiſma non tollat vnitatẽ Eccleſiæ, & cõſequenter male ex hoc eius natura monſtratur.

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, ꝙ cũ Eccleſia militans, de qua ſola ẽ ſermo, ſit congregatio oĩum fidelium, & vna numero, oportet ꝙ tam entitas, q̃ vnitas eius numeralis conſtituat̃ ex aliquo eſſe, non quo aliquid eſt in ſe, ſed quo ad aliud ordinat̃. Inter entis aũt genera, ſolum relatio actio, & paſſio ſeparata iũgũt. Eſſe nãq; ſubſtantiæ, quantitatis, & qualitatis ſic in vno ſuppoſito conſiſtit, ꝙ ad aliud nõ ſe extendit. Actione aũt, & paſſione iungunt̃ ẽt cælum & terra, & eſſe relatiuo totum vniuerſum. Vnde Eccleſiæ eẽ, & vnitas, ſecundum hæc conſideranda eſt. Tria autem inuenimus in ipſis fidelibus. Primo vnitatẽ virtutum theologicarũ, & ſacramẽtorũ. Singuli nãq; fideles credunt vnum ſperant vnum, amãt vnum ſ. Deũ trinũ, vnũ &c. & tenẽt eadẽ ſacramẽta. Et ſi fideles non haberẽt aliã vnitatẽ, Eccleſia nõ eſſet ꝓprie loquẽdo, vna, ſed fideles eſſent ſimiles pdictis Inuenimus ergo ſecundo vnitatẽ capitis nõ ſolum in cælo Chriſti: ſed in terra. ſui Vicarij, ex qua vnitate apponit̃ in ipſis fidelibus eſſe relatiuum ordinis .ſ. ad caput vnum, & actionis, & paſſionis ſm præcipere, & obedire. Mouent̃ ſiquidem ſinguli fideles a Spiritu ſancto non ſolum ad credẽdum, ſperandũ, &c. ſed ẽt ad obediendum vni, & eidem capiti Chriſti Vicario. Et ſi apud fideles nulla alia eſſet vnitas, & Eccleſia nõ diceretur vna, ſed ſub vno: eſſent enim fideles, ſicut multa regna ſub vno rege. (Super illud ad Ti. 3. Hæreticum hominẽ, to. 9.)

¶ Inuenimus igitur tertio vnitatem collectionis vniuerſorum fidelium, ex qua

vnitate

ſchiſma eſt via ad hæreſim. Vnde Hiero.*ibidē ſubdit,ꝙ ſchiſma a principio aliqua ĩ parte pôt intelligi diuerſũ ab hæreſi.Cæterũ nullum ſchiſma eſt.quod non ſibi aliquam hæreſim cõfingat, vt recte ab Eccleſia receſſiſſe videatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſchiſma ſit grauius peccatum infidelitate.

B AD SECVNDVM ſic proceditur. Videť quod ſchiſma grauius peccatũ,ſit quã infidelitas.Maius.n.peccatũ grauiori pæna puniť,ſm illud Deute.25.Pro menſura peccati,erit & plagarũ modus;ſed pctm ſchiſmatis grauius inueniť punitũ;quã ét peccatũ infidelitatis,ſiue idolatriç.Legiť.n.Exo.32.ꝙ propter idolatriã ſunt aliqui humana manu gladio ĩterfecti;de peccato ãt ſchiſmatis legiť,Nu.16. Si nouã rem fecerit Dñs. vt aperiẽs terra os ſuũ deglutiat eos,& oĩa q̃ ad illos pertinent deſcẽderintq; viuẽtes in infernũ ſcietis ꝙ blaſphemauerunt dñm Deũ.Decẽ etiã Tribus,quæ vitio ſchiſmatis a regno Dauid receſſerũt,ſunt grauiſſimæ punitæ: vt habeť 4.Re.17. ergo pctm ſchiſmatis eſt grauius pctõ infidelitatis.

¶2 Præt.Bonum multitudinis eſt maius & diuinus,quã bonũ vnius vt patet p Philoſophũ*in 1. Eth. D ſed ſchiſma ē cõtra bonũ multitudinis.i.cõtra eccleſiaſticã vnitatẽ: infidelitas aũt eſt cõtra bonũ particulare vnius,qđ eſt fides vnius hoĩs ſingularis.ergo videť ꝙ ſchiſma ſit grauiꝰ peccatũ,q̃ ĩfidelitas.

¶3 Prę.Maiori malo maius bonũ opponiť,vt patet per Philoſ.*in 8. Eth.ſed ſchiſma opponitur charitati,quæ ē maior virtus, quã fides cui opponitur infidelitas,vt ex pmiſsis patet. ergo ſchiſma eſt grauius peccatum, quàm infidelitas.

SED CONTRA Quod ſe habet ex additione ad alterũ, potius eſt vel in bono,vel in malo,ſed hęreſis ſe habet p additionẽ ad ſchiſma:addit.n.peruerſum dogma, vt B patet ex authoritate Hiero.*ſupra inducta. ergo ſchiſma eſt minus peccatum,quàm infidelitas.

RESPONDEO Dicendum,ꝙ grauitas peccati dupliciter pôt cõſiderari.vno mõ ſm ſuã ſpẽm;alio modo ſm circunſtantias. Et quia circũſtãtię particulares sũt infinitę,ita & infinitis modis variari poſſunt, cũ quæriť in cõi de duobus peccatis quòd ſit grauius, intelligẽda eſt quæſtio de grauitate,quę attendiť ſm genus peccati.Genus aũt ſeu ſpecies peccati, attẽditur C ex obiecto, ſicut ex ſupradictis patet.Et ideo illud peccatũ, ꝙ maiori bono cõtrariať,ex ſuo genere ē grauius,ſicut peccatũ in Deũ,q̃ peccatũ in proximũ. Manifeſtum eſt aũt ꝙ infidelitas ē peccatũ cõtra ipſum Deũ,ſm ꝙ in ſe eſt veritas prima,cui fides innititur.Schiſma aũt eſt cõtra eccleſiaſticã vnitatẽ;q̃ eſt quoddã bonũ participatũ,& minus quã ſit ipſe Deus. Vnde manifeſtũ ē; ꝙ peccatũ infidelitatis ex ſuo genere ē grauius ; q̃ peccatu ſchiſmatis;licet poſsit cõ D tingere;ꝙ aliqs ſchiſmaticus grauius peccet ; quã qdã infidelis;vel pp maiorem contẽptum; vel pp maius periculum quod inducit : vel propter aliquid huiuſmodi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd populo illi manifeſtum erat iã per legem ſuſceptam;quòd erat vnus Deus,& ꝙ nõ erãt alij Dij colendi; hoc erat apud eos, per mul-

A vnitate apponitur ſingulis fidelium eſſe relatiuum.ſ.eſſe partem vnius numero populi,ciuitatis,domus,ac p hoc dependentia apponiť vnicuiq; à toto.Pars.n.q̃libet à ſuo toto pendet. Hinc ſm actionẽ & paſſionẽ modus,& regula habeť: Mouenť ſiqdẽ fideles à Spũ ſancto ad opera vitæ ſpũalis.ſ. credere, ſperare, diligere, ſanctificare,& ſanctificari,obedire,pcipere, illuminare &c. nõ ſolum ſm ſubſtãtiam, ſed etiam quo admodum operandi, vt.ſ. hæc operẽtur vt partes vnius totius. Et huius rei nõ ē quærẽda alia cã, niſi q̃a ſic diſpoſuit Spũſſanctꝰ, qui inter articulos fidei poſuit vnam ſanctã Eccleſiã, vltra ſanctorũ cõionem. Ipſe nãq; Spũs diuidens ſingulis prout vult, voluit Eccleſiã catholicã i vniuerſalẽ, eſſe vnã,& non plures.Et propterea mouet ſingulos ad interius & exterius operandũ,vt partes vnius,& pp illud vnũ, & ſm illud. vnũ.Quilibet.n.fidelis credit ſe mẽbrum Eccleſiæ, & vt membrũ Eccleſiæ, credit, ſperat, miniſtrat ſacramẽta,ſuſcipit, docet,diſcit &c.Et propter Eccleſiã hæc facit, vt pars pp totũ, cuius eſt quicqd eſt, & ſm Eccleſiæ fidẽ, & traditionem hæc operať. Et hinc fit vt inter eccleſias,quæ videntur omnino ſeparatæ, puta, Scutiæ,& Hiſpaniæ,non ſolum ſit conuenientia in fide,ſpe,charitate, ſacramentis,& obediẽtia ad vnum caput, ſed ẽt colligatio partis ad partẽ in vnanumero cõgregatione, q̃ primo & principaliter regitur à Spiritu ſancto, cuius vnitas eſt ſummum bonum non ſimpliciter, ſed in genere bonorum ad proximum ſpectantium,vtpote bonum totius mundi nõ qualecumque,ſed ſpirituale,non per accidens, ſed per ſe : nec ſecundarium,ſed principale:quia eſt ipſum eſſe Eccleſiæ, vt vnius totius rationem habet.Signum autem huius vnius,totius,& partiũ,eſt vnitas ſynodi vniuerſalis. Hęc eſt Eccleſiæ, vnitas,cui opponitur ſchiſma.Nam ex eo aliquis eſt ſchiſmaticus,qđ renuit vt pars Eccleſię operari. Nec refert ex quacũque cauſa hoc oritur.Dummodo enim ad hoc deueniatur,ꝙ renuit ſe habere vt pars vnius Eccleſiæ catholicæ, ſchiſma incurritur Ex quacunq; ſiquidem diuerſitate vel ſententiarũ, vel affectionum,intantum aliquis exorbitet,vt velit ſanctificare,vel ſanctificari,docere,vel doceri,prouidere, vel prouideri,non vt pars Eccleſiæ catholicæ,ſed tanquam ipſimet ſint velut quoddam totum ſeorſum,ſchiſmatici ſunt.Et per hoc patet ſolutio primi dubij.Sed reſponſio ad obiectionem de charitate,in ſolutione ſecundi patebit.

¶Dicitur ergo ad ſm dubium,quod quia amoris eſt vnire, & vnitas Eccleſiæ eſt vnitas ſpiritualis, ideo attribuitur amori ſpirituali,qui eſt charitas,non q̃ iſta vnio ſit charitas,ſed quia eſt effectus charitatis. Mouet.n.Spiritusſanctus per charitatẽ ſingulos fideles ad volendum ſe eſſe partes vnius collectionis catholicæ,quam ipſe viuificat,ac per hoc ad conſtituendũ vnã Eccleſiã catholicam. Verũ effectus charitatis ſunt duplices, quidã ſp formati,vt contritio,q̃dã q̃ poſſunt eſſe informes,vt miſereri,dare eleemoſynã pp Chriſtũ. Vnitas etiã eccleſiaſtica licet ſimpliciter ſit formata, ſicut Eccleſiaꝰ ſemper eſt in gratia,vt tñ eſt in hoc, vel illo, pôt eſſe informis. Et propterea ſtat vnitatem hanc eſſe effectum charitatis,& tamẽ poſſideri cũ peccato mortali.Et ſtat aliquẽ nolle charitatem eſſe in ſe,vel in alio, & non eſſe ſchiſmaticũ, niſi ad hoc deueniret, ꝙ nollent hũc effectum charitatis eſſe,qui eſt vnitas Eccleſiæ. Et tunc ẽt eſſet diſtinguendũ q̃a aliud eſt nolle vnitatẽ Eccleſiæ eſſe,& aliud ē ſubtrahere ſe animo ab vnitate Eccleſiæ: ſicut aliud eſt nolle fidem Chriſti eſſe, & aliud eſt, non credere, ea quæ ſunt fidei. Vtrobiq;.n. primum ſpectat ad odium rerum ſpiritualiũ : ſm autem ad propria vitia ſchiſmatis, & hæreſis. Ad id vero qđ de obediẽtia obiiciť, dicitur, quod nolle pertinaciter obedire ſummo Pontifici nõ eſt ſchiſma,ſed nolle ſub eſſe ſibi vt capiti totius Eccleſiæ, eſt ſchiſma : ſicut non credere, eſt hæreſis.

¶Ad tertium aũt dubiũ dř,qđ contra vnitatẽ Eccleſię dupliciter contingit peccare.Primo ſm intellectum,ſ.nõ credendo Eccleſiam eſſe vnam capite,vel collectione,& hoc eẽ peccatũ infidelitatis,ſecundo, ſm voluntatẽ,& hoc dupliciter Primo ſm intentionẽ,cũ.ſ.aliqs licet credat Eccleſiã eſſe vnam, intẽdit tamen eius vnitatẽ B deſtruere odio,vel ira concitatus in illam, vel Papam &c. Secundo,ſm operis volũtatem,cum ſcilicet aliquis vult potius taliter ſe gerere,ac ſi non eſſet pars Eccleſiæ, quàm a propoſito deſiſtere.Et hoc videtur contingere his,qui præſumunt ſynodos vniuerſales congregare,vel congregatas, ſed diſſolutas tenere.Et vtroq; modo ſchiſma incurritur: ſicut homicidium incurrit non ſolum qui directe intendit occidere,ſed etiã qui potius vult opus agere, vnde mors hominis ſequitur, quam opus tale relinquere.Duplici autẽ diſtinctione opus eſt vt pſpiciatur,quomodo ſchiſma tollit vnitatẽ. Eccleſiæ. Altera ē de auferre ſm affectum,vel effectum:altera eſt de eo,à quo auffertur,ſcilicet ab Eccleſia,vel à ſeipſo. Schiſmaticus.n. ſm affectum tollit vnitatem ab ipſa Eccleſia:ſicut odio habẽs Deũ,

Ad Titum 3.cap.3. ſuper illud. Hæreticum hominem, tomo 9.

222 4.diſt. 13.q. 2.ar.2.ad 4. Et mal. q.2. art.10.ad 4.

Lib.1. ca.8. ad finẽ to.5.

Lib.8. ca.10. circa principium to.5.

†Q.10.ar.2. & q. 23. articul.6.

Art. præce. ad 3. argu. In epiſt. ad Titum ca.3.

1. 2.q.71.ar. 1. & q.72.artic.1.2. & 4.

tollit bonitatem ab ipſo, quantum in ſe eſt, ſecundum autem effectum tollit vnitatem Eccleſiæ à ſeipſo. Ad hoc enim efficaciter operatur, vt in ipſo non ſit vnitas Eccleſiæ, vt ipſe nõ ſit pars collectionis catholicæ. F

¶In eodem articulo aduerte, ꝙ quia bonum conſurgit ex cauſa integra apud Dionyſ. 4. cap. de diuinis nominibus, malũ autẽ ex ſingulis defectibus, ideo ad habendũ hoc bonum, qđ eſt eſſe membrum Eccleſiæ catholicæ, exiguntur duo. Primo quod ſe habeat vt pars illius in credendo, ſperando, amando, ſanctificando &c. Scđo, ꝙ ſubſit Romão põtifici, vt capiti Eccleſiæ catholice. Propter qđ in litera dicitur, ꝙ vnitas Eccleſiæ conſiſtit in cõmiſtione membrorũ, & hoc quantum ad primum. Fit.n. hoc per hoc, ꝙ oẽs ſunt compartes vnius, & in ordine oĩum ad vnum caput, & hoc quantum ad ſm. Sed ad incurrendum hoc malum, qđ eſt eſſe ſchiſmaticum, ſufficit alterum illorum .ſ. vel deficere à ſubiectione capitis, vel cõmunione cum vniuerſis. Et propterea in litera ſubduntur hæc duo genera ſchiſmaticorum, vt ibi patet.

1.2.q.105. artic.2.

D.707.

¶In eodem articulo dubium occurrit, An perſona veri, & certi, & indubitati Papę poſſit eſſe ſchiſmatica. Et videtur ꝙ non, qm̃ ab vnitate capitis deficere non poteſt, quia ipſe eſt caput: ab vnitate quoque Eccleſiæ deficere non poteſt qm̃ Eccleſia eſt in ipſo, iuxta illud Cypriani 7. quæſt. 1. Scire debes vbi dicit, Scire debes epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, & ſi quis cum epiſcopo non ſit, in Eccleſia non eſſe:

¶In oppoſitum autem eſt quoniam Papa poteſt incurrere in hæreſim, & conſequẽter in ſchiſma: quia omnis hęreticus eſt ſchiſmaticus, licet non econtrario.

¶Ad hoc dicitur, quòd licet diuerſæ ſint hic opiniones, abſque dubio tamen patet, quòd Papæ perſona crimen ſchiſmatis ẽt ſine hęreſi incurrere poteſt. quod probatur ex eo, ꝙ adunatio partium, ſine quibus totum ſaluari poteſt, cum ipſo toto non eſt indiſſolubilis: ſed adunatio perſonæ Papæ cum toto, ideſt, Eccleſia eſt talis .ſ. quod ſine ipſa Eccleſia ſaluatur in ſua vnitate. ergo perſona Papæ poteſt diſſoluere ſe ab Eccleſiæ vnitate, hoc autem eſt eſſe ſchiſmaticum. Minor patet, ex eo, quod ſede vacãte Eccleſia eſt vna ſine vlla perſona Papę. Contingeret autẽ hoc in ãio quidem Papæ, ſi nollet communicare cũ Eccleſia, vt pars illius, vt caput illius in ſpiritualibus: ſed haberet ſe tm̃ vt dominus tẽporalis, in opere vero, ſi facto hoc faceret, vel ſi excommunicare pręſumeret Eccleſiã. Conſtat nãque quòd in huiuſmodi mala poſſet perſona Papæ incidere, ac ꝑ hoc vere ſchiſmaticos eſſe.

¶Ad primum autẽ in oppoſitum dicitur, ꝙ perſona Papę põt renuere ſubeſſe officio Papæ, quod per accidẽs eſt pro tunc in ipſo. Et ſi hoc in animo pertinaciter gereret, eſſet ſchiſmaticus per ſeparationem ſui ab vnitate capitis. Ligatur ſiquidẽ ꝑſona ſua legibus officij ſui, quo ad Deum, vt in præcedenti libro declaratum eſt.

¶Ad ſm dicitur, qđ Eccleſia eſt in Papa, qñ ipſe ſe habet vt Papa, vt caput Eccleſiæ: qñ autẽ ipſe nollet ſe habere vt caput eius, Eccleſia in ipſo, neque ipſe in Eccleſia eſſet.

¶In rõne ad ſm, aduerte diligẽter, ꝙ recuſare pręceptum vel iudiciũ Papæ contingit tripliciter, primo ex parte rei iudicatæ, ſeu præceptę: ſcđo ex parte perſonæ iudicantis: tertio ex parte officij ipſius iudicis. Si quis.n. etiã pertinaciter contemnat ſententiã Papæ, quia .ſ. non vult exequi quæ mãdauit, puta abſtinere a tali bello, reſtituere talem ſtatum &c. licet grauiſſime erret, non tñ eſt ex hoc ſchiſmaticus. Contingit nãque & ſæpe, nolle exequi præcepta ſuperioris, retenta tamen recognitione ipſius in ſuperiorẽ. Si quis vero perſonam Papæ ſuſpectã rõnabiliter habet, & propterea non ſolum pñtiam eius, ſed etiam immediatum iudicium recuſat, paratus ad non ſuſpectos iudices ab eodem ſuſcipiendos, nec ſchiſmatis, nec alterius vitii crimen incurrit. Naturale namque eſt euitare nociua, & cauere a periculis. Poteſtq; ꝑſona Papæ tyrannice gubernare, & tanto facilius, quanto potentior eſt, & neminem in terris timet vltorem. Cum quis autem Papæ præceptum, vl iudicium ex parte ſui officij recuſat, non recognoſcens eum vt ſuperiorẽ, quamuis hoc credat, tũc proprie ſchiſmaticus eſt. Et iuxta hunc ſenſum intelligenda ſunt verba literæ huius, & ſimilium. Inobedientia enim quãtumcunque pertinax non conſtituit ſchiſma, niſi ſit rebellio ad officium Papæ, vel Eccleſiæ, ita vt renuat illi ſubeſſe, illum recognoſcere vt ſuperiorem &c. K

223

3. q. 64 arti. 9. ad ſecundum & 3. Et 4. diſt. 25. q. 1. artic. 2. Et quolib. 12. artic. 16. Ex lib. 2. c. 3. tomo 7.

libr. 6. de bapti. contra Donat. ca. 5. circa princ. tomo. 7. Et ad Bonifac. epiſt. 50.

Habetur 9. q. 1. cap. Ordinationis, in princi. ca. tomo 7.

In reliquis eiuſdem q. art. nihil ſcribendum occurit, niſi qđ in 3. art. noteẽ diſtinctio poteſtatis ordinis, & iuriſdictionis quo ad originem, & permanentiã, quod illa per conſecrationẽ, hęc per ſimplicem hominis iniunctionem ſit. Et ideo illa indelebilis eſt, iſta autem a voluntate hominis pendet.

¶In quarto autem aduertatur: quod ſicut petens mutuum ab vſurario propter ſuam neceſſitatẽ, nõ peccat, quia petit opus bonum à potente illud bene exhibere, ſi vult, ita petens in neceſſitatis artic. baptiſmum à ſchiſmatico excuſatur. Petit nãque bona à potente illud bene exhibere, ſi vult.

---

tiplicia ſigna confirmatum. Et iõ non oportebat, ꝙ peccãtes cõtra hanc fidem per idolatriã, punirentur inuſitata aliqua ſola pœna, ſed ſolum communi, ſed non erat ſic notum apud eos, ꝙ Moyſes deberet eſſe ſemꝑ eorum princeps. Et ideo rebellantes eius principatui, oportebat miraculoſa, & incõſueta pœna puniri. Vel poteſt dici, ꝙ peccatum ſchiſmatis qñque grauius eſt punitum in populo illo, G quia erat ad ſeditiões, & ſchiſmata promptus. Dicitur enim Eſdr. 1. c. 4. Ciuitas illa à diebus antiquis aduerſum reges rebellat, ſeditiones, prælia concitantur in ea. Pœna autẽ maior quandoque infligitur pro peccato magis cõſueto, vt ſupra* habitum eſt. Nã pœnę ſunt medicinę quædã ad arcendum homines a peccato, vnde vbi eſt maior pronitas ad peccãdum, debet ſeuerior pœna adhiberi. Decẽ aũt tribus nõ ſolum fuerunt punitæ, pro peccato ſchiſmatis, ſed ẽt pro peccato idolatriæ, vt ibidẽ diciẽ.

Ad secundum dicendũ, dꝙ ſicut bonum multitudinis eſt maius, quam bonum vnius, q eſt de multitudine, ita etiã bonũ multitudinis ad quod vnus ordinatur eſt minus quam bonum extrinſecum, ad quod multitudo ordinatur: ſicut bonũ ordinis exercitus, eſt minus, quàm bonum ducis, & ſimiliter bonum eccleſiaſticæ vnitatis, cui opponitur ſchiſma ẽ minus quàm bonum veritatis diuinę cui opponitur infidelitas.

Ad tertium dicendum, ꝙ charitas habet duo obiecta vnũ principale .ſ. bonitatem diuinam, & aliud ſecũdariũ .ſ. bonũ ꝓximi. Schiſma aũt & alia peccata, q ſiũt in proximum, opponuntur charitati, quantũ ad ſecũdarium bonũ, quod eſt minus, quàm obiectũ fidei, quod ẽ ipſe Deus, & ideo iſta peccata ſunt minora quã infidelitas. Sed odium Dei, quod opponitur charitati quantum ad principale obiectum non eſt minus: tamẽ inter peccata, quę ſunt in proximum, peccatum ſchiſmatis videtur eſſe maximum, quia eſt contra ſpirituale bonum multitudinis.

Articulus III.

Vtrum ſchiſmatici habeant aliquam poteſtatem.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ ſchiſmatici habeant aliquam poteſtatem. Dicit enim Auguſtin. in lib. contra Donatiſtas* Sicut redeuntes ad Eccleſiã, qui priuſq̃ recederẽt, baptizati ſunt, nõ rebaptizanẽ, ita redeũtes, qui priuſquã recederent ordinati ſunt, non vtique rurſus ordinantur: ſed ordo eſt poteſtas quædam. ergo ſchiſmatici habent aliquam poteſtatem, quia retinent ordinem. H

¶2 Præt. Aug. dicit in lib. de vnico baptiſmo. Poteſt ſacramẽtum tradere ſeparatus ſicut põt habere ſeparatus: ſed poteſtas tradendi ſacramẽtum eſt maxima poteſtas. ergo ſchiſmatici, q ſunt ab Eccleſia ſeparati, hñt potatẽ ſpiritualẽ.

¶3 Pręt. vrbanus Papa dicit, ꝙ ab epiſcopis quõdã catholice ordinatis, ſed in ſchiſmate à Romana Eccleſia ſeparatis, qui cõſecrati ſunt eos cum ad Eccleſiæ vnitatem redierint, ſeruatis proprijs ordinibus; miſericorditer ſuſcipi iubemus, ſi eos vita, & cõſciẽtia cõmẽdat; ſed hoc nõ eẽt, niſi ſpiritualis poteſtas apud ſchiſmaticos remaneret. ergo ſchiſmatici habent ſpiritualem poteſtatem. I

Sed

A SED CONTRA eſt,quòd Cyprianus*dicit in quadam epiſtola,& habetur 7.q.1.c.Nouatianus,†Qui nec vnitatem,inquit,ſpiritus,nec conuentionis pacem obſeruat,& ſe ab Eccleſiæ vinculo,& à ſacerdotum collegio ſeparat,nec Epiſcopi poteſtatē habere poteſt,nec honorem.

Lib.1.Epiſt.4.ad Antoni. Li.4.epiſt.2. inter medi. & finem. Refertur 7.q.1.ca.Nouatianus in fine.

RESPONDEO Dicendum,quòd duplex eſt ſpiritualis poteſtas. Vna quidem ſacramentalis;alia iuriſdictionalis.Sacramentalis quidem poteſtas eſt, quæ ꝑ aliquam conſecrationem confertur. Omnes autē conſecrationes Eccleſiæ ſunt immobiles manente re, quæ conſecratur,ſicut etiam patet in rebus inanimatis;nam altare ſemel conſecratum,non conſecratur iterum, niſi fuerit diſſipatum. Et ideo talis poteſtas ſecundum
B ſuam eſſentiam remanet in homine, qui per conſecrationem eam eſt adeptus,quādiu viuit, ſiue in ſchiſma, ſiue in hæreſim labatur; quod patet ex hoc, ꝙ rediens ad Eccleſiam,non iterum conſecratur.Sed quia poteſtas inferior non debet exire in actum, niſi ſecundum quod mouetur a poteſtate ſuperiori, vt etiam in rebus naturalibus patet,inde eſt, quod tales vſum poteſtatis amittunt,ita ſcilicet quod non liceat eis ſua poteſtate vti.Si tamen vſi fuerint, eorum poteſtas effectum habet in ſacramentalibus,quia in his homo non operatur,niſi ſicut inſtrumentum Dei; vnde effectus ſacramentales non excluduntur propter culpam quamcumque conferentis ſacramentum.Poteſtas autem iuriſdictionis eſt,quæ ex ſimplici iniunctione hominis confertur,& talis poteſtas non immobiliter adhæret;
C vnde in ſchiſmaticis,& hæreticis non manet. Vnde non poſſunt nec abſoluere,nec excommunicare; nec indulgentias facere,aut aliquid huiuſmodi; quod ſi fecerint nihil eſt actum.Cum ergo dicitur,tales non habere poteſtatem ſpiritualem, intelligendum eſt vel de poteſtate ſecunda:vel ſi referatur ad primam poteſtatem, non eſt referendum ad ipſam eſſentiam poteſtatis, ſed ad legitimum vſum eius.Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum ſit conueniens pœna ſchiſmaticorum, vt excommunicentur.

D AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd pœna ſchiſmaticorum non ſit cōueniens,vt excommunicentur.Excommunicatio enim maxime ſeparat hominē a communione ſacramentorum ſed Aug.*dicit in libr.contra Donatiſtas, quòd baptiſma poteſt recipi a ſchiſmatico.ergo videtur quod excommunicatio non eſt cōueniens pęna ſchiſmaticis.

224
Li.1.cap.12.
Li.6.c.10.7.

¶ 2 Præte.Ad fideles Chriſti pertinet,vt eos qui ſunt diſperſi, reducant,vnde contra quoſdam dicitur Ezec. 34. Quod abiectum eſt,non reduxiſtis,quod perierat, non quæſiſtis:ſed ſchiſmatici conuenientius reducuntur per aliquos,qui eis communicent.ergo videtur ꝙ non ſint excommunicandi.

E ¶ 3 Præterea.Pro eodem peccato nō infligitur duplex pœna, ſecundum illud Naum 1. Non iudicabit Deus bis in idipſum:ſed pro peccato ſchiſmatis,aliqui pœna temporali puniuntur,vt habetur 23.*q.15.vbi dicitur.Diuinæ,& mundanæ leges ſtatuerunt,vt ab Eccleſiæ vnitate diuiſi,& eius pacem perturbantes, a ſæcularibus poteſtatibus comprimantur.non ergo ſunt puniendi per excommunicationem.

23.q.5.cap. quali nos, circa finē.

SED CONTRA eſt, quod Nume.16.dicitur.Recedite a tabernaculis hominum impiorum,qui ſcilicet ſchiſma fecerunt;& nolite tangere ea, quæ ad eos pertinent,ne inuoluamini in peccatis eorum.

A RESPONDEO Dicendum,quòd per quæ peccat quis per ea debet puniri,vt dicitur Sapie.11. Schiſmaticus autem,vt ex dictis patet*in duobus peccat.In vno quidem,quia ſeparat ſe a communione membrorum Eccleſiæ.& quantum ad hoc conueniens pœna ſchiſmaticorum eſt vt excommunicentur.In alio vero quia ſubdi recuſant capiti Eccleſiæ,& ideo quia coerceri nolunt per ſpiritualem poteſtatem Eccleſiæ,iuſtū eſt vt poteſtate temporali coerceantur.

Art 1.huius quæſt.

AD PRIMVM ergo dicendum,quod baptiſmū à ſchiſmaticis recipere non licet,niſi in articulo neceſſitatis:quia melius eſt de hac vita cum ſigno Chriſti exire,a quocumque datur etiam ſi ſit Iudæus, vel Paganus,quàm ſine hoc ſigno quod per baptiſmum confertur.

B AD SECVNDVM dicendū, ꝙ per excommunicationem nō interdicitur illa communicatio, per quā aliquis ſalubribus monitis diuiſos reducit ad Eccleſiæ vnitatem:cum etiam ipſa ſeparatio quodammodo eos reducat,dum de ſua ſeparatione confuſi, quandoque ad pœnitentiam reducuntur.

AD TERTIVM dicendum ,quòd pœnæ pręſentis vitæ ſunt medicinales,& ideo quando vna pœna nō ſufficit ad coercendum hominem,ſuperadditur altera. Sicut & medici diuerſas medicinas corporales opponunt,quando vna non eſt efficax.Et ita Eccleſia quando aliqui per excommunicationem ſufficienter non reprimuntur,adhibet coertionem brachij ſæcularis:ſed
C ſi vna pœna ſit ſufficiens,non debet alia adhiberi.

QVAESTIO XL.

De Bello,in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū, eſt de bello.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

D ¶ Primo,Vtrum aliquod bellum ſit licitum.
¶ Secundo,Vtrum clericis ſit licitum bellare.
¶ Tertio,Vtrum liceat bellantibus vti inſidiis.
¶ Quarto,Vtrum liceat in diebus feſtiuis bellare.

ARTICVLVS I.

Vtrū bellare ſit ſemper peccatū.

E AD PRIMVM ſic proceditur.Videtur quod bellare ſemper ſit peccatum.Pęna enim nō infligitur,niſi pro peccato.ſed bellātibus à Domino indicitur pœna,ſm ilud Matth.26. Oīs qui acceperit gladiū, gladio peribit.ergo oē bellū eſt illicitum

¶ 2 Præ.Quicquid cōtrariatē diuino ꝑcepto; eſt peccatū;ſed bellare cōtrariatē diuino ꝑcepto. dr̄.n. Mat.5.Ego aūt dico vobis,nō reſiſtere malo.& Ro.12.dr̄.Nō vos defendētes chariſſimi, ſed date lo

¶ Super quæſtionis quadrageſimę Artic.primum.

IN art.1.q.40. circa primam conditionem belli iuſti,dubiū occurrit,An appellatione pricipis in hoc loco intelligantur ſoli illi principes qui non habent ſuperiorem.Et videtur quod ſic,quia habentes ſuperiorem poſſunt recurrere ad ſuperiorē, & proſequi ius ſuum coram eo,ſicut de priuatis perſonis in litera dicitur ꝓpter hāc rationem.Et cōfirmatur, quia aliter contemneretur authoritas ſuperioris. Si.n. cuilibet principi liceret mouere bellum contra alterum, iam licitū eſſet vnicuiqꝫ principi ius ſibiipſi dicere contra alterū principem, & ſic ſuperioris authoritas contempta poſtponeretur.

225
Infra q.41. art.1. ad 3.& q.42.arti.1. ad 2.& q.66. art.8. ad 1.

¶ In oppoſitum autē eſt, quia princeps in litera ſumitur, vt diſtinguitur contra priuatam perſonam vt p atet in litera. Cōſtat autem quòd non omnis taliter princeps caret ſuperiore.

Pręterea.

cũ iræ.ergo bellare ſemp ē pctm.

¶3 Præt. Nihil contrariatur actui virtutis,niſi peccatum: ſed bellare cōtrariatur paci.ergo bellum ſemper eſt peccatum.

¶4 Præt. Oē exercitiũ ad rē licitā,licitũ eſt, ſicut patet in exercitiis ſcientiarum; ſed exercitia bellorum, quæ ſunt in torneamentis, ꝓhibētur ab Eccleſia,quia moriētes in huiuſmodi tyrociniis, eccleſiaſtica ſepultura priuant̃.ergo bellum vr̃ eſſe ſimpliciter peccatũ

Sed contra eſt,quòd Aug. dicit in ſermone *de puero Cētu rionis. Si chriſtiana diſciplina omnino bella culparet,hoc potius cōſiliũ ſalutis parētibus in Euāgelio daretur,vt abijcerent arma, ſeque militiæ oīno ſubtraherēt.Dictum eſt aũt eis.Neminem concutiatis eſtote contenti ſtipendiis veſtris; quibus propriũ ſtipēdiũ ſufficere præcepit,militare non prohibuit. H

Respondeo Dicendũ, ꝙ ad hoc, quod aliquod bellũ ſit iuſtum,tria requiruntur.Primo quidē authoritas principis, cuius mādato bellũ eſt gerendũ. Nō.n.pertinet ad perſonā priuatā bellũ mouere,quia pōt ius ſuum in iudicio ſuperioris proſequi. Similiter etiā conuocare multitudinē, quod in bellis oportet fieri,nō pertinet ad priuatā pſonā. Cũ aũt cura reip. commiſſa ſit principibus, ad eos pertinet rempub.ciuitatis,vel regni,ſeu prouinciæ ſibi ſubditę tueri.Et ſicut licite defendunt eā materiali gladio contra interiores quidem perturbatores,dũ malefactores puniunt,ſ'm illud Apoſt.ad Roma.13.Nō ſine cauſa gladium portat;miniſter.n. Dei eſt, vindix in iram ei,qui male agit;ita etiam G gladio bellico ad eos pertinet rēpublicam tueri ab exterioribus hoſtibus. Vnde & principibus dicit̃ in Pſalm 81.Eripite pauperem,& egenum de manu peccatoris liberate.Vnde Aug.dicit* cōtra Fauſtum.Ordo naturalis mortalium paci accōmodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli authoritas, atq; conſilium penes principes ſit.Secũdo requiritur cauſa iuſta,vt ſcilicet illi,qui impugnātur,propter aliquam culpam impugnationem mereantur.Vnde Auguſt.dicit* in lib.83.quæſt.Iuſta bella ſolent diffiniri, quæ vlciſcuntur iniurias, ſi gens,vel ciuitas plectenda eſt,quę vel vindicare neglexerit, quod a ſuis improbe factum eſt vel,reddere quod per iniuriam ablatum eſt Tertio requiritur vt ſit intentio bellantiũ recta,qua.ſ.intēditur vel vt bonũ promoueatur,vel vt malum vitetur.Vnde Aug.in* libr.de verbis Domini. Apud veros Dei cultores etiam illa bella peccata non ſunt,quæ non cupiditate,aut

Prætereà,in litera dicitur,quod ad eos ſpectat gladium mouere bellicũ cōtra extraneos,ad quos ſpectat gladio materiali vti cōtra intraneos:ſed contra intraneos non requirit̃ princeps carens ſuperiori.ergo nec ad mouendum bellum.

¶Ad euidentiā authoritatis reqſitæ ad bellũ,ſciendũ eſt,ꝙ nō eſt qō de bello defenſiuo,qñ ſ.aliqs bellũ facit defendēdo ſe ab īdicto ſibi bello, hoc .n.a naturæ iure quilibet populus habet: ſed qō eſt de indictione belli,quæ.ſ.authoritas ad hoc exigat̃. Et licet varia in hoc videatur opinio, ſi tamen recte diſcernamus, vna eſt ſententia. Cũ.n.bellum ſit reipu.inuaſio, & hoc actiue, qa legitima, quantũ eſt ex parte authoritatis, bella à republica ſunt,tanta differentia eſt inter authoritatem mouēdi gladium bellicũ, & gladium priuatũ, quanta differētia eſt inter rempub. & priuatā, in defenſionis & vindictæ iure. Ad priuatam namq; perſonam non ſpectat, niſi vim vi repellere cum moderamine inculpatę tutelæ:extra moderamen autē inculpatæ tutelæ eſt,vt quis priuatus ſe, vel alios vlciſcatur, ꝓꝑ qđ non licet priuato occidere occiſorē ſui patris.Reſpub.aũt & ſuorum & membrorũ, & ſui ſic curā habet,vt non ſolum poſſit moderate vim repellere,ſed ēt uindicare iniurias ſui, vel ſuorum non ſolũ contra ſibi ſubditos,ſed extraneos. Et de ſubditis quidem patet, qm̃ punitiua iuſtitia ad rempublicā ſpectat. De extraneis vero probatur ex eo,quod reſpublica debet eſſe ſibi ſufficiēs, vt patet in 3.Politicorum.Conſtat aũt ꝙ niſi poſſet licite de extraneis populis,& principibus ſe vindicare,valde eſſet imperfecta,& deficeret.Nam tyranni,& iniuſti,rapiētes, occidētes: capientes,& quomodolibet iniuriam faciētes alienæ reipublicæ ciuibus,remanerēt naturaliter inulti,& naturalis ratio deficeret in neceſſarijs.In naturæ namque legibus ſiſtendo, non oporteret res publicas diuerſas communicare in vno principe Et ſi una alteram opprimeret in ſuis membris, capiendo, dilaniando,ſi altera innocēs nō poſſet vindicare ſe,& ſuos cōtra opprimentē pugnādo,& inulti mali naturaliter manerēt, & naturalis ratio,quę vniuerſalior is eſt prouidentiæ, quam naturalis inſtinctus animaliũ,defeciſſet nō prouidendo reipublicę de armis ultionis Atteſtant̃ hoc geſta Ionathæ, & Simonis cōtra filios Iābri,in vindictā ſanguinis Ioannis fratris ſui 1.Mac.9. Approbare hoc communis omnium gentium vſus videtur,tanquam à natura inditum.Verba quoq; authoris in litera hac manifeſte hoc ſignificant cũ authoritate Aug.Probatur quoque hoc idē aliter.quia ſi reſpublica non poſſet indicere bellũ,ſed ad hoc eēt opus authoritate alterius ſuperioris:aut eſſet opus Superiori reſpectu ſui tm̃,aut reſpectu illi' tm̃,contra quem eſt mouendum bellum,aut reſpectu vtriuſque Nō reſpectu ſuperioris tm̃,quia quæcumque reſpublica eſt ſic diſpoſita,ꝙ nō pōt ſibijpſi de omnibus prouidere, ſed ab aliquo,puta,Rege,dependet,hoc ideo eſt,quia Rex ille eſt pars illius reipublicæ,eſt.n.caput illius.Vñ hoc non arguit rēpub.non poſſe,ſed rempub. imperfectam abſque.ſ. ſuo capi- F te non poſſe.(Et propterea oportet te lectorē ſane intelligere quæ dicimus,quia de republica perfecta loquimur)nec à ſuperiori illius,contra quē mouendum eſt bellum,tum quia vt plurimum contingit illũ carere ſuperiori,vel ſi habet,eſſe cōplicē ſaltē negligendo vindictā:tũ quia licet antequā bellum indicat̃ ſi ſpes eſt iuſtitię à ſuperiori illi', quia actor ſequit̃ forum rei, vt fecit populus Iſrael petēs iuſtitiā à Tribu Beniamin de viris Gabaa, Iudicũ 20. Et ſi fecerit iuſtitiā, nō ē mouēdũ bellum: & ſi neglexerit, pōt moueri bellũ. Hoc tñ non ꝓpterea eſt, vt habeat̃ authoritas indicendi bellum, qm̃ nec ille hoſtium ſuperior hāc dat, nec hæc petitur, ſed vt actus actiuorũ fiant in patiente diſpoſito.Paſſum.n.diſpoſitũ ad hoc,vt cōtra ipſum bellũ fiat, eſt nolēs ſatisfacere. Si n.ſatisfacere vellet iuſtũ bellum non moueretur Nec à ſuperiori utriuſque, tũ quia hoc eſt per accidens:tũ quia ex neutra parte oſtēſum eſt opus eſſe authoritate. Cum igitur dicit̃, quòd ad indicēdum iuſtum bellum requiritur authoritas principis, intelligendum eſt vel de republica ꝑfecta, vel perfecte gerente vices reipublicæ, vt ſunt reges,vel alii ſimiles principatus, vnde & rationes vtriuſque partis ſol I uendæ ſunt.

¶Ad primam igitur de principibus carentibus ſuperiore dr̃,ꝙ inter priuatam,& publicam perſonā hæc eſt differentia,ꝙ priuatus habet proprium ſuperiorem, cum ſit pars alicuius reipublicæ Homo.n.eſt animal politicum, qui ad ſuperiorē pōt recurrere pro vlcione inimicorũ ſuorum ſiue intus, ſiue extra & propterea ex ſua natura non habet authoritatem vindicatiuā.Ipſa autem reſpub.ſeu princeps ex ſuæ naturæ perfectione,vt oſtenſum eſt,habet authoritatem vindicatiuam,& ideo non oportet quòd recurrat ad ſuperiorem pro tali authoritate.Et ratio literæ optime habet locum in priuata perſona, & non in publica,quia illa eſt pars,hæc totum,vt dictum eſt.

¶Ad confirmationē dr̃,ꝙ principes ſunt in duplici differentia. Quidam.n.ſunt ſimpliciter capita, & domini perfecte gerentes vices reipub.quidam vero ſunt ſecundum quid capita, & K domini,imperfecte reipublicæ vices gerentes. Primi habent authoritatem vindicatiuam intus,& extra:ſecundi autem habent tantum,quantum eis tributum eſt.In hoc ſecundo ordine ſunt comites, marchiones & duces qui ſunt partes vnius regni.Rex ſiquidem eſt caput & dominus nō ſolum regni,ſed cuiuſlibet reipublicæ ipſius. Dicti aũt domini ſunt capita, & domini ſ'm quid.In cuius ſignum oēs reſpublicæ vnius regni cōicant in vno tribunali regio,& oēs ſtipendia regia ſoluunt. Sunt ēt in hoc eodem ordine cōitates omnes,quæ ſubſunt alteri tāquā Regi,quales videntur eſſe oēs quæ ſubſunt Romanę Eccleſiæ In primo aũt ordine ſunt cōmuniter Reges oēs, & cōitates ſimpliciter liberæ.Et de ijs quidem,communitatibus planum eſt,quia quęlibet eſt perfecta reſpublica.De regibus quoq; eadē rōne patet,quia.ſ.regnum perfectam rēpublicam ſignificat,& Rex vices illius perfecte gerit, licet alicubi

ſtatuta

Habetur epiſtola 5.ad Marcellinũ aliquantulum à med. tomo 2.

Lib.22.c.74. in princi. tomo 6.

Lib.83. q.ſuper Ioſue qō.10.in medio tom.4

Habetur 23 q.1.c. Apud.

crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur, vt mali coerceantur, & boni ſubleuētur. Poteſt autem cõtingere, vt ſi ſit legitima authoritas indicentis bellum, & cauſa iuſta, nihilominus propter prauā intentionem bellum reddatur illicitum. Dicit enim Auguſt. in libr. *contra Fauſtum. Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, implacatus, & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia, hæc ſunt q̃ in bellis iure culpantur.

B

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut Aug.* dicit. Ille accipit gladiū, q̄ nulla ſuperiori, aut legitima poteſtate, aut iubēte, vel cõcedēte, in ſanguiné alicui* armatur. Qui verò ex authoritate principis, vel iudicis, ſi ſit perſona priuata; vel ex zelo iuſtitiæ quaſi ex authoritate Dei, ſi ſit perſona publica, gladio vtitur, nõ ipſe accipit gladiū, ſed ab alio ſibi cõmiſſo vtit̄, vnde ei pœna non debet̄. Nec tñ illi ēt, qui cū p̄ctõ gladio vtuntur, ſemꝑ gladio occiduntur, ſed ipſi ſuo gladio ſemper pereunt; q̄a pro peccato gladij æternaliter puniuntur niſi pœniteant.

C

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ hmõi præcepta ſicut Aug.* dicit in lib. de ſermone Domini in mõte, ſemꝑ ſunt ſeruāda in ꝑparatione animi vt. ſ. ſemꝑ hõ ſit paratus nõ reſiſtere, vel ſe nõ defendere, ſi opus non fuerit; ſed qñq; eſt aliter agendū ꝑꝑ cõe bonū, vel ēt illorū, cū q̄bus pugnat̄. Vnde Auguſt. dicit in Epiſtola ad Marcellinum. Agenda ſunt multa ēt cū inuitis, benigna quadā aſperitate plectendis. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur, quoniam nihil eſt infelicius* infelicitate peccantium, qua penalis nutrit̄ impunitas, & mala voluntas, velut hoſtis interior, roboratur.

D

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ēt illi, qui iuſta bella gerunt, pacē intendunt, & ita paci non contrariãtur, niſi malę, quam Dominus nõ venit mittere in terram, vt dr̄ Mat. 10. vnde Aug.* dicit ad Bonifaciū. Non quærit̄ pax, vt bellū exerceat̄, ſed bellum gerit̄, vt pax acquirat̄. Eſto ergo bellãdo pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem, vincendo ꝑducas.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ exercitia hominū ad res bellicas ſpectãtia, nõ ſunt vniuerſaliter ꝓhibita, ſed inordinata exercitia & periculoſa, ex quibus occiſiones: & deprædationes ꝓueniūt. Apud antiquos aūt exercitatiões ad bella ſine hmõi periculis erant, & iõ vocabãtur meditationes armorū, vel bella ſine ſanguine, vt per Hieron. patet in quadam epiſtola.

ARTICVLVS II

Vtrum clericis, & epiſcopis ſit licitum pugnare.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ clericis, & epiſcopis licet pugnare. Bella. n. intm̄ ſunt licita & iuſta, vt dictū * ē, inquantū tuētur pauperes, & totā rēpublicā ab hoſtiū iniurijs, ſed hoc maxime vr̄ ad prælatos pertinere. dicit. n. Greg.* in quadā ho. Lupus ſuꝑ oues venit, cū quilibet iniuſtus & raptor fideles quoſq;, atque humiles opprimit, ſed is qui paſtor videbatur eſſe, & non erat, reliquit oues, & fugit, quia dum ſibi ab eo periculum metuit, reſiſtere eius iniuſtitiæ non præſumit. ergo prælatis, & clericis licitum eſt pugnare.

¶ 2 Præt. 23.* quæſt. 8. Leo Papa ſcribit. Cū ſæpe aduerſa a Saracenorum partibus proueniant nuntia, quidam in Romanum portū Saracenos clam, furtiueque venturos eſſe dicebant, pro quo noſtrū

A ſtatuta ſint talia, vt reges fere ſolo noīe ſint Reges. Sed nos de Rege, qui eſt ſimpliciter dominus, loquimur. Ex hac aūt aſſignata dñia inter principes patet, ꝙ illi dñi, q̄ ob imperfectionē dñij habent ſuperiorem, non poſſunt indicere bellū abſq; ſui ſuperioris authoritate. Facerent ſiquidē iniuriam, vſurpantes ſibi ſuperiorū authoritatem, ⁊ ſe eſſe ferentes capita ſimpliciter, & dominos ſimpliciter reipublicę, cum non ſint. Illi autem dñi, qui perfecte capita & dñi ſunt, licet habeant ſuperiorem puta, Imperatorē, nullā faciunt ei iniuriam, bellū propria authoritate indicendo, quia vtuntur iure ſuo. Sunt. n. ſub eo, ſicut vna ꝑfecta cauſa vniuerſalis ſub alia vniuerſaliori: & non ſicut imperfecta ſub perfecta, ſicut illi de ſecundo ordine: vel potius ſunt ſub eo ſm̄ quid, & non ſimpliciter. Et hoc vr̄ verius ex præſcripta cõſuetudine: Vnitas. n. Imperatoris, & illius dñiū de iure poſitiuo cum ſit, q̄a nec naturalis rõ, nec authoritas ſacrę ſcripturæ cogit oēs quartas terræ, nec oēs nationes vnius quartæ ad electionem vni⁹ principis tꝑalis, vt patet, & conſtat ex electione pendere naturaliter principatum tꝑalem alicuius, niſi ſit tyrãnicus. Cum, in q̄, de iure poſitiuo ſit, põt per conſuetudinē abrogari, & tolli. Propter ꝙ pricipes, & cõitates, quæ cõſueuerunt conſuetudine antiquiſſima vti authoritate indictiua belli, poſſunt licite illa vti: ſi tñ bona fide in pacifica poſſeſſione fuerunt, & ſunt. Qđ dico ꝑꝑ vſurpantes ſibi hoc ex magnitudine potētiæ, & rebelles ſuis dominis, non potuerunt, nec poſſunt coerceri.

Lib. 22. c. 74. parum a principio, tomo 6.

Habetur li. 22. contra Fauſtum c. 70. non procul a fine, tomo 6.

Lib. 1. ca. 34. 35. & 36. to. 4. & epiſt. 5. ad Marcellinum a medio, tom. 2.

¶ Epiſto. 5. a medio illi⁹, tom. 2.

* alias: fœlicitate: ſeu felicitate.

¶ Ad rões autē pro oīb. principibus dr̄, & ad primā, ꝙ verū ē, ꝙ litera accipit principē vt ꝑſonā publicā, ſic. n. diſtinguit cõtra priuatā: ſed nõ accipit ꝑſonā publicā imperfecte, ſed ꝑfecte. & ideo non extenditur litera niſi ad principes perfecte.

¶ Ad ſecūdū vero dr̄, ꝙ contra interiores, & exteriores ſpectat ad eoſdē ex natura officij. Ad multos tñ ſpectat ex cõmiſſiõe vti gladio cõtra internos, quibus nõ cõcedit̄ indicere bellum contra externos, vt patet in rectoribus, ciuitatibus, & multis dominis, qui in dominio ſuo iudicãt in cā ſanguinis. Facilius. n. cõcedit̄ hoc a perfecte principibus, q̄ authoritas contra externos. Litera ergo loquit̄ de his, q̄ ex ꝓpria hoc poſſunt authoritate, quales nõ ſunt oēs dñi, ſed tãtum perfecte domini.

¶ In eod. ar. circa iuſtitiā cauſæ belli, aduerte ꝙ quia amici, ac ſocij vnum cēſent̄, ideo iuſta cā indicēdi bellum eſt pro vltione ſociorum: nec minus poteſt ſocios, & extraneos ad bellum gerendum princeps inuitare, quàm ad exercendam iuſtitiam intus miniſtros extraneos conducere.

¶ In eodem articulo circa rectitudinem intentionis ſcito, ꝙ quēadmodum carnifices iudicū, ſi ex odio, vel feritate occidunt damnatos iuſte, peccant q̄dē mortaliter, ſed non teneñ ad reſtitutionem læſis ex morte, nec veſtiū occiſorum: ita milites bellum iuſtum exercentes, & conceſſa auferentes, ſi quis peſſimo aīo faciant, peccant, ſed non tenentur reſtituere.

Poſt medium illius & eſt epiſt. 1 inter 21. quę ſunt in fine, to. 2.

¶ In rñſione ad primum ſcito, ꝙ iam ſolutum eſt dubium, ꝙ apud multos vr̄ eſſe, qūo reſpublica non accipit gladium, qñ bellum indicit. Iam. n. monſtratum eſt, ꝙ cõceſſa ē ei a iure naturalis rõnis authoritas vindicatiua ſuorum, tā contra intraneos, quā extraneos perturbatores.

¶ In rñſione ad quartum ſcito, ꝙ exercitia bellica periculoſa in hoc diſcernuntur a nõ periculoſis, ꝙ in illis vt in pluribus læſiones notabiles eueniunt: in illis autē vel raro, vel nūquā. Moralia. n. iudicãtur ſm̄ id, quod in pluribus inuenitur. Propterea oportet prudenter arbitrari circunſpecta natura exercitij, q̄ ſint illicita exercitia in particulari. Gladiatoriæ. n. exercitia artis ꝓculdubio licita ſunt, cum enſes ipſi abſq; acumine ſint. Et ſimiliter haſtiludia illa, quæ cum lanceis proportionaliter diſpoſitis, vt de enſibus diximus, fiunt eadem ratione. 226

Ar. præcedē.

Homili. 14. in Euange. inter mediū & principi.

23. q. 8. capi. Igitur cum ſępe in epi. ad Ludou. Auguſt.

¶ Super quæſtionis quadrageſimę Articul. ſecundum.

E

IN ar. 2. circa calcē corporis articuli, dubiū occurrit, An liceat clericis in art. neceſſitatis pugnare manu propria in bello.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ articulus neceſſitatis dupliciter cõtingere põt in bello. Primo. ſ. defenſiue, vt. ſ. niſi clerici aliqui pugnent, ciuitas, vel exercitus euertitur ab hoſte: ſecundo ratione victoriæ, quia. ſ. niſi clerici aliqui pugnēt, non haberet̄ victoria tūc parata. In primo caſu clerici non peccant pugnando manu ꝓpria: quia lex poſitiua, qua clerici arcent̄, ne pugnēt manu ꝓpria, venit ad caſum, in quo ſi legiſlator adeſſet, diſpēſaret. Cū. n. finis legis ſit commune bonū, & legis ſpiritualis bonū ſpirituale: & bonum cõe temporale, & ſpirituale, quod iuſto bello defenſiuo ſeruatur, præſtet bono particulari alicuius, quo habilis eſt ad altaris miniſterium, conſequens eſt, vt licite clericus ſciens bñ dirigere bombardas, alijs ad hoc non exiſtentibus,

F congregari præcepimus populũ, maritũq; ad iter deſcẽdere decreuimus. ergo epĩs licet ad bella procedere

¶ 3 Præt. Eiuſdem rationis eſſe videtur, quod hõ aliquid faciat, & quod facienti conſentiat, ſecũdũ illud Ro. 1. Non ſolum digni ſunt morte qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus: maxime autẽ cõſentit, qui ad aliquid faciẽdum alios inducit. Licitum aũt eſt epiſcopis & clericis inducere alios ad bellandum dicitur enim 23.* q. 8. quod hortatu, & precib' Adriani Romanæ vrbis Epiſcopi, Carolus bellũ cõtra Lõgobardos ſuſcepit. ergo etiam eis licet pugnare.

G ¶ 4 Præt. Illud quod eſt ſ̃m ſe honeſtum, & meritorium, non eſt illicitum prælatis & clericis: ſed bellare eſt quandoque & honeſtũ, & meritorium dr̃.* 23. q. 8. q̃ ſi aliquis pro veritate fidei, & ſaluatione patriæ, ac defenſione chriſtianorũ mortuus fuerit, à Deo cæleſte præmiũ conſequitur. ergo licitũ eſt epiſcopis & clericis bellare.

Sed contra eſt, quod Petro in perſona' epiſcoporũ & clericorum dicitur Matth. 26. Conuerte gladium tuum in vaginam. non ergo licet eis pugnare.

H Respondeo Dicendum, q̃ ad bonum ſocietatis humanæ plura ſunt neceſſaria. Diuerſa autem à diuerſis melius, & expeditius aguntur quam ab vno, vt patet* per Philo. in ſua Politica. Et quædam negotia ſunt adeo ſibi repugnãtia vt cõuenienter ſimul exerceri nõ poſsint: & iõ illis, qui maioribus deputantẽ, phibentẽ minora. Sicut ſ̃m leges humanas, militibus, qui deputantur ad exercitia bellica, negotiationes interdicũtẽ. Bellica autem exercitia maxime repugnant illis officiis, quibus epiſcopi & clerici deputantẽ pp duo. Primo quidem generali ratione, quia bellica exercitia maximas inquietudines habent: vnde multum impediunt animum à contemplatione diuinorũ, laude Dei, & oratione p populo quæ ad officium ptinent clericorum. Et ideo ſicut negotiationes propter hoc, q̃ nimis implicant aium, interdicuntur clericis, ita & bellica exercitia, ſ̃m illud 2. ad Tim. 2. Nemo militans deo, implicet ſe ſæcularibus negotijs. Secũdo pp ſpãlem rõnem. Nã oẽs clericorum ordines ordinãtur ad altaris miniſteriũ, in quo ſub ſacramento repræſentatur paſsio Chriſti, ſecũdum illud 1. ad Corin. 11. Quotieſcunq; manducabitis panẽ hunc, & calicem bibetis, mortem Dñi annuntiabitis donec veniat, & iõ nõ cõpetit eis occidere, vel effundere ſanguinem, ſed magis eſſe paratos ad propriam ſanguinis effuſionem pro Chriſto, vt imitẽtur opere, quod gerunt miniſterio. Et propter hoc eſt inſtitutũ, vt effundentes ſanguinem, etiam ſine peccato, ſint irregulares. Nulli autem, qui eſt deputatus ad aliquod officium, licet id, per quod ſuo officio incõgruus redditẽ. Vnde clericis non licet omnino bella gerere, quæ ordinantur ad ſanguinis effuſionem.

Ad primum ergo dicendum, quòd prælati debent reſiſtere non ſolum lupis, qui ſpiritualiter interficiunt gregem, ſed etiam raptoribus, & tyrannis, qui corporaliter vexant, non autẽ materialibus armis in propria perſona vtẽdo, ſed ſpiritualibus, ſecundum illud Apoſtoli 2. ad Cor. 10. Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potẽtia Dei, quæ quidẽ ſunt ſalubres admonitiones, deuotæ orationes, contra pertinaces excommunicationis ſententia.

Ad secundum dicendum, quod prælati, & clerici ex authoritate ſuperioris poſſunt intereſſe bellis, non quidem vt ipſi propria manu pugnent, ſed vt iuſte pugnantibus ſpiritualiter ſubueniant ſuis exhortationibus, & abſolutionibus, & alijs huiuſmodi ſpiritualibus ſubuentionibus: ſicut & in veteri lege mandabatur Ioſue 6. quòd ſacerdotes ſacris buccinis in bellis clangerent. Et ad hoc primo fuit conceſſum, quod epiſcopi, vel clerici ad bella procederent; quod autem aliqui propria manu pugnent, abuſionis eſt.

Ad tertium dicendum, q̃ ſicut ſupra dictum *eſt, omnis potentia, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet diſponere de his, quæ ſunt ad finẽ. Bella autem carnalia in populo fideli ſunt referenda ſicut ad finem, ad bonum ſpirituale diuinum, cui clerici deputantur, & ideo ad clericos pertinet diſponere, & inducere alios ad bellandum bella iuſta. Non enim interdicitur eis bellare, quia peccatum ſit: ſed quia tale exercitium eorum perſonæ non congruit. Q. 23. art. 4.

I Ad quartum dicẽdum, q̃ licet exercere bella iuſta ſit meritorium, tamen illicitum redditur clericis pp hoc, q̃ ſunt ad opera magis meritoria deputati: ſicut matrimonialis actus poteſt eſſe meritorius, & tamen virginitatem vouentibus damnabilis redditur, propter obligationem eorum ad maius bonum.

Articulus III.

Vtrum ſit licitum in bellis vti inſidiis.

227 Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod non ſit licitum in bellis vti inſidijs. Dicitur. n. Deut. 16. Iuſte, quod iuſtum eſt, exequeris: ſed inſidiæ cum ſint fraudes quædam; videntẽ ad iniuſtitiã ptinere. ergo nõ eſt vtẽdum inſidijs etiã in bellis iuſtis. Infra q. 71. artic. 3. ad 3.

K ¶ 2 Prætereà. Inſidiæ, & fraudes fidelitati videntur opponi, ſicut & mendacia; ſed quia ad omnes fidem debemus ſeruare, & nulli homini eſt mentiendum; vt patet per Auguſtin.* in libro contra mendacium. cum ergo fides hoſti ſeruanda ſit, vt Auguſtin. † dicit ad bonifacium; videtur quòd non ſit contra hoſtes inſidiis vtendum.

* Tomo 4.
† In epiſto. ad Bonifa. à medi. & eſt 1. inter 21. epiſt. quæ habetur to. 2.

¶ 3 Præt. Matth. 7. dicitur. Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis; & hoc eſt obſeruandum

ad

---

bus, vel alio ſimili caſu manu propria ſaluet patriam, vel exercitum ſine tali auxilio pereũtem. Nec ſolũ vr̃, q̃ hoc poſſit clericus, ſed etiam q̃ ad hoc teneatur in tali articulo pp eandẽ rõnem, prætertim ſi cũ infidelibus agitẽ. Nec obſtat, q̃ fiant & remaneant irregulares: quia irregularitas ſine peccato, & cũ merito æternæ vitæ incurri põt. Propter qđ ſicut laicus ad hoc tenetẽ, ſic & clericus in caſu, in quo lex quo ad peccatum secũ nõ habet: licet ſemper habeat locum quo ad irregularitatẽ quia irregularitas ſequitẽ factum. Nec obſtat dictis rõ literæ, ſ. nulli deputato ad aliquod officium licet id, per q̃ ſuo officio incõgruus redditur, quĩ hoc eſt verum regulariter, ſecus autem eſt in ſingulari caſu.

23 q. 8. cap. Hortatu.

23. q. 8. cap. omni timo.

¶ In ſecundo autẽ caſu non vr̃ cõiter licitum. Et rõ diuerſitatis eſt: quia victoria eſt neceſſaria pp recuperationẽ rerum, vel punitionẽ, aut expulſionem hoſtium: quæ non ſunt neceſſaria, ſicut ſalus, quæ in primo caſu defenditur. Dixi autẽ cõiter: quia ſi parta tunc victoria, eſſet pax vniuerſalis Eccleſiæ, aut fidei chriſtianæ magna protectio, crederem clericũ licite manu propria pugnando, illam facere. Et hæc intelligo ſaluis alijs conditionibus iuſti belli, ſ. quòd clerici publica authoritate hoc faciant, & conſtet de iuſtitia belli, quoniam in eis nõ habet locum obedientia excuſans.

Lib. 1. cap. 1. parũ à med.

¶ In eodem articulo, in reſpõſione ad tertium aduerte, q̃ quia alia conditio belli iuſti eſt iuſtitia cauſæ, & alia authoritas, qua indicitur, attendere oportet in bellis non ſolum authoritatem indicẽtis, ſed etiã cauſam & hinc ſumere, q̃ nulla authoritas ſufficit ad iuſtitiam belli, ſi iuſtitia deſit in cauſa. Vnde licet ad Papã ſpectet in lucere ad bellum, vt in hac litera dicitur, ſi tamẽ Papa indiceret bellum, nõ propterea iuſtũ oportet illud eſſe, cum perſona, quæ Papatus authoritate fungitur, poſſit eſſe iniuſta, & libidine dominandi vel vindictæ affecta, ſicut & alia enormia crimina habere. Nec excuſantur dantes ei auxiliũ in bello ſine iuſta cauſa, ſicut nec miniſtrantes eidem ad rapinam, homicidia, veneficia, adulteria, luxuriam, & huiuſmodi.

D. 964.

ad omnes proximos; inimici autem ſunt proximi. cum ergo nullus ſibi velit inſidias, vel fraudes parari, videtur quòd nullus ex inſidijs debeat gerere bella.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit.* in li. 83. q. Cum iuſtum bellum ſuſcipitur, vt aperte pugnet aliqs an ex inſidijs, nihil ad iuſtitiam intereſt. Et hoc ꝓbat authoritate Dñi, qui mandauit Ioſue, vt inſidias poneret habitatoribus ciuitatis Hai, vt habetur Ioſue 8.

In lib. q. ſuper Ioſue. circa mediū q. 10. tom. 4.

Respondeo Dicendum, quòd inſidię ordinātur ad fallendum hoſtes. Dupliciter autem aliquis pōt falli ex facto, vel dicto alterius. Vno modo ex eo, quod ei dicitur falſum, vel non ſeruatur promiſſum, & iſtud ſemper eſt illicitum, & hoc modo nullus debet hoſtes fallere. Sunt. n. quædam iura bellorum, & fœdera etiam inter ipſos hoſtes ſeruanda, vt Ambroſ.* dicit in lib. de Officijs. Alio modo, aliquis poteſt falli ex dicto, vel facto noſtro, quia ei propoſitum, aut intellectum non aperimus: hoc autem ſemper facere non tenemur, quia etiam in doctrina ſacra multa ſunt occultanda, maxime infidelibus, ne irrideant, ſecundum illud Matth. 7. Nolite ſanctum dare canibus. Vnde multo magis ea, quæ ad impugnandum inimicos paramus, ſunt eis occultanda. Vnde inter cætera documenta rei militaris hoc præcipue ponitur de occultandis cōſilijs, ne ad hoſtes perueniant, vt patet in lib. Stratagematum Francorum; & talis occultatio pertinet ad rationem inſidiarum, quibus licitum eſt vti in bellis iuſtis. Nec proprie huiuſmodi inſidiæ vocantur fraudes, nec iuſtitiæ repugnant, nec ordinatæ voluntati. Eſſet enim inordinata voluntas, ſi aliquis vellet nihil ſibi ab aliis occultari. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Lib. 1. c. 29. & lib. 3. cap. 20. tom. 1.

Articulus IIII.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ in diebus feſtis non liceat bellare. Feſta. n. ſunt ordinata ad vacandum diuinis, vnde intelliguntur per obſeruationē ſabbathi, quæ præcipit̃ Exod. 20. Sabbathum enim interpretatur requies, ſed bella maximam inquietudinem habent. ergo nullo modo eſt in diebus feſtis pugnandum.

D ¶ 2 Præt. Iſa. 58. reprehenduntur quidā, ꝙ in diebus ieiunii repetūt debita, & committūt lites, pugno percutiētes. ergo multo magis in diebus feſtis illicitum eſt bellare.

¶ 3 Præt. Nihil eſt inordinate agēdum ad vitandum incommodum tēporale: ſed bellare in die feſto, hoc videtur eſſe ſecūdum ſe inordinatum. ergo pro nulla neceſſitate temporalis incommodi vitādi debet aliquis in die feſto bellare.

E Sed contra eſt, ꝙ 1. Macha. 2. dicitur. Cogitauerūt laudabiliter Iudæi dicētes. Oīs hō qcūque venerit ad nos in bello in die ſabbathorum, pugnemus aduerſus eum.

Respondeo. Dicēdū, quod obſeruatio feſtorum nō impedit eā, quæ ordinatur ad homines ſalutem, etiam corporalem. Vnde Dominus arguit Iudæos dicēs Io

A 7. Mihi indignamini; quia totum hominem ſanum feci in ſabbatho Et inde eſt, q d' medici licite poſſunt medicari homines in die feſto. Multo autem magis eſt obſeruāda ſalus reipublicæ; per quam impediuntur occiſiones plurimorum, & innumera mala & temporalia, & ſpiritualia, q̄ ſalus corporalis vnius hominis. Et ideo pro tuitione reipublicæ fideliū, licitum eſt iuſta bella exercere in diebus feſtis, ſi tamen hoc neceſſitas expoſcat. Hoc. n. eſſet tētare Deum, ſiquis imminente tali neceſſitate

B vellet a bello abſtinere; ſed neceſſitate ceſſante, nō ē licitū bellare in diebus feſtis ꝓp rationes inductas Et per hoc patet rñſio ad obiecta.

¶ Super quæſtionis quadrageſimę Articul. quartum.

228

IN artic. 4. eiuſdem q. omiſſo tertio, dubia duo occurrūt. Primum eſt, An neceſſitas excuſans bellum à peccato in die feſto, ſit ſola neceſſitas defenſionis. Et hoc ꝓp id, quod in litera dicit, ſ. pro tuitione reipublicæ, & Machabæi dixerunt pugnandum in ſabbatho contra venientes aduerſus ſe. Et Nicolaus Papa, vt habetur 23. q. 8. Si nulla, dicit, Si ineuitabilis vrget importunitas, licere omni tempore bellum, ne tentetur Deus.

¶ Secundum eſt, de qualitate illiciti, An ſcilicet abſq; neceſſitate bellare in feſto, ſit ſic illicitum, ꝙ ſit mortale peccatum, an veniale.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd non ſolum defenſionis, ſed victoriæ cā aggredi licitum eſt bellando, quando opus eſt. Si n. ſm iura canonica licitum eſt, quādo piſcium temporaneus euentus occurrit, in feſto piſcari, vt patet extra de ferijs c. licet, multo magis oblata opportunitate victoriæ, qua ſi qs in inſtāti nō vtit̃ poſtea non habet̃, licet aggredi hoſtes in die feſto Eſt ſiquidē in hoc, & in ſimilibus caſibus, neceſſitas cōſequēdi tm̄ bonū, ſ. pacem, ꝓ qua tot incōmoda ſuſcipiunt̃. Nec litera oppoſitū ſentit; qm̄ in reipublice tuitione mīs iuſta cā belli intelligi pōt. Vltio. n. ꝑturbatorū, & reparatio rerū: nōnulla reipublicæ tuitio eſt: q̄uis locus ab authoritate negatiue, ſ. ex nō nominata alia cā: niſi defenſionis: vt ēt in Machabæis accidit: non valeat. Nicolaus aūt Papa: nō de neceſſitate exercendi actū bellādi hoc vel illo tp̄e, ſed de neceſſitate belli loquit̃: Vnde dicit: ſi nulla vrget neceſſitas: nō ſolū quadrageſimali tp̄e: ſed oī tp̄e eſt à ꝓlijs abſtinendū. Conſtat aūt ex Aug. ad Bonifaciū vt habetur 23. q. 1. Noli exiſtimare, qđ pacē habere eſt voluntatis: bellū aūt dēt eſſe neceſſitatis. Non n. bellādum eſt: niſi neceſſe ſit vel recuperare: vel vlciſci: vt ex dictis patet.

229

¶ Ad ſcm dr̄, qđ cū bellare nō ſit de gñe ſuo opus ſeruile: nec ſm ſe malū, ſed ꝓ tāto illicitū: pro quāto fini ipſiu ſabbathi impꝓportionatum eſt nulla rō apparet: quare ſit pc̄tm mortale in feſto abſque neceſſitate, ſi diuina nō omittant̃ propter ea. Videmus ēt haſtiludia ordinata, & choreas: & nuptias: & hmōi inquietantia mētē: in feſtis fieri abſq; ſcrupulo mortalis peccati.

Quæstio XLI.

De Rixa, in duos articulos diuiſa.

DEinde conſiderandū, eſt de rixa.

Et circa hoc quærūtur duo

C ¶ Primo, Vtrum rixa ſit peccatū.

¶ Secundo, Vtrum ſit filia iræ.

Articulus I.

Vtrum rixa ſit ſemper peccatum

Ad primum ſic procedi tur. Videtur quod rixa nō ſemper ſit peccatum. Rixa enim videtur eſſe contentio quædam. Dicit enim Iſido.* in lib. Etymologiarum, quod rixoſus eſt a rictu canino dictus. Sēper enim ad

D cōtradicendum paratus eſt, & iurgio delectatur, & prouocat contēdentem: ſed contentio nō ſemper eſt peccatum. ergo neque rixa.

Infra q. 42. ar. 2. cor.

** Lib. 10. ca. 17. & incipit religioſus: in fine.*

¶ 2 Præt. Geneſ. 26. dicitur, quod ſerui Iſaac foderunt alium puteū, & pro illo quoque rixati ſunt; ſed non eſt credendum, quod familia Iſaac rixaretur publice. eo non cōtradicente, ſi hoc eſſet peccatum. ergo rixa non eſt peccatum.

¶ 3 Prætereà. Rixa videtur eſſe quoddam particulare bellum; ſed

E bellū nō ſemper eſt peccatum. ergo rixa nō ſemper eſt peccatum.

Sed contra eſt, quòd ad Galat. 5. rixæ ponuntur inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum Dei non cōſequuntur. ergo rixæ nō ſolum ſunt peccata, ſed etiam ſunt peccata mortalia.

Respondeo Dicendū, quod ſicut contentio importat quandam contradictionem verborum: ita etiam rixa importat quandam contradictionem in fa-

¶ Super quæſtionē quadrageſimam primam.

IN q. 41. vtroque ar. nihil ſcribendū occurrit. niſi vt aduertas: quòd quia particulari effectui particularis

cularis cauſa vt propria aſſignanda eſt: ideo rixę, quæ ad malum proximi cũ particularibus circunſtãtiis tendit, ſcilicet, cognitione & repugnãtia, ira ponitur propria mater, vtpote, q̃ ad malum machinatur, cum ſcientia punitionis repugnãtis. & non odium, quod malum optat, abſoluendo ſe à ſic, vel ſic. Inter huiuſmodi nãque deſiderium, & rixam diſtantia eſt, ſicut inter vniuerſale & particulare, ſeu abſolutum & dearticulatum. Inter irati autem deſiderium, & rixam propinquitas tanta eſt, vt ex cõtracto irati deſiderio ad malũ, ſic rixa ſtatim proueniat. Et propterea in litera dicitur in reſponſione ad quartũ, q: præter intentionem odij eſt rixa, & tamẽ poteſt ab eo prouenire, vt in corpore articuli dicitur. Et ſi quidem pręter intentionem odii formaliter, quia non determinatur ex formali intento ad taliter offendendum. poteſt tamen ex odio prouenire, quia intẽtio odij poteſt ſe extendere ad imperandam rixam, ſicut & alia vitia.

ctis. Vnde ſuper illud Galat. 5. Rixæ, dicit glo. quod rixæ ſunt, quãdo ex ira inuicem ſe percutiũt. Et ideo rixa videtur eſſe quoddã priuatum bellum, quod inter priuatas perſonas agitur non ex aliqua publica authoritate, ſed magis ex inordinata uoluntate: & ideo rixa ſemper importat peccatum. Et in eo quidem qui alterum inuadit iniuſte, eſt peccatũ mortale. Inferre enim nocumentum proximo, etiã opere manuali, non eſt abſque mortali peccato. In eo autem qui ſe defendit, poteſt eſſe ſine peccato, & quandoque cum peccato veniali, & quandoque cum peccato mortali ſecundum diuerſum motum animi eius, & diuerſum modum ſe defendendi. Nam ſi ſolo animo repellendi iniuriam illatã, & cum debita moderatione defendat, nõ eſt peccatum, nec proprie poteſt dici rixa ex parte ei*. Si vero cum animo vindictæ, vel odij, vel cum exceſſu debitæ moderationis ſe defendat, ſemper eſt peccatum: ſed veniale quidem, q̃n aliquis leuis motus odij, vel vindictæ ſe immiſcet, vel cum non multum excedit moderatam defenſionem. Mortale autem quando obfirmato animo in impugnantem inſurgit ad eum occidendum, vel eum grauiter lædendum.

Ad primvm ergo dicendum, quòd rixa nõ ſimpliciter nominat contentionem: ſed tria in p̃miſsis verbis* Iſidori ponuntur, quæ inordinationem rixæ declarant. Loco citato in argu. 1. Primo quidem, quòd promptitudinem animi habet ad contendendum, quod ſignificat cum dicit. Semper ad contradicendum paratus, ſcilicet; ſiue alius bene, ſiue male dicat, aut faciat. Secundo, quia in ipſa contradictione delectatur, vnde ſequitur. Et in iurgio delectatur. Tertio, quia ipſe alios prouocat ad contradictiones, vnde ſequitur. Et prouocat contendentem.

Ad secvndvm dicendum, quod ibi non intelligitur, quod ſerui Iſaac ſint rixati, ſed quòd incolæ terræ rixati ſunt contra eos: vnde illi peccauerunt, non autem ſerui Iſaac, qui calumniam patiebantur.

Ad tertivm Dicendum, quòd ad hoc, quòd iuſtum ſit bellum, requiritur, quòd fiat authoritate pu-
q. præc. ar. 1. blicæ poteſtatis, ſicut ſupra dictum* eſt. Rixa autẽ fit ex priuato affectu irę, vel odij. Si enim miniſter principis aut iudicis publica poteſtate aliquos inuadat, qui ſe defendant, non dicuntur ipſi rixati, ſed illi qui publicę poteſtati reſiſtunt. Et ſic illi qui inuadunt, non rixãtur neque peccant, ſed illi qui ſe inordinate defendunt.

Articvlvs II.

230
Infr. q. 158. art. 7. cor. & 3. q. 7. art. 2. ad primũ.

Vtrum rixa ſit filia irę.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, quod rixa non ſit filia iræ. Dicitur enim Iac. 4. Vnde bella & lites in vobis, nonne ex concupi-
F ſcentiis, quæ militãt in membris veſtris? ſed ira non pertinet ab concupiſcibilem. ergo rixa nõ eſt filia iræ, ſed magis concupiſcentiæ.

¶ 2 Præterea. Prouerb. 28. dicitur. Qui ſe iactat, & dilatat, iurgia concitat; ſed idem videtur eſſe rixa quod iurgium. ergo videtur eſſe q̃d rixa ſit filia ſuperbiæ, vel inanis glorię ad quam pertinet ſe iactare, & dilatare.

¶ 3 Præterea. Prouerb. 18. dicitur, Labia ſtulti immiſcent ſe rixis: ſed ſtultitia differt ab ira, non enim opponitur manſuetudini, ſed magis ſapientiæ, vel prudentiæ. ergo rixa non eſt filia iræ.

¶ 4 Præterea. Prouerb. 10. dicitur. Odium ſuſcitat rixas; ſed odium oritur ex inuidia, vt dicit Gregor. *31. Lib. 31. cap.
Moral. ergo rixa non eſt filia iræ, ſed inuidiæ. 31. à medio.

¶ 5 Præterea. Prouerb. 17. dicitur, Qui meditatur di-
G ſcordias, ſeminat rixas: ſed diſcordia eſt filia inanis gloriæ, vt ſupra dictum eſt*. ergo & rixa. *Q. 37. ar. 2.

Sed contra eſt, quod †Gregorius dicit 31. † Lib. 31. ca.
Moral. quod ex ira oritur rixa. & Prouer. 15. & 29. dici- 31. à medio.
tur. Vir iracundus prouocat rixas.

Respondeo Dicendum, quod ſicut dictum* eſt Ar. præcedẽ.
rixa importat quandam contradictionem vſque ad facta peruenientem, dum vnus alterum lædere molitur. Dupliciter autem vnus alium lædere intendit. Vno modo, quaſi intendens abſolute malum ipſius: & talis læſio pertinet ad odium, cuius intentio eſt ad lædendum inimicum vel in manifeſto, vel in occulto. Alio modo, aliquis intendit alium lædere, eo ſciente & repugnante, quod importatur nomine rixæ; & hoc pro-
H prie pertinet ad iram, quæ eſt appetitus vindictæ. Non enim ſufficit irato, quod latenter noceat ei, contra quem iraſcitur, ſed vult quod ipſe ſentiat & quod contra voluntatem ſuam aliquis patiatur in vindictam eius 1. 2. q. 46. ar.
quod fecit: vt patet per ea quæ ſupra* dicta ſunt de paſ- 6. ad 2.
ſione iræ. Et ideo rixa proprie oritur ex ira.

Ad primvm ergo dicendum, quod ſicut ſu- 1. 2. q. 25. ar
pra dictum eſt*, omnes paſſiones iraſcibilis ex paſſio- 1. & 2.
nibus concupiſcibilis oriuntur; & ſecundum hoc, illud quod proxime oritur ex ira, oritur etiam ex concupiſcentia, ſicut ex prima radice.

Ad secvndvm dicendum, quod iactatio, & dilatatio ſui, quæ fit per ſuperbiam, vel inanem gloriam, non directe concitat iurgium, aut rixam, ſed oc-
I caſionaliter, inquantum ſcilicet, ex hoc concitatur ira, dum aliquis ſibi ad iniuriam reputat, quod alter ei ſeſe præferat. Et ſic ex ira ſequuntur iurgia, & rixæ.

Ad tertivm dicendum, quod ira ſicut ſu- 1. 2. q. 48. ar
pra dictum* eſt, impedit iudicium rationis; vnde ha- ticu. 3.
bet ſimilitudinem cum ſtultitia, & ex hoc ſequitur q̃d * Alias affe-
habeant communem effectum*. Ex defectu enim ra- ctum.
tionis contingit, quod aliquis inordinate alium lædere molitur.

Ad qvartvm Dicendum, quod rixa, etſi quandoque ex odio oriatur, non tamen eſt proprius effectus odij: quia præter intentionem odientis eſt, q̃d rixoſe, & manifeſte inimicum lædat. Quandoque enim etiam occulte lędere quærit: ſed quando videt ſe præ-
K ualere, cum rixa, & iurgio læſionem intendit: ſed rixoſe aliquem lędere eſt proprius effectus iræ, ratione In corp. art.
iam* dicta.

Ad qvintvm dicendum, quod ex rixis ſequitur odium, & diſcordia in cordibus rixantium. Et ideo ille, qui meditatur, ideſt, qui intendit inter aliquos ſeminare diſcordias, procurat quod adinuicem rixentur, ſicut quodlibet peccatum poteſt imperare actum alterius peccati, ordinando illum in ſuum finem: ſed ex hoc non ſequitur, quod rixa ſit filia inanis gloriæ proprie, & directe.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ ſecundæ Artic. primum.

IN 1. artic. q. 42. in reſponſione ad vltimum, aduerte quòd author dicit ſchiſma & ſeditionem contineri ſub diſcordia, inter vitia numeratā à beato Gregorio in 31. Moral. & propterea oriri ex ſuperbia, ſeu inani gloria, ex qua oritur diſcordia. Et verificatur continentia hæc ſecūdum actum interiorem. Nam tam ſeditio, quàm ſchiſma ſecundum actum interiorem, diſcordia quædam eſt, ſcilicet partium multitudinis &c.

QVAESTIO XLII.

De Seditione quæ opponitur paci, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt, de ſeditione, quæ opponitur paci.

Et circa hoc quærunt̄ duo.

¶ Primo, Vtrum ſit ſpeciale peccatum.

¶ Secundo, Vtrum ſit mortale peccatum.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſeditio ſit ſpeciale peccatum ab alijs diſtinctum.

221 Supra q. 39. ar. 1. cor. AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſeditio nō ſit ſpeciale peccatum ab alijs diſtinctum. Quia vt Iſid.* dicit in libro Etymologiarum. Seditioſus eſt qui diſſenſionem animorū facit, & diſcordias gignit, ſed ex hoc, ꝙ aliquis aliquod peccatum procurat, non peccat alio peccati genere, niſi illo quod procurat. ergo videtur ꝙ ſeditio non ſit ſpeciale peccatum à diſcordia diſtinctum.

*Li. 10. Etymol. c. 18. in cipit, Sapiēs circa med.

¶ 2 Præterea. Seditio diuiſionem quandam importat: ſed nomen etiam ſchiſmatis ſumitur à ſciſſura, vt ſupra dictum eſt.* ergo peccatum ſeditionis non videtur eſſe diſtinctum à peccatis ſchiſmatis.

q. 39. art. 1.

¶ 3 Præterea. Omne ſpeciale peccatum ab alijs diſtinctum, vel eſt vitium capitale, aut ex aliquo vitio capitali oritur: ſed ſeditio neque computatur inter vitia capitalia, neque inter vitia, quæ ex capitalibus oriuntur, vt patet in * 31. Moral. vbi vtraque vitia numerátur. ergo ſeditio non eſt ſpeciale peccatum ab alijs diſtinctum.

lib. 31. c. 31.

SED CONTRA eſt, quod 2. ad Corin. 12. Seditiones ab alijs peccatis diſtinguuntur.

RESPONDEO Dicēdum, quòd ſeditio eſt quoddam ſpeciale peccatum, quod quantum ad aliquid cōuenit cum bello, & rixa, quantum autem ad aliquid differt ab eis. Conuenit quidem cum eis in hoc, quòd importat quandam contradictionem: differt autem ab eis in duobus. Primo quidem, quia bellum, & rixa important mutuam impugnationem in actu, ſed ſeditio poteſt dici ſiue fiat huiuſmodi impugnatio in actu, ſiue ſit præparatio ad talem impugnationem. Vnde gloſ. * 2. ad Corinth. 12. dicit, quòd ſeditiones ſunt tumultus ad pugnam, cum ſcilicet aliqui ſe præparant, & intendunt pugnare. Secundo differunt, quia bellum proprie eſt contra extraneos, & hoſtes, quaſi multitudinis ad multitudinem. Rixa autem eſt vnius ad vnum, vel paucorum ad paucos. Seditio autem proprie eſt inter partes vnius multitudinis inter ſe diſſentientes, puta, cum vna pars ciuitatis excitatur in tumultum contra aliam. Et ideo quia ſeditio habet ſpeciale bonum, cui opponitur, ſcilicet vnitatem & pacem multitudinis, ideo eſt ſpeciale peccatum.

Gloſſ. interlinearis ibidem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſeditioſus dicitur, qui ſeditionem excitat: & quia ſeditio quandā diſcordiam importat, ideo ſeditioſus eſt, qui diſcordiā facit non quamcunque, ſed inter partes alicuius multitudinis. Peccatum autem ſeditionis non ſolum eſt in eo, qui diſcordiam ſeminat, ſed etiam in eis, qui inordinate abinuicem diſſentiunt.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſeditio differt à ſchiſmate in duobus. Primo quidem, quia ſchiſma opponitur ſpirituali vnitati multitudinis, ſcilicet vnitati eccleſiaſticæ; ſeditio autem opponitur temporali, vel ſæculari multitudinis vnitati, puta, ciuitatis vel regni. Secundo, quia ſchiſma non importat aliquam ꝑparationem ad pugnam corporalem, ſed ſolum importat diſſenſionem ſpiritualem. Seditio autem importat præparationem ad pugnam corporalem.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſeditio ſicut & ſchiſma ſub diſcordia continetur. Vtrumque enim eſt diſcordia quædam non vnius ad vnum, ſed partium multitudinis adinuicem.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſeditio ſit ſemper peccatum mortale.

AD SECVNDVM ſic ꝑceditur. Videtur quòd ſeditio nō ſemper ſit peccatum mortale. Seditio enim importat tumultum ad pugnam, vt patet per gloſſ. ſupra* inductā: ſed pugna non ſemper eſt peccatum mortale; ſed quandoque eſt iuſta, & licita, vt ſupra habitum eſt.† ergo multo magis ſeditio poteſt eſſe ſine peccato mortali.

222 Art. præced. poſitam in corp. art.

† q. 40. ar. 1.

¶ 2 Præterea. Seditio eſt diſcordia quædam, vt dictum eſt:* ſed diſcordia poteſt eſſe ſine peccato mortali, & quandoque etiam ſine omni peccato. ergo etiam ſeditio.

Ad præc. ad tert.

¶ 3 Præterea. Laudantur qui multitudinem à poteſtate tyrannica liberant; ſed hoc nō de facili poteſt fieri ſine aliqua diſſenſione multitudinis, dum vna pars multitudinis nititur retinere tyrannum, alia vero nititur eum abijcere. ergo ſeditio poteſt fieri ſine peccato.

SED CONTRA eſt, quod Apoſt. 2. ad Cor. 12. prohibet ſeditiones inter alia, quæ ſunt peccata mortalia. ergo ſeditio eſt peccatum mortale.

RESPONDEO Dicēdum, ꝙ ſicut dictum eſt,* ſeditio opponitur vnitati multitudinis, id eſt, populi, ciuitatis, vel regni. Dicit autem Aug.* 2. de ciuitate Dei, ꝙ populum determinant ſapientes, non omnem cętum multitudinis, ſed cœtum iuris conſenſu & vtilitatis communione ſociatum. Vnde manifeſtum eſt, vnitatem, cui opponitur ſeditio, eſſe vnitatem iuris, & communis vtilitatis. Manifeſtum eſt ergo, ꝙ ſeditio opponitur & iuſtitiæ, & communi bono; & ideo ex ſuo genere eſt peccatum mortale, & tanto grauius quanto bonum commune, quod impugnatur per ſeditionem, eſt maius quam bonum priuatum, ꝙ impugnatur per rixam. Peccatum autem ſeditionis primo quidem, & principaliter pertinet ad eos, qui ſeditionem ꝓcurant, qui grauiſſime peccant. Secundo autem ad eos, qui eos ſequuntur, perturbantes bonum commune. Illi vero

Art. præced.

Lib. 2. c. 21. ante mediū & 19. c. 21. tom 5.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ ſecundæ Art. ſecundum.

IN art. 2. eiuſdem q. in reſponſione ad tertium aduerte, ꝙ excitatio contra tyrannum, tunc ex euentu peiore illicita iudicatur, quā inordinate ꝑturbatur tyranni regimen. Quis ſit autē modus ordinatus ꝑturbandi tyrannum, & qualē tyrannum, puta, ſecundum regimen tm̄, vel ſm̄ regimen, & titulum, non eſt præſentis intētionis, ſat eſt nunc, qđ vtrumque tyrānum licet ordinate perturbare abſque ſeditione, quandoque illū vt bono reipublicæ vacet, iſtum vt expellatur.

¶ In calce harū quæſtionum de vitijs oppoſitis paci aduerte ordinem, poſt diſcordiam in corde, & contentionē in ore, quatuor vitia in opere ordinata videntur ab authore hic ſecundū maiorem extenſionem. Nam ſchiſma reſpectu Eccleſiæ vniuerſalis, quæ vrbem comprehendit, bellū ad diuerſa regna, nationes &c. rixas ad ꝑſonas vndecumque, ſeditio ad partes vnius multitudinis ſe extendit.

li vero qui bonum commune defendunt, eis reſiſtẽtes, non ſunt dicendi ſeditioſi; ſicut nec illi, qui ſe defendunt, dicuntur rixoſi, vt ſupra dictum eſt.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd pugna, quæ eſt licita, fit pro communi vtilitate, ſicut ſupra dictum eſt; ſed ſeditio fit contra commune bonum multitudinis vnde ſemper eſt peccatum mortale.

AD SECVNDVM dicendum, quod diſcordia ab eo ꝙ nõ eſt manifeſte bonũ, põt eſſe ſine peccato, ſed diſcordia ab eo quod eſt manifeſte bonum, non põteſt eſſe ſine peccato. & talis diſcordia eſt ſeditio, quæ opponit̃ vtilitati multitudinis, quæ eſt manifeſte bonũ.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ regimẽ tyranni cũ nõ eſt iuſtũ, quia non ordinat̃ ad bonum cõe, ſed ad bonum priuatum regentis, vt patet per Phil.* in 3. Polit. & in 8. Ethic. Et ideo perturbatio huius regiminis non habet rõnem ſeditionis, niſi forte quando ſic inordinate perturbatur tyranni regimen, quod multitudo ſubiecta, maius detrimentum patitur ex perturbatione conſequenti, ꝗ ex tyranni regimine. Magis aũt tyrannus ſeditioſus eſt, qui in populo ſibi ſubiecto diſcordias, & ſeditiones nutrit, vt tutius dñari poſſit. Hoc. n. tyrannicum eſt, cum ſit ordinatum ad bonum propriũ præſidentis, cum multitudinis nocumento.

Lib. 3. Polit. cap. 5. lib. 8. Ethic. ca. 10. non longe à princ. to. 5.

QVAESTIO XLIII.

De vitijs quæ beneficentiæ opponuntur, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum reſtat de vitiis, ꝗ beneficentię opponũtur, inter quę alia quidem pertinent ad rõnem iuſtitiæ, illa. ſ. quibus aliquis iniuſte proximum lędit, ſed contra charitatem ſpecialiter ſcandalum eſſe videtur: & ideo conſiderandum eſt hic de ſcandalo.

Circa quod quærũtur octo

¶ Primo, Quid ſit ſcandalum.
¶ Secundo, Vtrum ſcandalum ſit peccatum.
¶ Tertio, Vtrũ ſit pctm̃ ſpeciale.
¶ Quarto, Vtrũ ſit pctm̃ mortale
¶ Quinto, Vtrum perfectorũ ſit ſcandalizari.
¶ Sexto, Vtrum eorum ſit ſcandalizare.
¶ Septimo, Vtrum ſpiritualia bona ſint dimittenda pp ſcãdalũ.
¶ Octauo, Vtrũ ſint propter ſcãdalum temporalia dimittenda.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſcandalum conuenienter diffiniatur, quod eſt dictum vel factum minus rectum præbens occaſionem ruinæ.

AD PRIMVM ſic procedi tur. Videtur ꝙ ſcandalum F incõuenienter diffiniatur eſſe dictum, vel factum minus rectum ꝑ bens occaſionem ruinę. Scandalũ. n. pctm̃ eſt, vt † poſt dicetur, ſed ſm̃ Aug.* 22. contra Fauſtũ. Peccatum eſt dictum, vel factum, vel cõcupitum contra legem Dei. ergo prædicta diffinitio eſt inſufficiens, quia prætermittit cogitatum, ſiue concupitum.

¶ 2 Præterea. Cũ inter actus virtuoſos vel rectos vnus virtuoſior, vel rectior altero ſit, illud ſolũ vr̃ non eſſe minus rectum, qđ eſt rectiſſimũ. ſi ergo ſcandalum ſit di G ctũ, vel factũ minus rectum, ſeq̃tur ꝙ omnis actus virtuoſus præter optimum ſit ſcandalum.

¶ 3 Præt. Occaſio nominat cãm per accidens: ſed id quod eſt p accidens non debet poni in diffinitione, quia non dat ſpeciem. ergo incõuenienter in diffinitione ſcãdali ponitur occaſio.

¶ 4 Præt. Ex quolibet facto alterius poteſt aliquis ſumere occaſionẽ ruinæ, quia cauſæ per accidens ſunt indeterminatæ. ſi ergo ſcandalũ eſt quod pręb̃et alij occaſionem ruinæ, quodlibet factum, vel H dictum poterit eſſe ſcandalum. ꝙ videtur eſſe inconueniens.

¶ 5 Præter. Occaſio ruinæ datur proximo quando offenditur, aut infirmatur; ſed ſcandalum diuidit̃ cõtra offenſionem, & infirmitatẽ. dicit. n. Apoſt. ad Ro. 14. Bonum eſt non manducare carnem, & nõ bibere vinum, neq; in quo frater tuus offenditur, aut ſcandalizatur, aut infirmatur. ergo prædicta diffinitio ſcandali non eſt conueniẽs.

SED CONTRA eſt, quòd Hie I ro.* exponẽs illud, quod habetur. Matt. 15. Scis, quia Phariſæi audito hoc verbo &c. dicit, qñ legimus, Quicumque ſcãdalizauerit, hoc intelligimus, qui dicto, vel facto, occaſionem ruinæ dederit.

Hier. in ho. loco tom. 9.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut Hier.* ibidẽ dicit, qđ græce ſcandalum dr̃, nos offenſionem, vel ruinam, & impactionem pedis poſſumus dicere. Contingit. n. ꝙ qñque aliquis obex ponit̃ alicui in via corporali, cui impingẽs diſponit̃ ad ruinã, & talis obex dr̃ K ſcandalũ. Et ſimiliter in proceſſu viæ ſpũalis contingit aliquẽ diſponi ad ruinã ſpũalẽ per dictum, vel factum alterius, inquãtum. ſ. aliqs ſua admonitione, vel inductione, aut exẽplo alterũ trahit ad peccandum: & hoc proprie dr̃ ſcandalũ. Nihil aũt ſm̃ propriam rõnem diſponit ad ſpũalem ruinã, niſi ſm̃ L quod habet aliquem defectum rectitudinis, quia id quod eſt perfecte rectum, magis munit hoĩem

Mat. 15. ſuper illud, Iudæi audito hoc ſcandalizati ſunt, tom. 9.

¶ *Super quęſtionis quadrageſimę tertiæ quatuor primos articulos.*

IN q. 43. primis 4. artic. dubia duo occurrunt, primũ ſimpliciter: ſm̃ ad hominem, authorem, ſ. Primum dubium eſt, Quõ verificat̃, ꝙ inducere aliquem ad peccandum eſt ſcandalũ Si. n. hoc verificatur, vt ſonat, ſequit̃ ꝙ ꝓuocans mulierem ad adulterium, peccat pctõ ſcandali: & ſimiliter inducens alium ad furandum &c. hoc aũt cõi animi conceptioni diſſonare apparet. Si autem in aliquo particulari ſenſu intelligitur, oportet explanare illum. ¶ Secundum aũt dubium eſt, Quia author in primo articulo in reſponſione ad quartũ ponit ꝙ cauſa per ſe inducens ad pctm̃, eſt non ſolum intẽtio operantis, ſed conditio operis mali, vel habẽtis ſpẽm mali In tertio aũt articulo ponit tantũ per ſe actiuũ ſcandalũ ex intẽtione operantis, & ꝙ ex natura facti tm̃ ſcandalizat, ponit inter per accidẽs. Quomodo ſtant iſta duo? ¶ Ad primũ horum dr̃, ꝙ verba hæc intelliguntur formaliter, proprie loquendo de

223
a diſt. 38. q. 1. ar. 1.
Et quoli. 4. art. 23. ad 3.
Et Ro. 7. lec. 2. & c. 14. le. 2. in princi.
† Ar. ſequen.
* Lib. 22. contra Fauſtũ, c. 27. in pri. tomo 6.

ſcandalo, vt eſt ſpãle peccatũ: ita ꝙ aliud eſt inducere ad conſenſum in hoc, vel illo actu. & aliud ẽ inducere ad pctm̃. Qui. n. ꝓuocat, & inducit aliquẽ ad cõſenſum fornicationis, furti, adulterij & hmõi, vt conſentiens incurrat malũ culpæ, hic proprie peccat pctõ ſcandali: quia intendit recte nocumentũ aiæ cuius oppoſitum directe intendit correctio fraterna, vt in litera dr̃ Qui aũt ꝓuocat, vel inducit, vt impleat̃ volũtas ſua, vel alterius, & h̃r nõ propter hunc finẽ, vt incurrat malũ culpæ, non ſcãdali pctõ ſpãli peccat, ſed ſpectat ſua inductio ad ſpẽm peccati, ad quod prouocat, puta, furti, ſi furtum ſuadet: & ſic de alijs.

¶ Ad ſm̃ autẽ dr̃, ꝙ nulla contrarietas eſt inter dicta literæ: qa in primo articulo, ꝑ ſe, & per accidens cadunt ſuper cauſare peccatum alterius: in tertio autem articulo per ſe, & per accidens cadunt ſuper ſcandalizare. Et vult author ꝙ per ſe cauſare peccatum alterius, diſtinguatur in per ſe, & ꝑ accidens ſcãdalizare, ita quod omnis ſcandalizans ſiue per ſe, ſiue ꝑ accidens dat ꝑ ſe occaſionem peccati: & in hoc nõ diſtinguit̃ ſcãdalizans per accidens, a ſcandalizãte ꝑ ſe, ſed in hoc, ꝙ ſcandalizãs per ſe tendit ad hoc, vt alter peccet: ſcandalizans vero per accidens, non ad hoc tendit. Sed tamen conditio operis ſui mali vĺ ſm̃ mali ſpẽm ad hoc tendit, & operans de hoc non curat, ſuæ cupiens ſatisfacere voluntati. Patet autem hanc eſſe mentem authoris diligenter conſideranti literam.

¶ In eiſdem articulis dubium occurrit, An ſcandalizare per accidẽs, reducat̃ ad ſpẽm ſcãdali, vel illorũ peccatorum, ad ꝗ mouet. Et eſt rõ dubij, quia hic apparet, ꝙ reducat̃ ad ſcãdali ſpeciẽ

Nam

A contra cælum, quam ad ruinam inducat. Et ideo conuenienter dr̃, ꝙ dictum, vel factum minus rectum, præbens occaſionem ruinę, ſit ſcandalum.

Ad primum ergo dicēdum, ꝙ cogitatio, vel concupiſcētia mali, latet in corde: vnde non proponitur alteri, vt obex diſponens ad ruinam, & propter hoc non pōt habere ſcandali rationem.

Ad secundum dicendū, quòd minus rectum non dr̃ hoc, quod ab aliquo alio ſuperatur in rectitudine, ſed qđ habet aliquem rectitudinis defectum: vel quia eſt ſm ſe malum, ſicut peccatū, vel quia habet ſpeciem mali, ſicut cū aliquis recumbit in idolo. Quamuis. n. hoc ſm ſe non ſit peccatū, ſi aliquis hoc non corrupta intentione faciat: tamen quia habet q̄dam ſpeciem mali, vel ſimilitudinem venerationis idoli, poteſt alteri præbere occaſionem ruinæ. Et ideo Apoſtolus monet 1. ad The. 5. Ab omni ſpecie mali abſtinete vos: & ideo conuenienter dicitur C minus rectum, vt comprehendantur tam illa quæ ſunt ſm ſe pctā, q̄ illa quæ habent ſpeciem mali.

Ad tertium dicēdū, ꝙ ſicut ſupra habitum eſt, * nihil poteſt eſſe homini ſufficiens cauſa peccati, quod eſt ſpiritualis ruina, niſi propria voluntas; & ideo dicta, vel facta, vel cōcupita alterius hominis poſſunt eſſe ſolum cauſa imperfecta, aliqualiter inducens ad ruinam. Et propter hoc nō dicitur, dans cauſam ruinæ, ſed, dās occaſionem, quod ſignificat cauſam imperfectam, & non ſemper cauſam per accidens. Et tamen nihil prohibet in quibuſdam diffinitionibus poni id quod eſt per accidens: quia id quod eſt ſecundum accidens vni, poteſt per ſe alteri cōuenire: ſicut in diffinitione fortunæ ponitur cauſa per accidens, vt patet 2. Phyſic.*

Ad quartum Dicendū, ꝙ dictum, vel factum alterius poteſt eſſe dupliciter alteri cauſa peccandi. Vno modo per ſe; alio modo per accidens. Per ſe quidē, quādo aliquis ſuo malo verbo, vel facto intendit alium ad peccandum inducere, vel etiam ſi ipſe hoc nō intendat, & ipſum factum eſt tale, quod de ſui ratione habet, ꝙ ſit inductiuum ad peccandum, puta, cū aliquis publice facit peccatū, vel quod habet ſimilitudinem peccati. Et tunc ille qui huiuſmodi actū facit, proprie dat occaſionem ruinæ: vnde vocatur ſcandalum actiuum. Per accidens autem aliquod uerbum, vel factum vnius eſt alteri cauſa peccandi, quando etiam præter intentionem operantis, & præter conditionem operis, aliqs male diſpoſitus ex huiuſmodi opere inducitur ad peccandum, puta, cum aliquis inuidet bonis aliorum. Et tunc ille qui facit huiuſmodi actum rectum, non dat occaſionem, quantum in ſe eſt, ſed alius ſumit occaſionem, ſecundum illud ad Roma. 7. Occaſione autem accepta &c. Et ideo hoc eſt ſcandalum paſſiuum ſine actiuo: quia ille qui recte agit, quantum eſt de ſe, non dat occaſionem ruinæ, quam alter patitur. Quandoque ergo contingit, quòd etiam ſit ſimul ſcandalum actiuum in vno, & paſſiuum, B in altero, puta, cum ad inductionem vnius, alius peccat. Quandoque vero ſcandalum actiuum ſine paſſiuo, puta, cum aliquis inducit verbo, vel facto alium ad peccandum, & ille non conſentit. Quandoque verò eſt ſcandalum paſſiuum ſine actiuo, ſicut iam dictum eſt. * In huius argum. ſolut.

Ad quintum Dicendum, quòd infirmitas nominat promptitudinem ad ſcandalum; offenſio autem nominat indignationem alicuius contra eum, qui peccat, quæ poteſt eſſe quandoque ſine ruina: ſcandalū autem importat ipſam impactionem ad ruinam.

Articulus II.

Vtrum ſcandalum ſit peccatum.

AD secundum ſic proceditur. Videtur, ꝙ ſcandalum non ſit peccatum. Peccata enim non eueniunt ex neceſsitate, quia omne peccatum eſt voluntarium, vt ſupra habitum * eſt: ſed Matth. 18. dicitur. Neceſſe eſt vt veniant ſcandala. ergo ſcandalum non eſt peccatum. 234 4. di. 38 q. 2. art. 2. q. 1. & ar. 4 q. 1. co. Et Ro. 14. lect. 2. * 1. 2. qō. 74. art. 1. & 2.

¶ 2 Præterea. Nullum peccatum procedit ex pietatis affectu, quia non poteſt arbor bona fructus malos facere, vt dicitur Matt. 7. ſed aliquod ſcandalum eſt ex pietatis affectu. dicit. n. dominus Petro, Matt. 16. Scandalum mihi es. Vbi dicit Hierony.* quòd error Apoſtoli de D pietatis affectu veniens, nunquam incentiuum videtur eſſe diaboli. ergo non omne ſcandalum eſt peccatum. Hierony. in hoc loco, tomo 9.

¶ 3 Præterea. Scandalum impactionem quandam importat: ſed non quicumque impingit, cadit. ergo ſcandalum, quod eſt ſpiritualis caſus, poteſt eſſe ſine peccato.

Sed contra eſt, quod ſcandalum eſt dictū, vel factum minus rectum Ex hoc autem habet aliquid rationem peccati, quod à rectitudine deficit. ergo ſcandalum ſemper eſt cum peccato.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut iam ſupra dictum eſt,* duplex eſt ſcandalum, ſcilicet paſſiuum in eo, qui ſcandalizatur, & actiuum in eo, qui ſcandalizat, dans occaſionem ruinæ. Ar. præced. ad 4. Scādalum ergo paſſiuum, ſemper eſt peccatum in eo, qui ſcandalizatur. Non enim ſcā E dalizatur, niſi inquantum aliqualiter ruit ſpirituali ruina, quæ eſt peccatum. Poteſt tamen eſſe ſcandalum paſſiuum ſine peccato eius, ex cuius facto aliquis ſcandalizatur, ſicut cum aliquis ſcandalizatur de his, quæ alius benefacit. Similiter etiam ſcandalum actiuum ſemper eſt peccatum in eo, qui ſcandalizat; quia vel ipſum opus quod facit, eſt peccatum, vel etiam ſi habeat ſpeciem peccati, dimittendum eſt ſemper propter proximi charitatem, ex qua vnuſquiſque tenetur ſaluti proximi prouidere, & ſic qui non dimittit, contra charitatem agit. Poteſt tamen eſſe ſcandalum actiuum ſine peccato alterius, qui ſcandalizatur, ſicut ſupra dictum eſt.* Art. præced. ad 4.

Ad primum ergo Dicendum, quod hoc ꝙ dicitur,

Nam ſicut detractio materialiter, & p accidēs reducitur ad detractionis ſpēm, & ſimiliter contumelia, ſi fama, & honor lędātur proximi pter intētionē, & verbis materiā detractionis, vel cōtumeliæ continētibus: ita ſcandalū materialiter, & per accidens ex dicto, vel facto materiam ſcandali continente, ad ſcādali ſpēm reducēda, eſt, præſertim cū paſſiuum infert ſcandalum. Inde aūt apparet, ꝙ reducat ad ſpeciem peccati, ad quod mouet: quia implicitum ad eandem ſpectat ſpēm, ad quā ſpectat explicitum. Cōſtat aūt, ꝙ explicite inducere filium ad tenendam concubinā ſpectat ad ſpēm fornicationis. igitur tenendo concubinā publice, & occaſionē ex hoc dādo filio, vt imitetur patrem quod eſt implicite ducere filiū ad concubinatum, ad ſpēm fornicationis, & nō ſcādali reducit, & ſimile eſt in alijs. 2. 2. q. 75. artic 3. & qō. 80. ar. 1.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ ſcandalizare p accidēs dupliciter contingit, vt in litera dr̃, ſ. faciēdo actum malum coram alijs, qui inde exemplū ſumunt peccādi: & faciendo actū non malum ſm ſe, ſed habentem mali ſpēm, vnde etiam alij inducunt ad peccādū. Scādalizare primo mō non ſortitur ſpēm ſcādali ēt reductiue pp rōnem literæ, quia ſ. manifeſte peccare, eſt circunſtantia aggrauans, non varians ſpeciem, nec eſt ibi alius finis intentus. Vnde ſpectat tale ſcandalū ad ſpēm peccati quod fit adiuncta circunſtā tia mali exēpli. Scandalizare aūt ſecundo modo, reductiue ſpectat ad ſpēm ſcandali quia nullam aliā habet rōnem peccati: niſi quia ſcandalizat, ſicut de detractione dubium mouendo, dictum eſt. Vt enim in litera dr̃, q opere habente ſpēm mali, ſcādalizat, nullo alio peccat vitio, niſi ſcandali, per ſe quidem ſi intendit ruinam, reductiue autem, ſi nō intendit illam. Et p hoc patet reſpōſio ad dubium, quoniam vtraque pars eſt vera ſecundum diuerſa. Lib. 2. Phy. text. 52. tomo 2.

citur, Neceſſe eſt vt veniant ſcandala,nõ eſt intelligendum de neceſsitate abſoluta,ſed de neceſsitate conditionali,qua ſcilicet neceſſe,eſt præſcita, vel prænuntiata à Deo euenire,ſi tamen coniunctim accipiatur,vt in 1. lib.*dictum eſt:vel neceſſe eſt euenire ſcandala neceſsitate finis,qa vtilia ſunt ad hoc,vt qui probati ſunt, manifeſti fiant:vel neceſſe eſt euenire ſcandala ſecundum conditionem hominum,qui ſibi à peccatis non cauẽt. Sicut ſi aliquis medicus videns aliquos indebita diæta vtentes,dicat,Neceſſe eſt tales infirmari, quod intelligendum eſt ſub hac conditione, ſi diætam non mutẽt. Et ſimiliter neceſſe eſt euenire ſcandala,ſi homines cõuerſationem malam non mutent.

q.23.art.6. ad 2.

Ad secvndvm dicendum , quòd ſcandalum ibi large ponitur pro quolibet impedimento . Volebat enim Petrus Chriſti paſsionem impedire,quodam pietatis affectu motus ad Chriſtum.

G

Ad tertivm dicendum, quod nullus impingit ſpiritualiter,niſi retardetur aliqualiter à proceſſu in via Dei,quod fit ſaltem per peccatum veniale.

Articvlvs III.

Vtrum ſcandalum ſit ſpeciale peccatum.

235 4.diſt.38.q. 2.art.2.q.2. & q.3.cor.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quod ſcandalum non ſit ſpeciale peccatum. Scandalũ enim eſt dictum,vel factum minus rectum: ſed omne peccatum eſt hmói.ergo omne peccatum eſt ſcãdalum.non ergo ſcandalum eſt ſpeciale peccatum.

H

¶ 2 Præterea. Omne ſpeciale peccatum , ſiue omnis ſpecialis iniuſtitia inuenitur ſeparatim ab alijs, vt dr̃ in 5.Eth.*ſed ſcandalum nõ inuenitur ſeparatim ab alijs peccatis.ergo ſcandalum non eſt ſpeciale peccatum.

Lib.5.cap. 5.tom.5.

¶ 3.Præterea. Omne ſpeciale peccatum conſtituitur ſecundum aliquid,quod dat ſpeciem morali actui: ſed ratio ſcandali conſtituitur per hoc, quòd coram alijs peccatur:in manifeſto autem peccare, etſi ſit circunſtãtia aggrauans,non videtur conſtituere peccati ſpeciẽ. ergo ſcandalum non eſt ſpeciale peccatum.

Sed conra. Speciali virtuti ſpeciale peccatum opponitur:ſed ſcandalum opponitur ſpeciali virtuti,ſcilicet charitati.dicitur enim Roman.14. Si propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundum charitatem ambulas.ergo ſcandalum eſt ſpeciale peccatum.

I

Respondeo Dicendum,quòd ſicut ſupra dictum eſt,* duplex eſt ſcandalum , actiuum ſcilicet, & paſsiuum.Paſsiuum quidem ſcandalum non poteſt eſſe ſpeciale peccatum, quia ex dicto , vel facto alterius aliquem ruere contingit ſecundum quodcumque genus peccati:nec hoc ipſum,quod eſt occaſionem peccandi ſumere ex dicto,vel facto alterius, ſpecialem rationẽ peccati conſtituit:quia non importat ſpecialem deformitatem ſpeciali virtuti oppoſitam. Scandalum autem actiuum poteſt accipi dupliciter , per ſe.ſ. & per accidens.Per accidens quidem,quando eſt præter intẽtionem agentis,vt puta,cum aliquis facto ſuo , vel verbo inordinato non intendit alteri dare occaſionem ruinæ,ſed ſolum ſuæ ſatisfacere voluntati.Et ſic etiam ſcãdalum actiuum non eſt ſpeciale peccatum , quia quòd eſt per accidens,non conſtituit ſpeciem . Per ſe autem eſt actiuum ſcandalum,quando aliquis ſuo inordinato dicto,vel facto intendit alium trahere ad peccandum, & ſic ex intentione ſpecialis finis ſortitur rationem ſpecialis peccati. Finis enim dat ſpeciem in moralibus,vt dictum eſt * ſupra. Vnde ſicut furtum eſt ſpeciale peccatum,aut homicidium , propter ſpeciale nocumẽtum proximi,quod intenditur:ita etiam ſcandalum eſt ſpeciale peccatum propter hoc q̃ intenditur ſpeciale proximi nocumentum, & opponitur directe correctioni fraternæ,in qua attendit ſpecialis nocumẽti remotio.

Art.præced. quæſt.iſtius.

K

1.2.q.1.art. 3. & q6.18. ar.4.6.& 7.

F

Ad primvm ergo dicendum , q̃ omne peccatum poteſt materialiter ſe habere ad ſcandalum actiuum : ſed formalem rationem ſpecialis peccati poteſt habere ex intentione finis,vt dictum eſt.*

In corp. art.

Ad secvndvm dicendum, q̃ ſcandalum actiuum poteſt inueniri ſeparatim ab alijs peccatis , vt puta,cum aliquis proximum ſcandalizat facto, quod de ſe non eſt peccatum,ſed habet ſpeciem mali.

Ad tertivm dicendum , quòd ſcandalum non habet rationem ſpecialis peccati ex prædicta circunſtãtia,ſed ex intentione finis,vt dictum eſt.*

In corp.art.

Articvlvs IIII.

Vtrum ſcandalum ſit peccatum mortale.

236 4. diſt. 38.q 2.art. 2.q.3 & art.3.q.2 cor.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur, q̃ ſcandalum ſit peccatum mortale. Omne enim peccatum,quod contrariatur charitati,eſt peccatum mortale,vt ſupra dictum eſt:*ſed ſcandalum contrariatur charitati,vt dictum eſt. † ergo ſcandalum eſt peccatum mortale.

*q.24.ar.12. & q.35.art. 3. †art 2. & 3. huius quæ.

¶ 2 Prętereà. Nulli peccato debetur pœna damnationis æternæ,niſi mortali:ſed ſcandalo debetur pœna dãnationis æternæ,ſm̃ illud Matth.18. Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in pſundũ maris,quia vt dicit Hier.*Multo melius eſt pro culpa breuem recipere pœnam,quã æternis ſeruari cruciatibus.ergo ſcandalũ eſt peccatum mortale.

* In iſtum locum citatum tom.9.

¶ 3 Prætereà.Omne peccatum,quod in Deum committitur,eſt peccatum mortale , quia ſolum peccatum mortale auertit hominem à Deo: ſed ſcãdalum eſt peccatum in Deum.dicit enim Apoſt.1.ad Cor.8. Percutientes conſcientiam fratrum infirmã,in Chriſto peccatis.ergo ſcandalum ſemper eſt peccatum mortale.

Sed contra. Inducere aliquem ad peccandum venialiter,poteſt eſſe peccatum veniale:ſed hoc ptinet ad rationem ſcandali . ergo ſcandalum poteſt eſſe peccatum veniale .

Respon. Dicẽdum,quòd ſicut ſupra dictum eſt, *ſcandalum importat impactionem quandam,per quã aliquis diſponitur ad ruinam:& ideo ſcãdalum paſsiuũ quandoque quidem poteſt eſſe peccatum veniale,quaſi habens impactionẽ tm̃, puta, cum aliquis ex inordinato dicto,vel facto alterius commouetur motu venialis peccati.Quãdoque verò eſt peccatum mortale, quaſi habens cum impactione ruinam,puta,cum aliquis ex inordinato dicto , vel facto alterius procedit vſque ad peccatum mortale.Scandalum autem actiuum, ſi ſit p accidens,poteſt eſſe quandoque quidem peccatum veniale,puta, cum aliquis vel actum venialis peccati , vel actum qui non eſt ſecundum ſe peccatum , ſed habet aliquam ſpeciem mali,cum aliqua leui indiſcretione cõmittit . Quandoque verò eſt peccatum mortale , ſiue quando committit actum peccati mortalis, ſiue quando contemnit ſalutem proximi,vt ſi pro ea conſeruanda non prætermittat aliquis facere , quod ſibi libuerit. Si verò ſcandalum actiuum ſit per ſe,puta, cum intendit inducere alium ad peccandum,ſi quidem intendat inducere ad peccandum mortaliter,eſt peccatum mortale:& ſimiliter,ſi intendat inducere proximum ad peccandum venialiter per actum peccati mortalis. Si vero intendat inducere proximum ad peccandum venialiter per actum peccati venialis,eſt peccatum veniale. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Art.1.huius quæſt.

Arti-

¶ Super queſtionis quadrageſimæ tertiæ Articul. quintum & ſextum.

237 4. diſt. 38. q. 2. art. 3. q. 1. IN arti. 5. & 6. hoc aduerte, quod cum in ſexti corpore dicitur, quod ſcandalum actiuum proprie eſt cum quis tale aliqd dicit vel facit; quod de ſe tale eſt, vt alterum natum ſit inducere ad ruinã, quod quidem eſt ſolum id quod inordinate fit vel dicitur, author per id quod inordinate fit, aut dicitur, intelligit non ſolum ſecũdum ſe malum, ſed habens ſpeciem mali; quoniam vtrũque inordinate fit, & eſt peccatum, vt patet in articu 2.

ARTICVLVS V.

Vtrũ ſcandalum paſſiuum poſſit etiam in perfectos cadere

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod ſcãdalum paſſiuum poſſit etiã in pfectos cadere. Chriſtus enim fuit maxime perfectus; ſed ipſe dixit Petro, Scãdalum mihi es. ergo multo magis alij perfecti poſſunt ſcandalum pati.

¶ 2 Præterea. Scandalum importat impedimentum aliquod, quod alicui apponitur in vita ſpirituali; ſed etiam perfecti viri in proceſſibus ſpiritualis vitæ impediri poſſunt, ſecundum illud 1. ad Theſſal. 2. Voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus ſemel & iterum, ſed impediuit nos Satanas. ergo etiam perfecti viri poſſunt ſcandalum pati.

¶ 4 Præterea. Etiam in perfectis viris peccata venialia inueniri poſſunt, ſecundum illud primæ Ioannis 1. Si dixerimus; quoniam non habemus, ipſi nos ſeducimus, ſed ſcandalum paſſiuum non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quandoque veniale, vt dictum eſt.* ergo ſcandalum paſſiuum poteſt in perfectis viris inueniri. Art. praeced.

SED CONTRA eſt, quòd ſuper illud Matth. 18. Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, dicit Hieronym* Nota, quod qui ſcandalizatur, paruulus eſt, maiores enim ſcandala non recipiunt. Hier. in hoc loco, to. 9.

RESPONDEO Dicendum, quod ſcandalum paſſiuum importat quandam commotionem animi a bono in eo, qui ſcandalum patitur. Nullus enim commouetur, qui rei immobili firmiter inhæret. Maiores autem, ſiue perfecti, ſoli Deo inhærent. cuius eſt immutabilis bonitas; quia etſi inhæreant ſuis prælatis, non inhærent eis, niſi inquantum illi inhærent Chriſto ſecundum illud 1. ad Corinthio. 4. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Vnde quantumcumque videant alios inordinate ſe habere dictis, vel factis, ipſi a ſua rectitudine non recedunt, ſecundum illud Pſalmi. 124. Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem. Et ideo in his qui perfecte Deo adhærent per amorem, ſcandalum non inuenitur, ſecundum illud Pſalm. 118. Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* ſcandalum large ponitur ibi pro quolibet impedimento. Vnde Dominus Petro dixit, Scandalum mihi es; quia nitebatur eius propoſitum impedire circa paſſionem ſubeundam. Art. 2. ad 1.

AD SECVNDVM dicendum, quod in exterioribus actibus perfecti viri poſſunt impediri, ſed in interiori voluntate per dicta, vel facta aliorum non impediuntur, quo minus tẽdãt in Deum ſm illud Ro. 8. Neq; mors, neque vita poterit nos ſeparare a charitate Dei.

AD TERTIVM Dicendum, quod perfecti viri ex infirmitate carnis incidunt interdum in aliqua peccata venialia, nõ autem ex aliorum dictis, vel factis ſcandalizantur ſecundum veram ſcandali rationẽ, ſed poteſt eſſe in eis quædam appropinquatio ad ſcandalum, ſecundum illud Pſalm. 72. Mei pene moti ſunt pedes.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſcandalum actiuum poſſit inueniri in viris perfectis.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd ſcãdalum actiuũ poſſit inueniri in viris perfectis. 238 Paſſio enim eſt effectus actionis: ſed ex dictis, 4. di. 38. q. 1. art. 3. q. 2. vel factis perfectorum aliqui paſſiue ſcandalizantur, ſecundum illud Mat. 15. Scis, quia Phariſæi audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt? ergo in perfectis uiris. poteſt inueniri ſcandalum actiuum.

¶ 2 Præterea. Petrus poſt acceptum Spiritum ſanctum in ſtatu perfectorum erat:, ſed poſtea Gẽtiles ſcandalizauit. dicitur. n. ad Gala. 2. Cum vidiſſem, quod non recte ambularent ad veritatem euangelii, dixi Cephæ, ideſt, Petro, coram omnibus. Si tu cum Iudæus ſis, gẽtiliter & non iudaice viuis, quõ Gentes cogis iudaizare? ergo ſcandalum actiuum poteſt eſſe in viris perfectis.

¶ 3 Præterea. Scandalum actiuum quandoque eſt pctm veniale: ſed pctã venialia poſſunt eſſe in viris perfectis. ergo ſcandalũ actiuũ põt eſſe in viris perfectis.

SED CONTRA. Plus repugnat perfectioni ſcandalum actiuum, quam ſcandalum paſſiuum: ſed ſcandalum paſſiuum non poteſt eſſe in viris perfectis. ergo multo minus ſcandalum actiuum.

RESPONDEO Dicendum, quod ſcandalum actiuum proprie eſt, cũ aliquis tale aliquid dicit, vel facit, quod de ſe tale vt alterum natum ſit inducere ad ruinam: quod quidem eſt ſolum illud quod inordinate fit, vel dicitur. Ad perfectos autem pertinet, ea quæ agunt ſecundum regulam rationis ordinare, ſecundum illud 1. ad Cor. 14. Omnia honeſte & ſecundum ordinem fiant in vobis. Et præcipue hanc cautelam adhibent in his, in quibus non ſolum ipſi offenderent, ſed etiam aliis offenſionem pararẽt. Et ſiquidem in eorum manifeſtis dictis, vel factis aliquid ab hac moderatione deſit, hoc prouenit ex infirmitate humana, ſecundum quam a perfectione deficiunt: non tamen in tm̃ deficiunt, vt multum ab ordine rationis recedant, ſed modicum & leuiter, quod nõ eſt tam magnum, vt ex hoc rationabiliter poſſit ab alio ſumi peccandi occaſio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſcandalum paſſiuũ ſemper ab aliquo actiuo cauſatur. Sed non ſemper ab aliquo ſcandalo actiuo alterius, ſed eiuſdem qui ſcandalizatur, quia. ſ. ipſe ſeipſum ſcandalizat.

AD SECVNDVM dicendum, quòd Petrus peccauit quidem, & reprehenſibilis fuit ſecundum ſententiam Auguſtini,* & ipſius Pauli, ſubtrahens ſe à Gentibus, vt vitaret ſcandalum Iudæorum, quia hoc incaute aliqualiter faciebat, ita quod ex hoc Gentiles ad fidem conuerſi ſcandalizabantur; non tamen factum Petri erat tam graue peccatum, quod merito poſſent alii ſcandalizari. Vnde patiebantur ſcãdalum paſſiuum, nõ autem erat in Petro ſcandalum actiuum. Epiſto. 8. & 9. tom. 2.

AD TERTIVM dicendũ, quod peccata venialia perfectorum præcipue conſiſtunt in ſubitis motibus, qui cum ſint occulti, ſcandalizare non poſſunt. Si qua vero etiam in exterioribus dictis, vel factis venialia peccata committant, tam leuia ſunt, vt de ſe ſcandalizandi virtutem non habeant.

ARTICVLVS VII.

Vtrum bona ſpũalia ſint propter ſcandalum dimittenda.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod bona ſpiritua-

¶ Super queſtionis quadrageſimæ tertiæ Art. ſeptimum

239 1. q. 42. ar. 2. Et 4. di. 38. q. 2. art. 4. q. 1. & 2. Et Roma 14. lect. 3. IN artic. 7. vbi dicitur de ſcandalo puſillorum, Si aũt poſt redditã rationẽ hu-

iuſmodi ſcandalum duret, iam videtur ex malitia eſſe, aduerte quod author non aſſertiuo verbo vtitur, ſed opinatiuo dicendo, Iam videtur ex malitia eſſe. Poteſt ſiquidem contingere, quod puſilli nõ ſint capaces rationis redditæ vel propter priſtinam conſuetudinem, quæ facit apparere diſſonum quod veritati cõſonat: vel propter rõnem apud eos magis apparentem, vel aliquid huiuſmodi. Et tunc ex quo malitia non facit ſcandalum, ſed ignorantia, vel infirmitas, quamuis reddita ſit ratio, ceſſandum eſt ab huiuſmodi ſpiritualibus non neceſſarijs.

*Lib. 3. cap. 2. a medio, tom. 7.

lia ſint propter ſcandalum dimittenda. Auguſtin. enim in libr. contra epiſtolam Parmeniani docet, quod vbi ſchiſmatis periculum timetur, a punitione peccatorum. ceſſandum eſt: ſed punitio peccatorum eſt quoddam ſpirituale, cum ſit actus iuſtitiæ. ergo bonũ ſpirituale eſt propter ſcandalum dimittendum.

¶ 2 Præterea. Sacra doctrina maxime videtur eſſe ſpiritualis: ſed ab ea eſt ceſſandum propter ſcandalum, ſecũdum illud Matth. 7. Nolite ſanctum dare canibus: neque margaritas veſtras ſpargatis ante porcos, ne conuerſi dirumpant vos. ergo bonum ſpirituale eſt dimittendum propter ſcandalum.

¶ 3 Præterea. Correctio fraterna cum ſit actus charitatis, eſt quoddam ſpirituale bonum: ſed interdum ex charitate dimittitur ad vitandum ſcandalum aliorum, vt Auguſtin.* dicit in 1. de ciuitat. Dei ergo bonum ſpirituale eſt propter ſcandalum dimittendum.

Lib. 1. ca. 9. ante mediũ tom. 5.

¶ 4 Præterea. Hierony.* dicit, quod dimittendum eſt propter ſcandalum omne, quod poteſt prætermitti ſalua triplici veritate ſcilicet, vitæ, iuſtitiæ, & doctrinæ: ſed impletio conſiliorum, & largitio eleemoſynarum multoties poteſt prætermitti, ſalua triplici veritate prædicta, alioquin ſemper peccarent omnes qui prætermittunt, & tamen hæc ſunt maxima inter ſpiritualia opera ergo ſpiritualia opera debent prætermitti propter ſcandalum.

*Habetur in glo. ordinaria Matth. 15. ſuper illud Audito hoc ſcandalizati ſunt. tom. 9.

¶ 5 Præterea. Vitatio cuiuſlibet peccati eſt quoddam ſpirituale bonum, quia quodlibet peccatum affert peccanti aliquod ſpirituale detrimentum: ſed videtur quod pro ſcandalo proximi vitando debeat aliquis quandoque peccare venialiter, puta, cum peccando venialiter impedit peccatum mortale alterius. Debet enim homo impedire damnationem proximi, quantum poteſt, ſine detrimento propriæ ſalutis, quæ non tollitur per peccatum veniale. ergo aliquod bonũ ſpirituale debet homo prætermittere propter ſcandalũ vitandum.

Sed contra eſt, quod Gregor.* dicit ſuper Ezech. Si de veritate ſcandalum ſumitur, vtilius naſci permittitur ſcandalum, quam quod veritas relinquatur: ſed bona ſpiritualia maxime pertinent ad veritatem. ergo bona ſpiritualia nõ ſunt propter ſcandalum dimittenda.

Homil. 7. in Ezech. in 2. pag. a prin.

Respondeo Dicendum, quod cum duplex ſit ſcandalum actiuum ſcilicet, & paſſiuum, quæſtio iſta non habet locum de ſcandalo actiuo: quia cum ſcãdalum actiuum ſit dictum, vel factum, minus rectum, nihil eſt cum ſcandalo actiuo faciendum. Habet autem locum quæſtio, ſi intelligatur de ſcandalo paſſiuo. Conſiderandum eſt ergo quid ſit dimittendum, ne alius ſcandalizetur. Eſt autem in ſpiritualibus bonis diſtinguendum. Nam quædam horum ſunt de neceſſitate ſalutis, quæ prætermitti non poſſunt, ſine peccato mortali. Manifeſtum eſt autem, quod nullus debet mortaliter peccare, vt alterius peccatũ impediat: quia ſecundum ordinem charitatis plus debet homo ſuam ſalutem ſpiritualem diligere, quam alterius: & ideo ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, prætermitti nõ debent propter ſcandalum vitandum. In his autem ſpi-

F ritualibus bonis, quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, videtur diſtinguendum: quia ſcandalum quod ex eis oritur, quandoque ex malitia procedit, cum ſcilicet, aliqui volunt impedire huiuſmodi ſpiritualia bona, ſcandala concitando: & hoc eſt ſcandalum Phariſæorum, qui de doctrina Domini ſcandalizabantur, quod eſſe contemnendum Dominus dicit Mat. 15. Quandoque vero ſcãdalum procedit ex infirmitate, vel ignorantia: & huiuſmodi eſt ſcandalum puſillorum, propter quod ſunt ſpiritualia bona vel occultanda, vel etiam interdum differenda, vbi periculum non imminet, quouſque reddita ratione huiuſmodi ſcandalum ceſſet: ſi autem poſt redditam rationem huiuſmodi ſcandalum duret, iam videtur ex malitia eſſe. Et ſic propter ipſum non ſunt huiuſmodi ſpiritualia opera dimittenda.

G Ad primum ergo dicendum, quòd pœnarum inflictio non eſt propter ſe expetenda, ſed pœnæ infliguntur vt medicinæ quædam ad cohibenda peccata: & ideo intantum habent rationem iuſtitiæ, inquantum per eas peccata cohibentur. Si autem per inflictionem pœnarum manifeſtum ſit plura, & maiora peccata ſequi, tunc pœnarum inflictio non continebitur ſub iuſtitia. Et in hoc caſu loquitur Auguſtin.* quandò ſcilicet ex excommunicatione aliquorum imminet periculum ſchiſmatis: tunc enim excommunicationem ferre, non pertinet ad veritatem iuſtitiæ.

Loco citato in argu.

Ad secundum dicendũ, quod circa doctrinam duo ſunt conſideranda, ſcilicet veritas quæ docetur, & ipſe actus docendi: quorum primum eſt de neceſſitate ſalutis, vt ſcilicet contrarium veritati non doceat, ſed veritatem ſecundum congruentiam temporis, & perſonarum proponat ille cui incumbit docendi officium: & ideo propter nullum ſcandalum, quod ſequi videatur, debet homo prætermiſſa veritate, falſitatem docere, ſed ipſe actus docendi inter ſpirituales eleemoſynas computatur, vt ſupra dictum eſt:* & ideo eadem ratio eſt de doctrina, & de alijs miſericordiæ operibus, de quibus poſtea dicetur.*

H

q. 32. art. 3.

In ſolut. ad 4. argum.

Ad tertium dicendum, quod correctio fraterna, ſicut ſupra dictum eſt,* ordinatur ad emendationem fratris: & ideo intantum computanda eſt inter ſpiritualia bona, inquantum hoc conſequi poteſt, quod non contingit ſi ex correctione frater ſcandalizetur, & ideo ſi propter ſcandalum correctio dimittatur, non dimittitur ſpirituale bonum.

q. 33. art. 1.

I

Ad quartum dicendũ, quod in veritate vitæ, doctrinæ, & iuſtitiæ non ſolum comprehenditur id, quod eſt de neceſſitate ſalutis, ſed etiam id per quod perfectius peruenitur ad ſalutem, ſecundum illud 1. ad Cor. 12. Aemulamini chariſmata meliora. Vnde etiam conſilia non ſunt ſimpliciter prætermittenda, nec etiã miſericordiæ opera propter ſcandalum: ſed ſunt interdũ occultanda, vel differenda propter ſcandalum puſillorum vt dictum eſt.* Quandoque tamen conſiliorũ obſeruatio, & impletio operum miſericordiæ, ſunt de neceſſitate ſalutis. Quod patet in his, qui iam nouerunt cõſilia, & in his, quibus ex debito imminet defectibus aliorum ſubuenire vel in temporalibus, puta, paſcendo eſurientem: vel in ſpiritualibus, puta, docendo ignorantem, ſiue huiuſmodi fiant debita propter iniunctum officium, vt patet in prælatis, ſiue propter neceſſitatem indigentis. Et tunc eadem ratio eſt de huiuſmodi ſicut de alijs, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis.

In corp. art.

K

Ad quintum dicendum, quod quidã dixerunt peccatum veniale eſſe committendum propter vitandum ſcandalum; ſed hoc implicat cõtraria. Si. n. faciendum eſt, iam non eſt malum, neque peccatum. Nã peccatum non poteſt eſſe eligibile. Cõtingit tamen aliqd propter aliquam circunſtantiam non eſſe peccatum veniale,

¶ Super quæſtionis quadrageſimætertiæ Ar. octauum.

IN ar. 8. in principio corporis nota diligenter, quòd ſicut magna eſt differentia inter cōitaté, & rectores illius reſpectu bonorū cōium, quia rector eſt ſicut depoſitarius, & diſpēſator: ipſa verò cōitas eſt domina rerum ſuarum, ac per hoc communitas non tenetur ad conſeruandum bona ſua, licet rectores teneantur ad conſeruationem, ſicut depoſitarij bonorum alienorū &c. ita magna eſt differentia inter p̄latos Eccleſiæ includendo etiam Papam, & ipſam Eccleſiam, q̄a nec Papa, nec aliquis prælatus eſt Dominus rerum Eccleſiæ, ſed Eccleſia ipſa ē domina: quia donatores non donant, & transferunt iura ſua in Papam, aut prælatum, ſed in Eccleſiam Romanam, vel talē. Et propterea de Prælatis dicitur in litera, q̄ tenentur de neceſſitate ſalutis ad conſeruationem bonorum Eccleſiæ. Non autem hoc dī de ipſa Eccleſia, quæ eſt domina, quæ poteſt de ſuis diſponere, ſicut domina. Nec putes p̄pter, q̄ Papa habet plenitudinem poteſtatis eccleſiaſticæ, ob hoc poſſit de bonis Eccleſiæ diſponere, ſicut poteſt Eccleſia: qm̄ plenitudo poteſtatis Eccleſiaſticæ ipſius Papæ, intelligitur in ſpiritualibus tātum. De temporalibus. n. in ordine ad ſpiritualia poteſtatē habet. Hanc n. ſpiritualē poteſtatem dedit Chriſtus Petro, Matt. 16. c. Tibi dabo claues regni cœlorū. & quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & qđcumq; ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Claues regni cœlorum dicit, & non regni mundi huius: & ſpiritualem cibum mandauit dādū Ioannis vltimo. Paſce oues meas. Vnde ita tenenē ad reſtitutionem, q̄ a Papa bona eccleſiæ pro libito Papæ habuerunt, vt ditenē, exaltenē & magnificenē: ſicut q̄ ab alijs p̄latis ſimilia Eccleſiæ bona acceperūt. Oīs nāq; donatio Eccleſiaſticæ rei pietate, vel neceſſitate vacua, nō diſtributio, ſed diſſipatio eſt a diſpēſatore vſurpata.

240 4. di. 38. q. 2. ar. 4. q. 3. Et Ro. 14. lec. 3.

In gl. ordin. Matt. 15. ſuper illud, Audito hoc verbo ſcandalizati ſūt.

¶ In eadem parte eiuſdem articuli, caue ne hæc ſententia, ſ. q̄ Prælati tenentur ad temporalia Eccleſiæ bona de neceſſitate ſalutis &c. velamen fiat auaritiæ perſonarum eccleſiaſticarū. Et ſub hoc prætextu, pauperes ſine miſericordia vexentur repetendo bona Eccleſiæ, poſtpoſito charitatis ordine, tēporalia ſpiritualibus præponāt. Meminerint in primis pauperes eſſe, nō ſolum qui egent cibo potu, aut veſte, quæ ſunt neceſſaria naturæ, ſed qui egent opportunis ad cōueniētiam ſui ſtatus. Ac per hoc eleemoſynaliter ſe poſſe diſtribuere illis, ſicut & alijs pauperibus. Ac per hoc non teneri ad eorum vexationem, ſi ſibi cōmiſſa eſt diſpenſatio. Meminerint deinde ad repetitionē bonorū eſſe præceptū affirmatiuū, & obligare non ad ſemp̄, ſed pro loco, & tpe, ac p̄ hoc p̄p ſcandalum puſillorū diſſimulari poſſe ad tp̄s repetitio, ſicut p̄p alias cauſas rationabiles poteſt differri. Hac ſiquidem ratione Eccleſiam non exigere decimas alicubi dicitur in calce huius articuli. Meminerint tertio, quòd gratiorem Deo exhiberent famulatum quandoque procurādo quòd Eccleſia donaret, cum ſ. ſpirituali bono populi expedit, quàm ſolicitādo repetitionem. Temporalia namque p̄pter ſpūalia, & nō e contra ſunt, & eſſe debent apud Chriſtianos.

Ar. præced.

¶ In eodem art. circa ſcādalum ex malitia, duo verba literæ notanda ſunt. Primū eſt ly, propter eos, qui ſic ſcandala concitāt. Secundum eſt, ly paſſim, cum in reſponſione ad 4m dicitur, Si paſſim permitteretur malis hominib⁹ vt aliena raperēt &c. Primum ſiquidem dictum eſt ad diſtinguendum inter illos ſic concitantes ſcandala, & populum. Quamuis enim propter talium maliciā non ſint tēporalia dimittēda, propter populi tamen interitum

Lib. 1. cap. 4. parū a principio tom. 4.

veniale, quod illa circunſtātia ſublata peccatū veniale eſſe: ſicut verbum iocoſum eſt peccatum veniale, quando abſque vtilitate dicitur. Si autem ex cauſa rationabili proferatur, non eſt otioſum, neque peccatum. Quàmuis autē per peccatum veniale gratia non tollatur, per quam eſt hominis ſalus: inquantum tamen veniale diſponit ad mortale, vergit in detrimentum ſalutis.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum propter ſcandalum ſint temporalia dimittenda.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur q̄ temporalia ſint dimittēda p̄pter ſcandalum. Magis. n. debem⁹ diligere ſpūalem ſalutē proximi, quæ impeditur per ſcandalum, q̄ quæcumque temporalia bona: ſed id quod minus diligimus, dimittimus propter id, quod magis diligimus. ergo temporalia magis debemus dimittere ad vitandū ſcandalum proximorum.

¶ 2 Prætereà. Secundum regulam Hieronymi,* omnia quæ poſſunt prætermitti ſalua triplici veritate, ſunt propter ſcandalum dimittenda: ſed temporalia poſſunt prætermitti ſalua triplici veritate. ergo ſunt propter ſcandalum dimittenda.

¶ 3 Præterea. In temporalibus bonis nihil eſt magis neceſſariū, quàm cibus: ſed cibus eſt prætermittendus propter ſcandalum, ſecundum illud Roman. 14. Noli cibo tuo illum p̄dere, p̄ quo Chriſtus mortuus eſt. ergo multo magis omnia alia temporalia ſunt p̄pter ſcandalum dimittenda.

¶ 4 Præterea. Temporalia nullo conuenientiori modo cōſeruare, aut recuperare poſſumus, quàm per iudicium: ſed iudiciis vti non licet, & præcipue cum ſcandalo. dicitur enim Matth. 5. Et, qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. & 1. ad Corinth. 6. Iam quidem omnino delictum eſt in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudē patimini? ergo videtur quòd temporalia ſint propter ſcandalum dimittenda.

¶ 5 Prætereà. Inter omnia tēporalia minus videntur dimittenda, quæ ſunt ſpiritualibus annexa: ſed iſta ſunt propter ſcandalum dimittenda. Apoſtolus enim ſeminans ſpiritualia, temporalia ſtipendia nō accepit, ne offendiculū daret Euangelio Chriſti, vt patet 1. ad Cor. 9. Et ex ſimili cā Eccleſia in aliqbus terris nō exigit decimas, propter ſcandalum vitandū. ergo multo magis alia tēporalia ſunt p̄pter ſcandalum dimittenda.

SED CONTRA eſt, q̄ B. Thomas Cantuarien. repetijt res eccleſiarum cum ſcandalo Regis.

RESPONDEO Dicendū, quod circa temporalia bona diſtinguēdum eſt. Aut enim ſunt noſtra, aut ſunt nobis ad conſeruandum pro aliis commiſſa: ſicut bona Eccleſiæ committuntur prælatis, & bona communia, quibuſcumque reipublicæ rectoribus. Et talium conſeruatio, ſicut & depoſitorum, imminet his, quibus ſunt commiſſa ex neceſſitate; & ideo non ſunt propter ſcādalum dimittenda, ſicut nec alia, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Temporalia verò bona, quorum nos ſumus domini, dimittere, ea tribuendo ſi penes nos ea habeamus, vel non repetendo, ſi apud alios ſint, propter ſcandalum quandoque quidem debemus, quandoque autem non. Si enim ſcandalum ex hoc oriatur propter ignorantiam, vel infirmitatem aliorum, quod ſupra* diximus eſſe ſcandalum puſillorum, tunc vel totaliter dimittenda ſunt temporalia, vel aliter ſcandalum ſedandum, ſcilicet per aliquam admonitionem. Vnde* Aug. dicit in lib. de ſerm. Dom. in mōte. Dādū eſt qđ nec tibi, nec alteri noceat, quātum ab homine credi poteſt. Et cum negaueris quod petit, indicanda eſt ei iuſtitia, & melius ei aliquid dabis, cum petentem iniuſte, correxeris. Aliquādo verò ſcādalum naſcitur ex malitia, quod eſt ſcandalum Phariſæorū. Et propter eos qui ſic ſcandala cōcitant, non ſunt temporalia dimittenda, quia hoc & noceret bono cōmuni, daretur enim malis rapiēdi occaſio; & noceret rapientibus, qui retinendo aliena, in peccato remanerēt. Vnde Grego. dicit in Mor. Quidam dum temporalia à nobis rapiunt, ſolummodo ſunt tolerandi; quidam verò æquitate ſeruata

rum ſpiritualem vitandum, vel ſalutem ſpiritualem propagãdam, temporalia dimittenda ſunt. Vnde ſi princeps aliquis potius populum ad infidelitatem duceret, quã ſufferret exigi a ſe rapta ab Eccleſia, vel alio principe, vt ſero boã fecit in populo Iſrael, ne perderet regnũ, dimittenda eẽnt temporalia non ꝓ principem, vel ꝓpter populi ſalutem: Non .n. ponendum eſt offendiculum fidei propter temporalia. Et hoc quod dicimus de ſalute populi, intelligendum eſt vniuerſaliter* de quacumque rõnabili cã inductiua ad dimittendum temporalia, exorto ex malitia ſcandalo. Author.n.ſolum hoc dicit, ꝙ propter eos, q̃ malitioſe concitant ſcandala, non ſunt dimittenda tam temporalia, quàm ſpiritualia bona. Cum quo ſtat ꝙ ꝓꝓ aliam cauſam dimittenda quãdoque ſunt. Secundũ autem dictum eſt, vt ſcias iuxta allatam in litera Gregorij authoritatem, q̃nque expedire communi bono ſpirituali permittere rapinam. Aliud ſiquidem eſt, Paſſim: & aliud, Q̃nque, in caſu tali ꝑmittere, & dimittere.

Lib. 1. ca. 34. 35. & 36. tomo 4.

In ſolutio. ad 2.

¶ In ſolutione ad vltimum in eodem articulo aduerte, ꝙ ex hoc, ꝙ Eccleſia non differt exactionẽ decimarum in Italia vſque ad admonitionẽ, ſed ſimpliciter nõ petit, ne populi mauſueti, & infirmi, ſcandalizentur, ſatis dat̃ intelligi, quã parum ab Eccleſia debent temporalia æſtimari, & quã facile debeat talia dimittere, ne fideles ici dãt in tentationẽ, & in laqueum diaboli.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæquartæ Art. primum.

IN art. 1. q. 44. ſcito, ꝙ charitatem præcedunt diſpoſitiuè, ex naturæ quidem iure duæ partes iuſtitiæ, ſ. declinare à malo, &

prohibendi non ſola cura ne noſtra ſubtrahantur, ſed ne rapiẽtes nõ ſua, ſemet ipſos perdant. Et ꝑ hoc patet ſolutio ad Primum.

Ad secundvm dicendũ, quòd ſi paſſim permitteret malis hominibus vt aliena raperent, vergeret hoc in detrimentum veritatis, vitæ & iuſtitiæ. Et ideo nõ oportet propter quodcumque ſcandalum temporalia dimitti.

Ad tertivm dicendum, quod non eſt de intentione Apoſtoli monere, ꝙ cibus totaliter ꝓpter ſcãdalum dimittatur, quia ſumere cibũ eſt de neceſſitate ſalutis: ſed quod talis cibus eſt ꝓpter ſcandalum dimittendus, ſecundũ illud 1. ad Corin. 8 Non manducabo carnem in æternum, ne fratrẽ, meum ſcandalizem.

Ad qvartvm dicendum, ſecundum* Auguſ. in lib. de ſerm. domini in monte, illud præceptũ domini eſt intelligendum ſecundum præparationem animi, vt ſcilicet homo ſit paratus prius pati iniuriam, vel fraudem, quam iudicium ſubire, ſi hoc expediat. Quãdoque tamen non expedit, vt* dictum eſt. Et ſimiliter intelligẽdũ, eſt verbum Apoſtoli.

Ad qvintvm dicendum, ꝙ ſcandalum quod vitabat Apoſtolus, ex ignorantia procedebat Gentilium, qui hoc non conſueuerant: & ideo ad tempus abſtinendum erat, vt prius inſtruerentur hoc eſſe debitum. Et ex ſimili cauſa Eccleſia abſtinet a decimis exigendis in terris, in quibus non eſt conſuetum decimas ſoluere.

QVAESTIO XLIIII.

De Præceptis charitatis, in octo articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt, de præceptis charitatis.

Et circa hoc q̃rũtur octo.

¶ Primo, Vtrũ de charitate ſint danda præcepta.
¶ Secundo, Vtrum vnum tãtum, vel duo.
¶ Tertio, Vtrum duo ſufficiant.
¶ Quarto, Vtrum conuenienter præcipiatur, vt Deus ex toto corde diligatur.
¶ Quinto, Vtrum conuenienter addatur, ex tota mente &c.
¶ Sexto, Vtrum præceptum hoc poſſit in vita iſta impleri.
¶ Septimo, De hoc ꝓcepto, Diliges proximũ tuũ ſicut teipſũ.

F ¶ Octauo, Vtrum ordo charitatis cadat ſub præcepto.

Articvlvs I.

Vtrum de charitate debeat dari aliquod præceptum.

AD primvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ de charitate non debeat dari aliquod præceptum. charitas.n. imponit modum actibus omnium virtutum, de quibus dantur præcepta, cũ ſit forma virtutũ, vt ſupra G *dictũ eſt: ſed modus nõ eſt in ꝑcepto, vt cõmuniter dicitur. ergo de charitate nõ ſunt dãda ꝑcepta.

¶ 2 Prætereà. Charitas, quæ in cordibus noſtris ꝑ Spiritũ ſanctũ infundit̃, facit nos liberos, qa vbi Spũs Dñi, ibi libertas, vt dr̃ 2. ad Cor. 3. ſed obligatio, q̃ ex præceptis naſcitur libertati opponitur, quia neceſſitatẽ imponit. ergo ex charitate non ſunt danda præcepta.

¶ 3 Præterea. Charitas eſt præcipua inter omnes virtutes, ad quas ordinantur præcepta, vt ex ſupra* dictis patet. Si ergo de charitate dantur aliqua præcepta, deberent poni inter præcipua præcepta, quæ ſunt præcepta decalogi: non autem ponuntur. ergo nulla præcepta H ſunt de charitate danda.

Sed contra. Illud quod Deus requirit à nobis, cadit ſub præcepto: requirit autem Deus ab homine, vt diligat eum, vt dicitur Deut. 10. ergo de dilectione charitatis, quæ eſt dilectio Dei, ſunt danda ꝑcepta.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, præceptum importat rationem debiti. Intantum ergo aliquid cadit ſub præcepto, inquantum hẽt rationem debiti. Eſt autem aliquid debitum dupliciter. Vno modo per ſe: alio modo propter aliud. Per ſe quidem debitum eſt in vnoquoque negotio id, quod eſt finis, quia habet rationem per ſe boni. Propter aliud autem eſt debitum, id quod ordinatur ad finem, ſicut medico per ſe debitum eſt, vt ſanet: propter aliud autem, vt medicinam det ad ſanandum. Finis autem ſpiri I tualis vitæ eſt, vt homo vniatur Deo, quod fit per charitatem, & ad hoc ordinantur, ſicut ad finem, omnia quæ pertinent ad ſpiritualem vitam. Vnde & Apoſtol. dicit 1. ad 1. Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Omnes enim virtutes, de quarum actibus dantur pręcepta, ordinantur vel ad purificandum cor à turbinibus paſsionum, ſicut virtutes, quæ ſunt circa paſsiones: vel ſaltem ad habendam bonam conſcientiam, ſicut virtutes, quæ ſunt circa operationes: vel ad habendam rectam fidem, ſicut illa, quę pertinent ad diuinum cultum: & hæc tria requiruntur ad diligendum Deum. Nam cor impurum à K Dei dilectione abſtrahitur propter paſsionem inclinãtem ad terrena. Conſcientia verò mala, facit horrere diuinam iuſtitiam propter timorem pœnæ. Fides autem ficta trahit affectum in id, quod de Deo fingitur, ſeparans à diuinitate, & à Dei veritate. In quolibet autem genere id, quod eſt per ſe, potius eſt eo quod eſt propter aliud. Et ideo maximum pręceptum eſt de charitate, vt dicitur Matth. 22.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* dictũ eſt, cum de cæteris præceptis ageretur, modus dilectionis non cadit ſub illis præceptis, quę dant̃ de aliis actibus virtutum, puta, ſub hoc præcepto. Honora patrẽ tuũ & matrem tuam, non cadit, ꝙ hoc ex charitate. fiat: cadit tñ actus dilectionis ſub præceptis ſpãlibus.

Ad

facere bonũ: ex diuino aũt iure fides vera. Et propterea Apoſt. tria poſuit, vnde eſt charitas. ſ. cor purum à malis, & conſcientiam bonam ꝓꝓ bona opera, quę in ſe inuenit, & fidem non fictam quo ad ſupernaturalia. Ex his.n. tribus procedit charitas, quæ finis præcepti omnis eſt. Nec hęc quæ dicimus, diſſonant ab authore, ſed expoſitionẽ eius extendunt in primis duobus mẽbris, quo ad mala, & bona.

3. contra G. 116. & 117.

q. 23. art. 8.

q. 3 1. arti. 4. argu. 1. & 1. 2. q. 90. ar. 2. Et q. 100. articu. 2.

q. 16. arti. 1. & 1. 2. q. 99. arti. 1.

1. 2. q. 100. arti. 10. D. 1045. & 1047.

Ad secvndvm dicendum, quod obligatio præcepti non opponitur libertati, niſi in eo, cuius mēs auerſa eſt ab eo, quod præcipitur, ſicut patet in his, qui ex ſolo timore præcepta cuſtodiunt: ſed præceptum dilectionis non poteſt impleri, niſi ex propria voluntate, & ideo libertati non repugnat.

Ad tertivm dicendum, quod omnia præcepta decalogi ordinantur ad dilectionem Dei, & proximi: & ideo præcepta charitatis non fuerunt connumeranda inter pręcepta decalogi, ſed in omnibus includuntur.

Articvlvs II.

Vtrum de charitate fuerint danda duo præcepta.

B

242

1. 2. qō. 99. ar. 1. ad 2. Et infra qō 58. ar. 1. ad 6. Et 3. con. capit. 116. & 117.

* Ar. præced. argu. 3.

† q. 23. art. 5.

† Lib. 1. capi. 27. tom. 3.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, quòd de charitate non fuerint danda duo pręcepta. Præcepta enim legis ordinantur ad virtutem, vt ſupra * dictum eſt: ſed charitas eſt vna virtus, vt ex ſupra † dictis patet. ergo de charitate non fuit dādum, niſi vnum pręceptum.

¶ 2 Prætereà. Sicut † Aug. dicit in lib. de doctri. Chri. Charitas in proximo non diligit, niſi Deum; ſed ad diligendum Deum ſufficienter ordinamur per hoc præceptum, Diliges dominum Deū tuum. ergo non oportuit addere aliud pręceptum de dilectione proximi.

¶ 3 Prætereà. Diuerſa peccata diuerſis præceptis opponuntur: ſed non peccat aliquis prætermittens dilectionem proximi, ſi nō prętermittat dilectionem Dei, quinimmo dicitur Lucæ 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. ergo non eſt aliud præceptum de dilectione Dei, & de dilectione proximi. C

¶ 4 Prętereà. Apoſtolus dicit ad Rom. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit; ſed non impletur lex niſi ꝑ obſeruantiam omnium pręceptorum. ergo omnia præcepta includuntur in dilectione proximi. ſufficit ergo vnum pręceptum de dilectione proximi. non ergo de hoc debent eſſe duo pręcepta charitatis.

Sed contra eſt, quòd dicitur 1. Ioan. 4. Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. D

1. 2. qō. 100. ar. 1. ad 2. & q. 91. arti. 3. & q. 94. ar. 2.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra * dictum eſt, cum de præceptis ageret, hoc modo ſe habent præcepta in lege, ſicut propoſitiones in ſcientijs ſpeculatiuis in quibus concluſiones virtute continent in primis principijs. Vñ qui perfecte cognoſceret principium ſecundum totam ſuam virtutem, non opus haberet, vt eis concluſiones ſeorſum proponerentur: ſed quia non omnes, qui cognoſcunt principia, ſufficiunt conſiderare quicquid in principijs virtute continetur, neceſſe eſt propter eos, vt in principijs ex principijs cōcluſiones deducantur. In operabilibus autem, in qbus præcepta legis nos dirigunt, finis habet rationem principij, vt ſupra * dictum eſt. Dilectio autē Dei finis eſt, ad quem dilectio proximi ordinatur, & ideo non ſolum oportet dari præceptum de dilectione Dei, ſed & de dilectione proximi ꝑꝑ minus capaces, qui nō de facili conſiderant vnū horū ꝑceptorū ſub alio cōtineri.

q. 23. arti. 7. ad 2. Et qō. 26. art. 3. ad [illegible]

Ad primvm ergo dicendum, quod licet charitas ſit vna virtus, habet tamen duos actus, quorum vnus ordinatur ad alium ſicut ad finem. Præcepta autem dantur de actibus virtutum; & ideo oportuit eſſe plura præcepta charitatis.

Ad secvndvm dicendum, q Deus diligitur in proximo, ſicut finis in eo, quod eſt ad finem; & tamen oportuit de vtroque explicite dari præcepta, ratione iam * dicta.

In corp. art.

A

Ad tertivm dicendum, quòd id quod eſt ad finem, habet rōnē boni ex ordine ad finem; & ſm hoc et recedere ab eo, habet rationem mali, & non aliter.

Ad qvartvm Dicendum, q in dilectione ꝓximi includitur dilectio Dei, ſicut finis in eo, quod eſt ad finem, & econuerſo, & tamen oportuit vtrumque præceptum explicite dari, ratione iam * dicta. In corp art.

Articvlvs III.

Vtrum ſufficiant duo pręcepta charitatis.

243

3. contra c. 116. & 117. Et virt. q. 2. artic 4 ad 6. Et Rom. 13. le. 2 Et Gal. 5. lect. 3.

* q. 25. artic. 12. & q. 26.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quod non ſufficiant duo præcepta charitatis. Præcepta. n. dantur de actibus virtutū. Actus autem ſecundum obiecta diſtinguuntur. Cū ergo homo quatuor debeat ex charitate diligere, ſcilicet Deum, ſeipſum, proximum, & corpus proprium, vt ex ſupra * dictis patet, videtur quod quatuor debeant eſſe præcepta charitatis; & ſic duo non ſufficiunt.

¶ 2 Præt. Charitatis actus non ſolū eſt dilectio. ſed gaudiū, pax, beneficentia; ſed de actibus virtutū ſunt danda præcepta. ergo duo præcepta charitatis non ſufficiūt.

¶ 3 Præt. Sicut ad virtutē pertinet facere bonum, ita & declinare à malo; ſed ad faciendum bonum inducimur per præcepta affirmatiua, ad declinādum à malo ꝑ præcepta negatiua, ergo de charitate fuerunt danda præcepta nō ſolum affirmatiua, ſed etiam negatiua; & ſic duo præcepta prædicta charitatis non ſufficiunt.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Matt. 22. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ.

q. 23. art. 1.

† Homil. 17. in Euang. in princ.

† q. 25. ar. 4.

Respon. Dicēdum, quòd charitas, ſicut ſupra * dictum eſt, eſt amicitia quædam. Amicitia autem ad alterum eſt. Vnde † Grego. dicit in quadam Homil. Charitas minus, quam inter duos, haberi non pōt. Quomodo autem ex charitate aliquis ſeipſum diligat, ſupra dictum eſt. Cum autem dilectio; & amor ſit boni; bonū autem ſit vel finis, vel id quod eſt ad finem, conuenienter de charitate duo præcepta ſufficiunt. Vnum quidem, quo inducimur ad Deum diligendum ſicut finem aliud autem quo inducimur ad diligendum proximum propter Deum, ſicut proter finem.

Lib. 1. c. 22. & 26. in princip. tomo 4.

Ad primvm ergo dicendum, q ſicut * Augu. dicit in 1. de doct. chriſt. Cum quatuor ſint ex charitate diligenda, de ſecundo & quarto, ideſt, de dilectione ſui, & corporis proprij, nulla præcepta danda erant. Quātumcunque. n. homo excidat a charitate, remanet illi dilectio ſui, & dilectio corporis ſui. Modus autem diligendi præcipiendus eſt homini, vt. ſ. ſe ordinate diligat, & corpus proprium; quod quidem ſit per hoc, qđ homo diligit Deum, & proximum.

q. 28. arti. 4. & q. 29. ar. 3.

Ad secvndvm dicēdum, q alij actus charitatis conſequuntur ex actu dilectionis ſicut effectus ex cauſa, vt ex ſupra * dictis patet, vnde in præceptis dilectionis virtute includuntur præcepta de alijs actibus. Et tñ ꝑꝑ tardiores inueniuntur de ſingulis explicite ꝑcepta tradita. De gaudio quidem Phil. 4. Gaudete in dño ſemꝑ, De pace autem ad Hebr. 12. Pacem ſequimini cum omnibus. De beneficentia autem ad Gala. vlti. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, De ſingulis beneficentiæ partibus inueniuntur præcepta tradita in ſacra ſcriptura, vt patet diligenter conſideranti. E

Ad tertivm dicēdum, q plus eſt operari bonū, q̄ vitare malū; & ideo in præceptis affirmatiuis virtute includūtur præcepta negatiua. Et tñ explicite inueniuntur præcepta data contra vitia charitati oppoſita Nam contra odium dicitur Leuitic. 19. Ne oderis fratrē tuum in corde tuo. Cōtra acidiam dicitur Eccl. 9. Ne acidieris in vinculis eius. Contra inuidiam Gala. 5. D. 1013.

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Contra diſcordiam vero 1. ad Corinth. 1. Idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Contra ſcandalum autem ad Ro. 14. Ne ponatis offendiculum fratri, vel ſcandalum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter mandetur, quod Deus diligatur ex toto corde.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod inconuenienter mandetur, quod Deus diligatur ex toto corde. Modus enim virtuoſi actus nõ eſt in pcepto, vt ex ſupra* dictis patet: ſed hoc quod dicitur, Ex toto corde, importat modum diuinæ dilectionis. ergo inconuenienter præcipitur, quòd Deus ex toto corde diligatur.

¶2 Præt. Totum, & perfectũ eſt, cui nihil deeſt, vt dicitur in 3. Phyſic. Si ergo in præcepto cadit, ꝙ Deus ex toto corde diligatur: quicumque facit aliquid, quod non ptinet ad Dei dilectionem, agit cõ- H tra præceptum, & per conſequens peccat mortaliter: ſed peccatum veniale non pertinet ad Dei dilectionem. ergo peccatum veniale erit mortale, qđ eſt inconueniens.

¶3 Præterea. Diligere Deum ex toto corde eſt perfectionis, quia ſecũdum* Philoſ. totum & perfectũ idem ſunt: ſed ea quæ ſunt perfectionis non cadũt ſub pcepto, ſed ſub cõſilio. ergo non debet pcipi, ꝙ Deus ex toto corde diligatur.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur Deute. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.

RESPONDEO Dicendum ꝙ cũ præcepta dentur de actibus virtutum, hoc modo aliquis actus cadit ſub præcepto, ſecundum qđ eſt actus virtutis. Requiritur autẽ ad actum virtutis, nõ ſolum ꝙ cadat ſuper debitam materiam, ſed etiam qđ veſtiatur debitis circũſtantijs, quibus ſit pportionatus tali materiæ. Deus autem eſt diligendus ſicut finis vltimus, ad quẽ omnia ſunt referenda. Et ideo totalitas quædam fuit deſignãda circa præceptum de dilectione Dei.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſub pręcepto, quod datur de actu alicuius virtutis, nõ cadit modus, quẽ habet ille actus ex alia ſuperiori virtute: cadit tamẽ ſub præcepto modus ille, qui pertinet ad rationem propriæ virtutis, & talis modus ſignificatur, cum dicitur, Ex toto corde.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ dupliciter contingit ex toto F corde Deum diligere. Vno quidẽ modo in actu, id eſt, vt totum cor hominis ſemp actualiter in Deũ feratur: & iſta eſt pfectio patriæ. Alio modo, vt habitualiter totum cor hominis in Deum feratur, ita ſ. ꝙ nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat: & hæc eſt pfectio viæ, cui non contrariatur peccatum veniale, quia non tollit habitum charitatis, cum non tendat in oppoſitum obiectum, ſed ſolum impedit charitatis vſum.

AD TERTIVM Dicendum, G ꝙ perfectio charitatis, ad q̃ ordinant cõſilia, eſt media inter duas perfectiones* pdictas, vt ſ. homo quãtum poſſibile eſt, ſe abſtrahat à rebus tẽporalibus etiam licitis q̃ occupando animum, impediũt actualẽ motum cordis in Deum.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſuper hoc, Diliges dominũ Deum tuum ex toto corde tuo, conuenienter addatur, Et ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod inconueniẽter Deut. 6. ſup hoc qđ dr̃, Diliges dominũ Deũ tuum ex toto corde tuo, addatur Et ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Non. n. accipitur hic cor p mẽbro corporali, quia diligere Deum nõ eſt corporis actus oportet ergo ꝙ cor accipiatur ſpiritualiter: cor autem ſpiritualiter acceptum vel eſt ipſa anima, vel ali- I quid animæ. ſuperfluum ergo fuit vtrumque ponere.

¶2 Præt. Fortitudo hominis præcipue depẽdet ex corde ſiue ſpiritualiter hoc accipiatur, ſiue corporaliter. ergo poſtquã dixerat, Diliges dñm Deũ tuũ ex toto corde tuo, ſuperfluum fuit addere, ex tota fortitudine tua.

¶3 Præterea. Matth. 22. dicitur, In tota mente tua, ꝙ hic non ponitur. ergo videtur quod inconuenienter hoc præceptum detur.

SED CONTRA eſt authoritas ſcripturæ.

RESPONDEO Dicẽdũ, quod hoc præceptum diuerſimode inuenitur traditum in diuerſis * locis. Nam K ſicut dictum eſt, Deut. 6. ponuntur tria ſcilicet, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota fortitudine. Matthæ. 22. ponuntur duo horum. ſ. ex toto corde, & ex tota anima, & dimittitur, Ex tota fortitudine, ſed additur, In tota mente; ſed Marc. 12. ponuntur quatuor. ſ. ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & ex tota virtute, quæ eſt idem fortitudini. & hæc etiã quatuor tanguntur Lu. 10. Nam loco fortitudinis, ſeu virtutis, ponitur, Ex omnibus viribus tuis: & ideo horum quatuor eſt ratio aſsignanda. nam ꝙ alicubi vnum horum omittitur, hoc eſt, quia vnum intelligitur ex alijs. Eſt ergo conſiderandum, ꝙ dilectio eſt actus voluntatis, q̃ hic ſignificatur per cor. Nã ſicut cor corporale eſt prin-

(Art. 1. huius quæſt.)

¶ *Super quæſtionis quadrageſimæquarta Art. quartum.*

IN art. 4. Omiſſis ſecundo, & tertio, nota, ꝙ in actu virtutis inuenimus tria. ſ. ſub-
144
ſtantiam actus modum eius intrinſecũ, & modum extrinſecum. exempli gratia, In actu, quo honoratur pater, eſt primo ſubſtantia actus, qui eſt ipſa honoratio, ſeu ſubuentio. Eſt ſecundo quantitas actus. ſ. tanta, vel proportionalis ſubuẽtio ſ. vt decet filium ſic conſtitutum reſpectu patris in tali articulo: & hoc, & ſimilia vocantur modus intrinſecus. Eſt tertio ordo iſtius actus ad alterum finem, puta, ex charitate, ſeu pp Deum honorare patrẽ: & huiuſmodi relationes vocanẽ modus extrinſecus. Et ratio eſt, quia circunſtantiæ iſtæ apponũtur actui ex extranea virtute. illæ autẽ ab illamet virtute, cui eſt proprius actus, Et proptere a circunſtantiæ illæ, quæ non extrahunt actum à propria virtute, ad modum intrinſecum ſpectant. Circunſtantiæ autem, quæ ad alterã trahunt virtutem ad extrinſecum modum ſpectant.

(Infra arti. 5. & locis ibidẽ notatis. * ar. 1. huius quæſti. ad 1. argu. Et 1. 2. q. 100. art. 9.)
(Lib. 3. text. 63. tom. 2.)
(Li. 3. Phyſic tex. 63. to. 2.)

¶ In propoſito igitur in dilectione Dei ſubſtantia actus eſt diligere Deum, modus autem eius eſt ex toto corde ipſum diligere. Et quia hæc conditio actus. ſ. ex toto corde, nõ trahit actũ extra virtutem charitatis, à qua eſt dilectio, quia nõ ſic ſe habet, ꝙ ex charitate D. 1047. proueniat diligere Deũ, & ex alia virtute diligere ex toto corde eum, ſed vtrumque prouenit ex vna & eadem charitate: iõ conditio iſta modus intrinſecus eſt dilectionis Dei. Oportet quoque noſſe, ꝙ modus intrinſecus actus virtuoſi eſt duplex, quidam ſine quo virtuoſus non eſſet, quidam reddens actum perfectiorẽ. Exemplũ primi, Si filius ſubueniret quidem patri, ſed non quantum tenetur. Exemplum ſecũdi, Si fili9 ſubuenit et patri quantum tenetur, ſed non cum illa promptitudine, qua deberet. Inter hos autem modos, hæc eſt differentia, ꝙ modus extrinſecus nõ cadit ſub pręcepto pprio illius actus, vt in litera dr̃ in reſponſione ad primum. Modus autem intrinſecus, ſine quo actus non eſt virtuoſus, cadit ſub illo præcepto, vt ibidẽ & in corpore dr̃. Modus autem perficiẽs, ad finẽ præcepti ſpectat. ad hoc enim tendit præceptor, vt perfecte impleatur, qđ pręcipitur: vnde in propoſito diligere Deum intẽſe, eſt Modus intrinſecus ſpectans ad finẽ pcepti, quia ad hoc tẽdit pcipiens, vt Deus magis ac magis diligaꝭ: ſed diligere Deũ ex toto corde eſt modus intrinſecus, ſine quo actus dilectionis non eſt actus charitatis: quia q̃tũcũque Deus diligaꝭ, niſi diligaꝭ ſuper omnia, qđ importat ly, ex toto corde, non diligit ex charitate, non ſatisfit pcepto charitatis. Et pp ea in litera dr̃, ꝙ hoc cadit ſub præcepto.

(In ſolut. ad præcedẽ. ar.)
245
(3. diſt. 27. in expoſi. circa fin. Et vir. qõ. 2. ar. 10. ad 1.)

principium omniũ corporalium motuum: ita etiam voluntas, & maxime quantum ad intentionem finis vltimi, qui eſt obiectum charitatis, eſt principium omniũ ſpiritualium motuum. Tria autem ſunt principia actuũ quæ mouentur a voluntate, ſcilicet intellectus, qui ſignificatur per mentem, vis appetitiua inferior, quæ ſignificatur per animam, & vis executiua exterior, quæ ſignificatur per fortitudinem, ſeu virtutem, ſiue vires. Præcipitur ergo nobis, vt tota noſtra intentio feratur in Deum, quod eſt ex toto corde, & quòd intellectus noſter ſubdatur Deo, quod eſt ex tota mente qđ & appetitus noſter reguletur ſecundum Deum, quod eſt ex tota anima, & quod exterior actus noſter obediat Deo quod eſt ex tota fortitudine vel virtute, vel viribus Deum diligere. Chryſoſtomus tamen ſuper* Matth. accipit econtrario cor, & animam, quam dictum ſit. † Auguſt. vero in 1 de doct. Chriſt. refert cor ad cogitationes, & animam ad vitam, mẽtem ad intellectum: Quidam aũt dicũt, Ex toto corde, ideſt, intellectu: Anima, ideſt, voluntate: Mente, ideſt, memoria Vel ſecundum Gregor. Nyſſenum, per cor, ſignificat animam vegetabilem, per animam ſenſitiuam, per mentem intellectiuam, quia hoc, quod nutrimur, ſentimus, & intelligimus, debemus ad Deum referre. Et per hęc patet reſponſio ad obiecta.

Chryſoſto. homi. 24. in Mat. in opere imperfecto à med. tom. 2.
† Aug. li. 1. c. 22. a medio tom. 3.

Articvlvs VI.

Vtrum hoc præceptum de dilectione Dei poſſit in via impleri.

246
3. di. 27. q. 3. ar. 4. Et vir. q. 2. artic. 10. cor. & ad 1. Et opuſ. 4. c. 4. & op. 28. cap. 5. 6. 7. & 15.
* In expoſ. fidei ad Damaſ. non ꝑcul à fine, to mo 2.
† Amb. li. de Paradiſ. c. 8. ante medi. tom. 4.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd hoc præceptum de dilectione Dei poſsit ſeruari in via. Quia ſecũdum* Hier. in expoſitione catholicæ fidei, Maledictus qui dicit Deum aliquid impoſsibile præcipiſſe, ſed Deus hoc præceptum dedit, vt patet Deut. 6. ergo hoc præceptum poteſt in via impleri.

¶ 2 Præt. Quicunque non implet præceptum peccat mortaliter quia ſ̃m† Ambr. peccatum nihil eſt aliud, quam trãſgreſsio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mãdatorum. ſi ergo hoc præceptum non poteſt in via ſeruari, ſeqtur qđ nullus poſsit eẽ in via iſta ſine peccato mortali, qđ eſt cõtra id, qđ Apoſt. dicit 1. ad Cor. 1. Confirmabit vos vſque in finem ſine crimine. Et 1. ad Timo. 3. Miniſtrent, nullum crimen habentes.

¶ 3 Præterea. Præcepta dantur ad dirigendos homines in viam ſalutis, ſecundum illud Pſal. 18. Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos, ſed fruſtra dirigitur aliquid ad impoſsibile. nõ ergo impoſsibile eſt hoc præceptum in vita iſta ſeruari.

In reſponſ. ratiocinat. 16. to. 7.

Sed contra eſt, quod† Au. dicit in libro de ꝑfectione iuſtitiæ, quod in plenitudine charitatis patriæ præcepum illud implebitur. Diliges dominum Deum tuum &c. Nam cum aliquid adhuc eſt carnalis concupiſcentiæ, quod continendo frænetur; non omnino ex tota anima diligitur Deus.

Respondeo Dicendum, quod præceptum aliquod dupliciter poteſt impleri. Vno modo perfecte, alio modo imperfecte. Perfecte quidem impletur præceptum, quando peruenitur ad finem, quem intendit præcipiens, impletur autem, ſed imperfecte, quando etſi non pertingit ad finem præcipientis non tamen receditur ab ordine ad finẽ. Sicut ſi dux exercitus præcipiat militibus vt pugnent, ille perfecte ducis implet pręceptum, qui pugnando hoſtem vincit, quod dux intendit. Ille autem implet, ſed imperfecte, cuius pugna ad victoriam non pertingit, non tamen contra diſciplinam militarem agit, intendit autem Deus per hoc præceptum, vt homo ſibi totaliter vniatur, quod fiet in patria, quando Deus erit omnia in omnibus, vt dicitur 1. ad Cor. 15. Et ideo plene, & perfecte in patria implebitur hoc præceptum: in via autem impletur, ſed imperfecte. Et tamen in via tanto vnus alio perfectius implet quanto magis accedit per quandam ſimilitudinem ad patriæ perfectionem.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ratio illa ꝓbat, qđ alio modo poteſt impleri in via, licet non perfecte.

Ad secvndvm dicẽdũ, ꝙ ſicut miles qui legitime pugnat, licet nõ vincat, nõ inculpaſ, nec pœnã meretur, ita ẽt qui in via hoc præceptum nõ implet, nihil cõtra diuinam dilectionẽ agens non peccat mortaliter.

Ad tertivm dicendum, qđ ſicut Aug. dicit in li. † de perfectione iuſtitię, Cur non præciperetur homini iſta ꝑfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? Nõ .n. recte curritur, ſi quo currendum eſt neſciatur. Quo modo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur? — In reſponſ. ratiocinat. 16. tomo 7.

Articvlvs VII.

Vtrum conuenienter detur præceptum de dilectione proximi.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ incõuenienter detur præceptum de dilectione ꝓximi. Dilectio enim charitatis ad oẽs homines extenditur, etiam ad inimicos, vt patet Matt. 5. ſed nomen proximi importat quãdam propinquitatem, quæ non videtur haberi ad omnes homines. ergo videtur quod inconuenienter detur hoc præceptum.

247
Quol. 4. art. 24. ad 1. Et Ro. 13. lect. 2. Et Gal. 5. lec. 3. Et op. 42. c. 14.

¶ 2 Præterea. Secundum Philoſ. in 9. Ethico. Amicabilia, quæ ſunt ad alterum, venerunt ex amicabilibus, quæ ſunt ad ſeipſum, ex quo videtur quod dilectio ſui ipſius ſit principium dilectionis proximi: ſed principium potius eſt eo quod eſt ex principio. ergo non debet homo diligere proximum ſicut ſeipſum.

¶ 3 Præterea. Homo ſeipſum diligit naturaliter, non autem proximum. Inconuenienter ergo mandatur, quod homo diligat proximum ſicut ſeipſum.

Sed contra eſt, quod dicitur Matt. 22. Secũdum præceptum eſt ſimile huic. Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Respondeo Dicendum, ꝙ hoc præceptũ cõuenienter traditur. Tangitur enim in eo diligendi ratio, & dilectionis modus. Ratio quidem diligendi tangitur ex eo, ꝙ proximus nominatur. Propter hoc .n. ex charitate diligere debemus alios quia ſunt nobis proximi & ſ̃m naturalem Dei imaginem, & ſ̃m capacitatem gloriæ. Nec refert vtrum dicatur proximus vel frater, vt habetur 1. Io. 4. vel amicus, vt habetur Leuitic. 19. quia per omnia hæc eadem affinitas deſignatur. Modus autem dilectionis tangitur, cum dicitur, Sicut teipſum, quod non eſt intelligẽdum quantum ad hoc, quod aliquis proximum ſibi æqualiter diligat, ſed ſimiliter ſibi, & hoc tripliciter. Primo quidem ex parte finis. vt. ſ. aliquis diligat proximum propter Deum, ſicut ſeipſum propter Deum debet diligere, vt ſic ſit dilectio proximi ſancta. Secundo, ex regula dilectionis, vt. ſ. aliquis non condeſcendat proximo in aliquo malo, ſed. ſolum in bonis: ſicut & ſuæ voluntati ſatiſfacere debet homo ſolum in bonis: vt ſic ſit dilectio proximi iuſta. Tertio, ex parte rationis dilectionis, vt ſcilicet non diligat aliquis proximum propter propriam vtilitatẽ vel delectationem, ſed ea ratione, quod velit proximo bonum, ſicut vult bonum ſibiipſi: vt ſic dilectio proximi ſit vera. Nam cum quis diligit proximum propter ſuam vtilitatem, vel delectationem, non uere diligit proximum, ſed ſeipſum. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ Super

¶Super queſtionis quadrageſimæ quartę Ar. octauum.

IN art. 8. eiuſdem queſtionis omiſſis. 5. 6. & 7. nota ex litera differentiam inter ſupradictos modos intrinſecus actus virtuoſi, quia ſcilicet, aliquis pertinet ad rõnem virtuoſi act⁹. Et per hoc dat intelligere aliud membrũ .ſ. quod aliquis ſpectat ad perfectionem virtuoſi actus, infra latitudinem illius virtutis, vt promptius, delectabilius intenſius, firmius operari. Et vt ſcias q̃s eſt modus pertinens ad rõnem virtuoſi actus, cõſidera ſi ſpectat ad reddẽdũ actũ ꝓportionatũ ſuæ materiæ circa q̃ eſt vt in 4. ar. author dixit. Si nãq; circunſtantia aliqua talis eſt, vt cum ipſa actus ſit proportionatus, ſine ipſa autem actus non ſit proportionatus, conſtat quòd ad ipſam rõnem virtuoſi actus reſpectu talis obiecti ſpectat. Si autem ſine ipſa actus proportionatus eſt tali obiecto, patet ꝙ non ſpectat ad rõnem. virtuoſi actus reſpectu talis obiecti, vt patet in exemplis allatis. Et in propoſito, quia ordo charitatis ſpectat ad rõnem virtuoſi actus, quoniam ſine ipſo actus dilectionis non eſt proportionatus obiecto diligibili. (Non enim dilectio proximi eſt proximo proportionata, ſi minus diligitur, quam proprium corpus diligentis. Et ſimiliter dilectio domeſticorum non eſt eis proportionata, ſi minus diliguntur, quàm extranei, & ſic de alijs) ideo ordo charitatis cõcluditur ſub præcepto: Et vnico verbo ratio explanata tangitur in litera dicendo, Cum accipiatur ſecundum proportionem diligentis ad diligibile.

248 1. 2. q. 100. ar. 9. Et 3. d. 29. art. 1. ad 5. & d. 36. ar. 6. Et veri. q. 25. ar. 12. ad 16. & ar. 14. ad 2. 3. & 7. Et virt. q. 2. ar. 9. ad 11.

¶In eodem articulo dubium eſt de ratione reddita in litera, ſcilicet, Cum ordo charitatis accipiatur ſecundùm proportionem dilectionis ad diligibile: quoniã ſuperius in q. 26. de ordine charitatis dictum eſt, quod ordo charitatis attenditur penes duo, ſcilicet diligentem, & diligibile. Quomodo ergo nũc ſoli diligibili attribuitur?

¶Ad hoc dicitur, quòd verba literę ſunt intelligenda de diligibili ſimpliciter, vel huic: ita quod ordo charitatis meę accipitur ſecundum proportionẽ dilectionis vel ad diligibile ſimpliciter, vel ad diligibile mihi, vt ſic quicumque ordo charitatis ex parte diligentis cadat ſub præcepto, reducatur ad ꝓportionem diligentis ad diligibile, vt hic dicitur. Nec diſcrepat à ſupradictis, ad quæ ſe remittens hic author, voluit hæc intelligi iuxta ſupra determinata, quæ ad hanc breuem gloſam reducuntur. Ordo enim charitatis ex parte diligibilis habet vt propinquius Deo, magis diligatur: ex parte autem diligentis habet, vt propinquius mihi, magis diligatur à me, ſed hic ordo reducitur ad proportionem dilectionis ad diligibile, quia propinquius mihi eſt magis diligibile à me. Et propterea ſicut actus dilectionis reſpectu magis propinqui Deo, eſt improportionatus obiecto, niſi magis ametur, q̃ minus propinquũ: ita meæ dilectionis reſpectu domeſtici mei, eſt im ꝓportionatus obiecto, niſi magis ametur a me, quam extraneus.

¶In eodem articulo octauo, in reſponſione ad primũ dubiũ occurrit, Tum quò argumento non videtur reſponſio ſatis facere. Non enim reſpondet illi compoſſibilitati, ſ. quod aliquis diligit aliquem, puta, fratrem carnalem quantum debet, & cum hoc multo plus diligit conſobrinum ſine iniuria fratris carnalis, ex quo diligit ipſum fratrem carnalem quantum debet Ad hoc enim, in quo conſiſtit vis argumenti, non reſpondetur, an ſit hoc incompoſſibile, & ſi eſt incompoſſibile quare eſt impoſſibile, & tamen oportebat hæc in reſponſione docere. Tum quoniam propoſitio aſſumpta pro fundamento reſponſionis, ſ. homo plus ſatisfacit ei, quem plus diligit, impertinens, & falſa eſt. Impertinens quidem, quia ſatisfacere eſt actus iuſtitiæ, queſtio autem eſt de actu amoris amicitiæ. Falſa vero, quia maior dilectio non eſt rõ maioris ſatisfactionis per ſe loquendo. Accidit enim homini diligenti, quod teneatur facere ſatis dilecto. Et conſequenter accidit homini plus diligenti aliquem, quod teneatur dilecto plus ſatisfacere. Tum tertio conceſſa dicta propoſitione, non recte in litera ꝓceditur ad intentum: quia ſubiuncta conditionalis, ſcilicet, Et ita ſi minus diligeret aliquis eum, quem plus debet diligere, plus vellet ſatisfacere illi cui minus ſatis facere debet, hæc, inquam conditionalis non infert efficaciter concluſionem ſubiũctã, ſ. Et ſic fieret iniuria illi, quem plus deberet diligere: quia ex hoc, ꝙ ego volo plus facere ſatis cui minus teneor, dummodo faciam ſatis tibi, cui magis teneor, dãdo totũ quod teneor nõ facio tibi iniuria, Verbi gratia, & eſt exemplum ad propoſitum. Ego plus teneor fratri carnali, quam conſobrino. Et hoc tamen quod ego fratri carnali relinquo de bonis meis, quantum leges ſtatuunt, & vltra hoc talentum vnum auri: conſobrino autem relinquo longe maius, puta decem milia talentorum: nullam iniuriam facio fratri carnali. Nulli enim iniuriam facit, qui vtitur iure ſuo. Art. 4 ad 1.

H ¶Ad hęc dicitur, quod hic eſt ſermo non de ſatisfactione exteriore, ſed de ſatisfactione interioris amoris, quæ nihil aliud eſt, quam habere verſus aliquem debitum amorem, ita quod ſatisfactio addit ſupra amorem rationem debiti. Et quod author deſtruit illam compoſſibilitatem ex eo, quod charitatis obiectum diſtributum eſt ſic per prius, & poſterius, vt charitas habeat comparatiuã dilectionem, ſcilicet, plus Deo, quam aliis, plus ſibi, quam proximis, cui, plus, quam corpori, & inter proximos plus coniuncto Deo vel ſibi quam remotiori, & nõ debet ſolam abſolutam dilectionem, vt argumẽtum aſſumit. Non enim eſt putandum, quod debeo fratri carnali tantam dilectionem abſolutę, puta, diligere ſecundum quatuor gradus: ſicut qui accipit mutuum, debet tantum abſolutę, puta centum, ſed debet charitas dilectionem comparatiuam, ſcilicet plus Deo &c. vt dictũ eſt: nec eſt quęrẽda alia cauſa, niſi quia hęc materia eſt magis ꝓportionata actui dilectionis ſimpliciter, vel ad hoc, quam altera. Et ad hoc inſinuandum author ſin hac reſponſione ſemper comparatiua dilectione, & ſatisfactione vſus eſt. Et per hoc patet ſolutio omnium.

I ¶Sed hæc miſi falſo initit fundamẽto. Nã ſi ſatisfactio addit rationem debiti falſa eſt illa propoſitio, Homo plus ſatisfacit ei, quem plus diligit. Stat enim, quod plus diligat ſine debito, ac per hoc ſine ſatisfactione. Quod etiam dicitur quod charitas habeat neceſſario dilectionem comparatiuam, reſpectu quorumcunque, non videtur vſquequaque verum vt patebit.

¶Dicendum eſt ergo, quod hic eſt opus duplici diſtinctione. Prima eſt circa dilectionem, quòd duplex eſt, quędam ex debito, vt diligere Deum, diligere patrem, & proximum in communi, & huiuſmodi, quædam ex ſupererogatione, vt diligere in particulari extra articulum neceſſitatis extraneos, vel inimicos, & huiuſmodi. Secunda eſt circa ſatisfacere, quod aliud eſt loqui de ſatisfacere, & aliud de facere. Nã ſatisfacere, K eſt actus iuſtitiæ, includens rationem debiti: facere commune eſt tam ad id quod ex debito, quam ad id quod gratuito facimus. Hæc autem quatuor ita ſe habent inter ſe, quod amori ex debito reſpondet ſatisfacere: amori autem ex ſupererogatione reſpondet facere: ac per hoc homo, plus diligens ex debito aliquem, plus ei ſatisfacit, plus autem diligens aliquem ex ſupererogatione, plus ei facit.

¶In litera ergo ſermo totus eſt de diligere ex debito Et ꝓpterea infra latitudinem, ſeu rationem dilectionis ex debito ſunt omnia dicta literæ exponenda: ita ſcilicet quod omnia ſunt vera, ſalua ratione dilectionis ex debito. Sic enim veriſſima eſt propoſitio illa aſſumpta, Homo plus ſatisfacit ei, quem plus diligit. Dilectio enim ex debito infert ſatisfactionem, &

maior

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ordo charitatis cadat ſub præcepto.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ ordo charitatis non cadat ſub præcepto. Quicũq; .n. tranſgredit̃ præceptũ, iniuriã facit: ſed ſi aliqs diligat aliquẽ quantũ debet, & alterũ quemcumque plus diligat, nulli facit iniuriam. ergo non tranſgreditur præceptum. ordo ergo charitatis non cadit ſub præcepto.

¶2 Pręt. Ea quę cadunt ſub præcepto, ſufficienter nobis tradunt̃ in ſacra ſcriptura: ſed ordo charitatis, qui ſupra poſitus eſt, nuſquã traditur nobis in ſacra ſcriptura. ergo non cadit ſub præcepto.

¶3 Pręt. Ordo diſtinctionẽ quandam importat: ſed indiſtincte pręcipitur dilectio proximi cum dicitur. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. ergo ordo charitatis nõ cadit ſub præcepto.

SED CONTRA Illud qđ Deus in nobis facit ꝑ gratiã, inſtruit ꝑ legis præcepta, ſ᷒m illud Iere. 31. Dabo legem meã in cordibus eorum, ſed Deus cauſat in nobis ordinẽ charitatis, ſ᷒m illud Cã. 2. Ordinauit ĩ me charitatẽ. ergo ordo charitatis ſub ꝓcepto legis cadit.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut dictũ eſt, modus qui ꝑtinet ad rõnem virtuoſi actus cadit ſub

maior dilectio maiorem ſatisfactionem. Oportuit autem authorem ordinem debiti amoris ex charitate declarare ex ordine ſui effectus, qui eſt ſatisfacere, quoniam ordo ſatisfactionis iuſtitiã manifeſte ſpectat, & iniuriam alteri fieri, ſi peruertatur, manifeſtat. Vnde patet ſolutio ſecũdæ obiectionis, ex hoc qđ ſane itellecta, illa ppoſitio eſt vera, & pertinens ad propoſitum.

¶ Ad primam autem obiectionem dicitur, quod dilectio ex debito reſpectu creaturæ neque eſt infinita ſimpliciter, quia, nulla creatura eſt amabilis infinite, neque eſt terminata ad certum terminũ ſimpliciter, puta tãtũ, & nõ plus, quoniam tã pater, quã mater quã extraneus ſufficienter modo a me amatus, poteſt ex debito amplius amari, puta, ſi accidat maior neceſſitas ſed eſt quodammodo interminata, & quodammodo terminata. Nã extra neceſſitatis caſum, ſufficit vnumquemque diligere tãtum, quantum exterior actus illi debitus exigit. Verbi gratia. Sufficit diligere patrem quantum honoris actus illi debitus exigit, fratrem quãtum fraterna conuerſatio, atque communio requirit, & ſic de alijs Et quia ſic diligere eſt vnumquemque in ſuo gradu diligere: ideo huiuſmodi dilectio ſic eſt ad quẽlibet abſolute, quod ſeruat comparatiuã dilectionem ad alios, alias non in ſuo gradu qlibet amaretur. In caſu autem neceſſitatis, ſi multorum eſt ſimul caſus, plus amatus ex debito præponendus eſt, quia plus ſibi debet fieri ſatis, cui plus debetur. Si autem vni tantũ poſterioris gradus accidat caſus, tunc ille magis diligendus pro tunc eſt quo ad hoc, ſicut & magis eſt illi ſatisfaciendum. Ex quibus patet primo, quod eſt implicatio incõpoſſibilium dicere, quod ego diligam ex debito fratrem quãtum debeo: & cum hoc diligam etiam ex debito plus conſobrinum, niſi in caſu, in quo non peruertitur charitatis ordo: quoniam hoc habet charitatis ordo, vt in caſu remotior prædiligatur. Patet ſecundo, quod author ex hoc ipſo, quod loquitur de dilectione ex debito, interimit illã aſſumptã, arguendo propoſitionem modo dictã tamquam incompoſſibilia continentem.

q.25.art.12. & q.26.art. 1.& 2. D.1047.

¶ Ad tertium dicitur, quòd ſtando infra terminos dilectionis ex debito, optima eſt illatio literæ, quia, vt dictum eſt, huiuſmodi dilectio eſt cõparatiua, quia vnumquemq; in ſuo gradu diligit, & cõſequenter vnicuiq; iuxta ſuũ gradũ facit ſatis. Ex hoc enim manifeſte ſequitur, quod plus facit ſatis illi cui minus debetur, detrahit excellẽtiæ illius, cui magis debetur, quia aufert ab eo iſtam excellentiam, ſcilicet, quòd magis ametur, quam alteri minus amandus, aufert ab illo amorem, & ſatisfactionem debitam ſecundum ſuum gradum, quoniam ſecundum ſuum gradum debet præponi, & tamen de facto poſtponitur. Et propterea optime infertur, quod fit illi iniuria. Exẽplum autem de fratre, & conſobrino fallit quia tranſit ad plus facere, cũ ſermo noſter ſit de plus ſatisfacere. Et ſimiliter tranſit ad amorẽ ſupererogationis, cũ ſermo noſter ſit de amore debito. Concedimus enim quod potes cõſobrino plus facere, quã fratri carnali relinquendo ei maiores opes, quia hoc ſpectat ad amorem ſupererogationis reſpectu vtriuſq;, ſcilicet tam fratris, quam cõſobrini, & tu ſupererogationis amore potes plus amare cõſobrinum, quã fratrẽ carnalẽ. Ordo enim charitatis ſtatutus eſt tantum in amore debito, & nõ in amore ſupererogationis, quoniam in amoris ſupererogatiõis quocũque ordine nulli fit iniuria ſicut fit in amoris debiti ordine ppoſtero, vt author in litera docet, & declaratũ eſt. Veruntamẽ ẽt oportet, qđ eadẽ charitas, qua plus facis conſobrinã, facit te plus ſatisfacere fratri, & ſimpliciter, & ĩ caſu, ſicut charitas ſupererogans inimico facit plus ſatisfacere amico ſimpliciter, & in caſu.

præcepto: qđ datur de actu virtutis. Ordo aũt charitatis ptinet ad ipſam rationem virtutis, cum accipiatur ſecundum proportionem dilectionis ad diligibile, vt ex ſupra* dictis patet. Vnde manifeſtũ eſt, quod ordo charitatis debet cadere ſub præcepto.

Ad primum ergo dicendũ, quod homo plus ſatisfacit ei, quem plus diligit: & ita ſi minus diligeret aliquis eũ, quẽ plus debet diligere, plus vellet ſatisfacere illi, cui min⁹ ſatisfacere debet, & ſic fieret iniuria illi, quẽ plus deberet diligere.

Ad secundum dicendum, quod ordo quatuor diligẽdorum ex charitate, in ſacriptura exprimitur. Nã cum mandatur, quod Deũ ex toto corde diligamus, datur intelligi, quod Deũ ſuper omnia debemus diligere. Cum autẽ mãdatur, quod aliquis diligat proximum ſicut ſeipſum, prefertur dilectio ſui ipſius dilectioni proximi. Similiter etiã cum mandatur 1. Io. 3. qđ debemus pro fratribus animã ponere idest, vitam corporalẽ, datur intelligi, qđ proximum plus debemus diligere, quã corpus propriũ. Similiter ẽt cũ mandatur ad Gal. vl. quod maxime operemur bonũ ad domeſticos fidei: & 1. ad Tim. 5. vituperatur qui non habet curam ſuorum, & maxime domeſticorum, datur intelligi, quod inter proximos, meliores & magis propinquos magis debemus diligere.

Ad tertium Dicendũ, quòd ex hoc ipſo quod dicitur, Diliges proximũ tuũ, datur cõſequenter intelligi, quod illi qui ſunt magis proximi ſunt magis eligendi.

QVAESTIO XLV.

De dono Sapientiæ, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt, de dono ſapientiæ, quod reſpondet charitati. Et primo de ipſa ſapientia. Secundo, de vitio oppoſito.

Circa primũ quærunt̃ ſex.

¶ Primo, Vtrum ſapientia debeat numerari iter dona Spũſſancti.
¶ Scđo, In quo ſit ſicut ĩ ſubiecto
¶ Tertio, Vtrum ſapientia ſit ſpeculatiua tãtum, vel ẽt practica.
¶ Quarto, vtrũ ſapiẽtia, q̃ ẽ donũ, poſſit eſſe cũ peccato mortali.
¶ Quinto, Vtrũ ſit in oĩbus habẽtibus gratiam gratum facientẽ.
¶ Sexto, Quę beatitudo ei rñdeat

ARTICVLVS I.

Vtrũ ſapientia debeat inter dona Spiritusſancti computari.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ quod ſapiẽtia nõ debeat inter dona Spiritusſancti cõputari. Dona.n. ſunt pfectiora virtutibus vt ſupra dictũ ẽ, ſed virtus ſe habet ſolũ ad bonum. Vnde & Aug. dicit in lib. de lib. abitr, quod nullus virtutibus male vtitur. ergo multo magis dona Spũſſancti ſe habẽt ſolũ ad bonũ, ſed ſapiẽtia ſe habet etiam ad malum. dicitur n. Iacob. 3. Quædam ſapiẽtia eſt ter

¶ Super quęſtionis quadrageſimæquĩtæ Arti. primum.

IN art. 1. q. 45. in reſponſione ad 1m, dubium occurrit circa differentiam inter fidem, & ſapientiam Non enim videtur recte differentia aſſignatã penes hoc, quod fides aſſentit veritati diuinæ ſecundum ſe ipſum. Sapientia autem iudicat ſecundũ veritatem diuinam. Aut enim differentia iſta conſiſtit in differentia inter actum aſſenſus, & iudicij: aut in differentia rei, cui aſſentitur, & quæ iudicatur: aut in ratione aſſenſus, & iudicij. Non in hoc vltimo: quoniam vtrobique dicitur in litera, ſecundum veritatem diuinam. Non in ſecundo, quia tam fides, quam ſapientia eſt principaliter Dei, & ſecundario aliorum. Non in primo, quia in rõne aſſenſus importatur iudicium. Quicumq; enim aſſentit abſque formidine, iudicat ſic eſſe & econuerſo.

349 Infra art. 4. ad 1. & 2. Et 3. diſt. 35. q. 2. art. 1. q. 1.

1. 2. q. 68. artic. 8.

Li 3. de lib. arbit. ca. 18. & 19. to. 1.

¶ Ad hoc dicitur, quòd differentia iſta conſiſtit in primo, in differentia ſcilicet inter aſſenſum, & iudicium. Aſſenſus namque eſt determinatio ſui ad alteram partem contradictionis. Quicũque enim aſſentit alicui affirmationi, vel negationi ſiue ex euidẽtia rei, ſiue ex authoritate dicentis, ſiue ex ſignis, ex hoc dicitur aſſentire quod ſeipſum ſecundum intellectiuam partẽ determinat ad talem partem. Iudicium autẽ eſt determinatio rei, vt eſt, vel eſſe debet. Ex hoc enim aliquis dicit̃ iudicare aliquid, quod determinat illud ſic eſſe, vel ſic debere eſſe. Et quã quis vtrunque alterum inferat, quia determinãs ſeipſum ad alteram partẽ determinat illam ſic eſſe: & ecõtra, determinãs aliquid ſic eſſe, determinat ſe ad illã partem, formaliter tamẽ differunt, vt dictum eſt: Et aſſenſus, prior videtur iudicio ſecũdum naturam. Et differentiæ quidẽ ſignum eſt, quod videmus quod neſcientes determinare, quæ cõtradictionis, pars vera ſit in aliqua materia, puta, conceptionis beatæ Virginis, abſtinẽt à iudicio, & cum hoc determinãtes ſe ad vnã partem, credunt, illam,

illam tanquam aliud ſit iudicare, aliud aſſentire, Et dum audimus bellorum, aut quorumcumque geſtorum hiſtorias, credere nos fatemur, nõ iudicare, tanquã nos determinemus ad narrata, non narrata cã, Ordinis vero ſignũ eſt, ꝙ qualiter vnuſquiſque affectus eſt, taliter iudicat de re, vt patet in guſtu febricitantis Hoc enim inſinuat, quod prius natura eſt determinatio ſui ad aliquid, quàm iudicium de illo. Et propterea ſapiẽtia in litera ponitur differens à fide ſecundum differentiam iudicii ab aſſenſu, & ponitur poſterior fide: Inter fidem ergo, & ſapientiã hæc eſt differentia quod fidei primo eſt aſſenſus: ſapientiæ vero primo eſt iudicium. Dico autem primo, tum quia vnum infert reliquũ tum quia non intelligo dona Spirituſſancti ſic diſtingui a virtutibus theologicis, vt perficiãt ad actus diſparatos: ſed vt perficiant inchoationẽ bonitatis, quã actus, qui non primo, ſed ſecundario ſunt theologicarum virtutum, ab illis ſortiunt. Verbi gratia, fidei actus primo eſt aſſentire, & eiuſdẽ eſt ẽt percipere, & iudicare & ſecũdum Deum, & ſecundum cauſas creatas, & applicare ad ſingularia, vt patet in homine exiſtente in peccato mortali, cauente tamẽ ſe ab idolatria, homicidio, furto, eunte ad pdicationes, & miſſas. Talis .n. abſq; donis Spirituſſancti, quæ non poſſunt eſſe informia, per fidem percipit diuina iudicia, cauendum ab idolatria ſecundum altiſſimã cauſam, & ab homicidio etiam ſecundum cauſam creatam, quia non eſt nocendum proximo, & applicat ſe ad particulares executiones obſequij fidei in miſſis &c. quæ cũ actus ſpectãt ad dona intellectus, ſapientiæ ſcientiæ, & conſilij,

Li. 12. c. 19. circa princ. tom. 3.

q. 4. art. 7. & 1. 2. qõ. 62. art. 3.

Libr. 14. de Trin. ca. 1. & lib. 12. c. 14 tom. 3.

Libr. 1. ca. 2. tom. 3.

rena. animalis diabolica. ergo ſapientia non debet poni inter dõna Spirituſſancti.

¶ 2 Præterea Sicut* Au. dicit 12. de Trinit. Sapientia eſt diuinarũ rerũ cognitio, ſed cognitio diuinarum rerum, quam homo poteſt per ſua naturalia habere, pertinet ad ſapientiam, quæ eſt virtus intellectualis. cognitio enim diuinorũ ſupernaturalis pertinet ad fidem, quæ eſt virtus theologica. vt ex ſupra* dictis patet. ergo ſapientia magis deberet dici virtus, quã donũ.

¶ 3 Præt. Iob. 28. dicitur. Ecce timor domini, ipſa eſt ſapientia, & recedere a malo, intelligentia. vbi ſecundum literam ſeptuaginta interpretũ, qua vtitur* Augu. habetur. Ecce pietas ipſa eſt ſapientia, ſed tam timor, quàm pietas ponũtur dona Spirituſſancti. ergo ſapiẽtia non debet numerari inter dona Spirituſſancti, quaſi donum ab alijs diſtinctum.

Sed contra eſt, quod Iſa. 11. dicitur: Requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus.

Respondeo Dicẽdum, quod ſecundum Philo. in princi.* Metaph. Ad ſapientem pertinet conſiderare cauſam altiſsimam, per quam certiſsime de alijs iudicatur, & ſecundũ quam omnia ordinari oportet. Cauſa autẽ altiſſima dupliciter accipi poteſt, vel ſimpliciter, vel in aliquo genere. Ille ergo, qui cognoſcit cauſam altiſsimam in aliquo genere, & per eam poteſt de omnibus, quæ ſunt illius generis iudicare, & ordinarẽ dicitur eſſe ſapiens in illo genere, vt in medicina, vel architectura, ſecundum illud 1. ad Corinth. 3. Vt ſapiens architectus fundamentum poſui. Ille autem, qui cognoſcit cauſam altiſſimam ſimpliciter quæ eſt Deus, dicitur ſapiens ſimpliciter, inquantum per regulas diuinas omnia poteſt iudicare. & ordinare. Huiuſmodi autem iudicium conſequitur homo per Spiritum ſanctum, ſecundum illud 1. ad Corinth. 2. Spiritualis iudicat omnia, quia ſicut ibidem dicitur Spiritus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Vnde manifeſtum eſt, quod ſapientia eſt donum Spirituſſancti.

Ad primum ergo dicendum, quòd bonum dicitur dupliciter. Vno mõ, quia vere bonũ eſt & ſimpliciter perfectum, alio modo dicitur aliquid eſſe bonum ſecundum quandam ſimilitudinem. quod eſt in malitia perfectum, ſicut dicitur bonus latro, vel perfectus latro, vt patet per Philoſo. in

F 5.* Metap. & ſicut circa ea, quæ ſunt vere bona, inuenitur aliqua altiſsima cauſa, quæ eſt ſummum bonum, quod eſt vltimus finis per cuius cognitionem dicitur homo vere ſapiens, ita etiam in malis eſt inuenire aliquid, ad quod alia referuntur, ſicut ad vltimum finem, per cuius cognitionem homo dicitur eſſe ſapiens ad male agendũ, ſecundum illud. Ierem. 4. Sapientes ſunt vt faciant mala, bene aũt facere neſcierunt. Quicunque au

G tem auertitur à finẽ debito, neceſſe eſt quod aliquem ſinem indebitum ſibi præſtituat, quia omne agens agit ꝓpter finem. Vnde ſi præſtituat ſibi finem in bonis exterioribus terrenis, vocatur ſapientia terrena: ſi autem in bonis corporalibus, vocatur ſapientia animalis: ſi aũt in aliqua excellentia, vocatur ſapientia diabolica, propter imitationem ſuperbiæ diaboli, de quo dicitur Iob. 41. Ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.

Ad secundum dicendum, quod ſapientia, quę ponitur donum Spirituſſancti, differt ab ea, quæ ponitur virtus intellectualis acquiſita, Nam illa acquiritur ſtudio humano, hæc autem eſt de ſurſum deſcendens, vt dicitur Iaco. 3. Similiter & differt à fide. Nam ſi des aſſentit veritati diuinæ ſecundum ſeipſam, ſed iudi-

H cium quod eſt ſecundum veritatem diuinam, pertinet ad donum ſapientiæ. Et ideo donum ſapientiæ præſupponit fidem, quia vnuſquiſq; bene iudicat quæ cognoſcit, vt dicitur in 1.* Ethic.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut pietas, quæ pertinet ad cultum Dei, eſt manifeſtatiua fidei. in quantum per cultum Dei proteſtamur fidem, ita etiam pietas manifeſtat ſapientiam, & propter hoc dicitur quod pietas eſt ſapientia, & eadem ratione timor. Per hoc enim oſtenditur, quod homo habet rectum iudicium de diuinis, quod Deum timet, & colit.

sed hi actus non perfecti ſunt ita à fide, quin egeant donorũ perfectione, à quibus cum eliciuntur, non alij ſed alio modo, vt ſcilicet oriuntur ex inſtinctu Spirituſſancti, eliciuntur, vt de dono ſapientiæ in propoſito dicitur; quod à ſapientia elicitur iudiciũ ſm quã à connaturalitatẽ ad diuina.

Li. 5. to. 21. tom. 3.

Li. 1. cap. 3. par à med.

Articulvs II.

I *Vtrum ſapientia ſit in intellectu ſicut in ſubiecto.*

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod ſapiẽtia nõ ſit in intellectu ſicut in ſubiecto. Dicit enim Au. in lib. de Gratia noui teſtamenti, qđ ſapientia eſt charitas Dei, ſed charitas ẽ ſicut in ſubiecto in voluntate, nõ intellectu, vt ſupra habitum* eſt. ergo ſapientia non eſt in intellectu ſicut in ſubiecto.

K ¶ 2 Præterea. Eccleſ. 6. dicitur. Sapientia doctrinæ ſecundum nomen eius eſt, dicitur enim ſapientia quaſi ſapida ſciẽtia, quod videtur ad affectum pertinere, ad quẽ pertinet experiri ſpirituales delectationes, ſiue dulcedines. ergo ſapientia non eſt in intellectu, ſed magis in affectu.

¶ 3 Præterea. Potentia intellectiua ſufficienter perficitur per donum intellectus, ſed ad id quod poteſt fieri per vnum, ſuperfluum eſt plura ponere. ergo non eſt in intellectu.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ quintæ Arti. ſecundum.

In art. 2. eiuſdem q. dubium eſt; Quare fides cum charitate non ſufficit ad iudicandum per connaturalitatem ſecũdum cauſam diuinam, cum fides intellectui, & charitas voluntati ſatſit ad hoc. Vt quid multiplicatio hæc entiũ vt oporteat addere donum ſapientiæ? Et ſimile eſt de alijs. 250

¶ Ad hoc dicitur, quod iam oſtenſa eſt neceſſitas donorum vltra virtutes in q. 68. præcedentis libri quoniã ſcilicet oportet animæ adeſſe diſpoſitionem, qua mobilis ſit à Spirituſancto per inſtinctum ad iudicandum ſecundum cauſam altiſſimã, & hæc ẽ donũ ſapiẽtię, & ſic de alijs, vt ibi diffuſe declaratum eſt. Sic nunc

3. di. 35. q. 2. art. 1. q. 3.

Cap. 18 parũ ante mediũ eſt epiſt. 120. tom. 2.

q. 24. arti. 1.

nunc additur etiam, quia oportet habere ſingulos habitus primo reſpicientes actus qui ſecundario à virtutibus reſpiciuntur. Vnde nullum donũ ponitur pro aſſenſu, qui primo eſt fidei, ſed pro aliis actibus ſecundariis: Sic enim anima perfecta redditur ad opera ſupernaturalia proxime, & complete.

Li.1. ca. 36. parum ante med.

Ar. præcedẽ.

Sed contra eſt, quod Greg. dicit* in 2. Mor. quod ſapiẽtia contrariatur ſtultitiæ, ſed ſtultitia eſt in intellectu. ergo & ſapientia.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictũ eſt, ſapientia importat quandam rectitudinem iudicij, ſecundum rationes diuinas. Rectitudo autem iudicij poteſt cõtingere dupliciter. Vno modo ſecundum perfectum vſum rationis: alio modo propter connaturalitatem quandam ad ea, de quibus iam eſt iudicandum. Sicut de his, quæ ad caſtitatem pertinẽt per rationis inquiſitionem recte iudicat ille, qui didicit ſcientiam moralem, ſed per quandam connaturalitatem ad ipſam, rectè iudicat de eis ille qui habet habitum caſtitatis. Sic ergo circa res diuinas ex rationis inquiſitione rectum iudicium habere pertinet ad ſapientiam, quæ eſt virtus intellectualis, ſed rectum iudicium habere de eis ſecundum quandam connaturalitatem ad ipſas pertinet ad ſapientiam, ſecundum quod donũ eſt Spiritusſancti. Sicut Dion. dicit * in 2. cap. de Diui. nomin. quod Hierotheus eſt perfectus in diuinis non ſolum diſcens, ſed & patiens diuina. Huiuſmodi autem compaſsio, ſiue connaturalitas ad res diuinas fit per charitatem, quæ quidem vnit nos Deo, ſecundum illud 1. ad Cor. 6. Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt. Sic ergo ſapientia, quæ eſt donum, cauſam quidem habet in voluntate, ſcilicet charitatem, ſed eſſentiam habet in intellectu, cuius actus eſt recte iudicare, vt ſupra * habitum eſt.

Cap. 2. part. 2. in fin.

Art. præced. & 1.2. q. 13. artic. 1. ad 2. & q. 14. artic. 1.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Auguſtin. loquitur de ſapientia quantum ad ſuam cauſam, ex qua etiam ſumitur nomen ſapientiæ, ſecundum quod ſaporem quendam importat.

Vnde patet reſponſio ad ſecundum. Si tamen iſte ſit intellectus illius authoritatis, quod non videtur, quia talis expoſitio non conuenit, niſi ſecũdum nomen, quod habet ſapientia in latina lingua. In Græco autem non competit, & forte nec in alijs linguis. Vnde potius videtur nomen ſapientiæ ibi accipi pro eius fama quæ à cũctis commendatur.

Ad tertivm dicendum, ꝙ intellectus habet duos actus, ſ. percipere: & iudicare, ad quorum primum ordinatur donum intellectus: ad ſecundum autem ſecũdum rationes diuinas, donum ſapientiæ, ſed ſecundum rationes humanas, donum ſcientię.

¶ Super quæſtionis quadrageſimęquintæ Artic. tertium.

251 IN ar. 3. in reſponſione ad primum, perſpice, quòd practicum, & ſpeculatiuũ, vniũtur in uno ſuperioris ordinis: & hinc vide quàm bene alibi ſcripſerimus.

Supra q. 10. ar. 7. Et 1. q. 64. ar. 1. cor. Et diſ. 35. q. 2. art. 1. q. 3. cor.

Articvlvs III.

Vtrum ſapientia ſit ſpeculatiua tantum, an etiam practica.

AD tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ ſapiẽtia non ſit practica, ſed ſpeculatiua tãtum. Donum enim ſapiẽtiæ eſt excellentius, quam ſapientia, ſecũdum quod eſt intellectualis virtus, ſed ſapientia, ſecundum quod eſt intellectualis uirtus, eſt ſpeculatiua tantum. ergo multo magis ſapientia, quæ eſt donum, eſt ſpeculatiua, & non practica.

¶ 2 Præterea. Practicus intellectus eſt circa operabilia, quæ ſunt contingentia: ſed ſapientia eſt circa diuina, quæ ſunt æterna, & neceſſaria. ergo ſapientia nõ poteſt eſſe practica.

¶ 3 Præterea.* Greg. dicit in 6. Moral. quòd in contẽplatione, principium, quod Deus eſt, quæritur. In operatione autem ſub graui neceſsitatis faſce laboratur, ſed ad ſapientiam pertinet diuinorum viſio, ad quam non pertinet ſub aliquo faſce laborare, quia, vt dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinem conuerſatio eius, nec tædium conuictus illius. ergo ſapientia eſt contemplatiua tantum, non autem practica, ſiue actiua.

Lib. 6. Moral. cap. 8. circa med.

Sed contra eſt, quòd dicitur ad Coloſſ. 4. In ſapientia ambulate ad eos qui foris ſunt, hoc autem pertinet ad actionem. ergo ſapientia non eſt ſolum ſpeculatiua, ſed etiam practica.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut * Auguſt. dicit in 12. de Trinita. Superior pars rationis, ſapientiæ deputatur: inferior autem ſcientiæ. Superior, autem ratio, vt ipſe in eodem lib. * dicit, intendit rationibus ſupernis, ſcilicet diuinis, & conſpiciendis & conſulendis: conſpiciendis quidem, ſecundum quod diuina in ſeipſis contemplatur: conſulendis autem, ſecundum quod per diuina iudicat de humanis actibus per diuinas regulas deligens actus humanos. Sic ergo ſapientia, ſecundum quod eſt donum, non ſolum eſt ſpeculatiua, ſed etiam practica.

Li. 12. c. 14. tom. 3.

Lib. 12. ca. 7. in fine. to. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quòd quanto aliqua virtus eſt altior, tanto ad plurima ſe extendit, vt habetur in lib. de * cauſis. Vnde ex hoc ipſo, quod ſapientia, quæ eſt donum, eſt excellentior, quam ſapientia, quæ eſt virtus intellectualis, vtpote magis de propinquo Deum attingens per quandam ſpiritus vnionem animæ ad ipſum, habet quod nõ ſolum dirigat in contemplatione, ſed etiam in actione.

Propoſi 10. inter opera Ariſto. habetur hic lib.

Ad secvndvm dicendum, quod diuina in ſe quidem ſunt neceſſaria, & æterna: ſunt tamẽ regulę cõtingentium, quæ humanis actibus ſubſunt.

Ad tertivm dicẽdũ, ꝙ prius eſt conſiderare aliquid in ſeipſo, quam ſecundum quod ipſum ad alterum comparatur. Vnde ad ſapientiam per prius pertinet contemplatio diuinorum quæ eſt viſio principij & poſterius dirigere actus humanos ſecundum rationes diuinas. Nec tamẽ in actibus humanis ex directione ſapientiæ prouenit amaritudo, aut labor, ſed potius amaritudo propter ſapientiam vertitur in dulcedinem & labor in requiem.

Articvlvs IIII.

Vtrum ſapientia poſſit eſſe ſine gratia, & cum peccato mortali.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur qđ ſapientia poſsit eſſe ſine gratia, & cum peccato mortali. De his enim, quę cum peccato mortali haberi non poſſunt, præcipue ſancti gloriantur, ſecundum illud 2. ad Cor. 1. Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, ſed de ſapientia ſua non debet aliquis gloriari, ſecundum illud Ierem. 9. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua. ergo ſapientia poteſt eſſe ſine gratia cum peccato mortali. 252

¶ 2 Præterea. Sapientia importat cognitionem diuinorum, vt dictum eſt; ſed aliqui cum peccato mortali poſſunt habere cognitionem veritatis diuinæ, ſecundũ illud Rom. 1. Veritatẽ Dei in iniuſtitia detinet. ergo ſapientia poteſt eſſe cum peccato mortali.

Art 1 huius quæſt.

¶ 3 Præterea.* Auguſt. dicit in 15. de Trin. de charitate loquens. Nullum eſt iſto Dei dono excellentius, hoc ſolũ eſt, quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ, ſed ſapientia differt a charitate. ergo non diuidit inter filios regni, & filios perditionis.

Lib. 15. cap. 18. in prin. tom. 3.

ergo

ergo poteſt eſſe cum peccato mortali.

Sed contra eſt, quod dicitur Sapien. 1. In maleuo'am animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.

Respondeo Dicẽdum, quòd ſapientia, quæ eſt donum Spiritusſancti, ſicut dictum* eſt, facit rectitudinem iudicij circa res diuinas, vel per regulas diuinas de alijs ex quadam connaturalitate, ſiue vnione ad diuina, quæ quidem eſt per charitatem, vt* dictum eſt, & ideo ſapientia, de qua loquimur, præſupponit charitatem. Charitas autem non poteſt eſſe cum peccato mortali, vt ex ſupra† dictis patet. Vnde relinquitur, quod ſapientia de qua loquimur, non poteſt eſſe cum peccato mortali.

Art. 2. huius quæſt. — Art. 2. huius quæſt. & ſupra q. 23. articu. 6. — †q. 24. artic. 12.

Ad primum ergo dicendum, quod illud intelligendum eſt de ſapientia in rebus mundanis, ſiue etiã in rebus diuinis per rationes humanas, de qua ſancti non gloriantur, ſed eam ſe fatentur non habere, ſecundum illud prouer. 30. Sapientia hominum non eſt mecum. Gloriantur autem de ſapientia diuina, ſecundum illud 1. ad Corint. 1. Facta eſt nobis ſapientia a Deo.

Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de cognitione diuinorum, quæ habetur per ſtudium, & inquiſitionem rationis, quæ poteſt haberi cũ pctõ mortali. nõ aũt de illa ſapientia, de qua loquimur.

Ad tertium dicendum, quòd ſapientia etſi differat a charitate, tamen præſupponit eam, & ex hoc ipſo diuidit inter filios perditionis, & regni.

Articulus V.

Vtrũ ſapiẽtia ſit in omnibus habẽtibus gratiam.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod ſapiẽtia nõ ſit in omnibus habentibus gratiam. Maius enim eſt ſapiẽtiam habere, quam ſapientiam audire: ſed ſolum perfectorum eſt ſapientiam audire ſecundum illud 1. ad Corinth. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. cum ergo nõ omnes habentes gratiam ſint perfecti, videtur quod multo minus omnes habentes gratiam, ſapientiam habeant.

¶ 2 Præterea. Sapientis eſt ordinare. vt Philoſ. dicit in 1.* Metap. & Iac. 3. dicitur, quod eſt iudicans ſine ſimulatione, ſed non omnium habentium gratiam eſt de alijs iudicare, aut alios ordinare, ſed ſolũ prælatorum. ergo non omnium habentium gratiam eſt habere ſapientiam.

Li. 1. cap. 2. tom. 3.

¶ 3 Præterea. Sapientia datur contra ſtultitiam vt Greg. dicit in* 2. Moral. ſed multi habentes gratiã ſunt naturaliter ſtulti, vt patet de amentibus baptizatis, vel qui poſt modum ſine peccato in amentiã inciderunt. ergo non in omnibus habentibus gratiam eſt ſapientia.

Lib. c. 36.

Sed contra eſt, quòd qui cunque qui eſt ſine peccato mortali, diligitur a Deo, quia charitatẽ habet, qua Deum diligit, Deus, autem diligentes ſe diligit, vt dici-

F tur Prouerb. 8. ſed Sapient. 7. dicitur quod neminem diligit Deus, niſi eum, qui cum ſapientia inhabitat. ergo in omnibus habentibus gratiam, ſine peccato mortali exiſtentibus, eſt ſapientia.

Respondeo Dicendum, quod ſapientia, de qua loquimur, ſicut dictum eſt. importat quandã rectitudinem iudicij circa diuina & conſpiciẽda, & conſulenda. Et quãtum ad vtrumque ex vnione ad diuina ſecundum diuerſos gradus aliqui ſapientiam ſortiuntur.

G Quidã enim tantum ſortiũtur de recto iudicio tam in contemplatione diuinorum, quam etiam in ordinatione rerum humanarum ſecundum diuinas regulas, quantum eſt neceſſarium ad ſalutẽ. Et hoc nulli deeſt ſine peccato mortali exiſtenti per gratiam gratum facientem: quia ſi natura nõ deficit in neceſſarijs, multo minus gratia. Vnde dicitur 1. Ioã. 2. Vnctio docet vos de omnibus. Quidã autem altiori gradu perficiũt ſapientiæ donum, & quantum ad contẽ

H plationem diuinorum inquãtum ſcilicet altiora quædam myſteria & cognoſcunt, & alijs manifeſtare poſſunt: & etiam quantum ad directionem humanorum ſecundum regulas diuinas, inquantum poſſunt ſecundum eas non ſolum ſeipſos, ſed etiam alios ordinare Et iſte gradus ſapientiæ nõ eſt cõmunis omnibus habentibus gratiam gratum faciẽtem, ſed magis pertinet ad gratias gratis datas, quas Spũſſanctus diſtribuit prout vult. ſecundum illud 1. ad Corint.

I 12. Alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ &c.

Ad primum ergo dicendũ, quod Apoſt. loquitur ibi de ſapiẽtia, ſecundum quod ſe extendit ad occulta myſteria diuinorũ. ſicut. & ibidem dicit, Loquimur Dei ſapientiam in myſterio quæ abſcõdita eſt.

Ad secundum dicendum, quod quamuis ordinare alios homines, & de eis iudicare, pertineat ad ſolos prælatos, tamen ordinare proprios actus, & de eis iudicare, pertinet ad vnumquemque, vt patet per Dionyſ. in epiſtola ad Demophylum.

K Ad tertium dicendum, quod amentes baptizati, ſicut & pueri, habent quidem habitum ſapientiæ, ſecundum quod eſt donum Spiritusſancti. ſed non habent actum propter impedimẽtum corporale, quo impeditur in eis vſus rationis.

Parš à medio illius incipit, Hebræorum hyſtoria.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæquinta Artic. quintum

253 1. 2. qõ 68. ar. 5. ad 1. In 2. 5. omiſſo quarto, dubiũ occurrit, Quo pacto ſapientiæ donum ſecundum altiorem gradum ſpectat ad gratiam gratis datam, cum ſapiẽtiæ donum ſecũ dum totam latitudinem perfectionis ſuæ gratum faciat. Conſtat enim quod ſicut ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis &c. Ac per hoc ſapientiæ donum ſimpliciter gratum faciens, maius, magis gratum faciet. Gratia autem gratis data differt a gratum faciente penes gratũ facere, & nõ gratum facere, apud authorẽ in 1. ſecundæ q. 111. ar. 1. ad vltimum.

¶ Ad huius rei euidẽtiã ſcito, quod ſapiẽtia ſicut & ſciẽtia dupliciter poteſt augeri, ſcilicet intenſiue, & extenſiue, ex parte ſcilicet ſubiecti, vel obiecti, vt ſuperius declaratum fuit, Et licet vtrumque pficiat habentem, diuerſimode tamen, quia augmentum intenſiuum per ſe primo ordinatur ad perfectionem habẽtis in ſeipſo. Per hoc. n. quod aliquis magis cognoſcit, & magis ex ipſo ſcit regulare ſeipſum, magis Deo vnit. Augmẽtum vero extenſiuũ ad ſui, & aliorũ vtilitatem ordinatur. Per hoc. n. quod aliquis plura cognoſcit Deo, & directione actuum ſm Deum, quã ſuæ ſalutis neceſſitas poſcit, & ipſæ redditur melius diſpoſitus in ſeipſo, & ad alios in Deum reducẽdos, ordinatur. Cum autem gratia gratum faciẽs ordinetur ad vnionẽ habentis eam cum Deo, gratia autẽ gratis data ad vtilitatẽ aliorum, conſequens eſt, vt ſapientiæ augmentum extenſiuum ex ea parte, qua ad alios ſm vtilitatẽ ordinatur, inter gratias gratis datas ſit. Ex ea vero parte, qua bonitatẽ habẽtis perficit, ad gratiæ gratũ faciẽtis cõ eſſe ſpectet. Et per hæc patet ſolutio obiectorum Nã augmentum intẽſiuum ſapientiæ, de quo regula, ſicut ſimpliciter verificat, ad gratiam gratum facientẽ ſpectare concedimus: & abũdantia extẽſiua ſapientiæ, vt ſic, nõ gratũ, nec gratiorẽ facit. Formaliter. n. intelligẽdũ eſt cũ dr, quod gratia gratis data nõ gratum facit.

Art. præced.

¶ In vltimo articulo nihil ſcribendum occurrit.

Articulus VI.

Vtrum ſeptima beatitudo reſpondeat. dono ſapientię.

254 1. 2. q. 69. ar. 3. cor. & ad 1. & ar. 4. co. & 3 d. 34. q. 1. ar. 4. & 6. coc.

Ad sextum ſic proceditur. Videtur quod ſeptima beatitudo non reſpõdeat dono ſapiẽtiæ. Septima enim beatitudo eſt, Beati pacifici, quoniam

niam filij Dei vocabuntur. vtrumque autem horum pertinet immediate ad Charitatem. Nam de pace dicitur in Pſal. 118. Pax multa diligentibus legem tuam. & Apoſt. dicit Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritumſanctum, qui datus eſt nobis: qui quidem eſt ſpiritus adoptionis filiorum, in quo clamamus. Abba pater, vt dicitur Roma. 8. ergo ſeptima beatitudo magis debet attribui charitati, quàm ſapientiæ.

¶ 2 Præterea. Vnumquodque magis manifeſtatur per proximum effectum quàm per remotum, ſed proximus effectus ſapientiæ videtur eſſe charitas, ſecundum illud cap. 7. Per nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei, & prophetas cóſtituit: pax autem, & adoptio filiorum videntur eſſe remoti effectus, cum procedant ex charitate, vt* dictum eſt. ergo beatitudo ſapientiæ reſpondens, deberet magis determinari ſecundú dilectionem charitatis, quàm ſecundum pacem.

q. 39. art. 3.

¶ Præterea. Iacob. 3. dicitur. Quæ deſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt: deinde autem pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia, & fructibus bonis, iudicans ſine ſimulatione beatitudo ergo correſpondens ſapientiæ, non magis debuit accipi ſecundum pacem, quàm ſecúdum alios effectus cæleſtis ſapientiæ.

Lib. ca. 9. parú ante mediú, to. 4.

SED CONTRA eſt, quód* Auguſt. dicit in lib. de ſerm. domini in monte, quòd ſapientia conuenit pacificis, in quibus nullus motus eſt rebellis, ſed obtemperans rationi.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſeptima beatitudo congrue adaptatur dono ſapientię & quantum ad meritum, & quantum ad præmium. Ad meritum quidem pertinet quod dicitur, Beati pacifici. Pacifici autem dicuntur, quaſi pacem facientes vel in ſeipſis, vel in alijs, quorum vtrumque cótingit per hoc, quod ea, in quibus pax conſtituitur, ad debitum ordinem rediguntur. Nam pax eſt tráquillitas ordinis, vt* Auguſt. dicit 19. de Ciuit. Dei. Ordinare autem pertinet ad ſapientiam, vt patet per Philoſ. † in Principio Metaph. & ideo eſſe pacificum conuenienter attribuitur ſapientiæ: ad præmium autem pertinet quod dicitur, Filii Dei vocabuntur Dicuntur autem aliqui filij Dei, inquantum participant ſimilitudinem filij vnigeniti, & naturalis, ſecundum illud Rom. 8. Quos præſciuit conformes fieri imaginis filii ſui, qui quidem eſt ſapientia genita, & ideo participando donum ſapientiæ, ad Dei filiationem homo pertingit.

Lib. 19. cap. 2. parum a princ. to. 5. † Lib. 1. Metaph. cap. 2. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitatis eſt habere pacem, ſed facere pacem, eſt ſapientiæ ordinantis. Similiter autem Spiritusſanctus intátum dicitur ſpiritus adoptionis, inquantum per eum datur nobis ſimilitudo filij naturalis, qui eſt genita ſapientia.

AD SECVNDVM dicendum, quòd illud eſt intelligendum de ſapientia increata, quæ primo ſe nobis vnit per donum charitatis, & ex hoc reuelat nobis myſteria, quorum cognitio eſt ſapientia infuſa. Et ideo ſapientia infuſa, quæ eſt donum, non eſt cauſa charitatis ſed magis effectus.

Art. 5. huius quæſt.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut iam* dictum eſt, ad ſapientiam, ſecundum, quod eſt donum, pertinet non ſolum contemplari diuina, ſed etiam regulare humanos actus, in qua quidem directione primo occurrit remotio a malis, quæ contrariantur ſapiétiæ. Vnde & timor dicitur eſſe initium ſapientiæ, inquantum facit recedere à malis. Vltimum autem eſt ſicut finis, quo omnia ad debitum ordinem redigantur, quod pertinet ad rationem pacis. Et ideo conuenienter Iacobus dicit, quòd ſapientia, quæ deſurſum eſt, quæ eſt donú Spiritusſancti, primum eſt pudica, quaſi vitans corruptelas peccati, deinde autem pacifica, quod eſt finalis effectus ſapientiæ, propter quod ponitur beatitudo: Iam vero omnia, quæ conſequuntur, manifeſtant ea, per quæ ſapientia ad pacem perducit ordine congruo. Nam homini per pudicitiam a corruptelis ræcedéti primo occurrit, quod quantum ex ſe poteſt, modum in omnibus teneat, & quantum ad hoc dicitur, modeſta. Secundo vt in his, in quibus ipſe ſibi non ſufficit, aliorum monitis acquieſcat, & quátum ad hoc ſubdit, ſuadibilis, & hæc duo pertinent ad hoc, quod homo cóſequatur pacem in ſeipſo. Sed vlterius ad hoc, quod homo ſit pacificus etiam alijs, primo requiritur, vt bonis eorum non repugnet, & hoc eſt, quod dicit, Bonis conſentiens. Secundo, quòd defectibus proximi & compatiatur in affectu, & ſubueniat effectu. & hoc eſt quod dicitur, Plena miſericordia, & fructibus bonis. Tertio requiritur, vt charitatiue emendare peccata ſatagat, & hoc eſt quod dicit Iudicans ſine ſimulatione, ne ſcilicet correctionem prætendens, odium intendat explere.

QVAESTIO XLVI.

De ſtultitia, quę opponitur ſapiétię, in tres articulos diuiſa.

DEINDE cóſiderandú eſt de ſtultitia, quæ opponitur ſapientiæ.

Et circa hoc quęrútur tria.

¶ Primo, Vtrum ſtultitia opponatur ſapientiæ.

¶ Secundo, Vtrú ſtultitia ſit peccatum.

¶ Tertio, Ad quod vitium capitale reducatur.

¶ Super quæſtionem quadrageſimam ſextam.

IN q. 46. aduerte, quod ea, quæ per metaphoram explanátur, opórtet ſane intelligi iuxta ſubiectá materiá ne penuria uocabulorú nos fallat. Cum igitur ſtultitia penes hebetudinem attendi dicitur, & penes hoc idem atendi dictum ſit vitium contrarium dono intellectus, vt patet in q. 15. ar. 2. ſcito, quod obtuſio ſenſus ſpiritualis, qui eſt intellectus, inquátum impedit perceptionem diuinorum, contrariatur intellect⁹ dono: inquantum impedit iudicium eorundem ſecundum altiſſimá cauſam, contrariatur dono ſapientiæ. et illo modo conſtituit hebetudinem, vel cæcitatem mentis, illo autem ſtultitiam, vel fatuitatem. Et hæc pro tota hac quæſtione ſufficiát, ac de tractatu charitatis.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſtultitia opponatur ſapientiæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ſtultitia non opponatur ſapientiæ. Sapiétiæ enim directe videtur opponi inſipientia, ſed ſtultitia non videtur eſſe idem, quod inſipientia, quia inſipientia videtur eſſe ſolum circa diuina, ſicut & ſapientia, ſtultitia autem ſe habet, & circa diuina; & circa humana: ergo ſapientiæ non opponitur ſtultitia.

255 Supra q. 8. art. 6. ad 1.

¶ 2 Præt. Vnum oppoſitorum nó eſt via perueniendi ad aliud, ſed ſtultitia eſt via perueniendi ad ſapientiam: dicitur enim 1. ad Cor. 3. Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. ergo ſapientiæ non opponitur ſtultitia.

¶ 3 Præt. Vnum oppoſitorum non eſt cauſa alterius: ſapientia autem eſt cauſa ſtultitiæ: dicitur enim Ier. 10. Stultus factus eſt omnis homo a ſcientia ſua. ſapientia autem quædam ſcientia eſt. & Iſa. 47. dicitur, Sapientia tua, & ſcientia hęc decepit te. decipi autem ad ſtultitiá, pertinet. ergo ſapientiæ non opponitur ſtultitia.

¶ 4 Præ-

Li.10.c.18. incipit, ſapiens, ante med.

¶4 Præterea.Iſid.dicit in lib.Etymologiarum, quod ſtultus eſt qui per ignominiam non commouetur ad dolorem,& qui non mouetur iniuria,ſed hoc pertinet ad ſapientiam ſpiritualem,vt* Greg.dicit in 10.Mora. ergo ſapientiæ non opponitur ſtultitia.

* Cap.27. Li.2.ca.36.

SED CONTRA eſt,quòd Greg. dicit in* 2. Moral. quod donum ſapientiæ datur contra ſtultitiam.

Li.10.c.18. incipit, ſapiẽs dictus. Li. & c.nũc dictis in princip. cap.

RESPONDEO Dicendum,quòd nomẽ ſtultitiæ a ſtupore videtur eſſe ſumptum . Vnde*Iſido.dicit in lib.Etymol.Stultus eſt,qui propter ſtuporem non mouetur.Et differt ſtultitia à fatuitate , ſicut ibidem dicitur, quia ſtultitia importat hebetudinem cordis & obtuſionem ſenſuum,fatuitas autem importat totalem ſpiritualis ſenſus priuationem , & ideo conuenienter ſtultitia ſapientiæ opponitur.Sapiens enim , vt ibidem Iſidorus*dicit,dictus eſt à ſapore:quia ſicut guſtus eſt aptus ad diſcretionem ſaporis ciborum, ſic ſapiens ad dignoſcentiam rerum , atque cauſarum. Vnde patet, quod ſtultitia opponitur ſapientiæ ſicut contrarium: fatuitas autem ſicut pura negatio.Nam fatuus caret ſenſu iudicandi:ſtultus autem habet ſenſum,ſed hebetatum:ſapiens autem ſubtilem,& perſpicacem.

Loco citato in argu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut * Iſid. ibidem dicit. Inſipiens contrarius eſt ſapienti, eo quod ſine ſapore eſt diſcretionis,& ſenſus,vnde idem videtur eſſe inſipiẽtia cum ſtultitia . Præcipue autẽ videtur aliquis eſſe ſtultus,quando patitur defectum in ſumma iudicij,quæ attenditur ſecundum cauſam altiſſimam. Nam ſi deficiat in iudicio circa aliquid modicum,non ex hoc vocatur aliquis ſtultus.

q. præcedẽ. ar.4.& ar.1. ad primum

AD SECVNDVM dicendum,quod ſicut eſt quędam ſapientia mala vt ſupra dictum*eſt,quæ dicitur ſapientia ſæculi,quia accipit pro cauſa altiſsima, & fine vltimo aliquod terrenum bonum:ita etiam eſt aliqua ſtultitia bona huic ſapientiæ malæ oppoſita.per quam aliquis terrena contemnit:& de hac ſtultitia loquitur Apoſt.

AD TERTIVM dicendum,quod ſapientia ſæculi eſt,quæ decipit,& facit eſſe ſtultum apud Deum, vt patet per Apoſtolum 1.ad Corinth.* 3.

Li.10.c.27.

AD QVARTVM dicendum,quòd non moueri iniurijs,quandoque quidem contingit ex hoc, quod homines non ſapiunt terrena, ſed ſola cæleſtia: vnde hoc non pertinet ad ſtultitiam mundi,ſed ad ſapientiam Dei,vt Gregor.ibidem dicit. Quandoque autem contingit ex hoc,quod homo eſt ſimpliciter circa omnia ſtupidus,vt patet in amentibus , qui non diſcernunt quid ſit iniuria:&hoc pertinet ad ſtultitiam ſimpliciter.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſtultitia ſit peccatum.

256 Infr. arti.3. cor.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur,ꝙ ſtultitia non ſit peccatum. Nullum enim peccatum prouenit nobis a natura, ſed quidam ſunt ſtulti naturaliter.ergo ſtultitia non eſt peccatum.

Lib. de vera relig. ca.14. circa princ. tom. 1.

¶2 Præterea.Omne peccatum eſt voluntarium vt Auguſtin.*dicit:ſed ſtultitia non eſt voluntaria . ergo non eſt peccatum.

Art. præce.

¶3 Præterea. Omne peccatum opponitur alicui præcepto diuino:ſed ſtultitia nulli præcepto opponitur. ergo ſtultitia non eſt peccatum.

SED CONTRA eſt , quod dicitur Prouer.1. Proſperitas ſtultorum perdet eos:ſed nullus perditur,niſi pro peccato.ergo ſtultitia eſt peccatum.

RESPONDEO Dicendum,quod ſtultitia,ſicut* dictum eſt,importat quendam ſtuporem ſenſus in iu-

F dicando, & præcipue circa altiſsimum cauſam, quæ eſt finis vltimus,& ſummum bonum , circa quod aliquis poteſt pati ſtuporem in iudicando dupliciter.Vno modo ex diſpoſitione naturali, ſicut patet in amentibus , & talis ſtultitia non eſt peccatum.Alio modo inquantum immergit homo ſenſum ſuum rebus terrenis , ex quo redditur eius ſenſus ineptus ad percipiendum diuina,ſecundum illud 1.ad Corint.2.Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei , ſicut etiam homini habenti guſtum infectum malo humore non ſapiunt dulcia,& talis ſtultitia eſt peccatum.Et per hoc patet reſponſio ad Primum.

AD SECVNDVM dicẽdum , quòd quamuis ſtultitiã nullus velit,vult tamen ea,ad quæ conſequitur eſſe ſtultum

G ſcilicet abſtrahere ſenſum ſuum a ſpiritualibus, & immergere terrenis:& idem etiam contingit in aliis peccatis.Nam luxurioſus vult delectationem, ſine qua non eſt peccatum,quamuis non ſimpliciter velit peccatum: vellet enim frui delectatione ſine peccato.

AD TERTIVM Dicendum , quòd ſtultitia d opponitur præceptis,quæ dantur de contemplatione veritatis,de quibus ſupra habitum eſt cum ſcientia, & intellectu ageretur. D. 1043. q 16. art.2.

ARTICVLVS III.

Vtum ſtultitia ſit filia luxuria.

H AD TERTIVM ſic proceditur.Videtur quòd ſtultitia non ſit filia luxuriæ.*Gregor.enim 31.Moral. enumerat luxuriæ filias , inter quas tamen non continetur ſtultitia . ergo ſtultitia non procedit ex luxuria. 257 Iob.5. prin. *Libr. 31.c. 31.

¶2 Præt. Apoſt.dicit 1 ad Cor.3.Sapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum:ſed ſicut* Gregor.dicit.10. Moral.Sapientia huius mundi eſt cor machinationibus tegere,quod pertinet ad duplicitatem.ergo ſtultitia eſt magis filia duplicitatis,quam luxuriæ. Li. 10.c.27. ante mediũ.

¶3 Præt.Ex ira aliqui præcipue vertuntur in furorem & inſaniam , quæ pertinent ad ſtultitiam.ergo ſtultitia magis oritur ex ira,quam ex luxuria.

SED CONTRA eſt, quod Prouer.7. Statim eã ſe-

I quitur, ſcilicet meretricem , ignorans quòd ad vincula ſtultus trahatur.

RESPONDEO Dicendum,quòd ſicut iam†dictum eſt ſtultitia ſecundum quod eſt peccatum, prouenit ex hoc,quod ſenſus ſpiritualis hebetatus eſt,vt nõ ſit aptus ad ſpiritualia iudicanda.Maxime autem ſenſus hominis immergitur ad terrena per luxuriam,quæ eſt circa maximas delectationes,quibus anima maxime abſorbetur. Et ideo ſtultitia,quæ eſt peccatum,maxime naſcitur ex luxuria. Art.præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad ſtultitiã pertinet,quòd homo habeat faſtidium de Deo , & de donis ipſius.Vnde * Gre.duo numerat inter filias luxuriæ,quæ pertinent ad ſtultitiam ſcilicet odium Dei, & Li. 31. Moral. cap.31.

K deſperationem futuri ſæculi , quaſi diuidens ſtultitiam in duas partes.

AD SECVNDVM dicendum, quòd verbum illud Apoſtoli,non eſt intelligendum cauſaliter,ſed eſſentialiter,quia ſcilicet ipſa ſapientia mundi eſt ſtultitia apud Deum. Vnde non oportet , quod quæcunque pertinẽt ad ſapientiam mundi,ſint cauſa huius ſtultitiæ.

AD TERTIVM dicendũ,ꝙ ira,vt ſupra* dictum, eſt,ex ſua acuitate maxime immutat corporis naturam vnde maxime cauſat ſtultitiam,quæ prouenit ex impedimento corporali,ſed ſtultitia,quæ prouenit ex impedimento ſpirituali, ſcilicet ex immerſione mentis ad terrena,maxime prouenit ex luxuria,vt*dictum eſt . 1.2.q. 48.ar. 2.& 3. In corp. art.

¶Super

¶ *Super quæſtionis quadrageſimę ſeptimæ Art. primum.*

IN q.47. vbi incipit quartus huius operis tractatus in art. 1. in reſponſione ad tertium, aduerte differétiam inter artem, & prudentiam, quod licet vtraq; ordineť ad opus, & in hoc eodé fine conueniant, quia totius practicæ rõnis, q̃ comprehendit arté & prudétiam, finis eſt opus, dĩa tamen inter eas eſt, quod applicatio ad opus eſt ab ipſa prudentia: applicatio autem artis nõ eſt ab ipſa arte. Non enim ars medicinæ applicat ſe ad ſanandum, ſed vt dicitur 9. Metaphyſ. applicatur ab electione, quæ eſt intrinſeca ab arte. Prudétia autem applicat ſeipſam ad opera, quia ipſe actus voluntatis, qui eſt eti ipſamet, ad prudentię rationé ſpectat, quæ in ratione eſt, non abſolute, ſed vt mouetur à voluntate, ſicut & præceptum. Et hinc ſit, vt applicari, vel non applicari ad opus voluntarie, non vituperet artem, ſed prudentiam. Neque enim minus doctus medicus cenſetur qui noluit quando oportuit ſanare, ſed minus prudens habetur, q quãdo oportet, vbi oportet &c. non vult exequi à ſe, vel alio, quæ executioni eſſent mãdãda. Et quia accidentia imitantur ſubſtãtiã, ſicut de ipſa ſubſtantia applicationis ad opus dictũ eſt, ita de qualitate applicationis contingit, vt ſcilicet taliter applicari ad opus, puta, male, ſi voluntarie fiat, artem non vituperet, ſed prudentiam, tanquam artis peccatum ſit id ſolum, quod in defectu cognitionis conſiſtit, prudentiæ autem & id, quod in cognitionis, & id q in appetitus defectu conſiſtit. Propter q ars eſt contrariorum vt medicina ſani, & ę grĩ. Prudentia aũt nõ eſt boni & mali, ſed boni tantum. Hæc.

258 1.q.22.ar. 1. ad 3. Et 1.2. q.61.arti. 2. cor. & q.85. art.3 cor. Et mal.q.4.art. 5. ad 4. Et vir.q. 5. art. 1.cor.fin.

†Cap.15.circa medium tom.1.

QVAESTIO XLVII.

De prudentia ſecundum ſe, in ſexdecim articulos diuiſa.

CONSEQVENTER poſt virtutes theologicas primo conſiderandũ eſt circa virtutes cardinales de prudétia. Et primo, de prudentia ſecundum ſe, ſecundo, de partibus eius, tertio de dono ei correſpondéte, quarto de vitijs oppoſitis, quinto, de præceptis ad hoc pertinentibus.

Circa primum quæruntur ſexdecim.

¶Primo, Vtrum prudentia ſit in voluntate, vel in ratione.
¶Secundo, Si eſt in ratione, vtrũ in practica tantum, vel etiam in ſpeculatiua.
¶Tertio, Vtrum ſit cognoſcitiua ſingularium.
¶Quarto, Vtrum ſit virtus.
¶Quinto, Vtrum ſit virtus ſpãlis.
¶Sexto, Vtrum præſtituat finem virtutibus moralibus.
¶Septimo, Vtrum conſtituat medium in eis.
¶Octauo, Vtrum præcipere ſit proprius actus eius.
¶Nono, Vtrũ ſolicitudo, vel vigilantia pertineat ad prudétiam.
¶Decimo, Vtrum prudétia ſe extendat ad regimé multitudinis.
¶Vndecimo, Vtrum prudentia, quæ eſt reſpectu boni proprij, ſit eadem ſpecie cum ea, quæ ſe extendit ad bonum commune.
¶Duodecimo, Vtrum prudentia ſit in ſubditis, an ſolum in principibus.
¶Tertiodecimo, Vtrum inueniatur in malis.
¶Quartodecimo, Vtrum inueniatur in omnibus bonis.
¶Quintodecimo, Vtrum inſit nobis à natura.
¶Sextodecimo, Vtrum perdatur per obliuionem.

ARTICVLVS I.

Vtrum prudentia ſit in vi cognoſcitiua, an in appetitiua.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q prudentia nõ ſit in vi cognoſcitiua ſed in vi appetitiua. Dicit enim *Aug. in lib. de moribus Eccleſię, Prudétia eſt amor, ea, quibus adiuuatur, ab eis quibus impeditur, ſagaciter eligẽs, ſed amor nõ eſt in vi cognoſcitiua, ſed in appetitiua. ergo prudétia eſt in vi appetitiua.

A ¶2 Præt. Sicut ex prædicta diffinitione apparet, ad prudétiã ꝑtinet eligere ſagaciter, ſed electio ẽ act⁹ appetitiuæ virtutis, vt ſupra† habitũ eſt. ergo prudentia nõ eſt in vi cognoſcitiua, ſed ĩ vi appetitiua.

†Q.13.ar. 1.

¶3 Præter. † Phil. dicit in 6. Ethic. quod in arte quidem volens peccans, eligibilior eſt, circa prudentiam autem minus, quemadmodũ & circa virtutes, ſed virtutes morales de quibus ibi loquitur, ſunt in parte appetitiua, ars autem in ratione. ergo prudentia magis eſt in parte appetitiua, quàm in ratione.

†Ca.5.to.5. nõ multũm à fine.

SED CONTRA eſt, q Aug. dicit in lib. 83. q. Prudentia eſt cognitio rerũ appetendarũ, & fugiendarum.

Lib.83.q.61. tom.4.

B RESPON. Dicendum, quòd ſicut* Iſidorus dicit in lib. Etymol. prudens dicitur, quaſi porro videns. Perſpicax enim eſt, & incertorum videt caſus: viſio autem nõ eſt virtutis appetitiuæ, ſed cognoſcitiuæ. Vnde manifeſtum eſt, q prudentia directe pertinet ad vim cognoſcitiuam, nõ autem ad vim ſenſitiuam, quia per eam cognoſcimus ſolum ea, quæ præſto ſunt, & ſenſibus offerũtur. Cognoſcere autẽ futura ex præſentibus, vel præteritis, quod pertinet ad prudentiam proprie rationis eſt, quia hoc per quandam collationem agitur. Vnde relinquitur quod prudentia proprie ſit in ratione.

Lib.10.c.15. incipit, Prudẽs in princ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, voluntas mouet omnes potentias ad ſuos actus. Primus autẽ actus appetitiuæ virtutis eſt amor, vt ſupra* dictũ eſt. Sic ergo prudétia dr̃ eſſe amor non quidẽ eſſentialiter, ſed inq̃tum amor mouet ad actũ prudẽtiæ. vnde & poſtea ſubdit Aug. q prudétia eſt amor bene diſcernens ea, quibus adiuueť ad tendendum in Deũ ab his, quibus impediri poteſt. Dr̃ autem amor diſcernere, inquantum mouet rationem ad diſcernendum.

1.1.q.82.artic.4. 1.2.q 25.art. 1.& 2. †Eodem lib. & ca. citatis in argum.

C

AD SECVNDVM dicendum, q prudens conſiderat ea quæ ſunt procul, inq̃tum ordinantur ad adiuuandum, vel impediendum ea quæ ſunt præſentialiter agenda. Vnde patet, quod ea quæ conſiderat prudentia, ordinantur ad alia ſicut ad finem, eorum autem quę ſunt ad finem, eſt conſilium in ratione, & electio in appetitu, quorum duorum, conſilium magis proprie pertinet ad prudentiam. dicit enim * Philoſoph. in 6. Ethico. quod prudens eſt bene conſiliatiuus. Sed quia electio præſupponit conſilium, eſt enim appetitus præconſiliati, vt dicitur in 3.† Ethic. ideo etiam eligere, poteſt attribui prudentiæ conſequenter, inquantum ſcilicet electionem per conſilium dirigit.

Lib.6.c.5.tomo 5.

D

Lib.3.c.3.circa finẽ to.9.

AD TERTIVM dicendum, q laus prudentiæ nõ conſiſtit in ſola conſideratione, ſed in applicatione ad opus, quod eſt finis practicæ rationis. Et ideo, ſi in hoc defectus accidat, maxime eſt contrarium prudétię, quia ſicut finis eſt potiſſimus in vnoquoque, ita & defectus, qui eſt circa finem, eſt peſſimus, vnde ibidem Philoſop. ſubdit, quod prudentia nõ eſt ſolum cum ratione ſicut ars. Habet enim vt* dictum eſt, applicationem ad opus, quod ſit per voluntatem.

In iſta ſolutione & 1.2. q.37.art.4.

E

ARTICVLVS II.

Vtrum prudentia pertineat ſolum ad rationem practicam, an etiam ad ſpeculatiuam.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videť quòd prudentia nõ ſolũ ꝑtineat ad rõnẽ practicã, ſed ẽt ad ſpeculatiuã. Dicitur enim Prouer. 10. Sapiẽtia eſt viro prudentia: ſed ſapiẽtia

¶ *Super quæſtionis quadrageſimę ſeptimæ Art. ſecũdum.*

IN art 2. in reſponſione ad ſecundum nota Nouitie, quod actus ſpeculationis poteſt referri ad res circa quas verſatur, ſcilicet obiectũ, enunciabilia, præmiſſas, concluſiones, diſcurſus à tali re in talem vt

259 1.2.q.57.artic.3.cor. Et 3.diſ.33.q.2. art.4.q.4.

ut cauſa in effectu, vel econtra, & ſimilia: & ſic non ſubiacet F conſilio, & prudentiæ, ſed regulandus eſt ſecundum logicam, & efficaciam habet ſecundum lumen intellectus maius, vel minus: pôt quoq; referri ſpeculationis actus ad hominem, qui ſpeculari debet, & ſic eſt voluntarius: & cadit ſub conſilio vel prudentia, an ſcilicet ſit ſpeculandum in tali materia, puta, geometrica, vel phyſica, an tali hora &c. Et ſi recte inſpiciamus ad ſupradicta, nõ eſt ipſe ſpeculationis actus, qui eſt materia proxima conſilij, ſed actus voluntatis, qui vocatur vti quo volũtas exercet actũ ad ſpeculandum, ita quòd cõſilium ſit, an intellectu vtendum ſit ad ſpeculationem talis rei, tali hora, tanto tempore &c. Et ſic cõſilium eſt de vſu, qui eſt actus appetitus, tanquam materia ꝓxima, & de ſpeculationis actu, tanquam materia remota, quia ſcilicet eſt materia vſus qui eſt materia conſilij.

Lib.1.ca.24. circa ſi to.1.

Lib.6.c.1.ad ſi.& cap. 12.

Lib.6.c.5.tomo 5.

Lib.6.c.5.in prin.tom.5.

¶ In reſponſione ad tertium aduerte primo, quod ſicut facere dupliciter ſumit̃ ſcilicet vt diſtinguitur cõtra agere & vt extendit ſe ad actionẽ tranſeuntem, & immanẽtem, ita factibile ſumi poteſt, vt diſtinguitur cõtra agibile, & ſic eſt materia artis, & vt extẽdit ſe ad factibile ſiue ꝑ actionem immanentem, ſiue tranſeuntem, & ſic ſumitur in litera, & eſt communis materia artis, & ſpeculatiuarum ſciẽtiarũ, quæ vocantur artes.

Q.45.art.2. & 3.

Lib.6.c.5. & 9.tom.5.

¶ Aduerte ſecundo, quòd quia de facto ita eſt, quòd aliquæ ſcientiæ ſpeculatiuæ vocãtur artes, & manifeſte differũt in materia ab arte quæ in 6. Ethi. ponitur quinta virtus intellectualis, & nulla ponitur prudentia ſpeculatiua, cum tamen materia prudentiæ ſit magis propinqua materiæ illarum ſpeculatiuarum artium, voluit author (ſublata per intellectum idest non conſiderata differentia materiæ ſcilicet agibilis & factibilis, intus ſ. & extra) reddere rationẽ, quare artis ratio, & non prudentiæ, ad ſpeculatiuos extendatur habitus, ex hac ſ. diff. quia prudentia eſt eorum, q̃ non ſunt determinatæ viæ, ars verò vt in pluribus, per determinatas procedit vias. Ex hoc. n. ſit vt ſpeculatiui habitus, quaſi aliquid facientes per determinatas vias artis rationem induunt, non autem prudentiæ, non tamen continentur ſub arte, quia hæc ꝓprie eſt rõ recta factibilium. proprie quæ ſ. ſunt extra, quorum intellectus practicus eſt factiuus.

*Ambr. loco citato in argum.

*Tullius in libro 2. de inuentione in fol. 4. ante finem libri.

¶ In eadem reſponſione dubium occurrit, quia hic dicitur, Omnis applicatio rationis rectæ ad aliquod factibile, pertinet ad artem. In præcedenti vero ar. dictum eſt, ꝙ applicatio rõnis rectę ad opus factibile non ẽ artis, ſed volũtatis.

¶ Ad hoc facile dicit̃, ꝙ applicatio huiuſmodi pertinet ad voluntatem vt applicãtem, & pertinet ad artem, vt applicatã. Vnde nulla eſt repugnantia, ſed ſecũdum diuerſa propoſita modo huic, modo illi attribuitur. Quamuis poſſet dici, ꝙ hoc in loco applicatio pro regulatione ſumitur. Hoc enim erat ad ꝓpoſitum literæ, quod omnis regulatio factibilis ſm rectam rõnem, ſpectet ad artẽ.

Lib.3.c.3.tomo 5.

principalius conſiſtit in contemplatione. ergo prudentia.

¶ 2 Præt. *Ambroſ. dicit in 1. de Officijs. Prudentia in veri inueſtigatione verſatur, & ſcientiæ plenioris infundit cupiditatem, ſed hoc pertinet ad rationem ſpeculatiuam. ergo prudentia conſiſtit etiam in ratione ſpeculatiua.

¶ 3 Præterea. In eadem parte animæ ponitur à Philoſopho ars, & prudentia, vt patet in 6.* Ethi. ſed ars nõ ſolum inuenitur practica, ſed etiam ſpeculatiua, vt patet in artibus liberalibus. ergo prudẽtia inuenitur practica, & ſpeculatiua.

Sed contra eſt, quòd* Philoſ. dicit in 6. Ethic. quòd prudentia eſt recta ratio agibiliũ, ſed hoc non pertinet niſi ad rationẽ practicam. ergo prudentia nõ eſt niſi in ratione practica.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut* Phil. dicit in 6. Ethic. Prudentis eſt bene poſſe conſiliari, Cõſilium autem eſt de his, quæ ſunt per nos agenda in ordine ad finem aliquem. Ratio autem eorũ quæ ſunt agenda propter finem, eſt ratio practica. Vñ manifeſtum eſt, quod prudentia non conſiſtit niſi in ratione practica.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, ſapiẽtia conſiderat cauſam altiſſimam ſimpliciter. Vnde cõſideratio cauſæ altiſſimæ in quolibet genere, pertinet ad ſapiẽtiã in illo genere. In genere aũt humanorũ actuũ, cauſa altiſſima eſt finis communis toti vitæ humanæ, & hunc finem intendit prudentia. Dicit. n. *Philoſ. in 6. Ethic. quod ſicut ille, qui ratiocinatur bene ad aliquẽ finem particularẽ, puta, ad victoriam, dicitur eſſe prudens nõ ſimpliciter, ſed in hoc genere ſcilicet in rebus bellicis, ita ille qui bene ratiocinatur ad totum bene viuere, dicitur prudens ſimpliciter. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ prudẽtia eſt ſapientia in rebus humanis, non autem ſapientia ſimpliciter, quia non eſt circa cauſam altiſſimam ſimpliciter, eſt enim circa bonum humanum. Homo autem non eſt optimũ eorum quæ ſunt. Et ideo ſignanter dicitur, quod prudẽtia eſt ſapientia viro, non autem ſapiẽtia ſimpliciter.

Ad secundum dicendũ, quòd* Ambr. & etiam* Tullius nomen prudentiæ largius ſumunt ꝓ qualibet cognitione humana tam ſpeculatiua, quàm practica. Quamuis dici poſſit, quod ipſe actus ſpeculatiuæ rationis, ſecũdum quod eſt voluntarius, cadit ſub electione, & conſilio quantum ad ſuum exercitium, & per conſequens cadit ſub ordinatione prudẽtiæ, ſed G quantum ad ſuam ſpeciem, prout comparatur ad obiectum, quod eſt verum neceſſarium, non cadit ſub conſilio, nec ſub prudentia.

Ad tertium dicendum, quòd omnis applicatio rationis rectę ad aliquid factibile pertinet ad artem, ſed ad prudentiam non pertinet niſi applicatio rationis rectæ, & ad ea de quibus eſt conſilium, & huiuſmodi ſunt, in q̃bus non ſunt viæ determinatæ perueniendi ad finem, vt dicitur in 3.* Ethic. Quia ergo ratio ſpeculatiua quædam facit, puta, ſyllogiſmum, propoſitionem, & alia H huiuſmodi, in quibus proceditur ſecundum certas, & determinatas vias: inde eſt, quod reſpectu horũ poteſt ſaluari ratio artis, non autẽ ratio prudẽtiæ, & ideo inuenitur aliqua ſpeculatiua ars, non autem aliqua prudentia.

Articulus III.

Vtrum prudentia ſit cognoſcitiua ſingularium.

I Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ prudentia non ſit cognoſcitiua ſingulariũ. Prudentia enim eſt in ratione* vt dictum ſed ratio eſt, vniuerſalium, vt dicitur in 1.* Phyſic. ergo prudentia non eſt cognoſcitiua, niſi vniuerſalium.

¶ 2 Præt. Singularia ſunt infinita: ſed infinita non poſſunt comprehendi à ratione: ergo prudentia, quæ eſt ratio recta, non eſt ſingularium.

¶ 3 Præt. particularia per ſenſum K cognoſcuntur, ſed prudentia non eſt in ſenſu, multi enim habentes ſenſus exteriores perſpicaces, nõ ſunt prudentes. ergo prudentia non eſt ſingularium.

Sed contra eſt, quòd Philoſoph. dicit in 6. Ethic. quòd prudentia nõ eſt vniuerſalium ſolum, ſed oportet etiam ſingularia cognoſcere.

Respon. Dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra* dictũ ẽ, ad prudẽtiã ꝑtinet

¶ Super quæſtionis quadrageſimę ſeptimæ Arti. tertium.

In ar. 3. in reſponſione ad ſecundum aduerte, quod certitudo prudẽtiæ eſt duplex, quædã in ſola cognitione cõſiſtẽs, & hæc in vniuerſali quidem eſt eadẽ cum certitudine ſciẽtiæ moralis, cuius vniuerſale eſt verũ, vt in pluribus. In particulari autem non excedit certitudinem opinionis, cum de futuris concludit, aut abſentibus, & hęc non eſt propria prudentiæ. Quædam autem eſt certitudo practicæ veritatis, quæ conſiſtit in conformiter ſe habere appetitui recto: & hæc eſt ꝓpria prudentiæ, quæ nõ in ſola ratione cõſiſtit. Et talis certitudo, ſemper adeſt prudentiæ etiam reſpectu ſingularium abſẽtium, & futurorum, quoniam prudẽs præcipiens

260

Inf. artic. 15. cor. & q. 49. art. 2. ad 1. & ar. 5. ad 2. & art. 7. cor.

Arti. 1. & 2. huius quæſ.

Lib. 1. Phyſi. tex. 49. to. 2.

Li. 6 c. 7. circa ſi. tom. 5.

Ar. 1 ad 3. argum.

cipiens ſic agendum pro republica, quamuis non eueniat intentus finis, aut impediatur actio, habet tamẽ actum præcepti veriſſimum, optimum, & certum, vtpote conſonum rationi, & appetitui rectis. Dicuntur autem prouidentiæ noſtræ incertæ & propter incertitudinem euentus, & propter occulta nobis.

¶ In reſponſione ad tertium habes, quòd prudentia eſt principaliter in ratione, ſecũdario autem in cogitatiua, ſed hoc habet quæſtionem, quia in illa potentia ponenda eſt principaliter prudentia, cuius eſt præcipuus prudentię actus, ſed præcipuus actus prudentiæ eſt pręceptum ſingulare ſequens minorem ſingularem. Hæc autem ſingularia ſpectãt ad cogitatiuam directe. Et confirmatur, Quia virtus ponitur in potentia conſumatiua operis, vnde temperãtia ponitur in concupiſcibili: & continentia, quæ non eſt in illa, non eſt virtus, quámuis recte diſponat partem ſuperiórem, ſed cogitatiua eſt, quæ conſumat diſcurſum de ſingularibus. ergo in ipſa ponenda eſt.

D.753.

Libr.3. text. 10. tom.2.

Lib.6.c.8. ad ſ. tom.5.

¶ Ad hoc dicitur, quòd propter rationes dictas, oportet tam in intellectu, quàm cogitatiua ponere habitum, quo bene diſponatur ad prudentiæ actus. Et licet, ſecundum quod apparet 6. Ethicor. cap.1. & c. penult. intellectus ex ſcientia in propoſito morali, cogitatiua autem ex habitu circa ſingularia intellectiuo & ratiocinatiuo perficiatur, pro quanto recte iudicat de fine ſingulari, & recte præcipit de ſingulari opere, ac per hóc prudentia principaliter videatur eſſe cogitatiua, ſecundum tamen authoris doctrinam, in intellectu principaliter ponitur. Et probatur quòd ita ſit tali ratione. Eiuſdem eſt habi-

261

Inf. q.45. arti.1. ad 1. & 12. q.37. art. 5. ad 3. & q. 61. ar.1. cor.

*Lib.1. c.13. in ſi. tom.1.

Li.6. c.5. nõ procul. á ſine, tom.5.

non ſolum conſideratio rationis, ſed etiam applicatio ad opus, quod eſt ſinis practicæ rationis. Nullus autem poteſt conuenienter alteri aliquid applicare, niſi vtrunq; cognoſcat, ſcilicet & id, quod applicandum eſt, & id cui applicãdum eſt. Operationes autem ſunt in ſingularibus, & ideo neceſſe eſt quod prudens & cognoſcat vniuerſalia principia rationis, & cognoſcat ſingularia, circa quę ſunt operationes.

A

Ad primum ergo dicendũ, quòd rõ primo quidem & principaliter eſt vniuerſalium, poteſt tamen vniuerſales rationes ad particularia applicare. Vñ ſyllogiſmorum cõcluſiones, non ſolum ſunt vniuerſales, ſed etiã particulares, quia intellectus per quandam reflexionem ſe ad materiam extendit, vt dicitur in 3. de* Anima.

B

Ad secundum dicendũ, quòd quia infinitas ſingularium non poteſt ratione humana comprehẽdi, inde eſt quod ſunt incertæ prouidentiæ noſtrę, vt dicitur Sapien.9. tamen per experientiam ſingularia infinita reducuntur ad aliqua finita, quę vt in pluribus accidunt, quorum cognitio ſufficit ad prudentiam humanam.

C

Ad tertium dicendum, quòd ſicut* Phil. dicit in 6. Ethic. prudentia non conſiſtit in ſenſu exteriori, quo cognoſcimus ſenſibilia propria, ſed in ſenſu interiori qui perficitur per memoriã, & per experimentum ad prompte iudicandum de particularibus expertis, non tamẽ ita, quod prudentia ſit in ſenſu interiori ſicut in ſubiecto principali, ſed principaliter quidem eſt in ratione, per quandam autem applicationem pertingit ad huiuſmodi ſenſum.

D

Articulus IIII.

Vtrum prudentia ſit virtus.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr. prudentia nõ ſit virtus. Dicit.n.* Aug. in 1. de li. arb. quòd prudẽtia eſt appetẽdarũ, & vitandarũ rerũ ſcientia, ſed ſcientia contra virtutem diuiditur, vt patet in prædicamentis. ergo prudentia non eſt virtus.

E

¶ 2 Præt. Virtutis non eſt virtus, ſed artis eſt virtus, vt Philoſ. dicit in 6. Ethic. ergo ars nõ eſt virtus, ſed in arte eſt prudentia. dr. n.2. Parap.2. de Hiram, quòd ſciebat cęlare omnẽ ſculpturã, & adinuenire prudẽter quodcũq; in opere neceſſariũ ẽ. ergo prudẽtia nõ eſt virtus.

¶ 3 Præt. Nulla virtus poteſt eſſe immoderata, ſed prudentia eſt immoderata, alioqn fruſtra diceret in Prouer. 23. c. Prudẽtiæ tuę pone modũ. ergo prudẽtia nõ eſt virt*.

Sed contra eſt, quòd Gregorius* in 2. Moral. prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iuſtitiam dicit eſſe quatuor virtutes.

Li.2. Moral. cap.36.

Respon. Dicendũ, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, cum de virtutibus in cõmuni ageretur, virtus eſt quæ bonũ facit habẽtẽ, & opus eius bonum reddit. Bonum autem poteſt dici dupliciter. Vno mõ materialiter pro eo quod eſt bonum, alio modo formaliter ſm rõnem boni. Bonum autem inquantũ huiuſmodi, eſt obiectum appetitiuæ virtutis, & ideo ſi qs habitus ſunt qui faciant rectam conſiderationem rationis nõ habito reſpectu ad rectitudinem appetitus, minus habent de ratione virtutis, tãquã ordinantes ad bonum materialiter, ideſt ad id quod eſt bonũ nõ ſub ratione boni. Plus autem habent de ratione virtutis habitus illi qui reſpiciunt rectitudinem appetitus, quia reſpiciunt bonum non ſolum materialiter, ſed etiam formaliter, ideſt id quod eſt bonum ſub ratione boni. Ad prudentiam autem pertinet ſicut* dictum eſt, applicatio rectæ rationis ad opus quod non fit ſine appetitu recto; Et ideo prudentia non ſolum habet rationem virtutis quã habent aliæ virtutes intellectuales, ſed ẽt habet rationem virtutis quam habent aliæ virtutes morales, quibus etiam connumeratur.

Art.1. huius q. ad 1. & 1. 2. q.55. arti. 2. & 3. & q. 56. & 57.

Art.3. huius q. & artic.1. ad 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd Aug. ibi large accipit ſciẽtiam pro qualibet recta ratione.

Ad secundum dicendum, quòd Phil. dicit, artis eſſe virtutem, quia non importat rectitudinem appetitus. Et ideo ad hoc, quòd homo recte vtatur arte, requirit quòd habeat virtutẽ, quæ faciat rectitudinem appetitus. Prudentia aũt non habet locum in his, quæ ſunt artis, tũ quia ars ordinatur ad aliquem particularem finem. tũ quia ars habet determinata media per quæ peruenitur ad finem, dicitur tamen aliquis prudenter operari in his, quæ ſunt artis per ſimilitudinem quandam. In quibuſdam autẽ artibus propter incertitudinem eorum, quibus peruenitur ad finem, neceſſarium eſt cõſilium, ſicut in medicinali, & in nauigatoria, vt dicitur in 3.* Ethic.

Lib.3. cap.3. tom.5.

Ad tertium dicendũ, quòd illud dictũ Sapientis nõ eſt ſic intelligẽdũ, quòd ipſa prudẽtia ſit moderãda, ſed quia ſecundum prudẽtiã eſt aliquis modus imponẽdus.

tus cuius eſt actus, ſed actus prudentiæ eſt intellectus. ergo. Probaẽ minor: Actus prudentiæ eſt cognoſcere vniuerſale & ſingulare, & applicare illud huic, vt patet. ergo eſt intellect* aut cogitatiuæ. Non enim poteſt eſſe duorum diſparatorum, vt patet in 2. de Anima in proceſſu inueſtigatiuo ſenſus communis, ergo vel eſt cogitatiuæ ſolius vtẽtis intellectu, & hoc non, quia cogitatiua nõ ſe extendit ad vniuerſale, vel eſt intellectus ſolius, vel vtentis cogitatiua, & habetur intentũ, quòd ſ. eſt principaliter in intellectu, in quo habitus ipſe eſt ſubiectiue, & ſecũdario in cogitatiua in qua eſt experimentalis habitus, reddẽs cogitatiuã habilẽ ad cooperãdum intellectui in cõſiliando, iudicando, & pręcipiendo de ſingularibus, ita quòd hi actus principaliter ſunt intellectus, miniſterialiter autem cogitatiuę, propter quod miniſteriũ videtur magis naturalis, & ætatem ſequi prudentia, quam ſciẽtia, vt dicitẽ in 6. Ethi.

¶ Super quæſtionis quadrageſimę ſeptimæ Art. quartum.

IN ar.4. aduerte, quòd prudẽtia pro quãto in ſola cognitione conſiſtit, habet communem rõnem virtutis intellectualis, quia ſ. eſt uerorum tñ, quia ſ. eſt uniuerſalium quæ ut in pluribus vera ſunt: ſed quia hoc nõ conuenit prudentiæ ſm propriã rationẽ, qua ab alijs intellectualibus virtutibus differt, quia ſ. præceptiua eſt operis ſingularis, ideo habet ſpecialem rationem virtutis qua eſt virtus ſimpliciter, ſicut virtus moralis, & ex eadem radice, ſcilicet rectitudine appetitus.

¶ In rñſione ad tertiũ conclude Nouitie: ergo ly prudentiæ, eſt, caſus genitiui. Argumentum autẽ procedebat ex caſu datiuo.

ARTICVLVS V.

Vtrū prudētia ſit uirtus ſpecialis.

AD QVINTVM ſic pcedítur. Videtur ꝙ prudētia nō ſit ſpecialis virtus. Nulla enim ſpecialis virtus ponitur in cōmuni diffinitione virtutis, ſed prudētia ponitur in communi diffinitione virtutis, quia in 2. Ethi. diffinitur virtus habitus electiuus in mediocritate exiſtens, determinata ratione quo ad nos, prout ſapiens determinabit. recta autem ratio intelligitur ſecundum prudentiā, vt dicitur in 6. † Eth. ergo prudentia non eſt ſpecialis virtus.

¶ 2 Præt. † Phil. dicit in 6. Eth. ꝙ virtus moralis rectè facit operari finem, prudentia aūt ea, q̄ ſunt ad finem, ſed in qualibet virtute ſunt aliqua operanda propter finem; ergo prudentia eſt in qualibet virtute, non eſt ergo virtus ſpecialis.

¶ 3 Præter. Specialis virtus habet ſpeciale obiectum, ſed prudentia non habet ſpeciale obiectum, eſt enim recta ratio agibilium, vt dicitur in 6.* Eth. agibilia autē ſunt omnia opera virtutum. ergo prudentia non eſt ſpecialis virtus.

SED CONTRA eſt, ꝙ cōdiuidit, & connumeratꝛ alijs virtutibus dr̄.n. Sapien. 7. Sobrietatem & prudētiā docet, iuſtitiā & virtutē.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ cū actus, & habitus recipiāt ſpēm ex obiectis, vt ex ſupra* dictis patet, neceſſe eſt ꝙ habitus, cui reſpōdet ſpeciale obiectum ab alijs diſtinctū, ſpecialis ſit habitus, & ſi eſt bonus, eſt ſpālis virtus. Speciale aūt obiectum dicitur nō ſolum ſecundū materialem conſiderationem ipſius, ſed magis ſm rōnem formalem, vt ex ſupra* dictis patet. Nam vna & eadē res cadit ſub actu diuerſorum habituū, & etiam diuerſarum potentiarum ſecundū rōnes diuerſas. Maior aūt diuerſitas obiecti requiritꝛ ad diuerſitatem potētiæ, quā ad diuerſitatem habitus, cum pluresq habitus inueniantur in vna potētia, vt ſupra * dictū eſt. Diuerſitas ergo rationis obiecti, quæ diuerſificat potentiam, multo magis diuerſificat habitum. Sic ergo dicendum eſt, quod cum prudentia ſit in ratione, vt* dictū eſt, diuerſificatur qdē ab alijs virtutibus intellectualibus ſecūdum materialem diuerſitatem obiectorum. Nam ſapientia, ſcientia, & intellectus ſunt circa neceſſaria, ars autem & prudentia circa cōtingentia. Sed ars circa factibilia, quæ ſcilicet in exteriori materia conſtituuntur, ſicut

F domus, cultellus, & huiuſmodi. Prudētia autem eſt circa agibilia quæ ſcilicet in ipſo operante cōſiſtunt, vt ſupra* habitum eſt, ſed à virtutibus moralibus diſtinguitꝛ prudentia ſecundum formalē rōnem potētiarum diſtinctiuā. ſ. intellectiui, in quo eſt prudentia, & appetitiui, in quo eſt virtus moralis. Vnde manifeſtum eſt, prudentiā eſſe ſpecialem virtutem ab omnibus alijs virtutibus diſtinctam.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ
G illa diffinitio non datur de virtute in cōi, ſed de virtute morali, in cuius diffinitione cōueniētèr ponitꝛ virtus intellectualis cōicās in materia cum ipſa ſcilicet prudentia. Quia ſicut virtutis moralis ſubiectum eſt aliquid participās rationē, ita virtus moralis habet rationem virtutis, inquantum participat virtutem intellectualem.

AD SECVNDVM dicendū, quòd ex illa ratione habetur, ꝙ prudentia adiuuet omnes virtutes, & in omnibus operetur, ſed
H hoc non ſufficit ad oſtendendū, quod non ſit virtus ſpecialis, quia nihil ꝓhibet in aliquo genere eſſe aliquam ſpeciem, quæ aliqualiter opereꝛ in omnibus ſpeciebus eiuſdem generis, ſicut Sol aliqualiter influit in omnia corpora.

AD TERTIVM dicendum, quòd agibilia ſunt quidem materia prudentię, ſecundū quod ſunt obiectum rationis, ſcilicet ſub ratione veri. Sūt autem materia moralium virtutum, ſecūdum quod ſunt obiectum virtutis appetitiuę
I ſcilicet ſub ratione boni.

ARTICVLVS VI.

Vtrum prudentia præſtituat finem virtutibus moralibus.

AD SEXTVM ſic procediꝛ. Videtur ꝙ prudentia pſtituat finē virtutibus moralibus. Cum.n. prudentia ſit in rōne, virtus autem moralis in vi appetitiua, videtur quod hoc modo
K ſe habeat prudentia ad virtutem moralem, ſicut ratio ad vim appetitiuam, ſed rō pſtituit finē potentiæ appetitiuæ: ergo prudētia præſtituit finē virtutibus moralibus.

¶ 2 Præterea. Homo excedit res irrationales ſecūdum rationem, ſed ſecundum alia cum eis cōmunicat. ſic ergo ſe habet aliæ partes hominis ad rationem, ſicut ſe habet homo ad creaturas irrationales; ſed homo eſt finis creaturarū irrationaliū, vt diciꝛ in 2.* Politi. ergo oēs alię partes hominis ordinātur ad rōnem, ſicut ad finē, ſed

***

¶ Super queſtionis quadrageſimę ſeptimæ Art. quintum.

262

[3. diſt. 9 q. 1. artic. 1. q. 2. cor. Et diſt. 33. q. 1. ar. 1. q. 2. & q. 2. artic. 1. q. 3. ad 2.] IN ar. 5. in reſponſione ad tertiū, dubiū occurrit, Quia hic ponitur differētia inter prudētiam & moralē virtutē ex parte rōnis formalis, quia. ſ. agibile eſt obiectum prudētiæ ſub ratione veri, moralis aūt uirtutis ſub rōne boni, [Lib. 6. ca. 5. a medio, & c. vltim. circa medium. Li. 6. ca. 12. circa med. & circa finē lib. tom. 5.] in præcedenti autem art. dictum eſt, ꝙ prudentia reſpicit bonū ſub rōne boni. Quō enim ſtāt hæc ſimul?

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ prudētia habet vtrumque, & ꝙ reſpicit uerū vt verum, & propterea ponitꝛ iter intellectuales virtutes, & reſpicit verum vt bonū, & ꝓpterea connumeratur virtutibus moralib⁹, & ponitꝛ prima virtus cardinalis. Et ne duas rōnes formales vni [Libr. 6. ca. 5. tom. 5.] habitui tribuas, quas vni potentiæ non licet tribuere, memento, ꝙ non ſm idem hæc verificantur, ſed prudentia ſm cognitionem reſpicit verū ſm pceptū, ſeu applicationem reſpicit bonum. Et ſimiliter prudentia ſm id, ꝙ ha- [1. 2. q. 1. art. 2. & 18. ar. 2. & q. 54. a. 2.] bet ex intellectu, reſpicit verū, ſm id, ꝙ habet ex appetitu, reſpicit bonum. Eſt.n. perfectio intellectus, vt ſubeſt appetitui recto commune eſt autem ſubordinatis poſſe habere plures rō- [1. 2. q. 54. articul. 2. & in hac q. art. 1.] nes. Optime ergo poſita eſt differentia inter prudentiam, & moralem virtutem, quia illa veri, iſta boni. Neq; n. obſtat ꝙ illa boni & veri, iſta autem boni tantum. [D. 205.]

[1. 2. q. 54. artic. 1.] *¶ Super queſtionis quadrageſimę ſeptimæ Artic. ſextum.*

IN art. 6. eiuſdem q. 47. nota in titulo [Art. 2. huius quæſt.] quòd præſtituere finem virtuti morali, pōt dupliciter intelligi, primo ꝓ ſtatuere, vt virtus moralis tendat in talem finē: & hoc ſpectat ad datorem naturæ. Geni- [D. 237.] tor ſiquidem dat naturam determinatā ad talem finem, ſic non quæritur hic. Alio ergo modo ſumitur pro dictare, q eſt ille ſtatutus finis & ſic quęritur in propoſito, an prudentia [1. 2. q. 57. artic. 4.] primo dictet euidenter finem moralium virtutum, & eſt ſermo de fine proprio eorundem.

¶ In eodem art. 6. eiuſdem quæſt. dubium eſt ſimpliciter, & ad hominem. Simpliciter, quidē propter rōnes allatas à Scoto in 36. diſt. tertij ſent. arti 2. quibus infert, ꝙ prudentia dictat de fine proprio virtutis moralis & primo ſic. Virtus moralis, puta caſtitas, ſemper ſequitur naturæ ordine prudentiam aliquā, ergo ſequitur dictamen proprii finis, qui eligitur, quia virtus moralis generatur ex electione proprii finis. ſecundo, quia aliter non ſaluaretur vna prudentia reſpondens vni uirtuti proprie & per ſe morali. Probatur quia virtus moralis eſt vna vnitate finis, ad cuius electionem principaliter inclinat. Et ſi ad dictandum de illo fine nulla eſſet prudētia, quot eſſent dictamina mediorum, tot eſſent prudentiæ, q2 nullum eſſet obiectū, à quo ſumeretur vnitas, tot dictaminum, ſublato à ſingulis dictamine de fine.

¶ Ad hominem autem ſcilicet diuum Thomam, dubium 263 eſt, Quoniam in Prima ſecundæ quæſt. [1. q. 21. ar. 1, ad 2. & 1. 2. q. 66. art. 3, ad 3. Et 3. d. 33. q. 2. ar. 2, & 3. cor.] 66. articulo 3, ad tertium expreſſe dicit, quod prudentia dirigit virtutes morales etiam in præſtituendo finem. Et probat, quia finis uirtutis moralis eſt attingere medium, quod prudentia determinatur.

¶ Ad euidentiam huius rei ſimpliciter aduerte, quod dupliciter verti poteſt in dubium propoſitio dicens, ꝙ prudētia eſt de his, quæ ſunt ad finem. [Lib. 2. Phyſ. tex. 34 to. 2. & li. 1. Poli. ca. 5. com. 5.] Primo abſolute & ſic dicēdum eſt de prudentia reſpectu eorum, quæ ſunt

ad

prudentia eſt recta rō agibiliū, vt †dictum eſt. ergo omnia agibilia ordinantur ad prudentiam, ſicut ad finem. ipſa ergo præſtituit finē omnibus virtutibus moralibus.

¶ 3 Præter. Proprium eſt virtutis vel artis, ſeu potentiæ, ad quam pertinet finis, vt pręcipiat alijs virtutibus, ſeu artibus, ad quas pertinent ea quę ſunt ad finem: ſed pru- B dentia diſponit de alijs virtutibus moralibus, & præcipit eis: ergo præſtituit eis finem.

SED CONTRA eſt, ꝙ *Phil. dicit in 6. Eth. quod virtus moralis intētionem finis facit rectam, prudentia autem, quæ ad hanc. ergo ad prudentiā non pertinet pręſtituere finem virtutibus moralibus, ſed ſolum diſponere de his, quæ ſunt ad finem.

RESPOND. Dicendum, ꝙ finis virtutum moralium eſt bonū humanum. Bonum autem huma- C næ animæ eſt ſm rōnē eſſe, vt patet per Dionyſ. 4. cap. de diuin. nomin. Vnde neceſſe eſt ꝙ fines moraliū virtutū pexiſtant in rōne. Sicut aūt in rōne ſpeculatiua ſunt q̄dā, vt naturaliter nota quorū eſt intellectus, & quædā, quæ per illa innoteſcunt. ſ. cōcluſiones, quarū eſt ſcientia, ita in ratione practica præexiſtunt quædam, vt principia naturaliter nota. Et huiuſmodi ſunt fines virtutum moralium, q̄a finis ſe habet in operabilibus ſicut principium in ſpeculatiuis, vt ſupra *habitum eſt. Et quædam ſunt in ratione practica, vt cōcluſiones: & huiuſmodi ſunt ea, quæ ſunt ad finem in quę peruenimus ex ipſis finibus, & horum eſt pru- B dentia applicans vniuerſalia principia ad particulares cōcluſiones operabilium. Et ideo ad prudentiā non pertinet præſtituere finē virtutibus moralibus, ſed ſolū diſponere de his, quę ſunt ad finem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ virtutibus moralibus præſtituit finem ratio naturalis, quæ dicitur ſynderelis, vt in 1. *habitū eſt, non autem prudentia, ratione iam* dicta. Et per hoc patet reſpōſio ad ſecundum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ finis nō ptinet ad virtutes mo- C rales: tanquam ipſæ præſtituant finem, ſed quia tendunt in finem à ratione naturali præſtitutū ad ꝙ iuuantur per prudentiam; quę eis viā parat diſponendo ea quę ſunt ad finem. Vnde relinquitur quōd prudentia ſit nobilior virtutibus moralibus & moueat eas: ſed ſynderesis mouet prudentiā ſicut intellectus principiorum ſciētiam.

ad finem, ſicut de ſcientia reſpectu concluſionum. Scientia nāque ſemper eſt concluſionum, ſed tamen ſcientia ſecundæ concluſionis eſt materialiter ſcientia principij tertiæ cōcluſionis, quia illamet propoſitio, quæ fuit concluſio ſecūdæ, eſt principium tertiæ demonſtrationis, & ſic de alijs Et ſimiliter prudētia ſemper eſt reſpectu eorum, quæ ſunt ad finem: ſed cū hoc ſtat, quod prudentia reſpectu huius ad eadem finem, ſit materialiter de fine reſpectu alterius ſubordinati illi medio, & ſic deinceps, prout contingit plura ſubordinari media ad vnum finem principalem.

Ar. 2. huius quæſt.

Quod. n. fuit ad finē in primo diſcurſu, fit finis in ſecūdo diſcurſu, & ſic deinceps in tertio, & reliquis, Eſt et vnum aliud hic aduertendū, ꝙ ſicut ſciētia dr̄ concluſionum tm̄ vt ſcitarum, & cū hoc ſtat quod eſt præmiſſarum vt cognitarū Vtitur. n. eis vt cognitis, applicando ad concluſionem: ita prudentia eſt tātum eorum, quæ ſunt ad finem vt iterum præceptarum, & electarum: & cum hoc ſtat, immo exigitur, quòd ſit finis, vt aſpecti, & intenti. Vtitur ſiquidem prudentia fine, applicando ipſum ad id, quod eſt ad finem. Secundo, poteſt verti in dubium reſpectu finiū propriorum virtutum moralium, & iuxta hunc ſenſum tractatur in litera, & impugnatur a Scoto. Author enim ſentit, quod virtuti morali finis præſtituitur a ſynderesi, quia naturalis ratio dictat, qđ in timoribus bonum rationis, & ſimiliter in concupiſcentijs, & ſimiliter in ira, & operationibus ſectandum eſt.

Lib. 4. ca. 12. circa mediū tom. 5.

¶ Ad primā ergo rationem Scoti dicitur, quòd licet virtutem moralem pręcedat naturaliter prudentia, non tamen prudentia dictatiua de fine, ſed ſufficit naturalis rō dictatiua de fine, & prudētia dictatiua de mediis ad finē. Probatio aūt dicēs, q̄a virtus moralis generatur ex electione finis, implicat in adiecto, quia electio non eſt finis, ſed eorum, quæ ſunt ad finem.

¶ Ad ſecundum autem dicitur, ꝙ ad vnitatem prudētiæ reſpectu omnium mediorum ad finē, ſufficit vnitas finis aſpecti a prudentia, & non requirit̄ vnitas finis dictati ab illa. Accidit. n. vnitati finis reſpectu eorū quæ ſunt ad finem, & directiui eorum in illum, ꝙ ſit dictatum ab hoc, vel altero: ſufficit. n. ꝙ ſit aſpectū a directiuo mediorum in illum. Argumentum aūt procedit ac ſi directiuū mediorū non cognoſceret finē, ad quē dictat media, & hæc ſat ſunt argumētis Scot. Si qs tñ q̄reret, Quare in parte intellectiua ponantur duæ virtutes reſpectu vnius materiæ moralis. ſ. ſynderesis, & prudentia, altera reſpectu finis, altera reſpectu eorū q̄ ſunt ad finē, in parte aūt appetitiua vna tm̄ ponit̄ virtus reſpectu finis, & eorū, quę ſunt ad finē puta, caſtitas, R̄ndēdū eſt, ꝙ ex hoc ꝙ cognitio pficit̄ ſm ꝙ res ſunt in aīa, ſequit̄ ꝙ alia ſit uirtus, qua anima iudicat aliqua ſm ſeipſa, & alia qua iudicat aliqua per reſolutionē in alia. Aliter ſiqdē oportet eſſe diſpoſitū circa hæc, & circa illa, vt patet ex diuerſitate luminis. Et ppterea tam in intellectu practico, q̄ ſpeculatiuo alia eſt uirtus reſpectu principiorū, & alia reſpectu cōcluſionū. Ex hoc autē ꝙ appetitio perficitur, ſm ꝙ anima tēdit ad res, ſequit̄ ꝙ ſicut in rebus per eandem naturā aliquid mouetur ad mediū & terminū, ut patet in grauibus A & leuibus: ita appetitus per eandem virtutē tendat in finem, vt terminum, & id quod eſt ad finem, vt medium.

¶ Ad dubium autem ad hominem, dicta in prima ſecundæ approbo, adiunctis dicendis in hoc, & ſequenti articulo.

¶ In reſponſione ad tertiū, aduerte tria. Primo, ꝙ formalis reſponſio ad argumentum conſiſtit in hoc, quod prudentia non pcipit virtuti morali ſimpliciter, ſed diſponendo ea, q̄ ſunt ad finē. Scđo, qđ ex eodē medio poterat argui econtra ſubſumendo, Sed virtus moralis ē de fine, ergo præcipit prudentiæ, ex quo ipſa non eſt de fine. Et ex hoc ſequitur, qđ virtus moralis eſt nobilior prudentia: nec euadit̄, vt in Prima ſecundæ dicebat, quia prudētia dirigit in pſtituendo finē, iō author hęc tractat in reſponſione hac. Tertio ꝙ hæc difficultas de ſuperioritate, & nobilitate inter virtutem moralē, & prudentiā obſcura ppter, q̄a virtus moralis eſt de fine: prudentia autē de his, q̄ ſunt ad finē, in pcedēti libro loco allegato ſoluta eſt dupliciter. Primo, quia prudentia eſt et de fine applicite, ſcđo, q̄a virtus moralis: nō eſt de fine abſque mendicatione a prudētia Et q̄uis vtrūq; horū ſit verū in ſe, & non nihil rn̄deat difficultati, ſolutio tñ difficultatis ſimiliter hinc ſumenda eſt, ꝙ virtutē aliquā eſſe finis, cōtingit dupliciter. ſ. executiue, & authoritatiue. virtus illa, q̄ eſt de fine executiue, p modū exequētis D tēdit in illū, vt patet in omnibus executiuis actibus, virtus aūt illa, q̄ eſt de fine authoritatiue, intēdit primo illū, & circa illū verſat̄ ante omnem electionē, Differentia autē inter iſtas ad propoſitū eſt, ꝙ cū dicitur, ꝙ virtuti de fine propriū eſt pcipere ei, quæ eſt de his quæ ſunt ad finem, intelligitur de ea, q̄ eſt de fine authoritatiue. Hæc enim eſt quæ finem præſtituit alijs, & pcipit, vt patet in artibus architectonicis, & charitate reſpectu aliarum virtutum; Virtus igitur moralis nō eſt de fine authoritatiue, ſeu executiue, qđ patet ex eo, quòd virtus ex principali actu ſuo iudicāda eſt. Conſtat aūt, ꝙ præcipuus actus virtutis moralis eſt electio, vt patet ex ipſa eius diffinitione 2. Eth. Virtus eſt habitus electiuus &c. electio aūt ad executionē ſpectat, ſequit̄ n. pceptū, & eſt ipſa executio appetitus in appetibile, vnde nihil reſtat, niſi exterior executio poſt electionē. Et ppterea virtus moralis nō pcipit prudētiæ, nec eſt E ea prior naturaliter, & tñ oporteret eam præcedere naturaliter prudentiā, ſi eſſet de fine authoritatiue. Eſſet autem hoc, ſi virtus moralis eſſet primo habitus intentiuus finis, hoc eſt, ſi primo perficeret intentionem finis: qm̄ intentio nō dependet ab his, quæ ſunt ad finem Dico autē primo, quod virtus moralis perficiendo primo electionem, perficit ſecundario intentionē Propter quod in 6. Ethi. dicitur, ꝙ facit intentionem rectam, & quod principiū prudētiæ firmat in anima. Et hoc eſt quod in litera à poſteriori declaratur, dicendo, quod finis nō pertinet ad virtutes morales, tanquam ipſæ præſtituāt finē. Et excluſa ſuperioritate virtutis moralis reſpectu prudentiæ, declaratur ſuperioritas econtrario, quia prudentia mouet eā, diſponēdo ea quæ ſunt ad finem, quæ eliguntur a virtute morali, ut in ſequenti patebit articulo.

Q. 5. art. 7. & q. 23. art. 7. id 2. & q. 16. art. 1. & 2. 3. q. 13. art. 3.

3. 1. q. 79. artic. 12.

In corp art.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ ſeptimæ Ar. ſeptimum.

264 Infr. q. 123. art. 12. & q. 141. ar. 8. Et 1.2. q. 61. ar. 3. ad 3. & q. 66. art. 2. Et 3. diſt. 44. q. 2. art. 5.

IN ar. 7. eiuſdem 47. q. aduerte quatuor. Primo differentiam inter finem, & mediū in virtutibus moralibus, quod licet coincidant in vnam rē, alia tñ eſt vtriuſq; ratio. Medium. n. in comparatione ad extrema dicitur. Et in propoſito, mediū nō ſm quātitatē, ſed rõnem, ſeu proportionē dicitur, vt in 2. patet Ethi. & opponitur vtriq; extremo. ſ. improportionato per exceſſum, & improportionato ꝑ defectū, finis āt hoc non reſpicit. Et ꝓpterea non mireris, ſi poſt q̄ſtionē de ꝯſtitutiōe finis q̄rit de inuētione medij moraliū virtutū.

Art. 5. huius quæſt.

¶ Secūdo, ꝙ medium moralis virtutis dupliciter interpretari poſſumus. Primo formaliter, ꝓ ipſa medij rõne: ſecundo materialiter, ꝓ re denominata media. Si ſumat primo mō, ſic eſt bonitas rõnis: ſi ſecundo modo, ſic eſt res bona bonitate rõnis. & primo mō ē finis moralis virtutis, ſecūdo ſaltē eſt id ꝙ eſt ad finē. Vnde moralis virtus eligit operationem, ſeu paſſionē talē, tantā &c. vt bonā ſm rõnē. Materia. n. eſt ꝓp formā, & id ꝙ ē ad finē, vt māle, ē finis. ipſe aūt finis formale ē.

Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante fi.

Art. 5. huius q. artic. 1.

¶ Tertio, ꝙ quemadmodum naturalis rō dictat finem virtutū moralium, etiā dictat medium earūdem, in quantum opponit extremo. ſ. exceſſui. Dictat ſiquidē naturalis rō cuilibet, ꝙ non eſt iraſcendū delectandū &c. pluſquā oportet, ſed an ſit iraſcēdum, triſtandū, delectandū nihil, vel vſq; ad tm̄ terminum, nō dictat naturalis rō ſufficienti euidētia abſque rõnis diſcurſu. Propter qđ de hoc variæ dicūtur opiniones, & ad moralē philoſophiā ſpectat hoc in cõmuni determinare, vt euidens nobis ſit. Ad prudentiam aūt ſpectat vti principijs his

ARTICVLVS VII.

Vtrum ad prudentiam pertineat inuenire medium in virtutibus moralibus.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ ad prudentiā non pertineat inuenire medium in virtutibus moralibus. Conſequi enim medium eſt finis moralium virtutum: ſed prudentia non præſtituit finem moralibus virtutibus, vt* oſteſum eſt, ergo non inuenit in eis medium.

G

¶ 2 Præt. Illud quod eſt per ſe, nō videtur cauſam habere, ſed ipſum eſſe eſt ſuiipſius cauſa, quia vnumquodque dicitur eſſe per cauſam ſuam, ſed exiſtere in medio conuenit virtuti morali per ſe, quaſi poſitum in eius diffinitione, vt ex* dictis patet. non ergo prudentia cauſat mediū ī virtutibus moralibus.

¶ 3 Præt. Prudentia operatur ſm modum rationis, ſed virtus moralis tendit ad medium per modum naturæ, quia vt Tullius dicit in 2. *Rhetoricæ. Virtus eſt habitus ꝑ modum naturæ rationi conſentaneus. ergo prudentia non præſtituit mediū virtutibus moralibus.

H

SED CONTRA eſt, quod in ſuprapoſita* diffinitione virtutis moralis dicitur, quod eſt in medietate exiſtēs determinata ratione, prout ſapiens determinabit.

RESPONDEO dicendū, ꝙ hoc ipſum, quod eſt conformari rationi rectæ, eſt finis proprius cuiuſlibet virtutis moralis. Temperantia enim hoc intendit, ne propter concupiſcentias homo diuertat à ratione, & ſimiliter fortitudo ne à recto iudicio rationis diuertat, propter timorem, vel audaciam: & hic finis ꝯſtitutus eſt homini ſm naturalē rõnē. Naturalis enim rō dictat vnicuiq;, vt ſm rõnē operetur; ſed qualiter, & ꝑ quę homo in operando attingat medium rõnis, pertinet ad rationem prudentiæ. Licet. n. attingere medium ſit finis virtutis moralis, tñ ꝑ rectā diſpoſitionē eorū, q̄ ſunt ad finē, medium inuenitur. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

I

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſicut agens naturale facit vt forma ſit ī materia, nō tñ facit vt formæ conueniāt ea, quæ per ſe ei inſunt; ita etiam prudentia medium conſtituit in paſſionibus, & operationibus, nō tamen facit quod medium quærere conueniat virtuti.

K

AD TERTIVM dicendum, quòd virtus moralis per modum naturæ intendit peruenire ad medium, ſed quia medium, ſm quod

F

medium, non eodem modo inuenitur in omnibus, ideo inclinatio naturæ, quę ſemper eodem modo operatur, ad hoc non ſufficit, ſed requiritur ratio prudentiæ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum præcipere ſit principalis actus prudentiæ.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ ꝓcipere nō ſit principalis actus prudētiæ. Præcipere. n. pertinet ad bona, q̄ ſunt fienda: ſed* Aug. 14. de Trini. ponit actum prudentiæ præcauere inſidias. ergo præcipere non eſt principalis actus prudentiæ.

¶ 2 Præter.* Phil. dicit in 6. Ethic. ꝙ prudētis eſt bene conſiliari, ſed alius actus videtur eſſe conſiliari & præcipere, vt ex ſupra dictis patet. ergo prudentiæ principalis actus non eſt præcipere.

¶ 3 Præterea. Præcipere, vel imperare videtur pertinere ad voluntatem, cuius obiectum eſt finis, & q̄ mouet alias potentias animæ, ſed prudentia non eſt in volūtate, ſed in ratione. ergo prudentiæ actus non eſt præcipere.

SED CONTRA eſt, ꝙ* Phil. dicit in 6. Ethic. quòd prudentia præceptiua eſt.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ prudentia eſt recta rō agibilium, vt ſupra* dictum eſt. Vñ oportet ꝙ ille ſit præcipuus actus prudentiæ, qui eſt præcipuus actus rationis agibilium, cuius quidem ſunt tres actus, quorum primus eſt cõſiliari, quod pertinet ad inuentionem. Nam conſiliari eſt quærere, vt ſupra* habitū eſt. Secundus eſt iudicare de inuentis, & hoc facit ſpeculatiua ratio, ſed practica rō, quæ ordinat ad opus, procedit vlterius. Et eſt tertius actus ejus pręcipere, qui quidem actus conſiſtit in applicatione conſiliatorū, & iudicatorum ad operādum. Et quia iſte actus eſt ꝓpinquior fini rõnis practicæ, inde eſt, ꝙ iſte eſt principalis actus rõnis practicæ, & ꝑ cõſequens prudētiæ. Et huius ſignū eſt, ꝙ ꝑfectio artis cõſiſtit in iudicādo, nō aūt in ꝓcipiēdo. Ideo reputat melior artifex, qui volēs peccat in arte, quaſi habēs rectū iudicium, q̄ qui peccat nolens, ꝙ videtur eſſe ex defectu iudicij, ſed in prudentia eſt ecõuerſo, vt dicitur in 6.* Eth. Imprudentior enim eſt qui volens peccat quaſi deficiens in principali actu prudentiæ, q eſt ꝓcipere, quàm qui peccat nolens.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ actꝰ ꝓcipiēdi ſe extēdit & ad bona

Non eſt plus, vel minus delectādum &c. ſed moderate, & applicare eas ad particulares paſſiones ſcilicet hanc iram, triſtitiam &c. Et ſic determinare quæ ſit triſtitia media non maior nec minor quā oporteat tunc, hic, mihi, in tali caſu, &c. Et hæc eſt rō, quare prudentiæ tribuitur inuenire medium, ſyndereſi autem præſtituere finem.

265 Inf. q. 51. ar. ti. 2. Et 3. diſ. 33. q. 2. ar. 3. Et Ro. 8. lec. 1. fi. Et Eph. 3. le. 8. L. 1. 14. ca. 9. circa finem tom. 3. Lib. 6. c. 5. in prin. tom. 5.

¶ Quarto, quòd modus inueniendi medium in moralibus à prudentia, eſt ex parte materiæ, ita quod ſicut in naturalibus agens diſponēdo materiam, inducit formam in materiā, ita in moralibus recta ratio determinādo operationem, ſeu paſſionem, in qua ſaluatur ratio mediū, & præcipiendo quod illa operatio eligatur, facit ꝙ appetitus eligens huiuſmodi operationem eligit operationem in medio conſiſtentem, quod eſt eligere materiā medij, & id quod eſt ad finē puta, tantum, talem que ſumere cibū propter ipſum bonū rõnis quod eſt mediū.

Ar. 6. & 7. huius q. & 1.2. q. 14. & 17.

Lib. 6. ca. 10. & in fine li. tom. 5.

Art. 2. huius quæſt.

¶ Ex his autem patet & quomodo prudentia diſponit ea, quæ ſunt ad finem, & parat per hoc viam virtuti mortali, vt attingat finem eligendo illa, quæ ſunt ad finē. Et propterea in Prima Secundæ dictum eſt, quod inueniendo dirigit in præſtituendo finem, & non ſimpliciter; & quomodo mouet virtutem moralem ducendo illam de potentia ad actum, determinando, eligendo, & præcipiendo electionē illorum: & quare magis in diffinitiōe moralis virtutis poſitū eſt medium, quam finis, ſeu bonum rationis, quia ſcilicet doctrina ex proprijs, non ex communibus eſſe debet, medium autem ſpecificat finem, & bonum rationis, ad hoc ſcilicet medium. Et ſimiliter ſpecificat qua-

1.2. q. 14. artic. 2.

Li. 6. c. 5. nō lōge à fine tom. 5.

lis

ſis eſt operatio eligenda, media ſcilicet, non extrema, & non dicit tantum in communi, quòd ſit bona.

¶ In reſponſione ad tertiũ, habes vnde reddere potes aliã rõnẽ quare virtus moralis nõ põt eſſe à natura, q2.i. mediũ nõ põt eſſe determinatũ a natura, q2 natura determinata eſt ad vnũ. Medium aũt nõ vno, ſed multis modis oportet eſſe, pp quod rõne determinetur in vnoquoque ſm contingẽtia. Ex hoc namque, quod medium nõ eſt a natura determinatum, ſequitur quod virtus quæ nata eſt tendere ad medium, non eſt a natura, quoniam natura genita virtus ad vnũ determinata eſt, vt patet in habitu principiorum.

Art.2. huius & 1.2. q.7.

¶ *Super quæſtionis quadrageſimę ſeptimę Artic. nonum.*

IN ar.9. omiſſo 8. aduerte, vt penetres proprium ſignificatũ ſolicitudinis, ꝙ ſolicitus, ſicut & ſolicito ſolicitas, a cieo deriuat ſm Grãmaticã, mediãte cito & citus, & ſicut diuerſimode inueniuntur compoſita vt excito, concito ſuſcito &c. ita inuenitur ſolicito a ſolo & cito, mutato, o, in i, quaſi ex ſolo. i. quietus loco moueo. Sed qm̃ nõ ſolum in actiua, ſed paſſiua ſignificatione inueniuntur cõpoſita huiuſmodi vt patet de accitus: iõ proprie loquendo, ſolicitus paſſiuã habet ſignificationem quaſi ſolo citũ, id eſt motum, ad ſimilitudinẽ commoti ex ſuo loco inquietum ſignificat. Verum quia ad inquietudinem mentis circa agenda, cauenda, euentuſque, impoſitum eſt nomen ſolicitudinis, ideo proprie ſignificare videtur inquietam attentionẽ. Quandiu namque ſoliciti ſumus, inquiete attendimus & econuerſo, quãdiu inquiete attendimus, ſoliciti ſumus. Et iuxta hanc ſignificationem omnis oratorum, poetarum, ac etiam ſacræ ſcripturæ vſus conſonus inuenitur. Et iuxta hanc ſignificationẽ optime ſpectat ad prudentiam. Inquieta ſiquidem attẽtio ad pcipiendũ, vel cauendũ, circumſpiciendũ, diſcẽdũ &c. maxime ad prudentiã ſpectat. Vnde Apoſt. ſolicitudinẽ oĩum ſe habere eccleſiarũ cõteſtatur, qui inquiete attẽdebat, qũo pficiebant, in quo deficerent, quo egerent &c. Nec id dicimus, vt Iſidorũ reprehẽdamus, qm̃ ille nõ declinationẽ ſed etymologiam vocabuli dixit iuxta rei ſignificatæ vel literarũ ſimilitudinẽ: quẽ in pluribus locis affert author vtẽs ẽt his minimis locis ſanctorũ patrũ ad clarificãdã .ẽ his ſpãliter, quos ſacrorum doctorũ lectio exercet. Explanat nihilominus ex illa etymologia, ꝙ ſolicitus eſt actiue citus i. feſtinus. Qui n. inquiete attẽdit alicui, feſtine exequit, cũ tempus eſt, & põt, alioqn nõ inqete attendebat, quærit enim hic quieſcere.

Lib.10. Etymol. c.18. & incipit, Sapiens, inter princ. & medium.

Art.1. huius quæſt.

Lib.4. ca.3. à med. tom.5.

In poſt prędicamen. ca. de oppoſitis tom.1.

Li.10. ca.18. & incipit, ſapiens, inter princ. & medium.

Li.6. c.9. parum a prin. tom.5.

Cap. 24. in medio illius tom.1.

¶ In rñſione ad primũ aduerte, ꝙ ſolicitudo, ſeu inqeta attẽtio, niſi ſit rone regulata, non ſpectat ad prudentiam. Et ppea author, ſolicitudinis vocabulũ, ad bonum determinãs, q̃uis multi ad effundendũ ſanguinẽ ſoliciti ſint, dixit, ꝙ conſiſtit in pcepto, & directione rõnis. Puto aũt hoc ipſũ dixiſſe, q2 licet ſolicitudo abſolute ad bonũ, & malum, ſit, in morali tamen ſcientia ad bonum tãtum vſurpata eſt.

Lib.1. c.3. circa prin. & c.7. circa fi. tomo 1.

266

Inf q.48. ar. vnico, ad 5. Et q.54. a.2.

proſequenda, & mala cauendi: & tñ præcauere inſidias nõ attribuit Aug. prudentiæ quaſi ad principalem actũ ipſius, ſed quia iſte actus prudentiæ non manet in patria.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ bonitas conſilij requirit vt ea, q̃ ſunt bene inuenta, applicentur ad opus. Et iõ pcipere ptinet ad prudentiã, quæ eſt bene conſiliatiua.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ mouere abſolute ptinet ad voluntatem, ſed præcipere importat motionem cum quadam ordinatione: & ideo eſt actus rationis, vt ſupra* dictum eſt.

ARTICVLVS IX.

Vtrum ſolicitudo pertineat ad prudentiam.

AD NONVM ſic pcedit. Vr̃ ꝙ ſolicitudo non pertineat ad prudẽtiã. Solicitudo. n. inquietudinem q̃dam importat. Dicit. n.* Iſid. in lib. Etym. quod ſolicitus dr̃, qui eſt inquietus, ſed motio maxime ptinet ad vim appetitiuam. ergo & ſolicitudo, ſed prudentia non eſt in vi appetitiua, ſed in ratione, vt ſupra* habitum eſt. ergo ſolicitudo non pertinet ad prudentiam.

¶ 2 Præt. Solicitudini videtur opponi certitudo veritatis. vnde dr̃ 1. Reg. 9. ꝙ Samuel dixit ad Saul. De aſinis, quas nudiuſtertius perdidiſti, ne ſolicitus ſis, quia inuentæ ſunt, ſed certitudo veritatis ptinet ad prudentiam, cum ſit virtus intellectualis. ergo ſolicitudo opponitur prudẽtiæ magis, quàm ad eam pertineat.

¶ 3 Pręt.* Philoſ. dicit in 4. Ethic. ꝙ ad magnanimũ pertinet pigrũ eſſe, & otioſum, pigritiæ aũt opponitur ſolicitudo. cum ergo prudentia nõ opponatur magnanimitati, quia bonũ non eſt bono contrarium, vt dicitur in prędicamentis. ergo videtur quòd ſolicitudo non pertineat ad prudentiam.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur 1. Petr. 4. Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus, ſed vigilãtia eſt idem ſolicitudini. ergo ſolicitudo pertinet ad prudentiam.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut dicit* Iſid. in li. Etym. Solicitus dicitur quaſi ſolers citus, inquãtum ſ. aliquis ex quadã ſolertia animi velox eſt ad proſequendũ ea, quæ ſunt agenda. Hoc aũt pertinet ad prudentiã, cuius pcipuus actus eſt circa agenda præcipere de præcõſiliatis, & iudicatis. Vnde* Philoſ. dicit in 6. Ethic. ꝙ oportet operari quidem velociter cõſiliata, conſiliari autem tarde. Et inde eſt, qđ ſolicitudo proprie ad prudentiã pertinet. Et propter hoc* Aug. dicit li. de moribus Eccleſiæ, ꝙ prudentiæ ſunt excubiæ atq; diligentiſſima vigilantia, ne ſubrepente paulatim mala ſuaſione fallamur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ motus quidem pertinet ad vim appetitiuam, ſicut ad principium mouens, tamen ſm præceptum, & directionem rationis, in quo conſiſtit ratio ſolicitudinis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſm* Phil. in 1. Ethi. Certitudo nõ eſt ſimiliter quęrẽda in omnibus ſed i vnaquaq; materia ſm pprũ modũ. Quia vero materię prudentiæ ſunt ſingularia cõtingẽtia, circa q̃ sũt operationes humanę, nõ põt certitudo prudentiæ tanta eſſe, quod oĩno ſolicitudo tollatur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ magnanimus dr̃ eſſe piger, & otioſus non q2 de nullo ſit ſolicitus, ſed q2 nõ eſt ſupflue ſolicitus de multis: ſed cõfidit in his, de qbus cõfidendum eſt, & circa illa nõ ſuperflue ſolicitatur. Superfluitas enim timoris, & diffidẽtiæ facit ſuperfluitatẽ ſolicitudinis: q2 timor facit cõſiliari nos: vt ſupra* dictum eſt. cũ de paſſione timoris agereſ.

ARTICVLVS X.

Vtrum prudentia ſe extendat ad regimen multitudinis.

AD DECIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ prudentia nõ ſe extendat ad regimẽ multitudinis, ſed ſolũ ad regimen ſui ipſius. Dicit. n.* Phil. in 5. Eth. ꝙ virtus relata ad bonũ commune eſt iuſtitia, ſed prudẽtia differt à iuſtitia. ergo prudentia nõ refertur ad bonum commune.

¶ 2 Præt. Ille videtur eſſe prudẽs, qui ſibiipſi bonum quærit, & operatur: ſed frequenter illi, qui quærunt bona communia: negligunt ſua. ergo non ſunt prudentes.

¶ 3 Præt. Prudentia diuiditur contra temperãtiam, & fortitudinem ſed tẽperantia, & fortitudo videntur dici ſolũ p cõparationem ad

¶ *Super quęſtionis quadrageſimę ſeptimę Art. decimum.*

1.2. q.44. artic.2.

IN art.10 in reſponſione ad ſecũdum dubium occurrit circa illud, Bonum proprium nõ poteſt eſſe ſine cõmuni, & eius pbationẽ. Nam põt quis habere bonum honeſtum, puta, virtutẽ temperantiæ, & utile, puta, diuitias, & delectabile in ioco, uel ludo abſque communi bono. Nec ex hoc quòd Romani amabãt magis cõmunes, q̃ pprias diuitias, probatur, ꝙ proprię non poſſunt eſſe abſq; communibus.

267

Inf. q.49. ar. 3. ad 3. Et q.22. artic. 1. cor.

Li.5. c.1. circa finẽ pręcipue, to 5.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ author loquitur ad literam de bono utili, & delectabili, & intẽdit, quòd non poteſt haberi ſecundum rectam rationem ſine bono cõmuni. i. ſine relatio-

Digiti Goog

relatione ad bonum cōe, hoc ē niſi ꝓpriū pro cōi bono ſit paratum non recta ratione habetur. Et hoc probatur per Romanos non ex abdicatione fatua bonorū ſed ex recta ratione propria bona pro communibus ſic ponebāt vt mallent propria non habere communitate ea habente, q̄ communitatem non habere, & ſe habere. Optimum autē fuiſſet & ipſos, & cōmunitatem habere.

Li.5.c.3.circa finem videtur innui tom.5.

Super quæſtionis quadrageſimę ſeptimę Ar. vndecimū.

IN arti. 11. eiuſdem q. dubium occurrit multiplex. Primum eſt, Quo pacto in virtute boni viri includit virtus principis, cum diſtinguant ſpecie, vt in corpore art. dicitur prudētia monaſtica, quæ eſt virtus boni viri, & prudentia politica, quæ eſt virtus principis. Secundum eſt, Quo pacto valet ratio literæ, quia ad bonum virum pertinet poſſe bene principari, & bene ſubiici. Ex hoc enim ſi ſequit, quòd includat virtutē principis, ſequitur etiā ꝙ includat virtutē ſubditi, pari rōne. Et cū virtus principis diſtinguat ſpecie à virtute ſubditi, vt in litera dr ex Ariſt. ſequitur, ꝙ virtus boni viri includat oppoſitas virtutes. Tertiū dubiū eſt, qa falſum eſt, ꝙ ad bonū virum ſpectet poſſe bene præeſſe, & ſubeſſe. Multi.n. ſunt viri boni, q non poſſent bene præeſſe, vt experientia teſtatur. Quartū eſt dubium politicum in ꝓcedēti libr. de q.9 Quare.ſ. virtus boni viri magis identificatur virtuti principis, quā ciuis, vt dicatur ꝙ eadem eſt uirtus boni uiri, & boni principis, & ꝙ non eadem virtus boni viri, & boni ciuis, cum ēt ad bonum ciuem ſpectet poſſe bene præeſſe, & ſubeſſe, ut in eodē 3. Politicorū dr.

Lib. 4.c.4.in titulo de Alia familia in fine.

Lib.3.c.8.inter medium & fi.tom. 1.

Lib.5.ca.1.à medio,to.5.

bonū propriū. ergo & prudentia.

Sed contra eſt, ꝙ Dominus dicit Matt. 24. Quis putas eſt fidelis ſeruus, & prudens, quē conſtituit dominus ſuper familiā ſuā?

Respondeo Dicendū, ꝙ *ſicut Phil. dicit in 6. Ethi. Quidā poſuerunt ꝙ prudentia non ſe extēdit ad bonum commune ſed ſolum ad bonum proprium: & hoc ideo, quia exiſtimabāt ꝙ nō oportet hominem quęrere niſi bonum proprium: ſed hęc æſtimatio repugnat charitati, quæ nō quærit quę ſua ſunt, vt dicitur 1. Ad Cor. 13. Vnde & Apoſ. de ſeipſo dicit 1. ad Corin. 10. Non quærens quod mihi vtile ſit, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Repugnat etiā rationi rectæ, quæ hoc iudicat, ꝙ bonū cōmune ſit melius, quam bonum vnius. Quia ergo ad prudentiā ꝑtinet recte conſiliari, iudicare, & præcipere de his, per quæ perueniτur ad debitum finem, manifeſtū eſt, quod prudentia non ſolum ſe habet ad bonum priuatum vnius hominis, ſed etiam ad bonum cōmune multitudinis.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Philoſ. ibi loquitur de virtute morali. Sicut autē omnis virtus moralis relata ad bonum cōe, dicitur legalis iuſtitia, ita prudentia relata ab bonum cōe, vocatur prudentia politica. Nam ſic ſe habet politica ad iuſtitiam legalem, ſicut ſe habet prudentia ſimpliciter dicta ad virtutem moralem.

Ad secvndvm dicendū, quòd ille, qui quærit bonum cōe multitudinis, ex conſequenti etiā quærit bonum ſuū propter duo. Primo quidem quia bonum propriū non poteſt eſſe ſine bono cōmuni vel familiæ, vel ciuitatis, aut regni. Vnde maximus Valerius* dicit de antiquis Romanis, ꝙ mallebant eſſe pauperes in diuite imperio, quā diuites in paupere imperio. Secundo, quia cum homo ſit pars domus, vel ciuitatis, oportet ꝙ homo conſideret quid ſit ſibi bonum ex hoc, ꝙ eſt prudēs circa bonum multitudinis. Bona.n. diſpoſitio partium accipitur ſecundum habitudinem ad totum, quia vt* Aug. dicit in lib. cōfeſſ. Turpis eſt omnis pars ſuo toti non cōueniens, vel non congruens.

Ad tertivm dicendū, ꝙ etiā temperantia, & fortitudo poſſunt referri ad bonum commune. Vnde de actibus earum dantur ꝓcepta legis, vt dicitur in 5.* Ethic. magis tamen prudentia, & iuſtitia quæ pertinent ad partem rationalem, ad quam directe pertinent communia, ſicut ad partem ſenſi-

F tiuam pertinent ſingularia.

Articvlvs XI.

Vtrum prudentia, quæ eſt reſpectu boni proprij, ſit eadem ſpecie cum ea quæ ſe extendit ad bonum commune.

AD vndecimvm ſic proceditur. Vr ꝙ prudentia, quæ eſt reſpectu boni proprij, ſit eadem ſpecie cum ea, quæ ſe extendit ad bonum cōe, dicit enim Philoſ. in 6. Ethic. quòd politica, & prudentia idē habitus eſt: eſſe autem non idem ipſis.

G

¶ 2 Præt. †Philoſ. dicit in 3. Politicæ, ꝙ eadē eſt virtus viri boni, & boni principis, ſed politica maxime eſt in principe, in quo eſt ſicut architectonica. cū ergo prudentia ſit virtus boni viri, videt ꝙ ſit idē habitus prudentia, & politica.

¶ 3 Præt. Ea, quorum vnum ordinatur ad aliud, nō diuerſificāt ſpeciem, aut ſubiectū habitus: ſed bonum proprium, quod pertinet ad H prudentiā ſimpliciter dictā ordinatur ad bonū cōmune, quod pertinet ad politicam. ergo politica, & prudentia non differunt ſpecie, neq; ſecundū habitus ſubſtātiam.

Sed contra eſt, quod diuerſæ ſciētiæ ſunt politica, quæ ordinatur ad bonū cōmune ciuitatis, & œconomica, quæ de his eſt, quę pertinent ad bonum commune domus, vel familiæ, & monaſtica, quæ eſt de his quæ pertinēt ad bonū vnius perſonæ: ergo pari ratione & prudentię ſunt ſpecies diuerſę, ſ'm hāc diuerſitatē materię.

I

Respon. Dicendū, ꝙ ſicut ſupra* dictū eſt, ſpēs habituum diuerſificanτ ſ'm diuerſitatē obiecti quæ attenditur penes rationē formalem ipſius. Ratio autem formalis omnium quæ ſunt ad finem, attenditur ex parte finis, ſicut ex ſupra* dictis patet. Et iō neceſſe eſt, ꝙ ex relatiōe ad diuerſos fines diuerſificentur ſpecies habitus. Diuerſi aūt fines ſunt bonū propriū vnius, & bonū familiæ, & bonum K ciuitatis, & regni. Vnde neceſſe ē ꝙ prudentiæ differant ſpecie ſ'm differentiam horum finium, vt.ſ. vna ſit prudentia ſimpliciter dicta q̄ ordinatur ad bonum propriū. Alia autem eſt œconomica, quæ ordinatur ad bonum cōmune domus, vel familiæ. Et tertia politica quę ordinatur ad bonum commune ciuitatis vel regni.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Phil. non intendit dicere: qđ politica ſit idem ſ'm ſubſtantiam habitus cuilibet prudentiæ,

¶ Ad horum euidentiā ſcito, ꝙ ſunt hic quatuor genera uirtutū.ſ. uirtus uiri, uirtus ciuis, uirtus ſubditi, & uirtus principis & ut in primo Politicorum capite penultimo, & tertio Polit. capite ſcđo patet, uirtus uiri eſt ꝑfecta uirtus, quæ eſt prudentia monaſtica Hęc.n. omnes uirtutes morales connexas habet ut ſuperius patuit. Virtus ciuis eſt bene ſe habere ad remp. Virtus principis eſt bene pręcipere ſimpliciter. Virtus ſubditi eſt quantum ſibi attinet, parere. Ex qbus dicitur, ꝙ in uirtute boni uiri clauditur in potentia proxima & uirtus ſubditi, & uirtus principis. Et de uirtute qdē ſubditi facile patet, quia prudens non eſt, qui ſubeſſe neſcit. De uirtute aūt principis ex hoc probatur, qa cui tantū naturalis luminis, & ſtudioſæ exercitationis conceſſum eſt, ut prudentiæ uirtutē, q̄ ſine alijs moralibus eſſe neq̄t, acquſierit, ualde propinquus eſt, ut etiā princeps ſit. Et per hoc patet ſolutio primorū duorum dubiorum.

¶ Ad tertium autem dicitur, ꝙ licet multi ſint boni uiri prudētia infuſa, quæ ſequitur gratiam, qui neſciunt præeſſe, communiter tamen boni uiri prudentia acquiſita, ſciunt ſaltem in potentia proxima ꝓeſſe: & de hac prudentia loquitur Philoſo. quæ hic tractatur.

¶ Ad quartum dicitur, ꝓmittendo duo. Primū eſt, ꝙ hic non eſt ſermo de identitate, qua aliqua dicuntur una res, ſed de idētitate ſubiecti: ita ꝙ non intendimus dicere, ꝙ vna uirtus eſt eadem alteri ſ'm unitatem realem cum illa, ſed ſecundum unitatem ſubiecti, ita ꝙ uirtus boni uiri eſt eadem ſubiecto uirtuti principis, & econtra Non eſt autem ſic eadem uirtuti ciuis, qa poteſt eſſe bonus ciuis, & nō bonus uir.

¶ Secun-

268

Inf.q.48.ar. vnico, cor. fi. & ad 2. Et 2.2.q.57.ar.9. ad 4.

*Lib.6.ca.8. in prin. t.5.

†Lib.3.c.3. à medio, to.5.

Argu.5. huius q. & 1.2. c.54.art.2.

1.2. in Pro loco & qō. 102.art.1.

¶ Secundum eſt, quod ciues ſūt i duplici dria, quidam præclari, qui dam cões, & quod licet virtus ciuis abſolute & viri boni ſeparent, virtus tñ boni viri & præclari ciuis, eadem eſt ſubiecto: qm̄ ad vtrūq; ſpectat poſſe & ſcire bene pῤeſſe & ſubeſſe, vt ibidem ab Ariſtotele dicitur. Ratio ergo quare virtus boni viri & principis coeuut, eſt ſm̄ Ariſtotelē, quia princeps tenet locū rationis præceptiuæ ſimpliciter, & non ad hoc, vel illud particulare. Ad perfectionē autem rationis præceptiuæ ſimpliciter, exigitur oīs moralis virtus. Vnde etiam bene ſubeſſe debet ſcire & poſſe princeps alioquin non bene præeſt. Ciuis autem abſolute locum tenet participantis rationē vt nautæ in naui, cui non eſt opus, niſi ſecundum ſuum offi ciū quod particulare eſt, bene ſe habere.

Loco citato in argum.

269

¶ *Super quæſtionis quadrageſimę ſeptimæ Artic. duodecimum.*

IN art. 12. dubiū eſt, de qua prudētia eſt ſermo, monaſtica, an politica. Et eſt rō dubii, quia argumenta oia pro, & cōtra ſunt de prudēti i politica, vt patet intuenti. Determinatio aūt corporis art & reſpōſiones, ad prudentiā monaſticā declinant, dū dicu it, φ ſeruus inquātum habet rationis arbitrium eſt animal rationale, eſt conſiliatiuus, habet prudentiam, præcipit ſibiipſi. Hæc enim monaſticæ ſunt prudentiæ.

¶ Ad hoc dr̄, φ totus ſermo eſt de prudentia politica: ita quòd ſenſus tituli eſt, An prudentia politica ſit in ſolis principibus, an etiam in ſubditis. Et ratio eſt, quia ſic ſolū ſaluatur ſermo formalis in argumentis pro, & cōtra, & cōcluſionibus de prudētia architectonice, & manualiter. Hæc.n. diſtinctio non mona

Inf. q. 49. ar. 3. ad 3. Et q. 50. ar. 2. cor.

*Lib. 3. Politic. c. 3. a medio tom. 5.

*Li. 1. c. ult. poſt mediū tom. 5.

†Lib. 6. c. 5. tom. 5.

Art. 8. huius quæſt.

*Lib. 6. ca. 8. in prin. to. 5.

ſed prudētię, quę ordinatur ad bonum cōe; quæ quidē prudentia dicitur ſm̄ communem rationē prudentia, prout. ſ. eſt quædam rō recta agibilium. Dicitur aūt politica, ſm̄ ordinem ad bonum cōe.

AD SECVNDVM dicendū, φ* ſicut Phil. ibidem dicit. Ad bonum virū pertinet poſſe bene principari, & bene ſubijci. Et iō in virtute boni viri includitur etiam virtus principis: ſed virtus principis & ſubditi differt ſpē, ſicut etiā virtus viri & mulieris, vt ibidem dr̄.

AD TERTIVM dicendū, φ etiā diuerſi fines, quorum vnus ordinatur ad al-ū, diuerſificant ſpēm habitus, ſicut equeſtris, & militaris, & ciuilis differunt ſpecie, licet vnus ordinetur ad finem alterius. Et ſimiliter licet bonum vnius ordinetur ad bonū multitudinis, tamen hoc non impedit, quin talis diuerſitas faciat habitus differre ſpecie: ſed ex hoc ſequitur, quòd habitus, qui ordinatur ad finem vltimum: ſit principalior, & imperet alijs habitibus.

ARTICVLVS XII.

Vtrum prudentia ſit in ſubditis, an ſolum in principibus.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Vr̄ φ prudentia nō ſit ī ſubditis, ſed ſolum in principibus. Dicit. n.* Phil. in 3. Politico. φ prudentia ſola eſt propria virtus principis; aliæ autē virtutes ſunt cōes ſubditorum, & principum. ſubditi autem non eſt virtus prudentia, ſed opinio vera.

¶ 2 Præt. In 1. Politi. dicitur, φ ſeruus omnino non habet quid conſiliatiuum; ſed prudentia facit bene conſiliatiuos, vt dicitur in 6.† Ethi. ergo prudentia non competit ſeruis, ſeu ſubditis.

¶ 3 Præt. Prudētia eſt præceptiua, vt ſupra* dictum eſt: ſed præcipere nō pertinet ad ſeruos, vel ſubditos, ſed ſolum ad principes. ergo prudentia non eſt in ſubditis, ſed ſolum in principibus.

SED CONTRA eſt, quod Phil. dicit in 6.* Eth. φ prudentiæ politicæ ſunt duæ ſpēs. Vna quæ eſt legum poſitiua, quæ pertinet ad principes, alia quæ retinet commune nomen politicæ, quę eſt circa ſingularia; hmōi autem ſingularia peragere, ptinet etiam ad ſubditos. ergo prudentia non eſt ſolū principum, ſed etiam ſubditorū.

RESPON. Dicendum, φ prudētia in rōne eſt; regere aūt, & gubernare proprie rationis eſt: & iō vnuſquiſq; inquantum participat de regimine, & gubernatione, intm̄ cōuenit ſibi habere rationem, & prudētiam. Manifeſtum eſt aūt qđ ſubditi, inquantū eſt ſubditus, & ſerui, inquantum eſt ſeruus, nō eſt regere & gubernare, ſed magis regi, & gubernari: & ideo prudētia non eſt virtus ſerui, inquātum eſt ſeruus, nec ſubditi, inquantum eſt ſubditus, ſed quia quilibet homo inquantum eſt rationalis, participat aliquid de regimine ſecūdum arbitrium rationis, intantum conuenit ei prudentiam habere. Vnde manifeſtum eſt, qđ prudentia quidem in principe eſt ad modū artis architectonicæ, vt dicitur in 6.* Ethicor. in ſubditis autem ad modum artis manu operantis.

AD PRIMVM ergo dicēdū, φ verbum Phil. eſt intelligēdum ꝑ ſe loquēdo, quia. ſ. prudentia nō eſt virtus ſubditi, inquantū hmōi.

AD SECVNDVM dicendū, φ ſeruus non hēt quid conſiliatiuū, inq̄tum eſt ſeruus, ſic. n. eſt inſtrumentum Domini: eſt tñ conſiliatiuus, inq̄tum eſt animal rationale.

AD TERTIVM Dicendū, φ per prudentiam homo nō ſolum præcipit alijs, ſed etiā ſibiipſi, prout ſcilicet ratio dicitur præcipere inferioribus viribus.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum prudentia poſſit eſſe in peccatoribus.

AD DECIMVMTERTIVM ſic procedit. Vr̄ φ prudētia poſſit eſſe in peccatoribus. Dicit. n. Dominus. Luc. 16. Filij huius ſæculi, prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt, ſed filij huius ſeculi ſunt pc̄tōres. ergo in pc̄tōribus pōt eſſe prudētia.

¶ 2 Præt. Fides eſt nobilior virtus, q̄ prudētia: ſed fides poteſt eſſe in peccatoribus. ergo & prudentia.

¶ 3 Præt. Prudētis hoc opus maxime dicimus, bene conſiliari, vt dicitur in* 6. ſed multi peccatores ſunt boni conſiliarij. ergo multi peccatores habent prudentiam.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit in 6.* Ethic. Impoſſibile eſt prudentem eſſe nō entē bonū; ſed nullus peccator eſt prudens.

RESPON. Dicendum, φ prudē tia dicitur tripliciter. Eſt. n. quędā prudentia falſa, vel per ſimilitudinem dicta. Cum. n. prudēs ſit, qui bene diſponit ea, quæ ſunt agēda propter aliquem bonum finem, ille qui propter malū finem aliqua diſponit cōgruentia illi fini, habet falſam prudentiā, inquātum illud quod accepit pro fine, nō eſt vere

ſticæ, ſed politicę prudentiæ eſt.

¶ Ad obiecta autē in oppoſitū dicit, quod ſubditus, ſeu ſeruus non eſt velut mobile & organū irrationale, ſed rōnale: & propterea ſm̄ politicæ prudentiæ rōnē obſequi & ſeruire debet, & cōſiliari vt ipſum decet, ne velut brutū animal exequatur. Et ſimiliter imperare, ne ꝑpter iram, ebrietate, timiditatem, dimittat, ſeruire, ſubijci &c. Et hæc inferius in quæſt. 50. ar. 2. clarius patent. Li. 6. c. 8. circa prin. t. 5.

¶ *Super quæſtionis quadrageſimę ſeptimę Articulum decimumtertium.*

IN art. 13. dubiū occurrit circa illud. Prudentia vera, & ꝑfecta in pc̄tōribus eē nō pōt, cū ſuperius dictū ſit, φ virtutes morales acqſitæ poſſunt eē ſine charitate, ac ꝑ hoc in peccatoribus.

¶ Ad hoc dr̄, φ ſermo literæ huius formaliter intellectus eſt veriſſimus, & intelligēdus eſt proportionaliter, φ. ſ. prudentia infuſa nō pōt eſſe in peccatoribus ſimpliciter. Prudētia aūt acquiſita nō poteſt eſſe in peccatoribus infra vitæ naturalis terminos. Qui. n. peccatores ſunt in his, quæ ſolo naturali lumine dictantur, prudentes non ſunt prudentia acquiſita: & qui peccatores ſunt abſolute ſiue in naturaliter, ſiue in ſupernaturaliter notis, prudentia infuſa carent, ſed memento, quod peccator reſpectu prudētiæ acquiſitæ, & infuſæ non eodem modo ſumitur: quia vnicus actus imprudentię tollit infuſam, nō autem acquiſitam: & quia Author theologice loquitur de prudentia infuſa, & peccatoribus, i. exiſtentibus in mortali peccato etiam vnico, intendere videtur.

¶ In eodem art. circa prudentiam imperfectam, propter defectum præcepti, nota quod

270

Inf q. 50. ar. 3 ad 2 Et q. 51. arti. 1. ad 3. Et vir. q. 5. art. 2. cor. & ad 3.

Li. 6. c. 5. circa prin. & c. 7. a med. tomo 5.

Lib. 6. ca. 12. in ſi. tom. 5.

ꝙ deficere in ꝑcepto contingit dupliciter. Primo deficiendo ab his, q̃ ita ſunt neceſſaria ad finē totius vitę vt ſine his finis intentio vera nō ſaluetur: ſcđo deficiēdo ab his, q̃ opportuna quidem ſunt ad finem, & ſine eis licet finis intentio ſaluet̃, impedit̃ tñ illius via horum priuatione. Primo mō prudētia deficeret in præcepto ſimpliciter: ſecūdo autem mō ẜm quid, quia ibi a fine auerſio eſſet, & peccatum mortale: hic autem citra finē, & veniale. Et quia author de defectu ſimpliciter loquitur, ideo dixit quod prudentia imperfecta ob defectum præcepti nō eſt niſi in malis.

¶In eod. ar. in reſponſione ad ẜm, dubium eſſet, Quō fides dicitur in rōne non claudere appetitum recti operis, cum fides ſit in intellectu moto a voluntate ad credendum Deo, quod eſt opus rectum. Sed hoc ceſſat ex eo, quod author hoc in loco diſtinguit rectum opus cōtra cognitionem rectā, & vult prudētiā à fide differre in hoc, ꝙ iſta claudit in ſe appetitū recti operis rectitudine moris, ſeu charitatis: illa aūt nō, licet illa claudat in ſe appetitum recti operis rectitudine intellectuali, propter quod in ſola cognitione nō omnino, ſed ſic, rectū excludendo appetitū conſiſtere dicitur.

¶Super quæſtionis quadrageſimę ſeptimæ Articul. decimumquartum, decimumquintū, & decimumſextum.

1.2.q.58. arti.5. & q.85. art.1.

IN tribus art. vlt. q. 47. nihil aliud eſt ſcribēdum, niſi quod pro vltimo, quō. ſ. paſſio corrumpit æſtimationē prudētiæ, videre poteſq; diffuſe ſcripſimus in ꝑcedēti libr. vbi declarauim⁹, quō qualis vnuſquiſq; ē, talis finis ei videtur, & progreſſum generationis prudentiæ.

bonū, ſed ẜm ſimilitudinē, ſicut dicitur aliqs bonus latro. Hoc. n. modo poteſt ẜm ſimilitudinē dici prudens latro, qui cōuenientes vias adinuenit ad latrocinandum; & hmōi eſt prudētia, de qua Apoſtol. dicit ad Rom. 8. Prudētia carnis, mors eſt, quæ. ſ. finem vltimū conſtituit in delectatione carnis. Scđa aūt prudētia eſt quidem vera quia adinuenit vias accommodatas ad finē vere bonum, ſed eſt imꝑfecta duplici rōne. Vno modo, quia illud bonū, quod accipit pro fine, non eſt cōis finis totius humanæ vitæ, ſed alicuius ſpālis negotii puta, cum aliquis adinuenit vias accommodatas ad negotiandum, vel ad nauigandum dicitur prudēs negotiator, vel nauta. Alio modo, quia deficit in principali actu prudentiæ, puta cum aliquis recte cōſiliatur, & bene iudicat etiam de his, quę pertinent ad totam vitam, ſed non efficaciter præcipit. Tertia autem prudentia eſt & vera, & perfecta, quæ ad bonū finem totius vitę recte cōſiliatur, iudicat, & præcipit. Et hæc ſola dicitur prudentia ſimpliciter, q̃ in peccatoribus eſſe nō poteſt: prima autē prudentia eſt in ſolis peccatoribus. Prudentia autem imꝑfecta eſt communis bonis, & malis. Maxime illa quæ eſt imperfecta propter finem particularem. Nam illa quæ eſt imperfecta propter defectum principalis actus, etiam non eſt niſi in malis.

F

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illud verbum Domini intelligitur de prima prudentia; vnde non dicitur ſimpliciter, ꝙ ſint prudētes, ſed in generatione ſua.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ fides in ſui ratione non importat aliquā cōformitatem ad appetitum rectorū operum, ſed ratio fidei conſiſtit in ſola cognitione; ſed prudentia importat ordinem ad appetitum rectum, tum quia principia prudētię ſunt fines operabilium, de quibus aliquis habet rectam æſtimationem ꝑ habitus virtutum moralium, quæ faciunt appetitum rectum, vnde prudentia non poteſt eſſe ſine virtutibus moralibus, vt ſupra* oſtenſum eſt; tum etiam prudentia eſt præceptiua rectorum operum, quod non contingit niſi exiſtente appetitu recto. Vñ fides, licet ſit nobilior quam prudentia propter obiectū tamen prudentia ſecūdum ſui rōnem magis repugnat peccato, qđ ꝓcedit ex peruerſitate appetitus.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ peccatores poſſunt quidem eſſe bene conſiliatiui ad aliquem finem malum, vel ad aliquod particulare bonum. Ad finem autē bonū totius vitæ non ſunt bene conſiliatiui perfecte, quia conſilium ad effectum nō perducunt. Vnde non eſt in eis prudentia, quę ſe habet ſolum ad bonū: ſed ſicut Philoſ. dicit in 6.* Ethic. eſt in talibus dinotica, id eſt, naturalis induſtria quæ ſe habet ad bonum, & ad malum; vel aſtutia, quæ ſe habet ſolū ad malum, quam ſupra † diximus falſam prudentiam, vel prudentiam carnis.

G

ARTICVLVS XIIII.

Vtrum prudentia ſit in omnibus habentibus gratiam.

AD QVARTVMDECIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ prudentia nō ſit in omnibus habentibus gratiam. Ad prudentiam. n. requiritur induſtria q̃dam, per quam ſciant bene prouidere quæ agenda ſunt; ſed multi habentes gratiam, carent tali induſtria. ergo non omnes habētes gratiam, habent prudentiam.

H

¶2 Præt. Prudens dr̃, qui eſt bene cōſiliatiuus, vt* dictū eſt; ſed multi habent gratiam, qui non ſunt bene conſiliatiui, ſed neceſſe habent regi conſilio alieno. ergo non omnes habentes gratiam; habent prudentiam.

¶3 Præt. Philoſ. dicit in 3. Top. ꝙ iuuenes non conſtat eſſe prudentes; ſed multi iuuenes habent gratiam. ergo prudentia non inuenit̃ in omnibus gratiam habentibus.

I

SED CONTRA eſt, ꝙ nullus hēt grām, niſi ſit virtuoſus; ſed nullus pōt eſſe virtuoſus, niſi habeat prudētiā: dicit. n.* Greg in 2. Moral. ꝙ cæteræ virtutes, niſi ea q̃ appetunt prudenter agant, virtutes eſſe nequaq̃ poſſunt. ergo omnes habentes grām, hēnt prudentiā.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ neceſſe eſt virtutes eſſe connexas, ita vt qui vnam habet, omnes habeat, ſicut ſupra* oſtēſum eſt. Quicunque autem habet gratiam, habet charitatem. Vnde neceſſe eſt, quòd habeat omnes alias virtutes.

K

Et ita cum prudentia ſit virtus, vt * oſtenſum eſt, neceſſe eſt, quod habeat prudentiam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex eſt induſtria. Vna quidem, quę eſt ſufficiens ad ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: & talis induſtria datur omnibus habentibus gratiam, quos vnctio docet de oībus, vt dicitur 1. Ioan. 2. Eſt autem alia induſtria plenior, per quam aliquis ſibi, & alijs

¶Pro ante penultimo vero aduerte in reſpōſione ad ẜm diuinæ adoptionis ſufficientiam, vt egentibus conſilio filijs, diſcretionem tribuerit mali, & cōſilij, & exercentibus ſe in actibus infuſarum uirtutū, augmētum uique ad perfectionem ſolidi ſibi largiatur.

Lib 6. c. 11. à medio, to. 5.

¶In reſponſione aūt ad tertium, cū legis, in iuuene nō eſſe prudentiam ẜm habitū, nec ẜm actum, intellige nō de actu prudentiæ ẜm ſuā ſubſtātiā ſed de actu formato prudētiæ, hoc eſt, qđ iuuenis non habet actum prudentiæ eo mō, quo prudens habet ipſum: q. ex habitu prudentiæ operatur, quamuis habeat, q̃nque actum prudētię eo modo, quo habet actum aliqs ante habitum ſicut multi etiā operantur iuſta, ſed nō vt iuſti, & multi operantur fortia, ſed non vt fortes Per hoc. n. habet̃ differentia inter infuſam, & acquiſitā prudētiam, quod illa ẜm habitū pōt eē in puero iuuene, & ẜm actū ēt formatum ex habitu infuſo, iſta neutro mō.

In corp. art.

271

Inf. q. 51. ar. 1. ad 3.

Art. præced. & 8.

¶In penul. autem. ar. dubiū duplex occurrit Primum in corpore art. ubi dr̃, ꝙ fines uirtutum ſunt determinati, uiæ autē quę ſunt ad fines, ſunt indeterminatæ, de qua indeterminatione ē ſermo. Non de numerali, quia ſic etiam fines eſſent indeterminati, cum habeant infinita ſingularia. Nec ſpecifica: tū quia non ſunt infinitæ ſpecies ſub prudentia unius ſpeciei: tum quia differentia inter mediā ſā Milone, & Philoſ. non eſt niſi numeralis ſub eadem ſpecie, ſicut prudentia eſt eiuſdem ſpeciei in vtroque.

Lib 2. c. 36. parum ante medium.

1.2. q. 65. artic. 1.

Art. 4. huius quæſt.

¶Secundum autē eſt circa rationem redditam in reſponſione ad tertium, Quare prudentia non poteſt eſſe homini naturalis, qa ſcilicet eius ratio, cum ſit vniuerſalium, ad infinita ſingularia

poteſt prouidere non ſolũ de his, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ, ſed etiam de quibuſcunque pertinentibus ad humanam vitam: & talis induſtria non eſt in omnibus habentibus gratiam.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ illi qui indigent regi conſilio alieno, ſaltem in hoc ſibiipſis conſulere ſciũt, ſi gratiam habẽt, vt aliorum requirant cõſilia, & diſcernant conſilia bona à malis.

Ad tertivm dicendum, quòd prudentia acquiſita cauſatur ex exercitio actuum: vnde indiget ad ſui generationem experimento, & tempore, vt dicitur in 2.* Ethic. Vnde non poteſt eſſe in iuuenibus nec ſecundum habitũ, nec ſecundum actum: ſed prudentia gratuita cauſatur ex infuſione diuina. Vnde in pueris baptizatis nondum habentibus vſum rationis, eſt prudentia ſecundum habitum, ſed non ſecundum actum, ſicut & in amentibus. In his autem, qui iam habent vſum rationis, eſt etiam ſecundum actum, quãtum ad ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: ſed per exercitiũ meretur augmentum quouſque perficiatur, ſicut & cæteræ virtutes. Vñ & Apoſtol. dicit ad Heb. 5. ꝙ perfectorũ eſt ſolidus cibus eorum, qui præ cõſuetudine exercitatos hñt ſenſus ad diſcretionem boni, & mali.

Articvlvs xv.

Vtrum prudentia inſit nobis à natura.

Ad qvintvmdecimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ prudẽtia inſit nobis à natura. Dicit. n.* Philoſ. in 6. Ethi. ꝙ ea q̃ pertinent ad prudentiã, naturalia videnẽ eſſe. ſ. ſyneſis, gnome, & huiuſmodi, non autẽ ea, quæ ꝑtinent ad ſapientiam ſpeculatiuã: ſed eorũ, quæ ſunt vnius generis eadem eſt originis ratio. ergo etiã prudentia ineſt nobis à natura.

¶ 2 Preterea. Aetatum variatio eſt ſecundum naturam: ſed prudẽtia conſequitur ætates, ſecundum illud Iob. 12. In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia. ergo prudentia eſt naturalis.

¶ 3 Præterea. Prudentia magis cõuenit naturæ humanæ, quàm naturæ brutorũ animalium: ſed bruta animalia habent quaſdam naturales prudentias, vt patet per* Philoſo. in 8. de hiſtorijs animalium. ergo prudentia eſt naturalis.

Sed contra eſt, quod† Philoſop. dicit in 2. Ethi. ꝙ virtus intellectualis plurimum ex doctri- A na habet & generationem, & augmentum, ideo experimento indiget & tempore: ſed prudentia eſt virtus intellectualis, vt ſupra* habitum eſt. ergo prudentia non ineſt nobis à natura, ſed ex doctrina, & experimento.

Respondeo dicendum, quòd ſicut ex præmiſſis patet, prudentia, includit cognitionem & vniuerſalium, & ſingularium operabilium, ad quæ prudens vniuerſalia principia applicat. Quantum ergo ad vniuerſalem cognitionẽ, B eadem ratio eſt de prudentia, & ſcientia ſpeculatiua: quia vtriuſq; prima principia vniuerſalia ſunt naturaliter nota, vt ex ſupra* dictis patet, niſi quod principia communia prudentiæ ſunt magis cõnaturalia homini. Vt. n.* Philoſo. dicit in 10. Ethic. Vita, quę eſt ſecundũ ſpeculationem, eſt melior, quam q̃ eſt ſecũdum hominem: ſed alia principia vniuerſalia poſteriora ſiue ſint rationis ſpeculatiuæ, ſiue practicæ, non habentur per natu- C ram, ſed per inuentionem ſecundum viam experimenti, vel per diſciplinam. Quãtum autem ad particularem cognitionem eorũ, circa quæ operatio cõſiſtit, eſt iterũ diſtinguẽdum, quia operatio cõſiſtit circa aliquid, vel ſicut circa finẽ, vel ſicut circa ea, quæ ſunt ad finem. Fines autem recti humanæ vitæ ſunt determinati, & ideo põt eſſe naturalis inclinatio reſpectu horum finium; ſicut ſupra* dictũ eſt, ꝙ quidã habent ex naturali diſpoſitione quaſdã virtutes, qbus D inclinantur ad rectos fines, & per conſequens etiam habent naturaliter rectũ iudicium de huiuſmodi finibus; ſed ea quæ ſunt ad finẽ in rebus humanis, non ſunt determinata, ſed multipliciter diuerſificanẽ, ſ'm diuerſitatem perſonarũ, & negotiorũ. Vnde quia inclinatio naturæ ſemꝑ eſt ad aliquid determinatũ, talis cognitio non põt homini ineſſe naturaliter, licet ex naturali diſpoſitione vnus ſit aptior ad huiuſmodi diſcernenda, E quam alius, ſicut ẽt accidit circa concluſionem ſpeculatiuarũ ſciẽtiarum. Quia ergo prudentia non eſt circa fines, ſed circa ea, q̃ ſunt ad finem, vt ſupra* habitum eſt, iõ prudentia non eſt naturalis.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ Philo. ibi loquitur de pertinentibus ad prudentiam, ſecundum quod ordinatur ad fines. Vnde ſupra præmiſerat, quòd principia ſunt eius, qđ eſt gratia. i. finis, & propter hoc non facit inter ea mentionem de eubolia, quæ eſt conſiliatiua eorum, quæ ſunt ad finem.

Ad secvndvm dicendum, quòd prudentia magis

---

gularia ſe extendit. Probãdũ. n. erat ꝙ ad infinitas uias rõ hominis ſe extẽdit qm̃ hoc eſt oppoſitũ eius, quod inuenitur in brutis, quæ per determinatas uias procedendo, à natura prudentias ſortita ſunt ſuas. In litera aũt probaẽ, ꝙ ad infinita ſingularia ſe extendit.

¶ Ad primum dubiũ dicitur, ꝙ diuerſitas finiũ, & diuerſitas viarũ ad fines virtutum in hoc conueniunt, ꝙ tam fines, quã viæ in infinitis ſaluantur ſingularibus, differũt autem in hoc, quòd rationes finiũ determinatæ ſunt, unde & ratione comprehenduntur quot ſunt: rationes autem viarũ indeterminatæ ſunt: quod ex hoc patet, ꝙ nulla ratione comprehẽdi poteſt, quot ſunt modi, qbus medium virtutis conſtituitur: ſed iuxta diuerſitatem perſonarum, locorum, tẽporum, inſtantium, operationum &c. tanta ſit diuerſitas, vt non ſolum indeterminata ſit nobis, ſed ſimpliciter infinita videatur, in potentia tamen. Huiuſmodi autem diuerſitas, quòd ſpecifica ſit, patet ex authoritate huius literæ diuidentis indeterminationem mediorum contra determinationem finium. Conſtat. n. finium determinationem eſſe ſpecificam: & per hoc inſinuatur, quòd mediorum indeterminatio eſt ſpecifica, vt ſicut affirmatio determinationis ponitur cauſa affirmationis naturalitatis: ita negatio determinationis mediorum ponitur cauſa negationis naturalitatis. Et rõne probatur. Minus. n. videtur, ꝙ ex finitis literarum elemẽtis fiãt infinitæ ſecundũ ſpeciem diſtinctæ dictiones ob variam earũ compoſitionem, quã ex infinitis concurrẽtibus ſingularibus perſonarum &c. reſultent infinitæ ſpecies modorum: quoniã facilius ex infinitis infinitas ſpecifica, quã ex finitis fit: ſed conſtat ibi infinitatẽ ſpecificã. ergo rõnale eſt, & hic infinitatem ſpecificam ponere.

¶ Ad primam autem obiectionẽ in oppoſitum, dicitur, ꝙ non inconuenit infinitas viarũ ſpẽs ſub vnius ſpeciei prudentia cõtineri: quia ſub vna formali ratione prudentię tota earum diuerſitas continetur, ſicut ſub vna grãmatica infinitæ poſſunt dictiones contineri.

¶ Ad ſecundam autẽ dicitur, ꝙ hi modi nõ diſtinguuntur ſpecie in genere moris, niſi ſecundum quod diuerſarum ſunt virtutum, puta, prudẽtiæ, temperantiæ &c. ſed diſtinguuntur ſpecie in genere viæ humanæ: ita quòd vniuerſæ uiæ prudẽtiæ ſunt vnius ſpeciei, puta, prudentiæ. Sunt autem infinitarum ſpecierum viæ humanę: ſicut mas & fœmina ſunt vnius ſpeciei in genere animalis, puta, hominis, vel bouis. Sunt autẽ diuerſarum ſpecierum in genere ſexus, diſtinguuntur. n. vt viæ, q̃uis nõ diſtinguantur termino: ſicut arcus in infinitum multiplicabiles ſuper puncta ſemicirculi, diſtinguuntur, vt viæ inter eoſdem terminos.

¶ Ad ſecũdum dubiũ dr̃, ꝙ ex hoc, ꝙ ratio eſt infinitorum ſingularium, ſequitur, quòd ſit infinitorum modorum, qui ex varia tot ſingularium concurrentia conſurgunt, ac per hoc, ꝙ ſunt infinitæ viæ rationis ad finẽ: quod erat probandum. Ex hoc. n. ꝓuenit, quòd prudentia, quæ eſt recta ratio humanarũ viarum, non poſſit eſſe naturalis: quia natura ad determinatam uiam, & non ſolum terminum inclinat, vt patet in naturalibus compoſitis, & operibus animalium irrationalium.

Marginalia: Li. 2. in pric. li. & lib. 6. c. 8. à medio, tom. 5. — 272 — 2. diſt. 23. q. 2. ar. 2. cor. ẽ. Et verit. q. 18. a. 7. ad 7. Lib 6. c. 11. à med. to. 5. — Lib. 8. ca. 10. & lib. 9. c. 5. & 6. tom. 4. — Lib. 2. cap. 1. tom. 1. — Art. 4. huius quæſt. — Art. 2. & 3. — Art. 5. huius quæſt. — Lib. 10. ca. 7. & 8. tom. 5. — 1. 2 q. 63. ar. 1. & 2. — Art. 6. huius quæſt.

magis eſt in ſenibus non ſolum propter naturalem diſpoſitionem quietatis motibus paſſionum ſenſibiliũ, ſed etiam propter experientiam longi temporis.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam in brutis animalibus ſunt determinatæ viæ perueniendi ad finẽ. Vnde videmus, ꝙ omnia animalia eiuſdem ſpeciei ſimiliter operantur: ſed hoc non poteſt eſſe in homine propter rationem eius, quæ cum ſit cognoſcitiua vniuerſalium, ad infinita ſingularia ſe extendit.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum prudentia poſſit amitti per obliuionem.

273

2.2.q.53.ar.1.co. Et ver. q.18.arti.7. ad 6.

G ADDECIMVMSEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ prudentia poſſit amitti per obliuionẽ. Scientia.n. cum ſit neceſſariorum, eſt certior ꝗ prudentia, ꝗ eſt contingentiũ operabilium: ſed ſcientia amittitur per obliuionẽ. ergo multo magis prudentia.

Lib.1.c.1. & 3.tom.5.

¶ 2 Præter. Sicut* Philoſ. dicit in 2. Ethic. Virtus ex eiſdem generatur, & corrumpitur cõtrario modo factis: ſed ad generationem prudentiæ neceſſarium eſt experimentum, quod fit ex multis memorijs, vt dicit in prin. *Metap. ergo cum obliuio memoriæ opponatur, videtur quòd prudentia per obliuionem poſſit amitti.

Li.1.c.1. nõ lõge a prin. tom.3.

¶ 3 Præter. Prudentia non eſt ſine cognitione vniuerſalium: ſed vniuerſalium cognitio poteſt per obliuionem amitti. ergo & prudentia.

Lib.6.c.5. in fine tom.5.

H SED CONTRA eſt, quod* Phil. dicit in 6. Ethic. quòd obliuio eſt artis, & non prudentiæ.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ obliuio reſpicit cognitionem tantum, & ideo per obliuionem põt aliquis artem totaliter perdere, & ſimiliter ſcientiã, quæ in rõne conſiſtunt: ſed prudentia nõ conſiſtit in ſola cognitione, ſed etiam in appetitu: quia, vt* dictum eſt, principalis eius actus eſt ꝑcipere, quod eſt applicare cognitionem habitã ad appetendum, & operãdum. Et ideo prudentia nõ directe tollit̃ ꝑ obliuionẽ, ſed magis corrumpit̃ per paſſiones. Dicit.n.* Phil. in 6. Ethic. ꝙ delectabile, & triſte ꝑuertit æſtimationẽ prudentiæ. Vnde Dan. 13. dicitur. Spẽs decepit te, & concupiſcentia ſubuerit cor tuum. & Exod. 23. dicitur. Ne accipias munera, quę excęcant etiam prudentes. Obliuio tamen poteſt impedire prudentiam, inquantum procedit ad præcipiendũ ex aliqua cognitione, quæ per obliuionem tolli poteſt.

Art.8. huius quæſt.

Lib.6.ca.5. a medio, to.5.

I AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſcientia eſt in ſola ratione, vnde de ea eſt alia ratio, vt ſupra* dictum eſt.

In corp. art. & 1.2.q.53. art.1.

AD SECVNDVM dicendum, quòd experimentum prudentiæ non acquiritur ex ſola memoria, ſed ex exercitio recte præcipiendi.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ prudentia principaliter cõſiſtit nõ in cognitione vniuerſaliũ, ſed in applicatione ad opera, vt* dictum eſt; & iõ obliuio vniuerſalis cognitionis non corrumpit id, quod eſt principale in prudentia, ſed aliqđ impedimẽtũ ei affert, vt dictũ eſt.

Art.3. huius quæſt.

K

QVAESTIO XLVIII,

De partibus prudentię, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de partibus prudentiæ.

Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, quę ſint partes prudẽtię.

¶ Secundo, De partibus quaſi integralibus eius.

¶ Tertio, De partibus ſubiectiuis eius.

¶ Quarto, De partibus potentialibus.

¶ Super quæſtionem quadrageſimã octauam.

IN q.48. vnico contẽta ar. nihil occurrit ſcribẽdum aliud, quàm vt partes quaſi integrales prudentiæ ita figantur in animo, & exercitatione firmentur in operibus, initium ſumendo a docilitate, ſi non ſemper, frequentiſſime tamen. Audimus enim ad ꝓpoſitum multa, interrogantes, ratiocinantes, uel quaſi proponentes ſaltem ſingularia, quæ plurimum proſunt prudẽtiæ aliorum gubernatiuæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum conuenienter aſſignentur tres partes prudentię.

274

Inf.q.49. Et 3.diſt.33.q.3.art.1. Tullius in li.2. de inuentione in fol.1. ante finem. †Macrob. in 1. fol. ante med. li.1. in Somniũ Scipionis. †Lib.6.ca.9.10.11.to.5.

ADPRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter aſſignẽtur tres partes prudentiæ. Tullius.n. in 2. Rhetor. ponit tres partes prudẽtiæ. ſ. memoriam, intelligentiã, & prouidẽtiam. Macrobius autem † ſecundum ſententiam Platonis attribuit prudentiæ ſex. ſ. rationem, intellectum, circumſpectionem, prouidentiam, docilitatem, & cautionem. Ariſt. autem in 6. Ethic. dicit ad prudentiam pertinere eubuliam, ſyneſim, & gnomen. Facit etiam mentionem circa prudentiam de euſtochia, & ſolertia, ſenſu, & intellectu. Quidã autem alius Philoſ. Græcus dicit, ꝙ ad prudentiam decem pertinent ſcilicet eubulia, ſolertia, prouidentia, regnatiua, militaris, politica, œconomica, dialectica, rhetorica, phyſica. ergo videtur quòd vel vna aſſignatio ſit ſuperflua, vel alia diminuta.

¶ 2 Præt. Prudentia diuiditur contra ſcientiam; ſed politica, œconomica, dialectica, rhetorica, phyſica, ſunt quædam ſcientiæ. non ergo ſunt partes prudentiæ.

¶ 3 Prætereà. Partes non excedunt totum; ſed memoria intellectiua, vel intelligentia, ratio, ſenſus, docilitas, non ſolum pertinent ad prudentiam, ſed etiam ad omnes habitus cognoſcitiuos. ergo non debent poni partes prudentiæ.

¶ 4 Prætereà. Sicut conſiliari, & iudicare, & præcipere ſunt actus rationis practicæ, ita etiam & vti, ſicut ſupra habitum* eſt. ſicut ergo eubolia adiungitur prudentiæ, quæ pertinet ad conſilium, & ſyneſis, & gnome, quæ pertinent ad iudicium; ita etiam debuit poni aliquid pertinens ad vſum.

1.2.q.16.artic.1.

¶ 5 Prætereà. Solicitudo ad prudentiam pertinet, ſicut ſupra dictum* eſt. ergo etiam inter partes prudentię ſolicitudo poni debuit.

Q. præced. artic.9.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ triplex eſt pars. ſ. integralis, vt paries, tectum, & fundamentum ſunt partes domus; ſubiectiua, ſicut bos & leo ſunt partes animalis: & potentialis, ſicut nutritiuum, & ſenſitiuũ ſunt partes animæ. Tribus ergo modis poſſunt aſſignari partes alicui virtuti. Vno modo ad ſimilitudinem partium integralium, vt. ſ. illa dicantur eſſe partes virtutis alicuius, quæ neceſſe eſt concurrere ad perfectum actũ virtutis illius. Et ſic ex omnibus enumeratis poſſunt accipi octo partes prudentiæ. ſ. ſex, quas enumerat ¶ Macrobius, quibus addenda eſt ſeptima. ſ. memoria, quam ponit Tullius, & euſtochia, ſiue ſolertia, quam ponit Ariſt. Nam ſenſus prudentiæ, etiam intellectus dicitur. Vnde Philoſop. dicit* in 6. Ethi. Horum ergo oportet habere ſenſum, hic autem eſt intellectus, quorum octo quinque pertinent ad prudentiam ſ̃m id, ꝙ eſt cognoſcitiua. ſ. memoria, ratio, intellectus, docilitas, & ſolertia. Tria verò alia pertinent ad eam ſecundum quod eſt præceptiua, applicando cognitionem ad opus. ſ. prouidentia, circunſpectio, & cautio, quorum diuerſitatis ratio patet ex hoc, quòd circa cognitionem tria ſunt cõſideranda. Primo quidem ipſa cognitio, quæ ſi ſit præteritorum, eſt memoria; ſi autem præſentium, ſiue contingentium, ſiue neceſſariorum, vocatur intellectus, ſiue intelligentia. Secundo ipſa cognitionis acquiſitio

Locis in argu. citatis.

Lib.6.ca.11. circa finem tom.5.

tio, quæ fit vel per diſciplinam, & ad hoc pertinet docilitas: vel per inuẽtionem, & ad hoc pertinet Euſtochia, quæ eſt bona coniecturatio, huius autem pars, vt dicitur in 6.* Ethicor. eſt ſolertia, quæ eſt vera coniecturatio medij, vt dicitur in 1. Poſterior. Tertio, conſiderandus eſt vſus cognitionis, ſecundum ſcilicet, quod ex cognitis aliquibus procedit ad alia cognoſcenda, vel iudicanda, & hoc pertinet ad rationem. Ratio autem ad hoc, ꝙ recte præcipiat, tria debet habere. Primo quidem, vt ordinet aliquid accommodum ad finẽ, & hoc pertinet ad prouidentiam. Secundo, vt attendat circunſtantias negotij, quod pertinet ad circunſpectionem. Tertio, vt vitet impedimenta, qđ pertinet ad cautionẽ. A

Lib.6.c.9. & 1. Poſter. circa finem, tomo 5.

Partes autem ſubiectiuæ virtutis dicuntur ſpecies eiuſdem diuerſæ: & hoc modo partes prudentiæ, ſecundum quod proprie ſumuntur, ſunt prudentia, per quã aliquis regit ſeipſum: & prudentia, per quam aliquis regit multitudinem, quæ differunt ſpecie, vt dictum * eſt. Et iterum prudentia, quæ eſt multitudinis regitiua, diuiditur ſecundum diuerſas ſpecies multitudinis. Eſt enim quædam multitudo adunata ad aliquod ſpeciale negotium, ſicut exercitus congregatur ad pugnãdum, cuius regula eſt prudentia militaris. Quædam verò multitudo eſt adunata ad totam vitam, ſicut multitudo vnius domus, vel familiæ, cuius regula eſt prudentia œconomica. Et etiam multitudo vnius ciuitatis, vel regni, cuius quidem regula directiua eſt in principe regnatiua: in ſubditis autem politica ſimpliciter dicta. Si verò prudentia ſumatur large, ſecundum quod includit etiam ſcientiam ſpeculatiuam, vt ſupra dictum* eſt, tunc etiam partes eius ponuntur dialectica, rhetorica, & phyſica, ſecundum tres modos procedendi in ſcientijs, quorum vnus eſt per demonſtrationem ad ſcientiam cauſandam, quod pertinet ad phyſicam, vt ſub phyſica intelligantur omnes ſcientiæ demonſtratiuæ. Alius modus eſt ex probabilibus ad opinionem faciendam, quod pertinet ad dialecticam. Tertius modus eſt ex quibuſdam cõiecturis ad ſuſpicionem inducẽdam, vel ad aliqualiter perſuadendum, quod pertinet ad rhetoricam. Poteſt tamen dici, quòd hæc tria pertinent ad prudentiam etiam proprie dictam, quæ ratiocinatur interdum quidem ex neceſſarijs, interdum ex probabilibus, interdum autem ex quibuſdam coniecturis. Partes autem potentiales alicuius virtutis dicũtur virtutes adiunctæ, quæ ordinantur ad aliquos ſecundarios actus, vel materias, quaſi nõ habentes totam potentiam principalis virtutis. Et ſecundum hoc ponuntur partes prudentiæ eubulia, quæ eſt circa conſilium: & ſyneſis, quæ eſt circa iudicium eorum, in quibus oportet quandoq; à communi lege recedere. Prudẽtia verò eſt circa principalem actum, qui eſt præcipere. B C D

Q.47.ar.11.

Q.præce.ar. 2.ad 2.argu.

¶D.1093.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ diuerſæ aſſignationes differunt, ſecundum quod diuerſa genera partiũ ponuntur, vel ſecundum quod ſub vna parte vnius aſſignationis includuntur multæ partes alterius aſſignationis. Sicut* Tullius ſub prouidentia includit cautionem, & circunſpectionem: ſub intelligentia autem rationẽ, docilitatem, & ſolertiam.

Loco citato in argum.

Ad secundum dicendum, quòd œconomica, & politica non accipiuntur hic ſecundum quod ſunt ſcientia, ſed ſecundum quod ſunt prudentiæ quædam. De alijs autem tribus patet reſponſio ex* dictis.

In corp. art.

Ad tertium dicendum, quòd omnia illa ponuntur partes prudentiæ non ſecundum ſuam communitatem, ſed ſecundum quod ſe habent ad ea, quæ pertinent ad prudentiam.

Ad quartum dicẽdũ, ꝙ recte ꝑcipere, & rõne vti, ſemper ſe comitantᷣ: quia ad ꝑceptũ rõnis ſequitᷣ obedientia inferiorum virium, quæ pertinent ad vſum.

Ad quintum Dicendum, quòd ſolicitudo includitur in ratione prouidentiæ.

QVAESTIO XLIX.

De ſingulis prudentiæ partibus quaſi integralibus, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de ſingulis prudentiæ partibus quaſi integralibus.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, De memoria.
¶ Secundo, De intellectu, vel intelligentia.
¶ Tertio, De docilitate.
¶ Quarto, De ſolertia.
¶ Quinto, De ratione.
¶ Sexto, De prouidentia.
¶ Septimo, De circunſpectione.
¶ Octauo, De cautione.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ nonæ Arti. primum.

In quæſt. 49. art. 1. ad ſecundum nota quòd tertium documentum a quarto in hoc differt, quòd tertium refert ſolicitudinem meditatiuã ad ſimulacra, quartum autem, ad res ipſas memorandas.

ARTICVLVS I.

Vtrum memoria ſit pars prudentię.

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ memoria nõ ſit pars prudentiæ. Memoria enim vt dicit * Philoſoph. eſt in parte animæ ſenſitiua: prudentia autem in ratiocinatiua, vt patet in † 6. Ethic. ergo memoria non eſt pars prudentiæ. 275

Supr. q. 48. cor. Et 3. di. 33. q. 3. art. 1. q. 1.

In lib. de memoria, ... tom. 2.

¶ 2 Præter. Prudentia per exercitium acquiritur, & perficitur: ſed memoria ineſt nobis à natura. ergo memoria non eſt pars prudentiæ.

Li. 6. ca. 5. nõ procul. a ſine, tom. 5.

¶ 3 Præterea. Memoria eſt præteritorum, prudentia autem futurorum operabilium, de quibus eſt conſilium, vt dicitur in 6. Ethic, ergo memoria non eſt pars prudentiæ.

Sed contra eſt, quòd Tullius in † 2. Rhetor. ponit memoriam inter partes prudentiæ.

Libr. 6. ca. 2. & 7. ſimul tom. 5.

Respondeo Dicendum, quòd prudentia eſt circa contingentia operabilia, ſicut dictum * eſt. In his autem non poteſt homo dirigi per ea, quæ ſunt ſimpliciter, & ex neceſſitate vera, ſed ex his, quæ vt in pluribus accidunt. Oportet. n. principia concluſionibus eſſe proportionata, & ex talibus talia concludere, vt dicitur in 6.* Ethico. Quid autem vt in pluribus ſit verum oportet per experimentum conſiderare. Vnde & in † 2. Ethic. Philoſoph. dicit, quòd virtus intellectualis habet generationem, & augmentum ex experimento & tempore: experimentum autem eſt ex pluribus memorijs, vt patet in 1.* Metaph. Vnde conſequens eſt, ꝙ ad prudentiam requiratur plurium memoriam habere: vnde conuenienter memoria ponitur pars prudentiæ. E

Lib. 2. de Inuentione in fol. 4. ante finem lib.

Q. 47. art. 2. & 4.

Li. 6. ex c. 1. videtur haberi.

Li. 2. Ethic. in prin libr. tom. 5.

Li. 1. ca. 1. nõ lõge a prin. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut dictum* eſt prudentia applicat vniuerſalem cognitionẽ ad particularia, quorum eſt ſenſus: vnde multa, quæ pertinent ad partem ſenſitiuam, requiruntur ad prudentiam, inter quæ eſt memoria.

Q. 47. art. 3. & 7.

Ad secundum Dicendum, ꝙ ſicut prudentia aptitudinem quidem habet ex natura, ſed eius complementum eſt ex exercitio, vel gratia: ita etiam vt Tullius dicit* in ſua Rhetorica, memoria non ſolum a natura perficitur, ſed etiam habet plurimum artis, & induſtriæ

Lib. 3. ad Herennium in 4. folijs ante finem libr.

duſtriæ. Et ſunt quatuor, per quæ homo proficit in bene memorando, quorum primum eſt, vt eorum quæ vult memorari, quaſdam ſimilitudines aſſumat conuenientes, nec tamen omnino cõſuetas, quia ea quæ ſunt inconſueta, magis miramur, & ſic in eis animus magis & vehementius detinetur: ex quo fit, quòd eorum, quæ in pueritia vidimus, magis memoremur. Ideo autem neceſſaria eſt huiuſmodi ſimilitudinum, vel imaginum adinuentio, quia intentiones ſimplices, & ſpirituales facilius ex anima elabuntur, niſi quibuſdam ſimilitudinibus corporalibus quaſi alligentur, quia humana cognitio potentior eſt circa ſenſibilia, vnde & memoratiua ponitur in parte ſenſitiua. Secundo, oportet vt homo ea quæ memoriter vult tenere, ſua conſideratione ordinate diſponat, vt ex vno memorato facile ad aliud

Ca.3. in medio, tom.2.

procedatur. Vnde Philoſ. dicit in libr.* de Memoria: A locis videmur reminiſci aliquando. Cauſa autem eſt, quia velociter ab alio in aliud veniunt. Tertio, oportet, vt homo ſolicitudinem apponat, & affectum adhibeat ad ea, quæ vult memorari: quia quãto aliquid magis fuerit impreſſum aĩo, tanto minus elabitur. Vnde & Tull. dicit in ſua Rhetorica, quòd ſolicitudo conſeruat integras ſimulacrorũ figuras. Quarto, oportet quòd ea frequenter meditemur, quæ volumus memorari. Vnde

Cap.3.to.2.

Phil. dicit in libr.* de Memoria, quòd meditationes memoriam ſaluant, quia, vt in eodem libr. dicitur, conſuetudo eſt quaſi natura. Vnde quæ multotiẽs intelligimus cito reminiſcimur, quaſi naturali quodã ordine ab vno ad aliud procedentes.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ ex p̃teritis oportet nos quaſi argumentũ ſumere de futuris: & ideo memoria p̃teritorum neceſſaria eſt ad bene conſiliãdũ de futuris.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ nonæ, Art. ſecundum.

276

Supr. q. 48. cor. Et 3. diſ. 33. q. 3. ar. 1. q. 1.

IN ar. 2. habes aperte, quòd prudentiæ principium, & concluſio eſt in cogitatiua. Ipſa enim aſſueta ad rectum de particulari fine iudicium, actum habet, qui intellectus, & ſenſus vocatur diuerſa ratione, ut in litera dicitur.

Lib. 6. c. 3. & 6. tom. 5.

Articulus II.

Vtrum intellectus ſit pars prudentiæ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ intellectus nõ ſit pars prudentiæ. Eorum. n. quæ ex oppoſito diuiduntur, vnum non eſt pars alterius: ſed intellectus ponit̃ virtus intellectualis cõdiuiſa prudentiæ ut patet in 6.* Eth. ergo intellectus non debet poni pars prudentiæ.

Q. 8. art. 1. 2. q. 62. ar. 2. & ſup. q. 4.

¶ 2 Præt. Intellectus ponitur inter dona Spiritusſancti*, & correſpondet fidei, vt ſupra habitum* eſt, ſed prudentia eſt alia virtus à fide, vt per ſupradicta† patet. ergo intellectus non pertinet ad prudentiam.

Lib. 6. c. 7. & 8. tom. 5. Lib. 3. de anima, text. 38. tom. 2.

¶ 3 Præterea. Prudentia eſt ſingularium operabilium, vt dicitur in 6.* Ethic. ſed intellectus eſt vniuerſalium cognoſcitiuus, & immaterialium, vt patet in 3.* de Anima. ergo intellectus non eſt pars prudentiæ.

Tullius lib. 2. de inuentione fol. 4. ante finem libri.

Sed contra eſt, ꝙ† Tull. ponit intelligentiã partẽ prudẽtiæ, & Macrob. intellectum, qđ in idem redit.

Respondeo Dicendum, ꝙ intellectus non ſumitur hic pro potentia intellectiua, ſed prout importat quandam rectã æſtimationem alicuius extremi principij, quod accipitur vt per ſe notum: ſicut & prima demonſtrationum principia intelligere dicimur. Omnis autem deductio rationis ab aliquibus procedit, quę accipiuntur vt prima: unde oportet quòd omnis proceſſus rõnis ab aliquo intellectu procedat. Quia ergo prudentia eſt recta ratio agibilium, ideo neceſſe eſt quòd totus proceſſus prudentiæ ab intellectu deriuetur, & propter hoc intellectus ponitur pars prudentiæ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ rõ prudentiæ

F terminatur, ſicut ad concluſionem quandam, ad particulare operabile, ad quod applicat vniuerſalem cognitionem, vt ex dictis patet. Concluſio autem ſingularis ſyllogizatur ex vniuerſali, & ſingulari propoſitione. Vnde oportet ꝙ ratio prudentię ex duplici intellectu procedat, quorum vnus eſt, qui eſt cognoſcitiuus vniuerſalium, quod pertinet ad intellectum, qui ponitur virtus intellectualis; quia naturaliter nobis cognita ſunt non ſolum vniuerſalia principia ſpeculatiua, ſed etiã practica, ſicut nulli eſſe malefaciẽdũ, vt ex dictis* patet. Alius

Q. 47. art. 3. & 6.

autem intellectus eſt, qui vt dr̃ in 6.† Ethi. eſt cognoſcitiuus extremi. i. alicuius primi ſingularis, ſeu principij contingentis operabilis propoſitionis. ſ. minoris, quam

Li. 6 cap. 11. circa mediũ.

G oportet eſſe ſingularem in ſyllogiſmo prudentiæ, vt dictum* eſt. Hoc autem principium ſingulare eſt aliquis ſingularis finis, vt dicitur ibidem: vnde intellectus, qui ponitur pars prudentiæ, eſt quædam recta ęſtimatio de aliquo particulari fine.

Q. 47. art. 3. 6. & 7.

Ad secundum dicendum, ꝙ intellectus, qui ponitur donum Spiritusſancti, eſt quædam acuta pſpectio diuinorum, vt ex ſupradictis* patet: aliter autẽ ponitur intellectus pars prudentiæ, vt dictum* eſt.

Q. 8. artic. 1. & 2. In corp. art.

Ad tertium dicendum, ꝙ ipſa recta æſtimatio de fine particulari & intellectus dicitur, inquantum eſt alicuius principij; & ſenſus, inquantum eſt particularis. Et hoc eſt quod Philoſ. dicit* in 6. Ethic. Horum. ſ. ſingularium, oportet habere ſenſum: hic autẽ eſt intel-

Lib. 6. c. 11. circa mediũ tom. 5.

H lectus. Non autem hoc eſt intelligendum de ſenſu particulari, quo cognoſcimus propria ſenſibilia, ſed de ſenſu interiori, quo de particulari iudicamus.

Articulus III.

Vtrum docilitas debeat poni pars prudentię.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ nonę Artic. tertium.

277

Sup. q. 48. articu. vnico cor. Et 3. diſt. 33. q. 3. ar. 1.

IN art. 3. nota in reſponſione ad ſecũdum, in quo conſiſtit docilitas acquiſita: quia innata a nobis non eſt, & attende q̃ tam ſolicitudinem ad documenta maiorum exigat prudẽtia. Et tu adde, quòd nõ ſolum maiorum: ſed etiam minorũ recordatione, & ſuggeſtione, docilitas excitatur, vt inde rõ. diſcurrere pfecte poſſit. Et nota, quòd tam negligentia, quam cõtemptus audiẽdos viuos, vel vita functos, mater eſt imprudentiæ.

AD TERTIVM ſic pcedi tur. Vr̃ ꝙ docilitas nõ debeat poni pars prudẽtię. I Illud. n. quod requiritur ad omnẽ virtutem intellectualem, non debet appropriari alicui earum: ſed docilitas neceſſaria eſt ad quamlibet virtutem intellectualem. ergo non debet poni pars prudentiæ.

¶ 2 Præterea. Ea quæ ad virtutes humanas pertinent, ſunt in nobis quia ſecundum ea, quæ in nobis ſunt, laudamur, vel vituperamur: ſed non eſt in poteſtate noſtra vt dociles ſimus, ſed hoc ex naturali diſpoſitione quibuſdam cõuenit. ergo non eſt pars prudentiæ.

¶ 3 Preterea. Docilitas ad diſcipulum pertinet; ſed prudentia cum ſit præceptiua, videtur K magis ad magiſtros pertinere, qui etiam præceptores dicuntur. ergo docilitas non eſt pars prudentiæ.

Li. 1. in Somniũ Scipionis in fol. 2. ante mediũ libri.

Sed contra eſt, quòd* Macrobius ſecundum ſententiam Platonis, ponit docilitatem inter partes prudentiæ.

Art. preced. ad 1. & q. 47. art 3.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ* eſt, prudentia conſiſtit circa particularia operabilia, in quibus cum ſint quaſi infinitæ diuerſitates, nõ poſſunt ab vno homine ſufficienter omnia conſiderari, nec per modicum tempus, ſed per temporis diuturnitatem. Vnde in his quæ ad prudentiam pertinent, maxime indiget homo ab alio erudiri, præcipue ex ſenibus, qui ſanum intellectum adepti ſunt circa fines operabilium. Vnde Philoſoph. dicit in* 6. Ethicor. Oportet atten-

Li. 6 c. 11. in fine, tom. 5.

dere

dere expertorum, & ſeniorum, & prudentium indemonſtrabilibus enuntiationibus, & opinionibus, non minus, quàm demonſtrationibus: propter experientiam enim vident principia. vnde & Prouer. 3. dicitur. Ne innitaris prudentiæ tuæ, & Eccleſ. 6. dicitur; In multitudine presbyterorum. i. ſeniorum prudentium ſta, & ſapientiæ illorum ex corde coniungere. Hoc autem pertinet ad docilitatem, vt aliquis ſit bene diſciplinæ ſuſceptiuus: & ideo conuenienter docilitas ponitur pars prudentiæ.

Ad primum ergo dicendum, q̄ etſi docilitas vtilis ſit ad quamlibet virtutem intellectualem præcipue tamen ad prudentiam pertinet, ratione iam* dicta.

In corp. art.

Ad secundum dicendum, q̄ docilitas, ſicut & alia, quæ ad prudentiam pertinent, ſecundum aptitudinem quidem eſt a natura: ſed ad eius conſummationem plurimum valet humanum ſtudium, dum ſcilicet homo ſolicite, frequenter, & reuerenter applicat animum ſuũ documentis maiorum non negligens ea propter ignauiam, nec contemnens propter ſuperbiam.

Ad tertium Dicendum, q̄ per prudentiam aliquis præcipit non ſolum alijs, ſed etiam ſibijpſi, vt dictum* eſt. vnde etiam in ſubditis locum habet, vt ſupra dictum† eſt, ad quorum prudentiam pertinet docilitas, quamuis etiam ipſos maiores oporteat dociles quantũ ad aliqua eſſe: quia nullus in his, quæ ſubſunt prudentiæ, ſibi quantum ad omnia ſufficit, vt dictum* eſt.

Q. 47. artic. 12. ad 3.
Q. 47. ar. 12.
In corp. art.

¶ Super quæſtionis quadrageſimæ nonæ Arti. quartum.

278

IN art. 4 aduerte, q̄ euſtochia plurimũ confert prudentiæ, & comites habeat alias partes, præcipue circũſpectionẽ, & cautionem, nec ita ſibi credat, vt docilitatẽ aſpernetur. Habet. n. multum periculi annexum euſtochia propter ipſius excellentiam, prætertim vbi plures ſucceſſus proſperos habuit.

Supr. q. 48. ar. vnico co. Et 3. d. 33. q. 3. art. 1. q. 4.
* Circa finẽ lib. 1. Poſteriorũ, to. 1.
† Lib. 6. ca. 5. tom. 5.

Articulus IIII.

Vtrum ſolertia ſit pars prudẽtiæ.

AD quartum ſic proceditur. Videt̃ q̄ ſolertia non ſit pars prudentię. Solertia. n. ſe habet ad facile inueniẽda media in demõſtrationibus, vt patet in* 1. Poſter. ſed ratio prudẽtiæ non eſt demonſtratiua, cum ſit contingentium. ergo ad prudẽtiam non pertinet ſolertia.

¶ 2 Præterea. Ad prudentiam pertinet bene conſiliari, vt dicitur in † 6. Ethic. ſed in bene conſiliando non habet locum ſolertia, quæ eſt euſtochia quædã, id eſt, bona coniecturatio, quæ eſt ſine ratione, & velox. Oportet autẽ conſiliari tarde, vt dicitur in 6. Ethic. ergo ſolertia non debet poni pars prudentiæ.

¶ 3 Præterea. Solertia, vt dictum* eſt, eſt quædam bona coniecturatio: ſed coniecturatione vti eſt proprium rhetoris. ergo ſolertia magis pertinet ad rhetoricam, quàm ad prudentiam.

Q. præced. artic. 1.

Sed contra eſt, quòd Iſidorus dicit in lib.* Etymologiarum. Solicitus dicitur, quaſi ſolers, & citus: ſed ſolicitudo ad prudentiam pertinet, ſicut ſupra dictum † eſt. ergo & ſolertia.

Lib. 10. cap. 18. & incipit. Sapiens.
Q. 47. art. 9.

Respondeo Dicendum, quòd prudentis eſt rectam æſtimationem habere de operandis. Recta autem æſtimatio, ſiue opinio acquiritur in operatiuis, ſicut in ſpeculatiuis dupliciter. Vno quidem modo per ſe inueniendo; alio modo, ab alio addiſcendo. Sicut autem docilitas ad hoc pertinet, vt homo bene ſe habeat in acquirendo rectam opinionem ab alio: ita ſolertia ad hoc pertinet, vt homo bene ſe habeat in acquirendo rectam exiſtimationem per ſeipſum, ita tamen vt ſolertia accipiatur pro euſtochia, cuius eſt pars. Nam Euſtochia eſt bene coniecturatiua de quibuſcunque: ſolertia autem eſt facilis, & prompta coniecturatio circa inuentionem medij, vt dicitur in 1. Poſteriorum. Tamen ille Philoſophus; qui ponit ſolertiam partem prudentiæ, accipit eam communiter pro omni euſtochia. Vnde dicit. Solertia eſt habitus, qui prouenit ex repẽtino, inueniens quod congruit.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſolertia nõ ſolum ſe habet circa inuentionem medij in demonſtratiuis, ſed etiam in operatiuis, puta, cum aliquis videns aliquos alicui amicos factos, coniecturando putat eos fuiſſe inimicos eiuſdem, vt ibidem Philoſ. dicit, & hoc modo ſolertia pertinet ad prudentiam.

Ad secundum Dicendum, quòd Philoſoph. vnam rationem inducit in 6.* Ethic. ad oſtendendum, quòd eubulia, quæ eſt bona conſiliatiua, non eſt euſtochia, cuius laus eſt in veloci conſideratione eius quod oportet. Poteſt autem aliquis eſſe bene conſiliatiuus, etſi diutius conſilietur, vel tardius; nec tamen propter hoc excluditur, quin bona coniecturatio ad bene conſiliãdum valeat, & quandoque neceſſaria ſit, quando. ſ. ex improuiſo occurrit aliquid ad agendum, & ideo ſolertia conuenienter pars prudentiæ ponitur.

Lib. 6. cap. 9. tom. 5.

Ad tertium dicendum, quòd rhetorica etiã rõcinatur circa operabilia. Vnde nihil prohibet idem ad rhetoricam, & prudentiam pertinere; & tamen coniecturatio hic non ſumitur ſolum ſecundum quod pertinet ad coniecturas, quibus vtuntur rhetores, ſed ſecũdum quod in quibuſcunque conijcere dicitur homo veritatem.

Articulus V.

Vtrum ratio debeat poni pars prudentię.

¶ Super quæſtionis quadrageſimę nonę Arti. quintum.

IN art. 5. ſcito, quòd intellectus, & rõ, vt̃ actus ſunt, ponuntur partes prudentiæ, & quòd æquiualet dicere, Potentia ſecundũ qd̃ ſubeſt intellectui ponitur vna pars, & ſecũdum quod ſubeſt diſcurſui, altera pars prudentiæ: & dicere, quòd vterque actus ponitur pars prudentiæ. 279

AD quintum ſic proceditur. Videtur quòd ratio non debeat poni pars prudentiæ. Subiectum enim accidentis non eſt pars eius; ſed prudẽtia eſt in ratione ſicut in ſubiecto, vt dicitur in* 6. Ethico. ergo ratio non debet poni pars prudentiæ.

Lib. 6. ca. 5. non procul. à fine, to. 5.

¶ 2 Præterea. Illud, quod eſt multis commune, non debet alicuius eorum poni pars, vel ſi ponatur, debet poni pars eius, cui potiſſime conuenit, ratio autem neceſſaria eſt in omnibus virtutibus intellectualibus, & præcipue in ſapientia, & ſciẽtia, quæ vtuntur ratione demonſtratiua. ergo ratio nõ debet poni pars prudentiæ.

¶ 3 Præt. Rõ non differt per eſſentiã potentiæ ab intellectu, vt prius habitum * eſt. Si igitur intellectus ponit pars prudentiæ ſuperfluum fuit addere rationem.

Sed contra eſt, q̄ Macrobius* ſm ſententiã Plotini, rationem numerat inter partes prudentiæ.

Li. 1. in Somnium Scipionis in 2. fol. ante mediũ.
Lib. 6. cap. 5. tom. 5.

Respondeo Dicendum, q̄ opus prudentis eſt eſſe bene conſiliatiuum, vt dicitur in 6* Ethico. Conſilium autem eſt inquiſitio quædam ex quibuſdã ad alia procedens, hoc autem eſt opus rationis; vnde ad prudentiam neceſſarium eſt, quòd homo ſit bene ratiocinatiuus. Et quia ea, quæ exigũtur ad perfectionem prudentiæ, dicũtur quaſi integrales partes prudentiæ, inde eſt, q̄ ratio inter partes prudentiæ cõnumerari debet.

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio non ſumitur hic pro ipſa potentia rationis, ſed pro eius bono vſu.

Ad secundum dicendum, q̄ certitudo rõnis eſt ex intellectu; ſed neceſſitas rationis eſt ex defectu intellectus. Illa enim; in quibus vis intellectiua plenarie viget,

viget, ratione non indigent, ſed ſuo ſimplici intuitu
D. 142. veritatem comprehendunt, ſicut Deus, & angeli. Particularia autem operabilia, in quibus prudentia dirigit, recedunt præcipue à conditione intelligibilium, & tanto magis, quanto ſunt minus certa, ſeu determinata. Ea enim quæ ſunt artis, licet ſint ſingularia, tamen ſunt magis determinata & certa: vnde in pluribus eorum nõ
Lib. 3. c. 3. ante medium tom 5. eſt conſilium propter certitudinem, vt dicitur in 3.* Ethicor & ideo quàmuis in quibuſdam alijs virtutibus intellectualibus ſit certior ratio, quàm prudentia, tamẽ ad prudentiam maxime requiritur, quòd ſit homo bene rócinatiuus, vt poſſit bene applicare vniuerſalia principia ad particularia, quæ ſunt varia & incerta.

D. 1084. Ad tertium dicendum, quod etſi intellectus, & ratio non ſint diuerſæ potentiæ, tamen denominantur ex diuerſis actibus. Intellectus enim nomen ſumitur ab intima penetratione veritatis: nomen autem rationis ab inquiſitione, & diſcurſu: & ideo vtrumque
In corp. art. 2. & q. præced. artic. 2. & 3. ponitur pars prudentiæ, vt ex dictis* patet.

Articvlvs VI.

Vtrum prouidentia debeat poni pars prudentiæ.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quòd prouidentia nõ debeat poni pars prudẽtiæ. Nihil. n. eſt pars ſui ipſius: ſed prouidentia videtur idẽ eſſe quod prudentia, quia, vt Iſid. * dicit in lib. Etymol. Prudens dicitur quaſi procul videns, & ex hoc etiam nomen prouidentiæ ſumitur, vt Boetius dicit in libro de cõſolatione. ergo prouidentia non eſt pars prudentiæ.

¶ 2 Præterea. Prudentia eſt ſolum practica: ſed prouidentia poteſt etiam eſſe ſpeculatiua, quia viſio, ex qua ſumitur nomen prouidentiæ, magis pertinet ad ſpeculatiuam, quàm ad operatiuam. ergo prouidentia non eſt pars prudentiæ.

¶ 3 Præterea. Principalis actus prudentiæ eſt præcipere, ſecundarius autem iudicare, & conſiliari: ſed nihil horum videtur importari proprie per nomen prouidentiæ. ergo prouidentia nõ eſt pars prudentiæ.

Sed contra eſt authoritas * Tullij, & Macrobij, qui ponunt prouidentiam partem prudentiæ vt ex ſupradictis patet.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum* eſt, prudentia proprie eſt circa ea, quæ ſunt ad finem, & hoc ad eius officium proprie pertinet, vt ad finẽ debite ordinentur & quamuis aliqua neceſſaria ſint propter finem, quæ ſubiiciuntur diuinæ prouidẽtiæ, humanæ tamen prouidentiæ non ſubijciuntur, niſi contingentia operabilia, quæ per hominem poſſunt fieri propter finem. Præterita autem in neceſſitatẽ quandam tranſeunt: quia impoſſibile eſt non eſſe, quod factum eſt. Similiter etiam præſentia, inquantum huiuſmodi, neceſſitatem quãdam habent: neceſſe eſt enim Sortem ſedere, dum ſedet. Vnde conſequens eſt, quòd contingentia futura, ſecundum quod ſunt per hominem in finem humanæ vitæ ordinabilia, pertineant ad prudentiam: vtrumque autem horum importatur in nomine prouidentiæ. Importat enim prouidentia reſpectum quendam alicuius diſtantis ad ea, quæ in præſenti occurrunt, & ordinanda ſunt. vnde prouidentia eſt pars prudentiæ.

Ad primvm ergo dicendum, quòd quandocunque multa requiruntur ad vnum, neceſſe eſt vnum eorum eſſe principale, ad quod omnia alia ordinantur; vnde in quolibet toto neceſſe eſt eſſe vnam formalem partem, & prædominantem, à quo totum vnitatem habet. Et ſecũdum hoc prouidentia eſt principalior inter omnes partes prudentię; quia omnia alia, quæ requiruntur ad prudẽtiam, ad hoc neceſſaria ſunt, vt aliquid recte ordinetur ad finem. Et ideo nomen ipſius prudentiæ ſumitur à prouidẽtia ſicut à principaliori ſua parte.

Ad secvndvm dicendũ, quòd ſpeculatio eſt circa vniuerſalia, & circa neceſſaria, quæ ſecundum ſe non ſunt procul, cum ſint vbiq; & ſemper, etſi ſint procul quo ad nos, inquantum ab eorum cognitione deficimus. Vnde prouidentia non proprie dicitur in ſpeculatiuis, ſed ſolum in practicis.

Ad tertivm dicendum, quòd in recta ordinatione ad finem, qui includitur in ratione prouidentiæ, importatur rectitudo conſilij, & iudicij, & pręcepti, ſine quibus recta ordinatio ad finem eſſe non poteſt.

Articvlvs VII.

Vtrum circumſpectio poſſit eſſe pars prudentiæ.

Ad septimvm ſic proceditur. Videtur quòd circũſpectio non poſſit eſſe pars prudentiæ. Circumſpectio enim videtur eſſe conſideratio quædam eorum, quę circunſtant: huiuſmodi autem ſunt infinita, quæ non poſſunt comprehendi ratione, in qua eſt prudentia. ergo circumſpectio non debet poni pars prudentiæ.

¶ Super quęſtionis quadrageſimæ nonę Artic. ſextum.

280
Supr. q. 48. ar. vnico co. Et 1. q. 22. artic. 1. cor.
In art. 6. in reſponſione ad primum, dubiũ occurrit: Quia non apparet quin ſumendo prudentiam proprie, vt. ſ. eſt pręceptiua eorũ, quæ ſunt ad finẽ virtutis, idem ponatur pars ſuipſius, dum prouidentia ponitur pars prudentiæ. Prouidentia. n. humana, vt ad prudẽtiam ſpectat, nihil aliud ẽ, quam ratio præceptiua eorum, quæ ſunt ad finem virtutis.

*Libr. 10. ca. 25. incipit, Prudens in princ.

¶ Ad hoc dr̃, quod diligẽter notanti reſponſionem literæ, apparet ſolutio conſiſtens in hoc, quòd prudentia poteſt dupliciter ſumi. Vno modo, vt ſignificat formalem & principalem prudentiæ partem, quæ eſt recta ratio præceptiua, vt ſ. diſtinguitur a cæteris ad ipſam requiſitis: & ſic prudentia eſt prouidẽtia, vt in corpore art. probatur. Alio modo, vt ſignificat eandem partem, & omnes alias in ordine ad ipſam: & ſic eſt velut nomẽ cuiuſdam totius, formaliter tamen principalem partem importans, quaſi ſicut animatum ſignificãs animam in cõcreto. Et ſic prouidẽtia, ponitur principalis, & formalis pars eius, ac ſi diceretur, quod eſſe præceptiuum eius, quod eſt ad finem vitæ humanæ, eſt pars prudentiæ connumerata ſeptem alijs. Aduerte tñ, quod prudentia licet mõ dicto coincidat, cum prouidentia, nõ tñ ita coincidere accipias, vt ſynonima: quia formaliter diſtinguuntur, ſicut cõe, & proprium. Nã prouidentia actum, qui eſt recte ordinare: prudẽtia verò actũ, qui eſt recte præcipere, reſpicit formaliter. Cõſtat autem quòd præcipere ſe habet ad ordinare vt inferius ad ſuperius. Vnde in litera prouidentia penes ordinationem ſemper declaratur, & includere dicitur recte ordinare ad finem rectitudinem conſilij, iudicij, & præcepti, in reſponſione ad fin. Poſſet tñ aliter prouidentia poni pars prudentiæ, etiam vt præceptiua eſt, ponendo quod prouidentia non ponitur pars prudẽtiæ, niſi ſecundum quod dicit cognitionem futurorum. Et ſic prouidentia non pertineret ad applicationẽ, ſed ad cognitionem prudentiæ, vt ſ. duæ ad acquiſitionem, ſcilicet docilitas & Euſtochia: tres ad ipſam cognitionem, ſcilicet memoria præteritorum, intellectus præſentium, prouidentia futurorum, & vna ad vſum cognitionis ſcilicet ratio: & duæ ad applicationem, ſcilicet circumſpectio & cautio. ipſa autem applicatio medij accõmodi non pars, ſed ſubſtantia prudentiæ poneretur, quæ in recto præcepto cõſiſtit. Exigit namque prudentia conſiderationem futurorum euẽtuum, & non ſolum exercendorum per nos licet ab homine male cognoſci poſſint: propter quod incertæ dicuntur prouidentiæ noſtræ, Sapient. 14.

Li. 2. in Sõnium Scipionis in fol. 2. ante mediũ Tull. li. 2. de inuentione in fol 4. ante finem.
†Q. 48.
*Q. 47. ar. 7.

¶ Super quęſtionis quadrageſimæ nonę Art. ſeptimum & octauum.

281
Sup. q. 48. artic. vnico co. Et 3. d. 32. q. 3. art. 1. q. 2.
In art. 7. & 8. ſimul dubiũ occurrit, qa ex quo ad prudentiã ſpectat actus ſecundũ ſe

¶ 2 Præt. Circunſtantiæ magis videntur pertinere ad virtutes morales, quàm ad prudentiam, ſed circūſpectio nihil aliud eſſe videtur, quàm reſpectus circunſtātiarum. ergo circunſpectio magis videtur ad morales pertinere virtutes, quā ad prudentiam.

¶ 3 Præt. Qui poteſt videre quę ꝓcul ſunt, multo magis pōt videre quæ circunſtant, ſed per prouidentiam homo eſt potens proſpicere, quæ ꝓcul ſunt. ergo ipſa ſufficit ad conſiderādum ea, quæ circunſtant. non ergo oportuit præter prouidentiam ponere circunſpectionem partem prudentiæ. B

Sed contra eſt authoritas* Macrobij, vt dictum† eſt.

Respondeo Dicēdum, ꝙ ad prudentiā, ſicut dictum* eſt, pręcipue pertinet recte ordinare aliquid in finem. Quod quidem recte non fit, niſi & finis bonus ſit, & id, qđ ordinatur in finē, ſit etiā bonum, & conueniens fini; ſed quia prudētia, ſicut dictū* ē, eſt circa ſingularia operabilia, in qbus multa cōcurrunt, contingit aliquid ſecūdum ſe conſideratū eſſe bonū, & conueniens fini, quod tñ ex aliquibus concurrentibus redditur vel malum, vel nō opportunum ad finem. Sicut oſtendere ſigna amoris alicui ſm ſe conſideratum, videtur eſſe conueniens ad alliciendum eius animum ad amorē. Sed ſi contingat in animo illius ſuperbia, vel ſuſpicio adulationis, non erit hoc conueniens ad finem, & ideo neceſſaria eſt circunſpectio ad prudētiam, vt. ſ. homo, id quod ordinatur in finem, comparet etiā cum his, quæ circunſtant. C D

Ad primum ergo dicendū, quòd licet ■, quæ poſſunt circunſtare, ſint infinita, tamen ea, q̄ circunſtant in actu, non ſunt infinita, ſed pauca quædam ſunt; quæ immutant iudicium rationis in agendis.

Ad secundum dicendū, quòd circunſtantiæ pertinent ad prudentiam quidem ſicut ad determinandum eas, ad virtutes autem morales, inquantum per circunſtantiarum determinationem perficiuntur. E

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut ad prouidentiam pertinet proſpicere id, quod eſt per ſe conueniēs fini, ita ad circūſpectionē pertinet conſiderare, an ſit cōueniens fini ſm ea, quæ circunſtant. Vtrunque autem horum habet ſpecialē difficultatē, & ideo vtrūque eorum ſeorſum ponitur pars prudentiæ.

Articulus VIII.

Vtrum cautio debeat poni pars prudentię.

AD octavum ſic proceditur. Videt ꝙ cautio nō debeat poni pars prudentię. In eis. n. in quibus malum non poteſt eſſe, non eſt neceſſaria cautio, ſed virtutibus nemo male vtitur, vt dicit Auguſtin. in libr.† de lib. arbi. ergo cautio non pertinet ad prudentiam, quæ eſt directiua virtutum.

¶ 2 Præte. Eiuſdem eſt prouidere bona, & cauere mala, ſicut eiuſdē artis eſt facere ſanitatē, & curare ægritudinem, ſed prouidere bona pertinet ad prudentiam. ergo etiā cauere mala. non ergo cautio debet poni pars alia prudentiæ a ꝓuidentia. C

¶ 3 Præt. Nullus prudens conatur ad impoſsibile; ſed nullus poteſt præcauere omnia mala, quæ poſſunt contingere. ergo cautio non pertinet ad prudentiam.

Sed contra eſt, ꝙ Apoſtolus dicit ad Ephe. 5. Vigilete quomodo caute ambuletis.

D Respondeo Dicendum, quod ea, circa quæ eſt prudentia, ſunt cōtingētia operabilia, in quibus ſicut verum poteſt admiſceri falſo, ita & malum bono propter multiformitatē huiuſmodi operabilium, in quibus bona plerumque impediuntur a malis, & mala habent ſpeciem boni. Et ideo neceſſaria eſt cautio ad prudentiam, vt ſic accipiantur bona, quòd vitētur mala.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ cautio non eſt neceſſaria in moralibus actibus, vt aliqs ſibi caueat ab actibus virtutum, ſed vt ſibi caueat ab eis per quę actus virtutum impediri poſſunt. E

Ad secundum dicendum, quod oppoſita mala cauere eiuſdem rationis eſt, & ꝓſequi bona, ſed uitare aliqua impedimenta extrinſeca, hoc pertinet ad aliam rationē. Et iō cautio diſtinguitur a prouidentia, quāuis utrumq; pertineat ad unā uirtutem prudentiæ

A ſe congruus fini, & ad circūſpectionē actus ſm circūſtātias cō gruus fini, & eiuſdē rōnis eſt facere bonū, & vitare malū oppoſitū, cōſequēs eſt, ꝙ vitatio mali oppoſiti tā bonitati actus ſm ſe, q̄ ſm ſuas circunſtātias, nō ſpectet ad cautionē, ſed primū ad prouidētiā ſm ad circūſpectionē. Qđ eſt ergo illud malū, ꝓ quo vitando opus eſt cautione? Si dicatur, vt litera dicit in rñſione ad ſm vltim. ar. ꝙ eſt malū extrinſecorum impedimentorum, optime dr̄ in ordine ad ſubſtantiā actus, ſed nō in ordine ad circunſtantias: quia circunſtantię ét extrinſeca mala excludunt, vt patet diſcurrenti per circunſtantias. Et confirmatur, quia in litera 7. ar. extrinſeca mala euentuum vitare, ad circūſpectionem ſpectare dicitur, in exemplo, de oſtenſione ſigni amoris ad alliciendum &c. vt patet ibi. Et augetur dubium, quia in corpore octaui ar. dicitur, quòd ad cautionem ſpectat vitare mala, q̄ habent ſpēm boni. Cōſtat, n. ꝙ mala ex genere ad prouidentiā, mala ex circūſtantijs ad circumſpectionem, vitare ſpectat. Quæ ergo ſunt iſta alia mala habentia boni ſpēm vitanda à prudentia, præter etiam extrinſeca impedimenta, quæ condiuiduntur iſtis malis?

Li. 1. in Somnium Scipionis in fol. 2. ante med.

*Q. præced. art. 1.

*Q. 47. ar. 6. 7. & artic. 6. præced.

q. 47. arti 3.

¶ Ad hoc dicitur, qđ licet facile dici ab aliquo poſſet, quòd hæc tria in hoc diſtinguantur, quod prouidentia reſpicit actum vt bonum ex genere ad finem: circunſpectio vt bonum ex circunſtantijs: cautio vt remotum à malis vtrique bonitati oppoſitis, ita ꝙ illa duo reſpiciāt actum ſm terminum ad quem, ſ. bonitatem: hoc autē tertium reſpicit eundem ſm terminum à quo. Quiatñ author actus iſtos diſtinguit ſm ꝓprias difficultates, nec eſt alia difficultas receſſus à malo, & acceſſus ad bonum oppoſitum, ſed eadē, iō attendendū eſt, ꝙ in litera tria mala connumerantē ad cautelam ſpectantia, ſ. extrinſecorum impedimentorum, & habentia boni ſpēm & euentum, ꝙ in rñſione ad vltimum additur. Ita ꝙ intentio authoris eſt, ꝙ actus fini conſonus ſm ſe tanquam bonus ex genere, & bonus etiā ex circunſtantiis. eget cautela ad euitandum mala extrinſecorum impedimentorum. verbi gratia, Actus ieiunandi propter caſtitatem, quando oportet &c. eget cautione, vt homo eui etire ad ſocios tales, qui inducent forte ad frangēdum ieiunium. Et quoniam huiuſmodi impedimenta cōtingunt dupliciter, ſcilicet ſecundum manifeſtam oppoſitionem, & ſecundum occultam ſub ſpecie boni, & ſpeciali acumine opus eſt ad comprehendendum latentes ſub ſpecie boni inſidias: ideo author cōtra impedimenta diſtinxit mala ſub ſpecie boni, quaſi occulta cōtra aperta.

282 Locis ſupra art. 7. inductis.

¶ Patet autem ambo ſpectare ad cautionem ex eo, quod incautos dicimus, qui incidunt in quoduis horum. Euētus, autē mali ſunt in duplici ordine, quidā pertinentes ad circunſtātias, & hi pertinent ad circunſpectionem: & talis eſt euentus in exemplo literæ, ſpectat enim ad circunſtantiam circa quid. Amans enim aliquē debet perſpicere, qualis eſt, quem amat, & ex conſideratione cōditionem perſonæ amatæ, quę eſt materia, & obiectum amoris, circunſtantias actui adhibere. Quidam autem ex extrinſecis ab actu, & circunſtantijs proueniunt, vt illi qui conſequuntur impedimenta tam aperta, quàm ſub ſpecie boni, & tales ſpectant ad cautionem. Breuiter autem dicitur, & ſine tot difficultatibus reſolute, quod circunſpectio ad actum viſionis interioris ſpectat, & habet pro obiecto circunadiacentia, & obuenire poſſibilia bona, & mala, vt ipſum nomen circunſpectionis ſonat Cautio vero ad actum applicationis ſpectat, & ad mala tantum vitanda refertur: Oportet namque rationem practicam vtrunque actum habere, ſcilicet videre circun-

Li. 3. ca. 18. & 19. to. 1.

circumquaque & vti tali viſione applicando ad vitandum mala. Vnde incircumſpectos dicimus, qui non vident circumquaque: incautos vero, qui licet circumſpiciant omnia, non tamen ſtudent, vt vitent mala, quæ præuident. Et per hoc ſolutio omnium pateret, niſi obſtaret, ꝙ author circũ ſpectionem ad applicationẽ pertinere poſuit, & ideo ſola prior ſolutio cõſona authori videtur.

¶ Super quæſtionis quinquageſimę Articulum primum,

IN q. 50. art. 1. dubiũ occurrit circa illud dictum. ſ. ꝙ Leges ponere nõ cõuenit aliis prĩcipatibus, & populo, niſi ꝙ participãt aliquid de regimine regio. Videtur. n. oppoſitum, q͂a rex participat populum, & non econtra: quoniã rex fit naturaliter à populo, & rex quaſi gerens vicem totius populi, leges ponit. ¶ Ad hoc dicit̃, quòd licet prima facie videatur diſtinguendũ, & dicendum ꝙ regimen regium, & populare cõparatur dupliciter. ſ. ordine formali; & ſic cum perfectiora in entibus ſint exemplaria imperfectiorum, regimen regium, vtpote perfectiſſimum, eſt exemplar omnis regiminis, ac per hoc in litera dicitur quòd alij principatus, etiã popularis, intantum leges ponunt, inquantum participant regimen regium, vel ordine generationis, & ſic regimẽ populare ſ͂m actũ electionis eſt prius regimine regis, vt obiiciendo dr̃. Sed ſi diligẽter cõſideretur, quod electio regiminis non eſt pars regiminis, ſed præuium ad omnem ſpeciem regiminis, ad electionem ſiquidem populi ſpectat ſecundum naturale ius, an populare, an optimatum, an regale ſit futurum regimen, manifeſte patet; ꝙ hic etiã, ſ͂m generationis ordinem, regalis principatus depẽdet à populari, qui in litera populus vocatur: magis autem diſtinguendum eſt de populi ſignificatione. Quandoque. n. ſumitur populus pro regimine populari: quandoque aũt pro ipſo populo. Regimen autem regium à populi quidem electione dependet, qui vota ſua, & poteſtatem in eum, tranſtulerunt, & ꝓpterea vices populi gerere dicitur. Non dependet autem à renimine populari, ſed econtra, vt in litera dicitur, nec vices illius gerit.

283
Supr. q. 48. art. vnic. cor. Et 3. diſt. 33. q. 3. artic. 1. q. 4.
Li. 5. cap. 6. a med. to. 5.
Lib. 3. Polit cap. 5. to. 5.
Libr. 5. Etymol. ca. 10.
† Li. 6. ca. 8. paulo a prĩcip. tom. 5.

Ad 3. dicendũ, ꝙ mallorũ, quę homini vitanda occurrũt, quædã ſunt, q̃ vt in pluribus accidere ſolent, & talia comprehendi ratione poſſunt; & conta hæc ordinat̃ cautio, vt totaliter vitentur, vel vt minus noceant. Quædam vero ſunt, quæ vt ĩ paucioribus, & caſualiter accidunt; & hęc cũ ſint infinita, ratione cõprehendi nõ poſſunt, nec homo ſufficit ea pręcauere; quàmuis per officium prudentię homo contra omnes fortunę inſultus diſponere poſsit; vt minus lædatur.

QVAESTIO L,

De partibus ſubiectiuis prudẽtiæ, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandũ, eſt de partibus ſubiectiuis prudentiæ. Et q͂a de prudẽtia, ꝑ quá aliq̃s regit ſeipſum, iá dictũ ẽ, reſtat núc dicendum de ſpeciebus prudẽtiæ, quibus multitudo gubernatur.

Circa quas quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum lex poſitiua debeat poni ſpecies prudentię.
¶ Secundo, Vtrum policitia.
¶ Tertio, Vttum œconomica.
¶ Quarto, Vtrum militaris.

ARTICVLVS I.

Vtrum regnatiua debeat poni ſpecies prudentię.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ regnatiua non debet poni ſpecies prudentię. Regnatiua. n. ordinatur ad iuſtitiam conſeruandá. dicitur. n. in 5. Ethic. ꝙ princeps eſt cuſtos iuſtitiæ. ergo reguatiua magis pertinet ad iuſtitiã, quã ad prudentiã.

¶ 2 Præt. Secundum Philoſ.* in 3. Polit. regnum eſt vna ſex ſpecierũ politiarum; ſed nulla ſpẽs prudentiæ ſumitur ſecũdum alias quinq; politias, quæ ſunt ariſtocratimocratia, tyrãnis, olicratia, democratia. ergo nec ſecundum regnum debet ſumi regnatiua.

¶ 3 Præt. Leges ponere nõ ſolũ ꝑtinet ad reges, ſed etiã ad quoſdã alios principatus, & ẽt ad populũ, vt patet per Iſid.* in libr. Etymol. ſed Philoſ. in 6,* Ethic, ponit legis poſitiuam partem prudentiæ. incõuenienter ergo loco eius ponitur regnatiua.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſ. dicit † in 3. Politi. ꝙ prudentia eſt ꝓpria virtus prĩcipis. ergo ſpecialis prudẽtia debetnẽ regnatiua.

F RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ex ſupra dictis patet, ad prudentiam pertinet regere, & præcipere, & ideo vbi inuenitur ſpecialis rõ regiminis, & præcepti in humanis actibus, ibi etiã inueni͂t ſpecialis rõ prudentiæ. Manifeſtũ eſt autem, ꝙ in eo, qui nõ ſolum ſeipſum habet regere, ſed etiam cõitatem perfectã ciuitatis, vel regni, inuenitur ſpecialis & perfecta ratio regiminis. Tanto. n. regimem ꝑfectius eſt, quãto vniuerſalius eſt ad

G plura ſe extẽdens, & vlteriorẽ finẽ attingens: & ideo regi, ad quem ꝑtinet regere ciuitatẽ, vel regnum, prudentia competit ſecũdum ſpecialem & perfectiſsimam ſui rationem. Et propter hoc regnatiua ponitur ſpecies prudentiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ omnia quæ ſunt virtutum moralium, pertinent ad prudẽtiã, ſicut ad dirigentem, vnde ratio recta prudentiæ ponitur in diffinitione virtutis moralis, vt ſupra dictum eſt. Et ideo etiam executio iuſtitiæ prout ordinatur ad bonum commune, quod pertinet ad officium regis indiget directione prudẽtiæ. Vnde

H iſtæ duæ virtutes ſunt maxime propriæ regi. ſ. prudentia, & iuſtitia, ſ͂m illud Hiere. 23. Regnabit rex, & ſapiẽs erit, & faciet iudcium, & iuſtitiam in terra. Quia tamen dirigere magis pertinet ad regem, exequi aũt ad ſubditos: ideo regnatiua magis ponitur ſpẽs prudentiæ, quæ eſt directiua, quàm iuſtitiæ, quæ eſt executiua.

q. 47. art 5. ad 1. arg. ꝑcipue, & 1. 2. q. 58. arti. 1. & 2. ad 4. & art. 4.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ regnum inter alias politias eſt optimum regimen, vt dicitur in 8. Ethic. Et ideo ſpecies prudentiæ magis debuit denominari à regno, ita tamen ꝙ ſub regnatiua comprehendantur omnia alia regimina recta, non autem peruerſa, quę uirtuti opponuntur. Vnde non pertinent ad prudentiam.

Li. 8. ca. 10. circa Princ. tom. 5.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Philoſ. denominat regnatiuam à principali actu regis, qui eſt leges ponere;

I quod etſi conueniat alijs, non conuenit eis, niſi ſ͂m qd participant aliquid de regimine regis.

ARTICVLVS II.

Vtrum politica conuenienter ponatur pars prudentia.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ politica incõuenienter ponat̃ pars prudentię. Regnatiua. n. eſt pars

K politicæ prudentię, vt dictum eſt: ſed pars nõ debet diuidi cõtra totum. ergo politica nõ debet poni alia ſpecies prudentiæ.

¶ 2 Præt. Species habituum diſtinguuntur ſ͂m diuerſa obiecta: ſed eadem ſunt, quæ oportet regnantẽ præcipere, & ſubditũ exequi. ergo politica ſ͂m quod pertinet ad ſubditos, non debet poni ſpecies prudentiæ diſtincta a regnatiua.

¶ 3 Pręt. Vnuſquiſque ſubditorũ eſt ſingularis ꝑſona: ſed quælibet ſingularis perſona ſeipſam ſuffi-

¶ Super quęſtionis quinquageſimę Articulum ſecundum.

IN ar. 2. in reſponſióne ad ſ͂m aduerte, ꝙ politica, quæ quaſi manualis eſt, non vnius, ſed multarum eſt ſpecierum, iuxta multitudinem formaliũ partiũ ciuitatis: ſicut nautica diſtinguitur in eã quæ regit temonẽ, & eã quę regit remos &c. Propter huiuſmodi. n. diuerſitatẽ diximus ſuperius ex Ariſ. eſſe tot genera virtutũ. Simile. n. ẽ in omnibus hmõi, ꝑꝑ ꝙ etiam œconomica in multas ſpecies diuidit̃ eadem rõne propter diuerſas. ſ. partes formales, cientes

284
Locis, ſupra ar. 1. notat.
Art. præced.

cienter dirigere poteſt per prudentiam communiter A dictam. ergo non oportet poni aliam ſpeciẽ prudentiæ quæ dicatur politica.

Lib. 7. ca. 8. ad princip. tomo 5.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit* in 6. Eth. Eius aũt quæ circa ciuitatẽ, hæc quidẽ architectonica prudentia legis poſitiua: hæc autem commune nomen habet politica, circa ſingularia exiſtens.

RESPONDEO Dicendum, quod ſeruus per imperium mouetur a domino, & ſubditus à principante, aliter tamen quã irrationabilia, & inanimata mouecantur a ſui motoribus. Nam inanimata, & irrationabilia aguntur ſolum ab alio, non aũt ipſa agunt ſeipſa, quia non habent dominium ſui actus per liberum arbitriũ: & ideo rectitudo regiminis ipſorum nõ eſt in ipſis, ſed ſolum in motoribus. Sed homines ſerui, vel quicunque B ſubditi, ita aguntur ab aliis per præceptum, quòd tamẽ agunt ſeipſos per liberum arbitrium: & ideo requiritur in eis quædam rectitudo regiminis, per quam ſeipſos dirigant in obediendo principantibus. Et ad hoc pertinet ſpecies prudentiæ, quæ politica vocatur.

In corp. art. & in ſolut. arg. art. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut dictum eſt, regnatiua eſt perfectiſsima ſpecies prudentiæ, & ideo prudentia ſubditorum, quæ deficit a prudentia regnatiua, retinet ſibi nomẽ commune, vt prudentia dicatur, ſicut in logicis conuertibile, quod non ſignificat eſſentiam, retinet ſibi commune nomen proprii.

q. 47. arti. 5. & 1. 2. q. 54. art. 4.

AD SECVNDAM dicendum, quod diuerſa ratio obiecti diuerſificat habitum ſecundum ſpeciem, vt ex ſupra dictis* patet. Eadem autem agenda conſiderantur quidem a rege ſecundum vniuerſaliorem rõnem, quam conſiderantur à ſubdito, qui obedit. Vni enim regi in diuerſis officiis multi obediunt: & ideo regnatiua comparatur ad hãc politicam, de qua loquimur, ſicut ars architectonica ad eam, quæ manu operatur.

AD TERTIVM dicendum, quod per prudentiam cõmuniter dictam regit homo ſeipſum in ordine ad proprium bonum: per politicam autem, de qua loquimur, in ordine ad bonum commune.

ARTICVLVS III.

Vtrũ œconomica debeat poni ſpecies prudentiæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr quod œconomica nõ debeat poni ſpecies prudentiæ. Quia vt Philo. dicit* in 6. Ethico. prudentia ordinatur ad bene viuere totum; ſed œconomica ordinatur ad aliquem particularem finẽ ſcilicet ad diuitias, vt dicitur in 1.* Ethic. ergo œconomica non eſt ſpecies prudentiæ.

¶ 2 Præ. Sicut ſupra habitum eſt, prudentia non eſt niſi bonorum: ſed œconomica poteſt etiam eſſe malorum: multi enim peccatores prouidi ſunt in gubernatione familiæ. ergo œconomica nõ debet poni ſpecies prudentiæ.

¶ 3 Præt. Sicut in regno inuenitur principans, & ſubditus, ita etiam in domo: ſi ergo œconomica eſt ſpecies prudentiæ, ſicut & politica, deberet etiam paterna prudentia poni ſicut & regnatiua; non autem ponitur. ergo nec œconomica debet poni ſpecies prudentiæ.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit in † 6. Eth. quod illarum ſcilicet prudentiarum, quæ ſe habẽt ad regimen multitudinis, hæc quidem œconomica, hæc autem legiſpoſitiua, hæc autem politica.

RESPONDEO Dicẽdum, quod ratio obiecti diuerſificata ſecundum vniuerſale, & particulare; vel ſecundum totum, & partem, diuerſificat artes, & virtutes, ſecũdum quã diuerſitatẽ, vna eſt principalis reſpectu alterius. Manifeſtũ eſt autem, quod domus medio modo ſe habet inter vnam ſingularem perſonam, & ciuitatem, vel regnum. Nã ſicut vna ſingularis perſona eſt pars domus, ita vna domus eſt pars ciuitatis, vel regni: & ideo ſicut prudentia communiter dicta, quę eſt regnatiua vnius, diſtinguit à politica prudẽtia, ita oportet, quòd œconomica diſtinguatur ab vtraque.

Libr. 1. ca. 5. & 7. tom. 5. *Li. 1. Ethi. ca. 1. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod diuitiæ comparantur ad œconomicam non ſicut finis vltimus, ſed ſicut inſtrumenta quædam, vt dicitur in * 1. Polit. Finis autem vltimus œconomicæ eſt totum bene viuere, ſecũdum domeſticam conuerſationem. Philoſ. autem* in 1. Ethic. ponit, exemplificando, diuitias finem œconomicæ, ſecundum ſtudium plurimorum.

AD SECVNDVM Dicendum, quod ad aliqua particularia, quæ ſunt in domo diſponenda poſſunt aliqui pec- C catores prouide ſe habere; ſed non ad ipſum totum bene viuere domeſticæ conuerſationis, ad quod præcipue requiritur vita virtuoſa.

L. 8. ca. 10. parũ a medio, tom. 5.

AD TERTIVM dicendum, quòd pater in domo habet quandam ſimilitudinẽ regii principatus, vt dr* in 8. Eth. non tamen habet perfectam poteſtatem regiminis, ſicut rex, & ideo non ponitur ſeparatim poteſtas paterna ſpecies prudentiæ, ſicut regnatiua.

¶ *Super quæſtionis quinquageſimę Articulum tertium.*

IN reſponſione ad 2m, dubium occurrit circa illud, ſcilicet. Peccator non poteſt prouide ſe habere ad totum bene viuere domeſticæ cõuerſationis, tũ quia non magis exigitur vittuoſa vita ad totum bene viuere ſecundum ciuilem conuerſationem, quam ſecundum domeſticam: tum quia ad bene ſe habere ſecundum domeſticam cõuerſationem, ſufficit filiis ſuis vxori &c. quantum ad ſe attinet, bene ſe habere. Sic autem bene ſe habere diſtinguitur contra bene ſe habere ſimpliciter, vt patet 1 Polit. ex capi. penult.

285 Supra q. 47. art. 11. Et q. 48. art vnic. cor. fin & ad 1. Et 3. diſt. 33. q. 3. arti. 1. q. 4. Et 6. Ethi. lect. 7. *Lib. 6. ca. 5. tomo 5. Li. 1. capi. 1. tomo 5. *q. 47. ar. 13.

¶ Ad hoc dicitur, quod dictum authoris intelligendum eſt de patrefamilias, cuius eſt prouidere: propter quod dixit, prouide ſe habere, Oportet enim patrem familias eſſe bonum virum, ſicut & principem ciuitatis, eadem ratione.

Li. 10 cap. 8. paulo à principio tomo 5.

¶ In articulo quarto nihil aliud ſcribendum occurrit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum militaris debeat poni ſpecies prudentię.

286

D AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod militaris non debeat poni ſpecies prudentiæ. Prudentia enim contra artem diuiditur, vt dr in 6. Eth. ſed militaris videtur eſſe quædam ars in rebus bellicis, ſicut patet Philoſ. in † 3. Ethic. ergo militaris non debet poni ſpecies prudentiæ.

Locis ſupr. art 3. notat. Li. 6 Ethic. capi. 3. 4 & 5. tom. 5. †Cap. 8. in nuitur, & li. 1. Eth. ca 1. & 2. tom 5.

¶ 2 Præt. Sicut militare negotium continetur ſub politico; ita etiam & plura alia negotia, ſicut mercatorum, artificum, & aliorum huiuſmodi; ſed ſecundum alia negotia, quæ ſunt in ciuitate, non accipiuntur aliquæ ſpecies prudentię. ergo etiam neque ſecundum militare negotium.

¶ 3 Præte. In rebus bellis plurimum valet militum fortitudo. ergo militaris magis pertinet ad fortitudinem, E quàm ad prudentiam.

SED CONTRA eſt, quod dr Prouer. 24. Cum diſpoſitione initur bellum, & erit ſalus, vbi ſunt multa conſilia; ſed conſiliari pertinet ad prudentiam. ergo in rebus bellicis maxime neceſſaria eſt aliqua ſpecies prudentię, quę militaris dicitur.

RESPON. Dicendum, quod ea quæ ſm artem, & rõnẽ agũtur, conformia eſſe oportet his, quæ, ſm naturam, quæ à ratione diuina ſunt inſtituta. Natura autem ad duo tendit. Primo quidem ad regendam vnamquamque rem in ſeipſa; ſecundo vero ad reſiſtendum extrinſecis impugnantibus, & corruptiuis. Et propter hoc non dedit ſolum animalibus vim concupi-

Digitized b

ſcibilem per quam moueātur ad ea quæ ſunt ſaluti nœrum accomoda: ſed etiam vim iraſcibilem, per quam animal reſiſtit impugnātibus. Vnde & in his, quæ ſunt ſecundum rationem, non ſolum oportet eſſe prudentiā politicam, per quam diſponantur conuenienter ea quæ pertinent ad bonum commune, ſed etiam militarem ꝑ quam hoſtium inſultus repellantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ militaris poteſt eſſe ars, ſecūdum quòd habet quaſdam regulas vtendi quibuſdā exterioribus rebus, puta armis, & equis, ſed ſecundum quod ordinatur ad bonum commune, habet magis rationem prudentiæ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ omnia negotia, quæ ſunt in ciuitate, ordinantur ad aliquas particulares vtilitates: ſed militare negotium ordinatur ad tuitionē totius boni communis.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ executio militiæ pertinet ad fortitudinem; ſed directio ad prudentiam, & præcipue ſecundum quod eſt in duce exercitus.

QVAESTIO LI.

De Virtutibus adiūctis prudētię, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandū, eſt de virtutibus adiunctis prudētiæ, q̄ ſunt quaſi ꝑtes potētiales ipſius.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrū eubulia ſit virtus.
¶ Secundo, Vtrum ſit ſpecialis virtus à prudentia diſtincta.
¶ Tertio, Vtrū ſyneſis ſit ſpecialis virtus.
¶ Quarto, Vtrum gnome ſit ſpecialis virtus.

ARTICVLVS I.

Vtrum Eubulia ſit virtus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ eubulia non ſit virtus. Quia ſecūdū Aug. in li. de* lib. arb. virtutibus nullus male vtitur: ſed eubulia quæ eſt bene conſiliatiua, aliqui male vtuntur, vel qui aſtuta conſilia excogitant ad fines malos conſequendos, aut etiā ad bonos fines cōſequendos aliqua peccata ordinant, puta qui furatur, vt eleemoſynā det. ergo eubulia non eſt virtus.

¶ 2 Præt. Virtus perfectio quædā eſt, vt dicitur in* 7. Phyſ. ſed eubulia circa conſilium cōſiſtit, quod importat dubitationē & inquiſitionem, quæ imperfectionis ſunt. ergo eubulia non eſt virtus.

¶ Præter. Virtutes ſunt connexæ adinuicem, vt ſupra habitum* eſt: ſed eubulia non eſt connexa alijs virtutibus, multi enim peccatores ſunt bene cōſiliatiui, & multi iuſti ſunt in conſilijs tardi. ergo eubulia non eſt virtus.

SED CONTRA eſt, ꝙ eubulia eſt rectitudo cōſilii, vt Phil. dicit in 6.* Eth. ſed recta ratio perficit rationem virtutis. ergo eubulia eſt virtus.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictū* ē, de rōne virtutis humanę eſt, ꝙ faciat actū hominis bonum. Inter ceteros aūt actus hoīs proprium eſt ei cōſiliari quia hoc importat quādam rationis inquiſitionē circa agēda, in quibus cōſiſtit vita humana. Nam G vita ſpeculatiua eſt ſupra hominē, vt dicitur in 10.* Eth. Eubulia autem importat bonitatem conſilij Dicitur. n. ab eu, quod eſt bonum & bole, quod ē conſiliū, quaſi bona conſiliatio, vel potius bene cōſiliatiua. Vnde manifeſtū eſt, qđ eubulia eſt virtus humana.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nō eſt bonū conſiliū ſiue aliquis malum finem in conſiliando præſtituat, ſiue etiā ad bonū finē malas vias adinueniat: ſicut ēt H in ſpeculatiuis non eſt bona ratiocinatio; ſiue aliqs falsū cōcludat, ſiue etiā cōcludat uerum ex falſis dictis, quia non utitur cōuenienti medio. Et ideo utrumque prædictorum eſt cōtra rationem eubuliæ, ut Philoſ. dicit in* 6. Eth.

AD SECVNDVM dicendū, quod etſi uirtus ſit eſſentialiter ꝑfectio quędā, nō tñ oportet, quod eē illud quod eſt materia uirtutis, importet perfectionē. Oportet. n. circa oīa humana ꝑfici per uirtutes, & nō ſolum circa actus rōnis, I inter quos eſt conſiliū, ſed etiā circa paſsiones appetitus ſenſitiui, quæ adhuc ſunt multo imꝑfectiores. Vel poteſt dici, ꝙ uirtus humana eſt perfectior ſ'm modum hominis, qui non poteſt per certitudinem comprehendere ueritatem rerum ſimpliciū intuitu ſimplici, & pręcipue in agibilibus, quę ſunt contingentia.

AD TERTIVM dicendum, quòd in nullo peccatore, inquantū huiuſmodi, inuenitur eubulia. K Omne enim peccatum eſt contra bonam conſiliationem. Requirit. n. ad bene conſiliandum non ſolum adinuentio, uel excogitatio eorum, quæ ſunt opportuna ad finem, ſed etiā aliæ circunſtantiæ, ſ. tempus congruum, ut nec nimis tardus, nec nimis uelox ſit in cōſilijs; & modus conſiliandi, ut ſcilicet ſit firmus in ſuo conſilio, & aliæ huiuſmodi debitæ circunſtātiæ, quæ peccatores peccando nō obſeruāt. Quilibet autem uirtuoſus eſt bene conſiliatiuus in his,

¶ *Super quęſtionis quinquageſimę primę Art. primum.*

IN artic. 1. q. 51. ad ſecundum nota, ꝙ ſi argumētum tendat contra materiā conſilij, prima reſponſio, ſi cōtra perfectionem formalem, quòd rectitudo inquiſitiua eſt, ſecunda reſponſio amplectanda eſt.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articu. primi, dubium occurrit, Quia reſponſio non videtur ſatisfacere argumento. Nam argumentum tendebat ad hoc, ꝙ eubulia non eſſet in peccatoribus reſponſio autem oſtendit, ꝙ non eſt in peccatoribus, inquantum peccant. Ex hac. n. reſponſione non habetur, ꝙ nō ſit in eis, qui ſunt peccatores, quod erat intētum argumenti. Ex eo namque, quod illi, qui ſunt peccatores, habent eubuliam non in peccando, ſed in alijs, ſequitur ꝙ eubulia non eſt virtus. Nam in iſtis, qui ſunt peccatores, nulla eſt virtus, cum omnes ſint connexæ, vt argumentum aſſumit.

¶ Ad hoc dr, ꝙ reſponſio optime euacuat argumentum. Nam reſponſio oſtendendo quòd peccator peccādo contrariatur rectitudini conſilij, ſatis ꝑ hoc oſtendit, quod in illo, qui eſt peccator, non eſt eubulia. Oportet. n. eubuliam recte conſiliari non ſolum in huius, vel illius virtutis materia, ſed in omnium virtutum materijs. Et ſi in vna deficit, ipſa deficit. Et propterea ex hoc, quod in peccatore deficit in illa materia, in qua peccat, ſequitur quòd abſolute in illo non ſit.

¶ In eadem reſponſione dubium occurrit, Quomodo omne peccatum eſt contra bonam conſiliationem, cum pluries contingat peccare in nullo oſtendendo conſilium, ſed præceptū, vt patet cum quis in eodem perſeuerans conſilio & iudicio, contrarium præcipit ex paſſione, vel illud ex negligentia non præcipiendo, peccat. Si dicatur, vt litera innuere videtur, quod peccat contra conſilium, quia non eſt firmus in ſuo conſilio. Contra, Firmitas conſilij cum diſtinguatur à firmitate præcepti, ſicut & ipſum conſilium a pręcepto, quoniam modus eſt cuiuſque ſuus, negligens in præcipiendo, & perſeuerans in conſilio, eſt firmus in conſilio, & tamen peccat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia omne peccatum libe. arbitrij ſit, cuius proprius actus eſt electio, qui appetitus eſt præconſiliati, ideo omne peccatum contra conſiliū aliquod formaliter, vel virtualiter committitur. Nam & pręcipiens ex paſſione, ex apparenti ſecundū illā paſſionem ſtatim aliter iudicat, tamquam aliud conſilium ſequens, & negligens ad præceptū poſt rectum conſilium, & iudicium, nunquā peccaret, niſi indirecte ſaltem eligeret non præcipere, ac per hoc tamquā ex alio conſilio concludens ſe habet. Et ſic non eſt firmus in ipſo ſuo conſilio ſm veritatē, quo ad illū actum in particulari.

Margin notes: 1. 2. q. 7. art. 6. Et 3. diſt 33. q. 3. arti. 1. q. 2. Et 6. Ethi. lect. 8. & 9. — *Libr. 2. de liber. arbit. cap. 18. — Lib. 7. te. 17. tomo 2. — 1. 2. q. 65. artic. 1. — Lib. 6. cap. 9. circa med. tomo 5. — q. 47. arti. 4. & 1. 2. q. 55. arti. 2. & 3. — Lib. 10. ca. 7. à med. to. 5. — Lib. 6. cap. 9. tom. 5.

¶ Super

Digitized by Google

¶ Super queſtionis quinquageſimæ primæ Ar. ſecundũ.

IN ar. 2. eiuſdem 51. q dubium occurrit, Quomodo eſſe bene conſiliatiuum, bene iudicatiuum, & bene pręceptiuũ, abinuicem ſeparantur, & tamen omnes virtutes ſunt connexæ. Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ author non loquit in verbis de virtutibus facientibus, bene conſiliari, iudicare, & pcipere: ſed de naturalibus diſpoſitionibus, & exercitationibus puijs ad virtutes, & ex diuerſitate horum, quã ex ſeparabilitate probat, diuerſitatem virtutũ concludit. Naturales aũt diſpoſitiones ſeparari patet ex eo, ꝙ in-

287 Locis ſupra art. 1. notat. Lib. 6. cap. 5. Art. pręced.

quiſitionis ex imaginatione, iudicii ex ſenſu cõi, pcepti aũt ex naturali inclinatione ad aliqd, puta, caſtitatẽ, liberalitatẽ, bonitas cõſurgit: imaginatio.n. bona pluriũ eſt adinuentiua viarum: Senſus autẽ cõis, iudicii circa ſingularia firmatiuus ẽ, & hoc vt miniſtrans rationi. Inclinatio autem ad aliquid promptos nos reddit ad executionem, & pcipere facere, trahendo voluntatem ad cõſona illi inclinationi. Exercitationes quoq; videmus ſeparatas, dum inuentiuos, ad proponendum libenter audimus, iudicatiuos ad deſcernendũ, Promptis ad aliquid vtimur ad exequendum in illo genere, puta, liberalibus natis ad diſpenſandum cõia, & natis caſtis ad conuerſandum cum mulieribus.

1.2. q. 18. articu. 1. Li. 6. ca. 11. tomo 5. Lib. 6. ca. 10. circa medi. tom. 5. Art. præced. & 1.2. q. 55. ar. 1. & 3.

¶ In eod. articu. in reſponſ. ad primum, dubium occurrit, Quomodo verificatur, ꝙ prudentia bene conſiliatur imperatiue, cum eubulia ſit prior, natura ſaltem, quam prudentia. Prius eſt enim recte conſiliari, & deinde iudicare, & demum præcipere. Quomodo ergo prudentia præcipit iam facto?

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ cum prudentia ſe habeat ab eubuliã, & alias adiunctas virtutes, quemadmodum militaris ſe hẽt ad equeſtrem, & gladiatoriam, vt patet ex ordine finis iſtarum ſubſeruientiũ ad finem principantis, conſequẽs eſt, vt ſicut militaris imperat ſubſeruientibus ſibi artibus, ita prudentia præcipiat miniſtrãtibus ſibi virtutibus. Relucet autem hoc in exterioribus, in quibus præcipiens ſubiecto, diſtinguitur à conſiliantibus. Princeps namq; cuius eſt præcipere, imperat conſiliarijs: & ſimile accidit intus in anima.

¶ Ad obiectionem autem oppoſitũ dicitur, ꝙ quia finis principalis eſt vltimum in executione, & primum in intentione; iõ virtus, vel ars, cuius eſt reſpicere illum finem principalem vt propriũ, imperat miniſtrantibus tali ordine, ꝙ primo eſt intentio illius finis, ſecundo executio miniſtrãtium, & earum fines, & demum eſt executio pricipalis, vt patet in militari. Prius .n. eſt executio equeſtris, & gladiatoriæ, & fræni factiuæ, quã executio militaris. Imperat tamen militaris his omnibus ex priore intentione finis. Et ſimile patet in principe, & cõſiliariis &c. Neq; .n. princeps primo præcipit agenda, & deinde cõſilium adhibet, ſed intẽdens præcipere adhibet cõſiliũ ad inueniẽda q̃ ſunt præcipienda ad talẽ finem: oportet.n. cõſilia congruere præceptis: alioquin quãtũ alias optima, tũc vana, & nulla reputantur, vt patet in dantibus conſilia de illis medijs, quæ noſtro non ſubſunt pro tunc imperio. Sic etiã contingit in anima intendente finem aliquem, puta, caſtitatem, & volente præcipere ſibi media congrua conſiliatur: & cum cõſuluerit quòd ieiunia, diſciplinæ, lectiones ſacræ, orationes mentales expediunt, in hoc bonum conſilium eſt, ſi media, quæ ſuo ſubſunt imperio, concludet. Contingit.n. infirmum eſſe corpore, ſic vt peccaret ieiunando, & huiuſmodi. Imperat ergo prudentia eubuliæ, vt architectonica, miniſtrantibus.

¶ In articulum 3. eiuſdem quæſt. in reſponſione ad primum, nota duplex iudiciũ, concurrere ante actũ præcepti, ſcilicet de fine particulari, & hoc fit in minori propoſitione, & de eo quod eſt ad finem, ꝙ præcipiendum eſt: & hoc fit in concluſione. Et licet vtrumque iudicium ſpectet ad ſyneſim, primi tamen bonitas virtuti morali tribuitur: ſecundi autem ſyneſi, quia illius eſt magis finis, iſtius autem eſt magis id quod eſt ad finem. Miniſtrat.n. hæc prudentiæ, quæ eſt eorum quæ ſunt ad finem: illa autem intẽtionem finis rectam facit.

quæ ordinãtur ad finem virtutis, licet forte in aliquibus particularibus negotijs non ſit bene cõſiliatiuus, puta, ĩ mercationibus, vel in rebus bellicis, vel in aliquo hmõi.

ARTICVLVS II.

Vtrum eubulia ſit virtus diſtincta à prudentia.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ eubulia nõ ſit virtus diſtincta à prudẽtia. Quia, vt Phil. dicit* in 6. Ethic. vr̃ prudẽtis eẽ bñ cõſiliari: ſed hoc ptinet ad eubuliã, vt dictũ* ẽ. ergo eubulia nõ diſtinguit̃ à prudẽtia.

¶ 2 Pręt. Humani actus, ad quos ordinãtur humanæ virtutes, pręcipue ſpecificant̃ ex fine, vt ſupra dictũ* ẽ: ſed ad eundẽ finẽ ordinant̃ eubulia, & prudẽtia. vt dr̃ 6.* Eth. non aũt ad quendam particularẽ finem, ſed ad communem finẽ totius vitæ. ergo eubulia non eſt virtus diſtincta a prudentia.

¶ 3 Præte. In ſcientijs ſpeculatiuis ad eãdem ſcientiã pertinet inquirere, & determinare. ergo pari rõne in operatiuis hoc pertinet ad eãdẽ virtutem; ſed inquirere pertinet ad eubuliam, determinare autem ad prudentiam. ergo eubulia non eſt alia virtus a prudentia.

SED CONTRA eſt, quòd prudẽtia eſt pręceptiua, vt dicitur* in 6. Ethic. hoc autem non conuenit eubuliæ. ergo eubulia ẽ alia virtus à prudentia.

RESPONDEO Dicẽdum, quod ſicut dictũ* eſt ſupra, virtus ꝓprie ordinat̃ ad actũ, quẽ reddit bonũ; & iõ oportet ſ'm differentiã actuum eſſe diuerſas virtutes, & maxime quando non eſt eadẽ rõ bonitatis in actibus. Si.n. eſſet eadem ratio bonitatis in eis, tunc ad eandem virtutem pertinerent diuerſi actus; ſicut ex eodẽ dependet bonitas amoris, deſiderij, & gaudij, & iõ omnia iſta pertinent ad eãdẽ virtutẽ charitatis. Actus autem rõnis ordinati ad op' ſunt diuerſi, nec habent eandẽ rõnem bonitatis. Ex alio.n. efficit̃ homo bene conſiliatiuus, & bene iudicatiuus, & bene præceptiuus: quod patet ex hoc, ꝙ iſta aliquando ab inuicẽ ſeparãtur. Et ideo oportet aliam eſſe virtutẽ eubuliã, per quã homo eſt bene cõſiliatiuus: & aliã prudẽtiã, per quã homo eſt bene præceptiuus. Et ſicut cõſiliari ordinatur ad prudẽtiam, tamquã ad principalius: ita etiã eubulia ordinatur ad prudẽtiam, tanquam ad principaliorem uirtutem, ſine qua nec uirtus eſſet, ſicut nec morales virtutes ſine prudẽtia, nec cæteræ virtutes ſine charitate.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ad prudentiam pertinet bene conſiliari imperatiue, ad eubuliam autem elicitiue.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ad vnũ finẽ vltimũ, quod eſt bene viuere totũ, ordinantur diuerſi actus ſ'm quendã gradũ. Nã pręcedit conſiliũ, ſequitur iudiciũ, & vltimũ eſt præceptũ, qđ immediate ſe habet ad finẽ vltimũ. Alij autẽ duo actus remote ſe habent, q tñ habent quoſdã ꝓximos fines, cõſilium quidem intentionẽ eorũ, quæ ſunt agenda; iudiciũ aũt certitudinẽ. Vnde ex hoc nõ ſequitur, ꝙ eubulia, & prudentia nõ ſint diuerſæ virtutes, ſed ꝙ eubulia ordinetur ad prudentiam, ſicut virtus ſecundaria ad principalem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ etiam in ſpeculatiuis alia rationalis ſcientia eſt dialectica, quę ordinatur ad inquiſitionem inuẽtiuã: & alia ſcientia demonſtratiua, quę eſt veritatis determinatiua.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſyneſis ſit virtus.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit̃. Vr̃ ꝙ ſyneſis nõ ſit virtus. Virtutes.n. nõ inſunt nobis a natura vt dicitur in 2.† Ethi. ſed ſyneſis ineſt aliquibus a natura, vt dicit Philoſ. in 6.† Ethi. ergo ſyneſis non eſt virtus.

¶ 2 Præt. Syneſis, vt in eodem lib. † dicitur, eſt ſolum iudicatiua: ſed iudicium ſolum ſine præcepto poteſt eſſe etiam in malis. cum ergo virtus ſit ſolum in bonis, videtur quòd ſyneſis non ſit uirtus.

288 1.2. q. 57. articu. 6. Et 3. di. 33. q. 3. articu. 1. q. 2. Et 6. Ethi. lect. 9.
* Lib 2. c. 1. tomo 5.
† Li. 6. c. 11. a medio.
* Li. 6. ca. 10. tomo 5.

¶ 3 Præt. Numquã eſt defectus in pcipiẽdo, niſi ſit aliquis defectus in iudicãdo, ſaltem in particulari operabili, in quo omnis malus errat. ſi ergo ſyneſis ponitur virtus ad bene iudicandũ, videtur ꝙ nõ ſit neceſſaria alia virtus ad bene præcipiendum: & ideo prudentia erit ſuperflua, quod eſt inconueniens. non ergo ſyneſis eſt virtus.

Sed contra Iudiciũ eſt perfectius, quam cõſilium: ſed eubulia, quæ eſt bene cõſiliatiua, eſt virtus. ergo multo magis ſyneſis, quæ eſt bene iudicatiua, ẽ virtus. G

Respondeo Dicendum, ꝙ ſyneſis importat iudiciũ rectũ, nõ qdẽ circa ſpeculabilia, ſed circa particularia operabilia, circa q̃ eſt prudentia. Vnde ſecundum ſyneſim dicuntur aliqui in græco ſyneci. i. ſenſati, vel euſyneci, i. homines boni ſenſus. Sicut econtrario, q̃ carẽt hac virtute, dicunẽ aſyneci. i. inſenſati. Oportet aũt ꝙ ſ̃m differentiam actuum, qui non reducuntur in eandẽ cauſam, ſit etiã diuerſitas virtutum. Manifeſtũ eſt H aũt, ꝙ bonitas conſilij, & bonitas iudicii, non reducuntur in eandẽ cauſam. Multi. n. ſunt bene cõſiliatiui, qui tamen non ſunt bene ſenſati, quaſi recte iudicantes. Sicut etiã in ſpeculatiuis aliqui ſunt bene inquirentes propter hoc, ꝙ ratio eorum prompta eſt ad diſcurrendum per diuerſa, quod videtur prouenire ex diſpoſitione imaginatiuæ virtutis, quæ de facili põt formare diuerſa phantaſmata: Et tamen huiuſmodi quandoque nõ ſunt boni iudicii, qđ eſt propter defectum intellectus, qui maxime I cõtingit ex mala diſpoſitione cõmunis ſenſus non bene iudicãtis. Et ideo oportet præter eubuliam eſſe aliã virtutem, quæ eſt bene iudicatiua, & hæc dicitur ſyneſis.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ rectum iudicium in hoc cõſiſtit, ꝙ vis cognoſcitiua apprehendit rem aliquam ſ̃m quod in ſe eſt. Quod quidẽ prouenit ex recta diſpoſitione virtutis apprehẽſiuæ; ſicut in ſpeculo, ſi fuerit bñ diſpoſitũ imprimũtur formæ cor K porum ſ̃m ꝙ ſunt. Si vero fuerit ſpeculum male diſpoſitũ, apparẽt ibi imagines diſtortæ, & praue ſe habentes. Quod autem virtus cognoſcitiua ſit bene diſpoſita ad recipiẽdum res, ſ̃m quod ſunt, cõtingit quidẽ radicaliter ex natura, conſumatiue autem exercitio, vel ex munere gratiæ, & hoc dupliciter. Vno modo directe ex parte ipſius cognoſcitiuæ virtutis, puta, quia non eſt imbuta prauis conceptionib', ſed veris, & rectis: & hoc F ptinet ad ſyneſim, ſ̃m qđ eſt ſpecialis virtus. Alio modo indirecte ex bona diſpoſitione appetitiuæ virtutis, ex qua ſequitur, ꝙ homo bene iudicet de appetibilibus: & ſic bonũ virtutis iudicium conſequitur habitus virtutũ moraliũ, ſed circa fines; ſyneſis autẽ eſt magis circa ea, quæ ſunt ad finem.

Ad secundum Dicendum, ꝙ in malis quidem poteſt iudiciũ rectũ eſſe in vniuerſali, ſed in particulari agibili, ſemper eorum iudicium corrumpitur, vt ſupra habitum * eſt.

Ad tertium dicendum, quod contingit quandoque id, ꝙ bene iudicatum eſt differri, vel negligenter agi, aut inordinate. Et ideo poſt virtutem, quæ eſt bene iudicatiua, neceſſaria ẽ finalis virtus principalis, quæ eſt bene præceptiua, ſcilicet, prudentia.

Articulus IIII.

Vtrũ gnome ſit ſpecialis virtus.

Ad quartum ſic proceditur. Videtẽ ꝙ gnome nõ ſit ſpecialis virtus a ſyneſi diſtincta. Quia ſecundũ ſyneſim dicitur aliquis bene iudicatiuus; ſed nullus poteſt dici bene iudicatiuus, niſi in oĩbus bene iudicet. ergo ſyneſis ſe extendit ad omnia diiudicanda: non eſt ergo alia virtus bene iudicatiua, quæ gnome dicatur.

¶ 2 Præt. Iudicium medium eſt inter conſilium, & præceptum; ſed vna tñ virtus eſt bene cõſiliatiua, ſ. eubulia: & vna tantũ virtus eſt bene præceptiua, ſcilicet prudẽtia. ergo etiam vna tantum eſt virtus bene iudicatiua, ſcilicet, ſyneſis.

¶ 3 Præte. Ea quæ raro accidunt, in quibus oportet aliquando a cõmunibus legibus diſcedere, videntur præcipue caſualia eſſe, quorũ nõ eſt ratio, vt dicitur in 2. † Phyſ. Omnes autem virtutes intellectuales pertinent ad rationem rectam. ergo circa prædicta non eſt aliqua virtus intellectualis.

Sed contra eſt, ꝙ Philoſ. determinat 6. † Ethi. gnomen eſſe ſpecialem virtutem.

Respon. Dicendũ, ꝙ habitus cognoſcitiui diſtinguuntur ſ̃m altiora, vel inferiora principia, ſicut ſapiẽtia in ſpeculatiuis altiora prĩcipia cõſiderat, q̃ ſcientia, & ideo ab ea diſtinguũtur, & ita ẽt oportet eſſe in actiuis. Manifeſtũ eſt aũt, ꝙ illa, quæ ſunt præter ordinẽ inferioris principii, ſiue cauſæ, reducuntur quãdoq; in ordinem altioris principii; ſicut monſtruoſi

¶ Super quæſtionis quinquageſimæ primæ Arti. quartum.

In articulo 4. dubiũ occurrit quo pacto gnome eſt virtus. Et eſt ratio dubij, quia ſi eſt virtus, aut naturalis, aut acquiſita: ſed naturalis non eſt, quia præter ſynderefim, quæ habitus principiorum eſt, nullam virtus ponitur naturalis in intellectu practico, ſicut nec in ſpeculatiuo, niſi habitus principiorũ Nec acquiſita: quia acquiruntur virtutes intellectus experimẽtis, quę ex memoriis conſurgũt, vt patet in prologo Metaphy. Hæc autem præter communes regulas iudicanda ſunt raro contingentia, ac per hoc ab vno, & eodem homine parum, aut nihil experimento probabilia: & ſic virtus hæc nunquãm habebitur.

¶ Ad hoc dicitẽ, ꝙ virtutes ſunt in duplici drĩa. Nam quædam ſunt, quarum materiæ in cõi vita frequenter occurrunt, vt virtutes, quæ cardinales vocãtur, vt patet diſcurrẽti per earũ materias, ſcilicet, cõmutationes, diſtributiones, appetitus, ac delectationes ciborum, & venereorum, timoreſque priculorum. Quædã vero ſunt, quarum materiæ non cõiter, aut frequenter accidunt, vt patet de magnificentia, & magnanimitate. Non enim magnæ diuitiæ, aut magni honores crebro occurrunt. Et quia exercitationes earum non ſunt ſimiles, ideo etiam connexio ipſarum cum alijs non intelligitur ſimili modo, ſicut de primis. Nam cum virtutes omnes connexæ ſint, primas tñ connexio ponit in actu ſimpliciter; ſecũdas autem in actu ſ̃m quid. i. in potentia propinqua actui ſimpliciter. Pauper enim virtuoſus non eſt magnificus ſimpliciter, ſed in potentia propinqua, præparatione ſcilicet animi. Ex his autẽ oĩbus hoc habetur ad propoſitum, ꝙ virtutes aliquæ ineſſe nobis dicunẽ, quando ſunt in potentia propinqua præparati animi. Sic. n. cõtingere videtur de gnome. Ipſa. n. tunc haberi dr̃, quando in ſuis principiis mens exercitata eſt, quãuis caſus nõ ocrãt.

¶ Ad cuius euidẽtiam recolendum eſt, ꝙ q.47. art.2. & 13. quemadmodum prudentia fit ex euſtochia per inuẽtionem, & docilitate per diſciplinam, & conſummatur exercitatione: ita gnome fit & inuẽtione, ex naturali perſpicacitate plurimorum ad tale iudicium conferente, cuius ſignum eſt, quod viri quantumcunque doctiſsimi deficientes in naturali ſagacitate, neſciũt vltra legũ verba decernere, 289 fit & diſciplina ex lectione Locis ſupra art. 3. citat. exceptionum, & geſtorum ſapientum, ac proborum, & eorũ rationibus. Legentes. n. quod præter cõmunes regulas, depoſitum non eſt reddendum impugnatori patrię, & penetrantes rationem, quia ſcilicet omne depoſitum redditur ſub ratione boni vtilis (in tali autẽ caſu daretur malum nocivum bono communi, quod præſtat particulari, perſpicimus, quod nec direptori, & effuſori bonorum Eccleſiæ, quamuis officium rectoris habeat, reſtituenda ſunt Eccleſię Lib.2.c.48. & 57.to.2. bona.

¶ Attendentes quoque, quòd præter communes regulas, modeſtiæ, Dauid, vt habetur 1. Regum. 21. actus furentis, Lbr.6.c.11. tomo 5. vel epileptici aſſumpſit, vt vitã a ſaluaret docemur, quòd ſtultitiam ſimulare loco, prudẽtia ſumma eſt: & ſic dato quod materia gnomes raro ocurrat, ac per hoc non habeatur frequenter gnome cõſummate: haberi tamẽ poteſt ſicut aliæ virtutes, ſimiles in principiis

principijs ſuis, & proxima diſpoſitione, quia exercitium gnomes non ita rarum ſit: quoniam & in materia iuſtitiæ etiam priuatis perſonis pluries accidit in recompenſatione bonorum quæ non poſſunt aliter recuperare, facientes ſibiipſis iuſtitiam, vt fecerũt filij Iſrael, petentes mutuum ab Aegyptijs oppreſſoribus ſuis, quamuis hoc diuina etiam fecerint authoritate. Et in materia temperantiæ præter communes regulas corpus incolume ſubijciendo menſi, pluries occurrit propter occurrentem finem etiam cum corporis diſpendio abſtinere, vt in actibus lectionis, ſermonis velocis, equitationis neceſſariæ, ſeruitij infirmorum, & huiuſmodi. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta, quia. ſ. eſt virtus acquiſita, & quomodo acquiritur.

Art. præced.

A partus aĩaliũ ſunt præter ordinem virtutis actiuæ in ſemine, tamẽ cadũt ſub ordine altioris principij, ſ. cæleſtis corporis, vel vlterius, prouidentiæ diuinæ. Vnde ille, qui cõſiderat virtutem actiuã in ſemine non poſſet certum iudicium ferre de huiuſmodi monſtris, de quibus tamen põt iudicari ſm conſiderationẽ diuinæ prouidentiæ. Cõtingit aũt quandoque aliquid eſſe faciendum præter cões regulas agẽdorum, puta, cum impugnatori patriæ non eſt depoſitum red-B dendum, vel aliquid aliud huiuſmodi. & ideo oportet de huiuſmodi iudicare ſecundum aliqua altiora principia, quam ſint regulæ cõmunes, ſecundum quas iudicat ſynesis. Et ſm illa altiora principia exigitur altior virtus iudicatiua, quæ vocatur gnome, quæ importat quandã perſpicacitatẽ iudicij.

A D P R I M V M ergo dicendũ, ꝙ ſyneſis ẽ vere iudicatiua de oĩbus, quę ſm communes regulas fiunt: ſed præter communes regulas ſunt quædam alia diiudicanda, vt iam dictum* eſt.

C A D S E C V N D V M dicendũ ꝙ iudicium debet ſumi ex principiis propriis rei, inquiſitio aũt fit etiã per cõmunia. Vnde etiã in ſpeculatiuis dialectica, quæ eſt inquiſitiua procedit ex cõibus; demonſtratiua aũt, quæ eſt iudicatiua procedit ex propriis. Et ideo eubulia, ad quam pertinet inquiſitio conſilii, eſt vna de oĩbus, nõ aũt ſyneſis, quæ eſt iudicatiua. Præceptũ autem reſpicit in omnibus vnam rationem boni; & ideo etiam prudentia non eſt niſi vna.

A D T E R T I V M dicendum, ꝙ oĩa illa, quæ præter communem curſum contingere poſſunt, conſiderare pertinet ad ſolam prouidentiã diuinã: ſed inter homines ille, qui eſt magis perſpicax, poteſt plura horum D ſua ratione diiudicare. Et ad hoc pertinet gnome, quæ importat quandam perſpicacitatem iudicii.

QVAESTIO LII.

De dono conſilij, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandũ, eſt de dono cõſilij quod reſpondet prudentiæ.

E Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum conſiliũ debeat poni inter ſeptẽ dona Spirituſſancti.

¶ Secundo, Vtrum donum conſilii reſpõdeat virtuti prudẽtiæ.

¶ Tertio, Vtrum donum conſilii maneat in patria.

¶ Quartu, Vtrũ quinta beatitudo quæ eſt, Beati miſericordes, &c. reſpondeat dono conſilii.

A R T I C V L V S I.

Vtrum conſiliũ debeat poni inter dona Spirituſſancti.

A D P R I M V M ſic proceditur. Videtur quòd conſilium non debeat poni inter dona Spirituſſancti. Dona enim Spirituſſancti in adiutoriũ virtutum dantur, vt patet per Gregor.* in 2. Moral. ſed ad conſiliandum homo ſufficienter perficitur per virtutem prudentiæ, vel etiam eubuliæ, vt ex† prædictis patet. ergo conſilium non debet poni inter dona Spirituſſancti. 290

3. diſt. 35 q. 2. art 4. q. 1. Li 2 moral. cap 36. ante med. †q. 47. & 51. artic. 1. & 2.

¶ 2. Præt. Hæc videtur eſſe differentia inter ſeptem dona Spirituſſancti, & gratias gratis datas, quòd gratiæ gratis datæ non dantur omnibus, ſed diſtribuuntur diuerſis: dona autem Spirituſſancti dantur omnibus habentibus Spiritum ſanctum; ſed conſilium videtur eſſe de his, quæ ſpecialiter aliquibus à Spirituſancto dantur, ſecundum illud 1. Macha. 2. Ecce Simon frater veſter, ipſe vir conſilij eſt. ergo conſilium magis debet poni inter gratias gratis datas, quàm inter ſeptem dona Spirituſſancti.

¶ 3 Præter Rom. 8. dicitur. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt; ſed his, qui ab alio aguntur, non competit conſilium. Cum ergo dona Spirituſſancti maxime competant filiis Dei, qui acceperunt ſpiritum adoptionis filiorum, videtur quòd conſilium inter dona Spirituſſancti poni non debeat.

C S E D C O N T R A eſt, quod Iſa. 11. dicitur. Requieſcet ſuper eum ſpiritus conſilij, & fortitudinis.

R E S P O N D E O Dicendum, quòd dona Spirituſſancti, vt ſupra dictum* eſt, ſunt quædam diſpoſitiones quibus anima redditur bene mobilis à Spirituſancto, Deus autem mouet vnumquodque ſecundum modum eius quod mouetur, ſicut creaturam corporalem mouet per tempus, & locum, creaturam autem ſpiritualem per tempus, & non per locum, vt Auguſt. dicit in 8. ſuper Geneſ. ad literam. Eſt autem proprium rationali creaturæ, ꝙ per inquiſitionem rationis moueatur ad aliquid agendum, quæ quidem inquiſitio conſilium dicitur. Et ideo Spirituſſanctus dicitur per modum conſilij creaturam rationalem mouere, & D propter hoc conſilium ponitur inter dona Spirituſſancti.

1. 2. q 68. articu. 1.

Li 8. ca. 20. tomo 3.

A D P R I M V M ergo dicendum, ꝙ prudentia, vel eubulia ſiue acquiſita, ſiue ſit infuſa, dirigit hominem in inquiſitione conſilij, ſecundum ea, quæ ratio cõprehendere poteſt; vnde homo per prudentiam, vel eubuliam fit bene conſilians vel ſibi vel alij. Sed quia humana ratio non poteſt comprehendere ſingularia, & contingentia, quæ occurrere poſſunt, fit ꝙ cogitationes mortalium ſunt timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ, vt dicitur Sap. 9. Ideo indiget homo in inquiſitione conſilij dirigi à Deo, qui omnia comprehendit, quòd fit per donum cõſilij, per quod homo dirigitur, E quaſi conſilio à Deo accepto. Sicut etiam in rebus humanis, qui ſibiipſis non ſufficiunt in inquiſitione conſilij, à ſapientioribus conſilium requirunt.

A D S E C V N D V M dicendum, ꝙ hoc põt pertinere ad gratiã gratis datã, ꝙ aliquis ita ſit boni conſilij, ꝙ aliis conſiliũ præbeat, ſed ꝙ aliquis a Deo conſiliũ habeat, quid fieri oporteat in his, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, hoc eſt commune omnium ſanctorum.

A D T E R T I V M dicendũ, ꝙ filij Dei aguntur a Spirituſancto ſecundum modum eorum ſaluato ſcilicet libero arbitrio, quæ eſt facultas voluntatis, & rationis. Et ſic inquantum ratio a Spirituſancto mouetur, vel inſtruitur de agendis, competit filijs Dei donũ conſilij.

¶ Super quæſtionis quinquageſimę ſecundę Articulum primum.

IN artic. 1 q 52. aduerte, ꝙ donum cõſilij ab eubulia tã acquiſita, ꝙ infuſa nõ ſolũ differt ſm cõem differentiã boni à virtute, q̃a perficit altiori modo, ſ. ad ſuperhumane operãdum, ſed ſm propriã rõnẽ q̃a eubulia eſt recte conſiliatiua actiue: donũ aũt conſilij eſt recte cõſiliatiuũ paſſiue, quo ad ipſam acquiſitionẽ conſilij, vt in reſponſione ad primũ dr, q̃uis acceptũ iã cõſiliũ actiue diligat, vt in ſequẽti art. in reſponſione ad vltimum dicitur.

¶ Super queſtionis quinquageſimæ ſecundæ Artic. ſecundũ.

292 q. diſt.34.q.1.art.2.cor. Et diſti. 35.q.1.art.4 q.3.ar 2.cor.

IN art.2. aduerte, ꝙ dona aliter reſpondent virtuti theologicę, & aliter virtuti morali. Nã dona mediũ tenent locum inter theologicas, & morales virtutes, ſunt enim nobiliora moralibus, ſed theologicæ ſunt nobiliores ipſis, vt ex ſupradictis patet, & propterea theologicis virtutibus reſpõdent quaſi organa, moralibus aut quaſi formæ. Et ad hoc inſinuandum author in tractatu hic de prudẽtia, quæ primum tenet in moralibus locum, aſſignando eidẽ donum, non concludit, quod reſpondet prudentiæ ſimpliciter, & abſolute, ſed addit, ſicut adiuuans, & perficiẽs.

*Cap.7. inter med. & finem illius.
† 1.2. q.68. art.8.

ARTICVLVS II.

Vtrum donum cõſilij reſpondeat virtuti prudentiæ.

F AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ donum cõſilij non reſpondeat cõuenienter virtuti prudentię. Inferius .n. in ſuo ſupremo attingit id, qđ eſt ſuperius, vt patet Diony. 7. ca. de* Diuin. nom. ſicut homo attingit angelum ſ'm intellectum: ſed virtus cardinalis ẽ inferior dono, G vt ſupra* habitum eſt. Cũ ergo cõſilium ſit primus, & infimus actus prudentiæ, ſupremus autem actus eius eſt præcipere, medius autẽ iudicare, videtur ꝙ donum reſpondens prudentiæ nõ ſit conſilium, ſed magis iudiciũ, vel præceptum.

¶ 2 Pręt. Vni virtuti ſufficiẽter auxilium prebetur per vnũ donum, quia quanto aliquid eſt ſuperius, tãto eſt magis vnitũ, vt probatur in lib. de Cauſis, ſed prudentiæ auxilium præbetur per donum ſciẽtiæ, quę nõ ſolum eſt ſpeculatiua, ſed etiam practica, vt ſupra habitum* eſt. ergo donum conſilij nõ reſpondet virtuti prudentiæ.

q.9.art.3.

¶ 3 Præt. ad prudentiam proprie pertinet dirigere, vt ſupra habitum* eſt; ſed ad donum conſilij pertinet, ꝙ homo dirigatur à Deo, ſicut dictum* eſt. ergo donum conſilij non pertinet ad virtutem prudentiæ.

q.47. art. 8.
Art.præced.

SED CONTRA eſt, quia donum conſilij eſt circa ea, quæ ſunt agenda propter finem; ſed circa hæc eſt ẽt prudentia; ergo ſibinuicem correſpondent.

RESPONDEO Dicendum, quòd principium motiuum inferius adiuuatur præcipue, & perficitur per hoc, ꝙ mouetur à ſuperiori motiuo principio, ſicut corpus in hoc, ꝙ mouetur à ſpiritu. Manifeſtum eſt autem, ꝙ rectitudo rationis humanæ comparatur ad rationem diuinam, ſicut principium motiuum inferius, quod mouetur ad ſuperius, & refertur in ipſum. Ratio .n. æterna eſt ſuprema regula omnis humanæ rectitudinis. Et ideo prudentia, quæ importat rationis rectitudinem, maxime perficitur, & iuuatur ſecũdum quod regulatur, & mouetur a Spiritusſancto: quod pertinet ad donum conſilij, vt dictum* eſt. Vnde donum conſilii reſpondet prudentiæ, ſicut ipſam adiuuans, & perficiens.

Art.præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iudicare, & præcipere non eſt moti, ſed mouentis. Et quia in donis Spiritusſancti mens humana non ſe habet, vt mouens, ſed magis vt mota, vt ſupra *dictum eſt, inde eſt, ꝙ non fuit conuenienſ, quòd donum correſpondens prudentiæ, præceptum diceretur, vel iudicium, ſed conſilium, per quod poteſt ſignificari motio mentis conſiliatæ ab alio conſiliante.

Art.præced. & 1.2.q.68. art.1.

D.1114. AD SECVNDVM dicendum, quod ſcientiæ donũ non directe reſpondet prudentiæ, cum ſit in ſpeculatiuis, ſed ſecundum quandam extenſionem eam adiuuat, Donum autem conſilij directe reſpondet prudentiæ, ſicut circa eadem exiſtens.

AD TERTIVM dicendum, quòd mouens motum ex hoc, quod mouetur, mouet. Vnde mens humana ex hoc ipſo, ꝙ dirigitur a Spiritusſancto, ſit potens dirigere ſe, & alios.

ARTICVLVS III.

Vtrum donum conſilij maneat in patria.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ donũ conſilij nõ maneat in patria. Conſilium enim eſt eorum, quæ ſunt agenda propter finem: ſed in patria nihil erit agendum propter finẽ, quia ibi homines vltimo fine potientur. ergo in patria non eſt donum conſilij.

¶ 2 Præt. Conſilium dubitationẽ importat. In his enim, quæ manifeſta ſunt; ridiculum eſt conſiliari, ſicut patet per Philo. in* 3. Eth. In patria autẽ tolletur omnis dubitatio. ergo in patria nõ eſt conſilium.

Lib.3.cap.3. tomo 5.

¶ 3 Præt. In patria ſancti maxime Deo conformantur, ſecundum illud 1. Ioan. 3. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus: ſed Deo non conuenit conſilium, ſecundum illud Ro. 11. Quis cõſiliarius eius fuit? H ergo etiã neque ſanctis in patria competit donum conſilij.

SED CONTRA eſt, quod Greg. dicit. 17. Moral. Cumque vniuſcuiuſque gentis, vel culpa, vel iuſtitia ad ſupernæ curiæ conſiliũ ducit, eiuſdẽ gẽtis præpoſitus vel obtinuiſſe in certamine, vel nõ obtinuiſſe phibetur.

Lib.17. Moral.cap.7.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut dictum* eſt, dona Spiritusſancti ad hoc pertinent, ꝙ creatura rationalis moueatur a Deo. Circa motionem autem humanæ mentis a Deo, duo conſiderari oportet. Primo qdũ, ꝙ alia eſt diſpoſitio eius ꝙ mouetur, dum mouet, & alia dum eſt in termino motus. Et quidem quando mouens eſt ſolum principium mouendi ceſſante motu I ceſſat actio mouentis ſuper mobile, quod iam peruenit ad terminum, ſicut domus poſtquam ædificata eſt, non ædificatur vlterius ab ædificatore, ſed etiam eſt cauſa ipſius formæ, ad quam eſt motus, tunc non ceſſat actio mouentis etiam poſt adeptionem formæ, ſicut ſol illuminat aerem etiam poſtquam eſt illuminatus. Et hoc modo Deus cauſat in nobis & virtutem, & cognitionem, non ſolum quando primo acquirimus, ſed etiam quandiu in eis perſeueramus. Et ſic cognitionem agendorum cauſat Deus in beatis non quaſi ignorantibus, ſed quaſi continuando in eis cognitionem eorum, quæ agenda ſunt, cum quædam ſint, quæ beati, vel angeli, vel homines non cognoſcunt quæ non ſunt de eſſentia beatitudinis, ſed pertinent ad gubernationem rerum ſecundum diuinam prouidentiam. Et quantum ad hoc eſt aliud conſiderandum ſcilicet, quod mens beatorum mouetur K aliter a Deo, & aliter mens viatorum. Nam mens viatorum mouetur a Deo in agendis per hoc, quod ſedatur anxietas dubitationis in eis præcedens. In mente vero beatorum circa ea, quæ non cognoſcunt, eſt ſimplex neſcientia, qua etiam angeli purgantur, ſecundum Dionyſi. * 7. capitul. cæleſt. hierar. Non autem præcedit in eis inquiſitio dubitationis, ſed ſimplex conuerſio ad Deum. Et hoc eſt Deum conſulere, ſicut Auguſt. dicit 4. ſuper † Geneſ. ad literam, quod angeli de inferioribus Deum conſulunt. Vnde & inſtructio, qua ſuper hoc a Deo inſtruuntur, conſilium dicitur. Et ſecundum hoc donum conſilij,

Art.præced. & 1.2.q.68. art.1.
Ca.7.a medio.
Lib.5.c.19. circa princ. tomo 3.

¶ Super queſtionis quinquageſimæſecũda. Artic. tertium.

IN articu.3. aduerte tu, qui ſpeculatiuis vacas, ꝙ miniſteria angelorum, & orationes ſanctorũ, quantũ ad executionẽ, ad donum cõſilij ſpectant: & cum non ſpectent, ad eſſentiam beatitudinis ſ'm planum ſenſum literæ, ad ſecundum modum conſilii, purgatiui, ſcilicet a neſcientia, pertinent, ac p. r hoc non in verbo, ſed in huiuſmodi diſciplinali cognitione vidẽt beati quid agendum, orandum vt pro nobis ſit, licet ipſas orationes noſtras ad eos directas in Verbo forte videant. In articulo quarto, nihil ſcribendum occurrit.

291 3. diſt.35.q.3.arti.4.q.3.

conſilij eſt in beatis,inquantum in eis a Deo continuatur cognitio eorum,quæ ſciunt, & inquantum illuminantur de his,quæ neſciunt circa agenda.

Ad primvm ergo dicendum, quòd etiam in beatis ſunt aliqui actus ordinati ad finem, vel quaſi ꝓcedentes ex conſecutione finis;ſicut quod Deum laudant,vel quibus alios pertrahunt ad finem, quem ipſi ſunt conſecuti,ſicut miniſteria angelorum, & orationes ſanctorum.Et quantum ad hoc habet in eis locum donum conſilij.

Ad secvndvm dicendum, quod dubitatio pertinet ad conſilium ſecundum ſtatum vitæ præſentis,non autem pertinet ſecundum quod eſt conſilium in patria:ſicut etiam virtutes cardinales non habent omnino eoſdem actus in patria,& in via.

Ad tertivm dicendũ,quòd conſilium nõ eſt in Deo ſicut in recipiente,ſed ſicut in dante: Hoc autem modo,conformantur Deo ſancti in patria, ſicut recipiens influenti.

Articvlvs IIII.

Vtrum quinta beatitudo,quæ eſt de miſericordia reſpondeat dono conſilij.

293
1.2.q.69.ar.3.ad 3.Et 3.di.34.q.1.a.4.cor. Et Matth.5.
*1.2.qõ.69.art.1.

Ad qvartvm ſic proceditur.Videtur quòd quinta beatitudo,quę eſt de miſericordia,nõ reſpondeat dono cõſilij.Oẽs.n.beatitudines ſunt quidam actus virtutum,vt ſupra habitum* eſt: ſed per conſiliũ in oĩbus virtutũ actibus dirigimur. ergo conſilio nõ reſpondet magis quinta beatitudo, quam alia.

¶ 2 Præt. Pręcepta dantur de his, quę ſunt de neceſſitate ſalutis:conſilium autem datur de his,quæ nõ ſunt de neceſſitate ſalutis;miſericordia autem eſt de neceſſitate ſalutis, ſecundum illud Iac.2.Iudicium ſine miſericordia fiet illi,qui non facit miſericordiam. Paupertas autem non eſt de neceſſitate ſalutis,ſed pertinet ad perfectionem vitæ,vt patet Matth.19.ergo dono conſilij magis reſpondet beatitudo paupertatis, quam beatitudo miſericordiæ.

¶ 3 Præt.Fructus conſequuntur ab beatitudines, important enim delectationem quandam ſpiritualem; quæ conſequitur perfectos actus virtutum: ſed inter fructus non ponitur aliquid reſpondens dono conſilij vt patet Galat.5.ergo etiam beatitudo miſericordiæ non reſpondet dono conſilii.

Lib.*1.ca.9.paulo ante med.to.4.

Sed contra eſt,quòd Auguſt.dicit in lib.*de Sermone Domini in monte. Conſilium conuenit miſericordibus:qua vnicum remedium eſt de tantis malis erui,dimittere aliis,& dare.

Respondeo Dicendum,ꝙ conſiliũ proprie eſt de his,quæ ſunt vtilia ad finem. Vnde ea, quæ maxime ſunt vtilia ad finem, maxime debent correſpondere dono conſilii.Hoc aũt eſt miſericordia, ſecundum illud 1.ad Tim.4.Pietas ad omnia vtilis eſt; & ideo ſpecialiter dono conſilii reſpondet beatitudo miſericordiæ,non ſicut elicienti,ſed ſicut dirigenti.

In corp.ar.

Ad primvm ergo dicendum,ꝙ etſi conſilium dirigat in oĩbus actibus virtutum,ſpecialiter tamen dirigit in operibus miſericordiæ,ratione iam* dicta.

Ad secvndvm dicendum, quod conſilium ſm quod eſt donum Spiritusſancti,dirigit nos in omnibus,quæ ordinantur in finem vitæ æternæ, ſiue ſint de neceſſitate ſalutis,ſiue non; & tamen non omne opus miſericordiæ eſt de neceſſitate ſalutis.

Ad tertivm dicendum, ꝙ fructus importat quidẽ vltimum.In practicis autem non eſt vltimum in cognitione, ſed in operatione, quæ eſt finis: & ideo inter fructus nihil ponit,qđ pertineat ad cognitionem practicam, ſed ſolum ea quæ pertinent ad operationes, in quibus cognitio practica dirigit, inter quæ ponitur bonitas & benignitas,quæ reſpondent miſericordiæ.

QVAESTIO LIII.

De vitijs prudentiæ oppoſitis, in ſex articulos diuiſa.

Postea conſiderandũ ẽ de vitiis oppoſitis prudentię.Dicit.n.Auguſt. in 4.contra Iulianum, ꝙ omnibus virtutibus non ſolum ſunt vitia manifeſta diſcretione cõtraria, ſicut prudentiæ temeritas;verum ẽt vitia quodammodo, nec veritate, ſed quadã ſpecie fallente ſimilia, ſicut ipſi prudentiæ aſtutia. Primo ergo cõſiderandũ eſt de vitiis q̃ manifeſte contrarietatem hñt ad prudentiam, quæ.ſ. vitia proueniunt ex defectu prudentiæ,vel eorum,quæ ad prudentiam requirunt. Scdo, de vitijs q̃ habent quandam ſimilitudinem falſam cum prudẽtia, quæ ſcilicet contingunt per abuſum eorum, quæ ad prudentiam requiruntur.

¶ Quia vero ſolicitudo ad prudẽtiam pertinet,circa primum cõſiderãda ſunt duo.Primo quidẽ,de imprudentia:ſecundo, de negligẽtia,quæ ſolicitudini opponitur.

Circa primum quæruntur ſex.

¶ Primo, De imprudentia,Vtrũ ſit peccatum.
¶ Secũdo, Vtrũ ſit ſpeciale pctm̃.
¶ Tertio, De præcipitatione,ſiue temeritate.
¶ Quarto, De inconſideratione.
¶ Quinto, De inconſtantia.
¶ Sexto, De origine horũ vitiorũ

Articvlvs I.

Vtrum Imprudentia ſit peccatũ.

294
Lib.de vera relig.ca.14.tomo 1.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd ĩprudentia nõ ſit pctm̃.Oẽ.n. peccatum eſt voluntarium,vt Augu.* dicit, imprudentia autem nõ eſt aliquid voluntarium, nullus.n. vult eſſe imprudens. ergo imprudentia non eſt peccatum.

¶ 2 Præ. Nullum peccatum naſcitur cũ homine,niſi originale; ſed imprudentia naſcitur cum homine, vnde & iuuenes imprudentes ſunt: nec eſt originale peccatum, quod opponitur originali iuſtitię: ergo imprudentia nõ eſt peccatũ.

¶ 3 Præ. Omne peccatum ꝑ pœ

¶ *Super quæſtionis quadrageſimæ tertiæ Art. primum.*

In quæſt. 53. art. 1. dubium occurrit, An imprudentia priuatiue ſit ſeparabilis à prudentia contrarie. Et eſt ratio dubij pro parte negatiua q̃dem,quia ſequeretur cuilibet virtuti morali opponi peccatum non ſolum declinando in contraria vitia, ſed in priuatiue oppoſitum. Par.n.eſt rõ de prudentia, & alijs virtutibus moralibꝰ. Conſequens autem eſt falſum: quia omnis intemperatus in exceſſum,aut defectũ declinat, & ſic de alijs.

¶ Præt.Carens in actu ſuo prudentia, q̃ debet habere,non minus in contrariũ prudentiæ incurrit, quã carens modeſtia, quã debet habere, incurrat in cõtrarium modeſtiæ, & ſic de alijs. non eſt igitur ſeparabilis imprudentia priuatiue ab imprudentia contrarie.

¶ Pro parte vero affirmatiua, quia minus requirit ad priuationem, quam cõtrarium, cum quaſi forma poſitiua ſit, contingitque imprudenter ſe hominem habere abſque omni actu, vt patet cum poteſt, & debet conſiliari, & non conſulit:

¶ Pręt.Imprudentia priuatiue eſt peccatum ex ratione negligentiæ, ſicut cæteræ priuationes bonorũ debitorum: imprudẽtia autem contrarie, eſt peccatum ex propria ratione imprudentiæ,vt in litera dicitur.ergo non coincidunt, ſed ſeparantur. Probatur ſequela,q̃a ſi coinciderent, ſequeretur quòd etiã imprudens priuatiue peccaret ſecundum propriam rationẽ imprudentię,& non ſolum ſecundum rationem negligentiæ.

¶ Ad

nitentiam tollitur: ſed impruden tia non tollitur per pænitentiam. ergo imprudentia nó eſt peccatũ.

SED CONTRA. Spiritualis theſaurus gratiæ nó tollitur, niſi p peccatum: tollitur autem per imprudentiam, ſecundum illud Prouer. 21. Theſaurus deſiderabilis, & oleũ in habitaculo iuſti, & hó imprudens diſſipabit illud. ergo imprudentia eſt peccatum.

G

RESPONDEO Dicendũ, quod imprudentia dupliciter accipi poteſt. Vno mó priuatiue, alio mó contrarie. Negatiue aũt non proprie dicitũ, ita. ſ. ꝙ proprie importet ſolam carentiá prudentiæ, quę poteſt eſſe ſine peccato. Priuatiue quidem imprudentia dicitur, inquantum aliquis caret prudentia quam quis natus eſt, & debet habere. Et ſecundum hoc imprudẽtia eſt peccatum ratione negligentiæ, qua quis nó adhibet ſtudium ad prudentiam habendam. Contrarie vero accipitur imprudẽtia, ſecundum ꝙ ratio contrario modo mouetur vel agit prudẽtiæ puta ſi recta ratio prudentiæ agit conſiliando, imprudens conſiliũ ſpernit, & ſic de aliis, quæ in actu prudentiæ conſiderandi ſunt. Et hoc modo imprudentia eſt peccatum ſecundum rationem propriá prudentiæ. Non enim poteſt hoc contingere, ꝙ homo contra prudentiam agat, niſi diuertens a regulis, quibus ratio prudẽtiæ rectificatur. Vnde ſi hoc contingat p auerſionem a regulis diuinis, eſt peccatum mortale, puta, cum qs quaſi contemnens & repudiãs diuina documenta, præcipitanter agit. Si vero pręter eas agat abſq; contemptu, & abſque detrimẽto eorum, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, eſt peccatum veniale.

H

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deformitatem imprudentiæ nullus vult, ſed actũ imprudẽtiæ vult temerarius, qui vult p̃cipitãter agere. Vñ & Philoſophus dicit in *6. Ethic. quod ille, q circa imprudentiam peccat volens, minus acceptatur.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ rõ illa procedit de imprudẽtia ſm ꝙ ſumitur negatiue. Sciẽdum tñ ꝙ carentia prudẽtiæ & cuiuſlibet virtutis, includitũ in carẽtia originalis iuſtitiæ, quæ totam animá perficiebat. Et ſecũdum hoc omnes illi defectus virtutum poſſunt reduci ad originale peccatum.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ p pænitẽtiam reſtituitur prudentia infuſa, & ſic ceſſat carentia huius prudentiæ. Nó tamen reſtituitur

¶Ad hoc dĩ, ꝙ imprudentia priuatiue dupliciter ſumi poteſt. F Primo, vt priuat prudentia habituali, & ſic pôt ſeparari ab imprudentia contrarie, qñ aliqũis negligit exercere ſe in legibus, documẽtis, lectionibus, & auſcultationibus opportunis, ex quibus tpe ſuo poſſet prudenter ſe habere in occurrentibus, tunc talis eſt imprudens priuatiue, & illa priuatio nullam hẽt rónem peccati, niſi róne negligentiæ. Notanter aũt dico, ꝙ illa priuatio non eſt pctm̃, niſi róne negligentiæ: quia non eſt hic quæſtio de ipſo, qui priuat debita prudentia, an ſit imprudens contrarie, ſed de ipſa priuatione prudentię, an ſit peccatũ imprudentiæ contrarie ſumptæ, an ſm ſe non eſt peccatum, niſi róne annexæ negligentiæ ipſius, qui priuatur. Alio modo poteſt ſumi, vt priuat prudentia actuali, qñ oportet &c. ſicut ſi aliquis iudicet non ſm ſtatuta, qñ ſeruanda eſſent, & ſic de aliis omiſſionibus. Et ſic duplex eſt modus dicendi, alter quòd prudentia priuatiue eſt, qñ quis non ſeruat quidem regulas prudentiæ, ſed tamen non refutat eas voluntarie directe, ſed ex ignorantia, vel paſſione, imprudentia autem contrarie eſt, qñ qs ſpernit, aut ſaltem directe non vult vti regulis prudentiæ. Et hæc opinio fundatur ſuper litera huius art. quia in corpore art. dicitur de imprudentia contrarie ꝙ ſpernit conſilium, quaſi contemnit, aut repudiat. Et in reſponſione ad primum affertur illud 6. Ethico. Imprudens peccat volens: & ſm hoc, imprudentia priuatiue eſt ſeparabilis ab imprudentia contrarie, vt patet. Sed hęc opinio falſa eſt, & male fundata. Falſa quidem, quia impoſſibile eſt deficere à prudentia actuali, qñ oportet, niſi deficiendo ab actu, vel ab aliqua códitione actus, cómittẽdo, vel omittẽdo. I Conſtat aũt, ꝙ cómittere abſq; debito actu cóſilij, vel iudicij, vel præcepti, aut conditionis alicuius eorum, imprudentia cótrarie eſt: ſicut cibum ſumere abſque temperantiæ códitione, intemperantia cõtrarie eſt: & vendere, vel emere abſque iuſtitiæ conditione, iniuſtitia contrarie eſt. par enim eſt rõ Omittere autẽ ad cómiſſionis genus, & ſpẽm reduci, ex ſupradictis in 1.2. q. 72. ar. 6 patet. Non velle. n. conſiliari, aut iudicare, vel præcipere, pro tanto pctm̃ eſt, pro quanto participat ſe velle non conſiliari, vel non iudicare, tũ quia velle omittere eſt pri K mũ in genere peccati omiſſionis, vtpote per ſe & directe volũtarium: tũ quia potens rónale, & debens facere, & non faciẽs, ab electione determinatur ad nõ facere, ſecundum Ariſto. doctrinam 9. Metaph. Et propterea voluntaria indirecte dicitur, quando electio determinans implicite tantum interuenit; vt cũ quis aliis occupatur nihil cogitans de conſiliando, iudicando, vel præcipiẽdo. Volens. n. occupari, implicite vult non cóſiliari: ex quo incompoſſibilia ſimul ſunt occupari, & cóſiliari. Qui. n. vult aliquid, cum quo aliud ſimul eſſe nó poteſt, ex conſequẽti vult illo carere, inquit diuus Tho. 1. 2. q. 71. art. 5. Male autẽ fundata eſt, q̃a in litera expreſſe de prudentia contrarie ſubiungitur, ꝙ ſine contemptu, & detrimento neceſſariorum ad ſalutem eſſe poteſt. Et in reſponſione ad primũ cóparatio peccãtis per imprudentiam volendo, ad peccantẽ per imprudentiam non volẽdo, conuincit imprudẽtiam cótrarie, de qua eſt ſermo, ad vtrumq; modum peccãdi ſe extendere?

¶Ad obiecta autem in oppoſitum pro parte negatiua dicitũ, quòd de imprudentia vt priuat actuali prudentia, procedũt.

¶Ad primum autẽ pro parte affirmatiua dicitur, ꝙ licet priuatio ex cõi róne priuationis non ſit neceſſario connexa poſitiuo contrario, talis tñ priuatio neceſſario infert contrariũ ſicut priuatio ſanitatis ægritudinem. Vnde imprudens abſque omni actu incidit in imprudentiam contrarie, non minus q̃ intemperatus abſque actu incidit in cótrarium tẽperantię, eadem róne. Et ſi cótra hoc inſtetur, quia ex nullo actu nullus ſit habitus, concedatur: ſed addatur, ꝙ priuatio ſpectat ad contrarium reductiue, ac per hoc non oportet ꝙ faciat habitũ, aut ſiat ab habitu.

¶Ad ſm aũt, ꝙ de habituali imprudentia priuatiue loquitur, admiſſo antecedente, negandã eſt ſequela, Et ad probationẽ dicitur, ꝙ huiuſmodi imprudentia ſeparabilis eſt ab imprudẽtia cõtrarie, vt patet ex dictis. Licet negligentia quæ eſt peccatum, talis priuatio, ſit ſpecies imprudentiæ contrarie oppoſita ſolicitudini.

Libr. 6. Eth. capi. 5. non multum à ſine. tom. 5.

¶In eodem art. in reſponſione ad 3. dubium occurrit circa illud, Per pœnitentiam tollitur habitus contrarius, in quo proprie conſiſtit peccatum imprudentiæ. I Et dupliciter circa hoc dubitatur. Primo, quo pacto per vnũ actum pœnitentiæ corrumpitur habitus acquiſitus imprudẽtiæ, cum regulare ſit, quòd habitus acquiſiti morales nec vno actu fiant, nec vno acto corrumpantur. Secundo, quo pacto peccatum imprudentiæ conſiſtit proprie in habitu, cum omne peccatum præter originale conſiſtat in actu.

¶Ad primum horum dĩ, ꝙ habitus dupliciter pôt corrumpi. Vno mõ, quia qualitas illa deſinit eſſe, ſicut lumẽ deſinit eſſe in aere in abſentia luminantis. Alio mõ, quia ſubtrahitũ aliqd, quod eſt de róne illius, ſicut ſcientia concluſionis deſinit per obliuionem medij Quamuis aũt habitus acquiſitus moralis vitij non corrumpatur primo per vnum actum pœnitentiæ, in cuius ſignum remanet in pœnitente inclinatio magna ad priſtinos actus malos, corrumpitur tñ per vnum actum pœnitentiæ. ſcdo modo, qm̃ mutatur uoluntas, quæ eſt de róne K omnis virtutis, & vitij moralis, vt patet ex ſupradictis Prudẽtia enim, & imprudentia ſunt in intellectu, vt ſubeſt voluntati, iuſtitia autem & reliqua, habitus ſunt electiui.

¶Ad ſm autem dĩ, ꝙ peccatum dupliciter ſumi poteſt. Primo, ſm ſuam eſſentiam, & ſic non in habitu, ſed actu cóſiſtit. Eſt. n. dictum, factum, vel concupitum &c. Secundo, vt perſeuerat in denominando peccatorem, puta, furem, vel adulterũ, & ſic conſiſtit in habitu contrario, qui per pœnitẽtia tollitur. Tamdiu. n. aliquis fur eſt, & dĩ, quandiu non mutat volũtatẽ de furando in non furandũ, & ſic de aliis. Et ſi cótra hoc Thomiſta aliquis memor dictorũ in præcedenti lib. inſtet, q̃a non ab habitu, ſed à macula peccati poſt actũ peccati peccator dĩ. Reſpódeatur, ꝙ ſtrictius ſumitur hic eſſe peccatorem, quã ibi. Nã ibi peccator dicitur omnis, cuius pctm̃ nó eſt deletum, quãuis voluntas ſit mutata: hic aũt peccator, vt à volũtate peccãdi pẽdet, ſumitũ. Vñ ſi quis primo fur, aut mẽdax &c. fuiſſet,

fuiſſet & poſtmodum abſtineret à peccatis non charitate, ſed amore uirtutis moralis, talis eſſet apud theologũ peccator, & habens maculã furti, aut mendacii: non tñ eſſet fur, aut mendax proprie, nec peccator apud philoſophũ moralẽ. Nec alienũ eſt à rõne, vt qui philoſophiã theologiãque moralẽ tradimus, nunc theologorũ, nunc philoſophorum moralium more (Alias, actus.) loquamur, iuxta propoſiti diuerſitatẽ: medium.n. vtrumque extremum ſapit.

prudentia acquiſita quantum ad habitum; ſed tollitur* habitus contrarius, in quo proprie conſiſtit peccatum imprudentiæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum Imprudentia ſit ſpeciale peccatum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ imprudentia nõ ſit ſpeciale peccatum. Quicũque enim peccat agit contra rationem rectam, quæ eſt prudẽtia; ſed imprudẽtia conſiſtit in hoc, quod aliquis agit contra prudentiam, vt dictum* eſt. ergo ĩprudẽtia nõ eſt ſpeciale peccatũ.

¶ 2 Pręt. Prudentia magis eſt affinis moralibus actibus, quã ſciẽtia; ſed ignorantia, quæ opponitur ſcientiæ, ponitur inter generales C cauſas peccati. ergo multo magis imprudentia.

¶ 3 Præte. Peccata contingunt ex hoc, quod virtutum circunſtantię corrumpuntur. vnde & Diony. dicit 4. cap. de* diui. nomi. quod malum contingit ex ſingularibus defectibus; ſed multa requirũtur ad prudentiam, ſicut ratio, intellectus; docilitas &c. quæ ſupra † poſita ſunt. ergo multæ ſunt imprudentiæ ſpecies. ergo nõ eſt ſpeciale peccatum.

SED CONTRA. Imprudẽ D tia contraria eſt prudẽtię, vt dictũ * eſt; ſed prudentia eſt vna virtus ſpecialis. ergo imprudẽtia eſt vnũ vitium ſpeciale.

RESPONDEO Dicendum, quòd aliquod vitium, vel peccatũ põt dici generale dupliciter. Vno mõ abſolute: quia .ſ. eſt generale reſpectu omnium peccatorum: alio modo, quia eſt generale reſpe B ctu quorũdam vitiorum, quę ſunt ſpecies eius. Primo autem modo, poteſt dici aliquod vitium generale dupliciter. Vno modo: per eſſentiam, quia .ſ. prædicatur de omnibus peccatis: & hoc modo imprudentia nõ eſt generale peccatum, ſicut nec prudentia generalis virtus, cum ſint circa actus ſpeciales, ſcilicet, circa ipſos actus rationis. Alio modo per participationem; & hoc modo imprudentia eſt generale peccatum. Sicut.n. prudentia participatur quodammodo in omnibus virtutibus, inquantũ eſt C directiua earum, ita & imprudentia in oĩbus vitijs, & peccatis. Nullum.n. peccatum poteſt accidere, niſi ſit defectus in aliquo actu rationis dirigẽtis, quod pertinet ad imprudentiam. Si vero dicatur peccatum generale nõ ſimpliciter ſed ſecundum aliquod genus, qa .ſ. cõtinet ſub ſe multas ſpecies: ſic imprudẽtia eſt generale peccatũ: continet enim ſub ſe diuerſas ſpecies tripliciter. Vno quidẽ modo; ꝑ oppoſitũ ad diuerſas partes ſubiectiuas prudẽtiæ. Sicut.n. diſtin- D guitᷣ prudẽtia in monaſticã: q̃ eſt regitiua vnius, & in alias ſpecies prudentiæ, quæ ſunt multitudinis regitiuæ, vt ſupra habitum* eſt: ita

¶ *Super quæſtionis quinquageſimæ tertię Ar. ſecundum.*

295 IN ar. 2. eiuſdem q. 53. dubium occurrit in corpore ar. circa illud, Prudentia participatur quodam mõ in omnibus virtutibus, inquantũ eſt directiua earum. Vi- (Ar. præced.) .n. hoc eſſe falſum, cũ nec intellectuales virtutes, nec theologales dirigantur à prudentia. Et de intellectualibus qdẽ patet 6. Eth. De theologalibus aũt patet ex eo, ꝙ charitas eſt forma omnium virtutum, dirigens omnes in finem proprium ipſius charitatis.

(Cap. 4. par. 4 inter medium & fin.) ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ prudentia licet diuerſimode, omnium tamen virtutum actus (†quæſt. 49.) dirigit, cuius ratio in litera tangitur: quia .ſ. in omni actu virtutis, oportet actum rationis aliquẽ ad prudentiam ſpectantem, puta conſiliari, iudicare, vel præcipere, re- (Art. 1. ad 1) ctum concurrere: ſicut in omni actu vitij, defectum alicuius eorum oportet interuenire. Verum quia actus rationis huiuſmodi reſpectu aliquarum virtutum, puta, moralium, & artis, principantur, reſpectu autem aliquarum, vt intellectualium reliquarum, & theologalium famulantur, & miniſtrãt, vt medicus ſanitati, quemadmodum in 6. Eth. dicitur: idcirco cũ excellentia dictarum virtutum ſtat, ꝙ dirigantur à prudentia. Manifeſta autem eſt directio omnium quo ad actus exercitiũ. Prudentis ſiquidem eſt diſcernere non ſolum quando ſpeculandum eſt, & vtendum hac vel illa virtute morali, & intellectuali, ſed etiam theologica. Non enim ſemper eſt actu elicito amandus Deus, nec ſemper actuali aſſenſu credendum; ſed oportet alijs quandoque intendere actualiter, & quietem ab omni actu virtutis eligere quandoque, dum in corpore hoc peregrinamur. Huiuſmodi autem viciſſitudines niſi prudẽtia diſpenſet, errabimus ſæpe, & multa, ad quę tenemur, omittemus bona ſimpliciter, vel tempore debito, dum tempus miſericordię occupabimus oratione, vel econuerſo, & tempus audiendi, prouidendi, vigilandi &c. occupabimus contemplatione ſpeculatiua, vel econuerſo, & ſic de alijs.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem artic. dubium occurrit, Quomodo verificatur, ꝙ quando corruptio diuerſarũ circunſtantiarũ habet idem motiuum, non diuerſificatur ſpẽs peccati, an ſcilicet intelligatur de motiuo peccantis, an de motiuo peccati ſecundum ſe, an de vtroque. Si namque intelligitᷣ de motiuo peccantis, ſequeretur quod cognoſcens nõ ſuã in Ec- A cleſia, non ut iniuriã faciat loco ſacro, ſed ex ſola libidine cognoſcendi illam ibi oblatam, non eſſet ſacrilegus. Si vero intelligitur de motiuo peccati ſm ſe, ſequeretur quòd nulla circũſtantia vnquam variaret ſpeciem peccati, quia nulla circunſtãtia habet rationem motiui ſm ſe in peccato. Habere namque rationem motiui, eſt eſſe obiectum, ſeu finem. Et niſi circunſtãtia trãſeat in rõnem obiecti ſeu finis. nunquam habet rõnem motiui. Circunſtãtia autem actus, puta, locus, nunquam tranſit in obiectum ex parte actus peccati, ſed ex parte peccantis: quia illius eſt circunſtãtia: iſtius autem põt eſſe obiectum. Si autẽ intelligatur de motiuo ex parte vtriuſque, ſequitur idem quod in primo caſu, quia tũc locus non habet rõnem obiecti reſpectu actus illius ſm ſe, vt patet. nec habet rõnẽ obiecti ex parte peccantis, quia ex ſola libidine mulieris mouetur.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ licet prima facie videatur litera loqui de motiuo peccantis, qñ exempla dat de huiuſmodi motiuis: dũ dicitᷣ. Vt faceret iniuriam loco ſacro, ſm veritatem tñ loquitᷣ de motiuo vniuerſaliter, quocumq; .ſ. modo cõtingat eſſe motiuum: ita ꝙ ſenſus eſt, ꝙ qñ eſt vnũ ſolũ motiuum, tunc omnium circunſtantiarum, .ſ. quando, vbi, cur, quod &c. corruptio: vnius eſt ſpeciei: Qñ verò plura ſunt motiua ſiue ex parte (q. 48. & 50. art. 1.) peccantis, vt cum quis fornicatur, vt furetur, ſiue ex parte naturę ipſius circunſtantiæ, quæ nata eſt habere proprium motiuum in aliqua materia, vt patet de ſpeciebus gulæ ſm circunſtantias aſſignatas in 1. 2. q. 72. q. 72. art vbi hæc doctrina fundaĩ, diſtinctio apponitur ſpecifica, & in hoc non eſt difficultas: ſed conſiſtit difficultas in diſcernendo, quando circunſtantia habet proprium motiuum, & quando nõ habet aliud motiuum, quàm motiuum actus. Si quis namque diligenter cõſideraret circunſtantiam, Quid, aĩaduerteret, ꝙ non ſufficit ad hoc, ꝙ circunſtãtia habeat ſpeciale motiuum, illam ſm ſe op- E poni alteri virtuti, ſed exigitur, ꝙ ſit directe intenta. Conſtat enim ꝙ qñ quis inducit mulierem ad conſenſum fornicationis, circũſtãtiam, Quid, eſſe ruinã animæ illius mulieris, & tale malum ſecundum ſe opponi bono correctionis fraternæ, & pertinere ad ſcandali vitium. Et tamen actus requiſitiuus, & inductiuus mulieris ad fornicationis copulam, eſt in ſpecie fornicationis tantum, nec trahitur ad ſpeciem etiam ſcãdali, ad quam traheretur, ſi malum peccati mulieris eſſet directe intentum. Ex hac eadem radice apparet, ꝙ non ſufficit etiam conſequi ad principale intentum ex natura actus. Ruina nãq; mulieris ex natura actus requirentis, & ſtimulantis eã ad fornicãdum, nata eſt ſequi. Et tamen quia fornicatio nõ intẽdit, niſi ſuæ ſatisfacere voluptati, huiuſmodi malum non habet rõnem motiui, & conſequenter nec circunſtantiæ ad ſuã ſpeciem trahentis. Et ex hoc apparet, ꝙ cum ſit eadem de oĩbus

circun-

circunſtantijs ratio, ad hoc ꝙ circunſtantia trahat actum in ſuam ſpeciem, exigitur quod ſit per ſe intenta à peccante, ac per hoc tunc tm̄ habet circunſtantia ꝓprium motiuum, qn̄ illud eſt intentum ꝑ ſe a peccante. Ex altera autem parte apparet oppoſitum, quoniā ſequeretur, vt dictum eſt, quòd committens adulterium in eccleſia ſolo appetitu ſuæ ſatisfaciendi voluptati, non eſſet ſacrilegus, quod omnium aures offendit.

¶ In hoc dubio libenter eſſem diſcipulus, quoniam docere nec me, ne alios noui.

¶ In eadem reſponſione ad tertium, aduerte, ꝙ licet malum cōſilium, malum iudicium, & malum præceptum diſtinguant ſpecie infra rationis limites, ac per hoc, vt in litera dicitur, defectus conditionū prudētiæ non faciunt diuerſitatem ſpecificā, niſi ſm̄ horum diuerſitatem actuum, relati tamen hi actus ad materiam vnā, ſunt vnius ſpēi. v. g. conſilium, iudicium, & ꝓceptum de iniuſta ꝑcuſſione clerici ad vnicam ſpeciem ſacrilegij ſpectant, ꝙ eſt motiuum ad oīa. Vnde ꝑcuſſio talis, licet multarum ſit ſpecierum, ſi ſpēs defectuū rationis connumerādæ ſunt, quia tamen ſpecies rationis non addunt in infinitum, ideo non computantur inter exprimenda de neceſſitate in confeſſione.

etiam prudentia. Alio modo ſecūdum partes quaſi potentiales prudentiæ. quæ ſunt virtutes adiūctę, & accipiuntur ſecūdum diuerſos actus rationis. Et hoc modo quātum ad defectum conſilii, circa ꝙ eſt eubulia, eſt præcipitatio, ſiue temeritas imprudentiæ ſpecies. Quantum vero ad defectum iudicii, circa quòd ſunt ſyneſis, & gnome, eſt inconſideratio. Quantum vero ad ipſum pręceptum, ꝙ eſt proprius actus prudētiæ, eſt incōſtantia, & negligentia. Tertio modo poſſunt ſumi ꝑ oppoſitum ad ea, quæ requiruntur ad prudētiā, quæ ſunt quaſi partes integrales, prudentiæ. Sed quia omnia illa ordinantur ad dirigendum ꝑdictos, tres rationis actus, inde eſt ꝙ omnes defectus oppoſiti reducuntur ad quatuor prædictas partes, ſicut incautela, & incircūſpectio includuntur ſub inconſideratione. Qđ autem aliquis deficiat à docilitate & memoria, vel ratione, pertinet ad præcipitationem. Improuidentia vero & defectus intelligentiæ, & ſolertiæ pertinent ad negligentiam, & inconſtantiam.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de generalitate, quæ eſt ſecundum participationem.

Ad secvndvm dicendū, ꝙ quia ſcientia eſt magis remota à moralibus, quàm prudentia ſecundum propriam rationē vtriuſque, inde eſt, ꝙ ignorantia non habet de ſe rationem peccati mortalis, ſed ſolum rationem negligentiæ præcedentis, vel effectus ſequētis, & propter hoc ponitur inter generales cauſas peccati: ſed imprudentia ſecundum propriā rationem importat vitium mortale, & ideo magis poteſt dici ſpeciale peccatum.

Ad tertivm dicendū, ꝙ quando corruptio diuerſarum circunſtantiarū habet idē motiuum, nō diuerſificat pcti ſpēs: ſicut eiuſdē ſpēi eſt pctm̄, vt aliquis accipiat nō ſua, & vbi nō deberet, & qn̄ nō dēt. Sed ſi ſint diuerſa motiua, tūc eſſent diuerſæ ſpecies, puta, ſi vnus acciperet, vbi nō deberet, vt faceret iiuriā loco ſacro, qđ faceret ſpēm ſacrilegij, alius qn̄ non dēt ꝓp ſolū ſuperfluū appetitū habendi, qđ eſſet ſimplex auaritia. Et iō defectus eorū, quæ reqruntur ad prudētiam, non diuerſificāt ſpecies, niſi quatenus ordinantur ad actus rationis, vt dictum* eſt.

In corp. art. & 1. 2. q. 72. artic. 9.

Articvlvs III.

Vtrum pręcipitatio ſit peccatū ſub imprudentia contentum.

Infra art. 5. cor. & q. 127. art. 1. ad 2. Et ma. q. 15. art. 4. co.

Ad tertivm ſic proceditur. Vr̄ ꝙ præcipitatio nō ſit peccatum ſub imprudentia cōtentum. Imprudētia. n. opponitur virtuti prudentiæ: ſed præcipitatio opponitur dono conſilii. dicit. n. Greg.* in 2. Moral. ꝙ donū conſilij datur cōtra pręcipitationē. ergo ꝑcipitatio non eſt pctm̄ ſub imprudentia contentum. *Lib. 2. c. 36. parum ante medium.

¶ 2 Præt. Pręcipitatio videtur ad temeritatem pertinere: temeritas autem præſumptionē importat, quę pertinet ad ſuperbiam. ergo præcipitatio non eſt vitium, ſub imprudentia contentum.

G ¶ 3 Præt. Præcipitatio videt̄ importare quandam inordinatam feſtinationem; ſed in cōſiliando nō ſolum contingit eſſe peccatum ꝑ hoc, quod aliquis eſt feſtinus, ſed etiam ſi ſit nimis tardus, ita ꝙ ꝑtereat opportunitas operis, & ēt ſecūdum inordinationes aliarum circunſtantiarum, vt dicitur* in 6. Ethic. ergo non magis præcipitatio debet poni peccatum ſub imprudentia contentum, quàm tarditas, aut aliqua alia huiuſmodi ad inordinationem conſilij pertinentia. *Lib. 6. cap. 9. tomo 5.

Sed contra eſt, quòd dicitur Prouer. 4. Via impiorum tenebroſa, neſciunt vbi corruant, tenebræ aūt viæ impietatis pertinent ad imprudentiam. ergo corruere, ſiue præcipitari ad imprudentiam pertinet.

Respondeo Dicendum, quod præcipitatio in actibus animæ, metaphoricę dicitur ſecundum ſimilitudinem a corporali motu acceptam. Dicitur autem præcipitari ſecundum corporalem motum, quod a ſuperiori in ima peruenit ſecundum impetum quendam proprii motus, vel alicuius impellentis, non ordinate deſcendendo per gradus. Summum autem animæ eſt ipſa ratio; imum autem eſt ipſa operatio per corpus exercita. Gradus autem medii, per quos oportet ordinate deſcendere, ſunt memoria præteritorum, intelligentia præſentium, ſolertia in conſiderandis futuris euentibus, ratiocinatio conferens vnum alteri, docilitas, per quam aliquis acquieſcit ſententiis maiorum; per quos quidem gradus aliquis ordinatē deſcendit recte conſiliando. Si quis autem feratur ad agendum per impetum voluntatis, vel paſſionis, pertranſitis huiuſmodi gradibus, erit præcipitatio. Cum ergo inordinatio conſilii ad imprudentiam pertineat, manifeſtum eſt: quod vitium præcipitationis ſub imprudentia continetur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd conſilii rectitudo pertinet ad donum conſilii, & ad virtutē prudentiæ, licet diuerſimode, vt ſupra dictum* eſt, & ideo præcipitatio vtrique contrariatur. *q. præcedēt. arti. 2.

Ad secvndvm dicendum, quod illa dicuntur fieri temere, quæ ratione non reguntur. Quod quidē poteſt contingere dupliciter. Vno modo ex impetu voluntatis, vel paſſionis; alio modo ex contemptu regulæ dirigentis. Et hoc proprie importat temeritas, vnde videtur ex ea radice ſuperbiæ prouenire, quæ refugit ſubeſſe regulæ alienæ; pręcipitatio autē ſe habet ad vtrumque. Vnde temeritas ſub præcipatione continetur, quamuis præcipitatio magis reſpiciat primum.

Ad tertivm dicendum, ꝙ in inquiſitione cōſilii multa particularia ſunt cōſideranda, & ideo Philo. dicit in* 6. Ethi. Oportet conſiliari tarde. Vnde ꝑcipitatio directius opponit̄ rectitudini cōſilii, ꝙ tarditas ſuperflua, quæ habet quandā ſimilitudinē recti conſilij. *Lib. 6. capit. 9. parum à princ to. 5.

¶ *Super quæſtionis quinquageſimæ tertiæ Art. tertium.*

296

In art. 3. reſponſione ad ſecundum, nota quid proprie importet temeritas, inordinationem: ſcilicet ex contemptu regulæ. Ex hoc enim potens interpretari canones: quando temere tranſgredientes excommunicant, ſeu aliter puniunt: verba enim iuris non fruſtra appoſita, nec improprie ſumēda ſunt quamuis quandoque communiter ſumantur. In materia tamē pœnali: vtpote reſtringenda: proprietas vocabulorum reſtrictiua pœnarum amplectenda eſt. Memento ergo quòd temeritas ſpecies eſt præcipitationis contemptum addens.

A R-

¶Super queſtionis quinquageſimę tertię Articulum quartum.

IN ar.4.eiuſdem 53.
297 q.aduerte,ꝙ litera accipit tres terminos ſcilicet conſiderationem,iudicium,& intellectum, vt diſtinguitur cõtra rõnem. Et ex coniunctione illorum duorum actuum, ſcilicet conſiderationis, & iudicii, in tertio ſcilicet in intellectu, concludit coniunctionem illorum duorum inter ſe, ac per hoc infert defectum conſiderationis ad defectum iudicii pertinere, qđ erat intẽtum. Aſſumptam autem primo propoſitionem,ſ. qđ conſideratio importat actum intellect⁹, veritatem rei intuentis,author non aliter manifeſtat, forte quia vocabulum ipſum à viſione ſyderum venit, & frequenti vſu cõſiderare mouemur oblata ante oculos, & non conſideraſſe dicimus quæ ante oculos habuimus, tanquàm cõſideratio ſit nõ ſimplex viſio, aut iudicium, ſed attẽtio ad viſa, vt iudicemus plene, & quaſi metiamur illa, vt in ſiderũ inſpectione cõtingit aſtrologis.Propter ꝙ in litera dicitur in reſponſione ad ſecundum,quod conſideratio perficitur in iudicij actu.

Supra ar.2. cor. & infra art.5. cor. Et mal.q 15.artic.4. cor.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ incõſiderato ſit ſpeciale peccatum ſub imprudentia contentum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt̃ quòd inconſiderato nõ ſit peccatũ ſpeciale ſub imprudentia contentum Lex enim diuina ad nullũ peccatum nos inducit,ſecundum illud Pſal m.18. Lex Domini immaculata;inducit autem ad non conſiderandum,ſecundum illud Matt. 10. Nolite cogitare quomodo,aut quid loquamini. ergo incõſideratio non eſt peccatum.

¶2 Præt.Quicumque conſiliatur oportet quod multa conſideret; ſed per defectum cõſilij eſt præcipitatio,& per conſequens ex defectu conſiderationis.ergo præcipitatio ſub incõſideratione continetur,non ergo inconſideratio ẽ ſpeciale peccatum.

¶3 Præterea.Prudentia cõſiſtit in actibus rationis practicæ,qui ſunt conſiliari,iudicare de conſiliatis, & præcipere;ſed conſiderare præcedit omnes iſtos actus, quia pertinet etiam ad intellectum ſpeculatiuum.ergo inconſideratio non eſt ſpeciale peccatum ſub imprudentia contentum.

SED CONTRA eſt quod dicit̃ Prouer.4.Oculi tui videãt recta, & palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos,quod ꝑtinet ad prudentiam; ſed contrarium huius agitur per incõſideratiõne. ergo inconſideratio eſt ſpeciale peccatum ſub imprudentia cõtentum.

RESPONDEO Dicendum, quod conſideratio importat actũ intellectus veritatem rei intuẽtis Sicut autẽ inquiſitio pertinet ad rationem, ita iudiciũ pertinet ad intellectũ. Vnde & in ſpeculatiuis demonſtratiua ſcientia dicitur iudicatiua, inquantum per reſolutionem in prima principia intelligibilia de veritate inquiſitorum diiudicat: & ideo conſideratio maxime pertinet ad iudicium. Vnde & defectus recti iudicij ad vitium inconſiderationis pertinet, prout ſcilicet aliquis in recte iudicando,deficit ex hoc, quod contẽnit,vel negligit attẽdere ea,ex quibus rectum iudicium procedit. Vnde manifeſtum eſt, quòd inconſideratio eſt peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Dominus nõ prohibet conſiderare ea,quę ſunt agenda,vel dicenda, quando homo habet opportunitatem:ſed dat fiduciam diſcipulis in verbis inductis,vt deficiente ſibi opportunitate vel propter imperitiam, vel quia ſubito præoccupantur,in ſolo diuino confidant conſilio:quia cũ ignoramus quid agere debeamus,hoc ſolum habemus reſidui,vt oculos noſtros dirigamus ad Deum, ſicut dicitur 2.Paralipomenon 20. Alioquin ſi homo prætermittat facere quod poteſt, ſolum diuinum auxilium expectans,videtur tentare Deum.

A AD SECVNDVM dicendum, quod conſideratio eorum,quæ in conſilio attenduntur, ordinatur ad recte iudicandum:& ideo conſideratio in iudicio perficitur. Vnde etiam inconſideratio maxime opponitur rectitudini iudicii.

AD TERTIVM dicendum, quòd inconſideratio hic accipitur ſecundum determinatam materiam, ideſt,ſecundum agibilia humana, in quibus plura ſunt attendenda ad recte iudicandum,quam etiam in ſpeculatiuis;quia operationes ſunt in ſingularibus.

B

ARTICVLVS V.

Vtrum incõſtantia ſit vitium ſub imprudentia contentum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconſtantia non ſit vitium ſub imprudentia contentum. Inconſtantia.n.videtur in hoc conſiſtere,quod homo nõ perſiſtat in aliquo difficili;ſed perſiſtere in difficilibus pertinet ad fortitudinem. ergo inconſtantia magis opponitur fortitudini, quàm prudentiæ.

C ¶2 Prætereà.Iaco.3.dicitur. Vbi zelus & contentio,ibi incõſtãtia, & omne opus prauum: ſed zelus ad inuidiam pertinet. ergo inconſtantia non pertinet ad imprudentiam, ſed magis ad inuidiam.

¶3 Prætereà. Ille videtur eſſe inconſtans,qui nõ perſeuerat in eo, quod propoſuerat, quod quidem pertinet in delectationibus ad incontinentem,in triſtitijs autem ad mollem,ſiue delicatum,vt dicitur in 7.*Ethic.ergo inconſtantia nõ pertinet ad imprudentiam.

D SED CONTRA eſt, quod ad prudentiam pertinet præferre maius bonũ minus bono.ergo deſiſtere à meliori ꝑtinet ad imprudentiã,ſed hoc eſt incõſtantia.ergo incõſtantia pertinet ad imprudentiam.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ inconſtantia importat receſſũ quendã à bono propoſito diffinito.Huiuſmodi autẽ receſſus principium quidem habet à vi appetitiua. Non enim aliquis recedit à priori bono propoſito, niſi pro-

E pter aliquid quod ſibi inordinate placet; ſed iſte receſſus non conſummat̃ niſi ꝑ defectũ rõnis,quæ fallitur in hoc, quod repudiat id, qđ recte acceptauerat.Et quia cũ poſſit reſiſtere ĩpulſui paſſionis, ſi nõ reſiſtat, hoc eſt ex debilitate ipſius,quæ nõ tenet ſe firmiter in bono propoſito concepto: & iõ inconſtantia quantum ad ſui conſumationem, pertinet ad defectũ rationis.Sicut autem omnis rectitudo rationis practicę pertinet aliqualiter ad prudentiam,ita omnis

¶Super quæſtionis quinquageſimætertiæ Arti.quintum.

IN art.5. in reſponſione ad tertiũ,duo ſunt dubia ad hominem,authorem ſ Primum eſt de ſubiecto continẽtiæ. Nam hic author confirmat qđ præcedenti libro q̃ſtionis quinquageſimæ octauæ,articu.3. ad ſecundum inchoaſſe videtur,ſ. ꝙ continentia ſit ſubiectiue in ratione,in qua eſt prudentia. Inferius vero quæſtione 155. ar.3.determinat, qđ continenti. eſt ſubiectiue in voluntate. Quia prima differentia; inter continentẽ, & incontinentem inuenitur ſecũdum electionem quæ eſt act⁹ voluntatis. 198

¶Secundum autẽ dubium eſt, Quo pacto continentia eſt pars conſtantiæ, quæ eſt pars prudentiæ, quæ eſt vere & proprie virtus.Et tamẽ inferius q.prædicta art. 1.decernitur cum Ariſto. 1.Ethi. quòd continẽtia non eſt virtus. Li.7.c.7. tomo 5.

¶Ad hæc dubia reſpondebitur inferius in loco dicto, vbi ex propoſito materia vtraq; tractat̃.Hic autem ſat ſit noſſe dubitare,& aduertere, ꝙ author vtitur hoc in loco verbis opinatiuis, dum dicit,quod non videntur eſſe in vi appetitiua, & qđ videntur eſſe ſpecies conſtantiæ & rurſus ꝙ ratio authoris hic non habet locum,niſi in appetitu ſenſitiuo, cuius actus ſunt paſſiones cõcupiſcentiæ, & triſtitię. Erit autẽ tunc & ſuſtinendum,quomodo conſtãtia eſt pars prudẽtiæ, ſi continentia eſt in voluntate,quo

argu-

argumētum, cui hic reſpondetur, tendebat. Erit etiam & ſimpliciter determinandum de ſubiecto continentiæ, examinando rationem authoris ibi, Propter præceptum præueniens electionem, in cuius præſiſtentia prædiſtinguitur continens ab incontinenti: ſed ſuppoſito, ꝙ continentia ſit in voluntate, facile ſuſtinetur conſtantia in ratione, dicendo ꝙ incōtinētia & mollities ex parte appetitus cauſat inconſtantiam: & ſimiliter continentia & perſeuerantia ex parte appetitus cauſant inconſtantiā: & ſimiliter continentia & perſeuerantia ex parte appetitus cauſant cōſtantiam: Patet enim in litera quòd tam conſtantia quam inconſtantia inchoatiue eſt ex appetitu, conſummate autem ex ratione. Vnde de ſubiecto tantummodo continentiæ reſtat queſtio.

In corp. ar.
D 391. & 1025.
D 387. & 360.

¶ Super queſtionis quinquageſimę tertię Art. ſextum.

IN ar. 6. aduerte in calce corporis ly, maxime: quoniam huiuſmodi rationis defectus ex alijs etiā vitiis oriuntur, vt experientia teſtatur in his, quæ ex auaritia, vel ambitione præcipites, inconſiderati, inconſtanteſq; ſunt: ſed luxuria, quia eneruat rationem, vt in litera dicit, ideo maxime cauſat eoſdem.

299
Infr. q. 153. ar. 4. & 5. Et mal. q. 15. articu. 4.
*Ar. præced. ad 2.

defectus eiuſdem pertinet ad imprudentiam, & ideo inconſtantia ſecundum ſui conſumationem ad imprudētiam pertinet. Et ſicut præcipitatio eſt ex defectu circa actum conſilii, & inconſideratio circa actum iudicij, ita inconſtantia circa actū præcepti. Ex hoc. n. dicitur aliquis eſſe inconſtans, qđ ratio deficit ī præcipiēdo ea, quæ ſunt conſiliata, & iudicata.

F

Ad primvm ergo dicendū, quòd bonū prudentiæ participatur in omnibus virtutibus moralibus, & ſecundum hoc perſiſtere in bono pertinet ad omnes virtutes morales, præcipue tamē ad fortitudinē, quæ patitur maiorem impulſum ad contrarium.

G

Ad secvndvm dicendū, ꝙ inuidia, & ira, q̄ eſt contētionis principium, faciūt inconſtātia ex parte appetitiuæ virtutis, ex qua ē prīcipiū incōſtātiæ, vt dictū* eſt.

Ad tertivm dicēdum, ꝙd cōtinētia, & perſeuerantia nō videnī eſſe in vi appetitiua, ſed ſolum in ratione. Continens. n. patitur quidem peruerſas concupiſcētias, & pſeuerans graues triſtitias, qđ deſignat defectum appetitiuæ virtutis: ſed rō firmiter pſiſtit cōtinētis qdē contra concupiſcentias, perſeuerātis aūt contra triſtitias. Vnde continentia, & perſeuerantia videnī eſſe ſpēs conſtantiæ ad rōnem pertinentis, ad quā etiam pertinet inconſtantia.

H

ARTICVLVS VI.

Vtrum prędicta vitia oriantur ex luxuria.

I

AD sextvm ſic proceditur. Vr ꝙ prædicta vitia non oriantur ex luxuria. Incōſtātia. n. oritur ex inuidia, vt dictū* eſt: ſed inuidia eſt vitiū diſtinctū à luxuria. ergo prædicta vitia non oriuntur ex luxuria.

¶ 2 Præt. Iacob. 1. dr̃. Vir duplex aīo, inconſtans eſt in omnibus vijs ſuis; ſed duplicitas non vr̃ ad luxuriam pertinere, ſed magis ad doloſitatē, quæ eſt filia auaritiæ, ſecundum Grego.* 31. Moral. ergo prædicta vitia non oriuntur ex luxuria.

Lib 31. cap. 31. à med.

K

¶ 3 Præt. Prædicta vitia pertinent ad defectum rationis: ſed vitia ſpiritualia propinquiora ſunt rationi, quā vitia carnalia. ergo prædicta vitia magis oriuntur ex vitijs ſpiritualibus, quàm ex vitiis carnalibus.

Sed contra eſt, ꝙ Gregor.* 31. Moral. ponit prædicta vitia ex luxuria oriri.

Lib. 31. Moral. cap. 31. à medio.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut Philo. dicit in *6. Ethic. delectatio maxime corrumpit æſtimationem prudentię, & præcipue delectatio quæ eſt in venereis, quæ totam animam abſorbet, & trahit ad ſenſibilē delectationem. Perfectio autem prudentię, & cuiuſlibet intellectualis virtutis conſiſtit in abſtractione à ſenſibilibus. Vnde cum prædicta vitia pertineant ad defectum prudentiæ, & rationis practicæ, ſicut habitum* eſt, ſequitur quòd ex luxuria maxime oriantur.

Lib. 6. cap. 5. & lib. 7. cap. 11. à medio tomo 5. D. 438.
Art. 4. & 5. huius q.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ inuidia, & ira cauſant inconſtantiam pertrahēdo rōnem ad aliud: ſed luxuria cauſat incōſtātiā totaliter extinguēdo iudiciū rōnis. Vnde Philoſ. dicit in *7. Ethico. ꝙ incontinens iræ audit quidem rōnem, ſed non perfecte; incontinēs autem concupiſcentiæ totaliter eam non audit.

Lib. 7. cap. 6. tomo 5. D. 726.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ ēt duplicitas animi eſt quoddam conſequens ad luxuriam, ſicut incōſtātia, prout duplicitas animi importat vertibilitatē animi ad diuerſa. Vnde & Terentius* in Eunucho dicit, ꝙ in amore eſt bellum, & rurſus pax, & induciæ.

In Scena 1. quæ incipit, Quid igitur faciat circa medium illius

G

Ad tertivm Dicendum, ꝙ vitia carnalia intātum magis extinguunt iudicium rationis, inquantum lōgius abducunt à ratione.

QVAESTIO LIIII.

De Negligentia, in tres articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt, de Negligentia.

Et circa hoc quęruntur tria.

¶ Primo, Vtrum negligentia ſit peccatum ſpeciale.
H ¶ Secundo, Cui virtuti opponatur.
¶ Tertio, Vtrum negligentia ſit peccatum mortale.

ARTICVLVS I.

Vtrum negligentia ſit peccatum ſpeciale.

AD primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ negligentia non ſit peccatum ſpeciale. Negligentia enim diligentiæ opponitur, ſed diligentia requiritur in qualibet virtute. ergo negligentia non eſt peccatum ſpeciale. 300

I

¶ 2 Præterea. Nihil, quod inuenitur in quolibet peccato eſt ſpeciale peccatum: ſed negligentia inuenitur in quolibet peccato, quia omnis qui peccat, negligit ea, p quę à peccato retrahitur, & qui in peccato perſeuerat, negligit conteri de peccato. ergo negligentia non eſt ſpeciale peccatum.

¶ 3 Præterea. Omne ſpeciale peccatum habet materiam determinatam, ſed negligentia non videtur habere determinatam materiam: neq;. n. eſt circa mala, aut indifferentia; quia ea prætermittere nulli ad negligentiam reputatur: Similiter etiam non eſt circa bona; quia ſi negligenter aguntur, iam non ſunt bona. ergo videtur, ꝙ negligentia non ſit vitium ſpeciale.

Sed contra eſt, quòd peccata, quæ committuntur ex negligentia, diſtinguuntur contra peccata, q̄ committuntur ex contemptu.

K

Respondeo Dicendum, ꝙ negligentia importat defectum debitæ ſolicitudinis. Omnis autem defectus debiti actus habet rationem peccati. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ negligentia habet rationē peccati, & eo modo quo ſolicitudo eſt ſpecialis virtutis actus, neceſſe eſt quod negligentia ſit ſpeciale peccatum. Sunt enim aliqua peccata ſpecialia, quia ſunt circa aliquam materiā ſpecialem, ſicut luxuria eſt circa venerea. Quædam autem ſunt vitia ſpecialia propter ſpecialitatem actus ſe extendentis ad omnem materiam: & huiuſmodi ſunt omnia uitia, quæ ſunt circa actum rationis. Nam quilibet actus rationis ſe extendit ad quamlibet materiam moralem: & ideo cum ſolicitudo ſit quidam ſpecialis actus rationis, vt ſupra habitum* eſt, conſequens eſt, qđ negli-

q. 74. art. 9.

D.924. ad negligentia, quę importat ſolicitudinis defectum, ſit ſpeciale peccatum.

Ad primum ergo dicēdum, quòd diligentia vr̄ eſ ſe idē ſolicitudini, quia in his, quæ diligimus, maiorem ſolicitudinem adhibemus. Vnde diligentia, ſicut ſolicitudo, requiritur ad quamlibet virtutem, inquantum in qualibet virtute requiruntur debiti actus rationis.

Ad secundum dicendum, ꝙ in quolibet peccato neceſſe eſt eſſe defectum circa aliquem actū rationis, puta, defectum conſilij, & aliorum huiuſmodi. Vnde ſicut præcipitatio eſt ſpeciale peccatum ꝑp ſpecialem actum rationis, qui prætermittitur .ſ. conſilium, quamuis poſſit inueniri in quolibet genere peccatorum, ita negligentia eſt ſpeciale peccatum propter defectum ſpecialis actus rationis, qui eſt ſolicitudo, quam uis inueniatur aliqualiter in omnibus peccatis.

Ad tertium Dicendum, ꝙ materia negligentiæ proprie ſunt bona, quę quis agere debet, non quòd ipſa ſint bona, cum negligenter aguntur, ſed quia per negligentiā accidit defectus bonitatis in eis, ſiue prætermittatur totaliter actus debitus propter defectū ſolicitudinis, ſiue etiā aliqua debita circunſtantia actus.

¶ Super quęſtionis quinquageſimæ quartæ Arti. ſecundum.

IN quæſt. 54. artic. 2. quia in primo nihil ocurrit, dubiū eſt, Quia declaratio ſumpta ex etymologia Iſidori, videt potius ad oppoſitum, quā ad ꝓpoſitum literæ. Ex hoc nāque quod negligentia ſonat electionem, ſequtur ꝙ ſpectet ad voluntatē, cuius actus eſt electio, & non ad rationem, in qua eſt prudentia.

301 Supra q. 53. ar. 1. cor. Et Philipp. 4.

*cap. 31.

q. 35. art. 2.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia de habitibus vitiorum, & virtutum, & non de potentijs eſt ſermo, & negligētia, vitium, prudentia virtus eſt, conſequens eſt, vt electio hoc in loco illius dicatur eſſe, cuius eſt rectitudo, vel defectus, & non cuius eſt actus abſolute. Conſtat autem, quod licet rectitudo talis electionis ſit a tali virtute, puta, iuſticia, & talis a tali; vniuerſaliter tamen rectitudo electionis ē à prudentia, ac per hoc defectus electionis ſpectat ad oppoſitum prudentiæ. Et ꝓpter hoc in litera dicitur, Electio autē recte &c. ad prudentiam pertinet. Vnde optime declaratio illa ſeruit propoſito, quicquid ſit de etymologia illa.

Articvlvs II.

Vtrum negligentia opponatur prudentiæ.

AD secvndvm ſic ꝓceditur. Vr̄ ꝙ negligentia non opponatur prudētiæ. Negligentia. n. vr̄ eſſe idem quod pigritia, vel torpor, q pertinet ad acidiam vt patet per Grego.* 31. Moral. acidia autem non opponitur prudentiæ, ſed magis charitati vt ſupra dictum* eſt. ergo negligētia non opponitur prudentiæ.

¶ 2 Præt. Ad negligētiam videtur pertinere oē peccatū omiſſionis; ſed peccatū omiſſionis non opponit̄ prudētiæ, ſed magis virtutibus moralibus executiuis. ergo negligentia non opponitur prudentiæ.

¶ 3 Præt. Imprudētia eſt circa aliquem actū rationis, ſed neglig ētia nō importat defectum, neque circa conſilium, in quo deficit præcipitatio, neque circa iudicium, in quo deficit inconſideratio, neque circa præceptū, in quo deficit inconſtantia. ergo negligentia non pertinet ad imprudentiam.

¶ 4 Præte. Eccleſia. 7. dicitur. Qui timet Deū, nihil negligit, ſed vnū quodque peccatum præcipue excluditur per virtutem oppoſitam. ergo neligētia magis opponitur timori, quam prudentiæ.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur Eccleſ. 20. Laſciuus. & imprudens non obſeruās tēpus: ſed hoc pertinet ad negligentiam. ergo negligentia opponitur prudentiæ.

Respondeo Dicendū, ꝙ neglig ētia directe opponit̄ ſolicitudini. Solicitudo autem pertinet ad rationem, & rectitudo ſolicitu-

A dinis ad prudentiam, vnde per oppoſitū negligentia ad imprudentiam pertinet. Et hoc etiam ex ipſo nomine apparet, quia Iſido. dicit* in lib. Etymo. negligens dicitur, quaſi nec eligens. Electio autem recta eorum, quæ ſunt ad finem, ad prudentiam pertinet, vnde negligentia pertinet ad imprudentiam. Lib. 10. c. 11. incipit, Nobilis, nou lōge à fin.

Ad primvm ergo dicēdum, quòd negligentia conſiſtit in defectu interioris actus, ad quem pertinet etiam electio. Pigritia autem; & torpor magis pertinent ad executionem; ita tamē ꝙ pigritia importat tarditatem ad exequendum, torpor remiſſionem quandā importat in ipſa executione, & ideo conuenienter torpor ex acidia naſcitur, quia acidia eſt triſtitia aggrauās,

B id eſt, impediens animum ab operando.

Ad secvndvm dicendū, quòd omiſſio pertinet ad exteriorem actum. Eſt enim omiſſio, quando ꝓtermittitur aliquis actus debitus, & ideo opponitur iuſtitiæ, & eſt effectus negligentiæ, ſicut etiam executio iuſti operis, eſt effectus rationis rectæ.

Ad tertivm dicendū, quòd negligentia eſt circa actum præcipiendi, ad quem etiam pertinet ſolicitudo. Aliter tamen circa actum hunc deficit negligens: & aliter inconſtans. Inconſtans enim deficit in ꝓcipiendo, quaſi ab aliquo impeditus; negligens autem per defectum promptæ voluntatis.

Ad qvartvm dicendum, quòd timor Dei operatur ad vitationem cuiuſlibet peccati, quia vt dicitur

C Prouer. 15. Per timorem Domini declinat omnis à malo: & ideo timor facit negligentiam vitare, non tamen ita quòd directe, negligentia timori opponatur, ſed inquantum timor excitat hominem ad actus rationis. Vnde etiam ſupra habitum* eſt cum de paſſionibus ageretur, quòd timor facit conſiliatiuos. 1. 2. q. 44. articu. 2.

Articvlvs III.

Vtrum negligentia poſſit eſſe peccatum mortale.

AD tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ neglig ētia non poſſit eſſe pecca-

D tum mortale. Quia ſup illud Iob 9. Verebar omnia opera mea, dicit gl.* Greg. ꝙ illam. ſ. negligentiam minor amor Dei exaggerat; ſed vbicūq; eſt pctm̄ mortale, totaliter tollitur amor Dei. ergo negligētia non eſt peccatū mortale.

¶ 2 Præt. Super illud Eccle. 7. De negligentia tua purga te cum paucis, dicit † gloſſ. Quamuis oblatio parua ſit, multorum delictorum purgat negligentias, ſed hoc non eſſet, ſi negligentia eſſet peccatū

E mortale. ergo negligentia non eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præterea. In lege fuerunt ſtatuta ſacrificia pro peccatis mortalibus, ſicut patet in Leuit. ſed nullum fuit ſtatutum ſacrificium ꝓ negligentia. ergo negligentia non eſt peccatum mortale.

Sed contra eſt, quòd habetur Prou. 19. Qui negligit viam ſuam mortificabitur.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut dictū* eſt, neglig ētia ꝓuenit ex quadā remiſſione volūtatis, per

¶ Super quęſtionis quīquageſimæquartæ Ar. tertium.

IN art. 3. in reſponſione ad tertium aduerte, quòd ſicut in præcedenti diximus quæſtione, in peccatis moralibus, ſi diſtiguendus eſt defectus rationis à defectu appetitus, aut alterius executiuæ potentiæ, plura genera peccatorum in vno actu inuenientur. verbi gratia. Si quis negligendo iura partium, iniuſtam fert ſententiam intus in ratione imprudentiæ reus eſt ſecundum negligentiæ ſpeciem: foris autem in actu iudicij, iniuſtitiæ reus, & ſimile eſt in alijs. Et iō litera dicit, quod negligentia trahitur ad aliud genus peccati. Et par eſt ratio de præcipitatione, incōſideratione, & inconſtantia, quæ circa actus rationis communes omnibus moralibus ſunt, ſicut & negligentia.

302 Supra q. 53. art. 1. cor. Et Phil. 4.

*libr. 9. Moral. capi. 26. circa principium.

Glo. ordin. ibid.

Art. præced. in ſol. ad 3.

per quam contingit ꝙ ratio non ſolicitatur, vt ꝑcipiat, ea, quæ debet, vel eo mō, quo debet. Pōt ergo dupliciter contingere, quod negligentia ſit pctm̄ mortale, vno modo ex parte eius, quod prætermittitur per negligentiam, quod quidem ſi ſit de neceſsitate ſalutis ſiue ſit actus, ſiue circunſtantia, erit pctm̄ mortale: alio mō ex parte cauſæ. Si.n. voluntas intm̄ ſit remiſſa circa ea quæ ſunt Dei, vt totaliter à Dei charitate deficiat, talis negligentia ſit pctm̄ mortale; & hoc præcipue contingit qñ negligentia ſequitur ex contemptu. Alioquin ſi negligétia conſiſtat in prætermiſsione alicuius actus, vel circunſtantiæ, quæ non ſit de neceſsitate ſalutis: nec hoc fiat ex contemptu, ſed ex aliquo defectu feruoris, qui impeditur interdum per aliquod veniale peccatum, tunc negligentia non eſt mortale peccatum, ſed veniale.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ minor amor Dei poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, per defectū feruoris charitatis; & ſic cauſatur negligentia, quæ eſt peccatum veniale. Alio modo, per defectum ipſius charitatis: ſicut dicitur minor amor Dei, quando aliquis diligit Deum ſolum amore naturali, & tunc cauſatur negligentia, quæ eſt peccatum mortale.

Ad secvndvm dicēdum, ꝙ parua oblatio cū humili mente, & pura dilectione facta, vt ibidē* dicitur, non ſolum purgat peccata venialia; ſed etiam mortalia. *Innuit gloſſa citata in argum.*

Ad tertivm dicendum, ꝙ qñ negligentia cōſiſtit in prætermiſsione eorum, quæ ſunt de neceſsitate ſalutis, tunc trahitur ad aliud genus peccati magis manifeſtum. Peccata enim quæ conſiſtunt in interioribus actibus, ſunt magis occulta. Et ideo pro eis certa ſacrificia non iniungebantur in lege, quia ſacrificiorum oblatio erat quædam publica proteſtatio peccati, quæ nō eſt facienda de peccato occulto.

¶ *Super quæſtionē quinquageſimam quintam.*

In tota q. 55. quoniā vitia tractata ſunt generalia, & ſecundum materiam in qua ſiunt, grauitatē aſſumunt, eritque de materijs ſingularū virtutum, & vitiorū ſpecialis ſermo, nunc ſat ſit ſcire, ꝙ vitia iſta imprudentiæ ſpecies ſunt, & ex ſe quidem habent deformitatem in rōne, vt in litera explanatur de prudentia carnis, & aſtutia, ad quam ſpectant dolus & fraus, & de ſolicitudine tēporalium. Pro claritate tñ 2. ar. memento illi⁹ diſtinctionis, ſ. de fine vitæ, & de fine particulari, i. de fine vltimo, & de fine proximo harum operationum. Finis.n. vltimus oportet, quod ſit ſolus Deus: finis autem proximus harum operationū, puta emptionis, præparationis, ludi &c. poteſt eſſe aliquod inordinatum cōuiuium, vel aliquid huiuſmodi, quod non contrariatur charitati.

QVAESTIO LV.

De vitiis oppoſitis prudentiæ, in octo articulos diuiſa.

Postea conſiderandū eſt de vitijs oppoſitis prudentiæ, quę habent ſimilitudinem cū ipſa.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum prudentia carnis ſit peccatum.

¶ Secundo, Vtrum ſit peccatum mortale.

¶ Tertio, Vtrum aſtutia ſit peccatum ſpeciale.

¶ Quarto, De dolo.

¶ Quinto, De fraude.

¶ Sexto, De ſolicitudine temporalium rerum.

¶ Septimo, De ſolicitudine futurorum.

¶ Octauo, De origine horum vitiorum.

Articvlvs I.

Vtrum prudentia carnis ſit peccatum.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd prudētia carnis non ſit peccatum. Prudentia enim eſt nobilior virtus, quam aliæ virtutes morales, vt pote omnium regitiua; ſed nulla iuſtitia, vel temperantia eſt peccatum. ergo neque aliqua prudentia eſt peccatum. F

¶ 2 Præt. Prudenter operari ad finem, qui licite amatur non eſt peccatum; ſed caro licite amatur. nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, vt habetur ad Epheſ. 5. ergo prudentia carnis non eſt peccatum.

¶ 3 Præterea. Sicut homo tentatur à carne, ita etiam tentatur à mundo, & à diabolo: ſed non ponitur inter peccata aliqua prudentia mundi, vel etiam diaboli. ergo neque debet poni inter peccata aliqua prudentia carnis.

Sed contra. Nullus eſt inimicus Deo, niſi propter iniquitatem, ſecundum illud Sapien. 14. Simul odio ſunt Deo impius, & impietas eius: ſed ſicut dicitur ad Rom. 8. Prudentia carnis inimica eſt Deo.* ergo prudentia carnis eſt peccatum. G

Respondeo Dicendū, quod ſicut ſupra dictū *eſt Prudentia eſt circa ea, quæ ſunt ad finem totius vitæ, & ideo prudentia carnis proprie dicitur, ſecundum quod aliquis bona carnis habet, vt vltimum finem ſuæ vitæ. Manifeſtum eſt autem, quòd hoc eſt peccatum: ꝑ hoc enim homo deordinatur circa vltimum finem; qui non conſiſtit in bonis corporis, ſicut habitum* eſt & ideo prudentia carnis eſt peccatum. *q. 47. ar. 13* *1.2. q. 2. articu. 5.*

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ iuſtitia, & temperantia in ſui ratione important id, vnde virtus laudatur, ſcilicet æqualitatem, & concupiſcentiarum refrænationem, & ideo nunquam accipiuntur in malo: ſed nomen prudentiæ ſumitur à prouidendo, ſicut ſupra dictum* eſt, quod etiam ad mala extendi poteſt. Et ideo licet prudentia ſimpliciter dicta in bono accipiatur, aliquo tamen addito poteſt addi in malo, & ſecundum hoc dicitur prudentia carnis eſſe peccatum. H *q. 47. ar. 1. & q. 49. artic. 6*

Ad secvndvm dicendum, quod caro eſt propter animam, ſicut materia propter formam, & inſtrumentum propter principale agens: & ideo ſic licite diligitur caro, vt ordinetur ad bonum animæ ſicut ad finem. Si autem in ipſo bono carnis conſtituatur vltimus finis, erit inordinata, & illicita dilectio: & hoc modo ad amorem carnis ordinatur prudentia carnis.

Ad tertivm dicendum, ꝙ diabolus nos tentat non per modum appetibilis, ſed per modum ſuggerentis. Et ideo cum prudentia importet ordinem ad aliquem finem appetibilem, non ita dicitur prudentia diaboli, ſicut prudentia reſpectu alicuius mali finis, ſub cuius ratione tentat nos mundus, & caro, inquantum ſcilicet proponuntur nobis ad appetendum bona mūdi, vel carnis. Et ideo dicitur prudentia carnis, & etiam prudentia mundi, ſecundum illud Luc. 16. Filii huius ſæculi prudentiores ſunt in generatione ſua &c. Apoſtolus autem totum comprehendit ſub prudentia carnis, quia etiam exteriores res mundi appetimus propter carnem. Poteſt tamen dici, quod quia prudentia quodammodo dicitur ſapientia, vt ſupra dictum* eſt, ideo ſecundum tres tentationes poteſt intelligi triplex prudentia: Vnde Iac. 3. dicitur ſapientia eſſe terrena, animalis, & diabolica, vt ſupra habitum* eſt, cum de ſapientia ageretur. I K *q. 47. arti. 2. ad 1.* *q. 45. artic. 4. ar. 1. ad 1.*

Articvlvs II.

Vtrum prudentia carnis ſit peccatum mortale.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod prudētia carnis ſit peccatū mortale. Rebellare enim diuinæ legi eſt peccatum mortale, quia ꝑ hoc Deus contemnitur; ſed prudentia carnis non eſt

A ſubiecta legi diuinæ, vt habetur Roman.8. ergo prudentia carnis eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum in Spiritum ſanctum eſt peccatum mortale: ſed prudentia carnis videtur eſſe peccatum in Spiritum ſanctum. non enim poteſt eſſe ſubiecta legi Dei, vt dicitur Roman.8. & ita videtur eſſe peccatum irremiſſibile, quod eſt proprium peccati in Spiritum ſanctū. ergo prudentia carnis eſt peccatum mortale.

Lib.8. c.10. circa princi. tom.5.

¶ 3 Præterea. Maximo bono maximum malum opponitur, vt patet in* 8. Ethic. ſed prudentia carnis opponitur prudentiæ, quæ eſt præcipua inter virtutes morales. ergo prudentia carnis eſt præcipuum inter peccata mortalia, & ita eſt peccatum mortale.

B Sed contra. Illud, quod diminuit peccatum, non importat de ſe rationem peccati mortalis; ſed caute proſequi ea, quæ pertinent ad curam carnis, quod videtur ad prudentiam carnis pertinere; diminuit peccatum. ergo prudentia carnis de ſui ratione nō importat peccatum mortale.

q.47. ar.13. & ar.2. ad 1.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum* eſt, prudens dicitur aliquis dupliciter. Vno modo ſimpliciter. ſ. in ordine ad finē totius vitæ; alio modo, ſecundum quid. ſ. in ordine ad finem aliquem particularem, puta, ſicut dicitur aliquis prudens in negotiatione, vel in aliquo huiuſmodi. Si ergo prudētia carnis accipiatur ſecundum abſolutam prudentiæ rationem ita. ſ. quod in cura carnis conſtituatur vltimus finis totius vitæ, ſic eſt peccatum mortale: quia per hoc homo C auertitur a Deo, cū impoſſibile ſit eſſe plures fines vltimos, vt ſupra habitum* eſt. Si vero prudentia carnis accipiatur ſecundum rationem particularis prudentiæ, ſic prudentia carnis eſt peccatum veniale. Contingit enim quandoque, quod aliquis inordinate afficitur ad aliquod delectabile carnis abſque hoc, quod auertatur à Deo per peccatum mortale: vnde non conſtituit finem totius vitæ in delectatione carnis. Et ſic adhibere ſtudium ad hanc delectationem conſequendam, eſt peccatum veniale, quod pertinet ad prudentiam carnis. Si vero aliquis actu curam carnis referat in finem honeſtum, puta, cum aliquis ſtudet comeſtioni propter corporis ſuſtentationem, non vocatur prudentia carnis, quia ſic vtitur homo cura carnis, vt ad finem.

1.2.q.1. art.6.

D Ad primvm ergo dicendum, quod Ap. loquitur de prudentia carnis, ſm quod finis conſtituitur in bonis carnis totius vitæ humanæ, & ſic eſt peccatū mortale.

Ad secvndvm Dicendum, q prudentia carnis non importat pctm̄ in Spiritum ſanctum. Quod n. dr̄, q non poteſt eſſe ſubiecta legi Dei, non ſic eſt intelligendum, quod ille qui habet prudentiam carnis, non poſſit conuerti, & ſubijci legi Dei, ſed quia ipſa prudentia carnis legi Dei non poteſt eſſe ſubiecta, ſicut nec iniuſtitia poteſt eſſe iuſta, nec calor poteſt eſſe frigidus, quamuis calidum poſſet eſſe frigidum.

Ad tertivm dicēdū, quod omne peccatum opponitur prudentiæ, ſicut & prudentia participatur E in omni virtute; ſed ideo non oportet, q quodlibet peccatum prudentiæ oppoſitum, ſit grauiſſimū, ſed ſolum quando opponitur prudentiæ in aliquo maximo.

Articvlvs III.

Vtrum aſtutia ſit ſpeciale peccatum.

305
Infr. artic.4. co. & q.96. art.1. cor. & q.67. art.11. ad 3.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur q aſtutia non ſit ſpeciale pctm̄. Verba. n. ſacræ ſcripturæ non inducunt aliquem ad peccandum, inducunt aūt ad aſtutiam, ſecundum illud Prouerb.1. Vt detur paruulis aſtutia. ergo aſtutia non eſt peccatum.

A ¶ 2 Præterea. Prouerb.13. dicitur Aſtutus omnia agit cum conſilio. Aut ergo ad finem bonum, aut ad finem malum. Si ad finem bonum, non videtur eſſe peccatū, ſi autem ad finem malum videtur pertinere ad prudentiam carnis vel ſæculi. ergo aſtutia non eſt ſpeciale peccatum a prudentia carnis diſtinctum.

Lib.10.Moral.capit.27. ante med.

¶ 3 Præterea.* Greg.10.Moral. exponens illud Iob 12. Deridetur iuſti ſimplicitas, dicit, Sapientia huius mundi eſt cor machinationibus tegere, ſenſum verbis velare, quæ falſa ſunt, vera oſtendere, quæ vera ſunt, falſa demonſtrare, & poſtea ſubdit. Hæc prudentia vſu a iuuenibus ſcitur, a pueris pretio diſcitur; ſed ea quæ prædicta ſunt, videntur ad aſtutiam pertinere. ergo aſtutia non diſtinguitur a prudentia carnis, vel mundi, & ita B non videtur eſſe ſpeciale peccatum.

Sed contra eſt, q Apoſt. dicit 2. ad Cor.4. Abdicamus occulta dedecoris, n̄ ambulātes ī aſtutia, neq; adulterantes verbū Dei. ergo aſtutia eſt quoddā pctm

Respondeo Dicendum, quod prudentia eſt recta ratio agibilium, ſicut ſciētia recta ratio ſcibilium. Contingit autem contra rectitudinem ſcientiæ dupliciter peccari in ſpeculatiuis. Vno quidem modo, quando ratio inducitur ad aliquam concluſionem falſam, quæ apparet vera. Alio modo ex eo, quod ratio procedit ex aliquibus falſis, quæ videntur eſſe vera ſiue ſint ad concluſionem veram, ſiue ad concluſionem falſam. Ita etiam aliquod peccatum poteſt eſſe contra prudentiam, habens aliquam ſimilitudinem eius dupliciter. Vno modo, quia ſtudium rationis ordinatur ad finem C qui non eſt vere bonus, ſed apparēs, & hoc pertinet ad prudentiam carnis. Alio modo, inquantum aliquis ad finem conſequēdū, vel ad bonū, vel ad malū, vtitur non veris viis, ſed ſimulatis, & apparentibus, & hoc pertinet ad peccatum aſtutiæ. Vnde eſt quoddam peccatū prudentiæ oppoſitū, & a prudētia carnis diſtinctum.

Lib.4.cap.3. parum ante medium. tomo 7.

Ad primvm ergo dicendum, q ſicut Auguſti. dicit in 4. contra Iulianum. Sicut prudentia abuſiue quandoque in malo accipitur, ita etiam aſtutia quandoque in bono, & hoc propter ſimilitudinem vnius ad alterum. Proprie tamen aſtutia in malo accipitur, ſicut &* Philoſoph. dicit in 6. Ethico.

* Capi.11. a medio illi' tom.5.

Ad secvndvm dicēdū, quòd aſtutia pōt cōſiliari & ad finē bonū, & ad finē malū, nec oportet ad finē D bonum falſis vijs peruenire, & ſimulatis, ſed veris, vndē aſtutia etiam ſi ordinetur ad bonum finem, eſt pctm̄.

Ad tertivm dicendum, quod Gregor. ſub prudentia mundi accepit omnia, quæ poſſunt ad falſam prudentiam pertinere, vnde etiam ſub hac comprehenditur aſtutia.

Articvlvs IIII.

Vtrum dolus ſit peccatum, ad aſtutiam pertinens.

306
Infra q.69. ar.2. cor. & q.111. art.3. ad 2.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quod dolus non ſit peccatū ad aſtutiam pertinens. Pec- E catum. n. in perfectis viris non inuenitur, præcipue mortale, inuenitur autem in eis aliquis dolus, ſecūdum illud 2. ad Corinth.12. Cum eſſem aſtutus, dolo vos cœpi. ergo dolus non eſt ſemper peccatum.

¶ 2 Præterea. Dolus maxime ad linguam pertinere videtur, ſecundum illud Pſal.5. Linguis ſuis doloſe agebant, aſtutia autem, ſicut & prudentia, eſt in ipſo actu rationis. ergo dolus non pertinet ad aſtutiam.

¶ 3 Præt. Prou.12. dicitur. Dolus in corde cogitantiū mala, ſed non oīs malorum cogitatio pertinet ad aſtutiā. ergo dolus non videtur ad aſtutiam pertinere.

Sed contra eſt, q aſtutia ad circūueniendum ordinatur, ſm illud Apoſtol. ad Epheſ.4. In aſtutia ad

circunuentionem erroris,ad quod etiam dolus ordinatur.ergo dolus pertinet ad aſtutiam.

Art.præced. RESPONDEO Dicẽdum,ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,ad aſtutiam pertinet aſſumere vias non veras:ſed ſimulatas & apparentes ad aliquem finem proſequendũ vel bonum,vel malum. Aſſumptio autem harũ viarum poteſt dupliciter conſiderari. Vno quidem modo in ipſa excogitatione viarum hmõi:& hoc ꝓprie pertinet ad aſtutiam,ſicut etiam excogitatio rectarum uiarum ad debitum finem,pertinet ad prudentiam. Alio modo poteſt cõſiderari talium viarum aſſumptio ſecundum executionem operis: & ſecundum hoc pertinet ad dolum & ideo dolus importat quandam executionem aſtutiæ & ſecundum hoc ad aſtutiam pertinet.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut aſtutia proprie accipitur in malo,abuſiue autem in bono:ita etiam & dolus,qui eſt aſtutiæ executio.

AD SECVNDVM dicendum,quòd executio aſtutiæ ad decipiendum, primo quidem & principaliter fit per verba,quæ præcipuum locum tenent inter ſigna,quibus homo ſignificat aliquid alteri,vt patet p * Auguſt.in lib.de doctri.chriſti. Et ideo dolus maxime attribuitur locutioni. Contingit tamen eſſe dolum & in factis,ſecundum illud Pſalm. 104. Et dolum facerẽt in ſeruos eius. Eſt etiam dolus in corde, ſecundum illud Eccleſia.19. Interiora eius plena ſunt dolo:ſed hoc eſt ſecundum quod aliquis dolos excogitat,ſecundum illud Pſalm.37. Et dolos tota die meditabantur.

Lib.2.cap.3. circa mediũ tom.3.

AD TERTIVM dicendum, quod quicumque cogitant aliquod malum facere,neceſſe eſt quod excogitent aliquas vias ad hoc,quod ſuum propoſitum impleant,& vt plurimum excogitãt vias doloſas, quibus facilius propoſitum conſequãtur: quamuis contingat quandoque,quod abſque aſtutia,& dolo,aliqui aperte & per violentiam malum operentur.ſed hoc, quia difficilius fit,in paucioribus accidit.

¶ *Super quæſtionis quinquageſimę quĩtæ Articulum quĩtum.*

307 Supra art.4. & locis ibidẽ notaus.

IN artic.5. ſi verba Hier.notes, Solicitudo inquietudinẽ ſecum defert, quam Dominus malitiam vocat, & in malam partem reſpectu temporalium ſonare videtur:Author tamen pro claritate ſuperfluitatem apponit, ita vt non ſolicitudo,ſed ſolicitudo ſuperflua damnetur, & in idem redit.

ARTICVLVS V.

Vtrũ fraus ad aſtutiã pertineat.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod fraus ad aſtutiam non pertineat. Non.n.eſt laudabile,quod aliquis decipi ſe patiatur,ad quod aſtutia tendit:eſt autem laudabile, quod aliquis patiatur fraudem,ſecundũ illud 1.ad Corinthi.6. Quare non magis fraudẽ patimini? ergo fraꝰ non pertinet ad aſtutiam.

¶ 2 Præterea. Fraus pertinere videtur ad illicitam acceptionem, vel receptionem exteriorum rerũ dicitur enim. Act.5. quod vir quidam nomine Ananias cum Sapphira vxore ſua vendidit agrum,& fraudauit de pretio agri:ſed illicite vſurpare,vel retinere res exteriores,pertinet ad iniuſtitiam vel illiberalitatem. ergo fraus non pertinet ad aſtutiã quæ opponitur prudentiæ.

¶ 3 Præterea. Nullus aſtutia vtitur cõtra ſeipſum:ſed aliquorum fraudes ſunt contra ſeipſos.dicitur.n.Prouerbio.1.de quibuſdam,quod moliuntur fraudes contra animas ſuas.ergo fraus non pertinet ad aſtutiam.

SED CONTRA. Fraus ad deceptionem ordinatur,ſecundum illud Iob.13. Numquid decipietur, vt homo veſtris fraudulentijs?ad idem etiam ordinatur aſtutia.ergo fraus ad aſtutiam pertinet.

RESPONDEO Dicendum,quòd ſicut dolus conF ſiſtit in executione aſtutiæ,ita etiam & fraus:ſed in hoc differre videtur, quod dolus pertinet vniuerſaliter ad executionem aſtutiæ ſiue fiat per verba,ſiue per facta. Fraus autem magis proprie pertinet ad executionem aſtutiæ,ſecundum quod fit per facta.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Apoſtolus non ducit fideles ad hoc,quod decipiantur in cognoſcendo,ſed ad hoc,quod defectum deceptionis patienter tolerent in ſuſtinendis iniurijs fraudulenter illatis.

AD SECVNDVM dicendum,quod executio aſtutiæ poteſt fieri per aliquod aliud vitium,ſicut & executio prudentiæ fit per virtutes. Et hoc modo nihil prohibet defraudationem pertinere ad auaritiam,vel ad illiberalitatem.

G AD TERTIVM dicendum, quod illi qui fraudes faciunt ex eorum intentione non moliuntur aliquid cõtra ſeipſos,vel contra animas ſuas: ſed ex iuſto Dei iudicio prouenit,vt id quod contra alios moliuntur contra eos retorqueatur,ſecundum illud Pſal.7. Incidit in foueam,quam fecit.

ARTICVLVS VI.

Vtrum licitum ſit ſolicitudinem habere de temporalibus rebus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ licitum ſit ſolicitudinem habere de tẽporalibus rebus. 308 Infr. q.118. art.7. cor. Et 3 contra ca. 135. fin. Et quol.7. arti. 17. ad 7. Et Phil.4.

H Ad præſidentem.n.pertinet ſolicitũ eſſe de his quibus præeſt,ſ'm illud Ro.12. Qui præeſt in ſolicitudine:ſed homo præeſt ex diuina ordinatione temporalibus rebus,ſecundum illud Pſalm.8. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius,oues & boues &c.ergo homo debet habere ſolicitudinem de temporalibus.

¶ 2 Præterea. Vnuſquiſque ſolicitus eſt de fine,propter quem operatur:ſed licitum eſt hominem operari pp temporalia.quibus vitam ſuſtentet. Vnde Apoſt.dicit 2.ad Theſ.3. Si quis non vult operari,non manducet.ergo licitum eſt ſolicitari de rebus temporalibus.

¶ 3 Præterea. Solicitudo de operibus miſericordiæ laudabilis eſt,ſecundum illud 2.ad Timot.1. Cum Romam veniſſet,ſolicite me quæſiuit:ſed ſolicitudo temI poralium rerum quandoque pertinet ad opera miſericordiæ,puta,cum quis ſolicitudinem adhibet ad procurandum negotia pupillorum,& pauperum.ergo ſolicitudo temporalum rerum non eſt illicita.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit Mat. 6. Nolite ſoliciti eſſe,dicentes,Quid manducabimꝰ aut quid bibemus,aut quo operiemur, quæ tamen ſunt maxime neceſſaria.

RESPONDEO Dicendũ,ꝙ ſolicitudo importat ſtudium quoddam adhibitum ad aliquid conſequendum Manifeſtum eſt autem,quod maius ſtudium adhibetur, vbi eſt timor deficiendi:& ideo vbi eſt ſecuritas conſequendi,minor interuenit ſolicitudo. Sic ergo ſolicitudo

K temporalium rerum tripliciter poteſt eſſe illicita. Vno quidem modo, ex parte eius de quo ſolicitamur, ſ.ſ.temporalia tamquam finem quæramus. Vnde &* Aug.dicit in lib.de operibus monachorum. Cum Dñs dicit, Nolite ſoliciti eſſe &c.hoc dicit, vt nõ iſta intueãtur,& pp iſta faciant quicquid in Euãgelij prædicatione facere iubentur. Alio modo, põt eſſe temporalium ſolicitudo illicita pp ſuperfluum ſtudium, qđ apponitur ad temporal.a procuranda,pp quod homo à ſpiritualibus,quibus principalius inſeruire debet, retrahitur: ideo dicitur Matt.13.ꝙ ſolicitudo ſæculi ſuffocat verbum. Tertio modo,ex parte timoris ſuperflui quando ſcilicet aliquis timet ne faciẽdo quod debet,neceſſaria ſibi deficiant,quod Dominus dupliciter excludit. Primo

Cap.26.parte a princ. tom.3.

mo, propter maiora beneficia homini præſtita diuini- A tus præter ſuam ſolicitudinem ſcilicet, corpus, & animam. Secundo, propter ſubuentionem, qua Deus animalibus, & plantis ſubuenit abſque opere humano, ſecundum proportionem ſuæ naturæ. Tertio ex diuina prouidentia, propter cuius ignorantiam Gentiles circa temporalia bona quærenda principalius ſolicitantur, & ideo concludit, quod principaliter noſtra ſolicitudo eſſe debet de ſpiritualibus bonis, ſperantes quod etiam temporalia nobis proueniant ad neceſſitatem, ſi fecerimus quod debemus.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ tēporalia bona ſubiecta ſunt homini, vt eis vtatur ad neceſſitatē, non vt in eis finē conſtituat, & ſuperflue circa ea ſolicitetur.

Ad secundum dicendum, quod ſolicitudo, eius, qui corporali labore panem acquirit, non eſt ſuperflua, ſi ſit moderata; & ideo *Hieronym. dicit quod labor exercendus eſt, ſolicitudo tollenda, ſuperflua ſcilicet animum inquietans. — *Super illud Matt. 6 Nolite ſoliciti eſſe, tom. 9.*

Ad tertium dicendū, ꝙ ſolicitudo temporalium in operibus miſericordiæ ordinatur ad finem charitatis; & ideo non eſt illicita, niſi ſit ſuperflua.

priam ſolicitudinem habebit, quæ ſufficiet ad animum affligendum, & hoc eſt, quod ſubdit; Sufficit diei malitia ſua, ideſt, afflictio ſolicitudinis.

Ad primum ergo dicendum, quod formica habet ſolicitudinem congruam tempori, & hoc nobis imitandum proponitur.

Ad secundum dicendum; ꝙ ad prudentiam pertinet prouidentia debita futurorum. Eſſet autem inordinata futurorum prouidentia vel ſolicitudo, ſi quis tēporalia, in quibus dr̄ præteritū, & futurū, tanꝗ fines, quæreret, vel ſi ſupflua quæreret vltra pſentis vitæ neceſſitatem, vel ſi tempus ſolicitudinis præoccuparet.

Ad tertium dicēdū; ꝙ ſicut *Aug. dicit in li. de ſer. Dom. in mon. Dum viderimus aliquem ſeruum B Dei prouidere, ne iſta neceſſaria ſibi deſint, nō iudicemus eum de craſtino ſolicitum eſſe, nam & ipſe Dn̄s pp exemplum loculos habere dignatus eſt, & in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt, ea quæ ad victum ſunt neceſſaria, procurata eſſe in futurum, pp imminentem famem. non ergo Dn̄s improbat, ſi quis humano more iſta procuret, ſed ſi quis pp iſta non militet Deo. — *Li. 2. art. 16 in prin. to. 4.*

Articulus VII.

Vtrum quis debeat eſſe ſolicitus futurorum.

A D septimvm ſic pro- C ceditur. Videtur quod aliqs debeat ſolicitus eſſe futurorū. Dr̄. n. Prou. 6. Vade ad formicam ō piger, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam, quæ cū non habeat ducem, nec præceptorē, parat in æſtate cibum ſibi, & cōgregat in meſſe qđ comedat: ſed hoc eſt in futurum ſolicitari. ergo laudabilis eſt ſolicitudo futurorū.

¶ 2 Præterea. Solicitudo ad prudentiam pertinet; ſed prudentia præcipue eſt futurorū. pcipue. n. pars eius eſt prouidētia futurorū vt ſupra *dictum eſt. ergo virtuoſum eſt ſolicitari de futuris. D

¶ 3 Præt. Quicunque reponit aliquid in poſterum conſeruandum, ſolicitus eſt in futurum; ſed ipſe Chriſtus legitur Io. 12. loculos habuiſſe ad aliquid conſeruandum, quos Iudas deferebat. Apoſtoli etiam conſeruabant pretia pdiorū, q̄ ante pedes eorū ponebant, vt legitur Act. 4. ergo licitum eſt in futurum ſolicitari.

Sed contra eſt, quod Dominus dicit Mat. 6. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. Crās autem ibi ponitur pro futuro, ſicut dicit *Hieronymus.

Respondeo Dicēdum, ꝙ nullum opus poteſt E eſſe virtuoſum, niſi debitis circunſtantijs veſtiatur, inter quas vna eſt debitum tempus, ſecundum illud Eccle. 5. Omni negotio tēpus eſt opportunitas; quod non ſolum in exterioribus operibus, ſed etiam in interiori ſolicitudine locum habet. Vnicuique enim tempori competit propria ſolicitudo, ſicut tempori æſtatis cōpetit ſolicitudo metendi; ipſi autumno autem cōpetit ſolicitudo vindemiæ. Si quis ergo tempore æſtatis de vindemia iam eſſet ſolicitus, ſuperflue præoccuparet futuri temporis ſolicitudinem, vnde huiuſmodi ſolicitudinem tamquam ſuperfluam Dominus prohibet, dicens. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. Vnde ſubdit, Craſtinus. n. dies ſolicitus erit ſibiipſi, ideſt, ſuā pro

¶ Super queſtionis quīquageſimæ quintæ Arti. ſeptimū.

IN 7. vero ar. ex reſponſione ad ſecūdum habes ſenſum tituli, p quo ſupponit ly futurorum. ſ. p temporalibus, qm̄ in temporalibus tātum habent ex propro genere locum præteritum, & futurum. Spirituale nāque ex ſuo genere ſupra tempus eſt Itaque ſenſus eſt ān aliquis debeat eſſe ſolicitus futurorū temporalium. Et hoc oportet ſpecialiter inquiri poſt præcedētem articulum de ſolicitudine temporalium abſolute, quia habet proprias difficultates, vt patet in litera.

309 — *Inf. 188. ar. 7. ad 2. Et 3. contra capi. 135. fin.* — *q. 49. arti. 6.* — *In hunc comment. c. 6. Mat. to. 9.*

Articulus VIII.

Vtrum huiuſmodi vitia oriantur ex auaritia.

A D octavvm ſic proceditur. Videtur quod huiuſmodi vitia non oriantur ex auaritia. Quia ſicut *dictum eſt, per luxuriam maxime ratio patitur defectum in ſua rectitudine, ſed huiuſmodi vitia opponūtur rationi rectæ, ſcilicet prudentiæ. ergo huiuſmodi vitia maxime ex luxuria oriuntur, præſertim cum †Philoſophus dicit in 7. Ethicor. Quod Venus eſt doloſa, & eius corrigia eſt varia, & quòd ex inſidiis agit incontinens concupiſcentiæ.

¶ 2 Præterea. Prædicta vitia habent quandam ſimilitudinem prudentiæ, vt ‡dictum: ſed ad prudentiam, cum ſit in ratione, maiorem propinquitatem habere videntur vitia magis ſpiritualia, vt ſuperbia, & inanis gloria. ergo huiuſmodi vitia magis videntur ex ſuperbia oriri, quam ex auaritia.

¶ 3 Præterea. Homo inſidijs vtitur non ſolum in diripiendis bonis alienis, ſed etiam in machinando aliorum cædes, quorum primum pertinet ad auaritiam, ſecundum ad iram, ſed inſidijs vti pertinet ad aſtutiā, dolum, & fraudem. ergo prædicta vitia non ſolum oriuntur ex auaritia, ſed etiam ex ira.

Sed contra eſt, quod *Gregor. 31. Moral. ponit fraudem filiam auaritiæ. — *Lib. 31. Moral. cap. 31. à medio.*

Respondeo Dicendū, ꝙ ſicut *dictū eſt, prudētia carnis, & aſtutia cum dolo & fraude, quādā ſimilitudinē habēt cū prudētia in aliquali vſu rōnis. Præcipue aūt inter alias virtutes morales vſus rōnis rectæ apparet in iuſtitia, quę ē in appetitu rationali, & ideo vſus rōnis indebitus etiam maxime apparet in vitijs oppoſitis iuſtitiæ. Opponitur autem ſibi maxime auaritia, & ideo prædicta vitia maxime ex auaritia oriuntur. — *Art. 3 huius quæſt. & qō. 47. art. 13.*

Ad primum ergo dicēdum, ꝙ luxuria propter vehementiam delectationis, & concupiſcentiæ, tota- — *D. 438.*

¶ Super queſtionis quinquageſimę quintę Artic. octauum

IN vltimo autem art. aduerte, quod quemadmodū in virtute temperantię maxime relucet refrænatio concupiſcētiæ, & in fortitudine firmitas animi ita in iuſtitia rectitudo rationis, dū æqualitas ſeruatur, ius ſuū cuique tribuitur. Et ꝓpterea proportionaliter in contrarijs vitijs earundem deformitates relucent, ſ. concupiſcentiæ immoderatio, animi vtilitas, rationis peruerſitas. Et ꝓpterea vitia iſta quę ratione quidem vtuntur, ſed male, ex contrarijs iuſtitiæ pręcipue oriri docet author. Et hæc ſufficiant pro hac, & pro tota ſequenti, 56. ſ. q. ac per hoc pro toto tractatu prudentiæ.

310 — *Infr. q. 183. ar. 7. & [illegible] di 42. [illegible] 2. & 3. Et Mal. q. 13. art. [illegible] q. 53. art. 6.* — *†Lib. 7. Eth. capi. 6 circa medium. lect 6.* — *‡q. 47. artic. 13. & in diuiſionem qo. 53. & 55.*

liter opprimit rationem, ne prodeat in actum. In prædictis autem vitijs aliquis vſus rationis eſt, licet inordinatus: vnde prædicta vitia non oriuntur directe ex luxuria. Quod autem* Philoſophus Venerem doloſam appellat, hoc dicitur ſecundum quandam ſimilitudinem, inquátum ſcilicet hominem ſubito ſurripit, ſicut & in dolis agitur; non tamen per aſtutias, ſed magis per violentiam concupiſcētiæ, & delectationis: Vnde & ſubdit, ꝙ Venus ſuratur intellectū multū ſapientis.

Loco citáto in argum.

AD SECVNDVM dicendum, quod ex inſidijs agere, ad quandam puſillanimitatem pertinere videtur. Magnanimus enim in omnibus vult manifeſtus eſſe vt* Philoſoph. dicit in 4. Ethicor. & ideo quia ſuperbia quandam ſimilitudinem magnanimitatis habet, vel fingit, inde eſt, quod non directe ex ſuperbia huiuſmodi vitia oriuntur, quæ vtuntur fraude, & dolo. Magis autem hoc pertinet ad auaritiam, quæ propriam vtilitatem quærit, paruipendens excellentiam.

Lib. 4. Ethi. cap. 3. to. 5.

G

AD TERTIVM dicendum, quod ira habet ſubitum motum. Vnde præcipitanter agit, & abſque conſilio, quo vtuntur prædicta vitia, licet inordinate. Quod autem aliqui inſidijs vtantur ad cædes aliorum, non ꝓuenit ex ira, ſed magis ex odio: quia iracundus appetit eſſe manifeſtus in nocendo, vt dicit* Philoſ. in 2. Rhet.

Lib. 2. cap. 4. declinando ad fi. to. 6.

QVESTIO LVI.

De præceptis pertinentibus ad prudentiam, in duos articulos diuiſa.

H

DEINDE conſiderandum eſt, de præceptis pertinentibus ad prudentiam.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, De præceptis pertinentibus ad prudentiam.
¶ Secūdo, De pceptis pertinentibus ad vitia oppoſitá.

ARTICVLVS I.

Vtrum de prudentia fuerit dandum aliquod præceptum inter præcepta decalogi.

I

311 AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod de prudentia fuerit dādum aliquod præceptum inter præcepta decalogi. De principaliori enim virtute principaliora præcepta dari debent. ſed principaliora præcepta legis ſunt præcepta decalogi. cum ergo prudentia ſit principalior inter virtutes morales, videtur quod de prudentia fuerit dandum aliquod præceptum inter præcepta decalogi.

¶ 2 Præterea. In doctrina euangelica continetur lex, maxime quantum ad præcepta decalogi: ſed in doctrina euangelica datur præceptum de prudentia, vt Mat. 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes. ergo inter præcepta decalogi debuit præcipi actus prudentiæ.

K

¶ 3 Præterea. Alia documenta veteris teſtamenti ad præcepta decalogi ordinantur. vnde & Malach. vltim. dicitur* Memento te legis Moyſi ſerui mei, quā mandaui ei in Horeb; ſed in alijs documentis veteris teſtamenti dantur præcepta de prudentia, ſicut Prouerbio. 3. Ne innitaris prudentiæ tuæ. & infra 4. cap. Palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos. ergo & in lege debuit aliquod præceptum de prudentia dari, & præcipue inter præcepta decalogi.

SED CONTRARIVM patet enumeranti præcepta decalogi.

1. 2. q. 100. art. 1.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt cum de præceptis ageretur, præcepta decalogi ſicut data ſunt omni populo, ita etiam cadunt in æſtimatione omnium, quaſi ad naturalem rationem pertinentia. Præcipue autem ſunt de dictamine rationis naturalis fines humanæ vitæ, qui ſe habent in agendis ſicut principia naturaliter cognita in ſpeculatiuis, vt ex ſupra* dictis patet. Prudentia autem non eſt circa finem, ſed circa ea quæ ſunt ad finem, vt ſupra* dictum eſt; & ideo non fuit conueniens, vt inter præcepta decalogi aliquod præceptum poneretur, ad prudentiam pertinens directe, ad quam tamen omnia præcepta decalogi pertinent, ſecundum quod ipſa eſt directiua omnium virtuoſorum actuum.

F

q. 47. art. 6. q. 47. ar. 6.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet prudentia ſit ſimpliciter principalior omnibus alijs virtutibus moralibus, iuſtitia tamen principalius reſpicit rationem debiti, quod requiritur ad præceptum, vt ſupra *dictum eſt; & ideo principalia præcepta legis, quę ſunt præcepta decalogi, magis debuerunt ad iuſtitiam quā ad prudentiam pertinere.

q. 44. arti. 1. & 1. 2. q. 60. arti. 3.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ doctrina euangelica eſt doctrina perfectionis: & ideo oportuit, quod ī ipſa perfecte inſtrueretur homo de omnibus, quæ pertinent ad rectitudinem vitæ ſiue ſint fines, ſiue ſint ea, quæ ſunt ad finem. Et propter hoc oportuit in doctrina euangelica etiam de prudentia præcepta dari.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut alia doctrina veteris teſtamenti ordinatur ad præcepta decalogi, vt ad finem, ita etiam conueniens fuit, vt in ſubſequentibus documentis veteris teſtamenti, homines inſtruerentur de actu prudentiæ, qui eſt circa ea, quæ ſunt ad finem.

ARTICVLVS II.

Vtrum in veteri lege fuerint conuenienter præcepta prohibitiua propoſita de vitijs oppoſitis prudentiæ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ in veteri lege fuerint inconuenienter pcep ta phibitiua propoſita de vitijs oppoſitis prudētiæ. Opponuntur. n. prudentiæ non minus illa, quæ habent directam oppoſitionem ad ipſam, ſicut imprudētia, & partes eius, q̄ illa, quæ cum ipſa ſimilitudinem habent, ſicut aſtutia, & quæ ad ipſam pertinent, ſed hæc vitia prohibentur in lege. dicitur enim Leuit. 19. Non facias calumniam proximo tuo. & Deut. 25. Non habebis in ſacculo tuo diuerſa pondera, minus, & maius: ergo & de illis vitijs, quæ directe opponuntur prudentiæ, aliqua præcepta prohibitiua dari debuerunt. 312

¶ 2 Præterea. In multis alijs rebus pōt fieri fraus, q̄ in emptione, & vēditione: inconuenienter ergo fraudem in ſola emptione, & venditione lex prohibuit.

¶ 3 Præterea. Eadem ratio eſt præcipiendi actum virtutis, & prohibendi actum vitij oppoſiti, ſed actus prudentiæ non inueniuntur in lege præcepti. ergo nec aliqua oppoſita vitia debuerunt in lege prohiberi.

SED CONTRARIVM patet per pcepta legis inducta.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, iuſtitia maxime reſpicit rationem debiti qđ requiritur ad preceptum, quia iuſtitia eſt ad reddendum debitum alteri, vt infra* dicitur. Aſtutia autem quantum ad executionem maxime committitur in his circa quę eſt iuſtitia, vt* dictum eſt, & ideo conueniēs fuit, vt præcepta prohibitiua darentur in lege de executione aſtutiæ, & inquantum ad iniuſtitiam pertinet, ſicut cum dolo, & fraude aliquis alicui calumniam ingerit, vel eius bona ſurripit.

1. 2. q. 60. art. 3. ad 1. q. 58. art. 1. q. 55. ar. 11

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa vitia

quę

quę directe opponuntur prudentię manifeſta contra A rietate, non ita pertinent ad iuſtitiam, ſicut executio aſtutię. Et ideo non ita prohibentur in lege, ſicut fraus, & dolus, quę ad iniuſtitiam pertinent.

Ad secundum dicendum, ꝙ omnis fraus, vel dolus commiſſa in his, quę ad iniuſtitiam pertinent, poteſt intelligi eſſe prohibita, Leu. 19. in prohibitione calumnię. Præcipue autem ſolet fraus exerceri, & dolus in emptione, & venditione, ſm illud Eccl. 26. Non iuſtificabitur caupo à peccato labiorum. Propter hoc ſpecialiter pręceptum prohibitiuum datur in lege de fraude circa emptiones & venditiones commiſſa.

Ad tertium Dicendum, quòd omnia præcepta de actibus iuſtitię in lege data, pertinent ad executionem prudentię, ſicut & pręcepta prohibitiua data de furto, calumnia, & fraudulenta venditione pertinēt ad executionem aſtutię.

QVAESTIO LVII.

De Iure, in quatuor articulos diuiſa.

Consequenter poſt prudentiā cōſiderandum eſt de iuſtitia.

¶ Circa quā quadruplex conſideratio occurrit. Prima eſt, de iuſtitia, ſecunda, de partibus eius; tertia de dono ad hoc ꝑtinente, quarta, de pręceptis ad iuſtitiam pertinentibus.

¶ Circa iuſtitiam vero conſiderāda ſunt quatuor. Primo quidē, de iure, ſcdo, de ipſa iuſtitia, tertio, de iniuſtitia, quarto, de iudicio.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrū ius ſit obiectum iuſtitię.

¶ Secundo, Vtrum ius conueniēter diuidatur in ius naturale, & poſitiuum.

¶ Tertio, Vtrum ius gentium ſit idem quod ius naturale.

¶ Quarto, Vtrum ius dominatiuum, & paternum, debeat ſpecialiter diſtingui.

Articvlvs I.

Vtrum ius ſit obiectum iuſtitiæ.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quòd ius nō ſit obiectum iuſtitiæ. Dicit. n. * Celſus Iuriſconſultus, ꝙ ius eſt ars boni, & æquitats autem non eſt obiectum iuſtitiæ, ſed eſt per ſe virtus intellectualis. ergo ius non eſt obiectum iuſtitię.

¶ 2 Præterea. Lex, ſicut † Iſidorus dicit in li. Etymo. iuris eſt ſpecies: lex autem non eſt obiectum iuſtitiæ, ſed magis prudentiæ. vnde & Philoſop. legiſpoſitiuam, partem prudentiæ ponit. ergo ius non eſt obiectum iuſtitiæ.

¶ 3 Præterea. Iuſtitia principaliter ſubijcit hoīem Deo. Dicit. n.* Aug. in li. de moribus Eccleſiæ, ꝙ iuſtitia eſt amor tm̄ Deo ſeruiens & ob hoc bene imperans cæteris quæ homini ſubiecta ſunt. ſed ius non pertinet ad diuina, ſed ſolum ad humana. dicit enim* Iſidor. in libr. Etymol. quod fas lex diuina eſt, ius autem lex humana. ergo ius non eſt obiectum iuſtitiæ.

B Sed contra eſt, ꝙ *Iſidorus dicit in eodem, quod ius dictum eſt, quia eſt iuſtum; ſed iuſtū eſt obiectum iuſtitiæ. Dicit enim† Philoſoph. in 5. Ethic. quod omnes talem habitum volunt dicere iuſtitiam, à quo operatiui iuſtorū ſunt. ergo ius eſt obiectū iuſtitiæ.

Respondeo Dicēdū, ꝙ iuſtitiæ proprium, eſt inter alias, virtutes, vt ordinet hominē in his quæ ſunt ad alterum. Importat. n. æqualitatem quandam, vt ipſum nomen demonſtrat. Dicuntur. n. vulgariter ea quæ adæquantur, iuſtari, æqualitas autem ad alterum C eſt. Aliæ autem virtutes perficiūt hominem ſolum in his, quæ ei cōueniūt ſm ſeipſum. Sic ergo illud qđ eſt rectum in operibus aliarū virtutum, ad quod tēdit intentio virtutis quaſi in ꝓpriū obiectum non accipit niſi ꝑ cōparationē ad agentē. Rectū vero, qđ eſt in opere iuſtitiæ, etiam præter comparationē ad agentē conſtituit ꝑ cōparationē ad aliud. Illud. n. in opere noſtro dr̄ eſſe iuſtum, quod reſpōdet ſecūdum aliquā æqualitatem D alteri, puta, recompenſatio mercedis debitæ pro ſeruitio impenſo. Sic ergo iuſtum dicitur aliquid, quaſi habens rectitudinem iuſtitiæ, ad quod terminatur actio iuſtitiæ, etiam non conſiderato qualiter ab agente fiat, ſed in alijs virtutibus nō determinatur aliquod rectum, niſi ſecundū quod aliqualiter fit ab agēte. Et ꝑꝑ hoc ſpāliter iuſtitiæ præ alijs virtutibus, determinatur ſecundum ſe obiectū, quod vocatur iuſtum, & hoc E quidē eſt ius. Vnde manifeſtū eſt quod ius eſt obiectum iuſtitiæ.

Ad primvm ergo dicēdum, quod conſuetum eſt, quod nomina a ſui prima impoſitione retorqueantur ad alia ſignificanda. Si cut nomen medicinę impoſitum eſt primo ad ſignificandum remedium, quod præſtatur infirmo ad ſanādū, deīde tractū eſt ad ſignificādū artē, qua hoc fit, ita ēt hoc nomē Ius, primo impoſitū ē ad ſignificādū ipſam rē iuſtā, poſtmodum

¶ *Super quęſtionē quinquageſimam ſeptimam.*

In hac q. 57 incipit quinta pars huius libri, tractans de virtute iuſtitię, & extenditur vſque ad qōnē 122. incluſiue.

¶ *Super quæſtionis quinquageſimæſeptimę Articulum primum.*

In art. 1 qō. 57. dubium occurrit circa differentiam inter rectum ſecundum iuſtitiam, & alias virtutes, quoniam videtur vndique falſa. Nam aut intelligitur de ipſis operibus, vt ſunt à virtutibus, aut abſolute. Si ut ſunt à virtutibus, conſtat quod commune eſt omni operi virtuoſo, inq̄tum huiuſmodi, eſſe ab operante ſic, vt deſcribitur ſecundo Ethico. ſ. ſciente, & ex electione, & propter finem ad virtutem. & immobiliter. Et in hoc non eſt differentia inter rectum ſecū dū iuſtitiam, & alias virtutes Si verò abſolute, conſtat & quòd temperatum, & forte opus fieri poteſt, & tñ male ab agente, vt patet de exercente hæc propter hypocriſim, vel aliud malum. In his. n. eſt rectum opus ſecundum temperātię rationem, non conſiderato qualiter ab agēte fiat. Et rurſus, rectū n ſecundum iuſtitiam non determinatur in ordine ad alterum, non conſiderato qualiter ab agente fiat, qm̄ oportet conſiderare potentiā agētis. Nā nō eſt iuſtum creditori ſoluere impotētem. Et ſimiliter oportet circūſtātias alias ex parte agentis cōſiderare ad iuſti rōnem: non enim tenetur occupatus maioribus, & inuentus in tali loco &c. debitum ſoluere, vt patet.

¶ Ad hoc dr̄, quod dubium ex minore intellectu literæ procedit. Differentia ſiquidem prima inter rectum ſm iuſtitiam, & alias morales virtutes, eſt quòd opus rectum ſecundum alias virtutes conſtituitur in eſſe recti commenſuratione ad operantem. Rectum vero opus ſecundum iuſtitiam conſtituitur in eſſe recti commenſuratione ad alterū ita ꝙ inter opera ipſa nō vt ſunt a virtutibus, ſed abſolute, eſt dĩa hæc, ꝙ nullum opus dr̄ tēperatū, niſi quia cōmenſuratū operāti: & ſimiliter, nullū forte. Iuſtū autē vere dicitur, ſi eſt cōmenſuratū alteri.

¶ Ad id autem, quod obijcitur, de opere tēperato hypocritæ, & ſimilium, dicitur ꝙ opus talium pro tanto eſt temperatum, ꝑ quāto eſt cōmēſuratū operanti, licet mala īētione. Nō enim ſpectat ad huiuſmodi cōmenſurationes ordinatio taliumoperum ad bonum, vel malū finem, ſed quis ſit terminus, ad quem referuntur. ſ. operans, vel alter.

¶ Ad id vero quod ex parte iuſti obijcitur, reſpondetur, quod aliud eſt loqui de iuſto abſolute, aliud eſt loq. de executione iuſti. Nos loquimur de ipſo iuſto abſolute, quo. ſ. cōſtituit in eſſe iuſti, & dicim⁹ de cōmēſuratione ad alterū: obiectiōes vero loquunt de executione iuſti. Creditori nāq; cētū aureorum iuſtū eſt abſolute, vt reddantur centum aurei. An autem hic debitor factus impotēs teneatur

313
Infra q. 60. ar. 1. cor.
* In digeſto veteri lib. 1. titulo. 1. in princip.
† Lib 5. Ety mo. capit. 3. princ.
† Li. 6. Ethi. cap. 6. to. 5.
* Cap. 15. circa, medium. tom. 1.
Li. 5. cap. 2.
Lib 5. cap. 3. in princip.
† Lib. 5. cap. 1. in princi. tom. 5.

teneat ad executionem huius iuſti, & ſimiliter, an in tali tépore, loco, vel caſu, debeat fieri exhibitio alia quæſtio eſt.

¶Ex hac autem eſſentiali differentia inter opus rectum ſm iuſtitiam, & alias virtutes, ſequuntur duæ aliæ. Prima eſt, quòd in opere iuſto non cóſideratur qualiter ſit ab agente: in opere verò temperato hoc attenditur. Non enim in reddente centum aureos creditori variatur ipſum iuſtum, quia reddit ex odio, vel inuidia, aut inani gloria. Sat.n. eſt qđ reddit, qđ debet: ſed in temperato opere, puta, ſobrietate attédit, an ex auaritia, an ex timore videntiũ, &c. faciat. Et rõ eſt quia ex parte eiuſdẽ termini, quem reſpicit comméſuratio téperati operis, omnia iſta ſe tenent, ſ. ex parte operantis: in opere vero iuſti non tenent ſe iſta ex parte alterius ad quem dr̃ iuſtum, ſed ex parte operantis. Secunda eſt, ꝙ doctores propter eandem rationem nõ dederunt alijs virtutibus obiectum ſecundum ſe, ſed ſolum iuſtitiæ. Et omnes hæ differentiæ tangunt in litera. Nam prima, quæ eſt radix omniũ, exprimitur, dicendo, Rectum in operibus aliarum virtutum, non accipitur, niſi ꝑ comparationem ad agentem: rectum vero quod eſt in opere iuſtitiæ, conſtituitur per comparationem ad aliud. Secunda autem ſubiungitur ibi, Sic ergo iuſtum &c. etiam non conſiderato qualiter ab agente fiat, ſed in alijs virtutibus &c. Tertia vero, cũ ſubditur, Et ꝓpter hoc ſpecialiter &c.

Libr. 5. Etymol. cap. 3. parũ à prin.

314 Infra q. 60. ar. 5. cor. Et 1.2. q. 95. ar. 4. cor. Et 5. Ethico. lect. 12. fin. 1.

¶Super queſtionis quinquageſimę ſeptimæ Articulum ſecundum.

IN art. 2. in reſponſione ad primum, nota tria. Primo, ſenſum illius maximæ, Naturale eſt immu-

autem eſt deriuatum ad artem, qua cognoſcitur quid ſit iuſtum, Et vlterius ad ſignificandum locum, in quo ius reddit, ſicut dicitur aliquis comparere in iure. Et vlterius dr̃ etiam ius quod redditur ab eo, ad cuius officium pertinet iuſtitiam facere, licet etiam id quod decernit, ſit iniquum.

Ad secundum dicendũ, quòd ſicut eorum quæ per artem exterius fiunt, quædam ratio in mente artificis præexiſtit, quæ dr̃ regula artis: ita etiam illius operis iuſti, quod rõ determinat, quædam ratio præexiſtit in mente, quaſi quædam prudẽtię regula: & hoc ſi in ſcriptum redigatur, vocatur lex, Eſt enim lex ſecundum* Iſid. conſtitutio ſcripta: & ideo lex nõ eſt ipſum ius, proprie loquendo, ſed aliqualis ratio iuris.

Ad tertium dicendum, quod quia iuſtitia æqualitatem importat, Deo autem non poſſumus æquiualens recompenſare, inde eſt, quod iuſtum ſecundum ꝑfectam rationem non poſſumus reddere Deo: & propter hoc non dicitur proprie ius lex diuina, ſed fas, quia videlicet ſufficit Deo, vt impleamus quod poſſumus. Iuſtitia tamen ad hoc tendit, vt homo quantum poteſt, Deo recompenſet totaliter animam ei ſubijciens.

Articulus II.

Vtrum ius conuenienter diuidatur in ius naturale & ius poſitiuum.

I AD secundum ſic proceditur. Videtur, quòd ius nõ conueniente diuidatur in ius naturale. & ius poſitiuũ. Illud .n. quod ẽ naturale, eſt immutabile, & idem eſt apud omnes. non autem inuenitur in rebus humanis aliqđ tale: quia omnes regulæ iuris humani, in aliquibus caſibus deficiunt, nec habent ſuam virtutem vbique. ergo non eſt aliquod ius naturale.

K ¶2 Præterea. Illud dr̃ eſſe poſitiuum, quod ex voluntate humana procedit: ſed non ideo aliquid eſt iuſtum, quia à voluntate humana procedit: alioquin voluntas hominis iniuſta eſſe non poſſet. ergo cũ iuſtum ſit idem quod ius, videtur quod nullum ſit ius poſitiuum.

¶3 Præterea Ius diuinum non eſt naturale, cum excedat naturã humanam: ſimiliter etiam nõ eſt ius poſitiuum, quia non innititur authoritati humanæ, ſed authoritati diuinæ. ergo inconueniẽter diuiditur ius per naturale, & poſitiuũ.

F Sed contra eſt, quod* Philoſ. dicit in 5. Ethic. ꝙ politici iuſti hoc quidem naturale eſt, hoc autem legale, ideſt, lege poſitum.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut* dictum eſt, ius, ſiue iuſtũ, eſt aliquod opus adæquatum alteri ſecundum aliquem æqualitatis modum. Dupliciter autem poteſt alicui homini eſſe aliquid adęquatum. Vno quidẽ modo, ex ipſa natura rei, puta, cum aliquis tantum dat, vt tantundem recipiat: & hoc vocatur ius naturale. Alio modo, G aliquid eſt adæquatum, vel cõmenſuratum alteri ex cõdicto, ſiue ex cõi placito, quando. ſ. aliquis reputat ſe contẽtum, ſi tm̃ accipiat: qđ quidẽ poteſt fieri dupliciter. Vno modo, per aliquod priuatum condictũ, ſicut quod firmatur aliquo pacto inter priuatas ꝑſonas. Alio modo ex condicto publico, puta, cum totus populus cõſentit, ꝙ aliquid habeatur quaſi adæquatum, & commenſuratum alteri, vel cũ hoc ordinat princeps, qui curam populi habet, & eius ꝑſonam gerit: & hoc dicitur ius poſitiuum.

Lib 5. Ethic. capitu. 7. in princi. to. 5.

Art. præced.

H Ad primum ergo dicendum, quòd illud quod eſt naturale habens naturam immutabilem, oportet, ꝙ ſit ſemper, & vbiq; tale. Natura autem hominis eſt mutabilis, & ideo id quod naturale eſt homini, põt aliqñ deficere: ſicut naturalem æqualitatem habet, vt deponenti depoſitum reddatur. Et ſi ita eſſet, quòd natura humana ſemper eſſet recta, hoc eſſet ſemper ſeruandũ: ſed quia quandoque contingit, quòd voluntas hominis deprauatur, eſt aliquis caſus, in quo depoſitum non eſt reddendum, ne homo peruerſam voluntatem habens, male eo vtatur, vt puta, ſi furioſus vel hoſtis reipu. arma depoſita repoſcat.

D. 918.

Ad secundum dicendum, quòd volũtas humana ex communi condicto poteſt aliquid facere iuſtum I in his, quæ ſecundum ſe non habent aliquam repugnãtiam ad naturalem iuſtitiam, & in his habet locum ius poſitiuum. Vnde* Philoſop. dicit in 5. Eth. quod legale iuſtum eſt, quod ex principio quidem nihil differt ſic, vel aliter: quando autem ponitur, differt. Sed ſi aliquid de ſe repugnantiam habeat ad ius naturale, non poteſt voluntate humana fieri iuſtum, puta, ſi ſtatuatur, quod liceat furari, vel adulterium committere. vnde dicitur Iſai. 10. Væ qui condunt leges iniquas.

Lib. 5. capit. 7. in princi. tom. 5.

Ad tertium dicendum, quòd ius diuinum dicit quod diuinitus promulgatur. Et hoc quidem partim eſt de his, quæ ſunt naturaliter iuſta, ſed tamen eorum iuſtitia homines latet: partim autem de his, quæ fiunt K iuſta inſtitutione diuina. Vnde etiam ius diuinum per hæc duo diſtingui poteſt, ſicut & ius humanũ. Sunt. n. in lege diuina quædam præcepta, quia bona: & prohibita, quia mala; quædam vero bona, quia præcepta; & mala, quia prohibita.

Articulus III.

Vtrum ius gentium ſit idem cum iure naturali.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ius gẽtium ſit idem cum iure naturali. Nõ.n.

tabile: ſecundo, rõnẽ quare quique depoſitum non eſt reddendum; tertio, ꝙ variatio de iuſto in nõ iuſtũ in redditione depoſiti, & ſimilium aſſignatur ex parte alterius, ad quem dr̃ iuſtum. Ex mutatione nanque ipſius, mutatio fit in actu reddendi. Et hoc ideo vir ſpeculatiue ſpecialiter notare debes, vt in occurrentibus difficultatibus iuſtitiæ decidendis, diſcernas, quãdo iuſtum ipſum mutatur, & quando exhibitio iuſti impeditur. Illud n. ex variato ordine ad alterum ſumendum eſt, hoc autem ex parte agentis accipitur, vt in prædictis exemplis apparet.

¶Super queſtionis quinquageſimæ ſeptimę Articulũ tertium, & quartum.

IN art. 3. & 4. ſimul dubium occurrit, Quo iᵘ ꝑrñũ dr̃ iuſtũ ꝑ defectũ à iuſto ſimpliciter.

315 1.2. q. 95. ar. 4. ad 1. Et 5. Ethic. lect. 12. fin.

pliciter, vt in art 4 in reſponſione ad vltimum dr̃, & tñ inter A patrem & filium eſt ius naturale, vt in art. 3. dr̃. Ius. n. naturale exigit, ꝙ pater nutriat filium Quomodo ſtant hæc ſimul?

¶Ad hoc dr̃, ꝙ quemadmodum ius diſtinguitur in ius ſimpliciter, & ſm̃ quid: ita ius naturale diſtinguendum eſt in naturale ius ſimpliciter, & ſm̃ quid. Comedere .n. & bibere, & conſeruare ſeipſum naturalis iuris eſt nõ ſimpliciter, ſed ſm̃ quid: q̃a eiuſdẽ ad ſeipſum nõ eſt proprie ius, qm̃ ad alterum proprie eſt. Et ſimile eſt in propoſito de patre, & filio. Et ſcito, ꝙ cum dicitur ius naturale ſm̃ quid ſeu deficiens, ſeu ſimilitudinarium, nihil horũ cadit ſupra ly naturale, ſed ſupra ly ius: ita ꝙ ius, ſeu iuſtum eſt ſm̃ quid, q̃a rõ iuris ſaluatur ſm̃ aliquid, & non perfecte. Rõ autem naturalitatis pfectiſſime ſaluat in omnibus illis. Et propterea p claritate ſenſus debet dici ius ſimpliciter, vel ſm̃ quid, & poſtea addere naturale. Nõ obſtant ergo articuli ſ̃ter tij verba art. 4.

* In digeſto veteri lib. 1. tit. 1. lege 9.

Li. 1. Politic. ca. 3. & 4. tomo 5.

† Lib. 5. Etymol. cap 6.

* Ar. preced.

Libr. 5. Etymol. cap. 4. in princ.

Art. præced.

¶In eodem arti. 4. dubium occurrit circa hoc, ꝙ iuſtum paternum dicatur per defectum à iure ſimpliciter, Tum quia inter patrem & filium eſt iniuſtum ſimpliciter. ergo & iuſtũ: qm̃ vt in 5. Ethic. dr̃, quot modis dr̃ vnum, tot dr̃, & reliquum. Aſſumptum patet, quoniam ſi filius percutiat, vel occidat patrem, iniuſtiſſimus eſt magis, quàm occidens quemcumque alium. Tum quia ratio allata ex Ariſt. in litera, claudicat, quoniam licet filius ſit aliquid patris, & ſeruus aliquid domini, non eſt tamen econuerſo. Pater. n. nihil eſt filii, & dominus nihil eſt ſerui.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ cũ eiuſdẽ ad ſeipſum non ſit ꝓprie ius, ſed iuris rõ exigit, ꝙ ſit inter duos nõ qualitercũq; diſtinctos, ſed ſic, vt vnus non ſit aliquid alterius, ea rõne, quia ſi vnũ eſt aliquid alterius, non duobus, ſed vni, vel quaſi vni datur, q̃cquid datur. Si enim aliqua duo ſe habent vt totum & pars, quicquid boni vel mali euenit parti, patet ꝙ eueniat toti, cuius eſt illa pars, & econuerſo, Quicquid euenit toti, euenit parti, quę eſt in illo toto. Ita ꝙ licet malum, aut bonum primo partem, vel totũ afficiat, redundat tñ ex parte in totum, vel ex toto in partẽ: neutrũ. n. alienũ eſt ab altero. Oportet ergo aliena ab inuicem eſſe, inter quæ eſt ius ſimpliciter, quale eſt in commutationibus. De tali enim eſſe ſermonem materia ipſa oſtendit.

¶Ad primam autem obiectionem dr̃, quòd inter patrem & filium, nec iuſtum, nec iniuſtum ſimpliciter eſt: ſed quemadmodum inter eos eſt pluſquã ius, quia eſt vnitas: ita eſt etiã pluſq̃ iniuſtum, quia eſt violatio vnitatis, quæ peior eſt violatione iuris. Vnde ſicut occidere ſeipſum eſt ſumme contrariũ naturæ, & peius cæteris homicidiis, quia violat̃ identitas, q̃ plus eſt, q̃ ęqualitas, in qua cõſiſtit ius: ita cum filius occidit patrẽ, aut econuerſo, quia quaſi contra ſeipſum conſurgit, peius q̃ iniuſtum committit, quod in æqualitate conſtituitur.

¶Ad ſecundum autem dr̃, quòd licet pater non ſit aliquid filii: ex hoc ipſo tamen, ꝙ filius eſt aliquid patris, habet quòd ꝙ neutra parte eſt iuſtũ ſimpliciter, qm̃ ex hoc ipſo habetur, ꝙ non ſe habent vt duo totaliter diſtincta. Et ſimile eſt de domino ac ſeruo, ſm̃ aliud tamen eſſe, quia pater & filius accipiuntur ſecundum eſſe naturę, dominus autẽ & ſeruus ſecundum eſſe operatiuum, vel poſſeſſiuũ. Seruus. n. eſt velut pars A poſſeſſionis, & operis domini. Filius autem eſt pars, ſeparata tamen patris ſecundum eſſe naturale.

¶In eodem 4. artic. in reſponſione ad ſecundum ſpecialiter eſt dubium ſimpliciter, & ad hominem, An inter patrẽ & filium, vt ſunt quidem homines, ſit iuſtum ſimpliciter. Et ad hominẽ quidẽ, authorẽ, ſ. dubium occurrit: q̃a in litera dr̃, ꝙ inquãtũ vterque eſt homo, aliquo modo eſt ad eos iuſtitia Aut. n. author intendit, ꝙ inter hos inquantum homines eſt iuſtitia ſm̃ quid, & ſic coincidit ſm̃ mẽbrum cum primo mẽbro: q̃a etiam inter eos, inquantum ſunt pater & filius, eſt iuſtitia ſecundum quid, alioquin nõ eſſet formalis ſermo de iuſto paterno. Aut intẽdit, ꝙ inter eos inquantum homines, eſt iuſtitia ſimpliciter, & ſic male dr̃ in litera, ꝙ aliquo modo ad eos eſt iuſtitia. Si. n. eſt iuſtitia ſimpliciter, non eſt aliquomodo, ſed ſimpliciter: & ſi aliquo modo non eſt ſimpliciter. Occurrit autem dubiũ ſimpliciter, quia inter patrem & filiũ, vt ſunt quidam homines, ſaluatur perfecte ratio iuſti, quia ſaluatur p perfecte rõ alietatis ab inuicem. Neuter enim, vt ſic, eſt aliquid alterius, ſed quilibet ſui proprij eſſe, & operari eſt. Et confirmatur, quia filius habet aliquid, quod non eſt patris, ſecundũ leges ciuiles, vt peculium caſtrenſe & ſimiliter poſſet agere contra patrem ratione enormis iniuriæ. Eſt igitur inter eos vt ſunt quidem homines, iuſtum ſimpliciter.

Lib 2. cap 3. tom 5.

In digeſto veteri lib. 1. tit. 1. lege 9.

D ¶Ad hoc dr̃, ꝙ cum ab Ariſt. & authore, inter patrem & filium negatur iuſtum abſolute, & ponitur iuſtum tale, ſ. paternum, non eſt ſenſus, ꝙ inter patrem & filium vt ſic, ponatur tale iuſtum. ſ. quòd inter illum hominem qui eſt pater, & illum q̃ eſt filius, non eſt iuſtum ſimpliciter, ſed tale. Ita quòd non intendimus diſtinguere duplex iuſtum inter eos, alterum, vt eſt pater & filius, & alterum vt ſunt quidam homines: ſed intendimus per hanc diſtinctionem radices, rationeſq; explicare, vnde prouenit quòd inter eos ſit ius tale. Ex eo nanque ꝙ ſunt homines quidam, eſt inter eos ius: ex eo autem quòd ſunt pater & filius, deficit illud ius ab abſoluta iuris ratione, & determinatur ad tale, ſ. paternum: & hic eſt planus ſenſus literæ. Nec eſt ſermo non formalis, ſed pater & filius rationem inſinuant diminutiuam iuris in illis perſonis, & non arctant ad patrẽ & filiũ excluſis eorũ pſonis. Vnde patet ꝙ nullum reſtat dubiũ ad hominẽ, quod ex malo intellectu literæ oriebatur.

E ¶Ad dubium autem ſimpliciter dicitur, quòd cum inter illos, qui ſunt pater & filius non ſit iuſtitia, niſi ſecundum aliquid, verbi gratia, ſecundum peculium caſtrenſe, vel in aliquo caſu, puta, enormis iniuriæ, ex hoc ipſo patet, quòd inter eos non eſt iuſtitia ſimpliciter, ſed ſecundum quid.

¶Sed hæc reſponſio non conſonat principijs concluſionis, neque oportet ꝙ inter quoſcũq; eſt iuſtitia, ſit iuſtitia ſimpliciter ſm̃ omnia. Dicendũ ergo ex principio concluſionis eſt, ꝙ q̃a illi homines, q̃ ſunt pater & filius, non ita ſunt diuerſi, q̃n ſimpliciter, & abſolute ſint totum & pars: nã vna pars patris, ſemen, ſ. quod ex ſubſtantia patris deciſum eſt, eſt filius, ac per hoc bonum, vel malum vnius non eſt alienum à reliquo. Et peculium ſiquidem caſtrenſe ex hoc ipſo quòd eſt filij, eſt patris, quia eſt ſuæ partis, & acquiſitio alterius eorum in reliquũ

omnes homines conueniunt, niſi in eo quod eſt eis naturale: ſed in iure gentium omnes homines cõueniunt. dicit enim * Iuriſconſultus, quod ius gentium eſt, quo gẽtes humanæ vtuntur. ergo ius gentium eſt ius naturale.

¶ 2 Præterea. Seruitus inter homines eſt naturalis: quidã .n. ſunt naturaliter ſerui, vt* Philo. probat in 1. Polit. ſed ſeruitutes pertinẽt ad ius gentium vt† Iſidor. dicit. ergo ius gentium, eſt ius naturale. B

¶ 3 Præterea. Ius, vt * dictum eſt, diuidit̃ p ius naturale, & poſitiuũ ſed ius gentium non eſt ius poſitiuum. non enim omnes gentes vnquam conuenerunt, vt ex communi condicto aliquid ſtatuerent. ergo ius gentium eſt ius naturale.

SED CONTRA eſt, quòd* Iſido. dicit, ꝙ ius aut naturale eſt aut ciuile, aut gentiũ: & ita ius gẽtium diſtinguitur a iure naturali.

RESPONDEO Dicendum, qđ ſicut * dictũ eſt, ius ſiue iuſtũ naturale eſt, quod ex ſui natura adæquatũ, vel commẽſuratũ eſt alteri: hoc autem poteſt contingere dupliciter. Vno modo ſecundũ abſolutam ſui conſiderationem: ſicut maſculus ex ſui ratione habet commẽſurationem ad fœminam, vt ex ea generet, & parẽs ad filiũ, vt eũ nutriat. Alio modo, aliquid eſt naturaliter alteri commenſuratum non ſecũdum abſolutam ſui rationem, ſed ſecundum aliquid, quod ex ipſo ſequitur, puta, proprietas poſſeſſionum. Si enim conſideretur iſte ager abſolute, nõ habet vnde magis ſit huius, q̃ illius: ſed ſi conſideretur per reſpectum ad opportunitatem colendi, & ad pacificum vſum agri, ſecundũ hoc habet quandam commenſurationem ad hoc, ꝙ ſit vnius, & non alterius, vt patet per* Philoſ. in 2. Politic. abſolute autem apprehẽdere aliquid non ſolum cõuenit homini, ſed ẽt alijs animalibus, & ideo ius, quod dicitur naturale, ſecundum primum modum, cõe eſt nobis, & aliis animalibus. A iure autem naturali ſic dicto, recedit ius C gentium, vt Iuriſconſultus dicit, quia illud omnibus animalibus, hoc ſolũ hominibus inter ſe cõe ẽ. Conſiderare aũt aliquid cõparando ad id, quod ex ipſo ſequitur, eſt proprium rõnis, & ideo hoc idem eſt naturale homini ſecundum rationem naturalẽ, quæ hoc dictat, & ideo dicit* Caius Iuriſcõſultus.

redundat. Vnde ſi dãnaretur filius, nõ eſſet a dãnatione extraneus pater. Et hoc experientia teſtatur. Propter hoc enim Seleucus Locrenſium princeps, cum filio vterque eſſet eruendus oculus, inter ſe & filium eruendos diuiſit oculos. Propter hoc quoque Dauid occiſo Amon ab Abſalom, parcendo Abſalom, ſibiipſi pepercit. Non eſt igitur, abſolute loquendo, inter patrem & filium iuſtum ſimpliciter quomodocunque ſumatur.

Lib. 1. cap. 3. in fin. præcipue, to. 5.

F Quod naturalis ratio inter omnes homines conſtituit id, quod apud omnes gentes cuſtoditur, vocaturque ius gentium. Et per hoc patet reſponſio ad Primum.

Ad secvndvm dicendũ, quod hũc hominem eſſe ſeruum, abſolute conſiderando, magis quã alium, non habet rationem naturalem, ſed ſolum ſecundum aliquã vtilitatẽ conſequentem, inquantum vtilẽ eſt huic, quod regatur a ſapientiori, & illi quod ab hoc iuuetur, vt dicitur in 1.* Poli. Et ideo ſeruitus pertinens ad ius gentium G eſt naturalis ſecundo modo, ſed non primo modo.

Ad tertivm dicẽdũ, ꝙ ea quæ ſunt iuris gentium naturalis ratio dictat, puta, ex propinquo habentia æquitatem; inde eſt, quod non indigent aliqua ſpeciali inſtitutione, ſed ipſa naturalis ratio eam inſtituit, vt* dictum eſt in authoritate inducta.

* Argu. 1. & in fin. corp. arti.

Articvlvs IIII.

Vtrum debeat ſpecialiter diſtingui ius paternum & dominatiuum.

316

Infra q. 58. arti. 6. ad 3. Et 2 diſ. 44. q. 2. ar. 1. cor. Et 5. Ethico. lect. 11.

*Lib. 1. de officiis. ca. 24. circa finem. tom. 1.

†Ar. 1. huius queſt.

† Ar. 1. ad 1.

* 1. 2. qõ 90. art. 2.

† ca. 3. to. 5.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur ꝙ non debeat ſpecialiter diſtingui ius paternum & dominatiuum. Ad iuſtitiã .n. pertinet reddere vnicuique quod ſuũ eſt, vt dicit* Ambro. in 1. de Officijs; ſed ius eſt obiectum iuſtitiæ, ſicut† dictũ eſt. ergo ius ad vnumquemque æqualiter pertinet, & ſic non debet diſtingui ſpecialiter ius patris & domini.

¶ 2 Præt. Rõ iuſti eſt lex, vt † dictũ eſt; ſed lex reſpicit cõe bonum ciuitatis, & regni, vt ſupra* habitum eſt, nõ aũt reſpicit bonũ priuatum vnius perſonæ, aut etiam vnius familiæ. nõ ergo debet eſſe aliquod ſpeciale ius, vel iuſtum dominatiuũ, vel paternum, cum dñs & pater pertineant ad domum, vt dicitur in 1. † Politic.

¶ 3 Præterea. Multæ aliæ ſunt differentiæ graduum in hominibus, vt puta, quod quidam ſunt milites, quidam ſacerdotes, quidam principes. ergo ad eos debet aliquod ſpeciale iuſtum determinari.

Lib. 5. cap. 6. circa finem, tom. 5.

Sed contra eſt, quod* Phil. in 5. Ethic. ſpecialiter à iuſto politico diſtinguit dominatiuum & paternum, & alia huiuſmodi.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ius, ſiue iuſtum, dicitur per commenſurationem ad alterum. Alterum autem põt dici dupliciter. Vno modo, ꝙ ſimpliciter eſt alterum, ſicut quod eſt omnino diſtinctum; ſicut apparet in duobus hominibus, quorum vnus non eſt ſub altero, ſed ambo ſunt ſub vno principe ciuitatis; & inter tales ſm* Philoſo. in 5. Ethic. eſt ſimpliciter iuſtum. Alio modo dr̃ aliquid alterum non ſimpliciter, ſed quaſi aliquid eius exiſtens. Et hoc modo in rebus humanis fili⁹ eſt aliquid patris, quia quodammodo eſt pars eius; vt dr̃ in 8.* Ethi. & ſeruus eſt aliquid Domini, quia eſt inſtrumentũ eius, vt dr̃ in 1. † Politic. Et ideo patris ad filiũ non eſt comparatio, ſicut ad ſimpliciter alterum, Et ꝓpter hoc non eſt ibi ſimpliciter iuſtum, ſed quoddam iuſtum. ſ. paternũ; & eadem rõne nec inter dñm & ſeruum, ſed eſt inter eos dominatiuum iuſtum. Vxor autem, quamuis ſit aliquid viri, quia comparatur ad eam ſicut ad proprium corpus, vt patet per Apoſt. ad Eph. 5. tñ magis diſtinguitur a viro, quam filius a patre, vel ſeruus a dño. Aſſumitur .n. in quãdam ſocialem vitam

Lib. 5. cap. 6. circa finem, tom. 5.

*Lib. 8. cap. 12. to. 5.

†Lib. 1. Poli. cap. 3. & 4. tom. 5.

D. 803.

F matrimonij: & ideo, vt* Philo. dicit, inter virum & vxorẽ plus eſt de rõne iuſti, q̃ inter patrẽ & filium, vel dominum & ſeruum; quia cum vir & vxor habeant immediatam relationem ad domeſticam communitatem vt, patet in 1.* Pol. ideo inter eos non eſt ẽt ſimpliciter politicum iuſtum, ſed magis iuſtum œconomicum.

Libr. 5. Eth. cap. 6. in fin. tom. 5.

Li. 1. ex c. 3. elicitiue, & ex vlt. to. 5.

Ad primvm ergo dicendum, quod id iuſtitiam pertinet reddere ius ſuum vnicuique, ſuppoſita tamen diuerſitate vnius ad alterum. Si quis enim ſibi det quod ſibi debetur, non proprie vocatur hoc iuſtum. Et quia quod eſt filii eſt patris, quod eſt ſerui domini; ideo non eſt proprie iuſtitia patris ad filium, vel domini ad ſeruum.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ filius inquantum G filius, eſt aliquid patris, & ſimiliter ſeruus inquantum ſeruus, eſt aliquid domini. Vterque tamen prout conſideratur vt quidam homo, eſt aliquid ſecundum ſe ſubſiſtens ab aliis diſtinctum; & ideo inquantum vterque eſt homo, aliquo modo ad eos eſt iuſtitia. Et propter hoc etiam aliquæ leges dantur de his quæ ſunt patris ad filium, vel domini ad ſeruum; ſed inquantum vterque eſt aliquid alterius, ſecundum hoc deficit ibi perfecta ratio iuſti, vel iuris.

Ad tertivm dicendum, quod omnes aliæ diuerſitates perſonarum, quæ ſunt in ciuitate, habent immediatam relationem ad communitatem ciuitatis, & ad principem ipſius, ideo ad eos eſt iuſtum ſecundum perfectam rationem iuſti. Diſtinguitur tamen iſtud H iuſtum ſecundum diuerſa officia. Vnde & dicitur ius militare, vel magiſtratuum, aut ſacerdotum non propter defectum a ſimpliciter iuſto, ſicut dicitur paternũ dominatiuum, ſed propter hoc quod vnicuique conditioni perſonæ ſecundum proprium officium aliquid proprium debetur.

QVAESTIO LVIII.

De Iuſtitia, in duodecim articulos diuiſa

Deinde conſiderandum eſt, de iuſtitia.

I Circa quam quæruntur duodecim.

¶ Primo, Quid ſit iuſtitia.
¶ Secundo, Vtrum iuſtitia ſemper ſit ad alterum.
¶ Tertio, Vtrum ſit virtus.
¶ Quarto, Vtrum ſit in voluntate, ſicut in ſubiecto.
¶ Quinto, Vtrum ſit virtus generalis,
¶ Sexto, Vtrum ſecundum quod eſt generalis, ſit idem in eſſentia cum omni virtute.
¶ Septimo, Vtrum ſit aliqua iuſtitia particularis.
¶ Octauo, Vtrũ iuſtitia particularis habeat propriam materiam.
¶ Nono, Vtrum ſit circa paſſiones, vel circa operationes tantum.
K ¶ Vndecimo, Vtrum actus iuſtitiæ ſit reddere vnicuique quod ſuum eſt.
¶ Duodecimo, Vtrum iuſtitia ſit præcipua inter omnes virtutes morales.

Articvlvs I.

Vtrum conuenienter diffiniatur iuſtitia, quod eſt perpetua & conſtans voluntas ius ſuum vnicuique tribuens.

317

4. di. 33. q. 3. ar. 1. ad 3. Et veri. q. 1. ar. 5. ad 12.

* In digeſto veteri lib. 1. titul. 1. lege 10. in princ.

†Lib. 5. cap. 1. non lõge à prin. to. 5.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quod inconuenienter diffiniatur à * Iuriſperitis, quod iuſtitia eſt perpetua & conſtans voluntas, ius ſuum

vnicuique

vnicuique tribuens. Iuſtitia enim ſecundum † Philoſo. in 5. Ethic. eſt habitus, à quo ſunt aliqui operatiui iuſtorum, & à quo operãtur, & volunt iuſta: ſed voluntas nominat potentiam, vel etiam actum. ergo inconuenienter iuſtitia dicitur eſſe voluntas.

¶ 2 Præterea. Rectitudo voluntatis non eſt voluntas, alioquin ſi voluntas eſſet ſua rectitudo, ſequeretur, quod nulla voluntas eſſet peruerſa, ſed ſecundum † Anſelmum in libro de Veritate, Iuſtitia eſt rectitudo. ergo iuſtitia non eſt voluntas.

†In dialogo de ueritate cap. 13.

¶ 3 Præterea. Sola Dei voluntas eſt perpetua, ſi ergo iuſtitia eſt perpetua voluntas, in ſolo Deo erit iuſtitia.

¶ 4 Præterea. Omne perpetuum eſt conſtans quia eſt immutabile. ſuperflue ergo vtrumque ponitur in diffinitione iuſtitiæ, & perpetuum, & conſtans.

¶ 5. Præt. Reddere ius vnicuique pertinet ad principẽ. ergo ſi iuſtitia ſit vnicuique ius ſuum tribuẽs, ſequitur quod iuſtitia non ſit niſi in principe, quod eſt incõueniẽs.

¶ 6 Præterea Auguſt. dicit in libro de moribus Eccleſiæ, quòd iuſtitia eſt amor Deo tantum ſeruiens. non ergo reddit vnicuique quod ſuum eſt.

Cap. 15. circa medium tomo 1.

Respondeo Dicendũ, quod prædicta iuſtitiæ diffinitio conueniens eſt, ſi recte intelligatur. Cũ enim omnis virtus ſit habitus, qui eſt principium boni actus, neceſſe eſt quod virtus diffiniatur per actum bonũ, qui eſt circa ea, quæ ad alterum ſunt, ſicut circa propriam materiã virtutis. Eſt autem iuſtitia præcipue circa ea, quæ ad alterum ſunt, ſicut circa propriam materiam, vt infra * patebit. Et ideo actus iuſtitiæ per comparationem ad propriam materiam virtutis, & obiectum tangitur cum dicitur, Ius ſuum vnicuique tribuens. Quia, vt * Iſidorus dicit in libro Ethymo. Iuſtus dicitur, quia ius cuſtodit. Ad hoc autem quod aliquis actus circa quamcumque materiam ſit virtuoſus, requiritur, quod ſit voluntarius, & quod ſit ſtabilis & firmus, quia † Philoſ. dicit in 2. Ethic. quod ad virtutis actum requiritur, primo quidem quod operetur ſciens, ſecundo autem, quod eligens, & propter debitum finem, tertio quod immobiliter operetur. Primus autem horum includitur in ſecundo, quia quod per ignorantiam agitur, eſt inuoluntarium, vt dicitur in 3. Ethi. Et ideo in diffinitione iuſtitiæ primo ponitur voluntas ad oſtendendum, quod actus iuſtitiæ debet eſſe voluntarius. Additur autem de conſtantia & perpetuitate, ad deſignandam actus firmitatem. Et ideo prædicta diffinitio eſt completa diffinitio iuſtitiæ, niſi quod actus ponitur pro habitu, qui per actum ſpecificatur, habitus enim ad actum dicitur. Et ſi quis vellet eã in debitã formã diffinitionis reducere, poſſet ſic dicere quod Iuſtitia eſt habitus ſecundum quem aliquis conſtanti & perpetua voluntate ius ſuum vnicuique tribuit. Et quaſi eſt eadem diffinitio cũ ea, quam * Philoſ. ponit in 5. Ethic. dicens, quod iuſtitia eſt habitus, ſecundum quem aliquis dicitur operatiuus ſecundum electionem iuſti.

art ſequent. Li. 10. c. 9. in cipit, Ingenioſus: parũ à princ. †Li. 2. Eth. c. 4. tom. 5. Li. 3. ca. 1. tomo 5. Li. 5. ca. 1. & ſimul. to. 5.

Ad primvm ergo dicendũ, quod voluntas hic nominat actum, non potentiã. Eſt autem cõſuetum, quod apud authores habitus per actus diffiniantur, ſicut * Aug. dicit ſuper Io. quod fides eſt credere quod non vides.

Tract. 79. in Ioan. paulo à princip. tomo 9.

Ad secvndvm dicendũ, quòd neque etiam iuſtitia eſt eſſentialiter rectitudo, ſed cauſaliter tantum. Eſt enim habitus, ſecundum quem aliquis recte operatur, & vult.

Ad tertivm dicendum, quòd voluntas poteſt dici perpetua dupliciter. Vno modo ex parte ipſius actus, qui perpetuo durat. Et ſic ſolius Dei voluntas eſt perpetua. Alio modo ex parte obiecti, quia ſcilicet aliquis vult perpetuo facere aliquid, & hoc requiritur ad rationem iuſtitiæ. Non enim ſufficit ad rationem iuſtitiæ, quod aliquis velit ad horam in aliquo nego- A tio ſeruare iuſtitiam, quia vix inuenitur aliquis, qui velit in omnibus iniuſte agere, ſed requiritur quod homo habeat voluntatem perpetuo, & in omnibus iuſtitiam conſeruandi.

Ad qvartvm dicendum, quòd quia perpetuum non accipitur ſecundum durationem perpetuam actus voluntatis, non ſuperflue additur, cõſtans. Vt ſicut per hoc quod dicitur, perpetua voluntas, deſignatur quod aliquis gerat in propoſito perpetuo iuſtitiam conſeruandi, ita etiam per hoc quod dicitur, conſtans deſignetur quod in hoc propoſito firmiter perſeueret.

Ad qvintvm dicẽdum, quòd iudex reddit quod ſuum eſt per modum imperantis, & dirigentis, quia iudex eſt iuſtum animatũ, & princeps eſt cuſtos iuſti, vt B dicitur in 5. * Ethic. ſed ſubditi reddunt quod ſuum eſt vnicuique per modum executionis.

Li. 5. ca. 6. à medio, t. 5.

Ad sextvm dicendum, quod ſicut in dilectione Dei includitur dilectio proximi, vt ſupra dictum eſt: ita etiam in hoc, quod homo ſeruit Deo, includitur quod vnicuique reddat quod debet.

Q. 24. arc. 1.

Articvlvs II.

Vtrum iuſtitia ſemper ſit ad alterum.

C Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, quod iuſtitia nõ ſemper ſit ad alterum. Dicit enim Apoſto. ad Roma. 3. quod iuſtitia Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti, ſed fides non dicitur per comparationem vnius hominis ad alterum. ergo neque iuſtitia.

¶ 2 Præterea. Secundum * Aug. in li. de moribus Eccleſiæ ad iuſtitiã ptinet ob hoc, quod ſeruit Deo, bene imperare cæteris, quæ homini ſunt ſubiecta, ſed appetitus ſenſitiuus eſt homini ſubiectus, vt patet Gene. 4. vbi dicitur. Subter te D erit appetitus eius ſcilicet peccati, & tu dominaberis illius. ergo ad iuſtitiam pertinet dominari proprio appetitui, & ſic erit iuſtitia ad ſeipſum.

¶ 3 Preterea. Iuſtitia Dei eſt æterna, ſed nihil aliud eſt Deo coæternũ. Ergo de ratione iuſtitiæ, non eſt, quod ſit ad alterum.

¶ 4 Præterea. Sicut operationes, quæ ſunt ad alterum, indigent rectificari, ita etiam operationes, quæ ſunt ad ſeipſum: ſed per iuſtitiam rectificantur operationes, ſe E cundum illud Prouer. 11. Iuſtitia ſimplicis diriget viam eius. ergo iuſtitia nõ eſt ſolum circa ea quæ ſunt ad alterũ, ſed et circa ea quæ ſunt ad ſeipſum.

Sed contra eſt, quod * Tullius dicit in 1. de Offi. quod iuſtitiæ ea ratio eſt qua ſocietas hominum inter ipſos, & vitæ communitas cõtinetur, ſed hoc importat reſpectum ad alterum. ergo iuſtitia eſt circa ea quæ ſunt ad alterũ.

Respon. Dicẽdũ, quod ſicut ſupra * dictũm eſt, cũ nomẽ iuſtitiæ

¶ Super queſtionis quinquageſimæ octaua Arti. ſecũdum.

IN artic. 2. omiſſo. 1. q. 58. in reſponſione ad vltimum, aduerte, quod actiones quæ ſunt ad alterum dupliciter egent ſpeciali rectificatione in cõparatione ad agentem. Primo ratione paſſionum, quę immiſcentur huiuſmodi actionibus, ſicut reſtitutioni pæcuniæ ablatæ immiſcetur triſtitia abdicãdi à ſe proprium commodum, & adulterio cõcupiſcentia carnis. Et ſic hæ actiones rectificantur aliis virtutibus moralibus, puta liberalitate, caſtitate uel aliqua alia huiuſmodi. Secundo, ratione ipſius voluntarii, quam oportet ex electione prõpte, & immobiliter æqualitatẽ ad alterum facere, & ſeruare. Et ſic hæ actiones rectificantur habitu iuſtitiæ. Eius enim eſt non ſolum rectificare actiones in ordine ad alterum ſed etiam ad agẽtem quantum ad id, quod ſe tenet ex parte uoluntatis ſolius, & non quantum ad id, quod ſe tenet ex parte uoluntatis vt alteratur paſſionibus, ut patet ſi fingamus iuſtũ non manſuetum. Diſtribuet enim, vel reſtituet ius ſuum vnicuique, ſed cum turbatione & indignatione. Et ita actus

318 Supr. q 57. ar. 4. & in ſi. art. 6. cor. & ad 3. Et uiç. q. 2. ar. 7. ad 12.

*Ca. 15. circa medium tomo 1.

Li. 1. in c. de iuſtitia in princ.

Q. præc. art. 1. 2. & 3.

in comparatione ad agentem ratione paſſionum erit inordinatus ex defectu manſuetudinis, nõ ex defectu iuſtitiæ.

æqualitatem importet, ex ſua ratione iuſtitia habet, ꝙ ſit ad alterum, nihil.n.eſt ſibi æquale, ſed alteri. Et quia ad iuſtitia pertinet actus humanos rectificare, vt * dictum eſt, neceſſe eſt quod æqualitas iſta, quam requirit iuſtitia, ſit diuerſorum agere potẽtium. Actiones autem ſunt ſuppoſitorum & totorum, non autem proprie loquendo, partium, & formarum, ſeu potentiarum. Non enim proprie dicitur ꝙ manus percutiat, ſed homo p manum, neque proprie dicitur quod calor calefaciat, ſed ignis per calorem, ſecundum tamen ſimilitudinem quandam hæc dicuntur Iuſtitia ergo proprie dicta requirit diuerſitatem ſuppoſitorum, & ideo non eſt niſi vnius hominis ad alium ſed ſecundum ſimilitudinem accipiuntur in vno & eodem homine diuerſa principia actionum, quaſi diuerſa agentia, ſicut ratio & iraſcibilis & concupiſcibilis: & ideo metaphorice in vno & eodẽ homine dicitur eſſe iuſtitia, ſecundum quod ratio imperat iraſcibili, & concupiſcibili, & ſecundum quod hæc obediunt rationi, & vniuerſaliter ſecundum quod vnicuique parti hominis attribuitur quod ei conuenit. Vnde & * Philoſo.in 5.Ethico.hanc iuſtitiam appellat ſecundum metaphoram dictam.

Art.præced. & q.57.artu. 1.& 1.2.q6. 113.ar.1.

Lib.5.c.vlt. tomo 5.

Ad primvm ergo dicendum quòd iuſtitia quæ fit per fidem in nobis, eſt per quam iuſtificatur impius, quæ quidem in ipſa debita ordinatione partiũ animæ conſiſtit, ſicut ſupra * dictum eſt, cum de iuſtificatione impij ageretur. Hoc autem ptinet ad iuſtitiã metaphorice dictam, quæ poteſt inueniri etiam in aliquo ſolitariam vitam agente. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum.

1.2.q6.113. art.1.

Ad tertivm dicẽdum, quod iuſtitia Dei eſt ab æterno ſecundum voluntatem, & propoſitum æternum, & in hoc præcipue iuſtitia conſiſtit, quãuis ſecundum effectum, non ſit ab æterno, quia nihil eſt Deo coæternum.

Ad qvartvm dicẽdũ, ꝙ actiones, q̃ ſunt hoĩs ad ſeipſum, ſufficienter rectificanť rectificatis paſſionibus per alias virtutes morales, ſed actiones quæ ſunt ad alterum, indigent ſpeciali rectificatione non ſolum per comparationem ad agentem, ſed etiam per comparationem ad eum, ad quem ſunt. Et ideo circa eas eſt ſpecialis virtus, quæ eſt iuſtitia.

¶ Super queſtionis quĩquageſimæ octaua Arti. tertium.

319

IN ar. 3. eiuſdem q. in reſponſione ad 3 diligẽter diſtingue & perſpice, in actu exteriori agere & facere, hoc eſt, actum immanentẽ, & tranſeuntẽ, & intellige, ꝙ iuſtitia eſt circa actum immanẽtẽ vt ꝓpriũ actũ, circa trãſeũtẽ vero vt materiam. v g. Cum reddo pecuniã creditori, exterior actus dãdi pecuniã habet, ꝙ eſt actus tranſiẽs, vt eſt q̃dã exterior actio, puta, manus, & hẽt, ꝙ eſt materia, qua vtor ad hoc, vt ius ſuum creditori reddã. Cum.n. ad multa poſſim tali exteriore actione vti, ex hoc ſpectat ad iuſtitiam, quod eſt materia actus vtẽdi, qua applico illam ad ſatiſfaciendum creditori. Iuſtitia ergo eſt circa electionem actus vtẽdi exterioribus actionibus, & rebus ad alterum. Tam autem electio, quã vti, actus ſunt voluntatis, & manentes in eligente, & vtente.

5.Ethi. lect. 1.& 3.

Li.1.c.6.circa princ.tomo 2.

Li 9.tex. 15. tom.3.

Li.2.ca.36. in prin.

Articvlvs III.

Vtrum iuſtitia ſit virtus.

AD tertivm ſic proceditur. Videtur quod iuſtitia nõ ſit virtus, Diciť enim Luc.17. Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite. Serui inutiles ſumus, qđ debuimus facere, fecimus, ſed nõ eſt inutile facere opus virtutis, dicit enim * Amb. in 2. de officijs, Vtilitatem nõ pecuniarij lucri æſtimationem dicimus, ſed acquiſitionẽ pietatis, ergo facere quod quis debet facere non eſt opus virtutis, eſt aũt opus iuſtitiæ quod quis facere tenetur: ergo iuſtitia non eſt virtus.

K

¶ 2 Præterea. Quod fit ex neceſſitate, non eſt meritorium, ſed reddere alicui quod ſuũ eſt (quod ptinet ad iuſtitiã) eſt neceſſitatis. ergo nõ eſt meritorium: actibus autem virtutum meremur. ergo iuſtitia non eſt virtus.

F

¶ 3 Præterea. Omnis virtus moralis eſt circa agibilia. Ea autem quę exterius conſtituuntur, non ſunt agibilia, ſed factibilia, vt patet per * Phil. in 9. Meta. Cũ ergo ad iuſtitiam pertineat exterius facere aliquod opus ſm ſe iuſtum, videtur ꝙ iuſtitia non ſit virtus moralis.

Sed contra eſt, ꝙ * Gre. dicit in 2. Moral. quod in quatuor virtutibus. ſ. temperãtia, prudẽtia, fortitudine, & iuſtitia, tota boni operis ſtructura conſurgit.

G

Respondeo Dicendum, ꝙ virtus humana eſt quæ bonum reddit actum humanum, & ipſum hominẽ bonum facit, quod quidem conuenit iuſtitiæ. Actus.n. hominis bonus redditur ex hoc, quod attingit regulam rationis, ſecundum quam humani actus rectificantur. Vnde cum iuſtitia operationes humanas rectificet, manifeſtum eſt ꝙ opus hominis bonum reddit. Et * Tullius dicit in 1. de Officijs, quòd ex iuſtitia præcipue viri boni nominantur. Vnde, ſicut ibidem dicit, In ea virtutis ſplendor eſt maximus.

Lib.1.in ca. de iuſtitia. circa prin.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ cũ aliquis facit qđ debet, nõ affert vtilitatẽ lucri ei, cui facit qđ debet, ſed ſolum abſtinet à damno eius, ſibi tamen facit vtilitatem, inquantum ſpontanea & prompta voluntate facit illud quod debet, quod eſt virtuoſe agere. Vnde dicitur Sapien.8 ꝙ ſapientia Dei ſobrietatem, & iuſtitiam docet, prudentiam & vitutem, quibus in vita nihil eſt vtilius hominibus, ſcilicet virtuoſis.

H

Ad secvndvm dicendũ, quòd duplex eſt neceſſitas, vna coactionis, & hæc quia repugnat voluntati, tollit rationẽ meriti. Alia autem eſt neceſſitas ex obligatione præcepti, ſiue ex neceſſitate finis, quando .ſ. aliquis non poteſt cõſequi finem virtutis, niſi hoc faciat: & talis neceſſitas non excludit rationem meriti inquantum aliquis hoc, quod ſic eſt neceſſarium, voluntarie agit, excludit tamen gloriam ſupererogationis, ſecundum illud 1. ad Corin.9. Si euangelizauero, nõ eſt mihi gloria, neceſſitas enim mihi incumbit.

I

Ad tertivm dicendum, iuſtitia non conſiſtit circa exteriores res, quantum ad hoc, quod eſt facere quod pertinet ad artem, ſed quantum a hoc, quod vtitur eis ad alterum.

Articvlvs IIII.

Vtrum iuſtitia ſit in voluntate ſicut in ſubiecto.

AD qvartvm ſic procedictur. Vř quod iuſtitia nõ ſit in volũtate ſicut in ſubiecto. Iuſtitia enim quãdoque veritas diciť: ſed veritas nõ ẽ volũtatis, ſed intellectus. ergo iuſtitia nõ ẽ in volũtate ſicut in ſubiecto.

K

¶ 2 Præt. Iuſtitia eſt circa ea, quæ ſunt ad alterum, ſed ordinare aliquid ad alterũ eſt rõnis: iuſtitia ergo non eſt in voluntate ſicut in ſubiecto, ſed magis in ratione.

¶ 3 Pręt. Iuſtitia non eſt virtus intellectualis, cum nõ ordinetur ad cognitionem, vnde relinquiťur ꝙ ſit virtus moralis, ſed ſubiectũ virtutis

¶ Super quæſtionis quĩquageſimæ octauæ Arti. quartum.

IN ar. 4. eiuſdem q. dubiũ occurrit, circa illã aſſumptam ꝓpoſitionem, Proximum principiũ actus eſt vis appetitiua. Nam proximũ principiũ actus iudicij, q eſt notus iudici iuſtitiam dicenti, nõ appetitus, ſed intellectus eſt. Et exteriorũ operũ in quibus iuſtũ ponit propriũ principiũ eſt executiua potẽtia, vt patet in reſtitutionibus, cõmunicationibus, & diſtributionibus. Fiũt enim hæc manibus, & lingua

310

3.d.33.q.2. art.4.q.8.Et vir.q.1.art. 5.co.fi.& 5 Ethi. lect.1.

tutis moralis eſt rationale per participationem, quod eſt iraſcibilis, & cōcupiſcibilis, vt patet per *Philoſo. in 1. Eth. ergo iuſtitia nō eſt in voluntate ſicut in ſubiecto, ſed magis i iraſcibili, & cōcupiſcibili.

Sed contra eſt, quod *Anſel. dicit, quod iuſtitia eſt rectitudo volūtatis propter ſe ſeruata.

Respondeo Dicendū, ꝙ illa potētia eſt ſubiectum virtutis, ad cuius potentiæ actum rectificādum virtus ordinatur. Iuſtitia autem non ordinatur ad dirigendū aliquem actum cognoſcitiuū. Nō enim dicimur iuſti ex hoc, quod recte aliqd cognoſcimus, & ideo ſubiectum iuſtitiæ non eſt intellectus, vel ratio, quæ eſt potētia cognoſcitiua. Sed qa iuſti in hoc dicimur, quod aliqd recte agimus, proximum autem principiū actus eſt vis appetitiua, neceſſe eſt, ꝙ iuſtitia ſit in aliqua vi appetitiua ſicut in ſubiecto. Eſt autem duplex appetitus, ſcilicet volūtas, quæ eſt in ratione, & apppetitus ſenſitiuus conſequens apprehenſionem ſenſus, qui diuiditur per iraſcibilem, & concupiſcibilem, vt in 1.*habitum eſt. Reddere autem vnicuiq; quod ſuum eſt, non poteſt procedere ex appetitu ſenſitiuo, quia apprehenſio ſenſitiua non ſe extendit ad hoc, quod conſiderare poſſit ꝓportionem vnius ad alterum ſed hoc eſt propriū rationis. Vnde iuſtitia non poteſt eſſe ſicut in ſubiecto in iraſcibili, & concupiſcibili, ſed ſolum in voluntate. Et ideo* Philoſo. diffinit iuſtitiam per actum voluntatis, vt ex ſupra* dictis patet.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ qa voluntas eſt appetitus rōnalis, ideo rectitudo rationis, quæ veritas dicitur, voluntati impreſſa propter propinquitatē ad rationem, nomen retinet veritatis. Et inde eſt, quod qnq; iuſtitia veritas vocatur.

Ad secundum dicendū, ꝙ volūtas fert̄ in ſuū obiectū conſequenter ad apprehenſionē rōnis. Et ideo quia ratio ordinat in alterum, voluntas poteſt velle aliquid in ordine ad alterum, quod pertinet ad iuſtitiam.

Ad tertium dicendum, quòd rōnale per participationem ꝗ non ſolum eſt iraſcibile, & concupiſcibile, ſed omnino ꝗ appetitiuum, vt dicitur in 1. Ethic. quia omnis appetitus obedit rationi, ſub appetitiuo autem comprehenditur voluntas, & ideo voluntas poteſt eſſe ſubiectum virtutis moralis.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ hic ſumitur actus ſeu agere, non ſolum vt diſtinguitur contra facere, ſed etiam vt, diſtinguitur contra cognoſcere. Et propterea tamquam manifeſtum abſque adiuncta probatione, author dicit appetitum eſſe proximum actus, ſeu agendi principium. Conſtat namque ex litera, quod actus diſtinguitur hic contra actum cognoſcitiuum. Et per hoc excluditur obiectio de actu iudicii, qui quomodo ſit, & quo modo non ſit actus iuſtitiæ, in q. 60. inferius patet. Conſtat quoque ex determinatis in præcedenti libro quod ſoli actus immanentes ſunt eliciti actus virtutum, quamuis āctiones trāſeuntes poſſint eſſe actus imperati ab eis, & per hoc excluditur obiectio de potentia executiua. Eſt ergo literæ radix, quod quia ſubiectum virtutis eſt, aut rationale per eſſentiam, quod eſt intellectus, ſeu ratio, & iuſtitiam conſtat non rectificare actus cognoſcitiuos: aut rationale per participationē quod eſt appetitus. hoc enim ſolū reſtat proximum principiū actus, qui poteſt eſſe actus elicitus à virtute, ideo iuſtitia in vi eſt appetitiua &c.

Li. 1. ca. vlti. tom. 5. — In dialogo de veritate c. 13. — 1. 1. q. 81. ar. 2. — Li. 5. Ethi. c. 1. & 5. ad fi. Art. 1. huius quæſt. — D. 731. & 1199. Li. 1. ca. vlt. tom. 5.

Articulvs V.

Vtrum iuſtitia ſit virtus generalis.

321 Inf. q. 61. & q. 79. arti. 1. Et 1. 2. q. 60. arti. 3. Et 5. Eth. co. lec. 1. 2. & 3.

AD quintum ſic proceditur. Videtur quod iuſtitia non ſit virtus generalis. Iuſtitia enim condiuiditur alijs virtutibus, vt patet Sapien. Sobrietatem & iuſtitiam docet, prudentiam & virtutem: ſed generale non condiuiditur, ſeu connumeratur ſpeciebus ſub illo generali contentis. ergo iuſtitia non eſt virtus generalis.

¶ 2 Præt. Sicut iuſtitia ponitur virtus cardinalis, ita etiā temperantia, & fortitudo, ſed temperantia vel fortitudo non ponitur virtus generalis. ergo neque iuſtitia debet aliquo modo poni virtus generalis.

¶ 3 Præterea. Iuſtitia eſt ſemper ad alterum, ut ſupra* dictum eſt, ſed peccatum quod eſt in proximum, non poteſt eſſe peccatum generale, ſed diuiditur cōtra peccatum, quo peccat homo contra ſeipſum. ergo etiam neque iuſtitia eſt uirtus generalis. Art. 2. huius quæſt.

Sed contra eſt, quòd* Philoſo. dicit in 5. Ethic. quod iuſtitia eſt communis uirtus. Li. 5. ca. 1. & 2. tom. 5.

Respondeo Dicendum, quòd iuſtitia, ſicut dictum eſt, ordinat hominem in comparatione ad alium, quod qdem poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ad aliū, ſingulariter conſideratum: Alio modo ad alium in communi, ſecundum ſcilicet quòd ille, qui ſeruit alicui communitati ſeruit omnibus hominibus qui ſub communitate illa continentur. Ad utrunque ergo ſe poteſt habere iuſtitia ſecūdum propriam rationē. Manifeſtū eſt autem quod omnes, qui ſub communitate aliqua continentur, comparantur ad communitatem ſicut partes ad totum: Pars autem id quod eſt totius eſt, unde & quodlibet bonū partis eſt ordinabile in bonū totius. Secundum hoc ergo bonum cuiuſlibet virtutis ſiue ordinantis aliquem hominem ad ſeipſum, ſiue ordinantis ipſum ad aliquas alias perſonas ſingulares: eſt referibile ad bonū commune, ad quod ordinatur iuſtitia. Et ſecūdum hoc actus omnium virtutum poſſunt ad iuſtitiam pertinere, ſecundum quod ordinat hominem ad bonū commune, & quantum ad hoc iuſtitia dicitur virtus generalis. Et quia ad legem pertinet ordinare in bonum commune, vt ſupra habitum eſt, inde eſt quòd talis iuſtitia prædicto modo generalis, dicitur iuſtitia legalis, quia ſcilicet per eam homo concordat legi ordinanti actus omnium virtutum in bonum commune. Art. 2. huius quæſt. — 1. 2. q. 90. articu. 2. & reg. 4. q. præced.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ iuſtitia cōdiuidit̄, ſeu cōnumerat̄ alijs virtutibus, non inquantum eſt generalis, ſed inquantum eſt ſpecialis virtus vt infra* dicetur. Art. 7. & 12. huius quæſt.

Ad secundum dicendum, ꝙ tēperantia & fortitudo ſunt in appetitu ſenſitiuo. i. in concupiſcibili, & iraſcibili. Hmōdi aūt virtutes ſunt appetitiuæ quorundā bonorū particularium, ſicut & ſenſus eſt particularium cognoſcitiuus: ſed iuſtitia eſt ſicut in ſubiecto in appetitu intellectiuo, qui pōt eſſe vniuerſalis boni, cuius intellectus ꝗ eſt apprehenſiuus. Et ideo iuſtitia magis pōt eſſe virtus generalis, ꝗ̄ temperātia, vel fortitudo. D. 731.

Ad tertium dicendum, quod illa quæ ſunt ad ſeipſum, ſunt ordinabilia ad alterum, præcipue quātum ad bonum commune. Vnde & iuſtitia legalis, ſecundum quod ordinat ad bonum cómune poteſt dici virtus generalis: & eadē rōne iniuſtitia poteſt dici peccatum commune. Vnde dicitur 1. Io. 3. quod omne peccatum eſt iniquitas.

Articvlvs VI.

Vtrum iuſtitia, ſecundum quod eſt generalis, ſit idem per eſſentiam cum omni virtute.

322 1. 2. q. 60. arti. 3. ad 2. & arti. 7. co. Et 3. d. 9. q. 1. 1. q. 2. co. Et 5. Ethic. lec. 2. fin.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quod iuſtitia, ſecundum quod eſt generalis, ſit idem ꝑ eſſentiam cum omni virtute. Dicit enim Philo. in 5. Ethic. quod virtus, & iuſtitia legalis eſt eadē omni uirtuti, eſſe autem non eſt idem, ſed illa quæ differunt ſolum ſecundum eſſe, vel ſecundum rationem, non differunt ſecundum eſſentiam. ergo iuſtitia eſt idem ſecūdum eſſentiam cum omni uirtute. Li. 5. ca. 1. in fin. to. 5.

¶Præt.

Eadem lib. & e.tom. 5. ¶ 2 Præterea. Omnis virtus, quæ non eſt idem per eſſentiam cum omni virtute, eſt pars virtutis, ſed iuſtitia prædicta, vt ibidem * Philoſop. dicit, non eſt pars virtutis, ſed tota virtus. ergo prædicta iuſtitia eſt idem eſſentialiter cum omni virtute.

¶ 3 Præterea. Per hoc, ꝙ aliqua virtus ordinat actum ſuum ad altiorem finem, non diuerſificatur ſecundum eſſentiam habitus, ſicut idem eſt eſſentialiter habitus tẽperantiæ, etiam ſi actus eius ordinetur ad bonum diuinum, ſed ad iuſtitiam legalem pertinet, quod actus omnium virtutum ordinentur ad altiorem finem, id eſt, ad bonum commune multitudinis, quod præeminet bono vnius ſingularis perſonæ. ergo videtur quod iuſtitia legalis eſſentialiter ſit omnis virtus.

¶ 4 Præterea. Omne bonum partis ordinabile eſt ad bonum totius. vnde ſi non ordinetur in illud, videtur eſſe vanum, & fruſtra: ſed illud quod eſt ſecundum virtutem, non poteſt eſſe huiuſmodi. ergo videtur quod nullus actus poſsit eſſe alicuius virtutis, qui non pertineat ad iuſtitiam generalem, quæ ordinatur in bonum commune: & ſic videtur quòd iuſtitia generalis ſit idem in eſſentia cum omni uirtute.

Li. 5. c. 1. paulo ante fin. Lib. 3. Polit. ca. 3. tom. 5. SED CONTRA eſt, quod dicit * Philoſ. in 5. Eth. quòd multi in proprijs quidem poſſunt virtute vti, in his autem quæ ad alterum ſunt, non poſſunt. Et in 3. † Politic. dicit, quod non eſt ſimpliciter eadem virtus boni viri, & boni ciuis, ſed virtus boni ciuis eſt iuſtitia generalis, per quam aliquis ordinatur ad bonum commune. ergo non eſt eadem iuſtitia generalis cum virtute cõmuni, ſed vna poteſt ſine alia haberi.

RESPONDEO Dicendum, quòd generale dicitur aliquid dupliciter. Vno modo per prædicationem, ſicut animal eſt generale ad hominem, & equum, & ad alia huiuſmodi, & hoc modo generale oportet, quod ſit idem eſſentialiter cum his, ad quæ eſt generale, quia genus pertinet ad eſſentiam ſpeciei, & cadit in diffinitione eius. Alio modo dicitur aliquid generale ſecundum virtutẽ, ſicut cauſa vniuerſalis eſt generalis ad omnes ſuos effectus, vt Sol ad omnia corpora, quæ illuminantur, vel immutantur per virtutem ipſius, & hoc modo generale non oportet quod ſit idem in eſſentia cum his, ad quæ eſt generale, quia non eſt eadem eſſentia cauſę, & effectus. Hoc autem modo ſecundum prædicta, iuſtitia legalis dicitur eſſe virtus generalis, in quantum ſcilicet ordinat actus aliarum virtutum ad ſuum finem, quod eſt mouere per imperium omnes alias virtutes. Sicut enim charitas poteſt dici virtus * generalis, inquantum ordinat actus omnium virtutum ad bonum diuinum, ita etiam iuſtitia legalis, in quantum ordinat actus omnium virtutum ad bonum commune. Sicut ergo charitas, quę reſpicit bonum diuinum vt proprium obiectum eſt quædam ſpecialis virtus ſecundum ſuam eſſentiam, ita etiam iuſtitia legalis eſt ſpecialis virtus ſecundum ſuam eſſentiam, ſecundum quod reſpicit commune bonum, vt proprium obiectum. Et ſic eſt in principe principaliter, & quaſi architectonice. in ſubditis autem ſecundarie, & quaſi adminiſtratiue. Poteſt tamen quælibet virtus, ſecundum quod à prædicta virtute, ſpeciali quidem in eſſentia, generali autem ſecundum virtutem, ordinatur ad bonum commune, dici iuſtitia legalis, & hoc modo loquendi, iuſtitia legalis, eſt idem in eſſentia cum omni virtute, differt autem ratione, & hoc modo loquitur Philoſophus. Vnde patet reſponſio ad Primum, & Secundum.

Art. 5. huius quæſt. D. 305.

AD TERTIVM dicẽdum, quod etiam illa ratio ſecundum hunc modum procedit de iuſtitia legali, ſecundum quod virtus imperata à iuſtitia legali iuſtitia legalis dicitur.

AD QVARTVM Dicendũ, quod quælibet virtus

F ſecundum propriam rationem ordinat actum ſuum ad proprium finem illius virtutis. Quod autem ordinetur ad vlteriorem finem ſiue ſemper, ſiue aliquando, hoc non habet ex propria ratione, ſed oportet eſſe aliam ſuperiorem virtutem, à qua in illum finem ordinetur. Et ſic oportet eſſe vnam virtutem ſuperiorem, quæ ordinet omnes virtutes in bonum commune, quæ eſt iuſtitia legalis, & eſt alia per eſſentiam ab omni virtute.

ARTICVLVS VII.

Vtrũ ſit aliqua iuſtitia particularis præter iuſtitiã generalem.

G AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur qđ non ſit aliqua iuſtitia particularis præter iuſtitiam generalem. In virtutibus enim nihil eſt ſuperfluũ, ſicut nec in natura, ſed iuſtitia generalis ſufficienter ordinat hominẽ circa omnia, quæ ad alterum ſunt. ergo nõ eſt neceſſaria aliqua iuſtitia particularis.

¶ 2 Præterea. Vnum, & multa non diuerſificant ſpeciem virtutis, ſed iuſtitia legalis ordinat hominem

H ad alium ſecũdũ ea quæ ad multitudinem pertinent, vt ex * prædictis patet. ergo non eſt alia ſpecies iuſtitiæ, quę ordinet hominem ad alterum in his, quæ pertinent ad vnam ſingularem perſonam.

¶ 3 Præterea. Inter vnam ſingularem perſonam, & multitudinem ciuitatis, media eſt multitudo domeſtica. Si ergo eſt iuſtitia alia particularis per comparationem ad vnam perſonam præter iuſtitiam generalem, pari ratione debet eſſe

I alia iuſtitia œconomica, quæ ordinet hominem ad bonum commune vnius familiæ, quod idem non dr̃. ergo nec aliqua particularis iuſtitia eſt præter iuſtitiam legalem.

SED CONTRA eſt, quod * Chryſoſtom. ſuper illud Matth. 5. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, dicit. Iuſtitiam autem dicit ad vniuerſalẽ virtutem, vel particularem, auaritiæ contrariam.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut * dictum eſt, iuſtitia legalis nõ eſt eſſentialiter omnis vir-

K tus, ſed oportet præter iuſtitiam legalem, quæ ordinat hominem immediate ad bonum commune, eſſe alias virtutes, quæ immediate ordinant hominem circa particularia bona, quę quidem poſſunt eſſe uel ad ſeipſum, vel ad alterã ſingularem perſonam. Sicut ergo præter iuſtitiam legalem oportet eſſe aliquas uirtutes particulares, quæ ordinẽt hominem in ſeipſo, puta, temperantiam, & fortitudinem, ita etiam ꝓter iuſtitiam legalem oportet eſſe particularẽ quandam iuſtitiam, quæ ordinet hominem circa ea, quæ ſunt ad alteram ſingularem perſonam.

¶ Super quęſtionis quĩquageſimæ octauę Articul. quintum ſextum & ſeptimum.

323 Supr. art. 5. & 6. Et infr. q. 59. art. 1. Et 1. 2. q. 60. artic. 3. Et 5. Ethi. lect. 1. 2. & 3.

IN artic. 5. 6. & 8. aduerte Notitię, ꝙ cũ dicitur iuſtitia legalis virtus ſpecialis quidẽ in eſſentia, generalis autem in eſſe non intelligitur de eſſe, quod vocatur actualis exiſtentia, ſed intelligitur de eſſe relatiuo, quo obſequentibus virtutibus vnitur. Habet enim iuſtitia legalis ſuam eſſentiam cum ſua exiſtentia in uoluntate ſola, ſed quia imperat alijs virtutibus, puta tẽperantię, & fortitudini dũ ordinat actus illarũ ad cõe bonum, in qualibet virtute ſit relatio ad commune bonum: & ſecundum talem relationẽ iuſtitia imperans dicit eſſe in virtute imperata. Et quia relatio conſtituit eſſe relatiuũ ſicut albedo eſſe album: id iuſtitia legalis dicitur eſſe generalis ſecũdũ eſſe relatiuũ, & ſecũdũ tale eſſe idẽtificari oibus virtutibus. Et quælibet virtus dicitur identificari iuſtitiæ legali, eo modo loquendi, quo imperatum & imperans vnum quodammodo eſſe dicuntur. Et ſimile eſt de charitate, & alijs virtutibus iuxta illud Apoſtoli. Charitas patiens eſt, benigna eſt &c. Tribuuntur enim charitati, quæ mediantibus alijs virtutibus, operatur vt patet.

Art. 5. & 6.

Homil. 15. in Matth. inter princ. & medium tomo 2.

Art. præced.

A Primvm ergo dicendum, quod iuſtitia legalis ſufficiẽter quidem ordinat hominem in his, quæ ſunt ad alterum, quantum ad commune quidem bonum, immediate, quantum autem ad bonum vnius ſingularis perſonæ, mediate; Et ideo oportet eſſe aliquam particularem iuſtitiam, quæ immediate ordinet hominem ad bonum alterius ſingularis perſonæ.

Ad secvndvm dicendum, quod bonum commune ciuitatis, & bonum ſingulare vnius perſonæ non differunt ſolum ſecundum multum, & paucum, ſed ſecundum formalem differentiam. Alia enim eſt ratio boni communis, & boni ſingularis, ſicut & alia eſt ratio totius, & partis. Ideo Philoſ. in 1. Politic. dicit, quod non bene dicunt, qui dicunt ciuitatem, & domum, & alia huiuſmodi differre ſolum multitudine & paucitate, & non ſpecie.

Li. 1. c. 1. circa prin. to. 5.

Ad tertivm dicendũ, quòd domeſtica multitudo ſecundum Philoſo in 1.* Politi. diſtinguitur ſecundum tres coniugationes. ſ. vxoris & viri, patris & filij, domini & ſerui, quarum perſonarum vna eſt quaſi aliquid alterius. Et ideo ad huiuſmodi pſonas nõ eſt ſimpliciter iuſtitia, ſed quædam iuſtitiæ ſpecies, ſcilicet œconomica, vt dicitur in 5.† Ethico.

Li. 1. ca. 3. & c. vlt. to. 5.

Li. 5. Ethi. ca. 6. in fi. & c. vlt. to. 5.

Articvlvs VIII.

Vtrũ iuſtitia particularis habeat materiam ſpecialem.

AD octavvm ſic procedit. Videtur quod iuſtitia particularis nõ habeat materiam ſpecialem. Quia ſuper illud Geneſ. Fluuius quartus ipſe eſt Euphrates, dicit Gloſ. Euphrates, frugifer interpretatur, nec dicitur cõtra quos vadat, quia iuſtitia ad omnes animæ partes pertinet, hoc autem nõ eſſet, ſi haberet materiam ſpecialem: quia quælibet materia ſpecialis ad aliquam ſpecialem potentiam pertinet. ergo iuſtitia particularis non habet materiam ſpecialem.

¶ 2 Prætere. Auguſt. dicit in lib. 83.* quæſtio quod quatuor ſunt animæ virtutes, quibus in hac vita ſpiritualiter viuitur. ſ. temperãtia. prudẽtia, fortitudo, & iuſtitia. Et dicit, quod quarta eſt iuſtitia, quæ per omnes diffunditur. ergo iuſtitia particularis, quæ eſt vna de quatuor virtutibus cardinalibus, non habet ſpecialem materiam.

*Lib. 83. q. 61. tom. 4.

¶ 3 Præt. Iuſtitia dirigit hominem ſufficiẽter in his, quæ ſunt ad alterum: ſed per omnia quæ ſunt huius vitę homo poteſt ordinari ad alterum. ergo materia iuſtitiæ eſt generalis, & non ſpecialis.

Sed contra ẽ, qđ* Philoſo. in 5. Eth. ponit iuſtitiam particularem circa ea ſpecialiter, quæ pertinent ad communicationem vitæ.

Li. 5. ca. 2. tomo 5.

Respondeo Dicendũ, quod omnia quæcunque rectificari poſſunt p rõnẽ, ſunt materia virtutis

A moralis, quæ diffinitur p rõnẽ rectã, vt patet p Philoſo. in 5. Ethi. Poſſunt autem per rationem rectificari & interiores animæ paſſiones, & exteriores actiões, & res exteriores quæ in vſum hominis veniunt, ſed tamen per exteriores actiones, & per exteriores res, quibus ſibi inuicem homines communicare poſſunt, attenditur ordinatio vnius hominis ad alterũ ſecũdum autem interiores paſſiones conſideratur rectificatio hominis in ſeipſo. Et ideo cum iuſtitia B ordinetur ad alterum, non eſt circa totam materiã virtutis moralis, ſed ſolum circa exteriores actiones, & res, ſecundum quandã rationem obiecti ſpecialem, prout ſcilicet ſecundum eas vnus homo alteri coordinatur.

Ad primvm ergo dicendũ, quod iuſtitia pertinet quidem eſſentialiter ad vnam partẽ animæ, in qua eſt ſicut in ſubiecto. ſ. ad voluntatem, quæ quidem mouet per ſuum imperium omnes alias animæ partes. Et ſic iuſtitia non C directe, ſed quaſi per quandam redundantiam ad omnes animæ partes pertinet.

Ad secvndvm dicẽdum, quod ſicut ſupra* dictum eſt, virtutes cardinales dupliciter accipiũtur. Vno modo, ſecundum quod ſunt ſpeciales virtutes habẽtes determinatas materias. Alio modo, ſecundũ quod ſignificant quoſdam generales modos uirtutis: & hoc modo loquitur ibi* Aug. Dicit enim quod prudentia eſt cognitio rerum appetendarum, & fugiendarum. Temperantia eſt refrænatio cupiditatis ab his, quæ temporaliter delectãt. Fortitudo eſt firmitas animi aduerſus ea, quæ temporaliter moleſta ſunt. Iuſtitia eſt, quæ p cæteras diffunditur, dilectio Dei, & proximi, quæ ſcilicet eſt communis radix totitus ordinis ad alterum.

1. 2. q. 61. ar. 3. & 4.

Eodem li. & c. in arg. citatis.

D Ad tertivm dicendum, quòd paſſiones interiores, quæ ſunt pars materiæ moralis ſecundum ſe non ordinantur ad alterum, quod pertinet ad ſpecialẽ rõnem iuſtitiæ, ſed earum effectus ſunt ad alterum ordinabiles, ſcilicet operationes exteriores. Vnde non ſequitur, quod materia iuſtitiæ ſit generalis.

¶ Super quæſtionis quinquageſimæoctauæ Arti. octauum.

IN art 8. memento Nouitie, vt diſtinguas inter materiam moralẽ, & actus morales. Materia ẽ n eſt, in qua ponitur medium, & vt in litera dicitur, comprehendit paſſiones, & operationes, & res quodammodo, vt. ſ. ſunt materia operationũ humanarum ad alterum. Actus autẽ eliciti ſunt proprie loquẽdo, electiones eſſentialiter, vel participatiue. Omnis enĩ moralis virtus, eſt habitus electiuus, ſed iuſtitia, quia eſt in voluntate, cuius electio eſt eſſentialiter, eſt principiũ electionis iuſtitiæ, quæ eſt eſſentialiter electio. Temperantia autem ſiue fortitudo in appetitu ſenſitiuo exiſtens, eſt principium electionis participatæ, dum eſt principiũ timoris, & audaciæ moderatæ vel moderatæ delectationis. Et licet omnis moralis virtus habeat pro actu elicito electionẽ ſaltem participatam: aliæ tamen virtutes eligunt medium in paſſionibus. ſ. concupiſcentia, ira, timore ſpe &c. quæ ſunt actus etiam ipſius appetitus ſenſitiui, in qua ſunt virtutes ſubiectiue. Iuſtitia autem eligit mediũ in operationibus exterioribus, quibus ad alium ordinamur. Verum operationes iſtæ non ſunt vnius modi. Nam aliquæ ſunt quæ ſecundum ſeipſas iuſtum, vel iniuſtum ſuſcipiunt, vt percuſſiones, occiſiones, reuerentiæ, & huiuſmodi: aliquæ vero ſunt quæ ſecundũ earum materias iuſtum vel iniuſtũ ſuſcipiunt vt emptio, venditio, reſtitutio &c. Hæ. n. ſecundum res, quæ venduntur, aut reſtituũtur, puta, domos agros, pecunias iuſtæ vel iniuſtæ dicuntur Et propter hanc diuerſitatem in litera ponuntur duæ materiæ iuſtitiæ, ſcilicet ſecundũ actiones, & res exteriores.

324
1. 2. q. 60. ar. 2. cor. Et 3. diſt. 33. q. 2. art. 2. q. 3. Et 2. Ethic lec. 8.

Lib. 1. c. 2. & 6. tomo 5.

Articvlvs IX.

Vtrum iuſtitia ſit circa paſſiones

AD nonvm ſic procedit. Videtur qđ iuſtitia ſit circa paſſiones. Dicit. n. Philoſo. in* 2. Ethic. quod circa uoluptates, & triſtitias eſt moralis uirtus: voluptas aũt. i. delectatio, & triſtitia ſunt paſſiones quędã, vt ſupra habitum eſt, cum de paſſionibus E ageretur. ergo iuſtitia, cum ſit uirtus moralis, erit circa paſſiones.

Li. 2. ca. 3. tomo 5.

¶ 2 Præt. Per iuſtitiam rectificantur operationes quæ ſunt ad alterum, ſed operationes huiuſmodi rectificari nõ poſſunt, niſi paſſiones ſint rectificatæ, quia ex inordinatione paſſionũ prouenit inordi

¶ Super quæſtionis quinquageſimæoctauæ Articu. nonum

IN ar. 9. eiuſdem q. in reſponſione ad primũ cũ legis, quod delectatio eſt finis principalis &c. nõ intelligas, quod eſt finis principalis ipſius virtutis. Iam enim dictũ vides in litera, quòd eſt finis conſequens, ſed quod eſt principalis quo ad noſtrũ iudicium diſcretiuũ boni, & mali. Diſcernimus nãq; male habituatum, vel bene habituatum, ex delectatione i bono, vel ma lo

325
4. di. 15. q. 1. ar. 1. q. 2. ad 2.

1. 2. q. 23. articu. 4.

lo. Tẽperatus n. gaudet aſtinentia, iuſtus iuſtitia, liberalis liberalitate. & ſic de alijs Et gaudentes in oppoſitis, contrarie habituatos dicimus.

natio in prædictis operationibus. propter cõcupiſcentiam enim venereorum proceditur ad adulterium, & propter ſuperfluum amorem pecuniç proceditur ad furtũ. ergo oportet, quod iuſtitia ſit circa paſsiones. F

¶ 3 Preterea. Sicut iuſtitia particularis eſt ad alterum, ita etiã & iuſtitia legalis, ſed iuſtitia legalis eſt circa paſſiones, alioquin non ſe extenderet ad omnes virtutes, quarum quædam ſunt manifeſte circa paſsiones. ergo iuſtitia eſt circa paſsiones.

Li. 5. ca. 1. & 2. to. 5.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſ. dicit in 5.* Eth. quod eſt circa operationes. G

RESPONDEO Dicendum, quòd huius quæſtionis veritas ex duobus apparet. Primo quidem ex ipſo ſubiecto iuſtitiç, quod eſt voluntas, cuius motus, vel act* non ſunt paſsiones, vt ſupra* habitum eſt, ſed ſolum motus appetitus ſenſitiui paſsiones dicuntur. Et ideo iuſtitia non eſt circa paſsiones, ſicut temperantia, & fortitudo, quæ ſunt iraſcibilis, & concupiſcibilis, ſunt circa paſſiones. Alio modo ex parte materiæ, quia iuſtitia eſt circa ea, quæ ſunt ad alterum, non autem per paſsiones interiores immediate ad alterum ordinamur, & ideo iuſtitia circa paſsiones non eſt.

1. 2. q. 22. ar. 3. & q. 59. articu. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non qualibet virtus moralis eſt circa voluptates, & triſtitias, ſicut circa materiam. nam fortitudo eſt circa timores & audacias, ſed omnis virtus moralis ordinatur ad delectationem, & triſtitiam, ſicut ad quoſdam fines conſequẽtes, quia, vt Phil. dicit in 7.* Ethic. delectatio, & triſtitia eſt finis principalis, ad quem reſpicientes vnumquodq; hoc quidem malũ, hoc qdẽ bonũ dicimus. Et hoc mõ pertinent ẽt ad iuſtitiã, quia non eſt iuſtus, qui non gaudet iuſtis operationibus, vt dicitur in 1.* Eth. H

Lib. 7. ca 11. in princ. tomo 5.

Lib. 1. c. 8. tomo 5.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd operationes exteriores, mediæ ſunt quodammodo inter res exteriores, quæ ſunt earum materia, & inter paſsiones interiores, quæ ſunt earum principia. Contingit autem quandoque eſſe defectum in vno eorum ſine hoc, quod ſit defectus in alio: ſicut ſi aliquis ſurripiat rem alterius nõ cupiditate habendi, ſed voluntate nocendi, vel econuerſo, ſi aliquis alterius rem concupiſcat, quam tamen ſurripere non velit. Rectificatio ergo operationum ſecundum quod ad exteriora terminantur pertinet ad iuſtitiam, ſed rectificatio earum ſecundum quòd à paſsionibus oriuntur, pertinet ad alias virtutes morales, quæ ſunt circa paſsiones. Vnde ſurreptionem alienç rei iuſtitia impedit inquantum eſt contra æqualitatem in exterioribus conſtituendam: liberalitas vero in quantum ꝓcedit ab immoderata concupiſcentia diuitiarum: ſed quia operationes exteriores non habent ſpeciem ab interioribus paſsionibus, ſed magis à rebus exterioribus ſicut ex obiectis, ideo per ſe loquendo, operationes exteriores magis ſunt materia iuſtitiæ, quam aliarum virtutum moralium. I K

AD TERTIVM Dicendum, quòd bonum commune eſt finis ſingularum perſonarum in communitate exiſtentium, ſicut bonum totius finis eſt cuiuſlibet partium, bonum autem vnius perſonæ ſingularis non eſt finis alterius. Et ideo iuſtitia legalis, quæ ordinatur ad bonum commune, magis ſe poteſt extendere ad interiores paſsiones, quibus homo aliqualiter diſponitur in ſeipſo, quàm iuſtitia particularis, quæ ordinatur ad bonum alterius ſingularis perſonæ: quàmuis iuſtitia legalis principalius ſe extendat ad alias virtutes quantũ ad exteriores operationes earum, in quantum ſ. præcipit lex fortia opera facere, & quæ temperati, & quæ manſueti vt dicitur in quinto † Ethic.

† Li 5. Eth. c. 2. a medio tomo 5.

ARTICVLVS X.

Vtrum medium iuſtitiç ſit medium rei.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur quod medium iuſtitiæ non ſit medium rei. Ratio enim generis ſaluatur in omnibus ſpeciebus, ſed virtus moralis in 2. Ethi. diffinitur eſſe habitus electiuus immediate exiſtens determinata rõne, quo ad nos. ergo & in iuſtitia eſt medium rationis, non rei.

¶ 2 Præt. In his, quæ ſimpliciter ſunt bona, non eſt accipere ſuperfluum, & diminutum, & per cõſequens nec medium, ſicut patet de virtutibus, vt dicitur in 2.† Ethic. ſed iuſtitia eſt circa ſimpliciter bona, vt dicitur in 5.† Ethic. ergo in iuſtitia non eſt medium rei.

¶ 3 Preterea. In alijs virtutibus ideo dicitur eſſe mediũ rationis, & non rei, quia diuerſimode accipitur per comparationem ad diuerſas perſonas, quia quod vni eſt multum, alteri eſt parum, vt dicitur in *2. Ethicor. ſed hoc etiam obſeruatur in iuſtitia. Non enim eadem pœna punitur, qui percutit principem, & qui percutit priuatam perſonam. ergo etiam iuſtitia non habet medium rei, ſed medium rationis.

SED CONTRA eſt, quòd *Philoſo. in 2. Ethic. aſsignat medium iuſtitiæ ſecundum proportionalitatem arithmeticam, quod eſt medium rei.

RESPONDEO Dicendũ, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, aliæ virtutes morales principaliter cõſiſtũt circa paſsiones, quarum rectificatio non attenditur, niſi ſecundum comparationem ad ipſum hominem cuius ſunt paſsiones, ſecũdũ ſcilicet quod iraſcitur, & concupiſcit prout debet ſecundum diuerſas circunſtãtias. Et ideo medium talium virtutum non accipitur ſecundum proportionem vnius rei ad alteram, ſed ſolum ſecundum comparationem ad ipſum virtuoſum. Et propter hoc in ipſis eſt medium ſolum ſm rationẽ, quo ad nos, ſed materia iuſtitiæ eſt exterior operatio, ſecundum quod ipſa, vel res cuius eſt vſus, debitã proportionem habet ad aliam perſonam. Et ideo medium iuſtitiæ conſiſtit in quadam proportionis æqualitate rei exterioris ad perſonã exteriorem. Aequale autem eſt realiter medium inter maius & minus, vt dicitur in 10. Meta. vnde iuſtitia habet medium rei.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ,

¶ Super quæſtionis quinquageſim. ſextæ Ar. decimum, & vndecimum.

IN titu. ar. 10. & 11. memento, quod in præcedenti libro concluſum eſt, virtutem cõſiſtere in medio. Et propterea hic ſupponitur iuſtitiam conſiſtere in medio: & quæritur de qualitate medij, quale ſ. ſit mediũ eius, an rei, an rõnis. Et eſt rõ ſpãliter dubitandi, quia ſola iuſtitia inter morales virtutes attendit mediũ rei. Vocatur autẽ medium rei, quod in rerum æqualitate conſiſtit, puta, pretij & rei venditæ; & huiuſmodi, vel rerum, aut onerũ communium, quæ diſtribuuntur ſingulis. Medium autem rationis, quod in adæquatione conditionũ a recta ratione determinabilium conſiſtit. verbi gratia. Medium intemperantiæ actu, nõ eſt comedere vnã panis libram, ſed pro loci tẽporis, laboris, complexionis robore. Aliquando mediũ eſt ſumere libram, aliquãdo tres Vncias aliquãdo ſex. Incertum n. eſt, & varium medium rationis, inquantum eſt rationis medium, quia nunc conſonat hoc, nunc illud, pro medio ſecundum rõnem rectam, & in delectationibus, & iras, & in alijs patet manifeſte.

¶ In corpore eiuſdem articuli ſcito, quod vt inferius, cum de differentia medij in ſpeciebus iuſtitiæ agetur patebit, iuſtitiæ mediũ conſiſtit in æqualitate rerum, in quibus ſit iuſtitia, & perſonarum, quibus ſit iuſtitia, ita quod res inter ſe æquales, proportionaliter, vel quantitatiue proportionatæ ſint ꝑſonis Et propter hoc in litera vtrumque dr, & quod vna res ſit proportionata alteri, & quod res ſit proportionata alteri perſonæ. Quo aũt, & qualiter hæc verificẽtur, in loco dicto clarificabitur.

1. 2. q. 64. ar. 2. & 3. d. 33. q. 1. ar. 3. q. 2. Et 4. d. 15. q. 1. ar. 1. q. 2. Et virt. q. 1. art. 13. ad 7. 12. 13. & 17. Lib. 2. cap. 6. tom. 5.

† Lib. 2. ca. 6. non procul à fine, to. 5.
† Lib. 5 ca 1. parum ante medium.

* Li 2. cap. 6. tom. 5.

Li 2. c. 6. tomo 5.

Ar. præced. & 1. 2. q. 59. artic. 4. & q. 60 ar. 2.

Lib. 10. tex. 18, & 19. tomo 3.

Ad

hoc medium rei, eſt etiam medium rationis, & ideo in iuſtitia ſaluatur ratio virtutis moralis.

Ad secundum dicendum, quod bonum ſimpliciter dicitur vno modo, quod eſt omnibus modis bonum, ſicut virtutes ſunt bonæ: & ſic in his quæ ſunt bona ſimpliciter non eſt accipere medium & extrema. Alio modo dicitur aliquid ſimpliciter bonũ, quia eſt abſolute bonum, ſcilicet ſecundum ſuam naturam conſideratum, quamuis per abuſum poſsit fieri malum, ſicut patet de diuitijs, & honoribus. Et in talibus poteſt accipi ſuperfluum diminutum, & medium quantum ad homines, qui poſſunt eis vti vel bene, vel male. Et ſic circa ſimpliciter bona dicitur eſſe iuſtitia.

Ad tertium dicendum, quod iniuria illata aliam proportionem habet ad principem, & aliam ad perſonam priuatam. Et ideo oportet aliter adæquare vtramque iniuriam per vindictam, quod pertinet ad diuerſitatem rei, & nõ ſolum ad diuerſitatem rationis.

Articulus XI.

Vtrum actus iuſtitiæ ſit reddere vnicuique quod ſuum eſt.

327 Inf. q. 66. arti. 3. & 5. cor. Et 1. parte q. 21. ar. 1 co. Et 2. diſ. 27. art. 3. cor. & ad 3.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd actus iuſtitiæ non ſit reddere vnicuique quod ſuum eſt.* Aug. n. 14. de Trin. attribuit iuſtitię ſubuenire miſeris, ſed in ſubueniendo miſeris, non tribuimus eis quæ ſunt eorum, ſed magis quæ ſunt noſtra ergo iuſtitiæ actus non eſt tribuere vnicuique quod ſuum eſt.

Lib. 14 ca. 9. circa finem tom. 3. † Li. 1. in ca. de iuſtitia, circa princ.

¶ 2 Præt. † Tullius in lib. de Offic. dicit, quod beneficentia, quam benignitatem, vel liberalitatem appellare licet, ad iuſtitiam pertinet: ſed liberalitatis eſt de proprio dare alicui, non de eo, quod eſt eius. ergo iuſtitiæ actus non eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt.

¶ 3 Præt. Ad iuſtitiam pertinet non ſolum res diſpenſare debito modo, ſed etiam iniurioſas actiones prohibere, puta, homicidia, adulteria, & alia huiuſmodi: ſed reddere quod ſuum eſt, videtur ſolum ad diſpenſationem rerum pertinere. ergo non ſufficiẽter per hoc notificatur actus iuſtitiæ, quod dicitur, Actus eius eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt.

Lib. 1. ca. 24. circa fi. to. 1.

Sed contra eſt, quod* Ambr. dicit in 1. De Offi. Iuſtitia eſt, quæ vnicuique quod ſuum eſt tribuit, alienum non vendicat, vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatem cuſtodiat.

Art. 9. & 10. huius quæſt.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, materia iuſtitiæ eſt operatio exterior, ſecundum quod ipſa, vel res, qua per eã vtimur, proportionatur alteri perſonæ, ad quam per iuſtitiã ordinamur. Hoc aũt dicitur eſſe ſuum vniuſcuiuſque perſonæ, quod ei ſecundum proportionis æqualitatem debetur, & ideo proprius actus iuſtitiæ nihil aliud eſt, quã reddere vnicuiq; quod ſuum eſt.

Q. 80. art. 1.

Ad primum ergo dicẽdũ, quòd iuſtitię, cũ ſit virtus cardinalis, quædam aliæ virtutes ſecundariæ adiunguntur, ſicut miſericordia, liberalitas, & aliæ huiuſmodi virtutes, vt infra* patebit. Et ideo ſubuenire miſeris quod pertinet ad miſericordiam, ſiue ad pietatem, per quandam reductionem attribuitur iuſtitiæ, ſicut principali virtuti.

Et per hoc patet reſponſio ad Secundum.

Li. 5. ca. 4. tomo 5.

Ad tertium Dicendum, quod ſicut* Philo. dicit in 5. Ethic. Omne ſuperfluum in his, quæ ad iuſtitiam pertinent, lucrum extẽſo nomine vocatur: ſicut & omne quod minus, eſt, vocatur damnum. Et hoc ideo, quia iuſtitia prius eſt exercita, & communius exercitatur in voluntarijs cõmutationibus rerum, puta, emptione & venditione in quibus proprie hæc nomina dicuntur:

A & exinde deriuantur hæc nomina ad omnia, circa quæ poteſt eſſe iuſtitia. Et eadem ratio eſt de hoc, quod eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt.

Articulus XII.

Vtrum iuſtitia præemineat inter omnes virtutes morales.

AD DVODECIMVM ſic procedit. Videtur quod iuſtitia nõ præemineat inter omnes virtutes morales. B Ad iuſtitiã enim pertinet reddere alteri quod ſuum eſt: ad liberalitatem autem pertinet de proprio dare, quod virtuoſius eſt. ergo liberalitas eſt maior virtus quam iuſtitia.

¶ 2 Præt. Nihil ornatur, niſi per aliquid dignius ſe, ſed magnanimitas eſt ornamentum & iuſtitiæ, & omnium virtutum, vt dicitur in 4.* Ethic. ergo magnanimitas eſt nobilior, quam iuſtitia.

¶ 3 Præt. Virtus eſt circa difficile, & bonum, vt dicitur in 2.† Ethic. ſed fortitudo eſt magis circa diffi C cilia, quam iuſtitia, id eſt circa pericula mortis, vt dicitur in 3.† Ethi. ergo fortitudo ẽ nobilior iuſtitia.

Sed contra eſt, quòd* Tullius dicit in 1. de Offic. In iuſtitia virtutis ſplẽdor eſt maximus, ex qua boni viri nominantur.

Respondeo Dicendum, quòd ſi loquamur de iuſtitia legali manifeſtũ eſt, quod ipſa eſt præclarior inter omnes virtutes morales. inquantum bonum commune præeminet bono ſingulari vnius perſonæ. Et ſecundum hoc* Philoſo. in 5. Ethico. dicit, quod pręcla D riſsima virtutum videtur eſſe iuſtitia & neque eſt Heſperus neque Lucifer ita admirabilis, ſed etiam ſi loquamur de iuſtitia particulari, præcellit inter alias virtutes morales duplici ratione, quarum prima poteſt ſumi ex parte ſubiecti, quia ſcilicet eſt in nobiliori parte animæ, id eſt, in appetitu rationali, ſcilicet in voluntate alijs virtutibus moralibus exiſtẽtibus in appetitu ſenſitiuo, ad quẽ pertinẽt paſsiones quæ ſunt mate E ria aliarum virtutum moraliũ. Secũda ratio ſumitur ex parte obiecti. Nam aliæ virtutes laudantur ſolum ſecundum bonum ipſius virtuoſi. Iuſtitia autem laudatur, ſecundum quod virtuoſus ad alium bene ſe habet, & ſic iuſtitia quodam modo eſt bonum alterius, vt dicitur in 5.* Ethico. Et propter hoc Philoſ. dicit in 1.† Rheto. Neceſſe eſt maximas virtutes eſſe eas, quæ ſunt alijs honeſtiſsimæ, ſiquidem eſt virtus potentia beneſactiua. Propter hoc & fortes, & iuſtos

¶ Super quęſtionis quĩquageſimę octauę Articul. duodecimum.

328 In. q. 2. & q. 141. ar. 8. Et 12. ar. 66. ar. 4. Et 3. diſt. 35. q. 1. arti. 3. q. 1. cor.

IN ar. 12. omiſſo penultimo, dubiũ occurrit ad hominem. Quo pacto author hic ponat iuſtitiã nobiliſſimã inter virtutes morales, & tamẽ ſuperius in q. 30. art. 3 & 4. poſuit miſericordiam inter morales virtutes, & potiſſimã iter oẽs virtutes, quæ ad proximum pertinẽt. Quomodo ſtãt hęc duo ſimul?

Lib. 4. ca. 3. ante mediũ. tom. 5. Li. 2. c. 2. circa finem tomo 5. Lib. 3. c. 1. & 2. ſimul tomo 5. Li. 1. in c. de iuſtitia, circa princ.

¶ Ad hoc dr̃, quod miſericordia, põt ſumi dupliciter. Primo vt dicit paſſionẽ triſtitiæ de aliena miſeria rõne regulatam. Et ſic ponitur ab authore inter virtutes morales circa paſſiones, & eſt ſubiectiue, in concupiſcibili, in qua eſt paſſio triſtitiæ, & ſic proculdubio eſt minus nobilis quam iuſtitia tam legalis, quam particularis. Et legalis, quidem præſtat, ſicut vniuerſalis virtus reſpectu particularis. Nam ſicut lex præcipit, quę mãſueti, & quæ temperati, ita & præcipit, quæ miſericordis ſunt: vnde hoſpitalia infantibus, & infirmis conſtituunt. Particularis aũt, quia in ſubiecto nobiliori eſt, & propter alia, quæ de ipſa contra liberalitatem afferuntur in litera in reſponſione ad primum. Omnia enim locum habent in miſericordia ſic ſumpta & ſimilis eſt de vtraq; ratio. Secũdo autem modo poteſt ſumi miſericordia, pro vt nominat actum appetitus intellectiui ratione regulatũ, qua malũ alterius odit efficaciter .ſ. volendo efficaciter illud ab eo auferre, & ſic miſericordia videtur pluſquam humana virtus, participatio ſcilicet proprietatis diuinæ. A Tullio tamen virtus appellatur in oratione pro

Li. 5. c. 1. aliquantulum ante fi. to. 5. Li. 5. c. 1. aliquantulum ante fi. to 5 Lib. 1. Rhet. c 9. paulo à princi. to. 6.

Quinto

Quinto Ligario, & ab authore ſuperius po ſita eſt potiſſima inter omnes virtutes, q̃ ſunt ad proximum. Et hoc probauit author, quia actus eius. ſ. ſubleuare alterius defectum eſt ſuperioris: & ſic ſumpta miſericordia ſupra iuſtitiam etiam legalem eſt, vt actus vtriuſque comparando patet. Longe ſi quidem maioris eſt ſubleuare cõmunitatẽ a miſeriis, ſeu defectu quàm tribuere communitati, quod ſibi debetur. Non .n. miſericordia ſic ſumpta eſt reſpectu particularis proximi tm̃, ſed ẽt reſpectu cõmunitatis. Põt .n. communitas ipſa in defectus miſeriamque incidere. Nec author propterea contradixit ſibi hic, & ibi, qm̃ ſermo de miſericordia ſic ſumpta, eſt ſingularis. Nec intẽdebat author cõparare hic iuſtitiã miæ ſic ſumptæ, ſed ſolis virtutibus, quę inter virtutes morales cõmuniter numerãtur, qualis non eſt miſericordia ſic ſumpta.

In corpo. ar.

¶ *Super queſtionis quinquageſimæ nonæ Ar. ſecundum.*

IN q. 59. art. 2. ad tertium dubium occurrit circa illa verba: Et ideo quod eſt per accidens, & præter intentionem, non põt dici temperatum nec formaliter, nec materialiter, & ſimiliter neque intemperatũ. Et eſt rõ dubii, quia ſi quis ignorans vini potentiam vt Noe, inebriaretur, licet potus ille non eſſet formaliter ebrietas, fingi tamen nõ poteſt, quin ſit materialiter ebrietas, quod eſt eſſe materialiter intemperatum. Et ſimiliter eſt in cibis, qui ignoranter ſumuntur improportionati ſanitati corporis, cõſtat .n. ea eſſe intemperatum materialiter.

329 Super q. 58. art. 5. ad 3. & inf. q. 79. ar. 2. ad 3.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ dubium procedit ex malo intellectu differentiæ poſitę in litera inter iniuſtum, & intemperatum.

¶ Ad cuius euidentiã ſciendũ, q̃ magna differentia eſt inter cõparare iniuſtum & intẽperatũ penes formaliter, vel materialiter, & cõparare iniuſtũ facere & intẽperatum facere penes formaliter, & materialiter.

Lib. de duabus animabus c. 10. & 11. tom. 6.

¶ In prima nãque cõparatione nulla eſt dñia inter vtrunque materialiter, niſi q̃tũ materia a materia diſtat, quia. ſ. iuſtitiæ operationes, temperantiæ paſſiones. iuſtitię operationes, vt ad extra terminantur, temperantiæ operationes, vt ab intra oriuntur, materia ſunt.

¶ In formali vero manifeſta eſt iam diſcuſſa differentia, q̃ iuſti rectitudo ad alterũ, temperantiæ vero ad operantem cõmenſuratione conſtituitur.

Q. 58. ar. 6.

¶ In ſecunda autem cõparatione magna eſt differentia inter vtrunque materialiter, eo quod ly, materialiter determinat ly, facere, ſeu & in idẽ redit ly, iniuſtũ, vel intemperatum in ordine ad facere. Et ẽ ſenſus differentiæ, q̃ facere poteſt per accidens habere pro materia iuſtum. Non poteſt autem etiam per accidens habere pro materia intemperatum, ita quod iniuſtum formaliter poteſt concurrere materialiter ad facere, iniuſtum, ut patet in eo qui ex ignorantia facit iniuſtum. Intemperatum autem formaliter non põt concurrere materialiter ad facere intemperatum, ſed vel cõcurrit formaliter, vel non cõcurrit omnino. Et ratio differentiæ aſſignatur in litera, q̃a iniuſtum ſumitur p̃ comparationem ad alterum, intemperatũ aũt ſolum per cõparationem ad operantem. Ex hoc .n. ſequitur, quod ſecluſa intentione operantis, iniuſti forma ſecundũ ſe remanet, q̃a penes alterũ attẽdit. Intẽperati vero forma ſm ſe nõ remanet, q̃a penes

Art. 9. præcedentis quæſt.

330 Infra art. 4. ad 14. & 5. Ethi. lec. 13. & Pſal. 35. princ.

* 1. 2. q. 6. 54. art. 2.

maxime honorant, cuoniam fortitudo eſt vtilis in bello, iuſtitia autem in bello, & in pace.

AD PRIMVM ergo dicendum; quòd liberalitas etſi de ſuo det, tamen hoc facit, inquantum in hoc conſiderat propriæ virtutis bonum, iuſtitia autem dat alteri quod ſuum eſt, quaſi conſiderans bonum commune. Et præterea iuſtitia obſeruatur ad omnes, liberalitas autem ad omnes ſe extendere non poteſt. Et iterum liberalitas, quæ de ſuo dat, ſupra iuſtitiam fundatur, per quam vnicuique quod ſuum eſt, tribuitur.

AD SECVNDVM dicẽdũ, q̃ magnanimitas quando superuenit iuſtitiæ, auget eius bonitatem; quæ tamen ſine iuſtitia nec virtutis rationem haberet.

AD TERTIVM dicẽdum, q̃ fortitudo etſi conſiſtat circa difficiliora non tamẽ eſt circa meliora, cum ſit ſolum in bello vtilis iuſtitia autem & in pace, & in bello, ſicut * dictum eſt.

QVAESTIO LIX.

De iniuſtitia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de iniuſtitia. Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum iniuſtitia ſit ſpeciale vitium.

¶ Secundo, Vtrum iniuſta agere ſit proprium iniuſti.

¶ Tertio, Vtrum aliquis poſſit iniuſtum pati volens.

¶ Quarto, Vtrum iniuſtitia ex ſuo genere ſit peccatum mortale.

ARTICVLVS I.

Vtrum iniuſtitia ſit vitium ſpeciale.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ q̃ iniuſtitia non ſit vitiũ ſpeciale. Dicitur .n. 1. Io. 3. Omne peccatum eſt iniquitas, ſed iniquitas videtur idem eſſe q̃ iniuſtitia, quia iuſtitia eſt æqualitas quædã. unde iniuſtitia, idem videtur eſſe quod inæqualitas, ſiue iniquitas. ergo iniuſtitia non eſt ſpeciale peccatum.

¶ 2 Præt. Nullũ ſp̃ale peccatũ opponitur oĩbus virtutibus, ſed iniuſtitia opponit oĩbus virtutibus. nã q̃tũ ad adulteriũ, opponit caſtitati, q̃tũ ad homicidiũ, opponit mãſuetudini & ſic de aliis. ergo iniuſtitia non eſt ſpeciale peccatum.

¶ 3 Præt. Iniuſtitia iuſtitiæ oppo nitur, quę in voluntate eſt, ſed oẽ peccatum eſt in voluntate, vt * Auguſ. dicit. ergo iniuſtitia non eſt ſpeciale peccatum.

SED CONTRA eſt, q̃ iniuſtitia iuſtitiæ opponitur, ſed iuſtitia eſt ſpecialis virtus. ergo iniuſtitia eſt ſpeciale peccatum.

RESPONDEO. Dicẽdum, q̃ iniuſtitia eſt duplex. Vna quidẽ illegalis, quæ opponitur legali iuſtitiæ, & hęc quidem ſecundum eſſentiam eſt ſpeciale vitium, inq̃tum reſpicit ſpeciale obiectum, ſ. bonum commune, quod contemnit, ſed quantum ad intentionẽ eſt vitium generale, quia per contemptum boni cõmunis poteſt hõ ad omnia peccata deduci. Sicut etiã omnia vitia, inquãtũ repugnãt bono communi iniuſtitię, habẽt rõnem quaſi ab iniuſtitia deriuata, ſicut & ſupra de iuſtitia * dictũ eſt. Alio modo, dicitur iniuſtitia ſecũdum inæqualitatem quandam ad alterum, prout ſcilicet homo vult habere plus de bonis, puta, diuitiis & honoribus, & minus de malis, puta laboribus, & dãnis: Et ſic iniuſtitia habet materiam ſpecialem & eſt particulare vitium, iuſtitiæ particulari oppoſitum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ſicut iuſtitia legalis, dr̃ per comparationem ad bonũ cõmune humanum, ita iuſtitia diuina dr̃ per comparationem ad bonũ diuinum, cui repugnat omne peccatum, & ſecundũ hoc omne peccatum dicitur eſſe iniquitas.

AD SECVNDVM dicẽdum, q̃ iniuſtitia ẽt particularis opponitur indirecte omnibus virtutibus, inquantum. ſ. exteriores etiã actus pertinent & ad iuſtitiam, & ad alias virtutes morales, licet, diuerſimode, ſicut ſupra dictũ eſt. *

AD TERTIVM Dicendum, q̃ voluntas, ſicut & rõ ſe extendit ad materiam totã moralem, ſ. ad paſſiones, & operationes exteriores, quæ ſunt ad alterũ, ſed iuſtitia pficit voluntatẽ ſolũ ſm quod ſe extendit ad operationes, q̃ ſunt ad alterum, & ſimiliter iniuſtitia.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis dicatur iniuſtus ex hoc, quòd facit iniuſtum.

AD SECVNDVM ſic p̃ceditur. Vr̃ q̃ aliquis dicatur iniuſtus ex hoc, q̃ facit iniuſtũ. Habitus .n. ſpecificantur p obiecta, vt ex ſupra dictis patet: ſed proprium obiectũ iuſtitiæ eſt

penes commenſurationem ad operantis rationem, qua ſeclusâ eſt attendi debet. ¶ Ad dubium ergo dicitur, quod intentio literæ, eſt loqui de ſecunda comparatione & quod Noe, ſiue quicunque ex ignorantia facti excuſante incurrens ebrietatem, vel aliquid huiuſmodi, nō facit etiam materialiter intemperatum formaliter, hoc eſt, non facit actum, qui terminetur ad intemperatum, tanquā ad materiam illius actus, quia ebrietas, & exceſſus talis eſt act⁹ extra genus moris. Licet verum ſit, quod terminatur ad materiam intemperantiæ quia terminatur ad talem potum, qui reſpectu huius eſſet materia intemperantiæ, ſi moralis generis formam participaret. Nō ſic autem eſſe de facere ex ignorantia facti iniuſtum, patet: quoniam quantumcunque occidens caſu proximū omni præpoſita diligentia excuſetur, materia tamen talis occiſionis iniuſtum ſecundum ſe formaliter eſt, quod aliter patitur, cui aufertur quod ſuum eſt.

Lib. 5. c. 4. & 16. in princ. & c. 9. à medio tom. 5.

Lib. 5. ca. 6. tom. 5.

iniuſtum. ergo & iuſtus dicendus eſt aliquis ex hoc, quod facit iuſtum, & iniuſtus ex hoc, quòd facit iniuſtum.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 5.* Ethi. falſam eſſe opinionem quorundam, qui æſtimant in poteſtate hominis eſſe, vt ſtatim faciat iniuſtum, & quod iuſtus non poſſit minus facere iniuſtum, quàm iniuſtus: hoc autem non eſſet niſi facere iniuſtum, eſſet proprium iniuſti. ergo aliquis iudicandus eſt iniuſtus ex hoc, quòd facit iniuſtum.

B ¶ 3 Præt. Eodem modo ſe habet omnis virtus ad proprium actum & eadem ratio eſt de vitijs oppoſitis: ſed quicunque facit aliquid intemperatum, dicitur intemperatus. ergo quicunq; facit aliquid iniuſtum, dicitur iniuſtus.

Sed contra eſt, quod Philoſop.* dicit in 5. Ethic. quod aliquis facit iniuſtum, & iniuſtus non eſt.

C Respond. Dicendum, quod ſicut obiectum iuſtitiæ eſt aliquid æquale in rebus exterioribus, ita etiam obiectum iniuſtitiæ eſt aliquid inæquale, put ſcilicet alicui attribuitur plus, vel minus, quàm ſibi cōpetat. Ad hoc autem obiectum comparatur habitus iniuſtitiæ mediāte proprio actu, qui vocatur iniuſtificatio. Pōt ergo contingere, quod qui facit iniuſtum, non eſt iniuſtus dupliciter. Vno modo, propter defectum comparationis ipſius operationis ad proprium obiectum, quæ quidem recipit ſpeciem, & nomen à per ſe

D obiecto, non autē ab obiecto per accidens. In his autem quæ ſunt propter finem, per ſe dicitur aliquid quod eſt intentum, per accidens autem quod eſt præter intentionem. Et ideo ſi aliquis faciat aliquid quod eſt iniuſtum, non intendens iniuſtum facere, puta, cum hoc facit per ignorantiam, non exiſtimans ſe iniuſtum facere, tunc non facit iniuſtum per ſe, & formaliter loquendo, ſed ſolum per accidens, & quaſi materialiter faciens id, quod eſt iniuſtum, vnde & talis operatio non denominatur iuſtificatio. Alio mo-

335 do, poteſt cōtingere propter defectum comparationis ipſius operationis ad habitum. Poteſt enim iuſtificatio procedere quandoque quidem ex aliqua paſſione, puta, iræ, vel concupiſcentiæ, quandoque autem ex electione, quando ſcilicet ipſa iuſtificatio per ſe placet, & tunc proprie procedit ab habitu, quia vnicuique habenti aliquem habitum, eſt ſecundum ſe acceptum, quod conuenit illi habitui. Facere ergo iniuſtum ex intentione, & electione eſt proprium iniuſti, ſecundum quod iniuſtus dicitur, qui habet iniuſtitiæ habitum: ſed facere iniuſtum præter intentionem, vel ex paſſione, poteſt aliquis abſque habitu iniuſtitiæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd obiectum per ſe, & formaliter acceptum, ſpecificat habitum, non autem prout accipitur materialiter, & per accidens.

Ad secundum dicendum, quòd non eſt facile cuique facere iniuſtum ex electione, quaſi aliquid per

A ſe placens, & non propter aliud: ſed hoc proprium eſt habentis habitum vt ibidem Philoſophus dicit.

Ad tertium dicendum, quod obiectum temperantiæ non eſt aliquid exterius conſtitutum, ſicut obiectum iuſtitiæ, ſed obiectum temperātiæ, id eſt, temperatum, accipitur ſolum in comparatione ad ipſum hominem. Et ideo quod eſt per accidens, & præter intentionem, non poteſt dici temperatum nec materialiter, nec formaliter, & ſimiliter neque intemperatum. Et quantum ad hoc eſt diſſimile in iuſtitia, & in alijs virtutibus moralibus, ſed quantum ad comparationem operationis ad habitum, in hominibus ſimiliter ſe habet.

BIBLIOTECA NAZ. V. E. ROMA

Articulus III.

Vtrum aliquis poſſit pati iniuſtum volens.

331 Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd aliquis poſſit pati iniuſtum volens. Iniuſtum. n. eſt inæquale, vt dictum eſt* ſed aliquis lædendo ſeipſum, recedit ab æqualitate, ſicut & lædendo alium. ergo aliquis poteſt ſibiipſi facere iniuſtum, ſicut & alteri, ſed quicunque facit iniuſtum, volens facit. ergo aliquis volens poteſt pati iniuſtum, maxime à ſeipſo.

Inf. q. 66. ar. 4. cor. Et 5. Eth. lect. 12. 13. & 14.

* Ar. præced.

¶ 2 Præterea. Nullus ſecundum legem ciuilem punitur niſi propter hoc, quòd facit aliquam iniuſtitiam, ſed illi, qui interimunt ſeipſos, puniuntur ſecundum legem ciuitatum in hoc, quod priuabantur antiquitus honore ſepulturæ, vt patere poteſt per Philoſop. in 5. Ethic.* ergo aliquis poteſt facere ſibiipſi iniuſtum, & ita contingit, quòd aliquis iniuſtum patiatur volens.

Li. 5. ca. vlt. paulo a principio. tom. 5.

¶ 3 Præterea. Nullus facit iniuſtum, niſi alicui patienti iniuſtum, ſed contingit quòd aliquis faciat iniuſtum alicui hoc volenti, puta, ſi vendat rem carius quàm valeat. ergo contingit aliquem volentem aliquid iniuſtum pati.

Sed contra eſt, quòd iniuſtum pati, eſt oppoſitum ei, quod eſt iniuſtum facere, ſed nullus facit iniuſtum, niſi volens. ergo per oppoſitum nullus patitur iniuſtum, niſi nolens.

Respondeo Dicendum, quòd actio de ſui ratione procedit ab agente: paſſio autem ſecundum propriam rationem eſt ab alio. Vnde non poteſt eſſe idem ſecundum idem, agens, & patiens, vt dicitur in 3. & 8.* Phyſicor. Principium autem proprium agendi in hominibus eſt voluntas, & ideo illud proprie, & per ſe homo facit, quod volens facit. Et econtrario, illud proprie homo patitur, quod præter voluntatem ſuam patitur, quia inquantum eſt volens, principium eſt ex ſeipſo, & ideo inquantum huiuſmodi, magis eſt agens, quam patiens. Dicendum eſt ergo, quod iniuſtum per ſe, & formaliter loquendo, nullus poteſt facere niſi volens, nec pati niſi nolens. Per accidens autem, & quaſi

Libr. 3 text. 40. tom. 2.

E materialiter loquendo, poteſt aliquis id, quod eſt de ſe iniuſtum vel facere nolens: ſicut cum quis præter intentionem operatur, vel pati volēs: ſicut cum aliquis plus alteri dat ſua voluntate, quàm debeat.

Ad primum ergo dicendum, quod cū aliquis ſua voluntate dat alicui id: quod ei non debet, non facit nec iniuſtitiam: nec inæqualitatem. Homo enim per ſuam voluntatem poſſidet res: & ita non eſt præter proportionem, vel propoſitum, ſi aliquid ei ſubtrahatur, ſed ſecundum propriam voluntatem vel à ſeipſo, vel ab alio.

Ad secundum dicendum, quod aliqua perſona ſingularis poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundum ſe: & ſic ſi ſibi aliquod nocumentum inferat,

poteſt quidem habere rationem alterius peccati, puta, intemperantiæ, vel imprudentiæ, non tamen rationem iniuſtitiæ, quia ſicut iuſtitia ſemper eſt ad alterum, ita & iniuſtitia. Alio modo poteſt conſiderari aliquis homo, inquantum eſt aliquid ciuitatis, ſcilicet pars, vel inquantum eſt aliquid Dei, ſcilicet creatura, & imago. Et ſic qui ſeipſum occidit, iniuriam quidem facit non ſibi, ſed ciuitati, & Deo, & ideo punitur tam ſecundum legẽ diuinam, quam ſecũdum legem humanam, ſicut de fornicatione Apoſtolus dicit. Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.

Ad tertium dicendum, ꝙ paſſio eſt effectus actionis exterioris. In hoc autem quod eſt facere, & pati iniuſtum, id quod materialiter eſt, attenditur ſecundum id quod exterius agitur, prout in ſe conſideratur* vt dictum eſt, id autem quod eſt ibi formale, & per ſe, attenditur ſecundum voluntatem agentis, & patientis, vt ex dictis patet.* Dicendum eſt ergo, quòd aliquem facere iniuſtum, & alium pati iniuſtum, materialiter loquẽdo, ſemper ſe concomitantur, ſed ſi formaliter loquamur, facere aliquis poteſt iniuſtum, intendens iniuſtum facere, tamen alius non patietur iniuſtum, quia volens patietur. Et econuerſo, poteſt aliquis pati iniuſtum, ſi nolens id quod eſt iniuſtum, patiatur, & tamen ille qui hoc facit ignorans, non faciet iniuſtum formaliter, ſed materialiter tantum.

Art præced.

In corpo. & art. præced.

Articvlvs IIII.

Vtrum quicunque facit iniuſtum, peccet mortaliter.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videt quòd non quicunq; facit iniuſtum, peccet mortaliter. Peccatũ enim veniale mortali opponitur, ſed quandoque veniale peccatum eſt, quòd aliquis faciat iniuſtũ, dicit enim Philoſophus in 5. Ethicor. de iniuſta agentibus loquẽs. Quicunque non ſolum ignorantes, ſed & propter ignorantiam peccant, venialia ſunt. ergo non quicunque facit iniuſtum, mortaliter peccat.

¶ 2 Prætereà. Qui in aliquo paruo iniuſtitiam facit, parum a medio declinat, ſed hoc videtur eſſe tolerabile, & inter minima malorum computandum, vt patet per Philoſophum* in 2. Ethic. non ergo quicunque facit iniuſtum, peccat mortaliter.

¶ 3 Præterea. Charitas eſt mater omnium virtutum, ex cuius contrarietate aliquod peccatum dicitur mortale, ſed non omnia peccata oppoſita alijs virtutibus ſunt mortalia. ergo etiam neque facere iniuſtum, ſemper eſt peccatum mortale.

Sed contra. Quicquid eſt contra legem Dei, eſt peccatũ mortale, ſed quicunque facit iniuſtum, facit contra præceptum legis Dei, quia vel reducitur ad furtum, vel adulterium, vel ad homicidium, vel ad aliquid huiuſmodi,

F vt ex ſequentibus * patebit. ergo quicunque facit iniuſtum, peccat mortaliter.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ * eſt, cum de differentia peccatorum ageretur, peccatum mortale eſt quod contrariatur charitati, per quam eſt animæ vita. Omne autem nocumentum alteri illatum ex ſe charitati repugnat, quæ mouet ad volendum bonum alterius, & ideo cum iniuſtitia ſemper conſiſtat in nocumento alterius, manifeſtum eſt, quod facere iniuſtum, ex genere ſuo eſt peccatum mortale.

q.64. & ſeq. q.24.art.12. & 1.2.q.72. art.5.

Ad primvm ergo dicendum, quòd illud uerbum Philoſophi intelligitur de ignorantia facti, quam ipſe vocat ignorantiam particularium circunſtantiarum, quæ meretur veniam, non autem de ignorantia G iuris, quæ non excuſat. Qui autem ignorans facit iniuſtum, non facit iniuſtum, niſi per accidens, vt ſupra dictum * eſt.

Artic. 2.

Ad secvndvm dicendum, quòd ille qui in paruis facit iniuſtitiã, deficit a perfecta ratione eius, quod eſt iuſtum facere, inquantum poteſt reputari non eſſe omnino contra voluntatem eius, qui hoc patitur, puta, ſi auferat aliquis alicui vnum pomum, vel aliquid tale, de quo probabile eſt, quod ille inde non lædatur, nec ei diſpliceat.

Ad tertivm dicendum, quòd peccata, quæ ſunt contra alias virtutes non ſemper ſunt in nocumẽtum alterius, ſed important inordinationem quandam circa paſſiones humanas, vnde non eſt ſimilis ratio.

¶ Super queſtionis quinquageſimæ nonæ Articulum quartum.

332

Inf. q. 69. ar. 1. cor. & q. 70. art. 4. co. Et q. 110. artic. 3. cor.

In articul. 4. omiſſis primo, & tertio, aduerte Nouitie, quod vniuerſæ dictum litteræ, ſcilicet quod facere iniuſtum eſt ex ſuo genere peccatum mortale, intelligendum eſt de facere iniuſtum formaliter. Quando autem facere iniuſtum materialiter ſit peccatũ mortale, & quando non, oportet ex parte facientis cauſam penſare, & ex parte patientis quantitatem nocumenti. Contingit enim ignorãtiam quandoque excuſare, & quandoque nõ, etiam dato quod fiat notabile nocumentum. Contingit etiã quandoque nocumẽtum ob prauitatem reddere culpam imperfectam venialem, ſcilicet vt iniurijs uerborum accidit, quæ & ſuperius in tractatu de ignorantia, & inferius in ſpecialib⁹ peccatis nota erunt, quæ tamen hic author in reſponſionibus ad argumenta notat.

Lib. 5. c. 8. In fin. tom. 5. Lib. 2. c. vlt.

Circa finem tom. 5.

H

Qvæstio LX.

De iudicio, in ſex articulos diuiſa.

Postea conſiderandum eſt de iudicio.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum iudicium ſit actus iuſtitiæ.
¶ Secundo, Vtrum ſit licitum iudicare.
¶ Tertio, Vtrum per ſuſpiciones ſit iudicandum.
I ¶ Quarto Vtrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda.
¶ Quinto, Vtrum iudicium ſemper ſit ſecundum leges ſcriptas proferendum.
¶ Sexto, Vtrum iudiciũ per vſurpationem peruertatur.

Articvlvs I.

Vtrum iudicium ſit actus iuſtitiæ.

333

Ad primvm ſic proceditur. Videtur, quod iudicium non ſit actus iuſtitiæ. Dicit enim Philoſop. in 1. Ethic. quòd vnuſquiſque bene iudi K cat, quæ cognoſcit, & ſic iudicium ad vim cognoſcitiuam pertinere videtur. vis autem cognoſcitiua per prudentiam perficitur. ergo iudicium magis pertinet ad prudentiam, quam ad iuſtitiam, quæ eſt in voluntate, vt* dictum eſt.

Inf. ar. q. 63. art. 4. cor. Et Iſa. 1. lect. 6. princip. Lib. 1. cap. 3. tom. 5. q. 58. art. 4.

¶ 2 Præterea. Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 2. Spiritualis iudicat omnia; ſed homo maxime efficitur ſpiritualis per virtutem charitatis, quæ diffunditur in cordibus noſtris per Spiritumſanctum, qui datus eſt nobis, vt dicitur Roman. 5. ergo iudicium magis pertinet ad charitatem, quàm ad iuſtitiam.

¶ 3 Præterea. Ad vnamquamque virtutem pertinet rectum iudicium circa propriam materiam: quia vir-

tuoſus

tuoſus in ſingulis eſt regula, & menſura, ſecundum A
Lib.3.Ethic. cap.3.ad fin. tom.5. Philoſophum in libr.* Ethicor. non ergo iudicium magis pertinet ad iuſtitiam, quàm ad alias virtutes morales.

¶4 Prætereà. Iudicium videtur ad ſolos iudices pertinere, actus autem iuſtitiæ inuenitur in omnibus iuſtis, cũ ergo non ſoli iudices ſint iuſti, videtur quod iudicium non ſit actus proprius iuſtitiæ.

Sed contra eſt, quod in Pſalm. 93. dicitur, Quoadusque iuſtitia conuertatur in iudicium.

Respondeo Dicendum, ꝙ iudicium proprie nominat actũ iudicis, inquantum iudex eſt. Iudex autẽ dicitur quaſi ius dicens, ius autem dicitur obiectum
q.57.artic.1. iuſtitiæ, vt ſupra* habitum eſt. Et ideo iudicium importat ſecundum primam nominis impoſitionem, diffinitionem, vel determinationem iuſti, vel iuris. Quod autem aliquis bene diffiniat aliquid in operibus virtuoſis, proprie procedit ex habitu virtutis: ſicut caſtus recte determinat ea, quæ pertinent ad caſtitatem, & ideo iudicium, quod importat rectam determinationem eius, quod eſt iuſtum, proprie pertinet ad iuſtitiã.
Lib.5.cap.4. paulo ante medium tomo 5. Propter quod Philoſophus in 5.* Ethicor. dicit, quòd homines ad iudicem confugiunt, ſicut ad quandam iuſtitiam animatam.

Ad primum ergo dicendum, quòd nomen iudicij, quod ſecundum primam impoſitionem ſignificat rectam determinationem iuſtorum, ampliatum eſt ad ſignificandam rectam determinationem in quibuſcunque rebus tam in ſpeculatiuis, quàm in practicis, in omnibus tamen ad rectum iudicium duo requiruntur, quorum vnum eſt ipſa virtus proferens iudicium, & ſic iudicium eſt actus rationis, dicere enim vel diffinire aliquid rationis eſt. Aliud autem eſt diſpoſitio iudicantis, ex qua habet idoneitatem ad recte iudicandum & ſic in his quę pertinent ad iuſtitiam, iudiciũ procedit ex iuſtitia, ſicut & in his quæ ad fortitudinem pertinent, ex fortitudine. Sic ergo iudicium eſt quidam actus iuſtitiæ, ſicut inclinantis ad recte iudicandum, prudentiæ autem ſicut iudicium proferentis. Vnde & Syneſis ad prudentiam pertinens, dicitur bene iudicatiua, vt ſupra* habitum eſt.
q.51.arti.3.

Ad secundum dicendum, quòd homo ſpiritualis ex habitu charitatis habet inclinationem ad recte iudicandum de omnibus ſecundum regulas diuinas, ex quibus iudicium per donum ſapientiæ pronuntiat: ſicut iuſtus per virtutem prudentiæ pronuntiat iudicium ex regulis iuris.

Ad tertium Dicendum, quòd aliæ virtutes ordinant hominem in ſeipſo, ſed iuſtitia ordinat
q.58. arti.2. 9. & 10. hominem ad alium, vt ex dictis* patet. Homo autem eſt dominus eorum, quæ ad ipſum pertinent, non autem eſt dominus eorum quæ ad alium pertinent. Et ideo in his, quæ ſunt ſecundum alias virtutes, non requiritur, niſi iudicium virtuoſi, extenſo tamen nomine iudicij, vt* dictum eſt, ſed in his quæ pertinent
¶1 iſto artic. ad iuſtitiam, requiritur vlterius iudicium alicuius ſuperioris, qui vtrunque valeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus. Et propter hoc iudicium ſpecialius pertinet ad iuſtitiam, quàm ad aliquam aliam virtutem.

Ad quartum Dicendum, quòd iuſtitia in Principe quidem eſt ſicut virtus architectonica, quaſi imperans, & præcipiens quod iuſtum eſt, in ſubditis autem eſt tanquam virtus executiua, & miniſtrãs. Et ideo iudicium, quod importat diffinitionem iuſti, pertinet ad iuſtitiam ſecundum quod eſt principaliori modo in præſidente.

Articulus II.

Vtrum ſit licitum iudicare.

Ad secundum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ non ſit licitum iudicare. Nõ.n. infligitur pœna, niſi pro illicito, ſed iudicantibus imminet pœna, quam non iudicãtes effugiunt, ſ᷑m illud Matth. 7. Nolite iudicare, ne iudicemini. ergo iudicare eſt illicitũ.

¶2 Præt. Rom. 14. dicitur. Tu q̃s
B es, qui iudicas alienum ſeruũ? ſuo domino ſtat aut cadit, Dominus autem omniũ Deus eſt. ergo nulli homini licet iudicare.

¶3 Præter. Nullus homo eſt ſine peccato, ſ᷑m illud 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, noſipſos ſeducimus, ſed peccanti non licet iudicare, ſ᷑m illud Roman. 2. Inexcuſabilis es homo omnis, qui iudicas. In quo enim alterum iudicas, teipſum condemnas: eadem enim agis quę iudicas. ergo nulli eſt licitum iudicare.

Sed contra eſt, quòd di
C citur Deut. 16. Iudices, & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populum iuſto iudicio.

Respondeo Dicendũ, ꝙ iudicium intantum eſt licitũ, inq̃tum eſt iuſtitię actus. Sicut autem ex* prædictis patet, ad hoc ꝙ iudicium ſit actus iuſtitiæ, tria requiruntur. Primo quidem, vt procedat ex inclinatione iuſtitię. Secundo, ꝙ procedat ex authoritate prę ſidentis. Tertio, ꝙ proferatur ſ᷑m rectã rõnẽ prudentiæ. Quodcũq; aũt horũ defuerit, iudiciũ erit vi-
D tioſum, & illicitum. Vno quidem modo, quãdo eſt cõtra rectitudinem iuſtitię: & ſic dicitur iudiciũ peruerſum vel iniuſtum. Alio modo, quando homo iudicat in his, in quibus nõ habet authoritatẽ: & ſic dicitur iudicium vſurpatum. Tertio modo, quando deeſt certitudo rationis, puta, cũ aliquis de his iudicat, quæ ſunt dubia, vel occulta propter aliquas leues coniecturas, & ſic dicitur iudicium ſuſpicioſum, vel temerarium.

E Ad primum ergo dicendũ, ꝙ Dominus ibi prohibet iudicium temerarium, quod eſt de intentione cordis, vel de alijs incertis, vt* Aug. dicit in libr. de ſermone Domini in monte. Vel prohibet ibi iudiciũ de rebus diuinis, de quibus cum ſint ſupra nos nõ debemus iudicare, ſed ſimpliciter ea credere: vt* Hilarius dicit ſup Matth. Vel prohibet iudiciũ: ꝙ nõ ſit ex beneuolentia, ſed ex animi amaritudine: vt Chryſ.† dicit.

¶Super quęſtionis ſexageſimę Articulum ſecundum.

In art. 2 q. 60. omiſſo primo, dubium in reſponſione ad tertium occurrit ad hominem, & ſimpliciter An iudex in peccato mortali etiã occulto conſtitutus, peccet iudicans alios. Et eſt rõ dubij q̃ author in 4. ſententiarum diſtin. 19. quæſt. 2. artic. 2. tenet affirmatiuã partem in prælato eccleſiaſtico, & ratio eius ibi eſt, quia indigne vtitur officio prælationis. Et additur ab alijs alia ratio, quia ſcilicet eſt ſuſpenſus quo ad ſe, vt habetur ex capit. vltim. extra De tempo. ordina. In hoc autem loco author indiſtincte de iudice dicit, quod ſi ꝓpter officiũ tenetur iudicare peccator poteſt iudicare cum humilitate, abſq; quod incurrat nouam damnationis cauſam, quãuis ſe damnabilẽ oſtẽdat alios iudicando.
334 Inf. art. 3. & 6. & q. 67. artic. 1. Et 4. d. 48. cor. prin. Et Ro. 1. & 2. 14. Et 1. corinth. 4.

¶Ad dubiũ hoc ſimpliciter dicẽdum eſt, quod iudex, ſeu prælatus ſpiritualis, vtẽs officio ſuo in his quę non ordinis, ſed iuriſdictionis ſunt, quamuis ſit in peccato mortali, non peccat, ſaltem mortaliter, per ſe loquendo. Dico autem, per ſe loquendo, ad euitandũ id quod eſt per accidens, puta, deformitatem ſcandali, ſi peccatum eſt manifeſtũ. Probatur autẽ quod dicimus ex eo, quod macula peccati mortalis non contrariatur rectitudini requiſitæ ad iudicium, lumini ſcilicet rationis inclinatiõi ad tribuẽdum alteri ius ſuum, & authoritati iuriſdictionis. Stant enim hæc omnia cum peccato mortali, vt patet, & Gentilium teſtimonia atteſtãtur. Quia tamen impedimentum nõnullum eſt peccatum mortale, pro quanto boni perſonam gerit alijs prælatus, qui bonus vere non eſt, ſi nõ humiliter exercet offi-
Art. per⁊ col.
D. 552.
Li. 2. ca. 28. tom. 4.
*Cap. 5. in Matt. nõ procul à fin.
†Homil. 17. in opere imperfecto tomo 2.

cium iudicādi, venia le peccatū incurrere videtur, procedit nanque in actum moralem nō qualis debet.

¶ Ad dubium autem hoc idem, pro q̃to eſt ad hominē, dr. ꝙ author ſecutus alios in libris ſententiarum illa dixit quę poſtmodū in Summa correxit, vt patet hic, & inferius, ſ. in 3. p. q. 64. artic. 6. vt diffuſius in quæſtione ſpeciali de hoc declarabimus.

Homil. 24. non remote à princ. to. 2.

D. 261. & 405. & 796. & 965.

¶ Ad primam autem obiectionē in oppoſitum dicitur, ꝙ indigne vti officio cōtingit dupliciter. ſ. priuatiue, & contrarie. Et quod exiſtens in peccato mortali vtitur officio indigne priuatiue, non aūt contrarie, q. d. ſ. eſt priuatus conditione, quam natus eſt habere, vt condigne iudicis officiū ageret, nō autem aliquid contrarium iuſto iudici, vt ſic, & ꝓpterea non oportet quòd peccet.

Li. 2. c. 28. à med. tom. 4.

D. 529. & 640.

¶ Ad ſecundam vero dicitur, quod magna differentia eſt inter vſum poteſtatis iuriſdictionis, & poteſtatis ordinis, quoniam ad illum nō eſt opus conſecratione, iſtum autem nemo ſine cōſecratione habet. Et propterea aliud eſt iudicium de miniſtro vnius, & alterius, qm̃ miniſter Dei & Eccleſiæ ad actum ſanctæ poteſtatis debet eſſe ſanctus, & de tali loquitur Decretalis illa. Miniſter autem ad actū iuſtū ſufficit ꝙ ſit iuſtus in opere.

335
Locis ſupr. art. 2. inductis.
Et quol. 12. art. 25.
† Lib. 6. ca. 3. tom. 5.

¶ Super quæſtionis ſexageſimę Articulum tertium.

IN ar. 3. vbi aſſignatur ſecundus gradus ſuſpicionis, diligenter aduerte, & caueas ne fallaris in illis verbis, Pro certo maliciam alterius æſtimat ex leuibus indicijs. Poteſt ſiquidē dupliciter intelligi, primo, pro credulitate vnius partis, cum aliqua tamen hæſitatione admiſſa. Secundo, pro aſſertiua determinatione, verbi

Artic. 1.
q. 59. art. 4.
Tract. 90. in Ioann. circa med. tom. 9.

Ad secundum dicendū, ꝙ iudex conſtituitur vt miniſter Dei. vnde dicitur Deuterono. 1. Quod iuſtum eſt, iudicate: & poſtea ſubdit. Quia Dei eſt iudiciū.

Ad tertium dicendum, quòd illi, qui ſunt in grauibus peccatis, nō debent iudicare eos, qui ſunt in eiſdem peccatis, vel minoribus, vt Chryſt. dicit* ſuper illud Matt. 7. Nolite iudicare. Et præcipue hoc eſt intelligendum, quando illa peccata ſunt publica, quia ex hoc generatur ſcandalū in cordibus aliorum. Si aūt nō ſunt publica, ſed occulta, & neceſſitas iudicādi immineat ꝑ officium, poteſt cum humilitate, & timore, vel arguere, vel iudicare. Vñ* Aug. dicit in lib. de ſerm. Domini in mōte. Si inuenerimus nos in eodem vitio eſſe, cōgemiſcamus, & ad pariter conādum inuitemus. Nec tñ̄ ꝗ propter hoc hō ſic ſeipſum condemnat, vt nouum condemnationis meritū ſibi acquirat, ſed quia condemnans alium, oſtendit ſe ſimiliter condemnabilem eſſe propter idem peccatum, vel ſimile.

G

Articulus III.

Vtrum iudicium ex ſuſpicione procedens ſit licitum.

AD tertium ſic ꝓcedit. Vr̃ ꝙ iudicium ex ſuſpicione procedēs, non ſit licitum. Suſpicio. n. videtur eſſe opinio incerta de aliquo malo, vnde & Philoſ. in 6.* Ethic. ponit, ꝙ ſuſpicio ſe hēt & ad verū, & ad falſum: ſed de ſingularibus contingētibus nō poteſt haberi opinio, niſi incerta, cum ergo iudicium humanum ſit circa humanos actus, qui ſunt in ſingularibus, & contingentibus, videtur quod nullum iudicium eſſet licitum, ſi ex ſuſpicione iudicare non liceret.

¶ 2 Præt. Per iudicium illicitū fit aliqua iniuria proximo, ſed ſuſpicio mala in ſola opiniōe hominis conſiſtit, & ſic non videtur ad iniuriā alterius pertinere: ergo ſuſpicionis iudicium nō eſt illicitum.

¶ 3 Præt. Si ſit illicitum, oportet quod ad iuſtitiam reducatur, quia iudiciū eſt actus iuſtitiæ, vt dictū * eſt, ſed iniuſtitia ex ſuo genere ſemper eſt pctm̃ mortale, vt ſupra *habitū eſt. ergo ſuſpicionis iudicium eſſet ſemper peccatum mortale, ſi eſſet illicitū, ſed hoc eſt falſum, qa ſuſpiciones vitare nō poſſumus, vt dicit* glo. Aug. ſuper illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tēpus iudicare. ergo, iudicium ſuſpicioſum non videtur eſſe licitum.

Sed contra eſt, ꝙ Chry. † ſuper illud Matth. 7. Nolite iudicare &c. dicit. Dominus hoc mandato nō prohibet Chriſtianos ex beneuolentia alios corripere, ſed ne per iactantiā iuſtitię ſuæ Chriſtiani Chriſtianos deſpiciāt. & ſolis plerumque ſuſpicionibus odiētes cæteros, & condemnantes.

Respondeo dicendū, ꝙ ſicut Tull. dicit ſuſpicio importat opinionem mali qñ ex leuibus indicijs procedit, & contingit ex tribus. Vno quidē modo ex hoc, ꝙ aliquis ex ſeipſo malus eſt, & ex hoc ipſo quaſi conſcius ſuæ malitiæ, faciliter de alijs malum opinatur, ſm̃ illud Eccleſ. 10. In via ſtultus ambulās, cū ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat. Alio mō ꝓuenit ex hoc, ꝙ aliquis male afficitur ad alterum. Cum. n. aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut iraſcitur, vel inuidet ei, ex leuibus ſignis opinatur mala de ipſo, quia vnuſquiſque faciliter credit quod appetit. Tertio modo ꝓuenit ex longa experiētia. vnde* Philoſ. dicit in 2. Rheto. ꝙ ſenes ſunt maxime ſuſpicioſi, quia multotiens experti ſunt aliorum defectus. Primæ autem duæ ſuſpicionis cauſæ, manifeſte pertinent ad peruerſitatem affectus. Tertia vero cauſa diminuit rōnem ſuſpicionis, inq̃tū experientia ad certitudinem proficit, quæ eſt contra rationē ſuſpicionis. Et iō ſuſpicio vitiū quoddam importat, & quāto magis ꝓcedit ſuſpicio, tanto magis eſt vitioſum. Eſt aūt triplex gradus ſuſpicionis. Primus quidem gradus eſt vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat, & hoc ē veniale, & leue pctm̃. Pertinet. n. ad tentationem humanam, ſine qua vita iſta non ducitur, vt habetur in gloſſ.* ſuper illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus eſt cum aliquis pro certo malitiā alterius ęſtimat ex leuibus indicijs. Et hoc ſi ſit de aliquo graui, eſt peccatum mortale, inquantum non eſt ſine contemptu proximi. Vnde* glo. ibidem ſubdit, Si ergo ſuſpiciones uitare non poſſumus quia homines ſumus, iudicia tamen ideſt diffinitiuas firmaſque ſententias continere debemus. Tertius gradus eſt, cum aliquis iudex ex ſuſpiciōe ꝓcedit ad aliquē condemnandum, & hoc directe ad iniuſtitiam pertinet, vnde eſt peccatum mortale.

H

I

K

Ad primum ergo dicendū, ꝙ in humanis actibus inuenitur aliqua certitudo, nō qdē ſicut in demonſtratiuis, ſed ſm̃ quod

gratia. Video iuuenē cum inhoneſta muliere cūtem & credo in mēte mea illos ſimul velle peccare, atque hoc tanq̃ verum exiſtimans ptranſeo, vel admiror, ſumque ita in mente mea diſpoſitus, vt ſi egomet interrogarē meipſum, an iſta ęſtimatio mea ſic apud me adeo vera & certa, quin ēt credā, quod forte falſa eſt æſtimatio iſta, reſpōderem quod forte falſa eſt, veruntamē mihi ſic videtur. Tunc eſt credulitas firma non ſimpliciter, ſed hæſitationi admiſta. Si autem eſſem ſic diſpoſitus, quod reſpōderē, quod mea æſtimatio eſt vera & certa, vt nullus dubitationi locus ſit, tunc eſt aſſertiua determinatio. Senſus literæ nō accipit æſtimationem pro certo primo modo, ſed ſecundo, vt & ly pro certo ſignificat, & authoritas ſubiuncta teſtaē, quæ diffinitiuas ſententias prohibet. In primo ergo gradu ſuſpicionis locato totam latitudinem ęſtimationis aliquo modo hæſitantis, & in ſecundo ſolam diffinitionem ſiue intus, ſiue extra fiat verbis, citra tribunal tamē. in tertio autem ſentētiam iudicis, quę coactiuam vim iniuriæ habet, pro quanto authoritatiue fit. Et hoc nota pro multis, qui credunt ſe incidiſſe in temerarium iudicium ex mala, quā conceperunt, opinione proximi: nec ſciūt diſcernere inter opinionem, quæ cū formidine aliqua alteri* partis eſt, & iudicium ex opinione non natum ſed temere prolatum corde, & ore.

¶ In eodem articulo ad reſponſionem ad primum aduerte, qđ certitudo in humanis actibus ſufficiens ad iudicium iudicis, non eſt certitudo euidētiæ, quoniam quātumcunque teſtes concurrant, & propria hominis confeſſio de facto proprio, nō propterea euidē-

† Homi. 17. in opere imperfecto in prin. tom. 6.

Lib. 2. Rhet. c. 13. parum à prin. to. 6.

Eſt Au. tra. 90. in Ioan. parum ante med. tom. 9.

Eſt Aug. loco nunc dicto circa medium.

ſic

in intellectu, hoc eſſe ab illo perpetratū, poſſunt ſiquidē omnes mētiri, ſed eſt certitudo fidei, quoniā idonei teſtes, & propria confeſſio, ſufficientes cauſæ ſunt ad determinādum intellectum noſtrum ad alteram partem contradictionis non videndam, ſed indubie tenendam in tali materia, ſcilicet, in his quæ conſiſtunt in facto actuum humanorum. Qocirca ſecūdo; quod & author certitudinem in humanis poſſibilē licet declarauerit illā eſſe, quæ eſt per idoneos teſtes, nō tñ arctauit ad ſolā certitudinem per teſtes idoneos. Contingit enim quandoque ſine tali certitudine recte iudicari; vt patet de iudicio Salomonis 3. Regum 3. qui ex iudicio pietatis commotionis ſuper occiſione infantis, iudicauit illam eſſe matrē.

q.59. arti.2. ad 3.

In corp. art.

Sed aduerte, quod huiuſmodi iudicijs, licet poſſit iudex quandoque oportet, iudicando alicui prodeſſe, non tamen alterum criminaliter damnare: quoniā in criminibus puniendo omnia debēt eſſe clara. Vnde Salomon licet adiudicauerit infantem mulieri piæ, quæ profuit vtrique filio ſcilicet & ſtatere, non damnauit tamē per hoc alteram homicidij, quæ oppreſſiſſet filium. Ex quo namque alia certitudo haberi nō potuit, debuit ex illo iudicio iudex iudicare in meliorē partē. Et ſimiliter pōt, & debet, quilibet iudex facere in ſimilibus euentibus. In humanis ſiquidem oportet vti pro certo eo, quod communiter creditur, quamuis vere certum nō ſit.

336

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli aduerte, quod quia leuia iudicia non ſunt nata cauſare malam opinionem de proximo, & inter præcipua bona hominum, computatur bona de ipſo opinio, quia humana gloria, cui diuitiæ nō comparantur, in hominum opinione conſiſtit: ideo accipiens ex leuibus iudiciis ſuſpicionem malā opinionem, ſiue ex ſua opinione iudiciū apud ſe malum, iniuria facit illi, tribuens illi de malo, quod ille nō meruit aut pluſquam meruit. Hoc enim iniuſtum eſſe manifeſte patet, & ex hoc proximum indebite deſpici, & ſi nō affectu, facto tamen conſtat dum minus iuſte æſtimatur. Verum tñ eſt, quia opinio imperfectū quid eſt in genere cognitionis & determinationis propter inclinationē ad illum, & iudiciū temerarium de peccatis leuibus ratione materiæ imperfectū eſt, ideo nullū horum eſt peccatum mortale, ſed ſolummō temerariū iudiciū de mortali ex leuibus indiciis, vt in litera dicitur.

335

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem art. 3. dubium occurrit, quo pacto verificetur, quod iudicium interius reducitur ad iudicium exterius, cū contingat ſæpe exterius iudicium fieri ſine animo iudicādi exterius. Vt frequenter priuatæ perſonæ iudicant talem malum, contra quem tñ non cogitāt proferre ſententiā damnationis, & quandoque ſi poſſent, non proferrent. ¶Ad hoc dicitur, quod quemadmodū ad homicidij vitium, reducitur non ſolum deſiderium occidendi aliquem, ſed etiam deſiderium, quod aliquis moriatur, quāuis nullo pacto vellet ipſum occidere, ita ad exterioris iudicij vitium reducit, nō ſolū velle dare damnationis ſententiā, ſed qualitercunque iniuſte iudicans ex leuibus cauſis. Eiuſdem q. rōnis eſt, iniuria temerarii iudicii intus, & extra, quamuis non ſit æquale nocumentū.

¶Super quæſtionis ſexageſimæ Articulum quartum.

IN art. 4. eiuſdem 60 quæſt. circa reſponſionem ad primum, & ſecundum ſimul, dubium occurrit & de concluſione tali

conuenit tali materiæ, puta, cum aliquid p idoneos teſtes probat.

AD SECVNDVM dicendū, quod ex hoc ipſo, quod aliquis malā opinionem habet de alio ſine cauſa ſufficienti, indebite contemnit ipſum: & ideo iniuriatur ei.

AD TERTIVM dicendū, quod quia iuſtitia, & iniuſtitia eſt circa exteriores operationes, vt dictū* eſt, tūc iudicium ſuſpicioſum directe ad iuſtitiam pertinet, qñ ad actū exteriorem procedit, & tunc eſt peccatū mortale, vt dictum* eſt. Iudicium autem interius pertinet ad iuſtitiam, ſecundum quod comparatur ad exterius iudicium, vt actus interior ad exteriorē, ſicut concupiſcētia ad fornicationem, & ira ad homicidium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr quod dubia non ſint in meliorē partem interpretanda. Iudicium enim magis debet eſſe de eo, quod in pluribus accidit, ſed in pluribus accidit quod aliqui male agāt, quia ſtultorum eſt numerus infinitus, vt dicitur Eccl. 1. Proni enim ſunt ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua, vt dicitur Gene. 8. ergo dubia magis debemus interpretari in malum, quàm in bonum.

¶2 Præt. Aug.* dicit, quod ille pie, & iuſte viuit qui rerum integer eſt æſtimator in neutram partem declinādo, ſed ille qui interpretatur in melius quod dubium eſt, declinat in alteram partem. ergo non eſt faciendum. Lib 1. de doctrin. chriſt. c. 7. in prin. tom. 3.

¶3 Præt. Hō debet diligere proximum ſicut ſeipſum, ſed circa ſeipſum hō debet dubia interpretari in peiorem partem: ſm illud Iob. 9. Verebar omnia opera mea. ergo videtur quod ea, quæ ſunt dubia circa proximos, ſint in peiorem partem interpretanda.

SED CONTRA eſt, quod Roman. 14. ſuper illud, Qui non manducat, manducantem non iudicet: dicit* gloſſ. Dubia in meliorem partem ſunt interpretanda. Eſt Aug. li. 2. de ſermo. Dom. in mōte ca. 18. ante medium, tom. 4.

cet quod melius eſt, quod aliquis frequenter fallatur, habēdo bonam opinionem de malo homine, quam quod rarius fallatur habens malam opinionem de aliquo bono, & de illius ratione, quia ex hoc fit iniuria alicui, non autē ex primo. De concluſione quidem, quia iudicium in materia morali vt in pluribus verum eſt habendum pro vero abſolute, & conſequenter amplectēdum vt melius: ſed iudicium quod rarius fallitur, eſt verum vt in pluribus. ergo. De rōne vero, quia falſum eſt quod ille qui frequēter fallitur in bona opinione nulli noceat. Nam nocet ſibiipſi, implendo aīam ſuā falſis opinionibus: peius ē aūt nocere ſibi, quā alteri. ¶Et ſi contra hoc afferatur quod in litera dicitur, quod falſum iudicium de bono alterius non pertinet ad malum intellectus iudicātis, ſed ad bonum affectum ipſius, ſicut nec ad perfectionem intellectus ſm ſe pertinet cognitio ſingulariū contingentium, magnum auget dubium, tum quia licet ad perfectionē intellectus ſm ſe, nō pertineat cognoſcere veritatem contingentium ſingularium, pertinet tamen ad perfectionem intellectus vt extenditur ad operationē, hoc eſt, quod licet veritas ſingularium contingētium non ſit de perfectione intellectus ſpeculatiui, eſt tamē de perfectione intellectus practici. Intellectus n. extenſione fit practicus, vt dicitur in tertio de Anima: Patet autem quod dicimus. Et ſimpliciter, quia ad prudentiā requiritur memoria præteritorum, & intelligentia præſentium, & prouidentia futurorum. Et ad hominē, Nā author inferius in tertia parte quæſt. 11. artic. primo ad tertium hoc expreſſe dicit. Conſtat autem quod iudicium, de quo eſt ſermo, ad intellectum practicum ſpectat. ergo falli in huiuſmodi contra perfectionem eſt eius, & prudentiæ nocet. Et vlterius ſequitur, quod impertinenter litera attulit ad propoſitum, quod cognoſcere veritatem contingentium ſingularium non pertinet ad perfectionem intellectus ſm ſe, id eſt ſpeculatiui. Nā ſermo eſt de intellectu practico: Tum quia non valet argumentum, Cognoſcere veritatē ſingulariū contingentiū non pertinet ad perfectionē intellectus: ergo errare circa hęc non eſt malum intellectus: quā error de rōne ſua ponit malū in intellectu errante. Sicut non valet, Videre columnas Herculis non eſt de perfectione viſus. ergo male videre ipſas nō ſpectat ad imperfectionē viſus. ſed bene valet. ergo carere taliū cognitione, nō ponit malū in intellectu. ¶Ad euidentiam huius rei, ſciēdum eſt, quod dubia in meliorem partem interpretanda eſſe, dupliciter intelligi pōt ſcilicet negatiue, & poſitiue. Et ſi intelligatur negatiue, ſenſus eſt, quod dubia non ſunt in deteriorem partem interpretanda, & ſic intellecta hæc propoſitio eſt veriſſima, ac certiſſima. Et propter hunc ſenſum Dominus negatiue præcepit Matth. 7. Nolite iudicare. & Apoſtolus ad Corint. Qui non manducat, manducantem non iudicet. Et dum negatiue ſeruatur hæc regula fit vt ſi quādo occurrat factum dubij iudicij de proximo, in eadē perſiſtamus opinione de illo proximo, in qua prius eramus verbi gratia. Habebam Ioannem pro viro ſobrio, inuenio poſtmodum ipſum bene comedentem, & bibentem, non moueor ex hoc facto ad iudicandum, quod neceſſitate ductus ſancte facit, quod eſſet in meliorem partem interpretari, nec ad dubitandum de ſobrietate eius, quod eſſet in peiorē partē declinare, ſed perſiſto in prima opinione immotus, hoc eſt. n. in meliorē partem

interpretari negatiue. Et iuxta hūc ſenſum, nullum imminet F periculum falſi iudicij, & omnes difficultates motę locū non habēt. nā nullum ſic fit nouum iudicium, dum negatiue interpretamur dubia in meliorem partem. Si autem intelligaē poſitiue, ſ. quod dubijs occurrētibus de proximo, fiat interpretatio in partem meliorē, tunc eſt ſenſus, ꝙ quando factum aliquod a proximo occurrit dubium, quo animo factum ſit, faciendum eſt de nouo iudicium opinatiuū, quod bono animo fecerit. Sed regula hæc in hoc ſenſu dupliciter poteſt accipi. Primo vt ſit regula docēs, quid abſolute facere debeamus in tali occurſu, vt, ſ. doceat ꝙ bonū eſt qñ occurrunt nobis hęc dubia prorumpere in actū opinionis bonę de ꝓximo, interpretando ꝙ bono animo fecerit, excuſando illum, & huiuſmodi. Et ſic ego non intelligo regulam iſtam eſſe ſm rectā rōnē: qm̄ recta rō non tradit, ꝙ ex obiecto neutrali generet, aut ſumaē opinio declinans ad alterā partē, ſed ꝙ neuter pleruetur intellectus. Nulla rurſus rō ſuadet, vt occurſus ambigui facti alteri⁹ obliget me ad bene opinandum de ipſo, cum non tenear etiā ad aliquid opinandū de ipſo in particulari ſicut nec ad diligēdū, vt patet ex ſupradictis in tractatu de charitate. Boni demū rōnē nō habet, vt abſq; neceſſitate, aut pietate aliqua exponā intellectū meū periculo falſitatis ſæpius incurrendæ. Non eſt igitur ſenſus iſte poſitiuus ſumendus abſolute, & ſimpliciter.

Art. præced. ad 2.

Lib. 6. Eth. ex c. 2. colligitur, to. 5. & lib. 6. Meta. tex. 8. habet expreſſe tom. 3.

Alio vero modo ſumi poteſt ſenſus iſte ex ſuppoſitione, ſ. ſi iudicādum eſt: ita quod regula iſta docet, ꝙ dubia in meliorē partem ſunt interpretanda, ſi iudicandū eſt, ſi oportet iudicari. Et hic eſt verus ſenſus huius regulæ, prout hic diſputatur, & intenditur in litera, & habet motas difficultates: & propterea declarare eas oportet. De præcipua autem difficultate, ꝙ homo interpretando in meliorem partem, incurrit, vt frequētius, falſitatem, recolendum eſt, quod intellectus practicus in moralibus dupliciter concurrit, vt cognoſcens, & vt dirigens, & ꝙ nō eodē mō uerus eſt vt cognoſcens, & dirigens, ſed diuerſo. Nam vt cognoſcēs, verus eſt per conformitatem ad rē cognitā, ſicut intellectus ſpeculatiuus. Ab eo enim quod res eſt vel non eſt, oratio dicitur vera, vel falſa: ſed vt dirigens, verus eſt per cōformitatē ad appetitum rectum, vt dicitur in 6. Ethic. & in p̄cedēti lib. 57. quæſt. declarauimus. His etenim ſi iungamus quę in litera dicuntur: ꝙ interpretari in meliorem partem ſpectat ad affectum, ſeu appetitum rectū, & habet pluries annexam falſitatem, facile eſt deducere, quòd huiuſmodi interpretatio in meliorem partē nocere pōt intellectui vt cognoſcens eſt, pro quanto falſam cognitionem quandoq; ingerit: ſed prodeſt intellectui, vt dirigēs eſt, quia facit ipſum dirigere conformiter ad appetitū rectū, atque per hoc intellectū vt dirigentem eſſe verum: Et ſi cum his recordatus fueris, ꝙ intellectus practicus nō differt à ſpeculatiuo in veritate cognitionis, ſed directiōis, & hoc eſſe illi ꝓpriū inferes ꝙ in hmōi interp̄tatione, licet quādoque miſceatur falſitas cognitionis, ſemper inuenitur verum in intellectu practico inq̄tum practicus eſt ꝓp veritatē directionis. Et quoniā notitia moraliū ad hoc ordinaē, nō vt cognoſcamus, ſed vt operemur, vt dicitur in 2. Ethicor. ideo maiori in periculo verſatur, qui incidit in id qđ contrariatur intellectui, vt dirigenti, quā in id quod contrariatur intellectui vt cognoſcēti, vt in litera à S. Tho. defenditur. ¶ Ad obiecta igitur deſcendendo, & dubium de concluſione dicitur, quod ex malo ſenſu literæ procedit. Nam aliud eſt dicere, in dubijs iudicium in meliorē partem eſſe falſum vt in pluribus, & aliud eſt dicere, in dubijs iudicium in meliorem partem eſſe falſum pluries, quàm in deteriorem partem. Primum quidem dictū ſignificat, quòd abſolute eſt falſum vt in pluribus: ſecundum autem non ſignificat hoc, ſed ſignificat ꝙ comparando numerum falſitatum incidentium pro peiore parte, ille numerus eſt maior, cum cuius comparatiua veritate ſtat, quòd abſolute loquendo, neutra declinatio in dubijs eſt vera vt in pluribus, quoniam dubia neutra ſunt ex natura ſua. vnde cū argumentū procedat ex primo dicto, & litera nō illud, ſed ſecundum dicat, patet reſponſio, qđ falſa eſt minor. ¶ Ad dubium vero de ratione dicitur, quantum ad præſentem literam ſpectat, quod author intēdit, quod nulli alteri nocet, quoniam iniuſtitia non eſt ad ſeipſum. Quantū vero ad difficultatem materiæ huius abſolute, dicitur quod negari nō poteſt, quin falſa opinio noceat ſibiipſi aliquantum, cū falſum contrarietur vero, quod eſt bonum intellectus: & bono ex neceſſitate contrarietur malum, vt dicitur in prædicamentis. Sed comparando duo mala occurrentia ſcilicet, plurieſ falli in huiuſmodi ſingularibus cum bono affectu ad proximū, & minus falli cum iniuria proximi, dicimus quod minus malū eſt primum, quàm ſecundum. Et quia de duobus malis minus eſt eligendum, ſi oportet alterum eligere: ideo melius eſt frequentius falli cum bona opinione. Et ſi contra hoc inſtetur, quia in litera non dicitur minus malum, ſed melius eſt, quòd aliquis frequenter fallatur: reſpondeē primo quod ly, melius, non poteſt ſumi in hac comparatione, niſi abuſiue, quoniam compa-

In cor. ar. & ad 2.

337 Inf. ar. 6. co.

RESPON. Dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt, * ex hoc ipſo qđ aliqs habet malam opinionem de alio abſq; ſufficienti cā, iniuriaē ei. & contemnit ipſum. Nullus aūt debet aliū contemnere, vel nocumētum quādocunq; inferre, abſque cauſa cogente. Et ideo vbi nō apparent manifeſta indicia de malitia alicuius, debemus eum vt bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ poteſt contingere qđ ille qui in meliorem partem interpretatur, frequentius fallatur, ſed melius eſt, quod aliquis frequēter fallatur, habēs bonā opinionē de aliquo malo homine quā ꝙ rarius fallatur, habens malā opinionem de aliquo bono, qa ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo.

AD SECVNDVM dicendū ꝙ aliud eſt iudicare de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio. n. in quo de rebus iudicamus, nō attendit bonum, vel malum ex parte ipſius rei, de qua iudicamus. cui nihil nocet qualitercumque iudicemus de ipſa, ſed attenditur ibi ſolum bonum iudicantis, ſi vere iudicet, vel malum ſi falſo, quia verum eſt bonū intellectus, falſum autem eſt malum ipſius, vt dicit in 6. * Ethic. & ideo vnuſquiſque debet niti ad hoc, quod de rebus iudicet ſecundum quod ſunt: ſed I in iudicio, quo iudicamus de hominibus, præcipue attenditur bonum & malū ex parte eius de quo iudicatur: qui in hoc ipſo honorabilis habetur, quòd bonus iudicatur, & cōtemptibilis, ſi iudicetur malus. Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio, qđ hominem iudicemus bonum, niſi manifeſta ratio in contrarium appareat. Ipſi autem homini iudicāti falſum, iudicium, quo bene iudicat de alio, nō pertinet ad malū intellectus ipſius: ſicut nec ad ei⁹ perfectionem pertinet ſecūdum ſe cognoſcere veritatem ſingularium contingentium, ſed magis G pertinet ad bonum affectum.

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ interp̄tari aliquid in deteriorē, vel meliorem partem, contingit dupliciter. Vno modo, per quandam ſuppoſitionem, & ſic cū debemus aliquibus malis adhibere remediū ſiue noſtris, ſiue alienis, expedit ad hoc vt ſecurius remedium apponatur, quod ſupponatur id quod eſt deterius, quia remedium, quod eſt efficax contra maius malum, multo magis eſt efficax cōtra minus malū. Alio modo, H interpretamur aliquid in bonum, vel malum, diffiniendo, ſiue determinando: & ſic in rerum iudicio debet aliquis niti ad hoc, vt interpretetur vnumquodque, ſecundum quod eſt. In iudicio aūt perſonarum, vt interpretetur in melius, ſicut dictum eſt.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſit ſemper ſecundum leges ſcriptas iudicandum.

AD QVINTVM ſic procedit. Vr ꝙ non ſit ſemper ſm leges ſcriptas iudicandū. Semper. n. vitandū eſt iniuſtū iudiciū, ſed quandoq; leges ſcriptæ continent iniuſtitiā, ſm illud Iſa. 10. Væ qui condunt leges iniquas, & ſcribētes, iniuſtitiam ſcripſerunt. ergo nō ſemper eſt ſecūdum leges ſcriptas iudicandum.

K

¶2 Præt. Iudicium oportet eſſe de ſingularibus euētibus, ſed nulla lex ſcripta poteſt omnes ſingulares euentus comprehendere, vt patet per Philoſ.* in 5. Ethi. ergo videtur quod non ſemper ſit ſecūdum leges ſcriptas iudicandum.

Lib.6.ca.10. tom.5.

¶3 Præterea. Lex ad hoc ſcribitur, vt ſcientia legiſlatoris manifeſtetur, ſed quandoq; contingit ꝙ ſi ipſe legiſlator præſens eſſet, aliter iudicaret. ergo nō eſt ſemper ſecundū leges ſcriptas iudicādū.

B

SED CONTRA eſt, quod Auguſ. dicit in libr. de vera rel. In iſtis temporalibus legibus, quamquam de his homines iudicent, cum eas inſtituerint: cum tamen fuerint inſtitutæ, & firmatæ, non licebit iudicibus de eis iudicare, ſed ſecundum ſeipſas.

Capit.35. d mod.tom.1.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut dictum eſt,* iudicium nihil aliud eſt, quàm quædam diffinitio, vel determinatio eius qđ iuſtum eſt. Fit aūt aliquid iuſtum dupliciter, vno modo ex ipſa natura rei ꝙ dr̄ ius naturale, alio modo ex quodam condicto inter homines, quod dicitur ius poſitiuū vt ſupra habitum eſt.* Leges autē ſcribūtur ad vtriuſque iuris declarationem, aliter tamen, & aliter. Nam legis ſcriptura, ius quidē naturale continet, ſed non inſtituit: nō enim habet robur ex lege, ſed ex natura. Ius autem poſitiuum ſcriptura legis & continet, & inſtituit dans ei authoritatis robur. Et ideo neceſſe eſt quod iudicium fiat ſecundum legis ſcripturam, alioquin iudicium deficeret vel à iuſto naturali, vel à iuſto poſitiuo.

Art.1. huius quæſt. — C — *q.57.art.2.* — D

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ lex ſcripta, ſicut nō dat robur iuri naturali, ita nec pōt eius robur minuere, vel auferre: quia nec voluntas hominis poteſt immutare naturā: Et ideo ſi ſcriptura legis contineat aliquid contra ius naturale, iniuſta eſt, nec habet vim obligandi. Ibi enim ius poſitiuum locum habet, vbi quantum ad ius naturale, nihil differt vtrū ſic, vel aliter fiat, ſicut ſupra habitum* eſt. Et ideo nec tales ſcripturæ leges dicuntur, ſed potius legis corruptiones, vt ſupra dictū eſt* & ideo ſecundum eas non eſt iudicandum.

q.57.art 2. — *1.2.q.95.artic.2.*

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſicut leges iniquæ ſm ſe cōtrariantur iuri naturali vel ſemper vel vt in pluribus: ita etiam leges quę ſunt rectę poſitę in aliquibus caſibus deficiunt, in quibus ſi ſeruarentur, eſſent contra ius naturale, & ideo in talibus non eſt ſecundum literam legis iudicandum, ſed recurrendum ad æquitatem, quam intendit legiſlator. Vnde Iuriſperitus* dicit. Nulla ratio iuris, aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipſorum commodum producamus ad ſeueritatem, & in talibus etiam legiſlator aliter iudicaret, & ſi conſideraſſet, lege determinaſſet. Et per hoc patet reſponſio ad Tertium.

In digeſto veteri, lib.1. titulo 3. lege 24.

comparatio ſit ad aliud manifeſte malum, ſcilicet, iniuriā proximi. Non ergo incōueniens eſt exponere hic, melius, in cōparatione ad aliud, ideſt, minus malum. Reſpondetur ſecūdo, ꝙ licet cōparatio ſit abuſiua, ſicut cū dicitur, Nix eſt albior coruo, & eligere falſam opinionem ſit malum moraliter, exponere tñ ſe periculo incurrendi falſam opinionē q̄ non oportet, nō eſt malum moraliter ſic autē docet regula iſta. Nam qui vtit regula iſta, Non niſi oporteat iudicare, in meliorē partē declinat, non eligendo falſam opinionem, ſed periculum incurrēdi falſam opinionē ꝓponit certę iniuriæ ꝓximi, qm̄ is qui in deteriorem partem interpretatur, quantū eſt ex parte ſua, facit abſq; dubio illi iniuriam, iudicans illū malum ex dubio, & ſi diuinaret verū, qm̄ hoc eſt per accidēs & hic ſenſus eſt amplectēdus. Reſponſio autem ex litera ſumpta, & confutata, ſ. vt in litera hac iacet, afferatur, ad hoc deterius, & falſitas huiuſmodi non eſt malū intellectus ſm ſe. Iniquitas autē huiuſmodi eſt malū affectus ſecūdum ſe: igitur hoc eſt vitandum, & de illo non curandum, quando oportet, vt dictū eſt. Vnde ad cætera obiecta, quæ procedunt, ac ſi author ex hac ꝓpoſitione, Cognoſcere veritatem ſingularium contingentium non pertinet ad ꝑfectionem intellectus ſecundum ſe, intenderet inferre, quòd falſi in huiuſmodi nullo modo eſt malum intellectus, ꝙ author non intendit, vt ex ſupradictis iam patet, non oportet aliter reſpōdere. Ipſe enim tenet huiuſmodi falſitatem pertinere ad malum intellectus non ſecundū ſe, ſed vt extenditur ad opus, ideſt practici, ſicut etiam male videre columnas Herculis (ſi nō ex mala diſpoſitione organi proueniat) nō pertinet ad imperfectionem viſus ſecūdum ſe, quamuis aliquod malum viſus in actu ſit. Nec intēdit arguere, nec arguit ex illa ꝓpoſitione, vt obiectio vltima accepit, ſed intendebat ſolum monſtrare, quod ſicut verum in huiuſmodi eſt extra latitudinem boni intellectus ſecundum ſe, ita etiam falſum in huiuſmodi, eſt extra latitudinem mali intellectus ſecūdum ſe: ac per hoc vt dictum eſt, paruipendendum eſt quando oportet. Et ex hoc patet, quod non impertinenter, ſed ad propoſitum fuit afferre, cum diſcutitur nocumentum falſi iudicij, bonum & malū intellectus ſecundum ſe, quoniam malum intellectus ſecundū ſe eſt omnino vitandum, malum autem intellectus ſecūdum quid, facile poteſt tolerari. Illud, & illius periculum eligere, malum moraliter eſt, hoc eligere licet malum moraliter ſit, illius tamen periculo ſe exponere pro vitāda iniuria proximi, iuſtitia eſt, vt hic docemur.

¶In eodem articulo in reſponſione quoque ad ſecundum, nota Nouitie illius diſtinctionis exercitium, ſcilicet, Aliud eſt iudicium de rebus, aliud de hominibus. Nam ad iudicium de rebus ſpectat rem de re dicere, ad iudiciū de hominibus, ſeu per-

A ſonis ſpectat malū, vel bonū de perſona dicere. Vnde ſi video perſonam agentem ante ſe oneratiuum iumentū, & maledicētem, vt à multis fieri ſolet, Vade in malam horam, & ſimilia, & ego puto, qđ actus ille ſit peccatum mortale non propter intētionem illius, ſed abſolute puto, quaſi actus ille ex genere ſuo ſit pctm̄ mortale, propterea concipio indubie illius peccatum mortale, iudicium iſtud falſum nō ſpectat ad iudiciū de perſonis, ſed ad iudiciū de rebus, qm̄ in veritate non iudicat perſona, ſed actus ipſe ſecundum ſe, ita ꝙ dicit rem de re, ſcilicet eſſe peccatū mortale de illo actu. Si vero videro aliquam perſonam ornatam, & indubie iudico illā ſe ornaſſe impudicitiæ cauſa, ad iudiciū de perſonis hoc ſpectat dico enim de ꝑſonali intentione eſſe impudicam. Et ſimiliter ſi video furtū cōmiſſum, aut domum combuſtam ignoto actore, & iudico Ioānem hoc patraſſe, nā etiam tunc de perſona enuntio eſſe actorem, ſcilicet directe, quod abſque perſonæ contemptu indebito non fit, ex quo non conſtat perſonā illam in hoc peccaſſe. Ex quibus collige, ꝙ iudicium de perſonis eſt ſolū iudicium de corde, ſeu intentione alterius, aut de applicatione perſonæ ad hāc actionem. Actus autem ipſos &c. etiā ſingulariter iudicare, ſpectat ad iudiciū de rebus. Et propterea cum iudicamus, quòd facere hoc, vel illud factum tale eſt, vel non eſt peccatū mortale, etiam ſi erramus, non peccamus iudicio temerario, nec iniuriam alicui facimus: quoniam de rebus ipſis diiudicamus, in quo iudicio, vt in litera dicitur, in neutram partē eſt declinandum, ſed ſoli eſt veritati innitendum.

¶In reſpōſione ad tertium diligenter nota diſtinctionem literæ, de duplici modo interpretādi in peiorem partem, ſcilicet per modum diffinitionis, & per modū ſuppoſitionis, & ſcito quod quo ad actum cautelæ, & remedij, & huiuſmodi, omnia ſupponenda ſunt in peiorem partem. Si enim videro pauperem,

E non diffinio eum furem, ſed cuſtodio res meas, ac ſi eſſet fur. Et ſimiliter ſi video iuuenem deambulantē, nō iudico eū adulterū, caueo tamē ac ſi eſſet adulter, & ſic de alijs. Quo ad actum vero punitionis, qm̄ iudicium ſequitur, in meliorē partem omnia interpretanda ſunt. Et ſic regula dicta ſimul & ſemel reddit nos iuſtos erga proximos iudicandos, & prudētes ad cauendum, cuſtodiendum, ac prouidēdum. Quod enim cauet, cuſtodit, ac prouidet in maiori malo, cōſequēs eſt, vt magis valeat in minori, vt in litera dicitur. Et ex iſta regula, prælati debent ſubditos, ſubditaſque ex dubijs factis nō malitiæ arguere, aut punire, ſed bonam de eis opinionem, vt prius habere, & tamen cautelas, cuſtodias, remediaque adhibere ac ſi mali eſſent: prouidere tamen ne aliquid fiat, quod famæ proximi deroget: hoc enim eſſet iniuriam illi, quod in dubijs vitandum eſſe dictum eſt.

¶Super queſtionis ſexageſimæ Articulum primum.

338 OMiſſo art. 5. de cu ius materia quo ad ſubditos, in præce denti lib. dictum eſt, in ſexto ar. in reſpon ſione ad tertium ad uerte, qđ author ex Decretali, Solitæ be nignitatis, De maio. & ob. aſſumens id, ꝙ poteſtas temporalis ſubditur ſpirituali, ſi cut corpus aiæ, duos modos aſſignat qui bus poteſtas ſpiritua lis intromittit ſe de temporalibus, quorũ primus conuenit po teſtati ſpirituali ex natura ſua ſecundus autem conuenit ei ex alio, ſcilicet ex ipſa ſe culari poteſtate.

Supra art 2. cor. & infra q. 67 ar. 1 Et 4. diſt. 17. q. 3. arti. 3. q. 4. Et diſt. 48. q. 2. art. 1. cor.

¶Ad euidentiam au tem aſſumpti, ſcito ex ſecũdo de Anima, quod anima præeſt corpori in triplici ge nere cauſæ, ſcilicet ef fectiue, qa efficit cor poreos animalis mo tus: formaliter, quia eſt illius forma: & fi naliter, q corpus eſt propter animam. Et ſimile eſt proportio naliter de poteſtate ſpirituali reſpectu po teſtatis ſæcularis. eſt ſiquidem vt forma il lius, & mouens, & fi nis. Manifeſtum eſt. n. qđ ſpirituale eſt for male reſpectu corpo ralis ac per hoc pote ſtas diſponens de ſpi ritualibus eſt forma lis reſpectu poteſta tis diſponentis de ſæ cularibus, quæ corpo ralia ſunt. Indubie quoque liquet, quod corporalia, & tempo ralia ſunt propter ſpi ritualia, & æterna. at que ad illa ordinan tur vt ad finẽ. Et quo niam altior finis al tiori agenti, mouen ti, atque dirigenti re ſpondet, conſequens eſt, vt poteſtas ſpiri tualis, quæ circa ſpi ritualia vt primum obiectum verſatur, moueat, agit, atque dirigat poteſtatẽ ſæ cularẽ, & quæ illius ſunt, in ſpiritualẽ fi nẽ. Et ex hoc patet, ꝙ ſuapte natura pote ſtas ſpiritualis pcipit poteſtati ſæculari ad finẽ ſpiritualem: hæc

Artic. 2.

Art. præced.

D. 552. & 559.

ARTICVLVS VI.

Vtrum iudicium per vſurpationem reddatur peruerſum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ iudicium per vſurpationẽ nõ reddatur peruerſum. iuſtitia enim eſt rectitudo quędam in agendis, ſed nihil deperit veritati à quocunq; dicatur ſed à quocunq; eſt accipienda. er go ẽt nihil deperit iuſtitiæ, a quocunque iuſtum determinetur, qđ pertinet ad rationem iudicij.

¶2 Præter. Peccata punire ad iudicium pertinet, ſed aliqui laudabiliter leguntur peccata puniſſe, qui tamen authoritatem non habebãt ſuper illos quos puniebant, ſicut Moyſes occidendo Aegyptium, vt habetur Exod. 2. & Phinees filius Eleazari. Zambri filium Salumi, vt legitur Num. 25. & reputatum eſt ei ad iuſtitiam, vt dicitur in Pſalm. ergo vſurpatio iudicij non pertinet ad iniuſtitiam.

¶3 Præter. Poteſtas ſpiritualis diſtinguitur à temporali, ſed quandoque prælati habentes ſpiritualẽ poteſtatem intromittunt ſe de his quæ pertinent ad ſęcularem poteſtatem. ergo vſurpatum iudicium non eſt illicitum.

¶4 Præter. Sicut ad recte iudicandum requiritur authoritas, ita ẽt & iuſtitia iudicantis, & ſcientia, vt ex ſupradictis* patet: ſed non dicitur iudicium eſſe iniuſtum, ſi aliquis iudicet, non habens habitum iuſtitiæ, vel non habens ſcientiam iuris. ergo etiam neque iudicium vſurpatum, quod fit per defectum authoritatis, ſemp erit iniuſtum.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Rom. 14. Tu qui es, qui iudicas alienum ſeruum?

RESPONDEO Dicendum, ꝙ cum iudicium ſit ferendum ſecundum leges ſcriptas, vt dictum *eſt, ille, qui iudicium fert, legis dictum quodammodo interpretatur applicando ipſum ad particulare negotium. Cum autem eiuſdem authoritatis ſit legem interpretari & legem cõdere, ſicut lex condi non poteſt niſi publica authoritate, ita nec iudicium ferri poteſt niſi publica authoritate, q̃ quidem ſe extendit ad eos, qui cõmunitati ſubduntur. Et ideo ſicut iniuſtum eſſet, vt aliquis conſtringeret alium ad legem ſeruandam, quæ non eſſet publica authoritate ſancita, ita ẽt iniuſtum eſt, ſi aliquis cõpellat aliquẽ ferre iudiciũ, qđ publica authoritate nõ fertur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ pronuntiatio veritatis nõ

F importat compulſionem ad hoc, quod ſuſcipiatur, ſed liberum eſt vnicuique eam recipere, vel non recipere prout vult, ſed iudicium importat quãdam impulſionem. Et ideo iniuſtum eſt, quod aliquis iudicetur ab eo, qui publicam authoritatem non habet.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ Moyſes videtur Aegyptiũ occidiſſe, quaſi ex inſpiratione diuina authoritatem adeptus, vt videtur p hoc quod dicitur Act. 7. ꝙ

G pcuſſo Aegyptio eſtimabat Moyſes intelligere fratres ſuos, quoniã Dominus per manũ ipſius daret ſalutem Iſrael. Vel poteſt dici, ꝙ Moyſes occidit Aegyptium defendendo eum qui iniuriam patiebatur, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Vnde Ambro.* dicit in lib. de Offi. quod qui non repellit iniuriam à ſocio cum poteſt, tam eſt in vitio, quã ille q facit, & inducit exemplum Moyſi. Vel poteſt dici ſicut dicit Aug.* in quæſtionibus Exod. quod ſicut terra ante vtilia ſemina herbarum inutilium

H fertilitate laudatur, ſic illud Moyſi factum vitioſum quidem fuit, ſed magnæ fertilitatis ſignum gerebat, inquantum ſcilicet erat ſignum virtutis eius, qua populum liberaturus erat. De Phinees autẽ dicendum eſt, quod ex inſpiratione diuina zelo Dei cõmotus hoc fecit. Vel quia licet nondum eſſet ſummus Sacerdos, erat tamẽ filius ſummi Sacerdotis, & ad eum hoc iudiciũ ptinebat, ſicut & ad alios iudices, qbus hoc erat præceptũ.

AD TERTIVM dicendum,

I quòd poteſtas ſæcularis ſubditur ſpirituali, ſicut corpus animę. Et ideo non eſt vſurpatum iudicium ſi ſpiritualis prælatus ſe intromittat de temporalibus, quantum ad ea, in quibus ſubditur ei ſæcularis poteſtas, vel quæ ei à ſęculari poteſtate relinquuntur.

AD QVARTVM dicẽdum, ꝙ habitus ſcientiæ, & iuſtitię ſunt pfectiones ſingularis pſonæ, & iõ per eorum defectum non dicitur vſurpatum iudicium, ſicut per defectum publicæ authoritatis, ex

K qua iudiciũ vim coactiuã habet.

QVESTIO LXI.

De partibus iuſtitię, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de partibus iuſtitiæ. Et primo, de par tibus ſubiectiuis, quæ ſunt ſpecies iuſtitiæ, ſcilicet diſtributiua, & commutatiua. Secũdo,

.n. ſunt, in quibus poteſtas ſęcularis ſubditur ſpirituali. Hanc ſpecificationẽ intendit litera p illa verba Quãtũ ad ea, in qbus ſubdit ei ſæcularis poteſtas. Denotauit. n. p hoc author, quòd poteſtas ſæcularis non omnino ſubdit poteſtati ſpirituali. Propter ꝙ magis obediẽdũ eſt in ciuilibus rectori ciuitatis, & in militaribus duci exercitusq̃ Epiſcopo, q de his nõ ſe hẽt implicare, niſi in ordine ad ſpiritualia, ſicut nec de cęteris tẽporalib⁹ Sed ſi contingeret aliqd in horũ detrimentũ ſpiritualis ſalutis ↄcurrere, prælatus diſponens de his prohibendo, vel pcipiendo pp ſpiritualẽ ſalutẽ non ponit falcem in meſſem alienam, ſed propria vtitur authoritate: quoniam quo ad hæc, ſubdunt omnes poteſtates ſæculares poteſtati ſpirituali. Et ſic patet vltra aſſumptũ, ẽt primus modus quo poteſtas ſpiritualis iudicat de temporalibus. Secundus aũt. ſ. ex cõceſſione poteſtatis ſæcularis, ſatis clare patet in prælatis habentibus vtranque iuriſdictionem in multis locis ex donatiõibus principum.

Lib. 1. ca. 36. in prin. to. 1.

*Lib. 1. ca. 1. to. 4. & libr. 22. contra Fauſtum ca. 70. tom. 6.

¶Super queſtionis ſexageſimæ primæ Articul. primum.

IN artic. 1. q. 61. nota ꝙ iuxta triplicem ordinem inuẽtum in aliquo loco, triplex ſpecies iuſtitiæ inuenitur. Inuenitur ſiquidem ordo partiũ inter ſe, & ordo totius ad partes, & ordo partium ad totum. Et ſimiliter iuſtitia triplex, legalis, diſtributiua, & cõmutatiua. Legalis enim dirigit partes ad totum, diſtributiua vero totũ ad partes, commutatiua demũ partes inter ſe ſed hæ duæ vocantur iuſtitiæ particulares, illa gñalis.

¶In eodem art. in reſpõſionibus ad tertiũ & quintũ, aduerte, & diligenter, q̃ diuerſimode

mode inueniãtũ hæc duo ſcilicet,ſuum, & debitũ in iuſtitia diſtributiua,& commutatiua.Nam in cõmutatiua datur cuique ſuum ſimpliciter, vt patet in reſtitutionibus, & ſolutionibus: in diſtributiua verò datur vnicuique ſuũ quodammodo. Non enim id quod eſt totius, eſt ſimpliciter partis, ſed eſt aliquo modo partis.Et ſimiliter in commutatiua,debitum eſt alicui quia propriumẽ:in diſtributiua verò, quia commune.Et hæc differunt formaliter,quia propriè debetur alicui loco accepti ab eo ſponte vel inuite,alioquin in damno remaneret:commune verò eſt debitum alicui ex hoc ſolũ, quòd pars eſt illius,& tanta portio debetur,quia talis pars.Et hæc pro materia reſtitutionis,quã iuſtitia diſtributiua violatur,oportet præ oculis habere.

de partibus quaſi itegralibus.Tertio, de partibus quaſi potentialibus,ſ.de virtutibus adiunctis.

¶Circa primum occurrit duplex conſideratio.Prima,de ipſis iuſtitiæ partibus.Secunda, de vitijs oppoſitis.Et quia reſtitutio videtur eſſe actus commutatiuæ iuſtitiæ, primo conſiderandũ eſt de diſtinctione iuſtitiæ cõmutatiuæ,& diſtributiuę:ſecũdo de reſtitutione.

Circa primum quærntur quatuor.

¶Primo, Vtrum ſint duæ ſpecies iuſtitiæ,ſcilicet iuſtitia diſtributiua,& commutatiua.

¶Secundo, Vtrum eodem modo in eis medium accipiatur.

¶Tertio, Vtrum ſit earum vniformis, vel multiplex materia.

¶Quarto, Vtrum ſecundum aliquam earum ſpecierum, iuſtũ ſit idem quod contra paſſum.

ARTICVLVS I.

Vtrũ conuenienter ponantur duę ſpecies iuſtitiæ, ſcilicet commutatiua,& diſtributiua.

339
1.q.81.ar.1. cor. Et diſt. 33.q.3.ar.4. q.5.Et 4.diſ. 46.q.1.ar.1. q.1.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ponantur duæ ſpecies iuſtitiæ,iuſtitia diſtributiua, & commutatiua.Non enim poteſt eſſe iuſtitiæ ſpecies, quod multitudini nocet,cum iuſtitia ad bonum commune ordinetur: ſed diſtribuere bona communia in multos,nocet bono communi multitudinis, tum quia exhauriuntur opes communes: tum etiam quia mores hominum corrumpuntur.dicit enim Tulli. in libr. de Offic Fit deterior qui accipit, & ad idem ſemper expectandum paratior. ergo diſtributio non pertinet ad aliquam iuſtitiæ ſpeciem.

*lib.2.paulo à medio illius in c. Duplex liberalitatis genus. &c. Quatenus ad conciliãdum &c.

¶2 Præter. Iuſtitiæ actus eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt,vt ſupra habitum† eſt:ſed in diſtributione non redditur alicui quod ſuum erat,ſed de nouo appropriatur ſibi id,quòd erat commune. ergo hoc ad iuſtitiam non pertinet.

†q.58.ar.11.
*1.2.q.58. art 6. & art. 1.& 5.

¶3 Præter. Iuſtitia non ſolum eſt in principe,ſed etiam in ſubditis,vt ſupra habitum* eſt:ſed diſtribuere,ſemper ad principem pertinet. ergo diſtributiua non pertinet ſemper ad iuſtitiam.

Lib.5.cap.2. circa finem & cap.3.

¶4 Præter. Diſtributiuum iuſtum eſt bonorum communium,vt dicitur in 5.*Ethic.ſed cõmunia pertinent ad iuſtitiam legalem.ergo iuſtitia diſtributiua non eſt ſpecies iuſtitiæ particularis,ſed iuſtitiæ legalis.

¶5 Præterea. Vnum, & multa non diuerſificant ſpeciem virtutis;ſed iuſtitia commutatiua conſiſtit in hoc quòd aliquid redditur vni, iuſtitia verò diſtributiua in hoc,quòd aliquid datur multis.ergo non ſunt diuerſæ ſpecies iuſtitiæ.

Lib 5.cap.2. circa finem tom.5.

SED CONTRA eſt,quod Philoſ.*in 5.Ethic.ponit duas partes iuſtitiæ, & dicit quòd vna eſt directiua in diſtributionibus,alia in commutationibus.

Q.58.art.8.

RESPONDEO Dicendum quòd ſicut dictum* eſt,iuſtitia particularis ordinatur ad aliquam priuatam perſonam, quæ comparatur ad communitatem, ſicut pars ad totum. Poteſt autem ad aliquam partem du-
A plex ordo attendi, Vnus quidem partis ad partem, cui ſimilis eſt ordo vnius priuatæ perſonæ ad aliã, & hunc ordinem dirigit commutatiua iuſtitia, quæ conſiſtit in his, quæ mutuo ſunt inter duas perſonas adinuicem. Alius ordo ars te nititur totius ad partes, & huic ordini aſſimilatur ordo eius,quod eſt cõmune ad ſingulas perſonas,quem quidem ordinem dirigit iuſtitia diſtributiua,quæ eſt diſtributiua communium ſecũdum proportionalitatem.Et ideo duæ ſunt iuſtitiæ ſpecies, ſcilicet diſtributiua,& commutatiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut in largitionibus priuatarum perſonarum commendatur moderatio,effuſio vero culpatur:ita etiam in diſtributione cõmunium bonorum eſt moderatio ſeruanda,in quo dirigit iuſtitia diſtributiua.

B AD SECVNDVM dicendum,quòd ſicut pars, & totum quodammodo ſunt idẽ:ita id quod eſt totius,quodammodo eſt partis. Et ita cum ex bonis cõmunibus aliquid in ſingulos diſtribuitur, quilibet aliquo modo recipit quod ſuum eſt.

AD TERTIVM dicendum,quòd actus diſtributionis,qui eſt cõium bonorum,pertinet ſolum ad præſidẽtem communibus bonis: ſed tamen iuſtitia diſtributiua eſt & in ſubditis,quibus diſtribuitur,inquantum ſcilicet ſunt contenti iuſta diſtributione. Quamuis etiam diſtributio quandoque fiat bonorum communiũ,non quidem ciuitati,ſed vni familiæ,quorum diſtributio fieri poteſt authoritate alicuius priuatæ perſonæ.

AD QVARTVM Dicendum, quòd motus accipiunt ſpeciem à termino ad quem, & ideo ad iuſtitiam
C legalem pertinet ordinare ea,quæ ſunt priuatarum perſonarum in bonum commune,ſed ordinare ecõtrario bonum commune ad perſonas particulares per diſtributionem,eſt iuſtitiæ particularis.

AII QVINTVM Dicendum,quòd iuſtitia diſtributiua,& commutatiua non ſolum diſtinguuntur ſecũdum vnum,& multa.ſed ſecundum diuerſam debiti rationem.Alio enim modo debetur alicui,id quod eſt cõmune,alio modo id,quod eſt proprium.

ARTICVLVS II.

D *Vtrum medium eodem modo accipiatur in iuſtitia diſtributiua,& commutatiua.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd medium eodem modo accipiatur in iuſtitia diſtributiua, & commutatiua. Vtraque enim ſub iuſtitia particulari continetur, vt dictum eſt, ſed in omnibus temperantię,vel fortitudinis partibus accipitur vno modo medium.ergo etiam eodem modo medium
E eſt accipiendum in iuſtitia diſtributiua,& commutatiua.

¶2 Præterea Forma virtutis moralis in medio conſiſtit, quod ſecundum* rationem determinatur. cum ergo vnius virtutis ſit vna forma, videtur quòd in vtraque ſit eodem modo medium accipiendum.

¶3 Præterea. In iuſtitia diſtributiua accipitur medium attendendo diuerſam dignitatem perſonarum,ſed dignitas perſonarum at-

¶Super quæſtionis ſexageſimæ primæ Artic. ſecundum.

IN art.2. eiuſdem q. ſcito, quòd morali propoſito nõ videtur expedire, vt res claras inuoluamus. Dico autem hoc, quia conſtat quòd iuſtum in diſtributionibus ẽ æquale ſecundũ proportionem, & in cõmutationibus æquale ſecundum quantitatem, vt ſcilicet res quæ diſtribuũtur, ita ſe habeant inter ſe, ſicut perſonæ quibus diſtribuuntur ſe habent inter ſe: & res quæ commutantur ſint æquales quantitatiue. Nec eſt opus diſputare, an æquale medium ſit: conſtat enim: quod eſt medium inter plus, & minus. Quare autem æquale proportionaliter dicatur ſecu dum

340
Inf.ar.4.cor. fin. Et 2.diſt. 17 ar 3. cor. Et 3.diſt.33. q.1.art. 3.q. 2.cor Et vir. q.1.artic.13. ad 7.
*Ar.præced.

dum proportionalitatem geometricam. & æquale quantitatiuũ ſecundum proportionalitatem, arithmeticam diſcutere, & declarare, eſt inuoluere quodammodo intellectum moralem, & ideo pertranſeo: in 5. enim Ethico. potes rationẽ Ariſt. de hoc inſpicere.

Lib 5. cap. 3. tom. 5.

¶ In reſponſione ad tertium, dubium occurrit ad hominem: quia author in tertio ſententiarum diſtinctio 33. quæſt. 1. artic. 3. quæſt. 2. ad tertium vult quod vtraque iuſtitia, diſtributiua, ſ. & commutatiua attẽdat conditionem perſonæ, vt redundat in diuerſitatẽ rei. Et ratio ſua eſt, quia vtriuſque iuſtitiæ medium eſt mediũ rei: hic autem dicitur: quod in iuſtitia diſtributiua conſideratur cõditio perſonæ ſecũdum ſe: in commutatiua aũt ſecundum quod per eam diuerſificantur res. Quomodo ſtant hæc duo ſimul?

Art. præced.

¶ Ad hoc dicitur, quod licet facile dici poſſit quod ſententia illa corrupta fuit hic, ſaluari tamen vtraque affirmatio poteſt, ſcilicet, quod cõditio perſonæ in iuſtitia diſtributiua attenditur ſecundum ſe, ſecũdum quod in diuerſitatẽ rei redundat. Conſiderandum eſt enim quòd in rebus commutãdis, vel diſtribuendis concurrunt duo, ſ. quantitates earum, & forma æqualitatis. Oportet enim eas eſſe quantitates æquales quantitatiue, vel proportionaliter, vt dictum eſt. Commune eſt autẽ vtrique iuſtitiæ vt cõditio perſonæ, ſi conſideranda venit, quantitatem rei augeat, vel minuat: in diſtributiua enim eo quòd maiori maius, & minori minus debetur: in commutatiua verò patet de percuſſione principis. Dixi autem, ſi conſideranda venit, quia in cõmutatiua nõ ſemper eſt conſideranda conditio perſonæ. Nihil. n. refert emere à princi-

Lib. 5. Eth. c. 3. a med. tomo 5.

tenditur etiam in commutatiua iuſtitia, ſicut in punitionibus, plus enim punitur qui percutit Principem, quàm qui percutit priuatam perſonam. ergo eodẽ modo accipitur medium in vtraque iuſtitia.

Sed contra eſt, quòd Philoſoph.* dicit in 5. Ethicor. quòd in iuſtitia diſtributiua accipitur medium ſecundum geometricam proportionalitatem: in commutatiua autem ſecundum arithmeticam.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* in diſtributiua iuſtitia datur aliquid alicui priuatæ perſonæ, inquantum id quod eſt totius, eſt debitum parti, quod quidem tanto maius eſt, quanto ipſa pars maiorem principalitatẽ habet in toto. Et ideo in diſtributiua iuſtitia tanto plus alicui de bonis communibus datur, quanto illa perſona maiorem habet principalitatem in communitate. Quę quidem principalitas in Ariſtocratia communitate attenditur ſecundum virtutem, in Oligarchia ſecundum diuitias, in Democratia ſecũdum libertatem, & in alijs aliter. Et ideo in iuſtitia diſtributiua non accipitur medium ſecundum æqualitatem rei ad rẽ, ſed ſecũdum proportionem rerũ ad perſonas, vt. ſ. ſicut vna pſona excedit aliam, ita etiam res, quæ datur vni perſonę, excedat rem quæ datur alij. Et ideo dicit Philoſ.* quod tale medium eſt ſecundum geometricã proportionalitatem, in qua attenditur æquale, non ſecundũ quantitatem, ſed ſecundum proportionem. Sicut ſi dicamus, quod ſicut ſe habent ſex ad quatuor, ita ſe habẽt tria ad duo, quia vtrobiq; eſt ſexquialtera proportio, in qua maius habet totum minus, & mediã partem eius. Non autem eſt æqualitas exceſſus ſecundum quantitatem, quia ſex excedũt quatuor in duobus, tria verò excedũt duo in vno. Sed in cõmutationibus redditur aliquid alicui ſingulari perſonæ propter rem eius, quæ accepta ẽ, vt maxime patet in emptione & venditione, in quibus primo inuenitur ratio commutationis. Et ideo oportet adæquare rem rei, vt quanto iſte plus habet, quã ſuum ſit, de eo quod eſt alterius, tantundem reſtituat ei cuius eſt. Et ſic fit æqualitas ſecundũ arithmeticam medietatem, quæ attenditur ſecundum parem quantitatis exceſſum, ſicut quinq; eſt medium inter ſex & quatuor, in vnitate enim excedit, & exceditur. Si ergo à principio vterque habeat

F quinque, & vnus eorum accepit vnũ de eo quod eſt alterius, vnus ſcilicet accipiens habebit ſex, & alij relinquentur quatuor. Erit ergo iuſtitia, ſi vterq; reducatur ad mediũ. vt accipiatur vnum ab eo, qui habet ſex, & detur ei qui habet quatuor. Sic enim vterque habebit quinque, quod eſt medium.

Ad primum ergo dicendum, quòd in alijs virtutibus moralibus, accipitur medium ſecundum rationem, & non ſecundum rem, ſed in iuſtitia accipitur

G medium rei, & ideo ſecundum diuerſitatem rerum, diuerſimode medium accipitur.

Ad secundum dicendũ, quod generalis forma iuſtitiæ eſt æqualitas, in qua conuenit iuſtitia diſtributiua cum cõmutatiua. In vna tamen inuenit æqualitas ſecundum proportionalitatem geometricam, in alia ſecundum arithmeticam.

Ad tertium dicendum, quod in actionibus, & paſſionibus cõditio perſonæ facit ad quantita-

H tem rei, maior enim eſt iniuria ſi percutiatur princeps; quàm ſi percutiatur priuata perſona. Et ideo conditio perſonæ in diſtributiua iuſtitia attenditur ſecundum ſe, in commutatiua autem ſecũdum quod per hoc diuerſificatur res.

Articulus III.

Vtrum materia vtriuſque iuſtitię ſit diuerſa.

I Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod materia vtriuſq; iuſtitiæ nõ ſit diuerſa. Diuerſitas. n. materiæ facit diuerſitatẽ virtutis, vt patet in tẽperantia, & fortitudine. ſi ergo diſtributiuæ iuſtitiæ, & cõmutatiuæ ſit diuerſa materia, videtur quod non contineantur ſub vna virtute, ſcilicet ſub iuſtitia.

¶ 2 Præt. Diſtributio, quæ ptinet ad iuſtitiã diſtributiuam, eſt pecuniæ, vel honoris, vel aliorum quæcunq; diſpartiri poſſunt inter eos qui communitati cõmunicãt, vt

K dicitur in 5.* Eth. quorũ ẽt eſt cõmutatio inter perſonas adinuicẽ quæ pertinet ad cõmutatiuã iuſtitiã. ergo nõ eſt diuerſa materia diſtributiuæ, & cõmutatiuæ iuſtitiæ.

¶ 3 Præt. Si ſit alia materia diſtributiuæ iuſtitiæ, & alia materia cõmutatiuæ propter hoc, quod differũt ſpecie, vbi non erit differentia ſpeciei, non debebit eſſe materiæ diuerſitas, ſed Phil.* ponit vnam ſpeciem commutatiuæ iuſtitiæ, quæ tamen habet multiplicem materiam. non ergo videtur eſſe multi

pe, vel à ciue. Et quia in hoc communicant ambæ iuſtitiæ, ideo verificari poteſt affirmatio illa. Quia verò differunt in hoc quod in conſtituẽdo æqualitatis formam commutatiua iuſtitia nõ attendit cõditionem perſonæ, ſed præſuppoſita rei quantitate tam ex perſona, quã cuiuſcunque alterius circunſtantiæ conditione, adæquare vni rei rem alteram abſolute quærit: diſtributiua verò in conſtituẽdo ęqualitatis formam, conditiones perſonarũ aſſumit, quaſi mẽſuras æqualitatis rerũ, adæquat enim rem rei ex hoc quòd ſe habent adinuicem ſicuti perſona ad perſonam: & propterea formalius hoc dictũ eſt, quòd diſtributiua conſiderat conditionem perſonæ ſecundum ſe. Conſideratio enim prima ad materiam eſt, ſcilicet ad quantitatem rei: iſta verò ad æquationis formam.

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ primæ Articul. tertium.

In art. 3. nota quinque. Primo quòd commutationes adeo dicuntur volũtariæ, quia vterq; actus, ſcilicet dare, & reddere, ſunt animo cõmutãdi, qui enim emit, mutuat, aut vendit, locat, & huiuſmodi, dat id, quod dat, voluntate commutandi in aliud, puta, pretium, vel idem alio tempore: inuoluntariæ autem, quia alter actus, ſcilicet damnificatio tam actiue, quã paſſiue, hoc eſt tam ab eo qui damnificat, quàm ab eo qui damnum patiť, non fit animo commutandi. Qui enim furatur, percutit, contiatur, aut hmôi aliquid facit, non facit vt illi reddat, aut reddatur ſibi æquiualẽs aliquid, & qui damnũ patitur, nulli compurationi inhæret. Et propterea ſolus alter actus. ſ. reddere, fit animo cõmutandi pro damno. In-

341

Lib. 5. cap. 2. circa finem, tom. 5.

Lib. 5. Ethi. capit. 2. ante med. tom. 5.

plex materia harum ſpecierum.

IN CONTRARIVM eſt, ꝙ dicitur in 5.* Ethic. ꝙ vna ſpecies iuſtitiæ eſt directiua in diſtributionibus, alia in cõmutationib.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum* eſt, iuſtitia eſt circa quaſdã operationes exteriores. ſ. diſtributionem, & cõmutationẽ, quæ quidẽ ſunt vſus quorundam exteriorum vel rerũ, vel perſonarum, vel etiam operum. Rerum quidem, ſicut cũ aliquis vel aufert, vel reſtituit alteri ſuam rem; perſonarum autem, ſicut cũ aliquis in ipſam perſonam hominis iniuriam facit, puta, percutiendo, vel conuitiando, aut etiam cũ irreuerẽtiam exhibet; operum autem, ſicut cũ aliquis iuſte ab alio exigit, vel alteri reddit aliquod opus. Si ergo accipiamus vt materiam vtriuſque iuſtitiæ ea, quorũ operationes ſunt vſus, eadem eſt materia diſtributiuę, & commutatiuæ iuſtitiæ. nam & res diſtribui poſſunt à cõmuni in ſingulos, & commutari de vno in alium, & etiam eſt quędã diſtributio laborioſorum operum, & recompẽſatio. Si autem accipiamus vt materiam vtriuſq; iuſtitiæ actiones ipſas principales, quibus vtitur perſonis, rebus, & operibus, ſic inuenitur vtrobique alia materia. Nã diſtributiua iuſtitia eſt directiua diſtributionum; commutatiua verò iuſtitia eſt directiua commutationum, q̃ attendi põt inter duas perſonas, quarum quędam ſunt inuoluntariæ, quædam verò volũtariæ. Inuoluntariæ quidem, quãdo aliquis vtitur re alterius, vel p̃ſona, vel opere, eo inuito: quod quidem contingit quãdoque occulte per fraudem, quãdoque etiam manifeſte per violentiam. Vtrũque autem contingit aut in rem, aut in perſonã propriam, aut in perſonam coniũctam. In rem quidem, ſi occulte vnus rem alterius accipiat, & vocatur furtum, ſi autem manifeſte, vocatur rapina. In perſonam autem propriam uel quantum ad ipſam conſiſtentiam perſonæ, vel quantum ad dignitatem ipſius. Si aũt q̃tum ad conſiſtẽtiam perſonæ, ſic læditur aliqs occulte per doloſam occiſionem ſeu percuſſionem, & ꝑ veneni exhibitionem. Manifeſte autem per manifeſtam occiſionem, aut per incarceratione, aut verberationẽ, ſeu membri mutilationem. B Quantum autem ad dignitatem perſonæ, læditur aliquis occulte quidẽ per falſa teſtimonia, ſeu detractiones, quibus aliquis aufert famam ſuam, & ꝑ alia huiuſmodi. Manifeſte autem per accuſationem in iudicio, ſeu per conuitij illationẽ. Quãtum autem ad perſonam cõiunctam, læditur aliquis in vxore, vt in pluribus occulte per adulterium: in ſeruo autem cum aliquis ſeruum ſeducit, vt à domino diſcedat, & hæc etiam manifeſte fieri poſſunt. Et eadẽ rõ eſt de alijs C perſonis cõiunctis, in quas etiam poſſunt omnibus modis iniuriæ committi, ſicut & in pſonã principalẽ, ſed adulterium, & ſerui ſeductio ſunt ꝓpriæ iniuriæ circa has pſonas, tñ quia ſeruus eſt poſſeſſio quędã, hoc refertur ad furtum. Voluntariæ autem commutationes dicuntur, qñ aliquis volũtarie trãsfert rem ſuam in alterũ, & ſi quidẽ ſimpliciter in alterum transferat rẽ ſuam abſque debito ſicut in donatione, nõ eſt actus iuſtitiæ, ſed liberalitatis. In tñ autẽ D ad iuſtitiam voluntariam tranſlatio pertinet, inquãtum eſt ibi aliquid de ratione debiti, quod quidem cõtingit multipliciter. Vno modo, qñ quis transfert ſimpliciter rem ſuã in alterũ pro recõpenſatione alterius rei, ſicut accidit ĩ vẽditione, & emptione. Alio mõ, qñ aliquis tradit rem ſuã alteri, cõcedẽs ei vſum rei cũ debito recuperandi rẽ. Et ſiquidem gratis cõcedit vſum rei, vocat vſus fructus in rebus, quæ aliqd fructificãt, vel E ſimpliciter mutuum, ſeu accõmodatũ in rebus, q̃ non fructificant, ſicut ſunt denarij, vaſa, & huiuſmodi. Si vero nec ipſe vſus gratis cõceditur, vocatur locatio, & cõ-

A in. Inter voluntarias ergo, & inuoluntarias commutationes, hæc eſt dña, ꝙ illæ habent rationem commutationis in vtroque actu ex animo operantis: iſtæ verò in altero tantum. Et ex hoc ſequitur, ꝙ in illis rõ cõmutationis eſt voluntaria quã vtrinque, in iſtis vero rõ cõmutationis eſt inuoluntaria, quia contra voluntatem damnificantis vt ſic. Non enim poteſt cõmutationis ratio ſaluari in vno extremo tñ, ſed oportet quod commutat, cũ altero cõmutari, qđ cõmutatur in illud: ſed commutationis relatio in actum damnificantis contra voluntatẽ ſuã deuenit. Et ꝓpẽa inuoluntariæ dicuntur cõmutationes tales.

Lib. 5. cap. 2. circa finem tom. 5.

Art. 2. huius quæſt. & q. 58. arti. 9. ad 3. & art. 10.

¶Secundo, ꝙ volũtarium, & inuolũtariũ ideo diſtinguunt cõmutationes, quia diuerſificant rõnem iuſti. Nã i cõmutationibus voluntarijs, vna tñ eſt rõ iuſti, ſ. res quæ datur. In commutationibus aũt inuoluntarijs dupliciter eſt rõ iuſti, ſ. damnum, & iniuria, quæ fit non volenti.

¶Tertio, quòd inuolũtariæ commutationes ideo diſtinguunt in occultas, & manifeſtas: quia alia eſt ratio inuoluntarij, quando occulte, & alia, quando manifeſte patitur. Cũ enim occulte quis patitur, eſt voluntarium quaſi per ignorantiam, iuxta illud. Si ſciret paterfamilias, quã hora fur veniret &c. Cum vero manifeſte patiĩ, violentia adhibetur, & ſic eſt inuoluntarium per violẽtiã. Rurſus licet vtrõbique fiat iniuria patienti, quia cõtra voluntatem ſuã damnificatur, tamen quando manifeſta eſt aggreſſio, irrogatĩ ignominia quædam patiẽti, quæ nõ irrogatur in occulta. Nam dũ mala nobis coram inferũtur, deſpicimur, nec noſtri ratio habetur, quam occulte offendens habere videtur, vt patet in contumelia & detractione, rapina & furto.

¶Quarto, ꝙ in litera inter inuolũtarias cõmutationes nõ cõputat exiliũ, nec vſura: nõ quia iſta extra hoc genus ſint, ſed quia ad numerata in litera ſpectat. Exilium quidem ad incarcerationem pertinet ꝓp loci circumſcriptionem, qua fit exul: vſura verò ad iniuſtam venditionem ſpectat. Venditur. n. aut idẽ bis, aut quod non eſt, vt inferius in tractatu de uſura patet.

¶Quinto, ꝙ numerus commutationum in litera, & in 5. Ethico. non eſt uniformis. Aliquæ enim ibi numerantur, ut aquę deriuatio, & vinculatio, quæ non numerantur hic: & econtra quædam numerantur hic, vt mutilatio, & detractio, quæ non exprimũtur ibi. Et ratio videtur, quia neuter intẽdit numerare integraliter ſpecies commutationum, ſed diſtinguere ſic, vt facile poſſit quis percipere omnes permutationum ſpecies ex enumeratis. Tã. n. ex his, quæ ibi, quàm ex his q̃ hic dicunt, apparent quæ ſint in his generibus cõputãda.

¶In eodem 3 art. dubium accidit circa calcem articuli, de qua ſpecie author loquit, cum dicit, Oẽs commutationes voluntarias, & inuoluntarias ad vnam iuſtitiæ ſpeciem pertinere, An. ſ. de ſpẽ ſpecialiſſima, an de ſubalterna. Et eſt ratio dubij, quia in 5. Ethi. Ariſtoteles diſtinguit iuſtitiam particularẽ in diſtributiuam, & commutatiuam, & cõmutatiuam in duas partes, quia commutationes ſunt duplices, ſcilicet voluntariæ, & inuoluntariæ. Multitudo quoque vitiorum oppoſitorum idem atteſtari videtur, opponuntur nanque huic iuſtitię homicidium, rapina, furtum, cõtumelia, detractio &c. in oppoſitum autem videtur hæc litera.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ cum iuſtum commutatiuum conſiſtat formaliter in æqualitate rei ad rem, & actus commutatiuæ iuſtitiæ ſit dare, vel reddere æquiualens, & nihil horum varietur niſi materialiter, per reddere æquiualens in tali, uel tali materia, conſequens eſt, quòd propter diuerſitatem materiæ nõ multiplicetur ſpecie iuſtitia commutatiua. Maxime autem apparere poſſet, quòd variaret ſpeciẽ iuſtitiæ, reddere ęquiualens voluntariæ, vel inuitæ commutationi, ita quòd alia ſit ſpecies iuſtitiæ reddens æquale voluntariæ, puta, venditioni, & alia reddens æquale inuitæ, puta, rapinæ, quia hic formalis interuenit differẽtia commutationis. Sed ſi quis conſideret, quòd differentiæ diuiſiuæ generis & conſtitutiuæ ſpecierum oportet quòd ſint differentiæ per ſe, & non per accidens, & quod differentiæ per ſe ſunt quæ ſunt diuerſificatiuæ generis, vt patet 7. Metaphyſ. & quòd adequatio rei ad rem non diuerſificatur per hoc, quòd redditur voluntario, & inuoluntario, tantundem enim & ſecundum eandem formam æqualitatis redditur voluntario, & inuoluntario, ad ſolam enim adæquationem rei ad rem. ſpe-

ctatur

ductio. Tertio modo aliquis tradit rem ſuam vt recuperandã, non ratione vſus, ſed vel ratione conſeruationis, ſicut in depoſito, vel rõne obligationis, ſicut cum quis rem ſuam pignori obligat, ſeu cũ aliquis ꝓ alio fideiubet. In omnibus autem hmõi actionibus ſiue voluntarijs, ſiue inuoluntarijs eſt eadem ratio accipiendi medium, ſecundum æqualitatẽ recompenſationis. Et ideo oẽs iſtę actiones ad vnã ſpeciem iuſtitię pertinent, ſcilicet ad commutatiuam. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum iuſtum ſit ſimpliciter idem quod contrapaſſum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd iuſtũ ſit ſimpliciter idẽ qđ contrapaſſum. Iudicium enim diuinum eſt ſimpliciter iuſtum; ſed hæc forma diuini iudicij, vt ſ꜓m q̃ aliquis fecit, patiatur, ſecundum illud Matth. 7. In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. ergo iuſtum eſt ſimpliciter idem quod contrapaſſum.

¶ 2 Præterea. In vtraque iuſtitiæ ſpecie datur aliquid alicui ſecundum quandam æqualitatem, in reſpectu quidem ad dignitatem perſonæ in iuſtitia diſtributiua, quæ quidem pſonæ dignitas maxime videtur attendi ſecundum opera, quibus aliqui communitati ſeruiunt, in reſpectu autem ad rem in qua quis damnificatus eſt, in iuſtitia cõmutatiua. Secundum autẽ vtranque equalitatem aliquis contrapatitur, ſecundum quod fecit. ergo videtur q̃ iuſtũ ſimpliciter ſit idem quod contrapaſſum.

¶ 3 Præt. Maxime videtur q̃ non oportet aliquem contrapati, ſ꜓m quod fecit, propter differentiã voluntarij & inuoluntarij. qui n. inuoluntarie fecit iniuriam, minus punitur: ſed voluntarium, & inuoluntariũ, quę accipiũtur ex parte noſtra, nõ diuerſificant mediũ iuſtitiæ, quod eſt medium rei, & nõ quo ad nos. ergo iuſtũ ſimpliciter vr̃ eſſe idem quod contrapaſſum.

SED CONTRA eſt, q̃ Phil. in 5. Ethico. probat non quodlibet iuſtum eſſe contrapaſſum.

RESPONDEO Dicendum, q̃ hoc quod dicitur cõtrapaſſum, importat æqualem recompenſationem paſſionis ad actionẽ præcedentem: quod quidem propriiſſime dicitur in paſſionibus, & actionibus iniurioſis, quibus aliquis perſonam proximi lædit, puta, ſi percutit, quòd repercutiatur & hoc quidem iuſtum determinatur in lege Exo. 21. Reddet animam pro anima, oculum pro oculo &c. Et quia etiam auferre rem alterius, eſt quoddam iniuſtum facere; ideo ſecundario etiam in his dicitur contrapaſſum, prout ſcilicet aliquis qui damnũ intulit, in re ſua & ipſe damnificetur: & hoc & iuſtum damnum continetur in lege, Exod. 22. Siquis furatus fuerit bouem, aut ouẽ, & occiderit, vel vendiderit, quinque boues ꝓ vno boue reſtituet, & quatuor oues pro vna oue. Tertio verò trãſfertur nomen contrapaſſi ad volũtarias commutationes, in quibus vtrinque eſt actio, & paſſio: ſed voluntariũ diminuit de ratione paſſionis, vt dictum eſt. In omnibus autem his debet fieri ſecundũ rõnem iuſtitiæ commutatiuæ recõpenſatio ſecundum æqualitatem, vt ſcilicet paſſio recompenſata ſit æqualis actioni, nõ autem ſemper eſſet equalis, ſi idem ſpecie aliquis pateretur, quod fecit. Nam primo quidem cum aliquis iniurioſe lædit alterius perſonam maiorem, maior eſt actio, quàm paſſio eiuſdem ſpeciei, q̃ ipſe pateretur. Et ideo ille qui percutit principem, nõ ſolum repercutitur, ſed multo grauius punitur. Similiter etiam cum quis aliquem inuoluntarium in re ſua damnificat, maior eſt actio, q̃ eſſet paſſio, ſi ſibi ſola res illa auferretur, quia ipſe, qui damnificauit aliũ in re ſua, nihil damnificaretur. Et iõ punitur in hoc, q̃ multiplicius reſtituit, quia etiã non ſolum damnificauit perſonã priuatã, ſed rem publicã, eius tutelæ ſecuritatem

Super quæſtionis ſexageſima prima Articul. quartum. [partly illegible]

Ratio vtrobique, videbit q̃ dõia hæc per accidens concurrit ad oppoſitum. Ad dictum aũt Ariſt. dr̃, q̃ ipſe non dixit eſſe duas ſpecies, ſed duas partes, non ꝓp virtutis differentiam formalem, ſed ꝓp notabilem diuerſitatem materialem, quia ſcilicet in vna concurrunt duo recompenſanda, in altera vnum. In commutationibus n. voluntarijs ſola res venit ad æquandum: in inuoluntarijs autẽ damnum eſt offenſa, quia cõtra voluntatem, vt dictum eſt. Adæquare aũt oportere vnum, vel duo non variant ſpecies adæquationis vt patet, dummodo ſeruet eadem æqualitatis forma, vt in his eſt. Multitudo quoque vitiorum oppoſitorũ ſignum non eſt multitudinis virtutis oppoſitæ, cum malum omnifariã, & ex ſingularibus defectibus cõtingat, bonum autem non, ſed ex integra cauſa. Eſt ergo iuſtitia commutatiua vna ſpecies ſpecialiſſima, & ſimiliter, diſtributiua vna alia ſpecies ſpecialiſſima, propter eandem rõnem, quia ſcilicet ſuã vnicam adæquationis formam operatã diuerſam formaliter ab æqualitate commutatiuæ, vt patet ex ſupradictis.

342 4. Eth. lec. 8.

¶ Super quæſtionis ſexageſima prima Articul. quartum.

IN artic. 4. aduerte, quòd ex Phytagoricis, & Rhadamãthe legiſlatore, ac diſputatione 5. Ethicor. proceſſit articulus iſte. Significat autem in propoſito contrapaſſum tantum damnificari, quantum damnificauit, tantum pati, quantum egit, tantum ſoluere, quantum accepit, & huiuſmodi. Et hoc in quæſtionem vertitur, An ſeruare cõtrapaſſum, ſit ſeruare iuſtitiam, ita, quòd idem ſint.

¶ In corpore articuli nota primo quòd cõtrapaſſum poteſt dupliciter intelligi. Primo ſecundum identitatem ſpeciei, vt ſ. patiatur quis idem ſpecie quod egit, puta, animam pro anima, oculum pro oculo. Et ſic reſpondendum eſt quæſtioni negatiue, q̃ ſcilicet iuſtum commutatiuum, & cõtrapaſſum nõ ſunt idem, vt patet ex inconuenientibus allatis in litera.

¶ Secundo, ſecundum æqualitates quantitatis, vt ſcilicet tãta ſit paſſio, quanta fuit, uel eſt actio: quantumcunque diuerſarum ſpecierum, uel generum ſint actio, & paſſio, puta, pati in bonis exterioribus pro læſione illata in bonis corporis q̃ vt percuſſit, ſoluat tãt. ſ. læſio, & tãt curæ &c. & ſic extẽſo cõtrapaſſi, & paſſionis nomine ad omnes cõmutationes, cõtrapaſſum eſt idẽ, quod iuſtũ cõmutatiuũ, vt in litera cõcludit. Et ex hac diſtinctione habes vnde diuerſi dicta negantiũ, vel affirmantiũ iuſtum de contrapaſſo ſaluare poteris.

¶ Nota ſecũdo, q̃ vtique æqualitate proportionali, contingit dupliciter. Prima vt forma iuſti, ita q̃ ipſum iuſtũ conſiſtat in hmõi æqualitate, & ſic iuſtitia diſtributiua vtitur æqualitate ꝓportionali, & in hoc differt à iuſtitia cõmutatiua q̃ vtit æqualitate quantitatiua, vt forma iuſti. Secundo, vt modo ꝑueniẽdi ad quantitatem rei, uel ſic æqualis alteri rei. & ſic iuſtitia cõmutatiua vtitur æqualitate ꝓportionali in cõmutationibus rerũ ut dr̃ hic & in 5. Ethic. ut ſi domificator debeat cõmutare domũ, q̃ eſt opus ſuum, cũ calceo, quod eſt opus cerdonis, oportet q̃ ita ſe habeat cerdo ad calceum, ſicut domificator ad domũ, ac per hoc tot calceos det, ꝓ cõmutatione, quot æquiualeant domũ. Cõſtat n. q̃ ꝓportionalitas in propoſito non eſt forma iuſti, ſed via ad quantitatẽ æqualẽ rerum, in qua æqualitate conſiſtit forma iuſti. Videmus enim ſecundum ſe rei uti mur ut facilius æquales commutationes fiat. Vẽdit ſiquidẽ cerdo tot calceos, & nõ minus inde habitura domũ, q̃ emit alibi.

Lib. 5. cap. 5. tom. 5.

q. 58. arti. 3. & 1. 2. q. 6. artic. 5. & 4. 14. art. 2.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdẽ ac dubiũ occurrit ad hominem. Quia author in prima par. q. 21. art. 1. & ſimiliter in 4. artic. diſ. 46. quarti ſent. negat in Deo iuſtitiam cõmutatiuam, in hoc vero loco dicit ad cõnẽ cõmutatiuæ iuſtitiæ ſpectare recõpenſare pmia meritis, & ſupplicia pctis. Quõ ſtant hæc duo ſimul?

¶ Ad hoc dr̃, q̃ ꝓculdubio inter Deum, & creaturam nõ poteſt eſſe iuſtitia commutatiua, multo minus quam inter dominũ & ſeruum, qm̃ Deus nihil non ſuum poteſt à nobis accipere, vt teneatur reddere, neque nos æqualẽ accepto poſſumus reddere. Punitio uero peccatorum ad diſtributiuam iuſtitiam Dei pertinet, qua vnamquamque uniuerſi partẽ in ſibi debito loco conſtituit ac ſeruat, iuxta illud actuum 1. de Iuda ſcriptũ. Vt abiret in locum ſuum. Et licet diuinũ iudiciũ diſtributiuæ

ſuæ

ſuæ iuſtitiæ ſit actus, concurrit tñ in eo quidam modus cõmutatiui iuſti, pro q̃to res pro re datur, puta, pmium pro merito & pęna pro offenſa, cuius ſignum eſt, q̧ pęna citra condignũ, & pmium vltra cõdignum dat: forma aũt iuſti commutatiui, æqualitas ſimpliciter eſt. Vñ non ſibi inuicem aduerſant dicta hic, & alibi: ſed alibi remouet à Deo iuſtitia commutatiua proprie dicta, hic verò ponit, q̧ Deus in quibuſdã ſuis operibus modũ aliquẽ iuſtitiæ cõmutatiuę obſeruat ita q̧ diſtributioni modũ quendã cõmutationis immiſcet, in cuius ſignum paterfamilias q dixerat, Voca operarios, & redde illis mercedem quod ad cõmutationẽ ſpectat, ſubdidit datæ mercedis rõnẽ. An nõ licet mihi qđ volo facere? qđ ad diſtributionẽ iuxta ſuæ volũtatis dignificationẽ ſpectat. Illud ſiquidẽ eſt cuiuſque pſonæ, gradus, quo eum diuina volũtas donat. Ac p hoc nouiſſimũ æqualẽ primo reddidit in dignitate, qui minor erat in labore, quia ſic ei cõplacuit. Et ſic æque dignis æqualia diſtribuit, vt ſic pares facere, fuerit liberalis diſtributionis, contra quam alii murmurabant: reddere autẽ iã factis paribus paria, iuſtæ diſtributionis fuerit.

Art.1.huius quæſt.

¶Super quęſtionis ſexageſimę ſecundę Articul. primum.

IN art.1.q.62. in reſpõſione ad ſm dubiũ occurrit: Quia cũ diſtributio reſpiciat debitum vt cõe, recõpẽſatio aũt ſm æqualitatẽ rei ad rẽ, reſpiciat debitũ vt pprium, quia illa ad diſtributiuã, iſta ad cõmutatiuam iuſtitiã ſpectat, quo ſine applicatiõe cõis boni ad hũc, quę ſit per diſtributionis actum, qui in caſu poſito omiſſus ſupponitur, ex communi factum eſt propriũ, ſeu ex debito vt cõe, factũ eſt debitum vt proprium? Oportet aũt eſſe debitũ vt pprium, quicquid eſt debitum ſm commutatiuã iuſtitiã, ac per hoc quicquid debet reſtitui, quia reſtitutio actus eſt cõmutatiuæ iuſtitiæ. Quõ ergo verificari poteſt quod in litera dr̃, q̧ recõpenſatio, quam facit diſtribuẽs ei, cui dedit minus, q̃ debuit ſit per comparationem rei ad rem. Nam ex hoc q̧ diſtribuẽs minus dedit, q̃ debuit de communi, ſequit quòd non applicauit illud, quod debuit, huic. Et ſi non applicauit huic, ergo nõ eſt proprium huius. Et ſi nõ eſt proprium ergo non eſt reſtituendum ſecundum æqualitatem rei ad rem, vt ſcilicet quantum defuit, tantum habeat, cuius oppoſitum in litera dicitur.

infringẽdo. Similiter & nec in cõmutationibus voluntarijs eſſet ſemper æqualis paſſio, ſiquis daret rẽ ſuam, accipiens rem alterius; quia forte res alterius eſt multo maior q̃ ſua. Et ideo oportet ſecundum quandam proportionatã cõmenſurationem adæquare paſſionem actioni in commutationibus, ad qđ inuenta ſunt numiſmata; & ſic cõtrapaſſum eſt commutatiuum iuſtum. In diſtributiua autem iuſtitia locum non habet, quia in diſtributiua iuſtitia non attenditur æqualitas ſm proportionẽ rei ad rem, vel paſſionis ad actionem, vnde dicitur cõtrapaſſum, ſed ſecundum proportionalitatem rerum ad perſonas, vt ſupra dictum eſt.*

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̧ illa forma diuini iudicij attẽdit ſm rationem commutatiuæ iuſtitiæ, put ſcilicet recompenſat præmia meritis, & ſupplicia peccatis.

AD SECVNDVM dicendũ, q̧ ſi alicui qui cõitati ſeruiſſet, retribueret aliquid pro ſeruitio impenſo, non eſſet hoc diſtributiuæ iuſtitiæ, ſed cõmutatiuæ. In diſtributiua.n. iuſtitia non attenditur æqualitas eius quod quis accipit, ad id quod ipſe impendit, ſed ad id, quod alius accipit, ſecundum modum vtriuſque perſonæ.

AD TERTIVM dicendũ, q̧ qñ actio iniurioſa eſt volũtaria, excedit iniuriã, & ſic accipit vt maior res: vnde oportet maiorẽ pœnam ei recompenſari non ſecundum differentiam quo ad nos, ſed ſecundum differentiam rei.

QVAESTIO LXII.

De Reſtitutione, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de reſtitutione.

Et circa hoc q̃runtur octo.

¶Primo, Cuius actus ſit.

¶Secundo, Vtrũ neceſſe ſit ad ſalutem, omne ablatum reſtitui.

¶Tertio, Vtrum oporteat illud multiplicatum reſtituere.

¶Quarto, Vtrum oporteat reſtitui quod quis non abſtulit.

¶Quinto, Vtrum oporteat reſtitui ei, à quo acceptum eſt.

B ¶Sexto, Vtrum oporteat reſtituere eum, qui accepit.

¶Septimo, Vtrũ aliquem alium.

¶Octauo, Vtrum ſit ſtatim reſtituendum.

ARTICVLVS I.

Vtrum reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ q̧ reſtitutio nõ ſit actus iuſtitiæ cõmutatiuæ. Iuſtitia.n. reſpicit rõnem C debiti, ſed ſicut donatio poteſt eſſe eius quod non debetur, ita etiam & reſtitutio. ergo reſtitutio non eſt actus alicuius partis iuſtitiæ.

¶2 Præt. Illud q̧ iã tranſijt, & nõ eſt, reſtitui non poteſt, ſed iuſtitia & iniuſtitia ſunt circa quaſdam actiones, & paſſiones, quæ non manent, ſed tranſeunt. ergo reſtitutio non videtur eſſe actus alicuius partis iuſtitiæ.

¶3 Præt. Reſtitutio eſt quædã recompẽſatio eius quod ſubtractũ eſt, ſed aliquid poteſt homini ſub D trahi nõ ſolũ in cõmutatione, ſed etiã in diſtributione, puta, cum aliquis diſtribuẽs minus dat alicui, quàm debeat habere. ergo reſtitutio non magis eſt actus cõmutatiuæ iuſtitiæ, quàm diſtributiuæ.

SED CONTRA. Reſtitutio ablationi opponitur, ſed ablatio rei alienæ eſt actus iniuſtitię circa commutationes. ergo reſtitutio eius eſt actus iuſtitiæ, quæ eſt in commutationibus directiua.

RESPON. Dicẽdũ, q̧ reſtituere nihil aliud eſſe videtur, q̃ itera- E to aliquẽ ſtatuere in poſſeſſionẽ, vel dominiũ rei ſuæ. Et ita in re-

A ¶Ad hoc licet poſſit prima facie dici, q̧ falſum eſt, diſtributionis actum in caſu poſito omiſſum eſſe, quia litera non dicit, Recompenſatio quam facit diſtribuens ei cui non dedit quod debuit, ſed dicit, Ei cui minus dedit, vbi affirmat dediſſe ei aliquid, & negatur quantitas debita.

¶Sed hoc friuolum eſt, quia ſi cui debentur centum, & dedit quinquaginta, tenet recõpenſare quinquaginta, ſi nihil dedit, tenet recõpenſare cẽtum, alioquin melioris conditionis efficeret diſtribuens peius operando. ſ. priuando aliquem toto, quam ſi priuaret illum vna parte. Aliter poſſet dici, q̧ author loquitur de diſtribuente, non de diſtributore, ita q̧ diſtribuens ex hoc ipſo q̧ diſtribuit, ſeu qđ idẽ eſt, ſuppoſito q̧ diſtribuat, tenet æqualia æqualibus dare. Et ſi non dat alicui, tenet illi ad reſtitutionẽ totius illius, qđ non dedit illi. Et ſic falſum quoq; eſt, diſtributionis actum in oppoſitũ omitti. 343 Inf. art.2.& 5.cor.

¶Sed & hoc inſufficiens eſt, q a ſm hoc diſtributor boni cõmunis, qui nũquã diſtribueret partibus cõitatis, ſed oĩa vſurparet, vel aliis daret, non teneret partibus cõitatis ad reſtitutionẽ. Et ſic ex aliena tyrannide partes cõitatis non ſolũ læderent in facto, ſed in iure, q a nec data illis eẽnt q̃ ſũt illis debita, nec ẽt ius repetẽdi hñt.

¶Dicendum eſt ergo quòd ſiue diſtributio fiat, ſiue nõ, dummodo res diſtribuendæ adſint, & tempus diſtribuendi vrgeat, cæteris conditionibus requiſitis concurrentibus ſine impedimẽto, diſtributor tenet ad faciendum de cõmuni proprium parti cuilibet ſecundum ſuam proportionem. Et quia tenet ad hũc actum reſpectu cuiuſlibet partis, ideo omnibus, & ſingulis partibus tenetur ad recompenſandum tantum, quantum nõ dedit alicui de portione ſibi debita. Et hoc quia omiſſa applicatio illius portionis ad hunc, damnificauit illum in proprio, non quod erat proprium auferendo, ſed ad quam tenebatur, appropriationem auferendo.

¶Deinde ad dubium dr̃, q̧ licet debitum vt proprium abſolute ſit ſuum, vel loco ſui, reſpectu tñ alicuius eſt ẽt debitum vt proprium illud, qđ q̃s tenebat facere ſuũ, & non fecit. Hoc.n. eſt vt proprium debitum nõ abſolute, ſed ab illo qui tenebat facere proprium illi. Et ſic licet valeat argumentũ. Non eſt pprium, ergo non eſt reſtituendum ſm æqualitatem abſolute loquendo, non valet tñ reſpectu diſtributionis, quia tenetur

ad appropriationem. Sed oportet dicere, ꝙ nō eſt propriū, nec diſtributor tenebat̃ ad appropriãdū hoc illi. ergo nō eſt reſtituẽdū æquale: ſed tunc aſſumptum eſt falſum pro ſecunda parte, vt dictū eſt. Et ſic patet, q̃uo ex debito vt cõe, factum eſt debitū vt ꝓpriū ab hoc, q̃a dãnificatio q̃ fecit diſtributor, omittendo appropriationẽ, ad q̃ tenebat̃, fecit de debito vt cõe, debitum vt proprium nõ ſimpliciter, ſed ab hoc, ſcilicet diſtributore qui tenebatur.

¶Et ex his patet deciſio caſus, ſ. ꝙ ſi deberẽt in aliqua republica ꝓuẽtus damni diſtribui cõſcriptis ciuibus ſingulis annis, diſtributor aũt occupaſſet prouẽtus annis tribus, & poſtmodū pœnitentia ductus reſtitueret reipub. eoſdem non deberet ſumma iſta diſtribui ciuibus cõſcriptis in 4. anno, ſed ꝓuẽtus primi anni deberet diſtribuere ciuibus cõſcriptis primi anni, & ſic deinceps. Etſi aliquis eorũ eſſet defunctus, tenet̃ dare hæredibus illi⁹. Et hoc, q̃a ipſe dãnificauit illos indiuidualiter, nõ ap ꝓpriãdo, ſicut tenebatur. Secus aũt eẽt, ſi ꝓuẽtus illi fuiſſent ab hoſte, aut alio occupati: q̃a ipſe hoſtis nõ tenet̃ ad appriandū cõia huic, vel illi. Et ꝓpea nõ lęſit ſingulos, niſi lædẽdo cõitatẽ, a qua aufert. Diffuſior aũt erit iferi⁹ ſermo i ſeq. ar. de obligatis ad reſtituẽdū rõne diſtributiui iuſti violati ad diſtributionẽ bñficiorũ eccleſiaſticorũ, vbi ꝓdicta latu⁹ repetẽt̃ applicata ad mãm illã.

ſtitutione attenditur æqualitas iuſtitiæ ſ̃m recõpẽſationem rei ad rem, quod pertinet ad iuſtitiam commutatiuam. Et ideo reſtitutio eſt actus cõmutatiuæ iuſtitiæ, quando. ſ. res vnius ab alio habet̃ vel ꝑ volũtatem eius, ſicut in mutuo, vel depoſito, vel cõtra voluntatẽ eius, ſicut in rapina, vel furto.

G Ad primum ergo dicendum, ꝙ illud, quod alteri non debet̃, nõ eſt, proprie loquẽdo, eius, etſi aliq̃do eius fuerit. Et ideo magis vr̃ eſſe noua donatio q̃ reſtitutio, cũ quis alteri reddit quod ei non debetur. Habet tamen aliquã ſimilitudinem reſtitutionis, quia res materialiter eadem eſt, non tamen eſt eadem ſecundum formalem rationẽ, quã reſpicit iuſtitia, quod eſt eſſe ſuum alicuius, vnde nec proprie reſtitutio dicitur.

H Ad secundum dicendū, ꝙ nomen reſtitutionis, inquantũ importat iterationẽ quandã, ſupponit rei identitatem. Et ideo ſ̃m primam impoſitionem nominis, reſtitutio videtur locum habere ꝑcipue in exterioribus, q̃ manẽtes eadẽ, & ſecundum ſubſtãtiam, & ſ̃m ius dominij ab vno poſſũt ad aliũ deuenire. Sed ſicut ab huiuſmodi rebus nomẽ cõmutationis tranſlatum eſt ad actiones, vel paſſiones, quæ ꝑtinẽt ad reuerentiã, vel iniuriã alicuius ꝑſonæ, ſeu nocumẽtum, vel profectum, ita etiã nomen reſtitutionis ad hoc deriuatur, quæ licet realiter non maneãt, tamen manent in effectu vel corporali, puta, cũ ex percuſſione læditur corpus, vel qui eſt in opinione hoĩum, ſicut cũ aliq̃s verbo opprobrioſo remanet infamatus, vel etiã minoratus in ſuo honore.

Ad tertium dicendum, ꝙ recompenſatio, quã facit diſtribuẽs ei, cui dedit minus q̃ debuit, fit ꝑ cõparationẽ rei ad rẽ, vt ſi q̃to minus habuit, quã debuit, tanto plus ei detur, & ideo iam pertinet ad iuſtitiam commutatiuam.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſit neceſſarium ad ſalutem, quòd fiat reſtitutio eius, quod ablatum eſt.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ non ſit neceſſariũ ad ſalutem, ꝙ fiat reſtitutio eius quod ablatũ eſt. Qđ .n. eſt impoſſibile, nõ eſt de neceſſitate ſalutis, ſed aliquãdo impoſſibile ẽ reſtituere id, qđ eſt ablatũ, puta, cũ aliquis abſtulit alicui mẽbrum, vel vitam. ergo non vr̃ eſſe de neceſſitate ſalutis, ꝙ aliquis reſtituat, quod alteri abſtulit.

F ¶Secundum dubium eſt, de læſione famæ etiam mendaciter à multo tp̃e, ante quã data eſt obliuioni v. g. Ioannes falſo iactauit ſe quodam tp̃e cognouiſſe carnaliter talẽ mulierẽ, poſt multos autem annos iam ſenex Ioannes recordatus peccatorum adoleſcentiæ ſuæ, & pœnitentiã agens, quærit an teneat̃ ad reſtitutionẽ famę. Et rõ dubitãdi eſt, q̃a ſocij ſui, quibus hoc dixerat olim, vt poſtergata vident̃ hr̃, & oblita, q̃ fuerunt adoleſcẽtiæ, ſicut & ipſe euacuauit q̃ erãt paruuli: nec mulier illa habet̃ minus bona, ſed ipſa in antiqua ꝓpria optima fama ꝑſeuerat apud omnes.

¶Ad primum dubiũ quod à Scot. & Ricardo in 4. ſen. diſ. 15. tractat̃ cũ diſtinctione, reſpondendum eſt, ꝙ dupliciter contingit mentiri accuſatũ, vel denũtiatũ. Primo in caſu, quo ſeruato iuris ordine tenet̃ fateri veritatẽ, & ſine dubio lædit q̃tum in ſe eſt famã accuſãtis, vel denuntiãtis, ſi calumniatorem eum dicit: quoniam, vt patet extra, De calumniatoribus per totum, magnum crimen eſt accuſare, vel denuntiare falſum, & magna pœna punitur. Dico autem quãtum in ſe eſt, quia forte ex circunſtantijs, & conditionibus ꝑſonarum in nullo læſa remanet fama denuntiantis, dum omnes credunt denuntiãtem veracem, & denunciatum mendacem, quàmuis nõ conuincatur. Dico quoque, ſi calumniatorem eum dicit: quoniam ſecus eſſet, ſi ex animi leuitate, vel iuſto errore accuſatio, vel denun-

I tiatio potuit procedere abſque calumnia. Alio modo, contingit mentiri in caſu, in quo non tenetur fateri veritatem. Et ſic licet dicant Scotus, & Ricardus, quòd iſte nõ lædit famam accuſatoris, ſeu denuntiantis, ſed ipſe lædit ſeipſum, quia accuſat, vel denuntiat in iudicio ea, quę non poſſunt probari in iudicio: melius tamen diſtinguitur, ꝙ accuſator, ſeu denũtiator dupliciter conſideratur. Primo vt accuſator, vel denuntiator, & ſic nõ læditur a mentiente, quia non tenet̃ dicere veritatẽ. Secundo, prout eſt talis hõ, & ſic læditur in fama a mẽtiente: q̃m ille negans dicit indirecte illum hoiem eſſe mendacẽ mẽdacio pernicioſo, vtpote impoſitorem criminis. ¶De obligatione ergo ad reſtitutionem famę in primo caſu ſatis clarũ eſt, ſi ſubſecuta eſt læſio famæ. Dico aũt hoc, quia cum in nullo iſtorum caſuum reus inſidietur famæ alterius, niſi quia indirecte,

K & per accidens aufert famam, quando autem eſt indirecta & per accidens ablatio famæ, ſi non ſequitur effectus læſionis famæ, nõ habet locum obligatio ad reſtituẽdum: q̃m nec ex intentione, nec effectu fama ablata eſt, quãuis actus fuerit indirecte ablatiuus famæ. Conſiderandum eſt enim quid per accidens euenit in effectu; ex quo etiam cauſa per accidens diſcutitur.

¶In ſecundo autem caſu ſupradictis doctoribus videtur, quòd non teneatur ad famæ reſtitutionem propter dictam rationẽ quia ſcilicet accuſans, ſeu denuntians, ſibimet imputare hoc debet, proponendo quod non poteſt probare.

¶Sed ſalua eorũ reuerẽtia, oppoſitũ eſt verũ: q̃m hic duplex malũ interuenit accuſantis, ſeu denuntiãtis. Primũ eſt, ꝙ deficit in ꝓbatione, & hoc ipſi imputandũ proculdubio eſt. Alterũ eſt, ꝙ mẽdax dr̃ a negãte: & hoc nulla iuris rõne actori imputat̃, ſed ex iniq̃tate negãtis, qui nõ fuit ad mẽtiẽdũ inuitatus

344 4. di. 15. q. 1. art. 8. q. 2. Et quol. 12. artic. 26.

¶*Super quæſtionis ſexageſimaſecundæ Arti. ſecundũ.*

IN artic. 1. & 2. q. 62. not. quòd codices circa principium corporis ar. 2. corrupti ſunt. Deficit ſiquidem manifeſte ibi eã, ex quo ſequitur, Et ideo reſtituere importat redditionẽ illius rei, quæ iniuſte ablata eſt. Vnde quærendus eſt codex rectus, ego enim hactenus non inueni. Quicquid tamen de litera ſit, euidẽs eſt, quod reſtitutio importat actum iuſtitiæ commutatiuæ, qui eſt reddere rem acceptam ſiue ſit accepta iniuſte, vt in furto, & iniurijs, ſiue ſit accepta ex voluntate domini, vt in mutuo, & ſimilibus, vt in 1. dicitur art. Reſtitutio tamẽ habẽs pro materia rem ablatã, verſatur tñ circa rem iniuſte ablatã, vt in 2. ar. litera ꝓbat, quia ablatum oportet aut iuſte, aut iniuſte ablatum eſſe. Et iuſte non eſt reſtituẽdum, q̃m hoc eſſet contra æqualitatem iuſtitiæ. Si iniuſte, æqualitas iuſtitiæ exigit, vt reſtituatur: intellige ergo literam 2. art. non de reſtitutione ſimpliciter, ſed de reſtitutione ablati. Hæc enim contracta eſt ad materiam talem. ſ. ablatorum, illa autem communiter ſe habet ad ablata, & ad ſponte cõceſſa per mutuum, depoſitum, locationem &c. Et forte quia author ſupponit ſermonem ſuum eſſe contractum ad talem materiam propter præmiſſum iam articuli titulum, litera non eſt diminuta.

¶In eodẽ ar. 2. in rñſione ad 2. dubia duo occurrũt circa illud, ſ. ꝙ lędẽs alterũ in fama falſum dicẽdo, tenet̃ ad reſtitutionẽ famæ. Primũ eſt de eo, q̃ indirecte lædit alterius famã: puta, denũtiatus, vel accuſatus negat, verũ tñ eſt cõmiſiſſe id, de quo accuſatus, vel denũtiatus eſt. Tũc nãq; indirecte notat accuſatorẽ, ſeu denuntiãtẽ calumniæ, an iſte mẽdaciter ſe excuſans, ac ꝑ hoc alterius famam lædẽs, teneat̃ ad reſtitutionẽ famæ.

tus eſt ab actore, aut iudice: ſed poterat ſubterfugere nec affirmando, nec negando, ex quo nō tenebaṫ fateri. Cū igiṫ vterq; actor. ſ. & reus errauerit, neuter alterius iniuriā excuſat. Nec eſt hic recōpēſatio iniuriarū adinuicē, ſed vterq; teneṫ ad reſtitutionē famæ diuerſimode tñ, qa actor q iniuſte, nō tñ falſo infamauit, teneṫ dicere, ꝙ iniuſte fecit: reus aūt q falſo īfamauit, teneṫ dicere ſe falſo illū criminatorē dixiſſe. Et hoc vt pdictum eſt, ſi ſecuta ſit īfamia actoris, aliter nō tenetur: quia reſtitutio ad hoc principaliter ordinaṫ, vt damnū paſſo ſatisfaciat. Sunt aūt hæc oīa in vtroq; caſu tractata, & determinata accipienda, quando vterque, ſ. actor, & reus, ex certa ſcientia de viſu loquitur, & aſſerunt contradictoria, vnus aſſerendo, alter negando, alioquin poſſet altera pars excuſari de tanto, quamuis non de toto propter iuſtum errorem, vel leuitatem, vt dictum eſt, & ſic non læderetur notabiliter in fama. Et ex his patet, quid dicendum eſt de falſo defendentibus ſe, vel alios extra iudiciū contra aſſerentes ex certa ſcia, crimen aliquod, & vere ſic eſt. Si nāque ex hoc aſſertor ille læditur in ſua fama, vt puta, quia defenſor dicit ſe certo ſcire oppoſitum, & ſic alter reputatur malus, ad famæ reſtitutionem tenetur.

¶2 Pręt. Cōmittere aliquod peccatū non eſt de neceſſitate ſalutis qa ſic homo eſſet perplexus: ſed quandoque illud quod auſertur, non pōt reſtitui ſine pctō, puta, cū aliquis alicui famā abſtulit, verum dicendo. ergo reſtituere ablatum nō eſt de neceſſitate ſalutis.

B

¶Ad ſcḿ dubium dr̄, ꝙ quia non cōſtat auditores eſſe oblitos, & multorū etiā nunc non recordamur, quorum poſt tēpora reminiſcimur, & p hoc effectus infamiæ a principio cauſatus falſa iactantia, ſeu relatione permanet: iō ad reſtitutionem teneṫ ille, qui falſo, dum puer eſſet, mulieri detraxit. Contingit C .n. vt eorum quæ pueri audiuimus, memores, in eadem tanto firmius perſeueremus credulitate, quāto detractor ſæpe pænitens more chriſtianorum, numq̄ retractauit dictum ſuum.

¶In eadem reſponſione ad ſcḿ aduerte, ꝙ author in ſecundo ſuæ diſtinctionis mēbro, quod mō tractauimus, adiungit falſitati iuſtitiam. Dicit .n. Alio modo, falſum dicēdo, & iniuſte neque fruſtra addidit, ſed vt præſeruaret doctrinā hāc a caſibus, in quibus falſum dicitur, iuſte tamen, vt cōtingit iudici ſecundum allegata & probata damnanti aliquem innocentē. Talis enim non tenetur ad reſtitutionē famæ, ſicut nec alterius cuiuſuis damni, ſed falſi teſtes tenentur ad omnia.

¶In eadē reſp. ad ſcḿ, quo ad tertiū membrū, ſ. qñ quis abſtulit famā, dicēdo verū iniuſte, aduerte duo. Primo, corā quibus eſt reſtituēda fama, tali modo. ſ. ꝙ maledixi, iniuſte affamaui &c. Quia ſi ſunt pſonæ aliquid ingenij, & notitiæ de modo reſtituēdi famā habētes, talis reſtitutio nō eſt faciēda, quia eſſet magis confirmatio dicti prius, q̄ reſtitutio famę: ſed corā talibus debet tacēdo de priori dicto laudare, cū veritate tñ, perſonā illā, & pluries aperiēdo, ꝙ credit ipſū virū bonū, & dare operā ad hoc, ꝙ ſic habeaṫ ab illis. Et hoc ita caute, ne vaṫ hoc facere p reſtitutiōe, qa hoc eſſet infamiæ cōfirmatio, vt dictū eſt. D

¶Secundo, ꝙ ſi quando reſtitutio talis videreṫ magis rememoratio, quàm excuſatio, vt puta, quia iam habētur huiuſmodi pro oblitis, ex quo nō interuenit mendax infamia, omitti poteſt, & ſi opus fuerit aliter ſatisfacere, puta, laudando perſonam qñ expedit, & conuerſando amicabiliter cum illa &c.

¶In reſpōſione ad quartū eiuſdē ar. dubia plura occurrūt. Primum eſt, An procurās ꝙ detur æque digno, ac per hoc impediens aliū æque dignum, teneatur ad reſtitutionē. De hoc .n. nihil in litera dicitur, ſed ſolum de digniore, & minus digno.

¶Secundum eſt, An multis pro ſeipſis procurantibus, ſi nō aſſequatur dignior, teneaṫ ille, qui aſſequutus eſt, ad reſtitutionem. Et eſt hic ratio dubij, quia quilibet pōt pro ſeipſo licite procurare: & nemo damnum facit, niſi qui facit illud, quod facere ius non habet, vt dicit regula iuris. E

¶Tertiū eſt, Quia cū nullus teneaṫ ad reſtituēdū, niſi vt iterato ſtatuat illū in poſſeſſiōe rei ſuę, nulla rō apparet, quare ego impediēs aliū à cōſecutione beneficii, i quo nihil iuris vnq̄ habuit, teneat reſtituere totū, vel partē. Ex hoc nāq; ꝙ nihil vnq̄ iuris eſt ſibi q̄itū in aliquo, ſequiṫ, ꝙ nihil fuit ſuū, & p conſequēs ſequiṫ, ꝙ nihil eſt ſibi reſtituēdū. Et ſi diceret ꝙ habebat ius in ſpe, hoc nō valet, tū qa ius in ſpe nō eſt ius, ſicut nec diues in ſpe eſt diues, tū qa reſtitutio rei in ſpe, tunc hēt locum, qñ auferṫ ius qđ habet in re, in qua fundatur illa ſpes, vt patet in deſtruente ſemina, vel diripiente inſtrumēta artis, quorū vſu quis cum ſua familia viuit, & ſimilibus. In oibus .n. ablatio, ſeu dānificatio ſit alicuius rei, in qua actu habet ius qui

A damnificatur, quæ eſt fundamentum ſpei. In caſu autem ppoſito nullius rei ius habet actu ille, qui impēdiṫ à cōſecutione.

¶Et cōfirmatur, quia ſi is, ad quem ſpectat conferre tale beneficiū ſiue anteq̄ oīno contulerit, ſiue poſt, ante tñ q̄ det ex ſeipſo motu proprio mutat voluntatē, nec dat illi beneficiū, nō teneṫ ad reſtitutionē. ergo nullū ius illi abſtulit, qa ſi ius aliqđ abſtuliſſet illi, teneret pculdubio ad reſtitutionē. Et cū cōſtet, qđ abſtulit illi totū qđ habebat ꝙ potuit auferri à malis cōſultoribus, ſequiṫ ꝙ ipſe nihil iuris habebat, &

¶3 Præt. Quod factum eſt, nō poteſt fieri vt factum non fuerit: ſed aliquando alicui auſertur honor ſuę perſonę ex hoc ipſo, quòd paſſus eſt ab aliquo iniuſte vituperāte eū, ergo nō poteſt ſibi reſtitui qđ ablatū eſt: & ita non eſt de neceſſitate ſalutis reſtituere ablatū.

ꝙ nullus teneaṫ ei ad reſtitutionē. Et cōfirmaṫ rurſus, qa ſi ipſe dignior aliqd iuris hr̄t, teneret ei ad reſtitutionē minus dignus illo q tā eſt dignus, cui nō petēti collatū eſt beneficiū illud. Et tenet ſequela, qa ille plus occupat iura digniori, qa irreparabiliter, q̄ ille, qui impediuit cōſulendo, quia poterat nō ſequi cōſilium eius diſtributor, & reddere digniori ius ſuum.

¶Quartum dubium eſt, quia cum in litera dr̄, Si vero iā firmatum ſit, ꝙ alicui detur pbenda &c. aut intelligitur de firmitate tali, qua eſt illi ius acquiſitum, aut de firmitate adhuc impedibili, vt non ſit illi ius acquiſitum. Nō de prima firmitate, quia ſic non eſſet firmitas, vt detur beneficium, ſed firmitas iā dāti: nec eſſet amplius impedibilis, niſi ſicut poteſt quis priuari ſuo. Nec de ſecunda, quia ſi eſt impedibilis, non debet reſtitui æquale, multum enim refert inter actum, & potentiam.

C ¶Quintum dubium eſt, circa fundamentū literæ, ſumptū ex 2. Phi. te. 56 ſ. Quod parū diſtat, quaſi nihil diſtare vr̄, qm̄ regula iſta daṫ ab Ariſtotele, nō de rebus in ſeipſis, ſed vt ſubſunt practicæ æſtimationi, & affectui humano. Vñ dicit, ꝙ intellectus accipit parū diſtās, perinde ac ſi nihil diſtaret, cum ſecus magna mala, aut magna bona fuerimus: accipit .n. tamq̄ ſi fuiſſemus in ipſis malis, aut magnis bonis. Conſtat autem ex dictis, ꝙ æqualitas commutatiuæ iuſtitiæ, ad q̄ faciendam ordinatur reſtitutio, attenditur ſcḿ æqualitatem rei ad rem, & nō ſecundum æqualitatem rationis parum pro nihilo ęſtimātis. Cuius ſignum eſt, ꝙ non æque punitur, qui parum diſtauit à peccando mortaliter, & qui peccauit mortaliter, nec eſt idem ſcḿ iuſtitiam ppinquiſſimum fuiſſe caſui peccati mortalis, & cecidiſſe in illud, hic enim punitur pœna æterna ille non. Neque eſt idem propinquiſſimum fuiſſe mutuo concedendo, & mutuaſſe, illi enim nihil reddendum eſſe, qui nihil mutuauit, D huic verò reſtitui oportere cēſet iuſtitia. Multum ergo refert ad æqualitatē iuſtitiæ commutatiuæ parum diſtare, ſeu ppe eſſe, & applicuiſſe, ſiue eſſe in termino, quàmuis in pluribus ſecundum paſſiones, & æſtimationes vtamur illo modico, p nihilo. Et quia modo de iuſticia commutatiua tractamus, ideo illo fundamento male videntur doctores vti in propoſito.

¶Sextum eſt, An ea, quæ hic dicuntur, habeant locum in alijs conſecutionibus bonorum, puta, in teſtamentis, & donationibus. Et eſt ratio dubij, tum quia litera in hoc argumento meminit non ſolū præbendę conſequendę, ſed aliorum bonorū conſequendorum, q̄uis reſpondendo, de conſecutione præbēdæ ſolummodo loquatur, tum quia videtur eadē ratio reſponſiua, quia ſcilicet aut impedit iuſte, aut iniuſte &c.

¶Ad hæc dubia non eodem, quo mota ſunt, ordine reſpondēdo, ſed vt facilior ſit doctrina, a quinto dubio, quod de fundamento eſt, initium ſoluendi ſumemus.

E ¶Ad quintū igiṫ dubiū, de illa propoſitione ex ſecundo Phil. Quod parum diſtat, nihil diſtare videtur: dicendum eſt, quòd propoſitio illa nec habēda eſt vt regula in materia iuſtitiæ, nec omnino ſpernenda eſt, qñ ſubiecta materia patitur. Et quidem, ꝙ nō ſit pro regula habenda in determinatione iuſti, patet ex hoc, quod ſubuerteret iuſtitiam, vt in ipſa materia, de qua loquitur Ariſt. liquet v. g. Trāſit princeps aliquis iuxta paratas inſidias, & parum defuit quin caperet, & occideret &c. Iſte princeps reputatur infortunatus, vt ibidem dicit Ariſtot. quia parum pro nihilo reputando, ex magno malo liberatus eſt. Si tamē ad iuſti æqualitatem reſpiciamus, non reputatur iſte princeps damnū paſſus, licet parum a damno diſtauerit, propter quod nullus teneṫ ei aliquid reſtituere. Et tamen ſi illa propoſitio admitteret in propoſito, ſcilicet, Prope habere, & habere, reputatur pro eodem, ſequeretur, quod ille, qui prope habuit damnum, habuiſſe reputaretur damnum, & conſequenter eſſe ſibi reſtituendum. Similiter etiam falſa eſt regula

gula …

gula hæc in lucro. Princeps.n.qui prope acquiſitionē monarchiæ fuit, ita ꝙ parum defuit, quin eſſet monarcha, infortunatus reputatur ex eadē rōne: non tamen propterea ad inæqualitatē rapti regni reputaē perueniſſe, ſicut nec peruenit: vnde nō teneē ad regni reſtitutionem. Et tamen ſi illa regula habet locū, habere regnum, & parum diſtare pro eodem reputando, ſicut qui abſtuliſſet, tenet ad reſtitutionem, ita hic qui prope abſtulit. Ex propoſitione ergo illa non eſt ſumēda ratio efficax in hac materia. Quādoque tamē ratione ſubiectæ materiæ, q̄ vel habet magnam latitudinem, vel incertitudinem materialium, vt in menſuris, & numeris vtimur ꝓpoſitione illa. Vnde & author in hac reſpōſione non eſt illa vſus, licet arguendo eam attulerit.

Libr.2.text.56.tom.2.

¶ 4 Præt. Ille, qui impedit aliquē ab aliquo bono conſequendo, videtur illud ei auferre, quia quod modicum deeſt, quaſi nihil deeſſe videtur, vt Philoſophus dicit * in 2. Phyſic. ſed cum aliquis impedit aliquem, vt non conſequatur præbendam, vel aliquid huiuſmodi, non videtur ꝙ teneatur ei ad reſtitutionem præbendæ, quia quandoq; nō poſſet. non ergo reſtituere ablatū eſt de neceſſitate ſalutis.

G SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in epiſtola ad * Maced. 14.q.6. Si res aliena, ꝓp quam peccatū eſt, reddi poſſit, & non redditur, pœnitentia non agitur, ſed ſimulatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatū, niſi reſtituaē ablatū ſi, vt dixi, reſtitui pōt.

Epiſtol.54.à medio illius tom.2. Et habetur 14.q.6.ca.51. res aliena.

¶ Ad tertium deinde dubiū dicendū eſt, q̄a ex quo excluſa eſt pro fundamēto illa ꝓpoſitio, videndū eſt q̄d eſt fundamētū, de quo tertiū dubiū q̄rit. Fundamētū igiē neceſſitās impediētē ad reſtitutionē in caſu propoſito, vt ex litera colligi poteſt, habet duo capita ſimul. ſ. violationē iuſti diſtributiui, & violationē boni propoſiti diſtributoris reſpectu huius perſonæ, cui dandum erat beneficium. Quòd.n. author fundet ſe ſup iuſto in diſtributionibus, patet ex hoc, ꝙ attendit ad dignā, & magis dignā pſonā. Iā.n.patet, ꝙ ad diſtributiuā iuſtitiā ſpectat conſiderare dignitates perſonarū ſm ſe. Quòd etiā fundet ſe ſuper voluntate diſtributoris, patet ex hoc, ꝙ attendit, ſi impedimētum præſtaē conſulendo, anteq̄ ſit firmatum, vel poſt.

H Notāter autem dixi hæc duo capita ſimul concurrere, q̄a neutrum ſine altero ſufficit ad obligandum ad reſtitutionē huic. Et ꝙ non ſufficit violatio ſola iuſti diſtributiui, ex hoc patet, ꝙ requiritur vltra dignitatem perſonæ p̄paratio aliqua, quæ impediaē. Si.n. nulla eſt de aliquo memoria, nec ad eum eſt aliqua inclinatio, q̄uis dignior ſit, nullus dr̄ impediſſe illum a conſecutione beneficij, quamuis diſtribuens peccet, omittens digniorem, ac per hoc violās iuſtitiam diſtributiuam in beneficij collatione. Quòd verò nō ſufficiat ſola mutatio propoſiti etiam firmati diſtributoris, ex hoc patet, ꝙ ſi bona ratione quis pſuadeat, & induceat mutationem, vt detur digniori, nulli dicitur augeri ius: quia non violatur, ſed ſeruatur iuſtum diſtributiuum, præponendo digniorem non tam digno. Vtriuſque ergo ſimul violatio facit, vt obligetur impediens ad reſtituendum illi in toto, vel in parte. Et quia nulli reſtituendum

I eſt niſi ſuum, conſequens eſt, ꝙ ex vtroque ſimul concurrente, ſcilicet, dignitate maiore, & applicatione ſaltem inchoata iſtius beneficij ad hunc digniorem, beneficium hoc fiat illius dignioris, ita quòd incipit eſſe ſuum quodāmodo, vel ſimpliciter, quando eſt applicatio firmata, vt in litera diciē. Et quia vnuſquiſque habet ius in eo, quod eſt ſuum, quatenus ſuum eſt: ideo iſte dignior, cui diſpoſitum erat dari beneficium, habet tantum iuris in illo, quantum habet ibi de ſuo. Et licet vere ſuum abſolute non ſit, quouſque ſit ſibi datum: eſt tamen vere ſecundum quid ſuum plus, & minus, quanto plus, vel minus proxima eſt diſpoſitio ad collationem. Sicut enim diſpoſitiones agri ad fructificādum ſunt expectātis fructus, & qui illius diſpoſitiones tollit, impedit fructificationem, & tenetur ad reſtitutionem, ita diſpoſitiones ad cōſecutionem beneficij ſunt illius conſequuturi beneficium, & qui eas tollit, tenetur

K ad reſtitutionem, & ſic interuenit hic ius in re reſpectu diſpoſitionū, & ſuper hoc fundatur ius in ſpe, reſpectu beneficii. Et propterea impediens diſpoſitiones ad conſequendum beneficium non tenetur ad reſtituendum æquiualens beneficio, ſed ad reſtituēdum aliquid, penſata propinquitate, vel elōgatione potentiæ ab actu, ſicut in lædente ſemina accidit.

¶ Ad confirmationem dicitur, falſum eſſe, ꝙ diſtributor mutans ſententiam, & declinās ad minus dignum, non teneatur ad reſtitutionem. Deterioris ſiquidē conditionis in hoc diſtributor, quam impediens eſt: quia quandocunque tenetur impediens ad reſtituendum, teneē etiam diſtributor, niſi ſit deceptus rationabiliter, ita vt excuſetur: ſæpe autē tenetur diſtributor ad reſtitutionem nullo impediente concurrente.

¶ Ad cuius euidētiam, altius antedictæ radices reſtitutionis repetendo, noſſe oportet, quòd beneficia eccleſiaſtica ſunt bona cōia Eccleſiæ, debita perſonis eccleſiaſticis dignis, ita quòd ta-

F le beneficium vacans debeē alicui illius Eccleſiæ parti, quæ digna eſt, ſed aliter debeē ante actū diſtributionis, & aliter poſt: quia ante actum diſtributionis debeē digno vt cōe, ita ꝙ eſt ſuum vt res cōis. Diſtributionis aūt actus facit de cōi propriū. Eſt ſiquidē diſtributio appropriatio rei cōis ad ſingulares perſonas. Et ꝓpterea q̄ñ incipit diſtribui hoc beneficium pro illo digno, incipit illud beneficium fieri ſuū vt proprium: & quāto plus procedit diſtributionis actus ꝓ ipſo, tanto plus fit ſuum, vt proprium. Itaque cōſumato diſtributionis actu pro ipſo, beneficium, q̄d à principio vacationis erat ſuum vt cōe, eſt ſuū vt proprium. Et propterea quod prius erat ſibi debitum vt cōe, poſtmodū eſt ſibi debitum vt proprium. Et ſi quis poſt diſtributionē auferret, proculdubio auferret ab illo proprium. Impediēs ergo a conſecutione beneficii digniorem, directè agit contra diſtributionis actum, quo beneficium illud debeat fieri ſuum vt ꝓprium: & propterea quanto magis proceſſit actus diſtributionis pro illo, tanto ad plus teneē. Diſtributor autem, quia ſibi cōmiſſa eſt diſpenſatio cōium bonorum, & tenetur ad tribuēdum beneficiū digniori ſiue ex malo impedientis cōſilio auertat ſe a digniore, ſiue ꝓprio motu, ad reſtitutionem teneē. Et quia ipſe tenetur ad tribuendum digniori quod erat ſuum vt cōe, quia ad officium ſuum ſpectat applicare cōe huic, ideo ipſe teneē ad reſtituendum æquale illi beneficio, quoniam ipſe

H tenebatur ad actum diſtributionis conſumatū pro illo, & hoc ſi non poterat impedire. Vnde inter diſtributorem, & impedientem, hæc eſt differentia, quia impediens tenetur rōne appropriationis debitæ violatæ: diſtributor autē rōne vtriuſque .ſ. & violatæ appropriationis debitæ, & omiſſæ diſtributionis debitæ. Et ꝙ diſtributor teneaē ad reſtituēdum æquale, potes ſumere ex præcedēti art. in reſponſione ad vltimum, vbi dr̄, ꝙ diſtribuēs, qui minus quam debuit, dedit alicui de communibus, teneē recompēſare ſm æqualitatē rei ad rem vt ſ. quanto minus habuit, q̄ debuit, tanto plus ei detur. verbi gratia. Si debebatur alicui de communibus centum, & data fuit ei quinquaginta, debentur alia quinquaginta, & ſi nihil habuiſſet, deberentur ei centum: alioquin non fieret reſtitutio ſm æqualitatem rei, in qua damnificatus eſt, ad rem quæ in recompenſationem daē. Et ſimiliter in propoſito ſi, pro quia, illi digniori debebatur de cōibus bonis tale beneficium, & non eſt ei datū,

I ex quo in toto damnificatus eſt a diſtributore, qui tenetur ad hoc, non fiet reſtitutio, niſi æquiualens reſtituatur.

¶ Sed contra [illegible] cōcluſā militat ratio reſtitutionis: quia ſm eam aut neuter teneē ad reſtituendū æquale, aut vterq;. Quod ſic patet. Aut iſti digniori impedito beneficium erat debitū vt cōmune, aut vt proprium: ſi vt cōe, ergo non debet ſibi reſtitui vt proprium. Sed reddere æquale ſecundum rem eſt reddere quod alicui debetur vt proprium. ergo nec diſtributor, nec impediens tenetur ad reſtitutionem æqualis. Si nanque redderetur æquale ipſi beneficio, plus eſſet id, quod redderetur, quā id quòd ablatum eſt; quia ablatum eſt quod erat ſuum vt cōmune, & cœptum appropriari, & reſtitutum eſt vt ſuum proprium, & ſic iſte dignior ex impedimento, vel mutata ſnīa lucraretur. Plus.n. haberet, quàm habebat tunc, q̄ñ impedimētum appoſitum eſt: quia habet vt proprium, quod tunc non habe-

K bat niſi vt commune, & cœptum appropriari. Si vt proprium, ſequitur, ergo vterq; ſ. diſtributor, & impediens teneē ad reſtitutionem æqualis, quū ſm æqualitatem rei ad rem faciēdo reſtitutionē, oportet totum ꝙ erat illi proprium, reddere. Falſum igitur videtur, ꝙ teneatur ad reſtituendum plus diſtributor, q̄ impediens, vt concluſum erat, ita ꝙ ille ad æquale, iſte ad aliquam partem tenetur, quū idem iuſtum eſt, quod ab vtroque violatur, licet diuerſimode, q̄d nō facit teneri ad plus reſtituēdum, ſed facit illum magis teneri ad reſtituēdū, quam illum. v.g. principalem magis, quam ſecundarium damnificantem.

¶ Exiſtentibus igitur pro vtraque parte rationibus ſatis ambiguis, oportet materiam reſtitutionis ex proprio gn̄e decidere in propria principia reducendo, vt mens quieſcat. Reſtitutio iuſtitiæ cōmutatiuæ actus eſt, iuſtitia aūt cōmutatiua reſpicit debitū vt propriū, vt in quæſtione p̄cedēti, art. 1. ad vltimū litera dicit. Q̄d igitur reſtituendū eſt, oportet debitū eſſe nō qua

liter-

RESPONDEO Dicendū, ꝙ reſtitutio, ſicut dictū,* eſt, eſt act⁹ iuſtitiæ cōmutatiuæ, q̃ in quadam æqualitate cōſiſtit. Et iō reſtituere, importat redditionē illius rei, q̃ iniuſte ablata eſt: ſic.n. ꝑ iteratam eius exhibitionē æqualitas reparatur. Si vero iuſte ablatū ſit, inæqualitas erit vt ei reſtituaē, qa iuſtitia in æqualitate cōſiſtit. Cū ergo cōſeruaē iuſtitiā ſit de neceſsitate ſa
tis, cōſequens eſt quòd reſtituere id, quod iniuſte ablatum eſt alicui, ſit de neceſsitate ſalutis.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ in quibus nō pōt recōpenſari æqualēs, ſufficit qđ recompenſeē qđ poſsibile eſt: ſicut patet de honoribus: q ſunt ad Deū, & ad parentes, vt Philoſ. dicit * in 8. Ethicor. Et B ideo quēdo id, quod eſt ablatum, non eſt reſtituibile per aliquid

liter e a nque, ſed vt proprium. Firma ergo ſententiam, ꝙ obie- A ctum reſtitutionis eſt debitum alicui vt proprium, ita ꝙ niſi debeatur alicui vt proprium, non eſt illi neceſſario reſtituendum. Et hoc habet reſtitutio ex ſuo gñe, quia cuiuſlibet commutationis iuſtæ obiectū, eſt debitū alicui ut propriū, vt patet in emptione, & vēditione, furto, & rapina, & hmōi. Applicando aūt reſtitutionem ad recōpenſandas diſtributiones iniuſtas, dicimus ꝙ res diſtribuēda non eſt partiū vt propria, ſed vt cōis. Et efficienda eſt propria ſingulis partibus ſm ꝓportionalitatis formā per actum diſtributionis: ita ꝙ diſtributio, vt eſt actus diſtributiuæ iuſtitiæ, non ſignificat applicationē cōis boni ad has ꝑſonas, qm̄ talis applicatio pōt fieri ꝑ actū donationis vt patet cum cōitas largitur legatis. Nec ſignificat applicationē debitā eiuſdē, qm̄ hæc pōt fieri ꝑ actum cōmutatiuæ iuſtitiæ, vt patet cum cōitas ſoluit mercenariis, ſed ſignificat applicationem cōis boni ſm proportionalitatem debitam, partibus illius communitatis à diſtributore. Huiuſmodi vero applicatio, quę diſtributio vocatur, non præſupponit portionem tali parti debitam, eſſe illius vt propriā, ſed facit illā eſſe ſibi ꝓpriam. Diſtributio.n. eſt inter duos terminos, ita quòd terminus à quo, eſt res debita parti, vt cōis: terminus uero ad quē, res propria partis, & ipſa diſtributio eſt faciens de communi proprium partibus, vt iam dictum eſt Ex hoc igitur, ꝙ diſtributio eſt faciens propriū, & reſtitutio fundatur ſuper ꝓprio, C conſequens eſt, ꝙ ſicut diuerſimode aliqui ſe habent ad diſtributionem, ita diuerſimode ſe habeāt ad faciēdū propriū huic, vel illi. Et ſicut diuerſimode aliqui tollunt diſtributionem, ita diuerſimode tollunt appropriationē. Cōſtat aūt ꝙ diuerſimode habent ſe ad diſtributionem diſtributor, & priuata ꝑſona quia ille tenetur ad diſtributionem, hoc eſt, ad faciendum cōſumate de communi proprium huic parti ſecundum ſuam ꝓportionem, priuata autem perſona non tenetur ad diſtributionem. Quicumque autem tenetur ad faciendum conſumate A meū, & abſque rōnabili cauſa non facit, non ſatisfacit mihi, ſi aliquid minus q̃ A, faciat meum, vt de ſe patet. Quia dānum meum ex negata appropriatione debita ab ipſo diſtributore tantum eſt, quantum opponitur ipſi A. Et propterea diſtributor tenetur ſecundum formam iuſtitię cōmutatiuæ mihi, cui debebat diſtribuere A, reſtituere æquiualens ipſi A: qa D reſtitutio reſpicit debitum proprio damno. Vt autem dictum eſt, proprium damnum mihi à diſtributore illatum, menſuratur ſecundum quantitatem boni communis mihi appropriādi ex debito ab ipſo diſtributore, ipſe enim ad conſumatā appropriationem tenetur. Et paria ſunt auferre alicui ſuum, & non facere alicui ſuum, ſi referatur ad illum, qui teneē ad hoc faciendum, & expeditus ita eſt, vt impediri nequeat. Priuata aūt perſona, quæ ex aduerſo ueniēs impedit diſtributionē, de qua loquimur, quæ.ſ. eſt actus iuſtitiæ diſtributiuæ, ex eo ꝙ non tenetur ad ipſam conſumandam diſtributionem, nō tenetur reſtituere æquiualens beneficio diſtribuendo. Sed ex eo ꝙ diſtributionem, quæ eſt debita appropriatio cōis ad hanc partem, impedit, intantum tenetur, quantum illa appropriatio accedit ad proprium. Quanto enim appropriatio magis appropinquat huic, tanto dānum proprium illius eſt maius. Penes proprium aūt dānum illatum menſuranda eſt reſtitutio, B quæ ad debitum, vt proprium, reſpicit. Et propterea in litera dicitur, ꝙ impediens tenetur ad arbitriū boni viri, ſi non erat firmatum, quia non erat ſuum vt proprium, nec ille tenebaē ad conſumandum diſtributionis actum, vt eſſet ſuum vt proprium. Sic ergo patet, ꝙ non eſt eadem de vtroque, ſ. diſtributore, & impediente ratio, quia impediens tenetur ex hoc ſolo, qui impediuit digniorem à conſecutione ſui, vt cōmunis, debiti tñ, vt fieret ſibi proprium. Et quia quanto magis diſtributio erat diſpoſita pro eo, tanto magis erat ſuum vt propriū, ideo tanto ad plus reſtituendum tenetur. Diſtributor autem ex alio capite tenetur ad reſtitutionē. ſ. ex hoc, quod tenebatur ad inchoandam, & conſumandam diſtributionem huius beneficij pro iſto. Et niſi hoc aſſeratur, perit natura reſtitutionis pro dānis reſtitutionum. Fieret.n. melioris conditionis diſtributor omittēs dare huic, quia non teneretur reſtituere tm̄ huic, quantum tenebatur diſtribuere huic. Ceſſaret quoq; iuſtitia querelarum ciuium hic pugnantium, quod æqualia nō æqualibus, aut inæqualia æqualibus dantur, vt dicitur in 5. Ethico. aut iniuſtum hoc nō deberet ad iuſtū per reſtitutionē deduci, vt patet.

Art. præced.

¶Notanter aūt dixi, ꝙ impediēs ex aduerſo veniens non teneē ad æquale, qa cōſiliarii diſtributoris, quorū cōſilio diſtributor regiē in diſtribuendo: non minus teneni ad reſtituēdum æqualę, q̃ diſtributor, q ipſi tenētur ex officio ad inchoandā, & conſumandam diſtributionem pro digniore, ex quo eſt eorum conſilio diſtributio propoſita. Hęc autem, q̃ de diſtributoris obligatione dicta ſunt, intelligenda ſunt quādo diſtributio pro digniore liquida eſt, & non impedibilis. Et qm̄ difficile eſt reſtitutionem facere in diſtributionibus beneficiorum, ideo caueant ſibi diſtributores, quia non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Nec fallat ſe, aut blandiatur ſibi quiſpiam, putans Papam propter plenitudinē ſuæ poteſtatis non arctari diſtributiuæ iuſtitiæ legibus in beneficijs diſtribuendis, quoniam Paulus Apoſtolus, cui vniuerſalis Eccleſiæ regimen commiſſum erat, ſicut alijs Apoſtolis à Chriſto, ait, Sic nos exiſtimet hō, vt diſpenſatores miniſteriorū Dei. Vt diſpenſatores miniſteriorū dixit, non vt dominos. Conſtat autē miniſteria eccleſiaſtica diſtribui, *cum beneficia eccleſiaſtica diſtribuuntur, quoniam hæc ſunt illorum quaſi ſtipendia. C

1. 2. q. 104. art. 3.

¶Sed quid dicendum in caſu, quo corrupta eſſet Eccleſia in capite, & oēs auaritiæ ſtuderent, & ſola venalitas, aut voluntas, aut aliqua cōditio extranea à iuſto, eſſet ratio diſtributionis, ſeu diſsipationis beneficiorum, & vnus aliū ſupplantare quæreret, quis cui reſtituere teneretur, cum omnes ſint indigni, cum nulla impediatur diſtributio, quia omnino nō fuiſſet iuſte datum beneficium, ſed adhibitum &c?

¶Rñdeo, ꝙ ſicut in moralibus ſunt, vt dicitur in 7. Ethi. vitia duplicis ordinis, quædā humana, vt auaritia, puſillanimitas, furtum, & ſimilia, quędam vero beſtialia, vt coitus cum animalibus, feritates, & hmōi, & de illis diſputatur, iſta relinquūtur: ita in Eccleſia quædam ſunt vitia eccleſiaſtica, vt intruſio, ſimonia, aliqua mala diſtributio, ut impedimentū preſtare digniori, & huiuſmodi, quædam autem ſunt vitia babylonica, D quæ indigna ſunt diſputatione, & huiuſmodi eſſent vitia Romanę curię quando (quod Deus auertat) venalitas, voluntas, lenociuium, & huiuſmodi, diſtribuerent beneficia.

¶Ad confirmationem vltimā in dubio principali dr̄, ꝙ cū iſte minus dignus ratione actionis ſuæ in nullo teneaē digniori. quia nō impediuit eum, vt ſupponitur, nec beneficiū vnquam fuerit illius dignioris, nec ipſe fuerit vnquā debitor illi, vt faceret illud eſſe ſuū, ſicut debitor erat diſtributor, nullo iure teneē ad reſtitutionem. Nec eſt verū, ꝙ iſte occupet iura dignioris, quoniam ius dignoris erat reſpectu illius, quandiu erat inter bona communia. Modo autem factum eſt bonum propriū per applicationem ad iuſtum, & ius dignioris remanſit ad cōmunia, & ad diſtributorem, qui ei tenetur duplici iure, ſcil. cet diſtributionis & reſtitutionis.

¶Ad ſm poſtmodū dubiū, ꝙ de procurātibus pro ſe minus dignis, ac ꝑ hoc indirecte impediētibus digniorem, tractat, dr̄ à B Scot. & Ric. in 4. ſent. diſt. 15. quòd talis pro ſe procurans, non tenetur ad reſtitutionem aliquam, quia licet vnicuiq; pro ſe ipſo procurare ꝑter viam licitam & honeſtam, alio neglecto. Et firmatur, ſeu declaratur ex iure ciuili. ff. de no. oper. nun. li. 11. vbi dicitur, ꝙ ſi præſcindo venas in fundo meo, per quas deriuatur aqua ad puteum alterius cauſa dānificandi, teneor illi, Si autem vt propriæ cōſulam vtilitati in aliquo ædificio, non teneor, iuxta allatam regulam arguendo.

¶Petrus autē de Palude in 4. ſent. diſt. 15. dicit, ꝙ ſi quis procurat vt beneficiū detur minus digno, ſibi, vel alii, tenetur [illegible] reſtitutionem digniori, quem impedit, quia beneficium eſt debitum, ſecundum diſtributiuam iuſtitiam digniori.

¶Mihi vero vr̄ diſtinguendum, quia minus dignus poteſt dupliciter pro ſe procurando impedire digniorem. Primo, vt impedimentum claudatur infra latitudinē voluntarij, ꝙ tūc

æquale debet fieri recõpenſatio', qualis poſsibilis eſt, puta, cum aliquis alicui abſtulit membrum, debet ei recõpenſare vel in pecunia, vel in alioquo honore, cõſiderata conditione vtriuſque perſonæ ſecundum arbitrium boni viri.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ aliquis poteſt alicui famam tripliciter auferre. Vno modo, verũ G dicendo, & iuſte, puta, cum aliqs crimẽ alicuius prodit ordine debito ſeruato, & tunc nõ tenetur ad reſtitutionem famæ. Alio modo, falſum dicendo, & iniuſte, & tunc tenetur reſtituere famam, confitẽdo ſe falſum dixiſſe. Tertio mõ, verum dicendo, ſed iniuſte, puta, cum aliquis prodit crimẽ alterius contra ordinem debitum, & tunc tenetur ad reſtitutionem famæ quantum poteſt, ſine mendacio tñ, vt pote quod dicat ſe malũ dixiſſe, vel ꝙ iniuſte eum diffamauerit. Vel ſi nõ poſsit famam reſtituere, debet ei aliter recompenſare, ſicut & in alijs dictum eſt.

Ad tertivm dicendum, ꝙ actio cõtumeliã inferentis non põt fieri, vt non fuerit. Põt tamen fieri, vt eius effectus, ſcilicet diminutio dignitatis ꝑſonæ in opinione hominum reparetur per exhibitionem reuerentiæ.

Ad qvartvm dicendum, ꝙ aliquis põt impedire aliquem, ne habeat præbendam multipliciter. Vno modo iuſte, puta ſi intendens honorẽ Dei, vel vtilitatẽ Eccleſiæ, ꝓcuret ꝙ detur alicui ꝑſonæ digniori, & tũc nullo modo tenetur ad reſtitutionem vel ad aliquam recompenſationem faciendam. Alio modo iniuſte, puta, ſi intendat eius nocumentum quẽ impedit propter odium, vel vindictam, aut aliquid huiuſmodi, & tũc ſi impedit ne præbenda detur digno conſulens quòd non detur antequam ſit firmatũ ꝙ ei detur tenetur quidem ad aliquam recõpenſationẽ penſatis cõditionibus perſonarum, & negotii ſecundũ arbitrium ſapientis, non tamen tenetur ad ęquale, quia illam nondũ H fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si vero iam firmatum ſit, quòd alicui detur prębenda, & aliquis propter indebitam cauſam procuret qđ reuocetur, idem eſt ac ſi iam habitam auferret, & ideo tenẽ ad reſtitutionem æqualis, tamen ſecundum ſuam facultatem.

accidit, qñ procurans pro ſe mauult ſe conſequi cũ dignioris impedimẽto, q̃ ſe non cõſequi, vt dignior nõ impediatur. Qñ .n. procuratio pro minus digno ſic tendit ad conſequendũ, vt non curet de impedimento dignioris, ad reſtitutionem tenetur, iuxta abitriũ tñ boni viri Et rõ eſt, q: huius ꝓcurõ eſt iniuſta, vtpote cõtra iuſtitiã diſtributiuã. Alio modo, vt impedimẽtũ nõ ſit voluntariũ, ꝙ tunc accidit, quando aliqs petit pro ſe, vel alio ſine cuiuſquã iniuria. Et ſi hoc quidẽ exprimit, clarum eſt quòd iniuſte non petit. Et ſi ſibi dari contingit a diſtributore, poſthabito digniore, ipſe qui petit, in cauſa nõ fuit, vnde non tenẽ ad reſtitutionem, Si aũt hoc non explicat, quia non eſt de ſtylo petentium, petitio ſua intelligenda eſt ſine iniuria alterius, q: nemo præſumendus malus eſt abſque ſufficienti iudicio. Et propterea etiã abſolute procurans, non volens impedire propter ſe digniorem, & ſi in veritate aduerteret ſe impedire digniorem, deſiſteret, aut exprimeret ſuam intentionem, ſi de hoc rõnabiliter dubitaret, non tenetur ad reſtituendum in aliquo, ſi ſibi minus digno datum eſt, quia non iniuſte procurat. Et ſi hanc diſtinctionem perſpexeris, videbis, ꝙ opiniones recitatæ, quæ viſæ ſunt contrariæ, non ſunt contrariæ, quia Scotus & Ricardus verum dicunt, quando iuſte quis procurat, non quando contra rationem diſtributiuæ iuſtitiæ: Petrus vero, quando iniuſte quis procuret.

In ſol. ad 1.

¶Ad primum deinceps dubiũ de æque dignis, ex dictis patet rñſio, quia. ſ. impediens dignum, vt detur æque digno, non tenetur ad reſtitutionẽ, qñ nõ violat iuſtum diſtributiuum. Iã enim dictum eſt, ꝙ niſi violetur iuſtum, nõ habet locum reſtitutio. Et ſi cõtra inſtetur, quia violatur appropriatio inchoata pro vno, Reſpondetur, ꝙ in æque dignis appropriatio innititur non iniuſtitiæ, ſed gratiæ, donec fuerit cõſumata, ſeu fecerit proprium, Et propterea non læditur iuſtitia, ſed gratia, non impeditur appropriatio debita, ſed gratuita.

¶Ad quartum demum dubiũ de gradibus in progreſſu diſtributionis, qñ. ſ. diſtributio eſt firmata, & tamen non eſt executioni mãdata, dicitur ꝙ author, vt ex dictis patet loquitur de diſtributione debita, non gratuita, i. reſpectu dignioris, non æque digni, & illius ponuntur tres ſtatus. Primus autem firmitatem, hoc eſt antequã ſit decreta diſtributio ad hunc. Secundus, qñ iam eſt decreta reſpectu huius, ſed non executioni mã data. Tertius, quando iam eſt executioni mandata. De hoc tertio ſtatu in litera nihil dicitur, quia de impedimento conſecutionis eſt quęſtio, Conſumata autẽ diſtributione, conſecutio impediri non poteſt, licet poſſit impediri poſſeſſio conſecuti. Sed de iniuſte impediente poſſeſſionẽ, nõ eſt dubium ꝙ tenetur ad reſtitutionem æqualis: quia iam in proprio dãnificatur, q impeditur à poſsidẽdo ſuum beneficium. De primo vero ſtatu dicitur, quòd ad arbitrium boni viri, penſatis cõditionibus reſtitutio fieri debet. De ſecundo vero, de quo eſt præſens dubiũ in litera dicitur, quòd tenetur ad reſtitutionem æqualis. Et quod intelligat litera per ſua verba hũc ſtatum, ſcilicet quando diſtributio debita eſt decreta reſpectu huius, patet ex duobus. Primo, ex hoc quòd dicit, Si eſt firmatum, quod alicui detur: ſecundo', ex hoc quod ſubdit, Et aliquis pro- F curet quòd reuocetur. Si non loqueretur de diſtributione executioni mandata, ante tamen poſſeſſionem, non diceret ly vt detur, quia iam data eſſet præbenda. Nec diceretur reuocabilis quia ex quo eſt executioni mandata, non eſt reuocabilis, ſed auferibilis.

¶Vnde ad motum dubiũ dr̃, ꝙ author loquitur de firmitate impedibili, ita vt non ſit adhuc oĩno proprium illius, pro quo firmatum eſt beneficium. Patet namque quod ponit caſum, in quo de facto impeditus eſt ille dignior. Et factum eſt vt ſibi non detur per reuocationem ſtatutæ diſtributionis. Et cum obiicitur, ergo impediẽs non tenetur ad æquale, quia adhuc non erat actu ſuum, Reſpondetur, quòd paria ſunt eſſe actu meũ, & eſſe ex debito decretum vt ſit meum. Statim enim vt diſtributio iuſtitia diſtributiua exigente decreta eſt, vt hoc detur illi parti, & illud illi alteri parti, vnicuique parti debetur id qđ eſt decretũ ſibi quaſi proprium, quamuis vſque ad executionem decreti non ſit illud vere ꝓpriũ. Quia ergo paria ſũt proprium, & quaſi ꝓprium, ideo author dixit, quòd tenetur ad reſtitutionem æqualis.

¶Sed occurrit non ſpernenda ſpeculatio. Contingere poteſt ꝙ iuſte decreta diſtributione talium beneficiorum pro tali, I & tali, antequã executioni mãdetur diſtributio, apparet alius, dignior, cui ſm rõnẽ diſtributiuæ iuſtitiæ debeẽ locus primus in diſtributionibus, ſiquis ad diſtributorem accedens ꝓcuret vt reuocet decretam diſtributionem, vt detur digniori præbẽda, iſte non violat iuſtitiam diſtributiuam, nec tenetur ad reſtitutionẽ illi, cui erat decretum beneficium, & tamen aufert illi, quod erat illi debitum quaſi propriũ. Non ergo paria ſunt auferre debitum quaſi proprium, & auferre debitum vt proprium, quia conſtat non eſſe auferendum proprium beneficiũ ab aliquo, vt detur digniori. Sed hoc non obſtat determinationi factę, quia res non in eodem ſtatu permanẽt. Aduertẽdum eſt. n. ꝙ quãdiu decreta diſtributio habuit rõnem iuſti, portio decreta huic erat debita quaſi propria. Et quandiu habebat hanc rõnem, nõ poterat niſi iniuſte auferri ab eo, & æquiualebat propriæ. Sed ſtatim vt diſtributio deſiit habere rõnẽ iuſti propter digniorem perſonã interim manifeſtatã: deſiit illa ꝑ- K benda debita eſſe huic quaſi propria, ac per hoc licite data eſt alteri. Hoc autem oſtendit, ꝙ non ſunt idẽ proprium, & quaſi proprium: & ꝙ nõ habent omnino eandẽ vim, quia propriũ non eſt variabile, quaſi proprium adhuc varietati ſubiicitur. Sed non oſtendit qui ſtante in ſuo robore quaſi proprio æqualeat proprium, & quaſi proprium quo ad damnum: & conſequenter quo ad reſtitutionem.

¶Ad ſextũ poſtremo dubium: An hæc doctrina locũ habeat in donationibus; teſtamentis, & legatis? Reſpõdetur breuiter: ꝙ quia liberalium collationum voluntas dantis eſt rõ iuxta verbum patrisfamilias: An non licet mihi: quod uolo facere. Et voluntas donantis, teſtantis: aut legantis: quandiu eſt ambulatoria in ſua eſt libertate: ita quod uulli facit iniuriam, auferendo legatum factum: conſequens eſt quòd nullius ius violat qui legatum: teſtamentum, aut aliquid hmõi impedit, procurãdo reuocari nõ ſolum vt ſibi, aut alteri benefaciat, ſed et

ſi ani-

ſi animo damnificandi eos, quibus erant danda huiuſmodi bona, reuocationem eorum procuret ab eo, qui donabat, & ratio eſt, quia reſtitutio eſt actus iuſtitiæ. Et quando ex damno illato cõſurgit, præſupponit violationem iuſti, ſeu iuris, ad q reparandum reſtitutio ordinatur. In propoſito aũt nullius ius v olatur, quia nihil erat alicuius, voluntate adhuc exiſtente ambulatoria. Signũ autem huius eſt, q ſi ipſe teſtator ex odio reuocet teſtamentũ, nulli facit iniuriam. Et ſi ipſe, qui eſt principalis cauſa reuocationis, nulli facit iniuriam, alij excitantes ipſum, & inducentes ad reuocandum, non inducunt ad faciẽdum iniuriam alicui, ac per hoc non tenentur ad reſtitutionem, ſed ad pœnitentiam de peccato odii. Et ſi contra hoc affeтatur allatum exemplum de præciſione venarum aquæ, quòd ſi animo damnificandi alius quis precidit in proprio fundo venas aquæ, per quas in puteum fluit alteri*, tenetur ad reſtitutionem, ad quam non teneтur, ſi non animo damnificandi faceret idem, vt prædictum eſt. ergo à ſimili, qui animo damnificandi proximum procurat reuocari teſtamentũ, tenetur de damno.

¶ Reſpõdendum eſt, quòd non eſt ſimile: quia in caſu præciſionis auferетur proximo aqua propria, dependens tamen à fundo alterius, & propterea oportet auferentem, ex legitima cauſa auferre. Hic vero nihil proprium aufertur, quia nihil iuris habebat ex voluntate ambulatoria.

345 Infra arti. 4. cor. Et 1 2. q. 105. ar 2. ad 9. Et 4. diſti. 15. q. 1. ar. 5. q. 2. ad 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſufficiat reſtituere ſimplum, quòd iniuſte ablatum eſt.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, q non ſufficiat reſtituere ſimplũ, q iniuſte ablatum eſt. Dicitur. n. B Exod. 22. Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem, & occiderit, vel vendiderit, quinque boues pro vno reſtituet, & quatuor oues p vna oue, ſed quilibet tenetur mandatum diuinæ legis obſeruare. ergo ille qui furatur, tenetur reſtituere quadruplũ, vel quintuplum.

¶ 2 Prǽt. Ea quæ ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta, ſunt vt dicitur ad Ro. 15. ſed Lucæ 19. Zachæus dixit ad Dñm. Si quem defraudaui, reddo quadruplum. ergo homo debet reſtituere multiplicatum, id quod iniuſte accepit. C

¶ 3 Præterea. Nulli poteſt iuſte auferri id quod dare non debet: ſed iudex iuſte aufert ab eo, qui furatus eſt plus q̃ furatus eſt, p emẽda. ergo hõ debet illud ſoluere, & ita non ſufficit reddere ſimplum.

SED CONTRA eſt, quia reſtitutio reducit ad æqualitatem, q inæqualiter ablatũ eſt: ſed aliquis reddendo quod accepit ſimplum, reducit ad æqualitatem. ergo ſolũ tenetur reſtituere tantum, quantũ accepit. D

RESPONDEO Dicendum, quòd cum aliquis iniuſte accepit rem alienam duo ſunt ibi conſideranda, quorum vnum eſt inæqualitas ex parte rei, quæ qñque eſt ſine iniuſtitia, vt patet in mutuis. Aliud autem eſt iniuſtitiæ culpa, quæ poteſt eſſe etiam cum æqualitate rei, puta, cum aliquis intendit inferre violentiam, ſed non præualet. Quantum ergo ad pri- B mum, adhibetur remedium per reſtitutionem, inquantum per eam æqualitas reparatur, ad quod ſufficit quod reſtituat tantum, quantum habuerit de alieno: ſed quantum ad culpam, adhibetur remedium per pœnam, cuius inflictio pertinet ad iudicem, & ideo antequam ſit condemnatus per iudicem, non tenetur reſtituere plus quam accepit, ſed poſt quá condemnatus eſt, tenetur pœnam ſoluere. Et per hoc patet reſpõſio ad primum, quia lex illa de- C terminatiua eſt pœnæ per iudicẽ infligendæ, cum ad obſeruantiam iudicialis præcepti nullus teneatur poſt Chriſti aduentum, vt ſupra habitum* eſt. Poteſt tamen idem, vel ſimile ſtatui ĩ lege humana, de qua erit eadem ratio.

AD SECVNDVM dicendũ, q Zacchæus id dixit, quaſi ſupererogare volens. Vnde & præmiſerat; Ecce dimidium bonorũ meorum do pauperibus.

AD TERTIVM dicendũ, q iudex condemnando, iuſte poteſt D accipere aliqd amplius loco emendæ, quod tamen antequam condẽnaretur, non debebat.

1. 2. q. 104. art. 3.

¶ Super quæſtionis ſexageſimę ſecundę Art. tertium.

IN artic. 3. eiuſdem 62. quæſtio. dubium occurrit circa illam redditionem cauſæ in corpore art cum dicitur. Et ideo antequam ſit condemnatus per iudicem, non tenetur reſtituere. Videtur enim quòd ex hoc, quòd inflictio pœnæ pertinet ad iudicem, non ſequatur, antequam ſit condemnatus, non teneatur, tum quia inflictio pœnæ non pertinet ad iudicem tantum, ſed ad legem. dictum eſt enim in præcedenti libro, quòd actus legis eſt punire, immo iudex punit, vt lex animata. Si ergo lex pœnalis lata eſt, non eſt opus iudice damnante, quia lex inflixit pœnam, tum quia manifeſte patet teneri aliquos ad pœnas legis abſque iudicis quocũque actu, vt patet in excommunicationibus, & cenſuris latis à iure.

¶ Ad hoc dicitur, quod author non loquitur vniuerſaliter de pœna à lege impoſita, ſed de pœna reſtitutionis in quadruplo vel huiuſmodi, vt patet in litera, ſed quia rõ in litera ad materiam reſtitutionis a lege ſtatutę vniuerſalior eſt, quàm reſtitutionis pœna, vt patet, oportet aliter dicere, diſtinguendo, q pœna ſtatuta in lege eſt duplex, quædam ad cuius executionem requiritur aliqua actio, quædam autem cuius executio nullã actionem requirit. verbi gratia. Pœnæ mortis, mutilationis, verberis, carceris, exilii, ſolutionis, confiſcationis, ſeu A priuationis bonorum, & huiuſmodi, non poſſunt executioni mandari per ſolam legem, niſi interueniat actio aliqua, puta, occidere, mutilare, verberare, includere, ire, ſoluere, accipere, vel dare, & ſi qua eſt alia eiuſmodi actio. Pœnæ autem excõmunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, & irregularitatis, & ſi qua ẽ alia ſimilis, nullam actionem in ſui executionẽ exigunt, ſed non cõicare cum fidelibus, non immiſcere ſe prohibitis, non exercere actum ordinis, quæ in ſola negatione, ſeu priuatione conſiſtunt, ſufficiunt ad earum executionẽ. Ex hoc aũt ſequitur altera differentia, ſcilicet quòd quædam eſt pœna cuius inflictio eſt propria iudici, quædam autem cuius inflictio eſt communis iudici, & legi. Declaratur hoc, quia pœna in executione exigens agere, conuincitur propria iudici ex hoc, quia aut ad illud agere tenetur reus, aut iudex. Non reus, quia non tenetur ex lege niſi ad pœnam. Pœna autem conſiſtit in pati, non in agere. ergo tenetur iudex. Et vere ſic eſt, quia, niſi iudex per ſe, vel alium occidat, mutilet, verberet, claudat, agat ad exilium, accipiat bona, aut huiuſmodi, non tenetur reus ex ſola lege ad hmõi pœnæ executionem. Pœna autem in executione non exigens agere cõmuniter infligi poteſt à iure vel a iudice. Itaque ſola legiſlata ſentẽtia obligat reum ad executionem pœnæ. Et in promptu cauſa eſt, quia non exigit neceſſario actionem iudicis.

¶ Ad dubium ergo dicitũ, quod doctrina authoris vniuerſalis eſt de pœna, cuius inflictio pertinet ad iudicem, vt propria: de tali enim optime ſequitur redditio cauſæ. Et ideo antequam ſit condemnatus per iudicem, non tenetur ad executionẽ. Et quod hæc ſit vera intentio authoris, patet ex hoc, quòd loquitur de iudice, vt diſtinguitur a lege. Loquẽdo enim de iudice vt diſtinguitur a lege oportet loqui de proprijs iudici, & de communibus iudici, & legi.

B ¶ Et per hæc patet reſpõſio ad primam obiectionem, quia punire, ideſt, punitionem ſtatuere, eſt actus legis, & punire executiue conuenit etiam legi, quando pœna non exigit actionem in executione. Et ad ſecundam quia de pœnis, quarum inflictio communis eſt iudici, & legi loquitur: litera autem loquitur de pœna, cuius inflictio eſt propria iudici. Et tu notabis, & applicabis hæc ad iurium, & ſtatutorum tam ciuilium, quam canonicorum intellectum, & rationem. Videbis enim quòd ſi pro quibuſdam criminibus, puta hæreſis, læſæ maieſtatis, & huiuſmodi, pœnæ priuationis honorum, ipſo facto incurrendæ ponuntur, inquantum claudunt in ſe priuationem, a lege infligi dicuntur, inquantum vero exigunt actionem, iudicis actum expectant, vnde dicuntur priuati dominio rerum a lege, non tamen tenẽtur ea aſſignare fiſco, niſi interueniat actio iudicis.

¶ Super queſtionis ſexageſima ſecundę Art. quartum.

346 IN artic. 4. eiuſdem quæſtionis in reſpõſione ad primũ & ſm, dubiũ eſt, quare dãnũ lucri ceſſantis ex pecunia mutuata debet reſtitui creditori poſt morã, vt in litera dr̃, & nõ a principio abſolute loquendo. Nulla enim apparet inter hæc differentia, niſi quia poſt morã inuoluntarie ſuſtinet damnum creditor à principio aũt voluntarie. Sed hæc ratio non valet, quia iuſtitiæ commutatiuę eſt adæquare rem rei, ſiue voluntarie, ſiue inuoluntarie quis dãnum ſuſtineat, vt patet in mutuo, & venditione voluntariis, & in furto, quo ad inuoluntaria Propter quòd ſi debitor pecuniæ, puta, mille ducatorum, tenetur poſt moram ad aliquid pluſquã mille ratione intereſſe lucri ceſſantis, oportet hoc debitum non aliunde prouenire, quàm ex hoc, quòd in litera dicit̃, ſcilicet ꝙ habens mille, nõ ſolum habet mille, ſed habet lucrum in virtute, in quo damnificatur a debitore detinẽte illos mille. Ac ꝑ hoc, vt æqualitas fiat rei ad rem, oportet reſtituere illi non ſolũ mille, ſed etiam quantũ ęſtimat̃ valere lucrũ in virtute. Sicut in ſeminibus deſtructis quantũ æſtimantur fructus in virtute, non in actu, vt in litera dicitur. Et ſi ex hoc prouenit hmõi reſtitutio, cõſequens eſt, quòd etiam a principio habens mille ducatos non ſolum habet mille, ſed lucrum in virtute. Ac per hoc voluntarie ſuſtinens, damnum mille, dum mutuat alteri, ſuſtinet etiam damnum lucri in virtute. Ac per hoc debentur eidem non ſolum mille, ſed aliquid æquiualens dãno lucri, alioquin non reſtitueretur æquale. Et confirmatur, quia ſicut habens ſemina

Libr. 5. cap. 4. tom. 5.

in agro ſata põt licite vendere meſſem, quam habet in virtute, nõ quantum valebit, ſed quantum valet in præparatione tali exiſtens. ergo pari ratione ſi habens mille ducatos habet lucrum in virtute poteſt alienare totum ſimul, ſ. illos mille, & lucrum in virtute. Art. præced.

¶ Ad hoc dubiũ, quia ad materiã vſuræ ſpectat, iõ in tractatu de vſuris inferius reſpondet. Coincidit. n. hæc quæſtio cũ illa, An liceat accipere aliquid plus mutuata ſumma ex hoc ꝙ pecunia eſt organũ ad lucrandum, & commoda humanę vitæ habendũ, quæ quæſtio ibidem diſputabitur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliquis debeat reſtituere quod non abſtulit.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ quod aliquis debeat reſtituere qđ non abſtulit. Ille enim qui damnum inſert alicui, tenetur damnum remouere: ſed quando aliquis damnificat aliquẽ vltra id, qđ accepit, puta, cũ aliquis effodit ſemina, damnificat eum qui ſeminauit in tota meſſe ſutura, & ſic videtur quod teneatur ad eius reſtitutionem. ergo aliquis tenetur ad reſtitutionẽ eius, quod non abſtulit.

¶ 2 Præt, Ille qui detinet pecuniã creditoris vltra terminum præfixum, videtur eum damnificare in toto eo, quod lucrari de pecunia poſſet, qđ tamen ipſe non auſert. ergo videtur quod aliquis teneatur reſtituere quod non abſtulit.

¶ 3 Præterea. Iuſtitia humana deriuatur a iuſtitia diuina, ſed Deo debet aliquis reſtituere plus quã accepit ab eo, ſecundum illud Matthe. 25. Sciebas, qđ meto vbi non ſemino, & cõgrego vbi nõ ſparſi. ergo iuſtum eſt, vt etiam reſtituat homini aliquid, quod nõ accepit.

SED CONTRA eſt ꝙ recõpenſatio ad iuſtitiam pertinet, inquantum æqualitatem facit, ſed ſi aliquis reſtitueret quod non accepit, hoc non eſſet æquale. ergo talis reſtitutio non eſt iuſtum quod fiat.

RESPONDEO Dicendum, quod quicunque damnificat aliquẽ, videtur ei auferre id, in quo ipſum dãnificat. Damnum enim dicitur ex eo, quòd aliquis minus habet, quam debet habere, ſecundum Philoſoph in 5.* Ethi. Et iõ hõ tenetur ad reſtitutionem eius, in quo aliquem damnificauit; ſed aliqs dãnificatur dupliciter. Vno modo, quia auſertur ei quod actu habebat, & tale damnum eſt ſemper reſtituendum ſecundũ recompenſationem æqualis, puta, ſi aliqs damnificet aliquem diruens domum eius, tenetur ad tantum, quantum valet domus. Alio modo, ſi damnificet aliquẽ, impediendo ne adipiſcat᷑, quod erat in via habendi. Et tale damnũ nõ oportet recompenſare ex æquo, quia minus eſt habere aliquid virtute, quam habere actu. Qui autem eſt in via adipiſcendi aliquid, habet illud ſolum ſecũdum virtutem, vel potentiam, & ideo ſi redderetur ei, vt haberet hoc in actu reſtitueretur ei quod eſt ablatum nõ ſim-

F plũ, ſed multiplicatum, quod nõ eſt de neceſsitate reſtitutionis, vt dictum* eſt. Tenetur tamẽ aliquã recompenſationem facere ſecundum cõditionem perſonarum, & negotiorum. Et per hoc patet reſponſio ad Primum, & Secũdum. Nam ille qui ſemẽ ſparſit in agro nondum habet meſſem in actu, ſed ſolum in virtute. Et ſimiliter ille qui habet pecuniam, nondum habet lucrum in actu, ſed ſolũ in virtute, & vtrunque poteſt multipliciter impediri.

G AD TERTIVM dicendũ, ꝙ Deus nihil requirit ab homine niſi bonum, quod ipſe in nobis ſeminauit, & ideo verbum illud vel intelligitur ſecundum prauam exiſtimationem ſerui pigri qui exiſtimauit ſe ab alio non accepiſſe, vel intelligitur quantum ad hoc, quod Deus requirit a nobis fructus donorum, qui ſunt & ab eo, & a nobis, quamuis ipſa dona a Deo ſint ſine nobis.

ARTICVLVS V.

H *Vtrũ oporteat ſemper reſtitutionẽ facere ei, à quo acceptum eſt aliquid.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non oporteat ſem ꝑ reſtitutionem facere ei, a quo acceptum eſt aliquid. Nulli enim debemus nocere, ſed aliquando eſſet in nocumentum hominis, ſi redderetur quod ab eo acceptum eſt, vel etiã in nocumentum aliorum: puta, ſi
I aliquis redderet gladiũ depoſitũ furioſo. ergo non ſemper eſt reſtituendum ei, a quo acceptum eſt.

¶ 2 Præterea. Ille qui illicite aliquid dedit non meretur illud recuperare, ſed quandoque aliquis illicite dat, quod alius etiam illicite accepit, ſicut apparet in dante, & recipiente aliquid ſimoniace. ergo non ſemper reſtituendũ eſt ei, a quo acceptum eſt.

¶ 3 Præterea. Nullus tenetur ad impoſsibile, ſed quãdoque eſt im-
K poſsibile reſtituere ei, a quo acceptum eſt, vel quia eſt mortuus, vel quia nimis diſtat, vel quia eſt ignotus. ergo non ſemper facienda eſt reſtitutio ei, a quo acceptum eſt.

¶ 4 Præterea. Magis debet homo recompenſare ei, a quo maius beneficiũ accepit, ſed ab alijs perſonis homo plus accepit beneficij, ꝙ̃ ab illo qui mutuauit, vel depoſuit ſicut a parentibus. ergo magis ſubueniendum eſt quãdoque alicui perſonæ alteri, quam reſtituendum ei, a quo acceptum eſt.

¶ Super queſtionis ſexageſimæ ſecundæ Articul. quintum.

IN artic. 5. eiuſdẽ qõ nota in corpore art. illa verba, Niſi ei qui minus habet, quã qđ ſuum eſt, ſuppleretur. Ex hac ſiquidem radice, quòd. ſ. ideo reddẽdum eſt ei, à quo acceptũ, quia ſuũ eſt, habetur ꝙ qui accepit ab aliquo rẽ alienã vel furto, vel vſura, vel alias occupatam, nõ tenet̃ reſtituere illi, a quo accepit, quia non minus habet, ꝙ̃ ſuum eſt, ſed debet facere quantum põt, vt reddatur domino. Debet tñ ſignificari per aliquã bonam viam illi qui occupauerat quod non tenetur ſatisfacere tali pro tali re, ne contingat, ſi forte veniat ad pænitentiam, bis fieri reſtitutionem, & damnificari pænitentem. Ex hac quoque radice prouenit, quod ſi quis bona Eccleſiæ, ſeu religioſi, ſic habuit, ꝙ tenetur ea reſtituere, & prælatus eccleſiæ illius, vel monachus adminiſtrator ſit dilapidator, ꝙ nõ ſunt eis reſtituenda, quia non minus habẽt de ſuo, ſed de alieno eis credito ad diſpenſandũ. non ad diſſipandum. Et ideo tenetur reddere

347 4. diſt. 15. q. 1. arti. 5. q. 4. Et opuſ. 67. Et opuſ. 73. ca. 17. & 18.

reddere Eccleſiæ, quæ eſt rerum domina in rebus quæ nõ poſ- A ſunt dilapidari. Et ſimiliter reddi debēt abbatiæ, ſeu cõuētui, cuius ſunt, & idem eſt de ſimilibus iudicium. Et hæc intellige in foro conſcientiæ, cum ſecreto hæc fieri poſſunt agēdo vtiliter cām vtriuſque ſ. domini, & occupatoris parati ad detinēdum alienum, aut dilapidandum eccleſiaſticum, ſeu commune bonum. Nã ſecus eſt in foro iudiciali, & abſolute, pro quãto etiam prædoni cõuenit, quod rapta bona ſunt ſua non ſimpliciter, ſed ad cuſtodiendum, & reſtituēdum: in cuius ſignũ non niſi publica poteſtate poſſunt illi auferri licite, abſolute loquendo, & propterea iudex cõpelleret ad reſtituendum illi occupatori, & dilapidatori, ſicut ad tuendum etiam prædonē in poſſeſſione. Et plenitudo iuſtitiæ exigeret, vt ipſe occupator aut dilapidator, tehaberet qđ ſuum ſic eſt, & reſtitueret dño, aut recte diſpēſaret. nã ſi ſic fieret, ēt modus iuſtitiæ quo ad pſonã, q̃ tenet ad reſtituendũ dño ſimpliciter, vel diſpenſandũ, ſeruaretur, qui uiolatur, hoc eſt nõ ſeruatur, cum in foro conſcientiæ ſupradicto modo reſtitutio fit, ſed ſancte in dictis caſibus non ſeruatur in fauorem vtriuſq;, vt dictũ eſt. Defectus ſiquidē legis hic accidere vĩ corrigendus ad æquitatem, ne foueat q̃s occupationē, aut dilapidationē, materiã miniſtrando tũ poſſit illã ſubtrahere, & pximi, aut Eccłæ iura tueri ſic &c.

Art. 2. huius quæſt. & q. 58. art. 10.

¶In reſponſione ad primum eiuſdē ar. aduerte, ꝙ ex hac eadē radice prouenit: ꝙ tpe iniuſti belli non ſunt reſtituenda magna debita iniuſto Principi, quibus ad exercitum fouendũ eget, ſed conſeruanda vt cõgruo tpe, ſine ſ. alterius iniuria reddantur. Et ſi depoſitum, aut mutuum non eſt reddendum dño expoſituro in dãnum alterius, quo pacto poteſt quis mutuare alicui expoſituro in damnum, & iniuriã Eccleſiæ, puta, p emēdo cardinalatu? Minus n. eſt reddere ſuũ alicui, q̃ mutuare. Et ſi neutrum agendum eſt, quo pacto nommularij, vt mediatores, miniſtrãt eiſdē ad habendum pecunias ſuas ex aliquo diſtanti loco pro tali opere? Nec enim cum ſint volũtaria, abſq; peccato fiunt, quando conſtat quòd ad hoc petuntur.

¶In reſponſione ad ſm eiuſdem articuli quinti, ſcito diſcernere inter dationem illicitam, & propter cauſam illicitam, reſpiciendo ad id, quod lege diuina, vel humana prohibitũ eſt. Qñ n. ipſum dare eſt peccatum, ſeu prohibitum, vt cum lex prohibet dare, vt patet cum prohibetur dari iudici pro ſententia, vel monaſterio pro ingreſſu, vel epiſcopo pro beneficio, & huiuſmodi, tunc ipſa datio eſt illicita. Qñ vero dari non prohibetur, ſed actus, ſeu cauſa pp quam datur, vt cum prohibetur fornicatio, adulterium, & hmōi, non prohibetur dare pp illa, ſed ipſa prohibētur. Vnde hõ pp accepta hmōi ſeruitia quamuis nefanda, tenetur dare quod promiſit, vel ſolitum eſt. Et quia ſola cauſa in culpa eſt, non refert in propoſito an propter fornicationē, an propter adulterium, aut aliam ſpeciem luxuriæ detur. Et ſimiliter eſt de aliis malis ſeruitiis, dummodo dare prohibitum non ſit lege diuina, vt in ſimonia: vel humana, vt in multis, & factũ eſt, & fieri poteſt contra dantes pro tali, vel tali actu &c. & forte propter iſtos duos modos, quibus datio ipſa poteſt eſſe mala, author dixit vocabula, ſcilicet, illicita, & contra legem, referendo illicitum ad ius naturale, vel diuinum: & contra legem, ad ius humanum.

¶In eadem reſponſione aduerte, ꝙ licet mulier poſſit ſibi retinere ex meretricio actu acquiſita ſine dolo, & fraude, quę tamen acquiſiuit ex ſimulatis verbis, aut factis, tenetur reſtituere. Huiuſmodi nãque ſimulationes important dolus, & fraus, vt patet ſuperius in tractatu de prudentia. Et quia per huiuſmodi ſimulationes frequenter ab amatoribus extorquere videntur, ſi crebræ eſſent harum pœnitentiæ, latius eſſent exempla ponenda, ſed ipſæ viderint quid, & quot ſimulauerunt.

¶ 5 Præt. Vanum eſt reſtituere illud, quod ad manum reſtituentis per reſtitutionem peruenit; ſed ſi prælatus iniuſte aliquid Eccleſiæ ſubtraxit, & ei reſtituat, ad manus eius deueniet, quia ipſe eſt rerum Eccleſiæ conſeruator. ergo nõ debet reſtitueř Eccleſiæ a qua ablatum, & ſic non ſemper reſtituēdum eſt ei, a quo eſt ablatum.

Sed contra eſt, quòd dicitur Roma. 13. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributũ, cui vectigal, vectigal.

Respondeo Dicēdũ, ꝙ per reſtitutionē fit reductio ad æqualitatem cõmutatiuæ iuſtitiæ, quæ conſiſtit in rerum adæquatione, ſicut dictum* eſt. Huiuſmodi aũt rerum adæquatio fieri nõ poſſet: niſi ei, qui minus habet quã ꝙ ſuum eſt ſuppleretur quod deeſt. Et ad hanc ſuppletionem faciendam neceſſe eſt vt ei fiat reſtitutio, à quo acceptum eſt.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ quando res reſtituenda apparet eſſe grauiter nociua ei, cui reſtitutio facienda eſt, vel alteri, non ei B debet tunc reſtitui, quia reſtitutio ordinatur ad vtilitatem eius, cui reſtituitur. Omnia enim quæ poſſidentur, ſub ratione vtilis cadunt. Nec tamē debet ille, qui detinet rē alienam, ſibi appropriare, ſed vel reſeruare vt congruo tempore reſtituat, uel etiam alibi tradere tutius conſeruandam.

Ad secundum dicendũ, ꝙ aliquis dupliciter aliqd dat illicite.

¶In reſponſione ad tertium, quia tria tractantur. ſ. de omnino ignoto domino rei, de mortuo, de multũ diſtanti, de extremis ſingillatim oportet aliquid dicere. De oīno ergo ignoto domino nota tria, ſ. viam, terminum, & conſequens. Quo ad viam vide in litera, quod eſt diligens inquiſitio. Et dr̃ diligēs inquiſitio quam diligēs hõ accurate inueſtigando, vbi, qñ per quos, à quibus &c. faceret. Et cum ad terminum non perueniatur niſi p tranſita via, non debēt rei dominus haberi pro oīno ignoto niſi poſtquã præceſſit diligens inquiſitio. Et ppterea ſi quis abſq; inquiſitione rem alterius, pauperi dediſſet, non ſatiſfeciſſet, ſed tenet inuento domino reſtituere, & ſibiipſi imputet, q imprudenter alienauit alienũ. Quo ad terminum vide in litera, ꝙ omnino ignotus, ita ꝙ præmiſſa diligenti inquiſitione perueniendum eſt ad hoc, ꝙ rei dominus ſit omnino ignotus. Nã ſi aliqualiter eſſet notus, puta, ꝙ eſt vnus talis villæ &c deberet inquiſitio ad vlteriora procedere, vt particularis notitia haberetur de domino, vt prudēs vir ſciret inquirere. Rurſus qñ ſciri non poteſt dominus in particulari, ſed ſcitur quaſi ſub diſtinctione, ꝙ alicui illorum debetur non eſt oīno ignotus dominus. Vnde debet eis dari, vel diſtribui eiſdem, vel vt forte aliquis accipiat, quando diuiſa res pluribus non prodeſſet, & vnita aliquem releuaret. Et ne alicui fiat iniuria, de eorum voluntate agendũ eſt, quicquid agendũ eſt. Et per hoc patet, quò debeat reſtitui ꝙ acceptu eſt in bello iniuſto, quando ciuitas data eſt in prædam, nec ſciri poteſt, cui debetur hoc, quod ab hoc pœnitente reſtituendum eſt. Non eſt enim dandum pauperibus, nec ædificanda ſunt monaſteria, aut hoſpitalia extantibus dãnum paſſis, de bonis eorum ſine eorũ voluntate. Nec excuſantur qui dãnum intulerunt ex difficultate inquirendi, aut hoc faciēdi: qm̃ dãnificator ipſe fuit in culpa, & poſuit ſeipſum in hmōi difficultatibus; ponēdo alios in paupertate. Quo ad id vero quod ſequitur, quãdo dominus eſt ignotus, vide in D litera, quòd debet ei reſtitui eo modo, quo põt. ſ. erogando illud nomine illius pauperibus Chriſti. Sic. n. redditur bonũ vtile vt ſit vtile ſpiritualiter, quod non poteſt illi reddi vt ſit vtile corporaliter, vel ſpiritualiter ad arbitrium domini. Et hinc habens ſolutionem quæſtionis, quid agendum eſt de caſu inuentis habentibus dominum, qñ dominus eſt oīno ignotus. Dico autem habentibus dominũ, quia de inuētis diſtinguēdũ erit inferius in quæſtio. 66. Debent n. hæc erogari pauperibus Et cum ipſe inuentor non ſit deterioris cõditionis ex hoc, ꝙ inuenit, poteſt ſibiipſi ſi pauper eſt, nõ minus quam alteri applicare eleemoſynaliter, ſicut is, cui cõmiſſa eſt diſtributio aliquarum eleemoſynarũ, poteſt ſeipſum computare in numero pauperum, ſi pauper eſt, & diſtribuere proportionaliter ſibi, ſicut alij, ſecundum auctoris doctrinam ſuperius habitam.

¶De multum autem diſtãte dño rei, ſi commode poteſt tranſmitti ei, aut ſignificari, vt ordinet cui detur ſibi debitũ, vt per- E ueniat ad eum, nulla difficultas eſt, ꝙ tenetur habens rem ad reſtituendum ei, ſed quæſtio eſt, qñ non poteſt aliter abſenti reſtitui ſuum, niſi cũ magno dãno reſtituētis, puta, quia oportet tantum de ſuo expendere in mittēdo, vel ſignificãdo, quantum valet id quod reſtituendum eſt. Author naque, & Sco. & Ricardus in 4. diſ. 15. tenent, quòd iſte reſtitutor non tenetur ad reſtituendum ei cum tali dãno, quia non tenetur niſi ad reſtitutionem rei acceptæ. Et addunt Sco. & Ricar. ꝙ in hoc caſu debet illud erogari pauperibus, ſi nõ adſunt parētes illius.

¶In hoc autem loco author nihil loquitur de ſumptibus agēdis, ſed abſolute loquēs de multum diſtante, dicit quod debet, ſi cõmode poteſt, domino mitti debitum, alioquin debet deponi, & domino ſignificari.

¶Mihi autem videtur diſtinguendum de cauſa reſtitutionis

Digit

Vno modo qa ipſa datio eſt illicita,& cõtra legẽ,ſicut patet in eo q ſimoniace aliqd dedit, & talis meretĩ amitttere qđ dedit, vnde non debet ei reſtitutio fieri de his. Et qa etiã ille qui accepit, cõtra legẽ accepit, non debet ſibi retinere, ſed debet in pios vſus conuertere. Alio modo aliquis illicite dat, qa propter rẽ illicitam dat;licet ipſa

G datio non ſit illicita, ſicut cum qs dat meretrici propter fornicationem. Vnde & ꝗ mulier poteſt ſibi retinere quod ei datum eſt, ſed ſi ſuperflue ad fraudem vel dolũ extorſiſſet,tenetur eidem reſtituere.

Ad tertium dicendũ,ꝙ ſi ille, cui debet fieri reſtitutio,ſit oĩno ignotus,debet hõ reſtituere ſm ꝙ põt,ſ.dando in elemoſynas pro ſalute ipſius ſiue ſit mortuus, ſiue ſit viuus,præmiſſa tamen diligẽti inquiſitione de perſona eius, cui eſt reſtitutio facienda. Si vero

H ſit mortuus ille, cui eſt reſtitutio faciẽda,debet reſtitui hęredi eius, qui cõputatur quaſi vna perſona cum ipſo. Si vero ille ſit multum diſtans,debet ſibi tranſmitti quod ei debetur, & præcipue ſi ſit res magni valoris,& poſsit commode trãſmitti,alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, vt pro eo cõſeruetur,& domino ſignificari.

Ad quartum dicẽdũ,ꝙ aliquis de hoc ꝙ eſt ſibi propriũ; debet magis ſatisfacere parentibus,

I vel his a quibus accepit maiora beneficia,nõ autem debet aliquis recompẽſare benefactori de alieno, quod contingeret, ſi quod debet vni,alteri reſtitueret, niſi forte in caſu extremæ neceſsitatis, in quo poſſet,& deberet alicui etiã auferre aliena vt patri ſubueniret.

Ad quintum dicendum; ꝙ prælatus põt rem Eccleſiæ ſurripere tripliciter. Vno modo ſi rem eccleſiæ nõ ſibi deputatã,ſed alteri, ſibi vſurparet; puta, ſi Epiſcopus vſurparet ſibi rem capituli. Et tũc planũ eſt,quòd debet reſtituere, ponendo in manus eorũ,ad quos de iure pertinet. Alio modo,ſi rẽ Eccleſiæ ſuę cuſtodię deputatã,in alterius dominium transferat,puta conſanguinei,vel amici,& tunc debet reſtituere Eccleſiæ, & ſub ſua cura habere, vt ad ſucceſſorẽ ꝑueniat. Tertio modo,poteſt prælatus ſurripere rem Eccleſiæ ſolo animo,dum ſcilicet,incœpit habere animum poſsidendi eam vt ſuã, & non nomine Eccleſiæ, & tunc debet reſtituere, talem animum deponendo.

Articvlvs VI.

Vtrum teneatur ſemper reſtituere ille,qui accepit.

Ad ſextvm ſic proceditur. Vr quod non teneatur ſem-

an ſcilicet fuerit acceptio iniuſta,furtũ,rapina,vſura, & huiuſmodi,vel ſine iniuſtitia,vt inuentio,ſucceſſio, mutuũ,depoſitũ,& huiuſmodi.Nã ſi tenetur ad reſtitutionẽ ratione furti,& ſimiliũ,tenetur ad expenſas etiã in quadruplũ,ſi aliter nõ põt facere,ꝙ res reddatᷓ domino.Et rõ eſt, quia dominus rei ex eo ꝙ paſſus eſt furtum, nõ debet damnificari. Conſtat aũt ꝙ dãnificaretur, ſi proprijs expenſis deberet recuperare rẽ ſibi ablatam. Cum ergo ipſe non teneatur ad expenſas, & fur teneatur ad iterato ſtatuendum dominũ rei in poſſeſſione, cõſequẽs eſt, ꝙ fur teneatᷓ per accidens,ſ. ꝓpter accidẽtẽ diſtantiã,ad plus

D. 543 damni ſuſtinendũ, ꝗ intulerit alteri. Nec propterea concedendum eſt,ꝙ tenetur ad aliud, quam ad reſtitutionem.Sed quia tenetur ad conſummatã reſtitutionem,quæ per accidens requirit expenſas, ideo tenetur ad ſubeundũ damnum. Nec refert in propoſito, an fur, an paſſus furtum, ſe abſentauerit à lucro furti, ſed ſibi imputet fur, qui furando effecit ſe debitorẽ ad ponendum dominum in poſſeſsione rei ſuæ non in hoc, vel illo loco ſed ſimpliciter. Nec debet dominus qui non potuit rem ſuã ablatam, ferre ſecum, pati,pateretur aũt, ſi ſine eius voluntate res ſua pauperi aut alteri daretur. Si vero tenetur ad reſtitutionem ratione acceptionis non iniuſtæ,tunc ceſſante mora,fraude,atque iniuſto,quo ad hęc,receſſu debitoris, nõ tenetᷓ debitor ad dãnũ ſubeundũ ꝑꝑ reſtitutionẽ faciendã etiã ſi ipſe ſe abſentauerit,quia iure ſuo vtebatur, ſe abſentãdo ꝑꝑ negotium,aut commodum,qñ non erat obligatus ſignificare creditori,ſeu domino ſuum receſſum Et rõ eſt,quia in huiuſmodi debitor aut tenetur ad reſtitutionẽ ſolum rõne rei alienę apud ſe,vt patet de inuento, & ex ſucceſſione habito,depoſito,& huiuſmodi, & ſic conſtat ꝙ nõ tenetur ex huiuſmodi incurrere dãnum in proprijs,aut tenetur ratione acceptionis ex volũtaria domini cõicatione, vt in mutuo,pignore,emptione,& huiuſmodi.Et ſic cum dominus expoſuerit ſe ſpõte huic periculo diſtantiæ,quæ põt abſque cuiuſque iniuria ex vtraq; parte interuenire,ſibiipſi imputet,qđ nõ cauerit reddendũ ſibi eſſe in tali loco.Vnde ſeruandũ eſt,ꝙ

K author in hac reſponſione dicit in hmõi reſtitutionibus, quæ ex volũtarijs, ſeu nõ iniuſtis acceptionibus ꝓueniunt,in aliis autẽ etiã iniuſtis, qđ ſupra diximus. Et hæc ſunt vera ſm rationem iuſtitiæ, ſm autem humanas coniecturas penſatis cõditionibus perſonarum,& rerum,poteſt contingere, qđ poſſet dari pauperibus,puta,quia cognoſcitur qualitas voluntatis domini ſic abſentis,& creditur,quod ratum haberet.

¶In reſponſione ad quartum,occurrit dubiũ a Scoto in 4.diſ. 5.in hac materia motum,An ſ.exiſtens in extrema neceſsitate, teneatur reſtituere creditori ſimul tempore collapſo in extremã neceſsitatẽ. Ipſe nãque Scot.tenet partẽ affirmatiuã, qa creditor nunquam cecidit à dominio rei illius. Ex hoc enim quod ſimul deuenerunt ad extremã neceſſitatem, ſequitur ꝙ dominium rei prius habitum non perdit propter extremam

F alterius neceſsitatem, & cõſequẽter ſibi debet reſtitui etiã ab exiſtente in extrema neceſsitate. Mihi autem videtur oppoſitũ eſſe verũ. Et ratio me mouẽs eſt,quia tẽpore extremæ neceſſitatis quomodocũque,ceſſat ꝓprietas rerũ ad ius gentiũ ſpectãs,vt inferius patebit. Et iudicium de vſu rerũ, tũc nõ debet fieri ſm ſtatũ proprietatis rerum, ſm quẽ hoc eſt illius, & illud alterius :- ſed debet fieri ſm ſtatum, quo oĩa ſunt communia. Conſiderãdo autem res in ſtatu, quo oĩa ſunt cõia, manifeſtũ eſt ꝙ melior eſt conditio occupantis, ſeu poſsidentis, ac ꝑ hoc cũ multi ſint in extrema neceſsitate, & ego inuenio in manu mea vnde viuam, non teneor illud ſubtrahere, & tibi etiam in extrema neceſsitate exiſtẽti tribuere, licet hoc, qđ in mea manu eſt,iure gẽtiũ, vel poſitiuo ſit tuũ: Quia extrema mea neceſsitas ius gentiũ reſpectu huius,qđ in manu mea eſt, tibi abſtulit, & ius naturæ,qđ ſolũ remanſit, fouet poſsidentẽ. Vnde falſum eſt, ꝙ ille dñs rei nunqua cecidit a dominio, quia extrema neceſsitas alterius, cũ poſſeſsione illius rei, abſtulit huic ius poſitiuum, ius gentium, & ius naturæ. Vnde falſum eſt,ꝙ iſte detẽtor occidat dñm, aut iniuſte cõſeruet vitã ſuã, 348
quia dominium ceſſauit alterius, & iſte vſum ex hoc,quod poſsidere inuenitur,ex naturæ iure habet.

¶In reſponſione ad quintum eiuſdẽ articuli nota in ſecundo membro illud verbum: Suæ cuſtodiæ deputatam. Habet nãq; ſe prælatus ad res Eccleſiæ dupliciter. ſ.vt cuſtos, & vt diſpenſator. Eſt ſiquidem cuſtos rerũ immobilium,& aliorum, quorũ alienatio eſt ſibi prohibita. Eſt aũt diſpenſator fructuum, & aliorum prouentuum,ad ſuum quaſi ſtipendium pertinentiũ. Et qm̃ (vt author met dicit in quolibeto 6.ar.1.) Prælatus male vtens,& diſsipãs portionẽ illã,quę eſt quaſi ſtipendiũ eius non tenetur ad reſtitutionem,ſed ad ſolam pœnitentiam, io vt præſeruaret ſe ab his, quæ ſunt ſuæ diſpẽſationi ꝓ ſuo vſu cõmiſſa,dixit,Suæ cuſtodiæ deputata. Tenetᷓ ergo in duobus caſibus ad reſtitutionẽ Primo, ſi vſurparet ſibi rẽ deputatã alteri,& in hoc clauduntur bona deputata tã alteri particulari, vt canonico officiali capellano,ꝗ collegio,vt capitulo,hoſpitali,quam multitudini,vt pauperibus,aut puellis nubilibus, aut ſtudentibus,tranſeuntibus,infirmis &c. Propter quod q præſunt hoſpitalibus,aut ſunt commiſſarii in hmõi, videãt ꝗ mundas ſeruent manus. Cum.n.hæc bona aliorũ ſint, rapina pauperũ in domo eorum eſt,ſi hæc ſibi applicant. Secundo,ſi alienaret rem ſuæ cuſtodiæ deputatam. Et ſub hoc claudunẽ, vt dixi,tam immobilia:quia prohibita alienari,quã theſauri, & ſimilia,niſi in caſu in quo licite diſpenſari poſſunt. De his tñ amplius dicetur inferius,cũ de ſtatu epiſcoporũ tractabiẽ.

¶Super queſtionis ſexageſimæ ſecundæ Artic. ſextum.

IN ar.6 eiuſdem quæſt.62.nota in corpore artic. vniuerſalem radicem, vnde omnes reſtitutiones in quacumque materia, & quomo-

per reſtituere ille qui accepit. Per reſtitutionem.n.reparatur æqualitas iuſtitiæ, quæ cõſiſtit in hoc ꝙ ſubtrahatur ei qui plus habet, & detur ei qui minus habet, ſed contingit quandoque, quod ille qui rem aliquam ſubtraxit alicui, non habet eam, ſed deuenit ad manus alterius. ergo non tenet̃ ille reſtituere q accepit, ſed ali9 q rẽ habet. B

¶2 Præte. Nullus tenetur crimen ſuum detegere: ſed aliquando aliquis reſtitutionem faciendo, crimen ſuum detegit, vt patet in furto. ergo non ſemper tenetur ille qui abſtulit, reſtituere.

¶3 Præt. Eiuſdem rei non eſt multotiens reſtitutio faciẽda; ſed quandoque multi ſimul rem aliquam ſurripiunt, & vnus eorum eam integre reſtituit. ergo non ſemper ille qui accepit tenet̃ ad reſtituẽdũ.

SED CONTRA Ille qui peccauit, tenetur ſatisfacere; ſed reſtitutio ad ſatisfactionẽ pertinet. ergo ille q abſtulit, tenetur reſtituere.

RESPONDEO Dicẽdum, ꝙ circa illum, qui rem alienam accepit, duo ſunt conſideranda, ſ. ipſa res accepta, & ipſa acceptio. Ratione aũt rei tenet̃ eã reſtituere, quãdiu eã apud ſe habet: qa ꝙ habet vltra id, qđ ſuũ eſt, debet ei ſubtrahi, & dari ei cui deeſt ſ'm formã cõmutatiuæ iuſtitię ſed ipſa acceptio rei alienæ poteſt tripliciter ſe habere. Quãdoque enim eſt iniurioſa, ſcilicet contra voluntatem exiſtens

& quomodolibet oriunt̃, vt in caſibus non ſcriptis ſcias reſol A uere vſq; ad principiũ, an teneatur quis ad reſtitutionẽ. Duę ergo ſunt radices, ad quarum alterã reſtitutionem oẽm oportet reduci. Prima eſt acceptio; ſecunda eſt res accepta. Et extenditur in propoſito acceptionis nomen ad oẽm actum, quo ꝓximus minus habet de ſuo, quàm habere debeat. Incendiũ.n. cõtumelia, iniqua diſtributio, & alia hmõi, ſub acceptione comprehẽdunt̃. Oportet igit̃ primo inſpicere, an ille de quo quæritur, teneatur ad reſtituendum rõne acceptionis, vel rõne rei acceptę, an rõe vtriuſque. Oportet nãque inter iſta tria comprehendi oẽm reſtitutionẽ. Et vt ſingillatim diſſeramus ſequendo literam, gñalis regula in reſtitutionibus rõne rei eſt, Qđ tãdiu tenet̃ qs ad reſtitutionẽ rõne alienæ rei, q̃diu eã hẽt. Et in ꝓpoſitu rõ in litera reddit̃, quia habens id qđ alterius eſt, hẽt pluſquam ſuũ eſt, & dãnificatus tantũdẽ habet minus de ſuo. Et iõ ſ'm formam iuſtitiæ cõmutatiuæ oportet æqualitatẽ inter eos conſtituere, auferendo ab illo qui habet plus, & dando ei q habet minus, vt ſic fiant æquales, ſicut erãt à principio, antequam.ſ. ex ille minus, & iſte plus haberet quã ſuum eſt. Et ex hac radice prouenit, ꝙ ſi quis rem alienã ignoranter emiſſet non poteſt retinere eam, quam primum nouit eam eſſe alienam, ſed tenetur eam domino reſtituere: nec poteſt petere ab eo pretium, quo ipſe ẽmit a domino rei, ſed à venditore, ex hoc.n.ꝙ res illa aliena eſt, obligat poſſeſſorem ad ſui reſtitutionem domino. Sed occurrit hoc in loco dubiũ, An res dicatur eſſe apud aliquem ſolummodo, quando res ipſa, puta veſtis, vinum, frumentum extat apud eum, vel intelligendum eſt, quando vel res ipſa ſalua, vel aliquid loco eius extat, puta, pretium, vel effectus ipſius, puta, conſeruatio proprij vini, aut proprij frumenti, quod conſumpſiſſet dum conſumpſit alienũ, vel alius effectus, puta, nutritio, & huiuſmodi, quę ex conſumptione relinquuntur, vel amicitia, quæ ex donatione, ſi rem donando diſtraxit, conſequit̃, vel aliqđ aliud hmõi. Et eſt ratio dubij, quia varia dicuntur de poſſeſſore bonæ fidei de quo loquimur, Dicitur enim in primis, ꝙ ſi emptam rem diſtraxit vendendo, quod nõ tenetur ad reſtitutionem: & ſimiliter, ſi donauit, aut conſumpſit, & ſi res eſt ſalua, & fructifera, non tenetur ad reſtitutionem fructuum perceptorum cõſumptorum. Dicitur deinde, quod quandocunque poſſeſſor bonæ fidei factus eſt ex re aliena locupletior, tenetur ad reſtitutionem. Et ad hoc eſt textus iuris ciuilis. ff. de pretio. hære. l. item veniunt. §. eos autem. Ex his enim conſurgit, quod pretium quandoque computatur loco rei, puta, cum mihi donatam rẽ alienam vendidi, factus ſum enim ex illa locupletior, & quandoque non, puta, cum emptam rem vendidi ſine lucro ex parte rei, & rurſus conſumptio, q̃q; computatur loco rei, vt cũ quotidianos ſumptus ex re aliena percipio, quos ex proprio effeciſſem, factus ſum.n. ex his euitatis expenſis locupletior. Et hoc expreſſe dicitur ibid. l. ſed & ſi lege. §. quòd autem. Quandoque non, vt cum conſumpſi, quia abundabam habendo talem rẽ, nec feciſſem tales ſumptus, niſi talem rem habuiſſem. E

¶Ad euidentiam huius rei præſupponendum eſt, ꝙ ſermo totus eſt de poſſeſſore bonæ fidei, qui tñ poſt factum comperit ſe alienum poſſediſſe, & paratus eſt vnicuique ſuum reddere. De hoc.n. qui ſolummodo ratione rei tenetur, quæſtio eſt, ad quid tenet̃ in caſibus huiuſmodi. Si recte igitur, perſpiciamus formam commutatiuæ iuſtitię antedictã, apparebit, quòd nõ ſolum res ipſa aliena obligat poſſeſſorem ad reſtitutionẽ, ſed etiam quicquid loco rei ſucceſſit, vt pretium, vel effectus, ſi ex his factus eſt poſſeſſor locupletior, obligat eundẽ ad reſtitutionem: ita quod inter rem ipſam alienã, & id ꝙ in loco eius ſucceſſit, hæc eſt differẽtia in propoſito, ꝙ res ipſa obligat poſſeſſorẽ ſimpliciter, & abſolute, id vero quod loco rei ſucceſſit, obligat poſſeſſorem ſolummodo in caſu, quando.ſ. ex hoc factus eſt locupletior, & ad tm̃ quantum factus eſt locupletior, vt bene ius ciuile decernit. Et de re quidem ratio manifeſta eſt, de eo vero qđ loco rei ſucceſſit ad lucrũ manifeſtat̃, qa q̃cquid lucri ex re aliena apud poſſeſſorẽ eſt, ſuũ nõ eſt, ac ꝑ hoc quantũ habet de hmõi lucro, tm̃ habet plus q̃ ſuũ eſt. Et cũ dominus rei tñdẽ habeat min9 de ſuo oportet ſ'm iuſtitiæ cõmutatiuæ formã auferri a poſſeſſore, nõ ſuo, & dari domino rei, vt ſic inter eos ſit æqualitas, & huic rõni oĩa conſonant. Nam ſi ex dono poſſideo alienũ, & vẽdidi, teneor de pretio quo factus ſum locupletior. Si autem emi prius, & poſtea vendidi ſine lucro ex parte rei, quamuis forte lucratus fuerim ex labore, vel induſtria adiuncta, non teneor de aliquo. Et ſimiliter ſi ex dono habitum donaui: nõ ſum ex re illa factus locupletior. De cõſumptione quoq; diſtinctio conſonat, qñ.ſ. conſumptio redundat indirecte in lucrum, puta, quia conſumpſiſſet tantundẽ de proprio, tunc.n. indirecte factus eſt locupletior. Quando vero conſumptio in nullum redundat lucrũ, ad C nihil tenetur. Propter quod inuitatus ad cœnam rei furtiuæ, ſi bona fide cœnat, nihil ꝓpterea lucratur, quia oĩno in domo propria tm̃ expendit, ſi in ea cœnat, quãtum ſi non, ad nihil tenetur: ſed ſi ex hoc quod ad conuiuium accedit, minus domi expendit, tenetur non de tanto, quantũ conſumit in cœna, ſed quantum lucratus eſt indirecte, non expẽdendo, & comedẽdo propria. Et ſimiliter dicendũ de veſte pretio a cõſumpta, qualem non conſumpſiſſet, niſi dono habuiſſet. Non.n. tenetur de tanto quantum valebat veſtis illa, ſed quantum conſumpſiſſet de ſua veſte. Pro generali.n. regula in ſuccedentibus, & fructibus, & effectibus rei habendum eſt, quod ſolummodo tenetur inquãtum aliquid lucri, vel directe habuit, vt puta, recipiẽdo pretium locationis domus, & fructuũ agri, & ſimiliũ vel indirecte, vt puta, qa tm̃ expendiſſet de ſuo. vtroque enim modo factus eſt locupletior in tm̃ ex re aliena. Notanter dicimus, ex re aliena, ad differentiam lucri ex propria induſtria: D non enim tenetur de tali lucro. Propterea ſi habuiſſem pecuniam alienã, & cum ea lucratus fuiſſem, non tenerer de tali lucro, & de ſimilibus idẽ eſt iudicium. Et ex his patet, quare quandoque pretium in propoſito ſuccedit loco rei, & quandoque nõ, quia quandoque habet rationem nõ ſui reſpectu poſſeſſoris, quando ſcilicet reddit ipſum locupletiorem, & quãdoque habet rationem ſui, quando ſcilicet ſaluatur indemnis, & ſimiliter eſt proportionaliter de conſumptione.

¶Sed reſtat adhuc vnum dubium: Quia.ſ. ſecundum doctrinã hanc, non videtur æqua lex iſta de reſtitutione ex parte rei, ſed claudicat ex vna parte, ſcilicet ex parte poſſeſſoris. Nam poſſeſſor ſtaret in periculo damni, & non lucri ſine vlla culpa ſua. Declaratur ſequela qa poſſeſſor qui emit, tenetur reſtituere rem apud ſe exiſtentem, etiam ſi non poſſit pretium quod dedit, recuperare à venditore, vt patet ex dictis. Et tamen nunquàm poteſt lucrari, quia inquantum eſt factus locupletior, tenetur reſtituere, vt dictum eſt.

¶Sed hoc non eſt difficile ſoluere, cõſiderãdo, ꝙ obligatio ad reſtituendum, de qua loquimur, non oritur ex actione, aut paſſione, ſed ex ipſa re aliena, cui accidit, ꝙ ab hoc poſſeſſore habetur dono, vel pretio, ac per hoc, ꝙ iſte damnificetur, & nõ ille. Quia ergo poſſe dãnũ incurrere poſſeſſorem ex re aliena, non prouenit ex ipſa re, ſed ex modo adiunctæ actionis, ſcilicet emptionis, non debere aũt lucrari ex re ipſa prouenit, ꝙ q̃ ſima eſt reſtitutionis lex ex parte rei ſecundum ea, quæ ſunt per ſe, & non ſecundũ ea, quæ ſunt per accidẽs diſpoſitiones.

¶Circa reſtitutionem vero ex parte acceptionis, in litera tria membra ſiunt. Primum eſt qñ acceptio eſt iniurioſa, & tunc acceptio ipſa obligat accipiẽtem ad reſtitutionem. Et ſub hoc

mẽbro comprehendi ſumis iniuſta dãnificatio in quacũq; re ita ꝙ formale cõſiderãdũ in hoc, eſt ipſa dãnificatio, quę acceptio vocat̃, ſiue fiat capiẽdo, ſiue cõburendo, ſiue ꝑcidendo, ſiue quouis alio modo. Semꝑ enim in huiuſmodi interuenit dãnũ alterius, qđ ideo eſt, quia accipit̃ ab inuito domino qđ ſuũ eſt, quãuis nulli qñq; detur, ſed annihiletur. Omnis ergo qui dãnificator eſt alterius, tenet̃ ad reſtitutionẽ nõ rõne lucri ſui, ſed ratione acceptionis, ſeu damnificationis. Et hoc fundamentũ, hanc radicẽ, hanc regulã bene nota: quia cum primum inueneris aliquem acceptionis iniuſtæ cãm fuiſſe, ſcito illum cõprehendi ſub damnificationis nomine, & ipſum obligatum ad reſtitutionem illati damni. Conſidera ergo in caſibus occurrẽtibus, ſi operatus eſt damnum alterius, quia damnificator eſt proculdubio, quãdo ſubſequutus eſt ex ſua illatione effectus.

¶Secũdum membrum eſt, qñ acceptio eſt ex voluntate domini in vtilitatem accipientis, tunc etiam acceptio ipſa obligat accipientem ad reſtitutionem. Et ſub hoc mẽbro nõ clauditur niſi acceptio illa, quæ eſt pro ſola vtilitate accipientis, vt patet ex ratione literæ, quia. ſ. tenetur ad gratiam recompenſandã ille qui accipit. Hoc. n. non habet locum in acceptione pro cõi vtilitate, ſ. trãdẽtis, & accipientis, quia ex quo cõmune eſt beneficium, neuter alteri tenetur ad gratiam recompenſandã.

¶Sed qđ in litera dr̃, ꝙ accipiens in ſuã ſolã vtilitatẽ à domino volũtario tenet̃ ad reſtitutionẽ, etiã ſi rem amiſit, nõ caret ſcrupulo, qm̃ vt patet extra, cõmodato, Caſus fortuitus, quo perijt cõmodatũ, non debet imputari ei cui cõmodatũ eſt, niſi propter moram, culpam, aut pactum. Non tenetur ergo qui accipit in ſuã præciſe vtilitatem ad reſtitutionẽ, ſi rem amiſit ſine omni culpa ſua, quamuis teneatur de leuiſſima culpa, vt ibidem dicitur. Quomodo ergo ſaluabitur præſens litera abſolute dicens, quòd tenetur reſtituere etiam ſi re amiſerit?

¶Ad hoc dubium licet dici forte poſſet, ꝙ author loquitur de mutuo; quia tamen exempla ratione clarioris diſciplinæ acceptione, qua trãſfertur dominium rei, quia dat exemplum ponuntur, aliter dicendum eſt, ꝙ doctrina moralis eſt ſecundum ea, quę conueniunt, vt in pluribus, nec oportet in moralium documentis excipere raro contingentia. Vnde cum fortuita ſint de numero rarorum, vt patet in 2. Phyſ. conſequens eſt, quòd pręſens litera docens moralia abſolute, vera ſit iudicans ſecundum id quod eſt frequenter, quod ſcilicet accipiens in ſui vtilitatẽ præciſe à domino voluntario, tenetur reſtituere, etiam ſi rem amiſerit. Et Decretalis aſpiciens ad caſus, vera quoque eſt decernẽs ꝙ accipienti commodatum cauſa ſui, nõ debet fortuitus caſus imputari.

¶Tertium membrum eſt, qñ acceptio eſt ex voluntate dñi, nõ pro vtilitate accipientis. Tunc. n. acceptio ipſa non obligat accipientẽ ad reſtitutionẽ: quia accipiendo, obſequium impendit, ſed res accepta, quia aliena eſt, obligat eũdẽ ad reſtitutionẽ. Et ideo ſm̃ regulam prius datam de obligatione ex parte rei, tandiu iſte qui ſic accipit tenet̃ quandiu rẽ habet. Propter quòd ſi rẽ perdidit, non tenetur, niſi ex magna ſua culpa, inquit author, amiſerit illam. Quod Iuriſtę ſub alijs verbis docent, dicentes, ꝙ tenetur de dolo, & lata culpa, non autem de leui, aut leuiſſima, & vocatur magna ſeu lata culpa, quando nõ cuſtodiuit ea diligentia res depoſitas, qua cuſtodiuit ſuas.

¶Et nota, ꝙ hoc tertium membrum a negatione propriæ vtilitatis diffiniuit author, & non ab affirmatione vtilitatis tradentis, quia nihil refert, an accipiat pro vtilitate tradentis, an alicuius tertii. Sat eſt enim ꝙ nõ accipiat pro vtilitate ſua ad hoc, ne teneatur ad reſtitutionem ratione acceptionis, ſed rei.

¶Sed occurit circa hanc trimẽbrem diſtinctionẽ dubium, quia pluribus modis, quam tribus acceptio rei alienæ poteſt ſe habere. Poteſt namque eſſe pro vtilitate vtriuſque partis, ſcilicet tradentis, & accipientis (vt patet in conductione, & locatione) i accõmodato, vt ſeruire, aut miniſtrare poſſit accõmodanti, vt cum accõmodo equum vt vadas ad negotium meũ,

eius, q eſt rei dominus, vt patet in furto, & rapina. Et tũc tenet̃ ad reſtitutionẽ, nõ ſolũ rõne rei, ſed ẽt ratione iniurioſæ actionis ẽt ſi res apud ipſum non remaneat. Sicut enim qui ꝑcutit aliquem, tenetur recõpenſare iniuriã paſſo, quãuis apud ipſum nihil maneat; ita ẽt q furatur vel rapit, tenetur ad recõpenſationẽ damni illati; ẽt ſi nihil inde habeat: & vlterius ꝓ iniuria illata debet puniri. Alio mõ, aliqs accipit rem alterius in vtilitatẽ ſuã abſq; iniuria, cũ volũtate, ſcilicet eius cuius ẽ res, ſicut patet in mutuis. Et tũc ille q accipit, tenetur ad reſtitutionẽ eius quod accepit nõ ſolũ ratione rei, ſed etiã ratione acceptionis, etiã ſi rem amiſerit; tenetur enim recompenſare ei qui gratiam fecit, quod non fieret ſi per hoc dãnum incurrat. Tertio modo aliquis accipit rem G alterius abſque iniuria, non pro ſua vtilitate, ſicut patet in depoſitis. Et ideo ille q ſic accepit in nullo tenetur rõne acceptionis, quin immo accipiẽdo, ĩpendit obſeqũ:

F & in depoſito, cum quis pro mercede cuſtodit, & huiuſmodi. Inſufficienter ergo author modos, quibus acceptio rei alienæ ſe habere poteſt, diſtinxit.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ author nõ intẽdebat diſtinguere vniuerſaliter modos acceptionis alieni. Qđ ex eo patet, ꝙ de acceptione rei dono, nihil oĩno dicit. Intẽdit ergo de aliquo acceptionis genere diſtinguere. Et videtur mihi, qđ genus hoc ſit acceptio ſimplex, annexum habens reſtitutionis debitum, vocatur autẽ ſimplex per excluſionem compoſitionis cũ aliquo correſpondente dare. Cõtingit. n. vtroq; modo accipere ſ. cum correſpondente dare vt in conductione, pignore emptione, & huiuſmodi. Accipit. n. tunc quis alienum pro quo datur aliquid correſpondens ei ſine aliqua datione admixta, vt patet in mutuis, in quibus ſi daretur correſpondens, nõ eſſet mutuum. Dixit quoque habẽs annexum reſtitutionis debitum propter acceptionem doni, quæ licet ſit ſimplex: quia tamẽ nõ habet reſtitutionis debitum annexum, extra genus hoc ponitur. Diſtinguatur ergo ſimplex, annexumq; reſtitutionis debitũ habẽs, acceptio rei alienæ, & dicatur quòd tripliciter ſe habere põt ſ. cum iniuria, & hoc eſt primum membrum, vel cum volun- H tate domini, & ſic aut in ſolam accipientis vtilitatem, & hoc ſecundum eſt mẽbrum, aut non in vtilitatẽ accipiẽtis, & hoc eſt tertiũ mẽbrum. In his enim omnibus ſimplex eſt acceptio, vt patet diſcurrenti, & intantum eſt ſimplex, vt ſi admiſceatur aliqua correſpõdens datio, vt merces pro depoſito, vel aliquid huiuſmodi, varietur debitum reſtituendi, vt patet ex hoc, qđ qui accipit depoſitum mercede, aut aliqua propria vtilitate, tenetur etiam de leui, & forte de leuiſſima culpa, de quarum nulla tenebatur, ſi ſimplex fuiſſet acceptio &c.

¶Quartum igitur quod obijcitur reſtaſſe membrum quando ſ. acceptio eſt in fauorem vtriuſque, nõ eſt membrum diſtincti generis, quia non eſt acceptio ſimplex, qñ eſt in fauorem vtriuſque, ſed acceptio componitur cum aliqua correſpõdẽte datione, vt patet diſcurrenti per hmõi contractus. At ſi quis quærat quare author ſuſcepit onus diſtinguendi hmõi acce- I ptionẽ ſimplicẽ, & nõ potius ſimplicẽ, & miſtã, Reſpondetur, ꝙ cã quare non vniuerſaliter de acceptione dixit eſt: quia tractabat de iuſtitiæ cõmutatiuæ actu a qua acceptiones gratuitæ lõgæ ſunt, & acceptiones ad iuſtũ, aut iniuſtũ ſpectãtes miſtæ poſt ſimplices tractãdæ ſunt, aut ex ſimplicibus iudicãdæ.

¶In reſponſione ad primum eiuſdem ſexti articuli, vide concluſionẽ, quod quando qui ratione acceptionis tenetur, tranſtulit rem in aliũ, vterque tenetur, alter ratione acceptionis, & alter ratione rei, vt ſcias deſcernere in caſibus.

¶In reſponſione ad ſecundum, circa illius argumenti materiã dubium occurrit, An ſi reſtituendo per confeſſorem eandem rem, ſequeretur criminis detectio, teneatur aliquis ad reſtituẽdam rem acceptam. An ſufficiat reſtituere illius æſtimationẽ. Et licet hoc dubium ſpectet directe ad articulum ſecundum, vbi tractatur quid eſt reſtituendum, propter materiam tamẽ argumenti huius hic motũ eſt. Et eſt ratio dubitãdi, quia non K debet fieri commutatio rei inuito domino. Contingit enim domino diſplicere commutationem rei ſuæ in æſtimationem illius, ſi enim illam haberet, nullo pacto venderet. Ex alia autem parte eſt, quia homo non tenetur ad damnificandum famam ſuam, vt reſtituat alteri rem ſuam.

¶Ad hoc dicitur, quod licet caſus iſte non facile poſsibilis ſit, eo quod oporteret ſimul concurrere, quod nec per ſe, nec per alium, nec tunc, nec nacta poſt congrui mediatoris opportunitate poſsit reſtitui res illa in ſpecie, & cum hoc res ſit talis, quod nullo modo dominus commutationem acceptaret, ſi tamẽ caſus accideret, videtur mihi, ꝙ nõ teneatur ad reſtitutionem illius rei, ſed æſtimationis eiuſdem. Et ratio me mouens eſt, quia ob reſtitutionem bonorum inferioris ordinis, non tenetur aliquis ex vi debiti ad damnificandum ſe in rebus ſuperioris ordinis. Res autem exteriores, quales ſunt omnes

ad di-

ad diuitias ſpectantes, ſunt bona inferioris ordinis: fama aũt eſt ſuperioris ordinis, iuxta illud. Melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ: vnde nõ tenetur quis damnificare ſe in fama, vt reſtituat rem illam ſpecie. Et ſi quis obijciat, ꝙ nõ ꝓpter rem illam, ſed propter actum virtutis iuſtitiæ, ſ. exercendum, quod bonum eſt ſuperioris ordinis quàm ſit fama, tenetur iſte damnum ſuſtinere famæ, ſicut ille, qui iuſte torquetur, tenetur crimen ſuum dicere. Reſponderet, ꝙ quàmuis iuſtitiæ rõ exigat, vt illam rẽ alienam, & non aliã pro ea reſtituat: quia tamen exhibitio iuſti ab hoc fieri nõ poteſt ſine damno proprio in re ſuperioris ordinis, conſequens, eſt, ꝙ per accidens reſtitutio illius rei in ſpecie deſinat habere rationem actus iuſtitiæ, ac per hoc iſte omittens reddere rem eandem, non omittit actum iuſtitiæ debitum. Maior ꝓpoſitio manifeſtaĩ ex hoc, ꝙ hõ non teneĩ ex natura debiti vẽdere ſeipſum, vt reſtituat pecuniam, quam furatus eſt: quia libertas eſt bonum ſuperioris ordinis inæſtimabile. Nec bene pro toto libertas venditur auro & ſimile eſt de fama. Dixi aũt ex natura debiti, quia licet ex natura legis punitiuæ fur teneatur ſe vendere, ſi fieret lex talis, vt olim erat in lege Moyſi, iuxta illud Exod. 22. *Si non habuerit fur, quod pro furto reddat, venundabitur*, non tamen ad hoc tenetur ex natura debiti. Vnde etiam ſtante lege non tenetur, niſi poſt ſententiam.

¶In reſponſione ad 2m, dubium occurrit, An vno integre reſtituente, alii qui etiam in ſolidum tenebantur ad reſtituendũ, teneanĩ de neceſſitate ſalutis ad refundendum illi, qui reſtituit, & ad quantum quiſque teneatur, ſi tenetur. Et eſt ratio dubij: quia cum iſti nihil acceperint ab iſto, qui reſtitutionem fecit, non tenentur ei aliquo reſtitutionis iure. Reſtitutio.n. præſupponit acceptionem, vel rem acceptam, vt dictum eſt. Quo autem alio iure teneatur, oportet oſtendere.

¶In oppoſitum autem eſt litera præſens, cui cõſonare omnes ad hoc ſcribentes videntur.

¶Ad hoc dr̃, qđ in hac materia eſt aliqd clarũ, & manifeſtũ: aliquid vero obſcurum, & quod magna inquiſitione indiget, vt dilucideĩ, hac ergo partitione vtẽdũ eſt. Triplici namque mõ cõtingere põt caſus iſte. Primo, reb9 acceptis exiſtẽtibus apud eos, q acceperũt. Scđo, rebus acceptis conſumptis ab eiſdẽ. Tertio, ꝙ nulla fuerit acceptio lucroſa alicui, ſed ſolũ dãnificatoria, vt in deſtructione domus, incẽdio, conculcatione ſeminũ: & hmõi. Et in primo, & ſecundo caſu clarum eſt, quod alij teneñ refundere ei, qui reſtituit, tanq̃ ſubſtituto dño illarum rerũ. Ex eo namq;, ꝙ vnus reſtituit pretium totius, factus eſt dñs rerum extantium apud alios, & eſt ſubrogatus in iuribus illius, cui rerum conſumptarum pretium debebatur ab his, q conſumpſerunt. Et hoc patet, quia iſta refuſio debet fieri iure reſtitutionis rõne rei acceptæ extantis, vel mala fide conſumptæ: quoniam fit illi, qui ſuccedit domino, vel in dominio reſpectu extantium rerum, vel iuribus reſpectu conſumptarũ. Et hoc eſt quod doctores dicunt, dum docent, quòd tenetur refundere quilibet pro portione, quæ ad eum deuenit.

¶In Tertio caſu, quando ad nullum portio aliqua deuenit, obſcurum eſt, an alii teneantur refundere. Nam rõne rei, nullus tenetur, ſicut in prioribus caſibus: ratione aũt actionis, qua tenebantur iniuriato, non tenentur iſti tanquã ſubrogato in iniur a, quia ille qui reſtituit, non ſubrogatur in iniuria: vt patet. Videtur autem mihi conſiderandum, & diſtinguendũ eſſe, an ille vnus, qui integre reſtituit, ſuccedat damnificato in dãno tantum, an etiam in damnum pati ab eiſdem. Nã ex hoc quòd aliquis incurrit damnum, non ſequitur ꝙ aliquis teneatur illum à damno releuare, vt patet: ſed ex hoc, quod aliquis patitur ab aliquo damnum, bene ſequitur, quòd ſit ab illo releuandus. Ad hoc autem diſcernendum oportet perſpicere, an ille vnus, q integre reſtituit, fuerit inductus, aut inducẽs, aut æque ſpontaneus ad damnificationẽ, quia ſi fuerit inductus, teneñ alii: qui ipſum ad maleficium induxerunt, ad refundẽ-

tenetur autem ratione rei. Et propter hoc, ſi ei ſubtrahãtur res abſque ſua culpa; non tenetur ad reſtitutionẽ: ſecus aũt eſſet, ſi cum magna ſua culpa rem depoſitam amitteret.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ reſtitutio nõ ordinaĩ principaliter ad hoc, ꝙ ille, qui plus habet, q̃ debet, habere deſinat: ſed ad B hoc, ꝙ illi q minus habet, ſuppleatur. Vnde in his rebus, quæ vnus poteſt ab alio accipere ſine eius, detrimento, non habet locum reſtitutio, puta, cum aliquis accipit lumen a candela alterius. Et ideo quamuis ille, qui abſtulit, non habeat id, quod accepit, ſed in alium ſit tranſlatum, quia tamen alter priuatur re ſua; tenetur ei ad reſtitutionem, & ille qui rem abſtulit ratione iniurioſæ actionis, & ille qui rem habet ratione ipſius rei.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ hõ, etſi non teneatur crimẽ ſuũ detegere hominibus, teneĩ tñ crimẽ ſuũ detegere Deo ĩ cõfeſſione; & ita p ſacerdotẽ, cui cõfitetur põt reſtitutionẽ facere rei alienæ.

Ad 3. dicendum, quod quia reſtitutio principaliter ordinatur ad remouẽdum damnum eius, a quo

A dum eis, ſaltem æquis portionibus: qm̃ inductus ad maleficiũ ex hoc ipſo, ꝙ inductus eſt ad damnificandum alium, conſequenter ductus eſt ad ſtatum, in quo tenetur ad ſatisfaciendũ in ſolidum, ac per hoc ab inducentibus paſſus eſt per viam ſequelæ hoc damnum, & ſic iuſte inductus non ſolum ſuccedit in damno, ſed etiã in damnificari ab eiſdẽ. Si vero fuit inductor aliorum ad maleficium ille, qui integre reſtituit, non teneñ inducti ad refundendum eidem, quia iſti non damnificauerũt deducendo ipſum ad ſtatum, in quo teneĩ ad reſtituẽdum in ſolidum, ſed ecõtra. Vnde iſte non ſuccedit, niſi damno Si autem æque ſpõtaneus fuit ille, qui integre reſtituit, ita ꝙ nec induxit, nec inductus fuit tunc ſubdiſtinguendum eſt, aut ille ſine aliis ad maleficium perpetrandum non iuiſſet, puta qa periculoſa aggreſſio, vel ſine ſociis nõ fuiſſet auſus, vel hmõi. Et ſic cũ par ſit de oĩbus hmõi rõ, qlibet aliũ ꝑdicto mõ damnificauit indirecte, qm̃ quilibet poſuit ſocium in ſtatu reſtituẽdi in ſolidũ, ac p hoc æquis ſaltẽ portionibus teneñ ei, q reſtituit, refundere, & gratias agere illi, ꝙ eripuit eos ab onere reſtituẽdi in ſolidum. Aut qlibet ſine aliis iuiſſet, ſed tñ ſocialiter iuerũt: & tũc de rigore iuris non video, ꝙ C teneanĩ alii eidẽ refundere, qa nullus aliũ dãnificauit, q̃uis de æqtate deberent refundere eidem. Aequum quippe eſt, vt ſocii in damno inferendo, ſint etiam ſocii in damno ſuſtinendo.

¶Ad argumentum igiĩ ex litera aſſumptum dr̃, ꝙ author loquitur in litera de ſurripientibus res, vt patet in argumento, quos conceſſum eſt teneri ad refundendum ratione rei, quæ ad eos peruenit. Nos autem loquimur in hoc vltimo de præciſe damnificantibus alterum ſine cuiuſcumque lucro, de quib. etiam dixi, quod mihi videtur rationi conſonum.

¶In eadem reſponſione ad ſecundũ eiuſdem ſexti articuli dubium quorundam occurrit circa vltima verba, ſcilicet, Quod tamen poteſt condonare, An is, qui ad reſtituendum teneĩ, abſolutus, ſit coram Deo à debito reſtitutionis ex hoc, ꝙ petiit ab eo, cui tenetur remiſſionem, & habuit ab eo gratiã: an requiratur, quod offerat pecuniam, vel rem in promptu. Et eſt ratio mouendi hoc dubium diuerſitas ſcriptorum.

D ¶Ad hoc breuiter dr̃, quod quocumque modo perueniatur ad hoc, ꝙ dominus rei, ſeu cui reſtitutio fieri debet, libere donat, aut remittit, abſolutus eſt debitor coram Deo. Nihil.n. refert precibus, obſequio, vel interceſſione, aut oblatione. aut quouis alio modo procurare, dũmodo perueniatur ad id, vnde pendet uinculum reſtitutionis, liberam ſcilicet volũtatem domini, per quam eſt poſſeſſor, & diſtributor, & donator rerũ ſuarum. Quicquid autem rationabiliter in hac re dubitatur, eſt pro tanto, quia dubitatur, an libere ille donet ſua, quæ nõ ſunt in ſua poteſtate poſita, ſed hoc, & cætera dubia ceſſant, qñ conſtat ex verbis donantis abſque metu, fraude, deſperatione rei recuperandi, & breuiter omnibus facientibus voluntarium miſtũ, quod ipſe libere donat. Nec obſtat ſi forte idẽ oblata re nõ donat, aut donaret: qm̃ præſentia rei mouet ad cupiditatis paſſionem, ex qua fit ille illiberalis, extra q̃ paſſio E nẽ exiſtẽs, in abſentia rerum liberaliter donat. Facilius eſt.n. eſſe liberalem in donando ſua, quæ non poſſidet, quam extra hẽdo à ſe, quæ poſſidet. Vnde ſcrupulus iſte ſuperfluus eſt: quin potius ſi reſtitutor in veritate paratus eſt, & pauper, & creditor diues, & vniuerſaliter, qñ donatio eſſet opus pietatis, conſulẽdum eſt, vt abſentibus rebus petat donationem, ne intret creditor intentionem illiberalitatis ex præſentia rerum, ſed extra omnem paſſionẽ exiſtens, liberaliter donet. Experimur enim in alijs, quod virtutem facilius ſeruamus remoti à præſentia obiectorũ, vt patet in cibis, & venereis. Nec propterea non libere abſtinemus, quia extra præſentiam obiectorum ſobrij, & caſti ſumus, qui forte in præſentia laberemur.

¶Circa prædicta occurrit nouum dubium, An pluribus in ſolidum obligatis ad reſtitutionẽ, poſſit dominus gratiã remiſſionis quibuſdam facere, & totum ab vno exigere in foro cõſcientię,

Digitized by Google

ſcientiæ.Et eſt ratio dubij,quia dominus remittendo quibuſdam,donat eis quicquid habent de ſuo.Quod autem donaui vni,non debeo amplius ab alio repetere, alioquin non ſimplum,ſed multiplicatum reſtitueretur.

¶In oppoſitum aũt eſt,quia oĩa iura cõcedunt cõtra quẽlibet eorum, qui tenentur inſolidum ad reſtitutionem poſſe agi.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ cum donatio de ſuo,& nõ de alieno,aut alij debito,fieri poſſit, ſi dominus, cui reſtitutio facienda eſt, liberaliter donat,non debet in præiudicium aliorum huiuſmodi donatio redundare. Vereretur autem in præiudicium aliorum, ſi iſtis qui tenentur aut reſtituere, aut refundere, reſtitutoribus abſolutis,ipſi ſoli dãnum totum incurrerent.Immo contingere etiam poſſet ſm hoc,ꝙ qui nihil habuiſſent, reſtituendo totũ dãnũ incurrerẽt, & illi q adhuc res ſuas haberẽt, lucrũ reportarent rerum illarum,& dñs qui prius dãnificatus erat,& in nullo remaneret dãnificatus,& effectus eſſet liberalis rerum illius, q reſtituit,quod iniquitate plenũ eſt. Non poteſt ergo dominus,cui reſtitui debet, donare in caſu, in quibus tenentur, alii refundere reſtituenti, in p̄iudicium reſtituentis. Et propterea,ſi donauit quibuſdam talibus, qui ſcilicet tenebuntur refundere illi,qui reſtituet,non poteſt in foro conſcientiæ petere ab vno integrã reſtitutionem,ſed tm̃ minus,quantum donauit alijs,& ſibiipſi imputet,qui donauit ſuũ,ſi illud non hẽt.ſecus aũt eſſet, ſi non donaſſet,ſed nollet eos vexare,ſed ab vno tm̃ exigere,& ipſi inter ſe poſtmodum,qui tenentur inſolidum, viderint.Et hoc concedunt iura,& non quòd portiones donatę qbuſdã, exigantur poſtmodum ab vno,aut pluribus obligatorum inſolidum,quoniam hoc,vt patet ex prædictis, iniquum eſt.

alias, quandoque

349

4.diſt. 15.q. 1.art. 5.q.3.

eſt aliquid iniuſte ablatum; ideo poſtquam ei reſtitutio ſufficiẽs facta eſt per vnum,alij nõ tenentur ei vlterius reſtituere,ſed magis refuſionem facere ei qui reſtituit,* ꝙ tamen poteſt condonare.

ARTICVLVS VII.

Vtrum illi,qui nõ acceperunt,teneantur reſtituere.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ illi q non acceperunt,nõ teneantur reſtituere.Reſtitutio.n.qdã pœna eſt accipientis:ſed nullus debet puniri,niſi q peccauit. ergo nullus debet reſtituere,niſi qui accepit.

¶2 Præ.Iuſtitia nõ obligat aliquẽ ad hoc,ꝙ rem alterius augeat:ſed ſi ad reſtitutionem teneretur,non ſolũ ille q accepit ſed etiá illi qui qualitercunque cooperantur,augeretur ex hoc res illius,cui eſt aliquid ſubtractũ,tum quia ſibi multoties reſtitutio fieret; tum ẽt qa quãdoq; aliqui operã dant ad hoc ꝙ aliqua res alicui auferatur, quæ tamen ei non aufertur.ergo nõ tenentur alii ad reſtitutionem.

H ¶3 Præt.Nullus tenetur ſe periculo exponere ad hoc, ꝙ rẽ alterius ſaluet: ſed aliquando manifeſtãdo latronem,vel ei reſiſtendo aliquis periculo mortis ſe exponeret.non ergo tenetur aliquis ad reſtitutionẽ propter hoc,ꝙ non manifeſtat latronem,vel non ei reſiſtat.

SED CONTRA eſt,ꝙ dr̃ Ro. 1. Digni ſunt morte,non ſolũ qui faciunt,ſed etiam qui conſentiũt facientibus.ergo pari ratione etiá conſentientes debent reſtituere.

RESPONDEO Dicẽdum, ꝙ ſicut dictũ * eſt,ad reſtitutionẽ tenetur aliquis nõ ſolum rõne rei alienæ,quam accipit,ſed etiá rõne iniurioſæ acceptionis,& ideo quicumq; eſt cauſa iniuſtæ acceptionis,tenetur ad reſtitutionẽ: quod quidem contingit dupliciter,directe,ſcilicet & indirecte. Directe quidem,quando inducit aliquis alium ad accipiendum,& hoc quidẽ tripliciter. Primo qdẽ modo, mouẽdo ad ipſam acceptionẽ ꝙ quidem fit præcipiẽdo, cõſulẽdo, cõſentiendo expreſſe,& laudando aliquẽ quaſi ſtrenuum de hoc, ꝙ aliena accipit.Alio modo ex parte ipſius accipientis,quia ſcilicet eũ receptat,vel qualitercumq; ei auxilium fert.Tertio modo,ex parte rei acceptæ,quia ſcilicet particeps eſt furti,vel rapinæ,vel quaſi ſocius* maleficii. Indirecte vero. qñ aliquis nõ ĩpedit,cũ poſſit & debeat impedire,vel quia ſubtrahit p̃ceptũ,ſiue conſilium impediens furtum,vel rapinã,vel quia ſubtrahit ſuũ auxilium,quo poſſet obſiſtere vel quia occultat poſt factum,quę his verſibus comprehenduntur.

Iuſſio,conſilium,conſenſus,palpo,recurſus,
I Participans,mutus,non obſtãs non manifeſtans.

Sciendum tamen,ꝙ quinq; p̃miſſorum ſemper obligãt ad reſtitutionem.Primo iuſsio,qa ille qui

K ¶Super quęſtionis ſexageſimæ ſecundæ Ar. ſeptimum.

IN ar.7.eiuſdem 62.q.proſequẽdo ambiguitates ſpectãtes ad perſonam reſtituentis,quis.ſ.teneatur ad reſtitutionem,notanda,& declaranda primo occurrit illa maxima.Quicũq; eſt cã iniuſtæ acceptionis,tenetur ad reſtitutionẽ. Vt ſiquidẽ male intellecta,& applicata,vt ſcripta doctorum præſeferunt,qbus authoris verba hoc in loco fauere videntur,q̃dum dicit, ꝙ ad reſtitutionem obligat conſenſus in eo,ſine quo rapina fieri nõ põt,aiuntq; ꝙ requiritur ad reſtitutionis vinculũ,ꝙ ſit cã ſine qua non acciperetur.Sed ſi omo acceptio fuiſſet p alium facta,non teneri ad reſtitutionem,niſi rõne rei quæ ad ipſum deuenit.Et ex hoc principio deducitur, quod cauſæ inſtrumẽtales particulares,loco quarum omnino fuiſſent aliæ, vt miniſtri ad vſuras,& inferiores milites,& pedites ad bellum manifeſte iniuſtum,non tenentur niſi aliquid ad eos deuenerit: quoniam loco eorum alii affuiſſent, qui idem feciſſent.

F ¶Sed ſalua eorum reuerẽtia,valde iſti errãt in ſenſu illius maximæ,& conſequenter longe aberrant applicando.Plus.n.in primis eſt cã,p quã fit,q̃ cã,ſine qua non fieret: qm̃ iſta inter cãs non cõputat.illa vero eſt cã,vt patet in philoſophia. Et in propoſito cã iniuſtæ acceptionis eſt,quæcunque efficit ipſam acceptionem iniuſtã. Vnde & in hoc ar.ſubdit author,ꝙ ideo qñque adulator non tenetur, quia quandoque non eſt cauſa efficax.Et ut oẽs intelligant, ſi quis habeat multos famulos,& p̃cipiat ꝙ occidant talem virum, & ſingulis exiſtentibus paratis ad hoc,& ſufficientibus, ſi vnus eorum ſolus illũ occidat, nũquid non eſt vera cã iniuſtę acceptionis vitæ? Et tenẽt illi ad reſtitutionẽ,nec excuſatur a reſtitutionis vinculo plus quã à pœna mortis: a qua certũ eſt non excuſari: qa omnino multi alij ipſũ occidiſſent. Habet.n.locũ in hmõi regula euangelica.Neceſſe eſt, vt veniant ſcandala, veruntamẽ væ homini illi, per quem ſcandalũ venit. Ad affirmatiuã oportet ergo reſpicere, an ſ. iſte efficiat iniuſtã acceptionem, & non ad negatiuam, an.ſ. non fuiſſet facta ſine ipſo. Tenetur.n.quilibet rõne ſuæ operationis,nec excuſatur, quia omnino hoc alius feciſſet. Cũ ergo vinculum reſtitutionis ſequat̃ operationem agentis,quando ex iniuſta acceptione conſurgit, ſine oĩ dubio conſtat, ꝙ extra obligatos ad reſtitutionem non ſunt,qui licet nihil habuerint. & alij omnino hoc idem feciſſent,miniſtri fuerunt iniquæ acceptionis. Et ex hoc patet,quod ſm iuſtitiæ rigorem,quilibet miles, quilibet pedes in bello manifeſte iniuſto, tenetur inſolidum de omni damno,quòd intulerunt non minus, quàm cum multi ſocij ad rapiendum concurrunt, quãuis exhibere damnum paſſis pretium non teneantur,niſi ſecundum facultates ſuas,impotentia illos excuſante.Miniſtri quoq; furis,raptoris, vſurarii, & hmõi,qui deſeruiunt ſiue ſponte,ſiue mercede conducti ad iniquas acceptiones,etſi nihil ad eos deueniat,tenentur inſolidum ratione iniuſtæ acceptionis,quam effecerunt. Eſto ergo diligens ſcrutator in particularibus caſibus,vt diſcernas,ſi miſtrat in acceptione vſurę, furti &c. an in aliis, quoniam hinc omnia pendent.Paria ſiquidem ſunt quo ad perſonã accipientis,hoc eſt,quo ad quis accepit, furari per alium,& vſuras accipere per alium.vtrobique enim ille mediator accipit alienũ licet non pro ſe.Et per hoc vtrobique tenetur ipſe ad reſtitutionem inſolidum,quia eſt cauſa iniuſtę acceptionis.

¶In eodem ar.circa eum,qui eſt cauſa iniuſtæ acceptionis indirecte, aduerte ꝙ author immotus à principiis traditis in p̃cedenti libro,duas conditiones exigit ad hoc, ꝙ aliquis ſit iniuſtę acceptionis cauſa indirecte.Prima eſt,ꝙ poſſit impedire ſecunda eſt,quod debeat impedire.Non enim imputatur malum culpæ alicui indirecte, niſi quia poteſt & debet obſtare, vt ibidem cum de voluntario tractaretur, dictum eſt.

¶ Conſide-

¶Conſidera ergo quando quis pręcepto, conſilio, auxilio, manifeſtatione, poteſt, & tenetur impedire furtum, rapinam, fraudem &c. & diſcernes quando tenetur ad reſtitutionem, & quādo non. Et ne tibi hoc difficile videatur, author in litera dicit, ꝙ hoc ſolum accidit, quando alicui incumbit hoc ex officio, vt patet ex reſponſione ad tertium.

¶In eodem articulo in reſpōſione ad 2m, videre potes primo, ꝙ conforme ſit dictis authoris, quod in præcedenti articulo de obligatis ad refundendum reſtituenti diximus. Duo namque genera nominat hic author huiuſmodi obligatorum, ſ. eorum, qui fuerunt principales in facto, & eorum, ad quos res peruenit. Principales nāque ſunt inducentes alios, & æque ſpontanei &c. Aduertere quoque ſecūdo potes in principio reſponſionis, ꝙ paulo ſuperius de obligatione miniſtrorū diximus. Nā author ſecundo loco ponit obligatum ad reſtitutionem executorem iniuſtæ acceptionis ex præcepto alterius

iubet, eſt principaliter mouēs, vnde ipſe principaliter tenetur ad reſtituendum. Secundo, conſenſus in eo, ſine quo rapina fieri non poteſt. Tertio, receptus, quia ſcilicet aliquis eſt receptator latronum, & eis patrocinium præſtat. Quarto, participatio, quando ſcilicet aliquis participat in crimine latrocinii, & in præda. Quinto, tenetur ille, qui non obſtat, cum obſtare teneatur. Sicut principes qui tenentur cuſtodire iuſtitiam in terra, ſi per eorum defectum latrones increſcunt, ad reſtitutionem tenentur, quia redditus, quos habent, ſunt quaſi ſtipendia ad hoc inſtituta, vt iuſtitiam conſeruent in terra. In aliis autem caſibus enumeratis nō ſemper obligatur aliquis ad reſtituendum. Non enim ſemper conſilium, vel adulatio, vel aliquid huiuſmodi, eſt efficax cauſa rapinæ. Vnde tunc ſolum tenetur cōſiliator, aut palpo, id eſt, adulator ad reſtitutionē, quādo probabiliter æſtimari pōt, ꝙ ex huiuſmodi cauſis fuerit iniuſta acceptio ſubſecuta.

Ad primum ergo dicēdum, quòd nō ſolum peccat ille q peccatum exequitur, ſed etiā qui quocunq; modo peccat, eſt cauſa ſiue cōſiliando, ſiue præcipiendo: ſiue quouis alio modo.

Ad secundum dicendū, ꝙ principaliter tenetur reſtituere ille, qui ē principalis in facto, principaliter quidem præcipiēs, ſecundario vero exequēs, & conſequenter alij per ordinem. Vno tamē reſtituēte illi, qui paſſus eſt dānum, alius eidē reſtituere non tenet. ſed illi, qui ſunt principales in facto, & ad quos res peruenit, tenentur aliis reſtituere, qui reſtituerunt. Quando autem aliquis pręcipit in iuſtam acceptionem: quæ non ſequitur, nō eſt reſtitutio facienda, cum reſtitutio principaliter ordinetur ad reintegrandam rem eius qui iniuſte eſt damnificatus.

Ad tertium Dicendū, quod nō ſemp ille, qui non manifeſtat latronem, tenetur ad reſtitutionem, aut qui nō obſtat, vel qui non reprehendit, ſed ſolum quādo incūbit alicui ex officio, ſicut principibus terræ, quibus ex hoc non multum imminet periculum Propter hoc.n. poteſtate publica potiūtur, vt ſint iuſtitiæ cuſtodes

Articulus VIII.

Vtrum quis teneatur ſtatim reſtituere, an vero poſſit reſtitutionem differre.

AD octavvm ſic proceditur. Videtur ꝙ nō teneať aliqs reſtituere ſtatim, ſed potius licite poſſit reſtitutionem differre. Præcepta .n. affirmatiua nō obligant ad ſemper, ſed neceſſitas reſtituēdi imminet ex pręcepto affirmatiuo. ergo ñ obligatur homo ad ſtatim reſtituendum.

¶2 Prætea. Nullus tenetur ad impoſſibile, ſed quandoque aliqs nō poteſt ſtatim reſtituere. ergo nullus tenetur ad ſtatim reſtituēdū.

¶3 Præ. Reſtitutio eſt qdā actus virtutis, ſcilicet iuſtitiæ, tempus

¶Super quæſtionis ſexageſimæ ſecundæ Ar. octauum.

IN titulo ar 8. eiuſdem quæſtio. aduerte, quod expeditis omnibus, quæ de reſtitutione dicenda ſunt, ſcilicet, quid ſit reſtitutio in primo articulo, cur ſit reſtituendum, in ſecūdo, quid ſit reſtituēdum, in tertio, & quarto, cui ſit reſtituendum, in quinto, quis teneatur reſtituere, in ſexto, & ſeptimo, reliquum ſuit quærere, quando eſt reſtituendum, an ſcilicet ſtatim, an cum aliquo certo tempore. Et eſt ratio dubii, quia ſonat præceptum affirmatiuum, cuius natura eſt obligare ad executionem quodam tempore.

¶In eodem articulo aduerte, ꝙ in præcepto reſtitutionis clauduntur duo. Primum eſt, ꝙ animo nō detineatur alienum inuito domino: 2m eſt, ꝙ 2m actum exteriorē non detineatur alienum inuito domino. Primum enim exigitur ad hoc, vt detinens ceſſet a voluntate peccandi mutando eam, & deliberādo reſtituere, 2m autem exigitur ad hoc, vt domino ſatisfiat. Non enim ſatisfactum eſt ei ex deliberatione reſtituendi, ſed ex hoc: ꝙ redditur ei, quod ſuum eſt. Hoc autem ſecundū oritur ex primo, ſicut actus exterior ab habitu virtutis. Et vt in litera in reſponſione ad tertium patet, circunſtantia temporis diuerſimode ſe habet ad actum reſtitutionis, & ad alios actus virtutis. Nam in multis actibus tā iuſtitię, quam aliarum virtutum circunſtantia temporis ita ſe habet, ꝙ prudētiæ determinanda committitur, vt patet in actibus fortitudinis, & in iudiciis, accuſationibus, teſtificationibus, & huiuſmodi. In reſtitutione vero tempus non relinquitur determinandum prudentiæ, ſed determinatum eſt ad ſtatum, quia omiſſio huius circunſtantiæ contrariatur virtuti iuſtitiæ. Nam niſi ſtatim reſtitutio fiat, detinetur alienum inuito domino, quòd eſt contra iuſtitiam. Omiſſio autem huius temporis, puta, ſtatim, in aliis actibus, non contrariatur virtuti. Non.n. contra iuſtitiā eſt, ſi non ſtatim accuſo, ſi non ſtatim iudico, ſi non ſtatim expono me mortis periculo, & huiuſmodi, quoniam hæc nō implicant in ſe aliquid cōtrarium virtuti. Quod aūt dicimus, ſtatim reſtitutionē faciendā, non dicimus, ꝙ ſi in media nocte, aut inter Miſſarum ſolēnia deliberet quis reſtituere, teneatur à lectulo ſurgere, aut miſſam relinquere, & reſtituere, ſed ſtatim dicimus fieri, ꝙ non differtur, ſed hora negotio congrua executioni mandatur. Habet enim reſtitutio, quatenus aliquid affirmationis exigit, vt prudētiæ aliquo modo in ſua exhibitione ſubiaceat. Hæc autem intelligēda ſunt regulariter, & quantum eſt ex natura actus, & virtutis, quod eſt dictum, quod hęc ſunt vera, vt in pluribus. Contingit.n. in caſibus particularib9, propter impedimenta occurrentia, quòd oportet exterioris reſtitutionis actum ad congruum tempus differre, vt patet in reſtitutione depoſiti, 350
quando dominus eſt 4.di.17.q.8.
furioſus. vel inimicus articu.2.q.4.
patriæ. ad 3.

¶Circa determinationem huius articuli dubium occurrit, an quando reſtitutio nō poteſt fieri ſtatim ſine magno detrimento reſtitutoris, poſſit differri, vt congruo ſibi tempore fiat. Et eſt ratio dubii, diuerſitas ſcriptorum. Nā quidam ſolius extremæ neceſſitatis rationem habendam in reſtitutionibus docuerūt, quidā autem magnum detrimentum conſiderandum quoque eſſe dixerūt. Mihi autem diſtinguendum vr̄, & dicendum, ꝙ citra extremam neceſſitatem ſemper loquendo, tripliciter intelligi poteſt reſtitutionem non poſſe fieri ſtatim ſine magno detrimento. Primo, vt detrimentum ſit magnū, quia res reſtituēda eſt magna, & valde opportuna. Et ſic proculdubio non obſtante tali, detrimento tenetur ſtatim reſtituere, quoniam iſte in reſtituēdo tam magnum in nullo damnificatur, quoniā nihil rei ſuæ perdit, alioquin melioris conditionis eſſent, qui magnas fecerunt rapinas, & vſuras, quam qui modicum rapuerunt. Secūdò vt detrimētum ſit magnum ratione lucri ceſſantis. V.g. Tenetur mercator ad reſtitutionem mille ducatorum. Et ſi illos ſtatim reſtituit, cum non habeat alios cum quibus lucraretur vt viuat conuenienter ſecundum ſtatum ſuum, magnum dānum lucri ceſſantis incurrit. Et propter huiuſmodi quoq; detrimentum non excuſatur à ſubita reſtitutione, ſed tenetur proculdubio ad reſtitutionem ſtatim. Non enim, vt Ricar. & Sc. in 15. di. 4. dicunt, & bene licitum eſt pro ſtatus conſeruatione alienum detinere. Et in promptu ratio eſt, quia ratio lucri ceſſantis quãque licite habetur in rei propriæ diſtractione, vt patet in eo q nō erat, nec videtur hic venditurus res ſuas. Nunquàm autem habetur in re aliena, quin potius detinens alienum, tenetur reſtituere domino non ſolum rem, ſed etiā intereſſe

teſſe

reſſe lucri ceſſantis, vt patet ex 4. artic. huius queſtionis.

¶ Tertio autem mō pōt intelligi, vt detrimentum magnū ſit damni emergentis in propriis. verbi gratia. Detinens mille aureos alterius, nec habens pecuniam, ſi ſtatim reſtituere vellet, cogeretur, vendere domum, vel agrum multo minus quā valeat, vel quia non inueniuntur tunc emptores, vel quia vltronea vileſcunt, & ſi differret reſtitutionem, non incurreret tale damnum. Et de huiuſmodi notabili damno in propriis loquendo, oportet ſubdiſtinguere: quia vel talis dilatio eſſet cū multo dāno creditoris, ſeu domini, aut cum paruulo, ſeu nullo. Si quidem dilatio eſſet cū notabili damno creditoris, ſeu domini, cum ſit iniuſta, & teneatur domino de damno omni, quod ex detentione ſequitur, conſequens eſt, quod ſibi ipſi imputet detinens, quod damnum notabile incurrat in propriis ex reſtitutione alieni, ex quo in culpa, aut mora eſt, & dominus notabiliter damnificatur, & hoc eſt etiam ſine dubio verum. Si vero talis dilatio in modicum, aut nullū dānum creditoris eſſet, tunc ſm Scot. in 15. di. 4 non tenetur ſtatim reſtituere, quia dominus debet magis velle, quod vitetur magnum incommodum proximi reſtituentis: quàm modicum, vel nullū ſuū incommodum in illa tua modica dilatione reſtituentis.

¶ Sed hęc ratio non concludit, quia ſicut nullus damnum alteri facit, qui vtitur iure ſuo, ita nullus dānum alteri uult, qui uult vti iure ſuo. Conſtat autem quod dñs rei licite poteſt velle vti nunc re ſua, quia eſt dominus rei ſuæ. Nec debet eſſe deterioris conditionis, quia detenta eſt res ſua ab alio, quàm ſi eam apud ſe haberet. Non igitur tenetur dominus rei ad non velle vti nunc re ſua propter damnum, quod ſequitur in detētore, quoniam ipſe qui utitur iure ſuo, nō infert damnum illud. Non tenetur igitur dominus malle quod uitetur magnum proximi incommodum, quàm ſuum paruū, aut etiam nullum, quia non tenetur velle impediri ſe a libero vſu rei ſuæ quandocunque vult, quod impedimentū neceſſario infert talis dilatio. Neque igitur actu elicito, neque actu debito deſinit eſſe inuitus dominus, dominus in hmōi caſu. Aliunde ergo ſuſtinenda eſt hęc concluſio, ſi ſuſtinenda eſt. Videtur autem mihi, q in tali caſu licite poſſit differri reſtitutio ratione impotētiæ reſtitutionis. eſt ſiquidē reſtitutor, cui tātum emergeret damnum in proprijs ex reſtitutione ſubita, impotēs pro tunc ad reſtituendum. Impotentia aūt pro nunc abſoluit, vt in litera dicitur in reſponſione ad ſm, debitorē a reſtituendo ſtatim, ſicut impotentia ſimpliciter abſoluit a reſtitutione ſimpliciter. Quod autē debitor in tali caſu ſit pro tunc impotēs, patet ex hoc, q impotēs non ſolū dicitur, qui nō pōt, ſed qui male poteſt, vt habetur ex 5. Meta. & 2. de Aia. Ad hanc etiam cauſam reducitur, quòd quādo detētio alieni

F eſt ſecreta, poteſt quis differre reſtitutionem quouſq; habeat, per quē ſine dāno ſuæ famæ reſtituat. Eſt nāque pro tunc impotēs, qui ſine ſuæ famæ dāno nō pōt reſtituere. Sed reſtat tūc dubium, An in hoc caſu teneatur iſte ſic pro nunc impotens ad reſtitutionem illius modici dāni, quod dñs incurrit ex iſta dilatione. Vr.n. q nō, quia ex quo impotētia cōcedit ſibi beneficiū dilationis, non eſt pro tunc in mora; & conſequenter non tenetur ad ſolutionē intereſſe. Ex alia parte apparet oppoſitū, quia vitatio damni debitoris non debet eſſe cum damno creditoris.

¶ Dicēdum eſt, quod licet tam impotentia abſolute, quàm impotentia ex cauſa ſuperioris ordinis excuſet à ſolutione intereſſe in foro conſcientiæ, quia & pauper omnino debitor cum peruenerit ad pinguiorē fortunam non tenet rōne moræ ad intereſſe, quia non fuit in mora, qui nō habuit, & qui rōne vitandæ ſuę infamiæ cogitur differre reſtitutionē, nō tenetur etiam ratione moræ ad intereſſe, quia non eſt in mora, qui ſuperioris ordinis bonorum legibus aſtringitur ad differendum fama.n. eſt bonum ſuperioris ordinis; quam ſint pecuniæ, agri, & huiuſmodi: impotentia tamen pro nūc ex cauſa eiuſdem ordinis videtur excuſare à ſolutione intereſſe. Nam recta ratio poſtulat, vt ita indēnis in huiuſmodi bonis debitor ſeruetur, vt magis indemnis in eiuſdem ordinis bonis ſeruetur creditor.

¶ Ad obiectionem autem in oppoſitum dicitur, q licet iſte reſtitutor non ſit in mora ſimpliciter, & propterea poteſt differre reſtitutionem, eſt tamen in mora ſecundum quid. ſ. ſecundum factum, quia ſcilicet facto detinet alienum ex cauſa tali, quæ non debet in d.. mnum domini redundare.

¶ In eodem ar 8. aduerte, q petitio dilationis, ſi ſperatum cōſequitur effectum, abſoluit detentorem a mora, ita vt de cætero non teneatur ad intereſſe ſoluendum, ſi tamen conceditur K libere: dilatio.n. miſto voluntario concedit, puta, metu, vel quia non poteſt aliter facere, aut dicere, non abſoluit ab intereſſe ſoluendo, ſicut econtrario ſoluens voluntario miſto viuras, non perdit ius illarum.

autē eſt vna de circunſtantiis, quæ requiruntur ad actus virtutū. cum ergo aliæ circunſtātię non ſint determinatæ in actibus virtutū, ſed determinabiles ſm rōnē prudentiæ, vr q nec in reſtitutione ſit tēpus determinatum, vt ſ. aliquis teneatur ad ſtatim reſtituendum.

G SED CONTRA eſt, q eadē ratio eſſe videtur in oībus, q̄ ſunt reſtituenda; ſed ille qui conducit opera mercenarij, nō poteſt differre reſtitutionem, vt patet per illud quod habetur Leuit. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſq, mane. ergo neque i aliis reſtitutionibus faciēdis pōt fieri dilatio, ſed ſtatim reſtituere oportet.

RESPONDEO Dicendum, q ſicut accipere rē alienā ē peccatu cōtra iuſtitiā, ita ēt detinere eā quia per hoc, q aliquis detinet rē H alienā inuito domino, impedit eū ab vſu rei ſuæ, & ſic ei facit iniuriā. Manifeſtum eſt aūt, q nec modicū tēpus licet in peccato morari: ſed quilibet tenet peccatū ſtatim deſerere, ſm illud Ec. 21: Quaſi a facie colubri fuge peccatū: & ideo quilibet tenetur ſtatim reſtituere, ſi poteſt, vel petere dilationem ab eo, qui habet vſum rei concedere.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q pceptū de reſtitutione faciēda quamuis ſecundum formā ſit affirmatiuum, implicat tamē in ſe ne- I gatiuum præceptum, quo prohibemur rem alterius detinere.

AD SECVNDVM dicendū, q qñ aliquis nō pōt ſtatim reſtituere, ipſa impotentia abſoluit eū ab inſtāti reſtitutione facienda, ſicut etiā totaliter a reſtitutione abſoluitur, ſi omnino ſit impotens. Debet tamen remiſſionem, vel dilationē petere ab eo, cui debet aut per ſe, aut per alium.

AD TERTIVM dicendum, quia cuiuſcuque circūſtātiæ omiſſio cōtrariatur virtuti, pro determinato eſt habēdū, qd oportet illam circūſtantiā obſeruare. Et quia p dilationem reſtitutionis cōmittitur peccatum iniuſtæ detentionis quod iuſtitiæ opponitur, ideo neceſſe eſt tempus eſſe determinatū vt ſtatim reſtitutio fiat.

QVAESTIO LXIII.

De Acceptione perſonarū, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderādū eſt de vitiis oppoſitis pdictis iuſtitiæ ptib⁹. Et primo: de acceptione pſonarū q̄ opponit iuſtitię diſtributiuæ. Secūdo, de peccatis, quæ opponuntur iuſtitiæ commutatiuæ.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum perſonarum acceptio ſit peccatum.
¶ Secūdo, Vtrum habeat locum in diſpenſatione ſpiritualium.
¶ Tertio, Vtrū in exhibitione honoris.
¶ Quarto vtrum in iudiciis.

¶ *Super queſtionis ſexageſima tertia Art. primum.*

IN ar. 1. q. 63. nota pro radice huius materiæ duo. Primo illā diſtinctionem de acceptione perſonæ, vel cauſæ. Secundo, q iſta diſtinctio refertur ad rationem debiti, ita q acceptio cauſæ eſt recognoſcere cauſam, per quam aliquid eſt perſonę debitum: Acceptio vero perſonæ eſt recognoſcere vt cauſam, illā conditionem, propter quam aliquid non eſt perſonæ debitū, ſecundum veritatem. Iuſtitia enim reſpicit rationem, ac p hoc vitium oppoſitum iuſtitiæ violat debitum.

Arti-

Digitized by Google

ARTICVLVS I.

Vtrum perſonarum acceptio ſit peccatum.

351 Infra art. 2. cor. Et Rom. 2. lect. 2.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quod perſonarũ acceptio nõ ſit peccatum. In noĩe.n. ly perſonę intelligitur perſonæ dignitas, ſed cõſiderare dignitates perſonarum pertinet ad diſtributiuã iuſtitiã. ergo perſonarum acceptio non eſt peccatũ.

¶ 2 Præt. In rebus humanis perſonæ ſunt principaliores, quam res, quia res ſunt propter perſonas, & non econuerſo: ſed rerum acceptio non eſt peccatum. ergo multo minus acceptio perſonarum.

¶ 3 Præte. Apud Deum nulla poteſt eſſe iniquitas, vel peccatum: ſed Deus videtur perſonam accipere quia interdum duorum hominum vnius conditionis vnum aſſumit per gratiam, & alterum relinquit in peccato, ſecundum illud Matth. 24. Duo erunt in lecto, vnus aſſumetur, & alius relinquetur. ergo acceptio perſonarum non eſt peccatum.

SED CONTRA. Nihil prohibetur in lege diuina, niſi peccatum, ſed perſonarum acceptio prohibetur Deut. 1. vbi dicitur. Non accepietis cuiuſquam perſonam. ergo perſonarum acceptio eſt peccatum.

RESPONDEO Dicendum, quòd perſonarum acceptio opponit̃ iuſtitiæ diſtributiuæ. Cõſiſtit.n. æqualitas diſtributiuæ iuſtitiæ in hoc, ꝙ diuerſis perſonis diuerſa tribuuntur ſecundum proportionem ad dignitates perſonarum. Si ergo aliquis conſideret illam proprietatem perſonæ, propter quam aliquid, quod ei confertur, eſt ei debitum, non eſt acceptio perſonę, ſed cauſæ. Vnde * Gloſ. ſuper illud ad Ephe. 6. Perſonarum acceptio non eſt apud Deum, dicit, quod Deus iudex iuſtus cauſas diſcernit, non perſonas, Puta, ſi iudex aliquis promoueat aliquem ad magiſterium propter ſufficientiam ſcientiæ, hic attenditur cauſa debita, nõ perſona. Si autem aliquis conſideret in eo, cui aliquid confert, non id propter quod id quod ei datur, eſſet ei proportionatum, vel debitum, ſed ſolum hoc, ꝙ eſt homo, puta, Petrus. vel Martinus, hic eſt acceptio perſonæ, quia non attribuitur ei aliquid propter aliquam cauſam, quæ faciat eum dignum, ſed ſimpliciter attribuitur perſonæ. Ad perſonam autem refertur quæcunq; conditio non faciens ad cauſam, propter quam ſit dignus hoc dono. Puta, ſi aliquis promoueat aliquem ad prælationem, vel magiſterium, quia eſt diues, vel quia eſt conſanguineus ſuus, eſt acceptio perſonæ. Contingit tamen aliquam conditionem perſonæ facere eam dignam reſpectu vnius rei, & non reſpectu alterius. ſicut conſanguineitas facit aliquem dignum ad hoc, ꝙ inſtituatur hæres patrimonij, non autem ad hoc, ꝙ cõferatur ei prælatio eccleſiaſtica. Et ideo eadem conditio perſonæ, in vno negotio conſiderata, facit acceptionem perſonæ, in alio autem non facit. Sic ergo patet: ꝙ perſonarum acceptio opponitur iuſtitiæ diſtributiuæ in hoc, quod præter proportionem agitur. nihil autem opponitur virtuti, niſi peccatum. Vnde conſequẽs eſt. quod perſonarum acceptio ſit peccatum.

Glo. interlineà. ibid.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in diſtributiua iuſtitia conſiderantur conditiones perſonarum, quæ faciunt ad dignitatis, vel debiti cauſam. Sed in acceptione perſonarum conſiderantur conditiones, quæ non faciunt ad cauſam, vt dictum * eſt.

In corp. art.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ perſonæ proportionantur, & dignæ redduntur in aliquibus quę eis diſtribuuntur propter aliquas res, quæ pertinent ad conditionem perſonæ, & ideo huiuſmodi conditiones ſunt attendẽdæ tamquam propriæ cauſæ. Cum autem conſiderantur ipſæ perſonæ, attenditur non cauſa, vt

A cauſa, & ideo patet quãuis perſonæ ſint digniores ſimpliciter, non tamen ſunt digniores quo ad hoc.

AD TERTIVM dicẽdum, quod duplex eſt datio. Vna quidem pertinens ad iuſtitiam, qua ſcilicet a aliqs dat alicui quod ei debetur: & circa tales dationes attenditur perſonarum acceptio. Alia eſt datio ad liberalitatem pertinens, qua ſcilicet gratis datur alicui, quod ei non debetur: & talis eſt collatio munerum gratiæ, per quam peccatores aſſumuntur a Deo. Et in hac donatione nõ habet locum perſonarum acceptio, quia quilibet abſque iniuſtitia poteſt de ſuo dare quantum vult & cui vult. ſecundum illud Matt. 20. An non licet mihi, quod volo, facere? Tolle quod tuum eſt, & vade.

B

ARTICVLVS II.

Vtrũ in diſpenſatione ſpiritualiũ locum habeat perſonarum acceptio.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt̃ qđ in diſpenſatione ſpiritualium locũ nõ habeat perſonarum acceptio. Cõferre enim dignitatem eccleſiaſticam, ſeu beneficiũ alicui propter cõſanguinitatem videtur ad acceptionem perſonarum pertinere, quia conſanguinitas non eſt cã faciens hominem dignum eccleſiaſtico beneficio, ſed hoc non videtur eſſe peccatum, cum hoc ex conſuetudine Prælati eccleſiæ faciant. ergo peccatum perſonarum acceptionis non videtur locũ habere in diſpenſatione ſpiritualium

C

¶ 2 Præt. Præferre diuitem pauperi videtur ad acceptionem perſonarum pertinere, vt patet Ia. 2. ſed facilius diſpẽſatur cum diuitibus & potentibus, quod in gradu prohibito contrahant matrimoniũ, quam cum aliis. ergo peccatũ perſonarum acceptionis non videtur locum habere circa diſpenſationẽ ſpiritualium.

D

¶ 3 Præterea. Secundum iura ſufficit eligere bonum, non auté requiritur, quod aliqs eligat meliorem, ſed eligere minus bonum ad aliquid altius, videtur ad acceptionem perſonarum pertinere. ergo perſonarum acceptio non eſt peccatum in ſpiritualibus.

E ¶ 4 Præterea. Secundum ſtatuta eccleſiæ eligendus eſt aliquis de gremio eccleſiæ. ſed hoc videtur ad acceptionem perſonarum pertinere, quia qñque ſufficientiores alibi inuenirentur. ergo perſonarum accepto non eſt peccatũ in ſpiritualibus.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iaco. 2. Nolite in perſonarũ acceptione habere fidẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vbi dicit glo. * Auguſt. Quis ferat, ſi quis diuitẽ eligat ad ſedem honoris eccleſiæ

¶ *Super quæſtionis ſexageſimæ tertię Art. ſecundum.*

352

IN Arti. 2. eiuſdẽ q. nota quatuor. Primo; ꝙ cõis vtilitas, ad quam principaliter ordinantur miniſteria eccleſiaſtica, non eſt vtilitas corporalis, ſed ſpiritualis: qnoniam vt ex dictis in præcedenti libro patet, regimen eccleſiaſticũ in hoc differt a ciuili, quod hoc ordinatur ad cõe bonum exterius, puta, pacem, ſufficientiam &c. Illud vero ad interiorẽ animæ pacem. Quando ergo aliquis propter potentiam ſæcularẽ erit magis vtilis communi ſaluti animarũ puta, quia erit ſufficiens ad euellendos hæreticos inficientes Chriſti gregem, vel ad cogendum potentes clericos, vt ſeruentur quæ ſunt de vita, & honeſtate clericorum, vel aliquid hmôi, non habet̃ rõ perſonæ, ſed cauſæ. Si quis etiam conſiderat, ꝙ ſpiritualia ſine temporalibus (propter noſtram infirmitatem) maleſubſiſtũt quando cæteris paribus proponeretur ille, qui vtilior eſſet ad temporalia bona, non eſſet perſonæ, ſed cauſæ acceptio. Sed quando cætera non ſunt paria, puta quia pro temporalibus optimus, ſed ſpiritualia negligit, præferenda eſt vtilitas ſpiritualis temporali: quia illa eſt finis, quoniam temporalia data ſunt Eccleſiæ propter ſpiritualia.

Epiſt. 29. ad Hier. Declinando ad ſi. tomo 2.

¶ Nota

¶ Nota ſecundo, ꝙ omnes cõparationes eligibilium ad eccleſiaſtica miniſteria ꝓſupponunt bonitatẽ abſolute, hoc eſt eſſe bonum virum, hoc eſt: quantum humana fragilitas cõcedit perſonam illam eſſe in gratia Dei. Vnde q manifeſte tenet concubinam, vel in alio peccato mortaliter creditur verſari, extra latitudinem eligibilium, ſeu promouẽdorum eſt. Propterea in litera dicitur, ꝙ minus boni, & non dicitur, quòd mali præferuntur melioribus. *Art. præced.*

¶ Nota tertio, quod cum in reſponſione ad primum dicitur, quod prælatus eccleſiaſticus non eſt dominus, vt poſſit miniſteria eccleſiaſtica dare pro libito, ſed diſpenſator, ſub nomine eccleſiaſtici prælati clauditur etiam Papa, vt patet ꝑ authoritatem Pauli Apoſtoli, allatam ad probandũ intentũ. Eſt nã que Papa Chriſti miniſter & diſpenſator miniſteriorum Dei.

¶ Nota quarto, ꝙ cũ in reſponſione ad tertium dicitur, quod oportet in foro conſcientiæ eligere meliorem &c. intelligit de poſſibilibus haberi. Hi n. de quibus cõſtat, quòd haberi non poſſunt, extra latitudinem eligibiliũ cõputandi ſunt.

contempto paupere inſtructiore, & ſanctiore?

Respondeo Dicendum, quòd ſicut dictũ * eſt, acceptio ꝑſonarum eſt peccatum, inquantũ contrariatur iuſtitiæ. Quanto aũt in maioribus aliquis iuſtitiam trãſgreditur, tanto grauius peccat. Vnde cum ſpiritualia ſint temporalibus potiora, grauius peccatum eſt perſonas accipere in diſpenſatione ſpiritualium: quam in diſpenſatione temporalium. Et quia perſonarum acceptio eſt, cũ aliquid perſonæ attribuitur præter ꝓportionem dignitatis ipſius, conſiderare oportet, qđ dignitas alicuius pſonæ poteſt attendi dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & ſecundum ſe & ſic maioris dignitatis eſt ille, q magis abundat in ſpiritualibus gratiæ donis. Alio modo per comparationem ad bonum commune. Cõtingit.n. quandoque, ꝙ ille, qui eſt minus ſanctus, & minus ſciẽs, poteſt magis conferre ad bonum commune propter potentiam, vel induſtriam ſæcularẽ, vel propter aliquid huiuſmodi. Et quia diſpẽſationes ſpiritualium principalius ordinantur ad vtilitatem communem, ſecundum illud 1. ad Co. 12. Vnicuique datur maniſeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, ideo quandoque abſque acceptione perſonarũ in diſpenſatione ſpiritualium illi, qui ſunt ſimpliciter minus boni, melioribus præferuntur, ſicut etiã & Deus gratias gratis datas, quandoque concedit minus bonis.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ circa conſanguineos prælati diſtinguendum eſt: quia quãdoque ſunt minus digni, & ſimpliciter, & per reſpectum ad bonũ cõe, & ſic ſi dignioribus præferãtur, eſt peccatum perſonarum acceptionis in diſpenſatione ſpiritualium, quorũ prælatus eccleſiaſticus nõ eſt dñs, vt poſſit ea dare pro libito, ſed diſpenſator, ſm illud 1. ad Cor. 4. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei. Quandoq; vero conſanguinei prælati eccleſiaſtici ſunt æque digni, vt alii, & ſic licite poteſt abſque perſonarum acceptione, conſanguineos ſuos præferre, quia ſaltem magis in hoc præeminent, quod de ipſis magis confidere poteſt, vt vnanimiter ſecum negotia eccleſiæ tractent. Eſſet tamen hoc propter ſcandalum dimittendum, ſi ex hoc aliqui exemplum ſumerent etiam præter dignitatem, bona eccleſiæ conſanguineis dandi.

Ad secundum dicendum, quod diſpenſatio matrimonii contrahendi principaliter fieri conſueuit propter ſœdus pacis firmandum, quod quidem magis eſt neceſſarium communi vtilitati circa perſonas excellentes. Et ideo cum eis facilius diſpenſatur abſq; peccato acceptionis perſonarum.

Ad tertium dicendum, quod quantum ad hoc; quod electio impugnari non poſſit in foro iudiciali, ſufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem, quia ſic omnis electio poſſet habere calumniam F Sed quantum ad conſcientiam eligentis, neceſſe eſt eligere meliorem vel ſimpliciter, vel in comparatione ad bonum commune, quia ſi poteſt haberi aliquis magis idoneus erga aliquam dignitatem, & alius præferatur, oportet quod hoc ſit propter aliquam cauſam. Quæ quidem ſi pertineat ad negotium, quantum ad hoc erit ille, qui eligitur, magis idoneus: ſi vero non pertineat ad negotium id, quod conſideratur vt cauſa, erit manifeſte acceptio perſonæ.

Ad quartum Dicendum, quòd ille, qui de gremio eccleſiæ aſſumitur, vt in pluribus conſueuit eſſe vtilior quantum ad bonum commune, quia magis diligit eccleſiam, in qua eſt nutritus. Et ꝓpter hoc etiam G mandatur * Deut. 17 Non poteris alterius gentis hominem facere regem, qui non ſit frater tuus.

Articvlvs III.

Vtrum in exhibitione honoris & reuerentiæ locum habeat peccatum acceptionis perſonarum.

H Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ in exhibitione honoris, & reuerentię nõ habeat locum pcťm acceptionis perſonarũ. Honor. n. nihil aliud eſſe vř, quàm reuerentia quędã alicui exhibita in teſtimonium virtutis, vt patet ꝑ Phil. in 1. * Ethi. ſed prælati, & principes ſunt honorandi; ẽt ſi ſint mali; ſicut ẽt parentes: de qbus mandat Exo. 20. Honora patrem tuũ, & matrem tuam, & etiã domini ſunt à ſeruis honorandi, etiam ſi ſint mali, ſecundum illud 1. ad Ti I mot. 6. Quicunque ſunt ſub iugo ſerui, dominos ſuos honore dignos arbitrentur. ergò videtur ꝙ acceptio perſonæ non ſit peccatum in exhibitione honoris.

¶ 2 Præt. Leui. 19. pręcipitur. Coram cano capite conſurge, & honora perſonã ſenis, ſed hoc videť ad acceptionem perſonarum pertinere: quia qñq; ſenes nõ ſunt virtuoſi: & ſecundum illud Dan. 13. Egreſſa eſt iniquitas a ſenioribus populi, ergo acceptio perſonarũ non eſt peccatum in exhibitione honoris.

K ¶ 3 Præt. Super illud Iac. 2. Noli te in perſonarum acceptione habere fidẽ &c. * gloſſ. Auguſtin. Si hoc, quòd Iacobus dicit. Si introierit in cõuentu veſtro vir habẽs annulum aureum &c. intelligatur de quotidianis conſeſsibus, quis hic non peccat, ſi tamen peccat? ſed hæc eſt acceptio perſonarũ, diuites propter diuitias honorare. dicit enim * Greg. in quadam homi. Superbia noſtra retũditur, quia in hominibus nõ naturam, qua ad imaginem Dei facti ſunt:

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ tertiæ Art. tertium.

IN art. 3. eiuſdem q. dubium occurrit circa calcem articuli, vbi dicitur, Si autem ſolum intuitu diuitiarum honorentur, erit peccatum acceptionis perſonarum, tum quia acceptio perſonarum non habet locum in gratuitis, ſed ſolum in debitis exhibitionibus. De gratuitis. n. ſcriptum eſt. An non licet mihi, q volo facere? quamuis igitur in honoribus debitis eſſet acceptio perſonarum, vt ſi in conuentu Chriſtiano aliqs ſupra honoretur, ꝑ diuitias, vt Iac. Apoſtolus dicit, qa in huiuſmodi conuẽtu locus debetur ꝓp virtutem, in honoribus tamen gratuitis, cum quotidie honoram⁹ eos, qui nobis occurrunt detegendo caput, & hmõi, qui tamen non ſunt noſtri ſuperiores, vt teneamur, nulla apparet rõ acceptionis perſonarum. Volo. n. illi ꝓpter diuitias aſſurgere, quis non mentit. An non licet mihi ꝙ volo facere? Tum q1 dato, quod in huiuſmodi gratuito honore propter diuitias ſit peccatum, non eſt tamen peccatum acceptionis perſonarum, ſed peccatum in obſeruantiæ. Exhibere. n. huiuſmodi honores ad obſeruantiæ virtutem ſpectat, ac per hoc errare in huiuſmodi ad vitium illi

353 Quolib. 12. art. 12.

Lib. 1. cap. 5. tomo 5.

In epiſt. 29. ad Hieron. tomo 2.

Homi. 28. in euãg. ante med.

ſed diuitias honoramus, & ſic cũ diuitiæ nõ ſint debita cauſa honoris, pertinebit hoc ad perſonarum acceptionem. ergo perſonarũ acceptio nõ eſt peccatũ circa exhibitionem honoris.

B Sed contra eſt, quòd dicit in* gloſ. Iac. 2. Quicumq; diuitem propter diuitias honorat peccat. Et pari ratione, ſi aliquis honoretur propter alias cauſas, quæ non faciunt dignũ honore, quod pertinet ad acceptionem perſonarum ergo acceptio pſonarum in exhibitione honoris eſt peccatum.

Respon. Dicendum, ꝙ honor eſt quoddam teſtimonium de virtute eius, q honoraſ, & ideo ſola virtus eſt debita cã honoris. Sciendum tamẽ, ꝙ aliquis poteſt honorari nõ ſolum propter virtutem ꝓpriã, ſed etiã propter virtutem alterius, ſicut princeps, & prælati C honorantur, etiam ſi ſint mali, inquantum gerunt perſonam Dei, & cõitatis, cui præficiuntur, ſecũdum illud Proue. 26. Sicut qui immittit lapides in aceruum Mercurii, ita qui tribuit inſipienti honorem. Quia Gẽtiles rationem attribuebant Mercurio: aceruus Mercurii diciſ cumulus ratiocinij, in quo mercator quandoque mittit vnum lapillum loco centum marcarum, ita etiam honoratur inſipiens, qui ponitur loco Dei, & loco totius cõmunitatis. Et eadem D ratione parentes, & domini ſunt honorandi ꝓpter participationẽ diuinæ dignitatis, qui eſt omnium pater, & dominus. Senes autẽ ſunt honorandi propter ſignum virtutis, quod eſt ſenectus, licet hoc ſignum quandoque deficiat. Vnde, vt dicitur Sapien. 4. Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neq; annorum numero computata. Cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita eſt immaculata. Diuites autem honorandi ſunt propter hoc, quod maiorem locum E in cõmunitatibus obtinent. Si autem ſolum intuitu diuitiarum honorentur, erit peccatum acceptionis perſonarum. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

A illi contrarium, & non ad acceptionem perſonarum, quę contrariatur iuſtitiæ diſtributiuæ, ſpectat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum acceptio perſonarum intantum ſit peccatum, inquantum contrariatur iuſtitiæ, & iuſtitia ſolum verſetur circa debita, conſequens eſt, vt in gratuitis locũ non habeat. Et ſi non intantum eſſet vitium contrariũ virtuti obſeruantiæ, diceré, ꝙ litera iſta intelligẽda eſſet non de honore vniuerſaliter, ſed de honore ſolũ debito. Sed quia obſeruantiæ cõtrarium vitium innominatũ eſt, & obſeruantia eſt pars iuſtitiæ, & extendit ſe ad debitum morale, vt in ſuo tractatu patebit, ideo literam hãc vniuerſaliter intelligo, & dico, ꝙ ſicut gratis dãdo pecuniã, qñ, vbi, quare & c. nõ oportet, peccco cõtra liberalitatem, quamuis non faciam iniuriam alicui, ita gratis honorando aliquẽ, quare nõ oportet, eſt peccatum contra obſeruantiam. Sed quia hoc ideo eſt peccatũ, quia accipitur nõ cã honoris debiti, vt cã honoris debiti, ideo reductiue eſt acceptio perſonarum. Dixi autem debiti, quia omni cauſæ honoris eſt honor debitus, licet non à me. Propter quod cum ꝓp diuitias exhibetur honor non ſolum cã exhibitionis, ſed etiã cauſa debiti violatur. Non ſic autem eſt de prodigo donante ex cauſa irrõnabili, qm̃ peccat quidem in cauſa, ſed non in cauſa debiti. Non.n. omni cauſæ, propter quam poteſt donari, debetur donatio, ſicut omni virtuti, quę ſola eſt cauſa honoris, vt in litera dr̃, debetur honor. Et ideo exhibitio honoris ſolũ ꝓp diuitias, iniuſtitiam participat. Et per hæc patet ſolutio obiectorum. Nam in gratuitis licet mihi, quod volo, facere, quãtum ad hoc, ꝙ non facio alteri iniuriam, non autem abſolute, alioquin prodigalitas nõ eſſet vitiũ. Licet.n. mihi quod volo facere, ſeruatis tñ debitis circunſtantiis, qñ facio. Supremo aũt patrifamilias, cuius lex eſt ſua voluntas, licet quod vult facere abſolute. Et ſcito, ꝙ quando dr̃, ꝙ honorare homines propter diuitias, eſt peccatum, intelligitur propter diuitias, vt diſtinguuntur contra oẽm habitudinem ad virtutem. Dico autem hoc, quia diuitiæ, vt adiuuant organice ad felicitatem, vt reddunt hominem potentem ad nutriendos alios ad virtutẽ, ad pacis conſeruationem, & huiuſmodi, reddunt homines honorabiles. Et propterea qui non aliud cogitat, niſi quia aliqs vt diues occurrit ſibi, non peccat honorando eum, qm̃ intelligitur honorare potentiã, ſeu habitudinem ad virtutẽ. Et per hoc patet gloſ. Aug. ſuper Iac. 3 Si introierit in conuentu veſtro & c. dicẽs. Si hoc intelligatur de quotidianis conſeſſibus, quis hic non peccat, ſubiunxit. Si tamen peccat: quoniam ſõne dicta, non peccat in huiuſmodi humana conuerſatione.

Glo. interlinearis ſuper illud Iacob. 2. Nolite in pſonarũ acceptionib.

Articulvs IIII.

Vtrũ in iudicijs locũ habeat peccatum acceptionis perſonarũ.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videſ ꝙ in iudiciis locum nõ habeat peccatũ B acceptionis perſonarũ. Acceptio.n. perſonarũ opponitur diſtributiuæ iuſtitiæ, vt* dictũ eſt, ſed iudicia maxime videntur ad iuſtitiam commutatiuam pertinere. ergo perſonarum acceptio non habet locum in iudicijs.

354

¶ 2 Præt. Pœnæ ſm aliqđ iudiciũ infliguntur, ſed in pœnis accipiuntur perſonæ abſque peccato, quia grauius puniuntur, qui inferunt iniuriam in perſonas principum, quam qui in perſonis aliorum. ergo perſonarum acceptio non ha- C bet locum in iudiciis.

¶ 3 Præ. Eccleſiaſt. 4. dicitur, In iudicando eſto pupillis miſericors, ſed hoc videtur eſſe accipere perſonam pauperis. Ergo acceptio pſonarũ in iudiciis nõ eſt peccatũ.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur Prouerb. 18. Accipere perſonam in iudicio, non eſt bonum.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut dictũ* eſt, iudciũ eſt actus iuſtitiæ, prout iudex ad æqualitatẽ oppoſitam facere poſſunt: perſonarum aũt acceptio inæqualita- D tẽ iuſtitiæ reducit ea, q́ inęqualitatẽ quandã habet, inquantum attribuitur alicui perſonę pręter proportionẽ ſuã. in qua cõſiſtit ęqualitas iuſtitię. Et ideo manifeſtũ eſt ꝙ per perſonarum acceptionem iudicium corrumpitur.

q. 60. ar. 1.

Ad primvm ergo dicẽdum, quòd iudicium dupliciter põt cõſiderari. Vno modo quantũ ad ipſam rem iudicatam, & ſic iudiciũ ſe habet communiter ad commutatiuam, & ad diſtributiuam iuſtitiã. Poteſt.n. iudicio diffiniri qua- E liter aliquid commune ſit diſtribuendum in multos, & qualiter alteri vnus reſtituat, quod ab eo accepit. Alio modo poteſt cõſiderari quantum ad ipſam formam iudicii, prout ſcilicet iudex etiam in

¶ *Super quęſtionis ſexageſimæ tertiæ Art. quartum.*

Art. 1. huius quęſt.

In ar. 4. dubium occurrit circa id qđ dicitur in reſponſione ad tertium, ꝙ forma iudicij pertineat ad iuſtitiã diſtributiuã. Et eſt rõ dubij, q a non quodcunq; accipere ab vno, & dare alteri eſt actus iuſtitiæ diſtributiuæ: ſed vt patet ex ſupradictis, accipere ab vno cõi, & dare alteri, vt parti illius cõis, eſt actus iuſtitię diſtributiuę. Iudex aũt inter emptorẽ & venditorẽ, pcuſſorẽ & percuſſum, & alios hmõi, nec accipit ab vno cõi, ſed ab vna parte, nec dat alteri vt parti cõi, ſed vt ſingulari perſonæ. Falſum ergo videtur, ꝙ iudicii forma ad iuſtitiam diſtributiuam pertineat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia forma diſtributiuæ conſiſtit in hoc, quòd vnicuique deſ, ſecundum ſuam dignitatem, & forma iudicii conſiſtit in hoc, quòd vtriq; parti tam.ſ. actori, quam reo attribuatur id, quod proportionatum eſt illi ſiue hoc oriatur ex communicatione, ſiue ex diſtributione, ideo forma iudicij ſpectare dicitur ad diſtributiuam iuſtitiam: ita quòd non ex hoc, ꝙ in actu iudicij interuenit accipere ab vno & dare alteri, aſſeritur forma diſtributiuæ iuſtitię, aut iudicij, vt obiectio facta accepit ex litera. Sed quia in actu iudicij interuenit accipere ab vno, & dare alteri vnicuique ſecundum ſuam proportionem, ideo ad iuſtitiam ſpectat diſtributiuam, forma iudicii cuiuſque. Patet autẽ, ꝙ dr̃ ex eo, ꝙ iudex rectus accipiendo ab vno bonum aliquod, grauat ipſum non vltra proportionem illi debitam. Et ſimiliter dando

alteri

ipſa commutatiua iuſtitia ab vno accipit, & alteri dat, & hoc pertinet ad diſtributiuam iuſtitiã. Et ſecundum hoc in quolibet iudicio locum habere poteſt perſonarum acceptio. F

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ cum punitur aliquis grauius propter iniuriam in maiorem perſonam commiſſam, nõ eſt perſonarum acceptio, quia ipſa diuerſitas perſonæ facit, quantũ ad hoc diuerſitatẽ rei, vt ſupra* dictũ eſt.

G Ad tertivm Dicendũ, ꝙ homo in iudicio debet pauperi ſubuenire quantũ fieri põt, tamen ſine læſione iuſtitiæ; alioqn non haberet locũ illud, quod dicitur Exod. 23. Pauperis quoque non miſereberis in iudicio.

alteri bonum aliqđ, non plus, aut minus dat, quàm ſit illi cõmẽſuratũ. Sic ergo ẽ differentia qñque in re iudicata, ſ. ꝙ eſt cõmutatio, vel diſtributio, ſed in forma iudicij, oẽs materiæ cõueniunt, pro quanto iudex nulli præter ſuã ꝓportionẽ, quaſi diſtribuit bona, & mala. Et ꝓpea vitiũ acceptionis ꝑſonarũ, qđ diſtributiuæ opponitẽ iuſtitiæ, in omni põt habere locũ iudicio. Hãc aũt eſſe mentem authoris, etiã ex corpore articuli patet.

q. 58. art. 10. ad 3. & q. 61. art. 2. ad tertium.

QVAESTIO LXIIII.

De vitijs oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ. in octo articulos diuiſa.

Postea conſiderandum eſt de vitiis oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ. Et primo conſiderãdũ eſt de peccatis, quæ committunẽ circa inuoluntarias commutationes. Secundo, de peccatis, quæ committuntur circa commutationes voluntarias. Committuntur autem peccata circa inuoluntarias commutationes per hoc, ꝙ aliquod nocumentum proximo infertur contra eius voluntatem, quod quidẽ põt fieri dupliciter, ſ. facto, & verbo. Facto quidẽ cum proximus læditur vel in perſona ꝓpria vel in perſona coniuncta, vel in proprijs rebus. De his ergo per ordinem conſiderandum eſt. Et primo, de homicidio, per quod maxime nocetur proximo. H

Et circa hoc quæruntur octo. I

¶ Primo, Vtrum occidere animalia bruta, vel etiam plantas ſit peccatum.
¶ Secundo, Vtrum occidere peccatorem ſit licitum.
¶ Tertio, Vtrũ hoc liceat priuatæ perſonæ, vel ſolum publicæ.
¶ Quarto, Vtrum hoc liceat clerico.
¶ Quinto, Vtrum liceat alicui occidere ſeipſum.
¶ Sexto, Vtrum liceat occidere hominem iuſtum.
¶ Septimo, Vtrum liceat alicui occidere hominem, ſe ipſum defendendo.
¶ Octauo, Vtrum homicidium caſuale ſit peccatum mortale.

Articvlvs I.

Vtrum occidere quæcumque viuentia ſit illicitum

Ad primvm ſic proceditur. Videtur, quod occidere quæcumq; viuẽtia ſit illicitũ. Dicit. n. Apo. Ad Ro. 13. Qui ordinationi Dei reſiſtũt ipſi ſibi damnationem acquirũt, ſed per ordinationem diuinæ prouidentiæ oĩa viuentia conſeruantur ſm illud Pſa. 146. Qui producit in montibus fœnum, & dat iumentis eſcam ipſorum. ergo mortificare quæcumque viuentia videtur eſſe illicitum.

355 1. diſt. 39. q. 2. art. 2. cor. Et 3. contra ca. 112. fin.

¶ 2 Præt. Homicidum eſt peccatum ex eo, ꝙ homo priuatur vita, ſed vita cõmunis eſt omnibus animalibus, & plantis. ergo eadem ratione videtur eſſe peccatum occidere bruta animalia, & plantas.

¶ 3 Præter. In lege diuina non determinatur ſpecialis pœna, niſi pro peccato, ſed occidenti bouem, vel ouem alterius ſtatuitur pœna determinata in lege diuina, vt patet Exod. 22. ergo occiſio brutorum animalium eſt peccatum.

Sed contra eſt, quod* Auguſt. dicit in 1. de ciuit. Dei, Cum audimus, Nõ occides, nõ accipimus hoc dictum eſſe de fructetis, quia nullus eis eſt ſenſus nec de irrationalibus animalibus, quia nulla nobis ratione ſociantur. Reſtat ergo vt intelligamus de homine, quod dictum eſt, Non occides. Lib. 1. ca. 20. declinando ad fin. to. 5.

Respondeo Dicendum, ꝙ nullus peccat ex hoc, ꝙ vtitur re aliqua ad hoc, ad quod eſt. In rerum autem ordine imperfectiora ſunt propter perfectiora, ſicut etiam in generationis via, natura ab imperfectis ad perfecta procedit. Et inde eſt, ꝙ ſicut in generatione hominis prius eſt viuum, deinde animal, vltimo autem homo, ita etiam ea, quæ tantum viuunt vt plantæ ſunt communiter propter animalia, omnia autem animalia ſunt propter hominem. Et ideo ſi homo vtatur plãtis ad vtilitatem animalium, & animalibus ad vtilitatem hominis non eſt illicitum, vt patet per Philoſ. in 1. Politico. Inter alios autem vſus maxime neceſſarius eſſe videtur, vt animalia plantis vtantur in cibis, & homines animalibus, quod ſine mortificatione eorum fieri non poteſt. Et ideo licitum eſt, & plantas mortificare in vſum animalium, & animalia in vſum hominum ex ipſa ordinatione diuina. Dicitur enim Geneſ. 1. Ecce dedi vobis omnem herbam, & vniuerſa ligna, vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ. Et Geneſ. 9. dicitur. Omne qđ mouetur, & viuit, erit vobis in cibum. Lib. 1. cap. 5. a medio, & cap. 7. to. 4. H

Ad primvm ergo dicẽdũ, quòd ex ordinatione diuina conſeruatur vita animalium, & plantarum non propter ſeipſam, ſed propter hominẽ. Vnde vt* Aug. dicit in 1. de ciuitat. Dei. Iuſtiſsima ordinatione creatoris, vita, & mors eorum, noſtris vſibus ſubditur. Lib. 1. cap. 20. in fin. to. 5.

Ad secvndvm dicendum, quod animalia bruta, & plantæ non habent vitã rationalem, per quam à ſeipſis agantur, ſed ſemper aguntur quaſi ab alio, naturali quodam impulſu, & hoc eſt ſignum, ꝙ ſunt naturaliter ſerua, & aliorum vſibus accommodata. I

Ad tertivm dicẽdum, ꝙ ille q occidit bouẽ alterius peccat quidẽ, nõ qa occidit bouẽ, ſed quia dãnificat hominẽ in re ſua. Vnde non continetur ſub peccato homicidij, ſed ſub peccato furti, vel rapinæ:

Articvlvs II.

Vtrum ſit licitum occidere peccatores.

K Ad secvndvm ſic proceditur. Videẽ qđ non ſit licitum occidere hoĩes peccatores. Domin⁹. n. Matt. 13. in parabola ꝓhibuit extirpare zizaniã, qui ſunt filij nequam, vt ibidẽ dicitur, ſed omne quod eſt prohibitũ à Deo, eſt peccatum. ergo occidere peccatorum eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Iuſtitia humana conformatur iuſtitiæ diuinę, ſed ſecũdũ diuinã iuſtitiã peccatores ad pœnitentiam reſeruãtur, ſcđm illud Ezec. 18. Nolo mortẽ peccatoris ſed magis vt cõuertatur, & viuat,

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ quartæ Art. ſecundum.

In art. 2. quæſti. 64. omiſſo primo, dubiũ occurrit ex Scoto in 4. diſt. 15. q. 3. de cauſa iuſte occidendi hominem. Opinatur ſiquidem ꝙ nõ liceat peccatorem occidere, niſi in caſibus exceptis à Deo ſcilicet blaſphemiæ, homicidij, & alijs in ſacra ſcriptura cõtentis, aut à Deo reuelatis. Et rõ ſua eſt, quia nulli inferiori licet in lege ſuperioris diſpenſare, ſed, Deus abſolute prohibuis

356 Infra q. 108. artic. 1. & 3. Et 1. 2. quæ. 100. artic. 8. ad 3. Et 3. contra ca. 140. Et Rom. 13. lect. 3.

Prohibuit hominem occidi dicēs, Non occides, ergo nulla lex
Poſitiua conſtituens hominem occidendum, iuſta eſt, ſi in illis
caſibus ſtatuat, quos Deus non excipit. Et ex hoc deducit duo
Scotus. Primum eſt, ꝙ nō videt, ꝙ lex iuſta poſſit eſſe, ꝙ fur,
qui eſt pure fur, non inuaſor &c. occidatur: Qm̄ bullā ſup hac
exceptione de cœlo
deſcendentē, inq̄t, nō
audiuimus. Secundū
eſt, ꝙ pœna occiſio-
nis ꝑ adulterio, quæ
*Ca.7. parū in lege veteri ſtatuta
ante mediū erat ab ipſo Deo, ſab
tom.4. eodem reuocata eſt,
†Lib.2. Eth. iuxta Ioannis 8. Ne-
ca.6. parum mo te condemnauit,
ante finem, nec ego te condem-
tom.4. nabo &c.
Lib.9. c.4. to ¶ In oppoſitum autē
mo 5. eſt conſuetudo fures
occidēdi, & lex adul-
teram occidens.
¶ Ad hoc dubium, nō
oportet aliunde mē-
dicare reſponſionem,
ſed ſuper fundamen-
to ſolido in litera po
Art. præced. ſito conſtruere. Et na
turalis nāq;, & theo-
logica ſimul in litera
radicalis rō affert, cū
pars pernicioſa toti
abſcindenda dr̄, & hō
pernicioſus cōitati,
pars pnicioſa ſubſu-
mit, q̄dq; in ordinē
beſtiarum tranſit, vt-
pote pp aliud, & tāq̄
de genere bonorum
vtilium ſit, ſcriptura
teſte probat: & ordo
diuinæ prouidentiæ
manifeſtat, quo ho-
mines qui propter ſe
ipſos, vtpote liberi ꝑ,
creati ſunt, ex hoc ꝙ,
malos ſeipſos fecerūt
propter alios, bonos
ſ. diſponuntur, vt pa
tet ex eo, ꝙ ne boni
patiantur, Dominus
prohibet malos era-
dicari. Matt. 13. Cum
D. 792. enim ratio moraliū
ſumatur ex fine, & ſa
lus bonorum ſit rō,
quare mali non ſint
eradicandi de terra
viuētium, conſequēs
eſt, vt quando ſalus
bonorum exigit ma-
lorum occiſionē, oc-
cidendi ſint, & quan-
do non, nōn.
¶ Ad fundamentum
Li.5. cap.2. à Scoti dr̄, ꝙ præcepta
medio, to.7. veteris legis inquātū
ſunt iudicialia, ceſſa-
uerunt in paſſione
Chriſti: inq̄tum ſunt moralia, æterna ſunt. De moralib. aūt p̄-
ceptis quō, quare, & qn̄ ligant, rōnis eſt naturalis diſſerere, &
diffinire. Vnde non oportet magis recurrere ad exceptionem
Dei circa occiſionē hoīs, q̄ circa ablationē, q̄ circa cætera no-
cumenta hoium, oīa ſiquidē Ieſus Chriſtus morali rōne reli
quit. Nō. n. occidere hoiem iō eſt pc̄tm̄, q2 ꝓhibitū: ſed econ-
tra, iō ꝓhibitū, q2 malū. Et ppea non oportet expectare bul
lā ab authore naturæ, ſed ſcrutari ſm̄ lumen ſignatū ab eo ſu
per nos, qn̄ occidere hominē pc̄tōrem eſt malum, & qn̄ non.
Qn̄. n. eſt malū, tunc eſt prohibitū a Deo p illud p̄ceptū, Non
A occides. Qn̄ aūt nō eſt malū, nō eſt per id prohibitū à Deo, q
p̄cepta moralia promulgauit in lege vtraq;, negatiua quidē,
q2 mala ſunt, q̄ prohibent: affirmatiua verò, q2 bona ſunt, q̄
mandant, & hæc in cōi de omni pc̄tōre vera ſunt. In ſpāli aūt
de fure dicendū eſt, ꝙ qn̄ pernicioſi ſunt fures paci publicæ, nō
minus q̄ hoſtes publi
cæ pacis, poſſunt pu-
blica authoritate oc-
cidi. Reuocatio autē
extorta ex illis ver-
bis Dñi de pœna adul
teræ, ſi ad iudicialiū
p̄ceptorū euacuatio-
nē referat, nulla ē. Nō
. n. pp illa Dñi verba
minus licuit iudicib.
& principib. terrarū
occidere adulteras, q̄
ante licuerat, & nō
cōſtat licere. Euāgeli-
cæ nāq; legis miam,
q̄ pœnā ſanguinis nō
imponit, ſed bn̄ faciē
dū ēt inimicis mādat,
moſtrabat Saluator,
nō aūt ciuilem pote-
ſtatē principibus, re-
ctoribuſq; auferebat
¶ In eodē art. 2. q. 64.
in reſponſione ad ter
tiū, ſi ēt rōſionē deſi-
deras ad id, qd̄ in ar-
gumēto afferebat. ſ. ꝙ
charitatis amicitia eſt
ad oēs, & eis volum*
eſſe, & viuere, hēs ex
ſupradictis de ordine
charitatis ſolutionē.
Ordinata nāq; chari
tas, magis diligit cōe
bonū, q̄ vitā tpalem
talis pc̄tōris. Et pro-
pterea præciſionem il
lius mauult, q̄ perni-
ciē communis boni.

ergo videtur omnino eſſe iniuſtū quod peccatores occidantur.

¶ 3 Præter. Illud quod eſt ſecūdū ſe malum, nullo bono fine fieri licet, vt patet per* Aug. in lib. cōtra mendacium &† Philoſ. in 2. Ethi. ſed occidere hominem, ſm̄ ſe malū eſt, quia ad oēs hoīes tenemur charitatem habere: amicos autem volumus viuere, & eſſe, vt dicitur B in 9.* Ethi. ergo nullo modo licet hominem peccatorem occidere.

Sed contra eſt, quòd dr̄ Exod. 22. Maleficos non patieris viuere. & in Pſal. 100. In matutino interficiebā oēs peccatores terræ.

Respon. Dicendum, quòd ſicut* dictū eſt, licitū eſt occidere animalia bruta, inquantum ordinantur naturaliter ad hominum vſum, ſicut imperfectum ordinatur ad perfectum. Omnis autem pars ordinatur ad totum, vt imperfectum ad perfectum: & ideo C omnis pars naturaliter eſt ꝓpter totum. Et propter hoc videmus, ꝙ ſi ſaluti totius corporis humani expediat præciſio alicuius mēbri, puta, cū eſt putridū, vel corruptiuum aliorum membrorum, laudabiliter, & ſalubriter abſcindit̄. Quęlibet aūt perſona ſingularis cōparatur ad totam communitatem, ſicut pars ad totum, & ideo ſi aliqs homo ſit pericoloſus cōmunitati & corruptiuus ipſius pp aliquod peccatū laudabiliter, & ſalubriter occiditur, vt bonum commune D conſeruetur. Modicum enim fermentum totam maſſam corrumpit, vt dicitur 1. ad Corinth. 5.

Ad primvm ergo dicēdū, quòd Dominus abſtinendum mādauit ab eradicatione zizaniorum vt tritico parceretur. i. bonis: qd̄ quidem fit, quando non poſſunt occidi mali, quin ſimul occidantur & boni, vel quia latēt inter bonos, vel quia habent multos ſequaces, ita quòd ſine bonorum periculo interfici nō poſſunt, vt Augu.* dicit cōtra Parmenianū. Vnde Dominus docet magis eſſe ſinendum malos viuere, & vltionē reſeruandam vſque ad extremum iudicium, quam quòd boni ſimul occidantur. Quando vero ex occiſione malorum nō imminet periculo bonis, ſed magis tutela, & ſalus, tūc licite poſſunt mali occidi.

Ad secvndvm dicendū, ꝙ Deus ſecundum ordinem ſuæ ſapientiæ quandoque ſtatim pecca B tores occidit ad liberationem bonorum, quandoque autem eis pænitēdi tempus cōcedit ſm̄ ꝙ ipſe nouit ſuis electis expedire, & hoc etiam humana iuſtitia imitatur ꝓ poſſe. Illos. n. qui ſunt pernicioſi in alios, occidit, eos vero qui peccant, alijs grauiter non nocentes, ad pœnitentiam reſeruat.

Ad tertivm dicendū, ꝙ homo peccando ab ordine rationis recedit: & iō decidit a dignitate humana, ꝓut. ſ. hō eſt naturaliter liber, & pp ſeipſum exiſtens, & C incidit quodammodo in ſeruitutē beſtiarum, vt. ſ. de ipſo ordinet̄ ſm̄ quod vtile alijs, ſm̄ illud Pſal. 48. Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, ſimilis factus eſt illis, & Prouerb. 11. dicitur ideo quamuis hominem in ſua dignitate manētem occidere ſit ſm̄ ſe malum, tamen hominem peccatorem occidere poteſt eſſe bonum, ſicut occidere beſtiā. Peior . n. eſt malus homo, quam beſtia, & plus nocet, vt Philoſ. dicit in 1. D *politicorum, & in 7. Ethico.

Articvlvs III.
Vtrum occidere hominē peccatorē liceat priuatæ perſonę.

Ad tertivm ſic procedit̄. Vr̄ ꝙ occidere hoīem peccatorem liceat priuatæ pſonæ. In lege. n. diuina nihil illicitum mandatur: ſed Exodi. 32. præcepit moyſes, Occidat vnuſquiſq; fratrem ſuum, & amicū, & proxi- E mum ſuum, pro peccato vituli cōflatilis. ergo etiam priuatis perſonis licet peccatorem occidere.

¶ 2 Præt. Homo propter peccatū

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ quartę Art. tertium. Lib.7. Ethi. ca.6. in fine, tom.5.

In art. 3. eiuſdē 64. q. dubium occurrit
Nā author in 2. ſent.
di. 44. ar. penu. ad vlt.
dicit, ꝙ qn̄ non eſt re
curſus ad ſuperiorē, 357
laudabiliter tyrānus, Inf. q. 65. ar.
q ꝑ violentiā ſe fecit 1. cor. & ad
dñm, occidit à priua 2. Et 4. diſti.
ta pſona, q̄uis ſi oēm 37. q. 2. ar. 1.
pc̄tōrem poſſit priua
ta occidere pſona, ta-
lē ēt pc̄tōrem licebit
occidere. Et confirma
tur, quia Iudicum 3.
Ajoth pſona priuata
occidit Eglon regem
Moab pro liberando populo ab eius ſeruitute. Quomodo ſtāt
hęc ſimul cum doctrina præſentis articuli?
¶ Ad hoc dr̄ diſtinguendo de tyranno, ꝙ eſt duplex. Quidā eſt
tyrannus in modo tantum regendi, vt pluries contingit, ꝙ ve
ri domini tyrannice regunt, ad ſuam vtilitatem oīa conuertē
tes, diſcordias inter ſubditos ſeminantes, aut nutrientes, vt ip
ſi lucrentur, vel exaltentur &c. & de tali tyranno nō eſt q. qm̄
conſtat, ꝙ non licet cuilibet de populo illum occidere. Propter hmōi. n. tyrannos reprobata fuit in concilio Conſtant.
ſeſſionis, propoſitio dicens, quòd quilibet tyrannus licite po-

teſt a quolibet ſuo ſubdito occidi. (Art præced. ad 3.) Quidam autem tyrãnus eſt in ipſo iure dominij, q.d.i. vſurpauit ſibi vnium vi armorũ vel alias inique, & de tali tyranno eſt ſermo. Et duo dicimus, primo quòd licite poteſt à quolibet de populo occidi pro libertate populi, quando non eſt recurſus ad ſuperiorem à quo poſſit iuſtitia fieri de huiuſmodi inuaſore. (Ar. præcedẽ.) Secundo; ꝙ quando ſic occiditur, non occiditur a perſona priuata propria, ſed publica authoritate. (Lib. 1. ca. 26. in medio, & ca. 21. in fine tom. 5.) Declarãt vtrumque ex hoc, ꝙ talis tyrannus eſt hoſtis populi, hñs continuum bellum iniuſtum cum populo. (Ar. pręcedẽ.) Quòd enim ſit hoſtis populi, patet ex hoc, quod inuaſor eſt & oppreſſor libertatis, ſeu iuris publici illius. Quòd autem intelligitur habere continuum bellum cum populo, patet ex eo, quod inchoatum bellum quo populum inuadẽs, ſeipſum nominat dominũ, alioſque coegit ad recognoſcẽdum ſe vt dominũ, nulla eſt treuga interruptum, nulla pace terminatum, ſed ſuccumbens iacet populus. (* Ex cap. 3. † Lib. 1. c. 21. circa princi. tom. 5.) Cum autẽ bellum hoc ex parte populi ſit iuſtum, & ex parte tyranni iniuſtum, cõſequẽs eſt, vt quilibet de populo inſurgens, pro populo contra tyrannũ bellum agat iuſtum. Ac pro hoc licite poteſt tyrannum illum occidere authoritate iuſti belli, quæ eſt authoritas publica, vt patet ex ſupradictis. Nec obſtat ſi tyrannus a principio ſine bello ſe fecerit dominum, quoniam ipſa vſurpatio dominij, inuito populo, eſt debellare populũ. ſemper ergo eſt bellum implicitum, aut explicitum, & publica ſemper interuenit authoritas explicite, vt in bello explicito: vel implicite, vt in bello implicito. Vices igitur proculdubio totius communitatis,

comparatur beſtijs, vt dictum* eſt (F) ſed occidere beſtiam ſylueſtrem maxime nocentem, cuiſlibet priuatæ perſonę licet. ergo & pari rõne occidere hominem peccatorem.

¶ 3 Præterea. Laudabile eſt, quod homo etiam ſi ſit priuata perſona, operetur quod eſt vtile bono communi: ſed occiſio malefactorum eſt vtilis bono communi, vt dictum* eſt. ergo laudabile eſt ſi etiam priuatæ perſonæ malefactores occidant.

SED CONTRA eſt, quod Au. dicit in 1.* de ci. Dei Qui ſine aliqua publica adminiſtratione maleficum occiderit, velut homicida iudicabitur, & tanto amplius, quãto ſibi poteſtatem a Deo non cõceſſam vſurpare non timuit.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ ſicut dictum* eſt, occidere malefactorẽ licitũ eſt, inq̃tum ordinatur ad ſalutẽ totius cõitatis, & ideo ad illum ſolum pertinet, cui cõmittitur cura cõitatis conſeruandæ. Sicut ad medicum pertinet præcidere membrum putridũ, qñ ei commiſſa fuerit cura ſalutis totius corporis. (H) Cura autem communis boni commiſſa eſt principibus habẽtibus publicam authoritatem. & iõ eis ſolum licet malefactores occidere, non aũt priuatis perſonis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ille aliquid facit, cuius authoritate fit, vt patet per Diony.* 12. cap. cæleſtis hierarc. Et iõ vt Aug.† dicit in 1. de ciui. Dei, nõ ipſe occidit qui miniſterium debet iubẽti, ſicut adminiculum gladius eſt vtẽti. Vnde illi qui occiderũt proximos, & amicos ex mãdato Dñi nõ hoc feciſſe ipſi videnẽ (I) ſed potius ille, cuius authoritate fecerũt. Sicut & miles ĩterficit hoſtẽ authoritate principis, & miniſter latronem authoritate iudicis.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ beſtia naturaliter ẽ diſtĩcta ab homine. Vnde ſuper hoc non req̃ritur aliquod iudicium, an ſit occidẽda, ſi ſit ſylueſtris, ſi vero ſit domeſtica, requirereẽ iudicium non propter ipſam, ſed propter dãnũ (K) dñi. Sed homo peccator nõ ẽ naturaliter diſtinctus ab hominibus iuſtis. & ideo indiget iudicio publico, vt diſcernatur an ſit occidẽdus propter ſalutem communem.

AD TERTIVM dicẽdum, qđ facere aliquid ad vtilitatem cõmunem, quod nulli nocet, hoc eſt licitum cuilibet priuatæ perſonæ ſed ſi ſit cum nocumento alterius hoc non debet fieri niſi ſecundũ iudicium eius ad quem pertinet æſtimare quid ſit ſubtrahendum partibus pro ſalute totius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum occidere malefactores liceat clericis.

AD QVARTVM ſic ꝓcedi tur. Vr̃ ꝙ occidere malefactores liceat clericis. Clerici. n. præcipue dñt implere quod Apoſt. dicit 1. ad Cori. 4. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Per quod nobis indr̃, vt Deum & ſanctos eius imitemur: ſed ipſe Deus, quem colimus, occidit male factores ſ̃m illud Pſal. 135. (G) Qui percuſſit Aegyptum cum primo genitis eorũ. Moyſes etiã à Leuitis fecit interfici viginti tria millia hoĩum ꝑꝑ adorationẽ vituli, vt habeẽ Exod. 32. Etphinees ſacerdos ĩterfecit Iſraelitẽ cũ Madianitide cõeuntẽ, vt habeẽ Numeri 25. Samuel ẽt ĩterfecit Agag regẽ Amalec, & Elias ſacerdotes Baal, & Mathathias eũ, q ad ſacrificãdũ acceſſerat, & in nouo Teſtõ Petrus Ananiã & Sapphirã. ergo vr̃ ꝙ ẽt clericis liceat occidere malefactores.

¶ 2 Præte. Ptãs ſpũalis eſt maior, (H) q̃ temporalis, & Deo cõiunctior: ſed poteſtas tẽporalis licite malefactores occidit, tãq̃ Dei miniſter vt dr̃ Ro. 13. ergo multo magis clerici, qui ſunt Dei miniſtri, ſpiritualem poteſtatẽ habentes licite poſſunt malefactores occidere.

¶ 3 Præ. Quicũq; licite ſuſcipit aliquod officiũ, licite põt ea, quæ ad officiũ illud pertinẽt, exercere: ſed officium principis terræ ẽ malefactores occidere, vt dictũ* eſt. ergo clerici q̃ ſunt terrarũ principes, li (I) cite poſsũt occiderẽ malefactores:

SED CONTRA eſt, quod dicitur 1. ad Timot. 3. oportet epiſcopum ſine crimine eſſe, non vinolentum, non percuſſorem.

RESPONDEO Dicẽdum, ꝙ non licet clericis occidere, duplici ratione. Primo quidem, quia ſunt electi ad altaris miniſteriũ, in quo repræſentaẽ paſſio Chriſti occiſi, qui cũ ꝑcutereẽ, nõ repercutiebat vt dr̃ 1. Petr. 2. & iõ nõ cõpetit, vt (K) clerici ſint percuſſores, aut occiſores. Debent enim miniſtri ſuum dominum imitari, ſecũdum illud Eccleſi. 10. Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Alia ratio eſt, quia clericis committitur miniſteriũ nouæ legis, in qua non determinatur pœna occiſionis, vel mutilationis corporalis. Et ideo vt ſint idonei miniſtri noui teſtamenti, debent à talibus abſtinere.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus vniuerſaliter in omnibus operatur quæ recta ſunt, in vno quoque tamen ſ̃m eius congruentiã: & ideo vnuſquiſque debet Deum imitari in hoc, quod ſibi ſpecialiter congruit. Vnde licet Deus corporaliter malefactores occidat, non tamẽ oportet quòd omnes in hoc eũ imitentur. Petrus autẽ non propria authoritate, vel manu

gerit pars, quæ ipſius negotium tam vtiliter gerens, ad ipſius liberationem procedit. Et hoc modo Aioth, vt author in primo libro de regimine principũ. dicit in c. 6. occidit Eglon. (Infr. q. 70. arti. 1. ad 3. Et 4. diſ. 25. q. 2. ar. 2. q. 1.) ſ. vt hoſtem, & iuxta hunc ſenſum intelligenda ſunt verba authoris in 3. ſen & ſic omnia conſonant.

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ quartę Art. quartum.

IN ar. 1. in reſponſione ad tertium, aduerte hic, ꝙ coniunctio dominij temporalis cum ſpirituali, non æquam reddit vtriuſq; cõditionem, vt poſſit & tanquàm prælatus omnia illi* officij, & tãquam dominus omnia illius dominij facere, ſicut ſi ſolum eſſet dñs. Patet. n. quod non põt epiſcopus, qui eſt dominus temporalis, exercere iudiciũ ſanguinis, bellare, & huiuſmodi, quæ tamen poſſet ſi eſſet tantummodo dominus temporalis, ſed dominiũ temporale modificaẽ à ſpirituali, ita vt q̃cũque decent prælatum, de deceant dominum, qui ſimul eſt prælatus & dominus (Art. præced.) & merito, quia nobilius debet ad ſe trahere ignobilius. Et ex hac radice habes, ꝙ non licet huiuſmodi prælatis, & dominis ſimul vacare venationibus, & alijs prohibitis clericis, & prælatis. ſicut non ſunt eiſdẽ licita alia ſupradicta. Eadẽ. n. rõ eſt quo ad eſſe licitum, vel illicitum, quamuis nõ ſit eadem pœna.

Ananiam

Ananiam & Sapphiram interfecit, ſed magis diuinam ſententiam de eorum morte promulgauit. Sacerdotes autem, vel Leuitæ veteris Teſtamenti, erant miniſtri veteris legis, ſecundum quam pœnæ corporales infligebantur, & ideo etiam eis occidere propria manu congruebat.

AD SECVNDVM dicendum, quòd miniſterium clericorum eſt in melioribus ordinatum, quàm ſint corporales occiſiones, ſcilicet, in his, quæ pertinent ad ſpiritualem ſalutem: & ideo non congruit eis, quòd minoribus ſe ingerant.

AD TERTIVM Dicendum, quòd prælati eccleſiarum accipiunt officia principum terræ, non vt ipſi iudicium ſanguinis exerceant per ſeipſos, ſed quod eorũ authoritate per alios exerceatur.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ quartę Artic. quintum.

359 ſupra.q.59. arti.3. ad 2. & inf.q.124 artic.1.ad 2. & 3.quæ.47. arti.6.ad 3. Et 4.diſ.49. q.5.artic.3. q.2.ad 6. Et Hebr.12.lectio.3.

IN art. 5. & 6. nihil aliud ſcribendum occurrit, niſi quòd difficultas tertij argumenti in 6. ar. tractabitur inferius, cũ expoſita erit quæſtio de iudice, & tunc etiã de miniſtro iudicis tractabitur.

ARTICVLVS V.

Vtrum liceat alicui occidere ſeipſum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod alicui liceat ſeipſum occidere. Homicidium.n. eſt peccatum, inquantum iuſtitiæ contrariatur: ſed nullus poteſt ſibiipſi iuſtitiam facere, vt probatur in 5.* Ethi. ergo nullus peccat occidendo ſeipſum.

*Li.5.ca.vlt. & c.6. ad finem, to.5.

¶ 2 Præterea. Occidere maleſactores licet habenti publicam poteſtatem: ſed quandoque ille, qui habet publicam poteſtatẽ, eſt malefactor. ergo licet occidere ſeipſum.

¶ 3 Præterea. Licitum eſt quòd aliquis ſpontanee minus periculum ſubeat, vt maius periculum vitet, ſicut licitum eſt, quòd aliquis etiam ſibiipſi amputet membrum putridum, vt totum corpus ſaluetur, ſed quandoque aliquis per occiſionem ſuiipſius vitat maius malũ, vel miſeram vitam, vel turpitudinem alicuius peccati. ergo licet alicui occidere ſeipſum.

¶ 4 Prętereà. Samſon ſeipſum interfecit, vt habetur Iudicum 16. qui tamẽ connumeratur inter ſanctos, vt patet Heb. 11. ergo licitum eſt alicui occidere ſeipſum.

¶ 5 Præterea. 2. Macha. 14. dicitur, quod Razias quidã ſeipſum interfecit, eligens nobiliter mori potius, quàm ſubditus fieri peccatoribus, & contra natales ſuos iniurijs agi, ſed nihil quod nobiliter fit & fortiter, eſt illicitum. ergo occidere ſeipſum non eſt illicitum.

Lib.1.ca.20. in fine, to.5.

SED CONTRA eſt, quòd Auguſtin. dicit in 1. de ciuitat. Dei. Reſtat vt de homine intelligamus illud, quod dictum eſt. Non occides, nec alterum. ergo nec te. Neque enim aliud quàm hominem occidit, qui ſeipſum occidit.

RESPONDEO Dicendum, quod ſeipſum occidere eſt omnino illicitum triplici ratione. Primo quidem, quia naturaliter quælibet res ſeipſam amat, & ad hoc pertinet, quòd quælibet res naturaliter conſeruat ſe in eſſe, & corrumpentibus reſiſtit quantum poteſt. Et ideo quòd aliquis ſeipſum occidat, eſt contra inclinationem naturalem, & contra charitatem, qua quilibet debet ſeipſum diligere. Et ideo ſuiipſius occiſio ſemper eſt peccatum mortale, vtpote contra naturalem legem, & contra charitatem exiſtens. Secundo, quia quælibet pars id quod eſt, eſt totius. Quilibet autem homo eſt pars communitatis, & ita id quod eſt, eſt communitatis. Vnde in hoc, quòd ſeipſum interficit, iniuriam communitati facit, vt patet per Philoſoph. 5.* quinto Ethicorum. Tertio, quia vita eſt quoddam donum diuinitus homini attributum, & eius poteſtati ſubiectum, qui occidit, & viuere facit. Et

D.783.

A ideo qui ſeipſum vita priuat, in Deum peccat: ſicut qui alienum ſeruum interficit, peccat in dominum, cuius eſt ſeruus: & ſicut peccat ille, qui uſurpat ſibi iudicium de re ſibi non commiſſa. Ad ſolum enim Deum pertinet iudicium mortis & vitæ, ſecundum illud Deuteron. 32. Ego occidam, & ego viuere faciam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod homicidium eſt peccatum non ſolum quia contrariatur iuſtitiæ: ſed etiam quia contrariatur charitati, quam habere debet aliquis ad ſeipſum. Et ex hac parte occiſio ſuiipſius eſt peccatum per comparationem ad ſeipſum. Per comparationem autem ad communitatem, & ad Deum, habet rationem peccati etiam per oppoſitionem ad iuſtitiam.

B AD SECVNDVM Dicendum, quod ille qui habet publicam poteſtatem, poteſt licite malefactorẽ occidere per hoc, quod poteſt de ipſo iudicare. Nullus autem eſt iudex ſuiipſius: vnde non licet habenti publicam poteſtatem ſeipſum occidere propter quodcumque peccatum, licet tamen ei ſe committere iudicio aliorum. D.793.

AD TERTIVM Dicendum, quòd homo conſtituitur dominus ſuiipſius per liberum arbitrium: & ideo licite poteſt homo de ſeipſo diſponere quantum ad ea, quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur: ſed tranſitus de hac vita ad aliam feliciorem non ſubiacet libero arbitrio hominis, ſed poteſtati diuinæ. Et ideo non licet homini
C ſeipſum interficere, vt ad feliciorem tranſeat vitam. Similiter etiam nec vt quaſlibet miſerias præſentis vitæ euadat: quia vltimum malorum huius vitæ, & maxime terribile, eſt mors, vt patet per Philoſoph. in * 3. Ethicor. Et ideo inferre ſibi mortem ad alias huius vitæ miſerias euadendas, eſt maius malum aſſumere ad minoris mali vitationem. Similiter etiam non licet ſeipſum interficere propter aliquod peccatum commiſſum, tum quia in hoc ſibi maxime nocet, quod ſibi adimit neceſſarium pœnitentiæ tempus: tum etiam, quia malefactorem occidere non licet, niſi per iudicium publicæ poteſtatis. Similiter etiam non licet mulieri ſeipſam occidere, ne ab alio corrumpatur: quia non debet in ſe committere crimen maximum, quod eſt
D ſuiipſius occiſio, vt vitet minus crimen alienum. Non enim eſt crimen mulieris per violentiam violatæ, ſi conſenſus non adſit, quia non inquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis, vt Lucia dixit. Conſtat autem minus eſſe peccatum fornicationem, vel adulterium, quam homicidium, & præcipue ſuiipſius, quod grauiſſimum: quia ſibiipſi nocet, cui maximam dilectionem debet. Eſt etiam periculoſiſſimum, quia non reſtat tempus vt per pœnitentiam expietur. Similiter etiam nulli licet ſeipſum occidere ob timorem ne conſentiat in peccatum, quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona, vel vt vitentur mala, præſertim minora, & minus certa. Incertum enim eſt, an aliquis in futurũ conſentiat in peccatum. Potens eſt enim Deus
E hominem quacumque tentatione ſuperueniente liberare a peccato.

Li.3.c.6. tomo 5.

AD QVARTVM Dicendum, quod ſicut Auguſtin. dicit in 1. de ciuita. Dei. Nec Samſon aliter excuſatur, quod ſeipſum cũ hoſtibus ruina domus oppreſſit, niſi quod latenter Spiritusſanctus hoc iuſſerat, qui per illum miracula faciebat. Et eandem rationem aſſignat de quibuſdam ſanctis fęminis, quæ tempore perſecutionis ſeipſas occiderunt, quarum memoria in Eccleſia celebratur.

Lib.1.c.21. à medio, to.5

AD QVINTVM dicẽdum, quòd ad fortitudinẽ pertinet, quod aliquis ab alio mortem pati non refugiat propter bonum virtutis, & vt vitet peccatum. Sed quod

aliquis ſibiipſi inferat mortem vt vitet mala pœnalia, habet quidem quandam ſpeciem fortitudinis propter quod quidam ſeipſos interfecerunt, æſtimantes, ſe fortiter agere, de quorum numero Razias fuit. Non tamẽ eſt vera fortitudo, ſed magis quædam mollities animi non valentis mala pœnalia ſuſtinere, vt patet per Philoſo. in 3.* Ethi. & per Aug. in 1.† de ciuit. Dei.

Lib. 3. Ethic. ca. 8. tom. 5. Lib. 1. ca. 22. circa mediũ tom. 5.

Articvlvs VI.

Vtrum liceat in aliquo caſu interficere innocentem.

360 1. 2. q. 94. ar. 5. ad 2. & q. 100. arti. 8. ad 3. Et 1. qõ. 7. ar. 6. ad 3. Et opu. 9. q. 86. Et Hebr. 11. lect. 4.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur quod liceat in aliquo caſu interficere innocentem. Diuinus enim timor non manifeſtatur per peccatum, quoniam magis timor Domini expellit peccatum, vt dicitur Eccleſ. 1. ſed Abraham commendatus eſt, quod timuit Dominum, quia voluit interficere filium ſuum innocentem. ergo poteſt aliquis innocentem interficere ſine peccato.

¶ 2 Præterea. In genere peccatorum, quæ contra proximum committuntur, tanto maius videtur aliquod eſſe peccatum, quanto maius nocumentum infertur ei, in quem peccetur: ſed occiſio plus nocet peccatori, quàm innocenti, qui de miſeria huius uitæ ad cœleſtem gloram tranſit per mortem. cum ergo liceat in aliquo caſu peccatorem occidere, multo magis licet occidere innocentem, vel iuſtum.

¶ 3 Præterea. Illud quod fit ſecundum ordinem iuſtitiæ, non eſt peccatum: ſed quandoque cogitur aliqs ſecundum ordinem iuſtitiæ occidere innocentem puta, cum iudex, qui debet ſecundum allegata iudicare, condemnat ad mortem, quem ſcit innocentem per falſos teſtes conuictum: & ſimiliter miniſter, qui iniuſte condemnatum occidit obediens iudici. ergo abſque peccato poteſt aliquis occidere innocentem.

Sed contra eſt, quod dicitur Exod. 23. Inſontem, & iuſtum non occides.

Respondeo Dicendum, quod aliquis homo dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, ſecundum ſe alio modo per comparationem ad aliud. Secundum ſe quidem conſiderando hominem, nullum occidere licet, quia in quolibet etiam peccatore, debemus amare naturam, quam Deus fecit, quæ per occiſionem corrumpitur. Sed ſicut ſupra dictũ *eſt, occiſio peccatoris fit licita per comparationem ad bonum commune, quod per peccatum corrumpitur: vita autem iuſtorum eſt conſeruatiua, & promotiua boni communis, quia ipſi ſunt principalior pars multitudinis. Et ideo nullo modo licet occidere innocentem.

Art. 2. huius quæſt.

Ad primvm ergo dicendum, quod Deus habet dominium mortis, & vitæ. Eius enim ordinatione moriuntur & peccatores & iuſti. Et ideo d ille qui mandato Dei occidit innocentem, talis non peccat, ſicut nec Deus, cuius eſt executor, & oſtenditur Deum timere, eius mandatis obediens.

D. 1.

Ad secvndvm Dicendum, quod in penſanda grauitate peccati magis eſt conſiderandum id quod eſt per ſe, quàm id quod eſt per accidens. Vnde ille qui occidit iuſtum grauius peccat, quàm ille qui occidit peccatorem. Primo quidem, quia nocet ei, quem prius debet diligere, & ita magis contra charitatem agit. Secundo, quia iniuriam infert ei, qui eſt minus dignus, & magis contra iuſtitiam agit. Tertio, quia priuat cómunitatem maiori bono. Quarto, quia magis Deum contemnit, ſecundum illud Lucæ 10. Qui vos ſpernit, me ſpernit. Quod autem iuſtus occiſus ad gloriam perducatur a Deo, per accidens ſe habet ad occiſionem.

Ad tertivm dicendum, quod iudex ſi ſcit ali- F quem innocentem eſſe, qui falſis teſtibus conuincitur debet diligentius examinare teſtes, vt inueniat occaſionem liberandi innoxium, ſicut Daniel fecit. Si autem hoc non poteſt, debet eum ſuperiori relinquere iudicandum. Si autem hoc non poteſt, non peccat ſecundum allegata ſententiam ferens: quia ipſe non occidit innocentem, ſed illi qui eum aſſerunt nocentem. Miniſter autem iudicis condemnantis innocentem, ſi ſententia intolerabilem errorem contineat, non debet obedire: aliàs excuſarentur carnifices, qui martyres occiderunt. Si vero non cõtineat manifeſtam iniuſtitiam non peccat, præceptum exequendo: quia ipſe non habet diſcutere ſuperioris ſententiam, nec ipſe occidit G innocentem, ſed iudex, cui miniſterium exhibet.

Articvlvs VII.

Vtrũ liceat alicui occidere aliquẽ ſe defendendo.

Ad septimvm ſic procedit̃. Videt̃ quod nulli liceat occidere aliquem ſe defendendo. Dicit enim Auguſtin. * ad Publicolam, de occidendis hominibus. Ne ab eis quiſquã occidatur, non mihi placet conſi- H lium. niſi forte ſit miles, aut publica functione teneatur, vt non pro ſe hoc faciat, ſed pro alijs accepta legitima poteſtate, ſi eius cõgruat perſonæ: ſed ille qui ſe defendendo, occidit aliquem, ad hoc eum occidit, ne forte ab eo occidatur. ergo hoc videtur eſſe illicitum.

¶ 2 Præterea. In 1. † de Libero arbitrio dicitur. Quomodo apud diuinam prouidentiam à peccato liberi ſunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cæde polluti ſunt? Eas autem res dicit I eſſe contemnendas, quas homines inuiti amittere poſſunt, vt ex præmiſsis * patet; Horum autem eſt vita corporalis; ergo pro conſeruanda vita corporali nulli licitum eſt hominem occidere.

¶ 3 Præterea. Nicolaus Papa dicit, vt habetur in Decretis 1. diſtinctio. 50. * De clericis, pro quibus conſuluiſti ſcilicet, qui ſe defendendo paganum occiderent, ſi poſtea per pœnitentiam emendati, poſſunt ad priſtinum ſtatum redire, aut ad altiorem aſcendere, K ſcito nos nullam occaſionem dare, nec vllam tribuere licentiam eis quemlibet hominem quolibet modo occidendi: ſed ad præcepta moralia ſeruanda tenẽtur cõmuniter clerici, & laici. ergo etiã laicis non eſt licitum occidere aliquem, ſe defendendo.

¶ 4 Præt. Homicidiũ eſt grauius pctm̃, q̃ ſimplex fornicatio, vel adulteriũ: ſed nulli licet committere ſimplicẽ fornicationẽ, vel adulteriũ, vel quodcũq; aliud peccatum

¶ Super quæſtionis ſexageſimæquartæ Artic. ſeptimum.

In articu. 7. eiuſdem quæſti. 64. intellige bene diſtinctionem literæ, ſcilicet, quòd dupliciter poteſt referri occiſio alterius ad conſeruationem vitæ propriæ. Primo, vt medium ad finem: ſecundo, vt conſequens ex neceſſitate finis. Et ut in litera dicitur, multum intereſt altero modo ſe habere. Nam & finis, & medium ad finem cadunt ſub intentione, vt patet in medico, qui intendit ſanitatem per potionem, vel diætam. Id autem quod conſequitur ex neceſſitate finis, non cadit ſub intentione, ſed præter intentionem exiſtens emergit, vt patet de debilitatione ægroti, quæ ſequitur ex medicina ſanante. Et iuxta duos hos modos diuerſimode occidere poteſt licite perſona publica, & priuata. Nam perſona publica, vt miles, ordinat occiſionem hoſtis, vt medium ad finem ſubordinatum bono communi, vt in litera dicitur: perſona autem priuata non intendit occidere, vt ſeipſum ſaluet: ſed intendit ſaluare ſeipſum, non deſtitutus à ſui defenſione, etiam ſi alterius mortem ex ſua defenſione oporteat ſequi. Et ſic iſte non occidit, niſi per accidens, ille autem per ſe occidit. Et propterea ad illud requiritur publica authoritas, ad hoc non.

361 4. di. 25. q. 1. ar. 1. qõ. 1. ad 2. & 3.

*Epiſt. 154. à medio illius, tom. 2. Et habetur 23. q. 5. c. de Occidendi.

†Lib. 1. ca. 4. nõ multum procul à fi. tom. 1.

In diuiſione quæſt.

In decretis diſ. 50. ca. de his clericis

¶In

mortale pro conſeruatione propriæ vitæ, quia vita ſpiritualis præferenda eſt corporali. ergo nulli licet defendêdo ſeipſum, aliû occidere, vt propriã vitam conſeruet.

¶ 5 Præt. Si arbor eſt mala. & fructus, vt habetur Matth. 7. ſed ipſa defenſio ſui videẽ eſſe illicita, ẽm illud Roma 12. Non vos defendẽtes chariſsimi. ergo & occiſio hominis exinde procedẽs eſt illicita.

SED CONTRA eſt, ꝙ Exo. 22. dñ: Si effringens ſur domũ, ſiue ſuffodiens inuẽtus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, pcuſſor non erit reus ſanguinis, ſed multo magis licitum eſt defendere propriam vitã, quam propriam domum. ergo etiã ſi aliquis occidat aliquem pro defenſione vitæ ſuæ, non erit reus homicidii.

RESPONDEO Dicendum, quòd nihil ꝓhibet vnius actus eẽ duos effectus, quorũ alter ſolũ ſit in intẽtione, alius vero ſit præter intẽtionẽ. Morales aũt actus recipiũt ſpeciẽ ẽm id, qđ intẽdiẽ. non aũt ab eo quod eſt præter intẽtionẽ, cum ſit per accidens, vt ex ſupradictis* patet. Ex actu ergo alicuius ſeipſum defendentis duplex effectus ſequi põt. Vnus quidẽ cõſeruatio ꝓpriæ vitæ, alius aũt occiſio ĩuadẽtis. Actus ergo hmõi ex hoc, ꝙ intenditur conſeruatio ꝓpriæ vitæ, non habet rõnem illiciti, cũ hoc ſit cuilibet naturale, ꝙ ſe cõſeruet in eſſe, quãtũ põt. Põt tamen aliquis actus ex bona intẽtione proueniens, illicitus reddi, ſi non ſit proportionatus fini. Et iõ ſi aliquis ad defendẽdum propriã vitam vtatur maiori violentia, q̃ oporteat, erit illicitũ. Si vero moderate violẽtiam repellat, erit licita defenſio. Nã ẽm iura, vim vi re-
B pellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ. Nec eſt neceſſariũ ad ſalutem, vt hunc actum moderatæ tutelæ prætermittat ad euitãdam occiſionẽ alterius, quia plus tenetur hõ vitæ ſuæ ꝓuidere, q̃ vitę alienæ. Sed quia occidere hominem non licet niſi publica authoritate pp bonum cõe, vt ex ſupradictis* patet, illicitũ eſt ꝙ homo intendat occidere hominem, vt ſeipſum defendat, niſi ei qui habet publicã authoritatẽ, qui intẽdens hominẽ occidere ad ſui defenſio-
C nẽ, refert hoc ad publicũ bonũ, vt patet in milite pugnante cõtra hoſtes, & ĩ miniſtro iudicis pugnãte cõtra latronẽ quãuis ẽt & iſti peccent, ſi priuata libidine moueãtur

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ authoritas Aug. intelligẽda eſt in eo caſu, quo quis intendit occidere hominẽ, vt ſeipſum a morte liberet. In quo ẽt caſu ĩtelligiẽ authoritas inducta ex libro de* lib. arb. Vnde ſignãter diciẽ, pro his rebus in quo deſignatur intentio. Et p hoc patet reſponſio. Ad ẽm.

Q. 43. art. 3. & 1. 2. q. 1. art. 3. & 1. 2. q. 1. arti. 3. & q. 19. art 7.

D. 183.

Art. 2. & 3.

In ar. 2. huius art. 1.

A ¶ In eodem art. 7. dubium occurrit circa illam rõnem redditã in litera, Quare non tenetur hõ prætermittere actum tutelæ propriæ vitæ ad euitandum occiſionẽ alterius: quia plus tenetur hõ vitæ ſuæ prouidere, q̃ vitæ alienæ. Et eſt rõ dubii: quia qui defendendo ſe, ſuum occidit inuaſorem, non ſolũ priuat illum vita hac, ſed ẽt vita æterna, qm̃ occidit illũ in pctõ mortali actu, quo iniuſte aggreditur defenſorem. Conſtat aũt ꝙ defenſor tenetur plus diligere vitam ſpũalem animæ proximi cuiuſcunque, quã vitã propriam corporalẽ ẽm charitatis ordinẽ. Tenetur ergo prætermittere actum tutelę propriç vitæ, non vt euitetur occiſio alterius, q̃tum ad vitam cpalem, ſed vt euiteẽ occiſio alterius, quantum ad vitã æternã, qm̃ ponitur ex hoc extra ſtatum pniæ.

¶ Ad hoc dñ, ꝙ licet magnæ charitatis eſſet, vt is, cui⁹ vita nõ eſt neceſſaria alienæ ſaluti ſpirituali, priuari ſe pateretẽ vita pſenti, vt inuaſor haberet ſpatium pœnitentiæ, & ſic ſe Deo redderet: ad hoc tñ nõ tenetur, qm̃ ponere vitam pro anima ꝓximi, non eſt actus charitatis, ad quẽ neceſſitate tenemur, niſi in caſu, quo tenemur eius ſaluti prouidere, vt ſuperius in q. 16. art 5. ad vltim. dictum eſt. Conſtat autem, ꝙ hic non eſt caſus talis, quoniam iſte in nullo eſt neceſſitatis, ſed iniquæ volũtatis articulo cõſtitutus. Quia igiẽ defenſori incũbit cura ꝓuidẽdi ſaluti propriæ vitæ, nec teneẽ prouidere vitę corporali, aut ſpũali inuaſoris, conſequẽs eſt, vt cũ ordinata dilectione charitatis, amet magis ſalutem ſpiritualem proximi, quam vitam propriã, & tamen hunc actum tutelæ non prætermittat cum conſequẽte damno vtriuſque vitæ alterius: quia ad hunc effectum non tenetur, niſi in caſu, quia non eſt ſibi commiſſa cura de illo, ſed de corpore proprio. Et ſic rõ, quæ ſuper cura ſuæ corporalis vitę fundatur, ſtat ſolida, & tanto plus, quanto ſatis a remotis, hoc eſt, per accidens, effectus illius defenſionis. Põt. n. in inſtanti pœnitere, & eſt alterius ordinis ab effectibus corporalibus, qui etiam per accidens ſunt a defenſione illa.

¶ In eodem ar. 7. in materia 2. argumẽti dubium occurrit, An defendendo res, liceat occidere. Et eſt rõ dubij, Tum quia hõ tenetur plus prouidere alienæ vitæ, q̃ proprijs rebus, tenetur nãq; præponere vitam alienam omnibus rebus exterioribus, vt patet ex eo, ꝙ qui põt, & non paſcit fame morientẽ, homicida eſt, Tum quia Exo. 23. dicitur, quòd diurnum furem, & infringentem domũ, ſi quis occiderit, reus erit homicidij.

¶ In oppoſitũ eſt & ciuilis iuris, & multorũ authoritas docto.

¶ Ad hoc dubium a quibuſdam dñ, ꝙ dupliciter contingit defendere res. ſ. recuperabiles vel irrecuperabiles. Et ꝙ qñ accidit ꝙ inuaſor auferre nitiẽ res meas, ſi ego poſſum res meas etiã ſi auferrentur, recuperare per viam iudicis, nõ poſſum defendendo res, occidere raptorem. Si autem non poſſem p viã iudicis recuperare res meas, ſi auferuntur, poſſum defendẽdo res meas, licite occidere. Nec alia afferẽ rõ, niſi q. a defenſio rerũ eſt licita. Et ius hoc cõcedit, vt in l. furẽ ff. ad legẽ Corneliã de ſica. Alij dicũt, ꝙ licet impune occidere ſaluãdo res, q̃tum ad forum ciuile, ſed in foro conſcientiæ non licet. Et aſſiẽ ad hoc capitulũ, Interfeciſti extra, de homicidio. Mihi aũt aliter occurrit ex principijs habitis dicendũ. ſ. ꝙ qñ quis non poteſt aliter res ſuas defendere, quin ſequatur ex defenſione occiſio inuaſoris, licite põt defendendo occidere illũ. Et eſt rõ illa eadẽ, quæ alligaẽ in litera, q. a. ſ. plus teneẽ aliquis curam habere rerum ſuarum, quæ ſunt adminicula vitę ſuæ, & virtutis, atque felicitatis, q̃ alienæ vitæ. Quod probaẽ, qa cuilibet imminet cura rerum ſuarum in ordine pręcipue ad virtutem: non autem cura alienæ vitæ, niſi in caſu neceſſitatis. Conſtat aũt, ꝙ plus teneẽ quis prouidentiã habere eorũ, quorum cura ſibi imminet, ſimpliciter & abſolute, q̃ eorum quorum cura nõ ſibi imminet, niſi in caſu. Et manifeſtaẽ amplius hoc ex ſupradictis in ar. 8. q. 35. ꝙ ſ. non teneẽ homo in ſpeciali ſingulos ꝓximos diligere ex charitate: neque ẽm actum interiorem, neque ẽm actus exteriores. Si igitur non teneor diligere in particulari inuaſorem, nulla mihi cura eſt de illius vita commiſſa. De adminiculis autem vitę ꝓpriæ, & virtutum, cõſtat oportere me curam habere. Quod ſimus autem extra ca-
D ſum neceſſitatis ex eo patet, ꝙ inuaſor ſeipſum ſponte in tali caſu ponit inferendo talem iniuriam proximo, quam ille nõ poteſt euadere, niſi occidendo. In articulo ergo iniquæ voluntatis & mortis ſeipſum ponit, vt iniurietur alteri. Signum autem ꝙ hæc ſit authoris intentio habetur ex hoc, ꝙ Aug. in 1. de lib. arb. authoritas, loquitur non ſolum de vita corporali, ſed de alijs, quæ inuiti perdere poſſumus. Et in ſpeciali ibi quidem de libertate, & pudicitia loquiẽ: poſtmodum vero in proſecutione eiuſdem primi libri ſuo eodem ordine. ſ. eorum quæ inuiti perdere poſſumus, ponit honores, & diuitias. Vnde cum in hac reſponſione author gloſſet illam vẽm. ſ. Pro his reb⁹, quas contemni oportet, inſinuat ꝙ eadem eſt de omnibus huiuſmodi ratio, ita ꝙ & Auguſtini ſententia ibidem ſaluaẽ de his, qui intendunt occidere pro ſaluandis rebus &c. & ꝑtens doctrina ſaluatur de his, qui non intendunt occidere, ſed ſal-
E uare res, & occiſio ſe habet conſequenter, & per accidens.

¶ Ad primam igitur obiectionẽ dñ, ꝙ cũ maiore dilectione ꝓximi, q̃ rerum, ſtat ꝙ poſſim actum hmõi tutelæ exercere, qm̃ illa maior dilectio proximi non oportet ꝙ ſit, niſi in communi extra caſum, hæc autem tutela prouenit ex cura particulari. Et ſicut ſtat me plus diligere ſalutem animę proximi, q̃ ſalutẽ meã corporalẽ, & tñ de proximi ſalute nunquã cogitare, illã nunq̃ in ſpeciali amare, de corporali autẽ vita cogitare, & in particulari diligere illam propter iniũctã mihi illius curam, non illius, ita ſtat ꝙ plus diligo vitam proximi, quã res meas, & tamen de illa nunquam curem in ſpeciali niſi in caſu, iſtæ autem ne ſolicitent eadem ratione, quia ſcilicet iſta rum in ordine ad vitam, & virtutem cura mihi imminet, illius nõ. Falſum ergo aſſumitur, ꝙ tenear plus prouidere alie-

næ vitæ, quàm curã habere rerum mearũ, vt adminicula ſunt vitæ & virtutis, quis teneat plus diligere alienã vitam, q̃ res meas: ſed vt declaratũ eſt motus diligẽdi. ſ. in cõi, vel ſpeciali, & cura mihi imminens, vel non imminens, omnia ſoluunt.

¶ Ad ſecundã obiectionem dr̃, ꝙ cum illa verba ad præcepta iudicialia ſpectent, in foro iudiciali intelligẽda ſunt, in quo nõ diſcernitur, an defenſor intendat occidere pro ſaluandis, an ſaluare, & ex conſequẽti ſequitur occiſio. Sermo aũt noſter eſt in foro conſcientiæ, vbi intentio diſcernitur, & iudicať. Rurſus lex illa abſolute loq̃tur, & non in caſu, in quo non põt aliter, vim vi repellere: nos aũt in ſolo hoc caſu loq̃mur. Vnde nõ excuſam* qñ põt repellere vim capiendo ipſum, vel quocunque alio modo. Decretalis aũt illa, Interfeciſti, non eſt contra dicta: qm̃ affirmando cum aduerſatiua. Si autem te, tuaque liberando, interfeciſti, oppoſitũ caſum tractat, reſpectu præcedentis, ſ. interfeciſti furem, aut latronem, vbi cõprehendi poterat abſque occiſione. Et licet nõ dicat diſiunctiue, te, vel tua, ſed copulatiue, te tuaque: non ꝓpterea dicit, quòd ſi ſolum tua liberando interfeciſti, vbi aliter abſque occiſione ſaluari nequiuerint, homicidij reus es.

Gloſſ. interlinearis ibi.

362

4. diſt. 25. q. 2. ar. 2. qõ 2. ad 3.

¶ Ex his autem patet ſolutio alterius quæſtionis ab Aug. vbi ſupra, & in poſterioribus motæ, an liceat repellẽdo violẽtiam ſtupri, adulterij, ſodomiæ, & huiuſmodi, occidere, quoniam quando non poteſt aliter euadere, quæ tunc ad hoc infertur actualiter vim, licite poteſt tuendo ſuorum membrorũ libertatem occidere. Et tanto plus licet in defenſione hac, quàm in defenſione rerum exteriorum, quanto vis hæc magis æſtimatia rebus infertur, & periculum conſenſus magnum ex hoc imminet, qui virtutis bono contrariatur. Vnde Tullius in oratione pro Milone, laudabiliter commemorat militem adoleſcentem, qui ne turpiter pateretur à tribuno militari, propinquo Caij Marii, ipſum interfecit.

¶ In reſponſione ad tertium in eodem articulo conſidera, ꝙ materia eſt iuris poſitiui irregularitas Et nouo iure in cle. vnica de homici. ſtatutum eſt, quòd is, qui aliter mortem euitare non valens ſuum occidit inuaſorem, irregularis non eſt, quæ lex ſi tempore authoris extitiſſet, non ſcripſiſſet hoc author.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ quartę Art. octauum.

IN ar. 8. eiuſdem 64. quæſt. circa imputationem caſualis homicidij, notandum eſt, quòd cum dupliciter contingat homicidium caſuale imputari, ſcilicet dando operam rei illicitę, vel dando operam rei licitę, aliquæ conditiones ſunt communes vtrique modo, & aliquæ propriæ ſingulis. Communes quidem ſunt tres. Prima eſt quòd non ſit intentio occidendi, quia iam non eſſet caſuale homicidium. Secunda eſt, quod mors ſequatur ex opere illius cui imputatur, vt in calce corporis articuli expreſſe habetur. Et ratio eſt, quia cum homicidium non ſequatur ex intentione illius, ſi etiam non ſequatur ex illius opere nulla reſtat ratio, quare illi imputetur occiſio. Et ex hoc capite excuſatur non intendens occi-

F dere percuſſor ab homicidio. quando mors ex mala cura, vel regimine ſequiť. Et ꝓpterea in particularibus caſibus iudicãdis oportet diligenter aduertere, an ex illius, cui imputatur, opere mors ſubſecuta fuerit. Tertia eſt, ꝙ debuerit remouere id, ex quo ſequitur homicidiũ, vt in medio corporis articuli habeť, ita ꝙ ad hoc, ꝙ alicui imputeť homicidium, requiritur quòd non ſolum potuerit remouere illud, ex quo mors ſeq̃tur, puta, iactũ lapidis, gladium accinctũ &c. ſed etiam ꝙ debuerit illum auferre, hoc eſt, ꝙ obligatus fuerit diuino, vel naturali, vel humano iure ad remouendũ illud, vel poſitiuo, puta, auferendo accinctum gladiũ, vel negatiue, puta, abſtinendo à iactu lapidis. Et rõ huius conditionis eſt, quia ad hoc, quòd imputeť alicui homicidiũ, oportet, ꝙ voluntarium ſit directe, vel indirecte. Et cum caſuale nõ ſit directe volũtarium, oportet quòd ſit volũtarium indirecte. Conſtat autem ex dictis in præcedenti lib. quòd ad voluntarium indirecte nõ ſufficit, quòd voluntas poſſit prohibere, ſed requiritur etiam quòd debeat prohibere, alioquin non ei imputatur. Oportet igitur in caſibus iudicandis conſiderare, ſi is, cui imputatur, tenebatur ad abſtinendum à tali opere, ſeu remouẽdũ tale q̃d, vnde ſecuta eſt mors. Ex hoc. n. capite excuſor ab homicidio, ſi petenti à me diuiti cẽtum aureos, alioquin cogetur ire ad occidendum aliqué, vel aliquos,

In Decreta. di. 50. c. Miror, & capi. Clericum, & c. De his clericis, & c. Si qs viduá. Epi. 154. nó multum ꝓcul a fin. epiſto. tom. 2.

Lib. 2. text. 49. & 50. tomo 2.

I vt tm̃ lucreť, nego, & non do, quia licet poſſim dare, & ſic ꝓhibere homicidia, non tamen teneor dare. Ad proprias autem conditiones ſingulorum modorum deſcendendo, quando dať opera rei licitę vnica opus eſt conditione, vt. ſ. diligentem adhibeat diligentiam, ne mors ſequatur ad hoc, ne ſibi homicidium imputetur, ex negligentia ſiquidem imputatur. Dictũ eſt enim in præcedenti libro, ꝙ negligentia eius, ad quod homo tenetur ex præcepto, peccatum mortale eſt, veruntamen diligentia ſm̃ naturam negotiorum, tẽporis, ac perſonarum cenſenda eſt. In quibuſdam namque negotijs diligens eſt, qui illud ut cõſueuit fieri, facit, vt patet in caſu Decretalis, Ioannes extra de homicidio. Qui. n. pulſat cãpanas iuxta ſolitum nullius eſt reus negligẽtiæ, ſi inde alterius mors ſequiť. In quibuſdam aũt aliquid periculi, à remotis tamẽ annexum habẽ-

K tibus, diligens eſt, quia ea ſic diſponit, & facit, vt ea circunſpiciat, q̃ rõnabiliter conſiderari debent penſatis conditionibus perſonarum &c. Fortuita. n. ea quæ viri prudentes cõiter non cogitant, ſi eueniant, non ſunt nobis imputanda, quia hoies ſumus, & humana rõne gubernamus nos, ac noſtros. V. g. & accidit de facto, quod Princeps Hiſpaniæ habens ceruam paruulam ſibi domeſticam, quaſi catellam, aborſa fuerit ex timore canum inſequentium ceruam illam fugientem ad ſolitum gremium dominæ ſuæ. Fuit enim caſus non ſolũ ab ipſa puella inexcogitatus, ſed à tot principibus, & viris, q̃ principis curam habebãt, aut ei aſſiſtebant, & ex ea regni ſucceſſorem expectabant. Et tamen poſt factum oẽs dicimus, quod debuerat caueri, ne in locum, vbi venatici canes adeſſent, illa iret cũ cerua. Nec hoc de ceruæ tantum occiſione, ſed catellę, vel auis poſſet accidere. Et hoc dixerim, vt in caſibus diſtinguať, quid

poſt.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ irregularitas conſequiť actum homicidij etiãſi ſit abſq; peccato vt patet in iudice, qui iuſte aliquẽ cõdẽnat ad mortem. Et propter hoc clericus, etiam ſi ſe defendendo interficiat aliquem, irregularis eſt, quàmuis non intendat interficere, ſed ſeipſum defendere.

G AD QVARTVM dicẽdum, ꝙ actus fornicationis, vel adulterij nõ ordinať ad cõſeruationẽ propriæ vitæ ex neceſſitate, ſicut act⁹ ex quo qñq; ſequitur homicidiũ.

AD QVINTVM dicendum; ꝙ ibi prohibetur defenſio, quæ eſt cum liuore vindictæ. Vnde* gl. dicit. Non vos defendentes. i. non ſitis reſerientes aduerſarios.

ARTICVLVS VIII.

Vtrũ aliquis caſualiter occidens hominem, incurrat homicidij reatum.

AD OCTAVVM ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ aliquis cãſualiter occidens hoĩem, incurrat homicidij reatũ. Legiť. n. Gen. 4. ꝙ Lamech credẽs interficere beſtiã, ĩterfecit hoĩem, & reputatũ eſt ei ad homicidiũ. ergo reatum homicidij incurrit, qui caſualiter hominem occidit.

¶ 2 Præt. Exo. 21. dr̃. Si quis percuſſerit mulierẽ prægnantem, & abortum fecerit, ſi mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima: ſed hoc põt eſſe abſq; intẽtione occiſionis. ergo homicidiũ caſuale habet homicidij reatum.

¶ 3 Præt. In decretis di. 50.* inducuntur plures canones, quibus caſualia homicidia puniuntur, ſed pœnæ nõ debentur niſi culpæ. ergo ille qui caſualiter hoĩem occidit, incurrit homicidii reatum.

SED CONTRA eſt, quòd Aug. † dicit ad Publicolã. Abſit, vt ea q̃ pp bonũ, aut licitũ facimus, ſi qdẽ pp hoc p̃ter nr̃am volũtatẽ quicq̃ mali acciderit, nobis imputetur. Sed cõtingit qñq;, vt pp bonũ aliquod faciẽtibus homicidiũ conſequatur caſualiter. ergo non imputatur faciẽti ad culpã.

H RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ ſm̃ Phil. in 2.* Phy. Caſus eſt cã agẽs p̃ter intẽtionẽ: & iõ ea q̃ caſualia ſunt, ſimpliciter loquẽdo, nõ ſũt intẽta, neque voluntaria. Et qa oẽ pc̃tm̃ eſt volũtariũ, ſm̃ Aug. cõſequẽs eſt, ꝙ caſualia, inq̃tũ hmõi, non ſunt peccata. Cõtingit tamẽ id, quod non eſt actu, & per ſe volitũ, vel intentum, eſſe p accidens volitum, vel intentum, ſm̃ quod

cã per accidẽs dr̃ remouẽs prohibẽs. Vnde ille, ꝙ nõ remouet ea, ex quibus ſequitur homicidium, ſi debeat remouere, erit quodãmodo homicidiũ voluntariũ. Hoc aũt cõtingit dupliciter. Vno modo, qñ dãs operã rebus illicitis, quas vitare debebat, homicidiũ incurrit. Alio modo, qñ nõ adhibet debitã ſolicitudinẽ. Et iõ ſ'm iura, ſi aliquis det operã rei licitæ, debitã diligentiã adhibẽs, & ex hoc homicidium ſequatur, nõ incurrit homicidij reatum. Si verò det operã rei illicitæ, nõ adhibẽs diligentiã debitã, non euadit homicidij reatũ, ſi ex eius opere mors hominis cõſequatur.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Lamech nõ adhibuit ſufficiẽtẽ diligẽtiã ad homicidiũ vitãdũ, & ideo reatũ homicidij non euaſit.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ille q̃ percutit mulierẽ prægnantẽ, dat operã rei illicitæ. Et iõ ſi ſequatur mors mulieris, vel pueri aĩati, non effugiet homicidij crimen præcipue cum ex tali percuſſione in promptu ſit, ꝙ mors ſequatur.

AD TERTIVM dicendũ, quòd ſecundum canones imponitur pœna his, qui caſualiter occidũt, dãtes operã rei illicitæ, vel nõ adhibentes diligentiam debitam.

QVAESTIO LXV.

De Mutilatione membrorum, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de pctĩs aliarũ iniuriarũ, q̃ in pſonã committuntur.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De mutilatione membrorum.

¶ Secundo, De verberatione.

poſt factũ experientia prudentiores facti faceremus, & quid in experti feciſſemus. Neque.n. exacta diligentia exquiritur, qualis a ſumma prudentia emanare potuiſſet, ſed quæ à cõiter prudẽtibus emanare cõſueuit in hmõi negotijs. Et ex hoc capite, tute poſſunt ſacerdotes religioſi, ſeruiẽdo infirmis, eos et in finẽ vitæ voluere in lecto: vt quietius iaceãt, & reliqua ſeruitia exhibere, cũ prudentia quæ in hmõi conſueta eſt. Nec oportet ſcrupulũ inde capere, ſi mors forte ex hoc acceleratur. Quicquid.n. licitũ eſt cõueniens in hoc opere, licitum eſt ſacerdotibus. Nec vllus eſt irregularitatis timor in ꝓpoſito, vbi nulla eſt culpa negligẽtiæ, quæ ita reum faceret conuerſum, ſicut clericum. In quibuſdam autem periculoſis ex ſuo genere actibus diligens eſt, qui aut conſilio proprio, vel alieno, vbi timor adhuc ſupereſſet periculi, hęc operatur. V.g. Tenere infantes tenellos ſecũ in lecto, opus ẽ ſtatim periculũ oppreſſionis offerens: & ꝓpterea niſi debitis circunſtantijs honeſtetur, opus eſt illicitum. Et quia eſt contra curam debitam vitæ proximi, cum facili caſu mortis (dormientes quippe non ſumus noſtrorum motuum domini) vt mortale pctm̃ eſt. Si autem honeſtetur circunſtantijs, puta, quia lectus eſt extenſus, & non habetur prope ſe, & nutrix conſueuit ſemper inueniri in eodem loco & ſitu, quo ſe incipiendo dormire poſuit, & implacabilitas infantis hoc exigit, excuſari vr̃, q̃a non eſt rõnale his cõcurrẽtibus, periculũ timere. Propter quod in c. Conſuluiſti, 2.q.5. non omnino, ꝓcipit parentibus, ne pueros teneant in lecto, ſed admonendi, & proteſtandi dicuntur, ne negligentia proueniẽte mors ſubſequatur. Et ſimile eſt in alijs actibus licitis periculoſis, vt ſunt ruinæ domorum, iactus lapidum &c. In omnibus.n. his tanto maiori opus eſt conſilio & ſolicitudine, quanto periculum ꝓpinquius timetur. Quando vero datur opera rei illicitæ, in litera dr̃, & cõiter vr̃ conceſſum, ꝙ imputatur ei homicidium, ex illius opere conſequens: nec oportet hic aliam apponere ꝓpriam conditionem. Ego aũt nõ intelligo indiſtincte doctrinam hanc, qm̃ didici, ꝙ actus materialiter mortalis, quando non eſt voluntarius, niſi indirecte, & in cã, iudicandus eſt ſ'm illam cãm: & per hoc effuſionẽ humani ſeminis extra matrimonij actum, poſſe eſſe ſolum peccatum veniale definitũ eſt, qñ ſ. in cauſa ſolum fuit peccatum veniale, vt patet ex pollutione nocturna ex veniali delectatione in die habita conſequente. Sequendo igĩ principia habita de voluntario, diſtinguendum eſt de imputatione ad pœnã, vel ad culpã, & ſi culpam, mortalẽ, vel venialẽ. Et quo ad pœnã irregularitatis indiſtincte, intelligo, ꝙ quando dat operam rei illicitæ, imputatur ei homicidium conſequens ex ſuo opere ad pœnã irregularitatis. Quo ad culpã vero, cũ diſtinctione intelligo, ꝙ qñ dat operam rei illicitæ, venialiter tamen, ſi eſt diligens ad cauendam ſequelam periculi, ſicut de dante operam rei illicitæ dictũ eſt, non eſt reus homicidij niſi in ſua cauſa, quod nihil aliud eſt, q̃ eſſe reũ illius rei illicitæ venialis: & probaĩ hoc ex rõne voluntarij ſupradicta. Vnde ſi religioſo alicui ex his, quibus ſtatuto prohibetur equitare, accidiſſet caſus, in c. Dilectus, vel in c. Significaſti. extra, de homicidio, licet daret operã rei illicitæ ſibi equitando ſine licentia & neceſſitate, ac per hoc iudicatus fuiſſet irregularis, nõ plus peccaſſet ꝓpter homicidiũ ſubſecutũ, q̃ ſi non fuiſſet ſubſecutum, qm̃ ſolius equitationis reus eſſet. Et confirmatur authoritate Auguſtini dicentis, ꝙ Lot non q̃tum ille inceſtus, ſed quantum ebrietas præcedens meruit, in culpa fuit: nõ diſſimile aũt eſt de alijs iudicium. Et ex hoc patet, ꝙ et qñ dat operã rei illicitæ mortaliter adhibendo tñ oẽm diligentiã ne mors ſequaĩ, licet ſit reus gehẽnæ ꝓpter illud pctm̃ mortale, non tñ eſt reus homicidij, ꝓpter eandem rõnem, quia ſ. voluntarium indirecte in ſola cã cõtra volũtatẽ & diligentiã adhibitã, nõ niſi in cã culpaĩ. Vnde ſi ebrietas Lot fuit pctm̃ mortale, non ꝓpterea arguendus eſt inceſtus. Hæc aũt dico, qñ actus peccati mortalis nõ eſt de genere ſuo via ad mortẽ. Percutiẽtem.n. aliquẽ, q̃uis nolit occidere, non excuſo ab homicidio, q̃a percuſſio via eſt ad mortẽ. Sed clericum mortaliter venationi vacãtẽ ab homicidij culpa excuſo, qñ nobilis laicus venationi vacans ab homicidij culpa excuſaretur, q̃a ſ. adhibita eſt omnis diligẽtia, ne cuiq̃ noceret venatio. Eſt igiĩ caſuale homicidium ſemꝑ imputãdũ dãti operã rei illicitæ, vt cõiter dr̃, ſed difformiter: q̃a quo ad pœnã irregularitatis, & culpã aliq̃ ſemꝑ, ſed nõ ſemꝑ quo ad culpã mortalem, nec etiam ſemꝑ quo ad culpam mortalem iſtius ſpeciei ſ. homicidij. Et quia huic doctrinæ omnia conſonãt, amplectenda proculdubio ẽ.

¶ In reſponſione ad tertium in eodem, aduerte ꝙ percuſſio ꝓgnãtis abſq; intẽtione occidẽdi, põt dupliciter cõtingere. Primo, vt ſit talis, q̃ de gñe ſuo nata eſt inducere abortum vel lędẽdo corporaliter, vel incutiẽdo timorẽ mulierib9, quæ ſunt cõiter timidæ, & hmõi, & ſi ſic ſequiĩ homicidiũ, nõ inter caſualia, ſed voluntaria cõputandum vr̃, qm̃ in promptu rõ eſt, vt actus ipſe occiſio ſit: qm̃ talis actus in pluribus natus eſt facere abortum, caſuale autem eſt vt in paucioribus, & hoc dico quando ſcienter grauidã ſic percutit. Nã qui ex ignorantia vteri ſic grauiter & grauius percuteret, caſu ſe incurreret homicidium ꝓpter abortum, etiam ſi ignorantia laboraret culpabili. Nã licet non excuſetur à culpa homicidij, excuſatur tñ à modo homicidij, quia ſ. non eſt per ſe volitũ ab eo, qui ſi ſciret materiæ conditionem, in quam agit, non ageret in illam, & de ſimilibus idẽ eſt iudiciũ. Si aũt percuſſio ſiat aliqualis, q̃uis indiſcreta, ioco, vel ſerio, vel timor leuis incutiaĩ imprudenter caſuale eſt homicidiũ, qđ ex diſpoſitione ſingulari mulieris potius ꝓuenit patientis, q̃ ex actione infertur agentis.

¶ In rñſione ad tertium, vbi de canonum pœna agiĩ, aduerte, ꝙ quia tã author, q̃ alij in Decretis diſt. 50. vt patet in introductione capituli, Clerico, diſtinguũt homicidiũ volũtarium à caſuali ꝓpter hoc, q̃a illud eſt volitũ & hoc nõ volitũ &c. ſed ꝓpter hoc, ꝙ illud eſt volitũ ꝑ ſe, hoc aũt aut nullo modo, aut in cã tñ, & indirecte habet voliti rõnem, vt patet ex hoc, ꝙ de homicidio caſuali diſputantes, diſtinguunt de dante operã rei licitæ, vel illicitæ. Tota igiĩ coordinatio horũ homicidiorũ ſub caſuali homicidio cõprehẽdiĩ: & hoc q̃tũ ad culpã, parum aut nihil refert, dũmodo homicida in veritate quis ſit. Quantũ tñ ad authoritatem diſpẽſandi in irregularitate, multũ refert, q̃a priuilegiati, quibus conceſſum eſt diſpenſare cũ irregularibus, niſi ſit ex homicidio voluntario contracta irregularitas, poſſunt diſpenſare cũ irregularibus propter homicidium caſuale, quãuis culpabile ſiue dando operam rei licitæ, ſiue debita adhibita diligentia, ſiue dando operam rei licitæ.

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ quintæ Art. primum.

IN q.65. ar.1. dubiũ occurrit, quid nomine membri in materia mutilationis intelligaĩ. Et eſt rõ dubij, q̃a q̃dã volũt ꝙ mẽbrũ ꝓprie ſit mẽbrũ principale, ꝙ habet officiũ, vt pes ad ambulandũ &c. Et ex hoc inferũt, ꝙ digitus nõ eſt mẽbrum.

¶In oppoſitum autē
eſt, quia mēbra ſunt,
ex quibus integritas
corporis totius conſurgit.
Conſtat autē
non eſſe integrum
corpus, cui deeſt vnus
digitus.
¶ Ad hoc dicitur, q̄
cum membrum ſit
proculdubio pars habens
actum, iuxta illud
ad Rom. 12. Om
363 nia autem membra
non eundem actum
habent: & in iure canonico
inter mēbra
Lib. 2. c. 4. & computentur non ſo
30. & lib. 4. lum membra haben
cap. 1. tia actus ſeparatum,
ſed coniunctim; vt patet
de teſtibus, quorum
officium non niſi
genitalibus exercetur.
eunuchi nanque
inter mutilatos computantur,
vt patet, &
in Decretis diſt. 55.
& extra de corp. vitiatis,
conſequens est, vt
non ne membri nomen
ita mutilationis
appelletur non
Li. 2. tex. 69. ſolum membrū principale
tom. 2. habens ſeparatum
officium, ſed et
membrū acceſſoriū,
& conſodale. Et quoniam
digitus eſt mēbrum
habens etiam
proprium officium
euidentius, quam dicta
virilia, vt patet in
exercitio muſico, vbi
In decretis digiti magis, quam
diſt. 55. c. Si manus exercentur:
quis abſciderit, ideo inter membra
Et ca. computandi ſunt. Se-
Si quis per cus autem de parte
ægritudinē, digiti, q̄ ita eſt pars,
vt nullius mēbri appellationem
habeat,
vt patet extra, de corpo.
vitiatis. c. Dopsbyteto.
Videtur autem
mihi diſtinguendum
de mutilante, vel mutilato
quo ad irregularitaté.
quia ad mutilantem
ſufficit abſcindere
digitū ſibi,
vel alteri ad hoc vt
ſit irregularis: ad mutilatum
verò non, quia
oportet q̄ membrū
abſciſſum inducat vel
impotentiā, vel enormem
defectum, vel
deformitaté, ſeu ſcandalum
&c. vt patet
in iure & hoc intelligequantū
eſt ex parte
membri. vt patet
Q. 61. art. 1. extra, de clericis pu-
& 2. & q. ꝑ- gnantibus in duello,
ced. art. 1. 2. c. Porro. Nam ex par
& 5. te cauſæ, in. ſ. ex cauſa
rationabili, & neceſſaria,
puta, ꝓpter
ſanitatem, aut culpabiliter,
aut propter in
iuſtitiam ut iudex
alia eſt conſideratio.
Conſentientes enim
propriæ mutilationi
propter neceſſitatem
medicinæ, non ſunt
irregulares, vt patet
diſt. 50. ca. Quis. Culpabiliter
autem, ſeu
propter iuſtitiam ſe,
vel alios mutilantes,
ſunt irregulares, vt
patere poteſt ex allegatis
hic, & in materia
homicidij.

¶Tertio, De incarceratione.

¶Quarto. Vtrum peccatum huiuſmodi iniuriarum aggrauetur ex hoc, q̄ committitur in pſonam coniunctam alijs.

ARTICVLVS I.

Vtrum mutilare aliquē membro ſuo in aliquo caſu ſuo poſſit eſſe licitum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̄ mutilare aliquē mēbro ſuo in nullo caſu poſſit eſſe licitum. Dama. n. dicit in lib. quod peccatum cōmittitur per hoc, q̄ receditur ab eo, quod eſt ſ'm naturam in id, qđ eſt cōtra naturam: ſed ſecundum naturam à Deo inſtitutum eſt, q̄ corpus hominis ſit integrum mēbris, contra naturam autem eſt, q̄ ſit membris diminutum. ergo mutilare aliquem membro, ſemper videtur eſſe peccatum.

¶2 Præterea. Sicut ſe habet tota anima ad totum corpus, ita ſe habent partes animę, ad partē corporis, vt dicitur in *2. de anima: ſed non licet aliquem priuare anima occidendo ipſum, niſi publica poteſtate. ergo etiam nō licet aliquē mutilare membro, niſi forte ſecundum publicam poteſtatem.

¶3 Præt. Salus animę præferenda eſt ſaluti corporali; ſed nō licet aliquem mutilare ſe mēbro propter ſalutem animæ, puniuntur. n. ſ'm ſtatuta* Niceni cōcilij, q ſe caſtrauerunt propter caſtitatem conſeruādam. ergo propter nullam cām aliā licet aliquē mēbro mutilare.

SED CONTRA eſt, q̄ dicitur Exo. 21. Oculum pro oculo dentem pro dēte, manum pro manu, pedem pro pede.

RESPONDEO Dicēdum, quod cum membrum aliquod ſit pars totius humani corporis, ē ꝑpter totum ſicut imperfectum ꝑpter perfectum. Vnde diſponendum eſt de membro humani corporis, ſecundum quod expedit toti. Membrum autem humani corporis per ſe quidē vtile eſt ad bonum totius corporis: per accidēs tamen poteſt contingere quod ſit nociuum, puta, cum mēbrum putridū eſt totius corporis corruptiuum. ſi ergo membrum ſanū fuerit, & in ſua naturali diſpoſitione cōſiſtens, nō poteſt præſcindi abſque totius corporis detrimento; ſed quia ipſe totus homo ordinatꝰ vt ad finem, ad totā communitatem, cuius eſt pars, vt ſupra* dictū eſt, pōt cōtingere, q̄ abſciſſio mēbri etſi vergat in detrimentum to-

F tius corporis, ordinetur tamē ad bonum communitatis, inquātum alicui infertur in pœnam ad cohibitionem peccatorum. Et ideo ſicut per publicam poteſtatem aliquis licite priuatur totaliter vita propter aliquas maiores culpas: ita etiam priuatur membro propter aliquas culpas minores. Hoc autem non eſt licitum alicui priuatæ perſonæ, etiam volente illo, cuius eſt membrum, quia per hoc fit iniuria communitati, cuius eſt ipſe homo, & omnes partes eius. Si vero membrum propter putre-

G dinem ſit totius corporis corruptiuum, tunc licitum eſt de voluntate eius, cuius eſt membrum putridum, membrum præſcindere propter ſalutem totius corporis, quia vnicuique commiſſa eſt cura propriæ ſalutis. Et eadem ratio eſt ſi fiat voluntate eius, ad quem pertinet curare de ſalute eius, qui habet membrum corruptiuum: aliter autem aliquem mēbro mutilare eſt omnino illicitum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ nihil prohibet id, quod eſt contra particularem naturam, eſſe ſecūdum naturam vniuerſalem, ſicut mors, & corruptio in rebus naturalibus eſt contra particularem naturam eius, quod corrumpitur, cum tamen ſit ſecundum na-

H turam vniuerſalem. Et ſimiliter mutilare aliquem membro, etſi ſit contra naturam particularem corporis eiꝰ, qui mutilatur, eſt tamen ſecundum naturalem rationē in comparatione ad bonum commune.

AD SECVNDVM dicendum, q̄ totius hominis vita non ordinatur ad aliquid proprium ipſius hominis: ſed ad ipſam potius omnia quæ ſunt hominis ordinantur. Et ideò priuare aliquem vita, in nullo caſu pertinet ad aliquem, niſi ad publicam poteſtatem, cui cōmittitur procuratio boni communis: ſed præciſio mēbri poteſt ordinari ad propriā ſalutem vnius hominis. & ideo in aliquo caſu poteſt ad ipſum pertinere.

AD TERTIVM dicendum, q̄ membrum nō eſt præſcindendum propter corporalem ſalutem totius,

I niſi quando aliter toti ſubueniri non poteſt. Saluti autem ſpirituali ſemper poteſt aliter ſubueniri, quàm per membri præſciſſionem, quia peccatum ſubiacet voluntati: & ideo in nullo caſu licet membrum præſcindere propter quodcunque peccatum vitandum. Vnde Chryſoſto. exponens illud Matth. 19. Sunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum, dicit, Nō per membrorum abſciſſionem, ſed malarum cogitationum interemptionem. Maledictioni enim eſt obnoxius, qui membrum abſcindit: etenim homicidæ ſunt, qui talia præſumunt. & poſtea ſubdit. Neque concupiſcentia manſuetior ita fit, ſed moleſtior. Aliunde enim habet fontes ſperma quod in nobis eſt, & præci-

K puè à propoſito incontinenti, & mente negligente, nec ita abſciſſio membri comprimit tentationes, vt cogitationis frenum.

Homil. 63. in Matt. circa medium tom. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat patribus verberare filios, aut dominis ſeruos.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̄ q̄ non liceat patribus verberare filios, aut Dn̄is ſeruos. Dicit enim Apo. ad Epheſi. 9. Vos patres nolite ad ira

¶Super quæſtionis ſexageſimæ quintę Artic. ſecundum, & tertium.

IN artic. 2. & 3. eiuſdem quæſt. dubiū occurrit, quare Author tractans, de iniurijs, quæ facto inferuntur in perſonam
364 Inf. q. 72. artic. 2. ad 2.

cundiam prouocare filios veſtros & infra ſubdit, Et vos Domini ea dē facite ſeruis, remittētes minas: ſed propter verbera aliqui ad iracundiam prouocātur, & ſunt etiā minis grauiora. ergo neq; patres filios, neque domini ſeruos debēt verberare.

¶ 2 Præt. Philoſoph. dicit in 10.* Ethi. quod ſermo paternus habet ſolum admonitionem, non autem coactionem, ſed quædam coactio eſt per verbera. ergo parētibus non licet filios verberare.

¶ 3 Præterea. Vnicuique licet alteri diſciplinā impendere: hoc enim pertinet ad eleemoſynas ſpirituales, vt ſupra* dictum eſt. Si ergo parentibus licet propter diſciplinam filios verberare, pari ratione cuilibet licebit quemlibet verberare, ꝙ patet eſſe falſum. ergo & primū.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur Prouer. 13. Qui parcit virgę odit filium ſuum. & infra 23. Noli ſubtrahere a pueto diſciplinam, ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eū, & animam eius de inferno liberabis. & Eccle. 33. dicitur. Seruo maleuolo tortura, & compedes.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ ꝑ verberationē nocumentum quod dam infertur corpori eius, q verberātur. aliter tamen quàm in mutilatione. Nā mutilatio tollit corporis integritatem. verberatio vero tātummodo afficit ſenſum dolore, vnde multo minus nocumētum eſt, quam mutilatio membri Nocumentum autem inferre alicui non licet, niſi per modum pœnæ propter iuſtitiam. Nullus autē iuſte punit aliquem niſi ſit eius iuriſdictioni ſubiectus, & ideo verberare aliquem non licet, niſi habenti poteſtatem aliquam ſuper illum, qui verberatur licite. Et quia filius ſubditur poteſtati patris, & ſeruus poteſtati domini, licite poteſt verberare pater filium, & dominus ſeruum cauſa correctionis & diſciplinæ.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ cum ira ſit appetitus vindictæ, præcipue concitatur ira, cum aliquis ſe reputat læſum iniuſte, vt patet per* Philoſo in 2. Rhetoricę Et ideo per hoc, quod patribus interdicitur, ne filios ad iracundiam prouocent, non prohibetur quin filios verberent cauſa diſciplinæ, ſed quod non immoderate eos affligant verberibus. Quod vero indicitur dominis, quod remittāt ſeruis minas. poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, vt remiſſe minis vtantur, quod pertinet ad moderationem diſciplinæ. Alio modo vt aliquis non ſemper impleat quod comminatus eſt, quod pertinet ad hoc, ꝙ iudiciū quo quis cōminatus eſt pœnam, quandoque per remiſsionis miſericordiam temperetur.

AD SECVNDVM dicendum, quòd maior poteſtas maiorem debet habere coactionem. Sicut autem ciuitas eſt perfecta communitas, ita princeps ciuitatis habet perfectam poteſtatem coercendi, & ideo poteſt infligere pœnas irreparabiles ſcilicet occiſionis, vel mutilationis. Pater autem, & dominus qui præſunt familiæ domeſticæ, quæ eſt imperfecta communitas, habēt imperfectam poteſtatem coercendi ſecundum leuiores pœnas, quæ non inferunt irreparabile nocumentum, & huiuſmodi eſt verberatio.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ exhibere diſciplinā volenti, cuilibet licet, ſed diſciplinam nolenti adhibere, eſt ſolum eius, cui alterius cura committitur. Et ad hoc pertinet, aliquem verberibus caſtigare.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat aliquem hominem incarcerare.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non liceat aliquem hominem incarcerare. Actus. n. eſt malus ex genere, q cadit ſupra indebitā materiam, vt ſupra* dictum eſt: ſed homo habens naturalē arbitrij libertatem eſt indebita materia incarcerationis, quæ libertati repugnat. ergo illicitum eſt aliquem incarcerare. 365

1.2.q6.18.articu.1.

¶ 2 Præt. Humana iuſtitia regulari debet ex diuina: ſed ſicut dicitur Eccleſ. 15. Deus reliquit hominem in manu conſilij ſui. ergo videtur quod non eſt aliquis coercendus vinculis, vel carcere.

¶ 3 Præterea. Nullus eſt coercendus niſi ab opere malo, a quo quilibet poteſt alium licite impedire. Si ergo incarcerare aliquem eſſet licitum ad hoc, quod cohiberetur a malo, cuilibet eſſet licitum aliquem incarcerare: quod patet eſſe falſum. ergo & primum.

SED CONTRA eſt, ꝙ Leui. 24. legitur, quendam miſſum fuiſſe in carcerē propter peccatū blaſphemiæ.

RESPONDEO Dicendum, quod in bonis corporis tria per ordinem conſiderantur. Primo quidem integritas corporalis ſubſtantiæ, cui detrimētū affert per occiſionē vel mutilationē. Sc'do, delectatio, vel qes ſēſus, cui opponit vel mutilatio, vel qđlibet ſenſum dolore afficiens. Tertio, motus & vſus membrorum, qui impeditur per ligationem, vel incarcerationē, ſeu quācumque detentionem. Et ideo incarcerare aliquem, vel qualitercunque detinere eſt illicitum: niſi fiat ſecūdum ordinem iuſtitiæ aut in pœnam, aut ad cautelam alicuius mali uitandi.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ homo qui abutit poteſtate ſibi data, meretur eā amittere & ideo homini, qui peccando abuſus eſt libero uſu ſuorum membrorum, conueniens eſt incarcerationis materia.

AD SECVNDVM dicendum, quod Deus quandoque ſecundum ordinem ſuæ ſapientiæ peccatores cohibet ne poſsint peccatum implere, ſecundum Illud Iob. 5. Qui diſsipat cogitationes malignorum, ne poſſint implere manus eorum, quod cœperant: quandoque uero eos permittit, ꝙ uoluerint agere. Et ſimiliter ſecundum humanam iuſtitiam non pro qualibet culpa homines incarcerantur, ſed pro aliquibus.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ detinere hominē ad horam ab aliquo opere illicito ſtatim perpetrando cuilibet licet, ſicut cū aliquis detinet aliquē ne ſe ꝑcipitet, vel ne aliū feriat, ſeu ſimpliciter aliquē includere, uel ligare, ad eum ſolum pertinet, qui habet diſponere

vniuerſaliter

---

quatuor enumeratis .ſ. homicidio, mutilatione, verberatione, & incarceratione, omiſerit vulnerationem, præſertim cum nec ad mutilationem reducatur, vt patet ex eo, quòd vulnerans nulli eſt cenſuræ obnoxius, nec ad verberationē, vt patet ex eo quod non licet patri vulnerare filium, cui tamen licet verberare eundem.

Lib. 10. c. vl. ante mediū tom. 1.

¶ Ad hoc dicitur, qđ vulneratio, vt diſtinguitur contra occiſionem, & mutilationē, ad verberationem reducit. Verbera. n. vulnera inferunt: nā continuitatem carnis ſoluunt, in qua diſſolutione vulnus cōſiſtit. Nec obſtat qđ patres non poſſunt uulnerare filios: qm̄ hoc de ꝑfectis vulneribus intelligitur, ad quæ nō extendit œconomicā, ſed politicam poteſtatem ex miniſtris & inſtrumentis patet. Pater nāque manu, flagello, virga, aut etiā fuſte cedit. iudex aūt ferro & lingua vulnerat &c. Non fecit autem author ſpecialē articulū de vulneratione, quia non eſt ſimplex iniuria, hn̄s ſeorſum propriā difficultatem. Habet namque in primis vulnus idem oppoſitum, opponitur. n. continuitati carnis, quę cum vnum communium ſenſibilium ſit ad quietem, vel delectationē ſenſus ſpectat, cui opponitur verberatio. Eſt deinde effectus verberationis, quādo ſerior eſt, vnde nec differre vř à verberatione, ſed ſignificare excellentiam eius, nihil nanque refert ferro vel ligno vulnus infligere &c. Eadem demū rōne licite, vel illicite fit, qua maior uel minor verberatio licita vel illicita eſt. Vnde & patri inhibita dicitur in 2. ar. immoderata verberatio. Nec tamen ſilentio pręteriuit author vulnera, ſed ea comprehendit, ſub dēs illa verba i litera 3. ar. Vel qđlibet ſenſum dolore afficiens.

Q. 32. art. 2.

Lib. 2. c. 13. parū à principio. to. 6.

¶ Super quæſtionis ſexageſima quinta Articul. quartum.

IN ar. 4. eiuſdem q. 65. aduerte Nouitiatria Primo, quod nomine pſonæ alijs coniunctæ ſignificatur filius, pater, mater, agnatus amicus, tutor, cuſtos, ciuis, famulus, & huiuſmodi
366 Importat enim his nominibus relatio ſpectans ad coniunctionem cum alio. Vidua autem, pupillus, & huiuſmodi, important perſonas ſeparatas ab alijs, vt patet.
¶ Secundo, quod coniunctio cum alijs non variat ſpeciem iniuriæ, ſed aggrauat ipſam. Non enim occiſio Sortis, qui non eſt filius, alterius eſt ſpeciei ab occiſione eiuſdem ſi filius eſſet, ſed eſt alterius grauitatis, vt in litera dicitur. Et ratio eſt, quia plus, & minus non variant ſpeciem.
¶ Tertio, quod hic nõ eſt ſermo de perſonis coniunctis nobis, qui facimus iniuriam: puta, de patre meo, principe meo, fratre meo, & hmõi. De his enim nihil in litera dicitur forte quia primo tractandum eſt de differenti debito, quod illis debemus, vt ex illius diuerſitate, cognoſcamus diuerſitatem iniuſti erga eoſdem tam facto, quã verbo. &c.
¶ At ſi non vis hæc ſpectare, ſcito quod omnis diuerſitas coniunctionis mei ad aliquos, penes quam diuerſificantur partes iuſtitiæ, vt pietas, obſeruantia, & huiuſmodi, variat ſpeciem dictarum iniuriarum, ita quod homicidiũ in aliam trahitur ſpeciem, ſi proprium occidat parentem, in aliam ſi propriũ principem, & ſimile eſt
1. 2. q6. 73. art. 9. de mutilatione, & alijs dictis. Et ratio eſt, quia non ſolum fit contra commutatiuam iuſtitiam auferendo vitam, ſed fit contra pietatem, vel obſeruantiam, &c. vt inferius poſt diſcuſſis ſingularum lingu

vniuerſaliter de actibus, & vita alterius, quia per hoc impeditur nõ ſolum a malis faciendis, ſed etiam a bonis agendis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum aggrauetur ex hoc, quod prædictæ iniuriæ inferuntur in perſonas alijs coniunctas.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod peccatum non aggrauetur ex hoc, quod prædictæ iniuriæ inferuntur in perſonas alijs coniũctas Huiuſmodi enim iniuriæ habent rationem peccati, prout nocumẽtum alicui infertur contra eius voluntatem, ſed magis eſt contra hominis voluntatem malum, quod in propriam perſonam infertur, quàm quod infertur in perſonam coniunctam. ergo iniuria illata in perſonam coniunctam eſt minor.

¶ 2 Præt. In ſacra ſcriptura præcipue reprehenduntur, qui pupillis & viduis iniurias inferunt. Vnde dicitur Eccleſiaſt. 35. Non deſpicies preces pupilli, nec viduam, ſi effundat loquelam gemitus: ſed vidua, & pupillus non ſunt perſonæ alijs cõiunctæ. ergo ex hoc, quod infertur iniuria perſonis coniunctis, non aggrauatur peccatum.

¶ 3 Præterea. Perſona coniuncta habet propriam voluntatẽ, ſicut & principalis pſona. Poteſt enim aliquid ei eſſe voluntarium, quod eſt contra voluntatem principalis pſonæ, vt patet in adulterio, quòd placet vxori, & diſplicet viro, ſed huiuſmod iniuriæ habent rationẽ peccati, prout conſiſtunt in volũtaria commutatione. ergo huiuſmodi iniuſtitiæ minus habent de ratione peccati.

SED CONTRA eſt, quod Deut. 28. ad quãdam exaggerationem dicitur: Filii tui, & filiæ tuæ tradentur alteri populo videntibus oculis tuis.

RESPONDEO Dicendũ, quod quãto aliqua iniuria ĩ plures redũdat, cæteris paribus, tanto grauius eſt peccatum, percutiat principem, quàm & inde eſt, quod grauius eſt pctm̃ ſi aliquis pſonam priuatam. quia redũdat in iniuriã totius multitudinis, vt ſupra * dictum eſt. Cũ autem infertur iniuria in aliquam perſonam coniunctam alteri, qualitercũq;, illa iniuria pertinet ad duas perſonas: & ideo cæteris paribus, ex hoc ipſo aggrauatur peccatũ. Poteſt tamẽ contingere, quod ſecundum ali-

F quas circunſtãtias ſit grauius peccatum, quod fit contra perſonam nulli coniunctam, vel propter dignitatem perſonę, vel propter magnitudinem nocumenti.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod iniuria illata in perſonã coniunctam minus eſt nociua perſonæ, cui coniungitur, quam ſi in ipſam immediate inferretur, & ex hac parte eſt minus peccatum, ſed hoc totum quod pertinet ad iniuriam perſonæ, cui coniungitur, ſuperadditur peccato, quod aliquis
G incurrit ex eo, quòd aliam perſonam ſecundum ſe lædit.

AD SECVNDVM dicendum, quod iniuriæ illatæ in viduas, & pupillos magis exaggerantur, quia magis opponuntur miſericordiæ: tum quia idem nocumentũ huiuſmodi perſonis inflictum, eſt eis grauius, quia non habent releuantem.

AD TERTIVM Dicendũ, quod per hoc, quod vxor voluntarie cõſentit in adulterium, minoratur quidem peccatum, & iniuria
H ex parte ipſius mulieris: grauius enim eſſet ſi adulter violenter eã opprimeret. Non tamen propter hoc tollitur iniuria ex parte viri, quia vxor non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir, vt dicit. 1. ad Corinth. 7. et eadem ratio eſt de ſimilibus. De adulterio tamen qa nõ ſolum iuſtitiæ, ſed etiam caſtitati opponiẽ erit locus * infra agẽdi in tractatu de temperantia.

QVAESTIO LXVI.

I *De peccatis iuſtitiæ oppoſitis, in nouem articulos diuiſa.*

DEINDE conſiderandum eſt de peccatis iuſtitiæ oppoſitis, p quæ infertur nocumentum proximo in rebus, ſcilicet, de furto, & rapina.

Et circa hoc quæruntur nouem.

K ¶ Primo, Vtrum naturalis ſit homini poſſeſsio exteriorum rerũ
¶ Secundo, Vtrum licitum ſit, qđ aliquis rem aliquam poſsideat quaſi propriam.
¶ Tertio, Vtrũ furtũ ſit occulta acceptio rei alienæ.
¶ Quarto, Vtrum rapina ſit peccatum ſpecie differens à furto.
¶ Quinto, Vtrum omne furtum ſit peccatum.
¶ Sexto, Vtrum furtum ſit peccatum mortale.
¶ Septimo, Vtrum liceat furari in neceſsitate.
¶ Octauo, Vtrum omnis rapina ſit peccatum mortale.
¶ Nono, Vtrum rapina ſit grauius peccatum, quam furtum.

las ſpecies, & partes iuſtitiæ latius manifeſtabitur in q. 117. in fine.

¶ Super quæſtionis ſexageſima ſexta. Articul. primum.

IN art. 1. q. 66. nota, quia quod cõuenit alicui, conuenit ei ſecundum modum eius, cui conuenit, ꝑ hoc, qñ aliquid conuenit ſuperiori, & inferiori, eminentius conuenit ſuperiori quàm inferiori. Et inde eſt, quod diuerſimode exteriora, quibus veſcimur, quæ imperfectiora ſunt, non ſolũ nobis, ſed animalib9, diuerſimode facta ſũt ꝑ aĩalia & ꝑ nos. Nam quia animalia non ſe agunt ſed agũtur naturæ inſtinctu, ideo non conuenit eis habere dominiũ, & poſſeſſionem rerũ, quibus veſcuntur, quamuis ſint facta propter ipſa. Homini autem, D. 86. quia rationis particeps liber eſt, cõuenit per modum dominii & poſſeſsionis, vt ſit ſuper imperfectiora, quæ ſunt propter ipſum facta. Vtimur er- Q. 154. ar. go diuerſimode exterioribus nos, & animalia, non ſolum quia etiam ipſis animalibus vtimur, ſed quia vt domini naturaliter ex noſtra natura rationali eis vtimur. Animalia autem ex inſtinctu naturæ vti dicuntur, & improprie vti dicuntur eis, quibus veſcunẽ, vt patet ex dictis in tractatu de vti &c. Et id nõ ex altero, ſed vtroque ſimul author in litera oſtẽdit naturale hominis poſſeſſoriũ, ex hoc. ſ. quod illa ſunt facta, vtpote imperfectiora, & hõ habet rationem, & voluntatem.

ARTICVLVS I.

Vtrum naturalis ſit homini poſſeſſio exteriorum rerum.

367 Inf.contra.ca.22.fi.& 127.fin.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nõ ſit naturalis homini poſſeſsio exteriorum rerũ. Nullus enim debet ſibi attribuere qđ Dei eſt: ſed dominium omnium creaturarum eſt ꝓprium Dei, ſecundum illud Pſal. 23. Domini eſt terra &c. ergo nõ eſt naturalis homini poſſeſso rerum exteriorum.

In ſer.ad diuites, auaros à medio illius.

¶ 2 Præterea.* Baſilius exponens verbum diuitis dicentis, Luc. 12. Congregabo omnia quæ nata ſunt mihi, & bona mea, dicit. Dic mihi, quæ tua? vnde ea ſumens in vitam tuliſti? ſed illa quæ homo poſsidet naturaliter, poteſt aliquis conuenienter dicere eſſe ſua. ergo homo nõ poſsidet naturaliter exteriora bona.

Li. 1. de fide c. 1. circa medium tom. 2.

¶ 3 Præterea. Sicut* Ambroſ. dicit in li. de Trinitat. Dominus nomen eſt poteſtatis, ſed homo non habet poteſtatem ſuper res exteriores, nihil enim poteſt circa earũ naturam immutare. ergo poſſeſsio exteriorum rerum non eſt homini naturalis.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur in Pſal. Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, ſcilicet hominis.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ res exterior poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, quantum ad eius naturam, quæ non ſubiacet humanæ poteſtati, ſed ſolum diuinæ, cui omnia ad nutum obediunt. Alio modo, quãtum ad vſum ipſius rei, & ſic habet homo naturale dominium exteriorum rerum, quia per rationem, & voluntatem poteſt vti rebus exterioribus ad ſuam vtilitatem, quaſi propter ſe factis. Semper enim imperfectiora ſunt propter perfectiora, vt ſupra* habitum eſt. Et ex hac ratione Philoſ. probat in 1.† Politic. quod poſſeſſio rerum exteriorum eſt homini naturalis. Hoc autẽ naturale dominium ſuper ceteras creaturas, quod competit homini ſecundum rationem, in qua imago Dei conſiſtit, manifeſtatur in ipſa hominis creatione, Gene. 1. vbi dicitur. Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris &c.

Q. 64. art. 1. Li. 1. c. 5. & 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Deus habet principale dominium omnium rerũ. Et ipſe ſ̃m ſuam prouidentiã ordinauit quaſdam res ad corporalem hominis ſuſtentationem, & propter hoc homo habet naturale rerum dominium quantum ad poteſtatem vtendi ipſis.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd diues ille reprehenditur ex hoc, qđ putabat exteriora bona eſſe principaliter ſua, quaſi nõ accepiſſet ea ab alio ſcilicet à Deo.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ illa ratio procedit de dominio exteriorum rerum quantum ad naturas ipſarum; quod quidem dominium ſoli Deo conuenit, vt* dictum eſt.

In corp. art.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat alicui rem aliquam quaſi propriam, poſſidere.

368 3. contra ca. 127. fin. Et opuſ. 20. lib. 4. c. 4.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ non liceat alicui rem aliquã, quaſi ꝓpriam poſsidere. Omne .n. quod eſt contra ius naturale eſt illicitũ, ſed ſecundum ius naturale omnia ſunt communia, cui quidem communitati contrariatur proprietas poſſeſsionum. ergo illicitum eſt cuilibet homini appropriare ſibi aliquam rem exteriorem.

¶ 2 Preter.* Baſilius dicit exponẽs prædictũ verbũ diuitis. Sicut qui ꝑueniens ſpectacula, ꝓhibet aduenientes, appropriãdo ſibi, quod ad communem vſum ordinatur, ſimiles ſunt diuites qui cõmunia, quæ præoccupauerunt, æſtimant ſua eſſe: ſed illicitũ eſſet præcludere viã alijs ad potiendum communibus bonis: ergo illicitũ, eſt appropriare ſibi aliquam rem communem.

In ſermo. ad diuites auaros. P. ſt medium illius.

¶ 3 Præterea.* Ambr. dicit, & habetur in Decretis diſ. 47. Sicut hi. Proprium nemo dicat, quod eſt commune: appellat autem communes res exteriores, ſicut patet ex his quæ præmittit. ergo videtur illicitum eſſe, quod aliquis appropriet ſibi aliquam rem exteriorẽ.

In ſerm. 81. to. 3. Et habetur di. 47. c. Sicut hi.

SED CONTRA eſt quod* Augu. dicit in libr. de hæreſibus. Apoſtolici dicuntur, qui ſe hoc nomine arrogantiſsime vocauerunt, eo ꝙ in ſuam communionẽ nõ acciperent vtentes coniugibus, & res proprias poſsidentes quales habet catholica Eccleſia, & monachos, & clericos plurimos, ſed ideo iſti hæretici ſunt, qa ſe ab Eccleſia ſeparantes nullam ſpẽ putant eos habere, qui vtũtur his rebus, quibus ipſi carent. Eſt ergo erroneum dicere, quod non liceat homini propria poſsidere.

Ca. 40. to. 6.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ circa rem exteriorem, duo competunt homini, quorum vnũ eſt poteſtas procurandi, & diſpenſandi: & quãtũ ad hoc licitum eſt, ꝙ hõ ꝓpria poſsideat. Et eſt ẽt neceſſarium ad humanam vitam propter tria. Primo quidem, quia magis ſolicitus eſt vnuſquiſq; ad procurãdum aliquid, qđ ſibi ſoli competit quã id quod commune oĩum, vel multorũ, quia vnuſquiſque laborem fugiens, relinquit alteri id, ꝙ pertinet ad cõmune, ſicut accidit in multitudine miniſtrorum. Alio modo, quia ordinatius res humanæ tractãtur, ſi ſingulis immineat propria cura alicuius rei procurãdæ, eſſet autem confuſio, ſi quilibet indiſtincte quælibet procuraret. Tertio quia per hoc magis pacificus ſtatus hominum conſeruaẽ dum vnuſquiſque re ſua contẽtus eſt. Vnde videmus, ꝙ inter eos q communiter, & ex indiuiſo aliqd poſsidẽt, frequẽtius iurgia oriunẽ. Aliud vero ꝙ competit homini circa res exteriores, eſt vſus ipſarũ Et quantum ad hoc non debet homo habere res exteriores vt proprias, ſed vt communes vt ſ. de facili aliquis eas communicet in neceſsitates aliorum. Vnde Apo. dicit 1. ad Timi. vlt. Diuitibus hu

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ Artic. ſecundum.

IN arti. 2. eiuſdem q. nota diſtinctionem de poteſtate procurãdi, ac diſpenſandi, & de vſu. Et ſi vis hæc penitus penetrare, memento eorũ, quæ ſcripta ſunt de eleemoſynæ præceptis. Habentibus ſiquidem poteſtatem diſpenſandi præcipitur, & vt ſuperfluum naturæ, & perſonæ cõmunicẽt. Hoc enim eſt de quo Ambroſ. dicit. Plus quam ſufficiat ſumptui violenter obtentum eſt, hoc eſt, ꝙ nemo proprium dicere debet quo ad vſum, quia quo ad vſum cõmune eſt. Et vt conſtitutis in extrema neceſſitate naturæ ſuperfluum communicẽt, quoniã eis vt commune debitum eſt. Et nihilominus conſulitur, vt ẽt extra hos caſus facile tribuant neceſſitatẽ patientibus, qm̃ tota ſumma chriſtianæ vitæ in miſericordia poſita eſt. Sic .n. & poſſeſſores bonæ diſpẽſationis meritũ, pauperes patientiæ coronã habent abſq; iniqua inæqualitate rerum exteriorum.

¶ In eodẽ articulo in reſponſione ad primũ nota, ꝙ cõmunitatẽ rerũ eſſe de iure naturæ quoad vſum põt dupliciter intelligi. ſ. poſitiue, & negatiue. Et ſi intelligaẽ poſitiue, eſt ſenſus, ꝙ ius naturale dictat, ꝙ omnia ſint cõmunia: ſi verò intelligatur negatiue, eſt ſenſus, ꝙ ius naturale nõ inſtituit proprietates rerũ. Et in vtroque ſenſu propoſitio eſt vera, ſi ſane intelligaẽ. In primo quidem. ſ. poſitiue, verificatur in caſu. ſ. extremæ neceſſitatis. Quãdo. n. aliqs eſt in extrema neceſſitate põt vndecunq; ſibi occurrit, ſibi, vel alteri huiuſmodi ſubuenire, nec tenetur ad reſtitutionem: quia ſuo tunc naturæ iure vſus eſt. In ſecundo vero. ſ. negatiue, verificatur abſolute. Nam extra caſus loquẽdo, ius naturæ nõ ſtatuit omnia eſſe cõmunia. vt patet ex eo, ꝙ non liceret regulariter habere proprium, ſed non fecit aliquid eſſe ꝓpriũ alicui, & aliud alteri. Et quoniam ſermo literæ eſt de communitate, & proprietate abſolute, & non in caſu, ideo in litera negatur ſenſus affirmatiuus, & conceditur negatiuus.

¶ In eodem articulo etiam in reſponſione

ad

ad primum, dubium occurrit ad hominem, quia in litera dicitur ꝙ proprietas poſſeſſionum eſt ab humano condicto, qđ pertinet ad ius poſitiuum. & tamen ſuperius in q. 57. art. 3. dictum eſt, quod huiuſmodi proprietas ſpectat ad ius gentium, quod diſtingui conſtat contra ius poſitiuum.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ in ꝓprietate poſſeſſionū inueniunt̄ duo. Primo, ꝙ aliqd ſit vni⁹, & aliquid alterius. Scđo, quod hic ager ſit iſtius, & ille illius. Quo ad primū, proprietas rerū eſt à iure gentiū. Dictat.n. hoc rō, vt in litera multipliciter oſtēdit̄. Quo ad ſcm, eſt à iure poſitiuo, qm̄ antequā ſit hoc appropriatum huic, & illud alteri, nihil differt an contrarium ſiat. Definitum eſt.n. ꝙ ius poſitiuū eſt, ꝙ a principio nihil differt, ex 5. Ethi.

Q. 57. art. 2. & 3.

ius ſæculi ꝑcipue facere tribuere communicare.

Ad primum ergo dicēdū, quod cōmunitas rerum attribuitur iuri naturali, non quia ius naturale dictet omnia eſſe poſſidenda cōmuniter, & nihil eſſe quaſi proprium poſſidēdū, ſed quia ſcđm ius naturale nō eſt diſtinctio poſſeſſionū, ſed magis ſecūdū humanum cōdictum, quod pertinet ad ius poſitiuū, vt ſupra* dictum eſt. Vnde proprietas poſſeſſionū non eſt contra ius naturale, ſed iuri naturali ſuperadditur per adinuētionem rationis humanæ. G

Ad secundum dicēdū, ꝙ ille qui præueniēs ad ſpectacula præpararet alijs viā nō illicite ageret, ſed ex hoc illicite agit, ꝙ alios prohibet. Et ſimiliter diues nō illicite agit ſi ꝓoccupās poſſeſſionē rei q̄ a principio erat communis, alijs etiam cōmunicat. Peccat aūt H ſi alios ab vſu illius rei indiſcrete prohibeat. Vñ* Baſilius ibidem dicit. Cur tu abundas, ille vero mendicat, niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita cōſequaris, ille vero patientiæ præmijs coronetur?

Ad tertium dicendū, ꝙ cū dicit Ambroſ. Nemo propriū dicat qđ eſt commune, loqtur de G proprietate quātum ad vſum. Vnde* ſubdit. Pluſquam ſufficeret ſumptui, violenter obtentum eſt.

Articvlvs II.

Vtrum ſit de ratione furti occulte accipere rem alienam.

Ad tertium ſic ꝓcedit̄. Vr̄ quòd non ſit de rōne furti, occulte accipere rē alienā. Illud.n. qđ diminuit peccatū non videtur ad rationē peccati ꝑtinere: ſed in occulto peccare ꝑtinet ad diminutionē pcti, ſicut econtrario ad exaggerandū pctm quorundam dr̄ Iſa. 3. Peccatū ſuū

¶ *Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ Art. tertium.*

In ar 6. eiuſdem 66. q. circa rōnem furti, occurrit dubium. Quia diminuta vr̄, quod ex duobus apparet. Primo ex hoc ꝙ multi diffinientes furtum, apponunt tot particulas, dū dicūt, ꝙ furtū eſt contractio rei alienæ, mobilis, corporalis, inuito dño, animo lucrandi ſiue ipſius rei, ſiue vſus, ſiue poſſeſſionis, q̄ vt patet, in literæ rōne nō ponuntur. Scđo ex hoc, ꝙ iniuſtitiæ deformitas in hac diffinitione nō exprimit̄ acceptionis nomine: Cōſtat.n. ꝙ acceptio pōt eſſe iuſta, & iniuſta, & neutra: & tamen in litera exponitur acceptio pro vſurpatione.

¶ Ad hoc retrogrado ordine reſpondendo dr̄, ꝙ quia occultatio acceptionis poſita in diffinitione furti, importat duo. ſ. iniuſtitiā rōne generis, & qualitatem, ſeu modū eius. ſ. abſcondite a dño rōne formalis ſignificati: ideo nihil in diffinitione omiſſum eſt. Et author in litera acceptionē ꝓ iniuſta acceptione exponit, tum quia totus iſte ſermo eſt de commutationibus inuoluntarijs, & iniurijs, q̄bus inferi damnū in rebus, vt patet ex titulis q̄ſtionum, & tractatuū, ac ꝓ hoc non de acceptione cōiter, ſed de acceptione, q̄ eſt ſpēs iniuriæ, eſt ſermo. I tū, q̄ de rōne occultæ acceptionis eſt nō ſolū eius formale, puta, ꝙ ex intētione fiat latēdo: ſed ēt eius cōe. ſ. ꝙ fiat cōtra volūtatē dñi. Ideo.n ſubterfugere quærit dñi ſcientiam, quia vult agere contra illius volūtatē. Accipit igit̄ author hanc iuſtitiæ redundantem conditionem in acceptionē ex implicito in ly occulta, in prima conditione poſita in litera. Et vſus eſt poſt ly occulta, quo ad explicitum. Et ad vtrunque inſinuandum cōcludendo diffinitionem, ordinat ſic eam, vt præponat ly occulta, dicens, ꝙ ꝓpria rō furti eſt, vt ſit occulta acceptio rei alienæ. Sic.n. ēt nullo præſuppoſito titulo quæſtionum, ex vi terminorum conſummata habetur diffinitio furti ſimpliciter, & non ſolū vt pars iſtius tractatus, vt decet diffinitiones. K

¶ Ad id autem, ꝙ ex alijs doctoribus obijcitur, dicitur quod non phyſice, ſed more legiſtarum loquuntur, non ſpeciē furti diffinientes, ſed quid nomine furti in legibus intelligitur. Vnde dicunt, quod nec acceptio iurium, nec rerum immobilium eſt furtum, allegando leges ciuiles. Nos autem qui moralem theologiā, ſimul & philoſophiā tractam⁹, & de ipſa furti ſpecie loquimur, diffinimus, vt philoſophos decet, & dicimus nullā illarū particularū addendam eſſe diffinitioni, & non per cōtrectationem, quæ tactum potius, quā vſurpationē rei ſignificat, ſed per acceptionem diffiniendum furtum. Et vt ſigillatim diſcutiant̄ ly mobilis, & corporalis, falſe adderent̄ diffinitioni, quia ad furti ſpeciē ſpectat acceptio occulta alieni agri, & alienorum iurium, non minus quam alienæ veſtis. Hæc.n. materialiter ſe habent in acceptione iniurioſa alieni, & non variant ſpeciem. Ly fraudulota, ſuperflue apponeretur, quia F animus furandi nō magis requiritur ad furē, quā animus adulterandi ad adulterū: nec tamē oportet ponere in diffinitione adulterij hoc &c. De ipſo nāq; peccato, ſeu vitio loquētes, non niſi ſub genere volūtarij verſamur, cum peccatum ſub genere ſit voluntarii, ſicut quodlibet morale. Ly inuito domino ſuperflue adderetur, quia ſi occulte accipitur, conſtat ꝙ quantum eſt ex parte peccātis, inuito domino accipit, & nihil ad peccatū refert, ſi dominus ē animo ſuo inuitus, aut nō: ad naturā ſiquidē actus ſpectādū eſt. Ly animo lucrādi, falſe apponeret̄, q̄a ſi nō animo lucrādi, ſed dānificādi fieret, vt ſi acciperet occulte veſtē alienam vt proijcere eā in flumen, furti reus eſſet. Ly ſiue rei, ſiue vſus, ſiue poſſeſſionis ſuperflue adderetur, q̄a nomine rei alienæ, cōprehēditur oē ꝙ eſt alterius, vt poſſeſſio eius q̄cq̄d ſit illud: vt in litera dr̄.

Loco citato in arg.

Loco citato in arg.

369

¶ In eodē arti. in ſcđa cōditiōe, vide primo, ꝙ accipere vxorem, vel filiā alienā, nō habet proprie rōnē furti: ſed ꝓprie furtū eſt accipere ſeruā alienā qm̄ poſſidemus ſeruos ſicut agros, nō aūt filias aut vxores.

¶ Nota ſecundo, ꝙ accipere filiā, vel vxorē alienā in ſeruā, non pertinet ad furtū ſed ad captiuitatē, quæ ſub incarcerationis vitio ſuperius poſito, inter perſonales iniurias comprehendit̄, quoniam vtrumque libero ſui corporis vſui opponitur. Et tāto grauius eſt captiuare filiam aut vxorem alterius, quanto, vt prædictum ibi fuit, iniuriæ perſonales illatæ perſonis alijs coniunctis grauiores ſunt.

¶ Aduerte tertio, ꝙ occulte accipere eaſdem perſonas non ſimpliciter, ſed ad horā pro concubitu, ſi eis inuitis fit raptus, eſt tanto grauior, quanto etiā alter. ſ. maritus, pater, dñs, offendit̄. Si autem eis conſentientibus extra proprias luxuriæ ſpecies, I puta, adulterium, ſtuprum, aut ſimplicē fornicationem, nō video aliā deformitatē, ſi non impeditur propter hoc a ſeruitio domini cū ſerua, vt ſic, nō ſit ſub domini cuſtodia quo ad concubitū, ſicut filia ſub patre eſt, nec vſus talis ſeruæ ſit domini. Non enim pōt ipſe ea vti ad venerea, ſed ad alia ſeruitia, Et ꝓpterea dicitur, ꝙ accipere ſeruā alienā propter coitum, non eſt furtum: ſicut nec coire cū illa in domo domini ipſo inuito.

¶ In eodem art. in reſponſione ad tertium, vbi dicitur iniuſta detentio habet eandem rōnem nocumenti cum iniuſta acceptione, quia hinc habēs ꝙ non ſolum occulte accipiendo, ſed ēt occulte detinendo alienam rem incurritur furtum dubium occurrit, An huiuſmodi detinens continue peccet an quandoque, & quando &c. Et eſt ratio dubij: quia detentio contrariat̄ præcepto negatiuo, ſicut acceptio & conſumptio. Præcipit̄ nāque ꝙ non accipiamus, nō conſumamus, non detineamus oc- K culte rē alienam. Conſtat autem ꝙ præcepta negatiua violātur affirmatione prohibita ſemꝑ, & ad ſemper, ſicut accipiens ſemper actualiter peccat, ita, & detinens, & ſimiliter cōſumēs. In oppoſitū autem eſt, quia ſequeretur, ꝙ detentor dormiens & orans & eleemoſynā de ſuo faciens, & nihil aliud cogitans, ſemper actualiter peccaret mortaliter, & nō ſolum ꝙ eſſet in peccato mortali quod videtur inconueniens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia mortale peccatum cōmiſſionis, de quo ſolo eſt ſermo, eſt actus voluntarius deformis, oportet ad hoc, ꝙ aliquis hmōdi peccato peccet actualiter, ꝙ actualiter exerceat aliquem actū voluntarium deformem. Et propterea cum in dubium venit, An aliquis continue ſic peccet, inſpiciēdum eſt, an perſeueret nō in ſtatu peccati, vt ꝑſeuerat ille qui propoſuit occidere aliquem, donec mutet propoſitū, ſed an ꝑſeueret in aliquo actu volūtario illius ſpeciei, ſicut perſeuerat, qui proponit occidere hominem, & delectatur cogitādo, quod occidet,

quaſi Sodoma prædicauerũt, nec abſconderunt. ergo non eſt de rõne furti occulta acceptio rei aliẽę.

¶ 2 Præter. *Ambr. dicit, & habet in Decretis di. 47. Minus ẽ criminis habenti tollere, quã cũ poſsis, & abũdans ſis, indigentibus denegare. ergo ſicut furtũ conſiſtit in acceptione rei alienæ, ita & in detentione ipſius. B

¶ 3 Præter. Homo poteſt furtim ab alio accipere etiam quod ſuũ eſt puta, rem quam apud alium depoſuit, vel quę eſt ab eo iniuſte ablata. non eſt ergo de ratione furti, ꝙ ſit occulta acceptio rei alienæ.

SED CONTRA eſt, qđ *Iſido. dicit ĩ li. Etymo. Fur à furuo dictus eſt, i. fuſco: nã noctis vtit̃ tẽpore.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ad rationẽ furti tria cõcurrũt, quorũ primũ cõuenit ſibi, ſ'm qđ cõtrariat̃ iuſtitiæ, quæ vnicuiq; tribuit qđ ſuũ eſt, & ex hoc cõpetit ei, qđ vſurpat alienũ. Secũdũ vero ptinet ad rationẽ furti, put diſtinguit̃ à peccatis, q̃ ſunt cõtra perſonã, ſicut ab homicidio, & adulterio, & ſecundum hoc cõpetit furto, quod ſit circa rem poſſeſſam. Si quis. n. accipiat, id qđ ẽſt alterius nõ ẽ quaſi poſſeſsio, ſed quaſi pars, ſicut ſi amputet membrum, vel ſicut perſona coniuncta, vt ſi auferat filiam, vel vxorem, non habet proprie rationẽ furti. Tertia differentia eſt, quæ complet rationem furti, vt ſcilicet occulte vſurpetur alienum, & ſecundum hoc ꝓpria ratio furti eſt, vt ſit occulta acceptio rei alienæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ occultatio qñq; quidẽ eſt cauſa peccati, puta, cum quis vtitur occultatione ad peccãdum, ſicut accidit in fraude, & dolo, & hoc modo non diminuit, ſed cõſtituit ſpeciẽ peccati, & ita eſt in furto. Alio modo occultatio ẽ ſimplex circũſtantia peccati, & ſic diminuit peccatum, tum quia ſignum verecundiæ eſt, tum quia tollit ſcãdalum. C

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ detinere id, qđ alteri debetur, eãdem rationem nocumenti habet cum acceptione iniuſta, & ideo ſub iniuſta acceptione intelligit̃ etiam iniuſta detentio.

A occidet, & ad hoc parat ĩſtrumẽta, & huiuſmodi. De hoc. n. videtur affirmãdũ, ꝙ cõtinue peccat mortaliter, quandiu hæc exercet, de illo aũt nõ. Vnde in propoſito, cũ detinere alienũ non ſit actio, ſed actionis effectus ab actione nõ dependẽs, niſi in principio, quoniã detinens aurum, vel argẽtum quod accipit, nihil operat̃ in detinẽdo, ex quo repoſuit illud in loco tuto cõſequẽs ꝙ eſt detinens vt ſic, non exerceat aliquẽ ãctũ volũtariũ, ac ꝑ hoc nõ peccat continue, quãuis continue ſit in ſtatu mortalis peccati. De cõtrectatione aũt rei furtiuę detẽtę diſtinguẽdũ eſt, ꝙ aut actus circa illã fit ꝓpter bonũ illius rei, puta, ſi veſtis furtiua excutiat̃, vel remoueat̃ à loco humido, vel cuſtodiat̃ à fure, aut latrone, & huiuſmodi, & ſic nullũ peccatum ẽ, ſicut nec in actibus indifferẽtibus circa illam, puta, vidẽdo, monẽdo &c. qm̃ per hoc nullus actus exercet̃ circa rem alinam, qui violet iuſtitiam. Aut actus eſt vſus illius rei, puta, induere ſe veſtem furtiuam, ornare ſe gemma, aut annulo furtiuo, expẽdere pecuniã furtiuã, comedere & bibere in vaſis furtiuis, & huiuſmodi, vt faciunt fures vtẽtes rebus quas ſunt furati In his. n. non interuenit continuus actus voluntarius, ſed qñque exercet̃ aliquis actus, & quandoq; nullus. Nã induere, & ornare ſe actiones quædã volũtariæ ſunt, indutũ autem eſſe, & ſimiliter ornatum eſſe & huiuſmodi, nõ ſunt actiones, ſed ad prædicamentũ habitus ſpectantia. Vnde de his aliquid eſt manifeſtũ. ſ. ꝙ non continue peccant, & aliquid obſcurum, an. ſ. quotiẽs huiuſmodi actus exercent, totiẽs peccẽt mortaliter. D Apparet. n. prima frõte diſtinguẽdũ eſſe, ꝙ actualiter habere actũ vtendi re aliena, contingit dupliciter. Vno modo formaliter, hoc eſt, quòd intentio feratur ſuꝑ alieno, & ſic quotiens diſcontinuato actualiter peccato tã intus, q̃ extra vtit̃ re aliena, totiẽs peccat mortaliter. Alio mõ materialiter, hoc eſt, ꝙ nihil cogitando de alieno, vtitur re aliena vt ſua, vt ſi cogitat de induẽdo ſe, de emendo, de comedẽdo, de bibẽdo, & non cogitat de alieno. Et ſic videt̃, ꝙ omnes iſti actus ſint mali eadẽ numero deformitate, qua fuit mala intẽtio detinẽdi poſſidẽdi, ac ꝑ hoc vtendi rebus his vt proprijs. Sed primũ huius diſtinctionis mẽbrũ veritati inhærere mihi videtur, qm̃ multiplicatur numero peccatum non iuxta multiplicationẽ actuum voluntariorum tam intus, quã extra, vt patet ex hoc ꝙ actus exterior, & interior ſunt unũ numero peccatũ: & multi actus exteriores, & interiores voluntatis ſunt vnũ numero peccatum, vt patet cum qs deſiderat occidere, & delectatur de cogitata occiſione, & ſperat illam, & intendit ire ad occidendũ, & pparat ad hoc gladiũ, & ſagittas, & lanceas &c. E Hæc. n. oĩa uno cõtextu facta uno numero ſunt peccatũ mortale, ſed iuxta multiplicationem moralem, materialiter tamẽ moralitatis actuum. Dico aũt moralem ad differentiã multiplicationis in eſſe naturæ actuum voluntatis deformium, puta deſiderare, furari, delectari de cogitato furto, intendere ire ad furandũ, & hmõi Quãuis. n. ſinguli actus habeant forte ſingulas deformitates morales ac per hoc plures in eſſe naturæ, in genere tamen moris vna numero tantum eſt eorum moralitas, & ideo ſunt unum numero peccatum, vt dictum eſt. Multiplicatur autem moralitas numero, ſeu materialiter in genere moris quotiens quis ex non actualiter peccante in tali ſpecie peccati, fit actualiter peccans in illa. Attendi vero videtur hæc A vnitas numeralis penes vnitatẽ applicationis animæ ad talẽ ſpẽm, ita ꝙ quãdiu anima applicata ad illud per aliquẽ actũ interiorẽ, vel exteriorẽ pſeuerat quantũcunq; actus multiplicet, in genere naturæ nõ moris eos multiplicat. Oẽs. n. habẽt rationẽ vnius numero in genere moris ꝑꝑ vnitã perſeuerantẽ applicationẽ animæ, cuius vnitatẽ atteſtatur in actibus interioribus cõtextus. In exterioribus vero continuatum imperiũ paſſiuum operationum depẽdentium in eſſe, & in fieri ab imperãte, quales ſunt motus propriorum membrorum voluntarij. De ſecundo autẽ mẽbro dubito, propterea quia ſciens rem aliquam eſſe alienã, & vtens ea inuito domino, q̃uis nihil de hoc cogitet non excuſat̃ à peccato mortali, ex quo eſt in tali ſtatu, ꝙ ſi cogitaret, nihil minus vteretur illa re aliena inuito domino. Ex eo nãque ꝙ huiuſmodi actus voluntarij ſunt de genere ſuo peccata mortalia, qm̃ quilibet eſt vti re aliena inuito domino, & nullus eorũ cedit in idem numero cũ altero, qm̃ diſcontinuati ſunt intus & extra apparet quod toties, quotiens vtuntur etiam nihil cogitando de re aliena, totiens peccant mortaliter, quamuis durũ hoc videatur. Et ſi neutra pars vera videtur, ſubdiſtinguendũ eſt, ꝙ actus qui ſine nouo cõtemptu vtẽdo re aliena exercent̃, ſunt duplicis differentiæ. Quidã cũ noua iniuria domini, & dicuntur actus cum noua iniuria domini actus illi q vel reddũt ipſam rem deteriorem, ita vt nõ eſſet amplius à domino repetẽda, ſed eius pretiũ. D Fit enim iniuria tũc noua domino, ex hoc, ꝙ cogitur ad cõmutationem rei ſuæ, ſi debet eã recuperare, vt patet de conſumptione veſtis furtiuæ. Vti nãque veſte cõſumẽdo illam eſt facere vt domino res ſua ſatisfacere nõ poſſit, etiam ſi reddenda eſſet. Et ob hoc addit nouã iniuriã ſuper detentionem vel ex parte vtentis, quia. ſ. reddũt vtentem impotentem ad ſatisfaciendum domino, vt patet in paupere expẽdente furtiuam pecuniam nec habẽte vnde poſſit ſatisfacere domino. Huiuſmodi enim expẽſio nociua eſt domino, addẽs ſupra detẽtionem, impotentiam reſtituendi, ac ꝑ hoc peioris conditionis reddens dominũ pecuniæ. Actus aũt ſine noua iniuria domini ſunt, qui non in damnum domini redũdãt, vt ſi res iã deuenit ad ſtatum, in quo dominus nollet eã, ſed eius ꝑtiũ, de cætero vti ipſa, nouam nõ addit detentioni iniuriã. Et ſimiliter ſi expendens pecuniã furtiuam habet in prõptu vnde ſatisfacere poſſet, ſi vellet, nullam videtur detentioni addere iniuriã. E Diceret̃ nãq; ꝙ primis actibus totiens quoties peccat mortaliter, non autẽ ſecundis, ſicut nec ſemel bibendo in vaſe furtiuo, cum ſit actus ſine iniuria. Quamuis de hoc nõ ſit ſimile, quia huius. ſ. ſemel bibendo, non eſt de natura ſua talis, ꝙ computetur inter eos, qui fiũt inuito domino Quid horum verius ſit nõ facile video, qm̃ cum actus de natura ſua intueor, videtur ꝙ totiẽs, quotiens vtitur re aliena inuito domino peccat mortaliter. Cum vero conſidero, ꝙ vſus ſine noua iniuria non videtur eſſe inuito domino, cui tãtundem eſt ſi talis vſus fiat, & ſi non fiat, videtur ꝙ nõ totiens, quotiẽs vtitur peccat, ſed tollens, quotiens cum noua iniuria in affectu, vel in effectu, vt declaratum eſt. Cum autem attendo, ꝙ multiplicatio horum actuum eſt in eſſe naturę, & nõ moris, vnum tãtum videtur eſſe peccatũ, dum non renouatur affectus ad alienum. Et licet hac vltima replicata, via quæ primo fuit alla-

ta,

Ambroſ. in ſer. 81. non procul à fine, tom. 3. Et habetur di. 47. ca. Sicut ij, ante medium.

Li. 10. c. 6. incipit, Facundus dictus eſt, a medio illius.

ta, prima fronte vera appareat propter vnitatem moralis de- F formitatis. Si quis tñ conſideret, quod operantes ſm habitũ, nõ deliberant circa rõnem formalẽ habitus, vt patet in artificibus, qui vtuntur arte, quaſi natura, vt habes in 10. Eth. de citharedo, manifeſtum fiet, quod detentor quaſi ex habitu operatur deliberatę detẽtionis. Et propterea nõ cogitat an re ſua, an aliena vtatur. Vnde non eſt ꝓpterea melioris conditionis, q̄ non detentor, qui vtetur alieno inuito dño, quem conſtat totiens quotiẽs peccare mortaliter. Et per hoc ẽt excludiẽ mediũ via diſtinguẽs inter act⁹ cũ noua iniuria, vel ſine noua iniuria, quia .ſ. nõ eſt melioris conditionis detẽtor, quã non detentor. Sed ſi quis non eſſet detentor rei alienæ, & tamẽ vteretur ea ſcienter inuito domino tali vſu, qui conſueuit precio æſtimari, peccaret mortaliter ex natura actus. Detẽtor igitur totiens peccat mortaliter, quotiens nouus cõſumptor, quotiens nouiter vtẽs eſt ſicut peccaret totiens non detentor.

370

Infr. q. 9. co. & q. 77. arti. 1. cor. & ad 2. Et 2. cor. 12.

¶ Reſtat igitur ex tribus allatis vijs, ꝙ illa ſola ſit vera, q̄ actus ex natura ſua nouos circa rẽ aliquã inuito domino intuetur. Et ſic ad dubium in principio motum patet reſponſio, ꝙ detentor quidem inquantum detinet, nõ continue peccat, ſed quotiens renouat cõſenſum detinendi. Cõſumptor autem & vtens, quotiens de nouo conſumit, ſeu vtitur tali vſu, qui cõſueuit pcio æſtimari ſiue de hoc cogitet, ſiue nõ. I

1. 2. q. 1. ar. 3. & q. 18. ar. 6.

Li. 10. ca. 17. & incipit, Religioſus à medio.

¶ Et confirmatur hoc ex diffinitione ſupradicta furtiſtarum .ſ. quod furtum eſt contrectatio non ſolum rei, ſed vſus.

¶ In eodẽ ar. 3. in rñſione ad tertiũ dubiũ occurrit duplex. Primũ eſt circa vltima verba .ſ. Id, ꝙ eſt ꝑ rapinã ablatũ, eſt raptoris nõ ſimpliciter, ſed q̃tũ ad detẽtionẽ; qm̃ in præſenti materia eſſe alicuius q̃tũ ad detẽtionẽ, eſt habere ius detinendi: ſicut eſſe alicuius q̃tũ ad cuſtodiã, importat habere ius cuſtodiẽdi. Conſtat aũt ꝙ raptor non hẽt ius detinendi, quia tenetur ad nõ detinẽdũ, & peccat mortaliter volendo detinere, & tamdiu eſt in ſtatu peccati mortalis, quãdiu detinet. Non eſt igitur verum, ꝙ res rapta ſit raptoris, quantum ad detentionem.

¶ Secundũ dubiũ ẽſt, q̃a in hac reſponſione author ſuſtinet, ꝙ ſi quis rem propriam raptam ab alio, occulte accipit ab illo, ꝙ furtũ cõmittit: ꝙ multipliciter apparet falſũ. Primo, quia ſi eandem ab eodem violenter acciperet, non committeret rapinam. ergo occulte accipiendo non committit furtum. K

¶ Secundo, quia communis videtur ſententia, ꝙ in re propria non committitur furtum, niſi alius habeat ius in illa, puta, pignoris, vel commodati, & huiuſmodi. Et aſſertor ad hoc ius ciuile. ff. de furtis. l. ſi res. § 1 & l Si is, qui rem.

¶ Tertio, quia ſm multos licitum eſt alicui accipere occulte rẽ ab occupatore non ſolũ propriã, ſed ẽt vere debitam, ſi nõ pōt aliter recuperare ſuũ. Et quis ſm iura ciuilia dicẽs ſibi ius debeat priuari iure, ꝙ hẽt in re illã, non tamẽ arguitur furti.

¶ Ad primum dubium dicitur, ꝙ rẽ raptã eſſe raptoris, quãtũ ad detentionem, dupliciter verificatur. Primo, quantũ ad hoc ꝙ non poteſt priuata authoritate ab eo auferri inuito. Dominus namque rei non poteſt ſibiipſi ius dicere, reliqui autem priuati nullum ius habent ab eo tollendi rem illam.

¶ Secundo, quantum ad hoc ꝙ ipſe tenetur tenere ã non ſibi, ſed domino reſtituẽdam. Et propterea ſi dominus rei occulte accipiat illã, iniuriã facit illi qui rapuit, pro quãto raptor incurrit damnũ duplum, dum & rem perdidit, & precium tenetur domino neſciens rem deueniſſe ad dominum.

¶ Ad tertium dicẽdum, ꝙ nihil ꝓhibet id, qđ eſt ſimpliciter vnius, ſm qđ eſſe alterius, ſicut res depoſita ẽ ſimpliciter qdẽ deponẽtis, ſed eſt eius, apud quẽ deponit, q̃tũ ad cuſtodiã. Et id ꝙ eſt ꝑ rapinã ablatũ, eſt rapiẽtis nõ ſimpliciter, ſed q̃tũ ad detentionem. G

Articvlvs IIII.

Vtrum furtum & rapina ſint peccata differentia ſpecie.

AD QVARTVM ſic procedit. Vĩ ꝙ furtũ, & rapina nõ ſint pctã dĩa ſpẽ. Furtum. n. & rapina differunt ſm occultũ, & manifeſtũ. Furtum. n. importat occultam acceptionem, rapina vero violentam & manifeſtã. ſed in alijs generibus pctõrum occultum & manifeſtũ nõ diuerſificãt ſpẽm. ergo furtum, & rapina non ſunt peccata ſpecie diuerſa. H

¶ 2 Præterea. Moralia recipiunt ſpẽm à fine, ut ſupra* dictum eſt, ſed furtum, & rapina ordinantur ad eundem finem .ſ. habẽdum aliena. ergo non differunt ſpecie.

¶ 3 Præt. Sicut rapitur aliquid ad poſsidendum, ita rapitur mulier ad delectandum. vnde &* Iſido. dicit in li. Etymologiarũ, ꝙ raptor dicitur corruptor, & rapta dicitur corrupta, ſed raptus dicitur ſiue mulier auferatur publice, ſiue occulte. ergo & res poſſeſſa rapi dĩ ſiue occulte, ſiue publice rapiat. ergo nõ differũt furtũ, & rapina.

SED CONTRA eſt, quòd* Philo. in 5. Eth. diſtinguit furtum à rapina, ponẽs furtum occultum, rapinam vere violentam. G

RESPON. Dicendum, ꝙ furtũ & rapina ſunt vitia iuſtitię oppoſita, inquantum aliquis alteri facit iniuſtum. Nullus autẽ patitur iniuſtũ volens, vt ꝓbatur in* 5. Ethi. Et ideo furtum & rapina ex hoc habent rationem peccati, ꝙ acceptio eſt inuolũtaria ex parte eius cui aliquid ſubtrahitur. Inuolũtarium autem dupliciter dicitur ſcilicet per ignorantiam, & violẽtiã, vt habetur in 3.* Ethi. Et ideo aliã rationem peccati habet rapina, & aliam furtum. ergo propter hoc differunt ſpecie. H

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ i alijs generibus peccatorũ nõ attenditur ratio peccati ex aliquo inuoluntario, ſicut attenditur in peccatis oppoſitis iuſtitiæ. Et iõ vbi cõcurrit diuerſa ratio inuolũtarij, eſt diuerſa ſpecies peccati.

¶ Ad argumentum ergo dĩ, ꝙ raptor detinendo rẽ ſuã, peccat mortaliter, non autẽ detinẽdo reſtituendã domino. Et rurſus, licet raptor nõ habeat ius detinendi abſolute, habet tamẽ ius detinendi contra priuatas acceptiones, quia nullus poteſt, vt dictũ eſt, priuata actione ab eo illud accipere, & ſic illi iniuria accipiendo ab eo occulte rem raptam, in cuius ſignum licite pōt res raptas ab inuaſoribus priuatis defendere.

Li. 5. ca. 2. in fi. tom. 5.

Li. 5. c. 9. ante medium tom. 5.

¶ Ad ſm dicit, ꝙ idẽ eſt proportionaliter iudiciũ de furto, & rapina niſi ꝙ in rapina manifeſte ſit iniuria publicæ poteſtati, adhibendo violentiã priuata authoritate. Vnde ſi quis res raptas vult violẽter recuperare, oportet q̃d aut incõtinenti, vim vi repellendo recuperet, vt fecit Dauid ad uerſus latrunculos Amalechitarũ, primi Regum c. 30. Si enim propria authoritate violentiam inferat rapinæ vitium quo ad modum, etſi non quo ad rem raptam, nõ effugit. Et ſic ẽ de furto iudiciũ, q. ſ. furti vitiũ non euadit quo ad modũ accipiẽdi, ꝙ quo ad dãnũ ꝓximi, quãtũ ex parte act⁹, q. a. ſ. latet acceptor; & ille remãeat obligat⁹ ad reſtitutiõẽ.

Li. 3. c. 1. tomo, 5.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ accipere occulte rẽ propriã apud aliũ exiſtentem, contingit dupliciter. Primo ex intẽtione accipiẽdi proprium, & non dãnificandi proximum. Et ſic non eſt ꝓprie furtum, niſi forte quantum quo ad modum accipiẽdi, & ſic intelligenda ſunt iura. Alio modo, ex intentione accipiẽdi ſẽ illã q̃ eſt ꝓpria, nõ vt propriã, ſed abſolute, & ſic eſt furtũ, vt in litera dicitur, quia acceptio terminatur ad rẽ habentẽ tantum de ratione alieni, vt inde damnificetur proximus in iure cuſtodię, vel retentionis, ſaltẽ pro reſtitutione, & in vinculo reſtituendi, vt declaratum eſt. In neutro tamẽ mõ accipiẽs tenetur ad reſtitutionem, ſed ad inſinuãdum ei, apud quem res exiſtebat, quod liber eſt à vinculo reſtitutionis illius rei.

¶ Ad tertiũ dicitur, quòd argumẽtum tãgit duas difficultates. Prima eſt, an potẽs recuperare rem ſuam apud alium, liceat illam occulte accipere, vt recuperet rẽ ſuam ſine omni dãno proximi, & ſcãdalo. Secunda eſt, an eidem liceat accipere res, vel pecunias ſui debitoris, occurẽtibus eiſdem conditionibus. Et quia hoc pertinet ad tertium argumentum quinti articuli ſequentis, illuc vſque differatur. K

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ ſextæ Artic. quartum.

IN art. 4. eiuſdẽ 66. q. nota incorpore articuli, ꝙ non eſt intentio literæ inferre diuerſitatẽ ſpecificã furti, & rapinę ex diuerſa diſpoſitione mẽtis pſonæ læſæ: accidit. n. peccato inco qualitercũq; læſus diſponatur in mẽte ſua, ſed ex diuerſa rõne obiecti, circa q̃ verſatur. Ex hoc nãq; quod iniuſte accipiens, iniuſtũ facit, patet obiectum acceptionis vtrobique eſſe iniuſtum. Et quia iniuſtum alicui claudit in ſe rõnẽ inuoluntarij illi,

illi, quia nullus patitur iniuſtum volens, cōſequens eſt, vt ſm diuerſam rationem inuoluntarij, diuerſificent̄ iniuſti ſpecies ac per hoc acceptio iniuſta inuoluntarij, per violentiā, diſtinguitur ſpecie ab acceptione iniuſta inuoluntarij ꝑ ignorātiā. Et ſic conſtituuntur duæ ſpecies. ſ. furtum, accipiendo occulte alienum, & rapinæ, violenter accipiendo alienum.

A

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ finis remotus rapinę, & furti idē eſt, ſed hoc nō ſufficit ad identitatē ſpeciei, quia eſt diuerſitas in finibus proximis. Raptor.n.vult ꝑ propriam poteſtatem obtinere, fur vero per aſtutiam.

B AD TERTIVM dicendū, ꝙ raptus mulieris nō pōt eē occultus ex parte mulieris q̄ rapit̄. Et iō ēt ſi ſit occultus ex parte aliorū, qb⁹ rapit̄, adhuc remanet rō rapinę ex parte mulieris, cui violētia infert̄.

ARTICVLVS V.

Vtrum furtū ſemper ſit peccatū.

AD QVINTVM ſic ꝓcedi tur. Videtur ꝙ furtū non ſemꝑ ſit peccatū. Nullū peccatū cadit ſub p̃cepto diuino. Dicitur.n.Eccleſ.15. Nemini mādauit impie agere, ſed Deus inuenitur p̃cepiſſe furtum. dicitur.n. Exod 12. Fecerūt filij Iſrael ſicut C præceperat Dominus Moſi, & exſpoliauerunt AEgyptios. ergo furtum non ſemper eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Ille qui inuenit rem nō ſuam. ſi eam accipiat, videtur furtum committere, quia accipit rē alienā, ſed hoc videtur eſſe licitū ſecundum naturalem æquitatem, vt iuriſtæ dicunt. ergo videtur ꝙ furtum non ſemper ſit peccatū.

¶ 3 Præt. Ille qui accipit rem ſuā non videtur peccare, cum nō agat contra iuſtitiam, cuius ęquitatem non tollit, ſed furtum committitur etiam ſi aliquis rē ſuam occul D te accipiat ab altero detentā, vel cuſtoditā. ergo videtur quòd furtum non ſemper ſit peccatum.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur Exo.10. Non furtum facies.

RESPON. Dicēdū, ꝙ ſi aliqs conſideret furti rationē, duas rationes peccati in eo inueniet. Primo quidem propter cōtrarietatē ad iuſtitiam, quę reddit vnicuique quod ſuū eſt, & ſic furtum iuſtitiæ opponitur, inquantum eſt acceptio rei alienę. Secūdo rōnē do E li, ſeu fraudis, quam fur cōmittit occulte, & quaſi ex inſidijs rē alienam vſurpando. Vnde manifeſtū eſt, ꝙ omne furtum eſt peccatū.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ accipere rē alienā vel occulte, vel manifeſte authoritate iudicis hoc decernentis, non eſt furtum, qa iā fit ſibi debitū per hoc, ꝙ ſentētialiter ſibi eſt adiudicatū. Vñ multo minus furtū fuit. ꝙ filij Iſrael tulerūt ſpolia AEgyptiorū de p̃cepto Dñi hoc decernētis pro afflictionibus, qbus AEgyptij eos ſine cauſa afflixerat; & iō ſignāter dr̄ Sap. 10. Iuſti tulerūt ſpolia impiorum.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ circa res inuētas eſt diſtinguēdū. Quædā enim ſunt quę nūquā fuerūt in bonis alicuius, ſicut lapilli, & gemmæ, quę inueniuntur in littore maris, & talia occupāti cōceduni. Et eadē ratio eſt de theſauris antiquo tempore ſub terra occultatis, quorū nō eſt aliquis poſſeſſor, niſi quod ſecundum leges ciuiles tenetur inuentor dare medietatem domino agri, ſi in alieno agro inuenerit. Propter quod in parabola Euāgeli dicitur Matth.13. de inuētore theſauri abſcōditi in agro, qđ emit agrū, quaſi vt haberet ius poſsidendi totum theſaurum. Quædam veros res inuentæ fuerūt de propinquo in alicuius bonis, & tūc ſi quis eas accipiat nō aīo retinēdi, ſed aīo reſtituēdi domino, q eas ꝓ derelictis non habet, non committit furtū. Et ſimiliter ſi ꝓ derelictis habeātur, & hoc credat inuētor, licet ſibi eas retineat, nō committit furtū, aliàs aūt cōmittit̄ peccatū furti. Vnde* Aug. dicit in quadā Homil. & habetur 14.q.5. Si qd inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti.

Serm.19. de verb. Apo. à medio, tomo.10. Et habetur 14.q.5.ca.Si quid.

AD TERTIVM dicēdū, qđ ille qui ſurtim accipit rē ſuam apud aliū depoſitā, grauat depoſitariū: quia tenetur ad reſtituendum eā, vel ad oſtendendum ſe eſſe innoxium. Vnde manifeſtū eſt qđ peccat, & tenetur ad reuelandum grauamen depoſitarij. Qui vero furtim accipit rē ſuam apud alium iniuſte detentā, peccat quidem, nō quia grauet eum qui detinet, & tm̄ nō tenetur ad reſtituendum aliqd vel ad recōpēſandū, ſed peccat cōtra cōmunē iuſtitiā, dum ipſe ſibi vſurpat ſuæ rei iudicium, iuris ordine prętermiſſo. Et ideo tenetur Deo ſatisfacere, & dare operam, vt ſcandalum proximorum, ſi inde exortum fuerit, ſedetur.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæſextę Art. quartū.

IN art.5. eiuſdem q. 66. in reſponſione ad primum aduerte illa verba, Per hoc quod ſententialiter eſt ſibi adiudicatum. Dupliciter ſiquidem contingit iudicem, vel principem mādare aliquid, quod proximo nocet, ſeu ab eo aliquid auferre. Primo iudicialiter, & ſic iuxta modum ſententiæ parendo, nullum eſt peccatum. Vnde licite quis occulte hominem rebus, & vita etiam priuat, parendo iuſtæ ſententiæ. Alio mō communiter, ſicut domini mandāt fieri alia ſeruitia, & ſic non eſt ei obediendum in occultis executionibus ad accipendum res, aut vitam alterius, aut aliquid huiuſmodi, quoniam non poteſt princeps hæc præcipere, niſi vt iudex. In manifeſtis autem ſeruanda eſt regula eorum qui ex obedientia pergunt ad bellū quod ſ. ſubditi credentes rationabiliter ſe benefacere, excuſantur ex obedientia, vt Augu. dicit, & habetur, 3.q.1.cap. Quid culpatur.

371 Infr. q. 118. art.4.cor. Et 2.q.42. q.2. art 4.cor. Et mal.q.10. artic.2. cor. Et q.15. arti. 2. cor. princ.

¶ In rōne ad ſecundum eiuſdem articu. collige primo diſtinctionē inuentorum. Quædā.n. nūquā fuerunt alicuius dñi, vt gemmæ &c. & hæc ſunt occupātis. Quædā aliqn̄ alicuius, & hæc aut ab antiquo, vt theſauri, & hæc in proprijs inuēta, ſunt inuentoris, in alieno diuidūtur inter ſe, & dñm: aut de propinquo, & hæc aut habētur pro derelictis, & hoc reputat inuētor, & inuētoris ſunt: aut nō habētur ꝓ derelictis, & ſic ſi ſumuntur ab inuentore animo retinendi, furtū induūnt, ſi animo dandi domino, nullum eſt peccatum.

¶ Aduerte ſecundo, ꝙ qa iura ciuilia, vt in præcedēti libro dictum eſt, obligant etiam in foro conſcientiæ, & lex de inuētis theſauris ī alieno agro nō ē pęnalis, vt expectet ſniam iudicis ſed de ꝓprietate rerū ſtatuēs, & iā dictū ē, ꝙ ꝓprietas rerū eſt a iure poſitiuo: iō vbi lex illa īperialis robur legis obtinet, inuētor theſauri in alieno ſolo tenet̄ in foro cōſciētiæ ſeruare illā.

¶ Nota tertio, ꝙ quia bona naufragorū nō habētur ab illis ꝓ derelictis, quando naues periclitantur, & franguntur, inuenientes illa, tenentur eis eadē reſtituere, & qa nō eſt addenda afflictio afflicto, ſtatuta ciuitatū illarū qbus applicantur occupare volētibus tales res qn̄ domini rerū poſſunt ꝑ ſe, vel ꝑ alios eaſdē res ſaluare, iniquitatis plena ſunt.

¶ In reſponſione ad tertiū in eodē articulo in calce reſponſionis duplex occurrit prætactum dubium in art.3.an.ſ. impotēs recuperare rem ſuā, aut aliquid ſibi debitum via iuris, accipiendo illam ſine ſcādalo, peccet coram Deo: Et eſt ratio dubij, quia talis agit cōtra communem iuſtitiam, dicens ſibiipſi in re ſua ius. Ex oppoſito autem videt̄, quòd in defectu iudicis, licitum ſit huic dicere ſibiipſi ius.

¶ Ad hoc dicit̄, quòd aliud eſt loqui regulariter, & aliud in caſu. Conſtat namque quod regulariter nō licet occulte accipere ꝓprium apud furē, aut raptorem detentum propter rationē in litera aſſignatam, quia ſcilicet agit contra iuris ordinem. In caſu autē, in quo aliquis vel propter detinētis, vel iudicis iniuſtitiam, aut defectū probationum, aut ꝓpter maius dānū amicitiæ, pacis, vel rerū, aut huiuſmodi, non poteſt via iudicis ſuū aut ſibi debitum recuperare, & abſque ſcandalo, periculo & offenſa cuiuſcunque poteſt occulte accipere à debitore, vnde ſibi ſatisfaciat, Multi dicunt quod licite hō poteſt, & ratio eſt: quia tunc non agitur contra iuris ordinem, quoniam iuris ordo ad reddendum vnicuique ſuū, & pacem communē ordinatur. Hic autē pax nō violatur, vt ſupponit̄, & obſeruatiō ordinis iuris, aut impediret dominum ab habendo ſuum, aut efficere nō poſſet vt dominus haberet ſuum, niſi forte cum maiore damno domini, vt patet diſcurrendo in cauſis allatis. Eſt igitur caſus in

quo

quo licet à lege diſcedere, ſaltem ſic, ꝙ nõ fit cõtra iuſtitiã, quãuis fieri videatur præter iuſtitiam diſcedẽdo à directo illius modo.

372 Locis ſupra art. 5. inductis. 5.

Et propterea abſque mortali peccato poteſt in huiuſmodi caſibus occulte quiſque recuperare tam ſuum, quam ſibi debitum adhibendo cautelam ſuperius dictã, vt. ſ. ille qui occupabat, ſciat ſe non teneri amplius ad reſtitutionem, ne tali ignorantia ex hoc facto conſurgente grauet, ſi pœnitens fuerit in futuro, ad reſtitutionẽ, quod non tenetur reſtituere. Nec in his caſibus accipiens proprie dicit ſibiipſi ius, ſed potius exequitur ius ſuum, cum non authoritate aliqua vtatur, ſed ſola occulta acceptione.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ Art. ſextum.

IN ar. 6. eiuſdem 66. q. in rñſione ad tertium, eſſet tractandũ, An ꝓ furto iuſte hõ occidatur, niſi ſuperius in tractatu de homicidio tractatũ hoc eſſet.

Q. 14. artic. 12. & q. 72. art. 5. & 87. art. 3. Ar. ſequẽti.

¶ In reſponſione vero ad tertium, verba in calce ſcito recte pũctis diſtinguere, ne forte putes authorẽ dicere, quod animus inferendi nocumentum talium minimorum conſtituat peccatum mortale. Hoc. n. eſt alienum à mente eius, cum conſtet accipientem minima, intendere pro ſe illa minima habere, ac per hoc priuare dominũ illis minimis. Hoc. n. eſt inſeparabile ab acceptione minimorum, ſed doctrina ſua eſt, ꝙ ſi habet animũ inferendi proximo nocumentum abſolute, & ſimpliciter, & non nocumentum limitatũ ad huiuſmodi minima, tunc ratione talis animi peccat mortaliter accipiẽdo ex tali animo, ſicut ẽt ſine acceptione habẽdo talẽ cõſenſũ in aĩo peccaret mor-

ARTICVLVS VI.

Vtrum furtum ſit peccatum mortale.

AD SEXTVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd furtũ non ſit pctm̃ mortale. Dr̃. n. Proue. 6. Nõ grãdis eſt culpa, cum qs furatus fuerit, ſed oẽ pctm̃ mortale eſt grãdis culpæ. ergo furtum nõ eſt pctm̃ mortale.

¶ 2 Præt. Pctõ mortali mortis pœna debet̃, ſed pro furto nõ infligitur in lege pœna mortis, ſed ſolũ pœna damni, ſm illud Exod. 22. Si qs furatus fuerit bouẽ aut ouẽ, quinq; boues pro vno boue reſtituet, quatuor oues ꝓ vna oue. ergo furtum nõ eſt pctm̃ mortale.

¶ 3 Præt. Furtũ põt committi in paruis rebus, ſicut & in magnis. ſed inconueniens videtur, quod ꝓ furto alicuius paruæ rei puta, vnius acus, vel vnius pennæ, aliqs puniatur morte æterna. ergo furtum non eſt peccatum mortale.

SED CONTRA eſt, ꝙ nullus damnatur ſm diuinum iudiciũ, niſi pro peccato mortali; condẽnatur autem aliquis pro furto, ſecundum illud Zachar. 5. Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem oĩs terræ, quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptũ eſt, iudicabit̃. ergo furtum eſt peccatũ mortale.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* habitum eſt, pctm̃ mortale eſt quod contrariat̃ charitati, ſm quod eſt ſpũalis aĩæ vita. Charitas aũt cõſiſtit quidem principaliter in dilectione Dei, ſecũdario vero in dilectione ꝓximi, ad q̃ ptinet vt ꝓximo bonum velimus, & operemur, p furtũ aũt hõ infert nocumentũ proximo in ſuis rebus, & ſi paſſim hoĩes ſibijnuicẽ furarent̃, periret humana ſocietas. Vñ furtũ tãq̃ contrariũ charitati, eſt peccatũ mortale.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ furtum dr̃ nõ eſſe grãdis culpæ duplici rõne. Primo quidem propter neceſſitatẽ inducẽtẽ ad furãdum, quæ diminuit, vel totaliter tollit culpam, vt infra* patebit. Vnde ſubditur. Furatur. n. vt eſurientem impleat aĩam. Alio modo dicit̃ furtum non eſſe grandis culpæ ꝑ cõparationẽ ad reatum adulterij quod punit̃ morte. Vnde ſubdit̃ de fure, quod deprehẽſus reddet ſeptuplum; qui autem adulter eſt, perdet animam ſuam.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ pœnæ pſentis vitæ magis ſunt medicinales, q̃ retributiuæ. Retributio. n. reſeruatur diuino iudicio, quod eſt ſecũdũ veritatẽ in

F peccantes. Et ideo ſecũdum iudicium præſentis vitæ non pro quolibet peccato mortali infligit̃ pœna mortis, ſed ſolũ ꝓ illis, q̃ inferũt irreparabile nocumẽtũ, vel ẽt ꝓ illis, q̃ habent aliq̃ horribilẽ deformitatẽ. Et ideo ꝓ furto, q̃d irreparabile damnum nõ infert, nõ infligitur ſm pñtens iudiciũ pœna mortis. niſi vt furtũ aggrauatur p aliquã grauẽ circunſtantiã, ſicut patet de ſacrilegio, qđ eſt furtum rei ſacræ: & de peculatu, quod eſt

G furtum rei cõmunis, vt patet* per Aug. ſup Ioannem, & de plagio, quod eſt furtum hominis, ꝓ quo qs morte punit̃, vt patet Exod. 21.

AD TERTIVM Dicendum, ꝙ illud ꝙ modicũ eſt, rõ apprehendit quaſi nihil, & ideo in his quæ minima ſunt, homo nõ reputat ſibi nocumentum inferri. Et ille q accipit, põt pſumere hoc non eſſe cõtra voluntatẽ eius cuius eſt res. Et pro tanto ſiquis furtiue huiuſmodi res minimas accipiat, põt excuſari à peccato mortali. Si tamen

H habet animum furandi, & inferendi nocumentum proximo, etiam in talibus minimis poteſt eſſe peccatum mortale, ſicut & in ſolo cogitatu per conſenſum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum liceat alicui furari propter neceſſitatem.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videt̃ quod nõ liceat alicui furari pp neceſſitatem.

I Non. n. imponitur pœnitentia niſi peccãti, ſed extra, de furtis* dicitur. Si quis p neceſſitatẽ famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, veſtẽ, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres. ergo nõ licet furari propter neceſſitatem.

¶ 2 Præt. †Philoſ. dicit in 2. Ethic. qđ quædã cõſeſtim nominata, cõuoluta ſunt cũ malitia, inter quæ ponit furtum, ſed illud quod eſt ſm ſe malum, non poteſt propter aliquem bonũ finẽ, bonum fieri. ergo non poteſt aliquis licite fu-

K rari, vt neceſſitati ſuæ ſubueniat.

¶ 4 Præterea. Homo debet diligere proximũ ſicut ſeipſum: ſed nõ licet furari ad hoc, quod aliquis p eleemoſynã proximo ſubueniat, vt Aug. dicit in lib. contra mendacium. ergo licet furari ad ſubueniendum propriæ neceſſitati.

SED CONTRA eſt, quòd in neceſſitate ſunt omnia communia, & ita non videtur eſſe peccatum, ſi aliquis rem alterius accipiat propter neceſſitatem ſibi factam communem.

taliter peccato furti & ſignum diſcretiuũ animi eſt, ſi paratus erat accipere aliquid notabile, aut non accepiſſet, niſi huiuſmodi friuola. Nocumentum enim in huiuſmodi non computat̃ ab humano animo, inter nocumẽta ſimpliciter, & abſolute. Et ꝓpea illa īferre nõ eſt peccatũ pfecte, qđ eſt peccatũ mortale ſed peccatũ veniale quod eſt ĩperfectũ in genere peccati.

Tract. 50. a medio to. 9.

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ Artic. ſeptimum.

IN arti. 7. eiuſdem q. duo ſunt notãda ꝓpter quorũdã ignorãtiã. Primũ eſt, ꝙ furtũ ẽ de genere prauorũ, ſicut mendacium, adulterium, homicidiũ, & alia huiuſmodi, quæ in nullo caſu ſunt licita, & nulla poſſunt recta intentione excuſari. Sed in caſibus, in quibus licite accipimus aliena, nõ cõmittit̃ furtum, nec eius diffinitio in tali actu ſaluat̃, ſicut nõ ſaluetur iniuſtitia ibidem. Et hoc habes in corpore articuli in reſpõſione ad ſm. Vnde abuſiua locutio eſt, ꝙ liceat furari in extrema neceſſitate, & aliq huiuſmodi; ſicut non recte diceretur, quod in ſici licet committere homicidium.

373 Inf. q. 110. arti. 3. ad 4. Et 4 di. 15. q. 2. art. 1. q. 4. ad 2. & art. 4. 4. q. 2. ad 2. & ar. 5. q. 1. co. * In decretalibus li. 5. titu. 18. ca. 3. & incipit, Si quis ꝓpter. † Lib. 2. ca. 6. ad finem, tomo 5.

¶ Secundũ eſt, ꝙ licet in caſu extremæ neceſſitatis licitum ſit vti occurrentibus rebus cuiuſcũq; fuerint nõ tñ extra caſum extremæ neceſſitatis licitum eſt accipere occulte res ſuperfluas alterius, vt ſubueniat̃ magnæ neceſſitati ꝓpriæ, vel alienæ, vt q̃dam ſomniare vident̃ ex hoc, ꝙ habẽs ſuperfluum naturæ, & pſonæ, tenet̃ de precepto erogare illud indigẽtibus, & vt dicit̃ in litera ex Ambr. Eſurientium panis eſt quem tu detines &c. Hic nãque error excluditur in litera per hoc, qđ ſubditur. Sed quia multi ſunt neceſſitatẽ patientes non põt ex eadẽ re omnibus ſubueniri

† Cap. 7. in medio, t. 4.

ſubueniri, committitur arbitrio vniuſcuiuſque diſpenſatio ꝓpriarum rerum, vt ex eis ſubueniat neceſſitatem patientibus. Non eſt ergo cuicunque ſed dño tantum commiſſa applicatio rerum ſuperfluarum ad ſubueniendum neceſſitatem patientibus. Vnde author in quolibeto, 8. q. 6. ar. 2. dicit, quod habens ſuperfluum, non tenetur huic pauperi petenti dare eleemoſynam, quia licet teneatur dare ſuperfluū in eleemoſynam, nō tamen tenetur dare huic. Et ſi ipſe dominus non tenetur dare huic, ſequitur, ꝙ ego non poſſum à domino accipere, vt dē huic. Caue ergo à tali doctrina, quia falſa eſt.

Reſpondeo Dicēdū, ꝙ ea quæ ſunt iuris humani, non poſſunt derogare iuri naturali, vel iuri diuino. Secundum autem naturalem ordinem ex diuina prouidētia inſtitutum, res inferiores ſunt ordinatæ ad hoc, quod ex his ſubueniatur hominum neceſsitati, & ideo per rerum diuiſionem, & B appropriationē ex iure humano procedentem, non impedit, quin hominis neceſsitati ſit ſubueniendū ex huiuſmodi rebus. Et ideo res, quas aliqui ſuperabundanter habent, ex naturali iure debētur pauperum ſuſtentationi. vnde* Ambro. dicit, & habetur in Decretis di. 47. Eſurientium panis eſt, quæ tu detines, nudorum indumentū eſt, ꝙ tu recludis, miſerorum redēptio & abſolutio eſt pecunia, quā tu in terram defodis, ſed quia multi ſunt neceſsitatem patientes, & C nō poteſt ex eadē re omnibus ſubueniri, cōmittitur arbitrio vniuſcuiuſq; diſpēſatio propriarū rerū, vt ex eis ſubueniat neceſsitatē patientibus. Si tamē adeo ſit euidens & vrgens neceſsitas, vt manifeſtū ſit inſtanti neceſsitati de rebus occurrētibus eſſe ſubueniendum, puta, cum imminet perſonæ periculum, & aliter ſubueniri non poteſt, tunc licite poteſt aliquis ex rebus alienis ſuæ neceſsitati ſubuēnire ſiue manifeſte, ſiue occulte ſublatis, nec hoc proprie habet rationem furti, vel rapinæ.

Ambroſ. in ſer. 81. non procul à fine tom. 3. Et habetur di. 47. cap. ſicut hi.

D Ad primum ergo dicēdū, ꝙ Decretalis illa loquitur in caſu in quo nō eſt vrgens neceſsitas.

Ad ſecundum dicendū, ꝙ vti re aliena occulte accepta in caſu neceſsitatis extremæ nō habet rationem furti, propric loquēdo: quia per talem neceſsitatem efficitur ſuum id, quod aliquis accipit ad ſuſtentandum propriam vitam.

Ad tertium dicendū, ꝙ in caſu ſimilis neceſsitatis etiā pōt aliqs occulte rē alienam accipere, vt B ſubueniat proximo ſic indigenti.

Articulus VIII.

Vtrum rapina poſſit fieri ſine peccato.

AD OCTAVVM ſic ꝓcedit. Videt ꝙ rapina poſsit fieri ſine peccato. Prȩda.n. ꝑ violētiam accipitur, quod videtur ad rationē rapinæ pertinere, ſecūdū* prædicta, ſed prȩdam accipere ab hoſtibus licitū eſt. dicit.n.* Ambr. in li. de Patriarchis. Cum præda fuerit in poteſtate uictoris, decet militarē diſciplinā, vt regi ſeruentur oīa. ſ. ad diſtribuendum. ergo rapina in aliquo caſu eſt licita.

374 Artic. 4. huius q.

† Libr. 1. de Abrahā ca. 3. à medio, tomo 4.

¶ 2 Præt. Licitū eſt auferre ab aliquo id, quod non eſt eius, ſed res, quas infideles habent, nō ſunt eorum. dicit.n. Augu. in epiſtola ad* Vicentium Donatiſtam. Res falſo appellatis veſtras, quas nec iuſte poſsidetis, & ſecundū leges terrenorum regum amittere iuſsi eſtis. ergo videtur quod ab infidelibus D aliquis licite rapere poſsit.

Epiſt. 48. in 1. pag. ante finem epiſ. tomo 2.

¶ 3 Præt. Terrarū principes multa à ſuis ſubditis violenter extorquēt, ꝙ uidetur ad rationem rapinæ pertinere. Graue autē uidetur

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſextæ Artic. octauum.

IN art. 8. eiuſdem q. in reſponſione ad ſecundum, tria dicantur. Primum eſt quod intātum infideles res ſuas iniuſte poſſidēt, inquantum ſecundū leges terrenorum principum amittere eas iuſsi ſunt.

¶ Secūdum eſt, quod huiuſmodi res non poſſunt priuata authoritate ab eis auferri. Tertiū eſt, ꝙ huōi res poſſunt ab eis ꝑ violentiam ſubtrahi publica authoritate. Et quoniam ſingula habent quæſtiones ſuas ſingillatim diſcutienda ſunt.

¶ Circa primum igit tria vidēda ſunt: qui ſunt infideles, q ſunt principes, q ſunt res, de quibus eſt ſermo.

¶ Ad quorum euidentiā ſciendū eſt, ꝙ infideles tripliciter ſe habent ad chriſtianos principes. Quidam enim ſunt ſubditi de facto, & de iure chriſtianis, vt Iudæi, hæretici, & mauri, qui ſunt in terris chriſtianorū, & hi ſunt priuati, vt hæretici, vel rebus, vel ſeruis, & mulieribus &c. iuxta ſacros canones, vt patet in titulis de Iudęis, & hæreticis, & in Decretis diſtinctio. 54. Nec ſolum Eccleſia, ſed principes, quibus hi tēporaliter ſubſunt, poſſunt leges condere contra illos in fauorem nominis chriſtiani, ſicut poſſunt pro alijs pijs cauſis. Quidam vero ſunt ſubditi de iure, & non de facto principibus chriſtianis, vt infideles occupantes terras chriſtianorū. E Hi namque ſi eorum principes chriſtiani, aut ſui hæredes viuunt, illis de iure ſubſunt, in quorum ſunt dominijs. Et ſi nullus ſupereſt hæres, ſubdendi ſunt de iure Eccleſiæ. Romanæ, alicui alteri Chriſtiano ab apoſtolica ſede, cuius intereſt in hoc caſu prouidere de principe chriſtiano in fauorem fidei. Et hi non ſolum ſunt infideles, ſed hoſtes chriſtianorum. Et ſi de rebus iſtorum aliquid lege ſancitum eſt à prædictis, executio ei mandandum eſt publica authoritate: non priuatis rapinis, aut furtis. Verum tamen eſt: quod quo ad bellum inferendū iſtis: quilibet chriſtianus princeps habens authoritatem indicendi bellum pro republica propria poteſt ex communi voto quamuis tacito, Chriſtiani populi, prædictis inferre bellū: & licite poſſidere, quę obtinebit: ſi nullus ſupereſt hæres chriſtianus. Si enim ſupereſſet: deberēt ſua ſibi reſtitui. Manifeſtat aūt A cōmune chriſtianorū votū, celebrata ſemper ſolēnitas in Romana, quæ cōmunis eſt, Eccleſia, in nouis victorijs principū chriſtianorum quorumcumq; bellantiū aduerſus Mahumetanos. Quidā aūt infideles de iure, nec de facto ſubſunt ſcđm tēporalē iuriſdictionē pricipibus chriſtianis, vt ſi inueniunt Pagani, q nūquā imperio romano ſubditi fuerunt, & terras inhabitātes, in quibus chriſtianū nunquā fuit nomē. Horū nāque domini, quāuis infideles, legitimi domini ſunt ſiue regali ſiue politico regimine gubernentur: nec ſunt ꝓpter infidelitatē à dominio ſuorum priuati, cum dominiū ſit ex iure poſitiuo, & infidelitas ex diuino iure, qđ non tollit ius poſitiuū, vt ſuperius in qō. 10. habitū eſt. Et de his nullā ſcio legē, quo ad temporalia. Contra hos nullus Rex, nullus Imperator, nec Eccleſia Romana pōt mouere bellū ad occupandas terras eorū, aut ſubiiciēdum eos temporaliter, quia nulla ſubeſt cauſa iuſti belli, cum Ieſus Chriſtus rex regū, cui data eſt omnis poteſtas in cælo, & in terra miſerit ad capiendam poſſeſsionem mundi non milites armatæ militię ſed ſanctos prædicatores ſicut oues inter lupos. Vñ nec in teſtamento veteri, vbi armata manu poſſeſsio erat capienda, terræ infidelium indictū lego bellū alicui propter hoc, ꝙ non erāt fideles, ſed vel quia nolebāt dare tranſitum, vel quia eos offenderant vt Madianitę, vel vt recuperarent ſua, diuina largitione conceſſa. Vnde grauiſsime peccaremus, ſi fidē Chriſti Ieſu per hanc viam ampliare cōtēderemus, nec eſſemus legitimi domini illorum, ſed magna latrocinia cōmitteremus & teneremur ad reſtitutionē, vt pote iniuſti debellatores, aut occupatores. Mittendi eſſent ad hos prædicatores boni viri, q verbo, & exemplo conuerterent eos ad Deum: & non qui eos opprimant, ſpolient, ſcandalizent, ſubiiciant, & duplo gehennæ filios faciant more Phariſæorum.

E ¶ Circa ſecundum dictum literæ, ſ. ꝙ huiuſmodi res infideliū nō poſſunt priuata authoritate ab eis auferri, dubiū occurrit An liceat chriſtianū ſeruum infideli furari, vel rapere. Et eſt ſermo de infidelibus, q de facto nō ſubſunt principibus chriſtianis. Et eſt rō dubij, quia multi dicunt, ꝙ ſic eſt eo, quia infidelis iniuſte eū detinet, vt patet ꝑ iura ciuilia, & canonica. Alij vero diſtinguunt de tempore belli. &c.

¶ Ex dictis aūt patet, ꝙ publica authoritate licitum eſt & per modum furti, & rapinæ, ſicut bellū, vel inſidię cōtra infideles licēt: priuata vero opportunitate conceſſa alicui q̄ licitū eſt adiuuare talem ſeruum ad ſui libertatem vendicandā, qui, vt pote iniuſte oppreſſus in libertate habet iuſtū bellum contra infidelē dūm, pōt, & debet opem ferre tali ſeruo ſiue occulte per modū furti, ſiue manifeſte ꝑ modū rapinæ. Nec diſtinguo inter tēpus belli, & pacis, q ex hoc capite, ſ. ex pte adiutorij

ad liberationē ſic oppreſſi, non oportet diſtinguere, quoniam oppreſſus habet continuū bellum iuſtū cum detentore. Nec oportet publicam authoritatem aliter hic quærere, quam quod vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ. Satis n. inculpata eſt tutela, quando pro libertate chriſtiani iniuſte detenti, non niſi modus furti, aut rapinæ committitur, cū talis libertas multo pretioſior ſit omni, in quo apparet lædi, bono infidelis p hos actus, & nulla ſit ſpes iuſtitiæ conſequēdæ à quocunque iudice Et Ambroſius dicit in lib. de Officiis, ꝙ qui non repellit iniuriam à ſocio, cum poteſt, tam eſt in vitio, quam ille qui facit. De captiuis autem iniuſte detētis ab eiſdem, idem eſt iudiciū ſed tunc inſurgit dubium, Cur non liceat priuata authoritate furari, vel rapere ab iſtis infidelibus res, quas iniuſte detinēt, ſicut hos ſeruos, cum ſeruus quædam poſſeſſio domini ſit, & vtrobiq; iniuſta poſſeſſio ſit.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ res horum infideliū iniuſtæ, ſunt duplices Quædam enim ideo iniuſte poſſidentur ab eis, quia infideles ſunt, vt ſtatus dominiorum, & huiuſmodi, & hoc non niſi publica authoritate inuadere licet, quia in nullius particularis perſonæ bonis ſunt. Quædam vero ideo iniuſtæ poſſidentur, q a ſunt alterius particularis perſonæ, vt res furtiuæ, raptæ, vel per vſuram extortæ, & has per modū furti dominum accipere ab eis ſine ſcandalo &c. non minus licet, quam à noſtris iuxta ſupradicta. Accipere autem per modum rapinæ priuata authoritate, cum impoſſibile ſit in pluribus hoc fieri ſine ſcādalo, & actus de genere ſuo ſit illicitus, q a non licet priuatę pſonæ ius ſibi armata

Serm. 19. circa princ. to. 10. Et habetur. 33 q. 1. ca. militare.

dicere, quod in hoc peccent, quia ſic fere omnes principes damnarentur. ergo rapina in aliquo caſu eſt licita.

Sed contra eſt, ꝙ de quolibet licite accepto poteſt fieri Deo ſacrificium, vel oblatio, non autem poteſt fieri de rapina, ſecūdum illud Iſa. 61. Ego Dominus diligens iudiciū, & odio habens rapinā in holocauſtū. ergo p rapinā aliquid accipere non eſt licitum.

Respondeo Dicendum, ꝙ rapina quandam violentiā, & coactionem importat per quam contra iuſtitiam alicui aufertur, quod ſuum eſt. In ſocietate autē hominum nullus habet coactionem, niſi per publicam poteſtatem. Et ideo quicumque per violentiam, aliquid alteri aufert, ſi ſit priuata perſona, non vtens publica poteſtate, illicite agit, & rapinam committit, ſicut patet in latronibus. Principibus vero poteſtas publica committitur ad hoc, quod ſint iuſtitiæ cuſtodes, & ideo nō licet eis violentia & coactione vti, niſi ſecundum iuſtitię tenorē: & hoc vel contra hoſtes pugnando, vel contra ciues, malefactores puniendo. Et quod per talem violentiam aufertur, non habet rationem rapinæ, cum non ſit contra iuſtitiā. Si vero contra iuſtitiam aliqui per publicam poteſtatem violēter abſtulerint res aliorum, illicite agūt, & rapinam committunt; & ad reſtitutionem tenentur.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ circa prædam diſtinguendum eſt. Quia ſi illi qui deprædātur hoſtes, habeant bellum iuſtū, ea quæ per violentiam in bello acquirunt eorum efficiuntur, & hoc non habet rationem rapinæ, vnde nec ad reſtitutionem tenentur. Quamuis poſſint in acceptione prædę iuſtū bellum habentes, peccare per cupiditatem ex praua intentione, ſi. ſ. non propter iuſtitiam, ſed ꝓpter prædam principaliter pugnēt. Dicit enim* Aug. in lib. de verbis Domini, quod propter prædam militare peccatum eſt. Si vero illi, qui prædam accipiunt, habeant bellū iniuſtum, rapinam committūt, & ad reſtitutionem tenentur.

Ad secundum dicendū, ꝙ intantum aliqui infideles res ſuas iniuſte poſſident: inquantum eas ſecundum leges terrenorum principum amittere iuſſi ſunt, & ideo ab eis poſſunt per violentiam ſubtrahi non priuata authoritate, ſed publica.

Ad tertium Dicēdum, ꝙ ſi principes à ſubditis exigant, quod eis ſecundum iuſtitiam debetur pp bonū commune conſeruādū,

F etiam ſi violentia adhibeatur non eſt rapina. Si vero aliqd principes indebite extorqueant per violentiam, rapina eſt, ſicut & latrociniū Vnde dicit* Aug. in 4. de ciuitate Dei. Remota iuſtitia quid ſunt regna, niſi magna latrocinia? quia & latrocinia quid ſunt, niſi parua regna? & Ezech. 22. dicitur Principes eius in medio eius quaſi lupi rapiētes prædā. Vnde ad reſtitutionē tenenī ſicut & latrones, & tanto grauius peccant, quā latrones, quanto periculoſius, & cōmunius

G contra publicam iuſtitiam agunt, cuius cuſtodes ſunt poſiti.

Lib. 4. c. 4. in prin. tom. 5.

Articvlvs ix.

Vtrum furtum ſit grauius peccatum quam rapina.

Ad nonvm ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ furtum ſit grauius peccatum, quàm rapina. Furtū enim ſuper acceptione rei alienæ habet adiunctā fraudē, & dolum, quod non eſt in rapina,

H ſed fraus, & dolus de ſe habent rationem peccati, vt ſupra* habitum eſt: ergo furtum eſt grauius peccatum, quam rapina.

¶2 Præt. Verecundia eſt timor de turpi actu, vt dicitur in 4.* Eth. ſed magis verecundantur homines de furto, quam de rapina. ergo furtū eſt turpius, quam rapina.

¶3 Præt. Quanto aliquod peccatu pluribus nocet, tāto grauius eſſe videtur, ſed per furtū pōt nocumentū inferri & magnis & paruis:

I per rapinam autem ſolum impotētibus poteſt violentia inferri. ergo grauius videtur eſſe peccatum furtū, quam rapinæ.

Sed contra eſt, ꝙ ſ'm leges grauius punitur rapina, ꝗ furtum.

Respondeo Dicendū, ꝙ rapina, & furtum habēt rationem peccati, ſicut* ſupra dictū eſt, pp inuoluntariū, ꝙ eſt ex parte eius, cui aliquid aufertur, ita tamen ꝙ in furto eſt inuoluntarium per ignorātiā, in rapina autem eſt inuoluntarium per violentiam. Magis eſt autem aliquid inuoluntarium per violentiam,

K quam per ignorantiam, quia violentia directius opponitur voluntati quam ignorantia, & ideo rapina eſt grauius peccatum, quam furtum Eſt & alia ratio, quia per rapinam non ſolum infertur alicui damnū in rebus, ſed etiam vergit in quandam perſonæ ignominiam, ſiue iniuriam, & hoc præponderat fraudi, vel dolo, quæ pertinent ad furtum. Vnde patet reſpōſio ad Primum.

Ad secundum dicendū, ꝙ homines ſenſibilibus inhærentes, magis gloriantur de uirtute exteriori, quæ manifeſtatur in rapina, quam de virtute interiori, quæ tollitur per peccatum, & ideo minus verecundatur de rapina, quam de furto.

Ad tertium dicendum, quod licet pluribus poſſit noceri per furtum, quam per rapinam, tamē grauiora nocumenta poſſunt inferri per rapinam, quam p furtū, vnde etiam ex hoc rapina eſt deteſtabilior.

¶ Super

manu dicere, quia in terris noſtris hic per hoc iniuria principi & in terris eorū magnum immineret periculum, illicitum vī, niſi forte tanta eſſet commoditas oblata vt omnia inconueniētia ceſſarēt, & deficiēte ſpe iudicis liceret ius ſibi facere cōtra huiuſmodi, q hoſtes ſunt chriſtianorū. Quare autē liceat p modū rapinæ chriſtianos a ſeruitute liberare, & non res, rō eſt: q a liberatio ſerui habet rōnē recuperationis factæ incōtinēti: quā homini vnico cōtinue inferē violētia pſonalis, dū detinet in ſeruū. Ereptio aūt rerū nō habet huiuſmodi rōnem: q a occupatio iā trāſit in rē iudicatā. Et p hoc patet intellectus tertij, qđ in litera dicit, ſcilicet, qđ huiuſmodi res poſſunt eis ſubtrahi publica authoritate. Iā enim patet, ꝙ ab infidelibus de iure & facto ſubditis, chriſtianis poſſunt eorum domini, & iudices per ſententiam auferre & ſeruos, & res dictas &c. Ab his autem, qui de iure, ſed non de facto ſubſunt, poſſunt omnes, vt dictum eſt chriſtiani principes per viā belli auferre. Et tunc ſcilicet belli tempore, oīa iuſte fiunt accipiētiū publica authoritate, ea ſcilicet, qua bella gerunē. Sic hæc ſufficiāt etiam ꝓ art. vltimo eiuſdē q. 66.

375

Infr. q. 73. ar. 5. ad 2. & q. 116. ar. 2. ad 1. Et q. 114. art. 2. ad 4.

q. 55. arti. 4. & 5.

Lib. 4. cap. 9. tom. 5.

Art. 4. & 6.

QVAESTIO LXVII.

De vitijs oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis commutatiuæ iuſtitiæ, quæ conſiſtit in verbis, in quibus læditur proximus. Et primo, de his quæ pertinent ad iudicium. Secundo, de nocumentis verborum, quæ fiunt extra iudicium. B

¶ Circa primum quinque cõſideranda occurrunt. Primo quidem, de iniuſtitia iudicis in iudicando. Secundo, de iniuſtitia accuſatoris in accuſando. Tertio, de iniuſtitia ex parte rei in ſua defenſiõe. Quarto, de iniuſtitia teſtis in teſtificando. Quinto, de iniuſtitia aduocati in patrocinando. C

Circa primum quæruntur quatuor:

¶ Primo Vtrum aliquis poſsit iuſte iudicare eum, qui non eſt ſibi ſubditus.

¶ Secũdo, Vtrũ liceat iudici iudicare cõtra veritatem, quã nouit ꝓp ea, quæ ſibi proponuntur.

¶ Tertio, Vtrũ iudex poſsit aliquẽ iuſte condemnare nõ accuſatũ.

¶ Quarto, Vtrum licite poſsit pœnam relaxare.

ARTICVLVS I.

Vtrũ quis poſſit iuſte iudicare eũ qui non eſt ſibi ſubiectus.

AD PRIMVM ſic proceditur. videtur ꝙ aliqs poſsit iuſte iudicare eũ qui nõ eſt ſibi ſubditus. Dicitur. n. Danie. 13. qđ Daniel ſeniores de falſo teſtimonio cõuictos ſuo iudicio cõdẽnauit, ſed illi sẽiores ñ erãt ſubditi

376 Supr. q.60. ar.6.& 4.di.17.q.3.ar.3. q.4. Et diſt. 48.q.1.art. 1.cor.

¶ *Super quæſtionis ſexageſimaſeptimæ Artic. primum.* A

IN ar.1.q.67. circa reſponſionem ad ſecundum, dubium triplex occurrit, ꝓpter id, quod dr̃, quod Leo Papa ſubiecit ſe iudicio Imperatoris. Primum eſt, qua, & quali ptãte Imperator iudicare poterat Papã in caſu poſito, ſ. cum Papa, ſe illius iudicio ſubiecit. Et eſt ratio dubij, quia aut authoritate Papæ ſibi conceſſa, aut alia non Papæ, tum quia ſic non haberet vim coactiuam ipſius Papæ, cũ nemo cogatur à ſeipſo, tum quia Papa nõ poteſt dare poteſtatem maiorem ſua, ac per hoc non poteſt conſtituere aliquem, qui ſit ſuperior Papa: & conſequenter omnis fungens authoritate à Papa accepta, remanet ſubditus Papæ, & non iudex aut ſuperior illo ſit ꝑ hoc non alia: quia nec ordinaria Imperatoris, cũ illa ſit infra poteſtatem Papæ, nec ſe ad ſpũalia extendat, nec aliunde habita, q̃a nõ apparet vnde.

¶ Secundum dubium eſt, An Papa poſſit ſe ſubijcere in omnibus ad ſe ſpectantibus iudicio alicuius, aut aliquorum, in aliquibus tantum. Et eſt rõ dubij, quia author hic indiſtincte dicit ꝙ põt ſe ſubijcere, & in Decretis 2. quæſ. 7. cano. Nos, ſi Leo quartus, de quo eſt ſermo, ſubiecit ſe iudicio Imperatoris in criminalibus, ſcilicet in crimine iniuſtitiæ, & vniuerſaliter in omnibus, quæ eſſent diſcutienda.

¶ In oppoſitum autem eſt quorundam ſententia, dicentium concluſionem S. Thomæ in 4. Sent. di. 18. & Alberti Magni, & S. Bonauenturæ, & Ricardi de Media villa eſſe, quod Papa nõ poteſt ſe ſubiicere in perſonalibus, ſeu criminalibus alicui in foro iudiciali.

¶ Tertium dubium eſt, An Papa ſubijciens ſe alteri in foro iudiciali in his, in quibus poteſt ſe ſubijcere, ſic ſe ſubijcere intelligatur, vt ſpõtanea à principio ſubiectio tranſeat in neceſſitatem. Et eſt ratio dubij, quia ſi non tranſit in neceſſitatẽ, ſed ſit ſemper in libertate eius parere, & non parere iudicanti, ſequit, ꝙ nõ fuerit in veritate ſubditus ipſi quo ad hoc, & ꝙ iudex non fuerit in veritate iudex, vtpote non habẽs vim coactiuam: quæ vt in litera patet, eſt neceſſaria iudici. Si vero trãſit in neceſſitatẽ, ſequitur quod ptãs Papæ non ſit maior poteſtate illius iudicis. Et tenet ſequela, quia ſi remaneret poteſtas Papæ maior illa, ſicut alijs, poſſet reuocare illam, & derogare illi, ſicut alijs inferiorib. poteſtatib. & eripere, & liberare ſeipſum ab illa, ac per hoc non tranſiſſet in neceſſitatẽ, ſed in ſua remaneret poteſtate, parere, & non parere, tollere, & nõ tollere poteſtatem illam, & geſta per illam.

¶ Ad primum dubium dicitur, quod cum poteſtas iudicis, vt in litera dr̃, ſit aut ordinaria, aut per commiſſionem, & in ꝓpoſito conſtat, ꝙ iudex non poſſit ordinaria poteſtate iudicare Papam, conſequens eſt, quod ptãs iſta per cõmiſſionem eſt accepta. Et quia nullus alter dat hanc poteſtatem, niſi ipſemet Papa ſponte ſe ſubiiciens, ſequit ꝙ poteſtas iſta eſt ꝑ cõmiſſionem a Papa. Et quia Papa non poteſt dare poteſtatem maiorẽ ſua, vt patet, nec æqualem ſuæ, quia oportet ptãtem datã à Papa dependere ab ipſo, vt effectũ à cauſa, ita qđ oppoſitum implicat contradictionem (eſſet. n. à Papa, & non eſſet à Papa, vt patet) & conſtat, ꝙ poteſtas depẽdẽs ab alia poteſtate, eſt minor illa à qua dependet, conſequens eſt, ꝙ poteſtas hmõi iudicis & eſt a Papa, & eſt minor poteſtate Papæ.

¶ Ad vtramque autem obiectionem in contrarium, ſ. quia ſequeretur quod non haberet vim coactiuam, & ꝙ nõ eſſet ſuperior ipſe iudex, vna & eadem reſponſione dicitur, ꝙ hæc diſtinguunt dupliciter, ſ. ſimpliciter, vel ſecundum quid. Et ꝙ iudex hmõi nõ ẽ ſimplr ſuperior Papa, ſed ẽ ſm qđ ſuperior eo quantũ ſ. ad hãc iniam. Et ſilr dictus iudex nõ habet vim coactiuã ſimplr reſpectu Papæ, ſed habet coactiuam ſm quid reſpectu eiuſdẽ: quantũ. ſ. ſpectat ad hanc ſententiã, ſicut arbitri habẽt vim coactiuã, quãtũ ad id, qđ eorũ arbitrio creditũ eſt.

¶ Ad ſm dubiũ dr̃, ꝙ & Papam poſſe ſubiicere ſe ĩ foro iudiciali in qbuſdã, ex hac authoritate literæ cõſtat. Ex allegato tex. Decret. 2. q. 7. Nos, ſi incompetenter, vbi Papa manifeſte ſubdidit iudicio nuntiorum Imperatoris ſe de proprijs actionibus, An iuſte, vel iniuſte &c. vt clare patet ibi. Et Papam nõ poſſe ſe ĩ ſubijcere foro iudiciali alicuius iudicio in quibuſdã, cõſtat etiã ex authore in 4. Senten. diſtin. 19. q. 1. art. 3. q. vl. ad tertium, vbi dicit. Sicut nullus poteſt in ſeipſum ſententiã dare excommunicationis, ita nec alteri committere ſe excõmunicare. Et eiuſdẽ ſententiæ eſt Ricardus in quarto diſtin. 18. art. 5. quæſt. 1. ad ſecundum. Et Petrus de Palude in eiuſdẽ diſtinct. q. 2. Quæ autem in quibuſdam ſic, in quibuſdã non & quæ ſunt in quibus poteſt, quæ autem in quibus non põt ſe ſubiicere, videndum reſtat. Et ſi diligenter perſpectum fuerit, apparebit quod in omnibus, quæ Papa poteſt ꝑ ſeipſum iudicare poteſt ſe alteri ſubiicere, & quod in nullo poteſt ſe alteri ſubiicere, quod per ipſum iudicare non poteſt. Manifeſtatur autem quod dicimus primo ex ratione, quia conſtat qđ omnia, quæ pertinẽt ad poteſtatem iuriſdictionis, poſſunt alteri committi, & ad nihil poteſt ſe extẽdere poteſtas delegata, quod non claudatur ſub obiecto poteſtatis committentis. Deinde ex communiter accidentibus, & dictis doctorum. Nã ex eo, quod nõ poteſt ſe ſubiicere alicui in aliquo, ꝙ nõ poteſt ꝑ ſeipſum, ſequitur quod nõ poſsit committere alicui, quod ipſum poſſit excommunicare, deponere, ſuſpendere, & huiuſmodi, hæc namque non poteſt per ſeipſum facere. Ex eo vero, ꝙ cauſas inter ſedem apoſtolicã, & quemcũque alium poteſt ꝑ ſeipſum iudicare, poteſt etiã ꝑ alium iudicare. Et rurſus ex eo, quod cauſas iniuriæ inter ſeipſum, & alios poteſt ꝑ ſeipſum iudicare, vt patet cum quis appellat ab iniuſto euidenter grauamine ab ipſo Papa ſibi allato, conſequens eſt, quod poſſit in iſtis alteri committendo iudicium, ſe ſubiicere. D

¶ Aduertendum tamẽ perſpicacius hoc in loco eſt, quod quia iuſtitia, cuius actus eſt iudicium, non eſt ad ſe, ſed alterum, inter hæc duo genera cauſarũ, hæc eſt differẽtia, quod in cauſis, quæ vertuntur inter cameram apoſtolicam, & alios, Papa eſt iudex cauſæ ex vtroque extremo, ita quod ligat, vel ſoluit vtramque partem: quoniam camera apoſtolica, eſt velut vna pars diſtincta à Papa, ſicut fiſcus diſtinguitur à principe. Et propterea ſi committit alteri tale iudicium, eodem modo fiet ſententia vtrinque habens plene rationem iuſtitiæ. In cauſis autem, quæ vertuntur inter perſonam Papæ & alios, puta, ſi Papa rapuit, infamauit, occidit & huiuſmodi: Papa eſt iudex ex parte perſonæ ſuæ non ſecundum plenam rationem iuſtitiæ: ſed diminutæ: quia non poteſt damnare perſonam ſuam puniitiue, ſed emendatiue ad reſtituendum læſo, quod ſibi tenetur. Et quemadmodũ hoc poteſt, & deberet per ſeipſum iudicare, ita poteſt in hoc alterius iudicio ſe ſubmittere. Et hoc eſt: quod in dicto canone. Nos: ſi incõpetenter Papa ſe ſubmittendo Imperatori: dicit dum ait: Quod ſi iniuſte egimus cuncta volumus veſtro emendare iudicio. Et ſecundum hoc videtur nulla eſſe differentia inter dicentes: quod Papa poteſt ſe ſubmittere alteri in criminalibus: & negantes hoc: quoniam, vt patet ex dictis: eſt aliquo modo; verum: aliquo E

A modo falſum. Et propterea vtrūque extremū in medio ſaluari poteſt. Patet etiam nullam eſſe contrarietatem inter doctrinam authoris hic, & in 4. Sent. ſed vtramque eſſe veram quo ad diuerſa, vt declaratum eſt.

¶ Ad tertium dubiū dicitur, quod neceſſitas eſt duplex iuſtitię, & potentię, & vocatur neceſſitas iuſtitiæ, qua non pōt aliter fieri ſine violatione iuſtitiæ: neceſſitas vero potētiæ qua nō pōt aliter fieri ex defectu iuriſdictionis. Si ergo de neceſſitate iuſtitiæ ē ſermo, dr, ꝙ tranſit in neceſſitatē iuſtitiæ, ita quod ſententia illius iudicis iuſta, habet vim coactiuā ad parendū ſic qđ non parendo, iniuſtitiæ reus eſt Papa: & hæc vis ſufficit iudicis ſuperioritati, & authoritati. Si autē eſt ſermo de neceſſitate potentiæ, ſic dicit, ꝙ ex cauſa rationabili Papa poſſet reuocare huiuſmodi iudices, & cōmiſſiones ſicut potuit concedere. Vnde hodie iura cōceſſa Imperatori de Romana Eccleſia in diſt. 63. canone, Adrianus, & cap. in ſynodo, ceſſant: non tamen deberet Papa in proprijs cauſis iudices datos ſine vrgēti cauſa reuocare, aut mutare propter ſcandalum. Si tamen faceret, factum teneret, ſicut reuocando inique iudices aliarū cauſarū male facit, factum tamen valet. Et ex his patet ſolutio ad obiecta. Nam quia tranſit in neceſſitatem iuſtitiæ, ſaluatur ſuperioritas, & vis coactiua in iudice, quia vero non tranſit in neceſſitatem potentiæ, ideo Papa remanet ſuperior ſimpliciter, &. poteſt ex cauſa rationabili, & vrgente reuocare, & mutare, atque aliter ſatisfacere læſis.

D. 552. Refertur 6. q. 3. cap. ſcriptum eſt.

Lib. 10. cap. vlt. tom 5.

¶ In eadē reſponſione pro quanto dicitur quod Chriſtus ſpōte ſe ſubdidit Pilato, aduerte quod non intelligitur, ꝙ Chriſtus, ſecundum quod homo, Rex regum, cōmiſerit Pilato poteſtatem ſupra ſe: quoniam Chriſtus ſecundum qđ homo, nō adminiſtrauit regnum mundi ante reſurrectionē ideo dixit, Regnū meum nō eſt de hoc mundo, ſed quia Pilato præſidenti in Iudæa nomine imperii Chriſtus dominus ſe exhibuit, ſicut vnum de ſubditis, nec Pilatus peccauit iudicando Chriſtum peccato uſurpati iudicij, ſicut iudicans nō ſibi ſubditū quamuis peccauerit peccato iniqui iudicij damnans innocētem, dicente ipſomet. ego nullam cauſam inuenio in eo.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, nota quòd author loquitur de exemptorum ſubiectione in communi, & ſecundum iura communia, ſecus enim eſt ſecūdum iura priuilegiorū, quibus conceſſum eſt multis exemptis, quod nec ratione rei, delicti, aut contractus, ubicunque res, delictum, aut contractus fuerit &c.

Danieli, quinimo ipſi erant iudices populi. ergo aliquis poteſt licite iudicare ſibi non ſubditum.

¶ 2 Præt. Chriſtus nō erat alicuius hominis ſubditus, quinimo ipſe erat rex regum, & dominus dominantium: ſed ipſe exhibuit ſe iudicio hominis. ergo videtur ꝙ aliquis licite poſsit iudicare aliquē, qui non eſt ſubditus eius.

B ¶ 3 Præt. Secūdū iura, quilibet ſortitur forum ſ᷑m rationē delicti, ſed quandoque ille, qui delinquit, nō eſt ſubditus eius, ad quē pertinet forū illius loci, puta, cum alterius eſt diœceſis, vel cum eſt exemptus. ergo videtur quod aliquis poſsit iudicare eum, qui non eſt ſibi ſubditus.

SED CONTRA eſt, quod Gre. * dicit ſuper illud Deut. 23. Si intraueris ſegetem &c. Falcem iudicij mittere non poteſt in eam rem, quæ alteri videtur eſſe commiſſa.

C RESPONDEO Dicendū, ꝙ ſentētia iudicis eſt quaſi quædam particularis lex in aliquo particulari facto. Et ideo ſicut lex generalis debet habere vim coactiuā, vt patet per Philoſ. * 10. Eth. ita etiam & ſentētia iudicis debet habere vim coactiuam, per quam conſtringatur vtraq; pars ad ſeruandam ſententia iudicis, alioqui iudicium non eſſet efficax. Poteſtatē aūt coactiuā nō habet licite, in rebus humanis, niſi ille, qui fungitur publica poteſtate, & qui ea funguntur ſuperiores reputantur reſpectu eorū, in quos ſicut in ſubditos, poteſtatem accipiunt, ſiue habeant ordinariam, ſiue per cōmiſsionē. Et ideo manifeſtum eſt, ꝙ nullus pōt iudicare aliquem, niſi aliquo mō ſubdit⁹ eius ſit vel ꝑ cōmiſsionē, vel per poteſtatē ordinariam.

D AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Daniel accepit poteſtatē ad iudicandū illos ſeniores, quaſi commiſſam ex inſtinctu diuino, quod ſignatur per hoc, quod ibidem dicitur, Quod ſuſcitauit Dominus ſpiritum pueri iunioris.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ in rebus humanis aliqui propria ſponte poſſunt ſe ſubiicere aliorū iudicio, quamuis non ſint eis ſuperiores, ſicut patet in his, qui compromittunt in aliquos arbitros. Et inde eſt, quod neceſſe eſt arbitriū pœna vallari, quia arbitri, qui non ſunt ſuperiores, non habent de ſe plenam poteſtatem coercendi. Sic ergo & Chriſtus propria ſponte humano iudicio ſe ſubdidit: ſicut etiam & * Leo Papa ſe iudicio Imperatoris ſubdidit.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ Epiſcopus in cuius diœceſi aliquis deliquit, efficitur ſuperior eius rōne delicti, etiam ſi ſit exemptus, niſi forte delinquat in re aliqua exempta, puta in adminiſtratione bonorum alicuius monaſterij exempti. Sed ſi aliquis exemptus committat furtum, vel homicidium, vel aliquid huiuſmodi, pōt per ordinarium iuſte condemnari.

ARTICVLVS II.

Vtrum iudici liceat iudicare contra veritatem, quam nouit, propter ea, quæ in contrarium proponuntur.

AD SECVNDVM ſic procedit. Vr ꝙ iudici nō liceat iudicare * cōtra veritatē, quā nouit ꝑꝑ ea, quæ in cōtrariū proponuntur. Dicitur. n. Deut 16. Venies ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tpe, quæreſq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatē: ſed quandoque aliqua

A ¶ *Super quęſtionis ſexageſimæſeptimę Art. ſecundum.*

IN art. 2. eiuſdem 67. q. dubium occurrit multorum, de concluſione huius articuli dubitantium, vel dicentium eā eſſe falſam, & peccare mortaliter iudicantem ſecūdum allegata & ꝓbata contra veritatē, quā nouit, vt priuata perſona. Et licet rōnes eorū coincidant cū iſtis quas author in litera ſoluit, ꝓ claritate tn̄ maiori tractandæ ſunt, vt materia, & litera clarior fiat. Afferunt igitur quæque ad ſuū ꝓpoſitū oſtendendū. Primo, quia iudicare contra veritatem eſt contra ius naturale, & cōtra ius diuinū. Exod. 23. Non ſuſcipies vocem mendacii, neque in iudicio plurimorum acqeſces ſentētiæ vt a veritate deuies, & ſubditur, Innocentem, & iuſtum non occides. Habetur 2. q. 7. ca. non ſi incompetenter.

¶ Secundo, quia extra de regulis iuris, cap. Qui ſcandalizauerit, dicitur. Vtilius ſcandalum naſci permittitur, quām veritas deſeratur. Hinc enim patet, ꝙ vtilius eſt permittere, vt ſcandalizentur actor, & ciues ex negata ſententia contra veritatem quam veritatem deſerere. D. 589.

¶ Tertio, quia ſecundum iura iudex debet ſecundum Deū & illius Imperium, veritatem, & conſciētiam non per gratiam, aut ſordes teſtium iudicare. Ex hoc enim habetur, quòd non per ſordes falſorum teſtium, & contra propriam cōſcientiam, & iuſtitiam, & interni iudicis ſententiam iudicere debes, vt faceres iudicando contra veritatem notam.

377 Supra q. 64. arti. 6. ad 3. Et 4. d. 37. q. 1. art. 2. q. 4. ad 2. & 3. Et quol. 5. art. 15. ad 1.

¶ Quarto, quia officium iudicis eſt latiſſimum, & poteſt ſubterfugere in fauorem ueritatis, & ſi aliter non poteſt euadere

B debet potius officio renuntiare.

¶ Quinto, quia iura non cogūt iudicem ad iudicandum ſecūdum allegata & probata, ſed ad iudicandum ſecūdum leges & iura. Modo aliud eſt iudicare ſecūdū leges & iura, & aliud ſecundum allegata & probata, quia leges & iura uolunt, ut unicuique ius ſuum reddatur. Allegata autem & probata uolunt quandoque, ut ius uitæ, uel membrorum, uel rerum innocenti auferatur. Et per hoc ſoluitur ratio literæ fundata ſuper hoc, quod debet iudex ſecundum leges iudicare.

¶ Addit & his ſextū, roborādo tertiū argumētū literæ, ſic. Finis, & mediū ordinatum ad finē ſic ſe habent, ꝙ ſi media ducunt ad cōtrariū finis, non ſunt media ad finē, nec a ſapiente executioni mādantur, ut patet in ſanitate, & medicinis. Si. n. medicinas inducere conſtat infirmitatem cōtrariā ſanitati ſanitatis, fatuus eſſet proſequēs illas ꝓpter canones omniū medicorū, ſed ꝓbatiōes in iudicio ſunt ut media ordinata ad finē ueritatis,

proponuntur cõtra veritatẽ, ſicut cũ aliquid per falſos teſtes ꝓbat. ergo non licet iudici iudicare ſm ea quæ proponũtur, & probãtur. contra veritatẽ, quam ipſe nouit.

¶ 2 Præt. Hõ in iudicãdo dẽt diuino iudicio cõformari, qa Dei iudiciũ eſt, vt dr̃ Deut. 2. ſed iudiciũ Dei eſt ſm veritatem, vt dr̃ Ro. 2. & Iſa. 11. prædr̃ de Chriſto. Non ſm viſionem oculorum iudicabit neq; ſecundum auditum aurium arguet: ſed iudicabit i iuſtitia pauperes, & arguet in æquitate ꝓ mãſuetis terræ. ergo iudex nõ debet ſecundum ea, quæ coram ipſo ꝓbantur, ſententiam ferre contra ea, quæ ipſe nouit.

veritatis innoteſcendæ, & ius ſuum vnicuique reddendi: qm̃ A idcirco afferunt teſtes, & alia documenta facti in iudicio, vt patet. Si ergo conſtat, ꝙ huiuſmodi media ducunt ad contrariũ veritatis, & iuris iſtius hominis, conſequens eſt, vt ad ſapientẽ iudicẽ ſpectet non ꝓſequi talia media contra finem, & ſic ſatue, ac per hoc male facit iudicãdo in hoc caſu ſecundum allegata, & probata. Et confirmat, qa ſicut epicheia dẽt iudicem inclinare in caſibus ad iudicandum non ſm leges ſcriptas, ita dẽt in hoc caſu inclinare ad non ſequendum leges ſcriptas, ſm quas eſt ſecũdum allegata & probata iudicãdũ, qm̃ hoc eſt in fauorẽ innocentiæ, & huiuſpſius iuris.

¶Arguitur poſtremo quia teſtes, per quos contra veritatẽ innocens conuictus damnandus eſt, veniũt in veſtimentis ouiũ: & intrinſecus ſunt lupi rapaces rerum vel vitę: ac per hoc ſi iudex certus de innocentia, iuxta eorum dicta iudicat, miniſter eſt homicidarum, aut prædonum, & ſic nõ excuſatur, ẽt ſi per alium iudicem omnino dãnaret. Scriptũ eſt. n. Neceſſe eſt vt veniant ſcandala: verũtñ væ homini illi, per quem ſcandalum venit. Et qm̃ ad hunc locũ remiſſa eſt quæſtio hæc ſuperius in q. 64. ar. 6. ad tertium, ideõ vt compleatur diſcuſſio, arguit ẽt à quibuſdam contrã ibi dicta. ſ. ꝙ in hoc caſu inferior iudex, ſi nõ põt innocentẽ liberare conuictũ, debet ad ſuperiorẽ remittere. Contra, inquiunt, ſi hoc faceret, exponeret innocentẽ diſcrimini mortis, qm̃ ſuperior non habens certã notitiam illius, dãnaret illum. Et eadem ratio eſt, ſi ſubſtitueret iudicẽ: non enim euaderet reatum, cauſam dans morti innocentis.

¶In hac q. multi ſcripſerũt. Alij dicẽtes cum authore, ꝙ iudex poteſt, & debet ſm allegata & probata contra veritatem ſibi certam iudicare. Alij totaliter oppoſitũ, ꝙ nec debet, nec poteſt ſine peccato mortali. Alij ꝙ in cauſis criminalibus, & ciuilibus magnæ importantiæ non, in paruis autem ſic. Nonnulli ẽt volunt, ꝙ remedium de remittendo ad ſuperiorem ſit malum propter allatam in oppoſitum rõnem, dicentes, ꝙ ſi per impoſſibile caſus hic accideret, præmiſſis omnibus præmittendis deberet iudex manifeſtare populo, quare non põt damnare illum, & relinquere eis curã, an velint ad ſuperiorẽ remittere. Sed hi non prouident caſui, quia ſi ſupremo iudici caſus hic accidat. ſ. ꝙ ſciat innocentiã, & pars, atq; populus petat iuſtitiam, quid facere debet princeps? quo ſe vertet? Iudicare contra innocentem non poteſt ſm illos: abſoluere nõ poteſt ſm iura: ſuperſedere non põt, parte, & populo inſtante: delegare nõ põt, ſm illos. Erit ergo perplexus Rex, aut Imperator in hoc caſu, niſi renunciet regno, aut imperio, ſm illos.

¶Diſtinguentes autẽ in propoſito inter cãs criminales, aut ciuiles magnas, aut paruas, niſi pro q̃to modicũ ꝓ nihilo reputaretur, quod tñ in iudicium venire non ſolet irrationabiliter loquuntur: qm̃ aut inueniũt hic facere iniuſtũ, aut non. Si eſt hic iniuſtitia, ſequitur ꝙ non liceat: & ſi nõ eſt iniuſtitia, conſtat ꝙ licet, quæcunque occurrat materia rerum, honoris, vitę &c. Vt autem veritas melius eluceſcat, nõ à rõnibus ducẽtibus ad incõuenientes, quæ minus efficaces ſunt; ſed à rõnibus oſtenſiuis moueri debemus. Et ad oſtẽdẽdũ quidẽ quod iudex peccat iudicando cõtra veritatẽ ſibi, vt priuatæ tñ perſonæ notam, in quocunque caſu, vnica eſt rõ oſtenſiua, quia ſ. iniuſtum facit damnando innocentem quod eſt ſecundum ſe prauum, & nulla poteſt recta intentione, nullo timore, nulla ſcandali intentione, licitum fieri. Ad monſtrandum vero, quod iudex nõ peccat, ſed debet quando non poteſt aliter facere, iudicare cõtra hmõi veritatẽ ſm allegata, & probata; eſt vnica rõ. ſ. quia perſona publica, ptãte publica, ſcientia publica, & voluntate publica vti debet in iudicijs ſine ignorantia, imprudentia, & negligentia propria, quicquid inde veniat, ſed iudex eſt hmõi & in caſu propoſito omnia iſta concurrunt. ergo.

¶ 3 Præt. Idcirco in iudicio probationes requirunt, vt fides fiat iudici de rei veritate. Vnde in his, q̃ ſunt notoria, non reqritur iudicialis ordo, ſm illud 1. ad Timoth. 5. Quorundã hominum peccata manifeſta ſunt, pręcedẽtia ad iudiciũ. Si ergo iudex per ſe cognoſcit veritatem, nõ debet attendere ad ea, B quæ probãtur, ſed ſentẽtiã ferre ſecundum veritatem, quam nouit.

¶ 4 Præt. Nomen conſcientiæ importat applicationẽ ſcientiæ ad aliqd agibile, vt in 1.ª habitũ eſt: ſed facere cõtra ſcẽtiã eſt peccatũ. ergo iudex peccat, ſi ſententiã ferat ſeçundũ allegata cõtra conſciẽtiam veritatis, quam habet.

¶Ad hoc deducitur tota iſta quæſtio, vt examinentur hæ rõnes, & diſcernatur ius earum ad propoſitũ. Principium autẽ inueſtigationis huius hinc ſumendum eſt, quod tam ſecundũ moralem philoſophiam, quam ſecundum iura, ex intentione maleficia diſtinguitur. Et hoc tantum conſideratur, vt dicamus vnanimiter, quod occidẽs ſuum inuaſorẽ, aliter ſe ſaluare nõ poſſens, ſi intẽdit occidere, homicida eſt. Si intẽdit ſe defendere, ſed occiſio inuaſoris ẽt conſequitur ex actione defenſiua, nõ peccat: ab intẽtione igĩ iudicis ſpẽs, & natura huius operis ſumenda eſt. Cõſtat aũt qđ iudex, de quo loquitur, ꝙ ſcilicet omnẽ ſuã prudentiam, ſolicitudinem, ſcientiam, poteſtatem &c. adhibuit liberaret innocentem huiuſmodi; conſtat, inquam, quod intendit ex priuata voluntate occidere, mutilare, & breuiter iniuſtum facere, ſed tale iniuſtum conſtat ſequi ex hoc, quod intendit vti publico officio, & vtitur illo. Vnde non eſt iniuſtitia ex hoc actu, quod iudex faciat iniuſtũ innocenti, cum hoc non intẽdat priuata, aut publica voluntate. Sed videndum reſtat, ſi C forte eſſet iniuſtitia ex hoc, quod teneretur non vti publico officio in tali caſu propter talem ex ſui officij actione euentũ prauum, ſcilicet mortem innocentis. Sed ſi diligenter conſideremus, perſona, quæ eſt iudex, tenetur vti officio ſuo parte, & populo inſtãte, quoniam ſibi incumbit cura vtendi poteſtate publica. Et plus tenetur curam habere publici officij ſuæ curæ commiſſi, quam vitæ alterius, cuius cura non ſpectat ad ipſum, niſi ſicut ad iudicem. Et quemadmodum ſuperius in quęſtione de homicidio per hanc rationem cõcluſum eſt, quod defendens ſe non tenetur omittere actum defenſionis propriæ ꝓ hoc ꝙ videtur ex ipſo ſequi mortem alterius etiã impœnitentis, quia ſcilicet ſibi magis incumbit cura ſui, quã proximi: eadem efficacia poteſt hic concludi, quod quia perſonæ iudicis incumbit cura, vt vtatur publico officio & non cura proximi, niſi ratione publici, ideo non tenetur abſtinere D ab vſu publici officij propter damnum conſequẽs ꝓximi.

¶Et confirmatur, quia nemo damnum facit, niſi qui id facit, quod facere ius non habet ſecundum iura. Cum ergo perſona iudicis ius habeat vtendi publico officio ſecundum leges & iura, & allegata & probata, ſequitur, quod non facit damnum alicui vtendo iure officij ſui.

¶Ratio ergo, ſup qua fundatur poſitio dicentiũ iudicem peccare, ſi contra veritatem ſibi notam iudicet ſecundum allegata & probata & c. infirma eſt, & non concludit intentum, vt pote ex his, quæ ſunt per accidens procedens.

¶Ratio autem allata pro parte contraria, manifeſte procedit ex his, quæ conueniunt per ſe actui. Actus namq; ſententiæ damnantis eſt actus publicus. Et propterea debet ꝓ ſe cauſas habere publicas, ſcilicet perſonam, poteſtatem, ſcientiam, & voluntatẽ quæ præcepto publico, quod iudex facit de pœna E huiuſmodi, manifeſtatur. Præceptum enim à voluntate eſt, nec perſona iudicis aliquem actum propriæ voluntatis apponit in hoc caſu in damnum innocentis, niſi vti poteſtate, ſciẽtia, & voluntate publica, quem actum ſi poſſet omittere, libenter omitteret. Sed quia tenetur ad illum propter coincidentiam perſonæ publicæ cum ſua, ideo non tenetur omittere illum propter damnum alterius, per accidens rariſſimẽ euenientis ex vſu publici officij. Et quoniam hæc via ſolidum habet fundamentum, & nihilominus tenetur à doctoribus, ſcilicet ſancto Thoma, Alexandro de Ales, Ricardo, Petro de Palude, & Petro de Tarãſa, & multis alijs, vt referunt tractantes materiam hanc, & ortum habet ab Ambroſio ſup. Beati immaculati in via, vt patet 3. Quæſtione ſeptima, & ab Auguſtino ſuper Pſalterio, vt in litera affertur, ideo amplectenda eſt. Nunc ſupereſt ad obiecta reſpondere.

1. 2. q. 79. art. 13.

Et ad primum, & ſimilia dicitur, quod occidere innocentẽ ꝑ ſe, ita ꝙ intendatur occiſio innocentis, eſt contra oĩa iura: ſed occidere innocentem per accidens, dando ſcilicet operam rei licitæ, & neceſſariæ, vt facit vtens publico officio, non eſt ius naturale, diuinum, aut ſcriptum.

Amb. in pſ. 181. ſer. 10. verſ. 4. ante med. tom. 4. Aug. de ve. relig. ca. 31. tom. 1.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod iudex in caſu iſto nullam deterit veritatem quã debet amplecti, quia dat operã rei licitæ, & per accidens in detrimentum veritatis conſiſtentis in facto actio ſua vertitur.

¶ Ad tertiũ dr̃ ex litera in ſolutiõe ſecũdi, qđ iudex humanus non tenet̃ iudicare, ſicut iudicat Deus, ſed tenet̃ iudicare ſicut vult Deus, quod homo iudicet. Statuit autem ipſe Deus, vt homo iudicet ſecundum veritatẽ publicam, vt patet ex eo quod ſtatuit, quod in ore duorum, vel trium ſtet omne verbum. Et ꝓpterea iudex iudicando ſecũdum allegata, & probata, iudicat ſecundum Deum, & conſcientiam publicã, vt in litera dicitur in reſpõſione ad vltimũ, & non iudicat ſecundum ſordes teſtium, niſi materialiter, & per accidens rariſſimum, quod homini nõ imputatur. Eſſet enim homini imputãdum, ſi vel ex intẽtione, vel ex ignorantia, vel imprudẽtia, vel negligẽtia ſordes teſtiũ ſequeretur, ſed quando ex contingentibus nihil omittit, ſibi non imputatur.

Art. præced. & ſup. q. 60. art. 2. 5. & 6.

In iſto arti.

Sed contra eſt, quod* Augu. dicit ſuper Pſalterium, Bonus iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed ſm leges, & iura ꝓnuntiat: ſed hoc eſt iudicare, ſecundum ea, quæ in iudicio proponuntur, & ꝓbãtur. ergo iudex debet ſecũdum huiuſmodi iudicare, & non ſecundum proprium arbitrium.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, iudicare pertinet ad iudicem, ſecũdum quod fungitur publica poteſtate, & ideo informari debet in iudicando non ſecundum id, quod ipſe nouit tamquam priuata perſona, ſed ſecundum id, quod ſibi innoteſcit, tamquam ꝑſonæ publicæ. Hoc aũt innoteſcit ſibi & in cõi, & in particulari: in cõmuni quidem per leges publicas vel diuinas, vel humanas, contra quas nullas probationes admittere debet, in particulari autẽ negotio aliquo per inſtrumenta, teſtes, & alia huiuſmodi legitima documenta, quæ debet ſequi in iudicãdo magis, ꝗ id quod ipſe nouit tamquam priuata perſona. Ex quo tamẽ ad hoc adiuuari põt, vt diſtrictius diſcutiat probationes inductas, vt poſsit earum defectũ inueſtigare. Quòd ſi eas nõ poſsit de iure repellere, debet, ſicut dictũ eſt, eas in iudicando ſequi.

G H

I ¶ Ad quartum dicitur, quod ex hoc quòd officium iudicis eſt latiſsimum, nihil aliud habetur, niſi quod debet quantum poteſt ſaluo officio, innocentem adiuuare, & tenetur propterea renuntiare officio.

¶ Ad quintum dicitur, quod ridiculum eſt dicere, quod iudex tenetur ſecundum leges & iura, & non ſecundũ allegata & ꝓbata iudicare, cũ & leges, & iura ſint de vniuerſalibus, & ſententia debeat eſſe de hoc ſingulari facto. Conſtat enim, quod ad concluſionem ſingularem, quæ per ſententiã infertur, nõ deſcẽditur ab vniuerſalibus legibus & iuribus, niſi ꝑ particulares, & ſingulares propoſitiones, quæ ꝑ allegata & ꝓbata cõſtant. Et lex diuina mandat, quod per allegata & probata iudicetur, dum Deuteronom. In ore duorum, vel triũ ſtabit omne verbum. Et in materia mortis; ca. 17. dicitur. In ore, duorum, vel trium teſtium peribit, qui interficietur, non obſtante, ꝙ allegata & probata quandoque violent ius, quia hoc eſt per accidens, & vt in paucioribus. Leges autem & moralia iudicant per, ſe & quæ vt in pluribus ſunt.

K ¶ Ad ſextũ dicitur, quod finis iuſtitię publicæ humanę nõ eſt veritas facti abſolute, ſed veritas facti publica hoi. Ex hoc eſt, quod author reſpondendo ad tertiũ dicit ſub alijs verbis, ſcilicet, quod ſi factum ſit manifeſtum iudici, & non alijs, vel alijs, & nõ iudici, tũc eſt neceſſaria diſcuſſio, hoc eſt non habetur veritas publica ſicut in notorijs, & propterea eſt neceſſaria diſcuſsio, vt veniatur ad finem, ſcilicet manifeſtum publice, ſcilicet iudici, & alijs. Quantumcũque ergo iudici ſoli eſſet manifeſtum, nõ habetur finis: ſed eſt neceſſaria diſcuſsio, vt ꝑueniatur ad finem, publicam ſcilicet veritatem. Conſtat autẽ quod iudicans ſecundum allegata & probata, iudicat ſecũdũ veritatem non ſimpliciter, ſed publicam in humanis iudicijs &c. Et ſimili modo dicitur, quod licet finis iuſtitiæ ſit reddere vnicuique ius vere ſuũ: finis tamen iuſtitiæ publicæ humanæ eſt reddere vnicuique ius ſuum non ſimpliciter, ſed quantum poteſtas, & ſcientia publice ſe extendere poſſunt: neque enim plus exigendum ab homine eſt

Ad primum ergo dicendũ, quod ideo præmittitur in illis verbis de quæſtione iudicibus facienda, vt intelligatur quod iudicare debent iudices veritatem ſecundũ ea, quæ fuerunt ſibi propoſita.

Ad secundum dicẽdum, ꝙ Deo cõpetit iudicare ſm propriã poteſtatẽ: & ideo in iudicando informatur ſm veritatẽ, qua ipſe cognoſcit, non ſecundum hoc, ꝙ ab alijs accipit. Et eadem ratio eſt de Chriſto, qui eſt verus Deus, & homo. Alii autem iudices non iudicant ſecundum propriam poteſtatem & ideo non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium dicẽdum, ꝙ Apoſt. loquit̃ in caſu, quãdo aliquid nõ ſolũ eſt manifeſtum iudici, ſed ſibi, & alijs, ita qđ reus nullo modo crimẽ inficiari poteſt, vt in notorijs, ſed ſtatim ex ipſa euidentia facti conuincitur. Si aũt ſit manifeſtũ iudici, & non alijs, vel alijs, & non iudici: tunc eſt neceſſaria iudicis diſcuſsio.

Ad quartum dicẽdũ, ꝙ hõ in his quæ ad propriam perſonam pertinent, debet informare cõſciẽtiã ſuã propria ſcientia: ſed in his quę pertinent ad publicam poteſtatem; debet informare conſcientiam ſuam ſecundum ea quę in publico iudicio ſciri poſſunt &c.

¶ Ad confirmationẽ de epeiceia dicitur, quod epeiceia in ꝑſona publica non inclinat ad priuatas operationes, vel omiſſiones, ſed operationes, & omiſsiones cõuenientes iudicis officio. In ꝓpoſito autẽ ſupponit̃, quod ex officio iudex nõ poſſit illum liberare nec ex iuſtitia, nec epeiceia, nec ex quacumque prudentia.

Art. præced.

¶ Ad poſtremũ dicitur, quod licet teſtes veniant intrinſecus vt lupi, iudex tamẽ non eſt miniſter eorum, ſed iuris, propterea non incurrit reatum ſequelæ eorum nec per ipſum venit ſcãdalum, ſed per illos teſtes, qui abutuntur iure, & iudicis officio.

¶ Ad ea autem quæ obijciuntur deinde cõtra remedium de remittendo ad ſuperiorem, dicitur, qđ argumenta illa non ſunt contra authorem, quoniam author non dicit, qđ remittat ad ſuperiorem, ſed quod relinquat ſuperiori iudicãdũ, quod eſt idẽ cũ illo, qđ arguẽtes conſulũt, ſcilicet, qđ exoneret ſe, & relinquat curã alijs, ſi volunt ad ſuperiorẽ recurrere. Et ſcito, qđ ſi caſus diſputatus accideret inferiori iudici, deberet corã populo iurare, quòd ſibi conſtat oppoſitũ, & ꝓpterea nõ iudicat, & indicare modũ, qđ cõſtat ſibi, puta, quia vidi in tali loco &c. Et hoc ipſum deberet ſignificare ſuperiori, vt vel hic habendo ipſum inferiorem, iudicem pro vno teſte, innocens adiuuetur coram ſuperioris iudicio. Princeps autem poſſet ſimili modo coram populo iurare, quando ſibi caſus iſte accideret, & conari quantum poteſt, vt populum placet, & partem quietet. Optima autẽ cautela iudicis in cauſa huiuſmodi eſt, antequã perueniatur ad vlteriora, vel repellere ex officio accuſationem, vel ita præueniendo operari, vt non procedatur in cauſa, quod multis poteſt viis fieri. De miniſtro autem iudicis ſciente ſententiam eſſe iniquam, dicendum eſt, quod debet tali vti dexteritate, vt teſtimonium ſuum infirmet ſententiæ iniquam. Et ſi hoc nõ poteſt, debet petere vt ſubleuetur ab hac executione. Quòd ſi nec hoc poteſt obtinere, ſed oportet ipſum obedire aut cedere officio, licite poteſt publica miniſteriali poteſtate vti, à publica ſcientia, & poteſtate principali mota, ſicut de iudice dictũ eſt, eadem enim eſt ratio. Propter quod ſecus eſſet, ſi ſentẽtia cõtineret errorem intolerabilem, aut manifeſtam iniquitatẽ, quia tunc non ſcientia, ſed ignorantia, malitia, imprudentia, aut negligentia publica moueretur. Vnde in capitulo, Paſtoralis, de officio delegati, dicitur, qđ ordinarius exequi debet ſententiam delegati etiam ſi ſciat eam eſſe iniuſtam, ſi nõ potuit obtinere, vt ſubleuaretur ab onere executionis, & non dicit. ſi ſciunt ipſe, & alii eam eſſe iniuſtã. Et author ſuperius in loco allegato dicit, quod miniſter non peccat exequendo, ſi ſententia non contineat manifeſtam iniuſtitiam, & non dicit manifeſtam ſibi, ſed manifeſtam abſolute.

¶Super

Digitized by Google

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ ſeptimæ Art. tertium.

IN artic. 3. eiuſdem quæſtionis aduerte, quod licet ratio in corpore articuli allata ad oſtendendum iudicem oportere inter duos iudicare, ęqualiter tã in ciuilib⁹, quàm in criminalibus, & ita regulariter ſeruãdum ſit: author tamen concluſit ſpecialiter in criminalibus dicens. Et iõ in criminalibus nõ põt &c. q̃a euidentius perſonæ cõparere exigũtur in criminalibus. Exigitur nanq; præſentia pſonalis, q̃ nõ requirit in ciuilibus.

378 Opuſcu. 19. cap. 5. fin.

¶ In eodem art. in reſponſione ad ſm, aduerte quatuor poni ĩ litera ſupplẽtia vicẽ accuſatoris. Primo, publicam infamiam & hoc cũ procedit p viã inquiſitionis. Secundo, manifeſtã rebellionẽ ad Eccleſiã, cui denunciatum eſt crimẽ, & hoc q̃n procedit per viam denuntiationis Tũc.n. iuxta domini mãdatum Matth. 18. Si eccleſiam non audierit, erit ſicut ethnicus, hoc eſt, excõicãdus eſt. Denuntiatio.n. ex natura ſua ordinatur ad bonum peccãtis, ſed ex rebellione denuntiati vertitur in ſententiam punitiuam propter commune bonũ. Et propterea in principio non eget aliquo ſupplente locum accuſationis, ſed in tali euẽtu. Propter illum enim euentum in litera dicitur, Pœna enim infertur denũtiato, ſupple propter rebellionem &c. Tertio, publicum iudicium ordinatum, & hoc intelligo vel quando crimen coram iudice, & alijs committitur, vt cum iudex cum ſuis audit blaſphemare, vel videt occidere &c. Tunc enim ſine vlla alia infamia, denuntiatione, accuſatione, propter euidẽtiam facti iudex punit. Vnde & Pontifices Iudæorũ dixerũt, Audiſtis blaſphemiã quid adhuc deſideramus teſtes? Et ſanctus Ludouicus Rex Franciæ legitur præcepiſſe cauterizari linguã eius, quem audierat blaſphemare, niſi forte quis dicat, q̃d author de quadã inquiſitionis ſpecie loquitur quia iudex eo, q̃ ipſe vidit paulatim manifeſtat ex officio. Et hæc ſufficiant etiam pro quarto artic. &c.

1. ad Cor. 5. to. 5. Habet 3. q. 4. Si quis poteſtatem.

Li. 5. c. 4. parũ ante mediũ tom. 5. q. 58. arti. 2.

q. 33. art. 7.

ARTICVLVS III.

Vtrum iudex poſsit aliquem cõdẽnare, etiam ſi non ſit aliquis accuſator.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, q̃ iudex poſsit aliquem iudicare, etiam ſi nõ ſit aliquis accuſator. Humana .n. iuſtitia deriuatur a iuſtitia diuina, ſed Deus peccatores iudicat, etiã ſi nullus ſit accuſator: ergo videtur quòd homo poſsit in iudicio aliquem condemnare, etiam ſi non adſit accuſator.

¶ 2 Præt. Accuſator requiritur in iudicio ad hoc, quod deferat crimen ad iudicem, ſed quandoque poteſt crimen ad iudicem deuenire alio modo, quàm per accuſationem, ſicut per denuntiationẽ, vel per infamiam, vel etiam ſi ipſe iudex videat. ergo iudex poteſt aliquẽ cõdẽnare abſque accuſatore.

¶ 3 Præt. Facta ſanctorũ ĩ ſcripturis narrantur, quaſi quędam exemplaria humanæ vitæ. ſed Daniel ſimul fuit accuſator, & iudex cõtra iniquos ſenes, vt patet Daniel. 13. ergo nõ eſt contra iuſtitiam, ſi aliquis aliquẽm condemnet tanquã iudex, & ipſemet ſit accuſator.

SED CONTRA eſt, quod 1. ad Cor. 5.* Ambro. exponens ſententiam Apoſtoli de fornicatore dicit, quod iudicis nõ eſt ſine accuſatore damnare: q̃a Dominus Iudam, cum fuiſſet fur, quia non eſt accuſatus, minime abiecit.

RESPONDEO Dicẽdum, quod iudex eſt interpres iuſtitiæ. Vnde ſicut* Phil. dicit in 5. Ethic. homines ad iudicem cõfugiunt, ſicut ad quãdã iuſtitiã aĩatã: iuſtitia aũt, ſicut ſupra* dictũ ẽ, nõ eſt ad ſeipſum, ſed ad alterũ. Et iõ oportet quod iudex inter aliquos duos diiudicet: quod quidẽ fit, cũ vnus eſt actor, & alius eſt reus. Et ideo in criminibus nõ põt aliquẽ iudicio cõdemnare iudex, niſi habeat accuſatorẽ, ſecũdum illud Actuũ 25. Non eſt cõſuetudo Romanis dãnare aliquem hominem prius quam is, qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obiiciuntur.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod Deus in ſuo iudicio vtitũ cõſcientia peccantis quaſi accuſatore, ſecundum illud Rom. 2. Inter ſe inuicẽ cogitationum accuſantium, aut etiã defendentiũ. Vel ẽt euidentia facti, quãtum ad ipſum ſecundum illud Gene. 4. Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra.

A AD SECVNDVM dicẽdũ, q̃ publica infamia habet locum accuſatoris. Vnde ſuper illud Gene. 4. Vox ſanguinis fratris tui &c. dicit gloſ. Euidentia perpetrati ſceleris accuſatore nõ eget. In denũtiatione vero ſicut ſupra* dictum eſt, non intenditur punitio peccãtis, ſed emẽdatio, & ideo nihil agitur contra eum, cuius peccatum denuntiatur, ſed pro eo, & iõ non eſt ibi neceſſarius accuſator. Pœna autem infertur propter rebellionem ad eccleſiam, quę quia
B eſt manifeſta, tenet locum accuſatoris. Ex eo autem quod ipſe iudex videt non poteſt procedere ad ſententiam ferendam, niſi ſecundum ordinem publici iudicij, quod tenet locum accuſatoris.

AD TERTIVM dicendum, quòd Deus in ſuo iudicio, procedit ex propria notitia veritatis non autem homo, vt ſupra* dictum eſt, & ideò homo non poteſt ſimul eſſe accuſator, & teſtis, & iudex, ſicut Deus Daniel autem accuſator fuit ſimul & iudex, quaſi diuini iudicij executor, cuius inſtinctu mouebatur, vt* dictum eſt. Art. præced. Art. 1. ad 1.

ARTICVLVS IIII.

C *Vtrum iudex licite poſsit pœnam relaxare.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd iudex licite poſsit pœnã relaxare. Dicitur.n. Ia co. 2. Iudicium ſine miſericordia ei, qui nõ facit miſericordiam: ſed nullus punitur propter hoc, q̃d non facit illud, quod licite facere non poteſt; ergo quilibet iudex poteſt licite miſericordiam facere, relaxando pœnam. 379 3. q. 46. art. 2. ad 3. Et 1. diſt. 43. q. 2.

¶ 2 Præterea. Iudicium humanum debet imitari iudicium diuinum: ſed Deus pœnitentibus relaxat pœnam, quia non vult mortem peccatoris, vt dicitur Ezech. 18. ergo etiam homo iudex poteſt pœnitenti licite
D laxare pœnam.

¶ 3 Præterea. Vnicuique licet facere, quod alicui prodeſt: & nulli nocet: ſed abſoluere reum à pęna prodeſt ei, & nulli nocet. ergo iudex licite poteſt reum à pœna abſoluere.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur Deuter. 13. de eo, qui perſuadet ſeruire dijs alienis. Nõ parcat ei oculus tuus, vt miſerearis, & occultes eũ, ſed ſtatim interficies eum. & de homicida dicitur Deut. 19. Morietur, nec miſereberis eius.

RESPONDEO Dicendum, q̃ ſicut ex dictis* patet duo ſunt, quantum ad propoſitum pertinet, circa iudicem conſideranda, quorum vnum eſt, quod ipſe habet iudicare inter accuſatorem, & reum. Aliud
E autem eſt, quod ipſe non fert iudicij ſententiam quaſi ex propria, ſed quaſi ex publica poteſtate. Duplici ergo ratione impeditur iudex ne reum à pœna abſoluere poſsit. Primo quidem ex parte accuſatoris ad cuius ius quandoque pertinet, vt reus puniatur, puta propter aliquam iniuriam in ipſum commiſſam, cuius relaxatio nõ eſt in arbitrio alicuius iudicis, quia quilibet iudex tenetur ius ſuum reddere vnicuique. Alio modo, impeditur ex parte rei publicæ, cuius poteſtate fungitur, ad cuius bonum pertinet, quod malefactores puniantur. Sed tamen quantum ad hoc differt inter inferiores iudices, & ſupremum iudicem, ſcilicet principem, cui eſt plenarie poteſtas publica-

commiſſa. Iudex enim inferior nõ habet poteſtatẽ abſoluẽdi reũ à pœna cõtra leges à ſuperiore ſibi impoſitas. Vnde ſuper illud Io. 19. Nõ haberes aduerſum me poteſtatem vllam, dicit Aug.* Talẽ Deus dederat Pilato poteſtatem, vt eſſet ſub Cęſaris poteſtate: ne ei omnino liberum eſſet accuſatum abſoluere, ſed princeps, qui habet plenariam poteſtatem in republica, ille qui paſſus eſt iniuriam, vel ſit eam remittere, poterit reum licite abſoluere, ſi hoc publicæ vtilitati viderit nõ eſſe nocumẽtum.

Ad primum ergo dicẽdum, quod miſericordia iudicis habet locum in his, quæ arbitrio iudicis relinquuntur, in quibus boni viri ẽ, vt ſit diminutiuus pænarũ, ſicut Philo. dicit in 5.* Ethic. In his autem quæ ſunt determinata ſecundum legem diuinam, vel humanã, nõ eſt ſuum, miſericordiã facere.

Ad secundum Dicendum, ꝙ Deus habet ſupremam poteſtatem iudicandi, & ad ipſum pertinet quicquid contra aliquẽ peccatur. Et ideo liberum ei eſt pœnam remittere, præcipue cum peccato ex hoc pœna maxime debeatur, quod eſt contra ipſum, nõ tamen remittit pœnam, niſi ſecũdum quod decet ſuam bonitatẽ, quæ eſt omnium legum radix.

Ad tertium dicendũ, ꝙ iudex ſi inordinate pœnam remitteret, nocumentum inferret & cõmunitati, cui expedit, vt maleficia puniantur ad hoc quod peccata vitentur. Vnde Deut. 13. poſt pœnã ſeductoris ſubditur. Vt omnis Iſrael audiens timeat, & nequaquàm vltra faciat quippiam huius rei ſimile. Nocet & pſonæ, cui eſt illata iniuria, quæ recõpenſationẽ accipit per quandã reſtitutionem honoris in pœna iniuriantis.

QVAESTIO LXVIII.

De pertinentibus ad iniuſtam accuſationem, in quatuor articulos diuiſa.

Poſtea conſiderandũ, eſt de his, quę pertinent ad iniuſtã accuſationẽ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo accuſare teneatur.

¶ Secundo, Vtrum accuſatio ſit facienda in ſcriptis.

¶ Tertio, Quomodo accuſatio ſit vitioſa.

F ¶ Quarto, Qualiter male accuſantes ſint puniendi.

Articvlvs I.

Vtrum homo teneatur ad accuſandum.

Ad primum ſic procedi tur. Videtur ꝙ homo nõ teneatur ad accuſandum. Nullus enim excuſatur ab impletione diuini pręcepti propter peccatum, quia iam ex ſuo peccato commodum reportaret, ſed aliqui propter peccatũ redduntur inhabiles ad
G accuſandum, ſicut excommunicati, infames, & illi, qui ſunt de maioribus criminibus accuſati prius quã innoxij monſtrentur. ergo homo non tenetur ex præcepto diuino ad accuſandum.

¶ 2 Præterea Omne debitum, ex charitate dependet, quæ eſt finis præcepti. Vnde dicitur Rom. 13. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis, ſed illud, quod eſt charitatis, homo debet omnibus maioribus & minoribus, ſubditis & prælatis, cum ergo ſubditi nõ debeant prælatos accuſare, nec minores ſuos maiores, vt per plura capitula probatur, * 2. q. 7. videtur quod nullus ex debito teneatur accuſare, (2. q6. 7. per multa ſ cap.)

¶ 3 Præt. Nullus tenetur contra fidelitatem agere quã debet amico, quia nõ debet alteri facere, quod ſibi nõ vult fieri, ſed accuſare aliquem quandoque eſt contra
H fidelitatem, quam quis debet amico. dicitur enim Prouer. 11. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcanũ, qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum. ergo homo non tenetur ad accuſandum.

Sed contra eſt, quod dicitur Leuit. 5. Si peccauerit anima, & audiuerit vocem iurantis, teſtiſque, fuerit quod ipſe vidit, aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictũ eſt hæc eſt differentia inter denũtiationẽ, & accuſationem, quia in denuntiatione attenditur emendatio fratris, in accuſatione autem attẽditur punitio criminis. (q. 33. arti. 6. & 7 & quæ. prece. art. 3. ad ſecundũ.) Pœnæ autem præſentis vitæ non per ſe expetuntur, qa
I non eſt hic vltimum retributionis tempus, ſed inquantum ſunt medicinales conferentes vel ad emendationem perſonæ peccantis, vel ad bonum reipubl. cuius quies procuratur per punitionem peccantium, quorũ primum intenditur in denuntiatione, vt dictum eſt* (q. 33. arti. 7.) ſecundum autem proprie pertinet ad accuſationem. Et ideo ſi crimen fuerit tale quod vergat in detrimentum reipub. tenetur homo ad accuſationem, dummodo ſufficienter poſsit probare, quod pertinet ad officium accuſatoris, puta, cum peccatum alicuius vergit in multitudinis corruptelam corporalem, ſeu ſpiritualem: ſi autem non fuerit tale peccatum, quod in mul-
K titudinem redundet, vel etiam ſi ſufficientem probationem adhibere non poſsit, non tenetur ad intentandum accuſationem, quia ad hoc nullus tenetur, quod non poteſt debito modo perficere.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ nihil prohibet, p peccatũ reddi aliquem impotentẽ ad ea quæ homines facere tenentur, ſicut ad merendum vitã æternam, & ad aſſumendũ eccleſiaſtica ſacramenta, nec tamẽ ex hoc homo reportat commodũ, quinimmo deficere ab eis quæ tenentur facere, eſt grauiſsima pœna, quia virtuoſi actus ſunt quædam hominis perfectiones.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ ſubditi plãtos ſuos accuſare prohibẽtur, qui nõ affectione charitatis, ſed ſua prauitate vitã eorum diffamare, & reprehendere quærunt. Vel etiam ſi ſubditi accuſare volentes, fuerint

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ octauę Articul. primum.

In artic. 1, q. 68. caue ignorantiã illorum qui putant neminem teneri ad accuſationem, ſed accuſationem quaſi eſſe contra pręceptum diuinum, Dimitte nobis debita noſtra &c. (Tract. 116. parũ à medio, tom. 9.) Non aduertunt iſti, quod non minus tenetur aliqs ſuccurrere cõmuni detrimento corporali, vel ſpirituali, quam priuato, quãto bonum cõmune & diuius eſt, & amabilius, quã priuatum. (Li. 5. ca. 10. circa finem tom. 5.) Conſtat autem, quod tenetur qlibet ſciens, & potẽs ſubuenire periculo corruptelæ ſpiritualis, vel corporalis proximi, ſeruatis debitis cõditionibus, multo ergo magis tenetur ſubuenire periculo publico. Scito igitur quod quia accuſatio ordinatur ad cõmune bonum, ſi ſciens crimẽ alterius, quod in periculũ multitudinis vergat, & habẽs teſtes, quibus põt illud probare põt p aliam viã quam per accuſationẽ prouidere bono multitudinis, nõ tenet ad accuſationẽ, licite poſſet ex zelo iuſtitię accuſare penſatis conditionibus perſonæ puniendæ in exẽplum aliorũ. Si autem alio nõ poteſt, quam per accuſationis viam, periculo multitudinis obuiare, tenetur de neceſsitate ſalutis ad accuſationem, alioquin non diligeret bonum cõmune opere, & veritate. Ridiculum autem eſt inducere ad hoc illud orationis Dominicæ Dimitte nobis debita noſtra, cũ non ſuã ſed pximi, nõ vnius, ſed multitudinis cauſam agat accuſator huiuſmodi. Et ſi ſuã ageret cauſam, nõ tenetur ex hac diuina inſtitutione remittere, quin velit iuſticiã habere locum ſuum, ſed non ex pſſione, non ex propria authoritate vindicare.

¶ In reſponſione ad primum aduerte, ꝙ qui accuſare prohibẽtur, poſſunt, & debẽt in caſu, vt multitudinis periculo ſuccurratur, iudici reuelare pſonam criminoſam, & teſtes cum certis circunſtantijs, vt vel ex officio ſuo iudex prouidere poſsit reipublicæ.

Digiti oogle

rint criminoſi, vt habetur* 2. quæſtio. 7. alioquin ſi fuerint aliàs idonei ad accuſandum, licet ſubditis ex charitate ſuos prælatos accuſare.

Ad tertium dicẽdum, ꝙ reuelare ſecreta in malum perſonæ, eſt contra fidelitatem: non autem ſi reuelentur propter bonum commune, quod ſemper p̃ferendum eſt bono priuato. Et ideo contra bonum commune, nullum ſecretum licet recipere; nec tamẽ omnino eſt ſecretum, quod per ſufficientes teſtes poteſt probari.

Articulus II.

Vtrum ſit neceſſarium accuſationem in ſcriptis fieri.

Ad secundum ſic ꝓceditur. Videtur quòd non ſit neceſſarium accuſationem in ſcriptis fieri. Scriptura enim adinuenta eſt ad ſubueniendum humanæ memoriæ circa præterita: ſed accuſatio in præſenti agitur. ergo accuſatio ſcriptura non indiget.

¶ 2 Præterea.* 2. q. 8. dicitur. Nullus abſens accuſare poteſt, nec ab aliquo accuſari: ſed ſcriptura ad hoc videtur eſſe vtilis, vt abſentibus aliquid ſignificetur, vt patet per * Auguſt. 10. de Trinit. ergo in accuſatione non eſt neceſſaria ſcriptura, præſertim cum Canon dicat, quòd per ſcripta nullius accuſatio ſuſcipiatur.

¶ 3 Præterea. Sicut crimen alicuius manifeſtatur per accuſationẽ, ita per denuntiationem; ſed in denuntiatione non eſt ſcriptura neceſſaria. ergo videtur quod neq; etiam in accuſatione.

Sed contra eſt, ꝙ dr̃* 2. quæ. 8. Accuſatorum perſonę ſine ſcripto nunquàm recipiantur.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictũ eſt, qñ in criminibus per modum accuſationis agitur, accuſator cõſtituitur pars, ita ꝙ iudex inter accuſatorem, & eũ qui accuſatur, medius conſtituitur ad examen iuſtitiæ, in quo oportet, quantum poſſibile eſt ſecundum certitudinem procedere. Quia verò ea, quæ verbotenus dicuntur, facile labuntur à memoria, non poſſet iudici eſſe certum quid, & qualiter dictum ſit, cum debet proferre ſentẽtiam, niſi eſſet in ſcriptis redactum. Et ideo rationabiliter inſtitutum eſt, vt accuſatio, ſicut & alia, quę in iudicio aguntur, redigatur in ſcriptis.

Ad primum ergo dicẽdum, A quòd difficile eſt ſingula verba ꝓpter eorum multitudinem, & varietatem retinere: cuius ſignũ eſt, quòd multi eadem verba audientes, ſi interrogarentur, non referrent ea. Similiter etiam cũ modica verborũ differentia ſenſum variet, ideo ẽt ſi poſt modicũ tẽpus debeat iudicis ſententia ꝓmulgari, expedit ad certitudinẽ iudicij, vt accuſatio redigatur in ſcriptis.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ ſcriptura non ſolum neceſſaria B eſt propter abſentiam perſonæ, q̃ ſignificat, vel cui eſt aliq̃d ſignificandum, ſed etiã ꝑ dilationẽ temporis, vt* dictum eſt: & ideo cũ dicit Canon, Per ſcripta nullius accuſatio ſuſcipiatur, intelligendum eſt de abſente, qui peremptam accuſationem mittat: non tamen excluditur, quin cum pręſens fuerit neceſſaria ſit ſcriptura.

Ad tertium dicendum, quòd denuntiator non obligat ſe ad probandum, vnde nec punitur, ſi probare nequiuerit. Et propter hoc in denuntiatione non eſt neC ceſſaria ſcriptura; ſed ſufficit ſi aliquis verbo denũtiet eccleſiæ, quę ex officio ſuo procedet ad fratris emendationem.

Articulus III.

Vtrum accuſatio reddatur iniuſta propter calumniam, prævaricationem, & tergiuerſationem.

Ad tertium ſic procedi tur. Videtur, quòd accuſatio non reddatur iniuſta D propter calumniam, præuaricationem, & tergiuerſationem. Quia ſicut dicitur * 2. q. 3. Calumniari eſt falſa crimina intendere: ſed quandoque aliquis alteri falſum crimẽ obiicit ex ignorantia facti, quę excuſat. ergo videtur quòd non ſemper reddatur iniuſta accuſatio, ſi ſit calumnioſa.

¶ 2 Præterea.* Ibidem dicitur, ꝙ præuaricari eſt vera crimina abſcondere: ſed hoc non videtur eſſe illicitum, quia homo non tene E tur ad omnia crimina detegenda, vt ſupra* dictum eſt. ergo videtur quod accuſatio non reddatur iniuſta ex pręuaricatione.

¶ 3 Præterea. Sicut †ibidem dicitur, Tergiuerſari eſt in vniuerſo ab accuſatione deſiſtere: ſed hoc abſq; iniuſtitia fieri poteſt. dicit. enim * ibidem Si quem pœnituerit criminaliter accuſationem, & inſcriptionem feciſſe de eo quod probare non potuerit, ſi cum accuſato innocente conuenerit, inuicem

¶ Super quæſtionis ſexageſimæ octauæ Artic. ſecundum, & tertium.

2. q. 7. capit. Clericus, & in ſequentibus tribus cap.

In art. 2. & 3. & 4. nihil ſpãle ſcribendũ occurrit, niſi ꝙ ſecundus, quod regulariter fit, docet, & in tertio tria accuſationis vitia quandoque vere crimina iuris redduntur, diligenter notes. ſ. calumnia ex malitia, p̃uaricatio fraudulenta, & tergiuerſatio inordinata. Et vt intelligas literæ terminos vocatur ex temeritate accuſare, q vel ex inconſulto caloris impetu accuſat, non proſpiciens, ꝗ ꝓbare nequiuit, vel q auditui credulus accuſat. Ex iſto autẽ errore deceptus ab ali-
381
quo teſte idoneo, deficit in ꝓbatione, q. a. ſ. ꝓmiſit teſtificari, & receſſit, vt non teſteẽ, vel conſilium habuit ab aliquo doctore, ꝙ ſufficerẽt illa q̃ habet ad accuſandum, cum tamẽ nõ ſufficerent.

4. di. 19. q. 2. ar. 3. q. 1. ad 4. Et diſ. 35. Et di. 35. ar. 3. ad 6. Et quoli. 1. articu. 13. cor. 2. q. 8. capit. per ſcripta.

¶ In reſpõſione ad vltimum aduertas, qđ princeps poteſt accuſationẽ non ſolum à pricipio refutare, ſed ẽt in progreſſu abolere, ſi bono cõi expedire hoc iudicauerit. Et rõ eſt, quia accuſatio ad commune bonum ordinatur: ex hoc. n. ſequit, ꝙ ille qui curã cõis boni habet, ſi talis medij ablationem ad finẽ cõis boni prodeſſe magis viderit, q̃ ipſius poſitionẽ, aut perſecutionem, poſſit & debeat tale accuſationis mediũ tollere: prouidendo tamen accuſatori vt ſibi fiat aliàs ſatis, ſi aliquid ſibi debetur.

Lib. 10. cap. 1. aliquantulum à princip. co. 3.

2. q. 8. capit. Accuſatorũ.

Art. præced. & q. pręced. art. 3.

¶ Sed occurrit hoc dubium, An iudex non princeps poſſit abolere accuſationẽ. Et eſt ratio dubij, quia etiã inferior principe iudex habet curã boni cõis, cui contingit nõ expedire proſequi accuſationem.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ hic nõ eſt quæſtio de accuſatione vitioſa, ſeu defectuoſa ſiue ꝑ temeritatem, ſiue ꝑ calũniam: qm̃ conſtat ꝙ iudex hoc cognoſcẽs ẽt, ſi non ſit princeps, põt & à principio nõ admittere accuſationes non legitimas. Et ſi admiſſæ, ſunt, poteſt ex quo legitimæ nõ ſunt abolere, cum nulli in hoc faciat iniuriam: immo proſequendo videtur facere iniuriam ordini iuris. Nec etiã eſt quęſtio de accuſatione, quæ ordinatur ad ſatisfaciendum alteri parti, quæ paſſa eſt iniuriam. quoniã cõſtat iudicem teneri & ad acceptandum, & ad proſequendum accuſationem talem, quia tenetur ius vnicuique dicere, ſed q̃ſtio eſt de accuſatione præciſe ad cõmune bonum ordinata. Videtur autem mihi, quòd differentia inter principem, & inferiorem iudicem in propoſito ſit, quòd princeps poteſt de iure abolere huiuſmodi accuſationes quando expedire videtur bono communi, & non ſolum illas, ſed etiam ordinatas ad ſatisfaciendum parti offenſæ: quia ipſe princeps plene gerit curã communis boni, ad quod omne bonum, vel malum partis ordinari poteſt. Vnde in litera ſimpliciter dicitur, Si princeps aboleuerit. Iudex autem inferior poteſt ex epicicicia, & gnome, hoc eſt, ex æquitate, & alteriori iudicio non admittere à pricipio accuſationẽ legitimam pro communi bono, ſi videt illam communi bono pernicioſam, vtpote ſi cauſatiua ſeditionis propter conditiones accuſati eſt, vel propter aliq̃d huiuſmodi. Inchoatam autẽ abolere, ſi aliter non poteſt ſuſtinere commune bonum, ſuſpẽdendo proſecutionẽ, vel diſſimulando poteſt: quia lex arctatæ poteſtati pro cõi bono ſaluando prætermittenda eſt, & vſurpanda eſt quodãmodo maior poteſtas, q̃ communi bono neceſſaria tunc eſt, & ſoli iuris ordini nocet, ſi tamen nocet.

Ad 1. argu.

382

2. q. 3. cap. Si quem pœnituerit.

2. q. 3. cap. Si quem pœnituerit.

* Ar. 1. & q. 66. 33. art. 7.

† 2. q. 3. cap. Si quem pœnituerit.

* Loco nũc dicto.

uicem ſe abſoluant.ergo accuſatio non redditur iniuſta per tergiuerſationem.

Sed contra eſt, quòd ibidem* dicitur. Accuſatorum temeritas tribus modis detegitur. Aut.n. calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur.

2.q.3. capit. Si quem pœnituerit.

Respondeo Dicendum,quod ſicut* dictum eſt accuſatio ordinatur ad bonum commune,quod intenditur per cognitionem criminis. Nullus autem debet nocere alicui iniuſte,vt bonum commune promoueat,& ideo in accuſatione duplici ratione contingit eſſe peccatum. Vno modo ex eo,quod aliquis iniuſte agit contra eum,qui accuſatur,crimina falſa ei imponendo,quod eſt calumniari. Alio modo,ex parte reipublicæ,cuius bonum principaliter intenditur in accuſatione,dum aliquis impedit malitioſe punitionem peccati. Quod iterum dupliciter contingit. Vno modo fraudem in accuſatione adhibendo: & hoc pertinet ad præuaricationem: Nam præuaricator dicitur quaſi varicator,qui aduerſam partem adiuuet, prodita cauſa ſua. Alio modo,totaliter ab accuſatione deſiſtendo, quod eſt tergiuerſari. In hoc enim quod deſiſtit ab hoc quod cœperat,quaſi tergum vertere videtur.

Art.1.huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum,quod homo non debet ad accuſationem procedere,niſi de re omnino ſibi certa,in qua ignorantia facti locum non habeat. Nec tamen qui falſum crimen alicui imponit,calumniatur,ſed ſolum qui ex malitia in falſam accuſationem prorumpit. Contingit enim quandoque ex animi leuitate ad accuſationem procedere,quia ſcilicet aliquis nimis faciliter credit,quod audiuit:& hoc temeritatis eſt. Aliquando autem ex iuſto errore mouetur aliquis ad accuſandum,quæ omnia ſecundum prudentiam iudicis debent diſcerni,vt non prorumpat eum calumnatum fuiſſe,qui ex leuitate animi,vel ex iuſto errore in falſam accuſationem prorupit.

Ad secundum dicendum, quod non quicumque abſcondit vera crimina,præuaricatur,ſed ſolum ſi fraudulenter abſcondit ea,de quibus accuſationem proponit colludens cum reo,proprias probationes diſſimulando,& falſas, excuſationes admittendo.

Ad tertium Dicendum,quod tergiuerſari eſt ab accuſatione deſiſtere,omnino animum accuſandi deponendo non qualitercunque, ſed inordinate. Contingit autem aliquem ab accuſatione deſiſtere ordinate abſque vitio dupliciter. Vno modo in ipſo accuſationis proceſſu,ſi cognouerit eſſe falſum id, de quo accuſauit,& ſi pari conſenſu ſe abſoluunt accuſator, & reus. Alio modo, ſi princeps,ad quem pertinet cura boni communis,quod per accuſationem intenditur, accuſationem aboleuerit.

Articvlvs IIII.

Vtrum accuſator,qui in probatione defecerit, teneatur ad pœnam talionis.

383 Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quod accuſator,qui in probatione defecerit, non teneatur ad pœnam talionis. Contingit enim quandoque aliquem ex iuſto errore ad accuſationem procedere,in quo caſu iudex accuſatorem abſoluit,vt dicitur* 2.quæſt.3.non ergo accuſator,qui in probatione defecerit,tenetur ad pœnam talionis.

4.d.41.ar.5.q.2.ad 1.Et quol 12.ar.23.cor.

**2.q.3. cap. Si quem pœnituerit.*

¶ 2 Præterea.Si pœna talionis ei, qui iniuſte accuſat, ſit iniungenda,hoc erit propter iniuriam in aliquem commiſſam:ſed non propter iniuriam commiſſam in perſonam accuſati,quia ſic princeps non poſſet hanc pœnam remittere,nec etiam propter iniuriam illatam in rempublicam,quia ſic accuſatus non poſſet eum ab ſoluere.ergo pœna talionis non debetur ei,qui in accuſatione defecerit.

¶ 3 Præt.Eidem peccato non debetur duplex pœna, ſecundum illud Naum.1.Non iudicabit Deus bis in idipſum, ſed ille qui in probatione deficit, incurrit pœnam infamiæ,quam etiam Papa non videtur poſſe remittere,ſecundum illud* Gelaſij Papæ, Quanquam animas per pœnitentiam ſaluare poſſumus, infamiam tamen abolere non poſſumus:non ergo tenetur ad pœnam talionis.

Habetur. 2. q.3.cap.Euphemium.

Sed contra eſt,quod* Adrianus Papa dicit. Qui non probauerit quod obiecit,pœnam quam intulit,ipſe patiatur.

Habetur 2. q.5.ca. Qui non probauerit.

Respondeo Dicendum,quod ſicut ſupra* dictum eſt,accuſator in cauſa accuſationis conſtituitur pars,intendens ad pœnam accuſati. Ad iudicem autem pertinet,vt inter eos iuſtitiæ æqualitatem conſtituat. Iuſtitiæ autem æqualitas hoc requirit vt nocumentum quod quis alteri intentat,ipſe patiatur, ſecundum illud Exod.21.Oculum pro oculo,dentem pro dente:& ideo iuſtum eſt,vt ille qui per accuſationem aliquem in periculum grauis pœnæ inducit,ipſe etiam ſimilem pœnam patiatur.

**ar.1.& 2.*

Ad primvm ergo dicendum,quod ſicut* Philoſophus dicit in 5.Ethic. In iuſtitia non ſemper competit contrapaſſum ſimpliciter,quia multum differt,an aliquis voluntarie,vel inuoluntarie alium lædat. Voluntario autem debetur pœna,ſed inuoluntario debetur venia,& ideo quando iudex cognouerit aliquem de falſo accuſaſſe non voluntate nocendi, ſed inuoluntarie propter ignorantiam ex iuſto errore, non imponit pœnam talionis.

Lib.5.ca.9

Ad secvndvm dicendum,quod ille qui male accuſat,peccat & contra perſonam accuſati. & contra rem publicam. Vnde propter vtrumque punitur,Et hoc eſt quod dicitur Deute.19.Cumque diligentiſſime perſcrutantes, inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium,reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit: quod pertinet ad iniuriam perſonæ. Et poſtea quantum ad iniuriam reipublicæ ſubditur,Et auferes malum de medio tui,vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. Specialiter tamen perſonæ accuſati facit iniuriam,ſi de falſo accuſet,& ideo accuſatus,ſi innocens fuerit, poteſt ei iniuriam ſuam remittere,maxime ſi non calumnioſe accuſauit, ſed ex animi leuitate. Si vero ab accuſatione innocentis deſiſtat propter aliquam colluſionem cum aduerſario, facit iniuriam reipublicæ,& hoc non poteſt ei remitti ab eo,qui accuſatur,ſed poteſt ei remitti per principem, qui curam reipublicæ gerit.

Ad tertivm dicendum,quòd pœnam talionis meretur accuſator in recompenſationem nocumenti,quod proximo inferre intentat,ſed pœna infamiæ ei debetur propter malitiam,ex qua calumnioſe alium accuſauit. Et quandoque quidem princeps remittit pœnam,& non abolet infamiam, quandoque autem etiam infamiam abolet. Vnde & Papa poteſt huiuſmodi infamiam abolere. Et quod dicit* Papa Gelaſius,Infamiam abolere non poſſumus,intelligendum eſt de infamia facti,vel quia eam abolere aliquando non expedit, vel etiam loquitur de infamia irrogata per iudicem ciuilem ſicut dicit Gratianus.

Loco citato in argum.

Ibidem.

QVAESTIO LXIX.

De peccatis quæ ſunt contra iuſtitiam in quatuor articulos diuiſa.

¶ Super quæſtionis ſexageſimænonæ, Art.primum, & ſecundum

Deinde cóſiderandum, eſt de peccatis,quæ ſunt contra iuſtitiam ex parte rei.

In ar.1.& 2.q.69.circa confeſſionem accuſati, ſeu rei nota tres caſus in litera,in quibus

quibus ſolum tenetur reus fateri veritatem. Primus eſt, cũ p̄ceſſit infamia ſuper aliquo crimine: ſecundus, cum aliqua expreſſa indicia apparuerint: tertius cum præceſſit ſemiplena ꝓbatio. Et quoniam triplex eſt modus procedendi in criminib. .ſ. per inquiſitionem, denuntiationem, & accuſationem, aduerte diligentiſſime, ꝙ qñ per viam inquiſitionis procedit, oportet præcedere infamiam. Et vocatur infamia nõ frequẽs vox diſcolorũ, ſed frequẽs vox talis, vt apud ꝓbos & ꝓuidos viros reddat ꝑſona de crimine tali rõnabiliter ſuſpecta. Dico autem de crimine tali, quia inquiſitio non poteſt fieri niſi de crimine illo, de quo aliquis ẽ diffamatus. Nec eſt verum id, quod quidam ſcripſerunt, ſ. ꝙ diffamatus de vno crimine, poſſit inq̄ri de alijs. Sed hoc eſt manifeſte contra Decretalem, extra de accu-

384 ſationibus, c. Inquiſi-

4.di.17.q.5. tionis, vbi habentur,

ar.1.q.2.ad hæc verba. Inquiſitio

1.& 3. Et di. fieri debet ſolum mo

19.q.2.ar.3. do ſuper illis, de qui-

q.1.ad 5.& bus clamores aliqui

q.2.cor. præceſſerunt. Et intẽ Decretalis illa exigi vult p̄cedentẽ infa

†Chry. ho. miã ſuꝑ aliquo crimine, ꝙ ſi duo, vel plures iurati affirmant

31. ad Heb. aliquẽ, crimẽ aliqđ eiſdẽ videntibus cõmiſiſſe, de quo aliqua

a med. to. 4. nõ laborat infamia, nõ eſt cõtra eũ ꝓpea inquirendũ &c. Nec rõ q̄ illos mouit, ſ. q2 nõ ꝓꝓ occultationẽ pc̄ti, ſed ꝓꝓ occultationem pc̄tõris prohibetur hõ de occultis iudicare, cõcludit intentũ eorũ: qm̃ falſum eſt, ꝙ iudiciũ de occultis ſit ꝓhibitũ non ꝓꝓ occultationẽ pc̄ti: immo quia pc̄tm̃ eſt occultum, iõ exẽptũ eſt ab inq̄ſitione humana, & iudicio humano: qm̃, oĩa iudicia humana ad publicã ꝓtẽ, ſcientiãq; ſpectant. Caueãt ergo ſuæ, & ſubditorum ſuorum conſcientiæ prælati illorum religioſorum, qui diffamato de vno, præcipiunt inquirẽdũ de alijs, de quibus non eſt diffamatus. peccant. n. ipſi præcipiendo, & ſubditi non tenenẽ obedire. Nec excuſantur p̄lati hmõi ex eo, ꝙ inquirunt de aliquo, de quo fuit aliqua ſuſpicio aliqñ. Oportet. n. infamiam, ſeu clamoroſam inſinuationẽ præcedere, & non ſimplicem ſuſpicionem, vt dictum eſt.

¶In ſecũdo autem caſu, cum. ſ. manifeſta apparuerint indicia, nota tria. Primo, quòd indicium dupliciter ſumi poteſt, primo communiter, vt frequenti vſu ſigna indicia vocamus: alio modo proprie, vt Iuriſtæ indicii nomine vtuntur. Et ſic ſumitur in propoſito, & diſtinguitur in indicium perfectum, & imperfectum, adeo vt multi teſtes ſingulares, niſi aliquis eorum ſit omni exceptione maior, non faciant apud eos vnum perfectũ indicium, & volunt ad indicium requiri duos teſtes.

¶Secundo, quod non ſingulariter, ſed pluraliter author dicit, indicia, quia regulariter vnum indicium non ſufficit ad præcipiendum, & veritatem extorquendum à reo. Dico autem regulariter, quia materia iſta de indicijs multum ex prudentia iudicis pendet, conſideratis conditionibus, & circunſtantijs ꝑſonæ, loci, temporis, conditionis &c.

¶Tertio, quòd author dicit, indicia non qualiacũque, ſed manifeſta, ꝙ ad tria referri intelligo. Primũ ad factum, cuius eſt indicium, ita ꝙ manifeſte indicent tale factum. Secundo ad perſonam, ita quòd indicent, quòd ipſa perpetrauerit tale facinus. Nam ſicut præcedens infamia de crimine intelligitur nõ de crimine abſolute, ſed de crimine huius ꝑſonæ, ita quòd ꝑſona ſit diffamata de crimine: ita in indicijs oportet vt indicia perſonæ criminoſæ appareant. Tertio ad proceſſum, ita ꝙ indicia hmõi manifeſtent reo, vt ſciat ſe eſſe in tali articulo conſtitutum, ꝙ tenetur obedire iudici præcipiẽti, & extorquẽti veritatem: alioquin cũ ipſe reputet ſe eſſe occultum, & iſta indicia ſint non iuris, ſed facti, ignorantia facti quòd latet ip-

A ſum, niſi iudex illi manifeſtet, excuſabit eum. Debent quoque ei manifeſtari, vt poſſit ſe ab illis purgare, vel illis opponere rationabiliter: quemadmodum cum præceſſit infamia: manifeſtatur ei quòd diffamatus eſt ſuper tali crimine.

¶Sed occurrit hic dubium ad hominem, quia author alibi dicit quod ſi factum eſt notorium v.g. Fur ũ factum eſt, ſed neſcit eius author, nec habẽtur indicia alicuius, prælato præcipienti vt ſi quis ſcit furem, reuelet, tenetẽ ille, qui furatus eſt, ſeipſum reuelare, vt patet ex allegata collatione habita Pariſiis inter Magiſtros. Et ſimpliciter, quia 5. q. 1. cap. Quidam B. Gregorius excommunicauit occultum actorẽ libelli famoſi, niſi ſe reuelauerit &c. vt patet ibi. Et communiter videtur excipi caſus, quando factum eſt notorium, & author occultus a caſibus, in quibus inquiſitio fieri nequit. q 24. art. 1a

¶Ad hoc dr̃, ꝙ conſonum ſcripturæ ſacræ, & iuri canonico, & rationi eſt, ꝙ occultus author non teneat ſe ꝓdere. Cũ. n. contra Cain, & in Sodomã ꝓcederet, p̄ceſſit clamor nõ ſolũ criminis, ſed ꝑſonæ. Et de Sodoma aperte dr̃. Clamor Sodomorũ aſcẽdit ad me, deſcendam &c. De Cain vero inſinuat, cũ dr̃. Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Extra quoque de accuſationib. c. Inquiſitionis, expreſſe dr̃, nullum puniendũ de crimine, ſuper quo non laborat infamia. Ecce ꝙ textus vult, ꝙ ꝑſona ſit diffamata &c. Naturalis quoq; rõ dictat, ꝙ occulta ſciẽtiæ publicæ non ſubſint iudicio publico: cõſtat autem ꝙ ꝑſona, quæ furtum fecit, aut incendium poſuit, quãdoque eſt occultiſſima. Nõ ſubeſt igiẽ humano iudicio, vt teneaẽ ſe ꝓdere.

¶Ad primam autem obiectionẽ in oppoſitũ ex quo author

D in libro hoc, vbi ex propoſito magis tractat illam ſententiã non explicauit, dicitur, quòd pro infirma habetur.

¶Ad ſecundam dr̃, ꝙ aliud eſt præcipere ꝙ ſe reuelet, & aliud eſt præcipere diſiunctiuã, ſ. aut probet quod propoſuit, aut pæniteat, aut ſit excõicatus &c. Gregorius non præcepit primũ, ſed ſcđm. Et ſcito, ꝙ ſicut ante factum põt excõicari quicunq; furtum, vel incẽdium commiſerit, & hmõi: ita poſt factũ põt excõicari quicunque fecit. Et quia poteſt excõicari abſolute, multo magis poteſt excommunicari ſub cõditione, q̄ pendet ex voluntate rei. ſ. ſi non ſe reuelauerit. Intelligitur ſiquidẽ lata tunc excõicatio non ſuper debito reuelandi, ſed ſuper cõmiſſo crimine, & de gratia ſpeciali appoſita eſt illa conditio, qua poſſit reus, ſi vult, euadere excõicationem. Et hoc directe ſonat canon ille Gregorij. Abſolute autem præcipere, ꝙ reuelet ſe, excedit vires humani iudicij, & propterea non tenetur ille obedire. Et nimis timidi videẽtur mihi illi doctores in hoc

E fuiſſe, qui propoſitum ſenſiſſe videntur. Oportet igitur vel infamiam, ſeu clamoroſam inſinuationem, vel indicia manifeſta perſonæ, & criminis ſic præcedere, vt vehementer ſuſpectã reddant perſonam ad hoc, vt teneatur ad præceptum ſuperioris ſeipſum reum prodere. Quando autem in tertio ſumus caſu. ſ. ꝙ p̄cedit ſemiplena probatio, conſtat ẽt ꝙ teneẽ, ſed aduertendum, ꝙ cũ plenã probationem efficiant duo teſtes integrarum cõditionum, ſemiplenam probationẽ efficit vnus teſtes omni exceptione maior. Et eſt ſermo de teſte ſecundum iura, qui. ſ. non actor, non ſecretus depoſitor, ſed vere teſtis eſt iuratus, non particeps criminis, & ad iudiciũ concurrens vt teſtis. Hoc eſt, ꝙ vltra accuſatorem, vel id quod tenet accuſatoris locũ, vt infamia &c. ille oĩ exceptione maior teſteẽ directe de viſu commiſſi criminis ab iſto, puta, q2 vidit ipſum occidere illũ, vel furari hoc, ſic. n. eſt vere teſtis ſemiplene ꝓbatur.

¶In

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum peccet aliquis mortaliter veritatem negando per quam condemnaretur.

¶Secundo, Vtrũ liceat alicui ſe calumnioſe defendere.

¶Tertio, Vtrum liceat alicui iudicium ſubterfugere appellando.

¶Quarto, Vtrum liceat alicui cõdemnato, per violentiam ſe defendere, ſi adſit facultas.

Articvlvs I.

Vtrũ abſque peccato mortali poſſit accuſatus veritatẽ negare, per quam cõdemnaretur.

AD primvm ſic proceditur. Videẽ ꝙ abſque peccato mortali poſſit accuſatus veritatem negare, per quã condemnaretur. Dicit. n. †Chryſ. Non tibi dico, vt te prodas in publicũ, neque apud aliũ accuſes. ſed ſi veritatem confiteretur in iudicio accuſatus, ſeipſum proderet, & accuſaret. non ergo tenetur veritatem dicere, & ita non peccat mortaliter, ſi in iudicio mentiatur.

B ¶2 Præterea Sicut mendacium officioſum eſt, quando aliquis mẽtitur, vt alium à morte liberet, ita mendacium officioſum eſt, qñ aliquis mentitur, vt ſe liberet a morte, q2 plus ſibi teneẽ, q̄ alteri, mendacium autem officioſum nõ ponitur eſſe peccatum mortale, ſed veniale. ergo ſi accuſatus veritatẽ ĩ iudicio neget, vt ſe a morte liberet, non peccat mortaliter.

¶3 Præterea. Omne peccatum mortale eſt contra charitatem, vt ſupra dictum eſt, ſed quod accuſatus mentiatur, excuſando ſe a

C peccato ſibi impoſito, non contrariatur charitati neque quãtum ad dilectionem Dei, neque quan-

¶ In reſponſione ad tertium primi articuli, vbi dicitur & probatur mendacium in iudicio eſſe peccatũ mortale, quia eſt contra dilectionem Dei, cuius eſt iudicium, & contra dilectionem proximi, iudicis ſcilicet, cui debitum negat, dubiũ occurrit, An ꝓp imperfectionẽ actus ex parte materiæ excuſetur à peccato mortali mentiẽs in iudicio. V.g. In iudicio ſacramenti pœnitentiæ reus interrogatꝰ à iudice confeſſore, ſ. an dixerit, vel fecerit tale quid, qđ eſt peccatum veniale, & reus negando mentitur, an mendacium tale ſit peccatũ mortale. Et eſt ratio dubii, imperfectio actꝰ mentiendi ex parte materiæ, quia ſ. mentitur in materia non neceſſaria ad iudiciũ, ex hoc enim videtur excuſari a peccato mortali. Nam ex hoc ꝙ non tenetur fateri hoc in iudicio, ſequitur quòd non eſt mẽdacium circa debitã iudicii ueritatem, ac per hoc quòd non ſit mortale.

q. 59. art. 4.

q. 67. ar. 1.

¶ In oppoſitum autẽ eſt, quòd mendaciũ in iudicio, quantum in ſe eſt, incurrit iudicii vim &c.

¶ Ad hoc dicitꝰ, quod huiuſmodi mendacia in iudicio ſunt peccata mortalia ex hoc ipſo, quòd ad iudicium ſpectant, & contra veritatem iudicii ſunt, vt patet ex hoc, quòd iudicium, quòd ſuper hoc mendacio fundatur, falſum oportet eſſe. Et in foro pœnitentiæ iniuria præcipue fit Deo, cuius eſt peculiariter iudicium illud, vt patet. Imperfectio autem materiæ hẽt locum reſpectu actꝰ mentiendi ſecundum ſe, ſed non vt ſubſtat iudicio, ſicut non habet locum vt ſubſtat iuramento. Ita quòd ſicut mentiẽs in quocunque leui, ſi adhibet iuramẽtum, peccat mortaliter, ita mẽtiens in quocunq; leui, ſi ſubmittit mendaciũ illud iudicio peccat mortaliter. Ita enim vis iudicii exigit veritatem iudicandorum, ſicut vis iuramenti exigit iuramentorum. Nec vaiat hoc, quia non tenetur reus hoc fateri, quia tenetur, ſi fatetur, fateri veritatẽ, ſicut ſi iurat, tenetur iurare veritatem. Et ſic talis mentiens, mentitur contra veritatem debitam iudici, non ſimpliciter & abſolute, ſed debitã iudici ex ſuppoſitione, ſcilicet, ſi hoc ſupponitur illius iudicio.

Lib. 22. cap. 13. in princ.

tum ad dilectionem proximi. ergo huiuſmodi mendacia non eſt peccatum mortale.

F

Sed contra. Omne quod eſt contrarium diuinæ gloriæ, eſt peccatum mortale, quia ex præcepto tenemur omnia in gloriam Dei facere, vt patet 1. ad Corinthio. 10. ſed quod reus id, quod contra ſe eſt, confiteatur, pertinet ad gloriam Dei, vt patet per illud quod Ioſue dixit ad Achim. Fili mi, da gloriam domino Deo Iſrael, & confitere, a que indica mihi quid feceris, ne abſcondas, vt habetur Ioſue 7. ergo mentiri ad excuſandum peccatum, eſt peccatum mortale.

G

Respondeo Dicendum, quod quicunque facit contra debitum iuſtitiæ, mortaliter peccat, ſicut ſupra* dictum eſt. Pertinet autem ad debitum iuſtitiæ, quod aliquis obediat ſuo ſuperiori in his, ad quæ ius prælationis ſe extendit. Iudex autem, vt ſupra* dictũ eſt, ſuperior eſt reſpectu eius qui iudicatur: & ideo ex debito tenetur accuſatus iudici veritatem exponere, quam ab eo ſecundum formam iuris exigit. Et ideo ſi confiteri noluit veritatem quam dicere tenetur, vel ſi eam mendaciter negauerit, mortaliter peccat. Si vero iudex hoc exquirat, quod nõ poteſt ſecundum ordinem iuris, non tenetur ei accuſatus reſpõdere, ſed poteſt vel per appellationem, vel aliter licite ſubterfugere: mendacium tamen dicere non licet.

H

Ad primum ergo dicẽdũ, quod quando aliquis ſecundum ordinem iuris a iudice interrogatur, non ipſe ſe prodit, ſed ab alio proditur, dum ei neceſſitas reſpondendi imponitur per eum, cui obedire tenetur.

I

Ad secundum dicendum, quod mentiri ad liberandũ aliquem à morte cum iniuria alterius, non eſt mendacium ſimpliciter officioſum, ſed habet aliquid de pernicioſo admiſtum. Cum autem aliquis mentitur in iudicio ad excuſationem ſui, iniuriam facit cui obedire tenetur, dum ſibi denegat, quod ei debet, ſ. confeſſionem veritatis.

K

Ad tertium dicendum, quod ille qui mentitur in iudicio ſe excuſando, facit & contra dilectionem Dei, cuius eſt iudicium, & contra dilectionem proximi, tum ex parte iudicis, cui debitum negat, tum ex parte accuſatoris q puniţur, ſi in probatione deficiat. Vnde & in Pſalm. 140. dicitur. Ne declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Vbi dicit gloſ. Hæc eſt conſuetudo impudentium, vt deprehenſi, per aliqua falſa ſe excuſent. Et* Gregor. 22. Moral. exponens illud Iob 31. Si abſcondi quaſi homo peccatum meum, dicit. Vſitatum humani generis vitium eſt, & libẽdo peccatum committere, & commiſſum negando abſcondere, & conuictum defendendo multiplicare.

Articvlvs II.

Vtrũ accuſato liceat calumnioſe ſe defendere.

385

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod accuſato liceat calumnioſe ſe defendere. Quia ſecundum iura ciuilia, in cauſa ſanguinis licitum eſt cuilibet aduerſarium ſuum corrumpere, ſed hoc maxime eſt calumnioſe ſe defendere. ergo non peccat accuſatus in cauſa ſanguinis, ſi calumnioſe ſe defendat.

Infra arti. 3. cor.

¶ 2. Præterea. Accuſator cum accuſato colludens, pœnam recipit a legibus conſtitutam, vt habetur* 2. quæſ. 3. non autem imponitur pœna accuſato per hoc, quod cum accuſatore colludit. ergo videtur quod liceat accuſato calumnioſe ſe defendere.

2. q. 3. cap. Si quem pœnituerit.

¶ Præterea. Prouerb. 14. dicitur. Sapiens timet, & declinat a malo: ſtultus autem tranſilit, & confidit, ſed illud quod fit per ſapientiam, non eſt peccatum. ergo ſi aliquis qualitercumque ſe liberet a malo, non peccat.

Sed contra eſt, quod in cauſa criminali iuramentum de calumnia eſt præſtandum, vt habetur* extra, de iuramento calumniæ, Inhærentes: quod non eſſet, ſi calumnioſe ſe defendere liceret. ergo non eſt licitum accuſatum calumnioſe ſe defendere.

In decretali lib. 2. titulo 7. cap. 1.

Respondeo. Dicendum, quòd aliud eſt veritatem tacere, aliud eſt falſitatem proponere, quorum primum in aliquo caſu licet. Non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri, ſed illam ſolum, quam ab eo poteſt, & debet requirere iudex ſecundum ordinem iuris, puta, cum præceſſit infamia ſuper aliquo crimine, vel aliqua expreſſa indicia apparuerint, vel etiam cum præceſſit probatio ſemiplena. Falſitatem tamen proponere in nullo caſu licet alicui. Ad id autẽ quod licitum eſt, poteſt aliquis procedere vel per vias licitas, & fini intento accommodas, quod pertinet ad prudentiam, vel per aliquas vias illicitas, & propoſito fini incongruas, quod pertinet ad aſtutiam, quæ exercetur per fraudem, & dolum, vt ex ſupra* dictis patet, quorum primum eſt laudabile, ſecundum vero vitioſum. Sic ergo reo, qui accuſatur, licet ſe defendere veritatem occultando, quam confiteri non tenetur per aliquos conuenientes modos, puta, quod non reſpondeat, ad quæ reſpondere non tenetur, hoc autem non eſt calumnioſe ſe defendere, ſed magis prudenter euadere. Non autem licet ei vel falſitatem dicere, vel veritatem tacere, quam confiteri tenetur. Neque etiam aliquem dolum, vel fraudem adhibere: quia fraus, & dolus vim mendacij habent. Et hoc eſt calumnioſe ſe defendere.

q. 55. art. 4. & 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd multa ſecũdũ leges humanas impunita relinquuntur, quæ ſecundum diuinum iudicium ſunt peccata, ſicut patet de ſimplici fornicatione. quia lex humana non exigit ab homine omnimodam virtutem, quæ paucorum eſt, & non

poteſt

poteſt inueniri in tanta multitudine populi, quantam lex humana habet neceſſe ſuſtinere. Quod autem aliquis non velit aliquod peccatum cõmittere, vt mortem corporalem euadat, cuius periculum in cã ſanguinis imminet reo, eſt perfectę virtutis: quia omnium terribilium maxime terribile eſt mors, vt dicitur in 3. * Ethico. Et ideo ſi reus in cauſa ſanguinis corrumpat aduerſarium ſuum, peccat quidem inducendo eum ad illicitum, non autem huic peccato lex ciuilis adhibet pœnam, & pro tanto licitum eſſe videtur.

Ad ſecundum dicendum, quod accuſator, ſi colludat cum reo, q noxius eſt, pœnam incurrit, ex quo patet, quod peccat. Vnde cum inducere aliquem ad peccandum, ſit peccatum, vel qualitercunque peccati participem eſſe, cum Apoſtolus dicat dignos morte eos, qui peccantibus conſentiunt, manifeſtum, quòd etiam reus peccat, cum aduerſario colludendo, non tamen ſecũdum leges humanas imponitur ſibi pœna, ꝓpter rationem iam * dictam.

Ad tertium dicendum, quòd ſapiens non abſcondit ſe calumnioſe, ſed prudenter.

Articvlvs III.

Vtrũ reo liceat iudiciũ per appellationem declinare.

Ad tertium ſic procedit. Videtur quod reo non liceat judiciũ declinare ꝑ appellationem. Dicit enim Apoſto. Roma. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: ſed reus appellando, recuſat ſubjci poteſtati ſuperiori, ſcilicet iudici. ergo peccat.

¶ 2 Præterea. Maius eſt vinculum ordinariæ poteſtatis, quã propriæ B electionis, ſed ſicut legitur* 2. q. 6. A iudicibus quos communis conſenſus elegerit, non liceat prouocare. ergo multo minus liceat appellare a iudicibus ordinarijs.

¶ 3 Præterea. Illud, quod ſemel eſt licitum, ſemper eſt licitum: ſed non eſt licitum appellare poſt decimum diem, neq; tertio ſuper eodẽ. ergo videtur quod appellatio non ſit ſecundum ſe licita.

Sed contra eſt, q Paulus Cæſarem appellauit, vt hr̃ Act. 25.

Respondeo Dicendum, quod duplici de cauſa contingit C aliquem appellare. Vno quidem modo, confidentia iuſtæ cauſæ, qa videlicet iniuſte a iudice grauatur. Et ſic licitum eſt appellare, hoc enim eſt prudenter euadere. Vnde* 2. quæſtio. 6. dicitur. Omnis oppreſſus, libere ſacerdotum, ſi voluerit, appellet iudicium & a nullo prohibeatur. Alio modo, aliquis appellat cauſa differendæ moræ, ne contra eum iuſta ſententia proferatur: & hoc eſt calumnioſe ſe defendere, quod eſt illicitum, ſicut* dictum eſt. Facit D enim iniuriam & iudici, cuius officium impedit, & aduerſario ſuo cuius iuſtitia, quantum poteſt perturbat, & ideo ſicut dicitur* 2. quæ. 6. omnimodo puniendus eſt

---

¶ Super quęſtionis ſexageſimæ nonæ Articulum tertium, & quartum.

IN ar. 3. & 4. eiuſdem q. 69. quæſtiunculæ multæ occurrunt circa doctrinam traditam in reſponſione ad ſm 4. ar. de fuga iuſte damnati ad mortem.

¶ Prima eſt, quia concluſio ipſa. ſ. q liceat iuſte dãnato fugere nõ vr̃ quibuſdã vera: qa hoc eſſet in ſcandalũ cuſtodũ, qa ex fuga illi᷒ moleſtarent.

¶ Secunda eſt, quia detentus damnatus ad
Lib. 3. cap. 6. tom. 5. mortem, eſt implicite damnatus etiã ad carcerem, ac per hoc tenetur ſubire pœnã carceris inflictã a iudice, & conſequenter iuſtitiam & obedientiam debitam violat fugens.

¶ Et confirmatur, qa eadem eſt ratio de pœna hac, vel illa, puta, mortis, verberum &c. Sed detentus propter alias pœnas, & damnatus nõ poteſt licite fugere, vt quidam dicunt. ergo nec damnatus ad mortem.

¶ Tertia quæſtio eſt An iſte damnatus licite poſſit diſrumpere vincula, & compedes quibus alligatus eſt,
In ſolu. ad 2. vt poſſit fugere.

¶ Quarta eſt, An poſſit effringere carcerem licite: & eſt ratio harum, quia duo hæc non poſſunt niſi violenter fieri. Et cũ hæc ſint ſuperioris authoritate facta inferendo violentiã iſtis, infertur vis actori eorum, & reſiſtitur eidẽ
386
Ex alia aũt parte apparet licitũ, qa alias vana eſſet conceſſio fugæ, & nõ poſſet ſe à vinculis abſoluere.

¶ Quinta qõ eſt, An liceat alijs adiuuare hoiem hmõi ad fugiendum, dando ei cõſiliũ, & auxiliũ. Et eſt rõ dubij, qa hinc apparet q ſic, eo q opem ferẽt danti operã rei licitæ, & ſicut digni ſunt morte, ſm Apoſtolum, qui conſentiunt malefaciẽtibus, ita per oppoſitum qui conſentiunt licita faciẽtibus, nõ errant. Inde verò apparet q non, quia turpis eſt illa pars, quæ non conſonat ſuo toti. Publica autem poteſtas, quæ totum repræſentat, vult illum detineri. Non põt ergo abſque publica offenſa ab alijs opera dari ad damnati fugam. Et cõfirmat, qa tales inuenti puniuntur, quod non fieret, ſi non peccarent.

¶ Sexta quæſtio eſt circa rationem literæ, quia aſſignat non cauſam vt cauſam. Ex hoc enim quòd nullus ita damnatur, vt ipſe ſibi mortem inferat, non ſequitur, q non teneretur damnatus manere in carcere, niſi manere in carcere eſſet ſeipſum occidere, quod eſt manifeſte falſum. Manere enim in carcere, & non volens fugere, non occidit ſeipſum, alioquin martyres nolentes fugere, fuiſſent ſui homicidæ.

¶ Septima quæſtio eſt, quia hæc etiam propoſitio, ſ. Nullus ita condemnatur, vt inferat ſibi mortem, patitur inſtantiam de damnatis ad ſumendum venenum, vt Socrates fuit.

¶ Octaua quæſtio eſt, An damnatus, vt fame moriatur, teneatͬ comedere ſi poteſt, alioquin ſui homicidium incurrat, qa hic A videtur, q teneatur, quoniam non comedere eſt directo ſe occidere, vt patet in 2. de Anima, & experientia teſtatur. Inde autem q non, quia põt patienter ſententiam contra ſe latam ſuſtinere, nec tenetur eius executionẽ impedire, quãuis poſſit, vt ſancti martyres fecerunt, nolentes impedire martyriũ ſuũ.

¶ Nona quæſtio eſt pollicita ſuperius in q. 31. ar. 2. ad tertium, An dãnatis iuſte vt fame moriantͬ, poſſim᷒ licite miniſtrare occulte panẽ. Et eſt ſpãlis dubitandi rõ: quia loco allegato author excipere vr̃ hanc ſubuentionẽ ab operib᷒ beneficentiæ, concludendo, niſi ſm ordinẽ iuſtitiæ pateretur. 2. q. 5. cap. A iudicibus.

¶ Ad primam dubitationem dr̃, q quia ea, quæ ſunt ꝑ accidẽs, non mutant iudicia actuum: & per accidens, quia præter intentionẽ fugiẽtis, eſt, q cuſtodum tribulatio cõſequatur, ideo ob hoc damnatus ad mortem non tenetur non fugere, ſed licite põt fugere. Et quia dat operã rei licitę, quicquid mali ꝓinde cuſtodibus inferatur à iudice, non imputatur fugienti.

¶ Ad ſecundam dubitationem dr̃, quòd falſum eſt, q detentus damnatus ad mortẽ, ſit implicite damnatus ad carcerem. Neque. n. ante ſententiã, neque in ſententia facta eſt talis condemnatio: ſed ſolum cuſtoditur, vt damnandus, vel damnatus ad Ar. præced. futuram pœnam. Dico autem hoc, quia iudex ſicut põt damnare aliquem ad car- 2. q. 6. c. Omnis oppreſſus. cerem amplum, aſſignando ſibi vnã inſulã ꝓ carcere vt patet in his, qui exulãt in circũſcripto loco, & proculdubio teneñ dãnati ad hoc ſeruare ſententiã: ita põt dãnare ad carcerẽ arctum, & vincula, & nõ poſſet ſic dãnatus licite fugere, licet quidã dixerint, q iudex nõ põt iuridice, niſi violentia facti capere, detinere, & occidere, hoc. n. circumſcriptus ſola ſnĩa locus in exilijs manifeſtat eſſe falſum. Propter qđ ſi iuris ordo haberet, q dãnatus ad mortẽ, dãnareñ quoq; interim ad carcerẽ, non poſſet licite iſte fugere, quia ex damnatione ad carcerem, tenereñ iſte ibi manere, ſicut teneñ alijs E iſtis ſententijs parere. Nec hoc eſt damnare eum ad mortem ſibi inferendam, ſed ad manendum infra terminos loci illius.

¶ Ad confirmationẽ dr̃, q non eſt eadem ratio de omnibus pœnis, ſed de omnibus pœnis, quæ conſiſtunt ſolum in pati.

¶ Ad cuius euidentiam ſcito, quòd pœnæ ſunt in duplici differentia, quædam ſunt, ad quas non aliter quis damnatur, niſi vt patiatͬ illatas, vt patet de morte, mutilatione, flagellis, tortura, & huiuſmodi. Nõ enim damnatur aliquis, vt ſe occidat, mutilet, torqueat &c. ſed vt patiatur hæc ſibi illata. Et de his omnibus eadem eſt rõ, quę de morte, vt ſcilicet dãnatus, aut damnandus ad aliquid horum, poſſit licite fugere, quia nõ tenetur niſi ad pati, vt infra patebit. Quædã vero ſunt, ad quas ſic ſubeundas aliqs damnatur, vt ipſe cooperetur ad eas, vt patet de exilio, & circunſcriptione, & pœna pecuniaria. Damnatur

cuius appellatio iniuſta pnũtiať.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd poteſtati inferiori in tñ aliquis ſubijci debet, inqtũ ordinem ſuperioris ſeruat, a quo ſi exorbitauerit, ei ſubijci nõ oportet, puta, ſi aliud iuſſerit Proconſul, & aliud Imperator, vt patet per * gl. Ro. 13. Cũ aũt iudex aliquẽ iniuſte grauat, qũtum ad hoc reliquit ordinẽ ſuperioris poteſtatis, ſm quã neceſſitas ſibi iuſte iudicandi imponitur, & ideo licitum eſt ei, qui contra iuſtitiã grauať, ad directionẽ ſuperioris poteſtatis recurrere appellando vel ante ſententiã, vel poſt. Et quia nõ pſumiť eſſe rectitudo, vbi vera fides nõ eſt, ideo nõ licet catholico ad infidelẽ iudicẽ appellare, ſecundum illud 2. quæſ. 6.* Catholicus qui cauſam ſuam ſiue iuſtam, ſiue iniuſtam ad iudiciũ alterius fidei iudicis prouocauerit G excommunicetur. Nam & Apoſtolus arguit eos, qui iudicio contendebant apud infideles.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ex ꝓprio defectu, vel negligẽtia ꝓcedit, ꝙ aliquis ſua ſpõte ſe alterius iudicio ſubijciat, de cuius iuſtitia

tur ſiquidem aliquis, vt eat in exilij locum, & ibi infra præfixos ſibi terminos maneat, vt ſoluat huiuſmodi. Et ab harum executione non licet ſe ſubtrahere poſt ſententiam, quia damnatus eſt ad faciendum. Ante vero ſententiam poteſt licite ſufugere eadem ratione, qua damnatus ad mortem põt licite fugere, ſ. q a nõ teneť facere, hoc eſt, manere in loco, vñ ſequereť ſuũ pati, hoc eſt, dãnare, ſi ex ſua abſentia euitareť dãnatio, alioquin oĩno teneret in foro cõſcientiæ ſubire latã poſt ſentẽtiã. Religioſi tñ, quia libertate ſui motus, ꝓ ceſſiui extra clauſtra ſe priuarunt, ſuppo nẽtes ſe per tria vota ꝑlatis ſuis quacũque ex cã a ſuis ꝑlatis iuſte detineanť, nõ pñt licite extra pfixos ſibi terminos fugiẽdo exire, cũ nec exire poſſint nõ deſẽti clauſtrũ ſine licẽtia ꝑlati

Eſt Aug. ſermo. 6. de verbo. do to. 10

¶Ad tertiam & quartam quæſtionem ſimul, Henricus de Gãdauo quolibeto 9. ar. 21. rñdet negatiue, q a ſi frãgeret uincula aut carcerẽ, reſiſteret iudici in his, in quibus hẽt pt̃atem, & iniuriam illi faceret, ſicut ſi percuteret ſuos miniſtros cuſtodes. Et quemadmodum, inquit, licitũ eſt trãſire p alienũ agrũ, nõ tñ ſepem illius dirumpere vt tranſeat, ita licitũ eſt fugere, nõ tñ vincula & carcerẽ rumpere, vt fugere poſſit. Si quis tñ diligẽter diſtinguat inter fugã, vel defenſionẽ, ac inter vim inferre rõnlibus, vel irrõnalibus, declinabit in partem oppoſitã. H Cum. n. inter iudicem, & damnatum iuſte ad mortem, ſit ex parte iudicis bellũ iuſtum, conſequens eſt, ꝙ damnatus non poſſit ſe defendere, non reſiſtere, pugnando cõtra eũ, ſed ſicut fugere nõ eſt reſiſtere, pugnare, aut defendere, ſed nõ tenere ſe ipſum in hoc loco, ita frãgere vincula & carceres non eſt pugnare, ſed abſoluere ſeipſum à cõtinẽtia vinculorum, & carceris. Multũ quoq; refert vim irrõnalium, vel rõnalium repellere. Nã illata vis rebus irrõnalibus præciſe non redundat in authorẽ eorũ, cuius ſignũ eſt, ꝙ ſi quis vinculis ſibi ab eccleſiaſtico iudice impoſitis uiolentiam inferat effringendo, non eſt excõicatus. Et ſi quis damnatus, vt deuoretur a leone, pugnet cum leone, & leone ſuperato fugiat, nulli iniuriam facit. Hæc. n. atteſtari videnť, ꝙ ſi fugere volens, vim inferat cuſtodibus, I quòd iniuſte facit, ſed ſi abſentibus, vel dormientibus eis frangat vincula, vel carceres, iudici, vel officialibus imputandũ videtur, ꝙ tam debiliter oſtia firmata, vel ſeræ fabricatæ ſunt, vt potuerint a detento frangi. Vnde non video, quare non poſſit damnatus ad mortem, violentiam vinculis, & carceri præciſe, abſque ſcilicet reſiſtentia omni cuicunque cuſtodi inferre. Non enim hoc eſt ſicut percutere miniſtros, aut pugnare contra eos, nec eſt reſiſtere iudici in his, in quibus habet poteſtatem, ſed non continere ſe ſub circumſcriptione vinculorum, & carceris, & eiſdem, non actori eorum vim inferre. Nec eſt ſimile defractione ſepis, quia in fractione ſepis agitur de dãno, quod infertur domino per ſepis ruinam. Hic aũt non eſt quæſtio de damno pretij vinculorum, aut ſerarum carceris, facile. n. dici poteſt, quod effractor ſoluere tantumdem eſt paratus, ſed eſt quæſtio, an iſte actus effractionis reducatur ad fugam, an ad pugnam. Nam ſi tenet ſe ex parte fugæ, licitus eſt, ſi ſapit pugnam, illicitus eſt. Propter quod non oportet veritatẽ K ex ſimilitudinibus ſcrutari, ſed ex proprijs.

¶Ad quintã quæſtionem dicit quidam, ꝙ eadẽ rõne poſſunt alii opem ferre damnato vt fugiat, ſicut poteſt ipſe fugere.

¶Mihi diſtinguendum occurrit, ꝙ quidam homines ſunt velut partes publicæ poteſtatis, vt cuſtodes, miniſtri, officiales, patres reipublicæ, & hmõi, quorũ eſt fouere, vel exercere publicam poteſtatem. Et his ratione ſtatus eorum, quia ſcilicet eis incumbit fouere publicam poteſtatem, illicitum eſt conſilium, vl auxilium fugæ præſtare. Eorum. n. eſt damnatum, ſeu damnum detinere, & velut proditores, & colluſores eſſent, partes detenti fouendo. Cæteri autem quorum nõ intereſt publicam fouere poteſtatẽ, licite poſſunt cooperari ad fugam damnati. Et ratio eſt, quia regulariter nullus prohibeť a cooperatione actus alteri liciti, niſi per accidens, puta, q a ſta-

F tui, vel officio ſuo hoc repugnat. Apparet namque inductiue in omnibus, ꝙ ſi mihi licitum eſt emere, vendere, bellare, contrahere, &c. ꝙ dans mihi conſilium, auxilium, vel fauorẽ, ad actum illum licite operatur, niſi rõne ſtatus, officij, vel hmõi reddatur ſibi iſta cooperatio illicita, vt clericis reddiť illicitũ cooperari ad cãm ſanguinis, q̃uis iuſtã. Et in propoſito, officialibus, qui teneñt ad cuſtodiã dãnati, reddiť illicitum cooperari quouis mõ ad fugã. Et ſi opinio in præcedenti quæſtione de licita effractione carceris a damnato eſt vera, conſequens eſt, vt his, qui licite cooperanť ad fugam, liceat cooperari ad frangẽdum vincula, & carceres, eadẽ rõne ſubminiſtrando damnato incluſo limã, vel aliquod inſtrumentum, quo poſſit ſe abſoluere a vinculis, & carcere. Nec hinc accipias me dicere, ꝙ liceat aliis concurrere ad carcerem, & frangere illum, hoc. n. nec ſomniaui. Nam ſi nõ liceat ire ad frangendum ſeram domus priuatæ, multo minus domus publicæ. Multum. n. refert, ab intus incluſo frangi ſeram carceris, & ab extra a liberis, hoc eſt, offendere publicam poteſtatem, cuius eſt carcer, ſicut frangere, vel aperire inuito domino domum priuatam, eſt offendere dominũ illius. Illud autem ad licitam fugam ſpectare videtur, nec tales inuenti puniren̄t, quia adiuturi erant ad fugam, ſed quia pſumẽtetur, quòd contra publicam poteſtatem operarentur.

1. q 6. c. Catholicus.

¶Ad ſextam quæſtionem dr̃, ꝙ rõ literæ eſt optima, ſed non ſic deducenda eſt, vt arguendo deduciť. Soliditas ſiquidẽ illius rõnis literæ eſt differentia inter damnationem ad pati, & dãnationem ad facere, & intendit ꝙ damnatus ad pati nõ teneť ad facere id, vnde ſequitur ſuum pati. Et in promptu rõ eſt, quia non eſt damnatus ad facere, vnde aſſumit, ꝙ quia nullus damnatur ad mortem ſic, vt ſibi mortẽ inferat, ſed vt patiať, ideo non tenetur facere id, vnde ſequatur pati mortem, ꝙ tamen faceret, ſi contineret ſeipſum in eodem loco, potens ſeipſum inde mouere Et hic eſt verus ſenſus huius rõnis, & hinc patet ratio dictorum in ſecundæ dubitationis ſolutione.

I ¶Ad ſeptimam dubitationem dicitur, ꝙ poſtquam ortus eſt Sol iuſtitiæ, Chriſtus Deus noſter, cognouiſſe videntur iudices, quòd hoc non licet, quamuis forte veteres concedẽdo optionem generis mortis, magis quam iudicando faciebat hęc. Quemadmodum. n. non licet damnare aliquem, vt ſe pluma confodiat, ita nec quod ſeipſum mergat, aut ueneno occidat, quia ſententia debet eſſe de actu iuſtitiæ. Non eſt aũt actus iuſtitiæ ſeipſum occidere, tum quia actus iuſtitiæ eſt ad alterũ, & non ad ſeipſum, tum quia eſt contra ius naturæ, & charitatem, vt in quęſtione de homicidio habitum eſt.

¶Ad octauam dubitationem dicunt quidam, ꝙ non tenetur comedere, ſed poteſt tanquam patienter ſufferens ſententiã, abſque cibo expectare mortem, ſed hoc non eſt verum, quia nec priuata, nec publica authoritate poteſt quis ſeipſum licite occidere. Conſtat autem quod nolle vti alimento habito, eſt occidere ſeipſum non minus, quam ſeipſum gladio trãſuerberare: vnde dicendum eſt, quòd tenetur comedere, vt ius na-K turæ ſeruet. Nec hoc eſt impedire executionem ſententiæ, tũ quia non eſt damnatus ad hoc, ſ. vt ſe occidat nõ comedẽdo, ſed ad hoc, vt ſubtracta ſint ſibi alimenta non a quibuſcunq; ſed cuſtodibus, & hmõi. Vnde alij miniſtrantes tali damnato alimenta, non peccant eadẽ rõne, qua poſſunt adiuuare ad fugam. In cuius ſignũ laudabiliter a Maximo valerio in li. 5. cõmemoratur Rues Athenienſis, q̃ Cimona patrẽ ſuum lacte ꝓprio pauit, ne inediæ moreretur pœna, quis nullus teneatur tali dãnato miniſtrare alimenta tanq̃ in extrema neceſſitate cõſtituto, quia ſm iuſtitiæ ordinem in illa conſtituitur neceſſitate &c tum quia ſi ad ſe occidendum eſſet damnatus, ſententia contra ius naturale iniqua eſſet, & non ſeruanda.

¶Ad nonam quæſtionem ex dictis patet quid dicendũ eſt. Ad obiectionem aũt ex verbis authoris ſuperius habitis reſpõdeť dupliciter. Primo, quod ſecundum literalem conſtructionem

illa

illa exceptio non refertur ad mortem ex fame, aut ſiti, ſed ad pati aliqđ huiuſmodi diſpendiũ. Inquit enim, Sicut ſubueniẽdũ eis eſſet, ne fame, aut ſiti morerentur, aut aliqđ huiuſmodi diſpendium; niſi ſecundum ordinẽ iuſtitiæ paterent. Vbi patet ꝙ exceptio illa, niſi ſm ordinem iuſtitiæ, non conſtituit cũ illo verbo, morerent, ſed cũ illo verbo, paterent. Secundo dr̃, & melius, concedendo, ꝙ exceptio ad totũ refertur, quia de ſimilis diſpendii paſſione litera expreſſe loquit̃ excipiendo, dũ dicit, Aut aliquod huiuſmodi diſpendium, niſi ſm ordinem iuſtitiæ pateretur. Vbi patet ꝙ excipit ordinẽ iuſtitiæ, quando patitur quis diſpendium ſimile morti ex fame vel ſiti. Dicendum ergo eſt, quòd quia tota illa authoris ſententia fundatur ſup articulo, ſeu caſu neceſſitatis, in quo hoſtes reipublicæ, vel ex communicati conſtituti eſſent, vt patet ex eo quòd ita incipit, Si tamen immineret neceſſitas, ne natura deficeret, cæteris ſubueniendum &c. ideo exceptio intelligenda eſt, quòd fiat à debito ſubueniendi, & non à poteſtate ſubueniendi damnatis ad patiendum ſe-
387 cundum iuſtitiæ ordinem huiuſmodi diſpendia: ita quòd ſenſus eſt, quòd licet neceſſitas deficientis naturæ imminens in hoſte reipublicæ, aut excommunicato, obliget nos ad ſubueniẽdum illis, ne fame, aut ſiti moriãtur, aut ſimile diſpendium patiãtur, non tenemur tamen ad huiuſmodi ſubuentionem, ſi ſecundum iuſtitiæ ordinem hæc patiantur, cum qua doctrina pater ſtare, quod licite poſſimus damnatis ad mortem, & huiuſmodi diſpendia patiendum, miniſtrare neceſſaria vitæ.

A non confidit. Leuis etiam animi eſſe videtur, vt ſemper non permaneat in eo, quod ſemel approbauit: & ideo rationabiliter denegatur ſubſidium appellationis à iudicibus arbitrarijs, qui non habent poteſtatem, niſi ex conſenſu litigantium. Sed poteſtas iudicis ordinarij non dependet ex cõſenſu illius, qui eius iudicio ſubditur, ſed ex authoritate regis & principis, qui eum inſtituit. Et ideo contra eius iniuſtum grauamen lex tribuit appellationis ſubſidium; ita quod etiã ſi ſit ſimul ordinarius, & arbitrarius iudex poteſt ab eo appellari: qa videtur ordinaria poteſtas occaſio fuiſſe, ꝙ arbiter eligeret, nec debet ad defectum imputari eius, qui conſenſit in eum ſicut in arbitrum, non vt in eum, quem princeps iudicẽ ordinarium dedit. B

Ad tertium dicẽdum, quod æquitas iuris ita ſubuenit vni parti, quod altera non grauetur. Et ideo tempus decem dierum conceſſit ad appellandum, C quod ſufficiens æſtimauit ad deliberandum, an expediat appellare. Si vero non eſſet determinatum tempus, in quo appellare liceret, ſemp certitudo iudicij remaneret in ſuſpẽſo, & ita pars altera damnificaretur. Ideo autem non eſt conceſſum, vt tertio aliquis appellet ſuper eodem, quia non eſt probabile totiens iudices a recto iudicio declinare.

Articulus IIII. D

Vtrũ liceat condẽnato ad mortẽ ſe defendere, ſi poſſit.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod licet condemnato ad mortẽ ſe defendere, ſi poſſit. Illud enim ad quod natura inclinat, ſemper eſt licitum, quaſi de iure naturali exiſtens: ſed naturæ inclinatio eſt ad reſiſtendum corrumpẽtibus non ſolũ in hominibus, & animalibus, ſed etiã in inſenſibilibus rebus: ergo licet reo cõdemnato reſiſtere, E ſi poteſt, ne tradatur in mortem.

¶ 2 Præterea. Sicut aliquis ſententiam mortis contra ſe latam ſubterfugit reſiſtendo, ita etiam fugiendo, ſed licitum eſſe videtur, ꝙ aliquis ſe a morte per fugam liberet, ſm illud Eccl. 9. Lõge eſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non viuificandi. ergo etiã licitum eſt reo reſiſtere.

¶ 3 Præterea. Prouer. 24. dicitur. Erue eos, qui ducuntur ad mortem & eos, qui trahun- A tur ad interitum, liberare ne ceſſes: ſed plus tenetur aliquis ſibi, quã alteri. ergo licitum eſt quod aliquis cõdẽnatus, ſeipſum defendat, ne in mortem tradatur.

Sed contra eſt, quod dicit Apoſtolus Ro. 13. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, & ipſe ſibi damnationem acquirit: ſed condemnatus, ſe defendendo, poteſtati reſiſtit quantum ad hoc, in quo eſt diuinitus inſtituta ad vindictam malefactorum, ad laudem vero bonorum. ergo peccat ſe defendendo.

Respondeo Dicendum, quod aliquis damnatur ad mortem dupliciter. Vno modo iuſte, & ſic non licet condemnato ſe defendere. Licitum enim eſt iudici eum reſiſtentem impugnare: vnde relinquitur ꝙ ex B parte eius ſit bellum iniuſtum, vnde indubitanter peccat. Alio modo condemnatur aliquis iniuſte, & tale iudicium ſimile eſt violentiæ latronum, ſecundum illud Ezech. 22. Principes eius in medio illius quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem. Et ideo ſicut licet reſiſtere latronibus, ita licet reſiſtere in tali caſu malis principibus, niſi forte propter ſcãdalum vitandum, cũ ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur.

Ad primum ergo dicendum, quod ideo homini data eſt ratio, vt ea, ad quæ natura inclinat, non paſſim, ſed ſecundum rationis ordinem exequatur. Et ideo non quælibet defenſio ſui eſt licita, ſed ſolũ quæ fit cum debito moderamine.

Ad secundum dicendum, quod nullus ita C condemnatur, quod ipſe ſibi inferat mortem, ſed quod ipſe mortem patiatur, & ideo non tenetur facere id, vnde mors ſequatur, quod eſt manere in loco, vnde ducatur ad mortem. Tenetur tamen non reſiſtere agenti, quin patiatur quod iuſtum eſt eum pati. Sicut etiamſi aliquis ſit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat ſi cibum ſibi occulte miniſtratum ſumat, quia non ſumere, eſſet ſeipſum occidere.

Ad tertium dicendum, quòd p illud dictum ſapientis, non inducitur aliquis ad liberandum alium à morte contra ordinem iuſtitiæ: vnde nec ſeipſum contra iuſtitiam reſiſtendo, aliquis debet liberare a morte.

QVAESTIO LXX. D

De iniuſtitia pertinente ad perſonam teſtis, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde cõſiderandũ, eſt de iniuſtitia ptinẽte ad perſonam teſtis

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo teneatur ad teſtimonium ferendum.
E ¶ Secundo, Vtrum duorum, vel trium teſtimonium ſufficiat.
¶ Tertio; Vtrum alicuius teſtimonium repellat̃ abſq; eius culpa.
¶ Quarto. Vtrũ perhibere falſum teſtimoniũ ſit peccatũ mortale

Articulus I.

Vtrum homo teneatur ad teſtimonium ferendum.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quòd homo non te-

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ Articulum primum.

In art. primo quæſtionis ſeptuageſimæ, nota in corpore articuli doctrinam ſuperius datam, in hoc ſcilicet, quòd infamia de vno crimine non dat ius iudici inquirẽdi de alijs eiuſdem viri criminibus occultis, & ſine infamia de illis, firmari ex præſenti doctrina, cum litera dicit, quòd ſi a iudice exigatur teſtimonium in aliis, puta, in occultis, & de quibus infamia non præceſſit, non tenetur ad teſtificandum ſubditus, de quo loquitur. Par autẽ, aut maior eſt ratio de reo, quia contingit occultius eſſe ſibi proprium crimen, de quo interrogaretur, quàm id, de quo iam poſſet alius teſtimoniũ reddere. 388 Infr. ar. 3. ad tertium.

Qua

Qua nanque ratione teſtis conſcius, & ſubditus non tenetur F de his teſtificari, eadem, & maiori, vt dictum eſt, non tenetur ſubditus reuelare interrogatus.

¶In eodem articulo circa calcem corporis, vbi dicitur, ꝙ ſi im mineat periculum accuſatori, non eſt curandum, quia ipſe in hoc periculum ſponte ſe ingeſſit, dubium occurrit, quia cum ſuperi* author dixerit, quòd accuſator quandoque tenetur ad accuſandum, tunc.n. ſi ſciens non tenetur teſtificari, nec tenetur curam habere de accuſatoris defectu, in qua erit accuſatoris, & teſtium conditio, vt.ſ. vnus teneatur ad accuſandum, & alij non teneantur ad teſtificandum, niſi coacti à iudice? Tã aperta autem eſſet iniquitas hęc, vt non egeat probatione.

*2. q. 20. ad fin. tomo. 4. Et libro. 22. cont. Fauſtũ cap. 33.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ obiectio procedit ex mala applicatione literæ. In litera ſiquidem ponuntur duo caſus circa non coactum teſtimonium. Primus eſt, quando agitur ad liberandum hominẽ ab iniuſtitia aliqua: ſecundus eſt, quando agitur ad condemnationem alicuius. Et quoniam ſermo doctoris eſt formalis, nõ loquitur in ſecundo caſu, niſi quando præciſe agitur ad condẽnationem alicuius. Et propterea cõſtat, quòd non continetur ſub hoc membro caſus, in quo aliquis tenetur ad accuſandũ: ſeu ex obligatione accuſauit, quia nullus tenetur ad accuſandum de quocumque crimine, vt proximus condemnetur, quantumcunque iuſte condemnari poſſit, ſed ſponte accuſat, quicumque ſic accuſat. Et propterea litera dicit, ꝙ de accuſatore tali non eſt curandum. Continetur igitur caſus, in quo accuſator ex neceſſitate accuſauit, ſub primo huius literæ caſu, & membro, quando.ſ. agitur ad liberandum hominem ab aliquo damno, quoniam obligatio ad accuſandum eſt, qñ imminet periculum ſpirituale, vel corporale multitudinis, iuxta ſuperius habita. Conſtat autem, ꝙ ſi ꝓ liberando homine ab aliquo iniquo malo tenetur homo teſtificari ſponte, a fortiori pro liberanda multitudine ab infectione hæreſis, vel à ſeruitute tyrannica &c. Vniuerſaliter.n. pro

neatur ad teſtimonium ferendum dicit enim* Auguſt. in quæſt. Genes. quod Abrahã dicẽs de vxore ſua, Soror mea eſt, veritatẽ celari voluit non mendacium dici. ſed veritatem celando aliquis a teſtimonio abſtinet. ergo non tenetur aliquis ad teſtificandum.

G ¶ 2 Præterea. Nullus tenetur fraudulenter agere. ſed Prou. 11 dicit Qui ambulat frauduletẽr, reuelat arcana. qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum. ergo non tenetur homo ſemper ad teſtificandũ præſertim ſuper his, quæ ſunt ſibi in ſecreto ab amico commiſſa.

¶ 3 Præterea. Ad ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis maxime tenẽtur clerici, & ſacerdotes: ſed clericis & ſacerdotibus prohibetẽ ferre teſtimoniũ in cã ſanguinis. ergo teſtificari nõ eſt de neceſsitate ſalutis

H Sed contra eſt, ꝙ Aug. dicit. Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterque reus eſt. Ille, q̃a prodeſſe non vult: iſte, quia nocere deſiderat.

Respon. Dicendũm, quòd in teſtimonio ferendo diſtinguendum eſt: quia aliquando requiritur teſtimonium alicuius, aliquando non requiritur. Si requiritur teſtimonium alicuius ſubditi authoritate ſuperioris, cui in his quæ ad iuſtitiam pertinent, obedire tenetur, nõ eſt dubium, quin I teneatur teſtimonium ferre in his in quibus ſecundum ordinem iuris teſtimonium ab eo exigitur, puta, in manifeſtis & in his de quibus infamia præceſsit, Si autem exigatur ab eo teſtimoniũ ĩ alijs, puta, in occultis, & de quibus infamia non præceſsit, non tenetur ad teſtificandum. Si vero requiratur eius teſtimonium non authoritate ſuperioris, cui obedire tenetur, tunc diſtinguendum eſt: quia ſi teſtimonium requiratur ad liberandum hominem, vel ab iniuſta K morte, ſeu pœna quacunque, vel a falſa infamia, vel etiam ab iniquo damno, tunc tenetur homo ad teſtificandum. Et ſi eius teſtimonium non requiratur, tenetur facere quod in ſe eſt, vt veritatem denuntiet alicui, qui ad hoc poſſit prodeſſe. Dicitur enim in Pſal. 81. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Et prouerbio. 24. Erue eos qui ducũtur ad mortem. & Roma. 1. dicitur. Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Vbi dicit* gloſſ. Conſentire, eſt tacere cum poſſis redarguere. Super his vero, quæ pertinent ad condemnationem alicuius, non tenetur aliquis ferre teſtimonium, niſi cum a ſuperiori compellitur ſecundum ordinem iuris. Quia ſi circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc ſpeciale damnum naſcitur. Vel ſi immineat periculum accuſatori, non eſt curandum, quia ipſe in hoc periculum ſponte ſe ingeſſit. Alia autem ratio eſt de reo, cui periculũ imminet eo nolente.

*Eſt gl. Ambro. in iſtũ locum, to. 5.

Ad primum ergo dicẽdũ, quod Auguſt. loquitur de occultatione veritatis in caſu illo, quando aliquis non compellitur ſuperioris authoritate veritatem propalare, & quando occultatio veritatis eſt nulli ſpecialiter damnoſa.

Ad secundum Dicendum quod de illis, quæ homini ſunt commiſſa in ſecreto per confeſſionẽ, nullo modo debet teſtimonium ferre: quia huiuſmodi non ſcit vt homo, ſed tanquam Dei miniſter, & maius eſt vinculum ſacramenti quolibet hominis præcepto. Circa ea vero, q̃ aliter homini ſub ſecreto committuntur, diſtingendum eſt. Quãdoque enim ſunt talia, quæ ſtatim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifeſtare tenetur, puta, ſi pertinẽt ad corruptionem multitudinis ſpiritualem, vel corporalem, vel in graue damnum alicuius perſonæ, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi, quod quis ꝓpalare tenetur vel teſtificando, vel denuntiando. Et contra hoc debitum obligari non poteſt per ſecreti commiſſum, quia in hoc frãgeret fidem, quam alteri debet. Quandoque vero ſunt talia, quæ quis prodere nõ tenetur, vnde poteſt obligari ex hoc ꝙ ſibi ſub ſecreto committuntur, & tunc nullo modo tenetur ea ꝓdere, etiam ex præcepto ſuperiors, quia ſerua

regula habendũ eſt, ꝙ ſi quis tenetur ad accuſandum, conſcij tenentur ad teſtificandum, tanto plus, quanto cum minori ſuo periculo poteſt quis teſtificari, quàm accuſare, quia nõ obligat ſe teſtis ad pœnam talionis. Nulla igitur ex dictis cõſurgit iniquitas. Vnde in reſponſione ad primum author colligens doctrinam hãc, ad duo capita redacit, ſ. ad authoritatẽ iudicis, & damnum proximi. Et in reſpõſione ad ſecũdum explicite tenet, quòd in huiuſmodi propalare tenetur teſtificando, vel denuntiando, prout opus fuerit.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli aduerte, vt ſcias diſcernere inter illa quæ ſciuntur ſub ſacramẽtalis confeſſionis ſigillo, ita quòd vere audiuit illius cõfeſſionem, & inter illa quę ſciuntur ſub ſigillo confeſſionis non veræ, ſed ad imitationem, ſeu ſimilitudinem confeſſionis, vt frequenter fit a dicentibus aliquid in ſecreto, Dico tibi hoc in confeſſione, ſeu in pœnitẽtia, ſeu inchoant, Confiteor Deo, & tibi, tamen in nullo confitentur ſe peccaſſe, ſed communicant tantum quę ſunt dicturi, & huiuſmodi: Hæc.n. ſi acceptatio audientis, ſine qua nihil fit, interueniat, non magis obligant, quam iuramentum de tenendo ſecretum. Et propterea tenetur ea reuelare, ſi ſunt talia, quę ſint in alterius damnum. Prima autem in nullo caſu reuelare licitum eſt, quia, vt in litera dicitur, illa ſcit vt Deus: & maius eſt vinculum ſacramenti quolibet hominis etiã Papæ præcepto.

¶In calce eiuſdem reſponſionis ad ſecundum, nota quòd ex hoc, quòd ſeruare fidem eſt de iure naturæ, nõ ſequitur, ergo præterire, ſeu delinquere in hoc, eſt peccatum mortale. Poteſt enim eſſe veniale, vt patet in ſimili. Mentiri.n. eſt contra ius naturæ, & tamen non ſequitur, mentiri eſt peccatum mortale. Oportet ergo aduertere ad materiã ſimpliciter, vel vt ab hoc, vt diſcernatur quando reuelare ſecretum eſt mortale, vel veniale. Sunt.n. quędam, quæ etſi nõ ſint noſtræ fidei commiſſa, tenemur ſeruare ſecreta, vt occulta adulteria, & facta, q̃ reuelata eſſent ſemina diſcordiæ, & huiõi

Sunt

Digitized by Google

re fidem eſt de iure naturali. Nihil autẽ poteſt præcipi homini contra id, quod eſt de iure naturali.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ operari, & cooperari ad occiſionẽ hoïs nõ competit miniſtris altaris, vt ſupra* dictũ eſt, & ideo ſecundum iuris ordinem compelli non poſſunt ad ferendum teſtimonium in cauſa ſanguinis.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſufficiat, duorum, vel trium teſtimonium.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nõ ſufficiat duorum, vel trium teſtimonium. Iudicium enim certitudinem requirit, ſed non habetur certitudo veritatis per dictũ duorum teſtium. legitur enim 3. Reg. 21. quòd Naboth ad dictum duorum teſtium falſo condemnatus eſt. ergo duorum, vel trium teſtimonium non ſufficit.

¶ 2 Præterea. Teſtimonium ad hoc, quod ſit credibile, debet eſſe concors: ſed plerumque duorum, vel trium teſtimonium in aliquo diſcordat. ergo non eſt efficax ad veritatem in iudicio probandam.

¶ 3 Præterea 2.* quæſtio. 5. dicitur, Præſul non damnetur, niſi ſeptuaginta duobus teſtibus, presbyter autem Cardinalis niſi quadraginta quatuor teſtibus non deponatur, diaconus Cardinalis vrbis Romæ niſi in viginti octo teſtibus non condemnabitur, ſubdiaconus, acolytus, exorciſta, lector, oſtiarius, niſi cum ſeptem teſtibus non condemnabitur; ſed magis eſt periculoſum peccatum eius, qui in maiori dignitate conſtitutus eſt, & ita minus eſt tolerãdum. ergo nec in aliorum cõdemnatione ſufficit duorum, vel triũ teſtimonium.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deute. 17. In ore duorum vel trium teſtium peribit, qui interficietur. Et infra 19. In ore duorum, vel trium teſtium ſtabit omne verbum.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſecundum Philoſoph. in 1.* Ethicor. certitudo non eſt ſimiliter quærenda in omni materia. In actibus enim humanis, ſuper quibus conſtituuntur iudicia, & exiguntur teſtimonia, non poteſt haberi certitudo demonſtratiua, eo quod ſunt circa contingentia, & variabilia. Et ideo ſufficit probabilis certitudo, quæ vt in pluribus veritatem attingat, & ſic in paucioribus à veritate defi-
A ciat. Eſt autem probabile, quòd magis veritatem contineat dictũ multorum, quàm dictum vnius. Et ideo cum reus ſit vnus qui negat, ſed multi teſtes aſſerunt idem cum actore, rationabiliter inſtitutum eſt de iure diuino, & humano, quod dicto teſtiũ ſtetur. Omnis autem multitudo in tribus cõprehenditur, ſcilicet principio, medio, & fine. Vnde ſecundum Philoſoph. in 1.* de cœlo. Omne totum in tribus ponimus. Ternarius quidem conſtituitur aſſeren-
B tium, cum duo teſtes conueniunt cum actore. Et ideo requiritur binarius teſtium vel ad maiorẽ certitudinem, vt ſit ternarius, qui eſt multitudo perfecta in ipſis teſtibus. Vnde & Eccleſiaſt. 4. dicitur. Funiculus triplex difficile rumpitur.* Auguſtin. autem ſuper illud Ioan. 8. Duorum hominum teſtimonium verum eſt, dicit quòd in hoc eſt trinitas ſecundum myſterium commendata, in qua eſt perpetua firmitas veritatis.

AD PRIMVM ergo dicen-
C dum, quod quantacunque multitudo teſtium determinetur, poſſet quandoque teſtimonium eſſe iniquum, cum ſcriptum ſit Exodi. 23. Non ſequaris turbam ad faciendum malum. Nec tamen quia nõ poteſt in talibus infallibis certitudo haberi, debet negligi certitudo, quæ probabiliter haberi poteſt per duos, vel tres teſtes, vt* dictum eſt.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd diſcordia teſtium in aliquibus principalibus circunſtantijs, quæ variant ſubſtantiam facti, puta, in tempore, vel in lo-
D co, vel in perſonis, de quibus principaliter agitur, aufert efficaciam teſtimonij, quia ſi diſcordant in talibus, videntur ſingulares eſſe in ſuis teſtimonijs, & de diuerſis loqui, puta, ſi vnus dicat hoc factum eſſe tali tempore, vel loco, alius alio tempore, vel loco, non videntur de eodem facto loqui. Non tamen præiudicatur teſtimonio, ſi vnus dicat ſe non recordari, & alius aſſerat determinatum tempus, vel locum. Et ſi in talibus omnino diſcordauerint teſtes actoris, & rei, ſi ſint æquales numero, & pares dignitate, ſtatur pro reo, quia facilior debet eſſe iudex ad abſoluendum, quã ad condemnandũ, niſi forte in cauſis fauorabilibus, ſicut eſt cauſa liberta-
E tis, & huiuſmodi. Si vero teſtes eiuſdem partis diſſenſerint, debet iudex ex motu ſui animi percipere cui parti ſit ſtandum vel ex numero teſtium, vel ex dignitate eorum, vel ex fauorabilitate cauſæ, vel ex conditione negotij, & dictorum. Multo autem magis teſtimoniũ vnius repellitur, ſi ſibiipſi aliquis diſſideat interrogatus de viſu, & ſcientia, nõ autem ſi diſſideat interrogatus de opinione, & fama; quia põt ſ'm diuerſa viſa, & audita diuerſimode motus eſſe ad reſpondendum. Si vero ſit diſcordia teſtimonii in aliquibus circunſtantiis non pertinentibus ad ſubſtantiam facti, puta, ſi tempus fuerit nubiloſum, vel ſerenum, vel ſi domus fuerit picta, aut non, aut aliquid huiuſmodi, talis diſcordia non ꝑiudicat teſtimonio, quia homines non conſueuerunt circa talia, multum ſolicitari. vnde facile à memoria elabuntur.

Sunt etiã quædam, q̃ etſi ſimpliciter poſſẽt referri quãtũ in notitia noſtra eſt, occultas tñ habẽt rationes in eo, qui fidei noſtræ commiſit, quia voluit ſecretũ ſeruari. Et propterea ex quo ꝓmiſ- [Q.64. art. 4.]
ſum eſt acceptãdo in ſecreto, non ſolũ ſeruandum eſt, ſed poſſet pro rei nobilitate eſſe peccatum mortale huiuſmodi reuelatio. Sunt autem quædam, quorum occul-
389 tatio nulli prodeſt, reuelatioque nulli nocet, quæ leuiter committunt, & acceptant in ſecreto. Et in his veniale eſt fidẽ violare, quia cum nec ex materia inferatur alicui iniuria, aut iniuſtitia, quia nõ eſt materia pernicioſa, nec ex formali violatione iuris naturæ, ſit cõtra Deum, aut proximum, ſed præter debitũ proximo, ratione imperfectionis rei, de qua agitur, nõ cõtrariat charitati ſed præter eam agitur.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimę Articulum ſecundum.*

[2. q. 4. capit. Præſul. Aliqui codices habent hoc c. in q. 5.]

IN artic. 2. eiuſdem q. in reſpõſione ad ſecũdum aduerte, ꝙ diſtinctio illa de teſtibus, qui ſunt ſingulares, vel conteſtes, regulariter habet locũ, vt per ſingulares nullus damnetur: quia tñ multi ſingulares teſtes in factis iterabilibus violentam ſuſpicionem inducunt, vt ſi vnus vidit aliquem cõmittere vnũ furtum, & alius vidit eundem committere aliud furtum, & ſint teſtes oĩ exceptione maiores, inter religioſos, quando quis exiſtimatur alias tali vitio inuolutus, aut numerus multus taliũ conteſtium cõcurrat, ſi arctatus non confitetur, inueniri videtur quandoque ſubſecuta condemnatio multorum patrum conſilio fulta. [Lib. 1. c. 3. circa prin. & c. 3. circa fi. tomo 5.] Et licet hoc non ſit ſecundum iuris rigorem, vbi tamen abſq; tormentis proceditur non tam ad puniendum, quam ad ſalutẽ animæ, & regularis obſeruantiæ fauorem, tolerabile videtur, vt hæc probabilitas ſufficiat ad certitudinem inter eos qui mortui ſunt mũdo: Quia tamen reus non poteſt ad huiuſmodi ſententiam tolerandam cogi, deberet ex hmõi indicijs per tormenta, religioſa tamen, veritas exquiri, vt ſententia nõ feratur, niſi contra cõfeſſum, vel conuictũ, iuxta ſacros canones 2. quæſtio. 1. Nos in quemquam. [Lib. 1. tex. 2. tom. 2.]

¶ In reſponſione ad tertium nota duo. Primum eſt, de ſanctitate debita Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, quæ vtinam tã eſſet, vt nullus vnquàm eſſet in ſcandalum Eccleſiæ. [Tract. 36. in Ioan. in vi. pagina ante fin. tom. 9.] Secundum eſt contra latrãtes, quod malus Cardinalis non punitur, quia ſcilicet periculoſius eſt derogare in opinione hominum dignitati, & authoritati Romanæ Eccleſiæ condemnando Cardinalem, quàm tolerare illum ſine ſcandalo.

[In corp. art.]

Quinimmo aliqua diſcordia in talibus facit teſtimoniũ credibilibus vt* Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quia ſi in omnibus concordarent, etiam in minimis viderentur ex condicto eundem ſermonem proferre, quod tamen prudentiæ iudicis relinquitur diſcernendum.

Hom. 1. paulo poſt princip. Incipit hæc homil. oportuerat nos quidem tom. 3.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ illud locum habet ſpecialiter in epiſcopis, presbyteris, diaconis, & clericis eccleſiæ Romanæ, propter eius dignitatem: & hoc triplici ratione. Primo quidem, quia in ea tales inſtitui debent, quorum ſanctitati plus credatur, quàm multis teſtibus Secundo, quia homines, qui habent de alijs iudicare, ſæpe propter iuſtitiam multos aduerſarios habẽt: vnde non eſt paſſim credendum teſtibus contra eos, niſi magna multitudo conueniat. Tertio, quia ex eorum natione alicuius eorum derogaretur in opinione hominum dignitati illius Eccleſię, & authoritati, quod eſt periculoſius, quàm in ea tolerare aliquẽ peccatorem, niſi ſit valde publicum, & manifeſtum, de quo graue ſcandalum oriretur. G

ARTICVLVS III.

Vtrum alicuius teſtimonium ſit abſq; eius culpa repellendum.

¶Super quæſtionis ſeptuageſimæ Articulum tertium.

390 IN arti. 3. multa de conditionibus teſtiũ in aliquibus cauſis, vel caſibus eſſent dicenda, niſi iuriſtis hæc relinquenda eſſent à me, quia non ſuſcepi onus in iure, ſed in moralibus ſcribendi.

¶ In reſponſione ad tertium, habes quod ſupra dictum eſt declinando in bonam, vel malam opinionẽ proximi, quo ad actũ iudicij, vel quo ad actum cautelæ. Paup. enim non iudicatur malus, ſed cauetur ab illo, ne ſit malus mẽtiendo propter paupertatem &c.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ alicuius teſtimonium nõ ſit repellendum, niſi propter culpam. Quibuſdam enim in pœnam infligitur, quòd ad teſtimonium non admittantur, ſicut patet in his, qui infamia notantur: ſed pœna non eſt inferenda niſi ꝓ culpa. ergo videtur quòd nullius teſtimonium debeat repelli, niſi propter culpam. H

¶ 2 Præterea. De quolibet præſumẽdum eſt bonum, niſi appareat contrarium: ſed ad bonitatem hominis pertinet, quòd verum teſtimonium dicat. cum ergo non poſſit conſtare de contrario, niſi propter aliquam culpã, videtur quòd nullius teſtimonium debeat repelli, niſi propter culpam. I

¶ 3 Præterea. Ad ea, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, nullus redditur nõ idoneus niſi propter peccatum, ſed teſtificari veritatem eſt de neceſſitate ſalutis, vt ſupra* dictum eſt. ergo nullus debet excludi à teſtificando, niſi propter culpam.

Art. 1. huius quæſt.

SED CONTRA eſt, quod* Greg. dicit, & habetur 2. q. 4. Quia à ſeruis ſuis accuſatus eſt Epiſcopus, ſciendum eſt, quòd minime audiri debuerunt.

Greg. in regiſtro li. 11. ca. 54. a medio. & habetur 2. q. 1. ca. Præſup. non procul. a fi.

RESPONDEO Dicendum, quòd teſtimonium ſicut* dictum eſt, non habet infallibilem certitudinem, ſed probabilem, & ideo quicquid eſt, quod probabilitatem afferat in contrarium, reddit teſtimonium ineſficax. Redditur autem probabile, quòd aliquis in veritate teſtificanda non ſit firmus, quandoque quidem propter culpam, ſicut infideles, & infames, item illi qui publico crimine rei ſunt, qui nec accuſare poſſunt, quandoque autem abſque culpa, & hoc eſt vel ex defectu rationis, ſicut patet in pueris, amentibus, & mulieribus, vel ex affectu, ſicut patet de inimicis, & perſonis coniunctis, & domeſticis, vel etiam ex exteriori conditione, ſicut ſunt pauperes, ſerui, & illi, quibus imperari poteſt, de quibus probabile eſt, quod de facili poſſunt induci ad teſtimonium ferendum contra veritatem. Et ſic patet, quòd teſtimonium alicuius repellitur & ꝓpter culpam, & abſque culpa. K

Art. præced.

F AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ repellere aliquẽ à teſtimonio, magis pertinet ad cautelam falſi teſtimonij vitandi, quàm ad pœnam, vnde ratio non ſequitur.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd de quolibet præſumendum eſt bonum, niſi appareat contrarium, dummodo nõ vergat in periculum alterius, quia tũc eſt adhibenda cautela, vt nõ de facili vnicuique credatur, ſecundum illud 1. Io. 4. Nolite credere omni ſpiritui.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ teſtificari eſt de neceſſitate ſalutis, ſuppoſita teſtis idoneitate, & ordine iuris. Vnde nihil prohibet, aliquos excuſari à teſtimonio ferendo, ſi non reputentur idonei ſecundum iura.

G

ARTICVLVS IIII.

Vtrum falſum teſtimonium ſemper ſit peccatum mortale.

¶Super quæſtionis ſeptuageſimę Articulum quartum.

IN art. 4. eiuſdẽ 70. q. in reſpõſione ad primum, dubium occurrit, Quid debet facere teſtis, qui præmiſſa debita diligentia teſtatus eſt falsũ, deceptus à ſua memoria, & propter ſuum teſtimoniũ alter eſt condemnandus, aut condemnatus. 391

¶Ad hoc dr̃, ꝙ cũ dictus teſtis non teneat ad reſtitutionem rõne rei habitæ, vt patet, quia nõ eſt teſtis in cauſa propria: nec rõne actionis iniuſtæ quia non perfecte & formaliter iniuſtum teſtimonium tulit: nec ex ignorantia damnabili, conſequens eſt, quòd ſicut excuſatur ab offenſa Dei in falſo iuramento, ita excuſatur ab offenſa proximi in nocumento ſubſecuto. Si tamen prodeſſe poteſt explicando puram veritatem teneretur ad hoc, ne ex hac taciturnitate, inciperet nocumentum per accidẽs, tranſire in nocumentum per ſe. Et licet ſecundum iura teſtis non admittatur ad mutationẽ teſtimonij niſi in continenti, vt patet extra, de teſtibus cogen. c. Præt. quia tñ vt ibidem gl. dicit cũ doctoribus, correctio teſtimonij poſt interuallum temporis, & prius datum teſtimoniũ minus firmũ reddit, & ex qualitate ꝑſonæ admittendum quandoque eſt, quando ſcilicet vere creditur, ꝙ non fuit ſubornatus, ſed ex cõſcientia

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd falſum teſtimoniũ non ſemper ſit peccatum mortale. Contingit. n. aliquem falſum teſtimoniũ ferre ex ignorantia facti, ſed talis ignorantia excuſat à peccato mortali. ergo teſtimonium falſum nõ ſemper eſt peccatum mortale.

H ¶ 2 Præterea. Mendacium, quod alicui ꝓdeſt, & nulli nocet, eſt officioſum, quod non eſt peccatum mortale, ſed quãdoque in falſo teſtimonio eſt tale mendacium, puta, cum aliquis falſum perhibet, vt aliquẽ a morte liberet vel ab iniuſta ſententia, quæ intentat̃ per aliquos falſos teſtes, vel per iudicis ꝑuerſitatẽ. ergo tale falſum teſtimoniũ nõ eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præterea. Iuramentum à teſte requiritur, vt timeat peccare mortaliter peierando, hoc autem non eſſet neceſſarium, ſi ipſum falſum teſtimoniũ eſſet peccatum mortale. ergo falſum teſtimonium nõ ſemper eſt peccatum mortale.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Prouerb. 19. Falſus teſtis nõ erit impunitus.

RESPONDEO Dicendum, quòd falſum teſtimonium habet triplicem deformitatem. Vno modo ex periurio, quia teſtes non admittũtur, niſi iurati, & ex hoc ſemper eſt peccatum mortale. Alio modo, ex violatione iuſtitiæ, & hoc modo eſt peccatum mortale in ſuo genere, ſicut & quælibet iniuſtitia. Et ideo in præcepto decalogi ſub hac forma inter dicitur falſum teſtimoniũ, cũ dr̃ Exo. 20. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Nõ. n. contra aliquem facit, qui eum ab iniuria facienda impedit, ſed ſolũ ꝙ ei ſuã iuſtitiã tollit. Tertio, ex ipſa falſitate, ſecũdum quòd omne mẽdaciũ eſt peccatum, & ex hoc nõ habet falſum teſtimonium, ꝙ

ſemper ſit peccatum mortale.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ in teſtimonio ferendo non debet homo ꝓ certo aſſerere, quaſi ſciens id, de quo certus nō eſt, ſed dubium debet ſub dubio ꝓferre, & id de quo certus eſt, ꝓ certo aſſerere. Sed quia cōtingit ex labilitate humanæ memoriæ, ꝙ reputat ſe hō quãdoq; certū eſſe de eo, qđ falſum eſt, ſi aliquis hoc cū debita ſolicitudine recogitans, æſtimet ſe certū eſſe de eo, quod falſum eſt, nō peccat mortaliter hoc aſſerēs: quia non dicit falſum teſtimoniū per ſe, & ex intentione, ſed per accidens contra id, quod intendit.

Ad secvndvm dicendū, ꝙ iniuſtū iudiciū, nō eſt iudiciū, & ideo ex vi iudicii falſum teſtimoniū in iniuſto iudicio prolatū ad iniuſtitiā impediendā, non habet rationem peccati mortalis, ſed ſolum ex iuramento violato.

Ad tertivm dicēdū, ꝙ homines maxime abhorrēt peccata, q̄ ſunt cōtra Deum, quaſi grauiſſima, inter quę eſt periurium, nō autem ita abhorrent peccata, q̄ ſunt cōtra proximum, & ideo ad maiorem certitudinem teſtimonij requiritur teſtis iuramentum.

QVAESTIO LXXI.

B *De iniuſtitia quæ fit in iudicio ex parte aduocatorum, in quatuor articulos diuiſa.*

POſtea cōſiderandū eſt de iniuſtitia, quę fit in iudicio ex parte aduocatorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aduocatus teneatur præſtare patrociniū cauſæ pauperum.

¶ Secundo, Vtrum aliqui debeāt arceri ab officio aduocati.

C ¶ Tertio, Vtrum aduocatus peccet, iniuſtam cām defendendo.

¶ Quarto, Vtrum peccet pecuniā accipiēdo pro ſuo patrocinio.

tis, & memoria corrigit actum ſuū, ideo debet quilibet in tali caſu corrigere obliuionē ſuā, vt ſaltē debilitet prius falſo a ſe dictū. Et ſi perſona eſt bonæ famæ, & in opinione hoīum propter eius vitam bonā talis cōſcientiæ, ꝙ non poſſit cadere in mentē hoīum illius notitiā habētiū, quod pernicioſum mēdacium diceret, & cum iuramento aſſereret obliuionē ſuā, & puram veritatem prout nouit iudex, cuius eſt qualitates teſtium diſcernere, poſſet ꝓpterea à ſentētia vel executione deſiſtere, & alias, ꝓut melius poſſet, obuiare, ſi ille in cuius fauorē falſum fuerat dictum, nō deſiſtit, aut reſtituit, cū teneat hoc facere ad talis viri iuramētum in foro conſcientiæ. (q.62. art. 2.)

¶ In reſponſione ad ſm eiuſdem ar. dubiū occurrit circa illā rōnē redditam. Iniuſtū iudicium nō eſt iudicium: & iō ex vi iudicij falſum teſtimoniū ibidem non eſt pctm̄ mortale, (In corp. art. & q.68. ar. 1.) Primo quidem, quia aduerſari hoc videt̄ diſtinctioni inter ſententiam nullam, & iniuſtam. Nā ſi iniuſtum iudicium non eſt iudicium, cōſtat quòd iniuſta ſentētia nō eſt ſnīa: & ſi nō eſt ſnīa, ergo eſt nulla. Impoſſibile eſt tñq; & non intelligibile, ꝙ non ſnīa ſit ſnīa iniuſta. ergo ſnīa eſt nulla: male ergo diſtinguit̄ inter ſnīam iniuſtam, atq; nullā tanq̄ aliqua ſit ſnīa iniuſta, quæ tñ nō eſt nulla. Secūdo, quia aduerſari vr̄ iuri Canonico. Nā ſm illud, Snīa paſtoris, ſiue iuſta, ſiue iniuſta, eſt timēda, vt patet ex authoritate beati Gregorij in Decretis 11. q. 3. Snīa. Ex p̄ſenti aūt doctrina iniuſtum iudicium quia non eſt iudicium, non obligat teſtes, ſi iuramētum non interuenerit eorum ad mēdacium pernicioſum. Igit̄ iniuſta ſententia, quæ eſt cōcluſio iniuſti iudicij non obligat D reū ad pernicioſam inobedientiam. Sic.n. ſe habet reus ad ſententiam, ſicut teſtes requiſiti, & coacti ad iudicij proceſſum.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ aliter in pure moralibus vtimur nominibus iudicij & ſentētiæ, & aliter iuriſtæ vtuntur illis: Et ꝓpterea accidit, vt morales ad ſolā rei veritatē ſpectātes, nō diſtinguant inter iudicium iniuſtum, & nullū: iuriſtę aūt inter ea diſtinguūt. Scito igit̄ ꝙ ſnīa iniuſta, licet apud iuriſtas, vt patet 11. q. 3. Epiſcopis, in ſubiunctis per Gratianum, multipliciter dicat̄. ſ. vel ex animo, vt cum quis ex odio condemnat aliquem: vel ex ordine, vt cū non ſeruato iuris ordine condemnat: vel ex cauſa, vt cū quis condemnat innocentē: ad noſtrū propoſitum, vt in litera patet. ſentētia tertio modo iniuſta ſpectat, qm̄ talis ſententia eſt per ſe iniqua: reliquæ aūt duæ per accidēs, vt prima aut quaſi ꝑ accidēs, vt ſecūda. De ſentētia ergo iniuſta quia. ſ. B iniuſtū determinat, puta damnationem innocētis, dicēdū eſt, ꝙ ſm veritatem non eſt ſententia: & ſimiliter iudicium ſic iniuſtum, non eſt iudiciū. Et ratio eſt quia iudicium eſt determinatio iuſti, vt ſuperius patet in q. 60. ar. 1. Et ſententia eſt ſicut lex particularis in particulari pacto, vt in art. 1. q. 67. ſuperius eſt patet. Conſtat autem, ꝙ determinatio iniuſti, quam ſignificat iniuſtum iudicium, nō eſt determinatio iuſti, quam ſignificat iudiciū: nec lex iniqua particularis, quā ſignificat iniuſta ſententia, eſt lex particularis, quam ſignificat ſententia. Sicut vniuerſaliter patet, ꝙ leges iniquæ, non ſunt leges, ſed legum corruptiones. Vnde nec iniquū iudicium, nec iniuſta ſentētia vim habet obligatiuā. Et propterea quantum eſt ex parte ſui, nō obligat teſtes, miniſtros, aut reum, Dico aūt ex parte ſui, quia aliunde contingit quandoq;, quòd huiuſmodi ſententiis parendum eſt, puta, ſi iniuſtitia aut non contineat̄ in ſententia, aut nō ſit manifeſta aliis. Si enim in ſentētia manifeſta A iniuſtitia continetur, tunc continet errorem intolerabilem, & apud iuriſtas etiam eſt nulla. Si non cōtinetur in ſententia iniuſtitia, aut ſi continetur, non tñ eſt publice manifeſta, tunc q̄uis ſm veritatem ſit nulla, quia tñ nō ſpectat ad quemlibet ſed ad publicā poteſtatē atque ſcientiam hæc decernere, timēda eſt, & appellandū, vel alias recurrēdum ad ſuperiorem, ne ipſe contēptus ſentētię culpabilem eum reddat. Et hoc intendebat Gregorius per illud, Sententia paſtoris. Et hæc doctrina conſonat aperte ſuperioribus dictis ab authore in q. 65. artic. 6. ad tertium, & dictis in q. 67. art. 2.

¶ Ad obiecta ergo in oppoſitum dr̄, ꝙ ſm veritatē ſententia iniuſta non eſt ſententia, & eſt nulla, ſed apud iuriſtas, & ſentētia iniuſta communius ſumitur, vt dictū eſt: Et rurſus etiam ſententia iniuſta ex cauſa apud eos non ſemper eſt nulla: quia ad publicam, ſeu manifeſtam notitiam ipſi reſpiciunt. Morales autem ad ſolam veritatem, dicendo, quòd nulla eſt in veritate. Vnde non interimitur ex hac doctrina diſtinctio iuriſtarum. Non contradicit quoque doctrina hæc ſacris canonibus decernentibus quòd iniuſta ſententia ſit timenda, & executioni mandanda, vt capitulo, Paſtoralis, de officio delega. dicitur: quoniam hic vires ſententiæ iniuſtæ traduntur, ibi ex accidentibus circunſtantijs ſcilicet manifeſta, ſeu ambigua, vel non manifeſta iuri iniuſtitia eſt, ſubiectorum officium determinatur, quòd ſcilicet ante manifeſte propalatam iniuſtitiam timenda eſt, aut exequenda eſt a ſubditis. Et ex his ſequitur, quòd ſi mihi conſtet in me eſſe prolatam ſententiam excommunicationis iniuſtam, ſi nō poſſum aliter meam innocētiam tueri ſimpliciter, vel pro nunc, poſſum interim euitato ſcandalo intereſſe ſecreto loco diuinis, & celebrare. Et eadem ratione illi qui nouerunt me virum bonæ conſcientiæ, & credunt me innocētem, quàmuis ſciāt me excommunicatum, poſſunt mihi ſeruire in miſſa, aut participare aliàs in diuinis, ſecreto tamē: quoniam ſic faciendo & timetur iniuſta ſententia, ac executioni mandat̄ in publico, & ſatisfit iudicio humano iudicandi quæ foris ſunt, dum manifeſte vident, ꝙ non contemnitur Eccleſiæ authoritas, & non priuat̄ innocens omnino ſpiritualibus conſolationibus animæ ſuæ, qui in veritate non eſt excommunicatus, quia in veritate ſententia iniuſta non eſt ſententia.

B ### ¶ *Super quæſtionem ſeptuageſimam primam.*

IN titulo artic. 1. & cæterorum quæſtio. 71. aduerte, quòd aduocatus hoc in loco communiter ſignificat tā eum, quē dicimus vulgariter aduocatum, quam procuratorem, ita tamen quòd aduocatum non voces eum, qui ſolum conſilium dat in ſcripto, aut verbo domi: ſed qui patrocinatur opere, comparendo coram iudice. Vnde & Auguſt. vt in artic. 4. habes, diſtinguit aduocatum contra iuriſperitum, dicens, quòd aduocatus iuſtum patrociniū, & iuriſperitus verum conſiliū licite vēdit.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimę primæ Arti. primum.*

IN art. 1. eiuſdē q. 71. dubium occurrit de ſenſu literæ in illis verbis, Si in promptu appareat, quomodo ei aliter ſubueniri poſſet &c. Nam aut intendit, quod ex hoc, quòd in promptu appareat modus, quo poteſt aliter pauperi ſubueniri,

non tenetur quis ſubuenire. Et ſic falſum dr̃, quia quantũcũq; appareāt in promptu mille modi, quibus poſſit ſine me, famelico, aut alijs impotenti ſubueniri, & nō ſubueniatur, nō excuſor ego ab homicidio, ſi nō paſco fame moriētē. Oportet nāq; in promptu apparere nō ſolū potentiam, ſed actum ſubuētionis aliūde, vt ego nō teneat ſubuenire. Aut intendit ꝙ in promptu apparet modus, quō de facto ſubueniatur: & tunc litera eſt diminuta, quia nihil dicet de apparētia facti, ſed potentiæ.

392 Inf. art. 4. co. & ad 1.

¶In eodem art. 1. dubium alterum eſt, an concluſio. ſ. ꝙ quando non apparet quomodo aliter ſubueniri poſſit, tenetur ſciēs ſubuenire, & aduocatus patrocinari, & medicus mederi, intelligatur de obligatione peccati mortalis, an venialis. Et eſt ratio dubij quia ſi intendit de peccato mortali cōtradicit ſibi, & rationi. Sibi quidem, quia in principio corporis huius articuli dicit, quòd idem eſt hic dicendum, quòd ſupra de alijs operibus miſericordiæ dictū eſt. Conſtat autē, quod ſuperius in articul. 5. quæſt. 32. dictum eſt, quòd non omnis neceſſitas obligat ad pręceptum, ſed illa ſola, ſine qua is, qui neceſſitatem patitur: ſuſtētari non poteſt. Cum igitur pauper ex hoc quòd opprimit̃ cauſa ſua, non incurrat in caſum hunc, quòd ſuſtentari non poſſit, ſequitur quòd ſecundum antedicta non teneatur aduocatus ſub peccato mortali patrocinari, etiam, ſi nullus alius appareat potens ſubuenire. Rationi verò, quia cum pręceptum de miſericordiæ operibus non obliget ad mortale, niſi tempore neceſſitatis, cum ſit affirmatiuum, aut hoc intelligitur de neceſſitate ſimpliciter. ſ. reſpectu vitæ, quia. ſ. aliter nō poſſet viuere aut de neceſſitate reſpectu alicuius particularis caſus, qa. ſ. aliter non poſſet in tali negotio ſubſiſtere: ſed conſtat, ꝙ nō intelligitur de neceſſitate hoc ſecūdo modo, vt patet diſcurrēdo per opera miſericordiæ. Nam non teneor ſub peccato mortali colligere hoſpitē, qui dormiēdo ſub diuo non moreretur, nec ſimiliter teneor ſepelire mortuum, quem nullus ſepelire curat, aut redimere captiuum, qui ꝓpterea nō moritur, & ſic de aliis: ergo intelligit̃ de neceſſitate primo modo. ſ. reſpectu vitæ: ac per hoc nō tenebitur quis ſub peccato mortali patrocinari cauſæ pauperis, q̃uis opprimatur, ſi perditio cauſæ non pertinet ad extremam vitæ neceſſitatem. Si autem intēdit de peccato veniali, obſtant tria. Primo reſponſio ad tertium, vbi author expreſſe reſpondens argumento de præcepto, dicit neceſſitatem in corpore articuli poſitam cauſare debitum. Secūdo, quorundā opinio credētiū eſſe mortale peccatum, ſi aduocato nō patrocināte pauper in notabile dānū incurrit. Tertio ius ſcriptum diſponēs, ꝙ pauperi vel propter inopiam, vel ꝓpter aduerſę partis potētiam carēti aduocato, iudex det aduocatū cogēdo illū, & nolētē obedire pōt punire, vt patet ff de officio proconſu. & leg. l. nec quicqua adiuncto C. de poſtu. l. ꝓuidēdū. Hoc aūt nō eſſet, ſi non teneretur quis pauperis cauſæ patrocinari, cum aliter non poteſt iuſtitiam ſuam tueri.

¶Ad primum dubium dr̃, ꝙ ſenſus literæ ſumendus eſt iuxta materiā ſubiectā. In hmōi. n. moralibus in particulari, tunc, in

Homil. 9. in euang. non procul à fin.

Articulus I.

Vtrum aduocatus teneatur præſtare patrocinium cauſæ pauperum.

AD PRIMVM ſic proceditr̃. Vr̃ ꝙ aduocatus teneatur pſtare patrociniū cāæ pauperum. Dr̃. n. Exod. 23. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo: ſed non minus periculū imminet pauperi, ſi eius cauſa contra iuſtitiam opprimatur, quàm ſi eius aſinus iaceat ſub onere. ergo aduocatus tenetur præſtare patrocinium cauſæ pauperum.

¶2 Pręter. *Greg. dicit in quadam homil. Habens intellectum, curet omnino, ne taceat. Habens rerum affluētiam, à miſericordia nō torpeſcat: habens artem qua regitur, vſum illius cum proximo partiat: habens loquēdi locum apud diuitem, pro pauperibus intercedat. Talēti. n. nomine cuilibet reputabitur qđ vel minimū accepit: ſed talentū cōmiſſum nō. abſcōdere, ſed fideliter diſpenſare quilibet tenet̃, qđ patet ex pœna ſerui abſcōdētis talētū, Matth. 25. ergo aduocatus tenet̃ pro pauperibus loqui.

¶3 Præter. Præceptum de miſericordię operibus adimplēdis, cum ſit affirmatiuū, obligat pro loco, & tempore, qđ eſt maxime in neceſſitate: ſed tēpus neceſſitatis vr̃ eſſe, quando alicuius pauperis cauſa opprimitur. ergo in tali caſu videtur quòd aduocatus teneatur pauperibus patrocinium pręſtare.

SED CONTRA. Non minor neceſſitas ē indigētis cibo, quàm indigentis aduocato, ſed ille qui G habet poteſtatem cibādi, non ſemper tenetur pauperē cibare. ergo nec aduocatus ſemꝑ tenet̃ cauſæ pauperum patrocinium præſtare.

RESPON. Dicendū, ꝙ cū pſtare patrocinium cauſæ pauperū ad opus miſericordiæ pertineat, idem eſt hic dicēdum, quod & ſupra de alijs operibus miſericordię *dictū eſt. Nullus aūt ſufficit omnibus indigentibus miſericordiæ opus impēdere. Et iō, ſicut* Aug. dicit in 1. de doct. chriſt. Cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſime conſulendū eſt, qui pro lo- H corū & temporū, vel quarumlibet rerū opportunitatibus cōſtrictius tibi, quaſi quadā ſorte, iūgunt̃. Dicit pro locorū opportunitatibus, quia nō tenetur hō ꝑ mūdū quærere indigētes, quibus ſubueniat, ſed ſufficit, ſi eis q̄ ſibi occurrunt miſericordiæ opus impendat. Vn̄ dicit̃ Exod. 23. Si occurreris boui inimici tui, aut aſino errāti, reduc ad eū. Addit aūt & tēporū, qa nō tenetur homo futuræ neceſſitati alterius prouidere, ſed ſufficit ſi

F promptu dr̃ apparere modus, quo pōt ſubueniri, qñ abſq; inquiſitione offert̃ modus, quo pōt non qualitercūque, ſed potētia ꝓbabiliter cōiungēda actui, vt ſi quis videt pauperē vexari, & ſcit illū habere fratrē aduocatū, ſatis in prōptu videt qūo pōt ei aliter ſubueniri cū effectu ꝓbabiliter. Et ſimiliter ſi ſcio aliquē eſſe captiuum habentem fratres diuites, ſatis probabile eſt, ꝙ redimentEum, & ſic de alijs. Non loquitur ergo author in caſu, quo apparet ipſa ſubuētio in actu exercito, quia tunc nō eſſet in caſu neceſſitatis, ſed extra neceſſitatem: ſed quando ſubuētio appareret in prōptu futura iuxta humanam æſtimationē. Et ꝓpterea vſus ē potētiæ nomine, & nulla ē diminutio in eo.

¶Ad ſecundum, dicitur, quòd cū author loquatur de ſubuentione, quæ eſt miſericordiæ opus, non poſſum intelligere, quòd loquatur de obligatione peccati mortalis, niſi caſu, quo ſuccumbere, & opprimi in cauſa illa ad extremam neceſſitatē ſpectaret. Quod quia cōtingere poteſt, ideo author indiſtincte locutus eſt dicendo, ꝙ tenetur ſubuenire, & nō explicādo modū an ſcilicet venialiter, uel mortaliter peccet non patrocinando. Quādoque nanq; eſſet peccatū mortale, & quandoq; veniale iuxta naturam neceſſitatis. Quod explicatum eſſe voluit per I illa verba in principio corporis articuli ſcilicet, ꝙ idē eſt hic dicendū, quod ſupra de aliis operibus miſericordiæ dictū eſt. Tripliciter ergo cauſa paupis occurrere pōt aduocato. Primo ad extremā ſpectās neceſſitatē ſimpliciter: & tunc tenetur ſub pctō mortali ſi alius non appareat, qui ſubueniat tēpore ſuo. Secūdo vt ad magnā paupis neceſſitatē ſpectat: & tūc ſi alius non apparet qui ſuo ſubueniat tempore, tenetur, ſed non ſub mortali. Tertio quandoque apparet alius patrocinator: & tūc de conſilio eſt operam ſuam præueniendo impendere.

Q. 23. art. 5.

Li. 1. c. 28. in prin. tom. 3.

¶Ad prima ergo obiecta non oportet aliter rn̄dere, qa iam patet ex dictis, ꝙ conformis eſt lr̃a iſta ſupradictis, & rationi.

¶Ad obiecta verò ſcđo loco de obligatione veniali, reſpondēdo dr̃. Ad primum quidē, ꝙ author non loquitur diſtincte de vinculo mortali, aut veniali, ſed in cōi. Et propterea tractādo pceptū nō reſpondit, ꝙ eſt debitum mortale, ſed ꝙ eſt debitū K ex antedicta neceſſitate coniuncta cum maiori neceſſitate, ſ. extrema, quam in principio corporis, referendo ſe ad ſuperius dicta de operibus miſericordiæ, expreſſam eſſe cenſuit.

¶Ad ſm vero, ꝙ dicētes peccare mortaliter aduocatū nō exhibētē patrociniū pauperi gratis, vn̄ paup notabile dānū incurrit, abſq; fundamēto loq̄ vident̃, qm̄ ex pcepto charitatis nō tenet̃ ſub mortali pctō ad ſubueniēdū ꝓximo rōne ſuæ neceſſitatis pciſe, niſi ſit extrema. De tali. n. Ioānes intelligēdus ē, cū dicit. Qui viderit fratrē ſuū neceſſitatem habere, &c. ſi ly, Qūo charitas manet in eo, accipiēdū eſt negatiue. At ſi putet q̄ſpiā ex pcepto iuſtitiæ teneri aduocatū ad patrociniū paupis, meminerit, ꝙ ſi ex pcepto iuſtitiæ obligaret̃, aut eſſet hoc ex iuſtitia diſtributiua, & hoc nō, qa illa eſt à toto ad partē: Aut ex iuſtitia cōmutatiua, q̄ eſt inter partē & partē, & hoc nō, qa nulla eſt hic cōmutatio rerū, actionū, aut pſonarū: Aut ex iuſtitia

legali.

[illegible] non quia il- la eſſet pars ad nitum. Aliam iuſtitiam ne ero. Amplius, qui tenētur ex præcepto iuſtitiæ obſtare inua ſoribus, vel oppreſſoribus, ſi hoc cum poſſunt non faciunt, tenentur ad reſtitutionem: ſed vt ſuperius in q. 62. author dixit, tunc ſolũ non obſtans tenetur ad reſtitutionem, quãdo ex officio tenetur obſtare, vt principes, & cuſtodes. Aduocatus autem non ex officio, quia nõ eſt publicus officialis: ſed ex arte aduocandi debet de opera ſuæ artis ſubuenire. Non igitur tenetur ad reſtitutionẽ nõ ſubueniendo, nec reus eſt violatæ iuſtitiæ propter damnum notabile, quod pauper incurrit.

¶ Ad tertium dicitur, quòd iura etſi diſponãnt quod detur pauperi aduocatus, non tamẽ quòd gratis ſe ſtat: ſed de publico ærario merces ſibi dari debet, ſi pauper nõ poteſt ſoluere, & aduocatus renuit gratis patrocinari.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ primæ Articul. ſecundum & tertium.

In artic 2. & 3. nihil occurrit ſcribendum, niſi quòd in 3. articul. memineris ignorantiam excuſare: quando eſt cauſa actus, & non eſt peccatum. Et vocatur ignorantia cauſa actus, quando ſi ſciuiſſet, non feciſſet. Eſt quoque ſine peccato, quando eſt alicuius circunſtantiæ, quam non poteſt, aut non tenetur ſcire, & ſi tenetur ſcire non fuit negligẽs vt ſciret. Et hæc ampliãdo ad aduocatum perſpicere poteris ſi excuſatus eſt a defendendo iniuſtam cauſam ignoranter. Qui enim omnino defendiſſent ſiue iuſtam, ſiue iniuſtam, quamuis neſciant iniuſtam non ex ignorantia, ſed cum ignorantia, quæ non excuſat, patrocinantur iniuſte, qui ẽt non curant diſcernere, & penetrare, an iuſtã, vel iniuſtã in cauſam ſuſcipiant, manifeſte negligunt ſcire, qđ tenetur ſcire. Qui autem ex contingentibus nihil omittunt, tuti incedunt, etiam ſi errant.

In corp.art.

In corp.art.

393 Infr.q 188. art.3.ad 2.

Art.præced.

præſenti neceſſitati ſuccurrat. Vnde dicitur 1. Ioann. 3. Qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habẽtem, & clauſerit viſcera ſua ab eo &c. Subdit autem: Vel quarumlibet rerum, quia homo ſibi coniũctis quacunque neceſſitudine maxime debet curam impẽdere, ſm illud 1. ad Tim. 5. Si quis ſuorum, & maxime domeſticorũ curã nõ habet, ſidem negauit. Quibus tñ concurrentibus conſiderandũ reſtat, vtrum aliquis tantã neceſſitatẽ patiatur, q non in promptu appareat, quõ ei poſſit aliter ſubueniri, & in tali caſu tenetur ei opus miſericordiæ impẽdere. Si autem in promptu appareat, quõ aliter ei ſubueniri poſſit vel p ſeipſum, vel per aliam perſonam magis cõiunctam, aut maiorem facultatem habẽtem, nõ tenetur ex neceſſitate indigenti ſubuenire, ita q non faciẽdo peccet, quàmuis ſi ſubuenerit abſq; tali neceſſitate, laudabiliter faciat. Vnde aduocatus nõ tenetur ſemper cauſæ pauperum patrocinium præſtare, ſed ſolũ cõcurrentibus conditionibus prædictis, alioqn oporteret eũ oĩa alia negotia prætermittere, & ſolis cauſis pauperum iuuandis intendere. Et idem dicẽdum eſt de medico, quantũ ad curationem pauperũ.

Ad primum ergo dicendum, q q̃do aſinus iacet ſub onere, non poteſt ei aliter ſubueniri in caſu iſto; niſi per aduenientes ſubueniatur, & ideo tenẽtur iuuare. Non autem tenerentur, ſi poſſet aliunde remedium afferri.

Ad secundum dicendũ, q hõ talentum ſibi traditũ tenet vtiliter diſpenſare, ſeruata opportunitate locorum, & temporum, & aliarum rerum, vt* dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quòd non quælibet neceſſitas cauſat debitum ſubueniendi, ſed ſolum illa, quæ eſt* dicta.

Articulus II.

Vtrum conuenienter aliqui ſecundum iura arceantur ab officio aduocandi.

Ad secundum ſic proceditur. Vr q inconueniẽter aliqui ſecundum iura arceantur ab officio aduocandi. Ab operibus.n. miſericordiæ nullus debet arceri, ſed patrocinium præſtare in cauſis ad opera miæ pertinet, vt* dictum eſt. ergo nullus debet ab hoc officio arceri.

¶ 2 Præterea. Contrariarum cauſarum non videtur eſſe idem effectus, ſed eſſe deditum rebus diui- A nis, & eſſe deditũ peccatis, eſt cõtrarium. inconuenienter ergo excluduntur ab officio aduocati, q-dam pp religionem, vt monachi, & clerici, quidam autem propter culpam, vt infames, & hæretici.

¶ 3 Præterea. Homo debet diligere proximum ſicut ſeipſum, ſed ad officium dilectionis pertinet, quòd aliquis aduocatus cauſæ alicuius patrocinetur inconuenienter: ergo aliqui quibus cõcedit pro ſeipſis authoritas aduocationis, prohibentur patrocinari cauſis aliorum.

Sed contra eſt, quod 3.* q. 7. multæ perſonæ B arcentur ab officio poſtulandi. 3.q.7.cap.in famis.

Respondeo Dicendũ, q aliquis impeditur ab aliquo actu duplici ratione. Vno mõ propter impotentiam, alio modo propter indecentiam: ſed impotentia ſimpliciter excludit aliquem ab actu, indecentia autem non excludit omnino, quia neceſſitas indecentiam tollere poteſt. Sic ergo ab officio aduocatorum prohibentur quidam pp impotentiam, eo q deficiunt ſenſu, vel interiori, ſicut furioſi & impuberes, vel exteriori, ſicut ſurdi, & muti. Eſt.n. neceſſaria aduocato & interior peritia, qua poſſit conuenienter iuſtitiã aſſumptæ cauſæ oſtendere, & iterum loquela cum auditu, vt poſſit pronuntiare, & audire quod ei dicitur. Vnde qui in his de- C fectum patiuntur, omnino prohibentur ne ſint aduocati nec pro ſe, nec pro alijs. Decentia autem huius officij exercendi tollitur dupliciter. Vno modo ex hoc, q aliquis eſt rebus maioribus obligatus, vnde monachos, & presbyteros non decet in quacunque cauſa aduocatos eſſe, neque clericos in iudicio ſæculari, quia hmõi perſonæ ſunt rebus diuinis aſtrictæ. Alio modo, ppter perſonæ defectum vel corporalem, vt patet de cæcis, q conuenienter iudicio aſtare non poſſent: vel ſpiritualẽ. Non enim decet, vt alterius iuſtitiæ patronus exiſtat, qui in ſeipſo iuſtitiam contempſit, & ideo infames, infideles, & damnati de grauibus criminibus nõ decenter ſunt aduocati, tñ hmõi indecentiæ, neceſſitas præfert. Et pp hoc hmõi perſonæ poſſunt pro ſeipſis, vel pro per- D ſonis ſibi coniunctis vti officio aduocati. Vnde & clerici pro eccleſijs ſuis poſſunt eſſe aduocati, & monachi pro cauſa monaſterij ſui, ſi abbas præceperit.

Ad primum ergo dicendum, q ab operibus miſericordiæ interdum propter indecentiam impediunt aliqui, & aliqui propter impotentiam. Nõ enim omnia opera miſericordiæ omnes decent, ſicut ſtultos non decet conſilium dare, neque ignorantes docere.

Ad secundum dicendum, q ſicut virtus corrumpit per ſuperabundantiam, & defectum, ita aliquis fit indecens & per maius, & per minus. Et propter hoc quidam arcentur à patrocinio præſtando in cauſis, qa ſunt maiores tali officio, ſicut religioſi, & clerici, quidam vero, quia ſunt minores quàm vt eis hoc officium E competat, ſicut infames, & infideles.

Ad tertium Dicendum, quòd non ita imminet homini neceſſitas patrocinari cauſis aliorum, ſicut proprijs, quia alij poſſunt ſibi aliter ſubuenire. Vnde nõ eſt ſimilis ratio.

Articulus III.

Vtrum aduocatus peccet, ſi iniuſtam cauſam defendat.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd aduocatus non peccet, ſi iniuſtam cauſam de- 394
fendat. Sicut enim oſtenditur peritia medici, ſi infir-

 mita-

nitatem deſperatam ſanet, ita etiam oſtenditur peritia aduocati, ſi iniuſtam cauſam defendere poſſit, ſed medicus laudatur, ſi infirmitatem deſperatam ſanet. ergo etiam aduocatus non peccat, ſed magis laudandus eſt, ſi iniuſtam cauſam defendat.

¶ 2 Prætereà. A quolibet peccato licet deſiſtere: ſed aduocatus punitur, ſi cauſam ſuam perdiderit, vt habetur, 2. q. 3.* ergo aduocatus non peccat, iniuſtam cauſam defendendo, ſi eam defendendam ſuſceperit. (2. q. 3. cap. Si quem pœnituerit.)

¶ 3 Præt. Maius vr̃ eſſe peccatum, ſi iniuſtitia vtatur ad iuſtam cauſam defendendam, puta, producendo falſos teſtes, vel allegando falſas leges, quàm iniuſtam cauſam defendendo, quia hoc eſt peccatum in forma, illud in materia, ſed videtur aduocato licere talibus aſtutijs vti, ſicut militi licet ex inſidijs pugnare. ergo videtur quod aduocatus non peccet, ſi iniuſtam cauſam defendat.

Sed contra eſt, ꝙ dr̃ 2. Paralipom. 19. Impio præbes auxilium, & ideo iram Domini mereberis, ſed aduocatus defendens cauſam iniuſtam, impio præbet auxilium. ergo peccando, iram Domini meretur.

Respondeo Dicendum, quòd illicitum eſt alicui cooperari ad malum faciendum ſiue conſulendo, ſiue adiuuando, ſiue qualitercunque cõſentiendo, quia conſilians, & coadiuuans quodammodo eſt faciens. Et Apoſto. dicit ad Roman. 1. quòd digni ſunt morte non ſolum qui faciunt peccatum, ſed etiam qui cõſentiunt facientibus: vnde & ſupra dictum eſt,* quòd omnes tales ad reſtitutionem tenentur. (Q. 62. art. 7.) Manifeſtum eſt autem, quòd aduocatus auxilium, & conſilium præſtat ei, H cuius cauſæ patrocinatur. Vnde ſi ſcienter iniuſtam cauſam defendit, abſque dubio grauiter peccat, & ad reſtitutionem tenetur eius damni, quod contra iuſtitiam per eius auxilium altera pars incurrit. Si autem ignoranter iniuſtam cauſam defendit, putans eſſe iuſtam, excuſatur ſecundum modum, quo ignorantia excuſari poteſt.

Ad primum dicendum, quòd medicus accipiens in cura infirmitatem deſperatam, nulli facit iniuriam: aduocatus autem ſuſcipiens cauſam iniuſtam, iniuſte lædit eum, contra quem iniuſte patrocinium præſtat, & ideo non eſt ſimilis ratio. Quàmuis enim laudabilis videatur quantum ad peritiam artis, tamen peccat quantum ad iniuſtitiam voluntatis, quia abutitur arte ad malum. I

Ad secundum Dicendum, quòd aduocatus ſi in principio credidit cauſam iuſtam eſſe, & poſtea in proceſſu appareat eam eſſe iniuſtam, non debet eam ꝓdere, vt ſcilicet aliam partem iuuet, vel ſecreta ſuę cauſę alteri parti reuelet, poteſt tamẽ, & debet cauſam deſerere, vel eum, cuius cauſam agit, ad cedendum inducere, ſiue ad componendum ſine aduerſarij damno.

Ad tertium Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt militi, vel duci exercitus licet in bello iuſto ex inſidijs agere ea, quæ facere debet prudenter occultando, non autem falſitatem fraudulenter faciẽdo, quia etiam hoſti fidem ſeruare oportet, ſicut Tull. dicit in 1. de Offic.* (Q. 40. art. 3. In c. vlt. qđ de iuſtitia agit a medio.) K Vnde & aduocato defendenti cauſam iuſtam, licet prudenter occultare ea, quibus impediri poſſet proceſſus eius, non autem licet ei aliqua falſitate vti.

Articulus IIII.

Vtrũ aduocato liceat pro ſuo patrocinio pecuniam accipere.

Ad quartum ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ aduocato nõ liceat pro ſuo patrocinio pecuniã accipere. Opera. n. miſericordiæ non ſunt intuitu humanæ remunerationis facienda, ſm̃ illud Lucæ 14. Cum facis prandiũ, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque vicinos diuites, ne forte ipſi te reinuitent, & fiat tibi retributio, ſed pręſtare patrociniũ cauſę alicuius, ꝑtinet ad opera miſericordię, vt dictũ eſt.* ergo nõ licet aduocato accipere retributionẽ pecuniæ ꝓ patrocinio p̃ſtito.

¶ 2 Prætereà. Spirituale non eſt pro temporali commutandum: G ſed patrocinium præſtitum videtur eſſe quiddam ſpirituale, cum ſit vſus ſcientiæ iuris. ergo non licet aduocato pro patrocinio præſtito pecuniam accipere.

¶ 3 Prætereà. Sicut ad iudicium concurrit perſona aduocati, ita ẽt perſona iudicis, & perſona teſtis, ſed ſm̃ Aug. ad* Macedoniũ, non debet iudex vendere iuſtum iudicium, nec teſtis verum teſtimonium. ergo nec aduocatus poterit vendere iuſtum patrocinium.

Sed contra eſt, qđ Auguſ.* dicit ibidem, ꝙ aduocatus H licite vendit iuſtum patrocinium, & Iuriſperitus verum conſilium.

Respondeo Dicendum, quòd ea quæ quis nõ tenetur alteri exhibere, iuſte poteſt pro eorũ exhibitione recompenſationem accipere. Manifeſtum eſt autem, quòd aduocatus non ſemper tenetur patrocinium præſtare, aut cõſilium dare cauſis aliorũ: & ideo ſi vendat ſuum patrocinium, ſiue conſilium non agit contra iuſtitiam. Et eadem ratio eſt de medico opem ferente ad ſanandum, & I de omnibus alijs huiuſmodi perſonis, dum tamen moderate accipiant, conſiderata conditione perſonarum, & negotiorum, & laboris, & conſuetudine patrię. Si autẽ per improbitatem aliquid immoderate extorqueant, peccant contra iuſtitiam. vnde Aug.* dicit ad Macedonium, quòd ab his extorta per immoderatã improbitatẽ repeti ſolent, data per tolerabilem conſuetudinem non ſolent.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ non ſemper, quæ homo K poteſt miſericorditer facere, tenetur facere gratis, alioquin nulli liceret aliquã rem vẽdere, quia q̃libet rem poteſt homo miſericorditer impendere: ſed quando eam miſericorditer impendit, non humanam, ſed diuinam remunerationem quærere debet. Et ſimiliter aduocatus, quando cauſæ pauperum miſericorditer patrocinatur, non debet intendere remunerationem humanam, ſed diuinã, non tamen ſemper tenetur gratis

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ primę Art. quartum.

395 (Opuſc. 19. cor. 11.)

In art. 4. dubium occurrit in reſponſione ad tertium, circa rationem redditam, quare, iudex & teſtes ſunt communes, q̃a .ſ. iuſtitia, & veritas in neutrã partem declinãt. Videtur enim quòd dicta ratio non concludat differentiã intentam inter aduocatum, & alios, ſcilicet iudicem, & teſtes. Nam aduocatus non poteſt licite, niſi iuſtum patrocinium p̃ſtare, ſicut iudex iuſtam ſentẽtiam. (Art. 1. huius quæſt.) Si ergo ex rõne iuſtitiæ ꝓhibetur iudici pecuniã accipere, ex eiuſdem ratione prohiberi deberet aduocato: & ſi aduocato ex hac parte non prohibeť, ergo nec iudici. Rurſus, ſi ratio iuſtitiæ facit perſonam teſtis & iudicis communem, debet quoque facere perſonam aduocati communem, quia tenetur ad iuſtum tantum patrocinium. (Epiſt. 34. in 1. pag. ante finem illius tom. 2. Vel Epi. 54.)

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ cum vnumquodque officium a proprio fine, non a cõi, & à proximo, non à remoto fine penſandũ ſit inter perſonas cõcurrentes ad iudicium, (Eodem loco nunc proxime dicto.) diſcernẽdum eſt, ꝙ quorundã proprius finis eſt cõmunis vtrique parti, quorundam vero ꝓprius finis eſt ꝓprius vni parti. Finis autẽ vtriq; parti communis eſt iuſtitia non mea, aut tua, ſed ſimpliciter: finis aũt proprius vni parti, eſt iuſtum nõ ſimpliciter, ſed iuſtũ tale, puta iuſtũ patrociniũ, iuſtũ cõſiliũ. Quo circa q̃a tam iudex, quã teſtis ad id quod cõmune vtrique parti eſt non poſitiue, ſed negatiue hoc eſt, qđ in neutrã partẽ declinet, aſſumiť in iudicio, conſequens eſt, ꝙ ad iuſtũ & verũ ſimpliciter & abſolute tanquã proprium finem tendãt ambo. (Epi. 54. non multum remote ante tom. 1.) Et econtra, q̃a finis proprius eorum eſt iuſtum, & verum abſolute quod in neutram declinat partẽ, idcirco ad communẽ vtrique parti tanquã proximum ordinantur finem. Aduocatus autem, & iuriſconſultus non tendunt, tanquam ad proprium finẽ, ad iuſtum ſimpliciter, & abſolute: in cuius ſignũ ſi in pro-

ceſſu

Digit

patrocinium impendere.

Ad ſecundum dicēdū, q̄ etſi ſciētia iuris ſit quiddā ſpūale, tñ vſus eius ſit opere corporali. Et iō pro eius recompēſatione licet pecuniā accipere, alioquin nulli artifici liceret de arte ſua lucrari.

Ad tertium dicendū, q̄ iudex, & teſtis cōes ſunt vtriq; parti, quia iudex tenetur iuſtam ſententiā dare, & teſtis tenet̄ verū teſtimoniū dicere. Iuſtitia aūt, & veritas non declināt in vnā partem magis, q̄ in aliā. Et ideo iudicibus de publico ſunt ſtipendia laboris ſtatuta, & teſtes accipiūt nō quaſi pretium teſtimonij, ſed quaſi ſtipendium laboris, expenſas vel ab vtraque parte, vel ab ea, à qua inducuntur, quia nemo militat ſtipendijs ſuis vnquam, vt dicitur 1. ad Corinth. 9. Sed aduocatus alteram partem tantum defendit: & ideo licite poteſt pretium accipere à parte, quam adiuuat.

QVAESTIO LXXII.

De iniurijs verborum, quæ inferuntur extra iudicium, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de iniurijs verborum, quæ inferunt̄ extra iudiciū. Et primo, de contumelia: ſecundo, de detractione: tertio, de ſuſurratione, quarto, de maledictione.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid ſit contumelia.
¶ Secundo, Vtrum omnis contumelia ſit peccatum mortale.
¶ Tertio, Vtrum oporteat contumelioſos reprimere.
¶ Quarto, de origine cōtumeliæ.

Articulus 1.

Vtrum contumelia conſiſtat in verbis.

AD primum ſic proceditur. Videtur q̄ cōtumelia nō conſiſtat in verbis. B Contumelia.n. importat quoddā nocumentum proximo illatum, cum pertineat ad iniuſtitiam: ſed verba nullum nocumentum videntur inferre proximo nec in perſona, nec in rebus. ergo contumelia non conſiſtit in verbis.

¶ 2 Præt. Contumelia videtur ad quandam dehonorationē pertinere: ſed magis aliquis pōt inhonorari, ſeu vituperari factis, quàm verbis. ergo vr̄ q̄ contumelia nō conſiſtat in verbis, ſed magis ī factis.

¶ 3 Præt. Dehonoratio, quæ fit in verbis, dr̄ conuitium, vel impro- C perium, ſed contumelia vr̄ differre à conuitio, & ab improperio. ergo contumelia nō cōſiſtit in verbis.

Sed contra. Nihil auditu pcipit̄, niſi verbū, ſed contumelia auditu pcipitur, ſ̄m illud Ieremię 20. Audiui contumelias in circuitu. ergo contumelia eſt in verbis.

Respon. Dicendū, q̄ cōtumelia importat dehonorationem alicuius, quod quidē cōtingit dupliciter. Cum.n. honor aliquā excellētiam cōſequatur, vno modo aliquis aliū dehonorat, cū priuat D eū excellentia, pp quam habebat honorē: q̄ quidem fit per peccata factorum, de quibus ſupra dictū eſt.* Alio modo, cū aliquis id, qđ eſt cōtra honorē, alicui⁹, deducit in notitiā eius, & aliorū, & hoc ꝓprie pertinet ad cōtumeliā, quod quidem fit per aliqua ſigna. Sed ſicut* Auguſt. dicit in 2. de doct. chriſt, omnia ſigna verbis comparata, paucifſima ſunt. Verba enim inter homines obtinuerunt prin-

Q.64.65.
Lib.2.cap.3. circa mediū cum.3.

cessu inuenerint cām ſuam iniuſtā, nō debēt, vt in reſponſione ad 5m præcedentis art. dictum eſt, prodere ſecreta ſuæ cauſæ, nec alterā, q̄uis iuſtā, partē iuuare, ad q̄ tenerent̄, ſi ad iuſtum ſimpliciter & abſolute, vt propriū ſinē ordinarent̄, ſed tendunt ad iuſtū tale.ſ. iuſtū patrocinium, & iuſtū cōſiliū huius partis, tā quam ad proximū ſinē quis finis eorū remotus ſit iuſtitia ſimpliciter vel attingenda, vel ſaltem nō impediēda. Et ex his patet ſolutio obiectorū, Quare iuſtitia, & veritas abſolute inferant iudicem, & teſtes eſſe communes, & nō aduocatum &c.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimę ſecundę Artic. primum.

IN artic. 1. q. 72. dubium occurrit, an de ratione contumeliæ ſit, q̄ dicatur contumelia coram illo, cui infertur contumelia. Et eſt ratio dubij; quia contumelia importat manifeſtā iniuriā, ſicut ira manifeſtam vindictam. Conſtat autem q̄ huiuſmodi manifeſtatio principaliter refertur ad eum, contra quem irrogatur contumelia, ſicut in ira ad eum contra quem iraſcimur. Ex altera autem parte apparet oppoſitum, nā multi contumelias contra abſentem proferunt. ¶ Ad hoc dicitur, q̄ cū actus morales ex intentione iudicent̄, & contumeliæ actus per hoc in ſua natura ſocetur, q̄ contra honorem directe machinatur alterius, conſequens eſt q̄ ad hoc, q̄ actus aliquis ſit ꝑ ſe, & directe cōtumelia, exigitur q̄ directe contra honorem tendat proximi. Non tē dit autem directe, & per ſe contra honorē alicuius, qui illum teneretur, qui occulte intendit iniuriari, ſed ſolus ille qui eum ſic parui facit, vt B ad manifeſtam ſibi iniuriam cēdat. Et propter hoc in litera dicitur, quòd contumelia id, quod eſt contra honorem alicuius deducit in notitiā eius. Sciendum tñ eſt, quod tripliciter contingit hoc facere. Primo, in faciem eius perſonaliter audiētis: ſecundo literis, ſeu libello, vt ad eū deueniat: tertio, verbis vel ſignis in abſentia per accidēs, quia.ſ. abſens eſt: ſed in pſentia per ſe quo ad intentionē, qñ.ſ. ad hoc dicit iniurioſa cōtra illū verba, vt in eius notitiam deueniant, & ad hoc operā dat. Semper.n. in notitiam eius intendit cōtumelioſus deducere, quod eſt contra illius honorem, ſicut iratus vindictam, quam in abſentia facit. Et per hoc patet ſolutio obiectorum.

¶ In eodē 1. q. 72. ar. dubiū occurrit, An ſit vera determinatio literæ.ſ. q̄ cōtumelia conſiſtens in factis, nō cōſiſtit in eis inq̄tum ſunt facta, ſed inq̄tū ſunt ſigna. Apparet nāq; falſum, eo A q̄ cōtumelia conſiſtens in dehoneſtatione ianuarum domus alicuius in deturpatione, vel deſtructione imaginū, vel ſtēmatū alicuius, conſiſtit in factis ipſis, vt talia facta ſunt, vt patet, ſicut rapina in ablatione rerū, & verberatio in perſecutione pſonæ, licet ſignificent animū male diſpoſitum erga illum &c. Hoc.n. commune eſt omnibus malis factis qñ per ſe.ſ. ex intētione fiunt. Et confirmatur: q2 hmōi iniuriæ non ſpectāt ad aliqđ ſupradictorū vitiorū, quæ poſita ſunt opponi iuſtitię, vt patet diſcurrēdo per ſingula, homicidia, furtū, rapinam &c.

396
q.57.arti.1.
Et Pſal. 43.
Et Rom. 1.
lect.8.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ dubitatio oritur ex hoc, q̄ creditur in ꝓpoſito factum habere rōnem ſigni reſpectu facientis, ſicut verba reſpectu loquētis, cū tamen hoc nō ſufficiat. Sed pro tanto facta, vt facta diſtinguuntur hic contra facta vt ſigna, quia ad eius offenſam, cōtra quē ſunt, nō perueniunt vt facta, ſed vt ſigna. Fur ſiquidem, aut latro iniuriantur facto, vt factum eſt, quia actio auferendi priuat illū rebus ſuis. Et ſimile eſt de homicidio, & aliis ſupradictis. Contumelioſus aūt qñ facto iniuriat̄, non iniuriatur facto vt factum eſt, ſed facto vt ſigno, q2 actio illa dehoneſtationis ianuæ, & huiuſmodi, in quātum talia facta abſolute ſunt, non lædūt proximum. Neq; enim pſonalia, neq; res eius diminuunt, niſi forte p accidens: q2.ſ. illa imago erat ſua, & nihil amplius valet, ſed vt habent rationē ſigni pertingunt, quātū in ſe eſt, ad lædēdū honorē ꝓximi. Quāuis aūt cōe ſit oibus male factis ſignificare malā intētionem agentis, neq; penes ſic eſſe ſignum, E diſtinctio hic fit: proprium tamē eſt male factis, vt ſunt contumelioſa, ad hoc vt ſint cōtumelioſa, īducere rōnē ſigni quoad efficaciā, hoc ē, q̄ nō ptingūt cōtumelioſa ad iniuriatū, niſi vt ſigna, ac p hoc talia facta ſunt cōtumelioſā, vt ſunt talia facta materialiter, vt ſigna formaliter. Et aduerte, q̄ quia vnū vitiū imperat alteri, ſicut qñ quis furat̄ vt mœchet̄: ita ſiquis raperet ſeu pcuteret cōtumeliaret̄, rapina, ſeu pcuſſio vt factū lęderet ī rebus, vel pſona: vt ſignū, machinaret̄ cōtra honorē, & peccaret ſimul duob⁹ vitiis, ſicut fur vt mœchet̄. Eſt & aliud aduertēdū, q̄ cū pdictæ dehoneſtationes, & ſimilia a manifeſto fiunt authore, habēt pfecte rōnē cōtumeliæ, cū verò ab occulto ꝓcedunt authore, habent quidē rōnē veræ contumeliæ, quia ad hoc ſūt, vt in notitiā eius, & aliorū deducant id, q̄ eſt contra honorē eius, minus tñ perfecte rōnem habent cōtumeliæ, pro quāto cōtumelioſus eſt manifeſtus iniuriator, ſicut & iratus.

Lib. 10.c. 3. incipit, Clarus, p.rum ante me.ıū.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem primi articuli, dubium occurrit, An contumelia diſtinguatur in plures ſpecies, ſeu diſtinguatur ſpẽ ab improperio, & cõuitio. Et eſt rō dubij, quia diſtinctio ſpecifica attenditur penes obiectum, quod eſt materia circa quam. Conſtat autem ex litera, ꝙ defectus culpæ eſt materia contumeliȩ, defectus cõmuniter eſt materia conuitij, defectus præteritæ indigentiæ eſt materia improperij: rurſus defectus culpȩ maximã habet diuerſitatem ſpecificam, vt patet de diuerſitate vitiorum. In oppoſitum autem eſt, quod non cõſueuit author pręterire ſpecificã diſtinctionem vitiorum in hoc opere, vbi deſcendit vſque ad ſpecialiſſima moralium, alioqn non eſſet vltimus moralium liber.

Gloſſ. interlinearis ibi.

¶ Adhoc dicitur, ꝙ ꝓculdubio, cõtumelia vnius eſt ſpẽi ſpecialiſſimȩ ex vnitate honoris, contra quem tendit, ſpecificam vnitatem habẽs, ſicut detractio ex vnitate famæ. Huius aũt ſignũ manifeſtum eſt, quòd idem defectus culpæ ſpectat ad detractionem, & cõtumeliam. Poteſt enim quis & detrahendo, & contumeliando, defectum adulterii, furti &c. dicere. Habent ergo ſe omnes defectus, qui dicuntur ad hæc vitia, non vt materia circa quam formaliter verſantur, ſed materialiter. Et propterea non variant ſpecies, ſed ſecundum diuerſitatem finium [illegible] quos ordinantur, puta, dehonorationis, vel infamiæ ad diuerſas ſpecies moralium vitiorum reducũtur, & vniuntur &c. Omnes ſiquidem defectus quatenus honorem lædunt, vnius ſunt rationis, & ad contumeliam ſpectant, quatenus famam minuũt, aut auferunt, vnius alterius ſunt rationis & ad detractionem pertinẽt

Q. 64. 65. 66.

cipatum ſignandi quęcunque animo concipiuntur. Et ideo contumelia, proprie loquendo, in verbis conſiſtit. Vnde Iſid.* dicit in lib. Etymol. quòd contumelioſus dicitur aliqs, quia velox eſt, & tumet verbis iniuriæ. Tamen quia etiam p facta aliqua ſignificatur aliquid, q̃ in hoc, quod ſignificãt, habent vim verborum ſignificantium, inde eſt quòd contumelia extẽſo nomine etiam in factis dicitur. Vnde Roma. 1. ſuper illud, Contumelioſos, ſuperbos, dicit gloſ. quod contumelioſi ſunt, qui dictis, vel factis contumelias, & turpia inferunt.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ verba ſecundum ſui eſſentiam. i. inquãtum ſunt quidam ſoni audibiles, nullum nocumentũ alteri inferunt, niſi forte grauando auditum, puta, cum aliquis nimis alte loquitur. Inquantum verò ſunt ſigna repręſentantia aliqd in notitia aliorum, ſic poſſunt dãna multa inferre, inter quæ vnum eſt, ꝙ homo damnificatur quantum ad detrimentũ honoris ſui, vel reuerẽtiæ ſibi ab alijs exhibendæ. Et ideo maior eſt cõtumelia, ſi aliquis alicui defectum ſuum dicat coram multis, & tamen ſi ſibi ſoli dicat, põt eſſe contumelia, inquãtum ipſe qui loquitur, iniuſte cõtra reuerentiam audientis agit.

Ad secvndvm dicẽdũ, ꝙ intantum aliquis aliquẽ factis dehonorat, inquantum illa facta vel faciunt, vel ſignificãt illud qđ eſt cõtra honorẽ alicuius, quorũ primũ nõ pertinet ad cõtumeliã, ſed ad alias iniuſtitiæ ſpẽs, de quibus ſuora dictũ eſt:* ſ͂m vero pertinet ad contumeliã, inq̃tũ facta habẽt vim verborũ in ſignificando.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ cõuitiũ, & improperiũ cõſiſtunt in verbis, ſicut & cõtumelia, quia per oĩa hæc repræſentatur aliquis defectus alicuius in detrimentum honoris ipſius. Huiuſmodi autem defectus eſt triplex. ſ. defectus culpæ, qui repræſentatur per verba contumelioſa, & defectus generaliter culpæ, & pœnȩ, qui repræſentatur per conuitium, quia vitium conſueuit dici non ſolum animæ, ſed etiã corporis. Vnde ſiquis alicui iniurioſe dicat, eum eſſe cęcũ, conuitium quidem dicit, ſed non cõtumeliam. Si quis autem dicat alteri, ꝙ ſit fur, non ſolum conuitium, ſed etiã contumeliã infert. Quandoq; vero repręſentat aliqs alicui defectũ minorationis, ſiue indigentiæ, qui etiam derogat honori conſequenti quãcunq; excellentiã, & hoc fit per verbũ impro

F perij, quod proprie eſt, qñ aliquis iniurioſe alteri ad memoriam reducit auxilium, quod contulit ei neceſſitatem patienti. vnde dr̃ Eccleſiaſt. 20. Exigua dabit, & multa improperabit. Quandoque tamẽ vnum iſtorum pro alio ponitur.

Articvlvs II.

Vtrum contumelia, ſeu conuitium ſit peccatum mortale.

G Ad secvndvm ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ contumelia vel conuitium, nõ ſit peccatum mortale. Nullum enim peccatum mortale eſt actus alicuius virtutis: ſed cõuitiari eſt actus alicuius virtutis. i. eutropeliæ, ad quã pertinet bene cõuitiari, ſ͂m Phil. in 4. Ethi.* ergo conuitiũ, ſiue cõtumelia nõ eſt peccatũ mortale.

¶ 2 Prætereà. Peccatum mortale nõ inuenitur in viris perfectis, qui tamen conuitia, vel contumelias aliquando dicunt, ſicut patet de Apoſtol. qui ad Galatas tertio dixit. O inſenſati Galatæ. Et Dominus dicit Luce vltimo. O ſtulti & tardi corde ad credendum. ergo cõuitium, ſiue contumelia nõ eſt peccatum mortale. H

¶ 3 Prætereà. Quamuis illud qđ eſt peccatum veniale ex genere, poſſit fieri mortale, non tamen peccatũ, quod eſt ex genere mortale, poteſt eſſe veniale, vt ſupra habitum eſt.* Si ergo conuitium, vel contumelia eſſet peccatum mortale ex genere ſuo, ſequeref quòd ſemper eſſet peccatũ mortale: quod videtur eſſe falſum, ut patet in eo, qui leuiter & ex ſurreptione, vel ex leui ira dicit aliqđ verbum contumelioſum: non ergo contumelia, vel conuitium ex genere ſuo eſt peccatũ mortale. I

Sed contra. Nihil meref pœnam æternã inferni, niſi pc̃tm̃ mortale, ſed conuitium, vel cõtumelia meretur pęnam inferni, ſecundum illud Matth. 5. Qui dixerit fratri ſuo, fatue, reus erit gehẽnæ ignis. ergo conuitium, vel contumelia eſt peccatum mortale.

K Respon. dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt.* verba inquãtũ ſunt ſoni quidã, nõ ſunt in nocumẽtũ aliorũ, ſed inquantũ ſignificãt aliquid, quę quidẽ ſignificatio ex interiori affectu ꝓcedit: & iõ in peccatis verborum maxime conſiderãdum videtur, ex quo affectu aliquis verba proferat. Cũ ergo conuitiũ, ſeu contumelia de ſui rõne importet q̃dã dehonorationẽ, ſi intẽtio proferẽtis ad hoc ferat, vt aliquis ꝑ verba quę profert, honorẽ alterius auferat, hoc proprie &

Eſt tamẽ in vtriſque cum vnitate ſpeciei diuerſitas graduũ ſecundum magis & minus, dum vnus defectus magis dehonorat, aut infamat, quã alius, vt patet. Et per hoc patet ſolutio obiectorum. Omnes. n. defectus quatenus dehonorant, vnius ſunt ſpeciei, vt dictum eſt.

¶ *Super quęſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Art. ſecundum.* Infr. q. 158. art. 5. ad 3. Et 1. cor. 15. lect. 7. Et Galat. 3. prin.

In art. 2. eiuſdem q. 72. diligẽter diſcerne non ſolum inter contumeliam formaliter, & materialiter ex intentone dehonorandi, ſed etiam latitudinem tam cõtumeliæ formalis, quã materialis. Nam contumelia formalis. ſ. ex animo dehonorandi procedens, licet ex ſuo genere ſit peccatum mortale, ꝓpter imperfectionem tamen actus quandoq; eſt venialis, quãdo. ſ. vel eſt imꝑfectio ex parte honoris, puta, cum intendit non niſi parũ dehonorare, qđ author vocat in reſponſione ad tertiũ leuiter cõtriſtare: modicum enim pro nihilo reputarur: Vel eſt imperfectio ex parte intentionis, puta, cũ ex leui ira, ꝓrumpit in verbũ contumelioſum, nõ ex conſenſu dehonorãdi. Materialis autem cõtumelia nõ eſt ex ſe mortalis ſed poſſet eſſe mortalis ex dãno, quod inferret proximo. Vnde quantũcunq; exceſſiuam contumeliã in aliquẽ dicerẽ nõ animo iniuriandi, ſi propterea non damnificatur ille in honore, nõ pecco mortaliter peccato contumeliæ. In iſtis. n. peccatis materialiter, & per accidens nõ eſt mirũ ſi iudicamus ex materiali, & per accñs dãno. Et ꝓpterea in litera dr̃, ꝙ ꝑ incautelã ꝓlatũ auferret honorẽ ei⁹ &c. Et aduerte hic, ꝙ cõtumelias, quas ꝓlati obiurgãdo ꝓferre poſſũt, licet vt materiam virtutis aſſumãt, & in litera dicatur

*Li. 4. cap. 8. tom. 5.

1. 2. q. 72. arti. 5. & q. 88. art. 4. 5.

Art. præced.

ed by Goo

tur ꝙ raro, & ex magna neceſſitate dicere debeât, tutius tñ mihi vř, ꝙ nunquã, niſi Spirituſancto ſuggerente dicatur, qm̃ rep̃ſentatur ſubditis, ꝙ non ex charitate, ſed ex paſſione procedát, ſiuntq; deteriores nó ſuſcipientes diſciplinam, leuiuſque verbera, quam contumélioſa verba ſuſcipiũt. Vnde Tullius in libro de Officiis, Omnis animaduerſio, & caſtigatio contumélia vacare debet.

per ſe eſt dicere conuitiũ, vel contumeliam, & hoc eſt peccatũ mortale non minus quàm furtum, vel rapina. Non enim homo minus amat ſuum honorem, quàm rem poſſeſſam. Si verò aliquis verbum conuitij, vel contumeliæ alteri dixerit, non tamen animo dehonorandi, ſed forte propter correctionem, vel propter aliquid huiuſmodi, non dicit conuitium, vel contumeliam formaliter, & per ſe, ſed p accidens, & materialiter, inquantum ſcilicet dicit id, quod poteſt eſſe conuitium, vel contumelia. Vnde hoc poteſt eſſe quandoque peccatum veniale, quandoque autem abſque omni peccato. In quo tamen neceſſaria eſt diſcretio, vt moderate homo talibus verbis vtatur, quia poſſet eſſe ita graue conuitium, quod per incautelam prolatum auferret honorẽ eius, contra quem proferretur, & tunc poſſet homo peccare mortaliter, etiam ſi nó intenderet dehonorationem alterius. Sicut etiam ſi aliquis incautè alium ex ludo p̃cutiens, grauiter lædat, culpa non caret.

Ad primum ergo dicendum, quòd ad eutropelum pertinet dicere aliquod leue conuitium non ad dehonorationem, vel ad contriſtationem eius, in quem dicitur, ſed magis cauſa delectationis, & ioci, & hoc poteſt eſſe ſine peccato, ſi debitæ circunſtantiæ obſeruentur. Si vero aliquis non reformidet contriſtare eum, in quem profertur huiuſmodi iocoſum conuitium, dummodo alijs riſum excitet hoc eſt vitioſum, vt ibidem dicitur.*

Lib. 4. Ethi. cap. 8. to. 5.

Ad secundum dicendum, quòd ſicut licitum eſt aliquem verberare, vel in rebus damnificare cauſa diſciplinæ: ita etiam & cauſa diſciplinæ poteſt aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod conuitioſum dicere. Et hoc modo Dominus diſcipulos vocauit ſtultos, & Apoſtolus Galatas inſenſatos. Tamen, ſicut dicit Auguſtin.* in libro de ſermone Domini in móte, raro, & ex magna neceſſitate obiurgationes ſunt adhibendæ, in quibus non nobis, ſed vt Domino ſeruiatur inſtemus.

Lib. 2. ca. 30. non remote à fine. to. 4.

Ad tertium Dicendum, quòd cum peccatum conuitij, vel contumeliæ ex animo dicentis dependeat, poteſt contingere, quòd ſit peccatum veniale, ſi ſit leue conuitium, non multum hominem dehoneſtans, & proferatur ex aliqua animi leuitate, vel ex leui ira abſque firmo propoſito aliquem dehoneſtandi, puta, cum aliquis intendit aliquem per huiuſmodi verbum leuiter contriſtare.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſecundæ Artic. tertium.

398 IN artic. 3. eiuſdem 72. quæſtion. exerce teipſum ſic in charitatis, ac manſuetudinis præceptis, vt ſcias quando, & vbi oportet vti vtroque præcepto Spiritusſancti in vno eodemque capite, ſcilicet, Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videat: & Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne eis ſimilis efficiaris. Qui primo vult vti præcepto, attendat intra ſe, ſi ad hoc mouetur ex charitate fraterna, qua malum proximi tolerare nó poteſt, vt ſcilicet, ſe ſapientem reputet, an mouet potius, vt ipſe reſpondens, ſapiẽs videatur aut bonus, aut ꝗ̃ malus &c. Si enim non propter proximi charitatem reſpõdet, fruſtra ſe illa authoritate excuſat. Et quo pacto iactat ſe aliq̃s fraterna charitate moueri ad reſpondendũ, quia multa alia mala eiuſdem proximi, & forte grauiora nouit, nec curat ei ſubuenire? Qui autem tanta ſe non flagrare charitate cognoſcit, manſuetuſque tacet, ne & ipſe peccet reſpondendo, optime ſibi conſulit.

Inf. q. 73. art. 4. ad 2. Et opuſ. 16. capit. 16.

Articulus III.

Vtrum aliquis debeat contumelias ſibi illatas ſuſtinere.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quòd aliquis nó debeat contumelias ſibi illatas ſuſtinere. Qui enim ſuſtinet contumeliam ſibi illatam audaciam nutrit conuitiantis: ſed hoc non eſt faciendum. ergo homo non debet ſuſtinere contumeliam ſibi illatam, ſed magis conuitianti reſpondere.

¶ 2 Præterea. Homo debet plus A ſe diligere, quàm alium: ſed aliquis non debet ſuſtinere, quod alteri conuitium inferatur. Vnde dicitur Prouer. 26. Qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat. ergo ẽt aliquis non debet ſuſtinere contumelias illatas ſibi.

¶ 3 Præterea. Non licet alicui vindicare ſeipſum, ſecundum illud. Mihi vindictam, & ego retribuã: ſed aliquis non reſiſtendo contumeliæ, ſe vindicat, ſecundum illud Chryſoſtom.* Si vindicare vis, ſile, & funeſtam ei dediſti plagam, B ergo aliquis non debet ſilendo ſuſtinere verba cõtumelioſa, ſed magis reſpondere.

Homil. 43. in Matt. circa medium habetur ad ſenſum. Et homil. 85. a med. tom. 2.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſal. 37. Qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates. Et poſtea ſubdit. Ego autem tanquàm ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut patientia neceſſaria eſt in his, quæ contra nos fiunt, ita etiam in his, quę contra nos dicũ C tur. Præcepta autem patientiæ in his, quæ contra nos fiunt, ſunt in præparatione animi habenda, ſicut Auguſtin.* in libro de ſermone Domini in monte exponit illud præceptum Domini, Si quis percuſſerit te in vna maxilla, præbe ei & aliam, vt ſcilicet homo ſit paratus hoc facere, ſi opus fuerit. Non tamẽ ſemper tenetur facere actu, quia nec ipſe Dominus hoc fecit: ſed cum ſuſcepiſſet alapam, dixit. Quid me cædis? ut habetur Ioannis 18. Et ideo etiam circa D verba contumelioſa, quæ contra nos dicuntur, eſt idem intelligendum. Tenemur enim habere animum paratum ad contumelias tolerandas, ſi expediens fuerit. Quãdoque tamen oportet vt contumeliam illatam repellamus, maxime propter duo. Primo quidem propter bonum eius, qui cõtumeliam infert, vt videlicet eius audacia reprimatur, & de cætero talia non attentet, ſecundùm illud Prouerbio. 27. Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens vi- E deatur. Alio modo propter bonũ multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas. Vnde Gregorius* dicit ſuper Ezech. Hom. nona. Hi, quorum vita in exemplo imitationis eſt poſita, debẽt, ſi poſſunt, detrahentium ſibi verba compeſcere, ne eorum prædicationem non audiant, qui audire poterant, & ita in prauis moribus remanentes, bene viuere contemnant.

Lib. 1. ca. 34. 35. & 36. tomo 4.

Homil. 9. in Ezech. circa medium.

Ad primum ergo dicendum, quòd audaciam cõuitiantis

¶ Circa reparationẽ contumeliæ iam illatæ, dubium occurrit, An teneatur ad petẽdam veniam ab iniuriato is, qui contumeliã in eum protulit. Et eſt ratio dubii, q̃a Aug. in regula mandat hoc fieri, & quidã dicunt ad hoc teneri.

¶ In oppoſitum autẽ eſt, quia ſicut in alijs iniuriis ſufficit reſtituere, & non oportet aliter petere veniam, ita nec in cõtumelia.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia iniuria emendatur ſufficienter per reductionem ad æqualitatem, quam facit reſtitutio, non tenetur cõtumelioſus ad aliud proximo exhibendum, quàm reſtitutionem. Vnde quomodocunque reſtituat ei honorem, quẽ abſtulit, reuerentiam exhibendo, vel aliter, ſatisfecit, nec ad aliud tenetur, nec aliud docuit Auguſti. cum expreſſe dicat, Quicunque conuitio, vel maledicto aliquem læſerit, meminerit ſatisfactione quàm citius curare quod fecit. Præcepit ergo in primis ſatisfactionem, quam reſtitutio importat. Sed quia in religioſis debet

debet abundantior eſſe iuſtitia, modus ſatisfaciendi abundantioris humilitatis datus eſt: & idcirco ad petitionẽ veniæ modum reſtitutionis determinauit. Eſt nanque in petitione veniæ maxima hominis, à quo petitur, honoratio. Doctores autem dicentes teneri hominem ad veniam petendam, exponendi ſunt, quando non poteſt aliter reſtitutionem facere. Vnde S.Tho. ſuperius in q. 72.art.1.ad 3.dicit, ꝙ reſtitutio honoris ablati per cõtumeliam fit per exhibitionem reuerẽtiæ. Satisfactio ergo eſt in pcepto, nõ modus ſatisfaciendi. Et hæc etiam pro 4. art.q.72.ſufficiant.

contumelioſi debet aliquis moderate reprimere ſcilicet propter officium charitatis, non propter cupiditatẽ priuati honoris. Vnde dicitur Prouerb.26. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ei ſimilis efficiaris.

Ad secundum dicendum, quòd in hoc, quòd aliquis alienas contumelias reprimit, non ita timetur cupiditas priuati honoris, ſicut cum aliquis repellit contumelias proprias: magis autem videtur hoc prouenire ex charitatis affectu.

Ad tertium dicendum, quòd ſi aliquis hoc animo taceret vt tacendo contumeliantem ad iracundiam prouocaret, hoc pertineret ad vindictam. Sed ſi aliquis taceat, volens dare locum iræ, hoc eſt laudabile. Vnde dicitur Eccle. 8. Non litiges cum homine linguato, & non ſtruas in ignem illius ligna.

Articulus IIII.

Vtrum contumelia oriatur ex ira.

399 Infra q. 73. art.3.ad 3.& q.158.art. 7. ad ...

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod contumelia non oriatur ex ira, quia dicitur Prouerbio.11. Vbi ſuperbia, ibi contumelia: ſed ira eſt vitium diſtinctum à ſuperbia. ergo contumelia non oritur ex ira.

¶2 Præter. Prouer.20. dicitur. Omnes ſtulti miſcentur contumelijs: ſed ſtultitia eſt vitium oppoſitum ſapientiæ, vt ſupra habitum eſt, *ira autem opponitur manſuetudini. ergo contumelia non oritur ex ira. (Q. 46.art. 1.)

¶3 Præter. Nullum peccatum diminuitur ex ſua cauſa: ſed peccatum contumeliæ diminuitur, ſi ex ira proferatur, grauius enim peccat qui ex odio contumeliam infert, quã qui ex ira. ergo contumelia non oritur ex ira.

Sed contra eſt, quod Gregor.31.* Moraliũ dicit, quòd ex ira oriuntur contumeliæ. (Lib.31.cap. 31.à med.)

Respondeo Dicendum, quòd cum vnum peccatum poſſit ex diuerſis oriri, ex illo tamen dicitur principalius habere originem, ex quo frequentius procedere conſueuit propter propinquitatem ad finem ipſius. Contumelia autem magnam habet propinquitatem ad finem iræ, qui eſt vindicta. Nulla enim vindicta eſt irato magis in promptu, quàm inferre contumeliam alteri, & ideo contumelia maxime oritur ex ira.

Ad primum ergo dicendum, quòd contumelia non ordinatur ad finem ſuperbiæ, qui eſt celſitudo, & ideo non directe contumelia oritur ex ſuperbia. Diſponit tamen ſuperbia ad contumeliam, inquantum illi, qui ſe ſuperiores æſtimant, facilius alios contemnũt, & iniurias eis irrogant. Facilius enim iraſcuntur, vtpote reputantes indignum quicquid contra eorum voluntatem agitur.

Ad secundum dicendum, ꝙ ſecundum Philoſop.in 7.Ethic.*ira non perfecte audit rationem. Et ſic iratus patitur rationis defectum, in quo conuenit cum ſtultitia. Et propter hoc ex ſtultitia oritur contumelia ſecundum affinitatem, quam habet cum ira. (Lib.7.cap 6. in princ.to. mo 5.)

Ad tertium Dicendum, quòd ſecundum Philoſoph.in 2.Rhetoric.* iratus intendit manifeſtam offenſam, quod non curat odiens. Et ideo contumelia (*Lib.2.ca.4. declinando ad finẽ to.6.)

F quæ importat manifeſtam iniuriam, magis pertinet ad iram, quàm ad odium.

QVAESTIO LXXIII.

De detractione, in quatuor articulos diuiſa.

Poſtea cõſiderandum eſt de detractione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

G ¶Primo, Quid ſit detractio.

¶Secundo, Vtrum ſit peccatum mortale.

¶Tertio, De comparatione eius ad alia peccata.

¶Quarto, Vtrum peccet aliquis audiendo detractionem.

Articulus I.

Vtrum detractio conueniẽter diffiniatur, quod eſt denigratio alienę famę per verba.

H

Ad primum ſic procedit. Videtur ꝙ detractio non ſit denigratio alienæ famæ per occulta verba, vt à quibuſdam diffinitur. Occultum enim & manifeſtum, ſunt circunſtantię non conſtituentes ſpeciem peccati. Accidit enim peccato, quòd a multis ſciatur, vel à paucis: ſed illud, quod non conſtituit ſpeciem peccati, nõ pertinet ad rationem ipſius, nec debet poni in eius diffinitione. ergo ad rationem detractionis nõ pertinet, quòd fiat per occulta verba.

I ¶2 Præterea. Ad rationem famæ pertinet publica notitia. Si ergo per detractionem denigretur fama alicuius, non poterit hoc fieri per verba occulta, ſed per verba in manifeſto dicta.

¶3 Præterea. Ille detrahit, qui aliquid ſubtrahit, vel diminuit de eo quod eſt: ſed quandoque denigratur fama alicuius, etiam ſi nihil ſubtrahatur de veritate, puta, cum

K aliquis vera crimina alicuius pandit. ergo non omnis denigratio famæ eſt detractio.

Sed contra eſt, ꝙ dicit Eccle.10. Si mordeat ſerpẽs in ſilẽtio, nihil eo minus hẽt, qui occulte detrahit. ergo occulte mordere famam alicuius, eſt detrahere.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut facto aliquis nocet alteri dupliciter, manifeſte quidem, ſicut in rapina, vel quacunque violentia illata, occulte autem, ſicut in furto, & doloſa percuſſione, ita

¶Super quæſtionis ſeptuageſimę tertię Articul. primum:

In arti.1.q.73. circa modos detrahendi poſitos in reſpõſione ad tertiũ dubiũ occurrit de quarto ſ.qñ id, ꝙ eſt bonũ, dicit mala intẽtione factum. Et eſt ratio dubij, quia hoc non ad detractionis, ſed iudicij temerarij vitium ſpectat, quoniam talis iudicare pręſumit de occulta cordis intentione contra operis atteſtationem, dum ille bonũ facit, & iſte intentionem diuinare præſumit malam. Rurſus ex huiuſmodi temerariis verbis nullus infamatur, ſi verba intelliguntur, quoniam quilibet ſcit, ꝙ iſte non plus videt intentionem proximi, quam ipſe audiens, & quilibet alius: ſecretorum namque cordis apud omnes nullus homo eſt iudex.

400 Inf.q.74.art. 1.& q.75.ar. 1.co. Et Ro ma.1.lec.8.

¶Ad hoc dicitur, quòd quia non inconueniẽt vnũ vitium eſſe materiam alterius vitij, ex hoc, ꝙ huiuſmodi verba ſunt temerarii iudicii, non excluditur quin ſint detractoria. Et quoniã verba ex intentione conſiderantur, & vitia ex finibus propriis iudicantur, quando aliqs ideo dicit bonum ab aliquo mala intentione factum, vt detrahat famæ eius, conſtat quòd ex intẽtione detractio eſt. Et ſi verba ipſa ſecundum ſuam ſignificationem attendantur, manifeſte quoque patet, ꝙ detractoria ſunt. Nã ſignificant illum eſſe malum malo morali, quia ſignificãt illum habere malam intentionem, etiam in bonis, quod eſt eſſe peſſimum. Vnde ex intentione, & ex vi verborum detractionis vitium incurritur à ſic dicente, & per hæc patet ſolutio primi. Ad ſecũdum vero dicitur, ꝙ hoc eſt p accidens reſpectu detractionis, ꝙ verba detractoria

tractoria non ſufficiẽter atteſtanẽ ſic eſſe, vt ſignificãt, vt patet in detractione mẽdacij. Ex his aũt q̃ ſunt per accidens, non variatur ratio vitij: falſum tñ aſſumitur, ꝙ nẽ ſciat de intẽtione proximi quilibet, q̃tum dicens illam mala intentione operari, tũ quia pſumũt audientes, ꝙ ille dicẽs, aliqđ ſciat ſecretũ ſibi teſtimoniũ de ꝓximi mala intẽtione: tũ q̄a aſſerendo malã intẽtionẽ proximi, inſinuat ſe ſcire aliquid de intentione proximi, quod audiẽtibus manifeſtat: loquitur enim tãquam verum dicens. Vnde ſi perſona ſic detrahens eſt talis, de qua poteſt præſumi quòd dicat hoc ex aliqua particulari notitia, quam habet de intentione illius, tenetur ad reſtitutionem famę quẽadmodum qui crimẽ aliquod impoſuit falſum. Et dicere quòd ipſe temere iudicauit & dixit quod non ſciuit &c. Si autem eſt perſona, quam cõſtat audiẽtibus omnibus nihil noſſe de proximo illo magis quàm alios, ſed ex ſua temeritate, odio, vel inuidia, & huiuſmodi hæc dixiſſe licet peccauerit, reſtituere tñ non tenet famã q̃ nõ abſtulit, quamuis conatus fuerit auferre.

Q. præced. art. 1.

Q. 66. art. 4. & 1.2. q. 6. artic. 5. & 8.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ tertię Art. ſecundum.*

IN ar. 2. eiuſdem 73. q. nota detractionẽ materialiter, ſ. nõ animo detrahendi, non eſſe regulariter mortale peccatũ: per accidens tamen poſſe eſſe mortale, ſi notabiliter lędat famam ꝓximi. Sed aduerte, ꝙ nõ lædit̃ fama proximi, ſaltẽ notabiliter ex hoc, ꝙ narrat̃ ſecreto crimẽ eius tali perſonæ, apud quã perinde erit ac ſi non eſſet dictum vt contingit in colloquiis inter virum, & vxorem de criminibus aliorum, & confeſſionibus eorum, qui con-

etiam verbo aliquis dupliciter alium lædit. Vno modo in manifeſto, & hoc fit per contumeliam, ut ſupra dictũ eſt* alio mõ occulte, & hoc fit per detractionẽ. Ex hoc autẽ ꝙ aliquis manifeſte verba contra alium profert, videtur eum paruipẽdere, vnde ex hoc ipſo dehonoratur: & ideo contumelia detrimentum affert honori eius, in quẽ profertur. Sed qui verba contra aliquem profert in occulto, videtur eum vereri magis, quàm paruipendere: vnde non directe infert detrimẽtum honori, ſed famæ, inquãtũ huiuſmodi verba occulte proferens, quantum in ipſo eſt, eos qui audiunt, facit malam opinionem habere de eo, contra quem loquitur. Hoc enim intendere videtur, & ad hoc conatur detrahens, vt eius verbis credatur. Vnde patet quòd detractio differt à contumelia dupliciter. Vno modo, quantum ad modum proponendi verba: quia ſcilicet contumelioſus manifeſte contra aliquem loquitur, detractor autem occulte. Alio modo, quãtum ad finem intentum, ſiue quãtum ad nocumentum illatum, quia ſcilicet contumelioſus derogat honori, detractor famæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in voluntarijs commutationibus, ad quas reducuntur omnia nocumenta proximo illata verbo, vel facto, diuerſificant rationem peccati occultũ, & manifeſtum: quia alia eſt ratio inuoluntarij per violentiã, & per ignorantiam, vt ſupra dictum eſt.*

AD SECVNDVM Dicendum, quòd verba detractionis dicuntur occulta non ſimpliciter, ſed per comparationem ad eum, de quo dicuntur, quia eo abſente, & ignorante dicuntur: ſed contumelioſus in faciem contra hominem loquitur. Vnde ſi aliquis de alio male loquatur coram multis eo abſente, detractio eſt: ſi aũt eo ſolo præſente, cõtumelia eſt, quãuis ẽt ſi vni ſoli aliquis de abſente malum dicat, corrumpit famam eius non in toto, ſed in parte.

AD TERTIVM dicendum, quòd aliquis dicitur detrahere, non quia diminuat de veritate, ſed quia diminuit famam eius, quod quidem fit quandoque directe, quandoque indirecte. Directe quidem quadrupliciter. Vno modo, quando falſum imponit alteri: ſecundo, quando peccatum adauget ſuis verbis: tertio, quando occultum reuelat, quarto, quãdo id quod eſt bonum, dicit mala intentione factum. Indirecte au-

A tem vel negando bonum alterius, vel malitioſe reticendo, vel minuendo.

ARTICVLVS II.

Vtrum detractio ſit peccatum mortale.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ detractio non ſit peccatũ mortale. Nullus enim actus virtutis eſt peccatum mortale, ſed reuelare

B peccatum occultũ, quod ſicut dictũ* eſt, ad detractionẽ ptinet, eſt actus virtutis, vel charitatis, dũ aliquis fratri peccatum denũtiat, eius emendationem intẽdens, vel etiam eſt actus iuſtitiæ, dum aliquis fratrem accuſat. ergo detractio non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Prætereà. Super illud Prouerbio. 24. Cum detractoribus ne cõmiſcearis, dicit gloſſ. Hoc ſpecialiter vitio periclitatur totũ genus humanum, ſed nullum peccatum

C mortale in toto humano genere inuenitur, quia multi abſtinent à peccato mortali, peccata autem venialia ſunt, quæ in omnibus inueniuntur. ergo detractio eſt peccatum veniale.

¶ 3 Præt. Aug. in homil.* de igne purgatorio, inter peccata minuta ponit, quando cum omni facilitate, vel temeritate maledicimus, ꝙ pertinet ad detractionem. ergo detractio eſt peccatum veniale.

SED CONTRA eſt, quod Ro. 1. dicitur, Detractores Deo odi-

D biles, quod ideo additur, vt dicit † gloſ. ne leue putetur propter hoc, quòd conſiſtit in verbis.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ* eſt, peccata verborum maxime ſunt ex intẽtione dicentis, diiudicãda. Detractio autem ſ'm ſuam rationem ordinatur ad denigrandum famam alicuius. Vnde ille, per ſe loquẽdo, detrahit, qui ad hoc de aliquo obloquitur eo abſente, vt eius famã denigret. Auferre autem alicui famã, valde graue eſt, quia inter res

E temporales videtur fama eſſe pretioſior, per cuius defectũ impedit̃ hõ à multis bñ agendis. Propter quod dr̃ Eccleſ. 41. Curã habe de bono nomine, hoc.n. magis ꝑmanebit tibi, q̃ mille theſauri magni, & pretioſi, & ideo detractio ꝑ ſe loquendo, eſt peccatum mortale. Contingit tñ quãdoque ꝙ aliquis dicit aliqua verba, per quæ diminuitur fama alicuius, non hoc intendens, ſed aliquid aliud, hoc aũt nõ eſt detrahere per ſe, & formaliter loquẽdo, ſed ſolũ materialiter

fitentes peccata propria, dicunt imprudẽter confeſſori in quo cõfidunt, perſonam, cum qua grauiſſime peccauerunt, & ſimilibus. Ex his.n. aut nõ lædit̃ fama proximi, quia quærunt magis tegere ſciẽtes, quam vt ẽt quis hæc ſuſpicetur, vel parum læditur: quia propterea non impeditur a bonis iuſte conſequẽdis, & vnius notitia infamiam, non niſi ſecũdum quid remote conſtituit, ſi in illo ſiſtitur, & verũ, licet occultum, dictum eſt. Et ad hũc caſum reducitur circa ſecreta fidei commiſſa petitio conſilij a ſecreta perſona, vt poſſit ꝓuidere ſibi, vel alteri, & huiuſmodi, quãdo hæc fiunt cum indiſcreta reuelatione occulti criminis. Nõ eſt enim in huiuſmodi mortale peccatũ: quia non notabiliter læditur fama proximi in effectu, neque in intentione.

¶ In eodem art. 2. dubium occurrit circa iſta verba, Quia hoc ex ipſo genere verborum habet rationem peccati mortalis. Et eſt ratio dubij, quia ly hoc, demonſtrat dicere verba, per quę diminuitur fama alterius in his, quæ ſpectant ad honeſtatem vitæ, vt patet ex contextu literæ; & ſic intelligitur, aut gratia materię turpis & hoc non quia conſtat ꝙ ex ipſo genere verborum non conſtituitur maius peccatum, quam turpiloquium ſcurrilitas, & ſi quid huiuſmodi eſt, quæ non eſſe ex ſuo genere peccata mortalia Apoſt. ad Epheſ. 5. ca. inſinuat & gloſ. Remigij ibidem notat. Quõ ergo verificabitur quòd ex ipſo genere verborũ ſit peccatum mortale? Aut gratia peccati mortalis ſignificati per hæc verba in altero, de quo eſt ſermo, puta, quia ꝑ hæc verba dicit̃ adulter, aut fornicator &c. Et hoc nõ: q̄a quũ iniuria ſit ex ſuo gñe peccatum mortale,

401 Locis ſupra art. 1. inductis.

Art. præced. ad 3.

* Homil. de ſanc. 41. Eſt ſerm. 4. in die animarum ante medium. Et eſt ſerm. 14. in ordine S Thom. 10.

† Gloſſ. ordinaria ibid.

q. 62. art. 2.

D. 595.

mortale, vt ſuperius determinatum eſt, idem eſſet iudicium de verbis in materia iniuſtitiæ ex ſuo genere verborum.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ ſenſus literæ neuter aſſignatorum eſſe vẽ ſe: cũ diſtinxiſſet author, ꝙ dicere verba detractoria cõtingit dupliciter, ſ. formaliter, & materialiter, & ꝙ detrahere formaliter eſt ex ſuo genere pctm̃ mortale q̃ tollit famam, detrahere aũt materialiter non excipit a materiali detractione caſum notabilis læſionis famæ. Et hũc caſum pcipue accidere poſſe dicit in verbis detractorijs quo ad honeſtatẽ vitæ: quia hmõi verba ex ſuo genere ſunt ademptiua famæ, quaſi diceret, ꝙ inter detrahere materialiter in alijs materijs, & in materia honeſtatis hæc eſt differentia, quòd in alijs materijs raro accidit notabilis læſio famæ: in materia autem honeſtatis ſæpe, qa huiuſmodi detractio habet ex ſuo genere rationem infamatiui & p hoc peccati mortalis, de quo eſt ſermo, hoc eſt, detractionis: & hoc quia peccata carnis ſunt maioris infamiæ. Scito tamẽ diſcernere perſonarum differentiarum, & modum dicendi. Sunt enim quædam perſonæ quæ ex quibuſlibet inhoneſtis infames redduntur, vt moniales, puellæ nubiles, nuptæ, pudicæ, religioſi, ſui nominis curã habẽtes, & hmõi: & de his accipiẽda ſunt verba literæ. Sunt autem perſonæ multæ, quarum famam ſimplex fornicatio in nullo lædit, vt iuuenes ſæculares, qui tãti faciunt ꝙ hoc dicit de eis, quantum ꝙ cœnauerũt. & ſimile eſt de adulterio apud multos. Et breuiter eorum nulla videtur ex alienis verbis per accidens infamia, quia proprio ore hoc ſe patraſſe libere dicunt, vel iactant. Modus autem dicendi. ſ. aſſertiue, vel ex auditu, aut dubitatiue multam varietatẽ in hoc facit. Nam ſolus aſſertor ꝓprie tollit famam. Propter quod reliqui nõ tenẽt ad reſtitutionẽ famæ, ſi falſũ ſit ꝙ retulerũt, aut dubia æſtimatione narrarũt. Ex leuitate ſiquidẽ audientis, non ex vi dicentis læditur fama, ſi læditur in iſtis caſibus. Et licet hæc dicta in ſe ſint vera ad literam, tamẽ aliter exponenda eſt litera, vt formaliter intelligatur, nec ad maiorem infamiam, ſed ad ipſam infamiã, quæ pctm̃ mortale cõſtituit, recurratur. Dicendũ eſt igitur ꝙ ly hoc, non demõſtrat dicere verba inhoneſtatis, ſed demõſtrat verum notabiliter famã alicuius lædẽs: ita ꝙ cũ doceret author detractionẽ materialiter non eſſe pctm̃ mortale, excepit ab hmõi regula detractionẽ materialem, qñ fit verbo notabiliter lędente famã proximi, quia hoc, i. verbum notabiliter lædens famam proximi, ex ſuo gñe eſt peccatum mortale: ꝙ eſt per ſe notum: quia ex ſuo genere importat notabile nocumẽtum famæ proximi. Et hic eſt planus & clarus ſenſus literæ, qm̃ ſic redditur rõ exceptionis quo ad ſubſtantiam, & non quo ad quantitatis magnitudinem importatam per ly, ꝑcipue in his quæ pertinent ad honeſtatem vitæ. Eſt. n. ly hoc demonſtratiuum ſubſtantiæ. Et rurſus quoniam ſic eſt directe ad propoſitum de detractione vniuerſaliter, & nullum habet ſcrupulum. Et bene nota, quia in litera dicitur, quòd huiuſmodi detractio materialiter lædat famã notabiliter, & non dixit, ꝙ ſit læſiua, hoc eſt, potens lædere: quia, vt dictum eſt, ſi tali modo dicatur, ꝙ non lædat notabiliter famam proximi, quãuis ex ſuo genere verbum ſit notabiliter læſiuum, non eſt peccatũ mortale, propter imperfectionẽ actus, vt declarauimus.

¶Circa detractionem materialiter quo ad finem, non quo ad modum, hoc eſt, circa infamationem ſuipſius, dubiũ occurrit, An ille q tormẽtis ductus, aut metu mortis & cruciatus infamat ſeipſum mentiẽdo, peccet mortaliter, & teneatur ad reſtitutionẽ famę ſuę. Et eſt ratio dubij, quia ſicut homo eſt dominus aliarũ ſuarum rerum exteriorum, ita & ſuę famæ. Eſt. n.

F fama inter exteriora bona hoĩs, quæ poſſunt ab inuito auferri. Sicut ergo põt homo vt ſe a morte, aut tormẽtis liberet, mĩſcẽdo etiam multa mẽdacia ſine præiudicio proximi, diuitias ſuas dare, ita & famã ſuam, abſque peccato mortali. In oppoſitum autem eſt glo. in capit. Si ſacerdotibus. 15. quæſt. 9.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ licet quidã opinentur non eſſe pctm̃ mortale infamare ſeipſum ꝓpter cruciatus &c. nec eſſe pernicioſum mendacium, quia huiuſmodi confeſſio non valet nec cedit ſibi ad infamiã, vt in dicto ca. dr̃. Verum tñ proculdubio eſt, ꝙ eſt peccatum mortale, ſicut occidere ſeipſum. Et rõ eſt, q̃a eſt contra charitatis præceptum, quo quilibet tenetur ſeipſum diligere. & quia iniuriatur ſaltem Eccleſiæ, cuius eſt pars, infamando partẽ illius iniuſte, ſicut occidens ſeipſũ offendit ciuitatẽ cuius eſt pars: & propterea punitur, quòd careat ſepultura. Et propterea tenetur Eccle- 402

H ſiæ ad reſtitutionem famę ſui mẽbri. Et ex hac parte huiuſmodi infamatio opponitur iuſtitię, quę eſt ad alterũ. Amplius infamare ſeipſum, abſolute loquendo, eſt peccatum mortale ex ſuo genere, vt patet: ergo infamare ſeipſum metu mortis, vel pp tormenta &c. eſt peccatum mortale. Et tenet conſequentia, quia nec metus mortis, nec tormenta excuſant actum ex ſuo genere peccatũ mortale ab hoc, ꝙ eſt eſſe pctm̃ mortale: alioquin per tormenta liceret fornicari, & alia hmõi facere.

¶Ad obiecta igit̃ in oppoſitum dr̃, ꝙ quia hõ non eſt ita ſuus, quin ſit pars alterius, tenetur ita de ſe diſponere, vt iniuriam nõ faciat alteri, hoc eſt, toti, cuius eſt pars. Exponendo aũt proprias diuitias ꝓ cõſeruatione vitę & integritatis, & ſanitatis corporis, nulli facit iniuriã, ſed rectũ ſeruat ordinẽ, ſed infamãdo ſeipſum afficit totum rõne partis tali nota infamiæ, vt ſaluet vitã corporalẽ, quod eſt iniuſtum, ſicut & infamare proxi-

I mum pp eandem cauſam eſſet mortale. Non eſt ergo eadẽ rõ de diuitijs, & fama. Quamuis ſit etiam alia dĩa, quia exponẽdo diuitias fit ſola priuatio rerum: in infamando verò nõ ſolũ fit priuatio famæ, ſed appoſitio infamiæ. Aliud. n. eſt ſuſtinere priuationẽ famæ pp tormẽta, aliud eſt apponere infamiam, quod facit infamans ſeipſum. Vnde non põt iſte excuſari a ꝑnicioſo mẽdacio, cum ſit mendacium læſiuum ꝓximi, ſeu totius in magno bono. Et pro quanto eſt contra ſeipſum, eſt pluſquàm iniuſtum. Eſt. n. contra charitatem propriam, qua quilibet nõ minus ſeipſum, q̃ proximum tenetur diligere. Et licet teneat magis diligere ꝓpriã vitã, q̃ ꝓpriã famam, & magis curã hr̃ de priuatione vitæ, q̃ de priuatione famæ, tenet tñ magis curã hr̃, ne apponat ſibi infamiã, q̃ ne auferat ab eo vita, & integritas, & ſanitas, & quies & libertas: qm̃ hoc cõſiſtit in ma-

K la pati, ꝙ nõ eſt malũ: illud verò eſt malefacere, ꝙ eſt malum. Canon aũt allegatus ex Decretis, ꝙ confeſſio extorta non eſt ad infamiam, ſi generaliter intelligat, verificabitur de infamia iuris, nos aũt de infamia moris tractamus. Nã confeſſio in tormentis, & ſi non ſit valida ad infamandũ in foro iudiciali, eſt tñ valida in foro cõſciẽtiæ, qa eſt actus mixtus ex voluntario & inuolũtario, q vt dr̃ in 3. Eth. eſt tũc in ſingulari volũtarius.

& quaſi per accidẽs. Et ſi quidẽ verba, p q̃ fama alterius diminuit, ꝓferat aliquis pp aliqđ bonum, vel neceſſariũ debitis circũſtãtijs obſeruatis, nõ eſt pctm̃, nec põt dici detractio. Si aũt ꝓferat ex animi leuitate, vel pp cãm aliquã nõ neceſſariam, nõ eſt pctm̃ mortale, niſi forte verbũ ꝙ dr̃, ſit adeo graue ꝙ notabiliter famã alicuius lędat, & pcipue in his, quæ pertinent ad honeſtatẽ vitę, qa hoc ex ipſo gñe verborũ habet rõnem pcti mortalis. Et tenet̃ aliqs ad reſtitutionem famæ, ſicut ad reſtitutionẽ cuiuſlibet rei ſubtractę, eo mõ, quo ſ. dictũ* eſt: cũ de reſtitutione ageret.

q. 62. art. 2.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ reuelare pctm̃ occultũ alicuius p eius emẽdationẽ denuntiãdo, vel pp bonũ iuſtitię publicę accuſãdo, nõ ẽ detrahere, vt dictũ* eſt.

In corp. art. & q. 68. artic. 1.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ gl. illa nõ dicit ꝙ detractio in toto gñe humano inueniat̃, ſed addit, pęnè, tũ qa ſtultorũ infinitus eſt numerus, & pauci ſunt q ambulẽt p viã ſalutis. Tũ ẽt quia pauci, vel nulli ſunt, q nõ aliqñ ex animi leuitate aliquid dicãt, vñ in aliquo vel leuiter alterius fama minoret̃: quia vt dr̃ Iacob. 3. Si qs in verbo

G nõ offendit, hic eſt perfectus vir.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Aug. loquit̃ in caſu illo, quo aliqs dicit aliqđ leue malũ de alio, non ex intentione nocendi, ſed ex animi leuitate, vel ex lapſu linguæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum detractio ſit grauius omnibus peccatis, quæ in proximum committuntur.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ detractio ſit

¶Super quæſtionis ſeptuageſimætertię Artic. tertium.

IN ar. 3. nota tria. Primo, radicẽ, quare pctã luxuriæ ſunt peccata, quia. ſ. ſunt contra gñationem humanam, p quã ſuſcipimus vitam. Sed eſſe contra huiuſmodi generationem cum multipliciter contingat ſcilicet vel cõtra debitum ordinẽ, vel contra finem primarium, vel ſecundarium, &c. multa ſũt huiuſmodi vitia, quæ in ſuo tractabuntur loco inferius, &c.

Secundo

Digitized by Google

¶Secundo, reſponſionem ad primum, q peccata quæ in nobis diſtinguuntur, vt detractio, & contumelia, in his q ad Deum ſunt, vniũtur in blaſphemia, vt ſuperius dictum fuit.

¶Tertio quòd reſponſio ad tertium, conſiſtit in hoc, quòd excæcatio mentis non eſt proprius effectus detractionis, ſed communis ſibi & alijs vitijs: & propterea non concludit detractionem grauius peccatum eſſe.

grauius omnibus peccatis, quæ in proximum committuntur. Quia ſuper illud Pſalm. 108. Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi, dicit gloſſ. Plus nocent in membris detrahentes Chriſto, quia animas creditorum interficiunt, quã qui eius carnem mox reſurrecturam peremerunt. Ex quo videtur quòd detractio ſit grauius peccatum, quam homicidium, quanto grauius eſt occidere animam, quam occidere corpus, ſed homicidiũ eſt grauius inter cætera peccata, quę in proximum committũtur. ergo detractio eſt ſimpliciter inter omnia grauior.

¶ 2 Præterea. Detractio videtur eſſe grauius peccatum, quàm contumelia, quia contumeliam poteſt homo repellere, non autem detractionem latentem: ſed contumelia videtur eſſe maius peccatum, quàm adulterium per hoc, quòd adulterium vnit duos in vnam carnem, contumelia autem vnitos in multa diuidit. ergo detractio eſt maius peccatum, quàm adulterium, quod tamen inter alia dicta, quę ſunt in proximum, magnam grauitatem habet.

Lib. 31. cap. 31. à medio. ¶ 3 Præterea. Contumelia oritur ex ira, detractio autem ex inuidia, vt patet per * Gregor. 31. Moral. ſed inuidia eſt maius peccatum, quàm ira. ergo & detractio eſt maius peccatum, quàm contumelia. & ſic idem quod prius.

¶ 4 Præterea. Tanto aliquod peccatum eſt grauius, quanto inducit grauiorem defectum, ſed detractio inducit grauiſſimum defectum, ſcilicet excæcationem mentis. dicit enim * Gregor. Quid aliud detrahentes faciunt, niſi quòd in puluerem ſufflant, & in oculos ſuos terram excitant, & vnde plus detractionis ſufflant, inde minus veritatis videant? ergo detractio eſt grauiſſimum peccatum inter ea, quæ committuntur in proximum. — In regiſtro libro 8. ca. 45. ante mediũ.

Sed contra. Grauius eſt peccare facto, quam verbo: ſed detractio eſt peccatum verbi, adulterium autem, & homicidium, & furtum ſunt peccata in factis. ergo detractio non eſt grauius cæteris peccatis, quæ ſunt in proximum.

Respondeo Dicendum, quòd peccata, quæ committuntur in proximum, ſunt penſanda per ſe quidem ſecundum nocumenta, quæ proximo inferuntur, quia ex hoc habent rationem culpæ. Tanto autem eſt maius nocumentum, quanto maius bonum demitur. Cum autem ſit triplex bonum hominis, ſcilicet bonum animæ, bonum corporis, & bonum exteriorum rerum, bonum animæ, quod eſt maximum, non poteſt alicui ab alio tolli niſi occaſionaliter, puta, per malam perſuaſionem, quæ neceſſitatem non infert: ſed alia duo bona ſcilicet corporis, & exteriorum rerum, poſſunt ab alio violenter auferri. Sed quia bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum, grauiora ſunt peccata, quibus infertur nocumentum corpori, quam ea, quibus infertur nocumentum exterioribus rebus. Vnde inter cætera peccata, quæ committuntur in proximum, homicidium grauius eſt, per quod tollitur vita proximi iam actu exiſtens. Conſequenter autem adulterium, quod eſt contra debitum ordinem generationis humanæ, per quam eſt introitus ad vitam. Conſequenter autem ſunt exteriora bona, inter quæ fama præeminet diuitijs, eo quod propinquior eſt ſpiritualibus bonis. Vnde dicitur Prouerb. 22. Melius eſt nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Et ideo detractio

A ſecundum ſuum genus, eſt maius peccatum, quàm furtum, minus tamen quàm homicidium, vel adulterium. Poteſt tamen eſſe alius ordo propter circunſtantias aggrauantes, vel diminuentes, per accidens autem grauitas peccati attenditur ex parte peccantis, qui grauius peccat, ſi ex deliberatione peccet, quàm ſi peccet ex infirmitate, vel incautela. Et ſecundum hoc peccata locutionis habent aliquam leuitatem, inquantum de facili ex lapſu linguæ proueniunt abſque magna præmeditatione.

Ad primum ergo dicendum, quòd illi, qui detrahunt Chriſto impedientes fidem membrorum ipſius, derogant diuinitati eius, cui fides innititur, vnde non eſt ſimplex detractio, ſed blaſphemia.

B Ad secundum Dicendum, quòd grauius peccatum eſt contumelia, quàm detractio, inquantum habet maiorem contemptum proximi: ſicut & rapina eſt grauius peccatum, quàm furtum, vt ſupra dictum * eſt. Contumelia autem non eſt grauius peccatum, quam adulterium, non enim grauitas adulterij penſatur ex coniunctione corporum, ſed ex deordinatione generationis humanæ. Contumelioſus autem non ſufficienter cauſat inimicitiã in alio, ſed occaſionaliter tantum diuidit vnitos, inquantum ſcilicet per hoc, quod mala alterius promit, alios, quantum in ſe eſt, ab eius amicitia ſeparat, licet ad hoc per eius verba non cogatur. Sic ergo & detractor occaſionaliter eſt homicida, inquantum ſcilicet per ſua verba dat alteri occaſionem, vt proximum odiat, vel contemnat. Propter quod in epiſtola Clementis * dicitur, detractores eſſe homicidas, ſcilicet occaſionaliter, quia qui odit fratrem ſuum, homicida eſt, vt dicitur 1. Ioannis 3. — q. 66. art. 9. — C — Habetur de pœnitentia diſt. 1. c. Homicidiorũ.

Ad tertium dicendum, quòd ita quærit in manifeſto vindictam inferre, vt Philoſoph. dicit in ſecundo * Rhetoric. Ideo detractio, quæ eſt in occulto, non eſt filia iræ, ſicut contumelia, ſed magis inuidiæ, quæ nititur qualitercunque minuere gloriam proximi. Nec tamẽ ſequitur propter hoc, quòd detractio ſit grauior quàm contumelia: quia ex minori vitio poteſt oriri maius peccatum, ſicut ex ira naſcitur homicidium, & blaſphemia. Origo enim peccatorum attenditur ſecundum inclinationem ad finem, quod eſt ex parte conuerſionis; grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auerſionis. — Lib. 2. cap. 4. declinando ad finé, to. 6. — D

Ad quartum Dicendum, q quia homo lætatur in ſententia oris ſui; vt dicitur Prouerb. 15. inde eſt q ille qui detrahit, incipit magis amare; & credere qđ dicit, & per conſequens proximum magis odire, & ſic magis recedere à cognitione veritatis. Iſte tamen effectus poteſt ſequi etiam ex alijs peccatis quæ pertinent ad odium proximi.

Articulus IIII.

Vtrum audiens, qui tolerat detrahentem, grauiter peccet.

E Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd audiens, qui tolerat detrahẽtem, non grauiter peccet. Non. n. aliquis magis tenetur alteri, quam ſibi ipſi, ſed laudabile eſt, ſi patienter homo ſuos detractores toleret, dicit. n. * Greg. ſuper Ezechielem homilia nona, Linguas detrahentium ſicut noſtro ſtudio non debemus excitare, ne ipſi pereant, — Homil. 9. in Ezec. parum ante mediũ.

¶*Super quæſtionis ſeptuageſimætertię Articul. quartum.*

IN ar. 4. eiuſdem 73. q. dubium occurrit circa audiẽtem materialiter tantum, hoc eſt ſine complacentia detractionis, quando eſt peccatum mortale. Et eſt ratio dubii, quia litera ponit tres caſus, in quibus pōt eſſe mortale. ſ. ſi incũbit ex officio corrigere, ſi audiens nouit aliquod periculũ conſequens, ſi timōr humanus

403

F ita per ſuam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum creſcat. ergo non peccat aliquis, ſi detractionibus aliorum non reſiſtat.

¶ 2 Præterea. Eccleſia. 4. dicitur. Non contradicas verbo veritatis vllo modo: ſed quãdoque aliquis detrahit verbo veritatis dicendo, vt ſupra dictum* eſt. ergo videtur quòd nõ ſemper teneatur homo detractoribus reſiſtere. (Art. 1. huius quæſt. ad 3.)

¶ 3 Præterea. Nullus debet impedire id, quod eſt in vtilitatem aliorum: ſed detractio frequenter eſt in vtilitatem aliorum, cõtra quos detrahitur. dicit enim* Pius Papa. Nonnumquam detractio aduerſus bonos concitatur, vt quos uel domeſtica adulatio, vel aliorum fauor in altum extulerat, detractio humiliet. ergo aliquis non debet detractores impedire. (6. q. 1. cap. oues paſtorẽ.)

Sed contra eſt, quod Hieron.* dicit. Caue ne linguam, aut aures habeas prurientes, aut alijs detrahas, aut alios audias detrahentes. (In epiſto. ad Nepotianũ in vlti. pagi. ante finem epiſt. tom. 1.)

Respondeo Dicendum, quòd ſecundum Apoſtolum ad Romanos 1. Digni ſunt morte non ſolum qui peccata faciũt, ſed etiam qui facientibus peccata cõſentiunt: quod quidem contingit dupliciter. Vno modo directè, quãdo ſcilicet quis inducit alium ad peccatum, vel ei placet peccatum. Alio modo indirectè, ſcilicet quando non reſiſtit, cum reſiſtere poſſit, & hoc contingit quãdoque nõ quia peccatum placet, ſed propter aliquem humanum timorẽ. Dicendum eſt ergo, quòd ſi aliquis detractiones audiat abſque reſiſtentia, videtur detractori conſentire, vnde fit particeps peccati eius. Et ſi quidem inducat eum ad detrahendum, vel ſaltem placeat ei detractio propter odiũ eius, cui detrahitur, non minus peccat, quàm detrahens, & quandoq; magis. Vnde Bernardus* dicit. Detrahere, aut detrahẽtem audire, quid horum damnabilius ſit, nõ facile dixerim. Si vero non placet ei peccatum, ſed ex timore, vel negligentia, vel etiam verecundia quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, ſed multo minus, quàm detrahens, & plerumque venialiter. Quandoque & hoc poteſt eſſe peccatum mortale vel propter hoc, ꝙ alicui ex officio incumbit detrahentem corrigere, vel propter aliquod periculum, quod audiens nouit conſequẽs, vel ꝑ radicẽ, qua timor humanus quandoque põt eſſe peccatum mortale, vt ſupra habitum* eſt. (Libro 2. de Cõſideratione ad Eugenium circa finem illius. Q. 19. art. 1.)

Ad primum ergo dicendum, quòd detractiones ſuas nullus audit: quia mala quæ dicuntur de aliquo eo audiente, nõ ſunt detractiones proprie loquendo, ſed contumeliæ, vt dictum * eſt. Poſſunt tamen ad notitiam alicuius detractiones contra ipſum factæ aliorum relationibus ꝑuenire, & tunc ſui arbitrij eſt detrimentum ſuæ famæ pati, niſi hoc vergat in periculum aliorũ, vt ſupra dictũ * eſt. Et ideo in hoc poteſt com- G mendari eius patientia, quòd patienter detractiones ſuſtinet. Nõ autem eſt ſui arbitrii, quòd patiatur detrimentum famæ alterius: & ideo in culpam ei vertitur, ſi nõ reſiſtit, cum poſſit reſiſtere eadẽ ratione, qua tenetur aliquis ſubleuare aſinum alterius iacẽtem ſub onere, vt præcipitur Deut. 22. (Art. 1. ad 2. In corp. art. & q. 72. ar. 3.)

Ad secundum dicendũ, ꝙ nõ ſemper aliquis debet reſiſtere detractori, arguẽdo eum de falſitate, & maxime ſi ſciat verum eſſe quod dicitur: ſed debet eũ ver- H bis redarguere de hoc, quòd peccat fratri detrahendo, vel ſaltem oſtẽdere ꝙ ei detractio diſpliceat per triſtitiam faciei, quia vt dicitur Prouerb. 25. Ventus Aquilo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahentem.

Ad tertium dicendum, quòd vtilitas, quæ ex detractione prouenit, non eſt ex intentione detrahentis, ſed ex Dei ordinatione, qui ex quolibet malo elicit bonum: & ideo nihilominus eſt detractoribus reſiſtendum, ſicut & raptoribus, vel oppreſſoribus, alio- I rum, quàmuis ex hoc oppreſſis, vel ſpoliatis per patientiam meritum creſcat.

QVAESTIO LXXIIII.

De Suſurratione, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſuſurratione.

K Et circa hoc q̃runtur duo.

¶ Primo, Vtrũ ſuſurratio ſit peccatũ diſtinctum à detractione.
¶ Secundo, ꝙ horum ſit grauius.

Articvlvs I.

Vtrum ſuſurratio ſit peccatum diſtinctum à detractione.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quòd ſuſurratio non ſit peccatum diſtin- (Infra q. 75. art. 1. cor. Et Ro 1. lec. 8. *Lib. 10. ca. 18. incipit, Sapiens dictus parum ante mediũ.)

---

manus eſſet tãtus, ꝙ eſſet pctm̃ mortale. Et inferius in reſponſione ad vltimũ dr̃ ꝙ reſiſtẽdũ eſt detractoribus, ſicut raptorib⁹, vel oppreſſoribus aliorũ & in calce corporis articuli, ꝙ ſicut tenet ex Deut. 22. ſub leuare aſinũ proximi iacentẽ ſub onere, ita hominẽ ab infamia oppſſum &c. Videtur .n. hæc doctrinæ ſuperius datæ in art. 7. q. 62. ad tertium aduerſari, vbi dr̃ ꝙ non obſtans latroni, vel non reprehendens ſolum tenetur qñ ei incũbit ex officio. Hic .n. dicit, ꝙ nõ ſolum ſi incumbit ex officio, ſed etiã ſi nouit periculũ conſequens, ꝙ tenetur: immo plus, ꝙ tenet ipſum ſub onere infamię iacẽtẽ ſubleuare.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ſentẽtia authoris eſt vna & eadem hic, & ſuperius. Neque .n. intendit, ꝙ teneatur q̃s plus obſtare detrahẽti, quam rapienti, vel inuadenti, ſeu percutienti, ſed ꝙ proportionaliter tenetur in omnibus materijs.

¶ Ad cuius euidẽtiam ſciendum, ꝙ tres numerati caſus in litera ita ſe habent, quòd primus reſpicit non ſolum bonum hominis, qui detrahit, vel bonum cõe, ſed etiã bonum proximi, cui detrahitur, præcipue ſi eſt ẽt ſubditus illi, cui ex officio incumbit detractionem corrigere: quoniam tunc vtrinque incumbit ſibi cura & ne detractor offendat, & ne proximus ſubditus lædatur in fama. Magis enim tenet ad defenſionẽ ſubditorũ, quàm aliorũ, & ideo regulandus eſt ſecundum regulas correctionis fraternæ, & iuſtitiæ: & inde diſcernere oportet quando eſt mortale, & quando non. Tertius verò reſpicit perſonam audientis, q̃tum ſcilicet in eius animo timor dominetur, vt .ſ. præponat charitati fraternę humana: & hic ſecũdum charitatis, & fraternitatis leges examinandus eſt. Secundus vero reſpicit non ipſam infamiam proximi, ſed periculum conſequens, nõ quodcunq;, ſed notabile ſiue illius, ſiue alterius. Et ꝑpea regulãdus eſt ſm̃ regulas non obſtãtis, vel participantis. Et ſi quidẽ non obſtantis periculo noto vinculum cõſideremus, dicemus, ꝙ q̃tum eſt ex parte ſua nõ tenet ſub mortali pctõ, niſi incumbat ei ex officio, iuxta ſupradicta. Sed q̃tum eſt ex parte imminentis neceſſitatis proximi, vel reipublicæ in ſpiritualibus, vel temporalibus, tenet ſub mortali, uel veniali iuxta cõditionẽ neceſſitatis, puta, quia videt inde homicidia, vel proditionem, vel hæreticos, & hmõi ꝑuenire, quibus tenetur homo ratione inſtantis neceſſitatis ſibi occurrẽtis ſubuenire. Si aũt conſideremus vinculum, participãtis in crimine, quod directe litera p̃ſens intẽdere vr̃, quia de pctõ auditionis loquẽs dicit, Propter periculum quod audiens nouit conſequens, .ſ. ex detractione audita, tunc ipſa auditio tanq̃ cã, vel cum cã periculi conſequentis noti conſtituit ipſum audiẽtem in peccato mortali, & ſic audiẽs tenetur ratione participii in crimine detractionis, quàmuis materialiter propter notabile periculum, ſeu damnum quod concauſat, nec de hoc eſt ſibi cura. Ex quibus patet, quòd nulla eſt cõtradictio inter hæc, & ſupradicta, quòd ſicut neceſſitas ſuccumbentis oneri obligat proximum ad ſubleuandum, iuxta conditionem tamen neceſſitatis: ita quoque eſt in eo, q opprimitur à detractoribus.

404

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimę quarta Articulum quartum.

In vtroque ſimul articul. quæſt. ſeptuageſimæquartæ de ſuſurra-

ctum à detractione. Dicit.n. Iſid. in libr.* Etymologiarum. Suſurro de ſono locutionis appellatur, qa non in facie alicuius, ſed in aure loquitur detrahendo: ſed loqui de altero detrahendo, ad detractionem pertinet. ergo ſuſurratio nõ eſt pctm̃ diſtinctũ à detractione.

¶ 2 Præterea. Leuitici 19. dicitur, Non eris criminator, nec ſuſurro in populis, ſed criminator idem videtur eſſe ꝙ detractor. ergo et ſuſurratio a detractione nõ differt.

B ¶ 3 Præterea. Eccleſ. 28. dicitur. Suſurro & bilinguis maledictus erit, ſed bilinguis videtur idẽ eſſe ꝙ detractor, quia detractorũ eſt duplici lingua loqui, aliter. ſ. in abſentia, & aliter in præſentia. ergo ſuſurro idem eſt quod detractor.

SED CONTRA eſt, quòd Roma. 1. ſuper illud, Suſurrones, detractores, dicit* gl. Suſurrones, inter amicos diſcordiam ſeminantes, detractores, qui aliorum bona negant, vel minuunt.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſuſurro, & detractor in materia C conueniunt, & etiam in forma, ſiue in modo loquendi, quia vterq; malum occulte de proximo dicit, propter quam ſimilitudinem interdum vnum pro alio ponitur. Vnde Eccleſ. 5. ſuper illud, Nõ appelleris ſuſurro, dicit* glo. i. detractor. Differũt autem in fine, quia detractor intẽdit denigrare famã proximi: vnde illa mala de proximo præcipue profert, ex quibus proximus infamari poſſit, vel ſaltẽ diminui eius fama: ſuſurro autem intẽdit amicitiam ſeparare, vt patet per* gloſ. inductã, & per illud D quod dicit Prouer. 26. Suſurrone ſubtracto iurgia conquieſcunt, & ideo ſuſurro talia mala profert de proximo, quæ poſſunt contra ipſum commouere animum audiẽtis, ſecundum illud Eccleſ. 28. Vir peccator conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſuſurro, inquantum dicit malum de alio, dicitur detrahere. In hoc tamẽ differt à detractore, quia non intendit ſimpliciter malum dicere, ſed quicquid ſit illud, quod poſſit animum vnius ꝑturbare contra alium, etiam ſi ſit ſimpliciter bonum, & tamen apparens malum inquantum diſplicet ei, cui dicitur.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd criminator differt à ſuſurrone, & à detractore, quia criminator eſt, qui publice crimina alijs imponit vel accuſando, vel conuitiando, quod non pertinet ad de- A tractorem, & ſuſurronem.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ bilinguis ꝓprie dr̃ ſuſurro. Cũ enim amicitia ſit inter duos, nititur ſuſurro ex vtraque parte amicitiam rumpere: & ideo duabus linguis vtitur ad duos, vni dicens malum de alio propter quod dicitur Eccle. 28. Suſurro & bilinguis maledictus. & ſubditur: Multos enim turbauit pacem habentes.

ARTICVLVS II.

Vtrum detractio ſit grauius peccatum, quàm ſuſurratio.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd detractio ſit grauius peccatum, quàm ſuſurratio. Peccata.n. oris cõſiſtũt in hoc, ꝙ aliquis maledicit: ſed detractor dicit de proximo ea, quæ ſunt mala ſimpliciter, quia ex talibus oritur infamia. vel diminuitur fama: ſuſurro autẽ non curat dicere niſi mala apparẽtia, quæ ſcilicet diſplicent audientij. ergo grauius peccatum eſt detractio, quàm ſuſurratio.

¶ 2 Præterea. Quicunque auſert alicui famam, auſert ei non ſolum vnum amicum, ſed multos; quia intellectus vniuſcuiuſque refugit amicitiam infamium perſonarũ. vnde contra quendam dicitur, Paralip. 19. His qui oderunt Dominum, amicitia iungeris; ſuſurratio autem auſert vnum ſolum amicũ. grauius ergo peccatum eſt detractio, quàm ſuſurratio.

¶ 3 Præterea. Iacob. 4. dicitur. Qui detrahit fratri ſuo, detrahit legi, & per cõſequẽs Deo, qui eſt legiſlator, & ſic peccatum detractionis videtur eſſe peccatum in Deum, quod eſt grauiſſimum, vt ſupra habitum* eſt, peccatum aũt ſuſurrationis eſt, in proximum. ergo peccatum detractionis eſt grauius, quàm peccatũ ſuſurrationis.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccle. 5. Denotatio peſſima ſuper bilinguem, ſuſurratori autẽ odium, & inimicitia, & contumelia.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ* (Ar. 3. & 1. 2. q. 73. art. 8.) E eſt, peccatum in proximum tanto eſt grauius, quanto per ipſum maius nocumentũ proximo infertur, nocumentum autem tanto maius eſt, quanto maius eſt bonum quod tollitur. Inter cætera verò exteriora bona præeminet amicus, quia ſine amicis nullus viuere põt, vt patet per Phil. in 8.* Ethic. (Libr. 8. Eth. c. 1. in princ. tom. 5.) vnde dr̃ Eccl. 6. Amico fideli nulla eſt cõparatio. Fama aũt ipſa, quæ ꝑ detractionẽ tollitur, ad hoc maxime neceſſaria eſt, vt homo idoneus ad amicitiam habeatur, & ideo ſuſurratio eſt maius peccatum, quàm detractio, & etiam quam cõtumelia, quia amicus eſt melior, quàm honor, & amari, quam honorari, vt in* 8. Ethic. Philoſoph. dicit. (Lib. 8. ca. 8. tom. 5.)

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſpecies, & grauitas peccati magis attenditur ex fine, quàm ex materiali

---

ſurratione, dubium occurrit, an ſuſurratio ſit vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ. & eſt ratio dubij: quia ſuſurratio directe tẽdit cõtra amicitiam, ſicut detractio contra famam, & contumelia contra honorem. Cõſtat aũt amicitiæ eſſe multas ſpecies, ſ. honeſti, vtilis &c. Videtur ergo quòd ſuſurratio in tot debeat diſtingui ſpecies, quot ſunt amicitię ſpecies.

¶ In oppoſitum autoritas eſt literæ, ꝙ ſuſurrationẽ vt vnicã tractat ſpeciem: & vt patet, hic liber eſt cõſumatio moralium.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ (Gloſ. interlinearis ibid.) quia non inconueniit vnam ſpeciem ſpecialiſſimam habituum tendere in rationem communem multis generibus, vt in habitibus intellectualibus patet de Metaphyſica, quæ tendit in ens inquantũ ens: & in habitibus moralibus de odio vitio, quod iuxta ſupradicta tendit in cõmunẽ (Gloſ. interlinearis ibid.) mali rationem: idcirco mirum non eſt, ſi amicitiæ multæ ſunt ſpecies, & tamen ſuſurratio vnica tãtum eſt ſpecies, tendens in communem rationẽ inimicitiæ. Ita quòd, ſicut odium in quæcũque mala tendat, (Inductã in arg. Sed cõt.) attingit ea inquantum habent mali rationem: ita ſuſurratio in cuiuſcũque amicitię diuortium tẽdat, attingit eam inquãtum continet amare, & non amari, quæ eſt communis ratio amicitiæ. Vnde patet, quòd non oportet multiplicare ſpecies ſuſurrationis, dato quòd multiplicentur ſpecies amicitiæ. Recolẽdum tamẽ hoc in loco eſt quòd quia vnum viciũ vtitur alio, ſi quis ſuſurrando intendit delectabile, puta, quia ponendo diſcordias inter coniuges, abutetur vxore illius: aut vtile, puta, quia ſuſurrãdo inter principes, vſurpabit ſibi regnum, vel comitatum: aut damnum alterius cui inuidet, puta, quia ſuſurrando inter negociatores, alter excludetur a ſocietate cõmercij, huiuſmodi ſuſurratio non eſt ſimpliciter ſuſurratio, ſed ſicut qui furatur vt mœchetur, magis eſt mœchus, quam fur: ita hic magis eſt adulter, latro &c. quam ſuſurro, & hæc dicta ſunt, vt perſpicias, quòd particulares fines, ad quos ordinatur ſuſurratio in diſſolutione amicitiarum ſiue ſpectent ad vtile, ſiue ad delectabile, ſeu illorũ oppoſita, non variãt ſuſurrationis ſpeciem, (405 Mal. q. 10. artic. 3. ad 3.) ſed apponunt circunſtantiam alterius ſpeciei, vt exempla allata oſtendunt.

¶ In eiſdem articulis quæſtionis ſeptuageſimæquartæ, memento vt ſcias diſtinguere ſuſurrationem ſicut diſtinguitur tã cõtumelia, quàm detractio ſcilicet in materialem & formalẽ. & quòd licet ſuſurratio formalis, quæ. ſ. intendit ſeparationẽ amicitiæ, ſit mortale peccatum ex ſuo genere, materialiter tamen non eſt mortale. Poſſet tamen eſſe mortale, ſicut de detractione dictum eſt quando ſcilicet culpabiliter homo ad vtrãque partem ſic loquitur, vt inferat diuortiũ amicitiæ nec de hoc curat. Hoc.n. eſt peius, quàm notabiliter lædere honorem, aut famam proximi præter intentionem. (Q. 10. art. 3. & 1. 2. q. 73. art. 3. & 6.)

riali obiecto: & ideo ratione finis ſuſurratio eſt grauior quàmuis detractor quandoque peiora dicat.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd fama eſt diſpoſitio ad amicitiam, & infamia ad inimicitiam. Diſpoſitio autem deficit ab eo, ad quod diſponit. & ideo ille qui operatur ad aliquod, quod eſt diſpoſitio ad inimicitiam, minus peccat, quàm ille qui directe operatur ad inimicitiam inducendam.

AD TERTIVM Dicendum, quòd ille qui detrahit fratri, in tantum videtur detrahere legi inquantum contemnit præceptum de dilectione proximi, contra quod directius agit, qui amicitiã diſrumpere nititur. Vnde hoc peccatum maxime contra Deũ eſt, quia Deus dilectio eſt, vt dicitur 1. Ioan. 4. & propter hoc dicitur Prouerb. 6. Sex ſunt quæ odit Dominus, ſeptimum deteſtatur anima eius: & hoc ſeptimum ponit, eum, qui ſeminat inter fratres diſcordiam.

QVAESTIO LXXV.

De Deriſione, in duos articulos diuiſa.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimæ quintæ Artic. primum.

IN artic. vtroque ſimul q. 75. nota primo, quòd aliunde habet irriſio diſtinctionem ab alijs peccatis verborum cõtra proximum, & aliunde habet grauitatem. Nam diſtinctionem habet à fine malo, ad quem directe tendit, ſcilicet ab erubeſcentia, & cõfuſione, quã intendit cauſare in proximo. Grauitatem vero habet à cõtemptu proximi maiore in modo iocoſo, quã ſerio. ¶ Nota ſecũdo quòd irriſio Dei clauditur ſub blaſphemia, vt

406 prædictum fuit, nec eſt peccatum ſpecie diſtinctum a blaſphemia, ſicut nec contumelia. Vnde Iſaias blaſphemos dixit irriſores Dei Iſrael. Et Lucæ 22. de irriſoribus Chriſti dicendo, Prophetiza nobis, quis eſt qui te percuſſit, dicitur. Et alia multa blaſphemantes dicebãt in eum. Reſpectu autem proximorum diſtinguitur irriſio ab alijs peccatis dictis. ¶ Nota tertio, quòd etiam irriſio fit dupliciter, ſcilicet materialiter, & formaliter ſcilicet ex intentione irridendi, vt confundatur, & erubeſcat: vel præter hanc intentionem ludendo, ſeu loquendo talia, vnde poſſit ſequi erubeſcentia. & regulariter quãdo ſic fit, eſt veniale.

DEINDE conſiderandum eſt Deriſione.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum deriſio ſit peccatum ſpeciale, diſtinctũ ab alijs peccatis, quibus per verba nocumentum proximo infertur.

¶ Secundo, Vtrum deriſio ſit peccatum mortale.

ARTICVLVS I.

Vtrum deriſio ſit ſpeciale peccatum, ab alijs præmiſſis diſtinctum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd deriſio nõ ſit ſpeciale peccatũ ab aliis præmiſſis diſtinctũ. Sublannatio enim videtur idem eſſe quòd deriſio: ſed ſubſannatio ad cõtumeliam videtur pertinere. ergo deriſio non videtur diſtingui à contumelia.

¶ 2 Prætereà. Nullus irridetur, niſi de aliquo turpi, ex quo homo erubeſcit: huiuſmodi autem ſunt peccata, quæ ſi manifeſte de aliquo dicuntur, pertinent ad contumeliam; ſi autem occulte, pertinẽt ad detractionem, ſiue ſuſurrationem. ergo deriſio non eſt vitium à præmiſſis diſtinctum.

¶ 3 Præterea. Huiuſmodi peccata diſtinguuntur ſecundum nocumenta, quæ proximo inferuntur; ſed per deriſionem non infertur aliud nocumentum proximo, quàm in honore, vel fama, vel detrimento amicitiæ. ergo deriſio non eſt peccatum diſtinctũ à præmiſſis.

SED CONTRA eſt, quòd deriſio ſit ludo, vnde & illuſio no-

F minatur: nullum autem præmiſſorum ludo agitur, ſed ſerio. ergo deriſio ab omnibus prædictis differt.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra dictũ* eſt, peccata verborum præcipue penſanda ſunt ſecundum intentionem proferentis, & ideo ſecundum diuerſa quæ quis intendit, contra aliũ loquens, huiuſmodi peccata diſtinguuntur. Sicut autem aliquis conuitiando intendit conuitiati honorem deprimere, & detrahendo diminuere famã & ſuſurrando tollere amicitiam: ita etiam irridendo aliquis intendit, quòd ille qui irridetur, erubeſcat. Et quia hic finis eſt diſtinctus ab aliis, ideo etiam peccatum deriſionis diſtinguitur à præmiſſis peccatis.

* Q. 72. art. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſubſannatio, & irriſio cõueniunt in fine, ſed differunt in modo, quia

G irriſio fit ore, id eſt, verbo & cachinnis: ſubſannatio autem naſo rugato, vt dicit gl. ſuper illud* Pſal. 2. Qui habitat in cœlis, irridebit eos. Talis autem differentia nõ diuerſificat ſpeciem: vtrunque tamen differt à cõtumelia, ſicut erubeſcentia à dehonoratione. Eſt enim erubeſcentia timor dehonorationis, † ſicut Damaſ. dicit.

Gloſ. interlinearis & Auguſt. hoc loco.

† Li. 2. Orthodoxæ fidei c. 15.

AD SECVNDVM dicendum, quòd de opere virtuoſo aliquis apud alios & reuerentiam meretur, & famam, & apud ſeipſum bonæ conſcientiæ gloriam, ſecundum illud 2. ad Corinth. 1. Gloria noſtra hæc eſt, teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ. Vnde econuerſo, de actu turpi, id eſt, vitioſo, apud alios quidem tollitur hominis honor, & fama, & ad hoc contumelioſus, & detractor turpia de alio dicunt. Apud ſeipſum autem per turpia, quæ di-

H cuntur, aliquis perdit conſcientiæ gloriam per quandam confuſionem, & erubeſcentiam, & ad hoc turpia dicit deriſor. Et ſic patet quòd deriſor communicat cum prædictis vitijs in materia, differt autem in fine.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſecuritas conſcientiæ, & quies illius magnum bonum eſt, ſecundum illud Prouerb. 15. Secura mens quaſi iuge conuiuium, & ideo qui conſcientiam alicuius inquietat confundendo ipſum, aliquod ſpeciale nocumentum ei infert. Vnde deriſio eſt peccatum ſpeciale.

ARTICVLVS II.

Vtrum deriſio poſſit eſſe peccatum mortale.

I AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd deriſio non poſſit eſſe peccatum mortale. Omne enim peccatum mortale cõtrariatur charitati, ſed deriſio non videtur contrariari charitati, agitur enim ludo quandoque inter amicos, vnde & deluſio nominatur. ergo deriſio non poteſt eſſe peccatum mortale. 407

¶ 2 Prætereà. Deriſio illa videtur eſſe maxima, quæ fit in iniuriam Dei: ſed nõ omnis deriſio, quæ vergit in iniuriam Dei, eſt peccatum mortale, alioquin quicunque recidiuaret in aliquod peccatum veniale, de quo pœnituit, peccaret mortaliter. Dicit enim Iſidorus* quod irriſor eſt, & non pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet. Similiter & ſequeretur, quòd omnis ſimulatio eſſet

K peccatum mortale; quia, ſicut† Gregor. dicit in Moral. Per ſtruthionẽ ſignificatur ſimulator, qui deridet equũ id eſt, hominem iuſtum, & aſcenſorem, id eſt, Deum. ergo deriſio non eſt peccatum mortale.

Iſid. lib. 10. Et hym.

* Libr. 2. de ſummo bono ca. 16. in princip.

† Lib. 31. c. 6. & 12. ſimul.

¶ 3 Præt. Contumelia, & detractio videntur eſſe grauiora peccata, quam deriſio, quia maius eſt facere aliquid ſerio, quàm ioco, ſed nõ omnis detractio, vel contumelia eſt peccatum mortale. ergo multo minus deriſio.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Prouerb. 3. Ipſe deridet illuſores, ſed deridere Dei, eſt æternaliter punire pro peccato mortali, vt patet per id, quod dicitur in Pſalm. 2. Qui habitat in cœlis irridebit eos. ergo deriſio eſt peccatum mortale.

RESPON.

A RESPON. Dicendum, quòd irriſio non fit niſi de aliquo malo, vel defectu. Malum autem, ſi ſit magnum, non pro ludo accipitur, ſed ſerioſe. Vnde ſi in ludum, vel riſum vertatur, ex quo irriſionis, vel illuſionis nomẽ ſumitur, hoc eſt quia accipitur vt paruum. Poteſt autem aliquod malum accipi vt paruum, dupliciter. Vno modo, ſecundum ſe. alio modo, ratione perſonę. Cum autem aliquis alterius perſonæ malum, vel defectum in ludum, vel in riſum ponit, quia ſecundum ſe paruum malum eſt, eſt veniale, & leue peccatum ſecundum ſuum genus. Cum autem accipitur quaſi paruum ratione perſonæ, ſicut defectus puerorum, & ſtultorum parum ponderare ſolemus, ſic aliquem illudere vel irridere eſt, eum omnino paruipendere, & eum tam vilem æſtimare, vt de eius malo non ſit curandum, ſed ſit quaſi pro ludo habendum, & ſic deriſio eſt peccatum mortale. & grauius quàm contumelia, quæ ſimiliter eſt in manifeſto, quia contumelioſus videtur accipere malum alterius ſerioſe, illuſor autem in ludum, & ita videtur eſſe maior contemptus & dehonoratio. Et ſ'm hoc illuſio eſt graue peccatum, & tanto grauius, quanto maior reuerentia debetur perſonæ, quæ illuditur. Vnde grauiſſimum eſt irridere Deum, & ea quæ Dei ſunt, ſecundum illud Iſaiæ 37. Cui exprobraſti? & quem blaſphemaſti, & ſuper quem exaltaſti vocem tuam? & poſtea ſubditur. Ad ſanctum Iſrael. Deinde ſecundum locum tenet irriſio parentum; vnde dicitur Prouerb. 30. Oculum, qui ſubſannat patrem, & deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ. Deinde iuſtorum deriſio grauis eſt: quia honor eſt virtutis præmium. & contra hoc dicitur Iob. 12. Deridetur iuſti ſimplicitas; quæ quidem deriſio valde nociua eſt, quia per hoc homines à bene agendo impediuntur, ſecundum illud Gregor. Qui in aliorum actibus exoriri bona reſpiciunt, mox ea manu peſtiferæ exprobrationis euellunt.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ludus non importat aliquid contrarium charitati reſpectu eius, cum quo luditur, poteſt tamen importare aliquid contrarium charitati reſpectu eius, de quo luditur, propter cõtemptum, vt dictum eſt. * In corp. art.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd ille qui recidiuat in peccatum de quo pœnituit, & ille qui ſimulat, non expreſſe Deum irridet, ſed quaſi interpretatiue, inquantum ſcilicet ad modum deridentis ſe habet. Nec tamen venialiter peccando aliquis ſimpliciter recidiuat, vel ſimulat, ſed diſpoſitiue, vel interpretatiue.

AD TERTIVM dicendũ, quòd deriſio ſecundũ ſuam rationem, leuius aliquid eſt, quam detractio, vel contumelia, quia non importat contemptum, ſed ludum. Quandoque tamen habet maiorem cõtemptum, quam contumelia, ut ſupra dictum eſt, * & tunc eſt graue peccatum. In corp. art.

QVAESTIO LXXVI.

De maledictione, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt de maledictione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum licite poſſit aliquis maledicere homini.

¶ Sec'do, Vtrum licite poſſit aliqs maledicere irrationali creaturę.

¶ Tertio, Vtrum maledictio ſit peccatum mortale.

¶ Quarto, De comparatione eius ad alia peccata.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat maledicere aliquem.

AD PRIMVM ſic proceditur, Videt ꝙ nõ liceat maledicere aliquem. Nõ eſt. n. B licitũ præterire mandatũ Apoſtoli, in quo Chriſtus loquebatur, vt dicitur 2. ad Corin. 13. ſed ipſe ꝑcipit Rom. 12. Benedicite, & nolite maledicere. ergo ñ licet aliquẽ maledicere.

¶ 2 Præt. Omnes tenẽtur Deum benedicere, ſ'm illud Dan. 3. Benedicite filii hominum domino, ſed non põt ex ore eodem procedere benedictio Dei, & maledictio hominis, vt probatur Iacob. 3. ergo nulli licet aliquem maledicere.

¶ 3 Præt. Ille qui aliquẽ maledicit vr optare eius malum culpæ, vel C pœnæ, qa maledictio videtur eſſe imprecatio quædã; ſed nõ licet deſiderare malũ alterius, quinimmo orare oportet pro oĩbus, vt liberẽt a malo. ergo nulli licet maledicere.

¶ 4 Præte. Diabolus ꝑ obſtinationẽ maxime ſubiectus eſt malitiæ, ſed nõ licet alicui maledicere diabolum, ſicut nec ſeipſum. dicit. n. Eccleſ. 21. Cum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam. ergo multo minus licet maledicere hominem.

¶ 5 Præter. Numer. 23. ſuper illud D Quomodo maledicã, cui non maledixit Dñs, dicit * glo. Non poteſt eſſe iuſta maledicendi cauſa, vbi peccãtis ignorať affectus; ſed homo non poteſt ſcire affectum alterius hominis, nec etiam vtrum ſit maledictus a Deo. ergo nulli licet aliquem hominem maledicere. Eſt Origenis H. 15. in Numer. parũ a med. tom. 1.

SED CONTRA ẽ, qđ Deut. 27. Dicit. Maledictus, qui non permanet in ſermonibus legis huius. Eliſæus etiam pueris ſibi illudẽtibus male dixit, vt habetur 4. Reg. 22.

E RESPON. Dicendũ, ꝙ maledicere idẽ ẽ, ꝙ malũ dicere. Dicere aũt tripliciter ſe habet ad id, qđ dicitur. Vno mõ, per modum enunctiationis, ſicut aliquid exprimitur modo indicatiuo, & ſic maledicere nihil aliud eſt, q̃ malũ alterius referre, qđ ꝑtinet ad detractionem: vnde quãdoq; maledici detractores dicuntur. Alio modo, dicere ſe habet ad id, quod dicit̃ per modum cauſæ, & hoc quidem primo & principaliter competit Deo,

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimę ſextæ Artic. primum.*

IN q. 76. nota ex 1. ar. eiuſdem, qđ ſit proprie maledictio, ſ. dicere malum, inquantũ malũ, alicui ex intentione. Et ex hoc oritur, ꝙ maledictio, ſicut alia ſupradicta peccata, diſtinguit̃ in maledictionẽ formaliter & materialiter: & ꝙ qñq; eſt pctm mortale, & qñque veniale. Nã maledictio formaliter ẽ ex ſuo gñe mortale, vt patet. Materialiter aũt ſi ſit optatiue, nõ ẽ mortale: ſi vero fieret imperatiue poſſet eſſe mortale. Et rõ diuerſitatis, eſt qa ꝓter intentionẽ optatiue maledicẽs, neminem lędit: qa nec ex intẽtione nec ex opere. Imperatiue aũt qñq; lædit ex opere miniſtri obſequentis, q̃uis nõ ex propria intentione. Dixi aũt, ex ſuo gñe, qa ꝓꝑ imperfectione actus, ſiue ex parte obiecti, vt ſi paruum malũ optet, vel imperet. ſiue ex parte operantis, vt ſi ex ira aut alia paſſione maledicat, q̃uis affectu tendat in malũ: qa nõ ex conſenſu rõnis in malũ tẽdit, deficit a perfecta rõne peccati, ſicut in cęteris peccatis ex ſuo genere contingit: ac ꝑ hoc non eſt mortale, vt in articulo 3. dicitur. Et hinc patet, qđ maledictiones ſ. iſtorum a parentibus, q̃ non tranſeunt guttur, non ſunt mortalia peccata. Diſcerne tamen hæc inter tempus paſſionis, & tempus quietis, ne fallaris. Et ſcito quod ex hoc, quod maledicẽs poſt tranſactam paſſionem doleret, ſi eueniret malũ qđ optauit, non ꝓpterea ſignũ eſt qđ fuerit pctm veniale maledictio, aut quod non ex intentione maledixerit, quoniam ſi tempore iræ, aut alterius paſſionis tantũ inualuit paſſio, vt portionem ſuperiorem ad conſenſum maledictionis flexerit, mortale peccatum eſt: ſicut cum paſſio cõcupiſcentię tm̃ exardeſcit, quòd trahit ad conſenſum in actum venereum. Oportet ergo ad ipſum paſſionis tempus inſpicere, an tunc maledicens conſenſerit, hoc eſt: voluiſſet ꝑ tunc quod ſic eſſet ut dicebat: an non. Hoc enim tempus infallibiliter oſtendit an mortale, an veniale fuerit. Tempus aut̃ quie-

408 4. di. 18. q. 1. art. 1. q. 2. ad 1. Et vert. q. 2. artic. 8. ad 10. & 15. Et Pſalm. 5. Et Roma. 11. & 2. ca. lect. 3.

quietis poſt paſſionē oſtendit, q non eſt perſiſtens animus erga malum, & q non per modum habitus ſed paſſionis trāſeuntis peccauit.

¶ Nota ſecundo ex ſecundo articulo, q maledicere creaturæ irrōnali, inquantum ordinē habet ad rōnalē, perinde eſt ac maledicere ipſi rōnali creaturæ ad q̄ ordinatur; ſicut male dicere creaturis inquātum ſunt Dei, perinde eſt ac maledicere Deo, vt in litera dī, qm̄ eſt blaſphemiæ peccatum. Cum igitur maledicit quis diē natiuitatis ſuæ & hmōi, ſi non ſolo ore, ſed corde maledicit, maledicit tempori, inquātum cōtinet rōnalis creaturæ natiuitatē, ac p hoc maledicit natiuitati ſuæ, q eſt optare malum natiuitati ſuę, quod eſt optare malum ſibipſi, qui natiuitate ingreſſus eſt vitā. Et qm̄ nō optat hoc vel illud modicum malū: ſed abſolute maledicit natiuitatem, quæ capax eſt magni mali rōnalis creaturæ, vt patet. conſequēs eſt quòd peccet mortaliter. Nec obſtat, q natiuitas tua, q̄ pręterijt, non eſt amplius capax mali: ſufficit enim ad peccatum peruerſitas intentionis, etiam ſi impoſſibile ſit quod intendit, vt patet in maledictiōe Dei, cui nihil mali poteſt accidere. Nec agiteris ſcrupulo, ſi die feſto natus ſit, qui diei ſuæ natiuitatis maledixit, qm̄ niſi feſti maledictio intenta fuit, non aggrauat peccatum. Eſt namque hoc per accidēs reſpectu actus illius maledictionis, ſicut etiam eſſe creaturam Dei diem illum, per accidēs ſe habet ad actū illius maledictionis, quæ nō niſi inquantum natiuitatē ſuam continuit, fertur in illū &c. Secus autem eſt, ſi ex ſola ira maledicit, nec ſibi, nec alteri optans malū, ſed dicacitati ſatis

1.2.q.20.articu.3.

qui omnia ſuo verbo fecit, ſecundum illud Pſal. 32. Dixi, & facti ſunt. Conſequēter autem competit hominibus, q verbo ſuo alios mouent per imperium ad aliquid faciēdum, & ad hoc inſtituta ſunt verba īperatiui modi. Tertio modo, ipſum dicere ſe habet ad id qđ dicitur, quaſi expreſsio quædā affectus deſiderantis id, quod verbo exprimit, & ad hoc inſtituta ſunt verba optatiui modi. Prætermiſſo ergo primo modo maledictionis qui eſt per ſimplicem enuntiationem mali, conſiderandum eſt de aliis duobus. Vbi ſcire oportet quod facere aliquid, & velle illud, ſe conſequūtur in bonitate & malitia, vt ex ſupradictis *patet. Vnde in iſtis duobus modis, quibus malum dicitur per modum imperantis, vel per modum optantis, eadem ratione eſt aliquid licitum & illicitum. Si enim aliquis imperet vel optet malum alterius, inquantum eſt malum, quaſi ipſum malū intendēs, ſic male dicere vtroque modo erit illicitum, & hoc eſt maledicere, per ſe loquendo. Si autē aliquis imperet, vel optet malum alterius ſub ratione boni, ſic eſt licitum, nec erit maledictio, per ſe loquendo, ſed per accidens, quia principalis intentio dicentis, non fertur ad malum, ſed ad bonum. Contingit autem malum aliquod dici imperando vel optando ſub ratione duplicis boni. Quādoque quidem ſub ratione iuſti, & ſic iudex licite maledicit illum, cui præcipit iuſtam pœnam inferri. Et ſic etiam Eccleſia maledicit anathematizando, ſicut & prophetæ in ſcripturis quādoque imprecantur mala peccatoribus, quaſi cōformātes voluntatem ſuā diuinæ iuſtitię licet hæ imprecationes poſſint ēt per modū prænuntiationis intelligi. Quandoque vero dicitur aliqđ malum ſub ratione vtilis, puta, cū aliquis optat aliquem peccatorē pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel vt ipſe melior efficiatur, vel vt ſaltem ab aliorum nocumento ceſſet.

AD PRIMVM ergo dicendū, q Apoſtolus prohibet maledicere per ſe loquēdo cū intētione mali. Et ſimiliter dicēdum ad ſm.

AD TERTIVM dicendum, q optare alicui malū ſub rōne boni nō cōtrariatur affectui, quo qs ſimpliciter alicui optat bonū, ſed magis habet cōformitatē ad ipſū.

AD QVARTVM dicendum, quod in diabolo eſt conſiderare naturam, & culpam. Natura quidē eius bona eſt, & a Deo, nec eam maledicere licet: culpa autem eius

F eſt maledicenda, ſm illud Iob 3. Maledicant ei qui maledicunt diei. Cum autē peccator maledicit diabolum propter culpam, ſeipſum ſimili ratione iudicat maledictione dignum, & ſecundum hoc dicitur maledicere animam ſuā.

AD QVINTVM dicendū, q effectus peccantis etſi in ſe nō videatur, poteſt tamen percipi ex aliquo manifeſto peccato, p quo pœna eſt infligēda. Similiter etiā quāuis ſciri nō poſſit quem Deus
G maledicat ſm finalē reprobationē, pōt tñ ſciri quis ſit maledictus a Deo ſm reatū præſentis culpæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat creaturam irrationalem maledicere.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q non liceat creaturam irrationalem maledicere. Maledictio.n.pcipue vr̄ eſſe licita, inquantum re-
H ſpicit pœnam. ſed creatura irrōnalis nō eſt ſuſceptiua nec culpę nec pęnę. ergo eā maledicere nō licet.

¶ 2 Præte. In creatura irrationali nihil inuenit̄ niſi natura, quā Deꝰ fecit, hanc autem maledicere nō licet, etiam in diabolo, vt dictū * eſt, ergo creaturam irrationalem nullo modo licet maledicere.

¶ 3 Præter. Creatura irrationalis aut eſt pmanēs, ſicut corpora, aut eſt tranſiens. ſicut tpa: ſed ſicut Gre. dicit in *4. Mora. Otioſū eſt maledicere nō exiſtenti, vitioſum
I vero, ſi exiſteret. ergo nullo mō licet maledicere creaturæ irrōnali.

SED CONTRA eſt, q Dominus maledixit ficulneę, vt habetur Matth. 21. Et Iob maledixit diei ſuo, vt habetur Iob 3.

RESPONDEO Dicendū, quòd benedictio, vel maledictio proprie ad illam rem ptinet, cui poteſt aliquid bene, vel male contingere, ſcilicet rōnali creaturæ. Creaturis autē irrationalibus bonum vel malum dicitur contingere in ordine ad creaturā rationa-
K lem, propter quam ſunt. Ordinantur autem ad eam multipliciter. Vno quidem modo, per modum ſubuentionis, inquantum .ſ. ex creaturis irrationalibus ſubuenitur humanæ neceſsitati, & hoc mō Dominus homini dicit Geneſ. 3. Maledicta terra in opere tuo, vt ſcilicet per eius ſterilitatem homo puniretur &. ita etiam intelligitur quod habetur Deutero. 28. Benedicta horrea tua, & infra: Maledictum horreum tuum. Sic etiam Dauid maledixit montes Gelboe, ſecundum * Gregor. expoſitionem. Alio modo, creatura irrationalis ordinatur ad rationalem per modum ſignificationis, & ſic Dominꝰ maledixit

faciens, & ſimiliter ſi maledixiſſet æquitatem ſuam, inquantū cām malorū pœnæ: optans illam nō fuiſſe nō ſimpliciter, ſed non fuiſſe cām tanti mali. Hoc namq; mō nec etiam veniale peccatum eſt, iuxta illud Iob, Pereat dies, in qua natus ſum. Et de ſimilibus idē intelligas, q de die natiuitatis dictum eſt.

¶ Nota 3. ex 4. art q maledictio in tot ſpecies diſtinguit, quot ſpecierum ſunt mala quæ imperat, vel optat. Vnde in litera dī in reſpōſione ad ſm, q ſi ille qui maledicit, velit malū occiſionis alterius, non differt deſiderio ab homicida. & ſimile eſt de alijs malis, puta, contumeliæ, infamiæ rapinę, percuſſionis carceris, mutilationis &c. Vniuerſaliter namque verum eſt, quod optare, vel imperare aliquid, ad illā ſpēm ſpectat, ad quam ſpectaret facere illud. Vbi memento, quod ſicut odium tendit ad malum abſolute, alia autem vitia, puta, homicidium, cōtumelia &c. ad tales malorum ſpecies, ita hoc quod dico, Maledictus ſit ille, & hmōi, vnius ſpeciei eſt & non differt ſpecie ab odij vitio: quoniam ad malum vtrūque terminatur. Cum uero ad ſpecies malorum imprecādo deſcenditur: puta, Sit mortuus, pauper, captiuꝰ, æger, & huiuſmodi, ad ſpecies homicidij: furti: incarcerationis &c. declinat, iuxta præſentis literæ doctrinam. Et ſi omnia aut multa ſimul mala qs imprecatur, multarum ſpecierum deformitates incurrit vno vitio circunſtāte aliud: vt frequenter accidit. Et hæc de tota q. 76. ſufficiant.

409

Infra art. 4. ad 2.

Art. præced. ad 4.

Lib. 4. cap. 3. paulo a prī.

Lib. 4. Mor. c. 3 in fine.

maledixit ficulneam in ſignificationem Iudææ. Tertio modo ordinatur creatura irrationalis ad rationalem per modum continentis, ſcilicet temporis, vel loci, & ſic maledixit Iob diei natiuitatis ſuæ propter culpam originalem, quam naſcendo contraxit, & propter ſequentes pœnalitates. Et propter hoc etiam poteſt intelligi David maledixiſſe montibus Gelboe, vt legitur 2. Regum 1. ſcilicet propter cædem populi, quæ in eis contigerat. Maledicere autem rebus irrationalibus inquantum ſunt creaturæ Dei, eſt peccatum blaſphemiæ: maledicere autem eis ſecundum ſe conſideratis eſt otioſum, & vanum, & per cõſequens illicitum. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

Vtrum maledicere ſit peccatum mortale.

410 AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd maledicere non ſit peccatum mortale. Auguſtinus enim in homilia de Igne purgatorio, enumerat maledictionem inter leuia peccata, hæc autem ſunt uenialia. ergo maledictio non eſt peccatum mortale, ſed veniale.

¶ 2 Prætereà. Ea quę ex leui motu mentis procedunt, non videntur uniuerſaliter eſſe peccata mortalia, ſed interdum maledictio ex leui motu procedit. ergo maledictio non eſt peccatum mortale.

¶ 3 Prætereà. Grauius eſt maleſacere, quam maledicere, ſed maleſacere nõ ſemper eſt peccatum mortalę. ergo multo minus maledicere.

SED CONTRA. Nihil excludit à regno Dei, niſi peccatum mortale: ſed maledictio excludit à regno Dei, ſecundum illud 1. ad Corinth. 6. Neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt. ergo maledictio eſt peccatum mortale.

RESPONDEO Dicendum, quod maledictio, de qua nunc loquimur, eſt per quam pronuntiatur malũ contra aliquem vel imperando, vel optando. Velle autẽ, vel imperio mouere ad malum alterius, ſecundum ſe repugnat charitati, qua diligimus proximum volentes bonum ipſius: & ita ſecundum ſuum genus eſt peccatum mortale, & tanto grauius, quanto perſonam, cui maledicimus, magis amare, & reuereri tenemur. Vnde dicitur Leuit. 20. Qui maledixerit patri ſuo, & matri morte moriatur. Contingit tamen verbum maledictionis prolatum, eſſe peccatum veniale, vel propter paruitatem mali, quod quis alteri maledicendo, imprecatur, vel etiam propter affectum eius, qui profert maledictionis verba, dum ex leui motu. vel ex ludo, aut ex ſurreptione aliqua, talia verba profert, quia peccata verborum maxime ex affectu penſantur, vt ſupra dictum eſt. * Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. q.72. art.2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum maledicere ſit grauius peccatum, quàm detractio.

411 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, quod maledictio ſit grauius peccatum, quam detractio. Maledictio enim videtur eſſe blaſphemia quædam, vt patet per id, quod dicitur in Canonica Iudæ, quòd cum Michael Archangelus cum diabolo diſputans, altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemiæ: & accipitur ibi blaſphemia pro maledictione, ſecundum glo.* blaſphemia autem eſt grauius peccatum, quam detractio. ergo maledictio eſt grauior detractione. Gloſ. interlinearis ibi.

A ¶ 2 Prætereà. Homicidium eſt detractione grauius, vt ſupra dictum eſt: * ſed maledictio eſt par peccato homicidij. dicit enim Chryſoſt. † ſuper Matth. Cum dixeris, Maledic ei, & domum euerte, & omnia perire fac, nihil ab homicida differs. ergo maledictio eſt grauior, quàm detractio. *q.73. ar.3. *Homil. 20. in Matth. inter medium & finẽ to.2.

¶ 3 Prætereà. Cauſa præeminet ſigno, ſed ille qui maledicit, cauſat malum ſuo imperio, ille autem qui detrahit, ſolum ſignificat malum iam exiſtens. grauius ergo peccat maledicus, quàm detractor.

SED CONTRA eſt, quod detractio non poteſt bene fieri: maledictio aũt fit bene, & male, vt ex dictis * patet. ergo grauior eſt detractio, quam maledictio. Art. 1. huius quæſt.

B RESPONDEO Dicendũ, quod ſicut in primo habitum * eſt, duplex eſt malum, ſcilicet culpę, & pœnæ. Malum autem culpæ peius eſt, vt ibidem oſtẽſum * eſt: vnde dicere malum culpæ peius eſt, quàm dicere malũ pœnæ, dummodo ſit idem modus dicendi. Ad contumelioſum ergo, & ſuſurronem, & detractorem, & ẽt deriſorem pertinet dicere malum culpæ, ſed ad maledicẽtem, prout nunc loquimur, pertinet dicere malum pœnæ, non autem malum culpæ, niſi forte ſub ratione pœnæ. Non tamen eſt idem modus dicendi: nam ad prædicta quatuor vitia pertinet dicere malum culpæ, ſolum enuntiando. Per maledictionem verò dicitur malum pœnæ, vel cauſando per modum imperij, vel optando. Ipſa autem enuntiatio culpæ, peccatum eſt, inquantum aliquod nocumentum ex hoc proximo infertur. Grauius autem eſt nocumentum inferre, quam nocumentum deſiderare, cæteris paribus: vnde detractio ſecundum communem rationem grauius peccatum eſt, quã maledictio ſimplex deſiderium exprimens. Maledictio verò quæ fit per modum imperij, cum habeat rationẽ cauſæ, poteſt eſſe detractione grauior, ſi maius nocumentum inferat, quàm ſit denigratio famæ, vel leuior, ſi minus. Et hęc quidem accipienda ſunt ſecundum ea, quæ per ſe pertinent ad rationem horum vitiorum. Poſſunt autem & alia per accidens conſiderari, quæ prædicta vitia vel augent, vel minuunt. 1. p. q. 48. articu. 5. 1. p. q. 48. articu. 6.

C

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd maledictio creaturæ, inquantum creatura eſt, redundat in Deum, & ſic per accidens habet rationem blaſphemiæ, non autem ſi maledicatur creaturæ propter culpam. Et eadẽ ratio eſt de detractione.

D AD SECVNDVM dicendum, quod ſicut dictum eſt * maledictio vno mõ includit deſiderium mali. Vnde ſi ille qui maledicit, velit malum occiſionis alterius, deſiderio non differt ab homicida, differt tamen, inquantum actus exterior aliquid adiicit voluntati. Ar. præced.

AD TERTIVM dicẽdũ, quòd ratio illa procedit de maledictione, ſecundum quod importat imperium.

QVAESTIO LXXVII.

De fraudulẽtia, quæ committitur in emptionibus, & venditionibus, in quatuor articulos diuiſa. E

DEINDE conſiderandum eſt de peccatis, quæ ſunt circa voluntarias cõmutationes Et primo de fraudulentia, quæ committitur in emptionibus, & venditionibus. Secundò, de vſura, quæ fit in mutuis. Circa

¶ Super quæſtionis ſeptuageſimã ſeptimam.

IN principio introductionis q.77. vbi redditur pro cauſa quare de ſolis his duobus vitiis cõmutationum voluntariarum, hoc eſt, defraudulentia, & vſura tractandum eſt, ſcilicet quia circa alias commutationes non inuenitur aliqua ſpecies peccati, quæ diſtingua-

ſtinguaẽ à rapina, vel furto dubiũ occurrit, vnde diſtinctionẽ habet ſpecificã à furto, fraudulentia in venditione, & emptione. Et eſt rõ dubij, tũ quia hmõi acceptio aut fit ſciẽte dño inuito, aut nõ. Si ſciente, nõ eſt fraudulẽtia, ſed rapina. Si neſciẽte eſt furtũ, ꝙ ẽ occulta rei alienæ acceptio, tum quia ſicut cõmittitur fraus in emptione, & vẽditione, ita in alijs commutationibus, voluntarijs, vt patet in cõductione, & locatione, & pignore. Contingit.n. locare equum vitioſum, dare pignus falſum &c. Non eſt ergo ſpecifica diſtictio plus in emptione, & venditione, quàm in alijs, ſi in alijs hæc diſtinguuntur à furto, & rapina.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ diſtinctio iniuſtitiæ, q̃ fit in emptionibus & vẽditionibus, à rapina & furto ex multis manifeſta eſt.

412
4.di. 15.q.3. ar.1.q.1.cor. Et quo. 2.articu.2.cor.& 10.

¶ Primo ex hoc, ꝙ iniuſtitia hmõi cõiter fit doloſe, ſeu fraudulẽter, vnde & fraudulentia nominatur, ꝙ non eſt de ratione furti, aut rapinæ.

¶ Scđo, ꝙ acceptio iniuſta hic fit quodam mõ inuito, & quodã mõ volẽte dño. in furto aũt & rapina fit acceptio dño inuito ſimpliciter, qm̃ in emptione, & vẽditione iniuſta, vtraq; pars volũtarie dat alteri, ꝙ ſuũ eſt, & ſic nõ eſt ibi aliquo mõ volũtariũ, ſed q̃a pars decepta nõ daret, ſi ſciret ſe deceptã, iõ eſt ẽt ibi inuoluntariũ. Furtum autẽ, aut rapinã patiens nõ agit ad tranſlationem rei ſuæ à ſe, ſed tantum modo patitur.

Lib.13.ca.3. aulo a pri. tomo 3.

¶ Tertio, q̃a hmõi iniuſtitia cõiter ſe habet ad ſciẽtiã, & ignorantiã patientis. Acceptio aũt tã furtiua, q̃ rapinæ determinata eſt, quia rapina rẽ in manifeſto, furtum in occulto accipit.

¶ Ad primã ergo obiectionẽ in oppoſitum dr̃, ꝙ acceptio in venditione iniuſta ſciente dño, ſed ꝓꝑ ignorãtiã patiẽte, nõ ẽ rapina, q̃a nõ eſt violẽtia ibi, nec furtũ, q̃a fit ſciẽte & volẽte quodãmõ dño, ſed eſt ſpãle vitium, de quo nunc tractamꝰ. Acceptio vero q̃ fit ignorãte parte, nõ ẽ furtũ, ſed claudit i ſefraudẽ ꝑcipatã, & tẽdit nõ ad inferẽdã paſſionẽ ſimpl'r, vt furtiua, ſed paſſionẽ quodãmodo ꝓueniẽte a patiẽte, vt ꝓdictũ ẽ.

¶ Ad ſcđm dr̃, ꝙ appellatione furti, & rapinæ in ꝓpoſito intelligi poſſunt oĩa enumerata vitia: q̃a author intẽdit, ꝙ ꝑ alias cõmutationes volũtarias nõ oportet de aliquo alio vitio tractare, ſed ſufficit tractare de enumeratis. Cõſtat aũt ex litera, qđ iã enumerat fraudulẽtiã, & vſurã, vñ ſicut q̃a tractatũ ẽ de furto, nõ oportet ꝑ alias commutationes ſpãliter tractare de furto interueniẽte in illis, vt ſiquis furetur pignus, aut depoſitũ: ita q̃a tractandũ eſt de fraudulẽtia in ꝑcipua ſua materia, ſ. emptione, & venditione, nõ eſt opus tractare de illa interueniente in pignoribus, aut depoſitis. Nõ intẽdit ergo author, ꝙ in alijs commutationibus uoluntarijs fraudulẽtia ſit furtũ, aut rapina, in emptionibus uero & venditionibus ſit ſpãle vitium, ſed ꝙ ꝑ alias cõmutationes voluntarias non eſt tractandum de aliquo ſpãli vitio, quia in his duobus. ſ. fraudulẽtia, & vſura adiunctis ſuperius tractatis. ſ. furto &c. non reſtat aliqua vitij ſpẽs tractanda in commutationibus voluntarijs.

aliaſ.n. cõmutationes volũtarias, nõ ĩuenit aliqua ſpẽs peccati, quę diſtinguatur a rapina, vel furto.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, De iniuſta vẽditione ex parte pretij, ſ. vtrum liceat aliquid vẽdere plus quam valeat.

¶ Secũdo, De iniuſta venditione ex parte rei venditæ.

¶ Tertio, Vtrum venditor teneatur dicere vitium rei venditæ.

¶ Quarto, Vtrum licitũ ſit aliqđ negotiãdo plus vendere, quam emptum ſit.

ARTICVLVS I.

Vtrum licite aliquis poſſit vendere rem plus quam valeat.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videẽ ꝙ aliquis licite poſſit vendere rem plus q̃ valeat. Iuſtum.n. in cõmutationi- H bꝰ humanæ vitæ ſ'm leges ciuiles determinatur, ſed ſ'm eas licitum eſt emptori, & venditori, vt ſeinuicem decipiant: quod quidem fit, inquantũ venditor plus vendit rẽ quã valeat, emptor aũt minꝰ quã valeat. ergo licitum eſt ꝙ aliquis vendat rem plus quam valeat.

¶ 2 Præt. Illud quod eſt omnibus cõmune, videtur eſſe naturale, & nõ eſſe pcm̃, ſed ſicut Aug. refert 13.* de Tri. dictum cuiuſdam Mimi fuit ab oĩbus acceptatum. Vili vultis emere, & care vendere, cui I etiam conſonat qđ dicitur Prou. 20. Malum eſt, malũ eſt, dicit omnis emptor, & cũ receſſerit, gloriatur. ergo licitũ eſt aliqd carius vẽdere, & vilius emere, quam valeat.

¶ 3 Præt. Nõ vr̃ eſſe licitum, ſi ex conuentione agatur id, qđ fieri dẽt ex debito honeſtatis, ſed ſ'm Philoſ. in 8. Ethic.* in amicitia vtilis, recompenſatio fieri debet ſ'm vtilitatem, quam conſecutus eſt il- G le, qui beneficium ſuſcepit, quæ quidem quandoque excedit valorem rei datæ, ſicut contingit cum aliquis multum re aliqua indiget vel ad periculum euitandum, vel ad aliquod cõmodum conſequendum. ergo licet in contractu emptionis, & venditionis aliquid dare pro maiori pretio quã valeat.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur Matth. 7. Omnia quæcũq; vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis, ſed nullus vult ſibi rẽ vendi carius q̃ valeat. ergo nullus debet alteri vẽdere rẽ cariꝰ q̃ valeat.

RESPONDEO Dcendũ, ꝙ fraudẽ adhibere ad hoc, ꝙ aliquid plus iuſto pretio vẽdatur, omnino peccatũ eſt, inquantũ aliquis decipit proximũ in damnum ipſius. Vnde & Tullius dicit in libro* de Offic. Tollendũ eſt igiẽ i rebus cõtrahẽdis omne mendacium, non licitatorẽ uenditor, nec q cõtra ſe licitetẽ emptor apponet. Si aũt fraus deficit, tunc de emptione, & vẽditione dupliciter loqui poſſums. Vno modo ſ'm ſe, & ſ'm hoc emptio, & vẽditio vr̃ eſſe introducta pro communi vtilitate utriuſque. cum.ſ. vnus indiget re alterius, &

Lib.8.Ethic. capi.13.non longe a fin. tomo 5.

Libr.3.circa medium illius.

F ¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæſeptimæ Art. primũ*

IN ar.1.q.77. dubiũ occurrit, An iniuſtum ꝑtium rei ſit quãtum cõiter vẽdi ſolet abſolute in tali loco &c. an q̃tũ in tali mõ vẽdẽdi inuenit, puta, cũ vltro offert in ſubhaſtatione, vel ꝑ mediatores &c. Et eſt finis dubij: q̃a hinc pendet ſolutio multarũ q̃onum. Rõ aũt dubitãdi eſt, q̃a ſi iuſtum ꝑtium determinaẽ nõ attẽto mõ vẽdẽdi, ſequiẽ ꝙ emẽtes res, q̃ publico ꝑcone ſubhaſtanẽ, & minꝰ q̃ abſolute valeãt, venduñẽ, cõiter iniuſte emerẽt, & cõſequẽter quod rectores reipub. cãm darent iniquis emptionibus.

¶ In oppoſitum autẽ eſt, q̃a ſi iuſtum pretiũ determineẽ atteto mõ vẽdẽdi, ſequeretur, ꝙ licitum eſſet emere minus quã valeat res, ab his qui neceſſitate indigentię acti ultro vẽdũt lõge minus q̃ eadẽ res in eodẽ loco cõiter vendit, qđ vr̃ iniuſtum q̃a nõ oĩno voluntaria eſt cõmutatio, ſed ſemiuiolẽta, ſicut qñ quis proijcit merces in mare, ne pereat.

¶ Ad euidẽtiã huius difficultatis tria vidẽda ſunt. Primo, in quo cõſiſtat difficultas. Scđo, determinãda veritas. Tertio, ſoluẽdæ ſunt ex veritate difficultates accidẽtes. Quo ad primũ cõcurrunt in hoc caſu tria, ſ. modus vendẽdi, ſ. quærendo emptorẽ, cã vendendi, puta, neceſſitas, vel aliquid aliud &c. & diminutio notabilis pretii reſpectu ꝑtij cõiter currẽtis. v.g. Pannus iſte à mercatoribus cõiter vẽditur centum, ego q̃ vltro offero, & q̃ro emptorem nõ inuenio qui velit mihi dare plus quam 80. & ſic vendente me pro 80. longe minus quam cõiter valet, emitur: ex quibus apparet vnde difficultas conſurgit. Nam modus vendendi. ſ. vltro offerre, & quærere emptorẽ, manifeſte in æſtimatione hominum viliſicat rẽ venalem. Vltroneæ namq; merces, vt in Prouer. dr̃, vileſcunt pro tertia parte. Et ſi pretia rerum determinãda ſunt, ꝑut res æſtimanẽ ab hominibus, conſequens videtur, quod modus iſte vẽdẽdi rõnabiliter minuat de pretio cõiter inuento: K ſed cum modus vendendi reducitur in cauſam vẽdendi, apparet oppoſitum, quia cõiter minus notabiliter vendẽtes, ex neceſſitate, non uoluntate hoc faciunt, vt patet & in his q̃ ſubhaſtantur. Sunt.n. bona pauperum debitorum, quæ vt ſatisfiat creditori in pecunia, uenduntur plus danti illo mõ vendendi. Et totum hoc damnum ſuſtinet pauper, quia nõ habet unde aliter ſoluat, ſaltem pro tunc. Patet etiam in his quæ per mediatores uenduntur ab illis qui emerũt ad tp̃s, non ut illa haberent, ſed vt ſtatim venderent, vt pecuniam haberent ſibi neceſſariam, & hoc quia non inueniunt qui eis mutuet. Tales.n. quod hodie iuſto pretio emunt mille, hodie dant ibidem pro octingentis, uel minus, prout poſſunt. Stãt ergo difficultas in hoc, an modus uendendi, an cauſa uendendi, an utrunque, an neutrum, ſit hac in re penſitandum. Hæc de primo.

¶ Quo ad ſecundum ſcito, quòd in huiuſmodi commutationibus, ſ. emptione, & uenditione, non eſt recurrendũ ad ea, quæ

ſunt

ecōuerſo, ſicut patet per Philoſophum in 1.* Politic. Quod aūt ꝓ cōi vtilitate inductū eſt, nō debet eſſe magis in grauamē vnius, quā alterius; & iō debet ſ̄m æqualitatē rei inter eos cōtractus inſtitui. Quātitas aūt rei, quę in vſum hoīs venit, menſuratur ſ̄m pretiū datū, ad quod eſt inuētū nummiſma vt dicitur in 5.* Ethico. Et ideo ſi pretium vel excedat quantitatem valoris rei, vel ēconuerſo res excedat pretiū, tolletur iuſtitiæ æqualitas: & ideo carius vendere, vel vilius emere rē, quā valeat, eſt ſ̄m ſe iniuſtū, & illicitū. Alio mō ſ̄ poſſumus loqui de emptione & venditione, ſ̄m quod per accidēs cedit in vtilitatem vnius, & detrimentū alterius, puta, cū aliquis multū indiget habere rē aliquā, & ali⁹ lęditur, ſi ea careat. Et ī tali caſu iuſtū pretium erit, vt non ſolū reſpiciatur ad rem, quæ venditur, ſed ad damnum, quod vēditor ex venditione incurrit. Et ſic licite poterit aliquid vendi plus quā valeat ſ̄m ſe, quāuis nō vendatur plus quam valeat habēti. Si vero aliquis multum iuuetur ex rē alterius, quam accepit, ille vero qui vendit, non damnificatur carendo re illa, non debet eam ſuperuendere, quia vtilitas, quæ alteri accreſcit, non eſt ex venditione, ſed ex conditione ementis. Nullus autem debet vendere alteri, quod non eſt ſuum, licet poſſit ei vendere dānū, quod patitur, ille tñ qui ex re alterius accepta multū iuuatur, pōt propria ſpōte aliqd vēdenti ſupererogare. qđ pertinet ad eius honeſtatem.

Lib. 1. cap. 5. & 6. tom. 5.

Lib. 5. cap. 5. tomo 5.

B AD PRIMVM ergo dicendūm, quod ſicut ſupra* dictū eſt, Lex humana populo datˀ; in quo ſunt multi a virtute deficiētes, nō autem datur ſolum virtuoſis. Et ideo lex humana non potuit prohibere quicquid eſt cōtra virtutē, ſed ei ſufficit vt prohibeat, quæ deſtruunt hominum conuictum, alia vero habeat quaſi licita, non quia ea approbet, ſed quia ea non punit. Sic ergo habet quaſi licitū pœnam non inducens, ſi abſque fraude venditor rē ſuam ſuperuendat, aut emptor vilius emat, niſi ſit nimius exceſſus, quia tunc etiam lex humana cogit ad reſtituendum, puta, ſi aliquis ſit deceptus vltra dimidiam iuſti pretii quantitatem. Sed lex diuina nihil impunitum relinquit, ꝙ ſit virtuti contrariū, vnde ſ̄m diuinam legem illicitum reputatur, ſi in emptione, & venditione non ſit æqualitas iuſtitię obſeruata. Et tenetur ille q plus habet, recompenſare ei qui

* 1.2 q.96. articu.2.

ſunt per accidens, puta, donationem admiſtam, dicendo ꝙ vēditor præſumit donare, & huiuſmodi, tum quia hoc nō eſt verum, ſicut nec in vſura, etiam ſi ſine neceſſitate aliqua qs accipat mutuum ſub vſura, pręſumitur donare, tū quia iuſtum quęritur, non donum in emptionibus, & venditionib. Et hoc bñ nota, ne fallaris dicēdo. Ille non eſt in neceſſitate, voluit vēdere, nemo cogit, potuit donare. ergo donauit ſuꝑfluū. Applica naq; hoc ad accipiētē ſine neceſſitate mutuū ſub vſura, vt dictū eſt, & ꝑſpicies erroneū eſſe diſcurſū tuum ꝓp allatā cām, qa cōmutatio exercetur, non donū: iuſtitia, nō liberalitas examināda eſt. Et ex hoc aſpice ſequiˀ, ꝙ cauſa vendendi per accidēs ſe habet ad iuſtū pretium, niſi redūdet, in quātitatem maiorē, vel minorem valoris rei venalis, qm̄ iuſtū pretium determinandum eſt ſ̄m æqualitatem rei ad rē, hoc eſt, rei venalis ad rē quę datur pro ea, & ēconuerſo. Vnde ſiue ex indigentia, ſiue ex abundantia ſiue ex cōplacentia, ſiue ex deſpectu quis vendat, nō augetur, vel diminuitur pretium, niſi redūdet in quantitatē valoris rei vel ſimpliciter, vel vēdenti. Simpliciter, cū abundantia rei tāta ē, ꝙ facit rē vilioris pretij: vendēti aūt, cū incōmoditas, vel indigentia magnificat ualorem rei vendenti, quod. ſ. valet plus ſibi, hīcet non ſimpliciter, vt in litera dicitur. Et ex hoc ſequitur ꝙ ſi certa merces, puta, vna petia ſerici, valet apud mercatores cōmuniter centum nunc Romæ, & inueniantur duo priuati viri, quorum quilibet vnam huiuſmodi petiam habet, & vterq; vult ſuam vendere, ſed ex diuerſa cauſa, vnus, quia in neceſſitate conſtitutus, nec poteſt aliter ſuis prouidere neceſſitatib⁹, alter diues, quia non placet ſibi tenere illam domi, & exponātur ambæ venales, vltro oblatæ quærant emptores, & non inueniant emptorem niſi pro 70. pro qualibet, & vendanˀ ambæ tali pretio. Si ſic, inquam, accidat, par rō eſſet de iuſto, vel iniuſto pretio vtriuſq;. Et ſi emere a diuite tali pretio non eſt pc̄tm̄, nec emere ab indigente erit pc̄tm̄. Et ſi emere ab indigēte erit pc̄tm̄, emere etiam a diuite erit pc̄tm̄, & rō ē: qa hic nō eſt differentia in valore rei q̄ vendiˀ nec ſimpliciter, nec huic. Alioquin quælibet res pauperis valeret plus, q̄ ſimilis res diuitis, ꝙ experientia quotidiana teſtaˀ falſum: ſed eſt dr̄a in ſola cā vendendi, vt patet. Ad hoc igitur deduci vř omnis quæſtio, ſi modus ipſe vendendi ſit rōnabilis cā notabilis diminutionis à communi pretio, ex quo non refert qua quis cā vendat, ſed reuera modus vendendi, licet forte ſit cum cā diminutionis huiuſmodi, vera tamen cā eſt defectus emptorum. Si. n. adeſſent emptores tanti, aut quaſi tanti, emeretur vltanea merces, quanti retenta apud mercatores. ſed qm̄ pro tunc qñ iſte vult vendere, deſunt emptores, ideo minus venditur, & rōnabiliter, quia regulare eſt, ꝙ res quanto plures habet emptores, tanto plus ęſtimatur & valet. Vnde gemmæ quando nō habēt emptores, viliſſime uenduntur, & quando multi inueniuntur earum emptores, magnifiunt, & pretio notabiliter exceſſiuo venduntur. Et ſimile videmus in alijs rebus, quòd quando in aliquo loco, vel tempore non indigent aut nō vtūtur rebus aliquibus, aut nequeunt illas emere ꝓpter penuriā

A pecuniæ, vileſcunt res hm̄ōi notabiliter. Quia igitur pecuniæ emptorum nunc rōnabilis cā eſt notabilis diminutionis pretii a pretio communi expectantium emptores, ideo iuſtū pretium cenſendum eſt id, quod inueniri nunc pōt, facta ꝓmulgatione rei venialis, ne occulta venditio ſit cauſa penuriæ emptorum, quamuis ſit notabiliter minus q̄ pretium, ꝙ cōiter currit apud expectantes emptores. Et licet hoc ex dicta ratione oſtenſiua clarum videatur, manifeſtatur tamen ex cōmuniter accidentibus reputatis iuſtis. Videmus, ꝙ poſt bella, & deuaſtatas vrbes, habētes domos, nec potentes expectare emptores, q compoſitis rebus & refecta vrbe erunt, vēdūt pro mille domos valentes quatuormillia, ſi caſus hic nō eſſet. Et iuſtum pretiū dˀ mille: quia hodie non inuenit emptorē, q emat plus. Similiter a mercatoribus in fine nūdinarū, qa nolūt expectare futuros emptores, poſt nūdinas emuntur conductæ merces multo vilius quā illis dieb. cōmuniter valebant. Et breuiter ceſſantibus fraudibus, & coactione, ſi propter penuriam emptorum nunc tantum venditˀ, quantum inuenitur ab emptoribus nūc, & communiter ſcitˀ rem talem eſſe uenalem, nunc, iuſto pretio venditur, & emitur quacunque ex cauſa quis vendat, quātumcūque expectantes craſtinum emptorem communiter longe plus vendant.

D ¶ Et ſi obiiciatur, ꝙ paucitas emptorū oritur ex hoc, ꝙ hoīes æſtimant huiuſmodi emptionem eſſe iniuſtam. Reſpondetur primo, ꝙ hoc nō conſtat. Secundo, ꝙ ſtultorū infinitus eſt numerus, & pauci ſunt adeo timorati, vnde nō vř cā iſta probabilis. Tertio, ꝙ apparet manifeſte in ſubhaſtatione, ēt ſine curiæ authoritate, nō deeſſe emptores. Vř autem probabilis cā defectus emptorum, quia pauci ſunt qui egeant tunc re illa, & habeāt tūc paratā pecuniā ad emēdum hæc. Et hæc de ſecundo.

¶ Quo ad tertium, ſcito ꝙ ex hac concluſione, ſ. iuſtū pretiū rei eſt illud, quod nunc poteſt inueniri ab emptoribus ſuppoſita cōi notitia, & remota fraude, & coactione &c. ſoluuntur multæ quęſtiones, ſcilicet de ementibus ab vltro offerentibus, ſiue ſubhaſtando intercedente, aut non intercedente curia, & de ementibus ab his, qui recedere volunt, nec amplius

E ibi expectare, vel ab his qui neceſſitate ducti expectare nequeunt emptores, & alia hmōi &c. Apparet quoq; ex hac eadem radice, ꝙ facientes monopolium, vt pretiū prout uolunt imponant, iniuſtiſſimi ſunt, qm̄ cogunˀ ex hoc homines plus ſoluere, quā communiter venderetur, ſi huiuſmodi monopolium nō eſſet, ſicut coguntur ſoluere vſuras egentes pecuniis, & non inuenientes mutuum ſine vſura, vnde tenentur ad reſtitutionē totius ſummæ excedētis pretiū qđ valeret, ſi nō eſſet hmōi monopolium. Tenentur autē reſtituere his, à quibus extorſerunt, nec ſolum ipſi tenentur reſtituere, ſed dñi concedentes hoc, & reliqui q ſunt cauſę hmōi iniuſtæ acceptionis.

¶ Ad rōnem autem in oppoſitum, ſ. quia huiuſmodi uēditio ex indigentia non eſt voluntaria ſimpliciter, ſed ſemiuiolēta, ſicut proiectio mercium in mare, Reſpondetur, quod licet huiuſmodi venditio habeat aliquid admiſtum de inuoluntario, quo ad cauſam uenditionis, eſt tamen ſimpliciter, & ab

damnificatus eſt, ſi ſit notabile dãnum. Quod ideo dico, quia iuſtũ pretium rerũ nõ eſt punctualiter determinatum, ſed magis in quadam æſtimatione conſiſtit, ita q̃ modica additio, vel minutio non videtur tollere æqualitatẽ iuſtitiæ.

Ad secundvm dicẽdũ, q̃ ſicut Augu. ibidẽ* dicit. Mimus ille vel ſeipſum intuendo, vel alios experiendo, vili velle emere, & care vendere, omnibus id credidit eſſe cõe, ſed quoniã reuera vitiũ eſt, põt quiſq; adipiſci huiuſmodi iuſtitiã, qua huic reſiſtat, & vĩcat. Et ponit exemplum de quodam, qui modicum pretiũ de quodã libro p̃p ignorantiam poſtulanti, iuſtũ pretiũ dedit. Vnde patet quod illud commune deſiderium nõ eſt naturæ, ſed vitij; & ideo commune eſt multis, qui per latam viam vitiorum incedunt.

Ad tertivm dicendũ, q̃ in iuſtitia cõmutatiua cõſideratur principaliter æqualitas rei: ſed in amicitia vtili, conſideratur æqualitas vtilitatis. Et ideo recompenſatio fieri debet ſecundum vtilitatẽ perceptam; in emptione vero ſecundum æqualitatem rei.

Articvlvs II.

Vtrũ vẽditio reddatur illicita propter defectum rei venditæ.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod vẽditio non reddatur iniuſta, & illicita propter defectum rei vẽditæ. Min⁹. n. cætera ſunt pẽſanda in re quã rei ſpecies ſubſtantialis, ſed p̃p defectũ ſpeciei ſubſtãtialis nõ videtur reddi venditio rei illicita, puta, ſi aliquis vendat argentum, vel aurum alchimicum pro vero, quod eſt vtile ad omnes humanos vſus, ad quos neceſſariũ eſt argẽtũ & aurũ, puta, ad vaſa, & ad alia huiuſmodi. ergo multo minus erit illicita vẽditio, ſi ſit defectus ĩ alijs.

¶ 2 Præterea: Defectus ex parte rei, qui eſt ſ̃m quantitatẽ, maxime videtur iuſtitiæ cõtrariari, quę in æqualitate conſiſtit, quantitas autẽ per menſurã cognoſcitur. Menſuræ aũt rerũ, quæ in vſum hominum veniunt, nõ ſunt determinatæ, ſed alicubi maiores, alicubi minores vt patet per Philoſophum in 5.* Ethicor. ergo nõ poteſt cuitari defectus ex parte rei venditæ, & ita videtur quod ex hoc venditio non reddatur illicita.

¶ 3 Præterea. Ad defectum rei venditæ pertine', ſi ei cõueniens qualitas deeſt, ſed ad qualitatem rei

G cognoſcendam requiritur magna ſcientia, quæ pleriſq; venditoribus deeſt. ergo non redditur venditio illicita propter rei defectum.

Sed contra eſt, q̃ Amb.* dicit in libr. de Offic. regula iuſtitiæ manifeſta eſt, q̃ a vero non declinare virũ deceat bonũ, nec dãno iniuſto afficere quenquam, nec aliq̃d dolo annectere rei ſuæ.

Respondeo Dicendũ, q̃ circa rẽ, quæ venditur, triplex defectus cõſiderari põt. Vnus quidem

H ſecundum ſpeciem rei, & hunc quidem defectum ſi venditor cognoſcat in re, quam vendit, fraudẽm committit in venditione, vnde venditio illicita redditur. Et hoc eſt quod dicitur contra quoſdam Iſa. 1. Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam. vinum tuum miſtum eſt aqua. Quod. n. permiſtum eſt, patitur defectum quãtũ ad ſpeciem. Alius aũt defectus eſt ſ̃m quantitatem, quæ p̃ menſurã cognoſcitur, & ideo ſi quis ſciẽter vtatur deficienti menſura in vẽdẽdo, fraudẽ committit, & eſt illicita

I vẽditio. Vnde dr̃ Deuter. 25. Non habebis ĩ ſacculo diuerſa põdera, maius, & minus, nec erit in domo tua modius maior, & minor: & poſtea ſubditur; Abominatur. n. Dñs eũ, qui facit hæc & aduerſatur om̃nem iniuſtitiã. Tertius defectus ẽ ex parte qualitatis, puta, ſi aliquod animal infirmum vendat quaſi ſanum. quod ſi quis ſcienter fecerit, fraudem committit in venditione, vnde eſt illicita venditio. Et

K in omnibus talibus non ſolum aliquis peccat iniuſtã venditionẽ faciẽdo, ſed etiam ad reſtitutionẽ tenẽ. Si vero eo ignorãte aliquis p̃dictorũ defectuũ in re vẽdita fuerit, vẽditor quidẽ nõ peccat, quia facit iniuſtũ materialiter, nec eius

---

ſolute voluntaria. Regulare autem eſt, q̃ ſi iuſto pretio res vẽditur, nihil nocet commutationi, q̃ ſ̃m cauſam inuoluntarie ſit venditio, vt patet in eo, qui neceſſitate indigentiæ dictus, vẽdit à proauis habitũ agrũ, iuſto tñ pretio, & ſimilibus, vnde ſi iuſtũ eſt pretium, quod diximus, nihil obſtat hmõi admiſtio voluntarij &c.

¶In eodem ar. dubiũ occurrit, quia vendere aliquid, puta, agrũ vel domum cum pacto de retrouendendo, & etiam cum pacto q̃ interim quod retrouendatur, locetẽ ipſi eidem primo vẽditori, eſt licitum, vt communis obſeruantia teſtatur, ſi ſint iuſta pretia. Et tamẽ cõſtat, quod in hoc caſu res venditur plus, q̃ valet, quia ſi valet mille, venditur pro mille, & pro obligatione ad retrouendẽdum, quã obligationem conſtat eſſe æſtimabilẽ pecunia, non minus quàm obligationem ad renuntiandum, quam pecuniæ æquiualere dicit author inferius in quæſtione ſequenti articulo 2. ad 4. eſt ergo licitum vendere rem plus quam valet.

Loco citato in argum.

¶Ad hoc dĩ, q̃ in huiuſmodi contractib⁹ non vẽditur res plus quam valet propter duo.

¶Primo, quia cõiter res, quæ ſic vendun-tur, valent plus non abſolute, ſed venditori, quia iõ vult illud pactũ, quia incommo-

413 dum ex venditione incurrit. Reſpondet ergo obligatio emen-tis ad reuendendum & locandum quantitati valoris rei reſpectu huius. Et ſic quia res v. let mille, & quãti eſt incommoditas mea, ideo emitur p̃ mille, & obligatione ad vendendum, & locandum.

¶Secundo, quia cum ex iure poſitiuo ſit rerum diuiſio, & p̃prietas, conſuetudo, quæ iuris vim habet, efficit, vt pro nih lo habeant hæc pacta ĩ huiuſmodi cõtractibus, & hoc ad obuiandũ fraudibus vſurarum. Si. n. ager valens. n. ille, venderetur octingentis cum illis pactis in fraudem vſurarum, mutuum magis quam venditio put. retur.

¶In calce corporis eiuſdem articuli nota illa verba, Ille q. ex re alterius accepta multũ iuuaĩ &c. Ex his nãque apparet, q̃ nummularij habentes in depoſito aliorum pecunias, quibus vtendo, in exercitio ſuo licito multum iuuantur, quãuis non

F teneantur ex debito iuſtitię, ex debito tñ honeſtatis gratioſe donare debent aliquid dominis depoſitorum. Et ſi gratioſe donãt ex dicta cã, quia. ſ. multum iuuanĩ ex vero depoſito, ipſi laudabiliter operanĩ dãdo, & dñi depoſitorũ licite poſſunt recipere data. Attendas tñ vtraque pars, ne corrupta ſit intẽtio, vt quaſi ex debito iuſtitiæ ſoluatur, aut expectet. Et ſi dominus depoſiti libẽtius tenet depoſitum ſuũ apud hunc gratum, quam apud non gratum, non propterea peccat. Et ſimiliter, ſi nummularius ideo ſupererogat, vt gratus ſit, & ex hoc ipſo quod gratus eſt ſperat, q̃ dñs tenebit ſuũ depoſitum apud ipſum gratum, nõ peccat. Et ratio eſt, quia omnium ratio eſt gratia, non obligatio implicite, vel explicite. Quòd ſi non ex gratitudine, ſed propter vſum pecuniæ datur quaſi pretium, vſura eſt.

Lib. 5. cap. 5. tomo 5.

Lib. 3. ca. 11. a medio illius tom. 1.

¶In reſponſione ad primum nota quòd ex hoc quod iuſtum pretium habet latitudinem, & diſtingui ſolet in p̃ium, moderatum, & rigoroſum ſoluuntur quæſtiones multæ ex vario precio eiuſdem rei in eodem loco, & tẽpore, dum venditur ab vno decẽ, ab alio vndecim, ab alio duodecim, & ab omnib⁹ iuſte. Et hinc fit, vt vnus emat decem, & ſtatim vendat rem illam duodecim abſq; læſione conſcientiæ. Hinc quoque fit, vt vendat ſoluenti nũc pro decem, qui ſoluturo ad annum non vult vendere niſi pro duodecim, & ſic de alijs ſimilibus.

¶Super quæſtionis ſeptuageſimæſeptimæ Ar. ſecundum.

In artic. 2. eiuſdem quæſtionis 77. nota quòd licet author in reſponſione ad primum, non reputet impoſſibile fieri aurum uerum per artẽ quia tamen nunquã, aut raro fit, ſed ſæpiſſime accidit contrarium, q̃. ſ. ex vero auro faciunt fumũ, dum multas expenſas faciunt, quæ in fumum reſoluuntur, ideo huiuſmodi ars aut non humana, aut principum poſt res conſultas cum ſapientibus eſt. Habes autem in litera, quod non ſufficit alchimicum aurum, vel argentum tale facere, vt nummis, vaſis, & huiuſmodi conſtruendis ſit habile,

cum

peratio eſt iniuſta, vt ex ſupradictis * patet, tenet tamē cū ad eius notitiam peruenerit, damnum recompenſare emptori. Et quod dictum eſt de venditore, etiam intelligendum eſt ex parte emptoris. Contingit enim quandoque venditorem credere rē ſuā eſſe minus pretioſam quātum ad ſpeciem, ſicut ſi aliquis vendat aurum loco auricalchi, emptor ſi id cognoſcat iniuſte emit, & ad reſtitutionem tenetur, & eadem ratio eſt de defectu qualitatis, & quantitatis.

AD PRIMVM ergo dicēdum, q aurū, & argentum non ſolum cara ſunt pp vtilitatē vaſorū, quæ ex eis fabricant, aut aliorū huiuſmodi, ſed etiam pp dignitatem & puritatem ſubſtantiæ ipſorum. Et ideo ſi aurum, vel argentum ab alchimicis factum, veram ſpeciem non habeat auri & argēti, eſt fraudulentia & iniuſta venditio, præſertim cū ſint aliquæ vtilitates auri, & argenti veri, ſm naturalē operationē ipſorum, q̄ non conueniunt auro p alchimiā ſophiſticato. Sicut q habet proprietatē lætificādi, & cōtra quaſdā īfirmitates medicinaliter iuuat. Frequentius etiā pōt poni in operatione, & diutius in ſua puritate permanet aurū verū, q̄ aurū ſophiſticatū. Si autem per alchimiā fieret aurum verum, nō eſſet illicitū ipſum pro vero vēdere, quia nihil prohibet artē vti aliquibus naturalibus cauſis ad pducendum naturales, & veros effectus, ſicut Aug. dicit in 3. * de Trin. de his, quæ arte dæmonum fiunt.

AD SECVNDVM Dicendū, q mēſuras rerū venaliū neceſſe eſt in diuerſis locis eſſe diuerſas propter diuerſitatem copiæ, & inopiæ rerum, quia vbi res magis abundat, conſueuerunt eſſe maiores menſuræ. In vnoquoque tamē loco ad rectores ciuitatis ptinet determinare, quæ ſint iuſtæ menſuræ rerum venalium, penſatis cō ditionibus locorum, & rerum. Et ideo has menſuras publica authoritate, vel conſuetudine inſtitutas prætterire non licet.

AD TERTIVM dicendū, quòd ſicut Aug. dicit in 11. * de ciui. Dei Pretiū rerū venaliū nō cōſiderat ſm gradum naturæ, cū qñque pluris vendatur vnus equus, quàm vnus ſeruus, ſed conſiderat ſm qđ in vſum res hoīs veniunt. Et ideo non oportet q venditor, vel emptor cognoſcat occultas rei venditæ qualitates, ſed illas ſolū, p quas reddit humanis vſibus apta, puta, q equus ſit fortis, & bene currat, & ſimiliter in cæteris. Has autem qualitates de facili A venditor & emptor cognoſcere poſſunt.

ARTICVLVS III.

Vtrū venditor teneatur dicere vitium rei venditæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q venditor nō teneatur dicere vitium rei vēditæ. Cū .n. venditor emptorem ad emēdum nō cogat, vī eius B iudicio rem, quam vēdit, ſupponere; ſed ad eūdem pertinet iudiciū & cognitio rei, non ergo videtur imputandam vēditori, ſi emptor in ſuo iudicio decipitur, pcipitāter emēdo abſque diligenti inquiſitione de conditionibus rei.

¶ 2 Præt. Stultum videtur, quod aliquis id faciat, vnde eius operatio impediatur: ſed ſi aliquis vitia rei vendendæ indicet, impedit ſuam venditionem. Vnde Tull. in libr. de Offi. inducit quen dam dicentem. Quid tam abſur- C dum, quam ſi domini iuſſu ita præco prædiceret, Domum peſtilētē vendo? ergo venditor non teneī diceret vitia rei venditæ.

¶ 3 Præterea. Magis neceſſarium eſt homini vt cognoſcat viam virtutis, quam vt cognoſcat vitia rerum, quæ venduntur: ſed homo non tenetur cuilibet conſilium dare, & veritatem dicere de his, quæ pertinent ad virtutem, quamuis nulli debeat dicere falſitatem. ergo multo minus tenetur venditor vitia rei venditæ dicere, quaſi conſilium dando emptori.

D ¶ 4 Præterea. Si aliquis teneatur dicere defectum rei venditæ, hoc non eſt niſi vt minuatur de pretio; ſed quandoque diminueretur de pretio etiam abſque vitio rei venditæ propter aliquid aliud, puta, ſi venditor deferens triticum ad locum, vbi eſt cariſtia frumenti, ſciat multos poſſe venire, qui deferant: quod ſi ſciretur ab ementibus, minus pretium darent. Huiuſmodi autem non oportet dicere venditorem, vt videtur. ergo pari ratione nec vitia rei venditæ.

SED CONTRA eſt, quod Ambro. * dicit in lib. de Offic. In contractibus vitia eorum quæ veneunt p di iubentur, ac niſi intimauerit venditor, quamuis in ius emptoris tranſierint, doli actione vacuantur.

E RESPONDEO Dicendum, quod dare alicui occaſionem periculi vel damni ſemper eſt illicitum, quamuis non neceſſarium, quod homo alteri ſemper det auxilium, vel conſilium pertinens ad eius qualemcumque promotionem, ſed hoc ſolum eſt neceſſarium in aliquo caſu determinato, puta, cum alius eius curæ ſubdatur, vel cum non poteſt ei per alium ſubueniri. Vnditor autem, qui rem vendendam proponit, ex hoc ipſo dat emptori damni, vel periculi occaſionem, q rem vitioſam ei offert, ſi ex eius vitio damnum, vel periculum incurrere poſſit. Damnum quidem, ſi propter huiuſmodi vitiū res, quæ vendenda proponitur, minoris ſit pretii, ipſe vero pp huiuſmodi vitium nihil de pretio ſubtrahat. Periculum

q.59.art.2. cum propter naturæ impuritatē, cum propter operationes naturales, tum propter frequentiorem applicationem, tum propter diuturniorem pmanſionem. Iniuſtā ergo reddit venditionem talis ſpēi defectus &c. Et ſi bene pſpexeris has quatuor rōnes, videbis eas habere locum in aliis, q̄ per alchimiam fieri poſſunt proportionaliter applicando, niſi forte tertia rō locum in quibuſdā careat, propterea q̄ res illa nō niſi ſemel applicari potuiſſet ad operationē ex natura ſua. Reliquæ namque communes ad omnia huiuſmodi rationes videntur &c. Et ideo memento applicare eas ad occurrentia.

¶ Super quæſtionis ſeptuageſima ſeptima Arti. tertium.

IN art. 3. eiuſdem q. nota tria. Primum in principio corporis D 94. & D. 240. articuli. i. generalem regulam, vnde aliqs tenetur dare auxiliū, vel conſilium &c. pximo, ſ. vel ex parte agentis, qa ſuæ curæ Lib. 3. ca. 8. tomo 3. incumbit, vel ex parte patientis, quia eſt in neceſſitatis articulo, ita q non poſſit ei per alium ſubueniri. In his .n. duobus caſibus tantum tenetur quis proximum adiuuare, vt in litera dicitur. Et ex his tu applicando, caſus occurrētes determinato.

¶ Secundum in calce eiuſdem corporis q illud dictum, ſcilicet venditor poteſt ſuę idēmnitati conſulere reticendo occultum vitium, eſt intelligendum, Lib. 11. c. 16. tomo 5. quando vitium occultum, nec damnum, nec periculum proximo inferre poteſt, & non ſi in periculum, aut damnum proximi eſſe poteſt. Et ſcito, quod ſi res huiuſmodi plus communiter æſtimatur, vitium eſt occultum, quamuis quantum eſt ex parte venditoris, iuſtum ſeruatum ſit, ſeruando q in litera dicitur, cauendum tamen eſt niſi emptor poſtmodum rem illā vendat, neſcius occulti defectus plus vendat, q̄ ſit iuſtū pretiū. Alioquin vendendo rem occulte vitioſam, dat occaſionem dāni ſecundo emptori. Et propterea primus vendi- 414 Quoli. 2. artic. 10. tor conſcius occulti defectus, poſt quā vēdidit, debet dicere p ſe, vel per alium occultum defectum ei qui emit: qui eſt dominus, rei vt ſic & ſeipſum ſeruauerit indemnem, & proximo occaſionem dānificandi alterū non dederit.

¶ Tertiū eſt in rñſione ad quartum, q regulariter conſideratur ī emptiōe, & vēditione pretiū pſens non futurū, aut præteritum. In quibuſdā tñ contractibus, Libr. 3. parū ante mediū libri, in cap. cuius titul⁹ eſt. In contractio. communibus, q̄ forma honeſti, in fine illius. quando ſcilicet erat res ſuas ſeruaturus, vt futuro tēpore venderet, vel cum emit res futuro tempore aſſignandas: ratio pretii futuri habetur vt patet extra. de vſuris, capit. Nauiganti &c.

Lib. 5. c. 10. parū à princip. tom. 1.

autem, ſi propter hmői vitium vſus rei reddatur impeditus, vel noxius, puta, ſi aliquis alicui vendat equum claudicantem pro veloci, vel ruinoſam domum pro firma, vel cibum corruptum, ſiue venenoſum pro bono. Vnde ſi huiuſmodi vitia ſint occulta, & ipſe non detegat, erit illicita, & doloſa venditio, & tenetur venditor ad damni recompenſationem. Si vero vitium ſit manifeſtum puta, ſi equus ſit monoculus, vel cum vſus rei, etſi non competat venditori, poteſt tamen eſſe conueniens alijs, & ipſe propter huiuſmodi vitium, ſubtrahat quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifeſtandum vitium rei, quia forte propter huiuſmodi vitium emptor vellet plus ſubtrahi de pretio, quam eſſet ſubtrahendum. Vnde poteſt licite venditor indemnitati ſuæ conſulere, vitium rei reticendo.

Ad primvm ergo dicendum, quod iudicium poteſt fieri niſi de re manifeſta. Vnuſquiſq; n. iudicat ſecundum quod cognoſcit, vt dicit* in 1. Ethi. Vnde ſi vitia rei, quæ vendenda proponitur, ſint occulta, niſi per venditorem manifeſtentur, non ſufficienter committitur emptori iudicium: ſecus autem eſſet, ſi eſſent vitia manifeſta.

Lib. 1. ca. 3. tomo 5.

Ad secvndvm dicendũ, quod non oportet quod aliquis per præconem vitium rei venditæ prænũtiet, quia ſi prædiceret vitium, exterrerentur emptores ab emendo, dum ignorarent alias conditiones rei, ſecundum quas eſt bona, & vtilis: ſed ſingulariter eſt dicendum vitium rei ei, qui ad emendum accedit, qui poteſt ſimul omnes conditiones adinuicem comparare bonas, & malas. Nihil enim prohibet rem in aliquo vitioſam, in multis alijs vtilem eſſe.

Ad tertivm Dicendum, quòd quamuis homo nõ teneatur ſimpliciter omni homini dicere veritatem de his, quæ pertinent ad virtutes, tenetur tamen in caſu illo de his dicere veritatem, quando ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, niſi diceret veritatem, & ſic eſt in propoſito.

Ad qvartvm Dicendum, quod vitium rei facit rem in præſenti eſſe minoris valoris, quam videatur: ſed in caſu præmiſſo in futurum res expectatur eſſe minoris valoris per ſuperuẽtum negociatorũ, qui ab emẽtibus ignorantur. Vnde venditor, qui vendit rem ſecundum pretium quod inuenit, non videtur contra iuſtitiam facere, ſi quod futurum eſt, non exponat, ſi tamen exponeret, vel de pretio ſubtraheret, abundantioris eſſet virtutis, quamuis ad hoc non videatur teneri ex iuſtitiæ debito.

Articvlvs IIII.

Vtrũ liceat negotiãdo, aliquid carius vendere, quàm emere.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur q̃ nõ liceat negotiãdo aliqd carius vẽdere, quam emere. Dicit enim*. Chryſ. ſuper Matth. 21. Quicunq; rem comparat, vt integram & immutatam vendendo lucretur, ille eſt mercator, qui de templo Dei eijcitur. & idem dicit Caſſiodorus ſuper illud Pſalm. 70. Quoniam nõ cognoui literaturam, vel negotiationem, ſecundum aliam literam. Quid, inquit eſt aliud negotiatio, niſi vilius comparare, & carius velle diſtrahere & ſubdit*, Negotiatores tales Dominus eiecit de templo, ſed [illegible] lus eijcitur

Opuſc. 13. cap. 3.

Homil. 38. in opere imperfecto à medio to. 2.

Eodẽ lo. c. 2.

F de templo, niſi propter aliquod peccatum. ergo talis negotiatio eſt peccatum.

¶ 2 Præterea. Contra iuſtitiam eſt, quòd aliquis rem carius vendat, quàm valeat, vel vilius emat, vt ex dictis* apparet, ſed ille qui negotiando rem carius vendit, quã emerit, neceſſe eſt, quod vel vilius emerit, quàm valeat, vel carius vẽdat. ergo hoc ſine peccato fieri non poteſt.

Art. 1.

G ¶ 3 Præterea. Hieron.* dicit, Negotiatorem clericum ex inope diuitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandã peſtem fuge, non autem negotiatio clericis interdicta eſſe videtur, niſi propter peccatũ. ergo negotiãdo aliquid vtilius emere, & carius vẽdere eſt peccatum.

In epiſt. ad Nepotianũ inter principiũ & med. tomo 1.

Sed contra eſt, qđ Au.† dicit ſuper illud Pſal. Quoniam non cognoui literaturam; Negotiator auidus acquirendi, pro dãno blaſphemat, pro pretijs rerum mentitur, & peierat, ſed hęc vitia hominis non ſunt artis, q̃ ſine his vitiis agi poteſt. ergo negotiari ſecundum ſe non eſt illicitum.

† Pſal. 70. in cõcione primæ partis Pſal. à med. tomo 8.

H Respondeo Dicendum, quòd ad negotiatores pertinet cõmutationibus rerum inſiſtere. Vt autem Philoſ. dicit in* primo Politicor. duplex eſt rerum commutatio. Vna quidem quaſi naturalis, & neceſſaria, per quam ſcilicet fit commutatio rei ad rem, vel rerũ & denariorum propter neceſsitatem vitæ, & talis commutatio non proprie pertinet ad negotiatores, ſed magis ad œconomicos, vel politicos, qui habent prouidere vel domui, vel ciuitati de rebus neceſſarijs ad vitam. Alia vero commutationis ſpecies eſt vel denariorũ ad denarios, vel quarumcunq; rerum ad denarios non propter res neceſſarias vitæ, ſed propter lucrũ quærendum. Et hęc quidem negotiatio proprie videtur ad negotiatores pertinere, ſecundum* Philo. Prima autem commutatio laudabilis eſt, quia deſeruit naturali neceſsitati. Secũda autem iuſte vituperatur, quia quantum eſt de ſe deſeruit cupiditati lucri, quæ terminum neſcit, ſed in infinitum tẽdit. Et ideo negotiatio ſm ſe cõſiderata quandã turpitudinẽ habet, inquantũ non importat de ſui rõne finem honeſtum, vel neceſſarium. Lucrum tamen, quod eſt negotiationis finis, etſi in ſui ratione non importet aliquid honeſtum, vel neceſſarium, nihil tamen importat de ſui ratione vitioſum, vel virtuti contrarium. Vnde nihil prohibet lucrum ordinari ad aliquem finem neceſſarium, vel

lib. 1. Polit. ca. 1. 4. & 6. tom. 5.

Lib. 1. Polit. cap. 6. to. 5.

I K

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ ſeptimæ Arti. quartum.*

In arti. 4. eiuſdem 77. quæſ. nota tria. Primum in corpore arti. vt ſcilicet ſcias diſcernere inter affirmationem mali, & negationem boni. negotiatio namque propter lucrum eſt huius naturæ, quod nõ affirmatur de ea malum, ſed negatur bonũ. Non enim eſt ſecundum ſe mala, qa ſi talis eſſet, nulla intentione poſſet eſſe licita. Neq; etiã ſecundum ſe bona, quia non ordinatur, ad finẽ neceſſarium aut honeſtũ: ſed habet potius ſpẽm mali, vt in reſponſione ad tertium dr. Et qa actio ſm ſe nõ mala nec bona moraliter, põt ex adiuncto fine eſſe bona, ſi finis eſt bonus, & mala, ſi finis eſt malus, ío negotiatio pp lucrũ & iuſte vituperatur, tanq̃ habens ſpẽm mali, & illicita eſt, ſi ordinatur ad lucrum vt vltimũ finem, & licita eſt, ſi ordinatur ad ſuſtentationẽ familiæ, vel reipublicæ.

¶ Secundo in reſponſione ad primum, ne fallaris intelligẽs, ex litera, q̃ author putet eum qui vendit rem non mutatã carius, conſtituere finẽ vltimum in lucro, ac per hoc peccare mortaliter. Non enim hoc dicit; ſed comparando vendentem rẽ mutatam carius, vendenti carius rem non mutatam, in primo apparet, quod præmium ſui laboris in mutando intẽdit, in ſecundo aũt nihil aliud apparet, niſi lũcrũ. Hæc ſunt quo ad apparentiã. Veruntñ vt in litera ſubiungitur, quia ẽt ipſum lucrum poteſt licite intendi, ſi in alium finẽ ordinet: ideo etiam vendendo rem non mutatam carius, põt lucrum intẽdere non vt vltimum finem.

¶ Tertium eſt in reſponſione ad ſecundum, quòd non pũtes authorem voluiſſe ibidem comprehendere omnes cauſas, ob quas licet carius vendere, quam emptum fuerit. Sufficit enim literæ, quòd tres cauſæ aſſignatæ ibidem ſint veræ, nec requiritur, quod ſint ſolæ, cum hoc non dicatur in litera. Superius namque alia cauſa aſſignata eſt, ſcilicet, latitudo pretij iuſti. Et ratio expenſarum in conducendo, cõſeruãdo &c. & operarũ ipſius negotiatoris habenda eſt. Non enim gratis noſtrę debent commoditati miniſtrare.

vel etiam honeſtum,& ſic negotiatio licita reddetur. Sicut cum aliquis lucrum moderatum, quod negotiando quęrit, ordinat ad domus ſuæ ſuſtentationem, vel etiam ad ſubueniendum indigentibus, vel etiam cum aliquis negotiationi intẽdit ꝑ publicam vtilitatem, ne ſcilicet res neceſſariæ ad vitam patriæ deſint,& lucrum expetit nõ quaſi finem, ſed quaſi ſtipendium laboris. A

Ad primum ergo dicendum, ꝙ verbum Chryſoſt. eſt intelligendum de negotiatione, ſecundum ꝙ vltimum finem in lucro conſtituit, quod præcipue videtur, quando aliquis rem non immutatam carius vendit. Si enim rem in melius mutatam carius vendat, videtur præmium ſui laboris accipere, quamuis & ipſum lucrum poſsit licite intendi, non ſicut vltimus finis, ſed propter alium finem neceſſarium, & honeſtum, vt dictum eſt.

Ad secundum dicendum, ꝙ non quicunq; carius vendit aliquid, quàm emerit, negotiatur, ſed ſolum qui ad hoc emit, vt carius vendat. Si autem emit rẽ non vt vendat, ſed vt teneat,& poſtmodum propter aliquam cauſam eam vendere velit, non eſt negotiatio, q̃uis carius vendat. Poteſt enim hoc licite facere, vel quia in aliquo rem meliorauit, vel quia pretium rei eſt mutatum ſecundum diuerſitatem loci, vel temporis, vel propter periculum, cui ſe exponit, transferendo rem de loco ad locum, vel etiam * fieri faciendo. Et ſecundum hoc nec emptio, nec venditio eſt iniuſta. *alias ferri.

Ad tertium dicendum, quod clerici non ſolum debent abſtinere ab his, quę ſunt ſecunbum ſe mala, ſed etiam ab his, quæ habent ſpeciem mali. Quod quidem in negotiatione contingit, tum propter hoc, ꝙ eſt ordinata ad lucrum terrenum, cuius clerici debent eſſe contemptores, tum etiam propter frequentia negotiatorum vitia, quia difficulter exuitur negotiator à peccatis labiorum, vt dicitur Eccleſ. 26. Eſt & alia cauſa, quia negotiatio nimis implicat animum ſæcularibus curis,& per conſequens à ſpiritualibus retrahit. Vnde Apoſtolus dicit 2. ad Timo. 2. Nemo militans Deo implicat ſe negociis ſæcularibus, licet tamen clericis vti prima commutationis ſpecie, quæ ordinatur ad neceſsitatem vitæ emendo, vel vendendo.

¶Super quæſtionis ſeptuageſimę octauę Artic. primum.

IN artic. 1. q. 78. dubium occurrit circa rationem literæ. quia probatur vſurã eſſe peccatum. Arguunt enim quidam quòd rationes non ſunt efficaces, quia falſum eſt, ꝙ in huiuſmodi rebus mutuabilibus nõ differat vſus à ſubſtãtia rei, quũ in omnibus differt ſicut operatio à natura. Et quia ratio illa ꝙ pecunia eſt principaliter propter negotiationes, non habet locũ in aliis mutuabilibus, puta, vino, tritico &c. Non concludit igitur efficaciter litera intẽtũ. ¶Ad hoc dicitur, ꝙ vtraque obiectio procedit ex minori intellectu literæ Et prima quidem, nam ꝙ vſus,& res differant, vel non differant, dupliciter intelligi põt. Primo ſm eſſe naturæ,& hoc eſt extra ꝓpoſitũ. Secundo in ordine ad commutationes,& hoc eſt ad propoſitum, vbi de iuſtitia & iniuſtitia cõmutationum tractatur. Licet ergo in eſſe naturæ vinum, & vſus vini, puta, bibere diſtinguantur, in ordine tamẽ ad commutationes pro eodẽ cõputatur vinũ, & eius vſus, neque ſeorſum vendi poteſt vinum, & ſeorſum qđ bibi poſſit, & ſimile eſt in aliis huiuſmodi. Et hoc manifeſtũ erit in litera dicente non quòd ſint idẽ, ſed quod non debet ſeorſum computari vſus rei à re ipſa. Secunda autem, quoniam author non facit duas rationes, vt obiiciens interpretatur; ſed vnam, & ſub illa vniuerſali, ſcilicet in rebus quarum vſus eſt conſumptio, ſublumit, quod pecunia ſecundum principalẽ ſui vſum eſt talis res, ſcilicet, cuius vſus eſt cõſumptio. Et probat hoc, qa principalis vſus eius eſt expendi in commutationibus, ſecundum Ariſtotelem. Vnde patet rationem literæ ſolidã efficacemq; manere. ¶In reſponſione ad ſecundũ & tertium, aduerte, quòd ſtando infra terminos iuris diuini, & naturalis, licitum eſt condere leges permiſſiuas vſurarum, non propter lucrũ principum, quod ab vſurariis percipiunt, quia hoc eſt participare in crimine, ſed propter vitandum maius malum, puta, furta &c. Quemadmodum licitum eſt condere leges permiſſiuas meretricum propter vitanda adulteria, nec huiuſmodi leges ſunt iniuſtæ. Vnde in litera dicitur, quòd lex Moyſi fuit talis, quam conſtat non eſſe iniquã, ſed

QVAESTIO LXXVIII. D

De peccato vſurę, quod committitur in mutuis, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde cõſiderandũ, eſt de peccato vſurę, qđ cõmittiẽ ĩ mutuis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum ſit peccatũ accipere pecuniam in pretium pro pecunia mutuata, quod eſt accipere vſuram. E

¶Secũdo, Vtrum liceat pro eodẽ quamcunque vtilitatem accipere, quaſi in recompenſationẽ mutui.

¶Tertio, Vtrũ aliquis reſtituere teneatur id, qđ de pecunia vſuraria iuſto lucro lucratus eſt.

¶Quarto, Vtrũ liceat accipere mutuo pecuniam ſub vſura.

Articvlvs I.

Vtrum accipere vſuram pro pecunia mutuata ſit peccatum.

AD primvm ſic proceditẽ. Videtẽ ꝙ accipere vſurã ꝓ pecunia mutuata nõ ſit peccatum. Nullus em peccat ex hoc, quod ſequitur exemplum Chriſti; ſed Dominus de ſeipſo dicit, Luc. 9. Ego ueniens cũ uſuris exegiſſem illam, ſcilicet pecuniam mutuatã. ergo nõ eſt peccatũ accipere vſuram pro mutuo pecuniæ. B

¶2 Præ. Sicut dicitẽ in pſal. 18. Lex domini immaculata, quia ſcilicet peccatum prohibet, ſed in lege diuina cõceditur aliqua vſura, ſecundum illud Deut. 23. Non fœneraberis fratri tuo ad vſurã pecuniã, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, ſed alieno:& quod plus eſt, ẽt in præmium repromittitur pro lege ſeruata, ſecundum illud Deut. 28. Fœnerabis gentibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies. ergo accipere vſuram non eſt peccatum.

C ¶3 Præterea. In rebus humanis determinatur iuſtitia per leges ciuiles, ſed ſecundum eas conceditur vſuras accipere. ergo non videtur eſſe illicitum.

¶4 Præterea. pretermittere conſilia non obligat ad peccatum, ſed Luc. 6. inter alia conſilia ponitur. Date mutuum, nihil inde ſperantes. ergo accipere vſuram non eſt peccatum.

¶5 Præt. Pretium accipere pro eo quod quis facere non tenetur, nõ videtur eſſe ſecundum ſe peccatũ: ſed non in quolibet caſu tenetur pecuniam habens eam proximo mutuare. ergo licet ei aliquando pro mutuo accipere pretium.

¶6 Præt. Argentum monetatum & in vaſa formatũ, non differt ſpẽ: ſed licet accipere pretiũ pro vaſis argenteis accommodatis. ergo ẽt licet accipere pretium pro mutuo argenti monetati: vſura ergo non eſt ſecundum ſe peccatum.

¶7 Pręt. Quilibet põt licite accipere rẽ, quã ei dominus rei volũtarie tradit; ſed ille, qui accipit mutuũ voluntarie tradit vſuram. ergo ille qui mutuat, licite poteſt accipere.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur Exod. 22. Si pecuniam mutuã dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eũ quaſi exactor, nec vſuris opprimes.

Respondeo Dicendũ, ꝙ accipere vſurã ꝓ pecunia mutuata, eſt ſm ſe iniuſtum, quia venditur id quod non eſt, per quod manifeſte inæqualitas conſtituitẽ, quę iuſtitię

416
3. diſ. 37. ar. 6. Et mal. q. 13. art. 4. Et quo 3. arti. 19. Et opuſ. 73. capit. 4. & 15.

ſed non quod aliud eſt cōdere legem, quod vſura poſſit impune fieri, & aliud quod vſura non poſſit repeti. Stat.n. eſſe primam legem ſine ſecunda, q ſcilicet vſuratius non poſſit a laico iudice puniri, & cum hoc poſſit conueniri quaſi debitor. Non.n. moyſi lex permittens vſuram ab extraneis, vetat repetitionem, ſed impunitatem concedit, & ſimiliter licitã iura ciuilia dicunt vſurã, vt author dicit in litera. F

¶ In reſponſione ad quartum, vbi agit de ſpe mutuantis, dubiũ occurrit, an ſpes habẽdi aliquid vltra ſortẽ conſtituat vſuratiũ. Et eſt rõ dubitãdi, qa cum ſola ſpe aliquid habendi vltra ſortem ſtat recipere aliquid vltra ſortem, gratis donatum ab eo, qui accepit mutuum. Et ſi eſſet vſura, teneretur ad reſtitutionem, ſed cũ non teneatur, ſeqtur q non ſit vſura. ¶ In oppoſitum autẽ cõmunis authoritas dictare videtur.

¶ Ad euidentiam huius dubij duo vidẽda ſimul ſunt, ſcilicet de peccato, & de reſtitutione, an ſit peccatũ vſuræ, & an teneat reſtituere. Et qm̃ peccatũ cordis, & operis in eadẽ ſunt ſpecie, quia facere, & deſiderare aliquid inter ſe conuertuntur in bonitate & malitia, ſciendũ eſt, quod deſiderare aliqd vltra ſortẽ dupliciter cõtingit. Primo ex mutuo hoc eſt pp mutuũ. Secundo,

contrariatur. Ad cuius euidentiã ſciẽdũ eſt, q quedã res ſunt, quarũ vſus eſt ipſarũ rerũ cõſumptio, ſicut vinum conſumimus, eo vtendo ad potum, & triticum cõſumimus, eo vtẽdo ad cibũ. Vnde in talibus non debet ſeorſum cõputari vſus rei à re ipſa, ſed cuicũq; cõceditur vſus ex hoc ipſo conceditur res, & pp hoc in talibus p mutuũ transfertur dñium. Si quis ergo ſeorſum vellet vẽdere vinũ & vellet ſeorſum vendere vſum vini, venderet eandem rẽ bis, vel uenderet id quod non eſt: vnde manifeſte p iniuſtitiã peccaret. Et ſimili rõne iniuſtitiã cõmittit q mutuat uinum, aut triticũ, petẽs ſibi duas recõpẽſationes, vnã quidem reſtitutionẽ æqualis rei, aliã vero pretium vſus, quod vſura dr̃. Quædã vero ſunt, quorum vſus non eſt ipſa rei conſumptio, ſicut vſus domus eſt inhabitatio, nõ autem diſſipatio. Et iõ in talibus ſeorſum põt vtrumq; concedi, puta, cum aliquis tradit alteri dominium domus reſeruato ſibi vſu ad aliqđ tp̃s, vel ecõuerſo, cũ quis concedit alicui vſum domus reſeruato ſibi eius dñio. Et pp hoc licite põt homo accipere pretiũ p vſu domus, & p̃ter hoc petere domũ accõmodatam, ſicut patet in cõductione, & locatione domus. Pecunia autem ſm Philoſophum in *5. Ethic. & in 1. Polit.

Li. 5 Ethi. c. 5. & 1. Polit. 16. c. & 7. tomo 5.

non ex mutuo, ſed ex bñuolentia amicabilis eius cui mutuat. Et ſiquidem hoc ſecundo modo ſperetur aliquid vltra ſortẽ conſtat non eſſe vſuræ peccatum: quoniam nihil inde, hoc eſt, ex mutuo ſperatur. Si vero primo modo, ſubdiſtinguendum eſt, quia aut ſperatur ex mutuo principaliter, aut ſecundario: ſi principaliter, vſuræ vitium eſt cõtra dñi præceptum, nihil inde ſperantes. Si ſecundario, vſuræ peccatum nõ eſt, vt author dicit in q. de malo quæſt. 13. art. vlti. Quoniam licitum eſt ex beneficio, quod confert proximo de ſuo, habere oculum ſiniſtrum ad vtile. Contingit autem hic ſecũdarius reſpectus, qñ aliquis mutuat, nihil propter mutuum expectans, ſed expectans ex gratitudine illius cui mutuat quod nõ erit ingratus ſed ſicut gratiam illi facit mutuando, ita ille gratus vel in remutuando, vel in ſeruiendo, vel in munuſculo, iuxta conditionem ſuam erit, non vt vſuram ſoluat, ſed vt gratis ſe gratũ exhibeat. Debetur.n. mutuãti ratione mutui, & res quæ mutuo eſt conceſſa, propter ipſam rem mutuatam, & gratia propter affectum mutuantis gratus: Et propterea ſperans vtrũque cum ſuis effectibus, non peccat. Nec putes me immemorem eorum, quæ in quolibetis ſcripſi, quoniam eadem eſt ſentẽtia, licet alijs vtar vocabulis, & melius hic. Nec fallaris, putans eſſe ſufficiens ſignum vſurariæ mentis, q non mutuaret ſi crederet illum futurum ingratum. Eſt enim ſignum fallax in foro conſcientiæ, quãuis in foro iudiciali multum forte ponderaret, & doctores tanquã nuncio peruerſæ mentis ipſo quandoque vtant. Cõſtat nãq; in arctiori materia. ſ. in ſimonia ſcriptum eſſe ab authore in quolibetis, quod qui vadit ad eccleſiã propter diſtributiones, alias non iturus, tunc non eſt ſimoniacus. Et ſimile eſt in propoſito, quia remuneratio ſperata non eſt ratio q mutuet, ſed eſt cõditio quare magis mutuat huic K

quam illi, quia iſte gratus, ille non. Et quoniam facere & deſiderare, vt dictum eſt eiuſdem ſunt rationis, ſi quis non ſolum hæc intus ſperet, ſed extra etiam ſpem talẽ, hoc eſt, ſic moderatam, vt deſcripta eſt, demonſtret, & ſequatur effectus gratuitæ remunerationis, vt deſcripſimus, nullum eſt peccatum vſuræ. Vnde in ſequenti articulo author dicit, qđ ſi mutuãs aliqd accipiat nõ quaſi exigens, nec quaſi ex aliqua obligatione tacita, vel expreſſa, ſed ſicut gratuitum donum, nõ peccat. Et loqtur de obligatione ciuili, qua qs tenetur ad debitum quaſi iuſtum, non aũt de obligatione, qua qs tenet ad debitũ de honeſtate, ſm quam debet q mutui gratiam accepit, vltra mutuũ rependere gratuitum beneficium æquale, & amplius ſm Ariſt. doctrinã, ſed ideo doctores tã caute loquũtur, vt nec directe, nec indirecte petatur aliqd, qa fraudes hominũ, qui ad malũ p̃ni ſunt timent, qa in foro exteriori ſuſpecti eſſent, qa volũtas proximi, qui gradus dicitur, ignoratur & putatur quod quaſi redimens vexationẽ ſuam, rependat. Nec habet locum reſtitutio aliqua, quando ſic prædicta ſeruantur. Propter varietatem tamen occurrentem, hinc inde, ſcito, quod quadrupliciter poteſt variari recompenſatio alicuius vltra ſortem ſine pacto explicite vel implicite, ſ. ex parte mutuantis tantum, vel ex parte accipientis mutuũ tantum, vel ex parte vtriuſque, vel ex parte neutrius. Et ordine præpoſtero à clarioribus inchoando, qñ ex parte neutrius corrupta eſt intentio, ita quod nec mutuans habet malam intentionem habendi, nec dans habet aliquo modo coactionẽ, ſed omnino ſponte & libere donat, nullum omnino eſt peccatum, vt patet, nullaque intercedit reſtitutio. Sed quãdo vtriuſque mens mala eſt, mutuãtis quidẽ, quia omnino ſiue hoc, ſiue illo modo vult aliquid vltra ſortem: accipientis vero mutuum, quia videt, vel putat non poſſe aliter ſibi conſulere, niſi dando, ac per hoc eſt mala paſſiue, quia patitur, nõ quia facit malum, peccatum vſuræ eſt, & tenetur ad reſtitutionem: quia ex mutuo principali ſperatur, & dat nõ volũtarie. Et in hoc caſu intelligendum eſt capitulum, Conſuluit extra de vſuris circa reſtitutionẽ vſuræ ſine pacto. Qm̃ vero ex parte tãtũ accipientis mutuũ claudicat intentio, quia ſcilicet ipſe non dat uolũtarie id quod dat, mutuans autem credit propter ſuã innocentiam ſibi gratis dari, accipiendo nõ peccat, ſed tenetur reſtituere illud, quando poſtmodum hoc ſcit, ſi ex illo eſt factus locupletior. Nã ſi conſumpſit illud tanquã aduẽtitiũ nõ computatum, ad nihil tenetur, & ſibiipſi imputet qui dedit: & non eſt imputãdum ei, qui in bona ſemper fide fecit, & nihil ex illo locupletatus eſt. Si.n. locupletior factus ex illo eſſet, teneretur reddere alienum non ratione acceptionis, ſed rõne rei acceptæ, quia inuoluntarie a domino exit. Quando autẽ corrupta eſt mens ex parte mutuantis tantum, tunc peccat mortaliter abſque dubio, ſed ad reſtitutionem nõ tenetur, vt quidam dicũt, quia reſtitutio ordinatur ad hoc quod ille qui minus habet quam ſuum eſt, rehabeat ſuum. Modo iſte qui donauit

principaliter eſt inuenta ad cõmutationes faciẽdas, & ita p̃prius & principalis pecuniæ uſus eſt ipſius cõſumptio ſiue diſtractio ſm qđ in cõmutationes expẽditur. Et pp hoc ſm ſe ẽ illicitũ p vſu pecuniæ mutuatæ accipere pretiũ, qđ dicitur vſura. Et ſicut alia iniuſte acqſita tenetur homo reſtituere, ita G pecuniam, quã per vſurã accepit.

Ad primvm ergo dicẽdum, quod uſura ibi metaphorice accipitur p ſuperexcreſcẽtia bonorũ ſpiritualium; quam exigit Deus, uolens ut in bonis acceptis ab eo, ſemper proficiamus, quod eſt ad utilitatem noſtram, non eius.

Ad secvndvm dicẽdum, q Iudæis prohibitum fuit accipere vſuram à fratribus ſuis. ſ. Iudæis per quod datur intelligi, quod accipere vſuram à quocũque homine eſt ſimpliciter malum. Debe- H mus enim omnem hominem habere quaſi proximum & fratrem præcipue in ſtatu Euangelij, ad q omnes vocantur. Vnde in Pſal. 14. abſolute dicitur. Qui pecuniam ſuam nõ dedit ad uſuram. Et Ezech. 18. Qui vſuram non acceperit. Quod autem ab extraneis vſuram acciperent, non fuit eis cõceſſum quaſi licitũ, ſed permiſſum ad maius malũ vitandum, ne. ſ. à Iudæis Deũ colentibus vſuras acciperent pp auaritiam cui dediti erant: vt

donauit nihil minus habet, quia hoc qđ dedit, nō inuito, ſed libere à ſe abdicauit, neq; eſt ab eo ablatum, ſed ipſe ſpōte donauit. non eſt igitur reſtituēdum. Sed ſi meditemur in regulis reſtitutionū ſuperius, cum de reſtitutione tractaremus, habitis, dubio non paruo apparebit, ꝙ hæc ratio concludit quod non eſt reſtituēdum

D.1109. ei, à quo accepit, ſed non quod non ſit reſtituēdum abſolute Et ratio eſt, quia pro regula accepimus, ꝙ quando acceptio ipſa eſt iniuſta, ita ꝙ ille qui accipit, contra legem accipit, nō debet ſibi retinere, ſed debet ī pios vſus conuertere. Conſtat namq; ꝙ in hoc caſu licet datio ſit bona, acceptio tamen ipſa eſt vſuraria, & cōtra legē vtriuſque teſtamenti. ergo non pōt ille qui accepit, retinere, ſed debet ī pios vſus reſtituere: & cōfirmatur, quia ad vinculum reſtituēdi ſufficit ꝙ teneat̃ aliquis rōne acceptionis iniuſtæ, etiam ſi non teneatur ratione rei acceptæ, In propoſito autem hic tenetur rōne vſurariæ acceptionis. Soluitur aūt

Li.1.c.7.parē ante medium. to.5. hoc dubiū diſtinguēdo inter per ſe, & per accidens, & dicendo ꝙ huiuſmodi acceptio optimæ dationi reſpōdens, nō eſt ꝑ ſe iniuſta, & vſuraria, quia cū iuſtitia ſit ad alterum, & iuſtitia in cōmutationibus ſit inter cōmutātes, & hmōdi acceptio nō violet ſm̄ rē æqualitatē inter eos, ſed ſolū ſecundū opinionē, & intentionē accipientis, cōſequēs eſt, ꝙ per accidens, hoc eſt, propter intētionem accipientis, & nō per ſe, hoc eſt, non ꝑpter inæqualitatē rei ad rem, acceptio iſta eſt iniuſta & vſuraria, ac ꝑ hoc quādiu iſte qui accepit uigore talis acceptionis retinet, tenetur reſtituere, ex cōtracto quidem uitio per accidens acceptionis pauperibus, ex putata aūt nō donatione libera dātis, ei qui dedit. Et hoc debet exequi: quoniam ratio ſuperius allata concludit, qđ per ſe non eſt ei qui dedit, reſtituendum, Cum quo ſtat, ꝙ ꝑ accidens ſit ei reſtituendum, ſed ſi poſt ſciuerit donatum ſibi eſſe, & vigore donationis cœpit retinere, nō tenebit̃ amplius reſtituere, ſit.n. licite ſuum de nouo per acceptionē donationis ſibi hactenus incognitæ; Et ſic vtraque opinio, ſcilicet dicētiū quod non poteſt iſta retinere ſibi: & dicentium quod pōt retinere, eſt vera diuerſimode, vt diximus. Et per hæc patent ſolutiones multarum quæſtionum de vſura mentali &c.

¶ In reſponſione ad textum eiuſdem art. ubi agitur de multiplici uſu rei, aduerte qđ uſus principalis pecuniæ eſt ex tēdi, ut ꝑtium rerum, ſicut uſus principalis uini eſt ut bibatur. Verum quemadmodum uino nō ſolum utimur ad bibendū, ſed ad commutandum, vel cum pecunia, & tunc induit rationē

A rei venalis, vel cū alia re, & tunc quandoque rationem pretij, puta, ſi vino emimus frumentū, vel etiā vtriuſq;, puta, rei venalis, & pretij, cū ſimul emimus vino frumentū, & vēdimus vinum pro frumento, intendētes vēdere noſtrū vinū, & emere frumētum & c. itē proportionabiliter cōtingit in pecunia: quoniam ipſa nō ſolum vtimur vt pretio rerum, ſed etiam vt re venali, conſiderando ſicut de aliis rebus, abundantiam vel penuriam eius reſpectu occurrētium neceſſitatum. Et hoc mō vtit̃ pecunia ars nūmularia, vulgariter nūcupata cāpſoria, ſ. vt re quadā. Et propterea vtitur ipſa ſimul vt re, & pretio, quemadmodum in comutatione vini & frumenti declaratum eſt. Et ſupra hoc fundamentum conſurgit tota doctrina cambiorū. Nec vlla apparet ratio, quare magis alijs rebus poſſimus tot modis vti, & auro, vel argento monetato non, cum multiplicitas vſus non impediat vſum principalem, & de facto pecuniā multos vſus habere præter principalem experiētia teſtatur.

habetur Iſa.26. Quod autem d in præmiū promittit, Fœnerabis gentibus multis &c. fęnus ibi large accipitur pro mutuo, ſicut Eccl.29. dicitur. Multi nō cauſa nequitiæ nō fœnerati ſunt. i. non mutuauerunt. Promittitur ergo in præmiū Iudæis abūdātia diuitiarū, ex qua cōtingit ꝙ alijs mutuare poſsint.

B Ad tertium dicendum, ꝙ leges humanæ dimittūt aliqua peccata impunita propter conditiones hominum imperfectorum, in quibus multæ vtilitates impedirētur, ſi omnia peccata diſtricte prohiberētur pęnis adhibitis. Et ideo vſuras lex humana conceſsit, non quaſi exiſtimans ea eſſe ſecundum iuſtitiam. ſed ne impedirentur vtilitates multorum. Vnde in ipſo iure ciuili dicitur, ꝙ res, quæ vſu cōſumuntur, neque ratione naturali, neque ciuili recipiunt vſum fru-

C ctum, & ꝙ Senatus non fecit earū rerū vſum fructū, nec.n. poterat, ſed quaſi vſum fructum cōſtituit cōcedēs. ſ. vſuras. Et Philo. naturali rōne ductus dicit* in 1. Politic. quod vſuraria acquiſitio pecuniarum eſt maxime præter naturam.

Ad quartum dicēdū, ꝙ dare mutuum non ſemper tenet̃ homo. Et ideo quantū ad hoc ponitur inter conſilia: ſed quod homo lucrum de mutuo nō quærat, hoc cadit ſub rōne præcepti. Poteſt tñ

D dici cōſilium ꝑ cōparationē ad dicta Phariſæorum, qui putabāt vſuram aliquam eſſe licitam, ſicut & dilectio inimicorum eſt conſiliū: vel loquit̃ ibi nō de ſpe vſurarij lucri, ſed de ſpe, q̄ ponit̃ in hoīe. Nō enim debemus mutuum dare, vel quodcūq; bonū facere ꝑpter ſpē hominis, ſed propter ſpem Dei.

Ad quintum dicendū, ꝙ ille qui mutuare non tenetur, recōpēſationē pōt accipere eius, quod fecit, ſed non amplius debet exigere. Recompenſatur autem ſibi ſecundum æqualitatem iuſtitiæ, ſi tantum ei reddatur, quantum mutuauit. Vnde ſi amplius exigat pro vſufructu rei, quæ alium vſum nō habet, niſi conſumptionē ſubſtantiæ, exigit pretium eius quod non eſt, & ita eſt iniuſta exactio.

Ad sextum dicēdum, ꝙ vſus principalis valorum argēteorum, non eſt ipſa eorum cōſumptio: & ideo vſus eorum poteſt vēdi licite ſeruato dominio rei. Vſus aūt pricipalis pecunię argēteæ eſt diſtractio pecuniæ in cōmutationes, vnde non licet eius vſum uēdere cū hoc, ꝙ aliquis uelit eius reſtitutionē, ꝙ mutuo dedit. Sciendum tñ, ꝙ ſecundarius vſus argenteorū valorū poſſet eſſe cōmutatio, & talē vſum eorum nō liceret uendere. Et ſimiliter poteſt eſſe aliqs ſecūdarius vſus pecunię argenteæ, vt puta ſi qs cōcederet pecuniam ſignatam ad oſtentationē, vel ad ponendū loco pignoris, & talē vſum pecunię licite homo vendere pōt.

Ad septimum dicendū, ꝙ ille q dat vſurā, nō ſimpliciter uolūtarie dat, ſed cū quadam neceſsitate, inquantū indiget accipere pecuniā mutuo, quam ille qui habet, non vult ſine vſura mutuare.

Articulus II.

Vtrum liceat pro pecunia mutuata aliquam aliam commoditatem expetere.

Ad secundum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ aliquis poſsit ꝑ pecūia mutuata aliquā aliam cōmoditatē expetere. Vnuſquiſque.n. licite pōt ſuę indemnitati conſulere, ſed quandoque damnum aliquis patitur ex hoc,

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimę octauæ Ar. ſecundum.*

In art. 2. eiuſdē: 78. q. ſcito duas notabiles regulas in litera tradi. Vna eſt. Expetere propter mutuū aliquid pecunia æſtimabile, vt debitum ex obligatione, ſeu pacto, tacite, vel 317
expreſſe, eſt vſura. Al Mal. qō. 3.
tera eſt. Expetere ꝑꝑ art.4. ad 10.
mutuum, & exigere Et opuſ.a 1.
beneuolētiā, & quod q.3. Et 4. Et
cūque, vt ex beneuo opu.73.c.3.
lentia debitum, non & 7.
eſt peccatum, ſed licitum. Et quoniā multum refert noſſe iſtas in vniuerſali, & ſcire, vel neſcire eas applicare ad caſus particulares, quoniā hinc

E multæ falſæ ſolutiones emanare vidētur, ideo vt conſulamus multorū ingenijs debiliorib⁹ aſſerēdi sūt caſus ſummarie tñ, ex qb⁹ facile credim⁹ poſſe reliqs ſatisfieri. Quærūt̃ ergo hæc. An ſ. mutuās ruſtico, vt colat agrū mutuātis ſalua iuſta mercede ſua, ſit vſurarius, & mutuās alicui, vt vadat ad furnū, molēdinū, & ſcholas officinā, & hmōi mutuātis, ſalua ſimilr̃ iuſta mercede, ſit vſurarius. An mutuās cōitati, vt durāte mutuo ñ teneat̃ ad collectas, ad quas alij tenenē, ſit vſurari⁹. An mutuās Principi vt donet, vel vēdat mutuāti tale officiū, ſit uſurari⁹. An mutuās: vt accipiat is, cui mutuat, debitores, vel res mutuas, ſit vſurari⁹. An mutuās nauigāti, ut periculū mutui trāſferat ī mutuātē recepturū ex ſaluo it inere lucrū, ſit vſurarius An mutuās ꝑſecutori, ut nō uexet mutuātē, ſit vſurari⁹. Quę ſi ad examē dictarū regularum reducātur, facile ſoluunt̃. Nā: ex eo ꝙ quicquid pecunia æſtimabile petitur ꝑꝑ mutuū ex obligatiōe ciuili, vſurariū ē, & conſtat obligationē ad colēdū

agrum

agrum ſalua iuſta mercede, & ſimiliter ad coquẽdũ in hoc fur no, molẽdũ in hac mola, viſitandũ has ſcholas, emendũ ex hac officina, non imponendum mihi collectas, donandum, uel uẽdendum officium, ad acceptandum debitores, uel res uenales, ad ſoluendũ cõtractũ aſſecurationis, eſſe aliquid pecunia æſtimabile non minus q̃ obligationẽ ad remutuandũ, cõſequẽs eſt, ut uſura ſit in omnibus pdictis, & ſimilibus caſibus, ultimo excepto mutuare ut ex pacto tacito, uel expreſſo obligatiões hmõi proueniãt. Nec eſt uagandũ extra ad uidẽdum, ſi lucrũ aliqđ ultra ſortẽ mutuãti aduenit. In prõptu.n. eſt lucrũ ultra ſortẽ. ſ. ipſa obligatio ad hæc faciẽdũ. Et penultimus caſus uĩ eẽ ad literã caſus prim᷑ poſitus in c. Nauiganti. extra de uſuris. In ult. aũt caſu ſ mutuo facto pſecutori, ſi pſecutio ẽ iiuſta, manifeſte patet q ẽ redimere ſuã vexationẽ nec aliqd lucri accedit, ſed oblo ad non nocẽdũ, ad q̃ pſecutor tenet, ſi iudex adeſſet potẽs cogere &c. Si aũt pſecutio eſſet iuſta, & ex mutuo exigeret amor, & interim mia principis, q põt amãdo miſereri, cũ hæc nõ ſint pecunia æſtimabilia, licitũ eſſet iuxta ſm̃ regulã, ſicut ẽt licitũ eſt ex mutuo exigere bñuolentiã eius quẽ iuſte vel iniuſte offenderã eadẽ rõne. Et nõ ſolũ licitũ eſt ipſam bñuolentiã ex mutuo exigere, ſed quodcũq; ex bñuolentia pueniẽs q̃tũcũq; pretioſum munus, vt litera in rñſione ad tertium expreſſe dicit. Ex quo patet, q ſiqs in omnibus ſupradictis mutuat, exigendo beneuolẽtiã, ſeu ex beneuolo affectu nõ quaſi ex obligatione, aut pacto tacito, vel expreſſo qs faciat ſupradicta, ſ. colat agrũ, & veniat ad molã &c. nõ eſt pctm̃. Fugientes aũt vtrũq; modũ, & reducentes cõtractũ mutui ad donec, hoc eſt, mutuo tibi donec venies ad furnũ meũ, donec officiũ a te habeo, donec colueris agrũ meum, & hmõi, ſciãt primo, q licet ex forma cõtract᷑ ſit determinatio tpis ſolutionis tñmodo, & conſequenter nulla iniuſtitia interueniat, ſed gr̃a
I expectationis, ſi tñ ſit vt ſit quaſi tacitum pactũ obligãdi ad hoc, donec ſoluerit, vſura eſt. Et bñ aduerte, q iſtę cõcomitantiæ reflexarũ actionũ ſuſpectę ſunt q̃nq; de vſura, vt dictũ eſt & inexcuſabiles q̃nq;, vt cum qs mutuat acceptãti malos debitores mutuãtis, aut res difficile venales, dicẽdo non pp mutuũ ſe exigere hmõi acceptiones ab eo cui mutuat, ſed cũ nõ teneat̃ iſti mutuare nõ volt mutuare, niſi accipiẽti in ſe talia iura, vel tales res. Hoc.n. nihil aliud eſt q̃ dicere, Nolo mutuare niſi volenti dãnificari ob meã vtilitatem, q eſt vſurariũ, & idẽ eſt de ſimilibus iudiciũ. Sunt.n. adinuentiones iſtæ pallientiũ ſuos cõtractus, quibus opprimunt petentes mutuũ ab eis, reſpondendo: Mutuabo tibi quingentos in nũmis, & quingentos in talibus iuribus, ſeu rebus, & ſic miſcent mutuũ emptioni coactæ pp mutuũ quingentorũ in veritate: & duo mala cõmittũt. Primũ eſt, q cogũt emere pp mutuum: ſm̃, q ẽt in rebus dãnificat̃ exinde petitor. Et primum quidẽ ſemper, ſm̃ au
K tem ſæpe contingit: iõ non licet, ẽt ſi res optimas facile venales cogeret emere, quoniam ipſa obligatio emendi, ſeu obligata emptio, excreſcentia eſt vſurariæ prauitatis.

¶In reſponſione ad primum tractantur duo capita quæſtionum in materia vſuræ, ſ. dãnũ emergẽs, & lucrũ ceſſans, & iuxta ſingula tradunt̃ ſingulæ regulæ. Altera eſt, q dãnum emergens ex mutuo licet expetere ab eo, cui mutuat: qa ex beneficio mutui nõ dẽt dãnum incurrere. Altera eſt, q lucrũ ceſſans ex hoc, quod de pecunia quam mutuat, non poteſt lucrari, non licet expetere: quia non debet uendere id, quod non hẽt, & poteſt multipliciter impediri. Et quoniam quicquid petit̃ ratione intereſſe, ad hæc duo reducitur, oportet has regulas applicari ad caſus, & ex eis rectum, & obliquum monſtrare.

¶Ex prima nãque regula, in qua duo nota verba. Primo, quod damnum ſit alicuius quod habet vel debet habere. Secũdo, ex

Lib. 5. cap. 5. paulò à princi. tom. 5.

quòd pecuniam mutuat. ergo licitum eſt ei ſupra pecuniã mutuatã aliquid aliud pro damno expetere vel etiam exigere.

¶ 2 Pręt. Vnuſqſque tenet̃ ex quodã debito honeſtatis aliquid recõpẽſare ei, qui ſibi gr̃am fecit, vt dr̃ in 5. Ethi. ſed ille, qui alicui in neceſſitate conſtituto pecuniã mutuat, gr̃am facit, vnde & gratiarum actio ei debetur. ergo ille qui recipit, tenetur naturali debito aliqd recõpenſare: ſed non vr̃ eſſe illicitum obligare ſe ad aliquid, ad q ex naturali iure tenetur. ergo non vr̃ eſſe illicitũ, ſi aliquis pecuniam alteri mutuans, in obligationem deducat aliquam recompenſationẽ.

¶ 3 Pręt. Sicut eſt quoddam munus à manu, ita eſt quoddam munus a lingua, & ab obſequio. vnde dicit glo. Iſa. 33. Beatus qui excutit manus ſuas ab omni munere: ſed licet accipere ſeruitiũ, vel etiã laudem ab eo, cui quis pecuniam mutuauit. ergo pari ratione licet quodcũq; aliud munus accipere.

G ¶ 4 Præt. Eadẽ videtur eſſe comparatio dati ad datum, & mutuati ad mutuatũ, ſed licet pecuniam accipere pro alia pecunia data. ergo licet accipere recõpẽſationem alterius mutui pro pecunia mutuata.

¶ 5 Pręt. Magis à ſe pecuniam alienat, qui eam mutuãdo dominium trãsfert, q̃ qui eã mercatori, vel artifici cõmittit, ſed licet lucrum recipere de pecunia commiſſa mer-

F mutuo, q ſ. dãnũ ex mutuatione facta, vel faciẽda proueniat. Ex hac, inquã, regula liquet, q vẽdẽs, cũ ſuo dãno agrũ vt mutuet, licite recõpẽſationẽ talis dãni petit. Et ſilr, ſiqs acceptas ſub vſuris pecunias vt alteri ſuccurrat, mutuat, licite ſe indemnẽ ſeruat, quãuis hoc potius ſit pro ſocio ſub vſuris, nomine tñ proprio accipere, ſeu retinere q̃ mutuare ſm̃ veritatem: Similiter, ſiqs, vt debitũ fideiuſſioni faceret, q eſt interptatiue mutuare debitori, pro quo fideiuſſit; dãnũ incurrit, licite petit. Et qm̃ dãnũ, ẽ rei ſibi debitæ amiſſio, nõ ẽ inter dãna cõputandũ, ſoluere collectas à principe, vel cõmunitate impoſitas, vel imponẽdas ſm̃ iuſtitiæ diſtributiuæ rõnẽ, nec vitatio dãni releuatio à ſolutiõe, qm̃ nõ debita eſt ſubdito; ſubleuatio ab hoc onere, immo tenet talẽ ſolutionem facere. Et propterea ſubleuatio hmõi eſt inter lucra cõputãda, ſicut ſi abſolueret a creditore de ſibi debito. Et hæc dixerim, vt nõ fallaris ab illis, q putãt hoc eſſe vitationẽ dãni.
H Clare.n. liquet, q nõ ſoluere q teneor, eſt lucrari illud debitũ. Cõputãdũ eſt aũt infra latitudinẽ dãni emergẽtis, ſi poſt morã debẽtis reſtituere mutuũ oportet creditorẽ ſub vſuris illã pecuniæ quãtitatẽ accipere, vt cõſulat rebus ſuis, & qcquid vſurarũ tũc ſoluit, põt à ſuo debitore exigere, ſi denũtiauit ſibi, q ipſe tale incurret dãnũ, ſi nõ ſoluerit tempore debito. Hoc.n. eſt vere damnum ex detento mutuo contra domini voluntatem proueniens ſciente detento. Et de ſimilibus hic recitatis idem eſt iudicium.

¶Circa ſecũdã aũt regulã dubiũ occurrit, qa videt̃ falſa, & cõtra authorẽ. Falſa qdẽ, qm̃ cõſtat ſm̃ oẽs, q poſt morã debitoris licet petere intereſſe nõ ſolũ dãni emergẽtis ſed lucri ceſſantis. Licitũ eſt ergo dãnũ, q quis incurrit ex hoc, q de pecunia nõ lucrat̃ exigere. Præt. Scd̃m multos licitũ ẽ volẽti pecuniã ſuã negotiationi exponere, ſeu emere ex illa agrũ, & hmõi, ſi
I vt ſuccurrat ad tẽpus pximo, mutuat illã, deducere in pactũ lucrũ ceſſans ex negotiatione, vel fructibus. Sicut licitum eſt ſm̃ Innocẽtiũ, & Raymundũ volẽti deferre merces ſuas uendẽdas alibi ad inſtantiã uolentis hic emere: uendere tantum plus; quantum æſtimatur lucrum: q deductis expenſis habuiſſet alibi. Nõ eſt igitur abſolute uera dicta regula. Et ne in particularibus fallamur, ad rõnem aſcendẽdo monſtratur, q regula iſta repugnat principijs reſtitutionũ procedendo ſic: Habens pecuniam, habet lucrũ in potentia magis: & minus propinqua actui iuxta ingeniũ habẽtis negotiationis occurrentes cõmoditates. ergo mutuãs põt deducere in pactũ damnum: quod incurrit ex hoc, q de pecunia ſua non lucrat̃. Antecedens probat̃ multipliciter: tũ quia pecunia eſt inſtrumentũ ad lucrandũ, quando utit̃ eã induſtrius negotiator, uel emptor rei fructuoſæ: tum quia aliter non oporteret debitorem poſt moram, uel aliàs detentorem pecuniæ alienæ reſtituere aliquid plus quam ſit quantitas detenta: cuius oppoſitum te-
K netur, & ſuperius eſt habitum cum de reſtitutione tractaret.

¶Ideo enim ſecundum formam commutatiuæ iuſtitie debet̃ aliquid plus, quia in aliquo plus, quã ſit quantitas detẽta, eſt læſus creditor: alioquin non ſeruaretur æqualitas rei ad rem. Et confirmatur. Habens pecuniã: aut habet aliquid plus quã ſit quantitas pecuniæ: aut non. Si habet aliquid plus: ſequitur quod poſſit uendere & in actum deducere. Si non habet, ſequit̃ quod poſt moram non debeatur ei plus: quoniam nõ debet reſtitui niſi ablatum: ſed detinendo non aufertur plus quam pecunia, quia nihil plus ibi continetur ſecundũ illã reſponſionem: hoc autem conſtat eſſe falſum, ſcilicet qđ non debeat plus reſtitui poſt moram. ergo. Si dicatur, qđ oportet poſt morã plus reddere: quia impeditus eſt dominus ab uſu rei ſuæ: patet reſpõſio: quod in pecunia idem eſt impedire dominum a re, & ab uſu rei. Vnde nihil plus propter uſum debetur

catori, vel artifici. ergo licet ẽt lucrũ accipere de pecunia mutuata.

¶6 Præte. Pro pecunia mutuata põt hõ pignus accipere, cuiꝰ vſus poſſet pretio aliquo vẽdi, ſicut cũ pignoratur ager, vel domus quæ inhabitatur. ergo licet aliquod lucrum habere de pecunia mutuata

¶7 Præt. Contingit quãdoque, ꝙ aliquis carius vendit res ſuas rõne mutui, aut uilius emit quod eſt alterius, vel etiã pro dilatione prætium auget, vel pro acceleratione diminuit, in quibus omnibus videtur aliqua recompẽſatio fieri quaſi pro mutuo pecuniæ: hoc aũt nõ manifeſte apparet illicitum. ergo licitũ ẽ aliqđ cõmodũ de pecũia mutuata expetere, vel ẽt exigere.

Sed contra eſt, ꝙ Ezec. 18. dicitur inter alia, quæ ad virum iuſtũ requiruntur. Si vſuram, & ſuperabundantiam non acceperit.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ ſm Philo. *in 4. Ethi. Oẽ illud ꝓ pecunia habeť, cuius ꝑtiũ põt pecunia mẽſurari: & iõ ſicut aliquis pro pecunia mutuata, uel quacũq; alia re, q̃ ex ipſu vſu conſumitur, pecuniam accipit ex pacto tacito, vel expreſſo peccat cõtra iuſtitiã, vt dictum eſt* ita etiam quicunque ex pacto tacito, vel expreſſo qđ cũque aliud acceperit, cuius pretium pecunia

Lib: 4. ca. 5. paulo à prin. tom. 5.

betur. Si dicatur, qđ quia inuito domino detinetur, patet reſpõſio, quod hoc non eſt ratione intereſſe, ſeu rõne rei, ſed ratione iniuriæ, quæ fit ex hoc, quod inuito ipſo, ſuum detineť. Quæſtio autem noſtra nõ ẽ de ſatisfactione iniuriarũ, ſed de æqualitate rei ad rẽ in cõmutationibus, ratiõe cuius author in caſu propoſito dicit ſuperius in arti 4. q. 62. Ille qui habet pecuniam, nondum habet lucrũ in actu, ſed ſolum in virtute. Conſequẽtia autem probatur dupliciter. Primo, quia habens duo, & priuãs ſe illis propter mutuãdum, poteſt amborum reſtitutionem in pactũ deducere: ſed ſic eſt ꝙ in caſu poſito, iſte mutuans habet duo, ſ. pecuniam, & potentiã lucri, ſeu fructus & quia mutuat, priuat ſe vtroq;, ſcilicet pecunia, & facultate lucri. ergo poteſt vtriuſq; reſtitutionem in pactum deducere Secundo, ſicut in venditione licitum eſt vendere rem pluſquã valet abſolute, ſi plus valet venditori, ita in mutuo licet pecuniã æſtimare pluſq̃ valet abſolute, ſi plus valet mutuanti, par nãq; vtrobiq; ẽ rõ: ſed cõſtat ꝙ induſtrio negotiatori, vel emptori agri plus valet pecunia q̃ valeat abſolute, qm̃ ſic iſti ſe habẽt ad pecunias, ſicut alij artifices ad inſtrumẽta ſuæ artis. ergo iſti poſſunt mutuãdo deducere in pactũ, ꝙ plus uelint. Et ꝑ hoc ſoluitur ratio regulæ aſſignata in litera, ſ. quod non poſſunt vendere ꝙ nondum habẽt, & poteſt multipliciter impediri. Soluitur enim dicendo, quod non poſſunt vendere tã quam habitum in actu, ſed tamquam habitum in potentia. Quod non eſſe nihil, patet ex dictis in materia reſtitutionum ſ. ꝙ qui dãnificauit habentẽ aliquid in potentia non teneť ad reſtitutionẽ, ac ſi in actu habuiſſet, ſed ad reſtituẽdum ſicut habitum in potentia penſatis conditionibus &c. Vnde in ꝓpoſito dicitur, ꝙ licitum eſt accipere tantum, quantum ſi impeditus fuiſſet a negotiãdo, vel in emendo impeditor iudicaretur reſtituere. Et ſic ſequitur, ꝙ lucrũ ceſſans põt deduci in pactũ a principio mutui, a negotiatore, & emptore. Et confirmatur quia hoc nõ eſt accipere ultra ſortẽ rõne vſus pecuniæ. ſed eſt accipere rõne annexæ potentiæ lucri, qua ſe priuat, propter q̃ potentiam pecunia plus mihi valet. quam abſolute. Et ꝓpterea nõ eſt peccatum vſuræ, ſed rationẽ habere rei ſuæ, vt ſtat ſub ſua induſtria. Et ex his patet regulam hanc cum ſua ratione contradicere auhori in ſuperius dictis, & allegatis.

¶Ad euidentiam huius ambiguitatis, ſuper qua fundamenta intereſſe veri, vel palliati cõſurgunt, ſciendum eſt, ꝙ tota difficultas conſiſtit in his duobus punctis, An habens pecuniã, puta mille ducatos, pp annexã potentiã lucri habeat pluſquam ſit q̃titas pecuniæ, puta, mille ducati. Et ſi nõ habet plus, quare poſt morã propter adæquãdã rem rei oportet dari plus. Si autem habet plus, quare non licet illud plus vendere a principio, & licet illud plus exigere poſt moram propter adæquandam rem rei vltra ſatiſfactionem iniuriæ. Hæc. n. non videnť ſibiinuicem conſona, immo non videntur intelligibilia. At ſi quis dixerit, quod habeť aliquid plus, & quod licet illud vendere, patens aperta eſt via, vt in quolibet mutuo pecuniæ poſſit aliquid vltra ſortem ex pacto exigi, quod omnes negant.

¶Initiũ aũt inueſtigandę ueritatis eſt, ꝙ potẽtia ad lucrũ ex pecunia eſt duplex. q̃dã cõſequẽs ipſam pecuniã abſolute, ꝓ q̃to ipſa pecunia põt eſſe inſtrm̃ ad lucrãdũ ſiue ꝑ uiã negotiationis, ſiue ꝑ uiã emptionis agri, armenti, gregis &c. Et hæc potentia uocať potẽtia pecuniæ, q̃a ipſam abſolute cõſeqť. Quædã vero potẽtia ad lucrũ ex pecunia eſt cõſequẽs pecuniã nõ abſolute, ſed ut ſubſtat tali induſtriæ negotiatoris, uel emptoris tali tp̃e, in tali loco, in tali cõmoditate &c. Et hæc uocať potẽtia pecuniæ, ut ſubſtat induſtriæ. Et qm̃ prima potẽtia cõis eſt pecunię a quocũque habeať, idẽ eſt iudiciũ de ipſa pecunia, & de eius potentia. Et ꝓpea ſicut non licet rõne pecuniæ accipere ultra ſortẽ, ita nõ licet addere aliquid plus rõne ſuæ potentiæ. Cum. n. inſeparabiliter ſeſe comittentur, iudicium latum a doctoribus de pecunia, intelligiť de ipſa cũ

A ſua quaſi naturali potentia ad lucrum: ſed ſecũda potẽtia adiungitur pecuniæ ex hoc, ꝙ ſubſtat tali induſtriæ. Et ꝓpterea non conuenit pecuniæ abſolute, nec a quocumque habeatur, ſed in ordine ad aliquẽ, & ſuſcipit magis & minus iuxta ap̃proximationẽ ad lucrũ, & q̃titatẽ negotij, induſtriæ &c. Et de hac potẽtia nõ ſunt intelligẽda dicta doctorũ cũ loquunť de pecunia, immo hanc vẽdere, ſeu melius loquẽdo redimere licet vltra ſortẽ. Qđ vt radicaliter penetres, cõſiderandum eſt quando, & quomodo conuenit iſta potẽtia pecuniæ exemplariter breuioris, & clarioris doctrinæ gratia Granũ tritici dupliciter poſſideri põt. Primo abſolute, & ſic quãuis habeat in ſe potẽtiã ſementinam, ꝓ quãto poſſet aliquis vti eo ad ſerẽdũ, nihilominus nõ plus valet pp iſtam potentia, q̃ abſolute habet, & huic potẽtiæ rñdet in pecunia potẽtia pecuniæ. Nã ſicut põt qs vti grano ad comedendũ, uel ad ſerendum, ita poteſt quis pecunia vti ad cõmutationes communes, vel ad lucrãdũ. Secũdo põt poſſideri vt ſerẽdũ, & hoc ſuſcipit incrementa, dum magis ꝑparatũ eſt & ordinatũ, approximatũ, vel ſparſum: & huic potẽtiæ rñdet in pecunia potẽtia vt ſubeſt induſtriæ.

C Sicut aũt granũ tritici nõ poſſideť vt ſemẽ, nec eſt reſtituẽdũ vt ſemen, ſi ablatũ eſſet, niſi in veritate ad hoc delatũ, vel ſaltẽ paratũ ſit: ita pecunia nõ habeť ut ſubſtãs induſtriæ negotij &c. niſi in veritate applicãda eſſet. Quo fit, vt ſicut fur, qui abſtulit granũ paratũ ꝓ ſemine, teneť nõ ſolum ad reſtituendum ęquale accepto tritico, ſed ẽt aliqd plus rñdens potẽtię ſemẽtinæ ad arbitriũ boni viri iuxta qualitãtẽ, & quãtitatẽ damni ex hoc emergẽtis impedito à ſeminãdo, & nõ tenetur reſtituere totum fructum deductis expenſis, quẽ ex tali rõne alij conuicini, qui ſeminauerunt, reportarũt: q̃a habebat fructum in potentia, ſeu in uirtute, & non in actu: ita ſi quis furatus eſſet pecuniã applicandã ad negotiationẽ &c. teneretur non ſolũ tãtã pecuniã puta, mille aureos reddere, ſed aliqd plus ad arbitrium bonorũ penſatis conditionibus negotij. &c. Non tñ tenetur ad totum lucrũ, ꝙ fuiſſet habiturus eadẽ ratione, q̃a

D .ſ. ſolum in potentia illud habebat. Et ex hoc ſequitur, quod negotiatores habentes pecuniam paratam ad certam negotiationem in promptu æſtimatam, communiter futurã cum lucro centum ducatorũ deductis expenſis, dato ꝙ mutuare poſſint Ioanni occurrenti petendo dictam pecuniam mutuo ꝓ ſuis neceſſitatibus, & ex pacto petere aliquid plus ſorte ratione prædictæ potẽtiæ, nõ poſſunt tñ petere totum lucrum ſperatum hoc eſt centum. Et patet ſequela dupliciter, tum ex hoc quod non tenetur ad plus reſtituendum in hoc caſu accipiens mutuo, quam ſi furaretur dictam ſummam ab eodem: ut patet ex ratione iuſtitiæ commutatiuæ q̃ æqualitatem rei ad rem exigit in vtroq; & arctius in fure ratione iniuriæ: ſed ſi furaretur: non teneretur ad reſtituẽdum lucrum integrũ. ergo nec ſi mutuo accepit: Tum ex hoc; quod mutuãs granum iam delatum ad agrum pro ſeminatione non poteſt

E exigere totum fructũ ſperatæ meſſis, immo ſi ſparſa ſemina & iam uegetata quis conculcãdo deſtrueret: non teneretur ad reſtitutionem fructus ſperatæ meſſis deductis expenſis, vt patet ex ſuperius habitis in materia reſtitutionum. Et ex hoc patet ꝙ ſi Raimundus & Innocentiuus, & quãcunquę alij dixerunt: ꝙ delaturus merces ad nundinas poteſt uendere tantũ plus quantũ ibi acceſſiſſet lucri: & ſimiliter expoſiturus pecuniam ſuam negotiationi: vel emptioni &c. poteſt exigere tantum quantum ex illa negotiatione: vel emptione, lucratus fuiſſet, errãt: ſalua eorum reuerentia: errore intolerabili: quia eſtimãt id quod eſt in potentia: ac ſi eſſet in actu. quod eſt cõtra iuſtitiam: quia nõ reſpondet ſimplum ſimplo, ſed ſimplo multiplicatum, vt in quæſtione 62. author docuit. Patet namque clarius luce, quod ſi poteſt aliquid plus petere: non poteſt plus petere quam id: ad quod teneretur fur reſtituendum: ſi pecuniam, vel merces in tali ſtatu, cõditione &c.

furatu

mēſurari poteſt, ſimile peccatum incurrit. Si vero accipiat aliqq huiuſmodi nō quaſi exigēs, nec quaſi ex aliqua obligatione tacita, vel expreſſa, ſed ſicut gratuitū donū; nō peccat, qa ēt antequā pecuniā mutuaſſet licite poterat aliqđ donum gratis accipere, nec peioris conditionis efficit̄ per hoc, ꝙ mutuauit. Recōpēſationē vero eorū q̄ pecunia nō menſurātur, licet ꝓ mutuo exigere, puta, beneuolentiam, & amorem eius, qui mutuauit, vel aliquid huiuſmodi.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ille qui mutuū dat, poteſt abſque peccato, in pactum deducere cum eo, qui mutuum accipit recōpenſationē damni, per ꝙ ſubtrahitur ſibi aliquid, ꝙ debet habere, hoc enim, nō eſt vendere vſum pecuniæ, ſed dānū vitare. Et pōt eſſe ꝙ accipiēs mutuū, maius dānū euitet, q̄ dās incurrat. vñ accipiens mutuū cū ſua vtilitate, dānū alterius recōpēſat. Recōpēſationē vero damni, ꝙ conſiderat̄ in hoc, ꝙ de pecunia non lucratur, non pōt in pactū deducere, qa nō debet vē- G dere id, ꝙ nōdū habet, & pōt impediri multipliciter ab habendo.

Ad secvndvm dicendū, ꝙ recōpenſatio alicuius beneficij dupliciter fieri pōt. Vno quidem modo ex debito iuſtitiæ, ad quod aliquis ex certo pacto obligari poteſt, & hoc debitum attenditur ſecundum quantitatem beneficij, quod quis accepit. Et ideo ille q accepit mutuum pecuniæ, vel cuiuſcunque ſimilis rei, cuius vſus eſt eius conſumptio, non tenetur

furatus eſſet. An autē poſſit quis pecuniā in tali ſtatu mutuādo hoc aliqđ, ad quod fur teneret̄, petere ex pacto, hinc videndum eſt. Magna eſt differentia inter valorem rei abſolute, & valorem rei in tali ſtatu: quoniā valor rei abſolute tam reſpectu cōmutationū voluntariarū, quā inuoluntariarū eodē mō ſe habet. Mille.n. ducati abſolute ſine mutuo, ſiue emptione, ſiue furto, ſiue rapina alienent̄, ſemper valorem mille ſecū gerunt. Valor aūt rei in tali ſtatu nō comitat̄ rē extra illū ſtatum, ſed ſtatim vt extra illū ſtatū fit, perdit tātum valorē. Propter quod magna oritur diuerſitas, quo fit vt diſtinguēdum ſit, an inuito, an volēte domino res in ſtatu tali alienetur. Si.n. inuito domino aufertur, cōſtat qđ reſtituēda eſt iuxta valorē rei in tali ſtatu. vt patet de deſtruente ſemina. Si autem voluntarie dominus illam rē diſtrahat, ſubdiſtiguēdū eſt, qđ aut ſine mutatiōe illius rei, & ſic pōt licite eā alienare iuxta valorē rei in tali ſtatu. Et ꝑ ꝑea ſicut dominus agri ſati licite vendit tantum quantum nūc æſtimatur ager ſatus ſic habens pecuniam expoſitā negotiationi, licite cedit alteri eam quod eſt cedere negotiōni illi, tunc accipiendo quantum æſtimatur applicata negotiationi illi tāta pecunia: hoc eſt.n. alienare pecuniā ſeruato ſtatu, in quo eſt. Si aūt alienare vult eā nō ſeruato illius ſtatu, ſed eā a ſtatu negotiationis remouendo, ſic nō licet alienare eā, pluſquā abſolute valeat: qm̄ ex quo ipſemet dominus aufert rē a ſtatu, in quo erat maioris valoris, ꝙ facit dū vult eam mutuo exponere (volūtas .n. eſt q̄ transfert rē de ſtatu in ſtatū in hmōi) non pōt quātūcumque parum petere, plus ſorte. Sed nota hic, ꝙ aliud eſt voluntarie transferre rem, ſeu pecuniā, a ſtatu negotiationis: & aliud eſt uolūtatem impeditam a negotiatione ſufferre diſpendium ſperati lucri. Nā qui in veritate negotiationi, vel emptioni rerū fructuoſarum incumbit, recto tendit tramite ad totū ſperatū lucrū, vel fructū, & nō niſi impeditus ſiſtit in pricipio, aut medio a ꝓſecutione: alioqn̄ aut neſcit, aut vere nō vult ꝓſequi. Impedit̄ aūt quis in propoſito nō ſolū a fure, aut latrone, & hmōi, ſed ēt ab occurrente neceſſitate ꝓximi cogente charitatē negotiatoris ad mutandum ſibi, ac ꝑ hoc ad perdendum integrum lucrum ſperatū, ſeruando tn̄ ſe idē nem quo ad id, quod tunc æſtimatur, ſi a fure auferret̄ hæc pecunia negotiatoria, vel emptoria. Et propterea in tali caſu licere puto per dictam rōnem, ex pacto exigere mutando aliquid plus ſorte. Qui autem affectu minoris lucri ſecuti tamē quia melius eſt hodie ouum, vt aiūt, quam cras gallina, pecuniam ſuam negotiatoriam, ſeu emptoriā transfert ad mutuū volens ex pacto tantum plus ſorte, quātum ſibi teneretur ſuperaddere fur, ſi pecuniā illā negotiatoriam &c. abſtuliſſet, vſurarius eſt propter dictam rationem. Et confirmatur, quia alioquin quilibet poſtquam ſemel expoſuiſſet pecuniā ſuam negotijs, poſſet trāsferre eam ad mutuādum cum moderato lucro: ſicut teneret̄ fur &c. & ſic paſſim experientia doceret, ꝙ vſura non reputaretur peccatum. Ex prædictis igitur patet veritas trium caſuum. Primus eſt, An liceat negotiatori totū lucrum ſperatū deducere in pactum vendēdo, vel mutuādo. Conſtat nanq; quod pars negatiua eſt uera, ſ. ꝙ non licet. Secundus eſt, An liceat eidem diuertere uolūtarie pecuniam a negotiatiōe, uel emptione ad mutuū, ut aliqđ ſperati lucri, fructus exigat mutuando. Conſtat namque etiā huius pars negatiua, ſ. quod non licet. Tertius eſt, An liceat eidem impedito impedimēto inuoluntario ſecundū quid, hoc eſt, ex ſubuentione occurrente ꝓximi, exigere mutuādo aliquid plus iuxta ualorem pecuniæ in illo ſtatu. Videtur namque quod pars affirmatiua eſt uera, ſcilicet, quod licet.

Nunc ſuper eſt obiectionibus reſpōdere. Et ad primā dicitur

F qđ debitor poſt morā ꝑtermiſſa iniuria, qua creditorē offendit, tenendo rē illius ipſo inuito, non teneri ad aliqđ vltra ſortē, niſi quia impedit creditorē a lucro, ꝙ erat in via habendi, vt patet ſuperius in q. 62. ar. 4. in corpore articuli iuncto rñſioni ad primū, & ſm̄. Nam ibi ex ſecundo mēbro diſtinctionis reddit̄ ratio reſtitutionis poſt morā, & effoſſi ſeminis. Secundū aūt mēbrū eſt dānificatio ei⁹: qđ erat in via habēdi. Vnde ex hoc nihil aliud habet, niſi tertius caſus vt patet ex ſupradictis, & amplius dicet̄.

¶ Ad ſecūdā dicit̄, ꝙ quāuis licite poſſit, iuxta tertium caſum aliquid plus exigi rōne impedimenti, nō tn̄ pōt exigi totum ſperatum lucrū, aut totus fructus alioqn̄ exigeretur multiplicatum ꝙ perdit̄ ſimplum. Ad ſimilitudinem aūt mercatoris volentis deferre merces ad nūdinas, dicit̄ ꝙ falſum eſt, ꝙ mercator poſſit totū ſpe- H ratum lucrum alibi exigere propter dictā rōnem. Et ſi cōtra hoc afferatur rō a ſimili ex capitulo, Nauiganti extra de uſuris, quia ſ. ratione dubij in tempore licet plus exigere, q̄ nūc valeat. ergo pari rōne, & rōne dubij de loco, licitū eſt plus exigere. Reſpondetur facile, ꝙ nō eſt ſimile, nec ſimilis ratio q̄a ibi eſt ſermo de uenditione claudicante in tempore, quo ad unam partē. ſ. ſolutionem, ut patet ibi: & ideo habetur rō tēporis ſolutionis. In propoſito autē noſtro nō claudicat in loco, quo ad aliquam partem, uenditio, qm̄ neque res neq; pretium alibi aſſignabitur. Ad rationem primam in oppoſitum dicitur, quod antecedens eſt diſtinguendum iuxta duplicem potentiam iam explanatam, ſcilicet potētiā pecuniæ, & potētiā pecuniæ ut ſubſtat induſtriæ, & iuxta hanc potentiam admittitur antecedens: iuxta primam uero nihil ualet ad ꝓpoſitum. Et ſic intelligendo antecedens iuxta potentiā pecuniæ I ut ſubſtat induſtriæ, probatur per primam, & ſecundam ꝓbationem ipſius antecedentis. Confirmatio autē quia indiſtincte loquitur de habente pecuniā, diſtinguenda eſt dicendo, ꝙ habens pecuniā dupliciter. ſ. abſolute, & ſic non habet aliqđ plus, q̄ ſit quātitas pecuniæ. Et cū infert̄ur. ergo poſt morā nō eſſet ei aliquid plus reſtituendum. Reſpondetur, concedendo ꝙ ſecluſa iniuria non eſt poſt moram aliquid plus reddendū creditori, q in nulla uia adipiſcendi lucrū ex pecunia detēta impeditur, qualis eſt ille, qui habendo pecuniam, habet illā abſolute, qm̄ nullū in ueritate intereſſe paſſus eſt talis creditor. Alio modo eſt quis habens pecuniam ſub induſtria, & ſic habens pecuniam, habet aliquid plus, quam ſit quantitas pecuniæ: non tamen propterea ſequitur: ergo poteſt uēdere, & in pactū deducere illud plus, niſi ſaluo ſtatu pecuniæ ſub induſtria: quoniam illud plus, non habet abſolute, ſed rōne ſtatus talis, ſcilicet ſub induſtria, & hoc loquēdo regulariter, ſecus.n. eſt in commutatione inuoluntaria, ut declaratū prius K eſt. Ad cōſequentiam ex antecedente ſic intellecto, dicitur ut tunc dictum eſt, ꝙ dupliciter poteſt intelligi, ſ. ſaluo illo pecuniæ ſtatu, & ſic conceditur, quoniam licitū eſt habētem duo, uendere utrumque, ſi utrumque eſt ſaluū, nō aūt ſi alterū perijt, in propoſito autē negotiator habet duo. Sed cum diuertit pecuniā ad mutuum, alterum eorum deſinit ex ipſa volūtate diuertēte pecuniam a ſtatu induſtriæ ad ſtatū pecuniæ abſolute. & ideo non ſequitur, quod poſſit utrūque uendere, Alio modo poteſt intelligi conſequentia, ut ſonat, ſiue ſit taliuum utrumque, ſiue non, & ſic negatur ſequela. Nec prima eius probatio aliquid probat, niſi ſaluū ſit utrumq;, ut patet ex nunc dictis. Ad ſecundam uero probationem, q̄ magis urget, dicitur, quod ut patet in primo articulo quæſtionis ꝑcedentis, tunc dicit̄ ualere res plus ei q uendit, quam abſolute, quando actu habet unde plus illi ualeat, & non quando habet in potentia, quoniam, ut ibi dicitur, uēditor uēdit quod

ſuum

ad plus recompenſandum, quàm mutuo acceperit, vnde cõtra iuſtitiam eſt ſi ad plus reddendũ obligetur. Alio mõ, tenetur aliquis ad recõpenſandum beneficiũ ex debito amicitiæ, in quo magis conſideratᷣ affectus, ex quo aliquis beneficium contulit, quã etiam quantitas eius qđ fecit, & tali debito nõ cõpetit ciuilis obligatio, per quam inducitur quædam neceſsitas, vt nõ ſpontanea recompenſatio fiat.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ſi aliquis ex pecunia mutuata expectet, vel exigat quaſi ꝑ obligationẽ pacti taciti, vel expreſsi recõpẽſationẽ muneris ab obſequio, vel à lingua, perinde eſt ac ſi expectaret, vel exigeret munus a manu, quia vtrũq; pecunia æſtimari põt, vt patet in his, q locãt operas ſuas quas manu, vel lingua exercent. Si vero munus ab obſequio, vel lĩgua non quaſi ex obligatione rei exhibeᷣ, ſed ex bñuolẽtia, q̃ ſub æſtimatione pecuniæ nõ cadit, licet hoc accipere, & exigere, & expetere.

Ad qvartvm dicẽdũ, ꝙ pecunia nõ põt vẽdi ꝓ pecunia ampliori q̃ ſit quãtitas pecuniæ mutuatæ quæ reſtituenda eſt, nec ibi aliquid eſt exigendum aut expetẽ-
B dũ, niſi beneuolentiæ affectus, qui ſub ęſtimatione pecunię nõ cadit, ex quo põt ꝓcedere ſpõtanea mutuatio. Repugnat aũt ei obligatio ad mutuũ faciẽdũ in poſterũ, quia ẽt talis obligatio pecunia æſtimari poſſet: & iõ licet ſimul mutuanti vnum aliquod aliud mutuum recipere, nõ aũt licet eum obligare ad mutuum in poſterum faciendum.

Ad 5. dicendũ, qđ ille qui mutuat pecuniã trãsfert dominiũ pecunię in eũ, cui mutuat. Vnde ille cui pecunia mutuatᷣ, ſub ſuo periculo tenet eã: & tenetᷣ eã reſtituere
C integre, vñ nõ debet amplius exi-

ſuum eſt, & non quod ſuum eſſe poteſt. Pertinet ergo damnũ illud ad intereſſe damni emergẽtis: noſtra autem quæſtio eſt de intereſſe lucri ceſſantis, quod ſecundum potentiam attẽditur. Non eſt ergo ſimile de caſu illo, quo uenditor plus põt voluntarie vendere, quia ſibi plus valet, & iſto noſtro caſu, quo negotiator vult plᵘ ſorte, quia ſibi pecunia ẽ vtilior, qa ibi plus valet ſibi actu, hic autẽ utilitas eſt in potẽtia, ibi eſt aliqđ plus ſuũ, hic nõ eſt, ſed põt eſſe ſuum aliqđ plus qñ in via eſt. Ad ea aũt quæ dicunᷣ ꝓſolvẽda rõne regulę, rñdetᷣ, ꝙ regula traditur de his quæ debent regulariter ſeruari, & nõ de his quæ in tali caſu fieri poſſunt: hoc enim ſpectat potius ad exceptiones, quã ad regulas. Vnde regula hæc docens qđ non licet deducere in pactũ lucrum ceſſans ex pecunia, quã quis mutuat veriſſima eſt & docet id qđ regulariter fieri debet, & formalis eſt de potentia, & cõmutatione omnino volũtaria qualis eſt mutuare, tum quia pecunia nõ ſolũ caret lucro in actu, ſed etiam in via (habet nãq; illud ſolum in potentia cõmuni nõ æſtimabili ſupra ipſam pecuniã) tum qa pecunia negotiatoria non poteſt voluntaria cõmutatione, diuerti ad mutuum cum ſuperaddita æſtimatione, inquatum lucratoria. Vñ cũ nec de pecunia abſolute, nec de pecunia negotiatoria licet regulariter mutuãdo exigere aliquid plus ſorte, quia in pecunia q̃ mutuatᷣ, nõ habetur lucrũ in actu, aut uia, ſed ſolũ in potentia cõmuni nõ æſtimabili, ſequitur, & ꝙ regula ſit optima & ꝙ rõ eius ſit ſolida, nec obſtat alijs authoris dictis, quia ſuperius locutus eſt de lucro ꝙ habetur in via, & de rebus in q̃bus eſt lucrum in via ſalutis in illo ſtatu quo habent lucrũ in via, ita ꝙ in illo ſtatu occupentur, impediantur, vel alienẽtur. ❡Ad confirmationem demum vltimam dicitur, ꝙ iã patet, ꝙ volũtarie diuertens pecuniam ab induſtria negotiationis, vel emptionis nõ exigit rõne potẽtiæ pecunię ſub induſtria, qa illa, amplius ipſo ſic volente, non eſt, & propterea nõ niſi propter vſum exigit. Cum hac tamen regula, & illius ratione ſtat, ꝙ in caſu qualis eſt caſus tertius, licitum eſt habere rõnem dãni ꝙ quis patitur ex hoc quod de pecunia negotiatoria nõ põt lucrari per occurrentem impeditorem. Et eſt ex dictis clarum ꝙ quãuis debitor poſt moram teneatur ad intereſſe: non tñ tenetur ad intereſſe, ſi mora eſſet de cõſenſu creditoris, ſicut nec à principio obligabatᷣ ad intereſſe, qa de cõſenſu creditoris tenuit; eiuſdem ſiquidem rationis eſt habere aliqđ ab alio & cõſeruari ab eodẽ. Vnde creditor non põt poſt moram deducere in pactũ, vt de reliquo futuro tpe donec tenuerit debitor ſuã pecuniam, ſoluat tãtum, ſicut non poterat hoc à principio: qa non eſt in mora qui de conſenſu domini non reddit. Poteſt tamen exigere intereſſe præteriti temporis quo fuit in mora. ❡In reſpõſione ad ſm eiuſdẽ art. habes clare, ꝙ limitatio q̃ aliqui dãt illi dicto in rñſione ad quartũ quod. ſ. nõ licet mutuanti deducere in pactũ remutuationem ꝙ. ſ. intelligendũ eſt qñ deduceretur in pactum ſimpliciter non aũt ſi deducatur in pactum cum conditionibus, q̃bus extãtibus naturali iure ille teneretur remutuare, puta ſi indiguero, & tũ commode poteris &c. Limitatio inq̃ iſta eſt falſa ꝑꝑ duo. Primo, qa expreſſe litera hic arguẽdo opponit ꝙ nõ vr eſſe illi iuſtũ obligare ſe ad aliqđ ad ꝙ naturali iure tenetᷣ. Et rñdet quod tali debito non cõpetit ciuilis obligatio. Ecce quod manifeſte dicit ꝙ non põt in ciuilẽ obligationem deduci naturalis obligatio antidora, de qua loquitur. Secũdo, qa vt in rñſione ad quartũ dicitur, talis obligatio ciuilis, eſt pecunia æſtimabilis, ac ꝑ hoc cũ q̃buſcũq; fiat cõditionibus plus ſorte ex pacto exigit vſura eſt. Licitum tamen, vt dictũ fuit, eſt nolle mutuare illi quẽ credo aut

A timeo ingratum fore. ſ. ꝙ non mihi remutuaret, aut ſeruiret cum opus eſſet, quia nõ minus licitum eſt reſpicere ad effectũ cõtrariũ qui eſt in ingrato, q̃ ad effectũ amicitiæ. Hæc aũt oĩa ſine pacto ex affectu animi expectãtur tamq̃ naturali debito. ❡In reſpõſione ad quartũ eiuſdẽ art. aduerte, ꝙ hinc habes, ꝙ fideiuſſor põt aliqđ pecuniæ exigere, vt fideiubeat: qm̃ fideiubẽdo obligat ſe ciuiliter ad ſoluendũ ꝓ alio quod nõ eſt minus quã obligare ſe ad mutuandũ, ac per hoc qa obligatio ad mutuandum poteſt vendi vt in litera dicitᷣ, cõſequens eſt vt obligatio ad ſoluendum pro alio poſſit vendi vtpote pecunia æſtimabilis: hanc autem obligationẽ importat fideiuſſio. Quanti aũt æſtimãda eſt fideiuſſio, prudẽtiæ ſapientũ in his determinãdũ relinqᷣ. ❡In reſponſione ad quintũ vbi de lucro ex contractu ſocietatis agitur, ſi ad particularia deſcendendũ eſſet de diuerſis artibus & ſoccidis nimis eſſet: cum valde varientur. Formale autem de quo eſt ſciẽtia cõſiſtit in duobus. Primo quod capitale ſubſtet periculo ſicut & lucro. Secundo quod ita proportionatum ſit lucrum capitali vt ſaluetur debita proportio lucri ad ſociũ, hoc eſt ꝙ tã lucrum q̃ damnum proportionaliter reſpõdeat cuique ſocio ponenti pecuniã, vel operas vel induſtriã. Quibus adde tertiũ tãquã canonẽ ad iuſtitiã ſemper ſeruandã in hmõi, ſ. ꝙ à principio æſtimẽtur ſingulæ ſociorum portiones: & his fiat quaſi vna ſumma pecuniæ communis illis proportionabiliter, id eſt, ſm ſuas ratas. Et deinceps tam in lucro quam in damno in diuiſione totius remanẽtis ſeruetur diuiſio, ac ſi talem ſummam pecuniæ poſuiſſent proportionaliter v.g. Sunt tres ſocij. vnus ponit mille ducatos alter ponit operas æſtimatas mille
D alter ponit induſtriam æſtimatam quingẽtis. Stabilienda eſt ſocietas ac ſi hi tres poſuiſſent duo milia & quingentos ducatos, ita tñ vt tertius ſemper pro medietate ſtet. Et ſic lucrũ diuidendũ eſt vt ſi fuerint quinque, tertius habet vnum, vterque autem aliorũ duo, & tãdem quicquid ſupereſt eodẽ modo diuidẽdũ eſt, ita q ſi ſuperſunt duo millia & quingẽti, mille dẽtur vni & mille alteri, & quingenti tertio, alioqn iſte dãnificaretur in perdita induſtria, & ille in opera, & q appoſuit pecuniam lucraretur. Et ſimile eſt in ſoccidis animalium. ❡In reſpõſione ad ſextum, quia ibi agitur de fructu pignoris ſcito, ꝙ author loquitur de pignore inquãtum pignus eſt abſolute, & nõ de pignore ꝓ tali cauſa: Nã cõtingit ex cauſa tali ꝙ põt quis facere fructus pignoris ſuos vt patet de agro aſſignato pro pignore dotali extra, De vſuris, c. Salubriter, & rõ ibi aſſignatur, qa dotis fructus ſunt ꝓ oneribus matrimonij ſupportãdis. Vnde limitatio quã quidã huic determinationi
B Innocentij tertij apponunt, ſcilicet ꝙ intelligitur qñ pecunia pro talis erat exponẽda negotiationi, vel emptioni rei fructuoſæ alioquin nõ haberet locũ intereſſe, falſa eſt: qm̃ rõne onerũ matrimonij q̃ omnẽ maritum ſiue negotietur, ſiue non, ſiue emat, ſiue non, conſtat ſuſtinere, fructus dotis deputati ſunt. Et hoc per ſe loquendo. Per accidens autẽ eſt quod maritus vtatur vel non vtatur dote ad fructificãdum ac per hoc adiuuandum ſeipſum ad ſupportandum dicta onera. Et quia ſecũdum ea, quæ ſunt per accidens non iudicatur de re, ſecundũ id quod eſt per ſe, ideo abſolute loquẽdo gener facit fructus pignoris dotalis ſuos, & põt hoc deducere in pactũ a pricipio, ſi nõ vult ducere vxorem ſine dote præſenti &c. Ciuitates autem quæ à principibus egentibus in pignus alijs principibus dãtur: fructificare debẽt domino qui impignorauit, deductis expenſis officialium &c. qm̃ non eſt tranſlatum dominũ; nec annexa habet onera ſicut matrimonium. Sicut viceverſa aliter

Lib. 4. cap. 5. paulo à princi. tom. 5.

quando

quando ſuſcipitur pignus expenſis deductis fructificat domi- F no. Deberent aūt principes, ſi volunt facere fructus ſuos, non accipere in pignus ciuitates, ſed emere eas cū pacto de retrovendendo: ſic.n. facerent fructus ſuos. Et quia fructus dotis deputati ſunt p̄ onera matrimonij, & ſoluto matrimonio non reſtāt onera ei⁹, quoniam illius quod nō eſt, nullū eſt on⁹: ideo errant viduæ volentes fructus dotis ſuæ acſi matrimoniū extaret. Verū ſi ſtatuto ciuitatis in viridi obſeruātia, ordinatū ē q̄ viduæ, donec reddat ſibi dos, aſſignent quinq; , vel decē pro cētenario, cū ſit hoc factū in fauorē infirmi ſexus, & pœnā hæredū mariti, licite pōt mulier, qñ p eā non ſtat rehabere rem ſuā accipere hmōi pēſionē. Et rō eſt, quia diſtincta proprietas rerum in particularia iure poſitiuo cum ſit, pōt pro cōi bono patriæ per patriæ legē diſpenſari ab hoc ad illū &c. Et p eādē rōnē ſi extat ſtatutū, q̄ ſocer non ſoluēs dotē teneatur genero ad decem pro centenario donec ſoluat, iuſtum eſt. Cedunt.n. hæc ad pacem inter affines, & ad remouēdas lites, ad ſolicitandum debitores, vt timore ſaltem pœnarū ſoluant quod debēt. Dixi autem, qñ vidua non eſt in cauſa vt dos retineat ab hærede, quia ſi vidua, & ſimiliter ſi gener eſſet in cauſa, q dos retineretur ab hærede, vel ſocero, iam cedunt iuri ſuo, & nō poſſunt beneficio pœnalis ſtatuti vti in foro conſcientiæ contra illum, qui non retinet ſuam dotem creditore inuito &c.

¶ In reſponſione ad ſeptimum eiuſdem articuli ſcdī, vbi agit de augmento, vel diminutione pretii in uenditione ad tempus dubium occurrit ex ſacris canonibus, qm̄ extra, de vſuris c. In ciuitate, & c. Nauiganti, duo in ſententia, licet tres ſint numero, caſus ponunt huic doctrinę contrarii. Expreſſe nāque ibi dr̄, qd̄ ſi piper valet nūc quinq; libras, & vendit ſex libris ad tp̄s, eo quod tp̄e ſolutionis, an plus uel minus quam ſex valebit veriſimiliter dubitat, non peccant vendētes nunc pip. pro ſex ad tp̄s. Et eadem ſententia replicatur in 11. § di. capituli, Nauiganti. Conſtat nanque, quod in hoc caſu expectata ſolutio in futuro, eſt rō maioris pretii. in calce quoq; d. capituli, Nauiganti, ponit alter caſus, q̄ ſeruaturus granū, pōt plus vendere ad tempus, quam tunc ualeat, quando vendit.

¶ Ad hoc dr̄, quod dupliciter contingit differre ſecundum tēpus ſolutionem a uenditione. Vno mō vt eſt actio ſm̄ ſeipſam ſperata ab emptione, ita q̄ ſint ibi quatuor actiones, ſ. vēditio emptio, mutuū implicitum de expectando ſolutionem in futuro, & ſolutio ipſa, & ſic loquitur author de ſolutione futura, & dicit, quod vendere plus ratione huiuſmodi expectationis, eſt vſura, & ſimiliter emere minus ratione anticipatæ ſolutionis, eadem rōne. Alio mō, vt eſt pars commutatiua emptionis, ita qd̄ ſicut venditio integratur quaſi ex duabus partibus. ſ. ex contractu venditionis, & ex traditione rei, q̄ vēditur, ita emptio integrat quaſi ex duabus partibus ſ. emptione, & ſolutione pretii. Et ſicut vēditio pōt habere ſuas partes ſeparatas ſm̄ tp̄s, vt patet dū aliqs vēdit res aſſignandas in futura æſtate, ita ēt emptio pōt habere partes ſuas ſeparatas, vt patet cū aliquis emit oleū in hyeme, ſoluturus p̄ eo in æſtate futura frumentum. Qñ igitur ſolutio vt pars emptionis conſumatiua expectatur, tūc nullū interuenit mutuū. Et iō dī in

ipſo.

Decretalibus, q̄ nō eſt vſura, ſed cōmutatio iſta eſt quaſi claudicans, ſeu pendens ad futurū, quaſi emptionis cōſumatio trahat ſe venditionem. Et propterea æſtimandus concedit ualorem rei q̄ vēditur conferēdo tēpus præſens ad tempus ſolutionis, hoc eſt conſumatæ emptionis, ita q̄ tantum plus poteſt æſtimari quantum inter plus & minus credit veriſimiliter tūc res ualitura &c. Et ē hæc iudicio meo literalis rō illarū Decretaliū, quo ad iſtos caſu VItimi autem caſus rō eſt eadē, vt ibi dicitur quo ad hoc, q̄ ſ. rōne dubij pretij futuri maioris tūc q̄ nūc vero ſimiliter æſtimati, licitum eſt ſeruaturo res venales vendere ad tēpus aliqd pluſquā valeant tēpore, quo vēdit. Et nota q̄ licet gloſa in cap. In ciuitate, cum ſequacibus cenſuerit caſum antedictū in c. In ciuitate, deciſum eſſe iuxta hūc vltimū caſum ſ. q̄ in illo caſu ſub intelligatur ſi venditor erat ſeruaturus, manifeſte m conuincitur hanc expoſitionē nō conſonare literę, qa nihil de hac cōditione ibi dicit: tū qa in hoc eodē capitulo Nauiganti in § .i. caſus in idē redit cū caſu in capit. In ciuit. & determinat ibidē ſine hac cōditionali, ſi erat ſeruaturus. Vnde mihi vr̄, q̄ iſte vltimus eſt alius in ſententia ab illis primo dictis, & quod ibi habeatur rō valoris rei pro tēpore, quo cōſumatur emptio, hic aūt nō: vnde nihil dicitur de valore tēpore ſolutionis, ſed habetur rō valoris rei tempore futuro, quia erat ſeruaturus. Vnde etiā ſi nō ad tempus, ſed tunc ſuiſſet ſoluendum potuiſſet etiam plus vendere in hoc tertio caſu. Sed nota, quod non dicitur in litera, q̄ liceat in hoc caſu tantum vendere quantum credetur valiturū, quia hoc eſt falſum: qm̄ futurus valor non niſi in potentia eſt, & iuxta prius dictas regulas, nō eſt æſtimandum, q̄ habetur in potentia, ac ſi haberetur in actu, ſed q̄ licet vendere aliquid plus. Et ſi quæras quātū, Rn̄deo quātum plus teneretur ſor ſecluſa iniuria, ſi tunc ſuraretur rē illā à ſeruaturo. Cōſtat nāq;, q̄ nō teneretur ad totū lucrū ceſſans, vt patet ex antedictis. Aduerte tñ, qd̄ ſi hic ſeruaturus vēderet ad tēpus, & uellet pēſtrare rē ſuā ad tēpus in quo erat ſeruaturus, ita qd̄ tunc ēt ſolutio cōſumatiua emptionis expectet, licitū cōtractū faceret, ſicut de caſu primo dictum ē. Hæc aūt q̄ dicimus uide q̄ periculoſa ſint, & licet non extorta, tracta in quantum trahi poſſunt. Et p̄pterea magis p̄ caſibus & exceptionibus tolerabilibus q̄ pro regularibus habēda ſunt: propter quod paſtor animarū conſulit abſtinendum. Vnde nihil obſtant doctrinę authoris, quæ quid regulariter agēdum eſt tradit, dicta in primo caſu. Dicta aūt in ſecundo, ſi iuxta regulas eius, quod habetur in potentia res eſtimetur, cōſonant doctrinæ authoris, & nō ſpectant ad dilatam ſolutionē, ſed ad tertium caſum in reſponſione ad primum per nos deciſum, quoniā ſic iſte eſt intelligendus, ſicut ille de pecunia negotiatoria uel emptoria, & de mercibus deferendis ad nundinas, ſi quidem pari paſſu currunt, & ex eadem radice ſcilicet ex potentia ad lucrum rei exiſtentis tali ſtatu ſub induſtria.

gere ille qui mutuauit. Sed ille qui committit pecuniā ſuā vel mercatori, vel artifici p modū ſocietatis cuiuſdā, nō trāsfert dñium pecuniæ ſuæ i illū, ſed remanet eius, in qd̄ cū periculo ipſi⁹ mercator de ea negotiat vel artifex operat: & iō ſic licite pōt partē lucri inde prouentēis expetere, tāquā de re ſua.

G Ad sextum dicēdū, q̄ ſiquis pro pecunia ſibi mutuata obliget rem aliquā, cuius vſus pretio æſtimari pōt, debet vſus illius rei ille qui mutuauit, cōputare in reſtitutionē eius quod mutauit: alioquin ſi vſum illius rei quaſi gratis ſuperaddi velit. idē ē ac ſi pecuniā acciperet p̄ mutuo. qd̄ eſt vſurariū, niſi forte eſſet talis res, cuius vſus ſine pretio ſoleat cōcedi inter amicos, ſicut patet de libro accommodato.

H Ad septimum dicēdū, q̄ ſi aliquis carius velit vendere res ſuas quā ſit iuſtū pretiū vt de pecunia ſoluenda emptorem expectet, manifeſte vſura cōmittit: quia hmōi expectatio pretij ſoluendi habet rōnem mutui. Vnde quicquid vltra iuſtū pretium p̄ hmōi expectatione exigitur, eſt quaſi pretiū mutui q̄ pertinet ad rōnem vſuræ. Similiter etiam ſi quis emptor velit rē emere vilius quā ſit iuſtum ptiū, eo q̄ pecuniā ante ſoluit, quā poſsit ei res tradi, eſt pctm̄ vſuræ: quia ēt iſta anticipatio ſolutionis pecuniæ habet mutui rōnē, cuius quoddam pretium eſt quod diminuit de iuſto pretio rei emptæ. Si vero aliquis de iuſto pretio uelit diminuere, vt pecuniam prius habeat, non peccat peccato vſuræ.

Articvlvs III.

Vtrum quicquid de pecunia vſuraria quis lucratus fuerit, reddere teneatur.

Ad tertivm ſic p̄cedit. Vr̄ quòd quicquid de pecunia vſuraria aliquis lucratus fuerit, reddere teneatur. Dicit enim Apoſt. ad Rom. 11. Si radix ſancta, & rami: ergo eadem ratione, ſi radix infecta, & rami: ſed radix fuit vſuraria. ergo qcqd ex ea acqſitū eſt: eſt vſurariū. ergo tenet reſtitutionē illi⁹. 418 Quol. 3. art. 19. Et opu. 67.

¶ 2 Præt. Sicut dr̄ extra de vſuris. in illa † Decretali. Cū tu, ſicut aſſeris Poſſeſsiones: de q̄ vſuris ſunt comparatæ: debent vēdi: & ipſarū pretia his a quibus ſunt extorta, reſtitui. ergo eadem ratione quicquid aliud ex pecunia vſuraria acquiritur: debet reſtitui. Habetur in Decre. lib. 5. titul. 19. ca. Cum tu & eſt 5. in ordine in §.

I K

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæ octauæ Art. tertium.*

In ar. 3. eiuſdem quæſt. 78. occurrit antiquum illud dubium, An in uſura transferatur dominiū. Et qm̄ de hoc ordinatā q̄ſtionē i quolibeto noſtro ſcripſi, & ut puto, oſtēdi partē negatiuam

tiuam

eiuam verām, quam hic author pro indubitata præſupponit dum reddens rationem reſtitutionis fructuum agri per vſurā extorti dicit, Quia ſunt fructus rerum, quarum alius eſt dominus: nec occurrit noua ratio dubitādi: ad illam te remitto iam editā, & impreſſam. Et quamuis forte propter perfectionem operis eſſet repetenda, nunc iter facturus iter calores
Art.1.huius quæſt. menſis Iulii, ad alia propero.

¶3 Præt. Illud, quod aliquis emit A de pecunia vſuraria, debetur ſibi ratione pecuniæ, quam dedit. non ergo habet maius ius in re, quam acquiſiuit, quā in pecunia, quam dedit, ſed pecuniam vſurariam tenebatur reſtituere, ergo & illud quod ex ea acquirit, tenetur reſtituere.

SED CONTRA. Quilibet poteſt licite tenere id quod legitime acquiſiuit: ſed id, quod acquiritur per pecuniā vſurariam, interdum legitime acquiritur. ergo licite poteſt teneri.

RESPON. Dicendum, quòd ſi- B cut ſupra dictum* eſt, res quædam ſunt, quarū vſus eſt ipſarū rerū cōſumptio, quæ non habēt vſum fructum ſecundum iura: & ideo ſi talia fuerint per vſuram extorta, puta, denarij, triticum, vinum, aut aliquid hmōi, non tenetur homo ad reſtituendum, niſi id quod accepit, quia id, quod de tali re eſt acquiſitum, non eſt fructus hmōi rei, ſed humanæ induſtriæ: niſi forte per detentionem talis rei, alter ſit damnificatus amittendo aliquid de bonis ſuis, tunc.n. tenetur ad recompēſationem nocumēti. Quædam vero res ſunt, quarum vſum non eſt earum conſumptio, & talia habent vſumfructum ſicut domus, & ager, & alia huiuſmodi, & ideo ſiqs domum alterius vel agrum per vſuram extorſiſſet, non ſolum C tenetur reſtituere domum, vel agrum, ſed etiam fruct' inde perceptos, quia ſunt d fructus rerum, quarum aliꝭ
D. 1209. eſt dominus, & ideo ei debentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ radix non ſolum habet rationem materię, ſicut pecunia vſuraria, ſed habet etiā aliqualiter rationem cauſæ actiuæ, inquantum adminiſtrat nutrimentū, & ideo non eſt ſimile.

AD SECVNDVM Dicendū, ꝙ poſſeſsiones, quę de vſuris ſunt comparatæ, non ſunt eorum, quorū ſunt vſuræ, ſed illorum qui eas emerunt, ſunt tamen obligatæ illis à quibus fuerunt vſuræ acceptæ, ſicut & alia bona vſurarii, & ideo non pręcipitur, ꝙ aſsignentur illæ poſſeſſiones his, a quibus fuerūt acceptę vſuræ, qa forte plus valent, quā vſuræ quas dederunt. ſed præci- D pitur ꝙ vendantur poſſeſsiones, & earum pretia reſtituantur. ſ. ſecundum quantitatem vſuræ acceptæ.

AD TERTIVM Dicēdum, quod illud quod acqritur de pecunia vſuraria debetur quidem acquirenti non propter pecuniam vſurariam datam, ſicut propter cauſam inſtrumentalem, ſed propter ſuam induſtriam, ſicut ꝑp cām principalē, & ideo plus iuris habet in re acquiſita de pecunia vſuraria, ꝙ ipſa pecunia vſuraria.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liceat pecuniam accipere mutuo ſub vſura.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt ꝙ nō liceat pecuniā accipere mutuo ſub vſura. Dicit enim Apoſt. Roma. 1. quod digni ſunt morte non ſolū qui faciunt peccata, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, ſed ille q accipit pecuniam mutuo ſub vſuris, conſentit vſurario in ſuo peccato, & præbet ei occaſionē peccandi. ergo etiam ipſe peccat.

¶2 Præt. Pro nullo commodo tēporali debet aliquis alteri quācumque occaſionem prębere peccandi, hoc enim ꝑtinet ad rationem ſcādali actiui, quod ſemꝑ eſt peccatum, vt ſupra* dictum eſt: ſed ille qui petit mutuum ab vſurario, expreſſe dat ei occaſionē peccandi, ergo pro nullo commodo temporali excuſatur.

¶3 Pręt. Non minor videtur eſſe neceſsitas quādoque deponendi pecuniam ſuam apud vſurarium, quàm mutuum accipiendi ab ipſo: ſed deponere pecuniam apud B vſurarium omnino videtur eſſe illicitum, ſicut illicitum eſſet deponere gladium apud furioſum, vel virginem committere luxurioſo, ſeu cibū guloſo. ergo neque licitū eſt accipere mutuum ab vſurario.

SED CONTRA ille q iniuriā patit, nō peccat, ſm* Philoſ. in Ethi. Vnde iuſtitia non eſt media inter duo vitia, vt ibidem † dicitur: ſed vſurarius peccat, inquantum facit iniuſtitiā accipenti mutuum ſub vſuris. ergo ille qui accipit mutuum ſub vſuris non peccat.

C RESPONDEO Dicendū, ꝙ inducere hominem ad peccandū nullo modo licet: vti tamen peccato alterius ad bonum, licitum eſt, quia & Deus vtitur omnibus peccatis ad aliquod bonum. Ex quolibet enim malo elicit aliqđ bonum, vt dicitur in* Enchiridio, & ideo † Auguſt. Publicolæ quærenti, vtrum liceret vti iuramento eius qui ꝑ falſos deos iurat, in quo manifeſte peccat eis diuinam reuerentiam adhibens, Reſpondit quod qui vtitur fide illius, qui D per falſos deos iurat, non ad malum, ſed ad bonum non peccato illius ſe ſociat quo per dæmonia iurauit, ſed pacto eius bono, quo fidem ſeruauit, ſi tamē induceret eum ad iurandum per falſos deos, peccaret. Ita etiam in ꝓpoſito dicendum eſt, quod nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum ſub vſuris, licet tamen ab eo, q hoc paratus eſt facere, & vſuras exercet, mutuum accipere ſub vſuris ꝓpter aliquod bonum, qđ eſt E ſubuentio ſuæ neceſsitatis vel alterius. Sicut etiam licet ei qui incidit in latrones, manifeſtare bona quæ habet, quæ latrones peccant diripiendo, ad hoc quod non occidatur, exemplo decem virorum, qui dixerunt ad Iſmael. Noli occidere nos, quia theſauros habemus in agro, vt dicitur Ierem. 41.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod ille qui accipit pecuniā mutuo ſub vſuris, nō cōſentit in peccatum vſurarij, ſed vtitur eo, nec

¶Super quęſtionis ſeptuageſimę octauę Articu. quartū.

419 In arti. 4. eiuſdem
Et Mal. q. 13. q. 78. nota diligen
art. 4. ad 17. ter tria. Primo, q q a
& 19. Et op. vti peccato alterius,
31. q. 5. fin. & ad bonum ſuum, vel
opu. 57. q. 5. alterius, non eſt pec-
& 73. ca. 17. catum: ideo ſi quis abſque neceſſitate, ꝓ vtilitate tamen ſua vel alterius, vtatur pctō alterius, a pctō immunis eſt, cū bonū vtile, qđ dā bonū ſit. Et ſimiliter ſi qs ꝑp bonū delectabile vtatur alteri' peccato, q̄ uis venialiter peccat mortaliter. Et ꝑpea nō oportet petentes q. 43. arti. 2.
mutuū ab vſurario parato nimis vrgere in conſciētia, quanta aut quali neceſſitate ductus hoc fecerit: qm̄ actum de genere ſuo nō malum faciūt ac ꝑ hoc, niſi ex fine ſit mortale aut nullū, aut veniale peccatū eſt. Nullū, ſi ex neceſſitate, aut pietate, veniale autē ſine rationabili cauſā, ſicut cæteri actus irrationabiles dānoſi ſibiipſis. Nec obſtat, quod author reſpondendo lectori Florentino di- Li. 5. ca. 1. a
xerit, quod propter med. to. 5.
maiores negotiatio- † lib. 5. ca. 5.
nes exercendas non declinando
excuſatur quis à pec ad fin. to. 5.
cato petendi mutuū ſub vſuris, quoniam hoc intelligendum
eſt de peccato venia- D. 1211.
li quādo negotiationes tendunt ad vtile nimis abundans: nā ſi tenderent ad vtile neceſſarium domui ſuæ nullum peccatum eſſet. Secundo quod quia inducere
ad peccandum nulli Auguſt. En-
licet, & petitor aliqd chirid. c. 11.
petit, ad qđ directe tomo 3.
illum inducit, ideo † Epiſt. 154.
oportet cautum eſſe non longe
in oībus materijs a prin. to. 2.
vbicumque agit de vſu peccati alterius, vt petendo, aliquid licitum petatur verbi gratia, in proposito petitur mutuum, non acceptio vſuræ. In treuga, vel pace cum infidelibus petitur fidelitas pactorū, non diuina iniuria: In manifeſtatione rerum ſuarum latronibus, petitur vita propria, & ſic de alijs, ita quod ſemper petatur aliqd quod ille poteſt concedere, ſi vult ſine peccato, vt patet in dictis exēplis. Et propterea petens, qui directe tendit ad inducendum eum à quo petit, ad concedendum illi petitum, non dat ei occaſionem peccandi ſed ipſe a quo petitur, apponit ex ſua mala voluntate actui

placet ei vſurarũ acceptio, ſed mutuatio, quæ eſt bona.

Ad ſecundum dicendũ, quòd ille, qui accipit pecuniã mutuo ſub vſuris non dat occaſionẽ vſurario vſuras accipiendi, ſed mutuandi: ipſe autem vſurarius ſumit occaſionem peccandi ex malitia cordis ſui, vnde ſcãdalũ paſsiuum ex parte ſua eſt; non aũt actiuũ ex parte petẽtis mutuum. Nec tamẽ ꝓpter huiuſmodi ſcãdalũ paſsiuũ debet alius a mutuo petẽdo deſiſtere, ſi indigeat, quia hmõi paſsiuũ ſcandalũ non prouenit ex infirmitate, vel ignorantia, ſed ex malitia.

Ad tertium Dicendũ, ꝙ ſi quis cõmitteret pecuniã ſuã vſurario non habẽti alias, vnde vſuras exerceret, vel hac intẽtiõe cõmitteret, vt inde copioſius per vſurã lucraretur, daret materiã peccandi, vnde & ipſe eſſet particeps culpæ. Si autem aliquis vſurario alias habenti vnde vſuras exerceat, pecuniam ſuam committat, vt tutius ſeruetur, non peccat, ſed vtitur homine peccatore ad bonum.

bono petito alium actũ prauũ nõ petitũ, immo diſplicentẽ ei, qui petit. Si nãq; peteret quis ab aliquo actũ, quẽ nõ põt exercere ſine peccato, procul dubio ad peccãdũ eũ induceret, q̃uis paratiſſimũ: ac ꝑ hoc particeps peccati eſſet cõſentiẽs peccato alteri⁹. Aduerte ergo ſemꝑ in caſib⁹, vt diſcernas ſi actus petitus põt ab eo à quo petit, ſine peccato fieri: q\[uia\] hic radix ẽ liciti, vel illiciti, cũ de vſu peccati alterius agiẽ. Tertio ꝙ ex exẽplo manifeſtãtiũ bona ſua latronibus hic expoſito, habes quõ intelligi poſſunt geſta Loth. Gene. ca. 19. cũ filias proprias abuſui impiorũ obtulit, vt euitaret ſodomiticã hoſpitũ iniuriã in propria domo. Quẽadmodũ illi decẽ uiri petierunt nõ occidi, ꝙ poterat ſine peccato cõcedi, & manifeſtauerũt loca theſaurorum ſuorum, quod etiam ſine peccato fit, etiã cũ paſſiuo ſcandalo proximi ex malitia tamẽ accepto, quãuis ſcirẽt ꝙ ex hoc ſumerẽt occaſionem rapinæ eis minus diſplicẽtis, q̃ occiſionis, & ad neutrum pctm̃ eos induxerunt, ſed vſi ſunt iniqua eorũ volũtate ad ſalutẽ propriæ vitæ. Ita Loth petiũt ꝙ non committerẽt ſodomiam cum maſculis hoſpitibus, ꝙ ſine peccato cõcedere poterãt, & obtulit ꝓprias ſe filias eductuꝛum extra: ita ꝙ nõ oporteret inferri ipſi patri aliam violentiã ad hoc, vt puellæ eſſent extra, ꝙ totum ſine peccato

H eſt, quãuis ſciret, ꝙ occaſionem abutendi eis inde ſumerent, & ipſi peccarent faciendo iniuſtum, filiæ aũt paterentur iniuſtum. Vnde ad neutrũ peccatũ inducebat eos Loth. ſciẽs, q\[uo\]d non ſunt facienda minus mala, vt euitentur mala maiora, q̃uis dixerat, abutimini eis, vt libet, qm̃ ꝑmiſſiue hæc dicebat ſed vti volebat iniquitate illorum ad bonũ. ſ. tantæ offenſæ vitationem. Et ſimile eſt de geſtis circa vxorẽ Leuitæ, Iudicũ, 19. quamuis non oporteat forte illum excuſare ſicut Loth. de quo ſcriptura teſtatur, ꝙ erat iuſtus. 2. Pet. ca. 2. Et hæc dicta ſint vt nõ putet quis exemplo illorum decẽ virorũ licere inducere ad minus malũ paratos, vt euitetur maius malũ. Si .n. non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, multo minus faciẽda ſunt vt nõ fiant maiora mala, q\[uo\]d nõ in boni poſitione ſed mali negatione conſiſtit. Magna nãq; differentia eſt inter inducere ad minus malũ, vt vitet maius: & offerre, ac tradere materialiter materiã minoris mali. Primum .n. nulla rõne licet, ꝓpter rõnẽ dictam. Secundum autem fecerunt illi decẽ viri, fecit Loth, fecit Leuites, facimus quotidie redimentes captiuitatem, vel vexationẽ noſtrã iniuſtã, & ſoluentes vſuras. Dixi autem offerre, ſeu tradere materialiter, hoc eſt, non ad inducendum ipſum ad explendam malam ſuam voluntatẽ circa oblatam materiã, ſed ad redimendũ vexationẽ ſuã, vel ꝓximi tali oblatione, ſeu traditione vtẽdo alterius iniq̃tate, nõ inducendo aliquem ad peccandum. Vnde nõ licuiſſet ipſi Loth, qui obtulit materiam liberi arbitrij, filias. ſ. conſulere filiabus ſuis, vt conſentirent in ſtuprum, ſed vt illatum violẽter conſtãti patientia ſuſtinerent ad coronam, vt Lucia dixit. Et hæc dicta ſint, ſi Loth excuſandus eſt propter authoritatẽ Petri Apoſtoli quam glo. ſuper Gene. c. 19. exponit comparatiue, hoc eſt, quod Loth non iuſtus ſimpliciter, ſed cõparatione Sodomitarum iuſtus dicitur. Et Aug. glo. ibidem Loth reprehendit de oblatione filiarum, quaſi non habeat locũ redimere vexationem offerendo materiã liberi arbitrij ad patiẽdũ huiuſmodi opera nefandã, quamuis Aug. redẽptionem vexationis in his geſtis, vt tractauimus, non tractet.

¶ In riſione ad tertium eiuſdem ar. 4. dubium occurrit, qm̃ aduerſari videtur doctrinæ traditæ in hoc articulo, & veritati, pro quanto dicitur, ꝙ ſi quis committeret pecuniam ſuã vſurario nõ habẽti alias unde uſuras exerceret, daret materiã peccandi, unde & ipſe eſſet particeps culpæ. Nã ſicut petens mutuũ ab uſurario dat materiã uſuræ pignus. ſ. in ꝙ exerceat auaritiã ſuã accipiẽdo uſurã: & incidẽs in latrones, & tradens illis bona ſua, dat eis materiã rapinæ; ita dãs pecuniam in depoſitũ uſurario nõ habenti alias unde exerceat uſuras, dat materiã uſuræ. Et ſi illi excuſantur, quia non formaliter,

F ſed materialiter dãt materiã peccãdi, q\[uia\] ipſi non dãt ad hoc vt peccẽt, ſed patiunt potius illos peccare ꝓpter ſuum bonũ, eadẽ rõne exercẽdã iſte deponẽs excuſand⁹ ẽ cũ bona intẽtione det, & nõ inducat illũ ad violandũ depoſitũ, aut vſurã, ſed patiat illius futurũ ꝓuiſum peccatũ ꝓpter bonũ ipſius deponentis vt. ſ. tute pecunia ſua cuſtodiat. Quare hic eſt magis particeps pcti, quam ille, cũ ſit æqua neceſſitas, æqua bona intẽtio, & vterq; patiatur præuiſum alterius peccatum, non faciat?

¶ Ad hanc dubitatiõnẽ dicit, ꝙ cũ verborum ſenſus ex ratione dicendi ſumẽdus ſit, & rõ dicendi, vt apparet in argumento, cui datur hæc rñſio, eſt, q\[uia\] cõiter rem cuſtodi infideli committere nõ ẽ abſq; culpa cõmittẽtis, ut patet in multis allatis exẽplis de guloſo luxurioſo, nõ ſunt hæc uerba authoris, ut prima facie ſonare uident intelligenda, ſed diſtinguendũ eſt ꝙ ſicut talis uſurarius nõ habens alias unde exerceat uſuras duo cõmittit peccata. ſ. diſtractionem depoſiti, & uſurã, quæ patet eſſe ſecundum ſe duo, quia ſeparabilia ſunt (poſſet .n. diſtrahere depoſitum exponendo pecuniã depoſita in alias negotiationes, ut patet) ita in deponẽte apud talẽ uſurariũ, duo ſunt conſideranda. Primo, ꝙ deponit apud diſtractorem. Secũdo, ꝙ deponit apud uſurarium nõ habẽtem unde alias exerceat uſuras. Ratiõe primi, particeps eſt culpæ diſtractionis, ſicut committens cibũ guloſo, particeps eſt culpę cõmeſtionis & committens uirginẽ luxurioſo, particeps eſt culpæ libidinis. Nã ſine culpa committentis non eſt, ut actum exigat cuſtodiæ ab eo, quem ſcit probabiliter actum illum non facturum. Et quo ad hoc, eſt differentia inter petentẽ ab uſurario mutuum, & deponentem apud eundem non habentẽ &c. q\[uia\] ibi actus bonus petitus ſcit nõ exercẽdus, ſ. mutuũ, hic actus bonus debitus commiſſus ſcitur non exercendus, ſ. cuſtodia. Iſte ergo errat in actu commiſſo debito, ille autem nõ. Et propterea iſte dicitur dare materiam peccandi, & particeps culpæ, quia in actu commiſſo debito dat materiam peccandi, & ꝓpterea eſt particeps culpæ, quæ cõmittitur in actu cõmiſſo

I debito ab eo, cui cõmiſſum eſt. Malus .n. cuſtos uirginis eſt, q. cõmittit eã luxurioſo, & ſic de alijs. Nec excluditur hoc a dicentibus, ꝙ quia quilibet eſt dominus rei ſuæ ponitque illi legem, quã vult, iõ iſte deponens apud diſtractorẽ rem ſuã nõ peccat, vt pote dãs illi implicite licentiã diſtrahẽdi. Erratur ſiquidẽ ſic reſpondendo in radice qm̃ deponens nec explicite nec implicite dat licentiã diſtrahendi, eo ꝙ deponẽs vult depoſitariũ teneri ſibi de depoſito ſm̃ iura depoſiti, & tali actione ageret contra eum, ſi res ad iudicium reduceretur. Ius aũt depoſiti diſtractionẽ prohibet, & ad cuſtodiã obligat. Et propterea deponens peccat participañdo cum malo depoſitario in mala cuſtodia, ad q̃ tñ illum obligat ex natura cõtractus. Rõne vero ſecundi, nõ eſt particeps culpæ, neq; dat materiã peccãdi ſeu peccato, pluſquã accipiens mutuum, & incidens in latrones, ꝓpter rõnẽ allatã obiiciẽdo. Vnde & in litera nõ dicitur, ꝙ dat materiã peccandi peccato vſuræ, neque ꝙ eſt particeps culpæ vſuræ; ſed peccandi, & culpæ ſimpliciter dixit. Et

K qm̃ peccatum diſtractionis depoſiti non ſemper eſt mortale, qñ .n. quis pecuniam depoſitam diſtrahit, non habendo aliã q̃ reddere poſſit requiſitus, ſtatim peccat. Depoſitum cuſtodiẽdum, non diſtrahendum traditur, & acceptatur, propterea nõ trãsfert in eo dominium, ſed leuiter peccat, ſi fiducia veritati innixa inſit, ꝙ requiſitus paulo poſt faciat ſatis, leuis .n. inter homines culpa hæc habetur. Ideo cõmittens pecuniam ſuam diſtractori, quem tñ nouit fideliter redditurũ paulo poſt requiſitionem, licet peccet, non tñ mortaliter, ſicut committẽs cibum guloſo, ſine mortali tamen peccato gulæ. Et ſicut committẽs in depoſitũ pecuniã ſuã negotiatori, quẽ nouit nõ ſeruare pecunias, ſed omnes quouis modo habeat in negotiationes ſuas exponere. Et hoc modo conſonat huius reſpõſionis doctrina toti articulo. Vnde differentia formalis inter deponentem apud vſurariũ habẽtem vnde alias vſuras exerceat, & non

& non habentem eſt, quia ille probabiliter credit ſidus depoſitarius, & non diſtractor depoſiti aſ p hoc cõmittitur ei actus bonus, debitus, ſperatus, q fiet ab illo. Hic credit cõtrarium, & cõmittitur actus bonus debitus ei, qui probabiliter timet facturus oppoſitũ. Et ppea hic cõmiſſor particeps eſt culpæ diſtractionis. Nõ tamẽ ppea, q.i.ſ. dat operã rei illicitæ, venaliter imputat ei ſuper appoſitũ vſuræ crimen ex malitia diſtractionis: qm̃ hoc eſt per accidẽs, & diſplicet deponenti, nec ex ſuo actu conſequens, ſed ex alterius adiuncta malitia, quã iſte tolerat propter bonum ſibi neceſſarium.

QVAESTIO LXXIX.

De partibus integralibus iuſtitię, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandũ, eſt de partibus integralibus iuſtitię, q̃ ſunt bonũ facere, & à malo declinare, & de vitiis oppoſitis.

Circa quod quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrũ duo prædicta ſint partes iuſtitiæ.

¶Secũdo, Vtrum tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum.

¶Tertio, Vtrum omiſſio ſit ſpeciale peccatum.

¶Quarto, De cõparatione omiſſionis ad tranſgreſſionem.

ARTICVLVS I.

Vtrum declinare a malo, & facere bonum, ſint partes iuſtitiæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q declinare à malo, & facere bonum, non ſint partes iuſtitiæ. Ad quamlibet.n. virtutem ptinet facere bonum opus, & malũ vitare, ſed partes non excedunt totum. ergo declinare à malo, & facere bonum, non debent poni partes iuſtitiæ, quæ eſt quædam virtus ſpecialis.

¶2 Præt.* Super illud Pſal. 33. Diuerte à malo, & fac bonum, dicit glo.* illud vitat culpam, ſcilicet diuertere à malo; hoc meretur vitã, & palmam, ſcilicet facere bonum ſed quęlibet pars virtutis meretur palmam, & vitam. ergo declinare à malo non eſt pars iuſtitiæ.

¶3 Præt. Quęcunque ita ſe habẽt quod vnum includitur in alio, nõ diſtinguuntur ab inuicem, ſicut partes alicuius totius, ſed declinare à malo includitur in hoc, quod eſt facere bonum, nullus enim ſimul facit bonũ, & malũ. ergo declinare à malo, & facere bonum, non ſunt partes iuſtitiæ.

SED CONTRA eſt, quod* Aug. in lib. de correptione & gratia ponit ad iuſtitiã legis ptinere, declinare à malo, & facere bonũ.

RESPONDEO Dicẽdũ, q ſi loquamur de bono, & malo ĩ cõi, facere bonũ, & vitare malũ pertinet ad oẽm virtutẽ, & ſm hoc nõ pñt poni partes iuſtitiæ, niſi forte iuſtitia accipiatur ꝓut eſt omnis virtus, Quãuis ẽt iuſtitia hoc modo accepta reſpiciat quandam rõnem boni ſpecialem, prout. ſ. eſt debitum in ordine ad legem diuinam, vel humanam, ſed iuſtitia ſecundum quod eſt ſpecialis virtus, reſpicit bonũ ſub rõne debiti ad proximũ. Et ſm hoc ad iuſtitiam ſpecialem pertinet facere bonum ſub ratione debiti in comparatione ad ꝓximũ, & vitare malum oppoſitum. ſ. quod eſt nociuũ proximo. Ad iuſtitiam vero generalem pertinet facere bonum debitum in ordine ad communitatem, vel ad Deum, vel vitare malum oppoſitum. Dicuntur aũt hæc duo partes iuſtitiæ generalis, vel ſpecialis quaſi integrales, quia vtrũque eorum requiritur ad perfectũ actũ iuſtitiæ. Ad iuſtitiam.n. pertinet æqualitatẽ conſtituere in his, quæ ſunt ad alterum, vt ex ſupra dictis *patet. Eiuſdem autem eſt conſtituere aliquid, & conſtitutũ cõſeruare in his, quæ ſunt ad alterũ. Cõſtituit autem quis æqualitatẽ iuſtitiæ faciendo bonũ, ideſt, reddẽdo alteri, qđ ei debet. Conſeruat aũt æqualitatẽ iuſtitiæ iam conſtitutę declinando à malo, ideſt, nullum nocumentũ proximo inferendo.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q bonũ, & malũ hic accipiũt ſub quadã ſpẽali rõne, p q̃ appropriantur iuſtitię. Iõ tamen hæc duo ponuntur partes iuſtitiæ ſm aliquã propriã rõnẽ boni, & mali, nõ aũt alicuius alterius virtutis moralis, quia aliæ virtutes morales, conſiſtũt circa paſſiones, in quibus bonũ facere, eſt venire ad mediũ, qđ eſt declinare ab extremis quaſi à malis. Et ſic in idem redit, q̃tũ ad alias virtutes, facere bonum, & declinare à malo, ſed iuſtitia cõſiſtit circa operatiões, & rẽs exteriores in qbus aliud eſt facere æqualitatẽ, & aliud eſt factã nõ corrũpere.

AD SECVNDVM dicẽdũ, q declinare à malo, ſm q ponit pars iuſtitiæ, non importat negationẽ purã, quod eſt nõ facere malum: hoc enim non meretur palmam, ſed ſolum vitat pœnam. Importat autem motũ voluntatis repudiantis malum, vt ipſum nom.en declinationis oſtendit: & hoc eſt meritorium, pręcipue qñ aliquis impugnatur vt malũ faciat, & reſiſtit.

¶Super quæſtionis ſeptuageſimæ nonæ Articul. primum.

IN q. 79. art. 1. dubiũ occurrit cir. a rõnẽ in rñſione ad primũ redditã, quare. ſ. declinare à malo, & facere bonũ, ſm aliq̃ ꝓpriã rõnẽ boni, & mali ponunt partes iuſtitiæ, & nõ ponunt partes aliarũ virtutũ, puta fortitudinis, & tẽperantiæ ſm alias ſpeciales rationes boni. Rõ.n literæ eſt, quia in aliis virtutibus in idem redit vtrunque. In iuſtitia autẽ aliud eſt æqualitatem facere, & aliud factam nõ corrumpere. Videtur autẽ hæc ratio nulla, tum quia in ipſa iuſtitia ẽt in idem redit vtrumque, nã idẽ eſt æqualitatẽ facere & ab inæquali declinare, nõ minus q̃ ab extremis ad mediũ venire: tum quia ſicut aliud eſt æqualitatẽ facere, & aliud factã non corrumpere, ita aliud eſt medium inter paſſiones conſtituere, & aliud conſtitutum medium non corrumpere. Et ſic vndique ratio ruit.

¶Ad huius euidentiã ſciendum eſt, quòd inter æqualitatem, circa quam verſatur iuſtitia, & medium circa q aliæ ſunt virtutes morales, hæc eſt differentia, q æqualitas eſt in rebus ipſis, medium autẽ intus in animis noſtris. Et hinc fit vt conſtitutum per alias virtutes mediũ a me, nullus alius poſſit corrũpere. Nullus.n. me poteſt inuitum ex temperato facere intemperatum. Conſtitutã vero æqualitatem a me põt alius me inuito corrũpere, vt patet cum reddendũ iuſſi agrũ ſuũ Ioanni, & alter iubet eundẽ agrũ ab eo auferẽdũ. Corrũpit.n. ille æqualitatẽ, q̃ ego feci. Et hinc intẽta ad ꝓpoſitũ dña clara habet. ſ. q in aliis virtutibus facere mediũ, & non corrũpere illud, idẽ eſt ſicut illuminatio continua. In iuſtitia aũt facere æqualitatẽ & non corrũpere illã diuerſa ſũt, q̃a æqualitas facta in rebus nõ conſeruat ex meo facere, q̃a non dependet à me, põt nãque a multis aliis corrũpi. Quia ergo aliud eſt facere æqualitatẽ, & aliud eſt corrumpere æqualitatẽ factã a ſe vel ab alio, & hoc nõ habet locum in aliis virtutibus: iõ facere bonum, & declinare a malo, q̃ hæc important, aſſignantur ſpecialiter iuſtitiæ, & nõ aliis virtutibus. Et quia author non videtur ex literæ ſuperficie ſuper hac ſe fun daſſe differentiã, ideo reſpondendo ad obiecta dr̃, q differentia iſta ſm veritatem nõ attenditur penes receſſum à termino a quo, puta, malo, & acceſſum ad terminum ad quem, puta, bonũ, ſed penes facere terminum ad quem & non corrumpere illũ. Et hoc expreſſit litera, aſſignando, quare ſpecialiter hæc ſunt partes iuſtitiæ, vt patet in hac reſponſione. Cauſa autẽ quare litera de aliis virtutibus meminit acceſſus ad medium & receſſus ab extremis. hoc contrapoſuit, vt apparet, veræ differẽtiæ, quæ eſt ſecundũ facere, & nõ corrumpere, fuit, q̃a author a notioribus docebat, & manifeſtis. Manifeſtum autem eſt, q in aliis virtutibus declinare a malo, & facere bonũ cõmuniter ſumuntur pro receſſu ab extremis, & acceſſu ad mediũ. Et ꝓpterea oſtendit, q hæc manifeſte importata p has partes in aliis virtutibus non ſunt duæ partes. Et p oppoſitũ eſt, q illa q̃ manifeſte importãtur per eaſdem partes in materia iuſtitiæ, ſũt duæ partes

420 Pſalm. 33. & Pſalm. 36.

Aſt Caſſiodori ſuper iuſtũ locũ. Pſalm. 33.

Cap. 1. circa med. tom. 7.

q. 58. art. 2.

ita ꝙ author primo excluſit, ꝙ importata p illas partes in materia aliarũ virtutũ, nõ ſunt duæ partes. Deinde, ꝙ importata p eaſdẽ partes in materia iuſtitiæ ſunt duæ partes, & nõ contraponit in veritate illa ſignificata iſtis ſignificatis. Et p hæc patet ſolutio primę obiectionis, q̃a nõ penes illud poſita eſt dñæ, & ſcdę, q̃a penes illam poſita eſt differentia. Et falſum eſt, quod ſit eadem rõ in iuſtitia, & in alijs de facere, & non corrumpere cõſtitutum, vt patet ex dictis.

Ad tertium dicẽdũ, quod facere bonum eſt actus completiuus iuſtitiæ, & quaſi pars principalis eius. Declinare autẽ a malo eſt actus imperfectior, & ſecundaria pars eius, & ideo eſt quaſi pars materialis, ſine qua non poteſt eſſe pars formalis completiua.

Articulus II.

Vtrum tranſgreſſio ſit ſpeciale peccatum.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ trãſgreſſio nõ ſit ſpeciale peccatũ. Nulla enim ſpecies ponitur in diffinitione generis; ſed tranſgreſſio ponitur in communi diffinitione peccati, dicit enim * Ambr. quod peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ. ergo trãſgreſſio non eſt ſpecies peccati.

¶ 2 Præ. Nulla ſpecies excedit ſuũ genus. ſed trãſgreſſio excedit peccatum, quia peccatum eſt dictum, vel factum concupitum contra legem Dei, vt patet p Aug. 22. cõtra Fauſtum, tranſgreſſio autem eſt etiam contra naturam, vel cõſuetudinem. ergo tranſgreſſio nõ eſt ſpecies peccati.

¶ 3 Præt. Nulla ſpecies continet ſub ſe omnes partes, ĩ quas diuiditur genus; ſed peccatum tranſgreſ-
I ſionis ſe extẽdit ad omnia vitia capitalia, & etiam ad peccata cordis, oris, & operis. ergo tranſgreſſio non eſt ſpeciale peccatum.

Sed contra eſt, quia opponitur ſpeciali virtuti. ſ. iuſtitiæ.

Respon. dicendum, quod nomen tranſgreſſionis a corporalibus motibus ad morales actus deriuatum eſt. Dicitur autẽ aliquis ſecundum corporalem motũ trãſgredi ex eo, ꝙ graditur trans terminum ſibi præfixum. Terminus autem præfigitur homini, vt vltra
K non tranſeat in moralibus per pręceptum negatiuum: & ideo tranſgreſſio proprie dicitur ex eo, ꝙ aliquis agit aliquid contra præceptũ negatiuũ: quod quidem materialiter poteſt eſſe commune in omnibus ſpeciebus peccatorum, q̃a p quamlibet ſpeciem peccati mortalis, homo tranſgreditur aliquod præceptum diuinum. Sed ſi accipitur formaliter. ſ. ſecundum hanc ſpecialem rationẽ, quod eſt facere contra præceptum negatiuum, ſic eſt ſpãle peccatum dupliciter. Vno quidem modo, ſecundum ꝙ opponitur ad genera peccatorum oppoſita alijs virtutibus. Sicut. n.
G ad propriam rationem iuſtitiæ legalis pertinet attendere debitum præcepti: ita ad propriam rationẽ trãſgreſſionis pertinet attendere contemptum præcepti. Alio modo, ſecundum quod diſtinguitur ab omiſſione, quæ cõtrariatur p̃cepto affirmatiuo.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ ſicut iuſtitia legalis eſt omnis virtus ſubiecto, & quaſi materialiter, ita etiam iniuſtitia legalis eſt materialiter omne peccatũ. Et hoc mõ peccatũ diffinit * Ambr.
H ſm. ſ. rationem iniuſtitiæ legalis.

Ad secundum dicendum, ꝙ inclinatio naturæ ptinet ad p̃cepta legis naturalis, conſuetudo etiam honeſta habet vim præcepti. quia vt Aug. * dicit in epiſtola de ieiunio ſabbathi. Mos populi Dei pro lege habẽdus eſt, & ideo tam peccatum, quam tranſgreſſio poteſt eſſe contra conſuetudinẽ honeſtam, & cõtra inclinationem naturalem.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ om-
I nes enumeratæ ſpecies peccatorũ poſſunt habere tranſgreſſionẽ nõ ſecundum proprias rationes, ſed ſm quandam ſpecialẽ rationẽ, vt * dictũ ẽ. Peccatũ aũt omiſſionis oĩno a trãſgreſſione diſtinguitur.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ nonæ Art. ſecundum.*

In artic. 2. eiuſdem quæſt. 79. dubium occurrit ſimpliciter & ad hominem, circa
421 id quod dr̃ in calce articuli, ſ. quod omiſſionis peccatum, * omnino a tranſgreſſione diſtinguitur. Simpliciter quidem, quia omiſſio poteſt eſſe materialiter trãſgreſſio, vt patet cum quis non vult ire ad miſſam tempore debito. Ad hominem vero quia author in corpore huius * articuli dicit, quod omnes ſpecies peccatorum poſſunt eſſe materialiter trãſgreſſio, quia per qd̃libet mortale homo tranſgreditur aliqd̃ diuinum preceptum. Si enim p quodlibet mortale homo tranſgreditur præceptum diuinum, & omiſſio eſt peccatum mortale quandoque. ergo omiſſio eſt etiam trãſgreſſio ſicut alia peccata materialiter sũt tranſgreſſio, & non omnino diſtinguuntur à tranſgreſſione.

Infra art. 3. ad 3. & art. 4. ad 3.

Lib. de Paradiſo c. 8. pa. ri. [illegible] me. tom. 5.

Lib. 22. c. 27. in princ. tomo 6.

¶ Ad hoc dr̃, q̃, vt patet in litera, tranſgreſſio formaliter eſt actus poſitiue, quo q̃s vult non ſeruare legẽ, & directe contrariatẽ actu voluntatis, quo quis vult ſeruare legẽ. Et quia hic actus, eſt actus iuſtitiæ legalis extendens ſe ad opera omnium virtutum, pro quãto vult quis non ſolum facere illa opera virtutũ abſolute, ſed vult ea facere, quia præcepta à lege diuina, vel naturali, vel humana: ideo actus contrarius, ſ. velle non ſeruare legem, eſt actus iniuſtitiæ generalis, ſeu legalis. Et iam extendere ſe quoque poteſt ad omnia opera vitiorum, pro quanto poteſt quis non ſolum peccatã abſolute committere, ſed poteſt etiam committere in odium legis. Et ſic tranſgreſſio diſtin-
F guitur ab alijs peccatis, ſicut vna ſpecies peccati ab alijs, ſicut iniuſtitia legalis, ab intemperantia &c. Et hoc dr̃ in litera, cũ dr̃, Secundum ꝙ opponitur ad genera peccatorum oppoſita alijs virtutibus. Et quia velle contrariatur præcepto, quod nõ veli [illegible] ideo tranſgreſſio, quæ conſiſtit in velle, contrariatr̃ p̃cepto negatiuo. Et ſic tranſgreſſio * ex rõne formali, ſeu morali, qua. ſ. conſtituitur, in ſpecie iniuſtitiæ legalis, opponitur vitijs cæteris, vt forma materię. Rõne aũt rõnis ſuæ formalis in genere naturæ, quia. ſ. conſiſtit in actu poſitiuo, opponitur omiſſioni, vt poſitiuũ negatiuo. Et hic eſt ſecũdus modus in litera poſitus quo tranſgreſſio eſt ſpeciale peccatum, quia ſcilicet nõ eſt omiſſio.

¶ Sed aduertendum eſt, ꝙ omiſſionis peccatum dupliciter ſumi poteſt, primo ſecundum ſe, & ſic cum nullũ includat actũ, non poteſt, eſſe tranſgreſſionis materia. Implicat namq; contradictoria. ſ. eſſe ſine omni actu, & eſſe materiam tranſgreſſionis, quæ eſt actus. Et ſic accepit eã author dicens, quod omnino à tranſgreſſione diſtinguitur. Alio modo, ſecundum ſuam cauſam, & ſic poteſt eſſe materia tranſgreſſionis directe, ſicut cætera peccata, vt cum vult quis non ſeruare præcepta affirmatiua in odium legis. Et hoc modo quodlibet peccatum mortale poteſt eſſe materiã tranſgreſſionis, quia non ſeruat diuinum præceptum. Et ſic omnia conſonant, nec eſt ſimpliciter, nec apud authorem controuerſia.

Loco citato in argum.

Epiſt. 86. ad Caſulã non lõge à princ. tom. 2.

In corpore [illegible]

Articulus III.

Vtrũ omiſſio ſit ſpeciale peccatũ.

Ad tertium ſic p̃ceditur. Videtur ꝙ omiſſio nõ ſit ſpeciale pctm̃. Omne. n.
K peccatum aut eſt originale, aut actuale, ſed omiſſio non eſt originale peccatum, quia non contrahitur per originem, nec eſt actuale, quia poteſt eſſe abſque omni actu, vt ſupra * habitum eſt, cũ de peccatis in cõi ageret. ergo omiſſio non eſt ſpeciale peccatum.

¶ *Super quæſtionis ſeptuageſimæ nonæ Arti. tertium.*

In artic. 3. eiuſdem quæ. 79. Nota primo ex corpore articu. & reſponſione ad quartum, ꝙ omiſſio põt ſumi dupliciter. ſ. formaliter, & materialiter, ſicut de tranſgreſſione dictum eſt. Et ꝙ omiſſio formaliter importat non agere debitum, ita ꝙ ratio debiti formaliter cadit in rõne formali omiſſionis, vt eſt ſpeciale peccatum, hoc eſt, formaliter ſumptæ. Et quia ratio debiti ad ſolam iuſtitiam inter alias virtutes ſpectat, vt in præcedenti lib. quæſt. 99. ar. 5. ad primum habitum eſt, ideo omiſſio

423 1. 2. q. 71. art. 5. Et 2. d. 35. artic. 13. Et Mal. q. 2. ar. 1.

q. 71. art. [illegible]

ſio formaliter eſt peccatum iniuſtitiæ vel generalis, ſeu legalis vel ſpālis, vel vtriuſque, vt ratio debiti occurrit. Materialiter autem ſumpta omiſſio, importat non agere id, quod eſt debitum. Et propterea omiſſio materialiter inuenitur ī qualibet ſpecie virtutis, pro quāto quodlibet bonum virtutis omitti poteſt: ſed formaliter non omittit, niſi qa vt debitum omittat, ita quod omittens v.g. comedere quātum oportet &c. Quatenus actum temperantiæ qui eſt debitus, non facit, omittit materialiter. Quatenus autem eundem vt debitum ſecundum naturæ, vel Di. legē non facit, omittit formaliter, & ſic omiſſio formaliter, directe opponitur iuſtitiæ. Et ut in articuli corpore dicitur, dupliciter diſtinguitur, & ponitur ſpeciale peccatum. Primo ſicut peccata iniuſtitię sūt ſpālia peccata a peccatis contra temperantiam, & fortitudinem diſtincta. Secundo, ſicut inter ipſa peccata iniuſtitiæ, inter ſe peccata diſtinguuntur, ſicut actus virtuoſi quibus opponuntur. Et ſic, quia facere bonum, & declinare a malo, ſunt diuerſi actus iuſtitiæ ideo omittere, quod opponitur ad facere: & tranſgredi, quod opponitur ad declinare, inter ſe ſunt diuerſa peccata ſpecialia ſub iniuſtitia contenta, & hæc intendit litera.

Ar.1.ad 2.

q.58. arti.6. 7.& 8.

¶ 2 Præt. Omne peccatum eſt voluntarium. ſed omiſſio quādoque non eſt voluntaria, ſed neceſſaria, puta, cū mulier corrupta eſt, quę virginitatem vouit, vel cum aliquis amiſit rē, quam reſtituere tenetur, vel cum ſacerdos tenetur celebrare, & habet aliquod impedimentum ergo omiſſio non ſemper eſt peccatum.

¶ 3 Præ. Cuilibet ſpeciali peccato eſt determinare aliquod tempus, quādo incipit eſſe, ſed hoc nō eſt determinare in omiſſione, qa quādocūque nō facit ſimiliter ſe habet, nec tñ ſemp peccat. ergo omiſſio nō eſt ſpeciale peccatum.

¶ 4 Præt. omne peccatum ſpeciale ſpeciali virtuti opponitur, ſed non eſt dare aliquā ſpecialē virtutē, cui omiſſio opponatur tum quia bonum cuiuſlibet virtutis omitti poteſt, tum quia iuſtitia, cui ſpecialius videtur opponi, ſemper requirit aliquem actum etiam in declinatione a malo, vt * dictum eſt, omiſſio autem poteſt eſſe abſque omni actu. ergo omiſſio non eſt ſpeciale peccatum.

Sed contra eſt, quòd dicitur Iac. 4. Scienti bonum, & nō facienti, peccatum eſt illi.

Respondeo Dicendum, quod omiſſio importat ꝑtermiſſionem boni non autem cuiuſcūque, ſed boni debiti. Bonum autem ſub ratione debiti pertinet ꝓprie ad iuſtitiam, ad legalē quidē ſi debitū accipiatur in ordine ad legem diuinam, vel humanam. Ad ſpecialem autem iuſtitiam, ſecundum quod debitum conſideratur in ordine ad proximum. Vnde eo modo. quo iuſtitia eſt ſpecialis virtus, vt ſupra* habitum eſt, & omiſſio eſt ſpeciale peccatum diſtinctum a peccatis: quæ opponuntur alijs virtutibus. Eo vero modo, quo facere bonum, cui opponitur omiſſio, eſt quædā ſpecialis pars iuſtitiæ diſtincta a declinatione mali, cui opponitur tranſgreſſio, etiam omiſſio a tranſgreſſione diſtinguitur.

Ad primum ergo dicendū, quod omiſſio non eſt peccatum originale, ſed actuale, non quia habet aliquem actum ſibi eſſentialem, ſed ſecundū quod negatio actus reducitur ad genus actus, & ſecundum hoc, nō agere accipitur, vt agere quoddam. ſicut ſupra* dictum eſt.

1.2.q.71.artic.6.ad 1.

Ad secundum dicendum, q̄ omiſſio, ſicut dictū eſt, non eſt niſi boni debiti, ad q̄ aliquis tenet. Nullus aūt tenetur ad impoſſibile, vnde nullus, ſi non facit id q̄ facere nō pōt peccat per omiſſionem. Mulier ergo corrupta, quæ virginitatem vouit, non omittit virginitatem non habendo, ſed non pœnitendo de peccato præterito, vel non faciendo quod poteſt ad votum adimplendum p continentiæ obſeruātiā. Sacerdos etiā non tenetur dicere miſſam, niſi ſuppoſita debita opportunitate, quæ ſi deſit, non omittit. Et ſimiliter aliquis tenetur ad reſtitutionē ſuppoſita facultate, quam ſi non habet, nec habere poteſt, non omittit, dum modo facit quod poteſt, & idem dicendum eſt in alijs.

In corp. ar.

Ad tertium dicendum, q̄ ſicut peccatū tranſgreſſionis opponitur præceptis negatiuis, quæ pertinent ad declinandum a malo: ita peccatum omiſſionis opponitur pręceptis affirmatiuis, quæ pertinent ad faciendum bonum. Præcepta autem affirmatiua non obligant ad ſemper, ſed ad tempus determinatum, & pro illo tempore, peccatum omiſſionis incipit eſſe. Poteſt tamen contingere, quod aliquis tunc ſit impotens ad faciendū quod oportet, q̄ quidem ſi ſit præter eius culpam, non omittit quod debet, vt * dictum eſt. Si vero ſit propter eius culpam præcedentem, puta, ſi aliquis de ſero ſe inebriauerit, & non poteſt ſurgere ad matutinas vt debet, dicunt quidam, quod tunc incœpit peccatum omiſſionis, quando aliquis ſe applicat ad actum illicitum & incompoſsibilem cum illo actu, ad quem tenetur. Sed hoc non videtur verum, quia dato quod excitaretur per violentiam, & iret ad matutinas, non omitteret, vnde patet, quod præcedens inebriatio non fuit omiſsio, ſed omiſſionis cauſa. Vnde dicendum eſt, quod omiſſio incipit ei imputari ad culpam, quando fuit tempus operandi, tamen propter cauſam præcedentem; ex qua omiſſio ſequens redditur voluntaria.

In ſolu. ad arg. præced. Et 1.2. q.71. art.5.

Ad quartum dicendū, q̄ omiſſio directe opponitur iuſtitiæ, vt* dictum eſt. Non enim eſt omiſſio boni alicuius virtutis, niſi ſub ratione debiti, quod pertinet ad iuſtitiam. Plus autem requiritur ad actū virtutis meritorium, quam ad demeritum culpæ, quia bonum eſt ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus: & ideo ad iuſtitiæ meritum requiritur actus, non autem ad omiſſionem.

In corp. art.

Articulus IIII.

Vtrum peccatū omiſſionis ſit grauius, quàm peccatum tranſgreſſionis.

Ad quartum ſic proceditur. Vr̄ q̄ peccatū omiſſionis ſit grauius, quā peccatum tranſgreſſionis Delictum enim videtur idē eſſe, quod derelictum, & ſic per conſequens videtur idem eſſe omiſſioni: ſed delictum eſt grauius, quam peccatum trāſgreſſionis, quia maiori expiatione indigebat vt patet Leuit. 5. ergo peccatū omiſſionis ē grauius. quā peccatū tranſgreſſionis.

423 Mal.q.2.art.ad 4.& arti.9.cor.

¶ 2 Præt. Maiori bono maius malū opponit, vt patet per Philoſ. in 8. Eth. ſed facere bonū, cui opponitur omiſſio eſt nobilior pars iuſtitię, quā declinare a malo, cui opponitur trāſgreſſio, vt ex ſupradictis patet. ergo omiſſio ē grauius peccatum, quam tranſgreſſio.

Li. 8.ca. 10. circa princ. tom.5.

†Ar.1. ad 3.

¶ 3 Præt. Peccatum tranſgreſſionis poteſt eſſe & veniale & mortale: ſed peccatū omiſſionis videtur eſſe ſemper mortale, quia opponitur præcepto affirmatiuo. ergo omiſſio videt̄ eſſe grauius peccatum quam ſit tranſgreſſio.

¶ 4 Præt. Maior pœna eſt pœna

¶ Super quęſtionis ſeptuageſimę nonę Articul. quartū.

In arti. 4. eiuſdem q. 79. dubium occurrit circa id, quod ibi dr̄, q̄ maior eſt diſtātia contraria, quā contradictoria. Et eius ratio eſt, qa omne nigrū eſt nō albū, & non econtra. Falſum. n. dicitur, quia maior eſt diſtantia inter ens, & non ens, quā inter duo entia Cōſtat aūt cōtrariorum vtrūq; eſſe ens, contradictoriorū autem alterū non ens. ergo. Rō etiā claudicat, quia non album extendit ſe ad oia extra album, quorum multa magis diſtant ab albo, quā nigrū, ut patet de diſtinctis genere ab albo.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ diſtantia dupliciter ſumi poteſt ſcilicet proprie ꝑ differentia ſeu diuerſitate poſitiue, & communiter ꝑ diuerſitate qualitercūq; extenſa etiā ad non conuenientiā. Et ſi hoc ſecundo

modo ſit ſermo, conſtat inter contradictoria eſſe maiorem diſtantiam, quia minus conueniunt, vt arguẽdo dicitur. Sed primo modo maior eſt diſtantia contrariorum, quam contradictoriorũ. Et ratio eſt, quia contrariorum diſtantia vtrinque quantificatur: nam vtrumque extremum eſt poſitiuum, & ponit aliquantam ſui diſtantiam. In contradictorijs vero ex vno tantum membro quantitas diſtantiæ eſt: Tantum enim diſtat album a non albo, quantam entitatem ponit album, & non plus, quia non albũ nullam diſtantiam ponit. Et propterea author optime hoc probauit ex illata ratione, quia ſcilicet diſtantia contrariorum continet in ſe diſtantiam contradictoriorum, & addit ſupra illã; hoc enim ſignificant illa verba. Omne enim nigrũ, eſt non album & nõ econtra, ac ſi diceret. Nigrum includit diſtantiam albi a non albo, quia omne nigrum eſt non albũ, & ultra hoc includit. diſtantiam, quam ponit ipſum nigrum ab albo. ergo eſt maior, cum non ſit ecõtra, ſcilicet, quod omne non album ſit nigrum. Et quod obiiciendo dicitur, quòd non album extendit ſe ad tot, nihil obſtat, quia hoc eſt per accidens ſeu materialiter. Formaliter namque loquẽdo, non album neque nigrum, neque aliud genus infert: & ſtat cum minori diſtantia poſitiua, puta, cũ pallido, & alijs medijs coloribus.

Homil. 47. ad Pop. Antioch. to. 5.

Li. 10. text. 13. & 14. tomo 3.

damni, ſcilicet carentia viſionis diuinæ, quæ debetur peccato omiſſionis; quàm pœna ſenſus, quæ debetur peccato tranſgreſsionis, vt patet per* Chryſoſt. ſuper Matth. ſed pœna proportionatur culpæ. ergo grauius eſt peccatum omiſſionis, quam tranſgreſsionis.

SED CONTRA eſt, quod facilius eſt abſtinere à malo faciẽdo quam implere bonum. ergo grauius peccat, qui non abſtinet a malo faciendo, quod eſt tranſgredi, quàm qui non implet bonum, ꝙ eſt omittere.

G RESPONDEO Dicendum, quod peccatum intantum eſt graue, inquantum à virtute diſtat. Cõtrarietas autem eſt maxima diſtintia vt dicitur in 10. Metaphy. Vnde contrarium magis diſtat à ſuo contrario, quã ſimplex eius negatio: ſicut nigrũ plus diſtat ab albo, quam ſimpliciter non album. Omne enim nigrum eſt nõ album, ſed non conuertitur. Manifeſtum eſt autem quod tranſgreſsio cõtrariatur actui virtutis, omiſsio autẽ importat negationem ipſius, puta, peccatũ omiſsionis eſt, ſi quis debitam reuerentiam parentibus nõ exhibeat: peccatum autẽ trangreſſionis, ſi cõtumeliam, vel quamcũque iniuriam eis inferat. Vnde manifeſtum eſt, quod ſimpliciter, & abſolute loquendo, tráſgeſsio eſt grauius peccatũ, quam omiſsio, licet aliqua omiſsio poſsit eſſe grauior aliqua tranſgreſsione.

H AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ delictum communiter ſumptũ ſignificat quamcumque omiſsionem. Quandoque tamẽ ſtricte accipi ur pro eo, quod ommittitur aliquid de his quę pertinẽt ad Deum, vel quando ſcienter, quaſi cum quodam contemptu derelinquit homo id quod facere debet: & ſic habet quandam grauitatem, ratione cuius maiori expiatione indiget.

I AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ei, qđ eſt bonũ facere, opponitur & non facere bonũ, quod eſt omittere, & facere mâlum, quod eſt tranſgredi, ſed primum contradictorie, ſecundũ contrarie, quod importat maiorem diſtantiam, & ideo trágreſsio ẽ grauius peccatũ.

K AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut omiſsio opponit̃ p̃ceptis affirmatiuis, ita tráſgreſſio opponitur p̃ceptis negatiuis, & ideo vtrũque ſi proprie accipiatur, importat rationem peccati mortalis. Poteſt autem large dici tranſgreſsio, vel omiſsio, ex eo quod aliquid fit præter præcepta affirmatiua, vel negatiua, diſponens ad oppoſitum ipſorum. Et ſic vtrumque large accipiendo, poteſt eſſe peccatum veniale.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ peccato trangreſſionis reſpondet & pœna damni ꝑꝑ auerſionẽ a Deo, & pœna ſenſus ꝑꝑ inordinatã cõuerſionẽ ad bonũ cõmutabile. Similiter & omiſſioni, nõ ſolũ debetur pœna damni, ſed & pœna ſenſus, ſᵐ illud Matth. 7. Omnis arbor quę non facit fructum bonũ, excidetur, & in ignem mittetur. Et hoc propter radicem, ex qua procedit, licet non habeat ex neceſſitate actualem conuerſionem ad aliquod bonum commutabile.

QVAESTIO LXXX.

De partibus potẽtialibus iuſtitiæ in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de partibus potẽtialibus iuſtitiæ, ideſt, de virtutibus ei annexis.

Et circa hoc duo ſunt conſideranda.

¶ Primo quidem, quæ virtutes iuſtitię annectantur.

¶ Scdo, cõſiderandũ eſt de ſingulis virtutibus iuſtitiæ annexis.

ARTICVLVS I.

Vtrum conuenienter aſſignentur virtutes iuſtitiæ annexę.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ inconuenienter aſſignẽtur virtutes iuſtitiæ annexæ.* Tullius enim enumerat ſex, ſcilicet, religionẽ, pietatẽ, gratiam, vindicationẽ, obſeruãtiã, veritatem, vindicatio autem videtur ſpecies eſſe commutatiuæ iuſtitiæ, ſᵐ quam illatis iniurijs vindicta rependitur, vt ex ſupra† dictis patet. non ergo debet poni inter virtutes iuſtitiæ annexas.

¶ 2 Præt.° Macrobius ſuper ſomnium Scipionis ponit ſeptem, ſcilicet, innocentiam, amicitiam, cõcordiam, pietatem, religionem, affectum, humanitatem, quarũ plures à Tullio prætermittuntur. ergo videtur inſufficiẽter enumeratas eſſe virtutes iuſtitię adiunctas.

¶ 3 Præt. A quibuſdam alijs ponũtur quinq; partes iuſtitię, ſcilicet obedientia reſpectu ſuperioris, diſciplina reſpectu inferioris, æquitas reſpectu æqualium, fides & veritas reſpectu omnium, de quibus à Tullio non ponitur niſi veritas ergo videtur inſufficiẽter enumeraſſe virtutes iuſtitiæ annexas.

¶ 4 Præterea Andronicus Peripateticus ponit nouẽ partes iuſtitię annexas, ſcilicet, liberalitatẽ, benignitatem, vindicatiuam, eugno-

¶ *Super quæſtionẽ octogeſimam.*

IN artic. vnico. q. 80. dubium occurrit, circa reſponſionẽ ad primum, pro q̃to ibi dicitur, qđ vindicta, q̃ fit a iudice, ſpectat ad commutatiuã iuſtitiam. Vindictæ aũt, q̃ quis à iudice requirit, pertinet ad virtutem adiunctam, hoc eſt, ad vindicationẽ. Videtur namque ꝙ implicet repugnantia. Nã eadẽ eſt vindicta quã quis requirit à iudice, & q̃ iudex facit. Et cõſequenter ſi facta, eſt commutatiuæ iuſtitiæ. ergo & requiſita. Et ſi requiſita, non eſt iuſtitiæ cõmutatiuæ, ſed adiunctæ. ergo nec facta.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd diſtinctio vindictæ non eſt accipienda realiter, ac ſi oporteat eẽ duas vindictas, alteram à cõmutatiuã, alteram a vindicatione, ſed eſt intelligẽda relatiue, quòd ſcilicet vindicta pro quanto reddit peccanti æquale in pœna, pertinet ad iuſtitiam commutatiuam. Pro quanto autem immunẽ reddit perſonam ab illata ſibi iniuria, pertinet ad vindicationẽ, vt inferius q. 108. patet. Et quia à parte petitur, vt immunis reddat̃, ideo dicitur, quod ſpectat ad vindicationem. Et qm̃ à iudice fit ob æqualitatem faciendam, ideo dicit̃, quod pertinet ad commutatiuam iuſtitiam.

¶ In eodem art. 80. q. in reſponſione ad tertiũ, nota diligentiſſime illud, ſcilicet, fides qua fiunt dicta, includitur in veritate, quoniã inferius cũ de virtute veritatis tractabitur, examinãda ſunt, & de fide tractandum eſt.

¶ In eodem articulo nota quantum profecerit author à tempore, quo ſcripſit articulũ vlt. q. 3. diſ. 33. in 3. ſententiarum. Diſtant enim hæc ab illis vt lux clara a ſubobſcura. Quare hæc ſequere.

424

Supr. q. 58. art. 11. ad 1. & 2. Et infr. q. 122. art. 1. cor. Et 3. diſ. 33. q. 3. ar. 4.

* Li. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem libri.

† q. 61. art. 4.

° li. 1. in ſomniũ Scipionis in fol. 2. ante mediũ libri.

Loco citato in argum. 1.

mnoſynam, euſebiam, eucharistiam, ſanctitatem, bonam commutationem, legiſpoſitiuam, ex quibus etiā * Tullius manifeſte non ponit niſi vindicatiuam. ergo videtur inſufficienter enumeraſſe.

Loco citato in argu. 1.

† Li. 5. ca. 10. tomo 5.

¶ 5 Præterea † Ariſto. in 5. Ethicor. ponit epicheiam iuſtitiæ adiunctam, de qua in nulla præmiſſarum aſſignationum videtur mentio eſſe facta. ergo inſufficienter ſunt enumeratæ virtutes iuſtitiæ annexæ.

RESPONDEO Dicendum, quod in virtutibus, quæ adiunguntur alicui principali virtuti, duo ſunt conſideranda. Primo quidem, quod virtutes illæ in aliquo cum principali virtute conueniant, ſecundo, quod in aliquo deficiant a perfecta ratione ipſius. Quia vero iuſtitia ad alterum eſt, vt ex ſupra * dictis patet, omnes virtutes quæ ad alterum ſunt, poſſunt ratione conuenienti iuſtitiæ annecti. Ratio vero iuſtitiæ conſiſtit in hoc, quod alteri reddat, quod ei debetur ſecundum æqualitatem, vt ex ſupra † dictis patet. Dupliciter ergo aliqua virtus ad alterum exiſtens, à ratione iuſtitiæ deficit, Vno quidem modo, inquantum deficit a ratione æqualis, alio modo inquantum deficit a ratione debiti. Sunt enim quædam virtutes, quæ debitum quidem alteri reddunt, ſed non poſſunt reddere æquale. Et primo quidem quicquid ab homine Deo redditur, debitum eſt, non tamen poteſt eſſe æquale, vt ſcilicet tantum homo ei reddat, quantum debet, ſecundum illud Pſal. 115. Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Et ſecundum hoc adiungitur iuſtitiæ religio, quę vt dicit* Tullius, ſuperioris cuiuſdā eſt naturæ, quam diuinam vocant, cui cultum, cæremoniamque affert. Secundo, parentibus non poteſt ſecundum æqualitatem recompenſari, quod eis debetur, vt patet per Philoſoph. in 8. † Ethicor. Et ſic adiungitur iuſtitiæ pietas, per quam, vt † Tullius dicit, ſanguine iunctis patriæque beneuolis, officium, & diligens tribuitur cultus. Tertio, non poteſt æquale præmium recompenſari ab homine virtuti, vt patet per Philoſophum. in quarto. † Ethicor. Et ſic adiungitur iuſtitiæ obſeruantia per quam vt* Tullius dicit, homines aliquam dignitatem attendentes quodam cultu, & honore dignantur. A ratione vero debiti iuſtitiæ, defectus poteſt attendi ſecundum quod eſt duplex debitum, ſcilicet morale, & legale. Vnde & Philoſoph. in 8. † Ethico. ſecūdum hoc duplex iuſtum aſſignat. Debitum quidem legale eſt, ad quod reddendum aliquis lege aſtringitur, et tale debitum proprie attendit iuſtitia, quæ eſt principalis virtus. Debitum autem morale eſt, quod aliquis debet ex honeſtate virtutis. Et quia debitum neceſſitatem importat, ideo tale debitum habet duplicē gradum. Quoddam enim eſt ſic neceſſarium, vt ſine eo honeſtas morum conſeruari non poſſit: et hoc habet plus de ratione debiti. Et poteſt hoc debitum attendi ex parte ipſius debentis, & ſic ad hoc debitum pertinet, quod homo talem ſe exhibeat alteri in verbis, & in factis, qualis eſt. Et ita adiungitur iuſtitiæ veritas, per quam, vt* Tullius dicit, immutata ſunt, ea, quæ aut fuerunt, aut futura ſunt. Poteſt etiam attendi ex parte eius cui debetur, prout ſcilicet aliquis recompenſat alicui ſecundum ea, quæ fecit. Quandoque quidem in bonis, & ſic adiungitur iuſtitiæ gratia, in qua, vt* Tullius dicit, amicitiarum, & officiorum alterius memoria: remunerandi voluntas continetur alterius. Quandoque autem in malis, & ſic adiungitur iuſtitiæ vendicatio, per quam, vt † Tullius dicit, vis, aut iniuria, & omnino, quicquid obſcurum eſt, defendendo, aut vlciſcendo propulſatur. Aliud vero debitum eſt neceſſarium, ſicut conferens ad maiorem honeſtatem, ſine quo tamen honeſtas conſeruari poteſt, quod quidem debitum attendit liberalitas, affabilitas, ſiue amicitia, aut alia huiuſmodi, quæ* Tullius prætermittit in prædicta † enumeratione, quia parū habent de ratione debiti.

q. 58. art. 1.

q. 58. ar. 10. & 11.

In fo. 4. ante finem li. 2. de inuentione.

† Li. 8. c. vlt. non procul a fine, to. 5.

† Li. 2. de inuentione, in fo. 4. ante fi.

† Li. 4. c. 3. ante medium, tom. 5.

* Li. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem libri.

† Li. 8. ca. 10. tom. 5.

Eodem loco dicto.

Eod. libr. 2. de inuentione, fo. 4. ante finem libri.

† Eodem loco dicto.

* Loco citato in arg. 1.

† In arg. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod vindicta, quæ fit authoritate publicæ poteſtatis ſecundum ſententiam iudicis, pertinet ad iuſtitiam commutatiuam, ſed vindicta, quam quis facit proprio motu, non tamen contra legem, vel quam quis a iudice requirit, pertinet ad virtutem iuſtitiæ adiunctam.

AD SECVNDVM dicendum, quod * Macrobius videtur attendiſſe ad duas partes integrales iuſtitiæ, ſcilicet declinare a malo, ad quod pertinet innocentia: & facere bonum, ad quod pertinent ſex alia, quorum duo videntur pertinere ad æquales, ſcilicet amicitia in exteriori conuictu, & concordia interius. Duo vero ad ſuperiores, ſcilicet pietas ad parentes, & religio ad Deum. Duo vero ad inferiores, ſcilicet affectus, inquantum placent bona eorum, & humanitas, per quam ſubuenitur eorum defectibus, Dicit enim * Iſidor. in libr. Etymo. quod humanus dicitur aliquis, quia habet circa hominem amorem, & miſerationis affectum: vnde humanitas dicta eſt, qua nos inuicem tuemur. Et ſecundum hoc amicitia ſumitur, prout ordinat exteriorem conuictum, ſicut de ea Philoſophus tractat in 5. * Ethic. Poteſt etiam amicitia ſumi ſecūdum quod proprie reſpicit affectū pro vt determinatur a Philoſopho in 8. & 9. † Ethicor. Et ſic ad amicitiam pertinent tria, ſcilicet beneuolentia, quæ hic dicitur affectus, & concordia, & beneficentia, quæ hic vocatur humanitas. Hæc autem Tullius prætermiſit, quia parum habent de ratione debiti, vt* dictum eſt.

Loco iā citato in argu.

* Li. 10. ca. 8. incipit, Humilis, circa princ.

* Li. 4. c. 6. tomo 6.

† Lib. 8. & 9. Ethi. per totum, to. 5.

In corp. ar.

AD TERTIVM Dicendum, quod obedientia includitur in obſeruantia, quam * Tullius ponit. Nam præcellentibus perſonis debetur, & reuerentia honoris, & obedientia. Fides autem per quam fiunt dicta includitur in veritate, quantum ad obſeruantiam promiſſorum. Veritas autem in plus ſe habet. vt infra* patebit. Diſciplina autem non debetur ex debito neceſſitatis, quia inferiori non eſt aliquis obligatus inquantum eſt inferior. Poteſt tamen aliquis ſuperior obligari, vt inferioribus prouideat, ſecundum illud Matth. 24. Fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuā: & ideo à * Tullio prætermittitur. poteſt autem contineri ſub humanitate quam Macrobius ponit. Aequitas vero ſub epicheia, vel amicitia.

Loco citato in arg. 1.

q. 109. art. 3

Locis in ar. 1. & 2. citatis.

AD QVARTVM Dicendum, quod in illa enumeratione ponuntur quædam pertinentia ad particularem iuſtitiam, quædam autem ad legalem. Ad particularem quidem bona commutatio, de qua dicit, quòd eſt habitus in commutationibus æqualitatem cuſtodiens. Ad legalem autem iuſtitiam quantum ad ea, quæ communiter ſunt obſeruanda, ponitur legiſpoſitiua, quæ vt ipſe dicit, eſt ſcientia commutationum politicarum ad communitatem relatarum. Quantum vero ad ea, quæ quandoque particulariter agenda occurrunt præter communes leges, ponitur eugnomoſina, quaſi bona gnome: quæ eſt in talibus directiua, vt ſupra* habitum eſt in tractatu de prudentia: & ideo dicit de ea, quod eſt voluntaria iuſtificatio, quia ſcilicet ex proprio arbitrio id, quod iuſtum eſt, homo ſecundum eam ſeruat, non ſecundum legem ſcriptam. Attribuuntur autem hæc duo prudentiæ ſecūdum directionem iuſtitiæ non ſecundum executionem. Euſebia vero dicitur, quaſi bonus cultus, vnde eſt idem, quod religio, ideo de ea dicit, quod eſt ſcientia

* q. 51. ar. 4

Dei ſamulatus. Et loquitur ſecundum modum, quo Socrates dicebat omnes virtutes eſſe ſcientias, & ad idem reducitur ſanctitas, vt poſtea* dicetur. Euchariſtia autem eſt idem, quod bona gratia, quam† Tullius ponit, ſicut & vindicatiuam. Benignitas autem videtur eſſe idem cum affectu, quem ponit Macrobius. Vnde &* Iſido. dicit in lib. Etymo. ꝙ benignus, eſt vir ſponte ad benefaciẽdum paratus, & dulcis ad eloquiũ. Et ipſe Andronicus dicit, quod benignitas eſt habitus voluntarie benefactiuus. Liberalitas autem videtur ad humanitatem pertinere.

q. ſequenti art. 8.
† Loco ante dicto.
**Li. 10. Etymo. ca. 2. parum a prin.*

Ad qvintvm dicendum, quod epicheia non adiungitur iuſtitiæ particulari, ſed legali, videtur eſſe idẽ cum ea, quæ dicta eſt eugnomoſina.

QVAESTIO LXXXI.

De religione, in octo articulos diuiſa.

DEinde conſiderandũ ẽ de ſingulis partibus prædictarum virtutũ, quantum ad præſentẽ intentionem pertinet. Et primo conſiderandum eſt de religione. Secundo, de pietate. Tertio de obſeruãtia. Quarto de gratia. Quinto, de vindicta. Sexto, de veritate. Septimo, de amicitia. Octauo de liberalitate. Nono, de epicheia. De alijs autem hic enumeratis, ſupra dictum eſt, partim in tractatu de charitate. ſ. de concordia, & alijs huiuſmodi, partim in hoc tractatu de iuſtitia, ſicut de bona commutatione, & innocẽtia. De legis poſitiua autem in tractatu de prudentia.

Circa religionẽ vero tria conſiderãda occurrunt.

Primo quidem, De ipſa religione ſecundum ſe. Secundo, De actib' eius. Tertio, De vitijs oppoſitis

Crca primũ quęrũtur octo

¶ Primo, Vtrum religio conſiſtat tantum in ordine ad Deum.

¶ Secundo. Vtrũ religio ſit virtus.

¶ Tertio, Vtrũ religio ſit vna virt'

¶ Quarto, Vtrũ religio ſit ſpecialis virtus.

¶ Quinto, Vtrũ religio ſit virtus theologica

¶ Sexto. Vtrũ religio ſit præferenda alijs virtutibus moralibus.

¶ Septimo, Vtrum religio habeat exteriores actus.

¶ Octauo, Vtrum religio ſit eadẽ ſanctitati.

ARTICVLVS I.

Vtrum religio ordinet hominem ſolum ad Deum.

AD primvm ſic procedit. Videtur ꝙ religio nõ ordinet F hominem ſolum ad Deum. Dicitur n. Iac c. 1. Religio munda, & immaculata apud Deum, & patrem, hæc eſt, Viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorũ, & immaculatũ ſe cuſtodire ab hoc ſæculo, ſed viſitare viduas, & pupillos dr̃ ſ'm ordinem ad proximũ. Quod autem dicit, Immaculatũ ſe cuſtodire ab hoc ſæculo, pertinet ad ordinem, quo ordinaẽ hõ in ſeipſo. ergo religio non ſolum dicitur in ordine ad Deum.

G ¶ 2. Præterea.* Augu. dicit in 10. de ciuit. Dei, quod quia latina loquendi conſuetudine non imperitorum tñ, verum ẽt doctiſsimorum, cognationibus humanis, atque affinitatibus, & quibuſcũq; neceſsitudinibus dr̃ exhibenda, religio, non eo vocabulo vitaẽ ambiguum, cum de cultu diuinitatis vertitur quæſtio, vt fidenter dicere valeamus, religionẽ nõ eſſe, niſi cultum Dei. ergo religio dr̃ nõ ſolum in ordine ad Deum, ſed ẽt in ordine ad propinquos.

Lib. 10. ca. 1. a medio, tomo 5.

H ¶ 3 Præterea. Ad religionem videtur latria pertinere. Latria, n. interpretatur ſeruitus, vt* Aug. dicit in 10. de ciui. Dei, ſeruire aũt nõ ſolum debemus Deo, ſed ẽt ꝓximis ſ'm illud Gal. 5. Per charitatẽ ſpiritus ſeruite inuicem. ergo religio importat ordinem etiam ad proximum.

Lib. 10. ca. 1. tomo 5.

¶ 4 Præterea. Ad religionem pertinet cultus, ſed homo dicitur nõ ſolum colere Deum, ſed etiã proximum, ſecundum illud Catonis, Cole parẽtes. ergo etiam religio nos ordinat ad proximum, nõ ſolum ad Deum.

I ¶ 5 Præterea. Omnes in ſtatu ſalutis exiſtentes, Deo ſunt ſubiecti. Non autem dicuntur religioſi omnes, qui ſunt in ſtatu ſalutis, ſed ſolum illi, qui quibuſdam votis, & obſeruantijs, & ad obediendum aliquibus hominibus ſe aſtringũt. ergo religio non Videtur importare ordinẽ ſubiectionis hominis ad Deum.

Sed contra eſt, quod* Tullius dicit 2. Rheto. quod religio eſt quædam tuitio naturæ, quam diuinam vocant, quæ cultum, vel cęremoniam affert.

Li. 2. de inuẽtione in fol. ante fin. lib.

K Respon. Dicẽdũ, ꝙ ſicut* Iſi. dicit in lib. Eymol. Religioſus, vt ait Cicero, à religione appellatus eſt qui retractat, & tanquam relegit ea, q̃ ad cultũ diuinũ pertinẽt. Et ſic religio videtur dicta a relegendo, ea quę ſunt diuini cultus, q̃a hmõi ſunt frequẽter in corde reuoluẽda ſ'm illud Prouer. 3. In omnibus vijs tuis cogita illũ. Quãuis ẽt poſsit intelligi religio ex hoc dicta, ꝙ Deũ reeligere debemus, quẽ amiſeramus negligẽtes, ſicut* Aug. dicit in 10. de ciu. Dei. Vel põt intelligi religio a religando dicta. vnde † Augu. dicit in lib. de vera religione. Religet nos religio vi omnipotenti Deo. Siue autem religio dicatur a frequenti relectione, ſiue ex iterata electione eius, quod negligenter amiſſum eſt,

Li. 10. c. 7. incipit, religioſus.
Li. 10. ca. 4. parum ante medium, tomo 5.
† Non remote a fin. libri tom. 1.

¶ *Super quæſtionis octogeſimæ primę Arti. primum.*

IN quæ. 81. ar. 1. Nota quod quemadmodum in præcedenti libro: didicimus, peccatorum diſtinctio penes hoc, quod ſunt in Deum, ſeipſum, proximum, reliquis diſtinctionib. anteponitur. Attendit enim non ad rationes, ſed ad perſonas ipſas, in quas ſolas peccare contingit. Nullum namque peccatum eſt, ſi contra perſonam nullam eſt, cum ſolius intellectual is naturæ ſubſiſtentes res, quas perſonas dicimus, offendi poſſint. Ita inter virtutes, quædam hominem perficiunt ad ſeipſum, vt temperantiã, quædam ad proximum, vt iuſtitia, quædam ad Deum vt religio. Quot modis enim dic. tur vnũ oppoſitorum. tot dicitur & reliquum. Religio ergo bonum reddit hominem, & opus eius in ordine ad Deum directe, & proxime, quia hic eſt proximus finis eius, vt homo recte ad Deum ſe habeat, ſicut temperantiæ proximus finis eſt, vt homo in ſeipſo ſobrius ſit, & iuſtitiæ, vt proximo reddat quod ſuum eſt.

¶ In eodem articulo circa deriuationem vocabuli religionis, male conſonant viri illuſtres. Nam Cicero a relegendo libros diuini cultus, Lactantius a religando nos Deo. Augu. a religendo Deum, quem dimiſimus, religionis nomen deducit. Nec deſunt, qui a relinquendo deduci illud opinãtur, quaſi Deo dicata, ſeparata ab humanis eſſe debeant. Mihi Lactantiana magis conſona, & linguæ latinæ, & ſignificato videtur. Nam religioſa, Deo addicta vocamus, ac per hoc religioſos Deo deditos, ac per hoc religatos dicimus frequenti vſu.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli, aduerte quod cũ ibi dicitur, quod religio habet quoſdam actus proprios & immediatos, quos elicit, ſicut ſacrificare, adorare, & huiuſmodi &c. ly, propriũ & immediatum non excludit commune, & immediatum qd̃cunque, ſed communionem, & mediationem alterius virtutis, ita quod ſenſus eſt, quod religio habet quoſdam actus ſibi proprios; hoc eſt non conuenientes ſibi ex ratione alteri' virtutis ſed ſui, & immediatos, hoc eſt, nõ prouenientes ab ea mediante alia virtute, ſed per ſeipſam, & abſque alia media virtute. Et per oppoſitum quoſdam actus habet non proprios, ſed per participationem alterius virtutis, puta, ſpei, vel charitatis, vt inniti Deo, & vniri Deo, vt inferius dicẽ. Et quoſdam habet nõ immediatos, ſed per mediam aliquam virtutem, vt viſitare pupillos. &c.

425 *Inf. q. 94. artic. 1. ad 2.*

eſt, ſiue dicat a religatione, religio proprie importat ordinem ad Deum. Ipſe enim eſt, cui principaliter alligari debemus tamquam indeficienti principio, ad quẽ etiam noſtra electio aſſidue dirigi debet, ſicut in vltimum finem, quem etiam negligenter peccando amittimus, & credendo, & fidem proteſtando recuperare debemus.

Ad primvm ergo dicẽdum, quod religio habet duplices actus, quoſdam quidem ꝓprios, & immediatos, quos elicit, per quos homo ordinat ad ſolũ Deũ, ſicut ſacrificare, adorare, & omnia huiuſmodi. Alios autem actus habet, quos producit mediantibus virtutibus, quibus imperat, ordinans eos ad diuinã reuerentiam, quia ſ. virtus, ad quã pertinet finis, imperat virtutibus, ad quas pertinent ea, quæ ſunt ad finem. Et ſecundum hoc actus religionis per modum imperij ponitur eſſe, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, quod eſt actus elicitus a miſericordia. Immaculatum autem ſe cuſtodire ab hoc ſæculo, imperatiue quidem eſt religionis, elicitiue autem temperantiæ, vel alicuius huiuſmodi virtutis.

Ad ſecvndvm dicendum, quòd religio refertur ad ea quæ, exhibentur cognationibus humanis, extenſo nomine religionis, non autem ſm quod religio proprie dicitur, vnde * Auguſt. parum ante verba inducta præmittit. Religio diſtrictius non quamlibet, ſed Dei cultum ſignificare videtur.

Libr. 10. de ciu. Dei c. 1. a medio. tomo 5.

Ad tertivm dicendum, quòd cum ſeruus dicatur ad dominum, neceſſe eſt ꝙ vbi eſt propria, & ſpecialis ratio dominii, ibi ſit ſpecialis, & propria ratio ſeruitutis. Manifeſtum eſt autem, quod dominium cõuenit Deo ſecundum propriam, & ſingularem quandã rationem, quia ſcilicet ipſe omnia fecit. & quia ſummũ in omnibus rebus obtinet principatum: & ideo ſpecialis ratio ſeruitutis ei debetur. Et talis ſeruitus nomine latriæ deſignatur apud Græcos: & ideò ad religionem proprie pertinet.

Ad qvartvm Dicendum, quod colere dicimur homines quos honorificatione, vel recordatione, vel præſentia frequentamus. Et etiam aliqua, quæ nobis ſubiecta ſunt, coli a nobis dicuntur, ſicut agricolæ dicuntur ex eo, ꝙ colunt agros, & incolæ dicũtur ex eo, ꝙ colunt loca, quæ inhabitant. Quia tamen ſpecialis honor debetur Deo, tãquam primo omnium principio, etiam ſpecialis ratio cultus ei debetur, quæ græco nomine vocatur euſebia, vel theoſebia. vt patet per * Auguſt. 10. de ciuitate Dei.

Lib. 10. ca. 1. tomo 5.

Ad qvintvm dicendum, quòd religioſi, quãuis dici poſſint cõiter omnes qui Deum colunt, ſpecialiter tamen religioſi dicuntur, qui totam vitam ſuam diuino cultui dedicant, a mundanis negotiis ſe abſtrahentes. Sicut etiam contemplatiui dicuntur, non qui contemplantur, ſed qui contemplationi totam vitam ſuam deputant. Huiuſmodi autem non ſe ſubiiciunt homini ꝓpter hominem, ſed propter Deum, ſm illud Apoſtoli Galat. 4. Sicut angelum Dei excepiſtis me, ſicut Ieſum Chriſtum.

Articvlvs II.

Vtrum religio ſit virtus.

Ad ſecvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ religio non ſit virtus. Ad religionẽ enim pertinere videtur Deo reuerentiam exhibere: ſed reuereri eſt actus timoris, qui eſt donum, vt ex ſupra * dictis patet. ergo religio non eſt virtus, ſed donum.

¶ 2 Præterea. Omnis virtus in libera voluntate conſiſtit, vnde dicitur habitus electiuus, vel voluntarius: ſed ſicut dictum * eſt, ad religionem pertinet latria, quæ ſeruitutem quandã importat. ergo religio non eſt virtus.

¶ 3 Præterea. Sicut dicitur in 2. * Ethicor. Aptitudo virtutis ineſt nobis à natura, vnde ea, quæ pertinent ad vrtutes, ſunt de dictamine rationis naturalis, ſed ad * religionem pertinet cæremoniam diuinæ naturæ afferre, cęremonialia autem, vt dictum * eſt ſupra, non ſunt de dictamine rationis naturalis. ergo religio non eſt virtus.

Sed contra eſt, quia cõnumeratur aliis virtutibus, vt ex præmiſſis patet.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra * dictum eſt, virtus eſt, quæ bonum facit habentẽ & opus eius bonũ reddit. Et ideo neceſſe eſt dicere omnem actum bonum ad virtutem ꝑtinere. Manifeſtum eſt autem, quod reddere debitum alicui habet rationẽ boni, quia per hoc quod aliqs alteri debitum reddit, conſtituitur in proportione cõuenienti reſpectu ipſius, quaſi conuenienter ordinatus ad ipſum. Ordo autem ad rationem boni pertinet, ſicut & modus, & ſpecies, vt per Auguſt. patet in libro * de natura boni. Cum ergo ad religionem pertineat reddere honorẽ debitum alicui ſcilicet Deo, manifeſtũ eſt quod religio virtus eſt.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ reuereri Deum eſt actus doni timoris. Ad religionem autem ꝑtinet facere aliqua propter diuinam reuerentiam, vnde non ſequitur quod religio ſit idem qđ donum timoris, ſed quod ordinetur ad ipſum, ſicut ad aliquid principalius. Sunt enim dona principaliora virtutibus moralibus, vt ſupra * habitum eſt.

Ad ſecvndvm Dicendum, quod etiam ſeruus poteſt voluntarie exhibere domino ſuo ꝙ debet, & ſic facit de neceſſitate virtutem, debitum volũtarie reddẽs. Et ſimiliter exhibere Deo debitam ſeruitutem poteſt eſſe actus virtutis, ſecũdum quod homo voluntarie facit.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ de dictamine rõnis naturalis ẽ, ꝙ homo aliqua faciat ad reuerentiã diuinã; ſed ꝙ hæc determinate faciat, vel illa, illud non eſt de dictamine rõnis naturalis, ſed de inſtitutione iuris diuini, vel humani.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ primæ Ar. ſecundum.

426

1. q. 60. arti. 3. Et 3. d. 33. q. 1. art 4. q. 1. cor. Et op. 19. c. p. 5.

In artic. 2. eiuſdem 81. q. in principio corporis articul. aduerte, quod author ab effectu formali infert cauſam formalem. Ex hoc enim quod virtus eſt, quæ formaliter facit bonum habentem, & opus eius quaſi formaliter reddit bonum, arguit author neceſſitatem virtutis ex actu bono. & vere ſic eſt. Nam intelligendo per actum bonum, vt in 2. Ethico. deſcribitur, actum ſcilicet bonum, & bene omnis huiuſmodi actus virtutem coexigit. Actus vero bonus, ſed adhuc non bene, ad virtutem quidem ex ſuo genere ſpectat, quàmuis à virtute non ſit. Vtroque.n. modo virtutis neceſſitatem actu, vel potentia infert actus bonus.

Ar. præcedẽ. ad tertium.

Li. 2. in principio. to. 5.

1. 2. q. 99. ar. 2. ad 2. 4. Et ſupra. q. 58. art. 5.

¶ In eodem ſecundo articulo aduerte, qđ, quemadmodum iuſtitiæ proprius, & adæquatus actus eſt reddere vnicuique quòd ſuum eſt, ita proprius, & adæquatus religionis actus eſt reddere Deo debitũ cultum, ſeu honorem, vt etiam in ſequenti articulo in reſponſione ad ſecundum habet.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli aduerte, quòd ſicut de dictamine naturalis rationis eſt in virtute temperantiæ, vt homo medium teneat in cibo, & potu, & non quod hunc, vel illum cibum, aut potum aſſumat: ita in virtute religionis ex dictamine naturalis rationis eſt, quòd mediũ teneat in ordinatione ſui ipſius ad Deũ. ſed quòd has, vel illas cęremonias aſſumat ad ordinandum ſeipſum in Deum, hoc eſt ex diuino, vel poſitiuo iure. Vnde ſicut temperantia non negatur virtus propter indeterminationem materiæ, ita nec religio reſecanda eſt à virtutibus propter incertitudinem materiæ, quæ in actibus, quibus Deus colitur conſiſtit. Ad formale namque, non ad certam materiam ſpectãdum eſt.

Capit. 55. & cap. 3. to. 6.

q. 90 ar. 1. ad 3 & 1. 2. qõ. 68. articu. 1. 2. 3. & 4.

¶ Super

ARTICVLVS III.

Vtrum religio ſit vna virtus.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ religio nõ ſit vna virtus. Per religionẽ.n. ordinamur ad Deum, vt dictum eſt. In Deo autẽ eſt accipere tres perſonas; & iterum multa attributa, quæ ſaltem ratione differunt: diuerſa autẽ ratio obiecti ſufficit ad diuerſificandum virtutes, vt ex ſupra* dictis patet. ergo religio nõ eſt vna virtus.

¶ 2 Præterea. Vnius virtutis vnus eſt actus. Habitus enim diſtinguũtur ſecundum actus: religionis autem multi ſunt actus, ſicut colere & ſeruire, vouere, orare, ſacrificare & multa huiuſmodi. ergo religio non eſt vna virtus.

¶ 3 Præte. Adoratio ad religionẽ pertinet, ſed adoratio alia ratione adhibetur imaginibus, & alia ipſi Deo. Cum ergo diuerſa rõ diſtinguat virtutes, videtur quod religio non ſit vna virtus.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Epheſ. 4. Vnus Deus, vna fides ſed vera religio proteſtatur fidem vnius Dei. ergo religio eſt vna virtus.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* habitum eſt, habitus diſtinguuntur ſecundum diuerſam rationem obiecti. Ad religionem autem pertinet exhibere reuerentiam vni Deo ſecundum vnam rationem, inquantum.ſ. primum eſt principium creationis, & gubernationis rerum, vnde ipſe dicit Malach. 1. Si ego pater, vbi honor meus? Patris enim eſt & ꝓducere, & gubernare, & ideo manifeſtum eſt, quod religio eſt vna virtus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod tres perſonæ diuinæ ſunt vnum principium creationis, & gubernationis rerũ, & ideo eis vna religione ſeruitur. Diuerſæ autem rationes attributorum cõcurrunt ad rationem primi principij; quia Deus producit omnia, & gubernat ſapientia, voluntate, & potẽtia bonitatis ſuæ: & ideo religio eſt vna virtus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ eodem actu homo ſeruit Deo, & colit ipſum. Nam cultus reſpicit Dei excellentiam, cui reuerentia debetur. Seruitus autem reſpicit ſubiectionem hominis, qui ex ſua cõditione obligatur ad exhibẽdum reuerentiam Deo. Et hæc duo pertinent ad oẽs actus, q religioni attribuuntur, quia per omnes hõ proteſtatur diuinam excel-

F lentiã, & ſubiectionẽ ſui ad Deũ: vel exhibendo aliquid ei, vel iterũ aſſumendo aliquid diuinum.

AD TERTIVM Dicẽdum, ꝙ imaginibus non exhibetur religionis cultus, ſecundum quod in ſeipſis conſiderantur, quaſi res quædam, ſed ſecundum qđ ſunt imagines ducentes in Deum incarnatum. Motus autem, qui eſt in imaginem, prout eſt imago, non conſiſtit in ipſa, ſed tendit in id, cuius eſt imago. Et ideo ex hoc, quod imaginibus Chriſti

G exhibetur religionis cultus, nõ diuerſificatur ratio latriæ, nec virtus religionis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum religio ſit ſpecialis virtus ab alijs diſtincta.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ religio non ſit ſpãlis virtus ab alijs diſtincta. Dicit.n.* Aug. 10. de ciu. Dei. verum ſacrificiũ eſt omne opus quod gerit, vt ſancta ſo-

H cietate Deo iungamur: ſed ſacrificium ptinet ad religionem. ergo omne opus virtutis ad religionẽ ptinet, & ſic nõ eſt ſpecialis virtus.

¶ 2 Præt. Apoſt. dicit. 1. ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite; ſed ad religionẽ pertinet aliqua facere ad Dei reuerentiam, vt ſupra dictum eſt. ergo religio non eſt ſpecialis virtus.

¶ 3 Preterea. Charitas, qua diligit Deus, non eſt virtus diſtincta à charitate, qua diligiť proximus:

I ſed ſicut dr in 8.* Ethicor. Honorari ꝓpinquũ eſt ei quod eſt amari. ergo religio, qua honoratur Deus, non eſt virtus ſpecialiter diſtincta ab obſeruãtia, vel dulia, vel pietate, quibus honoratur proximus. ergo non eſt virtus ſpecialis.

SED CONTRA eſt, quod ponitur aliqua pars iuſtitiæ ab alijs eius partibus diſtincta.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ cũ virtus ordinetur ad bonũ, vbi ẽ ſpecialis ratio boni, ibi oportet eſſe ſpecialem uirtutẽ. Bonũ aũt ad

K quod ordinať religio, eſt exhibere Deo debitũ honorẽ; honor aũt debetur alicui ratione excellentię: Deo aũt cõpetit ſingularis excellẽtia, inquantum oĩa in infinitũ trãſcendit ſecũdum oĩmodũ exceſſũ vnde ei debetur ſpecialis honor. Sicut in rebus humanis, videmus quod diuerſis excellẽtijs perſonarũ diuerſus honor debetur, alius quidem patri, alius regi, & ſic de alijs. Vnde manifeſtũ eſt, quod religio eſt ſpecialis virtus.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ primæ Articu. tertium.

IN art. 3 eiuſdẽ 81. q dubium difficile eſt, quõ iſte articulus

427 Infra art. 4. ad 1. & 2. Art. 1. huius quæſt.

ſtare põt cum art. 5. huiuſmet qõ. In art. namque 5. expreſſe negatur Deum eſſe obiectum religionis: & ꝓpterea religionẽ non eſſe virtutem theologalem, vt patet ibi. Hic aũt probatur, ꝙ religio eſt vna virtus

q. 50. arti. 2. ad 2. & q. 47. ar. 5. & quæ. 23. ar. 4. & 5

quia habet vnũ Deũ ſm vnam rõnem pro obiecto, vt patet in litera aſſumente pro maiore propoſitione: Habitus diſtinguuntur ſecundum diuerſam rationem obiecti: & ſubſumente, Ad religionem pertinet exhibere reuerentiã vni Deo ſm vnam rationem, inquantum. ſ. eſt primum principium creationis, & gubernationis rerũ. Si namque diſcurſus ille non æquiuocus, ſed efficax eſt, manifeſte dicit Deum eſſe obiectum religionis: & propterea ex eius vnitate ſm eandem rationem, religionem eſſe vnam virtutem.

In locis citatis argu. 1.

¶ Ad hoc dubiũ ſummarie dicitur, quòd obiectum virtutis ẽ duplex, cui, & quod, & ꝙ Deus eſt obiectũ religionis cui, non quod. Et propterea vterque articulus verum dicit, & intentũ ſortitur. Sed quoniã hæc obſcura ſunt, in 5. ar. declarabuntur.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli dubia plura occurrunt .ſ. de vnico motu in imaginem, & id cuius imago, & de imaginibus Chriſti adorandis adoratione latriæ. Sed quoniam de his erit ſpecialis tractatus in ꝓprio loco, in tertia. ſ. parte qõ. 25. ideo ibi tractanda relinquuntur.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ primæ Arti. quartum.

IN artic. 4. eiuſdem qõ. in reſponſione ad 3 m, dubium occurrit, quo pacto ea, quæ ſm ſuam ſpẽm ſpectant ad diuinam reuerentiam, vt oratio, adoratio &c. ſpectent ad religionem elicitiue. Et eſt ratio dubii, quia religio eſt in voluntate, plures autem hmõi operationũ ſunt actus alterius potentiæ, quam voluntatis. Oratio.n. eſt actus intellectus &c.

D. 7[illegible]

¶ Ad hoc dicitur, qđ licet eius ſit actus, cuius eſt potentia, vt dicitur in de Somno & vigilia, & multo magis eiuſdem ſit habitus, & actus, ac per hoc actus religionis ſit voluntatis, cuius eſt habitus ipſa religio, in aſſignatione tamen propriorum actuum reſpectu virtutis non attenditur ſic identitas potentiæ, quin magis attẽdatur identitas habitus. Hoc eſt, quòd virtuti attribuuntur, vt proprii actus non ſolum ſi eiuſdem ſint potentiæ, in qua eſt habitus virtutis, ſed etiam actus aliarum potentiarum, dummodo non per aliam virtutẽ illos eliciant, vt patet in actibus iuſtitiæ, temperantiæ, & oppoſitorum vitiorum. Iuſtitiæ ſiquidem proprius actus eſt non ſolũ velle reddere cuiq; ſuũ, ſed exteriori actu reddere quod ſuum eſt, & ſimiliter iniuſtitiæ actus eſt auferre alienum. Temperantiæ quoque actus eſt non ſolum concupiſcere moderate cibum, ſed etiam exterior ſumptio moderata. Et ſimiliter intemperantiæ eſt exterior luxuria &c. Ratio autem, quare actus inferioris potentiæ attribuantur ſuperiori potentiæ imperatiue tantum, habitui vero in illa ſuperiore potentia exiſtenti elicitiue, eſt quia potentia importat principium act' quo ad ſubſtãtiam actus: habitus autẽ importat principiũ actus, quo ad qualitatẽ eiuſdem. Subſtantia autem actus, niſi principium imperfectum

428 Lib. 10. [illegible] in princ. [illegible]

Art. 2. & [illegible] tic. 1. ad [illegible]

Lib. 8. cap. 8.

ſic

ſit, ab vno tātum proprio, ac proximo principio elicitiue eſt. A Qualitas vero eiuſdem ab extraneo etiam principio, tanquā à proximo elicitiue eſſe poteſt, quia accidens eius eſt aduentitium, multiplex, & variabile. Actus igitur multi exteriores, vt ſacrificia, cæremoniæ & interiores aliarum potentiarum, vt oratio, ſunt proprij immediate, & elicitiue actus religionis, quamuis ſint imperatiue tantùm actus volūtatis, in qua eſt ſubiectiue religio. Et ſimile eſt reſpectu aliarum virtutum, & vitiorum, vt patet in exemplis datis.

Art. 1. huius q. ad 1.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, aduerte quod author iterum aſſerit excellentiam diuinæ bonitatis eſſe obiectum religionis, ac per hoc Deum eſſe obiectum religionis.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ primæ Ar. quintum.

IN artic. 5. eiuſdem 81. qō. dubium in tertio articu. inchoatum occurrit de obiecto religionis. Aperte namque author docet hoc in loco Deum non eſſe obiectum religionis. Et hoc habet quæſtionē ad hominem, vt patet ex antedictis, & ſimpliciter, quia falſum eſt, quod actibus religionis non attingatur Deus. Orando namque, & petendo Deum ipſum honorificari, & Deū ipſum nobis, conſtat quòd à Deo Deum petimus, & cultum Deo afferēdo, Deum orationis actu attingimus, ſicut credendo Deum, & Deo, fidei actu attingimus Deum.

429 Enchir. ca. 3. tomo 3.

Art. 1.

¶ Ad hoc dicitur, quod ſicut in vniuerſo naturæ rerum ſic ſunt connexæ, & ordinatæ, vt inferior in ſui ſupremo attingat naturæ ſuperioris conditionem, in cuius ſignum natura elemētaris in ſui ſupremo mouetur motu cœleſti, & anima in ſui ſupremo intelligit abſque diſcurſu: ita in virtutibus moralibus ſupremo earum, quę eſt religio participat naturam theologalium virtutum. Propter quod religio, quia moralis eſt, actibus ſuis non attingit Deum, vt obiectum, ſeu materiam, circa quam operatur, ſed circa humanam mētem, opera, reſque exteriores, quas offert Deo orando, adorando, ſacrificando, offerēdo. Quia vero theologales participat, Deum habet pro obiecto non ſimpliciter, ſed cui debitum cultum affert. Et quidē quòd religio habeat Deum pro obiecto, cui debitū affert cultum, euidenter patet. Quod etiam ex tali obiecto, ſumatur vnitas, vel diuerſitas habitus patet ex hoc, ꝙ alia eſt virtus, qua cultum Deo, alia qua cultū patri, alia qua cultum maioribus exhibemus, propterea quia alia ratione Deus, alia pater, alia alij honorandi ſunt, vt teſtatur diſtinctio inter pietatem, obſeruantiam, & religionem. Et propter hoc in articulo tertio ex vnitate rationis formalis Dei aſſignata è vnitas religionis. Et in articulo quarto ex incommunicabilitate illius rationis, diſtinctio religionis à virtute, qua honoratur creatura, deducta eſt in reſponſione ad vltimum. Sed quòd Deus non attingatur actibus, quibus colitur, non ita liquet. Si tamen proprios religionis actus formaliter, & nudos inſpexerimus, manifeſtū erit quòd quærimus. Actus namque interiores, quibus ſolis poſſumus Deum attingere, vt ſunt actus voluntatis, & intellectus (nam materiales actus ad Deum terminari nequeunt) quatenus religionis ſūt debitum Deo cultū reddunt, hoc eſt, offerunt Deo, vel mentē ipſam, vt deuotio: oratio: vel exteriora. Ac per hoc colendo Deum, non Deum ſecundum rem attingimus actibus illis, quibus illum colere dicimur ſed attingimus nosipſos, aut res extra quamuis grammaticaliter colere Deū, attingere Deum ſignificet pro quanto ly colere, ſignificat terminari ad Deum. Secundum tamen veritatem rei, actus colendi aut nos, aut noſtra attingit offerendo

B.2. q. 57. ar. 4. & q. 58. per totum.

Artic. 1. 2. & 3. huius q.

q. 2. art. 1.

Loco citato in argum.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quod omne opus virtutis dicitur eſſe ſacrificium, inquantum ordinatur ad Dei reuerentiā. Vnde ex hoc nō habetur, ꝙ religio ſit generalis virtus, ſed ꝙ imperet oībus alijs virtutibus, vt ſupra* dictum eſt.

AD SECVNDVM Dicendū quod omnia, ſecundum quod in gloriā Dei fiunt, pertinēt ad religionem B nō quaſi ad elicientem, ſed quaſi ad imperantē. Illa aūt pertinēt ad religionem elicientem, quæ ſecundum rationem ſuę ſpeciei pertinēt ad reuerentiam Dei.

AD TERTIVM Dicēdū, ꝙ obiectum amoris eſt bonū: obiectum aūt honoris, vel reuerentiæ eſt aliquid excellens. Bonitas autē Dei communicatur creaturæ, nō autem excellentia bonitatis eius & ideo charitas, qua diligitur Deus, nō eſt virtus diſtincta a charitate qua diligit̃ proximus. Religio aūt qua honoratur Deus, diſtinguitur à virtutibus, quibus honorat̃ proximus.

ARTICVLVS V.

Vtrū religio ſit uirtus theologica

AD QVINTVM ſic proceditur: Videtur ꝙ religio ſit virtus theologica. Dicit enim Aug.* in Enchiridio. quod Deus colitur fide, ſpe, & charitate quæ ſunt vitutes theologicæ: ſed cultum Deo afferre pertinet ad religionem. ergo religio eſt virtus theologica.

¶ 2 Præt. Virtus theologica dicitur, quæ habet Deum pro obiecto religio autē habet Deū pro obiecto, quia ad ſolum Deum ordinat vt* dictum eſt. ergo religio eſt virtus theologica.

¶ 3 Præ. Omnis virtus vel eſt theologica, vel intellectualis, vel moralis, vt ex ſupra* dictis patet. Manifeſtū eſt autem, quod religio non eſt virtus intellectualis: quia eius perfectio non attenditur ſecundū conſiderationem veri. Similiter etiam non eſt virtus moralis, cuius proprium eſt tenere medium inter ſuperfluum & diminutum. Nō enim aliquis poteſt ſuperflue Deū colere, ſecundum illud Eccleſ. 43. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum poteſtis. maior. n. ē omni laude. ergo relinquitur, ꝙ ſit virtus theologica.

SED CONTRA eſt, quod ponitur pars iuſtitiæ, quæ eſt virtus moralis.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictū eſt, religio eſt quæ Deo debitum cultum affert. Duo ergo in religione conſiderā tur. Vnum quidem quod religio Deo affert, ſcilicet cultus, & hoc ſe habet per modū materiæ, & obiecti ad religionem. Aliud autem eſt id, cui affertur; ſcilicet Deus: cui cultus exhibetur, non quaſi actus quibus Deus colitur, ipſum Deū attingāt, ſicut cum credimus Deo credendo Deum attingimus. Propter quod ſupra* dictum eſt, quod Deus eſt fidei obiectum nō ſolū inquantum credimus Deum, ſed inquantum credimus Deo. Affertur autem Deo debitus cultus, inquantum actus quidam, quibus Deus colitur, in Dei reuerentiam fiunt, puta, ſacrificiorum oblationes, & alia huiuſmodi. C Vñ manifeſtum eſt, quod Deus non cōparatur ad virtutem religionis, ſicut materia vel obiectum, ſed ſicut finis. Et ideo religio non eſt virtus theologica, cuius obiectum eſt vltimus finis, ſed eſt virtus moralis, cuius eſſe eſt circa ea, quæ ſunt ad finem.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod ſemper potentia, vel virtus, quæ operatur circa finem, per imperium mouet potentiam, vel virtutem D operantem ea, quæ ordinantur in finem illum; virtutes autem theologicæ, ſcilicet fides, ſpes, & charitas habent actum circa Deū ſicut circa propriū obiectum. Et ideo ſuo imperio cauſant actum religionis, quæ operatur quædam in ordine ad Deum. Et ideo* Auguſt. dicit; quod Deus colitur fide, ſpe, & charitate.

AD SECVNDVM dicendum, quod religio ordinat hominem ī Deum non ſicut in obiectū, ſed ſicut in finem. E

AD TERTIVM dicendum, quod religio nō eſt virtus theologica, neque intellectualis, ſed moralis, cum ſit pars iuſtitiæ, & medium in ipſa accipitur, non quidē inter paſſiones, ſed ſecundum quā dam æqualitatem inter operationes, quæ ſunt ad Deum. Dico autem æqualitatem non abſolute, quia Deo non poteſt tantum exhiberi, quantum ei debetur. ſed ſecundum quandam conſideratio-

do illa Deo. Non ſic autem in fide, vt in litera dicitur. Sed credendo Deo, quòd eſt habere Deum pro obiecto, vt cui attingit actu credendi ipſum Deum. Sed obſcuritatem in hac re facit, quia conſiderantur actus religionis non formaliter, quatenus religionis ſolius ſunt, ſed quaſi veſtiti ab aliqua alia virtute. Sicut cum oratio petit Deum propter Deum, & huiuſmodi, imperata à charitate hoc facit. Cum innititur diuino auxilio, imperata à ſpe hoc habet. Cum contemplationi diuinæ inſiſtit, a fide, & donis intellectus ac ſapientiæ mouetur, & ſic de ſimilibus dicendum eſt. In hoc ergo oportet reſoluere, quòd actus religionis, pro quanto religionis partes ſunt, nos, noſtraque attingunt vt materiam, quam Deo offerunt, ita quòd ſicut cum genuflectimus, ipſo actu membra noſtra afferimus eorum officio, ita actibus intellectus, & voluntatis ipſas vires afferimus earundem officio. Et quia voluntas cætera mouet, per ipſam etiam reliqua offerimus. Pro quanto vero quæ actus religionis ad Deum attingunt, ex alieno hoc ſortiuntur. Et per hæc patet, quòd nec veritati, nec ſibi aduerſatur author hoc in loco, ſed omnia conſonant vt amplius in hoc tractatu liquida erit eius intentio ex ipſius doctrina.

430. Infra q. 88. ar. ... in cor. & q. 183 art. 2. ... Et 3 cō. ... c. 1. ... q. 16. ar. ... cur. Lib. ... ca. 6. tom. 5.

In reſponſione ad primū intellige Notitie, quod author gloſat Auguſtinum, quod Deus fide, ſpe, & charitate colitur, cauſaliter, quia ſcilicet cauſant religionem, qua colitur &c. quod de religione in ſoſa nullam videtur habere quæſtionem. De acquiſita autem verificatur, quo ad regulata ceremonialia & huiuſmodi ad religionem ſpectantia.

nem humanæ facultatis, & diuinæ acceptationis. Superfluum autem in his, quæ ad diuinum cultum pertinent, eſſe poteſt non ſecundum circunſtantiam quanti, ſed ſecundum alias circunſtantias, puta, quia cultus diuinus exhibetur, cui non debet exhiberi, vel quando non debet, vel ſecundum alias circunſtantias, prout non debet. G

Articvlvs VI.

Vtrum religio ſit præferenda alijs virtutibus moralibus.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, quòd religio nō ſit præferenda alijs virtutibus moralibus. Perfectio. n. virtutis moralis conſiſtit in hoc, quòd attingit medium, vt patet in 2. Ethicor. ſed religio deficit in attingendo medium iuſtitiæ, quia non reddit Deo omnino æquale. ergo religio non eſt potior alijs virtutibus moralibus. H

¶ 2 Prætereà. In his, quæ hominibus exhibentur, tanto videtur aliquid eſſe laudabilius, quanto magis indigenti exhibetur. vnde dicitur Iſa. 57. Frāge eſurienti panem tuum, ſed Deus non indiget aliquo, quod ei à nobis exhibeatur, ſecundum illud Pſalm. 15. Dixi domino, Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges. ergo religio videtur minus laudabilis alijs virtutibus, per quas hominibus ſubuenitur. I

¶ 3 Præterea. Quanto aliquid fit ex maiori neceſsitate, tanto minus eſt laudabile, ſecundum illud 1. ad Corinth. 9. Si euangelizauero, non eſt mihi gloria, neceſsitas enim mihi incumbit: vbi autem eſt maius debitum, ibi eſt maior neceſsitas. cum ergo Deo maxime ſit debitum, quod ei ab homine exhibetur, videtur quod religio ſit minus laudabilis inter virtutes. E

SED CONTRA eſt, quòd Exod. 20. ponuntur primo præcepta ad religionem pertinentia tanquàm præcipua. Ordo autem præceptorum proportionatur ordini uirtutum, quia præcepta legis dantur de actibus virtutum. ergo religio eſt præcipua inter virtutes morales.

RESPONDEO Dicendū, quòd ea, quæ ſunt ad finem, ſortiuntur bonitatem ex ordine in finem: & ideo quāto ſunt fini propinquiora, tāto ſunt meliora. Virtutes autem morales, ut ſupra habitum eſt, ſunt circa ea, quæ ordinantur in Deum, ſicut in finem. Religio autem magis de propinquo accedit ad Deum, quàm aliæ virtutes morales, inquantum operatur ea, quæ directe, & immediate ordinantur in honorem diuinum: & ideo religio præminet inter alias virtutes morales.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod laus virtutis, in voluntate conſiſtit, non autem in poteſtate deficere. Et ideo ab æqualitate, quæ eſt medium iuſtitiæ, propter defectum poteſtatis, non diminuit laudem virtutis, ſi nō fuerit defectus ex parte uoluntatis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd in his, quæ exhibentur alteri propter eorum vtilitatem, eſt exhibitio laudabilior, quæ fit magis indigenti; quia eſt vtilior. Deo autem non exhibetur aliquid propter eius vtilitatem, ſed propter eius gloriam, noſtram autem vtilitatem.

AD TERTIVM dicendum, quòd vbi eſt neceſsitas, tollitur gloria ſupererogationis, non autem excluditur meritum virtutis, ſi adſit voluntas. Et propter hoc ratio non ſequitur.

B autem legalis, & religio ſe habent vt totum & pars. Nam ad iuſtitiam legalem ſpectat ordinare ea quę religioſi, ſicut ea quę temperati, & quæ fortis. Vnde & leges latæ inueniuntur de his, quæ ad religionem ſpectant. Non enim perfecta eſſet iuſtitia legalis, niſi reddendū Deo debitum, ordinaret nō minus, quàm proximo. Propter quod non eſt à iuſtitiæ legalis fine alienus Deus, vt finis eſt cultus ſibi per religionē exhibēdi, cūpotius ſicut ad eam ſpectant fines cæterarū virtutum moralium particulariū, ita ad eādem ſpectat finis religionis. Nec obſtat, quòd finem illum non ordinat ad cōe bonū, ſicut nec religio, licet ſit particularis virtus, illum finē ad cōe bonum ordinat, quia hoc repugnat tali fini, ſed ſufficit quòd bonitatem tam hominis, quam operis religioſi, in hoc ipſo, quod Deo debitum reddat cultū ad cōe bonum ordinat iuſtitia imperatiue, religio participatiue. Art. præce. in cor. Et ad 1. arg. Et ſupra q. 4. ar.

¶ Vnde ad primam obiectionem dicendum, quòd licet religio ſit inferior iuſtitia legali, vtpote pars ipſius, & imperata ab illa, eſt tamen præcipua pars iuſtitiæ, & præeminet iuſtitiæ particulari, tā commutatiuæ, quam diſtributiuæ, nec oppoſitum author alibi ſenſit.

¶ Ad ſecundam vero obiectionem negat, quòd iuſtitia reſtringatur ad proximum. Licet enim ſit ad alterum, ſub ly tamen alterum, etiā Deus ipſe comprehenditur: quoniam nonnulla iuſtitia eſt reddere Deo, quod ſibi debetur, quamuis nō poſſit reddi omnino æquale, vnde & pars iuſtitiæ ponit religio.

¶ Poteſt tamen aliter dici, quod licet finis proximus adæquatuſque iuſtitiæ legali, ſit commune bonum humanum, finis tamen eiuſdem particularis eſt etiam Deus: ac per hoc non eſt poſtponenda religioni.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli, nota, quod ad virtutē moralem ea, quæ ſunt poteſtatis ſe habent materialiter, vt patet de diuitiis in magnificentia: ea vero quæ ſunt voluntatis, ſe habent formaliter. Et rō eſt, quia virtus eſt habitus electiuus, vt dr in 2. Ethi. Et propterea defectus in poſſe non minuit decorem, & excellentiam virtutis, ſi adſit perfectio in velle. Et ideo in litera dr, quòd nihil religionis laudi adimitur, ex hoc, quod non poteſt attingere æquale ſimpliciter, quoniam religio perficit voluntatem ad reddendum debitum poſſibile: ac per hoc æquale, ſi eſſet poſſibile. Attendendum eſt. n. ad formale rerum, & ſecundum illud magnificandæ ſunt.

¶ Super Quæſtionis octogeſimæ primæ Art. ſextum.

IN art. 6. eiuſdem quæſtionis 81. dubium occurrit ad hominem, & ſimpliciter. Nam ſuperius in q. 58. arti. vlt. author poſuit iuſtitiam primam inter virtutes morales: hic autem ponit religionem præcipuam inter eaſdem. Simpliciter autē, quia iuſtitia ordinatur ad proximum, religio autē ad Deū, ac per hoc religio præferēda eſt iuſtitiæ, etiam legali, quæ ad bonum commune humanum ordinatur.

¶ Ad hoc dr, quòd comparatio præſens, ad literam non fit, niſi inter partem & partem, & non inter totum & partem. Iuſtitia

Super

¶ Super quæſtionis octogeſimæ primæ Ar. ſeptimum.

IN art. 7. eiuſdem 81. q. nota duo. Primo, ꝙ cum dicit, Deo honorē exhibemus non ꝓpter ſeipſum; ly ꝓpter, non denotat cauſam finalē, ſed terminum vtilitatis. Conſtat nanq; ꝙ colimus Deū propter ſeipſum, vt finé, alioquin peruerſus ordo eēt vti fruēdo, ſed nō ꝓpter ipſiꝰ Dei, ſed noſtri vtilitatem: ita ꝙ nec augmentum gloriæ, nec quodcunq; aliud Deo, ex noſtro cultu accreſcere pōt, de quo ſcriptū eſt. Bonorum noſtrorū nō indiges. Recolendū eſt enim ꝙ ſicut quæcunque perfectio creata adiuncta diuinæ non facit perfectius, ita nec quæcunque gloria creata adiuncta gloriæ diuinæ facit glorioſius. Nec obſtat ꝙ gloria de genere ſuo ſit bonum extrinſecum, vtpote, conſiſtēs in cognoſci, æſtimari, ac laudari. Nam ſicut cognitioni, æſtimationi, laudationi actiuæ ipſius Dei nulla addita cognitio, æſtimatio, aut laudatio, facit maiorē: ita nec gloriæ, quam habet apud ſeipſum Deus in propria notitia, & laude, quæcunque addita facit maiorem. In nobis ergo glorificat Deus cultu noſtro in vniuerſo extra Deum, non in ſeipſo. Sed tamē hoc ipſum, quod eſt extendi gloriam eius, ad ipſum ordinatum eſt ut finem, propter quem debet fieri, & ad quod vniuerſi bona ordinantur quia eſt Deus. Secundo, ꝙ actibus exterioribus vtitur religio; vt ſignis excitantibus interiores in ſe, vel in aliis. Et ꝓptereà talis debet eſſe modus in quibus huiuſmodi, vt ſi priuata, ſecretaq; ſunt, ad ſolam interiorum propriorū excitationē, conſeruationem, uel augmentationē menſurentur. Si autem communia, aut publica, ad communē, & publicam deuotionem ſpectandum eſt. Vnde & in reſponſione ad tertium, Gētiles reprehēdunt, qui cibos, potuſq;, & huiuſmodi ad nos ſpectātis Deo offerebant, quaſi ei per ſe grata.

431 Infra q. 84. ar. 2. & q. 85 art. 2. cor. Et 3. contr. cap. 119.

Lib. 6. ca. 10. tomo 5.

ARTICVLVS VII.

Vtrum religio habeat aliquem exteriorem actum.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ religio nō habeat aliquē exteriorē actum. Dicitur. n. Io. 4. Deus ſpiritus eſt, & eos qui adorant eum in ſpū & veritate adorare oportet: ſed exteriores actus nō pertinent ad ſpiritum, ſed magis ad corpus: ergo religio, ad quam pertinet adoratio, non habet actus exteriores, ſed interiores.

¶ 2 Præt. Religionis finis eſt Deo reuerentiam, & honorem exhibere: ſed videtur ad irreuerētiā alicuius excellentis pertinere, ſi ea ſibi exhibeantur, quæ proprie ad inferiores pertinēt. Cum ergo ea, quæ exhibet homo corporalibus actibus, proprie videantur ad indigentias hominū ordinari, vel ad reuerentiam inferiorum creaturarum ideo videtur ꝙ nō cōgrue poſſunt aſſumi in diuinam reuerentiam.

¶ 3 Præt.* Aug. in 6. de ciuit. Dei, cōmēdat Senecam de hoc, ꝙ vituperat quoſdam, qui idolis ea exhibebāt, quæ ſolēt hominibus exhiberi, quia. ſ. immortalibus nō conueniūt ea, quæ ſunt mortaliū; ſed hæc multo minus cōueniūt Deo vero, qui eſt excelſus ſup omnes Deos. ergo videtur reprehenſibile eē, ꝙ aliquis corporalibus actibus Deum colat. Non ergo habet religio corporales actus.

SED CONTRA eſt qđ in Pſal. 83. dr. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ſed ſicut interiores actus pertinent ad cor, ita exteriores actus pertinent ad membra carnis. ergo videtur ꝙ Deus ſit colendus nō ſolū interioribus actibus, ſed ēt exterioribus.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ Deo reuerētiā, & honorē exhibemus non ꝓp ſeipſum, quia ſeipſo eſt gloria plenꝰ, cui nihil a creatura adiici poteſt, ſed ꝓpter nos quia videlicet per hoc, quod Deū reueremur, & honoramus, mens noſtra ei ſubiicitur, & in hoc eius perfectio cōſiſtit. Quælibet. n. res perficitur per hoc, ꝙ ſubditur ſuo ſuperiori, ſicut corpus per hoc, ꝙ viuificatur ab anima: & aer ꝑ hoc ꝙ illuminatur a Sole. Mens autem humana indiget ad hoc, ꝙ coniungat Deo, ſenſibiliū manuductione, quia inuiſibilia Dei per ea, quę facta ſunt, intellecta cōſpiciuntur vt Apoſt. dicit ad Ro. 1. Et ideo in diuino cultu neceſſe eſt aliquibus corporalibus vti, vt eis, quaſi ſignis quibuſdā, mens hominis excitetur ad ſpirituales actus, quibus Deo coniūgitur. Et ideo religio habet quidē interiores actus quaſi principales, & per ſe ad religionē pertinentes: exteriores vero actus quaſi ſecundarios, & ad interiores actus ordinatos.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ Dominus loquitur quantū ad id, ꝙ eſt principale, & per ſe intentum in cultu diuino.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ huiuſmodi exteriora nō exhibētur Deo quaſi his indigeat, ſm illud Pſal. 49. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? ſed exhibentur Deo tanquā ſigna interiorū, & ſpiritualium operū, quæ per ſe Deus acceptat. Vnde* Augu. dicit in 10. de ciuita. Dei. Sacrificium viſibile inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt.

Lib. 10. c. 5. inter princ. & medium tomo 5.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ idololatræ deridentur ex hoc, ꝙ ea, quæ ad homines pertinent, idolis exhibebāt, nō tanquam ſigna excitantia eos ad aliqua ſpiritualia, ſed tanquā per ſe eis accepta. & præcipue quia erāt vana, & turpia.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum religio ſit idem ſanctitati.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr ꝙ religio nō ſit idē ſanctitati. Religio. n. ē q̃d ſpecialis virtus, vt* habitū eſt. Sanctitas autē dicitur eſſe generalis virtus. Eſt. n. faciens fideles, & ſeruantes ea, quæ ad Deū ſunt iuſta, vt Andronicꝰ dicit. ergo ſanctitas non eſt idem religioni.

432 Art. 5. huius quæſt.

¶ 2 Præt. Sanctitas munditiam importare videtur. dicit. n. Dion. 12. cap. de diui. no. ꝙ ſanctitas eſt ab omni immunditia libera, & perfecta, & omnino immaculata munditia. Munditia autem maxime videtur pertinere ad temperantiā, q̃ turpitudines corporales excludit. cum ergo religio ad iuſtitiam pertineat, videtur quod ſanctitas ſit idem religioni.

¶ 3 Præ. Ea quæ diuiduntur ex op-

¶ Super quæſtionis octogeſimę primæ Ar. octauum.

IN art. 8. eiuſdem q. Nota identitatē ſimul, & dīam religionis, & ſanctitatis in hoc conſiſtere. ꝙ identitas eſt realis, & rōnis formalis eſſentialis. Vtraque enim reddit Deo debitum cultum. Sed differentia ſm rōnem eſt in hoc, ꝙ religio directè reſpicit ea, quæ ſpecialiter ad diuinū cultū pertinent, vt ſunt cæremoniæ ſacrificia oblationes, & huiuſmodi. Sanctitas autē directe reſpicit mentem, & mediante mēte reſpicit & alia virtutū opera, & etiam religionis opera, ita ꝙ tā religionis, quā aliarum virtutū opera reſpicit ſanctitas mediante mente, quæ vtitur illis, vt per illa mentē applicet Deo, & conſequenter humanos actus à mente procedentes. Et hanc differētiam manifeſtat author in litera bene perſpecta, dum primo concludit, ꝙ ſanctitas eſt, ꝑ quam mens hominis ſeipſum, & ſuos actꝰ applicat Deo. Et poſtmodum dicit, quòd ſanctitas religionis, aliarumque virtutū opera refert in Deum ſecundum quod homo ſe diſponit. Et ſpecialiter quo ad religionis opera hoc declarās ſubdit, Per bona quędam opera ad cultum diuinum pertinentia. Fuit autem ſpecialis ratio de religionis potius quam aliarum virtutum moralium operibus declarandi, quæ diſponunt hominē, quia ſunt ad alterū. Opera enim manſuetudinis, temperātiæ, & huiuſmodi, manifeſte diſponunt hominem in ſe. Ex hac autem differentia patet, quod multi ſunt religioſi, qui nō ſunt ſancti. Omnes autem ſancti ſunt religioſi. Qui enim cæremonijs, ſacrificijs, & huiuſmodi vacant, religioſi vocari poſſunt, ſancti autem nequaquam, niſi ſemetipſos intrinſecus ꝑ hæc Deo applicent.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli, dubium occurrit, quo pacto ſanctitas, vt in litera dicitur, imperat actibus aliarum virtutum, cū dictum

dictum ſit, quod iuſtitia legalis imperat religioni. Oportet enim imperantem q.80. art.4. virtutem, ſuperiorẽ eſſe imperata.

¶Ad hoc dicitur, q́d manifeſtum eſt bonũ religionis ex parte ſubiecti eſſe partẽ boni cõis, & ordinabi Art. 1. ad 3. & ar. 3. ad 2. le ad bonum cõe, & propterea iuſtitiam legalem imperare religioni. Manifeſtũ rurſus eſt, iuſtitiam legalem mundificare mẽtem, ac per hoc imperari poſſe a ſanctitate ad mentis ſanctificationem, ſicut temperantiam, & aliarum virtutum actus. Manifeſtum quoque amplius eſt, quod quilibet virtutis actus pro quanto liber eſt, poteſt ſub voto cadere, ac ꝑ hoc materia ſanctitatis, aut religionis eſſe, cuius votum Lib. 10. Etymol. ca. 18. incipit, Sapiens circa princi. eſt actus, vt infra patet, ac per hoc imperari a ſanctitate. Ex q bus ſequitur, quod ex hoc ſolum, quod vna virtus poteſt imperare actus alterius, non efficaciter arguitur uirtutem illam eſſe ſimpliciter priorẽ: alioquin religio eſſet prior fide, cum cõtingat vouere actum fidei. Contingit namque hoc ex reflexione actuum animæ ſupra ſeipſos, & religio, ſeu ſanctitas hoc ſortitur ex ſuo priore fine, qui eſt Deus, ad quem omnia multis poſſunt referri modis. Concedendum eſt igitur, quod ſanctitas imperat iuſtitiæ legali, & econtra, quamuis diuerſimode, quia iuſtitia legalis imperat in ordine ad cõe bonum, ſanctitas aũt in ordine ad Deum, vt ſanctitatis finem. Et quamuis ſecundum quid hæ virtutes ſe habeant vt excedẽtes & exceſſæ, ſimpliciter tamen iuſtitia legalis potior, & prior videtur, tum quia totum præfertur parti, tum quia ex obiecto nobilitantẽ, & ordinantur ſimpliciter virtutes. Obiectum autem iuſtitiæ legalis eſt commune bonum, ſub quo cõ-

poſito, non ſunt idem, ſed inquãtum enumeratione partium iuſtitiæ ſanctitas cõdiuidit religioni, vt ſupra habitum * eſt. ergo ſanctitas non eſt idem quod religio.

Sed contra eſt, quòd dicitũr Lu. 1. Seruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia, ſed ſeruire Deo ꝑtinet ad religionem, vt ſupra habitum * eſt. ergo religio eſt idem ſanctitati.

Respondeo Dicendum, quòd nomen ſanctitatis duo videtur importare. Vno quidẽ modo munditiam, & huic ſignificationi competit nomen gręcum. dicitur .n. agios, ideſt, ſine terra. Alio modo importat firmitatẽ, vnde apud antiquos ſancta dicebãtur, quę legibus erant munita, vt violari nõ deberent. Vnde & dicitur aliquid eſſe ſancitum, quia eſt lege firmatũ. Poteſt ẽt ſ̃m Latinos hoc nomen, ſanctus, ad munditiam pertinere, vt intelligatur ſanctus, quaſi ſanguine tinctus, eo ꝙ antiquitus illi, qui purificari volebant, ſanguine hoſtiæ tingebantur, vt * Iſid. dicit in lib. Etym. Et vtraque ſignificatio competit, vt ſanctitas attribuatur, ita ꝙ non ſolum hoĩes, ſed etiã templũ, & vaſa, & alia huiuſmodi ſãctificari dicanẽ ex hoc ꝙ cultui diuino applicantur. Munditia .n. neceſſaria ẽ ad hoc, ꝙ mẽs Deo applicetur, q̃a mẽs humana inquinatur ex hoc, ꝙ inferioribus rebus cõiũgitur ſicut quęlibet res ex ĩmiſtione peioris ſordeſcit, vt argẽtũ ex ĩmmiſtione plũb. Oportet aũt ꝙ mens ab inferioribus rebus abſtrahatur ad hoc, ꝙ ſupmæ rei poſſit coniungi, & ideo mẽs ſine munditia Deo applicari non pôt. Vnde ad Heb. 12. dicit. Pacẽ ſeqmini cũ oĩbus, & ſanctimoniã ſine qua nemo videbit deũ. Firmitas ẽt exigiẽ ad hoc, ꝙ mens Deo applicetur. Applicatur enim ei ſicut vltimo fini, & primo principio: hmõi autem oportet maxime immobilia eſſe. Vñ dicebat Apo. Rom. 8. Certus ſum, ꝙ neq; mors neque vita ſeparabit me a charitate Dei. Sic ergo ſanctitas dicitur, per quam mens hominis ſeipsã, & ſuos actus applicat Déo. Vnde non differt à religione ſecundum eſſentiã ſed ſolum ratione. Nam religio dicitur ſ̃m quod exhibet Deo debitum famulatum in his quæ pertinent ſpecialiter ad cultum diuinũ, ſicut in ſacrificiis, oblationibus, & aliis huiuſmodi. Sanctitas aũt dicĩ ſecũdũ quod homo non ſolum hæc, ſed aliarum virtutum opera refert in Deum, ſecũdum quod homo ſe diſponit per bona quædam opera ad cultũ

F diuinum pertinentia.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ſanctitas eſt quædã ſpecialis virtus ſ̃m eſſentiam, & ſecundum hoc eſt quodãmodo eadẽ religioni. Habet aũt quandã generalitatẽ ſ̃m quod omnes virtutum actus per imperium ordinat in bonum diuinum: ſicut & iuſtitia legalis dicitur generalis virtus, inquantum ordinat omnium virtutum actus in bonum commune.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ temperantia munditiam quidẽ G operatur; non tamen ita, ꝙ habeat rationem ſanctitatis, niſi referatur in Deum. Vnde de ipſa virginitate dicit Auguſt. * in lib. de Virginitate. ꝙ non quia virginitas eſt, ſed quia Deo dicata eſt, honoratur.

Ad tertivm dicẽdũ, ꝙ ſanctitas diſtincta eſt à religione ꝑꝑ differentiam prædictã, nõ quia differũt re, ſed rõne, * vt dictũ eſt.

QVAESTIO LXXXII.

De deuotione, in quatuor articulos diuiſa.

H Deinde conſiderandũ eſt de actibus religionis.

¶Et primo, De actibus interioribus, qui ſecundum prædicta ſunt principaliores.

¶Sc̃do, De actibus exterioribus qui ſunt ſecundarij. Interiores autem actus religionis videntur eſſe deuotio, & oratio.

¶Primo ergo de deuotione agendum eſt.

I ¶Secundo, De oratione.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrũ deuotio ſit ſpecialis actus.

¶Sc̃do, Vtrũ ſit actus religionis

¶Tertio, De cauſa deuotionis.

¶Quarto; de eius effectu.

Articvlvs I.

K *Vtrum deuotio ſit ſpecialis actus.*

Ad primvm ſic proceditur. videtẽ ꝙ deuotio nõ ſit ſpecialis actus. Illud .n. q́d ꝑtinet ad modũ aliorũ actuũ, non videtur eſſe ſpecialis actus, ſed deuotio videtur pertinere ad modũ aliorum actuum. dicitur enim 2. Paral. 29. Obtulit vniuerſa multitudo hoſtias, & laudes, & holocauſta mẽte deuota. ergo deuotio nõ eſt ſpecialis actus.

prehenditur etiam illud particulare bonum, q́d eſt religionis obiectũ. Propter quod non eſt propinquius Deo vltimo fini religionis materia, ſeu obiectum, q̃ iuſtitiæ legalis obiectum, niſi ſicut proprium cõi, aut pars totius toto, quod pertinet ad abſolutã comparationem. Et propterea dictũ eſt quod author nõ comparauit religionem iuſtitiæ legali, cum prætulit eã ceteris moralibus, qm̃ nobilitas partis non condiuiditur cõtra nobilitatem totius: ſed Cap. 8. circa princip. tomo 6. alterius partis. Et rõ authoris de approximatione maiori ad finẽ, non habet locũ In corp. art. 7. reſpectu obiecti iuſtitiæ legalis eadem ratione.

¶Super quęſtionis octogeſimæſecundę Articulum primũ.

In ar. 1. q. 82. circa propriam ſignificationem deuotionis aduerte, quod cum deuotio manifeſte a deuouendo dicatur, & deuoueo, quod a voueo componitur, ſponte promittere Deo ſignificet, quod principium, q́d maxime in huiuſmodi promiſſionibus penſatur, eſt voluntas non quomodolibet, ſed ſic affecta, vt prõpta ſit. Hinc & in lingua latina, deuoti alicui ſuperiori dicuntur, qui voluntate ſic affecta ei ſunt dediti, vt prompti ſint pro eo, & ꝓprie Deum, & eos, qui quaſi locũ Dei tenent, principes, & patriam, noſtri principia, reſpicere videtur. Vnde in Eccleſiæ vſu deuotio appropriata eſt his qui ſic Deo affecti 455 Infra arti. ad cor. Et q. 83. ar. 3. ad 1. ſunt, vt prõptos ſeipſos ad Deum, & ea q̃ Dei ſunt, habeãt. Et propterea deuotio ad ſignificandum huiuſmodi voluntatis actũ, quo hõ prõptũ ſe exhibet diuino cultui, deducta eſt, & ſumitur in ꝓpoſito.

¶In eodem articulo dubium occurrit pro concluſione, & rõne, pro quanto dr̃, ꝙ deuotio eſt ſpecialis actus voluntatis, & quòd prompta voluntas &c. Nam cum oẽ nomẽ vnũ ſignificet, vt dr̃ 4. Meta. aut deuotio ſignificat ipſum actum voluntatis, aut qualitatẽ eius, puta, prõptitudinẽ. Si ſignificat actũ, cũ nullus actus voluntatis, niſi forte naturalis, quẽ cõſtat nõ eſſe deuotionẽ, ſit promptus, ſed ſit ex habitu infuſo, vel acquiſito, vel inclinatiõe aliqua particulari prõptus, ſequit̃, ꝙ deuotio non ſignificat prõptam voluntatem. Si vero ſignificat promptitudinem, cũ promptitudo nõ ſit actus, ſed qualitas, ſeu modus actus, ſequitur ꝙ deuotio nõ ſit ſpãlis actus uoluntatis.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ ſicut ſimitas ſignificat curuitatem non abſolute, ſed in certa materia. ſ. naſo, ita deuotio formaliter ſignificat promptitudinem nõ abſolute, nec in quocunque actu cuiuſcũque potentiæ, ſed in actu voluntatis, non quocumque, ſed illo, quo voluntas ſe, ſuaque omnia opera in diuino cultu offert Deo. Et ſic vtrumque verum eſt, & neutrũ alteri aduerſatur diuerſimode intellectũ, quòd. ſ. & qualitatẽ, & actum importat, dum ſignificat qualitatem in tali actu ſpeciali, ſicut ſimitas curuitatem in tali ſpeciali materia. Ratio autem quæ me mouet ad hoc, eſt, quia deuotio, vt in ſequenti patet artic. eſt actus religionis. Conſtat autẽ, ꝙ ſicut religio eſt qualitas potentiæ, ita actus proprius religionis eſt qualitas actus potentiæ. Sic. n. in aliis virtutibus videmus, vt patet deſcire in intellectu ſpeculatiuo, & prouidere in intellectu practico, iuſtificatione, in voluntate: & aliis huiuſmodi propriis actibus virtutũ, quibus nomina nõ ſunt impoſita propria, ſed circunloquimur eos cum nomine, vel aduerbio bonitatis, aut rectitudinis, vt bona conſiliatio, recte præcipere, moderate appetere &c. Eſt. n. videre actus proprios virtutum qualitatem, ſeu modum ſubſtantiæ actus potentiæ ſignificare. Et propterea ſic eſt in propoſito dicendum de deuotione.

1. 2. q. 71. articu. 5.

Libr. 10. Decade. 1. inter princip. & med.

1. 2. q. 8. ar. 1.

¶ 2 Præter. Nullus ſpecialis actus inuenitur in diuerſis generibus actuũ: ſed deuotio inuenitur in diuerſis generibus actuum. ſ. in actibus corporalibus, & etiam ſpiritualibus. dicit̃. n. aliquis & deuote meditari, & deuote genu flectere. ergo deuotio non eſt ſpecialis actus.

¶ 3 Præ. Omnis actus ſpecialis aut eſt appetitiuæ, aut cognoſcitiuæ virtutis; ſed deuotio neutri earum appropriatur, vt patet diſcurrenti per ſingulas ſpecies actuum vtriuſque partis, quæ ſupra enumeratæ ſunt. ergo deuotio non eſt ſpecialis actus.

SED CONTRA eſt, qđ actibus meremur, vt ſupra* habitũ eſt: ſed deuotio habet ſpecialem rationẽ merendi. ergo deuotio eſt actus ſpecialis.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ deuotio dicitur a deuouendo vñ deuoti dicunt̃, qui ſeipſos quodammodo Deo deuouent, vt ei ſe totaliter ſubdant. Propter quod & olim apud Gentiles deuoti dicebãtur, qui ſeipſos idolis deuouebant in mortẽ pro ſui ſalute exercitus ſicut de duobus* Deciis Titus Liuius narrat. Vnde deuotio nihil aliud eſſe videtur, quam voluntas quædam prompte tradendi ſe ad ea, quæ pertinẽt ad Dei famulatũ. Vnde Exod. 35. dicitur. quod multitudo filiorum Iſrael obtulit mẽte promptiſſima, atque deuota primitias domino. Manifeſtũ eſt autem, quod voluntas prompte faciendi quod ad Dei ſeruitium ptinet, eſt quidã ſpecialis actus, vnde deuotio ẽ ſpãlis actus volũtatis

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd mouẽs imponit modũ motui mobilis. Voluntas autem mouet alias vires animæ ad ſuos actus & voluntas ſecundum quod eſt finis, mouet ſeipſam ad ea, quæ ſunt ad finem, vt* ſupra habitum eſt. Et ideo cũ deuotio ſit actus volũtatis hominis offerentis ſeipſũ Deo ad ei ſeruiendum, qui eſt vltimus finis, conſequens eſt, quod deuotio imponat modum humanis actibus ſiue ſint ipſius voluntatis circa ea, quæ ſunt ad finem: ſiue ẽt ſint aliarum potentiarum, quæ a voluntate mouentur.

¶In reſponſione ad primum eiuſdem articuli aduerte, ꝙ cum actus voluntatis reſpectu finis ſint tres. ſ. velle, frui, & intendere, vt in principio q. 8. præcedẽtis libri patet, & deuotio, vt hic dr̃, importet actum voluntatis reſpectu finis, & ſit actus hominis offerentis ſeipſum Deo ad eius cultum, conſequens eſt, ꝙ deuotio ſignificet illũ voluntatis actũ q eſt velle nõ qualitercunque, ſed vt hẽt ꝓ fine, ac rõne volendi Deũ, & ꝓ eo ꝙ eſt ad finẽ, ac re volita, ſe & ſua in cultu diuino. In ſuperiori nãq; libro dictũ eſt, ꝙ velle eſt actus reſpectu finis nõ ſolũ abſolute, ſed ẽt reſpectu finis poſiti ĩ his, q̃ ſunt ad finẽ. Actus aũt volũtatis hominis offerẽ is ſeipſum Deo ad eius cultum, importat hmõi velle. Nã talis actus, vt in litera dr̃,* eſt reſpectu finis, & claudit ẽt ea, q̃ ſunt ad finẽ. ſ. ſeipſũ quẽ offert & cultum diuinũ, in quo ſe offert. Sic ergo deuotio, q̃ præcipuus eſt religionis actus, importat primo prõpte velle diuinũ honorẽ in noſtra exercitatione ſui cultus, & inde prouenit prompta electio opportunorũ ad hoc, & prõpta executio conuenientium. Cuius ſignum eſt, ꝙ perſonæ vere deuotæ, cũ percipiunt aliquid eſſe ꝓ diuino cultu agẽdũ, prõptæ adeo ſunt, vẽ gaudeant ſe aliquid huiuſmodi operaturas, & operari.

In corp. ar.

AD SECVNDVM. Dicendum, ꝙ deuotio inuenitur in diuerſis generibus actuum non ſicut ſpecies illorum generum, ſed ſicut motio mouentis inuenitur virtute in motibus mobilium.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ deuotio eſt actus appetitiuæ partis animæ, & eſt quidam motus voluntatis, vt dictum* eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrum deuotio ſit actus religionis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt̃, quòd deuotio non ſit actus religionis. Deuotio. n. vt dictum* eſt, ad hoc ptinet, ꝙ aliqs ſe Deo tradat, ſed hoc maxime ſit per charitatem, quia, vt Dion. dicit 4. ca.* de diui. nom. Diuinus amor extaſim facit, non ſinens amantes ſuipſorum eſſe, ſed eorum, quæ amant. ergo deuotio magis eſt actus charitatis, quam religionis.

434
Infra q. 83. ar. 3. ad 1. & ar. 15. cor. Et q. 104. art. 3. ad 1.
*Art præce.
Cap. 4. pa. 1. non multũ remote a fine.

¶ 2 Præt. Charitas præcedit religionem: deuotio autem videtur præcedere charitatem, quia charitas in ſcripturis ſignificatur per ignem, deuotio vero per pinguedinem, q̃ eſt ignis materia. ergo deuotio non eſt actus religionis.

Artic. 1. q8. præced.

¶ 3 Præt. Per religionem hõ ordinatur ſolum ad Deũ, vt * dictũ eſt: ſed deuotio etiam habetur ad homines. dicũtur. n. aliqui eſſe deuoti aliquibus ſanctis viris; & etiã ſubditi, dicuntur eſſe deuoti dominis ſuis, ſicut* Leo Papa dicit, quod Iudæi quaſi deuoti Romanis legibus, dixerunt. Non habemus Regem niſi Cæſarem. ergo deuotio non eſt actus religionis.

SED CONTRA eſt, qđ deuotio à deuouendo dicitur, vt* dictum eſt: ſed votum eſt actus religionis. ergo & deuotio.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ad eandẽ virtutem pertinet velle facere aliquid, & promptam voluntatẽ habere ad illud faciendũ: quia vtriuſque actus eſt idẽ obiectum. Propter quod, vt* Philo. dicit in 5. Ethic. iuſtitia eſt, qua volunt homines, & operantur iuſta.

¶ Super queſtionis octogeſimæ ſecundæ Art. ſecundum.

IN art. 2. eiuſdem q. in reſponſione ad primum aduerte, qđ cũ charitas ſit amor amicitiæ ad Deum, & religio ſit honoratiua Dei, ideo diuerſarum rationũ ſunt vniones earum ad Deum. Propter quod charitas per ſeipſam vnit mentẽ Deo per vnionẽ ſpiritus, hoc eſt, voluntatis, ita ꝙ habentis charitatem, & Dei ſit vnum velle vno vitali impulſu, quem ſignificat ſpiritus. Eodem ſiquidem uitali impulſu mouetur habens charitatem vt ſic, quo voluntas Dei amici ſe mouet. Vnde ſcriptum eſt. Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cum eo. Eadem quoque charitas mediãte religione, vt ſanctitas eſt, applicat mentem Deo vt ſubditam, honorando, & pro-

In ſer. 8. de Paſſione domini circa princi.
Art. præc.
Lib. 5. cap. 8. in princi. tomo 5.

& pp mentem cætera ad honorem, & cultum Dei. Mediate vero religione vt religio eſt, applicat hominem ad ipſa opera diuini cultus, vt in litera dicitur, & prius declaratum fuit.

q. præcedẽ t. ar. 4. & 7.

¶ In reſpõſione ad 3. in eod. ar. habes explicite diſtinctã ſignificationem alterius rõnis in ſpeciali huius nominis, deuotio, ab ea, qua vtitur in propoſito, nec altera earum eſt impropria. Nec eſt ppea nomen æquiuocũ, ſed potius analogum. Proportionaliter nãq; ad Deum, & dominos volũtas ſic affecta, ſe habet in diuerſo famulatu.

¶ Super Quæſtionis octogeſimæ ſecundæ Art. tertium.

IN art. 3. eiuſdem q. 82. nota cauſas deuotionis intrinſecas, duas. ſ. alterã ex parte meditationis Dei, & beneficiorum ſuorum, alteram ex parte meditationis propriorũ defectuum. In prima ſunt, bonitas, miſericordia, charitas &c. Dei erga hoiem, & me, beneficiaque creationis ad imaginem ſuam, redẽptionis, baptiſmi, inſpirationum, vocationum per ſe, vel alios, expectationis ad pœnitẽtiã, Euchariſtiæ, pſeruationis à tot periculis animæ, & corporis, angelicæ cuſtodiæ, & reliquorũ beneficiorum ſingularium. In ſcda, ſunt defectus culpæ, & pœnę tam in præterito, q̃ i præſenti, labilitas ad peccandum, diſſipatio propriæ ſubſtãtiæ, aſſuefaciendo cogitatus & voluntates & inclinationes aliarum ſuarum virium ad malum, habitatio in regione lõginqua ab amicitia & cõuerſatione diuina, peruerſitas affectus magis temporalia, q̃ ſpiritualia cõmoda vel incõmoda ſentientis, nuditas à virtutibus, vulnera ignorantiæ, malitiæ, infirmitatis, & cõcupiſcẽtiæ, vincula manuũ, & pedũ,

435 Infra. ar. 4. cor. Et 4. di. 15. q. 4. ar. 3. qõ. 1. co. Et mal. qõ. 11. ar. 1. ad 7.

Manifeſtum eſt autem, ꝙ operari ea, quæ pertinent ad diuinum cultum, ſeu famulatum, pertinet proprie ad religionem, vt ex *prædictis patet. Vnde etiam ad eã pertinet habere promptam voluntatem ad huiuſmodi exequenda, qđ eſt eſſe deuotũ, & ſic patet, quòd deuotio eſt actus religionis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad charitatem pertinet immediate, quod homo tradat ſeipſum Deo, adhærendo ei per quandam ſpiritus vnionem, ſed quod homo tradat ſeipſum Deo ad aliqua opera diuini cult⁹, hoc immediate ptinet ad religionẽ: mediate aũt ad charitatẽ, quæ eſt religionis principium.

AD SECVNDVM dicendum, quod pinguedo corporalis & gñratur per calorem naturalem digerentem, & ipſe naturalis calor habet pinguedinem, quaſi eiusnutrimentum. Et ſimiliter charitas & deuotionem cauſat, inquãtum ex amore aliquis redditur promptus ad ſeruiendũ amico: & etiã p deuotionem charitas nutritur, ſicut H & augeť per amicitia conſeruatur & quælibet amicabilium operum exercitium, & meditationem.

AD TERTIVM Dicẽdum, qđ deuotio, quæ habetur ad ſanctos Dei mortuos, vel viuos nõ terminatur ad ipſos, ſed tranſit in Deũ; inquantum ſcilicet in miniſtris Dei Deum veneramur. Deuotio autem quam ſubditi dicuntur habere ad dominos temporales alterius eſt rationis; ſicut & tẽporalibus dominis famulari differt à famulatu diuino.

I

ARTICVLVS III.

Vtrum contemplatio, ſeu meditatio ſit deuotionis cauſa.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ cõtemplatio ſeu meditatio ſit deuotionis cauſa. Nulla enim cauſa impedit ſuum effectũ: ſed ſubtiles meditationes intelligibilium multoties deuotionem impediũt. ergo contemplatio, ſeu meditatio non eſt deuotionis cauſa.

K

¶ 2 Præt. Si contemplatio eſſet ppria, & p ſe deuotionis cã, oporteret quòd ea quę ſunt altioris cõtemplationis, magis deuotionem excitarent: huius autem contrariũ apparet. frequenter. n. maior deuotio excitatur ex cõſideratione paſſionis Chriſti, & alijs myſteriis humanitatis ipſius, quàm ex conſide

F ratione diuinę magnitudinis. ergo contemplatio non eſt propria deuotionis cauſa.

¶ 3 Præt. Si contemplatio eſſet propria cauſa deuotionis, oporteret ꝙ illi, qui ſunt magis apti ad cõtemplationem, eſſent etiã magis apti ad deuotionem, cuius cõtrarium videmus, quia deuotio frequenter magis inuenitur in quibuſdã ſimplicibus viris, & in fęmineo ſexu, in quibus inuenitur cõtemplationis defectus. ergo cõtemplatio nõ eſt propria cauſa deuotionis.

G SED CONTRA eſt, quod in Pſal. 38. dicitur. In meditatione mea exardeſcet ignis, ſed ignis ſpiritualis cauſat deuotionẽ, ergo meditatio eſt deuotionis cauſa.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ cauſa deuotionis extrinſeca, & principalis Deus eſt, de quo dicit Ambr. ſup Lucam, ꝙ Deus quos dignatur vocat, & quem vult religioſum facit, & ſi voluiſſet, Samaritanos ex indeuotis deuotos feciſſet. Cauſa autem intrinſeca ex parte noſtra, oportet qđ ſit meditatio, ſeu cõtemplatio. Dictum* eſt enim quod deuotio eſt quidã voluntatis actus ad hoc, quod homo prompte ſe tradat ad diuinum obſequiũ. Omnis autem actus voluntatis ex aliqua conſideratione procedit, eo quod bonum intellectũ eſt obiectum voluntatis. Vnde & *Auguſt. dicit in lib. de Trini. qđ volũtas oritur ex intelligentia. Et ideo neceſſe eſt quod meditatio ſit deuotionis cauſa, inquantum ſcilicet homo per meditationem concipit, quod ſe tradat diuino obſequio: ad quod quidem inducit duplex conſideratio. Vna quidem, quæ eſt ex parte diuinæ bonitatis, & beneficiorum ipſius, ſecũdum illud Pſa. 72. Mihi adhærere Deo bonum eſt, & ponere in domino Deo ſpem meam: & hæc cõſideratio excitat dilectionem, quę eſt pxima deuotionis cauſa. Alia vero eſt ex parte hominis conſiderãtis ſuos defectus, ex quibus indiget, vt Deo innitatur ſecundum illud Pſ. 120. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Auxilium meum à Domino qui fecit cælum, & terram. & hæc cõſideratio excludit præſumptionem, per quam aliquis impeditur ne Deo ſe ſubiiciat, dũ ſuæ virtuti innititur.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ conſideratio eorum, quæ nata ſunt dilectionem Dei excitarẽ, deuotionem cauſant: Conſideratio vero quorumcumq; ad hoc non pertinentiũ, ſed ab eis mentẽ diſtrahentiũ, impedit deuotionẽ.

operũ, ſ. & affectuũ, in tenebris, & in fœtoribus, & amaritudinib. eſſe, nec horrere, vocẽ paſtoris interius nõ agnoſcere, & quod oibus peius eſt, Deũ p inimico, & hoſte totiens elegiſſe mortaliter peccãdo, & p pea tantã eidẽ iniuriã feciſſe, vt pro Deo refutatus ſit, factuſque noſter Deus ſit uenter, aut pecunia, aut delectatio &c. Ex hmôi nãq; meditationib⁹, q̃ quotidianę eſſe debent religioſis, & ſpiritualibus perſonis, omiſſo vocalium orationum multiloquio voluntario, deuotio aliæq; cõſequẽter gignũtur virtutes, nec religioſi, aut religioſæ, ſeu ſpũales õt nomine vocari põt, qui ſaltẽ ſemel in die ad hmôi ſe nõ transfert. Qũo nãq; effectus abſque cã, tinis abſque medio, inſularis portus abſq; nauigatione haberi nequit, ſic nec religio in actu abſq; frequẽtatis actibus ſuarũ cãrum, mediorum ac vehiculorum. Art 1. huius quæſt.

¶ In reſponſione ad tertium attende, ꝙ ſicut remouens prohibens ponitur cã occaſionalis motus, vt auferens columnam, eſt cã occaſionalis motũs grauium ſuppoſitorum deorſum, & auferens obſtaculum aquæ eſt cauſa flux⁹ eiuſdẽ: ita ſimplices, & mulieres cauſam in ſe habent deuotionis: quia. ſ. non habent prohibens deuotionẽ, ſ. timorem de ſeipſis. Et quia nõ ponentibus obicẽ Deus dat gratiam, ideo eccleſia fœmineum ſexum deuotum appellat. Non eſt ergo in culpa ſcientia doctorum, nec in laude imperfectio muliebris, ſed abuſus ſcientię in magnifaciẽdo ſe, & rectus vſus imperfectionis in non eleuando ſe: quo longe melior eſſet rectus vſus pfectionis, vt ſcilicet & eam haberet, & ex ea non ſe magnificaret vt ipſe author tam eminentis doctrinę faciebat. Lib. 14. ca. 7. tom. 3.

Ad

A Ad secvndvm dicendum, ꝙ ea, quæ ſunt diuinitatis, ſunt ſecundum ſe maxime excitantia dilectionem, & per conſequens deuotionē, quia Deus eſt ſuper omnia diligendus. Sed ex debilitate mentis humanæ eſt, quòd ſicut indiget manuductione ad cognitionem diuinorum: ita ad dilectionem per aliqua ſenſibilia nobis nota, inter quæ præcipuum eſt humanitas Chriſti, ſecundum quod in præfatione dicitur. Vt dum viſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc in inuiſibilium amorem rapiamur. Et ideo ea quæ pertinent ad Chriſti humanitatem per modum cuiuſdam manuductionis, maxime deuotionem excitant: cum tamen deuotio principaliter circa ea, quæ ſunt diuinitatis, conſiſtat.

B Ad tertivm dicendum, ꝙ ſcientia, & quicquid aliud ad magnitudinē pertinet, occaſio eſt, ꝙ homo confidat de ſeipſo, & ideo non totaliter ſe Deo tradat. Et inde eſt, quòd huiuſmodi quandoque occaſionaliter deuotionem impediunt: & in ſimplicibus, & mulieribus deuotio abundat elationem comprimendo. Si tamen ſcientiam, & quācunq; aliam perfectionē hō perfecte Deo ſubdat, ex hoc ipſa deuotio augetur.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ ſecundæ Art. quartum.

436 IN artic. 4. eiuſdem 82. q. aduerte, ꝙ hinc habes, quòd nō ſunt deuotæ perſonę quæ communiter triſtes, ac ſylueſtres neſciunt conuerſari cū aliis, niſi perturbentur aut diſſoluantur. Nā deuotæ perſonæ ſunt hilares, lætæ in animo ſuo nō ſolum ex principali cauſa, vt in litera dicitur, ſed ex ſecūdaria, ſcilicet conſideratione ꝓpriorum defectuum. Nam triſtitia earum eſt ſecundum Deum, & eā comitatur gaudium, ſecūdum illud Aug. Doleat, & de dolore gaudeat. Propter quod de ſanctis legimus, quòd læti, hilareſque erant, & merito, vt potè inchoantes in terris cęleſtem conuerſationem.

Art. præced.

In Libro de creat. hominis, ca. 12. a medio.

Articvlvs IIII.

Vtrum lætitia ſit deuotionis effectus.

C AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ lętitia non ſit deuotionis effectus: Quia vt* dictum eſt, paſſio Chriſti præcipue ad deuotionem excitat, ſed ex eius conſideratione conſequitur in anima quædam afflictio, ſecundum illud Tren. 3. Recordare paupertatis meę, abſinthij, & fellis: qđ pertinet ad paſſionem, & poſtea ſubditur. Memoria memor ero, & tabeſcet in me anima mea. ergo delectatio, ſiue gaudium nō eſt deuotionis effectus.

D ¶ 2 Præt. Deuotio præcipue conſiſtit in interiori ſacrificio ſpirit⁹: ſed in Pſal. 50. dicitur, Sacrificiū Deo ſpiritus contribulatus. ergo afflictio magis eſt deuotionis effectus ꝙ iucunditas, ſiue gaudiū.

¶ 3 Præterea.* Greg. Nyſſenus dicit in lib. de homine, quòd ſicut riſus procedit ex gaudio, ita lacrymæ, & gemitus ſunt ſigna triſtitię: ſed ex deuotione cōtingit, ꝙ aliq prorumpant in lacrymas. ergo lætitia, vel gaudium non eſt deuotionis effectus.

E Sed contra eſt, ꝙ in collecta dr̄. Quos ieiunia votiua caſtigāt, ipſa quoq; deuotio ſancta lætificet.

Respondeo Dicendū, ꝙ deuotio per ſe quidē, & principaliter ſpiritualem lætitiā mentis cauſat, ex cōſequenti aūt, & per accidens cauſat triſtitiā. Dictum *eſt. n. ꝙ deuotio ex duplici conſideratione procedit. Principaliter quidem ex conſideratione diuinæ bonitatis, quia illa cōſideratio pertinet quaſi ad terminum motus voluntatis tradentis ſe Deo. Et ex iſta conſideratione per ſe quidem ſequitur delectatio, ſecūdum illud Pſalm. 76. Memor fui Dei, & delectatus ſum. Sed per accidens hæc conſideratio triſtitiam quandam cauſat in his, qui nondum plene Deo fruuntur, ſēm illud Pſal. 41. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. & poſt ea ſequitur: Fuerunt mihi lacrymæ meæ &c. Secundario vero cauſatur deuotio, vt* dictum eſt, ex conſideratione propriorū defectuū. Nā hæc conſideratio pertinet ad terminum, à quo homo per motū voluntatis deuotæ recedit, vt. ſ. non in ſe exiſtat, ſed Deo ſe ſubdat. Hæc autē cōſideratio econuerſo ſe habet ad primā. Nā per ſe quidem nata eſt triſtitiam cauſare, recogitando proprios defectus: per accidens autē lætitiam, ſ. propter ſpem diuinæ ſubuentionis. Et ſic patet ꝙ ad deuotionē primo, & per ſe conſequitur delectatio, ſecundario autem, & per accidens triſtitia, quæ eſt ſecundum Deum.

Art. præced.

A Ad primvm ergo dicendum, ꝙ in cōſideratione paſſionis Chriſti eſt aliquid, quod contriſtet, ſ. defectus humanus, propter quem tollendum Chriſtum pati oportuit: & eſt aliquid quod lætificet, ſcilicet Dei erga nos benignitas, quæ nobis de tali liberatione prouidit.

B Ad secvndvm dicendum, ꝙ ſpiritus, qui ex vna parte cōtribulatur propter præſentis vitæ defectus, ex alia parte condelectatur ex conſideratione diuinæ bonitatis, & ex ſpe diuini auxilij.

Ad tertivm dicendum, ꝙ lacrymæ prorumpunt non ſolum ex triſtitia, ſed etiam ex quadam affectus teneritudine, præcipue cum conſideratur aliquid delectabile cū permiſtione alicuius triſtabilis: ſicut ſolent homines lacrymari ex pietatis affectu cum recuperāt filios, vel charos amicos, quos ęſtimauerāt ſe ꝑdidiſſe. Et per hūc modū lacrymæ ex deuotione procedūt.

QVAESTIO LXXXIII.

De Oratione, in decem & ſeptem articulos diuiſa.

C DEinde conſiderandum eſt de oratione.

Et circa hoc quæruntur decem & ſeptem.

¶ Primo, Vtrū orō ſit actus appetitiuæ virtutis, vel cognitiuæ.

¶ Secundo, Vtrum ſit conueniēs orare Deum.

¶ Tertio, Vtrum oratio ſit actus religionis.

¶ Quarto, Vtrum ſolus Deus ſit orandus.

¶ Quinto, Vtrum in oratione ſit aliquid determinate petendū.

¶ Sexto, Vtrum orādo debeamus temporalia petere.

¶ Septimo, Vtrum pro alijs orare debeamus.

¶ Octauo, Vtrū debeamus orare pro inimicis.

¶ Nono, De ſeptem petitionibus orationis dominicæ.

¶ Decimo, Vtrum orare ſit proprium rationalis creaturæ.

¶ Vndecimo, Vtrum ſancti in patria orent pro nobis.

¶ Duodecimo, Vtrum oratio debeat eſſe vocalis.

¶ Tertiodecimo, Vtrum attentio requiratur ad orationem.

¶ Quartodecimo, Vtrum oratiō debeat eſſe diuturna.

¶ Quintodecimo, Vtrum orō ſit efficax ad impetrādū qđ petit.

¶ Super quęſtionis octogeſimæ tertię Artic. primum.

IN art. 1. q. 83. aduerte diligēter, ꝙ licet orationis nomen plures ſignificationes habeat, & aliter apud grāmaticos, & aliter apud rhetores, aliter apud theologos ſumaſ, vt de ſe patet: nō iō author etymologiā Iſidori, quæ etiā eſt Hieronymi, attulit, vt ſignificationem ſuper etymologiam fundaret, ſed vt ex illa occaſionē haberet ingreſſus ad diſtinctionem orationis ſpeculatiuæ, & practicæ, & ex earum officiis vnā manifeſtā orationis ſignificationem, quæ eſt ad propoſitum, ſ. pro petitione, ſeu de precatione, locaret in proprio ſubiecto, ac ꝑ hoc reſponderet quæſito Habes igitᷣ ex hoc loco quid nominis, quia ſignificat petitionē. Habes & quodammodo quid rei: quia petitio eſt actus rōnis practicæ, quia homo diſpoſitiue ordinat aliqđ per aliū agēdū. Per has enim particulas diſtinguitur ab actibus appetitus, & rationis ſpeculatiuæ, & alijs actibus rationis practicæ, vt facile eſt diſcurrere per eoſdem.

Memẽto tamẽ hic, ꝙ quia ratio practica ab appetitu mouet, & petitio in ratione practica ſe habet vt concluſio vltima, ſicut imperium: ꝓp quod ſicut oportet ꝑconſiliari, & iudicare de præcipiendis, & vltimo præci-

457 q.3. 21.ar.2. Et 4.diſ. 15. q.4. artic. 1. q.1. & q. 2. cor. & ad 2.

pere, ita oportet pręcõſiliari, & iudicare de petẽdis, & tandẽ petere: ideo petitio eſt actus rationis, vt ſubeſt volũtati, ſicut imperium, Et propterea oratio attribuitur vtriq; ſ. intellectui, & voluntati, & volũtas in culpa eſt, cum ab orõne debita deficit.

¶In eod. art. eſt aliud ſingulariter notandũ ſcilicet quòd oratio eſt in genere cãæ efficientis, diſpoſitiue tamen. Ex hoc nanque habes, ꝙ cum Deum oramus ꝓ re aliqua, non ſolũ mentes noſtras Deo offerimus, ac appropinquamus eidẽ, ſed etiam cauſas apponimus efficiendis petitis. Propter qđ merito non orãs vt debet, priuatur optatis, ſicut negligẽs cultor priuatur fructu horti, agri &c. vt infra patet in litera.

Cap.3. paulo a princ. illius.

Li.3.tex.21. tom.2. D.758.

¶In reſponſione ad ſm eiuſdem art. nota primo, ꝙ hinc habes, quod ſupra diximus q.81.ar.5. de religione ſm ſe, vel imperata ab alia virtute, & ꝙ imperata a charitate, ad Deum terminatur vt obiectum non ſm ſe. Habes nãq; ꝙ petere Deum ſortitur oratio ex charitatis imperio, & ſimile eſt in alijs.

Li. 10.ca. 4. & ca.14. cuius principiũ eſt, Orthodoxus, in princ.

¶Nota ſecundo, ꝙ oratio duplicẽ ex parte petentis vnitatem requirit ad Deum alteram cõmunem, & hæc eſt vnitas amicitiæ, quam facit charitas: & propter hanc inferius ponetur inter conditiones orationis infallibilis amicitia charitatis: alteram ſubſtantialem, quam facit ipſa oratio, & hæc eſt vnitas applicationis, qua mens ſeipſam, & ſua exhibet Deo in famulatu, & cultu affectuum, precum, meditationum, & exteriorum actionum. Per hanc enim vnitatem indiuiſus eſt ſecundum cultum, & famulatum à Deo, dum quis orat. Sicut cum alicui ſeruit, indiuiſus eſt ſecundum ſeruitium ab illo.

Pſal. 38. nõ multum remote à ſi.

¶Decimoſexto, Vtrum ſit meritoria.

¶Decimoſeptimo, De ſpeciebus orationis.

ARTICVLVS I.

Vtrum oratio ſit actus appetitiuæ virtutis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd oratio ſit actus appetitiuæ virtutis. Orõnis enim eſt exaudiri: ſed deſiderium eſt, quod exauditur à Deo, ſecundum illud Pſal.9. Deſiderium pauperum exaudiuit dominus. ergo oratio eſt deſideriũ: ſed deſiderium eſt actus appetitiuæ virtutis. ergo & oratio.

¶2 Præt.* Dionyſ. dicit in 3.c. de diui.no. Ante oĩa ab oratione incipere ẽ vtile, ſicut Deo noſipſos tradentes, & vnientes, ſed vnio ad Deum per amorem fit, qui pertinet ad vim appetitiuam. ergo orõ ad vim appetitiuam pertinet.

¶3 Preter. Philoſ.* in 3 de anima, ponit duas operationes intellectiuæ partis, quarum prima eſt indiuiſibilium intelligentia, per quã ſ. apprehendimus de vnoquoque quid eſt. Secunda vero eſt compoſitio, & diuiſio, per quam ſcilicet, apprehenditur aliquid eſſe, vel nõ eſſe, quibus tertio additur ratiocinari, procedendo ſcilicet, de notis ad ignota: ſed oratio ad nullã iſtarum operationum reducitur. ergo non eſt actus intellectiuę virtutis, ſed appetitiuæ.

SED CONTRA eſt, quod Iſido. dicit in libr.* Etymol. quod orare, idẽ eſt quod dicere: ſed dictio ptinet ad intellectum. ergo oratio non eſt actus appetitiuæ virtutis, ſed intellectiuæ.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſecundum* Caſſiod. oratio dicitur quaſi oris ratio. Ratio autẽ ſpeculatiua, & practica in hoc differunt, quòd ratio ſpeculatiua eſt apprehenſiua ſolum rerum: ratio vero practica eſt non ſolum apprehenſiua, ſed etiam cauſatiua. Eſt autem aliquid alterius cauſa dupliciter. Vno quidem modo, perfecte neceſſitatem inducendo, & hoc contingit, quando effectus totaliter ſubditur poteſtati cauſæ. Alio vero modo, imperfecte ſolum diſponendo, quãdo ſcilicet effectus non ſubditur poteſtati cauſæ totaliter. Sic ergo & ratio dupliciter eſt cauſa aliquorũ. Vno quidem modo ſicut neceſſitatem imponẽs. Et hoc modo ad rationem pertinet non ſolum imperare inferioribus potentijs, &

F membris corporis, ſed etiam hominibus, & ſubiectis, quod quidem fit imperando. Alio modo, ſicut inducens, & quodãmodo diſponens. Et hoc modo ratio petit aliquid fieri ab his, qui ei non ſubijciũtur ſiue ſint æquales, ſiue ſint ſuperiores. Vtrunque autem horum, ſcilicet imperare, & petere, ſiue deprecari, ordinationem quãdam importat, put ſcilicet homo diſponit aliquid per aliud eſſe faciẽdum; vnde pertinẽt ad rationem, cuius eſt ordinare. Propter quod Philoſ. *dicit in 1. Ethic. ꝙ ad optima deprecatur ratio. Sic au- Libr. 1.cap. vlt.tom.5.

G tem nunc loquimur de oratione, prout ſignificat quandam deprecationem, vel petitionem, ſecundum quod Auguſt. dicit in lib. de verbis Domini, quòd oratio petitio quædam eſt. Et Damaſc.* dicit in 3. libr. ꝙ oratio eſt petitio decentium à Deo. Sic ergo patet, quòd oratio, de qua nunc loquimur, eſt rationis actus. Au. Serm.5. Lib.3. de orthod.fid. ca. 24. in princ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd deſiderium pauperum dicitur dominus exaudire, vel quia deſiderium eſt cauſa petendi, cum petitio quodammodo ſit deſiderij interpres, vel hoc dicitur ad oſtendendum exauditionis velocitatem, quia ſcilicet dum adhuc aliquid in deſiderio pauperum eſt, Deus exaudit antequã orationem proponant, ſecundum illud Eſa.65. Eritq; antequàm clament, ego exaudiam eos.

H AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut ſupra dictum* eſt, voluntas mouet rationem ad ſuum finem. 1.2.q.82. ar tic 4.& 1.2. Vnde nihil prohibet mouente voluntate, actum rationis tendere in finem charitatis, qui eſt Deo vniri. Tendit autem oratio in Deum, quaſi à voluntate charitatis mota dupliciter. Vno quidem modo, ex parte eius qđ petitur: quia hoc præcipue eſt in oratione petendum vt Deo vniamur, ſecundum illud Pſalm.26. Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Alio modo, ex parte petentis, quem oportet accedere ad eum, à quo petit vel loco ſicut ad hominem, vel mente ſicut ad Deum. vnde dicit* ibidem, quòd quando orationibus inuocamus Deum, reuelata mente adſumus ipſi. Et ſecundum q.9.art.1.ad 3. & q. 82. art.1.ad 1.

Cap.3. de diuin.no. paulo à princ.

I hoc etiam † Damaſcen. dicit, quòd oratio eſt aſcenſus mentis in Deum.

†Lib.3. Ortho.fidei ca. 24. in princ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ illi tres actus pertinent ad rationem ſpeculatiuam: ſed vlterius ad rationẽ practicam pertinet cauſare aliquid per modum imperij, vel per modum petitionis, vt* dictum eſt. In corp. art.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſit conueniens orare.

K AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ nõ ſit cõueniens orare. Oratio .n. videtur eſſe neceſſaria ad hoc, ꝙ intimemus ei, à quo petimus, id quo indigemus, ſed ſicut dicitur Matt.6. Scit pater veſter, quia his omnibus indigetis. ergo non eſt conueniens Deũ orare.

¶2 Præt. Per orationem flectitur animus eius qui oratur, vt faciat, quod ab eo petitur: ſed animus Dei eſt immutabilis, & inflexibilis, ſecundum illud 1. Reg.15. Porro triumphator in Iſrael non parcet, nec pœnitudine flectetur. ergo

¶Super quęſtionis octogeſima tertia Artic. ſecundum.

IN artic.2. multa eſſent dicenda, ſi materia hæc ex integro repetenda eſſet. Sed quoniam in 1. libr. de prædeſtinatione, & prouidentia ſatis dictum eſt, & inde hæc pendent: tranſeundum eſt in hoc moraliopere. Conſidera tamen, & attende quanta agantur chriſtiani ſtultitia, qui in cæteris effectibus media natura, aut arte ſperatis, conantur vt mediæ adhibeantur cauſæ, alioquin

438 4.di.15.q.4. art.1.q.3. ad 1.2. & 3. Et ver.q.5. art. 2.co. Et opuſcu.3.c.255.

quin cenſent vanam eſſe expectationem. In orationum autem fructibus procurandis ſomniant, tanquam orationes inter cauſas non ſint, aut inter remotas valde ſint. Quo fit, vt ſomniantes in cauſis, nil percipiamus in fructibus.

Lib. 2. de beneficiis, cap. 1. circa fin.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem art. aduerte, ꝙ author qa in corpore artic. reddiderat cauſam eſſentialem neceſſitatis orationis ſecundum ordinem diuinæ ſapientiæ, & prouidentiæ, vt ſcilicet ſicut diſpoſuit multiplicare homines medio actu generationis, & triticum mediante ſemine, ac cultura, & domos mediante artifice cum tot medijs: ita diſpoſuit multorum ſalutem, & multos effectus efficere mediãte orõne, reliquoq; diuino cultu. Hæc eſt vera, & eſſentialis ratio reddita in corpore articul. quam quia reddiderat, nunc ſecundarias, acceſſorias que reddit ex parte noſtri in intellectu, vt cognoſcamus ipſum eſſe authorem, ad quem ſit confugiẽdum: in voluntate, vt fiduciã habeamus recurrendi ad ipſum: in natura, vt magnificemur in hoc, quòd cum eo loquimur, conuertamur, petimus &c.

Ar. 1. q. 22. ar. 2. & 4. & q. 115. art. 6. & q. 116. & q. 19. ar. 7. & 8.

non eſt conueniens, quòd Deum oremus.

¶ 3 Prætereà. Liberalius eſt dare aliquid non petẽti, quam dare petenti: quia ſicut* Seneca dicit, Nulla res carius emitur, quàm quę precibus empta eſt: ſed Deus eſt liberaliſſimus. ergo non videtur eſſe conueniens, ꝙ Deum oremus.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 18. Oportet ſemper orare, & non deficere.

Respondeo Dicendum, quòd triplex fuit circa orationem antiquorum error. Quidam enim poſuerunt, quòd res humanę non reguntur diuina prouidentia, ex quo ſequitur quòd vanum ſit orare, & omnino Deum colere, & de his dicitur Malach. 2. Dixiſtis, vanus eſt qui ſeruit Deo. Secunda fuit opinio ponentium omnia etiam in rebus humanis ex neceſſitate contingere ſiue ex immutabilitate diuinæ prouidentiæ, ſiue ex neceſſitate ſtellarum, ſiue ex connexione cauſarum: & ſecundum hos etiam excluditur orationis vtilitas. Tertia fuit opinio ponentium quidem res humanas diuina prouidentia regi, & quod res humanæ non proueniunt ex neceſſitate. ſed dicebant ſimiliter diſpoſitionem diuinæ prouidentiæ variabilem eſſe, & quòd orationibus, & alijs, quæ ad diuinum cultum pertinent, diſpoſitio diuinæ prouidentiæ immutatur. Hæc autem omnia in* 1. libr. improbata ſunt. Et ideo oportet ſic inducere orationis vtilitatem, vt neque rebus humanis diuinæ prouidentiæ ſubiectis neceſſitatem imponamus, neque etiam diuinam diſpoſitionem mutabilem æſtimemus. Ad huius ergo euidentiam conſiderandum eſt, quòd ex diuina prouidentia non ſolum diſponitur qui effectus fiant, ſed etiã ex quibus cauſis, & quo ordine proueniant. Inter alias autem cauſas ſunt etiam quorũdam cauſæ actus humani: vnde oportet homines agere aliqua non vt per actus diuinam diſpoſitionem immutẽt, ſed vt per actus ſuos impleant quoſdam effectus ſecundum ordinem à Deo diſpoſitum. Et idem etiam eſt in naturalibus cauſis, & ſimile eſt etiam de oratione. Non enim propter hoc oramus, vt diuinam diſpoſitionem immutemus; ſed vt id impetremus, quod Deus diſpoſuit per orationes ſanctorum eſſe implendum, vt ſcilicet homines poſtulando mereantur accipere, quod eis Deus omnipotens ante ſæcula diſpoſuit donare, vt Gregor.* dicit in lib. dialogorum.

Libr. 1. ca. 8. à medio.

Ad primum ergo dicendum, quòd non eſt neceſſarium nos Deo preces porrigere, vt ei noſtras indigentias, vel deſideria manifeſtemus, ſed vt nos ipſi conſideremus, in his ad diuinum auxilium eſſe recurrendum.

Ad secundum Dicendum, quòd ſicut dictum* eſt, oratio noſtra non ordinatur ad immutationem diuinæ diſpoſitionis, ſed vt obtineatur noſtris precibus, quod Deus diſpoſuit.

In corp. art.

Ad tertium Dicendum, quòd Deus nobis multa præſtat ex ſua liberalitate, etiam non petita, ſed quòd aliqua vult præſtare nobis petẽtibus, hoc eſt propter noſtram vtilitatem, vt ſcilicet fiduciam quandam accipiamus recurrendi ad Deum, & vt recognoſcamus eum eſſe bonorum noſtrorum authorem. Vnde Chryſoſtomus dicit. Conſidera quanta eſt tibi conceſſa felicitas, quanta gloria attributa, orationibus fabulari cum Deo, cum Chriſto miſcere colloquia, optare quod velis, quod deſideras poſtulare.

In ſententia id habet in lib. 2. de orã do Deũ, nõ procul a principio incipit, Duplici nomine paté.

ARTICVLVS III.

Vtrum oratio ſit actus religionis.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd oratio non ſit actus religionis. Religio enim cum ſit pars iuſtitiæ, eſt in voluntate ſicut in ſubiecto: ſed oratio pertinet ad partem intellectiuam, vt ex ſupra* dictis patet. ergo oratio non videtur eſſe actus religionis, ſed doni intellectus, per quod mens aſcendit in Deum.

¶ 2 Prætereà. Actus latriæ cadit ſub neceſſitate præcepti: ſed oratio non videtur cadere ſub neceſſitate præcepti, ſed ex mera voluntate procedere, cũ nihil aliud ſit ꝙ volitorum petitio. ergo oratio non videtur eſſe religionis actus.

¶ 3 Prætereà. Ad religionem pertinere videtur, vt quis diuinæ naturæ cultum, cæremoniamq; aſferat, ſed oratio nõ videtur aliquid Deo afferre, ſed magis aliquid obtinendum ab eo petere. ergo oratio non eſt religionis actus.

Sed contra eſt, quod dr̃ in Pſal. 140. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Vbi dicit glo. ꝙ in huius figuram in veteri lege incẽſum dicebatur offerri in odorem ſuauem domino: ſed hoc pertinet ad religionẽ. ergo oratio eſt religionis actus.

Respon. dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, ad religionem ꝓprie pertinet reuerentiam, & honorem Deo exhibere, & ideo oĩa illa, per quæ Deo reuerentia exhibetur, pertinent ad religionẽ. Per orationem autẽ hõ Deo reuerentiam exhibet, inquantũ. ſ. ei ſe ſubiicit, & profitetur orando ſe eo indigere, ſicut authore ſuorum bonorũ. Vnde manifeſtũ eſt, ꝙ oratio eſt proprie religionis actus.

Ad primum ergo dicendum, quòd voluntas mouet alias potentias animæ in ſuum finem, ſicut ſupra* dictum eſt. Et ideo religio, quæ eſt in voluntate, ordinat actus aliarum potentiarum ad Dei reuerentiam. Inter alias autem potentias animæ intelle-

¶ *Super quęſtionis octogeſimæ tertiæ Articul. tertium.*

439 Infra art. 15. cor. Et 4. diſ. 15. q. 4. ar. 1. q. 1. & art. 5. q. 1. ad 2.

In art. 3. eiuſdem q. aduerte, ꝙ in oratione, ſeu petitione conſiderari poſſunt tria, ſcilicet res petita petitio, & petens. Si conſideremus rem petitam, ſic oratione non damus Deo, ſed ab ipſo dari aliquid poſtulamus. Si conſideremus petitionem ſic orando offerimus Deo: nam ipſe actus petẽdi eſt actus ſubiectionis, & profeſſionis virtutis. Qui enĩ petit ab aliquo, indiget illo, ac per hoc ſe ſubiicit illi petendo; in cuius ſignum ſuperbi potius volunt indigẽtiam tolerare, quã humiliare ſe petendo aliquid ab aliqua perſona. Ruſus, qui petit, profitetur petendo in illo, a quo petit eſſe potentiã ad adiuuandum, eſſe miſericordiam, vel iuſtitiã vel prouidẽtiam &c. vnde ſperet exaudiri. Et propter hoc petitio, ſeu oratio ponitur actus religionis, cuius eſt honorem Deo exhibere: Honoramus ſiquidẽ Deum petendo, & tãto magis, quanto vel ex modo petendi, vel re petita profitemur ipſum eſſe ſupra omnia creatorem, prouiſorem, redemptorem &c. Et hoc eſt quod author intendit in corpore artic. Si autẽ conſideremus petentem, ſic cum homo petat per mentem, quia petitio eſt actus mentis, & mẽs ſit nobiliſſimũ quod ſit in homine, ſic petẽdo ſubiicimus Deo nobiliſſimam partem noſtri, dum vtimur ea ad

Art. 1. huius quæſt.

q 81. arti. 2. & 4.

D. 771. Art. 1. huius q. ad 2.

es ad petendum à Deo, hoc eſt, ad honorandum Deum, vt declaratum eſt. Et ſic orando offerimus, & ſacrificamus mentem Deo: ſicut genu flectẽdo genua offerimus, & ſacrificamus Deo ipſis ad Dei honorem vtendo. Et hoc eſt quòd author intendit in litera in reſponſione ad tertium.

ctus altior eſt, & voluntati ꝓpinquior. Et ideo poſt deuotionem, quæ pertinet ad ipſam voluntatẽ, oratio, quæ pertinet ad partem intellectiuam, eſt præcipua inter actus religionis, per quam religio intellectum hoĩs mouet in Deũ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ non ſolum petere quæ deſideramus, ſed etiam rectè aliquid deſiderare ſub præcepto cadit: ſed deſiderare quidem cadit ſub præcepto charitatis, petere autẽ ſub præcepto religionis, quod quidẽ præceptum ponitur Matth. 7. vbi dicitur. Petite, & accipietis.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ orando tradit homo mentem ſuam Deo, quã ei per reuerentiã ſubijcit, & quodammodo præſentat, vt patet ex authoritate * Dionyſij prius inducta. Et ideo ſicut mẽs humana præeminet exterioribus, & corporalibus membris, vel exterioribus rebus, q̃ ad Dei ſeruitium applicanẽ, ita ẽt oratio p̃eminet alijs actibus religionis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſolus Deus debeat orari.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſolus Deus debeat orari. Orõ .n. eſt actus religionis, vt* dictum eſt, ſed ſolus Deus ẽ religione colẽdus. ergo ſolus Deus eſt orãdus.

I ¶ 2 Prætereà. Fruſtra porrigitur oratio ad eum, qui orationẽ non cognoſcit: ſed ſolius Dei eſt orationem cognoſcere, tum, quia plerunq; oratio magis agiẽ interiori actu, quem ſolus Deus cognoſcit quã voce, ſẽm illud, quod Apoſt. dicit 1. ad Corin. 14. Orabo ſpiritu, orabo & mente, tum etiã quia vt* Aug. dicit in libr. de cura pro mortuis agenda, Neſciũt mortui etiam ſancti, quid agant viui, etiã eorum filii. ergo oratio nõ eſt niſi Deo porrigenda.

¶ 3 Præt. Si aliq̃bus ſanctis orõnẽ porrigimus, non eſt niſi inquãtũ ſunt Deo coniuncti, ſed quidã in hoc mundo viuẽtes, vel in purgatorio ẽt exiſtentes, ſunt multum G Deo coniuncti per gratiã: ad eos autem nõ porrigitur oratio. ergo nec ad ſanctos, qui ſunt in paradiſo, debemus orationẽ porrigere.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ Iob. 5. Voca, ſi eſt, q tibi reſpõdeat, & ad aliquẽ ſanctorum conuertere.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ oratio porrigiẽ alicui dupliciter. Vno mõ, quaſi per ipſum implenda: alio mõ, ſicut per ipſum impetrãda. Primo quidẽ mõ, ſoli Deo orationẽ porrigimus: qa oẽs orationes noſtræ ordinari debent ad H gratiã, & gloriã cõſequẽdam, q̃ ſolus De⁹ dat, ſẽm illud Pſal. 83. Gratiã, & gloriã dabit Dñs. Sed ſecundo modo, orationem porrigimus ſanctis angelis. & hoĩbus, nõ vt p eos Deus noſtras petitiones cognoſcat, ſed vt eorũ p̃cibus, & meritis orationes noſtræ ſortianẽ effectũ. Et ideo dr̃ Apoc. 8. ꝙ aſcendit fumus incẽſorum de orationibus ſanctorũ de manu angeli coram Deo. Et hoc ẽt patet ex ipſo modo, quo Eccleſia vtitur in orãdo. Nam à ſancta Trinitate petimus, vt noſtri miſereatur, ab aliis autem ſanctis quibuſcunque petimus, vt orent pro nobis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ illi ſoli impẽdimus orãdo religionis cultum, à quo q̃rimus obtinere quod oramus, quia in hoc proteſtamur eũ bonorum noſtrorum authorem, non autem eis, quos requirimus quaſi interpellatores noſtros apud Deum.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ tertiæ Articul. quartum.

IN art. 4. dubium occurrit circa rationem in litera redditã, quare ſolus Deus debet orari: quia ſcilicet omnes orationes noſtræ ordinari debẽt ad gratiam, & gloriã conſequendam, quã ſolus Deus dat. Dupliciter namque deficere videtur, primo in veritate aſſumpti: qa multa licite poteſt homo deſiderare, & facere abſque ordine ad cõſecutionem glo-

Art. 1. huius q. arg. 2. riæ, vt patet de deſiderijs, & operibus cõmoditatum corporalium, ſalutis patriæ, honoris parentis, & huiuſmodi apud cõſtitutos in mortali peccato, & infideles &c. Quicquid autem poteſt deſiderari licite, poteſt quoque licite in oratione peti. Secundo, in illatione: quoniam dato quòd

440 finis omnium orationum ſit gloria a ſolo

1. di. 15. q. 4. art. 5. q. 1. & diſt. 38. q. 1. artic. 1. q. 1. ad 2. Deo donabilis, multa tamen quæ ſunt media ad talem finem, effici poſſunt ab aliis à Deo, vt patet de inſtructione, cuſtodia, & alijs huiuſmodi.

Ar. præced.

¶ Ad hoc dicitẽ, quòd ratio verum in primis aſſumit, per ſe loquendo de oratione fidelium. Ad cuius euidẽtiam ſcito, quòd oratio tripliciter inuenitur, ſcilicet ordinata, inordinata priuatiue, & inordinata contrarie. Oratio

Cap. 14. 15. & 16. to. 4.

ordinata eſt ſola illa, quæ ordinatur ad ſupremum omnium K appetibilium, quod beatitudo æterna eſt. Et ratio eſt, quia primũ in vnoquoq; ordine eſt cauſa omniũ, quæ ſunt poſt. Ac p hoc ſupremũ appetibiliũ eſt cauſa finalis omniũ appetibiliũ: & propterea omnes petitiones debẽt ordinari ad talem finẽ. Et quia orationes fidelium a religione, & fide procedũt, ordinatæ ad ſupremum ſupernaturalem finem, quem reſpiciunt ꝓportionabiliter: ideo verũ eſt per ſe loquẽdo, ꝙ omnes orationes fidelium ordinantur ad gloriam æternã, & de his loquitur litera. Oratio vero inordinata priuatiue, eſt quæ caret ordine ad finem vltimum charitatis, vt cũ quis in pctõ mortali orat pro ſanitate corporis, nihil curans an expediat ad vitam æternam, an cõtrarietur eidem. Et huiuſmodi orationum habitum intentũ quandoque eſt maximum malum, & ſunt cõmunes ſecundũ genus ſuum fidelibus, & infidelibus. Nec mereri orationes dici ſimpliciter: quia nec ſunt ſimpliciter actus

F religionis, vtpote ad ipſius ordinem nõ attinentes. Oratio autem inordinata contrarie, eſt petitio habẽs aliquid contrariũ vitæ æternæ, vt orare ꝓ vindicta, vel pro alio malo. Et hæc nõ orationes, ſed execrationes ſunt &c. litera aũt de his, quæ per ſe ſunt, tantum loquitur. Illatio quoque efficax cõprobatur: quoniam licet multa cõducentia ad vitam æternam poſſint abſolute, & ſecundum ſe effici a creaturis, vt tamen habent rationem mediorum ad vitam æternam, a ſolo Deo, qui nouit eorundem hanc orationem, ſicut numerum electorum, fieri poſſunt. Si enim Pauli Apoſtoli angelus ab angelo ſatanæ eum cuſtodiſſet, contra ſalutẽ Pauli operatus eſſet. & ſimile eſt de aliis. Intẽdit ergo author, quòd q a ſolius Dei eſt dare gloriam æternam, & media vt ſic ad gloriam: ideo oratio, quæ ad gloriam ordinatur, ſoli Deo porrigenda eſt, vt per ipſum implenda.

¶ In reſponſione ad ſecundum in eodẽ articulo aduerte, quòd duo ſunt modi, quibus ſancti in Verbo vident ſingularia, Alter, quo ipſa viſio verbi eſt realiter etiam viſio ſingularium: & hæc eſt cogua ſanctis a principio ſuæ beatitudinis. Alter eſt quo ipſa viſio Verbi eſt cauſaliter tantum viſio ſingulariũ: & hæc de nouo aduenit ſanctis, iuxta diuinæ gratiæ extenſionem. Patet enim vtrũque modum inueniri in ſanctis. Primum quidem ex eo, quòd cognoſcere, quadam ſingularia ad beatitudinem eorum ſpectat. Secundum autem ex eo, quòd reuelationes eiſdem fiunt de nouo &c. Quo autem horum modo ſancti videant orationes noſtras, non facile dixerim. Ex hac tamen litera habetur, quòd maxime excellentiã eorum decet, quòd cognoſcant petitiones ad eos factas & conſequenter primo modo videant in Verbo eaſdẽ: quoniã beatitudo ipſa ſumma excellentia eſt. Et hoc videtur atteſtari Eccleſia in ſuo modo interpellandi ſanctos, dum dicit. Sancte Petre, ora ꝓ nobis. Niſi .n. præſupponeret omnes ſanctos ex hoc, quòd Deo fruuntur, orationes noſtras cognoſcere, nõ omnes adiret vt orarent pro nobis: ſed orandus prius eſſet Deus, vt eis reuelaret orationes noſtras, & ſic ipſi orarent pro nobis. Maior mihi videtur hæc Eccleſiæ authoritas, quàm cuiuſquã doctoris propter quod ſic eſſe credo. Cũ quo tamen ſtat, ꝙ nouis illuminationibus cognoſcãt quid circa ſuos clientulos agẽdũ; aut quid ſimpliciter orãdũ pro eis ſit, ita ꝙ ipſis orationes vidẽt ipſa Verbi viſione. An aũt hoc expediat quod petit, aut quomodo implendũ ſit, & an Deo hoc placeat, & huiõi, ſecundo modo

do modo diſcunt'. Et
ppterea eccleſia Deũ
rogat, vt faciat ſan-
ctos orare pro nobis
dicens. Tribue quæſu
mus Domine omnes
Lib.12.c.13. circa princ. ſanctos tuos iugiter
pro nobis orare. Nã
videntes ſancti orõ-
nes noſtras, neſciunt ſi
orandus eſt Deus ſim
pliciter pro illa peti-
tione, vt dictum eſt.

Ad secundum dicendũ,
quòd mortui ea, quæ in hoc mun
do aguntur, conſiderata eorum
naturali conditione, non cogno-
ſcunt, & præcipue interiores mo-
tus cordis: ſed beatis, vt Grego.*
dicit in 12. Moral. in Verbo ma-
nifeſtatur illud, quod decet eos
cognoſcere de eis, quæ circa nos
aguntur, etiam quantum ad inte-
riores motus cordis: maxime au-
tem excellentiam eorum decet, vt
cognoſcant petitiones ad eos fa-
ctas vel voce, vel corde: & ideo petitiones, quas ad eos
dirigimus, Deo manifeſtante cognoſcunt.

Ad tertium Dicendum, quòd illi, qui ſunt in
hoc mundo, aut in purgatorio, nondum fruuntur viſio
ne Verbi, vt poſſint cognoſcere ea, quę nos cogitamus,
vel dicimus. Et ideo eorum ſuffragia non imploramus
orando, ſed à viuis petimus colloquendo.

Articulus V.

*Vtrum in oratione debeamus aliquid deter-
minate à Deo petere.*

441 4.di.15.q.4. art.4.q.1. Et opuſc.3. capit. 140.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quòd
in oratione nihil determinate à Deo petere de
beamus: Quia, vt* Damaſcen. dicit: Oratio, eſt
petitio decẽtium à Deo. Vnde inefficax eſt oratio, per
quam petitur id, quod non expedit, ſecũdum illud Iac.
4. Petitis, & non accipitis, eo quòd male petatis: ſed ſi-
cut dicitur Roman. 18. Quid oremus, ſicut oportet, ne
ſcimus. ergo non debemus aliquid orando determi-
nate petere.

*Libr.3. fid. orth.c.24.

¶ 2 Prætereà. Quicunque aliquid determinate ab alio
petit, nititur voluntatem ipſius inclinare ad faciendum
id, quod ipſe vult, non autem ad hoc tendere debemus
vt Deus velit quod nos volumus, ſed magis vt nos veli-
mus, quod ipſe vult, vt dicit gloſſ. ſuper illud Pſalm. 32.
Exultate iuſti in Domino. ergo non debemus aliquid
determinate à Deo in oratione petere.

¶ 3 Pretereà. Mala à Deo petenda non ſunt, ad bona au
tem Deus nos inuitat, fruſtra autem ab aliquo petitur,
ad quod accipiendum inuitatur. ergo non eſt determi
nate aliquid à Deo in oratione petendum.

Sed contra eſt, quod Dominus Matth. 6. &
Luc. 11. docuit diſcipulos determinate petere ea, quæ
continentur in petitionibus orationis dominicæ.

Lib.7.c.2. in tit. Externa: de Socrate Philoſopho.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut* Vale-
rius M. refert, Socrates nihil vltra petendum à dijs im-
mortalibus arbitrabatur, quàm vt bona tribuerent,
quia hi demum ſcirent, quid vnicuique eſſet vtile: nos
autem plerunque id votis expetimus, quod non im-
petraſſe melius foret. Quæ quidem ſententia aliquali-
ter vera eſt, quantum ad illa quæ poſſunt malum euen-
tum habere, quibus etiam homo poteſt male, & bene
vti, ſicut diuitiæ. quæ vt ibidem dicit, multis extitio fue
re: honores etiam complures peſſum dederunt, regna,
quorum exitus ſæpe miſerabiles cernuntur, ſplendida
coniuga, quæ nonnunquàm funditus domos euertũt.
Sunt tamen quædam bona, quibus homo male vti non
poteſt, quæ ſcilicet, malum euentum habere non poſ-
ſunt. Hæc autem ſunt, quibus beatificamur, & quibus
beatitudinem meremur, quæ quidem ſancti orando
abſolute petunt, ſecundũ illud Pſa. 79. Oſtende faciem
tuam, & ſalui erimus. Et iterum 118. Deduc me in ſemi
tam mandatorum tuorum.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet homo
ex ſe ſcire non poſſit quid orare debeat; Spiritus tamẽ,
vt ibidem dicitur, in hoc adiuuat infirmitatem noſtrã,
quòd inſpirando nobis ſancta deſideria rectè poſtula-
re nos facit. Vnde Dominus dicit Io. 4. quòd veros ado
ratores, adorare oportet in ſpiritu, & veritate.

Ad secundum Dicendum, quòd cum oran-
do petimus aliqua, quæ pertinent ad noſtram ſalutem,
conformamus voluntatem noſtram voluntati Dei, de
qua dicitur 1. Timothe. 2. quòd vult omnes homines
ſaluos fieri.

Ad tertium dicendum, quod ſic ad bona Deus
nos inuitat, quòd ad ea non paſſibus corporis, ſed pijs
deſiderijs, & deuotis orationibus accedamus.

Articulus VI.

Vtrum homo debeat temporalia petere à Deo orando.

442 4.di.15.q.4. art.5.q.2.

Ad sextum ſic proceditur. Videtur quòd
homo non debeat tẽporalia petere à Deo orã-
do. Quæ enim orando petimus, quærimus: ſed
temporalia non debemus quærere: dicitur enim Matt.
6. Primum quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius, &
hæc omnia adijcientur vobis, ſcilicet temporalia, quæ
non quærenda dicit, ſed adijcienda quæſitis. ergo tem-
poralia non ſunt in oratione à Deo petenda.

¶ 2 Prætereà. Nullus petit niſi ea, de quibus eſt ſolici-
tus; ſed de temporalibus ſolicitudinem habere nõ poſ
ſumus, ſecundum quod dicitur Matth. 6. Nolite ſolici-
ti eſſe animæ veſtræ quid manducetis. ergo temporalia
petere non debemus orando.

¶ 3 Prætereà. Per orationem noſtram mens debet ele-
uari in Deum, ſed petẽdo temporalia deſcendit ad ea,
quæ infra ſe ſunt, contra id, quod Apoſto. dicebat 2. ad
Cor. 4. Non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed
quæ nõ videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt
quæ autem nõ videntur, æterna. ergo non debet homo
temporalia in oratione à Deo petere.

¶ 4 Prætereà. Homo non debet petere à Deo, niſi bo-
na, & vtilia, ſed quandoque temporalia habita ſunt no-
ciua non ſolum ſpiritualiter, ſed etiam temporaliter. er
go non ſunt in oratione à Deo petenda.

Sed contra eſt, quod dicitur Prouerb. 30.
Tribue tantum victui meo neceſſaria.

Respondeo Dicendũ, quod ſicut* Aug. dicit ad
Probam de orando Deum. Hoc licet orare, quod licet
deſiderare. Temporalia autem licet deſiderare, non qui
dem principaliter, vt in eis finem conſtituamus, ſed ſi-
cut quædam adminicula, quibus adiuuamur ad tenden
dum in beatitudininem, in quantum. ſ. per ea vita corpo
ralis ſuſtentatur & inquantum nobis organice deſer-
uiunt ad actus virtutum. Vt etiam* Philo. dicit in 1. Et-
hic. & ideo pro temporalibus licet orare. Et hoc eſt, quod
Aug. dicit† ad Proham, quod ſufficientiam vitę non indecẽ
ter vult, quiſquis eam vult, & non amplius, quæ quidem
non appetitur propter ſeipſam, ſed propter ſalutẽ cor-
poris, & congruentem habitum perſonæ hominis, vt
non ſit inconueniens eis, cum quibus viuendum eſt.
Iſta ergo cum habentur, vt teneantur, cum non haben-
tur, vt habeantur, orandum eſt.

Epiſto. 121. cap. 12. Et c. 4. & 5. to. 2.
Lib. 1. Ethi. cap. 8. ad fi. tom. 5.
†Epiſt. 121. cap. 6. circa med. tom. 2.

Ad primum ergo dicendũ, quòd temporalia nõ
ſunt quærenda principaliter, ſed ſecũdario. Vnde Aug.
dicit† in lib. de ſerm. do. in monte. Cum dixit illud, pri-
mo quærẽdum eſt, ſ. regnum Dei, ſignificauit, quia hoc
ſcilicet temporale bonum, poſterius quærendum eſt,
non tempore, ſed dignitate, illud tamquam bonum no
ſtrum, hoc tamquam neceſſarium noſtrum.

Lib. 2. c. 24. paulo à princip. tom. 4.

Ad secundum dicendum, quod non quælibet
ſolicitudo rerum temporalium eſt prohibita, ſed ſu-

perſlua,& inordinata,vt ſupra habitum*eſt.
q.55. art.6. Ad tertium Dicendum,quòd quando mens
noſtra intendit temporalibus rebus,vt in eis quieſcat,
remanet in eis depreſſa;ſed quando intendit eis in ordi
ne ad beatitudinem conſequendam,non ab eis deprimi
tur,ſed magis eleuatur ſurſum.

Ad qvartvm Dicendum, quod ex quo non
petimus temporalia, tamquàm principaliter quæſita,
ſed in ordine ad aliud, eo tenore à Deo petimus ipſa,
vt nobis concedantur ſecundum quod expediunt ad
ſalutem.

Articvlvs VII.

Vtrum debeamus pro alijs orare.

443
3.q.21.ar.3. ad 3,Et 4.di ſtin.15.q.4. art.4.q.3.
Ad septimvm ſic proceditur.Videtur quòd
non debeamus pro alijs orare.In orando enim
ſequi debemus formam,quam Dominus tradi
dit;ſed in oratione dominica petitiones pro nobis faci
mus, non pro alijs dicentes,Panem noſtrum quotidia-
num da nobis hodie &c, ergo non debemus pro a-
lijs orare.

¶ 2 Prætereà. Ad hoc oratio fit,vt exaudiatur:ſed vna
de conditionibus,quæ requiruntur ad hoc, quòd ora-
tio ſit exaudibilis,eſt vt aliquis oret pro ſeipſo.vnde ſu-
per illud Ioan. 16. Si quid petieritis patrem in nomine
Tract. 102. non remote à princip, tom.9. meo,dabit vobis.*Aug.dicit, Exaudiuntur omnes pro
ſeipſis,non autem pro omnibus: vnde non ſimpliciter H
dictum eſt,dabit:ſed dabit vobis.ergo videtur quòd nõ
debeamus pro alijs orare,ſed ſolum pro nobis.

¶ 3 Prætereà.Pro aliis,ſi ſint mali,prohibemur orare ſe
cundum illud Hier.7, Tu ergo noli orare pro populo,
hoc,& non obſiſtas mihi, quia non exaudiam te: pro
bonis autem non oportet orare, quia ipſi pro ſeipſis
orantes exaudiũtur.ergo videtur quòd non debeamus
pro aliis orare.

Sed contra eſt,quod dicitur Iacob.5.Orate
pro inuicem,vt ſaluemini.

Art.præced. Respondeo Dicendum,quòd ſicut* dictum eſt,
illud debemus orando petere, quod debemus deſide-
rare. Deſiderare autem debemus bona non ſolum no-
bis,ſed etiam aliis. Hoc enim pertinet ad rationem di- I
lectionis,quam proximis debemus impendere,vt ex ſu
q.25.& 26. pra dictis* patet:& ideo charitas hoc requirit,vt pro a-
Homil. 14. in imperfecto circa princ. tom.2. liis oremus. Vnde* Chriſoſto.dicit ſuper Matth.Pro ſe
orare neceſſitas cogit:pro altero autem charitas frater
nitatis hortatur. Dulcior autem ante Deum eſt oratio
non quam neceſſitas tranſmittit,ſed quam charitas fra
ternitatis commendat.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut Cypria-
nus dicit in libr.de oratione Dominica,ideo non dici-
mus pater meus,ſed noſter:nec da mihi, ſed da nobis:
quia vnitatis magiſter noluit priuatim precem fieri, vt
ſ.quis pro ſe tantum precetur. Vnum.n.orare pro om-
nibus voluit:quoniam in vno omnes ipſe portauit. K

Ad secvndvm dicendum,quòd pro ſe orare
ponitur conditio orationis, non quidem neceſſaria ad
effectum merendi,ſed ſicut neceſſaria ad indeficientiã
impetrandi. Contingit enim quandoque, quòd ora-
tio pro alio facta non impetrat,etiam ſi fiat pie,& per-
ſeueranter,& de pertinentibus ad ſalutem propter im-
pedimentum,quod eſt ex parte eius,pro quo oratur,ſe
cundum illud Hier.15.Si ſteterint Moyſes, & Samuel
coram me,non eſt anima mea ad populum iſtum. Ni-
hilominus tamen oratio meritoria erit orãti,qui ex cha
ritate orat,ſecundum illud Pſal.34.Oratio mea in ſinu
meo conuertetur.gloſ.ideſt,etſi non eis proſit,ego ta-
men non ſum fruſtratus mea mercede.

F Ad tertivm Dicendum, quòd etiam pro
peccatoribus orandum eſt,vt conuertantur, & pro iu-
ſtis, vt perſeuerent, & proficiant. Orantes tamen non
pro omnibus peccatoribus exaudiuntur, ſed pro qui-
buſdam.Exaudiuntur enim pro prædeſtinatis, non au-
tem pro præſcitis ad mortem,ſicut etiã correctio, qua
fratres corrigimus,effectum habet in prædeſtinatis,nõ
in reprobatis,ſecundum illud Eccleſiaſt. 7. Nemo po-
teſt corrigere,quem Deus deſpexerit. Et ideo dicitur
1.Ioann.5.Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccato non
ad mortem,petat, & dabitur ei vita peccanti peccatum
non ad mortem.Sed ſicut nulli quandiu viuit hic, ſub-
trahendum eſt correctionis beneficium, quia non poſ
G ſumus prædeſtinatos diſtinguere à reprobatis,vt* Au- Cap.15.tomo 7.
guſtin.dicit in libr de correptione,& gratia, ita etiam
nulli eſt denegandum orationis ſuffragium. Pro iuſtis
etiam eſt orandum triplici ratione.Primo quidẽ, quia
multorum preces facilius exaudiuntur.vnde ſuper illud
Roman.15.Adiuuetis me in orationibus veſtris,dicit* Eſt Ambro. circa finem cõmẽtarij ad 15.ca ad Ro.tom.5.
Gloſſ.Bene rogat Apoſtolus minores ꝓ ſe orare.Mul-
ti enim minimi dum congregantur vnanimes,fiunt ma
gni;& multorum preces impoſſibile eſt,quòd non im-
petrent illud,ſcilicet quod eſt impetrabile.Secundo,vt
ex multis gratia agatur Deo de beneficijs; quæ confe-
runtur iuſtis,quæ etiam in vtilitatem multorũ vergunt,
vt patet per Apoſtolum 2.ad Corinth.1.Tertio,vt ma-
iores non ſuperbiant,dum cõſiderant ſe minorum ſuf-
fragiis indigere.

Articvlvs VIII.

Vtrum debeamus pro inimicis orare.

444
3.diſt.30.ar.2.cor.Et vir.q.21.art.8.cor.&.
Ad octavvm ſic pro
ceditur. Videtur quòd nõ de
beamus pro inimicis ora
re,quia,vt dicitur Rom.15.Quæ-
cunque ſcripta ſunt, ad noſtram
doctrinam ſcripta ſunt;ſed in ſa-
cra ſcriptura inducuntur multæ
imprecationes contra inimicos.
dicitur enim in Pſal.6.Erubeſcãt,
& conturbentur omnes inimici
mei,conuertantur, & erubeſcant
valde velociter.ergo & nos debe-
mus orare contra inimicos no-
ſtros magis,quàm pro eis.

¶ 2 Prætereà. Vindicare de inimi
cis,in malum inimicorum cedit,
ſed ſancti vindictam de inimicis
petunt, ſecundum illud Apocaly.
6.Vſquequo non vindicas ſangui
nem noſtrum de his,qui habitant
in terra? vnde & de vindicta im-
piorum lætãtur,ſecundum illud Pſal.57.
K Lætabitur iuſtus cum viderit vin-
dictam.ergo nõ eſt orandum pro
inimicis,ſed magis contra eos.

¶ 3 Prætereà.Operatio hominis,
& eius oratio non debent eſſe cõ
traria,ſed homines quãdoq;licite
impugnãt inimicos, alioquin om
nia bella eſſent illicita,quod eſt con
tra ſupra*dicta.ergo nos non de-
q.40.art.1. bemus orare pro inimicis.

Sed contra eſt, quod
dicitur Matth.5.Orate pro perſe
quẽtibus,& calumniantibus vos.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ tertię Articul. octauum.

Omiſſis artic. 5.6.
& 7. in 8. eiuſdẽ
83.q.articul,dubium
occurrit ſimpliciter
& ad hominem cir-
ca iſta verba. Vel ſi
veniam peteret. Ad
hominem quidem,
quia ſuperius in q.
25.articul.7.& 8.vbi
de dilectione inimi-
corum tractatum eſt,
ſolus neceſſitatis ar-
ticulus exceptus eſt.
Hic autem vltra ne-
ceſſitatem, excipitur
petitio veniæ. Quo-
modo ſtant hæc ſi-
mul? Simpliciter ve-
ro,quia regula gene-
ralis eſt,quòd præce-
pta affirmatiua licet
obligent ſemper, nõ
tamen obligant ad
ſemper operandum,
ſed ſolo neceſſitatis
tempore. Quomodo
ergo nunc contra
tempus neceſſitatis
diſtinguitur tempus
petitionis veniæ? Et
augetur dubiũ: quia
nõ apparet ad quem
actum dilectionis in
ſpeciali teneatur hic
propter hoc,quòd ini
micus petit ab eo ve
niam.Nam ſi ego di-
ligo in communi ini
micũ, nec in ſpeciali
cum

cum odio habeo: & cum petit veniã, ego nõ teneor illi remittere pœnam, quã de iure debet, ad quem nouum actum obligor ex illius petitione? Si dicatur vt vulgo dicĩ, quòd debeo parcere quo ad offenſam, hoc nihil aliud eſt, quã eum non habere odio, nõ velle ei malũ, quod a principio habui. Modo autem quærimus nouũ actum poſitiuum, ad quem teneatur tempore petitiõis veniæ. Si dicatur, quòd tenetur ei loqui, mirum eſt, quòd melioris ſit conditionis inimicus petẽs veniam, quàm is, qui nunquam me offendit. Illi enim petenti quodcunque a me, non teneor reſpondere extra articulum neceſſitatis, & illi tenebor? Minus conſona hæc rationi videntur.

Art. præced.

q. 25. arti. 6. 8. & 9.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum communiter offenſi homines malã habeant voluntatem cõtra inimicos ſuos, ſi huic præſumptioni communi adiungatur in ſpeciali, quòd inimico petenti veniam, non annuit, probabilis, aut violẽta opinio ẽt, quòd malam habet voluntatem contra inimicum, ac per hoc & petenti veniam datur occaſio recidiuæ inimicitiæ, ex quo locum veniæ non inuenit, & alijs ſcandalum. Vnde ipſa petitio veniæ tempus determinat, quo charitas debet neceſſario exire in actum manifeſtationis cordis ſui erga inimicum: & ſic tempus petitionis veniæ eſt tempus neceſſitatis.

Li. 1. cap. 42. à med. to. 4.

¶ Sed vt concor. les ſcripturas, diſtingue de neceſſitate, quæ eſt multiplex, quædam ex parte indigẽtiæ perſonæ, vt patet re fame morientem, & huiuſmodi: quædam ex parte occurrentium conditionũ, vt corrigere fratrem habendo probabilem cognitionem, quòd inde liberabitur à peccato. Et licet omnes huiuſmodi neceſſitates comprehendantur ſub tempore neceſſitatis, quando dicitur, quòd præcepta affirmatiua non obligant niſi tempore neceſſitatis, vna tamen quandoque diſtinguitur contra aliam alicubi: & ſic accidit in præſenti litera. Vnde nulla eſt ſimpliciter controuerſia, vt ex nunc declaratis patet. Et ſimiliter nulla eſt inter doctores dicta contrarietas: quia hic neceſſitatem ex parte indigentiæ perſonæ diſtinxit contra neceſſitatem ex parte conditionum occurrentium. Superius aũt ſub articulo neceſſitatis, omnem neceſſitatis modum comprehendit cuius ſignum eſt, quòd hoc in loco dicit hanc doctrinam eſſe eandem cum ſupradicta, dicens, Vt ſupra habitum eſt in tractatu de charitate.

Eod. lib. 1. c. 35. circa medio tom. 4. Et libr. 2. de quæſt. Euã. cap. 45. to. 4.

† Cap. vel q. 68. incipit hic li. Deus certe perfectus eſt tomo 4.

¶ In reſponſione ad primum, habet latiſſimum campũ interpretandi ſacram ſcripturam quo ad imprecationes, & ſimul modos, quibus appetitu recto, aliorũ mala nobis complacere poſſunt. Nam dempta prima expoſitione, quæ optatiuũ pro enunciatiuo interpretatur fiat, pro fiet, reliquæ ad effectum conſentientis malo proximi ſpectant. Secunda quidem mala pro correctione hominum, ac per hoc pro vtilitate correctorũ, vel communi, vult. Tertia vero mala, pro deſtructiõe regni peccati vult. Quarta autẽ mala, pro iuſtitia diuina vult: & eſt ſermo ſemper de malo pœnæ. Et eſt hæc diſtinctio ſumenda penes id, quod directe reſpicitur a petente ſeu optante.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem, ſcito Nouitie, quòd ſanctos petere ratione vindictam eſt paſſiones ſuas, q̃ ſunt rõ vltionis, patentes hr̃. Hoc. n. modo ſanguis Abel clamauit rõne. Effuſus. n. patenter, fraternus ſanguis, ratio erat vltionis. 445

3. di. 34. q. 1. artic. 6. Et opuſc. 3. cap. 254. vſq; in fi. & opuſ. 4.

¶ In reſponſione ad tertium, intellige per vnicam cauſam oẽs alias licitas cauſas impugnandi inimicos. Non enim ſolum vt cõuertanẽ a peccatis, ſed pp alias cãs eſt licitum, vt patet ſuperius de bello. Et eadẽ eſt ratio de omnibus ad hoc vt oratio, & operatio non contrarientur. Veruntamen licet oratio, & operatio non debeant contrariari, poteſt tamen locum habere oratio vbi nõ poteſt locum habere operatio. Licet. n. orãdo cuilibet propter cõe bonum petere mortem hæreſiarchæ, vel tyrannizantis, nõ tamẽ licet cuilibet occidere illum. Quicquid ergo licet alicui operari, licet illi orare, ſed non econtra.

Respondeo Dicendum, quòd orare pro alio, charitatis eſt, ſicut* dictum eſt: vnde eodem modo quo tenemur diligere inimicos, tenemur pro inimicis orare. Qualiter autem teneamur inimicos diligere, ſupra* habitum eſt in tractatu de charitate, vt ſcilicet, in eis diligamus naturam, non culpã. Et quòd diligere inimicos in generali eſt in præcepto, in ſpeciali autẽ non eſt in præcepto, niſi ſecundum præparationẽ animi, vt. ſ. homo eſſet paratus, etiam ſpecialiter inimicũ diligere, & eum iuuare in neceſſitatis articulo, vel ſi veniã peteret: ſed in ſpeciali abſolute inimicos diligere, & eos iuuare, perfectionis eſt. Et ſimiliter neceſſitatis eſt, vt in communibus noſtris orationibus, quas pro alijs facimus, inimicos non excludamus. Quod autem pro eis ſpecialiter oremus, perfectionis eſt: non neceſſitatis, niſi in aliquo caſu ſpeciali.

Ad primum ergo dicẽdũ, quòd imprecationes, q̃ in ſacra ſcriptura ponuntur, quadrupliciter poſſunt intelligi. Vno modo, ſecũdum quod prophetæ ſolẽt in figura imprecantis futura prædicere, vt* Auguſtin. dicit in lib. de ſerm. domin. in monte. Secundo, prout quædã temporalia mala peccatoribus quandoque à Deo in correctionem mittuntur. Tertio, quia intelliguntur petere non cõtra ipſos homines, ſed cõtra regnũ peccati, vt. ſ. correctione hominum peccata deſtruantur. Quarto, conformando voluntatem ſuam diuinæ iuſtitiæ circa damnationẽ perſeuerantium in peccato.

Ad secundum dicẽdũ, quòd ſicut in eodem lib.* Aug. dicit, Vindicta martyrum eſt, vt euertatur regnum peccati, quo regnãte tanta perpeſſi ſunt. Vel ſicut dicit in libro † de quæſtionibus veteris, & noui teſtamenti, poſtulãt ſe vindicari non voce, ſed ratione, ſicut ſanguis Abel clamauit de terra: lætantur aũt de vindicta nõ pp eã, ſed propter diuinam iuſtitiam.

Ad tertium dicendum, quòd licitũ eſt impugnare inimicos, vt compeſcantur à peccatis, quod cedit in bonum eorum, & aliorũ. Et ſic etiam licet orando petere aliqua temporalia mala inimicorum, vt corrigantur, & ſic oratio, & operatio non erunt contraria.

Articulus IX.

Vtrum conuenienter ſeptem petitiones orationis dominicæ aſſignentur.

Ad nonum ſic proceditur. Videtur quòd inconueniẽter ſeptem petitiones orõnis dominicæ aſſignentur. Vanũ. n. eſt petere ſanctificari illud, quod ſemper eſt ſanctũ: ſed nomẽ Dei ſemper eſt ſanctum, ſecundum illud Luc. 1. Sanctũ nomẽ eius. Regnum etiam eius eſt ſempiternũ, ſecũdum illud Pſal. 144. Regnum tuum Domine, regnum omnium ſæculorum: Voluntas etiam Dei ſemper impletur, ſecundum illud Iſa. 46. Omnis voluntas mea fiet. vanum ergo eſt petere, quòd nomen Dei ſanctificetur, quòd regnũ eius adueniat, & quòd voluntas eius fiat.

¶ 2 Præterea. Prius eſt recedere à malo, q̃ cõſequi bonum. inconueniẽter ergo videntur præordinari petitiones, quæ pertinent ad conſequendum bonũ, petitionibus, quæ pertinent ad amotionem mali.

¶ 3 Præt. Ad hoc aliquid petitur, ut donetur: ſed præcipuum donũ Dei eſt Spiritusſanctus, & ea q̃ nobis per ipſum dantur. ergo videntur inconuenienter poni petitiones, cum non reſpondeant donis Spiritusſancti.

¶ Super quæſtionis octogeſimætertiæ Articul. nonum.

IN art. 9. eiuſdem quæſtionis aduerte, quòd primæ tres petitiones orõnis dominicæ, aliter poſſunt ordinari quo ad principale deſideratum, vt oẽs tres ſpectẽt principaliter ad amorem, quo Deum in ſeipſo diligimus: Secũdario autem ad amorem, quo nos in Deo diligimus, in cuius ſignũ in ſingulis triũ ponitur pronomen, tuũ: in reliquis quatuor pronomẽ, noſtri & ſic prima petit eleuationem ſtabilem diuini nominis cum effectu, Secunda, quòd ipſe regnet cum effectu, non diabolus, non caro, nõ mundus, nõ peccatum. Tertia, quod ſua impleatur voluntas cum effectu. Hæc enim nunc nõ adſunt Deo niſi ſecundum quid, pp tot peccata, & occultationem adimpletionis eo modo, quo implentur. Et hoc quod in ſingulis dictum

eſt cum effectu, intelligitur per illum ſubiunctum modum, Sicut in cœlo, & in terra: quia ſingularum trium eſt modus, ita quòd rectum noſtrum deſiderium primo ad hoc tendit, hoc optat, hoc petit quaſi ipſius Dei bonum, vt ipſe in ſuo nomine ſanctificetur, ideſt, ſuper omnia ſtabiliter eleuetur, ſicut in cœlo, & in terra, vt ipſe regnet, non peccatum: ſicut in cœlo & in terra, vt ipſius voluntas, non aliena quæcunque, fiat ſicut in cœlo, & in terra: in quibus tamen eiſdem petitionibus noſtra bona ſpiritualia maxima ſecundario petimus, vt in litera exponitur. Ordinantur autem inter ſe hæ tres ſic, quia primo nomen, ſecundo regnum, tertio ad nutum executio deſideratur.

Epiſto. 121. capit. 12. in prin. tom. 2.

¶4 Præterea. Secundum Lucam, In oratione dominica ponuntur ſolum quinque petitiones, vt patet Luc. 21. ſuperfluum ergo fuit ſecundum Matth. quòd ſeptem petitiones ponuntur.

¶5 Præterea. In vanũ videtur captare beneuolentiam eius, qui beneuolentia ſua nos præuenit: ſed Deus ſua beneuolentia nos præuenit, quia ipſe prior dilexit nos*, vt dicitur 1. Ioann. 4. Superflue ergo præmittitur petitionibus, Pater noſter, qui es in cœlis, quod videtur ad beneuolentiam captandum pertinere.

SED IN CONTRARIVM ſufficit authoritas Chriſti orationem inſtituentis.

RESPONDEO Dicendum, quòd oratio dominica perfectiſſima eſt, quia ſicut* Auguſtin. dicit ad Probam. Si recte, & congruenter oramus, nihil aliud dicere poſſumus, quàm quod in iſta oratione dominica poſitum eſt. Quia enim oratio eſt quodammodo deſiderii noſtri interpres apud Deum, illa recte ſolum orando petimus, quæ recte deſiderare valemus. In oratione autem dominica non ſolum petuntur omnia, quæ recte deſiderare poſſumus, ſed etiam eo ordine, quo deſideranda ſunt, vt ſic hæc oratio non ſolum inſtruat poſtulare, ſed etiam ſit informatiua totius noſtri affectus. Manifeſtum eſt autem, quòd primo cadit in deſiderio noſtro finis: deinde ea, quæ ſunt ad finem. Finis autem noſter Deus eſt, in quem noſter affectus tendit dupliciter, vno quidem modo, prout volumus gloriam Dei; alio modo, ſecundum quod volumus frui gloria eius, quorum primum pertinet ad dilectionem Dei, qua Deum in ſeipſo diligimus, ſecundum vero pertinet ad dilectionem, qua diligimus nos in Deo. Et ideo prima petitio ponitur, Sanctificetur nomen tuum, per quam petimus gloriam Dei. Secunda vero ponitur, Adueniat regnum tuum, per quam petimus ad gloriam Dei, & regni eius peruenire. Ad finem autem prædictum nos ordinat aliquid dupliciter, vno modo per ſe: alio modo per accidens. Per ſe quidem bonum, quod eſt vtile in finem. Eſt autem aliquid vtile in finem beatitudinis dupliciter. vno modo directe, & principaliter ſecundum meritum, quo beatitudinem meremur Deo obediendo, & quantum ad hoc ponitur, Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra. Alio modo inſtrumentaliter, & quaſi coadiuuans nos ad merendum, & ad hoc pertinet quod dicitur, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, ſiue hoc intelligatur de pane ſacramentali, cuius quotidianus vſus proficit homini, in quo etiam intelliguntur omnia alia ſacramenta, ſiue etiam intelligatur de pane corporali, vt per panem intelligatur omnis ſufficientia victus, ſicut dicit* Auguſt. ad Probam: Quia & Euchariſtia eſt præcipuum ſacramentum, & panis eſt præcipuus cibus. Vnde & in Euangelio Matthæi ſcriptum eſt, Super ſubſtantialem, ideſt, præcipuum, vt* Hieronymus exponit. Per accidens autem ordinamur in beatitudinẽ per remotionem prohibẽtis. Tria autem ſunt, quę nos à beatitudine prohibent. Primo quidem peccatum, qđ

Epiſtol. 121. capit. 11. in med. tom. 2.

Matth. 6. Et ad Titum c. 2. tom. 9.

F directe excludit à regno, ſecundum illud 1. ad Corinthios 6. Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes &c. Regnum Dei poſſidebunt, & ad hoc pertinet quod dicitur, Dimitte nobis debita noſtra. Secundo, tentatio, quæ nos impedit ab obſeruantia diuinæ voluntatis, & ad hoc pertinet, quod dicitur, Et ne nos inducas in tentationem, per quod non petimus vt non tentemur, ſed vt à tentatione non vincamur, quod eſt in tentationem induci. Tertio, pœnalitas præſens, vt quæ impedit ſufficientiam vitæ, & quantum ad hoc dicitur, Libera nos à malo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut* Auguſtinus dicit in libro de ſermo. domin. in monte, cum

Lib. 2. ca. 10. circa princ. & ca. 8. to. 4.

G dicimus, Sanctificetur nomen tuum, non hoc petitur quaſi non ſit ſanctum nomen Dei, ſed vt ſanctum ab hominibus habeatur, quod pertinet ad Dei gloriam in hominibus propagandam. Quod autem dicitur, Adueniat regnum tuum non ita dictum eſt, quaſi Deus nunc non regnet, ſed ſicut* Auguſtin. dicit ad Probam, Deſiderium noſtrum ad illud regnum excitamus, vt illud nobis veniat, atque in eo regnemus. Quod autem dicitur, Fiat voluntas tua, recte intelligitur, vt obediatur præceptis tuis, Sicut in cœlo, & in terra: id eſt, ſicut ab angelis, ita ab hominibus. Vnde hæ tres petitiones perfecte complebuntur in vita futura, aliæ vero quatuor pertinent ad neceſſitatem vitæ præſentis, ſicut Auguſt. dicit* in Enchiridio.

Epiſto. 121. cap. 11. ante medium to mo 2.

Enchiridij ca. 115. to. 3.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd cum oratio
H ſit interpres deſiderij, ordo petitionum non reſpondet ordini executionis, ſed ordini deſiderii, ſiue intentionis, in quo prius eſt finis, quàm ea quæ ſunt ad finem, & conſecutio boni, quàm remotio mali.

AD TERTIVM Dicendum, quòd* Auguſtin. in libr. de ſermo. domin. in monte, adaptat ſeptem petitiones donis, & beatitudinibus, dicens. Si timor Dei eſt, quo beati fiunt pauperes ſpiritu, petamus vt ſanctificetur nomen Dei in hominibus timore caſto. Si pietas eſt, qua beati fiunt mites, petamus vt veniat regnũ eius, vt miteſcamus, nec ei reſiſtamus. Si ſcientia eſt, qua beati ſunt qui lugent, oremus vt fiat voluntas eius, & ſic non lugebimus. Si fortitudo eſt; qua beati ſunt qui eſuriunt, oremus vt panis noſter quotidianus detur nobis. Si conſilium eſt, quo beati ſunt miſericor-
I des, debita dimittamus, vt nobis noſtra dimittantur. Si intellectus eſt, quo beati ſunt mundo corde, oremus ne habeamus duplex cor temporalia ſectando, de quibus tentationes fiunt in nobis. Si ſapientia eſt, qua beati ſunt pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, oremus vt liberemur à malo. Ipſa enim liberatio liberos nos faciet filios Dei.

Lib. 2. ca. 18. tom. 4.

AD QVARTVM dicendum, quòd ſicut* Auguſt. dicit in Enchirid. Lucas in oratione dominica petitiones non ſeptem, ſed quinque complexus eſt. Oſtendẽs enim tertiam petitionem duarum præmiſſarum eſſe quodammodo repetitionem, prætermittendo eam
K magis facit intelligi, quia ſcilicet, ad hoc præcipue voluntas Dei tendit, vt eius ſanctitatem cognoſcamus, & cum ipſo regnemus. Quod etiam Matth. in vltim. poſuit, Libera nos à malo, Lucas non poſuit, vt ſciat vnuſquiſque in eo ſe liberari à malo, quòd non infertur in tentationem.

Cap. 115. in prin. tom. 3.

AD QVINTVM Dicendum, quòd oratio non porrigitur Deo vt ipſum flectamus, ſed vt in nobiſipſis fiduciam excitemus poſtulandi, quæ quidem præcipue excitatur in nobis conſiderando eius charitatem ad nos, qua bonum noſtrum vult, & ideo dicimus, Pater noſter, Et eius excellentiam, qua poteſt, & ideo dicimus, Qui es in cœlis.

ARTI-

Digitized by Google

Articvlvs x.

Vtrum orare ſit proprium rationalis creaturæ.

446 4.di.15.q.4. artic.6.q.1. & 3.

AD DECIMVM ſic proceditur. Vř ꝙ orare nõ ſit proprium rationalis creaturæ. Eiuſdem n. videtur eſſe petere, & accipere, ſed accipere conuenit etiam perſonis increatis, ſcilicet Filio, & Spirituiſancto, ergo etiã eis conuenit orare. nam & Filius dicit Ioann. 14. Ego rogabo patrem meum. & de Spirituſancto dicit Apoſtolus: Spiritus poſtulat pro nobis.

¶ 2 Præter. Angeli ſunt ſupra rationales creaturas, cum ſint intellectuales ſubſtãtiæ: ſed ad angelos pertinet orare, vnde in Pſal. 96. dicitur: adorate eum omnes angeli eius. ergo orare, nõ eſt proprium rationalis creaturæ.

¶ 3 Prꝫt. Eiuſdẽ eſt orare cuius eſt inuocare Deum, qđ præcipue fit orando: ſed brutis animalibus conuenit inuocare Deum, ſꝫm illud Pſalm. 146. Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum, ergo orare non eſt proprium rationalis creaturæ.

Art.1.huius quæſt. SED CONTRA. Orare eſt actus rationis, vt ſupra *habitum eſt: ſed rationalis creatura à ratione dicitur. ergo orare eſt proprium rationalis creaturæ.

Art.1.huius quæſt. RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ex ſupra* dictis patet, oratio eſt actus rationis, per quam aliquis ſuperiorem deprecatur: ſicut imperium eſt actus rationis, quo inferior ad aliquid ordinatur. Illi enim proprie competit orare, cui conuenit rationem habere, & ſuperiorem, quem deprecari poſſit. Diuinis autem perſonis nihil eſt ſuperius, bruta autem animalia non habent rationem. Vnde neque diuinis perſonis, neque brutis animalibus conuenit orare, ſed proprium eſt rationalis creaturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuinis perſonis conuenit accipere per naturam, orare autem eſt accipientis per gratiam. Dicitur autem Filius rogare, vel orare ſecundum naturam aſſumptam, ſcilicet humanam, non ſecũdum diuinam: Spiritus autem ſanctus dicitur poſtulare, quia poſtulantes nos facit.

D.1084. 1.1.q.79.artic.8. AD SECVNDVM dicendum, quòd intellectus & ratio non ſunt in nobis diuerſæ potentiæ, vt in 1.* habitum eſt. Differunt autem ſecundum perfectum, & imperfectum, & ideo quandoque intellectuales creaturæ, quæ ſunt angeli, diſtinguuntur à rationalibus: quandoque autem ſub rationalibus comprehenduntur. Et hoc modo dicitur oratio eſſe proprium rationalis creaturæ.

AD TERTIVM Dicendum, quòd pulli coruorum dicuntur inuocare Deum propter naturale deſiderium, quo omnia ſuo modo deſiderant conſequi bonitatem diuinam. Sic etiam bruta animalia dicuntur Deo obedire, propter naturalẽ inſtinctum, quo à Deo mouentur.

Articvlvs xi.

Vtrum ſancti, qui ſunt in patria, orent pro nobis.

447 4.diſt.15.q.4.art.9.q.2. Et diſt.45.q.3.art.3.

AD VNDECIMVM ſic ꝑceditur. Videtur ꝙ ſancti q̃ ſunt in patria, nõ orent ꝑ nobis. Actus n. alicuius magis eſt meritorius ſibi, quam alijs, ſed ſancti qui ſunt in patria, non merent ſibi, nec pro ſe orant, quia iã ſunt in termino conſtituti. ergo etiam neque pro nobis orant.

¶ 2 Præterea. Sancti perfecte A ſuam voluntatem Deo conformant, vt nõ velint, niſi quod Deus vult, ſed illud quod vult ſemper impletur. ergo fruſtra ſancti pro nobis orarent.

¶ 3 Præterea. Sicut ſancti qui ſunt in patria, ſunt ſuperiores nobis, ita & illi qui ſunt in purgatorio, quia iam peccare non poſſunt, ſed illi qui ſunt in purgatorio non orant pro nobis, ſed magis nos pro eis. ergo nec ſancti qui ſunt in patria, pro nobis orant.

B ¶ 4 Præt. Si ſancti qui ſunt in patria pro nobis orarẽt, ſuperiorum ſanctorum eſſet efficacior oratio: non ergo deberet implorari ſuffragium orationũ ſanctorum inferiorum, ſed ſolum ſuperiorum.

¶ 5 Prꝫt. Anima Petri, non eſt Petrus: ſi ergo animæ ſanctorũ pro nobis orarent quandiu ſunt a corpore ſeparatæ, nõ deberemus interpellare ſanctũ Petrũ ad orandum pro nobis, ſed animam eius. cuius contrarium Eccleſia facit. non ergo ſancti, ad minus ante reſurrectionem, pro nobis orant.

C SED CONTRA eſt, quod dicitur 2. Machab. vltim. Hic eſt qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate Ieremias propheta Dei.

Hier. cont. vig. Circa finem primi folij à princ. epiſ. quæ incipit. Multa in orbe tom.3. RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut Hieronymus* dicit, Vigilantii error fuit, ꝙ dum viuimus, mutuo pro nobis orare poſſumus, poſtquam mortui fuerimus, ex nullius pro alio ſit exaudienda oratio, pſertim cũ martyres vltionem ſui ſanguinis obſecrantes, impetrare nequeant. Sed hoc eſt omnino D falſum, quia cum oratio pro alijs facta ex charitate proueniat, vt dictum eſt, quanto* ſancti qui ſunt in patria, ſunt perfectioris charitatis, tanto magis orant pro uiatoribus, qui orationibus iuuari poſſunt, & quanto ſunt Deo coniunctiores, tanto eorũ orationes ſunt magis efficaces: Habet. n. hoc diuinus ordo, vt ex ſuperiorum excellentia in inferiora refundatur, ſicut ex claritate Solis in aerem. Vnde & de Chriſto dicitur Hebrꝫ. 7. E Accedẽs per ſemetipſum ad Deũ ad interpellandum pro nobis. Et ꝓp hoc Hierony.* contra Vigilantiũ dicit. Si Apoſtoli, & martyres adhuc in corpore conſtituti, quando ꝓ ſe adhuc debẽt eſſe ſoliciti, pro aliis orant, quanto magis poſt coronas, victorias, & triumphos?

*art.7.& 8. D.280.

Loco citato in princip. corp. iſtius art.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ ſanctis, qui ſunt in patria, cum ſint beati, nihil deeſt niſi gloria corporis pro qua orant. Orant autem pro nobis, quibus deeſt beatitudinis vltima pfectio. Et eorum

¶ Super quæſtionis octogeſimæ tertiæ Art. vndecimum.

IN art. 11. prætermiſſo decimo, dubiũ occurrit ſimpliciter, & ad hominem, quo pacto Hieremias qui tẽpore Machabæorum nõ erat in patria, ſed in limbo patrũ, orabat pro Hieruſalem. Et quare de oratione ſanctorũ in patria author tractans miſcuit orationes patrũ in limbo, nec definiuit aliquid de eis, cum non ſit eadem ratio de ipſis, & beatis.

¶ Ad hæc dř, ꝙ ſi fundamẽtũ ac radix, vnde ſanctorum in patria oratio ꝓ nobis ꝓdit, cõſiderẽt diligẽter, inuenit locũ habere nõ ſolũ in ipſis cõprehẽſoribus, ſed ẽt in ſanctis qui erãt in limbo: qm̃ charitas eorũdẽ in ſtatu ſuperiori ſimpliciter, ponitur rõ orandi ꝓ nobis. Propter hoc. n. ſꝫm excludunt in rñſione ad tertiũ exiſtẽtes purgatorio ab orãdo ꝓ nobis. q̃a nõ ſũt totaliter nobis ſuperiores, ſed rõne pœnarum inferiores, & egentes noſtris orationibus. Conſtat autẽ ꝙ ſancti olim in limbo patrũ erant in charitate cõfirmati, & impeccabiles, & nulli propriæ ſeu nouæ pœnæ ſubiecti. Nã pœna dãni cõis eſt eis, & viatoribus extra omnẽ aũt ſenſus pœnã erant. eorũ igitur erat orare pro nobis. Sed aduertenda eſt differentia inter eos: & ſanctos ĩ patria, q̃a licet vtriſque cõe ſit orare pro viatoribus, propriũ tñ ſanctorum in patria eſt videre orationes uiatorũ ſibi directas. Vñ Ieremias tunc orare dicĩt, non orationes, aut preces eorũ audiſſe. Miſcuit ergo author limbum patrũ cũ patria quoad orationes, pro nobis: q̃a eadem eſt rõ, & argumentũ a minori aſſumpſit. Nec oportuit aliter in ſpeciali de eis determinare, ex quo allata in litera ratio in eis locũ habet, & a purgatorio ſunt diuiſi.

¶ In rñſione eiuſdem art. aduerte, ꝙ ſancti orãtes neſciunt ſi impetrabunt, ſed potius æſtimantes vt in lřa dř, id Deo placiturũ. Et de hoc orãdo cõſulunt diuinã maieſtatam, per qđ diuerſi ſancti abſq; diſcordia voluntatum cõtraria petunt quaſi contraria proponentes

tes adunati a Dei beneplacitum: vnde Daniel.10.dicitur, quòd princeps Perſarum reſtitit mihi.

orationes habent efficaciam impetrandi ex præcedentibus eorũ meritis, & ex diuina acceptione.

Ad secvndvm dicendũ, quòd ſancti impetrãt illud, quod Deus vult fieri ꝑ orõnes eorum. Et hoc petunt, quod æſtimant eorum orationibus implendum, ſecundum Dei voluntatem.

Ad tertivm Dicendum, quòd illi qui ſunt in purgatorio, etſi ſint ſuperiores nobis propter impeccabilitatem, ſunt tamen inferiores quantum ad pœnas, quas patiuntur. Et ſecundum hoc non ſunt in ſtatu orãdi, ſed magis vt oretur pro eis.

G Ad qvartvm dicendum, quòd Deus vult inferiora per omnia ſuperiora iuuari: & ideo oportet nõ ſolum ſuperiores, ſed etiam inferiores ſanctos implorare, alioquin eſſet ſolius Dei miſericordia imploranda. Contingit tamen quandoque quòd imploratio inferioris ſancti efficacior eſt, vel quia deuotius imploratur, vel quia Deus vult eius ſanctitatem declarare.

Ad qvintvm dicendum, quòd quia ſancti viuentes meruerunt, vt pro nobis orarent: ideo inuocamus eos nominibus, quibus hic vocabantur, quibus etiam nobis magis innoteſcunt, & iterum propter fidẽ reſurrectionis inſinuandam, ſicut legitur Exod.3. Ego ſum Deus Abraham.

Articvlvs XII.

Vtrum oratio debeat eſſe vocalis. H

Ad dvodecimvm ſic procedebatur. Videtur quòd oratio nõ debeat eſſe vocalis. Oratio enim ſicut ex dictis* patet, principaliter Deo porrigitur: Deus autem locutionem cordis cognoſcit. fruſtra ergo vocalis oratio adhibetur.

¶ 2 Præterea. Per orationem mẽs hominis debet in Deum, aſcendere, vt dictum † eſt: ſed voces retrahunt homines ab aſcenſu contemplationis in Deum, ſicut & alia ſenſibilia. ergo in orationibus non eſt vocibus vtendum. I

¶ 3 Præterea. Oratio debet offerri Deo in occulto, ſecũdum illud Matthæ.6. Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito: ſed per vocem oratio publicatur. ergo non omnino debet eſſe vocalis.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſalm.3. Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Dominum deprecatus ſum.

K Respondeo Dicendum, quòd duplex eſt oratio, communis, & ſingularis. Communis quidem oratio eſt, quæ per miniſtros Eccleſiæ in perſona totius fidelis populi Deo offert, & ideo oportet, quòd talis oratio innoteſcat toti populo, pro quo profertur, quod non poſſet fieri, niſi eſſet vocalis: & ideo rationabiliter inſtitutum eſt, vt miniſtri Eccleſiæ huiuſmodi orationes etiã alta voce pronuntient, vt ad notitiam omnium poſſint peruenire. Oratio vero ſingularis eſt, quæ offertur à ſingulari perſona cuiuſcunque ſiue pro ſe, ſiue pro alijs orantis: & de huiuſmodi orationis neceſſitate non eſt quòd ſit vocalis, adiungitur tamen vox tali orationi triplici ratione. Primo, quidem ad excitandum interiorem deuotionem, qua mens orantis eleuetur in Deum, quia ꝑ exteriora ſigna ſiue vocum, ſiue etiam aliquorũ factorum, mouetur mens hominis ſecundum apprehenſionem, & per conſequens ſecundum affectionem. Vnde Auguſtin.* dicit ad Probam, quòd verbis, & alijs ſignis ad augendum deſiderium ſanctum, noſipſos acrius excitamus: & ideo in ſingulari oratione tantum eſt vocibus, & huiuſmodi ſignis vtendum, quantum proficit ad excitandum interius mentẽ. Si vero mens per hoc diſtrahatur, vel qualitercunque impediatur, eſt à talibus ceſſandum. Quod præcipue contingit in his, quorum mens ſine huiuſmodi ſignis eſt ſufficiẽter ad deuotionem parata. Vnde Pſal.29. dicebat. Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea. Et de Anna legitur 1. Reg.1. quòd loquebatur in corde ſuo. Secundo, adiungitur vocalis oratio quaſi ad redditionem debiti, vt ſcilicet homo Deo ſeruiat ſecundum illud totũ, quod ex Deo habet, ideſt non ſolum mente, ſed etiam corpore, quod præcipue competit orationi, ſm ꝙ eſt ſatisfactoria. Vnde dicitur Oſeæ vlti. Omnem auſer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum. Tertio, adiungitur vocalis oratio ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehementi affectione, ſecundum illud Pſal.15. Lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea.

Ad primvm ergo dicendum, quòd vocalis oratio non profertur ad hoc, quòd aliquid ignotũ Deo manifeſtetur: ſed ad hoc, quòd mens orantis, vel aliorũ excitetur in Deum.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ verba ad aliud pertinentia diſtrahunt mentem, & impediunt deuotionẽ orãtis: ſed verba ſignificantia aliquid ad deuotionẽ pertinens, excitant mentes, præcipue minus deuotas.

Ad tertivm dicendum, ꝙ ſicut Chriſ.* dicit per Matthæum. Eo propoſito Dominus vetat in conuentu orare, vt à conuentu videatur. Vnde orans nihil nouum facere debet, quod aſpiciant homines vel clamando, vel pectus percutiendo, vel manus expãdendo. Nec tamen, vt Auguſt. dicit in libr.* de ſermo. Domini in monte, videri ab hominibus nefas eſt, ſed ideo hoc agere, vt ab hominibus videaris.

Epiſt.121. cap. 9. circa prin. tom.2.

Homil. 13. in opere imperfecto poſt medium, tomo 2. Et homil.19.

*Lib.2.ca.6. in princ. tomo 4.

Articvlvs XIII.

Vtrum de neceſſitate orationis ſit, quòd ſit attenta.

Ad tertivmdecimvm ſic proceditur. Videtur ꝙ

¶ *Super quæſtionis octogeſimæ tertiæ Articulum duodecimum.*

448 In ar.12. eiuſdem quæſtionis, nota diligẽter, qui murmuras de officio eccleſiaſtico, tria, diſtinctionem vocalis orationis, neceſſitatem, conditiones. Diſtinguitur ſiquidem oratio vocalis in communem, & propriam, ſeu ſingularẽ. Neceſſitas communis eſt, quia in perſona Eccleſiæ offertur. Cũ enim Eccleſia ex ſenſitiuis creaturis conſtet, oportet ſenſibiles, ac per hoc vocales per ſuos miniſtros orationes offerre, alioquin neſciret offerre per miniſtros orationis cultum, ac munus quod Deo per illos offert. Non nouit.n. Eccleſia niſi quæ foris ſunt. Neceſſitas ꝓpria eſt excitanda ꝓpria deuotio, ac conſeruanda. Conditiones communis orationis ſunt duæ, qđ ſcilicet ſit vocalis, & quòd ſit alta. Prima eſt ſimpliciter neceſſaria, vt declaratum eſt. Secunda eſt rationabilis, vt in litera dicitur. Propter quod dicentes priuatas miſſas ita ſubmiſſe de induſtria, vt intelligi ab auditoribus nequeant, à ratione deuij uidentur, & inexcuſabiles, niſi forte ꝑ accidens coram alijs non celebrent; tunc enim ſufficiens videtur, ſi a ſeruitore proximo audiri poteſt. Et hinc apparet qualiter vtendum eſt vel cantu vel voce, ſiue nota in communi oratione, ſcilicet iuxta deuotionem communem. Hoc tamen ſemper ſeruato, qđ quocunque modo dicatur, ſic intelligibiliter dicatur, vt percipi poſſit a ſe, & alijs diſtincte ſenſus verborum, vnde deuotio excitari Eccleſiæ poſſit. Propriæ autem orationis conditio eſt etiam ipſa ratio, ſcilicet propria deuotio. Vnde patet, qđ errant, qui numerum tot uocalium orationum propriarum explendum quotidie præponunt meditationibus, & mentalibus orationibus. Relinquunt namque finem propter ea quæ ſunt ad finem.

¶ In reſponſione ad tertium, nota quam vitandæ ſunt ſingularitates motuum &c. in orationibus.

3.diſ. 9.q.1. art.3.q.3. ad 3. Et 4. diſt. 15.q.4. art. 2.q.1.

*Ar.4. huius quæſt.

†Ar. 1. ad 2.

¶ *Super quæſtionis octogeſimæ tertiæ Articul. tertiumdecimum.*

449 In art. 13. eiuſdem 83. quæſt. circa tertiũ genus attentionis ad ora-

de neceſſitate orationis ſit, ꝙ ſit attenta. Dicitur.n. Ioa. 4. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorāt eum, in Spiritu & veritate oportet adorare: ſed oratio non eſt in ſpiritu, ſi non ſit attenta. ergo de neceſſitate orationis eſt, quòd ſit attēta.

¶ 2 Præterea. Oratio eſt aſcenſus intellectus in Deum; ſed quando oratio non eſt attenta, intellectus non aſcendit in Deum. ergo de neceſſitate orationis eſt, quòd ſit attenta.

¶ 3 Præterea. De neceſſitate orationis eſt, ꝙ careat omni peccato: ſed non eſt abſque peccato, quòd aliquis orando euagationem mētis patiatur. videtur.enim deridere Deum, ſicut & ſi alicui homini loqueretur, & non attenderet ad ea, quæ ipſe proferret. Vnde Baſilius* dicit, ꝙ diuinum auxilium eſt implorādum non remiſſe, nec mente huc, vel illuc euagante, eo ꝙ talis non ſolum non impetrabit ꝙ petit, ſed etiā magis Deum irritabit. ergo de neceſſitate orationis videtur, quòd ſit attenta.

*In ſerm. cuius titulus eſt, Inſtitutio ad vitā perfectā. & de Orando Deum, poſt medium illius. Et in conſt. exercit. cap. 1.

SED CONTRA eſt, quòd etiam ſancti viri orando quandoque euagationem mentis patiuntur, ſecundum illud Pſal. 39. Cor meum dereliquit me.

RESPONDEO dicendū, ꝙ quæſtio hæc præcipue habet locū in oratione vocali, circa quā ſciendum eſt, quòd neceſſariū dicitur aliquid dupliciter. Vno modo, ꝑ quod melius peruenitur ad finē: & ſic attentio abſolute orationi neceſſaria eſt. Alio modo, aliquid dicit neceſſarium, ſine quo res nō poteſt cōſequi ſuum effectū. Eſt autem triplex effectus orationis. Primus quidem communis omnibus actibus charitate informatis, quod eſt mereri, & ad hunc effectū non ex neceſſitate requiritur, ꝙ attentio adſit orationi per totum, ſed vis primæ intentionis, qua aliquis ad orandum accedit, reddit totam orationem meritoriam, ſicut in alijs meritorijs actibus accidit.* Secūdus autem effectus orationis eſt ei proprius, qđ eſt impetrare, & ad hunc etiam effectum ſufficit prima intentio, quam Deus principaliter attendit. Si autem prima intentio deſit, oratio nec meritoria eſt, nec impetratiua. Illam enim orationem Deus nō audit, cui ille qui orat, non intendit, vt Gregor. dicit. Tertius autem effectus orationis eſt, quē præſentialiter efficit, ſcilicet quædam ſpiritualis refectio mentis. Et ad hoc de neceſſitate requiritur in oratione attentio. Vnde dicit 1. Corinthior. 14. Si orem lingua, mēs mea ſine fructu eſt. Sciēdum tamen quòd triplex eſt attentio, quæ orationi vocali poteſt adhiberi, vna quidem, qua attenditur ad verba ne aliquis in eis erret: ſecunda, qua attenditur ad ſenſum verborum: tertia, qua attenditur ad finem orationis, ſcilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur, quæ quidē eſt maxime neceſſaria, & hanc etiam poſſunt habere idiotæ. Et quandoque intantū abundat hæc intētio, qua mēs fertur in Deum, vt etiam omniū aliorum mens obliuiſcatur, ſicut dicit Hugo* de ſancto Victore.

*vt ſupra dictum eſt.

*In li. de modo orandi, cap. 2 a medio, tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ in ſpiritu & veritate orat, qui ex inſtinctu ſpiritus ad orandum accedit, etiam ſi ex aliqua infirmitate mens poſtmodum euagetur.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ mēs humana ꝓp infirmitatē naturæ diu ſtare in alto nō poteſt. Pōdere.n. infirmitatis humanæ deprimitur aīa ad inferiora, & ideo cōtingit, ꝙ qñ mens orātis aſcendit

ad orationem, dubium multorū occurrit, Si quis ex propoſito in principio officij diuini, ad quod tenetur, applicet ſe ad meditationem diuinæ bonitatis, aut paſſionis Chriſti, ad hoc vt mentem firmam teneat cum Deo in hac continua meditatione, ſatisfaciat præcepto Eccleſiæ.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ certo certius conſtat, ꝙ intendens, & ſtudens ad hoc, vt mens ſua tam in contēplatione, quàm in eius prole, hoc eſt, affectione circa Deū, ſeu ea quæ diuinitatis ſunt, occupet in toto officio, optime ſatisfacit: quoniam habet attentionem optimā maxime neceſſariam, & communem, iuxta vniuſcuiuſque modulum. Intendens autem, & ſtudens vt circa paſſionem Chriſti meditatio ſit, & affectus excitetur, in toto officio, ſatisfacit ſine dubio: quia in melius mediū ad diuinitatē ducens fertur, quàm ſi ſenſui verborum attēderet. Nam paſſio Chriſti (vt in art. 3. q. præcedētis habitū eſt) optima eſt manuductio ad diuinitatem, iuxta illud, Vt dum viſibiliter Deum cognoſcimus, per hunc in inuiſibilium amorē rapiamur. Cum grano tamen ſalis hæc intentio habenda eſt per totum, vt ſcilicet negligatur hæc perſeuerantia, ſi aſcendere ad ea quę diuinitatis ſunt in progreſſu nō dabitur, quod debet eſſe principale intentum: ita quòd talis orantis mēs debet ea quæ ſunt paſſionis Chriſti eligere vt media, non vt finem, vt ſcilicet per illa (ſi Deus dederit) aſcendat ad ea quæ diuinitatis ſunt.

¶ Et vt ſatisfiat huiuſmodi quæſitis, ſcito quòd quæcunque attentionum in litera numeratarum eligatur ſine præciſione tamen melioris, hoc eſt, quòd illa eligatur vt medium ſibi accommodum perueniendi ad meliorē, prout Deus dignabitur miſericorditer concedere, ſatisfit præcepto Eccleſiæ verbi gratia. Si quis putat ſuæ paruitati accommodatius mediū attendere ne erret, & in hac attētione vult perſiſtere, intendat hoc vt medium, ſi forte miſereatur ſic Deus, & det meliorem attentionē ſic diſpoſito ad meliorem, quam potius vellet. Et ſimile eſt de alijs. Verum circa attentionem ad rem petitā, caue ne peruerſus ſit affectus cum oculo tuo. Nā nō licet petenti neceſſaria victui ſic verſari circa meditationē victus, vt diuina ad humana ordinari videātur, quaſi oratio ſit mediū, & victus, finis. Reminiſci ſiquidem oportet doctrinæ ſuperius habitæ in hac eadē q. art. 4. quòd quo ad rē petitam omnes noſtræ orationes ordinari debent ad gratiam, & gloriā conſequendā. Et hæc eſt res petita, ad quam attendere author tantū commendat in litera. Attendere enim ad gloriā æternam, vel gloriam adoptionis filiorum in via, aut virtutes vt media ad æternam patriam, & ornamēta ciuiū cœleſtiū, ac inchoationes cœleſtis cōuerſationis, & huiuſmodi inter optimas attentiones eſt. Et breuiter omnis res petita, aut finis ipſe cœleſtis gloriæ, aut medium ad illam, vt medij rationem habet ſiue pro ſe, ſiue ꝓ alio, in attentionis optimo genere locata eſt in litera, & nulla res alia vt petita.

¶ In reſponſione ad tertium, nota diligenter, ꝙ quia ex propoſito vagari in orōne peccatū eſt ex genere ſuo: idō nō ſolū in orōne neceſſaria ex pcepto, ſed etiā in oratione ſpōtanea, tenetur orans attendere, ita ꝙ licet non teneatur orare, tenetur tñ, ſi orat, attente quātum eſt ex parte propoſiti, orare. Et ratio eſt ſimilis in alijs actibus virtutum, quòd ſcilicet homo ſi exercet eos, tenetur eos exercere, cum debitis circunſtantijs. Qui enim recipit hoſpitē, qui pro alio aduocatus intercedit, & huiuſmodi, tenetur hæc facere cum debitis circunſtantijs ſi facit. Et ſi non vult facere, vt decet, non ſe exerceat in huiuſmodi operationibus. Per hæc tamen non intelligas male agere eum, qui ſponte orat dū ſe veſtit, aut aliquo ſimili opere occupatur, quantum poteſt intendens orationi attendere, tum quia alia eſt quæſtio de euagatione ex ꝓpoſito, & alia de opere, cum quo ſtat attētio. Huiuſmodi enim opera non impedire orationis attētionem experientia teſtatur: & in quibuſdam religioſorū ſtatutis ſcriptum eſt, quòd ſurgēdo dicant officium B. Virginis. Beatus quoque pater Dominicus medicinam contra phātaſmata malā cōem ac fructuoſam, dicebat orōnem ſolicitā, ſtatim cū quis ſurgit a ſomno. Nota ſcđo ꝙ author, Baſilij authoritate vtens, euagationē ex negligētia cōputat ſub euagatione ex ꝓpoſito, ita ꝙ euagatio ex ꝓpoſito diſtinguitur in euagationē directe ex induſtria, vt cum quis explicite vult nō attendere: & euagationē ex negligentia, vt cū quis negligit attēdere. Quia.n. negligentia voluntaria eſt, ideo euagatio voluntaria reputatur, & eſt. Euagatio aūt ex fragilitate excuſatur, vtpote non ex voluntate, ſed impotētia procedēs. Hæc igitur euagatio ſine peccato eſt: prima aūt ſemper cū peccato, mortali quidem qñ ex cōtēptu, vel qñ ex induſtria in oratione, quæ eſt ſub pcepto, quis in notabili parte euagatur: perinde nanque eſt ac ſi illā omitteret: veniali vero, qñ orōnē ſpōtaneā abſque ꝓpoſito attēdēdi quis dicit: & qñ ex negligētia in oratione de pcepto quis nō attēdit, ſaluo ꝓpoſito attēdēdi. In neutro.n. caſu

contra

Ad tertium dicendum, quod ſi quis ex propoſito in oratione mente euagatur hoc peccatum eſt, & impedit orationis fructum. Et contra hoc Auguſ.* dicit in regula. Pſalmis, & hymnis cum oratis Deum, hoc verſetur in corde, quod profertur in ore: euagatio vero mentis quæ ſit præter propoſitum, orationis fructum non tollit. Vnde Baſil.* dicit. Si vero debilitatus a peccato, fixe nequis orare, quantumcunque potes teipſum cohibeas, & Deus ignoſcit, eo quod nõ ex negligentia, ſed ex fragilitate nõ potes, vt oportet, aſſiſtere corã eo.

In 3. regula, tom. 1.

In ſermo de orãdo Deũ, à medio, illius.

contra virtutem, ſed præter eam agitur. Nam orationem ſpõtaneam ſic male perſoluere, eſt ſicut recipere hoſpitẽ, & indecenter tractare. In oratione autem præcepta, ex quo ſemꝑ ſaluatur propoſitum attentionis, eſſentialis bonitas moralis act⁹ ex finis intẽtione ſalua eſt, & remiſſio voluntatis in culpa eſt accidentali.

Articvlvs XIIII.

Vtrũ oratio debeat eſſe diuturna

Ad qvartvmdecimvm ſic proceditur. Videtur quod oratio non debeat eſſe diuturna. Dicitur enim Matth. 6. Orantes nolite multum loqui: ſed oportet multum loqui diuorantem, præſertim ſi oratio ſit vocalis. ergo nõ debet eſſe oratio diuturna.

¶ 2 Prætereà. Oratio eſt explicatiua deſiderij: ſed deſiderium tanto eſt ſanctius, quanto magis ad vnũ reſtringitur. ſecundum illud Pſal. 26. Vnam petij a Domino, hanc requiram. ergo & oratio tanto eſt Deo acceptior, quanto eſt breuior.

¶ 3 Prætereà. illicitum videtur eſſe, quod homo tranſgrediatur terminos a Deo præfixos, præcipue in his, quæ pertinent ad cultum diuinum, ſecundum illud Exod. 19. Cõteſtare populum, ne forte velit tranſcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo. ſed a Deo fixus eſt nobis terminus orandi per inſtitutionem orationis dominicæ, vt patet Matt. 6. ergo non licet vltra orationem protendere.

Sed contra. Videtur ꝙ cõtinue ſit orandum: quia Dominus dicit Lu. 18. Oportet ſemper orare, & nõ deficere. Et 1. ad Th. 5. Sine intermiſſione orate.

Respondeo Dicendum, quod de oratione dupliciter loq poſſumus. Vno modo, ſecundum ſeipſam: alio modo ſecundum cauſam ſuam. Cauſa autem orationis eſt deſiderium charitatis, ex quo procedere debet oratio, quod quidem in nobis debet eſſe continuum vel actu, vel, virtute, manet. n. virtus huius deſiderij in omnibus, quæ ex charitate faci-
F mus. Omnia autem debemus in gloriã Dei facere, vt dr̃ 1. ad Corinth. 10. Et ſ̃m hoc oratio debet eſſe continua. Vnde Augu.* dicit ad Probã. In ipſa fide, & charitate continuato deſiderio ſemper oramus: ſed ipſa oratio ſecundum ſe conſiderata, non poteſt eſſe aſſidua, quia oportet aliis operibus occupari: ſed ſicut Auguſtinus * dicit ibidem, Ideo per certa interualla horarum, & temporum etiã verbis rogamus Deum, vt illis re-
G rum ſignis noſipſos admoneamus, quantumcunque in hoc deſiderio profecerimus, nobiſipſis innoteſcamus, & ad hoc agendũ noſipſos acrius excitemus. Vniuſcuiuſque autem rei quantitas debet eſſe proportionata fini, ſicut quantitas potionis ſanitati: vnde & conueniens eſt, vt oratio tantum duret, quantum eſt vtile ad excitãdum interioris deſiderij feruorem. Cum vero hanc menſurã excedit, ita quòd ſine tædio durare non poſſit, non eſt vlterius ꝓtendenda. Vnde Auguſtin.* dicit
H ad Probam. Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, ſed eas tamen breuiſsimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum neceſſaria eſt, per productiores moras euaneſcat, atque hebetetur intentio, ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt hanc intentionem ſicut non eſſe obruendam, ſi perdurare nõ poteſt, ita ſi perdurauerit, non cito eſſe rumpendam. Et ſicut hoc eſt attendendum in oratione ſingulari per comparationem ad in-
I tentionem orãtis, ita etiam in cõi oratione per comparationem ad populi deuotionem.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſicut Aug.* dicit ad Probã. Non eſt hoc orare in multiloquio, ſi diutius oretur, aliud eſt ſermo multus, aliud diuturn⁹ affectus. Nam & de ipſo Domino ſcriptum eſt, quod pernoctauerit in orando, & ꝙ prolixius orauerit, vt nobis præberet exemplum. & poſtea ſubdit. Abſit ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa precatio, ſi feruens perſeuerat intentio. Nam multũ loqui eſt in orando rẽ neceſſariam ſuperfluis agere verbis. Plerũque aũt hoc negotium plus gemitibus, quam ſermonibus agitur.
K Ad secvndvm dicendum, quod prolixitas orationis nõ conſiſtit in hoc, ꝙ multa petantur, ſed in hoc quòd affectus continuetur ad vnum deſiderãdum.

Ad tertivm dicendum, quòd Dominus non inſtituit hanc orationem, vt his ſolis verbis vti debeamus in orando, ſed quia ad hæc ſola impetranda debet tendere noſtræ orationis intentio, qualitercumque ea proferamus, vel cogitemus.

Ad qvartvm dicendum, quòd aliquis continue orat vel propter continuitatem deſiderij, vt dictum* eſt, vel quia non intermittit quin temporibus ſtatutis oret, vel propter effectum ſiue in ipſo orãte, qui etiam poſt orationem remanet magis deuotus, ſiue etiam in alio,

Epiſt. 121. c. 9. in princi. tom. 3.

Eodem loco nunc proxime dicto.

Epiſt. 121. c. 10. circa medium, to. 2.

Epiſt. 121. c. 10. tomo. 2.

In corp. art.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ tertiæ Articul. quartum decimum.

450 IN arti. tribus. ſ. 14. 15. & 16. eiuſdem q. dubium occurrit circa tertiam conditionem orationis. ſ. ly, pie, quid importet. Et eſt rõ dubii, quia in reſponſione ad 2. art. 15. author dicit, ꝙ nõ pie petere eſt petere complementum peccati, ex quo apparet, ꝙ pie petere coincidit cum ſecunda conditione, ſ. neceſſaria ad ſalutem petere nã petendo neceſſaria ad ſalutem pie petimus. ¶ Et augetur dubiũ, quia in ar. 16. author in corpore articuli dicit, ꝙ in peccatorum oratione poſſunt inueniri omnes quatuor conditiones: & idem cõfirmat in reſponſione ad ſecundũ ibidem. In tertio vero libro contra Gen. c. 96. author vult amicitiam orantis cũ Deo interuenire in oratione efficaci, quæ ſub pietatis nomine concludi vr̃. Ad hoc, dr̃ quòd illa conditio, pie, in hoc diſtinguitur ab alijs conditionibus, ꝙ aliæ perſonam pro qua, rem petitam, & perſeuerantiam ſignificant, iſta intentionem referentem ad Deum importat. Nam pietas officium, ac cultum cæleſtis patriæ, principi & patri exhibet. Et propterea diſtinguitur, quòd poteſt dupliciter inueniri. ſ. formata, & informis, vt in reſponſione ad ſecundum 15. art. apparet. Et hinc reddi poteſt rõ diuerſorum dictorum de hac conditione. Nam quia huiuſmodi intẽtio ad Deũ poteſt vtroque modo inueniri: ideo, & vere dr̃, quòd cõtinet amicitiam ad Deum (verificatur enim hoc de intentione formata) & quod habet locum in peccatoribus (verificatur, enim hoc de informi) & quòd excludit petere opus peccati, quia peccatũ non eſt referibile in Deum; & quòd non coincidit cum illa cõditione, ſ. neceſſaria ad ſalutem, ſed diſtinguitur, ab ea, quia pie ſpectat ad intentionem reſpectu vltimi finis ſimpliciter, qui eſt Deus: neceſſaria vero ad ſalutem, ſpectat ad rem petitam, ac per hoc illud ſpectat ad amorem amicitię, hoc ad amorem concupiſcentiæ, & vterque poteſt haberi informis, & formatus. Poteſt enim peccator in aliquo opere diligere Deum propter ipſum Deum, vt frequenter contingit in actibus religionis, & obſeruationibus pceptorum multorum affirmatiuorum, vt eſt redditio votorũ, honor parentum, redditio iuſti: & negatiuorum, vt non occidere, non furari, non negare fidem, & huiuſmodi.

4. di. 15. q. 4. ar. 2. q. 2. & 3. Et Ro. 1. lec. 5. Et Colo. 1. Et cor 6. pri. Et 1. Theſ. 5 lec. 2. fin.

alio puta, cum aliquis ſuis beneficijs prouocat alium, vt pro ſe oret, etiam quando ipſe ab orando ceſſat, & quieſcit.

A

ARTICVLVS XV.

Vtrum oratio ſit meritoria.

451

Supra ar. 7. ad 2. Et 4. diſt. 15. q. 4. 7. art. q. 2. & tom. & q. 3. c. & ad 3.

AD QVINTVMDECIMVM ſic proceditur. Videtur quod oratio non ſit meritoria. Omne enim meritũ procedit à gratia, ſed oratio præcedit gratiam, quia etiam ipſa gratia per orationem impetratur, ſecundum illud Luc. 11. Pater veſter de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe. ergo oratio non eſt actus meritorius.

¶ 2 Prætereà. Si oratio aliquid meretur, maxime videtur mereri illud, quod orando petitur, ſed hoc nõ ſemper meretur, quia multotiens etiam ſanctorum orationes non exaudiuntur, ſicut Paulus non eſt exauditus petens à ſe remoueri ſtimulum carnis. ergo oratio nõ eſt actus meritorius.

¶ 3 Prætereà. Oratio præcipue fidei innititur, ſecundum illud Iacob. 1. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans, fides autem non ſufficit ad merendum, vt patet in his qui habent fidem informem. ergo oratio non eſt actus meritorius.

SED CONTRA eſt, quòd ſuper illud Pſalm. 34. Oratio mea in ſinu meo conuertetur, dicit gloſſ. Et ſi eis non profuit, ego tamen non ſum mea mercede fruſtratus, merces autem nõ debetur niſi merito. ergo oratio habet rationem meriti.

Art. 13. huius quæſt.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut dictum* eſt, oratio præter effectum ſpiritualis conſolationis, quam præſentialiter affert, duplicem habet virtutem reſpectu futuri effectus, ſcilicet virtutem merendi, & virtutem impetrandi. Oratio autem, ſicut & quilibet alius actus virtutis, habet efficaciam merendi, inquantum procedit ex radice charitatis, cuius proprium obiectum eſt bonum æternum, cuius fruitionem meremur. Procedit tamen oratio à charitate mediante religione, cuius eſt actus oratio, vt dictum* eſt, concomitantibus etiam quibuſdam alijs virtutibus, quæ ad bonitatem orationis requiruntur, ſcilicet humilitate, & fide. Ad religionem enim pertinet ipſam orationem Deo offerre; ad charitatem vero pertinet deſiderium rei, cuius complementum oratio petit. Fides autem eſt neceſſaria ex parte Dei quem oramus, vt ſcilicet credamus ab eo nos poſſe obtinere; quod petimus. Humilitas autem eſt neceſſaria ex parte ipſius petentis, qui ſuam indigentiam recognoſcit. Eſt etiã & deuotio neceſſaria, ſed hoc ad religionem pertinet, cuius eſt primus actus neceſſarius ad omnes conſequentes, vt ſupra dictum* eſt. Efficaciam autem impetrandi habet ex gratia Dei, quem oramus, qui etiã nos ad orandum inducit. Vnde Aug. dicit* in libro de verbis Domini, Non nos hortaretur vt peteremus, niſi dare vellet. Et Chryſoſt. dicit, Nunquam oranti beneficia denegat, qui vt orantes non deficiant, ſua pietate inſtigat.

Art. 3. huius quæſt.

D

Art. 1. quæſt. præced.

*Serm. 5. Et 29. non remote a princip. tom. 10.

E

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd oratio ſine gratia gratum faciente meritoria non eſt, ſicut nec aliquis alius actus virtuoſus. Et tamen etiam oratio, quæ impetrat gratiam gratum facientem, procedit ex aliqua gratia, quaſi ex gratuito dono, quia ipſum orare, eſt quoddam donum Dei, vt Auguſtinus dicit in libro de Perſeuerantia.

Ca. 13. citat hoc ex Ambroſ. in 1. corint. 12.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd ad aliud principaliter reſpicit meritum orationis quandoque, quàm ad id, quod petitur. Meritum enim præcipue ordinatur ad beatitudinem, ſed petitio orationis directè ſe extendit quandoque ad aliqua alia, vt ex dictis* patet. Si ergo illud aliud, quod petit aliquis pro ſeipſo, non ſit ei ad beatitudinem vtile, non meretur illud, ſed quandoque hoc petendo & deſiderando, meritum amittit, puta, ſi petat à Deo complementum alicuius peccati, quod eſt non pie orare. Quandoque vero non eſt neceſſarium ad ſalutem, nec manifeſte ſaluti contrarium, & tunc licet orans poſſit orando mereri vitam æternam, non tamen meretur illud obtinere, quod petit Vnde Auguſtin. dicit in libr.* ſententiarum Proſperi. Fideliter ſupplicans Deo pro neceſſitatibus huius vitæ, & miſericorditer auditur, & miſericorditer non auditur. Quid enim infirmo ſit vtile magis nouit medicus, quàm ægrotus. Et propter hoc etiam Paulus non fuit exauditus petens amoueri ſtimulum carnis, quia non expediebat. Si vero id quod petitur, ſit vtile ad beatitudinem hominis, quaſi pertinens ad eius ſalutem, meretur illud non ſolum orando, ſed etiam alia bona opera faciendo, ideo indubitanter accipit quod petit, ſed quando debet accipere. Quædam enim non negantur, ſed vt congruo dentur tempore, differuntur, vt Auguſtin.* dicit ſuper Ioannem; quod tamen poteſt impediri, ſi in petendo non perſeueret. Et propter hoc dicit* Baſilius. Ideo quandoque petis, & non accipis, quia perperam poſtulaſti, vel infideliter, vel leuiter, vel non conferentia tibi, vel deſtitiſti. Quia vero homo nõ poteſt alij mereri vitam æternam ex condigno, vt ſupra dictum* eſt, ideo per conſequens nec ea quæ ad vitam æternam pertinent, poteſt aliquando aliquis ex cõdigno alteri mereri. Et propter hoc non ſemper ille auditur, qui pro alio orat, vt ſupra habitum* eſt, & ideo ponuntur quatuor conditiones, quibus concurrentibus ſemper aliquis impetrat quod petit, vt ſcilicet pro ſe petat neceſſaria ad ſalutem, pie, & perſeueranter.

Art. 6. & 7.

In libr. q ie ſcribitur Sẽtẽtię ex Auguſt. decerptæ ca. 112. tom. 3. inter opera Aug.

B

Tracta. 102. paulo a principio. tom. 9.

†In ſerm. de orãdo Deũ a medio. Et in conſt. Exerc. c. 1.

C

*1. 2. q. 114. art. 6.

*Art. 7. ad 2. & 3.

AD TERTIVM Dicendum, quòd oratio innititur principaliter fidei non quantum ad efficaciam merendi, quia ſic innititur principaliter charitati, ſed quantum ad efficaciam impetrandi, quia per fidem habet homo notitiam omnipotentiæ diuinæ & miſericordiæ, ex quibus oratio impetrat, quod petit.

D

ARTICVLVS XVI.

Vtrum peccatores orando impetrent aliquid à Deo.

452

Infr. q. 178. art. 2. ad 1. Et po. q. 6. ar. 9. ad 5. Et Io. 4. lec. 3.

AD SEXTVMDECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd peccatores orando non impetrent aliquid à Deo. Dicitur enim Ioann. 9. Scimus, quia peccatores Deus non audit: quod conſonat ei, quòd dicitur Prouerb. 28. Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis, oratio autem execrabilis non impetrat aliquid à Deo. ergo peccatores non impetrant aliquid à Deo.

E

Art. præced.

¶ 2 Prætereà. Iuſti impetrant à Deo illud, quod merentur, vt ſupra habitum * eſt: ſed peccatores nihil poſſunt mereri, quia gratia carent, & etiã charitate, quæ eſt virtus pietatis, vt dicit gloſ. 2. ad Timoth. 3. ſuper illud, Habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes, & ita non pie orant, quod requiritur ad hoc, quòd oratio impetret, vt ſupra * dictum eſt. ergo peccatores nihil impetrant orando.

Art. præced. ad 2.

In opere in perfec. homil. 14.

¶ 3 Prætereà Chryſoſto. dicit ſuper Matth. Pater non libenter exaudit orationem, quam filius non dictauit, ſed in oratione quã Chriſtus dictauit, dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, quod peccatores non faciunt. ergo vel mentiuntur hoc dicentes, & ſic non ſunt exauditione digni, vel ſi non dicant, non exaudiuntur, quia formam

orandi

orandi à Chriſto inſtitutam non ſeruant.

Tract.44. in Ioa.à medio tom.9.
†Homil.18. in opere imperfecto, parũ ante medium, to.2.

SED CONTRA eſt, quod Auguſtin.* dicit ſuper Ioannem. Si peccatores nõ exaudiret Deus, fruſtra publicanus dixiſſet. Domine, propitius eſto mihi peccatori. Et Chryſoſt.† dicit ſuper Matth. Omnis qui petit, accipit, ideſt, ſiue iuſtus ſit, ſiue peccator.

RESPONDEO Dicendum, quòd in peccatore duo ſunt conſideranda, ſcilicet natura, quam diligit Deus, & culpa, quam odit. Si ergo peccator orando aliquid petit, inquantum peccator, id eſt, ſecundum deſiderium peccati, in hoc à Deo non auditur ex miſericordia, ſed quandoque auditur ad vindictam, dum Deus permittit peccatorem adhuc amplius ruere in peccata. Deus enim quædam negat propitius, quę concedit ira-
G tus, vt Auguſtin.* dicit. Orationem vero peccatoris ex bono naturæ deſiderio procedentem Deus audit non quaſi ex iuſtitia, quia peccator hoc non meretur, ſed ex pura miſericordia, obſeruatis tamen quatuor† præmiſſis conditionibus, vt ſcilicet pro ſe petat, neceſſaria ad ſalutem, pie, & perſeueranter.

Tract.73. in Ioan. paulo à princ. to.9. Et de ver. domi. Ser.73.
†Ar. præced. ad 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut Aug. dicit* ſuper Ioan. Illud verbum eſt cæci adhuc inuncti, id eſt, nondum perfecte illuminati, & ideo non eſt ratum: quamuis poſſit verificari, ſi intelligatur de peccatore, inquantum eſt peccator, per quem etiam modum oratio eius dicitur execrabilis.

Tract. 44. in Ioann. à medio, tom.9.

AD SECVNDVM. Dicendum, ꝙ peccator non poteſt pie orare, quaſi eius oratio ex habitu virtutis in-
H formetur, poteſt tamen eius oratio eſſe pia quantum ad hoc, ꝙ petit aliquid ad pietatem pertinens, ſicut ille qui non habet habitum iuſtitię, poteſt aliquid iuſtum velle, vt ex ſupra dictis* patet. Et quàmuis eius oratio non ſit meritoria, poteſt tamen eſſe impetratiua: quia meritum innititur iuſtitiæ, ſed impetratio innititur gratiæ.

In corp. art. & q.10. art. 4. & q.58. ar. 1. ad 3.

AD TERTIVM Dicendum, quòd ſicut dictum† eſt, oratio dominica profertur ex perſona communi totius Eccleſiæ, & ideo ſi aliquis nolens dimittere debita proximo, dicat orationem dominicam, non mentitur, quàmuis hoc quod dicit, non ſit verum quantum ad ſuam perſonam, eſt enim verum quantum ad perſonam Eccleſiæ, ex qua eſt meritum, & ideo fructu orationis caret. Quandoque tamen aliqui peccatores pa-
I rati ſunt debitoribus ſuis dimittere, & ideo ipſi orantes exaudiuntur, ſecundum illud Eccleſiaſtic.28. Relinque proximo tuo nocẽti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur.

†Art.7. ad 1.

ARTICVLVS XVII.

Vtrum conuenienter dicantur eſſe orationis partes, obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones.

K AD DECIMVMSEPTIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter dicantur eſſe orationis partes, obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones. Obſecratio enim videtur eſſe quędam adiuratio ſed ſicut Orig. dicit* ſuper Matt. Non oportet ꝙ vir, qui vult ſecũdum Euangelium viuere, adiuret alium, ſi enim iurare nõ licet, nec adiurare. ergo inconuenienter ponitur obſecratio orationis pars.

* Origenes Hom. vlt. in Matth. tract. nõ multum remote ante med. tom.3.

F ¶2 Præterea. Oratio, ſecundum Damaſcenum, eſt petitio decentium à Deo. inconuenienter ergo orationes contra poſtulationes diuiduntur.

¶3 Præt. Gratiarum actiones pertinent ad præterita, alia vero ad futura, ſed præterita ſunt priora futuris. inconuenienter ergo gratiarum actiones poſt alia ponuntur.

IN CONTRARIVM eſt authoritas Apoſt. 1. ad Tim.2.

RESPONDEO Dicendum, quòd ad orationem tria requi-
G runtur, quorum primum eſt, ut orans accedat ad Deum, quem orat, quod ſignificatur nomine orationis, quia oratio eſt aſcenſus intellectus in Deum. Secundo, requiritur petitio, quæ ſignificatur nomine poſtulationis, ſiue petitio proponatur determinate, quod quidam nominant proprie poſtulationem, ſiue indeterminate, vt cum quis petit iuuari à Deo quod nominant ſupplicationem. ſiue ſolum factum narretur, ſecundum illud Ioann. 11. Ecce, quem
H amas, infirmatur, quod vocant inſinuationem. Tertio, requiritur ratio impetrandi quod petitur, & hoc vel ex parte Dei, vel ex parte petentis. Ratio quidem impetrandi ex parte Dei eſt eius ſanctitas, propter quam petimus exaudiri, ſecundum illud, Daniel. 9. Propter temetipſum inclina Deus meus aurem tuam, & ad hoc pertinet obſecratio, quę eſt per ſacra conteſtatio, ſicut cum dicimus: Per natiuitatem tuam libera nos Domine. Ratio vero impetrandi
I ex parte petentis, eſt gratiarum actio, quia de acceptis beneficijs gratias agentes, meremur accipere potiora, vt in collecta dicitur. Et ideo dicit* gloſſ. 1. ad Timo.2. ꝙ in Miſſa obſecrationes ſunt, quę præcedunt conſecrationem, in quibus quædam ſacra commemorantur. Orationes ſunt in ipſa conſecratione, in qua mens maxime debet eleuari in Deũ. Poſtulationes autem ſunt in ſequentibus petitionibus. Gratiarum actiones in fine.
K In pluribus etiam Eccleſiæ collectis hæc quatuor poſſunt attendi, ſicut in collecta Trinitatis, quod dicitur: Omnipotens ſempiterne Deus, pertinet ad orationis aſcenſum in Deum: quod dicitur, Qui dediſti famulis tuis &c. pertinet ad gratiarum actionem: quod dicitur, Præſta quæſumus &c. pertinet ad poſtulationem: quod in fine ponitur, Per Dominum noſtrum &c. p̃tinet ad obſecrationem. In collationibus autem patrum* dicitur, quod obſecratio eſt imploratio ꝓ peccatis, oratio cum aliquid Deo vouemus, poſtulatio cum pro alijs petimus: ſed primum melius eſt.

Gloſ. ordinaria in princ. commẽtarij ad cap.2. 1. ad Tim.
In collatione 9. cap. 11. 12. & 13. ſimul.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod obſecratio

non

¶Super quæſtionis octogeſimæ tertiæ Artic. decimumſeptimum.

IN arti. 17. dubium occurrit circa illud ſcilicet, quòd in conſecratione maxime mens debet eleuari in Deum, quoniam in conſecratione tenetur ſacerdos conſecrans maxime ad exprimenda diſtincte verba conſecrationis, ac per hoc non poteſt maxime mens in Deum eleuari: quoniam quanto magis in Deũ eleuatur, tanto minus attendit ad inferiora, vt ſunt verba, & huiuſmodi.

453
4. diſt. 15. q. 4. artic. 3. Et Phil.4. Et 1. Tim.2.

¶Ad hoc dicit, quod in conſecratione Euchariſtiæ, de qua eſt ſermo, in qua ſacerdos Deum quodammodo ducit ad terras ipſa eleuatio maxime in Dei bonitatẽ, quę ſic dignatur adeſſe nobis, ratio eſt attentionis ad verba in actu exercito, hoc eſt quòd ſacerdos diſtincte, & reuerenter dicat verba illa. Quod autem a ſcrupuloſis ſit, quia ſcilicet occupant ſuam mentem ad hoc, vt velint eſſe intenti, & attẽti, euagatio eſt, & nõ eſt attentio, ſed habere potius attẽtionem pro obiecto. Eleuatio igitur mentis in Deum in cõſecratione debet eſſe maxima non intenſiue, & per abſtractionem a ſenſibilibus, vt obiectio probat: ſed debet eſſe maxima obiectiue, & quo ad conatum infra latitudinem tamẽ attentionis, ad dicenda verba vt decet.

Lib.3. de fid. cap.24.

¶In eodem articulo in reſponſione ad tertium aduerte, quod non ſolum ordinem ſimpliciter inter gratiarũ actiones, & poſtulationes aſſignat, quia ſcilicet prius eſt gratias agere de acceptis, quibus præuenti ſumus, quam petere futura, ſed ẽt ordinis in Miſſa diſtincti a gloſſ. recitati in corpore articuli rationem reddit oſtẽdẽdo quomodo hęc quatuor ſe habent reſpectu vnius, & eiuſdem beneficij. Et locando primo rationẽ accedendi ad Deum, ſecundo acceſſum, tertio petitiões, & quarto gratiarum actiones, vt gloſ. fecit, primo obſecrationes, ſecundo orationes, tertio petitiones, quarto gratiarum actiones ponens.

non eſt adiuratio ad complendum, quod prohibetur, A ſed ad miſericordiam implorandum.

Ad secundum Dicendum, quòd oratio communiter ſumpta includit omnia quæ hic dicuntur: ſed ſecundum quod cōtra alia diuiditur, importat proprie aſcenſum in Deum.

Ad tertium Dicendum, ꝙ in diuerſis præteritis præcedunt futura, ſed aliquid vnum & idem prius eſt futurum, quàm ſit præteritum. Et ideo gratiarum actio de alijs beneficijs præcedit poſtulationem aliorū beneficiorum, ſed idem beneficium prius poſtulatur, & vltimo cum acceptum fuerit, de eo gratiæ aguntur. Poſtulationem autem præcedit oratio, per quam acce B ditur ad Deum, à quo petimus. Orationem autem præcedit obſecratio, quia ex conſideratione diuinæ bonitatis, ad eum audemus accedere.

QVAESTIO LXXXIIII.

De exterioribus actibus latriæ, in tres articulos diuiſa.

Poſtea conſiderandū eſt de exterioribus actibus latriæ. Et primo, de adoratione, per quam aliquis ſuum corpus ad Deum venerādum exhibet. Se- C cundo, de illis actibus, quibus aliquid de rebus exterioribus Deo offertur. Tertio, de actibus, quibus ea quæ Dei ſunt, aſſumuntur.

Circa primum q̄rūtur tria.

¶ Primo, Vtrum adoratio ſit actus latriæ.

¶ Secundo, Vtrum adoratio importet actum interiorem, vel exteriorem.

¶ Tertio, Vtrum adoratio requirat determinationem loci.

Articvlvs I.

Vtrum adoratio ſit actus latriæ, ſiue religionis.

Ad primvm ſic proceditur. Vr ꝙ adoratio non ſit actus latriæ, ſiue religionis. Cultus.n. religionis ſoli Deo debetur ſed adoratio non debetur ſoli Deo Legitur.n. Geneſ. 18. ꝙ Abraham adorauit angelos. Et 3. Regum 1. dr̄ ꝙ Nathan Propheta ingreſſus ad regem Dauid, adorāuit eum pronus in terrā: ergo adoratio non eſt actus religionis.

¶ 2 Præterea. Religionis cultus debetur Deo prout in ipſo beatificamur, vt patet per Aug. in 10. de* ciuita. Dei, ſed adoratio debetur ei ratione maieſtatis, quia ſup illud Pſal. 28. Adorate Dominum in atrio ſancto eius, dicit gloſ. De his atrijs venitur in atrium, vbi maieſtas adoratur: ergo adoratio non eſt actus latriæ.

¶ 3 Præterea. Vnius religionis cultus tribus perſonis debetur, non autem vna adoratione adoramus tres perſonas, ſed ad inuocationem trium perſonarum ſingulariter genuflectimus: ergo adoratio non eſt actus latriæ.

Sed contra eſt, ꝙ Matt. 4. inducitur. Dominum Deū tuū adorabis, & illi ſoli ſerui es.

Respondeo Dicendum, ꝙ adoratio ordinat̄ in reuerentiā eius, qui adoratur. Manifeſtū eſt autem ex* dictis, quod religionis proprium eſt reuerētiam Deo exhibere, vnde adoratio, qua Deus adoratur, eſt religionis actus.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ Deo debetur reuerentia ꝓpter eius excellentiam, quæ aliquibus creaturis communicatur nō ſecundum æqualitatem, ſed ſecundum quandam participationem. Et ideo alia veneratione veneramur Deum, quod pertinet ad latriam, & alia veneratione quadā excellentes creaturas, quod pertinet ad duliam, de qua poſt* dicetur. Et quia ea, quæ exterius aguntur, ſigna ſunt interioris reuerentiæ, quædam exteriora ad reuerentiam pertinētia exhibentur excellentibus creaturis, inter quæ maximum eſt adoratio: ſed aliquid eſt, quod ſoli Deo exhibetur, ſcilicet ſacrificium. Vnde Auguſt. dicit in 10.* de ciuit. Dei. Multa de cultu diuino vſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera, ita tamen quòd q- D bus ea deferuntur, homines habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi (ſi autem multum eis additur) & adorandi. Quis vero ſanctificādum cenſuit, niſi eum quē Deum aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Secundum reuerentiam ergo, quæ creaturæ excellenti debetur, Nathan adorauit Dauid. Secundum autem reuerentiam, quę debet̄ Deo, Mardochæus noluit adorare Aman, timēs ne honorē Dei trāsferret ad hominem, vt dicitur Heſter. 3. Et ſimiliter ſecun E dum reuerentiam debitam creaturæ excellenti Abraham adorauit angelos, & etiam Ioſue, vt legitur Ioſue 5. Quàmuis poſſit intelligi, ꝙ adorauerint adoratione latriæ Deum, qui in perſona angeli apparebat, & loquebatur. Secundum autem reuerentiam quæ debetur Deo, prohibitus eſt Ioannes angelum adorare Apocalyp. vltim. tum ad oſtendendum dignitatem hominis, quā adeptus eſt per Chriſtum, vt angelis æquetur: vnde ibi ſubditur, Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum: tum etiam ad excludendum idololatriæ occaſionem. Vnde ſubditur Deum adora.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ ſub maieſtate diuina

¶ *Super quæſtionis octogeſimæ quartæ Artic. primum.*

In artic. 1. q. 84. dubium occurrit de actibus Mardochæi, & Ioannis hic expoſitis in reſponſione ad primum. Nā cum rex præcepiſſet Aman adorari, vt creaturā excellentem, nō vt Deum quod ex hoc patet, ꝙ infra ſeipſum illū adorari conſtituit, nō vr̄ recte excuſari Mardochæus, dicendo ꝙ ſm reuerentiam Deo debitam Mardochæus noluit adorare Amā. Ioānes quoque, ſi de latriæ adoratione ꝓhibitus eſt, cum ipſe eſſet paratus ad illam adorationem, vt patet ex hoc, quod ibi dr̄, Cecidi vt adorarem, ſequi ꝙ Ioānes peccauerit pctō maximo, a cuius pfecta conſumatione prohibitus fuit ab angelo, qd̄ eſt inconueniens. Mala igitur eſt expoſitio literæ.

444 3. diſt. 10. q. 1. art. 3. q. 7. Et 3. contra cap. 119.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ de mēte Mardochæi ſatis videtur in litera ſcripturæ inſinuatum, quòd ſea ratione renuerit adorare Aman, ne ſcilicet reuerentiam exteriorem Deo congruentam a Iudæis exhiberi (vt patet 3. Reg. 8. de genuflexione Salomonis) ad hominem transferret. Dicit Heſter tertio, quòd arguentibus alijs pueris regis Mardochæum de hoc, dicit ſe eſſe Iudæum, & ꝙ illi volentes experiri an perſeueraret, accuſauerunt eum ad Amā hoſtem Iudæorum.

Lib. 10. cap. 1. a medio, tom. 5.

quoniam erat de ſtirpe Agag regis Amalechitarum, occiſi a Samuel, 1. Regū 15. Sic ergo patet, ꝙ conuenienter author mentem Mardochæi interpretatus eſt. An autē prudenter in hoc egerit Mardochæus, cum ſciret Iacob adoraſſe fratrem ſuum Eſau, Gen. 33. & filios eius incognitum Ioſeph adoraſſe, Gen 42. & rationabile ſit quod ipſe more Perſarum, adoraret, pronus in terram regem, alia quæſtio eſt, ex particularibus tunc occurrentibus penſanda. Factum autem Ioannis Euangeliſtæ ad exteriorem tantū actum ſpectat, ita ꝙ Ioannes nolebat diuinam reuerentiam angelo exhibere, ſed reuerentiam ſummā in exteriori actu, ſcilicet proſtrationis, ei exhibere, quam licite facere poterat, cum hæc poſſit etiam homini excellenti exhiberi, & exhibita fuerit vt patet in prædictis locis: ſed quia iſta tanta exterior reuerentia deberet reſeruari ſoli Deo, vt aliqua exterior reuerentia eſſet illi propria, ideo angelus dicitur prohibuiſſe eum a reuerentia debita Deo, ita ꝙ ſenſus eſt, ꝙ ſecundum reuerētiam exteriorem debitam Deo, hoc eſt, ex debito honeſtatis reſeruādam ſoli Deo, prohibitus eſt Ioannes in ꝑſona generis humani offerēs ꝑdeceſſorū ſuorum more reuerentiam exteriorem ſummam excellentibus creaturis, ne hāc exhiberet: ſed ſoli Deo reſeruaret illam propter vtranque rationem in litera allatam. Et hæc de tota quæſt. 84. ſufficiant.

q. 81. arti. 1. ad 3.

q. 110. & ſequent. & q. 103. artic. 3. & 4.

*Lib 10. ca. 4. circa fin. tom. 5.

diuina intelligitur omnis Dei excellētia,ad quam pertinet quòd in ipſo,ſicut in ſummo bono, beatificamur.

Ad tertium Dicendum, quòd quia vna eſt excellentia trium perſonarum,vnus honor & reuerentia eis debetur,& per conſequens vna adoratio. In cuius figuram cum legitur de Abraham,Geneſ.18. quòd tres viri apparuerunt,adorans,vnum alloquitur dicens. Domine,ſi inueni gratiam &c. Tertia autem genuflexio ſignum eſt ternarij perſonarum,non autem diuerſitatis adorationum.

Articulus II.

Vtrum adoratio importet actum corporalem.

455 Supra q.81. artic 7.& 3. di.9.q.1.ar. 3.q 3.& 3. cōtra c.119.

Ad secundum ſic pceditur. Videtur quòd adoratio non importet actum corporalem. Dicitur enim Ioan.4. Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu,& veritate: ſed id quod fit in ſpiritu, non pertinet ad corporalem actum.ergo adoratio non importat corporalem actum.

¶2 Prætereà. Nomen adorationis ab oratione ſumitur: ſed oratio principaliter conſiſtit in interiori actu, ſecundum illud 1.ad Corinth. 14. Orabo ſpiritu, orabo & mente. ergo adoratio maxime importat ſpiritualem actum.

¶3 Præterea. Corporales actus ad ſenſibilem cognitionem pertinent; Deum autem non attingimus ſenſu corporis,ſed mentis.ergo adoratio non importat corporalem actum.

Glo.ordinaria ibid.

Sed contra eſt, quòd ſuper illud Exod. 20. Non adorabis ea,neque coles: dicit * gloſ. Nec affectu colas,nec ſpecie adores.

Li.4. Orth. fid.in princ. cap.13.

Respondeo Dicendum,quòd ſicut Damaſ.* dicit in 4.lib. Quia ex duplici natura compoſiti ſumus, intellectuali ſcilicet,& ſenſibili,duplicem adorationem Deo offerimus.ſ.ſpiritualem,quæ conſiſtit in interiori mentis deuotione:& corporalem,quæ conſiſtit in exteriori corporis humiliatione.Et quia in omnibus actibus latriæ id,quod eſt exterius, refertur ad id quod eſt interius,ſicut ad principalius,ideo ipſa exterior adoratio fit propter interiorem,vt videlicet per ſigna humilitatis,quæ corporaliter exhibemus,excitetur noſter affectus ad ſubijciendum ſe Deo,quia cōnaturale eſt nobis,vt per ſenſibilia ad intelligibilia procedamus.

Ad primum ergo dicendum, quòd etiam adoratio corporalis in ſpiritu fit, inquantum ex ſpirituali deuotione procedit,& ad eam ordinatur.

Ad secundum Dicendum, quòd ſicut oratio primordialiter eſt quidem in mente,ſecundario autem verbis exprimitur,vt ſupra dictum * eſt; ita etiam adoratio principaliter quidem in interiori Dei reuerentia conſiſtit, ſecundario autem in quibuſdam corporalibus humilitatis ſignis, ſicut genu flectimus, noſtram infirmitatem deſignantes in comparatione ad Deum.Proſternimus autem nos quaſi profitentes nos nihil eſſe ex nobis.

q.83.art.12.

Ad tertium dicendum,quòd etſi per ſenſum Deum attingere non poſſimus,per ſenſibilia tamen ſigna mens noſtra prouocatur,vt tendat in Deum.

Articulus III.

Vtrum adoratio requirat determinatum locum.

456 1.Tim.2.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd adoratio nō requirat determinatū locum. Dicitur.n.Ioan.4. Venit hora quando neq; in monte hoc,neq;in Hieroſolymis adorabitis Patrem.eadem

F autem ratio videtur eſſe & de alijs locis.ergo determinatus locus non requiritur ad adorandum.

¶2 Præterea. Adoratio exterior ordinatur ad interiorem,ſed interior adoratio fit ad Deum, vt vbique exiſtentem.ergo exterior adoratio non requirit determinatum locum.

¶3 Præterea. Idem Deus eſt,qui in nouo, & veteri teſtamento adoratur:ſed in veteri teſtamento fiebat adoratio ad occidentem,nam oſtium tabernaculi reſpiciebat ad oriētem,vt habetur Exod.26.ergo eadam ratione etiam nunc debemus adorare ad occidentem,ſi aliquis locus determinatus requiritur ad adorandum.

Sed contra eſt,quod dicitur Iſa.56. & inducitur Luc 19. Domus mea,domus orationis vocabitur.

G Respondeo Dicendum,quòd ſicut dictum * eſt, in adoratione principalius eſt interior deuotio mentis,ſecundarium autem eſt,quod pertinet exterius ad corporalia ſigna. Mens autem interius apprehendit Deum,quaſi non comprehenſum aliquo loco, ſed corporalia ſigna neceſſe eſt quòd in determinato loco,& ſitu ſint,& ideo determinatio loci non requiritur ad adorationem principaliter,quaſi ſit de neceſſitate ipſius,ſed ſecundum quandam decentiam, ſicut & alia corporalia ſigna. Art.preced.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Dominus ꝑ illa verba prænunciat ceſſationem adorationis tā ſecundum ritum Iudæorum adorantium in Hieruſalem, q̄ etiam ſecundum ritum Samaritanorum adorantium in

H monte Garizim. Vterque enim ritus ceſſauit veniente ſpirituali Euangelij veritate, ſecundum quam in omni loco Deo ſacrificatur,vt dicitur Malach.1.

Ad secundum dicendum,ꝙ determinatus locus eligitur ad adorandum,nō propter Deum qui adoratur,quaſi loco concludatur,ſed propter ipſos adorātes:& hoc triplici ratione.Primò quidem, propter loci conſecrationem,ex qua ſpiritualem deuotionem concipiunt orantes,vt magis exaudiantur, ſicut patet ex adoratione Salomonis.3.Regum.8.Secundo,propter ſacra myſteria,& alia ſanctitatis ſigna,quæ ibi continentur. Tertio,propter concurſum multorum adorantiū, ex quo fit oratio magis exaudibilis, ſecundum illud Matth.18. Vbi ſunt duo,vel tres congregati in nomine

I meo,ibi ſum ego in medio eorum.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſecundum quandam decentiam adoramus verſus orientem. Primo quidem,propter diuinæ maieſtatis iudicium, quod nobis manifeſtatur in motu cœli,qui eſt ab oriente.Secundo propter paradiſum in oriente conſtitutum, vt legitur Gen.2.ſecundū literam ſeptuaginta interpretum,quaſi quæramus ad paradiſum redire. Tertio,propter Chriſtum,qui eſt lux mundi,& Oriens nominatur, Zach.6. Et qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientem, & ab oriente etiam expectatur venturus, ſecundū illud Matt. 24.Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vſque ad occidentem,ita erit & aduentus filij hominis.

K

QVAESTIO LXXXV.

De his quæ à Deo fidelibus dantur,in quatuor articulos diuiſa.

Postea conſiderandū eſt de actibus, quibus aliquę res exteriores Deo offeruntur.

¶Circa quos occurrit duplex cōſideratio.Primo quidem de his, q̄

¶Super quæſtionis octogeſimæ quintę Artic. primum.

In art.1.85.dubium occurrit circa principium corporis articuli,an ſcilicet ſit verum, quòd naturalis ratio dictet homini, quòd alicui ſuperiori ſubdatur, a quo egeat adiuuari & dirigi,& hoc ꝑ defectus quos in ſeipſo ſentit

Deo a fidelibus dãtur. Secũdo, de votis, quibus ei aliqua promittuntur. Circa primum conſiderandũ eſt de ſacrificijs, oblationibus, primitijs, & decimis.

Circa ſacrificia quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ offerre Deo ſacrificium ſit de lege naturæ.

¶ Secundo, Vtrum ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum.

¶ Tertio, Vtrũ offerre ſacrificiũ ſit ſpecialis actus virtutis.

¶ Quarto, Vtrum omnes teneantur ad ſacrificium offerendum.

ARTICVLVS I.

Vtrum offerre ſacrificium Deo ſit de lege naturæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ offerre ſacrificiũ Deo, nõ ſit de lege naturæ. Ea.n. q̃ ſunt iuris naturalis, cõmunia ſunt apud omnes homines: nõ aũt hoc contingit circa ſacrificia. C Nam quidã leguntur obtuliſſe in ſacrificium panem, & vinum, ſicut de Melchiſedech dicitur Gen.14. & quidam hæc, quidam vero alia vt animalia: ergo oblatio ſacrificiorum non eſt de iure naturali.

¶ 2 Præt. Ea quæ ſunt iuris naturalis oẽs iuſti ſeruauerunt: ſed nõ legitur de Iſaac, ꝙ ſacrificiũ obtulerit, neque etiam de Adam, de quo tñ dr̃ Sap.10. ꝙ ſapientia eduxit eũ a delicto ſuo. ergo oblatio ſacrificii non eſt de iure naturali.

¶ 3 Præt. Aug. dicit 10.* de ciuit. Dei, ꝙ ſacrificia in quadam ſignificatiua offeruntur: voces aũt quæ ſunt p̃cipua inter ſigna, ſicut idẽ dicit in libro † de doct. chriſt. nõ ſignificant naturaliter, ſed ad placitum, ſecũdum † Philoſo. ergo ſacrificia non ſunt de lege naturali.

SED CONTRA eſt, quod in qualibet ætate, & apud quaſlibet hoĩum nationes, ſemper fuit aliqua ſacrificiorum oblatio, ꝙ autẽ E eſt apud omnes, videtur naturale eſſe. ergo & oblatio ſacrificiorum eſt de iure naturali.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ naturalis rõ dictat hoĩ, ꝙ alicui ſuperiori ſubdatur, ꝓpter defectus quos in ſeipſo ſentit, in quibus ab aliquo ſuperiori eget adiuuari, & dirigi. Et quicquid illud ſit, hoc ẽ qđ apud oẽs dr̃ Deus. Sicut aũt in rebus naturalibus naturaliter inferiora ſupioribus ſubdunt̃. ita etiã naturalis rõ dictat hõi ſ̃m naturalem inclinationẽ, vt ei qđ eſt ſupra hoĩem, ſubiectionem, & honorẽ exhibeat ſcđm ſuum modum. Eſt aũt modus conueniẽs homini, vt B ſenſibilibus ſignis vtatur ad aliqua exprimenda, quia ex ſenſibilibus cognitionem accipit, & ideo ex naturali ratione procedit, ꝙ quibuſdam ſenſibilibus rebus vtat̃ offerens eas Deo in ſignũ debitæ ſubiectionis & honoris, ſecundum ſimilitudinem eorum, qui dominis ſuis aliqua offerunt in recognitionẽ dominii. Hoc autem pertinet ad rationẽ ſacrificii, & ideo oblatio ſacrificii ꝑtinet ad ius naturale.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut ſupradictum* eſt, aliqua in cõi ſunt de iure naturali, quorum C determinationes ſunt de iure poſitiuo, ſicut ꝙ malefactores puniantur, habet lex naturalis, ſed ꝙ tali pœna, vel tali puniantur, eſt ex cõſtitutione diuina, vel humana. Similiter etiam oblatio ſacrificii in communi eſt de lege naturali, & iõ in hoc omnes conueniunt; ſed determinatio ſacrificiorum eſt ex inſtitutione humana, vel diuina, & ideo in hoc differunt.

AD SECVNDVM dicendum, quod Adã, & Iſaac, ſicut & alii iuſti, Deo ſacrificiũ obtulerunt, ſ̃m D ſui tẽporis congruẽtiã, vt patet* p Gregor. qui dicit, quod apud antiquos per ſacrificiorũ oblationes remittebatur pueris peccatum originale. Non tamen de oĩbus iuſtorum ſacrificiis fit mẽtio in Sciptura, ſed ſolum de illis, circa quæ aliquid ſpeciale accidit. Põt tñ eſſe rõ, quare Adam non legitur ſacrificium obtuliſſe, ne, q̃a in ipſo notatur origo peccati, ſimul etiam in eo ſanctificationis origo ſignaretur. Iſaac vero ſignificauit Chriſtum, inquantum ipſe oblatus eſt in ſacrificium, vnde nõ oportebat vt ſignificaretur quaſi ſacrificium offerens.

AD TERTIVM dicẽdũ, quod ſignificare conceptus ſuos eſt homini naturale, ſed determinatio ſignorum eſt ſecundum humanum placitum.

---

tit. Videtur.n. hoc eſſe falſum: q̃m aut eſt ſermo de defectibus corporis, aut de defectibus animæ, aut vtriuſq;. Sed ꝓp defectus corporis non dictat naturalis rõ hominem ſuperiori adiutori, ac directori ſubijci, tũ q̃a defectus corporis cões ſunt nobis, & aliis animalibus, tum quia defectus corporis nõ ducũt niſi ad corpus ſine defectu, quale eſt corp⁹ cœleſte, à corporibus aũt non expectamus directionẽ, quãtum ad iutorium, ex applicatione eorũdẽ; vt patet ex illuminatione, & medicinis. Propter defectus vero aĩæ quo ad partem perceptiuam, ad lumen intellectus agentis recurrens ſiſtit, quo ad poteſtatem vero appetitiuam, recurrendo ad rõnis regulam naturaliter ſiſtit. Neuter ergo ſingillatim: aut ſimul defectus naturali dictamine ducit hominem vt cognoſcat ſe ſubijci alicui ſuperiori naturæ, à qua adiuuari & dirigi indigeat.

457 ¶ Et confirmatur, q̃a quod naturalis ratio dictat, omnibus hominibus cõe eſt. Conſtat autem multos viros illuſtris ingenii non niſi propter vulgus ſacrificandũ eſſe Deo ſentiſſe, vt Seneca de ſeipſo dicit, & Ariſto. in 12. Metaph. ſentire videtur. Auerrõique expreſſe idẽ ſentit ibidem. Et breuiter oẽs negantes diuinam prouidentiã, circa hominum ſingulares actus, ſingulariter hoc ſentiunt. Non eſt igitur hoc de iure naturę naturali ratione dictatum.

Lib.10.ca.5 & 6. & 19. tomo 5.

Lib.2.c.3.circa medium tomo 3.

Ariſt. lib. 1. Perihe. c.1. tomo 1.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ratio poteſt dici naturalis in practicis dupliciter.

¶ Primo, illa cognitio quæ tanquam indita ſtatim, aut quaſi ſtatim homini adeſt, vt ꝙ homo debet veſtiri, debet habitare domi, alere filium, honorare patrem, & huiuſmodi. Et talis cognitio dicitur naturalis ex modo, q̃a ineſt ad modum naturæ, & rõ ſic naturalis diſtinguitur contra rõnẽ inueſtigatã.

¶ Secũdo aũt modo, rõ dicitur naturalis à naturali principio, quia.ſ. habetur ex virtute naturalis luminis proueniẽs, uel acquiſita: & ſic rõ naturalis diſtinguitur & cõtra ſupernaturalẽ, & cõtra voluntariã rõnem, & cõtinet ſub ſe oẽm cognitionem, quam ex lumine intellectus agẽtis A ſtatim, vel diſcurrendo, & multũ ſtudẽdo &c. habere poſſum⁹. Et hoc mõ intellexit author dicens, ꝙ rõ naturalis dictat. Ita qđ intẽtio ſua eſt, ꝙ rõ naturalis, vt diſtinguit contra ſupernaturalẽ, qualis eſt lex diuina: & cõtra voluntariã, qualis eſt lex poſitiua, quæ iõ dr̃ volũtaria, q̃a à principio nihil differt, vt dr̃ 5. Ethi. talis rõ dictat hoĩ, ꝙ ſubdit̃ alicui ſuder oĩ &c.

¶ Ad cuius euidentiã ſcito, qđ rõ dictãs ſacrificium, eſt rõ procedens ex multis præmiſſis.ſ. quod in natura eſt aliquod ſupmũ, & quod illud cognoſcit hos noſtros ſingulares act⁹ ſingulariter, & qđ benefactor noſter eſt in ſingularib. Et q̃m hæc omnia rõne naturali cognoſci poſſunt, iõ ratio naturalis fulta tot notitijs dictat homini, qui ſe ſentit defectuoſum quoad animam præcipue ſe ſubdi ſuperiori adiutori, & directori, quẽ Deum dicimus.

¶ Ad primum ergo obiectorum dicit, ꝙ ſermo p̃ſens eſt de defectibus hoĩs ſ̃m animam, & corporis in ordine ad animã. Et quia hõ cum toto lumine intellectus, agẽtis, & dependentibus ab eo, deficere ſe experimento ſentit & in cognitione, & in rectitudine appetitus, & deficiens in aliquo naturaliter reducitur ad indeficiens tanquã dependens ab illo, iõ cognoſcit ſe ſubijci alicui ſuperiori indeficienti, ac per hoc recurrendum eſſe ad illum vt adiutorem, & directorem. Et dato ꝙ hæc nõ dictaret naturalis rõ, tanquã neceſſario ſcilicet, ſaltẽ tanquã rõnabilia dictat. In moralib. autẽ nõ oportet expetere certitudinem mathematicam, ſed rõnabilia ſufficiunt.

1.2 q.95.articu.2.

Li.4. Moral c.3. parum ante mediũ.

¶ Ad confirmationẽ vero dr̃ dupliciter. Primo, ꝙ hoc dictamen eſſe cõe teſtatur, ꝙ vt in litera dicitur in reſponſione ad primum, oẽs cõiter conueniunt in hoc, ꝙ ſacrificium offeratur. Qđ autem quidã hoc negent, contingit ex hoc, qđ dicentes ſe eẽ ſapientes, ſtulti facti ſunt, vt dicitur ad Rom.1. Alio vero modo dr̃, ꝙ ea quæ ſunt de dictamine naturali, vt principia ſunt omnibus cõia, ea vero q̃ ſunt de dictamine naturali, vt cõcluſiones inueſtigatę, nõ cõcedunt̃ ab oĩb. q̃a nec ab oĩb. cogno-

ſcuntur. Sic aũt addi ctamen naturale ſpectat ſacrificare, Deo & non primo modo, propterea non eſt mirum, ſi multi ſapientes huius mundi non acceptant hoc.

458 1.2. qõ. 102. art. 3. cor. Et 3. q. 48. ar. 3. cor. Et 3. contra ca. 120. ſi. Et Pſal. 28. cor. 2. Et Roma. 1. lect. 7. fin.

¶ In eodem art. nota, ꝙ author non ſolum oſtendit ꝙ ad ius naturale ſpectat oblatio fieri Deo, ſed etiã quòd oblatio ſacrificij exterioris. Nã poterat quis dicere, ꝙ Deo, vtpote intellectualis naturæ, ſufficit oblatio mentis interior. Et propterea author ex eo qđ naturale eſt homini exprimere interiorem mentem exteriorib. ſignis, quia à ſenſibilibus cognitionem accipit, docet quòd rõ naturale quoque eſt hominem interiorẽ oblationem mentis exteriori oblatione explicare. Et bñ aduerte, qđ non ex parte neceſſitatis, quia. ſ. alteri homini nõ poſſumus exprimere aliter mentẽ noſtrã, niſi ſenſibilibꝰ ſignis, ſed ex parte naturalitatis, q̃ a. ſ. exprimere ꝑ ſenſibilia ſigna, naturale eſt homini, q̃ a ſenſibilibus accipit cognitionem author proceſſit, quoniam ratio neceſſitatis non habet locũ reſpectu Dei, q intuetur cor, ſed optime locũ habet rõ naturalitatis ex parte hominis, q offert ſacrificium.

Art. præced.

Q. 84. art. 2. & q. 81. ar. 7.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ quintę Arti. ſecundum.

IN ar. 2. eiuſdẽ 85. q. aduerte, ꝙ in corpore articuli Author rõnem radicalẽ, quia. ſ. ſacrificiũ exterius dẽt conformari interiori, ꝙ ſoli deo offertur, confirmat ſimilitudine proportionali, quia. ſ. ſic ſe habet vox, & conceptus ſignificatus, & poſtmodum concluſionem ipſam ex humana cõſuetudine probat, q̃ etiam authoritate diuinæ legis de thymiamate, ſeu vnguẽto ꝓhibito ſub pęna mortis confirmat. Et ſi vis materiã hanc latius videre, inſpice c. 120. libri 3. contra Gent.

D. 178.

Q. 118. ar. 2.

1.2. qõ. 2. & 3. artic. 8.

Lib. 10. c. 19. paulo a pri. tomo 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſoli Deo ſit ſacrificium offerendum.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ nõ ſoli ſummo Deo ſit ſacrificiũ offerẽdum. Cum. n. ſacrificiũ Deo offerri debeat, videť ꝙ omnibus illis ſit ſacrificium offerendum, qui diuinitatis cõſortes fiũt: ſed etiam ſancti homines efficiũtur diuinę naturæ cõſortes, vt dicitur. 2. Petri. 1. Vnde & de eis in Pſ. 81. dicitur. Ego dixi Dij eſtis. Angeli etiã filij Dei nominãtur, vt patet Iob 1. ergo omnibus his debet ſacrificium offerri.

¶ 2 Præ. Quãto aliquis maior eſt, tanto ei maior honor debet exhiberi; ſed angeli, & ſancti ſunt multo maiores quibuſcunq; terrenis principibus quibus tamen eorum ſubditi multo maiorẽ honorem impendunt, ſe coram eis proſternentes, & munera offerentes, quã ſit oblatio alicuius animalis, vel rei alterius in ſacrificiũ. ergo multo magis angelis, & ſanctis poteſt ſacrificium offerri.

¶ 3 Præt. Templa, & altaria inſtituuntur ad ſacrificia offerẽda, ſed templa, & altaria inſtituuntur angelis, & ſanctis. ergo etiam ſacrificia poſſunt eis offerri.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ Exo do. 22. Qui immolat diis, occidetur, præter Domino ſoli.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut dictũ* eſt, oblatio ſacrificij fit ad aliquid ſignificandum. Significat autem ſacrificium qđ offertur exterius, interius ſpirituale ſacrificiũ, quo aĩa ſeipſam offert Deo, ſ'm illud Pſalmiſtæ. Sacrificiũ Deo ſpiritus contribulatus: quia ſicut ſupra dictum* eſt, exteriores actus religionis ad interiores ordinãtur. Anima autem ſe offert Deo in ſacrificium, ſicut in principio ſuæ creationis, & ſicut fini ſuæ beatificationis. Secundum d autem verã fidẽ ſolus Deus eſt creator aĩarũ noſtrarum, vt in 1. habitum* eſt. In ſolo etiam eo animæ noſtræ beatitudo cõſiſtit, vt ſupra dictum eſt. Et ideo ſicut ſoli Deo ſummo debemus ſacrificium ſpirituale offerre, ita etiam ſoli ei debemus offerre exteriora ſacrificia. Sicut etiã orãtes atq; laudantes, ad eũ dirigimus ſignificantes voces, cui res ipſas in corde quas ſignificamꝰ offerimus, vt Aug. dicit 10.* de ciuita. Hoc ẽt videmus in omni republica obſeruari, ꝙ ſũmũ rectorẽ aliquo ſigno ſingulari honorant, ꝙ cuicũq; alteri deferreť, eſſet crimẽ

F læſæ maieſtatis. Et ideo in lege diuina ſtatuitur pæna mortis his q diuinum honorem aliis exhibent.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ nomen diuinitatis cõicatur aliquibus non per æqualitatem, ſed per participationem. & ideo nec æqualis honor eis debetur.

AD SECVNDVM dicendum, quod in oblatione ſacrificii non penſať pretiũ occiſi pecoris, ſed ſignificatio, qua hoc fit in honorẽ ſummi rectoris totiꝰ vniuerſi. Vnde ſicut* Auguſ. dicit 10.† de ciui. Dei, dæmones nõ cadauerinis nidoribus, ſed diuinis honoribus gaudent.

G

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut Aug. dicit. 8.† de ciu. Dei. Nõ cõſtituimus Martyribus tẽpla ſacerdotalia, q̃m ñ ipſi, ſed Deus eorũ nobis ẽ Deus. Vnde ſacerdos non dicit, Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule: ſed Deo de illorũ victorijs gratias agimus, & nos ad imitationem eorum exhortamur.

H

ARTICVLVS III.

Vtrum oblatio ſacrificij ſit ſpecialis actus virtutis.

AD TERTIVM ſic ꝓcedif. Videť ꝙ oblatio ſacrificij ñ ſit ſpecialis actus virtutis. Dicit. n. Au. 10.* de ciui. Dei Verũ ſacrificiũ eſt oẽ opꝰ ꝙ agiť, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo: ſed omne opus bonum non eſt ſpecialis actus alicuius determinatæ virtutis. ergo oblatio ſacrificii non eſt ſpecialis actus determinatę virtutis.

I

¶ 2 Præ. Maceratio corporis, quæ fit per ieiunium, pertinet ad abſtinentiã, quæ aũt fit ꝑ cõtinentiã, pertinet ad caſtitatem, quæ aũt eſt in martyrio, pertinet ad fortitudinem, quæ oĩa videntur comprehendi ſub ſacrificij oblatione, ſ'm illud Ro. 12. Exhibeatis corpora veſtra hoſtiã viuentem. Dicit etiam Apoſt. ad Heb. vlt. Beneficientiæ, & communionis nolite obliuiſci, talibus. n. hoſtiis promeretur Deus; beneficientia autem, & communio pertinent ad charitatem, miſericordiam, & liberalitatem. ergo ſacrificij oblatio non eſt ſpecialis actus determinatæ virtutis.

¶ 3 Prętereà. Sacrificium videtur quod Deo exhibetur: ſed multa ſunt quę Deo exhibentur, ſicut deuotio, oratio, decimę, primitiæ, & oblationes, & holocauſta. ergo ſacrificium non uidetur eſſe aliquis ſpecialis actꝰ determinatæ virtutis.

K

SED CONTRA eſt, qđ in lege ſpecialia pręcepta de ſacrificijs dantur, vt patet in principio Leuit.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra habitum eſt, quando actus unius virtutis ordinatur ad finem alterius virtutis, participat quodammodo ſpeciem eius, ſicut cum quis furatur, vt fornicetur, ipſum furtum accipit quodammodo fornicationis deformitatem, ita quòd ſi etiam alias non eſſet peccatum, ex hoc iam peccatum eſſet, quod ad fornicationem ordinatur. Sic ergo ſacrificium eſt quidã ſpecialis actus laudem ex hoc habens, quòd in diuinam reuerentiam fit, propter quod ad determinatam virtutem pertinet,

1.2. q. 18. artic. 6. D. 1175.

ſcilicet,

¶ Super Quæſtionis octogeſimæ quintæ Ar. tertium.

IN ar. 3. vide qđ virtutis rõnis conſiſtit, in hoc. Actus ex quo alij tã proprias ſpẽs habentes, q̃ nõ ordinati ad illũ, trahunt ſpẽm, eſt actus ſpãlis, oblatio ſacrificij eſt hmõi. ergo &c. In litera ſiquidem primo maior in exẽplo vtrorumq; ordinatorum ad fornicationem, deinde minor ſimiliter in vtriſque ordinatis ad diuinam reuerentiam declarať &c. vbi & habes differentiã inter actus habẽtes alias ſpẽs virtutis, & non habentes in hoc, quod iſti ꝓprie dicuntur ſacrificia, illi autem participatiue dicũtur ſacrificia. Sicut ẽt furtũ ꝑ ꝑ fornicationem eſt participatiue fornicari: ꝓprie autem actus fornicãdi, eſt fornicari.

¶ In reſponſione ad tertium ibidẽ habes proprietatem uocabulorum ſcripturæ.

Li. 10. cõtra Fauſt. c. 21. tomo 6.

Li. 10. de ciuita. Dei, ca. 19. non procul à fi. to. 5.

† Li. 8. ca. vlt. in principio tomo 5.

459

Li. 10. c. 6. in principio tomo 5.

ſcilicet ad religionem. Contingit autem & ea quæ ſ'm alias virtutes fiunt, in diuinam reuerentiam ordinari, puta, cum aliquis eleemoſynā facit de rebus propriis propter Deum, vel cum aliquis proprium corpus alicui afflictioni ſubijcit propter diuinam reuerentiam, & ſecundum hoc etiam actus aliarum virtutum ſacrificia dici poſſunt. Sunt tamen quidam actus, qui non habent ex alio laudem, niſi quia fiũt propter reuerentiam diuinam*, & iſti actus proprie ſacrificia dicuntur, & pertinent ad virtutem religionis.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ hoc ipſum ꝙ Deo quędam ſpirituali ſocietate volumus inhærere, ad diuinam reuerentiam pertinet: & ideo cuiuſcunq; virtutis actus rationem ſacrificii accipit ex hoc, quod agitur, vt ſancta ſocietate Deo inhæreamus.

B Ad secundum dicendũ, quod triplex eſt hominis bonum. Primũ qdē eſt bonũ aīæ, ꝙ Deo offertur interiori quodā ſacrificio per deuotionem, & orationem, & alios huiuſmodi interiores actus: & hoc eſt principale ſacrificium. Secũdum eſt, bonum corporis quod Deo quodammodo offertur per martyrium, & abſtinentiam, ſeu continentiam. Tertium, eſt bonum exteriorum rerum de quo ſacrificium offertur Deo directe quidem, quando immediate res noſtras Deo offerimus, mediate autem, quando eas communicamus proximis propter Deum.

Ad tertium Dicendum, quod ſacrificia proprie dicũtur quando circa res Deo oblatas aliquid fit, ſicut quod animalia occidebãtur, & comburebantur, quod panis frangitur, & comeditur, & benedicitur: & hoc ipſum nomen ſonat. Nam ſacrificium dicitur ex hoc, quod homo facit aliquid ſacrum. Oblatio autem directe dicitur, cum Deo aliquid offertur, etiam ſi nihil circa ipſum fiat: ſicut dicuntur offerri denarij, vel panes in altari, circa quos nihil fit. Vnde omne ſacrificium eſt oblatio, ſed non conuertitur. Primitiæ autem oblationes ſunt, quia Deo offerebãtur. vt legitur. Deuter. 26. Nõ autem ſunt ſacrificia, quia nihil ſacrum circa eas fiebat. Decimæ autem, proprie loquendo, non ſunt ſacrificia, neque oblationes, quia non immediate Deo, ſed miniſtris diuini cultus exhibentur.

¶ Super quęſtionis octogeſimę quintę Articu. quartum.

460 IN artic. 4. habes, ꝙ duo genera ſacrificij ſint omnibus cõmunia .ſ. interioris mentis, oblatio p deuotionē, & orationē, & oblatio actuũ aliarum virtutum. Tertium aũt ſacrificij genus eſt ꝑpriũ ſacerdotibus, & miniſtris Eccleſiæ, quod hodie in ſola Euchariſtiæ oblatione eſſentialiter cõſiſtere vř. Quãuis largo vocabulo in iure et inueniatur, iuxta illud Gregorii in benedictione cerei. Suſcipe ſancte pater incenſi huius ſacrificiũ verſpertinum.

Articulus IIII.

Vtrum omnes teneantur ad ſacrificia offerenda.

D AD QVARTVM ſic procedítur. Videtur ꝙ nõ omnes teneantur ad ſacrificia offerenda. Dicit. n. Apoſ. Rom. 3. Quæcunque lex loquitur, his qui ſunt in lege loquitur: ſed lex de ſacrificiis nõ fuit omnibus data, ſed ſoli populo Hebræorum. ergo nõ omnes ad ſacificia tenebantur.

¶ 2 Præt. Sacrificia Deo offerũtur ad aliquid ſignificandũ, ſed nõ eſt omnium huiuſmodi ſignificationes intelligere. ergo nõ omnes tenentur ad ſacrificia offerenda.

¶ 3 Præt. Ex hoc ſacerdotes dicũtur, qđ ſacrificiũ Deo offerũt, ſed nõ oẽs ſunt ſacerdotes ergo non oẽs teneẽtur ad ſacrificia offeréda.

Sed contra eſt, ꝙ ſacrificium offerre eſt de lege naturæ; vt ſupra habitum* eſt. Ad ea autē quæ ſunt legis naturæ, omnes tenentur. ergo omnes tenentur ad ſacrificium Deo offerendum.

Art. 1. huius quæſt.

A Respondeo Dicendũ, quòd duplex eſt ſacrificiũ ſicut dictum* eſt, quorum primum, & principale eſt ſacrificium interius, ad quod omnes tenentur, omnes. n. tenentur Deo deuotam mentem offerre. Aliud autem eſt ſacrificiũ externus, qđ in duo diuiditur. Nã quoddã eſt, quod ex hoc ſolum laudem habet, quod Deo aliqd exterius offertur in proteſtationem diuinæ ſubiectionis, & ad hoc aliter tenentur illi, qui ſunt ſub lege noua, vel veteri, aliter illi, qui non ſunt ſub lege. Nam illi qui ſunt ſub lege, tenentur ad determinata ſacrificia offerenda, ſ'm legis præcepta. Illi vero qui non erant ſub lege, tenebantur ad aliqua exterius facienda in honorem diuinum ſecundũ condecentiam ad eos, inter quos habitabãt, nõ aũt determinate ad hæc, vel ad illa. Aliud vero eſt exterius ſacrificiũ, quando actus exteriores aliarum virtutum in diuinam reuerentiam aſſumuntur, quorum quidã cadunt ſub præcepto, ad quos omnes tenentur: quidam vero ſunt ſupererogationis, ad quos non omnes tenentur.

Ar. 2. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quod ad illa determinata ſacrificia, quæ in lege erant præcepta, non omnes tenebantur: tenebantur tamen ad aliqua ſacrificia interiora, vel exteriora, vt dictum* eſt.

In corp. art.

Ad secundum dicendum, quod quãuis non omnes ſciant explicite virtutem ſacrificiorum, ſciunt tamen implicite, ſicut & habent fidem implicitam, vt ſupra habitum* eſt.

Q. 2. art. 7.

C Ad tertium dicendũ, ꝙ ſacerdotes offerunt ſacrificia, quæ ſunt ſpecialiter ordinata ad cultum diuinum nõ ſolum pro ſe, ſed etiã pro alijs: quædam vero ſunt alia ſacrificia, quæ quilibet poteſt pro ſe Deo offerre, vt ex ſupra dictis* patet.

In corp. art. & ar. 2. & 3.

QVAESTIO LXXXVI.

De oblationibus & primitijs, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt de oblationibus & primitiis.

D Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ aliquæ oblationes ſint de neceſſitate præcepti.

¶ Secundo, Quibus oblatones debeantur.

¶ Tertio, de quibus rebus fieri debeant.

¶ Quarto, Specialiter de oblatiõibus primitiarũ, vtrũ ad eas homines ex neceſſitate teneantur.

¶ Super quęſtionis octogeſimę ſexta Arti. primum.

IN art. 1. q. 86. in reſponſione ad primum, grauis occurrit quæſtio, Quo pacto ſaluatur differentia inter cæremonialia, & iudicialia præcepta legis veteris, ſi licite poteſt, & debet modo obſeruari hoc cęremoniale mandatum Exod. 23. Non apparebis in conſpectu meo vacuus: Differentia ſiquidem aſſignata in præcedenti libro, quæ etiam in quæſtionis ſequenti, articulo primo, replicatur, eſt, quod iudicialia poſſunt nunc ſeruari: ſi Princeps ea ſtatuat, cæremonialia autem non. Ex quo dubitatur ſic. Cum commune ſit vtriſque pręceptis, quòd non licet ea obſeruare tanquam viua, hoc eſt, tanquam obligãtia ex authoritate veteris legis, q̃ hoc eſſet euacuare fidē Chri, qui legis an- 461

1. 2. q6. 103. art. 3. & 4.

Articulus I.

Vtrũ homines teneãtur ad oblatiões ex neceſſitate præcepti.

E AD PRIMVM ſic procedit. tur. videt ꝙ hoĩes non teneant ad oblationes ex neceſſitate ꝑcepti. Non enim hoĩes tẽpore Euãgelii teneñ ad obſeruanda cæremonialia præcepta veteris legis, vt ſupra habitũ eſt: ſed oblationes offerre ponit iter cęremonialia ꝑcepta veteris legis. dr. n. Exo. 23. Tribus vicibus per ſin-

thoritatem ad præfinitum tempus datā terminauit, differentia iſta conſiſtit in hoc, quod iudicialia quo ad ipſam ſubſtātiā operum licet obſeruare, ſi noua ſtatuātur authoritate: cæremonialia vero non licet noua authoritate ſtatuere alioquin mēbra diuiſionis non cōtra ſeinuicem ponerētur. Et ſi ſic intelligitur, ſequitur ꝙ præceptum de oblationib. non licitum eſt renouare, aut ſeruare, cuius contrarium in litera hic dr̄, & ab Eccleſia obſeruatur.

¶Ad hoc dr̄, ꝙ differentia inter cæremonialia, & iudicialia non eſt intelligenda, quo ad ſubſtantiam operū abſolute, ſed ſecundum eandē rōnē formalem, hoc eſt, ꝙ licitum eſt iudicialia olim in lege facere iudicialia in ciuitate, vel regno: ſed non eſt licitum cæremonialia in Eccleſia Dei. Sic enim intellecta differentia iſta, ex oppoſito membro optime diſtincta formaliter, ſaluat. Quoad ſubſtātiam namque operis, licitū eſt id, quod erat cæremoniale facere vt patet, ſi quis ſe cau ſa ſanitatis circuncideret. Et licet ſenſus iſte ſit verus & intentus, ex eo tamen non habetur ſolutio motæ difficultatis de oblationibus, quoniam oblationes inter cæremonias erant, vt hic, & ex præcedenti libr. q. 101. ar. 4. ad vltimum habes, & nūc inter cæremonialia continentur: quoniā Deo offeruntur in proteſtationem ſubiectionis noſtræ, & ipſa oblacio cultus eſt Dei exterior. Si ergo non licet olim cæremonialia nunc vt cæremonialia exercere, quomodo licitæ ſunt oblationum cæremoniæ videndum reſtat.

¶Si quis autem diligenter inſpiciat rationem, quare cæremonialia ſunt mortifera, & Eccleſiæ conſuetudinem, videbit, ꝙ nō eſt vna oium cęre-

Grego. 7. & habetur de Conſecrat. diſt. 1. c. Omnis Chriſtianus.

Q. præce. ar. 3.

gulos annos mihi feſta celebrabitis. & poſtea ſubditur: Non apparebis in cōſpectu meo vacuus. ergo ad oblationes non tenentur nunc homines e neceſſitate præcepti.

¶2 Præt. Oblationes antequā fiāt, in volūtate hominis conſiſtunt, vt videtur ꝑ hoc quod Dominus dicit Mat. 5. Si offers munus tuū ad altare, quaſi hoc arbitrio offerentiū relinquatur; poſtquam autem oblationes ſunt factæ, non reſtat locus iterato offerendi eas. ergo nullo modo aliquis ex neceſſitate præcepti ad oblationes tenetur.

¶3 Præt. Quicūq; aliquid tenetur reddere Eccleſiæ, ſi nō reddat pōt ad id cōpelli per ſubtractionē eccleſiaſticorum ſacramentorum; ſed illicitum vr̄ his qui offerre noluerint, eccleſiaſtica ſacramēta denegare, ſ’m illud Decretū ſextæ ſynodi quod habetur 1. quæſtio. 1. Nullis, qui ſacram cōmunionem diſpenſat, a percipiēte gratiam aliquid exigat: ſi vero exegerit, deponatur. ergo non tenētur hoīes ex neceſſitate ſalutis ad oblationes.

Sed contra eſt, qđ Gregori* dicit. Oīs Chriſtianus procuret ad miſſarum ſolemnia aliquid Deo offerre.

Respondeo Dicendū, ꝙ ſicut dictū* eſt, Nomē oblationis cōmune eſt ad oēs res, quæ in cultum Dei exhibētur, ita ꝙ ſi aliqd exhibeatur in cultum diuinū quaſi in aliqđ ſacrū, quod inde fieri debeat, cōſumendū eſt, & oblatio eſt & ſacrificium. Vñ Exo. 25. dr̄. Offeres totum arietē in incēſum ſuper altare. Oblatio ē Dño odor ſoauiſſimus victimæ Dei. & Leui. 2. dr̄. Anima cū obtulerit oblationem ſacrificij Deo, ſimul erit eius oblatio. Si vero ſic exhibeatur, vt integrum maneat diuino cultui deputādū, vel in vſus miniſtrorū expēdendū, erit oblatio, & non ſacrificiū. Hmōi ergo oblationes de ſui rōne habēt, ꝙ voluntarie offerantur, ſ’m illud Exod. 25. Ab hoīe qui offert vltroneus, accipietis eas. Pōt tamen cōtingere, ꝙ aliquis ad oblatiōes teneatr̄ quadruplici rōe.

Primo quidem, ex præcedenti cōuētione: ſicut cū alicui cōcedit aliquis fundus Eccleſiæ, vt certis tēporib* certas oblationes faciat quod tamen habet rationē cēſus.

Secundo, ꝑ præcedentem deputationem, ſiue promiſſionem: ſicut cum aliqs offert donatione inter viuos, vel cum relinquit in teſtamento, Eccleſiæ aliquam rē mobilem, vel immobilem in poſterum ſoluendam.

¶Tertio modo, propter Eccleſiæ neceſſitatē, puta, ſi miniſtri Eccle-

F ſiæ nō haberēt vnde ſuſtentarenē.

Quarto, ꝑ cōſuetudinem. Tenentur. n. fideles in aliquibus ſolēnitatibus aliquas oblationēs conſuetas, tamē in his duobus vltimis caſibus remanet oblatio quodam modo voluntaria. ſ. quantū ad quātitatem, vel ſpeciem rei oblatæ.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ in noua lege hoīes nō tenētr̄ ad oblationes cā ſolēnitatū legaliū, vt in Exodo dr̄, ſed ex quibuſdam aliis cauſis, vt dictum* eſt.

G Ad secundum dicendum, ꝙ ad oblationes faciendas tenentur aliqui, & antequam fiant, ſicut ī primo, & tertio, & quarto mō, & etiam poſtquam eas fecerint per deputationem, ſiue promiſſionē, Tenetur enim realiter exhibere quod eſt Eccleſiæ per modum deputationis oblatum.

Ad tertium Dicēdum, qđ illi qui oblationes debitas nō reddunt, poſſunt puniri ꝑ ſubtractionē ſacramentorū, nō per ipſum ſacerdotē, cui ſunt oblationes faciē-

H dæ, ne videatur per ſacramentorū exhibitionem aliquid exigere, ſed per ſuperiorem aliquem.

Articvlvs II.

Vtrum ſolum ſacerdotibus debeātur oblationes.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ oblationes non ſolū ſacerdotibus debeant, Inter oblationes. n. ꝑcipue videmus eſſe, q̄ hoſtia-

I rū ſacrificijs deputant, ſed ea quę pauperib. dant, in ſcripturis hoſtię dicunt, ſ’m illud Hebr. vlt. Beneficentiæ, & cōionis nolite obliuiſci. Talibus. n. hoſtiis promeretur Deus. ergo multo magis oblationes pauperibus debentur.

¶2 Pręt. In multis parochijs Monachi de oblationibus partē habent: alia autem eſt cura clericorum, alia monachorum, vt Hiero. dicit. ergo non ſolum ſacerdotibus oblationes debentur.

¶2 Pretereà. Laici de voluntate

K Eccleſię emunt oblationes, vt panes, & huiuſmodi: ſed non niſi vt hęc in ſuos vſus cōuertāt. ergo oblationes pñt ēt ad laicos ptinere.

Sed contra eſt, quod dicit Canō Damaſi Papę, & habetr̄. 10.* quę. 1. Oblationes quæ intra ſanctam Eccleſiam offeruntur tātūmodo ſacerdotibus, qui quotidie Domino ſeruire videntur, licet comedere & bibere, qa in veteri teſtamēto ꝓhibuit Dominuſ panes ſanctos comedere filiis, Iſrael, niſi tm̄mō Aarō, & filijs eı’.

monialiū rō, & diſtinguet inter ea, atque inueniet q̄dam poſſe inſtitui cæremonialia, quæ ēt olim erāt, ſicut de iudicialibus, conſtat: q̄dā aūt non. Cæremonialiū. n. q̄dā continent in ſe figuram Chriſti futuri, vt ſacrificia, & ſacramenta. & hęc aſſumere in cęremonias nihil aliud eſt, quā ꝓſiteri Chriſtum adhuc non veniſſe, ſed venturū, vt Aug. contra Fauſtū, & author in præcedenti lib. quęſt. 103. art. vlt. dixerunt. Propter quod ſine peccato mortali ſeruari modo nequeūt. Quædam vero ad diuinam reuerentiam tm̄modo ſpectant, nihil implicātes de Chriſto venturo, aut ſtatū populi Hebręi expectantis Chriſtū, quēadmodum obſeruatio ſabbathi continet. Et eorū obſeruantiam Eccleſia pōt ſibi aſſumere in cæremonias, qa ceſſat in his rō, quare ſint mortifera, & ſub hoc gñe cōtinet cęremonia oblationū. Atteſtatur aūt huic diſtinctioni Eccleſiæ authoritas, quā oblationes thuris, & hmōi odoriferorum, & ablutionē manuū, & panem azymū aſſumpſit in cęremoniā. Venerationē quoque templi poſt partum a mulieribus fieri non improbat, extra de. Purificatione poſt partum, capitulo unico, quæ in veteri lege omnia ad cæremonialia pertinēt. Atteſtatur etiam his authoritas ſanctorū ac doctorum in has duas rationes reſoluentes peccatum obſeruandi legalia, ſ. vel tanquam ex lege veteri ordinata, ſic. n. omnia ſunt mortifera, vtpote ꝓteſtantia legem non eſſe per Chriſtum adimpletam, vel quia continent Chriſtū futurū, quod eſt etiam cōtra fidei veram profeſſionem. Et ꝓpterea illa, quæ ſignificant nō futura ꝑ Chriſtū venturum, ſed q̄ ſemper fieri, aut haberi debent,

In corp. art.

D. 936.

462

Ad Helio dorū de laude vitæ ſolitariæ à medio tom. 1.

Habetur 10. q. 1. ca. hanc conſuetudinem.

RESPON. Dicendum, quòd ſacerdos quodammodo cõſtituitur ſequeſter, & medius inter populum, & Deum, ſicut de Moyſe legitur Deuter. 5. & ideo ad eum pertinet diuina dogmata, & ſacramenta exhibere populo: & iterum ea, quæ ſunt populi, puta, preces, & ſacrificia, & oblationes per eũ Domino debent exhiberi, ſecundum illud Apoſtol. ad Hebræo. 5. Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in eis, quæ ſunt ad Deũ, vt offerat dona, & ſacrificia pro B peccatis. Et ideo oblationes, quæ à populo Deo exhibentur, ad ſacerdotes pertinent non ſolum vt eas in ſuos vſus conuertant, verum etiam, vt fideliter eas diſpenſent, partim quidem expendendo eas in his, quæ pertinent ad cultum diuinum, partim vero in his quę pertinent ad proprium victũ: quia qui altari deſeruiunt, cum altari participant, ut dicitur 1 ad Corinth. 9. partim etiam in vſus pauperum, qui ſunt, quantum fieri poteſt, de rebus Eccleſiæ ſuſtẽ- C tandi, quia & Dominus in vſum pauperũ loculos habebat, vt Hieronym.* dicit ſuper Matthæum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ea, quę pauperibus dãtur, ſicut non proprie ſunt ſacrificia, dicuntur tamen ſacrificia, inquãtum eis dantur propter Deũ: ita etiam ſecundum eãdem rationem oblationes dici poſſunt, tamen non proprie dictæ, quia non immediate Deo offeruntur. Oblationes vero proprie dictæ in vſum pauperum cedunt non per diſpenſationem offerentium, ſed D per diſpenſationem ſacerdotum.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd monachi, ſiue alii religioſi poſſunt oblationes recipere tripliciter. Vno modo ſicut pauperes per diſpenſationem ſacerdotum, vel ordinationem Eccleſiæ. Alio modo, ſi ſint miniſtri altaris, & tunc poſſunt accipere oblationes ſponte oblatas. Tertio modo, ſi parochiæ ſint eorũ, & tunc ex debito poſſunt accipere oblationes tanquam Eccleſiæ E rectores.

AD TERTIVM dicendũ, quòd oblationes poſtquam fuerint conſecratæ, non poſſunt cedere in vſum laicorum, ſicut vaſa, & veſtimenta ſacra, & hoc modo intelligitur dictum.* Damaſi Papę. Illa vero, quæ ſunt conſecrata, poſſunt in vſum laicorum cedere, ex diſpenſatione ſacerdotũ, ſiue per modum donationis, ſiue per modum uenditionis.

A ARTICVLVS III.

Vtrum homo poſſit oblationes facere de omnibus rebus licite poſſeſſis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ q̃ non poſſit homo oblationes ſacere de omnibus rebus licite poſſeſſis; Quia ſ̃m iura humana, turpiter ■ cit meretrix in hoc q̃ ẽ meretrix, nõ tñ turpiter mercedẽ accipit, & ita licite poſſidet. ſed nõ licet de B ea facere oblationẽ, ſ̃m illď Deu. 23. Nõ offeres mercedem proſtibuli in domo domini Dei tui. ergo non licet facere oblationem de omnibus licite poſſeſſis.

¶ 2 Præt. Ibidem prohibetur, qď pretium canis nõ offeratur in domo Dei, ſed manifeſtũ eſt, quod pretium canis iuſte venditi, iuſte poſſidetur. ergo non licet de oĩb. iuſte poſſeſſis oblationem facere.

¶ 3 Præt. Malac. 1. dr̃. Si offeratis claudũ, & lãguidũ, nõ ne malũ ẽ? ſed claudũ, & lãguidũ eſt aĩal iuſte poſſeſſum. ergo vr̃ q̃ nõ de oĩ C iuſte poſſeſſo poſſit oblatio fieri.

SED CONTRA eſt, qď dr̃ Prouer. 3. Honora dñm Deum tuum de tua ſubſtantia: ad ſubſtantiam autem hominis pertinet quicqd iuſte poſſidet. ergo de omnibus iuſte poſſeſſis poteſt fieri oblatio.

RESPONDEO Dicendum, q̃ ſicut Auguſ. dicit in libro,* de verbis dñi. Si deprędaueris aliquẽ inualidũ, & de ſpoliis eius dares alicui iudici, ſi pro te iudicaret, tãta vis eſt iuſtitiæ, vt & tibi diſpliceret. Non eſt talis Deus tuus, quà- D lis non debes eſſe nec tu. Et ideo dicitur Eccleſ. 34. Immolantis ex iniquo, oblatio eſt maculata. Vnde patet q̃ de iniuſte acquiſitis, & poſſeſſis, nõ poteſt oblatio fieri. In veteri autem lege, in qua figuræ ſeruiebatur, quædam propter ſignificationem reputabãtur immunda, quæ offerre non licebat, ſed in lege noua omnis creatura Dei reputatur munda, vt dicitur ad Titum 1. Et ideo quantum eſt de ſe, de quolibet licite poſſeſſo E poteſt oblatio fieri. Per accidens autem contingit: quod de aliquo licite poſſeſſo oblatio fieri nõ poteſt: puta, ſi vergat in detrimentũ alterius, vt ſi filius aliquis offerat Deo id, vnde debet patrem nutrire, qď Dominus improbat Matt. 15. Vel propter ſcãdalum, vel pp̃ contẽptũ, vel aliquid aliud hmõi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in veteri lege prohibebatur oblatio de mercede proſtibuli, pp̃ immunditiam, in noua aũt lege pp̃ ſcandalũ, ne videatur Eccleſia fauere pc̃tõ, ſi de lucro pc̃ti oblationem recipiat. D. 937.

vt purificatio, ablutio, & azyma, quæ ſignificant deuotionẽ, munditiam, ſynceritatem, ac veritatem, aut ſimplicem reuerentiam, vt purificatio poſt partũ quantum ad abſtinentiam ingreſſus Eccleſiæ, & oblationes, licite fieri poſſint non vt legis cæremoniæ, ſed, vt ab Eccleſia ſunt, & ſiunt. Hæc autem eſſe de mente Authoris inuenies in 3. Sententi. diſt. 37. articu. 5. quæſtiuncula 3. Et in 4. ſententiarum diſt. 1. quæſt. 2. artic. 5. quæſtiuncula 1. quam diſtinct. 11. q. 2. artic. 2. quæſtiuncula 3. Et in 3. parte quæſt. 83. artic. 5. Et ſic ſaluatur dicta differentia inter iudicialia, & cæremonialia, quod iudicialia omnia poſſunt aſſumi: cæremonialia vero nec oĩa proprie, nec principalia, ſed quædam tñ communia, & ſecundaria aſſumi poſſunt.

Refertur ſimile 12. q. 1. ca. habebat. Ex Hieron. Matt. 17. in fi. tom. 9. ¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, vide quòd non ad rem, ſed apparentiam reſpicit ratio dicens, quare ſacerdos non debet priuare ſacramento negãtem debitas oblationes, ne ſ. videatur p̃ ſacramento exigere. Oportet enim ſanctos ab his, qui foris ſunt, teſtimonium habere. Si tamen negaret puniendo peccatorem, non eſſet ſ̃m veritatẽ ſimoniacus, vſurparet tamen ſibi ſuperioris iuriſdictionem, ad quẽ ſpectat priuatio ſacramenti pro hac cauſa.

¶ Sed tũc inſurgit dubiũ, Quid faciet ſacerdos in tali caſu. Si miniſtrat ſacramentum exiſtenti in peccato mortali, peccat, ſi nõ miniſtrat, peccat. erit ergo perplexus.

¶ Ad hoc dicitur, qď ſacerdos debet charitatiue monere hominem non reddentem debitas oblationes, vt ſaltem ſit paratus Citatum in arg. Sed contra. 10. q. 1. hanc conſue. conſulere conſciẽtiæ ſuæ iuxta boni viri iuſtum arbitrium. Et ſi quidem conſenſerit, poteſt illi iã in bono ſtatu per hoc exiſtenti miniſtrare ſacramenta. Si non cõſenſerit, proteſtari coram alijs debet, quod non propterea, quia ad eum peruenire debent oblationes, ſed quia ille non eſt paratus cõſcientiæ ſuæ conſulere, negat ei ſacramenta, donec ſuperior conſultus prouideat, & ſic debet denuntiare ſuperiori. 463 Et interim non tamquam iudex, ſed tamquam deuitans participare in peccato mortali cum illo, negare ſacramenta illi. Non remanet ergo perplexus, nec oportet eum vſurpare ſibi ſuperioris poteſtatem:

¶ Super Quæſtionis octogeſimæ ſextæ Ar. tertium.

IN art. 3. eiuſdem q omiſſo ſecundo, aduerte in reſponſione ad tertium, quod triplex ratio illicitæ oblationis animalis cœci, aut claudi, ſic diſtinguitur, quòd prima penes improportionem oblatæ rei ad ſacrificium, ſecunda penes hoc, quod res ipſa contemptibilis, Serm. 35. ante medium, tomo 10. contemptibilem reddet diuinum cultũ, tertia penes voti vinculum attẽditur. Propter primam namq;, non licet vinum acetoſum, aut farinam quaſi corruptam offerre pro ſacrificio, Euchariſtię, quoniã immaculato ſacrificio, ſola immaculata materia proportionata eſt. Propter ſecundum, veſtes concubinarum non debent, vbi ſunt cognitæ, in ſacras transferri veſtes. Propter tertiam, qui vouit vitulum, non ſatisfacit, ſi infirmum offert: quia votum intelligitur, de vitulo in bono ſtatu. Vbi ergo qualem habet rem Deo quis offert, & nihil horum inconuenientium ſequitur, bene facit.

Ad secundum dicendum, quod canis ſm legẽ, reputabatur aĩal immundum. Alia tamẽ aĩalia immunda redimebantur, & eorũ pretium poterat offerri, ſm illud Leuit.vlti. Si immundum aĩal eſt, redimet q obtulerit: ſed canis nec offerebatur, nec redimebatur, tũ quia idolatræ canibus vtebantur in ſacrificijs idolorum. tum etiam quia ſignificant rapacitatẽ, de qua non poteſt fieri oblatio; ſed hæc prohibitio ceſſat in noua lege. F

Ad tertium dicendũ, ꝙ oblatio animalis cæci, vel claudi reddebatur illicita tripliciter. Vno mõ rõne eius, ad quod offerebat. Vnde dr̃ Malach. 1. Si offeratis cęcum ad immolandum nonne malum eſt? ſacrificia aũt oportebat eſſe immaculata. Secũdo, ex cõtemptu. Vnde ibidẽ ſubditur: Vos polluiſtis nomen meum in eo quod dicitis. Menſa domini contaminata eſt, & quod ſupponitur, cõtemptibile eſt. Tertio modo, ex voto præcedenti, ex quo obligatur hõ, vt integrum reddat, qđ vouit. Vnde ibidem ſubdĩ, Maledictus dolosus, q habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens immolat debile Dño. Et hæ cauſę manẽt in lege noua: qbus tamen ceſſantibus non eſt illicitum. G H

Articulus IIII.

Vtrum ad primitias ſoluendas homines teneantur.

Ad quartum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ad primitias ſoluendas homines non teneãtur; quia Exod. 13. data lege primogenitorũ ſubditur. Erit quaſi ſignum in manu tua, & ita vr̃ eſſe præceptum cæremoniale; ſed præcepta cæremonialia non ſunt ſeruanda in lege noua. ergo neq; primitiæ ſunt ſoluendæ.

¶ 2 Præ. Primitiæ offerebãtur domino ꝓ ſpeciali beneficio illi populo exhibito. Vnde dr̃ Deutero. 26. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias accedesq; ad ſacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dices ad eũ. Profiteor hodie corã domino Deo tuo, ꝙ ingreſſus sũ terrã, pro qua iurauit patribus noſtris, vt daret eam nobis. ergo alię rationes non tenẽtur ad primitias ſoluendas.

¶ 3 Præt. Illud, ad quod aliquis tenetur, debet eſſe determinatũ, ſed non inueniĩ nec in noua lege, nec in veteri determinata quãtitas primitiarũ. ergo ad eas ſoluendas nõ tenentur homines ex neceſſitate.

Sed contra eſt, qđ dr̃ 16. q. 7. Oportet decimas, & primitias, quas iure ſacerdotum eſſe ſancimus, ab omni populo accipere.

Respondeo Dicendum, ꝙ pimitiæ ad quoddã genus oblationũ ꝑtinent, quia Deo exhibentur cum quadã ꝓfeſſione, vt habetur Deuter. 25. Vnde & ibidem ſubditur: Suſcipiens ſacerdos cartallum .ſ. primitiarum, de manu eius qui defert primitias, ponat ante altare domini Dei tui. Et poſtea mandatur ei, quod dicat. Idcirco nũc offero primitias frugum terræ, quas dominus dedit mihi. Offerrebantur autem primitiæ ex ſpeciali cã .ſ. in recognitionem diuini beneficii, quaſi aliquis profiteatur ſe a Deo fructus terræ percipere, & iõ ſe teneri ad aliquid de huiuſmodi Deo exhibẽdum, ſm illud 1. Paralip. vlti. Quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Et quia Deo debemus exhibere id, ꝙ pręcipuũ eſt, ideo primitias, quaſi præcipuũ aliquid de fructibus terræ præceptum fuit Deo offerre. Et quia ſacerdos conſtituitur pro populo in his q̃ ſunt ad Deũ, iõ primitiæ oblatæ a populo in vſum ſacerdotum cedebãt. Vnde dr̃ Nu. 18. Locutus eſt Dñs ad Aarõ. Ecce, dedi tibi cuſtodiã primitiarũ mearũ. Pertinet aũt ad ius naturale, vt homo ex rebus ſibi datis a Deo, aliquid exhibeat ad eius honorẽ, ſed ꝙ talibus pſonis exhibeaĩ, aut de primis fructibus, aut in tali quãtitate, hoc qdẽ fuit in ueteri lege iure diuino determinatũ: in noua aũt lege definitur per determinationẽ Eccleſiæ, ex qua homines obligãtur ut primitias ſoluant ſecundũ conſuetudinem patrię, & indigentiam miniſtrorum Eccleſiæ. I

Ad primum ergo dicendum, quod cæremonialia proprie erant in ſignum futuri, & ideo ad præſentiam veritatis ſignificatæ ceſſauerunt. Oblatio autem primitiarum fuit in ſignũ præteriti beneficij, ex quo etiam debitum recognitionis cauſatur ſecũdum dictamen rationis naturalis, & ideo in generali huiuſmodi oblatio manet. K

Ad secundum dicendum, ꝙ primitiæ offerebantur in veteri lege non ſolum ꝑꝑ beneficium fructuum terræ promiſſionis datæ à Deo, ſed etiam propter beneficiũ fructuum terræ à Deo datorum. Vnde dicitur Deutero. 26. Offero tibi primitias frugũ terræ, quas dominus Deus dedit mihi. & hæc ſecunda cauſa apud omnes eſt cõmunis. Poteſt etiam dici, quòd ſicut Iudæis ſpeciali quodam beneficio terram promiſsionis cõtuliſ

¶ *Super quæſtionis octogeſimę ſextæ Arti. quartum.*

In art. 4. eiuſdem q. 86. dubium occurrit circa illud quod ꝑtinet ad ius naturale, vt homo ex rebus ſibi datis à Deo aliqd exhibeat ad eius honorem. Quoniam cũ de rebus exteriorib. ſit ſermo, aut author intẽdit, ꝙ præter res, quæ in ſacrificiũ offeruntur, adhuc rõ naturalis dictat alias eẽ Deo offerẽdas, aut replicat id quod de ſacrificij exterioris oblatiõe dixit. Si primũ intendit, oportet hoc ſuper aliqua rõne fundari. Dicet. n. quiſpiã, ꝙ ſat eſt rationi naturali, ꝙ aliquo ſenſibili ſacrificio Deũ honoremus. Offerre aũt aliter quam in ſacrificio, vel in ordine ad ſacrificium, vt pro altari, & huiuſmodi q̃ ad ſacrificij oblationem ordinantur, nulla ratione apparet, cum nullus inde appareat Deo honor. Sublata namque miniſtrorum Dei ratione, quę honoris ratio reſtat, vt Deo primitias frugum offeramus? Nam ex quo nõ ſacrificantur, ſed per modum ſimplicis oblationis exhibentur, dicendum erit Deo. Suſcipe has fruges, & relinquendæ erunt, quod vr̃ ridiculum. Si vero creditur replicare quod de ſacrificii oblatione dixerat, ſequitur ꝙ non infert intentum, quoniam non infert, ꝙ oblationes ſint de iure naturæ, ſed ꝙ ſacrificia tñ, quod non oportebat iterare, nec erat quæſitum de ſacrificio, ſed de primitiis & oblationibus. ¶ Ad hoc dicit̃, quòd procul dubio author intendit de oblationibus, vt diſtinguuntur contra ſacrificia, vt ipſa diſtinctio qõnum, & articulorum teſtatur. Videtur autem hæc eſſe differentia inter dictamen naturalis rõnis ad ſacrificium, & oblationes, quòd ad ſacrificium naturalis ratio beneficio fulta veritate naturali dictat quaſi abſolute ad Deum honorandum: ad oblationes vero dictat quaſi ex ſuppoſitione, hoc eſt, ſuppoſito quòd hæc offerre ſit in honorẽ Dei, ita ꝙ dictamen rõnis naturalis ad ſacrificiũ, dictat ipſum ſacrificium eſſe honorem Dei: in oblationibus vero, ſuppoſito ꝙ ſint in honorem Dei, dictat aliqd eſſe ex rebus à Deo nobis collatis ipſi offerendum. Eſſe autem huiuſmodi oblationes in honorem Dei ſupponit miniſtros diuini cultus diſpenſatores hmõi oblationũ, corã qbus fiat hmõi profeſſio receptarum rerũ a Deo. Propter quod à principio ſola ſacrificia fuiſſe videntur, vt Abel & Cain oblationes teſtantur. Vterq;. n. ꝑ modũ ſacrificii ſua offerebat.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli, aduerte quòd author implicite etiã hoc i loco diſtinguit cæremonialia in cæremonias proprie, tacito altero membro, quod erat in cæremonias communiter. Et vult quòd cæremoniæ ꝓprie ſint illæ, de quibus dr̃, quod non poſſunt ſine peccato ſeruari, q3 ſunt in ſignum futuri, ſecus autem eſt de cæremonijs communiter. Poſſunt enim, vt prędiximus, hæc aſſumi, & conſtitui ab Eccleſia, vt de primitiis fecit, quas ſub cęremonialibus præceptis cadere non eſt dubium, cum in Dei honorem immediate exhiberentur, & ipſa exhibitio nonnullus eſt cultus Dei.

¶ In reſponſione ad vltimum aduerte, qđ primitiarum exhibitio, habet in ſe duo, ipſam rem dandam, & modum dandi. Si conſideretur res data, ſic cadit ſub obligatione præcepti ſtatuentis, quòd primitiæ dentur. Si vero cõſideretur modus dandi, quia. ſ. datur per

464

16. q. 7. c. decimas.

modum

modum oblationis, quæ eſt ſpõtanea, ſic habet, ꝙ non ſit certa quantitas primitiarum obligata ex lege, ſed videtur communi arbitrio offerentium penſanda relicta &c.

Deus, ita generali beneficio toti humano generi contulit terræ dominium, ſ᷑m illud Pſal. 112. Terrã autem dedit filiis hominum.

AD TERTIUM dicendum, ꝙ ſicut* Hiero. dicit, ex maiorum traditione introductũ eſt, ꝙ qui plurimum quadrageſimam partẽ dabant ſacerdotibus loco primitiarum; qui minimũ ſexageſimã. B vnde vr̃ ꝙ inter hos terminos ſint primitię offerendę ſ᷑m cõſuetudinẽ patriæ. Rõnabiliter tamẽ primitiarũ quãtitas nõ fuit determinata in lege; quia, ſicut dictũ* eſt, primitiæ dant̃ p modũ oblationis, de cuius rõne eſt, ꝙ ſint voluntariæ.

QVAESTIO LXXXVII.

De decimis, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt de decimis. C

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Verum homines teneantur ad ſoluendas decimas ex neceſſitate præcepti.

¶ Secũdo, De quibus reb⁹ ſint decimæ dandæ.

¶ Tertio, Quibus debeant dari.

¶ Quarto, Quibus competat eas dare.

ARTICVLVS I.

Verũ homines teneãtur dare decimas ex neceſſitate præcepti.

D AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ homines nõ teneãtur dare decimas ex neceſſitate præcepti. Præceptũ .n. de ſolutione decimarũ in lege veteri datur, vt patet Leu. 27. Omnes decimæ terræ ſiue de frugibus, ſiue pomis arborum, Domini ſunt. & infra. Omnium decimarũ ouis, & bouis, & capræ, q̃ ſub paſtoris virga tranſeunt, quicquid decimũ venerit, ſanctificabit̃ Domino. Non aũt põt cõputari hoc inter p̃cepta moralia: qa rõ naturalis nõ magis dictat, ꝙ decima pars debeat magis dari, quã nona, vel vndecima. ergo vel ẽ præceptũ iudiciale, vel cæremoniale: ſed, ſicut ſupra habitũ* eſt, tẽpore gratiæ nõ obligant̃ homines neq; ad p̃cepta cæremonialia; neq; ad iudicialia veteris legis. ergo homines nunc non obligantur ad decimarũ ſolutionem. B

¶ 2 Præt. Illa ſola homines ſeruare tenẽtur tempore gratiæ, quæ a Chr̃o p Apoſtolos ſunt mandata ſ᷑m illud Matt. vlt. Docentes eos ſeruare oĩa, quæcumq; mãdaui vobis. Et Paulus dicit Actuũ 20. Nõ enim ſubterfugi, quo minus annũtiarẽ vobis oẽ cõſiliũ Dei, ſed neque in doctrina Chr̃i, neq; in doctrina Apoſtolorũ aliqd continet̃ de ſolutione decimarũ. C Nã ꝙ Dominus de decimis dicit, Matt. 23. Væ vobis, qui decimatis mentam, & rutam, & hæc oportuit facere, ad tempus præteritum legalis obſeruantiæ referẽdũ vr̃. dicit .n.* Hilarius ſuper Matt. Decimatio illa olerũ, quæ in præfigurationẽ futurorũ erat vtilis, nõ debebat omitti. ergo hoĩes tẽpore gratię nõ tenẽtur ad decimarum ſolutionem.

¶ 3 Pręt. Hoĩes tẽpore gratię nõ magis tenent̃ ad obſeruantiã legaliũ, quã ante legem, ſed ante legẽ D nõ dabãtur decimę ex p̃cepto, ſed ſolũ ex voto. Legitur .n. Gene. 28. ꝙ Iacob vouit votum dicens. Si fuerat Deus mecũ, & cuſtodierit me in via qua ambulo &c. cunctorum, quę dederis mihi, decimas offeram tibi. ergo etiam neque tempore gratiæ tenentur homines ad decimarum ſolutionem.

¶ 4 Pręte. In veteri lege tenebantur homines ad triplices decimas ſoluendas, quarum quaſdam ſoluebant Leuitis: dr̃ .n. Nume. 18. Leuitę E decimarum oblatione contenti erunt, quas in vſus eorum, & ne

¶ *Super quæſtionis octogeſimæ ſeptimæ Art. primum.*

IN art. 1. q. 87. aduerte primo originalem radicem, vnde determinatio decimæ partis exhibẽdæ miniſtris diuini cultus prouenerit. (Refertur in decretal. lib. 3. titul. 30. c. 1. à medio il lius.) Ex duodenario numero tribuũ Iſrael, Statuit nãque Deus, cum eſſent duodecim, vt duodecima, q̃ erat Dei miniſtra, in duabus partibus cęteras excederet. Nã ſingulis vndecim tribubus ſingillatim de decẽ partibus (In corp. art.) nouẽ reſtabant, & decima dabat̃ duodecimæ Leuitarũ. Et ſic q̃libet habebat nouẽ partes, & duodecima habebat vndecim, q̃a habebat decimã quãque cuiuſlibet vndecim. Et cũ præceptũ hoc, vt in litera dr̃, eſſet iudiciale ordinatum ad æqualitatem in populo illo ſeruãdã, duplex rõ huius excreſcentię aſſignat̃ in litera. Primo, vt ſeruaret̃ æqualitas proportionis, vt, ſ. miniſtri diuini cultus, qui erant nobiliores, ex hoc ipſo, q̃d ad nobilius miniſteriũ addicti ſunt, honorabili⁹ viuerent. Secundo, vt vel ſic ſeruaret̃ æqualitas ſimpliciter inter Leuitas, & alios, qm̃ inter tot futuras trãſgreſſiones aut nõ dãdo, aut nõ exacte, ſaluaretur ſaltẽ æqualitas ſimpliciter, cum tamen proportionis deberet ſaluari.

465 ¶ In eodem ar. dubiũ occurrit circa hoc, ꝙ præceptum decimarum dr̃ iudiciale. (Quol. 2. artic. 8. & quolib. 6. art. 10. cor. Et Hebræor. 7.) Nã vr̃ ꝙ ſit cæremoniale, qm̃ differentia inter iudicialia & cęremonialia hæc eſt, ꝙ cæremonialia ad diuinum cultum: iudicialia ad populum: æqualitatem & pacem ſpectant. Conſtat autem quòd decimę ad diuinum cultum: immo ad Deum ipſum ordinabantur in recognitionem ſui vniuerſalis dñi: vt patet ext. de decimis. c. Tua vobis. ergo eſt cæremoniale.

¶ Ad hoc dr̃: q̃d dña inter cęremonialia & iudicialia: intelligenda eſt ſic cæremonialia ſunt quę ad Deum: vel diuinum cultum immediate referunt̃. Illa aũt quę mediãte æqualitate populi & miniſtrorum: aut miniſtrorũ inter ſe ad Deũ referunt̃, ad iudicialia p̃prie ſpectãt. Vnũqđq; .n. penes id quoddirecte & immediate habet iudicandum eſt. Quia igit̃ decimatio per ſe directe, & immediate, ordinatur ad æqualitatem inter A miniſtros Dei, & populum ſeruãdã, ac etiam inter miniſtros inter ſe, & mediante hac ordinatur ad Deum, iõ inter iudicialia, non cæremonialia, eſt præcepta computandũ. Decretalis aũt illa intelligenda eſt mediate & facto, nõ immediate & inſtituto. Nõ .n. decimæ ſunt inſtitutę vt immediate Deo offerãtur in ſignum vniuerſalis dñij, ſicut ſacrificia, oblationes, & primitiæ: ſed ſunt inſtitutæ, vt ſit in domo Dei cibus pro eius miniſtris, vt dr̃ Malach. 3. ſed ex hoc ipſo, q̃d ad honorabilem miniſtrorum Dei victũ ab vniuerſis dantur, ſignificatur, ac profeſſio fit, ꝙ Dñs vniuerſorum eſt ille, cuius miniſtris hęc dantur, ſicut populus tribuẽs miniſtris regis, profitetur regem dominum ſuum eſſe. (1. 2. q. 103. artic. 3. & q. 104. ar. 3.)

¶ In eodem artic. dubium occurrit circa illud, ꝙ determinatio decimæ partis ſoluẽdæ, eſt authoritate Eccleſiæ tempore nouæ legis inſtituta ſecundum quandam humanitatem, vt. ſ. non minus populus nouæ legis, miniſtris noui teſtamenti exhiberet. Videtur .n. irrationabilis, atque iniqua hmõi determinatio decimæ, nec concluſa per rõnes duas in litera ad hoc allãtas. (Canone 24. circa mediũ.) Et quidem quod ſit irrationabilis: probatur ex hoc, quod non eſt ſimilis proportio tribus Leuitarum ad reliquas tribus, & clericorum curatorum, quibus ſolis debentur decimæ, ad populum chriſtianũ: quoniam tribus Leuitarum erat duodecima pars illius populi, clerus autem iſtius non eſt forte cẽteſima pars populi chriſtiani. Licet enim ſint multi curati non habentes centum viros ſub ſua cura, cõputando tamen paruas cum magnis parochiis, computatis etiam eorum coadiutoribus, vt ſunt canonici cathedralium, & ſimilium eccleſiarum, quibus debentur decimæ, ſi tranſcendit centeſimam, non tranſcendit forte octuageſimam partem chriſtiani populi, hoc præſertim per accidens ſeruato ſtatu, quod ſcilicet non habent vxores, & filios, quæ tamen perſonæ in tribu Leuitarum computabantur ad integrandam partem duodecimam. Cum igitur notabilis valde exceſſus ſit inter populum chriſtianum, & ſuũ clerum, atque populum Iſrael, & Leuitas: conſequens eſt quòd irrationabile ſit in noua lege ſequi determinationem decimæ partis in lege veteri ſtatutam. Quod autẽ ſit iniqua: patet ex hoc: quod quia ſecundum hoc: ſi clerus eſt quinquageſima

pars populi, qualibet quadraginta nouem partiũ populi nõ habebit niſi de decem partibus rerum, nouẽ: clerus autem habebit quadraginta nouẽ partes, habẽdo decimã quãq; partẽ rerum cuiuſlibet quadragintanouẽ partium populi, & ſic nõ excedet clerus populũ in duabus partib. vt Leuitæ excedebãt populum, ſed in quadraginta partibus: ꝙ eſt iniquũ. Quod vero neutra rõ in litera allata ꝓbẽt intentum, patet ex hoc, ꝙ vtraq; procedit à cõi ad propriũ, ſed à ſuperiori ad inferius determinate. Licet.n. iuſtitia nr̃a debeat abũdare plus q̃ Iudæorum, non tñ quo ad hanc improportionatã determinationem. Et ſimiliter licet miniſtri noui teſtamenti ſint honorabiliores, non tñ debẽt eis ſtipẽdiũ in tanto exceſſu. Et augetur hoc dubiũ de decimis in noua lege, ꝑꝑ decimas ꝑſonales, & ꝑꝑ hoc ꝙ ex integris fructibus decimæ ſoluẽdæ ſunt, quæ ſi diligentia? cõputentur, non decima, ſed quinta forte pars clero addicta inuenitur, vt inferius declarabit: ac per hoc, clerus ſiquinquageſima pars eſſet populi, excederet q̃libet aliam partem populi ſibi æqualẽ, non in quadraginta, ſed octoginta partibus de i ris.

Aug. in Sermo. 1. Dominicæ 12. poſt Tri. Et 1 Ser. de Tẽp. 119. to. 10. Et habetur 16 q. 1. c. Decimæ a medio.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ quia iudicium de his, quæ ſunt ad finem, ex fine ſumendũ eſt, non ſm ea, quæ ſunt per accidens, ſed ſm id quod eſt per ſe, inter decimas in veteri lege, & noua, hæc eſt per ſe dr̃ia: ꝙ tunc dabant pro victu tantum miniſtrorum: nũc vero dantur pro victu miniſtrorum, & pro vſu pauperum. Et hoc eſt, quia miniſtri veteris teſtamenti erant tantum miniſtri diuini cultus, miniſtri autem nouæ legis ſunt & miniſtri ſacramentorum ac diuini cultus, & ſunt patres pauperum ad imitatione Ieſu Chriſti, qui loculos pro ſuſtentatione, & pro pauperibus legit habuiſſe, Io. 13. Et rurſus imitandi formam dedit, Ego ſum Paſtor bonus. Paſtor bonus animam ſuã dat pro ouibus ſuis, & à fortiori bona exteriora, qm̃ in maiori includit minꝰ. Et ſm Apoſt. 1. ad Tim. 3. Oportet Epiſcopum eſſe hoſpitalẽ & ſm Hier ad Damaſum. Quicquid habent clerici, pauperum eſt, vt dr̃ 12. q. 1. c. Qm̃ & Aug expreſſe decimas dari pro vſu pauperum aſſeuerat, vt non dantẽ decimas, reum tot homicidiorũ dicat, quot pauperes ibi mortui ſunt, vt habeẽ ibidem c. Decimæ. Author quoque expreſſe in hac q. pluries dicit, decimas dari miniſtris, vt per eos diſpenſentur pauperibus. ex hac nãque radice ſolutio oium orit Nã ſi decimę in ſubſidiũ tñ miniſtrorũ dãdæ eẽt, vt in veteri mandatũ erat lege, neſcirẽ ego oppoſitas obiectiones ſoluere, libẽterque ſolutiones audirem aliorũ, q ſcirẽt tã exceſſiuã diſtributionẽ ad æqualitatẽ deducere. Soluere aũt ex hoc, ꝙ Deus ſic mandauit: aut ꝙ Eccle-

ceſſaria ſeparaui. Erant quoque aliæ decimæ, de quibus legitur Deutero. 14. Decimam partem ſeparabis de cũctis frugibus tuis, q naſcuntur in terra ꝑ annos ſingulos, & comedes in cõſpectu domini Dei tui in loco quem elegerit Deus. Erãt quoq; & aliæ decimæ de quibus ibidẽ ſubdit. Anno tertio ſeparabis aliã decimã ex oĩbꝰ, quæ naſcũtur tibi eo tẽpore, & repones intra ianuas tuas, venietq; leuita, qui aliã non habet partem neq; poſſeſſionem tecũ, & peregrinus ac pupillus, & vidua, q intra portas tuas ſunt, & comedẽt, & ſaturabuntur; ſed ad ſecũdas & tertias decimas hoĩes nõ tenentur tẽpore gratiæ. ergo neq; ad primas. ¶ 4 Præt. Quod ſine determinatione tẽporis debetur, niſi ſtatim ſoluatur, obligat ad peccatũ. Si ergo homines tempore gratiæ obligarẽtur ex neceſſitate pręcepti ad decimas ſoluẽdas in terris, in quibus decimæ non ſoluuntur, omnes eſſent in peccato mortali, & ꝑ conſequens etiã miniſtri Eccleſiæ, diſſimulando, quod videtur inconueniens: non ergo homines tempore gratiæ ex neceſſitate teneñ ad ſolutionem decimarum.

SED CONTRA eſt, qđ Au. dicit, & habetꝰ 16. q. 1. Decimæ ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerint, res alienas inuadunt.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ decimę in veteri lege dabantur ad ſuſtentationẽ miniſtrorum Dei. Vnde dicit Malach. 3. Inferte omnẽ decimationem in horreum meũ, ſit cibus in domo mea. Vnde præceptum de ſolutione decimarum, partim quidem erat morale inditum naturali ratione, partim

F ſia ſic mandauit, vt dareẽ Deo, cui nõ põt exceſſiue dari, nihil valet, tum qm̃ ꝓceptũ diuinũ in lege veteri de parte decima, ab ipſo Deo Ieſu Chriſto reuocatũ eſt in cruce cũ cæteris iudicialibus, & cæremonialibus ꝓceptis, cũ dixit, Conſummatũ eſt. tum qm̃ præceptũ erat, vt decima pars realiũ nõ perſonalium cuiuſque vndecim tribuum daretur duodecimæ parti totius populi, & nõ, ꝙ quinquageſimæ parti totius populi daretur decima pars cuiuſq; quadragintanouẽ. Eccleſiam aũt mãdare, vt hoc deẽ Deo imediate, falſum in primis eſt, quia decimæ quaſi ſtipẽdia ſũt clericorũ. Et deinde, q̃ iuſta ſit iſta rerum diſtributio, ſi ab Eccleſia ſit, oportet oſtendere. Oportet.n. iuſtitiæ diſtributiuæ locũ eſſe in diſtribuendis oneribus, quale eſt onus decimarũ. Dicamꝰ igiẽ, ꝙ qa decimæ dantẽ miniſtris Dei ꝓ ſeipſis, & pauperib. quos ſemꝑ habemus nobiſcũ, ideo iuſta eſt diſtributio oneris huius quãtũcũq; excedat: qm̃ nunquam iſta eſt decimę quantitas, vt pauperib. ſufficiat, ſed ſemꝑ pauperes remaneant nobiſcum iuxta verbum dñi. Et ꝑ hoc patet, ꝙ nec iniqua, nec irrõnabilis eſt iſta diſtributio: ſed pia mater ꝓuide pauperũ filiorum miſerta, ſalubre ſubſidium eiſuem attulit.

¶ Et ſi quis obiiciat, ꝙ multi miniſtri Eccleſiæ nõ ſe exhibent patres pauperũ, Rñdeẽ, ꝙ cogẽdi ſunt nõ minus miniſtri ad diſpenſandum pauperibus, quam populi ad ſoluendas decimas, q̃to ipſi in altiori gradu conſtituti magis teneñ. Sat.n. eſt iuſtitiæ legali eccleſiaſticę, vt illis commiſſa ſit diſpenſatio in pauperes, qui de iure debent eſſe patres pauperum. Et ſic patet, ꝙ non reſtat reſpõdendum niſi obiectis contra rõnes allatas in litera. & ad vtrãque ſimul dr̃, quòd author non induxit illas ad inferendũ de

K terminationẽ decimæ partis ſed ad oſtendum, ꝙ populus nouæ legis ad maiora obligetur miniſtris ſuis, quã populus veteris legis: quod ſatis rationabiliter oſtendiẽ ex illis, vt patet.

¶ Sed adhuc reſtat literale dubium, Quomodo in litera dicit, quòd Eccleſia ſecundum quandam humanitatem determinauit decimam partem miniſtris ſoluendam, conformando populum nouæ legis, populo veteris legis cum hoc ſit, vt patet ex dictis, potius ſecundum inhumanitatem.

¶ Sed ad hoc dicitur, ꝙ quia ſolutio decimæ eſt actus populi ad miniſtros Dei, vtrunq; põt cõſiderari.ſ. ex parte populi, & ex parte miniſtrorum. Et licet ex parte miniſtrorum, cõſiderato eorum paucorum honorabili victu, vt decet, non cõtonet veteri legi determinatio decimæ in noua ꝑꝑ ſupradicta: ſi tamen miniſtrorum dignitas attendatur, plus eis debetur quã miniſtris veteris legis. Ex parte tñ populi, ſimpliciter loquẽdo, hum.

G autem erat iudiciale, ex diuina inſtitutione robur habens. Quod enim eis, qui diuino cultui miniſtrabant ad ſalutem populi totius populus neceſſaria victus miniſtraret, ratio naturalis dictat, ſicut & his qui communi vtilitati inuigilant.ſ. principibus, & militibus, & alijs huiuſmodi ſtipendia victus debentur a populo. Vnde & Apoſtolus hoc probat 1. ad Corinth. 9. per humanas conſuetudines dicens. Quis militat ſuis ſtipendiis vnquam? aut quis plantat vineam, & de fructibus eius non edit? Sed determinatio certæ partis exhibẽdæ miniſtris diuini cultus, non eſt de iure naturali, ſed eſt introducta inſtitutione diuina ſecundum conditionem illius populi, cui lex dabatur, q cũ in duodecima, tribus eſſet diuiſus, duodecima tribus

H ſcilicet Leuitica, quæ tota erat miniſteriis diuinis mancipata poſſeſſiones non habebat. Vnde conuenienter inſtitutum eſt, vt reliquæ vndecim tribus decimam partem ſuorum prouentuum Leuitis darent, vt honorabilius viuerent, & quia etiam aliqui per negligentiam erat tranſgreſſores futuri. Vnde quantum ad determinationem decimæ partis, erat iudiciale: ſicut & alia multa ſpecialiter in illo populo inſtituta erant ad æqualitatem inter homines adinuicem

I conſeruandam, ſecundum populi illius conditionem, quæ iudicialia præcepta dicuntur: licet ex conſequenti aliquid ſignificarent in futurum, ſicut & omnia eorum facta, ſecundum illud 1. ad Corint. 10. Omnia in figuram contingebãt illis; in quo cõueniebãt cũ cæremonialibus pręceptis, quæ prin

cipaliter inſtituta erant ad ſignificandum aliquid futurum, vnde & præceptum de decimis ſoluendis ſignificat aliquid in futurum. Qui enim decimam dat quæ eſt perfectionis ſignum, eo quod denarius eſt quodammodo numerus perfectus quaſi primus limes numerorum, vltra quem numerum non procedunt, ſed reiterãtur ab vno nouem ſibi partibus reſeruatis, ꝓteſtatur quaſi in quodam ſigno ad ſe ꝑtinere imperfectionem: perfectionem uero quę erat futura per Chriſtum eſſe expectandã à Deo: Nec tamẽ ꝓpter hoc eſt cæremoniale præceptum, ſed iudiciale. vt dictum* eſt. Eſt autem hęc differẽtia inter cæremonialia & iudicialia legis præcepta, vt ſupra † diximus, quod cęremonialia, illicitum eſt obſeruare tẽpore legis nouæ. Iudicialia vero etſi non obligent tempore gratiæ, tamẽ poſſunt obſeruari abſque peccato, & ad eorũ obſeruantiam aliqui obligantur, ſi ſtatuantur authoritate eorũ, quorum eſt condere legem. Sicut præceptum iudiciale veteris legis eſt, ꝙ qui furatus fuerit ouem reddat quatuor oues, vt legitur Exod. 22. Quod ſi ab aliquo Rege ſtatuaẽ, tenentur eis ſubditi obſeruare. Ita etiam determinatio decimæ partis ſoluẽdæ, eſt authoritate Eccleſiæ tempore nouæ legis inſtituta ſᷓm quandam humanitatẽ, vt. ſ. nõ minus populus nouæ legis miniſtris noui teſtamẽti exhiberet, ꝗ populus veteris teſtamenti exhibebat, cum tamen populus nouæ legis ad maiora obligetur, ſecundum illud Matthi. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam Scribarum & Phariſeorum non intrabitis in regnũ cęlorum & cum miniſtri noui teſtamenti ſint maioris dignitatis, quam miniſti veteris teſtamẽti, vt probat Apoſt. ſecundo ad Corin. 2. Sic ergo patet, quod ad ſolutionem decimarum homines tenẽtur partim quidem ex iure naturali, partim ẽt ex inſtitutione Eccleſiæ, q̃ tamen penſatis opportunitatibus temporum, & perſonarum, poſſet aliam partẽ determinare ſoluendã. Et ꝑ hoc patet reſponſio ad Primum.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ꝑceptũ de ſolutione decimarũ, quantũ ad id ꝙ erat morale, datũ eſt in Euãgelio à Domino vbi dicit Matt. 10. Dignus eſt operarius mercede ſua, & etiam ab apoſtolo, vt patet 1. ad Corinth. 9. ſed determinatio certæ partis eſt reſeruata ordinationi Eccleſiæ.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ante tempus veteris legis nõ erant determinati miniſtri diuini cult⁹, ſed dicił ꝙ primogeniti erant ſacerdotes, q duplicem portionẽ accipiebãt. Et iõ ẽt nõ erat determinata aliqua pars exhibenda miniſtris diuini cultus, ſed vbi aliqs occurrebat, vnuſquiſque dabat ei ꝓpria ſpõte, ꝙ ſibi videbatur. Sicut Abraha quodã prophetico inſtinctu dedit decimas Melchiſedech ſacerdoti Dei ſummi, vt dr̃ Gene. 14. Et ſimiliter Iacob decimas vouit ſe daturũ, quãuis non videatur decimas vouiſſe, quaſi aliquibus miniſtris exhibẽdas. ſed in diuinũ cultum, puta, ad ſacrificiorum cõſumationem. Vnde ſignanter dicit, Offeram tibi decimas:

Ad quartum dicendũ, ꝙ ſecundæ decimæ, quæ reſeruabãtur ad ſacrificia offerenda, locũ in noua lege non habent, ceſſantibus legalibus victimis. Tertiæ vero decimæ, quas cum pauperibus comedere debebant, in noua lege augẽtur per hoc, ꝙ Dominus non ſolũ decimam partem ſed omnia ſuperflua pauperibus iubet exhiberi ſecundum illud Lucæ. 11. Quod ſupereſt, date eleemoſynã. Ipſæ etiã decimæ quæ miniſtris Eccleſię dãtur, per eos debent in vſus pauperum diſpenſari.

Ad quintum dicẽdũ, ꝙ miniſtri Eccleſiæ maiorẽ curam debent habere ſpiritualium bonorũ in populo promouendorũ, quam tẽporaliũ colligendorum. Et ideo Apoſto. noluit uti poteſtate ſibi à Domino tradita, ut. ſ. acciperet ſtipẽdia uictus ab his quibus Euãgelium prædicabat, ne daretur aliqđ impedimẽtũ Euangelio Chriſti. Nec tamẽ peccabant illi, qui ei nõ ſubueniebãt, alioquin Apo. eos corrigere nõ omiſiſſet. Et ſimiliter laudabiliter miniſtri Eccleſiæ

d̃ humanũ valde eſt, vt non plus in nouo teſtamẽto in quo plus tenenẽ, vt in litera ꝓbał, quis ſoluat, quã ſoluebat in veteri. Et ſᷓm hæc intelligenda ẽ litera, vt i ipſis rõnibus patet.

¶In eodẽ ar. dubiũ occurrit, ꝓ quãto dicił, ꝙ Decimæ nõ diuina, ſed eccleſiaſtica authoritate ipoſitæ ſunt populo Chriſtiano. Nam oppoſitum habetur extra de decimis in pluribus capitulis, vt patet in cap. Parochianos, & ca. Aliquibus vbi habetur, ꝙ ideo decimæ debentur, quia Deus, non homo ſic ſtatuit.

¶Ad hoc breuiter dicitur, qđ proculdubio conſtat Deum in ſua diuina lege decimas dandas decreuiſſe, nec hoc inter fideles vertił in dubiũ. Sed diuinũ decretũ poteſt referri ad populum veteris teſtamenti, & ad populũ nouæ legis, & ſi ad primũ referatur, habet vim obligatiuã, ſi ad ſecũdum, habet vim exemplarẽ, ita ꝙ ſenſus hmõi decretaliũ eſt, Quia Deus in veteri lege, obligauit populum ſuũ ad decimã, dedit nobis exemplũ ſimilis obligationis ſuſcipiendæ ab Eccleſia tãquã iuſtæ, & rationabilis & pię. Cum ergo dicitur, quod lege diuina⁹, aut Deo iubente ad decimas tenemur intellige exemplariter. Nec aliud ſancti Patres intellexerunt quiã legis onere nos eſſe liberos tam quo ad iudicialia, quam cæremonialiã docuerunt.

In iſto arti. 1. 2. q. 104. art. 3.

¶In reſponſione ad quartũ, tres decimas ſi vis late intelligere, vide Hierony. ſuper Mala. 3. c. & recitatis in Decretis. 16. q. 1. c. Reuertimini. & extra de decimis ca. 1.

¶In reſponſione ad quintũ eiuſdẽ articuli, dubiũ occurrit, q̃a cũ debeãtur decimæ partim ex iure naturæ, & partim ex authoritate Eccleſiæ, q̃uis Eccleſia poſſit diſſimulare ꝙ ex eccleſię authoritate pẽdet non tñ põt facere quo naturæ ius impleaẽ, ac per hoc, qui nihil decimæ ſoluit, vt in multis Italiæ locis contingit ex conſuetudine, a peccato non excuſaẽ, utpote iuris naturæ uiolator.

¶Ad hoc dicit dupliciter. Primo, ꝙ quãtũcũq; aliqs ſit debitor alicui, ſi is cui debeẽ, ſatiſfactũ ſibi dicit, nulla eſt uiolatio iuris cuiuſq;. Miniſtri aũt Eccleſiæ ubi nõ petunt, fateri uidentur ſibi ſatiſfactũ. Nec obſtat, ꝙ omittit petere propter ſcãdalum, ac per hoc nõ ſponte, quoniã uiri ſpirituales, q ob amorẽ profectus ſpiritualis in filijs, omittũt temporalia ſibi debita petere, quales ſunt iſti, ſpõte hoc faciũt, qm̃ ex amore charitatis mouentur. Similiter nõ obſtat, ꝙ decimæ nõ ſolum ꝓpter miniſtros, ſed propter pauperes dãtur a populo Chriſtiano, qm̃ miniſtri ſic ſunt patres pauperũ in tẽporalibus ut magis ſint pr̃es pauperum, & diuitũ in ſpiritualibus. Et propterea cum ſpirituali ꝓfectui populi omiſſionẽ decimarum expedire uidẽt, nõ ſunt rei malę curæ pauperum. Quãnis facilius dici poſſit de hoc, ꝙ decimæ ſunt de iure naturæ ad uictum miniſtrorũ, nõ ꝓ pauperibus ſed hoc ad eleemoſynæ ſpectat.

¶Secundo dicitur, ꝙ quia de iure naturę, decimæ dandæ ſunt in ſubſidiũ miniſtrorum, idcirco ſi miniſtri tacentes nõ indigẽt, ceſſat ratio obligationis iuris naturę. Vnde ſi indigent, ẽt ſi nõ petant tenẽtur iure naturæ eis ſubuenire oẽs potentes, & ſciẽtes ſuæ curæ cõmiſſi, iuxta illud Apoſtoli ad Gal. 6. Communicet is, qui catechizatur ei, qui ſe catechizat, in omnibus bonis. Nolite errare, Deus non irridetur. Quandoquẽ aũt huiuſmodi omiſſio ſubueniendi. ſ. ſuis curatis indigẽtibus, eſt peccatũ ueniale, & qñque mortale. Si n. notabiliter ex hmõi omiſſione patiunł, neſcirẽ omittentes ſcienter pro modulo ſuo ſubuenire hmõi patrib⁹ excuſare a mortali. Violaẽ nãque adeo ius naturæ tunc, ut uirtus iuſtitiæ, qua debitum huiuſmodi patribus debemus, non remaneat. Qũo .n. iuſtitiæ pars hæc ſaluatur cũ notabili detrimento eius, cui ius reddendum eſt?

¶In eadẽ reſponſione ad quintũ, dubiũ occurrit, quare auchor in calce illius appoſuit ly forte, dicendo, Niſi forte propter obſtinationẽ animi Videẽ nãq; rẽ clarã ſubdubio dicere.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ quia nolẽtes dare petẽtibus miniſtris decimas, poſſent allegare aut præſcriptionẽ, aut Eccleſię Romanę tacitam donationem, eo quod tam diuturno tempore ſcivit & tolerauit

& tolerauit, idcirco author ſub dubitationis nota hæc dixit.

¶ In eadem reſponſione iuncta corpori ar. nota ꝙ ſi Gens aliqua vellet fidē chriſtianam amplecti ſine onere decimarū, nō ſolum Eccleſia poſſet eis hoc concedere, quia eccleſiaſtica authoritate decimæ debentur, ſed deberet eis hoc cōcedere, qa miniſtri Eccleſiæ maiorē debēt habere curam ſpūaliū bonorum in populo promouendorū, quā tpaliū colligendorū. Et Apoſtoli exemplo efficere deberēt, ne decimarum onus pſtaret impedimentum Euangelio Chriſti. 466

¶ Super Quæſtionis octogeſimæ ſeptimæ Ar. ſecundum.

q. præcedē t. IN arti. 2. eiuſdē 87. q. dubium occurrit circa rōnem literæ in corpore ar. ſ. Seminantibus ſpiritualia, debentur carnalia, ſub quibus continentur quæcunque poſſidemus. ergo de omnibus poſſeſſis debentur decimæ. Videtur nāque rō hæc in illatione deficere, à carnalibus cōſule ad carnalia diſtributiue vniuerſaliter deſcendendo, quod non licet. ſicut non valet, Animal ambulat ergo omne animal ambulat: vel, ergo omnis ſpeciei animalis aliquod ambulat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ intentio authoris tēdere videtur non ad neceſſitatem, ſed ad rationabilitatem eccleſiaſtici ſtatuti de ſoluenda decima omnium iuſte poſſeſſorum, & tenet diſcurſus ſuus ſubintellecta à hac ꝓpoſitione. ſ. ꝙ non eſt maior ratio de vno carnali, q̄ de alio. Hac enim adiuncta propoſitione, patet nullū vitiū in illatione inueniri. Si enim carnalia debentur, & non eſt maior ratio de vno, quā de alio, conſequens eſt, ꝙ omnia, aut nulla decimationi ſubſint.

¶ In eodem ar. in re-

mas Eccleſiæ nō reqrūt, vbi ſine ſcādalo reqri n̄ poſſent pp diſſuetudinē, vel pp aliquam aliam cauſam. Nec tamen ſunt in ſtatu damnationis, qui non ſoluunt in locis illis in quibus Eccleſia non petit, niſi forte propter obſtinationem animi, habentes voluntatem non ſoluēdi etiā ſi ab eis peterentur.

ARTICVLVS II.

Vtrum de omnibus teneantur homines decimas dare.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ non de omnibus teneantur hoīes decimas dare. Solutio. n. decimarum vr̄ eſſe ex veteri lege introducta, ſed in veteri lege nullū præceptū daē de pſonalibus decimis, quæ. ſ. ſoluunē de his, quæ aliquis acquirit ex ꝓprio actu, puta, de mercationibus, vel de militia. ergo de talib. decimas nullus ſoluere tenet.

¶ 2 Præt. De male acquiſitis non dēt fieri oblatio, vt ſupra dictū * eſt, ſed oblationes, q̄ immediate H Deo exhibentur, magis videntur pertinere ad diuinū cultum quā decimæ quæ exhibētur miniſtris. ergo etiam nec decimæ de male acquiſitis ſunt ſoluendæ.

¶ 3 Præt. Leuit. vlt. Non mandatur ſolui decima, niſi de frugibus & pomis arborum, & animalibus quæ tranſeunt ſub virga paſtoris, ſed præter hæc ſunt quædam alia minuta, quæ homini proueniunt, ſicut herbæ quę naſcuntur in horto, & alia hmōi. ergo nec de illis, homo decimas dare tenetur.

¶ 4 Præt. Hō nō pōt ſoluere niſi id, qđ eſt in eius ptāte, ſed nō oīa: q̄ ꝓueniunt hoī de fructib. agrorum, aut aīalium, remanēt in eius ptāte, quia quædam aliqn̄ ſubtrahunē per furtum, vel rapinā, quædā vero qn̄que in alium transferunē per venditionē: quædam etiā aliis debentur, ſicut principibus debentur tributa, & operarijs debentur mercedes. ergo de his nō tenetur aliquis decimas dare.

K SED CONTRA eſt, quod dicitur Geneſ. 28. Cunctorum, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi, ſed omnia quæ homo habet, ſunt ei data diuinitus. ergo de omnibus debet decimas dare.

RESPON. Dicendū, ꝙ de vnaquaque re præcipue eſt iudicandum ſ̄m eius radicem. Radix aūt ſolutionis decimarum eſt debitū, quo ſeminantibus ſpūalia, debentur carnalia, ſ̄m illud Apoſ. 1. ad Cor. 9. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, nō magnū ē ſi car- F nalia veſtra metamus. Super hoc enim debitum fundauit Eccleſia determinationem ſolutionis decimarum. Omnia autem quæcumq; homo poſſidet, ſub carnalibus continentur: & ideo de omnibus poſſeſſis decimæ ſunt ſoluendæ.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod ſpecialis ratio fuit, quare in veteri lege non fuit datum præceptum de perſonalibus decimis ſ̄m conditionem populi illius, qa ſcilicet oēs aliæ tribus, certas poſſeſſiones habebant, de quibus poterāt ſufficienter prouidere G Leuitis, qui carebant poſſeſſionibus, non autem interdicebatur eis, qn de alijs operibus honeſtis lucrarētur, ſicut & alij Iudęi. Sed populus nouæ legis eſt vbique per mundū diffuſus, quorū plurimi poſſeſſiones non habent: ſed de aliquibus negotijs viuunt, qui nihil conferrent ad ſubſidium miniſtrorū Dei ſi de eorum negotijs decimas nō ſoluerent. Miniſtris etiam nouę legis arctius interdicitur, ne ſe ingerant negotiis lucratiuis, ſecūdum H illud ſecūdæ ad Timoth. 2. Nemo militans Deo implicat ſe ſæcularibus negotijs. Et ideo in noua lege tenentur homines ad decimas perſonales, ſ̄m cōſuetudinē patriæ, & indigentiam miniſtrorum. Vnde Aug. dicit, & habeē 16. q. 1. c. Decimæ. De militia, de negotio, & artificio, redde decimas. Ser. de tēp. 119. In ſerm. 1. Dominica 12. poſt Trini. to. 10. Et habetur 16. q. 1. ca. decimæ.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ aliqua male acquiruntur dupliciter. Vno mō, quia ipſa acqſitio eſt iniuſta, puta, quia acquiruntur per rapinam, aut furtum, aut vſurā q̄ homo tenetur reſtituere, nō aūt I de eis decimas dare, tamen ſi aliquis ager ſit emptus de vſura, de fructu eius tenetur vſurarius decimas dare, quia fructus illi non ſunt ex vſura, ſed ex Dei munere. Quędam vero dicuntur male acquiſita, quia acquiruntur ex turpi cauſa, ſicut de meretricio, & hiſtrionatu, & alijs hmōi, quæ non tenentur reſtituere. Vnde de talibus tenentur decimas dare ſecundum modum aliarum perſonalium decimarum. Tamen Eccleſia non debet eas recipere quandiu ſunt in peccato ne videatur eorū peccatis cōmunicare, ſed poſtquā pœnituerint, poſſunt ab eis de his recipi decimæ. D. 543.

AD TERTIVM Dicēdum, ꝙ ea quæ ordinanē in finē, ſunt iudicanda ſecundū ꝙ competunt fini. Decimarum autem ſolutio eſt debita non ꝑ ſe, ſed propter miniſtros, quorum honeſtati non conuenit, vt etiam minima exacta diligentia requirant. Hoc. n. in vitium computatur, vt patet per Philo. in 4. Ethic. ideo lex vetus non determinauit vt de huiuſmodi minutis rebus decimæ dentur, ſed relinquit hoc arbitrio dare volētiū, qa minima quaſi nihil computanē. Vnde Phariſæi quaſi perfectam legis iuſtitiam ſibi attribuentes, etiā de his minutis decimas ſoluebant. Nec tamen de hoc reprehēdunē à Domino, ſed ſolum de hoc ꝙ maiora. ſ. ſpiritualia precepta cōtemnebant. magis autem de hoc eos ſecundum ſe commendabiles eſſe oſtendit, dicens: Li. 4. c. 2. aliquantulum a medio, tomo 5.

ſponſione ad vltimū aduerte, ꝙ quia Eccleſia hc ſtatuit, ꝙ ex integris fructibus decimæ ſoluātur, vt patet extra de decimis c. Tua nobis, idcirco author rōnem reddere conatur huiuſmodi ſtatuti. Et aduerte ꝙ hoc modo intellectis decimis in veteri lege, cum expenſæ, tributa, ac ſemina medietatem fructuum forte adæquent, conſequens eſt, vt tribus Leuitarum habens vndecim decimas ſine ſeminum expenſarum, atque tributorum onere, excederet quamlibet aliam non in duabus, ſed in ſeptem decimis partibus. Quod ideo notandum duxerim, vt aduertas Deum tam excellentem portionē decreuiſſe ſuis miniſtris, ac per hoc nō detrahas Eccleſiæ ſi diuini exemplo Decreti mota, excellens quoque ſtipendium Dei miniſtris ſtatuerit. Nemo. n. inficiari poteſt iuſtum eſſe qđ ad diuinā fit imitationē. Et aduerte, ꝙ hæc de decimis fructuum dicuntur. De Decimis autē venalium rerum habes in cap. Paſtoralis, & vniuerſaliter de decimis perſonalibus vide dictum titulum & eandem defer conſuetudini patriæ.

Homil. 44. in Matt. in opere imperfecto à medio illius, pom.a.

hæc oportuit facere.ſ.tẽpore legis,vt Chryſo. exponit. Quod etiam videtur magis in quandam decentiam ſonare,quã in obligationem. Vnde & tunc de huiuſmodi minutis rebus non tenẽtur homines decimas dare, niſi forte propter conſuetudinem patriæ.

Ad qvartvm dicendum,ꝙ de his quæ furto,vel rapina tolluntur,ille a quo auferuntur,decimas ſoluere non tenetur antequam recuperet,niſi forte propter culpam vel negligentiam ſuam damnum incurrerit, quia ex hoc Eccleſia non debet dãnificari.Si vero vendat triticum non decimatum, põt Eccleſia decimas exigere & ab emptore,quia habet rem Eccleſiæ debitã,& a venditore,quia quantum eſt de ſe,Eccleſiam defraudauit, vno tamen ſoluente,alius non tenetur. Debentur autẽ decimæ de fructibus terræ, inquantum proueniunt ex diuino munere: & ideo decimæ non cadunt ſub tributo, nec etiam ſunt obnoxiæ mercedi operariorum Et ideo non debent prius deduci tributa, & pretium operariorum,quam ſoluantur decimæ,ſed ante omnia debent decimæ ſolui ex integris fructibus.

¶ Super quæſtionis octogeſimaſeptimæ Arti. tertium.

467

IN artic.3. eiuſdem q.87.aduerte,quod ius decimarum cõſequitur miniſterium altaris,& ſeminationẽ ſpiritualium non ſeparatim, ſed ſimul ita qđ licet aliq ſint miniſtri altaris, vt multi religioſi,& ſæculares clerici, non ꝓpterea debet eis populus decimas. Et ſimiliter licet aliqui prædicent, & miniſtrent populo ſacramenta, non propterea debẽtur eis decimæ.

Et rurſus,licet aliqui faciant vtrũque ꝑ accidens,vt multi religioſi ex priuilegio, non propterea debẽtur eis decimæ, ſed oportet, quod vtrunque habeant per ſe, hoc eſt,quod teneantur ad altaris miniſterium pro populo, quod ſolis curatarũ eccleſiarum clericis conuenit, reliqui enim per accidens pro populo miniſtrant altari,& quod ex officio teneantur ſeminare ſpiritualia ſacramenta,& doctrinam populo, quod etiam ſolis habentibus animarum curã conuenit.Sic ergo de iure ſolis clericis habẽtib. animarũ curã decimæ debentur:ex iuris autem ratione ipſorum,debentur, & canonicis eccleſiarum cathedraliũ vt ſimilibus.

Articvlvs III.

Vtrũ decimæ ſint clericis dandæ.

AD tertivm ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ decimę nõ ſint clericis dãdæ.Leuitis.n.in veteri teſtamento decimę dabantur,quia non habebant aliquã partem in poſſeſſionibus populi, vt habetur Numer.18. ſed clerici in nouo teſtamento habẽt poſſeſſiones & patrimoniales interdum & eccleſiaſticas,recipiunt inſuper primitias & oblationes pro viuis & mortuis. Superfluum ergo eſt quod eis decimæ dentur.

¶ 2 Præt. Contingit quandoq; ꝙ aliquis habet domicilium in vna parochia,& colit agros ĩ alia. Vel aliquis paſtor ducit gregem per vnã partem anni in terminis vnius parochiæ,& alia parte anni in terminis alterius, vel habet ouile in vna parochia,& paſcit oues in alia in quibus,& conſimilibus caſibus nõ videtur poſſe diſtingui,quibus clericis ſint decimæ ſoluendæ.ergo non vr̃ ꝙ aliquibus clericis determinatæ ſint ſoluendæ decimę.

¶ 3 Præt.Generalis cõſuetudo habet in quibuſdam terris,ꝙ milites decimas ab Eccleſia in feudum tenent,religioſi etiam quidam decimas accipiunt,non ergo videtur, ꝙ ſolum clericis curam animarũ habentibus decimæ debeantur.

Sed contra eſt,ꝙ dr̃ Nu. 18. Filiis Leui dedi oẽs decimas Iſrael in poſſeſſionẽ ꝓ miniſterio quo ſeruiũt mihi in tabernaculo, ſed filijs Leui ſuccedũt clerici in nouo teſtamento,ergo ſolis clericis decimæ debentur.

Respon. Dicẽdũ ꝙ circa decimas duo ſunt cõſideranda.ſ.ipſum ius accipiendi decimas,& ipſæ res quæ nomine decimæ dant̃. Ius aũt accipiẽdi decimas ſpiritua-

A le eſt.Cõſequitur.n.illud debitum quo miniſtris altaris debent̃ ſumptus de miniſterio,& quo ſeminãtibus ſpiritualia debentur tẽporalia ꝙ ad ſolos clericos ptinet habẽtes curã animarũ:&iõ eis ſolum cõpetit hoc ius habere. Res aũt q̃ nomine decimarũ dant̃ corporales ſũt:vñ poſſunt ĩ vſum quorũlibet cedere & ſic poſſunt ẽt ad laicos ꝑuenire.

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ in veteri lege,ſicut dictũ ẽ, ſpeciales quędã decimę deputabant̃ ſubuentiõi pauperũ,ſed in noua le-

B ge decimę dantur clericis nõ ſolũ ꝓp ſui ſuſtẽtationẽ,ſed ẽt vt ex eis ſubueniant pauperib⁹, & iõ nõ ſuꝑfluũt, ſed ad hoc neceſſariæ ſũt poſſeſsiões eccleſiaſticę,&oblationes & primitię ſimul cũ decimis.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ decimę ꝑſonales debentur Eccleſię,ĩ cuius parochia nõ habitat decimę vero ꝑdiales rationabiliter magis videntur ꝑtinere ad Eccleſiã,in,cuius terminis ꝑdia ſita ſunt tñ iura determinãt,ꝙ in hoc ſeruetur cõſuetudo diu obtẽta. Paſtor autẽ, q diuerſis tẽporibus in dua-

C bus parochiis gregẽ paſcit, debet proportionaliter vtrique Eccleſię decimas ſoluere. Et qa ex paſcuis fructus gregis proueniunt, magis debetur decima gregis Eccleſię, in cuius territorio grex paſcitur,q̃ illi,in cuius territorio ouile locat̃.

Ad tertivm Dicẽdũ,ꝙ ſicut res nomine decimæ acceptas põt eccleſia alicui laico tradere, ita ẽt ꝑt ei cõcedere vt dãdas decĩas ipſi accipiãt, iure accipiẽdi miniſtris Ec-

D cleſię reſeruato,ſiue ꝓ neceſsitate Eccleſiæ,ſicut qbuſdã militib⁹ decimæ debẽtur in feudũ ꝑ eccleſiã cõceſſæ,ſiue ẽt ad ſubuẽtionẽ pauperũ,ſicut quibuſdã religioſis laicis,vel nõ habẽtibus curã animarũ aliq̃ decimæ ſunt cõceſſæ ꝑ modũ eleemoſynæ, qbuſdã tamẽ religioſis cõpetit accipere decimas ex eo quod habent curam animarum.

Articvlvs IIII.

Vtrum etiam clerici teneantur decimas dare.

B AD qvartvm ſic ꝓceditur. Vr̃ quod ẽt clerici teneantur decimas dare, quia de iure communi eccleſia parochialis debet recipere decimas ꝑdiorum,q̃ ĩ territorio eius ſunt. Contingit autẽ quãdoque,ꝙ clerici habent in territorio alicuius parochialis Eccleſiæ aliqua prædia propria, vel etiã aliqua alia eccleſia habet ibi poſſeſsiones eccleſiaſticas.ergo videt̃ quod clerici tenentur dare prædiales decimas.

¶ In eodẽ 3.art. nota quod ius decimarum eſt ſpirituale, vt in litera dicit̃, & ꝓbat̃. Et ex hoc habes, ꝙ ius præbẽdæ annexę miniſterio alterius, aut curæ animarum ſic, quod ꝓ ꝑ alterũ horum ordinata ſit præbenda, ſpirituale eſt, qm̃ vtrunque horum ſpirituale eſt, vt patet. Nec obſtat quod ius decimarum ſit ab Eccleſia.Eſt nãque ab Eccleſia vtrũque,quantũ ad determinationem.ſ. quod decima pars,& quod per modum ꝑbendæ debeatur, ſed non quo ad fundamentum iuris.ſ. miniſterium altaris,& ſeminationem ſpiritualium, hæc enim ſpiritualia ſunt & a Deo ordinata.Et quoniam eadem ratio eſt de iure ex miniſterio diuini cultus & altaris quo ad ſpiritualitatẽ, quia vtrunque miniſterium ſpirituale eſt,idcirco ius præbendæ cuiuſque competens clericis, quia diuino cultui ſunt addicti, ſpirituale eſſe ex hoc loco habes Et hæc bene notabis in materia ſimoniæ.

Art.2.huius q.ad 4 præcipue.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli habes clare doctrinam in 1.arti. diſcuſſã de exceſſu decimarũ in noua lege.

¶ Super quęſtionis octogeſimęſeptimę Articu. quartum.

IN art.4. eiuſdem q. obiectio quorundã occurrit, ꝙ illud in rñſione ad primum. ſcilicet qđ clerici de ꝓpriis ꝑdijs tenẽtur decimas ſoluere ẽt ſi ſint eiuſdem Eccleſiæ clerici qm̃ extra de decimis,c.Nouũ, dicit̃ ꝙ illi,clericis debẽt ſoluere decimas qui a clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt.Ex quo patet,quod quia clerici eiuſdem Eccleſiæ nõ accipiunt miniſteria ſpiritualia a clericis, ſed ipſi ſimul populo miniſtrant, ideo non tenentur 468

nentur

mentur ad decimas.a

¶ Ad hoc dr̃, ꝗ licet ex illa Decretali, qui dam contra authorẽ, & Gloſſam ibidẽ hoc opinentur, ſm̃ tñ veritatem ex illa Decretali hoc nõ habetur, quia Decretalis non dicit, ꝗ illi ſoli teneã tur, ſed dicit quòd illi teneñt cũ quo ſtat ꝗ & alij teneantur. Et rõ pro authore eſt ex parte modi habendi vt propriũ, vel commune, vt patet in litera, & ex parte perſonæ, quia ꝑ accidẽs eſt, ꝗ clericus teneatur ſuæ Eccleſiæ. Accidit.n. ꝗ iſte hõ dominus agri ſit in parochia, & ſit clericus huius Eccleſiæ.

¶ In eadẽ rñſione ad primum, dubium occurrit circa illud.ſ. ꝑdia Eccleſiæ nõ ſunt ad decimas ſoluendas obligata, etiam ſi ſint intra terminos alterius parochiæ.

n Decreta. l.3.titu.30. cap.1.

Nam ex hoc ſequeretur, quòd aliqua Eccleſia fraudaretur ſuis decimis, vt patet, ſi ponamus, quod omnia prædia infra terminos alicuius parochiæ donarentur a diuerſis, diuerſis aliis Eccleſijs, tũc aliis Eccleſijs poſſidentibus cuncta, ſpoliata remaneret parochialis illa Eccleſia ſuis decimis.

¶ Ad hoc dr̃, quod ſtatutum Eccleſiæ, qđ ibi prædia Eccleſiæ curatæ non ſint obnoxia decimis alterius Eccleſiæ curatæ intelligendum eſt cũ grano ſalis, ſcilicet ſine notabili dãno Eccleſiarum, vt colligi poteſt ex c. Suggeſtũ, extra, de decimis. Ne contingat, quod vnꝰ eſuriat, & alius ebrius ſit. Aequitas namque non patitur ſtatuta Eccleſiæ deordinationem talem inducere. Propter quod in ſimilibus caſibus debent prædia extraneis curatis Eccleſiis donata tranſire cum onere ſuo, vt ſcilicet, ſolitas parochiali Eccleſiæ decimas ſoluant. Et in tali caſu clerici per accidens a clericis decimas exigẽt. Per ſe namque

¶ 2 Præt. Aliqui religioſi ſunt clerici, qui tamen tenẽtur dare decimas Eccleſiijs ratione prædiorũ quæ etiam manibus ꝓprijs, ex colunt. ergo videtur quod clerici ñ ſint immunes a ſolutiõe decimarũ

¶ 3 Præt. Sicut Num. 18. præcipitur ꝗ Leuitę a populo decimas accipiãt, ita etiam præcipitur, ꝗ ipſi dẽt decimas ſummo ſacerdoti. ergo qua ratione laici debẽt dare decimas clericis, eadem ratione clerici debent dare decimas ſummo pontifici.

¶ 4 Præt. Sicut decimæ debent cedere in ſuſtentationem clericorũ ita etiam debent cedere in ſubuentionem pauperum. Si ergo clerici excuſanẽ a ſolutione decimarũ, pari ratione excuſantur & pauperes, hoc autem eſt falſum. ergo & primum.

Sed contra eſt, quod dicit *Decretalis Paſchalis Papę. Nouũ genus exactionis ẽ, vt clerici a clericis decimas exigant.

Respon. Dicendum, quòd idem nõ poteſt eſſe cauſa dãdi, & recipiẽdi, ſicut nec cauſa agendi, & patiendi. Cõtingit autem ex diuerſis cauſis, & reſpectu diuerſorũ eundem eſſe dãtem & recipientẽ, ſicut agẽtem & patientem. Clericis autem, inquantum ſunt miniſtri altaris ſpiritualia populo ſeminantes, decimæ a fidelibus debentur, vnde tales clerici, inquantum clerici ſunt, ideſt, inquantum habent Eccleſiaſticas poſſeſſiones, decimas ſoluere non tenẽtur. Ex alia vero cauſa. ſ. propter hoc, qđ poſſident proprio iure vel ex ſucceſſione parentum, vel ex emptione, vel quocunque huiuſmodi modo, ſunt ad decimas ſoluendas obligati.

Vnde patet reſpõſio ad primum: quia clerici de proprijs prædijs tenentur ſoluere decimas parochiali Eccleſiæ, ſicut & alii: etiã ſi ipſi ſint eiuſdem Eccleſię clerici, quia aliud eſt habere aliquid vt ꝓpriũ, aliud vt commune. Prædia vero Eccleſiæ non ſunt ad decimas ſoluendas obligata, etiam ſi ſint infra terminos alterius parochiæ.

Ad secundum Dicẽdũ, ꝗ religioſi, qui ſunt clerici, ſi habeant curã animarum, ſpiritualia populo diſpẽſantes, non tenentur decimas dare, ſed poſſunt eas recipere. De aliis vero religioſis, etiã ſi ſint clerici, qui nõ diſpẽſant populo ſpiritualia: eſt alia rõ. Ipſi.n. tenentur de iure communi decimas dare, habent tamen aliquam immunitatem ſecundum diuerſas cõceſſiones eis a ſede Apoſtolica factas.

F Ad tertium dicendum, ꝗ in veteri lege primitiæ debebãtur ſacerdotibꝰ, decimę aũt Leuitis. Et quia ſub ſacerdotibus Leuite erãt, Dominus mãdauit, vt ipſi loco primitiarum ſoluerent ſummo ſacerdoti decimã decimę. Vnde nunc eadem ratione tenentur clerici ſummo Pontifici decimã dare ſi exigeret. Naturalis n. ratio dictat quod illis, qui habẽt curam animarum de communi multitudinis ſtatu prouideatur, vnde poſſint exequi ea, quæ pertinent ad

G communem ſalutem.

Ad quartum dicendum, ꝗ decimæ debent cedere in ſubuentionem pauperum ꝑ diſpenſationem clericorum, & ideo pauperes non habent cauſam accipiendi decimas, ſed tenentur eas dare.

QVAESTIO LXXXVIII.

De Voto, per quod aliquid Deo promittitur, in duodecim articulos diuiſa.

H DEinde conſiderendũ eſt de voto per quod aliquid Deo promittitur.

Et circa hoc quæruntur duodecim.

¶ Primo, Quid ſit votum.
¶ Secũdo, Quid cadat ſub voto.
¶ Tertio, De obligatione voti.
¶ Quarto, De vtilitate vouendi.
¶ Quinto, Cuius virtutis ſit actus.
¶ Sexto, Vtrũ magis meritoriũ ſit facere aliqd ex voto, q̃ ſine voto.
I ¶ Septimo, De ſolemnitate voti.
¶ Octauo, Vtrũ poſsint vouere q ſunt poteſtati alterius ſubiecti.
¶ Nono, Vtrũ pueri poſsint voto obligari ad religionis ingreſsũ.
¶ Decimo, Vtrum votũ ſit diſpẽſabile, vel commutabile.
¶ Vndecimo, Vtrum in ſolẽni voto continentiæ poſsit diſpẽſari.
¶ Duodecimo, Vtrũ reqraẽ in diſpenſatione voti, ſuperioris authoritas.

K

Articvlvs I.

Vtrum votum cõſiſtat in ſolo propoſito voluntatis.

AD primum ſic procedit. Vr̃ ꝗ votũ cõſiſtat in ſolo propoſito volũtatis, Quia ſm̃ quoſdã, votum eſt conceptio boni propoſiti cum animi delibe ratione firmata, qua qs ad aliquid faciẽdum, vel nõ faciẽdum ſe Deo obligat, ſed conceptio boni pro-

exigunt à prędijs ſibi obnoxijs. Vnde non violaretur capitulũ ſm̃ in ſui principio, extra, de decimis. Quod per ſe regulariter intelligitur.

¶ Super quęſtionis octogeſimæ octauę Articul. primum.

IN q. 88. art. 1. circa principium corporis articuli, vbi dicit Obligat aũt homo ſe homini per modum promiſſionis, dubiũ occurrit. An promiſſio ſine iuramento ſit obligatoria in foro conſcientiæ.

¶ Ad hoc dicit qđ ꝓmiſſio dupliciter fieri põt. Primo in actu ſignato & exercito ſimul, vt dicendo, Promitto tibi ꝗ faciam hoc. Secundo, in actu exercito ſolũ vt dicẽdo, Facia hoc. Et quomodocunq; fiat promiſſio, nõ refert. Veruntñ in hoc ſecũdo mõ loquendi, q̃ põt multiplex ſenſus eſſe, oportet qđ cũ animo ꝓmittẽdi, futuri tẽporis verbũ in vſũ veniat, ſi promiſſio eſſe debet. Nam cum dicitur, Faciam hoc, põt tripliciter exponi. Primo, vt ſit enunciatio ꝓpoſiti, quaſi diceret, Intendo hoc facere. Secũdo, vt ſit enunciatio euentus quaſi diceret, Ponet in effectu facere hoc. Tertio vt enunciat promiſſionem, quaſi diceret, Promitto quod faciam hoc. Et in hoc ſolo tertio ſenſu, habet uim ꝓmiſſionis. Vnde quia ea quæ ſunt in voce, ſigna eorũ q̃ ſunt in aĩa, oportet, ꝗ animus ꝓmittẽdi adſit, ſi cũ qs dicit, Faciã, aut ſbo promiſſionẽ ſignificat. Vtroque igitur modo facta promiſſio ex materia, & eõ cui fit, promiſſio iudicanda eſt. Nam ſi fiat promiſſio de aliquo leui ſimpliciter, vel illi cui, & ꝓpter quem promittitur, promiſſio non obligat ad mortale. Si autem de notabili, obligat ad ſui obſeruationem ſub mortali, concurrentibus

469

4.diſt.38.q.1.ar.1.q.1.

rentibus reliquis conditionibus.

¶Qđ.n. ꝓmiſſio ex natura ſua obliget, in litera habet hic, & in art. 3. ad primum & manifeſte patet ex vſu hominũ. Nã fidei reos dicimus nõ ſeruãtes promiſſum licitũ. Hoc.n. teſtatᷓ, ꝙ cõtra fidelitatẽ agit, cũ ꝓmiſſio violatᷓ: quo fit, vt idẽ ſit violare promiſſionẽ, & violare obligationẽ. Qđ autem obligatio quãque ſit ad mortale, & quãdoque ad veniale, patet ex hoc, ꝙ quãdoq; violatur cũ modico dãno proximi, parum aũt pro nihilo reputatur, quãque cum notabili detrimento proximi, ꝙ de genere ſuo conſtat eſſe mortale. Sũt tñ duo hic non ꝑtereũda. Alterum ſpectans ad rem ipſam .ſ. ꝙ oĩa debent eſſe immutata, ſi promiſſa ſunt ſeruãda, vt Seneca dixit: ac ꝑ hoc, ſi quis promiſiſſet alicui dotare hinc ad annũ illius filiã, & interim tãto eſt affectus infortunio rerũ ſuarũ, vt extra ordinẽ illum ſit, in quo promiſit, nõ tenetur ad promiſſa, ꝗ cõſtat ꝙ nõ promiſiſſet in tali ſtatu. Et ſimile eſt de his, qui promittũt ire aliquo, & poſtmodũ maiora urgent. Alterũ eſt ſpectãs ad loquentium abuſum, qm̃ cõmuniter videntur homines ſimplici promiſſione vti, vbi nõ intẽdũt ſe obligare ad mortale, cuius ſignum eſt, ꝙ nolũt ſuꝑ promiſſione iurare nõ pro reuerẽtia iuramẽti, ſed ne peccẽt mortaliter, ſi non ſeruent, ſeu quia nolũt ſe ligare, arbitrãtes ex ſimplici promiſſione ſe nõ teneri, niſi de quadã beneuola honeſtate. Oẽs.n.q tali aĩo ꝓmittunt, ꝙ ſi tunc ꝗreretur ab eis vt ſe obligarent ſub peccato mortali ſi nõ ſeruẽt, & negarẽt, cõſtat nõ proprie promittere in rebus arduis. Et hinc ortũ videtᷓ, vt parũ æſtimentur promiſſiones hominũ, iuxta illud, Pollicitis diues quilibet eẽ põt.

¶In eodẽ art. 1. q. 88. dubium occurrit, Quo pacto in præcedẽti lib. diffinitum eſt, ꝙ vltimus actus rationis practicæ eſt præcipere, & in hoc lib. diſtinguitur actus imperãdi contra actũ deprecandi, & promittendi. Nõ ergo ſufficienter fuerat prius determinatus vltimus actus rationis practicæ.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ præcipere, ſeu imperare intelligi põt dupliciter. Primo, reſpectu electionis abſolute, quia .ſ. aliquis ꝓcipit ſibi ipſi eligere, & ſic præceptũ eſt vltimus actus rationis practicæ ad agendum, vel faciẽdum. Alio modo ſumitur præcipere reſpectu aliorum, prout aliquis præcipit ſubditis ſuis. & ſic præcipere diſtinguitur cõtra deprecari, & cõtra promittere, quia, præcipere ad inferiores, deprecari ad ſuperiores vt plurimũ, promittere eſt ad omnes. Et ſcito, ꝙ omnes hi tres actus diſtinguũtur à præcipere primo modo ꝑ hoc, ꝙ præcipere primo mõ ad cuius rectificationẽ ponitur prudentia, eſt cauſa electionis, hi autem tres actus ſunt materia, & effectus electionis. Nã poſtquam homo conſulte elegit imperandum alijs, aut orandum, aut promittendum, imperat, orat, & promittit. Nulla ergo eſt inſufficientia in ſuperioribus admiſſa.

¶In eodem articulo circa primam conditionem ad votum requiſitã .ſ. deliberationẽ, dubium occurrit, An vota ex facilitate cordis, ex repẽtino timore, ex nimio dolore, ex magna tribulatione facta, ſint vere vota. Et eſt ratio dubij, quia hmõi ꝓmiſſiones fiunt abſq; maturo diſcurſu, quẽ deliberatio importat. Dicimus.n. ea, quæ ex paſſionis impetu facimus, non deliberate feciſſe, & ſimiliter quæ repente agimus, & breuiter agere ex ſurreptione, & paſſione, & facilitate, contra agere ex deliberatione diſtingui cõmuniter videtur, vt patet ex hoc ꝙ multa voluntarie agimus, & quandoque iuramento firmamus, quæ tamen nec deliberate agimus nec ex deliberatione iuramẽto firmamus, ut patet in cõmunibus locutionibus.

¶Et cõfirmatur, quia deliberatio aut requiritur ad uotum, ut proprie ſumitᷓ, & diſtinguitur cõtra propoſitum & promiſſionem, aut ut cõmuniter ſumitur pro uolũtario libere. Nõ hoc ſecũdo mõ, quia ſic ſufficeret dicere, ꝙ ad uotũ reqꝛitur ꝓpoſitũ & promiſſio. ergo primo mõ, ac ꝑ hoc nõ omnis uolũtaria ꝓmiſſio Deo facta, eſt votũ, quia ſtat ꝙ ſit volũtas cũ propoſito, & tñ non ſit deliberata, ſumẽdo proprie deliberationem.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ nulla eſt hic difficultas, qđ deliberatio requiratur ad votũ, ſed difficultas eſt quid importat deliberatio ad votũ reqſita. Ricardus in 4. d. 38. actus volũtarios diſtigui t

A in actus deliberatos, & nõ deliberatos, appellãs deliberatos illos, q ſunt plene volũtarij, nõ deliberatos vero, q nõ ſunt plene voluntarij, q.ſ. ꝑ ſurreptionẽ fiunt, & vult, ꝙ vota per ſurreptionẽ non obligent ad mortale. Petrus vero de Palude ibidem vult, ꝙ illa deliberatio quæ ſufficit ad conſtituendũ hominẽ ſeruum diaboli ꝑ peccatum mortale, ſufficiat ad conſtituendũ debitorẽ Deo ꝑ votum. Vult tñ, ꝙ vota faciliter facta, nõ ſunt vſque quaq; obligatoria. Si quis aũt diligenter doctorũ dicta cõſideret cõuenientium in hoc, ꝙ ad votum exigitur deliberatio, & quæret, facile veritatem percipiet quæſtionis. Aduertendum eſt, ꝙ deliberatio duo importat .ſ. diſcurſus collationẽ inter multa, & determinationem ad vnũ. Non .n. deliberatio petitur, niſi qñ optio datur multorũ eligẽdorũ, ſaltem affirmationis, vel negationis puta facere, vel non facere. Et ſimiliter co uſque petimus ab aliqua perſona vt deliberet, donec determinet ſe, an velit pacem aut bellum, nuptias an cælibatum, & hmõi. Et conſtat qđ hmõi determinatio, conferendo conditiones vnius partis cum conditionibus alterius in ordine ad ſe, vel alterum fit experientia teſtãte. Et de diſcurſu quidem, ſeu collatione hmõi nulla eſt quæſtio qđ eſt actus intellectus practici. Verũ cum determinatio ſit du-

C plex, quædã intellectus practici, quæ fit in concluſione cõſilij per actum iudicij vt patet ex ſupradictis, & quædam uolũtatis, quæ fit per actũ voluntatis determinate volentis potius hoc, quam illud puta, nubere, quam virginitatem ſeruare, & quãtũcũq; aliquis iudicet expedire ſibi magis hoc, quã illud non adhuc deliberaſſe dicitur, qm̃ multi ſunt iudicantes ſibi magis eligendũ fore aliquid puta, veram pœnitentiam peccatorum, non tamen deliberant illam amplecti, conſequens eſt vt deliberatio importet determinationem voluntatis, ita quod deliberatio, licet in ſe duo claudat, .ſ. collationem practici intellectus, & determinationem voluntatis, vnũ tantum modo ſignificat, ſcilicet ipſam voluntatis determinationem, non abſolute, ſed vt ex diſcurſu collatio fit. Propter hoc.n. videtur à Damaſceno diſtinctio illa de voluntate facta .ſ. in voluntatem naturalem, & deliberatiuam. Hinc etiã fit, vt delibe-

D rans aliquid facere, ſi eſt bonum meretur: & ſi eſt malum, peccat. vtrumque enim uoluntatis eſt. Nec obſtat ſi quandoque inueniatur, quod deliberatio eſt actus rationis, quoniam hoc eſt verum quo ad collationem. At ſi quis contendat, quod deliberatio ſignificat collationem nõ qualitercumque, ſed vt infert determinationem voluntatis, meminerit, quod nõ de re, ſed de uocis ſignificatione quæſtionẽ facit. Ex hoc autẽ quod deliberatio determinatio eſt uoluntatis ex collatione manifeſte patet, qđ actus uoluntatis, qui non ex collatione, ſed ex ſimplici apprehenſione obiecti prodeunt, deliberati non ſunt ut appetere beatitudinem, uelle eſſe, nolle miſeriam, & huiuſmodi. Sunt.n. actus hi à voluntate, non vt deliberatiua, ſed vt natura eſt, ut in ſuperioribus declaratum fuit. His quoque ſimilis eſt appetitus illorũ, ꝗ ut oblata nobis ſunt; ſtatim complacent, quamuis ut collata fuerint refutentur, ut ſunt pri-

E mi motus noſtri appetitus circa mala. Eſt enim tunc quædã appetitio talis obiecti delectabilis, uel utilis abſolute oblati tamquam conſonantis, quæ poſtmodum reprimitur conſiderata annexa turpitudine, uel periculo, ut patet in motibus auaritiæ luxuriæ, & huiuſmodi. Verũ, ne fallaris, ſcito quod dupliciter contingit uoluntarium actum eſſe ex collatione, .ſ. actualiter, vel uirtualiter. Ille actus dicitur eſſe actualiter ex collatione, de quo fuit collatio, an faciendus ſit, ſed hoc contingit dupliciter, .ſ. perceptibiliter, & quaſi imperceptibiliter. Exẽplum primi, Vt cũ quis confert an ducenda ſit uxor, & tãdem deliberat uxorari. tunc enim uelle uxorem, & ducere uxorem, ex deliberatione actualiter & perceptibiliter procedit. Exemplum ſecundi, Vt cum quis ex impetu paſſionis iræ commouetur ad occidẽdum, uel blaſphemandũ, & huiuſmodi, & ꝑcutit, uel blaſphemat. Tũc enim offerẽte paſſione uindictã ut cõſonã, occurrit quaſi imperceptibiliter oppoſitum puta, Quid facis? Oportet enim eũ aduertere qd faciat, ſi homanum

poſiti cũ omnibus quæ addũtur poteſt in ſolo motu voluntatis cõſiſtere. ergo votum in ſolo propoſito voluntatis conſiſtit.

¶2 Præt. Ipſum nomen voti videtur à voluntate aſſumptum. dicitᷓ enim aliquis ꝓprio voto facere, quæ voluntarie facit: ſed ꝓpoſitũ eſt actus voluntatis, promiſsio autem rationis ergo votum in ſolo actu voluntatis conſiſtit.

¶3 Præt. Dominus dicit Luc. 9. Nemo mittens manum ad aratrũ & aſpiciens retro, aptus eſt regno Dei: ſed aliquis ex hoc ipſo ꝙ habet ꝓpoſitũ benefaciendi, mittit manũ ad aratrũ, ergo ſi aſpiciat retro, deſiſtẽs à bono ꝓpoſito, nõ ẽ aptus regno Dei. ex ſolo ergo bono ꝓpoſito aliqs obligatur apud Deum, etiã nulla promiſsione facta, & ita videtur ꝙ in ſolo propoſito voluntatis votum conſiſtat.

B SED CONTRA eſt ꝙ dr̃ Eccl. 5. Quod vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet.n. infidelis, & ſtulta ꝓmiſsio. ergo vouere eſt ꝓmittere, & votum eſt promiſsio.

manum actum facit ex paſſione, alioquin nō ſibi imputaret, & ſic quaſi inperceptibiliter tōfert eligendo cōlonū paſſioni. Actus quoq; ex collatione virtualiter dupliciter cōtingit. Primo, ille actus dr̄ eſſe virtualiter ex collatione, de quo non in ſeipſo, ſed in ſui principio collatio præceſſit, & hoc mō artifices abſq; actuali deliberatione non tñ abſque virtuali operant. Nō.n cum quis pulſat, aut ſcribit, deliberat de ſingulis, actib. ſed deliberauit de initio ſcribendi, aut pulſandi, & vniuerſaliter de vtendo tūc arte illa. Secundo, actus ille voluntarius dicitur eſſe ex collatione virtualiter, qui ſic volenti conſonat, vt nolit conferre de illo, vt cōtingit quando quis operatur ex habitu, ſeu conſuetudine, aut negligētia. Qui enim conſuetudinem ſuam proſequitur in bono, vel in malo, non deliberat actualiter quando ſm illam operatur, nec vnquam forte propoſuit uti illa conſuetudine, ſed quia refutat collationē, & illud opus acceptat, ac ſi contuliſſet, dū ſic acceptat illud, q̄ fuit oppoſitum, conſequens eſt, q̄ ex collatione virtualiter operatur. Omnis.n. voluntarius actus præter naturales, & primos motus ex collatione eſt: ac p̄ hoc deliberatus actualiter vel virtualiter, poſitiue vel negatiue, explicite vel implicite: Ex eadē quoq; radice patet diſtinctio deliberationis à p̄poſito, qm̄ deliberatio determinationē volūtatis ex collatione ſignificat indifferenter reſpectu præſentis, aut futuri. Deliberamus.n. & nūc pulſare, ſcribere, ire &c. Et deliberamus nos ituros, pulſaturos, miſſuros, & hm̄ōi. Propoſitum autem & ad futura reſtringit: nullus.n. proponere dr̄, niſi de futuris agendis, vel omittendis Et collationem rōnis præferentis vnū alteri non importat, ſed voluntatis actum ſimplicē ad futurū cōmittendum aut omittendum ſignificat. Cum aūt multipliciter contingat in humanis actibus deliberationē interuenire, qualē exigat votū deliberationem, ex rōne, quare ad votū requirit deliberatio, ſumēdū eſt. Si.n. deliberatio exigitur ad hoc, vt votū ſit actus p̄fecte humanus, cōſequens eſt, q̄ oīs deliberatio ſufficiēs ad pctm̄ mortale, ſufficit ad votum, qm̄ mortale pctm̄ non eſt in primis motibus quantumcūq; durent, ſed in ſolis actibus p̄fectis humanis cōſiſtit, vt patet de delectatione moroſa, quæ nunquā eſt pctm̄ mortale, niſi rōne acceptata. Si vero exigitur deliberatio ad hoc, vt promiſſio ſit diſcuſſa, ac mature digeſta, non omnis deliberatio, q̄ ſufficit ad pctm̄ mortale, ſufficit ad votum. Et licet hic ſecundus dicendi modus magnæ videatur inniti æquitati, qm̄ promiſſio tam arduum habens vinculum .ſ. mortis æternæ non niſi conſilio exacto fieri dēt, multo magis q̄ obligatio ad pœnam p̄prij capitis, quanto vita æterna pretioſior eſt temporali, primus tñ dicendi modus ex authoritate, ſacris canonibus, & rōne comprobatur verus. Author ſiquidē in litera p̄pea deliberationem exigi dicit ad votum, quia propoſitum eſt actus voluntatis deliberatæ, ac p̄ hoc docet, q̄ illa deliberatio ſufficit ad votum, q̄ ſufficit ad propoſitum. Conſtat aūt q̄ omnis deliberatio ſufficiēs ad peccandū mortaliter, ſufficit ad actū propoſiti. Nam pctm̄ mortale eſt ēt actus voluntatis deliberatæ, In ſacris quoq; canonibus extra de voto, & voti redempt. c. Venientis expreſſe votum factum magis animi facilitate, q̄ arbitrio rōnis, validum iudicatur. Rōni quoq; conſonat, vt ſicut iurans ex conſuetudine mala, aut facilitate, reus eſt periurij in iuramento aſſertorio, ſi veritas deeſt: ita vouens, ſuo ſe vinculo illaqueat, immo dupliciter hi rei eſſe videntur. Primo q͂a actu tāto .ſ. voto, & iuramento tā irreuerenter vtunt .ſ. abſque exacta diligentia, ſecundo, q̄ votum, aut iuramētū non ſeruāt. Cum his tñ omnibus diſtingue, q̄ vota dupliciter fiūt quædā ex diligenti diſcurſu ac propoſito, & hęc plene ſunt uota, & in his diſpenſandis, aut redimendis, aut cōmutādis, diligens eſt adhibenda prouiſio, quædā vero ex facilitate animi, aut paſſionibus ſtatim fiunt vt multis pro qualibet re ſtatim vouentibus, cōtingit: & quidā tot multiplicāt faciliter propter eandē rē vota, vt neſciāt ad quæ vouendo ſe obligarūt. Et talia vota licet ſint vere uota, & ad pctm̄ mortale ob-

RESPONDEO Dicendū, q̄ votum quandā obligationem importat ad aliqd faciēdū, vel dimittēdū. Obligat aūt homo ſe homini ad aliquid per modum promiſſionis, q͂ eſt rationis actus ad quē pertinet ordinare. Sicut.n. homo imperando, vel deprecando ordinat quodammodo quid ſibi ab alijs fiat, ita promittendo ordinat quid ipſe pro alio facere debeat, ſed promiſſio, quæ ab homine fit homini nō pōt fieri, niſi p̄ verba, vel quęcūq; exteriora ſigna. Deo autem poteſt fieri promiſſio p̄ ſolam interiorem cogitationē, quia vt dicitur 1. Reg. 16. Homines vident, ea quæ patēt, ſed DEUS intuetur cor. Exprimuntur tamen quādoq; verba exteriora vel ad ſuipſius excitationem, ſicut circa orationē dictum* eſt, vel etiā ad alios conteſtandum, vt non ſolum deſiſtat à fractione voti propter timorem DEI, ſed etiam propter reuerentiam hominum. Promiſſio autē procedit ex propoſito faciēdi, propoſitum autem aliquā deliberationē p̄exigit, cū ſit actus voluntatis deliberatæ. Sic ergo ad votū tria ex neceſſitate requirūtur. Primo quidem, deliberatio. Secū

F ligātia, q͂a ex p̄poſito promiſſio talis fit Deo, nō ſunt tñ vſq; quaq; obligatiua, pro quāto facilis debet eorū eſſe diſpēſatio, redēptio, aut cōmutatio vt in dicta c. venientis apparet.

¶Ad obiecta aūt in oppoſitū dicitur, q̄ diſtinctio voluntariorum contra delibeata, pōt dupliciter intelligi. Primo, vt ſint actus perfecte humani ſeu voluntarij, & tñ non ſint deliberati & ſic eſt falſum. Alio mō quia ſunt actus aliq. voluntarij imp̄fecte tñ, q͂a non ſunt deliberati, & ſic eſt verū, vt patet in primis motibus. Nec eſt verum, q̄ multa agamus, & iuramento firmemus ſine deliberatione, niſi qñ nō aduertimus id q̄ facim⁹, aut dicimus. Eodem.n. mō excuſaretur a voto, ſi quis nō aduerteret ſe vouere. Falſum eſt igit̄ q̄ agere ex paſſione, facilitate, & huiuſmodi, diſtinguatur cōtra agere ex deliberatione abſolute: ſed diſtinguit̄ contra agere ex digeſta deliberatione. Vnde ſi Ricardus per vota ex ſurreptione, intelligit vota ſecūdum primos motus benedixit; ſi autem vota non exacta collatione facta errat. Q. 83. artic. 12.

G

¶Ad confirmationē autē iam patet reſponſio, q̄ non ideo deliberatio diſtinguitur cōtra propoſitum, q͂a requirat̄ ex acta deliberatio, ſed ideo, quia ex materia p̄poſiti, & etiā vt conditiones voti, q̄ omnino plene habet rationē voti innoteſcāt. Dictum eſt.n. q̄ tale votum collationē exactā exigit, quæ p̄ deliberationem diſtinctam contra propoſitum inſinuatur.

H

¶In eodē ar. 1. q. 88. circa ſecūdā conditionē voti .ſ. propoſitū, dubium occurrit, quia multi putāt, q̄ propoſitū ſic ſit conditio voti q̄ ēt ſufficit ad votum qñ coniungitur alteri actui, puta, ſuſceptioni habitus in religione, & dr̄ ūt hoc haberi ex capitul. Conſulti, extra de reg. cuius oppoſitū hic dicemur.

¶Ad hoc dicit̄, q̄ propoſitum cum quocunq; alio, niſi interueniat p̄miſſio, implicita, vel explicita, aut præſumpta, nūq̄ ſufficit ad uotum. Textum aūt illius capituli memini me alibi expoſuiſſe ex textu capituli, Statuimus, q̄ intelligit̄ de propoſito habente implicite promiſſionē; qm̄ intelligit de tali voluntate mutandi vitā, qualis eſt voluntas perſeuerantis, poſt completum probationis annum, quia de voluntate illius q͂ renuntiat anno probationis intelligit̄, ac per hoc faciētis quantum ex ſe eſt nunc, quod facturus eſt probationis tēpore completo. hoc aūt eſt promittere. Quia implicite igitur promittit, renuntians anno probationis, & textus loquitur de propoſito mutandi vitam, renūtiādo probationis anno, ut iungendo utrumque capitulum patet, cōſequēs eſt, quod propoſitum non faciat uotum, quamuis ſit illius conditio.

I

¶In eodē ar. circa tertiā conditionem, quæ eſt promiſſio in ordine ad alias duas .ſ. deliberationē, & propoſitum, dubium occurrit, q͂a ſola promiſſio ſufficit ad uotum, & aliæ duæ conditiones ſuperfluūt. qđ ſic probatur: Quia promittēs uoto ſolēni obedientiā &c. ſine propoſito obſeruādi tā eſſentialia, q̄ cæremonialia religionis intendēs tātū uere, profiteri, & ethes religioſus uouet: & tñ ſine deliberatiōe, & propoſito faciēdi. Nō exigunt ergo ad uotū tot cōditiōnes, ſed ſufficit, ſola promiſſio Deo. Nec putet inexpertus aliquis caſum dictū impoſſibilē: qm̄ de facto forte ſępe accidit in iſtis q͂a ideo profitentur, ut habeāt redditus annuos, unde luxurioſe ſic uiuāt &c.

K

¶Ad huius euidentiā ſcito, qđ cū votum ſit promiſſio alicuius operationis, uel omiſſionis (omnis.n. uouēs p̄mittit aut uelle, aut dicere, aut dare &c. aut dare nō uelle, nō facere, nō dicere, &c) dupliciter poſſunt cōcurrere dictę cōditiones ad uotū Primo, q̄ oēs ſint circa materiā uoti, hoc eſt, quod illi tres actus .ſ. deliberare, p̄ponere, & p̄mittere, circa illud idem obiectum uertentur, quod ē materia uoti. uerbi gratia, q̄ aliqs deliberet ieiunare, proponat ieiunare, promittat ieiunare Alio modo, q̄ primi duo actus habeāt p̄ obiecto tertiū actū. & non materiā uoti. uerbi gr͂a, q̄ aliquis deliberat promittere ieiunium, proponit promittere ieiuniū, & tertius actus habeat pro obiecto ipſam uoti materiā; .ſ. q̄ promittit ieiuniū Iſto.n. mō deliberat, quis ieiunare, nec proponit ieiunare ſed deliberat: & p̄ponit p̄mittere ieiuniū, ita q̄ ſolus tertius

actus

do, propoſitū voluntatis. Tertio promiſsio, in qua perficitur rō voti. Superadduntur vero q̄nque & alia duo ad quādā voti cōfirmationē ſcilicet pronuntiatio, ſm illud Pſal. 65. Reddā tibi vota mea, quæ diſtinxerunt labia mea. Et iterū teſtimoniū aliorum. Vnde magiſter dicit. 38. diſt. 4. lib. ſent. ꝙ votum eſt teſtificatio quædam promiſsionis ſpontaneæ, quæ Deo, & de his quæ ſunt Dei fieri debet, quamuis teſtificatio poſsit ad interiorem teſtificationem proprie referri.

Ad primvm ergo dicēdū, ꝙ cōceptio boni propoſiti nō firmatur ex animi deliberatiōe, niſi promiſsione deliberationē cōſequēte.

Ad secvndvm dicendū, ꝙ volūtas mouet ratione ad promittendum aliquid circa ea, quæ eius voluntati ſubdunt. Et pro tanto, votum à uoluntate accipit nomen quaſi a primo mouente.

Ad tertivm dicendū, ꝙ ille qui mittit manū ad aratrū, iam facit aliquid, ſed ille qui ſolum ꝓponit, nondū aliquid facit, ſed quādo promittit, tam incipit ſe exhibere ad faciendum, licet nōdū impleat ꝙ promittit, ſicut ille qui ponit manū ad arādū nōdum arat, iā tamē ponit manum ad arandum.

Articvlvs II.

Vtrum votum ſemper debeat fieri de meliori bono.

Ad secvndvm ſic proceditur. Vr̄ ꝙ votū nō ſemꝑ debeat fieri de meliori bono. Dicitur.n. melius bonum, ꝙ ad ſupererogationem ꝑtinet, ſed votum non ſolum fit de his q̄ ſunt ſupererogationis, ſed etiam de his quæ pertinent ad ſalutem. Nam & in baptiſmo vouent hoīes abrenūtiare diabolo & pompis eius, &

actꝰ .ſ. ꝓmiſſio cadit ſupra materiā voti, puta, ieiuniū. i Prio aūt mō oēs tres actus cadūt ſupra materiā voti puta, ieiuniū. ¶ Scito ſecūdo ꝙ promiſſio votiua, ſicut aliæ ꝓmiſſiones, tripli:i animo fieri poteſt. Primo, cum animo promittēdi, & ſeruādi promiſſum: & talis eſt vndique vera promiſſio. Secūdo, cum animo promittendi, ſed non cum animo ſeruandi promiſſum, & talis promiſſio eſt partim vera, & parti mendax. Vera quidem, quantum ad ipſum actū promittendi, q̄a intendit ſe vere obligare ꝑ promiſſionē. Mendax autē quantū ad rē promiſſam quia promittendo, obligat ſe ad obſeruationē promiſſi, & cū hoc habet intentionē fallendi, quia intendit non ſeruare promiſſum, cuius ſignum eſt, ꝙ ſi alicui homini aliquis promitteret reddere depoſitā pecuniā cū intentione nō obſeruandi promiſſum quātumcūque intendat ſe vere obligare promittendo, deceptum illū, qui dedit depoſitum dicimus, & deceptorem ab initio uocamus depoſitarium. Tertio aūt modo fit promiſſio .ſ. ſine animo obſeruandi promiſſum, & ſine animo promittendi: & hæc fit cum ſolo animo proferendi illa uerba promiſſoria ꝓp metū, uel quamcumque aliā cauſam: & talis promiſſio eſt undique mendax quo ad homines. Examinemus igit̄ ſingula, vt ꝓpoſitæ ſatisfiat quæſtioni. In primo mō promittendi .ſ. animo promittēdi, & ſeruandi promiſſum plena uoti rō inuenitur, & oēs tres actus .ſ. deliberare, proponere, & ꝓmittere, ſuper materiā uoti cadūt vt patet In ſecūdo uero modo .ſ. animo promittendi, ſed non animo ſeruādi promiſſum, diminuta, ſeu mōſtruoſa ratio voti inuenitur. Eſt tñ ibi uere rō eſſentialis uoti, & illius uinculū cū peccato mortali tunc, & quamdiu in tali uoluntate non ſeruādi promiſſum perſeuerat. Patet.n. ibi ſaluari uoti eſſentiā, ex eo, ꝙ uere intenditur profiteri, ſeu promittere. Nec minus tenetur ſic profitens, aut uouens ad obſeruādum promiſſum q̄ ille qui uouit animo nō ſolum promittēdi, ſed ſeruādi. In hoc aūt modo liquet, ꝙ trium actuum requiſitorum ad uotum, tertius tantū .ſ. promiſſio fertur ſuper materiā uoti. Promittit.n. caſtitatē, uel ieiunium, uel aliqd hmōi Duo uero antecedentes actus .ſ. deliberare, & ꝓponere, cadūt non ſupra materiā uoti, quia non intendit ſic promittens ſeruare caſtitatē, ſed ſupra ipſum tertiū actum .ſ. promiſſionē, qm̄ ex deliberato propoſito promittit. In tertio autem modo uoti .ſ. cū quis profitetur, aut uouet ſola uoce, ſine animo promittendi, ratio, aut uinculū uoti, non inuenitur ſm ueritatem, unde non eſt ibi uotum, ſed uoti fictio. Quia tñ homo uidet quæ foris ſunt, & ſecundum ea quę foris aguntur, Eccleſiæ iudicium eſt, & eſſe debet, corā Eccleſia eſt ibi uotū. Sicut cum aliquis ſuſcipit ordinē ſacerdotii ab epiſcopo ſecundum Eccleſiæ ritum, quamuis ſuſcipiens non intendat ſuſcipere, ſed ſimulare ſuſcipere, apud Eccleſiam eſt ſacerdos, & habēdus eſt, & tractandus, ut ſacerdos, licet in ueritate nō ſit ſacerdos. Vnde Eccleſia cogit omnes huiuſmodi ad reddendum uota ſua, quæ diſtinxerunt labia ſua. Et licet ſic uouēs non teneatur ad obſeruandum promiſſum rōne uoti tenetur tñ ratione Eccleſiæ, & ſcandali. Eccleſiæ quidē, quia ſi fraus & dolus nulli debēt patrocinari in præiudicium unius ꝑſonæ multo minus in præiudicium Eccleſiæ. Cōſtat aūt, ꝙ ſi quis promittit alicui corā teſtibus utile aliquid, ꝙ ſiue habuerit animum promittendi, ſiue non, cogitur a iudice humano obſeruare. Siquis igitur profitetur miniſtris Eccleſiæ, aut uouet coram aliis ſiue habuerit animum, ſiue nō cogēdus eſt implere, quod dixit, alioqn nullus poſſet cogi ad ſeruāda promiſſa quia ſemper ignoramus animū promittentis. Et ſi ipſi nō credendum eſt, quando promiſit, quomodo eidē credēdum erit, dicendo ſe non vere promiſiſſe? Quare magis tunc mendax q̄ nunc? Et ex his quod non eſt credendum ab Eccleſia iuranti ſe non eſſe profeſſum animo profitēdi, niſi oſtēdat ſufficientia indicia violentiæ, aut huiuſmodi. Sicut etiā nō eſt credendum alteri coniugum iuranti quod non animo cōiungi coniugiū ſubijt. Et ſi contra hoc dicatur ꝙ ab aliquibus. Eccleſię miniſtris datur fides hmōi iuramento religioſorum de ſuo animo in profitendo, patet reſpōſio .ſ. nō ꝙ fit, ſed ꝙ fieri debet, ſpectandū eſt. Poſſunt, ſi volūt, iſti miniſtri facile videre errorē ſuum ad ſimilia reſpiciendo. Si .n. de proprio animo contrario publi- 470 cis factis ac dictis à ſe, fides danda eſt iurāti, quotidie matrimonia diſſoluentur, ſacerdotes fient laici, contractus, oēs reſcindi poſſent, & breuiter vniuerſa nō ſolum eccleſiaſtica, ſed humana conuerſatio deſtrueret. Et ꝑ hoc etiā patet quantum ſcandalum daretur nō ſeruādo huiuſmodi vota. Ex his autem haberi pōt ſolutio quæſtionis, quod .ſ. votum nō mōſtruoſum requirit illas tres conditiones ſic, ꝙ illi tres actus .ſ. deliberare, proponere, & ꝓmittere, cadāt ſuꝑ materiā voti. Vnde in litera dicitur, ꝙ promiſſio oritur ex ꝓpoſito faciendi, & non dicit̄ ex propoſito promittendi. Naturali nāque ordine proponere aliquid facere, aut omittere, deliberati animi circa illud actus eſt: & ſimiliter promittere aliquid ex propoſito, illud idē faciēdi prouenit, vbi ſine fallacia agitur. Aſſignantur autem hmōi tres conditiones neceſſariæ ad votum perfectum nō ad votum diminutū, ſicut, ſi diceret̄, ꝙ partes neceſſariæ ad perſonā humanā, ſunt manus, pedes, cor &c. verū diceretur de ꝑſona humana ꝑfecta intelligēdo, cum quo tamen ſtat, ꝙ humana perſona poſſet inueniri ſine manibus, & pedibus. Et hoc modo votum inuenitur ſola promiſſione cadente ſuper materiā voti abſque reliquis cōditionibus, ſeu actibus cadētibus ſuper eandem. Diſtinctio igitur voti in votum perfectum, & monſtruoſum quæſtionē ſoluit. ¶ In reſponſione ad ſm eiuſdē primi art. nota vnde venit nomen voti, & tranſumptio ad ſignificandum deſiderium. Dicitur enim quis voti compos, cum deſiderium ſuum impleuit.

¶ Super quęſtionis octogeſimæ octauæ Art. ſecundum.

In titulo art. 2. eiuſdem. 88. aduerte, qđ q̄a in 1. ar. de forma voti determinatū eſt, cōſequēter in hoc de materia voti q̄ritur, & determinatur. Et quia materia voti dicitur eſſe bonū melius, hoc eſt, bonū ſuperogationis, propterea author quęrens de materia voti, quærit, vtrum ſit de meliori bono.

¶ In corpore eiuſdem 2. ar. aduerte, ꝙ eorum quæ aliquo modo noſtræ ſubſunt voluntati, ſeptē ſunt genera. Quædā neceſſaria ſimpliciter, vt mori. Quædā neceſſaria ad finē æternæ ſalutis, vt præcepta .ſ. diligere Deū, & proximum, nō adulterari nō occidere &c. Quædā expedientia ad æternā ſalutē, vt cōſilia, puta dare eleemoſynā, ſeruire infirmis, mācipari diuinis obſequiis, & hmōi. Quædā bona, nec tamen de præcepto, nec de conſilio, vt nubere. Quædā indifferentia, vt tranſire extra muros villæ, uti ueſte alba, uel nigra, & huiuſmodi, quæ ſiue ſic ſiue aliter fiant, nil refert ſm rationē. Quędā impedientia uiā æternę ſalutis vt, peccata venialia, ut dicere uerbū otioſum, & huiuſmodi. Quædā cōtrariæ æternæ ſaluti, ut peccata mortalia, homicidium, adulterium, blaſphemia &c Horum autem ſeptem generum, quatuor extra quæſtionē ſunt: quoniā maniſeſte conſtat de illis .ſ. primo. 3. 6. & 7. Nā clare patet primum genus .ſ. neceſſariorum abſolute non poſſe eſſe ma-

fidē ſeruare, vt dicit glo. ſuper illud Pſa. 75. Vouete, & reddite domino Deo veſtro. Iacob etiam vouit q eſſet ei dominus in Deum, vt habetur Geneſ. 28. hoc aūt eſt maxime d neceſſitate ſalutis. ergo votū nō ſolū fit de meliori bono.

¶ 2 Præt. Iephte in catalogo ſanctorū ponit, vt patet Heb. 11. ſed ipſe filiā innocētem occidit propter votū vt habetur Iudic. 11. cū ergo occiſio innocētis nō ſit melius bonū, ſed ſit ſm ſe illicitum vr q votum fieri poſſit nō ſolum de meliori bono, ſed ēt de illicitis.

¶ 3 Præt. Ea quæ redundant in detrimētum pſonæ, vel quæ ad nihil ſunt vtilia, nō habent rationē melioris boni, ſed quandoq; fiunt aliqua vota de immoderatis vigiliis, & ieiuniis, quæ vergunt in periculum perſonæ, quandoque etiam fiunt aliqua vota de aliquibus indifferentibus & ad nihil valētib. G ergo nō ſemp votū ē melioris boni.

Sed contra eſt, q dicitur Deuter. 23. Si nolueris polliceri, abſque peccato eris.

teriam voti. Nullus. n. vouere pōt ſe moriturum, niſi ſtultus. Tertiū aūt gen. ſ. cōſiliorū, cōſtat eſſe materiā voti. De bonis. n. melioribus, ad quæ non tenemur, uota nos facere experimur. Sextum vero & ſeptimum. ſ. impedientium, & contrariorum æternæ ſaluti, non poſſe eſſe materiā voti patet, quia, vt in litera dr, non eſſet promiſſio, ſed comminatio, ſi quis ſe aliqd diſplicens Deo facturū decerneret. Tria autem genera. ſ. ſcdm, & ſimiliter quartum, ac quintum, qñtem habeat, & ſimiliter tertiū genus quo ad ſua oppoſita. ſ. non facere opera quæ ſunt de conſilio, vt non mutuare, non ſdē nubere, & hmōi. Et cum bona quoq; ſupererogationis malū habēt annexum, ſub dubio cadunt, ut uouere religionem pp auaritiā, & ſimilia. Vñ quinque ſunt tractanda dubia. Primum eſt, de neceſſariis ad ſalutem. Scdm, de oppoſitis conſiliorum. Tertium, de bonis ſupererogationis propter malum finem. Quartum, de indifferentibus. Quintum, de bonis non ſub præcepto aut conſilio.

Sumitur ex Caſſiod. & Aug. in hoc loco

¶ Circa ea igit q ſunt de neceſſitate ſalutis, duplex occurrit dubitatio. Prima, An talia cadāt ſub uoto proprie dicto. Secunda, An in baptiſmo fiat vere uotū, & vtriuſq; dubii rō ē multiplex ſermo doctorum. In primo ſiquidē dicunt multi, q nō eſt proprie votum, & tñ q qui uouet non fornicari, ſi fornicatur, peccat dupliciter. ſ. contra votum, & cōtra præceptū. In H ſecundo quoque quidā negant, quidā affirmant eſſe votum. Dicendum eſt ad primum, q ſine dubio neceſſaria ad ſalutē poſſunt eſſe materia uoti proprie dicti, & rō in litera reddit, q ſunt uoluntaria. Effectus vero voti in huiuſmodi neceſſariis ad ſalutem, eſt facere idē alio mō Deo debitū a ſeipſo voventi: ita ut non fornicari, quod erat debitum ſolum, vt erat caſtitatis, modo eſt etiam debitum, quia eſt religionis. Manifeſtant aūt hæc ſic. Vouens non fornicari, ſi poſt fornicat, nō ſolum peccat pctō luxuriæ, ſed ēt irreligioſitatis, agens contra votum. Ergo eſt ibi vera ſpēs voti. Non. n. circunſtantia mutaret ſpēm, niſi eſſet ibi eſſentialis rō illius ſpeciei. Vbi aūt ſaluat eſſentialis ratio alicuius, ibi eſt proprie illud, vt patet diſcurrēdo. Quia ergo in huiuſmodi tranſgreſſionibus inuenitur eſſentialis ratio ſpeciei, ad quā trahit circunſtantia contra votum, manifeſtum fit q ibi proprie fuit votum. Nec putes me I contradicere authori in 38. diſt. 4. vbi votum de neceſſariis ad ſalutem non proprie, ſed cōiter votum eſſe dicit: qm, vt ibidē patet, æquiuocamus de proprio. Nam nos accipimus in propoſito ly proprie, vt diſtinguitur contra trāſumptiue, vt denotat ipſam eſſentiā voti q. ſ. ibi ſaluat eſſentia voti. Author aūt ibidem accipit proprie, non ex parte eſſentię voti, ſed ex parte materiæ uoti, & ut diſtinguit cōtra cōe ſimiliter ex parte materiæ. Et uocat votum communiter, quia obligat ad ea, ad q cōiter homines tenētur. Votum vero proprie, q obligat ad ea, ad quæ alius non tenetur: vnde nulla eſt in hoc controuerſia, ſed opus eſt intelligentia vocabulorum.

¶ Ad ſm vero dubium de voto baptiſmi, dicendum eſt, quod non eſt ibi proprie uotum: nec Chriſtianus quando fornicat, peccat dupliciter. ſ. contra præceptum, & contra votum, ſed ſimpliciter. ſ. contra præceptum, grauius tñ quā infidelis, vt ſuperius diximus, quia dignior eſt pp ſacramenta, quibus imbutus eſt. Quod aūt nō fiat in baptiſmo votum proprie, manifeſtatur dupliciter. Primo, q non ſit ibi votum explicite ex verbis quæ dicit baptizandus, quæ ſunt tria. ſ. Abrenuntio, Volo, & Credo. Nullum aūt horū ſignificat promittere, q eſt proprie uouere. Abrenuntiare n. diabolo, & pompis, & operibus eius ſignificat abdicationē, nō promiſſionē. Vnde renuntiās ſuo iuri, vel bñficio, nihil pmittit, ſed ſpoliat ſe illo. velle quoq; baptizari, nō eſt pmittere. Credere i Deū patrē &c. non eſt pmittere. Scdo manifeſtat q non ſit ibi votum implicite. hoc. n. poſſet dupr contingere. Primo, rōne eccleſiaſtici ſtatuti, quemadmodum implicite fit votum continentię in ſuſceptione ſacri ordinis. Scdo, rōne ipſius rei. ſ. aſſumptionis noui ſtatus, ac pfeſſionis fidei, quaſi hoc habeat vim uoti. Et quidem q non interueniat in baptiſmo votum ex præcepto. Eccleſiæ, manifeſtatur ex hoc, quod adulto, qui baptizatur F nullibi inuenitur pceptum q uoueat, ſicut præceptum eſt ſuſcipiētibus ordinem ſacrum, q uoueant caſtitatem: ac p hoc ſi adultus corde cōtrito ſuſcipiat baptiſmū, nō intēdēs niſi baptiſma ſuſcipere & ad nihil aliud ſe obligarē intēdēs, niſi ad q baptiſmus obligat, cōſtat q nō vouet, & nullius eſt reus pcepti, nec ē alio modo Chriſtianus iſte, qui alij. Et confirmatur quia Eccleſia non eſt multiplicare laqueos in ſacramentis neceſſitatis. In cuius ſignū, in ſacramento pœnitentiæ, quæ eſt ſecūda poſt naufragiū tabula pœnitens renuntiat operibus diaboli p contritionē, ac confeſſione, & vult ſuſcipere pœnitentiā & ſuſcipit, & tñ non vouet: immo inhibet cōfeſſoribus inducere pœnitētes ad vouēdum abſtinere à peccatis, ne multiplicent laqueos. ſ. pcepti, & voti. Et cōfirmatur, q uouere eſt conſilii, baptizari eſt pręcepti. Inconſonum eſt ergo annectere pceptum voti pręcepto baptiſmi, quoniā ſic vouere nō eſſet conſilii, ſed pręcepti vniuerſaliter, & ſimpliciter, non ſicut in ordine ſacro præcipitur vouere, qa ſuſcipere ordinē nō eſt in præcepto. Quod aūtē non ſit in baptiſmo uotū implicite ex natura facti, q. ſ. aſſumitur nouus ſtatus, ſcilicet chriſtianitatis, & fit profeſſio fidei quæ ſ. hoc factū habeat vim voti uel habeat annexum votum nouæ uitæ & fidei, ex eo patet H quod ſeclusis Eccleſiæ ſtatuit, cum quis ſuſcipit ſacerdotii ordinem nouum ſtatum aſſumit, mancipaturq; diuinis obſequiis, atque conſecratur ad illa ſine ullo voto. Ad profeſſionem quoque fidei ſat eſt corde, & ore illam cōfiteri cum propoſito mutandi vitam. Vnde Saluator docendos homines eſſe ante poſt baptiſmū ſtatuit, non exigendā promiſſionem, ſed exhibitionē ſui ad baptiſmū prędicādum dixit. Qui crediderit & baptizatus fuerit, non Qui vouerit. Vnde licet plus ſit exhibere ſe ad baptiſmum & fidē, q quā promittere, nō tamen includit promittere, ſicut donare plus eſt, quam promittere donans tamen nihil promittit. In promptu autem ratio eſt quare baptiſmū non oportet, nec expedit adiungere votum proprie dictum; quia votū eſt priuata lex a ſe ſibi voluntarie impoſita. Cum autem quis baptizatur, legē Chriſti voluntarie ſuſcipit, habentem ſufficientem vim coactiuā, & inductiuam ad obſeruātiam fidei, & præceptorū. Non eſt ergo I opus quod baptizatus addat ſibi aliā legem obligantē præciſe ad præcepta. Quod vero nō expediat patet ex dictis, qa. eſt multiplicatio laqueorum ad nihil quodammodo vtilium, qm æque cauemus vel non cauemus à culpa cum tali voto, & ſine tali voto, vt experientia teſtatur. Sine dubio igitur non eſt votum in baptiſmo, niſi large voti nomine vtēdo pro uoluntate nouæ uitæ in profeſſione fidei: & ſic forte multi doctores exponi poſſunt. Quod ſi aliqui aliter ſenſerint ſanctū eſt præhonorare ueritatem. In litera tñ in reſpōſione ad primum, author nō affirmat in baptiſmo eſſe uotum, ſed ſupponendo hoc a Magiſtro ſenten in 38. di. 4, & à glo. dictum, ubi etiam ipſe approbauit, exponit modum quo hæc comprehēduntur ſub uoto, dicens, quod hoc modo ſub uoto baptizatorum &c. Auguſt. quoque ad Neophytos, ut habetur de conſe. diſt. 4. c. 1. dicēns, quod ſpopōdiſtis abrenuntiare diabolo &c. aut large ſponſionem accepit, aut ritum forte, qui tunc apud K eos erat expreſſit.

¶ Circa oppoſita conſiliorum, dubium non ſimpliciter, ſed quorundā uidetur eſſe, An poſſit quis uouere q non mutuabit, aut dabit eleemoſynā, non ingredietur religionem, & huiuſmodi. Et ratio dubii uidetur eſſe, quia quod licitum eſt facere licitum eſt uouere. Conſtat autem quod licitum eſt non mutuare, non ingredi religionē, & huiuſmodi, quia hæc ſunt de conſilio, quod non tenemur ſequi: ergo.

¶ Sed huius opinionis error facile deprehēditur. ſi conſideremus cui fit uotum, quia. ſ. fit Deo, ut infra ius patet. Certū eſt. n. q etſi non diſpliceat Deo ne bō ſequi conſilium ſuum, diſplicet tñ ei, quod tu promittas ei, te conſilium ſuū non ſecuturū: qm hoc eſſet facere, quod promiſſio ſibi facta eſſet vinculum contra conſilium ſuum, ac per hoc Deus ipſe ex una parte daret conſilium, & ex alia parte prohiberet conſilium ſuum,

ſionem, dum acceptaret vinculum cōtra ſuum cōſilium. Nō eſt ergo Deo acceptabilis promiſſio contra cōſilia ſua, ac ꝑ hoc nō eſt votū: ſed in hoc hēt locū illud. In turpi voto muta decretu. Immo ſic vouētes, peccāt abutēdo ꝓmiſſione ad Deū.

¶ Sed tunc inſurgit quæſtio, Quale peccatū eſt hoc, veniale ſcilicet, an mortale. Videtur n. talis vouens Art. præced. nō ſolum irreuerentiā Deo exhibere indiſcrete ei ꝓmittendo, ſed etiam blaſphemiā incurrere, attribuendo Deo ꝙ ei non conuenit, ſ. eſſe ſibi gratum vinculū contra ſua cōſilia, & deliberat propoſitere cōtra ea q̄ ſunt de neceſſitate ſalutis: q̄m cōſilia in articulo neceſſitatis, ſunt præcepta: hoc autē eſt peccare mortaliter.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt, votum eſt promiſſio Deo facta. Promiſſio autē eſt alicuius, quod quis pro aliquo voluntarie facit. Non enim eſſet promiſſio, ſed comminatio, ſi quis diceret ſe contra aliquem facturum. Similiter vana eſſet promiſſio, ſi aliquis alicui ꝓmitteret id, quod ei non eſſet acceptum. Et ideo cū omne peccatum ſit cōtra Deum, nec aliqđ opus ſit Deo acceptū: niſi ſit virtuoſum, conſequens eſt quod de nullo illicito, nec de aliquo indifferenti debeat fieri votum, ſed ſolum de aliquo actu virtutis. Sed quia votum promiſſionem voluntariam importat, neceſſitas autem voluntatem excludit, id qđ eſt abſolute neceſſariū eſſe, vel nō eſſe, nullo modo ſub voto cadit. Stultū enim eſſet, ſi qs voueret ſe eſſe moriturū, vel ſe non eſſe volaturum. Illud vero qđ non habet abſolutā neceſſitatē, ſed neceſſitatē finis, puta quia ſine eo non poteſt eſſe ſalus, cadit quidē B ſub voto, inquantū volūtarie fit, nō aūt inquantū eſt neceſſitatis. Illud autem quod neq; cadit ſub neceſſitate abſoluta, neq; ſub neceſſitate finis, omnino eſt volūtariū: & ideo hoc propriiſſime cadit ſub voto. Hoc aūt dicitur eſſe maius bonum in comparatione ad bonum, quod cōiter eſt de neceſſitate ſalutis: ideo ꝓprie loquēdo, votū dr̄ eſſe de meliori bono.

¶ Si diligentius tamē conſideretur, tria mala in huiuſmodi votis inueniri contingit. Primum ex parte rei promiſſæ, quæ quoq; ſ. in articulo neceſſitatis pōt eſſe in præcepto. Ex hac parte ſi qs tā pertinaci animo voueret nō mutuare, nō dare eleemoſynam, & ſimilia, vt etiam intēdat in articulo neceſſitatis hæc non facere, ſine dubio peccat mortaliter. Secundum, ex parte incluſæ attributionis Deo, quia ſcilicet hic ſubauditur, ꝙ Deo ſit gratum vinculum contra ſua conſilia. Et ſi quis hoc cognoſceret, animaduerteret, & non curaret, blaſphemia eſſet. Sed quoniā hoc magis ſupponitur, quam fiat à vouēte, ſupponit enim ſic vouēs Deo acceptum eſſe ſuum votum, ideo hoc malum niſi fieret ex induſtria, non induceret mortale. Tertium, ex parte abuſiuæ promiſſionis, quia ſ. ſic Deo promiſſio ſibi diſplicens, iuxta illud; Diſplicet ei ſtulta promiſſio, & in hoc formaliter conſiſtit peccatum iſtud. Et ſi quidem ex intentione aliquis eligeret formaliter diſplicere Deo, cum hoc de genere ſuo ſit mortale, contrarium directe charitati, ſine dubio peccaret mortaliter. Sed cum materialiter eligitur id, quod diſplicet Deo, non oportet eſſe mortale, vt patet cum quis deliberate dicit verbum ocioſum. Conſtat autem ꝙ talis vouens non ſolum materialiter, ſed etiā ex ignorantia ſatis excuſabili, quia regnat etiam apud doctos, ut dicitur de Hoſtienſi, facit quod Deo diſplicet. Credit enim ſic vouens ſe obſequium præſtare Deo vouendo, & licite vouere. Propter quod nō niſi venialiter peccant ſic uouentes & nō intendentes contra præcepta Dei vouere, vt communiter accidere videtur.

¶ Circa bona ſupererogationis, dubium occurrit à Ricardo, in quarto diſ. 38. motum, ſed parum diſcuſſum, An votum factum de bono ſupererogationis propter malum finem, ſit uere uotum. Et eſt ratio dubii, quia bonū ſupererogationis propter malum finem, nō eſt bonum, ſed malū formaliter, ut patet de eleemoſynæ propter inanem gloriam. Quod autem eſt formaliter malum, non poteſt eſſe materia uoti.

¶ In oppoſitum eſt, quod ſi quis profitetur religionem Hieroſolymitanam, ſeu aliquam eiuſmodi, ut habeat diuitias unde luxurioſe uiuat, & propter luxurioſe uiuere profitetur, uere uotum emittit boni ſupererogationis, ſ. religionis ꝓpter malum finem, ſcilicet luxurioſam uitam. Poteſt ergo de bono fieri uotum propter malum finem.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, diſtinguendus eſt ſenſus quæſtionis, & ſingula tractanda ſunt membra, cum ſuis incidentibus. Tripliciter igitur poteſt intelligi, ꝙ hō uoueat bonum ſupererogationis pp malum finem. Primo, ut malus finis ſit finis illius boni, quod dicitur uoueri, ſicut uana gloria eſt finis eleemoſynæ, cum quis uoueret dare eleemoſynam ꝓpter inanē gloriā. Secundo, ut malus finis ſit finis non boni quod promittitur, ſed applicationis hominis ad uouendū, ſicut luxurioſa uita eſt finis profeſſionis, cū quis profiteretur aliquam religionem vt luxurioſe uiueret. Tertio, ut malus finis ſit finis ipſius uoti, ita quod ipſum uotum ordinetur ad malum finem, ut quod eſt ad finem, ordinetur ad finem. Sicut uictoria in bello iniuſto eſſet finis uoti, ſi quis promitteret A Deo, quod ſi daret illi victoriā in tali bello offerret Deo mille aureos.

¶ In primo ergo ſenſu dicēdum eſt, quod votum nihil valet, quia non eſt votū, ſed diabolica promiſſio, quia materia eius non eſt aliqđ bonum, ſed formaliter malū, vt patet in exemplo dato, cū quis vouet dare eleemoſynā pp inanem gloriā. Et rō eſt, q̄a iuxta hunc ſenſum, ordo ꝓmiſſæ actionis ad malū finē cadit ſub voto, nō ſola actio ſupererogatiōis, v.g. ly, pp inanē gloriā determinat ly, dare eleemoſynam, q̄m eſt finis illius dare. Ac per hoc materia talis voti nō eſt ſolūmodo dare eleemoſynam, ſed totū hoc, ſ. dare eleemoſynā pp inanem gloriā, ꝙ conſtat eſſe formaliter malum. Attende ergo in huiuſmodi votis, ſi malus finis ponitur finis actionis ſupererogatiuę, quę eſt materia voti, vt vides in exemplo dato. Et cum hoc inueneris, dicito promiſſionem talem nō eſſe votum, q̄a C ſupererogationis bonum non nudum, ſed ueſtitum tali pp. ponitur materia voti. In ſecundo autem ſenſu, q̄n ſ. malus finis ponitur finis ſolius applicationis ad uouendum, vt patet in exēplo profeſſionis propter vitā luxurioſam, dicēdum eſt ꝙ votum eſt vere votum & validum, quāuis talis ſic vouēdo peccet mortaliter. Et in promptu rō ē, q̄a malus finis iuxta hūc ſenſum non eſt finis voti, aut actionis, vel omiſſionis ſupererogatiuæ. Nō enim qui profitetur, ordinat ſuum obedire ad luxuriā, ſed finis applicationis ad profitendum. Nam ſi quæratur pp quid applicas te ad profitēdum, & tot Deo promittendum, reſpondebis, vt uiuam luxurioſe. Ex fine autem applicationis ad vouēdum nō admittitur, aut dat natura voti, aut illius vinculum. Diſcute igitur & hoc diligenter, quoniā multas quæſtiones inde ſolues de multis uouentibus ꝓpter malum finem, puta, vt complaceant alicui ſcelerato in hoc, D quod uouēt: in omnibus enim huiuſmodi uere uotum eſt & bonum & ſanctum, ſed applicatio ad uouēdum eſt diabolica propter quam, ut dictum eſt, peccat ſic vouens.

¶ Et ex his patet, quod obiectiones ad utramque partem allatæ concludunt verum. Prima iuxta primum ſenſum: & ſecunda iuxta ſecūdum. In tertio vero ſenſu, quādo finis malus ponitur finis ipſius voti, diſtinguēdum eſt, q̄a hoc poteſt dupliciter fieri. Primo vt promittat executio voti ꝓ malo obtinēdo fine. v.g. Vouet dux belli iniuſti, ſe ante congreſſum belli oblaturum Deo mille aureos pro obtinenda Deo victoria. Et ſic cū talis oblationis mille aureorum finis ſit malus, redit caſus reprobatus in primo ſenſu. Clare namq; patet, ꝙ ipſa voti executio ſcilicet offerre mille aureos pro iniuſta victoria, eſt actio formaliter mala, non minus quam dare eleemoſynā pp inanem gloriam. Non eſt ergo ſic factæ promiſſio votū. Secundo, vt promittat executio voti poſt obtentum à Deo fi E nē. Et in hoc ſenſu difficultas emergit q̄a ex quo iſte eſt cōſecutus victoriā, licet iniuſtā, & victoria iſta eſt a Deo, q̄a oē bonum eſt à Deo, licet iniuſtitia eius nō ſit a Deo, cōſequens eſt ꝙ tenetur iſte ſeruare ꝓmiſſum bonum, ſ. offerre Deo mille aureos. Et cōfirmatur, quia plus tenetur ſeruare ꝓmiſſum homo Deo, quam alteri homini: ſed homo homini tenetur ſeruare promiſſum bonum, quamuis ex turpi cauſa, vt patet de promiſſa mercede meretrici: ergo homo tenetur ſeruare promiſſum bonum Deo, quāuis ex turpi cauſa, ſ. victoria iniuſta.

¶ Sed cū nemo, vt Augu. dicit, Deo authore fiat malus, aut peior, & quilibet in aſſequendo ſuum malum finē fiat peior, cōſequēs eſt, quod Deus nō ſit author aſſecutionis mali finis, ac ꝑ hoc votum tale blaſphemia potius quā votum eſt, & ad nihil omnino obligat, niſi ad pœnitentiam. Blaſphemum eſt nāque attribuere Deo, quod ipſe concedat iniuſtam victoriam, non minus quam quod ipſe concedat concubitum alienæ vxoris. Par enim eſt ratio de quolibet malo fine, & con-

ſiat, ꝙ ſi quis promitteret Deo offerre ſibi mille aureos, ſi faceret quod cõcũberet cum vxore proximi ſui, blaſphemus eſſet, faciens quantum in ſe eſt, Deum lenonẽ. Quod autem dicit victoriã eſſe à Deo, verũ eſt: ſed iſte promittit pro victoria belli iniuſti, q̃ vt ſcis, nõ eſt a Deo. Sicut ẽt delectatio cõcubitus, & ipſe cõcubitus eſt à Deo, ſed nõ cum vxore aliena, vt ſic p̄ quali cõcubitu & delectatione ille voueret. Confirmatio quoq; nihil adiuuat, qm̃ ab homine põt obtineri turpe obſequiũ, à Deo aũt non. Nec ꝑpterea minus ſolida eſt hæc doctrina, q̃a ſic vouẽs non credit ſe blaſphemare: qm̃ ſm̃ naturam voti iudiciũ fit nõ ſecundum iſtius, aut illius ignorantiam.

¶ Sed quid dicendũ eſt, ſi votũ fieret ſub cõditione talis euentus abſolute, & non ſub conditione determinata ad patrocinium diuinum? v.g.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ hoc modo ſub voto baptizatorũ cadit abrenũtiare pompis diaboli, & fidẽ Chriſti ſeruare, quia volũtarie fit, licet ſit de neſceſſitate ſalutis. Et ſimiliter põt dici de voto Iacob, q̃uis ẽt poſsit intelligi, ꝙ Iacob vouit ſe habere dñm in G
Deũ ꝑ ſpecialẽ cultũ, ad quẽ non tenebaẽ, ſicut ꝑ decimarum oblationẽ, & alia hmõi q̃ ibi ſubduñẽ.

Ad secundum dicendum, ꝙ quædã ſunt q̃ in omnẽ euẽtum ſunt bona, ſicut opera virtutis, & alia bona quę poſſunt abſolute cadere ſub voto. Quędã vero in omnem euentum ſunt mala, ſicut ea quæ ſecundum ſe ſunt peccata: & hæc nullo mõ poſſunt ſub voto cadere. Quædam vero ſunt quidem in ſe conſiderata bona, & ſecundum hoc poſſunt cadere ſub voto, poſſunt tamen habere malum euẽtum, in quo non ſunt obſeruãda. Et ſic accidit in voto Iepte, qui vt dicitur Iudicum. 11. votum vouit Domino dicens. Si tradideris filios Amon in manus meas, quicumque primus egreſſus fuerit de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertẽti in pace, cum offeram holocauſtum Domino. Hoc autem poterat malum euentũ habere, ſi occurreret ei aliquod animal non immolandum, ſicut aſinus, vel homo, quod etiã accidit. Vnde & Hier. dicit: In vouendo fuit ſtultus, quia diſcretionem non habuit, & in reddendo, impius. Præmittitur tamen ibidẽ

Dux in tali bello vouet ſe oblaturũ Deo mille aureos, ſi euenerit victoria & nõ ſi Deus dederit, aut non dederit. Rñdeo, ꝙ quia ſub quacũq; verborũ forma votum fiat, ſm̃ cõtentũ & intẽtum ſenſum iudicãdũ eſt, iõ cum in hmõi votis bonũ promiſſum, puta, oblatio, aliquẽ ordinẽ ex intentione vouẽtis accipiat ad optatũ malũ, puta iniuſtã victoriam, qm̃ ꝓmittẽdo bonũ, ſi malum euenerit, ordinat executionẽ illius boni ad euentũ huius mali, oportet inſpicere qualis ſit iſte ordo ꝓmiſſi boni ad malũ, & ſm̃ illũ iudicare. Si.n. promiſſum bonũ ordineẽ quaſi effectiuum, aut imperatiuum mali, puta, ſi dux ſic vouendo intenderet vt per hoc votum aſſequereẽ uictoriã iam patet ex dictis, ꝙ blaſphemia potius quam uotũ eſt. Et eadem rõ eſt, ſi oblatio promiſſa ordineẽ ad malũ, quaſi recõpenſatiuũ pro gratiarum actione. Vt ſi dux ſic vouendo, intẽdat ſe obligare ad gratiarũ actiones Deo pro beneficio talis victoriæ: cõtinet enim hoc eidem blaſphemiã. Si uero ꝓmiſ-
I
ſum bonũ ordinetur ad malũ ſolo euentu, puta, ſi erit uictoria, offeram mille, quod tñ difficile eſt accidere homini rationali, cuius eſt conferre uuum alteri, in tali caſu uotum eſſet vere uotũ, & adueniente cõditione teneẽ ſeruare promiſſum. Et multo magis ualidum eſt uotum ſimile, ſi bonũ politicũ, ordinat ad malum, ut punitiuum, aut ut pleruatiuũ. Exẽplũ primi. Si qs uoueret, ꝙ ſi committeret adulteriũ, offerret mille pro pænitẽtiã. Exẽplum ſecundi. Si commiſſa adulterium, ingrediar religionẽ, vt quia ſcit ſe nolle eſſe religioſum, & ꝓpterea reddat ſibi adulteriũ magis alienum, q̃ ingreſſum religionis. In his nãque, & ſimilibus, ubi nulla eſt mala relatio boni ad malum, aut ad Deum, uotum eſt uere uotũ, & ligat conditione extante. Aduerte tñ, ꝙ ſi quis diſcerneret in optato malo, puta uictoria in bello iniuſto, bonum à malo, & uoueret offerre mille aureos pro cõſequẽdo eo, quod eſt boni
K
in iniuſta uictoria, cum hoc uere ſit Dei donũ, uota huiuſmodi eſſent uere uota, & ualida: eſſemus.n. tũc extra caſum quo promittitur, bonum ſupererogationis propter malum finẽ, quoniã finis eſſet bonus. Et eadem ratione ualida ſunt uota de bono ſupererogationis propter aſſecutionẽ bonorum tẽporalium turpibus cauſis annexorum. u.g. Si qs uouet ſe oblaturum ſtatuam argenteã Deo ſi ex concubina habuerit ꝓlẽ, ita quod beneficium optatum ſit generatio, nõ illicitus cõcubitus, conſtat enim hoc eſſe Dei beneficium, & licitum deſiderium. Et ſimiliter ſi quis uouet ſe oblaturum decimã partẽ turpis lucri, ita quod beneficium optatum ſit lucrari, non cauſa eius, ut ſi quis luſurus ad hoc ut lucraret, uoueret Deo daturum in eleemoſynam decimam partẽ lucri, uotum eſſet ualidum, quia licet ludere ꝑ lucrum ſit malum, ex quo tamen ludit, lucrari nõ eſt illicitum. Ex his autẽ patet, quid dicendum eſt de uotis pugnantium illicite in duello, quia ſi uoueret quis pro incolumitate, aut uita, aut quacunq; alia re, quam licite optat, obtinenda, uotum uerum eſt. Si autem ꝓ
F
occiſione aduerſarij, aut qualiuis re illicite optata obtinenda, blaſphemia potius quam votum eſt. Nec te moueant quorũdam verba contra vota conditionalia pro tp̃alibus obtinendis, quaſi ſit illicitum vouere pro tp̃alibus tanquam ſic emere tp̃alia pro ſpiritualibus, aut ſpiritualia pro ſpiritualibus: extranea namque ſunt hæc à propoſito: nulla eſt hic emptio, nulla cõmutatio. Sed oblatio, quæ eſt religionis actus conditionata, ſi diuina largitas tale beneficiũ conceſſerit. Stultum enim eſt uotum emittere quaſi cõmutando cũ Deo, bonorum ſiquidem noſtrorum non ſolũ non eget, ſed nec aliquid ex noſtris bonis põt ſibi accreſcere.

¶ Circa indifferentia vero ad bonũ & malũ moraliter, diſtinguẽdũ eſt. Nã indifferentia dupliciter aſſumi poſſunt in materiam voti, ſ. ſalua eorũ indifferentia, vel tranſlata de indifferentiã ordine ad ordinem bonorum, ſeu expedientium ad bonum.
H
Et primo mõ uotũ nihil ualet, ſecundo aũt mõ uotum ligat, u.g. Nõ filare in ſabbato eſt indifferens, quia nec bonũ, nec malum morale importat: & propterea mulier uouens non filare in ſabbatho, nihil uouet: nec ſi adiungatur ad non filare in ſabbatho, reuerentia beatæ Virginis, adhuc non filare retinet ſuã indifferentiam, quia negatio filationis ob reuerentiã beatæ Virginis, nullũ bonũ morale importat, qm̃ nullã affirmationem habet annexam; quæ ſit materia reuerentiæ beatæ Virginis. Ordinare ſiquidem talem negationem in reuerentiã beatæ Virginis, eſt nihil ordinare, ſicut nec ordinare in eiuſdẽ reuerentiam filare. Nihil namque magis eſt in reuerentiã unius, magis quam alterum. Secus aũt eſt cũ quis uouet non facere opera ſeruilia in reuerentiam beatæ Virginis, qm̃ hoc habet annexam expeditionem ad cultum diuinum, ſicut in diebus feſtis. Sed non filare ſtat cum operibus magis impedientibus
I
mentem, & non fit ꝑ expeditionem mentis iſta negatio filãdi, ſed ex ignorantia uouẽdi. Nihil ergo ualent huiuſmodi uota, quorum materia relata etiam ad aliud, indifferens, remanet. Sed quãdo materia abſolute eſt indifferens relata autem ad aliud eſt bona, aut expediens ad bonum, uotum valet, ut dictum eſt, v.g. Ire Pariſium eſt quoddam indifferens, & ſi qs uouet ire Pariſium, nullo uoti vinculo aſtringiẽ, ſed ſi addat ad ire Pariſium ob uiſitandum beatum Dionyſium, tunc ire Pariſium nõ eſt indifferẽs, ſed actus virtutis, puta religionis, & ꝓpterea votum valet. Et ſimiliter ire domũ talis viri, eſt actus indifferens, ſed ſi meum ire ad illã domũ eſt mihi in ſcandalum ꝑ frequentem abuſum ludi, aut occurſum alicuius mulieris, aut aliquid hmõi, tunc non ire domum illam relatum ad ſecuritatem animæ meæ, eſt de gñe expedientium, ac per hoc bonorum, & conſultorum a Domino, iuxta illud: Si ma-
K
nus tua ſcãdalizat te, abſcinde eam &c. Et ꝓpterea ſi quis ob iſtã cautelã uouet non ire illud, votum valet. Sed tunc inſurgit q̃ſtio, An ceſſante illa ſuperaddita relatione, quę habet rõnem expedientius mihi, ceſſet votum. v.g. Vouit quiſpiã nõ ire ad talem domum, ut fugeret ludũ malum, vel mulierem ibi &c. poſt lapſum temporis in domo illa non eſt amplius hmõi mulier, aut non amplius luditur ibi, an tunc etiam ceſſet uoti vinculum, ita ꝙ libere poſſit ille ire in domum illam. Et reſpondẽdum eſt: ꝙ licite poteſt ire in domum illam, quia non ire ad domum illam, non eſt amplius materia voti. Ex hoc namque non ire ad illam domum erat materia voti quia relata ad euitandum ſcandalum. Ceſſante ergo fundamento relationis, puta, muliere aut ludo ibi, ceſſat relatio, & mutatur materia illa de relata in non relatam, ac per hoc de expediente in indifferentem, quę non eſt materia uoti. Sine ergo diſpenſatione aliqua licite poteſt ire ad domum illam in hoc caſu. Et quoniam de ſimilibus idem eſt iudicium, docti uiri erit, in huiuſmodi uotis indifferentium ſecundum dicta iudicare.

¶Crica

quod factus eſt ſup eum ſpiritus domini, quia fides & deuotio ipſius, ex qua motus eſt ad vouẽdũ, fuit a Spiritu ſancto. Propter ꝙ ponitur in catalogo Sanctorũ, & ꝓpter victoriam quam obtinuit, & quia probabile eſt eum pœnituiſſe de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum figurabat.

B AD TERTIVM dicendũ, ꝙ maceratio proprij corporis, puta, per vigilias & ieiunia, non eſt Deo accepta niſi inquantum eſt opus virtutis: quod quidem eſt inquantum cum debita diſcretione fit, vt ſcilicet cõcupiſcentia refrænetur, & natura non nimis grauetur. Et ſub tali tenore poſſunt huiuſmodi ſub voto cadere: propter quod & Apoſtolus Rom. 12. poſtquam dixerat, Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentẽ, addit: Rationabile obſequium ueſtrum. Sed quia in his C quæ ad ſeipſum pertinent, de facili fallitur homo in iudicando talia uota, congruentius ſecundum arbitrium ſuperioris ſunt uel ſeruanda, vel prætermittenda, ita tamen ꝙ ſi ex obſeruatione talis uoti magnũ, & manifeſtũ grauamen ſentiret, & nõ eẽt facultas ad ſuperiorẽ recurrẽdi, nõ debet homo tale votũ ſeruare. Vota uero quæ ſunt de rebus uanis & inutilibus, ſunt magis deridenda, quam ſeruanda.

ARTICVLVS III.

Vtrũ omne votum obliget ad ſui obſeruationem.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur ꝙ nõ omne uotũ obliget ad ſui obſeruationẽ. Homo. n. magis indiget his quę ꝑ alium homine fiunt, quam Deus, qui bonorũ noſtrorũ nõ eget, ſed promiſsio ſimplex homini facta,

¶Circa bona quę non ſunt præcepta, nec conſulta, vt nubere A dubium occurrit, An vouens nubere, verum uotum emittat, & conſequenter teneatur nubere. Videtur. n. primo, ꝙ ſic. Primo quia votum non minus obligat quam iuramentum, ſed iurans nuptias, tenetur ad illas, niſi ingrediatur religionem. ergo ſimiliter & vouẽs. Et cõfirmatur, quia votũ de minori bono, dũmodo non ſit excluſiuũ maioris, tenet: alioquin votũ nõ poſſet fieri niſi de optimo, aut cõpoſſibili cũ optimo. & ſi. multa vota periret, vt patet de vouẽtibus ꝑpetua ſeruitia hoſpitalibus & hmôi q̃ non ſunt cõpoſſibilia cũ optimo. Scrip ũ eſt. n. Optimã ꝑ tẽ elegit ſibi Maria. In oppoſitum eſt, quia voti materia ẽ bonũ ſupererogationis: cõ tat aũt matrimoniũ nõ eſſe bonũ ſupererogationis ergo. ¶Ad euidentiã huius difficultatis aliter oportet ꝓcedere q̃ in indifferentibus, q̃ vana ſunt reſpectu Dei & quam in formaliter oppoſitis conſiliorum, q̃ nõ ſunt de genere bonorum, quorum vinculum diſplicet Deo, vt oſtẽſum eſt: quoniam hæc, de quibus eſt quæſtio, ſunt bona moraliter, & vt patet, primæ ad Cor. 7. Qui matrimonio iungit virginem ſuam nõ ſolũ nõ peccat, ſed bene facit. Cõſiderãdũ itaq; eſt, ꝙ quoddã eſt boni genus, ꝙ nõ ſolum eſt tale bonũ opus, ſed cõtinet in ſe ſtatus mutationẽ, vt patet de matrimonio. Qui. n. matrimoniũ cõtrahit, ſtatũ mutat: quia de ſtatu cõtinẽtiũ ad ſtatũ trãſit cõiugatorũ. Mutatio autem ſtatus põt eſſe duplex, ſ. deſcenſiua, & aſcẽſiua. Et quia mutatio de ſtatu cõtinentium ad ſtatum coniugatorũ non eſt mutatio aſcenſiua, ſed deſcenſiua, vt patet primæ ad Cor. 7. conſtat eſt ꝙ ꝓprie loquẽdo, nubere eſt deſcendere a ſtatu meliori ad ſtatum minus bonum. Sed quia ſtatus non ſemꝑ conſonat perſonæ, quia multi ſunt in ſtatu continentium qui nõ ſunt continentes, quibus dr̃ ab Apoſtolo, Melius eſt nubere, quam vri: ideo diſtinguendum eſt, quod votum nubendi dupliciter fieri poteſt. Primo abſolute, & ſic non valet: quia eſt votum de declinando a ſtatu continentium ad ſtatum coniugatorum, quę declinatio etſi ſit licita, eſt tamen minus grata Deo. cui ſit promiſſio votiua, quam perſeuerantia in ſtatu cõtinentium, in quo manet uouens. Conſtat enim ꝙ promiſſio de minus grato alicui, quam id quod habet non obligat illi, quia mallet perſeuerare in eo ꝙ habet. Hæc autem eſt huiuſmodi, quia eſt promiſſio de declinando a meliori. Et de Deo ſcriptum eſt, quod mouet ad diſponendũ aſcenſiones in corde hominis, quem adiuuat. Non eſt igitur, abſolute loquẽdo votum cum quis uouet nubere. Secundo poteſt dictum votũ fieri propter fornicationẽ vitandam, quia. ſ. cognoſcit ſe labilem, & niſi nubat, cadet in crimina multa, & ſm antedicta votum uidetur validum. Quia ſi uotum de indifferenti abſolute, differenti autem quo ad cautelam a malo, obligat, ut dictũ eſt, a fortiori uotum de bono remedium daturo tot periculis obligat. Et hæc quidem ratio concluderet, niſi eſſet differentia in hoc, quod indifferens relatum ad cautelam, nullam implicat culpam. Matrimonium autem relatum ad vitandam propriam fornicationem, culpam cõtinet venialem apud Authorem in quarto ſententiarum di. 3 i. ratione ſuperfluitatis. Nullum autem culpabile poteſt ſub uoto cadere: & propterea hoc ſequendo diceretur, ꝙ nec ſic votum nubendi valet. Ego autem non uideo ſuperfluitatem aliquam in tali remedio reſpectu humanę naturę ſic infirmę, vt eſt. Quia ſi in carne præter carnem uiuere, angelicum potius eſt, quam humanũ, conſequens eſt, ꝙ communiter loquendo, ſuperare ac domare cõcupiſcentias ſub ꝑpetua continentia, angelicum quoq; ſit, & heroicæ virtutis, quã humanæ, ac ꝑ hoc humana rõne electio, A ſapientis viri, qui non põt ſe continere, eſſe videtur vti tali remedio, & quicquid detrimenti actualis rõnis in huiuſcemodi matrimonio cõtinget, recõpẽſat nõ ſolum ex bono euaſionis tot periculorũ, ſed ẽt ex quiete multo maiore paſſionũ cõcupiſcentiæ, vt experiẽtia teſtatur. Et ſic opinor uotum nubendi factũ ꝑꝑ fornicationẽ vitandã ab impotente ſe continere ꝑꝑ ſuã fragilitatẽ &c. eſſe validum, quia nulla culpa hmôi matrimonio eſſe vĩ. Nec ꝓpterea arguo authorem, qui abſolute loquit̃ de matrimonii vſu ꝑꝑ fornicationẽ vitandã. Hoc tñ in loco proprio, Deo dante dicetur reſolute examinando matrimonii bona, vt eſt officium, vt eſt contractus, vt eſt remediũ, vt eſt ſacramentum. ¶Ad rationes igitur in oppoſitum pro q̃to inferũt, ꝙ votum nubendi eſt abſolute validum, reſpondendum eſt. Et ad primã dicitur, quòd licet non minus obliget votum, quam iuramentum, tamen alti obligat uotum, & alii iuramentum. Nam votum ſoli Deo fit, iuramentum autem homini præſtatur. Ac per hoc ſicut alios cõtractus rerum iuramento inter homines firmatos, tenetur quis ſeruare, ita contractum ꝑſonarũ. Licet. n. Deo minus grata ſit promiſſio matrimonii, quã perſeuerantia in ſtatu cõtinẽtiæ, hoi tñ cui facta eſt ꝓmiſſio matrimonij, magis grata, ac ꝑ hoc debita eſt obſeruatio ꝓmiſſi, quã recedere a ꝓmiſſo. ¶Ad ſecundam dr̃, ꝙ votum de minori bono poteſt dupliciter intelligi, ſ. in genere, vel abſolute. Si in genere bonorũ ſupererogationis, ſic verum eſt, ꝙ validum eſt, vt obiiciendo ꝓbatur. Poteſt enim ſub voto cadere quodlibet ſupererogationis bonum, quantumcunque vnum ſit minus alio. Si abſolute, ſic non eſt verum vniuerſaliter, vt patet ex dictis.

471 4 diſt. 38. q. 1. ar. 3. qõ. & art. 4. q. 1 cor. & ad 3

D ¶In rñſione ad ſm, nota, quod Author nõ dicit, Quædã ſunt q̃ pñt bonũ, vel malũ euẽtũ habere, ſed dicit, Quędã bona ſunt, q̃ pñt bonum, uel malũ euentum habere. Nota autem hoc, quia oportet votũ, ſi votũ eſt habere propriã materiã, ſ. bonum, ſicut votũ Iephte, cuius materia propria fuit immolare Deo, ſed quia materia remota voti, q̃ erat materia ſacrificij, ſ. animal immolatũ, erat incerta, potuit habere bonum, vel malum euentum vt habuit. Pręſuppone igitur ſemper in voti materia bonitatem, & deinde ſcrutare euentus, quoniam vbi deeſſet bonitas, votum non eſſet. Et propterea dictum eſt, quod nec illicita, nec oppoſita conſiliorum, nec indifferentia poſſunt eſſe materia voti, nihil enim horum eſt bonum.

¶In reſponſione ad tertium in eodem articulo 2. nota duo. Primo, ꝙ literã nõ dicit; ꝙ qñ obſeruatio voti eſt manifeſte nociua notabiliter, requirat recurſus ad ſuperiorem, ẽt in promptu habitum, ſed dicit, ꝙ cõgruẽtius talia vota ſm ſuperioris arbitriũ &c. Et rõ eſt, quia deſinit in tali caſu res ꝓmiſſa, ſ. ab E ſtinere, eſſe pro tunc materia voti, ex quo nõ eſt ꝓ tunc actus virtutis talis maceratio corporis vt in litera habes. Secundo, ꝙ vota de vanis & inutilibus, qualia ſunt indifferentia, ſunt deridenda, & nõ ſeruanda, & rõ eſt, quia non placent Deo vana; aut inutilia, cui ſola bona placent. Vniuerſaliter quippe verum eſt, qđ oportet materiam voti bonã eſſe moraliter, q̃uis vt patet ex dictis, hoc non ſufficiat ad uoti materiam.

¶*Super Quæſtionis octogeſima octauę Art. tertium.*

IN ar. tertio quæſt. 88. nota quod fides in morali theologiæ doctrina dupliciter ſumitur. Primo, pro virtute theologali de qua in principio huius libri tractatum eſt. Secũdo pro virtute morali: quæ (vt Auguſtinus ex Cicerone in quarto de republ. inquit) ſunt dicta, ſeu pollicita, quæ decus eſt principiũ:

quę etiam, hoſti ſeruatur, quod dictũ eſt. Et de hac modo eſt ſermo, cum fideles, aut infideles in promiſſionibus ſeruandis dicimus.

¶In eodem 3. arti. in reſponſione ad primum, caue, ne fallaris neſciens uſum vocabulorum apud authorem, & putes quod ſimplex promiſſio obliget ſm honeſtatẽ, hoc eſt, congruitatẽ. error eſt iſte. Vtitur ſiquidem author honeſtatis nomine cõtra legẽ exterius coactiuam, vt patet ſuperius in q. 80. Intendit nãq; author, ꝙ debitũ eſt duplex ciuile, & morale. Et hoc vocat alio nomine debitũ ex honeſtate: & hoc morale, ſeu ex honeſtate debitũ, ſubdiuiditur in debitũ morale ſine quo honeſtas morũ ſeruari neq̃t, & ꝙ eſt ꝑ melius, vt patet ibi. Ex hoc igitur ꝙ ſimplex promiſſio obligat ex honeſtatis debito, intellige ꝙ obligat ſecũdum debitum morale, quod obligat ex natura conſcientiæ. Vnde & in litera dicitur quod obligat ex natura li iure, quãuis non poſſit ciuiliter cogi, hoc eſt, iudice dãnari. & ex his patet doctrinã in primo articulo traditã de obligatione ſimplicis promiſſionis, eſſe conſonam authori.

H ¶Aduerte quoque quantum a ſeipſo in 38. di. quarti ſentẽtiarum, differat author hic, dum alterius naturã, vimque ꝑmiſſionis cõtẽplatus, ex ipſa vim obligatoriam ad Deũ intulit.

¶In reſponſione ad ſm in eodẽ tertio articulo, dubiũ occurrit, An ille qui vouit hanc religionem in hoc monaſterio determinate, & principaliter, & ſine ſua noua culpa repulſus ẽ teneat ſeruare caſtitatẽ. Et eſt rõ dubij, quia in voto religionis, et huius, includitur votum cõtinentiæ, ac ꝑ hoc ſi nõ poteſt ſeruare votũ religionis qa hoc nõ ẽ in poteſtate ſua, tenetur ſeruare votum cõtinẽtiæ, qa hoc eſt in poteſtate ſua, ſicut dicit in litera de ea q̃ vouit virginitatẽ, & poſtmodũ eſt corrupta, ꝙ tenet ſeruare ꝙ põt. ſ. continentiã. Et confirmatur, qa in litera dicitur, ꝙ ſi illud, ꝙ quis vouet ex quacũq; alia, hoc eſt, non culpabili cauſa impoſſibile reddatur, debet homo facere quod in ſe eſt, vt ſaltem habeat promptam voluntatem

I faciendi quod poteſt. Ille igitur qui ſic repulſus eſt, ex quo religio quam vouit, facta eſt ſibi impoſſibilis ex aliorum volũtate, debet habere promptam voluntatem faciendi ꝙ poteſt, conſtat aũt, quod poteſt continere. ergo tenetur continere.

¶In oppoſitum aũt eſt, qa cum quis vouet ꝙ eſt in alterius poteſtate, ſi ille in cuius eſt poteſtate, non vult, vouens eſt abſolutus ipſo facto, tanq̃ votum conditionaliter factum nõ extante conditione, ſed hoc eſt hmõi. ergo. & confirmatur, quia acceſſorium ſequitur naturã principalis, continentia autem acceſſoria eſt ad religionem. ſi ergo iſte eſt abſolutus à voto religionis, ergo & à voto continentiæ in religione incluſæ.

¶Ad hoc dici põt, negando quod in tali voto claudatur votũ continentiæ. Poteſt. n. votũ religionis dupliciter intelligi, ſ. vt ſit religionis conſtitutiue vel obiectiue. Nam ſi eſt votum religionis conſtitutiue, hoc eſt, conſtituens religionem, cõſtat quod includit tria eſſentialia religionis vota. Et hoc eſt votũ,

K quod in profeſſione emittitũ. Si vero eſt votum religionis obiectiue hoc eſt, habens religionem pro obiecto tm̃, quia. ſ. vouet ſe futurum religioſum, in tali uoto non clauditur uotum cõtinentiæ, cuius ſignum eſt, quod ſi antequam fiat religioſus, fornicaretur, non facit contra uotum caſtitatis.

¶Sed hæc reſponſio licet bene diſtinguat, male tamen ſoluere videtur, quia vouens religionem, & eius perſeuerantiam vouet hinc ad tantum tempus, & aſſumere religionis ſtatum, & perſeuerare in eo. In hoc autem ſecundo includitur caſtitatẽ ſeruare: vnde & adueniente tempore quo eſſet in mora, ſi fornicaretur, faceret contra votum caſtitatis. Manifeſtatur autẽ hoc eſſe verum ex eo, ꝙ ſi habẽs tale votum, ſtatũ matrimonialem ingrederetur, non poſſet exigere debitum, ſicut habẽs votum continentiæ non põt exigere. Sed quoniam difficultas iſta, ſcilicet, An in tali voto claudatũ votum cõtinẽtię, non eſt clara, ideo tractãda eſt præſens quæſtio, ſuppponendo qđ in voto ſimplici religionis contineatur votum cõtinentiæ impli

nõ obligat ad obſeruandum ſecũdum inſtitutionem legis humanę quod eſſe videtur inſtitutum propter mutabilitatem humanæ voluntatis. ergo multo minus ſimplex ꝑmiſſio Deo facta, quæ dicitur votũ, obligat ad obſeruãdum.

G ¶2 Præt. Nullus obligatur ad impoſſibile; ſed quandoque id quod quis vouit, fit ei impoſſibile vel quia dependet ex alieno arbitrio ſicut cum quis vouet aliquod monaſterium intrare, cuius monachi eum nolunt recipere, vel propter emergentem defectum, ſicut mulier quę vouit virginitatem ſeruare, & poſtea corrumpitur, vel vir, qui vouet pecuniam dare, & poſtea amittit pecuniam: ergo non ſemper votum eſt obligatorium.

¶3 Præt. Illud ad cuius ſolutionem eſt aliquis obligatus, ſtatim ſoluere tenetur: ſed aliquis nõ ſtatim ſoluere tenetur illud, quod vouit, præcipue cum ſub conditione futura vouet. ergo votum nõ ſemper eſt obligatorium.

Sed contra eſt, quod dr̃ Eccl. 5. Quodcũque uoueris, redde. Multoq; melius eſt non uouere,

F ciet. Aliter ergo dicitur diſtinguendo de intentione vouentis. Aut enim intẽdit ſe obligare ad continentiam &c. etiã ſi nõ poſſet recipi in religione: aut ſi cogitaret quod non eſſet recipiendus, ad nihil intendit ſe eſſe obligatum. & in primo caſu tenetur ad continentiam. in ſecundo non

¶Sed quia hæc rñſio particularis eſt, ſ. reſpectu huius qui habet talẽ intentionẽ, & q̃ſtio eſt de voto abſolute, oportet ex natura voti ſatis facere q̃ſtioni, & non ex particularibus intentionibus huius, & illius vouentis.

¶Dicendũ eſt ergo, ꝙ quemadmodum in habitibus virtutum ſublata rõne formali obiecti, nõ remanet virtutis habitus ita & in voto. Formalis aũt rõ voti religionis eſt ſtatus religioſus, ad quẽ quaſi materialiter ſe hñt vota obedientiæ, paupertatis, & caſtitatis. Rurſus, cum omne votum de eo, ꝙ eſt in ꝑtãte alterius hẽat implicitã cõditionẽ, ſi ille voluerit, ſeu nõ cõtradixerit, alioquin tale votũ eſſet illicitũ, aut fatuum: & cõſtet ꝙ votũ de aſſumẽdo religionis ſtatu in hoc monaſterio, ſtat in ꝑtãte prælati. & capituli, conſequẽs eſt ꝙ tale votũ ẽ formaliter de aſſumẽdo religionis ſta-

H tu, & ꝑſeuerãdo in eodem in hoc monaſterio, ſi monaſterio placuerit. materialiter aũt de obſeruanda obediẽtia, caſtitate, paupertate, &c. Cũ ergo cõditio nõ extet in ꝓpoſito caſu, qa monaſteriũ recuſat eũ, & ſic rõ formalis, q̃ ſub cõditione pendebat, ceſſet, cõſequẽs eſt ꝙ votũ totaliter ceſſat, & licite põt talis ꝑſona nubere abſq; conſciæ ſcrupulo. Et confirmat hoc qa ſeruare caſtitatẽ & paupertatem &c. in voto religionis, ſunt velut acceſſoria, quia repræſentat naturali ordine vouentibus, ꝙ in religione ſeruare hæc, opportunum, & conſonũ, nec multũ difficile eſt, quæ remãſuris in ſæculo aut impoſſibilia, aut adeo difficilia vñtur, vt cõiter vouentes religionem, ſi non remanſuros ſe ſcirent, nõ vouerent hæc. Hoc aũt eſt ſignũ, ꝙ natura talis uoti non fert ſuper hęc, niſi per religionis ſtatum, & non aliter quia, ꝙ cõiter inuenitur, ſignum naturæ rei eſt. Reddito ergo huic religionis ſtatu quem vouit, impoſſibili

I abſque ſua culpa, abſolutus eſt à voto non medio, ſed toto. & ex his patet reſponſio ad obiectionẽ in contrariũ, qa non niſi materialiter, ſeu ſecundario clauditur uotum continẽtię ſub formali & principali conditione non extante. Ad confirmationem uero dicitur, quod author intelligitur ſic, Debet facere quod in ſe eſt, circa ea ad quę remanet obligatio uoti. In propoſito autem caſu non remanet obligatio ad reliqua, non extante conditione circa principale.

¶In eadem reſponſione circa eundem caſum, dubium occurrit, An ſemel refutatus ab hoc monaſterio, teneatur vlterius expectare, ſi forte alias admitterent eum.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ attẽdẽdũ eſt in hoc caſu ad rõem repulſæ, an ſ. ſit tẽpalis, an perpetua. Nam ſi repellunt illum nõ ſimpliciter, ſed pro nunc, tenetur expectare, ex hoc ipſo, ꝙ non eſt ſimpliciter refutatus. Si autem repellitur totaliter, non oportet amplius expectare, manifeſtato eiſdem prius ſuo voto: quia hoc

K forte eſſet inductiuum eorum ad recipiendum eum.

¶In eadẽ rñſione dubiũ occurrit de eo, q̃ vouit principaliter religionẽ, aut religionẽ talem, puta Prædicatorũ, & repulſus eſt à multis religionibus, aut à pluribus locis eiuſdẽ religionis, an teneatũ q̃rere per omnes religiones & per omnia loca.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ quantum eſt ex natura uoti, iſte tenetur omnes requirere, ſi ſpes eſt, ꝙ alicubi inueniat receptores. Et rõ eſt, quia ex quo obligauit ſe ad id, quod dependet à totis, debet omnes, à quibus dependet, reqrere. Dixi aũt quantum eſt ex natura voti, quia ex intentione vouentis poſſet aliter accidere. Nã ſi vouens nõ intendebat ſe obligare, niſi ad religiones ſibi notas, & in locis ꝓpinquis, nõ tenetũ limites ſuæ intẽtionis exire. Vñ adoleſcentula, vel uidua, q̃ vouet ingredi religionẽ, & nullũ in terra ſua aut ꝓpinquis locis inueniẽs monaſteriũ, ꝙ illã velit, ꝑ hoc ꝙ neſcit pariẽter reputãs ſibi eſſe amplius impoſſibile, ꝙ uouit, ſatis oſtẽdit facto ſuo, ꝙ nõ intẽdebat ſe obligare vt iret, aut mitteret ꝑ mũdũ q̃rẽdo mõaſteria, ſiſi

modo

modo põt diſcerni intentio vouentiũ. Nullus ſiquidẽ in italia vouens religionem intenderet ſe obligare ad eundũ in Græciam, Daciam, & ſimilia, ſi hoc ſibi diceretur. quando vouet.

¶Sed quid, ſi talis non inuenit niſi monaſteria non reformata parata ad eius receptionem, nunquid obligatur?

¶Dicendum, ꝙ ſiue vocent monaſteria reformata, ſiue nõ, ſi publice conſtat ꝙ non ſeruatur ibi regularis diſciplina, ſed quilibet viuit ad placitũ, & reputant male cõſcientiæ fere oẽs, non tenet pſona, ꝗ vouit religionem, in veritate ſubire conuerſationẽ taliũ monaſteriorum. Scriptum eſt enim, cum peruerſo peruerteris. Secus aũt eſt, ſi vocarentur vitæ communis, & tamen in ueritate bene viuerent cum timore domini in ſubſtantialibus, & multis accidentibus ſub prælatorum cura in veritate, quamuis nõ ita diſtricte viueretur, vt regularis exigit diſciplina. Hoc. n. modo omnes antiquæ hodie videntur eſſe religiones ſecundum veritatem, quamuis ſecundum vocabula quædam regularis vitæ vocentur, & ſint in reſpectu ad laxiores.

Li. de menda cio. c. 20. to. 4. Et ep. 19. poſt mediũ, tom. 2.

¶In eadem reſponſione, pro quanto ibi tractatur, qñ votum eſt factũ impoſſibile ex culpa uouentis, dubia duo ſimul occurrunt. Primum eſt, Ad quid tenetur, qui uouit ingredi religionẽ, & poſtmodum contraxit, & conſumauit matrimoniũ. Secundum eſt, Ad quid tenetur, qui uouit perſeuerare in religione, & poſt contraxit, & conſumauit matrimoniũ. In vtroque ſiquidem caſu factum eſt uotum impoſſibile vt obſeruetur, ex culpa uouentis, qua uoluntarie coniugem ſe conſtituit.

¶Ad primum horum dicitur quod cum votũ de ingreſſu religionis intelligatur, ſecundum formam Eccleſiæ. ſ. vt ingrediatur bona fide probaturus & probandus, manifeſte patet, qđ in tali uoto non clauditur uotum continentiæ, niſi in potentia, quę eſt conditio diminuens: homo enim in potentia, non eſt homo, & ſimile eſt de aliis religionis uotis. Vnde durante impoſſibilitate implendi uotum de ingreſſu huiuſmodi, ad ſolam pœnitentiam peccati, quia fecit ſe impotentem, & uoluntatem implendi, quando poterit, remaneret obligatus.

¶Ad ſecundum vero dubium, quia ponitur ſub voto cadere pſeuerantiam in religione, non facile liquet ad qđ remanet obligatus. Diſcordia ſiquidẽ apparet in principiis, & in applicatione ad concluſionem. In principiis, quidem qm̃ vt prius tactum fuit, uotum ſimplex religionis creditur differre in materia a uoto ſolenni profeſſionis, ita quod materia uoti pfeſſionis, eſt obedientia, paupertas, caſtitas &c. Materia autẽ uoti ſimplicis, cum. ſ. quis uouet religionem aſſumere, & ppetuo permanere eſt ipſa profeſſio in veritate, in hoc enim clauditur, vt perſeueret. Non enim plus tenetur ad perſeuerandũ in religione, qui prius uotum ſimplex habuit de religione abſolute, ꝙ includit perſeuerantiam, & poſtmodũ eſt profeſſus ꝙ qui ſine præcedente ſimplici uoto profeſſus eſt: qm̃ nõ plus cadit ſub uoto ſimplici religionis, quam perſeuerantia debita ex profeſſione, vt patet extra de uoto cap. Per tuas. vbi Epiſcopo Gebenenſi præhabenti uotum religionis, dicitur ꝙ fiat religioſus. Et ſi poſt fuerit iterum ab Eccleſia Gebenenſi factus epiſcopus, poterit eſſe epiſcopus. Idem eſt ergo uouere ſe futurum religioſum, & ſe ingreſſurum, & pſeueraturum in religione, & ſe profeſſurum religionem. Conſtat autem ꝙ ſi qs uouet ſe profeſſurum religionem materia talis uoti eſt ipſa profeſſio, cuius profeſſionis materia ſunt obedientia, paupertas, & caſtitas. Non eſt ergo eadem materia vtriuſque uoti religionis ſimplicis. ſ. & ſolemnis. Aliis autem vr̃, ꝙ materia vtriuſque uoti eſt eadem, ſic, quod tota materia uoti ſolennis eſt materia uoti ſimplicis, quamuis non econtra: quia etiã ipſum uotum ſolemne eſt materia uoti ſimplicis. Et rõ horũ eſt, quia promiſſio eſt propter promiſſum, ac per hoc magis tendit p uotum ad promiſſum, ꝗ ad obligationem promiſſi, quẽadmodum magis tenditur ad terminum, quã ad viã. Promiſſio. n. & obligatio pp rẽ promiſſam ẽ, & ordinaẽ ad illã, ſicut via ad terminũ. Vnde qui uouet profiteri, cũ pfiteri importet promiſſionẽ, & obligationẽ ad caſtitatem &c. non vouet profiteri, niſi pp eſſe religioſum, obedietẽ, pauperẽ, caſtũ. Cadit ergo ſub uoto ſuo tota materia profeſſionis, ad quã directe tendit media profeſſione Et confirmatur, quia ſecũdũ

ꝗ poſt votũ promiſſa nõ reddere.

Respon. Dicendum, quod ad fidelitatem hominis pertinet, vt ſoluat id quod promiſit. Vnde ſecũdum* Auguſtinum fides dicitur ex hoc, quod fiunt dicta. Maxime autem debet homo Deo fidelitatem, tum ratione dominij, tũ etiã ratione beneficij ſuſcepti. & ideo maxime obligatur homo ad hoc quod impleat vota Deo facta. Hoc enim ptinet ad fidelitatem quam hõ debet Deo Fractio aũt voti eſt quædam infidelitatis ſpecies. Vnde Salomõ rationem aſſignat quare ſint vota reddẽda, qa diſplicet Deo infidelis pmiſſio.

B Ad primum ergo dicendũ, ꝙ ſecundũ honeſtatẽ ex qualibet promiſſione homo homini obli

A Anſelmũ, votum ſe habet ad opera, ꝗ ſunt illius materia, ſicut arbor ad fructus, ita ꝙ q vouet dat arborẽ, & fruct⁹, & nõ dat arborẽ reſeruãdo ſibi fructus, qm̃ nihil voueret, nec fruct⁹ ſolos, ſicut qui facit bonum ſine voto. Conſtat autem quod promittẽs arborem cum fructibus, habet pro materia promiſſionis vtrumque, ſ. arborẽ, & fructus, & tenetur ad vtrunq; ergo qui vouet pfiteri, habet pro materia voti profeſſionẽ, & opera ſequẽtia, ſcilicet obedire &c. Ex hac autẽ diſcordia in principiis deduciẽ diuerſa concluſio. Nam ſecundum primam viã dicitur, quod in caſu poſito, tenetur tranſgreſſor vltra pœnitentiam ſolum modo ad voluntatem implendi votum quando poterit. Iuxta ſecũdam autem viam tenetur ad hæc, & opera religionis, poteſt facere in illa impotentia profitendi conſtitutus.

¶Duabus autẽ exiſtẽtibus his extremis opinionibus, media via incẽdẽ dũ eſt, & dicẽdũ, ꝙ votũ quo qs ſe obligat ad eſſe religioſum, habet duplicẽ materiã. ſ. proximã ac immediatã: & remotã ac mediatã, ꝙ materia eius proxima ac mediata eſt aſſumere ſtatũ religioſum, ſeu (quod idem eſt) profiteri religionem ſeu obligare ſe voto ſolemni ad religionem. Materia autem remota & mediata eſt obedire, continere, abdicare à ſe proprietatem rerum. Declaro ſingula. Primo, quod vtrumque ſit materia talis voti: ſecundo, quod primum ſit
C materia proxima ac immediata: tertio, quod ſecundum ſit materia remota ac mediata. Quod enim vtrumque ſit materia talis voti, patet ex hoc, quod ex vi voti non per accidens ſed per ſe tenetur quicumque eſt aſtrictus tali voto nõ ſolum ad profitendum religionem, ſed ad obſeruandam religionem nõ minus, quam iurans alicui accipere illam in vxorem tenetur non ſolum cõtrahere per verba de præſenti, ſed habere ſe ad illam vt vxorem, & ratio vtrobique eſt eadem, quia ſcilicet, profeſſio, & contractus matrimonii vane pmittetur, niſi propter opera religionis, & coniugij. Quod vero profeſſio ſit proxima & immediata materia talis voti, patet ex hoc quod directe abſque vllo medio tale votum attingit ipſam. Qui enim promittit ſe religioſum fore, promiſſionem ſuam directe, & immediate applicat ſuper profeſſione facienda, qua cõſtituitur religioſus. Quod autem opera religionis, ſcilicet, obedire, continere &c. ſint mediata, & remota mate-
D ria talis voti, patet ex hoc, quod nõ cadunt ſub tali voto, niſi mediante profeſſione, cuius hæc opera ſunt materia. Sicut q vouet ſuſcipere ordinẽ ſacrum in Eccleſia occidentali, habet pro materia proxima ſuſcipere ordinem & obligare ſe ad continentiam. Pro materia vero remota habet ipſam continentiam, quæ eſt materia voti quę in ſuſceptione ordinis ſacri emittitur. Duabus autem talis voti exiſtentibus materiis diuerſimode, ſic quod vna nõ niſi mediante alia cadit ſub voto, conſequens eſt, quod ſecundaria ſequatur naturam primæ, mediata, naturã immediatæ quo ad obligationẽ & nõ obligationem, quia cum votum ipſum obligatoriũ ſit eodẽ modo materia voti, refertur ad obligationẽ, quo refertur ad votum. Quod igitur non niſi mediãte alio eſt materia voti, illud non niſi mediante eodem eſt materia obligationis: ac p hoc cum opera obedientiæ, cõtinentiæ, & abdicationis pro-
E prietatis rerũ nõ niſi mediante profeſſione cadũt ſub ſimplici voto religionis, oportet vt nõ niſi mediãte pfeſſiõe cadãt ſub obligatiõe dicti voti ſimplicis & ex hoc mãifeſte ſeqi, qđ quicquid excuſat à profeſſione, excuſet à conſequentibus, ſeu comitantibus vinculis, & operibus: Ac per hoc, ſi quis vouit non ſolum ingreſſum religionis, ſed etiam perſeuerare, ſeu, quod idem eſt, profiteri, & poſtmodum cõſumauit matrimonium, non tenetur ad vota obedientiæ, paupertatis, caſtitatis & reliqua concomitantia, quamdiu in ſtatu illo eſt, quoniã ex quo excuſatur a proxima, & immediata materia uoti, ſcilicet profeſſione, excuſatur quoque a remota & mediata, ſcilicet operibus caſtitatis, obedientiæ &c. quæ nõ niſi mediante profeſſione fuerunt & ſunt materia ſimplicis voti. Nec refert quo ad hoc, quod culpabiliter ſe poſuit in hoc ſtatu, qa culpabiliter ſe poſuiſſe in hoc ſtatu, bene facit ꝙ ille peccauit, & quod tenetur pœnitere, ſed non facit non excuſetur a profeſſione. Executio namque à profeſſione eſt

effectus nõ culpæ, aut meriti, ſed eſt effectus ſtatus, in quo iſte inuenitur. Vnde & in litera ille, cui ex ſua culpa votũ eſt redditũ impoſſibile, non dr̃ q teneaẽ ad aliquid plus, quã ille, cui ſine culpa ſua redditum eſt impoſſibile, præter pænitentiam. ¶Confirmaẽ aũt hoc tripliciter. Primo quia ſi qs apud nos vouit ſe poſt annũ ſuſcepturũ ordinẽ ſacrũ, & elapſo anno non impleat votũ, ſed declinet ad alia &c. iſte licet peccet non implẽdo votum, non tñ peccat nõ dicẽdo officiũ diuinum, ad q obligaret ordo ſacer q cadit ſub uno voto cõſequenter. Et ſimiliter ſi fornicatur, nõ peccat contra votũ cõtinẽtiæ, q in ordine ſacro fuerat emiſſurus. Secundo, quia cũ votum ſit quædam ſingularis lex, quam homo ſibiipſi inſtituit, eodem modo iudicandum eſt de obligatione uoti, quo iudicaẽ de obligatione legis. Conſtat autem qđ ſi eſſet lex obligatiua alicuius, fieret poſt tale tẽpus ſubdiaconus, aut religioſus, & iſte elapſo tẽpore nõ obediret legi, ſed uagaretur ad libitum, non eſſet in eo culpa, ſm affectum, & ſpeciẽ, niſi omiſsionis eius, quod tenebatur ſuſcipere; nec exigeretur ab eo, quare nõ ſeruat paupertatẽ, continentiam, obedientiã, aut quare non dicit officiũ &c. ſed quare non ſuſcepit ſubdiaconatum, aut religionem. Tertio, ducẽdo ad inconueniens: quia ſi deſtruendo huius ſolutionis fundamẽtum dicatur, quod ſub uoto cadũt opera religionis & profeſſio eorundem, ſequitur quod habens tale uotũ, ſi eſt coniugatus, teneatur ad uotum paupertatis (Põt.n. habere ſolam adminiſtrationem bonorum abſque proprietate in matrimonio) Sequitur quod teneatur ad votum obedientiæ in his, q̃ non contrariantur coniugio, & ſimiliter caſtitati, immo ſeqtur quod teneatur dicere horas canonicas, ſi profeſſi tenentur, quæ incõuenientia uidentur. Et ſi quis ſequelas ex uoto obedientiæ conſideret, deducet ſubiectionẽ huius reſpectu, regulæ, & ſtatutorũ, & cenſurarũ illius religionis, quã vouit aſſumere, & exinde tot, vt abſurdum ſit audire. Dicẽdũ eſt igitur ad quæſitum, qđ ad pænitentiã magnã tenetur, quia magni reatus peccatum incurrit, & ad uolũtatẽ profitẽdi religionem quando poterit: nec uideo quod teneatur de neceſſitate ſalutis ad aliud, deberet tamen bonis operibus exhibere ſe quaſi religioſum. Vnde collige quod uotũ religionis tripliciter dicitur: ſ. uotum de ingreſſu religionis: & uotum de profeſſione religionis: & uotum de ipſa religione, quod ſolũ proprie dicitur uotum religionis, quod ſi ſiat ſine Eccleſiæ approbatione, eſt ſimplex; cum approbatione, eſt ſolenne. Vnde & uidere potes, quã differẽs ſit propria materia in primo, ſecũdo, & tertio, & quod eadẽ eſt materia tertij, & quarti. ¶Ad rationes vero aliarũ opinionũ reſpondẽdo dr̃, q prima opinio fauet noſtro propoſito, dum ponit diuerſitatem materiæ, & uerũ dicit loquendo de materia proxima, & immediata, penes quam cætera penſantur. Secũda autem opinio fundata in ratione cum ſimilitudine non habet neceſsitatem, quoniam ex hoc quod promiſsio eſt propter promiſſum, nihil aliud habetur niſi quod uana eſſet promiſsio abſque debito promiſsi, ac ex hoc optime infertur, quod debitor futuræ promiſsionis, eſt debitor ad conſtituendum ſe obligatum ad exequendum id, quod ſub futura promiſsione cadit. Et non ſequitur, q iſta promiſſio prima, qua obligo me ad promittendum, cadat ſub executione futuræ promiſsionis, ut patet in exemplo, ſi quis promiſit alicui quod poſt mẽſem ducet eam in vxorem, ſub hac promiſsione non cadit, quod teneatur ei reddere debitum coniugale ad quod tñ obligabitur ex contractu coniugio: quod eſt quaſi ſecũda promiſsio ad quã ſecundam promiſsionem tenetur ex prima, vt patet.

¶Ad id uero q additur quod magis quæritur opus quã promiſsio ſicut terminus quam uia, reſpondetur quod reddendo ſingula ſingulis reſpectu cuiuslibet promiſsionis, verum eſt quod magis quærit opus quam promiſsio. Sed error eſt in hoc, quod reſpectu primi uoti: ſcilicet ſimplicis, opus eſt ipſa ſolemnis profeſſio, & non opus obedientiæ &c. Ac per hoc

F concedit, q ſicut profeſſio ſit propter obedire, cõtinere &c. ita votũ ſimplex ſit propter profiteri. Hoc.n. opus ad qđ ſolũmodo immediate ordinaẽ promiſſio talis voti ſimplicis, & hoc opus eſt terminus voti ſimplicis, & eſt opus hoc tanti meriti, q ſi abſque culpa ſua non ſequeretur executio obedientiæ, continentiæ, aut paupertatis, creditur q euolaret ad cælum, quantum eſt ex parte huius meriti. Similitudo aũt ex Anſelmo, quamuis excludi poſſet ex eo, q theologia ſymbolica non eſt argumentatiua, veruntamen dicitur primo, quod male aſſertur ad propoſitum, quia Anſelmus comparat facere cum voto, vel ſine uoto ad donationẽ fructuum cum arbore, vel ſine arbore, & nõ comparat uouentem futurum votum ad promittẽtem arborem, & fructus. Dicitur ſecundo quod admiſſa ſimilitudine ad propoſitũ, debet cum grano ſalis intelligi, diſtinguendo quod fructus poſſunt dupliciter promitti. Vno modo, ex æquo cum arbore, ac ſi promittat duo diſparata, arborem ex vna parte, & fructus ex altera. Alio modo ordine quodam, ſcilicet mediationis, & immẽdiationis, ita quod arbor promittaẽ immediate, & fructus mediãte arbore. Qui ergo promitteret arborem ſeorſum, & fructus ſeorſum, ad vtrumque tenetur, quia duo promiſit, qui vero promitteret fructus prout ſunt in arbore, non tenetur niſi ad arborẽ fructuoſam, nihil ſibi reſeruando. Votum autẽ quo quis vouet ſe futurum religioſum, aſſimilatur promittẽti arborem cum fructibus ſecundo mõ, & non primo, & propterea non obligat niſi ad profeſsionẽ fructuoſam, immo ex hac ſimilitudine ſequitur cõtra arguẽtem. Quia quemadmodum ſucciſa iniuſte arbore, etiã ab ipſo qui promiſerat, non tenetur recompenſare niſi quantum valeat arbor fructuoſa, nec tenetur ſingulis annis dare ei fructus qui producti fuiſſent, ita ſucciſa facultate profitẽdi deo, niſi de fructuoſa profeſsione, & nõ de operibus ipſis, qui fuiſſent fructus profeſſionis, tenetur.

H

¶In eadem reſponſione ad ſecundum eiuſdem tertij articuli, dubium occurrit De illa quæ vouit virginitatem ratione nõ

I continentiæ abſolute, ſed continẽtiæ virginalis, an corrupta culpabiliter teneatur continere. Et eſt ratio dubij, quia ſi iſta fuiſſet præſcia ſui caſus, nõ vouiſſet, ſicut nec vouiſſet, ſi fuiſſet corrupta. Allegatur ſiquidem dictum authoris in 38 diſtinctione 4. ſententiarum, quæſt. 1. artic. 3. quæſt. 1. ad primum, quod illud quod votum fiendum impediret, ſi præſens eſſet, etiã voto facto obligationem aufert, & ſuper hoc diſcretio obligationis votorũ fundãda dicitur. Conſtat aũt in propoſito caſu hoc accidere. ergo. In oppoſitum eſt communis doctorũ ſententia de voto virginitatis, cum tamen rationabile ſit, multas, ſi non eſſent virgines, non fuiſſe ſe aſtricturas voto. ¶Ad hoc dicitur, quod de uoto dupliciter loqui poſſumus: aut ſecundum naturam voti, aut ſecundum intentionem vouentis. Et ſi in propoſito eſt dicendum, ſecũdum naturam talis voti, ſ. virginitatis, cum ſeruare virginitatẽ non cõſiſtat in

K operatione, ſed in non operando, quoniam conſiſtit in negatione venereæ voluptatis voluntariæ, & hæc negatio nõ pro quodam tempore, ſed ſemper ſit de ratione virginitatis, (ait enim gitur namque ad virginem, quod nunquam volũtarie veneream admiſerit voluptatem) cõſequẽs eſt, vt uotum virginitatis ſua natura obliget ad numquã voluntarie venereum admittere opus. Et quia vniuerſali negatiuæ quælibet ſingularis affirmatiua contradicit, ideo voto de numquam admittenda venere, quocũque tempore admittatur, oppoſitũ eſt. Idẽ eſt ergo amore virginitatis vouere, & vouere amore numquam admittendi veneream voluptatem. Ac per hoc, ſi qua perſona poſt votum virginitatis ſemel deliquit, nõ liberata eſt ab obligatione nunquam delinquendi. Si autem dicendũ eſt ſecundum intentionẽ vouentis, ſic non eſt dubium, quod votũ vltra limites intentionis vouentis non obligat. Et ſi aliqua hac præciſe intentione uouiſſet, ut ſi virginitatem contingat ipſam perdere, non uult amplius obligari, non tenetur ex uo-

gatur, & hęc eſt obligatio iuris naturalis. Sed ad hoc quod aliqs obligeẽ ex aliqua promiſsione obligatione ciuili, quędam alia requirũtur. Deus autem etſi bonis noſtris non egeat, ei tamen maxime obligamur, & ita votum ei factũ eſt maxime obligatorium.

Ad ſecundum dicendum, quod ſi illud quod quis vouit, ex quacũque alia cauſa impoſsibile

G reddatur, debet hoc facere quod in ſe eſt, vt ſaltẽ habeat promptã voluntatẽ faciendi q põt. Vnde ille qui vouit monaſteriũ aliqđ intrare, debet dare operã, quantum poteſt, vt ibi recipiatur. Et ſi quidem intentio ſua fuit ſe obligare ad religionis ingreſſum principaliter, & ex conſequẽti elegit hanc religionem, vel hũc locum, quaſi magis ſibi congruentem, tenetur ſi non poteſt ibi recipi, aliam religionẽ intrare. Si autem principaliter intẽdit ſe obligare ad hãc religionẽ, vel ad hũc locũ propter ſpecialem complacentiã huius religionis, vel loci, non tenetur aliã religionẽ intrare, ſi eũ illi recipere nolũt. Si vero ĩcidit in impoſſi

ex voto poſt perditam virginitatem de cætero cõtinere. Perin de etiam eſſet ac ſi vouiſſet, ſe non prima vice admiſſurā venerearum voluptatem. Verū talis intentio non probatur in aliqua perſona ex allatis, dubitando ſcilicet ex hoc, ꝙ ſi fuiſſet pſcia futurorum, non vouiſſet. Cõſtat namq; innumera pacta valida eſſe talia, ſi quæ ſi affuiſſet a principio pſcientia futurorum, non fuiſſent facta, vt patet de matrimonijs, & pfeſſionibus malis. Similiter nec ex hoc, ꝙ ſi fuiſſet nõ virgo, non vouiſſet, hoc nãq; ſpectat ad excitationem ad votū & non ad cõditionē obligationis. Non.n. ex hoc fit votū cõditionale, ſed incitat ad faciendū votū abſoluſe. Authoritas aũt allata authoris nõ ſuffragat, & male videt intelligi, qm̃ author loquit de impedimẽto voti, & non de impedimento voluntatis uouentis: & ſic docet, ꝙ quicqd impediet votū fiendū, auferet a voto facto obligationē, vt patet de materia impoſſibili ibidē pluribus exemplis. Oportet.n. votū habere materiā poſſibilē, qm̃ ad impoſſibile nemo tenetur. At non docet, quod quicquid impediret voluntatem vouentis, ſi pſens eſſet, auferat à voto obligationem. Hæc enim doctrina vniuerſas religiones cũ clero eneruaret, quoniam innumeri euentus, ſi præſentes eſſent quando fit uotum, impedirent voluntatem vouentis, q̃ tamen non auferunt voto facto obligationem.

bilitatē implendi votū ex ꝓpria culpa, tenet inſup de ꝓpria culpa pterita, pœnitentiā agere: ſicut mulier q̃ vouit uirginitatē, ſi poſtea corrūpat, non ſolū dēt ſeruare quod poteſt, ſ. perpetuā continētiam, ſed etiam de eo, quod admiſit peccando, pœnitere.

Ad tertium dicendū, quòd ligatio voti ex propria voluntate, & intentione cãtur. Vnde dicitur Deutero. 23. Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis & facies ſicut ꝓmiſiſti domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es. Et ideo ſi in intentione & voluntate vouentis eſt obligare ſe ad ſtatim ſoluendū, tenetur ſtatim ſoluere.

¶Circa eandem materiā, ſ. votum cõtinentiæ, occurrunt duo dubia mota ab alijs, ſed minus, vt uidetur, bene ſoluta. Primū eſt, An uotum nõ nubendi, ſit votum caſtitatis. Secūdum eſt, An concubina, vel meretrix, vt ſatiſfaciat lenoni ſuo timenti ne eam deſerat, uouens non nubere, poſſit poſt licite nubere.

¶Ad primum dubium, ꝙ eſt in Quolibeto noſtro primo tractaui, iterum dicitur, quòd uotum nõ nubendi æquiualet uoto caſtitatis, quoad propriam materiam uoti caſtitatis, licet non quo ad communem materiam, uotis & præceptis.

¶Ad cuius euidentiam ſcito, quod uotū caſtitatis habet duplicem materiam, ſ. communem, & propriam. Materia propria eius eſt caſtitas ſupererogationis, quæ directe opponitur operibus matrimonij; quoniam propria materia uoti eſt bonū ſupererogationis. Materia uero cõmunis eius eſt caſtitas oppoſita luxuriæ, & propter hanc cõem materiam fit, ut habẽs votum caſtitatis, ſi fornicetur facit contra uotum. Iam.n. dictum eſt, quòd uotum proprie dictum, cadit ſuper materiam communem, & nõ ſolum ſuper propriam, dum dictum fuit, ꝙ neceſſaria ad ſalutē poſſunt eſſe materia uoti proprie dicti, in uoto autem non nubendi cõſtat, ꝙ ſola caſtitas ſupererogationis eligitur. Aequiualent ergo uotum non nubendi, & uotum caſtitatis, quo ad propriam materiam uoti: quamuis ille qui habet uotum non nubendi, ſi fornicetur, non faciat contra uotum. Hæc enim differentia ex materia cõmuni uoti, & non ex propria procedit, ut patet ex dictis. Et quia uota ſecundum propriam materiam, uoti primo conſiderantur, iudicantur, diſpenſantur, & commutantur, ideo eiuſdem rationis ſunt ambo, licet non aduertentes ad huiuſmodi diſtinctionem, aliter dicere uideantur.

¶Ad ſecundum dubium ſub dubitatione relictum in 38. diſ. 4. ſententiarum a Petro de Palude, dicitur cum diſtinctione, ꝙ aut mulier talis intendit uere uotum emittere, & obligare ſe ad id, ad quod tale uotum ex ſe natum eſt obligare, quãuis non intẽdat ſeruare caſtitatem, ſed luxurioſe uiuere, & de carne cõtinue cogitare, tale uotum eſt obligatiuū, ſicut profeſſio illius q̃ propter auaritiā, & cõmoda luxuriæ, uerę profeſſionis uinculum ſubiit nihil intendendo obſeruare, ipſum obligat, ut ſupra dictum eſt. Aut mulier intendit obligare ſe ſolū ad nõ nubēdū, ut liberius malefaciat, credẽs hoc poſſe cadere ſub uoto, & ſic cū finis ſit mal⁹, & id ꝙ ē ad finē nõ ſit de gñe ſuo bonum, q̃ finis eſt libertas peccandi, & materia, q̃ eſt ad

A finē, eſt nõ nubere, ꝙ cõſtat nõ eē de genere ſuo bonū, clare patet, ꝙ votū tale nõ eſt votū, ſed ꝓmiſſio de nõ impediẽdo malū, ꝓcedens ex errore ſupponẽtis hoc poſſe materiam voti, vñ ad nihil obligat tale votū. Et licet vtraq; intẽtio poſſit accidere, prima tñ cõmuniter accidere videt: qm̃ intẽdunt voto illo ſe attringere, quo bonæ mulieres ſolitæ ſunt ſe aſtringere, cum vouent non nubere & hoc lenones ab eis requirunt vt tali vinculo arceãt à matrimonio cõtrahẽdo.

Si autem ad certum tempus, vel ſub certa conditione, nõ ſtatim tenetur ſoluere, ſed nec debet tardare vltra quam intẽdit ſe obligare. Dicitur enim ibidem. Cum votū voueris domino Deo tuo non tardabis reddere, quia requiret illud dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in pctm̃.

B ARTICVLVS IIII.

Vtrum expediat aliquid vouere.

AD QVARTVM ſic ꝓcedi tur. Videtur quod non expediat aliquid vouere. Nõ .n. alicui expedit, vt priuet ſe bonō ꝙ ei Deus donauit, ſed libertas eſt vnum de maximis bonis, quæ homini Deus dedit, qua vr priuari p

¶ In miſſione ad tertiū eiuſdē tertij articuli, dubiū occurrit De votis, quæ fiũt nõ ſtatim, nec certo tempore, ſed ſine determinatiõe tẽporis ſoluenda, vt cū quis vouet ieiunare tribus dieb⁹ aut offerre aliq̃ imaginē &c. & nihil cogitat de tẽpore, certus tñ eſt, ꝙ nõ ſe intendebat obligare ad ſtatim. 472 3. cont. cap. 138.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ qm̃ intentio vouẽtis ignota eſt ſibi ipſi ita ꝙ nihil aliud ſcit de intẽtione ſua, niſi ꝙ in caſu proponit, tũc poſſet alicui videri, ꝙ idē eſſet iudiciū de obligatione hmõi votorū, & de obligatione pceptorū affirmatiuorū: qm̃ hmõdi vota obligant non ad ſemper, quemadmodum affirmatiua præ-

C cepta. & ſecundum hoc, ſicut præcepta affirmatiua ſine determinatione tẽporis obligãt ſolū ad tẽpus neceſſitatis, ita ēt iſta vota nõ obligarent niſi in articulo neceſſitatis. Sed hoc nõ recte dr̃ in propoſito, qm̃ votū licet ſit lex quædā ſingularis, nõ eſt tñ in propoſito de his, quæ ſunt quãdoque neceſſaria ad ſalutē, ita vt articulus neceſſitatis determinaturus ſit tẽpus obligationis, ſicut in præceptis affirmatiuis contingit, vt patet de præcepto baptiſmi, & honorandi parentes, & huiuſmodi.

¶Præt. Præcepta affirmatiua dãtur cõmuniter hominibus, in qbus eſt tanta varietas, vt vnum oĩbus neceſſarium tẽpus forte impoſſibile eſſet ſtatuere. Lex autē votiua eſt ſingularis, vouentem tantum ſponte obligans tempore præfixo à uouẽte.

¶Pręt. Obligatio votiua eſt ex intentione vouentis, cõtra intentionem autem vouentium cõmuniter videtur eſſe, quod expectetur articulus neceſſitatis. Non eſt igitur de tempore executionis votorum, ſicut de executione præceptorum affir-

D matiuorum cenſendum, ſed iuxta ſacræ legis authoritatem allatam in litera tempus executionis eſt infra tarditatē, ſeu morā iuxta conſcientiam uouentis, quando non eſt tempus præfixum. Ita quod ſi cõſcientia ſua ſibi dictat, quod expectare per annum, aut duos annos &c. non eſt contra vinculum ſui uoti non eſt in mora, nõ tardat reddere Deo uotum ſuum. Poteſt autē hoc multipliciter ſcire. Primo ex recordatione vinculi, qđ habet, quod nunquã occurrit ſibi cum remorſu, quod non impleuit aut implet, ſed ut poſt implẽdum. Secundo ex hoc, quod intentio ſua erat ita obligare ſe promiſſione votiua, ſicut conſueuit promittere alia, ſ. faciendo cum tempore ſatis large. Tertio, quia multa tempora ſunt tempora commoda ſecundum veritatem, quæ tamen ſecundum morem uouẽtis non reputantur commoda, & ipſe intendebat de tẽpore commodo in idiomate ſuo. Quod ſi nec ex his, nec alijs poteſt intẽ-

E tio uouentis haberi, determinatio temporis arbitrio boni viri, penſatis ſingularibus conditionibus perſonę, materiæ &c. relinquitur, ſi non poteſt tunc tutiorem partem eligere, ſcilicet reddendo uotum.

¶ Super quæſtionis octogeſima octaua Arti. quartum.

IN artic. 4. eiuſdem q. 88. aduerte, quod articulus præſens de utilitate uoti inquirit, ut diuiſio quæſt. & titulus articuli teſtantur, ita quod expedire ſignificat in propoſito utile eſſe, ſicut in Euangelio. Expedit ut unus moriatur pro populo. Propter quod in corpore artic. utilitas uoti monſtratur non reſpectu Dei, ſed noſtri, quo ad utrumque, ſcilicet promiſſionem, & redditionem, ordine tamen prepoſtero, ab opere ad prin-

ad principium procedendo, vt à notioribus, & prioribus fiat diſciplina.

¶ In eodem arti. in reſponſione ad primũ circa illud, Talis eſt neceſſitas voti &c. dubium occurrit, quĩa falſum vr̃ eſſe, qđ neceſſitas voti ſit ſimilis neceſſitati non peccandi quoniã neceſſitas non peccandi eſt neceſſitas ad bonum, vt diſtinguitur contra malum, neceſſitas vero voti eſt neceſſitas ad bonũ, vt diſtinguitur contra minus bonũ, q̃a materia propria voti eſt bonum ſupererogationis, vt patet ex dictis, ad ꝙ votũ neceſſitat: bonum autem ſupererogationis vt ſic, non opponitur malo, ſed minus bono. igitur.

Epiſt. 45. nõ multum remote à fine tom. 2.

¶ Præterea, votum nõ neceſſitat ad bonum ſupererogationis abſolute, ſed ad tale bonum ſupererogationis puta, peregrinationẽ, ieiunium &c. Hæc autem bona quandoque ſunt impeditiua maioris boni, ita quod ſi ille non vouiſſet, quilibet conſuleret ſibi quod eleemoſynas, aut aliqd aliud maius ſupererogationis opus faceret, quam peregrinaretur. Ergo votum neceſſitat ad bonũ, habens per accidens annexum impedimentum melioris. Conſtat, autem, ꝙ neceſſitas non peccandi non neceſſitat ad huiuſmodi bona, ſed ad bonum. Non eſt ergo talis neceſſitas voti, ſicut neceſſitas non peccandi. Nec eſt habens ſimilitudinem quandam cũ confirmatione beatorum propter eaſdẽ rationes quorũ oppoſitũ in litera dicitur.

Arti. 1. & 2.

Epiſt. 45. poſt mediũ illud to. 2.

¶ Ad hanc dubitationem breuiter dicitur, quod ſimilitudo ſi in omnibus curreret, non eſſet ſimilitudo, ſed identitas: ſufficit namque ꝙ teneat quo ad id, in quo fit aſſimilatio. Hoc autem eſt in propoſito firmitas, ſeu neceſſitas ad bonũ.

Eadem epiſ. c. 5. à medio tom. 2.

Eadem epi. 45. non remote à fine tom. 2.

neceſsitatem, quam votum imponit. ergo nõ videtur expediens homini, quòd aliquid voueat.

¶ 2 Præterea. Nullus debet ſe periculis iniicere, ſed quicunque vouet, ſe periculo iniicit, quia quod ante votum ſine periculo poterat præteriri, ſi non ſeruatur poſt votum, periculoſum eſt. vnde Auguſt.* dicit in epiſtola ad Armentarium, & Paulinam Quia iam vouiſti, iam te obſtrinxiſti, aliud facere tibi nõ licet. Non talis eris, ſi nõ feceris quod vouiſti, qualis manſiſſes, ſi nihil tale vouiſſes, minor enim tunc eſſes, non peior. Modo autem tanto, quod abſit, miſerior ſi fidem Deo fregeris, quanto beatior ſi perſolueris. ergo non expedit aliquid vouere.

G

¶ 3 Præterea. Apoſtolus dicit primo ad Cor. 4. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti, ſed nõ legitur neque Chriſtum aliquid vouiſſe nec Apoſtolo. ergo videtur, quod non expediat aliquid vouere.

Sed contra eſt, quod dicitur in Pſalm. 75. Vouete, & reddite Domino Deo veſtro.

H

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, votum eſt promiſsio Deo facta. Alia autem ratione promittitur aliquid homini & alia ratione Deo. Homini quidem promittimus aliquid propter eius vtilitatem, cui vtile eſt & quod ei aliquid exhibeamus, & qđ eum de futura exhibitione prius certificemus, ſed ꝓmiſsionẽ Deo facimus non propter eius vtilitatem, ſed propter noſtram. Vnde Auguſtinus* dicit. in prædicta epiſtola Benignus exactor eſt, & non egenus, qui non creſcat ex redditis, ſed in ſe creſcere faciat redditores. Et ſicut id qđ damus Deo, non eſt ei vtile, ſed nobis, quia qđ ei redditur reddẽti additur, vt Auguſtinus ibidem* dicit, ita etiam promiſsio, qua Deo aliquid vouemus, non cedit in eius vtilitatem, qui a nobis certificari non indiget, ſed ad vtilitatem noſtram, inquantum vouendo volũtatem noſtram immobiliter firmamus ad id, quod expedit facere: & ideo expediens eſt vouere.

I

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut non poſſe peccare non diminuit libertatem: ita etiam neceſsitas firmatæ voluntatis in bonum, non diminuit libertatẽ; vt patet in Deo, & in beatis, & talis eſt neceſsitas voti, ſimilitudinem quandam habens cum confirmatione beatorum. Vnde Aug. dicit* in eadem epiſtola, quod felix neceſsitas eſt, quæ in meliora compellit.

F

Ad secundum dicendũ, quod quando periculum naſcitur ex ipſo facto, tunc factum illud nõ eſt expediens, puta quod aliquis per pontem ruinoſum tranſeat fluuium: ſed ſi periculum immineat ex hoc, qđ homo deficit ab illo facto, non deſinit propter hoc eſſe expediens. Sicut expediens eſt aſcendere equum, quamuis periculum immineat cadenti de equo, alioquin oporteret ab omnibus bonis ceſſare, quę etiam per accidens ex aliquo euentu poſſunt eſſe periculoſa. Vnde dicitur Eccleſiaſtes. 11. Qui obſeruat ventum, non ſeminat: & qui conſiderat nubes numquam metet. Periculum autem voenti non imminet ex ipſo voto, ſed ex culpa hominis, qui voluntatem mutat tranſgrediens votum. Vnde Auguſt. dicit* in eadem epiſtola. Non te vouiſſe pæniteat, immo gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimẽto licuiſſet.

Ad tertium dicendum, quod Chriſto ſecundum ſe non competebat vouere, tũ quia Deus erat, tum etiam quia inquantum homo, habebat firmatam uoluntatem in bono quaſi comprehenſor exiſtens, quamuis per quandã ſimilitudinem ex perſona eius dicatur in Pſal. 65.* ſecundum gloſſam. Vota mea reddam in conſpectu timentium eum, Loquitur autem de corpore ſuo, quod eſt Eccleſia. Apoſtoli autem intelliguntur vouiſſe pertinẽtia ad perfectionis ſtatum, quando Chriſtum relictis omnibus ſunt ſecuti.

Articulus V.

Vtrum votum ſit actus latriæ ſiue religionis.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod uotũ nõ ſit actus latriæ, ſiue religionis. Omne enim opus uirtutis cadit ſub uoto; ſed ad eandem virtutem pertinere uidetur promittere aliquid, & facere illud. ergo uotum pertinet ad quamlibet uirtutem, & non ſpecialiter ad religionem.

K

¶ 2 Præterea. Secundum* Tullium ad religionem pertinet cultum, & cęremoniam Deo offerre, ſed ille qui vouet, nondum aliquid Deo offert, ſed ſolum promittit. ergo uotum non eſt actus religionis.

¶ 3 Præterea. Cultus religionis nõ debet exhiberi niſi Deo, ſed uotũ nõ ſolũ fit Deo, ſed etiã ſanctis, &

In hoc autem conſtat, qđ voti neceſsitas ſimilis eſt libertati à peccato, & cõfirmationi in bono. q̃ eſt in beatis, q qđ ſit de neceſsitate ad tale bonum &c. & hoc ſufficit ad ꝓpoſitum, vbi ſuſtinet ꝙ neceſſitas voti nõ opponit̃ libertati. q̃a eſt neceſſitas ad bonũ, ſicut neceſſitas cõfirmatorum nõ opponit̃ libertati, quia eſt neceſsitas ad bonũ. Pro plenitudine tñ doctrinæ ſcito, qđ votũ de bono, quod q̃nq; ꝑ accidens impediret maius bonũ, non ita neceſsitat ad tale bonũ quin relinquat viam ad melius per cõmutationem vel propria poteſtate, ſicut cũ cõmutat̃ in votũ religionis, vel authoritate ſuperioris, cum commutatur in alia, vt inferius patet.

Epiſt. 45. ab remote à fine tom. 2.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ octauæ Articul. quintum.

In articulo 5. eiuſdem 8. quæſtio. dubium occurrit circa proceſſum literæ. Nã ex hoc, quod uotum eſt promiſſio Deo facta, & ꝓmiſſio eſt ordinatio. promiſſorũ in eũ cui promittit, optime ſequit̃, ergo votũ eſt ordinatio eorum q̃ quis uouet, in Deum, & tñ in litera infertur, ergo eſt ordinatio in diuinum cultum. Aliud eſt .n. ordinari in Deum, & aliud ordinari ſiin Deum per uiam cultus. Charitas namq; ordinat in Deum, & nõ per uiam cultus.

Pſal. 21. & Aug. ibid.

473

Infr. q. 189. art. 2 cor. Et 3. contr. ca. 138. Et opu. 17. ca. 11. & opu. 18. c. 3.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia ſermo rei, non res ſermoni debet ſubiici, & in unaquaque materia ſermones intelligunt̃ ſm ſubiectã materiã, ideo non eſt faciẽda uis in uerbis, ubi conſtat de rebus. Conſtat autẽ ꝙ Deo promittimus quicquid promittimus ſub ratione reuerentiæ quoniã promittit̃ ut offerendum Deo Diuinam autẽ reuerentiam conſtat ad cultum

*Li. 2. de inuentione in fo. 4. ante finem libri.

prælatis, quibus religioſi profitentes obedientiam vouent. ergo votum non eſt religionis actus.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur Iſaiæ 19. Colēt eum in hoſtijs & muneribus, & vota vouebunt dño, & ſoluēt: ſed colere Deū ē ꝓprie religionis, ſiue latriæ. ergo votū eſt actus latriæ, ſiue religionis. B

RESPON. Dicendum, quod ſicut ſupra dictū* eſt, opus virtutis ad religionem, ſeu latriā pertinet per modum impij, ſm ꝙ ad diuinā reuerentiam ordinatur, quod eſt proprius finis latriæ. Ordinare autem alios actus in ſuum finem, pertinet ad virtutem imperantem non ad virtutes imperatas. Et ideo ipſa ordinatio actuum cuiuſcumque virtutis in ſeruitium Dei, eſt ꝓprius actus latriæ. Manifeſtum eſt autem ex* prædictis, ꝙ votum eſt quædam promiſsio Deo facta C & quod promiſſio nihil eſt aliud, quam ordinatio quædam eius, ꝙ promittitur in eum, cui promittitur. Vnde votū eſt ordinatio quædā eorum, quæ quis vouet in diuinum cultū, ſeu obſequium. Et ſic patet, ꝙ vouere proprie eſt actus latriæ, ſeu religionis.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ illud qđ cadit ſub voto, quādoque eſt actus alterius virtutis, ſicut ieiunare, & continentiam ſeruare. Quandoque vero eſt actus religionis, ſicut ſacrificium offerre, vel orare, vtrorumque tamen promiſſio Deo facta ad religionē pertinet, ratione iam* dicta. Vnde patet, quod votorum quoddam B pertinet ad religionem ratione ſolius promiſſionis Deo factæ, quæ eſt eſſentia voti: quādoque etiā ratione rei ꝓmiſſę, q̄ ē voti materia.

AD SECVNDVM dicēdū, quod ille qui promittit, inquātum ſe obligat ad dandum, iā quodam modo dat, ſicut dicitur fieri aliqd cum fit cā eius, quia effectus virtute continetur in cauſa. Et inde eſt quod non ſolum danti: ſed etiam promittenti gratiæ aguntur.

AD TERTIVM dicendū, quod votum ſoli Deo fit, ſed promiſſio etiam poteſt fieri homini C & ipſa promiſſio boni, quæ fit homini, poteſt cadere ſub voto, inquantum eſt quoddam opus virtuoſum. Et per hunc modum intelligendum eſt, votum, quo quis vouet aliquid ſanctis, vel prælatis vt ipſa promiſſio facta ſanctis vel prælatis cadat ſub voto materialiter, inq̄tū. ſ. hō vouet Deo ſe impleturū, ꝙ ſanctis, vel ꝑlatis ꝓmittit.

ad cultum Dei pertinere, & ꝓpter ex hoc, ꝙ voto ꝓmiſſa A ordinantur in Deum, infertur. ergo ordinanē in cultū. Nō ergo ex hoc, ꝙ aliquid ordinaē in Deū, ſed ex hoc ꝙ aliquod ꝓmiſſum ordinaē in Deum, concluditur. ergo ordinatur in cultum diuinum. Vnde ēt credere, & ſperare, qui ſunt actus theologalium virtutum, & amare Deum, ſi ex voto fiant, ordinantur vt exeunt a ſubiecto in diuinam reuerentiam, finem religionis, licet hoc ſit ꝑ accidens.

¶ In reſpōſione ad ſecundum art. 5. eiuſdē q. 88. aduerte, ꝙ ꝓmiſſio pōt dupliciter accipi Primo in ordine ad rem ꝓmiſſam, & ſic ſumitur in litera, & bñ dr̄, ꝙ nō eſt dare, ſ. niſi in cā Alio modo*, ſumitur vt eſt in ſe quidam mentis actus, quo mens noſtra ſe ſubiecit Deo, dū promittit illi aliquid. Et ſic qui promittit Deo, dat Deo non rem dandam, ſed mentem ſm illum actum ſicut ēt dictū eſt, ꝙ oratio eſt oblatio mentis, & ſic vouens cultum Deo offert etiam in actu. vnde Iſaias inter actus religionis non ſolū poſuit reddere vota, ſed vouere, dicens. Vota vouebunt Domino &c. vt in litera habes.

Q. 81. art. 7. & ar. 1. ad 1.

Ar. 1. & 2.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdē quinti articuli, dubium occurrit de votis, quę fiunt ſanctis, quoniam male videntur interpretata in litera, quia eodem modo promittimus ſanctis, quo accidit Deo. ſ. ꝙ non intercedūt duæ promiſſiones, ſicut accidit in votis, quæ fiunt in manus prælatorum, vt patet ex ipſa vocum differentia. Dicimus namq;, Voueo tibi ſancte Pater, & non dicimus, Voueo tibi Domine Abbas: ſed voueo Deo & ſanctis, quòd ero tibi obediens.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ quia ſancti ſunt medij inter Deum & homines, & medium vtriuſque naturam ſapit, ideo diuerſa de ſanctis ſentiuntur in propoſito. Si. n. conſiderentur ſancti vt homines, ſeu creaturæ rationales capaces, ſm ſe honoris, obedientiæ &c. ſic promiſſiones quæ eis fiunt, non ſunt vota, ſed poſſunt eſſe materia voti. Et in hoc conueniunt ſancti cum hominibus viatoribus, & ſic conſiderat eos litera loquēs de ſanctis ex ea parte, qua diſtinguuntur a Deo, & verū dicit. Si autem conſiderantur ſancti vt ſunt dii participatiue, immo vt in eis eſt, & honoratur Deus, ſic promiſſiones ei factæ ſunt vota: qm̄ Deo in ipſis fiunt. Et quoniam voti nomen ſonat ꝓmiſſionem Deo factam, ideo cum abſolute quis vouet ſancto alicui, intelligitur vouere Deo in illo ſancto, ſicut blaſphemās aliquē ſanctū, intelligitur blaſphemare Deum in ſancto illo, vt ſuperius dictū eſt, quia blaſphemia ſolius Dei eſt. Simile vā que eſt de vouere, quoniam ſoli Deo fit. Et confirmaē, q. aliter ſanctis, aliter hominibus aliqd promittitur. Sanctis náq; promittitur ſicut Deo. ſ. nō rōne vtilitatis ſanctorum, aut certificationis eorundē, ſicut fit hominibus, vt patet in litera articuli præcedentis. eadē ergo rōne votū fit Deo, & ſanctis. Nec obſtat ꝙ vouere ſit actus latriæ, ſeu religionis, qm̄ eiuſdem virtutis actus eſt uouere, & orare: & conſtat ꝙ oramus ſanctos in ordine ad Deum. Et cōfirmatur hoc ex eo, ꝙ vouētes non recurrunt ad ſanctos, niſi ſicut orantes ad eoſdem recurrūt. Et cū certa rōne neſciamus, an ſancti nr̄a vota cognoſcāt, quis pie hoc credamus, conſequens eſt, vt vouēdo ſanctis ad A Deum in ſeipſis recurramus. Conſonat quoq; huic interpretationi modus vouendi, qa. ſ. ſanctis abſolute vouemus, ſicut Deo, prælatis aūt nō, ſed vouere nos dicimus Deo, aut ſanctis ſeruare quæ homini promittimus, vbi manifeſte ſanctos contra hoīes diſtinguimus, ponentes illos ex parte Dei. Et hoc de facto ſeruaē in profeſſione fratrum ordinis Prædicatorum vouētium Deo, Beatæ Mariæ, beato Dñico, & omnibus ſanctis, ꝙ erunt obediētes prælato ſuo.

¶ In eadem reſponſione dubium occurrit, An qñ in voto concurrunt duæ promiſſiones, altera vt materia, altera vt eſſentia voti, ſi quis tranſgreſſor voti extiterit, pctm̄ duarū ſpērū incurrit. v. g. Voueo Deo, ꝙ ero obediens prælato meo. Si ſum inobediens, an peccē ſolū contra votū, an ēt contra obedientiæ virtutem, vt ſic peccatum ſit & in ſpecie ſacrilegii, & in ſpecie inobedientiæ. Et eſt ratio dubii, quia ſi ſic dicitur, pari ratione vouens ieiunare die ſabbathi, frangendo poſtmodum ieiuniū peccabit & dupl r. ſ. pctō gulæ, & pctō ſacrilegii, quod vr̄ falſum, cum contingat frangere votum ieiunii abſque violata ſobrietate. Si vero non ſic dicitur, pari rōne frangens ieiunium præceptum ab Eccleſia, non peccaret cōtra ſobrietatem, ſeu abſtinentiam, ſed ſolum contra obedientiam, cuius oppoſitum ſuperius, & inferius habetur. Eſt enim votum lex ſingularis, ſicut præceptum lex communis.

In corp. art.

D

¶ Ad huius euidentiam primo ſciendum eſt, ꝙ inter precepta legis, & uota, eſt conuenientia ſm aliquid, & differentia ſm aliquid: conueniunt ſiquidem in hoc, ꝙ tam præcepti, quàm voti materia eſt actus virtutis, præcipit ſiquidē lex quæ ſunt iuſtitiæ, manſuetudinis, tēperantiæ &c. Differunt vero in hoc: ꝙ materia præcepti eſt actus neceſſarius ad virtutē, ſine quo. ſ. virtus ſaluari nequit, ſiue iſta neceſſitas ſit ex natura actus abſolute, vt patet de honoratione parētum (ſine ea ſiquidem nō poteſt ſaluari pietas, & de furto, homicidio, adulterio &c. cum quibus non ſtat virtus) ſiue iſta neceſſitas ſit ex poſitione legis, vt patet de coniunctione carnali cum cōſanguineis, vel affinibus in ſecundo, & aliis gradibus. Eſt enim huiuſmodi abſtinentia neceſſaria ad caſtitatem, non ex natura actus, & virtutis: vt patet in antiquorum ſanctis matrimoniis in talibus gradibus, ſed ex legis determinatione. Et ſimile eſt ieiunio reſpectu abſtinentiæ, extractione homicidę de Eccleſia reſpectu ſacrilegii: & aliis eiuſmodi. Materia vero voti eſt actus ſupererogationis, nec ex voto ſit talis actus neceſſarius ad virtutem illam, qm̄ votum non reſpicit virtutē illā vt finem, ſicut lex, cuius eſt facere hoīes virtuoſos, ſed ſit ex voto talis actus neceſſarius ad virtutē religionis ex hoc ipſo, ꝙ aſſumiē vt materia voti, ita ꝙ actus voto ꝓmiſſus, puta ieiunare ſabbatho, qui erat ſupererogationis reſpectu operātis, & virtutis illius ad quē ſpectat actus ille, puta, ieiunare, factus eſt ex vi voti neceſſarius reſpectu operātis, & reſpectu religionis cuius eſt vouere, & reddere vota, & nō eſt fact⁹ neceſſarius reſpectu illius virtutis, cuius actus ieiunare eſt, puta, abſtinētiæ, ita ꝙ ſicut præceptum poſitum ſubſternit actū ieiunii virtuti abſtinentiæ, tanquam neceſſariū ad illam, & propterea frangens

ieiunium Eccleſię, peccat contra abſtinentiã, & nõ cõtra obedientiam formaliter, ſi deſit contemptus, ita votũ ſubſternit actũ ieiunii uirtuti religionis, tanquã neceſſariũ ad illã. Et ꝓpterea frangens ieiuniũ votiuũ peccat contra religionẽ, & nõ contra abſtinentiam formaliter, ſi deſit ſuperfluitas gulæ oppoſita abſtinentię.

¶ Sciendum ſecundo, ꝙ ſicut promiſſio facta Deo, eſt actus religionis, ita promiſſio facta homini, ẽ actus fidei, quæ eſt virtus moralis. Et rõ in promptu eſt, quia ſ. eiuſdẽ virtutis eſt promittere, & reddere promiſſa. Eſt n. fides, vt Tullius, & Augu. dicunt, quæ fiunt dicta. Fidei igitur actus eſt promittere homini, ſed quoniã valde diuerſa ſunt, quę contingit hominem homini ꝓmittere, materia promiſſionis non habet certam & determinatã virtutẽ. Contingit n. promittere homini actum iuſtitiæ neceſſarium, vt reddere depoſitum, vel mutuum, aut cõferre officiũ reipublicę parti digniori, & actũ fortitudinis ſupererogationis, vt pugnare ꝓ amico, vel liberalitatis, ut donare prædiũ &c. Quibus præmiſſis reſpondetur quæſito cum diſtinctione, ꝙ quã in uoto ſunt duæ promiſſiones, ſi promiſſio, quæ dicitur materia voti, ſm ſe obligat ad mortale, tunc tranſgreſſor voti, peccat contra votum, & contra fidem, & vlterius contra illam virtutem, quia actus promiſſus erat neceſſarius ad uirtutem. Vt patet, ſi quis non ſolum promitteret homini redderet depoſitum, ſed uoueret Deo quòd ſeruaret promiſſum homini. Tranſgrediendo namque uotum, triplicem deformitatẽ incurreret, ſacrilegii, infidelitatis, & iniuſtitiæ. Si autem promiſſio illa facta homini abſolute nõ obligat ad mortale, ſed obligatio ad mortale eſt ſolum ratione adiũcti uoti, tunc tranſgreſſor non incurrit peccatum niſi contra votum, & hoc loquendo de peccato, quod perfecte eſt peccatum ſ. mortale. Quod dico, quia poſſent alię deformitates leues adiungi. Vnde quia promiſſio de obedientia, quæ fit prælatis ex ſe abſolute obligat ad mortale, etiam ſi nunquam uoto firmaretur, quoniam eſt in perpetuæ obligationis uinculũ, ideo tranſgreſſor uoti obedientiæ peccat dupliciter, & contra uotum, & contra obedientiam.

474
Infr. q. 189. ar. 1. cor. Et 3. q. 28. arti. 4. cor. Et 3. cõtr. ca. 138. Et opuſ. 17. c. 12. & opu. 18. c. 13.
Lib. 2. ca. 24. in princi. & eſt c. vlt. lib.
Lib. 5. tex. 6. tomo 3.
Art. 4. huius quæſt.
Art. præced.

ARTICVLVS VI.

Vtrũ magis ſit laudabile, & meritorium facere aliquid ex voto quàm ſine voto.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videt ꝙ magis ſit laudabile & meritorium facere aliquid ſine voto, quã cũ voto. G Dicit. n.* Proſper in ſecũdo de vita cõtẽplatiua. Sic abſtinere, vel ieiunare debemus, vt nõ nos neceſſitati ieiunandi ſubdamus, ne iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariã faciamus, ſed ille qui vouet ieiunium ſubdit ſe neceſſitati ieiunãdi, ergo melius eſſet ſi ieiunaret ſine voto.

¶ 2 Præ. Apoſt. dicit 2. Corinth. 9. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo nõ ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Hilarem. n. datorẽ diligit Deus, ſed quidã ea quæ vouẽt ex triſtitia faciũt, & hoc vr̃ ꝓcedere ex neceſſitate, quã votũ imponit H quia neceſſitas cõtriſtans eſt, vt dr̃ 5. † Metaph. ergo melius ẽ aliquid facere ſine voto, quam cum voto.

¶ 3 Præt. Votũ neceſſarium eſt ad hoc, quod firmetur volũtas hominis ad rem quam vouet, vt ſupra * habitũ eſt, ſed nõ poteſt firmari melius voluntas ad aliquid faciendum, quam cum actu facit illud, ergo non melius eſt facere aliqd cum voto, quam ſine voto.

SED CONTRA eſt, quod ſuper I illud Pſa. 75. Vouete, & reddite, dicit glo. Vouere voluntati conſulit ſed conſilium non eſt niſi de meliori bono. ergo melius eſt facere aliquod melius opus ex voto, quã ſine voto, quia qui facit ſine voto implet tantum vnum conſilium, ſ. de faciẽdo, qui autem facit cum voto, implet duo conſilia, ſcilicet & vouendo, & faciendo.

RESPON. Dicendum, quòd triplici ratione facere idẽ opus cũ voto eſt melius, & magis meritorium, quã facere ſine voto. Primo K quidem. quia vouere ſicut * dictũ eſt, eſt actus latriæ, quæ eſt præcipua inter virtutes morales. Nobilioris aũt virtutis eſt opus melius, & magis meritoriũ, vnde & actus inferioris virtutis eſt melior, & magis meritorius ex hoc, ꝙ imperatur a ſuperiori virtute cuius actus fit ꝑ imperiũ, ſicut actus fidei, vel ſpei melior eſt ſi imperet à charitate. Et ideo actus aliarum virtutẽ moralium, puta, ieiunare, quod eſt G actus abſtinentiæ & continere, qđ ẽ actus caſtitatis, ſunt meliora, & magis meritoria ſi fiant ex voto, quia ſic iam pertinent ad diuinũ cultum, quaſi quædam Dei ſacrificia. Vnde * Auguſt. dicit in libr. de virginitate, ꝙ neq; ipſa virginitas quia virginitas eſt, ſed qa Deo dedicata eſt, honoratur, quam fouet & conſeruat continentia pietatis. Secundo, quia ille qui vouet aliqd & facit, plus ſe Deo ſubijcit, quã ille qui ſolũ facit. Subijcit. n. ſe Deo non ſolum quantũ ad actum, ſed H etiam quantũ ad poteſtatem, quia de cætero non poteſt aliud facere ſicut plus daret homini, qui daret ei arborem cum fructibus, quam qui daret ei fructus tantum, vt dicit * Anſelmus in libro de ſimilitudinibus, & inde eſt, ꝙ etiã promittentibus gratiæ agũtur, * vt dictũ eſt. Tertio, quia per votum immobiliter volũtas firmatur in bonũ. Facere autẽ aliquid ex voluntate firmata in bonum, pertinet ad ꝑfectionem virtutis, vt patet * per Philoſ. in 2. Ethico. Sicut etiã peccare mẽte obſtinata, aggrauat pec I catum, & dicitur peccatum in Spiritum ſanctum, vt ſupra * dictum eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod authoritas illa eſt intelligenda de neceſſitate coactionis quæ inuoluntarium cauſat, & deuotionẽ excludit. Vnde ſignãter dicit, Ne iam non deuoti, ſed inuiti rem volũtariam faciamus. Neceſſitas autem voti per immobilitatem fit voluntatis, vnde & volũtatẽ confirmat, & deuotionem auget. & ideo ratio non ſequitur.

K AD SECVNDVM dicẽdum ꝙ neceſſitas coactionis, inquãtũ ẽ cõtraria volũtati, triſtitiã cãt ſm * Philoſ. Neceſſitas aũt voti in his qui ſunt bene diſpoſiti, inquãtum

F ¶ Et ex his patet ſolutio primę obiectionis, & ſimiliũ, aſſumẽdo pro regula, ꝙ qñ actus cadens ſub uoto non eſſet neceſſarius, ceſſante uoto, tunc tranſgreſſio unius eſſe ipẽ; qn uero eſſet neceſſarius, tunc ultra tranſgreſſionem uoti fieret cõtra illam uirtutem. Et inde eſt, ꝙ licet coniugatus, & non coniugatus haberent uotum caſtitatis, ſi coniugatus utat uxore ſua poſt uotum petendo debitum, peccat contra uotũ, & non contra caſtitatẽ. Non cõiugat* uero, ſi cognoſcat mulierem, peccat contra uotum, & contra caſtitatem.

¶ Secundæ quoque obiectionis patet ẽt ſolutio, quòd ſ. non eſt par ratio de præcepto, & uoto, licet uotum quædam ſingularis lex ſit, qm̃ ꝓceptum ordinatur ad uirtutem illam, cuius actum præcipit, cuius ſignum manifeſtum eſt, ꝙ iudex capiens in eccleſia homicidã, eſt ſacrilegus. Homo autem capiẽs nocturnum populatorem, & cognoſcens conſanguineã quarto gradu cõmittit inceſtũ, quem tñ non cõmitteret, ſi Eccleſia reſtringeret conſanguinitatẽ ad tertiũ ſolũ gradum. Committentes ſiquidem hæc, ſacrilegu, & inceſtuoſi dicuntur, & non rebellionis, aut inobedientiæ, hoc. n. teſtatꝰ ꝙ præcepta ordinant actum ad virtutem illam, cui ſubſternitur. Votum vero ordinat actum ad religionis virtutem, cui actum quem pro materia aſſumit, ſubſternit: quoniam nihil aliud votum facit, niſi quia aſſumit talem actum in materiã religionis, ſicut præceptũ ut dictum eſt, aſſumit talẽ actum in materiã talis, vel talis virtutis. Non eſt ergo in voto ſupererogationis, ſi ſimplex trãſgreſſio voti, in præcepto aũt eſt tranſgreſſio virtutis, & ſi cõtẽptus ꝓcepti adſit, eſt ẽt tranſgreſſio obedientię debitæ ſuperiori, cui cõtemptus opponitur, ꝙ in voti tranſgreſſione non habet locũ, quia non à ſuperiore, ſed à ſeipſo votum eſt, niſi forte adeſſet contemptus diuini præcepti de voto ſeruando.

D. 1175.
Cap. 8. circa princ. to. 6.
Capi. 84.
Ar. præcedẽ. ad 2.
Lib. 2. c. 4. tomo 5.
Q. 14. art. 1.
Loco citato in argumẽ.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ octauę Ar. ſextum.

IN ar. 6. eiuſdem q. 88. nota, ꝙ cum in 4. ar. de vtilitate voti, & in quinto de ſpecie bonitatis voti, in textu cõparatiua ſe

condum

voluntatem confirmat, nõ cauſat triſtitiã, ſed gaudium. Vnde † Aug. dicit in epiſtola ad Armentariũ, & Paulinam. Nõ te vouiſſe pæniteat, immo gaude iam tibi ſic non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Si tamẽ ipſum opus ſm ſe conſideratum, triſte, & inuoluntarium redderetur poſt votum, dũ tamen remanet voluntas votum implendi, adhuc eſt magis meritoriũ, quã ſi fieret ſine voto, quia impletio voti eſt actus religionis. q̃ eſt potior virtus quam abſtinẽtia, cuius actus eſt ieiunare.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ille q facit aliqd ſine voto, habet immobilem voluntatem reſpectu illius operis ſingularis qđ facit, & túc quádo facit, nõ aũt manet voluntas eius omnino firmata in futurum, ſicut vouentis, qui ſuam voluntatem obligauit ad aliquid faciendum, & antequam faceret illud ſingulare opus, & fortaſſe ad pluries faciendum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum votum ſolẽnizetur per ſuſceptionem ſacri ordinis, & per profeſſionem ad certam regulã.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ votum nõ ſolemnizetur per ſuſceptionẽ ſacri ordinis, & per profeſſionẽ ad certã regulã. Votũ.n. vt* dictũ eſt, eſt promiſſio Deo facta, ea vero quæ exterius aguntur ad ſolem

cundum bonitatẽ qõ agitur, an. ſ. ſit melius opus cum voto, quàm ſine. Et additur in titulo magis meritorium in habentibus charitatem, quorum ſolummodo opera ſunt meritoria.

¶ In reſponſione ad ſm eiuſdem 6. ar dubium occurrit, An ille quem pœnitet vouiſſe, ita ꝙ diſplicet ei vouiſſe, etſi eſſet in ſtatu libertatis, ſicut erat antequã vouiſſet, nollet uouere, ex quo tñ uoto aſtringitur, uult ſeruare uotum ſuum, peccet, & ſi peccat, an peccet mortaliter. Vr.n. ꝙ nõ peccet, qa velle ſuum fertur in obiectum licitum abſque aliqua mala circunſtãtia. Manifeſtaẽ aſſumptũ, qa idẽ eſt obiectũ illius, & obiectũ uni⁹ alteri⁹ nõ hñtis votũ, q refutat obligare ſe uoto, quẽ conſtat nõ peccare. Dña nãque inter iſtos duos non eſt ex parte obiecti, ſed ex parte modi uolendi: quia habens votum fertur in libertatem à voto conditionaliter, ſ. ſi eſſet in ſtatu libero, nõ habens vero votum fertur in libertatẽ abſolute, quia eſt in ſtatu libero.

† Epiſt. 45. non remote à fine, to. 2.

¶ In oppoſitum autem eſt, quia actus cadens ſuper materia repugnante, eſt malus, ſed actus pænitẽdi in propoſito cadit ſuper materia repugnãte, quia ſuper bono. ſ. voto emiſſo, pænitẽtia.n. nõ debet eſſe niſi mali præteriti. ergo hmõi pœnitentia peccatum eſt. Et videtur ꝙ ſit mortale, tum quia ex hoc ipſo quod habet materiam repugnãtẽ, eſt actus malus ex ſuo genere, tũ quia alioquin religioſus dolens ſe eſſe, fuiſſe, & fore religioſum, paratus tñ viuere religioſe ex quo eſt, eſſet in bono ſtatu. Dolor.n. iſte nihil aliud eſt, quàm pœnitentia uoti religionis, cum voluntate nõ uouendi religionem, ſi eſſet liber.

¶ Ad euidentiam horũ tria videnda ſunt. Primo, quid dicẽdũ ſit de pœnitentia uoti abſolute. Secundo, quid de pœnitẽtia voti talis: puta, religionis, uel peregrinationis. Tertio: quid de pœnitentia ſubſecutorum bonorum operum.

¶ Quo ad primum ſciendum eſt, ꝙ aliud eſt loqui de pœnitẽtia uoti, & aliud de pœnitentia eius qđ eſt fecisse uotũ. Nã pœnitẽtia uoti eſt dolere de promiſſione: qui aũt dolet de ꝓmiſſione, promiſſionem non ſeruat, vt patet in his qui de malis promiſſionibus propoſitis & deliberationibus dolentes ꝓpoſitum deliberationẽq; mutant, & promiſſionem non ſeruãt. Propter quod pœnitentia uoti peccatum mortale eſt manifeſte: ſed de tali pœnitentia non eſt præſens qõ. Pœnitentia aũt eius quod eſt feciſſe uotum, eſt dolor de præterita applicatione ſui ad uouendum, & nõ de uoto ipſo. Dolet.n. talis pœnitens, ꝙ ſe ſubiecit uoto, & non mutat propoſitum adimplẽdi ꝓmiſſa propoſita, & deliberata. Et de hac pœnitentia eſt præſens qõ, quæ uocatur abuſiue de uoto, quia eſt de uoto quoad eius ꝓmiſſionẽ. De huius igitur pœnitentia abſolute loquendo: dicendum eſt, ꝙ eſt de gñe actuũ, qui abſolute ſumpti male ſonãt, qui tñ adiunctis quibuſdam conditionibus honeſtanẽ. Sicut occidere hoiem, male ſonat, ſed ſi adiungantur debitæ cõditiones. ſ. ꝑ iuſtitiã &c. eſt actus honeſtus. Non ſolũ nãq; uotũ, ſ. ſed ẽt applicare ſe ad uouendum, eſt actus bonus, ac per hoc male ſonat, ꝙ ſit materia pœnitentiæ, qm̃ pœnitẽtia malorũ eſt, ſed ſi cauſæ aliquæ rõnabiles adiungant, poterit actus honeſtari. Neq;.n. emiſſio voti eſt ita de genere bonorũ, ut nõ poſſit licite eſſe materia actus nolitionis, ut patet in eo, q uult nõ uouere, ſeu refutat uouere. Nec obſtat ꝙ emiſiſſe uotum eſt præteritũ, quia eiuſdẽ rõnis eſt actus ꝑteritus, & futurus. Eiuſdẽ ſiquidem rõnis, eſt uelle occidere hominẽ, & velle occidiſſe hominẽ. Similiter non obſtat, ꝙ actus præteritus eſt iã acceptus, qm̃ ipſa acceptatio præterita, & futura eiuſdem eſt rationis, & idem eſt de ipſa iudiciũ, & applicatione ad uouendum. Rõ aũt quare aliquod bonum poteſt licite eſſe materia nolitionis, ac per hoc pœnitẽtiæ, eſt: quia tale bonum non eſt neceſſarium ad ſalutem. Quæ enim ſunt neceſſaria ad ſalutem, non poſſunt licite refutari, & ſimiliter non poteſt eorum eſſe pœnitentia ſine peccato mortali, vt patet.

¶ Quo ad ſm dña eſt inter uota maximorum, & diuturnorũ bonorum, & alia vota. Nam pœnitentia uotorum maximorum ac diuturnorum rõne ſuæ materiæ, infert remiſſiorem voluntatẽ in bono, quã fuerit, quæ ſine detrimento uirtutis perſeuerantiæ nõ eſt. Nam ubi prius iſte, quem mõ pœnitet feciſſe uotũ religionis, aut cõtinentiæ, perſeuerabat in cõplacentia inchoata vtriuſq; .ſ. eius quod eſt facere tale uotũ, & ipſius uoti, mõ mutata volũtate circa primum, nõ perſeuerat in illo, ꝙ eſt quaſi radix tãti boni. Et conſequẽter magis ex neceſſitate, quã amore perſeuerat in conſeruando continentiam, & religionẽ, quod ſine peccato ueniali non eſt, nec parui periculi ad diſponẽdum ad mortale. Cui.n. minus cõtinentia, aut religio placet, non facile tot pericula euadet, aut remedia opportuna ſuſcipiet, caſtigando corpus &c. Pœnitentia aũt aliorum uotorum, ut peregrinationis, ieiunii. & hmõi, rõne materiæ nõ inferunt remiſſiorem uoluntatem in bono, qm̃ ſunt particularia quædam parua bona, & conſtat facile aliquem iſta bona refutare propter meliora. Vnde huiuſmodi uotorũ pœnitentia nec rõne formæ nec rõne materiæ, eſt peccatum, ſi ex rationabili cauſa ſit, alioquin ueniale peccatum eſt.

457 Infra arti. 9. co. Et 4. diſt. 38. q. 1. ar. 2. q. 3. Et quolib. 3. art. 10. cor.

Art. 1. huius quæſt.

¶ Quo ad tertium, diſtinguendũ eſt, ꝙ aut pœnitentia eſt de operibus bonis factis ex uoto, ꝓſuppoſito uoto, & ſic eſt manifeſte peccatũ mortale. Hoc.n. nihil aliud eſt, quam dolere de præterita obſeruatione uoti, quam conſtat fuiſſe de neceſſitate ſalutis. Aut pœnitentia eſt de ipſis eiſdem operibus nõ ꝓſuppoſito uoto, ſed magis cum eradicatione voti. V.g. Plantauit quis arborem fructiferam in horto ſuo, multo tpe fruct⁹ protulit pœnitet poſt multum temporis dñum plantaſſe in ſuo horto arborẽ illã, velletq; caruiſſe ſemper illa arbore, & fructibus perceptis, potius quam habere illam cum fructib. Sic in propoſito, pœnitet aliquem ſe profeſſum eſſe, uelletq; nunq̃ profeſſum eſſe, non curans ꝙ etiam non feciſſet tot bona, quæ fecit ſeruando profeſſionem ſuam &c. Pœnitentia ſiquidem iſta nõ eſt de obſeruatione uoti, ſed de ipſa applicatione ad uotum cum ſubſecutis, nullo præſuppoſito uinculo. Et talis pœnitentia eiuſdem eſt rõnis, cum pœnitentia talis uoti, ſecundo loco diſcuſſæ. Ac per hoc, ſi habet pro materia maxima diuturnaq; bona, ut caſtitatem, uel religionẽ, pctm̃ tãto grauius eſt, quanto remotioris à bono uoluntatis eſt, dũ omnia refutare bona pacta ſi poſſet, infra latitudinem tñ uenialiũ ualde proximorũ caſui ad mortale. Si uero hẽt ꝓ materia, particularia parua bona, poſſet eſſe ſine peccato, ſi rationabilis cauſa ſubſiſteret. Et ex his patet reſponſio ad obiecta.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ octauæ Ar. ſeptimum.

IN ar. 7 q. 88. dubiũ occurrit, in quo cõſiſtit ſolẽnitas uoti. Et eſt rõ dubij, Tum ipſa rei obſcuritas, Tũ diuerſitas opinionũ, Tũ neceſſitas ſciẽdi hoc: qm̃ hinc multarũ q. ſolutiones pẽdẽt. Et ne in æquiuoco laboremus, quid nominis ꝓponamus. Solẽnitatis noie in ꝓpoſito nuncupamus illud, unde uotum hẽt quod dirimat matrimonium. In hoc enim ſecundum omnes differt uotũ ſolẽne a uoto ſimplici, quod uotum ſolemne non ſolũ impedit, ſed etiã dirimit matrimonium ſi contrahatur, ita quod matrimonium poſt cõtractum, eſt nullum, votũ aũt ſimplex, impedire ſolummodo matrimonium poteſt.

¶ Eſt igitur triplex de hoc opinio. Prima ẽ quod ſolẽnitas voti conſiſtit in benedictione, ſeu cõſecratione vouẽtis. Dupliciter.n. ſolẽnizatur votum. ſ. per profeſſionem religionis approbatæ, & per ſuſceptionem ſacri ordinis, & in ſuſceptione ſacri ordinis manifeſte interuenit cõſecratio vouẽtis. In profeſſio

ne

Digitized by Google

ne vero interuenit benedictio, vt patet ex 6. c. Eccleſiaſticæ hierar. vbi ritus conſtituendi monachū ponitur, & in pontificali, ſeu ordinario Romanæ Eccleſiæ, vbi etiam ordo conſtituēdi monachum habetur, licet aliter quam tpe Dionyſii hebat.

¶Sed hęc opinio falſa eſt, tum qm̃ ſolemnitas uoti non cōſiſtit in eo, ſine quo votum ſolēne inuenit̄, ſed votum ſolemnę religionis ſine omni bn̄dictione vouentis inuenitur. ergo ſolemnitas eius non conſiſtit in benedictione vouētis. Patet minor dupliciter. Primo, q2 profeſſio tacita, uolūtate deliberata, acceptata eſt vere votum ſolemne, nō præſumptū, ſed vere actū, & tñ ſine omni benedictione fit. Secūdo, q2 profeſſio explicita nō fit i omnibus religionibus approbatis cū benedictione, vt patet in ordine Prædicatorum, vbi ſolæ veſtes benedicunt̄ poſt profeſſionem immediate, ita ꝙ etiā hoc fit poſtquam eſt ſolēni voto alligatus ille cuius veſtes benedicuntur. Tum, quoniā ſolemnitas uoti non cōſiſtit in eo, cū quo ſtare pōt, ꝙ uotum coniunctum ſit ſimplex: ſed conſecratio ſacri ordinis eſt huiuſmodi, quod cum ipſā ſtare poteſt, ꝙ uotum continentiæ illi annexum ſit ſimplex: ergo ſolemnitas talis uoti non conſiſtit in conſecratione. Patet minor ex hoc, ꝙ Eccleſia poſſet ſtatuere, ꝙ de cætero ſuſcipiētes ordinem ſacrum, non niſi ſimplex votum cōtinētiæ emittāt. Tunc. n. quilibet uoueret caſtitatē ſuſcipiendo ſacrū ordinē, & tñ non niſi ſimplex uotum haberet. Tum, qm̃ concurrentibus ſimul uoto, & conſecratione, ſeu uoto religionis, & bn̄dictione, ſemota Eccleſiæ inſtitutione, aut approbatione, nō cōſtituit̄ uotū ſolēne, ut patet ex eo, ꝙ ſiquis ſecluſo Eccleſiæ ſtatuto ſuſcipiēs ſubdiaconatū, ut totaliter ſacris mācipareẽ voueret continentiā, non ppea aſtringereẽ uoto ſolemni, & tñ concurrerent ſimul conſecratio, & uotū rōne cōſecrationis emiſſum. Et ſimiliter, ſi quis profiteret̄ aliquā religionē quæ nunc eſt approbata ſemota approbatione, puta ꝙ deſineret eſſe approbata, & poſt aliquis eam profiteret̄, & benediceretur, vt de monachis eſt ordinatū, non ppea aſtringereẽ uoto ſolēni. Nō habet ergo uotū cōtinentiæ ex hoc, ꝙ fit cū ſuſceptione ſacri ordinis, ꝙ ſit ſolēne: neque uotum religionis ex hoc, quòd fit cum benedictione, quòd ſit ſolemne.

Non complenit morte puentus.

¶Secunda aūt opinio eſt, ꝙ ſolemnitas uoti conſiſtit in exhibitione ſuiipſius, ita ꝙ uotum ſimplex habet ſolam pmiſſionem: votum aūt ſolēne habet pmiſſionē & exhibitionē, non promiſſorū in ſeipſis, ſed in ſua radice. quia hēt exhibitionē ſuiipſius in nouo ſtatu, in quo radicaliter continent̄ oīa promiſſa. Nam & qui pfitetur religionē, & qui ſuſcipit ſacrū ordinē, nō ſolū promittit ſeruire &c ſed ipſo facto mutat ſtatū, quis nō mutaret veſtes, habitationē, cōuerſationē, vt patet.

¶Sed nec hæc opinio eſt vera: qm̃ mutatio ſtatus, mācipādo hominem ad diuinum cultum & religioſa opera, ſtare pōt cū voto ſimplici, vt patet, ſi Eccleſia inſtitueret, ꝙ in ſacro ordine, & religione aliqua uotū ſimplex fieret. Et rurſus in ſacro ordine mancipat̄ homo ad diuinum cultū ſine dependentia ab annexo uoto, vt patet in Eccleſia primitiua & oriētali uſque in hodiernum diem. In religionibus vero quantumcunque aliquis exhiberet ſeipſum, & uoueret, niſi Eccleſię authoritas interueniret, nūq̃ uotū religionis eſſet ſolēne, vt patet de

F votis profitentium religionē nō approbatā, quamuis ſanctā.

¶Eſt igitur tertia opinio, quæ eſt veritas, ꝙ ſolenitas uoti cōſiſtit in hoc, ꝙ Eccleſiæ authoritate ſtatutum eſt tale uotū eſſe ſolēne. ſ. per quod homo inhabilis eſt ad matrimonium, vt in voto ſacri ordinis, & in voto regularis obedientiæ, caſtitatis paupertatiſq;, vt eſt votum religionis. Probatur aūt hoc eē verū tum ex eo, ꝙ Eccleſia poſſet ſtatuere ꝙ quicumque coram tribus uoueret continentiam, faceret votū ſolēne continētię, ita ꝙ ipſo facto eſſet voto ſolemni aſtrictus ſicut ſtatuit, ꝙ quicūque ſuſcipit ordinem ſacrum, emittat uotū continētiæ, quod voluit Eccleſia eſſe ſolēne. Conſtat aūt ꝙ ra cā dicti ſtatuti nulla benedictio, nulla conſecratio, nulla mutatio ſtatus, niſi conſequens dictum votū interueniret. Sola ergo Eccleſiæ authoritate pueniente uotū, quod in ſe eſſet ſimplex, eſt ſolemne.

¶Et confirmatur hoc ex profitentibus tria vota de facto, hoc eſt ſine Apoſtolica autoritate. ſ. obedientiæ, paupertatis, & caſtitatis in religione nō approbata ad hoc ꝙ ſit ſimpliciter religio, vt multis ploius tertii habitus ex deuotionis feruore inuentum eſt contigiſſe. Huiuſmodi n. uota non excedunt vim uoti ſimplicis ex hoc ſolo, ꝙ authoritas Eccleſiæ deeſt. Secus autem eſſe de eiſdem perſonis tertij habitus tria religionis vota profitentibus de licentia ſedis Apoſtolicę Sixtus quartus per bullam declarauit. Et I hoc eſt, qđ in ſexto Bonifacius octauus determinauit dicens, ꝙ ſolēnitas voti ſola Eccleſiæ inſtitutione eſt inuēta. Et ppterea Apoſtolica authoritate decreuit duo tm̃ vota eſſe ſolēnia. ſ. religionis approbatæ, & ordinis ſacri. Et ſi contra dictā doctrinā obiciat̄, ꝙ cōtradicat authori in litera, quo ad primæ opinionis reiectionē, & in 4 ſen. diſt. 38. tam quo ad ſecundæ opinionis refutationē, ꝙ quo ad tertiæ opinionis aſſertionē. Rn̄deo ꝙ q̃tum ad primā opinionē ſpectat, in æquiuoco forte ſumus, q2 author de ſolēnitate cæremoniali de facto ordinata in hmōi uotis adhibenda loquitur, ego aūt de ſolēnitate, qua ipſum uotū abſolute in ſe habet, ꝙ ſit ſolēne. Verūtñ de benedictione cuius meminit in litera, latior erit ſermo.

¶Quantū vero ad ſcđam, & tertiā opinionē, nō contradico authori. Ad cuius euidentiā ſcito, ꝙ exhibitio ſuiipſius, & ſtatutū Eccleſiæ, poſſunt dupliciter cōſiderari. ſ. ſeorſum: & ſic neutrū ſufficit ad ſolēnitatē uoti. Et ppea ſecunda opinio ponēs E in ſola exhibitione conſiſtere ſolemnitatem, refutata eſt, & ab ipſo authore refutatur 4 ſent. di. 38. q. 1. ar. 2. q. 3. dum dicit ꝙ quantumcunque aliquis profiteatur, niſi ſeruato poſitiuo iure hoc faciat, non eſt uotū ſolēne. Propterea quoque tertia opinio ab authore ibidē refutatur, ꝙ. ſ. ſuper ſimplici ſtatuto Eccleſiæ fundatur. Oportet nāq; iuxta ſcđm diſtinctionis ppoſitæ membrum, ambo ſimul concurrere. ſ. & Eccleſiæ authoritatem, & ex parte uouentis impotentiā tradendi ſeipſum alteri, quæ impotentia, quia negatio eſt, fundatur ſuper affirmatione, aut approbatæ exhibitionis ſuiipſius, vt author voluit, & rōni conſonat, quaſi Eccleſia pp hoc inhabilitet ad carnis, ſeu mundi opera, quia approbat exhibitionē ad Dei cultum, ſeu famulatum, aut approbati ſic voti, ut ex hoc ipſo, ꝙ uotū eſt ſic, hoc eſt, cū inhabilitatione uouētis ad matrimoniū &c. approbatū prius ab Eccleſia, impotētia illa cōſequat̄. Vtroque ſiquidem

nitatem pertinentia, non videntur ordinari ad Deum, ſed ad homines. ergo per accidens ſe habēt ad votum. non ergo ſolemnitas talis eſt propria conditio voti.

¶2 Præt. Illud qđ ptinet ad cōditionē alicuius rei, vr̄ poſſe cōpetere oībus illis, in quibus res illa inuenitur, ſed multa poſſunt ſub voto cadere, quæ non pertinēt neq; ad ſacrum ordinem neq; pertinēt ad aliquam certam regulam, ſicut cū quis vouet peregrinationē, aut aliquid hmōi. ergo ſolēnitas quæ fit in ſuſceptione ſacri ordinis, vel in profeſſione certæ regulæ, non pertinet ad conditionem voti.

¶3 Præt. Votū ſolemne idē vr̄ eſſe, qđ votū publicū, ſed multa alia vota poſſunt fieri in publico, quā votū, qđ emittitur in ſuſceptione ſacri ordinis, vel pfeſſione certæ regulæ, & hmōi etiā vota poſſunt fieri in occulto. ergo nō ſolum huiuſmodi vota ſunt ſolemnia.

SED CONTRA eſt quod ſolum huiuſmodi vota impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt iam contractum, qđ eſt effectus uoti ſolemnis, vt infra* dicetur in tertia huius operis parte.

RESPON. Dicendum, quòd vnicuiq; rei ſolēnitas adhibet̄ ſcđm illius rei conditionem, ſicut alia ē ſolēnitas nouæ militię. ſ. in quodā apparatu equorū, & armorum, & cōcurſu militū, & alia ſolemnitas nuptiarum, quæ conſiſtit in apparatu ſponſi, & ſponſæ, & conuētu propinquorum: votū aūt eſt promiſſio Deo facta. G Vnde ſolēnitas voti attendit̄ ſcđm aliquid ſpirituale, quod ad Deum pertineat. i. ſcđm aliquam ſpiritualē benedictionē, vel conſecrationem, quæ ex inſtitutione Apoſtolorū adhibetur in profeſſione certæ regulę, ſecundo gradu poſt ſacri ordinis ſuſceptionē, vt dicit Dionyſ. 2. cap. Eccleſiaſticæ Hier. Et huius rō eſt, quia ſolēnitates nō cōſueuerunt adhiberi, niſi quādo aliqs totaliter mācipatur alicui rei. Nō. n. ſolēnitas nuptialis adhibet̄, niſi in celebratione H matrimonij, quando vterq, cōiugū ſui corporis poteſtatē alteri tradit. Et ſimiliter voti ſolēnitas adhibet̄, qñ aliquis p ſuſceptionē ſacri ordinis diuino miniſterio applicat̄: et in profeſſione certæ regulæ, quādo p abrenuntiationem ſeculi, & propriæ voluntatis ali-

Digit

quis ſtatũ perfectionis aſſumit.

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ hmõi ſolẽnitas pertinet non ſolũ ad homines, ſed ad Deũ, inquãtũ habet aliquam ſpiritualem conſecrationẽ, ſeu benedictionẽ, cuius Deus eſt author, etſi homo ſit miniſter, ſ͠m illud. Nu. 6. Inuocabũt B nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicã eis. & ideo votũ ſolẽne habet fortiorem obligationẽ apud Deũ, q̃ votũ ſimplex, & grauius peccat q illud trãſgreditur. Quod autem dicitur, ꝙ votum ſimplex non minus obligat apud Deum, quam ſolemne, intelligendum eſt quantum ad hoc, quòd vtriuſque tranſgreſſor peccat mortaliter.

Ad secvndvm dicẽdũ, qđ particularibus actibus nõ cõſueuit ſolẽnitas adhiberi ſed aſſumptioni noui ſtatus, *vt dictũ ẽ. Et ideo cum quis vouet aliqua particularia opera, ſicut aliquam peregrinationem, vel aliqđ ſpeciale ieiuniũ, tali voto nõ congruit ſolẽnitas, ſed ſolũ voto, quo quis totaliter ſe ſubiicit diuino miniſterio, ſeu famulatui, in quo tamen voto quaſi vniuerſali multa particularia opera comprehẽduntur.

Ad tertivm dicendum, ꝙ vota ex hoc quòd fiũt in publico poſſunt habere quãdã ſolẽnitatẽ humanã, nõ aut ſolemnitatem ſpiritualem, & diuinam, ſicut habẽt vota præmiſſa, etiam ſi corã paucis fiãt. Vnde aliud eſt votum eſſe publicum, & aliud eſſe ſolemne.

ſiquidẽ mõ Eccleſia facere põt, ex quibus patet primo, ꝙ ad A ſolemne votũ duo exiguntur tm̃. Nã ex parte vouẽtis requiritur ꝙ voueat: ex parte autẽ Eccleſiæ, ꝙ votũ ſit inhabilitãs hominem ad matrimonium &c. Hanc.n. inhabilitantẽ vim nõ poſſe votum ex priuata poteſtate habere, ſed ab Eccleſia ſolũ manifeſte patet ex eo, ꝙ ſublata Eccleſiæ approbatione, & inſtitutione, quantumcunque aliquis ſuſcipiẽdo ſubdiaconatum voueret caſtitatem, & quicumq; alius profeſſionem alicuius religionis faceret, nunquam ſolemni voto ligaretur, numquam inhabilis eſſet ad matri- D.1204. monium: quãuis peccaret contrahendo, vtpote cõtra votum ſimpliciter agens, & in hac vi conſiſtit ſolẽnitas voti. Patet ſecundo, ꝙ hæc vis inhabilitãs ſ͠m præſentes Eccleſiæ inſtitutiones cõuenit voto rõne exhibitionis ipſius vouẽtis ad cultũ ordinis ſacri, vel famulatũ religionis approbatæ. Cuius ſignum euidens eſt, qđ ſi quis ſuſciperet ordinẽ ſacrum à non epiſcopo, ac per hoc nõ C ſuſciperet vt in veritate ſacrum ordinẽ, non aſtringeretẽ voto ſolẽni ad caſtitatẽ. Hoc.n. ideo eſt, quia Eccleſia vim inhabilitantem ſtatuit in uoto mediante ordine, & ſimile eſt de ꝓfeſſione oino inualida. Et ꝓpterea ius canonicum, & oẽs dicũt, quod votũ ſolemnizatur per ſuſceptionem ordinis ſacri, vel per ꝓfeſſionẽ religionis approbatæ. Patet tertio ꝙ hæc vis inhabilitans non neceſſario exigit talẽ exhibitionẽ ad hoc, qđ poſſit ineſſe voto ex noua cõſtitutione Eccleſiæ quĩ poſſet Eccleſia ſtatuere, ꝙ vouens coram tribus continentiam emittere, intelligatur votum inhabilitans ad matrimonium, ſeu votum ſolemne continentiæ, quod idem eſt. Et ex his igitur apparet quod omnes opiniones aliquid veri dixerunt, & ꝙ doctrina hæc non contrariatur authori.

¶In eodẽ 7. art. tam in corpore, q̃ in reſpõſione ad primũ, aduerte, ꝙ in voto ſolemni per ſuſceptionẽ ſacri ordinis, manifeſte inuenitur aliquid aliud a voto ſpectãs ad Deũ. ſ. ipſe or- D do ſacer. In voto autẽ profeſſionis, benedictio ſpiritualis, cuius meminit author, nõ inuenitũ vniuerſaliter ut cõſuetudo Eccleſiæ teſtetur. Non.n miniſtri Eccleſiæ inuocãt, vt Deum benedicere putemus, iuxta authoritatẽ literę, quæ nõ adducitur ab authore ad probandũ, ꝙ in ꝓfeſſione fiat benedictio, ſed ad hoc qđ quũ per miniſtros Eccleſiæ fit benedictio, Deus eſt qui benedicit. Quare aũt author benedictionem ad votũ ſolemne omnis approbatæ religionis extẽderit, ratio eſſe vr̃, quia attendit ad id qđ de iure fieri debere tenetur, & non ad id quod fit: quaſi pręſumatur, ꝙ ꝓfitẽtes abſq; benedictione, intelliguntur profiteri cũ benedictione, ſicut ab Apoſtolis, & Eccleſia inſtitutum eſt de monachis. Sicut profitẽtes tacite ꝑ habitus geſtationẽ poſt annũ &c. pręſumuntur vouere ſolẽniter, ſicut ab Eccleſia inſtitutum eſt. Ratio vero, quare benedictionem huiuſmodi tãti fecerit videtur eſſe, quia aliter ſtabiliter fundare indiſpẽſabilitatem voti ſolẽnis religionis iuxta decretalem allatam inferius in ar. 11. non poterat. E

¶Ad cuius clariorẽ notitiã ſcito, qđ in votis ſolẽnibus, q̃ habet Eccleſia, vidit author tria inueniri. ſ. votũ, mãcipationẽ ad diuinum cultum, ſeu famulatum, & cõſecrationẽ, ſeu benedictionẽ. Et ſupponit, vt inferius patet, qđ votum religionis eſſet indiſpenſabile per quãcunq; Eccleſiæ authoritatẽ, & propterea oportuit ꝙ indiſpẽſabilitatem fundaret ſuper aliquo ꝙ nõ ſubiiceretur eccleſiaſticæ authoritati quo ad illius mutationem. Et quĩ tam votum, quã mancipatio ad Dei famulatum, vtpote hominum opera, ab eccleſia mutari poſſunt, ad opus Dei recurſum habuit. ſ. cõſecrationem, & benedictionẽ, vt in his conſtituendo ſolemnitatẽ voti, indiſpẽſabile cõcluderet votum ſolemne quo ad id, qđ per ſe ad ſolẽnitatẽ ſpectat, vt in dicto articulo inferius patet. Hæc eſt radicalis rõ, quæ coegiſſe videtur authorem ad ponẽdum, ꝙ ſolẽnitas voti conſiſtit in cõſecratione, vel benedictione diuina. Altera au- A tem rõ, quæ in hac litera aſſertur ex ſimilitudine ſolẽnitatũ in alijs actibus ſeu ſtatibus. ſ. militiæ, & nuptiarũ, fundata ſuper ratione cõi, quia. ſ. ſolẽnitas vnicuique rei adhibetur ſ͠m illius rei cõditionem efficaciter infert ꝙ ſolemnitas cæremonialis in voto debet fieri ſecundum aliquid ſpectans ad Deũ, puta, ſ͠m puritatem mentis, confeſſionẽ, & cæremonias eccleſiaſticas ad Dei cultũ ꝑtinentes, ſicut & ipſum votum ad Dei cultum pertinet, cũ ſit religionis actus. In corp art. Hoc.n optime infertur ex rõne, & ſimilitudine militiæ, & nuptiarũ: ſed toto hoc conceſſo, non habeẽ ꝙ ſolẽnitas, qua votum habet vim dirimẽdi matrimonium conſiſtat in his cæremonijs, aut diuino effectu ꝑ eas. Videtur ſiquidẽ mihi, ꝙ hoc in loco diſtinctio illa locum habeat. ſ. de prima impoſitione nois de tranſlatione eius ad aliud ſignificãdũ. Solẽnitas nãque ſi ſ͠m ꝓpriã ſignificationẽ ſumitur, cæremonialia, & pcipue ſacra importare videt, quæ ſingulari quodam tempore fiunt, & inde trãſlatũ eſt C ad alia. Et a conſuetudine Eccleſiæ factum eſt, vt cum de voto agitur: ſignificet in voto vim dirimẽdi matrimonium, ſeu id vñ votum habet vim talẽ. Vnde author ad propriã vocabulĩ ſignificationem more ſuo aſpiciens, & in cęremonialibus ſignificatis nomine ſolemnitatis, diuinum opus cõtemplatus, ad ipſum diuinum opus, ſ. ſpiritualem benedictionem ſolemnitatis nomẽ applicauit volẽs quod ex tali diuino opere votum habeat vim dirimendi matrimonium &c. Vt autẽ ex dictis patet, hæc benedictio nõ inuenitur in omni vero voto ſolemni. Et vbi inuenitur per accidens ſe habet ad ſolemnitatẽ voti non cæremonialem, ſed legitimam, de qua eſt quæſtio, quæ voti ſolẽnitas ideo vocari poteſt legitima, quia lege ſancita, & hoc nomine nũcupata, legis vim habet. Hæc aũt ideo dicta ſint, vt mens literæ percipiatur, & vt ſcias ſolemnitatẽ duplicem eſſe in voto. ſ. cęremonialem, & legitimam, quæ ra- D tione cæremoniarum adiunctarum ſortita videtur nomen ſolemnitatis. Sed de nomine non eſt quæſtio, ſed de re.

¶In eadem reſpõſione ad primum eiuſdem ſeptimi articuli, dubiũ occurrit, An diſtinctio voti ſimplicis, & ſolẽnis ſit ſpecifica, ſic, ꝙ tranſgreſſor vtriuſque ſimul incurrat deformitates duarum ſpecierum. verbi gratia. Habens votum ſolẽne & ſimplex continentię, ſi fornicatur, peccet cõtra continentiam latriam voti ſimplicis latriam voti ſolemnis. Apparet enim ex dictis authoris in 4. diſ. 38. quod diſtinguantur hæc vota ſpecie, ſicut vegetatiuum, & ſenſitiuũ, & conſequenter, ꝙ duarũ ſpecierum mala incurrat trangreſſor utriuſque.

¶In oppoſitum uidetur eſſe, quia nihil eſt uinculi, nihil virtutis in voto ſimplici, quod non ſit in ſolemni. Et ſimiliter quicquid tranſgreſſionis eſt in voti ſimplicis violatione, clauditur in violatione ſolemnis. Nulla ergo alia additur deformitas ex violatione ſimplicis voti de eodem.

E ¶Ad hoc dicitur, quod quẽadmodum oculus hoĩs, & oculus leonis ſunt eiuſdem ſpeciei, inquantum ſunt potentiæ viſiuæ propter identitatem formalẽ obiecti vtriuſque, puta, coloris: potentiarũ.n. diuerſitas, vel identitas formalis, penes obiecti formalis diuerſitatem, vel identitatem attendiĩ. Et ſunt diuerſarũ ſpẽrũ, inq̃tũ ſunt naturalia membra hoĩs, & leonis, iuxta illud Auer. in 1. de anima. Membra hominis, & membra leonis differunt, qa anima hominis differt ab anima leonis. Hęc ſiquidẽ diſtinctio ex parte ſubiecti, ſeu habẽtis, ſe tenet, ita votum ſolemne, & uotum ſimplex, ſi ad actus referantur, ꝓſuppoſita identitate materiæ, eiuſdem ſunt ſpeciei, quoniã utrũque cultum Deo affert promittendo idem. Si autem referãtur ad uouentem, ſic claudũt in ſe diuerſitatẽ ſpecificã, ſaltem ꝑ ꝑ inhabilitatem uouentis ad oppoſita, puta, ad matrimoniũ, ad habendum propriũ &c. Propter quod uotum ſolemne dicit habere plene uim obligatiuam, ſimplex autem non, quĩ ſimplex votum cõtinentiæ ſic obligat ad cõtinentiã, ꝙ relinquit poten-

potentiam ad matrimonium, & eius opus. Solẽne aũt ſic obligat, ꝙ vouẽs eſt inhabilis ad matrimoniũ, & eius opus, ita ꝙ ſi contrahat, matrimonium eſt nullũ, & ſi vtatur illo, peccat mortaliter, etiam reddendo debitum. Et quia diſtinctio ſpecifica vitiorũ ex parte obiecti attenditur (vnde non eſt hic diuerſitas) ideo eiuſdẽ ſpeciei eſt tranſgreſſio voti ſolẽnis ſolum, & coniuncti cum voto ſimplici præcedente, vel ſequente. Immo eiuſdẽ eſt ſpeciei tranſgreſſio ſolemnis & ſimplicis, & differunt ſolũ ſm magis & minus graue. Vnde in litera dicitur, ꝙ grauius peccat, qui ſolemne tranſgreditur. Ad obiectionem autem ex 4. ſentent. dicitur, ꝙ diſtinctio ſpecifica, qua ſenſitiuũ in homine differt ſpecie a ſenſitiuo puro, puta in leone, non eſt ex parte obiecti, ut patet de oculis, & cæteris ſenſibus, ſed ex parte habentis. Vnde ex hoc non habetur aliquid contra determinationem factam.

476
Infr. q. 189. arti. 5. Et 4. di. 31. art. 4. & diſt. 38. q. 1. art. 1. q. 3. Et opuſ. 17. c. 11.

ARTICVLVS VIII.

Vtr illi, qui ſunt alterius ſubiecti, impediantur à vouendo.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ illi, qui ſunt alteri' poteſtati ſubiecti, non impediantur a vouendo. Minus.n. viculũ ſuperatur a maiori, ſed obligatio qua quis ſubijcitur homini eſt minus vinculũ, quã votũ per quod aliquis obligatur Deo. ergo illi, qui ſunt alienæ poteſtati ſubiecti, non impediuntur a vouendo.

¶ 2 Præt. Filij ſunt in poteſtate patris, ſed filii poſſunt ꝓfiteri in aliqua religione etiam ſine voluntate parentum. ergo nõ impeditur aliquis a vouendo per hoc, quod eſt ſubiectus poteſtati alterius.

¶ 3 Præt. Maius eſt facere, quã ꝓmittere, ſed religioſi qui sũt ſub poteſtate prælatorũ, poſſunt aliqua facere ſine licentia ſuorũ prælatorũ, G puta, dicere aliquos pſalmos, vel facere aliquas abſtinẽtias. ergo videtur quod multo magis poſsũt huiuſmodi Deo vouendo promittere.

¶ 4 Præ. Quicunq; facit, quod de iu

¶ Super queſtionis octogeſimæ octauæ Articu. octauũ.

IN art. 8. eiuſdẽ 88. q. dubium occurrit, An uotum ſubditi de eo, in quo ſubijcitur, obliget ſubditũ ad mortale antequã innoteſcat ſuperiori. Verbi gratia. Vouet religioſus quotidie dicere ſeptẽ pſalmos pænitenciales, nec hoc uotũ indicat prælato ſuo, ſi interim tranſgreditur tale votũ, an peccet mortaliter. Videtur.n. quod nõ peccet, ſaltem mortaliter, quia tale uotũ uſque quo innoteſcat prælato, nõ eſt firmũ, ut patet, & in litera dicitur in reſpõſione ad tertium & ad quartum. Et ſi nõ eſt firmũ, ergo non eſt uotum, quoniã de ratione voti eſt firmitas. Et ſi non eſt uotum: ergo nõ habet vim obligatiuã ad mortale. In oppoſitum eſt: quia uotum conditionatum extãte conditione obligat ad mortale, ſed hmõi uotum eſt conditionatum, ut in litera dicitur in reſponſione ad ultimũ, & conditio extat, nã conditio ſubintellecta eſt, ſi ſuperior nõ cõtradixerit, & hæc extat quandiu ſuperior neſcit tale uotũ. ergo huiuſmodi uotum obligat ad mortale neſciente ſuperiore.

¶ Ad euidẽtiam huius difficultatis ſciẽdum eſt, ꝙ bonum ſupererogationis quod ſubditus uouet, põt dupliciter ſe habere ad ſubditum uouẽtem. ſ. ut inhibitum in cõmuni, uel in particulari, uel ut non inhibitũ. Habet enim ſe ad religioſum, ut inhibitum in cõi, opus peregrinationis, quia nõ poteſt ſine licẽtia exire clauſtrũ, ut inhibitũ uero in particulari, opus mortificationis uerberando ſe, & huiuſmodi, ſi a prælato prohibẽtur fieri ſine ſua licẽtia. Vt nõ inhibitũ uero opus orationis, quando ſibi uacat. Si igitur ſubditus uouet opus ſupererogationis inhibitũ, ſubintelligitur conditio affirmatiua. ſ. ſi ſuperior cõſenſerit, quia aliter materia uoti non eſſet opus uirtuoſum. Opus enim inhibitũ ſtante inhibitione conſtat non eſſe opus uirtuoſum. Votũ autem eſt promiſſio facta Deo, & nõ debet eſſe ridiculoſa. Vnde tenetur ſubditus conſenſum ſuperioris requirere, antequam ſit in mora perſoluẽdi votum. Niſi.n. ipſe ſuperiorem teneretur requirere de relaxanda inhibitione, ſeu concedenda licẽtia, uana & ridiculoſa eſſet promiſsio. K

¶ Et confirmatur, quia in promiſſione quæ fit homini cũ conditione, ſi conſenſerit amicus, uel cognatus &c. aũt implicite ſubintelligit quis debeat requirere conſenſum, aut ſpecificatur quis teneatur, ſi inter rõnales homines fit cõtractus. In uoto aũt inter hoĩem & Deũ fit quaſi contractus quidã, & cũ nõ expectetur quod Deus procurare debeat cõſenſum ſuperioris, reſtat vt uouens teneatur ad ſuperioris conſenſũ requirendũ. Tẽpus aũt requirendi, ut dictum fuit, eſt antequã ſit in mora impiẽdi promiſſum. Si aũt ſubditus vouet Deo opus ſupererogationis non inhibitum, tunc cõditio ſubintellecta eſt negatiua. ſ. ſi non contradicat ſuperior. Et rõ eſt, quia actus ſupererogationis, qui eſt in poteſtate ſuperioris nõ inhibitus, ẽ vere actus uirtutis, & ſtãte cõditione nõ inhibitionis, eſt in poteſtate uouentis durãte cõditione. ergo põt eſſe materia voti. Nõ requiritur ergo ad hoc, quod tale uotũ ſit vere uotũ cõditionatũ, cõſenſus ſuperioris, quoniam in nullo poteſtatem ſuperioris lędit.

F ¶ Et propterea ad dubiũ motum dr̃, ꝙ ſi ſubditus quicunque puta, puella, vxor, religioſus &c. voueat nõ inhibita, quę ſunt in poteſtate ſuperioris, tenetur ea implere, ſuperiore nihil de hoc ſciẽte, & peccat mortaliter trãſgrediendo, durãte cõditione nõ cõtradictionis ſuperioris. Et ad obiectionẽ in oppoſitũ dicitur, ꝙ votũ tale non eſt firmũ ſimpliciter, & abſolute, quia nõ habet materiam quæ abſolute ſit in poteſtate vouentis, ſed in poteſtate alterius, eſt tñ firmũ durante conditione, & propterea obligat durante conditione & non obligat abſolute. Et ex his patet ſenſus literę, & quare author ſub diſiunctione ponat conditionẽ affirmatiuã, & negatiuã dicendo, Si ſuperiori placuerit, vel non renitatur. Facta eſt.n. hæc diſiunctio propter diuerſam diſpoſitionẽ materiæ ꝓmiſſæ ſm eſſe inhibitũ, vel non eſſe inhibitũ, vt declaratum eſt.

¶ Sed his ocurrit dubiũ nõ pertrãſeundũ ſilẽtio, An ſuperioris conſenſus: vel cõtradictio in votis ſubditorum referatur ad opus, quod ẽ materia voti, an ad vinculũ voti. Eſt nãq; dubitare de hoc, quærere, cũ quis ſit ſubditus vouet, uerbi gratia peregrinationẽ uel ieiuniũ, ſi ſuperior negat licentiã peregrinãdi, aut inhibet ieiuniũ, an teneatur manifeſtare ſuperiori uinculũ H facti uoti de hoc, an ſufficiat, ꝙ ſuperior neſciẽs cõtradicat operi. Ex hac ſiquidem cognitione multa dependent. Videtur.n. ꝙ contradictio, uel diſſenſus referatur ad uinculum uoti, quia contradictio ſuperioris nihil aliud eſt, quã irritatio uoti, nõ irritatur autẽ uotum à ſuperiore neſciente. Et confirmatur: quia numeri trigeſimo, ubi de hmõi uotis eſt ſermo, cõſenſus, uel cõtradictio ſuperioris refertur manifeſte ad uotũ, ut patet ibi in litera de patre reſpectu puellæ, & uiro reſpectu uxoris.

¶ In oppoſitũ aũt eſt, quia oppoſitorum eadẽ eſt rõ: ſed ad cõſtituendũ uotũ cõditionatũ ualidũ, ſufficit ſuperioris conſenſus ad opus ut patet ex dictis. ergo ad deſtruendã obligationem huiuſmodi uoti, ſufficit ſuperioris diſſenſus reſpectu operis.

¶ Ad hoc, dr̃ ꝙ quia cõſenſus, uel diſſenſus ſuperioris exigitur ad uotũ rõne materiæ, quia. ſ. id quod uoto promittitur, eſt in poteſtate ſuperioris, & ad hoc quod ſit materia uoti, oportet quod ſit actus I uirtutis, nec põt eſſe actus uirtutis, niſi ſit à ſuperiore nõ inhibitus, iõ cõtradictio, vel cõſenſus ſuperioris directe ad opus reſpicit, quod eſt voti materia. Et propterea ſi opus inhibetur, deſinit eẽ materia voti, durãte inhibitione. Et obligatio voti nõ ſe extendit ad illud, ſi opus nõ inhibetur, iã habet materia voti, & obligatio voti extẽdit ſe ad illud, durãte nõ inhibitione. Ex eo aũt quod ceſſat obligatio voti rõne materiæ ſubtractæ ab eo cuius eſt, ſequitur quod nõ tenetur indicare voti ſui vinculũ ſuperiori: quia indicatiõe opus eſt, quando obligatio remaneret reſpectu illius operis tunc exequendi, nõ aũt quando deſinit eſſe. Sicut nec habens votum ſimplex cõtinentiæ tenetur cõiugi indicare votũ ſuũ, ſed põt licite reddere debitũ eadẽ rõne, quia. ſ. actus concubitus reddẽdo debitum, deſinit eſſe materia voti caſtitatis, durãte cõiugio. Nec obſtat ſi dicatur, quia ſi indicaret voti ſui vinculum ſuperiori inhibenti opus, forte cõcederet illud, quia K licet hoc forte accideret, nõ tñ ad hoc tenetur ex vi voti. Sicut nec talis coniux tenetur petere à cõiuge, quod nõ teneat reddere debitum, vel quod non petat debitum. Et rõ eadẽ eſt quæ iã dicta eſt, quia. ſ. obligatio voti deficit ꝓpter ſubtractionẽ materiæ, durãte tali ſtatu, ſeu inhibitione. Dixi aũt ex ui uoti, quia ſecus eẽt quando intẽtio alicuius uouẽtis fuiſſet obligare ſe ad manifeſtãdũ uotũ illi in cui' poteſtate eſt materia quã ꝓmittit.

¶ Ad obiectionẽ uero in oppoſitum dr̃, quod aliud eſt uotũ irritare, & aliud eſt uotum deſinere ab obligatione totaliter, uel nunc ꝓpter defectum materię totaliter, vel ad tempus. Irritatio namque requirit notitiã uoti, aut ſaltem ſuperioris uoluntatem irritatiuã uotorũ ſubditi. Et de irritatione loquitur ſcriptura, quæ notitiã ſuperioris ponderat. Deſitio aũt ab obligatiõe defectu materiæ nõ exigit niſi materiæ defectũ ſiue ſcienter, ſiue ignorãter dñs materiæ illã auferat. Et de hac ẽ ſermo in pſentiarũ. Sed quia idẽ nõ eſt petere aliquã rẽ, uel aliquod opus abſolute, & petere hæc eadẽ ut exhibẽda Deo ex ſuſcepto beneficio

ſcio per uotum, & vniuerſaliter vt promiſſa Deo, & negat qñ que quis concedere aliqd abſolute ſubdito, qđ ut Deo exoluendū concederet, idō tutius eſt dicere, ꝙ tenet petere rem, uel opus, vt promiſſa Deo. Nec eſt ſimile de coniuge habēte votū caſtitatis, qa non eſt uti actu venereo reddēdo debitū, nec.n. ſub conditione cadit ſub voto caſtitatis. Votū aūt ſubditi cōditionaliter cōprehendit opus etiam inhibitum: & hęc via eſt regulariter amplectēda. In caſibus aūt prima via ſufficere videtur, non tamen ad irritandum votum vt dictum eſt.

¶ In eodem art. circa vota ſubditorum occurrit aliud dubium, An ſubditus uouens cum licentia ſuperioris, qui poſt uotum factum reuocat licentiam, teneatur adimplere uotum. Et videtur quod non. Primo, quia hæc eſt Auguſtini ſentētia ſumpta ex 30 c. Numeri, vt patet per ipſum Auguſtinum in eodem loco, cuius verba in parte allegant à Magiſtro ſententiarum in 4. di. 4. & habentur in Decretis 33. q. 5. c. Manifeſto. Vbi Gratianus in fine cap. Mulierem expreſſe hoc explicat.

¶ In oppoſitū aūt ē, qa ſuperior reuocās peccat, vt patet ex eo ꝙ Numeri 30. dr̄ de viro reuocante, ꝙ portabit iniquitatē ſuā. Et cōſtat ꝙ ideo peccat, quia iniuſte inhibet rē Deo cū ſuo cōſenſu promiſſam, nō dari. Iniuſtis aūt inhibitionibus non eſt obediendū, ſed contradicendū. Igit̄ ſubditus tenet̄ fidem promiſſam Deo ſeruare contra voluntatem ſuperioris iniuſtam. C

¶ Ad eius euidentiā p̄mittenda ſunt duo. Et primo, ꝙ cū conſenſus, vel diſſenſus ſuperioris in voto ſubditi, reſpiciat directe materiā voti, q̄ quia nō eſt ipſius vouentis, ſed ſuperioris, non pōt eſſe materia ſubditi, nullus.n. pōt obligare Deo qđ ſuum non eſt, cōns eſt, vt qñ ſuperior cōcedit ſubdito vouere aliqd, puta, ieiunium, uel orationē, facit actū illū qui eſt materia voti, eſſe vouentis, non ſimpliciter & abſolute, ſed ad promittendum, & exhibēdū Deo, qđ exigitur. Et ſufficit ad hoc, ꝙ res ſit materia uoti ſubditi, vt manifeſtius patet in exēplo rerū corporalium. Vir nāque cōcedens vxori vt uoueat tale uas argenteum Deo, non facit per hanc conceſſionē, ꝙ illud uas ſit ſimpliciter & abſolute uxoris, ſed facit ꝙ illud uas ſit uxoris quo ad promittendum, & exinde exhibendum Deo. Nā uxor non D pōt per iſtam cōceſſionē facere quicquid uult de illo uaſe, ſed ſolū promittere, & exinde exhibere illud Deo. Non transfert ergo per hmōi cōceſſionē, uaſis dñium in uxorem ſimpliciter, ſed ſm quid. ſ. quo ad promittendum, & inde exhibendū Deo, ſed remanēte dñio uaſis apud uirum, uxor fit domina eiuſdē, uaſis, quo ad hæc tm̄. Sicut ſi uir concederet tale uas alicui ut daret illud in pignus, nō pro ipſo dño, ſed pro eo cui cōceditur uas, dñium uaſis abſolute remaneret apud uirum, & is cui cōceſſum eſt, eſſet dominus quo ad hoc, qđ eſt dare illud in pignus. Eſſet.n. uas ſuum quo ad hoc non ſimpliciter. Cū igitur ſuperior conſentit inferioris voto, facit vt materia voti ſit ſua ſ. ipſius ſubditi. Sua aūt nō ſimpliciter, ſed ad promittendū, & exinde exhibendum Deo. Et propterea remanet poſt conceſſionem dñium ſimpliciter illius materiæ apud ſuperiorem. Secundo ſciēdū eſt, ꝙ qñ aliquid concedit̄ alicui non abſolute, E ſed ad aliquem actū, res illa ſic cōceſſa, non tranſit in actuale dominium eius cui eſt ſic conceſſa, niſi p actum illum ad quē eſt conceſſa, ac per hoc donec exerceatur actus ille, res ſic conceſſa, non eſt, et quo ad hoc, extra dñium ſuperioris qui conceſſit, niſi in potentia, quia. ſ. ſubditus pōt rē illam aſſumere in materiā talis actus. v.g. proſequendo exemplum poſitum, Vas conceſſum à viro vxori ad vouendum illud Deo, vel ad dādū in pignus, qa nō eſt cōceſſum abſolute, ſed ad actum p̄mittēdi, & exinde exhibēdi Deo, vel dādi in pignus, idō nō trāſit ēt in dñium vxoris quo ad hoc. ſ. q̄ ſit ſuum vt materia p̄miſſionis &c. niſi in potentia, donec promittat illud Deo. Nā antequā promittat illud Deo, non eſt illud vas ſuum in actu, vt materia promiſſionis, ſed in potētia, quia. ſ. pōt illud p̄mittere. Vnde ſi vxor nunquā promiſſionē reduceret ad actū, nūquā vas cōceſſum ſibi ad actum promiſſionis tantum, efficeretur actu ſuum ſm quid. ſ. vt materia promiſſionis ſuæ. Ex his

re facere n̄ poteſt, peccat, ſed ſubditi nō peccant vouendo, qa hoc nūquā inuenit̄ prohibitū. ergo videt̄ quod de iure poſſint vouere.

Sed contra eſt, quod Numer. 30. mandatur, quod ſi mulier ī domo patris ſui, & adhuc in puellari ætate aliquid vouerit, nō tenetur rea voti, niſi pater eius conſenſerit, & idē dicit̄ de muliere habente virū. ergo pari ratione nec alię p̄ſonę alterius poteſtati ſubiectę poſſunt ſe voto obligare.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, votū eſt promiſſio quędā Deo facta. Nullus autē poteſt per promiſſionem ſe firmiter obligare ad id, quod eſt ī poteſtate alterius, ſed ſolum ad id qđ ē omnino in ſua poteſtate. Quicūque autē eſt ſubiectus alicui, quantum ad id, in quo eſt ſubiectus, n̄ B ē ſuæ poteſtatis facere quod vult, ſed depēdet ex volūtate alterius & ideo non poteſt ſe per votum firmiter obligare in his, in quibus alteri ſubiicitur, ſine conſenſu ſui ſuperioris.

* Ar. 1. q. præceden.

A aūt principijs rñdēdū eſt ad q̄ſitū, ꝙ ſubditus qui vouit de cōſenſu ſuperioris poſtea reuocantis, ſeu inhibētis exhibitionē rei uoto promiſſę, excuſat̄ à peccato nō ſeruando uotū, ſuperior vero peccat mortaliter reuocādo, ſeu inhibēdo. Qđ.n. ſubditus excuſet̄, ſequit̄ ex eo, ꝙ res conceſſa ſibi ad promittēdū, & exhibendū, licet facta fuerit actualiter ſua vt materia p̄miſſionis, qñ uouit, non tñ facta eſt ſua in actu, ſed in potētia, vt materia exhibitionis. Et ppea ex quo ſuperior antequam ab eo transfertur dñiū, quo ad hoc; ꝙ res ſit materia exhibitionis, rē illam retraxit ad ſe, ſubditus cuius non erat adhuc actu etiā ſm quid res illa, non tenet̄ ad exhibendū, ꝙ ſuum nō eſt. Quod vero ſuperior mortaliter peccet inhibēdo, ſequit̄ ex hoc, ꝙ licet ad ſupiorē remāſerit dñium illius rei exhibendæ Deo, remanet tñ dñiū obligatū ad exhibēdum rē illā Deo, rōne uoti ſui ſubditi, quo res illa obligata eſt Deo de cōſenſu ipſius ſuperioris. Et ppea tanq̄ violator, & deluſor vinculi ad Deū, mortaliter peccat. Et ppea lex diuina Numeri 30. maritū qui poſt cōſenſum reuocauit, portare ſuā iniquitatē ſtatuit, vxori aūt nō iuſſit vt inuito marito exequeretur, inſinuās p hoc, vt Aug. expoſuit, vxorē eē excuſatā ad obſeruationē voti. Et p hoc patet rñſio ad obiectionē in oppoſitū, qa. ſ. iniuſte inhibere, aut C p̄cipere cōtingit dupl̄r. Vno mō, vt à iuſtis exequendis ad quæ tenemur, abſtineamus, aut iniuſta faciamus, vt ſi qs p̄ciperet furari, aut nō credere in Deū: & ſic nō eſt obediēdum iniuſte mandantibus. Alio mō, quia tm̄ ipſe præcipiens, aut inhibens peccat inhibendo, ſeu præcipiendo, & ſic iniuſte inhibētibus, aut præcipientibus eſt parendum. Et ſic eſt in propoſito, qm̄, vt dictum eſt, ſubditus non tenet̄ ad exhibendum Deo, ꝙ debebat eſſe ſuum, & impeditum eſt ne ſit ſuum, ſed ſuperior impediens poſt vinculum, ne ſit ſubditi ad exhibendū Deo vt cōſenſerat, in culpa ſolus ē. Caue aūt hoc in loco ne ex dictis accipias, aut iſſeras, ꝙ ſi p̄latus cōſentiat voto ſui ſubditi, nō poſſit ſine pc̄tō in uoto illo poſtea diſpēſare: hoc nāq; nō eſt dictum, nec claudit̄ ſub data doctrina, ſi formaliter intelligatur vt intelligi dēt. Sermo nāq; habitus fuit de ſuperiore, & ſubdito, inquātum hmōi, inquantum. ſ. ſuperior eſt dñs, aut quaſi dñs materiæ voti, & ſubditus dñio illius caret. Magna aūt eſt D dr̄ia inter ſuperiorē, & eccleſiaſticum prælatum. Nā vir eſt ſuperior reſpectu vxoris, & pater reſpectu filii, & dñs reſpectu ſerui, non tñ eccleſiaſticus prælatus. Et ruſſus ſuperioris poteſtas eſt ad irritandum vota: eccleſiaſtici aūt prælati vt ſic, poteſtas eſt ad diſpenſandum, vel cōmutādū vota. Et ſuperioritas conuenit alicui in propria perſona, eadē rōne qua eſt dñs, vel quaſi dñs materiæ promittendæ, vt patet de patre, marito &c. Prælatio aūt eccleſiaſtica cōuenit alicui in p̄ſona Dei, vt inferius in hac eadem q. patet ab authore. Vñ hæc duo inueniuntur & ſeparata, & cōiūcta. Qñ ſunt ſeparata, vt cōtingit in votis ſæculariū. V.g. in uotis mulierum habentium uiros, ptās ſuperioris eſt in marito, poteſtas aūt pręlati eſt in epiſcopo. Et tunc maior eſt poteſtas ſuperioris q̄ prælati, qa ſuperior vtpote dñs materiæ uoti pōt irritare votum, vt pote de re ſua ſine E ſe factum. Pręlatus aūt, vtpote diſpēſator, nō dñs, pōt diſpenſare, vel cōmutare. Et propterea vxorum uota tutius à uiris irritantur, quā à p̄latis diſpēſentur, & ſimile eſt de aliorum ſubditorum votis, quo ad id, in quo ſunt alterius. Qñ vero ſunt cōiūcta in eodē ſuppoſito, vt contingit in prælatis religioſorū, qui ſunt & tanquam dñi materiæ uouēdæ, & tanq̄ diſpēſatores votorum in perſona Dei, nō ſunt deterioris cōditionis ex hoc, ꝙ ſunt cōiuncta hæc duo in vno, q̄ ſi eſſent ſeparata. Et ppea ſicut in votis vxoris de conſenſu mariti factis, poteſt epiſcopus diſpenſare, ita in votis religioſorum de ſuperioris cōſenſu factis, pōt ipſe idem, inquantum p̄latus, in p̄ſona dei diſpenſare. Nā qñ cōſenſit voto ſubditi nō vt prælatus in perſona Dei, ſed vt quaſi dñs materiæ promittendæ cōſenſit. Vñ ſi poſtea in perſona Dei diſpenſet, aut commutet, non eſt reuocator cōceſſionis, aut inhibitor ſeruandæ promiſſionis: ſed diſpenſator. Nec hoc eſt authorizare in facto proprio: vt q̄dā

F nuntiare videtur, qui nihil de proprio facto iudicat: ſed de voto ſubditi tanquã rato & firmo, cui per accidens cõiungitur, quod ex propria conceſſione ipſius qui diſpenſat, fuerit ratum. Quæ n. ſunt per accidens, tanquam externa relinquuntur.

¶ Circa vota ſubditorũ aliud adhuc dubiũ incurrit, An ſi irrita ſunt ab habente poteſtatem nõ perpetuã, ſint ſemper irrita, aut ceſſante ſtatu ſubiectionis, illius reuiuiſcãt v.g. An puella teneatur ad exequẽdũ ſuũ votũ à patre irritatũ, poſtquam ætate puellari tranſacta, facta eſt ſui iuris.

Ar. 2. huius quæſt. Q. 52. ar. 8. & q. 86. ar. 3.

¶ Ad hoc dr̃, q ſiue votũ fuerit perpetuũ, ſiue temporale ex quo eſt factũ de eo, qđ eſt nõ ſuũ, ſi ſuperior, in cuius poteſtate tũc eſt illud qđ voto promittitur, irritat uotum, amplius non tenet. Et rõ eſt, qa ſi teneretur poſtquã eſt facta perſona illa ſui iuris, aut abſoluto illo prælato qui irritauit, iſta obligatio cũ nõ ſit poſtea de nouo adueniens, nõ eſſet niſi rõne cõtinuati vinculi ipſius uoti. Sed vinculũ uoti ex quo fuit irritum, deſijt eſſe, & conſtat q illud qđ nõ eſt, cõtinuari non põt. Non ergo tenetur quis ad implendũ votũ ſemel irritũ, & hoc aperte in ſacris canonibus patet extra, de conuer. coniu. ca. Quidã. &c. Placet. vbi vir profeſſus irritante vxore ſuũ votũ, illa mortua, non tenetur ad religionem. Sed aduerte, q ſi perſona ſubdita uoueret nũc aliquid nõ pro nũc, ſed pro tpe quo illud erit ſuum, q votũ tale eſt firmũ, adeo q nõ põt à ſuperiore irritari. V.g. Vxor vouet ieiunare qñ erit vidua, & ſic de alijs. Et rõ eſt, qa res promittitur pro illo tpe quo non erit in ptãte ſuperioris. Et iã cõſtat, q ideo ſuperior habet ptãtem irritandi, qa eſt dominus, aut quaſi dñs materiæ, quæ promittit, cuius oppoſitũ hic accidit, & non ratione ſuperioritatis reſpectu perſonæ vouentis. niſi quatenus ipſa perſona vouentis eſſet voti materia. Super hoc enim fundamento tota hęc doctrina fundata eſt, & bene.

¶ In rñſione ad tertiũ eiuſdẽ 8. ar. 1 declarandus ẽ uerus ſenſus literę, deinde diſcutienda ſunt dubia, q iã de votis religioſorũ. Scito igitur q reſpõſio iſta cõiter vĩ male intellecta, qm intelligitur q hæc litera reddat pro ratione, quare nullũ votũ religioſi eſt firmum, quia nullũ tps eſt, in quo prælatus nõ poſſit ſubditum occupare. Et quia rõ iſta inefficax inuenitur, aut reprehẽdit author, aut excuſatur cum gloſſis. Et ſalua eorum reuerentia, oĩum error accidit, quia verba literæ ſm planam eius conſtructionem non conſiderauerunt. Litera nãq; in principio reſponſionis ponit cauſam, quare nullum votũ religioſi eſt firmum tali cõtextu, q primo explicat ipſam cã, quæ eſt cã, dicens q religioſus ſubditus eſt prælato quãtum ad ſuas operationes ſm profeſſionẽ regulæ. Et ſtatim ſubdit aduerbium cauſale ad inferendam dictam cõcluſionẽ, dicẽs, Et ideo nullum uotum religioſi eſt firmum, niſi ſit de cõſenſu prælati. Sed qm in cõtextu literæ inter ly ideo, & ly nullũ votum, mediat vna parentheſis, quia interponitur totum hoc. (Etiam ſi aliquis ad horã aliquid facere poſſit, qñ ad alia nõ occupatur à prælato, qa tñ nullum tps eſt exceptum, in quo prælatus non poſſit eum circa aliquid occupare) idcirco male intellecta eſt hæc litera. Vbi aduerte duo. Primo, q ratio illius interpoſitionis fuit, vt reſponderet non tacitæ, ſed expreſſæ objectioni in argumẽto, & in ipſa interpoſitiõe replicatæ. ſ. Etiã ſi religioſi poſſint aliqua bona facere ſine licentia prælatorũ, ergo poſſunt promittere. Scđo, qa illa concluſio, Nullum votũ religioſi eſt firmum, eſt concluſio illata in contextu literæ ex duobus. Primo, ex propoſitione poſita in principio reſponſionis tanquam cã cõcluſionis, vt dictum eſt. Scđo, ex illa aduerſatiua interpoſita. ſ. Quia tñ nullum tps eſt &c. non tanquam cã concluſionis, ſed tãquam a particularitã excludente particularem obiectionẽ. ſ. de votis, quorũ adimpletio eget tpe. Non. n. oĩa vota, & proprijſſime reſpectu boni ſupererogationis, egent tpe in executione, vt patet de voto abſtinẽtiæ. Propter hoc. n. ſm plenam conſtructionem literæ, illa concluſio vtrique deſeruit. Hic eſt proculdubio ſenſus literæ.

¶ Circa concluſionẽ aũt ipſam. ſ. Nullum votum religioſi eſt firmum, dubium multiplex orit. Primũ eſt, de eius rõne, qua ſ. ratione habeatur veritas iſtius concluſionis. Secundum eſt,

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q ſub promiſſione Deo facta nõ cadit niſi quod eſt virtuoſum, vt ſupra dictũ eſt. Eſt aũt contra virtutẽ, vt id, quod eſt alterius, hõ offerat Deo, vt ſupra* dictum eſt. Et iõ nõ põt oĩno ſeruari rõ voti, cũ quis in poteſtate alterius cõſtitutus vouet id, qđ eſt in poteſtate alterius G niſi ſub cõditione, ſ. ſi ille, ad cuius poteſtatẽ ptinet, non contradicat.

AD SECVNDVM dicendum, qđ ex quo hõ venit ad annos pubertatis ſi ſit liberæ cõditionis, eſt ſuæ poteſtatis, quãtũ ad ea q pertinent ad ſuã perſonã, puta, qđ obliget ſe religioni p votũ, vel qđ matrimoniũ cõtrahat, nõ aũt eſt ſuæ poteſtatis quãtũ ad diſpenſationẽ domeſticã. Vnde circa hoc ñ põt aliquid vouere, qđ ſit ratũ ſine cõſenſu patris. Seruus aũt quia eſt in poteſtate domini, etiã quantũ ad perſonales operationes nõ põt ſe voto obligare ad religionẽ, per quã ab obſequio dñi ſui abſtraheretur

de eius veritate. Nã vĩ habere inſtantiã in tribus generibus rerũ. Primo, quo ad inhibita, ſeu mãdata ex regula, ſeu ſtatutis religionis. Vĩ. n. q poſſint talia à religioſis voueri, ſiquidem, qñ nõ eſt ſubditus pl̃ato contra regulã, aut ſtatuta, vt ſi q vouerct ieiunare feria ſexta, aut tenere ſilẽtiũ in dormitorio. Scđo ex his, q ſunt ex genere ſuo pctã venialia, vt nõ dicere verbũ otioſum, vĩ q religioſus poſſit hæc firmiter vouere, qa in his nõ eſt ſubditus alicui homini. Tertio, in his, quæ ſunt pctã mortalia, vt non furari: In his namq; nulli ſubditur, & ſimile eſt iudiciũ de actibus virtutum neceſſarijs ad ſalutem, vt communicari ſemel in anno, colere Deum.

¶ Ad primum dr̃, q iõ religioſus non põt uouere, qa Eccleſia ſic ſtatuit, vt habet 20. q. 4. canone Monacho, vbi dr̃ Monacho non licet vota vouere, q ſi vouerit, frangendũ eſt. Sed cũ textus iſte ſit ex Baſilio à Gratiano acceptus, & à Concilio, aut apoſtolica ſede, non oſtendat habere robur, nulla ex hoc loco Eccleſię, ſed Baſilii authoritas habetur. Et propterea, dicẽs Ricardus, q Eccleſia diuina authoritate hoc ſtatuit, ſi ſtatũ Eccleſiæ attuliſſet, feciſſet ſatis. Accõmodatiões vero quas affert, taceo, quia rationẽ efficacẽ quærimus. Ad rationẽ igit in litera poſitã me conuerto. ſ. qa religioſus ſubditus eſt prælato quãtum
H ad ſuas operationes ſm profeſſionem regulę. Ex hoc. n. habet q cũ omne votum habeat p materia operationes ipſius religioſi, cõſequẽs eſt vt religioſus nõ ſit dñs materiæ uoto promittẽdæ. Et ſi quidem oẽs religioſi operationes ſint ſubdite prælato manifeſte rõ currit vniuerſaliter. Si aũt aliq ſic, & aliquæ non oportet videre vnde vl̃is ſequela habetur. Principium autem huius euidentiæ hinc ſumendum eſt, q operationes religioſi quo ad duo poſſunt ſubijci prælato. Primo, quo ad exercitationem, quia ſ. prælatus poteſt illas, vel earum omiſſiones præcipere exequẽdas a ſubdito, vt ſũt ire ad chorũ, ſeruire infirmis &c. Secundo, quo ad qualitatẽ operationis, qa ſ. prælatus poteſt de operatione illicita facere licitã diſpẽſãdo, vt comedere bis feria ſexta, loqui tempore ſilẽtij, & hmõi, quæ ſunt operationes ſm regulam illicitæ, quas tamen ſm regulam poteſt, qñ ei videbitur, prælatus diſpẽſãdo facere licitas huic ſuo ſubdito. Conſtat q operationes neceſſariæ ad ſalutem, aut, q ſunt peccata
I ex ſuo genere ſiue venialia, ſiue mortalia, neutro mõ ſubſũt prælatis religioſorũ. Operationes vero ſupererogationis ſuperexcedentes pfeſſionẽ aliquo modo ſubſunt, & aliquo modo non ſubſunt prælatis. Nam quo ad exercitationẽ. ſ. q fiant a ſubditis, non ſubſunt prælatis. Votũ meũ, inquit Bernardus, non augeat prælatus ſine mea voluntate. Non. n. poteſt prælatus regulariter præcipere ieiunium, quando ſm regulã nõ tenetur religioſus ieiunare: quod tamẽ poteſt in caſu, quando ſ. tale opus ad ea quæ dicta ſunt regulæ foret opportunũ. Quo ad omiſſionem vero ſubſunt prælatis omnia, excepto tranſitu ad altiorem religionem, ſeu ſtatum. Poteſt enim prælatus religioſi ſuo ſubdito quodlibet aliud ſupererogationis opus inhibere, qa illæ operatiões poſſunt ordinari ad ea quæ regulę ſunt, in quibus directe religioſus eſt ſubditus prælato. Operationes aũt illicitæ ex regula, q prælatus poteſt facere licitas ſuo ſubdito
K diſpenſando, cõſtat quod ſubſunt prælato quo ad qualitatẽ, quia poteſt ſecundum regulam de illicitis facere licita. Sic ẽt quo ad exercitationem, quia præſuppoſita diſpenſatione poteſt præcipere ſuo ſubdito eorũ executionẽ in ordine ad ea quæ ſunt ſecundum regulam. Poteſt enim prælatus religioſo ſubdito præcipere, quod loquatur tempore ſilentij, aut bis comedat tempore ieiunij, qñ diſpenſando, vinculum regulæ auffert quo ad illum tunc, & neceſſitas aut pietas hoc ſuadet. Et ratio eſt, quia nihil prohibitum in regula, diſpenſibile tamẽ a prælato eſt, quod non poſſit diſpẽſatum ad ea quæ ſunt regulæ, rõnabiliter ordinari. Religioſus autẽ ſubditus prælato ſecundum regulam, non ſolũ ſubditus eſt quo ad operationes, & omiſſiones cõtẽtas in regula, ſed quo ad eas, q ad cõtenta ſub regula rõnabiliter ordinari poſſunt, Alioquin oporteret inter prælatum & ſubditum diſceptationes eſſe, an facere vel omittere, hoc vel illud propter bonum conuentus, aut obſequium

AD TERTIVM dicendū, ꝙ religioſus ſubditus eſt p̄lato q̄tum ad ſuas operationes ſecundum ꝓfeſſionem regulæ. Et ideo etiam ſi aliquis ad horam aliquid facere poſſit, quandò ad alia non occupatur a prælato, quia tñ nullum tempus eſt exceptum, in quo prælatus nō poſſit eum circa aliud occupare, nullū votū religioſi eſt firmū, nisi ſit de conſenſu prælati. ſicut nec votum puellæ exiſtentis in domo, niſi ſit de cōſenſu patris, nec vxoris, niſi ſit de conſenſu viri.

AD QVARTVM dicēdum, ꝙ licet votū eorū q ſunt alterius ptāti ſubditi, non ſit firmum ſine cōſenſu eorū quibus ſubiiciūtur, non tamen peccant vouendo, qa in eorum voto intelligitur debita conditio, ſcilicet, ſi ſuis ſuperioribus placuerit, vel non renitantur.

quiū &c. tenet, qa nō eſt hoc expreſſum in regula. Ex qbus oībus colligit ꝙ religioſus ſubditus eſt p̄lato in operationib. exercendis & omittēdis, omnibus, q̄ nō ſunt de neceſſitate ſalutis, aut peccata, excepto exercitio excedentiū regulam, & tranſitu ad arctiorem religionem, vel ſtatum: quæ quia ſemꝑ intelligunt excepta, iō abſolute verificatur, ꝙ religioſus eſt ſubdit⁹ p̄lato in oībus operationibus, & omiſſionibus ſuis. Vnde facile patet ratio, quare nullum religioſi votū proprie, ſ. reſpectu boni ſupererogationis, operationis, vel omiſſionis, eſt firmū, q. ſ.

D. 1207. ē ſubditus p̄lato quo ad hæc ſm regulam, quia eſt ſubditus ei in omnibus ſuis operationibus, & omiſſionibus, quæ ſunt, aut poſſunt eſſe oportunæ ad regulam, & ad ea q̄ regulæ ſunt. Et propterea licet religioſus non ſubſit prę lato in omnibus abſolute, quia tamen eſt ſubditus ei in omnibus ſuis, quę ſunt, vel eſſe poſſunt oportuna ſecundum regulam, ideo bene infertur, C ꝙ eſt ei ſubditus in omnibus ſuis operationibus, & omiſſionibus ſupererogationis reductiue ſaltem ad regulam, & ea quæ ſunt regulæ. Et propterea nullum illius votum de hmōi eſt firmum, vtpote factū de eo quod eſt in ptāte alterius directe, vel reductiue, qđ magis ml'ēdo ſingillatim ſingulis dubiis patet.

¶Vnde ad primū dubium de uoto eorum, quæ ſunt ſtatuta in regula dicitur, ꝙ tale votum eſt uotum ſupererogationis, ꝗñ ſit de his, quæ ſunt diſpēſibilia a prælato, quia eſt de his quæ ſunt religioſo ex diſpenſatione licita, & ad quorū oppoſita poteſt cogi a prælato diſpēſante cum eo: qm̄, vt dictū eſt, horum oppoſita ſunt quandoque opportuna ad ea, q̄ religionis ſunt, propter quod prælatis cōmiſſa eſt authoritas diſpēſandi. Nec hoc eſt ꝑcipere contra, aut præter regulā, ſed ſm regulā, qm̄ ſm regulam habet poteſtatē diſpenſatiuā: & conſtat ꝙ diſpenſatione facta, regula nō obligat. Vnde nihil cōtra, aut præter D eam agitur, ſed ſm eā ꝑcipit actum opportunum ad ea q̄ regulæ ſunt. Quo fit ut huiuſmodi vota dupliciter derogent poteſtati p̄lati. Primo quo ad qualitatem actus, quia prælatus poteſt facere diſpēſando de actu illicito licitū huic ſuo ſubdito. Et ſi votum ſubditi eſſet ualidum, q̄tumcunq; p̄latus faceret licitum, eſſe illicitū huic, q uouit. Secūdo, quo ad exercitationē, ſeu omiſſionē, qa p̄latus pōt diſpenſando præcipere ſubdito ſuo oppoſitum illius inſubiti, ſeu mandati: & ſi uotum eſſet ualidum, non poſſet hoc ꝑcipere. Et ſi bene proſpexeris, horū inconuenientiū cauſa eſt uſurpatio dominii ſuarum operationum. Nā firmitas talium uotorum ex ſola uoluntate ſubditi dominiū p̄ſupponit in ſubdito, ut poſſit ſuper tales operationes, & quo ad qualitatē reddendo ſibi eas illicitas lege proprii uoti, & quo ad exercitationem obligando ſe ad illa omittēda aut exequēda, & dicat p̄latus quicqd vult. Nō ſunt ergo firma talia uota ſine conſenſu p̄lati. Nec obſtat ꝙ p̄latus non poſſit E hęc facere licita, aut ꝑcipere, niſi diſpēſando: qm̄ poteſtas diſpēſatiua, & factiua de illicito licitū, & ꝑceptiua oīum reductiue opportunorū ad ea q̄ ſunt regulæ, eſt ptās prælati ordinaria, contra quam conſtat omne uotum ſubditi eſſe infirmum.

¶Ad ſecundum uero dubiū de uoto uitādi ea, quæ ſunt peccata venialia, ut non dicere uerbum otioſum, & huiuſmodi, dicitur ꝙ huiuſmodi uota religioſorum ſunt firma non minus q̄ ſi a ſecularibus fierēt, qa non ſunt de his q̄ ſubſunt ptāti p̄latorū directe, uel reductiue quo ad qualitatē, aut exercitationē ut patet. Vñ hmōi uota non pōt p̄latus irritare, ſed poteſt ea cōmutare in pſona Dei. Et qñq; ſunt adeo indiſcreta, ut mereat puniri vouēs ꝓ eo, ꝙ tāto ſe exponit piculo peccādi mortaliter. Nec author, nec iura de hmōi uotis loquūt, cū de uotis religioſorum loquunt, qa nō ſunt de bono ſupererogationis.

A ¶Ad tertiū demum dubium dr̄, ꝙ vota de his q̄ neceſſaria ſūt ad ſalutē, a quocunq; fiāt, vera vota ſunt & firma: quoniam in his nullus prælato ſubeſt. Nec oportuit hæc excipi, quia vt dictum eſt, non habent propriam voti materiam, ratione cuius ſubditi non poſſunt vouere ſine voluntate ſuperioris.

ARTICVLVS IX.

Vtrum pueri poſſint voto ſe obligare ad religionis ingreſſum.

AD NONVM ſic ꝓcedit. Vr̄ ꝙ pueri nō poſſint voto ſe obligare ad religiōis īgreſſū. Cū.n. ad votū requirat aīi deliberatio, nō cōpetit vouere niſi illis, qui habēt vſum rōnis: ſed hoc B deficit ī pueris, ſicut & ī amētib⁹, vel furioſis. Sicut ergo amentes, & furioſi nō poſsūt ſe ad aliqd voto aſtringere: ita ēt nec pueri, ut ur̄, poſsūt ſe voto obligare religioni.

¶ 2 Præt. Illud ꝙ rite poteſt ab aliquo fieri, nō pōt ab aliquo irritari ſed votū religiōis a puero, vel puella factū ante annos pubertatis poteſt a parentibus reuocari vel a tutore, vt habetur 20. q. 2. ca. Puellā. ergo vr̄ ꝙ puer, vel puella ante 14. annos non poſſit rite vouere.

477 Infr. q. 189. art. 5. cor. Et 4. ſent. 37. q. 2. art. 3. cor. Et diſt. 38. q. 1. art. 1. q. 3. Et opuſ. 17. cap. 12. & c. 13. ad 10.

¶Super quæſtionis octogeſimæ octauæ Articul. nonum.

IN art. 9. eiuſdē 88. q. notāda ſunt primo tria, deinde dubia ſunt mouenda. Nota ergo primo differentiā originis reſpectu efficaciæ in voto ſimplici, vel ſolemni. Nā voti ſimplicis efficacia ex deliberatione aīi eſt, qua quis intendit ſe obligare, ꝙ promittendo Deo fit, vt dictum eſt. Voti autē ſolemnis efficacia oritur ex ſtatuto Eccleſiæ ſiue hoc fiat media cōſecratione, aut benedictione, vt de facto fieri author interpretatur: ſiue fiat ſine benedictione, & C conſecratione, vt prædeclaratum eſt. Et ex hoc ſequitur, quòd ante factum Eccleſia habet maiorē ptātē ſupra votum ſolēne, quam ſupra ſimplex, quoniā ſtatuta Eccleſiæ ſunt in eius poteſtate. Singulorum aūt animi interiores motus, in quibus a ſicitur votum ſimplex, nō ita ſubſunt Eccleſiæ, vt patet. Et ex hac differentia ſequitur ſecundo notandum, ꝙ ſcilicet Eccleſia poteſt ante factum, votū ſolemne irritum facere ſi fiat, vt patet ex litera dicente, quòd quantumcunque aliquis ſit doli capax, non poteſt obligari voto ſolemni religionis propter Eccleſiæ ſtatutum. Ex hoc ergo ꝙ Eccleſia ſic ſtatuit, inhabiles ſunt impuberes ad votū ſolēne religionis. Et quia plus eſt inhabilitare omnes huiuſmodi impuberes, quam habilitare aliquem vnū puberem: ideo ſicut poteſt prohibere omnes impuberes doli capaces, quæ ſm naturę ius poſſent ſolemniter profiteri: ita poteſt prohibere ne aliquis, puta, Petrus, profiteatur D irritum & inane decernendo ſi ſecus factum fuerit. & ratio iā dicta eſt ſuperius. Et bene aduerte, quòd nō loquimur de quocunque voto ſolemni, ſed religionis tantum, nam ſecus eſt de voto ſolemni continentiæ. Tale nanque votum, ſi impubes eſt doli capax, ſuſcipiendo ſacrum ordinem emittit.

¶Tertio, notandum eſt, ꝙ author eſt male intellectus in illis verbis, Si vero ante pubertatis annos attigit vſum rationis poteſt, quantum in ipſo eſt, ſe obligare. Interp̄tati nanque ſunt, ꝙ de omni voto, etiam religionis loquatur, & impugnarunt: cum tamen clare conſtet, quòd loquitur de voto diſtincto cōtra votum religionis, vt patet per ſequentia, ſcilicet, Quantūcunque autem ſit doli capax, ante annos pubertatis non pōt ſe obligare voto ſolemni religionis Et ſcito ꝙ uotum ſolemne religionis, quod non ualet pro ſolemni, ꝓp defectum ætatis non remanet habens vim voti ſimplicis, declarante, ſeu ſtatuēte hoc Eccleſia, extra, de regul. cap. 16. Qui in ſexto, vbi di- E citur quòd profeſſus ante completum annum 14. poteſt libere redire ad ſæculum. Quod non diceret Eccleſia, ſi talis, quantū in ipſo eſt, teneretur ad religionem, aut continentiam.

¶Occurrit autem primo dubium circa illud, Nec tñ ꝓp hoc, ſ. ꝙ impuberes ſunt doli capaces, in aliquo eximuntur à cura parentum. Vr̄ nanq; ꝙ hoc ſit falſum, quoniam impubes ſi malitia ſupplet ætatem, poteſt contrahere verum matrimonium, vt patet extra de deſponſatione impuberum. Et ſi poteſt contrahere, ac per hoc dare poteſtatem ſui corporis alteri homini inuitis parentibus: ergo ante annos pubertatis eximitur à poteſtate parentum, cuius oppoſitum dr̄ in litera. Et rurſum, ſi poteſt corpus ſuum dare inuitis parentibus homini, ergo Deo: cum non debeat eſſe magis liber ad dandum alteri homini ſi iuſta eſt eccleſiaſtica lex, quam Deo. Et confirmatur, quia Eccleſia videtur hoc approbare vt patet vigeſima

quæſt. 1. canone, Firma. vbi ꝓfeſſio virginitatis, & nuptiæ æquarani quo ad tēpus.
27. quæſt. 2. c. Cōial dus ex alexandro. ¶ Ad hoc dr̄ primo, ꝙ aliud eſt impuberem eſſe, & doli capacē, & aliud eū eſſe talē, vt malitia i eo ſuppleat ætatē reſpectu matrimonij, qm̄ primū importat ſolius aīæ diſpoſitionem, q. ſ. habeat vſum rōnis liberum: ſm̄ autē importat animæ & corporis ſimul diſpoſitionē
20. quæſt. 1. c. puella. quoniam tūc malitia dr̄ in ꝓpoſito ſupplere ætatē, qñ & vſum rōnis habet, & corpus potens ad generādū, alioquin malitia nō
Art. 7. huius quæſt. ſuppleret ætatem faciente corpus potens ad generandum, nec poſſet corpus ſuum
Art. 7. huius quæſt. facere alterius de præſenti ad generationis actum, quod facit cōtrahens matrimoniū de præſenti, propter quod dr̄ de præſenti, aliter eſſet promiſſio corporis potius, quā donatio. Author autem non loquitur hic in caſu, quo à iure dicitur, quòd malitia ſupplet ætatem ante annos communis pubertatis, ſed in caſu quo eſt doli capax, & malitia ſupplere dice-
Art. præced. retur ætatem quo ad actum interiorem voti: & ideo obiectio nō eſt contra authorem. Sed quid dicendum eſt ad obiectionē ſubiunctam, ſcilicet quòd ante annos pubertatis, ſi malitia ſupplet ætatem, poteſt quis corpus ſuum inuitis parētibus dare homini, ergo Deo? dicendū eſt, quòd cum iſta ex poſitiuo iure pendeāt oportet veram doctrinam iuri conformari & dicere, quòd quando malitia ſupplet ętatem, immo etiam ante, ſi ſit doli capax, poteſt puer dare corpus tam Deo, quam homini: ſed non poteſt dare tali modo, ſcilicet per ſolemne votum religionis, Eccleſia ſic ſtatuente. Cum quo ſtat, quòd poſſit illud dare, quia poteſt alio modo illud dare Deo, ſcilicet per votum ſolemne continentię ſuſcipiē-

¶ 3 Prætereà. Religionem intrantibus annus probationis conceditur ſecundum regulam B. Benedicti, & ſecundum ſtatutum* Innocentij 4. ad hoc quòd probatio obligationem voti præcedat. ergo illicitum videtur eſſe, quòd pueri voto obligētur ad religionem ante probationis annum.

SED CONTRA. Id quod nō eſt rite factum, non eſt validum, etiam ſi a nullo reuocetur: ſed votum puellæ ante annos pubertatis emiſſum, validum eſt, ſi infra annū a parentibus non reuocetur, vt* habetur 20. quæſt. 2. can. Puella, ergo licite, & rite poſſunt pueri voto obligari ad religionem, etiam ante annos pubertatis.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ ſicut ex ſupra* dictis patet, duplex eſt votum, ſ. ſimplex, & ſolemne. Et quia ſolemnitas voti in quadā ſpirituali benedictione, & cōſecratione conſiſtit, vt* dictum eſt, quę fit per miniſterium Eccleſiæ, ideo ſolēnizatio voti ſub diſpēſatione Eccleſiæ cadit. Votum autem ſimplex efficaciam habet ex deliberatione animi, qua quis ſe obligare intendit. Quòd aūt talis obligatio robur non habeat dupliciter pōt contingere. Vno quidem modo ꝑꝑ defectum rationis, ſicut patet in furioſis, & in amentibus, qui ſe voto non poſſunt obligare ad aliquid, dum ſunt in furia, vel amentia. Alio modo, quia ille qui vouet eſt alterius poteſtati ſubiectus, vt ſupra* dictum eſt. Et iſta duo concurrunt in pueris ante annos pubertatis, quia & patiūtur rationis defectū vt in pluribus, & ſunt naturaliter ſub cura parētū, vel tutorum, qui ſunt eis loco parentum: & ideo eorū vota ex duplici cauſa robur non habent. Contingit tamē propter naturæ diſpoſitionē, quę legibus humanis non ſubdit, in aliquibus, licet paucis, accelerari rōnis vſum, qui ob hoc dicuntur doli capaces. Nec tamē ꝓpter hoc in aliquo eximunt a cura parētū, quæ ſubiacet legi humanæ reſpicienti ad id, ꝙ frequentius accidit. Eſt ergo dicēdū, ꝙ ſi puer, vel puella ante pubertatis annos nondum habeat vſum rationis, nullo mō pōt ad aliquid ſe voto obligare. Si vero ante pubertatis annos attingit vſum rōnis, pōt quidem, ꝗtum in ipſo eſt, ſe obligare, ſed votum eius pōt irritari ꝑ parētes, quorum curæ remanet adhuc ſubiectus. Quantūcunque tamen ſit doli capax, ante annos pubertatis non pōt obligari voto ſolenni religionis ꝑꝑ Eccleſiæ ſtatutum, ꝙ recipit id, ꝙ pluribus accidit.

F Poſt annos aūt pubertatis poſſunt iā ſe voto religionis obligare vel ſimplici, vel ſolemni, abſque voluntate parentum.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ratio illa ꝓcedit de pueris, qui nōdū attigerunt vſū rōnis, quorū vota ſunt inualida, vt* dictum eſt.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ vota eorū q̃ ſunt in pōtate aliorum, habēt conditionem implicitam. ſ. ſi non reuocentur a ſuperiori, ex qua licita redduntur & ualida, ſi conditio extat, ut* dictum eſt.

G AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit de voto ſolemni quod fit per confeſſionem.

ARTICVLVS X.

Vtrum poſſit in voto diſpenſari.

AD DECIMVM ſic ꝓcedit. Vr ꝙ in voto diſpēſari nō poſſit. Minus. n. eſt cōmutari votum q̃ in eo diſpenſari: ſed votum non pōt commutari. dr̄. n. Leuitic. 27. Animal, ꝙ immolari
H pōt Dño, ſi quis uouerit, ſanctum erit, & mutari nō poterit, nec melius malo, nec pei* bono. ergo multo minus pōt diſpenſari in voto.

¶ 2 Præt. In his quæ ſunt de lege naturæ, & in ꝑceptis diuinis, non pōt per hominē diſpenſari, & ꝑcipue in ꝑceptis primæ tabulæ, quę ordinātur directe ad dilectionem Dei, q̃ eſt vltimus ꝑceptorū finis, ſed implere votū eſt de lege naturæ, & eſt etiam præceptū legis diuinæ, vt ex ſupra* dictis patet, & ꝑtinet ad præcepta primæ tabulæ,
I cum ſit actus latriæ. ergo in uoto diſpenſari non poteſt.

¶ 3 Prætereà. Obligatio voti fundatur ſuper fidelitatem, quam homo debet Deo, vt* dictum eſt: ſed in hac nullus poteſt diſpenſare. ergo nec in voto.

SED CONTRA. Maioris firmitatis eſſe videtur quod ꝓcedit ex cōi voluntate, q̃ quod procedit ex ſingulari voluntate alicuius ꝑſonæ: ſed in lege quæ habet robur ex communi voluntate, poteſt per
K hominem diſpenſari. ergo videtur quòd etiam in voto per hominem diſpenſari poſſit.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ diſpenſatio voti intelligenda eſt ad modum diſpenſationis, quæ fit in obſeruantia alicuius legis: quia vt ſupra* dictum eſt, lex ponitur reſpiciendo ad id, quod eſt vt in pluribus bonum. Sed quia contingit huiuſmodi in aliquo caſu non eſſe bonum, oportuit per aliquem determinari in illo particulari caſu legem non eſſe

do ordinem ſacrum: quia Eccleſia acceptat tale votū, immo ſtatuit tale votū eſſe ſolemne etiam in tali puero doli capace, quod patet ex eo, ꝙ Eccleſia exigit à tali, ꝙ ſe in ſacro ordine, quem ſpōte ſuſce- In corp. art.
pit, recognoſcat. Et conſtat ꝙ vult ordini ſacro inſeparabiliter annexum eſſe votum continentiæ in Eccleſia occidentali. Art. 8. & 9.
Et ſi inſtetur, ergo doli capax puer poteſt inuitis parentibus facere votum ſolemne continentiæ, & ſe eximere à poteſtate parentum. Reſpondendum eſt, quòd id, quod eſt inconueniens ab- 478
ſolute, poteſt per accidens fieri non incōueniens. Et ſic eſt in propoſito, quoniam totum hoc eſt ratione ordinis ſacri, & non ratione propriæ poteſtatis pueri Exēptio nanque, & votum cōſequuntur ordinem ſacrum in propoſito: author vero & doctores loquuntur abſolute. 4. diſt. 38. q. 1. art. 4. q. 1. cor. & ad 2. & q. 2.

¶ Ad cōfirmationem autem dicitur, quòd ponderanda ſunt verba canonis, quoniam ibi expreſſe de ætate eſt ſermo, & non de malitia ſupplēte ætatem. Quare autem ca- Art. 3. huius quęſt.
nonicū ius in matrimonio, & voto ſolēni continentiæ ordinis ſacri malitiam, vel vſum rationis ſupplere admiſit ętatem, & nō in voto ſolemni religionis, ratio duplex eſſe potuit. Art. 3. huius quæſt.
Prima propter mortem ciuilem, quæ in profeſſione religionis interuenit, quæ ardua valde mutatio eſt, q̃ in aliis non inuenitur. Secunda, propter ſacramenta eccleſiaſtica in illis interuenientia, ſcilicet ordinis, & matrimonii. In profeſſione nanq; religionis nullum interuenit ſacramentū.

¶ Super quæſtionis octogeſima octaua Articul. decimum. 1. 2. q. 79. artic. 4. D. 918.

IN articul. decimo. eiuſdem 88. quæſt. nota primo, quod in litera

A ſeruandam:& hoc proprie eſt diſpenſare in lege. Nam diſpenſatio videtur importare quandam commenſuratam diſtributionem, vel applicationem communis alicuius ad ea, quæ ſub ipſo continentur, per quem modum dicitur aliquis diſpenſare cibum familiæ. Similiter autem ille qui vouet, quodammodo ſibi ſtatuit legem, obligans ſe ad aliquid qđ eſt ſ'm ſe,& vt in pluribus bonum. Pōt tamen cōtingere, ꝙ in aliquo caſu ſit vel ſimpliciter malum, vel inutile, vel maioris boni impeditiuum, quod B eſt contra rōnem eius quod cadit ſub voto, vt ex * prædictis patet,& ideo neceſſe eſt, ꝙ determinetur i tali caſu votum nō eſſe ſeruandū. Et ſiquidem abſolute determinetͬ aliquod votum nō eſſe ſeruandū, dicitur eſſe diſpenſatio voti. Si autem pro hoc, quod ſeruādum erat aliquid aliud imponatur, dicitur cōmutatio voti. Vnde minus eſt votum commutare, quam in voto diſpenſare. Vtrunque tamē in poteſtate Eccleſiæ conſiſtit.

C Ad primum ergo dicēdū, ꝙ animal, qđ immolari poterat, ex hoc ipſo quòd vouebatur, ſanctum reputabatur, quaſi diuino cultui mācipatum. Et hæc erat ratio, quare non poterat commutari: ſicut nec modo poſſet aliquis rem quam vouit, iam conſecratā, puta, calicem vel domū, commutare in melius, vel in peiꝰ. Animal autem quod non poterat ſanctificari, quia non erat immolatitium, redimi poterat & debebat, ſicut ibidem lex dicit. Et ita etiam nūc D commutari poſſunt vota, ſi conſecratio non interueniat.

Ad secundum dicēdū, quòd ſicut ex iure naturali, & præcepto diuino tenetur hō implere votum, ita etiam tenetur ex eodē obedire ſuperiorum legi, vel mandato. Et tamen cum diſpenſatur in aliqua lege humana, non fit vt legi humanæ nō obediatur, quod eſt contra legem naturæ, & mandatum diuinum, ſed fit vt hoc, qđ erat lex, non ſit in hoc caſu. Ita ēt E authoritate ſuperioris diſpēſantis fit vt hoc, quod continebatur ſub voto, non contineatur, inquantū determinatur in hoc caſu hoc nō eſſe congruam materiam voti. Et ideo cum prælatus Eccleſiæ diſpēſat in voto, non diſpenſat in præcepto iuris naturalis, vel diuini, ſed determinat id, quod cadebat ſub obligatione deliberationis humanæ, q̄ nō potuit oīa circunſpicere.

Ad tertium dicendum, ꝙ ad fidelitatem Deo debitā non pertinet, ꝙ homo faciat id, quod ad vouendum eſt malum, vel inutile,* vel maioris boni impeditiuū, ad quod tēdit voti diſpenſatio. Et ideo diſpenſatio voti non eſt contra fidelitatem Deo debitam.

ARTICVLVS XI.

Vtrum in voto ſolemni continentię poſſit fieri diſpenſatio.

Ad vndecimum ſic proceditur. Videtur ꝙ in voto ſolemni cōtinētiæ poſſit fieri diſpēſatio. Vna enim ratio diſpenſandi in voto eſt, ſi ſit impeditiuum melioris boni, ſicut * dictum eſt: ſed votum continentiæ etiam ſi ſit ſolemne, poteſt eſſe impeditiuum melioris boni: nam bonum commune eſt diuinius, quā bonum vnius. Poteſt autem per continētiam alicuius impediri bonū totius multitudinis, puta, quando per cōtractum matrimonium aliquarum perſonarum, quæ continentiam vouerunt, poſſet pax patriæ procurari. ergo videtur quòd etiam in ſolemni voto continentiæ poſſit diſpenſari.

¶ 2 Præterea. Latria eſt nobilior virtus quā caſtitas: ſed ſi quis vouerit aliquē actum latriæ, puta, offerre Deo ſacrificium, poteſt in illo voto diſpēſari. ergo multo magis poteſt diſpenſari in voto continētiæ, quod eſt de actu caſtitatis.

¶ 3 Præt. Sicut votum abſtinentiæ obſeruatum poteſt vergere in periculum perſonæ, ita etiam obſeruatio voti cōtinentiæ: ſed in voto abſtinentiæ ſi vergat in corporale periculum vouētis, poteſt fieri diſpēſatio. ergo pari ratione in voto continentiæ poteſt diſpenſari.

¶ 4 Præterea. Sicut ſub profeſſione religionis, ex qua votum ſolemnizatur, continetur votum continentiæ, ita etiam votum paupertatis, & obedientiæ, ſed in voto paupertatis, & obedientiæ pōt diſpēſari, ſicut patet in illis qui poſt profeſſionem ad epiſcopatū aſſumuntur. ergo vr̄ ꝙ in ſolemni voto continentiæ poſſit diſpenſari.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſ. 25. Oīs ponderatio non eſt digna animę continentis. Præt. extra, de ſtatu * mona. in fi. illius Decretalis, Cum ad monaſteriū, dicitur: Abdicatio proprietatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeo annexa eſt regulæ monachali, vt contra eam nec ſummus Pontifex poſſit indulgere.

Reſpondeo. Dicendū, ꝙ in ſolēni voto cōtinentiæ tria poſſunt cōſiderari. Primo quidē, materia voti, ſ. ipſa continentia, Secū

In litera tres cāæ enumeratæ pro rōne diſpenſandi in voto, ſe tenent omnes ex parte materiæ voti, vti patet applicādo. Eſſe nanq; malum, uel inutile, vel maioris boni impeditiuū ad materiam voti ſpectat. Neque.n. author nēcās diſpenſandi complecti intendebat, q̄a nō de his erat quæſt. ſed hæc fuit oſtēdere, ꝙ diſpēſari poteſt in voto ex natura ipſius materiæ voti, q̄ pōt reddi vel mala, vel inutilis, vel maioris boni impeditiua. Inferius autem in ar. vlt. huius q. de cā diſpenſandi tractabimus. Ar. 1. huius quæſt.

¶ Nota ſēdo, ꝙ inter diſpē ſationē proprie dictā,& commutationē voti, hoc intereſt, ꝙ diſpenſatio aufert voti materiā, & uinculū, q̄ decernit abſolute nō ſeruādū: cōmutatio aūt aufert a voto materiā, & non uinculum: Nā remanet uinculū, ſeu obligatio voti ſuper alia materia cadēs. Tenetͬ .n. ex uoto adimplere id, in q̄ commutatū eſt,& non ex pcepto, ꝓprie loquendo. Vñ nullum interuenit pceptū in cōmutationibus uotorū, ſed habente poteſtatem cōmutandi cōmutante, cōcurrit ſola paſſiua acceptatio eius q̄ vouit,& ſic facta eſt commutatio. Et hoc rōni conſonat, ut etiam in exequendo cōmutatum actus latriæ inueniatur, ſicut inueniebatͬ in exequendo promiſſum uoto.

¶ Nota tertio, ꝙ licet ueteris legis ratio in reſponſione ad primum data optima uideatur, vtpote ſuper litera fundata, quæ uocat huiuſmodi animal conſecratum dō m ...; quia lex illa non eſt moralis, ſed cæremonialis, hodie nō ligat. Non deſunt tamē dicentes, ꝙ lex illa nō uetat mutabilitatē aīalis omnino, ſed ex ptāte uouentis illud, ita ꝙ nō licebat uouēti illud mutare in melius, licuiſſet tamē ſacerdotis authoritate hoc facere. Primum tamē conſonat literæ ſtatuenti alias mutationes mediis ſacerdotibus agendas, & iſtam abſolute prohibenti. *Al. uitandū malum eſt inutile.

¶ *Super quæſtionis octogeſimæ octauæ Art. vndecimum.*

In ar. 11. eiuſdē q. 88. declaranda eſt litera q̄tum ad tria. Primū eſt, ꝙ opinio iſta de indiſpenſabilitate uoti ſolemnis religionis, non eſt authoris abſolute, ſed cū duabus limitationibus, q̄ habentͬ in litera. Prima limitatio eſt, q̄a Decre. extra, de ſta. mona. c. Cum ad monaſterium, ſentit hoc. Inchoat.n. ſic author, Sed quia Decretalis inducta expreſſe dicit, ꝙ nec ſummus Pōtifex pōt contra cuſtodiam caſtitatis monacho licētiā dare: ideo &c. Secūda limitatio eſt, ꝙ opinatiue author hoc ſentit. Vnde ſtatim ſubdit, nō aliter uī dicendū. eſt igitͬ iſta non ſnīa, ſed opinio authoris quatenꝰ ex Decretali dependet. Et qm̄ eiuſdē eſt interp̄tari canonem, cuius eſt cōdere illū, ſi author uidiſſet ſūmū Pōtif. declaraſſe, ꝙ Decretalis illa intelligitur ſtāte monachatu, procul dubio nō ſuſcepiſſet onus huius opinionis ad defenſionē illius Decretalis non interp̄tatæ. Vr̄ autē pluries à Ro. Pontif. interp̄tata Decretalis illa, ut diximus, dum diſpēſauit cū multis religioſis, vt contraherent matrimoniū, ut de rege Aragonum, Petrus de Palude in 38. diſt. 4. refert. Et de Conſtantia filia Rogerij Regis, uxoreque Henrici ſexti, quæ erat ſanctimonialis in Panormo,& iam quinquagenaria, ut hiſtoriæ tradunt, diſpenſata à Papa Cœleſtino 3. q̄ genuit ex tali coniugio Fridericū 2. Secundū eſt, ꝙ nō intendit author ꝙ ſicut conſecratio ordinis imprimit characterē indelebilē, ita bñdictio ſpiritualis, qua monachꝰ 479 Infr. q. 186. art. 8. ad 3. Art. præced. In Decretali libr. 3. art. 36. c. 6. in fi.

ctum, non eſt amplius habile licite, etiā ſi alienetur, niſi ad talem vſum proculdubio ſpiritualem. Cum enim vnumquodq; ſit propter ſuam operationem, vt dicitur in ſecundo cœli, conſequens eſt, quod res conſtituta per benedictionem in nouo eſſe, ad correſpondentem vſum tali eſſe determinetur. Et hoc modo corporale, quod ante benedictionem erat habile, vt eſſet ſudariolū &c. ex benedictione cōſtituitur habile tantum ad corporis Domini ſuſceptionem, & ſic de alijs. Et propoſitum domus, ſeu

D. 1090. tuus ad omnē vſum eſt habilis poſt benedictionem, ad quem eſt habilis ante benedictionem. Et propterea benedictio horū eſt ſolum inuocatiua diuinæ aſſiſtentiæ ex ſua gratia, ex memoria paſſionis, ex merito benedicentis & de congruo &c. Et bene nota quod dixi, ex vi benedictionis, quia ſi res quæ benedicitur, etiam ſine benedictione ex alia cauſa deputata eſſet tali vſui ſpirituali, non haberet ſanctitatem

D. 1013. ſuam ex vi benedictiōis, ſed benedictio concurreret ibi ad bene eſſe. Et ſimiliter benedictio, quæ etiam aliter interueniret conſecratio, non ad[?]itteretur quòd eſſet conſtitutiua, ſed inuocatiua: quia nihil conſtituitur in aliquo eſſe per id, ſine quo haberet illud eſſe: talis autem eſt benedictio, quæ datur ſuſcipientibus primā tonſuram in collecta prima. Nam ſine tali benedictione eſſet nihilominus data, & ſuſcepta prima tonſura, & conſequenter effectus clericus, qui ſic eā ſuſcepiſſet. Ex quibus ſequitur quòd benedictio, qua monachus benedicitur, non eſt cōſtitutiua ipſius in eſſe religioſo: quoniam ſi ſola profeſſione fit monachus, ſine benedictione iam cōſtitutus eſt in eſſe religioſo, ſed ſolummodo inuocatiua. In cuius ſignū in ordinario Eccleſiæ Rom. collecta illa, in qua continetur benedictio monachi, nō appellaē benedictio, ſed orō, fit nanque ibidē pluries diſtinctio benedictionis ab oratione. Vnde ad rationē literæ diceretur[d], q minor propoſitio, ſcilicet eſſe religioſum, cōſiſtit in benedictione: ſicut eſſe ſacrum in calice, cōſiſtit in cōſecratione, cum reuerētia eſt falſa: quoniam nō ex vi benedictionis eſt quis religioſus, ſed benedictio, ſi qua quādoque fit, eſt inuocatiua tantum. Manifeſtatur aūt ſic eſſe ex hoc, q multi religioſi non benedicuntur, vt patet de ordine Prædicatorū, & tamen conſtat eos eſſe nō minus religioſos, & uoto ſolēni aſtrictos. Alioquin monachi dupliciter eſſent religioſi, ſcilicet ex ui benedictiōis, & ex ui profeſſionis: reliqui autem uno tantum modo eſſent religioſi, quod adhuc non eſt auditum. Et huic ſolutioni nihil ego ui[?]eo obſtare authoritatē ſacræ ſcripturæ, aut naturā ſacrorū. Quin potius, ſi Eccleſiæ authoritati & ritui attēdimus, uidemus q Imperator q inungiē, benedicitur, & ſanctificaē, non ſolū priuatur imperio, ſicut epiſcopus epiſcopatu: ſed ſic priuaē, ut nō remaneat Imperator, epiſcopo tñ priuato remanēte Epiſcopo. Quòd ſi hæc pōt eccleſia in Imperatore uncto, benedicto, & ſanctificato, quanto magis pōt in monacho ſolū benedicto? Teſtari enim uidentur hæc q omnes huiuſmodi benedictiones, ſanctificationes, & vnctiones, ſolū inuocatiōes ſolemnes ſunt. Fateor tamen q ſi conſecratio uirginum, uera conſecratio, aut cōſtitutiua benedictio eſt, ita q ex vi cōſecrationis ſponſa Chriſti eſſet, non poſſet per eccleſiam diſpenſari plus quam cum calice conſecrato. Nec dirimeretur matrimonium poſt contractum ex ui uoti, ſed ex ui cōſecrationis. Nec obſtat hoc nō eſſe cōputatū inter impedimēta dirimētia

nachi ab vnitate ſumiē per oppoſitū ad diuiſionē prædictā. Et ideo i voto ſolēnizato p pfeſſionē religiōis nō pōt p Eccleſiā diſpēſari, & rōnē aſſignat decretalis, qa caſtitas ē annexa regulę monachali.

A Ad primvm ergo dicēdū, q periculis rerū humanarum eſt obuiandum per res humanas, nō autem per hoc q res diuinæ conuertantur in vſum humanū. Profeſſi autē religionem, mortui ſunt mundo, & viuunt Deo, vnde non ſunt reuocandi ad vitā humanam occaſione cuiuſcunque euentus.

Ad secvndvm dicendū, q in voto tpalis cōtinētiæ diſpēſari pōt, ſicut & in voto tēporalis orationis vel temporalis abſtinentiæ. Sed q i voto cōtinētiæ p pfeſſionē ſolēnizato nō poſſit diſpēſari, hoc nō eſt in q̄tū actus caſtitatis, ſed in quātū incipit ad latriam ptinere per profeſſionē religionis.

C Ad tertivm[d] dicendū, q cibus directe ordinaē ad directionē perſonæ, & iō abſtinentia cibi directe pōt vergere in piculū pſonæ, vnde ex hac ratione recipit votū abſtinentiæ diſpenſationē, ſed coitus nō ordinaē directe ad conſeruationē pſonæ, ſed ad cōſeruationē ſpeciei: vnde nec directe abſtinentia coitus p continentiā vergit in periculum perſonæ. Sed ſi p accidens ex ea aliquod periculum pſonale accidat, poteſt aliter ſubueniri, ſcilicet, per abſtinentiam, vel alia corporalia remedia.

B Ad qvartvm dicendū, q religioſus q fit epiſcopus, ſicut non abſoluitur à voto continentiæ, ita nec à voto paupertatis, quia nihil debet habere tanquàm proprium ſed ſicut diſpēſator communium bonorum Eccleſiæ. Similiter etiā nō abſoluitur a voto obedientiæ, ſed per accidens obedire nō tenetur, ſi ſuperiorē non habeat: ſicut nec abbas monaſterij, qui tamen nō eſt obedientię voto abſolutus.

Authoritas vero Eccleſiaſ. quę in cōtrariū obiiciē intelligēda eſt

C quātū ad hoc, q nec fęcūditas carnis, nec aliquod corporale bonū eſt cōparandū bono cōtinentiæ q inter bona aīæ cōputaē, vt * Aug. dicit in lib. de ſancta Virginitate[e]. Vnde ſignanter dicitur animæ cōtinentis, non carnis continentis.

A matrimoniū: qm hoc ideo fuit, quia non conſecrantē virgines, niſi profeſſæ aliquam religionē: ed ſi de facto Epiſcopus cōſecraret voluntariā virginē, tunc ſi eſſet benedictio, vt dictum eſt, credo q Eccleſia iudicaret ſequēs matrimoniū fore nullū ex vi cōſecrationis ab Eccleſia approbatæ. Et qm hoc nō eſſet in poteſtate Eccleſiæ, ſicut nec calicem exe[?]crari vſum. Et ideo forte Matthęus Apoſtatus potius voluit: q̄ tis p[?]ſſionis eius poſſit alia reddi ratio, ſci licet quia non expediebat in principio fidei per talem apparenter irreuerentiam diuinam, fidem propagari, quæ prædicatione, & ſignis propaganda erat, ſecūdum Domini mandatum, Marci vltimo.

¶ Circa authoritatē Decretalis inductę in litera ab authore, dubium quoque occurrit, q̄tum valeat ad cōcluſionē inferēdā. Super ea nāque fundaē proceſſus literæ, & tamē authoritatis, vt repelli non poſſit.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet multipliciter exponi videatur, illa tamen expoſitio literalis eſt, quæ ex ratione in litera reddita habetur. Cū autē in textu illo ratio indiſpenſabilitatis in voto continentiæ monachi reddatur, quia annexa eſt cuſtodia caſtitatis regulæ monachali, clare cōſequēs eſt, q de licētia, ſeu diſpēſatione ſeparante cuſtodiā caſtitatis a regula monachali loquitur: ita q nihil aliud ex decretalis illius hoc textu habeē, niſi q cuſtodia caſtitatis eſt adeo annexa ſtatui monachali q nec ſūmus Pōtif. pōt illā a tali ſtatu ſeparare, p

D gratiā cōcedēdi. Cū hoc tamē ſtat, q ſūmus Pōtif. pōt hūc ſtatū, ſeu regulā monachalē cū oībus ſibi annexis, ſeparare ab illo hoīe, qui eſt monachus: exēplū. Proprietas albi eſt eſſe diſgregatiuū viſus, eſtque adeo annexa hæc pprietas albo, vt non poſſit ab eo ſeparari, cū hoc tñ ſtat q eſſe albū cum oībus proprietatibus ſuis poſſit ſeparari a ſubiecto, qđ eſt albū. Et hoc ē qđ dicūt doctores q Papa pōt diſpēſare i voto cōtinētiæ religioſi, faciēdo de monacho nō monachū. Nō inferē igiē ex illa decretali neceſſariam indiſpenſabilitatem oīno voti continentiæ religioſi, ſed ſic ſtāte monachatu. Cōſonat quoq; hic ſenſus authoritatis illius: qm Innocētius 3 q fecit illā Decretalem, ſucceſſit immediate Cęleſtino 3. q diſpēſauerat Conſtantiā pdictā. Nec eū latebāē geſta hæc nuprime in facie totius orbis, ab eo q fecit ipſū Cardinalē, & vndiq; admirāda pp ætatē quinquagenariā, & ſtatū imperialem, & tanto plus, q̄ matrimoniū

B illud Romæ cōſummatum fuit. Non eſt irrationabile, vt ſic facta a pdeceſſore, damnare p hæc verba hanc damnationem non ſignificantia voluerit. ex quibus omnibus colligi pōt, q nulla apparet ratio, quare votum ſolemne religionis non ſit diſpenſabile per Eccleſiā in articulo neceſſitatis communis.

¶ In reſpōſione ad 3 eiuſdē 11. ar. aducite, q inter abſtinētiā, & cōtinētiā hæc eſt dr̄ia, q abſtinētia in piculū pſonæ nō eſt actus virtutis: & ppea ſi eſt notabile & manifeſtē tale periculū, ipſo iure uotū nō ligat pp defectū materiæ: qm rōnale debet eſſe abſtinētiæ obſequiū. Si aūt eſt aliter, diſpenſandū, aut cōmutādū erit. Continētia vero ēt in piculū pſonæ eſt actus virtutis, & ppea votū plenē ſtat in ſuo robore, & rō huius dr̄iæ aſſignaē in litera: q comedere priuatū abſtinentia, directe ordinaē ad ſalutē. Coire aūt priuatū cōtinentia, directe ordinaē ad ſpēm, nō ad pſonā. Quòd ſi per accidēs vergat in periculū perſonæ prouideēē ēt per accidens, ſ. per abſtinentiam, ſuperfluam materiam indiuiduo ſubtrahentem, & alia accidentia.

In lib. de bono cōiugal. c. ... & lib. de uirginitate c. 7. & 8.

¶Super quæſtionis octogeſimæ octauæ Ar. duodecimũ. F

IN art. 12. eiuſdem 88. q. dubium occurrit, An votum poſſit in melius euidenter commutari ab ipſo vouente, & abſque prælati authoritate. Et eſt ratio dubij, diuerſitas opinionum, Nam quidam tenent partem affirmatiuã: alij tenent partẽ negatiuã. Ex capit. quoque peruenit el. ſcđo, extra de iureiurando habetur pars affirmatiua, dum dicitur, ꝙ non infringit propoſitum, aut ꝓmiſſum, qui in melius illud commutat. Et idem cõfirmari videtur capit. Scripturæ. extra de voto. & capit. Licet. extra de regu. Oppoſitum autem in capit. 1. extra de voto habetur.

480
Supra ar. 2. ad 3. & 4. diſtinc. 38. q. 1. art. 1. q. 1. ad 4. & art. 4. q. 1. cor. & ad 2. & q. 4. per totum.

ARTICVLVS XII.

Vtrum ad commutationem, uel diſpenſationem voti requiratur prælati authoritas.

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ad commutationem, vel diſpẽſationẽ voti nõ reqrat̃ ꝑlati authoritas. Aliqs. n. põt intrare religionẽ abſq; authoritate alicuius ſuperioris ꝑlati, ſed ꝑ introitũ religionis abſoluit̃ hõ à votis ĩ ſeculo factis, ẽt à voto terræ ſanctæ. ergo voti cõmutatio, vel diſpẽſatio põt eſſe abſq; authoritate ſuperioris ꝑlati. G

¶2 Præt. Diſpenſatio voti in hoc conſiſtere vr̃, ꝙ determinat̃ in quo caſu votũ nõ ſit obſeruãdũ, ſed ſi ꝑlatus male determinet, nõ vr̃ eſſe vouẽs abſolutus à voto, qa nullus ꝑlatus põt diſpẽſare cõtra ꝓceptũ diuinũ de implẽdo voto, vt* dictũ eſt. Similiter ẽt ſi aliqs propria authoritate recte determinet ĩ quo caſu votũ nõ ſit implendũ, nõ vr̃ voto teneri, qa votũ nõ obligat in caſu, ĩ quo hẽt peiorẽ euẽtũ, vt* dictũ eſt. ergo diſpẽſatio voti nõ reqrit authoritatẽ alicuius prælati.

¶3 Præt. Si diſpenſare in uoto ptinet ad poteſtatem ꝑlatorum, pari

Ar. 10. huius quæſt.

Art. 10. &

¶Ad huius euidentiã ſciendũ eſt, ꝙ quẽadmodũ promiſſio q̃ fit hoĩ, fit vt illi rẽ gratã exhibeamus, & ꝓpterea ex eius dependet gratia commutatio promiſſi. Nec eſt dubiũ, ꝙ ſi cõſtat gratius fore ei, cui promiſſum eſt aliquid aliud loco ꝓmiſſi, puta, vitulus q̃ aries, nõ eſt reus violatæ fidei ille q ꝓmiſit arietẽ, ſi exhibet vitulũ. Cuius etiam ſignum eſt, ꝙ recipiẽdo vitulum, maiores gratias agit ille, cui promiſſus erat aries. Si autẽ in dubium vertitur, quod ſit illi gratius, q̃uis non ſit dubium vitulum eſſe meliorẽ ariete, non poteſt qui promiſit, commutare promiſſum ſine volũtate eius, cui promiſit. Nam licet vitulus ſit melior, nõ tamen eſt melior huic, cui forte eſt minus gratus. Et in hoc ſenſu intelligendum eſt ius ciuile, volens ꝙ ſoluens melius nõ liberat̃ à debito, quãdo. ſ. dubium eſt, an creditori illud melius ſit magis gratum: ita in voto, quæ eſt promiſſio de meliori bono facta Deo, dicendum eſt, ꝙ q̃do euidenter conſtat gratius eſſe Deo opus in quod commutatur, q̃ id quod eſt promiſſum, nõ eſt reus fracti voti, qui ꝓmiſſum mutat in melius ac gratius Deo. Neque. n. agreſtis eſt Deus, aut ab alio quàm à Deo habet homo rationem, qua homo factum ſibi ſatis putat, ſi loco promiſſi, melius & gratius ſibi datum eſt. Ceſſat ſiquidẽ tunc ratio requirendi ſuperioris arbitrium vice Dei: quoniam conſtat euidenter Deo hoc eſſe gratius Et hoc eſt quod abſque extorſione aliqua Decretalis, Peruenit de iureiurãdo, docet. Hoc eſt quod ex ca. Scripturæ, extra de voto docemur. Non. n. caput illud condit ius nouum, ſed declarat veritatem ex natura rei exiſtentem, ſcilicet, ꝙ propria authoritate quilibet poteſt votũ temporalis obſequij in perpetuam religionis obſeruantiam cõmutare. Conſtat nanque hoc eſſe longe melius, & gratius Deo. Hoc eſt quod in capitul. Licet de regularibus, etiam declaratur. Nam neque ibi fit nouum ius, ſed quia licitũ fuit tranſire ad aliam arctiorem religionem ꝑꝑ meliorem vitam, non obſtante voto ſolemni prioris religionis, quo obligabatur nõ ſolum Deo, ſeu prælatis illius religionis, & erat eis ius acquiſitũ de perſona illa: ideo Papa declarat illum non moleſtandũ. Conſtat nanq; euidẽter in illo caſu melius, & gratius eſſe Deo obſequium in meliori religione. Et propterea non requiritur authoritas ſuperioris commutãtis, ſed ſolũ petitio licentiæ pro reuerentia ut ibi dicit̃. Ratio autẽ quare poteſt in tali caſu quis præiudicare ꝑlatis, & religioni priori eſt, qa nõ propter ſeipſos, ſed ꝑꝑ Deum, prælato & religioni data eſt religioſi ꝑſona. Propter hoc. n. ſolius Dei ratio habetur in huiuſmodi commutatione. Et q̃uis textus iſte ſane intelligatur ratione impedimẽti, qa. ſ. votum laxioris religionis, eſt in hoc caſu impeditiuum maioris boni: alij tamẽ textus allati nõ loquũtur magis de incompoſſibili bono cum meliori, quàm de compoſſibili cum eodẽ, ſed ſolam cõmutationẽ in melius pẽſant, vt patet intuenti: & propterea concludendum eſt, ꝙ conſumatio in melius ac gratius Deo, euidenter fieri poteſt in votis ex ipſo naturæ iure abſque alia ſuperioris authoritate.

¶Et cõfirmatur hoc, qm̃ ſi quis vouiſſet alicui certæ Eccleſiæ offerre decem oues, & curã habentes illius Eccleſiæ non ꝑlati tñ vouẽtis, ꝓ meliori & magis expedienti euidenter Eccleſiæ peterẽt, vt daret eis, verbi grã cẽtũ aureos, qs adeo deſiperet vt diceret oportere adeſſe ꝑtãtẽ ꝑlati ad hmõi cõmutationẽ? F Et cõfirmatur amplius hoc ex reſpõſione ad primũ in hoc ar. vbi q̃uis author in corpore determinauerit requiri poteſtatẽ ꝑlati in cõmutãdo, rõnẽ reddit, quare non requirit̃ prælati authoritas cum cõmutat̃ votum in religionẽ, nõ qa canonicum hoc excipit, ſed qa particulare includit̃ in vniuerſali. Similis. n. eſt rõ vbicunq; euidenter in melius & gratius Deo commutat̃: qm̃ in meliori & gratiori includit̃ bonũ, & gratũ. Qñ vero nõ euidẽter cõſtat, ꝙ melius & grati⁹ Deo ſit, ab ipſo Deo, ac ꝑ hoc, à gerente vices eius requirẽdum eſt, vt in litera dicitur, & in capit. primo extra de voto, & ſic omnia iura conſonant.

¶In eodẽ ar. dubiũ occurrit circa cãs diſpẽſandi in votis, ſ. honorẽ Chri, vel vtilitatẽ Eccleſiæ. An alteratuſ ſiciat ſine quacunq; neceſſitate ex parte habentis votũ. Et eſt rõ dubii in hac litera, qa author in rñſione ad ẽm, dicẽs, Puta ſi ꝑlatus diſpenſaret cũ aliquo in voto de ingreſſu religionis, nulla apparente cã obſtãte, inſinuat ꝙ aliqua cã obſtãs ad impletionem voti requiritur ad diſpenſationem. Oppoſitum ṫ continue practicari videtur in commutationibus votorum: ad ſolã. n. voluntatẽ petẽtis commutationem fit cõmutatio. H

¶Ad euidentiam cauſæ diſpenſandi, & cõmutandi vota ſciendum eſt, ꝙ aliud eſt de diſpẽſatione, aliud de commutatione iudicium. Nam quia diſpenſatio tollit ex integro votum, tã. ſ. quo ad materiam, q̃ quo ad vinculum, oportet cãm obſtantẽ executioni voti interuenire, ad hoc vt licite decernat̃ votũ non eſſe ſeruandũ, alioquin diſſipatio eſt non diſpẽſatio. Nec refert, an cauſa obſtans ſit ex natura, puta infirmitate, aut ex malitia hominũ excitata, vt ſi bellũ ciuile nõ poſſet ſedari, niſi puella habens votum continentiæ nuberet &c. & hoc intẽdit author in litera ad ẽm Concurrente autem obſtante cã, quæ redderet executionẽ voti impeditiuam maioris boni, diſpenſatio ad honorẽ maiorẽ Chriſti proculdubio fieret, quia facere maius bonũ eſt magis honorare Deũ. Sed aduerte ꝙ debet eſſe bonũ, ꝙ eſt cã diſpẽſandi maius nõ ſolũ bono, ꝙ erat materia voti, ſed bono quod erat ipſum votũ, quod eſt actus latriæ quoniam vtrunque ceſſat, ſcilicet votum & materia. I

¶In commutatione autẽ votorum, nec exigitur cauſa obſtãs executioni voti, nec exigitur quod bonum, ꝙ eſt cauſa cõmutandi ſit maius vtroque. ſ. voto, & materia eius, quoniã votũ remanet, ſed ſufficit ꝙ ſit maius bonum, quàm bonũ qđ erat materia voti: Ita ꝙ ipſa maioritas boni, in quod cõmutatur, eſt ſufficiens cauſa commutationis. Et quidem ꝙ non exigatur cauſa obſtans, & quod maioris boni ſit ſufficiens commutandi cã, patet extra de voto ca. Quod ſuper his, vbi mulierũ, & inutiliũ ad pugnam vota pro ſubſidio terræ ſanctæ quamuis habiles ſint ad eũdum illuc, redimẽda dicunt̃, quia melius eſt ſubuenire terræ ſanctæ de pecuniis quas cõſumerent in itinere, quàm illas in via conſumere, In ca. quoque primo ibidẽ omnes cauſæ perſonales reſoluendæ dicuntur in hoc, an recõpenſatio ſit melior, & Deo acceptior arbitrio præſidentis, quãdo cauſa cõmutandi ſolum ſe tenet ex parte rei, in quam fit cõmutatio. Quando vero aliqua neceſſitas impotentiæ, vel incõmoditatis, vel ſcandali inuitat ad commutandum, tunc ſufficit commutare in æquale, quoniã non pertinet ad infidelitatẽ diſpẽſatoris, ſi debitori dño ſuo in æquale gratũ eidẽ domino acceptãdo cõmutet ex cauſa: Quin etiam de rigore iuris, ſi ſola cã miſerendi ſeu condeſcendendi vouenti, quaſi vt vice Dei ſit gratus illi, qui ſponte Deo ſe obligauit, æque gratum Deo acceptare, cõtra fidẽ boni diſpẽſatoris non faceret prælatus, ſicut nec diſpenſator alicuius dñi tẽporalis hoc faciendo, infidelitatis argueretur, conſtat autẽ quòd æquale bonum eſt æque gratum Deo. Secus autẽ eſſet, quando pro ſola voluntate ꝑlati hoc fieret, non cauſa gratitudinis vice Dei. Hæc enim cauſa manifeſta uouẽtibus, prodeſt Eccleſiæ, qm̃ eſt attractiua ad Deũ, & eius ſapiẽtes ac pios miniſtros. An aũt tãta, aut talis poſſit ſubeẽ cã, vt cõmutatio fiat licite ĩ minus, facile patet ꝙ ſic, miſcẽdo cõmutationẽ diſpẽſationi, ita ꝙ parti ſit diſpẽſatio K

& par-

partim commutatio, quando. ſ. cauſa non eſt tāta, ꝙ ſufficiat ad diſpenſationē abſolute, eſt tñ tanta, ꝙ excuſat à tanto, etſi non à toto, ſed ſtādo infra limites puræ cōmutationis, nō pōt fieri in minus, qm̃ commutatio debet eſſe iuſta. Non eſt autē commutatio ſine æqualitate rei ad rem, vt patet in 5. Ethico.

ratione pertinet ad omnes: ſed nō pertinet ad oēs diſpenſare in quolibet voto. ergo nō ptinet ad poteſtatem ꝓlatorū diſpenſatio voti.

SED CONTRA. Sicut lex obligat ad aliqd faciendū, ita & votū ſed ad diſpenſandum in p̃cepto legis requirit̃ ſuperioris authoritas, vt ſupra dictum* eſt. ergo pari rōne etiam in diſpenſatione voti.

RESPON. Dicendū, ꝙ ſicut ſupra* dictū eſt, votū eſt ꝓmiſſio Deo facta de aliquo, ꝙ ſit Deo acceptū. quid ſit aūt in aliqua ꝓmiſſione acceptū ei, cui promittit, ex eius pendet arbitrio. Prælatus autem in Eccleſia gerit vicem Dei: & ideo in cōmutatione, vel diſpēſatione votorū requirit̃ ꝓlati authoritas, quæ in ꝑſona Dei determinat quid ſit Deo acceptū, ſecū-
B dum illud 2. ad Cor. 2. Nā & ego

Et propterea caueant ſibi illi, q non habent poteſtate aliam in votis, niſi commutandi: quia tenent ad maius, vel æquale, vt dictum eſt. Illi autē qui ꝓlati ſunt, & vtranq; habent poteſtatem. ſ. diſpenſandi, & commutandi poſſunt minuendo vtranque ex cauſa in minus diſpēſando commutare, ſicut etiam poſſunt ex cauſa diſpenſare abſolute.

Art. 10. & 11. q. 97. ar. 4.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli, nota rationē, quare ipſo iure omnia vota in ſæculo facta ſpirāt in ꝓfeſſione: quia ſcilicet, homo moritur priori vitæ, ad cuius directionem emiſſa erant vota illa. Et præter hoc addūtur duæ aliæ rationes extendentes ſe ad vota emiſſa poſt religionem, quia ſcilicet onus religionis ſufficit, & ſingulares obſeruantiæ non competunt religioni. Et ex hac radice prælatus poteſt omnia poſt emiſſa vota irritare, tanquam incompetentia religioni.

¶ In rñſione ad 2m, dubiū primo occurrit de rōne reddita in litera ad oſtendendū, ꝙ ꝓlati non poſſunt pro libito diſpēſare in votis, q̃tum valeat. Vr. n. inualida, tū quia aliud eſt prohibere vota, aliud irritare, & conſequenter aliud eſt poſſe prohibere, aliud poſſe irritare. In litera aūt hæc duo ſumunt̃ pro eodē qm̃ concludit, ꝙ non poſſunt ꝓlati irritare vota, quia nō poſſunt prohibere vota. Et confirmat̃, quia ſi iſta duo æquualēt in propoſito, poſſe inhibere votū, & poſſe irritare illud, ſequit̃, ꝙ Papa poſſit cuiuſ q; religioſi votum ſolemne irritare, q a poteſt cuiuſque ſolemne votum prohibere, quoniam ex Eccleſiæ authoritate hoc pendet. tum quia ſi radix, & proceſſus rationis eſſet in propoſito efficax, ſ. Non habemus poteſtatem, niſi in ædificationem &c. ſequeretur, quòd nec prælati religioſorum poſſent ſubditorum vota irritare, quia etiam tales prælati non habent poteſtatem niſi in ædificationem, & ſicut non poſſunt præcipere actus vitiorum, ita non poſſunt prohibere actus virtutum. Ex quo igitur iſta non cōcludunt de prælatis religioſorum, ſequit̃, ꝙ nec de alijs concludant. Et ſicut tu ſolues hic, ita ſoluā ibi. Tum quia aliud eſt inhibere actus virtutum abſolute, aliud eſt inhibere hunc actū virtutis. Nā licet non poſſint prælati inhibere omnes actus virtutum, poſſunt
D tamen inhibere hunc, vt patet in prælatis religioſorū inhibētium vouere, & in Papa, qui pōt inhibere votum ſolemne religionis alicui, vt de facto inhibet omnibus doli capacibus infra annos pubertatis. Rō autē literæ procedit ab inhibitione actuum virtutis abſolute, ad inhibitionem actus talis, ſ. voti.

¶ Dubium ſecundo occurrit circa dictæ rōnis concluſionem, ſcilicet, Prælati nō poſſunt ſine obſtante cauſa diſpenſare in votis, tū quia in omni obligatione intelligitur authoritas Papæ excepta, quia nihil poteſt ꝓmitti in præiudicium poteſtatis ſuæ: votum autē importat obligationem, & promiſſionē. ergo. Et cōfirmatur, quia lex ſingularis non præiudicat poteſtati principis, quæ eſt vniuerſalis, votum autem eſt velut lex ſingularis. ergo non præiudicat poteſtati Papæ. Tum quia nō minus eſt ſubditus quilibet Chriſtianus Papæ, quo ad ea quæ
E ſunt chriſtianitatis, quæ ſunt bona ſupererogationis cadētia ſub Chriſti conſilio, quàm religioſus ſub prælato, ſed in omni voto religioſi intelligitur excepta poteſtas prælati. ergo in omni voto Chriſtiani intelligitur excepta poteſtas Papæ.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd ratio literæ eſt ſolida, & efficax. Et ad primam obiectionem dicitur, quòd licet inhibere, & irritare vota non ſint idem, mutuo tamen ſe inferunt in materia voti, ſi abſolute, ſeu libere ſumantur. Ita quòd quicunque poteſt libere irritare vota alicuius, poteſt etiam libere inhibere, & econtra, vt patet in prælatis religioſorum, & patre, domino, viro, reſpectu puellæ, ſerui, vxoris.

¶ Et ad confirmationē dicitur, ꝙ aliud eſt poſſe inhibere vota abſolute, & aliud poſſe inhibere tale votū in caſu. Præſens ſermo eſt de inhibitione abſolute, obiectio aūt loquitur de inhibitione in caſu, & ideo non obſtat. Conſtat namque quòd Pa-
A pa nō pōt inhibere abſolute, ne fiat profeſſio religionis. Hoc enim eſſet directe in deſtructionem Eccleſiæ, nō in ædificationē, licet poſſit inhibere talibus, ſcilicet pueris: & ſimiliter alicui ex cauſa rationabili, quòd non profiteatur, & huiuſmodi.

¶ Ad 2m dr̃, ꝙ quia aliud eſt loqui de prælato, & aliud de dño: iō vbi hæc duo cōiūgunt̃ in vnitate ꝑſonæ ſeu officij, vt contingit in prælatis religioſorū quo ad vota vt patet ex antedictis, oportet diſtinguere de ꝓlato inq̃tū ꝓlatus, & inq̃tum dñs, vel quaſi dñs, & dicere, ꝙ ratio illa hēt locū in ꝓlato inq̃tū ꝓlatus, & non in eo inq̃tum dominus. Propter ꝙ in litera dr̃, Cū poteſtas prælati ſpiritualis, qui nō dñs, ſed diſpenſator &c. Prohibere ergo & irritare pōt ꝓlatus religioſorū vota, tanq̃ dominus, vel quaſi dñs ſubditorū ſm̃ regulam, & nō tanquam prælatus. Nō ſic aūt pōt dici de alijs prælatis Eccleſiæ, qm̃ nō ſunt niſi prælati in populis. Vnde nihil ex hoc adimitur efficaciæ rationis de prælati poteſtate concludentis.

Artic. 1. & 2. huius quæſ.

¶ Ad tertiam obiectionem dicitur, quòd inhibere abſolute vota, eſt inhibere non actum vnum vnius virtutis, ſcilicet vouere, ſed eſt inhibere actus ſupererogationum omnium virtutū quoniam omnis actus ſupererogationis eſt materia voti.

¶ Et ſi inſtetur, ꝙ inhibere vota, non eſt inhibere actus, qui ſunt materiæ votorum, ſed eſt inhibere vincula, & obligationes ad ipſos actus, ac per hoc nō eſt niſi inhibere vnum actū,
C ſcilicet, vouere vnius virtutis, ſcilicet religionis.

¶ Reſpondendū eſt, ꝙ licet prima facie appareat, ꝙ inhibere vota ſit inhibere vnū actū, ſ. vouere totaliter, alios aūt actus non totaliter, ſed quo ad libertatē, & firmitatē, quia inhibitus à voto pōt quidē actus virtutis facere, ſed nō libere, quia non eſt dñs ſui quo ad illa opera, nā ſi dominus eſſet, poſſet illa abſolute promittere, nec firmitate ſe pōt, quia inhibitus eſt, ſi aūt radix poteſtatis inhibendi perſpicacius conſideret̃, apparebit, ꝙ non ſolum pōt inhibere actū, qui eſt vouere, ſed actus qui ſunt materia voti. Nā iō poſſet inhibere obligationē ad illos actus, quia poſſet inhibere actus illos fieri qñ ſibi placuerit vel iure ſuo: ſicut patet de viro reſpectu vxoris, & patre reſpectu puellæ. Infert igit̃ optime rō literæ, ꝙ ꝓlati nō poſſunt inhibere vota, q a non poſſunt inhibere opera virtutum, q̃ ſunt materia voti. Iſte n. manifeſte eſt proceſſus literæ, ab operibus virtutum non ad vnum tm̃ opus virtutis, ſed ad omnia opera ſu-
D pererogationis, quæ materia ſunt voti, quod eſt etiam opus ſupererogationis. Et propterea in litera cōcluditur dicendo. Et ideo abſolute poteſt homo vouere ea, ſ. virtutis opera & non tm̃ conditionaliter, vt religioſi, & alij ſubditi vouere poſſunt.

¶ Ad ſecundæ quæſtionis euidentiā ſciendum eſt, quòd iſta quæſtio eſt propter plenitudinem poteſtatis Papæ, & poteſt in duplici ſenſu tractari. Primo, vt refertur in litera, ſcilicet, q a omnia vota Chriſtianorum ſunt ſicut vota puellæ in domo, & religioſi &c. ꝙ ſcilicet habent conditionē implicitā, ſi Papa non cōtradicat. Et ſecundū hūc ſenſum nullū votum eſſet abſolute firmū, & ratū, ſed qđlibet poſſet irritari per Papā. Et cōtra hūc ſenſum author in litera procedit, & probat quòd virtutis opera poſſunt abſolute voueri a ꝑſonis ſui iuris. Secūdo, vt teneamus vota ꝑſonarum ſui iuris eſſe abſolute firma & rata & tamen Papa poſſit libere relaxare oīa vota de plenitudine po-
E teſtatis. Et hunc ſenſum litera non tetigit, & oportet, vt doctrina completa ſit, vtrūque tractare. Et quoniā votum eſt qđ̃ḋ̃am ſingularis lex habens vim obligatiuā, & quædā ꝓmiſſio Deo facta & ꝑ modū legis, & ꝑ modū promiſſionis, perſpiciēdum eſt. In voto igit̃ eſt primo ipſa eſſentia voti habēs vim obligatiuā, & quo ad hoc aſſimilat̃ legi. Eſt ſcđo materia voti, quæ ē actus virtutis, & quo adhoc aſſimilatur legi, cuius materia ē actus virtutis eſt, qm̃ legis eſt bonos facere. Virtus autē eſt q̃ bonū reddit habētē. Eſt tertio obſeruatio voti, quæ in debita executione cōſiſtit: & in hoc ēt aſſimilat̃ legi, qm̃ eius obſeruatio in debita quoq; executione cōſiſtit. Eſt & quarto ratio, ſeu modus promiſſionis, qm̃ ꝑ modū promiſſionis Deo tenetur qui vouit: & in hoc nō legi, ſed promiſſionibus factis hominibus aſſimilat̃. Quo circa oportet aliquo horū quatuor mōrū inuenire i hoīe potētiā irritatiuā, aut relaxatiuā votorū ad li-

bitum, ſi in homine eſt. Sunt autē modi iſti aut ex parte obſeruationis, aut ex parte materiæ, aut ex parte eſſentiæ, aut ex parte eius, cui facta eſt ꝓmiſſio. Et vt melius oīa pcipianſ, ſingillatim ſingula tractāda ſunt, ordine quo numerata ſunt. Ex parte ſiquidem obſeruationis, clare patet, ꝙ non eſt in poteſtate hoīs relaxare non ſolū vota, ſed nec etiā ius poſitiuum qm̄ implicat duo cōtradictoria, ꝙ votū, & ius ſtet in ſuo robore, etiā reſpectu iſtius: & ꝙ iſte nō teneaſ obſeruare legē, ſeu votum. Vnde licet Papa poſſit tollere legē poſitiuā totaliter, vel quo ad illum hominem, non pōt tamen facere ꝙ lex ſtet, etiā reſpectu iſtius nunc &c. & ꝙ iſte non teneatur illā obſeruare: quoniam ſtante lege, obligatio ad obſeruandum eſt de iure naturæ, & nō poſitiuo. Et propterea cōiter dr̄, & bene, ꝙ Papa, qn̄ diſpenſat in voto, non diſpēſat in iure diuino, aut naturæ, quia non diſpenſat in obſeruatione, ſtante voto. Obſeruatio.n. de diuino, & naturæ iure eſt. Ex parte vero materiæ clare patet ex ſupradictis, ꝙ qlibet dominus, aut quaſi dominus, pōt irritare vota ſubditorū in his,

H in qbus ſubiiciunſ. Hinc.n. dictū eſt, ꝙ pater Puellæ, vir vxoris, dn̄s ſerui, ꝓlatus ſui religioſi, vota irritare pōt. Sicut vn̄ qlibet pōt de re ſua irritare diſpoſitionē ab alio factā ſine ſuo cōſēſu. Et qm̄ Papæ Chriſtiani quo ad bona tēporalia, & quo ad operationes pſonales nō ſubiiciunſ abſolute, ſicut religioſi ſubdunſ ꝓlatis ſuis, inter quos primus eſt Papa, nec ſicut ſerui dn̄is, nec ſicut puella patri, nec ſicut vxor viro, quo ad ea, in quibus naturaliter ſubdunſ pdicti, qm̄ nullus horū eſt dn̄s eorū, in quibus alteri ſubditur: quilibet autē Chriſtianus ſui iuris, eſt dominus & perſonaliū ſuarum operationū, & rerū ſuarū, ſi habet bona aliqua. Et propterea ex iſto capite Papa non poteſt irritare vota Chriſtianorū tāquā facta de ſuo, hoc eſt, Papæ, ſicut dominus reſpectu ſerui, & prælatus reſpectu religioſi, & pater reſpectu filiæ, & vir reſpectu vxoris irritat, quia de ſuo ſunt facta vota: & ppea opinio confutata in litera, quòd vota Chriſtianorū ſint conditionalia, ſcilicet ſi Papa non con-

I tradicat, ſicut contingit in votis religioſorum, & aliorū ſubditorum, eſt falſiſſima: quoniam non eſt dominus materiæ Papa. Nec mireris quòd materiam voti dixerimus actus virtutis, & modo deſcendimus ad operationes perſonales, & tēporales res quas poſſidemus: quoniam hæc, ſcilicet operationes perſonales, & bona temporalia, ſunt materia actuum virtutum, qui ſunt materia voti, ſicut linum eſt materia fili, quod eſt materia telæ. Omnes.n. actus virtutis, operationes ſunt perſonales materialiter, & multi eorū res temporales aſſumunt, vt liberalitas, eleemoſyna, magnificentia &c. Ex hac tamen parte, ſ. materię voti, commutationes votorum fiunt, vt patet ex dictis, & diſpenſationes etiā fiunt, quando ſcilicet materia voti eſt impeditiua maioris boni, vt ſi cōtinētia iſtius impediat paci chriſtianitatis. Poteſtas enim a Chriſto data ꝓlatis in ædificationem, ex hac parte commutat, & diſpenſat.

K Ex parte autem eſſentię voti patet, ꝙ non eſt irritabile, aut relaxabile ex differentia inter votum, & legem poſitiuam. Lex nanque poſitiua eſt in poteſtate principis ad libitū, ita ꝙ pōt ipſam tollere quā do ſibi placet, nullusq; amplius obligat illa ablata, qm̄ vis obligatiua legis ad ipſam legis eſſentiā ſpectat, quæ ſubijcitur principis poteſtati. Eſſentia autē voti, cū ſit promiſſio facta ſuperiori, quā ſit princeps de illius cōſilio, quia eſt promiſſio facta Deo, & conſulta Deo, non ſubiicitur principi, ſicut nec tractatus alicuius cū principe ſubduntur ꝓconſuli. Ex parte demū Dei, inq̄tum ei ſit ꝓmiſſio, cōſtat ꝙ ſicut quilibet hō pōt quālibet promiſſionem ſibi pp ſe factā, libere relaxare, ſic Deus poteſt quodlibet votū relaxare: qm̄ ꝓmiſſio eſt Deo propter Deū facta. Et ſi Dei vicarius plene poteſtate Dei fungeretur in terris, ſine dubio poſſet omnia vota vice Dei relaxare: ſed quoniā non plene fungitur Dei poteſta-

F te, ſed limitate, ſ. ad paſcēdū oues, ad clauibus regni cælorum vtendum ad ædificationē: ideo non poteſt ad libitū vota relaxare, ſed quātum ædificationi conſonat commutare, vel diſpēſare. Relaxare ſiquidem ad libitum vota, pertinet ad claues excellentiæ ipſius Chri, q̄ claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Vn̄ nulla via remanet, qua Papa poſſit ad libitum vota irritare, aut relaxare, niſi impediēdo viam vitæ æternæ.

¶Ad obiectionē autē primā in oppoſitū dr̄ ꝙ illa propoſitio, In oī obligatione, & ꝓmiſſione, intelligitur excepta authoritas Papæ. Et illa, nihil poteſt promitti in p̄iudicium poteſtatis Papæ, & ſimiles, poſſunt bonum, & malum ſenſum habere: poſſunt.n. intelligi dupliciter. Primo, vt nulla obligatio &c. poſſit prę̄iudicare poteſtati Papæ, & ſic ſunt veræ. Sc̄do, vt nulla obligatio &c. ſit quæ nō ſubſit poteſtati Papæ, & ſic ſunt falſiſſimę. Propter veritatem primi ſenſus, religioſus nō teneſ obedire ſuo ſuperiori totaliter, vel in aliqbus, ſi Papa exemit eū totaliter, vel in aliquo. Obligatio.n. voti obedientiæ ſit ſuperiori, & nō ligat manus

H Papæ ad diſponēdū de illius ſuperioritate. Et ſimile ē in alijs hmōi. Hoc.n. nō eſt relaxare nec diſpēſare in voto obediētiæ, ſed tollere ſuperioritatē illius ꝓlati. Ex hac autē primi ſenſus veritate nihil habeſ cōtra determinata. Nā ad habēdū contra determinata, oporteret ſubſumere, ꝙ vouere eſſet in præiudiciū poteſtatis Papæ: quod ridiculum eſſe patet ex eo, ꝙ nulli facit præiudicium, q iure ſuo vtitur. Nō præiudicat ciuitati ciuis, qui, licet ſit ciuitatis pars, religionē ingrediſ, quia iure ſuę libertatis vtitur: & tñ ciuitas non pōt amplius de eo diſponere, & ſic de aliis. Sic.n. eſt in propoſito, vt patet, qa quilibet vouēs iure ſuæ libertatis vtiſ ex Chri cōſilio. Quòd aūt ſecūdus ſenſus ſit falſus, probatione non eget. Nā patet innumeras eſſe obligationes, quæ nō ſubſunt Papæ ad nutum, vt patet in cōtractibus inter hominem, & hominē, & multo minus inter hominē & Deum, cū quilibet homo ſubditus ſit Papæ, Deus autem nulli ſit ſubditus. Et ſi inter vtrunque ſubditū obliga-

I tio Papæ nō ſubeſt ad libitum, quomodo cadere poteſt in mētem ſapientis, quòd omnis obligatio inter vnū ſubditum, & alterum ſuperiorem Papa, Papæ ſubſit ad libitū? Quin potius ex hoc, ꝙ nō oīs obligatio inter chriſtianos oēs, quos conſtat ſubijci Papę ſubditur Papæ ad libitum, clare patet, quòd chriſtiani non ſunt Papę ſubditi abſolute quo ad omnia, ſed limitate, ſcilicet quo ad ſpiritualia in ædificationem corporis Chriſti, & ea quæ ordinantur ad hæc. Et ex his patet reſponſio ad confirmationem, & alteram obiectionem.

¶In reſponſione ad tertium, dubium occurrit ad hominem, Quia author tenet, quòd ſolus Papa diſpenſet in votis perpetuis: hic autem vota ieiuniorum, & abſtinentiarum, quæ quādoque ſunt perpetua, vt patet, & ab aliis diſpenſabilia dicit.

¶Ad hoc dr̄, ꝙ materia iſta, ſ. quis in quo voto diſpenſet, iuris

K eſt poſitiui: & nō ſolū lex, ſed cōſuetudo in his dat, & aufert iuriſdictionem. Et ppea aliqua vota minora, vt viſitare limina Apoſtolorū, reſeruantur Papæ. Conſtat.n. ꝙ vicinis vrbi longe maior peregrinatio eſt viſitare ſanctū Thomā in Cātuaria vnde in his vltra legem, conſuetudo æmulanda eſt. Quod autem de perpetuis obiicitur, diſtinguendo ſoluitur. Nam dupliciter cōtingit dici votum perpetuum, ſ. quaſi per ſe, & quaſi ꝑ accidens. Illa.n. vota dicuntur perpetua quaſi per ſe, quę abſolute, ſine. ſ. tempore adiecto, expreſſo ſolo voto cū materia intelliguntur ppetua, vt votū cōtinentiæ, & religionis. Hæc.n. ſtatim ſiue a iure, ſiue ab homine dicantur, intelligunſ perpetua, ſi nihil aliud addatur. Illa vero quæ ſine adiectione temporis, non intelliguntur perpetua, ſunt quaſi per accidens ꝑpetua, vt vota peregrinationis, ieiunii, eleemoſynæ. In his.n. niſi apponatur, aut ſemper, aut nunquam, aut tali tēpore, incertum relinquitur, an temporalia, an perpetua ſint. Loquē- te

Ar.8. huius quaeſt.

ꝙ donaui, ſiqd donaui pp vos in pſona Chriſti. Et ſignanter dicit, pp vos: qa oīs diſpēſatio petita à ꝓlato debet fieri ad honorē Chri, in cuius pſona diſpēſat, vel ad vtilitatē Eccleſiæ, q̄ eſt eius corpus.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ oīa alia vota ſunt quorūdā particulariū operum, ſed ꝑ religionē

G hō totā vitā ſuā Dei obſequio deputat. Particulare aūt in vniuerſali includiſ, & iō Decretalis dicit, ꝙ reus voti fracti nō habeſ q tpale obſequiū ī ppetuā religiōis obſeruantiā cōmutat. Nec tñ religionē ingrediēs teneſ īplere vota vel ieiuniorū, vel orōnum, vel aliorū hmōi, q̄ exiſtens in ſæculo fecit; qa religionē ingrediens moritur priori vitæ. Et ēt ſingulares obſeruātiæ religioni nō cōpetūt, & religionis onus ſatis hominē onerat, vt alia ſuperaddere non oporteat.

Ad secundum dicendū, ꝙ quidā dixerūt, ꝙ iō ꝓlati poſſunt in votis ꝓ libito diſpenſare: quia in quolibet voto includitur cōditionaliter voluntas ꝓlati ſuperioris, *ſicut ſupra dictū eſt, ꝙ in votis ſubditorū, puta, ſerui, vel filij, intelligitur conditio, ſi placuerit patri, vel dn̄o, vel ſi nō renitātur: & ſic ſubditus abſq; omni remorſu conſciētiæ poſſet votū prætermittere, quādocūq; ſibi à ꝓlato diceretur. Sed prędicta poſitio falſo

ſo author de perpetuis primo modo, cum dicit, reſeruata eſſe Papæ perpetua vota, nó de perpetuis ſecundo modo. Hæc.n. frequenter accidunt, & egent facili recurſu ad prælatum. In eadem reſponſione, quo ad vota ieiuniorum dubium male ſo lutum occurrit. An voués ieiunare tali die, puta, in vigilia na tiuitatis B. Virginis, ſi nó ieiunat illo die, teneatur ſupplere alio die ieiunando.

¶Ad hoc dubium, vt plena ſit doctrina, cũ diſtinctione dicendũ eſt, quòd aut uotum principaliter eſt de ieiunio, & ſecundario quaſi per accidés determinatur tépus talis diei, ſicut contingit in ieiunijs iniunctis a confeſſore, puta, ꝙ ſingulis vnius anni hebdomadibus ieiunet feria ſexta: in his enim principale eſt, quòd ieiunet ſemel in hebdomada, & ſecundario, tépus. Aut principaliter eſt de tempore propter celebritaté, vel deuotionem, vt contingit in his qui vouent in die Dominæ noſtræ per totum annum, hoc eſt, illo die quo celebratur Annunciatio beatæ Virginis, ꝑ totum Annum abſtinere a carnibus, & lacticinijs. Hic tempus principaliter eligitur propter deuotionem Dominæ noſtræ. In primo caſu tenetur ex voto ad duo, ſcilicet ad ieiunium, & talem diem. Et propterea, ſi non ieiunat tali die, tenetur alio die ieiunare; ſicut debitor pecuniæ tali die, ſi tunc non ſoluit, tenetur poſt. In ſecundo aũt caſu, ſi non ieiunat illo die, non tenetur alio die ieiunare, ſed pœnitentiam agere de nó ſeruato voto, ſi in culpa fuit: quia onus temporis erat ieiunium, ſicut ſunt omnia ieiunia ſtatuta ab Eccleſia. Sunt.n. onera illorum tantum dierum, ſicut horæ canonicæ. In his.n. quilibet dies ſolicitus eſt ſibiipſi tantum. Et quoniam vota, quæ fiunt de ieiunijs in vigilijs ſanctorum, & huiuſmodi, communiter fiunt, vt onera dierum illorum ad imitationem Eccleſiæ, q̃ ieiunia in vigilijs ſtatuit: ideo cõiter hæc vota non obligant vltra dié illum, nec teneť tranſgreſſor alio die ieiunare. Cuius manifeſtum ſignũ eſt, ꝙ ſi eſſet illo die infirmus, ac ꝓ hoc excuſatus illo die, nullá ſibi relinqui obligationé tuta conſcientia voués, bene timens Deũ putaret, cuius oppoſitum crederet, ſi ieiuniũ tali die a confeſſore iniunctũ nó perfeciſſet per infirmitatem. Ipſa nanq; diſtinctio teſtať ibi ieiunium electum, vt onus téporis: hic abſolute ieiuniũ electum, licet cum tali tempore.

D.1027.

innititur: quia cum poteſtas prælati ſpiritualis, qui nó eſt dominus, ſed diſpenſator, in ædificationem ſit data, & non in deſtructioné, vt patet 2. ad Cor. 10. ſicut prælatus nó põt imperare ea, q̃ ſ̃m ſe Deo diſplicent, ſcilicet peccata: ita non poteſt prohibere ea, quæ ſecundũ ſe Deo placẽt, ſcilicet virtutis opera, & ideo abſolute põt homo vouere ea. Ad prælatũ tamé pertinet diiudicare qđ ſit magis virtuoſũ, & Deo magis acceptũ. Et ideo in manifeſtis diſpenſatio ꝓlati nó excuſaret a culpa, puta, ſi prælatus diſpẽſaret cũ aliquo ſuꝑ voto de ingreſſu religionis, nulla apparẽti cã obſtãte. Si aũt eſſet cauſa apparẽs, per quá ſaltẽ in dubiũ verteretur, poſſet ſtare iudicio prælati diſpenſantis, vel cómutantis, non tamen iudicio proprio: qa ipſe non gerit vicẽ Dei, niſi forte in caſu, in quo id quod vouit, eſſet manifeſte illicitum, & non poſſet opportune ad ſuperiorem recurrere. B

Ad tertivm dicendũ, ꝙ qa ſummus Põtifex gerit plenarie vicẽ Chri̅ i tota Eccleſia, ipſe hẽt plenitudinẽ poteſtatis diſpẽſandi in oĩbus diſpẽſabilibus votis. Alijs aũt inferioribus prælatis cómittiť diſpenſatio in votis q̃ cõiter fiũt, & indigẽt frequẽti diſpenſatione, vt habeant de facili homines ad quẽ recurrãt, ſicut ſunt vota peregrinationũ, & ieiuniorũ, & aliorũ hmõi. Vota vero maiora, puta, cótinẽtię, & peregrinationis terrę ſãctæ, reſeruãtur ſummo Pontifici. C D

QVAESTIO LXXXIX.

De iuramento, in decem articulos diuiſa.

B Deinde conſiderandũ eſt de actibus exterioribus latriæ, quibus aliquid diuinũ ab hominibus aſſumiť: qđ eſt vel ſacramẽtũ aliqđ, vel ipſum nomẽ diuinũ. Sed de ſacramẽti aſſumptione locus erit tractandi in tertia huius operis parte. De aſſumptione aũt nominis diuini nunc agendũ eſt. Aſſumitur aũt diuinum nomẽ ab homine tripliciter. Vno modo, ꝑ modũ iuramẽti ad propria verba cõfirmãda. Alio mõ, per modum adiurationis ad alios inducendũ. Tertio mõ, per modũ inuocationis ad orandũ vel laudãdũ. Primo ergo de iuramento agendum eſt.

C Circa quod q̃runtur decẽ.

¶Primo, Quid ſit iuramentum.

¶Secundo, Vtrum ſit licitum.

¶Tertio, qui ſit cõtes iuramẽti.

¶Quarto, Cuius virtutis ſit act⁹.

¶Quĩto, Vtrũ ſit appetẽdũ, & frequẽtandũ tanq̃ vtile, & bonũ.

¶Sexto, Vtrum liceat iurare per creaturam.

¶Septimo, Vtrum iuramentum ſit obligatorium.

¶Octauo, Quæ ſit maior obligatio, vtrum iuramenti, vel voti.

D ¶Nono, Vtrũ in iuramento poſſit diſpenſari.

¶Decimo, Quando, & in quibus liceat iurare.

¶Super quæſtionis octogeſimæ nonæ Articul. primum.

IN ar. 1. q. 89. dubiũ occurrit, An iuramẽtũ diſtinguať ſpẽ, cũ diſtinguiť ꝑ aſſertorium, vel promiſſoriũ, & ſimiliter cũ diſtinguiť per ſimplicẽ cõteſtationem, & per execrationem. Et nõ dubiũ eſt, quo ad primã diuiſionem, dr̃ia inter aſſertioné & promiſſioné. Quo ad ſecundum vero, tum qa Deus in execratione habet in ſe non ſolum teſtis, ſed iudicis rõnem, vt in reſpõſione ad tertium litera dicit: tum quia aſſumiť maledictio A in execratione, dum dicitur. Puniat me Deus in hoc, vel illo.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ dr̃iæ alicuius dicunť, proprie loquẽdo, ſolæ illæ q̃ ſunt dr̃iæ ꝑ ſe. Nã dr̃iæ per accidens, accidẽtia ſunt reſpectu illius, cui ſunt per accidẽs, q̃uis ſint ꝑ ſe dr̃iæ alterius: vt ſi diſtinguamus animal ꝑ albũ & nigrũ, ſunt dr̃iæ per accidens aĩalis, q̃ tñ ſunt dr̃iæ ꝑ ſe coloris. In propoſito ergo cum iurare, ſit Deũ in teſtẽ producere, oẽs aliæq; dr̃iæ materialiter, & per accñs ſe habẽt ad Dei teſtificationẽ. Quòd.n. Deus teſteť ſupra ꝑterito, ꝑſenti, vel futuro, ad materiã teſtimonij ſpectat. Et ſimiliter ꝙ Deus teſteť ſimplici manifeſtatione, vel manifeſtatione ꝑunitiua, nõ ad naturã ſpectat teſtimonij, ſed effectum. Vnde nulla apparet ſpecifica diſtinctio in iuramẽto. Et licet iuramentum non diſtinguat ſpecie, nihil tamen prohibet, quòd vtẽdo alijs ſpeciebus moraliũ vitiorũ, vel virtutum, in multas diffundatur ſpecies eo mõ quo vna ſpecies imperat alteri, ordinãdo illam in finem ſuum. Sicut cum quis adulteratur vt occidat, homicidium imperat adulterio. Hoc.n. modo iuramẽtum imperat maledictioni, dũ fit per execrationem. Nã quando qs iurat, Deus me occidat, ſi non eſt ſic, aut, ſi non fecero, ſic iurãs maledictionem ſui quo ad vitam, aſſumit ad finem iuramenti, qui eſt teſtificatio diuina. Et iuxta ſpecificam multitudinem maledictionũ aſſumũtur multæ ſpecies ad eundem finem. Vnde patet quòd iuramentum per execrationem, quando ſcilicet ad pœnam ſe obligat quis iurãdo, & ſi non diſtinguať ſpecie ſ̃m naturam iuramenti, diſtinguitur tñ per accidens in multas ſpecies ſ̃m naturã aſſumpti mali in pœnam. Aduerte tamen ꝙ iuramentum factum, aſſumendo benedictionem pro manifeſtatione teſtimonij, verbi gratia, Faciã hoc, vel Sic eſt, Ita Deus me adiuuet, & huiuſmodi, non eſt ex vi verborum per execrationem, ſed per conteſtationẽ Dei in effectu boni, ſcilicet adiutorij diuini, ſalutis vitæ E & huiuſmodi. Solum.n. illud iuramentum quod mali euentũ aſſumit in manifeſtationẽ diuini teſtimonij, per execrationẽ eſt, ſecundum verba: Sed quantum ad ſenſum, quia teſtis ad vtranque partem debet eſſe, ſubintelligitur execratio, ſcilicet, Si non eſt ſic, aut, Si non fecero, Deus non me adiuuet.

¶Ad id autem ꝙ obiectũ eſt ꝙ Deus in execratione eſt ẽt iudex, qui differt ſ. ẽ a teſte, reſpondetur in litera ſ. ꝙ officium iudicis in iurando imploratur ſub ratione teſtis, quoniam implorať ad hoc punitio, vt teſtẽ̃iũ iudex non niſi materialiter cócurrit. Et ꝑpea in litera concludiť, ꝙ iurare vniuerſaliter loquẽdo, eſt Deũ in teſtẽ exhibẽdũ inuocare. Cũ his tñ ſcito, ꝙ periurans execrãdo pro eo, ꝙ credit punitioné, q̃ aſſumit, nõ affuturã nõ incurrit duorũ vitiorũ deformitatẽ ſ. piurij, & maledictiõis talis, puta, homicidij: qa maledictioné nõ ſibi ex corde impcať, ſed ſoli Deo iniuriã facit vtens eo vt teſte falſitatis.

¶In rñſione ad tertium eiuſdem articuli aduerte, ꝙ hmõi locutiones

cutiones, Deus ſcit, Corā Deo loquor, & hmōi poſſunt dupliciter intelligi, ſ. inuocatiue, vel enunciatiue. Sumuntur nanq; inuocatiue communiter, quādo inducūtur ad cōfirmandū quod dicitur: & tunc habēt rōnem iuramenti. Sumuntur autem communiter pure enunciatiue, quādo p modum narrationis hęc dicuntur. Et hoc frequenter accidit his q nolunt iurare ad confirmādum dicta ſua, ſed remittere ad diuinum iudicium, & futuram vitam, vbi omnia erunt palam. Et quoniam verba ex intentione, & animo pferentis penſantur: ideo ceſſante dolo, & præiudicio cuiuſcunque, ſi aliquis non intendēs iurare, ſed ſolum exprimere, quòd ipſe habet conſcientiam rectā in hoc, & Deum præ oculis in non mentiendo, dicat, Deus videt, ꝙ dico veritatem, & ſimilia, non eſt iuramentū, quia non eſt inuocatio Dei in teſtē, ſed ſimplex enūtiatio, ꝙ Deus hoc ſcit, ꝙ Deus videt, quòd ego loquor coram Deo, & huiuſmodi. Et propterea notanter dicitur in litera, ꝙ iurare eſt inuocare Deum in teſtem, & nō dicitur ꝙ eſt narrare Deum eſſe teſtem. In iudicio aūt, & iō ī iudicabilibus oportet ad cōem intellectū audiētium reſpicere, ne erretur.

481 Infra art. 4. cor. & q. 98. art. 1. cor. Et 3. di. 39. ar. 1.

In ſerm. 28. de verbis Apoſt. parum ante mediū tom. 10.

*q. 67. per totū & q. 70. per totum

Serm 28. de verb. Apoſt. parum ante med. to. 10.

Articulus I.

Vtrum iurare, ſit teſtem Deum inuocare.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videť ꝙ iurare nō ſit teſtem Deum inuocare. Quicunque enim inducit authoritatem ſacræ ſcripturæ, inducit Deum in teſtimonium, cuius verba proponuntur in ſacra ſcriptura. Si ergo iurare eſt teſtem Deū inuocare, quicunque inducit authoritatē ſacræ ſcripturæ, iuraret: hoc autē eſt falſū. ergo & primū.

G ¶ 2 Præter. Ex hoc quòd aliquis inducit aliquem in teſtem, nihil ei reddit: ſed ille qui per Deum iurat, aliquid Deo reddit: dicitur. n. Matth. 5. Reddes Domino iuramenta tua. & * Aug. dicit, quod iurare eſt ius veritatis Deo reddere. ergo iurare, non eſt Deum teſtem inuocare.

¶ 3 Prætereà. Aliud eſt officium iudicis, & aliud teſtis, vt ex ſupra* dictis patet: ſed quandoque iurando implorat homo diuinum iudicium ſecundum illud Pſalm. 7. Si reddidi retribuentibus mihi mala decidam merito ab inimicis meis inanis. ergo iurare non eſt teſtem Deum inuocare.

H SED CONTRA eſt quod * Auguſ. dicit in quodam ſermone de periurio. Quid eſt iurare per Deum, niſi teſtis eſt Deus?

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut Apo. dicit ad Heb. 6. Iuramentum ad confirmationem ordinatur. Confirmatio autē in ſcibilibus per rationem fit, quæ procedit ex aliquibus naturaliter notis quæ ſunt infallibiliter vera: ſed particularia facta contingentia hominum, non poſſunt per rationem neceſſariam cōfirmari. Et iō ea quæ de his dicuntur, ſolent cōfirmari per teſtes. Sed humanū teſtimonium non eſt ſufficiens ad hmōi confirmandum propter duo. Primo quidem, propter defectum veritatis humanæ, quia plurimi in mendacium labuntur, ſecūdum illud Pſal. 16. Os eorum locutum eſt mendacium. Scdo, pp defectum cognitionis, quia homines nō poſſunt cognoſcere neq; futura, neq; cordium occulta, vel etiam abſentia, de quibus tamen homines loquuntur, & expedit rebus humanis, vt certitudo aliqua de his habeatur. Et ideo neceſſarium fuit recurrere ad diuinum teſtimonium, qa Deus neq; mētiri pōt, neq; eum aliqd latet. Aſſumere autē Deum in teſtē, dř iurare: qa quaſi p iure introductum eſt, vt quod ſub inuocatione diuini teſtimonij dř, pro vero habeatur. Diuinum autem teſtimonium qndoq; inducitur ad aſſerendum præſentia, vel præterita, & hoc dicitur iuramentum aſſertorium. Qnq; autem inducitur diuinum iuramentum ad confirmandum aliquid futurum, & hoc dicitur iuramentum promiſſorium. Ad ea vero quę ſunt neceſſaria, & per rationem inueſtiganda, non inducitur iuramentum. Deriſibile enim videretur, ſiquis in diſputatione alicuius ſcientiæ, vellet propoſitum per iuramentum probare.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ aliud eſt teſtimonio Dei vti iā dato, quod fit cum aliquis authoritatem ſacræ ſcripturæ inducit, & aliud eſt teſtimonium Dei implorare vt exhibendum, quod fit in iuramento.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ dicitur aliquis reddere iuramenta Deo ex hoc, quòd implet illud qđ iurat: vel quia in hoc ipſo quòd inuocat Deum in teſtē recognoſcit eum habere omnium cognitionem, & infallibilem veritatem.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ alicuius teſtimonium inuocať ad hoc, ꝙ teſtis inuocatus veritatem manifeſtet circa ea, q̄ dicuntur. Deus autem manifeſtat, an verum ſit ꝙ dř dupliciter. Vno modo, ſimpliciter reuelando veritatem vel per internam inſpirationem, vel ēt per facti denudationem, dum. ſ. producit in publicum ea quæ erant occulta. Alio modo, per pœnam mentientis, & tunc ſimul eſt iudex, & teſtis dum puniendo mendacem, manifeſtat mendacium. Et ideo duplex eſt modus iurandi, Vnus quidem per ſimplicem Dei conteſtationem, ſicut cum aliquis dicit, Eſt mihi Deus teſtis, vel, Coram Deo loquor, vel, per Deum, quod idem eſt, vt dicit Auguſtinus. Alius modus iurandi eſt per execrationem, dum ſcilicet aliquis ſe, vel aliquid ad ſe pertinens ad pœnam obligat, niſi ſit verum quod dicit.

Lib. 1. de ſerm. dom. in mōte cap. 30. tomo 4.

Articulus II.

Vtrum ſit licitum iurare.

AD SECVNDVM ſic pcedi tur. Vř ꝙ non ſit licitum iurare. Nulli. n. qđ prohibetur in lege diuina, eſt licitū, ſed iuramentum phibetur in lege diuina Matt. 5. Ego dico vobis, Nō iurare omnino &c. & Iaco. 5. dicitur. Ante oīa fratres mei, nolite iurare. ergo iuramentū eſt illicitū.

I ¶ 2 Præt. Id qđ eſt a malo, vř eſſe illicitū, quia vt dř Matt. 7. Nō pōt arbor mala fructus bonos facere, ſed iuramentum eſt à malo, dicitur. n. Matth. 5. Sit autē ſermo veſter, eſt, eſt: non, nō. Quod aūt his abundantius eſt, à malo eſt. ergo iuramentum videtur eſſe illicitū.

¶ 3 Præter. Exquirere ſignum diuinæ puidentię eſt tentare Deū, quod eſt omnino illicitum, ſm illud Deut. 6. Nō tētabis Dominū Deū tuū, ſed ille q iurat, vř exqrere ſignum diuinæ prouidētiæ, dū petit diuinum teſtimoniū, quod eſt per aliquem euidentem effectum. ergo videtur quòd iuramentum ſit omnino illicitum.

K SED CONTRA eſt, quod dř Deut. 6. Dñm Deum tuum timebis, & per nomen eius iurabis.

RESPONDEO Dicendum, quòd nihil prohibet aliquid eſſe ſecundum ſe bonum, quod tamen cedit in malum eius, qui non vtitur eo conuenienter. Sicut ſumere Euchariſtiam eſt bonum, & tamē qui indigne ſumit, iudicium ſibi manducat, & bibit, vt dicitur 1. ad Corinthios. 11. Sic ergo in propoſito dicendum eſt, quòd iuramētum ſecundum ſe, eſt licitum & honeſtum, quòd patet ex ori-

¶ Super quæſtionis octogeſimæ nonæ Artic. ſecundum.

IN art. 2. eiuſdē 89. q. nota duo. Primo, ſententiam iſtam ex Aug. ſcilicet, ꝙ cōſuetudo iurandi non excuſat, ſed inducit ad periurium. Quod bene notent aſſueti.

¶ Nota ſecūdo, quòd ſecunda ratio reddita in literā in reſponſione ad 3. excludit à iuramento ptm̄ tentationis Dei, ēt in his qui vane iurant: quoniam ex hoc, ꝙ iurādo non exponit quis ſe periculo alicui, ſi Deus teſtificari noluerit in præſenti, manifeſte patet, ꝙ iurans nō tentat Deum, ſed inuocat ipſum in teſtem, ſic vt in beneplacito ſuę maieſtatis relinquat teſtificationem in pręſenti, abſque ullius imminente incurſu periculi. Non ſic faciunt q duello expectāt diuinum teſtimoniū, ſed tentant Deum: ſicut qui igne, aut aqua purgare volunt.

482 Infra arti. 3. cor. Et 3. diſ. 39. ar. 2. q. 2. Et Roma. 1. lect. 5. Et Hebre. 6. lect. 4.

origine & ex fine. Ex origine quidé, q̃a iuramentum eſt introductum ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem veritaté, & vniuerſalé oîum cognitionem, & prouiſioné. Ex fine aût, quia iuramentum inducitur ad iuſtificandum homines, & ad finiendum controuerſias, vt dr̃ ad Hebr.6. ſed iuramentum cedit in malú alicui ex eo ꝙ male vtitur eo, ideſt, ſine neceſſitate & cautela debita. Videtur.n. paruam reuerétiam habere ad Deum, qui eum ex leui cauſa teſtem inducit: quod non præſumeret etiá de aliquo viro honeſto. Imminét etiá periculum periurij: quia de facili homo in verbo delinquit, ſecundum illud Iac.3. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. Vnde & Eccl.23. dicitur. Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim caſus in illa.

Super illud Matt.5. ego dico vobis, non iurare, tom.9.

AD PRIMVM ergo dicédum, ꝙ* Hierony. ſuper Matth. dicit. Conſidera, ꝙ Saluator non per Deum iurare prohibuerit, ſed per cęlum, & terrá. Hanc.n. per elementa iurandi peſſimam conſuetudinem habere Iudęi noſcuntur. Sed iſta reſponſio non ſufficit, quia Iacob. addidit. Neq; per aliud quodcunq; iuramentú. & ideo dicendum eſt, quod (ſicut* Aug. dicit in libr. de mendacio) Apoſtolus in epiſtolis ſuis iurans, oſtendit quomodo accipiendum eſſet, quod dictum eſt. Dico vobis non iurare omnino, ne ſcilicet iurando ad facilitatem iurandi perueniatur, & ex facilitate iurandi ad conſuetudinem, & à conſuetudine in periurium decidatur: & ideo non inuenitur iuraſſe niſi ſcribens, vbi conſideratio cautior non habet linguam præcipitem.

In libro de mendacio c.15. circa medium to.4.

Lib.1.ca.30. à med.to.4.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut* Auguſt. dicit in lib. de ſerm. Domini in monte, Si iurare cogeris, ſcias de neceſſitate venire infirmitatis eorú quibus aliquid ſuadés, quæ vtique infirmitas malum eſt. Itaque non dixit. Quod amplius eſt, malum eſt. Tu enim non malum facis, qui bene vteris iuratione, vt alteri perſuadeas quod vtiliter perſuadeas: ſed a malo eſt illius, cuius infirmitate iurare cogeris.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ille qui iurat, non tentat Deum: quia non implorat diuinum auxilium abſque vtilitate, & neceſſitate. Pręte. Non exponit ſe alicui periculo, ſi Deus teſtimonium adhiberi noluerit in pręſenti. Adhibebit autem pro certo teſtimonium in futuro, quando illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, vt dicitur 1. ad Corinth.3. Et illud teſtimonium nulli iuranti deficiet vel pro eo, vel contra eum.

ARTICVLVS III.

Vtrum conuenienter ponantur tres comites iuramenti videlicet iuſtitia, iudicium, & veritas.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter ponant tres comites iuramenti, videlicet iuſtitia, iudicium, & veritas. Ea.n. quorum vnú includitur in altero, non ſunt connumeranda tanquam diuerſa. ſed horú trium vnum includitur in altero, quia veritas eſt pars iuſtitię ſecundum Tullium, Iudicium aút eſt actus iuſtitiæ. vt ſupra* habitum eſt. ergo inconuenienter ponútur tres comites iuramenti.

¶ 2 Prætereà. Multa alia requiruntur ad iuramentum, ſcilicet deuotio, & fides, per quam credamus A Deum oîa ſcire, & métiri nó poſſe. ergo vr̃ ꝙ inſufficiéter tres comites iuramenti enumerantur.

¶ 3 Pręt. Hęc tria in quolibet opere humano requirenda ſunt. Nihil.n. debet fieri contra iuſtitiam aut veritatem, aut ſine iudicio ſm illud 1. ad Tim.5. Nihil facias ſine præiudicio, ideſt, ſine præcedenti iudicio. ergo hæc tria non magis debent aſſociari iuramento quá alijs humanis actibus.

SED CONTRA eſt, quod dr̃ Ierem.4. Iurabis, Viuit dominus B in veritate, in iudicio, & in iuſtitia: quod exponens* Hiero. dicit Animaduertendum, eſt quòd iuſiurádum hos habet comites ſcilicet veritatem, iudicium. & iuſtitiam.

Et habetur 22.q.2. cap. Animaduertendum.

RESPONDEO Dicendú, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, iuramétú non eſt bonum, niſi ei qui bene vtitur iuramento. Ad bonum autem vſum iuramenti duo requirútur. Primo quidem, quòd aliquis non leuiter, ſed ex neceſſaria cauſa, & diſcrete iuret: & quantum ad hoc requiritur iudiciú, ſcilicet di- C ſcretionis ex parte iurantis. Secundo quantum ad id, quod per iuramentum confirmatur, vt ſcilicet neq; ſit falſum, neq; ſit aliquid illicitum: & q̃tum ad hoc requiritur veritas, per quam aliquis iuramento confirmat quod verum eſt: & iuſtitia, per quam confirmat quod licitú eſt. Iudicio autem caret iuramentum incautum, veritate autem iuramentum mendax, iuſtitia autem iuramentum iniquum, ſiue illicitum.

Art. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ iudicium non ſumitur hic pro executione iuſtitiæ, ſed pro iudicio diſcretionis, vt* dictum eſt. Neque etiam veritas hic accipitur ſecundum quod eſt pars iuſtitiæ, ſed ſecundum D quod eſt quædam conditio locutionis.

In corp. art.

AD SECVNDVM dicendú, ꝙ deuotio, & fides, & omnia hmôi, quæ exiguntur ad debitum modum iurádi, intelliguntur in iudicio. Alia.n. duo pertinent ad ré, de qua iuratur, vt* dictú eſt. Quamuis poſſet dici, quòd iuſtitia pertinet ad cauſam, per quam iuratur.

In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ in iuramento eſt periculum magnum, tum propter Dei magnitudinem, cuius teſtimonium inuocatur, tum etiam propter labilitatem linguæ humanæ, cuius verba iuramento confirmantur. Et ideo huiuſmodi magis requiruntur ad iuramentum, quàm ad alios humanos actus.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ nonæ Articul. tertium.

IN art.3. eiuſdem q. 89. nota, ꝙ ſecundus iuraméti comes, ſ. iuſtitia, vt in litera dr̃ pót referri ad duo, ſ. ad ré de qua iurat̃, vel ad cauſam iurandi. Et differentia iſta hinc orta vr̃: quoniá ſi iſti comites debent eſſe comites ſua eadé ratione iuraméti vniuerſaliter, oportet ꝙ iuſtitia referatur ad cauſam iurandi, vt.ſ. ſubſit iuſta iurandi cauſa. Alioquin iuramentum aſſertorium nó haberet iſtos tres comites, quoniá iuramentum aſſertorium eſt de re mala & iniuſta quandoque, vt de adulterio facto &c. & ꝓpter hoc author in reſponſione ad 2m, & in 3. ſententiarum di. 39. refert iuſtitiam ad cauſam. Si aút é intelligátur, vt adſint vbi adeſſe debét, ſic iuſtitia relata ad rem, nó eſt comes niſi in iuramento promiſſorio, in quo oportet, quòd homo iuret de re iuſta, alioquin iuramentum non eſt. Et licet prima aſſignatio adęquata ſit iuramento, ac per hoc verior videatur, quia tamen ſecunda verum neceſſariú exprimit quo ad hoc, ꝙ iuramentum promiſſorium exigit materiam iuſtam, & ſermones morales, vtilitatis cauſa tuetur: nó author iſtam ſecundam aſſignationem hic prætulit, & illius ſolius in corpore meminit. In hac ſiquidé explicatur radix ſolutionis multarú quæſtionum valde vtiliú in moralibus.

483 Infra art. 7. cor. & q. 98. ar.1. ad 1. Et 3. di. 39. ar.2. q.3. Et quol. 5. art.27.

†Lib.2. de inuentione in fol 4. ante finem libri.

*q.60. art.1.

E ARTICVLVS IIII.

Vtrum iurare ſit actus religionis, ſiue latriæ.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ iuramétú nó ſit actus religionis, ſiue latriæ. Actus.n. latrię ſunt circa aliqua ſacra, & diuina, ſed iuramenta adhibentur circa controuerſias humanas, vt Apoſtolus dicit ad Hebr.6. ergo iurare non eſt actus religionis, ſeu latriæ.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ nonæ Articul. quartum, & quintum.

IN art.4. & 5. ſimul eiuſdem q. dubiú occurrit, Quomodo iuramétum ſe habeat ad uerum, quod iuramento firmatur. An ſcilicet vt finis, An vt ad finem. Et quidem ꝙ iuramentum non ſit finis veri, clare habetur 484

¶ 2 Præterea. Ad religionem pertinet cultum Deo offerre, vt* Tullius dicit, ſed ille qui iurat nihil Deo offert, ſed Deum inducit in teſtem. ergo iurare non eſt actus religionis, ſeu latriæ.

¶ 3 Præterea. Finis religionis ſeu latriæ eſt reuerentiam Deo exhibere: hoc autem non eſt finis iuramenti, ſed potius aliquod verbum confirmare. ergo iurare non eſt actus religionis.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deute. 6. Dominum Deū tuum timebis, & ipſi ſoli ſeruies, ac per nomē illius iurabis: Loquitur autem ibi de ſeruitute latriæ. ergo iurare eſt actus latriæ.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ex* dictis patet, ille qui iurat inuocat diuinum teſtimoniū ad confirmandum ea, quæ dicit. Nihil autem confirmatur, niſi per aliquid, qđ certius eſt, & potius: & ideo in hoc ipſo quòd homo per Deum iurat, profitetur Deū potiorem, vtpote cuius veritas eſt indefectibilis, & cognitio vniuerſalis: & ſic Deo aliquo modo reuerentiam exhibet. Vnde & Apoſtolus dicit ab Heb. 6. ꝙ homines per maiores ſe iurant. Et* Hieron. dicit ſuper Matth. ꝙ qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum quem iurat. Philoſ. etiam dicit in 1. Metaph. quòd iuramentum eſt honorabiliſſimum. Exhibere autem reuerentiam Deo pertinet ad religionem, ſiue latriam: vnde manifeſtum eſt quòd iuramentum eſt actus religionis, ſiue latriæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in iuramento duo cōſiderantur, ſcilicet teſtimoniū quod inducitur, & hoc eſt diuinum: & id ſuper quo inducitur teſtimonium, vel quod facit neceſſitatem teſtimonium inducēdi: & hoc eſt humanum: pertinet ergo iuramentum ad religionem ratione primi non autem ratione ſecundi.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ in hoc ipſo, ꝙ aliquis aſſumit Deum in teſtem per modum iuramenti profitetur eum maiorem K quod pertinet ad Dei reuerentiā: & ſic aliquid offert Deo, ſcilicet reuerentiam, & honorem.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ omnia quæ facimus, debemus in Dei reuerentiā facere, & ideo nihil prohibet, ſi in hoc ipſo, ꝙ intendimus hominem certificare, Deo reuerētiam exhibeamus. Sic enim debemus aliquid in Dei reuerentiam facere, vt ex hoc vtilitas proximis proueniat, quia etiā Deus operatur ad ſuam gloriam, & noſtram vtilitatem.

F ARTICVLVS V.

Vtrum iuramentum ſit appetendum, & frequentandum tanquam vtile, & bonum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr ꝙ iuramentum ſit appetendum, & frequētandum tāquam vtile, & bonum. Sicut enim votum eſt actus latrię, G ita & iuramentum, ſed facere aliquid ex voto eſt laudabilius, & magis meritoriū, quia votū eſt actus latriæ, vt ſupra* dictum eſt. ergo pari ratione facere, vel dicere aliquid cum iuramento eſt laudabilius, & ſic iuramētum eſt appetendum tanquam per ſe bonum.

¶ 2 Præter. †Hierony. dicit ſuper Matth. ꝙ qui iurat, aut veneratur, aut diligit eum ꝑ quem iurat: ſed venerari, aut diligere Deum eſt appetendum tanquam per ſe bonum. ergo & iuramentum.

¶ 3 Præt. Iuramentum ordinatur H ad confirmationem, ſeu certificationem, ſed ꝙ hō cōfirmet ſuum dictū, bonū eſt. ergo iuramētū eſt appetendum tanquam bonum.

SED CONTRA eſt, qđ dr̄ Eccl. 23. Vir multū iurās, replebitʳ iniqtate. & †Aug. dicit in libro de mendacio, ꝙ pceptum Dn̄i de ꝓhibitione iuramēti ad hoc poſitū eſt, vt quantum in te eſt, non affectes, vt quaſi pro bono cū aliqua delectatione appetas iurādum.

RESPON. Dicendū, ꝙ id qđ nō qrit niſi ad ſubueniēdū alicui defectui, nō numeratur inter ea q̄ I ſunt ꝑ ſe appetēda, ſed inter ea, q̄ ſūt neceſſaria, ſicut patet de medicina, q̄ qritur ad ſubueniendū infirmitati. Iuramētū aūt quærit ad ſubueniendū alicui defectui, quo .ſ. vnus homo alteri diſcredit. Et ideo iuramētū nō eſt habendū inter ea quæ ſunt ꝑ ſe appetēda, ſed inter ea quæ ſunt huic vitæ neceſſaria, qbus indebite vtitʳ quicunq; eis vtitur vltra terminos neceſſitatis. Vnde* Aug. dicit in lib. de ſermone Dn̄i in monte. Qui intelligit non in bonis, i. ꝑ ſe appetēdis, ſed in neceſſarijs iurationē habendam, refrænet ſe quantum pōt, vt nō ea vtatur, niſi neceſſitas cogat.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ alia rō eſt de voto, & iuramēto. Nā ꝑ votū aliquid in Dei reuerētiā ordinamus, vnde ex hoc ipſo fit religionis actus, ſed in iuramento ecōuerſo reuerentia diuini nominis aſſumitʳ ad ꝓmiſſi cōfirmationem. Et ideo illud quod iuramento confirmatur, non propter hoc fit religionis actus, quia finis

betur in reſponſione ad primū 5. articuli, vbi ponitur dr̄ia inter votum, & iuramentū in hoc, ꝙ votum materiā ſuā facit actū religionis, iuramētum aūt nō. Quòd autem iuramentum ordinet ad verum, vt id quod eſt ad finē ordinatur in finē, in reſponſione ad ſecundum 5. artic. patet, vbi dicitur, ꝙ iurans nō ordinat iuramentum ad venerādum, aut diligendum eum, per quem iurat, ſed ad aliqd aliud qđ eſt neceſſariū præſenti vitæ, hoc autem cōſtat eſſe certitudinem veri, quod iuramēto firmatur. Quòd verò iuramentum nō ordinetur ad verū quod firmatur, vt finem, ex eo patet, quòd latria nō recte ordinatur in res humanas, vt finē, cum finis nobilior ſit eo quod eſt ad finem. Neq;.n. fas eſt diuinā reuerētiam humanæ ueritati ſupponere.

¶ Ad hoc dubium dicitur, quòd in iuramēto cōcurrunt duo, alterum, vt exhibitum, ſcilicet diuina reuerentia, quæ Deum inuocādo in teſtem exhibet ipſi Deo: Alterum, vt expectatum, .ſ. manifeſtatio veri, quæ vt fiat, a Deo iurādo imploratur. Primum horum ſpectat ad ipſam eſſentiam iuramenti, vt patet ex hoc, quòd iuramentum eſt actus latriæ, vt in litera dicitur. Secūdum autem ſpectat ad effectū ipſius: mediante tamen Deo: & ſimile eſt videre in oratione. Ipſa namque oratio eſt actus latriæ. Protectio tamē ab hoſtibus circunſtātibus in ſylua per aliquē petita, eſt effectus orationis diuina mediāte ope. Et quemadmodum oratio ipſa ad Deum vt finē, ordinatur, & nō ad rem humanam vt finem: effectus tamen orationis, puta protegi, ordinatur ad rem humanā vt finem, vt puta, vitam corporalem: ita in ꝓpoſito ipſum iuramentum nō ordinatur in verum qđ firmatur ut finem ſed in Deum effectus tamen iuramenti, i. manifeſtatio, ordinatur ad uerū ut finem. Finis.n. quare illud manifeſtatur eſt, ut uerū eſſe cognoſcatur. Oportet ergo cautum eſſe lectorem, ubi inuenerit iuramentum ordinari, vel nō ordinari ad ueri cognitionem, ut diſtinguat, ut diximus. Pro intellectu tamen literæ ſcito, quòd de iuramento ipſo loquendo, ut author loquitur, dicēdum eſt, ꝙ neutrum ad alterum ordinatur, ut finē. Ita quòd nec iuramentum eſt finis ueri quod firmatur, nec econtra. Et quod iuramentum non ſit finis, clare patet in reſponſione ad primum 5. articuli. Quòd etiam verum non ſit finis iuramenti, habes in reſponſione ad 3. 4. articuli, ubi habes, ut ſicut Deus propter gloriam ſuam, & noſtram utilitatem operatur, ita nos iuramus propter diuinā reuerentiam, & gloriam, & utilitatem humanam, & dicitur hoc reſpondendo argumento, quòd finis religionis eſt Deus, iuramenti autem, confirmatio ueri, tanquam ſi aperte diceretur, quòd iuramenti finis eſt Deus: confirmatio autem ueri, non eſt finis iuramēti, ſed utilitas ex iuramento proueniens, ſicut patet in exemplo dato de operatione Dei, cuius finis eſt ipſe. Vtilitas autem eſt bonum noſtrum. Et merito ſic dixit, quia licet teſtis ut ſic uideretur eſſe propter firmitatem ueri, ad quod affertur, excellentia tamen talis ac tantæ perſonæ, quæ Deus eſt, in infinitum eleuat inductionem teſtis, ut patet ex hoc, quòd inducere Deum in teſtem, eſt actus latriæ, quæ ſoli Deo exhiberi poteſt. Ex hoc.n. prouenit, quòd ueri certitudo non finis, ſed utilitas eſt iuramenti. Vnde quando inuenies quòd iuramenti

Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem lib.

Art. 1. huius quæſt.

†Matt. 5. ſup illud: ego autem dico non iurare omnino tomo 9.

†Lib. 1. ca. 3. dum refert opinionem Thaletis, tomo 3.

Supra q. 87. art. 3. cor. & 1. 2. q. 107. art. 2. cor. & ad 2. & 3. di. 39. ad 2. q... Et Pſal. 14. fi. Et Rom. 1. lect. 5.

*Q. 88. ar. 5. & 6.

†Matt. 5. ſup illud, ego autem dico vobis nō iurare, tom 9.

†In libro de mendacio, c. 15. circa medium to. 4.

Lib. 1. c. 30. a med. tom. 4.

menti. Vnde quando inuenies quod iuramentum ordinatur ad verum, quod firmatur, vt litera dicit in reſponſione ad ſecundum 5. ar. intellige de ordine honeſti ad vtile, & non de ordine vtilis ad honeſtum. Honeſtum.n. habet annexũ vtile quaſi effectum, & non hẽt vtile ꝓ fine. Nec te ꝑturbẽt illa verba in eadem reſponſione dicta, ſ. Iurans non ordinat iuramentũ ad venerandum, aut diligẽdum eum, per quem iurat. Hæc.n. intelligũtur ſic. Iurans non ordinat abſolute iuramentum ad venerandum, ſed ordinat ex neceſſitate iuramentum ad venerandum Ex hoc.n. ſenſu directe ſatisfit argumẽto ex veneratione Dei inferenti appetibilitatem iuramenti. Si.n. iurare eſſet Dei veneratio abſolute, appetẽdum eſſet. Si, vt patet, nõ eſt veneratio Dei, niſi in neceſſitate, qñ .ſ. oportet verũ aliqđ certificare, tunc vtimur honeſta veneratione, & dilectione, Dei ad vtilitatem humanã, q̃ talis inuocatio nata eſt petere.

¶Sed adhuc circa hęc dubium reſtat, An iuramentũ, & verum ꝙ confirmat̃, ſe habeant vt forma, & materia: an aliquo alio modo aut oĩno per accidẽs.

486 3.diſ.39.art. 1.& in expo. lit. Et Hebr. 6.lec.4.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ ꝓprie loquendo, nullum genus cauſæ & effectus proprie inuenitur inter ea niſi efficientis, eodem modo quo deprecans inter efficientes cauſas cõputatur: ita tamen ꝙ cauſalitas iuramẽti ſupra verum non referatur ad verum in ſe, ſed in ſui certificatione. Quod ex hoc patet, ꝙ inuocans Deum in teſtem inuocat manifeſtatorem veri: eſt tñ quædam ſimilitudo materiæ, & formæ inter ea quoad hoc, ꝙ iuramẽtum ſupuenit, & quaſi adiacere intelligitur vero quod confirmatur: non tamen ibi eſt proprie materia, & forma, ſicut inter votum, & rem promiſſam, quia materia eſt propter formam. Li autem dictum eſt, ꝙ verum nõ eſt propter iuramentum. Appellatur tñ verũ qđ confirmatur materia iuramenti vel propter dictam ſimilitudinẽ, vel potius ſicut mate-

A ria agentis, circa quam ſcilicet verſatur agens, ſicut materia orationis pro ſanitate vocatur ſanitas, & huiuſmodi.

finẽ morales actus ſpẽs ſortiũtur.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ille qui iurat, vtitur quidẽ veneratione, aut dilectione eius ꝑ quẽ iurat, non autem ordinat iuramẽtum ad venerandum, aut diligendum eum per quẽ iurat, ſed aliqđ aliud qđ ẽ neceſſariũ ꝓ̃ſenti vitæ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut medicina eſt vtilis ad ſanandum, & tamen q̃to magis eſt tãto maius nocumentũ inducit, ſi non debite ſumatur: ita ẽt iuramẽtum vtile quidem eſt ad cõfirmationẽ, tñ q̃to eſt magis venerãdũ, tãto ẽ magis periculoſum, niſi debite inducatur: quia vt dr̃ Eccl. 13. Si fruſtrauerit. i. deceperit fratrem, delictum ipſius ſupra ipſum erit. Et ſi diſſimulauerit, quaſi ꝑ ſimulationem iurando falſum, delinquit dupliciter, quia. ſ. ſimulata ęquitas eſt duplex iniquitas, & ſi in vanum iurauerit, id eſt, ſine debita cauſa, & neceſſitate, non iuſtificabitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrũ liceat per creaturas iurare.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ non liceat per creaturas iurare. Dicitur.n. Matt. 5. Ego dico vobis nõ iurare omnino, neq; per cœlũ, neque per terram, neque per Hieroſolymam, neque per caput tuum, quòd exponens* Hierony. dicit. D Conſidera, quòd hic ſaluator nõ per Deum iurare prohibuit, ſed ꝑ cœlum, & terram &c.

Super illud Matt. 5. Ego dico vobis non iurare tom. 6.

¶ 2 Præt. Pœna non debetur niſi culpę: ſed iuranti per creaturas adhibetur pęna. dr̃.n. † 22.q.1. Clericũ per creaturã iurantẽ acerrime obiurgandũ, ſi perſtiterit in vitio, excõicandum placuit. ergo illicitum eſt per creaturas iurare.

†22.q.1. ca. Clericum.

¶ 3 Præt. Iuramentum eſt actus latrię, ſicut* dictum eſt, ſed cultus latriæ non debetur alicui creaturæ, vt patet Rom. 1. ergo non licet iurare per aliquam creaturam.

Art. 4. huius quæſt.

SED CONTRA eſt, ꝙ Ioſeph iurauit per ſalutem Pharaonis, vt legitur Gen. 42. Ex conſuetudine etiam iuratur per Euangelium, & per reliquias, & per ſanctos.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, duplex eſt iuramẽtum. Vnum quidem, ꝙ fit per ſimplicem cõteſtationem, inquantum. ſ. teſtimonium Dei inuocatur, & hoc iuramentum innititur diuinæ veritati, ſicut & fides. Fides autem eſt per ſe quidem, & principaliter de Deo, qui eſt ipſa veritas, ſecundario autem de creaturis, in quibus veritas Dei relucet, vt ſupra habitum eſt. Et ſimiliter iuramentum principaliter refertur ad ipſum Deum, cuius teſtimoniũ inuocat̃, ſcđario aũt aſſu- B munt ad iuramentũ aliq̃ creaturæ non ſm̃ ſe, ſed inq̃tũ in eis diuina veritas manifeſtat̃. Sicut iuramus per Euãgeliũ, i. ꝑ Deũ, cuius veritas in Euãgelio manifeſtat̃, & per ſãctos, q hãc veritatẽ crediderũt, & obſeruauerũt. Alius aũt modus iurandi eſt per execrationẽ, & in hoc iuramẽto inducit̃ creatura aliqua, vt in qua diuinum iudicium exerceat̃. Et ſic ſolet hõ iurare per caput ſuũ, aut per filiũ ſuũ, aut ꝑ aliq̃ aliã rẽ, q̃ diligit. Sicut & Apoſtolus iurauit 2. ad Cor. 1. dicens. C Ego teſtem Deum inuoco in animã meã. Quòd aũt Ioſeph ꝑ ſalutem Pharaonis iurauit, vtroq; mõ intelligi põt vel per modum execrationis, quaſi ſalutẽ Pharaonis obligauerit Deo, vel per modum cõteſtatiõis, quaſi cõteſtãdo veritatẽ diuinę iuſtitię, ad cuius executionẽ principes terræ cõſtituunt̃.

Art. 3. ad 3. argum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Dñus prohibuit iurare ꝑ creaturas, ita ꝙ eis adhibeat̃ reuerẽtia diuina. Vnde* Hier. ibidem ſubdit ꝙ Iudæi per angelos &c. hmõi iu- D rãtes, creaturas venerabãtur Dei honore. Et eadem ratione punit̃ ſm̃ canones clericus per creaturã iurans, ꝙ ad blaſphemiam infidelitatis pertinet. Vnde in* ſequenti capit. dicitur. Si quis per capillum Dei, vel caput iurauerit, vel alio modo blaſphemia contra Deum vſus fuerit, ſi in eccleſiaſtico ordine eſt, deponatur. Et per hoc patet reſponſio ad ſecundum.

Loco citato in argum.

22.q.1.ca. Si quis per capillum.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ cultus latriæ adhibet̃ ei, cuius te- B ſtimoniũ iurãdo inuocatur, & idõ præcipitur Exod. 23. Per nomen externorum deorum non iurabitis. Nõ autem exhibetur cultus latriæ creaturis, quæ in iuramẽto aſſumuntur, ſm̃ modos prædictos.

ARTICVLVS VII.

Vtrum iuramentum habeat vim obligandi.

AD SEPTIMVM ſic procedit̃. Vr̃ ꝙ iuramentũ nõ habeat

¶ Super quæſtionis octogeſima nonæ Articul. ſextum.

IN art 6. eiuſdem q. 89. dubium occurrit: An confirmare qđ dr̃ dicendo, In veritate, aut per fidẽ meã, & hmõi ſit iurare, & eſt ratio dubij, inſtructio ſimplicium, & correctio errantium.

¶Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ nihil horum eſt iuramẽtũ, q̃cq̃d minus ſcrutantes ſcripſerint Et rõ eſt, q2 nõ inuocat̃ in his teſtimoniũ diuinũ, ſed humana addũt adiectiua ad firmitatẽ. Cũ.n. dr̃, In veritate ſic ẽ, nihil aliud dr̃ quã vere ſic eſt. Nec obſtat, q2 Deus veritas eſt. Nã licet Deus ſit veritas, non tñ q̃cq̃d affirmat̃ de veritate affirmatur de Deo: q2 veritas cõior eſt q̃ Deus. Qui aũt dicit, ꝑ fidẽ meã ſic faciã, vel [illegible] eſt, nõ de fide, q̃ eſt virtus theologica, ſed de fide q̃ ẽ virtus moralis, loquit̃, hoc eſt, fidelitate & perinde eſt ac ſi diceret, ita hoc faciã ſicut ſum fidelis in promiſſis, vel in dicẽdo verum. Seipſum ergo affert in teſtẽ, non Deum. Sicut Reges ꝑmittentes in fide regia, non iurãt, ꝑ hoc ſed propriã fidelitatẽ excellentẽ, qualis debet in Rege eſſe afferunt ad confirmandũ vt ſic ſeipſos inducãt in teſtes, non Deum. Et eſt ſic de ſimilibus, puta, dicere, Ad fidem bonam &c. ſic eſt, aut ſic faciam. Semper nãque de fidelitate eſt ſermo, quia ſermonũ veritas fidelitati innititur, non fidei, quæ eſt virtus theologica, & verba ſecũdum ſubiectam materiam intelligẽda ſunt. Hęc autem debẽt per ſe intelligi, non ꝑ accidens, quia ſi iſte putat, ꝙ dicere iſta ſit iurare, & dicit proculdubio, ex intentione ſua iurat iſte, non ex vi verbor.

487 3.diſ.39. ar. 3. q. 1. Et 2. & 4.diſ. 29. artic.1.ad 4. Et quolib.3. articu. 14.& quol.5. arti. 27. & quol. 12.art. 22.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ nonæ Artic. ſeptimum.

IN artic. 7. eiuſdẽ 89. q. duo occurrunt dubia

dubia quotidiana. Primũ eſt, An iuramẽtũ ꝓmiſſoriũ de mini
mis ſit obligatoriũ. Et eſt ratio dubij, quia votum de minimo
bono ſupererogationis, puta, dicẽdi hęc verba, Aue Maria, eſt
obligatorium, ergo pari ratione iuramentum. In oppoſitũ au
tem eſt quia in omni genere, modicum pro nihil reputatur.
¶ Secundum dubium eſt,
An hoĩes ſeinuicẽ ꝑ-
uenientes honore, iu-
rãtes ſe non pceſſuros
ĩ exitu domus, ad hoc
vt ille aut alter præce
dat in exitu, vt quoti
die fit, teneant̃ ſerua-
re hęc iuramẽta. Et eſt
rõ dubij, quia poſſunt
ſeruari abſque hoc, ꝙ
vergant in peiorẽ exi
tũ. In oppoſitũ eſt, q̃a
iſta iuramẽta nõ fiũt
cũ ſoli imobilitate aĩ,
vt velit omnino hęc ſerua
re, vt patet ex hoc, ꝙ
ſtatĩ faciũt oppoſitũ.

*Lib. 2. Topi co. c. 3. & in c. de oppoſi tis tom 1.
†Ar. 4. huius quæſt.

¶ Ad primum dubium dr̃, ꝙ proculdubio iuramentum ꝓmiſ
ſoriũ de quoq; minimo ope virtutis eſt obligatoriũ, ſed an ob
liget ad mortale ſi non ſeruet, non vſque quaque patet ꝓp rõ
nes allatas hinc inde. Quibuſdam nanq; vr̃, ꝙ ꝑiurium hmõi
ſit veniale ꝓp dictam rationem, quia ſ. modicum pro nihilo
reputatur, vt ſi mater, quæ iurauit verberare filiũ, aut dare po
mum, & hmõi, non ſeruauit, venialiter tantum peccaſſe dr̃. Et
firmatur ratio, q̃a videmus in pceptorũ obſeruatione ſic eſſe,
ꝙ trãſgreſſio in minimis non eſt mortalis, vt patet in pceptis
iuſtitiæ de nõ auferẽdo, & de nõ detinẽdo alienũ inuito domi
no. Cõſtat n. ꝙ minima auferẽs, aut detinẽs, nõ niſi venialiter
peccat, ꝓp imperfectionem actus, quamuis furtum, & deten-
tio alieni ſit pctm̃ mortale ex ſuo genere, ſicut ꝑiuriũ: ſed ſi ꝑ
ſpicaciter intueamur, apparebit q̃ male applicat̃ hoc pricipiũ
ad ꝓpoſitũ. Modicũ nãq;, ſiue parũ relatiue, cũ dicat̃ ad aliqd
reſpectu cuius eſt modicũ, aut parũ, tũc ꝓ nihilo haberi intel-
ligendum eſt, qñ vt pars, aut quaſi pars alterius reſpicitur, q-
do vero ut totũ quoddã ſm̃ ſe ſumitur, tunc nõ modici, ſed to
tius habet rõnẽ verbi gratia. Vouet quis dicere die Dominico
Pſalterium, ſi dicẽdo omittit vnũ verſum, nõ eſt reus fracti vo
ti, q̃a modicũ ꝓ nihilo reputat̃: at ſi ſolũ vouiſſet dicere vnũ
verſum, & omiſiſſet illũ, eẽt proculdubio reus fracti voti. Vbi
manifeſte uides, ꝙ unus verſiculus diuerſimode cadẽs ſub pce
pto diuino de ſeruãdis votis, vt pars modica, & quoddã totũ,
diuerſimode cadit ſub obligatione. Nã ad illũ verſum, vt modi
cã partẽ, nõ obligatur niſi ſub peccato ueniali ꝓp imꝑfectio-
nẽ actus, q̃a modicũ pro nihilo reputat̃. Ad eũdẽ vero uerſum
ut totum, obligat̃ ſub pctõ mortali: hẽt. n. rõnẽ perfecti actus.
¶ Inſpice igitur conuenientiã, & differentiã præceptorum na
turalium, & diuinorum, cũ pceptis et naturæ, & Dei de uotis,
& iuramentis ſeruandis. Conuenientiã qdẽ in hoc, ꝙ ſi uota
fiãt de aliquo toto, ſicut pcepta dant̃ de generibus, quaſi de ali
q̃bus totis, puta, non auferendo alienum. (Hoc n. quod dico
alienum, habet rõnem cuiuſdã totius) conſtat, ꝙ tranſgreſſor
totius peccat mortaliter, & trãſgreſſor in parte modica peccat
venialiter. Et rõ iam dicta eſt quia trãſgreſſio totius habet ra
tionem actus perfecti: tranſgreſſio uero minimæ partis habet
rõnẽ actus imꝑfecti. Nec refert quo ad hanc conuenientiæ ra-
tionẽ, an quãtitas illius totius ſit parua, uel magna in ſe. For-
malis nanq; ratio conſiſtit in hoc, ꝙ ſit trãſgreſſio totius ſub
præcepto cadentis. Differentiam autẽ in hoc, ꝙ præcepta na
turæ, & Dei ex ſe non ſunt determinata uniuerſaliter ad mini
mas res, ſed ad genera rerum, ut patet diſcurrendo per pcepta
charitatis, religionis, iuſtitiæ, fortitudinis, tẽperantiæ. Et pro-
pterea in eis modicũ in ſe, et ſi ſeorſum fiat, pro nihilo reputat̃
ut patet de accipiente alienũ pomum. Sed pcepta de uotis, &
iuramẽtis ſeruandis, q̃a a nobis uoto, uel iuramento determi
nãtur res etiã paruæ in ſe, ideo obligant ad minimas eleemo
ſynæ, liberalitatis, charitatis, aliarumque uirtutum actiones, q̃-
do ſeorſum, & per ſe ſunt promiſſæ. Noſtra nãque determina
tio ad hoc minimũ ut quoddam totũ, ſubſternit diuini pcepti
uinculo hoc minimum, ac ſi pceptum de hoc minimo factum
eſſet. Vñ patet, & ꝙ uouẽs dicere Aue Maria, aut dare pro elee
moſyna porũ aquæ frigidæ tenet̃ ſub mortali, & ſimiliter iu-
rans quodcunque uirtuoſum quantumcunque minimũ cuius etiã

vim obligãdi. Inducit̃ n. iuramen-
tum ad cõfirmandũ veritatẽ eius
qđ dr̃: ſed qñ aliquid dicit aliqd de
futuro, verum dicit, etiã ſi nõ eue
niat quod dicit, ſicut Paulus, quã
uis non iuerit Corinthum, ſicut
dixerat, non tamen eſt mẽtitus, vt
patet 2. Cor. 1. ergo videtur ꝙ iu-
ramentum non ſit obligatorium.
¶ 2 Præt. Virtus nõ eſt virtuti con
traria, vt dr̃ in * Prędicamentis. ſed
iuramentum eſt actus virtutis, vt †
dictum eſt. Quandoque autem eſ
ſet cõtra virtutem, aut in aliquod
eius impedimentum, ſi quis ſerua
ret id quod iurauit, ſicut cum ali-
quis iurat ſe facere aliquod pecca
tum, vel cum iurat deſiſtere ab ali
quo opere virtutis. ergo iuramen
tum non eſt ſemper obligatoriũ.
¶ 3 Præt. Qñq; aliqs inuitus cõpel
G litur ad hoc, ꝙ ſub iuramento aliqd
ꝓmittat, ſed tales à iuramẽti nexi
bus ſunt ꝑ Romanos Põtifices ab
ſoluti, vt habet̃ * extra, de iureiur. c.
Verũ, in ea q. &c. ergo iuramentũ
non ſemper eſſe obligatorium.
¶ 4 Præt. Nullus põt obligari ad

F ſignum eſt, ꝙ ſacri Canones cogũt ad ſoluẽdas vſuras iuratas,
vt patet in cap. Debitores, extra, de iureiur. qui tñ actus mi-
nimũ hẽt de virtute, cũ qs non eget amplius vſurario, qm̃ illi
ſ. vſurario non tenet̃, & ſui vtilitati ſi cõſuluit: & ꝙ nihil ob-
ſtat illa regula, Modicũ pro nihilo reputat̃. Quod aũt refert̃ de
iuramentis matrũ cir
ca verberationẽ filio-
rum, non ex paruita-
te ꝓmiſſi boni, ſ. cor-
rectionis paruę, ſed a
liunde iudicandũ eſt,
ſ. vel ex obiecto, q̃a ſ.
hmõi iuramenta cõi-
ter fiunt ex paſſione
iracundiæ, & verberõ
ſub rõne paruæ uindi
ctę, magis q̃ correptio
nis præſentatur mu-
lieri præſenti, quæ fa
cile agitur paſſioni-
bus: cuius ſignum eſt
ꝙ ſi in eodem erraret
filius, & mater nõ eſ-
ſet irata, non promitteret punire illum. Et ſic, huiuſmodi pu-
nitio promittitur ſub ratione mali venialis, ac per hoc nõ te-
net̃ ſeruare q̃a ſic eſt. Secus aũt eſſet, ſi vt bonum correptionis
ꝓmitteret, q̃uis ex ira. Vel iudicandum eſt ex cõmutatione in
melius. Quãuis n. bonũ correptionis ꝓmiſerit, ſi tñ melius eſt
poſt pacatã domũ parcere, ne fletus conturbet domũ, cõmutat̃
iuramentũ in melius: ſicut Dauid iuramentũ, quo punire Na-
bal ꝓmiſerat, mutauit in melius, indulgẽdo. Et q̃a alterũ ho-
H rum cõiter accidit in huiuſmodi, ideo cõiter non niſi veniali-
ter peccãt, nõ puniẽdo vt iurauerãt. Cum autẽ facile iurat qs
dare pomũ puero ad alliciẽdum, niſi puer alliciat̃, non tenet̃ ſi
cut in cæteris cõditionatis iuramẽtis: allecto tñ tenet̃ [illegible]
randum, & ſibi imputet, ꝙ in his minimis non vereĩ Deum te
ſtem inducere. Vbi tñ ceſſaret ratio actus virtuoſi, puta, quia
importunus iam eſſet, ſi daret poſt huiuſmodi minima, nõ te-
neretur: quoniam iuramentum ad nihil obligat imprudens.
¶ Ad 2m autem dubium dr̃, ꝙ in hmõi actibus, in quibus de
nullius agitur præiudicio, ſed potius de honoris animo, ac ſi-
gnis, cõſideranda ſunt duo. Primo, pia intẽtio iurantis, q̃ ſ. ſic
iurãdo non intendit omnino ſic facere, ſed cũ grano ſalis, ſ. q̃-
tum ex ſe eſt. Sicut Petrus cum dixit Chriſto, Non lauabis mi
hi pedes in æternũ, intẽdebat q̃tum ex ſe erat, & hãc intẽtionẽ
manifeſtat, ꝙ ſtatim ad voluntatẽ alterius facit oppoſitũ. & ſic
nec iurãdo, nec faciẽdo oppoſitũ, deeſt iuramẽto veritas. Secũ
I do, actus qualitas, q̃a ſ. iurat in hmõi quis ſæpe de actu, qui eſt
in ꝑtate alterius, puta, nõ venies mecũ, nõ tranſibis hoc oſtiũ,
& hmõi. Hęc n. licet pie interpretanda ſint, ſ. quantum eſt ex
parte iurantis, in veritate tamẽ indiſcreta ſunt iuramenta. Et
ꝓpterea ſic iurans communiter peccat venialiter ꝓp indiſcre
tionẽ. Faciendo tñ oppoſitũ, periurus non eſt: q̃a non facit cõ
tra intẽtionem implicitam, & cõiter cognitam in huiuſmodi.
¶ In eodẽ ar. 7. eiuſdẽ qu. eſt 89 in reſponſione ad primũ, nota
diligenter, ꝙ iuramentũ promiſſoriũ exigit duplicẽ veritatẽ,
Alterã, in qua cõuenit cũ aſſertorio, vt ſ. dicat verũ, hoc eſt, vt
habet propoſitum adimplẽdi qđ promittit, qm̃ promittendo
hoc dicit: quoniam promiſſio vera includit animũ adimplẽdi.
Alterã, in qua differt ab aſſertorio, vt ſcilicet faciat eſſe verum
qđ ꝓmittit. Et ſicut habet duplicem veritatẽ, ita habet dupli
cem obligationem, alteram cadentem ſuper ipſo actu iurandi
K vt ſ. iuret eſſe verum, aut in aĩo promittit, & in hac communi
cat cum aſſertorio iuramento: alteram cadentem ſuper rem,
quæ implẽda iuratur, vt ſcilicet faciat ſic eſſe tempore quo te-
netur. Et quoniã prima veritas, & prima obligatio indiſpenſa
bilis eſt, nec refert in quacunque materia ſit, quoniam ſpectat
ad ipſum actum iurãdi: ideo non minus quo ad hoc, quòd eſt
euadere peccatum mortale, tenetur homo in quacunque etiã
minima materia, & indifferenti, & iniqua, dicere veritatem in
promiſſorio iuramẽto, quã in aſſertorio, quamuis peccet iurã
do promiſſionem iniquam cum animo faciẽdi ex alio capite,
ſcilicet ex iniuſtitia, & iniqua volũtate perpetrãdi malum. Et
hæc bene perſpice, & applica: quoniam hinc habes, quòd qui
cunq; iurat ſe aliquid facturum non aĩo faciendi, peccat mor
taliter, vtpote violãs iuramẽtũ inq̃tũ eſt aſſertoriũ ſui animi.
¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem tertij articuli, dubium
occurrit, Quantum peccet iurans ſe nõ facturum aliquod bo
num,

In Decreta. lib. 2. tit. 24. cap. 15.

y Googl

duo oppoſita:ſed qñq; oppoſitū eſt ꝙ intédit iurás, & ꝙ intendit ille, cui iuramētū p̄ſtat. ergo iuramētū nō pōt eſſe ſemper obligatorium.

Sed contra eſt, ꝙ dr̄ Mat. 5. Reddas domino iuraméta tua.

Respon. Dicendū, ꝙ obligatio refert ad aliqd, ꝙ ē faciédū, vel dimittendū. Vnde nō vr̄ reſpicere iuramentum aſſertoriū, ꝙ eſt de p̄ſenti, vel de p̄terito. Neq; ēt iuramētū de his, q̄ ſunt ꝑ alias cāſ fienda, ſicut ſi qs iuramento aſſereret, ꝙ cras pluuia eēt futura, ſed ſolū ī his q̄ ſunt fiēda ꝑ illū q iurat. Sicut aūt iuramētū aſſertoriū, qđ eſt de p̄terito, vel de p̄ſenti, debet hr̄e veritaté, ita ēt & iuramentū de his q̄ ſunt fiēda à nobis in futurum. Et iō vtrunq; iuramētū habet quādā obligationē, diuerſimode tñ, qa in iuraméto, qđ eſt de p̄terito, vel p̄ſēti, obligatio eſt nō reſpectu rei, B quæ iā fuit, vel eſt, ſed reſpectu ipſius actus iurandi, vt. ſ. iuret id qđ iam verum eſt, vel fuit. Sed in iuramento, quod præſtatur de his, quę ſunt fiēda à nobis, obligatio cadit

num, qđ facere non tenetur: quia ponit obicem Spūiſancto. A ¶Ad hoc dr̄, ꝙ nō peccat niſi venialiter, niſi adeo pertinaciter iuraret, vt ēt in articulo neceſſitatis iuraret ſe nō facturū: nā ꝓculdubio peccaret mortaliter ſic iurādo, vt in cap. Archidiaconū, diſ. 85 de illo dr̄, qui iurauit ſe nunq̄ fore epiſcopū. Hoc.n. eſt contra debitū obedientiæ, vel charitatis qđ neceſſitatis, nō ſuperogationis ē. Si tñ iuramétum illud criminoſum cēſendū eſt ad quod textus ſeries nō ducit, q̄ pōt dici, ꝙ Greg. uoluit illum licito iuramento q̄tū ex ſe erat, aſtrictū, ſuū ſeruare iuramentū, & non cogere illū nulla neceſſitate exiſtente. Et ꝙ nō peccet niſi venialiter, patet ex hoc, ꝙ ſi quis iurat cōmittere pctm̄ veniale, puta dicere verbū ocioſum, non niſi venialiter peccat iurādo. Et tñ cōſtat, ꝙ multo plus obicē ponit Spūiſancto, qui iurat peccare venialiter, q̄ non facere bonū, ad qđ non tenet: quia plus repugnat gratiæ firmitatis ad faciendum malum, q̄ ad non faciendum bonum, quantūcunque magnum, ſupererogationis.

¶In reſponſione ad tertium, dubiū occurrit circa obligationē in foro conſcientiæ, Tum quia falſum videtur ꝙ in promiſſorio iuramento ſit duplex obligatio, vna homini, altera Deo. Nā ſi eſſet duplex obligatio, nō poſſum ego relaxare iuramentū mihi pro me factū. Et tenet ſequela, quia poſſum relaxare C alicui obligationem, quia mihi tenetur, nō quia Deo tenetur. ¶Et cōfirmat, q̄a ſequeret in propoſito, ꝙ latro q cogit ad iurā ſū, nō poſſet relaxare tale iuramentū: qđ patet eſſe falſum. ¶Et confirmatur rurſus, quia ſequeretur quòd Eccleſia aut foueret periuria, aut male relaxaret huiuſmodi iuramenta. Probat ſequela. Nā eccleſia aut facit hæc iuramenta ipſo iure irrita, aut irritanda in foro conſciæ, ex quo in foro iudiciali non admittit iſta tāquam inualida. Si fecit irrita, ergo non ligant in foro conſcientiæ. Et ſi ligāt in foro conſcientiæ, ergo non ſunt ipſo iure irrita, & conſequenter Eccleſia iudicando eū, qui coacte iurauit, nō implere, foueret periuria nō occulta ipſi Eccleſiæ. Si aūt cenſet eſſe relaxanda, cū nulla ſuperueniat cauſa, & iuramentum obliget corā Deo, quomodo abſque cōmutatione & cauſa noua Eccleſia relaxat ius Deo quæſitū, non apparet. Et quoniam conſtat, ꝙ Eccleſia alterum horū facit, vt etiā D in litera dr̄, & habetur extra, de his quæ vi, metus ca. Abbas, & de iureiurando. cap. Verum & 15 quæſt. 4. in pluribus cap. Tū quia in iuramento coacto, nō ſaluat materia iuramēti, ac per hoc non obligat coram Deo. Et ꝙ non ſaluetur materia iuramenti, probat. Nam materia iuramenti promiſſorij eſt ipſa materia promiſſionis, vt patet, puta, dare pecuniā &c. Promiſſionis autē materia non eſt niſi actus virtutis: quoniā quicquid operis extra actus virtutis eſt, aut peccatū, aut indifferēs eſt. Et conſtat, ꝙ peccata non poſſunt promitti neq; indifferētia, ſalua eorum differentia, quoniam eſſet promittere ocioſa, ac ꝑ hoc venialia. Materia igitur iuramēti promiſſorij in hoc differt a materia voti, ꝙ ꝓpria materia voti eſt virtutis actus ad ſupererogationē ſpectans: iuramēti autem promiſſorij eſt virtutis actus quicūq;. Vnde arguitur ſic in propoſito. In iuramento coacto, non promittitur aliquis virtutis actus. ergo nō obligat in foro conſcientiæ. Declaratur antecedens. Iohannes E coactus promittit Petro latroni inuaſori &c, dare centū ducatos. Iſte actus, qui eſt dare Petro centrū, non eſt actus virtutis: quia non iuſtitiæ, vt patet, ex hoc quod ceſſante iuramento non tenetur, quantuncunque coacte promiſiſſet. Deficit ſiquidem rō debiti, ſine qua non pōt intelligi actus iuſtitiæ, cuius eſt vnicuique dare debitum. Nec liberalitatis, quia nō donat, vt patet ex hoc, quòd pot eſt repetere. Nec fidei, quia, vt in litera dicitur, coactio illata a latrone tollit talem obligationē, vt ſcilicet iſte teneatur dare ei quod promiſit, ac per hoc actus iſte nō eſt de neceſſitate fidei. Sed nec ad ſupererogationē ſpectās, quia dare bona ſua indiguis, ſpeciem mali ſaltem habet. Scriptum eſt autem. Ab omni ſpecie mali abſtinete vos. Nec poteſt dici, ꝙ dare illos centū eſt actus religionis propter iuſiurandum adiunctum, tum quia materia iuramenti debet eſſe actus virtutis præſuppoſitus iuraméto, & nō fieri actus vir-

A tutis ex iuraméto, vt patet de materia voti: tum quia, author ponendo differentiam inter votum & iuramentum in reſponſione ad primum 5. art. huius q. explicite docet, ꝙ illud quod iuramento confirmatur, non propter hoc fit religionis actus. ¶Et cōfirmat, q̄a talis exhibitio cētum, eſt nociua ſpūaliter receptori, tū q̄a recipiēdo peccat, & q̄uis paratus, adiungendo tñ actū exterioris receptionis, fit peior: tum q̄a recipiendo reddit difficilior ad reditum in viam ſalutis, quanto difficilius eſt reſtituere receptum, q̄ ſolummodo pœnitere. ¶Præt. Materia iuramēti promiſſorij non eſt materia iuramēti immediate, ſed mediante promiſſione. Nā iuramentum promiſſorium, promiſſionis eſt confirmatio. Q̄ócunque autē extrema iunguntur ꝑ mediū, ceſſante medio ceſſat coniūctio extremorū. Deſinēte ergo ꝓmiſſiōe, deſinit eius materia eē materia iuramēti: ſed i ꝓpoſito deſinit ꝓmiſſio, q̄a, vt i litera dr̄ ꝓmiſſio nō obligat. ergo iuramēti materia deſinit, & cōſequēter iuramētū nō obligat. ¶Et confirmatur hæc ratio, quia videmus ꝙ iuramentum ſequitur vim promiſſionis. Nam ſi promiſſio eſt mali vt nociui, aut inutilis, aut impeditiui maioris boni, aut præiudicialis alteri, quia promiſſio non obligat, iuramentum non obligat, quando promiſſio obligat, iuramentum obligat.

¶Et cōfirmat, q̄a ſicut cōfirmatio dati nihil dat, ſed firmat datū, ita cōfirmatio ꝓmiſſi nō ꝓmittit, ſed ē firmitas ꝓmiſſi. Ac ꝑ hoc quēadmodū ſi donatio fuiſſet inualida, cōfirmatio nō faceret eā validā: ita ſi ꝓmiſſio fuit inualida, iuramētum confirmatorium non facit eſſe validam, & ſic ſequitur idē qđ prius. ¶Ad euidentiā huius q. ſciendū eſt, ꝙ iuraméta coacta, ſeu ex metu, ex triplici capite poſſunt conſiderari, ſ. ex parte iurātis, & ex parte cogētis, & ex parte materiæ. Et ſi conſiderentur ex parte iurantis, obligatoria inueniuntur: quia nō eſt ibi violentia ſimpliciter, ſed mixta, q̄ vt dr̄ in 3. Eth. licet habeat aliquid de inuolūtario, cōſtituit tñ voluntarium oībus cōſideratis, vt patet de ꝓiiciēte merces in mare tp̄e tēpeſtatis: nec in hoc aliqua eſt difficultas. Si vero cōſiderent̄ ex parte cogētis, nō ſunt obligatoria, qm̄ iniuſte cogēdo nō meretur ſibi obſeruari iuramētū, ad ꝙ coegit, ſicut nec ſimplicē ꝓmiſſionē, ad q̄ coegit. D Si autē cōſiderent̄ ex parte materiæ, tūc oportet ſm̄ ſubiectā materiā dicere. Si.n. materia eſt actus virtutis, iuramētū eſt obligatoriū. Et ſi materia nō ē actus virtutis, iuramētū nō eſt obligatoriū. q̄a vergeret in deteriorē exitum: qm̄ actus iuramento ꝓmiſſus oportet ꝙ ſit licitus, ac ꝑ hoc bonus moraliter in indiuiduo, cū nō det̄ indifferēs in indiuiduo. Et ſi caret in indiuiduo neceſſitate, aut pia vtilitate, otioſus, ac ꝑ hoc non licitus eſt. Oīs autem actus bonus moraliter, alicuius virtutis eſt actus: qm̄ virtus eſt, q̄ bonum reddit habētē, & actum eius bonum, vt dr̄ 2. Eth. Qñ ergo actus qui materia eſt iuramēti, non eſt actus virtutis, iuramētum vergit in deteriorē exitū: q̄a obligaret ad actū otioſum ſaltē. Et q̄a hæc ſola cā ſufficit ad irritum reddendū iuramētum, & cōis eſt tā coactis, q̄ ſpontaneis iuramētis, iō pēſanda eſt. Et vt in propoſito caſu examinet materia, q̄a cōiter hmōi iuramēta coacta fiunt de actu, qui eſt redēptio vexationis propriæ, vt in caſu propoſito, incidēs in latronē promittit ei cētū ducatos pro vita ſua &c. iō ſciēdū eſt, ꝙ in hmōi promiſſionibus non cadit ſub promiſſione donare latroni, aut vſurario, & hmōi, cētū ſed ſolū exhibere exteriori actu in illius ptāte, centū: qm̄ hoc ſufficit ad redēptionē vexationis. Iſte aūt actus, q eſt exhibere centu latroni, aut vſurario, nullius virtutis eſt actus, niſi vt induit formam redēptionis. Et ſic ſi redimit vexationē alterius, eſt actus miſ., ſi ꝓpriā, eſt charitatis, cuius eſt velle ſibiipſi bonum, ꝙ redimendo vexationē propriā ſit, dum minus damnū maiori dāno ꝑponit. Quo ſit, vt actus iſte q eſt exhibere centum latroni, vel vſurario, licet vt terminat ad recipiētē, ſit illi nociuus, vt tñ exit ab agēte ſub forma redēptionis, ſit actus ſanctus. Et ꝓpea iuramento aſtrictus ad redēptionē vexationis ſuæ, vel alterius, tenet adimplere, nō ꝑp illū cui exhibet, ſed ꝑp vinculū ad virtutis actum. Propter quod dicit extra, de iureiuran. c. Debitores,

quòd qui iurauit ſoluere vſuras, cogendus eſt ad ſoluendum.

¶ Sed tunc duo inſurgunt dubia.

¶ Primum eſt, quia ſm hoc obligatio ad ſoluendū eſt pro q̄m iſte actus induit formā redēptionis. Et ex hoc ſequeret̄, ꝙ poſt q̄ hō euaſit periculū vexationis, nō tenet̄ ſoluere redēptionem pmiſſam cū iuramento pteritę vexationis v.g. Ioānes eſt iniuſte captiu⁹, & occidēdus, niſi det centū: promiſit ſub iuramēto detētori, dare ſibi centū ſi eū liberet. Liberat̄ ſub hac fide, & redit ad partes proprias, vbi nō timet amplius vexari. Nunquid tenebitur dare centum.

¶ Qm̄ iſta ſolutio ſi fiat, nō erit redēptio vexatiōis, qm̄ vexatio pterita nō eſt vexatio ſicut nec hō mortuus eſt homo. ¶ Secundum dubium eſt. Quare ſimplex promiſſio redemptionis non obtinet, & iuramentum obligat: cū vtriuſque materia actus virtutis ſit vnus & idem.

Q preced. artic. 2. ad 2.

¶ Ad primū horū pōt prima facie dici, ꝙ quia ceſſante vexatione, ceſſat redēptio illius, & ceſſāte forma redēptionis ab actu exhibēdi cētū, actus ille illicitus eſt, quia hēt ſpēm mali, quia nociuus ſpūaliter proximo multipliciter, & quia prodigalitatis actus eſt expendere qñ, & quare nō oportet, conſequenter iuramentū non obligat. Et ꝙ iura, & doctores, dum dicunt ꝙ iuramenta iſta obligēt, intelligi debēt ſtante forma redēptionis, ita ꝙ q̄diu actus iuratus hēt rōnem redemptionis, tamdiu obligat̄ ille ex iuramento, cū aūt non hēt rōnem redemptionis, non tenet̄: quia actus, ille non eſt materia iuramenti, niſi ſub illa forma. Et ppea quotieſcunq; ceſſauit vexatio, & periculū, non obligatē amplius. Hoc tñ dictum, licet ſit verum quo ad Maiorem. ſ. ꝙ ceſſante forma redemptionis, ceſſat materia talis iuramenti, falſum tamen ſubſumit, ſ. quod exhibitio illa non fiat ſub forma redemptionis: Tam quia actus fit ſub forma qua iuratus eſt, conſtat autem quòd eſt iuratus ſub forma redemptionis ergo exercetur, quandocunq; exercetur, ſub forma redemptionis inchoatæ in iuramento, conſumandæ in exhibitione, & cum dicitur, Vexatio non eſt, ac per hoc nō pōt redimi, dicēdum eſt, ꝙ quia vexatio fuit, & redemptio eſt iam inchoata olim qñ erat vexatio, dum iuramento promiſſa eſt, ideo conceditur ꝙ iſte actus non habet nouam formā redemptionis, ſed antiquā, ſub qua conſumādus eſt. Hæc.n. rō cōcludit, ꝙ non eſt noua redemptio, ſed non ꝙ non ſit actus ſub inchoata iam iurando redemptionis forma. Tum quia iuramentum hmōi pmiſſionibus ideo exigitur, & apponitur, ut Deus ipſe inuocatus in teſtem conſumandæ promiſſionis habeatur veluti fideiuſſor, alioquin nec detētor, nec vſurarius relinqueret promiſſorem ſub ſola iuramenti fide abſq; pignore, & alia fideiuſſione, quod, vel quam oporteat promiſſorem illū redimere. Vnde ſicut iniuria fieret fideiuſſori homini ſi non adimpleretur promiſſum, ita iniuria fit Deo, ſi non impleretur promiſſum. Et hoc ſacris canonibus ſatis conſonat, & communi proborum hominum conceptioni, qua perfidus æſtimaretur, qui huiuſmodi promiſſa per nomen Domini, nō adimpleret.

H

I

¶ Ad ſecundum vero dubium dicitur, ꝙ quia promiſſio homini fit non intuitu actus virtutis, ſed ſub ratione vtilis, quāuis debeat virtutis eſſe ille actus vtilis illi, cui promittit̄, & actus redemptionis nō eſt vtilis ſecundum veritatem illi cui pmittitur, ideo promiſſio non obligat illi ſiue ſit coacta, ſiue nō. Et de coacta quidem habes in litera, de nō coacta habes in dicto cap. Debitores, vbi dicitur, quòd licet promiſerint ſoluere vſuras, non tamen ſunt cogendi ad hoc, niſi iurauerint. Iuramentum vero promiſſorium, quia reſpicit actum ſub ratione boni, & veri, hoc eſt, vt bonum quod iuratur, fiat uerum in executione, ideo obligat ad actum redemptionis, qui eſt bonus vt exit ab agente, quamuis ſit malus in recipiente.

K

¶ Ex his ergo ad principalem quæſtionem dicitur, ꝙ iuramenta promiſſoria tā coacta, quam uoluntaria, ſi habent materiā bonam moraliter, obligant in foro conſciētiæ. Et rō eſt, quia ſeruata nō declinant in peiorem exitum. Vnde quo ad obligationem in foro conſcientiæ non eſt recurrendum ad uoluntarium mixtum, vel purum, ſed ad materiam, ut declaratum eſt.

ecōtra ſup rē, q̄ aliquis iuramēto firmauit. Tenet̄.n. aliquis vt faciat verū eſſe id qđ iurauit, alioqn deeſt veritas iuramēto. Si aūt eſt talis res, q̄ ī eius ptāte nō fuit, deeſt iuramento diſcretionis iudiciū, niſi forte qđ erat ei poſſibile, qñ iurauit, reddat̄ ei impoſſibile p aliquē euētū, puta, cū aliqs iurat ſe pecuniā ſoluturū, q̄ ei poſtmodū vi, vel furto ſubtrahit̄. Tunc.n. vr̄ excuſatus eē a faciēdo ꝙ iurauit, licet teneat̄ facere ꝙ in ſe eſt, ſicut* ēt ſupra, circa obligationem voti diximus. Si verò ſit quidem poſſibile fieri, ſed nō debeat, vel quia eſt p ſe malū, vel quia eſt boni impeditiuum, tunc iuramento deeſt iuſtitia. Et ideo iuramētū nō eſt ſeruādū in eo caſu, quo eſt pctm̄, vel boni impeditiuum ſm.n.* Auguſt. vtrunq; eorum, vergit in deteriorē exitum. Sic ergo dicendū eſt, ꝙ quicunque iurat aliquid ſe facturum, obligatur ad id faciendum, ad hoc quòd veritas impleatur, ſi tamen alij duo comites adſint, ſcilicet, iudicium, & iuſtitia.

F

G

¶ An aūt ſit dr̄ia inter iſta iuramenta in hoc, ꝙ ſct̄a metu cadente in conſtantē, obligent ad veniale tm̄, ſine aūt tali metu obligāt ad mortale, q̄dā in dubiū verterūt, vt Panor. in c. Si vero, extra, de iureiur. Nec deſunt tenētes talē drīam pro veritate extra, de iureiur. Vēr ſ. ꝙ tales ſi non ſeruauerint iuramēta, non ob hoc ſunt tanquam pro mortali crimine puniendi. ¶ Sed hi grauiter errant, qm̄ iuramētum obligatoriū obligat de pcepto: & volūtas coacta eſt volūtas ſufficiēs ad vinculū pcti mortalis, & hoc tenet expreſſe Panor. ibidē. Verba autē illius Decretalis potius ſūt cōtra iſtos, ſi recte inſpiciantur: quia ibi dr̄, ꝙ non eſt dicēdum illis vt non ſeruent, ne detur eis materia peierandi: peierarent ergo nō ſeruando. Quod autem ſubditur, ꝙ non ſunt tanq̄ pro mortali puniendi, ad iudicium præſentis clementiæ ſpectat, non ad diuinæ animaduerſionis iudicium, quod non ſubeſt ſtatutis canonici iuris. Communicant ergo omnia promiſſoria iuramenta in hoc, ꝙ ſi habent actum virtutis pro materia, obligant ad mortale in foro conſcientiæ.

Habetur 22. q. 4. c. ſi aliquid. & c. inter cætera.

¶ Ad primā aūt obiectionē dr̄, ꝙ ſequelā nō ualet, ſed pcedit ex malo intellectu literæ. Pōt ſiquidē hr̄e duplicē ſenſum. Primus eſt, vt in iuramēto promiſſorio ſit uelut duplex promiſſio ſup eadē materia, una hoi, altera Deo exhibita. Et hic ſenſus eſt falſus: & tñ iuxta hunc ſenſum procedit obiectio cū prima cōfirmatione. Clarū qppe eſt, ꝙ ſi promiſſio eſt facta duobus hoibus, unus eorum non pōt remittere ius alterius, quanto minus hō pōt relaxare ius Dei? Alter ſenſus eſt, ꝙ ſunt duæ obligationes, hoc eſt, duæ rationes vnius obligationis, ſ. iuramentum, & promiſſio facta coactori. Et hic eſt uerus & intentus ſenſus literæ, & ut patet, eſt abſque obſcuritate aliqua uerus. Et quia iuramentum obligat iurantem ut reddat Deo ſua iuramenta, & promiſſio obligat vt reddat homini cui promiſit: ideo duæ dictæ ſunt obligationes ex duplici capite, Deo ſ. & homine. Iuxta hunc autem ſenſum non tenent ſequelæ: quia, vt in litera dicitur, iuramentum ſeruaſſe intelligit̄, qui de mihi propter me promiſſo, fecit quod ego volui. Nec oportet ſolicitum te eſſe de actu virtutis promiſſo non ſeruato, quia ex quo mihi ſatisfactum eſt, iam non eſſet actus virtutis exhibere mihi aliquid vt debitum, aut vt redemptionē vexationis, quoniam & ratio debiti, & redemptionis ablata eſt.

¶ Ad ſecundam autem confirmationem ſimiliter negatur ſequela, & dr̄, quòd Eccleſia nullum iſtorum iuramentorū, quādo habet materiam virtuoſam ſtatuit irritum eſſe: nec etiam ſi conſtat de iuramēto reddendum illi ius ſtatuit cōtra iuramētū, ſed pabſoluto a iure ſuccurrit. Circa irritanda tn̄ hmōi iuramēta Eccleſia magis reſpicit ad hoc, an ſponte, vel magno metu factum fuerit iuramentum, q̄ ad materiā, vt patet ex hoc, ꝙ pari exiſtente materia ſ. redemptione vexationis ppriæ, Eccleſia cogendum ducit eum, qui nō ex metu iurauit, vt patet in d. c. Debitores, extra, de iureiur. de illo qui iurauit ſoluere vſuras, quod nihil aliud eſt, quam redimere vexationē ſuā, & irritanda ducit iuramenta coacta, vt habes extra, de his quæ vi, metuſue cauſa fiūt c. Abbas. Et ratio eſt, quia princeps boni publici curam habet: & ad ipſum ſpectat reddere homines alienos a coactionibus aliorum. In odium ergo coactionis communi bono nociuæ, lex irritand. coacta iuramēta dicit, vt patet in dicto c. Si vero. Quo fit, vt is qui coacte iurauit, dū ſe præſentat prælato vice Dei petens relaxationem, paratum ſe offerat ad ſatiſfaciendum, quoniā ſine relaxatione nō vult contrauenire, & prælatus ex cauſa rationabili materiam iuramento ſubtrahat, dum relaxando iuramentū, quaſi ex officio ſuo volens bono cōi prouidere, ſubtrahit hanc materiā quaſi fautricem mali, & maioris boni impeditiuam. Aliam rōnē innuit Alexander Papa 15. q. 6. cap. Si ſacerdotibus, quia ſcilicet quæ fiunt coacte, nō exeunt de corde: vnde iuxta Domini ſententiā, exeunt periuria, adulteria &c. ſed de neceſſitate exeunt. Et proculdubio vtraque ſimul concurrit cōmuniter, & ſufficit ad relaxandum. Sed aduertendum eſt, ne relaxatio cedat in dīi blaſphemiam, aut Eccleſiæ contemptum, vt ſi quis iniuſte

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ aliud ē de ſimplici verbo, aliud de iuramento, in quo diuinum teſtimoniū imploratur. Sufficit.n. ad veritatem verbi, q̄ aliquis dicat id, quod proponit ſe facturum, q̄a hoc iam verum eſt in ſua cauſa ſcilicet in propoſito facientis, ſed iuramentum adhiberi non debet niſi in re de qua aliquis firmiter certus eſt, & ideo ſi iuramētum adhibeatur propter reuerentiam diuini teſtimonij, quod inuocatur, obligatur homo, vt faciat eſſe verum id, quod iurauit, ſecundum ſuam poſſibilitatem, niſi in deteriorem exitum vergat, vt* dictum eſt.

AD SECVNDVM dicēdū, q̄ iuramētum pōt vergere in deteriorem exitū dupliciter. Vno modo, quia ab ipſo principio habet peiorem exitum, vel quia eſt ſecūdum ſe malum, ſicut cū aliquis iurat ſe perpetraturum adulterium, ſiue q̄a eſt maioris boni impeditiuū, puta, cum aliquis iurat ſe non intraturū religionem, vel quod non fiet clericus, aut quod nō accipiet B prælationē in caſu, in quo expedit eū accipere, vel ſi q̄d aliud eſt huiuſmodi. Huiuſmodi enim iuramentum, a principio eſt illicitum, differenter tamen: quia ſi q̄s iuret ſe facturū aliquod peccatum, & peccat iurādo, & peccat iuramentum ſeruando. Si quis autem iurat ſe nō facturum aliquod melius bonum, quod tamē facere non tenetur, peccat quidem iurando, inquantum ponit obicem

eſt captiuus apud infideles, pro redimenda vita ſub iuramēto promitteret decem millia ducatorum &c. non eſſet ei relaxādum iuramētū tanti factum ab infideli, ne nomē dñi blaſphemaret ab infidelibus, & ſimile eſt in ſimilib. Et quemadmodū non ſemper ſunt relaxanda talia iuramenta, ita nō ſp̄ egent relaxatione, quando ſ. huiōi cōſummatio redēptionis propriæ vexationis manifeſte præiudicialis eſt bono aliorum ſpirituali, vel temporali, vt ſi q̄s timore mortis iurauit ſe ceſſurum eſſe ſuæ Eccleſiæ cui præeſt, & euidenter conſtet de dāno ſpiritualium ouium ex tali ceſſione, non teneē ſic ſe redimere propter iuramentum, immo iurando peccauit, promittendo actum malum pro ſui redēptione, quia non ſunt facienda nec permittenda mala, vt eueniant bona. Et ſimile eſt in omnibus quando actus promiſſus eſt illicitus ex circunſtantijs adiacentibus, licet abſolute ſit licitꝰ, vt in exemplo dato de renuntiatione apparet. Stant ergo iſta duo ſimul, & quod coacta iuramenta obligent coram Deo; & q̄ Eccleſia relaxet ea rōnabiliter abſque alia commutatione.

In corp. art.

¶Ad ſecundam rationem principalem tēdentē ad hoc, quod in iuro promiſſorio coacto non ſaluatur in materia iuramenti, ſ. actus virtutis, iā patet rñſio, q̄a ſaluaē actus virtutis. ſ. redēptio propriæ vexationis renūtiando, vel dādo, & ſiquid eſt aliud eiuſmodi, eſt.n. talis actus, vt dictū eſt, charitatis. Nec obſtat, q̄d ſit ſpūaliter nociuus proximo, & quaſi fouēs malignitatē cogentiū, q̄m hæc omnia non habet actus iſte, inquantū actio, ſ. exit ab agente, ſed inquantum paſſio, hoc eſt, vt recipitur à patiente. Et conſiderare hæc, ad habentem publici boni curam ſpectat, qui propterea relaxat iuramentum, & non ad perſonam oppreſſam, cui ſat eſt ſe redimere.

¶Ad vltimam deniq; rōnem principalem de promiſſione deſinente dr̄, quòd promiſſio & iuramentum promiſſoriū, habent quidem eandem materiam, ſed non ſub eadem ratione. Nā q̄a ꝓmiſſio alteri fit, reſpicit actum in ordine ad alterum, iuramentum vero, quia de proprijs etiam fieri poteſt, reſpicit actum eundem abſolute, vndecunque habeat rationem actus virtuoſi. Et hinc fit, vt promittens latroni cum iuramento redimere vexationem ſuā dando illi centum, habeat iuramētū obligatorium, promiſſionē aūt non. Nam latroni non teneē ſeruare promiſſum, ſed ꝑ diuinum teſtimoniū teneē cōſummare charitatis actum in fauorem ſuimet, nō latronis, ſancte inchoatum. Solue ergo diſtinguendo, & dicendo, q̄ promiſſionem mediare inter iuramentum & materiā, intelligiē dupliciter. Vno modo, quantum ad rem, quæ iurando promittitur: & ſic eſt verum. Alió modo, quo ad rōnem, qua rēs promiſſa ſub iuramento cadit, & ſic non eſt verum vniuerſaliter, vt declaratum eſt. Et ꝑpea ſtat, q̄ deſit ius promiſſionis, q̄a deeſt illius ratio, & nō deſinat ius iuramētū ſup eodē, q̄a nō deeſt illius ratio. Deficit ſiquidem materiæ rō, qua ſubdatur promiſſioni obliganti huic homini cogenti, non tamen deeſt eidem materiæ rō, qua ſubdatur iuramento, vt declaratum eſt. Et per hæc patet reſponſio ad primam confirmationem.

¶Ad ſecundam autem, ſ. q̄ cōfirmatio nihil dat dicitur, quod confirmatio cadens ſuper vno & eodem actu ſecūdū omnino eandem rationem, nihil aliud facit niſi firmitatem, ſed confirmatio cadens ſuper eodem actu, ſecundum tamen aliam rationem, ex hoc ipſo firmat actum eundem ſecundum aliam rationem. Ãs ſic eſt in propoſito, vt declaratum eſt.

¶In eadem reſponſione ad tertium, dubiū occurrit, Quomodo iuramentum de non denuntiando, eſt contra publicam iuſtitiam cum denuntiatio ordinetur ad medelam peccantis, & non ad publicam iuſtitiam, nec proprium commodum denūtiantis. Et augetur dubium, quia paſſus diſpēdium in ꝓpoſi

A to, non ſpectat correctionem eius, qui eum coegit, nec mouetur propter bonum coactoris, ſed proprium.

¶Ad hoc dr̄, q̄ quia denuntiatio ordinatur ad publici officij exercitium, primarius aūt finis officij publici, eſt bonum publicum: iō denuntiatio ē ordinaē ad cōe bonum. Vnde maxime tenemur denūtiare plaīs crimina, quę ſunt in dānum ſpūale, vel corporale multitudinis, vt ſeminantes hereſes, & proditores patriæ, & huiuſdi. Quod aūt dr̄, quod accuſatio ad bonum publicum, denuntiatio vero ad bonū peccantis intendit, intelligendum eſt quo ad principales terminos: non quo ad viā, hoc eſt, publicum officiū, q̄ tam denuntiator, quām accuſator implorat ſic, q̄ accuſatio ad bonum publicum principaliter, vt terminum ordinatur, denuntiatio vero ad bonum eius qui errauit principaliter ordinatur, vt terminum: Ita q̄ nullus tenetur accuſare, niſi propter C bonum publicum, denuntiare autem tenetur quandoque ꝓpter publicum, quādoque propter priuatum. & vltra hoc, q̄nque poteſt denuntiare, etiam ſi non teneatur. Spectat ergo ad publicam iuſtitiam denuntiatio ſiue propter bonum commune, ſiue propter bonum priuatum fiat, quia ad publici officij iuſtitiæ exercitium ordinatur. Vnde licet paſſus diſpendium non ſperet correctionem coactoris, ſperat tamen ſemper tria. Primum eſt, commune bonum, quod fit compellendo coactores ad reſtituendum, vel coercendo eos publica poteſtate. Secundum eſt, q̄ coactor releuabitur ab onere reſtituendi de cætero, ac per hoc facilius conuerti poterit. Tertium eſt propria ſubuentio de ſibi debito, vnde iuramentum tale abſolute eſt nullum, quia eius materia eſt negatio actus opportuni ad publicam iuſtitiam, mihi etiam vtilem.

¶In reſponſione ad quartum eiuſdem ſeptimi articuli, dubium occurrit, An iuramentum doloſe factum, ſcilicet ſine intentione ſeruandi, obliget ad ſeruandum. D Et eſt ratio dubij, quia author in litera dicit, quod debet iuramentum tale ſeruari. & Iſidor. vt habetur 22. quæſtio. 5. capitu. Quacunque, plus dicit, ſcilicet quòd Deus iuramentum ſic accipit, ſicut ille cui iuratur intelligit. Multi autem doctores in hoc conuenire videntur, quòd iuramentum factum non cum animo ſe obligandi, non obliget.

¶Ad hoc dicitur, q̄ cum quæſtio hæc locum non habeat, niſi in iuramento promiſſorio, ex natura promiſſorij iuramenti veritas deducenda eſt. Sunt igitur in promiſſorio iuramento tria extra, & tria intus, ſcilicet in animo. Eſt ſiquidē exterius ipſum iuramentum, eſt & promiſſio, & hæc duo in præſenti, q̄n. ſ. iuratur, ſunt. Eſt & obſeruatio, in futuro tñ. Interius aūt in animo iurantis tria ſunt. ſ. animus ad iurandum, animus ad promittendum, animus ad obſeruandum. Hęc namq; omnia clare patent in promiſſorio iuramento, ſi iuramētum, & E non magis periurium eſt inuenire. Quocirca tripliciter contingit ex defectu debitæ intentionis iurare. Primo, ſi deficit ſolum animus ad obſeruandum. Secundo, ſi cum hoc deficit etiam animus ad promittendum. Tertio, ſi cum his deficit etiam animus ad iurandum. Exemplum primi patet in his, qui profitentur religionem etiam cum iuramento, vt habeāt vnde luxurioſe viuant. Exemplum ſecundi patet in his, qui licet iurent ſe facturos, in corde tamen non promittunt, ſed mendacibus verbis ſimulant, ſe promittere. Exemplum tertij eſſet in his, qui, licet ore proferant verba iuramenti ſibi nota, non intendunt tamen iurare, ſed mendacibus verbis ſimulant ſe iurare. Vnde ſingillatim ſingulos modos huius doloſi iuramenti diſcutiendo, dicamus, quod ſi primo modo iuretur, [illegible] cum animo iurandi, & promittendi, ſed non obſeru[illegible], iuramentum proculdubio obligat ad obſer-

Spiritusancto, qui eſt boni propo ſiti inſpirator: non tamen peccat iuramentum ſeruando, ſed multo melius facit, ſi non ſeruet. Alio modo vergit in deteriorem exitū propter aliquid, quod de nouo emerſerat, qđ fuit impræmeditatum, ſicut patet in iuramento Herodis, qui iurauit puellæ ſaltāti ſe daturū, quod petiſſet. Hoc enim iuramentum poterat eſſe a principio licitum intellecta debita conditione, ſcilicet, ſi peteret quod dare poterat, ſed impletio iuramenti fuit illicita. Vnde Ambro. dicit in 1. de Officijs. Eſt cōtra officiū nōnūquā ꝓmiſſum ſoluere ſacramētū, ſicut Herodes, q necē Ioānis pſtauit, ne promiſſum negaret

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ i iuramēto ꝙ qs coact' facit, duplex eſt obligatio. Vna quidē, qua obligat hoi, cui aliqd ꝓmittit, & talis obligatio tollitur ꝑ coactionē, qa
G ille qui vim intulit, hoc meret, vt ei ꝓmiſſum nō ſeruet. Alia aūt ē obligatio, qua qs. Deo obligatur, vt impleat ꝙ per nomen eius promiſit: & talis obligatio non tollitur in foro conſcientiæ, quia ma

uandum, quia defectus animi ad obſeruandum non excludit vinculum iuramenti, ſed rectitudinem intentionis. Si vero iuretur cum animo iurandi, ſed non promittendi, nec obſeruandi, quibuſdam videtur ꝙ iuramentum non obliget, quia animum obligandi ſe non habuit, quia obligatio iurandi ex aīo eſt. Et confirmatur. per illud Grego. 22. quæſtio. 5. ca. Humanæ aures, vbi dicitur quod diuina iudicia talia foris audiunt noſtra verba, qualia ex intimis proferuntur. Quia ergo ex corde non proferuntur aīo obligandi, ſequitur quod nō obligēt. ¶Præterea. Iuramentum promiſſorium nihil aliud eſt, quam promiſſio firmata iuramento. Vbi ergo nulla eſt promiſſio, licet ſit promiſſionis ſimulatio, nullū eſt iuramentum promiſſorium, & conſequēter non obligat ad obſeruandum.

¶Sed ſi diligentius contemplati fuerimus, inueniemus, ſalua iſtorum reuerentia, falſum eſſe quod dicunt, & in multis a veritate alienū. In primis alienum a veritate eſt quod ſupponūt ſ. quod obligatio poſſit ſeparari a iuramento, quaſi in poteſtate hominis ſit iurare, & non obligari ex iuramento, hoc. n. falſum eſſe conſtat in iuramento aſſertorio. Oportet namque ſi iuratur, obligationem adeſſe ad dicēdum verum. Et proportionaliter eſt apud perſpicaciter ſpeculantes in iuramento ꝓmiſſorio. Nam quia iuramentum promiſſorium, vt ex dictis patet, includit duas veritates. ſ. aſſertoriā præſentis promiſſionis, & executoriam naturę obſeruationis, ſuper vtraque. n. cadit iuramentum promiſſorium. ſ. & ꝙ nunc promittit, & ꝙ in futuro exequetur: idcirco iuramento promiſſorio duplex obligatio inſeparabiliter annexa eſt, vna reſpectu præſentis promiſſionis, & altera reſpectu futuræ executionis. Ac per hoc ſicut non eſt in poteſtate iurantis ſeparare a iuramento obligationem ad hoc, quod in præſenti vero promittat, ita nō eſt in poteſtate eius ſeparare ab eodē iuramēto obligationē ad hoc, vt in futuro vere exequatur. Alienum deinde a veritate eſt, ꝙ obligatio iuramenti ex noſtro ſit animo, eſt nāque ex natura ipſius iuramenti obligare. Alienum denique a veritate eſt, nō progredi ex intimis cordis talem obligationem, qm̄ ex hoc ipſo, ꝙ habet animum iurandi oportet, velit nolit, habeat animum ſe obligandi, quia obligatio a iuramēto in ſeparabilis ē per intellectum abſque contradictione non minus, quā eſſe diſciplinabilē ab hoie. Alienum demū a veritate eſt, quod vbi nulla eſt promiſſio, nullum ſit iuramētū promiſſorium. Oportebat dicere, Vbi nulla eſt, nec eſſe debet promiſſio, ibi nullū eſt iuramentum promiſſorium: ſed ſi promiſſio non ſit ex dolo, debeat tamen eſſe, & iuramentum interuenit, ibi eſt iuramentum promiſſoriū, obligatorium ad promiſſionem in præſenti, & executionē in futuro. Alioquin iuramēti vis periret, & iuramentum ſimul eſſet, & non eſſet, quia ſi non obligat, non eſt, & ſi eſt, obligat, in propoſito autem eſſet, & non obligaret, ac per hoc eſſet, & non eſſet.

¶Dicendum, eſt ergo, ſi iuratur animo iurandi, licet non promittendi, nec obſeruandi, tenet iuramentum nō ſolum in foro iudiciali, ſed in foro conſciētiæ, & obligat ab obſeruādum. Et rō eſt, quia ſub iuramento promiſſorio continetur futura executio duobus modis, ſcilicet in ſua cauſa, quæ eſt promiſſio præſens, & in ſeipſa, ꝙ. ſ. ponatur in eſſe tempore futuro. Et primum horum patet manifeſte: ſecūdum vero probatur ratione, & authoritate. Rō eſt, quia ſi iuramentum caderet ſuper executione in ſua cā tm̄, iuramētū promiſſorium nūquā violaretur ex defectu executionis, quod eſt manifeſte falſum. Probatur ſequela, quia ſenſus iuramenti promiſſorij eſſet, Iuro me promittere. Qui enim iurat ſe promittere, iurat executionem promiſſi in ſua cauſa tm̄: Tale autem iuramentum, ſ. Iuro me promittere, nō obligat niſi ad veritatem aſſertoriā, ſcilicet, ꝙ verum ſit me promittere. vt patet. Ac per hoc ſi ſic iurans in veritate promiſit, conſummauit opus iuramenti. Et ſi poſtmodum pænitet promiſiſſe & non ſeruat, nō eſt periu
F rus, quia non iurauit ſe ſeruaturū, ſed ſe promittere, quòd fuit verum. Et ſic nullus erit periurus ex defectu obſeruationis iuramenti promiſſorii, immo, ſi recte inſpiciatur, ſequit ex hac opinione, ꝙ nullum iuramentum erit promiſſorium, ſed oīa ſunt aſſertoria. Et accidit hic error, qa non diſcernitur dfia inter duo. ſ. iuramentū promiſſorium, & iuramentum aſſertoriū, promiſſionis. Nā aſſertorium promiſſionis, eſt ſicut aſſertorium intentionis, locutionis, & aliorū actuum noſtrorum. Et quia executio cōtinetur in aſſerta ꝓmiſſione, vt in cauſa: ideo vt dictū eſt: tale iuramentum nō eſt de executione, in ſua cauſa. Iuramentū vero promiſſoriū nō ſolū obligat ad aſſertionem promiſſionis, ſed ad executionē ponendā in eſſe futuro tempore. Et ideo ſi non obſeruatur omittendo executionē iuratā, periuriū incurritur. ſicut ſi non ſeruatur omittendo pmiſſionē aſſertā, periurium incurrit. Patet igitur, ꝙ iuramentum promiſſorium obligatiuam vim hēt ex natura ſua ad duo, ſ. ad promiſſionem vt aſſertam, quod includit habere vim ad executionē in ſua cā, & ad executionem in ſeipſa, vt. ſ. ponatur in eſſe. Et ppea ſi omiſſum fuit primum. ſ. promiſſio, non ſequitur, qđ
H omittendum ſit ſecundum. ſ. executio: ſed potius quod primo malo additur ſecundum malū, omittendo in futuro executionem, Authoritas eſt S. Tho. in hoc ar. in reſponſione ad primum, vbi clare habes hanc diſtinctionem de veritate executionis in ſua cā, vel in ſeipſa. Et dñam inter ſimplex verbū de futuro, & iuramento firmatum, quod. ſ. ad illud ſufficit veritas futuri in cauſa, ad hoc autem vltra hoc exigitur veritas futuri in ſeipſo, quia obligatur, inquit homo vt faciat eſſe verum id quod iurauit. Quid clarius, quamuis breue?

¶Ex quibus patet ſolutio obiectorum in contrarium, & quā bene dicatur in litera, ꝙ iurans in dolo, tenetur ſeruare iuramentum ſecundum ſanum intellectum eius, cui præſtatur, & quàm bene dixerit Iſido. ꝙ doloſum iuramentum Deus ipſe intelligit, ſicut ille cui iuratur, ſi. n. Deus ſic accipit, in foro cōſcientiæ obligat. Si autem tertio modo iuratur, ſ. ſolo exterio
I ri actu ſine animo obſeruandi, ſine animo promittendi, ſine animo iurandi, tunc nulla eſt obligatio ex iuramento ad executionem in foro conſcientiæ abſolute: quia nullū eſt in veritate iuramentum, ſed in apparentia tantum. Dixi autē abſolute, qa ex ſuppoſitione ſcandali iudicis, vel partis exigentis ſeruari iuramentum, tenetur in foro conſcientiæ obſeruare propter iuramentum exterius, ne ſcandalizet, quantum ex ſe eſt, audientes non ſeruari iuramentum. Neque enim meretur, vt credas ſibi dicenti, ſe non ex animo iuraſſe, ſed ſibi ipſi imputet, quod ſe ſic illaqueauit.

¶In reſponſione ad quartum, dubium occurrit, An iurans coacte alicui ſimulatoriis verbis, animo non ſe obligādi, nec adimplendi, peccet mortaliter ſic iurando. Et eſt ratio dubij, qa quidam ſcripſerunt ꝙ non, ſi non habeat aliquam tacitā in mente conditionem, puta, Si debebo. verbi gratia, Iurat dare
K latroni centum aureos, in mente tamē ſua intendit, ſi ſum obligatus, & non aliter. Et aſſerūt, quòd licet vti extra iudicium ſimulationibus huiuſmodi, vt patet 22. quæſt. 2. cap. Vtilē, ex authoritate Hieronymi. In oppoſitum autem eſt, quia iuramentum mendax eſt mortale.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ hic eſt opus duplici diſtinctione. Prima eſt, de verbis quæ in huiuſmodi iuramentis aſſumuntur: qm̄ aut ſunt falſa, aut ſunt plures ſenſus habentia, & in vno vera & in alio falſa, aut abſolute uera, ſed ſic artificioſe compoſita, vt audiens alium ſenſum, non verum accipiat. Secunda diſtinctio eſt; quia aut eſt ſermo in materia præiudiciali alteri, vt ſunt emptiones, venditiones, actus iudicii, & huiuſmodi, aut ſine cuiuſquā pīudicio. Et tunc dicitur, ꝙ in quacumque materia ſit, ſi verba ſunt falſa, tale iuramentum eſt peccatū mortale. Et ratio eſt, quia ibi eſt mendacium iuramento firmatū: quia ibi eſt falſæ uocis ſignificatio, cum intentione fallēdi iu

ramento

gis debet damnum temporale ſuſtinere, quam iuramentum violare. Poteſt tamē repetere ī iudicio quod ſoluit, vel prælato denuntiare, non obſtāte ꝙ contrarium iurauit; quia tale iuramentum vergeret in deteriorem exitum: eſſet.n. contra iuſtitiam publicam. Romani autē Pontifices ab huiuſmodi iuramentis homines abſoluerunt non quaſi decernentes huiuſmodi iuramenta non eſſe obligatoria ſed quaſi huiuſmodi obligationes ex iuſta cauſa relaxantes.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ qñ nō eſt eadē iurantis intētio & eius cui iurat, ſi hoc prouenit ex dolo iurantis, debet iuramentum ſeruari ſecundum ſanum intellectum eius cui iuramentū præſtatur. Vnde* Iſidor. dicit. Quacumque arte verborū quis iuret, Deus tamen qui cōſcientiæ teſtis eſt, ita accipit, ſicut cui iuratur intelligit. Et quod hoc intelligatur de doloſo iuramento patet per id qđ ſubditur, dupliciter reus fit, ꝙ & nomen Dei in vanum aſſumit, & proximum dolo capit. Si autē iurans, dolum non adhibeat, obligatur ſecundum intētionem iurantis. Vnde* Greg. dicit 27. Moraliū. Humanæ aures talia verba noſtra iudicant, qualia foris ſonāt. Diuina vero iudicia talia foris audiūt, qualia ex intimis proferuntur.

Libro 2. de ſummo bono, capi. 3a. à medio.

Lib. 27. c. 7. ante med.

ramento firmata. Vnde 22. q. 2. c. In dolo. dicit Aug. In dolo iurat, qui aliter facturus eſt, quam promittit. Vbi Gratianus in ſequenti c. exponens, dicit. Ille in dolo iurat, aut mendaciter promittit, in cuius mente eſt non ſic ſe facturum, vt promittit. Nec excuſ: i pp implicitam ſubauditionem in mente retētā, qm̄. hmōi ſubauditio non excuſat, quin ſit falſa vocis ſignificatio cū intētione fallendi illum, vt intelligat ſibi ꝓmitti, q iſte non promittere intēdit. Et breuiter habeatur pro vniuerſali regula, ꝙ mēdacio interueniente, ſp iurm eſt mortale. Et q vbi cūq; deficit animus promittendi, aut obſeruandi, in iuramento promiſſorio, interuenit mendacium, ideo ſemp eſt mortale. Vbi autem deficit etiam animus iurandi, & ſolum exterioris iuramenti apparenti a interuenit, mortale quoq; pctm̄ eſt. Et rō eſt, quia exterius iuramentū applicatur mendacio, ꝙ eſt materia omnino contraria iuramento tā interiori, quam exteriori. Sicut ſi quis non animo colendi, ſed ſolo actu exteriori, coleret idola, vt de Marcellino dr̄, peccaret mortaliter, quia actum exterioris cultus applicaret cui non debet: ita in propoſito actum exterioris iuramenti, qui eſt actus latriæ applicaret materiæ cōtrariæ, ſ. mendacio, dum diceret, Deus eſt mihi teſtis, quod ſic faciam, & non intendit facere. Eſt enim hoc exhibere Deo irreuerentiam coram hominibus, quibus mendacium manifeſtum fieri debet in non obſeruando. Et ſcriptum eſt. Quicunque me erubuerit corā hominibus, hūc & filius hois erubeſcet coram angelis Dei. Si vero non interueniunt verba falſa, ſed plures ſenſus habentia, & in vno vera, & alio falſa, & à iurante intenduntur in ſenſu quo ſunt vera, ſi nō eſt in iudicio, aut materia præiudiciali, quamuis ſit intentio vt audiens fallat, abſque peccato mortali fit tale iuramentum, quia veritas & iuſtitia adſunt, licet diſcretio deficiat: quoniam non debet diuinum teſtimonium his immiſceri, quaſi duplicitatibus. Si autem artificioſe compoſita verba dicuntur, cum iuramento vera quidem, ſed non penetrabilia ab audiente niſi falſo, ceſſante præiudicio iuris, & hominis, abſque peccato fieri poteſt, qm̄ contingit huic iuramento oēs tres adeſſe comites, cum. ſ. ex rōnabili cauſa fit. Nec obſtant verba Iſidori allata, ſ. quacunque arte verborum &c. quoniam intelligenda ſunt, quando falſa, aut præiudicialia ſunt, quoniam doloſa ſunt tunc.

C

¶Ad obiectionē aūt in principio allatā, quia ſ. ſimulatio vtilis, eſt licita, dr̄, quod accipiendo ſimulationē pro mēdacio falſum eſt, ꝙ qñq; ſit aſſumēda: accipiēdo aūt large pro fictione, pōt qñque aſſumi. Hoc aūt ſecundo modo dicit inferius in q. de ſimulatione author, ꝙ Hieronymus ſimulationem accepit in noſtro autem caſu manifeſte concurrit mendacium.

D

¶Ex his autē in tot dubijs de iuramētis coactis, & ſimulatis diſcuſſis patet, ꝙ ſi quis animo euadendi iurat redire ad carcerem, in foro conſcientiæ tenetur redire ad carcerem, quantūcumque iniurioſum ſiue iniuſte, ſiue iuſte patiatur. Et rō in promptu eſt, quia materia eſt licita, & ſancta. Nam velle pati iuſtum, & velle pati iniuſtum, ſanctum eſt, materia autē exiſtente ſancta, iuramentum non perdit vim ſuam obligatoriā, vt patet ex dictis. Nec iura, quæ afferuntur in oppoſitum a quibuſdam. Extra de his quæ metus cauſa c. 1. & 3. q. 1. cap. Locutius, aliquid probant in contrarium, ſed iuramenta metu facta in foro iudiciali tractant. Et hoc particulare ſic ſcriptum, vt de ſimilibus idem intelligatur iudicium.

E

¶Sed reſtāt circa diſcuſſam materiā adhuc dubitationes duæ. Prima eſt, An iurare ſuper vero cum animo nō iurādi, ſit peccatum mortale. Secunda eſt. An iurare cū animo ſe non obligandi, ſit interpretandum pro iurare cum animo nō iurandi.

¶Eſt autem primi dubij ratio, quia iurando uerū aīo nō iurādi, nec Deo, nec homini fit iniuria: qm̄ Deus non affertur ex iuramento exteriori in teſtem falſi, quia iurat verum, nec homini detrimentum aliquod affertur: quia in nullo hō ſeditur, niſi in notitiam unius ſingularis, ſ. ꝙ iſte habet animum iurādi, in quo fallere non excedit limites peccati venialis.

A

¶In oppoſitū aūt eſt, ꝙ veritas ſermonis debet eſſe comes iuramenti, & ſi deſit in materia iuramenti, hoc eſt, in eo, quod iuramēto confirmaē, ē mortale. ergo à fortiori, ſi deſit in forma hoc eſt, in ipſa iuratione, quia ſ. iuratio ipſa eſt mendacium, magis eſt mortale.

¶Secūdi aūt dubii rō eſt, quia intendens ſe non obligare, intēdit quicquid annexum neceſſario eſt ad hoc, ꝙ eſt ſe non obligare: ſed ad iuramētum cum animo non obligādi annectitur neceſſario animus non iurādi. ergo iurare cū animo non ſe obligandi interpretandū eſt pro iurare cū animo non iurandi.

B

¶In oppoſitum aūt eſt, quia mentiens in vno, nō eſt interpretandus mentiri in duobus, ſed iurans cum animo ſe non obligandi mentitur in materia iuramenti, ſ. in ꝓmiſſione, id quā non intendit ſe obligare, ut dicit. ergo non eſt cenſendus mentiri etiam in forma iuramenti. Conſtat enim quòd iurare cū animo non iurandi, eſt mentiri in ipſa iuratione.

C

¶Ad euidentiam primi dubii ſciendū eſt, ꝙ in hac quæſtione non eſt difficultas ex parte materiæ, q̄a ſupponiē, ꝙ verū dicaē, & iuſtū: ſed ex parte ipſius actus iurādi, in quo mendaciū inuenit, q̄a iurat verbo, & nō mēte. Et ꝑpea oportet ex parte mēdacij uidere ſi ſit pernicioſum, apparet.n. qđ nō, q̄a mentiēdo, dū dicit, Deus eſt teſtis, non attribuit aliquid nō cōpetens Deo, qm̄ verū eſt, qđ Deus eſt teſtis omnis veritatis, ſed attribuit ſibiipſi, quod non conuenit, ſ. ſe inuocare in teſtem Deum, in hoc. q. mentitur, hoc in nullius iniuriam vr̄ eſſe. Sed ſi ſubtilius inſpexerimus, apparebit hoc mendacium pernicioſum ex propria natura, quoniam directe contrariatur fini iurationis, ſcilicet confirmationi veritatis, ideo enim iuramus vt veritatem confirmemus. Iurare namque non cum animo iurandi, eſt confirmare & non confirmare veritatem. Nam quia iurat actu exteriori, firmat veritatem inquantum eſt ex ſpecie actus exterioris, quia vero non iurat mente, non confirmat veritatem. Vnde actus iſte ſic peruerſus in ſeipſo, vt ſibiipſi ſit contrarius, eſt pernicioſus toti generi humano, vtpote quantum in ſe eſt, tollens a iuramēto exteriori finē quare fit, ſcilicet confirmationem veri. Et ſimiliter, quantum ex ſe eſt, eneruans fidem dandam exteriori iuramento. Magis aūt apparet directe pernicies huiuſmodi ficti iuramenti, cōſiderādo iuramentum in ordine ad Deum. Nā ſic iurare, eſt ex ſuo genere illudere diuino teſtimonio: quia ex actu exteriori inducit diuinum teſtimoniū, & ex actu interiori diſſentit inuocationi diuini teſtimonii, quod nihil aliud videtur, quam quædā diuini teſtimonii illuſio, & per hoc patet ſolutio obiectionis in oppoſitū. Nec putes me immemorem ſupra ſcriptorū, ſcilicet, quod iurans ſecum animo non iurandi, nō ligatur, ac per hoc non iurat. Cum enim homo ſibiipſi loquitur, non habet locum mendaciū nec in materia, nec in forma: ſed ſola ibi interuenit vana, & fatua prolatio illorum verborum tāquam nihil ſignificantium, ita quod omnia verba, etiā ipſa iuratio materialiter proferuntur, & ſupponunt, nec contingunt hæc perſonis ſani capitis in hoc.

D

E

¶Ad ſecundum dubium dicitur, quod cum quis fatue ſecum ſibiipſi iurat, cum animo non ſe obligandi, iurare illud ꝓ vano habēdum eſt: quia cū nulla ſit ibi materia, quoniam verba quæ dicūtur, materialiter ſumūtur, iuramentum ſuper nihilo proferatur, ac per hoc indiſcrete: ſed cum quis alteri promittit, aut dicit ſub iuramento cum animo ſe non obligandi iuramentum pro iuramento cum animo iurandi interpretandum eſt. Et ratio eſt, quia in iuramento animus iurandi cōcurrit directe, & manifeſte ipſi iurāti. Ac per hoc numquam interpretandum eſt deeſſe animū iurandi, niſi manifeſta ſit huiuſ-

modi intentio iuranti. Regulare ſiquidem ac naturale eſt, vt F iurantes habeant animum iurandi. Et qm̃ ex animo non ſe obligandi, non niſi indirecte, & occulte ſequitur intentio nõ iurandi, ideo ex animo non ſe obligandi non eſt interpretandum iuramentum, quod ſit factum animo non iurandi. Qui nimmo ex errore vi procedere anim⁹ iſte non ſe obligandi, q. a. ſputant poſſe ſe ſeparare obligationem à iuramento.

¶ Et per hoc patet rñſio ad obiectionẽ pro contraria parte. Non .n. quicunque vult aliquid, vult omnes neceſſario annexum ſibi incognitum, qđ credit non eſſe annexum: immo, ex errore vult implicite contradictoria latentia apud eum.

488

Articvlvs VIII.

Vtrum maior ſit obligatio iuramenti quam voti

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ maior ſit G obligatio iuramenti quam voti. Votum enim eſt ſimplex promiſſio, ſed iuramentum ſupra promiſſionem adhibet diuinum teſtimoniũ ergo maior eſt obligatio iuramenti, quam voti.

¶ 2 Præt. Debilius ſolet per forti⁹ confirmari: ſed votum interdum confirmatur iuramento, ergo iuramẽtum eſt fortius quam votum.

¶ 3 Præt. Obligatio voti cauſatur ex animi deliberatione, vt ſupra *dictum eſt: obligatio autem iuramenti cauſatur ex diuina veritate, cuius teſtimoniũ inuocatur. H Cum ergo veritas Dei excedat deliberationem humanam, videtur quod obligatio iuramenti ſit fortior, quam obligatio voti.

SED CONTRA. Per votum obligatur aliquis Deo, per iuramẽtũ aũt obligatur aliquis interdũ homini. magis autem obligatur homo Deo, quã hoĩ. ergo maior eſt obligatio voti, quam iuramenti.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ vtraque obligatio, ſcilicet voti, & iuramenti. cauſatur ex aliquo diuino, aliter tamen, & aliter. Nam obligatio voti cauſatur ex fidelitate, I quam Deo debemus, vt. ſ. ei ꝓmiſſum ſoluamus. Obligatio autẽ iuramenti cauſatur ex reuerẽtia quã debemus ei, ex qua tenemur ꝙ verificemus id, quod per nomẽ eius promittimus. Omnis autem infidelitas irreuerentiam cõtinet, ſed nõ conuertitur. Videtur enim infidelitas ſubiecti ad dominum eſſe maxima irreuerentia, & ideo votum ex ratione ſua magis eſt obligatorium quam iuramentum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ votũ eſt promiſſio non quæcumque, ſed Deo facta, cui infidelem eſſe grauiſſimum eſt.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ iuramentũ non adhibetur voto quaſi aliqđ firmi⁹, ſed vt p duas res immobiles maior firmitas habeat.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ deliberatio animi dat firmitatẽ voto, quantũ ex parte vouẽtis eſt. Habet tñ maiorem infirmitatis cãm ex parte Deĩ, cui votum offertur.

¶ Super Quæſtionis octogeſimæ nonæ Art. octauum.

q.88.art.1. IN art. 8. eiuſdẽ 89. q. nota pro intellectu literæ tria. Primũ eſt, ꝙ in obſeruatione tam uoti, quàm iuramenti concurrunt duo, ſ. ipſa obſeruatio voti, uel iuramẽti, & actus ſeruatus, qui ꝓmiſſus, vel iuratus erat, puta, dare cẽtum aureos. Cõmune eſt autem voto, & iuramento, ꝙ ipſa obſeruatio utriuſque ſpectat ad religionẽ, quoniam ex diuino aliquo cauſatur, ut in litera dr̃, & ad diuinũ cultum ſpectat reddere Deo tam vota, q̃ iuramenta. Sed differentia inter votum, & iuramentum eſt quo ad actus ſeruatos, quia in uoto etiã actus ſeruatus eſt actus religionis, imperatus tamen. In iuramento autem actus ſeruatus relinquitur ſuæ naturæ, & non eſt factus religionis actus, vt in articulo quinto huius quæſtionis didicimus. Secũdum eſt, quòd licet fidelitas & reuerentia, diuerſarum virtutum ſint inter homines, vt patet ex diſtinctione virtutũ ordinatarum ad honorandum, & ad fidem ſeruandam, in ordine tamen ad Deum fidelitas, & reuerẽtia eiuſdẽ virtutis ſunt ſ. religionis. Decet enim vt quæ in inferioribus diuiſa ſunt, in ſuperiori vniantur. Tertium eſt, quòd dictum literæ, ſcilicet, Omnis infidelitas irreuerentiam continet, ſi ſecundum ſubiectam materiam reſtringatur, ſcilicet reſpectu domini, clarum eſt. Maxima namque, ut in litera ſubditur, irreuerentia domini videtur infidelitas ad eum. Si vero vniuerſaliter, vt ſonat, intelligendum eſt, non caret ſcrupulo, cum fides etiam ſit ſupremorum ad infimos. Veruntamen verificatur ratione contemptus annexi, quia quicumque infidelis alicui eſt, ipſum paruipendere uidetur, ac per hoc dehonorare, quod ad irreuerentiam ſpectat.

Articvlvs IX.

Vtrum aliquis poſſit in iuramento diſpenſare.

AD NONVM ſic proceditur H Videtur ꝙ nullus poſſit diſpenſare in iuramento. Sicut .n. veritas requiritur ad iuramentum aſſertoriũ, qđ eſt de præterito, vel præſenti, ita ad iuramentum promiſſorium, quod eſt de futuro: ſed nullus pōt cũ aliquo diſpẽſare ꝙ de præſentibus, vel præteritis iuret cõtra veritatem. ergo & nullus pōt diſpẽſare, ꝙ non faciat aliquis eſſe verum id, qđ cum iuramento in futurum promiſit.

¶ 2 Præt. Iuramentum promiſſorium inducitur ad vtilitatem eius I cui ſit promiſſio, ſed ille, vt videtur non poteſt relaxare, quia eſt contra reuerentiam diuinam. ergo multo minus per aliquem aliũ poteſt ſuper hoc diſpenſari.

¶ 3 Præte. In voto quilibet epiſcopus poteſt diſpẽſare, exceptis quibuſdam votis, quæ ſoli Papæ reſeruantur, vt ſupra* habitum eſt, ergo pari ratione in iuramento, ſi eſſe diſpenſibile, quilibet epiſcopus poſſet diſpenſare, quod tamẽ videtur eſſe contra iura. non ergo vr̃. quod in iur̃o poſſit diſpenſari.

¶ Super quæſtionis octogeſimæ nonæ Ar. nonum.

IN ar. 9. eiuſdem 89. q. nota conuenientia m, & differentiã inter uotum, & iuramentum, quo ad diſpenſationis authoritatem. Nam conueniunt in hoc, quod vtr obique diſpenſatio commutatio, irritatio, aut relaxatio ſit rõne materiæ, vt habes clare in litera. Differunt vero in duobus ad propoſitum, ſ. in qualitate materiæ, & in perſona cui ſit. Nam uoti propria materia eſt ſolum bonũ ſupererogationis, & ſoli Deo votum ſit. Iuramenti autem ꝓpria materia eſt non ſolum bonum ſupererogationis, ſed etiã bonum de neceſſitate ſalutis, ut reddere debitũ, ſeruare fidem &c. & vniuerſaliter quodcũque licitum, ita tamen ꝙ non ponatur obex Spiritui ſancto. Et ſit iuramẽtum nō ſolum Deo, ſed frequẽtiſſime homini. Et hinc prouenit duplex differentia. Prima eſt, ꝙ in uotis diſpẽſandis, ſeu cõmutandis attenditur quid magis Deo acceptum ſit, vt prædictum eſt. In iuramentis autem oportet reſpicere ad præiudiciũ hominis, cui factum eſt, & in cuius fauorẽ factum eſt. Et hinc ſequitur alter, ſ. ꝙ homo non poteſt uotũ relaxare, quia non ſit homini, ſed iuramentum pōt hō homini relaxare, vt in litera dicitur in reſponſione ad ſm, quia ſit homini propter ipſum hominem, & ꝙ prælatus eccleſiaſticus, etiã Papa, non habet ita poteſtatem ſuper iuramenta, ſicut ſupra vota: Quia nō eſt ita in poteſtate Papæ auferre ius tertij in rebus nō eccleſiaſticis, K ſicut eſt in poteſtate ſua commutare in aliquid gratius Deo quia eſt Dei uicarius, & non eſt uicarius illius hominis, nec ita eſt ſuper eum, ut poſſit illum rebus ſuis priuare ad libitum. Et hoc non eſt propter defectum poteſtatis Papæ, aut excellentiam iuramenti, ſed ex natura contractus iuramento firmati, ſ. inter hominem & hominem. Quocirca ceſſante præiudicio hominis, iuramenta ſubiiciuntur Eccleſiæ poteſtati, ſicut etiam uota. Et cum iuramentum ſit minus obligatiuum quàm uotum, ut præhabitum eſt, conſequens eſt, ut omnia iuramenta ſubſint inferioribus Papæ, quæ ſi eſſent uota, ſubeſſent eiſdem, quia cui conceſſum eſt poſſe ordinare in maius, conceſſum eſt poſſe & in minus. Et ſimiliter uidentur reſeruata omnia iuramẽta Papæ, quæ ſi eſſent uota, eſſent Papæ reſeruata, ut iuramentum de caſtitate, & huiuſmodi. Et ex hac radice Eccleſia diſpenſat in iuramentis coactis, q. a. ceſſat præiudiciũ hoĩs, & audacia malorum coercetur diſpẽſando.

q. præcedẽ. ar. 11. ad 1.

489

¶ In

¶ In eodem articulo in reſponſione ad tertium, nota quòd dupliciter contingit fieri relaxationem iuramenti, ſcilicet directe, vel indirecte. Directe quidem fit duabus viis, aut ratione materiæ, quia ſ. materia eſt poteſtati relaxantis ſubdita, vt contingit in patre reſpectu filii, & viro reſpectu uxoris, & domino reſpectu ſerui, & huiuſmodi: aut ratione publici officii, quando ſic expedit facere, quamuis ille, qui iurauit licite poſſet ſeruare, ut contingit in iuramentis coactis. Et vtraque via utitur Eccleſia in relaxatione iuramenti. Prima quidem in diſtributione, ſeu diſpenſatione & rerum eccleſiaſticarum, & officiorum eccleſiaſticorum, ſuper quibus Papa habet plenitudinem poteſtatis in diſpenſando, ſeu diſtribuendo. Et hoc modo relaxari poſſunt iuramenta facta à beneficiatis de rebus Eccleſiæ, diſponente Papa aliter de rebus illis. Et ſimiliter iuramenta de conferendis, aut ſuſcipiendis beneficiis, officiis, aut gradibus eccleſiaſticis relaxantur, vt pluries fieri uidemus: dũ relaxantur iuramenta Baccalaureorum in theologia, de non ſuſcipiendo alibi magiſterium. Omnium autem horum cauſa eſt, quia hæc ita ſubſunt inferioribus poteſtatibus ut Papa ſit magis potens ſuper hæc diſpenſanda, diſtribuenda, committenda, inhibenda, cõmunicanda, quàm quæcunque inferior poteſtas tam perſonalis, quam collegialis, vt nulli iniuriam faciat vtendo iure ſuo. Immo in ipſo iuramento intelligitur ſemper ſuperioris ius exceptum, vt patet extra, de iureiurando capitulo. Venientes. Secunda autem, via ſcilicet ex publico officio, vtitur Eccleſia: quandoque quidem in pœnam eius, cui

Art. præced.
Artic. 10. q. præced.
q. præcedẽt. ar. 10. ad 3.

Sed contra eſt, quod votũ eſt maioris obligationis, quam iuramentum, vt ſupra* dictum eſt; ſed in voto poteſt diſpenſari. ergo in iuramento.

Respondeo Dicendũ, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, neceſſitas diſpenſationis tam in lege quam in voto, eſt propter hoc quod id quod in ſe, vel vniuerſaliter conſideratum eſt vtile, & honeſtum, ſecundum aliquem particularem euentum poteſt eſſe inhoneſtum, & nociuum, quod non poteſt cadere nec ſub lege, nec ſub voto. B Quod autem aliquid ſit inhoneſtum, vel nociuum, repugnat his, quæ debet attendi in iuramento. Nam ſi ſit inhoneſtum, repugnat iuſtitiæ: ſi ſit nociuum, repugnat iudicio: & ideò pari ratione etiam in iuramento diſpenſari poteſt.

Ad primum ergo dicẽdum, quod diſpenſatio quæ fit in iuramento, non ſe extendit ad hoc, quòd aliquid contra iuramentum fiat. Hoc enim eſt impoſſibile, cũ obſeruatio iuramenti cadat ſub præcepto diuino, quod eſt diſpenſabile: ſed ad hoc ſe extendit diſpenſatio iuramenti, vt id quod ſub iuramento cadebat, ſub iuramento non cadat quaſi non exiſtens debita materia iuramenti, ſicut & de voto ſupra* diximus. C Materia autem iuramenti aſſertorij, quod eſt de præterito, vel præſẽti in quandam neceſſitatem iam tráſit, & immutabilis facta eſt. Et ideò diſpenſatio non referretur ad materiam, ſed referretur ad ipſum actum iuramenti. Vnde talis diſpenſatio directe eſſet contra præceptum diuinum: ſed materia iuramẽti promiſſorij eſt aliquid futurum quod variari poteſt, ita. ſ. quòd in aliquo euẽtu poteſt eſſe illicitum & nociuum, & per conſequens nõ eſſe debita materia iuramenti, & ideò diſpenſari poteſt in iuramento promiſſorio, quia talis diſpenſatio reſpicit materiam iuramenti. & non contrariatur præcepto diuino de iuramenti obſeruatione.

Ad secundum dicendum, quòd homo poteſt alteri promittere aliquid ſub iuramento dupliciter. Vno modo, quando promittit aliquid pertinens ad vtilitatem ipſius, puta, ſi ſub iuramento promittat ſe ſeruiturum ei vel pecuniam daturum; & a tali promiſſione poteſt abſoluere ille, cui promiſſio facta eſt. Intelligitur enim iam ei ſoluiſſe promiſſum, quando facit de eo ſecundum eius vtilitatem. Alio modo, promittit aliquis alteri, quod pertinet ad honorem Dei, vel vtilitatem alio- A rum, puta, ſi aliquis ſub iuramento promittat alicui ſe intraturum religionem, vel aliquod opus pietatis facturum: et tunc ille, cui promittitur, non poteſt abſoluere promittentem, quia promiſſio nõ eſt facta ei principaliter, ſed Deo: niſi forte ſit interpoſita conditio, rõne cuius poſſit, ſcilicet ſi illi videbitur cui promittitur, vel aliquid aliud tale.

Ad tertium Dicendum, quòd quandoque illud quod cadit ſub iuramento promiſſorio, B eſt manifeſte repugnans iuſtitiæ, vel quia eſt peccatum, ſicut cum aliquis iurat ſe facturum homicidium, vel quia eſt maioris boni imdicium, ſicut cum aliquis iurat ſe non intraturum religionem. Et tale iuramentum diſpenſatione non indiget, ſed in primo caſu tenetur aliquis tale iuramentum non ſeruare. in ſecundo autem caſu licitum eſt & ſeruare, & nõ ſeruare, vt ſupra* dictum eſt. Quandoque vero aliquid ſub iuramento promittitur, de quo dubium eſt, vtrum ſit licitum vel illicitum, C proficuum vel nociuum aut ſimpliciter, aut in aliquo caſu, & in hoc poteſt quilibet epiſcopus diſpenſare. Quandoque vero ſub iuramento promittitur aliquid quod eſt manifeſte licitum, & vtile. Et in tali iuramento non videtur habere locum diſpenſatio, vel commutatio, niſi aliquid melius occurrat, ad communem vtilitatem faciendum, quod maxime videtur pertinere ad poteſtatem Papæ, qui habet curam vniuerſalis Eccleſiæ: vel etiam abſoluta relaxa- D tio, quod etiam ad Papã pertinet in omnibus generaliter, quæ ad diſpẽſationem rerum Eccleſiaſticarum pertinent, ſuper quas habet plenitudinem poteſtatis. Sicut & ad vnumquemque pertinet irritare iuramentum, quod a ſibi ſubditis factum eſt, circa ea quæ eius poteſtati ſubduntur, ſicut pater poteſt irritare iuramentum puellæ, & vir vxoris, vt dicitur Nume. 30. ſicut & ſupra de voto* dictum eſt. E

iuramentum eſt præſtitum, ut patet de relaxatione iuramenti exhibiti excommunicato 15. quæſt. 6. ca. Nos ſanctorum, & c. Iuratos. Quandoque vero & in pœnam, & in odium humanæ ſæuitiæ, vt fit in relaxatione iuramentorum coactorum, vt patet, extra, de iureiurando c. Si uero. Quandoque uero propter bonum publicum. Sed hi opus eſt ſale, ne cuiquam fiat præiudicium. Indirecte autem relaxantur ab Eccleſia iuramenta ex naturali ſequela, ut ſi deponit Epiſcopum, ex naturali ſequela omnes iuramento aſtricti illi quatenus Epiſcopo, non tenentur ei amplius. Et ſimiliter ſi remouet ſtatuta alicuius religionis, uel collegii ex naturali ſequela non tenentur qui uouerũt, aut iurauerant ſeruare ſtatuta, quia non ſunt amplius ſtatuta. Et ſimiliter ſi priuat iuſte regẽ regno, omnes qui illi perſonæ iurauerant ſe futuros illum in regno, non tenentur amplius: quia ex hoc ipſo, quòd iudicatus iuſte eſt indignus regno, nullus tenetur eum amplius fouere in eodem. Conſueuit tamen ut uidetur, Eccleſia & quando directe, & quando indirecte relaxat iuramentum, mentionem facere de talis ui[illegible] relaxatione, vt [illegible] poteſtatem habentis intelligatur procedere relaxatio, nè ſurreptio opponatur. Et de votis & iuramentis pro nunc dicta ſufficiant, & pro tota hac quæſt. 89.

Art. 7. ad 1.
D. 199.
q. præceden. ar. 8. & 9.

Articulus X.

Vtrum iuramentum impediatur per aliquam conditionem perſonæ, vel temporis.

AD DECIMUM ſic proceditur. Videtur quod iuramentum non impediatur per aliquam cõditionem perſonæ, vel temporis. Iuramentũ. n. ad confirmationem inducitur, vt patet per Apoſtolum ad Hebræ. 6. ſed cuilibet conuenit, confirmare dictum ſuum, & quolibet tempore. ergo videtur quod iuramentum non impediatur per aliquam condi-

490. 3. ar. ... 59. in expo. lit.

ditionem perſonæ, vel temporis.

¶ 2 Præt. Maius eſt iurare per Deum, quam per Euangelia. Vnde* Chryſoſt. dicit. Si aliqua cauſa fuerit, modicum videtur facere, qui iurat per Deum; ſed qui iurat per Euangelia, maius aliquid feciſſe videtur. Quibus dicendum eſt: Stulti ſcripturæ propter Deum factæ ſunt, non Deus propter ſcripturas, ſed cuiuſlibet conditionis perſonæ, & quolibet tempore in communi locutione conſueuerunt iurare per Deum. ergo multo magis licitum eſt eis iurare per Euangelia.

Homil. 44. in Matth. in opere imperfecto a medio illius, tomo 2.

¶ 3 Præt. Idem non cauſatur ex contrarijs cauſis, quia contrariæ cauſæ ſunt contrariorum. ſed aliqui excluduntur a iuramento propter defectum perſonæ; ſicut pueri ante quatuor decim annos, & etiã illi qui ſemel fuerunt periuri. non ergo videtur, quod aliqui prohibeãtur iurare vel propter dignitatem, ſicut clerici, aut etiam propter temporis ſolemnitatem.

G

¶ 4 Præt. Nullus homo viuens in hoc mundo eſt tantæ dignitatis ſicut angelus. dicit enim Matth. 11. quòd qui minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo, ſcilicet Ioanne Baptiſta adhuc in mundo viuente: ſed angelo conuenit iurare, dicitur enim Apocal. 10. quod angelus iurauit per viuentem in ſecula ſæculorum. ergo nullus homo propter dignitatem debet excuſari a iuramento.

SED CONTRA eſt, quod habetur* 2 q. 5. Presbyterum et iuramenti per ſanctam conſecrationẽ interrogetis. & 22. q. 5. dicitur. Nullus ex eccleſiaſtico ordine cuiquam laico quicquam ſuper ſancta Euangelia iurare præſumat.

*2 q. 5. cap. presbyterum. Item 22. q. 5. Nullus ex Eccleſiaſtico.

H

RESPONDEO dicendum, quod in iuramento duo ſunt conſideranda. Vnum quidem ex parte Dei, cuius teſtimonium inducitur, & quantum ad hoc debetur iuramento maxima reuerentia. Et pp hoc a iuramento excluduntur pueri ante annos pubertatis, qui non coguntur ad iurandum, quia nondum habent perfectum vſum rationis, quo poſſint cum reuerẽtia debita iuramentum præſtare. Et iterũ periuri, qui ad iuramentum non admittuntur, quia ex retroactis præſumitur, ꝙ debitam reuerentiam iuramento non exhibebunt. Et propter hoc etiã, vt iuramento debita reuerentia exhibeatur, dicitur* 22. q. 5. Honeſtũ eſt, vt q in ſanctis audet iurare, hoc ieiunus faciat cum omni honeſtate, & timore Dei. Aliud autem eſt conſiderandum, ex parte hominis, cuius dictum iuramento confirmatur. Non. n. indiget dictum hominis confirmatione, niſi quia de eo dubitatur. Hoc autem derogat dignitati perſonæ, vt dubitetur de veritate eorum quæ dicit, & ideo perſonis magnæ dignitatis non conuenit iurare. Propter ꝙ dr* 2. q. 4. cap. Si quis presbyter. ꝙ ſacerdotes ex leui cauſa iurare non debent: tamẽ pro aliqua neceſſitate, vel magna vtilitate licitum eſt eis iurare, & præcipue ꝓ ſpiritualibus negotijs, pro quibus etiam iuramenta cõpetit præſtare in ſolemnibus diebus, quibus eſt ſpiritualibus rebus vacandum, non autem nunc ſunt iuramenta præſtanda pro rebus temporalibus, niſi forte ex magna neceſſitate.

22. q. 5. cap. Honeſtum.

I

2. q. 4. uel 5. (ſm aliquos codices) ca. Si quis presbyter.

K

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quidam ſunt q dictum ſuum confirmare non poſſunt propter defectum eorum; & quidam ſunt, quorum dictum adeo debet eſſe certum, quod confirmatione non egeat.

AD SECVNDVM Dicendum, quod iuramẽtũ ſecundum ſe conſideratum, tanto fortius eſt, & magis obligat, quanto maius eſt id, per quod iuratur, vt* Auguſt. dicit ad Publicolam: & ſecundum hoc, maius eſt iurare per Deum, quam per Euangelia. Sed poteſt eſſe econuerſo propter modum iurandi, vtpote ſi iuramentum, quod fit per Euangelia, fiat cum quadam deliberatione, & ſolemnitate: iuramentum autem quod

Epiſtol. 54. a quantulũ a principio, tomo 2.

F

fit per Deum, fiat leuiter, & abſque deliberatione.

AD TERTIVM dicendum, quòd nihil prohibet aliquid tolli ex contrarijs cauſis per modum ſuperabundantiæ, & defectus: & hoc modo aliqui impediuntur a iuramẽto, quia ſunt maioris authoritatis, quam quod eos iurare deceat; aliqui vero, quia ſunt minoris authoritatis, quam quod eorum iuramento ſtetur.

AD QVARTVM dicendum, quòd iuramẽtum angeli inducitur nõ propter defectum ipſius, quaſi non ſit eius ſimplici dicto credendum, ſed ad oſtendendum id quod dicitur, ex infallibili Dei diſpoſitione procedere. ſicut etiam & Deus aliquando in ſcripturis iurans inducitur, ad oſtendendum immobilitatẽ eius quod dicitur, ſicut Apoſtolus dicit ad Hebr. 6.

QVAESTIO XC.

De aſſumptione diuini nominis per modum adiurationis, in tres articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt de aſſumptione diuini nominis per modum adiurationis.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum liceat adiurare hominem.

¶ Secũdo, Vtrum liceat adiurare dæmones.

¶ Tertio, Vtrum liceat adiurare irrationales creaturas.

ARTICVLVS I.

Vtrum liceat adiurare hominem.

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur, ꝙ nõ liceat hominẽ adiurare. Dicit. n.* Origenes ſuper Matth. Aeſtimo, quia non oportet, vt vir qui vult ſecundum Euangelium viuere, adiuret alterum. Si enim iurare non licet quantum ad euangelicum Chriſti mandatum, notum eſt, quia nec adiurare alterum licet.

¶ 2 Præter. Manifeſtum eſt, quod Princeps ſacerdotum Ieſum illicite adiurauit per Deum viuum.

¶ 3 Præte. Quicunque adiurat aliquem, quodammodo, ipſum compellit: ſed nõ licet alium inuitum cogere. ergo videtur quod nec liceat alium adiurare.

¶ 4 Præt. Adiurare, eſt aliquem ad iurandum inducere, ſed inducere aliquem ad iurandum eſt ſuperiorum, qui inferioribus iuramenta imponũt. ergo inferiores ſuperiores ſuos non poſſunt adiurare.

SED CONTRA eſt, quod etiã deũ per aliqua ſacra obſecramus eũ obteſtantes. Apoſtolus etiam fideles obſecrat per miſericordiam

¶ Super quæſtionẽ nonageſimam.

IN omnibus tribus articulis quæſtio. 90. de adiuratione, ſola vna propter ſecundum articulum occurrit dubitatio, quãtum ſcilicet valeat ratio literæ toties repetita de actibus pertinentibus ad quandã ſocietatem cum dæmone: conſurgunt ſiquidem hic duo dubia, An ſcilicet ceſſante omni inuocatione, reuerentia, & pacto, tam explicite quàm implicite, liceat homini vti operatione dæmonum adopera non excedentia vires naturales eorum nec mala, nec propter malum finem. Alterum eſt, ſi non eſt licitum, an ſit peccatum mortale vti huiuſmodi operibus dæmonum, puta locutione, executione, ſeu ſeruitio. Et eſt ratio dubitandi, quia non apparet hic malum ex genere, ſed ex periculo; multum re, quia ſcriptum eſt, more. Cum peruerſo peruerteris, vel quia prohibitum. ad Corinthios. 10. Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum: & experientia quotidiana teſtatur, cum arreptitiæ perſonæ occurrunt, multos cum dæmonibus colloqui abſque ſcrupulo conſcientiæ. Et author inferius quæſtio. 95. arti. 5. ad primum dicit: Inquirere aliquid à dæmone ſponte occurrente, quandoque licet propter vtilitatem aliorum.

¶ Ad euidentiam huius

491

Supra q. 85. art. 17. ad 1.

* Origines Homil. ulti. in Matt. nõ multum remote.

Digitized by Google

Dei, vt patet Rom. 12. qđ videtur ad quandā adiurationē pertinere: ergo licitum eſt alios adiurare.

Reſpon. Dicendum, quòd ille qui iurat iuramento promiſſorio perſeuerantiam diuini noīs, qđ ad confirmationem ſuę ꝓmiſſionis inducit, ſeipſum obligat ad faciendum quod promittit, quod eſt ſeipſum immobiliter ordinare ad aliquid agendum. Sicut autem homo ſeipſū ordinare poteſt ad aliquid agendum, ita etiam alios ſuperiores quidem deprecando, inferiores autem imperādo, vt ex ſupra* dictis patet. Cum ergo vtraque ordinatio per aliquod diuinū confirmatur eſt adiuratio. In hoc tamen differunt, ꝙ homo eſt ſuorum actuum dominus, nō autem eſt dominus eorum, quæ ſunt ab alio agenda, & ideo ſibiipſi poteſt neceſſitatem imponere ꝑ diuini nominis inuocationem. Non aūt hanc neceſſitatem poteſt aliis imponere, niſi ſubditis, quos poteſt ex debito præſtiti iuramenti compellere. Si ergo aliquis per inuocationem diuini nominis, vel cuiuſcunque rei ſacræ alicui non ſibi ſubdito, adiurando neceſſitatem agendi aliquid imponere intēdat, ſicut imponit ſibiipſi iurando, talis adiuratio illicita eſt: quia vſurpat poteſtatem in alium, quam nō habet: tamen propter aliquam neceſſitatem, ſuperiores, inferiores ſuos tali genere adiurationis conſtringere poſſunt. Si vero intēdat ſolummodo per reuerētiā diuini nominis, vel alicuius rei ſacræ, aliquid ab alio obtinere abſq; neceſſitatis impoſitione, talis adiuratio licita eſt reſpectu quorumlibet.

Ad primum ergo dicendum, quod Origenes loquitur de adiuratione, qua aliquis alicui neceſſitatē imponere intendit, ſicut imponit ſibiipſi iurādo. Sic. n. Prīceps ſacerdotum præſumpſit dominū Ieſum Chriſtum adiurare.

Ad ſecundum dicēdū, ꝙ illa ratio procedit de adiuratione quæ neceſſitatem imponit.

Ad tertium dicendū, ꝙ adiurare, nō eſt aliquē ad iurandū inducere, ſed per quandam ſimilitudinem iuramenti a ſe inducti alium ad aliquid agendum prouo-

care. Aliter tamen adiuratione vtimur ad hominē, & aliter ad Deū. Nam adiurando hominem, eius voluntatem per reuerentiam rei ſacræ immutare intēdimus, quod quidem non intendimus circa Deum, cuius voluntas eſt immutabilis; ſed quod a Deo per æternā B eius voluntatem aliquid obtineamus. non eſt ex meritis noſtris, ſed ex eius bonitate.

Articvlvs II.

Vtrum liceat dæmones adiurare.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ nō liceat dæmōes adiurare. Dicit. n. *Origenes ſuper Matth. Non eſt ſecundum poteſtatem datam à C Saluatore adiurare dæmonia, iudaicum enim eſt hoc, non autem debemus Iudæorum ritus imitari ſed potius vti poteſtate à Chriſto data. ergo non eſt licitum dæmones adiurare.

¶ 2 Præterea. Multi nigromanticis incantationibus dæmones inuocant per aliquid diuinum, quod eſt adiurare. Si ergo licitum eſt nigromanticis dæmones adiurare, licitum eſt incantationibus vti, qđ patet eſſe falſum. ergo & primum.

D ¶ 3 Præterea. Quicunque adiurat aliquem, ex hoc ipſo aliquam ſocietatem cum ipſo facit, ſed non licet cum dæmonibus ſocietatem facere, ſecundum illud. 1. Corinth 10. Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum. ergo non licet dæmones adiurare.

Sed contra eſt, quod dicit Marc. vlt. In nomine meo dæmonia eiicient. ſed inducere alium ad aliquid agendum propter nomen diuinum, hoc eſt adiurare. ergo licitum eſt dæmones adiurare.

Respon. Dicendū, ꝙ ſicut* E dictum eſt, duplex eſt adiurandi modus. Vnus quidem per modū deprecationis, vel inductionis ob reuerentiam alicuius ſacri, alius autem per modum compulſionis. Primo autem modo, non licet dæmones adiurare, quia ille modus adiurandi videtur ad quandam beneuolentiam, vel amicitiā

ius difficultatis ſciendum eſt, ꝙ hic nō eſt quæſtio de inuocatione dæmonum, vt patet ex titulo dubij: qm̃ illa eſt manifeſte illicita, & peccatum mortale, ſpectans ad apoſtaſiam, vt infra loco proprio patet: ſed qō eſt de colloquiis, & admiſſione ſeruitiorum, & hmōi, qñ dæmon ſponte ſe offert, aut occurrit. Et dicēdum eſt, ꝙ dupliciter hō pōt hmōi cōes actus exercere cum dæmone, aut tāquam cum hoſte, aut tanquam cum ſocio, ſeu nō hoſte. Si nāhomo inquirit aliquid loquendum vel faciēdum a dæmone tanquam ab hoſte, nullum peccatum eſt: quoniam dati ſunt nobis in hoſtes, & hoſtiliter ad eos nos habere debem⁹. Et quoniam cum his hoſtibus nulla eſt induciarum conceſſa libertas, vt interim poſſit homo cum dæmone quaſi treugæ tempore conuerſari, conſequens eſt, vt ſemper hoſtiliter ad eos nos habere oporteat. Ad hoſtes autem dupliciter nos inculpabiliter exhibemus, ſcilicet expulſiue, vel cōpulſiue. Et propterea his ſolis duobus modis per ſe loquendo, licite ad dæmones nos habemus, vel expellendo, vt in exorciſmis & orationibus ſupra arreptitios fit: vel compellendo, vt ſancti viri ſæpe faciunt præcipiēdo eis diuina poteſtate, qua ſe eos compellere poſſe ſciunt, vt aliqua dicant, vel faciant, non vt ſpontanei, ſed vt hoſtes in captiuitate ſeruituti redacti: quo Deus, & angeli vtuntur miniſterio dæmonum. Si vero hō ad dæmonē ſe hēat, non vt hoſtem, peccatum eſt qñq; mortale, qñque ueniale. Nam habere ſocialem actum cū dæmone, eſt peccatū mortale ex ſuo genere: qa actus ſocialis habet materiā repugnantem nō qualitercuuq;, ſed pernicioſe. Et ꝙ ſit materiā repugnans, patet ex eo, ꝙ ſocialis act⁹ terminatur ad hoſtē Dei cæleſtis patriæ, & noſtrum. Conſtat. n. hoſtem repugnare ſocietati, cum ſocietas omnis ſub amicitia comprehendatur honeſti, delectabilis, vel vtilis. Nulla autem cum hoſte amicitia eſt conceſſa. Quod autem ſit repugnans pernicioſe, patet ex eo, quod eſt cum hoſte

q. 83. art. 1.

A in his, in quibus eſt hoſtis. Nā non pōt in dæmone diſtingui duplex genus voluntariorum, quoddā pertinens ad hoſtilitatem, & quoddam non, vt inter hoīes adinuicem inimicos cōtingit, ſed omnia uoluntaria dæmonis, hoſtilia ſunt ꝑꝑ eorū peruerſam, ac obſtinatā voluntatem in malo, in tm̃ ut in quolibet ſuo uoluntario opere peccent mortaliter, vt in præcedēti habitū eſt libro. Omnis aūt amicitia cum hoſte, in his q̄ hoſtilia ſunt, eſt pernicioſa, vtpote hoſtilitati contraria. Vnde ſeqē quod ſi cū dæmone exercet actus ſociales perfecte, eſt peccatū mortale, ſi vero imꝑfecte, eſt pctm̄ veniale. Habet aūt rōnem actus ſocialis ꝑfecte, vti dæmonis uolūtaria confabulatione, ſeruitio, doctrina, & ſimilibus, h ro n. ſocialis ſunt vitæ. Imperfecte aūt, ſi quis ex leuitate, vel curioſitate, nō credēs ſe diuinam amicitiā offendere, cū occurrente dæmone in aſſumpto corpore, vel arreptitio, ꝑ modū tranſeuntis loquitur, inquirens curioſa, facit aliquid uanum ab eo fieri, puta, mouere lapidem, reſpondet pro tūc. In his nāque actibus, licet ſit perfecte rō humani actus, non tamen eſt perfecte ratio actus ſocialis: & rōne huius imperfectionis a mortali excuſant. Sicut in quolibet genere peccati mortalis acts propter imperfectionem ſunt peccata venialia. Cum his autē omnibus ſtat, quod per accidens licitum eſſe poteſt, ab occurrente dæmone inquirere, & cum eo loqui propter aliorum vtilitatem, vt author in allegata authoritate dicit, ſi caſus accidat, quaſi teſtimoniū ab hoſte oblato exigēs. Et tunc tanquam cū hoſte hæc agēda ſūt, & per modum tranſeuntis. Ex quo namque hoc eſt per accidens, non exigit compulſio, nec expulſio, niſi quo ad finē, hoc eſt, quòd finis proximus ſit imminēs vtilitas, hoc ex ponēs ad honorē Chriſti, qđ raro, aut nunquam accidere uidetur, niſi his qui poſſunt dæmones compellere. Quoniam mendax cum ſit, & hoſtis, null. poteſt eius verbis fides dari, niſi adſit virtus compulſiua.

492 Homil. vlti. in Matt. ſup illud: Adiuro te, dic nobis ſi tu es Chriſtus co mo 3.

Art. præced.

pertinet,qua non licet ad dæmones vti. Secundo autem adiurationis modo,qui eſt per compulſionem,licet nobis ad aliquid vti,& ad aliquid non licet. Dæmones enim in curſu huius vitæ nobis aduerſarii conſtituuntur:non autem eorum actus noſtræ diſpoſitioni ſubduntur ſed diſpoſitioni diuinæ,& ſanctorum angelorum,quia vt* Augu dicit in 3.de Tri.ſpiritus deſertur regitur per ſpiritum iuſtum. Poſſumus ergo demones adiurando per virtutem diuini nominis, tanquam inimicos repellere,ne nobis noceant ſpiritualiter, vel corporaliter,ſecundum poteſtatem diuinam datam a Chriſto,ſecundum illud Luc.10.Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes,& ſcorpiones,& ſupra omnem virtutem inimici,& nihil vobis nocebit. Non tamē licitum eſt eos adiurare ad aliquid ab eis addiſcēdum,vel etiam ad aliquid per eos obtinēdum: quia hic pertineret ad aliquam ſocietatem cum ipſis habendam niſi ſorte ex ſpeciali inſtinctu,vel reuelatione diuina,aliqui ſancti ad aliquos effectus, dæmonum operatione vtātur.ſicut legitur de beato Iacobo,quòd per dęmonē ſecit Hermogenem ad ſe adduci.

Lib.3.cap.4. ante mediū tomo 5.

AD PRIMVM ergo dicendū,quòd Origenes loquitur de adiuratione,quæ nō fit poteſtatiue per modum compulſionis, ſed magis per modum cuiuſdam beneuolæ deprecationis.

AD SECVNDVM dicendum, quod Nigromantici vtuntur adiurationibus, & inuocationibus dæmonum ad aliquid ab eis addiſcendum,vel adipiſcēdum,& hoc eſt illicitum,vt * dictum eſt. Vnde † Chyſoſtom. dicit Marc.1 exponens illud verbum Domini, quod ſpiritui immundo dixit.Obmuteſce,& exi ab homine.Salutiferum hoc nobis dogma datur,ne credamus dæmonibus quantumcunque denuntient veritatem.

In corp.art. † In concione 2. de Lazaro inter princ & medium, to.2.

AD TERTIVM dicendum,quod ratio illa procedit de adiuratione, qua imploratur auxilium dęmonum ad aliquid agendum,vel cognoſcendum;hoc.n.videtur ad quandam ſocietatem pertinere.Sed quod aliquis adiurando dæmones repellat, hoc eſt ab eorum ſocietate recedere.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat irrationalem creaturam adiurare.

493 AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod non liceat adiurare irrationalē creaturam. Adiuratio enim fit per locutionem:ſed fruſtra ſermo dirigitur ad eum,qui non intelligit,qualis eſt irrationalis creatura.ergo vanum eſt,& illicitum irrationalem creaturam adiurare:

¶ 2 Præterea. Ad eum videtur competere adiuratio,ad quem pertinet iuratio,ſed iuratio non pertinet ad creaturam irrationalem.ergo videtur quod ad eam non liceat adiuratione vti.

¶ 3 Præt. Duplex eſt adiurationis modus, vt ex ſupra dictis patet. Vnus quidem per modum deprecationis, quo non poſſumus vti ad irrationalem creaturam, quæ non eſt domina ſui actus. Alia autem adiuratio eſt per modum compulſionis, qua etiam, vt videtur, ad eam vti non poſſumus,quia non eſt noſtrum creaturis irrationalibus imperare,ſed ſolum illius,de quo dicitur Matth.8.Quoniam venti,& mare obediunt ei.ergo nullo modo,vt videtur,licet vti adiuratione ad irrationales creaturas.

Art.1.& 2. præced.

SED CONTRA eſt,quod Simon & Iudas leguntur adiuraſſe dracones,& eis præcepiſſe,vt in deſertum locum diſcederent.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ creaturę irrationales ab alio aguntur ad proprias operationes. Eadem d autē

D. 34.

F actio eſt eius,quod agitur & mouetur,& eius ꝙ agit & mouet,ſicut motus ſagittę ēt eſt quædam operatio ſagittantis,& ideo operatio irrationalis creaturæ non ſolum ipſi attribuitur,ſed principaliter Deo,cuius diſpoſitione omnia mouentur. Pertinet etiam ad diabolū, qui permiſsione diuina vtitur aliquibus irrationalibus creaturis ad nocendum hominibus. Sic ergo adiuratio,qua quis utitur ad irrationalem creaturam, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo,vt adiuratio referatur ad ipſam irrationalem creaturam ſ'm ſe,& ſic vanum eſſet irrationalem creaturam adiurare. Alio modo,vt referatur ad eum,à quo irrationalis creatura agitur, & mouetur, & ſic dupliciter adiuratur irrationalis creatura. Vno quidem modo,per modum deprecationis ad Deum directæ,quòd pertinet ad eos qui diuina inuocatione miracula faciunt. Alio modo, d per modum compulſionis, quæ refertur ad diabolum,qui in nocumentum noſtrū vtitur irrationalibus creaturis,& talis eſt modus adiurādi in Eccleſię exorciſmis,per quos dæmonum poteſtas excluditur ab irrationalibus creaturis. Adiurare autem dęmones ab eis auxilium implorando,non licet. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

D. 82.

QVAESTIO XCI.

De aſsumptione diuini nominis ad innocandum per orationem, vel laudem, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū, eſt de aſſumptione diuini noīs ad īuocādū p orationē, vel laudē. Et de oratione qdē iam dictum eſt. Vnde nunc de laude reſtat dicendum.

Circa quā quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum Deus ſit ore laudandus.

¶ Secūdo, Vtrum in laudibus dei ſint cantus adhibendi.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus ſit ore laudandus.

AD PRIMVM ſic proceditur. videtꝛ ꝙ Deus non ſit ore laudandus. Dicit.n.* Philoſ.in 1.Eth.Optimorū nō eſt laus, ſed maius aliquid, & melius, ſed Deus eſt ſuper omnia optim9. ergo Deo nō debetꝛ laus,ſed aliqd maius laude. Vnde Eccl.43. dr̄,ꝙ Deus maior eſt omni laude.

¶ 2 Præt. Laus Dei ad cultum ipſius pertinet, eſt enim religionis actus, ſed Deus mente colitur magis,quā ore.vnde dominus Matt.15.contra quoſdam inducit illud Iſā. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me.ergo laus Dei magis conſiſtit in corde,quam in ore.

¶ 3 Præt. Homines ad hoc ore

¶ Super quæſtionis nonageſimæ primę Articul. primum & ſecundum.

IN duobus articulis quæſti. 91. nota primo finem cantus conſiſtere in excitatione deuotionis propriæ, vel alienæ ad Deum. Et cum omnia quæ ſunt ꝓpter finem, non ſint propter ſe appetēda, nec facienda niſi inquantum ſunt vtilia ad finem,conſequens eſt, vt in eccleſiaſticis officiis in eccleſijs perſoluendis,debeat tm̄ cantari, quantum expedit excitandæ deuotioni cantantiū, ſi alienæ deuotionis rō ceſſat,& non plus. Et quoniam non poteſt prelatus ſingulorum affectus in ſtatera habere,& ſi haberet,ipſius eſt communis deuotionis, non ſingularis rationem habere in communib. iō prudentia opus eſt in iſtis, vt penſatis conditionibus perſonarum &c. quantum pro excitanda,& conſeruanda deuotione expedire videbitur, cātetur. Ratio vero alienæ deuotionis ſic habenda eſt,vt ꝓpria non deſtruatur. Non enim debet noſtra eſſe tribulatio aliena ſubuentio,ſecundum Apoſtoli doctrinam, 2.ad Corinthi. 8. Et Dauid, cum dixiſſet.

494

3.diſt.9.q.1. ar.3 q.3 co. & ad 3. Et 4. d 15.q. 4.ar. 1.co Pſa.32. Et Ephe. 5. lect.7.

*Lib.1.capi. penul. to.5.

Semper

laudantur, vt ad meliora prouocẽtur. Sicut enim mali ex ſuis laudibus ſuperbiũt, ita boni ex ſuis laudibus ad meliora prouocãtur. vnde dicit̃ Prouerb. 27. Quomodo probatur in conflatorio argẽtum ſic probatur homo ore laudantiũ: ſed Deus per verba hominum nõ prouocatur ad meliora, tum quia immutabilis eſt, tũ q̃a ſumme bonus eſt, & non habet quo creſcat. B ergo Deus non eſt laudandus ore

SED CONTRA eſt, q̃ in Pſ. 62. dicitur. Labiis exultationis laudabit os meum.

RESPON. Dicendum, quòd verbis alia ratione vtimur ad Deũ & alia ratione ad hominẽ. Ad hominem enim vtimur verbis. vt cõceptũ noſtri cordis, quem nõ põt cognoſcere, niſi verbis noſtris ei exponamus: & ideo laude oris ad hominẽ vtimur, vt vel ei, vel alijs innoteſcat, & bonã opinionẽ de laudato habemus, vt per hoc & ipſum qui laudatur ad meliora pro C uocemus, & alios, apud quos laudatur, in bonam opinionem, & reuerentiam, & imitationẽ ipſius inducamus: ſed ad Deum verbis vtimur, non quidem vt ei, qui eſt inſpector cordium, noſtros conceptus manifeſtemus, ſed vt noſipſos, & alios audientes ad eius reuerentiã inducamus, & ideo neceſſaria eſt laus oris, non quidem propter Deum, ſed propter ipſum laudantem, cuius affectus excitatur in deũ ex laude ipſius, ſecundum D illud Pſ. 49. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo oſtendam illi ſalutare Dei. Et inquantum homo per diuinam laudem affectu aſcendit in Deum, in tantum per hoc retrahitur ab his quæ ſunt contra Deum, ſecundũ illud Iſ. 48. Laude mea infrenabo te, ne intereas. Prodeſt etiam laus oris ad hoc, q̃ aliorũ affectus prouocetur ĩ Deum. vnde dicitur in Pſal. 33. Semper laus eius in ore meo. & poſtea ſubditur. Audiant E manſueti, & lætentur. Magnificate dominum mecum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod de Deo dupliciter poſſumus loqui. Vno modo, quãtũ ad eius eſſentiam, & ſic cũ ſit incomprehenſibilis, & ineffabilis, maior eſt omni laude. Debetur autem ei ſecundum hanc comparationem reuerentia, & latriæ honos, vnde in Pſal. 64. ſecundum B tranſlationem* Hierony. dicitur. Tibi ſilet laus Deus, quãtũ ad primũ, & Tibi reddetur votũ, quãtũ ad ſecundum. Alio modo, ſecundum affectus ipſius, qui in noſtrã vtilitatem ordinantur, & ſecũdũ hoc debetur laus deo. Vnde dicitur Iſa. 63. Miſerationum Domini recordabor: laudem Domini annuntiabo ſuper omnibus, quæ reddit nobis Dominus, & * Dionyſ. dicit 1. cap. de diui. nom. Omnem ſanctum theologorũ hymnum, ideſt diuinã laudẽ inuenies ad beatos thearchiæ, ideſt, diuini C tatis proceſſus, manifeſtatiue, & laudatiue Dei nominationes diuidentem.

AD SECVNDVM dicendũ, q̃ laus oris inutilis eſt laudãti ſi ſit ſine laude cordis. Tunc enim loquit̃ Deo laudẽ, dũ magnalia operũ eius recogitat cũ affectu. Valet tamen exterior laus oris ad excitandum interiorem affectũ laudantis, & ad ꝓuocandũ alios ad Dei laudem, ſicut dictum eſt.

AD TERTIVM dicendum, D quod Deum non laudamus propter vtilitatem ſuam ſed propter vtilitatem noſtram, vt dictũ eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrũ in diuinis laudibus ſint cãtus aſſumendi.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Vr̃ q̃ cantus nõ ſint aſſumẽdi in laudẽ diuinã Dicit enim Apoſ. ad Colo. 3. Do E centes, & commonentes voſmet ipſos in pſalmis, & in hymnis, &

Semper laus eius in ore meo, ſubiungit, Magnificate dominum mecum, non contra me. Vñ a duobus cauendum eſt, ſ. ne A ideo cantetur, quaſi ipſe cãtus ſm̃ ſe ſit Deo gratior, & ne cãtetur cauſa delectationis noſtræ, vel alienæ in eccleſiaſtici officiis, vt patet ex fine. Et ex authoritate Aug. ex 10. confeſſionũ in litera allata.

¶Nota ſecundo, q̃ tẽpore Diui Thomæ Eccleſia non vtebatur organis.

¶In cuius ſignum, adhuc Romana Eccleſia coram ſummo Pontifice non vtitur. Et ſi rationem in litera allatam ex 8. Politic. attentius meditati fuerimus, apparebit, quòd in eccleſiaſtico officio, ad quod ſuſcipiendæ diuinæ interioris diſciplinę gratia conuenimus iuxta illud, Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei: non ſunt admittenda inſtrumẽta muſica. Tantoque magis excludenda ſunt, quanto diuina diſciplina interior excellentior eſt omnibus diſciplinis humanis huiuſmodi inſtrumenta repellentibus. Et licet per ſe loquẽdo hoc ſit verum, poteſt tamen per accidens tolerari extenſa iam conſuetudo organorum, propter nimiam elongationem hominum á diuino cultu, vt vel ſic allecti, diuinis interſint. Qui tamẽ organa in Eccleſia medicinam animæ á remotis eſſe cogitauerit, parce illis vtetur, ne ſanis noceat minuendo, vel tollendo eorum deuotiones. Et licet organorum vſus licitus iam in Eccleſia ſit cã excitandæ deuotionis, illicitus tamen eſt cauſa delectationis eadem ratione, qua cantus.

¶Sed occurrit hic dubium, An pulſare in organis inter officia eccleſiaſtica ſonos ſæcularium vanitatũ, ſit peccatum mortale. Et eſt ratio dubij, quia quidam propter irreuerentiam diuini cultus, putant quòd ſic. Alii autem videntur hanc reſpuere ſententiam, quia ſonus abſtrahit a materia hac, vel illa, & ſonus qui ab vno applicatus eſt ad materiam vanam, poteſt ab altero applicari ad materiam ſpiritualem, vt patet.

¶Ad euidentiam huius oportet vitare ambo extrema, ne. ſ. tãta faciamus abſtractionẽ ſoni a materia, vt omnis ſonus xq̃ admitti dignus ſit in Eccleſia, quoniam eadem eſt rõ de cantu, & ſono: quoniam cantus abſtrahit etiam a materia, & põt vnus met cantus applicatus ad malam materiam, etiam applicari A ad ſpiritualem non minus, quã vnuſmet ſonus. Conſtat aũt ex authoritate Hieronymi in litera allata, quæ habet̃ in Decretis diſt. 92. c. Cantantes, quod non omnis cantus eſt in Eccleſia licitus. Nõ igit̃ omnis ſonus eſt in Eccleſia licitus. Neq; etiã omnẽ irreuerẽtiã, ſeu indecentiã diuinis admixtam mortale peccatum dicamus. Contingit namque vel propter imperfectionem actus, puta, quia in re modica, vel ꝓpter pietatẽ intẽtionis, indiſcreta tñ habẽtis media, venialiter tãtũ peccare in multis dedecentibus diuina. D. 806.

¶Inter hæc igitur, & ex his procedendo dicendum eſt, quòd dupliciter contingit pulſare in diuinis officijs organa cũ ſonis rerũ vanarũ. ſ. ꝑ ſe, & ꝑ accidẽs, hoc eſt ex intẽtione ingerẽdi illa vana, & nõ ex intẽtione ingerẽdi illa vana, ſed tantummodo ſonũ illum. Et primo quidẽ mõ, ſi res illæ ſunt non ſolũ vanæ, ſed prouocatoriæ ad impudicitiam, & huiuſmodi, manifeſte eſt peccatum mortale non ſolum inter eccleſiaſtica, ſed extra, quia hoc eſt mortale ex ſuo genere, & tanto grauius, quãto etiã inter diuina. Si vero ſunt ſolum vana, tunc non deeſt peccatum ſuperſtitionis in tali actu. Eſt namq; talis actus in prima ſpecie ſuperſtitionis, qua Deo cultus exhibetur modo indebito. Conſtat nãque q̃ ſonus inter diuina pars diuini cultus eſt, & pro ſolemnitate diuini cultus adhibetur ab eccleſia, & q̃ mõ indebito colitur Deus, qñ ſonus vanitatũ ex intentione admiſcet loco ſolennitatis eccleſiaſticæ. Contrariatur aũt talis actus ex ſuo genere diuino cultui, Primo quo ad finem, quia actus iſte ex ſuo genere eſt excitatiuus mentis, & effectus ad vana, ac ꝑ hoc directe cõtrarius actui diuini cultus excitatiui ad deuotioné. Secũdo quo ad veritaté ex parte colẽtis: q̃a cultus diuinus ꝑ miniſterium pulſantis ab Eccleſia Deo reddẽdus, falſificat̃ ita q̃ falſarij ſunt oẽs ſic pulſantes, & procurantes, ac conſentientes, quoniã ex parte Eccleſiæ cultũ cõtra modum ab ea iuſſum, Deo exhibent, quãtum eſt ex natura talis actus: vt inferius in q. 93. ar. 1. ex litera habere potes. Et qm̃ ſuperſtitio ex ſuo genere eſt mortale peccatũ & actus iſte ex ſuo genere contrariat̃ fini diuini cultus: ideo ex intẽtione pulſare in eccleſiaſticis officiis ſiue mala, ſiue vana peccatũ eſt mortale ex

In commentario Pſal. 64. ... Pſal. cantic. tom. 4.

Cap. 1. non multum remote, ante medium.

In corp. art.

In corp. art.

495 Locis art. 1. inductis.

ex ſuo genere. In cuius ſignum Leuit. 10. Filii Aaron deuorati ſunt, quia ignem alienum in diuino cultu appoſuerunt. Simile nanque accidit in propoſito, quoniã ignis alieni amoris .ſ. carnis vel mundi in diuino apponitur cultu loco antiphonatũ. Par ſiquidem eſt ex intẽtione taliũ, ſono vocis naturalis aut artificialis hæc in diuino cultu proferre. Conſtat autem, quod naturali voce hæc diuino admiſta cultui perniciosiſſima eſſent, ergo &c. Si quis tamen neſciens diuino ſe cultui per hoc facere iniuriam, ſed putans vanitatẽ ſolummõ in hmõi interuenire & ex hmõi ignorantia ingerat pulſando vana delectationis cauſa, ſicut & ẽt prædicatores vana aliqua inter prædicandum immiſcent non tanquam prædicatores, ſed perſonæ priuatæ, vanæ delectationis gratia, talis non niſi materialiter ſuperſtitionem committit, & excuſatur a mortali ſuperſticioſo, ex quo paratus erat, ſi cognouiſſet, non patrare hoc facinus, ſicut de alijs ſupſtitionibus ignotis inferius dicetur. A grauiſſimo tamen peccato, & forte mortali ſacrilegii non excuſatur, qui ex intentione inter diuina immiſcet talia mundana, quæ ſi verbis exprimeret ibidem, nullus excuſaret à mortali. Et reducitur hoc crimen ad eã ſacrilegii ſpeciem, qua rebus ſacris iniuria fit vtendo diuino cultu in hac parte, vt re quadam non ſacra, ex quo non vt partẽ diuini cultus iſte pulſans diceret ſe hæc inferre, ſed potius vt extranea interponere. Et nihilominus pro quanto etiam loco ſacro iniuria fit, dum in dicato ad Dei laudem loco prophana hæc fiunt, ad aliam ſacrilegij ſpeciẽ ſpectat, qua loco ſacro iniuria fit. Si vero hoc fit præter intentionem cuiuſcumque materiæ ex ſola intentione ſoni talis propter ſuam conſonantiam, tunc ſe cundum ſe nullum peccatum eſt: ſed ratione vſus vel euentus poterit eſſe peccatum. Ratione vſus ſi accõmodatus cõmuniter eſt talis ſonus ad materiam decẽtem ſacra: Quoniam idem eſt de tali ſono iudicium. qđ eſt de cantu theatrali aut tragico, qui propter talem vſum prohibiti ſunt in Eccleſia. Rati ne vero euentus, ſi communiter ex tali ſono excitãtur auditorum animi ad mala vel vana. Propter quod quandoque poteſt interuenire etiam peccatũ mortale in huiuſmodi, vt ibi patet ſi ſonus aliquis alicubi ex conſuetudine excitatiuus eſſet ad venerea, aut valde diſtractiuus clericorũ, præcipue à diuinis. Et quamuis pia intentio, vt ſcilicet per huiuſmodi ſonorum delectationem, infirmorũ valde, aut maiorum animi recreati, attentius vacent diuinis, alleuiet dicta peccata, non tamen excuſat totaliter: q̃a non ſunt faciẽda mala, vt eueniant bona. Et ſunt dicta omnia hæc accipienda, ſi deſit in his ſcandalum puſillorum.

Ad Ephe 5. to. 9. habet in decr. diſt. 92. cap. cantantes.

Libr. 4. regiſtri. capi. 88. paulo à princip. Et habetur diſ. 92. c. ĩ ſancta Romana.

Lib. 9. cap. 7. tom. 4.

Art. præced.

canticis ſpiritualibus, ſed nihil debemus aſſumere in diuinum cultum præter ea, quę nobis authoritate Scripturæ traduntur. ergo videtur quod nõ debemus vti in diuinis laudibus canticis corporalibus, ſed ſolum ſpiritualibus.

¶ 2 Prætereà.* Hierony. ſuper illud ad Epheſ. 5. Cantantes, & pſallẽtes in cordibus veſtris domino dicit. Audiãt hæc adoleſcẽtuli, audiant hi, q̃bus in Eccleſia eſt pſallendi officium, Deo nõ voce, ſed corde cantãdum, nec in tragędorum morem guttur, & fauces medicamine liniendæ ſunt, vt in Eccleſia theatrales moduli audiant & cantica. nõ ergo in laudes Dei ſunt cantus aſſumendi.

¶ 3 Præt. Laudare Deum conuenit paruis, & magnis, ſecũdum illud Apoc. 19. Laudẽ dicite Deo noſtro omnes ſancti eius, qui timetis Deum puſilli, & magni, ſed maiores, qui ſunt in Eccleſia, nõ decet cantare, dicit enim* Greg. & habetur in decretis diſtin. 92. cap. In ſancta Romana Eccleſia. præſenti decreto conſtituo, vt in ſede hac ſacri altaris miniſtri cantare non debeant. ergo cantus nõ conueniunt diuinis laudibus.

¶ 4 Præte. In veteri lege laudabatur Deus in muſicis inſtrumẽtis, humanis cantibus, ſecundum illud. Pſal. 32. Cõfitemini domino in cithara, in pſalterio decẽ chordarum pſallite illi: Cantate ei canticum nouũ: ſed inſtrumenta muſica, ſicut citharas, & pſalteria nõ aſſumit Eccleſia in diuinas laudes, ne videat iudaizare: ergo pari ratione nec cantus in diuinas laudes ſunt aſſumendi.

¶ 5 Prętereà. Principalior eſt laus mẽtis, quam laus oris, ſed laus mẽtis impeditur per cantus, tum q̃a cantãtium intentio abſtrahitur à conſideratione eorum quæ cantant, dum circa cantum ſtudent, tum etiam quia eã quæ cantãtur minus ab alijs intelligi poſſunt, quã ſi ſine cantu proferrentur. ergo cantus nõ ſunt in diuinis laudibus aſſumendi.

Sed contra eſt, quod beatus Ambroſius in Eccleſia Mediolanẽſi cantus inſtituit, vt* Auguſt. refert lib. 9. confeſſ.

Respondeo Dicendũ, q̃ ſicut dictũ ẽ, Laus vocalis ad hoc neceſſaria eſt, vt affectus hominis prouocetur in Deum, ideo quæcũque ad hoc vtilia eſſe poſſunt, in diuinas laudes congruenter aſſumũtur. Manifeſtum eſt autem, quod ſecundũ diuerſas melodias ſonorum, animi hominum diuerſimode diſponuntur, vt patet per

F Phil. in 8.* Politi. & p. Boe.† in ꝓlogo muſicæ: & ideo ſalubriter fuit inſtitutum, vt in diuinas laudes cantus aſſumerẽtur vt animi infirmorum magis prouocarent ad deuotionem. Vnde* Auguſ. dicit in 10. confeſſ. Adducor cantãdi cõſuetudinem apꝓbare in Eccleſia, vt per oblectamenta auriũ, infirmorũ animus in affectũ pietatis aſſurgat. Et de ſeipſo, dicit in 9. confeſ. Fleui in hymnis, & cãticis tuis ſuaue ſonantis Eccleſiæ G tuæ vocibus commotus acriter.

Ad primum ergo dicendum, quod cãtica ſpiritualia poſſunt dici non ſolum ea, quæ interius canũtur ſpiritu, ſed etiam ea quę exterius ore cantãtur, inquãtum per huiuſmodi cantica ſpiritualis deuotio prouocatur.

Ad secundum dicendũ, quod Hierony. nõ ſimpliciter vituperat cãtũ, ſed reprehendit eos q̃ in Eccleſia cantant more theatrico, nõ propter deuotionem excitandã, ſed ꝓpter oſtentationem H vel delectationem prouocandã. Vnde Auguſt. dicit in* 10. confeſ. Cum mihi accidit, vt me amplius cantus, quam res quę cãtãtur moueat pœnaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire cantantem.

Ad tertium dicendum, quod nobilior modus eſt prouocandi homines ad deuotionem per doctrinam, & prędicationem quã per cãtum. Et ideo diaconi, & prælati, quibus competit per prædicationem, & doctrinam animos hominum prouocare in I Deum, non debent cantibus inſiſtere, ne p hoc a maioribus retrahantur. Vnde ibidem* Grego. dicit. Conſuetudo eſt valde reprehenſibilis, vt in diaconatus ordine conſtituti, modulationi vocis inſeruiant, quos ad prædicationis officium, & eleemoſynarum ſtudium vacare congruebat.

Ad quartum dicendum, q̃ ſicut philoſ. dicit in 8.* Polit. Neq; fiſtulas ad diſciplinam eſt adducẽdum, neque aliquod aliud artificiale organum, puta, citharam, & ſi quid tale alterum eſt: ſed quæcumque faciunt K auditores bonos. Huiuſmodi enim muſica inſtrumẽta magis animum mouent ad delectationem quam p ea formetur interius bona diſpoſitio. In veteri autem teſtamento, vſus erat talium inſtrumentorum, tũ quia populus erat magis durus, & carnalis, vnde erat p huiuſmodi inſtrumenta prouocandus, ſicut & per promiſſiones terrenas, tum etiam quia huiuſmodi inſtrumenta corporalia aliquid figurabant.

Ad quintum dicendum, quod per cantum, quo quis ſtudioſe ad delectandum vtitur, abſtrahitur animus a conſideratione eorum, quæ cãtãtur: ſed ſi aliquis cantet propter deuotionem, attentius conſiderat quæ dicuntur: tum quia diutius moratur ſuper eodem, tum quia vt* Auguſt. dicit in 10. confeſſ. Omnes

affectus

Lib. 8. Polit. ca. 5. 6. & 7. †Lib. 1. ca. 1.

Li. 10. ca. 33. tom. 1.

Libr. 9. ca. 6. circa finem tom. 1.

Li. 10. ca. 33. non procul à fine, to. 1.

Libr. 4. regiſtri, capi. 88. circa prin.

Li. 8. c. 6. circa med. tomo. 5.

D. 699.

affectus ſpiritus noſtri pro ſua diuerſitate habent pro- prios modos in voce, atque cantu, quorum occulta familiaritate excitantur. Et eadem etiã eſt rõ de audientibus, in quibus etſi aliquando nõ intelligant quæ cantantur, intelligunt tamen propter quid cantantur .ſ. ad laudem Dei: & hoc ſufficit ad deuotionem excitandã.

QVAESTIO XCII.

De vitijs religioni oppoſitis, in duos articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandũ eſt de vitiis religioni oppoſitis.

¶ Et primo, De illis, q̃ cum religione cõueniunt in hoc ꝙ exhibent cultum diuinum.

¶ Secundo, De vitijs manifeſtam contrarietatem ad religionem habentibus, per cõtemptum eorum quæ pertinent ad diuinum cultũ. Primum autẽ horum pertinet ad ſuperſtitionem, ſecundum autem ad irreligioſitatẽ. Vnde primo cõſiderandum eſt de ipſa ſuperſtitione, & de partibus eius. Deinde de irreligioſitatẽ & partibus eius.

Circa primum quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum ſuperſtitio ſit vitium religioni contrarium.

¶ Secundo, Vtrum habeat plures partes, ſeu ſpecies.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſuperſtitio ſit vitium religioni contrarium. D

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur ꝙ ſuperſtitio non ſit vitium religioni contrarium. Vnum enim contrariorum non ponitur in diffinitione alterius, ſed religio ponitur in diffinitione ſuperſtitionis. dicit enim ſuperſtitio eſſe religio ſupra modum ſeruata, vt patet in * gloſſ. ad Coloſ. 2. ſuper illud, Quæ ſunt rationem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione. ergo ſuperſtitio non eſt vitium religioni contrarium. E

¶ 2 Præt. * Iſido. dicit in lib. etym. Superſtitioſos ait Cicero appellatos, qui totos dies deprecabantur & immolabant, vt ſui ſibi liberi ſuperſtites fierent, ſed hoc etiam poteſt fieri ſecundũ veræ religionis cultum. ergo ſuperſtitio non eſt vitium religioni oppoſitum.

¶ 3 Præt. Superſtitio quendã exceſſum importare videtur, ſed religio non poteſt habere exceſſum A quia ſicut ſupra dictum * eſt: ſecundum eã non cõtingit æquale Deo reddere eius, quod debem⁹. ergo ſuperſtitio non eſt vitium religioni oppoſitum.

SED CONTRA eſt, quod Au. dicit in lib. de decẽ chordis. Tangis primam chordam, qua colitur vnus Deus, & cecidit beſtia ſuperſtitionis, ſed cultus vnius Dei pertinet ad religionem. ergo ſuperſtitio religioni opponitur.

RESPONDEO Dicendũ, quod ſicut ſupra * dictum eſt, religio eſt B virtus moralis. Omnis autem virtus moralis in medio conſiſtit, vt ſupra * habitum eſt, & ideo duplex vitium virtuti morali opponitur. Vnum quidem ſecundum exceſſum, aliud autem ſecundum defectum. Contingit autem excedere mediũ virtutis non ſolum ſm circunſtantiam, quæ dicitur quantũ ſed etiam ſecundum alias circunſtantias. Vnde & in aliquibus virtutibus, ſicut in magnanimitate, & magnificentia, vitium excedit virtutis medium, non quia ad maius aliquid tendat quam virtus. C ſed forte ad minus. Tranſcendit tamen virtutis medium, inquantum facit aliquid, cui non debet, vel quando non debet, & ſimiliter ſecundum alia huiuſmodi vt patet * per Philoſophum in 4. Eth. Sic ergo ſuperſtitio eſt vitium religioni oppoſitum ſecundum exceſſum, non quia plus exhibeat in cultum diuinum, quam vera religio, ſed quia exhibet cultum diuinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.

D AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut bonũ metaphorice dicitur in malis, put dicimus bonum latronem, ita etiam nomina virtutum quandoque tranſumptiue accipiuntur in malis, ſicut prudentia quandoque ponitur pro aſtutia, ſecundum illud Luc. 16. Filij huius ſæculi prudentiores filiis lucis ſunt, & per hunc modũ ſupſtitio dicit̃ eſſe religio.

AD SECVNDVM dicendum, E ꝙ aliud eſt etymologia nominis, & aliud eſt ſignificatio nominis, Etymologia ꝙ attenditur ſecundum id a quo imponitur nomen ad ſignificandum, nominis vero ſignificatio ſecũdum id, ad quod ſignificandum nomen imponitur, quæ quandoque diuerſa ſunt Nomen enim lapidis imponitur a læſione pedis non tamen hoc ſignificat, alioquin ferrum cum pedem lædat, lapis eſſet. Similiter etiam nomen ſuperſtitionis non oportet quod ſignificet illud, a quo nomen eſt impoſitum.

¶ *Super Quæſtionẽ nonageſimamſecundam.*

IN quæ. 92. articulis duobus, quædam occurrunt ſcribenda ſpectantia ſpecialiter ad ſecundum articulum. Et primo, quòd duæ ponuntur in litera ſpecificæ diſtinctiones ſuperſtitionis Prima, penes diſtinctionem obiectorum ſ. Creatoris cui debetur cultus latriæ, quã do vileſcit exhibetur: & creaturæ, cui cultus latriæ non debetur. Secunda, penes diſtinctionem finium diuini cultus, quòd non eſt ſic intelligendum, quaſi cultus diuinus habeat plures fines principales, cũ vnus ſit eius adæquatus finis, ſcilicet diuina reuerentia, ſed quia ſub vno principali fine ſunt & alij fines ſecundarii, qui in litera numerantur. Deinde, quod quemadmodum in diuino cultu inueniuntur tria genera diuinorum, primo ſacrificia, oblationes, decimæ, vota, & huiuſmodi quæ directe in Dei reuerentiam fiunt: ſecundo, orationes,

496 contemplationes, lectiones, & huiuſmodi quæ ad inſtructionem noſtram ordinãtur, tertio, ſacramenta, benedictiones, ſacramentalia, ieiunia, feſta, & huiuſmodi; quæ directe conſiſtũt in ritu inſtituto a Deo, & ordinantur ad dirigendos noſtros actus vt ſunt actus regenerationis. confirmationis, ordinis, matrimonij &c. ita in cultu ſuperſtitioſo eſt primo idolatria, quæ diuinam reuerentiam exhibet creaturæ: eſt deinde diuinatio, quæ tot modis inſtructionem a dæmone quærit, eſt denique obſeruatio,

Infra q. 94. art. 1. co. Et q. 95. arti. 1. cor. & q. 122. art. 3. cor. Et 3. d. 9. q. 1. artic. 1. q. 2. ad 3.

Glo. interlinearis, ibid.

Lib. 10. c. 18. incipit. Sapiẽs dictus, ante med.

qua tam multipliciter & operationes ſuas conſtruunt, continent, laxant, & aliquas creaturas quandoque aſſumunt ad ſua opera, quaſi ſacramentalia quædam. ¶ In reſponſione ad primum eiuſdem ſecundi articuli aduerte diligenter tu ſpeculatiue, quod licet prima fronte appareat, ꝙ quemadmodum religio eſt virtus vna ſecũdum ſpeciem, eo ꝙ actus eius adæquatus eſt vnus. ſ. colere Deum, quoniam in hoc actu clauditur, & diuina reuerentia, & hominis ſeruitus reſpectu Dei, ad q̃ duo ordinantur omnia religionis opera vt ſuperius in q. 81. ar 3. ad ſm didicimus, ita in ſuperſtitione colente creaturã, vna eſt ſpecies, cuius propriũ eſt colere creaturã & illam venerãdo ſacrificiis, & illi ſubiiciendo hominem, & in hoc quod inſtrui ꝑ illã curat, & in hoc ꝙ ſignis illius ſe ſubiicit, obſeruando illa. Quia tamen ex communibus patet, quod multa ad vitiorũ diſtinctionem ſufficiũt, quæ nõ ſufficiunt ad diuerſificandum virtutẽ, ut patet in materiis moralium in quibus vna exiſtente virtute, duo ſunt uitia. Et rõ ſuffragatur cõmunis, quia ad conſtitutionẽ boni multa exiguntur, ad malum autẽ, quodlibet ſufficit, vt in litera ex Dionyſio dr̃, ideo in ſpeciali intuitus eſt author, ꝙ illi tres fines, ſ. reuerentia, inſtructio, & directio, licet non ſufficiant ad diſtinguendã religionẽ, ſufficiũt tñ diſtinguendam ſuperſtitionem. Quo fit vt inuolutus vno malo, puta, diuinatione, non ſit inuolutus altero, puta, idolatria, religionis autem virtutẽ nemo habeat, niſi q integre omnibus polleat.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte, quod quia vis argumenti ſtat in hoc, ꝙ ſicut religio eſt in ordine

q. 81. art. 5. ad 3.

Ca. 9. a medio, tom. 9.

q. 81. art. 5.

1. 2. q. 64. articu. 1.

Lib. 4. ca. 1. & 5. tom. 5.

D. 926.

ordine ad Deum, ita ſuperſtitio contraria eſt in ordine ad creaturam, puta, dæmonem, cui cultus exhibetur. Sed diuinatio & obſeruatio eſt inordine ad euentus & actus noſtros. ergo nõ ſunt ſuperſtitionis ſpecies. Ideo reſponſio directe ſatiſfacit argumento, dicendo ꝙ diuinationes, & obſeruationes inquantũ dæmoniacæ, ſunt ſpecies ſuperſtitionis, & non inquantũ humana opera. Sicut & ſub religione comprehenduntur opera hominum inquantũ diuina, per aſſumptionem alicuius diuini, ut ſupra patuit, ita ꝙ in omnibus illis ſaluatur ordo aliquis reuerentialis ad dæmonem, inuocando ipſum, & ſubijciendo ſe inſtitutis eius. ſicut in religionis multis operibus accidit reſpectu Dei, ut patet in iuramento, ſacramentis, & huiuſmodi: Et tu bene ſeruabis hoc in corde tuo, ut inde poſtmodum diſcernas in obſeruationibus, & diuinationibus, rationem peccati mortalis, uel uenialis, ut infra declarabimus.

497

Infra q.94. ar. 1.

Li. 1. cap. 15. tom. 1.

q 81. arti. 1. & 5.

Gl ord. ibid. ſuper illud Ad ſaturitatem carnis ex Ambroſi.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ religio non poteſt habere exceſſum, ſecundum quantitatem abſolutam. poteſt tamen habere exceſſum ſecundum quantitatem proportionis, prout ſcilicet in cultu diuino fit aliquid, quod fieri non debet.

Articvlvs II.

Vtrum ſint diuerſæ ſuperſtitionis ſpecies.

Ad secvndvm ſic ꝓceditur. Videtur quod non ſint diuerſæ ſuperſtitionis ſpecies, quia ſecundum* Philoſ. in 1. Topi. Si vnum oppoſitorum dicitur multipliciter, & reliquum, ſed religio, cui opponitur ſuperſtitio, non habet diuerſas ſpecies, ſed omnes eius actus ad vnã ſpeciem referuntur. ergo nec ſuperſtitio habet diuerſas ſpecies

¶ 2 Præt. Oppoſita ſunt circa idẽ: ſed religio, cui opponitur ſuꝑſtitio, eſt circa ea, quibus ordinamur in Deum, vt ſupra habitum* eſt. non ergo ſpecies ſuperſtitionis, quæ opponũtur religioni, poſſunt attendi ſecundum aliquas diuinationes humanorum euentuum, vel ſecundum aliquas obſeruationes humanorum actuum.

¶ 3 Præt. Ad Coloſſ. 2. ſuper illud, Quæ ſunt rationem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione, dicit gl. *id eſt, in ſimulata religione. ergo etiam ſimulatio debet poni ſpecies ſuperſtitionis.

Sed contra eſt, quod † Aug. in 2. de doct. chriſt. diuerſas ſpecies ſuperſtitionis aſſignat.

† Li. 2. ca. 20. vſq; ad 24. tom. 3.

*Ar. præced.

† 1. 2. q. 72. arti. 9.

Respondeo Dicẽdum, quod ſicut ſupra* dictũ eſt, vitium ſuperſtitionis conſiſtit in hoc, quod tranſcendit virtutis medium, ſecundum aliquas circunſtantias, vt ſupra dictum† eſt. Non enim quælibet circunſtantiarum corruptarum diuerſitas variat peccati ſpeciem, ſed ſolum quando referuntur ad diuerſa obiecta vel diuerſos fines. Secundum hoc enim morales actus ſpeciem ſortiuntur, vt ſupra* habitum eſt. Diuerſificantur ergo ſuperſtitionis ſpecies. Primo quidem, ex parte obiecti. Poteſt enim diuinus cultus exhiberi, vel cui exhibendus eſt, ſcilicet Deo vero, modo tamen indebito, & hæc eſt prima ſuperſtitionis ſpecies, vel ei, cui non debet exhiberi, ſcilicet cuicumque creaturæ, & hoc eſt aliud ſuperſtitionis genus, quod in multas ſpecies diuiditur, ſecundum diuerſos fines diuini cultus. Ordinatur enim primo diuinus cultus ad reuerentiam Deo exhibendam: & ſecundum hoc, prima ſpecies huius generis eſt idolatria, quæ diuinam reuerentiam indebite exhibet creaturæ. Secundo, ordinatur ad hoc, quod homo inſtruatur à Deo quem colit, & ad hoc pertinet ſuperſtitio diuinatiua, quæ dæmones cõſulit per aliqua pacta cum eis inita vel tacita, vel expreſſa. Tertio, ordinatur diuinus cultus ad quandam directionem humanorum actuum ſecundum inſtituta Dei, qui colitur, & ad hoc pertinet ſuperſtitio quarundam

1. 2. q. 1. ar. 3. & q. 18. ar 4. 5. 6. 10. & 11.

F dam obſeruationum. Et hæc tria tangit* Auguſtinus, in 2. de doctr. chriſt. dicens, ſuperſtitioſum eſſe quicquid inſtitutum eſt ab hominibus ad facienda, & colenda idola pertinẽs, & hoc pertinet ad primum, & poſtea *ſubdit. Vel ad conſultationes, & pacta quædam ſignificationum cum dæmonibus placita, atque fœderata, quod pertinet ad ſecundum: & poſt pauca* ſubdit. Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ, & huiuſmodi, quod pertinet ad tertium.

Lib. 2. ca. 20. in princ. tomo 3.

Eodem loco nunc dicto.

Eo. c. 20 parũ à princi.

Ad primvm ergo dicendum, quod ſicut Dionyſ. dicit* 4 cap. de diuin. nomin. Bonum contingit ex vna, & integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus. Et ideo vni virtuti plura vitia opponuntur vt ſupra* habitum eſt. Verbum autem Philoſophi veritatem habet in oppoſitis, in quibus eſt eadem ratio multiplicationis.

Ca. 4 par. 4. inter medi. & finem.

Art. præced. & ſupra q. 10. ar. 5.

D. 714. & 958.

G

Ad secvndvm. dicendum, quod diuinationes & obſeruationes aliquæ pertinent ad ſuperſtitionẽ, inquantum dependent ex aliquibus operationibus dæmonum, & ſic pertinent ad quædam pacta cum eis inita.

Ad tertivm dicẽdũ, quod ſimulata religio ibi dicitur, quando traditioni humanæ nomen religionis applicatur, prout in gloſ. ſequitur. Vnde iſta ſimulata religio nihil eſt aliud, quam cultus Deo vero exhibitus modo indebito, ſicut ſi aliquis tempore gratiæ vellet colere Deum ſecundum veteris legis ritum. Et de hac ad literam loquitur gloſ.

H

QVAESTIO XCIII.

De ſpeciebus ſuperſtitionis, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdũ eſt de ſpeciebus ſuperſtitionis.

¶ Et primo, De ſuperſtitione indebiti cultus veri Dei.

¶ Secũdo, De ſuperſtitione idolatriæ.

¶ Tertio, De ſuꝑſtitione diuinationum.

I ¶ Quarto, De ſuperſtitione obſeruationum.

Circa primũ q̃runtur duo.

¶ Primo, Vtrũ in cultu veri Dei poſsit eſſe aliquid ꝑniciosũ.

¶ Secundo. Vtrum poſsit ibi eſſe aliquid ſuperfluum.

Articvlvs I.

Vtrum in cultu veri Dei poſsit eſſe aliquid pernicioſum.

K

Ad primvm ſic ꝓcedit. Videt quod in cultu veri Dei nõ poſsit eſſe aliqd pnicioſum. Dicitur enim Ioel. 2. Omnis, quicunque inuocauerit nomẽ domini, ſaluus erit: ſed quicũque colit Deum quocumque mõ inuocat nomen eius. ergo omnis cultus Dei confert ad ſalutẽ. nullus ergo eſt pernicioſus.

¶ 2 Præt. Idem Deus eſt, qui colitur a iuſtis quacũque mũdi æta-

¶ Super queſtionis nonageſimæ tertiæ Articul. primum & ſecundum.

In ambobus articulis, q. 93 notandum eſt, ꝙ duo culpabilia in cultu ueri Dei cõmittũtur. ſ. falſitas, & ſuperfluitas, quorum primũ manifeſte mortiferum eſt: & ideo ſuo pernicioſi nomine in litera proponit primus ar. Secundus autem in ſuperfluitatis ſtat nomine. Et in promptu horum rõ eſt, quia. ſ. in ipſo actu diuini cultus requiritur ueritas, qa oportet Deum adorare in ueritate, vt dicit Ioã. 4. Et requiritur commenſuratio, ſeu proportio ad ſpiritũ, qa vt ibidem dicitur, oportet Deum adorare in ſpiritu. Opponitur autem ueritati falſitas, & proportioni ad ſpiritum ſuperfluitas. Quicquid namque extra neceſſarium, aut vtile ad ſpiritualem eſt cultum, totũ ſuperfluũ eſt. In corpore primi articuli dubium occurrit de ritu Iudæorum, quomodo in eo inueniatur mendacij ratio. Nam mendacium in uerbo

verbo eſt falſa vocis ſignificatio cum intẽtione fallendi:& ꝓportionaliter mẽdaciũ in facto debet eſſe falſi facti ſignificatio cum intentione fallendi. Conſtat autẽ ꝙ iudæi mõ vtentes veteri cultu non habent intentionẽ fallendi quamuis factis falſum ſignificãtibus, credẽtes ſe verum ſignificãtia facta exercere, vtãtur. Non eſt ergo in eorũ ritu mendaciũ ſed factũ pernicioſum. Et tamen in litera mendacium reputatur.

¶Ad hoc dicitũ, ꝙ in litera nunquam dicitur, niſi in cõmuni, ꝙ mẽdacium eſt cũ aliqs exterius ſignificat cõtrarium veritati ſiue verbo, ſiue facto, & propterea non ſubſumitur in particulari, ꝙ in tali cultu, ſ. veteris legis apud Iudæos nunc ſit mendaciũ pernicioſum, ſed ꝙ ſit cultus pernicioſus, & ꝙ ſit falſitas pnicioſa. Sat.n. eſt quæſtioni motæ, inueniat in cultu veri Dei aliqd pnicioſum ſiue falſum, ſiue mendacium. Vñ ſicut Iudæus dicens corde, & ore Chriſtum nõ veniſſe, ſed venturũ non mentitur, ſed falſum pernicioſum dicit: ita colens Deũ ritu veteris legis, profitente facto Chriſtum venturum non mẽtitur, ſed factum falsũ pernicioſe exercet in cultu Dei. Quamuis poſſet dici ꝙ in iſtis falſis eſt mẽdaciũ quãtum eſt ex parte actus exterioris, ſ. verbi vel facti falſi, licet nõ ſit mendaciũ ex parte intentionis interioris, & ꝙ in litera diſtinguitur mendaciũ ex parte rei ſignificatæ, contra id, ꝙ eſt ex parte colentis. Prima reſponſio, adiuncta hac ſecunda, amplectẽda eſt, quia falſitatem ſignificare in diuino cultu diſtinguitur in litera ex parte rei, & ex parte colentis. Inchoauit nã author à mendacio pnicioſo in hoc corpore articuli: q a pernicioſa eſt huiuſ falſitas, ſicut mẽdacium pnicioſum, & quia, vt tactum eſt, ex parte exterioris actus pnicioſum: eſt mẽdacium, nec excuſat Iudæorũ ignorãtia tale crimẽ, ſicut nec infidelitatem eorundẽ. In eod. ar. quo ad falſum cultũ ex parte colentis nota tria. Primo ꝙ cultus iſte eſt pernicioſus iuxta authoris ſententiam, qm̃ cum dixiſſet, Et ideo ſi per cultum exteriorem aliquid falſum ſignificetur, erit cultus pnicioſus, ſtatim ſubdidit, Hoc aũt contingit dupliciter, ſ. ex parte rei ſignificatæ, & ex parte colẽtis. Vtrũq; ergo falſum, eſt ex genere peccatum mortale. Secundo, ꝙ tunc eſt falſitas, quãdo contra Eccleſiam non aũt ſi præter Eccleſiæ inſtitutionem fieret. Vnde author in hoc articulo falſitatẽ ex parte colentis inſtituit in hoc, quod eſt eſſe contra Eccleſiæ inſtitutionem, ſeu conſuetudinem, quia falſitas cultus contra Eccleſiam eſt.

Li. 12. Epiſ. vlt. inter. 3. In fine regiſtri ad decẽ interrogat. Aug. cap. 3.

Ex. epiſ. 18. 19. iter opa Aug. tom. 2.

Lib. de mendacio c. 14. in princip. tomo. 4.

q. 81. arti. 7.

tæ, ſed ante legem datam, iuſti abſq; peccato mortali colebãt Deũ qualitercumque eis placebat, vnde & Iacob proprio voto ſe obligauit ad ſpecialem cultũ, vt habetur Geneſ. 28. ergo etiam modo nullus Dei cultus eſt pnicioſus.

¶ 3 Præterea. Nihil pernicioſum in Eccleſia ſuſtinetũ, ſuſtinet autẽ Eccleſia diuerſos ritus colendi Deũ: vnde *Greg. ſcribit Aug. epiſcopo Angelorum proponenti, ꝙ ſunt diuerſæ Eccleſiarum conſuetudines in miſſarũ celebratione. Mihi, inquit placet, vt ſiue in Romanis ſiue in Galliarum partibus, ſeu in qualibet Eccleſia aliquid inueneris, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicite eligas. ergo nullus modus colẽdi Deum eſt pernitioſus.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in epiſt. ad Hieron.* & habetũ in gloſ. ad Gala. 2. Quod legalia obſeruata poſt veritatem euangelij diuulgatam, ſunt mortifera, & tamen legalia ad cultum Dei pertinent. ergo in cultu Dei poteſt eſſe aliquid mortiferum.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut* Aug. dicit in lib. contra mẽdacium. Mendacium maxime pnitioſum eſt, quod fit in his, quæ ad chriſtianam religionem pertinent. Eſt autem mendacium cũ aliquis exterius ſignificat contrarium veritati. Sicut autem ſignificatur aliquid verbo, ita etiam ſignificatur aliquid facto, & in tali ſignificationẽ facti conſiſtit exterior religionis cultus, vt ex ſupra* dictis patet, & ideo ſi per cultũ exteriorem aliquid falſum ſignificetur, erit cultus pnicioſus. Hoc autem contingit dupliciter. Vno quidem modo, ex parte rei ſignificatæ, a qua diſcordat ſignificatio cultus, & hoc modo tempore nouæ legis, peractis iam Chriſti myſteriis, pnicioſum eſt vti cæremonijs veteris legis, quibus Chriſti myſteria figurabantur futura, ſicut etiã pernicioſum eſſet, ſi quis nõ cõfiteretur Chriſtum eſſe paſſum. Alio modo, poteſt contingere falſitas in exteriori cultu ex parte colẽtis, & hoc præcipue in cultu cõi, qui per miniſtros exhibetur in perſona totius Eccleſiæ. Sicut enim falſarius eſſet, qui aliqua proponeret ex parte alicuius, quę non eſſent ei commiſſa, ita vitiũ falſitatis incurrit, qui ex parte Eccleſię cultũ exhibet Deo contra modum diuina authoritate ab Eccleſia conſtitutum, & in Eccleſia cõſuetum. Vnde Amb. dicit. Indignus eſt, q aliter celebrat myſterium, quam Chriſtus tradidit. Et ꝓpter hoc etiam* gl. dicit ad Coloſſ. 2. ꝙ ſupſtitio eſt, quando traditioni humanæ religionis nomen applicatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd cũ Deus ſit veritas, illi inuocant Deum, qui in ſpiritu, & veritate eum colunt, vt dicitur Io. 4. Et ideo cultus cõtinens falſitatem, nõ pertinet ꝓprie ad Dei inuocationem, quæ ſaluat.

Ad secundum dicendũ, quòd ante tempus legis iuſti per interiorẽ inſtinctum inſtruebantur de modo colẽdi Deum, quos alii ſequebantur. Poſtmodum vero exterioribus præceptis circa hoc homines ſunt inſtructi, quæ præterire peſtiferum eſt.

Ad tertium dicendum, quod diuerſæ conſuetudines Eccleſię in cultu diuino in nullo veritati repugnãt, & ideo ſunt ſeruãdæ, & eas præterire illicitum eſt.

Articvlvs II.

Vtrum in cultu Dei poſſit eſſe aliquid ſuperfluum.

Ad secundum ſic procedit. Videtur ꝙ in cultu Dei non poſſit eſſe aliqd ſupfluum. Dicitur enim Eccleſ. 43. Glorificãtes Deũ quãtũcũq; poteritis, ſuperualebit adhuc: ſed cultus diuinus ordinatur ad Deũ glorificandum. ergo nihil ſuper

¶In ſequenti vero art. ſuperfluitatẽ dicit, quãdo eſt cultus ꝑter, vel contra conſtitutionẽ, ſeu conſuetudinem Eccleſiæ. Per ſpice igitũ differẽtiã inter cõtra, & præter. Illud pnicioſum, hoc ſuperfluũ conſtituit. Illud contrariatũ veritati, & iõ pernicioſum: hoc vtilitati, & ideo minus malum, & eſt veniale, licet poſſit eſſe mortale ꝑp contẽptum, vel ꝑceptum. Et ideo admiſcetur in litera ſequentis art. ly contra conſuetudinem cõmunẽ. Tertio, ꝙ falſitas iſta habet locũ & in cultu cõmuni, & in cultu ſingulari. Et propterea in litera non dicitur, Et hoc in cultu communi, ſed dicitur. Et hoc præcipue in cultu communi, Inſinuãs per ly præcipue, ꝙ hoc etiam poteſt habere locum in cultu ſingulari, puta, in ieiunio, vel ratione ſingulari non impoſita ab Eccleſia, vt ſi quis contra modum Eccleſiæ ieiunaret in Dominica, aut oraret, ſic in ꝓpria pſona, ꝙ nihil ad Eccleſiã, cum quilibet ſit pars Eccleſiæ, & in ꝑſona Eccleſiæ præceptũ habeat orandi à Domino, dicẽte. Orabitis. Pater noſter, Panẽ noſtrum. Dimitte nobis &c. Ad falſitatẽ communis cultus ex parte colentis nõ ſolum ſpectat ſi ſacramenta contra Eccleſiæ ritum celebrẽtur, vt habes 26. q. 5. cap. Quicumque ſed etiã reducitur, ſi miracula falſa quis prædicet, aut docendo ſcribat. Prædicatores namque & doctores in perſona Eccleſiæ dicere, & prædicare conſtat. Nec excuſantur quacũq; pia intentione a pernicioſo cultu, quia, quantum in ſe eſt, fidem Chriſti euacuant veritate.

1. ad Cor. 11. ſuper illud Quicũque ederit panẽ, to. 5.

† Eſt gloſſ. Ambro. circa. fin. commen. col. capit. 2. to. 5.

499

Super. q. 81. arti. 5. ad 1. Et q. 92. ar. 1. cor. & ad 3. Et infra q. 104. art. 2. ad 2.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ tertię Artic. ſecundũ.

In 2. eiuſdem q. ar. vide in litera reſolutionẽ ſuperfluitatis, ſ. quia in exterioribus ſolũ conſiſtẽs, ad interiorẽ eſt Dei cultum nõ pertinet. Cum.n. cultus exterior ad interiorẽ ordinetur, ſi aliquis extra fiat cultus, qui ad interiorẽ nõ ordinetur, ſuperfluus eſt. Et quia ad interiorẽ Dei cultum nõ recte ordinatur.

natur, quod præter Eccleſiæ inſtitutioné aut conſuetudinem fit, ideo, dato, quod aliquis præter Eccleſiæ morem ad interiorem deuotionem intenderet noua ordinare, ſuperfluitatis vitio non caret, & exterius tantum colit: nam interius peccat, ab Eccleſiæ regula declinans, Quale autem peccatum committatur in huiuſmodi ſuperfluitate, quæ inter ſuperſtitiones numeratur, in litera non exprimitur. Eſt tamen communiter veniale, niſi contemptus eccleſiaſticæ diſciplinæ, aut interioris cultus adſit, quia non eſt ibi perfecta ſuperſtitionis ratio. Nec tamen leue habendum eſt peccatũ hoc, quoniam infra ſuperſtitionis latitudinem continetur, quæ diuino opponitur cultui. Omne autem peccatum in his, quę Dei ſunt magnũ eſſe conſtat.

Enchir. c. 3. tom. 3.

Lib. 2. ca. 18. in me. to. 3

fluum in eo poteſt eſſe.

¶ 2 Præterea. Exterior cultus eſt profeſſio quædam cultus interioris, quo Deus colitur fide, ſpe, & charitate, vt Aug. dicit* in Enchirid. ſed in fide, ſpe, & charitate nõ poteſt eſſe aliquid ſuperfluum. ergo neque in diuino cultu.

¶ 3 Præterea. Ad diuinum, cultum pertinet, vt ea Deo exhibeamus, quæ a Deo accepimus, ſed omnia noſtra a Deo accepim', ergo ſi totum quicquid poſſumus, facimus ad Dei reuerentiam, nihil ſuperfluum erit in diuino cultu.

SED CONTRA eſt, qđ Auguſt. dicit* in 2. de doct. Chriſt. ꝙ bonus, veruſq; chriſtianus eti in literis ſacris ſuperſtitioſa figmenta repudiat, ſed per ſacras literas Deus colendus oſtenditur. ergo etiam in cultu diuino poteſt eſſe ſuperſtitio ex aliqua ſuperfluitate.

RESPONDEO Dicendũ, quod aliquid dicitur ſuperfluum dupliciter. Vno modo, ſecundum abſolutam quantitatem: & ſecundum hoc non poteſt eſſe aliquid ſuperfluum in diuino cultu, quia nihil poteſt homo facere, quod non ſit minus eo, quod Deo debet. Alio modo poteſt eſſe aliqd ſuperfluũ ſecundum quantitatem proportionis, quia ſcilicet non eſt fini proportionatum. Finis autem diuini cultus eſt, vt homo Deo det gloriam, & ei ſe ſubiiciat mente, & corpore, & ideo quicquid homo faciat quod pertinet ad Dei gloriam, & ad hoc, ꝙ mens hominis Deo ſubiiciatur, & etiam corpus per moderatam refrænationem concupiſcentiarum, ſecundum Dei, & Eccleſiæ ordinationem, & conſuetudiné eorum, quibus homo conuiuit, non eſt ſuperfluum in diuino cultu. Si autem aliquid ſit, quod quantum eſt de ſe, non pertinet ad Dei gloriam, neque ad hoc, quod mens hominis feratur in Deum, aut, quod carnis concupiſcentiæ moderate refrenantur: aut etiam ſi ſit præter Dei, & Eccleſiæ inſtitutionem, vel contra conſuetudinem communem, quæ ſecundum* Augu. pro lege habenda, eſt, totum hoc reputandum eſt ſuperfluum, & ſuperſtitioſum, quia in exterioribus ſolum conſiſtens, ad interiorem Dei cultum non pertinet. Vnde* Auguſt. in lib. de vera religione, inducit, qđ dicitur Lu. 17. Regnum Dei intra vos eſt, loquitur cõtra ſuperſticioſos, qui ſcilicet exterioribus principalem curam impendunt.

*In epiſt. 86. parũ à princip. to. 2. Et de Eccl. dogma. ca. 21. Ca. 3. à medio, tom. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in ipſa Dei glorificatione implicatur, quod id quod fit, pertineat ad Dei gloriam, per quod excluditur ſuperſtitionis ſuperfluitas.

AD SECVNDVM dicendum, quod per fidem ſpem, & charitatem, anima ſubiicitur Deo, vnde in eis non poteſt eſſe aliquid ſuperfluum. Aliud autem eſt de exterioribus actibus, qui quãdoque ad hæc non pertinent.

AD TERTIVM dicendum, quod ratio illa procedit de ſuperfluo, quantum ad quantitatem abſolutam.

QVAESTIO XCIIII.

De idolatria, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt idolatria.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum idolatria ſit ſpecies ſuperſtitionis.

¶ Secũdo, Vtrum ſit peccatum.

¶ Tertio, Vtrum ſit grauiſsimũ peccatorum.

¶ Quarto, De cã huius peccati. Vtrũ aũt cum idolatris ſit cõmunicãdum, dictum eſt ſupra cum de infidelitate ageretur.

ARTICVLVS I.

Vtrum idolatria recte ponatur ſpecies ſuperſtitionis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ idolatria nõ ponat̃ recte ſpecies ſupſtitionis. Sicut. n. hæretici ſunt infideles ita & idolatræ, ſed hæreſis eſt ſpecies infidelitatis, vt ſupra* habitum eſt. ergo & idolatria, nõ autem ſuperſtitionis.

¶ 2 Præter. Latria ptinet ad virtutem religonis, cui opponitur ſuperſtitio, ſed idolatria uidet̃ vniuoce dici cũ ea latria, quæ ad veram religionem pertinet. Sicut. n. appetitus falſæ beatitudinis cum appetitu veræ beatitudinis vniuoce dicitur, ita cultus falſorũ Deorum, qui dicitur idolatria, vniuoce videtur dici cũ cultu veri Dei, q eſt latria veræ religionis. ergo idolatria nõ eſt ſpẽs ſupſtitionis.

¶ 3 Preterea. Illud qđ nihil eſt, nõ põt eſſe alicuius generis ſpecies, ſed idolatria nihil eſſe videtur. dicit enim Apo. 1. ad Cor. 8. Scimus quia nihil eſt idolum in mundo. & infra 10. Quid ergo? dico quod idolis immolatum ſit aliquid, aut ꝙ idolum ſit aliquid? quaſi dicat non: immolare autem idolis proprie ad idolatriam pertinet. ergo idolatria, quaſi nihil exiſtens, nõ poteſt eſſe ſuperſtitionis ſpecies.

¶ 4 Preter. Ad ſuperſtitioné pertinet exhibere cultum diuinũ, cui nõ debetur, ſed cultus diuinus ſicut non debet̃ idolis, ita nec alijs creaturis, vnde ad Ro. 1. Quidam vituperãtur de hoc, ꝙ coluerũt, & ſeruierunt potius creaturis, q̃ creatori. ergo incõueniẽter huiuſdi ſuperſtitionis ſpecies idolatria

Super quæſtionis nonageſimęquartæ Articul. primum.

IN arti. 1. q. 94. nota duo pro claritate literæ. Primo, ꝙ cum circa principium corporis articuli dicit̃, Huiuſmodi aũt cult' diuinus, ſicut creaturę inſenſibili exhibébatur &c. immo etiã econuerſo &c. Senſus eſt, quod ſicut exhibẽdo ſenſibilia ſacrificia inſenſibili creaturæ aſcendebãt à ſenſibilibus ad inſenſibilia, ita cultũ exhibendo idolis, deſcẽdebãt ab inſenſibilibus rebus repræſentatis, vel occultatis, ad ſenſibilia idola, ita vt idolis ipſis cult' exhiberet̃ diuerſimode tñ, vt in litera ſubiũgitur. Secundo, ꝙ cum narrat opinio de mũdo animato, ly ſicut hõ dicit̃ ſapiẽs pp animã, non pp corpus referẽdũ eſt ad ly, qui dã vero æſtimabant totum mundum eſſe verum Deũ, non pp corporalé ſubſtantiã ſed pp animam. Ita ꝙ ſenſus eſt, ꝙ ſicut dicimus, Homo eſt ſapiẽs, ita illi dicebãt, Mundus eſt Deus & vtrumque. n. dicitur de toto ratione partis, ſ. animæ. Et quia mundum dicebant Deũ; quælibet pars mũdi erat pars Dei, quamuis non deitatis, ſicut quælibet pars hominis ẽ pars ſapientis, quamuis non ſapientiæ. Ideo cuilibet parti mundi cultum exhibebãt tanquam parti totius ſubiecti deitatis: Quemadmodum aliquis veneratur manus viri ſapientis, tanquam partem totius ſubiecti animæ ſapientis.

500 3. diſ. 9. q. 1 ar. 1. q. 3. a. 3. Et 3. contra ca. 1ac

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli dubium occurrit, An chriſtianus committens actum idolatriæ, ſalua integre interiori fide, incurrat penas cenſurarum eccleſiaſticarum in foro conſciẽtiæ, ita ꝙ in veritate, & non ſolum in foro exteriori ſic ex communi

communicatus. Et eſt ratio dubij, quia cenſuræ ſunt latæ contra hæreticos. In caſu autem propoſito nulla eſt infidelitas in anima ſecũdum veritatem. ergo nõ incurruntur in foro conſcientiæ huiuſmodi cenſuræ. Et confirmatur. quia ſicut dicens non ex intentione infideli ſed ioco verba hæretica puta, quod mortuo corpore eſt mortua etiam anima non eſt excommunicatus: ita dicens ficto cultus, & non ex intẽtione idolum eſſe Deum non eſt excõmunicatus. Pro parte autem affirmatiua eſt, quia talis eſt vere apoſtata, ac per hoc excommunicatus.

q.92.art.1.

q.81.art.2.

¶Ad euidentiam huius ſciendum eſt, ꝙ dupliciter contingit aliquem actũ humanum ꝑnitioſum exercere, ſ. ex animo affecto illo vitio, vt ſi q̃s ex auaritia furetur, ex luxuria fornicetur ex infidelitate neget Chriſtum, ex interiori idolatria offerat extra ſacrificium idolis: & de iſtis nulla eſt q̃ſtio. Alio modo contingit fieri ex animo refutante ſecundum ſe illud crimen, ſed propter alium affectum conſentiente in actum exteriorem ꝑnitioſum, vt ſi mulier exoſam habens libidinem, timore ꝑmittat ſe cognoſci. Et ſimiliter homo exoſũ habens furtum, compulſus à domino, conſentit in exteriorem actum furti. Et ſimiliter retinens perfectam intus fidem, timore victus, conſentit in exteriorem actum negandi fidem, vt fecit Petrus, aut deſpiciens idola in mente ſua, timore, vt Marcellinus, thura exterius offerat idolis. Aut amore populari idem faciat, vt Seneca. Et de huiuſmodi eſt quæſtio præſens, & iam ex datis exemplis, poteſt patere ſolutio quæſtionis, q̃d quemadmodum non excuſatur in foro cõſciẽtiæ a furto, fornicatione, negatione

Lib.8.ca.23. tom.5.

nominatur, ſed deberet potius nominari latria creaturæ.

A SED CONTRA eſt, quod Act. 17. dicitur, quod Paulus cum Athenis expectaret, incitabatur ſpiritus eius in ipſo, videns idolatriæ deditam ciuitatem. & poſtea dixit. Viri Athenienſes, per omnia quaſi ſuperſtitioſos vos video. ergo idolatria ad ſuperſtitionem pertinet.

RESPONDEO Dicẽdum, quod ſicut ſupra dictum* eſt, ad ſuperſtitionem pertinet excedere debitum modum diuini cultus. B Quod quidem præcipue fit, quando diuinus cultus exhibetur, cui nõ debet exhiberi: debet autem exhiberi ſoli ſummo Deo, ſcilicet increato, vt ſupra* habitum eſt, cum de religione ageretur, & ideo cuicũque creaturæ diuinus cultus exhibeatur, ſuperſtitioſum eſt. Huiuſmodi autem cultus diuinus ſicut creaturæ inſenſibili exhibebatur per aliqua ſenſibilia ſigna, puta, ſacrificia, ludos, & alia hmõi, ita etiã exhibebatur creaturę cõuerſo rep̃ſentate per aliquam ſenſibilem formam ſeu figuram, quæ idolum dicitur. C Diuerſimode tamen cultus diuinus idolis exhibebatur Quidam enim per quandam nefariam artem imagines quaſdam conſtruebant, quæ virtute dæmonum aliquos certos effectus habebant, vnde putabãt in ipſis imaginibus eſſe aliquid diuinitatis, & per conſequens, quod diuinus cultus eis deberetur. Et hæc fuit opinio Hermetis Triſmegiſti, vt Au. *dicit in 8. de ciui. Dei. D Alij vero non exhibebant cultum diuinitatis ipſis imaginibus, ſed creaturis quarum erant imagines, & vtrumque horum tangit Apoſt. ad Romano. 1. Nam quantum ad primum dicit. Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis, corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium. Quantum autem ad ſecundum ſubdit. Coluerunt, & ſeruierunt potius creaturæ, quam creatori. Horum tamen fuit triplex opinio. Quidã enim æſtimabant quoſdam homines Deos fuiſſe, quos per eorum imagines colebant, ſicut Iouem, Mercurium, & alios huiuſmodi. Quidam vero æſtimabant totum mũdum eſſe vnum Deum non propter corporalem ſubſtantiam, ſed propter animam, quam Deum eſſe credebant, dicentes Deum nihil aliud eſſe, quam animam motu, & ratione mundum gubernantem, ſicut homo dicitur ſapiens propter animam, non propter corpus. Vnde putabant toti mundo, & omnibus partibus eius eſſe cultum diuinitatis exhibendum, cœlo, aeri, aquę, & omnibus huiuſmodi partibus, & ad hæc referebant nomina, & imagines ſuorum Deorum, ſicut Varro dicebat, vt narrat* Auguſ. in 7. de ciuit. Dei. Alij vero ſcilicet Platonici, poſuerunt vnum eſſe ſummũ Deum cauſam omniũ, poſt quẽ ponebant eſſe ſubſtãtias quaſdam ſpirituales à ſummo DEO creatas, quas Deos nominabãt, participatione ſcilicet diuinitatis, nos autẽ eos angelos dicimus, poſt quos ponebant animas cæleſtiũ corporum, & ſub his dæmones, quos dicebant eſſe aerea quædam animalia, & ſub his ponebant animas hominum, quas per virtutis meritum ad Deorum, uel dæmonum ſocietatem aſſumi credebant, & his omnibus cultum diuinitatis exhibebant, vt Aug. *narrat in 18. de ciui. Dei. Has autem duas vltimas opiniones dicebant pertinere ad phyſicam theologicã, quam philoſophi cõſiderabant in mundo, & docebant in ſcholis. Aliam vero de cultu hominum, dicebãt pertinere ad theologiam fabularem; quæ ſecũdum figmenta poetarum repræſentabatur in theatris. Aliam vero opinionem de imaginibus, dicebãt pertinere ad ciuilem theologiam, quæ per Põtificem celebrabatur in tẽplis. Omnia autem hæc ad ſuperſtitionem idolatriæ pertinebant, vnde Aug. dicit* in 2. de doct. chriſt. Superſtitioſum eſt, quicquid inſtitutum ab hominibus eſt ad facienda, & colenda idola, vel pertinens ad colendum, ſicut Deum, creaturam partemue vllam creaturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut religio nõ eſt fides, ſed fidei ꝓteſtatio per aliqua exteriora ſigna: ita ſuperſtitio eſt quędã infidelitatis ꝓteſtatio per exteriorem cultum, quam quidẽ proteſtationem nomen idolatriæ ſignificat, nõ autem nomen hæreſis, ſed ſolum falſam opinionem. E Et ideo hæreſis eſt, ſpecies infidelitatis, ſed idolatria eſt ſpecies ſuperſtitionis.

AD SECVNDVM dicendũ, quod nomen latriæ dupliciter poteſt accipi. Vno enim mõ ſignificat humanum actum ad cultum Dei pertinentem, & ſecundum hoc non variatur ſignificatio huius nominis latria, cuicumque exhibeatur, quia illud cui exhibetur, non cadit ſecundum hoc in eius diffinitione. Et ſecundum hoc latria vniuoce dicetur, ſecun

fidei, & idolatria que ex alieno affectu hos actus ꝑnitioſos exterius committit, quia volũtarie committit actus exteriores taliũ vitiorum, ita non excuſatur in foro cõſcientiæ ab eccleſiaſticis cenſuris latis cõtra cõmittentes talia crimina: ita ꝙ ſi eſſet lata excõmunicationis ſentẽtia cõtra fures ille qui in ſolũ exteriorem actum furti cõſentiendo, furatus eſt, proculdubio eſſet excommunicatus in foro conſcientiæ, quia voluntarie furtum commiſit. Similiter Chriſtianus ille, qui in ſolũ exteriorem actum negãdi fidem conſenſit, eſt in foro conſcientiæ excõmunicatus, q̃a voluntarie conſenſit in actum infidelitatis & illum exercuit negãdo Chriſtũ verbo, vt Petrus fecit. Et ſimiliter qui ſolũ actum idolatriæ exterius commiſit, excommunicatus eſt in foro conſcientiæ: q̃a actũ infidelitatis, & apoſtaſiæ voluntarie exercuit. Eſt enim idolatria ex proprio genere infidelitatis ꝓteſtatio, vt in hac litera dicitur. Et omnium horum, & ſimiliũ cõmunis ratio eſt, quia ille in foro conſcientiæ eſt idolatra fur &c. Non. n. ſolum dicitur in foro cõſcientiæ fur, aut idolatra qui ex affectu furti, aut idolatriæ furat, aut idola colit, ſed etiam qui voluntarie exercet exteriorem actum furti aut idolatriæ. Cõcurrunt. n. tunc ad hanc denominationẽ & actus exterior & actus interior: quamuis actus interior videat` quaſi extraneus ab exteriori. Et per hoc patet reſponſio ad primam obiectionem in oppoſitum dicendo, quod hic eſt infidelitas exterior voluntaria. Et quia actus voluntatis quo conſentit in actum exteriorem ad eandẽ ſpeciẽ ſpectat, in qua eſt actus exterior, ideo in hoc dicto,

Lib.7.ca.16. & ca.6.to.5.

Lib.18.c.14. tom.5.

Lib.2.ca.20. in princip. tom.3.

[Vo]lo ſcilicet, Infidelitas exterior voluntaria includit interior voluntatis actus infidelitatis, ac per hoc voluntarie negans Chriſtū ſolo verbo, non ſolū extra ſed & intus, eſt quodammodo infidelis, quãuis abſolute non ſit intus infidelis.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod dicens, cognoſcẽdo quod dicit, verba cõtra fidem ſerio, ꝓculdubio eſt excommunicatus, vt dictum eſt. Dicens autẽ ioco, excõmunicatus nõ eſt: quia non dicit illa verba, vt ſunt verba infidelitatis, grauiſſime tñ peccat.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ quartæ Articul. ſecundum & tertium.

IN arti. 2. & 3. ſimul q. eiuſdem. 94. dubia duo occurrunt. Alterum de comparatione idolatræ exterioris tantum voluntarie ad infidelitatem. Alterum, de comparatione idolatriæ ad omnia alia crimina. Eſt autem ratio primi dubij, quia videtur quod infidelitas interior, ſit peccatum grauius quam mendacium pernicioſum, quo quis non ex animo colit idola, vt Seneca, aut Marcellinus. In oppoſitum autem eſt authoritas Aug. in litera 2. articuli allata, dicentis de Seneca, quod eo damnabilius colebat idola, quo illa, quæ mendaciter agebat, ſic ageret, vt eum populus veraciter agere exiſtimaret. Et in litera tertij articuli in reſponſione ad primum dicitur, quod infidelitatem grauius eſſe peccatum arguebat, defendendo contrarium. Si vero ſit exterior tantum idolatria abſque interiori infidelitate, additur culpæ falſitatis, quaſi culpa falſitatis, æquetur infidelitati interiori.

501 ¶ Contra. ea pit. 100.

¶ Secundi autem dubij rõ eſt, quia odium Dei ex genere ſuo

dum hoc, quòd pertinet ad verã religionem, & ſecundum quod pertinet ad idolatriam. Sicut ſolutio tributi vniuoce dicitur ſiue exhibeatur vero regi, ſiue falſo. Alio modo accipitur latria prout eſt idem religioni: & ſic cũ ſit virtus, de ratione eius eſt, qđ cultus diuinus exhibeatur ei, cui debet exhiberi, & ſecundum hoc latria æquiuoce dicitur de latria veræ religionis, & de idolatria. Sicut prudentia æquoce dicitur de prudentia quæ eſt virtus, & de prudẽtia quæ eſt carnis.

Ad tertium dicendum, quod Apoſtolus intelligit idolũ nihil eſſe in mundo, quia imagines illæ, que idola dicebantur, nõ erant animatæ, aut aliquam virtutem diuinitatis habentes, ſicut Hermes ponebat, quaſi eſſet aliquid compoſitum ex ſpiritu & corpore. Et ſimiliter intelligendũ eſt, quod idolis nõ eſt aliquid immolatum, quia per huiuſmodi immolationem carnes immolatitiæ aliquam ſanctificationem non cõſequebantur, vt Gentiles putabãt neque aliquam immunditiam, vt putabant Iudæi.

Ad quartum dicendum, quòd ex communi cõſuetudine, qua creaturas quaſcunque colebant Gentiles ſub quibuſdã imaginibus, impoſitũ eſt hoc nomen idolatria ad ſignificandum quemcunque cultum creaturæ, etiam ſi ſine imaginibus fieret.

Articvlvs II.

Vtrum idolatria ſit peccatum.

AD ſecvndvm ſic ꝓceditur. Videtur qđ idolatria non ſit peccatum. Nihil enim eſt peccatum, quod vera fides in cultũ Dei aſſumit, ſed vera fides imagines quaſdam aſſumit ad diuinum cultum. Nam & in tabernaculo erant imagines Cherubin, vt legitur Exo. 25. & in Eccleſia quædam imagines ponuntur, quas fideles adorãt. ergo idolatria, ſecundum quam idola adorantur, non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Cuilibet ſuperiori eſt reuerentia exhibenda, ſed angeli, & animæ ſanctorum ſunt nobis ſuperiores. ergo ſi eis exhibeat̃ reuerentia per aliquem cultum vel ſacrificiorum, vel aliquorum huiuſmodi, non erit peccatum.

¶ 3 Præt. Summus Deus interiori cultu mentis eſt colendus, ſecundum illud Ioan. 4. Deum oportet adorare in ſpiritu & veritate. Et

F Auguſtinus dicit* in Enchiridio, qđ Deus colitur, fide, ſpe, & charitate, poteſt autem cõtingere ꝙ aliquis exterius idola colat, interius tamen a vera fide non diſcedat. ergo videtur quod ſine præiudicio diuini cultus poſſit aliquis exterius idola colere.

Sed contra eſt, quod Exod. 20. dicitur. Nõ adorabis ea ſcilicet exterius, neque coles, ſcilicet interius, vt glo. exponit, & loquitur de ſculptilibus, & imaginibus. ergo peccatum eſt idolis exteriorem, vel interiorem cultum exhibere.

G Respondeo. Dicendũ, ꝙ circa hoc aliqui dupliciter errauerunt. Quidam putauerunt, quod offerre ſacrificiũ, & alia ad latriã pertinentia non ſolum ſummo Deo, ſed etiam alijs ſupradictis eſſet debitum, & per ſe bonum, eo quod cuilibet ſuperiori naturæ diuinam reuerentiam exhibendam putant, quaſi Deo propinquiori, ſed hoc irrationabiliter dicitur. H Nam etſi omnes ſuperiores reuereri debeamus, non tamẽ eadem reuerentia omnibus debetur, ſed aliqđ ſpeciale ſummo Deo debetur, qui ſingulari ratione omnes excellit, & hoc eſt latriæ cultus. Nec poteſt dici, ſicut quidam putauerunt, hæc viſibilia ſacrificia dijs aliis congruere, illi vero ſummo Deo tanquã meliori meliora ſcilicet puræ mentis officia, quia vt Auguſtinus dicit in 10.* Ciuit. Dei, exteriora ſacrificia ita ſunt ſi I gna interiorum, ſicut verba ſonantia ſigna ſunt rerum. Quocirca, ſicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus ſignificantes voces, cui tamen res ipſas in corde quas ſignificãmus, offerimus, ita ſacrificantes nõ alteri viſibile ſacrificium offerẽdum eſſe nouerimus, quàm ei, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificiũ nosipſi eſſe debemus. Alii vero æſtimauerunt latriæ cultum exteriorem non eſſe idolis exhibendum tanquã per ſe bonum, aut opportu- K num, ſed tanquam vulgari cõſuetudini conſonum, vt Auguſtinus in* 6, de Ciuitate Dei, introducit Senecam dicẽtem, Sic, inquit adorabimus, vt & meminerimus huiuſmodi cultum magis ad morẽ quam ad rem pertinere. Et in lib. de* vera religione, Aug. dicit non eſſe religionẽ a Philoſophis, quæ ſedam, qui eadẽ ſacra recipiebãt cum populis, & de ſuorum deorũ natura, ac ſummo bono diuerſas contrariaſque ſententias in ſcholis perſonabant. Et hunc etiam errorem ſecuti ſunt quidã hæretici

eſt grauius peccatum quã idolatria, q. a di. 1. chi. c. 13. tomo 3. recte opponitur amori Dei in ſeipſo. Idolatria autem opponitur exteriori cultui ipſius Dei, & odium Dei tollit, quantum ex ſe eſt, diuinum eſſe, idolatria minuit. Odium Dei annullat Deũ, idolatria æqualẽ illi dat: vnde ex genere ſuo odiũ Dei grauius eſt quocunque alio. Et augetur dubium, quia author in litera in primo argumento tertij articuli tangit hanc difficultatem de odio, infidelitate, & deſperatione, & ſoluendo pertranſit.

¶ In oppoſitum autẽ eſt authoritas literæ.

¶ Ad hæc dubia retrogrado ordine dicendũ eſt: q a primum eſt de ſpecie, ſm de genere, vt doctrina ordinata ſit a magis communi ad minus cõmune. Sciendũ eſt igitur ꝙ comparatio hoc in loco ſit inter peccata ſecũdum ſua genera, ut ex pluribus locis tertij articuli apparet. Et qm̃ diuerſorum generũ peccata cõtingit ſe habere ex additione, ut. ſ. unũ includatur in altero, quãuis non ecõuerſo, id circo quãdo comparatio ſit inter peccatum ex additione ſe habens ad aliud & reliquum ſecundum ſe ſolum, facilis eſt comparatio: quoniam conſtat, quod includens eſt grauius incluſo, nec propter hoc mouenda eſſet ſolemnis quæſtio. Sic autem eſt in propoſito, quia idolatria, ſecundum ſuũ genus, claudit in ſe infidelitatem & odiũ Dei, quoniã vtriuſq; proteſtatio eſt. Colens namque idola, quantum in ſe eſt, tollit a Deo ſuam ſingularem excellentiam, qua ſolus eſt Deus, hæc eſt autem ſua deitas, quod ad odium Dei ſpectat, & negat huiuſmodi ſingularitatem, quod ad infidelitatem ſpectat, ac per hoc grauius peccatum illis ſecundum ſe eſt,

Lib. 10. c. 19. circa princ. tom. 5.

Lib. 6. ca. 10. tom. 5.

Capit. 5. in prin. tom. 1.

ſir eſt. Et propterea author, qui non mouit q̃onem de idolatria in reſpectu ad iſta, ſed vniuerſaliter reſpectu ad omnia peccata, pertranſiuit facile in reſponſione ad primũ tertij articuli, materiam iſtam tanquam claram.

¶ Ad obiectionẽ aũt in oppoſitum dr̃, q̃ aliud eſt comparare peccata ſm̃ ſua genera, & aliud comparare peccatum unius generis ad ſummitatem alterius generis, vt in argumẽto fit comparando idolatriam ad ſummum odiũ Dei, puta, quo quis vellet Deum totaliter non eſſe. Huic enim ſummo oportet e regiõe ponere aliud ſummũ puta, idolatriã ex tali odio, & ſic idolatria inueniretur grauior.

Lib. 6. ca. 10. in ſuo. to. 5.

¶ Ad primum aũt dubium dr̃, quia idolatria tm̃ exterior eſt etiam proteſtatio infidelitatis, & odij Dei, ideo retinet grauitatem ſui generis, ac p hoc eſt grauior ſm̃ ſuum genus infidelitate, & odio Dei. Et includit pręter ſui generis grauitatẽ, grauitatem mendacij pernicioſi, & propterea ab Aug damnabilior dicitur, & ab authore ſuſtinetur: & non dr̃ in litera, quòd tale mendacium adæquetur, aut excedat infidelitatem interiorẽ: ſed vt dictum eſt: declaratur quid idolatriæ exteriori ſecundum ſe conueniat. ſ. q̃ præſupponat infidelitatem interius: ac per hoc etiam ſi interior deſit infidelitas: exterior tamen quã idolatria ex proprio genere ex hoc: quòd eſt interioris infidelitatis proteſtatio: habet: non amittit. Cũ his tamen ſtat: quod ex parte peccantis grauius peccatum ſit deliberare intus negare fidem Chriſti: & intus odio habere Deum: quam voluntarie extra tantum idola colere; quoniã in peccatis intus maior deordinatio ipſius peccantis inueniretur.

3. par. q6. 25. arti. 3.

In corp. art.

502

2. 2. q6. 102. art. 3. ad 11.

Et mal. q. 1. art. 10.

Lib 8. ca. 10. circa princ.

aſſerẽtes non eſſe periculoſum, ſi quis perſecutionis tempore deprehenſus, exterius idola colat, dum tamen fidem in mente ſeruet: ſed hoc apparet manifeſte falſum. Nam cum exterior cultus ſit ſignum interioris cultus, ſicut eſt pernicioſum mendacium, ſi quis verbis aſſerat contrarium eius, quod per veram fidem tenet in corde, ita etiam eſt pernicioſa falſitas, ſi quis exteriorem cultum exhibeat alicui contra id, quod ſẽtit in mente. Vnde Auguſti. dicit contra Senecam in 6.* de ciui. Dei q̃ eo damnabilius colebat idola, quo illa quæ mendaciter agebat, ſic ageret, vt eum populus veraciter agere exiſtimaret.

Ad primum ergo dicendum quòd neque in veteris legis tabernaculo, ſeu templo, neque etiam nunc, imagines in Eccleſia inſtituuntur: vt eis cultus latriæ exhibeatur, ſed ad quandam ſignificationem, vt per huiuſmodi imagines mentibus hominum imprimatur, & confirmetur fides de excellentia angelorũ, & ſanctorum; ſecus autem de imagine Chriſti, cui ratione diuinitatis latria debetur vt dicetur* in Tertio.

Ad secundum & tertium patet reſponſio per ea, quæ dicta* ſunt.

Articulus III.

Vtrum idolatria ſit grauiſſimum peccatorum.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur q̃ idolatria nõ ſit grauiſſimũ peccatorum. Peſſimum enim opponitur optimo, vt dicitur* 8. Ethic. ſed cultus interior, qui cõſiſtit in fide, ſpe, & charitate, eſt melior, quã cultus exterior, ergo infidelitas, deſperatio, & odium Dei, quę opponuntur cultui interiori, ſunt grauiora peccata, quam idolatria, quæ opponitur cultui exteriori.

¶ 2 Præ. Tanto aliquod peccatum grauius eſt, quanto magis eſt contra Deum, ſed directius aliquis videtur cõtra Deum agere blaſphemando, vel fidem impugnando, quam cultum Dei alij exhibendo quod ptinet ad idolatriam. ergo blaſphemia, vel impugnatio fidei, eſt grauius peccatum, quam idolatria.

¶ 3 Præt. Minora mala maioribus malis puniri videntur, ſed peccatũ idolatriæ punitum eſt peccato cõtra naturam, vt dicitur ad Rom. 1. ergo peccatum cõtra naturam eſt grauius peccato idolatriæ.

A ¶ 4 Præterea. Auguſtin. * dicit 10. contra Fauſtum Neque vos, ſcilicet Manichæos, paganos dicimus, aut ſchiſma paganorum, ſed cum eis habere quandam ſimilitudinem, eo quod multos colatis Deos. Verum in hoc eſſe eis longe deteriores, quod illi ea colunt, quæ ſunt, ſed pro diis colenda nõ ſunt, vos autem ea colitis, quæ omnino non ſunt. ergo vitium hæreticæ prauitatis eſt grauius, quam idolatria. Li. 10. contra Fauſt. c. 5. & 9. circa principium, tomo 6.

¶ 5 Præte. Super illud ad Galat. 4. Quomodo conuertimini iterum ad infirma, & egena elementa, dicit gl. Hieron. Legis* obſeruantia, cui dediti tunc erant, erat peccatum pene par ſeruituti idolorum, cui ante conuerſionem vacauerant. non ergo peccatum idolatriæ eſt grauiſſimum. Id habet in ſuia glo. interlinearis in hoc loco.

B Sed contra eſt q̃ Leuit. 15. ſuper illud quod dicitur de immunditia mulieris patientis fluxum ſanguinis dicit* gl. Omne peccatum eſt immunditia animæ, ſed idolatria maxime. Gloſſ. ordin. ſuper illud Docebitis filios Iſrael vt caueant immunditias. D. 716.

Respondeo Dicendũ, quod grauitas alicuius peccati poteſt attendi dupliciter. Vno modo, ex parte ipſius peccati, & ſic peccatum idolatriæ grauiſſimum eſt. Sicut enim in terrena republica grauiſſimum eſſe videtur, q̃ aliquis honorem regium alteri impendat, quam vero rẽgi, quia quantum in ſe eſt, totum reipublicæ perturbat ordinem, ita in peccatis, quæ contra Deum committuntur, quæ tamen ſunt maxima, grauiſſimum eſſe uidetur, quòd aliquis honorem diuinum creaturæ impendat, quia, quantum eſt in ſe, facit alium Deum in mundo, minuẽs principatum diuinum. Alio C modo poteſt attendi grauitas peccati ex parte ipſius peccantis. ſicut dicitur grauius eſſe peccatum eius qui peccat ſcienter, quam eius qui peccat ignorãter. Et ſecundum hoc nihil prohibet grauius peccare hæreticos qui ſcienter corrumpunt fidem quam acceperũt, quã idolatras ignoranter peccantes. Et ſimiliter etiam aliqua alia peccata poſſunt eſſe maiora propter maiorem contemptum peccantis.

Ad primum ergo dicendum, quod idolatria p̃ ſupponit interiorem infidelitatem, & adiicit exterius indebitum cultum. Si vero ſit exterior tãtum idolatria abſque interiori infidelitate, additur culpa falſitatis, vt prius dictum* eſt. Art. præced.

Ad secundum dicendum, quod idolatria D includit magnam blaſphemiam, inquantum Deo ſubtrahitur dominii ſingularitas, & fidem opere impugnat idolatria.

Ad tertium dicendum, quod quia de rõne pœnę eſt, q̃ ſit contra voluntatem, peccatum per quod aliud punitur, oportet eſſe magis manifeſtũ, vt ex hoc homo ſibiipſi, & aliis deteſtabilis reddatur. Non autem oportet, q̃ ſit grauius: & ſecundum hoc, peccatum q̃ eſt contra naturam, minus eſt peccatum, quam idolatriæ; ſed quia eſt manifeſtius, ponitur quaſi conueniẽs pœna peccati idolatriæ, vt. ſ. ſicut homo per idolatriam peruertit ordinem diuini honoris; ita per peccatum cõtra naturam, proprię naturæ confuſibilem peruerſitatem E patiatur.

Ad quartum dicendum, quòd hæreſis Manichæorum, etiam quãtum ad genus peccati, grauior eſt quam peccatum aliorum idolatrarum, quia magis derogãt diuino honori, ponentes duos Deos contrarios & multa vana fabuloſa de Deo fingentes, ſecus autem eſt de aliis hæreticis, qui vnum Deum confitentur, & eum ſolum colunt. D. 703. & 716.

Ad quintum dicendum, quod obſeruatio legis tempore gratiæ non eſt omnino æqualis idolatrię ſecundum genus peccati, ſed pene æqualis, quia vtrumque eſt ſpecies peſtiferæ ſuperſtitionis.

¶Super quæſtionis nonageſimæ quartę Art. quartum.

503 IN articulo 4. eiuſdem 94. quæſtion. dubium occurrit quo pacto verificetur, quod omnes dij gentium dæmonia, & tamen licet colerent multos Deos colebant etiam vnum ſummum Deum, de quo non poteſt dici quod ſit dæmon, quia eſt verus Deus. Rurſus colebant motores cælorum, quos conſtat non eſſe dæmones. Quomodo igitur omnes dij gentiū dæmonia?

2. di. 15. q. 1. art. 2. cor. Et 3. contra ca. 120. Et po. q. 3. articu. 4. cor.

¶Ad hoc dicitur dupliciter. Primo vt in litera dicitur, quod dæmonia erant cauſæ omnis cultus idolatriæ. Et propterea omnes Dii gentium erant dæmonia cauſaliter, licet non eſſentialiter. Secundo, dicitur, quòd omnes dii gentium erant etiam eſſentialiter, aut participatiuus dæmonia: inquantum erant Dii gentium: quoniā non venerabantur ſecundum id, quod in veritate erant, ſed ſecundum id, quod non erant, hoc eſt, ſecundum deitatem, cum non eſſent dii, niſi vnus, qui non adorabatur etiam ſecūdum id, quod erat ſed ſecundum id, quod ipſi de eo concipiebant. Ac per hoc non adorabant ipſum Deum ſecundum ſe, ſed id, quod ipſi vocabant Deum quod non, eſt verus Deus. Et ſic omnes dij gentium aut erant dæmonia, aut figmenta dæmoniaca, quæ participatiue dęmonia erant, & dicunt.

Libr. 8. Etymol. cap. 11. paulo à princip.

Lib. 21. ca. 6. à med. illius tomo 5.

¶In reſponſione ad ſecundum, cum legis idolatriam excluſam per virtutem Chriſti in ſexta ætate, non intelligas, quod hoc ſit pro omni parte ſextæ ętatis perfectè. ſed quia ex magna parte excluſa eſt, & excludentur reliquiæ in eadem ætate.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum cauſa idolatriæ fuerit ex parte hominis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr ꝙ cauſa idolatrię nō fuerit ex parte hominis In homine enim nihil eſt niſi vel natura, vel virtus, vel culpa, ſed cauſa idolatriæ nō potuit eſſe ex parte naturæ hominis, quin potius naturalis ratio hominis dictat, ꝙ ſit vnus Deus, & ꝙ nō ſit mortuis cultus diuinus exhibendus, neq; rebus inanimatis. Similiter etiā nec idolatria habet cauſam in homine ex parte virtutis, quia non poteſt arbor bona malos fructus facere vt dicitur Matth. 7. neque etiā ex parte culpæ, quia, vt dicitur Sapiē. 14. Infandorum idolorum cultura omnis mali eſt & initium, & finis. ergo idolatria non habet cauſam ex parte hominis.

¶2 Præ. Ea, quæ ex parte hominis cauſantur, omni tempore in hominibus inueniuntur. Non aūt ſemp fuit idolatria, ſed in ſecūda ætate legitur eſſe adinuenta, vel a Nembroth, qui, vt dicitur, cogebat homines ignē adorare, vel a Nino, q imaginem patris ſui Beli adorari fecit. Apud Græcos, aūt vt Iſid. refert, Prometh' primus ſimulacra hominū de luto finxit. Iudæi vero dicunt, ꝙ Iſmael primus ſimulacrum de luto fecit. Ceſſauit etiam in ſexta ætate idolatria ex magna parte. ergo idolatria non habuit cauſam ex parte hominis.

¶3 Præt Aug. * dicit 21. de ciuita Dei. Neq; potuit primum, niſi in illis, ſ. dæmonibus docētibus, diſci quid quiſq; illorum appetat, quid exhorreat, aut quo inuitetur nomine, aut quo cogatur, vnde magicę artes, earumque artifices extiterūt: eadem autē ratio videtur eſſe de idolatria. ergo idolatrię cauſa non eſt ex parte hominum.

SED CONTRA eſt, quod dicit Sap. 14. Superuacuitas hominum hęc, ſcilicet idola, adinuenit in orbem terrarum.

RESPONDEO Dcendū, ꝙ idolatriæ eſt duplex cauſa. Vna quidem diſpoſitiua, & hæc fuit ex parte hominum: & hoc tripliciter. primo quidem ex inordinatione affectus, prout, ſ. homines aliquem hominem vel nimis amantes, vel nimis venerantes, honorem diuinū ei impenderunt. Et hæc cauſa aſſignatur Sapien. 14. Acerbo luctu dolens pater, cito ſibi rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit. Et

F ibidem etiam ſubditur, quod homines aut affectui, aut regibus deſeruientes, incommunicabile nomen, ſcilicet diuinitatis, lignis, & lapidibus impoſuerunt. Secundo, propter hoc, quod homo naturaliter de repræſentatione delectatur, vt Philoſ. dicit in * Poetria ſua. Et ideo homines rudes a principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expreſſiue factas, diuinitatis cultum eis impenderunt. Vnde dicitur Sapient. 13. Siquis artifex faber de ſylua lignum rectum ſecuerit, & per ſcientiam ſuæ artis figuret illud, & aſſimilet imagini hominis, de ſubſtantia ſua, & filiis, & nuptiis votum faciēs, inquirit. Tertio, propter ignorantiam veri Dei, cuius excellentiam homines non conſiderantes, quibuſdam creaturis propter pulchritudinē ſeu virtutem, diuinitatis cultum exhibuerunt. Vnde

Capitu. 1. in princ. illius, tomo 6.

G dicitur Sapiē. 13. Neque operibus attendentes, agnouerunt quis artifex eſſet, ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut Solem, aut Lunam, rectores orbis terrarum Deos putauerunt. Alia autem cauſa idolatriæ fuit conſumatiua ex parte dæmonum, qui ſe colendos hominibus errantibus exhibuerunt, in idolis dādo reſponſa, & aliqua, quæ videbantur hominibus mirabilia, faciendo. Vnde & in Pſal. 95. dicitur. Omnes dii gentium dæmonia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod cauſa diſpoſitiua idolatriæ fuit ex parte naturæ hominis defectus. vel per ignorantiam intellectus, vel per inordinationem affectus, vt dictum * eſt. Et hoc etiam ad culpam

H pertinet. Dicitur autem idolatria eſſe cauſa, initium, & finis omnis peccati, quia non eſt aliquod genus peccati, quod interdum idolatriam non producat vel expreſſe inducendo per modum cauſæ, vel occaſionem præbendo per modum initij, vel per modum finis, inquantum peccata aliqua aſſumebantur in cultum idolorum, ſicut occiſiones hominum, & mutilationes mēbrorum, & alia huiuſmodi. Et tamen aliqua peccata poſſunt idolatriam præcedere, quæ ad ipſam hominem diſponunt.

AD SECVNDVM dicendum, quod in prima ætate nō fuit idolatria propter recētem memoriā creationis mundi., ex qua adhuc vigebat cognitio vnius

I Dei in mente hominum. In ſexta autem ætate idolatria eſt excluſa per virtutem, & doctrinam Chriſti, qui de diabolo triumphauit.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ratio illa procedit de cauſa conſumatiua idolatriæ.

QVAESTIO XCV.

De ſuperſtitione diuinatiua, in octo articulos diuiſa.

K POSTEA conſiderandū eſt de ſuperſtitiōe diuinatiua.

Et circa hoc quærun tur octo.

¶Primo, Vtrū diuinatio ſit pctm̄.
¶Secundo, Vtrum ſit ſpecies ſuperſtitionis.
¶Tertio, De ſpeciebus diuinationis.
¶Quarto, De diuinatione, quę fit per dæmones.

¶Super quæſtionis nonageſimę quintę Articul. primum.

IN artic. 1. q. 95. nota tria. Primo, ꝙ quia diſputatio de cauſis ad vtrumlibet non eſt moralis, ideo hic pertranſeundo, & caute tamen loquendo dicitur, quod ſecundum ſe conſideratę ſunt neutræ, quoniā oportet eas ad alteram declinare partem, quando cauſant. Secundo, quod tam de effectibus cauſarum ad vtrumlibet, quam de

¶Quinto, De diuinatione, quæ fit per aſtra.
¶Sexto, De diſtinctione, quæ fit per ſomnia.
¶Septimo, De diuinatione, quæ fit per auguria, & alias huiuſmodi obſeruationes.
¶Octauo, De diuinatione, quæ fit per ſortes.

ARTICVLVS I.

Vtrum diuinatio ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd diuinatio nõ ſit peccatũ. Diuinatio enim à aliquo diuino nominatur: ſed ea quę ſunt diuina, magis ad ſanctitatem pertinent, quàm ad peccatum. ergo videtur quòd diuinatio non ſit peccatum.

¶2 Pręt. Augu. dicit * in li. de lib. arbit. Quis audeat dicere diſciplinam eſſe malum? & iterum. Nullo modo dixerim aliquam intelligẽtiam malam eſſe poſſe: ſed aliquæ artes ſunt diuinatiuæ, vt patet per Philoſ. * in lib. de memoria. Videtur etiam ipſa diuinatio ad aliquã intelligentiam veritatis pertinere ergo videtur quòd diuinatio non ſit peccatum.

¶3 Præt. Naturalis inclinatio nõ eſt ad aliquod malum, quia natura non inclinat niſi ad ſimile ſibi, ſed ex naturali inclinatione homines ſolicitantur prænoſcere futuros euentus, quod pertinet ad diuinationem. ergo diuinatio non eſt peccatum.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deute. 18. Non ſit qui Pythones conſulat, neq; diuinos. Et in decretis 26. quæ. 5. dicitur. Qui diuinationes expetunt, ſub regulis quinquennij iaceant ſecundum gradus pænitentiæ diffinitos.

RESPONDEO dicendum, quòd nomine diuinationis intelligitur quædã prænuntiatio futurorum. Futura autem dupliciter prænoſci poſſunt. Vno quidẽ modo in ſuis cauſis, alio modo in ſeipſis. Cauſę autem futurorum tripliciter ſe habent. Quædam enim producunt ex neceſsitate, & ſemper, ſuos effectus. Et huiuſmodi effectus futuri per certitudinem prænoſci, & prænũtiari poſſunt ex cõſideratione ſuarum cauſarum, ſicut aſtrologi prenuntiant eclipſes futuras. Quædã vero cauſæ producunt ſuos effectus non ex neceſsitate, & ſemper, ſed vt in pluribus, raro tamen deficiunt. Et per huiuſmodi cauſas poſſunt prænoſci effectus futuri nõ quidem per certitudinem: ſed per quandam cõiecturam, ſicut aſtrologi per conſideratiõé ſtellarum quædam prænoſcere, & prænuntiare poſſunt de pluuijs, & ſiccitatibus, & medici de ſanitate, vel morte. Quædam vero cauſæ ſunt, quæ ſi ſecundum ſe conſiderentur, ſe habent ad vtrumlibet, quod præcipue videtur de potentiis rationalibus, quæ ſe habent ad oppoſita ſecundum * Philoſ. Et tales effectus, vel etiam ſiqui effectus, vt in paucioribus caſu accidunt, ex naturalibus cauſis per conſiderationẽ cauſarũ prænoſci nõ poſſunt: quia eorum cauſæ nõ habẽt inclinationem determinatã ad huiuſmodi effectus. Et ideo effectus huiuſmodi prænoſci nõ poſſunt, niſi in ſeipſis conſiderentur. Homines autem in ſeipſis huiuſmodi effectus cõſiderare poſſunt ſolum dum ſunt pręſentes, ſicut cum homo videt ſortẽ currere, & ambulare: ſed cõſiderare huiuſmodi in ſeipſis, antequàm fiant, eſt Dei proprium, qui ſolus in ſua æternitate videt ea, quæ futura ſunt, quaſi præſentia, vt in 1. habitum * eſt. Vnde dicitur Iſa. 41. Annũtiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dij eſtis vos. Si quis ergo huiuſmodi futura prænuntiare aut prenoſcere quocunque modo præſumpſerit, niſi Deo reuelante, manifeſte vſurpat ſibi quod Dei eſt, & ex hoc aliqui diuini dicuntur. Vnde dicit Iſid. in lib. * Etym. Diuini dicti quaſi Deo pleni. Diuinitate enim ſe plenos ſimulant, & aſtutia quadam fraudulentiæ hominibus futura coniectant. Diuinatio ergo nõ dicitur, ſi quis pręnuntiat ea, quę ex neceſsitate eueniunt, vel vt in pluribus, quæ humana ratione prænoſci poſſunt: neque etiam ſiquis futura alia contingentia, Deo reuelante, cognoſcat. Tunc enim non ipſe diuinat, id eſt quod diuinum eſt facit, ſed magis quod diuinum eſt, ſuſcipit. Tunc autem ſolum dicitur diuinare, quando ſibi indebito modo vſurpat prænuntiationem futurorum euentuum. Hoc autem conſtat eſſe peccatum: vnde diuinatio ſemper eſt peccatum. Et propter hoc Hiero. * dicit ſuper Michæam, quod diuinatio ſemper in malam partem accipitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuinatio nõ dicitur ab ordinata participatione alicuius diuini, ſed ab indebita vſurpatione, vt dictum † eſt.

AD SECVNDVM dicendum, quod artes quædam ſunt ad prænoſcendum futuros euentus, qui ex neceſsitate, vel frequenter proueniunt, quæ ad diuinationem non pertinent, ſed ad alios futuros euentus cognoſcendos non ſunt aliquæ veræ artes, ſeu diſciplinæ, ſed fallaces, & vanæ ex deceptione dæmonum introductę, vt dicit Auguſt. in 21. de ciuit. Dei.

AD TERTIVM dicendum, quòd homo habet naturalem inclinationem ad cognoſcendum futura ſecundum modum humanum, non autem ſecundum indebitum diuinationis modum.

[Marginal notes to the text: Li. 9. Meta. tex. 3. & 10. tomo 3. — q. 14. art. 13. & q. 57. art. 3. & q. 86. artic. 4. — Libr. 8. ca. 9. a medio. Et refertur 26. q. 4. cap. igitur, circa princip. — A med. commentari in capit. 3. Michææ, to. 6. — In corp. art.]

de caſualibus caute in litera dicitur: quod per conſiderationem cauſarum prænoſci non poſſunt, & intendit de cauſis, vt prædixerat, conſideratis, ſecundum ſe. Nam ſic, vel ſunt neutræ, vel potentiæ rationales, vel ſunt ad oppoſita caſualium, vt cauſæ naturales, & ſic non habent determinationem aliquã ad huiuſmodi effectus. Cum his tamen ſtat quòd per eaſdem cauſas præparatas, ſeu diſpoſitas, præcognoſci aliquo modo poſſunt cauſarũ harum effectus, vt patet inter homines præcognoſci ex diſpoſitione naturæ, aut conſuetudinis, aut paſſionis alicuius: quid faciet in tali euentu, quàmuis certitudo deſit? Et ſimiliter ſi quis ſeminis defectuoſi: & matricis huius cognoſceret diſpoſitionem: coniiceret de monſtro. Conſiderandum eſt ergo ad qualiter ſe habentẽ cauſam referatur effectus futurus, cum præcognoſcendus ex cauſa dr. Et hoc patet maxime in materia diuinationis obſeruare: quia ſuper hoc fundatur omnes excuſationes ut inferius apparebit diffuſius. Tertio quid diuinationis nomine intelligendum eſt apud theologos, & in Eccleſia. Quoniã, vt in litera dicitur, intelligẽ indebita uſurpatio prænũtiationis futurorũ euentuũ. Et dicitur indebito modo pcognoſcendi ea, quia ſ. nec media diuina reuelatione, nec uigore naturalis luminis, ſed dæmoniaca uanitate implicite, uel explicite, ut patebit, habetur aut iactat. Et quia in hoc conſiſtit formalis ratio diuinationis, & in materialibus diuinationis multa eſt ambiguitas propter incertitudinem noſtræ ſcientiæ, & elongationẽ, ac occultationẽ cauſarum reſpectu noſtri: ideo tota præſentis q̃ſtionis doctrina formaliter eſt intelligenda, & in quolibet articulo ſecundum materiam meditandum, ac ſecundum uniuſcuiuſque naturam ſuſpendendum, aut decernendum iudicium eſt.

¶ In reſponſione ad ſecũdum eiuſdem articuli aduerte, quòd Ariſtoteles in principio libelli de memoria & reminiſcẽtia: incidenter affert reſpectu futurorum, eſſe ſcientiã ſperatiuã: quam quidã diuinatiuã uocãt. Qualis ſit autem, aut ex quibus procedat: non inuenio in eo. Vnde an hoc retulerit ad dogmata coniiciendi ex cauſis, & ſignis: ut aſtra: complexiones, lineæ naturales: ſomnia pro aliqua parte, & huiuſmodi creduntur: an ad artes uanas: quę de facto tũc erãt apud idolatras: ſicut & poſt fuerunt apud chriſtianos, ut patet 26. q. 1. Sortilegi: neſcio. Author parum de intentione illius hominis curans, ad rem ſe conuertit reſpondendo: permanens in formali, ut dictum eſt. Naturalia namque ſiue ſigna ſint, ſiue cauſæ ut in pluribus uerificatur.

[Marginal notes to the commentary: 504 — 2. di. 15. q. 1. arti. 3. ad 4. Et 3. contra gen. capi. 15. Et 11. 4. lect. 4. princ. — Li. 1. capi. 1. tomo 2. — Parũ à principio libri, tomo 2. — 26. q. 5. cap. qui diuinationes.]

ARTICVLVS II.

Vtrum diuinatio ſit ſpecies ſuperſtitionis.

AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Vr̃ q diuinatio nõ ſit ſpẽs ſupſtitiõis. idẽ.n.nõ põt eſſe ſpẽs diuerſorũ generum, ſed diuinatio videtur eſſe ſpecies curioſitatis, vt Aug.* dicit in li. de vera religione. ergo videtur quòd non ſit ſpecies ſuperſtitionis.

¶ 2 Præt. Sicut religio eſt cultus debitus, ita ſupſtitio eſt cultus indebitus, ſed diuinatio nõ videtur ad aliquẽ cultum indebitum pertinere. ergo diuinatio non pertinet ad ſuperſtitionem.

¶ 3 Præt. Superſtitio religioni opponit: ſed in vera religione nõ inuenitur aliquid diuinationi ꝑ cõtrarium reſpõdẽs. ergo diuinatio non eſt ſpecies ſuperſtitionis.

SED CONTRA eſt, quod Origenes dicit* in Periarcho. Eſt q̃dã operatio dæmonũ in miniſterio præſcientiæ, quæ artibus q̃buſdã ab his, qui ſe dęmonib. mãcipauerũt nunc per ſortes, nũc ꝑ
G auguria, nunc per cõtemplationẽ vmbrarum, comprehendi vr̃. Hęc autem oĩa operatione dæmonum fieri nõ dubito, ſed, vt* Aug. dicit in 2. de doct. chriſ. Quicquid procedit ex ſocietate dæmonũ, & hominum, ſupſtitioſum eſt. ergo diuinatio eſt ſpecies ſuperſtitionis.

RESPON. Dicendum, quod ſicut ſupra* dictũ eſt, ſupſtitio importat indebitũ cultũ diuinitatis

Homi. 16. in Nume. a med., to. 1.

Lib. 2. ca. 20. tom. 3.

q. 92. art. 1. & q. 94. ar. 1.

¶ *Super quæſtionis nonageſimæ quintæ Art. ſecundũ.*

F IN arti. 2. eiuſdem 95. vide in primis, q ratio ſuperſtitionis in diuinationibus eſt, quia auxilium dæmoniacum aſſumitur, ideo ad hoc oportet ſemper inſpicere, & hinc ſcire, q diuinatio ex genere ſuo mortale peccatũ eſt, & ab Eccleſia damnata, tamquã diabolici cultus pars ex propria natura operis, vt diffuſe habes in Decretis 26. q. 1. 2. 3. 5. & 7. vbi materiã iſtius quæſtionis tractatã videre potes.

1505 Infr. ar. 3. co. princi. Et 2. 2. di. 15. q. 1. artic. 3. ad 4. Et 3. cõt. c. 154.

**Ca. 38. præced. tomo. 1.*

¶ In eod. artic nota, q duplex in litera ponitur inquiſitio pro diuinatione, ſ. manifeſte pernicioſa, quæ .ſ. eſt cũ expreſſa dæmonum inuocatione: & vana: quæ .ſ. eſt quando aliquis futurum præcognoſcere tentat, vnde præcognoſci non poteſt. Et hæc propter admiſtionem occultam dęmonum eſt pernicioſa, ſed occulte, vt amplius infra patebit. Et hoc oportet ſeruare pro fundamentis in tota materia diui
H nandi, quoniam in his cõſiſtit formale, ad quod oportet reſoluere. Ex his enim non ſcimus, an talis inquiſitio, puta, ꝑ ſomnia, per ſortes, per aſtra, per lineas &c. ſit vana: ſed tantum in quo formalis ratio dæmoniacæ inquiſitionis reſpectu futurorum conſiſtat, ſcilicet aut in expreſſa inuocatione, aut tacita, per hoc q vana ſit futuri inquiſitio. Si noſſe autem vis, an talis inquiſitio ſit vana, oportet formale ad talem materiam applicare, & videre ſi inde futurum poteſt, vel nõ põt præcognoſci. Et propterea oportebit in ſingulis articulis ſequentibus ſingula examinare, quãtũ Deus dederit: ne homines docti nos derideant tamquã rudes auferentes à rebus eas, quæ in eis occultæ ſunt conditiones, & dæmoni attribuentes, & ne ſapientes in occultis ſuis, quaſi ſine ratione dicta oĩa promiſcue deſpiciãt, ſed habeãt rõnes, quibus obedire debet humana ratio & vt viri boni peccatum non timeant, vbi peccatum non eſt.

¶ Occurrit tñ ante omnia dubium, quare vana inquiſitio futurorum ſit pernicioſa. An propria natura, an quia prohibita
I & damnata ab Eccleſia. Et eſt ratio dubij, quoniam vana appellatur in propoſito inquiſitio ex defectu a fine, quia ſcilicet non poteſt aſſequi intẽtum finem, qui eſt cognitio futurorũ, ſeu occultorũ, vt patet ex diffinitione in litera poſita, quę iam prænotata eſt. Inquiſitio autem ſic vana nõ eſt ex genere ſuo pernicioſa, quoniã multas conſtat eſſe inquiſitiones vanas nõ pernicioſas, vt ſiquis quærat Smaragdum in cerebro gallinę. Nec etiam ex eo, q ad cognitionem tendit, pernicioſa eſt: qñ quidem & vane inquirere ſpeculatiuam cognitionem, puta, geometricam a iuriſcõſulto, aut practicã in agibilibus, puta, conſilium de aliquid agendo a puero: ſtultum non pernicioſum eſt. Nec etiam ex eo, q ad futura, vel occulta terminatur pernicioſa eſt, qñ ſiquis illa met futura, aut occulta ab homi
K ne inq̃reret, vane inquireret, qm̃ ille nõ põt dare de his notitiã, non tñ pernicioſe inquireret. Et breuiter in huiuſmodi inquiſitionibus magis relucet hominem ſtultum, quã pernicioſum eſſe. Et cõfirmatur. quia ſicut non eſt pernicioſum ex ſuo genere committere vanitati fortunæ futurum dominium exterioris rei, etiam cum periculo perdendi, vt fit in omnibus ludis fortunæ, ita non eſt pernicioſum committere fortunæ vanitati cognitionẽ ſingularium, quæ nõ ſunt de perfectione intellectus, ſine cuiuſq; damno, hoc autem importat vana inquiſitio futurorũ. Nõ eſt ergo ex propria natura pernicioſa vana inquiſitio futurorum, ſed ex Eccleſiæ prohibitione, iuxta dictũ Gratiani in 26. q. 2. cap. Sors.

¶ In oppoſitũ autẽ eſt, quia hæc inueniũt in utroque teſtamẽto dãnata, ſcilicet a Moyſe, & Paulo Apoſtolo. Huiuſmodi autẽ non ſunt mala, quia prohibita, ſed ideo ꝓhibita, q a mala.

¶ Ad euidentiam huius ſciendum eſt vanas occultorum inquiſitiones dupliciter fieri poſſe. Primo, ut vana, ſecũdo, ut utilia ad cognitionem occultorum. Si fiant vt vana, ſic cõſtat, quòd fiunt vt in veritate ſunt, q a vana in veritate ſunt. Et ſic cũ vacare vanis inquantum hmõi, nullam maiorem culpam quã vanitas ſit, ponat, conſequens eſt, q exercere inquiſitiones vanas vt vanas, licet ſit ſm ſe malum, nõ tñ pernicioſum eſt. Vnde veniale tm̃ peccatum eſt, ſi quis vtatur hmõi inquiſitionib⁹ vanis, vt vanis, hoc eſt, nõ expectans notitiam ex ipſis niſi a caſu. Si vero fiant vt vtilia, cum non ſint ſm veritatem vtilia ratione ſui, ſed ratione ſecretæ virtutis dęmoniacæ, inquiſitiones iſtæ ex generẽ ſuo ſunt pernicioſæ: qm̃ vti vanis vt vtilibus, ſm ſecretam vim dæmoniacam, manifeſte pernicioſum eſt. Nec obſtat ſi dicatur, quòd inquiſitiones iſtæ vt vtiles, nõ ſunt ſm ſecretam vim dæmoniacam, ſed ſecundum ſecretam quandam vim nobis incognitam. Dicunt, enim inquiſitores iſti, q non inuocant, nec inuocare intendũt dęmonẽ, ſed uti talibus, quia experiunt illa eſſe vtilia ad hmõi cognitionẽ occultorum. Hoc, inquã, nõ obſtat, quoniam ex quo ſecreta illa virtus in ueritate eſt virtus dæmoniaca, niſi homo vtens illa excuſetur propter ignorantiam, diabolica ſe ſocietati immiſcet tacite ex hoc ipſo, q vtitur vanis vt vtilibus ſecundum ſecretam viam ignotã. Dẽt.n. curã habere operũ ſuorũ, vt ſciat quid facit. Qñ vero ignorantia in iſtis excuſet a mortali, & quando non, ex communib⁹ ignorantiæ regulis iudicandum eſt. Rationi autem conſonum eſt, vt credẽtes abſq; hęſitatione aliqua inquiſitiones aliquas, quæ in veritate ſunt vanæ ſecundum ſe, vtiles autem ex dæmone, eſſe vtiles ex diuina, aut naturali, ſecreta tamen virtute, & pro tanto eis vtentes, ac eis inhęrentes, ſic tamen q parati ſunt nullo modo facere, ſi ambiguũ eſſet, quòd ex dæmone eſſent, excuſentur a mortali, niſi forte laborarent ignorantia affectata, aut craſſa, & ſupina. Hos.n. non audeo excuſare. Talis.n videtur ignorantia, qui utuntur quodã verſiculo Pſalmiſtæ ad hoc, vt anulus ſuper protenſo filo moueat. Cõſtat enim ex Deo non eſſe inditam virtutem ſacris verbis ad huiuſmodi leuitates, nec ex natura ineſſe verbis illis hanc virtutẽ. ex dæmone igit. Et hoc vnum dixerim, vt ex hoc alia ſcias iudicare, diligenter notãs, quòd extra de ſortilegiis. c. Ex tuarum, presbyter in ſecreto loco, cum infami ad inſpectionem aſtrolabij propter furtum inueniendum ex zelo, & ſimpliciter accedens, non modicam peccati maculam contraxiſſe dicitur. Ille ſiquidem animum inuocandi dæmonem nõ habuit, inuocauit tamen tacite de facto non ex ignorantia excuſante, quia cum infami, & in loco priuato, presbyter. Ratio autẽ excuſans primã eſt, quia non per ſe, ſed per accidens, & materialiter tantum tales immiſcent ſe tacite cum dæmonibus. A toto autem omnino excuſantur, qui credulitatem hanc falſam ex conſilio ſapientis acceperunt, & propterea his vanitatibus ſe immiſcuerunt. Sunt igitur huiuſmodi vana, quatenus pro utilibus habentur, ſecũdum genus ſuum ſuperſtitioſa, ac per hoc inquantum vana, & inquantum ſuperſtitioſa, ideo ſunt prohibita, quia mala, & non econuerſo. Et ex hoc, q licet Eccleſia moneat abſtinere etiam a licito vſu aſtrologiæ, ſomniorum, linearum, & huiuſmodi in prænuntiationibus ꝓpter periculum declinandi in vſum illicitum, ſicut accidit in vſu iuramenti, non tamen abſolute prohibet in communi loquendo, niſi quatenus ſunt vana: aut ſuperſtitioſa. Dixi autem in cõi loquendo, quia in tali materia, puta, in electionibus, quia debet eligi melior, & non debet committi fortunæ electio: ideo in ſpeciali ſunt prohibitæ ſortes, extra de ſortileg. capitul. vltim. Et hic etiam ſunt prohibitæ, quia malæ ſecundũ ſe in tali materia: & ſimile eſt in prohibitione ſortium ex paginis Euangelicis, quo ad ſæcularia negotia, propter ſcilicet diuinam irreuerentiam, vt Auguſtin. dicit 26. quæſtio. 2 Hi qui.

Quod

Quod autem prohibitiones oés de his ſic ſint intelligendæ, ſ. in quantum vana, aut ſuperſtitioſa, aut alias mala manifeſtetur ex quatuor Primo, ex ſtudio doctorum ad diſcernendū ad quid aſtra, ſomnia, auium motus &c. ſunt vtilia ſecundum naturā, & ad quid non, concludédo q̄ vti eis ſm q̄ ſunt ex natura vtilia, nó eſt peccatū. Si.n. eſſent mala aliqua, quia ꝓhibita, non oporteret hanc diſcretioné facere. Secundo, ex hoc q̄ tot textus, q̄ habentur in Decretis ca. 26. per tot quæſtiones diuinationé, incantationé, vel ſuperſtitionem, aſſerendo, hæc ſpectare ad ritum paganorū, culturam, vel ſocietatem dæmonum infunāt. Tertio, ex hoc quòd ius diuinum in hac materia, Deuter. 18. Non inueniatur in te, qui obſeruet ſolemnia, & auguria, exponitur ſecundum dictam gloſam, ſed vana, aut ſuperſtitioſa. Multo ergo magis ius humanum vbi aliter non exprimitur, interpretabimur ſic. Quarto, ex hoc quòd Apoſt. Galat. 4. non dixit, obſeruatoribus temporum, quòd in vanum in eis laborauerit: ſed dixit Timeo ne in vanū in vobis laborauerim, ſignificās ſe timere, ne tēpora ſuperſtitioſe obſeruauerint, & ſic in vanū in eis laboraſſet, vt etiā Aug. exponit, vt habeť 26. q. 7. c. Quis exiſtimaret. Hoc.n. mó timēs Eccleſia ne ad ſuperſtitioſa filij ſui declinét, horret, dānat, punitq; hæc, nó iniiciendo laqueū animabus, ſed prohibendo quæ mala ſunt, & monendo ne etiā licitis in huiuſmodi ſe implicent, ne paulatim declinent in pernicioſa. Et ſi chriſtiani intelligerent celſitudinem gradus ſui (qua diuinæ facti cōſortes naturæ aſciti ſunt in mēbra Chriſti, & datū eſt eis oībus ꝓeſſe naturalibus, & dæmonibus, iuxta Domini promiſſioné Marc. vlt vbi dř. Signa autem eos, qui crediderint hæc ſequentur &c. neq; a ſignis cæli, neque ab aliis quæ gentes, quæ homines non chriſtiani timent, metuerent ſibi, ſed chriſtianitatis virtute ſuper omnia ſeipſos agerent, feliciſſime omnia calcantes.

q.59. in p̄fatione, & artic.4. ad 1.

¶Ad obiectiones autem in oppoſitū allatas in principio dubij, iā patet reſponſio, quia loquūtur de inquiſitionibus iſtis, quatenus vanæ ſunt, & infra vanitaté ſiſtunt, excepta vltima confirmatione, ad quam dicitur, quod nó eſt eadem ró de dominio rei temporalis, & de cognitione, quoniā caſus fortuitus ex conuentione hominum poteſt eſſe vtilis ad tranſlationem dominij, vt patet in ludis fortunæ, & in ſortibus diuiſorijs. Non ſubeſt autem humanæ voluntati, quòd caſus fortuitus ſit vtilis ad cognitionem occultorum, & ideo argumentū non valet.

¶Gratianus autem in oppoſitum allatus verificatur quo ad monitionem Eccleſiæ, vt diximus, & quo ad ceſſationem inquiſitionis per ſortes non vanas, ſed à Deo olim probatas, ꝓpter rationem in hoc articulo ad tertium ab authore aſſignatam ex differentia inter legem nouam, & veterem. Quamuis fuerit etiam alia ratio, ſcilicet pronitas illius populi ad idolatriam, in qua videbant reſponſa dari gētilibus. Vnde Saul cū non haberet à Deo reſponſum, ad Pythonis ſe cōuertit diuinationem 1. Regum. 28.

¶In reſponſione ad primum, & ſecūdum eiuſdem 2. art. nota, q̄ diuinatio, licet ſubiectiue ſit in intellectu, in quo eſt tam inquiſitio quàm cognitio, ſiue debite ſiue indebite habeatur, quia tamen includit ordinē ad volūtatem, cuius eſt vti pacto cum dæmonijs, ideo author ex hac parte ponit ipſam ſpēm eſſe ſuperſtitionis, quæ vitium in voluntate eſt, ſicut religio eſt virtus in voluntate. Et licet vti pacto dæmonis, abſolute loquendo, videatur ad ſocietatem, & non ad cultum ſpectare, ac per hoc diuinationē non eſſe ſpeciem ſuperſtitionis, cuius eſt exhibere cultum creaturæ &c. ſi tamen diligentius attendamus, quod ratione diuinæ excellentiæ ſubiectionem profiteri Deo religionis eſt, videbimus: q̄ ratione affectatæ excellentiæ diuinæ à dæmone, profiteri ſe ſubiectum dæmoni, implorando illius conſilium, vel auxilium, ſuperſtitionis eſt. Conſtat autem, quòd vti pacto cum dæmone, eſt profiteri ſe indigentem dæmone, ac per hoc illi ſubditū. Omnis enim indigens, quatenus indigens eſt ſubiicitur illi, cuius opera indiget. Popter quod propheta deitatem ea nullius indigentia probat, dicens. Dixi domino, Deus meus es tu: quoniam bonorum meorum non eges.

506 Opuſ. 25. capit. 4.

Ad cultum autem Dei ptinet aliqd dupliciter. Vno modo, cū aliquid Deo offertur vel ſacrificiū, vel oblatio, vel aliquid huiuſmodi Alio modo, cum aliquid diuinū aſſumitur, ſicut ſupra dictū * eſt. de iuramento, & ideo ad ſuperſtitionem pertinet non ſolū cum ſacrificium dæmonibus offertur ꝑ idolatriam, ſed etiam cum aliquis aſſumit auxiliū dæmonum ad aliquid faciēdum, vel cognoſcēdū. Omnis aūt diuinatio ex operatione dæmonū prouenit, vel quia expreſſe demones inuocantur ad futura manifeſtanda, vel quia demones ingerunt ſe vanis inqſitionibus futurorum, vt mentes hominum implicēt vanitate. De qua vanitate dicit in Pſal. 39. Non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas. Vana aūt inquiſitio futurorū eſt, quādo aliquis futurum prænoſcere tentat, vnde prenoſci non pōt. Manifeſtum eſt ergo, quod diuinatio ſpecies ſuperſtitionis eſt.

Ad primum ergo dicendū, qđ diuinatio ptinet ad curioſitatem quantū ad finē intentum, qui eſt præcognitio futurorū: ſed pertinet ad ſuperſtitionem, quantum ad modum operationis.

Ad secundum dicendū, q̄ huiuſmodi diuinatio pertinet ad cultum dæmonum, inquātum aliquis vtitur quodam pacto tacito, vel expreſſo cum dæmonibus.

Ad tertium dicendum, q̄ in noua lege mens hoīs arceť a tēporalium ſolicitudine: & ideo nō eſt in noua lege aliquid inſtitutū ad præcognitionem futurorum euētuum de tēporalibus rebus. In veteri aūt lege, quæ promittebat terrena, erant cōſultationes de futuris ad religionē pertinētibus. vnde dř Iſa. 8. Et cū dixerint ad vos. Quærite à Pythonibus, & a diuinis, q̄ ſtridēt incātationibus ſuis, ſubdit quaſi reſponſioné. Numquid non populus a Deo ſuo requiret viſionem ꝓ viuis, & mortuis? Fuerunt tamé in nouo teſtamēto etiā aliqui prophetæ ſpiritum habentes, qui multa de futuris euentibus prædixerunt.

Articvlvs III.

Vtrum ſit determinare plures diuinationis ſpecies.

AD tertium ſic ꝓcediť. Videtur q̄ non ſit determinare plures diuinationis ſpēs. Vbi.n. eſt vna ratio peccādi, nō videnť plures eē peccati ſpe

¶Super quæſtionis nonageſimæ quintę Arti. tertium.

IN ar. 3 eiuſdé q. 95. nota penes quid diſtinguitur expreſſa à tacita inuocatione dæmonis, ſ. penes intētionem hominis, quā intellige dupliciter haberi pro expreſſa. Primo, cū inuocat dæmoné. Secundo, cū aliquid facit qđ ſcit ex diaboli virtute operari, vt faciunt incantatores. Vtrique namque expreſſe dæmonem inuocant ex intentione, verbo, facto. Et tunc interuenit pactum factum, ſi non cum illo homine, factum tamé cum aliquo alio, qui aſſiſtet illos operibus oſtendeūdo, vel operādo. Tacita autem inuocatio dæmonū, tunc ſolúmodo eſt, quando aliquis talibus ſe implicat, vt dignū ſit dæmonem ſe illis immiſcere, quamuis hoc ſit præter intentionem talis hominis, vt in multis enumeratis in litera habes.

¶In eod. ar. circa apparitiones dæmonum nota, q̄ quinq; modis contingunt huiuſmodi viſiones. Tribus ſm ſenſus exteriores, & duobus ſecundum interiores. Contingit ſiquidem exterius à dæmone induci: primo verum corpus aliūde acceptū, vt cum uerum ſemen, veſtem, & huiuſmodi offert, aut tūc formatum cōmiſcendo naturalia actiua, & paſſiua, vt ſerpētes factos ꝑ magos Pharaonis, Exod. 7. & volucres factos loco ſociorum Diomedis ſubmerſorum, vt Aug. dicit 18. de ciuit. Dei cōtingit ſecundo nó uerū corpus, ſed ſimilitudiné aliquā corporeā offerre exterius, ex naturaliū tñ opatione conſurgenté, ut Aug. dicit ibidé de Archadibus & ſocijs Vlyſſis. Et in phialis aquæ, uel polito corpore apparent qñq; ſimilitudines qdā à dæmone procuratæ cū ad hmōi inuocat. Et frequēter accidit, cū demones in aſſumptis corporibus humanis apparent uigilantibus, cuerſantur cum eis familiariter colloquentes, & cōcumbētes, qñque etiam munera uera afferentes eiſdem. Nō enim habét ueras carnes, & uera oſſa, nec mēbra: ſed carnis & membrorū ſimilitudinem non ſolū uiſibilé, ſed palpabilé: & ſolidam: ita ut ſentiantur tamquam humanæ perſonæ s

cies: ſed in omni diuinatione eſt vna ratio peccandi, quia .ſ. vtitur aliquis pacto dęmonum ad cognoſcēdum futura. ergo diuinationis non ſunt plures ſpecies.

¶ 2 Præ. Actus humanus ſpeciem ſortitur ex fine, vt ſupra* habitum eſt, ſed omnis diuinatio ordinatur ad vnum finem. ſ. ad prænuntiationem futurorum. ergo omnis diuinatio eſt vnius ſpeciei.

¶ 3 Prę. Signa non diuerſificāt ſpeciem peccati. Siue enim aliquis detrahat verbis, vel ſcripto, vel nutu, eſt eadem ſpecies peccati, ſed diuinationes non videntur differre, niſi ſecundum diuerſa ſigna, ex quibus accipitur præcognitio futurorum. ergo non ſunt diuerſę diuinationis ſpecies.

Sed contra, eſt ꝙ* Iſid. in lib. Etymol. enumerat diuerſas ſpecies diuinationis.

Respondeo Dicēdum, quod ſicut dictum* eſt, omnis diuinatio vtitur ad præcognitionem futuri euentus aliquo dæmonum conſilio, vel auxilio.* Quod quidem vel expreſſe imploratur, vel præter intentionem hoīs ſe occulte dæmō ingerit ad prænuntiandum futura quædā, quæ hominibus ſunt ignota, eis autem cognita per modos, de quibus in primo dictum eſt. Dæmones autem expreſſe inuocati, ſolent futura prænuntiare multipliciter. Quandoq; quidem præſtigioſis quibuſdam apparitionibus ſe aſpectui, & auditui hominū ingerentes ad prænuntiandum futura, & hæc ſpecies vocatur præſtigium, ex eo quod oculi hominum præſtringuntur. Quandoque autem per ſomnia, & hæc vocatur diuinatio ſomniorum. Quandoque vero per mortuorum aliquorum apparitionem, vel locutionem, & hæc ſpecies vocatur nicromantia quia vt dicit* Iſido. in lib. Etymo. Nicrum græce mortuus, mantia vero diuinatio nuncupatur, quia quibuſdam præcantationibus adhibito ſanguine, vidētur reſuſcitati mortui diuinare, & ad interrogata reſpōdere. Quandoque vero futura prænuntiant per homines viuos, ſicut in arreptitiis patet. Et hæc eſt diuinatio ꝑ Pythones. Et vt* Iſid. dicit: Pythones a Pythone Apolline ſunt dicti, qui dicebatur eſſe author diuinādi. Quandoque vero futura prænuntiant per aliquas figuras, vel ſigna, quæ in rebus inanimatis apparent, q̄ quidē ſi appareant in aliquo corpore terreſtri, puta, ī ligno, vel ferro, vel lapide polito, vocatur geomantia. Si autem in aqua, ydromantia. ſi autem in aere, aeromantia, ſi au-

F tem in igne, Pyromantia, ſi autem in viſceribus animalium immolatorum in aris dæmonum, vocatur aruſpicium. Diuinatio autē quæ ſit abſque expreſſa dæmonū inuocatione, in duo genera diuiditur, quorum primum eſt, quando ad prænoſcendum futura aliquid conſideramus in diſpoſitionibus aliquarum rerum. Et ſi quidem aliqs conetur futura prænoſcere ex conſideratione ſitus, & motus ſiderū, pertineret ad aſtrologos, qui & genethliaci dicūtur,

G propter natalium conſiderationes dierum. Si vero per motus, vel voces auium, ſeu quorumcunque animaliū: ſiue per ſternutationes hominum, vel membrorum ſaltus, hoc ꝑtinet generaliter ad augurium, quod dicitur à garritu auium, ſicut auſpicium ab inſpectione auium, quorum primum pertinet ad aures, ſecundum ad oculos. In auibus enim huiuſmodi præcipue conſiderari ſolent. Si vero hmōdi cōſideratio fiat circa verba hominum abſque inten-

H tione dicta, quę quis retorquet ad futurum, quod vult prænoſcere, hoc vocatur omen. Et ſicut Valerius Maximus* dicit, oīum obſeruatio aliquo contractu religioni annexa eſt, quoniam non fortuito motu, ſed diuina prouidentia conſtare creditur, quæ fecit: vt Romanis deliberantibus vtrum ad alium locum migrarent, forte eo tempore centurio quidam exclamauit. Signifer, ſtatue ſignū, hic optime manebimus, quam vocem auditam pro omine acceperunt, tranſeundi conſilium omit-

I tentes. Si autem conſiderentur aliquæ diſpoſitiones figurarum in aliquibus corporibus viſui occurrentes, erit alia diuinationis ſpecies. Nam ex lineamentis manus cōſideratis diuinatio ſumpta chiromantia vocatur, quaſi diuinatio manus. Chiros enim græce dicitur manus. Diuinatio vero ex quibuſdā ſignis in ſpatula alicuius animalis apparentibus ſpatulamantia vocatur.

K Ad ſecūdum autem diuinationis genus, quod eſt ſine expreſſa dæmonum inuocatione, pertinet diuinatio quæ ſit ex conſideratione eorum, quę eueniunt ex quibuſdam, quæ ab hominibus ſerio fiunt ad aliquid occultum inquirendum, ſiue per protractionem punctorum, quod pertinet ad artem geomantiæ, ſiue per conſiderationem figurarum, quæ proueniunt ex plumbo liquefacto in aqua ꝓiecto, ſiue ex quibuſdā ſchedulis ſcriptis, vel non ſcriptis

---

vt a multis fide dignis ex propria experientia narrantib. audiui. In duobus tamē deficere ab humanis percepi corporibus. Primo, in temperamento carnis. (q. 98. art. 2. & 1. 2. q. 1.) Nam confeſſus eſt ipſe mēdacii pater, cum eius caro quaſi glacialis moleſta eſſet tactui humanæ carnis, ſe nō poſſe melius facere. Non poteſt enim ſic cōmiſcere naturalia abſque vera generatione hominis, vt carnem humanam efficiat. Et ſimili ratione non poteſt ſemen humanum efficere propter perfectionē horum, (Lib. 4. ca. 9.) & ſimilium effectuum requirentium propria naturalia actiua perfecta, & ex hoc patet, (Art. præced.) quòd veriſſimum eſt quod Chriſtus poſt reſurrectionem dixit, Palpate, & videte, (Aliàs, petitione.) quia ſpiritus, ſeu dæmonium, carnem & oſſa non habet. Ioann. 20. & Luc. vltim. Secundo, in delectatione tactus, & concubitus. Eſt enim tanto perſonarum humanarum commiſſio (q. 57. art. 3.) naturalis delectabilior, quanto verum ſuperexcedit veriſimili. Et hæc ſunt dicta, & ꝓ declaratione veritatis, & pro confutatione ſapientium in oculis ſuis negantium dæmones, qui ſi Eccleſiæ non credunt, accipiant fidei chriſtianæ teſtimonium vel ab hoſte. Ex eiſdem nāque cognoui, (Lib. 8. cap. 9. parum ante medium.) quòd volunt dæmones perſonas has fidem Chriſti relinquere. Quorſum hoc, ſi fides Chriſti dæmoni nō diſpliceret? Neque ſomnia aut extaſes, aut ſubita, momētaneaue aliqua, ſed diuturnas familiaritates, ſicut inter homines (Li. 8. Ethi. c. 9. a medio.) ſenſibiliter cū effectibus ſenſibilibus non vetularum, non inſenſatarum, aut monſtronicarū, vt aiūt, perſonarum, narro. Sed quia habent Moyſen, & prophetas, & ſcriptum eſt, quod fides donū Dei eſt, non hominū voluntatis, & non eſt volentis, neque currētis, ſed miſerentis, Dei, iō &c. Contingit tertio ſm exteriorē ſenſum apparere aliqua, quæ nec in veritate, nec in ſimilitudine extra ſunt, ſed ex parte videntis cā eſt. Et talia videntur ꝑſtigia dæmone commouente humores, aut ſpiritus hominū. Sicut accidit febricitantibus videre ſimilitudines in parietibus, & hmōi, vt Philoſ. dicit in lib. de ſomno, & vigilia Contingit & ſm interiorem ſenſum apparitiones dæmonem cauſare, vel in alienatione à ſenſibus, ſiue per nimiam attentionem, vt accidit ſuperbis contemplatiuis, qui à dæmone illudūtur in variis imaginibus, ſiue per vnctionem corpoream, vt accidit iis, qui ire ſe credunt veſpere quintæ feriæ ad ludos Dianæ, vel ſimilia diabolica. Sunt hęc in imaginatione, vt experientia teſte viſum eſt à (Lib. 1. c. 5. in princip.) fide digna perſona quæ mihi narrauit ſe vetulā illam, quæ promiſerat ſe ituram in ſuam camerā, nocte illa inueniſſe nudam in propria camera inſenſibiliter conſtitutam, vnde & poſtea conuertit eā ex tali confuſione. Ego quoque ab vna muliere amante quendā ſcio, quòd diabolus vnxit eam nudā ſuadens illi, ꝙ ſic duceret eam ad domum ſui dilecti, & poſtmodum poſtquam fuit extra ſe multo tempore, & crederet ſe cū ſuo dilecto fuiſſe &c. inuenit ſe in ſuo loco ita laſſatam, ꝙ refocillatione indiguit &c. Et niſi ego declaraſſem ei, quod imaginatio fuit, & ex tali nuditate ita læſa eſſet, neſciret forte vſque hodie, quòd illud non fuerit in veritate. Per hæc tamen non negamus quòd diabolus, Deo permittente, quandoque perſonam aliquā voluntariam etiam corporaliter ducat de loco ad locum. Sed hoc

ratib.

Dig

rariſſime videtur accidere, ſine quacumque alia cauſa alienatio a ſenſibus cõtingat, vel ſine alienatione à ſenſibus operatĩ dæmõ in homine, quẽadmodũ ex infirmitate accidit phreneticis, qui vident, & audiunt, quæ nõ ſunt. Facit aũt dæmõ hæc oĩa intus in ſenſibus, cõmouẽdo humores & ſpiritus, cõponẽdoque diuerſimode: vt diffuſe habes ab authore in q. diſputatis de malo q. 16. q̃ eſt de dæmonibus.

¶ In eod. art. 3. q. 95. circa duo reliqua genera diuinationis, vbi nõ expreſſe inuocatur dæmon, aduerte ꝙ quia hinc non habes niſi diuinatiõnẽ ſumptam ex iſtis enumeratis in litera eſſe illicitam, & ſuperſtitionis ſpeciem, & diuinatio ſonat indebitã vſurpationem diuinæ cognitionis, nõ potes hinc dãnare iſta, niſi quatenus, diuinationis ſunt opera, ac p hoc ſi aliqua horũ ſint, quæ poſſunt aliter fieri, quã diuinatiue cohibe ſententiam, & linguã, & diſcute prius ſingula quot modis fieri poſſunt, antequã dãnes opera abſolute, & tolerabili intentione facta. Et licet hoc diffi cile ſit, conabor pro viribus, illud efficere non exeundo terminos morales, in ſingulis ar. ſequẽtib. cuncta tangendo.

In corp. art.

¶ In reſponſionibus argumentorum aduerte, ꝙ author ſpecies diuinationis tot diſtinxit ex parte intellectus, quia ſ. ex diuerſis pricipiis formalibus adinuicem nõ reſolubilibus: nec ad alia vnius ſpeciei conſtitutiua principia procedunt, puta ex lineis, ex vocib⁹, ex ſortibus &c. Hæc enim nec adinuicẽ reducũtur, nec reſoluũtur in aliqua principia ſpecifica, ſed generica, aut analoga, iuxta eorum conuenientiã. Et quia formalis principiorum diuerſitas infert formalem diuerſitatẽ obiectorũ, ideo author in reſponſione ad ſm, diuerſitatem formalem obiectorum cum dixiſſet, probauit eam in reſpõſione ad tertium ex diuerſitate principiorũ. Non ergo intelligas in reſponſione ad ſecundum, per diuerſas materias rerum, in quibus cognitio quæritur, diuerſitatem rerum cõquiſitarum, puta, auri, argenti, vel veſtis &c. ſed diuerſitatẽ declaratam in corpore articuli, puta, in terra, in lineis in vocibus &c.

occulto repoſitis, dum conſideratur quis quam accipiat, vel etiã ex feſtucis inæqualibus propoſitis. quis maiorem, vel minorem accipiat, vel taxillorum proiectione, quis plura puncta proijciat, vel etiam dum cõſideratur quid aperiẽti librum occurrãt, quæ omnia ſortium nomen habent. Sic ergo **B** patet triplex diuinationis genus, quorum primum eſt per manifeſtam dæmonum inuocationem, quod pertinet ad nigromanticos. Secundum autẽ eſt per ſolam conſideratiõnẽ diſpoſitionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad augures. Tertiũ eſt, dum facimus aliquid, vt nobis manifeſtetur aliquid occultum, ꝙ pertinet ad ſortes: ſub quolibet aũt horum multa continentur, vt patet ex* dictis.

C Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ in oĩbus prædictis eſt eadẽ generalis ratio peccandi, ſed non eadem ſpecialis. Multo enim grauius eſt dæmones inuocare, quam aliqua facere, quibus dignum ſit, vt ſe dæmones ingerant.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ cognitio futurorum, vel occultorũ eſt vltimus finis, ex quo ſumitur generalis rõ diuinationis. Diſtinguuntur aũt diuerſæ ſpecies ſecundum propria obiecta, ſiue materias, prout ſ. in diuerſis rebus occultorum cognitio conſideratur.

D Ad tertivm dicendum, ꝙ res, quas diuinantes attendunt, conſiderantur ab eis non ſicut ſigna, quibus exprimant qđ iã ſciũt ſicut accidit in demonſtratione, ſed ſicut principia cognoſcandi. Manifeſtum eſt autem ꝙ diuerſitas principiorum diuerſificat ſpeciem, etiam in ſcientiis demonſtratiuis.

Articvlvs IIII.

Vtrum diuinatio, quæ fit per inuocationes dæmonum ſit licita.

Ad qvartvm ſic proceditĩ. Vr̃ ꝙ diuinatio, quæ fit p inuocationes dæmonũ, nõ ſit illicita. Chriſtus .n. nihil **B** illicitũ cõmiſit, ſ̃m illud 1. Pet. 2. Qui peccatum nõ fecit: ſed Dominus à dæmone interrogauit, quod tibi nomen eſt? Qui reſpondit, Legio, multi .n. ſumus, vt habet̃ Mar. 5. ergo vr̃ qđ liceat a dæmonibus aliquid occultum interrogare.

¶ 2 Præt. ſanctorũ aĩæ non fauent illicite interrogantibus: ſed Sauli interroganti de euẽtu futuri belli a muliere habẽte ſpiritũ Pythonis apparuit Samuel, & ei futurũ euentũ p̃dixit, vt legit̃ 1. Reg. 28. ergo **C** diuinatio, q̃ fit per interrogationẽ a dæmonibus, non eſt illicita.

¶ 3 Præt. Licitum eſſe vr̃, veritatẽ ab aliquo ſciẽte inquirere, quã vtile eſt ſcire: ſed quandoq; vtile eſt ſcire aliqua occulta, quæ p dæmones ſciri poſſunt, ſicut apparet in inuentione furtorum: ergo diuinatio, quæ fit per inuocationem dæmonum, non eſt illicita.

Sed contra eſt, qđ dr̃ Deut. 18. Nõ inueniat̃ in te qui Ariolos ſciſcitetur, neq; pythones cõſulat.

D Respond. Dicendum, quòd omnis diuinatio, quæ fit per inuocationes dæmonũ, eſt illicita dupli ci rõne, quarum prima ſumitur ex parte principij diuinationis, quod ſ. eſt pactum expreſſe cum dæmone initum per ipſam dæmonis inuocationem, & hoc eſt omnino illicitum. Vnde contra quoſdam dicitur Iſa. 28. Dixiſtis, percuſsimus fœdus cum morte, & cum inferno

¶ *Super quæſtionis nonageſimæ quintæ Art. quartum.*

IN arti. 4. eiuſdẽ 95. q. primo declarandi ſunt termini: deinde diſcutiẽdæ ſunt rõnes concluſionis. In primis ſcito primo, qđ ly illicita, tã in titulo huius articuli, quã in titulo quatuor ſequentium articulorum, licet abſolute comprehendat illicitum quouis modo, ſcilicet venialiter, vel mortaliter, & nõ valeat argumentum, Hoc eſt illicitum, ergo mortale, vbi tñ quæ**A** ritur de licito, vel illicito ex ſuo genere, & ẽ ſermo de genere contrario virtuti neceſſariæ ad ſalutẽ, dubium non eſt, ꝙ peccatum mortale principaliter quæritur, quoniã omne ſic illicitum, peccatum mortale eſt, niſi pp imperfectionem actus ſit veniale. Et quia ſic eſt in ꝓpoſito, quoniã de diuinatione, & vniuerſaliter de ſpeciebus ſuperſtitionis eſt quæſtio, & ſuperſtitio vitium eſt genericum, contrariũ religioni neceſſariæ ad ſalutem æternã; ideo & cũ inquirit, & cum in concluſione principali reſponſiua dicitur, ꝙ eſt illicita, intelligitur de illicito ex ſuo genere, ac p hoc de mortali peccato. Eſt ergo literæ ſenſus, ꝙ inuocatio dæmonum eſt mortale peccatũ ex ſuo genere.

507 Infra q. 96. artic. 1. cor. Et 3. cont. c. 154.

¶ Scito ſecũdo, quod ly pactum cum dæmone initum, poteſt dupliciter accipi. Vno mõ, pro conuentione aliqua cũ dæmone facta, puta, Tu facias, aut dicas hoc, & ego hoc. Alio mõ pro ſociali actu cum dæmone. Et licet hæc vocabula pactũ, & fœdus. ſonent conuentionem, ac p hoc cum totiens replicantur hæc verba videntur ſic accipiẽda, ſi quis tamen diligenter conſideret intẽtionẽ, & verba authoris, hãc primam interpretatiõnẽ non exiget, ſed in ſecũda permanebit, ſcilicet de actu ſociali. Et intentio quidẽ authoris manifeſta eſt, qm̃ intendit, ꝙ inuocatio dæmonum ſit illicita, vt per totum, & ſpãliter in reſponſione ad primum patet, vbi diſtinguit inquiſitionem inuocatiuam dæmonis contra inquiſitionem p occurſum dæmonis. Verba aũt authoris ad hoc in litera clara ſunt in prima rõne, cũ dicit, ꝙ ſcilicet eſt pactum expreſſe cũ dæmone initũ per ipſam dæmonis inuocationem. Ex his nãque ſubiunctis verbis, ſcilicet per ipſam dæmonis inuocationem explanauit in quo conſiſteret pactum ſcilicet in ipſa inuocatione, ita quod inuocatio expreſſa, eſt pactũ expreſſum, & inuocatio tacita, eſt pactum tacitum. Conſtat autem quòd inuocatio eſt actus ſocialis ergo.

¶ Amplius in q. ſequẽti in art. 1. ad tertiũ, authoris verba ſunt iſta. Exquirere cognitionem futurorũ à dæmonibus, nõ ſolũ eſt peccatum propter hoc, quòd ipſi futura non cognoſcunt, ſed propter ſocietatem cum eis initã, quæ etiam in propoſito habet locum. Vbi clare manifeſtat, ꝙ appellatione pacti intelligit ſocietatem, ita quod quãdo legeris pactum, vel fœdus initum, intellige ſocietatem initã expreſſe per inuocationem, vel tacite per opus cui merito dæmon ſe immiſcet. Et bene hæc nota, ꝙ actus inuocationis, ſeu cuiuſcumque recurſus ad dæmonem, eſt ſaltem ſocietas inita, quia eſt initiũ ſocietatis cum dæmone, & vocatur pactum initũ, ſicut & ſocietas inita,

quoniam ſocietas claudit in ſe pactum, fœdus, ſeu conuentionem, & ſi nõ verbo, ſaltem facto ipſius ſocietatis, de ipſa ſocietate, vt ſic etiã primæ interpretationi locus ſit ſane intellectę. F
Vnde ad rationis primæ diſcuſſionem deſcendere amplius nõ oportet, quoniam ex eo, ꝙ ſocietatem initã cum dæmone ex hoc ipſo, quod inuocatur dæmon, manifeſte mortale peccatum eſſe monſtratũ eſt, ratio prima clare concluſit.

¶ Sed ſecunda ratio quæ ex parte euẽtus ſe tenet non caret ambiguitate, quia vſ minus efficax, quoniam euentus, licet addat ad grauitatem peccati, non tamen conſtituit peccatum. Et ꝓpterea ex euentu non poteſt probari inuocationem eſſe illicitam, præſertim, quia euentus iſte, ſcilicet deceptionis, non eſt intentus ab inuocante, ſed præuiſus, & in poteſtate ſua remanet quod ſe pſeruet a tali euentu in his, quę ſunt neceſſaria ad ſalutem.

Id Chryſo. concio 2. de Lazaro à medio. to. 2. Et Theoph. etiã Mar. 1. & Luc. 4.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ licet euentus, vt eſt in executione, non cõſtituat actum malum, aut bonum, ſeu peiorem, vel meliorẽ, vt tamen eſt in ſua cauſa, conſtituere poteſt actum malum, quia H ſic redundat in obiectum ſeu finẽ vt patet de boue cornupeta nõ incluſo a domino poſt cognitionem eius. Certum eſt. n. ꝙ ex hoc ipſo ꝙ bos eſt nociuus homini ut, ipſa non incluſio eius mala eſt, ſiue euentus læſionis ſequatur, ſiue nõ. Vnde in propoſito, quia inuocatio dæmonis eſt ex natura ſua nociua humanæ ſaluti ſiue ſequatꝰ læſio in homine inuõcãte, ſiue non, actus ipſe eſt illicitus. Manifeſtatur aũt actũ iuſtum quo inuocatur dæmon ad diuinãdum eſſe ex natura ſua nociuum hominis ex parte tam dæmonis quam hominis. Nã dæmon intẽdit, vt pote hoſtis, perditionem noſtrã per oĩa opera ſua, homo quoq; ex hoc ipſo, ꝙ cognitionem mendicat a dęmone, ſe offert ad initium ſaltem credẽdi illi, & cauendi, vel operandi ſecundum verba illius, vel ſaltem ſecundum propriũ iudicium, collatis auditis a dæmone cũ occurrẽtibus. Hæc aũt cum per ſe ex natura talis inuocationis conſequantꝰ, & importent aſſuefactionem hominis ad credẽdũ dæmoni aſtutiſſimo I & per multa vera ſciẽti deducere hominem in perditionẽ cõſequens eſt, vt actum illicitum reddant. Et hoc eſt malũ, quod in litera ponitur, ſ. aſſuefactio ad credendum dæmoni, nec eſt in poteſtate hominis aſſueti præſeruare ſe a fallacia. Si. n. homines a dęmonum cõuerſatione alienos oportet tam armatos eſſe, quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ, & ſanguinem, ſed aduerſus principes, & poteſtates tenebrarũ harum, vt Apoſt. dicit Ephe. 6. quomodo inermes, immo ſubditi dæmoni ex hoc ipſo, quod ad eum cõfugiunt, poterunt ſe ꝓſeruare? Diuina namque iuſtitia deſerendi ſunt in manu hoſtili, ad quam recurrunt.

¶ Circa diuinationem, & vniuerſaliter inuocationẽ dęmonũ dubiũ adhuc vnum occurrit, An poſſit fieri abſq; cultu dæmonis. Et eſt ratio dubij, quia ex eo, ꝙ eſt ſpecies ſuperſtitionis, ſequitur quod ſpectet ad cultũ: ex eo vero, ꝙ aliquis poteſt in- K uocare dęmonem, vt ſocium, aut amicum abſque omni oblatione, reuerẽtia, & cæręmonia, apparet, ꝙ inquiſitiones hmõi fieri poſſint abſque ſuperſtitione, & cultu, quicquid ſit de alio genere peccati. Et confirmatur, quia ſi diuinatio, & huiuſmod. inuocationes eſſent neceſſario cum cultu dæmonis, ſequeretur, quod eſſent manifeſte actus infidelitatis ꝓteſtatiui, ac per hoc facientes hæc, incurrerẽt pœnas apoſtatarum, ſeu hæreticorum. Hæc autem conſtat eſſe falſa, vt patet de hæret. c. Accuſatus in 6. vbi ne negotium fidei impediatur, dicitꝰ qđ inquiſitores ingreſſum non ſe impediant de diuinationibus & ſortilegijs, niſi hæreſim ſapiant manifeſte. Et aliç ſunt in iure pœnæ hæreticorum, & aliæ ſortilegorum, vt patet. Non ergo huiuſmodi diuinationes, & inuocationes ſunt neceſſario cũ cultu dæmonum.

fecimus pactum: & adhuc grauius eſſet, ſi ſacrificium, vel reuerentia dæmoni inuocato exhiberetur. Secunda vero ratio ſumitur ex parte futuri euentus. Dæmon enim, qui intendit perditionem hominum ex huiuſmodi ſuis reſpõſis, etiam ſi aliquando vera dicat, intẽdit homines aſſuefacere ad hoc, quod ei credatur, & ſic intẽdit perducere G in aliquid, quod ſit ſaluti humanæ nociuum. Vnde Athanaſius exponens illud, quod habetur* Luc. 4. Increpauit illum dicens, Obmuteſce, dicit, quãuis vera fateretur dæmon, compeſcebat tamẽ Chriſtus eius ſermonem, ne ſimul cũ veritate etiam ſuam iniquitatem promulget, vt nos etiam aſſueſaciat ne curemus de talibus, etſi vera loqui videatꝰ. Nefas. n. eſt, vt cũ adſit nobis ſcriptura diuina, a diabolo inſtruamur.

Ad primum ergo dicendũ, qđ ſicut Beda dicit† Luc. 8. nõ velut inſcius Dominus inquirit, ſed vt cõfeſſa peſte, quã tolerabat virtꝰ curãtis gratior emicaret. Aliud aũt eſt inquirere aliqđ a dæmone G ſpõte occurrẽte, quod quandoq; licet ꝓp vtilitatẽ aliorũ, maxime quando diuina virtute põt cõpelli ad vera dicẽda: & aliud dæmonẽ inuocare ad cognitionem occultorum acquirendam ab ipſo.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ſicut Augu. dicit* ad Simplicianũ nõ eſt abſurdũ credere aliqua diſpenſatione pmiſſum fuiſſe, vt nõ dominãte arte magica, vel potẽtia

Li. 3. in Luc. c. 32. ſm ordinem Bedæ tom. 2.

Li. 2. q. 3. inter princ. & mediũ. to. 2.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ opera diuinationũ, & obſeruationũ, quæ in q. ſequen. tractantur, & vniuerſaliter inuocationes dæmonũ, dupliciter exerceri poſſunt. ſ. formaliter, & materialiter. & ꝙ ſi formaliter fiãt, ad ſuperſtitionem, & cultũ dæmonũ ſpectant, ſi aũt materialiter, extra dæmonũ cultũ formaliter ſunt, materialiter tamẽ ad cultũ eorum ſpectant. Declarantur ſingula. Sicut detractio dupliciter fieri põt. ſ. animo detrahẽdi, & ſine animo detrahẽdi, & primũ ſpectat ad detrahere formaliter, ſm ad detrahere materialiter ita inuocatio dæmonũ dupliciter fieri poteſt. Primo ſ animo efficiendi id, ad qđ dæmonum inuocatio ordinatꝰ & ſic formaliter ſpectat ad cultũ dęmonum, & ſuperſtitionem, vt patet ex authoritate Aug. in 2. de doct. chriſt. diffuſe ex authore in hoc tractatu, & ex rõne, q a hęc ordinantꝰ & ex natura ſua, & dæmone, q hæc inſtituit ad ſubiectionẽ hominis reſpectu dæmonũ. Hmõi aũt ſubiectio rõne excellentiæ diuinæ affectatæ, & intentæ à dæmonibus, ad ſuperſtionem ſpectat, H ſicut ſubiectio hoĩs ad Deũ, ad religionem, vt prædictum eſt. Alio mõ, põt fieri materialiter, vt ſ. hõ ſeparet ab opere animũ faciendi id, ad quod opus ordinatur, hoc eſt, ꝙ nolit ſubijcere ſe dæmoni; ſed ſolum tãquam à ſciente, vel potẽte aliqđ adiuuari, ſicut ab altero hoĩe requireret abſque vlla reuerentia &c: & ſic ad ſuperſtitionẽ, & cultum materialiter ſpectãt: quia opera iſta materia ſunt ſuperſtitionis, & cultus, quãuis non fiant tali animo. Nec tamen propterea euaditur peccatũ mortale, quia opera iſta etiã materialiter ſpectant ad ſocietatem dæmonum, & conſtituunt initiam ſocietatem formaliter cũ dæmonibus, ac ꝓ hoc cũ hoſtibus Dei & proprijs. Conſtat nãque, ꝙ ſocietas cum hoſte ſiue conſumata, ſiue inita ſolum ſit, pernitioſa eſt, & læſæ maieſtatis rea, & cum tali hoſte, ſ. dęmone, contra fidelitatem, quam Deo debemus eſt, & contra noſipſos, quia doloſi ſunt ſemꝑ vbiq;, & in oĩbus. Propterea Augu. vbi ſupra, dicit hanc amicitiam infidelem, & doloſam, I & proculdubio ad apoſtaſim a Deo pertinet hæc ſocietas. Et vis perpendere grauitatem huius peccati, reſpice, ꝙ ſicut ad initium cæleſtis felicitatis, & patriæ ſpectat cõuerſatio in hac vita cum angelis aut ſanctis apparentibus quandoque nobis, ita ad initium æternæ damnationis, & infernalis habitaculi ſpectet ſocietas cum dæmonibus, & propterea in ea eſt iniquitas conſumata. Vnde patet, quòd vtraque pars quæſtionis vera aliquo modo eſt, abſolute tamen, & ſimpliciter verum eſt, quòd ſunt ſuperſtitiones, & cultus dæmonum. Propter quod prima ratio dubij concedatur quod concludit verũ ſimpliciter, quia dicit, quod iſta implicent cultum dæmonum formaliter, vel materialiter. Rationi aũt in oppoſitum duo dicenda ſunt. Primo, quod ex diſtinctione poſita in illa decre tali in fauorem fidei non plus habetur, quàm quòd quædã diuinationes non habent cultum dæmonum manifeſtum. Hoc. n. cõſo- K nat dictis ꝓp illos, qui hæc exercent materialiter tantum. Secundo qđ referendo etiã Decretalẽ illam ad diuinationes, & ſortilegia formaliter diſtinguendum eſt de cultu dæmonũ, ſ. directe, vt ſunt ea, quæ in reuerentiam dæmonum ordinãtur, qualis eſt in adorationibus, oblationibus, & huiuſmodi, quæ ad idolatriæ ſpẽm ſpectant. Et hæc ſapiũt hæreſim manifeſte, vt patet ex prædictis, & inducunt oẽs pœnas apoſtatarum, & hæreticorũ: vel indirecte: vt ſunt ea, quæ ordinãtur ad noſtrũ ſcire: vel operari per dæmones: quæ ad duas vltimas ſpẽs ſuperſtitionis dictũ eſt in art. 2. q. 92. ſpectare: & in hac ſequenti q. tractantur. Hæc. n. non ſapiunt hæreſim manifeſte: qm̃ cultum exhibẽt dęmoni, eo mõ, quo in religione cultũ exhibẽt Deo iurãtes ꝑ ipſum: pro quanto inuocant dæmonem ad ſua commoda. Non tamen tantum honorant dæmonem, pro quanto non proteſtantur per hæc eum eſſe Deum, aut intelligi-

bilem

bilem veritatem, & huiuſmodi, niſi conſulant ipſum tanquã ſcientem, aut potentem omnia: hoc.n. manifeſte ſaperet hæreſim. & per hæc patet reſponſio ad confirmationem. Hęc autē accipe dicta theologice, quoniam nō me impedio, an iuris intentio ſit, quod contra ſortilegos cum iniuria ſacramentorũ &c. inquiſitores procedant. Gaudeat vnaquæque ſcientia ſuis terminis.

¶ In reſponſione ad 2m aduerte, ꝙ iſtorũ duorum modorũ dicendi, quos ex Augu. author affert, neuter videtur certus & vterque habet ꝓ ſe fauorē. Quod n. vere fuerit anima Samuelis, Eccleſi. 46 dicitur, vbi habentur hęc verba de Samuele. Poſt hæc dormiuit, & notum fecit regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuę. Quod vero fuerit dæmō in forma Samuelis in Decretis 56. q. 5. ca. Nec mirũ, habetur Aug. de ciuit. Dei ſub iudice igitur lis eſt.

ſed diſpēſatione occulta, quæ Pythoniſſam, & Saulem latebat, ſe oſtēderet ſpiritus iuſti aſpectibus regis, diuina eum ſentētia percuſſurus. Vel nō vere ſpiritus Samuelis à requie ſua excitat⁹ eſt, ſed aliquod phantaſma, & illuſio imaginaria diaboli machinationibus facta, quā ſcriptura Samuelem appellat, ſicut ſolēt imagines, rerũ ſuarum nominibus appellari.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ nulla vtilitas temporalis poteſt cōparari detrimento ſpiritualis ſalutis, ꝙ imminet ex inquiſitione occultorũ ꝑ dæmonũ inuocationē.

ARTICVLVS V.

Vtrũ diuinatio, quæ fit per aſtra ſit illicita.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ diuinatio, q̃ fit per aſtra, non ſit illicita. Licitum eſt enim ex conſideratione cauſarum prænuntiare effectus ſicut medici ex diſpoſitione ægritudinis prænuntiant mortem, ſed corpora cæleſtia ſunt cauſa eorũ quæ fiunt in hoc mũdo, vt etiam Dio. dicit 4. c. de di. no. ergo diuinatio, q̃ fit per aſtra, nō eſt illicita.

¶ 2 Præt. Scientia humana ex experimentis originem ſumit, vt patet per Philoſop.* in 1. Metap. ſed per multa experimenta aliqui con perierunt, ex conſideratione ſyderum aliqua futura poſſe prænoſci. ergo non videtur eſſe illicitum tali diuinatione vti. Li. 1. c. 1. nō longe à pri. tom. 3.

¶ 3 Præt. diuinatio dicitur eſſe illicita inquantum innititur pacto cũ dæmonibus inito, ſed hoc nō fit in diuinatione, quę fit per aſtra ſed ſolum conſideratur diſpoſitio creaturarum Dei. ergo videtur ꝙ hmōi diuinatio non ſit illicita.

SED CONTRA ē, quod Auguſt.* dicit in 4. confeſ. Illos planetarios, quos Mathematicos vocāt conſulere non deſiſtebam, quaſi nullum eſſet ſacrificium, & nullæ preces ad aliquem ſpiritum obdiuinationem dirigerentur, quod tamen chriſtiana, & vera pietas expellit & damnat. Li. 4. ca. 3. in prin. tom. 1.

RESPONDEO dicendum, ꝙ ſicut dictum* eſt, diuinationi, quæ ex opinione falſa vel vana procedit, ĩgerit ſe operatio dæmonis vt hominum animos implicet vanitati, aut falſitati. Vana autem aut falſa opinione vtitur, ſi quis ex cōſideratione ſtellarum futura velit præcognoſcere, quæ per ea p̄cognoſci... Art. 1. & 2.

508 2. di. 15. q. 1. ar. 3. ad 4. Et 3. con. c. 154 cor. Et Gal. 4. lec. 4.

¶ *Super quæſtionis nonageſimę quintę Articulum quintum.*

IN titulo art. 5. nota tam pro ipſo, q̃ pro tribus ſequentibus articulis, quod titulus minus dicit q̃ ſignificet. Dixit namque. An diuinatio talis ſit illicita, & ſignificat an inquiſitio futurorum talis ſit illicita. De diuinatione nāq; iā omnino definitum eſt, quod eſt illicita, ſed an in tali materia, ſeu via, aut modo inquirendi notitiam futurorum ſit diuinatio propria, diſcutiendum reſtat.

¶ In art. eodem repete primo, in quo formaliter conſiſtit illicita per cæleſtia inquiſitio occultorum, ſ. in hoc, quòd eſt vana, aut falſa: ita quod ſola illa inquiſitio occultorum per aſtra eſt illicita, quæ eſt vana, aut falſa, & ne ſit quæſtio de vanitatis vocabulo, in litera declaratur, ꝙ tunc eſt vana, aut falſa, quando ꝑ ea vult quis præcognoſcere, q̃ per ipſa cœleſtia p̄cognoſci non poſſunt. Formale ergo ad quod oportet reſolui inquiſitionem, & conſultationes aſtrorũ, eſt, ſi id quod quæritur, poteſt per cæleſtia præcognoſci. Si.n. poteſt præcognoſci, non eſt inquiſitio vana, aut falſa, non eſt illicita, non eſt ſuperſtitioſa, non eſt digna vt dæmon ſe immiſceat, non eſt prohibita. Et ratio in promptu eſt, quia naturalis ſcientiæ opiniones, & cōiecturæ nō ſunt prohibitę, ſed à Deo nobis in perfectionē intellectus adminiculumque datæ. Si autē per cœleſtia corpora cognoſci nequeunt, inquiſitio ipſa ex ſua temeritate meretur vt dæmon ſe immiſceat, & quandoque vera, quandoque falſa prout permittitur iuſte à Deo, dicat. Et tunc væ homini illi, q ad hæc tendit, qm̃ diuinatio eſt, ſuperſtitio eſt, pnities eſt animæ, vt ex antedictis patet, & huiuſmodi inquiſitio damnata eſt ab Eccleſia, & prohibita: Oportet autem & in hoc formali diligenter diſtinguere modum cognoſcendi, ſeu inhærendi. Nam multum refert, an aliquis ex cæleſtibus velit ſcire ꝑ certitudinem quid futurum ſit: aut ſcire per coniecturam, quātũ ſ. eſt ex tali inclinatione. Primo namq; modo, ſ. per certitudinem inquirere cognitionem futurorum contingentium ex cœleſtibus, eſt vanum & ſuperſtitioſum, diabolicum, ac damnatum ab Eccleſia. Et rō eſt, quia futura contingentia non de neceſſitate cauſantur à cœlo. Secundo autem modo, inquirere cognitionē inclinationũ, ſiue hominum, ſiue aliarũ rerũ corporearum ad electiones noſtras, q̃ naturæ facultatē nō excedunt, & alia caſualia, ſiue fortuita, non eſt malum, nec damnatum. Et rō eſt, quia hmōi inclinationes ſunt effectus corporũ cęleſtium, vt nunc nunc manifeſtabitur. Conari autem ad cognoſcendum effectus cauſarum naturalium ꝑ eas, non eſt malum. Propterea author in litera concludendo dicit. Si quis vtatur ad cognoſcendum ꝑ certitudinem futura opera hominum &c. non dixit ad cognoſcendum, ſed dixit ad cognoſcēdum ꝑ certitudinem, vt differentiam iſtã, quã declaramus intelligeres.

¶ In eodem ar. 5. nota regulam vniuerſalem de ſignis corporeis naturalibus, ſ. ꝙ trib. modis contingunt. Primo, vt ſint non ſolum ſigna, ſed cauſæ ſignificantes. Secundo, vt ſint effectus ſignificantes cauſam. Et tertio, vt ſint effectus multi vnius & eiuſdem cauſæ. Et tūc vnus effectus eſt ſignum alterius effectus ꝓp connexionē ſaltē in cauſa, quia ſ. repræſentant cauſam & alterius effectus. Exēplum primi, aſtra ſunt in ſigna, vt ſcriptura dicit in principio Geneſis. Exemplum ſecundi, in litera ponitur fumus ſignum ignis. Exēplũ tertii, iris, ſeu arcus ſignum ſerenitatis, quia eſt effectus cauſæ communis ſibi, & ſerenitati. Ad aliquid horũ memento recurrere, qñ ſigna corporalia in natura dicuntur, ſi reſolute appetis intelligere, & loqui. Et hęc bene nota ꝓp imagines, auguria, ſomnia &c.

¶ In eodem 5. art. circa exemptionem eorum, q̃ fiunt, & ſunt per accidens à cauſalitate corporum cæleſtium, qualia ſunt caſualia, & fortuita, nota duo ſimul, & quomodo ſe habet rei veritas iuxta communem philoſophiæ doctrinam, & quãtum, & ad quid valeat ratio literę ad hæc allata.

¶ Scito igitur, quod ea quæ iunguntur per accidens, ſiue ſm̃ locum, vt locus ſepulchri, & locus theſauri, cum quis fodiendo ſepulchrum inuenit ibi theſaurum, ſiue ſm̃ tempus, ut tempus tonitrui, & tempus deambulationis animalis, puta, bouis cũ boue deambulante, tonat: ſiue quomodocunque aliter iungantur per accidens poſſunt dupliciter conſiderari. Primo, vt ſic hoc eſt, inquantum ſint entia per accidens: hoc eſt: quod conſideretur hoc totũ, locus ſepulchri, & locus theſauri, & ſic de aliis. Secũdo, ſm̃ ambas partes ſeorsũ, puta, locus ſepulchri ſm̃ ſe. Nec ſolum poſſunt dupliciter conſiderari, ſed etiam poſſunt referri ſecundum rei veritatem ad diuerſas cauſas. ſ. naturales, vel rationales. Et eſt tanta inter has relationes diſtantia, qd̉ quomodocumque conſiderata etiam per accidens, ſi ad rationales cauſas referantur, poſſunt habere cauſam per ſe. Immo omnia habent diuinam prouidentiam pro per ſe cauſa: quia nihil ei comparatum eſt præter illius intentionem. Si autem referantur ad cauſas naturales, quales ſunt omnia corpora, ſic ſecundum ſuas partes poſſunt habere ſuas per ſe cauſas: ita quod hic ſit locus theſauri ab aliqua eſt cauſa: & ſimiliter, qd̉ hic ſit locus ſepulchri, ab aliqua cauſa eſt. Seu in naturalibus quod bos deambulet hora tertia, aliquam habet cauſam: & ſimiliter ꝙ eadē hora tonitruum fiat, aliquã habet cauſam: ſed hoc totum quod tempus ambulationis, & tempus tonitrui ſit vnum & idem, nullam habet vnam naturalem cauſam: quia hoc totum non eſt vnum, ſed multa ſimpliciter. Omnis autē cauſa naturalis determinata eſt ad vnum: & ad hoc afferetur

ratio

gnoſci non poſſunt. Eſt ergo cõſiderandum quid per cęleſtium corporum inſpectionem de futuris poſſit præcognoſci. Et de his quidem, quæ ex neceſsitate eueniunt, manifeſtum eſt, quod per cõſiderationem ſtellarum poſſunt præcognoſci, ſicut aſtrologi pñũtiãt eclipſes futuras. Circa præcognitionem vero futurorum euẽtuum ex conſideratione ſtellarum, diuerſi diuerſa dixerunt. Fuerunt enim qui dicerent, quod ſtellæ potius ſignificant, quam faciant ea quę ex earum conſideratione prænuntiantur, ſed hoc irrationabiliter dicitur. Omne enim corporale ſignũ vel eſt effectus eius, cuius ẽ ſignũ ſicut fumus ſignificat ignẽ, a quo cauſatur: vel procedit ab eadem cauſa, & ſic dum deſignat cauſam per conſequẽs ſignificat effectum ſicut iris quandoque ſignificat ſerenitatem, inquantum cauſa eius eſt cauſa ſerenitatis. Non poteſt autẽ dici, quod diſpoſitiones cæleſtium corporum & motus, ſint effectus futurorum euentuum nec iterum poſſunt reduci in aliquam ſuperiorem cauſam communem, quæ ſit corporalis. Poſſunt autem reduci in vnam cauſam cõem, quæ eſt prouidentia diuina: ſed alia ratione diſponuntur a diuina prouidentia motus, & ſitus cæleſtium corporum, & alia ratione euentus contingentium futurorũ: quia illa diſponũtur ſecundum rationem neceſſitatis,

G vt ſemper, & eodẽ modo proueniant, hæc autem ſecundum rationem contingentiæ, vt variabiliter contingant. Vnde non poteſt eſſe, quod ex inſpectione ſiderum accipiatur præcognitio futurorũ, niſi ſicut ex cauſis præcognoſcuntur effectus. Duplices autem effectus ſubtrahuntur cauſalitati cęleſtium corporum. Primo quidem omnes effectus per accidens contingentes ſiue in rebus humanis, ſiue in rebus naturalibus, quia vt probatur in* 6. Metap. ens per accidens non habet cauſam, &

H præcipue naturalẽ, cuiuſmodi eſt virtus cæleſtium corporum, quia qđ per accidens fit, neque eſt ens proprie, neq; vnum: ſicut ꝙ lapide cadẽte fiat terræmotus, vel ꝙ homine fodiente ſepulchrum, inueniatur theſaurus. Hæc enim & huiuſmodi non ſunt ſimpliciter vnum, ſed ſimpliciter multa. Operatio aũt naturæ ſemper terminatur ad

ratio literæ. Notanter autem dixi, vnam cauſam naturalem, quoniam illud totum habere multas cauſas naturales cõcurrentes ſimul per ſe, quandoque non inconuenit, puta, Martẽ & Saturnum concurrentes in tali ſigno, & aſpectu &c. Nec cõtra hoc aſſertur iſta rõ. In cauſis nãque naturalibus inueniunt duo, ſ. virtus cãtiua, & conditio cãrum, vt appropinquatio ſitus &c. Rõ literæ inducta eſt ad oſtendendum, ꝙ cauſæ naturales ex virtute cauſatiua nõ poſſunt in ens per accidens ſm ſe totum. An autem poſſint ex concurſu cauſarum qñque nihil in litera dr̃. Sed hæc altioris ſunt ſpeculationis, & tractata in 115. q. primi lib. Nec tamẽ propter hęc quæ dicta ſunt ne profitẽtes philoſophiã, derideãt rõnem quaſi inſufficientem, ſupponẽda ſunt caſualia, ſeu fortuita corporibus cœleſtibus, omnibus ſimul ſumptis: qm̃ ſm veritatem a toto cœlo non neceſſario eueniũt hæc propter naturam poſſibilis, ſeu potentiæ cõtradictionis inuentam in iſtis inferioribus, quæ ſũt materia actionum cęleſtium, vt ibidem declaratum eſt. Excipiũtur ergo a cæleſtium corporum omnium ſimul actionibus neceſſario inferentibus effectus, duo genera rerũ. ſ. entia per accidẽs, caſualia, vel fortuita, & omnia voluntaria, vt ſic. Vtraque tñ cæleſtibus cauſis ſubeſſe aliquo mõ non eſt negandum, qm̃ caſualia, ac fortuita ſm partes conſtat ad inclinationes aliquas ex cęlo deriuatas, ſequi, vt author expreſſe dicit in lib. 3. contra gent. ca. 92. dicens. Põt eſſe, ꝙ ex inclinatione cœleſti inclinet aliquis ad eligendum aliquid cui coniungat per accidens aliquod cõmodum, & ex alia inclinatione aliud, & ex tertia tertium, non autem ita ꝙ ex vna inclinatione inclinet ad omnia. hæc ille. Vnde habes, ꝙ non minus, ſed maius eſt iudicium de concurſu cãtum cæleſtium cauſantium inclinationes, & ꝙ põt ſimul concurrere inclinatio ad inueniendum theſaurum cũ inclinatione ad fodiendum puteum, cum nõ ſit maior rõ de cõcurſu harũ, q̃ aliarũ. Veruntñ ſcito, ꝙ cõiter illæ inclinationes non exeũt ſimul in opera, ſed cõcurrit cõiter inclinatio cœli cum aliqua actione ordinata ad cognitũ finẽ. Ita ꝙ Sortes. v. g. inclinatus ad ſubmerſionẽ in aquis, ſtimulatur ꝑ modũ paſſionis ad eundũ iuxta aquas, vel in aquas, neſciens ꝑꝑ quid ita incitat, & ꝑꝑ aliquod negotiũ occurrẽs nauigat, vel ad aquas vadit ex alio ꝓpoſito, & ſic ſubmergitur. & ſimile eſt in aliis. Vbi vides, ꝙ ſubmerſio euntis ad tale negotiũ, ibi eſt effectus caſualis, ſeu fortuitus, & per accidẽs. Et totũ hoc nõ hẽt vnã, ſed duas cãs, ſ. cœlum, & propoſitum hominis ad eundũ, & ꝙ ille hõ nõ neceſſitatur a cælo, ſed incitatur per modum paſſionis, hęc eſt, per modum, quo illa triſtitia, amor, odium &c. incitat uoluntatem noſtrã. Et ꝙ ſi in illo homine eſſet tũc vna alia inclinatio cœleſtis ad tale negotiũ ibi tractandum, quale elegit, tunc tale per accidens eſſet ſm vtranq; ſui partẽ a cælo non neceſſario, ſed inclinatiue: ac per hoc totum hoc, ſ. ſubmerſio euntis ad tale negotium, eſſet, inclinatiue tñ, a cœlo ꝑꝑ concurſum inclinationum ſimul. Simili quoque modo ſortimur a cœlo inclinationes ad eligendum multa, quibus inclinationibus fit quandoque vt ille inclinetur ad eligendum caſta, alter venerea, alter naturalia, alter cõtra naturam, alter

F religioſa, alter ambitioſa. Habent enim electiones, & operationes noſtra pro cauſis qñque non ſolã, aut puram volũtatẽ, ſed volũtatem motam a corporibus, in quib. ſunt illæ inclinationes a natura prouenientes. Et ꝑpterea, quis opera nr̃a, vt ſunt a voluntate, non ſubſint cœlo, vt tñ ſunt a corporalibus, ſubſunt cœlo, ſicut ſubſunt paſſionibus nr̃is. Et quẽadmodũ ſapiens dominatur paſſionibus ſuis, ita dominabitur aſtris. Videat ergo vir ſapiẽs, vt cum inſtigatur ad mala, aut periculoſa, ñ ſectet̃ ſtimulos hos, ſicut nec paſſiones ſequi dẽt. Cũ aũt ad bona, ſi rõ nõ obſtet ſectet̃ illa, ẽt ſi neſciat ꝑꝑ quid: qm̃ ad bona agit quodãmodo ſuperiorib. cauſis. Cauendus ergo triplex eſt error in huiuſmodi. Primo, vt nõ q̃ramus ex cœleſtib. ſupernaturalia, qualia ſunt myſteria fidei. Secundo, vt nullũ cõtingentiũ, q̃ramus ex cęleſtibus cognoſcere ꝑ certitudinẽ. Tertio, vt cognitioni ꝑ cõiecturã q̃ ex cœleſtibus habere q̃rimus nõ inhæreamus ſm affectũ, & executionẽ tãquã legi, ut faciũt fortemulti principes, qui non exirẽt domo, aut equitarẽt ſine calculo cœleſti. habẽtes quinternos diarios, vel hebdomadarios, tanquã leges ſuorum operũ, aſtrologorum computo conditos. Iſte nãq; error parum, aut nihil diſtat a ſecundo. Secundus namq; eſt error in intellectu

Lib. 6. tex. 4. 5. & 6. to. 3.

I contra naturã, & gr̃am: iſte aũt in voluntate cõtra naturæ, & gratiæ libertatẽ. Et errãtes in ſecundo digni ſunt venia, quia ignorãter peccant, errãtes aũt in tertio digni ſunt duplici pęna, quia ſciẽtes corpora cęleſtia non pluſquã paſſiones nr̃as poſſe, ſubiiciunt ſeipſos corporalibus, & in captiuitatẽ ſeipſos redigunt, nõ in obſequium Chriſti, ſed diaboli. Et verificatur de eis illud propheticum. Hõ cum in honore eſſet, nõ intellexit, cõparatus eſt iumentis inſipiẽtibus, & ſimilis factus eſt illis. Hõ namq; ſm rõnis dñium ſuper corporalia omnia in honore eſt. Et qui hoc non intelligit facto, ſed tanquã ſubditus corporalibus operatur ex propoſito, comparatur iumẽtis, immo vilior iumentis, q̃ natura, non vilitate animi ſubſunt corporalibus. Et propterea iuſte a Deo ſimilis factus eſt illis, q. a. ſ. curam de eo habet Deus, ſicut de iumentis. ſ. propter bonũ aliorum, non propter bonum ſui, & propterea traduntur dæ-

K monibus gubernandi, qui tales ſunt. Quilibet. n. horum triũ errorum peccatum mortale eſt ex ſuo genere, quia inhæſionẽ importat animi humani ad cœleſtia corpora ſupra eorum facultates. Hoc. q. patet ex dictis ſuperſtitioſum, & dæmoniacũ eſſe. Sapientes aũt, ſi cœleſtes influxus noſſe volunt, nõ vtũtur eis vt legibus, ſed dominantur eis vtẽtes rõnis iudicio, atque gratiæ diuinæ lumine, & adiutorio ſi chriſtiani ſunt. Et ex his patet, quõ intelligendum eſt, quod corpora cœleſtia non ſunt ſupra electiones, & opera nr̃a voluntaria, & quõ dãnata, vel nõ dãnata eſt cõſultatio aſtrologorũ circa natiuitates hominũ, & ſequẽtia, & hmõi. Hæc. n. ſi ad certitudinẽ cognitionis cõtingẽtiũ ordinent, vel, ꝙ idẽ eſt, ſi vt lege vtendũ eſt tali figura natiuitatis &c. diabolica ſũt, dãnata ſunt. Et hoc intẽdit Aug. in 4. confeſſ. &c. Si aũt fiant ad coniecturã habẽdã naturalium inclinationum, & dominandum corporalibus ſapientis, mala non ſunt, prohibita non ſunt, vt patet ex antedictis. Et ſcito, quod licet quandoque veritas aliqua ex illis habeatur,

aliquid vnũ, ſicut & procedit ab vno principio, quod eſt forma rei naturalis. Secundo autem ſubtrahuntur cauſalitati cæleſtium corporum actus liberi arbitrij, quod eſt facultas voluntatis & rationis. Intellectus enim, ſiue ratio, nõ eſt corpus, nec act⁹ organi corporei & per conſequens nec voluntas quæ eſt in ratione, vt patet p Philoſoph.* in 3. de Anima. Nullum autem corpus poteſt imprimere in rem incorporeã. Vnde impoſſibile eſt, qđ corpora cæleſtia directe imprimãt in intellectum, & voluntatem. Hoc enim eſſet ponere intellectum nõ differre a ſenſu, quod Ariſt. in lib. 1. de Anima, imponit his qui dicebant quod talis volũtas eſt in hominibus, qualem in die inducit pater virorum deorumq;, ſcilicet Sol, vel cælum. Vnde corpora cæleſtia nõ poſſunt eſſe p ſe cauſa operationũ liberi arbitrij. Poſſunt tamen ad hoc diſpoſitiue inclinare, inquantum imprimunt in corpus humanum, & per cõſequens in vires ſenſitiuas, quæ ſunt actus corporaliũ organorũ quæ inclinant ad humanos actus. Quia tamen vires ſenſitiuæ obediunt rationi, vt patet per Philoſoph. ĩ 3. de Anima. & 1.* Eth. nulla neceſsitas ex hoc libero arbitrio imponitur, ſed contra inclinationem cæleſtium corporum homo poteſt per rationẽ operari. Si quis ergo cõſideratione aſtrorum vtatur ad præcognoſcendos futuros caſuales, vel fortuitos euentus, aut etiam ad cognoſcẽdum per certitudinem, futura opera hominum, procedit hoc ex falſa & vana opinione. Et ſic operatio dæmonis ſe immiſcet: vnde erit diuinatio ſuperſtitioſa, & illicita. Si vero aliquis vtatur cõſideratione aſtrorum ad præcognoſcẽdum futura. quę ex cęleſtib. cauſantur corporibus, puta, ſiccitates, & pluuias, & alia hmõi, non erit illicita diuinatio, nec ſuperſtitioſa. Et ſecũdum hoc patet reſponſio ad primum.

AD SECVNDVM Dicendũ, quod hoc ꝙ aſtrologi ex cõſideratione aſtrorum frequenter vera prænũtiant, contingit dupliciter. Vno quidem modo, quia plures hominum paſſiones corporales ſequũtur. & ideo actus eorum diſponũtur vt in pluribus, ſm inclinationem cęleſtium corporum. Pauci autem ſunt, ideſt, ſoli ſapientes, q rõne huiuſmodi inclinationes moderentur, & ideo aſtrologi in multis vera prænuntiant. & ꝓcipue in cõmunibus euẽtibus, qui dependent ex multitudine. Alio modo propter dæmones ſe immiſcentes. Vnde Auguſt. in *2. ſuper Gen. ad literam dicit. Fatendum eſt, quando a Mathematicis vera dicũtur, inſtinctu quodam occultiſsimo dici, quẽ neſcientes humanæ mentes patiuntur, quod tamẽ ad decipiendos homines fit ſpirituum immũdorum, & ſeductorũ operatione, qui quædam vera de temporalibus rebus noſſe permittuntur. Vnde* concludit. Quapropter bono chriſtiano, ſiue Mathematici, ſiue quilibet impie diuinantium, & maxime dicentes vera, cauendi ſunt, ne conſortio dęmoniorum animam deceptam pacto quodam ſocietatis irretiant. Et per hoc patet reſpõſio ad Tertium.

ARTICVLVS VI.

Vtrum diuinatio quæ fit per ſomnia ſit illicita.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ diuinatio, quę fit ꝑ ſomnia, non ſit illicita.

---

habeatur, tam debilis tamen eſt rõ coniecturę, vt vix cõiectura ſit. Et pp humanam ignorantiam, maximę partis cauſarũ cæleſtium, & proximarum. Totum n. id, quod cognoſcim⁹ in hmõi, non meretur dici pars quantumcunque minima eorũ, quæ ignoramus de eodẽ effectu. Qm aſtra ſunt nobis ignota, quomodo ſe habeant adinuicem, & ad nos, & quotidie vſq; quo completus ſit ſemel totus curſus cæleſtiũ, qui ante triginta ſex millia annorum non completur: quotidie inquã, eſt nouus ſtellati cœli ſitus, qui nũquam fuit conſideratus, ad quẽ relati planetæ & aſtra, qs ſcit, quam cauſalitatem induant, mutent, perdant? &c. Taceo de calculo motuum quoniam impoſſibile forte eſt habere inſtrumenta, quibus ad amuſſim ſciant ortum & occaſum, vt ab ipſis audio aſtrologis.

Lib. 3. text. 93. tomo. 2.

Libr. 2. text. 159. tom. 2.

¶ Super quęſtionis nonageſimę quintę Articul. ſextum.

IN articu. 6. eiuſdem quæſtio. 95. circa cauſas, & ſignificationes ſomniorum, aduertenda ſunt multa. Primo, quo ad cauſas naturales intrinſecas quot modis fiant, & quid ſignificent, ad medicos & phyſicos ſpectat, Significant ſiquidem ſemper ſuas cauſas naturales, vt humores aliquos cauſantes motus illos in phantaſia, vt in litera dicitur, vel ſuperfluitatem potus vini cauſantis diſtorſionem ſomniorum, vt Ariſt. inquit de ſomn. & vi. & alia hmõi. Secũdo quo ad cauſas extrinſecas naturales & ꝓcipue corpora cœleſtia quod qñque cœleſtia corpora vnum & eundem effectum producunt in duplici eſſe, ſ. in eſſe materiali naturali, & in eſſe ꝓportionali, ſeu conformi. V.g. Pluuia futura primo producitur in quodam effectu conformi ipſi pluuiæ in animali crocitante, & deinde producitur in eſſe materiali, quãdo actualiter pluit. Et tunc crocitatio auis eſt ſignum pluuiæ, tanquam coeffectus vnius communis cauſæ vtriuſque. Et hoc modo ſomnia, quæ a corporibus cœleſtibus habent⁹, ſunt ſigna futurorũ euẽtuum. Præcauſant namque in hominibus motus phantaſiæ conformes ipſi communi cauſæ, & effectui futuro, ita qđ ſomnium, & futurus effectus, ſunt effectus vnius communis cauſæ cæleſtis, & propterea ſomnium ſignificat illum effectum futurum. Et propterea author dicit in litera, quod ſecundum hoc, pręcognitiones futurorum plurimum fiunt ex ſomniis. Qualis autem huiuſmodi conformitas ſit, non videtur ratione comprehendi, quoniam in ordine ad cauſam videt eſſe analoga quædam ſimilitudo, qm phantaſia noſtra non niſi analogice cœleſtibus cauſis ſimilis efficitur. Non. n. eſt in phantaſia ſimilitudo ſideris talis, qui à tali ſidere mouetur, ſed motus cõformis & analogice correſpondens, vt effectus proportionat⁹ tali ſideri in tali patiente. In ordine vero ad futurum effectũ, qñque videtur habere rõnem idoli, ſeu ſimilitudinis. Quemadmodum apparent in ſpeculo imagines rerum, & experimur in nobis intus habere multorum ſimulacra. Et hoc Ariſto. in lib. de ſomno & vigilia expreſſit, & dixit artificioſiſſimum eſſe ſomniorum iudicẽ, qui põt ſimilitudines inſpicere, qm plures impediuntur hmõi ſimilitudines pp motus noſtros proprios, ſicut cõtingit in aqua motis idola diſſipari. Et talia fuiſſe ſomnia Ioſeph de manipulis, & Sole, & Luna, & ſtellis, patet, non curando a quo fuerint. Quandoque autem habet rõnem non ſimilitudinis, ſed proportionis, ſicut ſi motus crocitantis repræſentat pluuiã, non ꝙ fiat in imaginatione animalis imago pluuiæ, ſed quia ei motus quidã correſpondens pluuiæ. Et hoc ſi frequenter accidere. Talia autem videntur fuiſſe pincernæ, & piſtoris in carcere cum Ioſeph ſomnia. Sed quia latent nos proportiones, & correſpondentiæ motuũ phantaſiæ in nobis ad futuros, vel exiſtẽtes effectus, quis motus rñdeat effectui, ſi artificioſiſſim⁹ iudex & interpres ſomniorũ eſſet, ſi quis ſciret aut cuius cauſæ cæleſtis ſit effectus talis motus phantaſię, aut cui effectui correſpondeat, ſed hoc ſcire per certitudinem impoſſibile eſt, quoniam id ꝙ habet multas cauſas, neutrã determinate monſtrat, vt in 2. Poſteriorum patet. Conſtat aũt nullũ eſſe ſomnium à cœlo, quod non poſſit ex alia cã prouenire, & cõſequẽter nõ ſignificare illum effectum quem ſignificaret, ſi a cœlo eſſet. Et hoc bene nota tu, qui philoſopharis. Et pp hoc ego, qui tot habui in vita mea ſomnia vera de remotis præcipue, hoc modo, i. per huiuſmodi correſpondentiam, & aliquam ſimilitudinem, vt ſi ea ſcripſiſſem cũ ſuis euentibus, quorum forte aliqui adhuc pendent, non mirarentur philoſophi & theologi, ſed ſtuperent, incertus de cã eorundem, ſto ſuſpenſus, nec vnquam me, aut me illis credidi, ne forte illuſio dæmoniaca ſe immiſceat. Fateor tñ ꝙ paucorum, aut nullorum interpretationẽ determinatã noui ante euentum. Tertio quo ad cautelam in ſignificationib. ſomniorũ, quoniã oportet omnes cautelas, quæ circa cognitionẽ futurorum

Lib. 1. Ethic. c. vlt. to. 5. li. 2. de Anima textu. 42. & 47. tom. 3.

Lib. 2. ca. 17. non procul à fin. tom. 3.

Eodẽ ca. 17. in fin. to. 3.

509 3. contra ca. 54. Et opuſ. 25. c. 6.

futurorum

turorum ex corporibus cæleſtibus dictę ſunt, adhibere. Et tanto plus oportet hic eſſe cautiorem, & minus conijcere ex ſomnio, quanto ſomniũ incertiſſimus effectus eſt cæli ſi .n. cognita cœleſti cauſa in alijs coniecturarum generibus trepida reſtat coniectura futurorũ, quid dicendum eſt, quando etiam ignoratur, quod hoc iudiciũ. (ſomniũ à cæleſti eſt cauſa?) Ex ſomniis igitur ſoli ſuſpicioni locus relinquitur circa futura contingentia. Quarto, quo ad peccatum, quia inuenit in adhæſione ad ſomnia peccatum omnibus ſupradictis trib⁹ modis, quibus inuenitur in ſequendo cęleſtia, & vltra hęc inuenitur error in attribuẽdo ſomnium vni determinatæ cauſę, puta cœlo. Eſt enim iſte error contra omnem rationem, vt Ariſto. docet in 2. Poſteriorum, quoniam, vt dictũ eſt, effectus potens prouenire à pluribus cauſis, nullam earum determinate infert. Incerta eſt ergo omnis ex ſomnio coniectura pendẽs ex cauſa extrinſeca. Et ſi quis incerta cauſa vt certa vteretur, procul dubio vane inquireret quo ad modum, quanto ſupponeret certum ꝙ eſt dubiũ, & conſequenter acciperet coniecturã certam, quæ eſt dubia. Et periculoſe iſte erraret non tamen pernicioſe, ſi infra latitudinẽ coniecturę maneret. Quod enim periculoſe erraret patet, quia facile poſſet decipi a dæmone, ex quo indicia, quæ incertum eſt eſſe a cœlo, accipit vt certa a cœlo. Non perniciose autem pro quanto infra latitudinem coniecturæ ex cœlo, haberi poſſibilis uerſatur. Vnde author in litera duob. modis ſuperſtitionẽ eſſe in ſomniis concludit, quando ſcilicet eſt expreſſa inuocatio dæmonum, vel quando ſomnia extẽduntur ad ea, ad q̃ nõ ſe poſſunt extendere vt ſunc habere certitudinem de contingentibus & alijs quæ ſubterfugiunt etiam cœleſtia corpora &c. Tunc enim eſt tacita cum dæmo ie ſocietas, Nihil autem horum accidit in propoſito caſu, ſed aut mentis compos non eſt, aut ignorans valde, aut pertinax, qui ſic erraret, niſi tot ſigna cœleſtis fluxus haberet, vt minus grauiter peccaret. Mortale tamen non video, niſi ratione contemptus.

Ar. 2. & 5.

Vti enim inſtructione diuina non eſt illicitum ſed in ſomnijs homines inſtruuntur a Deo. dicitur .n. Iob. 33. Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiũt in lectulo, tũc aperit, ſcilicet Deus, aures virorum, & erudiens eos inſtruit diſciplina. ergo vti diuinatione, quæ eſt per ſomnia, non eſt illicitum.

¶2 Præterea. illi qui interpretantur ſomnia, proprie vtuntur diuinatione ſomniorum. ſed ſancti viri leguntur ſomnia interpretati, ſicut Ioſeph eſt interpretatus ſomnia pincernæ Pharaonis, & magiſtri piſtorum, vt legitur Gene. 40. & ſomnium Pharaonis, vt legitur Gene. 41. & Daniel interpretatus eſt ſomnium Regis Babylonis, vt habetur Dani. 2. & 4. ergo diuinatio ſomniorum non eſt illicita.

¶3 Præterea. Illud quod communiter homines experiũtur, irrationabile eſt negare: ſed omnes experiuntur ſomnia habere aliquam ſignificationem futurorum. ergo vanum eſt negare ſomnia habere vim diuinationis. ergo licitum eſt eis intendere.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deuter. 18. Non inueniatur in te, qui obſeruet ſomnia.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut dictum* eſt, diuinatio, quæ innitiť falſæ opinioni, eſt ſuperſtitioſa, & illicita. Ideo conſiderare oportet quid ſit verum circa præcognitionem futurorum de ſomnijs. Sunt aũt ſomnia futurorum euentuum quãdoque quidem cauſa, puta cũ mens alicuius ſolicita ex his quæ videt in ſomniis, inducitur ad aliquid faciendum, vel vitandũ. Quãdoque vero ſomnia ſunt ſigna aliquorum futurorum euentuum in quantum reducuntur ad aliquam cauſam cõmunem ſomnijs, & futuris euentibus, & ſecundum hoc plurimum præcognitiones futurorũ in ſomnijs fiũt. Eſt ergo cõſiderandum quę ſit cauſa ſomniorum & an poſſit eſſe cauſa futurorum euentuum, vel ea poſſit cognoſcere. Sciendum eſt ergo ꝙ ſomniorũ quidẽ quãdoque eſt cã interius quãdoque exterius. Interior autẽ ſomniorum cauſa, eſt duplex. Vna quidem animalis, inquantum. ſ. ea occurrunt hominis phantaſiæ in dormiẽdo, circa quæ eius cogitatio & affectio fuit immorata in vigilãdo, & talis cauſa ſomniorum nõ eſt cauſa futurorum euentuũ vnde hmõi ſomnia per accidẽsſe habent ad futuros euentus, & ſi quandoq; ſimul concurrant, erit

F caſuale. Quandoq; vero cauſa inttinſeca ſomniorum eſt corporalis. Nam ex interiori diſpoſitione corporis formatur aliquis motus in phãtaſia cõueniens tali diſpoſitioni, ſicut homini in quo abundãt frigidi humores, occurrunt in ſomnijs, ꝙ ſit vel in aqua, vel niue, & propter hæc medici dicunt eſſe itẽdẽdũ ſomniis ad cognoſcẽdũm iteriores diſpoſitiões. Cauſa autẽ ſomniorum exterior, ſimiliter eſt duplex. ſ. corporalis, & ſpiritualis.

G Corporalis quidem, inquantum imaginatio dormientis immutatur vel ab aere continenti, vel ex impreſſione cæleſtis corporis, vt ſic dormienti aliquæ phãtaſię appareant conformes cæleſtiũ diſpoſitionum. Spiritualis autem cauſa eſt, quandoque qdẽ a Deo qui miniſterio angelorũ aliqua hominibus reuelat in ſomnijs, ſecundum illud Num. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. Quandoque vero operatione dæmonum aliquæ phantaſię dormientibus apparent, ex quibus quandoque aliqua futura reuelant his, qui cum eis habent pacta illicita. Sic ergo dicendũ

H quod ſi quis vtatur ſomniis ad præcognoſcẽda futura ſecundum quod ſomnia procedunt ex reuelatione diuina, vel ex cauſa naturali intrinſeca, ſiue extrinſeca, quãtum poteſt, ſe virtus talis extendere, non erit illicita diuinatio. Si autem huiuſmodi diuinatio cauſetur ex reuelatione dæmonum, cum quibus pacta habentur expreſſa, quia ad hoc inuocãtur: vel tacita, quia huiuſmodi diuinatio extenditur ad quod ſe non poteſt extendere, erit diuinatio illicita & ſuperſtitioſa. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

ARTICVLVS VII.

I *Vtrum diuinatio quæ fit per auguria, & omina, & alias huiuſmodi obſeruationes exteriorũ rerum, ſit illicita.*

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod diuinatio, quæ fit per auguria, & omina & alias hmõi obſeruatiões exteriorũ rerum, non ſit illicita. Si .n. eſſet illicita, ſancti viri ea nõ vterẽť, ſed Ioſeph legiť, ꝙ augurijs ĩtẽdebat. Legitur, enim Gen. 44. ꝙ diſpenſator Ioſeph. dicit: Scyphũ quẽ furati eſtis, ipſe eſt in quo bibit dominus meus, & in quo augurari ſolet. & ipſe poſtea dicit fratribus ſuis: An ignoratis, quod nõ ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia? ergo vti tali diuinatione nõ eſt illicitum.

K ¶2 Preterea. Aues aliqua circa futuros euentus temporum naturaliter cognoſcunt ſecundum illud Hier. 8. Miluus in cælo cognouit tempus ſuum, turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierũt tempus aduentus ſui: ſed naturalis cognitio

¶Super quæſtionis nonageſimæ quintæ Articulum ſeptimum.

IN artic. 7. eiuſdem qõ. 95. duo tantum ſcribenda ſunt, quoniam ex dictis in præcedentibus patet. quo modo ſigna ex auib. & animalibus ſumũtur, & quæ ſubſunt cœleſtibus corporib. 510 3. contra ts. 154. Et op. 35. capi. 3 & 5. Et Iſa. 3. lec. 2. princ. Primum eſt, quod cũ in litera dicitur, quod non extendantur ſigna animalium, niſi ad ea quæ aliqualiter poſſunt ad huiuſmodi animalia pertinere, & redditur ratio, quia conſequuntur cognitionem, & inſtinctum ad neceſſaria ſuæ uitæ, non intelligas per hoc, excluſa humana a ſignis animalibus, tanquam nihil pertinentia ad illa animalia. Oportet nãq; recolere, ꝙ vna eadẽq; cęleſtis cã mouet aĩalia, &

& humana, diſpoſitione tamen quo ad voluntaria, ac per hoc eſſectum quandoque cauſat in animali cõformem effectui cauſando in humanis. verbi gratia. Cœlum inclinans humana ad bella, cauſat in animalibus diſpoſitiones colericas, ex quibus prodeunt tales motus, aut voces, mugitus, garritus &c. animalium. Vnde cognitor huiuſmodi cõformitatum, coniecturã ſumet futuri belli inter homines. Et ſic verificatur, quòd motus animalium ſunt ratione pertinẽtium ad ſe, & cum hoc ſignificant quãdoque communis cauſæ correlatiuis coeffectum in humanis. Quod autẽ directe ea quę in auibus ſunt, ad noſtra referãtur & ſtultum & ſuperſtitioſum eſt. Secundum eſt, quod accipere, quandoque omen oratione præmiſſa, vel tãquam ex diuina datum prouidentia, non eſt peccatum, vt in reſponſione ad tertium habes, ſi tamen ex hoc perſona non ſe imprudẽter periculo exponat mali, quoniam non propterea excuſaretur: ſua enim credulitas aut oratio non debet facere hominem pręcipitem. Oportet.n. diuinum percipere lumen, aut præceptum ad hæc, & non ex ſola hac facili credulitate, aut fiducia moueri ad opus. Omen namque ad cognitionem, non ad operationem licitum ex noſtra erga Deum fiducia, intelligitur.

A eſt infallibilis, & a Deo, ergo viti cognitione auium ad præcognoſcendum futura, quod eſt augurari, non videtur eſſe illicitum.

¶ 3 Præterea. Gedeon in numero ſanctorũ ponitur, vt patet ad Hebr. 11. ſed Gedeon vſus fuit omine ex hoc, quod audiuit recitationẽ & interpretationem cuiuſdã ſomnij, vt Iudic. 7. dicitur. Similiter Eliezer ſeruus Abrahæ, vt legitur Gene. 24 ergo videtur quod talis diuinatio non ſit illicita.

B Sed contra eſt, qđ dicit Deute. 18. Non inueniatur in te qui obſeruet auguria.

Respondeo Dicendum, quod motus, vel garritus auium, vel quæcunque diſpoſitiones in huiuſmodi rebus conſideratæ, manifeſtum eſt, quòd non ſunt cauſa futurorum euentuum, vnde ex his futura cognoſci nõ poſſunt, ſicut ex cauſis. Relinquitur ergo, quod ſi ex eis aliqua futura cognoſcantur, hoc erit inquantum ſunt effectus aliquarum cauſarum, quæ etiam ſunt cauſantes vel præcognoſcentes futuros euentus. C Cauſa autem operationum brutorum animalium eſt inſtinctus quidam, quo mouentur motu naturali, non.n. habent dominium ſui actus. Hic autem inſtinctus poteſt ex duplici cauſa procedere. Vno quidem modo ex cauſa corporali. Cum.n. bruta animalia non habeant niſi animam ſenſitiuam, cuius omnes potẽtiæ ſunt actus corporaliũ organorum, ſubiacet eorum anima diſpoſitioni continentium corporum, & primordialiter cæleſtium: D & ideo nihil prohibet aliquas eorum operationes eſſe futurorum ſigna, inquantum conformantur diſpoſitionibus corporum cæleſtium, & aeris cõtinentis, ex quibus proueniunt aliqui futuri euẽtus. In hoc tamen duo cõſiderari oportet. Primum quidem, vt operationes huiuſmodi non extendãtur, niſi ad præcognoſcenda futura, quæ cauſantur per motus cæleſtium corporum, vt ſupra dictũ * eſt. Secundo, vt non extendantur, niſi ad ea quæ aliqualiter poſſunt ad huiuſmodi animalia pertinere. E Conſequuntur enim per cæleſtia corpora cognitionẽ quandam naturalem, & inſtinctum ad ea, quæ eorum vitæ ſunt neceſſaria, ſicut ſunt immutationes, quæ fiunt per pluuias, & ventos, & alia huiuſmodi. Alio modo, inſtinctus huiuſmodi cauſantur ex cauſa ſpirituali, ſcilicet vel ex Deo, vt patet in columba ſuper Chriſtum deſcendente, & in coruo qui pauit Heliam, & in cete qui euomuit, & eiecit Ionam. Vel etiam ex dæmonibus, qui vtuntur huiuſmodi operationibus brutorum animaliũ ad implicandos animos hominum vanis opinionibus. Et eadem ratio videtur eſſe de omnibus alijs huiuſmodi, præterquam de ominibus, quia verba humana, quæ accipiuntur pro omine, non ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum: diſponuntur tamen ſecundum diuinam prouidentiam, & quandoque ſecundum dæmonum operationem. Sic ergo dicendum, quod omnis huiuſmodi diuinatio ſi extendatur vltra illud, ad quod poteſt pertingere ſecundum ordinem naturæ, vel diuinæ prouidentiæ, eſt ſuperſtitioſa, & illicita.

* Art. 5. & 6. huius q.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod Ioſeph dixit, non eſſe aliquem ſibi ſimilem in ſcientia augurãdi. *ſecundum Auguſti. ioco dixit, non ſerio, referens forte hoc ad illud quod vulgus de eo opinabatur, & ſic etiam diſpenſator eius locutus eſt.

* In li. q. ſuper Geneſim ca. 145. tom. 4.

Ad secundum dicendum, quod illa authoritas loquitur de cognitione auium reſpectu eorum, quæ ad eas pertinent, & ad hæc præcognoſcenda, conſiderare earum voces, & motus nõ eſt illicitum, puta, ſi quis ex hoc, quod cornicula frequenter crocitet, prædicat pluuiam cito eſſe futuram.

Ad tertium dicendum, quod Gedeon obſeruauit recitationem & expoſitionem ſomnij, accipiens ea pro omine, quaſi ordinata ad ſui inſtructionẽ a diuina prouidentia. Et ſimiliter Eliezer attendit verba puellæ, oratione præmiſſa ad Deum.

Articulus VIII.

Vtrum diuinatio ſortium ſit illicita.

Ad octavum ſic ꝓcedit. 1. Videt quod diuinatio ſortium nõ ſit illicita, Quia ſuper illud Pſal. 30. In manibus tuis ſortes meæ. * dicit gloſ. Auguſti. Sors non eſt aliqd mal, ſed res in humana dubitatione diuinam indicans voluntatem.

¶ 2 Præterea. Ea quæ a ſanctis in ſcripturis obſeruata leguntur, nõ videntur eſſe illicita, ſed ſancti viri tam in veteri, quam in nouo teſtamento inueniũtur ſortibus vſi eſſe. Legit enim Ioſue. 7. ꝙ Ioſue ex præcepto domini, iudicio ſortium puniuit Acham, qui de anathemate ſurripuerat. Saul etiam ſorte deprehendit filium ſuum Ionatham mel comediſſe, vt habetur 1. Reg. 14. Ionas etiam a facie Domini fugiens, ſorte deprehenſus eſt, & in mare deiectus, vt legitur Ionæ. 1. Zacharias etiam ſorte exiit, vt incenſum poneret, vt legitur Luc. 1. Matthias etiam eſt ſorte ab Apoſtolis in apoſtolatum electus, vt legitur Act. 1. ergo videtur, quod diuinatio ſortium non ſit illicita.

¶ 3 Præterea. Pugna pugilum, quę monomachia dicitur. i. ſingularis cõcertatio, & iudiciã ignis, & aquæ quæ dicuntur vulgaria, videntur ad ſortes pertinere, quia ꝑ huiuſmodi aliqua exquiruntur occulta ſed huiuſmodi non vidẽtur eſſe illicita, quia & Dauid cũ Philiſtæo ſingulare iniiſſe certamen legitur vt habetur 1. Reg. 17. ergo videtur quod diuinatio ſortium non ſit illicita.

¶ Super quęſtionis nonageſimę quintę Articul. octauum.

IN art. 8. eiuſdem q. 95. aduerte vnde ſortes primo iudicandę ſunt, ſ. ex cauſa an expectetur ſortiũ euẽtus a Deo, an a cœlo, an a fortuna an a dæmone. Hæc.n. oportet primum iacere lapidem, quoniam hoc ſpectat ad rationem ſortis in communi. Multa autem alia cõſideranda ſunt, quæ ſpectant ad rõnẽ ſortis talis puta diuiſoriæ, vel cõſultoriæ, vel diuinatoriæ. Et ꝓpterea primo circa examen cauſarum verſabimur, & deinde ad ſpecialia deſcendet ſermo. Si igitur ſortes ea ratione exerceantur, ut a Deo fiat diuiſio, conſilium, vel cognitio neceſſitas requiritur inducens ad ſortes, vt in litera dicitur, vt Dei tentatio euitetur cum alijs conditionibus in litera explanatis, ſ. vt ſit reuerentia ex parte hominis recurrentis ad ſortes, proportio ex parte actus ſcilicet diuina oracula, puta, Euangelia & huiuſmodi, non cõuertantur ad ſortes pro temporalibus, & diſpoſitio ex parte materiæ, vt. ſ. non ſit materia prohibita fieri, per ſortes, vt ſunt electiones ſpiritualium prælatorum, vt patet

* ſtt 3. contra ca. 154. Et opu. 25. ca. 4. & 5. Et Epheſi. 1. lect. 4. fin.

* Aug. in Pſ. 30. concione 2. de medio Pſ. declinando ad fi. tom. 8.

extra

extra de ſortilegijs c. vlt. Si vero ſortes exerceant, vt effectus expectet à cœlo, diſtinguendũ eſt: quia aut expectat̃ a cœlo rõne ſubiectionis actuũ nr̃orum concurrentium ad ſortes, quales ſunt extrahere paleã, aut ſcedulã, iacere plũra pũcta, & hmõi. Et hoc in litera dãnatur, quia actus noſtri non ſubſunt cœlo. Ego aũt itelligo hãc damnationem, quando quis vtit̃ nr̃is actibus tanquã abſolute atq; ſimpliciter ſubiectis cœlo, & non qñ quis vtitur eiſdẽ vel vt non deliberatis, & tanquam nõ humanis, vel vt aliqualiter cœlo ſubditis quo ad inclinationẽ: ad illa tñ quę cœlo ſubſunt. Qm̃ primo modo eſt ibi falſitas, ſcd'o autẽ non eſt certa falſitas. Et ꝓpterea non eſt dãnanda, ſed vitãda, ac timẽda. Et iuxta hũc ſenſum intellige authoris verba in tertio contra gen. c. 154. cum dicit de ſomnijs & iſtis &c. quod reducere ea in corpora cęleſtia habet modicã rõnem, & iõ exiſtimãdum eſt, quod ab aliquo cognoſcẽte fiãt. Accipe hęc vt dicta pro tutiore parte ad conſulendum, quæ ſanioris doctrinę ſunt, non ad damnationẽ defendentiũ hæc fieri, quoque a cœlo. Et hęc dixerim, vt qui legũt, aut docent, non ſint præcipites, ſed caueãt ſibi, & alijs, non dãnẽt tñ eos q ſeruatis ſuperius dictis, cm̃ ſibi de cælo promittũt. Aut expectat̃ euentus ſortium a cælo rõne talis tp̃is, puta, q a occurrit tũc tp̃s ſuæ exaltationis ſm̃ aſtrologiam, & ꝓpterea ſperat ꝙ oĩa in quibus agitur de ipſo, cælum inclinabit ſm̃ ſuas vires in exaltationem ipſius, & ſic ſorte cadet ſors ſuper illum illa hora: cõſolatio quippe iſta licet leuis ſit, dãnãda tñ nõ eſt. Et hæc omnia tolerãda præcipue ſunt, qñ ſortes nõ ſiũt ꝑcite ꝑ cæleſtẽ actionẽ, ſed partim à fortuna, partim à cælo, partim a diuina prouidentia ſperat̃. Si aũt fortunæ committitur euentus ꝑ ſortes, tũc ex gñe ſuo nullũ pc̃tm̃ apparet, ſed rõne cauſæ, puta, ſi ex leuitate fiãt, vel rõne materiæ, puta, q a in his q̃ per electionem fieri debent, aut aliunde, q̃ ex fortuna cognoſci, aut haberi debent, pc̃tm̃ eſt. Et qm̃ tam conſilia, q̃ futurorũ, & occultorum cognitiones, & magiſtratus atq; officia ex diuina, aut humana prouidentia, agẽda ſm̃ rectam rõnem ſunt, ideo nec ſors conſultoria, nec diuinatoria, nec diuiſoria prælationum, & magiſtratuum debet eſſe fortuita.

26.q.5.capi. ſortes.

Art.3 huius quæſt.

K ¶Eſt tñ hic dubitãdi locus. Qm̃ in litera dr̃ nõ eſſe pc̃tm̃ vti ſortibus diuiſoriis in tp̃alibus dignitatibus, q̃ ad terrenam diſpoſitionẽ ordinant̃. Conſtat namque ꝙ hmõi ſortes fortunæ committuntur, ſub diuina tñ prouidentia, ſicut in rerũ diuiſione. Et rõ dubii eſt, quia in dignitatibus diſtribuendis agit̃ de malo cõi reip. qm̃ põt facile reip. incidere in malos rectores, & conſequenter contingit exaltari prauos, & opprimi bonos &c. In diuiſione autem rerũ nulli fit iniuria, ex quo domini rerum cõmittunt voluntariæ fortunæ dominium earum. ¶Sed hæc ambiguitas facile ſoluitur, ſi perceperimus quõ intelligitur, ꝙ ſors eſt licita in dignitatibus tp̃alibus. Intelligitur namque quantum eſt ex ſuo gñe, concurrentibus cæteris q̃ ad actum licitum exiguntur. i. quod nõ ſtulte fiat, ꝙ ſine iniuria alicuius &c. Vnde dupliciter contingit vti ſortibus in dignitatibus tp̃alibus. Primo ꝓmiſcue, vt vnuſquiſq; de populo bonus & malus, aptus & ineptus, ſorti ſubiit principatus,

SED CONTRA eſt, quod in Decre. 26. q. 5.* dicitur. Sorte quibus cũcta vos veſtris diſcriminibus ꝓincijs, quas patres dãnauerunt nihil aliud quã diuinatiões, & maleficia decernimus. Quamobrem volumus omnino illas dãnari, & vltra inter Chriſtanos nolum⁹ nominari, & ne exerceantur, anathe- G matis interdicto prohibemus.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ *eſt, ſortes ꝓprie dicũt cũ aliqd fit, vt eius euẽtu conſiderato aliquid occultum innoteſcat. Et quidẽ ſi quæratur iudicio ſortium, quid cui ſit adhibendum ſiue illud ſit res poſſeſſa ſiue, ſit honor, ſiue dignitas, ſeu pęna, aut actio aliqua, vocat̃ ſors diuiſoria. Si aũt inquirat̃ qd agere oporteat, vocatur ſors cõſultoria. Si vero quæratur quid ſit futurum vocatur ſors diuinatoria. Actus au- H tem hominum, qui requiruntur ad ſortes, nõ ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum, nec etiã euentus ipſorum. Vnde ſiquis ea intentione ſortibus vtatur, quaſi huiuſmodi actus humani, qui requiruntur ad ſortes ſecundum diſpoſitionem ſtellarum ſortiantur effectum, uana, & falſa eſt opinio, & per conſequens non carens dæmonum ingeſtione, ex quo talis diuinatio erit ſupſtitioſa, & illicita. Hæc autem cauſa remota neceſſe eſt, ꝙ ſortialium actuum expectetur euentus vel ex fortuna, vel ex aliqua ſpirituali cauſa dirigente. Et ſi quidem ex fortuna, quod locũ habere poteſt ſolum in diuiſoria ſorte, non uidetur habere niſi forte uitium uanitatis, ſicut ſi aliqui non valentes aliquid concorditer diuidere, velint ſortibus ad diuiſionem uti, quaſi fortunæ exponẽtes quis quam partem accipiat. Si vero ex ſpirituali cauſa expectetur ſortium iudicium, quandoque quidem expectatur ex dęmonibus, ſicut legitur Ezec. 21. quod Rex Babylonis ſtetit in biuio, in capite duarum uiarum, diuinationẽ quærẽs cõmiſcẽs ſagittas interrogauit idola, exta cõſuluit, & tales ſortes ſunt illicitæ, & ſecũdum canones prohibentur. Quãdoque vero expectatur a Deo, ſecũdum illud Prou. 16. Sortes mittũtur in ſignum, ſed a Domino temperantur. et talis ſors ſecũdũ ſe nõ ẽ malum, ut Auguſti. dicit. Poteſt tamen in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primo quidem, ſi abſque vlla neceſsitate ad ſortes recurratur. Hoc. n. videtur ad Dei tentationem pertinere. Vnde Ambr. dicit* ſuper Lucam. Qui ſorte

F vel hmõi regiminis habẽdi. Et hoc, quia eſt contra naturalem dignitatem rõnalis creaturæ, cui datũ eſt, vt rõne prouideat ſibi & alijs, & contra cõe reip. bonum, ꝙ quilibet tenetur tueri, & non in diſcrimen ponere vt hic accideret, ideo peccatum eſt non ſuperſtitionis, ſed fatuitatis, & iniquitatis contra cõe bonum. Alio mõ, contingit vti ſortibus in dictis dignitatib. poſt nominatos multos, qui pro idoneis ad hmõi officia cõiter habent̃, ſic ꝙ ſuper illos tm̃ nominatos, ſeu conſcriptos ſortes cadere pñt. Et ſic ſortes in litera licite dicuntur in dignitatib. tp̃alibus, tanq̃ terrenæ hę adminiſtrationes, paruipendendæ ſint, vtpote ad terrena ordinatæ & ꝓpterea non ſicut in ſpũalib. oporteat in electione, & Spiritu ſancto omnino permanere. Agitur quoq; in tp̃alib. dignitatibus de re humana tp̃ali: in ſpiritualibus autem de re diuina, & æterna hæreditate. Et ꝓpterea in illis pax ciuium p̃cipuum bonum eſt, ad ꝙ ordinantur ſortes, in illis pax Dei, q̃ exuperat oẽm ſenſũ, bonum eſt, ꝙ a ſolo Spiritu ſancto effici poteſt. Et ꝓpterea ſortes repelluntur in dignitatibus ſpiritualibus, & non in tp̃alib. Si denique a dæmone euentus ſortium expectatur, clariſſime ſortilegii crimen incurritur. Et ſcito, ꝙ licet circa expreſſam dęmonum expectationem idem ſit iuI dicium in ſortibus, & alijs, circa tacitam tamen varium eſt iudicium propter fortunæ admiſſionẽ. In aliis nãque ſupradictis. ſ. aſtris, ſomniis, & ſignis, ſtatim cum vires naturæ excedũtur, ad Deum, aut dæmonem oportet ſe reſoluere dantẽ operam his: & ſic neglecto Deo, tacita dæmonum incurritur ſocietas. In ſortibus autem, quia fortunæ ſe ſæpe committunt vtẽtes non ſolum iocoſe ſed ſerio, ſortibus, ſiue prudẽter, ſiue ſtolide hoc faciant: ideo a tacita dæmonum inuocatione remotior eſt ſortium vſus.

Loco citato in arg. 1.

¶Circa duella, quę in reſponſione ad tertium tractant̃, dubiũ occurrit, an ſint licita in aliquo caſu ſaltẽ ex parte reqſiti. Et an principes licite poſſint in caſu duella concedere. Et eſt rõ dubii, q a extra de purgatione vulgari. c. Cum ſuſcepti, in nullo caſu tolerandum dicitur duellum. Et 2. q. 5. ca. Monomachiã, duella damnãtur. Quidam tamen dicunt licita eſſe in caK ſu. Et quãtum hactenus reperi, vnus caſus ponitur in quo innocens conuictus, morti adiudicatur, aut duello. Inquiunt ꝙ in hoc caſu licite poteſt acceptare duellum, quia licitum eſt mihi pugnare, quando alio modo non poſſum euadere. Alter caſus, ſi tamẽ alter dici debet, vniuerſalior ponitur a Nicolao de Lyra ſupra. 1. Regum. c. 17. Quando cãuſa aliqua criminalis vel ciuilis non poteſt aliter terminari, quã duello. Tũc. n. ille qui non poteſt aliter ſe, aut ſua ſaluare, niſi acceptando duellum, poteſt, inquiunt, illud acceptare. Et ratio aſſignatur, q a licitum eſt pro defenſione & ſui, & rerum ſuarum pugnare. De principibus quoque refert idem ibidem, aliquos tenere, quod in omni caſu peccant mortaliter, concedendo duella. Sibi tamen videtur hoc durum, quia Sanctus Ludouicus Rex Frãcorum, & carolus Magnus, & multi prælati hæc ſuſtinuerunt, & quia licitum eſt tolerare minus mala, vt euitentur, maiora, quæ, niſi duella fierent, euenirent, vt vaſtationes,

& incen-

& incendia pauperum, & homicidia, & quia author hic dicit, ꝙ duella accedunt ad communem ſortium rationem. Sortibus enim in multis caſibus vti licet.

¶ Ad euidentiam huius materiæ inchoare oportet à perſcrutatione, an duellum ſit malum ex genere. Si.n. eſt malũ ex ſuo gñe, vt mendacium, vel adulterium, nulla rõne eſt licitum. Et ſi non eſt malũ ex ſuo gñe, põt quãq; eſſe licitum. Duellũ igr̃ cũ bellũ ſit duorum; ex belli rõne cõſiderãdũ eſt. Et qm̃ bellũ non

† Beda in fine commentarii ad 1.c. Act. tom. 1.

> eligitur, humano iudicio nõ comprehenditur. Secundo, ſi quis etiã in neceſſitate abſq; reuerẽtia Dei ſortibus utatur. Vnde ſup Actus Apoſtolorum dicit † Beda. Sed ſi q neceſſitate aliqua cõpulſi Deũ putant ſortibus exemplo Apoſtolorum eſſe cõſulendũ, videãt hoc ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrũ cœtu, & precibus ad Deum fuſis egiſſe. Tertio, ſi diuina oracula ad terrena negotia cõuertãtur,

eſt malũ ex ſuo gñe, multa nãq; ſunt bella iuſta, & vnũ & multa nõ variant ſpẽm, eiuſdẽ n. ſpẽi eſt homicidium factum ab vno, & a multis, cõtingit proculdubio eſſe bellũ iuſtum inter me, & alterũ, ſicut inter regnũ & regnũ. Nã quẽadmodũ iuſtũ ſuſcipit defenſiuũ bellũ a regno impetito &c. ita & iuſtũ ego habeo bellũ aduerſus inuaſorẽ, & licite me defendendo occido illum. Et rurſus ego public⁹ miniſter iuſtitiæ iuſtũ habeo bellum aduerſus reum inuaſorem, ita ꝙ ex intentione licite occido illum. Nõ eſt ergo duellũ, hoc eſt, duorũ bellũ, iniuſtũ, ex gñe, ſed põt eſſe iuſtũ ex vna parte. Oportet ergo ad cauſã inſpicere ſuſcipiendi belli talis. Notanter autem dixi, ly, ſuſcipiendi, & ly, talis. Dixi ſuſcipiendi, quia indicere duellum nũquam licet, vt patebit. Dixi, talis, quia aliqua cauſa põt eſſe iuſta cauſa ſuſcipiendi belli, quæ non eſt iuſta cauſa belli talis, ſ. ſingularis, vt patebit. Sex aũt cauſæ finales videntur potiſſime, ad quas ſingularis pugna ordinatur. Prima eſt manifeſtatio veritatis, dum. ſ. aliqui confidunt, ꝙ victoria ſua erit teſtis veritatis; ꝙ. ſ. ipſe eſt innocens, aut habet ius, & hmõi. Et tale certamen proprie vocatur duellum, & inter purgationes vulgares cõputatur, & dãnatur ab Eccleſia, extra, de Purgatione vulgari, & in c. Monomachiã. 2. q. 5. Et huiuſmodi duellum, licet, vt in litera dicitur, magis accedat ad rõnẽ ſortium, malũ tñ eſt ex ſuo genere ſortilegium, quia in propria rõne claudit repugnãtiam ad rectam rõnẽ, ſ. inducere in teſtimonium, ꝙ non eſt teſtimoniũ: qm̃ conſtat habentes ius ſuccumbere, quãdoque in duello, vt patet in ca. Significantibus, extra de Purgatione vulgari. Nec ſolum huiuſmodi duellum eſt malũ ex ſuo genere, vt mendacium, ſed etiam eſt pernicioſum ex ſuo genere, quia contra rectam rationem eligit vterque percutere proximum, & contra rectam rationem vita vtriuſque ex propoſito exponitur mortis & vulnerũ periculo cũ Dei tentatione, & diuini fit uſurpatio iudicii, vt in litera dr̃, & diabolica inuentio adimpletur, vt in decretis loco allegato dr̃, & in litera tangitur in c. Conſuluiſti, ibidẽ. Secunda cã, eſt oſtentatio viriũ, vt Goliath Philiſtæis indicebat duellũ. 1. Reg. 17. Et tale duellum committere eſt pernicioſum ex ſuo genere, ꝑꝑ eandem cauſam, quia. ſ. contra rectam rationem eligit vterque alterum velle percutere. Conſtat nãque a ratione alienum eſſe vt pro oſtentatione virium quis pugnet. Et propterea Dauid excuſatur, ꝙ Spirituſancto motus pugnauerit cũ Philiſtæo. Errant aũt in hac ſicut & prima cã principes, concedentes quaſi ſpectaculi cã cũ in bellis ſunt, certamina quaſi ſingularia, puta decẽ hinc, & decẽ inde ad oſtentationem virorũ fortiũ. Diabolica ſunt hæc, & ſicut duella iudicanda, eadẽ rõne. Nec excuſat eos tps belli, & conflictus partialis hoſtium cum hoſtibus. Qm̃ iuſti cauſa belli in hoc partiali conflictu locũ nõ habet, quia habẽs iuſtũ bellũ, vt ſic, non ad oſtẽtationẽ pugnat. Tertia cauſa, eſt euitatio ignominiæ, quia. ſ. reputatur vilis, & degeneris animi, ſi non acceptat duellum. Et hæc cauſa licet apud idiotas plurimũ valere videatur, apud tñ ſapientes nulla eſt. Et quia rebus vtẽdum eſt vt ſapientes, nõ vt plures: iõ ſm rectam rõnẽ nõ eſt rõni conſona cauſa hæc. Et propterea duellũ tale cõmittere, malũ pernicioſum eſt ex ſuo gñe ꝑ eandem rõnem, quia contra rectam rõnem uterque alterum eligit percutere &c. Quarta cauſa, eſt terminatio litis criminalis aut ciuilis, qñ. ſ. non poteſt aliter terminari lis, niſi duello acceptato. Alioquin aut non acceptans duellum, iuſtitiam non poteſt conſequi: aut liti ſuccumbit cum ſuo, & multorum quãque magno damno. Et hic oportet conſiderare quod ad hoc, quod actus moralis ſit licitus, oportet medium non eſſe diſproportionatum fini, huic autem fini, qui eſt terminatio litis, proportionatum eſt medium, aut conuenientia partium, aut ſententia iudicis, aut pugna bellica ex parte habentis iuſtitiã cũ conditionibus requiſitis ad iuſtum bellum. Et propterea tunc

A tñ duellum eſt licitum ad talem finẽ. ſ. ad terminãdas lites, & cõtẽtiones, qñ hẽt rõnẽ iuſti belli. Quod an ſit poſſibile, hinc apparere põt. Bellum iuſtum aut eſt vindicatiuum, aut defenſiuum. Si eſt vindicatiuum, hoc eſt, ꝙ indr̃ bellum ad vindicãdam iniuriã illatã patriæ &c. indicẽs bellũ gerit pſonã iudicis, vtpote vtẽs publico gladio cõtra extraneos impugnatores reipublicæ eadem rõne, qua utit̃ contra internos perturbatores vt patet ex ſupradictis, cũ de bello tractaret. Hmõi aũt iudex, & vindex fungit̃ perſona, & officio agentis. Agens aũt debet ſuperexcedere patiens, vt poſſit illud ſibi ſubiicere. Et pro

B pterea hmõi bellum non dẽt niſi a potẽtiori indici, & ſic potẽtiori, vt licet varius ſit euentus belli, humana tñ rõne quaſi certa ſit victoria, aut ſaltẽ nõ ſuccũbere, quẽadmodũ iudex cõtra internos perturbatores pacis nõ procedit, niſi habẽs tot ſatellites, vt ſit quaſi certus, ꝙ capiet malefactores &c. Hoc autem in duello ſeruari non poteſt, quia in ſingulari certamine aut par eſt vtriuſque conditio, aut vni fac le poſſunt accidere in illo actu aliqua, q̃ fortiorẽ faciant ſuccumbere. Et propter hanc rõnem, quãuis indicere bellum quandoque ſit licitũ, indicere tñ duellum, nunquam eſt licitum, quia eſt contra rectã rõnẽ ex ſuo genere. Si vero bellum iuſtũ eſt defenſiuũ, put patria aliqua indictũ ſibi bellũ oportet aut ſuſtinere aut ſuccũbere, tunc ſuſcipiens bellum gerit pſonã, ac officium, & reſiſtẽtis & propulſantis a ſe iniuriã, & iõ oportet imitari tunc res naturales, q̃ quantũ poſſunt, reſiſtũt cõtrariis ſuis. Et dẽt in huiuſmodi bello fortificari, quantum fieri põt, virtus reſiſtiua

C & propulſatiua iniuriæ. Contrariũ aũt huius fit in duello, quando unus ſolus ponitur ad reſiſtendum vni, & ad propulſandum iniuriã ab eodẽ, debiliter, ac nimis periculoſe conſulitur huic defenſioni. Et propterea, niſi actualiter vnica perſona inuadatur, debet defendi iuſtitia cum multitudine forti, & non committi vnius periculo ſm rectam rationem a cõitate, ſeu principe, cuius eſt bellum etiã defenſiuũ aſſumere. Aliena eſt ergo natura duelli a natura iuſti belli tã defenſiui, quã vindicatiui. Et propterea nulla ex parte inuenitur duellum eſſe proportionatum medium ad terminationẽ litis tã ciuilis, quam criminalis. Et quia non ſunt facienda mala, vt veniant bona patiatur potius, q̃ non poteſt iura ſua aliter tueri. In vno tñ caſu licitum mihi videtur acceptare duellum, quando. ſ. accuſator euidenter calumniatur, & præualet contra me innocentẽ ad mortẽ, vel mutilationem. Tunc enim ex quo accuſator impetit me iudicis gladio iniuſtiſſime, & ſine dubio occidet,

D vel mutilabit me, ego nõ hñs aliud refugium, habeo iuſtũ bellũ defenſiuũ contra eũ. Et propterea ſi ipſe offert mihi duellũ ego poſſum acceptare de cõſenſu principis, & tueri me meliori mõ quo poſſum. Hoc.n. licet ſm apperẽtiã ſit duellum, ſm veritatẽ nõ eſt niſi defenſio cõtra inuadentem ſe perſonaliter ad mortem, vel mutilationẽ. Differt.n. ſm rem nihil, occidere me gladio ꝓprio, & alieno. Vñ & Nathã dixit ad Dauid. Vriã interfeciſti gladio filiorum Amon. Secus aũt eſt in alijs cauſis, qm̃ defenſio armata non eſt mihi licita, niſi contra inuadentem me armis, in alis aũt cauſis ſola ſententia iniuſta ſit inuaſio. Nec opus eſt violentia in executione ex parte iudicis, qm̃ reo nõ reſiſtente abſque armis oĩa fiunt. Quinta cauſa, eſt indulgentia multitudinis, qñ. ſ. iter duas patrias eſt bellũ, & parcendo multitudini reſoluitur de conſenſu partiũ totum bellũ in duellũ, vt legit̃ de Coſdroe filio, & Heraclio, in legẽda exal

E tationis S. Crucis. ob hanc ſiquidẽ cauſam nõ eſt licitum ſubire duellum. Et rõ eſt, quia declinat̃ à natura belli ex vna parte iuſti, ad naturã duelli, ꝙ rationi rectæ aduerſari patet ex antedictis Nec verba authoris in hac litera fauent duello, tanq̃ cuidã ſorti, ſed dãnãt duella, vt ferrũ cãdens, & aquã feruentẽ, minus tñ q̃ illa, quia nõ expectatur miraculum. Et ꝑꝑ hoc dixit, ꝙ magis appropinquat ad ſortis rõnẽ. Nã ly, magis, cõparationẽ ad ꝑdicta dicit. Cũ.n. oĩa poſuerit in genere ſortis, dixit duella magis participare de ſortis ratione, q̃ ignẽ & aquã, & non dixit eſſe puras ſortes Fateor tñ ꝙ in caſu, quo pars habens iuſtum bellum cognoſcit vires ſuas, & ꝙ oportet aut cõfligere & ſuccumbere, aut acceptare duellum, ꝙ licite acceptat duellum. Transfert enim quaſi certum caſum in dubium, & in ſpem victoriæ vtendo omnib. ſuis viribus. Nec ſolum licitum eſt tali parti in prædicto neceſſitatis articulo conſtitutæ

acceptare,

acceptare, ſed etiam prouocare tale duellum, reſoluendo bellum in duellum: quãiam ex parte ſui vtitur omnibus viribus ſuis melius in duello, quã in bello, & propterea non peccat. Ex parte vero alterius partis ſupponitur, quòd habeat bellum iniuſtũ, & non ſolum ille qui in duello comparebit, ſed omnes parati ſunt ad inuadendum iniuſte patriã, vel exercitum perſonas &c. Ac per hoc offerẽdo duellum, abducũtur à maiori malo, auferendo materiã maioris mali non vt faciãt totum hoc, ſ. minus malum, ſed vt facturi malum, peccent minus, q̃ eſt officiũ angelorum, vt patet de decem uiris, qui occiſuro eos obtulerunt vt acciperet ſuos theſauros. ſexta cã, eſt deſenſio. Etſi quidẽ aliquis actualiter impetatur, nõ eſt dubiũ, q̃ vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ: ſed hoc non proprie eſt duellum, qm̃ duellũ ſonat duorum bellũ ex condicto. Et propterea cum ex rõne monſtratũ ſit, q̃ duorum bellum ex condicto nõ eſt cõueniẽs medium ad defenſionem litis, aut diſcordię ciuilis, aut criminalis, quia nõ poteſt habere rõnem iuſti belli ex quacunque parte, niſi in duobus caſibus ſupradictis, ideo non eſt licitum duellũ pro defenſione. Videntur autẽ in hoc quidam falli: q̃ non diſcernunt inter hæc duo ſ. bellum, & duellum. Et putãt q̃ quia licet pugnare p̃ ſe, & ſuis, ideo licet duellum committere, q̃ tñ monſtratum eſt non ſequi q̃a alia eſt rõ de bello, & alia de duello vt patet ex dictis Et ex his patet, quid de principibus concedentibus duella, dicendũ ſit. Cõſtat .n. q̃ peccãt cõcedendo, nõ peccãt aũt permittendo ex vrgenti cauſa, ſicut nec peccant p̃mittendo viuras, & meretrices.

†Epiſt. 119. c. 10. in fine, tom. 2.

In fine commentarii ca. 1. Act. Apoſ. tom. 2.

Epiſt. 180. inter medi. & fin. tom. 2.

Lib. 1. ca. 28 tom. 3.

2. q. 5. c. Conſuluiſti, ante med.

Vnde Au.† dicit ad inquiſitiones Ianuarij. His qui de paginis euangelicis ſortes legunt, etſi optandũ ſit vt potius faciant, quam ad dæmonia conſulenda concurrant, tamen iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſæcularia, & ad vitæ huius vanitates, diuina oracula velle conuertere. Quarto ſi in electionibus eccleſiaſticis, quæ Spiritusſancti inſpiratione fieri debent aliqui ſortibus vtantur. Vnde ſicut Beda dicit* ſuper actus Apoſtolorum, Matthias ante Pentecoſtem ordinatus ſorte quæritur, quia ſcilicet notãda erat plenitudo Spiritus ſancti in Eccleſia effuſa. Septẽ autem Diaconi poſtea non ſorte, ſed electione diſcipulorum ſunt ordinati. Secus autem eſt in temporalibus dignitatibus, quæ ad terrenam diſpoſitionem ordinantur, in quarum electione plerunque homines ſortibus vtuntur, ſicut & in temporalium rerum diuiſione. Si vero neceſſitas immineat, licitum eſt cum debita reuerentia ſortibus diuinum iudicium implorare. Vnde Aug dicit in epiſtola* ad Honoratum. Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum p̃ſecutionis tempore maneant, ne fuga fiat omnium, & qui eorum fugiãt, ne morte omnium deſeratur Eccleſia, ſi hæc diſceptatio aliter non potuerit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, ſorte eligendi ſunt. Et in primo de doctr. chriſtia.* dicit. Si cui abundaret aliq̃d, quod oporteret dari eis qui non haberent, nec duobus dari potuiſſet, ſi tibi occurrant duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel vrgente aliqua neceſſitate ſuperaret nihil iuſtius faceres, quam vt ſorte eligeres cui dandum eſſet, q̃d dari vtrique nõ poſſet. Et per hoc patet rñſio ad Primũ, & Secundũ.

Ad tertium dicendum, quòd iudicium ferri candentis vel aquæ feruentis, ordinatur quidem ad alicuius peccati occulti inquiſitionem per aliq̃d, quod ab homine fit, & in hoc conuenit cũ ſortibus, inquantum tamen expectat aliq̃s miraculoſus effectus a Deo excedit communem ſortium rationem, Vnde huiuſmodi iudiciũ illicitum redditur, tũ quia ordinatur ad iudicãda occulta, quæ diuino iudicio reſeruãtur, tum etiam quia huiuſmodi iudicium non eſt authoritate diuina ſancitum. Vnde 2. quæ. 5.* in decreto Stephani Papæ dicitur. Ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione confeſſionem extorqueri a quolibet, ſacri nõ cẽſent canones. Et quod

F ſanctorum patrum documento ſancitum non eſt, ſuperſtitioſa adinuentione nõ eſt præſumendum. Spontanea enim confeſſione, vel teſtium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, conceſſa ſunt noſtro regimini iudicare. Occulta vero & incognita illi ſunt relinquenda, qui ſolus nouit corda filiorum hominum. Et eadem ratio videtur eſſe de lege duellorum, niſi quod plus accedit ad communem rationem ſortium, inquantum non expectatur ibi miraculoſus effectus, niſi quando pugiles ſunt ualde impares virtute, uel arte.

QVAESTIO XCVI.

G *De ſuperſtitionibus obſeruantiarum, in quatuor articulo diuiſa.*

Poſtea conſiderandũ eſt de ſuperſtitionibus obſeruantiarum,

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo. De obſeruantiis ad ſciẽtiam acquirendam, quæ traduntur in arte notoria.

H ¶ Secundo, De obſeruãtiis quę ordinantur ad aliqua corpora immutanda.

¶ Tertio, De obſeruãtijs quæ ordinãtur ad coniecturas ſumendas fortuniorum, vel infortuniorum.

¶ Quarto, De ſuſpenſionibus ſacrorum uerborum ad collum.

¶ Super queſtionis nonageſima ſexta Articul. primum.

In articul. 1. quæſt. 96. duo tantum notanda occurrunt. Alterum eſt finis artis notoriæ, ſcilicet, ſcientia per infuſionem, & propterea inefficax eſt. Si enim finis eſſet ſcientia per diſciplinam à dæmone docente colloquẽdo, licet eſſet illicita, quantum tamen eſt ex poteſtate naturali dæmonis eſſet efficax, quia poſſet facile docere aliquẽ melius, quam quicunque philoſophus, aut aſtrologus ſi Deus p̃mitteret. Alterum eſt in reſponſione ad tertium, quòd ſola ſocietas non conſumata, ſed inita cum dęmone, conſtituit illicitũ peccati mortalis, q̃d conſtat in obſeruantijs artis notorię cõmitti. Quod nota, propter caſus.

Articvlvs I.

Vtrum vti obſeruantijs artis notoriæ ſit illicitum.

I Ad primvm ſic proceditur. Videt̃ q̃ uti obſeruãtijs artis notoriæ nõ ſit illicitũ. Dupliciter. n. aliquid dicit̃ illicitum. Vno modo ſecundũm genus operis, ſicut homicidium, vel furtum. Alio modo, ex eo quod ordinatur ad malum finem, ſicut cum aliquis dat eleemoſynam propter inanem gloriam: ſed ea quæ obſeruantur in arte notoria, ſecundum genus operis non ſunt illicita. ſunt ẽnim quædam ieiunia, et oratiões ad Deum: ordinantur etiam ad bonum finem, ſcilicet ad ſcientiã acquirendam. ergo uti huiuſmodi obſeruationibus nõ

K eſt illicitum.

ſũa 1. Par. 64. ad 1 ad 5.

¶ 2 Præterea. Daniel. 1. legitur, quod pueris abſtinentibus dedit Deus ſcientiam. & diſciplinam in omni libro, et ſapientia: ſed obſeruantiæ artis notoriæ ſunt ſecundum aliqua ieiunia, & obſeruantias quaſdam: ergo uidetur quod diuinitus ſortiatur ars illa effectum. non ergo illicitum eſt ea vti.

¶ 3 Præt. Ideo uidetur eſſe inordinatum, a dæmonibus inquirere de futuris, quia ea non cognoſcunt, ſed hoc eſt proprium Dei, ut dictum*; eſt: ſed ueritates ſcientiarũ dæmones ſciunt, quia ſcientiæ ſunt de his quæ ſunt ex neceſſitate, et ſemper, quæ ſubiacẽt humanæ cognitioni, et multo magis dæmonum, qui ſunt perſpicatiores, ut Aug.* dicit. ergo non uidetur eſſe pctm̃ uti arte notoria

*q. 95. art. 1. *li. de Diuinatione dæmonũ ca. 3. & 4. tom. 3. Et lib. 2. ſup Gen. ca. 17. non procul à fine, tom.

notoria, etiam ſi per dæmones ſortiatur effectum. A

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deuter. 18. Non inueniatur in te qui quærat à mortuis veritatem, quæ quidem inquiſitio innititur auxilio dæmonum, ſed per obſeruantias artis notoriæ inquiritur cognitio veritatis per quædam pacta ſignificationum cum dæmonibus inita. ergo vti arte notoria non eſt licitum.

RESPONDEO Dicendum, quòd ars notoria eſt & illicita, & inefficax. Illicita quidem eſt, quia vtitur quibuſdam ad ſcientiam acquirendam, quæ non habent ſecundum ſe virtutem cauſandi ſcientiam, ſicut inſpectione quarundam figurarum, & prolatione quorundam ignotorum verborum, & alijs huiuſmodi. Et B ideo huiuſmodi ars non vtitur his vt cauſis, ſed vt ſignis, non autem vt ſignis diuinitus inſtitutis, ſicut ſunt ſacramentalia ſigna, vnde relinquitur quod ſint ſuperuacua ſigna, & per conſequens pertinentia ad pacta quædam ſignificationum cum dæmonibus placita atque fœderata. Et ideo ars notoria penitus eſt repudianda, & fugienda Chriſtiano, ſicut & aliæ artes
Lib. 2. ca. 23. in medio tomo 3.
nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis, ut Aug.* dicit 2. de doct. chriſt. Eſt etiam huiuſmodi ars inefficax ad ſcientiam acquirendam. Cum enim per huiuſmodi artem non intendatur acquiſitio ſcientiæ per modum homini connaturalem, ſcilicet adinueniendo, vel addiſcendo, conſequens eſt quod iſte effectus vel expectetur à Deo, vel à dæmonibus. Certum eſt autem aliquos à C Deo ſapientiam, & ſcientiam per infuſionem habuiſſe, ſicut de Salomone legitur 3. Regũ. 3. & 2. Paral. 1. Dominus etiam diſcipulis ſuis dixit, Luc. 21. Ego dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij veſtri, ſed hoc donum non datur quibuſcunque aut cum certa obſeruatione, ſed ſecundum arbitrium Spiritusſancti, ſecundum illud 1. ad Corintio. 12. Alii quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum. & poſtea ſubditur. Hæc omnia operatur vnus atque idem ſpiritus diuidens ſingulis prout vult. Ad dæmones autem non pertinet illuminare intellectum, vt
Q. 109. ar. 3.
habitum* eſt in prima huius operis parte. Acquiſitio autem ſcientiæ, & ſapientiæ fit per illuminationem intel- D lectus: & ideo nullus vnquàm per dæmones ſcientiam
Lib. 10. ca. 9. aliquantulũ à prin. to. 1.
acquiſiuit. Vnde Auguſtin.* dicit in 10. de Ciuit. Dei, porphyrium fateri theurgicis theletis in operationibus dæmonum animæ intellectuali nihil purgationis accidere, quod eam faciat idoneam ad videndum Deum ſuum, & perſpicienda ea, quæ vera ſunt, qualia ſunt omnia ſcientiarum theoremata. Poſſent tamen dæmones verbis hominibus colloquentes, exprimere aliqua ſcientiarum documenta, ſed hoc non quæritur per artem notoriam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd acquirere ſcientiam bonum eſt, ſed acquirere eam modo indebito non eſt bonum: & ad hunc finem intendit ars notoria. E

AD SECVNDVM Dicendum, quòd pueri illi non abſtinebant ſecundum vanam obſeruantiam artis notoriæ, ſed ſecundum authoritatem legis diuinæ, nolentes inquinari cibis gentilium, & ideo merito obedientiæ conſecuti ſunt à Deo ſcientiam, ſecundum illud Pſalm. 118. Super ſenes intellexi, quia mandata tua quæſiui.

AD TERTIVM Dicendum, quòd exquirere cognitionem futurorum à dęmonibus non ſolum eſt peccatum propter hoc, quod ipſi futura non cognoſcunt: ſed propter ſocietatem cum eis initam, quæ etiam in ꝓpoſito non habet locum.

A ARTICVLVS II.

Vtrum obſeruationes ad corporũ immutationem ordinatæ, puta ad ſanitatem, vel ad aliquid huiuſmodi, ſint illicitæ.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ obſeruationes ordinatæ ad corporũ immutationem, puta, ad ſanitatẽ, vel ad aliquid huiuſmodi, nõ ſint illicitæ. Licitum enim eſt vti natu- B ralibus virtutibus corporum ad proprios effectus inducẽdos: res autem naturales habent quaſdam virtutes occultas, quarũ ratio ab homine aſſignari nõ poteſt, ſicut quòd adamas trahit ferrũ, & multa alia quæ Aug. enumerat 21.* de ciu. Dei. ergo videtur quòd vti huiuſmodi rebus ad corpora immutanda, non ſit illicitum.

¶ 3 Præt. Sicut corpora naturalia ſubduntur corporibus cęleſtibus, ita etiam corpora artificialia, ſed corpora naturalia ſortiũtur quaſdam virtutes occultas ſpeciẽ con- C ſequẽtes ex impreſſione cœleſtiũ corporum. ergo & corpora artificialia, puta imagines, ſortiuntur aliquam virtutem occultam a corporibus cœleſtibus ad aliquos effectus cauſandos. ergo vti eis, & aliis huiuſmodi, non eſt illicitum.

¶ 3 Præt. Dæmones etiã poſſunt multipliciter corpora tranſmutare, vt dicit* Aug. 3. de Trinitat. ſed eorum virtus à Deo eſt. ergo licet vti eorum virtute ad aliquas huiuſmodi immutationes faciendas.

D SED CONTRA eſt, ꝙ Aug.† dicit in 2. de doct. chri. quod ad ſuperſtitionẽ pertinent molimina magicarum artium, & ligaturæ, & remedia, quæ medicorum quoq; diſciplina condemnat ſiue in præcantationibus, ſiue in quibuſdam notis, quas characteres vocant, ſiue in quibuſcunque rebus ſuſpendendis atque inligandis.

RESPONDEO Dicendum, quòd in his, quæ fiunt ad aliquos effectus particulares inducendos, conſiderandum eſt vtrum natura- E liter videantur poſſe tales effectus cauſare: ſic enim non erit illicitũ. Licet. n. cauſas naturales adhibere ad proprios effectus. Vnde ſi naturaliter non videãt poſſe tales effectus cauſare, cõſequẽs eſt, ꝙ nec adhibeãtur ad hos effectus cauſã dos tãquã cauſæ, ſed ſolũ quaſi ſigna: & ſic pertinẽt ad pacta ſignificationũ cũ dęmonibus inita. Vnde Aug. dicit 21. de ci. dei, Alliciũtur dęmones ꝑ creaturas, quas nõ ipſi, ſed Deus condidit, delectationibus pro ſua diuerſitate diuerſis,

¶ Super queſtionis nonageſimæ ſextę Artic. ſecundum.

IN ar. 2. eiuſdem q. 96. not in reſponſione ad primum, ly putatur habere naturalem virtutem: quia hinc habes, ꝙ qñ aliqui adhibent lapides herbas: imagines, vel aliquid hmõi ad ſanandum vulnus, vel mitigandum dolorem, & huiuſmodi, putando quod adhibeant naturales, vel diuinas cauſas, etiam ſi errent excuſantur à ſuperſtitione, niſi ignorantia ſit craſſa & ſupina, excuſatiõiſq; nõ capax.
525 3. cõ. c. 10. Et opuſc. 26. Et Gal. 4. lec. 4.
Lib. 21. ca. 5. & 7. tom. 5.

¶ In eodem art. in reſponſione ad 2m q̃ occurrit de imaginibus aſtronomicis ſimpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidẽ, quia tota rõ quare damnantur figuræ aſtronomicę eſt, quia in veritate non ſunt cauſæ, ſed ſigna non naturalia, ſed dæmoniaca. Ratio autem quare non poſſunt eſſe imagines aſtronomicæ de numero cauſarum, aſſignatur ex parte agentis, quia ſunt à cõceptione artificis: ex parte cauſæ formalis, quia forma artificialium eſt ordo compoſitio, aut figura, quæ non eſt principium actionis naturalis. Hę rationes hic & in tertio cõtra Gẽ. cap. 105. & in quolib. 12. art. 14. ſunt fundamenta concluſionis. Sed hæ rationes non concludũt neceſſario intentum: quoniam quo ad cauſam efficientem dicitur, quod ſicut hic homo generatur ab homine & Sole, ita hæc imago fit ab artifice & cœleſti corpore, cũ ſit opus corporale, ac per hoc ſubiectum cœleſti actioni. Quo ad cauſam vero formalem dicitur primo ꝙ licet figura non ſit principium actionis naturalis, eſt tamen conprincipium actionis naturalis, vt patet in motu grauium. Idem nanque graue, puta ferrum, ſi latæ ſit figuræ, natat in aqua ſi acu-
Lib. 3. c. 8. & 9. tom. 3.
Lib. 2. ca. 2. tom. 3.
Lib. 21. ca. 6. circa mediũ, tom. 5.

non vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus ſignis, quæ cuiuſq; delectationi congruunt per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſi ſimpliciter adhibeãtur res naturales ad aliquos effectus producendos, ad quos putantur naturalẽ habere virtutem; non eſt ſuper- G ſtitioſum, vel illicitũ. Si vero adiũgantur vel characteres aliqui, vel aliqua nomina, vel aliæ quæcunq; variæ obſeruationes, quæ manifeſtũ eſt naturaliter efficaciã nõ habere, erit ſuperſtitioſum, & illicitũ.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ virtutes naturales corporũ naturalium conſequuntur eorũ formas ſubſtantiales, quas ſortiuntur ex impreſſione cœleſtium corporum. Et ideo ex eorũdẽ impreſſione ſortiũtur quaſdam virtutes actiuas: ſed corporũ artificialium H formæ procedunt ex cõceptione artificis, & cum nihil aliud ſint q̃ compoſitio, ordo, & figura, vt dr̃ in 1. Phyſ. nõ poſſunt habere naturalem uirtutem ad agendum. Et inde eſt, ꝙ ex impreſſione cęleſtiũ corporũ nullã virtutẽ ſortiuntur, inquãtum ſunt artificialia, ſed ſolum ſ͠m materiam naturalẽ. Falſum eſt ergo quod Porphyrio uidebatur, vt Aug.* dicit in 10. de ciui. Dei, Herbis, & lapidibus & animãtibus, & ſonis certis quibuſdã, I ac vocibus, & figurationibus, atq; figmentis, quibuſdam etiam obſeruatis in cœli cõuerſione motibus ſiderũ, fabricari i terra ab hominibus poteſtates idoneas ſiderum variis effectibus exequendis, quaſi effectus magicarũ artiũ ex virtute cœleſtiũ corporũ ꝓuenirent: ſed ſicut Aug. ibidẽ* ſubdit, G totum hoc ad dæmones pertinet, ludificatores animarum ſibi ſubditarum. Vnde etiã imagines quas aſtronomicas vocãt, ex operatione dæmonum habent effectum, cuius ſignum eſt, ꝙ neceſſe eſt eis inſcribi quoſdam characteres, qui naturaliter ad nihil operãtur. Nõ enim eſt figura actionis naturalis principiũ, ſed in hoc diſtant aſtronomicæ imagines à nigromãticis ꝙ in nigromãticis fiunt expreſſe inuocationes, & præſtigia quædã. Vnde pertinent ad expreſſa pacta H cum dæmonibus inita, ſed in alijs imaginibus ſunt quædã tacita pacta per quædam figurarum, ſeu characterum ſigna.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ad dñium diuinæ maieſtatis pertinet cui dæmones ſubſunt, vt eis vtaꝛ̃ Deus ad q̃dcũq; voluerit: ſed hoĩ nõ eſt poteſtas ſuꝑ dæmones cõmiſſa, vt eis licite poſſit vti ad q̃dcunq; voluerit, ſed eſt ei cõtra dæmones bellum indictum. vnde nullo mõ licet hoĩ dæmonum auxilio vti ꝑ pacta tacita, vel exp̃ſſa.

ſi acutæ, ſubmergit. Coefficit ergo, vel impedit figura naturalẽ F motũ. Apparet quoq; manifeſte in inſtrumẽtis artiũ q̃cum cooperet figura, vt patet in ſerra, & hmõi. Dr̃ ſecundo, ꝙ licet figura, inq̃tũ figura, & inq̃tum artificialis, nõ ſit actionis principiũ inq̃tum tñ imago cœleſtis figuræ, gerit vicẽ illius, cuius eſt imago, & ſic remanet quæſtio ambigua ſimpliciter.

¶Ad hominem vero, quia aut author hic retractat ꝙ conceſſit in 3. contra Gen. cap. 105. aut non. Si nõ ſequitur ꝙ imagines aſtronomicæ ſint tolerabiles, ſi ſine characteribus fiãt, & ꝙ cõcluſio iſtarum rõnũ non vt ſonat in loco hoc ſit accipiẽda, ſed moderanda, & oportet gloſſam inuenire non deſtruentẽ hunc textum: qm̃ ibi poſt diſcuſſionem q̃ſo ſi figura non poteſt ſuſcipere influxum cœleſtis virtutis, ſubiũgit hæc verba, Quia vero figuræ in artificialibus ſunt quaſi formæ ſpecificæ, poteſt

D.613. aliquis dicere, quod nihil prohibet quin conſtitutionem figuræ, quæ dat ſpeciem

Libr. 1. text 46. tom. 2. imagini, conſequatur aliqua virtus ex influencia cœleſti non ſ͠m quod figura eſt, ſed ſecundum quod cauſat ſpeciem artificiati, q̃d adipiſcitur virtutem ex ſtellis. Sed de literis quibus

Li. 10. c. 9. & 11. & li. 21. ca. 2. tom. 5. inſcribitur aliquid in imagine, vel characteribus, nihil aliud poteſt dici, quam quòd ſigna ſunt, hæc ibi. Si vero retractat iſta ibi dicta, mirum eſt, quod non meminerit huius obiectionis, ſeu euaſionis de conſtitutione figuræ, inquantum ſpecificans eſt.

¶Ordine retrogrado reſpondendo ad ſecundum dubium, ꝙ eſt ad hominẽ, dicitur, quod dum clare & aperte in hac litera concludat vniuerſaliter, quod corpora artificialia ex impreſſione cœleſtium corporum nullã virtutem ſortiuntur, inquãtum ſunt artificialia, ſed ſolum ſecundum materiã naturalẽ, & huic concluſioni repugnet illud, quod ex li. contra Gent. aſfertur, ſcilicet ꝙ artificiatum, inquantum conſtituitur in ſpecie, ſuſcipiat influxum cœleſtem, qm̃ conſtitui in ſpecie artificiati conuenit corpori artificiali inquantum artificiale, immo, hoc eſt conſtituere ipſum corpus in tali eſſe artificiali: & rurſus hoc non conuenit artificiato ſolum ſecundum materiam naturalem, ſed ratione figuræ quę eſt forma, in litera au- K tem expreſſe dicitur, quòd non ſortiuntur inquantum artificialia, ſed ſolum ſecũdum materiam naturalem: quia, inquã, clare apparet intentio authoris in litera, quam condidit poſt libros contra Gent. vt in principio primæ partis ipſe inſinuat dicens, quod non ſolum pro doctis &c. ideo dicitur, quod author non retractauit ſe proprie loquendo; quia illa verba nõ dixit in propria perſona, ſed dixit, Poſſet aliquis dicere, ſed cõfutauit, & excluſit hoc in loco, quod ibi non excluſit. Quod nullum eſt inconueniens, cum naturaliter homo proficiat ſecundum intellectum, nec oportuit meminiſſe ſpecialiter figuræ inquantum reponit in ſpecie artificiati, ſummarie docens de artificialibus, inquantum artificialia tam ratione formæ, quã materiæ, vt in litera fit. Sed qm̃ author in lib. Cõtra Gen. poſt diſcuſſam hãc materiã diſtinxit figurã ab alijs formis ar-

tificialiũ, & vidẽs eius principatũ inter ipſas in hoc, ꝙ ipſa eſt velut forma ſpecifica artificialiũ, illã euaſionẽ nõ eſt ꝓſecutus vr̃ dicendũ, ꝙ ſi bene ꝑſpiciantur verba illic dicta in illa euaſione, nõ eſt ſenſus, ꝙ figura inquantũ cauſans ſpeciẽ artificiati, ſuſcipiat influxũ cęleſtẽ, vt ꝓcedẽs rõſio interpretata eſt: ſed eſt ſenſus, ꝙ figura inq̃tum cauſans ſpeciem artificiati talis. ſ. ꝙ adipiſcit virtutẽ ex ſtellis, ſuſcipere põt cęleſtẽ influxũ, ita ꝙ ex hoc, ꝙ figura eſt principalis forma inter artificiales, vt ponitur cõſtituẽs in ſpẽ, nihil ꝓhibet aliq̃d artificiale

Lib. 10. de ciuit. Dei, c. 1. à medio. ſuſcipiẽdo figurã quaſi ſpecificã formã artificiati cęlo cõformis, ſuſcipere ſimul cœleſtẽ aliq̃ virtutẽ ad ea q̃ ſubduntur illi ſideri. Et iuxta hũc ſenſum dr̃, ꝙ nõ eſt hic retractatũ, ſeu cõfutatũ, ꝙ in lib. contra Gen dictum, ſeu permiſſum eſt, & ꝙ nõ repugnat his quæ in hac litera traduntur: quoniam litera loquitur hic, de corporibus artificialibus inquantum artificialia ſunt, & ꝓpterea ſola materia naturalis relinquitur capax influxus: ibi vero ſecundum hãc ſingulariſſimam rationem inquantum conſtituuntur in ſpecie cœleſtis conformitatis, ratione figuræ talis. In cuius ſignũ hoc in loco damnare volens author imagines aſtronomicas, non audet eas damnare ſine ſigno ſumpto ex characteribus. Ex quo vult quod imaginibus vtantur non vt effectibus cœli, ſed vt ſignis, quia conſtat characteres nihil valere ad operationem naturalem, ſed ad ſignificandum tantum, quoniam illi nullius ſunt actionis principia. Poteſt nihilominus litera (Non enim eſt figura actionis naturalis principium) referri ad ipſam neceſſitatem characterum, quaſi diceret. Cum figura imaginis non ſit naturalis actionis principium, neceſſe eſt addere characteres ad hoc, vt imago induat rationem ſigni, quo mediante dæmon operetur. Et quocunque modo hæc verba applicentur, ſat eſt propoſito, quòd imagines aſtronomicæ non apparent hic dãnandę, niſi per figurarum, & characterum ſigna. Quæ harum ſolutionum motꝰ ad hominem dubii eligenda ſit, vt authoris intentioni ſatisfiat, non facile dixerim. Valde nãque magni feciſſe vr̃ author rõnẽ allatã in lr̃a cũ infert. Falſum eſt ergo ꝙ Porphyrio videbatur.

¶Ad primum dubium ſimpliciter videt mihi, ſaluo meliori iudicio, quod imagines aſtronomicæ abſque characteribus, non vt corpora artificialia ſunt, ſed vt effectus ſunt cœleſtis ſyderis (licet miniſterio humano) non ſint damnandæ. Et rõ me mouens eſt, quia impreſſio, verbi gratia, figuræ leoninæ in auro ſub tali ſidere, opus eſt corporale ſubiectum cęlo ſuppoſita executione, & conſtitutio illius imaginis poteſt influxum cęleſtem ſuſcipere, ſicut aggreſſio bellica, quę voluntaria eſt, & in noſtris conſiſtit actibus, robur ex cœleſti ſidere ſuſcipit in tali tempore. Vnde de Guidone Bonacto Forliuienſi legitur, quod capta hora ſecundum aſtrologiam, impetum fecit in hoſtes, & liberauit patriam. Et licet figura, vt in litera dicitur, & bene, nullius appareat naturalis actionis principium, & propterea faciens figuratum non facit actionẽ: quia

tamen

& figura eſt actionis naturalis cōprincipiū & diſpoſitio ad formam, quæ eſt naturalis actionis principiū. Nam ſicut figura hominis eſt conſequens

514 Opuſcu. 26. ſuper Galat. 4. lect. 4.

formam hominis, ita ſimilis figura ē diſpoſitio in materia ad ſuſcipiendum formam hois: & figura cuiuſcunq; organi naturalis, puta, cordis, epatis, manus &c inter diſpoſitiones ſunt ad formas organicas, & ad operationes, non quatenus figuræ, ſed quatenus terminationes quædam corporū naturaliū, ideo nihil prohibere videtur, quin figura quæ humano miniſterio terminare ponitur tale corpus ſub tali ſidere, ſit veluti quædam ſecūda ſtella, propter cōformitatem ad tale ſidus. Non.n. negari pōt quin figuræ quædam cœlo approprientē, & quæ occulti valde ſint nobis modi cœleſtis induxus. Signum quoque cœleſtis conformitatis eſt, quod aiunt imaginem ſub leone factā prodeſſe nō omnibus hominibus ſed leoninis. Et ſic de aliis, tanquam oporteat actiones fieri in patiēte proportionato. Rationes

Lib. 2. ca. 20. tom. 3.

ergo in litera allatæ concludūt intentum de corporibus artificialibus, inquantū artificialia sūt, ſic enim nihil habent à cœlo. ¶ In reſponſione ad tertium, nota radicē quare omnis ſocietas cum dæmone ex ſuo genere ē mortale peccatū, quia ſcilicet eſt cum hoſte iā indicto bello à principe vniuerſi inter nos, & dæmones.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ ſextæ Articul. tertium.

IN artic. 3. intellige titulum ex exemplis allatis in litera, argumentando in oppoſitum, & aduerte ꝙ huiuſmodi obſeruationes ſi fiant ex conſuetudine patriæ, vt Romæ, oportet proprium tāgere naſum, cum proximi corporis bona valetudo

ARTICVLVS III.

Vtrum obſeruationes, quæ ordinātur ad præcognoſcendum aliqua fortunia, vel infortunia ſint illicitæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr ꝙ obſeruationes, quæ ordinanē ad præcognoſcēdum aliqua fortunia, vel infortunia nō ſint illicitæ. Inter alia.n. infortunia hominum ſunt etiam in

B firmitates: ſed infirmitates in hominibus quædam ſigna præcedunt, quæ ēt à medicis obſeruantur. ergo obſeruare huiuſmodi ſignificationes non videtur eſſe illicitū. ¶ 2. Præt. Irrationabile eſt negare illud, quod quaſi cōiter omnes experiuntur: ſed quaſi oēs experiuntur, ꝙ aliqua tempora, vel loca, vel verba audita, vel occurſus hominū, ſiue animaliū, ſiue diſtorti, aut inordinati actus, aliqd̄ preſagium habent boni, vel mali futuri. ergo obſeruare iſta nō vr̄ eſſe illicitum. ¶ 3. Præt. Actus hominum, & euē

C tus ex diuina prouidētia diſponūtur ſecundum ordinē quēdā, ad quē pertinere videtur, ꝙ præcedentia ſint ſubſequētium ſigna, Vnde ea, quæ antiquis patribus contigerunt, ſigna ſunt eorum, quæ in nobis cōplentur, vt patet per Apoſtolum 1. ad Corin. 10. Obſeruare autem ordinem ex diuina prouidentia procedentem non eſt illicitum. ergo obſeruare huiuſmodi preſagia nō videtur eſſe illicitum.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in 2. de doct. chri. ꝙ ad pacta cum dæmonibus inita pertinent milia inaniū obſeruationum, puta, ſi membrum aliquod ſalierit, ſi iunctim ambulātibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit, limen calcare, cū ante domum ſuam aliquis tranſit, redire ad lectum, ſi quis cū ſe calciat, ſternutauerit, redire domū ſi procedens offenderit, cum veſtis à ſoricibus roditur, plus timere ſuperſtitiones mali futuri: quàm præſens damnum dolere.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ homines hmōi obſeruationes attendunt, nō vt quaſdam cauſas: ſed vt ſigna quædam futurorum euentuum bonorum: vel malorū. Non obſeruantur aūt ſicut ſigna à Deo tradita, cum nō ſint introducta ex authoritate diuina: ſed magis ex vanitate humana, cooperante dæmonum malitia: qui nitūtur animos hominū hmōi vanitatibus implicare. Et iō manifeſtum eſt, omnes hmōi obſeruationes eſſe ſuperſtitioſas, & illicitas. Et vidē

A tur eſſe quædā reliquiæ idolatriæ, ſecundum quā obſeruabātur auguria, & quidam dies fauſti, vel infauſti, ꝙ quodammodo pertinet ad diuinationem, quæ fit per aſtra, ſecundum quæ diuerſificantur dies. Videtur ergo quod huiuſmodi obſeruationes ſint ſine ratione, & arte: vnde ſunt magis vanæ, & ſuperſtitioſæ.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ infirmitatū cāæ præcedunt in nobis, ex quibus aliqua ſigna procedunt futurorum morborum: quæ licite à medicis obſeruantur. Vnde & ſi quis præſagium futurorū euentuum cōſideret ex ſua cauſa, nō erit illicitū: vt ſi ſeruus timeat flagella vidēs iram domini ſui. Et ſimile etiā eſſe poſſet, ſiquis timeret nocumentum alicui puero ex oculo faſcinante: de quo dictum* eſt in 1. libr. Sic autem non eſt in huiuſmodi obſeruationibus.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ hoc qd̄ à principio in iſtis obſeruationibus aliqd veri hoīes experti ſunt, hoc accidit caſu: ſed poſt modum cum homines incipiunt ſuū animū hmōi obſeruantijs implicare, multa ſecundum hmōi obſeruationes eueniūt per deceptionem dæmonum: vt in his obſeruationibus homines implicati curioſiores fiant: & ſe magis inſerant multiplicibus laqueis pernicioſi erroris: vt Aug. dicit* 2. de doct. chriſt.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ in populo Iudæorū, ex quo Chriſtus erat naſciturus, nō ſolū dicta, ſed ēt facta fuerūt prophetica, vt Aug.

D dicit* cōtra Fauſtū. Et iō licitum eſt illa facta aſſumere ad noſtrā inſtructionē, ſicut ſignis diuinitus datis. Non autē omnia quæ aguntur per diuinam prouidētiam, ſic ordinantur, vt ſint futurorum ſigna: vnde ratio non ſequitur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſuſpendere diuina verba ad collum ſit illicitum.

E AD QVARTVM ſic proceditur. Vr ꝙ ſuſpēdere diuina verba ad collū nō ſit illicitū. Nō.n. diuina verba minoris ſunt efficaciæ cū ſcribuntur, quàm cū proferunē, ſed licet aliqua ſacra verba dicere ad aliquos effectus, puta ad ſanādum infirmos, ſicut, Pater noſter. vel Aue Maria, vel qualiter cūq; nomen domini inuocet, ſecundum illud Marci vl. In nomine meo eiicient dæmonia, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent. ergo vr̄ ꝙ licitum ſit aliqua ſacra ſcripta collo ſuſpendere in remedium infirmitatis, vel cuiuſcunq; nocumēti.

laudat, & dicere, Angelus ſanctus audiat. Et hoc paſſim à mulieribus fit, & quā ex quacunque leuitate, vel timore ſimplici corde fiunt putantes ſe nō male facere, ſed vane, forſan, nō ſunt ſuperſtitionis, ſed vanitatis rei quæ hæc ſernāt. Multo magis excuſantur à ſuperſtitionis vitio, qui ex timore, ne ex cœleſti influxu præueniens ſiniſtrū aliquod ſit coeffectus alterius futuri mali, vt ſi timeat caſum in mane, ſignum depreſſionis futuræ ex communi cauſa cœleſti. Et breuiter communiter hæc venialia videntur pecca 1. p. q. 117. art. 3. ad 2.
ta, vt ſuperius de diuinationibus, & auguriis, & cæteris dictum eſt, quando ſuperfluus eſt timor, aut irrationabilis.

¶ Super quæſtionis nonageſimæ ſextæ Articul. quartum.

IN ar. 4. eiuſdem 96. q. aduerte, ꝙ multa obſeruantur in his Lib. 2. ca. 23.
quæ pro Dei reuerentia aguntur, quæ ſuperſtitioſa apparent, & tamen fiunt, & dicūt ſe excuſari quia habent talē deuotionē. Verbi gratia. Patientes cōtractionem neruorū, accipiūt primum carlinum oblatū Crucifixo in paraſceue cū adoratur, & ex eo fit anulus, qui geſtatus valet cōtra illam paſſionem. Dicunt quòd habent deuotionem ad hoc, quia ſic didicerunt, & experiuntur. Ego neſcio hos excuſare à vanitate niſi putet quis expertus effectum ex deuotione, ꝙ Deus alicui ſancto viro hoc inſpirauerit. Sicut hodie, quia Gregor. triginta diebus orari fecit pro defuncto, miſſæ numero triginta dicuntur pro defuncto. Videntur ergo ſimplici corde ſimilia credentes, & faciētes ex deuotione, excuſandi: quia non peccant, aut venialiter tantū, ex quo principale, puta, quòd diuina adſtat virtus, poteſt ſu-

Marginal notes: paulo a princip. tom. 3. — Lib. 4. c. 2. & lib. 22. c. 24. tom. 6. — 515 Quol. 12. capit. 14.

Digitized by Goo

ſtineri: licet neſciant aliam reddere rationem, quare has conditiones, quæ vanæ sũt obſeruant, niſi quia ſic acceperunt a maioribus. Difficile eſt .n. confutare, quod ſeniorũ traditione, & authoritate firmatũ, vulgares acceperũt. Non ſunt tamen hęc extendenda, ſed prudenter declarãda vbi fructus ſperatur ne deteriora eueniant. Videntur enim hæc ſic ſimplici corde ex deuotione facta, valde imperfecte ſuperſtitionem ſapere. Sicut mendacium iocoſum imperfectum eſt in genere peccati in proximum.

In libr. 50. Hom. 26. ante medium, tom. 10.

¶2 Præt. Verba ſacra non minus operãtur in corporibus hominũ quam in corporibus ſerpẽtum, & aliorum animalium: ſed incantationes quandam efficaciã habent ad reprimendum ſerpentes, vel ad ſanandum quædam alia animalia. vnde dicitur in Pſal. 57. Sicut aſpidis ſurdæ, & obturãtis aures ſuas, quæ non exaudiet vocã incantantium, & venefici incantãtis ſapienter. ergo licet ſuſpẽdere ſacra verba ad remedium hominum.

¶3 Præt. Verbum Dei non eſt minoris ſanctitatis, quam reliquiæ ſanctorum. Vnde Aug.* dicit, q᷈ non minus eſt verbum Dei, quã corpus Chriſti: ſed reliquias ſanctorum licet homini collo ſuſpendere, vel qualitercunque portare ad ſuam protectionem. ergo pari ratione licet homini uerbo, uel ſcripto, verba ſacræ ſcripturæ ad ſuam tutelam aſſumere.

Hom. 43. in Matth. in opere imperfecto ĩ medio illius tomo 2.

Sed contra eſt, ꝙ Chryſ.* dicit ſuper Matth. Quidam aliq̃ partem Euangelij ſcriptam circa collum portant, ſed nonne quotidie Euangelium in Eccleſia legitur, vt audiatur ab oĩbus? cui ergo in auribus poſita Euãgelia nihil proſunt, qũo poſſunt eum circa collum ſuſpenſa ſaluare? Deinde vbi eſt virtus Euãgelij? In figuris literarum, an in intellectu ſenſuum? ſi in figuris, bene circa collum ſuſpendis. Si in intellectu. ergo melius in corde poſita proſunt, quam circa collum ſuſpenſa.

Respondeo Dicendum, ꝙ in omnibus incantationibus, vel ſcripturis ſuſpenſis duo cauenda videntur. Primo quidem, quid ſit quod profertur, vel ſcribitur, quia ſi eſt aliquid ad inuocationes dæmonum pertinens, manifeſte eſt ſuperſtitioſum, & illicitum. Similiter etiam videtur eſſe cauendum, ſi contineat ignota nomina: ne ſub illis aliquid illicitum lateat. Vnde Chryſoſt.* dicit ſuper Matth. ꝙ Phariſęorum magnificantiũ fimbrias ſuas exemplo, nũc multi aliqua nomina hebraica angelorum, confingunt, & ſcribunt & alligant, quæ non intelligentibus metuenda videntur. Eſt etiã cauendum ne aliquid falſitatis cõtineat, quia ſic eius effectus non poſſet expectari à Deo, qui non eſt teſtis falſitatis. Deinde cauendũ eſt ſecundo ne cum verbis ſacris contineantur aliqua vana, puta, aliqui characteres inſcripti præter ſignũ crucis. Aut ſi ſpes habeatur in modo ſcribendi, aut ligandi, aut in quacunque huiuſmodi vanitate, quæ ad diuinam reuerentiam non pertineant, quia hoc iudicaretur ſuperſtitioſum, alias autem eſt licitum. Vnde in Decretis* dicitur 26. q. 5. c. Non liceat chriſtianis &c. nec in collectionibus herbarum, quæ medicinales ſunt, aliquas obſeruationes, aut incantationes licet attendere, niſi tantum cum ſymbolo diuino, aut dominica oratione, vt tantum creator & Deus omnium adoretur, & honoretur.

Hom. 43. in opere imperfecto, a medio, tom. 2.

26. q. 5. cap. Non liceat.

Ad primum ergo dicendum, quòd etiam proferre diuina verba, aut inuocare diuinum nomen, ſi reſpectus habeatur ſolum ad Dei reuerentiam, à qua expectatur effectus, licitũ erit. Si vero habeatur reſpectus ad aliquid aliud vane obſeruatum, illicitum erit.

Ad secundum dicendum, quòd etiam in incantionibus ſerpentum, vel quorumcunque animaliũ, ſi reſpectus habeatur ſolum ad verba ſacra, & ad virtutem diuinam, non erit illicitum: ſed plerunque tales incantationes habent illicitas obſeruantias, & per dæmones ſortiuntur effectum, & præcipue in ſerpentibus, quia ſerpens fuit primum dæmonis inſtrumentum ad hominem decipiendum. Vnde dicit* gloſ. ibidem. Notandum, quia non laudatur à ſcriptura vndecunque datur in Scriptura ſimilitudo, vt patet de iniquo iudice, qui rogantem viduam vix audiuit.

Gloſ. ordinaria Pſal. 57. ſuper illud, Furor illi ſecundum ſimilitudinẽ.

Ad tertium dicendum, ꝙ eadem etiam ratio eſt de portatione reliquiarum, quia ſi portẽtur ex fiducia Dei, & ſanctorum, quorum ſunt reliquiæ, non erit illicitum. Si autem circa hoc attẽderetur aliquid aliud vanum, puta, quod vas eſſet triãgulare, aut aliquid aliud huiuſmodi, quod non pertineret ad reuerentiam Dei, & ſanctorum, eſſet ſuperſtitioſum, & illicitum.

D. 895.

Ad quartum dicendum, quòd Chryſoſt. loquitur quando reſpectus habetur magis ad figuras ſcriptas, quàm ad verborum intellectum.

QVAESTIO XCVII.

De tentatione Dei, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de vitijs religioni oppoſitis p religionis defectum, q̃ manifeſtam habent contrarietatem ad religionem, vnde ſub irreligioſitate continentur. Huiuſmodi aũt ſunt ea, q̃ pertinent ad contemptum, ſiue ad irreuerentiam Dei, & rerum ſacrarum. Primo ergo conſiderandũ eſt de vitijs, quę pertinent directe ad irreuerentiã Dei. Secũdo, de his quæ pertinent ad irreuerentiã ſacrarum rerum.

¶Circa primum cõſiderandũ occurrit de tentatione, qua Deus tẽtatur: & de periurio, in quo nomẽ Dei irreuerenter aſſumitur.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, In quo conſiſtit Dei tentatio.
¶Secundo, Vtrum ſit peccatum.
¶Tertio, Cui virtuti opponatur.
¶Quarto, De cõparatione eius ad alia vitia.

Articvlvs I.

Vtrum Dei tentatio conſiſtat in aliquibus factis, in quibus ſolius diuinæ poteſtatis expectatur effectus.

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ tentatio Dei non conſiſtat in aliq̃bus factis, in quibus ſolius diuinæ poteſtatis expectatur effectus. Sicut enim Deus tentatur ab hoĩe, ita etiam homo tentatur & à Deo & ab homine, & à dęmone, ſed nõ qualitercunque tentatur homo, expectatur aliquis effectus poteſtatis ipſius. ergo etiam neque per hoc ꝙ Deus tentatur, expectatur

¶Super quæſtionis nonageſimęſeptimę Articul. primum.

In art. 1. q. 97. aſpice in quo conſiſtit formale interpretatiuę tentationis Dei ſcilicet in hoc, ꝙ abſq; neceſſitate, vel vtilitate reſpuat homo cauſas ſecundas. Et aduerte in reſponſione ad tertium, ꝙ reſpuere corporalẽ medicinam cõtingit tripliciter. Primo tempore martyrii: & hoc nõ eſt tentare Deum, quoniam vtilitas maxima eſt: & neceſſitas promptitudinis animi ad ſuſtinendum, & ſic prompte teſtimonium perhibendum fidei chriſtianæ. Nam ſi medicinam corporalem ſuſciperet, videretur minus ſponte hæc pati, & euitare paſſionem q̃tum poſſet, cuius oppoſitum ſancti martyres facto docuerũt. Secundo, abſolute in toto tẽpore vitæ ſuæ: & hoc eſt de quo Agatha in domino gloriatur, & in litera excuſat diuina experientia. Nam de communi lege hoc eſſet tentare Deum. Scriptum eſt enim Altiſſimus de terra creauit medicinam, & vir ſapiẽs non deſpiciet illam. Tertio, ratione ſpiritualis profectus, & hoc ſi infra limites rationabilis obſequii ſit, non eſt tentare Deum, ſed ſemetipſum offerre hoſtiam viuentem Deo. Et hoc modo ſancti qui dati ſunt in exemplũ cæteris, & præſertim religioſis in hoc mundo,

516
3. q. 42. ar. 4. ad 1. & 2. co.

ed by Goog

mando, dolores illi... os, vlcera &c. quæ patiuntur, ſuſcipiunt libenter, & vtūtur eis vt inſtrumentis diuinitus ſibi cōceſſis ad carnis ſubiectionem, & mortificationē, & ad Ieſu Chriſti paſſionis participationem: & ideo reſpuunt medicinā, & ægre ferrēt ſi filialis dilectionis ſignum hoc perderēt, ſanitatem recuperando. Sed hi licet infirmentur in carne, fortiſſimi ſunt ad ſpiritualia, ita vt nihil mali videantur quandoque habere.

Lib. 6. in Lucam in cap. Qualiter discipuli ad Chriſto miſſi ſunt. tom. 5.

ſolus effectus poteſtatis ipſius.

¶ 3 Præt. Omnes illi qui per inuocationem diuini nominis miracula operantur, expectant aliquem effectum ſolius diuinę poteſtatis. Si ergo in factis hmôi conſiſteret diuina tentatio, quicunque miracula facerent, Deum tentarent.

¶ 3 Præt. Ad perfectionem hominis pertinere videtur, vt prætermiſſis humanis auxilijs in ſolo Deo ſpem ponat. vnde* Ambr. ſuper illud Lucę 9. Nihil tuleritis in via &c. dicit. Qualis debeat eſſe, qui euangelizat regnum Dei, præceptis euāgelicis deſignatur, hoc eſt vt ſubſidij ſecularis adminicula nō requirat, fideique totus inhærens putet, quo minus illa requiret, magis poſſe ſuppetere. & beata Agatha dixit: Medicinam corporalem corpori meo nunquam exhibui, ſed habeo Dominum Ieſum Chriſtum, qui ſolo ſermone reſtaurat vniuerſa: ſed Dei tentatio non conſiſtit in eo quod ad perfectionem pertinēt. ergo Dei tentatio non conſiſtit in huiuſmodi factis, in quibus expectatur ſolum Dei auxilium.

Li. 22. c. 36. tom. 6.

Sed contra eſt, quod Aug.* dicit 22. contra Fauſtum, quod Chriſtus qui palam docendo, & arguēdo, & tamen inimicorū rabiem valere in ſe aliquid non ſinendo, Dei demonſtrabat poteſtatem: idem tamē fugiendo, & latēdo hominis inſtruebat infirmitatem, ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, vel quod cauere oportet euadat. Ex quo videt̃ in hoc Dei tentationem conſiſtere, quando prætermittit homo facere quod poteſt ad pericula euadenda, reſpiciens ſolū ad auxilium diuinum.

Respondeo Dicendum, ꝙ tentare eſt proprie experimentum ſumere de eo, qui tentatur. Sumimus aūt experimentum de aliquo & verbis, & factis. Verbis quidem, vt experiamur an ſciat quod quærimus, vel poſſit, aut velit illud implere. Factis autem cum per ea quæ facimus exploramus alterius prudentiam, vel voluntatem, vel poteſtatem. Vtrunque autem horum contingit dupliciter. Vno quidem modo, aperte: ſicut cum quis tentatorem ſe profitetur, ſicut Sanſon. Iudi. 14. propoſuit Philiſtæis problema ad eos tentandum. Alio vero modo, inſidioſe & occulte: ſicut Phariſæi tentauerunt Chriſtum, vt legitur Matth. 22. Rurſus quandoque quidem expreſſe, puta cum quis dicto, vel facto intendit experimentum ſumere de aliquo. Quandoque vero interpretatiue, quando ſcilicet etſi hoc non intendat vt experimentum ſumat, id tamen agit, vel dicit quod ad nihil aliud videtur ordinabile, niſi ad experimentum ſumendum. Sic ergo homo tentat Deum quandoque verbis, quandoque factis. Verbis quidem Deo colloquimur orando. Vnde in ſua petitione expreſſe aliquis Deum tentat, quando ea intentione aliquid à Deo poſtulat, vt exploret Dei ſcientiam, poteſtatem, vel voluntatem. Factis autē expreſſe aliquis Deum tentat, quando per ea quæ facit, intendit experimentum ſumere diuinæ poteſtatis, ſiue pietatis, atque ſcientiæ, ſed quaſi interpretatiue Deum tentat, qui etſi non intendit experimentum de Deo ſumere, aliquid tamen petit, vel facit quod ad nihil aliud eſt vtile, niſi ad probandam Dei poteſtatem, vel bonitatem, vel cognitionem: ſicut cum quis equum currere facit vt euadat hoſtes, hoc non eſt experimentū de equo ſumere. ſed ſi equum currere faciat abſq; aliqua vtilitate, hoc nihil aliud eſſe videtur quam experi-

A mentum ſumere de equi velocitate, & idem eſt in omnibus alijs rebus. Quando ergo propter aliquam neceſſitatem, ſeu vtilitatem committit ſe aliquis diuino auxilio in ſuis petitionibus, vel factis, hoc non eſt Deum tētare. Dicitur enim in 2. Paralipomenon. 20. Cum ignoramus quid agere debeamus hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Quando vero hoc agitur abſque vtilitate, & neceſſitate, hoc eſt interpretatiue tentare Deum. Vnde ſuper illud Deut. 6. Nō tentabis dominum Deum tuum, dicit glo. Deum tētat, qui habens quod faciat, ſine ratione committit ſe periculo, experiens vtrum poſſit liberari à Deo.

B **Ad primum** ergo dicendum, quòd homo etiā quandoque factis tentatur, vtrum poſſit, vel ſciat, uel uelit huiuſmodi factis auxilium, uel impedimentum præſtare.

Ad secundum dicendū, ꝙ ſancti ſuis precibus miracula faciētes, ex aliqua neceſſitate, vel vtilitate mouentur ad petendum diuinæ poteſtatis effectum:

Ad tertium Dicendum, quòd prædicatores regni Dei ex magna neceſſitate, & vtilitate ſubſidia temporalia prætermittunt, ut uerbo Dei expeditius uacent. & ideo ſi ſoli Deo innitantur, non ex hoc tentant Deum, ſed ſi abſque vtilitate, vel neceſſitate humana ſubſidia deſererent, tentarent Deum. Vnde & Auguſtin. dicit 22.* contra Fauſtum, quod Paulus non fugit quaſi non credendo in Deum, ſed ne Deum tentaret, ſi fugere noluiſſet, cum ſic fugere potuiſſet. Beata C vero Agatha experta erat erga ſe diuinam beneuolentiam, vt vel infirmitates non pateretur, pro quibus corporali medicina indigeret, vel ſtatim ſentiret diuinæ ſanationis effectum.

Li. 22. c. 36. à medio, tomo 6.

Articulus II.

Vtrum tētare Deum ſit peccatū.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ tentare Deum nō ſit peccatū. Deus enim nō præcepit aliquod D peccatum: præcepit autem ut homines eum probēt, quod eſt eum tētare. dicitur enim Malach. 3. Inferte omnem decimam in horreū meum, vt ſit cibus in domo mea, & probate me ſup hoc dicit Dominus, ſi non aperuero vobis cataractas cęli. ergo videtur quod tentare Deum non ſit peccatum.

¶ 2 Præterea. Sicut aliquis tentatur ad hoc quod experiētia ſumatur de ſcientia, vel potentia eius, ita etiam & de bonitate, & volunE tate ipſius, ſed licitū eſt quod aliquis experimentum ſumat diuinę bonitatis, ſiue etiam volūtatis, dicitur enim in Pſalm. 33. Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt dominus. Et ad Roma. 12. Vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. ergo tentare Deum non eſt peccatum.

¶ 3 Præter. Nullus vituperatur in Scriptura ex eo, quod à peccato ceſſat, ſed magis ſi peccatū cōmittit. Vituperatur aūt Achaz, qui domino dicēte. Pete tibi ſignū à domino Deo tuo, rn̄dit. Nō petā &

¶ Super quæſtionis nonageſimęſeptimę Artic. ſecundum.

In artic. 2. eiuſdem 97. q. iunge doctrinam in calce art traditam rationi poſitæ in corpore eiuſdem, & vide, qđ cū in Deo ſint tria, poſſe, ſcire, & velle, & tētare Deum ignorantiam, vel dubitationē malā claudat, cōſequens eſt qđ ... quid eſt, quod licet dubitare de Deo, hoc extra tentationē Dei ſit, ſi cum debitis circūſtantiis fiat. Et qm̄ de Dei voluntate, q.d circa aliquid particulare uelit neſcimus, licitum eſt, ſi neceſſitas, aut vtilitas cum debitis adſit circunſtātiis, per ſignum inſtructionem à Deo petere. De Dei potentia autem, ſcientia, & veritate dicti diuini & alijs quæ ad Dei perfectionem, & excellentiā ſpectant, dubitare non licet. Et propterea uelle hæc explorare, pc̄tm̄ eſt. Et ſcito quod ad primum modū. ſ. inſtructionis, ſpectat, ſi qs dubitat, an reuelant,

517 1. q. 113. art. 2. cor.

ſiut promittens ſit Deus. Vnde Iudicum 6. laudatur à gloſa Gedeon, quando primo explorare voluit, an eſſet angelus lucis, q. ei apparuit. Et ſimiliter ſi dubitet an ſit ꝓmiſſio abſolute, an ſecundum merita ſecundarum cauſarum, quando hoc expedit ſcire De vtroq; enim horum licitum eſt dubitare & humiliter petere ſignum ꝓ opportuna iſtructione, nullum peccatum eſt.

non tentabo Dominum. Et dictũ eſt ei. Nunquid parũ eſt vobis moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo? vt dicit Iſa. 7. De Abraham autem legitur Geneſ. 15. ꝙ dixit ad Dominum. Vnde ſcire poſſum quod poſſeſſurus ſim eam, ſ. terram repromiſſam à Deo? Similiter etiam Gedeon ſignum à Deo petiit de victoria repromiſſa, vt legitur Iudicum 6. qui tamen ex hoc non reprehenduntur: ergo tentare Deum non eſt peccatum.

G SED CONTRA eſt, quod prohibetur in lege Dei. Dicitur enim Deuter. 6. Non tentabis dominum Deum tuum.

Art. præced. RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum* eſt, tentare eſt experimentum ſumere: nullus autem experimẽtum ſumit de eo, de quo eſt certus. Et ideo omnis tentatio ex aliqua ignorantia, vel dubitatione procedit, vel eius qui tentat, ſicut cum quis experimentum de aliqua re ſumit, vt eius qualitatem cognoſcat: ſiue aliorum, ſicut cum quis experimentum de aliquo ſumit, vt alijs oſtendat, per quem modum Deus dicitur nos tentare. Ignorare autem, vel dubitare de his quæ pertinẽt ad Dei perfectionem, eſt peccatum. Vnde manifeſtum eſt, quod tentare Deum ad hoc, quòd ipſe tẽtans cognoſcat Dei virtutem, eſt peccatum. Si quis autem ad hoc experimentum ſumat eorum, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, non vt ipſe cognoſcat, ſed vt aliis demonſtret, hoc non eſt tentare Deum, cum ſubſit iuſta neceſſitas, ſeu pia vtilitas, & alia quę ad hoc cõcurrere debent. Sic enim Apoſtoli petiuerunt à Domino, vt in nomine Ieſu Chriſti fierent ſigna, vt dicitur Actu. 4. ad hoc ſcilicet, quod virtus Chriſti infidelibus manifeſtaretur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſolutio decimarum erat in lege præcepta, vt ſupra habitum* eſt. Vnde habebat neceſſitatem ex obligatione præcepti, & vtilitatem quæ ibi dicitur, vt ſit cibus in domo mea. vnde ſoluendo decimas non tentabant Deum. Quod autem ibidem ſubditur. Et probate me, non eſt intelligendum cauſaliter, quaſi ad hoc ſoluere deberent decimas, vt ꝓbarent ſi Deus aperiret eis cataractas cœli: ſed conſecutiue, quia ſcilicet ſi decimas ſoluerent, experimento probaturi erant beneficia, quæ eis Deus conferret.

Q. 87. art. 1.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ duplex eſt cognitio diuinæ bonitatis, vel volũtatis. Vna quidẽ ſpeculatiua, & quantum ad hanc non licet dubitare, nec probare, vtrum Dei voluntas ſit bona, vel vtrum Deus ſit ſuauis. Alia autem eſt cognitio diuinæ voluntatis, ſiue bonitatis affectiua, ſiue experimentalis, dum quis experitur in ſeipſo guſtum diuinæ dulcedinis, & complacentiam diuinæ voluntatis, ſicut de Ierotheo dicit Dion. 2. c. de* Diui. nom. quod didicit diuina ex compaſſione ad ipſa. Et hoc modo mouemur vt probemus Dei voluntatem, & guſtemus eius ſuauitatem.

Ca. 2. par. 1. in fine.

AD TERTIVM dicendum, quòd Deus volebat ſignum dare regi Achaz non pro ipſo ſolum, ſed pro totius populi inſtructione: & ideo reprehenditur quaſi impeditor communis boni, & ſalutis, quòd ſignum petere nolebat. Nec petendo tentaſſet Deum, tum quia ex mandato Dei petiiſſet: tum quia hoc pertinebat ad vtilitatem communem. Abraham autem ſignum petijt ex inſtinctu diuino, & ideo non peccauit. Gedeon vero ex debilitate fidei ſignum petiiſſe videtur, & ideo à peccato non excuſatur ſicut ibidem gloſ. dicit. Sicut & Zacharias peccauit, dicens Lucæ. 1. ad angelum. Vnde hoc ſciam? Vnde & propter hanc incredulitatem punitus fuit. Sciendum tamen quod dupliciter aliquis ſignũ petit à Deo. Vno modo, ad explorandam diuinam poteſtatem, aut veritatem dicti eius: & hoc de ſe pertinet ad Dei tentationem. Alio modo, ad hoc quod inſtruatur, quid ſit circa aliquod factum placitum Deo, & hoc nullo modo pertinet ad Dei tentationem.

ARTICVLVS III.

Vtrum tentatio Dei opponatur virtuti religionis.

¶ Super quæſtionis nonageſimæſeptimæ Articul. tertium.

IN art. 3. in reſponſione ad ſecundũ legito literam prudẽter, vt inde ſolicitior fias, vt præparas animam tuam ante orationem, vt quod in te eſt faciendo, in irreuerentiam diuinam nõ incidas, & ſcrupulũ non incurras peccati tentationis Dei, ſi negligens fueris: quoniã non niſi extenſo vocabulo, irreuerentia hæc, tentatio Dei eſt. Vnde & dicitur quaſi tentatio Dei.

G AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ tentatio Dei nõ opponatur virtuti religionis. Tẽtatio enim Dei habet rationem peccati ex hoc, quòd homo de Deo dubitat, vt dictum* eſt, ſed dubitare de Deo pertinet ad peccatum infidelitatis, quod opponitur fidei. ergo tẽtatio Dei magis opponitur fidei quam religioni.

Art. præced.

¶ 2 Pręt. Ecc. 18. dicitur. Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum. Vbi dicit* gl. interlinearis, H qui. ſ. tentãs Deum orat quod docuit, ſed non facit quod iuſſit: ſed hoc pertinet ad præſumptionem, quæ opponitur ſpei. ergo videtur quòd tentatio Dei ſit peccatum oppoſitum ſpei.

Gloſ. interlinearis ibid.

¶ 3 Præterea. Super illud Pſalm. 77. Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis, dicit* glo. quòd tentare Deum eſt doloſe poſtulare, vt in verbis ſit ſimplicitas, cum ſit in corde malitia, ſed dolus opponitur virtuti veritatis. ergo tentatio Dei non opponitur religioni, ſed veritati.

Pſal 77. glo. interlinearis ibid.

SED CONTRA eſt, quod ſicut ex prædicta* gloſ. habetur, tentare Deum eſt inordinate poſtulare: ſed debito modo poſtulare eſt actus religionis, vt ſupra habitum* eſt. ergo tentare Deum eſt peccatum religioni oppoſitum.

In art. præc. Q. 83. art. 3.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ex ſupra dictis* patet, finis religionis eſt Deo reuerentiam exhibere: vnde omnia illa quæ directe pertinent ad irreuerentiam Dei religioni opponuntur. Manifeſtum eſt autem, quod tentare aliquem, ad irreuerentiam eius pertinet. Nullus enim præſumit tẽtare eum, de cuius excellentia certus eſt: vnde manifeſtum eſt, quod tẽtare Deũ eſt peccatum religioni oppoſitum.

Q. 81. art. 1. 2. & 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum* eſt, ad religionem pertinet proteſtari fidem ꝑ aliqua ſigna ad diuinam reuerentiam pertinentia. Et K ideo ad irreligioſitatem pertinet, quod ex incertitudine fidei homo aliqua faciat, quæ ad diuinam irreuerentiam pertinent, cuiuſmodi eſt tẽtare Deum: & ideo eſt irreligioſitatis ſpecies.

Q. 81. art. 7.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ille qui ante orationem animam ſuam non præparat, dimittendo ſi quid aduerſum aliquem habet, vel aliàs ad deuotionem ſe non diſponendo, non facit quod in ſe eſt, vt exaudiatur à Deo, & ideo quaſi interpretatiue tentat Deum. Et quamuis huiuſmodi interpretatiua tentatio videatur ex præſumptione, ſeu indiſcretione prouenire, tamen hoc ipſum ad irreuerentiam Dei pertinet, vt homo præſumptuoſe, & ſine debita diligentia ſe habeat in his, quæ ad Deum pertinent. dicitur enim 1. Petri. 5.

¶Super quæſtionis nonageſimaſeptimę Art. quartum.

IN ar.4.3.& 2.ſimul dubium occurrit, An tētare Deū ſit ſemper peccatū mortale. Et eſt rō dubii, quia in ar.3. ponitur, ꝙ tentare Deum eſt contra diuinam excellentiā, & in art.4. comparatur ſm grauitatem idolatriæ. Cōſtat autem ꝙ hæc non dicuntur de peccatis venialibus. ergo eſt ſemper peccatum mortale. Ex alia parte obſtat, q2 Zacharias pater Ioannis Baptiſtæ peccauit tētādo Deū, & tñ non mortaliter. Et ſimiliter Gedeon, vt in litera dr̃, peccauit petendo ſignū in vellere, & tñ tunc eſt exauditus, & in catalogo ſanctorum ponitur ad Hebr.11.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ tētare Deum ex ſuo genere eſt peccatū mortale, quoniam contrariatur diuinæ excellē-
519 tiæ, & ex illius dubitatione procedit, vt in litera dicit. Propter imperfectionē tamen actus pluries interuenit aliqualis Dei tentatio abſque mortali peccato: ſicut etiā in quolibet genere peccati inuenitur aliqd veniale pp imperfectionem actus. Vñ Zacharias, licet peccauerit petendo ſignum, non niſi venialiter tamen peccauit, vt etiā pœna temporalis cū amplitudine Spiritus ſancti completa pœna teſtatur: & peccatum eius fuit, quia nō credidit verbis Angeli: Videns quippe angelum, & audiens exauditam orationē ſuam pro ſalute populi, ac prope eſſe ſaluatorem Meſſiam, ita quòd ex eo & vxore naſciturus erat præcurſor eius, vt Helias, cum ſciret ipſe ſacerdos ex ſcriptura tēpus Meſſiæ adeſſe, nō plene credidit ſe generaturum præcurſorē. Itaque motus ex cauſis ſecundis ſcilicet ex naturali impoſſibilitate generationis ex ſene & ſterili etiam in ſenectute, non plene credidit illa annuntiari à Deo per angelum ſanctum, quamuis opinaretur, quòd ille eſſet Angelus ſan-
Gloſ.ordinaria in princ. c.17. ctus. Et propter hanc fidei debilitatem petebat ſignum vt firmiter adhæreret, ſine qua firma adhæſione nō credimus, proprie loquendo. In cuius ſignū Angelus ſtatim reſpondit. Ego ſum Gabriel, & miſſus ſum &c. Hæc aūt infirmitas fidei nō fuit de potentia, neq; de excellentia, neq; de prouidentia diuina neque de veritate diuini dicti, ſed de nūtio Dei, ſuꝑflua tñ q2 ex circūſtātiis, & dictis, & quia nihil ei mandabat, agendum cum aliquo periculo, debebat firmare iudicium ſuum, quo ſibi videbat nuntius Dei eſſe, & cōſequēter credere oīa futura: & iō fuit venialis. Gedeon vero à quibuſdam excuſatē tanq̄ ex familiaritate diuina petierit illa duo ſigna in vellere. Et poſſet forte excuſari, ꝙ pro ampliori Dei gloria manifeſtanda exercitui, cum eſſet nouus dux, non exploratiue ſed deprecatiue cum humilitate pro maiori ſua gloria Deus hæc ſigna ꝑpalanda faceret. Si tñ verbis ſolis literæ ſtā- Art.1. & 2.
dum eſt, vbi non allegatur cauſa vlla, niſi conditionalis de victoria, cuius prius certificationem per Angelum habuerat cum authore dicēdum videtur, quod nō excuſatur a peccato: veniale tamen illud puto fuiſſe, quia per modū humilis deprecationis infirmitatē fidei ſuæ adiuuandam petiit cōſolatione ſignorum, licet crederet, ꝙ prius didicerat ab Angelo. Quaſi fuerit tūc Gedeō diſpoſitus eo In corp.art.
modo quo fideles firmiter perſiſtentes in fide, ſunt diſpoſiti q̄do tentantur intrinſecus de fide. Ita q̃ imꝑfectio actus quaſi vacillandi, ex quo proceſſit humilis ſupplicatio, infra venialium latitudinē retinuit actum tentationis. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta.

tri.5. Humiliamini ſub potēti manu Dei. & ſecundæ ad Timoth.2. Solicite cura teipſum probabilē exhibere Deo. Vnde huiuſmodi tētatio irreligioſitatis ſpecies eſt.

AD TERTIVM dicendum, quòd in comparatione ad Deum qui nouit còrdis abſcondita, non dicitur aliquis doloſæ poſtulare, ſed per reſpectum ad homines: vnde dolus per accidens ſe habet ad tentationem Dei, & propter hoc non oportet, quòd tentatio Dei directe opponatur veritati.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum tentatio Dei ſit grauius peccatum, quàm ſuperſtitio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr ꝙ tētatio Dei ſit grauius peccatū quam ſuperſtitio. Maior enim pœna pro maiori peccato infertur: ſed grauius eſt punitum in Iudæis peccatū tentationis Dei, quā peccatum idolatriæ, quòd tñ eſt præcipuum inter ſuperſtitiones, quia pro peccato idolatriæ interfecti ſunt ex eis viginti tria millia hominū, ut legitur Exod. 32. pro peccato autem tentationis omnes vniuerſaliter in deſerto perierunt, terrā promiſſionis non intrantes, ſm illud Pſal. 94. Tentauerunt me patres veſtri. & poſtea ſubditur, Quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiē meā. ergo tētare Deum eſt grauius peccatū, quā ſuperſtitio.

¶2 Præt. Tanto aliquod peccatū videtur eſſe grauius, quāto magis virtuti opponitur, ſed irreligioſitas, cuius ſpecies eſt tentatio Dei, magis opponitur virtuti religionis, quā ſuperſtitio, quæ habet aliquam ſimilitudinem cum ipſa. ergo tentatio Dei eſt grauius peccatum, quam ſuperſtitio.

¶3 Præt. Maius peccatum videt̃ eſſe irreuerenter ſe habere ad parentes, q̄ reuerentiā parentibus debitam alijs exhibere: ſed Deus eſt honorandus à nobis ſicut omniū pater, vt dr̃ Malac. 1. ergo maius peccatum eſſe videtur tentatio Dei, per quam irreuerēter nos habemus ad Deum, quam idolatria, per quam reuerentia Deo debita, exhibetur creaturæ.

SED CONTRA eſt, quod ſuper illud Deute. 17. Cum reperti fuerint apud te &c. dicit* glo. Lex errorem, & idolatriā maxime deteſtatur. Maximū.n. eſt ſcelus honorē creatoris impēdere creaturę.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ in pčtis q̄ religioni aduerſantur, tanto aliquod grauius eſt, q̄to magis diuinæ reuerentię aduerſatur, cui quidem minus aduerſatur, ꝙ aliquis de diuina excellentia dubitet, quā ꝙ contrarium per certitudinē ſentiat. Sicut.n. magis eſt infidelis, qui in errore cōfirmatus eſt quā qui de veritate fidei dubitat: ita etiā magis contra Dei reuerentiam agit, qui ſuo facto proteſtatur errorem cōtra diuinam excellentiā, quā qui proteſtatur dubitationem. Superſtitioſus autē proteſtatur errorē, vt ex dictis patet. Ille autē qui tentat Deū verbis, uel factis proteſtatur dubitationē de diuina excellentia, vt dictū* eſt. Et iō grauius eſt peccatū ſuperſtitionis, q̄ peccatum tentationis Dei.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ peccatū idolatriæ nō fuit punitum illa pœna, quaſi ſufficiēti, ſed in poſterum pro illo peccato grauior pœna reſeruabatur. Dicitur .n. Exod. 32. Ego autē in die vltionis viſitabo hoc peccatum eorū.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ ſuperſtitio habet ſimilitudinē cum religione, quantum ad materialem actum, quem exhibet, ſicut religio, ſed quantum ad finē plus cōtrariatur ei quam tentatio Dei quia plus pertinet ad diuinam irreuerentiam, vt dictum* eſt.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ de rōne diuinæ excellētię eſt, ꝙ ſit ſingularis, & incōmunicabilis: & iō idē eſt cōtra diuinā reuerentiā agere aliquid, & diuinā reuerētiā alteri cōmunicare. Non eſt aūt ſimilis rō de honore parentū, q̄ poteſt ſine culpa, alijs communicari.

QVAESTIO XCVIII.

De Periurio, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de periurio.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum falſitas requiratur ad periurium.

¶Secundo, Vtrum periurium ſit ſemper peccatum.

¶Tertio, Vtrū ſit pčm̃ mortale.

¶Super quæſtionis nonageſimæ octauę Articul. primum.

IN artic.1. q.98. dubiū occurrit, de eo ꝙ dr̃ in corpore. Finis iuramēti eſt confirmatio dicti humani. Videtur enim hoc aduerſari primo veritati, quia actus latriæ, vt eſt iuramentum, non ordinatur, ad

ad confirmationem humani dicti vt ad finé, quia nobilius nõ habet pro fine id ꝙ eſt minus nobile. Diuina autem ſunt nobiliora humanis. Deinde ſupradictis in q. 89. art. 4. ad 3. vbi author tractans, ꝙ confirmatio dicti humani ſit finis iuramenti, oppoſitũ ſentit eius quòd hic dicitur.

520 Infr. q. 123. ar. 3. ad 3. Et 3. d. 39. ar. 4.

*Q. 89. ar. 3.

¶ Ad hoc dicitť ex authore ſuperius in reſponſione ad 1. art. 4. q. 98. ꝙ in iuramento duo conſiderantur. Primo teſtimoniũ quòd inducit, & hoc eſt diuinum, & ex hac parte iuramẽtum eſt actus latriæ, & finis eius eſt diuina reuerentia. Et hoc ordinatur ad cõfirmationem humani dicti, non vt ad finé, ſed vt honeſtũ ad vtile. Secundo, id ꝙ facit neceſſitatem inducẽdi teſtimonium & hoc eſt humanum. Et ex hac parte iuramẽtum ordinatur ad cõfirmationem humani dicti vt ad finem. Quia igitur cõfirmatio dicti eſt & ratio vtilitatis, & finis neceſſitatis iuramenti, ac ꝓ hoc eſt tota rõ quare ſit licitum iuramentũ, ideo in litera hac author ex hoc fine deduxit periuriũ conſiſtere primo in falſitate. Actus ſiquidem humani ex fine ſuæ neceſſitatis & ratione ſuæ vtilitatis ad conueniendum inter homines iudicantur.

In Ser. 28. & 30. nõ remote a princ. to mo 10.

¶ In reſpõſione ad primum eiuſdem art. ad uerte, ꝙ author omne illicitum iuramentum, qđ vocať periurium à Hieronymo, reducit ad falſum aliquomodo, vt ſic falſitas ſit nõ ſolum principalis rõ piurii, ſed cõis lues omnium periuriorum. Et licet ita ſit; ꝙ in omni illicito iuramento deſit aliquo mõ veritas, vel qa deeſt in potentia periculoſa, vt in iuramento indiſcreto, vel quia deeſt in obligatione, quia. l. obligatur ad contrarium dictum ſuum, vt cũ quis iurat illicitum, aut non obligatur ad ad illum verificãdũ,

Q. 98. arti. 2. & 1. 2. q. 1. arti. 3. & q. 18. art. 6.

Supra illud Hiere. 4. Et iurabis, dicit Dominus. tom. 5.

¶ Quarto, Vtrum peccet ille, qui iniungit iuramẽtum periuro. F

ARTICVLVS I.

Vtrum falſitas eius, quod in iuramento confirmatur, requiratur ad periurium.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videť ꝙ falſitas eius, qđ in iuramento cõfirmatur, nõ requiratur ad periurium. Vt enim ſupra dictum * eſt, ſicut veritas debet cõcomitari iuramẽtum, ita etiam iudicium, & iuſtitia. Sicut ergo incurritur periuriũ per defectum ueritatis, ita etiam per defectum iudicij, puta cum aliquis indiſcrete iurat, & per defectum iuſtitiæ, puta, cum aliquis iurat aliquid illicitum.

¶ 2 Præterea. Illud per quod aliquid cõfirmatur, potius eſſe videtur eo, quod confirmatur per illud, ſicut in ſyllogiſmo principia ſunt potiora concluſione, ſed in iuramento confirmatur dictum hominis per aſſumptionẽ diuini nominis. ergo magis videtur eſſe periurium, cum aliquis iurat ꝑ falſos deos, quã ſi veritas deſit dicto hoĩs, ꝙ iuramento confirmatur.

¶ 3 Præterea Auguſ. dicit * in ſermone de verbis Apoſtoli Iacobi. Homines falſum iurant vel cum fallunt, vel cum falluntur. & ponit tria exempla, quorum, primũ eſt. Fac illum iurare, qui verum putat eſſe pro quo iurat. Secundum eſt, Da alium, qui ſcit falſum eſſe, & iurat. Tertium eſt, Da alium, qui putat eſſe falſum, & iurat, tanquã ſit verum, quod forte verum eſt: de quo poſtea ſubdit, quod periurus eſt. ergo aliquis veritatem iurans, poteſt eſſe periurus. Non ergo falſitas requiritur ad periuriũ.

SED CONTRA eſt, quod periurium diffinitur eſſe mẽdacium iuramento firmatum.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ * eſt, morales actus ex fine ſpeciem ſortiuntur. Finis autem iuramenti eſt confirmatio dicti humani, cui quidem confirmationi falſitas opponitur. Per hoc enim confirmatur aliqđ dictum, quod oſtenditur firmiter eſſe verum, quod quidem non poteſt cõtingere de eo, quod falſum eſt, vnde falſitas directe euacuat finem iuramenti. Et propter hoc à falſitate præcipue ſpecificatur peruerſitas iuramenti, quæ periuriũ dicitur: & ideo falſitas eſt de ratione periurij.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut Hier. dicit Iere. 4. Qđcunque illorum trium defuerit, ꝑiurium eſt, non tamen eodem ordine. Sed primo quidem, & principaliter, periurium eſt, quando deeſt veritas, ratione iam † dicta. ſecũdario aũt, qñ deeſt iuſtitia. Quocunque. n. modo quis iurat illicitum, ex hoc ipſo falſitatem incurrit qa obligatus eſt ad hoc quod contrarium faciat. Tertio vero, qñ deeſt iudicium, quia cum indiſcrete iurat, ex hoc ipſo periculo ſe committit falſitatem incurrendi.

G AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ principia in ſyllogiſmis ſunt potiora, tanquam habentia rationẽ actiui principij, vt dicitur in * 2. Phyſico. ſed in moralibus actibus principalior eſt finis, quam principium actiuum: & ideo licet ſit peruerſum iuramentum quando aliquis verum iurat per falſos Deos, tamen ab illa peruerſitate iuramẽti periuriũ non nominatur, quod tollit iuramẽti finẽ, falſum iurãdo.

H AD TERTIVM dicendũ, ꝙ actus morales procedunt à voluntate cuius obiectũ eſt bonũ apprehẽſum: & iõ ſi falſum apprehẽdať vt verũ, erit quidẽ relatũ ad voluntatẽ materialiter falſum, formaliter autem verum. Si autẽ id ꝙ eſt falſum, accipiatur vt falſum, erit falſum & materialiter, & formaliter. Si aũt id ꝙ eſt verum, apprehẽdatur vt falſum, erit verum materialiter, & falſum formaliter: & iõ in quolibet iſtorum caſuum ſalua tur aliquo mõ rõ piurii ꝑ aliquẽ falſitatis modum. Sed quia in vnoquoq; potius eſt id ꝙ eſt formale quam id quod eſt materiale, non

I ita eſt periurus ille qui falſum iurat, quod putat eſſe verum, ſicut ille qui verum iurat, quod putat eſſe falſum, Dicit enim ibi* Aug. Interest quemadmodum verbũ procedat ex animo, quia ream linguã non facit niſi rea mens.

ARTICVLVS II.

Vtrum omne periurium ſit peccatum.

K AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ non omne periurium ſit peccatũ. Quicunq;. n. non implet quod iuramento confirmauit, periurus eſſe videť: ſed qñq; aliquis iurat ſe facturũ aliquid illicitũ, puta: adulterium, vel homicidium: quod ſi faciat: peccat. Si ergo etiã nõ faciendo peccaret peccato periurij, ſequeretur quod eſſet perplexus.

¶ 2 Præt. Nullus peccat faciendo quod melius eſt: ſed quandoq; aliquis periurãdo facit quod melius eſt: ſicut cũ quis iurauit ſe non in

quamuis iuret, ut cũ iurat non facere bonũ ſupererogationis, uel deeſt ueritas in itentione ut cum qs mẽdaciter iurat, aut ſi ueraciter iurat mẽtitur in executione, proprie tñ & formaliter loquẽdo de piurio, ſola falſitas orõnis cognita, uel neglecta conſtituit periurium, qm iuramentum directe Deũ in teſtimonium orationis, q̃ iurans dicit, inducit, & ꝓpea oportet orationem & eſſe & cognoſci verã: & ſi eſt promiſſoria, vltra hoc oportet dare operam ad illam uerificandã. Ex tribus ergo comitibus iuramẽti, ſolius ueritatis defectus culpabilis conſtituit periurium ſimpliciter: iudicii autẽ & iuſtitiæ defectus conſtituit periurium ſm quid ꝓp dictam rationem, vt amplius manifeſtabitur.

† In corp. ar.

Lib. 2. text. 89. tom.

¶ In reſpõſione ad tertium eiuſdem art. ad uerte, ꝙ cum quis iurat id ꝙ in re eſt falſum, putans eſſe verũ ſi adhibuit debitam diligentiã, excuſatur à peccato periurii.

¶ Super queſtionis nonageſime octaue Articul. ſecundum & tertium.

IN art. 2. & 3. ſimul eiuſdem q. 98. dubiũ occurrit nõ diſſimulandũ de doctrina authoris. Nã ſi iungatur articulus ar. apparet authorem docere, quòd omne illicitum iuramentũ eſt periuriũ, in 1. ar. Et oẽ periuriũ eſt peccatum, in 2. ar. & ꝙ oẽ periuriũ eſt peccatũ mortale, in 3. ar. Si hæc doctrina ſuſcipitur, haberemus ꝙ quicunq; indiſcrete iurat quid ueriſſimũ, peccat mortaliter, ꝙ a nemine acceptari uř, & ꝙ qui iurat de aliquo faciẽdo quod eſt ueniale, puta, de dicendo mẽdacio iocoſo, qđ peccat mortaliter, quod ualde durũ uidetur.

In Serm. 28. de uerb. Apoſt. aliquãtulũ a principio, to. 10.

528

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ꝑiurium dicitur, dupliciter ſcilicet ſimpliciter, uel ſecundum qd & uoca-

& vocatur periurium ſimpliciter & abſolute id quod directe contrariatʼ fini iuramenti, ita q licet in iuramento multæ poſſint inueniri deformitates,ſola illa deformitas quæ contrariatur primo fini iuramẽti,conſtituit ſpẽm peccati periurii. Iã.n. didicimus,q ex fine proprio ſpecificãtur actus humani tã boni,quã mali. Proprius aũt finis iuramẽti eſt confirmatio humani dicti ita q ad hoc directe Deus inducitur teſtis,vt q dicitur,firmum ſit fultum diuino teſtimonio multo plus,quam ſi eſſet fultũ teſtimonio mille hominum, quãtũcunque grauium. Et qm firmitas ex teſte quo ad aſſertorias orationes, non facit aliud, quam firmare ſic eſſe vt dicitur,& quãtum ad promiſſorias ſic futurũ eſſe vt dr, & in hoc cõſiſtit rõ veri.ſ. ſic eſſe,vel non eſſe,fore,vel non fore,vt patet 4.metaph.ideo fini iuramenti ſola falſitas illa,qua aut falſum dr, aut falſificatʼ quod vere promiſſũ fuit,contrariatʼ. Vtraque nanq; falſitas, & ſolæ hæ duæ tollunt finẽ iuramẽti. Prima nanq; falſitas, contrariatur firmitati aſſertoriæ orationis. Secũda aũt firmitati orõnis promiſſoriæ: qm ad hoc directe firmatʼ promiſſoria oratio,vt verificetur in executione. Reliquas vero deformitates iuramẽti, finẽ iuramenti nõ tollere manifeſtatur Nã & iurare per falſos Deos,finem iuramenti nõ tollit, quoniam ſaluatur ibi bonum fidelitatis, quia verum dicitur. Et iurare indiſcrete, ſi verum dicitur,finem iuramenti non tollit, quia ſaluatur ibi confirmatio dicti humani. Et iurare ſuper re iniqua,finem iuramẽti non tollit,quia ſaluatur ibi confirmatio dicti humani quãtum ad veritatem, quamuis nõ ſaluetur ibi confirmatio dicti humani quãtũ ad obligationẽ ad materiã ueritatis. Qñ nãq; quis iurat cõmittere homicidiũ cũ aio occidẽdi, inuocatʼ tunc Deus in teſtem ueritatis præſentis in intentione,& uerificationis,ac ueritatis futuræ in executione,& nõ inuocatʼ in teſtem confirmatiuum obligationis ad occidendum,tũ quia obligatio ibi nulla eſt,tum quia teſtis nõ inducitur ad firmãdã obligationẽ,ſed ad infirmandã ueritatẽ locutionis in quacũq; materia ſit ſiue ſit obligatiua,ſiue non. Cõſtat autẽ qđ & ueritas præſentis,& futuræ iniquitatis,& ueritas adimpletionis iniquitatis,bonum quoddam eſt teſtificabile a Deo, ac per hoc locutio humana hæc dicẽs, ẽ cõfirmabilis diuino teſtimonio. Sicut .n.cũ aſſertorie iurat qs, Teſtis eſt mihi Deus, qđ odio habeo proximũ,ſup ueritate actus iniqui,quo actualiter peccat mortaliter,& quẽ tenetur de neceſſitate ſalutis euitare, Deũ teſtẽ inuocat abſq; periurio: ita cũ iurat promiſſorie, Teſtis eſt mihi Deus q occidã,ſuper veritate futuri actus iniqui,quẽ tenetur de neceſſitate ſalutis euitare,iurat abſque periurio. Nullũ eſt .n. hic mendacium,quãuis ſit iniquitas,& propterea iuramentum tale dr malum non defectu veritatis,ſed defectu iuſtitiæ. Propter quod iurans facere rem iniquam,ſine aio facienti illã, eſt periurus, quia eſt ibi ratio periurii.ſ. mendacium iuramento firmatum. Iurans autẽ idem cum aio faciendi, nõ eſt piurus abſolute, quia eſt ibi mendacium iuramento firmatum, ſed veritas iniquitatis iuramento firmata. Peccat tñ mortaliter,ſi iurat committere mortale, non peccato periurii ſimpliciter, ſed ſm quid. Et magis ꝓprie diceretur,q iuramenti additio grauat peccatum illud quã cõſtituat nouam peccati ſpeciem, quia nõ apparet ibi ſpẽs periurii,ſed quædã irreuerentia iuramenti, ꝓ quãto applicatur ad materiã,quæ non eſt confirmabilis quo ad obligationem. Venialiter aũt peccat, ſi iurat ſe cõmiſſurũ veniale, aut non facturum opus ſupererogationis extra caſum neceſſitatis: ꝓp eandem rõnem,quia.ſ.ibi nõ eſt ſpẽs periurii,ſed irreuerentia minor tamẽ Eſt.n. etiam materia iſta non confirmabilis quo ad operationẽ exequendam.

¶Et vt melius hæc intelligantur,aduertendum eſt, q iuramentum habet duplicem vim.ſ.teſtificatiuam, & obligatiuam. Inter quas eſt hæc differentia, q vis teſtificatiua eſt iuramento eſſentialis. Nam iurare eſt Deũ in teſtẽ inuocare. Et hæc via teſtificatiua indifferẽter ſe hẽt ad quacũq; materiã: qm reſpicit directe id qđ eſt teſtificabile,qđ eſt quodcunq; verum,in quacunq; materia ſit. Vñ vis teſtificatiua pertinet ad intellectũ,& cognitionẽ teſtis cuius eſt obiectum verum,& ꝓpea fit iniuria directe Deo ſi inuocatʼ teſtis mendacii: qm aut attribuit Deo qđ ignoret veritatẽ,aut qđ ſciendo verum,abuti velit ſcientia tua mẽtiẽdo,per hoc,quod atteſtaretur pro mendacio tanquã vero. Et ex hoc patet,q vis teſtificatiua in iuramẽto neceſſario fert ſecum vim obligatiuã iurantis ad veritatẽ dicti,ad qđ Deum teſtem inducit ſiue locutio ſit de præterito, ſiue de præſenti, ſiue de futuro,ſiue de bono,ſiue de malo. Manifeſte ſiqdẽ iniuriã faceret mentiẽs teſtimonio diuino,ut deductũ eſt. Et finis proprius iuramenti,qui eſt confirmatio dicti humani,quo ad veritatẽ tolleretur,& propterea eſſet peccatũ mortale: ſed præter hanc obligationem ad veritatẽ locutionis,quæ eſt proxima materia iuramẽti,cõſurgit,ſed non ſemper, & neceſſario, ſed qñq; iuxta materiã locutionis vna alia obligatio in iurante.ſ.obligatio ad verificandum quod dicitur. Et hoc nõ habet locum

traturum religionẽ,vel quæcunq; opera virtuoſa nõ facturum.ergo nõ omne periurium eſt peccatũ.

¶3 Præt. Ille qui iurat facere alterius volũtatem,niſi eam faciat, vr̃ incurrere periurium: ſed quãdoq; põt cõtingere q nõ peccat,ſi eius nõ impleat volũtatem,puta, cum præcipit ei aliquid nimis durũ, & importabile. ergo videtur q non omne periurium ſit peccatum.

¶4 Præt. Iuramentũ promiſſoriũ ſe extendit ad futura,ſicut aſſertoriũ ad præterita,& præſentia: ſed põt contingere q tollatur obligatio iuramẽti per aliquid, quod in futurũ emergat,ſicut cũ aliqua ciuitas iurat ſe aliquid ſeruaturã, & poſtea ſuperueniũt noui ciues, q illud nõ iurauerunt,vel cũ canonicus aliqs iurat ſtatuta Eccleſiæ alicuius ſe ſeruaturũ, poſtmodũ aliqua fiũt de nouo.ergo vr̃ q ille q trãſgredit iuramẽtũ,non peccet.

Sed contra eſt,q Aug. *dicit in ſermone de verbis Apoſ. Iacobi de piurio loquẽs. Videtis quàm iſta deteſtanda ſit bellua, & de rebus humanis exterminanda.

Serm. 28. & 30. nõ remote à princip. tom. 10.

Respondeo Dicendũ,q ſicut ſupra dictũ* eſt,iurare ẽ Deũ teſtẽ iuocare. Pertinet aũt ad Dei irreuerẽtiã,q aliquis eũ teſtẽ iuocet falſitatis, quia ꝑ hoc dat intelligere vel q Deus veritatẽ nõ cognoſcat,vel q falſitatem teſtificari velit. Et iõ periurium manifeſte eſt pctm religioni contrarium,cuius eſt Deo reuerẽtiam exhibere.

Q.89. art.1.

Ad primvm ergo dicẽdũ, q ille qui iurat ſe facturum aliqd illicitũ, iurando incurrit periuriũ ꝑꝑ defectũ iuſtitiæ,ſed ſi non impleat qđ iurauit,in hoc piuriũ nõ incurrit,qa hoc nõ erat tale quid, qđ ſub iuramento cadere poſſet.

Ad secvndvm dicendum, q ille qui iurat ſe nõ intraturũ religionem,vel nõ daturũ eleemoſynã,vel aliquid hmõi,iurando piurium incurrit ꝑꝑ defectũ iudicii. Et iõ qñ facit id qđ melius eſt,nõ eſt periuriũ,ſed periurio cõtrariũ Cõtrarium.n.eius quod facit, ſub iuramento cadere non poterat.

Ad tertivm dicendũ,q cũ aliquis iurat,vel promittit ſe factũrũ voluntatẽ alterius, intelligẽda eſt debita conditio,ſ.ſ.id, qđ ei mandatur,licitum ſit & honeſtum,& ꝑportabile,ſiue moderatũ.

Ad qvartvm dicẽdũ,q qa iuramẽtũ eſt actio pſonalis,ille qui de nouo fit ciuis alicuius ciuitatis, non obligatur quaſi iuramento ad obſeruanda illa, quæ ciuitas ſe ſeruaturã iurauit. tñ tenetur ex quadã fidelitate, ex qua obligatur,vt ſicut fit ſocius bonorũ ciuitatis,ita ẽt fiat particeps onerum. Canonicus vero qui iurat ſe ſeruaturũ ſtatuta edita in aliquo collegio,nõ tenetur ex iuramẽto ad ſeruandum futura,niſi intenderit ſe obligare ad omnia ſtatuta ꝑterita,& futura,tenetur tamen ea ſeruare ex ipſa vi ſtatutorum,quæ habent coactiuam virtutem, vt ex ſupradictis habetur.

Articvlvs iii.

Vtrum omne periurium ſit peccatum mortale.

522 1.2.q.96.a 4. præcipue Sup.q.70.ar. 4. corp. Et 3. dist.39.ar.3. quæſt.1.

Ad tertivm ſic ꝓcedit. Vr̃ q nõ oẽ periurium ſit peccatum mortale. Dicitʼ .n.*extra,de iureiuran. in ea quæſtione quæ ponitur, An a ſacramẽti vinculo abſoluãtur, qui illud inuiti pro vita,& rebus ſeruandis fecerunt. Nihil aliud arbitramur quã quòd anteceſſores noſtri Ro

* In Decret. lib.2. tit.24. cap.15.

locum niſi in locutione ꝓmiſſoria materię licite. Nec vis iſta F eſt alia a ui teſtificatiua ſm eſſentiam, ſed ſm effectũ, qm vis obligatoria ad veritatẽ futuræ executionis conſiſtit in hoc, ꝙ Deus inuocatur teſtis futuræ veritatis. Sed quia materia futuræ veritatis qñq; iniqua eſt, & diuinũ teſtimoniũ non debet eſſe vinculum iniquitatis, ideo vis hæc obligatoria ad verificandum futurum, nullũ habet effectum, quando nõ habet materiã capacẽ. Prima autem vis ſemper habet ſuũ effectum in quacũq; materia ſit. Ex his aũt patet, qđ iuramẽtum duplicem firmitate dicto humano ꝑſtat .ſ. firmitatẽ veritatis nunc, & firmitatẽ obligationis ad verificandum futurũ. Primam dat ex vi teſtificatiua ſimpliciter, & abſolute, ſecundã dat in tali materia .ſ. promiſſoria. Et ſiquidẽ iuramentum induceret ſimpliciter, & abſolute ad conſtituendam vtranq; firmitatem, ſicut eſt mortale apponere iuramentũ materiæ non confirmabili, quo ad veritatẽ .ſ. mendacio, vt cum mendacium iuramẽto firmatur, ita eſſet mortale apponere iuramentum promiſſioni iuramento non cõfirmabili quo ad obligationẽ, vt cum quis iurat facere illicitum aut non facere bonũ ſupererogationis, qm vtrobique tolleretur finis iuramẽti, ibi firmitas veritatis, hic firmitas obligationis. Et propter hanc rationem iudicari videtur periuriũ, quando quis iurat facere malum, aut omittere bonum ſupererogationis. Sed iuramẽtũ cũ nihil aliud ſit q̃ Deum in teſtẽ inducere, & cõſtet qđ teſtes nõ inducunẽ ad vinculum obligationis inducẽdũ, ſed ad teſtimoniũ perhibendũ veritati, & nõ ad aliud in quacũque materia ſit, & reſpectu cuiuſcũq. dr̃iæ tẽporis, cõſequẽs eſt, ꝙ ſola confirmatio dicti humani quo ad veritatẽ, ſit finis inductiõis Dei in teſtẽ, ac per hoc falſitas dicti humani ſola cõtrarieẽ veritati, & eius firmitati, tollatq. finẽ iuramẽti. Cõfirmatio autẽ obligationis promiſſoriæ in iurãte, nõ eſt finis proprius iuramẽti, ſed cõſequẽs ad ipſum iuramentũ in materia diſpoſita. Et propterea licet nonnulla irreuerentia ſit apponere iuramentum materiæ eius remotæ habenti repugnantiã reſpectu firmitatis obligationis, ac ꝑ hoc impedięti eã, q̃ ſequereẽ ex iuramento firmitatẽ obligationis, qa tñ materia ꝓxima iuramenti, q̃ eſt oratio vera, eſt materia nõ repugnãs. nõ tollitur finis proprius iuramẽti, quia vere confirmatur humanum dictum quo ad veritatem præſentem, & futuram, quantum eſt ex intentione inuocantis Deum in teſtem vtriuſque veritatis, & Deus vere poteſt vtriuſque teſtis eſſe: quamuis non inferat inuocatio illa vinculum in iurante ad verificãdum futurum. Et ideo non eſt periurij ſpecies, niſi ſit mendacium iuramẽto firmatum. Atteſtatur autem huic doctrinæ, quoniam pro diffinitione periurij cõiter acceptatur, quod eſt mendacium iuramento firmatum, & ex 3. ſent. diſtin. 39. Nec author docet hic oppoſitũ, qm author expreſſe in ar. 1. periurium falſitate conſtituit. Et in ſcđo peccatum periurii cõtra reuerentiã diuinam decernit ꝓꝑ falſitatẽ orationis, vt patet ex rõne, quam affert. ſ. ꝙ vel Deus veritatẽ non cognoſcat, vel falſitatẽ teſtificari velit. Et propterea in 3. ar. dicit, qđ oẽ periurium eſt mortale. Intendit ſiquidem author de periurio ſimpliciter, & abſolute, qđ eſt mẽdacium iuramento firmatum, cui deeſt veritas, & non de periurio ſm quid, qđ eſt periuriũ ex defectu iudicij, aut iuſtitiæ: In cuiꝰ ſignũ author in ar. 2. in rñſione ad primũ dicit, Qui iurat ſe facturũ aliqd illicitũ, incurrit periuriũ ꝓꝑ defectum iuſtitiæ. Et non dicit abſolute, incurrit periuriũ, ſed cũ illa additione, ꝓꝑ defectũ iuſtitiæ. Et ſimr̃ dicit i rñſione ad ſm de iurãte ſup ꝓmiſſione indiſcreta, ꝙ incurrit periuriũ ꝓꝑ defectum iudicii. Et nõ dixit abſolute, incurrit periuriũ.

Refertur 2. q. 1. c. Si aliqua cauſa.

6. quæſ. 1. c. Infames.

D. 1012.

Lib. 1. Poſte. text. 5. non multum in fine. tom. 1.

Art. præced.

Q. 89. art. 7. ad 3.

In art. 2. nota diligẽter rñſionẽ ad tertium, Quõ interptanda ſunt iuramẽta, & obligationes ad mandatũ alterius ſubeundum. Et diligentiſſime in reſponſione ad quartũ, illam regulã, Iuramẽtum eſt actio ꝑſonalis, qm ex hoc ſequiẽ, qđ non tranſit in ſecundã ꝑſonã. Et propterea licet hæres teneatur ſoluere debitum, quod pater iurauit ſoluere, non tñ tenetẽ ex iuramẽto, ſed qa hæres. Et ſimr̃ ſi ꝓcurator iurauit i cã aliqua, licet principalis teneaẽ qa principalis, non tñ teneẽ ex vi iuramẽti facti a ſuo ꝓcuratore. Et ſimiliter ſi epiſcopatus, aut quodcunq; aliud officium, aut quis dignitas habeat multa iuramenta annexa, videlicet, ꝙ acceptans hoc, eſt obligatus ad hoc & illud, & cõſueuit firmari obligatio iuramẽto, ſi aliquis abſque iuramẽto acceptet, nõ teneẽ ad illa ex iuramento ꝓdeceſſorum. Et ſi nõ eſſet aliud vinculum obligãs ad illa niſi iuramẽtum, eſſet oĩno liber ab illis obligationibus talis perſona, ſed ſi eſt aliud vinculũ obligans officium, ſeu dignitate, puta, K vinculum ſtatuti, aut cõtractus, rõne huiõi vinculi teneẽ ſeruare ille, q nõ iurauit. Et hæc dicta ſunt, vt facilius ſimilia decernãtur: Non ſis tñ ita rudis, vt ſic accipias iuramentum eſſe actionẽ perſonalẽ, ꝙ nullo pacto poſſit exhiberi per aliũ, qm cõſtat, ꝙ cõtrahere matrimonium eſt nõ minus actio perſonalis, & tñ põt per alium contrahi per verba de p̃ſenti, ſed intellige, ꝙ ſicut in coniugio contrahendo facit quis actionẽ ꝑſonalẽ alterius, dicendo, Ego nomine Martini accipio te in coniugem, ita in iuramẽto poteſt dicere, Ego nomine Martini iuro ſic fuiſſe, vel eſſe, vel fore, & tunc ille ſolus, cuius nomine iuratur, tenetur ex vi iuramenti. Qui autem eſt miniſter, ſeu procurator ad ſic iurandum, in nullo tenetur, ſi bona fide iurauit vt ſibi commiſſum eſt ſiue aſſertorie, ſiue promiſſorie: ſicut de procuratore ad contrahendum matrimonium patet.

In ar. 3. in rñſione ad primum, eſſet tractanda quæſtio, de iuramẽto coacto: niſi tractata fuiſſet ſuperius in q. 89. art. 7.

mani põtifices arbitrati fuiſſe noſcuntur, qui tales à iuramẽti nexibus abſoluerũt. Cæterum vt agaẽ cõſultius, & auferatur materia deierãdi, non eis ita expreſſe dicatur vt iuramenta nõ ſeruent, ſed ſi ea non attenderint, non ob hoc ſunt tanquam pro mortali crimine puniendi. nõ ergo omne periurium eſt peccatum mortale.

G ¶ 2 Præt. Sicut Chryſo.* dicit. Maius eſt iurare ꝑ Deum, q̃ per Euãgeliũ, ſed nõ ſemper peccat mortaliter, qui per Deũ iurat aliquod falſum, puta ſi ex ioco, vel lapſu linguæ aliquis tali iuramẽto ĩ cõi ſermone vtatur. ergo nec etiam ſi aliquis frangat iuramentũ, quod ſolemniter per Euangelium iurat, ſemper erit peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Secundum iura, propter periurium aliquis incurrit infamiã, vt habetur* 6. q. 1. c. Infames. H non autem videtur quod propter quodlibet periurium aliquis infamiã incurrat, ſicut dicitur de aſſertorio iuramento violato per periurium. ergo vr̃ quod non omne periurium ſit peccatum mortale.

Sed contra. Omne peccatum, quod contrariatur præcepto diuino. eſt peccatum mortale ſed periurium contrariatur pręcepto diuino. dicitur enim Leui. 19. Nõ periurabis in nomine meo. ergo, eſt peccatum mortale.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſm doctrinam* Philoſop. Propter quod vnumquodq; tale, illud magis. Videmus autem ꝙ ea quæ ex ſe ſunt peccata venialia, vel ẽt bona ex genere, ſi in contẽptum Dei fiant, ſunt peccata mortalia. Vnde multo magis qcqd eſt, qđ de ſui rõne pertinet ad cõtẽptũ Dei, eſt peccatum mortale, periurium aũt de ſui rõne importat cõtemptum Dei, ex hoc .n. habet rõnem culpę vt dictum* eſt, quia ad irreuerentiam Dei pertinet. Vnde manifeſtum eſt, quòd periurium, ex ſui ratione, eſt peccatum mortale.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum* eſt, coactio non aufert iuramento ꝓmiſſorio vim obligãdi, reſpectu eius, quod licite fieri poteſt, & ideo ſi aliquis non impleat quod coactus iurauit, nihilominus periurium incurrit, & mortaliter peccat. Põtñ per authoritatem ſummi Pontificis ab obligatione iuramenti abſolui, p̃ſertim ſi coactus fuerit tali metu, qui cadere poſſet in cõſtantem virum. H Quod autem dr̃ ꝙ tales non ſunt puniẽdi tãquam pro mortali crimine, nõ hoc ideo dr̃, quia non peccent mortaliter: ſed quia pœna eis minor infligitur.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ille qui iocoſe periurat, non euitat diuinam irreuerentiam, ſed q̃tum ad aliquid magis auget, & iõ non excuſatur à peccato mortali. Ille autẽ q ex lapſu linguæ falſum iurat, ſi quidẽ aduertat ſe iurare, & falſum eſſe quod iurat, nõ excuſaẽ I à peccato mortali, ſicut nec à Dei contemptu. Si autem hoc non aduertat, nõ vr̃ habere intentionem iurandi, & ideo à crimine periurij excuſatur. Eſt ergo grauius

¶In riſione ad tertiū ibidem nota, quòd cū quis non aduertit ſe iurare, excuſat author à mortali tanquā nō exercentem iuramentū vt actū humanū: ſed ſi qs ꝑp cōtinuā iurandi cōſuetudinē tā vere, ꝙ falſo in cōi locutione non aduertit, non excuſatur à mortali: quī in aduertentia excuſans periurium, oportet ꝙ ſit cā periurij, hoc eſt, ꝙ ſi aduerteret ſe periurare, non periuraret. In iſtis aūt ſic aſſuetis, vt dictū eſt, inaduertentia nō eſt cā periurii, ſed ſolum concomitans periuriū: nihil.n. minus piuraret ſi aduerteret. Concomitās aūt in aduertentia nō excuſat, ſicut nec ignorantia, vt patet ex 3. Ethic.

¶Super quæſtionis centeſimę octauæ Aricul. quartum.

¶23 q. diſ. 39. ar. 5. q. 2.

IN ar. 4. in reſponſione ad quartum nota, quòd quāuis liceat vti iuro iurantis per falſos Deos, non tamen licet inducere & paratum ad iurandū per falſos Deos. Et idē eſt iudiciū de quocunque alio crimine, videlicet, ꝙ non licet aliquem, quantumcūque paratum ad crimen prouocare, aut incitare ad illud. Et omnium vna eſt cōis rō, quia digni ſunt morte nō ſolū q faciunt mala, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Et idem eſt de cooperatorio[*] ad malum, iudicium.

peccatum, ſi quis ſolemniter iuret per Euāgelium, quam ſi per Deū in cōmuni ſermone iuret: tum propter ſcandalum, tum ꝓpter maiorē deliberationem, quibus æqualiter hinc inde pēſatis, grauius eſt ſi quis per Deum iurās periuret, ꝙ ſi periuret iurans per Euangelium.

A

AD TERTIVM dicendum, quod nō ꝓpter quodlibet pecatū mortale aliquis infamis efficitur, ipſo iure. Vnde non ſequitur, ſi ille, qui iurat falſum iuramēto aſſertorio nō eſt infamis ipſo iure, ſed ſolū per ſententiā diffinitiuam latam cōtra eum in accuſatione, ꝙ propter hoc peccet mortaliter. Iō aūt magis reputatur infamis ipſo iure, qui frangit iuramentum promiſſorium ſolemniter factum, qa in ei⁹ poteſtate remanet, poſtquā iurauit, vt det ſuo iuramento veritatem, quod non cōtingit in iuramento aſſertorio.

B

ARTICVLVS IIII.

Vtrū peccet ille, qui iniungit iuramentum ei, qui periurat.

C

AD QVARTVM ſic proceditur, Vr̄ ꝙ ille peccet. qui iniūgit iuramentum ei qui periurat. Aut.n. ſcit eum verū iurare, aut falſum. Si ſcit eum verū iurare, pro nihilo ei iuramentum iniungit, ſi autem credit eum falſum iurare, quātū eſt de ſe inducit eū ad peccandum. ergo videtur quod nullo modo debeat quis alicui iuramentum iniungere.

D

¶2 Præt. Minus eſt accipere iuramentū ab aliquo, ꝙ iuramentū iniūgere alicui, ſed recipere iuramētum ab aliquo nō vr̄ eſſe licitum, & præcipue ſi periuret, qa in hoc vr̄ conſentire peccato. ergo videtur ꝙ multo minus liceat exigere iuramētum ab aliquo: q periurat.

¶3 Præ. Dr̄ Leuit. 5. Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis falſum, teſtiſq; fuerit ꝙ ipſe vidit, aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatē ſuam; ex quo videtur quòd aliquis ſciens aliquē iurare falſum, teneatur eum accuſare. non igitur licet ab eo exigere iuramentum.

E

Epiſt. 54. & 154. non lōge à prin. tomo 2.

SED CONTRA. Sicut peccat ille qui falſum iurat, ita iſte qui per falſos Deos iurat, vt Augu.[*] dicit ad Publicolam. ergo licet iuramentum exigere ab eo, qui falſum iurat.

Serm. 28. de ver. Apoſto. in . . . tomo 10.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ circa eum qui exigit ab alio iuramentum, diſtinguendum videtur. Aut enim exigit iuramentum pro ſeipſo propria ſponte, aut exigit iuramentum pro alio ex neceſſitate officij ſibi cōmiſſi. Et ſi quidem aliquis pro ſeipſo exigit iuramentū tanquā perſona priuata, diſtinguendum videtur, vt * Augu. dicit in ſermone de periurijs. Si.n. neſcit eum iuraturum falſum, & ideo dicit, Iura mihi, vt fides ei ſit, non eſt peccatum, tamen eſt humana tentatio, quia.ſ. procedit ex quandam infirmitate, qua hō dubitat aliū, eſſe verum dicturum. Et hoc eſt illud iuramentum, de quo Dominus dicit Matth. 5. Quod amplius eſt, à malo eſt. Si autem ſcit eum feciſſe ſcilicet cōtrarium eius quod iurat, & cogit eum iurare, homicida eſt. Ille enim de ſuo periurio ſe interimit: ſed iſte manum interficientis impreſſit. Si autem aliquis exigat iuramentum tanquam perſona publica, ſecundum quòd exigit ordo iuris ad petitionem alterius, non videtur eſſe in culpa, ſi ipſe iuramentum exigat ſiue ſciat eum falſum iurare, ſiue verum, quia non videtur ille exigere, ſed ille ad cuius inſtantiam exigit.

D. 20.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectio illa procedit, quando pro ſe aliquis exigit iuramentum, & tamen nō ſemper ſcit eum iurare verum, vel falſum, ſed quandoque dubitat de facto, & credit eum verum iuraturum, & tunc ad maiorem certitudinem exigit iuramentum.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſicut[*] Aug. dicit ad Publicolam, quàmuis dictum ſit, ne iuremus, nunquàm tamen me in ſcripturis ſanctis legiſſe memini, ne ab aliquo iurationem accipiamus. Vnde ille qui iurationem recipit, non peccat, niſi forte quando propria ſponte ad iurandum cogit eum, quem ſcit falſum iuraturum.

Epiſto. 154. ante mediū tom. 2.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut[*] Aug. dicit, Moyſes non expreſſit in prædicta authoritate, cui ſit indicandum periurium alterius, & ideo intelligitur quòd debeat indicari talibus, qui magis poſſunt prodeſſe, quam obeſſe periuro. Similiter etiam non expreſſit, quo ordine debeat manifeſtari, & ideo videtur ſeruandus ordo[*] euangelicus, ſi ſit peccatum periurij occultū, & præcipue quando non vergit in detrimentum alterius, quia in tali caſu non haberet locum ordo euangelicus, vt ſupra[*] dictum eſt.

In lib q. ſuper Leuitic. q. 1. tom. 4.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ licet malo vti ꝓpter bonum, ſicut & Deus vtitur, non tamen licet aliquem ad malum inducere. Vnde licet eius, qui per falſos Deos iurare paratus eſt, iuramentum recipere, non tamē licet eum inducere ad hoc, quòd per falſos Deos iuret. Alia tamen ratio videtur eſſe in eo. qui per verum Deum falſum iurat, quia in tali iuramento deeſt bonū fidei, qua vtitur aliquis in iuramento illius qui verum per falſos Deos iurat. Vnde[*] Aug. dicit ad Publicolam. Vnde in iuramento eius, qui falſum per verum Deum iurat, non videtur eſſe aliquod bonum, quo vti liceat.

Q. 33. art. 7. & 8. & q. 68. art. 1.

Epiſto. 154. non longe à prin. tom. 2.

QVAESTIO XCIX.

De ſacrilegio, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de vitijs ad religioſitatem pertinentibus, quibus rebus ſacris irreuerentia exhibetur. Et primo, de ſacrilegio. Secundo, de ſimonia.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Quid ſit ſacrilegium.

¶Secundo, Vtrum ſit ſpeciale peccatum.

¶Tertio, De ſpeciebus ſacrilegii.

¶Quarto, De pœna ſacrilegii.

¶Super quæſtionē nonageſimānonā.

IN q. 99. multa occurrunt dubia ſimul mouenda, & tractanda. Primum eſt, circa quod quid eſt ſacrilegii. Nam definitio illa ſcilicet rei ſacræ violatio, hoc eſt, irreuerentia, multo plus ſe extendit, quā ſacrilegium. Simoniacus nanque emendo, vel vendendo ſacramenta, & huiuſmodi manifeſte iniuriatur, & tamen non ſacrilegus, ſed ſimoniacus dicitur[*]. Rurſum cuiuſlibet voti violator rei ſacræ, hoc eſt, ad diuinum cultum ordinatæ per ipſum votum

Lib. 4. Orth. fidei, c. 3. circa medium.

relatione tamen ad pſonas, quæ ſunt velut extrema huiuſmodi iniuſticiæ, differunt: q̄a ſimonia eſt inter homines ex vtraque parte, nã hoĩes emũt & vendunt ſacra. Sacrilegiũ autem eſt inter hominem ſacrilegum ex vna, & Deũ ex altera parte, cuius ſignum eſt, ꝙ etiam ſi ſanctitati perſonæ fit iniuria, perſona vel res Dei concurrit. Vnde & in litera primi articuli concluditur, ꝙ omne quod ad irreuerẽtiam rerum ſacrarum pertinet, ad iniuriam Dei ptinet, & habet rationem ſacrilegij. Et Monialis venereis vacans, ſacrilega eſt, violans ſanctitatem ſuę perſonę contra voluntatem Dei. Sonat ergo in diffinitione ſacrilegii, ly violatio, actionem iniurioſam p modum commutationis inuoluntariæ. Et per hoc diſtinguitur ſacrilegium a ſimonia, quæ iniuriam facit Deo in rebus ſacris tanquam materia commutationis voluntariæ inter homines. Ly rei, communiter ſumitur, prout continet, & perſonas, & loca, & ſigna, & res, vt patet ex diuiſione ſacrilegii. Ly ſacrę, communiter etiam ſumitur pro ſacro ſubiectiue, vt perſonæ, & effectiue, vt ſacramenta, & contentiue, vt loca, & vniuerſaliter relatiue ad diuinũ cultum, vt vaſa, veſtes, bona mobilia, vel immobilia, vt patet ex diuiſione ſacrilegii.

526 Infr. q. 154. ar. 10. ad tertium.

¶ Ad primũ ergo dubium dicitur, ꝙ diffinitio ſacrilegii ſane intellecta, nõ ſe extendit in plus quã ſacrilegium, & de differentia eius à ſimonia, iã dictum eſt. De tranſgreſſione autem voti dicitur ꝙ votum procul dubio actus religionis eſt, & oppoſitũ eius eſt proprie loquendo, perfidia fidelitati quam Deo debemus contraria. Sed huiuſmodi perfidia ſub ſacrilegio cõprehenditur: quoniã eo ipſo ꝙ res, vel actus,

& ideo eſt ſpeciale peccatũ, & opponitur religioni. Sicut enim* Damaſ. dicit in 4. lib. Purpura, regale indumentum facta, honoratur & glorificatur, & ſi quis hanc perforauerit, morte dãnatur, quaſi contra regem agens, ita etiam ſi quis rem ſacram violat, ex hoc ipſo cõtra Dei reuerentiam agit, & ſic p irreligioſitatem peccat.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ illi dicuntur ſacrilegium in diuinæ legis ſanctitatem committere, qui legẽ Dei impugnant. Sicut hæretici & blaſphemi, qui ex hoc ꝙ Deo nõ credunt, incurrunt infidelitatis peccatũ, ex hoc vero quòd diuinæ legis verba peruertunt, ſacrilegium incurrunt.

Ad secundum dicendũ, ꝙ nihil phibet vnã ſpecialẽ rõnẽ peccati in pluribus peccatorũ generibus inueniri, ſm quod diuerſa peccata ad finẽ vnius pc̃ti ordinãtur, prout ẽt in virtutibus apparet, quibus imperatur ab vna virtute. Et hoc mõ quocunq; gñe peccati aliquis faciat cõtra reuerẽtiã debitã ſacris rebus, ſacrilegiũ formaliter cõmittit, licet materialiter ſint ibi diuerſa genera peccatorũ.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ſacrilegium interdũ inuenit̃ ſeparatũ ab alijs peccatis, eo ꝙ actus nõ habet aliam deformitatem, niſi q̄a res ſacra violat̃. puta, ſi q̄s iudex capiat aliquem de loco ſacro, quẽ ĩ alijs locis licite capere poſſet.

Articulus III.

Vtrũ ſpecies ſacrilegij diſtinguantur ſecundum res ſacras.

Ad tertium ſic pceditur. Vr̃ ꝙ ſpecies ſacrilegij nõ diſtinguant̃ ſm res ſacras. Materialis. n. diuerſitas nõ diuerſificat ſpeciem, ſi ſit eadẽ rõ formalis, ſed in violatione quarũcunque rerum ſacrarum videtur eſſe eadem ratio formalis peccati, & quòd non ſit diuerſitas niſi materialis. ergo per hoc non diuerſificantur ſacrilegij ſpecies.

¶ 2 Præt. Non videtur eſſe poſſibile, qđ aliqua ſint eiuſdẽ ſpeciei, & cum hoc differãt ſpecie, ſed homicidium, & furtum, & illicitus concubitus, ſunt diuerſæ ſpecies peccatorũ. ergo non poſſunt conuenire in vna ſpecie ſacrilegii. Et ita vr̃, ꝙ ſacrilegii ſpecies diſtinguantur ſm diuerſas ſpecies aliorum peccatorum, & non ſecundum diuerſitatem rerum ſacrarum.

¶ 3 Præt. Inter res ſacras cõnumerantur perſonæ ſacræ. Si ergo vna ſpecies ſacrilegii eſſet, quia viola-

A tur perſona ſacra, ſequeretur qđ omne peccatum, quod perſona ſacra committeret, eſſet ſacrilegiũ, quia per quodlibet peccatum violatur perſona peccantis. non ergo ſpecies ſacrilegii accipiuntur ſecundum res ſacras.

Sed contra eſt, ꝙ actus & habitus diſtinguuntur ſm obiecta; ſed res ſacra eſt obiectum ſacrilegij, vt* dictũ eſt. ergo ſpecies ſacrilegii diſtinguuntur ſecũdum differentiam rerum ſacrarum.

B Respon. Dicẽdum, ꝙ ſicut *dictũ eſt, pc̃m ſacrilegij in hoc conſiſtit, quod aliquis irreuerenter ſe habet ad rem ſacrã. Debet̃ autem reuerentia rei ſacræ ratione ſanctitatis, & ideo ſecũdum diuerſam rationem ſanctitatis rerũ ſacrarum, quibus irreuerẽtia exhibetur, neceſſe eſt quod ſacrilegii ſpecies diſtinguantur. Tanto. n. ſacrilegium eſt grauius, quanto res ſacra, in quam peccatur, maiorem obtinet ſanctitatem. Attribuitur autem ſanctitas & perſonis ſacris C idest diuino cultui dedicatis, & locis ſacris, & rebus quibuſdã aliis ſacris. Sãctitas autem loci ordinatur ad ſanctitatẽ hominis, qui in loco ſacro cultum Deo exhibet. Dr̃. n. 2. Macha. 5. Non propter locum, gentem, ſed propter gentem dñs locum elegit. Et ideo grauius peccatũ eſt ſacrilegiũ, quo peccatur contra perſonã ſacrã, quã quo peccatur cõtra locum ſacrũ. Sunt tamẽ in vtraq; ſacrilegii ſpecie diuerſi gradus ſm dñam pſonarũ, & locorum ſacrorũ. Similiter etiã & tertia ſpecies ſacrilegii, quæ cir- D ca alias res ſacras cõmittitur, diuerſos habet gradus ſm dñam rerum ſacrarum, inter quas ſummũ locum obtinent ipſa ſacramenta, quibus homo ſanctificatur, quorum præcipuum eſt Euchariſtiæ ſacramentum, quod continet ipſum Chriſtum. Et ideo ſacrilegiũ quod contra hoc ſacramentum committitur, grauiſſimum eſt inter omnia. Poſt ſacramẽta aũt, ſm locum tenent vaſa cõſecrata ad ſa- E cramẽtorum ſuſceptionem, & ipſæ imagines ſacræ, & reliquiæ ſanctorum, in quibus quodammodo perſonæ ſanctorum venerãtur, & dehonorantur, deinde quæ pertinent ad ornatum eccleſię, & miniſtrorum, deinde ea quæ ſunt deputata ad ſuſtentationem miniſtrorum ſiue ſint mobilia, ſiue immobilia. Quicunq; autem contra qđ cunque prædictorum peccat, crimen ſacrilegii incurrit.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ non eſt in oĩbus prædictis eadem rõ ſanctitatis, & iõ differen-

vel perſona Deo promiſſa eſt, ad diuinum ordinata eſt cultũ: ac per hoc eius ſubtractio, q̄ in tranſgreſſione voti fit, ſacrilegiũ eſt. Atteſtãtur hoc autẽ & ſacri canones decernẽtes ſacrilegium eſſe, ſi quis pecuniã legatã eccleſiæ nõ ſoluat, vt patet 17. q. 4. c. Sacrilegiũ. Atteſtatur & author in litera, in calce tertii articuli dicens ſacrilegiũ eſſe, ſi uirgo Deo dicata fornicetur. Cõſtat nanque non ſolum ſolemni, ſed ſimplici voto virginitatis fieri virginem Deo dicatã. Vnde ſicut mulier vouens abſtinentiam à venereis, dicat ſeipſam Deo quo ad immunitatem ab his: ita vouẽs ieiunium, vel aliud perſonale, dicat ſeipſum quo ad illud, & ſanctificatur perſona quo ad hæc, huiuſmodi votis. Et propterea ſi tranſgreditur, peccat contra ſanctitatẽ ſuæ perſonæ peccato ſacrilegii. Si votum autem non perſonale, ſed reale eſt ſiue de re mobili, ſiue immobili, ſacrilegus eſt contra ſanctitatem rerum omittẽdo adimplere, ſicut negans legatum eccleſiæ. Et hinc habes, quòd frangens ieiuniũ votiuum peccat peccato gulæ, & ſacrilegii, ſi inordinatio ẽ etiam contra abſtinẽtiam ſimpliciter, frangẽs autem ieiunium eccleſiæ peccat ſolum peccato gulæ, & ſic de aliis.

Art. 1. huius quæſt.

Art. 1. huius quæſt.

¶ Ad ſm dubium dr̃, ꝙ peruertere verba diuinæ legis, & vniuerſaliter irreuerẽtia exhibita verbo diuino, ſacrilegiũ eſt tertiæ ſpeciei. Nam & ſermo diuinus ſanctificatiuus eſt, iuxta illud Ioann. 13. Vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis, & repræſentatiuus eſt Dei, ſicut ſermo hominis repræſentat hominem. Vnde ſicut ſacramentorum, & imaginum ſacrarum iniuria eſt in tertia ſpecie, ita iniuria diuini verbi, & tene-

re

tia ſacrarum rerũ nõ ſolũ eſt differentia materialis, ſed formalis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd nihil prohibet aliqua duo eſſe ſecundum aliquid vnius ſpeciei, & ſecundum aliud diuerſarum, ſicut Sortes & Plato conueniunt in ſpecie animalis: differũt autem in ſpecie colorati, ſi unus ſit albus, & alius niger. Et ſimiliter etiam poſſibile eſt aliqua duo peccata differre ſpecie ſecundum materiales actus, conuenire autẽ in ſpecie ſecundum vnam rationẽ formalem ſacrilegii, puta, ſi quis ſanctimonialem violauerit verberando, vel concumbendo.

G

AD TERTIVM dicendum, ꝙ omne peccatum quòd ſacra ꝑſona committit, materialiter quidem, & quaſi per accidẽs eſt ſacrilegium. Vnde* Hiero. dicit quòd nugæ in ore ſacerdotis ſacrilegiũ ſunt, vel blaſphemia. Formaliter autem & proprie illud ſolum peccatum ſacrę perſonæ ſacrilegium eſt, quod agitur directe contra eius ſanctitatem, puta, ſi virgo Deo dicata fornicetur: & eadem ratio eſt in aliis.

H

In ſententia habetur in Epitaphio ad Euſtochiũ uirginem, à medio illius incipit, Et ſi cuncta corporis mei.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum pœna ſacrilegij debeat eſſe pecuniaria.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ pœna ſacrilegii nõ debeat eſſe pecuniaria. Pœna. n. pecuniaria non ſolet imponi ꝓ culpa criminali: ſed ſacrilegium eſt culpa criminalis, vnde capitali ſentẽtia punitur ſ͛m leges ciuiles. ergo ſacrilegium nõ debet puniri pœna pecuniaria.

I

¶2 Præt. idem peccatũ non debet duplici pœna puniri, ſ͛m illud Nahum. 1. Non conſurget duplex tribulatio: ſed pœna ſacrilegii eſt excommunicatio, maior quidem ſi violentia inferatur in perſonã ſacram, vel ſi aliquis incẽdat, vel frãgat eccleſiam, minor autẽ in aliis ſacrilegiis. ergo non debet ſacrilegium puniri pœna pecuniaria.

K

¶3 Præt. Apoſ. dicit 1. ad Theſ. 2. Non fuimus aliquãdo in occaſione auaritiæ: ſed hoc videtur ad occaſionẽ auaritiæ pertinere ꝙ pœna pecuniaria exigatur pro violatione rei ſacrę. ergo nõ videtur talis pœna eſſe cõueniẽs ſacrilegii.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur* 17. q. 4. Si quis contumax, uel ſuperbus fugitiuũ ſeruũ de atrio eccleſiæ per vim extraxerit, nõ gẽtos ſolidos cõponat. & ibidem poſtea ſubdit: Quiſqs inuẽtus fuerit reus ſacrilegii, triginta libras examinati argẽti puriſſimi cõponat.

17. q. 4. c. Si quis contumax.

17. q. 4. cap. Quiſquis inuentu.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ in pœnis infligendis duo ſunt cõſideranda. Primo quidem, æqualitas ad hoc quod pœna ſit iuſta, vt. ſ. in quo quis peccat, per hoc torqueatur, vt dicitur Sapien. 11. Et hoc modo cõueniens pœna ſacrilegi, qui ſacris iniuriam infert, eſt excommunicatio, per quam a ſacris arcetur. Secundo autem conſideratur vtilitas, nam pœnæ quaſi medicinæ q̃dam infliguntur, vt his territi homines, a peccato deſiſtãt. Sacrilegus autẽ qui ſacra non reueretur, nõ ſufficienter videtur a peccãdo arceri per hoc, ꝙ ſacra ei interdicuntur, de quibus nõ curat, & ideo ſ͛m leges humanas adhibeẽ capitalis pœna, ſ͛m vero Eccleſiæ ſtatuta, q̃ mortẽ corporalẽ nõ infligit, adhibetur pœna pecuniaria, vt ſaltem pœnis temporalibus hoĩes a ſacrilegiis reuocenẽ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Eccleſia mortem corporalem nõ infligit, ſed loco eius infligit excommunicationem.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ neceſſe eſt duas pœnas adhiberi, quando per vnam non ſufficiẽter reuocatur aliquis a peccando, & ideo oportuit ſupra pœnam excommunicationis adhiberi aliq̃ temporalem pœnã ad coercendũ hoĩes, qui ſpiritualia cõtemnunt.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſi pecunia exigereẽ abſq; rõnabili cã, hoc videreẽ ad occaſionẽ auaritiæ pertinere, ſed quando exigitur ad hoĩum correctionẽ, habet manifeſtam vtilitatem, & ideo nõ pertinet ad occaſionem auaritiæ.

te videtur primum locũ poſt ſacramenta. Nec oportet in litera omnia ſacrilegia enumerata intelligi, ſed ſat eſt & ſpecies & gradus, ad quas, & quos cæteri reducuntur, accepiſſe.

¶Ad tertium dubiũ dicitur ꝙ licet in litera non appareat explicite, in quo conſiſtat iſta diuerſitas formalis, videtur tñ inſinuari per ipſa vocabula, & propterea nõ aliter expreſſa, vt ſcilicet rõ perſonæ, loci, & rei, vt diſtinguitur cõtra perſonam & locum, diuerſę rationis ſanctitatẽ exigat. Nã perſona ſanctitatem perſonalẽ q̃ formaliter ſanctum facit, vt ſubiectum ſanctitatis exigit. Locus vero, vt contentiuus perſonarum, ad diuinum cultum ſanctitatẽ expoſcit. Res vero, licet diuerſimode ſãctæ ſint, in hoc omnes conueniunt, ꝙ relatiue ſanctæ ſunt vel quia ſanctum faciunt, vel q a ad ſanctos ordinãtur &c. Et per hoc patet reſpõſio ad obiectionem, negando quod ſit maior diuerſitas inter gradus vnius ſpẽi q̃ inter ſpẽs, qm̃ ſicut inter locũ, & relationẽ eſt diſtinctio generica, nõ autem inter relationes inter ſe, ſic inter ſanctitatem localem, & relatiuam. De perſonali autem manifeſta eſt diſtantia non ſolum generica, ſed etiam quia ſola ꝑſona eſt ſimpliciter & abſolute ſancta: ſicut ſolũ aĩal eſt ſimpl͛r & abſolute ſanũ: & cætera ſunt ſãcta ſ͛m quid, ſicut cætera ſunt ſana ſecundum quid. At ſi alicui hæc non ſatisfaciunt, inueniat meliora.

527 Infr q. 154. art. 10. ad 2.

¶Ad quartum dubiũ dicitur, quod licet diuerſę ſanctitates vni⁹ perſonæ ex diuerſis cauſis proueniant, puta, ex voto, ex ordine &c. omnes tamen cõueniunt in hoc, ꝙ ꝑſonales ſunt. Et propterea vnius ſpeciei ſacrilegium conſtitui dicitur, q̃cunque ſanctitas perſonę violeẽ.

¶Ad quintum dubiũ dicitur, ꝙ ſicut agere contra iuramentum, eſt ſolum facere, vel velle facere contra illud, qđ iuramento firmatum eſt, & ſimiliter agere contra votum, eſt cõmittere oppoſitum, vel omittere illud, quod voto firmatum eſt, ita agere cõtra ſanctitatẽ aliquam, eſt incurrere voluntarie in illud, ad cuius contrariũ ineſt ſanctitas illa v. g. Perſona cuiuſlibet clerici eſt ſancta quo ad hoc, quòd non poteſt ſubiici poteſtati ſæculari. & ſimiliter locus quo ad hoc, ꝙ nõ poteſt ibi extrahi aliquis violẽter, &

F

poſſeſſiones Eccleſiæ, quo ad hoc, ꝙ non poſſunt donari &c. Si quis oppoſitum faciat, ſacrilegus eſt. Si q̃s aũt aliquid aliud quãuis longe peius, faciat, vt ſi clericus blaſphemet &c. nõ ꝓpterea eſt ſacrilegus. Et ſi tu eris memor doctrinæ habitæ in ꝑcedenti libro videbis, ꝙ iuris poſitiui authoritate põt de actu, qui modo eſt ſacrilegium, fieri non ſacrilegiũ, vt ſi Eccleſia ſtatueret, ꝙ nullus homicida ex propoſito ſaluaretur in Eccleſia, & econtra, põt de non ſacrilegio facere ſacrilegium. Vt ſi Eccleſia ſtatueret, ꝙ nocturnus populator eſſet ſaluus in Eccleſia. Subſternit nanq; lex act⁹ virtutibus vel vitiis, vt ibi dictum eſt.

¶Ad ſextum dubium dr̃, ꝙ proculdubio ſacrilegiũ commiſſum contra Euchariſtiam, eſt grauiſſimum omnium ſacrilegiorum, qm̃ eſt directe contra ipſam humanitatem Chriſti contentam in ſacramẽto illo. Vnde grauius ſacrilegiũ eſt iniuriari Euchariſtię, quam occidere Papã. Et hoc loquendo de grauitate peccati ex ſua ſpecie, vt etiam habes à S. Th. in 3. parte q. 80. artic. 5.

¶Ad ſeptimum dubium dicitur, quod ꝑcutiẽs Euchariſtiam non eſt excommunicatus. Et ratio eſt, q͂a hoc ſacrilegiũ (vt in litera patet) non eſt contra ſanctitatem ꝑſonæ, ſed cõtra ſanctitatem rei. Diſtinguiẽ. n. ſpecie in litera ſacrilegium contra ſanctitatem perſonæ, à ſacrilegio contra ſanctitatem rei. Et ſacrilegium cõtra Euchariſtiã ponitur in ſpecie ſacrilegii contra ſanctitatem rei. Et ratio huius eſt, quia corpus Chriſti nõ eſt in Euchariſtia per modum corporis, vt inferius in tertia parte patet, & in 4. ſent.

¶Ad obiectionem ergo in oppoſitum dicitur, quòd violentia in corpus Chriſti, ad hoc quòd ſit ſacrilegium perſonale, oportet quod inferatur corpori Chriſti per modum corporis exiſtenti, quomodo non eſt in ſacramento, ſed in cœlo. Violentia enim quæ infertur ei in Euchariſtia, infertur quidem corpori Chriſti, non per modum corporis, ſed per modum rei velatæ ſub ſpeciebus ſacramentalibus. Et propterea non inducit excommunicationem latam contra perſonales iniurias ſacrarum perſonarum. Et hęc de tota quęſtione de ſacrilegio ſufficiant pro nunc.

¶Super

QVAESTIO C.

De ſimonia, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſimonia.

Et circa hoc quærũtur ſex.

¶Primo, Quid ſit ſimonia.
¶Secũdo, Vtrum liceat pro ſacramentis pecuniam accipere.
¶Tertio, Vtrũ liceat accipere pecuniã pro ſpiritualibus actibus.
¶Quarto, Vtrũ liceat vendere ea quæ ſunt ſpiritualibus annexa.
¶Quinto, Vtrũ ſolũ munus à manu faciat ſimoniacũ, an & munus à lingua, & ab obſequio.
¶Sexto, De pœna ſimoniaci.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſimonia ſit ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ ſimonia non ſit ſtudioſa voluntas emẽdi, vel uendẽdi aliqd ſpirituale, vel ſpirituali annexum Simonia.n.eſt hæreſis quędam. dicitur.n.* 1.q.1. [1 q.1.ca. Eos qui per pecunias.] Tolerabilior eſt Macedonij, & eorum qui circa ipſum ſunt, Sancti ſpiritus impugnatorũ, impia hæreſis, quã ſimoniacorum. Illi.n. creaturam & ſeruum Dei patris & filij Spiritũ ſanctum delirando fatentur: iſti vero eundem ſpiritumſanctum efficiunt ſeruum ſuum. Omnis enim dominus quod habet, ſi vult, vendit ſiue ſeruum, ſiue aliquid aliud eorũ quæ poſſidet. Sed infidelitas non conſiſtit in voluntate, ſed magis in intellectu, ſicut & fides, vt ex ſupra* [Q.10.art.1.] dictis patet. ergo ſimonia non debet per volũtatem diffiniri.

¶2 Præt. Studioſe peccare eſt peccare ex malitia, quod eſt peccare in Spiritumſanctum. Si ergo ſimonia eſt ſtudioſa voluntas peccãdi, ſequitur quòd ſemper ſit peccatum in Spiritumſanctum.

¶3 Præt. Nihil eſt magis ſpirituale quam regnum cœlorum, ſed licet emere regnum cælorum. dicit .n.* [Homil. 5. in Euang. non multum ante medium.] Gregor. in quadã Homil. Regnum cœlorum tantũ valet: quantum habes. ergo non eſt ſimonia velle emere aliquid ſpirituale.

¶4 Præt. Nomen ſimonię à Simone mago acceptum eſt, de quo legitur Act. 8. ꝙ obtulit Apoſtolis pecuniã ad ſpiritualem poteſtatẽ emendã, vt ſ. quibuſcunq; manus A imponeret, reciperẽt Spiritumſanctum, non autem legitur quòd aliquid voluerit vendere. ergo ſimonia non eſt voluntas vendendi aliquid ſpirituale.

¶5 Præt. Multæ aliæ ſunt voluntariæ cõmutationes: præter emptionem, vel vẽditionem, ſicut permutatio, trãſlactio. ergo videtur ꝙ inſufficienter diffinatur ſimonia.

¶6 Præt. Oẽ ꝙ eſt ſpirituali annexum, eſt ſpirituale. ſuperflue ergo additur, Vel ſpirituali annexum.

¶7 Præt. Papa ſm quoſdã, nõ poteſt cõmittere ſimoniam, poteſt B autem emere, vel vendere aliquid ſpirituale. ergo ſimonia nõ eſt voluntas emendi, vel vendendi aliqđ ſpirituale, vel ſpirituali annexum.

SED CONTRA eſt, quod* [Habetur 1. q.3.c. Altare.] Greg. dicit in regiſtro. Altare, vel decimas, vel Spiritumſanctũ emere, vel vendere, ſimoniacam hæreſim eſſe nullus fidelium ignorat.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* [1.2.q.18 artic.1.] dictũ eſt, actus aliqs eſt malus ex genere, eo ꝙ cadit ſup materiam indebitã. Emptionis autẽ, C & venditionis eſt materia indebita res ſpiritualis, triplici ratione. Primo quidẽ, quia res ſpiritualis non poteſt aliquo terreno pretio compenſari, vt de Sapientia dicitur Prouerb. 3. Pretioſior eſt cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, huic non val. nt comparari. Ideo etiam Petrus in ipſa ſui radice ſimoniacam prauitatem condemnans, dixit. Pecunia tua tecũ ſit in perditionem, quoniã donũ Dei exiſtimaſti pecunia poſſidere. D Secũdo, quia id nõ poteſt eſſe debita venditionis materia, cuius vẽditor non eſt dominus, vt patet in authoritate ſupra* [Argumen.1.] inducta. Prælatus autem Eccleſiæ non eſt dominus ſpiritualium rerum, ſed diſpẽſator, ſecundum illud 1. ad Corin. 4. Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorũ Dei. Tertio, qa vẽditio repugnat ſpiritualium origini, q̃ ex gratuita voluntate Dei proueniunt. Vnde & Dominus dicit E Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et ideo aliquis emendo, vel vendendo rem ſpiritualem, irreuerentiam exhibet Deo, & rebus diuinis, propter quod peccat peccato irreligioſitatis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut religio cõſiſtit in quadã fidei proteſtatione, quam tamẽ aliquis interdũ non habet in corde, ita & vitia oppoſita religioni habent quandam proteſtationẽ infidelitatis, licet quandoque non ſit infidelitas in mente. Secundu hoc ergo ſimonia, hæreſis dicitur ſecũ

¶Super quæſtionis centeſimæ Articulum primum.

IN ar.1. q.100. in reſponſione ad 6m, dubium occurrit circa illa verba, Iuſtitia & omnes partes eius, & per conſequens omnia vitia oppoſita, ſũt in voluntate ſicut in ſubiecto. Videntur.n. hæc verba contra authorem ipſum, quoniam conſtat ꝙ loquitur de partibus iuſtitiæ non ſolum integralibus & ſubiectiuis, ſed potẽtialibus, alioquin nõ loqueretur ad propoſitũ, quia de ſimonia loquitur, quæ eſt vitium oppoſitum religioni, q̃ eſt vna pars potentialis iuſtitiæ. Et cũ author ponat & liberalitatẽ partem potentialem iuſtitiæ, vt patet inferius q.117. ar.5. & ponat eam ſubiectiue in concupiſcibili, tam inferius in q.134. art. 4. ad primum, quã ſuperius ſ. in 1.2. q.60. art.5. quomodo ergo ſtãt hæc duo ſimul, ſ. quòd omnes partes iuſtitiæ ſunt in volũtate, vt in ſubiecto. & aliqua pars eius, ſ. liberalitas, eſt i cõcupiſcibili vt in ſubiecto? [528 4.diſ.15.q.3. ar.1.q.1.per to.& q.3.co.] ¶Ad hoc dubium, ꝙ etiam motum fuit in præcedenti lib. q.60. artic.5. dicitur, quòd in hac re eſt aliquid manifeſtum, & aliqd ambiguum. Nam clarum eſt primo, quòd omnes virtutes quæ ſunt ad alterũ, oportet aliquam habitualem perfectionem in voluntate vt in ſubiecto ponere ex eo, ꝙ voluntas nec ex natura ſua, nec ex natura volẽtis inclinatur naturaliter in bonum alterius, ita vt non egeat habitu perficiẽte ipſam ad eligendũ bonum ad alterum. Sicut per oppoſitum ſupra didicimus, qđ quia naturaliter in ꝓprium bonum inclinamur ſecundum ſuperiorem partem appetitus, ideo voluntas in his quæ ad nos ſunt, non eget virtute. Clarum eſt ſecundo, quod quia aliquæ virtutes, vt liberalitas ſic reſpiciunt operationes ad alterum, puta, dare gratis pecunias alteri, vt oporteat paſſiones cupiditatis domare, ideo & in cõcupiſcibili oportet aliquam habitualem perfectionem ponere. Ambiguum vero eſt, in qua earum, ſ. in voluntate, an in concupiſcibili dicenda ſit eſſe ſimpliciter & abſolute ſicut in ſubiecto, huiuſmodi virtus, quod euidenter non apparet ſine diſcuſſione actuum propriorum hmõi virtutum. Et propterea vſque ad dictum locũ differatur vltima deſinitio. Quantum autem ad præſentem literam, poteſt gloſſari, quòd intelligitur de partibus iuſtitiæ, quę ſtricte, & proprie ſunt partes iuſtitiæ, quas Tullius enumerauit, quæ ſcilicet habent rationem debiti ad alterum, ita quod ſine eo non ſaluatur morum honeſtas. Liberalitas autẽ, & huiuſmodi, nõ ſunt huiuſmodi, ſed parum habent de ratione debiti non ad neceſſitatem, ſed propter melius, vt ſuperius in q. 80. patet, vbi de partibus iuſtitiæ tractat.

¶In reſponſione ad ſeptimum, nota primo, quod Papa põt committere peccatũ ſimoniæ ſicut peccatum adulterii, & aliorum vitiorum, quamuis nullam cenſuram incurrat. & hoc eſt clarum.

¶Nota ſecũdo, quod cum duplex ſit pecunia, quam Papa poſſet recipere ſcilicet eccleſiæ, vel prophanã: quamcunque recipiat, vt precium ſpiritualis rei, ſimoniam committit, quia neutra eſt ſua. [D.1127.] Et de prophana patet, de eccleſiaſtica vero in litera declaratur, quia Papa non eſt dominus, ſed diſpenſator principalis pecuniæ eccleſiaſticæ: ac per hoc pecunia eccleſiæ non eſt ſua abſolute vt poſſit ad libitum de ea diſponere.

¶Nota tertio, qđ cũ poteſtas Papæ: qu_ ad

ad res temporales Eccleſiæ, ſit poteſtas nõ domini, ſed diſpẽſatoris, vt in litera dr̃, cõſequẽs eſt vt plenitudo poteſtatis Papalis circa bõ Eccleſiæ tẽporalia nõ exeat limites poteſtatis diſpẽſatiuæ. Sicut in naturalibus plenitudo potẽtiæ calefactiuæ, nõ exit limites poteſtatis calefactiuæ, & in politicis plenitudo poteſtatis regiæ non exit limites regiæ ptãtis. Ac per hoc non põt Papa ad libitũ donare res Eccleſiæ, ſed poteſt tamquam habens apicẽ diſpẽſatiuæ poteſtatis, multo plus de eiſdẽ diſpẽſare, q̃ qcunq; alius ꝓximus eccleſiæ alicuius prælatus. Et per hoc pater ſolutio quæſtionis mercatorũ, ſcil. de vſuris, quas cum clericis varijs, certis tñ lucrati ſunt, poſſint cum domino Papa cõponere, puta, ſi vſuræ aſcendunt ad quindecim millia ducatorum, dare Papæ tria, vel quatuor millia, & reſiduum ſibi retinere tuta conſcientia. Conſtat nãque ꝙ non remaneret mercator abſolutus in cõſcientia, tũ, q̃a Papa nõ eſt dominus, ſed diſpenſator rerum eccleſiaſticarum, & huiuſmodi compoſitio non eſſet diſpenſatio quæ diſcretam diſpoſitionem importat, tum quia etiam ſi Papa eſſet dominus prẽſumitur veriſimiliter ꝙ non libere donaret, ſed redimeret vexationem ſuam accipiendo de ſuo quantum habere poſſet, Cuius manifeſtum ſignũ eſt, quia conatur componendo rehabere quãtum plus põt. Ex eodem quoque fundamento .ſ. ꝙ Papa non eſt dominus, ſed diſpenſator, ſequitur, ꝙ de plenitudine poteſtatis non poſſit ad libitũ dare bona Eccleſiæ cui voluerit, aut conſanguineis &c. ſed tenetur fideliter diſpenſare, vt recta ratio ſuadet: iuxta illud, Hic iã quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. Et rurſus, Fidelis ſeruus, & prudens, quem cõſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi in tẽpore tritici menſuram, & non ad libitum, quantum volet.

Lib.8.cap.5. in princ.

In principio lib.10.6.

q.58.art.4.

Q.14.art.2.

Q.14.art.2. 12q.3.ca.Saluator, nõ remote à principio.

dum exteriorẽ ꝓteſtationẽ, quia in hoc quod aliquis vendit donũ Spirituſſancti, quodammodo ꝓteſtatur ſe eſſe dominũ ſpiritualis doni, ꝙ eſt hæreticũ. Sciendũ tñ quod Simon magus, ꝑter hoc; ꝙ ab Apoſtolis Spirituſſancti gratiam pecunia emere voluit, dixit, ꝙ mundus nõ erat à Deo creatus B ſed à quadã ſuperna virtute, vt dicit* Iſido. in li. Etymo. Et ſic ſecũdum hoc inter alios hæreticos ſimoniaci computantur, vt patet in lib. † Aug. de hæreſibus.

Ad secvndvm dicendum, qđ ſicut ſupra* dictũ eſt, Iuſtitia, & oẽs partes eius, & per cõſeques oĩa vitia oppoſita ſunt ĩ volũtate ſicut in ſubiecto, & ideo cõuenientẽr ſimonia per volũtatẽ diffinitr. Additr aũt ſtudioſa, ad deſignãdũ electionem, q̃ principaliter pertinet ad virtutem, & vitiũ. Nõ aũt oĩs q peccat electiõe, peccat pec C cato in Spiritũſanctum, ſed ſolũ qui peccatũ eligit per cõtemptũ eorũ, per quæ hoĩes ſolẽt retrahi à peccando, vt ſupra* dictum eſt.

Ad tertivm dicẽdũ, ꝙ regnum cælorum dr̃ emi, dũ qs dat ꝙ habet, ꝓp Deũ, large ſumpto noĩe emptionis ſ᷑m ꝙ accipit ꝓ merito, ꝙ tamen nõ pertingit ad perfectã rõnem emptionis, tũ qa nõ ſunt cõdignæ paſsiones huius tẽporis, nec aliqua noſtra dona, D vel opera, ad futurã gloriã q̃ reuelabitr in nobis, vt dr̃ Ro. 8. tum qa meritum non conſiſtit principaliter in exteriori dono, vel actu, vel paſsione, ſed interiori affectu.

Ad qvartvm dicendum, quod Simõ magus ad hoc emere voluit poteſtatem ſpũalem, vt eã poſtea venderet. Dr̃. n.* 1. q. 3. qđ Simõ magus donum Spirituſſancti emere voluit, vt ex venditione ſignorũ q̃ per eum fierent, multiplicatã pecuniã lucraretr. Et ſic illi qui ſpiritualia vendũt, cõformã E tur Simoni mago in intẽtione, in actu vero illi qui emere volunt. Illi autem qui vendũnt in actu, imitantur Giezi diſcipulum Heliſæi, de quo legitur 4. Reg. 5. quod accepit pecuniam à leproſo mundato, vnde venditores ſpiritualium poſſunt dici non ſolum Simoniaci, ſed etiam Giezitæ.

Ad qvintvm dicendum, ꝙ noĩe emptionis & venditionis in B telligitr oĩs contractus non gratuitus. Vnde nec permutatio ꝑbẽdarum, vel eccleſiaſticorũ beneficiorum fieri poteſt authoritate partium abſq; periculo ſimoniæ, ſicut nec tranſactio, vt iura determinãt. Poteſt tamen prælatus ex officio ſuo permutationes huiuſmodi facere pro cauſa vtili, vel neceſſaria.

Ad sextvm dicendum, ꝙ ſicut aĩa viuit ſ᷑m ſeipſam, corpus aũt viuit ex vnione animæ, ita etiã quædam ſunt ſpiritualia ſ᷑m ſeipſa, ſicut ſacramenta, & alia huiuſ C modi, quædam aũt dicuntur ſpiritualia ex hoc, ꝙ talibus adhærent. Vñ* 1. q. 4. dr̃ c. Si quis obiecerit, qđ ſpiritualia ſine corporalibus rebus non proficiunt: ſicut nec aĩa ſine corpore corporaliter uiuit.

1.q.4.cap. Si quis obiecerit.

Ad septimvm dicendũ, ꝙ Papa põt incurrere vitiũ ſimoniæ, ſicut & quilibet alius homo. Peccatum. n. tãto in aliqua perſona eſt grauius quãto maiorem obtinet locũ. Quãuis. n. res eccleſiæ ſint eius vt principalis diſpenſato D ris, non tamẽ ſunt eius vt domini, & poſſeſſoris, Et ideo ſi reciperet ꝓ aliqua re ſpirituali pecuniã de redditibus eccleſiæ alicuius, non careret vitio ſimoniæ. Et ſimiliter etiam poſſet ſimoniam committere, recipiendo pecuniam ab aliquo laico non de bonis eccleſiæ.

Articvlvs II.

Vtrum ſemper ſit illicitum pro ſacramentis pecuniam dare.

Ad secvndvm ſic ꝓcedi tur. Vr̃ ꝙ non ſemper ſit illi

Super quæſtionis centeſimæ Articu. ſecundum.

In ar. 2. in reſpõſione ad primũ, dubium occurit, An in caſu literæ, quo adultus in articulo mortis cõſtitutus nullũ hẽt, qui velit eũ baptizare ſine pecunia, locum habeat redẽptio ꝓpriæ vexationis. Et eſt rõ dubij, q̃a ſi ibi locũ habet, ſequitr ꝙ licite põt dare pecuniã auaro ſacerdoti vt eum baptizet, non emẽdo baptiſmũ, ſed redimẽdo ſuã vexationẽ. Et cõſequẽter A nõ debet mori abſq; baptiſmo fluminis, cuius oppoſitũ in litera dr̃. Si vero ibi nõ habet locũ, mirũ valde eſt, quare Abrahæ, non in tãta neceſſitate licuit redimere vexationẽ ſuã ſoluẽdo locũ ſepulchri & Iacob. licuit hoc eodem modo ſoluere ꝓ primogenitura, vt in ar. 4. ad tertium huius q̃onis author dicit. ¶ Ad hoc dicit Petrus de Palude in 4. diſt. 5. ar. 3. ꝙ hic non hẽt locũ redẽptio vexationis. Et rõ ſua eſt dr̃ia inter vexatores Nã qdã ſunt q facto poſſunt ob eſſe, & de iure non poſſunt ꝓdeſſe. Et ab iſtis licitũ eſt redimere ſuã vexationem, vt patet, cũ qs electus in epiſcopũ redimit ſuã vexationẽ à perturbatoribus de facto q nihil poſſunt iuris conferre. Quidã vero ſũt q & facto obeſſe, & iure prodeſſe põt, & ab iſtis nõ licet redimere vt patet in exẽplo dato reſpectu cõfirmatoris. Nã ſi confirmator vexaret electum nolẽdo eum cõfirmare, nõ liceret ei pecuniã dare. Et rõ diuerſitatis eſt, quia iſtis dãdo, pararet ſibi viã acquirẽdi epiſcopatũ, q a confirmatore datur. Et ſimile eſt in propoſito, quia baptizator confert characterẽ baptizando. Alii aũt diſtinguendo dicunt, ꝙ caſus põt dupliciter cõtingere. Primo, i adulto pro ſeipſo baptizãdo, & ſic concordãt dicentes, ꝙ potius debet mori, quam ſoluere auaro ſacerdoti. Secundo, in adulto pro infante moriente addendo caſui, quòd ipſe adultus ſit oĩno impotens ad baptizãdũ, puta, carẽs membris, & ſic dicunt quod licitũ eſt dare pecuniam ſacerdoti, vt baptizet infantem, non emendo ſacramentum, ſed redimendo vexationẽ pueri. Et rõ diuerſitatis aſſignatur, q̃a adultus poteſt ſaluari ꝑ baptiſmum flaminis, infans autẽ eſt in extrema neceſſitate nullũ aliud habẽs remedium. Huius opinionis eſt Panor. in c. Cũ in eccleſiæ, extra, de ſimonia, & qdã recitati à Ricardo in 25. diſt. 4. ar. 3. q. 1. ad 8. Ipſe tñ Ricardus declinat ad oppoſitũ. ¶ Inter opiniões aũt has, rõni magis cõſona vr̃, dicẽs redẽptionẽ vexationis hr̃e hic locũ reſpectu infantis in articulo mortis, & nõ reſpectu adulti. Et rõ me mouẽs eſt, q̃a baptizandus in hoc caſu patitur iniuſtum à potente, & nolente baptizare, quia tenetur iſte de neceſſitate præcepti diuini in hoc ar. baptizare occurrentem baptizandum in art. mortis ſine alio baptizatore, ſicut teneretr paſcere fame moriẽtem, ſi occurreret. Cõſtat nãq; vniuerſaliter verũ eſſe, ꝙ vnuſquiſq; põt licite a ſe abijcere iniuſtum qđ patitur dato ꝓtio aliquo, cũ hoc nihil aliud

529

4. diſt. 25. q. 3. art. 2. q. 1.

aliud ſit q̃ vti iniquitate pati, immo facientis iniquitatem, ad proprium bonum neceſſarium, & hoc eſt redimere vexationẽ ſuã. Vnde quia inter infantẽ & adultũ in ꝓpoſito hæc eſt dĩa, ꝙ infans patitur iniuſtum ſi non baptizatur, perdit n. aditũ æternæ vitæ ſibi debitum ab iſto per actũ baptiſmi: adultus aũt non perdit illum quia patet ei aditus per baptiſmũ flaminis: quãuis ille auarus nolẽs baptizare inferat, quãtum in ſe eſt, vtriq; iniuſtum, quia tenetur, & infantẽ, & adultũ baptizare, iõ habens curã infantis ſi non põt baptizare, puta, quia mutus licite pecuniam dat auaro non vt baptizet, ſed vt auferat obicẽ prohibentẽ ipſum baptizare.i. auaritiã illam ut impeditiuam baptiſmi. Nec hoc eſt contra authorem in litera, quia hunc caſũ non ponit in litera. Et per hoc etiã patet ſolutio rationis Petri, ſi contra hoc affertur, quia non dat vexator pecunia vt ius conferat, ſed vt iniquum impedimẽtum auferat, & conſequenter libere ius cõferat, nõ impeditus. Nec eſt ſimile de confirmatore electionis, quia non eſt ibi neceſſitas, vt hic, nec cõſtat de ſanctitate, & intentione dantis pecuniam, vt hic conſtat, quoniam nihil temporale quæritur.

* 3. parte q. 68. ar. 6.

Li. 22. cõtra Fauſtum c. 47. circa principium tomo 6.

citum pro ſacramentis pecuniam dare. Baptiſmus. n. eſt ianua ſacramentorum, vt in* 3. parte dicetur: ſed licet, vt videtur, in aliquo caſu dare pecuniam pro baptiſmo, puta, quando ſacerdos puerum morientem ſine pretio baptizare nõ vellet. ergo non ſemper eſt illicitũ emere, vel vendere ſacramenta.

¶ 2 Præterea. Maximum ſacramẽtorum eſt Euchariſtia, quę in miſſa conſecratur, ſed pro miſsis cantandis aliqui ſacerdotes prębendã vel pecuniam accipiunt. ergo licet multo magis alia ſacramenta emere, vel vendere.

¶ 3 Præterea. Sacramentum pœnitentiæ eſt ſacramentum neceſſitatis, quod præcipue in abſoluentes conſiſtit, ſed quidam abſoluentes ab excommunicatione, pecuniam exigunt. ergo non ſemper eſt illicitum ſacramentum emere, vel vendere.

¶ 4 Prӕtereà. Conſuetudo facit vt non ſit peccatũ id qđ alias peccatum eſſet, ſicut* Aug. dicit, ꝙ habere plures uxores quando mos erat, crimẽ nõ erat, ſed apud quoſdam eſt cõſuetudo, ꝙ in cõſecrationibus epiſcoporum, bñdictionibus abbatum, & ordinibus clericorum pro chriſmate, vel oleo ſancto, & aliis hmõi, aliquid detur. ergo vr̃ quod hoc non ſit illicitum.

¶ 5 Præt. Contingit qñque ꝙ aliquis malitioſe impedit aliquẽ vel ab epiſcopatu obtinẽdo, vel ab aliqua alia dignitate: ſed licet vnicuique redimere ſuam vexationem. ergo licitũ videtur in tali caſu pecuniã dare pro epiſcopatu, vel aliqua alia eccleſiaſtica dignitate.

¶ 6 Pręterea. Matrimonium eſt quoddam ſacramẽtum, ſed qñque datur pecunia pro matrimonio. ergo licitum eſt ſacramẽtũ vendere.

Sed contra eſt, quod dicitur* 2. quæſti. 1. Qui pro pecunia quenquam conſecrauerit, alienus ſit a ſacerdotio.

1. q. 1. capit. Qui pro pecunia.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſacramenta nouæ legis ſunt cauſa ſpiritualis gratiæ, quę pretio maxime ſpũalia, inquantum ſunt æſtimari nõ poteſt, & eius rõni repugnat, ꝙ non gratuite detur. B Diſpenſantur autem ſacramenta per eccleſiæ miniſtros, quos oportet a populo ſuſtẽtari ſ̃m illud Apo. 1. ad Corin. 9. Neſcitis, quoniã q in ſacrario operãtur, quę de ſacrario ſunt edunt, & qui altari deſeruiunt, cum altari participãt? Sic ergo dicẽdum eſt, quod accipere pecuniam pro ſpirituali ſacramẽtorum gratia, eſt crimen ſimoniæ quod nulla conſuetudine põt excuſari, quia conſuetudo non ꝑiudicat iuri naturali, vel diuino. Per C pecuniam autem intelligitur omne illud, cuius pretium poteſt pecunia æſtimari, vt Philoſ. dicit in 3. Ethic. Accipere autẽ aliqua ad ſuſtentationem eorum qui ſacramenta Chriſti miniſtrãt ſ̃m ordinationem eccleſiæ, & conſuetudinis approbatam non eſt ſimonia, neq; pctm̃. Non. n. ſumitur tamq̃ pretium mercedis, ſed tamquam ſtipẽdium neceſſitatis. Vnde ſup illud 1. ad Timoth. 5. Qui bene ꝑſunt preſbyteri &c. dicit* gl. Aug. Accipiant ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpẽſationis a Domino.

D Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ in caſu neceſſitatis, qlibet põt baptizare. Et qa nullo modo eſt peccandum, pro eodẽ eſt habẽdũ, ſi ſacerdos abſque pretio baptizare ñ velit, ac ſi non eſſet qui baptizaret Vnde ille qui gerit curã pueri, in tali caſu licite põt eum baptizare: vel a quocumq; alio facere baptizari. Poſſet tñ licite aquam a ſacerdote emere, quæ eſt purũ elementũ corporale. Si aũt eſſet adultus

¶ *Super quęſtionis centeſimę Articulum ſecundum, tertium, & quartum.*

In ar. 2. 3. & 4. ſimul dubium occurrit, An ſtipẽdiũ ſuſtẽtationis ſub pacto ponere liceat ſacerdotibus, ꝓ. dicatoribus, diuinisq; cultus miniſtris. Et eſt rõ dubii, qm̃ partẽ negatiuam oẽs iure clamãt, pacta ab hmõi exterminantia, & puniẽtia ſi fiant. Et in litera expreſſe dr̃ in ar. 3. in reſponſione ad primũ. Si hmõi pacto interueniẽte fiãt. aut ẽt cũ intentione emptionis, vel venditionis, ſimonia eſſet. Pro parte aũt affirmatiua pugnat cõſuetudo ab Eccleſia approbata, vt videlicet ſacerdotes ſeruituri per annum alicui capellæ, pacto conueniunt de annua q̃titate pecuniæ. Non deſunt quoq; prædicatores, qui quantum eis pro quadrageſima ſoluendum eſt, intelligere cũ pacto uolunt ꝓ ſuſtentatione ſua. Ratio deinde ſuffragat, qm̃ velle ſtipendium ſuſtentationis non eſt velle tp̃ale pro ſpirituali: ergo ex pacto velle tale ſtipendium, non eſt vẽdere ſpiritualia, non ergo eſt illicitum. Prima conſequentia patet: quia pactum nõ mutat materiam actuum. Eadem nãque eſt materia donationis & venditionis, ſi vas argenteũ dono dat, vel vẽditur. Et propterea, ſi abſolute vellet ſtipendiũ ſuſtenta- A tionis, non eſt velle temporale pro ſpirituali ergo: velle id e n ex pacto, non eſt velle temporale pro ſpirituali quod eſſ. e vendere. Secunda vero conſequentia patet, quia nõ alia rõne hoc eſſet illicitum, niſi quia eſſet ſimonia, videlicet, velle tẽporale pro ſpirituali. Sublata ergo hac mali ratione, reſtat ꝙ nõ ſit illicitum.

¶ Dubium ſecũdo occurrit, an in hmõi ſpiritualibus liceat vendere laborem perſonalem, & locare operas ſuas ſub pretii pacto. Et eſt ratio dubii, quia pars affirmatiua fouetur ex hoc ꝙ labor corporeus, & ſimiliter opera corporea non ſunt de genere ſpiritualium, ſed temporalium, vendere autem, aut locare temporalia, nullum peccatum eſt.

¶ Et confirmatur, quia ſi hoc eſt illicitum ex ſuo genere, non erit licitum in aliquo ſpirituali, & illicitum in aliquo alio ſpirituali, ſed in toto genere ſpiritualium hoc erit licitum, aut illicitũ, ſed experientia teſte conſtat in multis ſpiritualibus eſſe hoc licitum. Nam ſacerdos licite locat operas in celebrando ter in hebdomada, & huiuſmodi. Et laborẽ quẽ ſuſtinere debet eundo in villam ad celebrandum, licite ſub pretio ponit. Doctor quoq; theologiæ vendit operas ſuas & laborem, ſicut & aduocatus iuſtum patrocinium. In aliis igitur ſpiritualibus, cum nõ ſint illis ſpiritualiora, licitum erit.

Eſt Aug. Li. de Paſtor c. 2. circa finẽ. tom. 6.

¶ Partem verò negatiuam probant duo. Primum, quia cũ omnia eccleſiaſtica, quæ ſpiritualia dicuntur, vt ſacramẽtorum adminiſtratio, ſacrificiũ miſſæ, prædicatio, diuinuſque cultus conſtent ex duobus, videlicet ex ſpirituali, & E temporali, nam ſpirituale in eis eſt gratia, veritas & cætera: temporale vero eſt actio humana, ſi licitum eſt vendere, aut locare hæc ratione actionis humanæ omnia eccleſiaſtica venalia licite eſſent, abſolute loquendo, Ita quòd ſicut licitum eſt vendere calicem ratione materię, ita proportionaliter licitum erit vendere omnia huiuſmodi ſpiritualia rõne actionis humanæ.

¶ Et confirmatur ex diffinitione ſimonię, in qua ponitur vẽdere annexa ſpiritualibus. Conſtat autem quòd magis annexa ſunt ſpiritualibus ſimultanea, quàm illa, ad quę ſpiritualia ſe habẽt antecedẽter, ſed actio humana in illis ẽ ſimul cũ ſpũalibus. ergo eſt magis inuendibilis, quam bñficium eccleſiaſticum, ad quod ſpirituale ſe habet antecedenter, & dicitur omnino inuẽdibile. Secũdum eſt, quia niſi fiat dĩa inter ſtipendium ſuſtentationis, & vẽditionẽ laboris, ſeu locationem

Digitized by Google

qui baptiſmum deſideraret, & immineret mortis ꝑiculũ, nec ſacerdos cum vellet ſine pretio baptizare, deberet, ſi poſſet, per aliũ baptizari. Quod ſi nõ poſſet ad aliũ habere recurſũ, nullo mõ deberet pretiũ pro baptiſmo dare, ſed potius abſq; baptiſmo decedere, ſuppleret.n.ei ex baptiſmo flaminis, G quod ei ex ſacramento deeſſet.

Ad ſecundum dicẽdũ, ꝙ ſacerdos non accipit pecuniã quaſi pretiũ cõſecrationis Euchariſtiæ aut Miſſæ decantatæ: hoc.n. eſſet ſimoniacũ: ſed quaſi ſtipendiũ ſuę ſuſtentationis, vt* dictum eſt.

Ad tertium dicendũ, ꝙ pecunia nõ exigit̃ ab eo, q abſoluit̃ quaſi pretium abſolutionis: hoc enim eſſet ſimoniacum, ſed quaſi pœna culpæ præcedentis, pro qua fuit excommunicatus.

Ad quartum dicendum, ꝙ ſicut* dictũ eſt, cõſuetudo nõ ꝓiudicat iuri naturali, vel diuino quo ſimonia ꝓhibet̃. Et iõ ſi aliqua ex cõſuetudine exigant̃ quaſi pretiũ rei ſpiritualis cũ intẽtione emẽdi, vel vẽdedi, eſt manifeſte ſimonia, & præcipue ſi ab inuito exigatur. Si vero exigant̃ quaſi quædã ſtipẽdia p cõſuetudinẽ approbata, nõ eſt ſimonia, ſi tñ deſit intẽtio emẽdi, vel vendedi, ſed intentio refe- rat̃ ad ſolam cõſuetudinis obſeruantiã, & præcipue qñ aliquis voluntarie ſoluit. In his tñ omnibus I ſolicite cauẽdum eſt quod habet ſpeciem ſimoniæ, vel cupiditatis.

ſm illud Apoſt. 1. ad Theſſ. vlt. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

Ad quintum dicẽdũ, ꝙ antequã alicui acquirat̃ ius in epiſcopatu vel quacũq; dignitate, vel ꝑbẽda, ꝑ electionẽ, vel ꝓuiſionẽ, ſeu colationẽ, ſimoniacũ eſſet aduerſantiũ obſtacula pecunia redimere: ſic.n. ꝑ pecuniã pararet ſibi viã ad rẽ ſpiritualẽ obtinẽdã: ſed poſtquã ius alicui acquiſitũ eſt, licet per pecuniã iniuſta impedimenta remouere.

Ad sextum dicẽdũ, ꝙ qdã dicũt ꝙ ꝓ matrimonio licet pecuniã dare, qa in eo ñ cõfert̃ gr̃a, ſed hoc nõ ẽ vbiquequaq; verũ, vt i* 3. parte huius operis dicet̃. Et iõ aliter dicẽdũ eſt, ꝙ matrimoniũ nõ ſolũ eſt Eccleſię ſacramẽtũ, ſed ẽt naturę officiũ. Et iõ dare pecuniã ꝓ matrimonio, inqtũ eſt naturæ officiũ, licitũ eſt, inqtũ vero ẽ Ec- H cleſiæ ſacramẽtũ, eſt illicitũ: ẽt iõ ſm iura prohibetur, ne pro benedictiõe nuptiarũ aliqd exigatur.

Articulus III.

Vtrũ liceat dare et accipere pecuniã, pro ſpiritualibus actibus.

Ad tertium ſic procedit̃. Vr̃ ꝙ licitũ ſit dare, & accipere pecuniã pro ſpiritualibus actibus. Vſus.n. prophetiæ eſt ſpiritualis act*. ſed ꝓ vſu ꝓphetię olim aliqd dabat̃, vt patet 1. Reg. 9. & 3. Reg. 15. ergo videtur quod liceat dare, & accipere pecuniam pro actu ſpirituali.

operarum, ſicut aduocato, & doctori, q̃tũcũq; diuiti, licet vendere ſuum docere, & patrocinari, ita ſacerdotibus, prædicatoribuſq; diuitibus licitũ erit locare ſuas operas, vendere ſuos labores, ac ꝑ hoc non ſuſtẽtationis gr̃a, ſed mercedis titulo a populo temporalia ſuſcipere, & conſ̃ter omnia iura ruent. F

¶Ad euidentiam horum ſciendum eſt, ꝙ inter ſtipendium ſuſtentationis, & ſtipendium locatarum operarum hęc eſt differẽtia, ꝙ ſtipẽdiũ locatarum operarum hẽt rõnem mercedis, iuxta illud Matt. 23. Voca operarios, & redde illis mercedem. Stipẽdium autem ſuſtentationis non habet rõnẽ mercedis, ſed ſubuentionis neceſſarię, vel commodę miniſtris. Et ex hoc ſequitur, quod qui dat aliquid temporale, puta, pecuniam miniſtris Eccleſiæ pro ſuſtentatione eorum, non dat pecuniã pro pretio operarum, aut laboris eorum, ſed ſolum dat vt ſe ſuſtentent in victu, & veſtitu &c. vt ſic habentes alimentum, & quib. tegantur, vacent eccleſiaſticis officiis gratis. Qui vero dat aliquid temporale eiſdem pro locatis operis, mercedem debitam reddit quaſi pretium laboris, & operarum eorundẽ, vt ipſum locationis nomẽ oſtendit. Ex hoc aũt ꝙ ſtipendium ſuſtentationis concurrit, vt neceſſarium, ſine quo non poteſt miniſter, ſalua ſui ſtatus honeſtate diuina exercere officia, ſequit̃ ꝙ põt ſub pacto poni ſtipendium ſuſtentationis, non minus, q̃ reliquorum opportunorũ ad diuina ſeruitia prouiſio, ſ. puta, calicis, ſacrarũ veſtiũ, & hmõi. Ita ꝙ ſicut ſacerdos celebraturus ad inſtãtiã alicui*, poteſt ſub pacto ponere, ꝙ vocans eum prouideat de calice, altari, veſtibus ſacris, & huiuſmodi, ſine quibus non poteſt celebrare: ita poteſt ſub pacto ponere ſuſtentationem ſuam, ſine qua nõ poteſt in ſacerdotij miniſterio deſeruire, & in hoc nulla ſimonia interuenit. Aduertenda tamẽ ſunt hic duo. Primo, ꝙ ſuſtentationis nomine non tantum venit cibus & potus, ſed quicquid eſt neceſſarium ad victum & veſtitum ſui, & eorum, quorum ſibi cura incumbit. Non.n debet mẽdicare ſacerdos pro ſuſtentatione ſuorum, aut parentum antiquorum, aut paruulorum nepotum ſuæ curę ſm naturæ iura relictorum, & hmõi. Secundo, quod ſuſtentationis ſtipẽdiũ dupliciter põt obuenire, primo, gratuitæ, vel ex authoritate ſuperioris, & ſic nõ exigit neceſſitatẽ in eo, cuius ſuſtentatione dat̃, vt patet ex eo ꝙ epiſcopo ditiſſimo viſitanti debet̃ ſm iura ꝓcuratio. Alio mõ, ex pacto, & ſic non niſi pauperi indigẽti ſuſtẽtationis ſtipẽdio licite ꝓuenire põt: qm̃ ſacerdos habẽs vnde ſm ſuũ ſtatũ honeſte viuat, ſi ex pacto vult ſtipẽdiũ ſuſtẽtationis, cõuincit̃ ꝙ mẽdax eſt, cõueniẽdo de ſtipẽdio vt neceſſario, ſine quo nõ põt cõmode in ſacerdotio ſeruire, qm̃ ſine illo ſtipẽdio põt hoc cõmode facere. Vñ cõuincit̃, ꝙ conuenit nõ de ſtipẽdio ſuſtẽtationis, ſed de ſtipẽdio operarum ſuarum, quod an liceat, in ſequenti tractabitur dubio. In hoc ſiquidem primo dubio de ſolo ſtipendio ſuſtentationis eſt ſermo.

In corp. art. (beside "ſequitur, quod qui dat aliquid")

In corp. art. & 1.2. q.97. art.3. (beside "ſolum dat vt ſe ſuſtentent")

¶Ad obiecta aũt in oppoſitũ dr̃, ꝙ miniſteria eccleſiaſtica poni ſub pacto, dupl r̃ põt intelligi. Primo ſimpl r̃ & abſolute, vt videlicet dicat̃. Ego volo tãtã pecuniã ꝓ miniſterio vel ſi dẽo miniſtrare. Et hęc pacta ſunt ꝓhibita & dicunt̃ ſimoniaca in iure, & in lr̃a. Alio, mõ ſm, qd ſeu cũ limitatione v. g. Si dẽo miniſtrare in ſpũalibus ego volo ꝓ ſtipẽdio ſuſtẽtationis meæ tñ: qa aliter non poſſum miniſterio commode inſiſtere. Et ſic limitata pacta ab indigẽtib. miniſtris facta, nõ ſunt ſimoniaca apud Deũ, q correctũ videt. Nec ſũt ſimoniaca apud eccleſiã, cui cõſtat, vel cõſtare põt & de indigẽtia miniſtri, & de expreſſa limitatione in pacto appoſita, videlicet ꝓ ſuſtẽtatione neceſſaria. Hæc de primo. Non compleuit morte præuentus.

¶Ad ſm dubiũ dr̃, ꝙ in eccleſiaſticis miniſterijs licitũ eſt, locare operas ſuas ex pacto, tũ qa hoc hẽt eccleſiæ conſuetudo, vt patet in ſacerdotib*, q cõducunt̃ vt ſint capellani annuales, vel mẽſtrui: pactũ nãq; interuenit, ꝙ tm̃ debeatur eis ſingulis mẽſibus: tũ qa eadẽ rõ eſt de pacto expreſſo, & pacto implicito. Sed pactũ iplicitũ inuenitur in iure approbatũ, vt patet extra de ꝑbẽdis. c. Significatũ. ergo licitũ ẽ ẽt explicite paciſci de ꝑtio operarũ, tũ qa locationẽ operarũ in hmõi, iura, doctoreſq; approbãt. Cõſtat aũt ꝙ locatio pacto & cõuentione firmari põt: tũ, qa Apoſt. de hac materia loquẽs 1. ad Cori. 9. dicit. Quis vnq̃ ſuis ſtipendijs militat? Si enim non tenetur quis militare in eccleſiaſtica militia ſuis ſtipendiis, poteſt de ſui operis ſtipendio paciſci, ſicut miles armatę militiæ, iuxta rationem Apoſtoli & confirmatur: quia Dominus Luc. 10. de Diſcipulorum opere loquens, ſubdit. Dignus eſt operarius mercede ſua. Quid clarius? ergo licite poteſt cõuentio fieri de mercede operis laborisq; humani in eccleſiaſticis officijs. Firmaturq; opinio hæc rõne iam allata, videlicet qa res tpalis põt ſub pacto poni. Et licet ita ſit ſm veritatem ex parte rei, quia tñ ſm exteriora ſpẽm habet mali, quoniam ſic via ſimoniæ fraudibus aperitur: ideo ab eccleſia pacta in huiuſmodi inhibita ſunt. K Sed hæc opinio non vr̃ rõnabilis: quoniam eccleſia ideo prohibet pacta, quia illicita ſunt pacta, & non econtra, vt patet ex hoc, ꝙ doctores in hoc videntur varii, qui tñ conueniunt in eccleſiaſtico iure. Vr̃ ergo aliter dicendum, interponendo vnam propoſitionem pro regula. ſ. ꝙ ſpirituale non põt eſſe rõ pretii, ſeu æſtimationis. Manifeſtatur ſiquidem iſtius regulæ veritas reductiue: qm̃ & calix cõſecratus nõ põt plus vendi rõne conſecrationis: & villa habens iuſpatronatus, non poteſt plus vẽdi rõne iuriſpatronatus, & quæ ſunt mere ſpũalia, omnino inuẽdibilia ſunt, vt patet. Poſt hanc regulam diſtinguendũ eſt, ꝙ quædã ſunt miſta ex ſpirituali & tpali, in quibus principale q̃ſitum eſt id, quod eſt tpale: quædam vero in quibus principale quæſitum eſt id, quod eſt ſpirituale. Et iuxta hanc diſtinctionem dicitur, quod illa in quibus, principale quęſitum eſt tpale, poſſunt ſub pacto poni: illa autem in quibus

530 q.4. di. 25. q.3. art.2. q.a. Et quolib. art 11.

bus principale quæſitum eſt ſpūale, nō poſſunt ſub pacto po ni. Et vtriuſque concluſionis ratio eſt vna, quia acceſſorium ſequitur principale, ita quod non æſtimatur vtrobique illud accidentium, ſed concurrit concomitanter ad principale.

¶ Ex his autem duabus concluſionibus reddēda eſt ratio omnium obiectorum, & accidentium hinc, & inde. Ex his.n. patet primo, quare cantores pro capellis Papæ, dominorum, & eccleſiarum, ſicut & organiſtæ licite expacto locāt operas ſuas: qm̄ principale in eis quæſitum eſt opera humana, non ſpirituale quid: quamuis opera humana ad ſpiritualia conducātur. Quæritur.n. in eis vox, ars opus, & huiuſmodi, quæ ſenſibilia ac tēporalia ſunt. ¶ Patet ſecundo, quare aduocati, atq; doctores cuiuſcumque facultatis licite vendūt operas ſuas: qm̄ principale in eis quæſitum eſt humanū auxiliū vel ad iuſtitiam vel ad ſcientiam. Iuſtū ſiquidem patrocinium opem fert temporalem, æſtimabilē pecunia, & doctor opem temporalem manuam fert diſcipulo declarando, applicando &c. ¶ Patet tertio, quare pro celebratione, pro oratione, pro ſacramentorum adminiſtratione, ora officio diuino, ſeu mortuorum, pro prædicatione, pro oleo ſancto, pro chriſmate, pro benedictione nubentium, non eſt licitū paciſci, quia ſ. principale in illis quæſitū, eſt ſpirituale. Et quamuis tēporale in illis interueniit, non æſtimatur niſi ratione ſpiritualis. Verum quia his, quæ ſunt per accidens, cōtingit & ſapientes falli, vt dicit Ariſt. ideo aduertēdū eſt, quod aliud eſt loqui de celebratione miſſæ abſolute, & aliud eſt loq de obligatione ad celebrādū miſſā in tali loco, toties in hebdomada, tali hora, & huiuſmodi. Iſtę naq; cōditiones per accidēs iūguntur, & ſunt tēpales, & propterea poſſunt ſub pacto poni. Ita quod licet ſacerdos nō poſſit locare actionē ſuā, quæ celebrādo prædicādo, miniſtrādo ſacramenta &c. exercet, quia, vt dictū eſt, rō ſpūalis, quæ principaliter quæritur, æſtimatur & appretiatur, pōt tñ locare, ſeu vendere obligationem ſuam ad perſonam ſuam continendam, vel præſentandā in tali loco toties in hebdomada, tali tpe &c. quia hæc temporalia ſunt, & impedimēta propriæ libertatis notabiliter, & per accidens ſunt coniūcta actui celebrationis, & huiuſmodi. Non ſic aūt eſt in eo qui nō ſe locat, ſed ſponte qñ occurrit celebrat: quia nihil notabile tēpale, interuenit per accidens in ſic ſponte celebrante, & propterea de ſpūali pactum faceret, ſi cōueniret de pretio. Quia igitur in iſtis menſtruis, vel annuis obligationibus ad celebrandum, & huiuſmodi, interueniunt hæc tēpalia accidentia, ideo dicuntur licite locare operas ſuas, quod non admittitur de non obligatis ad hæc accidentia. Vnde ad obie-

ctiones in oppoſitum dr̄ ſingillatim. Et ad primam dr̄, quod licet tam labor, quam opera humana in ſacramētorū adminiſtratione ſit aliquid tpale, quia tñ rō æſtimationis eorum eſt id quod eſt ſpirituale, non licet illa vendere, vt patet de oleo ſancto, & chriſmate. Quodlibet.n. eorum eſt aliquid tpale: quia tñ non æſtimatur niſi ratione ſpiritualis, ideo non licet vendere.

¶ Ad ſecundam dr̄, quod ratio diuerſitatis eſt manifeſta, quia.ſ. in quibuſdam principale æſtimatum eſt temporale, in quibuſdam eſt ſpirituale. Et de ſacerdote locante, ſe iā dictum eſt. De labore vero quem quis ſuſtinet ad iterandum ad locum celebrationis, vel prædicationis, nō eſt ad propoſitum. quoniam eſt per accidens, & poteſt ſub pacto poni, ſicut expenſæ, quæ in itinere fiūt. Labor autem qui in ipſa celebratione, & prædicatione interuenit, pars eſt celebrationis & prædicationis per ſe, quoniam ſpiritualia per tales actus humanos diſpenſat Deus. Doctor quoque theologiæ in hoc differt a prædicatore, quod doctor quæritur propter temporale auxilium in theologia, ſicut in cæteris ſcientiis, prædicator, autem ſolum propter ſpiritualem opem, quaſi prædicator ſit inſtrumentum Spiritus ſancti ad purgandū, illuminandum, perficiendumque homines ſecundum adoptionis gratiam. Vnde nullus poteſt prædicare niſi miſſus, iuxta illud ad Roman. 10. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Et ideo non poteſt prædicator paciſci de opera & labore ſuo in prædicando. Quamuis ad hoc etiam ſit alia ratio ex eadem authoritate, quia ſcilicet quilibet prædicans, prædicat ex officio delegationis: & propterea debet eſſe contentus ſtipendiis taxatis a delegante, ſcilicet ſtipendio ſuſtentationis, & non poteſt iterum locare ſe populo, qui ſemel locauit ſe delegāti. Non ſpectat tamen ad ſimoniæ vitium, quod prædicator aliquis libentius in loco, vbi maiorem ſcit taxatam eleemoſynā quam alibi prædicet, ſed ſpectat ad charitatis defectum, quo quis magis temporalium, quā ſpiritualium profectui intendit. De aduocato quoque iam dictū eſt, quod temporale auxilium intelligitur vendere, & ideo cū ferunt magnum auxilium ex magno conſilio ad magnam cauſam, volunt ſibi multum ſolui, & merito, quia tantum valet tam rarum auxilium, tot vigiliis, laboribus, expenſiſque comparatum. Et per hęc patet reſponſio ad motiua alterius opinionis, niſi ad authoritates Apoſtoli, & Domini. Ad quarum primam dr̄, quod tam Apoſtolus, quam Dominus de ſtipendio ſuſtentationis loquitur, vt patet ex concluſione Apoſtoli, videlicet quod licet uiuere de Euangelio. Et hoc Dūm ordinaſſe ipſe ibi Apoſtolus teſtatur, declarās quomodo verba illa

¶ 2 Præt. Oratio, prædicatio, laus diuina, ſunt actus maxime ſpūales: ſed ad impetrādū orationū ſuffragia, pecunia datur ſanctis viris, ſecundum illud Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Prędicatoribus ēt ſpiritualia ſeminātibus tēporalia debent, ſecundum Apoſto. 1. ad Corin. 9. Celebrantibus ēt diuinas laudes in eccleſiaſtico officio, & proceſſiones facientibus aliquid datur, quandoq; annui redditus ad hoc aſſignant. ergo licitū eſt pro ſpiritualibus actibus accipere aliquid.

¶ 3 Præterea. Scientia non eſt minus ſpiritualis, quam potēſtas: ſed pro uſu ſciæ licet pecuniā accipere, ſicut aduocato licet vēdere iuſtū patrocinium, & medico conſiliū ſanitatis, & magiſtro officiū doctrinæ. ergo pari rōne vr̄ quod liceat prælato aliqd accipere pro uſu ſpiritualis ſuæ ptātis, puta, pro correctione, vel diſpēſatione, vel aliquo huiuſmodi.

¶ 4 Prætere. Religio eſt ſtatus ſpiritualis perfectionis: ſed in aliquibus monaſterijs aliqd ab his qui recipiunt, exigitur. ergo licet pro ſpiritualibus aliquid exigere.

SED CONTRA eſt, quod dr̄* 1. qu. 1. Quicquid inuiſibilis gr̄æ cōſolatione tribuit, numquam quæſtibus, vel quibuslibet præmijs uenundari penitus debet: ſed omnia huiuſmodi ſpūalia per inuiſibilē gratiam tribuuntur. ergo non licet ea quæſtibus, vel præmijs uenundare.

1. q. 1. cap. Quicquid.

RESPON. Dicēdū, quod ſicut ſacramēta dicunt ſpiritualia, quia ſpiritualē conferunt gratiā: ita ēt quędam alia dicuntur ſpiritualia, quia ex ſpirituali gratia procedūt & ad eā diſponunt, quæ tñ per hominum miniſteriū exhibētur, quos oportet a populo ſuſtentari cui ſpiritualia adminiſtrant, ſecundum illud 1. ad Corinth. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs umquam? Quis paſcit gregem & de lacte gregis nō manducat? Et ideo vendere quod ſpirituale eſt in huiuſmodi actibus, aut emere, ſimoniacū ē. Sed accipere aut dare aliquid pro ſuſtentatione miniſtrantiū ſpiritualia ſecundum ordinationē Eccleſiæ, & cōſuetudinē approbatā, licitū ē, ita tñ quod deſit intentio emptionis, vel vēditionis &, quod ab inuitis non exigatur per ſpiritualiū ſubtractionē, quæ ſunt exhibenda, hoc.n. haberet quandā venditionis ſpeciē. Gratis tñ ſpiritualibus prius exhibitis, licite poſſunt ſtatutæ & cōſuetæ obligationes, & quicūq; alii prouētus exigi a nolētibus, & valētibus ſoluere, authoritate ſuperioris interueniēte.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quod ſicut* Hiero. dicit ſuper Michæā. Munera quædā ſponte exhibebant bonis prophetis ad ſuſtentationē ipſorū, nō quaſi ad emendum prophetiæ vſum, quē tamen pſeudoprophetæ retorquebāt ad quæſtum.

Poſt med. cōmentarii ad 3. c. Michææ tom. 6.

AD SECVNDVM dicēdū, quod illi qui dāt eleemoſynas pauperibus, vt orationū ab ipſis ſuffragia impetrent, non eo tenore dant, quaſi intendentes orationes emere, ſed per gratuitam beneficentiā, pauperum animos prouocat ad hoc, quod pro eis gratis, & ex charitate orent. Prædicantibus etiam tēporalia debentur ad ſuſtentationem prædicantium, non autem ad emēdum prædicationis verbū. Vnde ſuper illud 1. ad Timoth. 5. Qui bene præſunt presbyteri &c. dicit* glo. neceſſitatis eſt accipere vnde viuitur, charitatis eſt præbere: nō tamē venale eſt Euāgelium,

Et Augu. in li. de Paſtor. c. 2. non longe a fine, tomo 9.

qui baptiſmum deſideraret, & im mineret mortis ꝑiculũ,nec ſacerdos eum vellet ſine pretio baptizare,deberet,ſi poſſet,per aliũ baptizari.Quod ſi nõ poſſet ad aliũ habere recurſũ , nullo mõ deberet pretiũ pro baptiſmo dare,ſed potius abſq;baptiſmo decedere,ſuppleret̃.n.ei ex baptiſmo flaminis, quod ei ex ſacramento deeſſet. G

Ad secvndvm dicẽdũ,ꝙ ſacerdos non accipit pecuniã quaſi pretiũ cõſecrationis Euchariſtiæ aut Miſſæ decantatæ: hoc.n. eſſet ſimoniacũ:ſed quaſi ſtipendiũ ſuę ſuſtentationis,vt* dictum eſt.

Ad tertivm dicendũ,ꝙ pecunia nõ exigit̃ ab eo , q abſoluit̃ quaſi pretium abſolutionis : hoc enim eſſet ſimoniacum ,ſed quaſi pœna culpæ præcedentis,pro qua fuit excommunicatus.

H Ad qvartvm dicendum,ꝙ ſicut* dictũ eſt,cõſuetudo nõ ꝓiudicat iuri naturali,vel diuino quo ſimonia ꝓhibet̃.Et iõ ſi aliqua ex cõſuetudine exigant̃ quaſi pretiũ rei ſpiritualis cũ intẽtione emẽdi, vel vẽdedi, eſt manifeſte ſimonia, & præcipue ſi ab inuito exigatur. Si vero exigant̃ quaſi quædã ſtipẽdia ꝑ cõſuetudinẽ approbata, nõ eſt ſimonia,ſi tñ deſit intẽtio emẽdi,vel vendedi,ſed intentio refe-rat̃ ad ſolam cõſuetudinis obſeruantiã,& præcipue qñ aliquis voluntarie ſoluit. In his tñ omnibus I ſolicite cauẽdum eſt quod habet ſpeciem ſimoniæ,vel cupiditatis.

ſm illud Apoſt. 1.ad Theſ.vlt.Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

Ad qvintvm dicẽdũ,ꝙ ante q̃ alicui acquirat̃ ius in epiſcopatu vel quacũq; dignitate,vel ꝑbẽda, ꝑ electionẽ,vel ꝓuiſionẽ,ſeu colationẽ,ſimoniacũ eſſet aduerſantiũ obſtacula pecunia redimere.ſic.n. G ꝑ pecuniã pararet ſibi viã ad rẽ ſpiritualẽ obtinẽdã:ſed poſtq̃ ius alicui acquiſitũ eſt,licet per pecuniã iniuſta impedimenta remouere.

Ad sextvm dicẽdũ, ꝙ qdã dicũtꝙ ꝓ matrimonio licet pecuniã dare,qa in eo ñ cõfert̃ gfa,ſed hoc nõ ẽ vniquequaq; verũ, vt i* 3. parte huius operis dicet̃.Et iõ aliter dicẽdũ eſt,ꝙ matrimoniũ nõ ſolũ eſt Eccleſię ſacramẽtũ,ſed ẽt naturę officiũ.Et iõ dare pecuniã ꝓ matrimonio, inq̃tũ eſt naturæ officiũ,licitũ eſt,inq̃tũ vero ẽ Eccleſiæ ſacramẽtũ,eſt illicitũ : ẽt iõ ſm iura prohibetur,ne pro benedictiõe nuptiarũ aliqd exigatur.

Articvlvs III.

Vtrũ liceat dare et accipere pecuniã,pro ſpiritualibus actibus.

Ad tertivm ſic procedit̃. Vr̃ ꝙ licitũ ſit dare,& accipere pecuniã pro ſpiritualibus actibus. Vſus.n.prophetiæ eſt ſpiritualis act*.ſed ꝓ vſu ꝓphetię olim aliqd dabat̃,vt patet 1. Reg. 9.& 3.Reg.15.ergo videtur quod liceat dare,& accipere pecuniam pro actu ſpirituali.

F operarum,ſicut aduocato,& doctori,q̃tũcũq; diuiti, licet vendere ſuum docere,& patrocinari,ita ſacerdotibus,prædicatoribuſq; diuitibus licitũ erit locare ſuas operas , vendere ſuos labores,ac ꝑ hoc non ſuſtẽtationis gr̃a,ſed mercedis titulo a populo temporalia ſuſcipere,& conſ̃ter omnia iura ruent.

¶Ad euidentiam horum ſciendum eſt, ꝙ inter ſtipendium ſuſtentationis,& ſtipendium locatarum operarum hęc eſt differẽtia,ꝙ ſtipẽdiũ locatarum operarum hẽt rõnem mercedis, iuxta illud Matt. 23.Voca operarios,& redde illis mercedem.Stipẽdium autem ſuſtentationis non habet rõnẽ mercedis, ſed ſubuentionis neceſſarię, vel commodę miniſtris.Et ex hoc ſequitur,quod qui dat aliquid temporale, puta, pecuniam miniſtris Eccleſiæ pro ſuſtentatione eorum, non dat pecuniã pro pretio operarum,aut laboris eorum, ſed ſolum dat vt ſe ſuſtẽtent in victu, & veſtitu &c. vt ſic habentes alimentum, & quib. tegantur , vacent eccleſiaſticis officiis gratis. Qui vero dat aliquid temporale eiſdem pro locatis operis, mercedem debitam reddit quaſi pretium laboris, & operarum eorundẽ,vt ipſum locationis nomẽ oſtendit. Ex hoc aũt ꝙ ſtipendium ſuſtentationis concurrit,vt neceſſarium,ſine quo non poteſt miniſter, ſalua ſui ſtatus honeſtate diuina exercere officia,ſequit̃ ꝙ põt ſub pacto poni ſtipendium ſuſtentationis,non minus,q̃ reliquorum opportunorũ ad diuina ſeruitia prouiſio.ſ.puta,calicis,ſacrarũ veſtiũ, & hmõi.Ita ꝙ ſicut ſacerdos celebraturus ad inſtãtiã alicui*, poteſt ſub pacto ponere,ꝙ vocans eum prouideat de calice, altari,veſtibus ſacris,& huiuſmodi,ſine quibus non poteſt celebrare:ita poteſt ſub pacto ponere ſuſtentationem ſuam,ſine qua nõ poteſt in ſacerdotij miniſterio deſeruire, & in hoc nulla ſimonia interuenit.Aduertenda tamẽ ſunt hic duo. Primo,ꝙ ſuſtentationis nomine non tantum venit cibus & potus,ſed quicquid eſt neceſſarium ad victum & veſtitum ſui, & eorum,quorum ſibi cura incumbit. Non.n debet mẽdicare ſacerdos pro ſuſtentatione ſuorum,aut parentum antiquorum,aut paruulorum nepotum ſuæ curę ſm naturæ iura relictorum,& hmõi.Secundo,quod ſuſtentationis ſtipẽdiũ dupliciter põt obuenire,primo,gratuitæ,vel ex authoritate ſuperioris,& ſic nõ exigit neceſſitatẽ in eo,cuius ſuſtentatione dat̃,vt patet ex eo ꝙ epiſcopo ditiſſimo viſitanti debet̃ ſm iura ꝓcuratio.Alio mõ,ex pacto,& ſic non niſi pauperi indigẽti ſuſtẽtationis ſtipẽdio licite ꝓuenire põt:qm̃ ſacerdos habẽs vnde ſm ſuũ ſtatũ honeſte viuat,ſi ex pacto vult ſtipẽdiũ ſuſtẽtationis,cõuincit̃ ꝙ mẽdax eſt,cõueniẽdo de ſtipẽdio vt neceſſitatio,ſine quo nõ põt cõmode in ſacerdotio ſeruire,qm̃ ſine illo ſtipẽdio põt hoc cõmode facere.Vñ cõuincit̃, ꝙ conuenit nõ de ſtipẽdio ſuſtẽtationis,ſed de ſtipẽdio operarum ſuarum,quod an liceat,in ſequenti tractabitur dubio.In hoc ſiquidem primo dubio de ſolo ſtipendio ſuſtentationis eſt ſermo.

In corp. art.

In corp. art. & 1.2.q.97. art.3.

¶Ad obiecta aũt i oppoſitũ dr̃,ꝙ miniſteria eccleſiaſtica poni ſub pacto,dupli põt intelligi.Primo ſimplr̃ & abſolute, vt videlicet dicat̃.Ego volo tãtã pecuniã ꝓ miniſterio vel ſi dẽo miniſtrare Et hęc pacta ſunt ꝓhibita & dicunt̃ ſimoniaca in iure,& in lr̃a.Alio,mõ ſm,qd ſeu cũ limitatione v. g. Si dẽo miniſtrare in ſpũalibus ego volo ꝓ ſtipẽdio ſuſtẽtatiõis meæ tm̃:qa al ter non poſſum miniſterio commode incũbere.Et ſic limitata pacta ab indigẽtib. miniſtris facta,nõ ſunt ſimoniaca apud Deũ,q correctũ videt.Nec sũt ſimoniaca apud eccleſiã,cui cõſtat, vel cõſtare põt & de idigẽtia miniſtri, & de expreſſa limitatione in pacto appoſita,videlicet ꝓ ſuſtẽtatione neceſſaria.Hæc de prĩo. ¶Ad ſm dubiũ dr̃, ꝙ in eccleſiaſticis miniſterijs licitũ eſt, locare operas ſuas ex pacto,tũ qa hoc hẽt eccleſiæ conſuetudo,vt patet in ſacerdotib*, q cõducunt̃ vt ſint capellani annuales, vel mẽſtrui:pactũ nãq; interuenit,ꝙ tm̃ debeatur eis ſingulis mẽſibus:tũ qa eadẽ rõ eſt de pacto expreſſo , & pacto implicito . Sed pactũ iplicitũ inuenitur in iure ap̄pbatũ, vt patet extra de ꝑbẽdis.c.Significatũ.ergo licitũ ẽ ẽt explicite paciſci de p̃tio operarũ,tũ qa locationẽ operarũ in hmõi, iura,doctoreſq; approbãt. Cõſtat aũt ꝙ locatio pacto & cõuentione firmari põt: tũ, qa Apoſt.de hac materia loquẽs 1.ad Cori.9.dicit.Quis vnq̃ ſuis ſtipendijs militat?Si enim non tenetur quis militare in eccleſiaſtica militia ſuis ſtipendiis,poteſt de ſui operis ſtipendio paciſci,ſicut miles armatę militię,iuxta rationem Apoſtoli & confirmatur:quia Dominus Luc.10.de Diſcipulorum opere loquens , ſubdit. Dignus eſt operarius mercede ſua . Quid clarius?ergo licite poteſt cõuentio fieri de mercede operis laboriſq; humani in eccleſiaſticis officijs.Firmaturq; opinio hæc rõne iam allata,videlicet qa res tp̃alis põt ſub pacto poni.Et licet ita ſit ſm veritatem ex parte rei,quia tñ ſm exteriora ſpẽm habet mali,quoniam ſic via ſimoniæ fraudibus aperitur:ideo ab eccleſia pacta in huiuſmodi inhibita ſunt. K Sed hæc opinio non vr̃ rõnabilis:quoniam eccleſia ideo prohibet pacta,quia illicita ſunt pacta,& non econtra, vt patet ex hoc,ꝙ doctores in hoc videntur varii, qui tñ conueniunt in eccleſiaſtico iure.Vr̃ ergo aliter dicendum, interponendo vnam propoſitionem pro regula.ſ ꝙ ſpirituale non põt eſſe rõ pretii,ſeu æſtimationis.Manifeſtatur ſiquidem iſtius regulæ veritas reductiue:qm̃ & calix cõſecratus nõ põt plus vendi rõne conſecrationis:& villa habens iuſpatronatus,non poteſt plus vẽdi rõne iuriſpatronatus,& quæ ſunt mere ſpũalia, omnino inuẽdibilia ſunt,vt patet. Poſt hanc regulam diſtinguendũ eſt,ꝙ quædã ſunt miſta ex ſpirituali & tp̃ali, in quibus principale q̃ſitum eſt id,quod eſt tp̃ale: quædam vero in quibus principale quæſitum eſt id,quod eſt ſpirituale.Et iuxta hanc diſtinctionem dicitur,quod illa in quibus,principale quęſitum eſt tp̃ale,poſſunt ſub pacto poni: illa autem in qui

bus

Non complenit morte præuentus.

530 q.4.di. 25.q. 3.art.2. q.2. Et quolib.8. art.11.

rbus principale quæſitum eſt ſpūale, nō poſſunt ſub pacto po A
ni. Et vtriuſque concluſionis ratio eſt vna, quia acceſſorium ſequitur principale, ita quod non æſtimatur vtrobique illud acceſſorium, ſed concurrit concomitanter ad principale.

¶ Ex his autem duabus concluſionibus reddēda eſt ratio omnium obiectorum, & accidentium hinc, & inde. Ex his. n. patet primo, quare ſacerdotes pro capellis, Papæ, dominorum, & eccleſiarum, ſicut & organiſtæ licite expacto locāt operas ſuas: quia principale in eis quæſitum eſt opera humana, non ſpirituale quid: quãuis opera humana ad ſpiritualia conducatur. Quæritur. n. in eis vox, artis opus, & huiuſmodi, quæ ſenſibilia ac tēporalia ſunt. ¶ Patet ſecundo, quare aduocati, atq; doctores cuiuſcumque facultatis licite vendūt operas ſuas: quia principale in eis quæſitum eſt humanū auxiliū vel ad iuſtitiam vel ad ſcientiam. Iuſtū ſiquidem patrocinium opem ſert temporalem, æſtimabilē pecunia, & doctor opem temporalem magnam fert diſcipulo declarando, applicando &c.

1.q6.1.cap. Quicquid.

¶ Patet tertio, quare pro celebratione, pro oratione, pro ſacramentorum adminiſtratione, om officio diuino, ſeu mortuorum, pro prædicatione, pro oleo ſancto, pro chriſmate, pro benedictione nubentium, non eſt licitū paciſci, quia. ſ. principale in illis quæſitū, eſt ſpirituale. Et q quis tēporale in illis interuenit, non æſtimatē niſi ratione ſpiritualis. Verum nq̄a in his, quæ ſunt per accidens, cōtingit & ſapientes falli, vt dicit Ariſt. ideo aduertēdū eſt, q aliud eſt loqui de celebratione miſſæ abſolute, & aliud eſt loq de obligatione ad celebrādū miſſā in tali loco, totiēs in hebdomada, tali hora, & hmōi. Iſtæ naq; cōditiones p accidēs iūguntur, & E
ſunt tēpales, & ppea poſſunt ſub pacto poni. Ita q licet ſacerdos nō poſſit locare actionē ſuā, q celebrādo pdicādo, miniſtrādo ſacramenta &c. exercet, q̄m, vt dictū eſt, rō ſpūalis, qd̄ principaliter ꝗrit, æſtimaē & appretiatur, pōt tn̄ locare, ſeu vendere obligationem ſuam ad pſonam ſuam continendam, vel pſentandā in tali loco totiens in hebdomada, tali tpe. &c. q̄a hæc temporalia ſunt, & impedimēta ꝓpriæ libertatis notabiliter, & p accidens ſunt coniūcta actui celebrationis, & hmōi. Non ſic aūt eſt in eo qui nō ſe locat, ſed ſponte qñ occurrit celebrat: q̄a nihil notabilē tpale; interuenit per accidens in ſic ſponte celebrante, & ppea de ſpūali pactum faceret, ſi cōueniret de prētio. Quia igitur in iſtis menſtruis. vel annuis obligationibus ad celebrandum, & hmōi, interueniunt hæc tpalia accidentia, ideo dicuntur licite locare operas ſuas, quod non admittitur de non obligatis ad hæc accidentia. Vnde ad obiectiones in oppoſitum dr̄ ſingillatim. Et ad primam dr̄, q licet tam labor, q̄ opera humana in ſacramētorū adminiſtratione ſit aliquid tpale, q̄a tn̄ rō æſtimationis eorum eſt id quod eſt ſpirituale, non licet illa vendere, vt patet de oleo ſancto, & chriſmate. Quodlibet. n. eorum eſt aliquid tpale: quia tn̄ non æſtimatur niſi ratione ſpiritualis, ideo non licet vendere.

¶ 2 Præt. Oratio, pdicatio, laus diuina, ſunt actus maxime ſpūales ſed ad impetrādū orationū ſuffragia, pecunia daē ſanctis viris, ſm illud Lucæ 16. Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis. Prędicatoribus ēt ſpiritualia ſeminãtibus tēporalia debenē, ſm Apoſto. 1. ad Corin. 9. Celebrantibus ēt diuinas laudes in eccleſiaſtico officio, & B
proceſſiones facientibus aliquid datur, qñq; annui redditus adhoc aſſignanē. ergo licitū eſt pro ſpiritualibus actibus accipere aliquid.

¶ 3 Præterea. Scientia non eſt minus ſpiritualis, q̄ ptãs: ſed pro uſu ſciæ licet pecuniá accipere, ſicut aduocato licet vēdere iuſtū patrocinīū, & medico conſiliū ſanitatis, & magiſtro officiū doctrinæ. ergo pari rōne vr̄ q liceat plato aliqd accipere pro uſu ſpiritualis ſuæ ptãtis, puta, p correctione, C
vel diſpēſatione, vel aliquo hmōi.

¶ 4 Præterea. Religio eſt ſtatus ſpiritualis perfectionis: ſed in aliquibus monaſterijs aliqd ab his q recipiunē, exigitur. ergo licet p ſpiritualibus aliquid exigere.

SED CONTRA eſt, qđ dr̄* 1. qu. 1, Quicquid inuiſibilis grãæ cōſolatione tribuiē, numquam quæſtibus, vel quibuſlibet præmijs uenundari penitus debet: ſed omnia hmōi ſpūalia p inuiſibilē gratiam tribuuntur. ergo non licet ea quæſtibus, vel præmijs uenundare.

RESPON. Dicēdū, qđ ſicut D
ſacramenta dicunē ſpiritulia, quia ſpiritualē conferunt gratiá: ita ēt quędam alia dicuntur ſpiritualia, quia ex ſpirituali gratia procedūt & ad eam diſponunt, quæ tn̄ per hominum miniſteriū exhibētur, quos oportet a populo ſuſtentari cui ſpiritualia adminiſtrant, ſm illud 1. ad Corinth. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs umquam? Quis paſcit gregem & de lacte gregis nō manducat? Et ideo vendere quod ſpirituale eſt in hmōi actibus, aut emere, ſimoniacū ē. Sed accipere aut dare aliquid pro ſuſtentatione miniſtrantiū ſpiritualia ſm ordinationē Eccleſiæ, & cōſuetudinē approbatã, licitū ē, ita tn̄ quod deſit intentio emptionis, vel vēditionis &, q ab inuitis non exigatur p ſpiritualiū ſubtractionē, quæ ſunt exhibenda, hoc. n. haberet quandá venditionis ſpeciē. Gratis tn̄ ſpiritualibus prius exhibitis, licite poſſunt ſtatutæ & cōſuetæ obligationes, & quicūq; alii ꝓuētus exigi a nolētibus, & valētibus ſoluere, authoritate ſuperioris interueniēte.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q C
ſicut* Hiero. dicit ſuper Michæá. Munera q̄dã ſponte exhibebanē bonis prophetis ad ſuſtentationē ipſorū, nō quaſī ad emendum pphetiæ vſum, quē tamen pſeudoprophetæ retorquebãt ad q̄ſtum.

AD SECVNDVM dicēdū, q illi q dãt eleemoſynas pauperibus, vt orationū ab ipſis ſuffragia impetrent, non eo tenore dant, quaſi intendentes orationes emere. ſed per gratuitam beneficentiá, pauperum animos prouocant ad hoc, quod pro eis gratis, & ex charitate orent. Prædicantibus etiam D
tēporalia debentur ad ſuſtentationem prædicantium, non autem ad emēdum prædicationis verbū. Vnde ſuper illud 1. ad Timoth. 5. Qui bene præſunt presbyteri &c. dicit* glo. neceſſitatis eſt accipere vnde viuitur, charitatis eſt præbere: nō tamē venale eſt Euãgelium,

¶ Ad ſecundam dr̄, q ratio diuerſitatis eſt manifeſta, quia. ſ. in quibuſdam principale æſtimatum eſt temporale, in quibuſdam eſt ſpirituale. Et de ſacerdote locante, ſe iã dictum eſt. De labore vero quem quis ſuſtinet ad iterandum ad locum celebrationis, vel prædicationis, nō eſt ad propoſitum. quoniam eſt per accidens, & poteſt ſub pacto poni, ſicut expenſæ, quæ in itinere fiūt. Labor autem qui in ipſa celebratione, & prædicatione interuenit, pars eſt celebrationis & prædicationis per ſe, quoniam ſpiritualia per tales actus humanos diſpenſat Deus. Doctor quoque theologiæ in hoc differt a prædicatore, quòd doctor q̄ritur propter temporale auxilium in theologia, ſicut in cæteris ſcientiis, prædicator, autem ſolum propter ſpiritualem opem, quaſi prædicator ſit inſtrumentum Spiritus ſancti ad purgandū, illuminandum, perficiendumque homines ſecundum adoptionis gratiam. Vnde nullus poteſt prædicare niſi miſſus, iuxta illud ad Roman. 10. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Et ideo non poteſt prædicator paciſci de opera & labore ſuo in prædicando. Quãmuis ad hoc etiam ſit alia ratio ex eadem authoritate, quia ſcilicet quilibet prædicans, prædicat ex officio delegationis; & propterea debet eſſe contentus ſtipendiis taxatis a delegante, ſcilicet ſtipendio ſuſtentationis, & non poteſt iterum locare ſe populo, qui ſemel locauit ſe deleganti. Non ſpectat tamen ad ſimoniæ vitium, quod prædicator aliquis libentius in loco, vbi maiorem ſcit taxatam eleemoſynā q̄ alibi prædicet, ſed ſpectat ad charitatis defectum, quo quis magis temporalium, quã ſpiritualium profectui intendit. De aduocato quoque iam dictū eſt, quòd temporale auxilium intelligitur vendere, & ideo cū ferunt magnum auxilium ex magno conſilio ad magnam cauſam, volunt ſibi multum ſolui, & merito, quia tantum valet tam rarum auxilium, tot vigiliis, laboribus, expenſiſque comparatum. Et per hęc patet reſponſio ad motiua alterius opinionis, niſi ad authoritates Apoſtoli, & Domini. Ad quarum primam dr̄, quod tam Apoſtolus, quàm Dominus de ſtipendio ſuſtentationis loquitur, vt patet ex concluſione Apoſtoli, videlicet qđ licet viuere de Euangelio. Et hoc Dñm ordinaſſe ipſe ibi Apoſtolus teſtatur, declarãs quomodo verba illa

Poſt med. cōmentarii ad 3.c. Michææ tom. 6.

Et Augu. in li. de Paſtor. c.2. non longe a fine, tomo 9.

Domini. Dign⁹ eſt operarius mercede ſua, in ꝓpoſito ſunt ac- F cipienda. Quod etiam Matth. 10. explanauit, dicens dominũ dixiſſe. Dignus eſt operarius cibo ſuo. Qui etiã ſenſus patet ex eo quòd dominus tam apud Matthæum, quã Lucã, poſtquã ſine ſacculo, & pera iuſſiſſet Apoſtolos ire, ſuſtentationis ſtipẽdium, cibum. ſ. & potum conceſſit apud ſuos auditores. Triplici ergo titulo cum poſſit pro ſpirituali ũ exhibit o re p le pe ti, ſeu dari, videlicet pro pretio, pro ſtipẽdio ſuſtentationis, ꝓ ſtipendio locatarum operarum, primus titulus ſimoniam conſtituit, ſecundus a domino ordinatus eſt in vtroque teſtã, & põt in pactum a pauperibus deduci, quando oportet ꝓpter inhumanitatem eorum, q buſ ... eruntur in ſpũalibus tertius in illis, in quibus principale q̃ſitum eſt temporale, locum habet, & per accidens in quibuſdã ſpiritualibus, vt patet ex dictis.

IN ar. 3. ad vlt. nota ꝙ quemadmodũ textus Decret. prohibens aliquid dare, vel recipere ꝓ ingreſſu monaſterij, gloſſ. ſ. ꝓ intelligitur, quando petitur, vel datur tanquàm pretium pro ingreſſu: quod tunc eſt, quando ex pacto eſt a non indigente monaſterio aliquid exigere: ſed ſi monaſterium indigeat, & manifeſte caueat, qď pro neceſſitate ſuſtentatione oportet tantum dare, nulla ſimonia ẽ, ita iura alia de hoc interpretanda ſunt. Vnde quãdo taxatus eſt numerus monialium, quę poſſunt abſque penuria ſuſtineri, ita quod ſi plures reciperentur, monaſterium grauaretur, ita quòd alijs ſororibus opportunorum aliquid ex hoc deeſſet, licite poteſt ſtatui, quòd ſupra talem numerum nulla recipiatur, niſi quæ releuaret onera, ſumminis quod ſequeretur, afferret, puta, mille aureos: quĩ hoc non eſt pro ingreſſu exigere, ſed pro ſuſtentatione. Nec eſt præcludere viam aliis, quĩ ipſa taxatio numeri, quæ ſecundum iura fit, claudit viam: ſed eſt aperire uiam ingreſſus habentibus temporalia, quibus onus monaſterij ſubleuare poſſunt, ac volunt.

IN ar. 4. dubium occurrit, An eccleſiaſtica bñficia liceat vẽdere authoritate Papæ. Sed qa hoc ſit in nro. 1. quol. diſcuſſimus, quæ ſuper hoc ar fundanẽ, vbi dr̃, ꝙ ius clericale, cui beneficium annectitur, eſt ſpirituale, ideo pertranſeo. Vide ibi ſi vis. Vnum tamen dubium reſtat, qa in ꝑmutationibus beneficiorum, quorum vnum ditius eſt altero, licitũ eſt pecunia ſuperioris authoritate a minus diuite, dari, vt ad equalitatem prouentus temporalis commutatio reducatur, vt habet extra de rerum permuta. c. Ad quæſtiones. Ex hoc. n. inſurgit dubiũ duplex. Primum eſt, quia qualis eſt proportio partis ad partẽ, talis eſt ꝓportio totius ad totũ: ſed pro parte in qua tpalis prouentus alterius excedit, licitum eſt pecuniam exigere. ergo ſi alterum illorum beneficiorum nihil omnino prouẽtus habet, licitum erit pro tota præbenda alterius pecuniam dare. Et ſic ſequiẽ ꝙ ꝑbenda tota, ſeu prouẽtus bñficii poterit vẽdi authoritate ſuperioris permutando duo bñficia quorum alterum nihil tpale, alterum aliquid habet. Falſum eſt ergo, ꝙ dr̃ in litera, ꝙ hmõi annexa ſpiritualibus nullo modo licet vẽdere. Secundum eſt, qa quicquid poteſt licite dari alteri clerico authoritate Papæ pro annexis ſpiritualib. põt eadẽ authoritate licite dari ſibi ipſi Papæ: quia ipſe ẽ cuiuſque prouentus eccleſię diſpenſator principalis. Poteſt ergo Papa donando titulum ſpiritualẽ exigere pro prouentu q̃tum valet prouẽtus, ſicut poteſt præcipere, ꝙ hoc precium detur permutanti, ſi beneficiũ permutaret.

¶ Ad primum horũ poteſt dupliciter dici. Primo, ꝙ non eſt eadem ratio proportionis inter partem & partem, & totum, quo ad rõnem principalis, vel acceſſorij, quia pars poteſt habere rationem acceſſorii ad totum, quia ſequitur naturam ſui totius, ipſum vero totum non habet rationem acceſſorij, ſed principalis. Vnde in propoſito dr̃, ꝙ quãdo vtrumque beneficium habet ſuum ꝓuentum, interuenit ibi contractus ꝑmutationis prouentuũ. Et quia in aliqua parte alter alterum excedit, per viã ſequelæ accidit, ꝙ ſuppleatur per pecuniã: ſed vbi alterum tantum beneficium habet prouentus, nullus poteſt eſſe ibi contractus ꝑmutationis prouentum, quoniam quod non eſt, non permutatur, & ſic non eſt ibi permutatio, ſed vẽditio. Iura autem in permutationibus prouentuum ſupplentionem pecuniæ admittunt, & non venditionem præbendæ. Secundo dicitur, quòd licet inferiores prælati non poſſint, Papa tamen poſſet, ceſſantibus fraudibus, ex cauſa rationabili K in permutationibus titulorum ſpiritualium toti prouentui vnius concedere, ꝙ pecunia reſponderet loco prouentus alterius, qui nihil habet, quoniam ſolum tpalia, vt ſic, æſtimarentur ab eo, qui ius nouum condere poteſt. Prima reſponſio eſt tutior, pro quanto titulo habenti prouẽtum, aliquid ipſo iure prouentuum debetur, ac per hoc non totum adæquari dẽt pecunia ut principali correſpondente. Non abiicio tamen ſecundam, propter plenitudinem poteſtatis Papalis & ſingularis iuris, quod poteſt ſtatuere.

¶ Ad ſecundum vero dubium, qď directe eſt contra hanc rñſionem dicitur, quòd ibi eſt ſophiſma: quoniam quicquid poſſit dari alteri, poſſit dari Papæ, non tamen eodem modo, nec eadem ratione. Sicut quicquid poteſt uiſus, poteſt intellectus, ſed non eodem modo, nec eadem ratione. In propoſito ergo permutanti licite dari põt, quia ꝑmutat, aut quaſi per-

vt pro his prædicetur. Si enim ſic vendunt, magnam rem vili vendunt pretio. Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione eccleſiaſtici officij ſiue pro viuis, ſiue pro mortuis, non quaſi pretium, ſed quaſi ſubſtentationis ſtipendium. Et eo G etiam tenore pro proceſſionibus faciendis in aliquo funere aliquæ eleemoſynæ recipiũtur. Si autem hmõi, pacto interueniẽte fiãt, aut ẽt cum intentione emptionis, vel venditionis, ſimonia eſſet. vñ illicita eſſet ordinatio, ſi in aliqua eccleſia ſtatueretur, & nõ fieret proceſſio in funere alicui⁹, niſi ſolueret certã pecuniæ quantitatẽ, quia per tale ſtatutũ præcluderetur via gratis officiũ pietatis aliqbus impendendi. Magis aũt licita eſſet ordinatio, ſi ſtatueretur ꝙ omnibus H certã eleemoſynã dãtibus talis honor exhiberet, quia ꝑ hoc nõ præcluderetur via aliis exhibendi. Et ꝓpea prima ordinatio habet ſpeciẽ ex actiõis. ſcđa aũt habet ſpeciem gratuitæ recompenſationis.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ille cui cõmittitur ſpiritualis poteſtas, ex officio obligatẽ ad vſum ptãtis ſibi cõmiſſæ in ſpiritualiũ diſpenſatione, & etiam pro ſua ſubſtentatione ſtatuta ſtipẽdia habet ex redditibus eccleſiæ. Et iõ ſi aliquid acciperet pro vſu ſpiritualis poteſtatis, non intelligeretur lo- I care operas ſuas, quas ex debito ſuſcepti officii debet impendere, ſed intelligeretur vendere ipſum ſpiritualis gratię vſum. Et ꝑp hoc non licet pro quacumq; diſpenſatione aliquid accipere. Nec etiam pro hoc ꝙ vices ſuas committant nec etiã pro hoc ꝙ ſubditos ſuos corrigant, vel a corrigẽdo deſiſtãt. Licet tñ eis accipere procurationes, qñ ſubditos viſitant, nõ quaſi pretiũ correctionis, ſed quaſi debitum ſtipendium. Ille aũt qui habet ſcientiam, & non ſuſcipit cum hoc officiũ, ex quo obligetur aliis G vſũ ſciẽtiæ impendere, licite põt pretium ſuæ doctrinæ, vel cõſilij accipere, non quaſi veritatem, aut ſcientiam vendens, ſed quaſi operas ſuas locãs. Si aũt ex officio ad hoc tenereẽ, intelligeretur ipſam vendere veritatem, vnde grauiter peccaret. Sicut patet in illis, qui inſtituunẽ in aliqbus eccleſiis ad docendum clericos eccleſiæ, & alios pauperes, pro quo ab Eccleſia beneficium recipit, a quibus non licet eis aliqd recipere nec ad hoc ꝙ doceãt, nec ad hoc ꝙ aliqua feſta faciant, uel prætermittant. H

AD QVARTVM dicendum, quod pro ingreſſu monaſterii nõ licet aliquid exigere, uel accipere quaſi pretiũ. Licet tñ ſi monaſterium ſit tenue, quod non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas, gratis quidem ingreſſum monaſterii exhibere, ſed accipere aliquid pro uictu pſonæ q̃ ĩ monaſterio fuerit recipiẽda, ſi ad hoc ñ ſufficiãt monaſterii opes. Similiter ẽt licitũ, eſt, ſi ꝑp deuotionẽ, q̃ aliqs ad monaſteriũ oñdit, largas eleemo- I ſynas faciẽdo, facilius in monaſterio recipiaẽ. Sicut ẽt licitũ ẽ aliquẽ ecõuerſo ꝓuocaẽ ad deuotionẽ monaſterii ꝑ tpalia bñficia, vt ex hoc inclineẽ ad monaſterii ingreſſũ, licet nõ ſit licitũ ex pacto aliqd dare, vel recipere ꝓ ingreſſu monaſterii, vt habeẽ *1. q. 2. Quã pio.

1. q. 2. capi. Quam pio.

ſi permutat, deputatum ſibi ſtipendiũ. Papa autem nõ ſe habet vt permutãs, aut quaſi permutãs deputatum ſibi ſtipendium: ſed potius ſe habet vt vendens ſtipendia Eccleſiarũ miniſtris deputata. Cũ his tamen ſtat, quod Papa alio modo, puta, per viã vnionis ad menſam ſuam, vel ſub titulo charitatiui, poſſet ex cauſa fructus ibi prouentus vacantis Eccleſiæ ſibi applicare, & poſt alienare, prout opus fuerit, & cõ[…] ſuæ ſucceſſoris eccleſiaſticæ pietatis.

53ũ Supra. art. 1. ad 6. & 4. d. 25. q. 3. ar. 2. q. 3.

¶ In eodem artic. circa geſta Iacob, dubium occurrit: quia inexcuſabilis apparet Iacob, tum quia inhumanitatis eſt negare fratri laſſo pulmentum paratum: tum quia induxit Eſau ad peccandum vendendo ſibi primogenituram. Non enim erat Eſau a[…] occupatus, ſicut vſurarius [...] ſtat paratus ad vſuras: ſed inductus fuit ad hoc a Iacob, dicente, Vende mihi primogenita. Et item […] Eſau non vexabat Iacob in iure primogenituræ, ſed naturali iure illud poſſidebat pacifice, quia primo natus: ac per hoc nõ habuit hic locum redemptio vexationis, quæ in litera aſſertur. Redimere n. vexationem præſupponit vexatorem. Nec ſufficit dicere, quod debebatur primogenitura Iacob ex diuina electione: quia ex hoc non ſequitur, quod poſſet inducere fratrem ad peccandum, quia non ſunt facienda mala vt veniãt bona, vt dr̃ ad Roma. 3. Nec tenebatur Eſau renũciare iuri, quod in primogenitura habebat. ¶ Ad hoc dicitur, quod quia Deus reuelauerat Rebeccæ, vt patet ibidem, quod maior ſeruiret minori. & rationabile eſt, quod ipſa omnia dilecto ſibi filio Iacob reuelauerit, conſequens eſt, vt Iacob certus de iure primogenituræ, quod eſſet ſuum ex diuina electione, ab Eſau tã quam ab occupatore

Lib. 2. de Offi. c. 28. to. 1.

1. q. 3. cap. Si quis obiecerit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſit licitum pecuniam accipere pro his, quæ ſunt ſpiritualibus annexa.

AD QVARTVM ſic pcedit. Videtur quod licitum ſit pecuniam accipere pro his, quæ ſunt ſpiritualib. annexa. Omnia enim temporalia vidẽtur ſpiritualibus eſſe annexa, quia temporalia ſunt propter ſpiritualia quærenda. Si ergo non licet vendere ea, quæ ſunt ſpiritualibus annexa, nihil temporale vendere licebit: quod patet eſſe falſum.

¶ 2 Præterea. Nihil vr̃ magis eſſe ſpiritualibus annexum, quam vaſa cõſecrata: ſed calicem licet vendere pro redemptione captiuorum, vt[*] Amb. dicit. ergo licitum eſt vendere, quæ ſunt ſpiritualibus annexa.

¶ 3 Præterea. Spiritualibus annexa dicunt ius ſepulturæ, ius patronatus, & ius primogenituræ ſecundum antiquos, quia primo geniti ante legem, ſacerdotis officio fungebãtur, & ẽt ius accipiendi decimas: ſed Abraham emit ab Ephrõ ſpeluncam duplicem in ſepulturã, vt habet Gene. 23. Iacob aũt emit ab Eſau ius primogenituræ, vt habet Gen. 25. Ius ẽt patronatus trãſit cum re vendita, & in feudum conceditur: decimæ ẽt conceſſæ ſunt quibuſdam militibus, et rediml poſſunt; prælati ẽt interdum retinent ſibi ad tempus fructus, præbendarum, quas conferunt, cum tñ præbendæ ſint ſpiritualibus annexæ. ergo licet emere, et vẽdere ea, quæ ſunt ſpiritualibus annexa.

SED CONTRA eſt, quod dicit[*] Paſcalis Papa, & habetur. 1. q. 3. ca. Si quis obiecerit. Quiſquis horũ alterum vendit, ſine quo nec alterum prouenit, neutrũ inuenditũ derelinquit. Nullus ergo emat Eccleſiam vel præbendam, vel aliquod eccleſiaſticum.

RESPON. Dicẽdũ, quod aliqd põt eſſe annexum ſpiritualibus dupliciter. Vno modo, ſicut ex ſpiritualibus dependens, ſicut habere beneficia eccleſiaſtica, dr̃ ſpiritualibus annexum, quia nõ competit niſi habenti officium clericale. vñ hmõi nullo mõ poſſunt eſſe ſine ſpiritualibus. Et pp hoc, ea nullo modo vẽdere licet, quia eis vẽditis intelligunt, etiã ſpiritualia venditioni ſubijci. Quædã aũt ſunt annexa ſpiritualibus, inquantũ ad ſpiritualia ordinãtur, ſicut ius patronatus, qđ ordinat ad præſentãdũ clericos ad eccleſiaſtica bñficia & vaſa ſacra, quæ ordinant ad ſacramentorum vſum: vñ hmõi nõ præſupponũt ſpiritualia, ſed magis ea ordine temporis pcedũt. Et iõ aliquo modo vẽdi poſſunt, nõ aũt inquantũ ſunt ſpiritualibus annexa.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod omnia temporalia annectũtur ſpiritualibus, ſicut fini. Et ideo ipſa quidem temporalia uendere licet: ſed ordo eorum ad ſpiritualia ſub uenditione cadere non debet.

AD SECVNDVM dicendum, quod ẽt uaſa ſacra ſunt ſpiritualibus annexa, ſicut fini: & ideo eorũ conſecratio uendi non debet. Tamẽ pro neceſſitate Eccleſiæ & pauperum, materia eorum uendi põt, dummodo premiſſa oratione prius confringantur: quia poſt confractionem non intelligũtur eſſe uaſa ſacra, ſed purum metallum. Vnde ſi ex eadem materia ſimilia uaſa iterum integrarentur, indigerent iterum conſecrari.

AD TERTIVM dicẽdũ, quod ſpelunca duplex, quã Abrahã emit in ſepulturam, non habetur, quod erat terra conſecrata ad ſepeliendum: & ideo licebat Abrahæ terrã illam emere ad vſum ſepulturæ, ut ibi inſtitueret ſepulchrum: ſicut etiam nũc liceret emere aliquem agrum communem ad inſtituendum ibi cœmeterium, vel etiam Eccleſiã. Tamen quia apud gentiles loca ſepulturæ deputata, religioſa reputabantur, ſi Ephron pro loco ſepulturæ intendit pretiũ accipere, peccauit uendens, licet Abraham nõ peccauerit emens, quia non intendebat emere niſi terram communem. Licet n. etiam nunc terram, vbi quõdã fuit Eccleſia, uendere, aut emere in caſu neceſſitatis, ſicut & de materia ſacrorũ uaſorũ [*] dictũ eſt. Vel excuſatur Abrahã quia in hoc redemit ſuam vexationem. Quamuis enim Ephron gratis ei ſepulturam offerret, perpendit tñ Abraham, quod gratis recipere ſine eius offenſa non poſſet. Ius autem primogenituræ debebatur Iacob ex diuina electione, ſm̃ illđ Malac. 1. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Et ideo Eſau peccauit primo genita vendens, Iacob autẽ non peccauit emendo, quia intelligitur ſuam vexationem redemiſſe. Ius autem patronatus per ſe vẽdi non poteſt, nec in feudum dari, ſed tranſit cum villa, quæ venditur, vel conceditur. Ius autem ſpirituale accipiendi decimas non cõceditur, laicis, ſed tantummodo res temporales, quæ nomine decimæ dantur, vt ſupra[*] dictum eſt.

Circa collationem vero beneficiorũ ſciẽdũ eſt, quod ſi epiſcopus, antequam benefi[…] alicui cõferat

iuris ſui redimere voluerit ſuam vexationem illo tp, quo cõmode poſſet […] iniquitate alterius ad ſui iuris conſecutionem. Vnde licet Eſau peccauerit, ut nõ ſolũ litera dicit, ſed Apoſt. ad Heb. 12. dicens, Ne quis fornicator, aut pphanus vt Eſau, qui pp vnã eſcã vendidit primitiua, Iacob tñ excuſat. & primo ab inhumanitate, tũ quia Eſau nõ neceſſitatis, ſed delectationis cauſa motus vr̃: tum quia prudentis viri eſt, negare aliquid occupatori iuris ſui, quñ ſperat ex hmõi negatione rehabere qđ ſuum eſt. Scđo, excuſ. ẽ ab inductione ad pctm̃, nõ minus q̃ offerens pecuniã o […] ſui beneficij eccleſiaſtici. Nõ eſt. n. hoc inducere ad pctm̃, ſed nõ ſolum paratũ, verum actualiter peccãti defendendo maius offerre redemptionẽ ſecundum veritatem, quamuis ſm̃ modum loquendi, & ſm̃ intentionem alterius ſit aliud. Vnde dicens Iacob, Vende mihi primogenita, ſenſus erat, Da mihi primogenita, quæ mihi ſunt, [...] non gratis da, offero prandium &c. In hoc enim ſenſu intelliguntur omnes redemptiones vexationum. Inueniũtur namque in qualibet redemptione duo. Alterum ſic tum, quod petit redemptor, puta, dari ſibi vitam, libertatem, ius, beneficium &c. Alterum, in quum, quod non petit, ſed patitur redemptor, quãuis per modum petentis ſe habeat, q[…] offert materiam illius iniquitatis paratã ad iniquitatem illam vel maiorem, vel forte non minorem, qualis eſt acceptio pretij. Non enim qui redemit ſe […] a latrone, petit ut accipiat latro tantum pecuniæ, ſuam nocte volens, ſed offert pecuniam patiens, ut latro illã accipiat, quã paratus eſt dentmere

D. […]

D. 535.

D. 5.

In ſolu. præced. arg.

Q. 88. ar. 3.

tum iniuriam facit, & ta men non eſt ſacrilegium omittere ieiunium votiuum.

524 ¶Secundum eſt, ꝙ in litera in reſponſione ad primum ſecundi articuli, aſſerit ſacrilegium eſſe, ſi quis peruertat verba diuinæ legis. Et tamen in 3. ar. nõ inuenit locus, in quo diuina lex ponatur inter res ſacras vt patet diſcurrenti perſonas, loca, & res ibi enumeratas.

*Infr. ar.2. ad 3. & q.154. art.10. ad 3. *17.q.4.cap. Si quis ſuadente.*

¶Tertium eſt, quòd in litera tertii articuli exprimuntur tres ſacrilegii ſpecies, & gradus earum. Et dicitur in reſponſione ad primum, ꝙ eſt ibi diuerſitas formalis, quæ tamen non explicatur. Nec apparet maior diuerſitas inter illas ſpecies, quam inter gradus vnius ſpeciei, puta, inter iniuriam Euchariſtiæ, & furtum vnius agni, qui eſſet eccleſiæ.

17.q.7.cap. Cõſtituit in medio.

¶Quartum eſt, quod percuſſio Monialis, & ſtuprum eiuſdem, ſint eiuſdem ſpeciei in genere ſacrilegii, vt in reſponſione ad ſm tertii articuli dicitur, cum ſanctitas alia ratione ſit vtrobique, quia ratione voti eſt dicata caſtitas, & ratione eccleſiaſticæ mancipationis ſic libera à verbere.

Lib.10.Etymol.cap.18. incipit, Sapiens, circa medium. Q.81.art.5. & 1.2.quæſ.101.art.4.

¶Quintũ eſt, in quo conſiſtit agere directe contra ſanctitatem alicuius loci perſonæ vel rei, vt proprie ſacrilegium ſit, vt in reſponſione ad tertium tertii articuli dicitur.

¶Sextum: an ſacrilegium quod committitur contra ſacramẽtum Euchariſtiæ ſit grauiſſimũ inter omnia ſacrilegia ſimpliciter, an inter omnia ſacrilegia tertiæ ſpeciei. Et ratio dubii, quia quomodo hoc intelligitur in litera tertii ar. in corpore, non explicatur.

Lib.1.Ethic. ca.2.in fine, tom.5.

¶Septimum eſt, an percutiens Euchariſtiam committat ſacrilegiũ excõmunicatum ab eccleſia, ita quòd ſit excommunicatus. Et eſt ratio dubii, quia hinc apparet quòd ſic: quia violentas manus

ARTICVLVS I.

Vtrum ſacrilegium ſit ſacræ rei violatio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ ſacrilegium non ſit ſacræ rei violatio. Dr.n.* 17.q.4 Committunt ſacrilegium, qui de principis iudicio diſputãt, dubitãtes an is dignus ſit honore, quẽ princeps elegerit: ſed hoc ad nullam rem ſacram pertinere videtur. ergo ſacrilegium nõ importat ſacræ rei violationem.

¶2 Præt. Ibidem* ſubditur, quòd ſi quis permiſerit Iudæos officia publica exercere, velut in ſacrilegũ excommunicatio proferatur, ſed officia publica non videntur ad aliquod ſacrum ptinere. ergo videtur quod ſacrilegium nõ importet violationem alicuius ſacri.

¶3 Præt. Maior eſt virtus Dei, quã virtus hominis, ſed res ſacræ à Deo ſanctitatem obtinent. ergo non poſſunt per homines violari. & ita ſacrilegium non videtur eſſe ſacræ rei violatio.

SED CONTRA eſt, quòd Iſido. dicit in lib. Etymol. quòd ſacrilegus dicitur ab eo, quòd ſacra legit, id eſt, furatur.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ex ſupra* dictis patet, ſacrum dicitur aliquid ex eo, ꝙ ad diuinum cultum ordinatur. Sicut autem ex eo ꝙ aliquid ordinatur ad finem bonum, ſortitur rationẽ boni, ita etiam ex hoc ꝙ aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddã diuinum, & ſic ei quædam reuerẽtia debetur, quæ refertur in Deũ. Et ideò omne illud, quod ad irreuerentiam rerum ſacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & habet ſacrilegii rationem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſm* Phil. in 1. Ethi. bonum commune gẽtis, eſt quoddam diuinũ, & ideo antiquitus rectores rei publicæ, diuini vocabantur, quaſi diuinæ prouidẽtiæ miniſtri, ſm illud Sap.6. Cum eſſetis miniſtri regni illius, non recte iudicaſtis. Et ſic per quandam nominis extẽſionem illud, quod pertinet ad irreuerentiam principis. ſ. diſputare de eius iudicio, an oporteat eum ſequi, ſecundum quandam ſimilitudinem ſacrilegium dicitur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ populus Chriſtianus per fidẽ, & ſacramẽta Chriſti ſanctificatus eſt, ſecũdum illud 1. ad Cor.6. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Et ideo 1. Pet.2. dicitur: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus acquiſitionis

F & ideo id quod fit in iniuriam populi Chriſtiani ſcilicet quod infideles ei præficiantur, pertinet ad irreuerentiam ſacræ rei. Vnde rationabiliter ſacrilegium dicitur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ violatio hic large dr quæcunq; irreuerentia, vel exhonoratio. Sicut autẽ honor eſt in honorante, non autem in eo qui honoratur, vt dicitur in* 1. Eth. ita etiam irreuerẽtia eſt in eo qui irreuerenter ſe habet, quàmuis etiam nihil noceat ei, cui irreuerentiã exhibet. Quantum ergo eſt in ipſo rem ſacram G violat, licet illa in ſe non violetur.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſacrilegium ſit peccatum ſpeciale.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ſacrilegium non ſit pctm ſpeciale. Dicitur.n.* 17.q.4. Committunt ſacrilegium, qui in diuinæ legis ſanctitatem aut neſciendo cõmittunt, aut negligendo violãt & H offendunt, ſed hoc fit per oẽ peccatum. nam peccatum eſt dictum vel factum, vel concupitum cõtra legem Dei, vt* Aug. dicit 22. contra Fauſtum. ergo ſacrilegium eſt generale peccatum.

¶2 Præt. Nullum ſpeciale peccatum continet ſub diuerſis generibus peccatorum, ſed ſacrilegium ſub diuerſis generibus peccatorũ cõtinetur, puta, ſub homicidio, ſi quis ſacerdotẽ occidat, ſub luxuria, ſi quis virginem ſacratam vio I let, vel quamcunque mulierem in loco ſacro: ſub furto, ſi quis rem ſacram furatus fuerit. ergo ſacrilegium non eſt ſpeciale peccatum.

¶3 Præt. Omne ſpeciale peccatũ inuenitur diſtinctum ab aliis peccatis, vt de iniuſtitia ſpeciali* Philoſ. dicit in 5. Eth. ſed ſacrilegium non vr inueniri abſq; aliis peccatis, ſed qñque coniungitur furto, qñque homicidio, vt* dictum eſt. non ergo eſt ſpeciale peccatum.

SED CONTRA eſt, quòd opponitur ſpeciali virtuti ſcilicet K religioni, ad quam pertinet reuereri Deum, & diuina. ergo ſacrilegium eſt ſpeciale peccatum.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ vbicũque inuenit ſpãlis rõ deformitatis ibi neceſſe eſt ꝙ ſit ſpeciale peccatũ, quia ſpẽs cuiuſlibet rei pcipue attẽditur ſm rationem formalem ipſius, non autem ſecundum materiã, vel ſubiectum. In ſacrilegio autẽ inuenitur ſpecialis ratio deformitatis, qua ſcilicet violat res ſacra per aliquam irreuerentiam,

ingerit corpori ſummi ſacerdotis, quod in Euchariſtia eſt. Et ſi dicat, ꝙ violentia nõ pertingit ad corpus Ieſu Chri, ſed ad ſpẽs tm ſacramentales, nõ obſtat hoc: quia percutiens clericum, etiã ſi percuſſio non ptingat ad corpus, ſed ad veſtem, qua indutus actualiter eſt, proculdubio excommunicatus eſt. Sic autem eſt in propoſito, quoniã corpus Chriſti velatum ſpecie ſacramentali, attingitur in ſuo velamine quaſi ſua veſte. ergo.

Lib.1.c.5.parũ ante medium, to.5.

¶In oppoſitum autẽ eſt, quia rapiens Euchariſtiam non eſt excommunicatus. ergo nec percutiens. Conſequentia eſt euidens, quia vtrobiq; eſt violenta manus in Euchariſtiã. Antecedens autem ab omnibus conceditur. ergo. 525

17.q.5.ca. Si quis ſuadente, à medio.

¶Ad euidentiam horum ſciendum eſt, ꝙ cũ ſacrilegium ſit uitiũ oppoſitũ religioni, q̃ eſt pars iuſtitiæ, vtpote Deo debitum cultum reddens, cõſiderãdum eſt, ſicut vitia oppoſita iuſtitiæ, ita vt quemadmodũ diſtinguuntur penes iuſtitiam cõmutat ones voluntariç, puta, emere, vendere, mutuare &c. ab inuoluntariis, puta, furto, rapina &c. & alia ſunt vitia circa has, alia circa illas, ſic in vitiis religioni oppoſitis intueri oportet, quòd quædam irreuerẽtiæ, violationes, & iniuriæ ſunt circa ſacra per modum commutationum voluntariarum, vt in ſimonia contingit. Et propterea in emptione, & venditione dicitur conſiſtere quædam per modum commutationum inuolũtariarum, vt contingit in ſacrilegio. Et propterea in violatione rei ſacræ dicitur conſiſtere. Sonat enim violatio illationem iniuriolam, vt patet. Propter quod ſimonia, & ſacrilegium licet conueniant in hoc, ꝙ in relatione ad res ſacras vtrumque iniuriam illis facit, in

Lib.22.c.27. in princ. to.6.

Lib.5.c.1. to. mo 5.

Argu.2. huius ar.

rela-

relatione tamen ad ꝑſonas, quæ ſunt velut extrema huiuſmodi iniuſtitiæ, differunt: q̃a ſimonia eſt inter homines ex vtraque parte, nã hoĩes emũt & vendunt ſacra. Sacrilegiũ autem eſt inter hominem ſacrilegum ex vna, & Deũ ex altera parte, cuius ſignum eſt, ꝙ etiam ſi ſanctitati perſonæ fit iniuria, perſona vt res Dei concurrit. Vnde & in litera primi articuli concluditur, ꝙ omne quod ad irreuerẽtiam rerum ſacrarum pertinet, ad iniuriam Dei ptinet, & habet rationem ſacrilegij. Et Monialis venereis vacans, ſacrilega eſt, violans ſanctitatem ſuę perſonę contra voluntatem Dei. Sonat ergo in diffinitione ſacrilegii, ly violatio, actionem iniurioſam ꝑ modum commutationis inuoluntariæ. Et per hoc diſtinguitur ſacrilegium a ſimonia, quæ iniuriam facit Deo in rebus ſacris tanquam materia commutationis voluntariæ inter homines. Ly rei, communiter ſumitur, prout continet, & perſonas, & loca, & ſigna, & res, vt patet ex diuiſione ſacrilegii. Ly ſacrę, communiter etiam ſumitur pro ſacro ſubiectiue, vt perſonæ, & effectiue, vt ſacramenta: contentiue, vt loca, & vniuerſaliter relatiue ad diuinũ cultum, vt vaſa, veſtes, bona mobilia, vel immobilia, vt patet ex diuiſione ſacrilegii.

¶Ad primũ ergo dubium dicitur, ꝙ diffinitio ſacrilegii ſane intellecta, nõ ſe extendit in plusquã ſacrilegium, & de differentia eius à ſimonia, iã dictum eſt. De tranſgreſſione autem voti dicitur ꝙ votum procul dubio actus religionis eſt, & oppoſitũ eius eſt proprie loquendo, perfidia fidelitati quam Deo debemus contraria. Sed huiuſmodi perfidia ſub ſacrilegio cõprehenditur: quoniã eo ipſo ꝙ res, vel actus,

Lib. 4. Orth. fidei, c. 3. circa medium.

526 Infr. q. 154. ar. 10. ad tertium.

& ideo eſt ſpeciale peccatũ, & opponitur religioni. Sicut enim* Damaſ. dicit in 4. lib. Purpura, regale indumentum facta, honoratur & glorificatur, & ſi quis hanc perforauerit, morte dãnatur, quaſi contra regem agens, ita etiam ſi quis rem ſacram violat, ex hoc ipſo cõtra Dei reuerentiam agit, & ſic ꝑ irreligioſitatem peccat.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ illi dicuntur ſacrilegium in diuinæ legis ſanctitatem committere, qui legẽ Dei impugnant. B Sicut hæretici & blaſphemi, qui ex hoc ꝙ Deo nõ credunt, incurrunt infidelitatis peccatũ, ex hoc vero quòd diuinæ legis verba peruertunt, ſacrilegium incurrunt.

Ad secundum dicendũ, ꝙ nihil ꝓhibet vnã ſpecialẽ rõnẽ peccati in pluribus peccatorũ generibus inueniri, ſ'm quod diuerſa peccata ad finẽ vnius pc̃ti ordinãtur, prout ẽt in virtutibus apparet, quibus imperatur ab vna virtute. Et hoc mõ quocunq; gñe peccati aliquis faciat cõtra reuerẽtiã C debitã ſacris rebus, ſacrilegiũ formaliter cõmittit, licet materialiter ſint ibi diuerſa genera peccatorũ.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ſacrilegium interdũ inuenit̃ ſeparatũ ab alijs peccatis, eo ꝙ actus nõ habet aliam deformitatem, niſi q̃a res ſacra violat̃, puta, ſi q̃s iudex capiat aliquem de loco ſacro, quẽ ĩ alijs locis licite capere poſſet.

Articvlvs III.

Vtrũ ſpecies ſacrilegij diſtinguantur ſecundum res ſacras. D

Ad tertium ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ ſpecies ſacrilegij nõ diſtinguant̃ ſ'm res ſacras. Materialis.n. diuerſitas nõ diuerſificat ſpeciem, ſi ſit eadẽ rõ formalis, ſed in violatione quarũcunque rerum ſacrarum videtur eſſe eadem ratio formalis peccati, & quòd non ſit diuerſitas niſi materialis. ergo per hoc non diuerſificantur ſacrilegij ſpecies.

¶2 Præt. Non videtur eſſe poſſibile, q̃d aliqua ſint eiuſdẽ ſpeciei, & cum hoc differãt ſpecie, ſed homicidium, & furtum, & illicitus concubitus, ſunt diuerſæ ſpecies peccatorũ. ergo non poſſunt conuenire in vna ſpeciẽ ſacrilegii. Et ita vr̃, ꝙ ſacrilegii ſpecies diſtinguantur ſ'm diuerſas ſpecies aliorum peccatorum, & non ſecundum diuerſitatem rerum ſacrarum.

¶3 Præt. Inter res ſacras cõnumerantur perſonæ ſacræ. Si ergo vna ſpecies ſacrilegii eſſet, quia viola- A tur perſona ſacra, ſequeretur q̃d omne peccatum, quod perſona ſacra committeret, eſſet ſacrilegiũ, quia per quodlibet peccatum violatur perſona peccantis. non ergo ſpecies ſacrilegii accipiuntur ſecundum res ſacras.

Sed contra eſt, ꝙ actus & habitus diſtinguuntur ſ'm obiecta; ſed res ſacra eſt obiectum ſacrilegij, vt* dictũ eſt. ergo ſpecies ſacrilegii diſtinguuntur ſecũdum differentiam rerum ſacrarum.

Respon. Dicẽdum, ꝙ ſicut *dictũ eſt, pc̃m ſacrilegij in hoc conſiſtit, quod aliquis irreuerenter ſe habet ad rem ſacrã. Debet̃ autem reuerentia rei ſacræ ratione ſanctitatis, & ideo ſecũdum diuerſam rationem ſanctitatis rerũ ſacrarum, quibus irreuerẽtia exhibetur, neceſſe eſt quod ſacrilegii ſpecies diſtinguantur. Tanto.n. ſacrilegium eſt grauius, quanto res ſacra, in quam peccatur, maiorem obtinet ſanctitatem. Attribuitur autem ſanctitas & perſonis ſacris idest diuino cultui dedicatis, & locis ſacris, & rebus quibuſdã aliis ſacris. Sãctitas autem loci ordinatur ad ſanctitatẽ hominis, qui in loco ſacro cultum Deo exhibet. Dr̃.n. 2. Macha. 5. Non propter locum, gentem, ſed propter gentem dñs locum elegit. Et ideo grauius peccatũ eſt ſacrilegiũ, quo peccatur contra perſonã ſacrã, quã quo peccatur cõtra locum ſacrũ. Sunt tamẽ in vtraq; ſacrilegii ſpecie diuerſi gradus ſ'm dr̃iam ꝑſonarũ, & locorum ſacrorũ. Similiter etiã & tertia ſpecies ſacrilegii, quæ circa alias res ſacras committitur, diuerſos habet gradus ſ'm dr̃iam rerum ſacrarum, inter quas ſummũ locum obtinent ipſa ſacramenta, quibus homo ſanctificatur, quorum præcipuum eſt Euchariſtiæ ſacramentum, quod continet ipſum Chriſtum. Et ideo ſacrilegiũ quod contra hoc ſacramentum committitur, grauiſſimum eſt inter omnia. Poſt ſacramẽta aũt, ſ'm locum tenent vaſa cõſecrata ad ſacramẽtorum ſuſceptionem, & ipſæ imagines ſacræ, & reliquiæ ſanctorum, in quibus quodammodo perſonæ ſanctorum venerãtur, & dehonorantur, deinde quæ pertinent ad ornatum eccleſię, & miniſtrorum, deinde ea quæ ſunt deputata ad ſuſtentationem miniſtrorum ſiue ſint mobilia, ſiue immobilia. Quicunq; autem contra q̃d cunque prædictorum peccat, crimen ſacrilegii incurrit.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ non eſt in oĩbus prædictis eadem rõ ſanctitatis, & iõ differen-

vel perſona Deo promiſſa eſt, ad diuinum ordinata eſt cultũ: ac per hoc eius ſubtractio, q̃ in tranſgreſſione voti ſit, ſacrilegiũ eſt. Atteſtãtur hoc autẽ & ſacri canones decernẽtes ſacrilegium eſſe, ſiquis pecuniã legatã eccleſiæ nõ ſoluat, vt patet 17. q. 4. c. Sacrilegiũ. Atteſtatur & author in litera, in calce tertii articuli dicens ſacrilegiũ eſſe, ſi uirgo Deo dicata fornicetur. Cõſtat nanque non ſolum ſolemni, ſed ſimplici voto virginitatis fieri virginem Deo dicatã. Vnde ſicut mulier vouens abſtinentiam à venereis, dicat ſeipſam Deo quo ad immunitatem ab his: ita vouẽs ieiunium, vel aliud perſonale, dicat ſeipſum quo ad illud, & ſanctificatur perſona quo ad hæc, huiuſmodi votis. Et propterea ſi tranſgreditur, peccat contra ſanctitatẽ ſuæ perſonæ peccato ſacrilegii. Si votum autem non perſonale, ſed reale eſt ſiue de re mobili, ſiue immobili, ſacrilegus eſt contra ſanctitatem rerum omittẽdo adimplere, ſicut negans legatum eccleſiæ. Et hinc habes, quòd frangens ieiunium votiuum peccat peccato gulæ, & ſacrilegii, ſi inordinatio ẽ etiam contra abſtinẽtiam ſimpliciter, frangẽs autem ieiunium eccleſiæ peccat ſolum peccato gulæ, & ſic de aliis.

¶Ad ſ'm dubium dr̃, ꝙ peruertere verba diuinæ legis, & vniuerſaliter irreuerẽtia exhibita verbo diuino, ſacrilegiũ eſt tertiæ ſpeciei. Nam & ſermo diuinus ſanctificatiuus eſt, iuxta illud Ioann. 15. Vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis, & repræſentatiuus eſt Dei, ſicut ſermo hominis repræſentat hominem. Vnde ſicut ſacramentorum, & imaginum ſacrarum iniuria eſt in tertia ſpecie, ita iniuria diuini verbi, & tene-

Art. 1. huius quæſt.

Art. 1. huius quæſt.

te

re videtur primum locū poſt ſacramenta. Nec oportet in litera omnia ſacrilegia enumerata intelligi, ſed ſat eſt & ſpecies & gradus, ad quas, & quos cæteri reducuntur, accepiſſe.

¶ Ad tertium dubiū dicitur ꝙ licet in litera non appareat explicite, in quo conſiſtat iſta diuerſitas formalis, videtur tñ inſinuari per ipſa vocabula, & propterea nō aliter expreſſa, vt ſcilicet rō perſonæ, loci, & rei, vt diſtinguitur cōtra perſonam & locum, diuerſę rationis ſanctitatē exigat. Nā perſona ſanctitatem perſonalē q formaliter ſanctum facit, vt ſubiectum ſanctitatis exigit. Locus vero, vt contentiuus perſonarum, ad diuinum cultum ſanctitatē expoſcit. Res vero, licet diuerſimode ſāctæ ſint, in hoc omnes conueniunt, ꝙ relatiue ſanctæ ſunt vel quia ſanctum faciunt, vel quia ad ſanctos ordināture &c. Et per hoc patet reſpōſio ad obiectionem, negando quod ſit maior diuerſitas inter gradus vnius ſpēi q̄ inter ſpēs, qm̄ ſicut inter locū, & relationē eſt diſtinctio generica, nō autem inter relationes inter ſe, ſic inter ſanctitatem localem, & relatiuam. De perſonali autem manifeſta eſt diſtantia non ſolum generica, ſed etiam quia ſola pſona eſt ſimpliciter & abſolute ſancta, ſicut ſolū aīal eſt ſimpl'r & abſolute ſanū: & cætera ſunt ſācta ſm quid, ſicut cætera ſunt ſana ſecundum quid. At ſi alicui hæc non ſatisfaciunt inueniat meliora.

In ſententia habetur in Epitaphio ad Euſtochiū virginem, a medio illius incipit, Et ſi cuncta corporis mei.

527 Infr q. 154. art. 10. ad 2.

¶ Ad quartum dubiū dicitur, quod licet diuerſę ſanctitates vnius perſonæ ex diuerſis cauſis proueniant, puta, ex voto, ex ordine &c. omnes tamen cōueniunt in hoc, ꝙ pſonales ſunt. Et propterea vnius ſpeciei ſacrilegium conſtitui dicitur, q̄cunque ſanctitas perſonę violet.

¶ Ad quintum dubiū dicitur, ꝙ ſicut agere contra iuramentum, eſt ſolum facere, vel velle facere contra illud, quod iuramento firmatum eſt, & ſimiliter agere contra votum, eſt cōmittere oppoſitum, vel omittere illud, quod voto firmatum eſt, ita agere cōtra ſanctitatē aliquam, eſt incurrere voluntarie in illud, ad cuius contrariū ineſt ſanctitas illa v.g. Perſona cuiuſlibet clerici eſt ſancta quo ad hoc, quòd non poteſt ſubiici poteſtati ſæculari. & ſimiliter locus quo ad hoc, ꝙ nō poteſt ibi extrahi aliquis violēter, &

F poſſeſſiones Eccleſiæ, quo ad hoc, ꝙ non poſſunt donari &c. Si quis oppoſitum faciat, ſacrilegus eſt. Si qs aūt aliquid aliud quãuis longe peius, faciat, vt ſi clericus blaſphemet &c. nō ꝓpterea eſt ſacrilegus. Et ſi tu eris memor doctrinæ habitæ in pcedenti libro videbis, ꝙ iuris poſitiui authoritate pōt de actu, qui modo eſt ſacrilegium, fieri non ſacrilegiū, vt ſi Eccleſia ſtatueret, ꝙ nullus homicida ex propoſito ſaluaretur in Eccleſia, & econtra, pōt de non ſacrilegio facere ſacrilegium. Vt ſi Eccleſia ſtatueret, ꝙ nocturnus populator eſſet ſaluus in Eccleſia. Subſternit nanq; lex actus virtutibus vel vitiis, vt ibi dictum eſt.

17. q. 4. c. Si quis contumax.

17. q. 4. cap. Quiſquis inuentus.

¶ Ad ſextum dubium dr̄, ꝙ proculdubio ſacrilegiū commiſſum contra Euchariſtiam, eſt grauiſſimum omnium ſacrilegiorum, qm̄ eſt directe contra ipſam humanitatem Chriſti contentam in ſacramēto illo. Vnde grauius ſacrilegiū eſt iniuriari Euchariſtię, quam occidere Papā. Et hoc loquendo de grauitate peccati ex ſua ſpecie, vt etiam habes à S. Th. in 3. parte q. 80. artic. 5.

¶ Ad ſeptimum dubium dicitur, quod ꝑcutiēs Euchariſtiam non eſt excommunicatus. Et ratio eſt, qa hoc ſacrilegiū (vt in litera patet) non eſt contra ſanctitatem ꝑſonæ, ſed cōtra ſanctitatem rei. Diſtinguitē n. ſpecie in litera ſacrilegium contra ſanctitatem perſonæ, à ſacrilegio contra ſanctitatem rei. Et ſacrilegium cōtra Euchariſtiā ponitur in ſpecie ſacrilegii contra ſanctitatem rei. Et ratio huius eſt, quia corpus Chriſti nō eſt in Euchariſtia per modum corporis, vt inferius in tertia parte patet, & in 4. ſentent.

¶ Ad obiectionem ergo in oppoſitum dicitur, quòd violentia in corpus Chriſti, ad hoc quòd ſit ſacrilegium perſonale, oportet quod inferatur corpori Chriſti per modum corporis exiſtenti, quomodo non eſt in ſacramento, ſed in cœlo. Violentia enim quæ infertur ei in Euchariſtia, infertur quidem corpori Chriſti, non per modum corporis, ſed per modum rei velatæ ſub ſpeciebus ſacramentalibus. Et propterea non inducit excommunicationem latam contra perſonales iniurias ſacrarum perſonarum. Et hęc de tota quęſtione de ſacrilegio ſufficiant pro nunc.

---

tia ſacrarum rerū nō ſolū eſt differentia materialis, ſed formalis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd nihil prohibet aliqua duo eſſe ſecundum aliquid vnius ſpeciei, & ſecundum aliud diuerſarum, ſicut Sortes & Plato conueniunt in ſpecie animalis: differūt autem in ſpecie colorati, ſi vnus ſit albus, & alius niger. Et ſimiliter etiam poſſibile eſt aliqua duo G peccata differre ſpecie ſecundum materiales actus, conuenire autē in ſpecie ſecundum vnam rationē formalem ſacrilegii, puta, ſi quis ſanctimonialem violauerit verberando, vel concumbendo.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ omne peccatum quòd ſacra pſona committit, materialiter quidem, & quaſi per accidēs eſt ſacrilegium. Vnde* Hiero. dicit quòd nugæ in ore ſacerdotis ſacrilegiū ſunt, vel blaſphemia. Formaliter H autem & proprie illud ſolum peccatum ſacrę perſonæ ſacrilegium eſt, quod agitur directe contra eius ſanctitatem, puta, ſi virgo Deo dicata fornicetur: & eadem ratio eſt in aliis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum pœna ſacrilegii debeat eſſe pecuniaria.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ pœna ſacrilegii nō debeat eſſe pecuniaria. Pœna. n. pecuniaria non ſolet imponi ꝓ culpa criminali: ſed ſacrilegium eſt culpa criminalis, vnde capitali ſentētia punitur ſm leges ciuiles. ergo ſacrilegium nō debet puniri pœna pecuniaria.

¶ 2 Pręt. idem peccatū non debet duplici pœna puniri, ſm illud Nahum. 1. Non conſurget duplex tribulatio: ſed pœna ſacrilegii eſt excommunicatio, maior quidem ſi violentia inferatur in perſonā ſacram, vel ſi aliquis incēdat, vel frāgat eccleſiam, minor autē in aliis K ſacrilegiis. ergo non debet ſacrilegium puniri pœna pecuniaria.

¶ 3 Præt. Apoſ. dicit 1. ad Theſ. 2. Non fuimus aliquãdo in occaſione auaritiæ: ſed hoc videtur ad occaſionē auaritiæ pertinere ꝙ pœna pecuniaria exigatur pro violatione rei ſacrę. ergo nō videtur talis pœna eſſe cōueniēs ſacrilegii.

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur* 17. q. 4. Si quis contumax, uel ſuperbus fugitiuū ſeruū de atrio G eccleſiæ per vim extraxerit, nō gētos ſolidos cōponat. & ibidem poſtea ſubdit: Quiſqs inuētus fuerit reus ſacrilegii, triginta libras examinati argēti puriſſimi cōponat.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ in pœnis infligendis duo ſunt cōſideranda. Primo quidem, æqualitas ad hoc quod pœna ſit iuſta, vt ſ. in quo quis peccat, per hoc torqueatur, vt dicitur Sapien. 11. Et hoc modo cōueniens pœna ſacrilegi, qui ſacris iniuriam infert, eſt excommunicatio, per quam a ſacris arcetur. Secundo autem conſideratur vtilitas, nam pœnæ quaſi medicinæ q̄dam infliguntur, vt his territi homines, a peccato deſiſtāt. Sacrilegus autē qui ſacra non reueretur, nō ſufficienter videtur a peccādo arceri per hoc, ꝙ ſacra ei interdicuntur, de quibus nō curat, & ideo ſm leges humanas adhibetr̄ capitalis pœna, ſm vero Eccleſiæ ſtatuta, q̄ mortē corporalē nō infligit, adhibetur pœna pecuniaria, vt ſaltem pœnis temporalibus hoīes a ſacrilegiis reuocentr̄. I

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Eccleſia mortem corporalem nō infligit, ſed loco eius infligit excommunicationem.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ neceſſe eſt duas pœnas adhiberi, quando per vnam non ſufficiēter reuocatur aliquis a peccando; & ideo oportuit ſupra pœnam excommunicationis adhiberi aliq̄ temporalem pœnā ad coercendū hoīes, qui ſpiritualia cōtemnunt.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſi pecunia exigeretr̄ abſq; rōnabili cā, hoc videretr̄ ad occaſionē auaritiæ pertinere, ſed quando exigitur ad hoīum correctionē, habet manifeſtam vtilitatem, & ideo nō pertinet ad occaſionem auaritiæ.

¶ Super

QVAESTIO C.

De ſimonia, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſimonia.

Et circa hoc quærũtur ſex.

¶Primo, Quid ſit ſimonia.
¶Secũdo, Vtrum liceat pro ſacramentis pecuniam accipere.
¶Tertio, Vtrũ liceat accipere pecuniã ꝓ ſpiritualibus actibus.
¶Quarto, Vtrũ liceat vendere ea quæ ſunt ſpiritualibus annexa.
¶Quinto, Vtrũ ſolũ munus à manu faciat ſimoniacũ, an & munus à lingua, & ab obſequio.
¶Sexto, De pœna ſimoniaci.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſimonia ſit ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ ſimonia non ſit ſtudioſa voluntas emẽdi, vel uendẽdi aliqd ſpirituale, vel ſpirituali annexum. Simonia.n. eſt hæreſis quędam. dicitur.n.* 1.q.1. Tolerabilior eſt Macedonij, & eorum qui circa ipſum ſunt, Sancti ſpiritus impugnatorũ, impia hæreſis, quã ſimoniacorum. Illi.n. creaturam & ſeruum Dei patris & filij Spiritũ ſanctum delirando fatentur: iſti vero eundem ſpiritumſanctum efficiunt ſeruum ſuum. Omnis enim dominus quod habet, ſi vult, vendit ſiue ſeruum, ſiue aliquid aliud eorũ quæ poſſidet. Sed infidelitas non conſiſtit in voluntate, ſed magis in intellectu, ſicut & fides, vt ex ſupra* dictis patet. ergo ſimonia non debet per volũtatem diffiniri.

¶2 Præt. Studioſe peccare eſt peccare ex malitia, quod eſt peccare in Spiritumſanctum. Si ergo ſimonia eſt ſtudioſa voluntas peccãdi, ſequitur quod ſemper ſit peccatum in Spiritumſanctum.

¶3 Præt. Nihil eſt magis ſpirituale quam regnum cœlorum, ſed licet emere regnum cœlorum. dicit .n.* Gregor. in quadã Homil. Regnum cœlorum tantũ valet: quantum habes. ergo non eſt ſimonia velle emere aliquid ſpirituale.

¶4 Præt. Nomen ſimonię à Simone mago acceptum eſt, de quo legitur Act. 8. ꝙ obtulit Apoſtolis pecuniã ad ſpiritualem poteſtatẽ emendã, vt ſ. quibuſcunq; manus A imponeret, reciperẽt Spiritumſanctum, non autem legitur quòd aliquid voluerit vendere. ergo ſimonia non eſt voluntas vendendi aliquid ſpirituale.

¶5 Præt. Multæ aliæ ſunt voluntariæ cõmutationes: præter emptionem, vel vẽditionem, ſicut permutatio, trãſactio. ergo videtur ꝙ inſufficienter diffiniatur ſimonia.

¶6 Præt. Oẽ ꝙ eſt ſpirituali annexum, eſt ſpirituale. ſuperflue ergo additur, Vel ſpirituali annexum.

¶7 Præt. Papa ſm quoſdã, nõ poteſt cõmittere ſimoniam, poteſt B autem emere, vel vendere aliquid ſpirituale. ergo ſimonia nõ eſt voluntas emendi, vel vendendi aliqđ ſpirituale, vel ſpirituali annexum.

SED CONTRA eſt, quod* Greg. dicit in regiſtro. Altare, vel decimas, vel Spiritumſanctũ emere, vel vendere, ſimoniacam hæreſim eſſe nullus fidelium ignorat.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra* dictũ eſt, actus aliqs eſt malus ex genere, eo ꝙ cadit ſup materiam indebitã. Emptionis autẽ, C & venditionis eſt materia indebita res ſpiritualis, triplici ratione. Primo quidẽ, quia res ſpiritualis non poteſt aliquo terreno pretio compenſari, vt de Sapientia dicitur Prouerb. 3. Pretioſior eſt cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari. Ideo etiam Petrus in ipſa ſui radice ſimoniacam prauitatem condemnans, dixit. Pecunia tua tecũ ſit in perditionem, quoniã donũ Dei exiſtimaſti pecunia poſſidere. D Secũdo, quia id nõ poteſt eſſe debita venditionis materia, cuius vẽditor non eſt dominus, vt patet in authoritate ſupra* inducta. Prælatus autem Eccleſiæ non eſt dominus ſpiritualium rerum, ſed diſpẽſator, ſecundum illud 1. ad Corin. 4. Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorũ Dei. Tertio, qa vẽditio repugnat ſpiritualium origini, quę ex gratuita voluntate Dei proueniunt. Vnde & Dominus dicit E Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et ideo aliquis emendo, vel vendendo rem ſpiritualem, irreuerentiam exhibet Deo, & rebus diuinis, propter quod peccat peccato irreligioſitatis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut religio cõſiſtit in quadã fidei proteſtatione, quam tamẽ aliquis interdũ non habet in corde, ita & vitia oppoſita religioni habent quandam proteſtationẽ infidelitatis, licet quandoque non ſit infidelitas in mente. Secundu hoc ergo ſimonia, hæreſis dicitur ſecũ

¶*Super quæſtionis centeſima Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 100. in reſponſione ad ſm, dubium occurrit circa illa verba, Iuſtitia & omnes partes eius, & per conſequens omnia vitia oppoſita, ſũt in voluntate ſicut in ſubiecto. Videntur.n. hæc verba contra authorem ipſum, quoniam conſtat ꝙ loquitur de partibus iuſtitiæ non ſolum integralibus & ſubiectiuis, ſed potẽtialibus, alioquin nõ loqueretur ad propoſitũ, quia de ſimonia loquitur, quæ eſt vitium oppoſitum religioni, q̃ eſt vna pars potentialis iuſtitiæ. Et cũ author ponat ẽ liberalitatẽ partem potentialem iuſtitiæ, vt patet inferius q. 117. ar. 5. & ponat eam ſubiectiue in concupiſcibili, tam

528 inferius in q. 134. art.
4. diſ. 25. q. 3. ar. 1. q. 1. per to. & q. 3. co. — 4. ad primum, quã ſuperius ſ. in 1. 2. q. 60. art. 5. quomodo ergo ſtãt hæc duo ſimul, ſ. quòd omnes partes iuſtitiæ ſunt in volũtate, vt in ſubiecto. &
1 q. 1. ca. Eos qui per pecunias. — aliqua pars eius, ſ. liberalitas, eſt ĩ cõcupiſcibili vt in ſubiecto?

¶Ad hoc dubium, ꝙ etiam motum fuit in præcedenti lib. q. 60. artic. 5. dicitur, quòd in hac re eſt aliquid manifeſtum, & aliqd ambiguum. Nam clarum eſt primo, quòd omnes virtutes quæ ſunt ad alterũ, opor-
Q. 10. art. 2. — tet aliquam habitualem perfectionem in voluntate vt in ſubiecto ponere ex eo, ꝙ voluntas nec ex natura ſua, nec ex natura volẽtis inclinatur naturaliter in bonum alterius, ita vt non egeat habitu perficiẽte ipſam ad eligendũ bonum ad alterum. Sicut per oppoſitum
Homil. 5. in Euang. non multum ante medium. — ſupra didicimus, qđ quia naturaliter in ꝓprium bonum inclinamur ſecundum ſuperiorem partem appetitus, ideo voluntas in his quæ ad nos ſunt, non eget virtute. Clarum eſt ſecundo, quod quia aliquæ virtutes, vt liberalitas ſic reſpiciunt operationes ad alterum, puta, dare gratis pecunias alteri, vt oporteat paſſiones cupiditatis domare, ideo & in cõcupiſcibili oportet aliquam habitualem perfectionem ponere. Ambiguum vero eſt, in qua earum, ſ. in voluntate, an in concupiſcibili dicenda ſit eſſe ſimpliciter & abſolute ſicut in ſubiecto, huiuſmodi virtus, quod euidenter non apparet ſine diſcuſſione actuum propriorum hmõi virtutum. Et propterea vſque ad dictum locũ differatur vltima deſinitio. — Habetur 1. q. 3. c. Altare.
Quantum autem ad præſentem literam, poteſt gloſſari, quòd intelligitur de partibus iuſtitiæ, quę ſtricte, & proprie ſunt partes iuſtitiæ, — 1. 2. q. 18 artic. 2.
quas Tullius enumerauit, quæ ſcilicet habent rationem debiti ad alterum, ita quod ſine eo non ſaluatur morum honeſtas. Liberalitas autẽ, & huiuſmodi, nõ ſunt huiuſmodi, ſed parum habent de ratione debiti non ad neceſſitatem, ſed propter melius, vt ſuperius in q. 80. patet, vbi de partibus iuſtitiæ tractaſ.

¶In reſponſione ad ſeptimum, nota primo, quod Papa põt committere peccatũ ſimoniæ ſicut peccatum adulterii, & aliorum vitiorum, quamuis nullam cenſuram incurrat. & hoc eſt clarum. — Argumen. 1.

¶Nota ſecũdo, quod cum duplex ſit pecunia, quam Papa poſſet recipere ſcilicet eccleſiæ, vel prophanã a quacunque recipiat, vt pretium ſpiritualis rei, ſimoniam committit, quia neutra eſt ſua. — D. 1127.
Et de prophana patet, de eccleſiaſtica vero in litera declaratur, quia Papa non eſt dominus, ſed diſpenſator principalis pecuniæ eccleſiaſticæ; ac per hoc pecunia eccleſiæ non eſt ſua abſolute vt poſſit ad libitum de ea diſponere.

¶Nota tertio, qđ cũ poteſtas Papæ: qu

A ad res temporales Eccleſiæ, ſit poteſtas nō domini, ſed diſpē ſatoris, vt in litera dr̄, cōſequēs eſt vt plenitudo poteſtatis Papalis circa hāc Eccleſiæ tēporalia nō exeat limites poteſtatis diſpēſatiuæ. Sicut in naturalibus plenitudo potētiæ calefactiuæ, nō exit limites poteſtatis calefactiuæ, & in politicis plenitudo poteſtatis regiæ non exit limites regiæ ptātis. Ac per hoc non pōt Papa ad libitū donare res Eccleſiæ, ſed poteſt tam quam habens apicē diſpēſatiuæ poteſtatis, multo plus de eiſdē diſpēſare, q̄ qcunq; alius ꝓximus eccleſiæ alicuius prælatus. Et per hoc patet ſolutio quæſtionis mercatorū, ard. de vſuris, quas cum clericis varijs, certis tm̄ lucrati ſunt, poſſint cum domino Papa cōponere, puta ſi vſuræ aſcendunt ad quindecim millia ducatorum, dare Papæ tria, vel quatuor millia, & reſiduum ſibi retinere tuta conſcientia. Conſtat nāque ꝙ non remaneret mercator abſolutus in cōſcientia, tū, q: Papa no eſt dominus, ſed diſpenſator rerum eccleſiaſticarum, & huiuſmodi compoſitio non eſſet diſpenſatio quæ diſcretam diſpoſitionem importat, tum quia etiam ſi Papa eſſet dominus præſumitur veriſimiliter ꝙ non libere donaret, ſed redimeret vexationem ſuam accipiendo de ſuo quantum habere poſſet, Cuius manifeſtum ſignū eſt, quia conatur componendo re habere quātum plus pōt. Ex eodem quoque fundamento .ſ. ꝙ Papa non eſt dominus, ſed diſpenſator, ſequitur, ꝙ de plenitudine poteſtatis non poſſit ad libitū dare bona Eccleſiæ cui voluerit, aut conſanguineis &c. ſed tenetur fideliter diſpenſare, vt recta ratio ſuadet: iuxta illud, Hic iā quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. Et rurſus, Fidelis ſeruus, & prudens, quem cōſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi in tēpore tritici menſuram, & non ad libitum, quantum volet.

Lib. 8. cap. 5. in princ.

¶ In principio lib. tit. 6.

q. 58. art. 4.

Q. 14. art. 2.

Q. 14. art. 2. 1. q. 3. ca. Saluator, nō remote à principio.

dum exteriorē ꝓteſtationē, quia in hoc quod aliquis vendit donū Spiritusſancti, quodammodo ꝓteſtatur ſe eſſe dominū ſpiritualis doni, quod eſt hæreticū. Sciendū tn̄ quod Simon magus, ꝑter hoc; ꝙ ab Apoſtolis Spiritusſancti gratiam pecunia emere voluit, dixit, ꝙ mundus nō erat à Deo creatus B ſed à quadā ſuperna virtute, vt dicit* Iſido. in li. Etymo. Et ſic ſecūdum hoc inter alios hæreticos ſimoniaci computantur, vt patet in lib. † Aug. de hæreſibus.

Ad secundum dicendum, qđ ſicut ſupra* dictū eſt, Iuſtitia, & oēs partes eius, & per cōſequens oīa vitia oppoſita ſunt ī volūtate ſicut in ſubiecto, & ideo cōueniēter ſimonia per volūtatē diffinit. Addit aūt ſtudioſa, ad deſignādū electionem, q̄ principaliter pertinet ad virtutem, & vitiū. Nō aūt oīs q peccat electiōe, peccat peccato in Spiritūſanctum, ſed ſolū qui peccatū eligit per cōtemptū eorū, per quæ hoīes ſolēt retrahi à peccando, vt ſupra* dictum eſt.

Ad tertium dicēdū, ꝙ regnum cælorum dr̄ emi, dū qs dat ꝙ habet, ꝑꝑ Deū, large ſumpto noīe emptionis ſm̄ ꝙ accipit ꝓ merito, ꝙ tamen nō pertingit ad perfectā rōnem emptionis, tū qa nō ſunt cōdignæ paſsiones huius tēporis, nec aliqua noſtra dona, D vel opera, ad futurā gloriā q̄ reuelabit in nobis, vt dr̄ Ro. 8. tum qa meritum non conſiſtit principaliter in exteriori dono, vel actu, vel paſsione, ſed interiori affectu.

Ad quartum dicendum, quod Simō magus ad hoc emere voluit poteſtatem ſpūalem, vt eā poſtea venderet. Dr̄. n.* 1. q. 3. qđ Simō magus donum Spiritusſancti emere voluit, vt ex venditione ſignorū q̄ per eum fierent, multiplicatā pecuniā lucraret. Et ſic illi qui ſpiritualia vendūt, cōformā E tur Simoni mago in intētione, in actu vero illi qui emere volunt. Si autem qui vendūnt in actu, imitantur Giezi diſcipulum Heliſæi, de quo legitur 4. Reg. 5. quod accepit pecuniam à leproſo mundato, vnde venditores ſpiritualium poſſunt dici non ſolum Simoniaci, ſed etiam Giezitæ.

Ad quintum dicendum, ꝙ noīe emptionis & venditionis in B telligit oīs contractus non gratuitus. Vnde nec permutatio ꝓbēdarum, vel eccleſiaſticorū beneficiorum fieri poteſt authoritate partium abſq; periculo ſimoniæ, ſicut nec tranſactio, vt iura determināt. Poteſt tamen prælatus ex officio ſuo permutationes huiuſmodi facere pro cauſa vtili, vel neceſſaria.

Ad sextum dicendum, ꝙ ſicut aīa viuit ſm̄ ſeipſam, corpus aūt viuit ex vnione animæ, ita etiā quædam ſunt ſpiritualia ſm̄ ſeipſa, ſicut ſacramenta, & alia huiuſ C modi, quædam aūt dicuntur ſpiritualia ex hoc, ꝙ talibus adhærent. Vn̄* 1. q. 4. dr̄ c. Si quis obiecerit, qđ ſpiritualia ſine corporalibus rebus non proficiunt: ſicut nec aīa ſine corpore corporaliter uiuit.

Ad septimum dicendū, ꝙ Papa pōt incurrere vitiū ſimoniæ, ſicut & quilibet alius homo. Peccatum. n. tāto in aliqua perſona eſt grauius quāto maiorem obtinet locū. Quāuis. n. res eccleſiæ ſint eius vt principalis diſpenſato D ris, non tamē ſunt eius vt domini, & poſſeſſoris. Et ideo ſi reciperet ꝓ aliqua re ſpirituali pecuniā de redditibus eccleſiæ alicuius, non careret vitio ſimoniæ. Et ſimiliter etiam poſſet ſimoniam committere, recipiendo pecuniam ab aliquo laico non de bonis eccleſiæ.

Articulus II.

Vtrum ſemper ſit illicitum pro ſacramentis pecuniam dare.

B Ad secundum ſic ꝓcedi tur. Vr̄ ꝙ non ſemper ſit illi

¶ *Super quæſtionis centeſimę Articu. ſecundum.*

In ar. 2. in reſpōſione ad primū, dubium occurit, An in caſu literæ, quo adultus in articulo mortis cōſtitutꝰ nullū hēt, qui velit eū baptizare ſine pecunia, locum habeat redēptio ꝓpriæ vexationis. Et eſt rō dubij, q: ſi ibi locū habet, ſequit ꝙ licite pōt dare pecuniā auaro ſacerdoti vt eum baptizet, non emēdo baptiſmū, ſed redimēdo ſuā vexationē. Et cōſequēter A nō debet mori abſq; baptiſmo fluminis, cuius oppoſitū in litera dr̄. Si vero ibi nō habet locū, mirū valde eſt, quare Abrahæ, non in tāta neceſſitate licuit redimere vexationē ſuā ſoluēdo locū ſepulchri & Iacob. licuit hoc eodem modo ſoluere ꝓ primogenitura, vt in ar. 4. ad tertium huius qōnis author dicit. ¶ Ad hoc dicit Petrus de Palude in 4. diſt. 5. ar. 3. ꝙ hic non hēt locū redēptio vexationis. Et rō ſua eſt dña īter vexatores. Nā qdā ſunt q facto poſſunt obeſſe, & de iure non poſſunt ꝓdeſſe. Et ab iſtis licitū eſt redimere ſuā vexationem, vt patet, cū qs electus in epiſcopū redimit ſuā vexationē à perturbatoribus de facto q nihil poſſunt iuris conferre. Quidā vero ſūt q & facto obeſſe, & iure prodeſſe pōt, & ab iſtis nō licet redimere vt patet in exēplo dato reſpectu cōfirmatoris. Nā ſi confirmator vexaret electum nolē do eum cōfirmare, nō liceret ei pecuniā dare. Et rō diuerſitatis eſt, quia iſtis dādo, pararet ſibi viā acquirēdi epiſcopatū, q a confirmatore datur. Et ſimile eſt in propoſito, quia baptizator confert characterē baptizando. Alij aūt diſtinguendo dicunt, ꝙ caſus pōt dupliciter cōtingere. Primo, ī adulto pro ſeipſo baptizādo, & ſic concordāt dicentes, ꝙ potius debet mori, quam ſoluere auaro ſacerdoti. Secundo, in adulto pro infante moriente addendo caſui, quòd ipſe adultus ſit oīno impotens ad baptizādū, puta, carēs membris, & ſic dicunt quod licitū eſt dare pecuniam ſacerdoti, vt baptizet infantem, non emendo ſacramentum, ſed redimendo vexationē pueri. Et rō diuerſitatis aſſignatur, qa adultus poteſt ſaluari p baptiſmum flaminis, infans autē eſt in extrema neceſſitate nullū aliud habēs remedium. Huius opinionis eſt Panor. in c. Cū in eccleſiæ, extra, de ſimonia, & qdā recitati à Ricardo in 25. diſt. 4. ar. 3. q. 1. ad 8. Ipſe tn̄ Ricardus declinat ad oppoſitū. ¶ Inter opiniōes aūt has, rōni magis cōſona vr̄, dicēs redēptionē vexationis hr̄e hic locū reſpectu infantis in articulo mortis, & nō reſpectu adulti. Et rō me mouēs eſt, q: baptizandus in hoc caſu patitur iniuſtum à potente, & nolente baptizare, quia tenetur iſte de neceſſitate præcepti diuini in hoc ar. baptizare occurrentem baptizandum in art. mortis ſine alio baptizatore, ſicut teneret paſcere fame morietem, ſi occurreret. Cōſtat nāq; vniuerſaliter verū eſſe, ꝙ vnuſquiſq; pōt licite a ſe abijcere iniuſtum qđ patitur dato ꝓtio aliquo, cū hoc nihil alind

1. q. 4. cap. Si quis obiecerit.

529

4. diſt. 25. q. 3. art. 2. q. 1.

Digitiz ogle

aliud ſit q̃ vti iniquitate parati, immo facientis iniquitatem, ad proprium bonum neceſſarium, & hoc eſt redimere vexatiõe ſuã. Vnde quia inter infantẽ & adultũ in ꝓpoſito hæc eſt dr̃ia, ꝙ infans patitur iniuſtum ſi non baptizatur, perdit n. aditũ æternę vitæ ſibi debitum ab iſto per actũ baptiſmi: adultus aũt non perdit illum quia patet ei aditus per baptiſmũ flaminis: quãuis ille auarus nolẽs baptizare inferat, quãtum in ſe eſt, vtriq; iniuſtum, quia tenetur, & infantẽ, & adultũ baptizare, iõ habens curã infantis ſi non põt baptizare, puta, quia mutus licite pecuniam dat auaro non vt baptizet, ſed vt auferat obicẽ prohibentẽ ipſum baptizare .i. auaritiã illam ut impeditiuam baptiſmi. Nec hoc eſt contra authorem in litera, quia hunc caſũ non ponit in litera. Et per hoc etiã patet ſolutio rationis Petri, ſi contra hoc affeꝗatur, quia non dat vexatori pecunia vt ius conferat, ſed vt iniquum impedimẽtum auferat, & conſequenter libere ius cõferat, nõ impeditus. Nec eſt ſimile de confirmatore electionis, quia non eſt ibi neceſſitas, vt hic, nec cõſtat de ſanctitate, & intentione dantis pecuniam, vt hic conſtat, quoniam nihil temporale quęritur.

* 3. parte q. 66. ar. 6.

Li. 22. cõtra Fauſtum c. 47. circa principio tomo 6.

citum pro ſacramentis pecuniam dare. Baptiſmus. n. eſt ianua ſacramentorum, vt in* 3. parte dicetur: ſed licet, vt videtur, in aliquo caſu dare pecuniam pro baptiſmo, puta. quando ſacerdos puerum morientem ſine pretio baptizare nõ vellet. ergo non ſemper eſt illicitũ emere, vel vendere ſacramenta.

¶ 2 Præterea. Maximum ſacramẽtorum eſt Euchariſtia, quę in miſſa conſecratur, ſed pro miſſis cantandis aliqui ſacerdotes prębendã vel pecuniam accipiunt. ergo licet multo magis alia ſacramenta emere, vel vendere.

¶ 3 Præterea. Sacramentum pænitentiæ eſt ſacramentum neceſſitatis, quod præcipue in abſoluentes conſiſtit, ſed quidam abſoluentes ab excommunicatione, pecuniam exigunt. ergo non ſemper eſt illicitum ſacramentum emere, vel vendere.

¶ 4 Prætereà. Conſuetudo facit vt non ſit peccatũ id qđ alias peccatum eſſet, ſicut* Aug. dicit, ꝙ habere plures uxores quando mos erat, crimẽ nõ erat, ſed apud quoſdam eſt cõſuetudo, ꝙ in cõſecrationibus epiſcoporum, bñdictionibus abbatum, & ordinibus clericorum pro chriſmate, vel oleo ſancto, & aliis hmõi, aliquid detur. ergo vr̃ quod hoc non ſit illicitum.

¶ 5 Præt. Contingit qñque ꝙ aliquis malitioſe impedit aliquẽ vel ab epiſcopatu obtinẽdo, vel ab aliqua alia dignitate: ſed licet vnicuique redimere ſuam vexationem. ergo licitũ videtur in tali caſu pecuniã dare pro epiſcopatu, vel aliqua alia eccleſiaſtica dignitate.

¶ 6 Pręterea. Matrimonium eſt quoddam ſacramẽtum, ſed qñque datur pecunia pro matrimonio. ergo licitum eſt ſacramẽtũ vendere.

Sed contra eſt, quod dicitur* 2. quæſti. 1. Qui pro pecunia quenquam conſecrauerit, alienus ſit a ſacerdotio.

1. q. 1. capit. Qui pro pecunia.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſacramenta nouæ legis ſunt cauſa ſpiritualis gratiæ, quę pretio maxime ſpũalia, inquantum ſunt ęſtimari nõ poteſt, & eius rõni repugnat, ꝙ non gratuite detur. B Diſpenſantur autem ſacramenta per eccleſiæ miniſtros, quos oportet a populo ſuſtẽtari ſcḋm illud Apo. 1. ad Corin. 9. Neſcitis, quoniã qui in ſacrario operãtur, quę de ſacrario ſunt edunt, & qui altari deſeruiunt, cum altari participãt? Sic ergo dicẽdum eſt, quod accipere pecuniam pro ſpirituali ſacramẽtorum gratia, eſt crimen ſimoniæ quod nulla conſuetudine põt excuſari, quia conſuetudo non ꝑiudicat iuri naturali, vel diuino. Per pecuniam autem intelligitur om C ne illud, cuius pretium poteſt pecunia æſtimari, vt Philoſ. dicit in 3. Ethic. Accipere autẽ aliqua ad ſuſtentationem eorum qui ſacramenta Chriſti miniſtrãt ſcḋm ordinationem eccleſiæ, & conſuetudinis approbatam non eſt ſimonia, neq; pctm̃. Non. n. ſumitur tamq̃ pretium mercedis, ſed tamquam ſtipẽdium neceſſitatis. Vnde ſup illud 1. ad Timoth. 5. Qui bene ꝑſunt presbyteri &c. dicit* gl. Aug. Accipiant ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpẽ D ſationis a Domino.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ in caſu neceſſitatis, qlibet põt baptizare. Et qa nullo modo eſt peccandum, pro eodẽ eſt habẽdũ, ſi ſacerdos abſque pretio baptizare ñ velit, ac ſi non eſſet qui baptizaret. Vnde ille qui gerit curã pueri, in tali caſu licite põt eum baptizare: vel a quocumq; alio facere baptizari. Poſſet tñ licite aquam a ſacerdote emere, quæ eſt purũ elementũ corporale. Si aũt eſſet adultus

Eſt Aug. Li. de Paſtor c. 2. circa finẽ. tom. 6.

¶ Super quęſtionis centeſimę Articulum ſecundum, tertium, & quartum.

IN ar. 2. 3. & 4. ſimul dubium occurrit, An ſtipẽdiũ ſuſtẽtationis ſub pacto ponere liceat ſacerdotibus, ꝓdicatoribus, diuiniq; cultus miniſtris. Et eſt rõ dubii, qm̃ parte negatiuam oĩa iure clamãt, pacta ab hmõi exterminantia, & puniẽtia ſi fiant. Et in litera expreſſe dr̃ in ar. 3. in reſponſione ad primũ. Si hmõi pacto interueniẽte ſiãt aut ẽt cũ intentione emptionis, vel venditionis, ſimonia eſſet. Pro parte aũt affirmatiua pugnat cõſuetudo ab Eccleſia approbata, vt videlicet ſacerdotes ſecuituri per annum alicui capellæ, pacto conueniunt de annua q̃titate pecuniæ. Non deſunt quoq; prædicatores, qui quantum eis pro quadrageſima ſoluendum eſt, intelligere cũ pacto uolunt ꝓ ſuſtentatione ſua. Ratio deinde ſuffragat, qm̃ velle ſtipendium ſuſtentationis non eſt uelle tp̄ale pro ſpirituali: ergo ex pacto velle tale ſtipendium, non eſt vẽdere ſpiritualia, non ergo eſt illicitum. Prima conſequentia patet: quia pactum nõ mutat materiam actuum. Eadem nãque eſt materia donationis & venditionis, ſi vas argenteũ dono dat, vel vẽditur. Et propterea, ſi abſolute velles ſtipendiũ ſuſtenta A tionis, non eſt velle temporale pro ſpirituali ergo: velle idẽ ex pacto, non eſt velle temporale pro ſpirituali quod eſt vendere. Secunda vero conſequentia patet, quia nõ alia rõne hoc eſſet illicitum, niſi quia eſſet ſimonia, videlicet, velle tẽporale pro ſpirituali. Sublata ergo hac mali ratione, reſtat ꝙ nõ ſit illicitum.

¶ Dubium ſecũdo occurrit, an in hmõi ſpiritualibus liceat vendere laborem perſonalem, & locare operas ſuas ſub pretii pacto. Et eſt ratio dubii, quia pars affirmatiua fouetur ex hoc ꝙ labor corporeus, & ſimiliter opera corporea non ſunt de genere ſpiritualium, ſed temporalium, vendere autem, aut locare temporalia, nullum peccatum eſt.

¶ Et confirmatur, quia ſi hoc eſt illicitum ex ſuo genere, non erit licitum in aliquo ſpirituali, & illicitum in aliquo alio ſpirituali, ſed in toto genere ſpiritualium hoc erit licitum, aut illicitũ, ſed experientia teſte conſtat in multis ſpiritualibus eſſe hoc licitum. Nam ſacerdos licite locat operas in celebrando ter in hebdomada, & huiuſmodi. Et laborẽ quẽ ſuſtinere debet eundo in uillam ad celebrandum, licite ſub pretio ponit. Doctor quoq; theologiæ vendit operas ſuas & laborem, ſicut & aduocatus iuſtum patrocinium. In aliis igit ſpiritualibus, cum nõ ſunt illis ſpiritualiora, licitum erit.

¶ Partem verò negatiuam probant duo. Primum, quia cũ omnia eccleſiaſtica, quæ ſpiritualia dicuntur, vt ſacramẽtorum adminiſtratio, ſacrificiũ miſſæ, prædicatio, diuinuſque cultus conſtent ex duobus, videlicet ex ſpirituali, & E temporali, nam ſpirituale in eis eſt gratia, veritas & cætera: temporale vero eſt actio humana, ſi licitum eſt vendere, aut locare hæc ratione actionis humanæ omnia eccleſiaſtica venalia licite eſſent, abſolute loquendo, Ita quòd ſicut licitum eſt vendere calicem ratione materię, ita proportionaliter licitum erit vendere omnia huiuſmodi ſpiritualia rõne actionis humanæ.

¶ Et confirmatur ex diffinitione ſimonię, in qua ponitur vẽdere annexa ſpiritualibus. Conſtat autem quòd magis annexa ſunt ſpiritualibus ſimultanea, quàm illa, ad quę ſpiritualia ſe habẽt antecedẽter, ſed actio humana in illis ẽ ſimul cũ ſpũalibus. ergo eſt magis inuendibilis, quam bñficium eccleſiaſticum, ad quod ſpirituale ſe habet antecedenter, & dicitur omnino inuẽdibile. Secũdum eſt, quia niſi fiat dr̃ia inter ſtipendium ſuſtentationis, & vẽditionẽ laboris, ſeu locationem

qui baptiſmum deſideraret, & im mineret mortis piculũ, nec ſacerdos cum vellet ſine pretio baptizare, deberet, ſi poſſet, per aliũ baptizari. Quod ſi nõ poſſet ad aliũ habere recursũ, nullo mõ deberet pretiũ pro baptiſmo dare, ſed potius abſq; baptiſmo decedere, ſuppleret. n. ei ex baptiſmo flaminis, G quod ei ex ſacramento deeſſet.

Ad secvndvm dicẽdũ, ꝙ ſacerdos non accipit pecuniã quaſi pretiũ cõſecrationis Euchariſtiæ aut Miſſæ decantatæ: hoc. n. eſſet ſimoniacũ: ſed quaſi ſtipendiũ ſuę ſuſtentationis, vt* dictum eſt.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ pecunia nõ exigit̃ ab eo, q abſoluit̃ quaſi pretium abſolutionis: hoc enim eſſet ſimoniacum, ſed quaſi pœna culpæ præcedentis, pro qua fuit excommunicatus.

H Ad qvartvm dicendum, ꝙ ſicut* dictũ eſt, cõſuetudo nõ piudicat iuri naturali, vel diuino quo ſimonia ꝓhibet̃. Et iõ ſi aliqua ex cõſuetudine exigant̃ quaſi pretiũ rei ſpiritualis cũ intẽtione emẽdi, vel vẽdedi, eſt manifeſte ſimonia, & præcipue ſi ab inuito exigatur. Si vero exigant̃ quaſi quædã ſtipẽdia p cõſuetudinẽ approbata, nõ eſt ſimonia, ſi tñ deſit intẽtio emẽdi, vel vendedi, ſed intentio refe rat̃ ad ſolam cõſuetudinis obſeruantiã, & præcipue qñ aliquis voluntarie ſoluit. In his tñ omnibus ſolicite cauẽdum eſt quod habet ſpeciem ſimoniæ, vel cupiditatis. ſm illud Apoſt. 1. ad Theſ. vlt. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

Ad qvintvm dicẽdũ, ꝙ antequã alicui acquirat̃ ius in epiſcopatu vel quacũq; dignitate, vel ꝑbẽda, p electionẽ, vel ꝓuiſionẽ, ſeu colationẽ, ſimoniacũ eſſet aduerſantiũ obſtacula pecunia redimere. ſic. n. p pecuniã pararet ſibi viã ad rẽ ſpiritualẽ obtinẽdã: ſed poſtquã ius alicui acquiſitũ eſt, licet per pecuniã iniuſta impedimenta remouere.

Ad sextvm dicẽdũ, ꝙ qdã dicũt ꝙ ꝓ matrimonio licet pecuniã dare, qa in eo ñ cõfert̃ gr̃a, ſed hoc nõ ẽ vbiquequaq; verũ, vt i* 3. parte huius operis dicet̃. Et iõ aliter dicẽdũ eſt, ꝙ matrimoniũ nõ ſolũ eſt Eccleſię ſacramẽtũ, ſed ẽt naturę officiũ. Et iõ dare pecuniã ꝓ matrimonio, inq̃tũ eſt naturæ officiũ, licitũ eſt, inq̃tũ vero ẽ Eccleſiæ ſacramẽtũ, eſt illicitũ: ẽt iõ ſm iura prohibetur, ne pro benedictiõe nuptiarũ aliqd exigatur.

Articvlvs III.

Vtrũ liceat dare et accipere pecuniã, pro ſpiritualibus actibus.

Ad tertivm ſic procedit̃. Vr̃ ꝙ licitũ ſit dare, & accipere pecuniã pro ſpiritualibus actibus. Vſus. n. prophetiæ eſt ſpiritualis act*. ſed ꝓ vſu ꝓphetię olim aliqd dabat̃, vt patet 1. Reg. 9. & 3. Reg. 15. ergo videtur quod liceat dare, & accipere pecuniam pro actu ſpirituali.

F operarum, ſicut aduocato, & doctori, q̃tũcũq; diuiti, licet vendere ſuum docere, & patrocinari, ita ſacerdotibus, prædicatoribuſq; diuitibus licitũ erit locare ſuas operas, vendere ſuos labores, ac p hoc non ſuſtẽtationis gr̃a, ſed mercedis titulo a populo temporalia ſuſcipere, & confiter omnia iura ruent.

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, ꝙ inter ſtipendium ſuſtentationis, & ſtipendium locatarum operarum hęc eſt differẽtia, ꝙ ſtipẽdiũ locatarum operarum hẽt rõnem mercedis, iuxta illud Matt. 23. Voca operarios, & redde illis mercedem. Stipẽdium autem ſuſtentationis non habet rõnẽ mercedis, ſed ſubuentionis neceſſarię, vel commodę miniſtris. Et ex hoc ſequitur, quòd qui dat aliquid temporale, puta, pecuniam miniſtris Eccleſiæ pro ſuſtentatione eorum, non dat pecuniã pro pretio operarum, aut laboris eorum, ſed ſolum dat vt ſe ſuſtentent in victu, & veſtitu &c. vt ſic habentes alimentum, & quib. tegantur, vacent eccleſiaſticis officiis gratis. Qui vero dat aliquid temporale eiſdem pro locatis operis, mercedem debitam reddit quaſi pretium laboris, & operarum eorundẽ, vt ipſum locationis nomẽ oſtendit. Ex hoc aũt ꝙ ſtipendium ſuſtentationis concurrit, vt neceſſarium, ſine quo non poteſt miniſter, ſalua ſui ſtatus honeſtate diuina exercere officia, ſequit̃ ꝙ põt ſub pacto poni ſtipendium ſuſtentationis, non minus, q̃ reliquorum opportunorũ ad diuina ſeruitia prouiſio. ſ. puta, calicis, ſacrarũ veſtiũ, & hmõi. Ita ꝙ ſicut ſacerdos celebraturus ad inſtãtiã alicui*, poteſt ſub pacto ponere, ꝙ vocans eum prouideat de calice, altari, veſtibus ſacris, & huiuſmodi, ſine quibus non poteſt celebrare: ita poteſt ſub pacto ponere ſuſtentationem ſuam, ſine qua nõ poteſt in ſacerdotij miniſterio deſeruire, & in hoc nulla ſimonia interuenit. Aduertenda tamẽ ſunt hic duo. Primo, ꝙ ſuſtentationis nomine non tantum venit cibus & potus, ſed quicquid eſt neceſſarium ad victum & veſtitum ſui, & eorum, quorum ſibi cura incumbit. Non. n debet mẽdicare ſacerdos pro ſuſtentatione ſuorum, aut parentum antiquorum, aut paruulorum nepotum ſuæ curę ſm naturæ iura relictorum, & hmõi. Secundo, quod ſuſtentationis ſtipẽdiũ dupliciter põt obuenire, primo, gratuitæ, vel ex authoritate ſuperioris, & ſic nõ exigit neceſſitatẽ in eo, cuius ſuſtentatione dat̃, vt patet ex eo ꝙ epiſcopo ditiſſimo viſitanti debet̃ ſm iura ꝓcuratio. Alio mõ, ex pacto, & ſic non niſi pauperi indigẽti ſuſtẽtationis ſtipẽdio licite ꝯuenire põt: qm̃ ſacerdos habẽs vnde ſm ſuũ ſtatũ honeſte viuat, ſi ex pacto vult ſtipẽdiũ ſuſtẽtationis, cõuincit̃ ꝙ mẽdax eſt, cõueniẽdo de ſtipẽdio vt neceſſario, ſine quo nõ põt cõmode in ſacerdotio ſeruire, qm̃ ſine illo ſtipẽdio põt hoc cõmode facere. Vñ cõuincit̃, ꝙ conuenit nõ de ſtipẽdio ſuſtẽtationis, ſed de ſtipẽdio operarum ſuarum, quod an liceat, in ſequenti tractabitur dubio. In hoc ſiquidem primo dubio de ſolo ſtipendio ſuſtentationis eſt ſermo.

In corp. art.

In corp. art. & 1. 2. q. 97. art. 3.

¶ Ad obiecta aũt ī oppoſitũ dr̃, ꝙ miniſteria eccleſiaſtica poni ſub pacto, dupl'r põt intelligi. Primo ſimpl'r & abſolute, vt videlicet dicat̃. Ego volo tãtã pecuniã ꝓ miniſterio vel ſi dẽo miniſtrare. Et hęc pacta ſunt ꝓhibita & dicunt̃ ſimoniaca in iure, & in lr̃a. Alio, mõ ſm, qd ſeu cũ limitatione v. g. Si dẽo miniſtrare in ſpũalibus ego volo ꝓ ſtipẽdio ſuſtẽtationis meæ tm̃: qa aliter non poſſum miniſterio commode incũbere. Et ſic limitata pacta ab indigẽtib. miniſtris facta, nõ ſunt ſimoniaca apud Deũ, q correctũ videt. Nec ſũt ſimoniaca apud eccleſiã, cui cõſtat, vel cõſtare põt & de idigẽtia miniſtri, & de expreſſa limitatione in pacto appoſita, videlicet ꝓ ſuſtẽtatione neceſſaria. Hæc de prĩo.

Non compleuit morte præuentus.

¶ Ad ſm dubiũ dr̃, ꝙ in eccleſiaſticis miniſterijs licitũ eſt, locare operas ſuas ex pacto, tũ qa hoc hẽt eccleſiæ conſuetudo, vt patet in ſacerdotib*, q cõducunt̃ et ſunt capellani annuales, vel mẽſtrui: pactũ nãq; interuenit, ꝙ tm̃ debeatur eis ſingulis mẽſibus: tũ qa eadẽ rõ eſt de pacto expreſſo, & pacto implicito. Sed pactũ iplicitũ inuenitur in iure ap̃pbatũ, vt patet extra de ꝑbẽdis. c. Significatũ. ergo licitũ ẽ ẽt explicite paciſci de ꝑtio operarũ, tũ qa locationẽ operarũ in hmõi, iura, doctoreſq; approbãt. Cõſtat aũt ꝙ locatio pacto & cõuentione firmari põt: tũ, qa Apoſt. de hac materia loquẽs 1. ad Cori. 9. dicit. Quis vnq̃ ſuis ſtipendijs militat? Si enim non tenetur quis militare in eccleſiaſtica militia ſuis ſtipendiis, poteſt de ſui operis ſtipendio paciſci, ſicut miles armatę militię, iuxta rationem Apoſtoli & confirmatur: quia Dominus Luc. 10. de Diſcipulorum opere loquens, ſubdit. Dignus eſt operarius mercede ſua. Quid clarius? ergo licite poteſt cõuentio fieri de mercede operis laboriſq; humani in eccleſiaſticis officijs. Firmaturq; opinio hæc rõne iam allata, videlicet qa res tp̃alis põt ſub pacto poni. Et licet ita ſit ſm veritatem ex parte rei, quia tñ ſm exteriora ſpẽm habet mali, quoniam ſic via ſimoniæ fraudibus aperitur: ideo ab eccleſia pacta in huiuſmodi inhibita ſunt.

530 q. 4. di. 25. q. 3. art. 2. q. 2. Et quolib. 8. art. 11.

K Sed hæc opinio non vr̃ rõnabilis: quoniam eccleſia ideo prohibet pacta, quia illicita ſunt pacta, & non econtra, vt patet ex hoc, ꝙ doctores in hoc videntur varii, qui tñ conueniunt in eccleſiaſtico iure. Vr̃ ergo aliter dicendum, interponendo vnam propoſitionem pro regula. ſ. ꝙ ſpirituale non põt eſſe rõ pretii, ſeu æſtimationis. Manifeſtatur ſiquidem iſtius regulæ veritas reductiue: qm̃ & calix cõſecratus nõ põt plus vendi rõne conſecrationis: & villa habens iuſpatronatus, non poteſt plus vẽdi rõne iuriſpatronatus, & quæ ſunt mere ſpũalia, omnino inuẽdibilia ſunt, vt patet. Poſt hanc regulam diſtinguendũ eſt, ꝙ quædã ſunt miſta ex ſpirituali & tp̃ali, in quibus principale q̃ſitum eſt id, quod eſt tp̃ale: quædam vero in quibus principale quæſitum eſt id, quod eſt ſpirituale. Et iuxta hanc diſtinctionem dicitur, quòd illa in quibus, principale quęſitum eſt tp̃ale, poſſunt ſub pacto poni: illa autem in qui

bus

ized by (

bus principale quæſitum eſt ſpũale, nõ poſſunt ſub pacto po ni. Et vtriuſque concluſionis ratio eſt vna, quia acceſſorium ſequitur principale, ita quòd non æſtimatur vtrobique illud acceſſorium, ſed concurrit concomitanter ad principale.

¶ Ex his autem duabus concluſionibus redděda eſt ratio omnium obiectorum, & accidentium hinc, & inde. Ex his.n. patet primo, quare ſi intuetes pro capellis Papæ, dominorum, & eccleſiarum, ſicut & organiſtæ licite expacto locãt operas ſuas: qm principale in eis quæſitum eſt opera humana, non ſpirituale quid: quamuis operæ humanæ ad ſpiritualia conducatur. Quæritur.n. in eis vox, artis opus, & huiuſmodi, quæ ſenſibilia ac tẽporalia ſunt.

¶ Patet ſecundo, quare aduocati, atq; doctores cuiuſcunque facultatis licite vendũt operas ſuas: quia principale in eis quæſitum eſt humanũ auxiliũ vel ad iuſtitiam vel ad ſcientiam. Iuſtũ ſiquidem patrocinium opem fert temporalem, æſtimabilẽ pecunia, & doctor opem temporalem humanam fert diſcipulo declarando, applicando &c.

¶ Patet tertio, quare pro celebratione, pro oratione, pro ſacramentorum adminiſtratione, pro officio diuino, ſeu mortuorum, pro prædicatione, pro oleo ſancto, pro chriſmate, pro benedictione nubentium, non eſt licitũ paciſci, quia ſ. principale in illis quæſitũ, eſt ſpirituale. Et quicquid tẽporale in illis interuenit, non æſtimat niſi ratione ſpiritualis. Verum quia in his, quæ ſunt per accidens, cõtingit & ſapientes falli, vt dicit Ariſt. ideo aduertẽdũ eſt, quod aliud eſt loqui de celebratione miſſæ abſolute, & aliud eſt loq de obligatione ad celebrãdũ miſſã in tali loco, totiẽs in hebdomada, tali hora, & hmõi. Iſtæ naq; cõditiones p accidẽs iũguntur, & ſunt tpales, & ppea poſſunt ſub pacto poni. Ita q licet ſacerdos nõ poſſit locare actionẽ ſuã, q celebrãdo pdicãdo, miniſtrãdo ſacramenta &c. exercet, qm, vt dictũ eſt rõ ſpũalis, qđ principaliter q̃rit, æſtimat & appretiatur, põt tñ locare, ſeu vendere obligationem ſuam ad pſonam ſuam continendam, vel pſentandã in tali loco totiens in hebdomada, tali tpe. &c. qm hæc temporalia ſunt, & impedimẽta ppriæ libertatis notabiliter, & p accidens ſunt coniũcta actui celebrationis, & hmõi. Non ſic aũt eſt in eo qui nõ ſe locat, ſed ſponte qñ occurrit celebrat: qm nihil notabile tpale interuenit per accidens in ſic ſponte celebrante, & ppea de ſpũali pactum faceret, ſi conueniret de pretio. Quia igitur in iſtis menſtruis vel annuis obligationibus ad celebrandum, & hmõi, interueniunt hæc tpalia accidentia, ideo dicuntur licite locare operas ſuas, quod non admittitur de non obligatis ad hæc accidentia. Vnde ad obie-

E

A ctiones in oppoſitum dĩ ſingillatim. Et ad primam dĩ, q licet tam labor, q opera humana in ſacramẽtorũ adminiſtratiõe ſit aliquid tpale, q̃a tñ nõ æſtimatur niſi eorum eſt id quod eſt ſpirituale, non licet illa vendere, vt patet de oleo ſancto, & chriſmate. Quodlibet.n. eorum eſt aliquid tpale: quia tñ non æſtimatur niſi ratione ſpiritualis, ideo non licet vendere.

¶ Ad ſecundam dĩ, q ratio diuerſitatis eſt manifeſta, quia ſ. in quibuſdam principale æſtimatum eſt temporale, in quibuſdam eſt ſpirituale. Et de ſacerdote locante, ſe iã dictum eſt. De labore vero quem quis ſuſtinet ad iterandum ad locum celebrationis, vel prædicationis, nõ eſt ad propoſitum. quoniam eſt per accidens, & poteſt ſub pacto poni, ſicut expenſæ, quæ in itinere fiũt. Labor autem qui in ipſa celebratione, & prædicatione interuenit, pars eſt celebrationis & prædicationis per ſe, quoniam ſpiritualia per tales actus humanos diſpenſat Deus. Doctor quoque theologiæ in hoc differt a prædicatore, quòd doctor q̃ritur propter temporale auxilium in theologia, ſicut in cæteris ſcientiis, prædicator autem ſolum propter ſpiritualem opem, quaſi prædicator ſit inſtrumentum Spiritus ſancti ad purgandũ, illuminandum, perficiendumque homines ſecundum adoptionis gratiam. Vnde nullus poteſt prædicare niſi miſſus, iuxta illud ad Roman. 10. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Et ideo non poteſt prædicator paciſci de opera & labore ſuo in prædicando. Quamuis ad hoc etiam ſit alia ratio ex eadem authoritate, quia ſcilicet quilibet prædicans, prædicat ex officio delegationis: & propterea debet eſſe contentus ſtipendiis taxatis a delegante, ſcilicet ſtipendio ſuſtentationis, & non poteſt iterum locare ſe populo, qui ſemel locauit ſe delegati. Non ſpectat tamen ad ſimoniæ vitium, quod prædicator aliquis libentius in loco, vbi maiorem ſcit taxatam eleemoſynã, q̃ alibi prædicet, ſed ſpectat ad charitatis defectum, quo quis magis temporalium, quã ſpiritualium profectui intendit. De aduocato quoque iam dictũ eſt, quòd temporale auxilium intelligitur vendere, & ideo cũ ferunt magnum auxilium ex magno conſilio ad magnam cauſam, volunt ſibi multum ſolui, & merito, quia tantum valet tam rarum auxilium, tot vigiliis, laboribus, expenſiſque comparatum. Et per hęc patet reſponſio ad motiua alterius opinionis, niſi ad authoritates Apoſtoli, & Domini. Ad quarum primam dĩ, quod tam Apoſtolus, quàm Dominus de ſtipendio ſuſtentationis loqu ĩ, vt patet ex concluſione Apoſtoli, videlicet qđ licet viuere de Euangelio. Et hoc Dñm ordinaſſe ipſe ibi Apoſtolis teſtatur, declarãs quomodo verba illa

¶ 2 Præt. Oratio, pdicatio, laus diuina, ſunt actus maxime ſpũales ſed ad impetrãdũ orationũ ſuffragia, pecunia dat ſanctis viris, ſm illud Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Pręedicatoribus ẽt ſpiritualia ſeminãtibus tẽporalia debent, ſm Apoſto. 1. ad Corin. 9. Celebrantibus ẽt diuinas laudes in eccleſiaſtico officio, & proceſſiones facientibus aliquid datur, qñq; annui redditus adhoc aſſignant. ergo licitũ eſt pro ſpiritualibus actibus accipere aliquid

B

¶ 3 Præterea. Scientia non eſt minus ſpiritualis, q̃ ptãs: ſed pro uſu ſciæ licet pecuniã accipere, ſicut aduocato licet vẽdere iuſtũ patrociniũ, & medico conſiliũ ſanitatis, & magiſtro officiũ doctrinæ. ergo pari rõne vr q licent plato aliqd accipere pro uſu ſpiritualis ſuæ ptãtis, puta, p correctione, vel diſpẽſatione, vel aliquo hmõi.

C

¶ 4 Prætere. Religio eſt ſtatus ſpiritualis perfectionis: ſed in aliquibus monaſterijs aliqd ab his q recipiunt, exigitur. ergo licet p ſpiritualibus aliquid exigere.

SED CONTRA eſt, qđ dĩ * 1. qu. 1. Quicquid inuiſibilis grãæ cõſolatione tribuit, numquam quæſtibus, vel quibuſlibet præmijs uenundari penitus debet: ſed omnia hmõi ſpũalia p inuiſibilẽ gratiam tribuuntur. ergo non licet ea quæſtibus, vel præmijs uenundare.

1. q. 1. cap. Quicquid.

D

RESPON. Dicẽdũ, qđ ſicut ſacramenta dicunt ſpiritualia, quia ſpirituale conferunt gratiã: ita ẽt quędam alia dicuntur ſpiritualia, quia ex ſpirituali gratia procedũt & ad eam diſponunt, quæ tñ per hominum miniſteriũ exhibẽtur, quos oportet a populo ſuſtentari cui ſpiritualia adminiſtrant, ſm illud 1. ad Corinth. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs umquam? Quis paſcit gregem & de lacte gregis nõ manducat? Et ideo vendere quod ſpirituale eſt in hmõi actibus, aut emere, ſimoniacũ ẽ. Sed accipere aut dare aliquid pro ſuſtentatione miniſtrantiũ ſpiritualia ſm ordinationẽ Eccleſiæ, & cõſuetudinẽ approbatã, licitũ ẽ, ita tñ quod deſit intentio emptionis, vel vẽditionis &, q ab inuitis non exigatur p ſpiritualiũ ſubtractionẽ, quæ ſunt exhibenda, hoc.n. haberet quandã venditionis ſpeciẽ. Gratis tñ ſpiritualibus prius exhibitis, licite poſſunt ſtatutæ & cõſuetæ obligationes, & quicũq; alii pouẽtus exigi a nolẽtibus, & valẽtibus ſoluere, authoritate ſuperioris interueniẽte.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q ſicut * Hiero. dicit ſuper Michæã. Munera q̃dã ſponte exhibebant bonis prophetis ad ſuſtentationẽ ipſorũ, nõ quaſi ad emendum pphetiæ vſum, quẽ tamen pſeudo prophetæ retorquebãt ad q̃ſtum.

Poſt med. cõmentarii ad 3. c. Michææ tom. 6.

AD SECVNDVM dicẽdũ, q illi q dãt eleemoſynas pauperibus, vt orationũ ab ipſis ſuffragia impetrent, non eo tenore dant, quaſi intendentes orationes emere. ſed per gratuitam beneficentiã, pauperum animos prouocant ad hoc, quod pro eis gratis, & ex charitate orent. Prædicantibus etiam tẽporalia debentur ad ſuſtentationem prædicantium, non autem ad emẽdum prædicationis verbũ Vnde ſuper illud 1. ad Timoth. 5. Qui bene præſunt presbyteri &c. dicit * glo. neceſſitatis eſt accipere vnde viuitur, charitatis eſt præbere: nõ tamẽ venale eſt Euãgelium,

Et Augu. in li. de Paſtor. c. 1. non longe a fine, tomo 9.

vt pro his prædicetur. Si enim ſic vendunt, magnam rem vili vendunt pretio. Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione eccleſiaſtici officij ſiue pro viuis, ſiue pro mortuis, non quaſi pretium, ſed quaſi ſubſtentationis ſtipendium. Et eo
G etiam tenore pro proceſſionibus faciendis in aliquo funere aliquæ eleemoſynæ recipiũtur. Si autem hmõi, pacto interueniẽte fiát, aut ẽt cum intentione emptionis, vel venditionis, ſimonia eſſet. vñ illicita eſſet ordinatio, ſi in aliqua eccleſia ſtatueretur, & nõ fieret proceſſio in funere alicui⁹, niſi ſolueret certã pecuniæ quantitatẽ, quia per tale ſtatutũ præcluderetur via gratis officiũ pietatis aliqbus impendendi. Magis aũt licita eſſet ordinatio, ſi ſtatueretur ꝙ omnibus
H certã eleemoſynã dãtibus talis honor exhiberet̃, quia ꝑ hoc nõ præcluderetur via aliis exhibendi. Et ꝓpterea prima ordinatio habet ſpeciẽ extortiõis. ſcđa aũt habet ſpeciem gratuitæ recompenſationis.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ ille cui cõmittitur ſpiritualis poteſtas, ex officio obligat̃ ad vſum ptãtis ſibi cõmiſſæ in ſpiritualiũ diſpenſatione, & etiam pro ſua ſubſtentatione ſtatuta ſtipẽdia habe. ex redditibus eccleſiæ. Et iõ ſi aliquid acciperet pro vſu ſpiritua
I lis poteſtatis, non intelligeretur locare operas ſuas, quas ex debito ſuſcepti officii debet impendere, ſed intelligeretur vendere ipſum ſpiritualis gratiæ vſum. Et ꝓp hoc non licet pro quacumq; diſpenſatione aliquid accipere. Nec etiam pro hoc ꝙ vices ſuas committant nec etiã pro hoc ꝙ ſubditos ſuos corrigant, vel a corrigẽdo deſiſtát. Licet tñ eis accipere procurationes, qñ ſubditos viſitant, nõ quaſi pretiũ correctionis, ſed quaſi debitum ſtipendium. Ille aũt qui habet ſcientiam, & non ſuſcipit cum hoc officiũ, ex quo obligetur aliis
G vſũ ſciẽtiæ impendere, licite põt pretium ſuæ doctrinæ, vel cõſilij accipere, non quaſi veritatem, aut ſcientiam vendens, ſed quaſi operas ſuas locás. Si aũt ex officio ad hoc teneret̃, intelligeretur ipſam vendere veritatem, vnde grauiter peccaret. Sicut patet in illis, qui inſtituunt̃ in aliqbus eccleſiis ad docendum clericos eccleſiæ, & alios pauperes, pro quo ab Eccleſia beneficium recipit, a quibus non licet eis aliqd recipere nec ad hoc ꝙ doceát, nec ad hoc ꝙ aliqua ſe
H ita faciant, uel prætermittant.

Ad quartum dicendum, quod pro ingreſſu monaſterii nõ licet aliquid exigere, uel accipere quaſi pretiũ. Licet tñ ſi monaſterium ſit tenue, quod non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas, gratis quidem ingreſſum monaſterii exhibere, ſed accipere aliquid pro uictu pſonæ q̃ i monaſterio fuerit recipiẽda, ſi ad hoc ñ ſufficiát monaſterii opes. Similiter ẽt licitũ, eſt, ſi ꝓp deuotionẽ, q̃ aliqs ad monaſteriũ oñdit, largas eleemo
I ſynas faciẽdo, facilius in monaſterio recipiat̃. Sicut ẽt licitũ ẽ aliquẽ ecõuerſo ꝓuocar̃ ad deuotionẽ monaſterii ꝑ tpalia bñficia, vt ex hoc inclinet̃ ad monaſterii ingreſſũ, licet nõ ſit licitũ ex pacto aliqd dare, vel recipere ꝓ ingreſſu monaſterii, vt habet̃ *1.q.2. Quã pio.

*1.q.2. capi. Quam pio.

F Domini. Dign⁹ eſt operarius mercede ſua, in ꝓpoſito ſunt accipiendi. Quod etiam Matth. 10 explanauit, dicens dominũ dixiſſe, Dignus eſt operarius cibo ſuo. Qui etiã ſenſus patet ex eo quòd dominus tam apud Matthæum, quã Lucã, poſtquã ſine ſacculo, & pera iuſſiſſet Apoſtolos ire, ſuſtentationis ſtipẽdium, cibum. ſ. & potum conceſſit apud ſuos auditores. Triplici ergo titulo cum poſſit pro ſpiritualiũ exhibitione tpale peti, ſeu dari, videlicet pro pretio, pro ſtipẽdio ſuſtentationis, ꝓ ſtipendio locatarum operarum, primus titulus ſimoniam conſtituit, ſecundus a domino ordinatus eſt i vtroque teſtã, & põt in pactum a pauperibus deduci, quando oportet ꝓpter inhumanitatem eorum, q̃ bus ſeruitur in ſpũalibus tertius in illis, in quibus principale q̃ ſitum eſt temporale, locum habet, & per accidens in quibuſdã ſpiritualibus, vt patet ex dictis.

IN ar. 3. ad vlt. nota ꝙ quemadmodũ textus Decret. prohibens aliquid dare, vel recipere ꝓ ingreſſu monaſterij, gloſſ. i. ꝙ intelligitur, quando petitur, vel datur tanquàm pretium pro ingreſſu: quod tunc eſt, quando ex pacto eſt a non indigente monaſterio aliquid exigere: ſed ſi monaſterium indigeat, & manifeſte caueat, qđ pro neceſſitate ſuſtentatione oportet tantum dare, nulla ſimonia ẽ, ita iura alia de hoc interpretanda ſunt. Vnde quãdo taxatus eſt numerus monialium, que poſſunt abſque penuria ſuſtineri, ita quòd ſi plures reciperentur, monaſterium grauaretur, ita quòd aliis ſororibus opportunorum aliquid ex hoc deeſſet, licite poteſt ſtatui, quòd ſupra talem numerum nulla reciperetur, niſi quæ releuaret onera gratia minis quod ſequeretur, afferret, puta, mille aureos: qm̃ hoc non eſt pro ingreſſu exi-
K gere, ſed pro ſuſtentatione. Nec eſt præcludere viam aliis. qm̃ ipſa taxatio numeri, quæ ſecundum iura fit, claudit uiam: ſed eſt aperire uiam ingreſſus habentibus temporalia, quibus onus monaſterij ſubleuare poſſunt, ac volunt.

IN ar 4. dubium occurrit, An eccleſiaſtica bñficia liceat vẽdere authoritate Papæ. Sed quia hoc ſat in nřo. 1. quol. diſcuſſimus, quæ ſuper hoc ar fundant̃, vbi dř, ꝙ ius clericale, cui beneficium annectitur, eſt ſpirituale, ideo pertranſeo. Vide ibi ſi vis. Vnum tamen dubium reſtat, quia in ꝑmutationibus beneficiorum, quorum vnum ditius eſt altero, licitũ eſt pecuniam ſuperioris authoritate a minus diuite, dari, vt ad equalitatem prouentus temporalis commutatio reducatur, vt habet̃ extra de rerum permuta. c. Ad quæſtiones. Ex hoc. n. inſurgit dubiũ duplex. Primum eſt, quia qualis eſt proportio partis ad partẽ, talis eſt ꝓportio totius ad totũ: ſed pro parte in qua tpalis prouentus alterius excedit, licitum eſt pecuniam exigere. ergo ſi alterum illorum beneficiorum nihil omnino prouẽtus habet, licitum erit pro tota præbenda alterius pecuniam dare. Et ſic ſequit̃ ꝙ ꝑbenda tota, ſeu prouẽtus bñficii poterit vẽdi authoritate ſuperioris permutando duo bñficia quorum alterum nihil tpale, alterum aliquid habet. Falſum eſt ergo, ꝙ dř in litera, ꝙ hmõi annexa ſpiritualibus nullo modo licet vẽdere. Secundum eſt, quia quicquid poteſt licite dari alteri clerico authoritate Papæ pro annexis ſpiritualib. põt eadẽ authoritate licite dari ſibi ipſi Papæ: quia ipſe ẽ cuiuſque prouentus eccleſię diſpenſator principalis. Poteſt ergo Papa donando titulum ſpiritualẽ exigere pro prouentu q̃tum valet prouẽtus, ſicut poteſt præcipere, ꝙ hoc precium detur permutanti, ſi beneficiũ permutaret̃.

¶ Ad primum horũ poteſt dupliciter dici. Primo, ꝙ non eſt eadem ratio proportionis inter partem & partem, & totum, quo ad rõnem principalis, vel acceſſorij, quia pars poteſt habere rationem acceſſorii ad totum, quia ſequitur naturam ſui totius, ipſum vero totum non habet rationem acceſſorij, ſed principalis. Vnde in propoſito dř, ꝙ quãdo vtrumque beneficium habet ſuum ꝓuentum, interuenit ibi contractus ꝑmutationis prouentuũ. Et quia in aliqua parte alter alterum excedit, per viã ſequelæ accidit, ꝙ ſuppleatur per pecuniã: ſed vbi alterum tantum beneficium habet prouentus, nullus poteſt eſſe ibi contractus ꝑmutationis prouentum, quoniam quod non eſt, non permutatur, & ſic non eſt ibi permutatio, ſed vẽditio. Iura autem in permutationibus prouentuum ſupplementionem pecuniæ admittunt, & non venditionem præbendæ. Secundo dicitur, quòd licet inferiores prælati non poſſint, Pa-
K pa tamen poſſet, ceſſantibus fraudibus, ex cauſa rationabili in permutationibus titulorum ſpiritualium toti prouentui unius concedere, ꝙ pecunia reſponderet loco prouentus alterius, qui nihil habet, quoniam ſolum tpalia, vt ſic, æſtimaretur ab eo, qui ius nouum condere poteſt. Prima reſponſio eſt tutior, pro quanto titulo habenti prouẽtum, aliquid ipſo iure prouentuum debetur, ac per hoc non totum adæquari dẽt pecunia ut principali correſpondente. Non abiicio tamen ſecundam, propter plenitudinem poteſtatis Papalis & ſingularis iuris, quod poteſt ſtatuere.

¶ Ad ſecundum vero dubium, qđ directe eſt contra hanc reſponſionem dicitur, quòd ibi eſt ſophiſma: quoniam quicquid poſſit dari alteri, poſſit dari Papæ, non tamen eodem modo, nec eadem ratione. Sicut quicquid poteſt uiſus, poteſt intellectus, ſed non eodem modo, nec eadem ratione. In propoſito ergo permutanti licite dari põt, quia ꝑmutat, aut quaſi per-

ſi permutat, deputatum ſibi ſtipendium. Papa autem nō ſic habet vt permutans, aut quaſi permutans deputatum ſibi ſtipendium: ſed potius ſe habet vt vendens ſtipendia Eccleſiarū miniſtris deputata. Cū

53ū Supra. art. 1. ad 6. & c 4. d. 25. q. 3. ar. 2. q. 1.

his tamen ſtat, quod Papa alio modo, puta, per viā vnionis ad menſam ſuam, vel ſub titulo charitatiui, poſſet ex cauſa fructus ſibi prouētus vacantis Eccleſiæ ſibi applicare, & poſt alienare, prout opus fuerit, & rō ſua ſuerit eccleſiaſticæ pietatis.

¶ In eodem art. circa geſta Iacob, dubium occurrit: quia inexcuſabilis apparet Iacob,

Lib. 2. de Offi. c. 18. to. 1.

tum quia inhumanitatis eſt negare fratri laſſo pulmentum paratum: tum quia induxit Eſau ad peccandum vendendo ſibi primogenituram. Non enim erat Eſau ad hoc paratus, ſicut vſurarius ſtat paratus ad vſuras: ſed inductus fuit ad hoc a Iacob, dicente, Vende mihi primogenita tua. Cum autem quia Eſau non vexabat Iacob in iure primogenituræ, ſed natural[illegible] iure illud poſſidebat pacifice, quia primo natus: ac per hoc nō habuit hic locum redemptio vexationis, quæ in litera aſſertur. Redimere. n. vexationem præſupponit vexationem. Nec ſufficit

1. q. 3. cap. Si quis obiecerit.

dicere, quod debebatur primogenituræ Iacob ex diuina electione: quia ex hoc non ſequitur quod poſſet inducere fratrem ad peccandum, quia non ſunt facienda mala vt veniant bona, vt dr ad Roma. 3. Nec tenebatur Eſau renūciare iuri, quod in primogenitura habebat. ¶ Ad hoc dicitur, quod quia Deus reuelauerat Rebeccæ, vt patet ibidem, quòd maior ſeruiret minori. & rationabile eſt, quòd ipſa omnia dilecto ſibi filio Iacob reuelauerit, conſequens eſt, vt Iacob certus de iure primogenituræ, quod eſſet ſuum ex diuina electione, ab Eſau tāquam ab occupatore

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſit licitum pecuniam accipere pro his, quæ ſunt ſpiritualibus annexa.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur quod licitum ſit pecuniam accipere pro his, quæ ſunt ſpiritualib. annexa. Omnia enim temporalia videntur ſpiritualibus eſſe annexa, quia temporalia ſunt propter ſpiritualia quærenda. Si ergo non licet vendere ea, quæ ſunt ſpiritualibus annexa, nihil temporale vendere licebit: quod patet eſſe falſum.

¶ 2 Præterea. Nihil vr magis eſſe ſpiritualibus annexum, quàm vaſa cōſecrata: ſed calicem licet vendere pro redemptione captiuorum, vt Ambr. dicit. ergo licitum eſt vendere, quæ ſunt ſpiritualibus annexa.

¶ 3 Præterea. Spiritualibus annexa dicunt ius ſepulturæ, ius patronatus, & ius primogenituræ ſecūdum antiquos, quia primogeniti ante legem, ſacerdotis officio fungebātur, & ēt ius accipiendi decimas: ſed Abraham emit ab Ephrō ſpeluncam duplicem in ſepulturā, vt habet Gene. 23. Iacob aūt emit ab Eſau ius primogenituræ, vt habet Ge. 25. Ius ēt patronatus trāſit cum re vendita, & in feudum conceditur: decimæ ēt conceſſæ ſunt quibuſdam militibus, et redimi poſſunt, prælati ēt interdum retinent ſibi ad tempus fructus, præbendarum, quas conferunt, cum tū præbendæ ſint ſpiritualibus annexæ. ergo licet emere, et vēdere ea, quæ ſunt ſpiritualibus annexa.

SED CONTRA eſt, qd dicit Paſcalis Papa, & habetur. 1. q. 3. ca. Si quis obiecerit. Quicūque horū alterum vendit, ſine quo nec alterum prouenit, neutrū inuenditū derelinquit. Nullus ergo emat Eccleſiam vel præbendam, vel aliquod eccleſiaſticum.

RESPON. Dicēdū, quod aliqd pōt eſſe annexum ſpiritualibus dupliciter. Vno modo, ſicut ex ſpiritualibus dependens, ſicut habere beneficia eccleſiaſtica, dr ſpiritualibus annexum, quia nō competit niſi habenti officium clericale. vñ hmōi nullo mō poſſunt eſſe ſine ſpiritualibus. Et ꝑ hoc, ea nullo modo vēdere licet, quia eis vēditis intelligunt, etiā ſpiritualia venditioni ſubijci. Quædā aūt ſunt annexa ſpiritualibus, inquantū ad ſpiritualia ordinātur, ſicut ius patronatus, qđ ordinat ad præſentādū clericos ad eccleſiaſtica bñficia & uaſa ſacra, quæ ordinant ad ſacramentorum uſum: vñ hmōi nō præſuppōnūt ſpiritualia, ſed magis ea ordine temporis pcedūt. Et iō aliquodāmō uēdi poſſunt, nō aūt inquantū ſunt ſpiritualibus annexa.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quod omnia temporalia annectūtur ſpiritualibus, ſicut fini. Et ideo ipſa quidem temporalia uendere licet: ſed ordo eorum ad ſpiritualia ſub uenditione cadere non debet.

AD SECVNDVM dicendum, quod ēt uaſa ſacra ſunt ſpiritualibus annexa, ſicut fini: & ideo eorū conſecratio uendi non debet. Tamē ꝑ neceſſitate Eccleſiæ & pauperum, materia eorum uendi pōteſt, dummodo præmiſſa oratione prius confringantur: quia poſt cōfractionem non intelligūtur eſſe uaſa ſacra, ſed purum metallum. Vnde ſi ex eadem materia ſimilia uaſa iterum integrarentur, indigerent iterum conſecrari.

AD TERTIVM dicēdū, quod ſpelunca duplex, quā Abrahā emit in ſepulturam, non habetur, quod erat terra conſecrata ad ſepeliendū: & ideo licebat Abrahæ terrā illam emere ad vſum ſepulturæ, ut ibi inſtitueret ſepulchrum: ſicut etiam nūc liceret emere aliquem agrum communem ad inſtituendum ibi cœmeterium, vel etiam Eccleſiā. Tamen quia apud gentiles loca ſepulturæ deputata, religioſa reputabantur, ſi Ephron pro loco ſepulturæ intendit pretiū accipere, peccauit uendens, licet Abraham nō peccauerit emens, quia non intendebat emere niſi terram communem. Licet. n. etiam nunc terram, vbi quōdā fuit Eccleſia, uēdere, aut emere in caſu neceſſitatis, ſicut & de materia ſacrorū uaſorū dictū eſt. Vel excuſatur Abrahā, quia in hoc redemit ſuam vexationem. Quamuis enim Ephron gratis ei ſepulturam offerret, perpēdit tñ Abraham, quod gratis recipere ſine eius offenſa non poſſet. Ius autem primogenituræ debebatur Iacob ex diuina electione, ſm illud Malac. 1. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Et ideo Eſau peccauit primogenita vendens, Iacob autē non peccauit emendo, quia intelligitur ſuam vexationem redemiſſe. Ius autem patronatus per ſe vēdi non poteſt, nec in feudum dari, ſed tranſit cum villa, quæ venditur, vel conceditur. Ius autem ſpirituale accipiendi decimas non cōceditur, laicis, ſed tantummodo res temporales, quæ nomine decimæ dantur, vt ſupra dictum eſt.

Circa collationem vero beneficiorū ſciēdū eſt, quod ſi epiſcopus, antequam beneficiū alicui cōferat

iuris ſui redimere voluerit ſuam vexationem illo tp., quo cōmode poſſet vti iniquitate alterius ad ſui iuris conſecutionem. D. [illegible] Vnde licet Eſau peccauerit, ut nō ſolū litera dicit, ſed Apoſt. ad Heb. 12. dicens, Ne quis fornicator, aut prophanus vt Eſau, qui ꝑpter vnā eſcā vendidit primitiua, Iacob tū excuſat. & primo ab inhumanitate, tū quia Eſau nō neceſſitatis, ſed delectationis cauſa motus [illegible] tum quia prudentis viri eſt, negare aliquid occupatori iuris ſui, quā ſperat ex hmōi negatione rehabere qđ ſuum D. 535. eſt. Scđō, excuſ. ē ab inductione ad pctm, nō minus quā offerens pecuniā [illegible] cupitori ſui beneficii eccleſiaſtici. Nō eſt. n. hoc inducere ad pctm, ſed nō ſolum paratū, verum actualiter peccāti deſinens ſic maius D. 5. offerre redemptionē ſecundum veritatem, quamuis ſm modū loquendi, & ſm intentionem alterius ſit aliud. Vnde dicens Iacob, Vende mihi primogenita tua, [illegible] erat, Da mihi primogenita, quæ iniuſte detinet me, & quo non ſi gratis dare, offero prandium &c. In hoc enim ſenſu intelliguntur omnes redemptiones vexationum. Inueniūtur namque in qualibet redemptione duo. Al- In ſolu. præced. arg. terum ſic tum, quod petit redemptor, puta, dari ſibi vitam, libertatem, ius, beneficium &c. Alterum, in quo, quòd non petit, ſed præbet redemptor, quāuis per modum petentis ſe habeat, quia offert materiam illius iniquitatis paratæ ad iniquitatem illam vel maiorem, vel ſorte non in acceſſu, qualis ſit acceptio precii. Non enim qui redemit fratrem, aut filium a latrone, petit ut accipiat ſupra tantum pecuniæ, [illegible] ſed offert pecuniam petens, ut latro illā accipiat, quia paratus eſt detinere

hominem, & ſic de aliis. Non induxit ergo Iacob Eſau ad peccandum, qui ſm rem occupator erat primogenituræ, & ſic erat vexator. & tenebatur renuntiare, quia tenebatur obedire diuinæ ordinationi de iure primogenituræ: ſed ipſe Eſau occaſionem peccandi ex verbis Iacob accepit. Nec obſtat ſi dicatur, ꝙ Eſau credebat primogenita eſſe ſua inſcius diuinæ ordinationis, quam Iacob ſciebat, vt credi͂t, qm̃ etiam ſi ſciuiſſet Eſau diuinam ordinationem, non ꝑpterea ceſſiſſet, ſed in occupatione pſeueraſſet, vt patet ex eo, ꝙ cognita poſt paterna ordinatione, de eadem re, dixit. Venient dies luctus patris mei, & interficiã Iacob, Ge. 27. Licuit ergo redimere vexationem ſuam ab ignorãte tanto magis, quãto minus peccandi occaſionẽ accipit ignorãs ſe poſſidere alienũ, quam ſciens.

532 q.di.25.q.3. ar.3. Lib.2.ca.57. in prin.

¶ Super quæſtionis centeſimæ. Articulum quintum.

IN art. 5. in rñſione ad 3. dubium occurrit. An preces beneficij cum cura animarum pro ipſo petẽte, ſint preces pro indigno. Et eſt rõ dubij, diuerſitas opinionum. ¶ Ad hoc, licet diuerſi diuerſa ſcripſerint, vt habes a dño Ioãne de Turre Cremata ſup Decret. in q. 1. c. Ordinationes. 1. ar. 3. tota tamen ambiguitas ad hoc deducitur, An. ſ. in hmõi petitione interueniat præſumptionis vitium, ita ꝙ ſi præſumptio interuenit in petendo, preces ſunt pro indigno. Si non interuenit ꝑſumptio in petendo, preces ꝑ ſeipſo alias digno, non ſunt pro indigno. Et hoc ſatis in litera inſinuatur, cum dr̃, Ex ipſa præſumptione redditur indignus. An aũt petitio ipſa ſimpliciter vel regulariter præſumptuoſa ſit, videndum eſt. Et nũc ſumariæ dicenda occurrunt quinq;. Primũ, ꝙ petitio curæ ſimpliciter aiarũ, regulariter eſt ꝑſumptuoſa, vt petere epatum. Dixi curæ ſimpliciter aiarũ, qa vt inferius patet, curati non hñt ſimpliciter curã aiarũ ſed epi ſunt habentes ſimpliciter curã aiarũ totius diœceſis. Dixi regulariter, vt ꝓſeruẽ petitionẽ epatus in caſu neceſſitatis ipſius Eccleſiæ. Hæc concluſio ſatis patet ꝑ dicta doctorum, & eſt Au. 19. de ciu. Dei, & inferius in tractatu de ſtatibus patet. Secũdũ, ꝙ petitio curæ ſimpliciter aiarum in caſu, non eſt ꝑſumptuoſa, ſed ſancta, qñ. ſ. clare conſtat, ꝙ niſi ipſe dignus petat epatũ illũ Eccleſiæ illi male ꝓuidebit. Tũc. n. ſi ſine ſcandalo põt, alias dignus, licite, vt ꝓſic, petit, & maxime ſi indirecte petat. Et rõ ẽ, qa charitatis eſt, non ꝑſumptionis conſiliũ hoc, qr ex hoc patet, ꝙ Eccleſia illa grãs magnas illi referret, ſi ſciret ex illius petitione ex ꝓpoſito erepta de manu lupi imminentis. Et ſimiliter ſponſus ac Dñs Eccleſiæ Ieſus Chriſtus, vt fidelẽ negotij geſtorẽ illũ recognoſcet non minus q̃ vnus hõ, cui hoc bñficiũ ꝑſtitũ fuiſſet. Cõſtat namq;, ꝙ ſi mea eſſet Eccleſia illa, ego tenerer illi ſic petẽti grãs agere. An forte ingratus, aut tã rigoroſus eſt Chriſt⁹, vt nõ velit ſuarũ Eccleſiarũ periculis humana rõne obuiã ire? Tertium eſt, ꝙ petitio curæ ſimplr̃ aiarũ, nõ eſt neceſſario ꝑſũptuoſa. Patet hoc, quia in caſu ẽ licita: & qa Iſaias purgatũ ſe videns, petiit abſq; ꝑſũptione. Ecce ego, mitte me. Quartũ ẽ, ꝙ petitio curæ aiarum ſm qd, ſeu ſecũdario, vt ẽ petitio parochiæ, archipſbyteratus, & hmõi licet aliqd ſapiat præſũptionis, infra rectũ regiminis limites ſtãdo, vbi tamen cõiter eccleſiaſticum regimen corruptũ eſſet, quia

Habetur 1. q.3. ca. Saluator, ante medium.

Ar. 2. huius quæſt.

ob aliq̃ cãm ordinauerint aliquid ſubtrahendum de fructibus beneficij cõferendi, & in pios vſus expẽdẽdũ, ñ ẽ illicitũ. Si vero ab eo cui beneficiũ cõfert, reqrat aliqd ſibi exhiberi de fructibus illius bñficii idẽ eſt ac ſi aliqđ munus ab eo exigeret, & non caret vitio ſimoniæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum liceat ſpiritualia dare pro munere quod eſt ab obſequio, vel a lingua.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ liceat ſpiritualia dare ꝑ munere, quod ẽ ab obſequio, vel a lingua. Dicit. n. * Gregor. in regiſtro. Eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruientes eccleſiaſtica dignũ eſt remuneratiõe gaudere ſed deſeruire eccleſiaſticis vtilitatibus ptinet ad munus ab obſeqo ergo vr̃ ꝙ licitũ ſit ꝑ obſeqo accepto eccleſiaſtica bñficia largiri. ¶ 2 Præterea. Sicut carnalis vr̃ eſſe intẽtio ſi quis alicui det beneficiũ eccleſiaſticum ꝑ ſuſcepto beneficio, ita etiã ſi quis det intuitu cõſanguinitatis, ſed hoc non vr̃ eſſe ſimoniacum, quia non eſt ibi emptio & vẽditio, ergo nec primum. ¶ 3 Præterea. Id quod ſolum ad preces alicui⁹ fit, gratis fieri vr̃: & ita nõ vr̃ locum habere ſimonia q̃ in emptione, vel vẽditiõe cõſiſtit: ſed munus a lingua intelligitur, ſi quis ad preces alicuius eccleſiaſticum beneficiũ conferat, ergo hoc non eſt ſimoniacum. ¶ 4 Præterea. Hypocritæ ſpiritualia opera faciunt vt laudem humanam conſequãtur, quæ ad munus linguæ pertinere videtur, nec tamen hypocritæ dicũtur ſimoniaci. non ergo per munus a lingua ſimonia contrahitur.

SED CONTRA eſt, ꝙ * Vrbanus Papa dicit. Quiſqs res eccleſiaſticas nõ ad quod inſtitutæ ſunt, ſed ad propria lucra munere linguæ vel obſequii, vel pecuniæ largitur, vel adipiſcitur, ſimoniacus eſt.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra * dictum eſt, nomine pecuniæ intelligitur cuiuſcunque pretium, quod pecunia menſurari poteſt. Manifeſtum eſt autẽ ꝙ obſequium hominis ad aliquam vtilitatem ordinatur, quæ poteſt pretio pecuniæ æſtimari vnde pecuniaria mercede miniſtri conducuntur. Et ideo idem eſt, quod aliquis det rem ſpiritualem pro aliquo obſequio tẽporali exhibito vel exhibẽdo, ac ſi daret pro pecunia data vel ꝓmiſſa, quã illud obſequiũ æſtimari poſſet. Similiter ẽ

F quod aliquis ſatisfaciat precibus alicuius ad tẽporalẽ gratiam quærendam, ordinatur ad aliquam vtilitatem, quæ poteſt pecuniæ pretio æſtimari. Et ideo ſicut cõtrahitur ſimonia accipiẽdo pecuniam, vel quamlibet aliam rem exteriorẽ, quod pertinet ad munus a manu, ita etiam contrahitur per munus a lingua, vel ab obſequio.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ſi aliquis clericus alicui ꝑlato impendat obſequium honeſtum ad ſpiritualia ordinatum, puta, ad Eccleſiæ vtilitatem, vel miniſtrorum eius auxilium, ex ipſa deuotione obſequij redditur dign⁹ Eccleſiaſtico beneficio, ſicut & propter alia bona opera: vnde

G non intelligitur eſſe munus ab obſequio, et in hoc caſu loquit̃ Gregor. Si vero ſit inhoneſtum obſequiũ, vel ad carnalia ordinatum, puta, quia ſeruiuit prælato ad vtilitatem conſanguineorum ſuorũ vel patrimonij ſui, vel ad aliquid huiuſmodi, erit munus ab obſequio, & eſt ſimoniacum.

H AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſi aliquis aliquid ſpirituale alicui conferat gratis propter cõſanguinitatem, vel quamcumque carnalem affectionem, eſt quidem illicita & carnalis collatio, non tamẽ ſimoniaca: quia nihil ibi accipitur. Vnde hoc non pertinet ad contractum emptionis & venditionis, in quo fundatur ſimonia. Si tamẽ aliquis dat beneficium eccleſiaſticũ alicui hoc pacto, vel intentione, vt exinde ſuis conſanguineis prouideat, eſt manifeſta ſimonia.

I AD TERTIVM dicendum, ꝙ munus a lingua dicitur vel ipſa laus pertinens ad fauorem humanum, qui ſub pretio cadit, vel etiã preces ex quibus acquiritur fauor humanus, vel cõtrarium euitatur et iõ ſi aliqs principaliter ad hoc intendit ſimoniam committit. Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indgno porrectas exaudit: vnde ipſum factum eſt ſimoniacum. Si autem ꝑces pro digno porrigãtur, ipſũ fa

K ctum non eſt ſimoniacum. quia ſubeſt debita cauſa, ex qua illi pro quo preces porrigũtur, ſpirituale aliquid confertur: tamen poteſt eſſe ſimonia in intẽtione, ſi nõ attendatur ad dignitatem perſonæ, ſed ad fauorem humanum. Si vero aliquis ꝑ ſe rogat vt obtineat curam animarũ, ex ipſa præſumptione redditur indignus: & ſic preces ſunt pro indigno. Licite tamen poteſt aliquis, ſi ſit indigens, pro ſe beneficium eccleſiaſticum petere ſine cura animarum.

ized by Google

quia .ſ. non dant̄ hæc bñficia, niſi petētibus præſumptione caret, ſi citra cuiuſquā ꝑiudiciū ſit, & eſt alias dignus petēs, & ex charitate ad Eccleſiā mouet. Patet hoc ex eo, ꝙ in hmōi corruptis regiminibus frequenter fiunt male prouiſiones. Ac ꝑ hoc i hac diminuta cura aiarū ſufficit dignitas, & charitas ad petēdum mouēs abſq; eo, ꝙ videatur in particulari, ꝙ mala imminet ꝓuiſio. Quintū eſt, ꝙ qñ, vel vbi hmōi corruptum regimē eccleſiaſticū eſſet, petitio hmōi beneficii curati ꝓ ſe alias digno ex humano affectu procedens, licet ſapiat aliquid præſumptionis, ꝓ quanto petit eſſe, qa tñ vere appetit & intēdit prodeſſe, & periculū imminet ſemper malæ ꝓuiſionis, ſtante hmōi corruptela, & probi viri poſtponunt, non plus, q̄ venialis vr̄ illa ꝑſumptio. Et ſic preces non ſunt pro in digno ſimpliciter, ſed ſm quid. Nec mirū ſi Aug. Grego. author, & alii aliter videntur docuiſſe, quoniam ipſi docuerunt quid agendū infra legum limites eſt: nos aūt qd inter corruptiones legum fieri poteſt, & quidque debet. Et rurſus ipſi quid abſolute fieri licet: nos autē qd in caſu neceſſitatis, vel ſimpliciter, vel ꝓ ꝓ nunc inter tales.

533 4.di.25.q.3. ar.1.q.1.ad primum.

1.2.q.74.ar.1.& 2.& q.71.ar.5.& 9.

AD QVARTVM dicēdū, ꝙ hypocrita nō dat aliqd ſpūale ꝑp laudē, ſed ſolū demōſtrat, & ſimulando magis furtiue ſurripit laudē humanā, q̄ emat. Vnde non videtur pertinere ad vitium ſimoniæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſit conueniens ſimoniaci pœna, vt priuetur eo, quod per ſimoniam acquiſiuit.

AD SEXTVM ſic procedit̄. Videtur ꝙ nō ſit conueniens ſimoniaci pœna, vt priuet̄ eo quod per ſimoniā acqſiuit. Simonia.n. cōmittit̄ ex eo, ꝙ alicuius muneris interuētu ſpūalia acquirunt̄, ſed qdā ſunt ſpūalia, q̄ ſemel adepta nō pñt amitti, ſicut oēs characteres, q ꝑ aliquā conſecrationem imprimuntur. ergo nō eſt cōueniēs pœna, vt quis priuet̄ eo, quod ſimoniace acquiſiuit.

¶ 2 Præterea. Contingit quandoque quod ille, qui eſt epiſcopatū per ſimoniam adeptus, præcipiat ſubdito, vt ab eo recipiat ordines, & videtur quod ei debeat obedire quandiu ab Eccleſia toleratur, ſed nullus debet aliquid recipere ab eo, qui non habet poteſtatē cōferendi. ergo epiſcopus non amittit epiſcopalem poteſtatem, ſi eā ſimoniace acquiſiuit.

¶ 3 Præterea. Nullus debet puniri pro eo, qđ nō eſt factū eo ſciente, & volente, quia pœna debetur peccato, quod eſt voluntarium, vt ex ſupra* dictis patet. Cōtingit autem quandoque, quod aliquis ſimoniace conſequitur aliqd ſpirituale procurantibus aliis, eo neſciente & nolente. ergo non debet puniri per priuationem eius, quod ei collatum eſt.

¶ 4 Præterea. Nullus debet portare commodum de ſuo peccato, ſed ſi ille qui conſecutus eſt beneficium eccleſiaſticū per ſimoniā, reſtitueret quod percepit, quandoq; hoc redūdaret in vtilitatem eorum, qui fuerunt ſimoniæ participes, puta, quando prælatus, & totum collegium in ſimoniam conſenſit. ergo non ſemper eſt reſtituendum, quod per ſimoniam acquiritur.

¶ 5 Præterea. Quādoq; aliquis ꝑ ſimoniam in aliquo monaſterio recipitur, & votū ſolēne ibi facit ꝓfitendo, ſed null⁹ debet abſolui ab obligatione voti propter culpā cōmiſſam. ergo nō debet monachus qđ ſimoniace acqſiuit amittere.

¶ 6 Præterea. Exterior pœna in hoc mūdo nō infligit̄ ꝓ interiori

A motu cordis, de quo ſoli⁹ Dei ē iudicare: ſed ſimonia cōmittit̄ ex ſola intentione vel voluntate, vnde & per voluntatē diffinitur* vt dictum eſt. ergo nō debet aliquis priuari eo, qđ ſimoniace acqſiuit.

¶ 7 Præterea. Multo maius eſt, ꝓmoueri ad maiora, quam in ſuſceptis permanere: ſed quandoque ſimoniaci ex diſpenſatione promouentur ad maiora. ergo non ſemper debent ſuſceptis priuari.

SED CONTRA eſt, quod dicitur* 1.q.1.cap. Si quis epiſcopus
B Qui ordinatus eſt, nihil ex ordinatione, vel promotione, quæ eſt ꝑ negotiationē facta, proficiat. ſed ſit alienus a dignitate, vel ſolicitudine, quam pecuniis acquiſiuit.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ nullus poteſt licite retinere id, quod contra voluntatem domini acquiſiuit, puta, ſi aliquis diſpenſator de rebus domini ſui daret alicui cōtra voluntatem, & ordinationem domini ſui, ille q acciperet, licite retinere non poſſet. Do-
C minus autem, cuius eccleſiarum prælati ſunt diſpenſatores, & miniſtri, ordinauit vt ſpiritualia gratis darentur, ſecundum illud Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et ideo qui muneris interuentu ſpiritualia quæcunque aſſequitur ea licite retinere non poteſt. Inſuper autem ſimoniaci tam vendentes, quam ementes ſpiritualia, aut etiam mediatores, aliis pœnis puniuntur. ſ. infamia, & depoſitione ſi ſint clerici, & excommunicatione, ſi ſint laici, vt habetur* 1.q.1.c.
D Si quis epiſcopus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ille qui ſimoniace recipit ſacrum ordinem, recipit quidē characterem ordinis propter efficaciam ſacramenti, non tamen recipit gratiam, neque ordinis executionem, eo quod quaſi furtiue ſuſcepit characterem contra principalis dñi voluntatem, & ideo eſt ipſo iure ſuſpenſus, & quo ad ſe, vt .ſ. de executione ſui ordinis ſe nō intromittat, & quo ad alios, vt .ſ. nullus ei communicet in ordinis
E executione ſiue ſit peccatū eius publicum ſiue occultum. Nec poteſt repetere pecuniam, quam turpiter dedit, licet alius iniuſte detineat. Si vero ſit ſimoniacus. quia cōtulit ordinē ſimoniace, vel quia dedit, vel recepit bñficiū ſimoniace, vel fuit mediator ſimoniæ: ſi eſt publicū. eſt ſuſpenſus ipſo iure & quo ad ſe & quo ad alios, ſed qñ ē occultū, eſt ſuſpēſus ipſo iure quo ad ſe tantum: nō aūt quo ad alios.

AD SECVNDVM dicēdum, ꝙ nec ꝑꝑ præceptum eius, nec etiā

¶ Super quæſtionis centeſimæ Articulum ſextum.

IN ar. 6. eiuſdē 100. q. dubium occurrit, præcipue in reſpōſione ad quintum. An ſimoniacus mentalis poſſit tuta conſciētia retinere quicquid ſimoniace acquiſiuit. Et eſt rō dubii, quia pro parte affirmatiua eſt author in litera in reſponſione ad ſextum dicens, ꝙ nō tenetur abrenuntiare beneficio ſimoniaca mente acquiſito. Et eſt textus iuris extra de ſimonia.c. Mandato. vnde author opinionem hāc accipit. Pro parte vero negatiua eſt rō, quia regula generalis eſt, ꝙ quando tā dare, quā accipere aliquod tpale eſt iniuſtum, non poteſt ſic acquiſitū teneri cum bona conſcientia, vt patet ſuperius in q6. 32. ar. 7. Conſtat aūt ꝙ in acquiſitione ex mente ſimoniaca, vtrimq; tam dare q̄ recipere eſt iniquū: qa ille illicite ex mente ſimoniaca dat beneficiū, ſeu pecuniā, ſeu obſequiū ſine omni pacto, & iſte inique recipit id quod ſimili mēte ſimoniaca recipit. Ergo nullū taliter acqſitū pōt retineri cū bona conſcientia.

Art. 1. huius quæſt.

1.q.1.cap. Si quis Epiſcopus.

¶ Et confirmatur, qa mirabile valde apparet ſtāte ſimonia mētali vtriq; iter duos, puta, quia eps principaliter ꝓꝓ ſpē habendæ pecuniæ dat clerico bñficiū, q ē paratus eſt dare pecuniā epo principaliter ꝓꝓ beneficium, & ſine vllo pacto ſequit̄ cōſumatus vtriq; effectus: in hoc & ſimili caſu mirabile inquam eſt, ꝙ eps teneat non retinere pecuniā acceptā quia ſimoniace accepit, & clericus poſſit retinere beneficiū, cū magis clericus potuerit donare pecuniā, vtpote verus pecuniæ dñs, quā eps beneficiū, vtpote diſpenſator tātū beneficiorū.

1.q.1.cap. Si quis epiſcopus ſumitur ex concilii Calce. can. 2.

¶ Et confirmatur, qa quēadmodū vſurarius mentalis tenet̄ ad reſtitutionem, ſi cognoſcit quod munus ſibi à mutuario oblatum non ſponte, ſed quaſi vſuras ſoluendo dat̄, ſine oi tñ conuentione, non minus ſimoniacus mentalis cognoſcēs bñficium, vel pecuniam ſibi ſimoniace dari, q̄uis ſine oi cōuētione, tenet̄ reſtituere, ſeu nō retinere taliter receptum.

¶ Ad hoc dubiū, q̄ſ diſtinguēdo dicēdū, ꝙ in ſimoniacis, qa prohibita, mētalis ſimoniacus nō tenet̄ reſtituere acquiſitū tpale, vel ſpirituale iuxta dictum .c. Mandato. In prohibitis autem,

ſum iniuriam facit, & tamen non eſt ſacrilegium omittere ieiunium votiuum.

¶Secundum eſt, ꝙ in litera in reſponſione ad primum ſecundi articuli, aſſerit ſacrilegium eſſe, ſi quis peruertat verba diuinæ legis. Et tamen in 3. ar. nõ inuenit locus, in quo diuina lex ponatur inter res ſacras vt patet diſcurrenti perſonas, loca, & res ibi enumeratas.

524 Infr ar.2.ad 3. & q.154. art.10. ad 3. *17.q.4.cap. Si quis ſuadente.

¶Tertium eſt, quòd in litera tertii articuli exprimuntur tres ſacrilegii ſpecies, & gradus earum. Et dicitur in reſponſione ad primum, ꝙ eſt ibi diuerſitas formalis, quæ tamen non explicatur. Nec apparet maior diuerſitas inter illas ſpecies, quam inter gradus vnius ſpeciei, puta, inter iniuriam Euchariſtiæ, & furtum vnius agni, qui eſſet eccleſiæ.

17.q.1.cap. Cõſtituit in medio.

¶Quartum eſt, quod percuſſio Monialis, & ſtuprum eiuſdem, ſint eiuſdem ſpeciei in genere ſacrilegii, vt in reſponſione ad ſm tertii articuli dicitur, cum ſanctitas alia ratione ſit vtrobique, quia ratione voti eſt dicata caſtitas, & ratione eccleſiaſticæ mancipationis ſit libera à verbere.

Lib.10.Etymol.cap.18. incipit, Sapiens, circa medium. Q.81. art.5. & 1.2. quæſ. 101. art.4.

¶Quintũ eſt, in quo conſiſtit agere directe contra ſanctitatem alicuius loci perſonæ vel rei, vt proprie ſacrilegium ſit, vt in reſponſione ad tertium tertii articuli dicitur.

¶Sextum: an ſacrilegium quod committitur contra ſacramẽtum Euchariſtiæ ſit grauiſſimum inter omnia ſacrilegia ſimpliciter, an inter omnia ſacrilegia tertiæ ſpeciei. Et ratio dubii, quia quomodo hoc intelligitur in litera tertii ar. in corpore, non explicatur.

Lib.1.Ethic. ca.2. in fine, tom.5.

¶Septimum eſt, an percutiens Euchariſtiam committat ſacrilegiũ excõmunicatum ab eccleſia, ita quòd ſit excommunicatus. Et eſt ratio dubii, quia hinc apparet quòd ſic: quia violentas manus

ARTICVLVS I.

Vtrum ſacrilegium ſit ſacræ rei violatio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ ſacrilegium non ſit ſacræ rei violatio. Dr̃ n.* 17.q.4. Committunt ſacrilegium, qui de principis iudicio diſputãt, dubitãtes an is dignus ſit honore, quẽ princeps elegerit: ſed hoc ad nullam rem ſacram pertinere videtur. ergo ſacrilegium nõ importat ſacræ rei violationem.

¶2 Præt. Ibidem* ſubditur, quòd ſi quis permiſerit Iudæos officia publica exercere, velut in ſacrilegũ excommunicatio proferatur, ſed officia publica non videntur ad aliquod ſacrum ptinere. ergo videtur quod ſacrilegium nõ importet violationem alicuius ſacri.

¶3 Præt. Maior eſt virtus Dei, quã virtus hominis, ſed res ſacræ à Deo ſanctitatem obtinent. ergo non poſſunt per homines violari. & ita ſacrilegium non videtur eſſe ſacræ rei violatio.

SED CONTRA eſt, quòd † Iſido. dicit in lib. Etymol. quòd ſacrilegus dicitur ab eo, quòd ſacra legit, id eſt, furatur.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ex ſupra* dictis patet, ſacrum dicitur aliquid ex eo, ꝙ ad diuinum cultum ordinatur. Sicut autem ex eo ꝙ aliquid ordinatur ad finem bonum, ſortitur rationẽ boni, ita etiam ex hoc ꝙ aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddã diuinum, & ſic ei quædam reuerẽtia debetur, quæ refertur in Deũ. Et ideò omne illud, quod ad irreuerentiam rerum ſacrarum pertinet, ad iniuriam Dei pertinet, & habet ſacrilegii rationem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſm* Phil. in 1. Ethi. bonum commune gẽtis, eſt quoddam diuinũ, & ideo antiquitus rectores rei publicæ, diuini vocabantur, quaſi diuinæ prouidẽtiæ miniſtri, ſm illud Sap.6. Cum eſſetis miniſtri regni illius, non recte iudicaſtis. Et ſic per quãdam nominis extẽſionem illud, quod pertinet ad irreuerentiam principis. ſ. diſputare de eius iudicio, an oporteat eum ſequi, ſecundum quandam ſimilitudinem ſacrilegium dicitur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ populus Chriſtianus per fidẽ, & ſacramẽta Chriſti ſanctificatus eſt, ſecũdum illud 1. ad Cor.6. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Et ideo 1. Pet.2. dicitur: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus acquiſitionis

F & ideo id quod fit in iniuriam populi Chriſtiani ſcilicet quod infideles ei præficiantur, pertinet ad irreuerentiam ſacræ rei. Vnde rationabiliter ſacrilegium dicitur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ violatio hic large dr̃ quæcunq; irreuerentia, vel exhonoratio. Sicut autẽ honor eſt in honorante, non autem in eo qui honoratur, vt dicitur in* 1. Eth. ita etiam irreuerẽtia eſt in eo qui irreuerenter ſe habet, quàmuis etiam nihil noceat ei, cui irreuerentiã exhibet. Quantum ergo eſt in ipſo rem ſacram

G violat, licet illa in ſe non violetur.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſacrilegium ſit peccatum ſpeciale.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur ꝙ ſacrilegium non ſit pctm ſpeciale. Dicitur n.* 17.q.4. Committunt ſacrilegium, qui in diuinæ legis ſanctitatem aut neſciendo cõmittunt, aut negligendo violãt &

H offendunt, ſed hoc fit per oẽ peccatum: nam peccatum eſt dictum vel factum, vel concupitum cõtra legem Dei, vt* Aug. dicit 22. contra Fauſtum. ergo ſacrilegium eſt generale peccatum.

¶2 Præt. Nullum ſpeciale peccatum continet ſub diuerſis generibus peccatorum, ſed ſacrilegium ſub diuerſis generibus peccatorũ cõtinetur, puta, ſub homicidio, ſi quis ſacerdotẽ occidat, ſub luxuria, ſi quis virginem ſacratam vio

I let, vel quamcunque mulierem in loco ſacro: ſub furto, ſi quis rem ſacram furatus fuerit. ergo ſacrilegium non eſt ſpeciale peccatum.

¶3 Præt. Omne ſpeciale peccatũ inuenitur diſtinctum ab aliis peccatis, vt de iniuſtitia ſpeciali* Philoſ. dicit in 5. Eth. ſed ſacrilegium non vr̃ inueniri abſq; aliis peccatis, ſed quãque coniungitur furto, quãque homicidio, vt dictum eſt. non ergo eſt ſpeciale peccatum.

SED CONTRA eſt, quòd opponitur ſpeciali virtuti ſcilicet

K religioni, ad quam pertinet reuereri Deum, & diuina. ergo ſacrilegium eſt ſpeciale peccatum.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ vbicũque inuenit ſpãlis rõ deformitatis ibi neceſſe eſt ꝙ ſit ſpeciale peccatũ, quia ſpẽs cuiuſlibet rei pcipue attẽditur ſm rationem formalem ipſius, non autem ſecundum materiã, vel ſubiectum. In ſacrilegio autẽ inuenitur ſpecialis ratio deformitatis, qua ſcilicet violãt res ſacra per aliquam irreuerentiam,

ingerit corpori ſumi Sacerdotis, qđ in Euchariſtia eſt. Et ſi dicit, ꝙ violentia nõ pertingit ad corpus Ieſu Chriſti, ſed ad ſpẽs tm̃ ſacramentales, nõ obſtat hoc: quia percutiens clericum, etiã ſi percuſſio non ptingat ad corpus, ſed ad veſtem, qua indutus actualiter eſt, proculdubio excommunicatus eſt. Sic autem eſt in propoſito, quoniã corpus Chriſti velatum ſpecie ſacramentali, attingitur in ſuo velamine quaſi ſua veſte. ergo.

Lib.1.c.5. parũ ante medium, to.5.

¶In oppoſitum autẽ eſt, quia rapiens Euchariſtiam non eſt excommunicatus. ergo nec percutiens. Conſequentia eſt euidens, quia vtrobiq; eſt violenta manus in Euchariſtiã. Antecedens autem ab omnibus conceditur. ergo.

525 17.q.5. ca. Si quis ſuadente, à medio.

¶Ad euidentiam horum ſciendum eſt, ꝙ cũ ſacrilegium ſit uitiũ oppoſitũ religioni, q̃ eſt pars iuſtitiæ, vtpote Deo debitum cultum reddens, cõſiderãdum eſt, ſicut vitia oppoſita iuſtitiæ, ita vt quemadmodũ diſtinguuntur penes iuſtitiam cõmutationes voluntarię, puta, emere, vendere, mutuare & ab inuoluntariis, puta, furto, rapina &c. & alia ſunt vitia circa has, alia circa illas, ſic in vitiis religioni oppoſitis intueri oportet, quòd quædam irreuerẽtiæ, violationes, & iniuriæ ſunt circa ſacra per modum commutationum voluntariarum, vt in ſimonia contingit. Et propterea in emptione, & venditione dicitur conſiſtere quædam per modum commutationum inuoluntariarum, vt contingit in ſacrilegio. Et propterea in violatione rei ſacræ dicitur conſiſtere. Sonat enim violatio illationem iniuriolam, vt patet. Propter quod ſimonia, & ſacrilegium licet conueniant in hoc, ꝙ in relatione ad res ſacras vtrumque iniuriam illis facit, in

Lib.22.c.27. in princ.

Lib.5.c.1. to mo 5.

Argu.2. huius ar.

rela-

Lib. 4. Orth. fidei, c. 3. circa medium.

relatione tamen ad ꝑſonas, quæ ſunt velut extrema huiuſmodi iniuſtitiæ, differunt: q̃a ſimonia eſt inter homines ex vtraque parte, nã hoĩes emũt & vendunt ſacra. Sacrilegiũ autem eſt inter hominem ſacrilegum ex vna, & Deũ ex altera parte, cuius ſignum eſt, ꝙ etiam ſi ſanctitati perſonæ fit iniuria, perſona vt res Dei concurrit. Vnde & in litera primi articuli concluditur, ꝙ omne quod ad irreuerẽtiam rerum ſacrarum pertinet, ad iniuriam Dei ptinet, & habet rationem ſacrilegij. Et Monialis venereis vacans, ſacrilega eſt, violans ſanctitatem ſuę perſonę contra voluntatem Dei. Sonat ergo in diffinitione ſacrilegii, ly violatio, actionem iniurioſam ꝑ modum commutationis inuoluntariæ. Et per hoc diſtinguitur ſacrilegium à ſimonia, quæ iniuriam facit Deo in rebus ſacris tanquam materia commutationis voluntariæ inter homines. Ly rei, communiter ſumitur, prout continet, & perſonas, & loca, & ſigna, & res, vt patet ex diuiſione ſacrilegii. Ly ſacrę, communiter etiam ſumitur pro ſacro ſubiectiue, vt perſonæ, & effectiue, vt ſacramenta: contentiue, vt loca, & vniuerſaliter relatiue ad diuinũ cultum, vt vaſa, veſtes, bona mobilia, vel immobilia, vt patet ex diuiſione ſacrilegii.

526 Infr. q. 154. ar. 10. ad tertium.

¶Ad primũ ergo dubium dicitur, ꝙ diffinitio ſacrilegii ſane intellecta, nõ ſe extendit in plus quã ſacrilegium, & de differentia eius à ſimonia, iã dictum eſt. De tranſgreſſione autem voti dicitur ꝙ votum procul dubio actus religionis eſt, & oppoſitũ eius eſt proprie loquendo, perfidia fidelitati quam Deo debemus contraria. Sed huiuſmodi perfidia ſub ſacrilegio cõprehenditur: quoniã eo ipſo ꝙ res, vel actus,

& ideo eſt ſpeciale peccatũ, & opponitur religioni. Sicut enim* Damaſ. dicit in 4. lib. Purpura, regale indumentum facta, honoratur & glorificatur, & ſi quis hanc perforauerit, morte dãnatur, quaſi contra regem agens, ita etiam ſi quis rem ſacram violat, ex hoc ipſo cõtra Dei reuerentiam agit, & ſic ꝑ irreligioſitatem peccat.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ illi dicuntur ſacrilegium in diuinæ legis ſanctitatem committere, qui legẽ Dei impugnant. Sicut hæretici & blaſphemi, qui ex hoc ꝙ Deo nõ credunt, incurrunt infidelitatis peccatũ, ex hoc vero quòd diuinæ legis verba peruertunt, ſacrilegium incurrunt.

Ad ſecundum dicendũ, ꝙ nihil ꝓhibet vnã ſpecialẽ rõnẽ peccati in pluribus peccatorũ generibus inueniri, ſ̃m quod diuerſa peccata ad finẽ vnius pcti ordinãtur, prout & in virtutibus apparet, quibus imperatur ab vna virtute. Et hoc mõ quocunq; gñe peccati aliquis faciat cõtra reuerẽtiã debitã ſacris rebus, ſacrilegiũ formaliter cõmittit, licet materialiter ſint ibi diuerſa genera peccatorũ.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ſacrilegium interdũ inuenit̃ ſeparatũ ab alijs peccatis, eo ꝙ actus nõ habet aliam deformitatem, niſi q̃a res ſacra violat̃, puta, ſi q̃s iudex capiat aliquem de loco ſacro, quẽ ĩ alijs locis licite capere poſſet.

Articulus III.

Vtrũ ſpecies ſacrilegij diſtinguantur ſecundum res ſacras.

Ad tertium ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ ſpecies ſacrilegij nõ diſtinguant̃ ſ̃m res ſacras. Materialis. n. diuerſitas nõ diuerſificat ſpeciem, ſi ſit eadẽ rõ formalis, ſed in violatione quarũcunque rerum ſacrarum videtur eſſe eadem ratio formalis peccati, & quòd non ſit diuerſitas niſi materialis. ergo per hoc non diuerſificantur ſacrilegij ſpecies.

¶2 Præt. Non videtur eſſe poſſibile, qđ aliqua ſint eiuſdẽ ſpeciei, & cum hoc differãt ſpecie, ſed homicidium, & furtum, & illicitus concubitus, ſunt diuerſæ ſpecies peccatorũ. ergo non poſſunt conuenire in vna ſpeciẽ ſacrilegii. Et ita vr̃, ꝙ ſacrilegii ſpecies diſtinguantur ſ̃m diuerſas ſpecies aliorum peccatorum, & non ſecundum diuerſitatem rerum ſacrarum.

¶3 Præt. Inter res ſacras cõnumerantur perſonæ ſacræ. Si ergo vna ſpecies ſacrilegii eſſet, quia viola-

A tur perſona ſacra, ſequeretur qđ omne peccatum, quod perſona ſacra committeret, eſſet ſacrilegiũ, quia per quodlibet peccatum violatur perſona peccantis. non ergo ſpecies ſacrilegii accipiuntur ſecundum res ſacras.

Sed contra eſt, ꝙ actus & habitus diſtinguuntur ſ̃m obiecta: ſed res ſacra eſt obiectum ſacrilegij, vt* dictũ eſt. ergo ſpecies ſacrilegii diſtinguuntur ſecũdum differentiam rerum ſacrarum.

B Respon. Dicẽdum, ꝙ ſicut *dictũ eſt, pctm̃ ſacrilegij in hoc conſiſtit, quod aliquis irreuerenter ſe habet ad rem ſacrã. Debet̃ autem reuerentia rei ſacræ ratione ſanctitatis, & ideo ſecũdum diuerſam rationem ſanctitatis rerũ ſacrarum, quibus irreuerẽtia exhibetur, neceſſe eſt quod ſacrilegii ſpecies diſtinguantur. Tanto. n. ſacrilegium eſt grauius, quanto res ſacra, in quam peccatur, maiorem obtinet ſanctitatem. Attribuitur autem ſanctitas & perſonis ſacris idest diuino cultui dedicatis, & lo-
C cis ſacris, & rebus quibuſdã aliis ſacris. Sãctitas autem loci ordinatur ad ſanctitatẽ hominis, qui in loco ſacro cultum Deo exhibet. Dr̃. n. 2. Macha. 5. Non propter locum, gentem, ſed propter gentem dñs locum elegit. Et ideo grauius peccatũ eſt ſacrilegiũ, quo peccatur contra perſonã ſacrã, quã quo peccatur cõtra locum ſacrũ. Sunt tamẽ in vtraq; ſacrilegii ſpecie diuerſi gradus ſ̃m dñam pſonarũ, & locorum ſacrorũ. Similiter etiã
D & tertia ſpecies ſacrilegii, quæ circa alias res ſacras committitur, diuerſos habet gradus ſ̃m dñam rerum ſacrarum, inter quas ſummũ locum obtinent ipſa ſacramenta, quibus homo ſanctificatur, quorum præcipuum eſt Euchariſtiæ ſacramentum, quod continet ipſum Chriſtum. Et ideo ſacrilegiũ quod contra hoc ſacramentum committitur, grauiſſimum eſt inter omnia. Poſt ſacramẽta aũt, ſ̃m locum tenent vaſa cõſecrata ad ſa-
E cramẽtorum ſuſceptionem, & ipſæ imagines ſacræ, & reliquiæ ſanctorum, in quibus quodammodo perſonæ ſanctorum venerãtur, & dehonorantur, deinde quæ pertinent ad ornatum eccleſię, & miniſtrorum, deinde ea quæ ſunt deputata ad ſuſtentationem miniſtrorum ſiue ſint mobilia, ſiue immobilia. Quicunq; autem contra qđcunque prædictorum peccat, crimen ſacrilegii incurrit.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ non eſt in oĩbus prædictis eadem rõ ſanctitatis, & iõ differen-

vel perſona Deo promiſſa eſt, ad diuinum ordinata eſt cultũ: ac per hoc eius ſubtractio, q̃ in tranſgreſſione voti fit, ſacrilegiũ eſt. Atteſtãtur hoc autẽ & ſacri canones decernẽtes ſacrilegium eſſe, ſiquis pecuniã legatã eccleſiæ nõ ſoluat, vt patet 17. q. 4. ſ. Sacrilegiũ. Atteſtatur & author in litera, in calce tertii articuli dicens ſacrilegiũ eſſe, ſi uirgo Deo dicata fornicetur. Cõſtat nanque non ſolum ſolemni, ſed ſimplici voto virginitatis fieri virginem Deo dicatã. Vnde ſicut mulier vouens abſtinentiam à venereis, dicat ſeipſam Deo quo ad immunitatem ab his: ita vouẽs ieiunium, vel aliud perſonale, dicat ſeipſum quo ad illud, & ſanctificatur perſona quo ad hæc, huiuſmodi votis. Et propterea ſi tranſgreditur, peccat contra ſanctitatẽ ſuæ perſonæ peccato ſacrilegii. Si votum autem non perſonale, ſed reale eſt ſiue de re mobili, ſiue immobili, ſacrilegus eſt contra ſanctitatem rerum omittẽdo adimplere, ſicut negans legatum eccleſiæ. Et hinc habes, quòd frangens ieiuniũ votiuum peccat peccato gulæ, & ſacrilegii, ſi inordinatio ẽ etiam contra abſtinẽtiam ſimpliciter, frangẽs autem ieiunium eccleſiæ peccat ſolum peccato gulæ, & ſic de aliis.

Art. 1. huius quæſt.

Art. 1. huius quæſt.

¶Ad ſ̃m dubium dr̃, ꝙ peruertere verba diuinæ legis, & vniuerſaliter irreuerẽtia exhibita verbo diuino, ſacrilegiũ eſt tertiæ ſpeciei. Nam & ſermo diuinus ſanctificatiuus eſt, iuxta illud Ioann. 13. Vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis, & repræſentatiuus eſt Dei, ſicut ſermo hominis repræſentat hominem. Vnde ſicut ſacramentorum, & imaginum ſacratum iniuria eſt in tertia ſpecie, ita iniuria diuini verbi, & tene-

re

Digitized by Google

tia ſacrarum rerũ nõ ſolũ eſt differentia materialis, ſed formalis.

Ad ſecundum dicendum, quòd nihil prohibet aliqua duo eſſe ſecundum aliquid vnius ſpeciei, & ſecundum aliud diuerſarum, ſicut Sortes & Plato conueniunt in ſpecie animalis: differũt autem in ſpecie colorati, ſi unus ſit albus, & alius niger. Et ſimiliter etiam poſſibile eſt aliqua duo peccata differre ſpecie ſecundum materiales actus, conuenire autẽ in ſpecie ſecundum vnam rationẽ formalem ſacrilegii, puta, ſi quis ſanctimonialem violauerit verberando, vel concumbendo.

Ad tertium dicendum, ꝙ omne peccatum quòd ſacra perſona committit, materialiter quidem, & quaſi per accidẽs eſt ſacrilegium. Vnde* Hiero. dicit quòd nugæ in ore ſacerdotis ſacrilegiũ ſunt, vel blaſphemia. Formaliter H autem & proprie illud ſolum peccatum ſacræ perſonæ ſacrilegium eſt, quod agitur directe contra eius ſanctitatem, puta, ſi virgo Deo dicata fornicetur: & eadem ratio eſt in aliis.

In ſententia habetur in Epitaphio ad Euſtochiũ uirginem, à medio illius incipit, Et ſi cuncta corporis mei.

Articvlvs IIII.

Vtrum pœna ſacrilegij debeat eſſe pecuniaria.

I Ad qvartvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ pœna ſacrilegii nõ debeat eſſe pecuniaria. Pœna. n. pecuniaria non ſolet imponi ꝓ culpa criminali: ſed ſacrilegium eſt culpa criminalis, vnde capitali ſentẽtia punitur ſ̃m leges ciuiles. ergo ſacrilegium nõ debet puniri pœna pecuniaria.

¶2 Præt. idem peccatũ non debet duplici pœna puniri, ſ̃m illud Nahum. 1. Non conſurget duplex tribulatio: ſed pœna ſacrilegii eſt excommunicatio, maior quidem ſi violentia inferatur in perſonã ſacram, vel ſi aliquis incẽdat, vel frãgat eccleſiam, minor autẽ in aliis K ſacrilegiis. ergo non debet ſacrilegium puniri pœna pecuniaria.

¶3 Præt. Apoſ. dicit 1. ad Theſ. 2. Non fuimus aliquãdo in occaſione auaritiæ: ſed hoc videtur ad occaſionẽ auaritiæ pertinere ꝙ pœna pecuniaria exigatur pro violatione rei ſacræ. ergo nõ videtur talis pœna eſſe cõueniẽs ſacrilegii.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur* 17. q. 4. Si quis contumax, uel ſuperbus fugitiuũ ſeruũ de atrio G eccleſiæ per vim extraxerit, nõ gẽtos ſolidos cõponat. & ibidem poſtea ſubdit: Quiſquis inuẽtus fuerit reus ſacrilegii, triginta libras examinati argẽti puriſſimi cõponat.

17. q. 4. c. Si quis contumax.

17. q. 4. cap. Quiſquis inuentu.

Respondeo Dicendũ, ꝙ in pœnis infligendis duo ſunt cõſideranda. Primo quidem, æqualitas ad hoc quod pœna ſit iuſta, vt .ſ. in quo quis peccat, per hoc torqueatur, vt dicitur Sapien. 11. Et hoc modo cõueniens pœna ſacrilegi, qui ſacris iniuriam infert, eſt excommunicatio, per quam a ſacris arcetur. Secundo autem conſideratur vtilitas, nam pœnæ quaſi medicinæ q̃dam infliguntur, vt his territi homines, a peccato deſiſtãt. Sacrilegus autẽ qui ſacra non reueretur, nõ ſufficienter videtur a peccãdo arceri per hoc, ꝙ ſacra ei interdicuntur, de quibus nõ curat, & ideo ſ̃m leges humanas adhibeẽ capitalis pœna, ſ̃m vero Eccleſiæ ſtatuta, q̃ mortẽ corporalẽ nõ infligit, adhibetur pœna pecuniaria, vt ſaltem pœnis temporalibus hoĩes a ſacrilegiis reuocenẽ.

Ad primvm ergo dicendum, quod Eccleſia mortem corporalem nõ infligit, ſed loco eius infligit excommunicationem.

Ad ſecvndvm dicendũ, ꝙ neceſſe eſt duas pœnas adhiberi, quando per vnam non ſufficiẽter reuocatur aliquis a peccando, & ideo oportuit ſupra pœnam excommunicationis adhiberi aliq̃ temporalem pœnã ad coercendũ hoĩes, qui ſpiritualia cõtemnunt.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ ſi pecunia exigereẽ abſq; rõnabili cã, hoc videreẽ ad occaſionẽ auaritiæ pertinere, ſed quando exigitur ad hoĩum correctionẽ, habet manifeſtam vtilitatem, & ideo nõ pertinet ad occaſionem auaritiæ.

re videtur primum locũ poſt ſacramenta. Nec oportet in litera omnia ſacrilegia enumerata intelligi, ſed ſat eſt & ſpecies & gradus, ad quas, & quos cæteri reducuntur, accepiſſe.

¶Ad tertium dubiũ dicitur ꝙ licet in litera non appareat explicite, in quo conſiſtat illa diuerſitas formalis, videtur tñ inſinuari per ipſa vocabula, & propterea nõ aliter expreſſa, vt ſcilicet rõ perſonæ, loci, & rei, vt diſtinguitur cõtra perſonam & locum, diuerſæ rationis ſanctitatẽ exigat. Nã perſona ſanctitatem perſonalẽ q̃ formaliter ſanctum facit, vt ſubiectum ſanctitatis exigit Locus vero, vt contentiuus perſonarum, ad diuinum cultum ſanctitatẽ expoſcit. Res vero, licet diuerſimode ſãctæ ſint, in hoc omnes conueniunt, ꝙ relatiue ſanctæ ſunt vel quia ſanctum faciunt, vel quia ad ſanctos ordinãtur &c. Et per hoc patet reſpõſio ad obiectionem, negando quod ſit maior diuerſitas inter gradus vnius ſpẽi q̃ inter ſpẽs, qm̃ ſicut inter locũ, & relationẽ eſt diſtinctio generica, nõ autem inter relationes inter ſe, ſic inter ſanctitatem localem, & relatiuam. De perſonali autem manifeſta eſt diſtantia non ſolum generica, ſed etiam quia ſola pſona eſt ſimpliciter & abſolute ſancta: ſicut ſolũ aial eſt ſimpl̃r & abſolute ſanũ: & cætera ſunt ſãcta ſ̃m quid, ſicut cætera ſunt ſana ſecundum quid At ſi alicui hæc non ſatisfaciunt inueniat meliora.

527 Infr q. 154. art. 10. ad 2.

¶Ad quartum dubiũ dicitur, quod licet diuerſæ ſanctitates vni⁹ perſonæ ex diuerſis cauſis prouenia nt, puta, ex voto, ex ordine &c. omnes tamen cõueniunt in hoc, ꝙ pſonales ſunt. Et propterea vnius ſpeciei ſacrilegium conſtitui dicitur, q̃cunque ſanctitas perſonæ violeẽ.

¶Ad quintum dubiũ dicitur, ꝙ ſicut agere contra iuramentum, eſt ſolum facere, vel velle facere contra illud, qđ iuramento firmatum eſt, & ſimiliter agere contra votum, eſt cõmittere oppoſitum, vel omittere illud, quod voto firmatum eſt, ita agere cõtra ſanctitatẽ aliquam, eſt incurrere voluntarie in illud, ad cuius contrariũ ineſt ſanctitas illa v. g. Perſona cuiuſlibet clerici eſt ſancta quo ad hoc, quòd non poteſt ſubiici poteſtati ſæculari. & ſimiliter locus quo ad hoc, ꝙ nõ poteſt ibi extrahi aliquis violẽter, & F poſſeſſiones Eccleſiæ, quo ad hoc, ꝙ non poſſunt donari &c. Si quis oppoſitum faciat, ſacrilegus eſt. Si q̃s aũt aliquid aliud quãuis longe peius, faciat, vt ſi clericus blaſphemet &c. nõ ꝓpterea eſt ſacrilegus. Et ſi tu eris memor doctrinæ habitæ in ꝓcedenti libro videbis, ꝙ iuris poſitiui authoritate põt de actu, qui modo eſt ſacrilegium, fieri non ſacrilegiũ, vt ſi Eccleſia ſtatueret, ꝙ nullus homicida ex propoſito ſaluaretur in Eccleſia, & econtra, põt de non ſacrilegio facere ſacrilegium. Vt ſi Eccleſia ſtatueret, ꝙ nocturnus populator eſſet ſaluus in Eccleſia. Subſternit namq; lex act⁹ virtutibus vel vitiis, vt ibi dictum eſt.

¶Ad ſextum dubium dr̃, ꝙ proculdubio ſacrilegiũ commiſſum contra Euchariſtiam, eſt grauiſſimum omnium ſacrilegiorum, qm̃ eſt directe contra ipſam humanitatem Chriſti contentam in ſacramẽto illo. Vnde grauius ſacrilegiũ eſt iniuriari Euchariſtiæ, quam occidere Papã. Et hoc loquendo de grauitate peccati ex ſua ſpecie, vt etiam habes à S. Th. in 3. parte q. 80. artic. 5.

¶Ad ſeptimum dubium dicitur, quod ꝑcutiẽs Euchariſtiam non eſt excommunicatus. Et ratio eſt, quia hoc ſacrilegiũ (vt in litera patet) non eſt contra ſanctitatem ꝑſonæ, ſed cõtra ſanctitatem rei. Diſtinguiẽ .n. ſpecie in litera ſacrilegium contra ſanctitatem perſonæ, à ſacrilegio contra ſanctitatem rei. Et ſacrilegium cõtra Euchariſtiã ponitur in ſpecie ſacrilegii contra ſanctitatem rei. Et ratio huius eſt, quia corpus Chriſti nõ eſt in Euchariſtia per modum corporis, vt infrius in tertia parte patet, & in 4. ſentent.

¶Ad obiectionem ergo in oppoſitum dicitur, quòd violentia in corpus Chriſti, ad hoc quòd ſit ſacrilegium perſonale, oportet quod inferatur corpori Chriſti per modum corporis exiſtenti, quomodo non eſt in ſacramento, ſed in cœlo. Violentia enim quæ infertur ei in Euchariſtia, infertur quidem corpori Chriſti, non per modum corporis, ſed per modum rei velatæ ſub ſpeciebus ſacramentalibus. Et propterea non inducit excommunicationem latam contra perſonales iniurias ſacrarum perſonarum. Et hęc de tota quęſtione de ſacrilegio ſufficiant pro nunc.

¶Super

QVAESTIO C.

De ſimonia, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ſimonia.

Et circa hoc quærũtur ſex.

¶Primo, Quid ſit ſimonia.
¶Secũdo, Vtrum liceat pro ſacramentis pecuniam accipere.
¶Tertio, Vtrũ liceat accipere pecuniã ꝓ ſpiritualibus actibus.
¶Quarto, Vtrũ liceat vendere ea quæ ſunt ſpiritualibus annexa.
¶Quinto, Vtrũ ſolũ munus à manu faciat ſimoniacũ, an ẽt munus à lingua, & ab obſequio.
¶Sexto, De pœna ſimoniaci.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſimonia ſit ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ ſimonia non ſit ſtudioſa voluntas emẽdi, vel uendẽdi aliqd ſpirituale, vel ſpirituali annexum Simonia.n.eſt hæreſis quędam.dicitur.n.* 1.q.1. Tolerabilior eſt Macedonij, & eorum qui circa ipſum ſunt, Sancti ſpiritus impugnatorũ, impia hæreſis, quã ſimoniacorum. Illi.n. creaturam & ſeruum Dei patris & filij Spiritũ ſanctum delirando fatentur: iſti vero eundem ſpiritumſanctum efficiunt ſeruum ſuum. Omnis enim dominus quod habet, ſi vult, vendit ſiue ſeruum, ſiue aliquid aliud eorũ quæ poſſidet. Sed infidelitas non conſiſtit in voluntate, ſed magis in intellectu, ſicut & fides, vt ex ſupra * dictis patet. ergo ſimonia non debet per volũtatem diffiniri.

¶2 Præt. Studioſe peccare eſt peccare ex malitia, quod eſt peccare in Spiritumſanctum. Si ergo ſimonia eſt ſtudioſa voluntas peccãdi, ſequitur quod ſemper ſit peccatum in Spiritumſanctum.

¶3 Præt. Nihil eſt magis ſpirituale quam regnum cœlorum, ſed licet emere regnum cælorum. dicit.n.* Gregor. in quadã Homil. Regnum cœlorum tantũ valet: quantum habes. ergo non eſt ſimonia velle emere aliquid ſpirituale.

¶4 Præt. Nomen ſimonię à Simone mago acceptum eſt, de quo legitur Act. 8. ꝙ obtulit Apoſtolis pecuniã ad ſpiritualem poteſtatẽ emendã, vt.ſ. quibuſcunq; manus A imponeret, reciperẽt Spiritumſanctum, non autem legitur quòd aliquid voluerit vendere. ergo ſimonia non eſt voluntas vendendi aliquid ſpirituale.

¶5 Præt. Multæ aliæ ſunt voluntariæ cõmutationes: præter emptionem, vel vẽditionem, ſicut permutatio, tranſactio. ergo videtur ꝙ inſufficienter diffiniatur ſimonia.

¶6 Præt. Oẽ ꝙ eſt ſpirituali annexum, eſt ſpirituale. ſuperflue ergo additur, Vel ſpirituali annexum.

¶7 Præt. Papa ſ'm quoſdã, nõ poteſt cõmittere ſimoniam, poteſt B autem emere, vel vendere aliquid ſpirituale. ergo ſimonia nõ eſt voluntas emendi, vel vendendi aliqđ ſpirituale, vel ſpirituali annexum.

SED CONTRA eſt, quod * Greg. dicit in regiſtro. Altare, vel decimas, vel Spiritumſanctũ emere, vel vendere, ſimoniacam hæreſim eſſe nullus fidelium ignorat.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra * dictũ eſt, actus aliqs eſt malus ex genere, eo ꝙ cadit ſup materiam indebitã. Emptionis autẽ, C & venditionis eſt materia indebita res ſpiritualis, trip ici ratione. Primo quidẽ, quia res ſpiritualis non poteſt aliquo terreno pretio compenſari, vt de Sapientia dicitur Prouer. 3. Pretioſior eſt cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, huic non val. nt comparari. Ideo etiam Petrus in ipſa ſui radice ſimoniacam prauitatem condemnans, dixit. Pecunia tua tecũ ſit in perditionem, quoniã donũ Dei exiſtimaſti pecunia poſſidere D Secũdo, quia id nõ poteſt eſſe debita venditionis materia, cuius vẽditor non eſt dominus, vt patet in authoritate ſupra * inducta. Prælatus autem Eccleſiæ non eſt dominus ſpiritualium rerum, ſed diſpẽſator, ſecundum illud 1. ad Corin. 4. Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorũ Dei. Tertio, qa vẽditio repugnat ſpiritualium origini, q̃ ex gratuita voluntate Dei prouenniunt. Vnde & Dominus dicit E Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et ideo aliquis emendo, vel vendendo rem ſpiritualem, irreuerentiam exhibet Deo, & rebus diuinis, propter quod peccat peccato irreligioſitatis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut religio cõſiſtit in quadã fidei proteſtatione, quam tamẽ aliquis interdũ non habet in corde, ita ẽt vitia oppoſita religioni habent quandam proteſtationẽ infidelitatis, licet quandoque non ſit infidelitas in mente. Secundu hoc ergo ſimonia, hæreſis dicitur ſecũ

¶Super quæſtionis centeſima Articulum primum.

IN ar. 1. q. 100. in reſponſione ad ſ'm, dubium occurrit circa illa verba, Iuſtitia & omnes partes eius, & per conſequens omnia vitia oppoſita, ſũt in voluntate ſicut in ſubiecto. Videntur.n. hæc verba contra authorem ipſum, quoniam conſtat ꝙ loquitur de partibus iuſtitiæ non ſolum integralibus & ſubiectiuis, ſed potẽtialibus, alioquin nõ loqueretur ad propoſitũ, quia de ſimonia loquitur, quæ eſt vitium oppoſitum religioni, q̃ eſt vna pars potentialis iuſtitiæ. Et cũ author ponat ẽt liberalitatẽ partem potentialem iuſtitiæ, vt patet inferius q. 117. ar. 5. & ponat eam ſubiectiue in concupiſcibili, tam 528 inferius in q. 134. art. 4. ad primum, quã ſuperius ſ. in 1. 2. q. 60. art. 5. quomodo ergo ſtãt hæc duo ſimul, ſ. quòd omnes partes iuſtitiæ ſunt in volũtate, vt in ſubiecto. & aliqua pars eius, ſ. liberalitas, eſt i cõcupiſcibili vt in ſubiecto?

¶Ad hoc dubium, ꝙ etiam motum fuit in præcedenti lib. q. 60. artic. 5. dicitur, quòd in hac re eſt aliquid manifeſtum, & aliqd ambiguum. Nam clarum eſt primo, quòd omnes virtutes quæ ſunt ad alterũ, oportet aliquam habitualem perfectionem in voluntate vt in ſubiecto ponere ex eo, ꝙ voluntas nec ex natura ſua, nec ex natura volẽtis inclinatur naturaliter in bonum alterius, ita vt non egeat habitu perficiẽte ipſam ad eligendũ bonum ad alterum. Sicut per oppoſitum ſupra didicimus, qđ quia naturaliter in ꝓprium bonum inclinamur ſecundum ſuperiorem partem appetitus, ideo voluntas in his quæ ad nos ſunt, non eget virtute. Clarum eſt ſecundo, quod quia aliquæ virtutes, vt liberalitas ſic reſpiciunt operationes ad alterum, puta, dare gratis pecunias alteri, vt oporteat paſſiones cupiditatis domare, ideo ẽt in cõcupiſcibili oportet aliquam habitualem perfectionem ponere Ambiguum vero eſt, in qua earum, ſ. in voluntate, an in concupiſcibili dicenda ſit eſſe ſimpliciter & abſolute ſicut in ſubiecto, huiuſmodi virtus, quod euidenter non apparet ſine diſcuſſione actuum propriorum hmõi virtutum. Et propterea vſque ad dictum locũ differatur vltima diffinitio. Quantum autem ad præſentem literam, poteſt gloſſari, quòd intelligitur de partibus iuſtitiæ, quę ſtricte, & proprie ſunt partes iuſtitiæ, quas Tullius enumerauit, quæ ſcilicet habent rationem debiti ad alterum, ita quod ſine eo non ſaluatur morum honeſtas. Liberalitas autẽ, & huiuſmodi, nõ ſunt huiuſmodi, ſed parum habent de ratione debiti non ad neceſſitatem, ſed propter melius, vt ſuperius in q. 80. patet, vbi de partibus iuſtitiæ tractat.

¶In reſponſione ad ſeptimum, nota primo, quod Papa põt committere peccatũ ſimoniæ ſicut peccatum adulterii, & aliorum vitiorum, quamuis nullam cenſuram incurrat. & hoc eſt clarum.

¶Nota ſecũdo, quod cum duplex ſit pecunia, quam Papa poſſet recipere ſcilicet eccleſiæ, vel prophanã: quamcunque recipiat, vt precium ſpiritualis rei, ſimoniam committit, quia neutra eſt ſua. Et de prophana patet, de eccleſiaſtica vero in litera declaratur, quia Papa non eſt dominus, ſed diſpenſator principalis pecuniæ eccleſiaſticæ: ac per hoc pecunia eccleſiæ non eſt ſua abſolute vt poſſit ad libitum de ea diſponere.

¶Nota tertio, qđ cũ poteſtas Papæ: qu, ad

Marginal notes:
4. diſt. 25. q. 3. ar. 1. q. 1. per to. & q. 3. co.
1. q. 1. ca. Eos qui per pecunias.
Q. 10. art. 2.
Homil. 5. in Euang. non multum ante medium.
Habetur 1. q. 3. c. Altare.
1. 2. q. 18. artic. 2.
Argumen. 2.
D. 1127.

dum exteriorē ꝓſtationē, quia in hoc quod aliquis vendit donū Spiritusſancti, quodammodo ꝓteſtatur ſe eſſe dominū ſpiritualis doni, quod eſt hæreticū. Sciendū tn̄ quod Simon magus, ꝓter hoc; ꝙ ab Apoſtolis Spiritusſancti gratiam pecunia emere voluit, dixit, ꝙ mundus nō erat à Deo creatus ſed à quadā ſuperna virtute, vt dicit* Iſido. in li. Etymo. Et ſic ſecūdum hoc inter alios hæreticos ſimoniaci computantur, vt patet in lib.† Aug. de hæreſibus.

Lib. 8. cap. 5. in princ.

† In principio lib. 11. 6.

Ad secundum dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictū eſt, Iuſtitia, & oēs partes eius, & per cōſequens oīa vitia oppoſita ſunt ī volūtate ſicut in ſubiecto, & ideo cōueniēter ſimonia per volūtatē diffinit. Addit aūt ſtudioſa, ad deſignādū electionem, q̄ principaliter pertinet ad virtutem, & vitiū. Nō aūt oīs q peccat electiōe, peccat peccato in Spiritūſanctum, ſed ſolū qui peccatū eligit per cōtemptū eorū, per quæ hoīes ſolēt retrahi à peccando, vt ſupra* dictum eſt.

* q. 58. art. 4.

* Q. 14. art. 2.

Ad tertium dicēdū, ꝙ regnum cælorum dr̄ emi, dū qs dat ꝙ habet, ꝓ Deū, large ſumpto noīe emptionis ſm ꝙ accipit ꝓ merito, ꝙ tamen nō pertingit ad perfectā rōnem emptionis, tū qa nō ſunt cōdignæ paſsiones huius tēporis, nec aliqua noſtra dona, vel opera, ad futurā gloriā q̄ reuelabit in nobis, vt dr̄ Ro. 8. tum qa meritum non conſiſtit principaliter in exteriori dono, vel actu, vel paſsione, ſed interiori affectu.

Ad quartum dicendum, quod Simō magus ad hoc emere voluit poteſtatem ſpūalem, vt eā poſtea venderet. Dr̄. n.* 1. q. 3. qđ Simō magus donum Spiritusſancti emere voluit, vt ex venditione ſignorū q̄ per eum fierent, multiplicatā pecuniā lucraret. Et ſic illi qui ſpiritualia vendūt, cōformātur Simoni mago in intētione, in actu vero illi qui emere volunt. Illi autem qui vendūnt in actu, imitantur Giezi diſcipulum Heliſæi, de quo legitur 4. Reg. 5. quod accepit pecuniam à leproſo mundato, vnde venditores ſpiritualium poſſunt dici non ſolum Simoniaci, ſed etiam Giezitæ.

* Q. 14. art. 2. 1 q. 3. ca. Saluator, nō remote à principio.

Ad quintum dicendum, ꝙ noīe emptionis & venditionis intelligiť oīs contractus non gratuitus. Vnde nec permutatio ꝓbēdarum, vel eccleſiaſticorū beneficiorum fieri poteſt authoritate partium abſq; periculo ſimoniæ, ſicut nec tranſactio, vt iura determināt. Poteſt tamen prælatus ex officio ſuo permutationes huiuſmodi facere pro cauſa vtili, vel neceſſaria.

Ad sextum dicendum, ꝙ ſicut aīa viuit ſm ſeipſam, corpus aūt viuit ex vnione animæ, ita etiā quædam ſunt ſpiritualia ſm ſeipſa, ſicut ſacramenta, & alia huiuſmodi, quædam aūt dicuntur ſpiritualia ex hoc, ꝙ talibus adhærent. Vñ* 1. q. 4. dr̄ c. Si quis obiecerit, qđ ſpiritualia ſine corporalibus rebus non proficiunt: ſicut nec aīa ſine corpore corporaliter uiuit.

* 1. q. 4. cap. Si quis obiecerit.

Ad septimum dicendū, ꝙ Papa pōt incurrere vitiū ſimoniæ, ſicut & quilibet alius homo. Peccatum. n. tāto in aliqua perſona eſt grauius quāto maiorem obtinet locū. Quāuis. n. res eccleſiæ ſint eius vt principalis diſpenſatoris, non tamē ſunt eius vt domini, & poſſeſſoris. Et ideo ſi reciperet ꝓ aliqua re ſpirituali pecuniā de redditibus eccleſiæ alicuius, non careret vitio ſimoniæ. Et ſimiliter etiam poſſet ſimoniam committere, recipiendo pecuniam ab aliquo laico non de bonis eccleſiæ.

Articulus II.

Vtrum ſemper ſit illicitum pro ſacramentis pecuniam dare.

Ad secundum ſic ꝓcedi tur. Vr̄ ꝙ non ſemper ſit illi

---

ad res temporales Eccleſiæ, ſit poteſtas nō domini, ſed diſpēſatoris, vt in litera dr̄, cōſequēs eſt vt plenitudo poteſtatis Papalis circa bōa Eccleſiæ tēporalia nō exeat limites poteſtatis diſpēſatiuæ. Sicut in naturalibus plenitudo potētiæ calefactiuæ, nō exit limites poteſtatis calefactiuæ, & in politicis plenitudo poteſtatis regiæ non exit limites regiæ ptātis. Ac per hoc non pōt Papa ad libitū donare res Eccleſiæ, ſed poteſt tam quam habens apicē diſpēſatiuæ poteſtatis, multo plus de eiſdē diſpēſare, q̄ quicūque alius ꝓximus eccleſiæ alicuius prælatus. Et per hoc patet ſolutio quæſtionis mercatorū, an. ſ. de vſuris, quas cum clericis variis, certis tn̄ lucrati ſunt, poſſint cum domino Papa cōponere, puta ſi vſuræ aſcendunt ad quindecim millia ducatorum, dare Papæ tria, vel quatuor millia, & reſiduum ſibi retinere tuta conſcientia. Conſtat nāque ꝙ non remaneret mercator abſolutus in cōſcientia, tū, q a Papa nō eſt dominus, ſed diſpenſator rerum eccleſiaſticarum, & huiuſmodi compoſitio non eſſet diſpenſatio quæ diſcretam diſpoſitionem importat, tum quia etiam ſi Papa eſſet dominus pręſumitur veriſimiliter ꝙ non libere donaret, ſed redimeret vexationem ſuam accipiendo de ſuo quantum habere poſſet. Cuius manifeſtum ſignū eſt, quia conatur componendo re habere quātum plus pōt. Ex eodem quoque fundamento. ſ. ꝙ Papa non eſt dominus, ſed diſpenſator, ſequitur, ꝙ de plenitudine poteſtatis non poſſit ad libitū dare bona Eccleſiæ cui voluerit, aut conſanguineis &c. ſed tenetur fideliter diſpenſare, vt recta ratio ſuadet: iuxta illud, Hic iā quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. Et rurſus, Fidelis ſeruus, & prudens, quem cōſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi in tēpore tritici menſuram, & non ad libitum, quantum volet.

Super quæſtionis centeſimę Articu. ſecundum.

In ar. 2. in reſpōſione ad primū, dubium occurit, An in caſu literæ, quo adultus in articulo mortis cōſtitut⁹ nullū hēt, qui velit eū baptizare ſine pecunia, locum habeat redēptio ꝓpriæ vexationis. Et eſt rō dubij, qa ſi ibi locū habet, ſequiť ꝙ licite pōt dare pecuniā auaro ſacerdoti vt eum baptizet, non emēdo baptiſmū, ſed redimēdo ſuā vexationē. Et cōſequēter nō debet mori abſq; baptiſmo fluminis, cuius oppoſitū in litera dr̄. Si vero ibi nō habet locū, mirū valde eſt, quare Abrahæ, non in tāta neceſſitate licuit redimere vexationē ſuā ſoluēdo locū ſepulchri & Iacob. licuit hoc eodem modo ſoluere ꝓ primogenitura, vt in ar. 4. ad tertium huius q̄ōnis author dicit.

¶ Ad hoc dicit Petrus de Palude in 4. diſt. 5. ar. 3. ꝙ hic non hēt locū redēptio vexationis. Et rō ſua eſt dr̄ia īter vexatores. Nā qdā ſunt q facto poſſunt obeſſe, & de iure non poſſunt ꝓdeſſe. Et ab iſtis licitū eſt redimere ſuā vexationem, vt patet, cū qs electus in epiſcopū redimit ſuā vexationē à perturbatoribus de facto q nihil poſſunt iuris conferre. Quidā vero ſūt q & facto obeſſe, & iure prodeſſe pñt, & ab iſtis nō licet redimere vt patet in exēplo dato reſpectu cōfirmatoris. Nā ſi confirmator vexaret electum nolēdo eum cōfirmare, nō liceret ei pecuniā dare. Et rō diuerſitatis eſt, quia iſtis dādo, pararet ſibi viā acquirēdi epiſcopatū, q a confirmatore datur. Et ſimile eſt in propoſito, quia baptizator confert characterē baptizando. Alii aūt diſtinguendo dicunt, ꝙ caſus pōt dupliciter cōtingere. Primo, i adulto pro ſeipſo baptizādo, & ſic concordāt dicentes, ꝙ potius debet mori, quam ſoluere auaro ſacerdoti. Secundo, in adulto pro infante moriente addendo caſui, quòd ipſe adultus ſit oīno impotens ad baptizādū, puta, carēs membris, & ſic dicunt quod licitū eſt dare pecuniam ſacerdoti, vt baptizet infantem, non emendo ſacramentum, ſed redimendo vexationē pueri. Et rō diuerſitatis aſſignatur, qa adultus poteſt ſaluari ꝑ baptiſmum flaminis, infans autē eſt in extrema neceſſitate 529

4. diſt. 25. q. 3. art. 2. q. 1.

nullū aliud habēs remedium. Huius opinionis eſt Panor. in c. Cū in eccleſiæ, extra, de ſimonia, & qdā recitati à Ricardo in 25. diſt. 4. ar. 3. q. 1. ad 8. Ipſe tn̄ Ricardus declinat ad oppoſitū. ¶ Inter opiniōes aūt has, rōni magis cōſona vr̄, dicēs redēptionē vexationis hr̄e hic locū reſpectu infantis in articulo mortis, & nō reſpectu adulti. Et rō me mouēs eſt, qa baptizandus in hoc caſu patitur iniuſtum à potente, & nolente baptizare, quia tenetur iſte de neceſſitate præcepti diuini in hoc ar. baptizare occurrentem baptizandum in art. mortis ſine alio baptizatore, ſicut teneret paſcere fame morietem, ſi occurreret. Cōſtat nāq; vniuerſaliter verū eſſe, ꝙ vnuſquiſq; pōt licite a ſe abiicere iniuſtum qđ patitur dato ꝓtio aliquo, cū hoc nihil

alud

; aliud ſit q̃ vti iniquitate parati, immo facientis iniquitatem, ad proprium bonum neceſſarium, & hoc eſt redimere vexationẽ ſui. Vnde quia inter infantẽ & adultũ in ꝓpoſito hæc eſt dña, ꝙ infans patitur iniuſtum ſi non baptizatur, perdit n. aditũ æternę vitæ ſibi debitum ab iſto per actũ baptiſmi: adultus aũt non perdit illum quia patet ei aditus per baptiſmũ flaminis: quãuis ille auarus nolẽs baptizare inferat, quãtum in ſe eſt, vtriq; iniuſtum, quia tenetur, & infantẽ, & adultũ baptizare, idõ habens curã infantis ſi non põt baptizare, puta, quia mutus licite pecuniam dat auaro non vt baptizet, ſed vt auferat obicẽ prohibentẽ ipſum baptizare .i. auaritiã illam ut impeditiuam baptiſmi. Nec hoc eſt contra authorem in litera, quia hunc caſũ non ponit in litera. Et per hoc etiã patet ſolutio rationis Petri, ſi contra hoc affertur, quia non dat vexatori pecunia vt ius conferat, ſed vt iniquum impedimẽtum auferat, & conſequenter libere ius cõferat, nõ impeditus. Nec eſt ſimile de confirmatore electionis, quia non eſt ibi neceſſitas, vt hic, nec cõſtat de ſanctitate, & intentione dantis pecuniam, vt hic conſtat, quoniam nihil temporale quęritur.

* 3. parte q. 66. ar. 6.

Li. 22. cõtra Fauſtum c. 47. circa principio. tomo 6.

citum pro ſacramentis pecuniam dare. Baptiſmus. n. eſt ianua ſacramentorum, vt in* 3. parte dicetur: ſed licet, vt videtur, in aliquo caſu dare pecuniam pro baptiſmo, puta, quando ſacerdos puerum morientem ſine pretio baptizare nõ vellet. ergo non ſemper eſt illicitũ emere, vel vendere ſacramenta.

¶ 2 Præterea. Maximum ſacramẽtorum eſt Euchariſtia, quę in miſſa conſecratur, ſed pro miſsis cantandis aliqui ſacerdotes prębendã vel pecuniam accipiunt. ergo licet multo magis alia ſacramenta emere, vel vendere.

¶ 3 Præterea. Sacramentum pœnitentiæ eſt ſacramentum neceſſitatis, quod præcipue in abſoluentes conſiſtit, ſed quidam abſoluentes ab excommunicatione, pecuniam exigunt. ergo non ſemper eſt illicitum ſacramentum emere, vel vendere.

¶ 4 Prætereà. Conſuetudo facit vt non ſit peccatũ id qđ alias peccatum eſſet, ſicut* Aug. dicit, ꝙ habere plures uxores quando mos erat, crimẽ nõ erat, ſed apud quoſdam eſt cõſuetudo, ꝙ in cõſecrationibus epiſcoporum, bñdictionibus abbatum, & ordinibus clericorum pro chriſmate, vel oleo ſancto, & aliis hmõi, aliquid detur. ergo vr̃ quod hoc non ſit illicitum.

¶ 5 Præt. Contingit qñque ꝙ aliquis malitioſe impedit aliquẽ vel ab epiſcopatu obtinẽdo, vel ab aliqua alia dignitate: ſed licet vnicuique redimere ſuam vexationem. ergo licitũ videtur in tali caſu pecuniã dare pro epiſcopatu, vel aliqua alia eccleſiaſtica dignitate.

¶ 6 Pretereà. Matrimonium eſt quoddam ſacramẽtum, ſed qñque datur pecunia pro matrimonio. ergo licitum eſt ſacramẽtũ vendere.

SED CONTRA eſt, quod dicitur* 2. quæſti. 1. Qui pro pecunia quenquam conſecrauerit, alienus ſit a ſacerdotio.

3. q. 1. capit. Qui pro pecunia.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſacramenta nouæ legis ſunt cauſa ſpiritualis gratiæ, quę pretio maxime ſpũalia, inquantum ſunt ęſtimari nõ poteſt, & eius rõni repugnat, ꝙ non gratuite detur. Diſpenſantur autem ſacramenta per eccleſiæ miniſtros, quos oportet a populo ſuſtẽtari ſ̃m illud Apo. 1. ad Corin. 9. Neſcitis, quoniã q in ſacrario operãtur, quę de ſacrario ſunt edunt, & qui altari deſeruiunt, cum altari participãt? Sic ergo dicẽdum eſt, quod accipere pecuniam pro ſpirituali ſacramẽtorum gratia, eſt crimen ſimoniæ quod nulla conſuetudine põt excuſari, quia conſuetudo non ꝑiudicat iuri naturali, vel diuino. Per pecuniam autem intelligitur omne illud, cuius pretium poteſt pecunia æſtimari, vt Philoſ. dicit in 3. Ethic. Accipere autẽ aliqua ad ſuſtentationem eorum qui ſacramenta Chriſti miniſtrãt ſ̃m ordinationem eccleſiæ, & conſuetudinis approbatam non eſt ſimonia, neq; pctm̃. Non. n. ſumitur tanq̃ pretium mercedis, ſed tamquam ſtipẽdium neceſſitatis. Vnde ſup illud 1. ad Timoth. 5. Qui bene p̃ſunt presbyteri &c. dicit* gl. Aug. Accipiant ſuſtentationem neceſſitatis a populo, mercedem diſpẽſationis a Domino.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ in caſu neceſſitatis, qlibet põt baptizare. Et qa nullo modo eſt peccandum, pro eodẽ eſt habẽdũ, ſi ſacerdos abſque pretio baptizare ñ velit, ac ſi non eſſet qui baptizaret Vnde ille qui gerit curã pueri, in tali caſu licite põt eum baptizare: vel a quocumq; alio facere baptizari. Poſſet tñ licite aquam a ſacerdote emere, quæ eſt purũ elementũ corporale. Si aũt eſſet adultus

¶ *Super quęſtionis centeſimę Articulum ſecundum, tertium, & quartum.*

IN ar. 2. 3. & 4. ſimul dubium occurrit, An ſtipẽdiũ ſuſtẽtationis ſub pacto ponere liceat ſacerdotibus, p̃dicatoribus, diuiniq; cultus miniſtris. Et eſt rõ dubii, quĩa partẽ negatiuam oĩa iure clamãt, pacta ab hmõi exterminantia, & puniẽtia ſi fiant. Et in litera expreſſe dr̃ in ar. 3. in reſponſione ad primũ. Si hmõi pacto interueniẽte fiãt. aut ẽt cũ intentione emptionis, vel venditionis, ſimonia eſſet. Pro parte aũt affirmatiua pugnat cõſuetudo ab Eccleſia approbata, vt videlicet ſacerdotes ſeruituri per annum alicui capellæ, pacto conueniunt de annua q̃titate pecuniæ. Non deſunt quoq; prædicatores, qui quantum eis pro quadrageſima ſoluendum eſt, intelligere cũ pacto volunt ꝓ ſuſtentatione ſua. Ratio deinde ſuffragat, quĩa velle ſtipendium ſuſtentationis non eſt velle tp̃ale pro ſpirituali: ergo ex pacto velle tale ſtipendium, non eſt vẽdere ſpiritualia, non ergo eſt illicitum. Prima conſequentia patet: quia pactum nõ mutat materiam actuum. Eadem nãque eſt materia donationis & venditionis, ſi vas argenteũ dono dat, vel vẽditur. Et propterea, ſi abſolute vellet ſtipendiũ ſuſtentationis, non eſt velle temporale pro ſpirituali ergo: velle idem ex pacto, non eſt velle temporale pro ſpirituali quod eſt vendere. Secunda vero conſequentia patet, quia nõ alia rõne hoc eſſet illicitum, niſi quia eſſet ſimonia, videlicet, velle tẽporale pro ſpirituali. Sublata ergo hac mali ratione, reſtat ꝙ nõ ſit illicitum.

¶ Dubium ſecũdo occurrit, an in hmõi ſpiritualibus liceat vendere laborem perſonalem, & locare operas ſuas ſub pretii pacto. Et eſt ratio dubii, quia pars affirmatiua fouetur ex hoc ꝙ labor corporeus, & ſimiliter opera corporea non ſunt de genere ſpiritualium, ſed temporalium, vendere autem, aut locare temporalia, nullum peccatum eſt.

¶ Et confirmatur, quia ſi hoc eſt illicitum ex ſuo genere, non erit licitum in aliquo ſpirituali, & illicitum in aliquo alio ſpirituali, ſed in toto genere ſpiritualium hoc erit licitum, aut illicitũ, ſed experientia teſte conſtat in multis ſpiritualibus eſſe hoc licitum. Nam ſacerdos licite locat operas in celebrando ter in hebdomada, & huiuſmodi. Et laborẽ quẽ ſuſtinere debet eundo in villam ad celebrandum, licite ſub pretio ponit. Doctor quoq; theologiæ vendit operas ſuas & laborem, ſicut & aduocatus iuſtum patrocinium. In aliis igit̃ ſpiritualibus, cum nõ ſint illis ſpiritualiora, licitum erit.

Eſt Aug. Li. de Paſtor c. 2. circa finẽ. tom. 6.

¶ Partem verò negatiuam probant duo. Primum, quia cũ omnia eccleſiaſtica, quæ ſpiritualia dicuntur, vt ſacramẽtorum adminiſtratio, ſacrificiũ miſſæ, prædicatio, diuiniſque cultus conſtent ex duobus, videlicet ex ſpirituali, & temporali, nam ſpirituale in eis eſt gratia, veritas & cætera: temporale vero eſt actio humana, ſi licitum eſt vendere, aut locare hæc ratione actionis humanæ omnia eccleſiaſtica venalia licite eſſent, abſolute loquendo, Ita quòd ſicut licitum eſt vendere calicem ratione materię, ita proportionaliter licitum erit vendere omnia huiuſmodi ſpiritualia rõne actionis humanæ.

¶ Et confirmatur ex diffinitione ſimonię, in qua ponitur vẽdere annexa ſpiritualibus. Conſtat autem quòd magis annexa ſunt ſpiritualibus ſimultanea, quàm illa, ad quę ſpiritualia ſe habẽt antecedẽter, ſed actio humana in illis ẽ ſimul cũ ſpũalibus. ergo eſt magis invendibilis, quam bñficium eccleſiaſticum, ad quod ſpirituale ſe habet antecedenter, & dicitur omnino invẽdibile. Secũdum eſt, quia niſi fiat dña inter ſtipendium ſuſtentationis, & vẽditionẽ laboris, ſeu locationem

operarum, ſicut aduocato, & doctori, q̃tūcūq; diuiti, licet vendere ſuum docere, & patrocinari, ita ſacerdotibus, prædicatoribuſq; diuitibus licitū erit locare ſuas operas, vendere ſuos labores, ac p hoc non ſuſtētationis grã, ſed mercedis titulo a populo temporalia ſuſcipere, & cõſñter omnia iura ruent. F

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, ꝙ inter ſtipendium ſuſtentationis, & ſtipendium locatarum operarum hęc eſt differētia, ꝙ ſtipēdiū locatarum operarum hẽt rõnem mercedis, iuxta illud Matt. 23. Voca operarios, & redde illis mercedem. Stipēdium autem ſuſtentationis non habet rõnē mercedis, ſed ſubuentionis neceſſariç, vel commodç miniſtris. Et ex hoc ſequitur, quòd qui dat aliquid temporale, puta, pecuniam miniſtris Eccleſiæ pro ſuſtentatione eorum, non dat pecuniā pro pretio operarum, aut laboris eorum, ſed ſolum dat vt ſe ſuſtentent in victu, & veſtitu &c. vt ſic habentes alimentum, & quib. tegantur, vacent eccleſiaſticis officiis gratis. Qui vero dat aliquid temporale eiſdem pro locatis operis, mercedem debitam reddit quaſi pretium laboris, & operarum eorundē, vt ipſum locationis nomē oſtendit. Ex hoc aũt ꝙ ſtipendium ſuſtentationis concurrit, vt neceſſarium, ſine quo non poteſt miniſter, ſalua ſui ſtatus honeſtate diuina exercere officia, ſequit̃ ꝙ põt ſub pacto poni ſtipendium ſuſtentationis, non minus, q̃ reliquorum opportunorū ad diuina ſeruitia prouiſio. ſ. puta, calicis, ſacrarū veſtiū, & hmõi. Ita ꝙ ſicut ſacerdos celebraturus ad inſtãtiā alicu9, poteſt ſub pacto ponere, ꝙ vocans eum prouideat de calice, altari, veſtibus ſacris, & huiuſmodi, ſine quibus non poteſt celebrare: ita poteſt ſub pacto ponere ſuſtentationem ſuam, ſine qua nõ poteſt in ſacerdotij miniſterio deſeruire, & in hoc nulla ſimonia interuenit. Aduertenda tamē ſunt hic duo. Primo, ꝙ ſuſtentationis nomine non tantum venit cibus & potus, ſed quicquid eſt neceſſarium ad victum & veſtitum ſui, & eorum, quorum ſibi cura incumbit. Non. n. debet mēdicare ſacerdos pro ſuſtentatione ſuorum, aut parentum antiquorum, aut paruulorum nepotum ſuæ curç ſm naturæ iura relictorum, & hmõi. Secundo, quod ſuſtentationis ſtipēdiū dupliciter põt obuenire, primo, gratuitæ, vel ex authoritate ſuperioris, & ſic nõ exigit neceſſitatē in eo, cuius ſuſtentatione dat̃, vt patet ex eo ꝙ epiſcopo ditiſſimo viſitanti debet̃ ſm iura pcuratio. Alio mõ, ex pacto, & ſic non niſi pauperi indigēti ſuſtētationis ſtipēdio licite puenire põt: qm̃ ſacerdos habēs vnde ſm ſuū ſtatū honeſte viuat, ſi ex pacto vult ſtipēdiū ſuſtētationis, cõuincit̃ ꝙ mēdax eſt, cõueniēdo de ſtipēdio vt neceſſario, ſine quo nõ põt cõmode in ſacerdotio ſeruire, qm̃ ſine illo ſtipēdio põt hoc cõmode facere. Vñ cõuincit̃, ꝙ conuenit nõ de ſtipēdio ſuſtētationis, ſed de ſtipēdio operarum ſuarum, quod an liceat, in ſequenti tractabitur dubio. In hoc ſiquidem primo dubio de ſolo ſtipendio ſuſtentationis eſt ſermo.

In corp. art.

In corp. art. & 1. 2. q. 97. art. 3.

qui baptiſmum deſideraret, & immineret mortis piculū, nec ſacerdos cum vellet ſine pretio baptizare, deberet, ſi poſſet, per aliū baptizari. Quod ſi nõ poſſet ad aliū habere recurſū, nullo mõ deberet pretiū pro baptiſmo dare, ſed potius abſq; baptiſmo decedere, ſuppleret̃. n. ei ex baptiſmo flaminis, quod ei ex ſacramento deeſſet. G

Ad ſecundum dicēdū, ꝙ ſacerdos non accipit pecuniā quaſi pretiū cõſecrationis Euchariſtiæ aut Miſſæ decantatæ: hoc. n. eſſet ſimoniacū: ſed quaſi ſtipendiū ſuç ſuſtentationis, vt* dictum eſt.

Ad tertium dicendū, ꝙ pecunia nõ exigit̃ ab eo, q abſoluit̃ quaſi pretium abſolutionis: hoc enim eſſet ſimoniacum, ſed quaſi pœna culpæ præcedentis, pro qua fuit excommunicatus. H

Ad quartum dicendum, ꝙ ſicut* dictū eſt, cõſuetudo nõ p̃iudicat iuri naturali, vel diuino quo ſimonia ꝓhibet̃. Et iõ ſi aliqua ex cõſuetudine exigant̃ quaſi pretiū rei ſpiritualis cū intētione emēdi, vel vēdedi, eſt manifeſte ſimonia, & præcipue ſi ab inuito exigatur. Si vero exigant̃ quaſi quædā ſtipēdia p cõſuetudinē approbata, nõ eſt ſimonia, ſi tñ deſit intētio emēdi, vel vendedi, ſed intentio refeat̃ ad ſolam cõſuetudinis obſeruantiā, & præcipue qñ aliquis voluntarie ſoluit. In his tñ omnibus ſolicite cauēdum eſt quod habet ſpeciem ſimoniæ, vel cupiditatis. I ſm illud Apoſt. 1. ad Theſſ. vlt. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

Ad quintum dicēdū, ꝙ anteqũ alicui acquirat̃ ius in epiſcopatu vel quacūq; dignitate, vel pbēda, p electionē, vel ꝓuiſionē, ſeu collationē, ſimoniacū eſſet aduerſantiū obſtacula pecunia redimere. ſic. n. p pecuniā pararet ſibi viā ad rē ſpiritualē obtinēdā: ſed poſtq̃ ius alicui acquiſitū eſt, licet per pecuniā iniuſta impedimenta remouere.

Ad sextum dicēdū, ꝙ qdā dicūt ꝙ ꝓ matrimonio licet pecuniā dare, qa in eo ñ cõfert̃ grã, ſed hoc nõ ē vbiquaq; verū, vt ĩ* 3. parte huius operis dicet̃. Et iõ aliter dicēdū eſt, ꝙ matrimoniū nõ ſolū eſt Eccleſiç ſacramētū, ſed ēt naturç officiū. Et iõ dare pecuniā ꝓ matrimonio, inq̃tū eſt naturæ officiū, licitū eſt, inq̃tū vero ē Eccleſiæ ſacramētū, eſt illicitū: ēt iõ ſm iura prohibetur, ne pro benedictiõe nuptiarū aliqd exigatur.

Articulus III.

Vtrū liceat dare et accipere pecuniā, pro ſpiritualibus actibus.

1

Ad tertium ſic procedit̃. Vr̃ ꝙ licitū ſit dare, & accipere pecuniā pro ſpiritualibus actibus. Vſus. n. prophetiæ eſt ſpiritualis act9. ſed ꝓ vſu ꝓphetię olim aliqd dabat̃, vt patet 1. Reg. 9. & 3. Reg. 15. ergo videtur quod liceat dare, & accipere pecuniam pro actu ſpirituali.

¶ Ad obiecta aũt ĩ oppoſitū dr̃, ꝙ miniſteria eccleſiaſtica poni ſub pacto, dupl'r põt intelligi. Primo ſimpl'r & abſolute, vt videlicet dicat̃. Ego volo tãtā pecuniā ꝓ miniſterio vel ſi dēo miniſtrare. Et hęc pacta ſunt ꝓhibita & dicunt̃ ſimoniaca in iure, & in lr̃a. Alio, mõ ſm, q̃d ſeu cū limitatione v. g. Si dēo miniſtrare in ſpūalibus ego volo ꝓ ſtipēdio ſuſtētationis meæ tm̃: qa aliter non poſſum miniſterio commode incūbere. Et ſic limitata pacta ab indigētib. miniſtris facta, nõ ſunt ſimoniaca apud Deū, q correctū videt. Nec ſũt ſimoniaca apud eccleſiā, cui cõſtat, vel cõſtare põt & de idigētia miniſtri, & de expreſſa limitatione in pacto appoſita, videlicet ꝓ ſuſtētatione neceſſaria. Hæc de prĩo. ¶ Ad ſm dubiū dr̃, ꝙ in eccleſiaſticis miniſterijs licitū eſt, locare operas ſuas ex pacto, tū qa hoc hẽt eccleſiæ conſuetudo, vt patet in ſacerdotib9, q cõducunt̃ vt ſint capellani annuales, vel mēſtrui: pactū nãq; interuenit, ꝙ tm̃ debeatur eis ſingulis mēſibus: tū qa eadē rõ eſt de pacto expreſſo, & pacto implicito. Sed pactū iplicitū inuenitur in iure ap̄batū, vt patet extra de p̄bēdis. c. Significatū. ergo licitū ē ēt explicite paciſci de p̄tio operarū, tū qa locationē operarū in hmõi, iura, doctoreſq; approbãt. Cõſtat aũt ꝙ locatio pacto & cõuentione firmari põt: tū, qa Apoſt. de hac materia loquēs 1. ad Cori. 9. dicit. Quis vnq̃ ſuis ſtipendijs militat? Si enim non tenetur quis militare in eccleſiaſtica militia ſuis ſtipendiis, poteſt de ſui operis ſtipendio paciſci, ſicut miles armatę militiæ, iuxta rationem Apoſtoli & confirmatur: quia Dominus Luc. 10. de Diſcipulorum opere loquens, ſubdit. Dignus eſt operarius mercede ſua. Quid clarius? ergo licite poteſt cõuentio fieri de mercede operis laboriſq; humani in eccleſiaſticis officijs. Firmaturq; opinio hæc rõne iam allata, videlicet qa res t̄palis põt ſub pacto poni. Et licet ita ſit ſm veritatem ex parte rei, quia tñ ſm exteriora ſpēm habet mali, quoniam ſic via ſimoniæ fraudibus aperitur: ideo ab eccleſia pacta in huiuſmodi inhibita ſunt. K Sed hæc opinio non vr̃ rõnabilis: quoniam eccleſia ideo prohibet pacta, quia illicita ſunt pacta, & non econtra, vt patet ex hoc, ꝙ doctores in hoc videntur varii, qui tñ conueniunt in eccleſiaſtico iure. Vr̃ ergo aliter dicendum, interponendo vnam propoſitionem pro regula. ſ. ꝙ ſpirituale non põt eſſe rõ pretii, ſeu æſtimationis. Manifeſtatur ſiquidem iſtius regulæ veritas reductiue: qm̃ & calix cõſecratus nõ põt plus vendi rõne conſecrationis: & villa habens iuſpatronatus, non poteſt plus vēdi rõne iuriſpatronatus, & quæ ſunt mere ſpūalia, omnino inuēdibilia ſunt, vt patet. Poſt hanc regulam diſtinguendū eſt, ꝙ quædā ſunt miſta ex ſpirituali & t̄pali, in quibus principale q̃ſitum eſt id, quod eſt t̄pale: quædam vero in quibus principale quæſitum eſt id, quod eſt ſpirituale. Et iuxta hanc diſtinctionem dicitur, quòd illa in quibus, principale quęſitum eſt t̄pale, poſſunt ſub pacto poni: illa autem in quibus

Non complenit morte præuentus.

530 q. 4. di. 25. q. 3. art. 2. q. 2. Et quolib. 8. art. 11.

ted by

¶ 2 Præt. Oratio, ꝓdicatio, laus diuina, ſunt actus maxime ſpūales ſed ad impetrādū orationū ſuffragia, pecunia daſ ſanctis viris, ſ᷑m illud Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Prædicatoribus ēt ſpiritualia ſeminātibus tēporalia debenſ, ſ᷑m Apoſto. 1. ad Corin. 9. Celebrantibus ēt diuinas laudes in eccleſiaſtico officio, & proceſſiones facientibus aliquid datur, qñq; annui redditus adhoc aſſignanſ. ergo licitū eſt pro ſpiritualibus actibus accipere aliquid.

¶ 3 Præterea. Scientia non eſt minus ſpiritualis, ꝙ ptās: ſed pro uſu ſciæ licet pecuniā accipere, ſicut aduocato licet vēdere iuſtū patrociniū, & medico conſiliū ſanitatis, & magiſtro officiū doctrinæ. ergo pari rōne vr̄ ꝙ liceat ꝑlato aliqd accipere pro uſu ſpiritualis ſuæ ptātis, puta, ꝓ correctione, vel diſpēſatione, vel aliquo hmōi.

¶ 4 Prætere. Religio eſt ſtatus ſpiritualis perfectionis: ſed in aliquibus monaſterijs aliqd ab his q recipiunſ, exigitur. ergo licet ꝓ ſpiritualibus aliquid exigere.

Sed contra eſt, qđ dr̄* 1. qu. 1. Quicquid inuiſibilis grāæ cōſolatione tribuiſ, numquam quæſtibus, vel quibuslibet præmijs uenundari penitus debet: ſed omnia hmōi ſpūalia ꝑ inuiſibilē gratiam tribuuntur. ergo non licet ea quæſtibus, vel præmijs uenundare.

1. q. 1. cap. Quicquid.

Reſpon. Dicēdū, qđ ſicut D ſacramenta dicunſ ſpiritualia, quia ſpiritualē conferunt gratiā: ita ēt quędam alia dicuntur ſpiritualia, quia ex ſpirituali gratia procedūt & ad eam diſponunt, quæ tñ per hominum miniſteriū exhibētur, quos oportet a populo ſuſtentari cui ſpiritualia adminiſtrant, ſ᷑m illud 1. ad Corinth. 9. Quis militat ſuis ſtipendijs umquam? Quis paſcit gregem & de lacte gregis nō manducat? Et ideo vendere quod ſpirituale eſt in hmōi actibus, aut emere, ſimoniacū ē. Sed accipere aut dare aliquid pro ſuſtentatione B miniſtrantiū ſpiritualia ſ᷑m ordinationē Eccleſiæ, & cōſuetudinē approbatā, licitū ē, ita tñ quod deſit intentio emptionis, vel vēditionis &, ꝙ ab inuitis non exigatur ꝑ ſpiritualiū ſubtractionē, quæ ſunt exhibenda, hoc. n. haberet quandā venditionis ſpeciē. Gratis tñ ſpiritualibus prius exhibitis, licite poſſunt ſtatutæ & cōſuetæ obligationes, & quicūq; alii ꝓuētus exigi a nolētibus, & valētibus ſoluere, authoritate ſuperioris interueniēte.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ C ſicut* Hiero. dicit ſuper Michæā. Munera qđā ſponte exhibebanſ bonis prophetis ad ſuſtentationē ipſorū, nō quaſi ad emendum ꝓphetiæ vſum, quē tamen pſeudoprophetæ retorquebāt ad ꝗſtum.

Poſt med. cō mentarii ad 3. c Michææ tom. 6.

Ad secundum dicēdū, ꝙ illi q dāt eleemoſynas pauperibus, vt orationū ab ipſis ſuffragia impetrent, non eo tenore danſ, quaſi intendentes orationes emere. ſed per gratuitam beneficentiā, pauperum animos prouocāt ad hoc, quod pro eis gratis, & ex charitate orent. Prædicantibus etiam D tēporalia debentur ad ſuſtentationem prædicantium, non autem ad emēdum prædicationis verbū. Vnde ſuper illud 1. ad Timoth. 5. Qui bene præſunt presbyteri &c. dicit* glo. neceſſitatis eſt accipere vnde viuitur, charitatis eſt præbere: nō tamē venale eſt Euāgelium,

bus principale quæſitum eſt ſpūale, nō poſſunt ſub pacto poni. Et vtriuſque concluſionis ratio eſt vna, quia acceſſorium ſequitur principale, ita quod non æſtimatur vtrobique illud acceſſorium, ſed concurrit concomitanter ad principale.

¶ Ex his autem duabus concluſionibus reddēda eſt ratio omnium obiectorum, & accidentium hinc, & inde. Ex his. n. patet primo, quare cantores pro capellis Papæ, dominorum, & eccleſiarum, ſicut & organiſtæ licite expacto locāt operas ſuas: quia principale in eis quæſitum. n. eſt opera humana, non ſpirituale quid: quamuis opera humana ad ſpiritualia conducitur. Quæritur. n. in eis vox, artis opus, & huiuſmodi, quæ ſenſibilia ac tēporalia ſunt.

¶ Patet ſecundo, quare aduocati, atq; doctores cuiuſcumque facultatis licite vendūt operas ſuas: quia principale in eis quæſitum eſt humanū auxiliū vel ad iuſtitiam vel ad ſcientiam. Iuſtū ſiquidem patrocinium operam fert temporalem, æſtimabilē pecunia, & doctor operam temporalem magnam fert diſcipulo declarando, applicando &c.

¶ Patet tertio, quare pro celebratione, pro oratione, pro ſacramentorum adminiſtratione, pro officio diuino, ſeu mortuorum, pro prædicatione, pro oleo ſancto, pro chriſmate, pro benedictione nubentium, non eſt licitū paciſci, quia ſ. principale in illis quæſitū, eſt ſpirituale. Et ꝗcquid tēporale in illis interuenit, non æſtimatuſ niſi ratione ſpiritualis. Veruntñ quia in his, quæ ſunt per accidens, cōtingit ēt ſapientes falli, vt dicit Ariſt. ideo aduertēdū eſt, ꝙ aliud eſt loqui de celebratione miſſæ abſolute, & aliud eſt loq. de obligatione ad celebrādū miſſā in tali loco, toti ēs in hebdomada, tali hora, & hmōi. Iſtæ naq; cōditiones ꝑ accidēs iūguntur, & E ſunt tpales, & ꝓpterea poſſunt ſub pacto poni. Ita ꝙ licet ſacerdos nō poſſit locare actionē ſuā, q celebrādo ꝑdicādo, miniſtrādo ſacramenta &c. exercet, quia, vt dictū eſt rō ſpūalis, qđ principaliter ꝗrit, æſtimaſ & appretiatur, pōt tñ locare, ſeu vendere obligationem ſuam ad ꝑſonam ſuam continendam, vel præſentandā in tali loco totiens in hebdomada, tali tpe. &c. quia hæc temporalia ſunt, & impedimēta ꝓpriæ libertatis notabiliter, & ꝑ accidens ſunt coniūcta actui celebrationis, & hmōi. Non ſic aūt eſt in eo qui nō ſe locat, ſed ſponte qñ occurrit celebrat: quia nihil notabile tpale interuenit per accidens in ſic ſponte celebrante, & ꝓpterea de ſpūali pactum faceret, ſi cōueniret de prētio. Quia igitur in iſtis mēſtruis. vel annuis obligationibus ad celebrandum, & hmōi, interueniunt hæc tpalia accidentia, ideo dicuntur licite locare operas ſuas, quod non admittitur de non obligatis ad hæc accidentia. Vnde ad obie A ctiones in oppoſitum dī ſingillatim. Et ad primam dr̄, ꝙ licet tam labor, q opera humana in ſacramētorū adminiſtratiōe ſit aliquid tpale, quia tñ rō æſtimationis eorum eſt id quod eſt ſpirituale, non licet illa vendere, vt patet de oleo ſancto, & chriſmate. Quodlibet. n. eorum eſt aliquid tpale: quia tñ non æſtimatur niſi ratione ſpiritualis, ideo non licet vendere.

¶ Ad ſecundam dr̄, ꝙ ratio diuerſitatis eſt manifeſta, quia ſ. in quibuſdam principale æſtimatum eſt temporale, in quibuſdam eſt ſpirituale. Et de ſacerdote locante, ſe iā dictum eſt. De labore vero quem quis ſuſtinet ad iterandum ad locum celebrationis, vel prædicationis, nō eſt ad propoſitum. quoniam eſt per accidens, & poteſt ſub ꝑtio poni, ſicut expenſæ, quæ in itinere fiūt. Labor autem qui in ipſa celebratione, & prædicatione interuenit, pars eſt celebrationis & prædicationis per ſe, quoniam ſpiritualia per tales actus humanos diſpenſat Deus. Doctor quoque theologiæ in hoc differt a prædicatore, quod doctor ꝗritur propter temporale auxilium in theologia, ſicut in cæteris ſcientiis, prædicator autem ſolum propter ſpiritualem operam, quaſi prædicator ſit inſtrumētum Spiritus ſancti ad purgandū, illuminandum, perficiendumque homines ſecundum adoptionis gratiam. Vnde nullus poteſt prædicare niſi miſſus, iuxta illud ad Roman. 10. Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? Et ideo non poteſt prædicator paciſci de opera & labore ſuo in prædicando. Quamuis ad hoc etiam ſit alia ratio ex eadem authoritate, quia ſcilicet quilibet prædicans, prædicat ex officio delegationis: & propterea debet eſſe contentus ſtipendiis taxatis a delegante, ſcilicet ſtipendio ſuſtentationis, & non poteſt iterum locare ſe populo, qui ſemel locauit ſe deleganti. Non ſpectat tamen ad ſimoniæ vitium, quod prædicator aliquis libentius in loco, vbi maiorem ſcit taxatam eleemoſynā, ꝗ alibi prædicet, ſed ſpectat ad charitatis defectum, quo quis magis temporalium, quā ſpiritualium profectui intendit. De aduocato quoque iam dictū eſt, quod temporale auxilium intelligitur vendere, & ideo cū ferunt magnum auxilium ex magno conſilio ad magnam cauſam, volunt ſibi multum ſolui, & merito, quia tantum valet tam rarum auxilium, tot vigiliis, laboribus, expenſiſque comparatum. Et per hęc patet reſponſio ad motiua alterius opinionis, niſi ad authoritates Apoſtoli, & Domini. Ad quarum primam dr̄, quod tam Apoſtolus, quàm Dominus de ſtipendio ſuſtentationis loquiſ, vt patet ex concluſione Apoſtoli, videlicet qđ licet uiuere de Euangelio. Et hoc Dñm ordinaſſe ipſe ibi Apoſtolus teſtatur, declarās quomodo verba illa

Et Augu. in li. de Paſtor. c. 2. non longe a fine, tomo 9.

vt pro his prædicetur. Si enim ſic vendunt, magnam rem vili vendunt pretio. Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione eccleſiaſtici officij ſiue pro viuis, ſiue pro mortuis, non quaſi pretium, ſed quaſi ſuſtentationis ſtipendium. Et eo etiam tenore pro proceſſionibus faciendis in aliquo funere aliquæ eleemoſynæ recipiũtur. Si autem hmōi, pacto interueniēte fiāt, aut ēt cum intentione emptionis, vel venditionis, ſimonia eſſet. vñ illicita eſſet ordinatio, ſi in aliqua eccleſia ſtatueretur, & nō fieret proceſſio in funere alicui⁹, niſi ſolueret certā pecuniæ quantitatē, quia per tale ſtatutũ præcluderetur via gratis officiũ pietatis aliqbus impendendi. Magis aũt licita eſſet ordinatio, ſi ſtatueretur ꝙ omnibus certā eleemoſynā dātibus talis honor exhiberet, quia ꝑ hoc nō præcluderetur via aliis exhibendi. Et ꝓpea prima ordinatio habet ſpeciē ex actiōis. ſcd'a aũt habet ſpeciem gratuitæ recompenſationis.

AD TERTIVM dicēdũ, ꝙ ille cui cōmittitur ſpiritualis poteſtas, ex officio obligat̃ ad vſum ptātis ſibi cōmiſſæ in ſpiritualiũ diſpenſatione, & etiam pro ſua ſuſtentatione ſtatuta ſtipēdia habe. ex redditibus eccleſiæ. Et iō ſi aliquid acciperet pro vſu ſpiritualis poteſtatis, non intelligeretur locare operas ſuas, quas ex debito ſuſcepti officii debet impendere, ſed intelligeretur vendere ipſum ſpiritualis gratiæ vſum. Et ꝓp hoc non licet pro quacumq; diſpenſatione aliquid accipere. Nec etiam pro hoc ꝙ vices ſuas committant nec etiā pro hoc ꝙ ſubditos ſuos corrigant; vel a corrigēdo deſiſtāt. Licet tñ eis accipere procurationes, qñ ſubditos viſitant, nō quaſi pretiũ correctionis, ſed quaſi debitum ſtipendium. Ille aũt qui habet ſcientiam, & non ſuſcipit cum hoc officiũ, ex quo obligetur aliis G vſũ ſciētiæ impendere, licite pōt pretium ſuæ doctrinæ, vel cōſilij accipere, non quaſi veritatem, aut ſcientiam vendens, ſed quaſi operas ſuas locās. Si aũt ex officio ad hoc teneret̃, intelligeretur ipſam vendere veritatem, vnde grauiter peccaret. Sicut patet in illis, qui inſtituunt̃ in aliqbus eccleſiis ad docendum clericos eccleſiæ & alios pauperes, pro quo ab Eccleſia beneficium recipit, a quibus non licet eis aliqd recipere nec ad hoc ꝙ doceāt, nec ad hoc ꝙ aliqua fe- H ſta faciant, uel prætermittant.

AD QVARTVM dicendum, quod pro ingreſſu monaſterii nō licet aliquid exigere, uel accipere quaſi pretiũ. Licet tñ ſi monaſterium ſit tenue, quod non ſufficiat ad tot perſonas nutriendas, gratis quidem ingreſſum monaſterii exhibere, ſed accipere aliquid pro uictu pſonæ q̄ ī monaſterio fuerit recipiēda, ſi ad hoc ñ ſufficiāt monaſterii opes. Similiter ēt licitũ, eſt, ſi ꝓp deuotionē, q̄ aliqs ad monaſteriũ oñdit, largas eleemo- I ſynas faciēdo, facilius in monaſterio recipiat̃. Sicut ēt licitũ ē aliquē ecōuerſo ꝓuocar̃ ad deuotionē monaſterii ꝑ tpalia bñficia, vt ex hoc incline[t] ad monaſterii ingreſſũ, licet nō ſit licitũ ex pacto aliqd dare, vel recipere ꝓ ingreſſu monaſterii, vt habet̃ 1.q.2. Quā pio.

1.q.2. capi. Quam pio.

Domini. Dign⁹ eſt operarius mercede ſua, in ꝓpoſito ſunt accipiendi. Quod etiam Matth. 10 explanauit, dicens dominũ dixiſſe, Dignus eſt operarius cibo ſuo. Qui etiā ſenſus patet ex eo quòd dominus tam apud Matthæum, quā Lucā, poſtquā ſine ſacculo, & pera iuſſiſſet Apoſtolos ire, ſuſtentationis ſtipēdium, cibum, & potum conceſſit apud ſuos auditores. Triplici ergo titulo cum poſſit pro ſpiritualiũ exhibitione [illegible] peti, ſeu dari, videlicet pro pretio, pro ſtipēdio ſuſtentationis, ꝓ ſtipendio locatarum operarum, primus titulus ſimoniam conſtituit, ſecundus a domino ordinatus eſt in vtroque teſtō, & pōt in pactum a pauperibus deduci, quando oportet ꝓpter inhumanitatem eorum, q[ui]bus ſeruitur in ſpũalibus tertius in illis, in quibus principale q̄ſitum eſt temporale, locum habet, & per accidens in quibuſdā ſpiritualibus, vt patet ex dictis.

IN ar. 3. ad ult. nota ꝙ quemadmodũ textus Decret. prohibens aliquid dare, vel recipere ꝓ ingreſſu monaſterij, gloſſatur, ꝙ intelligitur, quando petitur, vel datur tanquam pretium pro ingreſſu: quod tunc eſt, quando ex pacto eſt a non indigente monaſterio aliquid exigere: ſed ſi monaſterium indigeat, & manifeſte caueat, qd' pro neceſſitate ſuſtentatione oportet tantum dare, nulla ſimonia ē, ita iura alia de hoc interpretanda ſunt. Vnde quādo taxatus eſt numerus monialium, que poſſunt abſque penuria ſuſtineri, ita quod ſi plures reciperentur, monaſterium grauaretur, ita quòd aliis ſororibus opportunorum aliquid ex hoc deeſſet, licite poteſt ſtatui, quòd ſupra talem numerum nulla recipiatur, niſi quæ releuamen grauaminis quod ſequeretur, afferret, puta, mille aureos: quia hoc non eſt pro ingreſſu exigere, ſed pro ſuſtentatione. Nec eſt præcludere viam aliis, quia ipſa taxatio numeri, quæ ſecundum iura fit, claudit uiam: ſed eſt aperire uiam ingreſſus habentibus temporalia, quibus onus monaſterij ſubleuare poſſunt, ac volunt.

IN ar. 4. dubium occurrit, An eccleſiaſtica bñficia liceat vēdere authoritate Papæ. Sed q2 hoc ſit in nr̃o. 1. quol. diſcuſſimus, quæ ſuper hoc ar fundant̃, vbi dr̃, ꝙ ius clericale, cui beneficium annectitur, eſt ſpirituale, ideo pertranſeo. Vide ibi ſi vis. Vnum tamen dubium reſtat, q2 in ꝑmutationibus beneficiorum, quorum vnum ditius eſt altero, licitũ eſt pecunia ſuperioris authoritate a minus diuite, dari, vt ad equalitatem prouentus temporalis commutatio reducatur, vt habet̃ extra de rerum permuta. c. Ad quæſtiones. Ex hoc. n. inſurgit dubiũ duplex. Primum eſt, quia qualis eſt proportio partis ad partē, talis eſt ꝓportio totius ad totũ: ſed pro parte in qua tpalis prouentus alterius excedit, licitum eſt pecuniam exigere. er- F go ſi alterum illorum beneficiorum nihil omnino prouētus habet, licitum erit pro tota præbenda alterius pecuniam dare. Et ſic ſequit̃ ꝙ ꝑbenda tota, ſeu prouētus bñficii poterit vēdi authoritate ſuperioris permutando duo bñficia quorum alterum nihil tpale, alterum aliquid habet. Falſum eſt ergo, ꝙ dr̃ in litera, ꝙ hmōi annexa ſpiritualibus nullo modo licet vēdere. Secundum eſt, q2 quicquid poteſt licite dari alteri clerico authoritate Papæ pro annexis ſpiritualib. pōt eadē authoritate licite dari ſibi ipſi Papæ: quia ipſe ē cuiuſque prouentus eccleſię diſpenſator principalis. Poteſt ergo Papa donando titulum ſpiritualē exigere pro prouentu q̄tum valet prouētus, ſicut poteſt præcipere, ꝙ hoc precium detur permutanti, ſi beneficiũ permutaret̃.

¶ Ad primum horũ poteſt dupliciter dici. Primo, ꝙ non eſt eadem ratio proportionis inter partem & partem, & totum, quo ad rōnem principalis, vel acceſſorij, quia pars poteſt habere rationem acceſſorii ad totum, quia ſequitur naturam ſui totius, ipſum vero totum non habet rationem acceſſorij, ſed principalis. Vnde in propoſito dr̃, ꝙ quādo vtrumque beneficium habet ſuum ꝓuentum, interuenit ibi contractus ꝑmutationis prouentuũ. Et quia in aliqua parte alter alterum excedit, per viā ſequelæ accidit, ꝙ ſuppleatur per pecuniā: ſed vbi alterum tantum beneficium habet prouentus, nullus poteſt eſſe ibi contractus ꝑmutationis prouentum, quoniam quod non eſt, non permutatur, & ſic non eſt ibi permutatio, ſed venditio. Iura autem in permutationibus prouentuum ſupple- tionem pecuniæ admittunt, & non venditionem præbendæ. Secundo dicitur, quòd licet inferiores prælati non poſſint, Papa tamen poſſet, ceſſantibus fraudibus, ex cauſa rationabili K in permutationibus titulorum ſpiritualium toti prouentui unius concedere, ꝙ pecunia reſponderet loco prouentus alterius, qui nihil habet, quoniam ſolum tpalia, vt ſic, æſtimarentur ab eo, qui ius nouum condere poteſt. Prima reſponſio eſt tutior, pro quanto titulo habenti prouētum, aliquid ipſo iure prouentuum debetur, ac per hoc non totum adæquari dēt pecunia ut principali correſpondente. Non abiicio tamen ſecundam, propter plenitudinem poteſtatis Papalis & ſingularis iuris, quod poteſt ſtatuere.

¶ Ad ſecundum vero dubium, qd' directe eſt contra hanc reſponſionem dicitur, quòd ibi eſt ſophiſma: quoniam quicquid poſſit dari alteri, poſſit dari Papæ, non tamen eodem modo, nec eadem ratione. Sicut quicquid poteſt viſus, poteſt intellectus, ſed non eodem modo, nec eadem ratione. In propoſito ergo permutanti licite dari pōt, quia ꝑmutat, aut quia ſi per-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ſit licitum pecuniam accipere pro his, quę ſunt ſpiritualibus annexa.

A D QVARTVM ſic pcedit. Videtur licitum ſit pecuniam accipere pro his, quæ ſunt ſpiritualib. annexa. Omnia enim temporalia videtur ſpiritualibus eſſe annexa, qa temporalia ſunt propter ſpiritualia quærenda. Si ergo non licet vendere ea, quæ ſunt ſpiritualibus annexa, nihil temporale vendere licebit: qd patet eſſe falſum.

¶ 2 Præterea. Nihil vr magis eſſe ſpiritualibus annexum, vaſa cōſecrata: ſed calicem licet vendere pro redemptione captiuorum, vt* Amb. dicit. ergo licitum eſt vendere, quæ ſunt ſpiritualibus annexa.

¶ 3 Præterea. Spiritualibus annexa dicunt ius ſepulturę, ius patronatus, & ius primogenituræ ſecundum antiquos, quia primo genitis ante legem, ſacerdotis officio fungebātur, & ēt ius accipiendi decimas: ſed Abraham emit ab Ephrō ſpeluncam duplicem in ſepulturā, vt habet Gene. 23. Iacob aūt emit ab Eſau ius primogenituræ, vt habet Ge. 25. Ius ēt patronatus trāſit cum re vendita, & in feudum conceditur: decimæ ēt conceſſæ ſunt quibuſdam militibus, et redimi poſſunt, prælati ēt interdum retinent ſibi ad tempus fructus, præbendarum, quas conferunt, cum tū præbendæ ſint ſpiritualibus annexæ. ergo licet emere, et vēdere ea, quæ ſunt ſpiritualibus annexa.

SED CONTRA eſt, qd dicit* Paſcalis Papa, & habetur. 1. q. 3. ca. Si quis obiecerit. Quicquis horū alterum vendit, ſine quo nec alterum prouenit, neutrū inuenditū derelinquit. Nullus ergo emat Eccleſiam vel præbendam, vel aliquod eccleſiaſticum.

RESPON. Dicēdū, aliqd pōt eſſe annexum ſpiritualibus dupliciter. Vno modo, ſicut ex ſpiritualibus dependens, ſicut habere beneficia eccleſiaſtica, dr ſpiritualibus annexum, quia non competit niſi habenti officium clericale. vñ hmōi nullo mō poſſunt eſſe ſine ſpiritualibus. Et pp hoc, ea nullo modo vēdere licet, quia eis uēditis intelligunt, etiā ſpiritualia venditioni ſubijci. Quædā aūt ſunt annexa ſpiritualibus, inquātū ad ſpiritualia ordinātur, ſicut ius patronatus, qd ordinat ad præſentādū clericos ad eccleſiaſtica bñficia & uaſa ſacra, quæ ordinant ad ſacramentorum uſum: vñ hmōi nō præſupponūt ſpiritualia, ſed magis ea ordine temporis pcedūt. Et iō aliquo modō uēdi poſſunt, nō aūt inquantū ſunt ſpiritualibus annexa.

AD PRIMVM ergo dicēdū, omnia temporalia annectūtur ſpiritualibus, ſicut fini. Et ideo ipſa quidem temporalia uendere licet: ſed ordo eorum ad ſpiritualia ſub uenditione cadere non debet.

AD SECVNDVM dicendum, quod ēt uaſa ſacra ſunt ſpiritualibus annexa, ſicut fini: & ideo eorū conſecrato uendi non debet. Tamē p neceſſitate Eccleſię & pauperum, materia eorum uendi pōteſt, dummodo pręmiſſa orationę prius confringantur: quia pōſt cōfractionem non intelligūtur eſſe uaſa ſacra, ſed purum metallum. Vnde ſi ex eadem materia ſimilia uaſa iterum integrarentur, indigerent iterum conſecrari.

AD TERTIVM dicēdū, ſpelunca duplex, ą Abrahā emit in ſepulturam, non habetur, erat terra conſecrata ad ſepeliendum: & ideo licebat Abrahæ terrā illam emere ad vſum ſepulturæ, ut ibi inſtitueret ſepulchrum: ſicut etiam nūc liceret emere aliquem agrum communem ad inſtituendum ibi cœmeterium, vel etiam Eccleſiā. Tamen quia apud gentiles loca ſepulturæ deputata, religioſa reputabantur, ſi Ephron pro loco ſepulturæ intendit pretiū accipere, peccauit uendens, licet Abraham nō peccauerit emens, quia non intendebat emere niſi terram communem. Licet.n. etiam nunc terram, vbi quōdā fuit Eccleſia, uendere, aut emere in caſu neceſſitatis, ſicut & de materia ſacrorū uaſorū * dictū eſt. Vel excuſatur Abrahā quia in hoc redemit ſuam vexationem. Quamuis enim Ephron gratis ei ſepulturam offerret, perpendit tñ Abraham, gratis recipere ſine eius offenſa non poſſet. Ius autem primogenituræ debebatur Iacob ex diuina electione, ſm illd Malac. 1. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Et ideo Eſau peccauit primo genita vendens, Iacob autē non peccauit emendo, quia intelligitur ſuam vexationem redemiſſe. Ius autem patronatus per ſe vēdi non poteſt, nec in feudum dari, ſed tranſit cum villa, quæ venditur, vel conceditur. Ius autem ſpirituale accipiendi decimas non cōceditur, laicis, ſed tantummodo res temporales, quæ nomine decimæ dantur, vt ſupra* dictum eſt.

Circa collationem vero beneficiorū ſciēdū eſt, ſi epiſcopus, antequam beneficiū alicui cōſerat

ſi permutat, deputatum ſibi ſtipendiū. Papa autem nō ſic habet vt permutās, aut quaſi permutās deputatum ſibi ſtipendium: ſed potius ſe habet vt vendens ſtipendia Eccleſiarū miniſtris deputata. Cū

53ū Supra. art. 1. ad 6. & 4. d. 25. q. 3. ar. 2. q. 3.

his tamen ſtat, Papa alio modo, puta, p viā vnionis ad menſam ſuam, vel ſub titulo charitatiui, poſſet ex cauſa rōnabili prouētus vacantis Eccleſiæ ſibi applicare, & poſt alienare, prout opus fuerit, & rō ſua fuerit eccleſiaſticæ pietatis.

¶ In eodem art. circa geſta Iacob, dubium occurrit: q i inexcuſabilis apparet Iacob, tum quia inhumanitatis eſt negare fratri laſſo pulmentum paratum: tum quia induxit Eſau ad peccandum vendendo ſibi primogenituram. Non

Lib. 2. de Offi. c. 28. to. 1.

n erat Eſau ad hoc paratus, ſicut vſurarius ſtat paratus ad vſuram: ſed inductus fuit ad hoc a Iacob, dicente, Vende mihi primogenita. Gen. 25. Tum quia Eſau non vexabat Iacob in iure primogenituræ, ſed naturali iure illud poſſidebat pacifice, quia primo natus: ac per hoc nō habuit locum redemptio vexationis, quę in litera aſſertur. Redimere.n. vexationem præſuppoñit vexatorem. Nec ſufficit dicere, debebatur ius

1. q. 3. cap. Si quis obiecerit.

primogenituræ Iacob ex diuina electione: quia ex hoc non ſequit poſſet inducere fratrem ad peccandum, quia non ſunt facienda mala vt veniāt bona, vt dr ad Roma. 3. Nec tenebat Eſau renūtiare iuri, in primogenitura habebat.

¶ Ad hoc dicitur, quia Deus reuelauerat Rebeccæ, vt patet ibidem, quòd maior ſeruiret minori, & rationabile eſt, quòd ipſa omnia dilecto ſibi filio Iacob reuelauerit, conſequens eſt, vt Iacob certus de iure primogenituræ, qd eſſet ſuum ex diuina electione, ab Eſau itaquam ab occupatore iuris ſui redimere voluerit uam vexationem illo tp., quo cōmode poſſet vti iniquitate alterius ad ſui iuris conſecutionem. Vnde licet Eſau peccauerit, ut nō ſolū litera dicit, ſed Apoſt. ad Heb. 12. dicens, Ne quis fornicator, aut prophanus vt Eſau, q pp vnā eſcā vendidit primitiua, Iacob tñ excuſat. & primo ab inhumanitate, tū qa Eſau nō neceſſitatis, ſed delectationis cauſa motus vr: tum qa prudentis viri eſt, negare aliquid occupatori iuris ſui, qñ ſperat ex hmōi negatione rehabere qd ſuum eſt. Scdō, excuſat ab inductione ad pctm, nō minus q offerens pecuniā occupatori ſui beneficii eccleſiaſtici. Nō eſt. n. hoc inducere ad pctm, quia nō ſolum paratus, verum etiā ſolicitus peccati detinendo maius offerre redemptionē ſecundum veritatem, quamuis ſm modū loquendi, & ſm intentionem alterius ſit aliud. Vnde dicens Iacob, Vende mihi primogenita, ſe. &c. Da mihi primogenita, quę ſm veritatem tua non ſunt, ex quo non ſunt gratis data, offero prandium &c. In hoc enim ſenſu intelliguntur omnes redemptiones vexationum. Inueniuntur namque in qualibet redemptione duo. Alterum ſic tum, quod petit redemptor, puta, dari ſibi vitam, libertatem, ius, beneficium &c. Alterum, inquam, quod non petit, ſed patitur redemptor, quāuis per modum petentis ſe habeat, q ſ offert materiam illius iniquitatis paratæ ad iniquitatem illam vel maiorem, vel ſaltem non minorem, qualis eſt acceptio pretii. Non enim qui redemit fratrem, aut filium a latrone, petit ut accipiat ſicō tantum pecuniæ, ſuaſi nocte volens, ſed offert pecuniam patiens, ut latro illā accipiat, quā paratus eſt dentere

D. 1 1. D. 535. D. 5. In ſolu. præced. arg. Q. 88. ar. 3.

hominem, & ſic de aliis. Non induxit ergo Iacob Eſau ad peccandum, qui ſm rem occupator erat primogenituræ, & ſic erat vexator. & tenebatur renuntiare, quia tenebatur obedire diuinæ ordinationi de iure primogenituræ: ſed ipſe Eſau occaſionem peccandi ex verbis Iacob accepit. Nec obſtat ſi dicatur, quod Eſau credebat primogeniture eſſe ſua inſcius diuinæ ordinationis, quam Iacob ſciebat, vt creditur, quoniam etiam ſi ſciuiſſet Eſau diuinam ordinationem, non propterea ceſſiſſet, ſed in occupatione perſeueraſſet, vt patet ex eo, quod cognita poſt paterna ordinatione, de eadem re, dixit. Venient dies luctus patris mei, & interficiam Iacob, Ge. 27. Licuit ergo redimere vexationem ſuam ab ignorante tanto magis, quanto minus peccandi occaſionem accipit ignorans ſe poſſidere alienum, quam ſciens.

532 4.di.25.q.3. ar.3. Lib.2.c.1.57. in prin.

Super quæſtionis centeſimæ Articulum quintum.

IN art. 5. in reſponſione ad 3. dubium occurrit. An preces beneficij cum cura animarum pro ipſo petente, ſint preces pro indigno. Et eſt rō dubii diuerſitas opinionum. Ad hoc, licet diuerſi diuerſa ſcripſerint, vt habes a dño Ioãne de Turre Cremata ſup Decret. in q. 1. c. Ordinationes. 1. ar. 3. tota tamen ambiguitas ad hoc deducitur, An ſ. in hmōi petitione interueniat præſumptionis vitium, ita quod ſi præſumptio interuenit in petendo, preces ſunt pro indigno. Si non interuenit præſumptio in petendo, preces pro ſeipſo alias digno, non ſunt pro indigno. Et hoc ſatis in litera inſinuatur, cum dr, Ex ipſa præſumptione redditur indignus. An aũt petitio ipſa ſimpliciter vel regulariter præſumptuoſa ſit, videndum eſt. Et nũc ſum-

Habetur 1. q.3. ca. Saluator, ante medium.

Ar. 2. huius quæſt.

ob aliq cām ordinauerint aliquid ſubtrahendum de fructibus beneficij cõferendi, & in pios vſus expẽdẽdũ, nõ ẽ illicitũ. Si vero ab eo cui beneficiũ cõfert, requirat aliqd ſibi exhiberi de fructibus illius bñficii idẽ eſt ac ſi aliqđ munus ab eo exigeret, & non caret vitio ſimoniæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum liceat ſpiritualia dare pro munere quod eſt ab obſequio, vel a lingua.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr quod liceat ſpiritualia dare pro munere, quod ẽ ab obſequio, vel a lingua. Dicit n. * Gregor. in regiſtro. Eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruientes eccleſiaſtica dignũ eſt remuneratione gaudere ſed deſeruire eccleſiaſticis vtilitatibus ptinet ad munus ab obſeqo ergo vr quod licitũ ſit, pro obſeqo accepto eccleſiaſtica bñficia largiri.

¶ 2 Præterea. Sicut carnalis vr eſſe intẽtio ſi quis alicui det beneficiũ eccleſiaſticum pro ſuſcepto beneficio, ita etiã ſi quis det intuitu cõſanguinitatis, ſed hoc non vr eſſe ſimoniacum, quia non eſt ibi emptio & vẽditio. ergo nec primum.

¶ 3 Præterea. Id quod ſolum ad preces alicui' fit, gratis fieri vr: & ita nõ vr locum habere ſimonia quæ in emptione, vel vẽditione cõſiſtit: ſed munus a lingua intelligitur, ſi quis ad preces alicuius eccleſiaſticum beneficiũ conferat. ergo hoc non eſt ſimoniacum.

¶ 4 Præterea. Hypocritæ ſpiritualia opera faciunt vt laudem humanam conſequãtur, quæ ad munus linguæ pertinere videtur, nec tamen hypocritæ dicũtur ſimoniaci. non ergo per munus a lingua ſimonia contrahitur.

SED CONTRA eſt, quod * Vrbanus Papa dicit. Quiſqs res eccleſiaſticas nõ ad quod inſtituta ſunt, ſed ad propria lucra munere linguæ vel obſequii, vel pecuniæ largitur, vel adipiſcitur, ſimoniacus eſt.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut ſupra * dictum eſt, nomine pecuniæ intelligitur cuiuſcunque pretium, quod pecunia menſurari poteſt. Manifeſtum eſt autẽ quod obſequium hominis ad aliquam vtilitatem ordinatur, quæ poteſt precio pecuniæ æſtimari vnde pecuniaria mercede miniſtri conducuntur. Et ideo idem eſt, quod aliquis det rem ſpiritualem pro aliquo obſequio tẽporali exhibito, vel exhibẽdo, ac ſi daret pro pecunia data vel pmiſſa, qua illud obſequiũ æſtimari poſſet. Similiter etiã

F quod aliquis ſatisfaciat precibus alicuius ad tẽporalẽ gratiam quærendam, ordinatur ad aliquam vtilitatem, quæ poteſt pecuniæ pretio æſtimari. Et ideo ſicut cõtrahitur ſimonia accipiẽdo pecuniam, vel quamlibet aliam rem exteriorẽ, quod pertinet ad munus a manu, ita etiam contrahitur per munus a lingua, vel ab obſequio.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ſi aliquis clericus alicui prælato impendat obſequium honeſtum ad ſpiritualia ordinatum, puta, ad Eccleſiæ vtilitatem, vel miniſtrorum eius auxilium, ex ipſa

G deuotione obſequij redditur dignus Eccleſiaſtico beneficio, ſicut & propter alia bona opera: vnde non intelligitur eſſe munus ab obſequio, et in hoc caſu loquitur Gregor. Si vero ſit inhoneſtum obſequiũ, vel ad carnalia ordinatum, puta, quia ſeruiuit prælato ad vtilitatem conſanguineorum ſuorũ vel patrimonij ſui, vel ad aliquid huiuſmodi, erit munus ab obſequio, & eſt ſimoniacum.

H AD SECVNDVM dicendum, quod ſi aliquis aliquid ſpirituale alicui conferat gratis propter cõſanguinitatem, vel quamcumque carnalem affectionem, eſt quidem illicita & carnalis collatio, non tamẽ ſimoniaca: quia nihil ibi accipitur. Vnde hoc non pertinet ad contractum emptionis & venditionis, in quo fundatur ſimonia. Si tamẽ aliquis dat beneficium eccleſiaſticũ alicui hoc pacto, vel intentione, vt exinde ſuis conſanguineis prouideat, eſt manifeſta ſimonia.

I AD TERTIVM dicendum, quod munus a lingua dicitur vel ipſa laus pertinens ad fauorem humanum, qui ſub pretio cadit, vel etiã preces ex quibus acquiritur fauor humanus, vel cõtrarium euitatur et iō ſi aliqs principaliter ad hoc intendit ſimoniam committit. Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indgno porrectas exaudit: vnde ipſum factum eſt ſimoniacum. Si autem preces pro digno porrigãtur, ipſũ factum non eſt ſimoniacum. quia

K ſubeſt debita cauſa, ex qua illi pro quo preces porrigũtur, ſpirituale aliquid confertur: tamen, poteſt eſſe ſimonia in intẽtione, ſi nõ attendatur ad dignitatem perſonæ, ſed ad fauorem humanum. Si vero aliquis pro ſe rogat vt obtineat curam animarũ, ex ipſa præſumptione redditur indignus: & ſic preces ſunt pro indigno. Licite tamen poteſt aliquis, ſi ſit indigens, pro ſe beneficium eccleſiaſticum petere ſine cura animarum.

marie dicenda occurrunt quinque. Primũ, quod petitio curæ ſimpliciter aiarũ, regulariter eſt pſumptuoſa, vt petere epatum. Dixi curæ ſimpliciter aiarũ, quia vt inferius patet, curati non hñt ſimpliciter curã aiarũ ſed epi ſunt habentes ſimpliciter curã aiarũ totius diœceſis. Dixi regulariter, vt pſeruẽ petitionẽ epatus in caſu neceſſitatis ipſius Eccleſiæ. Hæc concluſio ſatis patet p dicta doctorum, & eſt Au. 19. de ciu. Dei, & inferius in tractatu de ſtatibus patet. Secũdũ, quod petitio curæ ſimpliciter aiarum in caſu, non eſt pſumptuoſa, ſed ſancta, qñ ſ. clare conſtat, quod niſi ipſe dignus petat epatũ illũ Eccleſiæ illi male pouidebit. Tũc n. ſi ſine ſcandalo põt, alias dignus, licite, vt pſit, petit, & maxime ſi indirecte petit. Et rō ẽ, quia charitas eſt, non pſumptionis conſiliũ hoc, quod ex hoc patet, quod Eccleſia illa gras magnas illi referret, ſi ſciret ex illius petitione ex pposito ereptã de manu lupi imminentis. Et ſimiliter ſponſus ac Dñs Eccleſiæ Ieſus Chriſtus, vt fidelẽ negotij geſtorẽ illũ recognoſceret non minus quam vous hõ, cui hoc bñficiũ pſtitũ fuiſſet. Cõſtat naqꝫ, quod ſi mea eſſet Eccleſia illa, ego tenerer illi ſic petẽti gras agere. An forte ingratus, aut tã rigoroſus eſt Chriſt', vt nõ velit ſuarũ Eccleſiarũ periculis humana rõne obuiã ire? Tertium eſt, quod petitio curæ ſimplr aiarũ, nõ eſt neceſſario pſũptuoſa. Patet hoc, quia in caſu ẽ licita: & quia Iſaias purgatũ ſe videns, petit abſqꝫ pſũptione. Ecce ego, mitte me. Quartũ ẽ, quod petitio curæ aiarum ſm qd, ſeu ſecũdario, vt ẽ petitio parochiæ, archipſbyteratus, & hmõi licet aliqd ſapiat præſũptionis, infra rectũ regiminis limites ſtãdo, vbi tamen cõiter eccleſiaſticum regimen corruptũ eſt, quia

Lib.1. de ciu. Dei c.18.

Ad qvartvm dicēdū, ꝙ hypocrita nō dat aliqd ſpūale ꝓp laudē, ſed ſolū demōſtrat, & ſimulando magis ſurtiue ſurripit laudē humanā, q̄ emat. Vnde non videtur pertinere ad vitium ſimonię.

Articvlvs VI.

Vtrum ſit conueniens ſimoniaci, pœna, vt priuetur eo, quod per ſimoniam acquiſiuit.

AD sextvm ſic procedit. Videtur ꝙ nō ſit conueniens ſimoniaci pœna, vt priuetſ eo quod per ſimoniā acqſiuit. Simonia.n. cōmittiſ ex eo, ꝙ alicuius muneris interuētu ſpūalia acquiruntſ, ſed q̄dā ſunt ſpūalia, q̄ ſemel adepta nō pñt amitti, ſicut oēs characteres, q ꝓ aliquā conſecrationem imprimuntur. ergo nō eſt cōueniēs pœna, vt quis priueſ eo, quod ſimoniace acquiſiuit.

¶ 2 Pręterea. Contingit quandoque quod ille, qui eſt epiſcopatū per ſimoniam adeptus, præcipiat ſubdito, vt ab eo recipiat ordines, & videtur quod ei debeat obedire quandiu ab Eccleſia toleratur, ſed nullus debet aliquid recipere ab eo, qui non habet poteſtatē cōferendi. ergo epiſcopus non amittit epiſcopalem poteſtatem, ſi eā ſimoniace acquiſiuit.

¶ 3 Præterea. Nullus debet puniri pro eo, qđ nō eſt factū eo ſciente, & volente, quia pœna debetur peccato, quod eſt voluntarium, vt ex ſupra* dictis patet. Cōtingit, autem quandoque, quod aliquis ſimoniace conſequitur aliqd ſpirituale procurantibus alijs, eo neſciente & nolente. ergo non debet puniri per priuationem eius, quod ei collatum eſt.

¶ 4 Præterea. Nullus debet portare commodum de ſuo peccato, ſed ſi ille qui conſecutus eſt beneficium eccleſiaſticū per ſimoniā, reſtitueret quod percepit, quandoq; hoc redūdaret in vtilitatem eorum, qui fuerunt ſimoniæ participes, puta, quando prælatus, & totum collegium in ſimoniam conſenſit. ergo non ſemper eſt reſtituendum, quod per ſimoniam acquiritur.

¶ 5 Præterea. Quādoq; aliquis ꝑ ſimoniam in aliquo monaſterio recipitur, & votū ſolēne ibi facit ꝓfitendo, ſed null' debet abſolui ab obligatione voti propter culpā cōmiſſam. ergo nō debet monachus qđ ſimoniace acqſiuit amittere.

¶ 6 Præterea. Exterior pœna in hoc mūdo nō infligiſ ꝓ interiori motu cordis, de quo ſoli' Dei ē iudicare: ſed ſimonia cōmittiſ ex ſola intentione vel voluntate, vnde & per voluntatē diffinitur * vt dictum eſt. ergo nō debet aliquis priuari eo, qđ ſimoniace acqſiuit

¶ 7 Præterea. Multo maius eſt, ꝓmoueri ad maiora, quam in ſuſceptis permanere: ſed quandoque ſimoniaci ex diſpenſatione promouentur ad maiora. ergo non ſemper debent ſuſceptis priuari.

Sed contra eſt, quod dicitur* 1.q.1.cap. Si quis epiſcopus Qui ordinatus eſt, nihil ex ordinatione, vel promotione, quæ eſt ꝑ negotiationē facta, proficiat. ſed ſit alienus a dignitate, vel ſolicitudine, quam pecunijs acquiſiuit.

Respondeo Dicendum, ꝙ nullus poteſt licite retinere id, quod contra voluntatem domini acquiſiuit, puta, ſi aliquis diſpenſator de rebus domini ſui daret alicui cōtra voluntatem, & ordinationem domini ſui, ille q acciperet, licite retinere non poſſet. Dominus autem, cuius eccleſiarum prælati ſunt diſpenſatores, & miniſtri, ordinauit vt ſpiritualia gratis darentur, ſecundum illud Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Et ideo qui muneris interuentu ſpiritualia quæcunque aſſequitur ea licite retinere non poteſt. Inſuper autem ſimoniaci tam vendentes, quam ementes ſpiritualia, aut etiam mediatores, alijs pœnis puniuntur. ſ. infamia, & depoſitione ſi ſint clerici, & excommunicatione, ſi ſint laici, vt habetur* 1.q.1.c. Si quis epiſcopus.

Ad primvm ergo dicendum, quod ille qui ſimoniace recipit ſacrum ordinem, recipit quidē characterem ordinis propter efficaciam ſacramenti, non tamen recipit gratiam, neque ordinis executionem, eo quod quaſi furtiue ſuſcepit characterem contra principalis dñi voluntatem, & ideo eſt ipſo iure ſuſpenſus, & quo ad ſe, vt .ſ. de executione ſui ordinis ſe nō intromittat, & quo ad alios, vt .ſ. nullus ei communicet in ordinis executione ſiue ſit peccatū eius publicum ſiue occultum. Nec poteſt repetere pecuniam, quam turpiter dedit, licet alius iniuſte detineat. Si vero ſit ſimoniacus. quia cōtulit ordinē ſimoniace, vel quia dedit, vel recepit bñficiū ſimoniace, vel fuit mediator ſimonię: ſi eſt publicū. eſt ſuſpenſus ipſo iure & quo ad ſe & quo ad alios, ſed qñ ē occultū, eſt ſuſpēſus ipſo iure quo ad ſe tantum: nō aūt quo ad alios.

Ad secvndvm dicēdum, ꝙ nec ꝓp præceptum eius, nec etiā

933 4.di.25.q.3.art.1.q.1.ad primum.

quia .ſ. non daní hæc bñficia, niſi petētibus præſumptione caret, ſi citra cuiuſquā ꝑiudiciū fit, & eſt alias dignus petēs, & ex charitate ad Eccleſiā moueſ. Patet hoc ex eo, ꝙ in hmōi corruptis regiminibus frequenter fiunt male prouiſiones. Ac ꝓ hoc ī hac diminuta cura aīarū ſufficit dignitas, & charitas ad petēdum mouēs abſq; eo, ꝙ videatur in particulari, ꝙ mala immineat ꝓuiſio. Quintū eſt, ꝙ qñ, vel vbi hmōi corruptum regimē eccleſiaſticū eſſet, petitio hmōi beneficij curati ꝓ ſe alias digno ex humano affectu procedens, licet ſapiat aliquid præſumptionis, ꝓ quanto petit eſſe, q tñ vere appetit & intēdit prodeſſe, & periculū imminet ſemper malæ ꝓuiſionis, ſtante hmōi corruptela, & probi viri poſtponunt, non plus, q̄ venialis vī illa ꝑſumptio. Et ſic preces non ſunt pro indigno ſimpliciter, ſed ſm quid. Nec mirū ſi Aug. Grego. author, & alij aliter videntur docuiſſe, quoniam ipſi docuerunt quid agendū infra legum limites eſt: nos aūt q d inter corruptiones legum fieri poteſt, & quādoque debet. Et rurſus ipſi quid abſolute fieri licet: nos autē q d in caſu neceſſitatis, vel ſimpliciter, vel ꝓ ꝓ nunc inter tales.

1.2.q.74.ar.1.&2.&q.71.ar.5.&9.

¶ Super quæſtionis centeſimæ Articulum ſextum.

IN ar. 6. eiuſdē 100. q. dubium occurrit, præcipue in reſpōſione ad quintum. An ſimoniacus mentalis poſſit tuta conſciētia retinere quicquid ſimoniace acquiſiuit. Et eſt rō dubij, quia pro parte affirmatiua eſt author in litera in reſponſione ad ſextum dicens, ꝙ nō tenetur abrenunciare beneficio ſimoniacamente acquiſito. Et eſt textus iuris extra de ſimonia. c. Mandato vnde author rōſionem hāc accipit. Prō parte vero negatiua eſt rō, quia regula generalis eſt, ꝙ quando tā dare, quā accipere aliquod tpale eſt iniuſtum, non poteſt ſic acquiſitū teneri cum bona conſcientia, vt patet ſuperius in q̄ō. 32. ar. 7. Conſtat aūt ꝙ in acquiſitione ex mente ſimoniaca, vtrimq; tam dare q̄ recipere eſt iniquū: q ille illicite ex mente ſimoniaca dat beneficiū, ſeu pecuniā, ſeu obſequiū ſine omni pacto, & ille inique recipit id quod ſimili mēte ſimoniaca recipit. Ergo nullū taliter acqſitū pōt retineri cū bona conſcientia. Art. 1. huius quæſt. 1.q.1.cap Si quis Epiſcopus.

¶ Et confirmatur, q mirabile valde apparet ſtāte ſimonia mētali vtriq; inter duos, puta, quia eps principaliter ꝓp ſpē habendæ pecuniæ dat clerico bñficiū, q ē paratus eſt dare pecuniā epō principaliter ꝓp beneficium, & ſine oī pacto ſequiſ cōſumatus vtriuſq; effectus: in hoc & ſimili caſu mirabile inquam eſt, ꝙ eps teneaſ non retinere pecuniā acceptā quia ſimoniace accepit, & clericus poſſit retinere beneficiū, cū magis clericus potuerit donare pecuniā, vtpote verus pecunię dñs, quā eps beneficiū, vtpote diſpenſator tātū beneficiorū. 1.q.1.cap. Si quis epiſcopus ſumitur ex concilii Calce. can. 2.

¶ Et confirmatur, q quēadmodū vſurarius mentalis teneſ ad reſtitutionem, ſi cognoſcit quòd munus ſibi à mutuario oblatum non ſponte, ſed quaſi vſuras ſoluendo daſ, ſine oī tñ conuentione, non minus ſimoniacus mentalis cognoſcēs bñficium, vel pecuniam ſibi ſimoniace dari, q̄uis ſine oī cōuētione, teneſ reſtituere, ſeu nō retinere taliter receptum.

¶ Ad hoc dubiū, q ſā diſtinguēdo dicū, ꝙ in ſimoniacis, q a prohibita, mētalis ſimoniacus nō teneſ reſtituere acquiſitū tpale, vel ſpirituale iuxta dictum ca. Mandato, In prohibitis au-

tem, quia ſimoniaca, tenetur etiam acquiſitū ex mentali ſimo F
nia reſtituere in foro conſcientiæ. Et illorum rō eſt, qa text. ille non loquitur niſi de ſimoniacis ex iure poſitiuo, & ꝓpea non eſt extendendus ad ſimoniaca ex iure diuino. Quidā aūt reprehendūt hanc rñſionem, quia textus indiſtincte loquitur.

propter excōicationē, debet aliqs recipere ordinationē ab epiſcopo quem ſcit ſimoniace promotum & ſi ordinetur, nō recipit ordinis executionem, etiā ſi ignoraret cū eſſe ſimoniacū, ſed indiget diſpē ſatione. Quamuis quidam dicunt ꝙ ſi non pōt probare eum eſſe ſimoniacum debet obedire recipiē G
do ordinē, ſed nō debet exequi ſine diſpenſatione. Sed hoc abſque rōne dr̃, qa nullus debet obedire alicui ad communicādum ſibi in facto illicito. Ille aūt q eſt ipſo iure ſuſpenſus & quo ad ſe & quo ad alios, illicite confert ordinem: vnde nullus debet ſibi obedire, recipiendo d ab eo quācumq; ex cauſa Si autem ei non conſtat, nō debet pctm credere alterius: & ita cū bona cōſcientia debet ab eo ordinē recipere. Si autem epiſcopus ſit ſimoniacus aliquo alio mō, q̄ ꝑ ꝓmotionē ſuā ſimoniace factā, pōt H
ab eo ordinē recipere, ſi ſit occultum, quia non eſt ſuſpenſus quo

¶ Mihi vr̃ ꝙ hæc rñſio nō valeat, quia textus ille loquitur de ſimonia ēt diuino iure prohibita. ſ. quæ cōmittitur pro religionis ſtatu Conſtat naque diuino iure prohibitum eſſe, vt ſpiritualis religionis ſtat⁹ vendatur, cum ſit inuendibilis, & ſpiritualis ſtatus à Chriſto conſtitutus, Si vis ꝑfectus eſſe, vade, vende &c.

¶ Alij dicunt, quòd teneri ad reſtitutionē contingit dupliciter .ſ. rōne pœnæ eccleſiaſticæ, vel rōne naturalis iuris, & ſubdunt ꝙ ſimoniaci omnes ex pacto tenentur duplici iure ad reſtitutionem .ſ. rōne naturalis iuris, quia tam datio, quam acceptatio fuit iniuſta, & rōne eccleſiaſticæ pœnæ, quia Eccleſia ſic ſtatuit, ſimoniaci aūt mentales rōne eccleſiaſticæ pœnæ non tenentur, & hoc ſolum textus ille dicit. Sed ratione naturalis iuris bene tenentur ad reſignationem & reſtitutionem tam ſpiritualium, quam temporalium, quia iniuſte accepit, quicquid ſimoniace accepit. Et hoc tacuit textus ille, quia fori eccleſiaſtici iura ſonabat.

D. 1128.

¶ Sed hæc reſponſio licet ſit ſubtilis, a veritate tñ deuia vr̃, qa textus ille etiam de foro conſcientiæ loquitur, & expreſſe dicit, ꝙ apud Deū ſola pęnitentia opus eſt. Si nāq; ſufficit creatori ꝑ ſolam pœnitentiam in ſimonia mētali ſatisfacere. non ergo vt ſatiſfaciat Deo in foro conſcientiæ, tenet̃ ad aliud, puta, reſignationem, reſtitutionem &c. Non tenentur ergo mentales ſimoniaci ex naturali & diuino iure, niſi ad pœnitentiā Quia igit̃ non oportet plus ſapere q̄ oportet, & Decretalis illa vtrūq; dicit .ſ. & ꝙ apud Deū ſufficit ſola pęnitentia, & abſolute, ꝙ non tenentur ad reſignationem ſpiritualiū, & tēporalium, q̄ nullo pacto, ſed affectu animi præcedēte vtrinq; taliter acquirunt̃. ideo abſolute dicendū eſt, ꝙ ſimoniaci mentales, hoc eſt, ſine omni conuentione, non tenentur ēt in foro conſcientię ad reſtitutionem eorū, quæ ex mēte affectu ſimoniaco acquiruntur ſiue ſint ſpiritualia, ſiue tēporalia, ſed ſola eis pœnitētia ſufficit: vnde oēs ſimoniaci a manu, lingua vel obſequio, non ex cōuentione, ſed ex principali ſpe ſiue affectu hæc dātes, vel recipiētes ꝑ ſpūalia, peccant mortaliter pctō ſimoniæ, & ſunt in ſtatu dānationis æternæ, q̄diu perſeuerāt in tali malo aīo, ſed nō tenent̃ ad reſignādū, aut reſtituēdū taliter accepta: & ſic cōiter ſeruari vr̃. Ad obiectiones aūt in oppoſitū, ex quib. clarior fiet veritas, dicendū eſt. Et ad primā, q̄ difficilis valde eſt, dr̃, ꝙ datio, vel acceptio pōt eſſe illicita dupliciter. Vno mō, ſm ipſā formā exterioris act⁹, quę ſignificat tā datio q̄ acceptio, vt cū actus dādi, vel accipiēdi ex ſua exteriori forma eſt vēditio, emptio, & huiōi. Alio mō, ex ſolo interiori affectu, puta, qa actus exterior ſm modū, & formā exterius hēt rōnē donationis gratuitæ, ſed ex ſolo affectu interiori hēt rōnē vēditionis. Rñ a illa, Qñ datio & acceptio ē illicita, nō pōt retineri taliter acqſitū, intelligit̃ de datione, & acceptione illicita primo mō, & nō ſcdo, qm̃ primo mō datio & acceptatio ē ꝑ ſe illicita. Scdo aūt mō, eſt illicita ꝑ accidēs qa nō ex mō & forma exteriori, ſed ex adiūcta mala intētione. & ſic eſt in propoſito. Cū. n. ſola ſimonia mētalis vtrinq; interuenit, datio & acceptio eſt illicita nō ſm exteriorē formā, ſed ex adiuncta interiori intētione, ita ſola ꝙ nō efficit in actu exteriori illam iniquā exteriorē formā, quoniā ille q dat, per modum doni dat, & non ꝑ modū vēditionis, licet intus hēat hanc iniquitatem. Et ſimiliter ille qui accipit, ꝑ modū doni accipit, licet intus ex iniqua voluntate emat.
¶ Ad ſcdam obiectionē dr̃, ꝙ ꝑſupponit vnū falſum, videlicet,

ad alios, ſed ſolū quo ad ſeipſum, vt* dictum eſt.

Ad tertium dicēdū, qđ ad hoc ꝙ aliqs priuet̃ eo qđ accepit, nō ſolū eſt pœna pctī, ſed etiā qñq; eſt effectus acqſitionis iniuſtæ, puta, cū aliqs emit rē aliquam ab eo, qui vendere nō pōt. Et ideo ſi aliquis ſcienter, & propria ſpōte ſimoniace accipiat ordinē, vel eccleſiaſticū beneficium, nō ſolum priuatur eo quod accepit, vt .ſ. careat executione ordinis, & bñficiū reſignet cū fructib. inde ꝑceptis, ſed ēt vlterius punit̃, quia notatur infamia: & tenet̃ ad reſtituēdos fructus nō ſolū ꝑceptos, ſed ēt eos qui percipi potuerūt a poſſeſſore diligenti. Qđ tñ intelligendū eſt de fructibus, qui ſuperſunt deductis expenſis factis cauſa fructuum, exceptis fructibus illis, qui aliàs expenſi ſunt in vtilitatem eccleſiæ. Si vero eo neſciēte, nec volente, ꝑ alios alicuius promotio ſimoniace procurat̃, caret quidē or

ꝙ eps teneat̃ ad reſtitutionē illi⁹ pecuniæ q̄ ex mētali ſimonia accepit. Patet nāque in textu Decretalis illius ꝙ nec ad ſpūaliū nec ad tꝑaliū taliter acqſitorū tenet̃ ſimoniaci mētales vtrinq;. ad tertiā obiectionē, q̄ a Pan. in d. Mandato, diffuſe tractat̃, recitando tot rōnes diuerſitatis inter vſurariū, & ſimoniacū mētales, omiſſis oīb q̄ min⁹ ſufficiēter dici vr̃r, vt potes ibi videre, br̃ dr̃, ꝙ rō quare vſurari⁹ mētalis tenet̃ ad reſtitutionē eius eſt, qđ nō aīo donādi a mutuatario datū eſt. ſimoniacus aūt mētalis nō tenet̃ ad reſtitutionē eius, quod à mentali ſimoniaco animo emendi vel vendendi eſt donatum, quia qđ taliter datur vſurario non datur ſponte, ſed inuoluntarie. Inuoluntarie namque ſoluuntur vſuræ redimendo vexationē. Eſt enim ibi voluntarium miſtum inuoluntario, vt patet ex 3. Ethic. Quod autem datur ſimoniaco mentali, datur voluntarie: quoniam datur animo emendi, vel uendendi. Cōſtat. n. ꝙ tam emere, quam uendere, uoluntarii contractus ſunt abſque inuoluntario miſto, vt ex 5. Eth. habes. Eſt igit̃ tota diuerſitatis rō dr̃ia inter uoluntarium, & inuoluntarium, quia ibi inuoluntarie datur, & ideo reſtituendum eſt: hic autem volūtarie, & ideo non eſt reſtitutioni obnoxium.

In ſolut. in præced. arg.

¶ In reſpo. ad 7. eiuſdē vl. art. q. 100. aduerte, ꝙ litera defectiua vr̃: qm̃ defuit, ly ordinatus Debet. n. dicere ſi qs eſt ordinatus, vel beneficiatus &c. Nā cōſtat ſm oēs, & habet̃ extra, de ſimonia ca. Si quis, ꝙ cum ordinato ſciēter ſimoniace ſolus Papa diſpē ſat. Nota tertio, ꝙ Papā poſſe diſpēſare i pęnis cū oī ſimoniaco, nō eſt dubiū: ſed an diſpēſet ipſo facto cū cōmittētibus ſecū ſimoniā in q. vertitur inter doctores, quibuſdā dicentibus, ꝙ Papa intelligitur diſpenſare in tali caſu: qa ſcia principis purgat. Sicut intelligit̃ diſpēſare cū irregulari, cōferēdo ei ſcienter ordinē, vel bñficium, qa intēdit, ꝙ ſuus actus ſit efficax. De horū numero eſt Petrus de Palude in 4. di. 25. q. 4. ar. 1. Alijs vero ſentiētibus oppoſitum: quia etſi Papa poſſet diſpenſare, nō tñ cōicando in crimine intelligit̃ diſpēſare De horū numero eſt Pano. in c. q. de ſimonia. Vr̃ aūt mihi, ꝙ hęc ſecūda opinio rōni, & veritati innitat̃ duplici rōne. Primo qa cū in tali caſu nō interueniat diſpēſatio, ſeu iuris relaxatio expreſſe, nō alia rōne pōt dici, ꝙ hic interueniat diſpēſatio niſi qa pſumēdū eſt, ꝙ Papa intēdat ipſo ſuo facto diſpenſare ſed falſum eſt interuenire hic diſpēſationē pſumptā. ergo nulla hic interuenit diſpenſatio Probatur minor, quia ad pręſumēdum ꝙ princeps diſpenſet, requiritur ꝙ recta rō id ſuadeat. Quamuis n. princeps poſſit ex ſola voluntate diſpenſare, ſi tamen voluntas eius expreſſa non habetur, non debet pſumi ꝙ diſpēſet, niſi recta ratione præſumptionē huiuſmodi ſuadēte ſed recta ratio non ſuadet hoc, ſed potius oppoſitum, qa talis diſpēſatio eſt in maximā perniciem Eccleſiæ. Nā ex illa fieret vt ſacrilegi eſſent legitimi paſtores, & poſſeſſores Eccleſiarū & paſſim hoīes iniq, ſecuri de licita poſſeſſione emerēt a Papa beneficia. Et ſic Eccleſia impleret̃ indignis plātis, & curatis quo quid ꝑnicioſius eſſe pōt? Nec obſtat, ꝙ iā ſupponim⁹ ꝙ papa eſt iniquus, qm̃ nō eſt princeps pſumēdus peior, q̄ opera ſua mōſtrent. Lōge aūt peius eſſet Papa vendēs ſpūalia, &

volens

dinis executione, & tenetur reſignare beneficium, quod eſt cõſecutus cum fructibus extantibus, non autem tenetur reſtituere fructus conſumptos, quia bona fide poſſedit, niſi forte inimicus eius fraudulenter pecuniam daret pro alicuius ꝓmotione, vel niſi ipſe expreſſe cõtradixerit. Tũc enim nõ tenetur ad renuntiãdum, niſi forte poſtmodum pacto cõſenſerit, ſoluendo quod fuit promiſſum.

Ad qvartvm dicendum, ꝙ pecunia, vel poſſeſſio, vel fructus ſimoniace accepti, debent reſtitui eccleſiæ, in cuius iniuriam data fuerunt, non obſtante, ꝙ prę latus, vel aliquis de collegio illius eccleſię fuit in culpa, quia eorum peccatum nõ debet alijs nocere, ita tñ quod quantum fieri poteſt, ipſi qui peccauerũt, inde commodum non conſequãtur. Si vero ꝓlatus, & totum collegium ſunt in culpa, tũc debet cum authoritate ſuperioris vel pauperibus, vel alteri eccleſiæ erogari.

Ad qvintvm dicendum, ꝙ aliqui ſunt in monaſterio ſimoniace recepti, debent abrenuntiare ſi eis ſcientibus commiſſa eſt ſimonia poſt cõcilium generale, ſine ſpe reſtitutiõis de monaſterio ſuo repelluntur, & ad agendam ꝑpetuam pœnitentiam ſunt in arctiori regula ponẽdi, vel in aliquo loco eiuſdẽ ordinis, ſi arctior ordo non inueniretur. Si vero hoc fuit ante cõcilium, debent in alijs locis eiuſdem ordinis collocari. Et ſi hoc fieri nõ põt, diſpẽſatiue debẽt in eiſdẽ monaſterijs recipi, ne in ſæculo euagẽtur, mutatis tamẽ prioribus locis, & inferioribus aſſignatis. Si vero ipſis ignorantibus ſiue ante cõcilium, ſiue poſt, ſint ſimoniace recepti, poſtquã renuntiauerint, poſſunt de nouo recipi locis mutatis, vt * dictum eſt.

Ad sextvm dicendum, ꝙ quo ad Deum ſola voluntas facit ſimoniacum, ſed quo ad pœnam eccleſiaſticam exteriorem nõ punitur vt ſimoniacus, vt abrenũtiare teneatur, ſed debet de mala intentione pœnitere.

Ad septimvm dicendum, quòd diſpenſare cũ eo qui eſt beneficiatus ſimoniace ſcienter, ſolus Papa poteſt. In alijs autem caſibus poteſt etiam epiſcopus diſpẽſare, ita tamen quòd prius abrenũtiet, quod ſimoniace acquiſiuit, & tunc diſpenſationem cõſequatur vel paruam, vt habeat laicam communionem, vel magnam, vt poſt pœnitentiam in alia eccleſia in ſuo ordine remaneat, vel maiorem, vt remaneat in eadẽ, ſed in minoribus ordinibus, vel maximam vt in eadem eccleſia etiam maiores ordines exequatur, non tamen ꝓlationem accipiat.

QVAESTIO CI.

De pietate in quatuor articulos diuiſa.

Deinde poſt religionem conſiderandum eſt de pietate, cuius oppoſita vitia ex ipſius conſideratione innoteſcunt.

Circa pietatem ergo quæruntur quatuor.

¶Primo, Ad quos pietas ſe extendat.

¶Secundo, Quid per pietatem aliquibus exhibeatur.

¶Tertio, Vtrum pietas ſit ſpecialis virtus.

¶Quarto, Vtrum religionis obtentu ſit pietatis officium prætermittendum.

Articvlvs I.

Vtrum pietas ſe extendat ad determinatas perſonas aliquorum hominum.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd pietas nõ ſe extendat ad determinatas ꝑſonas aliquorũ hominum. Dicit enim * Augu. in 10. de ciuit. Dei, quòd pietas proprie Dei cultus intelligi ſolet, quam græci euſebiam vocant: ſed Dei cultus nõ dicitur per cõparationẽ ad homines, ſed ſolum ad Deum. ergo pietas nõ ſe extendit determinate ad aliquas hominum perſonas.

534 3.d.33.q.3. 3 art.?.q 1. cor. & ad ſecundũ Et 1. Tim.4. lect. 2.

*Lib. 10.ca. 1.a medio, tom.5.

---

volens ementes licite illa poſſidere illiſq; frui, quam ſi venda tantum, quoniam hic eſt vnum malum, ibi duplex. Secundo, quia ſi perſona Papæ ſciret illũ cui confert ordinẽ, vel beneficium, eſſe excommunicatũ, & abſque alia abſolutione confert illi ordinem, vel beneficium, nõ ꝓpterea abſoluit cũ ab excõmunicatione vt habes ex ca. Si ſummus de ſent. excom. in Clemẽ. vbi in tex. dicitur quòd ex hoc, ꝙ Papa quouis modo participat ſcienter cum excommunicato, nõ cẽſetur illum abſoluere, niſi hoc velle exprimat. Et gl. ibidem in verbo. Quouis modo dicit, ꝙ etiam hoc habet locum in participatione in diuinis. Si enim Papa conferẽdo ſciẽter ordinem, vel beneficium excõmunicato non abſoluit eum ipſo facto, ſed recipientem relinquit iuris diſpoſitioni, pari ratione nõ relaxat iuris cõmunis diſpoſitionẽ per hoc, quòd confert beneficium illi qui recipiendo eſt ſecundum iura excommunicatus, & ſit inhabilis &c. Et confirmatur, quia diſpenſationes huiuſmodi cũ maxime exorbitent à iure, & bono Eccleſiæ, ſunt ſtrictiſſimi iuris minime ꝓlũ mẽdæ. Ad motiua aũt alterius opinionis dr, ꝙ licet ſciẽtia principis, inqtum princeps, quæ eſt ſcia publica, qñque excuſet, & non ſemper, vt patet in allato caſu ſcientia, tñ principis, inqtum priuata perſona, niſi aliunde appareat, non vr̃ excuſare. Vnde ſi Papa tribuit ſciẽter beneficium irregulari, ſi ſolum hoc ſcit vt priuata perſona, non habeo pro certo, ꝙ pſumat diſpenſare cũ eo, vt patet ex inducto capitulo in materia abſolutionis, q̃ non eſt ita odioſa ſicut diſpenſatio. Sed ſi præſumeretur diſpenſare, non propterea ſimile ſequitur in propoſito caſu, qa in ꝓpoſito noſtro Papa peccaret mortaliter diſpenſãdo cũ indigno, quòd ſit paſtor. Diſpenſando autem cum irregulari, non oportet ꝙ peccet. Vnde patet non eſſe ſimiles caſus: nec eãdem rationem præſumẽdi diſpenſationẽ hic, & ibi. Ad id vero, quod dicitur, ꝙ princeps intẽdit actionem ſuam eſſe efficacem, reſpondetur, ꝙ hoc eſt verum, quantum eſt ex parte ſui agentis. Sed ex hoc non habetur, q̃d ſoluat impedimenta, quæ ſe tenent ex parte patientis, q̃uis nota ſibi, vt priuata eſt ꝑſona, ſeu ad partem: qm̃ princeps eſt agẽs voluntarium, & non tm̃ agit ſemper q̃tum põt, ſed quantum vult. In propoſito autem nec apparet, nec ꝓſumit eum velle relaxare ius cõe ex parte patiẽtis, ſed forte eſt ignorans, & putat omnia eſſe valida. Vel ſi habet ſcientiã, ex quo ab eo nõ petitur ſuſpenſio iuris, quo ad illum relinquit ipſum in diſpoſitione iuris, relinquens ementi, & recipienti beneficiũ curã ſuipſius. Aut nihil de hoc cogitat occupatus in alijs, vel male aſſuetus. Tenentur igitur & in foro conſciẽtiæ, & in foro iudiciali reſignare, & reſtituere quicquid acceperunt ſimoniaci cum Papa, & ſunt excommunicati, & oẽs iuris pœnas incurrunt, niſi Papa ſe velle ſuſpendere iura quo ad hoc exprimat vel diſpenſet cũ eis poſt factũ. In hac tñ ſnĩa non cã fixum firmo pedem, quin timeo: qm̃ ad ſecundã rõnem dici poteſt, ꝙ lex illa noua in Cle. eſt exceptiua à communi iure, & ꝙ ideo facta eſt, quia de iure erat oppoſitũ, ac per hoc nõ eſt extendenda, ſed in ſuo tantum caſu intelligenda. Ad primam vero poteſt dici, ꝙ de voluntate tã iniqua præſumendũ eſt conſequenter, vt. ſ. velit illud, quod ad ſuũ peruerſum cõtractum cõſequitur. Cõſtat autem quòd venditor vult rẽ venditã trãſferre in emptorẽ. Intendit igitur ſimoniacus Papa, vt qui emit ab ipſo habeat in veritate beneficium, quod ipſe vẽdit, ne fraudulentus vẽditor videat. Quantum hæc valeant alij viderint. Fateor ego quòd ſi ſecundũ iura talis ſcientia principis purgat, ita quòd excuſet à pœnis iuris in foro iudiciali, q̃d iuriſtis decernendum relinquo, nõ tenetur, qui ſic emit à Papa beneficium, renunciare in foro conſcientię, quia ſuſpenſæ ſimpliciter intelligerentur pœnæ iuris.

In hac ſolutione.

¶Super quęſtionis centeſimę primę Articul. primum.

In art. 1. q. 101. in reſponſione ad ſecũdum aduerte, quòd nomẽ pietatis ad opera miſericordiæ, & Deum excelſum vtiq; propter

propter ſimilitudinē operum. Quia namque opera miſericordiæ ſimilia ſunt operibus, quæ ex pietate exhibemus ſanguine iunctis ac patriæ, ciuibus, & amicis, ideo opera miſericordiæ, opera pietatis vocata videntur, & qui illis vacant, pij appellati. Et hinc vſurpatum videtur, quòd Deus pius dicitur, quod pietas diuina hæc, & illa faciat; quoniā Deus maxime exercet miſericordiæ opera. Differunt autem in hoc, quantum ad propoſitum ſpectat, officia pietatis ab officiis, miſericordię, quod pietas id quod impēdit, impēdit ſub ratione debiti, miſericordia autem ſub ratione gratuitæ ſubleuationis.

Li.4.c.32. parū ante medium to.3.

†Lib.1.c.30. parum ante mediū to.3.

Li.8.c.11.& 12. tom.5.

† Gl. interlinearis ibid.

Lib.2. de inuentione in fol.4. ante finem libri.

¶ 2 Præterea. Greg. dicit 1.* Moralium, Pietas in die ſuo conuiuium exhibet, quia cordis viſcera miſericordiæ operibus replet; ſed opera miſericordiæ ſunt oībus exhibenda, vt patet per Auguſ. in 2. de doctri. chriſtiana, ergo pietas non ſe extendit determinate ad aliquas ſpeciales perſonas.

¶ 3 Præterea. Multæ ſunt aliæ in humanis rebus cōmunicationes præter conſanguineorum, & conciuium cōmunicationē. vt patet per Philoſophum in *8. Ethi. & ſuper quamlibet earū aliqua amicitia fundatur, quæ videtur eſſe pietatis virtus, vt dicit glo.†2. Timo. 3. ſuper illud: Habentes quidem ſpeciem pietatis. ergo non ſolum ad conſanguineos, & cōciues pietas ſe extendit.

Sed contra eſt, quod Tullius dicit* in ſuā rhetorica, quod pietas eſt per quam ſanguine iunctis, patriæq; beneuolis officium. & diligens tribuitur cultus.

Respondeo Dicendum, quod homo efficitur diuerſimode alijs debitor ſecundum eorum diuerſam excellentiam, & diuerſa beneficia ab eis ſuſcepta. In vtroq; autem Deus ſummum obtinet locum, & qui excellentiſſimus eſt, & eſt nobis eſſendi, & gubernationis primum principium. Secūdario vero, noſtri eſſe, & gubernationis principia ſunt parentes, & patria, a quibus, & in qua nati & nutriti ſumus. Et ideo poſt Deū eſt homo maxime debitor parentibus, & patriæ. Vnde ſicut ad religionem pertinet cultum Deo exhibere: ita ſecūdario gradu ad pietatem pertinet exhibere cultum parentibus; & patrię. In cultu autem parentum includitur cultus omnium conſanguineorum, quia etiam conſanguinei ex hoc dicuntur, quòd ex eiſdem parentibus proceſſerunt. vt patet per. Philoſophum in 8. Eth. In cultu autem patriæ intelligitur cultus omnium conciuium, & omnium patriæ amicorum. Et ideo ad hos pietas principaliter ſe extendit.

Lib.8.ca.12. tom.5.

Ad primum ergo dicendum, quod in maiori includitur minus. Et ideo cultus, qui Deo debetur, includit in ſe, ſicut aliquid particulare, cultum qui debetur parentibus. Vnde dicitur Mal. 2. Si ego pater, vbi eſt honor meus? Et ideo nomen pietatis etiam ad diuinum cultum refertur.

Ad secundum Dicendū, quod ſicut Aug. dicit in* 10. de ciui. Dei. More vulgi nomen pietatis etiam ī operibus miſericordiæ frequentatur: quod ideo arbitror eueniſſe, quia hæc fieri præcipue mandat Deus, eaque ſibi præ ſacrificijs placere teſtatur, ex qua conſuetudine factum eſt, vt & Deus ipſe pius dicatur.

Lib.10.c.1. a medio to.5.

Ad tertium dicendum, quod communicationes conſanguineorum, & conciuium magis referūtur ad principia noſtri eſſe, quam aliæ communicationes, & ideo ad has nomen pietatis magis extenditur.

¶ Super quæſtionis centeſimę primæ Articulum ſecundum & tertium.

In ar. 2. & 3. ſimul eiſdem quæſti. dubium occurrit circa diffinitionē Tullij, &

535

Articulus II.

Vtrum pietas exhibeat parentibus ſuſtentationem.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod pietas non exhibeat parentibus ſuſtentationem. Ad pietatem. n. videtur pertinere illud præceptū decalogi: Honora patrem tuum, & matrem tuam: ſed ibi non præcipit, niſi honoris exhibitio. ergo ad pietatem non pertinet ſuſtentationem parentibus exhibere.

¶ 2 Præterea. Illis homo debet theſaurizare, quos tenetur ſuſtentare, ſed ſecundum Apoſtolum, vt habetur 2. ad Cor. 12. filii non debent theſaurizare parētibus. ergo non tenentur eos per pietatem ſuſtentare.

¶ 3 Præterea. Pietas non ſolum extendit ſe ad parentes, ſed etiam ad alios conſanguineos, & conciues, vt dictum eſt: * ſed non tenetur aliquis omnes cōſanguineos, & conciues ſuſtentare. ergo nec etiam tenetur ad ſuſtentationem parentum.

Sed contra eſt, qđ Dominus Matt. 15. Redarguit Phariſæos, quòd impediebant filios, ne parentibus ſuſtentationem exhiberent.

Respondeo Dicendum, ꝙ parentibus & conciuibus aliquid debetur dupliciter. Vno modo, per ſe: alio modo, per accidens. Per ſe quidem debetur eis id, ꝙ decet patrem, inquantum pater eſt, qui cū ſit ſuperior, quaſi principium filij exiſtens, debetur ei a filio reuerentia, & obſequium. Per accidens autem aliquid debetur patri, quod decet eum accipere ſecundum aliquid quod ei accidit, puta, ſi ſit infirmus, qđ viſitetur, & eius curationi intendatur: & ſi ſit pauper, quòd ſuſtentetur, & ſic de alijs huiuſmodi, q̄ omnia ſub debito obſequio continentur. Et ideo Tullius dicit, quòd pietas exhibet & officium, & cultum, vt officium referatur ad obſequiū, cultus vero ad reuerētiam ſiue honorem, quia vt dicit Augu. in† 10. de ciu. Dei, Dicimur colere homines, quos honorificatione, vel recordatione, vel preſentia frequentamus.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ in honoratione parentū intelligitur omnis ſubuentio, quæ debet parentibus exhiberi, vt Dominus interpretatur Matt. 15. Et hoc ideo, quia ſubuētio fit patri ex debito tamquam maiori.

Ad secundum dicēdū, ꝙ pater habet rationē principii, filius aūt habet rōnē a principio exiſtētis, ideo per ſe patri conuenit vt ſubueniat filio, & propter hoc nō ſolum ad horam debet ei ſubuenire, ſed ad totam ſuam vitam, qđ eſt theſaurizare. Sed ꝙ filius aliquid conferat patri, hoc eſt p ac

propriam rationem pietatis ab author. aſſignatam. Nam ſecundum Tullium pietas eſt qua officium, & cultus ſanguine iūctis, patriæque beneuolis exhibetur, ſecūdum vero authorē, pietatis ꝓpria ratio formalis conſiſtit in hoc, quòd parentes, & patriam, ut quoddam noſtri principiū colimus. Si namque in hoc ratio pietatis conſiſtit, ſequitur ꝙ pietas non ſit ad filios, nec inter uirū, & uxorem. Et tenet ſequela, quia filijs officia nō impēdimus ratione parentum, ſed quia filij. Et ſimiliter inter uirum, & uxorē non interſunt cultus, & officium rōne parentum, ſed ſuimet. Et cū Tullius dicit, quod pietas ē ad ſanguine iunctos. Cōſtat. n. & filios eſſe nobis ſanguine iunctos & uirū, & uxorē ſanguine iungi, cum ſint duo in carne una. Nō nullum quoque dubitū eſt, quomodo pietas uniuerſaliter cultum exhibet ſanguine iūctis, cū parentū nō ſit colere filios, ſed econuerſo. ¶ Ad primum dubiū dicitur, quòd pietas habet plures actus, & reſpicit plures perſonas, ſed pręcipue perſonæ quas reſpicit, ſunt perſonæ parentum, & principalis actus pietatis eſt colere obſequique parentibus; quoniā quilibet hō qui eſt ſubiectum uirtutis pietatis, prius habet parētes quam conſanguineos, quam uxorem, quā filios, q̄ patriam. Ex hoc. n. ꝙ a patribus generati ſumus, reliqua habemus ſtatim, ut patriam, uel poſtquā adulti ſumus ut uxores, & filios. Ideo pietas ſm ſuū principalem actum ab auctore diſtincta eſt, aſſignata ſcilicet ratione formali pietatis ſecundum principalem eius actum q eſt reddere debitū patri, & patriæ ut principia eſſendi. Cū quo tamē ſtat: quod pietas habeat actus

Art. præced.

Libr.2. de inuētione fol. 4. ante fin. libri.

†Lib.10. ca. 1. in medio tomo 5.

ſecundarios ordinatos ad principalē, vel annexos principali. Ordinatos quidem, vt ſunt actus inter virum & vxorem, quoniam inter coniuges eſt cultus, & officium adinuicem tamquam coadiutores ad conſeruationē cõſanguinitatis vtriuſque, quã quilibet coniugum a ſuis habet parẽtibus. Conſeruatur.n. propagatione filiorum vtriuſq; parentis ſanguis. Et idē dicimus de filijs, quia.ſ.reſpiciuntur a pietatis virtute, vt conſeruatores conſanguinitatis a parentibus ſuſceptæ. Et quoniam tã coniuges, quam filij ſecundum ſuaſmet pſonales actiones & cõſilientias ad adiuuandum, & conſeruandum conſanguinitatem concurrunt, ideo ſecundum ſeipſos a pietate reſpiciunē, tã quam ſecundum ſeipſos ordinatos ad principale, quod reſpicit pietas.

Lib.1. de inuẽtione, in fol. 4. ante fin. libri.

336

Lib. 10. cap. 1. tomo 5.

¶ Ad ſecundum vero dubium dicitur, q pietas tam cultum, quam ſubſidium ſanguine patriaque iunctis omnibus exhibet diuerſimode. Nã parentibus præcipue cultum cũ obſequio: filijs vero aliqualem cultum, dum eos non vt ſeruos non vt illegitimos &c. tractamus, & a ſeruis, & alijs honorari volumus, & in loco honeſto locũ ſedēdi eis dãmus, & ſimilia. Omnibus quoque ſubſidium al quod præbemus ex pietate vel conſeruando, vel ſaltem in præparatione animi. Dicitur enim in litera ſecundi articuli ad vltimum, q tenemur ad hoc ſm facultatem, & decentiam perſonarum, p loco etiam & tempore, cum ſit præceptũ affirmatiuum.

Lib.5. Ethi. cap. 1. Et 2. Lib.2. de inuẽtione in fol. 4. ante fin. libri.

Text. cap.1. habetur.

cidēs ratione alicuius neceſsitatis inſtantis, in qua tenetur ei ſubuenire, non autem theſaurizare quaſi in lõginquum, quia naturaliter non parentes filiorum, ſed filij parentum ſunt ſucceſſores.

Ad tertivm dicendum, quod cultus, & officium, vt Tullius dicit* debeē omnibus ſanguine iũctis, & patriæ, beneuolis, nõ tamen æqualiter omnibus, ſed pcipue parẽtibus: alijs autem ſecũdum propriam facultatem & decentiam perſonarum.

Articvlvs III.

Vtrum pietas ſit ſpecialis uirtus ab alijs distincta.

Ad tertivm ſic pcedit. Videtur quod pietas non ſit ſpecialis virtus ab alijs diſtincta. Exhibere enim obſequium, & cultũ aliquibus, ex amore pcedit: ſed hoc pertinet ad pietatem. ergo pietas nõ eſt virtus a charitate diſtincta.

¶ 2 Præterea. Cultũ Deo exhibere eſt ppriũ religionis: ſed ēt pietas exhibet cultum Deo, vt dicit Aug.* 10. de ciu. Dei. ergo pietas non diſtinguitur a religione.

¶ 3 Præterea. Pietas q exhibet cultũ, & officiũ patriæ, vr̄ eſſe idē cũ iuſtitia legali, q reſpicit bonũ cõmune: ſed iuſtitia legalis eſt virtus generalis, vt patet p Philo. 5. Eth.* ergo pietas nõ eſt uirt* ſpecialis.

Sed contra ē, quod ponit a Tullio † pars iuſtitiæ.

Respondeo Dicẽdum, q aliqua virtus ſpecialis eſt ex hoc, q reſpicit aliquod obiectum ſm aliquam ſpecialem rationem. Cum autem ad rõnem iuſtitiæ pertineat, quod debitum alij reddat, vbi inuenitur ſpecialis ratio debiti alicui pſonæ, ibi eſt ſpecialis virtus. Debetur autem aliquid alicui ſpecialiter, quia eſt connaturale principium producēs in eſſe, & gubernans. Hoc autem principium reſpicit pietas, inquantũ parẽtibus, & patriæ, & his qui ad hæc ordinãtur officium & cultũ impendit: & ideo pietas eſt ſpecialis virtus.

Ad primvm ergo dicendũ, q ſicut religio eſt quedã pteſtatio fidei, ſpei, & charitatis, quibus hõ primordialiter ordinatur in Deũ: ita ēt pietas eſt quædam proteſtatio charitatis, quam quis habet ad parẽtes, & ad patriã.

Ad secvndvm dicẽdũ, q Deus lõge excellẽtiori mõ eſt principium eſſendi & gubernationis, q pater, vel patria, & iõ alia virtus eſt religio, quæ cultũ Deo exhibet a pietate, q exhibet cultũ parẽtibus, & patriæ. Sed ea quæ ſunt creaturarũ, per quandã ſuperexcellentiã & cauſalitatē trãſferũtur in Deũ, vt Dio. dicit in lib.* de

A di. no. Vnde per excellentiam pietas cultus Dei nominatur, ſicut & Deus excellenter dicitur pater noſter.

Ad tertivm dicendũ, q pietas ſe extẽdit ad patriã, ſm qd̄ eſt nobis, quoddã eſſendi principiũ, ſed iuſtitia legalis reſpicit bonum patriæ, ſm quod eſt bonũ commune. Et ideo iuſtitia legalis magis habet quòd ſit virtus generalis, quàm pietas.

Articvlvs IIII.

Vtrum occaſione religionis ſint prætermittenda pietatis officia in parentes.

B Ad qvartvm ſic pcedi tur. Vr̄ q occaſione religionis ſint prætermittenda pietatis officia in parentes. Dicit.n. Dñs Luc. 14. Si qs venit ad me, & non odit patrē ſuum, & matrē, & vxorē, & filios & fratres, & ſorores, adhuc autē & animã ſuã, nõ põt meus eſſe diſcipulus. vnde & in laudē Iacobi, & Ioãnis Mat. 4. dicitur, q relictis retibus, & patre, ſecuti ſunt Chriſtũ: Et in laudē Leuitarũ dr̄ Deut. 33. Qui dixit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis, ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum, ſed ignorando parentes, & alios cõſanguineos, vel etiã odiendo eos, neceſſe eſt quòd prætermittantur pietatis officia. ergo pter religionē officia pietatis ſunt ptermittẽda.

C

¶ 2 Præt. Mat. 8. & Luc. 9. dicitur, q Dominus dicenti ſibi, Permitte me primũ ire, & ſepelire patrē meũ, reſpondit: Sine vt mortui ſepeliãt mortuos ſuos. Tu aũt vade & annũtia regnũ Dei, quod pertinet ad religionē: ſepultura autem patris pertinet ad pietatis officiũ ergo pietatis officiũ eſt ptermittendum propter religionem.

D

¶ 3 Præt. Deus per excellentiam dicitē pater noſter ſed ſicut p pietatis obſequia colimus parẽtes, ita per religionem colimus Deum. ergo prætermittẽda ſunt pietatis obſequia propter religionis cultum.

¶ 4 Præte. Religioſi tenentur ex voto, q tranſgredi non licet, ſuæ religionis obſeruãtias implere, ſecundum quas ſuis parentibus ſub

E uenire impediuntur tum propter paupertatem, quia proprio carẽt, tum etiã propter obedientiam, quia ſine licentia ſuorum prælatorum eis clauſtum exire non licet. ergo pter religionē prætermittẽda ſũt pietatis officia in parẽtes.

Sed contra eſt, q Dominus Matt. 15. redarguit Phariſeos, q intuitu religionis honorē parentibus debitũ ſubtrahere docebãt.

Respondeo Dicendũ, q religio, & pietas ſunt duæ virtutes Nulla autē virtus alij virtuti con-

¶ Super quæſtionis cẽteſimæprimæ Articulum quartum.

In articu. 4. eiuſdem quæ in reſpõſione ad primum & tertiũ, nota dr̄iam literæ inter prouocationē, & inductionē ad malũ. Nã ſi parentes egẽtes filiorũ, aut filiarũ ſeruitijs, ſunt puocatores ad malũ, deſerẽdi ſunt quo ad hoc, vt videlicet nõ ſequãtur eorum puocationes, ſed quoad hoc eos odio habeãt filij, vt in reſpõſionē ad primũ. dr̄. Si vero parẽtes nõ tm̃ prouocatores, ſed inductores ſũt ad malum, tunc deſerendi ſunt ſimpliciter & abſolute, & non ſolum quo ad hoc, vt in reſponſione ad tertium dr̄. Propter q ſi pater infirmus filiã ſibi ſeruientē nititur violare, & illa non timet ſe induci, qa ſcit ſuã intentionē, & cõſtantiam, non tenetē relinquere patris ſui ſeruitia, quis p p ipſius demerita poſſit illum relinquere, ſi nõ vult ceſſare a prouocatione. Vnde Ioſeph non reliquit ſeruitia domus, quãuis haberet dominã ſuam quotidie ſibi moleſtam, vt dicitur Gen. 39. Si vero ſeruiens videt ſe induci ad peccatum, relinquere tenetur totaliter parentem, iuxta illud Qui amat patrem plus quam me, non eſt me dignus.

337

¶ In eod. artic. 4. in reſponſione ad quartũ dubium occurrit, An religioſus teneat ſuccurrere patri non potenti ſine ſuo ſeruitio viuere. Et eſt ratio dubij, quia in litera dicitur quòd non tenet, nec debet, aut poteſt niſi de prælati licentia, & ſeruato religionis ſtatu. Alij autem doctores aſſeruntur in oppoſitum. Ratio autem non apparet vndequaque clara.

In ca. de oppoſitis, non remote à fi. Et lib. 2. Topic. ca. 3.

†1. 2. q. 7. ar. 2. & q. 18. articu. 3.

In Luc. cap. 9. & 12. in titulo. De ſpiritali intellectu eius qđ Dominus dixit. tom. 5.

Ep. 1. Ad Heliodorum de laude vitæ ſolitariæ, nõ procul a princi. to. 1. D. 1033.

Homil. 37. in euang. nõ multum ꝓcul à princi.

Hom. 28. in Matt. nõ remote a fin. tom. 2.

¶Ad huius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ dupliciter contingit patrē egere ſeruitio filij religioſi. Primo, citra extremā neceſſitatē: ſcđo, in extrema neceſſitate. Et ſi quidē pater ita egeret filio, ꝙ ſine ipſo extrema neceſſitate manifeſte laboraret, tenet filius petita licet nõ obtenta licentia ſuperioris, patri ſubuenire. Et rõ eſt, quia præceptum iuris naturę, & diuini, in extrema neceſſitate prçeminet omni uoto, & vinculo, nec ſolū pro patre, ſed ꝓ quocūq; homine in ſęculi neceſſitate tenetur quilibet. Non.n. debet voto eſſe īpeditiua operū iuſtitiæ. Vñ ſicut licet furari pp extremā alterius neceſſitatē, ita licet actualem obediētiā plato ſubtrahere, & furari bona eccleſiæ, ſi aliter nõ põt patri ſubueniri. Nec oppoſitū ſenſit hic Author, qui de neceſſitate paterna, nõ de neceſſitate humana loquit, hoc eſt de neceſſarijs patri a filio, & nõ de neceſſarijs abſolute a quocūque hoie. Si vero pr citra extremā eſt neceſſitatē, tūc religioſus tenet adiuuare patrem ſaluo ſuo ſtatu, & nõ aliter, hoc ē, ſalua obediētia, & regulari obſeruātia: ſicut filius vxoratus nõ tenet patri, niſi ſaluo ſtatu cõiugali. Et hoc eſt, qđ in litera dicit. Et drīam, q̄ ponit in litera inter filiū ante q̄ ſit religioſ⁹, vel poſt nõ intelligo reſpectu extremæ neceſſitatis in patre, ſed reſpectu cuiuſque neceſſitatis in qua filius tenetur operas ſuas patri exhibere ex pcepto pietatis. Cõſtat nāq; ꝙ non exigit neceſſitas extrema ad hoc, ſed ſufficit neceſſitas habēs magnā latitudinē. Et forte ſic cocordarent doctores. Rõ igit q̄ mouet oppoſitā opinionem, facile ſoluitur. Nā pceptum de honore parētū, licet verū ſit, ꝙ priuſq̄ votum, & ex naturæ iure obligat, nec eſt abrogabile ꝑ ſuperueniēs votū: falſum tū eſt, ꝙ eodē mō obligat filiū in quocūque ſtatu, qm̄ eſt pceptū affirmatiuum & obligat ꝑ tpe vnūquenq; put tūc inuenit ſtatū. Nõ.n. eodē mõ obligat filiū liberū, & vxoratum. Nā vxoratus nõ obligat ad actū cõmanēdi cū patre: quia iam eſt obligatus ad cõmanendū cū vxore. Et ſic eſt in propoſito, ꝙ filius liber tenetur ex hoc pcepto ad ſubſidiū paternū ſimpliciter. Filius autē religionis vinculo aſtrictus tenetur vt religioſus põt. Propterea in litera dicitur, ꝙ tenetur piū adhibere ſtudium, ſalua religione, ut patri ſubueniatur.

contrariatur, aut repugnat quia ſecundum Philoſophū* in Prædicamentis, Bonum nõ eſt bono cõtrariū. Vnde non poteſt eſſe, ꝙ pietas, & religio ſe mutuo impediant, vt ꝓpter actum vnius, actus alterius excludat. Cuiuſlibet.n. virtutis actus, vt ex ſupra dictis patet, †debitis circunſtantijs limitatur, quas ſi prætereat, iam non erit virtutis actus ſed vitij. Vnde ad pietatem pertinet, officium, & cultum parētibus exhibere ſm debitū modum; non eſt autem debitus modus, vt plus homo tendat ad colendum patrē, quam ad colendum Deum. Sed ſicut Ambr. dicit ſuper Lu.* Neceſſitudini generis, diuinæ religionis pietas anteferetur. Si ergo cultus parentum abſtrahat nos a cultu Dei, iam non eſſet pietatis, parentū inſiſtere cultui cõtra Deū. Vnde Hieron. dicit in epiſ. ad Heliodorū,† Per calcatū perge patrem, ꝑ calcatam perge matrem, ad vexillum crucis euola, ſummū genus pietatis eſt in hac re fuiſſe crudelem. Et ideo in tali caſu dimittenda ſunt officia pietatis in parentes propter diuinum religionis cultum. Si vero exhibendo debita obſequia parentibus non abſtrahamur a diuino cultu, hoc iā pertinebit ad pietatem, & ſic non oportebit propter religionem pietatem deſerere.

AD PRIMVM ergo dicendum quod Grego.* exponens illud verbum Domini, dicit quod parentes, quos aduerſarios in via Dei patimur odiendo, & fugiēdo neſcire debemus. Si enim parētes noſtri nos prouocent ad peccādū & abſtrahant a cultu diuino, debemus quantum ad hoc eos deſerere, & odire. Et hoc modo dicuntur Leuitæ ſuos conſanguineos ignoraſſe, quia idolatris ſecūdum mandatum Domini non pepercerunt vt habetur Exo. 33. Iacobus autem & Ioannes laudantur ex hoc, quod ſunt ſecuti dominum dimiſſo parente, non quia eorum pater eos prouocaret ad malum, ſed quia aliter æſtimabant ipſum poſſe vitam transfigere eis Chriſtum ſequentibus.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ Dominus ideo prohibuit diſcipulum a ſepultura patris quia ſicut Chryſoſt. dicit.* per hoc eum Dominus a multis malis eripuit, puta, luctib⁹, & mœroribus, & aliis quæ hinc expectantur. Poſt ſepulturam enim erat neceſſe & teſtamenta ſcrutari, & hæreditatis diuiſionem, & alia huiuſmodi, & præcipue quia alij erant qui complere poterant huius funeris ſepulturam. Vel ſicut Cyrillus* exponit ſup Luc. diſcipulus ille nõ petiit, ꝙ patrē iā defunctum ſepeliret, ſed ad huc viuētē in ſenectute ſuſtētaret vſque quo ſepeliret, ꝙ Dñs nõ cõceſſit, qa erāt alij, q̄ ei⁹ curā habere poterāt, linea parētelæ aſtricti.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ hoc ꝙ parētibus carnalib⁹ ex pietate exhibemus, I Deū referimus, & ſicut alia mīe opera, q̄ qbuſcūque proximis impedimus, Deo exhibita videntur, ſecundum illud Matth. 25. Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Et ideo ſi carnalibus parētibus noſtra obſeqa ſint neceſſaria, vt ſine his ſuſtentari nõ poſsint, nec nos ad aliquid contra Deum inducant, nõ debemus intuitu religionis eos deſerere. Si aūt ſine peccato eorū obſequijs vacare non poſſumus, vel etiā abſque noſtro obſequio poſſunt ſuſtentari, licitum eſt eorum obſeqa prætermittere adhoc, quod amplius religioni vacemus.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ aliud dicendum eſt de eo qui eſt adhuc in ſæculo conſtitutus, & aliud de eo qui iam eſt in religione profeſſus. Ille.n. qui eſt in ſęculo conſtitutus, ſi habet parentes q ſine ipſo ſuſtentari non poſſunt, non debet eis relictis religionem intrare, quia tranſgrederetur præceptum de honoratione parētum quis quidam dicant, quod etiam in hoc caſu licite poſſet eos deſerere, eorū curā Deo cõmittēs. Sed ſiqs recte cõſideret, hoc eſſet tētare Deū, cū habēs ex humano cõſilio qd ageret, periculo parētes exponeret ſub ſpe diuini auxilij. Si vero ſine eo parētes, vitā trāſigere poſſent, licitū eſſet ei deſertis parentibus religionē intrare, qa filij nõ tenent ad ſuſtētationē parētū, niſi cā neceſsitatis, vt dictū eſt.* Ille vero q iā eſt in religione ꝓfeſſus reputat iā quaſi mortuus mūdo. Vnde non debet occaſione ſuſtentationis parentum exire clauſtrū, in quo Chriſto conſepelit, & ſe iterū ſecularibus negotijs implicare, tenetur tamē ſalua ſui prælati obedientia, & ſui religionis ſtatu, pium ſtudiū adhibere, quāliter eius parentibus ſubueniatur.

QVAESTIO CII.

De Obſeruātia, & partibus eius, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderādū eſt de obſeruantia, & partibus eius, ꝑ quæ de oppoſitis vitijs erit manifeſtum.

¶Super quæſtionis centeſimę ſecundę Articulum primū.

IN art. 1. q. 102. iuncto cū ar. 2. dubium occurrit, de differētia inter pietatē, & obſeruantiā circa perſonas in dignitate conſtitutas. Et eſt rõ dubij, q̄a eiuſdē virtutis eſt colere patriā & patriæ principē: ſicut eiuſdē uirtutis eſt colere patrē, & reliquā conſanguineorū familiā. Nõ ſpectat ergo ad obſeruātiā colere principē ciuitatis, & ad pietatē colere patriam. Si dicat, vt litera inſinuat in tertio articulo, ꝙ pietas colit principē quo ad cõiā obſeruātia quo ad ꝑſonam, tūc dubiū pximo eſt, quare pietas colit patrem quo ad utrūque, ſcilicet & ꝑſonā, & cõnexionē familiæ, & obſeruantia colit principē quo ad ꝑſonā tantū. Videtur enim ꝙ recta rõ uelit, ut pietas ad parentes & cõſanguineos, obſeruantia uero ad præſidētes, & cõmunitates referatur.

In corp. art. Et art. 2.

¶Dubiū ſecundo eſt, an ſint tā obſeq̄a, q̄ honores, & de qbus hic dr̄, ꝙ ſpectāt ad præſidentiū perſonalē utilitatē, vel gloriam. Et ratio dubij eſt, tum quia hic non intelliguntur omnia ſeruitia

tia p ſonalis, q a nō ſeruitia exhibita a ſeruis, nec a filijs, nec mercenarijs. In quo igiť diſcernēda ſūt iſta pſonalia a cōibus? Tū q a rō cuiuſq; ſeruitij, aut honoris pſidenti a ſubditis exhibiti, eſt dignitas, quicquid aūt impēditur pſonæ rōne dignitatis, nō pſonæ, ſed cōitati vel principi, cuius vices gerit, exhibetur, vt Author fatetur inferius in quæſtione ſequenti art. 2. ad 2. Et ſic oia exhibita pſidentibus, inqtū præſidentes ſunt, ſpectant ad pietatem, & non ad obſeruātiam. ¶ Ad huius dubij dilucidationē ſciēdū ē, ꝙ regulariter eiuſdē rōnis eſt cōitatē, collegiū, & vniuerſaliter cōicationem aliq̃, & illius caput colere. Et ꝓpterea ad obſeruantiam ſpectat tam epiſcopum q̃ canonicos colere, tam magiſtrū q̃ cōdiſcipulos, tā ducē q̃ exercitū, & ſic de alijs, niſi ꝙ ab iſta regula excipitur princeps patriæ, nam alterius virtutis eſt colere patriam, & alterius principē patriæ. Et ratio exceptionis iſtius eſt, q a princeps eſt ſolūmodo principium gubernationis, patria aūt eſt principiū noſtri eſſe. Et ꝓpterea patriæ cultus ad eandē virtutē ſpectat, ad q̃ ſpectat, colere patrē, q eſt noſtri eſſe principiū. Principes aūt, quia non habēt rōnē principij eſſendi, ſed ſolū gubernādi, excludunť ab illa excellentiori virtute, videlicet pietate, quæ colit principia eſſendi & gubernādi ſimul, ſ. patrem & patriā, & ſequenti virtuti ſ. obſeruātiæ relinquunť. In reliqs aūt cōicationibus, puta, exercitus, ſcholæ, collegij &c. non eſt hæc admiſſio principiorum eſſendi & gubernandi, ſicut in patria, & in principe patriæ, ſed omnes ad gubernationem ſpectāt. Et hāc rationem habes ab authore in quæſtione ꝓcedente ar. 1. ad vltimum, vbi reddit rōnem, quare patria colitur à pietate, aliæ aūt cōmunicationes nō. Et ꝑ hęc patet reſpōſio ad primo obiecta, & quare obſeruātia nō reſpicit principē, quo ad cōmunia, q̃ ſpectant ad patriam, quia ſ. pur

538 Sup. q. 80. artic. vn. cor. Et inf. q. 103. art. 3. corp.

Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante finē lib.

Loco citato in argu. 1.

Q. præc. art. 1. & 3. & 1. 2: qō. 80. & q. 83. artic. 9.

A nit à pietate ꝓp excellētiā q̃ habet patria, & non princeps, q a ſ. eſt principiū noſtri eſſe. Et ſic ſolida rō primū dubiū ſoluit. ¶ Secdm vero dubiū ſoluiť dicendo, ꝙ pſonalia hoc in loco dicunť non oia quæ perſonæ principis a quocūq; exhibenť (nā quod illi à filio exhibeť, pietatis, qđ a ſeruo, duliæ: qđ a mercenario, iuſtitię eſt:) ſed ea q̃ non alia rōne illis exhibenť, niſi quia ſunt in dignitate conſtituti, & terminanť ad eorū perſonas. Vbi aduerte ꝙ hac in re inueniuntur duo, ſ. ratio exhibēdi cultum, & terminus cui exhibeť. Vniuerſaliter ſiquidē rō exhibendi iſtis cultū, eſt dignitas: vnde ſiue boni, ſiue mali ſint homines in dignitate cōſtituti colendi ſunt: terminus aūt q colitur per obſeruantiæ virtutē, eſt perſona illa quæ in dignitate eſt cōſtituta, ita ꝙ differentia inter exhibita à pietate & ab obſeruantia principibus ſtat in hoc, ꝙ exhibita a pietate directe terminātur ad cōmune bonum vtilitatis, vel honoris, & principes tunc ſe habent vt ꝑcipientes, & non vt termini, ſicut cum quis inſtituitur à principe in publico officio reipu. vt in littera tertij articuli dicitur. Si quis vero ad ſubleuādū principis laborem miniſtraret, ad obſeruantiam ſpectaret actus iſte, q a ad perſonā principis ſeruitiū hoc ordinatur. Et ecōtra, cum patria gloriā ſuā oſtētare rōnabiliter vellet, & aliqui ciues patriæ caput propterea amplius colerent, pietati, non obſeruantię operā darent, quia ad patriā iſte cultus terminať. Honoratur ergo ſemꝑ ab obſeruātia in pſonis in dignitate conſtitutis communitas, ſeu Deus, cuius ſunt miniſtri, vt ratio honorandi: ſed perſona ipſa vt terminus, & pſona q̃ honoratur. Et ꝑ hæc patet ſolutio omniū obiectorū. Nam quicquid impēditur pſonę in dignitate conſtitutæ rōne dignitatis impēdit cōitati, vel Deo, vt rationi honoris & cultus, & nō vt termino. Perſonas.n. ipſas licet malas, honoramus rōne dignitatis,

Q. præc. art. 3. ad 3.

Circa obſeruantiam autē quęruntur tria.

¶ Primo, Vtrū obſeruātia ſit ſpecialis virtus, ab alijs diſtincta.

¶ Secdo, qd obſeruātia exhibeat.

¶ Tertio, De comparatione eius ad pietatem.

ARTICVLVS I.

Vtrum obſeruantia ſit ſpecialis virtus ab alijs diſtincta.

AD PRIMVM ſic ꝓcediť. Videtur ꝙ obſeruātia nō ſit ſpecialis virtus ab alijs diſtincta. Virtutes.n. diſtinguunť ſm obiecta: ſed obiectū obſeruātiæ non diſtinguitur ab obiecto pietatis. Dicit.n. Tullius* in ſua rhetorica, quod obſeruātia eſt, ꝑ quam homines aliqua dignitate antecedentes quodā cultu & honore dignanť: ſed cultū & honorē etiā pietas exhibet parētibus, q dignitate antecedunt. ergo obſeruātia nō eſt virtus diſtīcta à pietate.

¶ 2 Præterea. Sicut hominibus in dignitate cōſtitutis debeť honor & cultus, ita ēt eis q excellūt ſciētia, & virtute, ſed non eſt aliqua ſpecialis virtus, ꝑ q̃ honorē & cultū exhibeamus hominibus, q ſciētiæ & virtutis excellentiā habēt ergo etiā obſeruātia, per quā cultū & honorē exhibemus his, qui nos in dignitate antecedūt, nō eſt ſpecialis virtus ab alijs diſtincta.

¶ 3 Pręterea. Hominibus in dignitate cōſtitutis multa debenť, ad q̃ ſoluenda lex cogit, ſm illud ad Ro. 13. reddite oībus debita, cui tributum, tributū &c. Ea vero ad q̃ ꝑ legē cōpellimur, ꝑtinēt ad iuſtitiā legalē, ſeu etiā ad iuſtitiā ſpecialē. ergo obſeruātia nō eſt ꝑ ſe, ſpecialis virtus ab alijs diſtincta.

SED CONTRA eſt, ꝙ Tulli. dicit cōdiuidēdo obſeruātiā alijs iuſtitię partib9, q̃ ſūt ſpāles virtutes.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ex dictis patet neceſſe eſt vt eo modo per quēdam ordinatum deſcenſum diſtinguantur virtutes, ſicut excellentia perſonarum, quibus eſt aliquid reddendum. Sicut autem carnalis pater particulariter participat rationem principij, quę vniuerſaliter inueniť in Deo: ita etiam perſona, quæ quantum ad aliquid prouidentiā circa nos gerit, particulariter participat ꝓprietatem patris, quia pater eſt principiū & generationis, & educationis, & diſciplinæ, & omniū quæ ad perfectionem humanæ vitæ pertinent. Perſona autem in dignitate conſtituta eſt ſicut principium gubernationis reſpectu aliquarum rerum, ſicut princeps ciuitatis in rebus ciuilibus, dux autem exercitus in rebus bellicis, magiſter autem in diſciplinis, & ſimile eſt in alijs. Et inde eſt, ꝙ omnes tales perſonæ patres appellantur propter ſimilitudinem curę, ſicut 4. Reg. 5. Serui Naamā dixerunt ad eum. Pater, & ſi rē grandem dixiſſet tibi propheta &c. Et ideo ſicut ſub religione, per quā cultus tribuitur Deo, quodāmodo inuenitur pietas, per quā colūtur parētes: ita ſub pietate inuenitur obſeruantia, per quam cultus & honor exhibetur perſonis in dignitate conſtitutis.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt ſupra,* ꝙ religio per quādam ſupereminentiā pietas dicitur, & tamen pietas proprie dictā a religione diſtinguiť, ita etiam pietas per quandā excellentiam poteſt dici obſeruātia, & tamen obſeruantia proprie dicta à pietate diſtinguitur.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ aliquis ex hoc quòd eſt in aliqua dignitate conſtitutus, non ſolum quandam ſtatus excellentiam habet, ſed etiam quandam poteſtatē gubernandi ſubditos. vnde competit ſibi ratio principij, ꝓ vt eſt aliorum gubernator. Ex hoc autē quòd aliquis habet perfectionem ſcientię vel virtutis, nō ſortitur rationem principij quantū ad alios, ſed ſolum quandam excellentiam in ſeipſo, & ideo ſpecialiter quædā virtus determinatur ad exhibēdum honorem & cultum his, qui ſunt in dignitate conſtituti. Verū quia per ſcientiam, & virtutem, & omnia alia hmōi aliquis idoneus redditur ad dignitatis ſtatū, reuerētia quæ propter quācūque excellētiam aliquibus exhibetur, ad eandem virtutem pertinet.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ ad iuſtitiā ſpecialem proprie ſumptā, pertinet reddere æqualē ei, cui aliquid debetur: quod quidem non poteſt fieri ad virtuoſos, & ad eos qui bene ſtatu dignitatis vtuntur, ſicut nec ad Deum, nec ad parentes. Et iō ad quandam virtutē adiūctā hoc ꝑtinet, nō aūt ad iuſtitiā ſpālē, q̃ eſt principalis virtus. Iu

ſuper

Q. 58. ar. 6. *¶ Super quæſtionis centeſimæ ſecundæ Articu. ſecūdum.*

IN art. 2. eiuſdē 102. qō. in reſponſione ad primum, nota qđ cultus nomen abſolu te habetur cōmune ad honorem, & reliquos decentes actus, vt in litera dicitur: ſed in propoſita diffi
539 nitione Tullij, vbi cō tra honorem diſtinguitur, cultus ſumitū pro reliquis decentibus actibus tantum,
Lib. 10. capi. 1. in medio. tom. 5. ne ſuperfluitas, aut incongruum aliquid incurratur.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad ſecundum, vide hīncq; omiſſio honoris præſidentibus propriis debiti non ſolum eſt peccatum, ſed eſt punibilis per humanā legem. Omiſſio autē honoris extraneorū præſidentium punibilis non eſt pro quā to ad legale debitum non ſpectat: peccatū tamen quandoq; eſt, pro quanto quandoque præter morem eſt, & a morali propterea debito declinat.

F ſtitia vero legalis ſe extendit ad actus omnium virtutum, vt ſupra dictum eſt.*

ARTICVLVS II.

Vtrum ad obſeruātiam pertineat exhibere cultum & honorem his, qui ſunt in dignitate conſtituti.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ad obſeruantiam non pertineat ex
G hibere cultum et honorē his, q ſūt in dignitate cōſtituti: Quia vt Aug. dicit in* 10. de ciuit. Dei colere dicimur illas perſonas, quas in quodam honore habemus: & ſic idem eſſe videtur cultus & honor. inconueniēter ergo determinatur quod obſeruantia exhibet in dignitate conſtitutis cultum & honorem.

¶ 2 Præterea. Ad iuſtitiam pertinet reddere debitum, vnde & ad obſeruantiam, quę ponitur iuſtitiæ pars pertinet: ſed cultum & ho
H norem non debemus omnibus in dignitate conſtitutis, ſed ſolū his qui ſuper nos prælationem habēt ergo inconuenienter determinatur, quod eis obſeruantia exhibet cultum & honorem.

¶ 3 Præterea. Superioribus noſtris in dignitate conſtitutis nō ſolum debemus honorem, ſed etiam timorem. & aliquam muneꝛum largitionem, ſecūdum illud ad Rom. 13. Reddite omnibus debita, cui tributū, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem. Debemus etiam eis reuerētiam & ſubiectionem,
I ſecundum illud Heb. 13. Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. non ergo conuenienter determinatur ꝙ obſeruantia exhibet cultum & honorem.

Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante ſi. libri. SED CONTRA eſt, quod Tullius *dicit, quod obſeruantia eſt, per quam homines aliqua dignitate antecedentes quodam cultu & honore dignantur.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ad eos qui ſunt in dignitate conſtituti, pertinet gubernare ſubditos. Gubernare autem eſt mouere aliquos in debitum finem, ſicut nauta gubernat nauem ducēdo eam ad portum: omne autem mouens habet excellentiam quandam & virtutem ſupra id, quod mouetur. Vnde oportet, ꝙ in eo qui eſt in dignitate cōſtitutus, primo conſideretur excellētia ſtatus cum quadam poteſtate in ſubditos: ſe
K cundo, ipſum gubernationis officium. Ratione igitur excellentiæ debetur ei honor, qui eſt quædā recognitio excellentiæ alicuius. Ratione autem officij gubernationis debetur ei cultus, qui in quodam obſequio cōſiſtit, dum ſcilicet aliquis eorum obedit imperio, & vicem beneficijs eorum pro ſuo modo rependit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in cultu nō ſolū intelligitur honor, ſed etiā quæcūque alia, quę pertinēt ad decentes actus, quibus homo ad alium ordinatur.

Q. 80. per totum. AD SECVNDVM Dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* duplex eſt debitum. Vnum quidē legale, ad ꝙ reddendū homo lege compellitur: & ſic debet homo honorem & cultū his, qui ſunt in dignitate conſtituti, prælationem ſuper ipſum habentes. Aliud autem eſt debitum morale quod ex quadā honeſtate debetur, & hoc modo debemus cultum & honorē his, qui ſunt in dignitate cōſtituti, etiam ſi non ſimus eis ſubiecti.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ excellentiæ eorū q ſunt in dignitate conſtituti, debetur honor, rōne ſublimioris gradus, timor autem ratione poteſtatis, quam habent ad coercendum. Officio vero gubernationis ipſorum debetur obedientia per quam ſubditi mouētur ad imperium præſidentium, & tributa, quæ ſunt quædā ſtipendia laboris ipſorum.

ARTICVLVS III.

Vtrum obſeruantia ſit potior virtus quàm pietas.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Videtur quod obſeruantia ſit potior virtus q̄ pietas. Princeps. n. cuius cultus per obſeruantiam exhibetur, cōparatur ad patrem, qui pietate colitur, ſicut vniuerſalis gubernator ad particularem, nam familiam quam pater gubernat, eſt pars ciuitatis, quæ gubernatur a principe, ſed vniuerſalis virtus potior eſt, & magis ei inferiora ſubdūtur. ergo obſeruantia eſt potior virtus, quàm pietas. 540

¶ 2 Prætereà. illi qui ſunt in dignitate conſtituti, curam gerunt boni communis: cōſanguinei autem pertinent ad bonum priuatum, quod eſt propter bonum commune, contemnēdum: vnde laudabiliter aliqui pro bono communi periculis mortis ſeipſos exponunt. ergo
H obſeruantia, per quam exhibetur cultus his, qui ſunt in dignitate conſtituti, eſt potior virtus, quam pietas, quæ exhibet cultum perſonis ſanguine iunctis.

¶ 3 Præt. Honor & reuerentia maxime debetur virtuoſis poſt Deum: ſed virtuoſis exhibetur honor & reuerentia per obſeruantiæ virtutem, vt dictum eſt * ergo obſeruantia eſt pręcipua poſt religionem. Art. 1. & 2.

SED CONTRA eſt, ꝙ præcepta legis dātur de actibus virtutū, immediate aūt poſt præcepta religionis, quæ pertinent ad primam tabulā, ſubdit ꝓceptū de honoratione parentum, ꝙ pertinet ad pietatem. ergo pietas immediate ſequitur religionem ordine dignitatis.

RESPON. dicendum, quòd perſonis in dignitate
I cōſtitutis, poteſt aliquid exhiberi dupliciter. Vno modo, in ordine ad bonum commune, puta, cum aliquis eis ſeruit in adminiſtratione reipub. & hoc iam nō pertinet ad obſeruantiā, ſed ad pietatem, quæ cultum exhibet non ſolum patri, ſed etiam patriæ. Alio modo, exhibetur aliquid perſonis in dignitate conſtitutis pertinens ſpecialiter ad perſonalem eorum vtilitatem, & gloriam, & hoc proprie pertinet ad obſeruantiam ſm qđ a pietate diſtinguitur. Et ideo cōparatio obſeruātiæ ad pietatē neceſſe eſt ꝙ attendatū ſm diuerſas habitudines diuerſarum perſonarū ad nos, quas reſpicit vtraq; virtus. Manifeſtū eſt autem, ꝙ perſonæ parentū, & eorū qui ſunt nobis ſanguine coniuncti, ſubſtantialius nobis coniunguntur, quam perſonæ quæ ſunt in dignitate
K conſtitutæ. Magis enim ad ſubſtantiam pertinet generatio, & educatio, cuius principium eſt pater, quam exterior gubernatio, cuius principium ſunt illi, qui in dignitate conſtituuntur. Et ſecundum hoc pietas obſeruantiæ præeminet, inquantum cultum reddit perſonis magis coniunctis, quibus magis obligamur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd princeps comparatur ad patrem, ſicut vniuerſalis virtus ad particularem, quantum ad exteriorem gubernationem, non autem quantum ad hoc, quòd pater eſt principium generationis. Sic enim comparatur ad ipſum virtutis diuinæ quæ eſt omnium productiua in eſſe.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ex ea parte qua perſonæ in dignitate conſtitutæ ordinantur ad bonū

In cor. arti. commune, non pertinet earum cultus ad obſeruantiã, ſed ad pietatem, vt dictum eſt.*

Ad tertium dicẽdum, ꝙ exhibitio honoris, vel cultus non ſolum eſt proportionanda pſonæ cui exhibetur ſecundum ſe conſideratę, ſed etiam ſ'm quod ad exhibentes comparatur. Quamuis ergo virtuoſi ſecundum ſe conſiderati, ſint magis digni honore, quàm pſonę parentum, tamen filij magis obligãtur propter beneficia ſuſcepta ab ipſis parentibus, & coniunctionem naturalem, ad exhibendum cultum & honorem parentibus, quam extraneis virtuoſis.

¶ Super quæſtionis cẽteſimætertię Articulum primum.

In art. 1. q. 103. nota duo. Primo in reſponſione ad primũ, ꝙ reuerentia nec eſt adæquatũ motiuũ ad honorandum, nec eſt adæquatus finis honoris, qm̃ & aliq mouentur ad honorandum non ex reuerentia, ſed ex amore, vt pater cum ſuperiores honorant inferiores quoſdam. Et multi honorãt ſolum vt honorem debitum impendant. ſed diſtinctio inter reuerentiã, & honorem ſatis manifeſta eſt in litera ex hoc, ꝙ quandoque eſt principium, & quandoque finis honoris. Secundo, in reſpon. ad ſecundum, quòd quia bono, & pulchro debitum eſt vt manifeſtetur: ideo tam cõmunis eſt appetitus gloriæ quaſi debitæ cuilibet æſtimanti in ſe bonum, aut pulchrum aliqd rei vel operis.

QVAESTIO CIII.

De Dulia, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de partibus obſeruantiæ. Et primo de dulia, quæ exhibet honorem, & cætera ad hoc pertinentia, pſonis ſuperioribus. Secundo, de obedientia, per quã earum obeditur imperio.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum honor ſit aliqd ſpirituale, vel corporale.

¶ Secundo, Vtrum honor debeatur ſolis ſuperioribus.

¶ Tertio, Vtrum dulia, cuius eſt exhibere honorẽ, & cultum ſuperioribus, ſit ſpecialis virtus a latria diſtincta.

¶ Quarto, Vtrum per ſpecies diſtinguatur.

Articvlvs I.

Vtrum honor importet aliquid corporale.

541 Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ honor non importet aliquid corporale. Honor enim eſt exhibitio reuerentię in teſtimoniũ virtutis, vt põt accipi a Philoſopho in 1.* Ethi. ſed exhibitio reuerẽtiæ eſt aliquid ſpirituale, reuereri. n. eſt actus timoris, vt ſupra habitũ eſt.† ergo honor eſt aliqd ſpirituale.

Lib. 1. ca. 5. tomo. 5. †Q. 81. art. 2. ad 1. *Li. 4. Eth. ca. 3. aliquã tulũ a prin. tomo. 5.

¶ 2 Præterea. Secũdum Philoſophum in * 1. Ethi. Honor eſt præmium virtutis: virtutis autem quæ principaliter in ſpiritualibus conſiſtit, pręmium non eſt aliquid corporale, cum præmium ſit potius merito. ergo honor non conſiſtit in corporalibus.

¶ Præterea. Honor a laude diſtinguitur, & etiam a gloria: ſed laus & gloria in exterioribus cõſiſtũt. ergo honor conſiſtit in interioribus ſpiritualibus.

In epiſt. ad Geruntiã ante mediũ incipit in uert. to. 1.

Sed contra eſt, ꝙ Hiero.* exponens illud 1. ad Timot. 5. Qui bene præſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur &c. dicit. Honor in præſentiarum vel pro eleemoſyna, vel munere accipitur: vtrumque autem horum ad corporalia pertinet. ergo honor in corporalibus conſiſtit.

Respondeo Dicendũ, ꝙ honor teſtificationẽ quandã importat de excellẽtia alicuius, vnde homines qui volunt honorari, teſtimonium ſuæ excellẽtiæ quærunt, vt per Philoſophum patet in * 8. Ethic. Teſtimonium autẽ redditur vel corã Deo, vel corã hominibus: coram Deo quidẽ, qui inſpector eſt cordium, teſtimonium conſcientiæ ſufficit, & ideo honor, quo ad Deũ, põt conſiſtere in ſolo interiori motu cordis, dum ſcilicet aliquis recogitat vel Dei excellentiam, vel etiam alterius hominis coram Deo. Sed quo ad homines, aliqs non põt teſtimonium ferre, niſi p aliqua ſigna exteriora, vel verborũ, puta, cũ aliquis ore pnuntiat excellẽtiã alicuius, vel factis, ſicut inclinationibus obuiationibus & alijs huiuſmodi: vel ẽt exteriorib. rebus, puta, in munerum oblatione, aut imaginum inſtitutione, vel alijs huiuſmodi, & ſecundum hoc honor in ſignis exterioribus & corporalibus conſiſtit.

Lib. 8. ca. 8. tom. 5.

Ad primvm. ergo dicendum, quod reuerentia non eſt idem honor, ſed ex vna parte eſt primum motiuũ ad honorandũ, inquantum ſcilicet aliquis ex reuerẽtia, quam habet ad aliquem, eum honorat. Ex alia vero parte eſt honoris finis, inquantum ſcilicet aliquis ad hoc honoratur, vt in reuerentia habeatur ab alijs.

Lib. 4. ca. 3. ante mediũ tom. 5. D. 710.

Ad secvndvm dicendum, quod ſicut Philoſophus ibidem dicit, Honor non deſt ſufficiens virtutis præmiũ. Sed nihil põt eſſe in humanis rebus & corporalibus maius honorẽ, inquantum ſcilicet ipſę corporales res ſunt ſigna demõſtratiua excellentis virtutis. Eſt autem debitũ bono, & pulchro vt manifeſtetur, ſecundum illud Matth. 5. Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt, & pro tanto præmium virtutis dicitur honor.

Ad tertivm dicẽdum, quòd laus diſtinguitur ab honore dupliciter. vno modo, quia laus conſiſtit in ſolis ſignis verborum, honor aũt in quibuſcumque exterioribus ſignis, & ſecũdum hoc laus in honore includitur. Alio modo, quia per exhibitionem honoris, teſtimonium reddimus de excellentia bonitatis alicuius abſolute, ſed per laudem teſtificamur de bonitate alicuius in ordine ad finem, ſicut laudamus bene operantẽ propter finem. Honor autẽ eſt etiam optimorum, quæ non ordinantur ad finem, ſed iam ſunt in fine, vt patet per Philoſophum in * 1. Ethic. Gloria autem eſt effectus honoris, & laudis, quia ex hoc quod teſtificamur de bonitate alicuius, clareſcit bonitas eius in notitia plurimorũ, & hoc importat nomẽ gloriæ. Nã gloria dicitur quaſi claria. Vnde ad Rom. 1. dicit quædam gloſſa Amb.† ꝙ gloria eſt clara cum laude notitia.

Lib. 1. c. 12. tom. 5. Id hẽt Auguſt. in lib. 83. q. q. 31. circa finem tomo. 4.

Articvlvs II.

Vtrum honor proprie debeatur ſuperioribus.

542 Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quòd honor pprie debeatur ſuperioribus. Angelus n. eſt ſuperior quolibet homine viatore, ſ'm illud Matt. 11. Qui minor eſt in regno cęlorũ, maior eſt Ioan. Bapt. ſed angelus phibuit Ioanẽ volẽtẽ eũ honorare, vt patet Apoc. 19. ergo honor debẽ ſuperioribus.

Ad Heb. 13. lec. 3. prin.

¶ 2 Præterea. Honor debetur alicui in teſtimonium virtutis, vt dictum eſt.* ſed quandoque contingit, qđ ſuperiores non ſunt virtuoſi. ergo eis non debetur honor, ſicut dæmonibus, qui tamẽ ſuperiores nobis ſunt ordine naturæ.

Art. præ. & q. 93. art. 3.

¶ 3 Præterea. Apoſtolus dicit ad Rom. 12. Honore inuicem præuenientes, & 1. Pet. 2. Omnes honorate, ſed hoc non eſſet ſeruãdum, ſi ſolis ſuperioribus honor deberetur. ergo honor non debetur pprie ſuperioribus.

¶ 4 Præter. Tobiæ 1. dicitur, quòd Tobias habebat decẽ talenta ex his, quibus erat honoratus a rege. Legitur

tur etiã Heſter. 6. quòd Aſſuerus honorauit Mardochæũ, & corã eo fecit clamari. Hoc honore dignus ẽ, quẽ rex honorare voluerit ergo honor ẽt exhibetur inferioribus, & ita videtur quod honor nõ debetur proprie ſuperioribus.

Sed contra eſt, qđ Philoſophus dicit in * 5. Ethic. quod honor debetur optimis. G

Respondeo Dicẽdũ q̃ ſicut ſupra dictũ ẽ, * honor nihil aliud ẽ, q̃ q̃dã ꝓteſtatio de excellẽtia bonitatis alicui*. Põt aũt alicuius excellẽtia conſiderari nõ ſolũ ꝑ cõparationẽ ad honorãtẽ, vt. ſ. ſit excellẽtor eo qui honorat, ſed etiam ſecundum ſe, vel per cõparationem ad aliquos alios, & ſecũdũ hoc honor ſemper debeť alicui ꝓꝑ aliquam excellentiam, vel ſuperioritatem. Non enim oportet, q̃ ille qui honorat ſit excellẽtior honorãte, ſed forte quibuſdã alijs, vel ẽt ipſo honorante, quãtũ ad aliquid, & non ſimpliciter.

Ad primum ergo dicẽdũ, q̃ angelus prohibuit Ioannem nõ a quacũq; honoratione, ſed ab honoratione adorationis latriæ, quæ debeť Deo, vel ẽt ab honoratiõe duliæ, vt oſtenderet ipſius Ioãnis dignitatẽ, qua ꝑ Chriſtũ erat angelis adæquat* ſecũdũ ſpeciẽ gloriæ filiorũ Dei, et ideo nolebat ab eo honorari tamquam ſuperior.

Ad secundum dicẽdũ, q̃ ſi ꝑlati ſint mali, nõ honoranť ꝓpter excellentiã ꝓpriæ virtutis, ſed ꝓꝑ excellentiam dignitatis, ſecundũ quam ſunt Dei miniſtri. Et etiã ĩ eis honorať tota cõmunitas, cui præſunt, dæmones autẽ ſunt irreuocabiliter mali, & pro inimicis habendi magis quam honorãdi. I

Ad tertium dicẽdũ, q̃ ĩ quolibet ĩuenitur aliquid, ex quo põt aliq̃s eũ ſuperiorem reputare, ſ̃m illud ad Phil. 2. In humilitate ſuperiores, inuicẽ arbitrãtes, & ſecundum hoc etiã omnes ſe ĩuicem debent honore præuenire.

Ad quartum dicẽdũ, q̃ priuatæ ꝑſonæ interdũ honoranť a regibus nõ q̃a ſint eis ſuperiores ſecũdum ordinẽ dignitatis, ſed ꝓꝑ aliq̃ excellẽtiam virtutis ipſarũ, & ſ̃m hoc honorati ſunt Tobias, & Mardochæus a regibus.

Articulus II.

Vtrum dulia ſit ſpecialis virtus a latria diſtincta.

Ad tertium ſic ꝓcediť. Videť q̃ dulia nõ ſit ſpecialis virtus a latria diſtincta: Quia ſuper illud Pſal. 7. Dñe Deus meus in te ſperaui. dicit gl. † Domine omniũ ꝑ potentiã, cui debeť dulia, Deus ꝑ creationem, cui debeť latria. ſed nõ eſt diſtincta virtus, quæ ordinatur in Deũ ſ̃m quòd eſt dominus, & ſecundum quòd eſt Deus. ergo dulia non eſt virtus diſtincta a latria. H

¶ 2 Præterea. Secundum Philoſophũ in 8. Eth. Amari ſimile eſt ei q̃ eſt honorari. ſed eadẽ eſt virtus charitatis, qua amať Deus, & qua amať ꝓximus. ergo dulia qua honoratur proximus, non eſt alia virtus a latria, qua honoratur Deus.

¶ 3 Præt. Idem eſt motus quo aliquis moueť in imaginẽ, & in rem cuius eſt imago, ſed per duliam honorať homo, inquãtum eſt ad Dei imaginem factus dř enim, Sapient. 2. de impijs, quòd non iudicauerunt honorem animarũ ſanctarũ, quoniam Deus creauit hominẽ inexterminabilẽ, & ad imaginem ſuæ ſimilitudinis fecit illũ. ergo dulia non eſt alia virtus a latria, qua honoratur Deus.

Sed contra eſt, qđ Au. dicit in 10. de ciu. Dei, q̃ alia eſt ſeruitus quæ debetur hominibus, ſecundũ quam præcepit Apoſtolus ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe quæ. ſ. græce dulia dicitur: alia vero latria, quæ dř ſeruitus ꝑtinens ad colendum Deum. K

¶ Super quæſtionis centeſimæ tertiæ Articu. tertium. F

IN arti. 3. eiuſdẽ q. omiſſo ſecundo, nota in corpore articuli, q̃ Deus nõ ſolũ ẽ maior dominus q̃ homo, q̃a dñs vniuerſorum eſt, ſed alia ratione dominus, q̃a eſt dñs totius cuiuſq; rei, vt pote creator totius, homo autẽ non. Vnde ſeruitus hominis ad Deũ eſt ſ̃m totum id, quod quomodolibet eſt. Errat autem inquit Hier. de ſeruis hominum, qui ſeruitutem in totum hominẽ deſcẽdere putat, cũ ꝓpter libertatẽ mẽtis, tum q̃a materiæ dominus non eſt homo, ſed ſolus Deus, qui põ annihilare animã, & corpus.

Libr. 5. ca. 6. ſed clarius Lib 4. ca. 3. & lib 1. ca. 12. tomo. 5.

* Art. præc.

¶ In reſpõſione ad tertium eiuſdem tertij artic. dubium primo eſt, An vnaquæq; duarũ reſponſionũ ſit per ſe ſufficiens.

¶ Dubium ſecũdo eſt, An rõ primæ reſponſionis, videlicet quia homo quãdo honorat hominẽ, nõ ſemꝑ actu refert hoc in Deum, valeat. Et eſt ratio dubij, q̃a videtur peccare ſecũdum non cauſam vt cauſam, quoniam non requiritur ad identitatem motus in imaginẽ, & id cuius ẽ imago, q̃ actu ille qui mouetur, referat in id, cuius eſt imago, vt patet de adorantibus imaginẽ Chriſti, & ſanctorum mente euagata. Conſtat. n. quod non actu referunt ad id, cuius eſt imago, ſuam venerationem.

¶ Dubium tertio eſt, Quo pacto verificeť, quòd reuerẽtia, quæ exhibetur ipſi Deo, nullo modo pertinet ad eius imaginẽ, cũ ſtatim author in ſequentis calce articuli dicat quòd eodem honore Chrs, & eius crux honoratur.

¶ Dubium quarto eſt, An venerari hominem inquantum eſt imago Dei, referendo hoc actualiter in Deũ ſpectet ad latriam, vel duliam. Et eſt rõ dubij, quia ſicut præter amicitias proprias, q̃bus amamus ꝓximos, vt cõciuẽ, vt cõmilitonẽ, vt amicum &c. eſt charitatis amicitia qua amamus in proximo Deũ. Quare nõ ꝑter proprias venerationes, quibus colimus patrẽ, principes excellentes viros &c. dať vna veneratio, qua colamus Deũ in homibus, & in omnibus creaturis tãq̃ in imagine, & veſtigio ſuo. Et augeť dubiũ, q̃a ſicut dať vnũ vitium, puta blaſphemia, quà blaſphemať Deus & in ſe, & in qualibet creatura: ita debet dari vnus honor quo & in ſe, & creaturis omnibus honoreť Deus glorioſus omnium creator.

¶ Ad euidẽtia horũ noſſe oportet duplex eſſe genus imaginis. Nã q̃dã ſunt, q̃ ſ̃m ſeipſas ſunt capaces honoris: quædã vero q̃ honoris capaces nõ ſunt, niſi vt exercent imaginis officiũ. Et qm̃ capacia honoris non ſunt q̃ a virtutis capacitate aliena ſunt, cum honor ſit ꝓmium virtutis, conſequens eſt vt nõ niſi rõnalia, ſeu intellectualia ſint ſ̃m ſeipſa honoris capacia. Inter imaginẽ ergo Dei in natura intellectuali, & in rebus alijs, hæc eſt differentia q̃ id, qđ cõſtituit in creatura rationali imaginem diuinã, cõſtituẽdo imaginẽ, cõſtituit ipſum creaturam ſ̃m ſeipſam honorabilẽ. Id vero quod conſtituit imaginẽ diuinã in alijs, nõ conſtituit creaturã, niſi vt imaginis, exercet officiũ honorabile. In ꝑſenti igitur propoſito vtraq; rñſio de imagine, ſecundum ſe honorabili ſermonẽ habet. Et prima quidẽ rñſio ex parte imaginis ſe tenet: ſecunda vero ex parte eius, cuius eſt imago. Prima nãq; diſtinguit duplicem animi in imaginẽ. ſ. ſ̃m ſe, & in quantum eſt imago. Et ſufficienter euacuat argumentũ ſubiungẽ ſo, q̃ dulia eſt motus in rationalẽ creaturã ſecũdum ſe ipſam, hoc eſt, ſ̃m q̃ ipſa eſt ſ̃m ſeipſam honorabilis. Secũda aũt rñſio ẽt euacuat argumẽtum, dicẽdo, q̃ licet dulia, quodã modo redundet in Deũ, nõ eſt tñ latria, q̃a latria ita exhibeť Deo, q̃ nõ illi creaturæ, cui debeť dulia. Et ꝑ hoc patet reſpõſio ad primũ dubium.

3. diſt. 9. q. 1. art. 1. Et Pſ. 40. fin. Glo. interlinearis ibid.

Lib. 8. ca. 8. tom. 5.

¶ Ad ſ̃m vero dubiũ dř, q̃ author ꝑ referre actu in Deũ, non intẽdit, de actu vt cõmuniter q̃dã eſt ad aliter cogitãdo de Deo ſed intendit de actu vt cõmune quoddã eſt ad actualiter, & virtute primæ intẽtionis referre: ita q̃ vocatur actu referre in Deũ ille, q̃ ab initio hoc intendit, q̃uis in proſecutione nunq̃ amplius de Deo cogitet. Sicut ẽt in ſacramẽtis diciť q̃s actu intẽtionẽ cõſecrãdi habere, qui acceſſit ad altare intẽtione celebrandi, licet q̃n cõſecrat, actualiter euageť. Hmõi aũt actualis rõ eſt vera cã diſtinctiua motus in imaginẽ ſ̃m ſe, & motus in imaginẽ inq̃tũ imago, & ꝓpea verã dedit rõnẽ, quare dulia nõ terminat ad Deũ in homine, ſed ad hominẽ, q̃a nõ cadit ſub intẽtione exhibẽtis homini duliã honorare Deũ in hoie, ſed hoiem ipſũ.

Lib. 10. ca. 1. tom. 5.

¶ Ad tertiũ autẽ dubiũ dicẽdũ eſt poſt diſcuſsionẽ quartæ dubitationis, quoniam ex illius pendet claritate.

¶ Ad quartũ igiť dubium diciť, q̃ difficultas conſiſtit in hoc, quòd creatura rationalis videtur ex vno & eodem conſtituta

honora-

Reſpon. Dicendū, quod ſecūdum ea, quæ ſupra dicta* ſunt, vbi eſt alia ratio debiti, ibi neceſſe eſt quod ſit alia virtus, quę debitū reddat. Aliā autē ratione debetur ſeruitus Deo & homini, ſicut & alia ratione dominiū cōpetit Deo, & homini. Nam Deus plenarium & principale dominium habet reſpectu totius, & cuiuſlibet creaturæ, quæ totaliter eius ſubijcitur poteſtati. Homo autem participat quādam ſimilitudinē diuini dominij, ſecūdum quod habet particularē poteſtatem ſuper aliquem hominem, vel ſuper aliquam creaturam. Et ideo dulia, quæ debitam ſeruitutem exhibet homini domināti, alia virtus eſt a latria, quæ exhibet debitam ſeruitutem diuino dominio. Et eſt quędam obſeruātię ſpecies, quia per obſeruātiam honoramus quaſcumq; perſonas dignitate præcellentes, per duliam autē proprie ſumptam, ſerui dominos ſuos venerātur. Dulia enim Græce ſeruitus dicitur.

Ad primvm ergo dicendum, quod ſicut religio per excellentiā dicitur pietas, inquantum Deus eſt per excellentiā pater, ita etiā latria per excellētiam dicitur dulia, inquantum Deus excellēter eſt dominus. Nō autem creatura participat potentia creandi, ratione cuius Deo debetur latria. Et ideo gloſ. illa diſtinxit attribuens latriā Deo ſecūdum creationem quæ creaturæ non communicatur, duliam vero ſecundū dominium, quod creaturæ communicatur.

Ad secvndvm dicendum, quod ratio diligendi proximum, Deus eſt. Non enim ꝑ charitatē diligimus ī ꝓximo niſi Deū, & ideo eadem charitas eſt qua diligitur Deus & proximus. Sunt tamen aliæ amicitiæ differētes a charitate, ſecundum alias rationes, q̄bus homines amantur. Et ſimiliter cum ſit alia ratio ſeruiendi Deo, & homini, aut honorandi vtrumque, non eſt eadem virtus latria, & dulia.

Ad tertivm dicendum, quod* motus, qui eſt in imaginem inquantum eſt imago, refertur in rem cuius eſt imago. Non tamen omnis motus qui eſt in imaginē, refertur in eam, inquantum eſt imago: & ideo quādoque eſt alius motus ſpecie in imaginem, & motus in rem. Sic ergo dicendum eſt quod honor, vel ſubiectio duliæ, reſpicit abſolute quandam hominis dignitatem. Licet enim ſecundum illam dignitatem ſit homo ad imaginem, vel ſimilitudinem Dei, non tamen ſemper homo quando reuerētiam alteri exhibet; refert hoc actu in Deum. Vel dicendū, qđ motus qui eſt in imaginem, quodāmodo eſt in rē: non tamen motus qui eſt in rem, oportet quod ſit in imaginē, & ideo reuerentia quę exhibetur alicui, inquantum eſt imago Dei, redundat quodammodo in Deum. Alia tamen eſt reuerentia quæ ipſi Deo exhibetur, quæ nullo modo pertinet ad eius imaginem.

A

B

Articvlvs IIII.

Vtrū dulia habeat diuerſas ſpēs.

Ad qvartvm ſic ꝓceditur. Vr̄ ꝙ dulia habeat diuerſas ſpecies. Per duliā enim exhibet honor proximo. Diuerſa aūt ratione honorant diuerſi proximi, ſicut rex, pater, & magiſter, vt patet ꝑ Philoſophū in 9. Ethicor. Cū ergo diuerſa rō obiecti diuerſificet ſpeciem virtutis, videtur quod dulia diuidat in virtutes ſpecie differentes.

C

¶ 2 Præt. Mediū differt ſpecie ab extremis, ſicut pallidum ab albo & nigro: ſed hyperdulia videtur eſſe medium inter latriā, & duliā. Exhibet enim creaturis, quæ habent ſpecialē affinitatē ad Deum, ſicut beatę Virgini, inquātum eſt mater Dei. ergo videtur ꝙ duliæ ſint ſpecies differentes, vna quidem dulia ſimpliciter, alia vero hyperdulia.

¶ 3 Pręt. Sicut in creatura rationali inuenitur imago Dei, rōne cuius honoratur, ita etiam in creatura irrationali inuenitur veſtigium Dei: ſed alia ratio ſimilitudinis importatur in noīe imaginis, & nomine veſtigij. ergo etiā oportet ſecūdum hoc diuerſas ſpecies duliæ attēdi præſertim cum quibuſdā irrationabilibus creaturis honor exhibeat, ſicut ligno ſanctæ crucis, & alijs huiuſmodi.

D

Sed contra eſt, ꝙ dulia cōtra latriam diuiditur: latria autem non diuiditur per diuerſas ſpecies. ergo nec dulia.

E

Reſpon. Dicendum, ꝙ dulia poteſt accipi dupliciter. Vno modo communiter, ſecundum quod exhibet reuerētiam cuicunq; homini ratione cuiuſcumque excellentiæ, & ſic continet ſub ſe pietatem, & obſeruantiam, & quamcūque huiuſmodi virtutem, quæ homini reuerentiam exhibet: & ſecundum hoc habebit partes ſpecie diuerſas. Alio modo, poteſt ſumi ſtricte, prout ſecundum eam reuerētiā exhibet ſeruus dño: nā dulia ſeruitus dr̄, vt dictum eſt.*

Q. 101. ar. 3. hon. rabilis dupliciter, videlicet & ſm ſe ipſam, & ſm quod eſt imago Dei. Nam ex hoc ipſo ꝙ eſt rationalis, eſt ſm ſeipſam uirtutis capax: & imago Dei. Et quia ſm ſeipſam honoratur dulia, videtur ꝙ ſm ꝙ eſt imago veneranda ſit latria, ita qđ Deus in ipſa honoretur, iuxta illud Aug. in regu. Honorate in vobis Deū inuicē: Alioquin imago Dei in creatura rōnali eſſet deterioris cōditionis, quā imago eius in ſtatua, vel pictura, inquā tum imago. Et quia eadē eſt rō de veſtigio i creaturis alijs niſi qđ nō cōſtituuntur honorabiles ſm ſe, ſed ſolū rōne repræſentati. Idem namque eſt motus in veſtigiū vt ſic, & in id cuius eſt veſtigiū, iō oportet cōem rōnem reddere.

¶ Videtur mihi quod dicenda ſunt duo. Primum eſt, quod latria de factū nō exhibetur nec eſt exhibēda creaturæ cuicūque rōnali, etiam inquantum eſt imago Dei. Et hoc dicere videtur author in litera in ſecunda reſponſione, dicendo quod reuerentia quæ ipſi Deo debet, nullo modo ꝑtinet ad eius imaginem. Loquitur .n. de imagine inquā tum motus in ipſam eſt motus in cuius ē imago. Secūdum eſt, quod communis rō huius dicti eſt dubitatio erroris, ne ſcilicet Deo ſoli debitū honorem creaturæ videamur impendere. Ex hac nanque rōne nec creaturis irrōnabilib. inquantum repræſentant Deum, nec creaturis rōnabilibus, inquātum ſimiles ſunt Deo, diuinum honorem impendimus, vt fugiamus ſcilicet errorem colentium omnes mundi partes, & errorē exhibētiū hominibus diuinos honores. Sicut .n. Eccleſia humanitatē Chriſti ſm ſeipſā nō adorat dulia, ſed Chriſto exhibet latriā, dicēdo illi, Miſerere nobis, & nūq ora ꝓ nobis, ne occaſionē errandi ex hmōi diſtinctione ſumāt filij, & præcipue minus docti & idiotæ, ita in ꝓpoſito diuinū honorē negat rōnalibus imaginibus, & veſtigijs deitatis, ne ex hmōi adoratiōe occaſionem errādi ſumant populi. Cōcludendū ergo vr̄, ꝙ ſi qs creaturā veneraret, inquātum ē ſimilitudo, vel veſtigiū Dei hoc ē, ꝙ veneraret Deum in creatura hac vel illa, latrię cultū exhiberet nō creaturæ, ſed Deo in creatura, ſicut & blaſphemat Deus in creatura, & amat, & hoc ꝓbāt rōnes allatæ. Sed qm obiecta hæc ānexā habent occaſionē erroris iō exhibēdus nō ē honor latrię tali huiuſmodi imaginibus & veſtigiis, vt ſic. 544 3. diſt. 9. q. 1. art. 2.

D. 720.

¶ Nunc ad 3. dubium dr̄, ꝙ cum imago Dei inueniatur quaſi triplex, primo pictura, ſeu ſtatua ad repræſentādū Deum, vt quotidie in eccl'a videmus, ſecundo, ipſa rōnalis creatura ſm ſeipſam. (Eſt .n. ſm ſeipſam imago repræſentans Deū) tertio, ipſa rōnalis creatura vt relata in Deū, author in lr̄a nō intendit de prima imagine, vt inſtantia obiicit de cruce, ſed directe intendit de ſa, cuius veneratio redundat ſm quēdam modum in Deū, ꝓ quanto eius ē imago id quod honorat. Et indirecte verificatur de tertia, ꝓpter vtriuſque concurſum in identitatē formalē fundamenti vtriuſque imaginis, uel rectius loquēdo, imaginis utroq; modo ſumptæ. Et tunc eſt ſenſus, quòd nullo modo abſque occaſione erroris ſpectat ad eius imaginē latriæ reuerentia. Et .n. ſi honor imagini ſic ſumptæ ipēderet, nō redundaret quodammodo in Deū, ſed directe tenderet ſimpliciter, & abſolute. lib. 9. cap. 2. tomo 5.

¶ Super quæſtionis centeſimæ tertiæ Articul. quartum.

IN art. 4. eiuſdem q. 103. dubium occur- Art. 3. huius quæſt.

Et ſecundum hoc non diuiditur in diuerſas ſpecies,ſed eſt vna ſpecierum obſeruātiæ,quā Tullius * ponit,eo ꝙ alia ratione ſeruus reueretur dominum,miles. ducem, diſcipulus Magiſtrum,& ſic de alijs huiuſmodi.

*li.2. de inuentione in fol. 4. ante fin.lib.

Ad primvm ergo dicēdum, quòd ratio illa procedit de dulia communiter ſumpta.

Ad secvndvm dicendum ꝙ hypdulia eſt potiſsima ſpecies dulię cōiter ſumptæ. Maximæ.n. reuerentia debetur homini ex affinitate,quam habet ad Deum.

Ad tertivm dicendum,ꝙ creaturæ irrationali in ſe conſideratæ non debetur ab hoīe aliqua ſubiectio,vel honor,quin potius omnis talis creatura eſt naturaliter homini ſubiecta. Quod autē crux Chriſti honoretur: hoc fit eodē honore, quo Chriſtus honoratur; ſicut purpura regis honoratur eodem honore,quo rex,vt Damaſ.* dicit in 3.lib.

Ex libr.4.c. 11.& lib.3.c. 8.& 32.

QVAESTIO CIIII.

De obedientia, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de obedientia.

Et circa hoc quærūtur ſex.

¶Primo, Vtrum homo debeat obedire homini.

¶Secundo, Vtrum obediētia ſit ſpecialis virtus.

¶Tertio, De comparatione eius ad alias virtutes.

¶Quarto, Vtrum Deo ſit in omnibus obediendum.

¶Quinto Vtrum ſubditi ſuis p̄latis teneant in oībus obedire.

¶Sexto, Vtrum fideles teneant ſęcularib⁹ poteſtatibus obedire.

Articvlvs I.

Vtrum vnus homo teneatur alteri obedire.

Ad primvm ſic proceditur. Vr̄ ꝙ vnus homo nō teneat alteri obedire. Nō eſt enim aliquid faciēdum cōtra inſtitutionē diuinam,ſed hoc habet diuina inſtitutio, vt hō ſuo conſilio regatur, ſecundum illud Eccl.15. Deus ab initio cōſtituit hominē, & reliquit illum in manu conſilij ſui. ergo non tenetur vnus homo alteri obedire.

¶ 2 Præt.Si aliquis alicui teneret obedire,oporteret ꝙ haberet voluntatē pręcipientis tanquam regulā ſuæ actionis:ſed ſola diuina
G voluntas,quæ ſemꝑ eſt recta, eſt regula humanæ actionis.ergo nō tenetur homo obedire,niſi Deo

¶ 3 Pæt.Seruitia quanto ſunt magis gratuita,tāto ſunt magis accepta:ſed id qđ hō ex debito facit, non eſt gratuitum.Si ergo homo teneretur ex debito alijs obedire in bonis operibus faciendis, ex hoc ipſo redderetur minus acceptabile opus bonum, qđ ex obedientia fieret. ergo non tenetur homo alteri obedire.

Sed contra eſt,ꝙ præci-
H pitur ad Hebr.vlt.Obedite ꝑpoſitis veſtris,& ſubiacete eis.

Respondeo Dicēdū ꝙ ſicut actiones rerum naturaliū ꝓcedūt ex potētiis naturalibus; ita etiam operationes humanæ ꝓcedunt ex humana voluntate. Oportuit aūt in rebus naturalibus,vt ſuꝑiora mouerēt inferiora ad ſuas actiones per excellentiam naturalis virtutis collatę diuinitus. Vnde ēt oportet in rebus humanis,ꝙ ſuperiores moueant inferiores per ſuam voluntatē ex ui authoritatis
I diuinitus ordinatæ. Mouere aūt ꝑ rōnem,& voluntatem,eſt pręcipere: & ideo ſicut ex ipſo ordine naturali diuinitus īſtituto inferiora in rebus naturalibus neceſſe habēt ſubiici motioni ſuperiorū,ita etiā in rebus humanis ex ordine iuris naturalis & diuini, tenentur īferiores ſuis ſuꝑioribus obedire.

Ad primvm ergo dicendū,ꝙ Deus reliquit hoīem in manu cōſilij ſui,non qa liceat ei facere oē qđ velit,ſed qa ad id ꝙ faciendū eſt,nō cogit̄ neceſsitate naturę,ſi-
K cut creaturæ irrationales,ſed libera electione ex proprio cōſilio ꝓcedēte. Et ſicut ad alia faciēda debet ꝓcedere proprio conſilio,ita etiā ad hoc quod obediat ſuis ſuperioribus. Dicit enim Greg. vlt. Moral. * ꝙ dum alienæ voluntati nos humiliter ſubdimus, noſmet ipſos in corde ſuperamus.

vltim. Moral.c.12.parū, à medio.

Ad secvndvm dicendum,ꝙ diuina voluntas eſt prima regula; qua regulantur oēs rōnales volū-

---

rit,qm̄ author videtur oblitus ſui,dum hoc in loco ponit obſeruantiam eſſe virtutem genericam,dicendo ꝙ dulia eſt vna ſpecierum obſeruantię.In primo autem art.q.præcedentis ex propoſito poſuit obſeruātiam eſſe virtutem ſpecialem diſtinctam contra pietatem,religionem,& iuſtitiam.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ author non dixit obſeruantiam eſſe virtutem ſpecialē ſpē ſpecialiſſima. Sat.n.eſt intento ſuo, ꝙ ſit ſpecialis ſpē ſubalterna. Et hoc ibi inſinuauit dicendo, ꝙ ad obſeruantiam ſpectat venerari principem,ducem,ac magiſtrum, quos diuerſa ratione conſtat honorari.

¶Sed tunc inſurgunt dubia duo. Primum eſt, ꝙ nulla haberetur propria virtus ad cultum exhibendum principibus noſtris, quia obſeruantia genus eſt ad omnes ſpecies, quarum alia princeps, alia dux &c.colitur.Secūdum eſt,ꝙ nulla eſſet ſpecies obſeruantiæ, ad quam pertineret venerari hominem ꝑꝑ virtutem eius. Et eſt ratio ſequelę:quia in litera illius articuli in reſponſione ad ſecundum dicitur,ꝙ illis cultus ſpectat ad eandem virtutē, ſed nulla eſt eadem in ſpecie virtus colens omnes in dignitate conſtitutos:ergo nulla vna ſm̄ ſpeciem virtus eſt, cuius ſit colere hominem propter virtutem illius.

¶ Sed primum horum ſolui poteſt,primo concedendo, ꝙ nulla ſpērū obſeruantiæ eſt nominata, niſi dulia, & hyperdulia.Secundo dicendo, ꝙ ſicut diſpoſitio eſt nomen genericum ad habitum,& diſpoſitionem, & eſt nomen ſpecificum diſpoſitionis diſtinctæ contra habitum: ita obſeruantia & eſt nomen genericum commune ad omnes obſeruantię ſpecies, & eſt etiam nomen ſpecificum il-

545 Supr.q.69. art.1. cor.& q.88. ar.10. ad 2.& infr. artic. 5. cor. princ.& art. 6.ad 2.

lius ſpeciei, qua colitur caput ciuitatis: Et quia de nominibus quæſtio hæc eſt, ſiue ſic ſit, ſiue non, parui refert.

¶ Secunda aūt dubitatio ſoluitur dicendo, ꝙ propriè loquendo, honorare hominem propter virtu-
F tē,quia dignus eſt ducatu ſpectat ad illam obſeruantiæ ſpēm cuius eſt colere ducē,& honorare hoīem ꝑꝑ virtutem,qua dignus eſt vt ſit caput ciuitatis,ꝑtinet ad illā obſeruantiæ ſpēm quę colit caput ciuitatis,& ſic de aliis. Et ſic ſemper verificat̄ dictū authoris,ꝙ ſpectant ad eandē virtutē,ad quā .ſ. ſpectat colere illū dignitatis ſtatū.Et qm̄ nulla eſt virtus, quæ nō habilitet hominem ad aliquē dignitatis ſtatū, vel ſaltē ad illum referat vt adiutorem, vel miniſtrū &c.ideo nulla eſt obſeruātiæ ſpēs ponēda ꝑpter honorē exhibēdū homini ob virtutem,ſed ſufficiūt virtutes,quarum eſt colere perſonas in dignitate cōſtitutas: qm̄ earundē eſt colere omnes ꝑſonas ad dignitatem illā quōlibet ſpectantes.

¶ In riſione ad ſm̄, nota ꝙ coniunctio ſm̄ carnalē cōſanguinitatē ad humanitatē aſſumptā à verbo Dei,vocatur in litera affinitas ad Deum,ita quòd conſanguinei Chriſti, inquātū hō, ſunt affines Dei ea rōne, qua Deus deitatis eſt nomē,q̄ nulli eſt conſanguinea, ſed natura humana ab extra ad deitatis fines attigit, quaſi vxor ab extra adueniens in thalamo vteri virginalis,& rō generis illius, affinis Deo cōſtituta dr̄. Nō oibus tn̄ hmōi affinibus hyperdulia debet,cum eorū quidā ſint ſorte damnati,de qbus ſcriptum eſt.Neque.n.fratres eius credebant in eum, ſed ſoli beatæ Virgini, quę ſola fines deitatis propria operatione naturali attigit, dum Deum concepit, peperit,genuit, & lacte proprio pauit.

¶ In reſponſione ad 3.eiuſdē 4.art. nota, ꝙ directe eſt hic ſermo de cruce illa, in qua Chr̄us ē paſſus. Illa .n. non ſolum vt imago ſicut cæteræ cruces, ſed vt coniuncta Chriſto, eodē honore,quo Chr̄us, ſicut rex,& eius purpura venerari dicitur.

¶ *Super quæſtionis centeſimę quartę Articul. primum.*

IN art.1.q.104. Aduerte, ꝙ ad hoc ꝙ vnus homo teneatur obedire alteri,exiguntur duo. Primum

eſt inſ-

eſt inæqualitas, vt. ſ. vnus ſit ſuperior, & alius inferior. Par nã que in parem nõ habet imperium. Secundum, poteſtas vnius ſuper alterum. Oportet.n. eũ, qui obedire tenet, ſubijci poteſtati illius qui præcipit. Quamuis aũt in litera primũ ſupponi videatur, & ſm deducatur dum ex proportionali ſimilitudine naturalium corporũ ſuperiorũ & inferiorũ in hoc, quod oportet inferiora à ſuperioribus moueri poteſtate excellentiæ diuinitus ordinata, infertur ſimile oportere eſſe in humanis: videlicet, quòd inferiores a ſuperiorib. moueãtur poteſtate quoque diuinitus ordinata. Apparet nanque in hoc proceſſu ſuperiora, & inferiora ſupponi, & motionẽ per poteſtatem concludi. Si tamen radix conſi

548 2.d.35.ar.1. ad 5. & diſt. 44.q.2. arti. Et Heb. 2. *In lib. 2. de paradi. cã 8. parum ante mediũ. to. 4.

deretur ex vna & eadem rõne, apparebit tam in naturalib. quã in humanis ſuperiora, & inferiora dari, & tanquam per ſe notum aſſumi. Cum.n. vnumqđq; ſic cõtter agit, ſicut aptum natum eſt agi, & econuerſo, vt patet ex ſecundo Phy. & ad ſenſum pateat tã in corporibus naturalibus quam in humanis dari ſuperiora mouẽtia inferiora, apparet hoc ſiqdẽm omnib. gentibus, recte cõcluditur, ꝙ quia ꝓportionalia ſunt in virtutibus proprijs naturalia: & humana: & in ordine inæqualitatis ad ſuperiora, ſicut oportet in naturalibus inferiora moueri a ſuperioribus: ita in humanis.

vlt. Moral c. 13. ante medium.

Lib. 2. ca. 4. tom. 5.

¶ In eodem ar. non te perturbet verbum illud. Mouere per rõnẽ & voluntatem eſt ꝑcipere: eo quod etiam petere eſt mouere per intellectum & voluntatem: vt ſuperius patet. Eſt namq; ſermo ille ſecundum ſubiectam materiam intelligendus: vt videlicet intelligatur de mouere ſufficienter. Qui.n. præcipit,

tates, cui vna magis ap ppinquat quam alia ſecundum ordinem diuinitus inſtitutũ. Et ideo volũtas vnius hominis præcipiẽtis poteſt eſſe quaſi ſecunda regula volũtatis alterius obedientis.

Ad tertium dicendũ, ꝙ aliquid poteſt iudicari gratuitum dupliciter. Vno modo, ex parte ipſius operis, quia. ſ. homo ad id nõ obligatur. Alio modo, ex parte operantis, quia. ſ. libera voluntate hoc facit. Opus autem reddit virtuoſum, & laudabile, & meritoriũ ꝑcipue ſm ꝙ ex uolũtate ꝓcedit. Et ideo quamuis obedire ſit debitum, ſi propria uoluntate aliquis obediat, non propter hoc minoratur eius meritum, maxime apud Deum, qui non ſolum exteriora opera, verum etiam interiorem voluntatem videt.

Articulus II.

Vtrum obedientia ſit ſpecialis virtus.

Ad ſecundum ſic ꝓceditur. Videt quod obedientia non ſit ſpãlis virtus. Obediẽtię.n. inobediẽtia opponitur, ſed inobediẽtia eſt generale peccatu n. dicit.n. Amb.* ꝙ peccatum eſt inobedientia legis diuinæ. ergo obedientia non eſt ſpãlis virtus, ſed generalis.

¶ 2 Præt. Oĩs virtus ſpecialis aut eſt theologica, aut moralis, ſed obedientia non eſt virtus theologica, qa neq; contin ẽ ſub fide, neq; ſub ſpe, neq; ſub charitate. Similiter ẽt nõ eſt virtus moralis, qa nõ eſt in medio ſuperflui, & diminuti, quãto.n. aliquis eſt magis obediens tanto magis laudatur. ergo obediẽt a non eſt ſpecialis virtus.

¶ 3 Præt. Greg. dicit vlt.* Moraliũ, ꝙ obediẽtia tãto magis eſt meritoria, & laudabilis, quanto min* habet de ſuo: ſed quælibet ſpãlis virtus tanto magis laudaẽ, quanto magis habet de ſuo: eo ꝙ ad virtutẽ requiritur ut ſit volẽs, & eligẽs, ſicut dr in 2. Ethicorũ.* ergo obedientia non eſt virtus ſpecialis.

¶ 4 Præt. Virtutes differũt ſpecie ſm obiecta, obiectũ aũt obedientię eſſe vr ſuperioris præceptũ, ꝙ multipliciter diuerſificari videtur ſecundum diuerſos ſuperioritatis gradus. ergo obediẽtia eſt virtus generalis ſub ſe multas uirtutes ſpeciales comprehendens.

Sed contra eſt, quod obedientia à quibuſdam ponitur pars iuſtitiæ vt ſupra dictum eſt.*

Respon. Dicendũ, ꝙ ad oĩa opera bona, quæ ſpecialem habẽt

A laudis rõne, ſpecialis virtus determinatur. Hoc.n. proprie cõpetit virtuti, vt opus bonũ reddat. Obedire aũt ſupiori debitũ eſt ſm diuinũ ordinẽ rebus inditũ, vt oſtẽſum eſt*, & per cõſequens eſt bonum, cũ bonum conſiſtat in modo, ſpecie, et ordine, vt Aug. dicit in libr. de natura boni. Habet aũt hic actus ſpecialem rationẽ laudis ex ſpeciali obiecto. Cũ.n. inferiores ſuis ſupioribus multa debeãt exhibere, inter cætera hoc ẽ vnũ

B ſpeciale, quod tenetur eorum pręceptis obedire. Vnde obedientia eſt ſpecialis virtus, & eius ſpeciale obiectum: eſt præceptum tacitum, vel expreſſum. Volũtas enim ſuperioris quocũque modo innoteſcat, eſt quoddã tacitum pręceptum. Et tanto videtur obedientia promptior, quanto expreſſum præceptũ obediendo præuenit, voluntate tamen ſupioris intellecta.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ nihil ꝓhibet duas ſpeciales rationes, ad quas duę ſpeciales virtu

C tes reſpiciunt, in vno eodem materiali obiecto cõcurrere: ſicut miles defendendo caſtrum regis & implet opus fortitudinis nõ refugiens mortis pericula propter bonum, & opus iuſtitiæ, debitum ſeruitiũ domino ſuo reddẽs. Sic igitur ratio præcepti, quam attendit obedientia, concurrit cũ actibus omnium virtutum, non tamen cũ omnibus virtutũ actibus, quia nõ omnes actus virtutũ ſunt in ꝓcepto, vt ſupra habitum eſt.* Similiter etiam quædam quãdoque ſub

D præcepto cadunt, quæ ad nullam aliam virtutem pertinent, vt patet in his quæ non ſunt mala, niſi quia ꝓhibita. Sic ergo, ſi obediẽtia ꝓprie accipiatur ſm quod reſpicit per intentionem formalem rõnem præcepti, erit ſpecialis virtus, & inobediẽtia peccatũ ſpeciale. Secundũ hoc.n. ad obedientiã requiritur, quod impleat aliquis actũ iuſtitiæ, vel alterius virtutis, intendens implere præceptum, & ad inobediẽtiã reqritur ꝙ actualiter cõtemnat ſpeciale præceptũ.

E Si vero obedientia large accipiaẽ pro executione cuiuſcunq;, quod põt cadere ſub ꝓcepto, & inobediẽtia ꝓ omiſſione eiuſdẽ ex quacunque intẽtione, ſic obedientia erit generalis virtus, & inobedientia generale peccatum.

Ad secundum dicendum, ꝙ obediẽtia nõ ẽ virtus theologica. Nõ.n. ꝑ ſe obiectũ eius eſt Deus, ſed præceptũ ſuperioris cuiuſcunque vel expreſſum, vel interpretatiuum, ſcilicet ſimplex verbũ prælati eius indicans voluntatem, cui

ſufficienter mouet: quia neceſſitatẽ imponit mobili, vt moueatur. Qui autẽ petit, non imponit illi, à quo petit, neceſſitatem, vt patet. Art. præced.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ quartę Articu. ſecundum.* tca. 3. co. 6.

In ar. 2. eiuſdẽ 104. dubium occurrit, an obiectum obediẽtiæ ſit pceptum obligans ad mortale peccatũ, vel pceptum cõiter, ſiue obliget ad mortale, ſiue ad veniale. Et eſt rõ dubij, qa hinc inde ſunt authoritates, & rõnes. In primis author hic dicit, ꝙ voluntas ſuperioris quomodolibet innoteſcat, eſt quoddã tacitum pceptum. Conſtat autẽ nõ oẽs volũtates ſuperioris nota eſt præceptũ obligans ad mortale: vt patet cum tacuit ſub uro, ꝙ deſiderat librũ, & huiuſmodi. Et rurſus in reſp. ad ſm dicit. Simplex verbum prælati, eius indicans voluntatẽ, cui obedit promptus obediẽs &c. In oppoſitum autem eſt, quia in hoc art. in reſponſione ad primum littera dicit. Ratio præcepti quam attendit obedientia, concurrit cum actibus omnium virtutum, non tñ cum omnibus actibus virtutũ: quia non omnes actus virtutũ ſunt in præcepto: ſic in cõſequenti in art. 1. ad primum dicitur, Peccatum veniale non eſt inobedientia, quia non eſt contra præceptum. Ex his enim apparet ꝙ tam obediẽtia, quam inobedientia reſpicit ſolummodo præceptum obligans ad mortale. Non ſic ſumendo præceptũ, aliqui actus virtutum ſunt in præcepto, & venialia extra inobedientiã ſunt, & non aliter: venialia ſiquidem in tranſgreſſione præcepti communiter ſumpti conſiſtunt. † c. 3. co. 2. 1 q. 96. art. 3.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ procul dubio obiectũ

Digitized by Google

obedit promptus obediens,ſecū-dum illud ad Tit.3. Dicto obedi re.Eſt autem virtus moralis cum ſit pars iuſtitiæ,& eſt medium inter ſuperfluum & diminutum. Attenditur autem eius ſuperfluū nō quidem ſecundum quantum,ſed ſecundum alias circunſtantias, in quantum ſcilicet, aliquis obedit G vel cui nō debet,vel in quibus nō debet,ſicut ſupra de religione dictum eſt.* Poteſt etiā dici,ꝙ ſicut in iuſtitia ſuperfluum eſt in eo, q̃ retinet alienum,diminutum autē in eo,cui non redditur qđ debet, vt Philoſophus dicit in 5.* Ethic. ita etiā obedientia medium eſt inter ſuperfluum,quod attēditur ex parte eius qui ſubtrahit ſuperiori obediētiæ debitū,quia ſuperabūdat in implendo propriam voluntatem: diminutū autem ex parte H ſuperioris,cui nō obeditur. Vnde ſecundū hoc obedientia non erit medium duarum malitiarum, ſicut ſupra de iuſtitia dictum eſt*.

Ad tertium dicendū,ꝙ obediētia:ſicut & quęlibet virtus, debet habere promptam voluntatem in ſuum propriū obiectum, non aūt in id quod repugnans eſt ei.Proprium aūt obiectū obediētiæ eſt pręceptū,quod quidem ex G alterius volūtate procedit. Vnde obedientia reddit prōptam hominis voluntatem ad implēdum voluntatem alterius.ſ.præcipiētis. Si aūt id qđ ei pręcipitur,ſit propter ſe ei volitum, etiā abſque ratione præcepti,ſicut accidit in ꝓſperis, iam ex propria volūtate tendit in illud,& non videtur illud implere propter præceptum ſed propter voluntatem propriam, ſed quando illud quod præcipitur, nullo modo eſt ſecundum ſe uolitum, ſed eſt ſecundum ſe conſideratū H propriæ voluntati repugnans, ſicut accidit in aſperis, tunc omnino manifeſtum eſt,ꝙ non imple-

obedientiæ eſt præceptum communiter ſumptum, prout eſt F tertius actus rationis practicæ,de quo ſub imperij nomine in præcedenti libro tractatum eſt.

¶Ad cuius clariorē intellectū ſcito,ꝙ ſicut in diſpoſitione humanæ uitę ſm corpus,aliquis eſt cibus cōtrarius uitæ,ut uenenū, aliquis eſt minuens aliquid,qđ eſt de integritate vitæ, vt cibus nocens oculis,vel ſtomacho: & aliquis ē in nullo minuens,ſed eius omiſſio eſſet melior, vt cibus nō nocēs, q̃ tñ ſi omitteret expeditiorē redderet hoiē, ita cōtingit in his q̃ rō dictat agēda vel omittēda in ordine ad vitā æternā. Quædā nāq; indicit vt oino neceſſaria ad vitā æternā,& hæc ſunt pręcepta obligātia ad peccatū mortale, vt non adulterari &c. Quędā vero indicit nō vt neceſſaria ad vitam æternam,ſed vt ad integritatem vitæ ſpectātia, & hæc ſunt p̄cepta obligantia ad veniale peccatum, vt non dicere verbum otioſum,& hmōi.Nā veniale pctm̄ tollit nō æternā vitā,ſed integritatem vitæ aīæ pergētis in vitā æternā.Quædā vero indicit vt cōferentia ad vitā æternā:& hæc ſunt cōſilia,quæ nō obligāt:ſed ſiue fiant, ſiue nō,nihil illicitū incurrit, vt ſeruare virginitatem,ingredi religionē,& hmōi. Ita ꝙ inter cōſilia & p̄cepta tā primo quā ſecundo hæc eſt dría, ꝙ præceptum oē neceſſitatē imponit, licet diuerſimode, quia pręceptū obligans mortale,imponit neceſsitatē vitæ æternæ,quæ eſt finis: præceptū vero obligās ſolū ad veniale,neceſſitatē integritatis vitæ ad vitā æternam imponit,conſilia autem nullam imponunt neceſſitatē.Et qa inobedientes conſtat eſſe,qui uolunt parere ſuperiori in his q̃ neceſſe eſt eos exequi,ſi peccare uolunt & ſimiliter obediētes I ſunt non ſolum qui obediunt in ſimpliciter neceſſarijs ad uitam æternā,ſed in oībus ſtatutis quorum omiſſio illicita eſt, ideo obedientiæ & inobediētiæ obiectum eſt præceptum cōmuniter ſumptum,ut diſtinguitur cōtra conſiliū. Et hoc manifeſtum ſit ex actu utriuſque.Nam obediētię actus proprius eſt facere,uel omittere aliquid ut ſuperioris uoluntatem ſibi notā impleat.Inobedientiæ uero ꝓprius actus eſt facere,uel omittere aliquid vt contra qualitercunque inſinuatā,vel creditam uoluntatem ſuperioris fiat,hoc eſt enim proprie contemnere,contrarie oppoſitum actui obediētiæ. Conſtat nāq; ꝙ ſiquis ideo aliquid facit,uel omittit quantūcunque minimum, ut ſuperioris mandatum impleat,de obedientia laudatur,& qui oppoſitum,ut.ſ.contra ſuperioris mādatum faciat contemptor dicitur,& eſt.Propter quod etiā in conſtitutionibus fratrum ordinis Prædicatorum ſub diſiūctone dicit̄, Niſi propter præceptum,uel cōtemptum,tanquā præcepti ſtricte K ſumpti tranſgreſſio,diſtinguatur contra trāſgreſſionem cōtemptus. Et uere ſic eſt,quia ſiue adſit contemptus,ſiue non, ſola trāſgreſſio præcepti obligantis ad mortale, inducit peccatum mortale:& ſimiliter ſiue adſit pręceptū ad mortale ſiue non, ſolus contemptus obligat ad mortale.Qui.n.frangeret ſilentium hac intētione vt faceret cōtra voluntatē indicētis illud, hic uere contemneret,& mortaliter peccaret.Sine hmōi autē toties dicta intentione,uidelicet,ut faciat cōtra ſuperioris uoluntatem,ſeu mandatum,nunquam eſt contemptus.

¶Ad primā ergo obiectionē in oppoſitū dr̄, ꝙ cum in litera dicit,Oēs actus uirtutū non eſſe in præcepto, ſumitur p̄ceptū cōiter,ut diſtinguitur contra cōſiliū,qm̄ multi actus uirtutū ſunt in cōſilio,ut uouere, q eſt actus religionis & ſimiles, & non ſumitur præceptum ſtricte ut diſtinguitur cōtra mādatū.

¶Ad ſecūdū uero dr̄,ꝙ qa inobediētia formaliter iportat cōtrarietatē ad p̄ceptū,cōiter,& oē peccatum mortale importat cōtrarietatē ad id qđ ē p̄ceptū,ſtricte ſumēdo pceptū, & nullū peccatū veniale importat cōtrarietatē ad p̄ceptū, vel id ꝙ eſt p̄ceptū,iō oē mortale eſt inobediētia materialiter,vel formaliter,veniale aūt neutro mō:& ꝓptea dr̄,ꝙ veniale nō eſt inobediētia.Cū quibus tñ ſtat oē veniale eſſe ſm qđ inobedientiā materialiter, vt reliqua venialia,vel formaliter,vt primus motus inobediētiæ, ſicut primus motus infidelitatis ſpectat ad ſpeciē infidelitatis. Loquitur ſiquidē litera ibi de inobedientia ſimpliciter formaliter, vel materialiter.

Q.92. art.2.

lib.5. cap.4. ante mediū tomo.5.

Q.58.ar.10.

¶In eodē 2.art.in reſponſione ad primū, circa illud,Rō pręcepti,quā obediētia attēdit,concurrit cum actibus omniū virtutū.&c. dubium,occurrit, An hæc dríā intelligat de concurſu in actu,vel in potentia. Si nanque intelligit in potentia, nulla eſt differentia, quia ois actus virtutis poteſt cadere ſub præcepto. Si vero in actu falsū dr̄,qa aliqua virtus eſt,cuius actus cadit ſub præcepto, vt magnificētia.Male ergo ponit̄ differētia inter cōcurſum præcepti cū actibus oīum virtutū, & nō cum omnibus actibus virtutū.

¶Ad hoc dr̄ dupliciter.Primo,ꝙ ſermo p̄ſēs eſt de virtutibus pricipalibus,ſicut cū dr̄, ꝙ oēs virtutes oportet eſſe cōnexas, intelligit̄ de principalibus virtutibus,q̃ ſunt apud nos theologales & cardinales, quarū q̄libet cōſtat cadere ſub p̄cepto. Secūdo,dr̄ ꝙ cuiuſq; virtutis actus aliqs cadit ſub p̄cepto, ſed nō eodē mō,qa actus poſitiuus cuiuſque virtutis cadit ſub p̄cepto affirmatiuo,ꝙ obligat ſemꝑ,ſed non ad ſemꝑ.Omiſſio aūt cōtrarij cadit ſub p̄cepto negatiuo,ꝙ obligat ſemꝑ,& ad ſemꝑ.Et ꝓpterea q̄libet tenet̄ obedire præcepto Dei: ſeu na-I turalis iuris,de actu magnificentiæ ꝓ loco & tpe,qñ.ſ. habet diuitias,& oportet magnificos facere ſumptus, & nihilominus quilibet quātuncūque pauper,tenetur nihil velle contra magnificentiā.Stat ergo ſolida differentia aſſignata in litera.

¶In eadē rñſione ad primū circa illud,Quædā q̃que ſub p̄cepto cadūt,quæ ad nullā aliā virtutē pertinēt vt patet de his, q̃ non ſunt mala,niſi quia probibita,dubiū occurrit,An omittere mala qa prohibita,ad nullam virtutē ſpectet,niſi ad obedientiam. Et eſt ratio dubij,quia verbum literæ inductum hoc manifeſte dicit.

¶In oppoſitū aūt ē,qa frāgere ieiuniū Eccleſiæ,ꝙ nō ē malū, niſi qa ꝓhibitū,ſpectat ad gulā:& ſeruare illud,ſpectat ad virtutē abſtinētiæ,& rapi à iudice homicidam in Eccleſia, quod non eſt malum,niſi quia prohibitum,ſpectat ad ſacrilegium, & abſtinere ab hoc,ſpectat ad virtutem religionis, & ſic de alijs.Non videtur ergo verum eſſe,quod in litera dicitur.

K ¶Ad hoc dr̄,ꝙ vt patet ex præcedenti libro,cū legis ſit facere hoīes virtuoſos,præcepta de actibus virtutum, vel vitiorum ſic dant̄,vt quidam actus ſm ſe ſpectent ad virtutes,vel vitia, vt colere patriā,non furari nō inebriari,& hmōi,quidam aūt ſm ſe ad nullā virtutē ſpectāt,ſed ex hoc ipſo,ꝙ mandant̄ in tali materia,ſubſternunt̄ tali virtuti,vel vitio. Si.n.præcipit̄ aliqđ ꝓ veneratione ſacrorū,ex hoc ipſo fit actus religionis, & ſic de alijs,vt ibi declarauimus.Sic ergo in hoc ꝙ in propoſito dicit̄,ſubintelligenda eſt gl.hæc.ſ.ſm ſe,ita ꝙ ſenſus eſt, Quædam q̃que ſub præcepto cadunt, quę ſm ſe ad nullam ſpectant virtutē,& ſic pars negatiua quæſtionis eſt vera,quia etiam ad aliam virtutē ſpectat omittere mala,quia ꝓhibita. Et pars affirmatiua eſt quodammodo vera, quia talia ſecundum ſe ad nullam aliam virtutem ſpectant,& ideo nō eſt mirū ſi diuerſa in diuerſis locis apparet ſententia.

¶In re-

vlt.li.Moræ. cap.13. ante medium.

¶ In reſponſione ad quartum eiuſdem ſecundi art. dubium occurrit, An obediẽtia reſpectu Dei, & hominis ſit vnius ſpeciei ſpecialiſſimæ. Et eſt ratio dubij, quia in litera primo ex differẽtia inter obiectũ reuerentiæ, & obediẽtię, cõcludit de obedientia abſolute, ꝙ nõ eſt niſi vnius rõnis. Poſtmodũ vero ſubiungit limitate, ꝙ obedientia hominis eſt eadẽ ſpẽ, quaſi per ly hominis, ꝓſeruauerit ſe ab obedientia Dei &c.

¶ Ad hoc dicitur, qđ obedientia reſpectu Dei & hominis eſt quodãmodo vnius, & quodãmodo alterius rationis. Nam ſecundũ propriã differentiam obedięntię quæ ex obiecto ſumitur, vnius eſt rationis quia præceptum formaliter à quocumque fiat, & de quocũque fiat, vnius eſt rõnis, & hoc eſt quod primo in litera concluditur. Si vero conſideretur obedientia ſm cõem rationem virtutis, vel vitij, ſecundũ quã diſtinguitur virtus erga Deũ, vel proximum, vel ſe ipſum: & ſimiliter peccatũ contra Deum aut ꝓximũ, aut ſeipſum, ſic obedientia diuini præcepti, & obedientia humani præcepti diuerſarum ſunt rationũ, & ſimiliter inobedientiæ, quoniam vna reſpicit Deum, & alia hoiem, ſicut in naturalibus figura cęli, & iſerioris, corporis ſunt vnius rõnis ſm propriã rationem figuræ, & ſunt diuerſorum generũ ſcđm communem rationem entis, qua diuerſificatur per incorruptibile, & corruptibile, & propterea dictam diuerſitatem author in literã ſubiunxit limitate de obediẽtia hominis, & ſic omnia conſonant.

547 Phil.2. le. 3.

Q.81. art. 6.

† vlti. Mora. c.12. paulo à principio.

lib. vlt. c. 13.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ quartæ Articul. tertium.*

IN artic. 4. eiuſdem 104. quæſ. dubium occurrit de concluſio ne principali, An ſ. in litera concludatur ꝙ obedientia eſt maxima virtutum moralium, & eſt rõ dubii obſcuritas literæ.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, ꝙ neq; ſm ueritatẽ, neque ſm literam, obedientia eſt maxima virtutum ſimpliciter, qa theologales ſunt pſtantiores ea, vt in litera probatur. Nec eſt maxima in genere moralium, q religio ad minus eſt pręſtantior ea, qm̃ religio ipſum Deum q præcipit, colit, obediẽtia vero ad eius ꝓceptum attendit. Conſtat aũt, ꝙ maius eſt Deum, ꝗ Dei præceptũ venerari, ſed eſt maxima in gñe moraliũ taliũ, q.ſ. in contẽptu tẽporalium conſiſtunt. Et hanc excellentiã non hẽt obedientia quæcũq;, ſed illa, qua Deo vniuerſaliter obedimus: ſic .n. & non aliter pręcepto eius uoluntatẽ noſtrã ſubijcimus. Si .n. q̃dã Dei pręcepta placet implere, & q̃dã non, iã non Dei, ſed noſtrã, qua implẽda, & nõ implẽda eligimus, ſeqmur uolũtatẽ. Oẽs ſiquidẽ hæ conditiones ex litera diligẽter ꝑpecta habẽtur. Et ex hac parte conſiderata obedientia, filia ponitur charitatis indiuidua, differens ab ea i hoc, quòd charitas facit hominem cum Deo idem uelle, & idem nolle per modum amici: obedientia vero per modum ſubditi. Homo enim recognoſcens ſe tali amico ſubditum perpendit iuſtum eſſe vt obediat uolendo & nolendo vt ſubditus, quicquid ille ꝓcepit. Et ex hac eadem parte obedientia cauſat omnium uirtutum etiam charitatis & fidei actus, vt ſcilicet impleat Dei præcepta. Et ex eadẽ parte ponitur, quaſi forma virtutum aliarum: pro quanto act reliquarum fiunt, vt impleantur diuina ꝓcepta: quod directe ſpectat ad obediẽtiã. Veruntamen quia ipſa

Lib. vlt. cap. 14. parũ ante medium.

D.936.

Li vlt. c.12. ante mediũ.

tur, niſi propter præceptũ. Et ideo Greg. dicit li.* Moral. quòd obedientia, quæ habet aliquid de ſuo in ꝓſperis, eſt vel nulla, vel minor, quia, ſ. voluntas propria non videtur principaliter tẽdere ad implẽdum præceptũ, ſed ad aſſequendũ ꝓpriũ volitũ. In aduerſis aũt, vel difficilibus eſt maior, quia voluntas propria in nihil aliud tendit, ꝗ in præceptum. Sed hoc intelligendum eſt ſecundum id, quod exterius apparet, ſecũdum tamen Dei iudicium, qui corda rimatur, poteſt contingere, ꝙ etiã in proſperis obedientia aliquid de ſuo habens, nõ ꝓpter hoc ſit minus laudabilis, ſi.ſ. propria voluntas obedientis, non minus deuote tendat ad impletionem præcepti.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ reuerentia directe reſpicit perſonam excellentem, & ideo ſecundum diuerſam rationem excellentiæ diuerſas ſpecies habet, obediẽtia vero reſpicit præceptũ pſonæ excellentis, & ideo non eſt niſi vnius rationis. Sed quia propter reuerentiam perſonæ obedientia debetur eius precepto, cõſequens eſt, ꝙ obedientia hominis ſit eadẽ ſpecie ex diuerſis tamen ſpecie cauſis procedens.

ARTICVLVS III.

Vtrum obedientia ſit maxima virtutum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod obedientia ſit maxima virtutum. Dicitur enim 1. Reg. 15. Melior eſt obedientia quam victimæ; ſed oblatio victimarum ꝑtinet ad religionem, quæ eſt potiſsima inter omnes virtutes morales, vt ex ſupradictis patet.* ergo obedientia eſt potiſsima inter omnes virtutes.

¶ 2 Præt. Gre. dicit vlti. Moral. ꝙ obedientia ſola virtus eſt, quæ virtutes cæteras menti inſerit, inſertaſque cuſtodit: ſed cauſa potior eſt effectu. ergo inobedientia eſt potior omnibus virtutibus.

¶ 3 Præterea. Greg. dicit vlt. Moral. ꝙ nunquam per obedientiam malum debet fieri. Aliquando autem per obedientiam bonum, quod agimus intermitti debet: ſed non prætermittitur aliquid, niſi pro meliori. ergo obedientia pro qua prætermittuntur bona aliarum virtutum, eſt virtutibus alijs melior.

SED CONTRA eſt, quod obedientia habet laudem ex eo, quòd ex charitate procedit. Dicit enim

A Greg. vlt. Mora.* quod obedientia non ſeruili metu, ſed charitatis affectu ſeruanda eſt, nõ timore pœnæ, ſed amore iuſtitiæ. ergo charitas eſt potior virtus quam obedientia.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut peccatum conſiſtit in hoc, quod homo cõtempto Deo commutabilibus bonis inhæret, ita meritum virtuoſi actus conſiſtit econtrario in hoc, quod homo cõtemptis bonis creatis, Deo

B inhæret ſicut fini: Finis autem potior eſt his, quæ ſunt ad finem. Si ergo bona creata propter hoc cõtemnantur vt Deo inhæreatur, maior eſt laus virtutis ex hoc quod Deo inhæret, quã ex hoc quod bona terrena contemnit, & ideo virtutes, quibus Deo ſecũdum ſe inhæretur, ſ. theologicæ, ſunt potiores virtutibus moralibus, quibus aliquid terrenum contemnitur, vt Deo inhæreat. Inter virtutes autẽ morales tãto aliqua potior ẽ, quã to aliquis magis aliquid contẽnit

C vt Deo inhæreat. Sunt autem tria genera bonorũ humanorum, quę homo poteſt contemnere propter Deum quorum infimũ ſunt exteriora bona, medium autẽ ſunt bona corporis, ſupremum autẽ ſunt bona animæ; inter quæ quodammodo præcipuum eſt voluntas, in quantum ſcilicet, per voluntatem homo omnibus alijs bonis vtitur. Et ideo per ſe loquendo, laudabilior eſt obedientiæ virtus, ꝗ ꝓp Deum contemnit propriam volũtatem, quã aliæ virtutes morales, quæ propter Deum aliqua alia bo

D na contemnunt. Vnde Greg. dicit in vlt.* Moral. quod obedientia victimis iure præponitur, quia ꝑ victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Vnde etiam quæcumque alia virtutum opera ex hoc meritoria ſunt apud Deum, ꝙ fiunt vt obediatur voluntati diuinæ, Nam ſi quis etiam martyrium ſuſtineret, vel omnia ſua pauperibus erogaret, niſi hæc ordinaret ad impletionem diuinæ volũtatis, quod recte

E ad obedientiã pertinet, meritoria eſſe nõ poſſent, ſicut nec ſi fierent ſine charitate, quę ſine obediẽtia eſſe non poteſt. Dicitur enim primæ Ioan. 2. quod qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt: qui autem ſeruat verba eius, vere ĩ hoc charitas Dei perfecta eſt. Et hoc ideo ẽ, qa amicitia facit idem velle, & nolle.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ obẽdiẽtia ꝓcedit ex reuerẽtia, quæ exhibet cultum & honorem ſuperiori. Et quantum ad hoc ſub

Digitized by Google

ipſa impletio præcepti diuini ordinatur ad impletionem diuinæ voluntatis per modũ amicitiæ, qđ eſt proprium charitatis: ideo finis præcepti & obedientiæ ſimpliciter eſt charitas, iuxta illud Apo. ad Titũ. Finis præcepti eſt charitas.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem articuli aduerte, ꝙ obedientia dupliciter, ſumitur, cauſaliter, & formaliter, ſi formaliter, ſic vna eſt ſpecies, ſi cauſaliter, in multis reponitur ſpeciebus, & laus eius, qua anteponitur religionis actui, qui eſt victimas offerre, conuenit ei cauſaliter ſumptæ, prout continetur ſub religione, & ſpectat ad potiorem religionis actum qui eſt deuotio. Et ideo non eſt mirum, ſi hoc modo ꝑponitur minori actui religionis, tanquã ſi diceret, melior eſt deuotio, quã victima, melius eſt ſacrificium interioris voluntatis, quam exterioris victimæ, quod eſt per ſe notum. Et hanc rationem reddunt verba Gregorij, dicendo ꝙ mactatur voluntas ꝓculdubio in ſacrificium diuinum.

lib. vlt. Mora. ca. 12. parum à principio.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli aduerte, ꝙ per bonum ad qđ faciendum homo ex neceſſitate tenetur, non intelligitur ſolum de neceſſitate peccati mortalis, ſed etiam venialis, ita ꝙ nulli homini homo tenetur obedire in his, quę ſunt peccata, quantũcunque minima, quia nõ ſunt facienda mala, vt veniant bona.

diuerſis virtutibus continetur licet ſecundum ſe cõſiderata, ꝓut reſpicit rationẽ præcepti, ſit vna ſpecialis virtus. Inquantum ergo procedit ex reuerentia Prælatorũ, cõtinetur quodammodo ſub obſeruantia, inquantum vero procedit ex reuerentia parentum, ſub pietate: inquantum vero procedit ex reuerẽtia Dei, ſub religione, & pertinet ad deuotionem, quæ eſt principalis actus religionis. Vnde ſecũdum hoc laudabilius eſt obedire Deo, quam ſacrificium offerre: & etiã quia in ſacrificio immolatur aliena caro, per obediẽtiam autem propria voluntas, vt Greg. *dicit. Specialiter tamẽ in caſu, in quo loquebatur Samuel, melius fuiſſet Sauli obedire Deo, quàm animalia pinguia Amalechitarũ in ſacrificium offerre contra Dei mãdatum.

A D SECVNDVM dicendum, quòd ad obedientiam pertinent omnes actus virtutum prout ſunt in præcepto. Inquãtũ ergo actus virtutum operantur cauſaliter, vel diſpoſitiue ad earũ generationẽ & conſeruationem, intantum dicitur ꝙ obedientia omnes virtutes menti inſerit, & cuſtodit. Nec tamen ſequitur, ꝙ obedientia ſit ſimpliciter omnibus virtutibus prior, propter duo. Primo, quia licet actus virtutis cadat ſub præcepto, poteſt tamen aliquis implere actum virtutis nõ attendens ad rationem præcepti. Vnde ſi aliqua virtus ſit, cuius obiectũ ſit naturaliter prius quàm præceptum, illa virtus dicitur naturaliter prior, quam obedientia, vt patet de fide per quam nobis diuinæ authoritatis ſublimitas innoteſcit, ex qua cõpetit ei poteſtas præcipiẽdi. Secũdo, quia infuſio gratiæ, & virtutũ poteſt præcedere, etiam tempore, omnem actum virtuoſum: & ſecundum hoc neque tempore neque natura eſt obedientia omnibus alijs virtutibus prior.

A D TERTIVM dicendũ, ꝙ duplex eſt bonum, quoddam ad quod faciẽdum homo ex neceſſitate tenetur, ſicut amare Deum, vel aliquid huiuſmodi: & tale bonum nullo modo debet propter obedientiam prætermitti. Eſt autem aliud bonum, ad quod homo non tenetur ex neceſſitate, & tale bonum debet homo quãdoque propter obedientiam prætermittere, ad quam ex neceſſitate homo tenetur, quia non debet homo aliquod bonum facere, culpam incurrendo. Et tamen, ſicut ibidem Gregor. dicit* qui ab vnoquoq; bono ſubiectos vocat, neceſſe eſt vt multa concedat, ne obediẽtis mens funditus intereat, ſi a bonis omnibus repulſa penitus ieiunet. Et ſic per obedientiam, & alia bona poteſt damnum vnius boni recompenſari.

lib. vlt. Mora. ca. 13. circa princip. †

F ARTICVLVS IIII.

Vtrum in omnibus ſit Deo obediendum.

AD QVARTVM ſic ꝓcedi tur. Vr ꝙ nõ in oĩbus ſit Deo obediẽdũ. Dr enim Mat. 9. ꝙ Dñs duobus cæcis curatis præcepit dicens. Videte ne qs ſciat. Illi autem exeũtes diffamauerunt eum ꝑ totam terram illam,
G nec tamen ex hoc inculpantur. ergo videtur quod nõ teneamur in omnibus obedire Deo.

¶2 Præte. Nullus tenetur aliquid facere contra virtutem, ſed inueniũtur quædam præcepta Dei cõtra virtutem, ſicut præcepit Abrahę quod occideret filium innocẽtem, vt furarentur res Aegyptiorũ, vt habetur Exod. 11. quæ ſunt contra iuſtitiam. Oſeæ, quod acciperet mulierem adulteram, qđ eſt contra caſtitatem. ergo nõ in omnibus eſt obediendum Deo.

H ¶3 Præt. Quicũque obedit Deo, conformat voluntatem ſuã volũtati diuinæ, etiam in uolito, ſed non quantum ad omnia tenemur cõformare voluntatem noſtram voluntati diuinæ in votis, vt ſupra habitum eſt.* ergo non in oĩbus tenetur homo Deo obedire.

1. 2. q. 19. articu. 10.

SED CONTRA eſt, quòd dicitur. Exo. 24. Omnia quæcumque locutus eſt Dominus faciemus, erimus obedientes.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, † Ille qui obedit, mouetur per imperium eius cui obedit, ſicut res naturales mouẽtur per ſuos motores.
I Sicut autem Deus eſt primus motor omnium, quæ naturaliter mouentur, ita etiam eſt primus motor omniũ voluntatum, vt ex ſupradictis patet. Et ideo ſicut naturali neceſſitate omnia naturalia ſubduntur diuinæ motioni, ita etiam quadã neceſſitate iuſtitiæ, omnes voluntates tenentur obedire diuino imperio.

Art. 1. huius quæſt.

1. 2. q. 9. artic. 6.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Dominus cæcis dixit, vt miraculum occultarent, nõ quaſi intendens eos ꝑ virtutem diuini præcepti obligare, ſed ſicut Greg. dicit 19. Moral. † Seruis ſuis ſeſe ſequentibus exemplum dedit, vt ipſi quidem virtutes ſuas occultare deſiderent, & tamen vt alij eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti.

*li. 19. c. 18. à medio.

K AD SECVNDVM dicendum, quod ſicut Deus nihil operatur contra naturam, quia hoc eſt natura vniuſcuiuſque rei, quod in ea Deus operatur, vt habetur in gloſ. ad Romano. 11.* operatur tamen aliquid contra ſolitum curſum naturæ: ita etiam Deus nihil poteſt præcipere contra virtutem, quia in hoc principaliter conſiſtit virtus, & rectitudo voluntatis humanæ, quòd Dei voluntati cõformetur, & eius ſequatur imperium, quamuis ſit contra conſuetum virtutis modum. Secũdum hoc ergo præceptũ Abrahæ factũ, ꝙ filium innocentem occideret, non fuit contra iuſtitiam, quia Deus eſt actor mortis & vitæ. Similiter nec fuit contra iuſtitiam quod mandauit Iudæis, vt res Aegyptiorum acciperent, quia eius ſunt omnia, &

*Ad Ro. 11. ſuper illud, Cõtra naturã inſertus es, in gloſſ. ordinar. & ſumitur ex Aug. lib. 26. contra Fauſtum cap. 3. tom. 5.

D. 118.

D. 902.

cui

¶ Super quæſtionis centeſimæ quinta Articul. quartum.

IN art. 4. eiuſdem q. 104. in reſponſione ad primum, dubium occurrit, an Dominus Ieſus vere præceptum fecerit cæcis ne eum manifeſtarent. Et eſt ratio dubij, quia ſi non intendit præcipere, vt litera dicit, ſequitur Euangeliſta male expreſſerit verba Domini dicendo, ꝙ præcipere, male ergo exprimitur in litera oppoſitum.

Infra art. 5. cor. & ad 2. & q. 154. artic. 2. ad 2. Et 2. diſ. 44. in expo. lib. ad 7. Et lo. 2.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ Dominus Ieſus, licet eſſet ſuperior, & poſſet poteſtate præcedriua vti, in illo tamen actu non eſt eo vſus, ſed vt vnus hominum locutus eſt ad exemplum aliorũ per modum præcipiẽtis petendo ne diuulgaretur. Et ſuberat veritas, quia, tanquã vnus homo, quantũ ex ſe erat, volebat vt non manifeſtaretur, & ad oſtẽdendum veritatem talis intentionis per modum præcipientis loquebatur: & ſic omnia cõſonãt.

cui voluerit, dat illa. Similiter etiam non fuit contra caſtitatem præceptum Oſeæ factum vt mulierem adulteram acciperet, quia ipſe Deus eſt humanæ generationis ordinator, & ille eſt debitus modus mulieribus vtendi, quem Deus inſtituit. d Vnde patet quòd prędicti nec obediendo Deo, nec obedire volendo peccauerunt.

D.4.

D.422. Et D. 492. D.967.

Ad tertium dicendum, quòd etſi d non ſemper teneatur homo velle quod Deus vult, ſemper tamen tenetur velle, quòd d Deus vult eum velle. Et hoc homini pręcipue innoteſcit per præceptum diuinum, & ideo tenetur homo in omnibus diuinis præceptis obedire.

¶Super quęſtionis centeſimæ quartæ Articul. quintum.

IN ar.5. eiuſdē 104. q. collige exempla ab obedientia hominis, & vide eſſe, tria. Primo, iuſſa à ſuperiori. Scđo, interiores ai motus. Tertio, ſpectātia ad naturā corporis. Reſtare ergo patet, q in diſpoſitione actuū, & rerū humanarū hō homini ſubdit diuerſimode iuxta diuerſas poteſtates.

549 Su. q. 69. ar. 3. ad 1. Et iſ. q. 186. art. 5. cor. Et 3. diſtinct. 15.

¶Sed multa dubia occurrunt hîc. Primum eſt de interioribus animi motibus, cum Eccleſia excōicet, ſi inq. ſto · odio, vel amore &c. Et rurſus cōfeſſor ſit iudex cogitationū occultarū abſoluēdo, vel ligando, vt patet. ¶Secundū eſt de ſpectantibus ad naturā corporis. Nam videmus Eccleſiā præcipere de alimenti priuatione in præcepto ieiunij. Conſtat autē, quod alimentum ſpectat ad naturam corporis plus quam generatio, quanto cōſeruatio indiuidui naturalior eſt cuiq; , quā conſeruatio ſpeciei.

¶Ad primū horū dr, quòd actus interiores dupliciter inueniunt. ſ. ſm ſe tm̄, & ſic nō ſubiiciunt iudicio humano, iuxta illud Apoſtoli 1. ad Corin. 4. Nolite ante tp̄s iudicare, donec dn̄s manifeſtet conſilia cordiū. Aliomō, vt ſunt rōnes actuū exteriorū, & ſic computant cū actibus exterioribus humano iudicio ſubditis, & hoc mō cadunt ſub inhibitionibus Eccleſiæ.

¶Altera uero obiectio de iudicio cōfeſ-

Articvlvs v.

Vtrum ſubditi teneantur ſuis ſuperioribus in omnibus obedire.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd ſubditi teneantur ſuis ſuperioribus in omnibus obedire. Dicit enim Apoſto ad Col. 3. Filii obedite parentibus per omnia, & poſtea ſubdit: Serui obedite per omnia dominis carnalibus. ergo eadem ratione alii ſubditi debent prælatis ſuis in omnibus obedire.

¶ 2 Præt. Prælati ſunt medii inter Deum & ſubditos, ſecūdum illud Deut 5. Ego ſequeſter, & medius fui inter Deum, & vos in tempore illo, vt annuntiarem vobis verba eius: ſed ab extremo in extremum non peruenitur, niſi per medium. ergo præcepta prælati ſunt reputanda tanquā præcepta Dei. Vnde & Apoſt. dicit ad Gal. 4. Sicut angelum Dei excepiſtis me, ſicut Chriſtum Ieſum. & 1. ad The. 2. Cum accepiſſetis à nobis verbū auditus Dei, accepiſtis illud non vt verbum hominum, ſed ſicut vere eſt, verbum Dei. ergo ſicut hō debet Deo obedire in omnib. ita & prælatis.

¶ 3 Præt. Sicut religioſi profitendo, vouent caſtitatem & paupertatem, ita & obedientiam: ſed religioſus tenetur quantū ad omnia ſeruare caſtitatem & paupertatē. ergo ſimiliter quantum ad omnia tenetur obedire.

Sed contra eſt, quòd dicit act. 5. Obedire oportet Deo magis quam hominibus, ſed quandoque præcepta prælatorū ſunt contra Deum. ergo non in omnibus, prelatis eſt obediendum.

Respondeo Dicendum, q ſicut dictum eſt *, obediens nō mouetur ad imperium præcipientis quadā neceſsitate iuſtitię, ſicut res naturalis mouet ex virtute ſui motoris neceſsitate naturæ. Qđ aūt aliqua res naturalis non moueatur à ſuo motore poteſt cōtin- A gere dupliciter. Vno modo, propter impedimentum quod prouenit ex fortiori virtute alterius mouentis, ſicut lignum non comburitur ab igne, ſi fortior vis aquæ impediat. Alio modo, ex defectu ordinis mobilis ad motorem, quia etſi ſubiiciatur eius actioni quantum ad aliquid, non tamen quantum ad omnia, ſicut humor quandoque ſubiicitur actioni caloris quantum ad calefieri, non tamen quantum ad exſiccari, ſiue conſumi. B Similiter ex duobus poteſt contingere, quod ſubditus ſuo ſuperiori non teneatur in omnibus obedire. Vno modo, propter præceptum maioris poteſtatis. Vt enim dicitur ad Romanos 13. Super illud, Qui poteſtati reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt, dicit gloſſ. * Si quid iuſſerit curator, numquid eſt tibi faciendum, ſi contra proconſulem iubeat? C Rurſum, ſi quid proconſul iubeat, & aliud imperator, nunquid dubitatur illo contempto, il li eſſe ſeruiendum? ergo ſi aliud imperator, aliud Deus iubeat, contempto illo obtemperandum eſt Deo. Alio modo, non tenetur inferior ſuo ſuperiori obedire, ſi ei aliquid præcipiat, in quo ei non ſubdatur. Dicit enim Seneca in tertio de Beneficiis. * Errat, ſi quis exiſtimat ſeruitutem in totum hominem deſcendere: pars enim melior excepta eſt. Corpora obnoxia ſunt & aſcripta dominis, D mens quidem eſt ſui iuris. Et ideo in his quę pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, ſed ſolum Deo. Tenetur autem homo homini obedire in his quæ exterius per corpus ſunt agenda, in quibus tamen ſecundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, ſed ſolum Deo; quia omnes natura ſunt pares, puta, in his quæ pertinent ad corporis ſuſtentationem, & prolis generationem. E Vnde non tenentur nec ſerui dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate ſeruanda aut aliquo alio huiuſmodi, ſed in his quæ pertinent ad diſpoſitionē actuum, & rerum humanarum tenetur ſubditus ſuo ſuperiori obedire ſecundum rationem ſuperioritatis, ſicut miles duci exercitus, in his quæ pertinent ab bellum, ſeruus domino, in his quæ perinēt ad ſeruilia opera exequenda, filius patri in his, quæ pertinent ad diſciplinam vitæ, & curam domeſticā, & ſic de aliis.

ſorum ſoluitur dicendo, qđ confeſſor non vt hō, ſed vt Deus exercet cōfeſſionis iudicium. Nam qđ ſcit in cōfeſſione, nō ſcit vt hō, ſed vt Deus. Nec habet ſimile in quocunq; alio actu eccleſiaſtico. Et iō non eſt mirum, ſi ēt cogitationes cordis cōfeſſoris ſubdūtur iudicio, ſicut ſubduntur diuinæ legi, q̄ vetat concupiſcere vxorem, & rem proximi.

¶Ad ēm dubium dr̄, quòd vt in litera innuatur, inter materiā corporis, & actiones alias, ac res poſſeſſas, hęc eſt dr̄ia, qđ homines in natura ſunt pares, & ideo nullus in alterū imperium habet in his quæ ſunt naturæ, vt alimentum, opertimētum, & generatio, ſed in actionibus, & reb. valde impares ſunt, dū alii aliis præſtant. Et ad hęc diſponenda, punienda, compeſcenda &c. ſuperiores inſtituuntur. Et ideo in his homo tenetur homini obedire. Eccleſia autem per ieiunium non ſubtrahit alimentum, hoc. n. præcipere multo minus poſſet, quam virginitatem ſeruari, ſed de tempore, & qualitate alimenti ordinat ſic, vt naturę ſuſtentatio neceſſaria non tollat. Et ſcito Nouitie, quod litera dicēs, quod homo non tenetur homini in iſtis obedire, intelligitur abſolute, & nō de homine qui iā ſe voto proprio obligauit ad hęc, puta, ad virginitatem, & huiuſmodi: hi enim tenentur obedire ratione uoti.

Cum autē audis homines ſecundum naturam eſſe pares, intellige non de ęqualitate dignitatis, ſeu nobilitatis, quoniam & ſecundum naturā, & ſm corpus, vnus alio inuenitur nobilior à natura, ſed de ęqualitate poteſtatis quia nullus hō in his quæ ad naturam ſpectant, habet poteſtatem ſuper alium.

¶In reſponſione ad tertium eiuſdē 5. ar.

Dio

dubium occurrit, an religioſus teneatur obedire prælato præcipienti ea, in quibus pôt prælatus diſpenſare, puta, q̃ comedat carnes, & loquať in loco ſilẽtij, & hmôi. Et eſt rô dubij, quia ex quo facere talia non eſt ſm regulam, ſed regulæ relaxatio, non tenetur obedire. Ex eo aũt q̃ prælatus pt relaxare in hoc regulam, ſequitur, q̃ poteſt hoc præcipere, ſicut alia quæ nõ ſunt expreſſa in regula.

¶ Ad hoc dř, q̃ diſpenſatio poteſt fieri dupliciter. Primo, abſolute ſine cauſæ diſcuſſione, quia ſic videť prælato ſuperficietenus, aut ſine cura diſpenſanti, vt communiter fieri vř in iſtis leuibus. Alio modo, cum cauſæ vrgentis diſcuſſione, & cõcluſione. Si prælatus ergo p̃cipiat aliqd contra, vel p̃ter regularẽ vitam diſpenſando, primo modo non tenetur ſubditus obedire, ſed debet ſequi potius ſtatutum religionis ſuæ. Et ratio eſt, quia diſpenſatio ſine cauſa legitima ſufficiẽte ad relaxationẽ legis in hoc caſu non eſt diſpẽſatio, ſed diſſipatio: niſi forte diſpenſans ſit princeps in his quæ ſunt pure iuris poſitiui. Si vero præcipiat aliquid diſpenſando cum cauſa legitima, ſic tenetur ſubditus obedire. Et

550 2.d.44.q.2. ar.2. Et quo. 2.art.9.cor. Eſt Aug.lib. 1.quæſt.euãge c.23.t.4.

ratio eſt, quia ex quo acceſſit legitima diſpenſatio, opus illud pro tunc non eſt contra, aut præter regularem vitam, & ex alia parte ſubeſt cauſa præcipiendi, vt fiat hoc opus propter aliquem finem ſubordinatum regulari conuerſationi, ſeu vitæ, ad quam omnia hominis præcepta ordinantur in religione, cõſequens eſt vt nulla ratione excuſetur ſubditus ab huiuſmodi obedientia. Vnde Bernardus in libr. de diſpenſatione, & præcepto inquit. Votum meũ non minuat platus ſine neceſſitate, in ſinuans, quod qñ neceſſitas adeſt, poteſt prælatus præcipere.

Ad primvm ergo dicendum, quòd hoc quod Apoſtolus dicit, intelligendum eſt per omnia quantum ad illaſque pertinent ad ius patriæ vel dominatiuæ poteſtatis.

Ad secvndvm dicendum, quòd Deo ſubiicitur homo ſimpliciter quantum ad omnia & interiora, & exteriora, & ideo in omnibus ei obedire tenetur. Subditi autem non ſubiiciuntur ſuis ſuperioribus quantum ad omnia, ſed quantum ad aliqua determinate, & quantum ad illa medij ſunt inter Deum, & ſubditos. Quantum ad alia vero immediate ſubduntur Deo, a quo inſtruuntur per legẽ naturalẽ, vel ſcriptã.

Ad tertivm dicendũ, quod religioſi obedientiam profitentur quantum ad regularem conuerſationem, ſecundũ quã ſuis prælatis ſubduntur, & ideo quantum ad illa ſola obedire tenentur, quæ poſſunt ad regularem conuerſationẽ ptinere. Et hæc eſt obediẽtia ſufficiens ad ſalutem. Si autem etiam in aliis obedire voluerint, hoc pertinebit ad cumulum perfectionis dum tamẽ illa nõ ſint cõtra Deũ, aut cõtra profeſſionem regulæ, qa talis obedientia eſſet illicita. Sic ergo poteſt triplex obedienia diſtingui, vna ſufficiens ad ſalutem, quæ .ſ. obedit in his, ad quæ obligať, alia perfecta, quæ obedit in omnibus licitis, alia indiſcreta, quæ etiam in illicitis obedit.

Articvlvs VI.

Vtrum Chriſtiani teneantur ſecularibus poteſtatibus obedire.

Ad sextvm ſic procediť: Vř, q̃ Chriſtiani nõ teneãť ſæcularibus poteſtatibus obedire, quia ſuper illud Matt. 17. ergo liberi ſunt filii, dicit gl.* Si in quolibet regno filij illius regis, q regno illi præferť, ſunt liberi, tũc filii regis illius, cui oĩa regna ſubduntur, in quolibet regno liberi eſſe debent, ſed Chriſtiani p fidẽ Chriſti facti ſũt filij Dei ſm illud Ioannis primo, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui credunt in nomine eius. ergo ñ tenentur poteſtatibus ſæcularibus obedire.

¶ 2 Præt. Ad Rom. 7. dicitur. Mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, & loquitur de lege diuina veteris teſtamenti, ſed minor ẽ lex humana, per quã homines ſæcularibus poteſtatibus ſubdũtur, quam lex diuina veteris teſtamenti. ergo multo magis homines per hoc, q̃ ſunt facti membra corporis Chri-

F ſti, liberantur à lege ſubiectionis qua ſecularibus principibus aſtringebantur.

¶ 3 Præt. Latronibus qui per violentiam opprimunt homines, obedire non tenemur, ſed Aug. dicit in 4. de ciu. Dei.* Remota iuſtitia quid ſunt regna, niſi magna latrocinia? Cum ergo dominia principum ſæcularium plerunque cum iniuſtitia exerceãtur, vel ab aliqua iniuſta vſurpatione principatum ſumpſerint, videtur quòd non ſit principibus ſæcularibus obedien-

G dum à Chriſtianis.

Sed contra eſt, quod dř ad Titum 3. Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eẽ. & 1. Petri 2. Subiecti eſtote oĩ humanæ creaturæ propter Deum, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, tanquam ab eo miſſis.

Respondeo dicendum, q̃ fides Chři eſt iuſtitiæ principiũ, & cauſa, ſecundũ illud Rom. 3. Iuſtitia Dei per fidẽ Ieſu Chriſti, & ideo per fidem Chriſti non tollitur ordo iuſtitiæ, ſed magis firmatur. Ordo autem iuſtitiæ requirit,

H vt inferiores ſuis ſuperioribus obediant: aliter enim nõ poſſet humanarum rerũ ſtatus conſeruari. Et ideo per fidem Chriſti non excuſantur fideles, quin principibus ſæcularibus obedire teneantur.

Ad primvm ergo dicẽdũ, q̃ ſicut ſupra dictum* eſt, ſeruitus qua hõ hoĩni ſubijciť, ad corpus ptinet, nõ ad aĩam, quæ libera manet. Nunc autem in ſtatu huius vitæ per gratiã Chriſti liberamur à defectibus animæ, non autem à

I defectibus corporis, vt patet per Apoſtolum ad Rom. 7. qui dicit de ſeipſo, q̃ mente ſeruit legi Dei carne autem legi peccati. Et ideo illi qui fiunt filij Dei per gratiam, liberi ſunt à ſpirituali ſeruitute peccati, nõ autem à ſeruitute corporali, qua temporalibus dominis tenentur aſtricti, vt dicit gloſ. ſup illud 1. ad Tim. 6. Quicunq; ſunt ſub iugo ſerui &c.

Ad secvndvm dicendum, q̃ lex vetus fuit figura noui teſta-

K menti, & ideo debuit ceſſare veritate veniente. Non aũt eſt ſimile de lege humana, per q̃ hõ ſubiicit hoĩni. Et tamen etiã ex lege diuina homo teneť homini obedire.

Ad tertivm dicendũ, q̃ principibus ſæcularibus intm̃ hõ obedire tenetur, inquãtum ordo iuſtitiæ requirit. Et ideo ſi nõ habeant iuſtum principatũ, ſed vſurpatum, vel ſi iniuſta p̃cipiant, non tenentur eis ſubditi obedire, niſi forte per accidens, propter vitandum ſcandalum, uel periculum.

¶ Super queſtionis centeſimæ quartæ Articul. ſextum.

Lib.4.c.4. in prin. tom.5.

IN ar. 6. eiuſdẽ 104. q. dubium occurrit, in reſpõſione ad primũ, de ſatisfactione reſponſionis. Nã non ſatisfacit argumẽto, quia gloſſa illa ad literam loquiť de libertate quo ad temporalia, ſicut textus loquens de libertate a tributis, reſpõſio autẽ authoris loquiť de libertate ſpirituali, & contraria oĩno videtur gloſſæ. Et confirmatur hoc, qa gloſſa illa ſũpta eſt ex Aug. in quæſt Euange. vbi ante illa verba dř, Dicit filios eſſe liberos, hoc eſt, nõ vectigales, vt patet in catena aurea ſuper illo textu.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ author ſatisfacit argumento, exponendo gloſſam formaliter de filiis Dei, quatenus ſunt filii, & nõ quatenus ſunt ſerui. Et qa in hac vita ſũt filii quo ad aĩam, & remanet ſeruitus quo ad corpus: iõ non eſt intelligẽda gloſſa illa niſi de libertate aĩe pro nũc, corporis autem quando completa erit filiorum libertas. Poſſet nihilominꝰ aliter exponi gloſſa dicendo, q̃ p filios regis ſeu regni æterni non intelligit oẽs Chriſtianos, ſed eos q p̃ſunt in regno quaſi filii. Hi aũt ſunt epiſcopi, p̃sbyteri, & qui relinquẽtes oĩa Chriſtũ ſequuni, iudicaturi orbẽ. Hi .n. in hoc mundo tãquã filii regnũ Dei in aliis ppagare fouereq; debent & liberi etiam a ſeruitute temporaliũ dominorum eſſe debẽt. Et hoc Saluatoris doctrinæ cõſonat, dum Petrum Apoſtolum liberum inſinuat: ſubiungens, Ne ſcandalizemus eos, ſolue pro te, & gloſſæ loquenti in hac vita, dum dicit, In quolibet regno terreno liberi eẽ debent filii regni, ſub quo ſunt oĩa regna.

Art. præced.

¶ Super

¶ Super quæſtionis centeſimæ quintæ Ar. primum.

IN ar. 1. q. 105. quia iã expoſita ſunt in q. præcedente, quæ in rñſione ad primũ dicuntur, non oportet immorari: ſed in rñſione ad 2m aduerte, ꝙ quia ad quandam excellentiam ſpectat non ſubdi præceptis eo, ꝙ ſeruitutem importat, iõ aſtutus tentator Euæ noſcens ſuperbam mulieris cõditionem inchoauit. Cur præcepit vobis Deus? vt faſtidio præcepti nomẽ haberet, ſicut & habuit.

QVAESTIO CV.

De Inobedientia, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de inobedientia.

Et circa hoc quærunt̃ duo

¶ Primo, Vtrum ſit peccatum mortale.

¶ Secundo, Vtrum ſit grauiſsimũ peccatorum.

ARTICVLVS I.

Vtrum inobedientia ſit peccatum mortale.

551 Sup. q. 69. ar tic. 2. con.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ inobedientia non ſit peccatum mortale. Omne enim peccatum eſt inobedientia, vt patet per diffinitionẽ Ambroſij * ſuperius poſitam. Si ergo inobedientia eſſet peccatum mortale, omne peccatum eſſet mortale.

Q præcedẽ. ar. 1. argu. 1. Lib. 31. c. 31. a medio.

¶ 2 Præt. Greg. dicit 31. Moral. * quod inobedientia oritur ex inani gloria: ſed inanis gloria non eſt peccatũ mortale. ergo nec inobedientia.

C

¶ 3 Præt. Tũc dr̃ aliquis eſſe inobediens, qñ ſuperioris ꝓceptũ nõ implet: ſed ſuperiores multoties ꝓcepta multiplicãt, q̃ vix, aut nũq̃ oĩa poſſunt obſeruari. Si ergo inobediẽtia eſſet pctm̃ mortale, ſequeret̃ qđ hõ non poſſet uitare mortale peccatum, quod eſt inconueniens, non ergo inobedientia eſt peccatum mortale.

SED CONTRA eſt, quòd ad Romanos 1. & ſecundę ad Tim. 3. inter alia peccata mortalia comparantur parentibus non obedientes.

q. 24 arti. 12. & 1. 2. q. 72. ar. 5. & q. 88 ar. 1. † Q. 24. arti. 12.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * pctm̃ mortale eſt, quod contrariat̃ charitati, per q̃ eſt ſpũalis uita. Charitate autem diligit̃ Deus, & proximus. Exigit aũt charitas Dei vt eius mandatis obediat̃, vt ſupra dictum eſt. † Et ideo inobedientem eſſe diuinis præceptis eſt peccatum mortale, quaſi diuinę dilectioni contrariũ. In præceptis autem diuinis continetur, ꝙ etiam ſuperioribus obediatur. Et ideo etiam inobediẽtia, qua quis inobediens eſt præceptis ſuperiorũ, eſt peccatum mortale, quaſi diuinæ dilectioni contrarium, ſecundum illud ad Ro. 13. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Contrariatur inſuper dilectioni proximi, inquantum ſuperiori proximo ſubtrahit obedientiam, quam ei debet.

D

Li. de Paradiſo, c. 8. parũ ante medium to. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ illa diffinitio Ambroſij † dat̃ de peccato mortali, quod hẽt perfectã pct̃i rõnem. Peccatum autem veniale non eſt inobedientia, qa non eſt cõtra præceptũ, ſed præter præceptum. Nec ẽt omne peccatum mortale eſt inobedientia proprie, & per ſe loquendo, ſed ſolum tunc, quando aliquis præceptum contemnit; quia ex fine morales actus ſpeciem habent. Cum autem facit aliquid contra præceptum, non propter pręcepti contemptum, ſed propter aliqd aliud, eſt inobediẽtia materialiter tantum, ſed pertinet formaliter ad aliam ſpeciem peccati.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ inanis gloria appetit manifeſtationem alicuius excellentiæ. Et quia vr̃ ad quandam excellentiam pertinere, ꝙ homo præceptis alterius non ſubdatur: inde eſt quod inobedientia ex inani gloria orit̃. Nihil aũt prohibet ex pct̃õ veniali oriri mortale, cum veniale ſit diſpoſitio ad mortale.

A

AD TERTIVM dicendum, quod nullus obligatur ad impoſsibile, & ideo ſi tot præcepta prælatus aliquis ingerat, ſeu iniũgat, quod ſubditus ea implere nõ poſsit, excuſatur à peccato. Et ideo prælati abſtinere debent à multitudine præceptorum.

ARTICVLVS II.

Vtrum inobedientia ſit grauiſſimum peccatorum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd inobedientia ſit grauiſsimum peccatum. Dicitur enim 1. Regum. 15. Quaſi peccatum arioland i eſt repugnare, & quaſi ſcelus idolatriæ nolle acqeſcere; ſed idolatria eſt grauiſsimum peccatum, vt ſupra habitum eſt. * ergo inobedientia eſt grauiſsimum peccatum.

B

¶ 2 Prætereà. Illud peccatum dicitur eſſe in Spiritum ſanctum, ꝑ quod tolluntur impedimenta peccati, vt ſupra dictum eſt: * ſed per inobedientiam contemnit homo præceptum, quod maxime retrahit hominem à peccando: ergo inobedientia eſt peccatum in Spiritum ſanctum, & ita eſt grauiſsimum peccatum.

C

¶ 3 Præt. Apoſtolus dicit ad Ro. 5. Quod per vnius inobediẽtiam peccatores multi conſtituti ſunt; ſed cauſa uidetur eſſe potior effectu. ergo inobedientia videtur eſſe grauius peccatum, quam alia q̃ ex ea cauſantur.

SED CONTRA eſt, ꝙ grauius eſt contemnere præcipientẽ, quã præceptum, ſed quædam peccata ſunt contra ipſam perſonam præcipentis, ſicut patet de blaſphemia, & homicidio. ergo inobediẽtia non eſt grauiſſimum peccatũ.

D

RESPONDEO Dicendum, quod non omnis inobediẽtia eſt æquale peccatũ. Poteſt enim vna inobediẽtia eſſe grauior altera dupliciter. vno modo, ex parte præcipientis Quamuis enim omnem curam homo appõere debeat ad hoc, ꝙ cuilibet ſuperiori obediat tamen magis eſt debitum quod homo obediat ſuperiori, quam inferiori poteſtati, cuiꝰ ſignũ eſt, ꝙ præceptum inferioris prætermittitur, ſi ſit præcepto ſuperioris cõtrarium: Vnde conſequens eſt, quod quanto ſuperior eſt ille qui pręcipit, tanto ei inobedientem eſſe ſit grauius, & ſic inobediẽtem eſſe Deo, eſt grauius quam inobedientem eſſe homini. Secundo, ex parte præceptorum. Non enim præcipiens æqualiter vult impleri omnia quæ mandat. Magis enim vnuſquiſq; præcipiens vult finem,

E

¶ Super quæſtionis centeſimæ quintę Art. ſecundum.

IN artic. 2. eiuſdem 105. q̃õ nota primo, ꝙ in litera inobedientia diuini præcepti grauius dicitur peccatum, quã adulterium ex ipſa rõne inobedientiæ, quia ſ. eſt peccatum contra Deum, illud vero eſt peccatũ in hominẽ. at ex principio corporis articuli manifeſtatur ſenſus intẽtus, q. ſ. intendit de illa inobedientiæ rõne, quæ ſe tenet ex parte præcipientis Dei. Nam cum ad præceptum tria concurrãt ſ. pręcipientis excellentia, actus præceptus, & ipſum præceptum, author in litera grauitatem inobedientiæ graduat ex duobus primis, ſcilicet diuerſitate præcipientium, & re præcepta: & ex excellentia Dei præcipientis, inobedientiam diuini præcepti præponit peccato in hominem vt patet in litera. Quo fit ut præſens litera aut intelligat̃ de rõne cauſali inobedientiæ. eſt enim excellentia præcipientis ratio cauſalis inobedientiæ, vt in quæ. præcedente ar. 2 ad 4. dixit author, aut intelligatur de ratione formali inobediẽtiæ, qua conſtituitur in hoc, ꝙ eſt eſſe peccatum contra Deũ, iuxta ibidem a nobis explanata. & licet vterque ſenſus in idem deducat, ſenſus tñ formalis eſt &c. Declarãda occurrit deinde litera, quia obſcura apparet. Scito ergo q litera ab illo loco, Sic ergo oportet ſecundũ diuerſos inobedientiæ gradus, incipit applicare ad propoſitũ & tres, aut quatuor comparationes facere Prima eſt inter inobedientiam Dei, & peccatum contra hominem,

552 Opu. 64. ca. 11. & Hebr. lect. 2.

Q. 94. ar. 3. Q. 14. ar. 2.

minem, ſecluſa Dei inobedientia. Verbi gratia. Inter peccatū quo quis contemnit præceptum Dei, & peccatum quo quis offendit proximum adulterio, homicidio, furto &c. in hac comparatione dicitur, qđ inobedientia Dei eſt grauius peccatum. Secunda eſt inter inobediētiam Dei, & peccatum contra proximum, incluſa inobedientia Dei. Et in hac comparatione dicit̃, quod adhuc inobedientia eſſet grauius peccatum, ſi tamen in aliquo potiori quā ſit offenſa illa proximi, præceptum Dei contemneret. Tertia eſt inter peccatū quo contemnitur præcipiens, & peccatum quo cōtemnitur præceptum. Et hæc, quia tractatur inter hominem & ſuum præceptum, & ſimiliter inter Deum & ſuū præceptū, ideo quatuor dici poſſunt comparationes. Vna tamen eſt formaliter hæc tertia, & in ea dicitur, quod grauius eſt peccatum quo contemnitur homo præcipiens, puta, deſpectus ſuperioris, quam inobedientia. Et ſimiliter grauior eſt blaſphemia, qua contemnitur Deus, quam inobedientia præceptorum eius, & hoc etiā ſecluſa a peccato blaſphemiæ inobedientia, hoc eſt, contemptu præcepti. Hic eſt ſenſus literæ. Et ſic diuerſi gradus inobedientiæ diuerſis aliorum peccatorum gradibus ſunt comparati, vt in litera applicando propoſuit. Et hinc patet, quibus peccatis quæ inobedientia eſt grauior, & quibus non. Ratio primę comparationis eſt, quia per ſe loquēdo, totum genus peccatorum in Deū excedit totum genus peccatorum in proximum, cæteris paribus. Inobedientia autem Dei formaliter eſt peccatum in Deū, vt patet, diſtinguendo peccata aut in Deum, aut in ſe, aut proximum. Hæc.n. diſtinctio in præcedenti libro reliquis prælata eſt. Et peccatum tam in ſe, quam in proximum conſtat comprehendi ſub peccato in hominem, qđ minus graue, quam inobedientiam Dei eſſe litera dicit. Ratio ſecundæ comparationis eſt inæqualitas rerum præceptarum, vt ſi quis peccet in proximum furto, contēnendo diuinum præceptum, & aliter inobediens, quoque Deo periuret, quia præceptum periurii potius eſt præcepto furti, peior eſt iſta inobedientia, quàm peccatum in proximum cum inobedientia diuina. Ratio vero tertiæ comparationis aperta eſt in litera: quia præcipiens longe maius quid eſt, ꝙ ſuum præceptum. Et memento intelligere terminos formaliter .ſ. de inobediētia formaliter, quæ ſolum eſt, cū quis ideo trāſgreditur, vt faciat cōtra præceptū vt prius dictum eſt, & in litera habes.

ꝙ id quod eſt ſini ꝓpinquum. Et ideo tāto eſt inobediētiā grauior quāto præceptum quod quis præterit, magis eſt de intētione illius qui præcipit. Et in præceptis quidē Dei manifeſtum eſt, ꝙ quanto præceptum datur de meliori, tanto eſt eius inobedientia grauior, quia cū voluntas Dei per ſe feratur ad bonum, quanto aliquid eſt melius, tanto Deus vult illud magis impleri. Vnde qui inobediens eſt præcepto de dilectione Dei, grauius peccat, quā q inobediēs eſt pcepto de dilectione proximi. G Voluntas autem hominis nō ſemper magis fertur in melius. & ideo vbi obligamur ex ſolo hominis præcepto, nō eſt grauius peccatū ex eo, ꝙ maius bonum prætermittitur ſed ex eo, quod prætermittitur illud, ꝙ eſt magis de intentione præcipiētis. Sic ergo oportet ſm̃ diuerſos inobedientię gradus diuerſis peccatorum gradibus comparare. Nā inobedientia, qua cōtemnitur Dei præceptum, ex ipſa ratione inobediētiæ grauius eſt peccatum, quā peccatum quo peccatur in hominem, ſi ſecerneretur inobedientia Dei. H Dico hoc ideo, quia qui contra proximum peccat, etiā cōtra Dei præceptū agit. Si tamē in aliquo potiori præceptū Dei cōtemneret, adhuc peccatū grauius eſſet. Inobedientia autem qua cōtemnitur præceptum hominis leuior eſt peccato quo cōtēnitur ipſe præcipiens, quia ex reuerentia præcipientis ꝓcedere debet reuerentia præcepti. Et ſimiliter peccatum quod directe pertinet ad cōtemptum Dei, ſicut blaſphemia, I vel aliquid huiuſmodi, grauius eſt, etiam ſemota per intellectum inobedientia à peccato, quam eſſet illud peccatum, in quo contemnitur ſolum Dei præceptum.

Ad primum ergo dicendum, quod illa cōparatio Samuelis non eſt æqualitatis, ſed ſimilitudinis, quia inobedientia redundat in contemptum Dei, ſicut & idolatria, licet idolatria magis.

Ad secundum dicendū, K quod non omnis inobediētia eſt peccatum in Spiritumſanctum, ſed ſolum illa, cui obſtinatio adhibetur. Non enim contemptus cuiuſcumque, quod peccatum impedit, conſtituit peccatum in Spiritumſanctum. Alioquin cuiuſlibet boni contemptus eſſet peccatum in ſpiritum ſanctum, quia per quodlibet bonum poteſt homo impediri a peccato, ſed bonorum illorum contemptus facit peccatum in Spiritum ſanctum, quæ directe ducunt ad pœnitentiam, & F remiſſionem peccatorum.

Ad tertium dicendum, quòd primum peccatū primi parentis, ex quo in omnes peccatū emanauit, non fuit inobedientia ſecūdum quod eſt ſpeciale peccatum, ſed ſuperbia, ex qua homo ad inobediētiam proceſſit. Vnde Apoſtolus in verbis illis videtur accipere inobedientiam ſecundum quod generaliter ſe habet ad omne peccatum.

QVAESTIO CVI.

De Gratia, ſiue gratitudine, ī ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandū eſt de gratia, ſiue gratitudine, & ingratitudine.

Circa gratiam autem quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum gratia ſit specialis virtus ab alijs diſtincta.

¶ Secūdo, Quis teneatur ad maiores gratiarum actiones Deo, utrum innocens, vel pœnitens.

¶ Tertio, Vtrum ſemper teneatur homo ad gratias pro beneficiis humanis reddendas.

¶ Quarto, Vtrum retributio gratiarum ſit differenda.

¶ Quinto, Vtrum ſit menſuranda ſecundum acceptum beneficiū vel ſecundum dantis affectum.

¶ Sexto, Vtrum oporteat aliquid maius rependere.

Articulus I.

Vtrum gratia ſit ſpecialis virtus ab alijs diſtincta.

Ad primum ſic proceditur. Videt̃ quòd gratia non ſit virtus ſpecialis ab aliis diſtincta. Maxima enim beneficia a Deo, & a parentibus acce- 553. pimus, ſed honor, quē Deo retribuimus pertinet ad virtutē religionis, honor autē, quē retribuimus parentibus pertinet ad virtutem pietatis. ergo gratia, ſiue gratitudo non eſt virtus ab alijs diſtincta

¶ 2 Præt. Retributio proportionalis pertinet ad iuſtitiam commutatiuam, vt patet per Philoſo. in 5. Eth.† ſed gratiæ redduntur vt retributio ſit, vt, ibidem dicitur. ergo redditio gratiarum, quæ pertinet ad gratitudinem, eſt actus iuſtitiæ nō ergo gratitudo eſt ſpecialis virtus ab alijs diſtincta.

¶ 3 Præt. Recompēſatio requiritur ad amicitiam conſeruandam, vt patet per Philo. in 8. & 9. Ethi.* ſed amicitia ſe habet ad omnes virtutes, propter quas homo amatur. ergo gratia, ſiue gratitudo, ad quam pertinet recompenſare beneficia, non eſt ſpecialis virtus.

Sed contra eſt, quod Tullius ponit gratiam ſpecialem iuſtitiæ partem.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictū ē ſm̃ diuerſas cauſas, ex qbus aliqd debetur, neceſſe ē diuerſificari debiti reddendi rationem, ita tamen quod ſemper in maiori, illud quod minus eſt, continetur.

Infr. q. 107. art. 1. cor. & 1. 2. q. 6. ar. 5. cor.

† Lib. 5. c. 4. & mo 5.

* Lib. 8. ca. penultimo, & li. 9. ca. 2. tomo 5.

li. 2. de inuētione in fol. 4. ante finē lib.

Q. 101. ar. 1. & 1. 2. q. 60. art. 5.

In Deo autem primo & principaliter inuenitur cauſa debiti, eo quod ipſe eſt primum principium omnium bonorum noſtrorum. Secũdario autem in patre, quia eſt proximum noſtræ generationis, & diſciplinæ principium. Tertio autem in perſona, quæ dignitate præcellit, ex qua communia beneficia procedunt. Quarto autem in aliquo benefactore, a quo aliqua particularia & priuata beneficia percepimus, pro quibus particulariter ei obligamur. Quia ergo non quicquid debemus Deo, vel patri, vel perſonæ dignitate præcellenti debemus alicui benefactorũ, a quo aliquod particulare beneficium recepimus, inde eſt quod poſt religionem, qua debitum cultum Deo impendimus, & pietatem, qua colimus parentes, & obſeruantiam, qua colimus perſonas dignitate præcellẽtes, eſt gratia, ſiue gratitudo, quæ benefactoribus gratiam recompenſat, & D.677. diſtinguitur d a præmiſsis virtutibus, ſicut quodlibet poſteriorum diſtinguitur a priori quaſi ab eo deficiẽs.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut religio eſt quædam ſuperexcellens pietas, ita eſt & quædã excellens gratia, ſiue gratitudo: vnde & gratiarũ actio Q.83.ar.17. ad Deum ſupra poſita* eſt inter ea, quæ ad religionem pertinent.

Ad secundum dicendum, quod retributio proportionalis pertinet ad iuſtitiam commutatiuam, quando attenditur ſecundum debitum legale, puta, ſi pacto firmetur, vt tantum pro tanto retribuatur: ſed ad virtutem gratiæ, ſiue gratitudinis retributio pertinet, quæ fit ex ſolo debito honeſtatis, quam ſcilicet aliquis ſponte facit: vnde & gratitudo eſt minus grata ſi ſit coacta, vt Seneca dicit in libro de Beneficijs.

Ad tertium dicẽdum, quòd cum vera amicitia ſupra virtutem fundetur, quicquid eſt virtuti contrarium in amico eſt amicitiæ impeditiuum, & quicquid eſt virtuoſum, eſt amicitiæ prouocatiuum. Et ſecundum hoc per recompẽſationem beneficiorũ amicitia conſeruatur quamuis recompenſatio beneficiorum ad virtutem gratitudinis ſpecialiter pertineat.

Articulus II.

Vtrũ magis teneatur ad gratias reddendas Deo innocens, quam pœnitens.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod magis teneatur ad gratias reddendas Deo innocẽs, quam pœnitens. Quanto enim aliquis maius donum a Deo percepit, tanto magis ad gratiarũ actiones tenetur ſed maius eſt donum innocentiæ quam iuſtitiæ reſtitutæ: ergo videtur ꝙ magis teneatur ad gratiarũ actioné innocens, quam pœnitens

¶ 2 Præt. Sicut benefactori debetur gratiarũ actio, ita & dilectio: ſed Augu. dicit in 4. Confe.* Quis hominum ſuam cogitans infirmitatem, audet viribus ſuis tribuere caſtitatem, atque innocentiam ſuam, vt minus amet te, quaſi minus fuerit ei neceſſaria miſericordia tua, qua condonas peccata cõuerſis ad te? & poſtea ſubdit.* Et ideo tantundem, immo amplius te diligat, quia per quem me videt tantis peccatorum meorum lan- A guoribus exui, per eum ſe videt tãtis peccatorum languoribus non implicari. ergo etiam magis tenetur ad gratiam reddendam innocens, quam pœnitens.

¶ 3 Præt. Quanto gratuitum beneficium eſt magis continuatum, tãto maior pro eo debetur gratiarũ actio, ſed in innocente magis continuatur diuinæ gratiæ beneficiũ, quam in pœnitente. dicit enim Augu. ibidem.* Gratiæ tuæ deputo, & miſericordiæ tuæ, quia peccata mea tãquam glaciem ſoluiſti, gra- B tiæ tuæ deputo & quæcunque nõ feci mala. quid enim facere non potui? Et omnia mihi dimiſſa eſſe fateor, quæ mea ſponte feci mala, & q̃ te duce nõ feci. ergo magis tenetur ad gratiarum actiones innocens, quàm pœnitens.

Sed contra eſt, quod dicitur Luc. 7. Cui plus dimittitur plus diligit. ergo eadem ratione, plus tenetur ad gratiarum actiones.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ actio gratiarũ in accipiente reſpi- C cit gratiã dãtis. Vnde vbi ẽ maior gratia ex parte dantis, ibi requirit̃ maior gratiarum actio ex parte recipientis. Gratia autem eſt, quia gratis datur: Vnde dupliciter põt eſſe ex parte dantis maior gratia. Vno modo, ex quantitate dati, & hoc modo, innocẽs tenet̃ ad maiores gratiarum actiones, quia maius donũ ei datur à Deo, & magis continuatum cæteris paribus abſolute loquẽdo. Alio modo, poteſt dici maior gratia, quia magis datur gratis, & ſecundum hoc ma- D gis tenetur ad gratiarum actiones pœnitens, quam innocens, quia magis gratis datur illud quod ei datur a Deo. Cum enim eſſet dign' pœna, datur ei gratia. Et ſic, licet illud donũ, quod datur innocenti, ſit abſolute conſideratum maius: tamen donum, quod datur pœnitenti eſt maius in comparatione ad ipſum: ſicut etiam paruum donum pauperi datum, eſt ei maius quam diuiti magnum. Et quia actus circa ſingularia ſunt, in his E quæ agenda ſunt magis conſideratur quod eſt hic, vel nunc tale, quã quod eſt ſimpliciter tale, ſicut Philoſophus dicit in 3. Ethicorum,* de voluntario & inuoluntario. Et per hoc patet reſpõſio ad obiecta

Articulus III.

Vtrum homo teneatur ad gratiarum actiones omni homini benefacienti.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ homo non

¶ *Super quæſtionis centeſimę ſextæ Articul. ſecundum*

Omiſſo primo art. q. 106. in titulo 554 2. ar. aduerte, ꝙ non eſt quæſtio de quocũque beneficio pręſtito innocenti & pœnitenti, ſed de ipſo beneficio innocẽtiæ, & pœnitentiæ, quis eorum teneatur ad maiores gratias, innocens pro innocentia, an pœnitens pro pœnitentia.

¶ In corpore articuli eiuſdem aduerte, ꝙ Li. 2. confeſ. c. 7. a medio. tom. 1. donum innocentiæ dicitur in litera donum maius ſm ſe, q̃ pœnitentiæ, cæteris paribus in hoc ſenſu, ꝙ ſi iuſtitia innocentis eſt, verbi gratia, vt quatuor, & iuſtitia Eodem libr. 2. c. 7. in fine, tom. 1. pœnitentis eſt etiam vt quatuor: & ſola differentia inter iſtos ẽ, q2 illa eſt iuſtitia innocens, iſta pœnitẽs, tunc recte fit cõparatio inter innocentẽ, & pœnitentem cęteris parib. Nam ſi iuſtitia innocens, ſecluſa rõne innocentiæ eẽt vt decem, & pœnitẽs vt quatuor, aut econuerſo, puerilis eſſet cõparatio. Cum ergo dr̃ ꝙ donum, qđ datur innocẽti eſt abſolute maius cęteris paribus, ſenſus eſt, ꝙ Lib. 2. c. 7. ante medium tom. 1. ipſa innocentia maius eſt bonum ſm ſe q̃ pœnitẽtia, & ꝙ donum par, maius eſt ſm ſe adiunctũ innocentiæ, quam adiunctum pœnitentiæ.

¶ In corpore eiuſdem 2. art. dubiũ occurrit. Primo, quia non vr̃ verum, quod donum innocentiæ ſit mai' abſolute, tum q2 innocentia negationẽ offenſę importat, negatio autem non auget bonitatem rei, licet quandoque ſit illius conditio: tũ q2, vt dicitur in 1. Ethicorum, albedo decẽ dierũ nõ eſt pfectior albedine vnius diei, ac per hoc innocentia, quę nihil aliud formaliter dicit, quã continuitatẽ in non offendendo, nõ ẽ maius bonũ, q̃ iuſtitia ęqualis reſtituta.

¶ Dubium occurrit ſecundo, quia non videtur verum, quod datum pœnitenti ſit maius huic, q̃ datum innocenti, tũ q2 exẽplũ literæ non eſt ſimile, qm̃ cõparat modicũ & magnũ datũ pauperi, & datum diuiti, præſuppoſito, quod iſte ſit pauper, & ille diues. Præſens. n. qõ, licet pręſupponat qđ pœnitens fuerit peccator, non tñ p̃ſupponit, quod alter ſit innocens & aliqđ magnũ ei detur, ſed de ipſo dono, quo cõſtituitur innocens, q̃rit. Et eſſet ſimile, ſi Lib. 3. cap. 1. tom. 5. diceretur quod maius eſt modicum, qđ datur pauperi, quam ditare aliquem. Et tunc hoc negaretur quia plus tenet̃ regi ditatus a rege a natiuitate ſua, quã alius pauperculus ſubleuatus a neceſſitatibus ſuis: tum quia in beneficiis ſuperuenien- 555

tibus

tibus meritis,vel demeritis perſonarũ locũ hẽt cõparatio qđ F maius in ſe,vel huic,ſed in beneficiis cõſtitutiuis ipſarũ pro-parũ in bonitate,ſuppoſita ęqualitate naturæ, non hẽt locũ hmõi diſtinctio,quia q̃tũ eſt donũ in ſe, tm̃ eſt huic cui daẽ, quẽ cõſtituit bonũ.Ac ꝑ hoc cũ innocẽtia cõſtituat innocentẽ, quãtũ donũ eſt innocẽtia ſm ſe, tm̃ donum eſt huic,q̃ eſt innocẽs, & conũter,q2 maius donum eſt in ſe,vt in litera dr̃ergo maius donum eſt huic, cuius oppoſitũ in litera dicitur.

¶Dubium tertio occurrit, quia magnitudines duæ doni, q̃ in litera explicanẽ.ſ. ſm ſe,vel ſm proportionẽ ad eum cui daẽ, ſunt diuerſarum rõnum,ac per hoc iunctę ſimul non faciũt maius,ſed multiplex. Sicut longitudo, & latitudo non faciunt maius,ſed multiplex q̃tũ.Et ſm hoc donũ pœnitentis habẽs duas magnitudines:vnã,q2 eſt in ſe alicuius bonitatis, & in hac excediẽ à dono innocẽtiæ,& alterã ex ꝓportione ad eum cui daẽ,q2 daẽ inimico q̃ deberet puniri,& in hac excellit innocẽtiã,q2 innocentia hãc magnitudinẽ nõ hẽt.Sicut ſuperficies paruiſſima excedit lineã quãtũcũq; magnã,q2 hẽt latitudinem,qua linea caret.Scd̃m hoc,inquã,non deberet concludi,ꝙ donũ pœnitentis eſt maius,ſed quod eſt pluribus modis bonũ,q̃ donũ innocentiæ.Et conſequẽter in ꝓceſſu literæ cõmittiẽ ſophiſma figuræ dictionis,mutãdo multa i maiꝰ H

¶Dubium quarto eſt,q2 dato ꝙ iſtæ duæ magnitudines iũctæ ſimul faciant maius,nõ apparet,nec probaẽ ꝙ in propoſito illa vna magnitudo innocentiæ excedatur ab vtraq; ſimul iuncta in dono pœnitentiæ.Non.n.apparet ratio, quare iuſtitia,vt quatuor,verbi gratia,data vtrique,ſ.innocenti & pœnitenti,ſit maius beneficium,q2 data demerenti,q̃ quia data ad præſeruandum ne demereatur:hæc.n.cõditio vr̃ magis beneficium animum concedentis oſtẽdere. In cuius ſignum dicimus,ꝙ maius beneficium conceſſum fuit beatæ Virgini ſi præſeruata eſt à peccato originali,quam ſi mundata eſt ab illo.Oporteret nãq; in litera probari, ꝙ iſte modus dandi.ſ. magis gratis,ſit tantæ excellentiæ,quòd excedat illam maiorem bonitatem,quam habet innocentia in ſe. I

¶Dubium quinto eſt,quia ex rõne literæ,videlicet, In his q̃ agenda ſunt,penſandum eſt magis id,quod eſt hic,& nunc,q̃ quod abſolute conuenit,non habetur intentũ authoris. Nec ſimilitudo ex 3.Ethi.eſt ad propoſitum, qm̃ penſando innocẽtiã in rerũ natura in hoc ſingulari,puta,in Adã poſitã,&in eodem iuſtitiam reſtitutã per pœnitentiã cæteris paribus, ſit conſideratio,& iudicium vtriuſque hic,& nũc,& reſpectu huius:& non fit de vno ſm ſe,& de altero conſideratis omnibus circunſtantiis actualiter concurrentibus,vt de voluntario,& inuoluntario in 3.Eth.fit.Eſt ergo vitium æquiuocationis in litera,de ly ſm,ſe,ſeu in ſe,vt capiẽ in propoſito, & vt capiẽ in 3.Eth.Nã in 3.Eth.capitur ſm ſe,hoc eſt,nõ cõſideratis circunſtantijs actualiter tunc interuenientibus.hic vero capitur ſm ſe,vt diſtinguitur contra ſecundum quid. Nam quod nõ eſt maius niſi huic,non eſt maius niſi ſecundum quid.

¶Dubium ſexto principale eſt, quia falſa vr̃ concluſio huius articuli,videlicet,Pœnitens tenetur ad maiores gratias, q̃ innocens,cæteris paribus:qm̃ innocẽtia eſt melior, & magis dilecta à Deo,vt in prima parte,q.20.ar 4.ad quartum, author dixit,ac per hoc conſtituit hunc hominem meliorem,& magis dilectũ a Deo quã pœnitẽs ſit. Alioquin effectus formalis ſepararet a forma,ſi bonitas melior nõ cõſtitueret meliorem habentẽ,& conſequenter magis ad gratiarũ actiones obligatum.Tãto namque magis quis gratias agere dẽt,quanto melior eſt factus a Deo.Et ſic litera iſtius articuli concludens,ꝙ omnibus conſideratis pœnitẽs magis teneẽ q̃ innocẽs,non ꝑmanet ſolida,qm̃ omnibus cõſideratis innocens actualiter eſt melior,& magis dilectus a Deo, & ſupra pœnitentem in vniuerſo locandus,ac per hoc ad maiores gratias teneẽ,quã

teneatur ad gratiarũ actiones omni homini benefacienti. Poteſt.n. aliqs ſibi benefacere, ſicut & ſibi ipſi nocere,ſecundum illud Eccle 14 Qui ſib nequam eſt,cui alij bonus erit?ſed homo ſibiipſi non poteſt gratias agere quia gratiarum actio videẽ tranſire ab vno in alterum.ergo non omni benefactori G debetur gratiarum actio.

¶2 Præt:Gratiarum actio eſt quędam gratiæ recompẽſatio,ſed aliqua beneficia non cum gratia dantur,ſed magis cum cõtumelia, & tarditate,vel triſtitia.ergo nõ ſemper benefactori ſunt grãæ reddẽdę

¶3 Præt.Nulli debetur gratiarũ actio ex eo ꝙ ſuã vtilitatẽ procurat,ſed quandoq; aliqui aliqua beneficia dant ꝓp ſuã vtilitatẽ.ergo eis non debetur gratiarum actio.

¶2 Præt.Seruo non debetur gratiarũ actio,quia hoc ipſum ꝙ eſt, domini eſt,ſed quandoque cõtingit ſeruũ in dñm beneficiũ facere vel beneficũ eẽ.ergo nõ omni benefactori debeẽ gratiarum actio.

¶5 Pręt.Nullus tenetur ad id, qđ facere non poteſt honeſte,& vtiliter:ſed quandoque contingit, ꝙ ille qui benficium tribuit, eſt in ſtatu magnæ felicitatis,cui inutili

pœnitens.Et confirmatur,quia author in tertio ſententiarum di.32.ar.5 q.2. ad tertium dicẽ,quod liberare inimicum,quãuis ſit maius reſpectu illius qui liberatur,non tamen eſt maius ſimpliciter Cuius oppoſitum hic concluditur.

¶Ad euidentiam horum ſciendum eſt,quod innocẽtia & pœnitentia ſe hñt ſicut ſanitas non interrupta,& ſanitas reparata, & cæteris paribus ſumpter,puta, ꝙ tãta ſit ſanitas reparata in illo, quanta eſt ſanitas in altero conſeruata, pñt dupliciter cõſiderari. Primo,vt ſunt in gñe bonorũ: ſecũdo,vt ſunt in genere donorũ ſeu beneficiorũ. Si primo modo ſumãtur, ſic innocentia excellit,& importat dignitatem irrecuperabilem, ſicut virginitas. Vñ quantumcumque peccator reſurgat ꝑ pœnitentiã ad tãtã vel maiorẽ charitatẽ,nunq̃ tñ reſurget ad tantam dignitatem,& ꝓp iſtam dignitatem innocentia cõſtituit hũc hominem meliorem,& magis dilectum à Deo.Si autem conſiderentur ſecundo modo,ſic dico duo.Primo, ꝙ pœnitentia ſimpliciter excellit,quia eſt maius donum quam innocẽtia: ſecundo,quod innocentia eſt maius donum in ſe. Hæc ſic manifeſtantur.Donum dupliciter,vt in litera diſtinguitur,dicitur magnum,vel ſm quantitatem rei,quæ daẽ & ſic innocẽtia eſt maius donũ,& propterea dictum eſt,ꝙ eſt maius donũ in ſe.Nã cõſideratis duabus quãtitatibus,ſ.boni innocẽtiæ & boni pœnitẽtiæ,maior eſt quãtitas innocẽtiæ q̃ pœnitentiæ,ſicut cõparatis,virginitate,& caſtitate viduali,maior inueniẽ virginitas,ꝓp ꝙ i litera dr̃,quod eſt maius donũ,& magis continuatum.Vel ſm quantitatem proportionalẽ,referẽdo.ſ.donũ pœnitentiæ huic ſuppoſito male merito, de Deo, & donum innocentiæ illi alteri ſuppoſito non male merito, & ſic maius donum inuenitur pœnitentia quã innocẽtia,q2 pœnitentia eſt maius donum huic, quã ſit donũ innocẽtiæ illi,vt in litera exemplo manifeſtatur.Et qm̃ eſſe maius donũ proportionaliter conſtituit maius donum ſimpliciter, ſicut eleemoſyna,vel oblatio maior proportionaliter,ex Dominĩ ſententia eſt maior ſimpliciter,vt patet de vidua Luc.21. de qua dixit Dominus ꝙ plus omnibus obtulit,ideo pœnitentia dr̃ ſimpliciter donum maius.Simile nãq; eſt in propoſito, niſi ꝙ ibi eſt ſermo de quantitate proportionali reſpectu dãtis,hic vero reſpectu recipiẽtis,ſed hoc non variat veritatem intẽtã.Nã ſicut in illis oblationibus ſi comparemus duo minuta,& argẽtũ oblatũ ab aliis ſm ſuas q̃titates, ſic cõſtat ꝙ alii dederũt pluſquã vidua,ſed ſi ſpectemus ad proportiones hinc & inde,videbis ꝙ minutũ ſuit plus viduæ,quã argentũ alteri,& q2 vidua obtulit plus ſibi,q̃ q̃cũq; alius ſibi,iudicaẽ a Dño ſimpliciter,ꝙ plus omnib.obtulit, Ita in propoſito, vt iã dictũ eſt,ſi ad pœnitẽtiã & innocẽtiã reſpiciamus quãtę ſint,maior inueniẽ innocẽtia,ſed ſi ſpectemus ad proportiones horum donorũ ad eos quib daẽ,ſic,cũ plus ſit pœnitentiæ donũ huic male merito de Deo,quã innocentiæ illi,ideo K ſimpliciter concludendum eſt,ꝙ pœnitẽtiæ donũ eſt maius. Et q2 gratiarũ actio directe rñdet quantitati doni, quatenꝰ donum eſt,iõ concluditur ꝙ ſimpliciter loquendo, pœnitens plus tenetur ad gratiarum actiones.Hæc eſt intẽtio literæ,& (vt ſingulis dubiis reſpondendo patebit) huc omnia tendũt.

¶Ad primum ergo dubium dicitur,quòd innocentia non eſt negatio,ſed dignitas eſt negationem interruptionis exigẽs, & ideo bonitatem auget.

¶Ad obiectionẽ aũt ex 4.Eth.dr̃,ꝙ licet ſanitas decẽ dierum nõ ſit maior ſanitas intenſiue,vt Ariſt. ibi intẽdit, eſt tñ maius bonum,quã ſanitas vnius diei.Duratio nanque,& non interruptio, licet non augeant rationem ſpecificam formæ,cuius ſunt extraneæ conditiones,augent tamen rationem tranſcẽdentem,ſub qua comprehenduntur.Duratio nanque eſt q̃dã bonitas,& quoddam donum,ac magnum beneficium. Et ꝓpterea augent rationem boni, & doni, ac beneficii. Et ideo

ſanitas

ſanitas vt quatuor conſeruata, licet non ſit maior ſanitas, q̃ æqualis ſanitas reſtaurata, eſt tñ maius donum ex hoc ipſo, ꝙ eſt maior extenſiue extenſione durationis. Et ſimile eſt de innocentia, quæ continuationẽ ſanitatis aiæ importat, ꝙ videlicet, eſt maius bonum ſimpliciter, quam pœnitẽtia, & eſt maius donũ in ſe, quam pœnitenti in ſe.

ter aliquid recompenſaretur ꝓ ſuſcepto beneficio. Quãdoque etiã contingit, quod benefactor mutatur de virtute in vitium, & ſic videtur quod ei honeſte recompenſari nõ poteſt. Quandoque etiam ille qui accepit beneficium, pauper eſt, & omnino recompẽſare non põt: ergo videtur quod non ſemper teneatur homo ad gratiarum recompenſationem.

¶6. Præt. Nullus debet pro alio facere, quod ei non expedit, ſed eſt ei nociuũ, ſed quandoque cõtin-

¶ Ad ſecũdũ vero dubium dr̃, quod datũ pœnitenti eſſe maius huic, q̃ datum innocẽti, clare patet. Et ad primã obiectionẽ dr̃ ꝙ exẽplũ literæ currit. Nã ſicut in exemplo ſunt duo data, videlicet paruum, & magnũ, & duæ perſonæ quib. dat̃, videlicet paup, & diues: ita in ꝓpoſito ſunt duo data, videlicet pnĩa, q̃ eſt vt paruũ quid. & innocẽtia, q̃ eſt q̃d magnum, & præſupponunt̃ duæ pſonæ, videlicet, male merita de Deo, q̃ eſt vt paup, & nõ male merita, q̃ eſt vt diues. Datũ nanque innocentia ſimpliciter & abſolute, præſuppoſitæ (ordine naturæ ſaltẽ) perſonæ nõ male meritæ, vtpote quæ nunquam offendiſſe ſupponitur, quæ ſola eſt ſuſceptiua doni innocentiæ totalis, quod dico propter innocentiam ſm partem, ſ. a peccato actuali tantum, in quo ſenſu appellamus innocentes paruulos occiſos ab Herode in Chriſti natiuitate.

¶ Ad ſecundam vero obiectionem dr̃, quod vtrumque horũ beneficiorum eſt ſuperueniens nõ meritis & demeritis, ſed demeritis, & non demeritis perſonarum. Et hæc diſtinctio perſonarum ſm demeritum, vel non demeritũ ſufficit ad diſtinguendũ in beneficiis magnitudinẽ in ſe, vel huic: & ſic eſt in ꝓpoſito, vt patet ex dictis. Vñ falſum eſt, qđ quãto maius eſt in ſe, quã aliud in ſe, tanto maius eſt huic, quã aliud illi alteri.

¶ Ad tertium dubium dr̃, ꝙ aliud eſt eſſe magnitudines diuerſarum rõnum, vt ſunt lineæ, & ſuperficies: & aliud eſt magnitudines attendi ſcđm diuerſa, vt ſi magnitudo caloris attẽdatur ſm ſubiectum, vel ſm agens. Et in ꝓpoſito duæ magnitudines, ſ. rei in ſe, & in cõparatione ad alterũ, nõ ſunt diuerſarũ rõnum ſic, ſed attenduntur ſm diuerſa, ſ. ſm quantitatẽ ſuã, & ſm proportionẽ ad alterum: & vna iſtarũ ſuperuenĩẽs alteri facit maius, vel minus. Ducatus. n. aureus ſm ſe eſt quoddã bonum vtile paruæ quantitatis, relatus autem ad pauperem mendicum fit de paruo magnum, & forte maximum bonũ vtile illi: relatus autem ad regem, pro nihilo habetur. Nullus ergo eſt error, ſi paruum in ſe donum, magnum dr̃ relatum ad male meritum de Deo, nec eſt verum, quod donum innocentiæ, nullam habeat magnitudinem relatam ad eum cui dat̃, quoniam gratis datur huic, ac per hoc habet duas magnitudines, alteram in ſe, ſm quam eſt tantæ bonitatis, alteram in proportione ad eum cui datur pro quanto gratis, & non ex debito datur illi, cui datur. Nullum igitur ſophiſma in litera committitur nec mutatur maius in multa, aut econuerſo. ſed quantum proportionatum ſic vni, comparatur quanto ſic ꝓportionato alteri in ratione doni, quod eorum maius.

¶ Ad quartum dubium dr̃, quod falſa eſt imaginatio in argumento, dum quærit, quod magnitudo innocẽtiæ abſolute debeat excedi ab vtraque ſimul iuncta magnitudine pœnitẽtiæ. Non verſatur hoc in quæſtione, vt patet in exemplo allato de oblatione viduæ. Nam cum dr̃, quod vidua plus obtulit q̃ alii, nõ cõparamus vtranque quantitatem oblationis viduæ, q̃titati abſolute pecuniæ oblatę ab aliis, ſed vtranq; vnius vtrique alterius, vt vna informatur altera, hoc eſt, quãtitatẽ minuti, vt ſubſternitur relationi ad viduam, quãtitati aurei, vt ſubſtat relationi ad diuitẽ, vt patet ex verbis Dñi, Lu. 21. Reddit. n. rõnẽ, quare vidua obtulit plus, quia obtulit ſibi neceſſarium, alij aũt minus, quia ſibi ſuperfluum obtulerunt, vbi apparet quod quantitas exceſſa eſt quantitas aurei non abſolute ſumpti, ſed vt relata eſt relationi ſuperflui ad danẽ. Et ſic in propoſito donum innocentiæ non abſolute, ſed relatũ ad eum cui datur, dr̃ excedi a Dono pœnitentiæ non abſolute, ſed relato ad male meritum de Deo, cui datur, & hoc eſt verum. Nec obſtat exẽplũ de pręſeruatione beatæ Virginis, tum quia perſona illa, cui donum præſeruationis cõceſſum ſm aliquos fuit, erat obnoxia peccato ex vi carnis ſuæ per propagationem immediate genitam, & conſequenter donũ tale fuit etiam redemptiuum, & liberatiuum perſonæ. Ac per hoc ex conditione miſerabili perſonæ donũ illud redditur maius, q̃ in ſe ſit. Non ſic autem in innocentia accidit, vbi perſona nõ

A ſupponitur obnoxia peccato, quamuis potens peccare: tũ quia in caſu illo diceret̃, qđ beata Virgo accepiſſet maius bñficium ſm quantitatem beneficij, ſed non maius ſibi, ita qđ inũdata a pctõ recepit maius ſibi, præſeruata aũt recepiſſet maius nõ ſibi, ſed abſolute, & iõ fuiſſet melior, dignior, & magis dilecta à Deo.

¶ Ad quintũ dubium dr̃, qđ nulla interuenit æquiuocatio: ſed eodẽ mõ ſumit̃ hic ſm ſe, vt ſumit̃ in 3. Eth. eſt. n. ſenſus literę, qđ dona innocentiæ, & pnĩę cõparant̃ dupliciter. Vno mõ, ſm ſe, hoc eſt, nuda ſm id tm̃ qđ ſunt, & ſic donũ innocentiæ

B inuenitur maius, & qđ conuenit alicui hoc mõ, vocatur in 3. Eth conuenire illi abſolute. Alio mõ, prout actualiter in rerũ natura exercentur, hoc eſt, vt ſunt veſtita tali relatione, ſeu ꝓportione ad talem perſonam, vel finẽ, & ſic donũ pœnitentiæ inuenitur maius, qm̃ ſumendo ex una parte donum innocẽtię veſtitum proportione ad eum cui datur, ex alia parte donum pęnitentia veſtitum proportione ad eũ cui dat̃, inuenit̃ ꝙ donũ pænitentię eſt maius huic, q̃ donum innocentiæ illi, quia maius eſt male merito donum charitatis, ut quatuor, q̃ non male merito idem donum cum dignitate innocentię: quoniam ille eſt in contraria diſpoſitione ad tale donũ, iſte. Et quoniam hoc eſſe maius donum huic, quam illud illi, eſt eſſe maius donum cõſideratis donis, prout ſunt actualiter in actu exercito veſtita ſuis relationibus ad ſingularia, iõ cõcludit̃ donum pœnitentiæ eſſe maius, ſimpliciter loquẽdo. Et quia qđ cõuenit alicui hoc mõ, diſtinguit̃ in 3. Eth. contra id, quod

C cõuenit ei abſolute cõſiderato, iõ optimus eſt ꝓceſſus literæ.

¶ Ad ſextum dubium, qđ eſt principale, dr̃ quod verum eſt ꝙ innocens, cæteris paribus, eſt magis dilectus a Deo, & melior, & in ſuperiori ſede locandus, & habet maius bonum a Deo q̃ pęnitens, & maius donum ſm ſe, quã pænitens: ſed quia habet minus donum ſibi, ideo minus tenetur ad gratiarũ actiones, quam pœnitens. Ita quod penes aliud attenditur quantitas vinculi ad gratiarum actiones, & penes aliud quantitas bonitatis, & dilectionis Dei in iſtis, ſ. innocente, & pœnitente. Nam quantitas bonitatis & dilectionis Dei attenditur penes magnitudinẽ rei, quã in ſe habet. ille. n. eſt melior, qui maiorem habet bonitatem, & idem magis diligit̃ a Deo. Sed quãtitas gratitudinis attenditur penes magnitudinẽ doni relati ad eum, cui datur. Ille enim tenetur eſſe plus gratus, qui plus ſibi recipit. Et quia magnitudo iſta in proportione conſiſtens creſcit ex demerito perſonæ cui datur, iõ non eſt mirandum,

D ſi minus bonus magis tenetur ad gratiarum actiones, cuius ſignũ manifeſtũ eſt, qđ quãto quis ad æqualẽ charitatẽ ex peiore ſtatu reſurgit, tãto maius donum recipit, & tanto magis tenetur ad gratiarum actiones, & non tñ propterea eſt melior. Notãter aũt dixi, in iſtis, quia ſimpliciter loquẽdo, q̃to quis eſt melior tãto magis tenet̃ ad gratiarũ actiones Deo, a quo eſt omne bonum: ſed in iſtis. ſ. pœnitẽte, & innocente, inuenit̃ aliter per accidens, ſeu rõne materiæ, quia. ſ. pœnitentiæ donũ auget̃ ex demerito perſonæ cui datur. Et propterea author ſpecialem quæſtionem mouit de gratitudine maiore inter illos: & hinc patet q̃ bona fuerit diſtinctio præpoſita de his q̃ dantur, vt ſunt in genere bonorum, uel ut ſunt in genere donorum. Non ergo contradicunt ſibi inuicem dicta authoris. Sed alibi docuit innocentem ſimpliciter eſſe meliorem, & magis dilectum quam pœnitentem cæteris paribus: hic vero do-

E cet pœnitentem recipere maius donum ſimpliciter, & plus teneri ad gratiarum actiones Deo, quæ ſtare ſimul patet. Et ꝓpterea nomine doni hic authorem vſum fuiſſe perſpice, & vide q̃ doctior ſeipſo author fuerit hic, q̃ in 4. ſententiarum di. 22. q. 1. ar. 2. q. 2. vbi adhuc nõ penetrauerat pœnitentiã eſſe ſimpliciter maius donum pœnitenti, q̃ innocentiã huic. Cũ his tñ intellige, qđ ꝓprie & exacte loquẽdo, innocẽs tenet̃ minus ad gratiarũ actionẽ, ſic tñ, quod tenet̃ ad maiores gratias agẽdas. Pœnitens uero ſic tenetur magis ad gratiarum actionem, qđ tamen non tenetur ad maiores gratias agendas. Vt ſic ex parte beneficiati modus vinculi reſpondeat modo dandi ex parte dantis, & quantitas gratiarum reſpondeat quantitati rei datę a donante. Patet nãq; in litera, quod ſecundum hęc duo magnificatur gratia donantis: & quod pœnitenti magis gratis datur, innocenti uero maior gratia datur.

git, quod recompenſatio beneficij eſt nociua, vel inutilis ei, cui recompenſatur. ergo nõ eſt ſemper beneficiũ recompenſandum per gratiarum actionem.

Sed contra eſt, quod dicitur primæ ad Theſ. vlti. In omnibus gratias agite.

Respondeo Dicendum, quod omnis effectus naturaliter ad ſuam cauſam conuertitur. Vnde Dion. dicit 3. capi. de diui. no.* quod Deus omnia in ſe conuertit tanquam omnium cauſa. Semper enim oportet quod effectus ordinetur ad finem agentis. Manifeſtum eſt autem quod benefactor, inquãtum huiuſmodi, eſt cauſa beneficiati. Et ideo naturalis ordo requirit, vt ille qui ſuſcepit beneficium, per gratiarum recompẽſationem conuertatur ad benefactorem ſecundum modum vtriuſq;. Et ſicut de patre dictum eſt ſupra,* benefactori quidem inquantum huiuſmodi debetur honor & reuerentia, eo quod habet rationem principij: ſed per accidens debetur ei ſubuentio, vel ſuſtentatio, ſi indigeat.

Cap. 1. de declinando ad finem.

Q. 101. arti. 2. & q. 31. art. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Seneca dicit in lib. de Beneficijs,* Sicut non eſt liberalis qui ſibi donat, nec clemens qui ſibi ignoſcit, nec miſericors qui malis ſuis tangitur, ſed qui alijs: ita etiã nemo ſibiipſi beneficium dat, ſed naturæ ſuæ paret, quæ mouet ad refutanda nociua, & ad appetenda proficua. Vnde in his, quæ ſunt ad ſeipſum, non habet locum gratitudo, & ingratitudo. Non enim poteſt homo ſibi aliquid denegare, niſi ſibi retinendo. Metaphorice tamen illa, quæ ad alterum proprie dicuntur, accipiuntur in his quæ ſunt ad ſeipſum, ſicut de iuſtitia dicit Philoſophus in 5. Ethicorum,* inquantum ſcilicet accipiuntur diuerſæ partes hominis, ſicut diuerſæ perſonæ.

Lib. 3. ca 9. parũ a principio.

Lib 5. ca. vl. tom. 5.

Ad secundum dicendum, quod boni animi eſt, vt magis attendatur ad bonum, quam ad malum. Et ideo ſi aliquis beneficium dedit non eo modo quo debuit, non ideo debet recipiẽs a gratiarum actione ceſſare: minus tamen quam ſi modo debito præſtitiſſet, quia etiã beneficiũ minus eſt, quia vt Seneca dicit in ſi. de Beneficijs.* Multum celeritas fecit, multũ abſtulit mora.

Lib. 2. c. 6. in principio. † Li. 6. ca 12. circa mediũ.

Ad tertium dicendũ, quod ſicut Seneca dicit in ſexto de Beneficijs.* Multum intereſt, vtrum aliqui beneficium nobis det ſua cauſa, an ſua & noſtra. Ille qui totus ad ſe ſpectat, & nobis prodeſt; quia & aliter ſibi prodeſſe non poteſt, eo mihi loco habendus videtur, quo qui pecori ſuo pabulum proſpicit, ſi me in cõſortium admiſerit, ſi duos cogitauit, ingratus ſum & iniuſtus, niſi gaudeam hoc illi profuiſſe, quod proderat mihi. Summæ malignitatis eſt non vocare hoc beneficiũ niſi quod dantem aliquo incommodo afficit.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Seneca dicit in tertio de beneficijs.* Quandiu ſeruus præſtat quod a ſeruo exigi ſolet, miniſterium eſt, vbi pluſquam a ſeruo neceſſe eſt, beneficium eſt. Vbi enim in affectum amici tranſit, incipit vocari beneficium. Et ideo etiam ſeruis vltra debitum facientibus gratiæ ſunt habendæ.

Lib. 3. ca. 21. in princip.

Ad quintum dicendum, quod etiam pauper ingratus non eſt, ſi faciat quod poſſit. Sicut enim beneficium magis in affectu conſiſtit, quam in effectu: ita etiam recompenſatio magis in affectu conſiſtit. Vnde Seneca dicit, in ſecundo de Beneficijs.* Qui grate beneficium accipit, primam eius penſionem ſoluit. Quod grate autem ad nos beneficia peruenerint, indicemus effuſis affectibus, quod non ipſo tantum audiente, ſed vbique teſtemur. Et ex hoc patet, quod quantumcumque in felicitate exiſtenti poteſt recompenſatio bñficij fieri per exhibitionem reuerentiæ, & honoris: Vnde Philoſophus dicit in 8. Ethicorum,* quod ſuperexcellenti quidem habet fieri honoris retributio, indigenti autem retributio lucri. Et Seneca dicit in quinto de Beneficijs †, Multa ſunt per quæ quicquid debemus, reddere & felicibus poſſumus, fidele conſilium, aſſidua conuerſatio, ſermo comis, & ſine adulatione iucundus. Et ideo non oportet, vt homo optet indigentiam eius ſeu miſeriam, qui beneficium dedit ad hoc, quod beneficium recompenſetur, quia vt Seneca dicit in ſexto de beneficijs, ſi hoc ei optares, cuius nullũ beneficium haberes, inhumanum erat votum, quanto inhumanius ei optas, cui beneficium debes? ſi autem ille qui beneficium dedit, in peius mutatus eſt debet tamen ſibi fieri recompenſatio ſecundum ſtatum ipſius vt ſcilicet ad virtutem reducatur, ſi ſit poſſibile. Si autem ſit inſanabilis propter malitiam, tunc alter eſt effectus quam prius erat, & ideo non debetur ei recompẽſatio beneficij ſicut prius, & tamen quantum fieri poteſt ſalua honeſtate, memoria debet haberi præſtiti beneficij, vt patet per Philoſophum in 9 Ethicorum†.

* Li. 2. ca. 22. in fine illius

Lib. 8. c. vlt. circa mediũ tom. 5.

† Videtur inferri ex cap. 12. lib. 5.

Li. 6. c. 27. in fine illius.

Lib. 9. cap. 3. tom. 5.

* In ſolu. ad præceden. 5. argu.

Ad sextum dicendum, quod ſicut dictum eſt,* recompenſatio beneficii præcipue pendet ex affectu, & ideo eo modo debet recompenſatio fieri, quo magis ſit vtilis. Si tamen poſtea per eius incuriam in damnum ipſius vertatur, non imputatur recompenſanti, vt Seneca dicit in 6. de Beneficijs.* Reddendum mihi eſt, non ſeruandum cum reddidero, ac tuendum.

Lib. 6. c. 11. paulo a principio.

Articvlvs IIII.

Vtrum homo debeat ſtatim beneficium recompenſare.

556

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod homo debeat ſtatim beneficium recompenſare. Illa enim quæ debemus ſine certo termino tenemur reſtituere ſtatim, ſed non eſt aliquis terminus præſcriptus recompenſationi beneficiorum quæ tamẽ cadit ſub debito, vt dictum eſt.* ergo tenetur homo ſtatim beneficium recompenſare.

Ar. præced.

¶ 2 Præterea. Quanto aliquod bonum fit ex maiori animi feruore, tanto videtur eſſe laudabilius, ſed ex feruore animi videtur procedere, quod homo nullas moras adhibeat in faciendo quod debet, ergo videtur eſſe laudabilius, quod ſtatim homo beneficium reddat.

¶ 3 Præterea. Seneca dicit in 2. de Beneficiis,* quod proprium benefactoris eſt libenter, & cito facere, ſed recompenſatio debet beneficium adæquare ergo debet ſtatim recompenſare.

Li. 2. ex c. 3. circa finem.

Sed contra eſt, quod Seneca dicit in 4. de Beneficiis. Qui feſtinat reddere, non animum habet grati hominis, ſed debitoris.

Lib. 4. in fin. illius.

Respondeo Dicendum, quod ſicut in beneficio dando duo conſiderantur ſcilicet affectus, & donum, ita etiam hæc duo cõſiderantur, in recompenſatione beneficii, & quantum quidem ad affectum recompenſatio ſtatim fieri debet. Vnde Seneca dicit in ſecundo de Beneficiis.* vis reddere beneficium? accipe benigne. Quantum autem ad donum, debet expectari tempus quo recompenſatio ſit benefactori opportuna. Si autem non conuenienti tempore ſtatim velit aliquis munus pro munere reddere, non videtur eſſe virtuoſa recõpenſatio, ſed inuita. Vt enim Seneca dicit in 4. de Beneficiis.* Qui nimis cito cupit ſoluere, inuitus debet & qui inuitus debet, ingratus eſt.

Lib. 2. c. 35. in fin. illius.

Li. 4. in fine illius.

Ad primum ergo dicendum, quod debitum legale eſt ſtatim ſoluẽdum, alioquin non eſſet conſeruata iuſtitiæ æqualitas, ſi vnus retineret rem alterius abſque eius voluntate, ſed debitũ morale dependet ex honeſtate debentis. Et ideo oportet reddi debito tempore ſecundum quod exigit rectitudo virtutis.

Ad secundum dicendum, quod feruor voluntatis

tatis non eſt virtuoſus,niſi ſit ratione ordinatus. Et iõ ſi aliquis ex feruore animi præoccupet debitum tempus, non erit laudandus.

AD TERTIVM dicendum,quod beneficia etiã ſunt opportuno tempore danda: & tunc non eſt amplius tardandum,cum opportunum tempus aduenerit. Et idem etiã obſeruari oportet in beneficiorum recompenſatione.

ARTICVLVS V.

557
Supra art.3. ad 5. & 6. & infra arti.6. ad 5.

Vtrum gratiarum actio ſit attẽdẽda ſecundum affectum beneficiantis,an ſecundum effectum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod beneficiorum recompenſatio nõ ſit attendenda ſecundum affectũ beneficiantis,ſed ſecundum effectum.Recompenſatio enim bñficiis debetur,ſed beneficium in effectu conſiſtit,vt ipſum nomẽ ſonat.ergo recompenſatiõ debet attendi ſecundum effectum.

¶ 2 Præ.Gratia quæ recompenſat beneficia,eſt pars iuſtitiæ, ſed iuſtitia reſpicit ęqualitatẽ dati.& accepti.ergo in gratiarum recompẽſatione attendendus eſt magis effectus, quã affectus beneficiãtis.

¶ 3 Pręt. Nullus poteſt attendere ad id,qđ ignorat: ſed ſolus Deus cognoſcit interiorem affectum. ergo non poteſt fieri gratiæ recõpenſatio ſecundum affectum.

SED CONTRA eſt,quod Seneca dicit in primo de Beneficiis.* Nonnunquam magis nos obligat qui dedit parua magnifice,qui exiguum tribuit,ſed libenter.

Li.1.c.7.circa princ.

RESPONDEO Dicendũ,ꝙ recõpenſatio beneficii poteſt ad tres virtutes pertinere,ſcilicet,ad iuſtitiam,ad gratiam,& ad amicitiam.Ad iuſtitiam, quidem pertinet,quando recompenſato habet rationem debiti legalis, ſicut in mutuo & aliis huiuſmodi,& in tali recompenſatio debet attendi ſecundum quantitatẽ dati. Ad amicitiam autem pertinet recompenſatio beneficii,& ſimiliter ad virtutem gratiæ ſecundum quod habet rationem debiti moralis,aliter tamen & aliter. Nam in recõpenſatione amicitię oportet reſpectum haberi ad amicitiæ cauſam. Vnde in amicitia vtili debet recompenſatio fieri ſecundum vtilitatẽ, quam quis ex beneficio cõſecutus eſt.In amicitia autem honeſti debet in recompenſatione haberi reſpect⁹ ad electionẽ, ſiue ad affectum dantis, quia hoc præcipue requiritur ad virtutem, vt dicitur in 8.Ethic.* Et ſimiliter, quia gratia reſpicit beneficium ſecũdum quod eſt gratis impenſum ꝙ quidẽ pertinet ad affectũ: iõ ẽt gratiæ recompenſatio attẽdit magis affectum dantis,quàm effectũ.

Lib.8.ca.13. tdm.5.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ omnis actus moralis ex voluntate dependet. Vnde beneficium ſecundum quod eſt laudabile, prout ei gratię recompenſatio debetur,materialiter quidem conſiſtit in effectu,ſed formaliter & principaliter in voluntate. Vnde Seneca dicit in primo de beneficiis.* Beneficium nõ in eo quod fit,aut datur conſiſtit ſed ipſo dantis,aut facientis animo.

Li.1.c.6.circa princi.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ gratia eſt pars iuſtitię,non quidem ſicut ſpecies generis, ſed per quandam reductionem ad genus iuſtitiæ,vt ſupra dictũ eſt. † Vnde nõ oportet quod eadem ratio debiti attẽdatur in vtraque virtute.

Q.80.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ affectũ hominis per ſe quidem ſolus Deus videt, ſed ſecundum qđ per aliqua ſigna manifeſtatur, poteſt etiã ipſum homo cognoſcere.Et hoc modo affectus beneficiãtis cognoſcitur ex ipſo modo, quo beneficium tribuitur, puta, quia gaudenter, & prompte aliqs beneficium impendit.

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſextæ Artic u. quintum.

IN articu.5.eiuſdem 106.qõnis dubium occurrit,quia diuerſæ virtutes oportet ꝙ habeãt actus ſub diuerſis formalibus rationibus.Ac p hoc male in litera dicitur quod recompenſatio beneficii ſecundum eandem rõnem,ſ. affectum dãtis, ſpectat ad duas virtutes, ſcilicet gratiam & amicitiam honeſti.

¶ Ad hoc dicitẽ quòd aliud eſt loqui de rationibus formalibus adæquatis ipſis virtutibus, & aliud de aliqua vna particulari ratione contenta ſubadæquata. Oportet namque omnem actum vnius virtutis eſſe alterius rationis ab actu alterius, loquendo de ratione formali adæquata virtutis Sed non oportet hoc, loquendo de aliqua ratione particulari:quoniam ſtat quòd vna particularis ratio contineatur materialiter ſub formali rõne vtriuſque virtutis.Vnde in propoſito, quanuis gřa & amicitia conueniãt in hac cauſa recompenſandi beneficium,videlicet in affectu dãtis,ſub diuerſa tamẽ rõne vtraque hoc facit.Nam amicitia honeſti hoc facit in ordine ad amicum ſimpliciter,& abſolute, gratia autem ad benefactorem vt ſic. Amicitiæ nãque obiectũ eſt ipſe ꝓximus ſolute gratiæ autem non ſed beneficium, ſeu benefactor vt ſic Nec te moueat, qđ author amicitiam, virtutem appellauit loquens non de amicitia quæ ponitur inferius pars iuſtitiæ, vocata affabilitas, ſed de amicitia honeſti,de qua eſt dubium an ſit virtus,vt patet 8.Ethic. Vtitur enim author in verbis poſitione dicẽte, quod amicitia eſt virtus.Vel quia amicitia ſaltem eſt cum virtute, idem protulit iudicium de virtute,& de conſequente ad virtutem.Amicitia nãque eſt virtus, aut cum virtute. Et propterea poteſt dici virtus concomitãter, quia virtutem conſequitur.Et nota demũ ex litera practicam negotiatorum, ꝙ ſi grati eſſe debẽt, quãtum lucri ſibi acceſſerit ex beneficio amicitiæ vtilis, conſiderare debent.Quo fit vt qui ad quantitatem lucri reſpiciendo remunerant,ſuppõnãt benefactorem vtilitatis gratia beneficium præſtitiſſe abſque pacto &c.Nam ſi honeſti gratia beneficium collatum ſupponerent,non metirentur proprium lucrum in recompenſando beneficium, ſed affectũ benefactoris. Et hæc de tota hac q. cum dictis in q ſequenti dicta ſufficiant.

ARTICVLVS VI.

Vtrum oporteat aliquẽ plus exhibere in recompenſatione,quã ſuſceperit in beneficio.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quòd nõ oporteat aliquem plus exhibere in recompenſatione,quam ſuſceperit in beneficio.Quibuſdam enim ſicut parentibus, nec etiam æqualis recompenſatio fieri poteſt,ſicut Philoſophus dicit in 8. Eth.* ſed virtus non conatur ad impoſsibile,non ergo gratiæ recompenſatio tendit ad aliquid maius. 558
Infra q. 17. ar.2.cor.

Lib. 8.circa finem li.10.

¶ 2 Præterea.Si aliquis plus recompenſat,quàm in beneficio acceperit, ex hoc ipſo quaſi aliquid de nouo dat;ſed ad beneficium de nouo datum tenetur homo gratiam recompenſare.ergo ille qui prim⁹ beneficium dederat, tenebitur aliquid maius recompenſare, & ſic procederetur in infinitum, ſed virtus non conatur ad infinitum,quia infinitum aufert naturam boni, vt dicit in 2.Metaphy.* ergo gratiæ recompenſatio non debet excedere acceptum beneficium.

lib. 2.tex.8. tom.3.

¶ 3 Præt.Iuſtitia in ęqualitate conſiſtit;ſed maius,eſt quidam æqualitatis exceſſus. cũ ergo in qualibet uirtute exceſſus ſit vitioſus, videtꝰ ꝙ recõpẽſare aliqd maius accepto beneficio ſit uitioſum, & iuſtitię oppoſitum.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſophus dicit in 5. Ethi.* Refamulari oportet ei qui gratiam fecit, & rurſum ipſum recipere,quod quidem fit,dum aliquid maius retribuitur. ergo recompenſatio debet tendere ad hoc,quod aliquid maius faciat.

Li.5.c.5.paulo poſt principium t.5.

RESPONDEO Dicendum,ꝙ ſicut dictũ eſt,recõpenſatio gratiæ reſpicit beneficium ſm voluntatem benefacientis.In quo quidem præcipue hoc commendabile videtur,ꝙ gratis beneficium contulit, ad quod non tenebatur,& ideo qui beneficium accepit, ad hoc obli-

Ar. præce.& ar. 3.

obligat̃ ex debito hõeſtatis vtſimiliter aliqd gratis impẽdat. Nõ aũt vr̃ gratis aliquid impendere, niſi excedat quantitatẽ accepti beneficij, quia quandiu recompenſat minus, vel æquale non videtur facere gratis, ſed reddere ꝙ accepit, & iõ gr̃æ recõpẽſatio ſemp tẽdit, vt ꝓ ſuo poſſe aliqd maius retribuat.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut dictũ ẽ,* in recõpẽſatione beneficij magis ẽ cõſiderãdus affect⁹ quã effectus. Si ergo cõſideramus effectũ beneficij, ꝙ filius a parentibus accepit, ſcilicet, eſſe & viuere nihil æquale filius recompenſare põt, vt Philoſophus dicit.* Si aũt attendamus ad ipſam volũtatẽ dãtis, & retribuentis, ſic põt filius aliquid maius patri retribuere, vt Seneca dicit in 3. de Beneficijs.† Si tñ nõ poſſet, ſufficeret ad gratitudinem recompenſandi voluntas.

In corpo. & ar. ad 5. & 6.

Lib. 8. Eth. c. vlt. tom. 5.

†Li. 3. ca. 11. & 17.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ debitum gratitudinis ex charitate deriuatur, q̃ quanto plus ſoluitur, tanto magis debetur ſecundum illud ad Rom. 13. Nemini quicquã debeatis, niſi vt inuicẽ diligatis, & iõ non eſt inconueniẽs, ſi obligatio gratitudinis interminabilis ſit.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut in iuſtitia, q̃ eſt virtus cardinalis, attendit̃ æqualitas rerũ, ita in gratitudine attendit̃ æqualitas volũtatũ, vt. ſ. ſicut ex prõptitudine voluntatis beneficiũ aliqs exhibuit, ad ꝙ nõ tenebat̃, ita ẽt ille q ſuſcepit beneficiũ, aliquid ſupra debitum recompenſet.

QVAESTIO CVII.

De Ingratitudine, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderãdũ ẽ de ingratitudine.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ingratitudo ſemper ſit peccatum.

¶ Secũdo, Vtrum ingratitudo ſit peccatum ſpeciale.

¶ Tertio, Vtrum omnis ingratitudo ſit peccatum mortale.

¶ Quarto, Vtrum ingratis ſint beneficia ſubtrahenda.

Articvlvs I.

Vtrũ ĩgratitudo ſit ſẽper pctĩm.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quod ingratitudo

¶ Super quæſtionis centeſimę ſeptimę Ar. primum.

In q. 107. & ſpecialiter in ar. 3. dubium occurrit circa dictũ authoris ibi uidelicet. Põt tñ contingere, ꝙ talis ingratitudo ſit pctĩm mortale vel ꝓp interiorem contemptum, vel ꝓp cõditionẽ eius ꝙ ſubtrahit̃. Et eſt dubij rõ multiplex, Tũ quia ly talis ingratitudo refert ingratitudinẽ, de qua im̃ediate ante ſermo habetur. ſ. q̃ illud ñ tribuit debitũ ad ꝙ nõ tenet̃. Conſtat nanque, ꝙ hõ nõ peccat mortaliter ex hoc ꝙ nõ addit beneficio recepto. Satis eſt. n. ad euitandũ mortale pctĩm reddere æquiualens. Tũ quia etiã reddere æquiualens particulari bñfactori nõ obligat, pluſquã reddere debitã obedientiã ſuperiori: ſed non adimplens pceptum ſuperioris citra cõtẽptũ, non peccat mortaliter pctõ inobediẽtiæ: ergo nõ gratus: citra cõtemptum bñficij, & bñfactoris, q̃uis omittat reddere quod dẽt, multo minus peccat mortaliter pctõ ingratitudinis. Conſiſtit. n. formaliter ingratitudo in cõtẽptu bñficij, ſicut inobediẽtia in cõtẽptu pcepti. Tũ qa per illa verba lr̃æ videlicet, Propter cõditionẽ eius, qđ ſubtrahit̃, qđ ex neceſſitate debet̃ beneficio ſimpliciter, vel in caſu, author intendit, ꝙ omiſſio omnis rei, q̃ ex neceſſitate debet̃ beneficio ſimpliciter, aut in caſu, eſt pctĩm mortale, & hoc vr̃ valde abſonum, qm̃ ſequeretur, quod ſiquis omitteret honorare, aut reuereri benefactorẽ, peccaret mortaliter. Et tenet ſequela ex art. 3. præcedentis q̃ſtionis, vbi dicitur quod benefactori inquantum hmõi, debetur honor & reuerentia, eo, qđ habet rõnem principij, p accidens autem ſubuẽtio, ſi indiget. Falſitas autem conſequẽtis ꝓbatur ex eo qđ ſiquis etiam omittit honorare patrem, aut Principem, abſque contẽptu tñ, ſic. n. loquimur, non peccat mortaliter. Et tñ conſtat qđ peius eſt pietatem, aut obſeruãtiam omittere, quam gratitudinem, vt patet ex 1. ar. præcedẽtis quæſtionis. Aut author non intendit quod omiſſio omnis rei debitæ ex neceſſitate beneficio, ſed quod omiſſio alicuius rei neceſſario debitæ beneficio illius. ſ. quæ talis eſt conditionis, qđ eius omiſſio priuationẽ charitatis infert, mortale peccatũ eſt. Et tũc reſtat ſub dubio q̃ eſt iſta cõditio rei ex neceſſitate bñficio debitæ ſimpliciter, puta, honoris, aut reuerẽtiæ. Nõ. n. apparet. Tum quia ingratitudo, vt in litera dr̃ in rñſione ad ſm̃ articuli primi quæſtionis pcedentis, non eſt contra debitum legale, ſed ſolummodo contra debitum honeſtatis. Sed omittere id quod ſolũ ex honeſtate eſt debitũ quamuis minus bonum ſit, peccatũ tñ mortale non videtur. Et confirmatur, quia ſi eſſet mortale pctĩm, eſſet pctĩm contra proximũ & cum conſiſtat in ſubtractione, oporteret quod cõſiſteret in lęſione ꝓximi in aliquo notabili ad hoc ꝙ eſſet peccatũ mortale ex ſuo genere, ſicut cætera uitia, quæ ꝓximũ lædũt, vt patet de cõtumelia, detractione &c. In nullo aũt notabili apparet lędi ꝓximũ ab ingrato p ſolã omiſſionẽ citra cõtemptũ.

¶ In eodem ar. dubium aliud occurrit, circa ſubiunctã dr̃iam, videlicet, qđ ingratitudo proueniens ex peccato mortali habet perfectam ingratitudinis rõnem, quę uero prouenit ex veniali, imperfectã, quod intendit author. Nam aut loquitur de ingratitudine formaliter, aut materialiter, ſi formaliter, nulla eſt differentia, quia ex qualicunque peccato proueniat ingratitudo formalis habet ꝑfectã rõnẽ ingratitudinis, vt patet, ſi materialiter, falſum dr̃, ꝙ ingratitudo ꝓueniẽs ex mortali habet perfectam ingratitudinis rõnẽ. Nã perfecta ingratitudinis rõ non habetur ſine eo ꝙ complet rõnẽ formalẽ ingratitudinis. Sicut nec habetur perfecta ratio nauis, ſi materia tantum habeatur ſine forma ipſius nauis, vt patet.

¶ Ad horum euidẽtiã ſciẽdũ eſt, ꝙ ingratitudo dupliciter ſumit̃. ſ. formaliter, & ſic eſt ſolummodo contemptus beneficij, ſeu benefactoris: ſicut inobedientia eſt contemptus præcepti, vt ex ar. 2. in rñſione ad primum habes. Et ꝓpterea ingratus formaliter ille ſolus eſt, qui ex contemptu omittit retribuere, aut laudare, aut reminiſci, vel committit aliquid cõtra benefactorem. Et hoc membrũ. ſ. ingratitudo formaliter exprimitur in litera hic ibi. Propter interiorem cõtemptum. Et quia contemptus beneficij, vel benefactoris directe contrariatur uirtuti gratitudinis, & tollit charitatem, ex qua tenemur diligere benefactorẽ, & ideo ingratitudo formaliter videtur de genere ſuo peccatum mortale. Põt tñ eſſe ueniale ꝓpter imperfectionem actus uel ex parte actus, puta, quia primus motus, uel ex parte materię, puta, quia in re minima, vt de furto dicimus. Contemptus. n. in re minima, non eſt contemptus, ſicut furtum rei minimæ, quia minima, non eſt furtum. Secus autẽ ſi non ideo quia minima res eſt. furatur quis, aut contemnit, iuxta illud Luc. Qui infidelis eſt in minimo, & in magno infidelis erit. Alio modo ſumitur materialiter, & tam omiſſio triplex in litera numerata, ſ. retributionis in opere, locutione, & memoria, quam commiſſio etiam triplex in opere, locutione & ęſtimatione, ingratitudo eſt. Et hoc membrũ in litera hac tangitur per totum reſiduum corporis articuli, ut diſtinguitur contra contemptum interiorem. Ita quod author in hoc huius articuli corpore ſemp loquit̃ de ingratitudine materialiter, niſi cum loquitur de contẽptu: quia tunc loquitur de ingratitudine formaliter, & intẽdit, qđ ingratitudo formaliter eſt peccatum mortale, ut dictum eſt: materialiter aũt nõ, niſi ex conditione omiſſi, aut cõmiſſi, hoc eſt, ſi omiſſum eſt talis cõditionis, ut eius ſubtractio ſit mortale peccatũ cõtra proximũ uerbi gratia. Socrates expoſuit ſe mortis periculo, vt me liberaret: ego aũt eũdem in mortis periculo, poſitum poſſum eruere, & negligens ipſum eruere, ſino ipſum occidi. Et ſimiliter ſi benefactorem meum uulnero, aut contumelia afficio.

I-fr. q. 163. ar. 4. ad 3.

¶ In his. n. & ſimilibus omiſſionibus, & cõmiſſionibus, ea quę omittuntur, aut cõmittuntur, ſunt talis cõditionis, qđ ingratitudinẽ, materialiter tñ, manifeſte ingerũt, ſicut qđlibet peccatũ mortale reſpectu Dei, ingratitudinẽ annexã hẽt peccatoris. Vnde ſicut ſuperius dictũ eſt ꝙ detrahens materialiter tãtũ nõ peccat mortaliter, niſi ex cõditione mali prolati, qđ uidelicet ẽ notabiliter læſiuũ famæ ꝓximi, ut ſi qs de bñ reputata muliere, ex loquacitate publicaret eius ſecretũ adulteriũ, ita nũc dr̃, qđ ingratus materialiter, nõ peccat mortaliter niſi ex cõditione omiſſi, aut cõmiſſi, ꝙ uidelicet notabiliter lædit ꝓximũ. Et qa hæc erat intẽtio authoris, iõ ſtatim ſubiũgit dr̃iã inter ingratitudinẽ cõnitẽ pctĩm mortale, & ueniale.

Hæc

non ſemp ſit pctm̃,dicit.n.Seneca in 3.de beneficijs.* q ingratus eſt,qui non reddit beneficiũ , ſed qñq; aliquis nõ poſſet recompẽſare beneficium,niſi peccando, puta,ſi auxiliatus eſt homini ad peccandum . cum ergo abſtinere a pctõ non ſit peccatum,vr̃ q ingratitudo non ſemper ſit peccatum.

¶ 2 Præterea.Omne peccatũ ẽ in B poteſtate peccantis,qa ſm Aug.* nullus peccat in eo,qđ vitare non põt , ſed qñque non eſt in ptãte peccantis ingratitudinem vitare, puta,cũ nõ hẽt unde reddat,obliuio ẽt non eſt in ptãte noſtra,cũ tamen Seneca dicat in 3.de beneficijs,* q ingratiſsimus omnium eſt qui oblitus eſt. ergo ingratitudo non ſemper eſt peccatum.

*Lib. 3.cap. 1 circa medium.

*Lib.3.de lib. arb.ca.17.Et lib.1.retracta.c.9. ante medium to mo 1.

*Li.3.ca.1 in med.illius.

¶ Hæc nãque debita ad materiã ingratitudinis ſpectat,de qua author rõcinatur in litera,alio tñ ordine,quia primo diſtinxit, modos ingratitudinis.ſ.vel per omiſſionẽ, vel p commiſſionem.Et ſubdiuiſit ly per omiſſionem,rõne materiæ,q omitti põt,in duo membra.ſ.vel p omiſſionẽ debiti,ad qđ ingratus nõ tenetur ex neceſſitate vt adæquet beneficiũ,ſed vt abũdet, iuxta determinata in ar.6.q.præcedẽtis:vel p omiſſionẽ debiti, ad q gratus tenetur ex neceſſitate vt adæqt beneficiũ.Et primo quidem,author determinat ſimpliciter, q ingratus per ſolã omiſſionẽ debiti ſuperexcreſcentis nõ peccat mortaliter,ſed venialiter . Secundo,quòd ingratus per omiſſionem debiti neceſſarij ad adæquandum , peccare põt mortaliter dupliciter vel propter interiorem contemptum,vel ppter conditionem omiſſi Tertio ,quòd ingratus p cõmiſſionem poteſt peccare mortaliter propter conditionem commiſſi.Et tu ſubintellige , quòd multo magis propter contemptũ poteſt peccare mortaliter quam omittens , quanto contemptus ducens ad committendum,peior eſt omittente tantum. Et quia hoc manifeſte ſequebatur ex dictis de contemptu omiſſionis,ideo tacuit hoc litera.

¶ Ad primã ergo obiectionẽ dr̃, q ly talis ingratitudo,non refert ingratitudinem ſuperexcreſcentia ,de qua negauerat ſimpliciter eſſe mortale,& cõcluſerat veniale pctm̃,ſed refert primũ membrũ diuiſionis,ſ.ingratitudinẽ p ſolã omiſſionẽ,de qua quia dixerat,& non ſeſtauerat q nõ ſemper eſt peccatum mortale,modo ſubiungit,q poteſt eſſe mortale pctm̃ vel pp contemptum interiorem,vel propter conditionem &c.

¶ Ad ſecundam autem obiectionem dicitur , q vtiq; verum eſt,quòd ſicut inobedientia formaliter conſiſtit in cõtemptu, ita & ingratitudo,ſed quẽadmodũ inobedientia materialiter inuenitur mortale peccatum pp conditionem eius q præteritur,puta,quia eſt contra Deum,uel proximum,ut patet in periurio,& adulterio,ita ingratitudo inuenit materialiter quandoque mortale peccatum propter conditionem eius q omittitur,vel committitur,ſimile namque accidit utrobique.

¶ Ad tertiam uero obiectionem dicit,q author per illa verba intendit ſecundam partem diſiunctiuæ propoſitæ, videlicet, q omiſſio alicuius neceſſario debiti bñfactori põt eſſe pctm̃ mortale.Et determinatur in litera,q eſt illud aliquod , cum dicit,Propter cõditionem eius &c.Pro cuius pleniori notitia nota,q quia particularis benefactor eſt ẽt nobis proximus, ideo debetur ei & quod pximo.& qđ benefactori. Ita q tria ei debet qui ſuſcepit beneficiũ,ſ. id qđ debet ei ut proximo, & qđ ei debet ut benefactori, vt adæquet beneficiũ ſuſceptũ, & id quod eidem debet vt aliquid plus exhibeat,ut ſic fiat quædã adæquatio uoluntatum.Hoc tertium in litera dicit ſuperexcreſcens debitum,& diſtinguitur contra neceſſario debitũ, q ex neceſſitate debitũ continet tã primum,q ſm. Quemadmodum.n. ea quæ cõiter proximus debemus ,illius magis debet patri,q alijs,ita beneficiatus magis debet bñfactori ea, quæ communiter debentur proximus,q alijs.Et quemadmodum impietatis materialiter eſt cõmiſſum in patrem quodcũque crimen;ita ingratitudinis materialiter eſt omiſſum qđcũque debitum benefactori,quocunque ei debetur.Nõ intẽdit ergo author ſpaliter de honoris & reuerẽtiæ omiſſione, quæ debentur per ſe benefactori,ſed de omiſſione cuiuſcunq; ex neceſſitate quomodolibet debiti benefactori.Et docet,q talis conditionis põt eſſe, id qđ omittit , q erit pctm̃ mortale, vt patet cum omittit illud bonum pximi, ad qđ de neceſſitate ſalutis tenetur qs exhibẽ ſuo bñfactori ſimplr , ut eſt cõis amor,uel in caſu,ut eſt ſubuentio. Declarat aũt hanc eſſe intẽtionẽ literæ & ex eo,q de ingratitudine materialiter loquit, & conſtat hæc oĩa eſſe materia ingratitudinis,& ex eo q par iudiciũ in litera ſubiũgit de ingratitudine p cõmiſſionẽ alio mõ &c.& cõcludit Et hoc ẽt ſm conditionẽ eius, qđ agitur, qñque eſt peccatum mortale,& qñque veniale.Leuis.n. offenſa benefactoris ingratitudinem venialem habet annexam.

¶ Ad quartam demum obiectionem dr̃,quòd vt in q 88.ſuperius didicimus,debitũ morale eſt duplex, quoddam ſine quo

A honeſtas morum non ſaluatur,quoddã ad bene eſſe. Et vt ibi patet,gratitudo ſpectat ad debitũ morale primo mõ, ſicut ẽt veritas, & fidelitas.Violatio aũt huiõi debiti,vt dictũ eſt,põt fieri dupliciter,materialiter,vel formaliter.Et materialiter quidẽ non eſt pctm̃ mortale,niſi conditio eius q debet,trahat in mortale, puta,qa eſt in notabile pximi nocumẽtũ Formaliter aũt nõ vr̃ regulam gñalem habere: qa qñq; conſiſtit in actu cõtra dilectionẽ pximi , & qñque non,vt patet de mẽdacio. In pποſito tñ , quia ingratitudo formaliter conſiſtit in actu contemptus benefactoris , iõ ex genere ſuo vr̃ mortale pctm̃.Vnde ſuperius,cũ de iudicio temerario tractarẽ,didicimus q iniqũ nõ eſt ſine cõtẽptu proximi , pctm̃ mortale eſt.Ex hoc ergo q cõtẽptus bñfactoris contrariatur dilectioni,q ex neceſſitate charitatis illi debemus, ingratitudo formaliter pctm̃ mortale ẽt in litera ponit,dũ dr̃,q pp interiorẽ cõtẽptum omiſſio eſt pctm̃ mortale Et cũ quærit,qđ tollit proximo ingratitudo formaliter, reſpondet q tollit amorem illi debitum,& honorem.Et hęc nõ qualitercũq; tollit,ſed contẽnendo,quo cõtemptu committit in benefactorẽ actu interiore,dum ſ.hẽt ideo non vult retribuere,vt ſciat cõtra benefactorem Sicut n.contẽptus præcepti eſt velle facere, vel omittere,vt ſit contra pceptum,ita contemptus beneficij, vt ſic, ac proinde benefactoris eſt velle facere , vel omittere C vt ſit contra bñfactorẽ,q ex ſuo genere ſonat cõtrarium actũ dilectioni benefactoris,ac per hoc Dei,vel proximi iniuriam importare videtur,qui benefactor eſt Ad idẽ.n. vitium ingratitudinis ſpectat contẽptus beneficij, & benefactoris , ſicut ad eandem virtutem ingratitudinis ſpectat utrũq;,cuius oppoſitum dictum eſt contingere in obedientia,quia contemptus pcepti ſpectat ad inobedientiam,contemptus aũt illius qui pcipit,ſpectat ad obſeruantiæ,vel pietatis contraria, & huiõi.Et ratio eſt,quia illi qui præcipiunt,ſpeciali gaudent pgatiua, vt Deus,pater,princeps,quibus proprias ſibi ẽducat virtutes maiores,virtute reſpiciente eorum pceptum, ſed particulares perſonæ quæ benefaciunt,nullam ſupponuntur habere ſpãlem prærogatiuam vltra hoc,quòd beneficium conferunt.

¶ Ad dubium ſecundum poteſt dici,quòd vtroq; modo ſumit ingratitudo,& ſenſus in idem redit Nã põt dici q ſumitur ingratitudo materialiter, & q ingratitudo materialiter tũc dr̃ D habere perfectam rõnẽ ingratitudinis,qñ habet perfecte materiã ingratitudinis.Et qa pctm̃ mortale eſt perfecta materia ingratitudinis,veniale autem non,ideo ingratitudo cõſequẽs mortale dicitur perfecta,illa imperfecta,& ẽm qđ. Et poteſt dici, q ſumitur ingratitudo formaliter,ſed nõ ſimpliciter,ſed quo ad materiam,quia ex peccato mortali habetur perfecta rõ ingratitudinis ex parte materiæ,ex veniali non. Prima tñ expoſitio magis literæ cõſonat.Et debẽs ſcire,q ingratitudo formaliter,dupliciter inuenit,vel in ppria ſpecie,vel eleuata in ſuperiori ſpecie,ſicut potentia calefactiua ſoluenit formaliter in colore,& in luce.Ingratitudo formaliter in ppria ſpẽ eſt vitiũ,quo qs ingratus eſt particulari bñfactori,& opponit directe virtuti gratiæ.Ingratitudo aũt formaliter eleuata in peius vitiũ,cõtinet mõ ſub vno,mõ ſub altero uitio.Nã reſpectu bñficii diuini cõtinetur ſub irreligioſitate,q opponi E tur religioni,ad q ſpectat gr̃as agere Deo Reſpectu vero bñficij paterni cõtinet ſub impietate , q opponitur pietati,cuius eſt patri debitas gratias agere.Reſpectu vero principũ ſpectat ad uitium cõtrariũ obſeruãtię,cuius eſt principibus gr̃as debitas reddere.Vnde qcũq; horũ cõtẽnit bñficiũ , ingratus formaliter dr̃,& eſt,ſed nõ ẽm vna rõnẽ, qa alius ſm rõnẽ irreligioſitatis,alius ſm rõnẽ impietatis &c.Et hãc doctrinã colligere potes ab authore pluries repetẽte,q religio eſt excellenter pietas,&c.Et ſpecialiter in 1 art.præcedentis quęſtio. vbi loquẽs de his quatuor virtutibus,ſ.religione,pietate,obſeruãtia,& gratia,dixit quòd poſterior diſtinguitur a priori,vt deficiens ab ea,quoniam prior includit quod eſt poſterioris.Nã religio dum colit Deum vt patrem,habet quod eſt pietatis, & pietas dum colit patrem vt principium gubernationis, habet q eſt obſeruantiæ,& obſeruantia dũ colit principes vt benefacto-

Digitized by

neſactores, habet qđ eſt gratiæ & per conſequens dum contẽnũtur beneficia Dei, patris, principis, aut particularis beneſactoris diuerſæ ſunt (Li.4.in fine.) ingratitudines formaliter, vt declaratũ eſt. Ingratitudo quoque materialiter in omnibus, q̃ materia ingratitudinis, qũoli bet ſumptæ, eſſe põt, inuenitur. Et talis ingratitudo, circunſtantia ponit peccati illi*, (q præce.art. 4.ad 1. & articu.6.) quod materia eſt ingratitudinis, & non ad ſpẽm ingratitudinis, ſed ad ſpẽm illius peccati, cuius eſt circunſtantia ſpectat, vt in ar. vlt. q. 88. tertię partis author docet. Notare quoque dẽs, quantũ profecerit author, qui in 4. ſen. di. 32. q. 1. ar. 2. q 1. poſuit ingratitudinẽ opponi iuſtitiæ. Hic aũt in ar. 2. opponi dicit eam gratię. Cum. n. gratia ſit pars potentialis iuſtitiæ, id qđ quod ibi toti attribuit, hic proprie illius parti tribuit, q ad diſtinctam cognitionẽ partis ꝑuenit.

¶3 Præt. Nõ videtur peccare, qui non vult aliquid debere, ſecundũ illud Apoſtoli ad Ro. 13. Nemini quicquam debeatis, ſed qui inuitus debet, ingratus eſt, vt Seneca dicit in 4. de Beneficijs * ergo nõ ſemper ingratitudo eſt peccatum

F

Sed contra eſt, quod 2. ad Tim. 3. ingratitudo cõnumerať aliis peccatis, cum dicitur. Parentibus nõ obediẽtes, ingrati, ſcelesti.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut dictum eſt,* debitum gratitudinis eſt quoddam debitum honeſtatis, quam virtus requirit. Ex hoc autem aliquid eſt peccatum, quod repugnat virtuti, vnde manifeſtum eſt quod omnis ingratitudo eſt peccatum.

G

Ad primum ergo dicendum, quod gratitudo reſpicit beneficium. Ille autẽ qui alicui auxiliatur ad peccandum, non cõfert beneficium, ſed magis nocumentum, & ideo non debetur ei gratiarum actio, niſi forte propter voluntatem bonam ſi ſit deceptus, dũ credidit adiuuare ad bonum, & adiuuit ad peccandum. Et tunc non debetur talis recompenſatio vt adiuuetur ad peccandum, quia hoc non eſſet recompẽſare bonũ ſed malũ qđ cõtrariať gratitudini

H

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ nullus ꝑp impotẽtiã reddendi, ab ingratitudine excuſatur, ex quo ad debitũ gratitudinis reddendum ſufficit ſola voluntas, vt dictum eſt.* (q. præcedẽt. ar.6.ad 1.) Obliuio autem beneficii ad ingratitudinem pertinet, nõ quidẽ illa, quæ prouenit ex naturali defectu, qui nõ ſubiacet volũtati, ſed illa quę ex negligẽtia ꝓuenit. (Lib.3.cap.1. in fin. illius.) Vt. n. dicit Seneca in 3. de bñf. Apparet illũ nõ ſępe de reddendo cogitaſſe, cui obrepſerit obliuio.

I

Ad tertium dicẽdum, quod debitum gratitudinis ex debito amoris deriuatur, a quo nullus debet vel ſe abſolui. Vnde quod aliquis inuitus hoc debitum debeat, videtur prouenire ex defectu amoris ad eum, qui beneficium dedit.

Articulus II.

Vtrum ingratitudo ſit ſpeciale peccatum.

560 (3.q.88. ar.4. & 4. diſtinct. 22.q.1. ar.2. q. 1.)

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod ingratitudo non ſit ſpeciale peccatum. Quicũq; n. peccat cõtra Deũ agit, qui eſt ſummus benefactor, ſed hoc pertinet ad ingratitudinem. ergo ingratitudo non eſt ſpeciale peccatum.

K

¶2 Præterea. Nullum ſpeciale peccatum ſub diuerſis pctõrũ generibus continetur, ſed ſub diuerſis peccatorum generibus poteſt aliquis eſſe ingratus, puta, ſi quis benefactori detrahat, ſiquis furetur, vel aliquid aliud huiuſmodi contra eum committat. ergo ingratitudo non eſt ſpeciale peccatum.

(Lib.5.c. circa medium.) ¶3 Præterea. Seneca dicit in 3. de beneficijs,* Ingratus eſt qui diſſimulat, ingratior eſt qui non reddit, & ingratiſſimus omniũ qui oblitus eſt, ſed iſta non videntur ad vnam peccati ſpeciem pertinere. ergo ingratitudo non eſt ſpeciali peccatum.

Sed contra eſt, quod ingratitudo opponitur gratitudini, ſiue gratiæ, quæ eſt ſpecialis virtus. ergo eſt ſpeciale peccatum.

Respondeo Dicendum, quòd omne vitium ex defectu virtutis nominatur, quod magis virtuti opponitur, ſicut illiberalitas magis opponitur liberalitati, quam prodigalitas. Poteſt autem virtuti gratitudinis aliquod vitium opponi per exceſſum, puta, ſi recõpenſatio beneficij fiat vel pro quibus non debet, vel citius, quam debet, vt ex dictis:† (Art. præced & q.106. articu. 4.) ſed magis opponitur gratitudini vitium, quod eſt per defectum, quia virtus gratitudinis, vt ſupra habitum eſt,* (*q. præced. arti.6.) in aliquid amplius tendit, & ideo proprie ingratitudo nominatur ex gratitudinis defectu. Omnis autem defectus, ſeu priuatio ſpeciem ſortitur ſecundum habitum oppoſitum. Differunt enim cæcitas, & ſurditas ſecundum differentiã viſus, & auditus. Vnde ſicut gratitudo, vel gratia eſt vna ſpecialis virtus, (D. 677.) ita etiam ingratitudo eſt vnum ſpeciale peccatum, habet tamen diuerſos gradus ſecundum ordinem eorum quæ ad gratitudinem requiruntur. In qua primum eſt, quod homo acceptum beneficium recognoſcat, ſecundum eſt, quod laudet, & gratias agat, tertium eſt quod retribuat pro loco, & tempore ſecundum ſuam facultatem. Sed quod eſt vltimum in generatione, eſt primum in reſolutione, ideo primus ingratitudinis gradus eſt, vt homo beneficium non retribuat, ſecundus eſt, vt diſſimulet, quaſi non demõſtrans ſe beneficium accepiſſe, tertium, & grauiſſimum eſt, quod non recognoſcat ſiue per obliuionẽ, ſiue, quocunque alio modo. Et quia in affirmatione oppoſita intelligitur negatio, ideo ad primum ingratitudinis gradum pertinet, quod aliquis retribuat mala pro bonis: ad ſecundum quod bñficium vituperet, ad tertium, quod beneficium, quaſi maleficium reputet.

Ad primum ergo dicendum, quod inquolibet peccato eſt materialis ingratitudo ad Deum, inquantum ſcilicet facit homo aliquid, quod poteſt ad ingratitudinem pertinere. Formaliter autem ingratitudo eſt, quando actualiter beneficium contemnitur, & hoc eſt ſpeciale peccatum.

Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet formalem rationẽ alicuius ſpecialis peccati in pluribus peccatorum generibus materialiter inueniri, & ſecundum hoc in multis generibus peccatorum inuenitur ingratitudinis ratio.

Ad tertium dicendũ, quòd illa tria non ſunt diuerſæ ſpecies ſed diuerſi gradus vnius ſpecialis peccati.

Articulus III.

Vtrum ingratitudo ſemper ſit peccatum mortale.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod ingratitudo ſemper ſit pctm̃ mortale. Deo. n. maxime debet aliquis eſſe gratus, ſed peccãdo venialiter hõ nõ eſt ingratus Deo, alioquin oẽs hoĩes eſſent ingrati. ergo nulla ingratitudo ẽ pctm̃ veniale. 561

¶2 Præterea. Ex hoc aliquod peccatum eſt mortale, quod contrariatur charitati, vt ſupra dictum eſt:* (q.24. ar.12.) ſed ingratitudo contrariatur charitati, ex qua procedit debitum gratitudinis, vt ſupradictum eſt.* ergo ingratitudo ſemper eſt peccatum mortale.

¶3 Præterea. Seneca dicit in 2. de beneficijs.* (q. pręced. ar. 1. ad 3. & 3. ar.6. ad 2. *Lib.2. capi. 10. in fine illius.) Hæc beneficii eſt lex. alter ſtatim obliuiſci debet dati, alter memor eſſe accepti, ſed propter hoc, vt videtur, debet obliuiſci, vt lateat eum peccatũ recipientis, ſi contingat eum eſſe ingratum, quod non oportet ſi ingratitudo eſſet leue peccatum. ergo ingratitudo ſemper eſt peccatum mortale.

Sed contra eſt, quod nulli eſt danda via pec

candi mortaliter, ſed ſicut Seneca dicit ibidem.* Interdum qui iuuatur, fallendus eſt vt habeat, nec a quo acceperit, ſciat, quod videtur viam ingratitudinis recipienti præbere. ergo ingratitudo non ſemper eſt peccatum mortale.

Lib.2.cap.9. in fin. illius.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut ex ſupra dictis patet,* ingratus dicitur aliquis dupliciter. Vno modo, per ſolam omiſſionem, puta, quia non recognoſcit, vel non laudat, vel non retribuit vices pro beneficio accepto. Et hoc non ſemper eſt peccatum mortale, quia, vt ſupra dictum eſt,* debitum gratitudinis eſt, vt homo etiam aliquid liberaliter tribuat, ad quod non tenetur: & ideo ſi illud prætermittit, non peccat mortaliter. Eſt tamen peccatum veniale, quia hoc prouenit, ex negligentia quadam, aut ex aliqua indiſpoſitione hominis ad virtutem. Poteſt tamen contingere, quod etiã talis ingratitudo ſit mortale peccatum vel propter interiorem contemptum, vel etiam propter conditionem eius quod ſubtrahitur, quod ex neceſſitate debetur beneficio ſiue ſimpliciter, ſiue in aliquo neceſſitatis caſu. Alio modo, dicitur aliquis ingratus, quia non ſolum prætermittit implere gratitudinis debitum, ſed etiam contrarium agit, & hoc etiã ſecundũ conditionem eius quod agit quandoque eſt peccatum mortale, quandoque veniale. Sciendum tamen quod ingratitudo, quæ prouenit ex peccato mortali, habet perfectam ingratitudinis rationem, illa vero quæ prouenit ex peccato veniali, imperfectam.

Ar. preced. & ar. 1. ad 2.

q. pce. ar. 6.

B

AD PRIMVM ergo dicendum, quod per peccatum veniale non eſt aliquis ingratus Deo ſecundũ perfectam ingratitudinis rationem. Habet tamen aliquid ingratitudinis, inquantum peccatum veniale tollit aliquẽ actum virtutis, per quem homo Deo obſequitur.

C

AD SECVNDVM dicendum, quod ingratitudo quæ eſt cum peccato veniali, non eſt contraria charitati, ſed eſt præter ipſam, quia non tollit habitum charitatis, ſed aliquem actum ipſius excludit.

AD TERTIVM dicendum, quod idem Seneca dicit in 7. de beneficiis.* Errat, ſiquis æſtimat cum dicimus eum qui beneficium dedit, obliuiſci oportere, excutere nos illi memoriã rei, præſertim honeſtiſsimæ. Cum ergo dicimus, meminiſſe non debet, hoc volum* intelligi prædicare non debet, nec iactare.

Li. 7. c. 22. paruum à princip.

AD QVARTVM dicẽdũ, quod ille qui ignorat beneficiũ non eſt ingratus ſi beneficium non recompẽſet, dummodo ſit paratus recompẽſare ſi poſſet. Eſt autem laudabile quandoque, ut ille cui prouidetur, beneficium ignoret, tum propter inanis gloriæ vitationem, ſicut beatus Nicolaus aurum furtim in domum proijciens vitare uoluit humanum fauorem, tum etiam quia in hoc ipſo amplius beneficium facit, quod conſulit verecundiæ eius, qui beneficium accipit.

D

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ingratis ſint beneficia ſubtrahenda.

562
Infr. q. 124. ar. 5. ad 4.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod ingratis ſint beneficia ſubtrahenda. Dicitur enim Sapien. 26. Ingrati ſpes tamquam hibernalis glacies tabeſcet: non autem eius ſpes tabeſceret, ſi non eſſet ei beneficium ſubtrahẽdum. ergo ſunt ſubtrahenda beneficia ingratis.

¶ 2 Præterea. Nullus debet alteri præbere occaſionem peccandi, ſed ingratus beneficiũ recipiẽs ſumit occaſionẽ ingratitudinis. ergo nõ eſt ingrato beneficium dandũ.

¶ 3 Præterea. In quo quis peccat, per hoc, & torquetur, vt dicitur Sapien. 11. ſed ille qui ingratus eſt beneficio accepto, peccat contra beneficium. ergo eſt beneficio priuandus.

A

SED CONTRA eſt, quod dicitur Luc. 6. quod Altiſſimus benignus eſt ſuper ingratos & malos, ſed eius per imitationem nos filios eſſe oportet, vt ibidem dicitur. ergo non debemus ingratis beneficia ſubtrahere.

RESPONDEO Dicendũ, quod circa ingratum duo conſideranda ſunt. Primo, quid eſt, quod ipſe dignus ſit pati, & ſic certum eſt, quod meretur beneficij ſubtractionem. Alio modo, conſiderãdum eſt, quod oporteat beneficium facere. Primo namque non debet eſſe facilis ad ingratitudinem iudicandam, quia frequenter aliquis, vt Seneca dicit,* qui non reddidit, gratus eſt, quia forte nõ occurrit ei facultas, aut debita opportunitas reddendi. Secundo, debet tendere ad hoc, quod de ingrato gratum faciat, quod ſi non poteſt primo beneficio ſatis facere, forte faciet ſecundo. Si vero ex beneficijs multiplicatis ingratitudinem augeat, & peior fiat debet a beneficiorum exhibitione ceſſare.

Lib. 3. de beneficiis, ca. 7. non procul à fine.

B

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod authoritas illa loquitur quantum ad id, quod ingratus dignus eſt pati.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quod ille qui ingrato beneficiũ exhibet, nõ dat ei occaſionem peccandi, ſed magis gratitudinis, & amoris. Si vero ille qui accipit, ingratitudinis exinde occaſionẽ ſumat nõ eſt danti imputãdum.

AD TERTIVM dicendum, quod ille qui beneficium dat, non ſtatim ſe debet exhibere punitorem ingratitudinis, ſed prius pium medicum, vt ſcilicet iteratis beneficijs ingratitudinem ſanet.

C

QVAESTIO CVIII

De Vindicatione, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ ẽ de vindicatione.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ vindicatio ſit licita.
¶ Secũdo, Vtrũ ſit ſpecialis virtus.
¶ Tertio, De modo vindicandi.
¶ Quarto, In quos ſit vindicta exercenda.

D

ARTICVLVS I.

Vtrum vindicatio ſit licita.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod vindicatio non ſit licita. Quicumque enim vſurpat ſibi quod Dei eſt, peccat, ſed vindicta pertinet ad Deum, dicitur enim Deut. 32. ſecundum aliam literam. Mihi vindictam, & ego retribuã. ergo omnis vindicatio eſt illicita.

E

¶ 2 Præterea. Ille de quo vindicta ſumitur non toleratur, ſed mali ſunt tolerandi, quia ſuper illud Cant. 2. †Sicut lilium inter ſpinas. dicit glo. Non fuit bonus, qui malos tolerare non potuit. ergo vindicta non eſt ſumenda de malis.

¶ 3 Præterea. Vindicta per pœnas fit, ex quibus cauſatur timor ſeruilis ſed lex noua non eſt lex timoris. ſed amoris, vt Augu.* dicit cõtra

¶ Super quæſtionis centeſima octaua Articu. primum.

IN ar. primo quæſtio. 108. dubium non diſſimulandum de vindicationis virtute occurrit. Et eſt ratio dubij, quia vindicationis actus non eſt niſi iuſtitiæ legalis actus, ſecundum formam commutatiuæ iuſtitiæ. Nam quod vindicatio non ſit actus ſingularis perſonæ, ut eſt iuſtitia cõmutatiua, & ſunt aliæ partes iuſtitiæ, ex eo patet, quod vindicatio non eſt licita inter partem & partẽ, ſicut cõmutatio verſatur inter partem & partem, ſicut gratiarum actio eſt debita benefactori a beneficiato, ſed eſt tantum licita perſonæ publicæ: quoniã ad ipſam ſolam ſpectat vlciſci illatas iam iniurias. Actus autẽ proprius perſonæ publicæ propter commune bonũ ad iuſtitiam ſpectat legalem vtentem cõmutatiua iuſtitia, ſiue æquale debitũ alicui ſecundum quantitatem reddit propter commune bonum. Ita quod & ex parte ſubiecti, & ex parte qualitatis debiti apparet, quod vindicatio nõ ẽ virtus in ſingulari perſo-

563
Infr q. 158. ar. 3. q. 15. ar. 9 cor. Et ma. q. 12. ar. 1. co. & ad 8. & 14. & ar. 3. ad 5. Et Rom. 12. lect. 3.

† Eſt gloſſa Greg homi. 38. in euág. à ante medi.
*ca. 17. inter princ. & medium to. 6.

perſonæ, niſi concedamus, quod unicuique licitum ſit vleiſci illatas ſibi iniurias tantūdem recompenſando in malis pœnæ, ſicut dictum eſt, quod vnuſquiſque debet ſuſceptis beneficijs vices reddere. Et hoc forte voluit Tullius, ponens vindicationem in malis, ſicut gratiā in bonis. Sed cū doctrina chriſtiana oppoſitū doceat in malis, mirum eſt, quod author ſecutus fuerit Tulliū, & non excluſerit hæc dubia.

Homil. 5. in Mat. in opere imperfecto, to. 2.

¶ Ad hoc dicitur, quod difficultatem inculcant duo concurrentia ad vindicationē, quæ videntur ad inuicē repugnare, videlicet, ratio debiti moralis, & actus, ſ. reddere malum pro malo. Nam ſi inſpiciamus rationem debiti, inueniemus quod priuata perſona vindicationis eſt ſubiectum: quia hæc eſt differentia inter publicam, & priuatam perſonam in propoſito, quod perſona publica debet debito legali vindicare illatas iniurias ſibi commiſſas: priuata autē perſona, quæ iniuriā recepit, debet debito morali tantum vindicare ſuam iniuriam. Nō. n. poteſt cogi ad hoc, quòd vindicet ſe. Iudex autem poteſt cogi ad vindictā exercendam. Si verò ſpectemus ad naturam actionis, videlicet reddere malum pro malo, inueniemus oppoſitum, hoc eſt, quod perſona priuata non eſt ſubiectū vindicationis, ſed perſona publica, ſeu in poteſtate conſtituta. Nā reddere malū pro malo nō eſt licitū perſonæ priuatæ, ſed perſonę in poteſtate cōſtitutæ, ad quā ſpectat malos homines caſtigare, & reddere eis iuxta demerita ſua, vt patet 23. q. 4. c. Ex uindicta. & ſunt verba Auguſtini. Et quoniā intellectus adæquandus eſt reb. & non ecōtra, perſpiciendū eſt, quō poſſint hæc duo coire, vt veritas elucęſcat.

Gloſ. ordinaria ibid. ex Aug.

D. 792.

¶ Aduertēdum eſt igitur, quod reddere malū

Adamantium. ergo ad minus in nouo teſtamento vindicta fieri non debet.

¶ 4 Præterea. Ille dicitur vindicare ſe, qui iniurias ſuas vlciſcitur ſed vt videtur, non licet etiam iudici in ſe delinquentes punire. dicit enim Chryſ. ſup Mat. † Diſcamus exemplo Chriſti noſtras iniurias magnanimiter ſuſtinere, Dei aūt iniurias nec vſq; ad auditū ſufferre. ergo vindicatio vī eē illicita

¶ 5 Præterea. Peccatum multitudinis magis eſt nociuum, quā pctm̄ vnius tm̄. dicitur. n. eccle. 26. A tribus timuit cor meum. zelaturam ciuitatis, & collectionem populi: ſed de peccato multitudinis non eſt vindicta ſumenda, quia ſuper illud Matthę. 13. Sinite vtraq; creſcere, ne forte eradicetis triticum dicit gloſ.* quod multitudo non eſt excommunicanda, nec princeps. ergo nec alia vindicatio eſt licita.

Sed contra. Nihil ē expectandum a Deo, niſi quod eſt bonum, & licitū, ſed vindicta de hoſtibus eſt expectāda a Deo. dicit enim Luc. 18. Deus non faciet vindictam electorum ſuorum clāmātium ad ſe die ac nocte? quaſi diceret, immo faciet. ergo vindicatio non eſt per ſe mala, & illicita.

Respondeo. Dicendū, quod vindicatio ſit per aliquod pœnale inflictum peccanti. Eſt ergo in vindicatione conſiderādus vindicantis animus. Si enim eius intentio feratur principaliter in malum illius, de quo vindictam ſumit, & ibi quieſcat, eſt omnino illicitum quia delectari in malo alterius pertinet ad odium, quod charitati repugnat, qua omnes homines debemus diligere. Nec aliqs excuſatur, ſi malum intendat illius, qui ſibi iniuſte intulit malum, ſicut nō excuſatur aliquis per hoc quod odit ſe odientem. Non enim debet homo in alium peccare propter hoc, quod ille peccauit prius in ipſum, hoc enim eſt vinci a malo, quod Apoſtolus prohibet ad Ro. 13. dicens, Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum, Si vero intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod peruenitur per pœnam peccātis, puta, ad emendationem peccātis, vel ſaltem ad cohibitionem eius & quietem aliorum, & ad iuſtitiæ conuerſationē, & Dei honorem, poteſt eſſe vindicatio licita alijs debitis circunſtātijs ſeruatis:

Ad primum ergo dicēdū, quod ille qui ſecundū gradum ſui ordinis uindictam exercet in malos nō vſurpat ſibi quod Dei eſt, ſed vtit poteſtate ſibi diuinitus cōceſſa. Di

F citur. n. ad Ro. 13. de principe terreno, quod Dei miniſter eſt, vindex in iram ei qui male agit. Si autem præter ordinem diuinę inſtitutionis aliquis vindictam exerceat, vſurpat ſibi quod Dei eſt, & ideo peccat.

Ad secundum dicēdum, quod mali tolerantur a bonis in hoc, quod ab eis proprias iniurias patienter ſuſtinēt ſecūdum quod oportet: non autem tolerāt eos, vt ſuſtineant iniurias Dei, & proximorum. Dicit enim Chryſ. ſuper
G Mat. † In propriis iniurijs eſſe quēpiam patientem, laudabile eſt, iniurias autem Dei diſſimulare, nimis eſt impium.

Ad tertium dicēdum, quod lex Euangelij eſt lex amoris ideo illis, qui ex amore bonum operātur, qui ſoli proprie ad Euāgelium pertinēt, nō eſt timor incutiendus per pœnas, ſed ſolum illis qui ex amore non mouentur ad bonum, q etſi numero ſint de eccleſia, non tamen merito.

H Ad quartum dicendū, quod iniuria quæ infertur pſonæ alicui, quādoq; redundat in Deum, & in eccleſiā, & tūc debet aliquis propriā iniuriam vlciſci. Sicut patet de Helia qui fecit ignem deſcendere ſuper eos, qui venerant ad ipſum capiendum, vt legitur 4. Reg. 1. & ſimiliter Heliſæus maledixit pueris eū irridētibus, vt habetur 4. Reg. 2. & Syluester* Papa excommunicauit eos qui eum in exilium miſerunt, vt habetur 23. q. 4. Inquantū vero iniuria in aliquē illata ad eius perſonam pertinet, debet eā
I tolerare patienter, ſi expediat. Huiuſmodi enim præcepta patiētiæ intelligenda ſunt ſecundum. præparationē animi, vt Aug.* dicit in lib. de ſerm. Dom. in monte

Ad quintum dicendum, quod qn̄ tota multitudo peccat, eſt de ea uindicta ſumenda vel quantum ad totā multitudinē, ſicut Aegyptij ſubmerſi sūt in mari rubro perſequentes filios Iſrael, vt hr̄ Exod. 14. & ſicut Sodomitæ vniuerſaliter pierūt: vel qtū ad magnā mul-
K titudinis partē, ſicut patet Exod. 32. in pęna eorum, qui vitulū adorauerunt. Qnq; vero ſi ſperetur multorū correctio, dēt ſeueritas vindictæ exerceri in aliquos paucos principaliores, quibus punitis cæteri terreantur, ſicut Dominus Num. 25. mandauit ſuſpēdi populi principes pro peccato multitudinis. Si autem non tota multitudo peccauit, ſed pro parte, tunc ſi poſſunt mali ſecerni a bonis, debet in eos vindicta exerceri, ſi tamen hoc fieri poſſit ſine ſcandalo aliorum, alioquin parcendum eſt multitudini & detrahēdum ſeueritati. Et eadem ratio eſt de principe, quem ſequitur multitudo

pro malo non eſt actus virtutis, neque ita ſe habet actio iſta ad vindicationem, ſicut ſe habet reddere bonum pro bono ad gratitudinē: quia reddere malum pro malo, eſt actus cōtrarius charitati, cuius eſt & velle, & facere cuiq; bonum. Et propterea in litera 1. artic. huius q. actio iſta reprobata eſt, & attributa odio: ſed reddere malum pro malo punitiue, ſeu emendatiue, eſt actus virtutis, non vnius tantū: quoniā vt procedit ex affectu priuatæ perſonæ, actio eſt vindicationis, & ex debito morali procedit: vt autē ex voluntate iudicis emanat, actio eſt cōmutatiuæ & legalis iuſtitiæ ex debito legali procedens. Eſt ergo ſingulare in hac virtute vindicationis quod perſona quę eſt ſubiectum virtutis, nō poteſt per ſeipſam conſumare actionem propriam illi virtuti propter neceſſitatem materiæ, quia videlicet materia eius eſt malum pœnæ, quod coactiuam poteſtatē exigit in authore. vnde & ſuperius in pręcedenti libro inter actiones legis connumerata eſt punitio, & ab eis excluſa eſt remuneratio. Stant ergo iſta duo ſimul, & quod vindicatio ſit virtus priuatæ perſonæ, & quod non poſſit conſumare actionem ſuā priuata perſona niſi adiuncta publica poteſtate propter conditionem materiæ reddendæ, ſ. mali pœnæ. Et hęc de principali actu uindicationis dicta ſint, hoc eſt, de vltione iniuriarum iā receptarum. Nam de ſecundario eius actu loquendo. ſ. defenſione, ne inferantur iniurię, conſtat quòd cuilibet priuatę perſonæ licitus eſt.

Homil. 5. in Mat. in opere imperfecto à medio tom. 2.

23. q. 5. capi. Guiliſarius.

Li. 1. cap. 34. 35. & 36. to mo 4.

tudo. Tolerandum enim eſt peccatum eius, ſi ſine ſcandalo multitudinis puniri non poſſet, niſi forte eſſet tale peccatum principis, quod magis noceret multitudini vel ſpiritualiter, vel temporaliter, quam ſcandalũ quod exinde oriretur.

ARTICVLVS II.

Vtrum vindicatio ſit ſpecialis virtus

364 AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod vindicatio non ſit ſpecialis virtus ab alijs diſtincta. Sicut enim remunerantur boni pro his, quæ bene agunt, ita puniuntur mali pro his quæ male agunt, ſed remuneratio bonorum non pertinet ad aliquam virtutem ſpecialem, ſed eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ. ergo pari ratione & vindicatio non debet poni ſpecialis virtus.

¶ 2 Præterea. Ad actum illum non debet ordinari ſpecialis virtus, ad quem homo ſufficienter diſponitur per alias virtutes, ſed ad vindicandum mala ſufficienter diſponitur homo per veritatem fortitudinis, & per zelũ, non ergo vindicatio debet poni ſpecialis virtus.

¶ 3 Præterea. Cuilibet ſpeciali virtuti aliquod ſpeciale vitium opponitur, ſed vindicationi nõ videtur opponi aliquod vitium ſpeciale. ergo non eſt ſpecialis virtus.

Lib. 2. de inuentione in fo. 4. ante finem lib.

SED CONTRA eſt, quod Tullius* ponit eam partem iuſtitiæ.

Lib. 2. Ethic. in princ. lib. tom. 5.

C RESPONDEO Dicendum, quod ſicut Philoſoph. dicit in 2. Ethic.* Aptitudo ad virtutem ineſt nobis a natura licet complementum virtutis ſi per aſſuetudinem, vel per aliquam aliam cauſam. Vnde patet quod virtutes perficiunt nos ad proſequendum debito modo inclinationes, quæ pertinent ad ius naturale, & ideo ad quamlibet inclinationem naturalem determinatam ordinatur aliqua virtus ſpecialis. Eſt autem quædam ſpecialis inclinatio naturæ ad remouendum nocumenta. vnde & animalibus datur vis iraſcibilis ſeparatim a vi concupiſcibili. Repellit autem homo nocumenta ꝑ hoc, quod ſe defendit contra iniurias ne ei inferantur, vel illatas iam iniurias vlciſcitur non intentione nocendi, ſed intentione remouendi nocumenta, hoc autem, pertinet ad vindicationem. Dicit enim Tullius in ſua rhetorica,* quod vindicatio eſt per quam uis aut iniuria, & omnino quicquid obſcurum eſt, id eſt, ignominioſum, defendẽdo, aut vlciſcendo propulſatur. Vnde vindicatio eſt ſpecialis virtus.

Loco iam citato in arg. Sed contra.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut recompenſatio debiti legalis, pertinet ad iuſtitiam commutatiuam, recompẽſatio autem debiti moralis, quod naſcitur ex particulari beneficio exhibito, pertinet ad virtutem gratiæ, ita etiam punitio peccatorum, ſecundum quod pertinet ad publicam iuſtitiam eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, ſecundum autem quod pertinet ad immutationem alicuius perſonæ ſingularis, a qua iniuria propulſatur, pertinet ad uirtutem uindicationis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd fortitudo diſponit ad uindictam remouendo prohibens, ſcilicet timorem periculi imminentis. Zelus autem ſecundũ qđ importat feruorem amoris, importat primam radicem vindicationis, prout aliquis vindicat iniurias Dei, vel proximorum, quas ex charitate reputat quaſi ſuas. Cuiuſlibet autem virtutis actus ex radice charitatis procedit, quia vt Gregor. dicit in quadam homilia.* Nihil habet viriditatis ramus boni operis, ſi non procedat ex radice charitatis.

Homili. 27. in Euangeli. circa principium.

AD TERTIVM dicendũ, quòd vindicationi opponuntur duo uitia: vnum quidem per exceſſum, ſcilicet peccatum crudelitatis, vel ſæuitiæ, quæ excedit menſu-

A ram in puniendo, aliud autem eſt vitium, quod conſiſtit in defectu, ſicut cum aliquis eſt nimis remiſſus in puniendo. Vnde dicitur Prouer. 13. Qui parcit virgæ, odit filium ſuum. Virtus autem vindicationis conſiſtit in hoc, vt homo ſecundum omnes circunſtantias debitam menſuram in uindicando conſeruet.

ARTICVLVS III.

Vtrum vindicatio debeat fieri per pœnas apud homines conſuetas.

B AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd vindicatio non debeat fieri ꝑ pœnas apud homines conſuetas. Occiſio enim hominis eſt quædã eradicatio eius: ſed Dominus mãdauit Matth. 13. quòd zizania, per quæ ſignificantur filii nequã, non eradicarẽtur. ergo peccatores nõ ſunt occidendi.

¶ 2 Præterea. Quicunque mortaliter peccant, eadem pœna vidẽtur digni. Si ergo aliqui peccantes mortaliter, morte puniuntur, videtur quòd omnes tales deberent morte puniri, quod patet eſſe falſum.

C ¶ 3 Præterea. Cum aliquis ꝓ peccato punitur manifeſte, ex hoc peccatum eius manifeſtatur, qđ videtur eſſe nociuum multitudini quæ ex exemplo peccati ſumit occaſionem peccandi. ergo videtur quod non ſit pœna mortis pro aliquo peccato infligenda.

SED CONTRA eſt, quod in lege diuina hmõi pœnæ determinãtur, vt ex ſupradictis patet.*

1. 2. q. 105. art. 2.

D RESPONDEO Dicendum, quòd vindicatio intantum licita eſt & virtuoſa, inquantum tendit ad cohibitionem malorum. Cohibentur autem aliqui a peccando, qui affectum virtutis non habẽt, per hoc quòd timent amittere aliqua, quæ plus amant, quàm illa q̃ peccando adipiſcuntur, aliàs timor non compeſceret peccatum, & ideo per ſubtractionem omnium quę hõ maxime diligit, eſt vindicta de peccatis ſumenda. Hæc autem ſunt quæ homo maxime diligit, vitam, incolumitatem corporis, libertatem ſui, & bona exteriora, puta, diuitias, patriam, & gloriam. Et ideo vt Augu. refert

B 21. de ciuita. Dei.* octo genera pœnarum in legibus eſſe ſcribit Tullius, ſcilicet mortem, per quam tollitur vita, verbera & talionem, vt. ſ. oculum pro oculo perdat, per quæ amittit quis corporis incolumitatem, ſeruitutem, & vincula, per quæ perdit libertatem, exilium, per quod perdit patriam, damnum, per ꝙ perdit diuitias, ignominiam, per quam perdit gloriam.

Li. 21. ca. 11. parũ a principio. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Dominus ꝓhibet eradicari zizania, quando timetur ne ſimul cũ eis eradicetur & triticum. Sed quandoque poſſunt eradicari mali per mortem non ſolum ſine periculo, ſed ẽt cum magna vtilitate bonorum, & ideo in tali caſu poteſt pœna mortis peccatoribus infligi.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ omnes peccantes, mor-

¶ Super quæſtionis centeſimæ octauæ Articu. tertium.

IN eiuſdem q. art. 3. ad ſecundum, nota vniuerſalem radicẽ, vnde pœna corporalis mortis iuſte infligi ab humano iure poteſt, quando ſcrimen in graue eſt aliorum perniciem. Hac ſiquidẽ de cauſa furtum hodie pœna mortis damnatur. 365

¶ In reſponſione ad primum 4. art. eiuſdẽ q. aduerte, quòd cum dicitur peccatũ unius deriuari in alterum per modum meriti, & dantur exempla de rege hypocrita ꝓpter peccata populi, & peſte populi propter Dauid, intellige in primo exemplo ꝙ peccata multorũ particularium redundãt in alterum particularem qui non peccauit: & tamen patitur regem hypocritã, ac ſi etiam ipſe peccaſſet. In ſecundo autem, ꝙ quia princeps repręſentat populum, & ꝙ princeps facit, videt regnum facere: ideo peccatum regis Dauid, quaſi peccatum, ſeu demeritum populi punitum fuit. Et hæc de tota qu. 108. dicta ſufficiant. D. 792.

taliter digni ſunt morte æterna quantum ad futuram retributionem, quæ eſt ſecundum ueritatem diuini iudicij, ſed pœnæ præſentis uitæ ſunt magis medicinales & ideo illis ſolis peccatis pœna mortis infligitur quæ in grauem perniciem aliorum cedunt.

AD TERTIVM dicendum, quod quando ſimul cum culpa innoteſcit & pœna uel mortis, vel quæcumque alia, quam homo horret, ex hoc ipſo uoluntas eius a peccando abſtrahitur, quia plus terret pœna, quam alliciat exemplum culpæ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum vindicta ſit exercenda in eos, qui inuoluntarie peccauerunt.

566 AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod uindicta ſit exercenda in eos, qui inuoluntarie peccauerunt. Voluntas enim unius nõ conſequitur uoluntatem alterius, ſed unus punitur pro alio, ſecundum illud Exod. 20. Ego ſum Deus zelotes, uiſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem. Vnde pro peccato Cham, Chanaam filius eius maledictus eſt, vt habetur Gen. 9. Grezi etiam peccante, lepra tranſmittitur ad poſteros, vt habetur 4. Reg. 5. Sanguis etiam Chriſti pœnæ reddit obnoxios ſucceſſores Iudæorum, qui dixerunt Matth. 27. Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Legitur etiam quod pro peccato Achan, populus Iſrael traditus eſt in manus hoſtium, vt habetur Ioſue 6. & pro peccato filiorum Heli, idem populus corruit in conſpectu Philiſtinorum, vt habetur 1. Reg. 4. ergo aliquis inuoluntarius eſt puniendus.

¶ 2 Præterea. Illud ſolum eſt voluntarium, quod eſt in poteſtate hominis, ſed quandoque pœna infertur pro eo quod non eſt in eius poteſtate, ſicut propter uitium lepræ aliquis remouetur ab adminiſtratione Eccleſiæ, & propter prauitatem, aut malitiam ciuium Eccleſia perdit cathedram epiſcopalem. ergo non ſolum pro peccato uoluntario uindicta infertur.

¶ 3 Præterea. Ignorantia cauſat inuoluntarium, ſed uindicta quandoque exercetur in aliquos ignorantes. Paruuli enim Sodomitarum licet haberent ignorantiam inuincibilem, cum parentibus tamen perierunt, ut legitur Geneſ. 19. Similiter etiam paruuli pro peccato Datan, & abiron pariter cum eis abſorpti ſunt, ut habetur Num. 16. Bruta etiam animalia quæ carent ratione, iuſſa ſunt interfici pro peccato Amalecitarum, vt habetur 1. Reg. 15. ergo vindicta quandoque exercetur in inuoluntarios.

¶ 4 Præterea. Coactio maxime repugnat voluntario, ſed aliquis, qui timore coactus aliquod peccatum committit, non propter hoc reatum pœnæ euadit. ergo uindicta exercetur etiam in inuoluntarios.

¶ 5 Præterea, † Ambro. dicit ſuper Lucam, quod nauicula, in qua erat Iudas turbabatur. Vnde & Petrus qui erat firmus meritis ſuis, turbabatur alienis, ſed Petrus non uolebat pctm Iudæ. ergo quandoque inuoluntarius punitur.

† In c. 5. Luc. in titulo de aſcenſu Ieſu ad nauem Simonis, tom. 5. habet 24. q. 2. c. nõ turbatur.

SED CONTRA eſt, quod pœna debetur peccato: ſed omne peccatum eſt voluntariũ, ut dicit* Aug. ergo in ſolos voluntarios exercenda eſt uindicta.

* Li. 3. de lib. arb. ca. 17. & lib. 1. retract. ca. 9. tom. 1. & 1006.

RESPONDEO Dicendum, quod pœna dupliciter poteſt cõſiderari. Vno modo, ſecundum rationẽ pœnæ & ſecundum hoc pœna nõ debetur niſi peccato, quia per pœnam reparatur æqualitas iuſtitiæ, inquantũ ille, qui peccando nimis ſecutus eſt ſuam uoluntatem, aliquid contra ſuam voluntatem patitur. Vnde cum F omne peccatum ſit uoluntarium, etiam originale, ut ſupra habitum eſt,* conſequens eſt, quod nullus punitur hoc modo niſi pro eo, quod voluntarie factum eſt.

* 1. 2. q. 81. articu. 1.

Alio modo, poteſt conſiderari pœna, inquantum eſt medicina non ſolum ſanatiua peccati præteriti, ſed etiam præſeruatiua a peccato futuro, vel etiam promotiua in aliquod bonum: & ſecundum hoc aliquis interdum punitur ſine culpa, non tamen ſine cauſa. Sciendum tamen, quod numquam medicina ſubtrahit maius bonum, vt promoueat minus bonum: ſicut medicina carnalis numquam cæcat oculum, vt ſanet calcaneum. Quandoque tamen infert nocumentum in minoribus, vt melioribus auxilium præſtet. Et quia bona ſpiritualia ſunt maxima bona, bona autem G temporalia ſunt minima: ideo quandoque punitur aliquis in temporalibus bonis abſque culpa, cuiuſmodi ſunt plures pœnæ præſentis vitæ diuinitus inflictæ ad humiliationem, vel probationem. Non autem punitur aliquis in ſpiritualibus bonis ſine propria culpa neque in præſenti, neque in futuro, quia ibi pœnæ non ſunt medicinæ, ſed conſequuntur ſpiritualem damnationem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod vnus homo pœna ſpirituali numquam punitur pro peccato alterius, quia pœna ſpiritualis pertinet ad animam, ſecundum quam quilibet eſt liber ſui. Pœna autem temporali, quandoque vnus punitur pro peccato alterius tripli H ci ratione. Primo quidem, quia vnus homo temporaliter eſt res alterius, & ita in pœnam eius etiam ipſe punitur: ſicut filij ſecũdum corpus ſunt quædam res patris, & ſerui quædam res dominorum. Alio modo, inquantum peccatum vnius deriuatur in alterum, vel per imitationem, ſicut filij imitantur peccata parentum, & ſerui peccata dominorum, vt audacius peccent, vel per modum meriti, ſicut peccata ſubditorum merentur peccatorem prelatum, ſecundum illud Iob. 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Vnde & pro peccato Dauid populum numerantis, populus Iſrael punitus eſt, vt habetur 2. Reg. vlt. Siue etiam per aliqualem conſenſum, ſeu diſſimulationem, ſicut etiam interdum boni ſimul puniũtur I temporaliter cum malis, quia eorum peccata non redarguerunt, vt Auguſtinus. dicit in 1. de ciu. Dei * Tertio, ad comendandum vnitatem humanæ ſocietatis, ex qua debet pro alio ſolicitus eſſe ne peccet, & ad deteſtationem peccati, dum pœna vnius redundat in omnes, quaſi omnes eſſent vnum corpus, vt Auguſtinus. dicit de peccato Acham.* Quod autem Dominus dicit. Viſitans peccata parentum in filios in tertiã, & quartam generationem, magis videtur ad miſericordiam, quam ad ſeueritatem pertinere, dum non ſtatim vindictam adhibet, ſed expectat in poſterũ, vt vel ſaltem poſteri corrigantur, ſed creſcente malitia poſterorum, quaſi neceſſe eſt vltionem inferri.

* Lib. 1. cap. 6. tom. 5.

* In libr. quæſtio. ſuper Ioſue, q. 8. tomo 4.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſicut Aug. K dicit. iudicium humanum debet imitari diuinum iudicium in manifeſtis Dei iudicijs, quibus homines ſpiritualiter damnat pro proprio peccato. Occulta vero Dei iudicia, quibus temporaliter aliquos punit, abſque culpa non poteſt humanum iudicium imitari, quia homo non poteſt comprehendere horum iudiciorum rationes, vt ſciat quid expediat vnicuique, & ideo numquam ſecundum humanum iudicium aliquis debet puniri ſine culpa pœnã flagelli vt occidatur, vel mutiletur, vel verberetur. Pœna autem damni punitur aliquis etiam ſecundum humanum iudicium, etiam ſine culpa ſed non ſine cauſa, & hoc tripliciter. Vno modo, ex hoc quod aliquis ineptus redditur ſine ſua culpa ad aliquod bonum habendum, vel conſequendum, ſicut propter

* In Lib. quæſtio. ſuper Ioſue, q. 8. tomo. 4.

vitium lepræ aliquis remouetur ab adminiſtratione eccleſiæ, & propter bigamiam, vel iudicium ſanguinis aliquis impeditur a ſacris ordinibus. Secundo, quia bonũ in quo damnificatur, non eſt proprium bonum, ſed cõmune, ſicut quod aliqua eccleſia habet epiſcopatum, ꝑtinet ad bonum totius ciuitatis, non autem ad bonum clericorum tantum. Tertio, quia bonum vnius depen det ex bono alterius, ſicut in crimine leſæ maieſtatis, filius amittit hæreditatem pro peccato parentis. D.615.

Ad tertium dicendũ, ꝙ paruuli diuino iudicio ſimul puniuntur temporaliter cum parentibus, tũ quia ſunt res parentum, & in eis etiam parentes puniũtur, tum etiam quia hoc in eorum bonum cedit, ne ſi reſeruarentur, eſſent imitatores paternæ malitiæ, & ſic grauiores pœnas mererentur. In bruta vero animalia, & quaſcumque alias irrationales creaturas, vindicta exercetur, quia per hoc puniuntur illi, quorum ſunt, & iterum propter deteſtationem peccati.

Ad quartum dicendum, quod coactio timoris non facit ſimpliciter inuoluntarium, ſed habet volunta rium mixtum, ut ſupra habitum eſt.* 2.2.q.6.ar.5. & 6.

Ad quintum dicendum, quòd hoc modo ꝓ peccato Iudæ cæteri Apoſtoli turbabantur, ſicut pro peccato vnius punitur multitudo ad vnitatem commẽdandam, ut dictum eſt.† In ſolut. ad 3. & ad 2. argum.

QVAESTIO CIX.

De Veritate, & vitijs oppoſitis in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt, de veritate. & vitijs oppoſitis.

Circa veritatem autẽ quæruntur quatuor

¶ Primo, Vtrum veritas ſit virtus.
¶ Secũdo, Vtrũ ſit ſpecialis virtus
¶ Tertio, Vtrum ſit pars iuſtitiæ.
¶ Quarto, Vtrum magis declinet in minus.

Articvlvs I.

Vtrum veritas ſit virtus.

Ad primum ſic proceditur. Videt quod veritas non ſit virtus Prima enim virtutum eſt fides, cuius obiectũ eſt veritas. Cum ergo obiectum ſit pri' habitu, & actu, videt quod veritas non ſit virtus, ſed aliquid prius virtute.

¶ 2 Præterea. Sicut Philoſoph. dicit in 4. Eth.* ad veritatem pertinet, quod aliquis confiteatur exiſtentia circa ſeipſum, & neq; maiora, neque minora, ſed hoc non ſemper eſt laudabile, neque in bonis, quia vt dicitur Prou. 27. Laudet te alienus, & nõ os tuum, nec etiam in malis, quia contra quoſdam dicitur Iſa. 3. Pctm ſuũ qua ſi Sodoma prædicauerunt, nec abſcõderũt. ergo veritas nõ eſt virt'.

¶ 3 Præte. Oĩs virtus aut eſt theologica, aut intellectualis, aut moralis, ſed veritas non eſt virtus theologica, quia non habet Deum pro obiecto, ſed res temporales. dicit enim Tullius,* quod veritas eſt, per quam immutata ea quæ ſunt, aut fuerunt, aut futura ſunt, dicuntur. Similiter etiam non eſt virtus intellectualis, ſed finis earum: neque etiam eſt virtus moralis, quia non cõſiſtit in medio inter ſuperfluum, & diminutum. Quanto.n. aliquis plus dicit verum, tanto melius eſt. ergo veritas, nõ eſt virtus.

Sed contra eſt, quod Philoſoph. in 2. & 3. Ethi.* ponit veritatem inter cæteras virtutes.

Respondeo Dicendum, ꝙ veritas dupliciter accipi poteſt vno modo, ſecundum quod veritate aliquid dicitur uerum, & ſic ueritas non eſt uirtus, ſed obiectũ, uel finis virtutis. Sic enim acceptaveritas non eſt habitus, qui eſt gens uirtutis, ſed æqualitas quædam intellectus, vel ſigni ad rem intellectam, & ſignatam, vel etiam rei ad ſuam regulam, vt in primo habitum eſt* Alio modo põt dici ueritas, qua aliquis uerum dicit ſecundũ qđ per eã aliqs dicitur uerax. Et talis ueritas, neceſſe eſt quod ſit uirtus, quia hoc ipſum qđ eſt dicere verum, eſt bonus actus. Virtus autem eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de veritate primo modo dicta.

Ad secundum dicendũ, ꝙ cõfiteri id qđ eſt circa ſeipſum, inqtũ eſt cõfeſſio veri, eſt bonũ ex gñe: ſed hoc nõ ſufficit ad hoc ꝙ ſit virtutis act' ſed ad hoc requirit, ꝙ vlterius debitis circũſtantijs veſtiatur, quæ ſi non obſeruentur, erit actus vitioſus, & ſecundũ hoc vitioſum eſt, ꝙ aliqs ſine debita cauſa laudet ſeipſum etiam de vero; Vitioſum eſt etiam quod aliquis peccatum ſuum publicet, quaſi ſe de hoc laudando, vel qualitercumque inutiliter manifeſtando.

Ad tertium dicendum, quod ille qui dicit verum, profert aliqua ſigna conformia rebus, ſ. vel verba, vel aliqua facta exteriora, aut quaſcumque res exteriores. Circa huiuſmodi autem res ſunt ſolæ virtutes morales, ad quas etiam pertinet vſus exteriorum membrorum, ſecundum quod fit per imperium uoluntatis: vnde veritas, non eſt virtus theologica, neque intellectualis, ſed moralis. Eſt autem in medio inter ſuperfluum, & diminutum dupliciter. Vno quidem modo, ex parte obiecti: alio modo, ex parte actus. Ex parte quidem obiecti, quia verum ſecundum ſuam rationem importat quandam æqualitatem: æquale autem eſt medium inter maius, & minus. Vnde ex hoc ipſo, quod aliquis dicit verum de ſeipſo, medium tenet inter eum, qui maiora dicit de ſeipſo, & inter eum, qui minora. Ex parte autem actus medium tenet, inquantum verum dicit quando oportet, & ſecundum quod oportet. Superfluum autem conuenit illi, qui importune ea quæ ſua ſunt manifeſtat: defectus autem cõpetit illi qui occultat, quando manifeſtare oportet.

¶ Super quæſtionis centeſimæ nonæ Ar. primum.

In ar. 1. q. 109. in reſponſione ad tertiũ dubium occurrit circa illa verba, Circa huiuſmodi res ſunt ſolæ uirtutes morales. Videtur.n. ꝙ falſum ſit, nam circa ſigna rerum, vt verba, facta, & res extra, ſũt etiam virtutes intellectuales, vt ſcientia, & ars. non ergo ſunt ſolæ virtutes morales circa hæc. Si dicat quòd authoris verba cum grano ſalis intelliguntur, videlicet, ꝙ circa hæc nõ abſolute, ſed quantum ad uſum, ſunt ſolæ uirtutes morales, quia uti eſt actus uoluntatis, Contra, author ex natura talium rerũ probat ueritatem, quæ ẽ circa eas, eſſe uirtutẽ moralem, ut patet in litera, & non ex eo, ꝙ uti eſt actus uoluntatis. ergo de rebus ipſis ſecũdũ ſe loquit. ¶ Ad hoc dicit, ꝙ author proculdubio ex natura taliũ, puta, uerborum factorũ, & rerum extra nõ abſolute, ſed quaten' ſigna ſunt eorũ, q̃ in nobis ſunt, ꝓbat ueritatem eſſe uirtutem moralem. Et merito quia ex materia, ſeu obiecto penſanda eſt natura habitus. Signa autem, quę quis profert dum uerũ dicit, ſunt materia, circa q̃ uerſatur ueritas ſiue ſint uerba dum loquimur, ſiue facta dũ nutu, aut geſtu aliquo exprimimus mentẽ noſtram, ſiue ſint res extra, ut ſi in obſidione poſiti igne accenſo ſignificamus his, qui extra ſunt, indigentiam noſtram, & huiuſmodi. Quamuis.n. de rõne horum abſolute nõ ſit aliqd. unde potius moral: q̃ alteri' ordinis uirtuti ſubdanť, de rõne tñ eorũdem, quatenus ſigna eorum, quę in nobis ſunt, eſt materia moralis, qm̃ ſunt ſigna uoluntatis. Et ꝓpterea circa ipſa, ut ſic, ſolæ uirtutes morales ſunt, quãuis circa ipſa, ſm alias rões poſſint eſſe aliæ uirtutes. Formaliter ergo loquendo de iſtis, quatenus ſigna ſunt eorum, quæ apud nos ſunt, optime author dixit, & deduxit intẽtum.

1. q. 16. arti 4. ad 4. & q. 17. ar. 1. cor. Et 3. di. 34. q. 1. artic. 2. cor. & 4. diſ. 16. q. 4. ar. 1. q. 2. cor. & d. 17. q. 3. art. 2. q. 3. Et veri. q. 1. art. 3. ad 2.

* lib. 4. ca. 7.

Lib. 2. de inuentione, in fol. 4. ante finem lib.

Lib. 2. cap. 7. cap. 5.

D. 1161.

q. 16. artic. 1. 2. & q. 21. articu. 1.

567

A B C D E

¶ Super quæſtionis centeſimæ nonæ Articulum ſecundum.

568 IN ar. 2. eiuſdem q. in reſponſione ad
4.di. 16. q.4. ar.1.q. 8.c. quartum, vbi dicitur, quod ſimplicitas facit intentionem rectam non directe, intelligendum eſt, non vt directe diſtinguitur contra indirecte: quando quidem omnis virtus directe intentionem facit rectã ſicut & electionẽ, ſed vt diſtinguitur contra ſecundario, quia facere intentionem rectam non eſt opus proprium ſimplicitatis, ſed commune omni virtuti, ac per hoc non eſt opus primo conueniens ſimplicitati, ſed ſecundario conueniens ei ex eo, ꝙ ẽ ſibi, & cęteris virtutibus commune. Vbi ſcito, quod intẽ-
1.2.q.55.articu 4. tio poteſt fieri recta dupliciter. Primo in hac vel illa materia, & ſic eſt huius vel illius virtutis opus, & ſic ſimplicitas dicitur facere intẽtionem rectam per excluſionẽ duplicitatis in ſignificando. Alio modo, abſolute, & ſic eſt omnis ſimul virtutis opus, & nõ alicuius particularis virtutis. Et quia illud directe dicitur ſpectare ad aliquam virtutem, ad quod ſecundum propriam rationem inſtituta eſt, ideo in litera abſolute negat, quod ſimplicitas dire-
cap.3.to.9. cte faciat intentionẽ rectam.

ARTICVLVS I.

Vtrũ veritas ſit ſpecialis virtus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod veritas non ſit ſpecialis virtus. Verum enim & bonum conuertuntur, ſed bonitas non eſt ſpecialis virtus, quinimmo omnis virtus eſt bonitas, quia bonum facit habentem. ergo veritas non eſt ſpecialis virtus.

¶ 2 Præterea. Manifeſtatio eius, quod ad ipſum hominẽ pertinet eſt actus veritatis, de qua nunc loquimur, ſed hoc pertinet ad quãlibet virtutem, quilibet enim virtutis habitus manifeſtatᷣ per proprium actum. ergo veritas nõ eſt ſpecialis virtus.

G ¶ 3 Præterea. Veritas vitæ dicitur qua quis recte viuit, de qua dicitur Iſa. 38. Memento, quæſo, quõ ambulauerim coram te in veritate, & i corde pfecto, ſed qualibet virtute recte viuit, vt patet p diffinitionẽ virtutis ſuprapoſitam.* ergo veritas non eſt ſpecialis virtus.

H ¶ 4 Pręterea. Veritas videtᷣ idem eſſe ſimplicitati, quia vtrique opponitur ſimulatio, ſed ſimplicitas non eſt ſpecialis virtus, quia facit intentionem rectam, quod requiritur in omni virtute. ergo etiam veritas non eſt ſpecialis virtus.

SED CONTRA eſt, ꝙ in 2. Eth. connumeratur alijs virtutibus.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ad rationẽ virtutis humanæ pertinet quod opus hominis bonum reddat. Vnde vbi in actu hominis

I inuenitur ſpecialis ratio bonitatis, neceſſe eſt, quod ad hoc diſponatur homo per ſpecialem virtutem. Cum autem bonum ſecundum. Aug.* in lib. de natura boni, conſiſtat in ordine, neceſſe eſt ſpecialẽ rõnẽ boni cõſiderari ex determinato ordine. Eſt aũt quidã ſpecialis ordo, ſm quõ exteriora noſtra vel verba, vel facta debite ordinantur ad aliquid, ſicut ſignum ad ſignatum, & ad hoc perficitur homo per virtutem veritatis. Vnde manifeſtum eſt quod veritas eſt ſpecialis virtus.

K AD PRIMVM ergo dicendum, quod verum, & bonum ſubiecto quidem conuertuntur, quia omne verum eſt bonum, & omne bonum, eſt verum, ſed ſecundum rationem inuicem ſe excedunt, ſicut intellectus, & voluntas inuicem ſe excedunt. Nam intellectus intelligit voluntatem, & multa alia, & voluntas appetit ea, quæ pertinent ad intellectum, & multa alia. Vnde verum ſecundum rationem propriam, quæ eſt perfectio intellectus eſt, quoddã particulare bonum, inquantum appetibile quoddam eſt. Et ſimiliter bonum ſecũdum propriam rationem, prout eſt finis appetitus, eſt quoddam verum, inquantum eſt quoddam intelligibile. Quia ergo virtus includit rationem bonitatis, poteſt eſſe, quod veritas ſit ſpecialis virtus, ſicut verum eſt ſpeciale bonum, non autem poteſt eſſe, quod bonitas ho-

F minis ſit ſpecialis virtus, cum magis ſecundum rationem ſit genus virtutis.

AD SECVNDVM dicendum, quòd habitus virtutum, & vitiorũ ſortiuntur ſpeciem ex eo quod eſt p ſe intentum, non autem ab eo quod eſt per accidens, & intentionem. Quod autem aliquis manifeſtet, quod circa ipſum eſt, pertinet quidem ad virtutem veritatis, ſicut per ſe intentum, ad alias autem virtutes poteſt ptinere ex conſequenti, præter principalem intentionem. Fortis enim intendit fortiter agere. Quod autem fortiter agendo aliquis manifeſtet fortitudinem, quã habet, hoc cõſequitᷣ præter eius principalẽ intentionẽ.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ veritas vitæ eſt veritas ſecundum quam aliquid eſt verum, non veritas ſecundum quam aliquis dicit verum. Dicitur autem vita vera, ſicut & quælibet alia ex hoc, quòd attingit ſuam regulam, & menſuram, ſcilicet, diuinam legem per cuius conformitatem rectitudinem habet. & talis veritas, ſiue rectitudo, communis eſt ad quamlibet uirtutem.

AD QVARTVM dicẽdũ, ꝙ ſimplicitas dicitur per oppoſitum duplicitati, qua ſcilicet aliquis aliud habet in corde, & aliud oſtendit exterius, & ſic ſimplicitas ad hanc uirtutem pertinet. Facit autem intentionem rectam, non quidem directe, quia hoc pertinet ad omnẽ virtutem, ſed excludendo duplicitatem, qua homo vnũ prætendit, & aliud intendit.

ARTICVLVS III.

H *Vtrum veritas ſit pars iuſtitiæ.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ veritas non ſit pars iuſtitiæ. Iuſtitiæ enim proprium eſſe videtur, quòd reddat alteri debitum, ſed ex hoc quod aliquis dicit verum, non uidetur alteri debitum reddere, ſicut fit in omnibus præmiſsis iuſtitiæ partibus. ergo veritas non eſt pars iuſtitiæ.

I ¶ 2 Præterea. Veritas pertinet ad intellectum, iuſtitia autem eſt in volũtate, vt ſupra habitum eſt.* ergo veritas non eſt pars iuſtitiæ.

¶ 3 Pręterea. Triplex diſtinguitur veritas ſecundum Hier.* ſcilicet veritas vitæ, & veritas iuſtitię, & veritas doctrinę, ſed nulla illarum eſt pars iuſtitiæ. Nam veritas vitę continet in ſe omnem virtutem, vt dictum eſt. Veritas autẽ iuſtitiæ eſt idem iuſtitiæ, unde nõ eſt pars eius. Veritas autẽ doctrinæ pertinet magis ad uirtutes intellectuales. ergo veritas nullo

K modo eſt pars iuſtitiæ.

SED CONTRA eſt, ꝙ Tullius* ponit veritatẽ ĩter partes iuſtitię.

RESPONDEO Dicendum ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* ex hoc aliqua uirtus iuſtitiæ annectitur, ſicut ſecundaria principali, quod partim quidem cum iuſtitia conuenit, partim autẽ deficit ab eius perfecta ratione. Virtus autem veritatis conuenit quidem cum iuſtitia in duobus. Vno quidẽ modo in hoc, quòd eſt ad alterũ. Ma

¶ Super quæſtionis centeſimæ nonæ Articul. tertium.

IN ar. 3. eiuſdẽ 109. qõ. circa illa verba,
569 Ver.q.1.ar. 5.ad 12. Solũ veritas illa, qua aliquis vita & ſermone talem ſe demonſtrat, qualis ẽ, ad nãq; virtutẽ pertinet, aduerte, quòd cum in hac virtute inueniatᷣ ſignũ, & ſignatũ, dupliciter poteſt intueri
q.58. art.4. ſignatum, videlicet aut per ſe & immediatum, aut per accidens & mediatum. Si reſpicias ad ſignatum per
Habetur in glo. ordinaria Matt. 15. ſuper illud: Audito hoc ſcandalizati ſunt. ſe & immediatũ, non inuenies aliquid ſignatum, niſi ꝙ apud ſignificantem eſt in eſſe naturali & cognitiuo ſimul, vt cum quis dicit ſe eſſe ſanũ, aut
†Ar. pręced. ad 3. bonum &c. aut in eſſe cognitiuo tm, vt cũ quis dicit Romam eſſe in Europa. Si vero ſpecies ad ſignatum per accidẽs & mediatum, ſic inuenies quõ
Lib. 1. de inuentione in fo 4. ante finem lib. †q. 80. ar. 1. que extranea a ſignante, ſignata eſſe, qm cõtingit de omnibus omnifariam loqui. Et q m ſecundum re, ea quæ extra nos ſunt, non ſignificam niſi mediantibus his quæ apud nos ſunt, ſaltẽ ficta: & accidit his quę apud nos ſũt ꝙ alia extra nos referant, vnde non con

uenit omnibus, quæ apud nos ſunt, ſignificare alia extra nos. Ideo Ariſtoteles, & author veritatem per ſignati in nobis definierunt, ab his quæ per ſe, & immediate, concurrunt ad veritatis virtutem, illam manifeſtantes. Vnde ex hoc ipſo, quod veritatis virtus manifeſtat hominem qualis eſt, & nihil aliud ſequitur, non quòd cætera non manifeſtet, ſed quod cætera non manifeſtet niſi ſecũdum quòd ſunt in homine. Verbi gratia. Si ſunt in homine vt opinata, non dicit ea vt certa, & ſic de alijs: oppoſita autem vitia aliter quàm in ſignificante ſiat, proferũt quæ dicunt, vt patet de mendacibus &c. Omne ergo ab homine quomodolibet cognitum, vel imaginatum, poteſt per veritatis virtutẽ manifeſtari, ſed non niſi ſecundum quod eſt apud ſignificantem. Et hoc ſignificauit, licet obſcurius, etiam Tullius dicens, Veritatis eſt per quã omnia quæ ſunt, fuerũt, aut futura ſunt, immutata dicuntur, per ly immutata ſignificans, quòd ſicut ſunt apud dicentem, dici facit veritatis virtus. Hoc quoq; pulchre patet in calce huius articuli, vbi & veritas doctrinæ procul dubio moralis, & quæcunque alia veritas, quia in nobis eſt, ad hanc virtutem ſpectare dicitur.

Art. preced. ad 3.

nifeſtatio.n.q̃ diximus eſſe actum veritatis, eſt ad alterum, inquantum ſcilicet, ea, quæ circa ipſum ſunt, vnus homo alteri manifeſtat Alio modo, inquantum iuſtitia æqualitatem quandam in rebus conſtituit: et hoc etiã facit virtus veritatis, adęquat enim ſigna reb⁹ exiſtẽtibus circa ipſum, deficit autem a propria ratione iuſtitiæ quãtum ad rationem debiti. Nõ enim hæc virtus attendit debitũ legale, quod attendit iuſtitia, ſed potius debitum morale, inquantum ſcilicet ex honeſtate vnus homo alteri debet veritatis manifeſtationem. Vnde veritas eſt pars iuſtitiæ inq̃tum annectitur ei, ſicut virtus ſecundaria principali.

B

Ad primum ergo dicendum, quod quia homo eſt animal ſociale, naturaliter vnus homo debet alteri id, ſine quo ſocietas humana ſeruari non poſſet. Non autem poſſent homines adinuicem conuiuere, niſi ſibiinuicem crederent, tamquam ſibiinuicem veritatem manifeſtantibus: ideo virtus veritatis aliquo modo attẽdit rationem debiti.

C

Ad secundum dicendũ, quod veritas ſecundum quod eſt cognita, pertinet ad intellectum, ſed homo per propriam voluntatem, per quam vtitur & habitibus & membris, profert exteriora ſigna ad veritatem manifeſtandam & ſecundum hoc manifeſtatio veritatis eſt actus voluntatis.

D

Ad tertium dicendum, quod veritas, de qua nunc loquimur, differt à veritate vitæ, vt dictũ* eſt. Veritas autẽ iuſtitiæ dicitẽ dupliciter. Vno modo ſecundum quod ipſa iuſtitia eſt rectitudo quædam regulata ſecundum regulam diuinæ legis. Et ſecundum hoc differt veritas iuſtitiæ a veritate vitæ, quia veritas vitæ eſt ſecundum quẽ aliquis recte viuit in ſeipſo, veritas autem iuſtitię eſt ſecundum quã aliqui rectitudinem legis in iudicijs, quæ ſunt ad alterum, ſeruat, et ſecundum hoc veritas iuſtitiæ non pertinet ad veritatem de qua nunc loquimur, ſicut veritas vitæ. Alio modo, poteſt intelligi veritas iuſtitiæ, ſecundum quòd aliquis ex iuſtitia veritatem manifeſtat, puta, cum aliquis in iudicio veritatem cõfitetur, aut verum teſtimonium dicit. Et hæc veritas eſt quidam particularis actus iuſtitiæ, & non pertinet directe ad hanc veritatem; de qua nunc loquimur, quia ſcilicet in hac manifeſtatione veritatis principaliter homo intendit ius ſuum alteri reddere. Vnde* Philoſ. in 4. Ethic. de hac virtute determinans dicit. Non de veridico in confeſſionibus dicimus, neque quicunque ad iuſtitiam, vel iniuſtitiam contendunt: veritas autem doctrinæ conſiſtit in quadam manifeſtatione verborum, de quibus eſt ſcientia. Vnde nec iſta veritas directe pertinet ad hanc virtutem, ſed ſolum veritas, qua aliquis & vita, & ſermone talem ſe demonſtrat, qualis eſt, & non alia quam circa ipſa ſint nec maiora, nec minora. Veruntamen quia moralia, inquantum ſunt a nobis cognita, circa nos ſunt, & ad nos pertinent, ſecundum hoc veritas doctrinę poteſt ad hanc virtutem pertinere, & quæcunq; alia veritas, qua quis manifeſtat verbo, vel facto qđ cognoſcit.

Lib. 4. cap. 7. parũ a med. tom. 5.

A

Articulus IIII.

Vtrum virtus veritatis magis declinet in minus.

B

Ad quartum ſic proceditur. videtẽ quod virtus veritatis nõ declinet in minus. Sicut.n. aliquis dicendo maius, incurrit falſitatem, ita & dicendo minus, non enim magis eſt falſum quatuor eſſe quinque, quam quatuor eſſe tria, ſed oẽ falſum eſt ſecundum ſe malum, & fugiendum, vt Philo.* dicit in 4. Ethic. ergo veritatis virtus non plus declinat in minus, quam in maius.

Lib. 4. cap. 7. ante mediũ tom. 5.

C

¶ 2 Præterea. Quod vna virtus magis declinet ad vnum extremum, quam ad aliud, contingit ex hoc, q virtutis mediũ eſt propinquius vni extremo, quã alteri, ſicut fortitudo eſt propinquior audaciæ, quam timiditati, ſed veritatis medium non eſt propinquius vni extremo, quam alter, quia veritas cum ſit æqualitas quædam, in medio punctuali conſiſtit ergo veritas non magis declinat in minus.

¶ 3 Præterea. In minus videtur a veritate recedere, qui veritatem negat, veritati aliquid ſubtrahens, in maius autem, qui veritati aliquid ſuperaddit, ſed magis repugnat veritati, qui veritatem negat, quam qui ſupaddit quia veritas non compatitur ſecum negationem veritatis, compatitur autem ſecum ſuperadditionem. ergo videtur quod veritas magis debeat declinare in maius quam in minus.

D

Sed contra eſt, q Philo.* dicit in 4. Ethic. q homo ſ̃m hãc virtutem, magis a vero declinat in minus.

Lib. 4. cap. 7. circa mediũ tom. 5.

Respondeo Dicendum, q declinare in min⁹ a veritate, cõtingit dupliciter. Vno modo * affirmando, puta, cum aliquis nõ manifeſtat totum bonum, quod in ipſo eſt, puta, ſcientiam, vel ſanctitatem, vel aliquid huiuſmodi, quod fit ſine præiudicio veritatis, quia in maiori etiam eſt minus: et ſecundum hoc hæc virtus declinat in minus. Hoc.n. vt Philoſ. dicit ibidẽ, videtur eſſe prudentius, propter oneroſas ſuperabundantias. Homines.n. qui maiora de ſeipſis dicunt quam ſint, ſunt aliis oneroſi, quaſi excellere alios volentes. Homines aũt, qui minora de ſeipſis dicunt, gratioſi ſunt, quaſi alijs condeſcendentes per quandam moderationem. Vnde Apoſto. dicit 2. ad Cor. 12. Si voluero gloriari, non ero inſipiens, veritatem.n. dicam: parco autẽ, ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me, aut, audit ex me. Alio modo, põt aliquis declinare in minus, negando, ſ. vt neget ſibi ineſſe, quod ineſt, et ſic non pertinet ad hanc virtutem declinare in minus, qa, per hoc incurreret falſum. Et tñ hoc ipſum eſſet minus repugnans veritatis, non quidem ſ̃m propriam rõnem veritatis, ſed ſecũdũ rationẽ prudentiæ, quã oportet ſaluari in omnibus virtutibus. Magis.n. repugnat prudentiæ, quia periculoſius eſt, & oneroſius alijs, q aliquis exſtimet, vel iactet ſe habere quod non habet, quam quòd non exiſtimet, vel dicat ſe non habere qđ habet. Et per patet reſponſio ad obiecta.

Alias, nõ affirmando.

E

Lib 4. Ethi. cap. 7. circa medi. to. 5.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ nonę Ar. quartum.*

In ar. 4. eiuſdẽ 109. q. nota Nouitie, q declinari in minus affirmatiue, eſt affirmare minus quã ſit, quod conſtat nõ eſſe falſum, quia in maiori includitur minus. Sicut ſi habens decẽ aureos dicat ſe habere duos. Declinare vero in min⁹ negatiue, eſt negare totam eius quantitatem: & hoc conſtat eſſe falſum. Sicut ſi habens decem dicit, habeo duos tantum.

570 *Inf. q. 129. ar. 3. ad 5.*

¶ Super

¶ *Super quæſtionis centeſimadecimæ Ar. primum.*

IN titu. 1. art. q. 110. nota, quòd quemadmodum iuxta diſtinctionẽ habitã, in ar. 1. q. præcedentis veritati: qua aliqd dicitur verum, opponitur ſemper falſitas, & ambæ ſunt in intellectu: ita veritati, quæ eſt in uoluntate, qua quiſque vult dicere verum, opponi videtur mendaciũ tamquàm continens falſitatem vtpote, quo quis vult dicere falſum. Et propterea in diuiſione quæſtionis huius, author ꝓponendo primum articulum dixit, Quaſi continens falſitatem. Vero enim cum non contrarietur niſi falſum, dicenti ex propoſito verum, is qui ex propoſito dicit falſum, qui mendax vocatur, opponi non quandoque, ſed ſemper videtur, & ideo in quæſtionis articulum vertitur.

¶ In articulo eodem dubium occurrit circa illa verba, Vnde bruta animalia & ſi aliquid manifeſtent, non tamen manifeſtationem intendũt, ſed naturali inſtinctu aliquid agunt, ad qđ ſequitur manifeſtatio. Nam aut litera ꝑ ly intendunt, intelligit intentionem proprie dictam, quæ eſt actus uolũtatis: & ſic nihil dicit, quoniam conſtat bruta non habere voluntatem: aut per ly intendunt, intelligit actum appetitus animalis, quaſi diceret, Non tamẽ manifeſtationem appetunt animaliter, hoc eſt, cognoſcunt, & appetũt, & ſic falſum dicit, quoniam bruta quemadmodum cognoſcunt cognitione ſenſitiua, & appetunt comedere, & bibere, ita etiam manifeſtare affectus ſuos, cuius ſignum eſt, quòd ſi impediantur a manifeſtatione, nituntur contra impedientes, ſicut pugnant pro cibo. Lætitia quoque præſentis manifeſtationis atteſtatur appetitui eiuſdẽ abſẽtis.

¶ Ad huius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ vniuerſaliter quando aliquid fit propter finem, non ſolum inueniuntur ibi hæc

571

Infra art. 2. cor. Et 3. di. 38. ar. 1.

In li. de mẽdacio, c. 3. a med. to. 4.

Lib 4. ca. 7. paulo a principio. tom. 5.

Lib. de mendacio, ca. 3. a med. to. 4.

Lib de mendacio, ca. 4 non procul a fine to. 4.

QVAESTIO CX.

De vitijs oppoſitis, veritati in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis veritati.

¶ Et Primo, De mendacio.

G ¶ Secundo, De ſimulatione, ſiue hypocriſi.

¶ Tertio, De iactantia, & oppoſito vitio.

Circa mendacium quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum mẽdacium ſemper opponatur veritati, quaſi continens falſitatem.

¶ Secũdo, De ſpeciebus mẽdacij

H ¶ Tertio, Vtrum mẽdacium ſemper ſit peccatum.

¶ Quarto, Vtrũ ſemper ſit peccatum mortale.

ARTICVLVS 1.

Vtrum mendacium ſemper opponatur ueritati.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vꝛ ꝙ mendacium non ſemꝑ opponatur veritati. Oppoſita.n. nõ poſſunt eſſe ſimul ſed mendaciũ ſimul poteſt eſſe cũ veritate, qui enim verũ loquitur, quod falſum eſſe credit, mentitur vt Auguſt.* dicit in libro contra mendacium. ergo mendacium nõ opponitur veritati.

¶ 2 Præterea. Virtus veritatis non ſolũ cõſiſtit in verbis, ſed ẽt in factis, quia ſecundum Philoſ.* in 4. Ethic. ſecundum hãc virtutem aliquis verum dicit & in ſermone, & in vita, ſed mendaciũ conſiſtit ſolum in verbis. dicitur enim, ꝙ mẽdaciũ eſt falſa vocis ſignificatio. ſic ergo videtur ꝙ mendaciũ non directe opponat virtuti veritatis.

¶ 3 Præterea Aug.* dicit in lib. cõtra mendaciũ, ꝙ culpa mentientis eſt fallendi cupiditas, ſed hoc nõ opponit veritati, ſed magis beneuolentiæ, vel iuſtitiæ. ergo mendacium non opponitur veritati.

SED CONTRA ẽ, ꝙ dicit Aug.* in lib. cõtra mendacium. Nemo dubitet mentiri eum, qui falſum enuntiat cauſa fallendi. Qua propter enuntiatio falſi cum uoluntate ad fallendũ prolata, manifeſtũ eſt mendacium, ſed hoc opponitur veritati. ergo mendacium veritati opponitur.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ actus moralis ex duobus ſpẽm ſortitur, ſcilicet ex obiecto, & ex fine. Nam finis eſt obiectum volũtatis, quæ eſt primum mouens in

G moralibus actibus. Potentia autẽ a uoluntate mota, habet ſuũ obiectum, quod eſt proximum obiectum uoluntarij actus, & ſe habet in actu uoluntatis ad finem, ſicut materiale ad formale, vt ex ſupra dictis* patet. Dictum † eſt autem, quod uirtus veritatis, & per conſequens oppoſita vitia in manifeſtatione conſiſtit, q̃ fit per aliqua ſigna, quæ qdẽ manifeſtatio, ſiue enuntiatio eſt rationis actus cõferẽtis ſignũ ad ſignatũ. Omnis.n. repræſentatio cõſiſtit in quadam collatione, q̃ proprie pertinet ad

H rõnem. Vnde etſi bruta animalia aliquid manifeſtent, nõ tamẽ manifeſtationem intendũt, ſed naturali inſtinctu aliquid agunt, ad qđ manifeſtatio ſequitur, inquantum tñ huiuſmodi manifeſtatio, ſiue enuntiatio eſt actus moralis, oportet, ꝙ ſit uoluntarius, & ex intentione voluntatis dependens. Obiectum autem proprium manifeſtationis, ſiue enuntiationis eſt verũ, vel falſum. Intentio vero volunta-

I tis inordinatę poteſt ad duo ferri, quorum vnũ eſt, vt falſum enũtietur, aliud eſt effectus proprius falſæ enuntiationis, vt ſcilicet aliquis fallatur. Si ergo iſta tria concurrant, ſcilicet quòd falſum ſit id, quod enuntiatur, & quod adſit voluntas falſum enuntiandi, & iterum intentio fallendi, tunc eſt falſitas materialiter: quia falſum dicitur, & formaliter propter voluntatem falſum dicendi, & effectiue propter uoluntatem falſitatem imprimendi. Sed tamen ra-

K tio mendacii ſumitur a formali falſitate, ſecundum hoc, ſcilicet, quòd aliquis habet uoluntatem falſum enuntiandi. Vnde & mendacium nominatur ex eo, quòd contra mentem dicitur. Et ideo ſi quis falſum enuntiet, credens id eſſe verum, eſt quidem falſum materialiter, ſed non formaliter, quia falſitas eſt preter intentionem dicentis, vnde non habet perfectam rationem mendacii. Id enim quod preter intentionem dicẽtis

F duo, videlicet, finis, & id quod ad ipſum finem ordinatur, ſed oportet inueniri ibi collationem, medij ad finem, alioquin nõ magis fieret hoc, quàm aliud propter talem finem. Verum operatio ad finem & collatio operis ad finem, quàmuis in operante ſemper concurrant ſimul (impoſſibile eſt.n. aliquid fieri ꝓpter finem. niſi collatum fini an ſit ei proportionatum, ſeu cõueniens) in operante tamen non ſemꝑ inueniũtur cõiũcta, ſed in aliquo operãte coniunguntur, & in aliquo ſeparantur. In artificialibus ſiquidem apparet, ꝙ magiſter artis, puta, faber ferrarius facturus gladium, non ſolum ferrum aſſumit propter gladium conſtruendũ, ſed etiam confert ferrum cum fine, puta, opere gladii, & propterea refutat aurum, & eligit ferrũ, vt idoneum ad talem finẽ, puta, inciſionẽ. Et ſic iunguntur in eodem operante operari propter finem, & conferre medium cũ fine. In naturalibus autem agẽtibus duo hi actus ſeparati inueniuntur. Nam agẽs naturale, puta, arbor, habet vnum actũ, videlicet operari ꝓpter finem, dum profert frondes ꝑ fructus protectionem: ſed nõ habet alterum actũ. ſ. conferre tale mediũ tali fini, vt patet, ſed huiuſmodi collationis actus cõuenit inſtitutori, & directori naturæ. Propter qđ, opus naturæ dicitur opus intelligentiæ. Quando ergo inuenitur in aliquo operari propter finem abſq; collatione, vocatur operari propter finẽ executiue. Quando vero inuenitur in aliquo, quòd & operat propter finem, & confert vnum cum altero, uocatur operari imperatiue, ſeu directiue. Et ſicut contingunt hæc in naturalibus, ita & in his, quæ ad animam ſpectant, ſentiendum eſt. Non enim omnis animæ collatio eſt, ſed rationalis tantum. Cum igitur actus animæ, de quibus eſt ſermo, ſcilicet enuntiare, manifeſtare, & repræſentare, exigunt in primis hæc duo, ſcilicet ſignum, & ſignatũ. Nõ oportet

1. 2. q. 18. artic 6. & 7.

† q. precedẽ. ar. 1. 2. ad 3.

A oportet enuntiantem aliquo ſigno enuntiare ſimiliter manifeſtantem & repræſentantem. Et exigunt deinde collationē ſigni ad ſignatū, alioquin non aſſumeretur magis vnum, quā aliud ſignum ad ſingificandum tale quid. Cōcurrentibus aūt ad manifeſtationis rationē duobus extremis, ſ. ſigno, & ſignato, & collatione eorundum, vt in litera dicitur, ſpectandum eſt, quòd inter bruta, & rationalia hæc eſt differentia in propoſito, quòd brutis conuenit manifeſtare affectus ſuos per ſigna ſic, quòd non conferunt ſigna ſignatis. Vnde non eligunt ad ſignificandum aliqd magis vnum ſignū, quam aliud, ſed iuxta naturę inſtinctum quodlibet illorum, ſignum profert ſui affectus manifeſtatiuū. Homines autem per ſigna ſic manifeſtant quæ in ipſis ſunt, vt conferant quòd hoc idoneum ſignum ad tale quid ſignificandum nunc, huic, & tunc &c. Et propterea bruta affectus ſuos manifeſtant executiue tantum. Authoris autem naturę, & inſtinctus eorum eſt conferre illorum ſigna ad ſignata. Homines autem manifeſtant quæ in ipſis ſunt imperatiue, & directiue, & hæc eſt differentia in litera intenta. Cum ergo dicitur, quid intelligit per ly intendunt: Reſpondetur, quòd intelligit appetere animaliter, & quòd manifeſtare eodem modo appetitur a brutis, quo illis natum eſt conuenire. Et quia non conuenit eis manifeſtationis actus niſi executiue, ideo nō apppetiť ab eis, niſi executiue. Hoc autē nō eſt appetere manifeſtationis actum, niſi materialiter: qm̄ de ratione manifeſtationis in actu exercito, eſt collatio in actu exercito q̃ a brutorū cognitione, & appetitu aliena eſt. Manifeſtant igiť bruta per ſigna affectus ſuos ſicut naturalia operāt pp finē, & q a nō cōferunt ſigna ſignatis, ſicut nec naturalia media ad finem, ideo dicuntur non appetere appetitu animali manifeſtare formaliter, ſicut nec vnquam poſſunt manifeſtare formaliter.

D.867.

D.874.

Lib.2.cap.3. circa med. tom.3.

D.538.

572
3.di.38. art. 2. & 5. Et opu.64.cap. 25.& 26. & Pſal. 5.

eſt, per accidens eſt, vnde non poteſt eſſe ſpecifica differentia. Si vero aliquis d formaliter falſum dicat, habens voluntatem falſum dicendi, licet ſit verum id quod dicitur, inquantū tamen huiuſmodi actus eſt voluntarius, & moralis, habet per ſe falſitatem, & ꝑ accidens veritatem, vnde ad ſpeciem mendacij pertingit. Quod autem aliquis intendat falſitatem in opinione alterius conſtituere, fallendo ipſum, non pertinet ad ſpeciem mendacij, ſed ad quandā ꝑfectionem ipſius. Sicut & in rebus naturalibus aliquid ſpeciem ſortitur, ſi formam habeat, etiā ſi deſit formæ effectus, ſicut patet in graui, quod violenter ſurſum detinetur, ne deſcendat ſecūdum exigentiam ſuæ formæ. Sic ergo patet, quòd mendacium directe, & formaliter opponitur virtuti veritatis. B C

Ad primum ergo dicendū, quòd vnumquodque magis iudicatur ſecūdum id, quod eſt in eo formaliter & per ſe, quàm ſecundum id, quod eſt in eo materialiter & per accidens. Et ideo d magis opponitur veritati, inquantum eſt virtus moralis, quod aliquis dicat verum, intendens dicere falſum, quàm quod dicat falſum, intendens dicere verum.

D Ad secundum dicendū, quòd ſicut Aug. dicit in 2. de doctri. chriſt. voces præcipuum locum tenēt inter alia ſigna, & ideo cū dicitur, ꝙ mēdacium eſt falſa vocis ſignificatio, nomine vocis intelligitur omne ſignum. Vnde ille qui aliquod falſum nutibus ſignificare intenderet, non eſſet a mendacio immunis.

Ad tertium dicendū, ꝙ cupiditas fallendi pertinet ad perfectionem mendacij, non autem ad ſpeciem ipſius, ſicut nec aliquis d effectus pertinet ad ſpeciē ſuæ cauſæ. E

Articulus II.

Vtrū mendacium ſufficienter diuidatur per mendacium officioſum iocoſum, & pernicioſum.

AD secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ mendacium inſufficienter diuidatur, ꝑ mendaciū officioſum, iocoſum & pernicioſum. Diuiſio n. eſt danda ſ'm ea, quæ per ſe cōueniunt rei, vt patet per Philoſ. in 7. Metaph.* ſed intentio effectus eſt præter ſpeciem actus moralis, & per accidens ſe habet ad ipſum vt videtur, vnde & infiniti effectus poſſunt conſequi ex vnō actu, ſed B hæc diuiſio datur ſecundum intētionem effectus. Nam mēdacium iocoſum eſt, quod fit cauſa ludi. Mendacium aūt pernicioſum eſt quod fit cauſa nocumenti. Mēdacium autem officioſum eſt, quod fit cauſa vtilitatis. ergo incōueniēter hoc mō diuiditur mēdacium.

¶ 2 Præterea. Aug.* in libr. contra mendacium, diuidit mendacium in octo partes, Quorum primum eſt in doctrina religionis. Secundum eſt, quod nulli ꝓſit, & obſit alicui. Tertium eſt, quod prodeſt ita vni, vt alteri obſit. Quartū eſt, C quod fit ſola mentiendi, fallendique libidine. Quintum eſt, quod fit placendi cupiditate. Sextū eſt, quod nulli obeſt, & prodeſt alicui ad conſeruandā pecuniam. Septimum eſt, quod nulli obeſt, & prodeſt alicui ad vitandum mortem. Octauum, quod nulli obeſt, & ꝓdeſt alicui ad vitandum immunditiam corporalem. Ergo videtur quòd prima diuiſio mendacij ſit inſufficiens.

¶ 3 Præterea. Philoſ.* in 4. Ethic. diuidit mendacium in iactantiam D quæ verum excedit in dicendo, & ironiam, quæ deficit a vero in minus, quæ duo ſub nullo prædictorum membrorum continētur. ergo videtur quòd diuiſio prædicta mendacij ſit incompetens.

Sed contra eſt, ꝙ ſup illud Pſal. 5. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium, dicit gloſ.* quòd ſunt tria genera mendaciorum. Quædam enim ſunt pro ſalute, & commodo alicuius. Eſt etiā aliud genus mēdacii, quod fit ioco. Tertium vero mēdacii genus E eſt, qđ fit ex malignitate. Primum autem horum trium dicitur officioſum, ſecundum, iocoſum, tertiū, pernicioſum. ergo medacium in tria prædicta diuiditur.

Respondeo Dicendum, quòd mendacium tripliciter diuidi poteſt. Vno modo, ſecundum ipſam mēdacii rationem, quę eſt propria, & per ſe mendacii diuiſio, & ſecundum hoc, mēdacium in duo diuiditur, ſcilicet in mendacium, quod trāſcendit veritatē in maius, quod pertinet ad iactan

¶ In eodem articulo aduerte gloſſam notabilē, ſuper vulgata definitione mendacij, ſcilicet, ꝙ eſt falſa vocis ſignificatio cū voluntate fallendi. ex Aug. 22. q. 2. ca, Beatus, videlicet, quòd ly fallendi, exponiť, hoc eſt, falſum dicendi, ſi ꝑ eſſentialia tm̄ definitio eſt accipienda, vt in litera diciť.

Lib.7.to.43. tom.3.

¶ *Super queſtionis centeſimæ decimę Artic. ſecundum.*

IN articu. 2. eiuſdem 110. q. nota duo. Primum eſt, ꝙ ſpeciale quid inuenit in oppoſitis uirtuti veritatis, ſ. ꝙ habet unum primo oppoſitum, videlicet, mendacium, ſub quo tanq̃ genere, continentur alia oppoſita, puta, iactantia, & ironia, cum aliarum uirtutum in medio duarum malitiarum exiſtentium oppoſita aſſignētur immediate extrema, ut liberalitati auaritia, & prodigalitas, & ſic de aliis. Accidit autē hoc forte, quia in nominatum eſt in aliis genus ꝓximū vtriuſque uitii extremi. In hac autē materia nominatur mēdacium, ut continet etiam in ſe ſimulationem, genus ꝓximum utriuſque vitii extremi oppoſiti ueritati, vt patet. Secundum eſt, ꝙ de ratione mendacii pernicioſi eſt intentio nocendi, ut in litera dicitur: ſicut de ratione mendacii iocoſi eſt intentio delectandi, & de ratione officioſi eſt intentio vtilitatem afferendi. Et quoniā mortalia ſecundum intentum finem maxime penſantur, & formaliter conſiderātur, hinc habes, ꝙ ſicut detrahens non intentione detrahendi, non formaliter detrahit, nec peccat mortaliter, niſi forte per accidens ratione nocumenti illati: ita proferens mēdacium pernicioſum non animo nocendi, licet ſit formaliter mendax, non tamen eſt formaliter mēdax pernicioſus, nec peccat mortaliter, niſi forte per accidens, rōne ſcilicet materiæ, puta, quia

In li. de mēdacio, ca. 14. tom. 4.

Lib. 4. cap. 7. tom. 3.

Eſt Aug. ibi. to. 8. Et li. de mendacio, c. 14. tom. 4.

ta, quia in doctrina fidei mentitur: vel ratione damni in audiẽte, puta, quia credendo cõmiſit poſt mortale: vel in quocũque alio notabiliter propterea læſus quis eſt.

Li. 4. cap. 7. tom. 5.

¶ In eodem ſecundo articulo dubium. Nonitiorũ occurrit, quo pacto mendacium iocoſum ex intentione delectãdi, & ſimiliter officioſum ex intentione boni, minuãtur, cum ſemꝑ remaneat mendacium, ac ꝑ hoc in ſua prauitate, quã habet ex ſuo genere.

Art. præced.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ quia bonum additũ malo, & ſi illud non tollat, minuit tamen illius culpam minus enim culpabilis inuenitur qui malum ꝑpter bonum, quam qui abſolute malum facit, quoniam ibi ratio faciendi bona adiungitur: idcirco dicta mendacia alleuiãtur, non tolluntur, hoc eſt, non ſunt tantæ culpæ cum dictis intentionibus bonis, quantæ ſunt abſolute prolata.

In arg. 2. ad oppoſitum.

Art. 2. huius articu.

ſiam, & per mendacium, quod deficit a veritate in minus, quod pertinet ad ironiam vt patet per Philoſoh. in quarto. Ethicor. * Hæc autem diuiſio ideo per ſe eſt ipſius mẽdacij, quia mendacium, inquantum huiuſmodi, opponitur veritati, vt dictum * eſt. Veritas aũt æqualitas quædã eſt, cui ꝑ ſe opponit maius & min⁹. Alio modo poteſt diuidi mendacium, inquantum habet rationem culpæ ſecundum ea, quæ aggrauãt, vel diminuũt culpam mendacij, ex parte finis intenti. Aggrauant autem culpam mendacij, ſi aliquis per mendacium intendat alterius nocumentum, quod vocatur mendacium pernicioſum. Diminuitur autem culpa mendacij, ſi ordinet ad aliquod bonũ vel delectabile, & ſic eſt mendacium iocoſum, vel vtile, & ſic eſt mendacium officioſum, quo intenditur iuuamentum alterius, vel remotio nocumenti, & ſecundum hoc diuiditur mendacium in tria prædicta. * Tertio modo diuiditur mendacium vniuerſalius ſecundum ordinem ad ſinẽ, ſiue ex hoc addatur, vel diminuatur ad culpam mendacij, ſiue non. Et ſecundum hoc diuiſio eſt octo membrorum, quæ dicta* eſt, in qua quidem tria prima membra continẽtur ſub mendacio pernicioſo, quod quidem ſit vel contra Deum, & ad hoc pertinet primum mendacium, quod eſt in doctrina religionis, vel eſt contra hominem ſiue ſola intentionẽ nocendi alicui, & ſic eſt mendacium ſecundum, quod ſcilicet nulli prodeſt, & obeſt alicui, ſiue etiam intendatur in nocumento unius, vtilitas alterius, & hoc eſt tertium mendacium, quod vni prodeſt, & alteri obeſt. Inter quæ tria primum eſt grauiſsimum, qa ſemꝑ pctã, cõtra Deum ſunt grauiora, vt ſupra* dictum eſt. Scd'm aũt eſt grauius tertio, q̃ diminuit ex intentione vtilitatis alterius. Poſt hæc aũt tria, quæ ſuperaddunt ad grauitatẽ culpæ mendacij, ponit quartũ, q̃ habet propriam q̃titatẽ ſine additione, vel diminutione. Et hoc eſt mendacium, quod fit ex ſola mentiendi libidine, quod procedit ex habitu. Vnde & Philoſ. dicit in 4. Ethic.* q̃d mendax, eo quod talis eſt ſ'm habitum, ipſo mendacio gaudet. Quatuor vero ſubſequentes modi diminuunt de culpa mendacii, nam quintum eſt mendacium iocoſum, quod fit placendi cupiditate. Alia vero tria continentur ſub mendacio officioſo, in quo intenditur q̃d eſt alteri utile vel quantum ad res exteriores, & ſic eſt ſextum mendacium, quod prodeſt alicui ad pecuniam conſeruandam, vel eſt utile corpori, & hoc eſt ſeptimũ mendacium, in quo impeditur mors hominis, vel etiã vtile eſt ad honeſtatem uirtutis, & hoc eſt octauum mẽdacium, in quo impeditur illicita ſpollutio corporalis. Patet autem, quod quanto bonum intentum eſt melius, tanto magis minuitur culpa mendacii. Et ideo ſiqs diligenter conſideret, ſecundũ ordinem prædictæ enumerationis eſt ordo grauitatis culpæ in iſtis mẽdaciis, Nam bonum utile præfertur delectabili, & vita corporalis præfertur pecuniæ, honeſtas autem ipſi corporali vitæ. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

2. 2. q. 73. articu. 9.

Lib. 4. cap. 7. tom. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum omne mendacium ſit peccatum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur q̃d nõ omne mendacium ſit peccatũ. Manifeſtum enim eſt q̃ Euangeliſtæ ſcribẽdo Euangelium nõ peccauerunt. Videntur tamen aliquid falſum dixiſſe, qa verba Chriſti, & etiam aliorum frequẽter aliter vnus, & aliter retulit ali⁹, vnde videtur quòd alter eorum dixerit falſum. non ergo omne mendacium eſt peccatum.

¶ 2 Præter. Nullus remuneratur a Deo pro peccato, ſed obſtetrices Aegypti remunẽratæ ſunt a Deo propter mẽdacium: dicit̃ n. Exo. 1. q̃ ædificauit illis Deus domos. ergo mendaciũ non eſt peccatũ.

¶ 3 Præt. Geſta ſanctorum narrãtur in ſacra ſcriptura ad informationem vitæ humanæ, ſed de quibuſdam ſanctiſsimis viris legitur q̃ ſunt mẽtiti, ſicut Gene. 12. & 20. q̃ Abraham dixit de vxore ſua, quod ſoror ſua eſſet. Iacob etiam mentitus eſt dicẽs ſe eſſe Eſau, & tamen benedictionẽ adeptus eſt, vt habetur, Gene. 27. Iudith etiã commendatur quæ tamen Holoferni mentita eſt non ergo omne mendacium eſt peccatum.

¶ 4 Præt. Minus malum eſt eligẽdum, vt vitetur maius malũ, ſicut medicus præſcindit membrum, ne corrumpatur totum corpus, ſed minus nocumentum eſt, q̃ aliquis generet falſam opinionem in animo alicuius, quam quòd aliquis occidat, vel occidatur. ergo licite põt homo mentiri, vt vnũ præſeruet ab homicidio, & alium præſeruet a morte.

¶ 5 Præterea. Mendacium eſt, ſi quis non impleat quod promiſit: ſed non omnia promiſſa ſunt implenda: dicit enim Iſid.* In malis ꝓmiſsis reſcinde fidem. ergo nõ omne mendacium eſt peccatum.

¶ 6 Præterea. Mendacium ob hoc videtur eſſe peccatum, quia per ipſum homo decipit proximum. Vnde Auguſt.* dicit in lib. contra mendacium. Quiſquis eſſe aliquod genus mẽdacij, quod peccatum non ſit, putauerit, decipiet ſeipſum turpiter, cum honeſtum ſe deceptorẽ arbitretur aliorum: ſed non omne mendacium eſt deceptionis cauſa, quia per mendaciũ iocoſum nullus decipitur. non enim ad hoc dicũtur huiuſmodi mendacia, vt credantur, ſed propter delectationem ſolam, vnde hyperbolicæ locu-

¶ *Super quæſtionis centeſimæ decimę Articul. tertium.*

IN art. 3. eiuſdem q. nota duo, primo, reſponſionẽ ad quintũ, in qua author meminit virtutis fidei, quã reduci ad virtutẽ veritatis in q. 80. dixerat. Sed in hoc huius tractatus, ſ. de veritate, & illius oppoſitis, nos dicemus, quod Deus dabit.

Supra q. 68. art. 1. & 2. & q. 70. arti. 4. cor. Et 3. diſt. 38. art. 3. Et quol. 8. art. 14.

¶ Secundo, in reſponſione ad ſextum, q̃ mendacium iocoſum poteſt dupliciter ſumi, ſcilicet formaliter, & materialiter. Et vocatur in propoſito materialiter, quã tota locutio ſenetur materialiter. Sicut cũ aliquis narrat vnã fabellã, aperiẽs ſe narrare fabellã. Et ſic dicẽs infinita mẽdacia iocoſa, in nullo peccat, ſi cã delectãdi, quã oportet, & vbi oportet &c. dicit, quã hoc q̃ ẽ falſum dicere, cũ intẽ. idẽ falsũ dicendi, nõ cadit ſub locutione eius, niſi materialiter. Et hoc nec ex ipſo genere operis natũ eſt fallere, ſed delectationẽ afferre tñ. Formaliter aũt mẽtit. q ſermone falſo utit cã delectãdi, ſiue ſerio: vt cũ qs fingit in ſuo ſermone al. q d alicui accidiſſe, vt delectet infirmus, qui nouit illũ, putando illud eſſe verum, ſiue iocoſe, vt cũ quis in ſuo ſermone aliquid fingit, vt delectet audiẽtes ſiue credant: ſiue nõ: in ſpenſo, quantum ex ſe eſt relinquens: an verum: an falſum dicat. Quo fit: ut aliqui ex faceta inuẽtiõe ꝓlata: aliqui ex credita aut quaſi credita delectent. Et quocũq; horũ mõ rum accidat: ẽ ꝓprie mendaciũ iocoſum: & quantum eſt ex natura operis natũ eſt fallere: quãuis contingat: quod quãdoq; nec ex intẽtione dicentis nec ex mõ dicendi fallat: ut patet in ultimo modo. Et quia ex natura operis natum eſt fallere, ideo formaliter exercens illud peccat venialiter.

Referl 22. q. 4. cap. in malis.

Ca. ult. a medio. tomo 4.

locutiones quandoque etiam in ſcriptura ſacra inueniuntur. non ergo omne mendacium eſt peccatum. A

SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur Eccleſ. 7. Noli velle mentiri omne mendacium.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ illud quod eſt ſm ſe malum ex genere, nullo modo poteſt eſſe bonum, & licitum, quia ad hoc, quòd aliquid ſit bonum, requiritur quod omnia recte concurrant. Bonum enim eſt ex integra cauſa, malum vero eſt ex ſingularibus defectibus, vt Dyoniſ. dicit 4 ca. de diui. nom. Mendacium autem eſt malum ex genere: eſt enim actus cadens ſuper indebitam materiam. Cum enim voces naturaliter ſint ſigna intellectuum, innaturale eſt & indebitum, quod aliquis voce ſignificet id, quod non habet in mente. Vnde Philoſ. dicit in 4. Ethic.* quod mendacium eſt per ſe prauum, & fugiendum, verum autem eſt bonum, & laudabile. Vnde omne mendaciũ eſt peccatum, ſicut etiam Auguſt.* aſſerit in libro. contra mendacium. B

Ca. 4. par. 4. inter med. & finem.

Li. 4. cap. 7. ante mediũ tomo 5.

Cap. 1. to. 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod nec in Euangelio, nec in aliqua ſcriptura canonica fas eſt opinari aliquod falſum aſſeri, nec quod ſcriptores earum mendacium dixerint, quia periret fidei certitudo, quæ authoritati ſacræ ſcripturæ innititur. In hoc vero quod in Euangelio, & in alijs ſcripturis ſacris verba aliquorũ diuerſimode recitantur, non eſt mendacium. Vnde Aug.* dicit in lib. de conſenſu Euangeliſtarum, nullo modo laborandum eſſe iudicat, qui prudenter intelligit ipſas ſententias eſſe neceſſarias cognoſcendæ veritati, quibuſlibet verbis fuerint explicatæ. Et in hoc apparet, vt ibidem ſubdit, non debere nos arbitrari mentiri quemquam, ſi pluribus reminiſcentibus rem, quam audierunt, vel viderunt non eodem modo, atque eiſdẽ verbis eadẽ res fuerit indicata. C

Lib. 2. ca. 12. parũ a medio, tom. 4.

AD SECVNDVM dicendum, quod obſtetrices non ſunt remuneratæ pro mendacio, ſed pro timore Dei, & beneuolentia, ex qua proceſsit mendacium. Vnde ſignanter dicitur Exod. 1. Et quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificauit illis domos. Mendacium vero poſtea ſequens non fuit meritorium.

AD TERTIVM dicendum, quod in ſacra ſcriptura, vt Auguſt.* dicit inducuntur aliquorum geſta, quaſi exempla perfectæ virtutis, de quibus non eſt æſtimandum eos fuiſſe mentitos. Si qua tamen in eorum dictis appareant, quæ mendacia videantur, intelligendum eſt ea figuraliter, & prophetice dicta eſſe. Vnde Auguſt. † dicit in lib. contra mendacium. Credendum eſt illos homines, qui propheticis temporibus digni authoritate fuiſſe commemorantur, omnia, quæ ſcripta ſunt de illis, prophetice geſsiſſe, atque dixiſſe. Abraham tamen vt Auguſt. dicit in quæſtionib. ſuper Genel.* dicens, Sarram eſſe ſuam ſororem, veritatem voluit celari, & non mendacium dici, ſoror enim dicitur, quia filia patris erat. Vnde & ipſe Abraham dicit Geneſ. 20. vere ſoror mea eſt filia patris mei, & non matris meæ filia, quia ſcilicet ex parte patris ei attinebat. Iacob vero myſtice dixit ſe eſſe Eſau primogenitum Iſaac, quia videlicet primogenita illius de iure ei debebantur. Vſus autem eſt hoc modo loquendi per ſpiritum prophetiæ ad deſignandum myſterium, quia videlicet minor populus, ſcilicet gentilium, ſubſtituendus erat in locum primogeniti, ſcilicet in locum Iudæorum. Quidam vero commendantur in Scriptura non propter perfectam virtutem, ſed propter quandam virtutis indolem, ſcilicet quia apparebat in eis aliquis laudabilis effectus, ex quo mouebantur ad quædam indebita facienda, & hoc modo Iudith laudatur, non quia mentita eſt Holoferni, ſed propter affectum, quem habuit ad ſalutem populi, pro qua periculis ſe expoſuit. Quamuis etiam dici poſsit, quod verba eius veritatem habent ſecundum aliquem myſticum intellectum. D

Lib. de mendacio, ca. 5. ante mediũ tomo. 4.

Lib. de mendacio, cap. 5. tomo 4.

Li. 22. cont. Fauſ. ca. 34. circa finem tom. 6.

D. 2.

A

AD QVARTVM dicendum, quod mendacium non ſolum habet rationẽ peccati ex dãno, quod infertur proximo, ſed ex ſua inordinatione vt dictum eſt.* Non licet autem aliqua illicita inordinatione vti ad impediendum nocumenta, & defectus aliorum, ſicut non licet furari ad hoc, quod homo eleemoſynam faciat, niſi forte in caſu neceſsitatis, in quo omnia ſunt communia. Et ideo non eſt licitum mendacium dicere ad hoc, quod aliquis alium quocumque periculo liberet. Licet tamen veritatem occultare prudenter ſub aliqua diſſimulatione, vt Auguſt. † dicit in libr. contra mendacium. B

In corp. art.

In li. de mẽdacio, ca. 10. in fin. to. 4.

AD QVINTVM dicendum, quod ille qui aliquid promittit, ſi habet animum faciendi quod promittit, non mentitur, quia non loquitur contra id, quod gerit in mente. Si vero non faciat quod promiſit, tunc videtur infideliter agere per hoc, quod animum mutat. Poteſt tamen excuſari ex duobus. Vno modo, ſi promiſit id, quod manifeſte eſt illicitum, quia promittendo peccauit, mutando autem propoſitum benefacit. Alio modo, ſi ſunt mutatæ conditiones perſonarum, & negotiorum. Vt enim Seneca dicit in lib. de beneficiis,* Ad hoc quod homo teneatur facere quod promiſit, requiritur quod omnia immutata permaneant, alioquin nec fuit mendax in promittendo, quia promiſit quod habebat in mente, ſubintellectis debitis conditionibus, nec etiam eſt infidelis non implendo quod promiſit, quia eædem conditiones non extant. Vnde & Apoſtolus non eſt mentitus, qui non iuit Corinthum quo ſe iturum eſſe promiſerat, vt dicitur 2. ad Corinth. 1. Et hoc propter impedimenta, quæ ſuperuenerunt. C

Li. 4. cap. 34. & 35.

AD SEXTVM dicendum, quòd operatio aliqua poteſt conſiderari dupliciter, Vno modo, ſecundum ſeipſam, alio modo, ex parte operantis. Mendacium ergo iocoſum ex ipſo genere operis habet rationem fallendi, quamuis ex intentione dicentis non dicatur ad fallendum, nec fallat ex modo dicendi. Nec eſt ſimile de hyperbolicis aut quibuſcunque figuratiuis locutionibus quæ in ſacra ſcriptura inueniũtur, quia, ſicut Auguſt. † dicit in lib. contra mendacium, Quicquid figuratiue fit, vel dicitur, non eſt mendacium. Omnis enim enuntiatio ad id quod enuntiat referenda eſt, omne autem figuratiue aut factum, aut dictum hoc enuntiat, quod ſignificat eis, quibus intelligendum prolatum eſt. D

Lib. de mendacio, ca. 5. ante mediũ tomo 4.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omne mendacium ſit peccatum mortale. B

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr ꝙ omne mendaciũ ſit peccatum mortale. Dicitur enim in Pſalm. 5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Et Sap. 1. Os quod mentit occidit animam: ſed perditio, & mors animæ non eſt niſi peccatũ mortale. ergo omne mendacium eſt peccatum mortale.

¶ Præterea. Omne quod eſt contra præceptũ decalogi, ẽ peccatũ mortale, ſed mẽdacium eſt cõtra hoc p̃ceptũ decalogi. Nõ falſum

¶ Super quæſtionis centeſimæ decimæ Articul. quartum.

IN articul. 4. eiuſdem 110. q. dubium occurrit, quia præſens diſtinctio videtur, aduerſari doctrinæ habitæ in artic. 2. huius q. Nam ibi dictũ eſt, ꝙ diſtinctio mendacij per ſe non eſt in mendacium pernicioſum, officioſum, & iocoſum: ſed iſta diſtinctio attenditur ſecundum finem intentum, aggrauantẽ, vel alleuiantem. Hic vero mendacium pernicioſum ponitur, & in

574

Supra q. 69. art. 1. & 2. & q. 70. arti. 4. cor. Et 3. diſ. 38. art. 4 & 4. diſ. 36. q. 4. art. 1. q. 3. co. Et quol. 8. artic. 14. & quol. 9. art. 13. cor.

& in mendacio ſimili, & in mendacio tamen ſine finis intenti, puta, nocumenti. Quomodo ſtant iſta ſimul? Si n. mendacium pernicioſum diffinitur penes finem nocumenti intentum, ut ibi dictum eſt, quo pacto hic duplex mendacii pernicioſi genus ponit, ſ. ex nocumento intento, & ſecundum ſe? Et econtra, ſi ſecundum ſe ponitur pernicioſum, ergo non ex ſolo nocumento intento.

Lib. 1. c. 1. 26. a med. to. 3.

¶ Ad hoc dicitur, quod ſicut vitioſi actus eſt duplex finis, intrinſecus, & extrinſecus, v.g. Finis detractionis intrinſecus eſt detrahere famæ: finis vero extrinſecus eſſet damnum in diuitiis, ſi hoc quis detrahendo intenderet. Et ſicut detractio dupliciter poteſt eſſe peccatum mortale, ſ. ex fine intrinſeco, ut ſi quis detrahit cum animo infamandi, & ex ſolo fine extrinſeco, ut ſi quis animo damnificandi proximum in ſtatu, vel diuitiis detrahat in aliquo minimo, ita in propoſito mendacium dupliciter dicitur peccatum mortale, ſ. ex fine intrinſeco, & ex fine extrinſeco. Et quia finis intrinſecus mendacii in communi, eſt dicere falſum, ut ex diffinitione mendacii patet, conſequens eſt, ut finis intrinſecus mendacii in tali materia, ſit dicere falſum in tali materia, ac per hoc, qui mentitur, ut dicat falſum nociuum diuinis, ſiue humanis, hic mendacium & pernicioſum, & mortale incurrit ex fine intrinſeco intento contra charitatem Dei, aut proximi. Qui vero mentitur, ut dicat falſum, quicquid ſit illud, ut noceat diuinis, aut humanis, hic etiam pernicioſum mendacium, & mortale incurrit ex intrinſeco fine intento contra charitatem Dei, vel proximi. Et hanc diſtinctionem manifeſte intendit litera probans hoc ſecundum membrum ex hoc quod ſola inten-

Lib. 18. moral. capit. 3. a medio.

Lib. de mendac. capit. 17. circa medi. tom. 4.

Super illum verſiculum Perdes omnes qui loquunt mendaciū, to. 4.

q. 24. art. 12. & 35. ar. 3.

teſtimonium dices. ergo omne mendacium eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præterea, Auguſt. dicit in 1. de doctri. Chriſt.* Nemo mentiens, in eo quod mentitur, ſeruat fidem. Nam hoc vtique vult, ut cui mentitur, fidem ſibi habeat, quam tamen ei mentiendo non ſeruat. Omnis autem fidei violator iniquus eſt, nullus autem dicitur fidei violator, vel iniquus propter peccatum veniale. ergo nullum mendacium eſt peccatum veniale.

¶ 4 Præterea. Merces æterna non perditur, niſi pro peccato mortali, ſed pro mendacio perditur merces æterna commutata in temporalem. dicit enim Greg.* quod in remuneratione obſtetricum cognoſcitur quid mendacii culpa mereatur, nam benignitatis earum merces, quæ eis potuit in æterna vita tribui, præmiſſa culpa mendacii in terrenam eſt remunerationem declinata. ergo etiam mendacium officioſum, quale fuit obſtetricum quod videtur eſſe leuiſſimum, eſt peccatum mortale.

¶ 5 Præterea. Aug.* dicit in lib. contra mendacium, quod perfectorum præceptum eſt, omnino non ſolum non mentiri, ſed nec velle mentiri; ſed facere contra præceptum eſt peccatum mortale. ergo omne mendacium perfectorum eſt peccatum mortale, pari ergo ratione, & omnium aliorum, alioquin eſſent peioris conditionis.

SED CONTRA eſt, quod Auguſtinus. dicit in 5. Pſalm.* Duo ſunt genera mendaciorum, in quibus non eſt magna culpa, ſed tamen non ſunt ſine culpa, cum aut iocamur, aut proximo conſulendo mentimur. ſed omne peccatum mortale habet grauem culpam, ergo mendacium iocoſum, & officioſum non ſunt peccata mortalia.

RESPONDEO Dicendum, quod peccatum mortale proprie eſt, quod repugnat charitati, per quam anima viuit Deo coniuncta, ut dictum* eſt. Poteſt autem mendacium contrariari charitati tripliciter. Vno modo, ſecundum ſe: alio modo, ſecundum finem intentum, tertio modo, per accidens. Secundum ſe quidem charitati contrariatur ex ipſa falſa ſignificatione, quæ quidem ſi ſit circa res diuinas, contrariatur charitati Dei, cuius veritatem aliquis tali mendacio occultat, vel corrumpit. Vnde huiuſmodi mendacium non ſolum opponitur virtuti charitatis, ſed etiam virtuti fidei & religionis: & ideo hoc mendacium eſt grauiſſimum & mortale. Si vero falſa ſignificatio

F ſit circa aliquid, cuius cognitio pertineat ad hominis bonum, puta, quæ pertinet ad perfectionem ſcientiæ, & informationem morum, tale mendacium, inquantum infert damnum falſæ falſæ opinionis proximo, contrariatur charitati quantum ad dilectionem proximi, vnde eſt peccatum mortale. Si vero falſa opinio ex mendacio generata ſit circa aliquid de quo non referat verum ſic, vel aliter cognoſcatur, tunc ex tali mendacio non G damnificatur proximus, ſicut ſi quis fallatur in aliquibus particularibus contingentibus ad ſe non pertinentibus. Vnde tale mendacium ſecundum ſe non eſt peccatum mortale. Ratione vero finis intenti aliquod mendacium contrariatur charitati, puta, quod dicitur aut in iniuriam Dei, quod ſemper eſt peccatum mortale, vtpote religioni contrarium, aut in nocumentum proximi, quantum ad perſonam, diuitias, vel famam, & hoc etiam eſt peccatum mortale, cum nocere proximo ſit peccatum mortale. H Ex ſola autem intentione peccati mortalis aliquis mortaliter peccat. Si vero finis intentus non ſit contrarius charitati, nec mendacium ſecundum hanc rationem erit peccatum mortale, ſicut apparet in mendacio iocoſo, in quo intenditur aliqua leuis delectatio, & in mendacio officioſo, in quo intenditur etiam vtilitas proximi. Per accidens autem poteſt contrariari charitati ratione ſcandali, vel I cuiuſcunque damni conſequentis. Et ſic erit etiam peccatum mortale, dum ſcilicet aliquis non veretur propter ſcandalum publice mentiri.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illæ authoritates intelliguntur de mendacio pernicioſo ut exponit gloſ. ſuper illud Pſalm. Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

AD SECVNDVM dicendum, quod cum omnia præcepta decalogi ordinentur ad dilectionem Dei, & proximi, ſicut ſupra dictum* eſt, intantum mendacium eſt contra præceptum de- K calogi, inquantum eſt contra dilectionem Dei, & proximi. Vnde ſignanter prohibetur contra proximum falſum teſtimonium.

AD TERTIVM dicendum, quod peccatum veniale largo modo poteſt dici iniquitas, inquantum eſt præter æquitatem iuſtitiæ. vnde dicitur 1. Io. 3. Omne peccatum eſt iniquitas, & hoc modo loquitur Aug.

AD QVARTVM dicendum, quod mendacium obſtetricum poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, quantum ad effectum beneuolentiæ in Iudæos,

tio peccandi mortaliter conſtituit peccatum mortale, quaſi diceret, quod licet mendacium tale ex proprijs non ſit mortale, ex ſola intentione extranei mortalis, fit mortale. Vnde doctrina præſens non aduerſatur antedictæ: quoniam ſtat ſolida doctrina dicta, ſcilicet quod pernicioſum mendacium conſtituitur ex intento fine nocumenti. Sed ut declaratum eſt, hic diſtinguitur finis intentus in intrinſecum, & extrinſecum. Oportet namque pernicioſe mentientem animum habere, quod dicat falſum nociuum, vel ad nocendum, ac per hoc intendere nocumentum. Vnde & illo articulo author ſub pernicioſo mendacio ſtatim ſequente tria prima membra enumerata ab Auguſt. tamquam contenta ſub mendacio pernicioſo ex fine intrinſeco intento. Et hic eadem tria membra ponit ſub mendacio ſecundum ſe contrario charitati, diſtinguens ea contra mendacium ex fine intento extrinſeco. Ad id autem quod obijcitur, quod mendacium hic dicitur ſecundum ſe pernicioſum &c. Reſpondetur, quod æquiuocatio accidit. Nam hic dicitur mendacium ſecundum ſe hoc eſt, ſecundum ſuam propriam materiam, quam conſtat eſſe de ratione eius: ibi vero vocatus mendacium per ſe ſecundum rationem formæ, qua opponitur veritati, & diuiditur in plus, & minus. Vnde & pernicioſum gratia materiæ inuenitur ſub vtraque ſpecie, ſ. iactantia, & ironia.

q. 45. arti. 6. & 1. 2. q. 100. artic. 5.

¶ In eodem articulo aduerte circa mendacium in materia ſcibili, quod ad hoc, quod fiat formaliter, oportet quod ſit falſa vocis ſignificatio cum intentione dicendi falſum nociuum proximo, ita, quod niſi tertia conditio ſcilicet nocumentum proximi cadat ſub intentione, non incurritur formaliter tale mendacium. Et ex hoc habes, quando do-

ctor

ctor peccat mortaliter docendo falſa, quando aduertit ſe docere falſum in ſcibilibus, & tamen aſſertiue illud docet. Conſtat.n. q inexcuſabilis é ab intẽtione nocumẽti q nociuum ex ſuo genere ſciens, & præuidens infert, vt iſte facit. Vtr aũt qcumque ſciẽter mẽdaciũ dicit contra iudicium, vel doctrinã, mortaliter peccat, vt in reſpõſione ad vltimũ habet. Vbi nota ly contra, quoniam inde habes, q ſi iudex, dũ iudicat, mẽdacia aliqua impertinentia immiſceat, licet peccet, nõ tñ mortaliter, q a nõ mentit cõtra veritatẽ iudicij ſed impertinẽtiũ ad iudiciũ. Idem aũt eſt iudiciũ de doctoribus ſi docẽdo mẽtiant, non tñ contra veritatẽ doctrinæ. Sed aduerte, q prædicator ſemper contra veritatem doctrinæ chriſtianæ mẽtit, quando miracula falſa ſciẽter pdicat, quoniam quantum in ſe eſt, veritatem miraculorũ Chriſti, & ſanctorum euacuat. Agit enim vt falſa etiã putentur Chriſti, & ſanctorum miracula. Et ſiſe eſt ſi vitam ſanctorum fingunt aliter q ſit eadẽ rõne, Mentiendo aũt in noibus authorũ, aut quotationibus, puta, c.10. pro 11. aut Iſaiam p Hieremia, vel Hiero. p Aug. dicẽdo, quia tũc nõ occurrit, & turpe putat ſic pteriſire, peccat qdẽ, ſed nõ mortaliter, q a non cõtra, ſed præter veritatem doctrinæ mentit. Falli nãq; in h s non eſt falli in doctrina, ſed in accidentibus eius.

Citata in argum.

D.346. & 993.

Lib. de mẽda. capi. 17. circa med. tomo 4.

Li. de menda. cap. 17. circa med. tom. 4.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ vndecimæ Art. primum.*

In q. 111. occurrunt quinq; dicenda Primo, q author diſtinxit quæſtionẽ ſimulationis a q. mendacii, non pp formalẽ, ſed materialẽ differẽtiã, dum mendacium eſt falſa vocis ſignificatio, ſimulatio vero eſt falſa vocis ſignificatio, Et vtrob.q; requiritur vo.ũtas ibi falſũ

& quantum ad reuerentiam diuini timoris, ex quibus commendatur in eis indoles virtutis, & ſic debetur eis remuneratio æterna. Vnde Hiero. exponit, quod Deus ædificauit illis domos ſpirituales. Alio modo poteſt cõſiderari quãtum ad ipſum exteriorem actum mendacij, quo quidem nõ potuerunt æternam remunerationem mereri, ſed forte aliquam remunerationem temporalem, cuius merito non repugnabat deformitas illius mendacij, ſicut repugnabat merito remunerationis æternæ. Et ſic intelligẽda ſunt verba Gregor.* non quod per illud mendaciũ mererẽtur amittere remunerationem æternam, quam iam ex præcedenti affectu meruerant, vt ratio procedebat.

Ad quintum dicendum, quod quidam dicunt, quod perfectis viris omne mẽdacium eſt peccatum mortale. Sed hoc irrationabiliter dicitur, nulla enim circunſtãtia aggrauat in infinitum, niſi quæ transfert in aliã ſpeciem. Circunſtantia autem perſonæ non transfert in aliã ſpeciem, niſi forte ratione alicuius annexi, puta, ſi ſit contra votum ipſius, quod nõ poteſt dici de mẽdacio offi.ioſo, vel iocoſo. Et ideo mẽdacium officioſum, vel iocoſum nõ eſt peccatum mortale in viris perfectis, niſi forte per accidens ratione ſcandali. Et ad hoc poteſt referri quod Aug.* dicit, pfectis eſſe præceptum non ſolum non mentiri, ſed nec velle mẽtiri, quãuis hoc Aug. non aſſertiue, ſed ſub dubitatione dicat. Præmittit enim* Niſi forte ita, vt perfectorum &c. Nec obſtat quod ipſi ponũtur in ſtatu conſeruandæ veritatis, quia veritatem tenentur conſeruare ex ſuo officio in iudicio vel doctrina, contra quæ, ſi mentiantur, erit mendacium, quod eſt peccatum mortale. In alijs autem non oportet, quod mortaliter peccent mentiendo.

QVAESTIO CXI.

De Simulatione, & hypocriſi, in quatuor articulos diuiſa.

Poſtea conſiderandum eſt de ſimulatiõe, & hypocriſi.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum omnis ſimulatio ſit peccatum.

A ¶ Secundo, Vtrum hypocriſis ſit ſimulatio.

¶ Tertio, Vtrũ opponat veritati,

¶ Quarto, Vtrum ſit peccatum mortale.

Articvlvs I.

Vtrũ omnis ſimulatio ſit peccatũ.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quod nõ omnis ſimulatio ſit peccatũ.
B Dicitur enim Luc. vlt. quod Dominus ſe finxit lõgius ire. & Amb. dicit de Abraham* in lib. de Patriarchis, quod captioſe loquebatur cum ſeruulis, cum dixit Gene. 22. Ego & puer illucuſque properantes, poſtquam adorauerimus, reuertemur ad vos. Fingere autẽ, & captioſe loqui ad ſimulationẽ pertinet, ſed non eſt dicendum, quod in Chriſto, & in Abraham fuerit peccatum. ergo nõ omnis
C ſimulatio eſt peccatum.

¶ 2 Præterea. Nullum peccatum eſt vtile, ſed ſicut Hiero.* dicit Vtilem ſimulationem, & in tempore aſſumendam, Iehu Regis Iſrael nos doceat exemplum, qui interfecit ſacerdotes Baal, fingẽs ſe idola colere velle, vt habetur 4. Reg. 10. & Dauid immutauit faciem ſuã corã Achis rege, Geth, vt habetur 1. Reg. 21. ergo nõ omnis ſimulatio eſt peccatum.

¶ 3 Præt. Bonũ eſt malo cõtrariũ, ſi ergo ſimulare bonũ, eſt malũ.
D ergo ſimulare malum, erit bonũ.

¶ 4 Præterea. Iſa. 3. contra quoſdam dicitur, peccatũ ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt, ſed abſcõdere peccatum ad ſimulationem pertinet. ergo non vti ſimulatione interdum eſt reprehẽſibile, vitare autem peccatum numquam eſt reprehenſibile. ergo ſimulatio non ſemper eſt peccatum.

Sed contra eſt, quod Iſa. 16. ſuper illud, In tribus annis &c. dicit gloſ.* In comparatione duo
E rum malorum leuius eſt aperte peccare, quam ſanctitatem ſimulare, ſed aperte peccare ſemper eſt peccatum. ergo ſimulatio ſemper eſt peccatum.

Respondeo* Dicendum, q ſicut dictũ* eſt ad virtutẽ veritatis ptinet, vt qs ſe talẽ exhibeat exterius per ſigna exteriora, qualis eſt. ſigna autem exteriora, non ſolum ſunt verba, ſed etiam facta. Sicut ergo veritati opponitur, quòd aliquis per verba exteriora aliud ſignificet, quam habet apud ſe, qđ ad mendacium pertinet, ita etiam opponitur veritati, quòd aliquis per

dicẽdi, hic falsũ faciẽdi. Et pp hanc malã voluntatẽ ſemper ſimulatio eſt peccatũ, ſicut mẽdaciũ formaliter ſumendo vtrũq; & quia habet, ſpales difficultates in theologia, pp vanã ſimulationis ſpeciem, q vocatur hypocriſis, qua quis ſimulat factis pſo iam iuſti, Scd o, q Abrahã a ſimulatione, imo mẽdacio, propter figuratã locutionẽ prophetice excuſatur, quia cõmiſiſſe ie intelligitu Spũiſancto tamq proferret illa verba ad ſenſum intẽtũ a Spũſancto, q uis ſibi ignota Pôt tñ aliter excuſari, & facili* Abrahã vt intelligat locut* ſm cõem hominum morẽ, ſm quem erãt poſt adorationẽ reuerſuri, quaſi dixerit, Deo aliter non diſponẽte, reuertemur ego & puer. Hmõdi.n. conditiones generales ſubintelligunt, ſed p reuerentia Ambroſii author ſic expoſuit. Tertio, q de fictione, Dauid corã Achis, licet author veat glo, & ad myſterium traiciat, id litterã tñ excuſari vñ, quia facta niſi ex intẽtiõe ſignificãdi hãt, ſigni vim nõ p ſe habẽt ex parte facẽtis, vt ſupius dixi Quarto, q ſimplicitas, ſeu veritas non intelligĩt opponi dolo, vl fraudi formaliter, ſed potius cauſaliter, p quãto opponit ſimulationi, & mendacio, q ſũt effectus doli, uel fraudis. Aſtutus.n. adinueniens vias apparẽtes dolo ſiue fraude, exequit eas mediãte mẽdacio, & ſimulationis vitio, & aliquo alio qñq;. Et pro quanto eis immiſcetur mẽdaciũ, aut ſimulatio, p tãto opponi dñr ſimplicitati in art. 3. ad ſecundum. Nam ſimpliciter abſolute opponi dicuntur prudentiæ ſupius in q. 55. Quinto, quomodo hypocriſis, cõſueuit in ſacra ſcriptura ſumi, vt dr in art. 4. Et propterea, tam deteſtabiliter commemorat. Et hęc de quæſtio 4. ſufficiant.

571

In libr. de Abraham, ca. 8. in medio, tom. 4.

Ad Gala. 2. ſupra illud Cum veniſſet Pet. Antiochiã, tomo 9.

eſt gl. Hier. in fin. comment. ad 16. ca. Eſa. to. 5.

q. 109. art. 3. ad 3. & qõ. 110. art. 1.

per aliqua ſigna factorum, vel rerum, aliquid ſignificet contrarium eius, quod in eo eſt, quod proprie ſimulatio dicitur. Vnde ſimulatio proprie eſt mendacium quoddam in exteriorum ſignis factorum conſiſtens. Non refert autem vtrum aliquis mentiatur verbo, vel quocumque alio facto, vt ſupra habitum eſt.* Vnde cum omne mendacium ſit peccatum, vt ſupra dictum† eſt conſequens eſt etiam, quod omnis ſimulatio eſt peccatum.

q. præced. artic. 1.
† q. præced. arti. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Augu. dicit in lib. de quæſtionib. Euang.* non omne quod fingimus, mendacium eſt, ſed quando id fingimus, quod nihil ſignificat, tunc eſt mendacium. Cum autem fictio noſtra refertur ad aliquam ſignificationem, non eſt mendacium, ſed aliqua figura veritatis. Et ſubiungit exemplum de figuratiuis locutionibus, in quibus fingitur quædam res non vt aſſeratur ita eſſe, ſed eam proponimus, vt figuram alterius quod aſſerere volumus.

Lib. 2. ca. 51. in princi. tomo 4.

G

Sic ergo Dominus in Euangelo finxit ſe longius ire, quia compoſuit motum ſuum quaſi volentis longius ire, ad aliud figuratiue ſignificandum ſcilicet quod ipſe ab eorum fide longe erat, vt Greg. dicit: vel vt Auguſ.† dicit, quia cum longius receſſurus eſſet aſcendendo in cælum, per hoſpitalitatem quodammodo retinebatur in terra. Abraham etiam d figuratiue locutus eſt. Vnde Ambroſ.* dicit de Abraham, quod prophetauit quod ignorabat. Ipſe enim ſolus diſponebat redire immolato filio, ſed Dominus per os eius locutus eſt quod parabat. Vnde patet, quod neuter ſimulauit.

Greg. homi. 23. in Euãg. non longe à principio.
† Aug. lib. 2. q. Euange. q. ſit cap. vlt. à medio.
* Ambro. in lib. de Abraham. capi. 8. tom. 4.

H

Ad secundum dicendum, quod Hiero. vtitur large nomine ſimulationis pro quacumque fictione. Commutatio autem faciei Dauid fuit fictio figuralis, ſicut glo. exponit in titulo illius Pſal. Benedicam dominum in omni tempore. Simulationem vero Iehu non eſt neceſſe excuſaria peccato, vel mendacio, quia malus fuit, vt pote ab idolatria Ieroboam nó recedens Commendatur tamen, & temporaliter remuneratur a Deo non pro ſimulatione, ſed pro zelo, quo deſtruxit cultum Baal.

I

Ad tertium dicendum, quod quidam dicunt, quod nullus poteſt ſe ſimulare eſſe malum, quia per opera bona nullus ſimulat ſe malum, ſi autem opera mala faciat, malus eſt: ſed hæc ratio non cogit. Poteſt enim aliquis ſe ſimulare malum per opera, quæ in ſe non ſunt mala, ſed habent in ſe quandam ſpeciem mali, & tamen ipſa ſimulatio eſt mala tum ratione mendacii, tum ratione ſcandali. Et quamuis p hoc fiat malus, non tamen fit malus illa malitia, quam ſimulat. Et quia ipſa ſimulatio ſecundum ſe mala eſt non ratione eius, de quo eſt, ſiue ſit de bono, ſiue ſit de malo, peccatum eſt.

K

Ad quartum dicendum, quod ſicut aliquis verbo mentitur, quando ſignificat quod non eſt, non autem quando tacet, quod eſt, quod aliquãdo licet, ita etiam ſimulatio eſt, quando aliquis p exteriora ſigna factorum, vel rerum ſignificat aliquid quod non eſt non auté ſi aliquis prætermittat ſignificare quod eſt. Vnde aliquis poteſt peccatum ſuum occultare abſque ſimulatione. Et ſecundum hoc intelligendum eſt, quod Hieron.* dicit ibidem, quod ſecundum remediũ poſt naufragium eſt peccatum abſcondere, ne ſcilicet exinde aliis ſcandalum generetur.

Eſa. 3. ſuper verbũ Eſa. citatum in argu. 10. 5.

4. di. 16. q. 4. ar. 1. q. 1. per to. & quæſt. 3. ad 2.

Articvlvs II

Vtrum hypocriſis ſit idem quod ſimulatio.

F

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod hypocriſis non ſit idem quód ſimulatio. Simulatio enim conſiſtit in quodã factorum mendacio, ſed hypocriſis poteſt etiam eſſe ſi aliquis oſtendat exterius, quæ interius egit, ſecundum illud Mathæ. ſexto. Cum facis, eleemoſynam noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt. ergo hypocriſis non eſt idem ſimulationi.

¶ 2 Præterea. Greg. dicit 31. Mor. Sunt non nulli, qui & ſanctitatis habitum tenent, & perfectionis meritum exequi non valent. Hos nequaquàm credendum eſt in hypocritarum numerum currere, quia aliud eſt infirmitate, aliud malitia peccare, ſed illi, qui tenent habitum ſanctitatis, & meritum perfectionis non exequuntur, ſunt ſimulatores, quia exterior habitus ſanctitatis opera perfectionis ſignificat. non ergo ſimulatio eſt idem quod hypocriſis.

Li. 31. Mora. in princ. & cap. 11.

¶ 3 Prætereà. Hypocriſis in ſola intentione conſiſtit. dicit enim Dominus de hypocritis Matth. 23. quód omnia opera ſua faciunt, vt ab hominibus videantur. Grego dicit 31. Moral.* quòd numquam quid agant, ſed quomodo de actione qualibet hominibus poſſint placere, conſiderant, ſed ſimulatio non conſiſtit in ſola intentione, ſed in exteriori operatione. vnde ſuper illud Iob. 36. Simulatores, & callidi prouocant iram Dei. dicit gloſſa. quòd ſimulator & aliud ſimulat, & aliud agit, caſtitatem præfert, & laſciuiam ſequitur: oſtendit paupertatem, & marſupium replet. ergo hypocriſis non eſt idem quod ſimulatio.

Li. 31. Mora. c. 11. paulo à princ.

Sed contra eſt, quod Iſidor. dicit in libr.* Etymologiarum. Hypocrita græco ſermone, in latino, ſimulator interpretatur, qui cum intus malus ſit bonũ ſe palam oſtendit. hypo enim falſum, criſis iudicium interpretatur.

Lib. 10. ca. 8. incip. humilis, circa medium.

Respondeo Dicendum, quod ſicut Iſidor, dicit* ibidem, nomen hypocritæ tractum eſt a ſpecie eorum, qui in ſpectaculis contecta facie intendunt, diſtinguentes vultum vario colore, vt ad perſonæ quam ſimulãt colorem perueniãt, modo in ſpecie viri, modo in ſpẽ feminæ vt in ludis populũ fallant. Vnde Aug. dicit in li.* de ſermone Dñi in monte, ꝙ ſicut hypocritæ ſimulatores aliarum perſonarum, agunt partes illius quod non ſunt (non enim qui agit partes Agamẽnonis, vere ipſe eſt, ſed ſimulat eum) ſic in eccleſiis, & in omni vita humana, qui ſe vult videri quod non eſt, hypocrita eſt, ſimulat enim ſe iuſtum, non exhibet. Sic igitur dicendum eſt, quòd hypocriſis ſimulatio eſt, nõ autem omnis ſimulatio, ſed ſolum illa, qua quis ſimulat perſonam alterius, ſicut cum peccator ſimulat perſonam iuſti.

Lib. 10. Etymol. ca. humilis à medio.

Libr. 2. ca. 3. circa princ. tom. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd opus exterius naturaliter ſignificat intentionem. Quando ergo aliquis per bona opera quæ facit, ex ſuo genere ad Dei ſeruitium pertinentia, non quærit Deo placere, ſed hominibus, ſimulat rectam intentionem, quam non habet. Vnde Gregorius dicit 31. Moral.* quòd hypocritæ per cauſas Dei, deſeruiunt intentioni ſæculi: quia per ipſa quoque quæ ſe agere ſancta oſtendunt, non conuerſionem quærunt hominum, ſed auras fauorum: & ita ſimulant mendaciter intentionem rectam, quam non habent, quàmuis non ſimulant aliquod rectum opus, quod non agunt.

Li. 31. ca. 11. ante med.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ habitus ſanctitatis, puta religionis, vel clericatus, ſignificat ſtatum, quo quis obligatur ad opera perfectionis, & ideo cum quis habitũ ſanctitatis aſſumit intendens ſe ad ſtatum perfectionis transferre, ſi per infirmitatem deficiat, nó eſt ſimulator, vel hypocrita, quia non tenet manifeſtare ſuũ peccatum, ſanctitatis habitum deponendo. Si auté ad

hoc

hoc ſanctitatis habitum aſſumeret, vt ſe iuſtum oſtentaret, eſſet hypocrita, & ſimulator.

AD TERTIVM dicendum, quòd in ſimulatione ſicut in mendacio duo ſunt. Vnum quidem ſicut ſignũ & aliud ſicut ſignatum. Mala ergo intentio in hypocriſi conſideratur ſicut ſignatum, quod non reſpondet ſigno. Exteriora autem vel verba, vel opera, vel quæcunque ſenſibilia conſiderantur in omni ſimulatione, & mendacio, ſicut ſigna.

ARTICVLVS III.

Vtrum hypocriſis opponatur virtuti veritatis.

577
4.di.16.q.4. ar.1.q.2.ar. q.pro ver.& cor.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod hypocriſis non opponatur virtuti veritatis. In ſimulatione enim, ſiue hypocriſi eſt ſignum, & ſignatum, ſed quantum ad vtrunque non videtur opponi alicui ſpeciali virtuti. Hypocrita enim ſimulat quamcunque virtutem, & etiam per quæcunque virtutis opera, puta per ieiunium, orationem, & eleemoſynam, vt habetur Matth. 6. ergo hypocriſis non opponitur ſpecialiter virtuti veritatis.

¶ 2 Præterea. Omnis ſimulatio ex aliquo dolo videtur procedere, vnde & ſimplicitati opponitur: dolus autem opponitur prudentiæ, vt ſupra habitum eſt.* ergo hypocriſis: quæ eſt ſimulatio, non opponitur veritati, ſed magis prudentiæ, vel ſimplicitati.

q.55. art. 4.

¶ 3 Præterea. Species moralium conſiderantur ex fine. ſed finis hypocriſis eſt acquiſitio lucri, vel inanis gloriæ. vnde ſuper illud Iob. 27. Quæ eſt ſpes hypocritæ, ſi auare rapiat &c. dicit * gloſ. Hypocrita, qui latine dicitur ſimulator, auarus raptor eſt, qui dum inique agens deſiderat de ſanctitate venerari, laudem vitæ rapit alienæ. cum ergo auaritia, vel inanis gloria non directe opponatur veritati, videtur quod nec ſimulatio, ſiue hypocriſis.

Eſt Gre. ibi. Lib.19.c.2.

SED CONTRA eſt, quia omnis ſimulatio eſt mendacium quoddam, vt dictum* eſt. Mendacium autem directe opponitur veritati. ergo & ſimulatio, ſiue hypocriſis.

Art.1. huius quæſt.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſecundum Philoſ.* in 10. Metaph. Contrarietas eſt oppoſitio ſecundum formam, à qua ſcilicet res ſpeciem habet. Et ideo dicẽdum eſt, quod ſimulatio, ſiue hypocriſis poteſt opponi alicui virtuti dupliciter. Vno modo directe: alio modo indirecte. Directa quidem oppoſitio eius, ſiue eius contrarietas eſt attendenda ſecundum ipſam ſpeciem actus qui accipitur ſecundum proprium obiectũ. Vnde cum hypocriſis ſit quædam ſimulatio, qua quis ſimulat ſe habere perſonam, quam nõ habet vt dictum eſt, conſequens eſt, quod directe opponatur veritati, ꝑ quam aliquis exhibet ſe talẽ vita, & ſermone, qualis eſt, vt dicitur in 4. Ethic.* Indirecta autem oppoſitio, ſiue contrarietas hypocriſis poteſt attendi ſecũdum quodcunque accidens, puta, ſecundum aliquem finem remotum, vel ſecundum aliquod inſtrumentum actus, vel quodcunque aliud huiuſmodi.

Lib.10. tex. 13.& 24. tomo 3.
Art. præced.
Lib.4.cap.7. tom.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hypocrita ſimulans aliquam virtutem, aſſumit eam vt finem, non quidem ſecundum exiſtentiam, quaſi volens eam habere, ſed ſecundum apparentiam, quaſi volens videri eam habere, ex quo non habet quod opponatur illi virtuti, ſed quod opponatur veritati, inquantum vult decipere homines circa illam virtutem. Opera autem illius virtutis non aſſumit quaſi per ſe intenta, ſed inſtrumentaliter quaſi ſigna illius virtutis. Vnde ex hoc non habet directam oppoſitionem ad illam virtutem.

A

AD SECVNDVM. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* prudentiæ directe opponitur aſtutia, ad quam pertinet adinuenire quaſdam vias apparentes, & non exiſtentes, ad propoſitum conſequendum. Executio autem aſtutiæ eſt proprie per dolum in verbis, per fraudem autem in factis. & ſicut aſtutia ſe habet ad prudentiam, ita dolus, & fraus ad ſimplicitatem. Dolus autem, vel fraus ordinatur ad decipiendum principaliter, & quandoque ſecundario ad nocendum, vnde ad ſimplicitatem pertinet directe ſe præſeruare à deceptione. Et ſecundum hoc, vt ſupra dictum eſt,* virtus ſimplicitatis eſt eadem virtuti veritatis: ſed differt ſola ratione, quia veritas dicitur ſecundum quod ſigna concordant ſignatis: ſimplicitas autem dicitur ſecundum quòd nõ tendit in diuerſa, vt ſcilicet aliud intendat interius, & aliud prætendat exterius.

q.55. artic. 4.& 5.
q.109. art.2. ad 4.

B

AD TERTIVM Dicendum, quòd lucrum, vel gloria eſt finis remotus ſimulatoris. ſicut & mendacis. Vnde ex hoc fine ſpeciem non ſortitur, ſed ex fine proximo, qui eſt oſtendere ſe alium, quam ſit. Vnde quandoque contingit, quod aliquis fingit de ſe magna, nullius alterius gratia, ſed ſola libidine ſimulandi, ſicut Philoſoph *dicit in 4. Ethic. & ſicut etiam ſupra de mendacio dictum eſt.

Lib.4.cap.7. tom.5.

ARTICVLVS IIII.

C

Vtrum hypocriſis ſemper ſit peccatum mortale.

578
4.di.16.q.4. art.1.q.3. In fin. comment. ad c. 16. Eſa. to.5.

AD QVARTVM ſic ꝓceditur. Videtur quòd hypocriſis ſemper ſit peccatum mortale. Dicit enim Hier. Iſa. 16. in* in gloſ. quod in comparatione duorum malorum, leuius eſt aperte peccare, quã ſanctitatem ſimulare, & ſuper illud Iob. 1. Sicut autem domino placuit &c. gloſ. dicit, quod ſimulata æquitas nõ eſt æquitas, ſed duplex peccatũ. Et ſuper illud The. 4. Maior effecta eſt iniquitas peccati populi mei peccato Sodomorum, dicit glo. Scelera animæ planguntur, quæ in hypocriſim labitur, cuius maior eſt iniquitas peccatorum † Sodomorum: peccata autem Sodomorum ſunt peccata mortalia. ergo & hypocriſis ſemper eſt peccatum mortale.

Gloſ. ordinaria ibid.
† Alias peccatis.

D

¶ 2 Præterea. Greg. dicit 31. moral. * quod hypocritæ, ex malitia peccant, ſed hoc eſt grauiſſimum, quia pertinet ad peccatum in Spiritumſanctum. ergo hypocrita ſemper mortaliter peccat.

Li.31.c.11.

¶ 3 Præterea. Nullus meretur iram Dei, & excluſionem à Dei viſione, niſi propter peccatum mortale, ſed per hypocriſim aliquis meretur iram Dei, ſecundum illud Iob. 36. Simulatores, & callidi prouocant iram Dei: excluditur etiam hypocrita à viſione Dei ſecundum illud Iob. 13. Non veniet in conſpectu eius omnis hypocrita. ergo hypocriſis ſemper eſt peccatum mortale.

E

SED CONTRA eſt, quia hypocriſis eſt mendacium operis, cum ſit ſimulatio quędam, non autem omne mendacium operis eſt peccatum mortale. ergo nec omnis hypocriſis.

¶ Præt. Intentio hypocritæ eſt ad hoc, quòd videatur bonus, ſed hoc non opponitur charitati. ergo hypocriſis non eſt ſecundum ſe peccatum mortale.

¶ Præter. Hypocriſis naſcitur ex inani gloria, vt Greg. dicit 31. moral. * ſed inanis gloria non ſemper eſt peccatum mortale. ergo neque hypocriſis.

Li.31.c.31. à medio.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ in hypocriſi duo ſunt, ſ. defectus ſanctitatis, & ſimulatio ipſius. Si ergo hypocrita dicatur ille, cuius intentio fertur ad vtrunq; vt ſ. aliquis non curet ſanctitatem habere, ſed ſolus ſanctus apparere, ſicut conſueuit accipi in ſacra ſcriptura,

ſic manifeſtum eſt, quod eſt peccatum mortale. Nullus enim totaliter priuatur ſanctitate, niſi per peccatũ mortale. Si autem dicatur hypocrita ille, qui intendit ſimulare ſanctitatem, à qua deficit per peccatum mortale, tunc quamuis ſit in peccato mortali, ex quo priuatur ſanctitate, non tamen ſemper ipſa ſimulatio eſt ei peccatum mortale, ſed quandoque veniale, quod diſcernendum eſt fine, qui ſi repugnat charitati Dei, vel proximi, erit peccatum mortale, puta, cum ſimulat ſanctitatem, vt falſam doctrinam diſſeminet, vel vt adipiſcatur eccleſiaſticam dignitatem indignus, vel quęcunque alia temporalia bona, in quibus finem conſtituit. Si vero finis intentus non repugnet charitati, erit peccatum veniale, puta, cum aliquis in ipſa fictione delectatur, de quo dicitur 4. Ethic.* quòd magis videtur vanus, quam malus: eadem enim ratio eſt de mendacio, & ſimulatione. Contingit tamen quandoque quod aliquis ſimulat perfectionem ſanctitatis, quæ non eſt de ſalutis neceſſitate, & talis ſimulatio nec ſemper eſt peccatum mortale, nec ſemper eſt cum peccato mortali. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

Lib. 4. cap. 7. à med.

QVAESTIO CXII.

De iactantia, in duos articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt de iactantia, & ironia, quæ ſunt partes mendacij ſecundũ Philoſ. in 4. Ethic.

Primo autem circa iactantiam quæruntur duo.

¶ Primo, Cui virtuti opponatur.

¶ Secundo, Vtrum ſit peccatum mortale.

ARTICVLVS I.

Vtrum iactantia opponatur virtuti veritatis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd iactantia nõ opponatur virtuti veritatis. Veritati enim opponitur mendacium: ſed quãdoque poteſt eſſe iactantia etiã ſine mendacio, ſicut cum aliquis ſuam excellentiam oſtentat. dicitur enim Heſter. 1. quod Aſſuerus fecit grã K de conuiuium, vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ, ac regni ſui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentiæ ſuæ. ergo iactantia non opponitur virtuti veritatis.

¶ 2 Præterea. Iactantia ponitur à Gregor.* 31. Moral. vna de quatuor ſpeciebus ſuperbiæ, cum ſcilicet quis iactat ſe habere, quod non habet. vnde dicitur Hier. 48. Audiuimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valde: ſublimitatem e- F ius, & arrogantiam, & ſuperbiam, & altitudinem cordis eius ego ſcio, ait Dominus, iactantiam eius eo quod non ſit iuxta eam virtus eius. Et 31.* Moral. Gregor. dicit quod iactantia oritur ex inani gloria, ſuperbia autem, & inanis gloria opponuntur virtuti humilitatis. ergo iactantia non opponitur veritati, ſed humilitati.

Lib. 31. c. 31. a medio.

¶ 3 Præterea. Iactantia, ex diuitiis cauſari videtur, vnde dicitur Sapient. 5. Quid nobis profuit ſuperbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? ſed ſuperfluitas diuitiarum videtur pertinere ad peccatum auaritiæ, qđ opponitur iuſtitiæ, vel liberalitati. non ergo iactantia opponitur veritati.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit in 2. & 4. G Ethic.* iactantiam opponi veritati.

Libr. 2. c. 7. & li. 4. c. 7. to. 5.

RESPONDEO Dicendum, quòd iactantia proprie importare videtur quòd homo verbis ſe extollat. Illa enim, quæ vult homo longe iactare, in altum eleuat. Tunc autem proprie aliquis ſe extollit, quando de ſe ſupra ſe aliquid dicit, quod quidem contingit dupliciter. Quandoque enim aliquis loquitur de ſe non quidem ſupra id, quod in ſe eſt, ſed ſupra id, quod de eo homines opinantur: quod Apoſtol. refugiens, dicit 2. Ad Corinthios. 12. Parco, ne quis exiſtimet me ſupra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me. Alio modo aliquis per verba ſe extollit, loquens de ſe ſupra id, quod in ſe eſt ſecundum rei veritatem. Et quia H magis eſt aliquid iudicandum ſecundum quod in ſe eſt, quàm ſecundum quod eſt in opinione aliorum, inde eſt, quod magis proprie dicitur iactantia, quando aliquis effert ſe ſupra id quod in ipſo eſt, quàm quando effert ſe ſupra id, quod eſt in opinione aliorum, quamuis vtroque modo iactantia dici poſſit. Et ideo iactantia proprie dicta opponitur veritati per modum exceſſus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de iactantia, ſecundum quod excedit opinionem.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd iactantiæ peccatum conſiderari poteſt dupliciter. Vno modo, ſecundum ſpeciem actus, & ſic opponitur veritati, vt dictum eſt.* Alio modo, ſecundum cauſam ſuam, ex I qua etſi non ſemper, tamen frequentius accidit, & ſic procedit quidem ex ſuperbia, ſicut ex cauſa interius motiua, & impellente. Ex hoc enim quod aliquis interius per arrogantiam ſupra ſeipſum eleuatur, ſequitur plerunque, quod exterius maiora quædam de ſe iactet, licet quandoque non ex arrogantia, ſed ex quadam vanitate aliquis ad iactantiam procedat, & in hoc delectetur, quia talis eſt ſecundum habitum. Et ideo arrogantia, per quam aliquis ſupra ſeipſum extollitur, eſt ſpecies ſuperbiæ, non tamen eſt idem iactantiæ, ſed, vt frequentius, eius cauſa, & propter hoc Greg. iactantiam ponit inter ſuperbiæ ſpecies. Tendit enim iactator plerũque ad hoc, quod gloriam conſequatur per ſuam iactantiam, & ideo ſecundum Grego.* ex inani gloria oritur ſecundum rationem finis.

In corp. ar. & q. 110. art. 2.

Loco citato in argu. 2. in princ.

Lib. 31. c. 31.

AD TERTIVM Dicendum, quòd opulentia etiam iactantiam cauſat dupliciter. Vno modo occaſionaliter, inquantum de diuitiis aliquis ſuperbit, vnde & ſignanter Prouerbio. 8. opes dicuntur ſuperbæ. Alio modo, per modum finis, quia vt dicitur in 4. Ethicor. * aliqui ſeipſos iactant non ſolum propter gloriam, ſed etiam propter lucrum, qui de ſeipſis fingunt ea, ex quibus lucrari poſſunt, puta, quod ſint medici, vel ſapientes, vel diuini.

Lib. 4. ca. 7. à med. tom. 5.

¶ Super

¶ Super quæſtionis centeſimæ duodecimæ Art. primum.

IN art. 1. q. 112. nota duo. Primo, quod iactãtia, licet quo ad vocabuli vſum dicatur etiam de oſtẽtatione veri ſupra opinionẽ, ſeu cognitionem aliorum, vt de Aſſuero dr. tñ ſm rem, prout eſt nomẽ vitii ex ſuo genere (ſic. n. tantum proprie ſumitur) non dr niſi de oppoſito veritatis per modum exceſſus, quia ſic tantum eſt nomẽ vitii ex ſuo genere. Oſtentatio nãque veri ſupra cognitionem aliorum, non eſt mala ex ſuo genere, ſed quandoque bona, iuxta neceſſitatẽ, aut vtilitatem exigẽtem huiuſmodi manifeſtationem, & quandoque mala propter malum, aut vanũ finẽ. Et
579
propterea in calce corporis ar. concluditur, quod iactantia proprie dicta opponitur veritati per modũ exceſſus, & ſic de iactantia eſt in litera reliquus ſermo Secundo quod ex reſpõſione ad ſm diſcas & diſcernere, & proprie loqui. Nam ſpecies ſuperbiæ non iactantia, ſed arrogantia intus eſt, quæ frequenter cauſa eſt iactantiæ, quæ ſpecies eſt mendacii, & quoniam ſe habent vt cauſa, & effectus, ideo vnum poni inuenitur pro alio.

*Li. 31. Mor. & citatur à Magi. libr. 2. dil. 41. Et li. 23. ca. 7. circa prin.

¶ Super queſtionis centeſimaeduodecimæ Ar. ſecundũ.

IN ar.2. eiuſdẽ q.112. collige primo quinq; caſus, in quibus iactantia eſt mortale peccatũ. Primus, quando iactator de ſe profert id quod eſt contra charitatẽ Dei, vt de rege Tyri dicitur. Secundus, qñ profert id quod eſt cõtra charitatem proximi, vt Phariſeus fecit. Tertius, qñ ex ſuperbia vel inani gloria mortali, vt cum quis quaſi nõ acceperit à Deo ſe iactat. Quartus, qñ ex cupiditate lucri cũ damno proximi, intus, vel extra, vt cum quis iactat ſe doctorem, aut medicum, & inde falſam doctrinam ſeminat, vel pecuniam exhaurit, aut corpora lædit. Quintus, cum quis vſque adeo delectatur iactãtia, vt in ea finem poneret, puta, quia non curat de præceptis Dei, vt impleat appetitum ſuum in ſe iactando. Et hic caſus communis eſt omnibus vanis, q̃ de genere ſuo ſunt venialia.

580

Gloſ. interlinear. ibid.

¶ Aduerte ſecundo, ꝙ qa iactantia proprie dicta, de qua eſt ſermo, eſt ſpecies mendacii: ideo in primis duobus caſibus, in q. bus iactãtia ſm ſe eſt peccatum mortale interuenit mendacium pernicioſum, vel directe contra Deum, vt in primo, dum dixit homo, Deus ego ſum vel contra proximũ, dum ſuperbus dixit, Non ſum ſicut cæteri hominum, velut etiã hic Publicanus. In reliquis autem caſibus mendacium iactantiæ fit pernicioſum ex cauſa. Ideo enim pernicioſe mentitur quis ſe medicum, qa propter damnum ꝓximi, vel propter talem ſuperbiam, & huiuſmodi, vt patet.

Lib.4.c.7. circa med. to.5.

Lib.31.c.31. a medio.

q.100.art.4.

¶ Circa præſentem articulum, dubium occurrit, quia diminuta videtur doctrina hæc de iactantia. Nã contingit, quod quis iactet ſe de malo perpetrato, & tunc conſtat, quòd non mentitur, & tamen peccat mortaliter iactando ſe. Et ſimiliter contingit, quòd aliquis abſque mendacio iactet ſe medicum ex ſuperbia mortali, & cu-

A piditate nocendi: & tunc ſimiliter iactantia eſt peccatum mortale. Et hæc in litera prætermittuntur. In qua etiam prætermittitur, cum quis iactat ſe de malo, quod non fecit: quoniã iactantia oppoſita veritati per exceſſum plus dicit de bono, non de malo. Nam dicere plus de malo ſpectat ad ironiam, quæ dicit minus de bono. Eiuſdem namq; rationis eſt dicere minus boni, & plus mali, quoniam minus bonum mali rationẽ habet.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ doctrina præſentis articuli eſt ſufficiens, nec aliquid prætermiſſum oportunum. Nam quòd aliquis iactet ſe de perpetrato malo, non eſt actio iſta iactantiæ vitij, ſed inanis gloriæ, iuxta illud Pſalmi, Quid gloriaris in malitia? iactantia enim mendacium exigit, qm̃ ſpecies nõ eſt ſeparabilis a ſuo genere. Inanis autem gloria non requirit mendacium. Similiter, quòd iactet ſe quis cum veritate medicum, aut confeſſorem &c. animo nocendi, aut ex ſuperbia, & huiuſmodi, nõ eſt actus iſtæ iactantiæ vitij, ſed ſuperbiæ, aut iniuſticiæ, aut ſacrilegij: aut luxuriæ, & huiuſmodi, iuxta naturam uitij imperantis hanc manifeſtationem veri. Quando autem aliquis iactat ſe de malo, quòd non fecit, hic veræ iactantiæ actus eſt, habens mendacium pernicioſum, pro quanto ſeipſum infamat. Et quoniam talis iactator accipit malum ſub ratione boni, & differt nihil bonum, vel apparens bonum, vt dicitur in 2. Phyſicor. ideo non ad ironiam, quæ declinationem a bono, ſed ad iactantiam, quæ exceſſum in bono vero, vel apparenti dicit, talis loquutio ſpectat. Nec prætermiſſa eſt ab authore, ſed comprehenſa eſt in ſecundo caſu, in quo iactator profert aliquid contra charitatem proximi. Scriptum enim cum ſit, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, ſub charitate proximi præintelligitur charitat ipſius.

Lib.4.cap.7. à med. to.5.

Lib.4. Ethic. c.7. parum a med. tom.5.

ARTICVLVS II.

Vtrum iactantia ſit peccatum mortale.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ iactãtia ſit peccatum mortale. Dicitur enim Prouer. 28. qui ſe iactat, & dilatat, iurgia concitat, ſed cõcitare iurgia eſt peccatum mortale. deteſtatur enim Deus eos, q ſeminant diſcordias, vt habetur Prouer. 6. ergo iactantia eſt peccatum mortale.

¶ 2 Prætereà. Omne quod prohibetur in lege Dei eſt peccatũ mortale, ſed per illud Eccleſ. 6. non te extollas in cogitatione animæ tuæ dicit glo.* iactantiam, & ſuperbiã prohibet. ergo iactantia eſt peccatum mortale.

¶ 3 Prætereà. Iactantia eſt mendacium quoddam, non eſt aũt mendacium officioſum, vel iocoſum, quod patet ex fine mendacii, quia vt Philoſ. dicit in 4. Ethic.* Iactator fingit de ſe maiora exiſtẽtibus quandoque nullius gratia, quãdoque gratia gloriæ, vel honoris, quãdoque autem gratia argenti, & ſic patet, ꝙ neque eſt mendacium iocoſum, neque officioſum, Vnde relinquitur, quod ſemper ſit pernicioſum. videtur ergo quod ſemper ſit peccatum mortale.

SED CONTRA eſt, ꝙ iactãtia oritur ex inani gloria, ſecundũ Grego.* 31. moralium, ſed inanis gloria non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quandoque veniale, quod vitare eſt valde perfectorũ. Dicit enim Greg. ꝙ valde eſt perfectorum ſic ex oſtenſo opere, authoris gloriam quærere, vt de illata laude priuata neſciant exultatione gaudere, ergo iactantia non ſemper eſt peccatum mortale.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* peccatum mortale eſt, quod charitati cõtrariatur. Dupliciter ergo iactantia conſiderari poteſt. Vno modo, ſecundum ſe prout eſt mendacium quoddã, & ſic quandoque eſt peccatum mortale quandoque veniale. Mortale quidem, quando aliquis iactanter de ſe profert, quod eſt contra gloriã Dei, ſicut ex perſona regis Tyri dicit Ezech. 28. Eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti, Deus ego ſum. Vel etiam contra charitatem proximi, ſicut cum aliquis iactando ſeipſum, prorumpit in contumelias aliorum, ſicut habet Luc. 18. de Phariſeo, qui dicebat, Non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri, velut etiam hic Publicanus. Quãdoque vero eſt peccatum ueniale, quando ſcilicet aliquis de ſe talia iactat, quæ neq; ſunt contra Deũ, neque cõtra proximum. Alio modo, poteſt conſiderari ſecundum ſuam cauſam, ſcilicet ſuperbiã: vel appetitum lucri, aut inanis gloriæ. Et ſic ſi procedat ex ſuperbia, vel inani gloria, quæ ſit peccatũ mortale, etiam iactãtia erit pctm̃ mortale. alioquin erit peccatum veniale. Sed quãdoque aliquis prorumpit in iactantiam propter appetitum lucri, & hoc videtur iam pertinere ad proximi deceptionẽ, & damnum. Et ideo talis iactantia magis eſt peccatum mortale. Vnde & Philoſ. dicit in 4.* Eth. quod turpior eſt, qui ſe iactat cauſa lucri, quam qui ſe iactat cauſa gloriæ, vel honoris. Non tamen ſemper eſt peccatũ mortale, quia poteſt eſſe tale lucrum, ex quo alius non damnificatur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ille q iactat ſe ad hoc, ꝙ iurgia cõcitet, peccat mortaliter: ſed qñque contingit, quod iactantia eſt cauſa iurgiorũ non per ſe, ſed per accidens. Vnde ex hoc iactantia non eſt peccatum mortale.

AD SECVNDVM dicendum, quòd gloſ. illa loquitur de iactantia, ſecundum quod procedit ex ſuperbia prohibita, quę eſt peccatum mortale.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ nõ ſemper iactãtia importat mendacium pernicioſum, ſed ſolum quãdo eſt cõtra charitatẽ Dei, aut proximi, aut ſecundum ſe, aut ſm ſuam cauſam. Quod aũt aliquis ſe iactet quaſi ex hoc ipſo delectat* eſt quoddã vanũ, vt Philoſ. dicit.* Vnde reducitur ad mẽdacium iocoſum, niſi forte hoc diuinæ dilectioni præferret, vt propter hoc Dei præcepta cõtemneret. Sic.n. eſſet contra charitatẽ Dei in quo ſola mens noſtra debet quieſcere ſicut in vltimo fine. Videtur autem ad mendacium officioſum ꝑtinere cum aliquis ad hoc ſe iactat: vt gloriam, vel lucrum acquirat: dũmodo hoc ſit ſine damno aliorum: quia hoc iam pertineret ad mendacium pernicioſum.

QVAESTIO CXIII.

De ironia, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de ironia.

Circa quam quęruntur duo.

¶Primo, Vtrũ ironia ſit peccatũ.

¶Secũdo, De comparatione eius ad iactantiam.

ARTICVLVS I.

Vtrum ironia, per quã aliquis de ſe fingit minora ſit peccatũ.

AD PRIMVM ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ ironia, ꝑ quá aliqs de ſe fingit minora, nõ ſit peccatum. Nullũ enim peccatum ꝓcedit ex diuina cõfortatione, ex qua procedit ꝙ aliquis

581 Supr. q. 100. art. 1. cor. Et 3. diſt. 39. arti. ad 6.

¶ *Super quæſtionem centeſimam decimam tertiam.*

IN q. 113. nihil in ſpecie de ſola ironia occurrit dicendũ. Sed vniuerſaliter de oppoſitis veritatis virtuti ꝗrendũ, an virtuti veritatis ſint ſufficienter aſſignata oppoſita vitia. Videt. n. ꝙ non, Tũ q̃a ad veracẽ ſpectat dicere verũ non ſolũ circa cõditiones ꝑſonæ ſuæ ſed in quacunq; materia: iactãtia aũt, & ironia ſolũ importãt exceſſum & defectum veritatis circa cõditiones perſonæ ꝓpriæ. Multa ergo relinquunt ſub veritate, q̃ nõ ꝑ alhui poſſunt ꝑ hæc vitia. Tũ quia ad veracem ſpectat verificare dicta ſeruando promiſſa, vt in q. 80. habitũ eſt. Sed obſeruationi promiſſorum neque mendacium, neq; ſimulatio, neq; iactãtia, neq; ironia opponit̃, ſed ꝑfidia, cuius nulla fit in litera mentio, inſufficienter ergo determinatũ hic vr̃ de oppoſitis veritati, & de ipſa veritate quo ad actum fidei.

¶Ad primũ horũ dicitur, ꝙ quia veritas per ſe primo reſpicit conditiones perſonæ dicentis, & alia non reſpicit, niſi prout ſunt in dicente, vt patet ex dictis, iõ veritati & aſſignatum eſt vniuerſaliter oppoſitũ, ꝙ ſe extendit ad primo, & ſecundario reſpecta à veritate, ſ. mẽdaciũ tã verbo, quã facto, & aſſignata ſunt ſpecialia oppoſita circa, per ſe primo materiã veritatis, conditiones, ſ. perſonæ dicentis, videlicet iactantia, & ironia.

¶Ad ſecundũ aũt nõ facile patet ſatisfactio. Oportet ſiquidẽ hic multa diſcernere. Primo, an fides coincidat cum veritate: & ſi nõ, q̃uo ꝓtermiſſa eſt fides. Si ſic quare non eſt determinatũ de actu fidei, & eius oppoſitis. Secundo, an fides habeat propriam materiã, & quã. Tertio, an ſit ad omnes. Quarto, an habeat vim obligatiuam, & quantum peccet frãgẽs fidẽ. Et primi quidem dubij ratio eſt, quia veritas conſiſtit in cõformitate ſignorum exteriorũ ad ea, q̃ ſunt intus in nobis, fides autẽ cõſiſtit in cõformitate factorũ ad dicta. Hæ autẽ diuerſæ ſunt conformitatũ ſpecies, nõ eſt ergo fides idem quod veritas. Et confirmatur hoc ex oppoſitis, quia, ſ. veritati opponitur directe mendacium, fidei autem directe opponitur infidelitas.

¶In oppoſitum autem eſt authoritas literæ ſuperius in q. 80.

¶Secundi veri dubij rõ eſt quia fides eſt, quia fiunt dicta, ſed omnia poſſunt dici. ergo omnia poſſunt eſſe materia fidei. Prætereã. Quęcunq; poſſunt ꝓmitti, poſſunt eſſe materia fidei, ſed omne poſſibile fieri ab aliquo, poteſt promitti: non ergo eſt aliquod certum genus eorum, quæ ſunt materia fidei.

¶In oppoſitum autem eſt, quia ſpecialis virtus habet ſpecialem materiam, fides autem eſt ſpecialis virtus: ergo.

¶Tertij autem dubij ratio eſt, quia fides non eſt ad infideles iuxta illud Atrxi in Actio poeta. Neque dedi, neque do infideli fidẽ. Prætereã. Fides nõ eſt ad latrones, & ſimiliter ad extorquẽtes vi, metu, aut dolo ꝓmiſſiones, vt patet ex Tull. in 1. de Offic.

¶In contrarium autem eſt, quia fidẽs etiã hoſti ſeruanda eſt, vt dicitur 23. q. 1. c. Noli. Prætereã. Niſi eſſet fides mutua inter homines, non poſſemus conuiuere, ſed cum omnibus contingit conuiuere. ergo ad omnes eſt fides.

¶Quarti demũ dubij rõ eſt quia ſeruare fidẽ eſt de præcepto iuris naturæ, quod aũt eſt huiuſmodi, obligat de neceſſitate, ac per hoc ſi non fiat, incurritur peccatum mortale. Prætereã Infidelitas tollit cõuictũ ſocietatis humanæ, quonia niſi fidẽ ſibiinuicem ſeruarent homines, non poſſent conuiuere: ergo contrariatur charitati, qua homo animal ſociale debet cum aliis conuiuere, ac per hoc opponitur charitati quantũ ad dilectationem proximi, ergo eſt mortale ex ſuo genere.

¶In oppoſitum eſt, quia ſimplex promiſſio non obligat ex neceſſitate, ſed de honeſtate. non eſt ergo huiuſmodi infidelitas mortale, ſed veniale peccatum.

¶Ad horum euidentiã ſciendum eſt, ꝙ fides qua fiũt dicta, de qua eſt ſermo, ſumit̃ tripliciter. Primo, vt ex debito legali, ſeu ciuili implet promiſſa, iuxta Tullij diffinitionem in 1. de Officiis. Fides eſt dictorũ, conuentorũque conſtantia, & veritas.

¶Secundo, vt ex debito morali implet promiſſa.

¶Tertio, vt ex debito implet promiſſa non determinãdo qualẽ ſit illud debitum, an morale, an ciuile. Et ſi primo modo ſumitur fides, nõ eſt ſpecialis virtus, ſed coincidit cũ diuerſis virtutibus. Seruãdo nãque promiſſum, qui reddit debitum creditori, iuſtitię actũ exercet, qui implet iuſiuradum, religionis opus cõplet. Similiter ſi tertio mõ ſumitur, nõ ẽ vnius ſpecialis virtutis nomen ſed commune nomẽ eſt ad omnẽ fidẽ, quã fiunt dicta. Secundo autẽ modo ſi ſumatur, eſt ſpecies virtutis moralis nomen. Significat. n. virtutem illã, qua hõ bene ſe habet ad alterum in hoc, ꝙ facit vt dixit in his, ad quæ non tenet ex debito legali, ſed morali tantum. Actus namq; iſte humanus bonus moraliter eſt, ſpãlem habẽs laudẽ ex hoc ipſo, ꝙ facit, ꝙ dixit ſeruata debita materia, & circũſtãtiis, & ad alterũ eſt, nec ex debito eſt ciuili. Vñ nõ põt cogi à iudice ſi nõ facit ꝙ dixit, ſed ex debito morali procedit, ſine quo moris honeſtas non ſaluatur. Nã violãdo fidẽ non reſtat moris honeſtas, vt patet: & propterea exigit ſpecialẽ virtutẽ adiũctã iuſtitiæ. Videtur autem virtus iſta eadẽ eſſe virtuti veritatis ea rõne, quia eiuſdem moris eſſe videtur, vt homo verum dicat, & dicta verificet. Veritatis quippe eſt verum dicere, fidei vero dictum verificare. Vnde & Tullius fidem per veritatẽ diffinit, dicẽdo, ꝙ eſt dictorum veritas, cuius ſignum eſt, ꝙ veraces illos appellamus, qui implent ꝙ dicunt. Vocatur ergo virtus veritatis fides, pro quanto eſt principiũ verificandi dicta, & propterea dictum eſt, ꝙ fides reducitur ad veritatẽ. Actus aũt proprius eius vt ſic nõ eſt vere ſignificare, hic enim eſt actus proprius veritatis: ſed eſt verificare ꝙ dictum eſt. Vnde patet, ꝙ materia eius ꝓpria eſt materię promiſſionis, ita quod quicquid non poteſt eſſe materia promiſſionis, lõge abeſt a materia fidei, Quo fit vt quicquid aut malũ, aut maioris boni impeditiuum eſt, ſub fide cadere non poſſit. Propter qđ 22. q. 4. dicitur. In malis promiſſis reſcinde fidem. Et ſi diligenter conſiderauerimus eoſdẽ exigit comites fides, quos iuramentũ promiſſorium, videlicet iuſtitiã, iudiciũ, & veritatẽ. Oportet nã que quod faciendum eſt pro fide ſeruanda, eſſe, iuſtum, hoc eſt, non malum eſſe, diſcretum, hoc eſt rõnabile. & hinc excluduntur indifferentia, & ſtulta: in verificatione autem fides ipſa conſiſtit. Et quoniã tã promiſſio, quã eius verificatio, voluntarius actus eſt, & primus quidem gratuitus, ſecundus ex morali procedens debito, iõ quicquid repugnat gratuitæ, ſeu voluntariæ promiſſioni, tollit morale debitũ fidei, Et propterea, ſi quis vi, metu, aut dolo promiſit, cum promiſſio gratuita non fuerit, quamuis fuerit volũtaria loquendo de voluntario mixto, non tenetur verificare dictum ſuum. Non enim morum honeſtas exigit, vt gratuita ſint coacte. Nec honeſtati conuenit, vt ex iniquitate reportet quis cõmodum ſibi, vel ſuis: reportaret autem, ſi teneretur coactus vi, metu, aut dolo implere promiſſum.

¶Quibus viſis, ſingillatim ad quæſtiones motas dicendũ eſt. Et ad primã quidẽ dicitur, ꝙ fides coincidit in idẽ ſpecie, & numero cum veritate, & ſola ratione ab ea differt, quoniã veritas dicitur pro quãto conformat ſigna ſignatis apud ſe, fides autẽ pro quãto cõformat facta dictis. Ab authore autẽ nõ omnino prætermiſſa eſt, quoniã & ſuperius de ꝓmiſſione determinauit, & in q. 110. art. 3. ad quintum, declarauit quod ſimpliciter aliquis ab infidelitate excuſatur vt ibi patet.

¶Ad primã aũt obiectionẽ in oppoſitũ dr̃, ꝙ licet cõformitas ſigni ad ſignatũ, & facti ad dictũ, ſint diuerſarum rationũ in genere naturæ, ſunt tamen eiuſdem rationis in genere moris.

¶Ad ſecundã vero dicit̃, qđ cũ conſtet vni virtuti multa vitia opponi ſcḋm diuerſos modos corrũpendi actus illius virtutis, vt patet de charitatis oppoſitis vltra odiũ, ꝙ directe illi opponit̃, nullũ inconueniens eſt, ꝙ veritati inquãtũ veritas eſt, directe, & adequate opponatur mendacium, & eidẽ inquãtũ fides eſt, opponatur infidelitas, quæ & ſi nõ ſit propie mendacii ſpecies, ſapit tamẽ nõ nihil mendacii, dũ infidelis aliud habet ex debito in mente, licet non de facto, quia mutauit volũtatem, & aliud in opere, ac per hoc mentitur debitum.

¶Ad ſecundã vero quæſtionẽ dicitur, qđ fides habet propriã materiam, ſcilicet opus bonum alias non debitum, poſſibile fieri a promittente. Nullus enim promittit, niſi id qđ in ſua eſt poteſtate. Nec valet promiſſio, niſi ſit alicuius boni.

Et quia

Et quia affirmatio, & negatio vnius ſunt generis, appellatione operis boni intellige etiam vel omiſſionem bonam, vt cum quis promittit non ire venatum tali die, ne impediat illius venationem. Et ſi alias tale bonum eſſet proximo debitum ab hoc, iam non ex ſola fide deberetur.

de ſe minora dicat, ſecundum illud Prouer. 30. Viſio quã locutus eſt vir cum quo eſt Deus, & qui Deo ſecum morante cõfortatus, ait. Stultiſſimus ſum virorum, & Amos 7. dicitur. Reſpõdit Amos, Non ſum propheta. ergo ironia, per quam aliquis minora de ſe dicit, non eſt peccatum.

B ¶ 2 Prætereà. Greg.* dicit in epiſtola ad Auguſtinum Anglorum epiſcopum. Bonarum mẽtium eſt tuas ibi culpas agnoſcere, vbi culpa non eſt, ſed omne peccatum repugnat bonitati mentis. ergo ironia non eſt peccatum.

¶ 3 Prætereà. Fugere ſuperbiã nõ eſt peccatũ, ſed aliqui minora de ſeipſis dicũt fugientes tumidum, vt Phil. dicit in 4. Ethic.* ergo ironia non eſt peccatum.

SED CONTRA eſt, q Aug. dicit in libro de verbis Apoſtoli. *Cũ humilitatis cauſa mentiris, ſi nõ eras peccator antequam mẽtireris, mentiendo effeceris.

C RESPON. Dicendũ, q hoc q aliqui minora de ſe dicant, poteſt cõtingere dupliciter. Vno modo ſalua veritate, dũ ſcilicet maiora quę ſunt in ſeipſis reticent, quędã uero minora detegunt, & de ſe pferunt, quæ tamen in ſe eſſe recognoſcũt. Et ſic minora de ſe dicere nõ pertinet ad ironiam, nec eſt peccatum ſecundum genus ſuũ, niſi per alicuius circunſtantię corruptionem. Alio modo, aliquis dicit minora à ueritate declinans, puta cum aſſerit de ſe aliquid uile quod in ſe non recognoſcit, aut cum negat de ſe aliquid magnum quod tamen percipit in ſeipſo eſſe. Et ſic pertinet ad ironiã, & eſt ſemper peccatum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd duplex eſt ſapientia, & duplex ſtultitia: eſt enim quædam ſapientia ſecundum Deum, quæ humanam, vel mũdanam ſtultitiam habet adiunctam ſecundum illud 1. ad Corint. 3. Siquis inter vos ſapiens videtur eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiẽs. Alia vero eſt ſapientia mundana, quæ vt ibidem ſubditur, ſtultitia eſt apud Deum. Ille ergo qui à Deo cõfortatur, cõfitetur ſe eſſe ſtultiſsimũ ſecundum reputationem humanam, quia ſcilicet humana contẽnit, quæ hominum ſapientia quærit, vnde & ibidem ſubditur. Et ſapientia hominum nõ eſt mecum. & poſtea ſubdit: et noui ſanctorũ ſcientiam. Vel poteſt dici ſapiẽtia hominum, quæ humana ratione acquiritur: ſapientia vero ſanctorum, quæ ex diuina inſpiratione habetur. Amos autem negauit ſe eſſe prophetam origine, quia ſcilicet non erat de genere prophetarum. vnde & ibidem ſubdit. Nec filius prophetæ.

AD SECVNDVM dicendum, q ad bonitatem mentis pertinet vt homo ad iuſtitiæ perfectionẽ tendat: & ideo inculpam reputat non ſolum ſi deficiat a communi iuſtitia quod uere culpa eſt, ſed ẽt ſi deficiat a iuſtitiæ perfectione: q quãdoque culpa nõ eſt. Nõ autem culpam dicit, quod p culpa non recognoſcit, quod ad ironię mendacium pertineret.

D AD TERTIVM dicendũ, q hõ non debet vnum pctm̃ facere vt aliud uitet: & iõ nõ debet mẽtiri qualitercũq; vt vitet ſuperbiã. Vñ Au.* dicit ſup Ioan. Nõ ita caueatur arrogãtia, vt veritas relinquaſ, & Gre. dicit * q incaute ſunt humiles, qui ſe mentiẽdo illaqueãt.

¶ Ad primam autem obiectionem in oppoſitum dicitur, q non eſt eadem rõ de materia verbi, & de materia fidei. quia ẽt mala & turpia poſſunt bene dici, nõ tñ poſſunt bene pmitti, & ideo nõ omnia q̃ poſſunt dici, cadunt ſub fide. Secũda vero obiectio vna limitatione excluditur, vt. ſ. fides æquat in materia non promiſſioni, ſed promiſſioni ſpõtaneæ, & ſm rectã rõnẽ. Cõſtat .n. qđ recta rõ nõ concedit promittere, niſi bonum poſſibile fieri per promittẽtem &c. (In fine regiſtri in epiſt. ad Aug. epiſ. Ang. c. 10. ante medium.)

¶ Ad tertiam aũt qõnem dr̃, q fides, abſolute loquendo, eſt ad omnes homines, quoniam omni homini promitti aliquid poteſt, quod ſeruãdum eſt. Verum ſicut ex parte materię, contingunt impedimenta, vt patet ex dictis, ita ex parte illius cui ſeruanda eſt fides. Nam ſi compulit aut decepit, non meretur vt ſibi fides ſeruetur, vt ſuperius dixit author in q. 89. art. 7. ad tertium. Et hoc vult Tullius. Et ſimiliter ſi infidelis eſt in eodem negotio, & ſic verificatur dictum Actii, loquendo videlicet de infideli vt ſic. Nam infidelis, vt ſic, non minus, quam doloſus meretur, non ſibi ſeruari fidem, vt ſi mutua fuit quaſi conuentio, altero non ſeruante fidẽ, abſolutus eſt alter. (Lib. 4. cap. 7. circa med. & à med. lo. 5.) (In ſerm. 29. parum ante med. & ſer. 31. tom. 10.) Quamuis Tullius dicta Actii tanquam ab Atreo prolata ſuſcipienda non putet in libro 3. de officiis. Et per hæc patet ſolutio obiectorum.

¶ Ad quartã demũ dubitationẽ dicitur, q violare fidẽ procul dubio peccatum eſt. Nam ex qualibet promiſſione homo obligatur in foro conſcientiæ ad verificandum dictũ, Hoc .n. naturalis rõ ſic dictat, vt eius oppoſitum manifeſte noceat tranquillitati humanæ ſocietatis. Diſcernere autẽ oportet quãdo eſt veniale, vel mortale peccatum, mortale illud ſolũ eſt, qđ charitati contrariatur: ſicut autem de mẽdacio in litera diſtinctum eſt, ita & de infidelitate diſtinguendum eſt, nã quædam eſt pernicioſa, quædã non. Et pernicioſa quidẽ mortale peccatum eſt, cæteræ venialia peccata non tranſcendunt. Eſt autẽ pernicioſa, ſi cõtra dilectionẽ Dei, aut proximi eſt, vt ſi qs promittat alicui ſuccurrere primo mane inchoato bello, & nõ ſeruet. Et ſimiliter ſi quis promittit tenere aliquod ſecretũ, quod magni refert ſi reuelaretur: ſi medicus promittat periclitãti, in firmo ſubuenire, q ſpe fruſtratus notabiliter læſus eſt. Et vniuerſaliter ad cõditionẽ rei pmiſſę pſpectare oportet, an ſit vtiA lis, ſeu neceſſaria proximo, ita q oppoſitũ ſit nociuum proximo, qm̃ tunc contra eius charitatẽ eſt. Nam ex ſola rõne promiſſionis violatæ, licet ratio peccati habeatur, quia eſt cõtra rationis naturalis rectitudinem, nõ tamẽ habetur ratio peccati mortalis, niſi ad aliqd cõtra charitatẽ Dei, aut proximi deſcendat. Violare namque promiſſionẽ non niſi fallere importat. Fallere autẽ proximũ ex genere ſuo non eſt mortale, vt patet de mentiẽte, qui ad hoc mentitur, vt fallat. Et conſtat, quòd nõ peccat mortaliter, niſi gratia materiæ pernicioſæ. Sunt autẽ duo ſm Tullium caſus, in quibus ſine omni peccato fides recte praſtita non ſeruatur. Primus eſt, cum ſeruare fidẽ factum eſt inutila ei, cui ſeruanda eſt, vt ſiquis promiſiſſet alicui enſem, & interim efficeretur furioſus, non eſt ei ſeruanda fides. Secundus, cũ ſeruare fidem, factum eſt magis nociuũ mihi, quam tibi eſſet vtilis obſeruatio, vt ſi quis promiſiſſet ſe iturum aduocatum in cauſa eius cras, & accidit proprij filijs infirmitas exigens paternã curã, non teneẽ tũc ad ſeruandã fidẽ. Author autẽ ſequens Senecam vnũ vniuerſalem caſum poſuit in q. 110. ſ. mutationem, dũ dixit, q omnia debent eſſe immutata, ſi pacta ſeruanda ſunt, Oportet ergo conſiderare impedimenta superuenientia & conferre cũ re promiſſa, & collatione facta, quòd recta tunc ratio ſuadet, penſatis conditionibus locorum, perſonarum, temporum & negotiorum, honeſtum exequi. (Referẽ 22. q. 2. c. non ita.) (Lib 26. Moral. ca. 2. non procul. a fine.)

¶ Ad primã ergo obiectionẽ in oppoſitum dicitur, q nõ quicquid eſt contra ius naturæ, eſt peccatum mortale, vt patet de mendacio, q eſt ſm ſe prauum, vt dicitur in 4. Eth. Plus enim requiritur ad peccatum mortale, ſcilicet, q ſit contra dilectionem Dei, aut proximi. Vnde ex hoc, quod natura eius violatur, non aliud habetur, niſi quod fidei violatio peccatum eſt.

¶ Ad ſecundam aũt obiectionem dr̃, q fides, vt extendit ſe ad debitum ciuile, bene obligat ad mortale: quia eius oppoſitũ tolleret, & ius, & ſocialem vitam. Sed fides, vt concluditur infra limites debiti moralis, oportet q conſideretur iuxta materiã ſubiectã, & diſtinguẽdo dicatur, q vt concernit ea, quorum perfidia vergeret contra Deum, aut proximum, obligat ad mortale, quia talis perfidia tollit ſocietatis diuinæ, & humanæ bonum, vt vero concernit illa, quorum perfidia parũ, aut nihil alicui nocet, non obligat ad mortale. Nec huiuſmodi perfidia tollit bonum conuictus humanæ ſocietatis, quãuis aliqualiter impediat tranquillitatem illius, eſt enim præter tale bonum potius, quam contra. Et hæc de toto tractatu de veritatis virtute, & illius oppoſitis dicta ſufficiant.

Digitized by Google

Articvlvs II.

Vtrum ironia ſit minus peccatum, quàm iactantia.

582 Locis ſupra arti.1. iactã-ctia.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ironia non ſit minus peccatum, quàm iactantia. Vtrunque enim eſt peccatum, inquantum declinat à veritate, quæ æqualitas eſt quædam, ſed ab æqualitate non magis declinat qui excedit, quàm qui diminuit. ergo ironia non eſt minus peccatum, quàm iactantia.

Lib.4.cap.7. tom.5.

¶ 2 Præterea. Secundum Philoſoph.* ironia quãdoque iactantia eſt: iactantia autem, non eſt ironia. ergo ironia non eſt minus peccatum quàm iactantia.

¶ 3 Præterea. Prouerb.26. dicitur. Quando ſubmiſerit vocem ſuam ne credideris ei, quoniam ſeptem nequitiæ ſunt in corde illius, ſed ſubmittere vocem pertinet ad ironiam. ergo in ea eſt multiplex nequitia.

Lib.4.cap.7. tom.5.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſ. dicit in 4. Eth.* quod irones, & minus dicentes, gratiores ſecundum mores videntur.

q.100.art.2. & 4.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* vnum mendacium eſt grauius altero, quandoque quidem ex materia de qua eſt, ſicut mendacium, quod fit in doctrina religionis, eſt grauiſſimum. Quandoque autem ex motiuo ad peccandum, ſicut mendacium pernitioſum eſt grauius, quàm officioſum, vel iocoſum. Ironia autem & iactantia circa idem mentiuntur vel verbis, vel quibuſcunque exterioribus ſignis, ſcilicet circa conditionem perſonæ, unde quantum ad hoc æqualia ſunt, ſed plurimum iactantia ex turpiori motiuo procedit, ſcilicet ex appetitu lucri vel honoris, ironia vero ex hoc, quod fugit licet inordinate, per elationem alijs grauis eſſe, & ſecundum hoc

Lib.4.Ethic. ca.7.tom.5.

Philoſop.* dicit, quòd iactantia eſt grauius peccatum, quàm ironia. Contingit tamen quandoque, quòd aliquis minora de ſe fingit ex aliquo alio motiuo, puta, ad doloſe decipiendum, & tunc ironia eſt grauior.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de ironia, & iactantia ſecundum quod mendacii grauitas conſideratur ex ſeipſo, vel ex materia eius. Sic enim dictum eſt, quod æqualitatem habent.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd duplex eſt excellentia. Vna quidem in temporalibus rebus, alia vero in ſpiritualibus. Contingit autem quandoque, quòd aliquis per verba exteriora, vel ſigna prætendit quidem defectum in exterioribus rebus, puta, per aliquam veſtem abiectam, aut per aliquid huiuſmodi, & per hoc ipſum intendit oſtendere aliquam excellentiam ſpiritualem, ſicut Dominus de quibuſdam dicit Matth.6. quod exterminãt facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes. Vnde iſti ſimul incurrunt vitium ironiæ, & iactantię, tamen ſecundum diuerſa, & propter hoc grauius peccant. Vnde & Philoſoph.

Lib.4.cap.7. ad ñ.tom. 5.

dicit in 4. Ethicor.* quòd & ſuperabundantia, & valde defectus iactantium eſt. Propter quod & de Auguſt. legitur, quòd neque veſtes nimis pretioſas, neque nimis abiectas habere volebat, quia in vtroque homines ſuã gloriam quærunt.

AD TERTIVM Dicendum, quòd ſicut dicitur Eccleſ.19. Eſt qui nequiter ſe humiliat, & interiora eius plena ſunt dolo, & ſecundum hoc Salomon loquitur de eo, qui ex doloſa humilitate nequiter vocem ſuam ſubmittit.

F

QVAESTIO CXIIII.

De amicitia, quæ affabilitas dicitur, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de amicitia, quæ affabilitas dicitur, & de eius vitiis oppoſitis, quæ ſunt adulatio, & litigium.

G

Circa amicitiam autem, ſeu affabilitatem, quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum ſit ſpãlis virtus.
¶ Secundo, Vtrũ ſit pars iuſtitiæ.

Articvlvs I.

Vtrum amicitia ſit ſpecialis virtus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd amicitia non ſit ſpecialis virtus. Dicit enim Philoſoph. in 8. Ethicor.* quòd amicitia perfecta eſt, quæ eſt propter virtutem, H quęlibet autẽ virtus eſt amicitiæ cauſa, quia bonum omnibus eſt amabile, vt Dion. dicit in 4.c. de diui. nom.† ergo amicitia non eſt ſpecialis virtus, ſed conſequens omnem virtutem.

¶ 2 Præt. Philoſ. dicit in 4. Ethic.* de tali amico, quòd non in amando, vel inimicando recipit ſingula ut oportet, ſed ſi aliquis ſigna amicitiæ oſtẽdat ad eos, quos nõ amat videtur pertinere ad ſimulationẽ, I quæ repugnat virtuti. ergo huiuſmodi amicitia non eſt virtus.

¶ 3 Præt. Virtus immediate conſtituitur, prout ſapiẽs determinabit, ſicut dicitur 2. Ethic.* ſed Eccleſ.7. dicitur, Cor ſapientum ubi triſtitia, & cor ſtultorum vbi lætitia. Vnde ad vitioſum pertinet maxime à delectatione ſibi cauere, vt dicitur 2. Eth.* Hæc autem amicitia per ſe quidem deſiderat cõdelectare, contriſtare autem uereatur, vt Philoſ. dicit in 4. Ethi. ergo amicitia non eſt virtus.

K

SED CONTRA. Præcepta legis dantur de actibus virtutũ, ſed Eccleſ.5. dicitur. Congregationi pauperum affabilem te facito. ergo affabilitas, quæ hic amicitia dicitur, eſt quædam ſpecialis virtus.

RESPONDEO Dicendũ, quòd ſicut dictum* eſt, cum virtus ordinetur ad bonum, vbi occurrit ſpecialis ratio boni, ibi oportet eſſe ſpecialem rõnem virtutis. Bonum aũt in ordine cõſiſtit, ſicut ſupra dictũ* eſt. Oportet aũt hominem conue-

¶ Super quæſtionis cẽteſimę quartę decimę Ar. primum.

IN art.1.q.114 nota tria. Primum eſt, quòd virtus iſta apud græcos innominata eſt, vt dicit in 4. Ethi. ſed quia ſimilis vr amicitiæ, ideo amicitia vocatur. Apud latinos aũt vocat affabilitas, vt authori placet, & merito, quia circa colloquia delectabilia principaliter verſatur, vt dr in 4. Eth. Affabiliũ aũt eſt colloqui delectabiliter. Vel appellatur comitas, qua quis ad omnes ſe comiter habet, ſuauem cum omnibus conuerſationem habendo.

583

¶ Secũdum eſt, quod affabilitatis materia eſt conuerſatio hominis cum aliis non in quibuſcunque ſed in his quæ ſerio fiũt, aut dicuntur. Et per hoc diſtinguitur ab eutrapelia, ſeu urbanitate, quę circa delectabilia uerſatur in his, quæ ioco fiunt.

Sup.q.22.ar. 3.ad 1. Et 3. diſt.27.q.2. ar.2. ad 1. Et diſt.34.q.1. art.2.cor. Et vir.q.1.ar.5. ad 5. & q.2. art.2.ad 8. *Li.8.cap.3. †Cap.4. parte 1. non remote ante medium. *Li.4. cap.6. parum ante mediũ to.5.

¶ Tertiũ eſt, quòd affabilitas duo exigit, quorum unum ſe habet vt finis, alterum vt medium ad finem. Nam finis eius eſt delectabilem ſe aliis exhibere in ſeriis, medium aũt eſt componere verba, motuſque ſuos in ſeriis, vt decet ipſum reſpectu illorum cum quibus conuerſatur, conſiderata qualitate negotiorũ, & temporum. Ita quòd ſicut iuſtitia in his quæ fiunt, facit ut ſine iniuria alicuius uerba negotiaque fiant, ita affabilitas efficit, vt in his quæ dicũtur & fiunt, homo nõ ſit homini, cum quo conuerſat, moleſtus nec etiam in mõ dicendi, ſed ei ſe delectabilem in omnibus ſeriis exhibeat, ſecundum modum quod eundẽ, & negotium decet, & hi uulgariter gratioſi appellantur. Non arcet tamen affabilitas hominem, quin quandoque ingerat quis triſtitiam illi, cum quo conuerſatur, quando ſcilicet oportet, ut dicitur in 4. Ethicor.

Lib.2.cap.6. tom.5.
Lib.2.c. vlti. tom.5.
Lib.4.cap.6. tom.5.
q.109.art.1. & 1.2.q.55. art.3.
q.109.art.2. & 1.2.q.5. articulus 5.

conuenienter ad alios homines ordinari in communi conuerſatione tam in factis quàm in dictis, vt ſcilicet ad vnumquenque ſe habeat ſecundum quod decet. Et
D.87. ideo oportet eſſe quandam ſpecialem virtutem, quæ hanc conuenientiam ordinis obſeruet: & hæc vocatur amicitia, ſiue affabilitas.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Philoſ. in
Loco citato in arg. to. 5. lib.* Ethic. de duplici amicitia loquitur, quarum vna cóſiſtit principaliter in affectu, quo vnus alium diligit, & hæc poteſt conſequi quamcunque virtutem. Quæ autem ad hanc amicitiam pertinent, ſuprà de charitate
q. 23. ar. 1. & art. 3. ad 1. dicta ſunt.* Aliam verò amicitiam ponit, quæ conſiſtit in ſolis exterioribus verbis, vel factis, quæ quidem non habet perfectam rationem amicitiæ, ſed quandam eius ſimilitudinem, inquantum aliquis decenter habet ſe ad illos, cum quibus conuerſatur.

Ad secvndvm Dicendum, quòd omnis homo naturaliter omni homini eſt amicus quodam generali amore, ſicut etiam dicitur Eccl. 13. quod omne animal diligit ſimile ſibi. Et hunc amorem repræſentant ſigna amicitiæ, quæ quis exterius oſtendit in verbis, vel factis, etiam extraneis, vel ignotis, vnde non eſt ibi ſimulatio. Non enim oſtẽdit eis ſigna perfectæ amicitiæ, quia non eodem modo ſe habet familiariter ad extraneos, ſicut ad eos, qui ſunt ſibi ſpeciali amicitia iuncti.

Ad tertivm dicendum, quòd cor ſapientum dicitur eſſe vbi triſtitia, non quidem vt ipſi proximo triſtitiam inferat. dicit enim Apoſtol. ad Roman. 14. Si propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundum charitatem ambulas, ſed vt contriſtantibus conſolationem conferat, ſecundum illud Eccleſ. 7. Non deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugentibus ambula. Cor autem ſtultorum eſt vbi lætitia, non quidem vt ipſi alios lætificent, ſed vt ipſi aliorũ lætitia perfruantur. Pertinet ergo ad ſapientem, vt condelectationem afferat his, cum quibus conuerſatur, non quidem laſciuam, quam virtus cauet, ſed honeſtam, ſecundum illud Pſalm. 132. Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Quandoque tamen propter aliquod bonum conſequens, vel propter aliquod malum excludendum, non refugiet virtuoſus eos, quibus con-
Lib. 4. cap. 6. tom. 5. uiuit, contriſtare, vt Philoſophus dicit in 4. Ethic.* Vnde & Apoſt. dicit 2. ad Cor. 7. Si contriſtaui vos in epiſtola, non me pœnitet. & poſtea, Gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Et ideo his, qui ſunt proni ad peccandũ, non debemus hilarem vultum oſtendere ad eos delectandum, ne videamur eorum peccato conſentire, & quodammodo peccati audaciam miniſtrare. Vnde dicitur Eccl. 7. Filiæ tibi ſunt, ſerua corpus earum, & non oſtendas hilarem faciem tuam ad illas.

Articvlvs II.

Vtrum huiuſmodi amicitia ſit pars iuſtitiæ.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod huiuſmodi amicitia non ſit pars iuſtitiæ. Ad iuſtitiam enim pertinet reddere debitum alteri, ſed hoc non pertinet ad hanc virtutẽ ſed ſolum delectabiliter aliis conuiuere. ergo huiuſmodi virtus nõ eſt pars iuſtitiæ.

¶ 2 Præterea. Secundum Philoſ.
Lib. 4. cap. 6. tom. 5. in 4. Ethicor.* Huiuſmodi virtus conſiſtit circa delectationem, vel

A triſtitiam, quę eſt in conuictu. ſed moderari maximas delectationes pertinet ad temperantiam, vt ſupra habitum* eſt. ergo hæc virtus eſt magis pars temperãtiæ, quàm iuſtitiæ.

¶ 3 Præterea. Aequalia inæqualibus exhibere, contra iuſtitiam eſt,
q. 59. art. 1. vt ſupra habitum eſt:* ſed ſicut
Lib. 4. cap. 6. ante mediũ tom. 5. Philoſoph. dicit in 4. Ethicorũ.* Hæc virtus ſimiliter ad notos & ignotos, & conſuetos & inconſuetos operatur. ergo hæc virtus non eſt pars iuſtitiæ, ſed magis ei contrariatur.

B Sed contra eſt, quòd
Libr. 1. in 2. ſol. ante medium lib. Macrob.* ponit amicitiam partem iuſtitiæ.

Respondeo Dicendum, quòd hæc virtus eſt pars iuſtitiæ, inquantũ adiungitur ei ſicut principali virtuti. Conuenit enim cum iuſtitia in hoc, quod ad alterũ eſt, ſicut & iuſtitia. Deficit autem à ratione iuſtitiæ, quia non habet plenam debiti rationem, prout aliquis alteri obligatur vel debito legali ad cuius ſolutionem
C lex cogit, vel etiam aliquo debito proueniente ex aliquo beneficio ſuſcepto, ſed ſolum attẽdit quoddam debitum honeſtatis, quod magis eſt ex parte ipſius virtuoſi, quàm ex parte alterius, vt ſcilicet faciat alteri, quod deceat eum facere.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut ſupradictum* eſt
Q. 109. ar. 3. ad 1. quia homo naturaliter eſt animal ſociale, debet ex quadam honeſtate veritatis manifeſtationem aliis hominibus, ſine qua ſocietas ho-
D minum durare non poſſet. Sicut autem nõ poſſet homo viuere in ſocietate ſine veritate, ita nec ſine
Lib. 8. cap. 5. tom. 5. delectatione, quia ſicut Philoſ.* dicit in 8. Ethico. Nullus poteſt per diem morari cum triſti, nec cum non delectabili. Et ideo homo tenetur ex quodam naturali debito honeſtatis, vt aliis delectabiliter cõuiuat, niſi propter aliquam cauſam neceſſe ſit aliquando alios vtiliter contriſtare.

E Ad secvndvm dicendum, quòd ad temperantiam pertinet refrænare delectationes ſenſibiles. ſed hæc virtus conſiſtit circa delectationes in conuictu: quæ ex ratione proueniunt, inquantum vnus ad alterum decenter ſe habet. Et has delectationes non oportet refrænare tanquam noxias.

Ad tertivm Dicendum, quòd verbum illud Philoſophi non eſt intelligendum, quòd aliquis eodem modo debeat colloqui, & conuiuere notis, & ignotis
Lib. 4. Eth. c. 6. circa med. tom. 5. quia vt ipſe ibidem* ſubdit, non ſimiliter conuenit conſuetos, & extraneos curare, aut triſtare, ſed in hoc attenditur ſimilitudo, quod ad omnes oportet facere quod decet.

¶Super quæſtionis centeſimæ quartæ decimæ Articulũ ſecundum.

584 In articulo ſecundo eiuſdem quæſtionis, nota primo, quod affabilitas non attendit, vt in litera dicitur, rationem debiti moralis ex parte debentis, & eius cui debetur, ſed magis ex parte debentis. Cum enim homo ſit naturaliter
Lib. 4. cap. 6. tom. 5. animal ſociale, debitum naturali ratione eſt, vt vnuſquiſque conuerſetur cum altero prout ſocium,
Elicitur ex 1. 2. q. 60. ar. 5. & q. 61. articu. 3. & vniuerſaliter, prout conuerſantem hominem decet. Et quoniam cum triſti, aut non delectabili perſona eligibilis non eſt conuerſatio, ideo & vnicuique debetur, quod conuerſatio cum ipſo fiat delectabilis, & quilibet qui conuerſatur, debet delectabiliter conuerſari: ſed quia debitum hoc non fundatur ſuper inæqualitate aliqua ex eo, quod hic aliquid acceperit ab eo, ac per hoc debeat recompenſare vt ad æqualitatem reducantur vt accidit in debito iuſtitiæ commutatiuæ, & in virtute gratitudinis, ſed ſuper commenſurabilitate actuum hominis ad alium in conuerſando: ex hoc namque quod actus mei ſunt ſecundum rationem commenſurabiles ſociali vitæ, debeo ego componere eos, prout me decet, in ordine ad vitam ſocialem, Ideo debitum hoc magis ſe tenet ex parte ipſius virtuoſi debentis facere quod eum decet ad omnes.

¶Nota ſecũdo: quod quia affabilitas ex debito morali eſt, ſine quo honeſtas moris in conuerſatione humana ſaluari poteſt, ſed non bene, vt patet ex his, quæ in litera habes, & ex quæſt. 80. ubi diſtinctæ ſunt partes iuſtitiæ, ideo omiſſio affabilitatis extra peccata venialia non eſt.

QVAESTIO CXV.

De adulatione, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de vitiis oppoſitis prædictæ virtuti.

¶Et primo, De adulatione.

¶Secundo, De litigio.

Circa adulationem quæruntur duo.

¶Primo, Vtrum adulatio ſit peccatum.

¶Secundo, Vtrum ſit peccatum mortale.

ARTICVLVS I.

Vtrum adulatio ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ adulatio non ſit peccatum. Adulatio.n. conſiſtit in quodam ſermone laudis alteri exhibito intentione placendi, ſed laudare aliquem non eſt malum ſecundum illud Prouer.vlt. Surrexerunt filii eius, & beatiſſimam prædicauerũt, uir eius & laudauit eam. Similiter & velle placere aliis non eſt malum, ſecundum illud 1. ad Cor. 10. Per omnia omnibus placeo. ergo adulatio non eſt peccatum.

¶2 Præt. Bono malum eſt contrarium, & ſimiliter vituperium laudi, ſed vituperare malum non eſt peccatum. ergo neque laudare bonum. quod videtur ad adulationẽ pertinere. ergo adulatio non eſt peccatum.

¶3 Præt. Adulationi detractio cõtrariatur. Vnde Greg.* dicit, quod remedium contra adulationẽ eſt detractio. Sciendum eſt, inquit, ꝙ ne immoderatis laudibus eleuemur, plerunq; noſtri rectoris moderamine detractionibus lacerari permittimur, vt quos vox laudantis eleuat, lingua detrahentis humiliet: ſed detractio eſt malum, vt ſupra habitum* eſt. ergo adulatio eſt bonum.

SED CONTRA eſt, quod ſup illud Ezech. 13. Væ qui conſuunt puluillos ſub oĩ cubito manus, dicit gloſ.* id eſt, ſuauem adulationem. ergo adulatio eſt peccatum.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt* amicitia prædicta, vel affabilitas etſi principaliter delectare intendat eos, quibus cõuiuit, tamẽ vbi neceſſe eſt, propter aliquod bonum exequendum, vel malum vitandum, non

F vereтur cõtriſtare. Si ergo aliquis in omnibus velit ad delectationẽ alteri loqui, excedit modũ in delectando, & iõ peccat per exceſſum Et ſi quidem hoc faciat ſola intentione delectandi, vocať placidus, ſ᷑m* Philo Si autem faciat hoc in tentione alicuius lucri conſequẽdi, vocatur blãditor ſiue adulator. Cõmuniter tamen nomen adulationis attribui ſolet omnibus, qui ſupra debitũ modum virtutis vo lunt alios verbis, vel factis delectare in communi conuerſatione.

G AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ laudare aliquẽ contingit & bene, & male, prout.ſ. debitæ circunſtantiæ vel ſeruanť, vel prætermittuntur. Si enim aliquis aliquem velit delectare laudando, vt ex hoc eum cõſoletur ne in tribulationibus deficiat, vel etiam vt in bono proficere ſtudeat aliis debitis circunſtantiis obſeruatis, pertinebit hoc ad prædictam virtutẽ amicitiæ pertinet aũt ad adulationem ſiquis velit aliquẽ laudare, in quibus non eſt laudandus, quia forte

H mala ſunt, ſecundum illud Pſal. 9. Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, vel qa non ſunt certa, ſecundum illud Eccleſ. 27. Ante ſermonem non laudes virum. Et iterum Eccleſ. 11. Nõ laudes virũ in ſpecie ſua, vel etiã ſi timere poſſit, ne humana laude ad inanẽ gloriam ꝓuocetur. Vnde dicitur Eccleſ. 11. ante mortẽ ne laudes hominem. Similiter etiã velle placere hominibus propter charitatẽ nutriendam, vt in ea homo ſpiritualiter ꝓficere poſſit, laudabile

I eſt. Quod autẽ aliquis velit placere hominibus propter inanẽ gloriam vel propter lucrum, vel etiã in malo, hoc eſſet peccatum, ſecũdum illud Pſalm. 52. Deus diſſipa bit oſſa eorũ, qui hominibus placent. Et Apoſt. dicit ad Gal. 1. Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.

AD SECVNDVM dicendum, quòd etiam vituperare malum ſi non adhibeantur debitæ circunſtantiæ, eſt vitioſum, & ſimiliter laudare bonum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ nihil prohibet duo vitia eſſe contraria, & iõ ſicut detractio eſt malũ, ita & adulatio, quæ cõtrariatur ei quantum ad ea quæ dicun

K tur, non autẽ directe quantum ad finem, quia adulator quærit delectationẽ eius, cui adulatur, detractor autem non quærit eius contriſtationem, cum aliquando occulte detrahat, ſed magis quærit eius infamiam.

ARTICVLVS II.

Vtrũ adulatio ſit pctm̃ mortale.

AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Vr ꝙ adulatio ſit peccatũ mortale, qa ſ᷑m Auguſt.* in Enchir. Malum dicitur

---

¶*Super quæſtionis centeſimę quintæ decimę Articulum primum.*

IN art. 1. q. 115. in reſponſione ad primum, dubium occurrit circa illud verbũ, Quod peccatum eſſet, ſiquis vellet placere hominibus ꝑpter lucrum, videtur hoc falſum: Tum quia in 4. Eth. de affabili dicitur, quod coniectabit non contriſtare, vel placere, referẽs ad honeſtum, vel vtile, non eſt ergo peccatum referre hoc ad vtile, ex quo eſt actus virtutis Tum quia iſte finis, ſcilicet propter lucrũ nõ importat aliquid malum, ſicut importat ly ꝑpter inanem

585 gloriam & placere hominibus, nec importat malum, nec aliqđ ſpirituale nõ ordinabile ad lucrum: ergo placere hominibus non ſit malum moraliter ex hoc, quòd ſit propter lucrum. Præterea, in ludricis placere hominibus ꝑp lucrum non eſt peccatum, vt patet in his q de huiuſmodi arte viuunt in curiis principum, q hiſtriones vocantur. ergo nec in ſeriis placere hominibus propter lucrum eſt peccatũ. Et tenet ſequela, quia vtrobique placere hominibus ordinatur ad eorum delectationẽ in materia temporali.

In regiſtr. li. 9. epi. 36. ante medium Et 22. mora. cap. 9. ¶Ad hoc dicitur, qđ quia in ſeriis quilibet ex debito oportet qđ ſe habeat in conuerſatione, vt ipſum decet, ideo turpe eſſet ſi ſub precio hoc poneretur, Quemadmodum ſiquis vellet ſibi ſolui hoc ipſum quod in conuerſando & colloquendo verum diceret. Aliena ſiquidem hæc à ratione ſunt, & propterea turpem hominem redderẽt, qui propter lucrum hoc faceret. (q. 72. artic. 2. & 3.) (Gloſ. interlinearis ibid.)

q. præceden. ¶Vnde ad primam obiectionem, dicitur, quod ly honeſtum, & vtile non dicit finem affabilitatis, ſed finẽ actuum, qui ſunt affabilitatis materia, ita quod intendit Ariſt. quod colloquia, & opera, in quibus affabilitas cõiectat delectabile vt ſuum finem, ordinantur ad honeſtũ, vel utile quaſi diceret, quod ſunt ſerioſa, & non ludicra ſecũdum genus ſuũ. Quæ enim ſerio dicimus, aut facimus recte propter honeſtum, vel vtile aliquod dicimus, aut facimus. Lib. 4. Ethic. c. 6. in ſi. t. 3.

¶Ad ſecundam vero dicitur, quod quia placere hominibus in ſeriis quando, quomodo &c. oportet eſt debitum, ideo non eſt ordinabile vt fiat principaliter propter lucrum. Secus ſi acceſſorie, vt puta qa ſi placeo conuerſando, aſſumat in ſocium negotiationis, vel ad miniſterium lucroſum, & huiuſmodi. Honeſtum namque cum annexum habeat vtile, nõ eſt turpe ex honeſto ſperare vtile, vt acceſſorium tamen.

¶Ad tertiam autem dicitur, quod placere hominibus in iocis, & ludis non conuenit homini ex debito. Et propterea nõ eſt mirum ſi faceti, iucundi & hmõi abſq; turpitudine locẽt operas miniſterii ſui in excitando delectationem aliis in iocis, aut ludis: ſed in ſeriis ex debito homo affabilem ſe exhibere tenetur, & ideo non eſt eadem ratio de vtriſq;.

¶*Super quæſtionis centeſimę quintę decimę Articulũ ſecundum.*

586 IN ar. 2 eiuſdẽ q. no ta in corpore art. Nouitie, ꝙ q2 pctm̃ veniale non hẽt perfecte Mal. q. 7. art. 1. ad 11. Ga. 12. to. 3.

ſe.&c. rõnem peccati quia non eſt contra, ſed præter legẽ Dei: ideo cum dicitur, adulator laudando peccatum alicuius, peccat mortaliter, intellige, ſi laudat hominẽ de peccato mortali. Nã ſi de veniali laudat venialiter peccat, quoniam materia nõ eſt contraria charitati, nec contra iuſtitiam Dei, ſed præter illam laudat, q veniale laudat, quia veniale non eſt contra, ſed præter iuſtitiam Dei. Nec contra dilectionem primi loquitur, fouẽdo eum in peccato veniali, ſed præter eam, vt patet.

Hier. ad Celantiã de ratione pie uiuendi, circa medium.

* Pſal. 69. eſt Aug. in hoc loco, tom. 8.

quia nocet: ſed adulatio maxime nocet, ſecũdum illud Pſal. 9. Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur: exacerbauit dominũ peccator. & ideo Hiero. † dicit, ꝙ nihil eſt, qđ tam facile corrumpat mentes hominum, quàm adulatio. Et ſuper illud Pſal. 96. Conuertantur ſtatim erubeſcentes, dicit* gl. Plus nocet lingua adulatoris, quàm gladius perſecutoris. ergo adulatio eſt grauiſſimum peccatum.

B ¶ 2 Præt. Quicunq; verbis aliis nocet, non minus nocet ſibi, quam aliis: vnde dicitur in Pſal. 36. Gladius eorũ intret in corda ipſorũ: ſed ille qui alteri adulatur, inducit eum ad peccãdum mortaliter. vnde ſuper Pſal. 140. Oleũ peccatoris nõ impinguet caput meum, dicit gloſ.* Falſa laus adulatoris mẽtes à rigore veritatis emollit ad noxia. ergo multo magis adulator in ſe mortaliter peccat.

In glo. interlineari. & ordinar. ſimul ex Caſſiod.

¶ 3 Præt. In Decretis ſcribiť diſt. † 46. Clericus, qui adulationibus & proditionibus vacare deprehenditur, degradetur ab officio: ſed talis pœna non infligitur niſi ꝓ peccato mortali. ergo adulatio eſt peccatum mortale.

† diſt. 46. ca. Clericus.

C SED CONTRA eſt, quod Auguſt.* in ſermo. de purga. inter peccata minuta numerat, ſiquis cuiquam maiori perſonæ aut ex voluntate, aut ex neceſſitate adulari voluerit.

In ſerm. 4. in die animarũ ante mediũ tom. 10.

q. 112. art. 2.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum* eſt, peccatum mortale eſt, quod charitati cõtrariatur. Adulatio autem quandoq; quidem charitati contrariatur, quandoq; autem non. Contrariatur ſiquidem charitati tripliciter. Vno mõ rõne ipſius materiæ, puta, cum aliquis laudat alicuius peccatum. Hoc. n. contrariatur dilectioni Dei, cõtra cuius iuſtitiã hõ loquitur: & cõtra dilectionem proximi, quẽ in peccato fouet, vnde eſt peccatum mortale, ſm illud Iſa. 5. Væ qui dicitis malum, bonum. Alio mõ, rõne intentionis, puta, cum quis alicui adulatur ad hoc, ꝙ fraudulenter ei noceat vel corporaliter, vel ſpiritualiter, & hoc etiã eſt peccatũ mortale. Et de hoc habetur Prouerb. 27. Meliora ſunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oſcula odientis. Tertio modo, per occaſionem, ſicut cum laus adulatoris fit alteri occaſio peccandi, etiam præter adulatoris intentionem. Et in hoc conſiderare oportet, vtrum ſit occaſio data, vel accepta, & qualis ruina ſubſequatur, ſicut poteſt patere ex his quæ ſupra* de ſcandalo dicta ſunt. Si autem aliquis ex ſola auiditate delectandi alios, vel etiã ad euitandum aliquod malum, vel conſequendum aliquid in neceſſitate, alicui adulatus fuerit: nõ eſt contra charitatẽ: vnde non eſt peccatum mortale, ſed veniale.

q. 43. arti. 3. & 4.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ authoritates illę loquuntur de adulatore, qui laudat peccatum alicuius. Talis. n. adulatio dicitur plus nocere, quam gladius perſecutoris, quia in potioribus bonis nocet, ſcilicet in ſpiritualibus. Nõ autem nocet ita efficaciter, quia gladius perſecutoris occidit effectiue, quaſi ſufficiẽs cauſa mortis, nullus autem adulando poteſt eſſe alteri ſufficiens cauſa peccandi, vt ex ſupradictis patet.*

q. 43. artic. 1. ad 3. & 1. 2. q. 73. artic. 8. ad 3. & 75. artic 3. & q. 80. art. 1.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ rõ illa procedit de eo, qui adulatur intentione nocendi. Ille enim plus nocet ſibi quàm alijs, quia ſibi nocet tanquam ſufficiẽs cauſa peccandi, aliis autem occaſionaliter tantum.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ authoritas illa loquiť de eo, qui proditorie alteri adulatur, vt eum decipiat.

A QVAESTIO CXVI.

De litigio, in duos articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt de litigio.

Et circa hoc q̃runtur duo.

¶ Primo, Vtrum opponatur virtuti amicitiæ.

B ¶ Secundo, De cõparatione eius ad adulationem.

ARTICVLVS I.

Vtrum litigium opponatur virtuti amicitiæ, ſeu affabilitatis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ litigium nõ opponatur virtuti amicitiæ vel affabilitatis. Litigium. n. ad diſcordiam pertinere videtur, ſicut & contentio, ſed diſcordia

C opponitur charitati, ſicut dictum eſt.* ergo & litigium.

q. 37. art. 1.

¶ 2 Præt. Prouerb. 26. dicitur. Homo iracundus incendit litem, ſed iracundia opponitur manſuetudini. ergo & lis, ſiue litigium.

¶ 3 Pręt. Iac. 4. dicitur. Vnde bella & lites in vobis? Nonne ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in mẽbris veſtris? ſed ſequi concupiſcentias vr̃ opponi tẽperantiæ. ergo videtur ꝙ litigium non opponatur amicitiæ, ſed temperantiæ.

SED CONTRA eſt, quòd

D Philoſ. in 4.* Ethic. litigium opponit amicitiæ.

Lib. 4. cap. 6. tom. 5.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ proprie litigiũ in verbis conſiſtit, cum. ſ. vnus verbis alterius contradicit, in qua quidem cõtradictione duo poſſunt attẽdi. Quandoq; . n. contingit cõtradictio propter perſonam dicentis, cui contradicens cõſentire recuſat propter defectum amoris animos vnientis, & hoc videtur ad diſcordiam pertinere charitati contrariam. Quãdoque vero cõtradictio oritur ratione

E perſonæ, quam aliquis contriſtare non veretur, & ſic fit litigium, qđ prædictæ amicitiæ, vel affabilitati opponitur, ad quã ptinet delectabiliter aliis conuiuere. Vnde Philoſoph. dicit in 4.* Eth. quod illi, qui ad omnia contrariãtur cauſa eius quod eſt contriſtare neq; quoſcunque curantes, dyſcoli & litigioſi vocantur.

Lib. 4. cap. 6. non procul a princ. to. 5

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ contentio magis proprie pertinet ad contradictionem diſcordiæ, litigium autem ad cõtra-

¶ Super quæſtionis cẽteſimæ ſextę decimæ Art. primum.

IN art. 1. quęſt. 116. nota primum differentiam inter contentionem, & litigiũ in tribus. Primo in fine, quia finis contentionis eſt impugnatio veritatis, vt patet ſuperius q. 38. & ex diffinitione Ambroſij. Contentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Finis aũt litigii eſt ꝑturbare quietem ai. Nã contriſtatio nihil aliud eſt, quam ingerere inquietudinem ai. Et hæc eſt per ſe, & eſſentialis dr̃ia inter hæc duo vitia. Scđo, differũt in materia ꝓxima: quia contentio eſt in colloquiis, litigiũ vero eſt & in colloqis, & aliis actibus ad conuerſationẽ concurrẽtibus, ſicut & affabilitas, cui contrariatur. Tertio, in radice: quia contentio, vt in litera dicitur, eſt ex diſcordia animorum, litigium vero non ex alia eſt cauſa, niſi quia moleſtus natura, vſu, vel paſſione quis eſt alius in conuerſando.

¶ Nota ſecundo, ꝙ ſicut contingit detrahere dupliciter. ſ. formaliter hoc eſt, cum intentione detrahendi, & materialiter, hoc eſt, ex loquacitate non animo detrahendi, ita contingit eſſe aliquos litigioſos dupliciter, ſcilicet formaliter, hoc eſt, cum intentione contriſtãdi proximum, opponere his quæ dicũtur, aut exhibere ſe grauem, ſeu moleſtum aliis, uel materialiter ſcilicet non cum hac intentione, ſed tamẽ cum effectu, ut accidit his, qui conſueuerunt dare agreſtes reſponſiones, qui neſciunt hilariter conuiuere, & conuerſari cum aliis, hoc nõ ex intentione contriſtãdi alios, ſed ex complexione, vel malo vſu, aut paſſione. Et hic licet non ſit formaliter litigioſus, eſt tamen materialiter, & quo ad effectum litigio-

587

litigioſus, quia in ſuis colloquijs, & ex conuerſati ne infert de facto triſtitiam alijs. Nec excuſatur à peccato, quoniam voluntarij ſunt actus iſti deformes: ſicut nõ totaliter excuſatur detrahens ex loquacitate.
¶ Nota tertio pro artic. 2. quòd quia magis contrariatur affabilitati litigium quã adulatio, tutius eſt hominem qui vult eſſe virtuoſus, declinare in extremum adulationis, quam litigij, hoc eſt, attendere vt in colloquijs, & cõuerſatione ſua magis declinet vt potius excedat in placendo, quam in contriſtando, iuxta illam regulam Philoſoph. in 2. Ethic. videlicet, quod declinãdum eſt in vitium ſimilius virtuti. Et hæc de tota hac quæſtione ſat ſint.

Eſt Augu. in lib. de ſpiritu & liter. c. 4. in med tomo 3.

588

dictionem, quæ ſit intentione cõtriſtandi.

Ad secundum dicendũ, quòd directa oppoſitio vitiorum ad virtutes, non attenditur ſecundum cauſas, cum contingat vnum vitium ex diuerſis cauſis oriri, ſed attenditur ſecundum ſpẽm actus. Licet autem quandoque litigium ex ira oriatur, põt tñ ẽt ex multis alijs cauſis oriri: vñ nõ oportet ꝙ directe opponatur manſuetudini.

Ad tertium dicendũ, ꝙ Iacobus loquit̃ ibi de cõcupiſcentia ſ m quod eſt generale pctm̃, ex quo omnia vitia oriuntur, prout dicit gl.* ad Rom. 7. Bona eſt lex, quæ dum concupiſcentiam prohibet, omne malum prohibet.

Articvlvs II.

Vtrum litigium ſit grauius peccatum quàm adulatio.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ litigium ſit minus pctm̃, quam cõtrarium vitiũ. ſ. placiditas, vel adulatio. Quãto enim aliquod peccatum plus nocet, tanto H peius eſſe videtur: ſed adulatio plus nocet, quam litigiũ. dicitur enim Iſa. 3. Popule meus, qui beatum te dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. ergo adulatio eſt grauius peccatum, quàm litigium.

¶ 2 Præt. In adulatione videtur eſſe quædam doloſitas, quia aliud adulator dicit ore, aliud habet in corde; litigioſus autem caret dolo, quia manifeſte contradicit, ille autem qui cum dolo peccat, turpior eſt, vt Philoſop. dicit in 7.* Ethicor. ergo grauius peccatum eſt adulatio, quàm litigium.

Lib. 7. cap. 6. parum ante med. tom. 5.

¶ 3 Præter. Verecundia eſt timor de turpi, vt patet per Philoſoph. in 4. Ethic. ſed magis verecundatur homo eſſe adulator, quàm litigioſus: ergo litigium eſt minus I peccatum, quàm adulatio.

Lib. 4. c. vlti. non longe a prin. tom. 4.

Sed contra eſt, quod tanto aliquod peccatũ videtur eſſe grauius, quanto ſpirituali ſtatui magis repugnat, ſed litigium magis repugnare videtur ſtatui ſpirituali. dicitur enim 1. ad Timoth. 3. quod oportet epiſcopum non litigioſum eſſe & 2. ad Timoth 2. Seruum Domini non oportet litigare ergo litigium videtur eſſe grauius peccatum, quàm adulatio.

Respondeo Dicendum, ꝙ de vtroque iſtorũ peccatorum loqui poſſumus dupliciter. Vno modo, conſiderando ſpeciem vtriuſque peccati. Et ſecundum hoc, tanto aliquod vitium eſt grauius, quanto magis repugnat oppoſitæ virtuti. Virtus autem amicitiæ principalius tendit ad delectandum, quam ad contriſtan- K dum, & ideo litigioſus qui ſuperabundat in contriſtando, grauius peccat quam placidus, vel adulator, qui ſuperabundat in delectando. Alio modo, poſſunt conſiderari ſecundum exteriora motiua. Et ſecundum hoc quandoque adulatio eſt grauior, puta, quando intendit per deceptionem indebitum honorem, vel lucrum acquirere. Quandoque vero litigiũ eſt grauius puta, quando homo intendit vel veritatem impugnare, vel dicentem in contemptum adducere.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſicut adulator poteſt nocere occulte decipiendo, ita litigioſus poteſt interdum nocere manifeſte impugnando. Grauius F autem eſt, cæteris paribus, manifeſte alicui nocere quaſi per violẽtiam, quàm occulte. Vnde rapina eſt grauius peccatum, quam furtum, vt ſupra* dictum eſt.

q. 66. art. 9.

Ad secvndvm dicendum, quòd non ſemper in actibus humanis illud eſt grauius, qđ eſt turpius. Decor enim hominis eſt ex ratione, & ideo turpiora ſunt peccata carnalia, quibus caro dominatur rationi, quamuis peccata ſpiritualia ſint grauiora, quia procedunt ex maiori contemptu. Similiter peccata quæ fiunt ex dolo, ſunt turpiora, inquantum videntur ex quadam infirmitate procedere, & ex quadam falſitate rationis, cum tamen peccata manifeſta, quandoque ſint ex maiori cõtemptu. & ideo adulatio quaſi cum dolo exiſtens, videtur eſſe turpior, ſed litigium quaſi ex maiori cõtemptu G procedens, videtur eſſe grauius.

Ad tertivm Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, verecundia reſpicit turpitudinem peccati. Vnde non ſemper magis verecũdatur homo de grauiori peccato, ſed de magis turpi peccato. Et inde eſt, quod magis verecundatur homo de adulatione, quàm de litigio quamuis litigium ſit grauius.

In argum. 3.

QVAESTIO CXVII.

De liberalitate, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt, de liberalitate, & vitiis oppoſitis, ſ. auaritia, & prodigalitate.

Circa liberalitatem autem quæruntur ſex.

¶ Primo, Vtrum liberalitas ſit virtus.
¶ Secundo, Quæ ſit materia eius.
¶ Tertio, De actu ipſius.
¶ Quarto, Vtrũ magis ad eum dare, quam accipere pertineat.
I ¶ Quinto, Vtrum liberalitas ſit pars iuſtitiæ.
¶ Sexto, De comparatione eius ad alias virtutes.

Articvlvs I.

Vtrum liberalitas ſit virtus.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quòd liberalitas non ſit virtus. Nulla enim virtus contrariatur naturali inclinationi, inclinatio au- K tẽ naturalis eſt ad hoc, vt aliquis plus ſibi, quam alijs prouideat, cuius contrarium pertinet ad liberalem, quia vt* Philoſoph. dicit in 4. Ethicor. liberalis non eſt reſpicere ad ſeipſum, ita quod ſibi minora derelinquit. ergo liberalitas non eſt virtus.

¶ 2 Præt. Per diuitias homo ſuam vitam ſuſtentat, & ad felicitatem diuitiæ organice deſeruiunt, vt dicitur in 1.* Eth. Cum ergo omnis virtus ordinetur ad felicitatem,

¶ *Super quæſtionẽ centeſimam decimam ſeptimam.*

In omnibus ſimul art. q. 117. aduerte: quod habitus liberalitatis ad hoc ponit, vt moderetur amorẽ, deſiderium atque delectationem pecuniæ, ſic vt homo afficiatur ad eam: prout opus eſt ea ad vſum: & non plus: nec minus. Nam homo ſic, & non aliter affectus ad pecuniam: ex tali affectu vtitur pecunia tam ad ſe, quam ad alios quando oportet &c. Ex eo enim quòd amat pecuniam & delectatur in ea: nõ ſimpliciter, ſed vt opus eſt ea ad vſum, conſequens eſt cum tẽpus eſt vtendi, vt amori ſuo ſatisfaciat: & delectetur in vſu illius, & quando non eſt tempus vtendi, cuſtodiat pro vſu &c. Et quia hæc eſt prima eſſentialis conditio liberalitatis: ideo ex ipſa cæteræ facile patent, ſcilicet quòd proxima eius materia ſunt paſſiones cõcupiſcibilis: quoniam vt ex dictis patet: eſt medietas amoris cupiditatis, & delectationis pecuniæ dum in amore, cupiditate: delectatione pecuniæ medium rationis conſtituit faciens amare eam ſecundum quod oportet &c. & quòd remota eius materia eſt pecunia quæ eſt

589

2. Corint. 8. lect. 1. Et 1. Eth. lect. 8.

Lib. 4. cap. 1. ante medii tom. 5.

Lib. 1. cap. 8. ad ñ. tom. 5.

eſt obiectũ paſſionum, vtpote amata, deſiderata, & delectans, & q͏̃ proprius actus eiuſdẽ eſt recte vti pecunia. Ex eo nanq; q͏̃ amare facit pecuniam ad vſum, conſequens eſt, vt ad vtendũ pecunia inclinet hominẽ. Fit aũt vti actio liberalitatis nõ per modũ imperãtis: ſic.n. ſolius eſt volũtatis actus, ſed p̃ modũ exequentis medii, hoc eſt, mouentis moti. Concupiſcibilis ſiquidẽ ſubeſt ſuperiori poteſtati, habituata liberalitate mota à voluntate, mouet appetẽdo exteriora mẽbra, puta: manus ad vſum pecuniæ, vel linguam ad ſignificandũ miniſtro, q͏̃ det pecuniam &c. Vel per modum remouentis prohibens, qm̃ tollit paſſionẽq; cupiditatis, & delectationis pecuniæ, q̃ impediret voluntatem ab actu vtẽdi pecunia. Et hic eſt modus cõis omnibus virtutibus circa paſſiões impedientes uoluntatem à recto vſu exteriorum membrorũ, vel rerũ, & eſt certus ac indubitatus & q͏̃ liberalitas conſiſtit in affectu magis, quam in effectu. Ex eo enim q͏̃ amat pecuniã prout oportet ad vſum, manifeſte patet, q͏̃d penes quãtitatem talis affectus liberalior & minus liberalis q͏ eſt, & non penes quãtitatem, aut multitudinem eorũ quæ dat, cum contingat maxime liberalẽ poſſe minus dare, & quò. liberalis non eſt alicui ex eo, q͏̃ amet illum, hoc.n. miſericordiæ, aut charitatis eſt, vt in litera dr̃, ſed ex eo q͏̃ recte amat pecuniã .ſ. ad vſum, quando oportet &c. Et propterea qñ dat, non ideo dat, quia illum amet, ſed quia decet ipſum dare illi, quod eſt ex morali debito dare, cuius ſignũ in litera aſſertur, quia dat notis, & ignotis.

Lib. 4. cap. 1. paulo ante med. tom. 5.

Lib. 1. ca. 30. circa princ. tom. 1.

Libr. 2. c. 19. circa princi. tom. 1.

Amb. in ſer. 81. tom. 3. Et Baſil. in ſer. ad diuites auaros.

Libr. 1. c. 30. circa princ. tom. 1.

¶ In reſponſione ad primum 3. artic. circa illud, Ad liberalitatẽ pertinet bene vti diuitiis inquantũ huiuſmodi, dubiũ occurrit, quia falſum hoc videtur, eo quòd ſicut magnificentia eſt circa diuitias magnas: ità liberalitas eſt circa diuitias mediocres vt patet in 4. Ethico. Ac per hoc neutra eſt circa diuitias inq̃tum

Lib. 4. Ethic. c. 1. ante medium to. 5.

† Lib. 1. c. 10. circa mediũ tom. 1.

A huiuſmôi. Diuitiæ.n. vt ſic, abſtrahunt à magnis, & mediocribus.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum author dicit liberalitatem eſſe circa diuitias inquantum huiuſmodi: ly inquãtum, tenetur ſpecificatiue, & determinat conditionem, qua diuitiæ ſunt materia liberalitatis. Et quoniam conditio iſta eſt, quòd diuitiæ ſumantur ſine aliqua additione, quoniam diuitiæ abſolute ſumptæ ſunt obiectũ concupiſcibilis, ideo talẽ conditionem ſignificauit per notã ſignificationis rationis propriæ ipſarum diuitiarum. Ita q͏̃ ſenſus eſt, q͏̃ liberalis eſt uti diuitijs, inq̃tum hmôi, hoc eſt, diuitiis abſolute ſine additiõe aliqua conſideratis. Magnificẽtiæ vero eſt, vti eis cum additione arduitatis. Iuſtitiæ autẽ cũ additione debiti, vt in lr̃a dr̃. Dicta aũt conditio explicatur q̃nque ex quantitate diuitiarum non q͏̃ q̃titas variet ratione materiæ, ſed p̃ viam circunlocutionis explicat dr̃ia inter diuitias abſolute, & vt ardua per eſſe magnas vel mediocres, q͏a magnæ idoneitatẽ quandam habent vt tendãt ad ardui rõnem, mediocres aũt nõ. Ac per hoc denotãt diuitias abſolute, quas author hic vocat diuitias inquãtũ diuitias p̃ excluſionẽ ſuperadditæ rõnis alicuius.

q. 184. & 186. art. 3. præcipue.

Lib. 4. cap. 1. circa princi. tom. 5.

Lib. 1. ca. 30. inter princ. & medium, tom. 1.

¶ In reſponſione ad primum 6. art. aduerte, q͏̃ dum author dicit, quòd diuina datio non prouenit ex eo, q͏̃ ſic afficiatur ad ea quæ dat, vt eſt datio liberalitatis, ſed ex eo quod amat perſonas quibus dat, qđ pertinet ad charitatem, corrigere videt quod dixerat alibi, & ſpecialiter in primo huius operis li. queſt. 21. quod ſcilicet in Deo eſt proprie liberalitas, q͏a tamẽ diuina datio habet de liberali hoc, quod eſt ſine expectatione & debito, ac per hoc liberalitas ſecluſis imperfectionibus poteſt ſuſtineri in Deo: ideo author non totaliter reprobat dictum alibi, ſed dicit quod magis ſpectat ad charitatem, quam liberalitatem diuina datio. Et hæc de tota hac quæſtione ſufficiant.

1. 2. q. 65. artic. 1.

* Lib. 4. Eth. cap. 1. to. 5.

Lib. 1. ca. 30. inter princ. & medium tom. 1.

590

Infr. art. 3. Et 1. 2. q. 60. ar. 5. cor. Et malo q. 13. art. 1. cor. fin. Et 4. Eth. fin.

* Libr. 5. cap. 1. tom. 3.

videtur quod liberalis non ſit virtuoſus, de quo Philoſop. dicit in 4. Ethi. quod non eſt acceptiuus pecuniæ, neque cuſtoditiuus, ſed emiſſiuus.

¶ 3 Præt. Virtutes habent connexionem adinuicem; ſed liberalitas non videtur connexa aliis virtutibus. Multi enim ſunt virtuoſi, qui non poſſunt eſſe liberales, q͏a non habent quod dent. Multi etiam liberaliter dant, vel expendunt, qui tamen alias ſunt vitioſi. ergo liberalitas non eſt virtus.

Sed contra eſt, quòd* Ambr. dicit in 1. de Offic. quòd in Euang. multas doctrinas accepimus iuſtæ liberalitatis, ſed in Euangelio nõ docentur niſi ea, quæ ad virtutem pertinent. ergo liberalitas eſt virtus.

Respon. Dicẽdum, q͏̃ ſicut Aug.* dicit in lib. de lib. arbi. bene vti his quibus male vti poſſumus, p̃tinet ad virtutem. Poſſumus autem bene, & male vti non ſolum his, quæ intra nos ſunt, puta, potẽtiis, & paſſionibus animæ, ſed etiã his, quæ extra nos ſunt, ſcilicet, rebus huius mundi conceſſis nobis ad ſuſtentationem vitæ: & ideo cũ bene vti his rebus pertineat ad liberalitatem, cõſequens eſt, quod liberalitas virtus ſit.

Ad primum ergo dicẽdũ, q͏̃ ſicut* Ambr. & Baſilius dicunt, ſuperabundãtia diuitiarum datur aliquibus a Deo, vt meritũ bonæ diſpenſationis acquirãt. Pauca autem vni ſufficiũt, & ideo liberalis plura laudabiliter in alios expendit, quam in ſeipſum. Debet autẽ homo ſemper magis ſibi prouidere in ſpiritualibus bonis, in q͏bus vnuſquiſque ſibi præcipue ſubuenire poteſt, & tamen etiã in rebus temporalibus nõ pertinet ad liberalẽ, vt ſic aliis intẽdat, quod omnino ſe, & ſuos deſpiciat. Vnde* Ambro. dicit in 1. de Officiis. Eſt illa probanda liberalitas, vt proximos ſeminis tui non deſpicias, ſi egere cognoſcas.

Ad secundum dicẽdũ, q͏̃ ad liberalẽ nõ pertinet ſic diuitias emittere, vt nõ ſibi remaneat vnde ſuſtentetur, & vnde virtutis opera exequatur, quibus ad felicitatem peruenitur. Vnde* Philoſ. dicit in 4. Ethicor. quòd liberalis non negliget propria, volens per hoc quibuſdam ſufficere: & † Ambroſ. dicit in libr. de Offic. quod Dominus non vult ſimul effundi opes, ſed diſpenſari. Niſi forte ut Heliſeus boues ſuos occidit, & pauit pauperes ex eo qđ habuit, vt nulla cura teneret domeſtica: quod pertinet ad ſtatũ perfectionis ſpiritualis vitæ, de quo inſra* dicetur. Eſt tamen ſciendum,

B quod hoc ipſum, quod eſt ſua liberaliter largiri, inquantum eſt actus virtutis, ad beatitudinem ordinatur.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut* Philoſoph. dicit in 4. Ethicor. illi qui conſumunt multas res in intemperantiis, nõ ſunt liberales, ſed prodigi, & ſimiliter quicunque effundit quæ habet p̃pter quæcunque alia peccata. Vnde & Ambr.* dicit in 1. de Offic. Si adiuues eum, qui poſſeſſiones aliorum eripere conatur, non pro-

C batur largitas. Nec illa p̃fecta eſt liberalitas, ſi iactantiæ cã magis, quam miſericordiæ largiaris, & ideo illi qui carẽt aliis virtutibus, licet in aliqua mala opera multa expendant, non ſunt liberales. Nihil etiam prohibet aliquos multa in bonos vſus expendere, & habitum liberalitatis nõ habere, ſicut & aliarum virtutum opera faciũt homines antequam habitum virtutis habeant, licet non eodem modo quo virtuoſi, vt ſupra † di-

D ctum eſt. Similiter etiam nihil prohibet aliquos virtuoſos, licet ſint pauperes, eſſe liberales. Vnde *Philoſoph. dicit 4. Ethic. Secundum ſubſtantiam, ideſt, facultatem diuitiarum, liberalitas dicitur. Non enim conſiſtit in multitudine datorum, ſed in dantis habitu. & Ambr. dicit in 1. de Offic. quod affectus diuitẽ collationẽ, aut pauperem facit, & pretium rebus imponit.

Articvlvs II.

E *Vtrum liberalitas ſit circa pecunias.*

Ad secvndvm ſic p̃ceditur. Videtur q͏̃ liberalitas nõ ſit circa pecunias. Omnis enim virtus moralis eſt circa operationes, vel paſſiones, eſſe autem circa operationes eſt propriũ iuſtitiæ, vt* dicitur in 5. Ethi. ergo cum liberalitas ſit virtus moralis, videtur quod ſit circa paſſiones, & non circa pecunias.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præt. Ad liberalem pertinet quarumcunque diuitiarum vſus: ſed diuitiæ naturales ſunt veriores, quàm diuitiæ artificiales, quæ in pecunijs conſiſtunt, vt patet per Philoſoph. in 1. Politi. ergo liberalitas non eſt principaliter circa pecunias. F

Lib. 1. Polit. c. 5. & 6. t. 5.

¶ 3 Præt. Diuerſarum virtutum diuerſæ ſunt materiæ, quia habitus diſtinguuntur ſecundum obiecta, ſed res exteriores ſunt materiæ iuſtitiæ diſtributiuæ, & commutatiuæ. ergo non ſunt materia liberalitatis.

Lib. 4. cap. 1. circa mediū tom. 5.

SED CONTRA eſt, quod* Philoſ. dicit in 4. Eth. quod liberalitas videtur eſſe medietas quædam circa pecunias.

Lib. 4. cap. 1. tom. 5.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſecūdum* Philoſ. in 4. Ethic. ad liberalem pertinet emiſſiuum eſſe. Vnde & alio nomine liberalitas, largitas nominatur, quia ꝙ largum eſt, non eſt retentiuum, ſed eſt emiſſiuum: & ad hoc idem pertinere videtur etiam nomen liberalitatis. Cum enim aliquis à ſe emittit, quodammodo illud à ſua cuſtodia & dominio liberat, & animum ſuum ab eius affectu liberum eſſe oſtendit. Ea vero quæ emittenda ſunt ab vno homine in alium, ſunt bona poſſeſſa, quæ nomine pecuniæ ſignificantur: & ideo propria materia liberalitatis eſt pecunia. G

In ſolut. ad arg. 3. præc. artic.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, liberalitas non attenditur in quantitate dati, ſed in affectu dantis. Affectus autem dantis diſponitur ſecundum paſſiones amoris & concupiſcentiæ, & per conſequens delectationis & triſtitiæ ad ea, quę dantur: & ideo immediata materia liberalitatis ſunt interiores paſſiones, ſed pecunia exterior eſt obiectum ipſarum paſſionum. H

De diſcipli. chriſt. cap. 1. à med. to. 9.

Lib. 4. Eth in princ. libri, tom. 5.

AD SECVNDVM Dicendum, quòd ſicut* Auguſt. dicit in lib. de diſciplina chriſt. Totum quicquid homines in terra habent, & omnia quorum ſunt domini, pecunia vocatur, quia antiqui, quæ habebant, in pecoribus habebant, &* Philoſoph. dicit in 4. Ethic. quòd pecunias omnia dicimus, quorum dignitas numiſmate menſuratur.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ iuſtitia conſtituit æqualitatem in iſtis exterioribus rebus, nō aūt ad eam proprie pertinet moderari interiores paſſiones. Vnde aliter pecunia eſt materia liberalitatis, & aliter iuſtitiæ. I

ARTICVLVS III.

Vtrum vti pecunia ſit actus liberalitatis.

591

Infra arti. 4. Et quol. 5. artic. 23. ad 1. Et 4. Ethic.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ vti pecunia non ſit actus liberalitatis. Diuerſarum .n. virtutum diuerſi ſunt actus, ſed vti pecunia conuenit alijs virtutibus, ſicut iuſtitiæ, & magnificētiæ. non ergo eſt proprius actus liberalitatis.

¶ 2 Prætereà. Ad liberalitatem non ſolum pertinet dare, ſed etiam accipere, & cuſtodire: ſed acceptio, & cuſtodia non videntur ad vſum pecuniæ pertinere. ergo inconuenienter dicitur proprius actus liberalitatis vſus pecuniæ. K

Lib. 5. cap. 9. parū à prin.

¶ 3 Præt. Vſus pecuniæ non ſolum conſiſtit in hoc, ꝙ pecunia detur, ſed in hoc, ꝙ expendatur, ſed expendere pecuniam refertur ad ipſum expendentem, & ſic non videtur eſſe actus liberalitatis. dicit enim* Seneca in 5. de Beneficiis. Nō eſt liberalis aliquis ex hoc, quòd ſibi donat. ergo non quilibet vſus pecuniæ pertinet ad liberalitatem.

Lib. 4. cap. 1. nō multum à prin. to. 5.

SED CONTRA eſt, quod* Philoſoph. dicit in 4. Ethic. Vnoquoque optime vtitur, qui habet circa ſingula virtutem. ergo diuitiis vtetur optime, qui habet circa pecunias virtutem: iſte autē eſt liberalis. ergo bonus vſus pecuniarum eſt actus liberalitatis.

F RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſpecies actus ſumitur ex obiecto, vt ſupra* habitum eſt. Obiectum autem ſiue materia liberalitatis eſt pecunia, & quicquid pecunia menſurari poteſt, vt* dictum eſt. Et quia quælibet virtus conuenienter ſe habet ad ſuum obiectum, conſequēs eſt, vt cum liberalitas ſit virtus, actus eius ſit proportionatus pecuniæ. Pecunia autem cadit ſub ratione bonorum vtilium, quia omnia exteriora bona ad vſum hominis ſunt ordinata: & ideo actus proprius liberalitatis eſt pecunia, vel diuitiis uti.

1. 2. q. 18. artic. 2.

Art. præced. ad 1. argum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad liberalitatē pertinet bene vti diuitiis inquantum huiuſmodi, eo ꝙ diuitiæ ſunt propria materia liberalitatis. Ad iuſtitiam autem pertinet vti diuitiis ſecundum rationem debiti, prout ſcilicet res exterior debetur alteri. Ad magnificētiam autem pertinet vti diuitiis ſecundum quandam ſpecialem rationem, ideſt, ſecundum quòd aſſumuntur in alicuius operis magni expletionem. Vnde magnificentia quodammodo ſe habet ex additione ad liberalitatem, vt infra* dicetur. Q. 134.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ad virtuoſum pertinet non ſolum conuenienter vti ſua materia, uel inſtrumento, ſed etiā præparare opportunitates ad bene vtendū. Sicut ad fortitudinem militis pertinet non ſolum exercere gladium in hoſtes, ſed etiam exacuere gladium, & in vagina conſeruare. Sic etiam ad liberalitatem pertinet non ſolum vti pecunia, ſed etiam eam pręparare, & conſeruare ad idoneum vſum.

Art. præced. ad 1 & 3.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut* dictum eſt, propinqua materia liberalitatis ſunt interiores paſſiones, ſecundum quas homo afficitur circa pecuniam: & ideo ad liberalitatem pertinet præcipue, vt homo propter inordinatam affectionem ad pecuniam non prohibeatur à quocunque debito vſu eius. Eſt autem duplex vſus pecuniæ. Vnus ad ſeipſum, qui uidetur ad ſumptus, vel expenſas pertinere. Alius autem quo quis vtitur ad alios, qui pertinet ad dationes: & ideo ad liberalitatem pertinet, vt neque propter immoderatum amorē pecuniæ aliquis impediatur à conuenientibus expenſis, neque à conuenientibus dationibus. Vnde circa dationes, & ſumptus liberalitas conſiſtit, ſecūdum* Philoſoph. in 4. Ethic. Verbum autem Senecę eſt intelligendum de liberalitate ſecundum quòd ſe habet ad dationes. Non enim dicitur aliquis liberalis ex hoc quod ſibi aliquid donat.

Lib. 4. cap. 1. tom. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ad liberalem maxime pertineat dare.

592

Infr. q. 119. art. 1. ad 2. & 3. Et 4. Eth.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd ad liberalem non maxime pertineat dare. Liberalitas enim à prudentia dirigitur, ſicut & quælibet alia virtus moralis: ſed maxime videtur ad prudentiam pertinere, diuitias conſeruare. vnde & Philoſoph.* dicit in 4. Ethicor. quod illi qui non acquiſierunt pecuniam, ſed ſuſceperunt acquiſitam ab aliis, liberalius eam expendunt, quia ſunt inexperti indigentiæ. ergo videtur quod dare non maxime pertineat ad liberalem.

Lib. 4. cap. 1. ante mediū tom. 5.

¶ 2 Præter. De hoc, quod aliquis maxime intendit, nullus triſtatur, neque ab eo ceſſat: ſed liberalis quandoque triſtatur de his quæ dedit, neque etiam dat omnibus, vt dicitur in 4.* Ethic. ergo ad liberalem non maxime pertinet dare.

Lib. 4. cap. 1. circa mediū, tom. 5.

¶ 3 Prætereà. Ad illud implendum, quod quis maxime intendit, homo vtitur viis quibus poteſt, ſed liberalis non eſt petitiuus, vt* Philoſoph. dicit in 4. Ethico. cum

Lib. 4. cap. 1. tom. 5.

per

per hoc poſſet ſibi præparare facultatem alijs donandi. ergo videtur quod maxime non intendat ad dandum.

¶4Præter. Magis homo obligatur ad hoc, quod prouideat ſibi, quam aliis, ſed expendendo aliquid, prouidet ſibi, dando autem prouidet aliis. ergo ad liberalem magis pertinet expendere, quam dare.

Lib.4.cap.1. tom.5.

Sed contra eſt, quod* Philoſoph. dicit in 4. Ethic. quòd liberalis eſt ſuperabundare in datione.

Respondeo Dicendum, quòd proprium eſt liberalis vti pecunia. Vſus autem pecuniæ eſt in emiſſione ipſius: nam acquiſitio pecuniæ magis aſſimilatur generationi, quam vſui. Cuſtodia vero pecuniæ, inquantum ordinatur ad facultatem vtendi, aſſimilatur habitui. Emiſſio autem alicuius rei quanto ſit ad aliquid diſtantius, tanto à maiori virtute procedit, ſicut patet in his, quæ proiiciuntur, & ideo ex maiori uirtute procedit, quòd aliquis emittat pecuniam dando eam aliis, quam expendendo eam circa ſeipſum. Proprium eſt autem virtutis, vt preciſe tendat in id, quod perfectius eſt, nam virtus eſt perfectio quædam, vt* dicitur in 7. Phyſicor. & ideo liberalis maxime laudatur ex datione.

B

Libr. 7. text. 17. tom.2.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ad prudentiã pertinet cuſtodire pecuniam, ne ſurripiatur, aut inutiliter expendatur: ſed vtiliter eam expendere non eſt minoris prudentiæ, quàm vtiliter eam conſeruare, ſed maioris, quia plura ſunt attendenda circa vſum pecuniæ, qui aſſimilatur motui, quàm circa cõſeruationem, quæ aſſimilatur quieti. Quod autem illi, qui ſubceperũt pecunias ab aliis acquiſitas, liberalius expendunt, quaſi exiſtentes inopiæ inexperti, ſi propter ſolam hanc inexperientiam liberaliter expenderent, non haberent virtutem liberalitatis, ſed quandoque huiuſmodi inexperientia ſe habet ſolum ſicut tollens impedimentum liberalitatis, ita quod promptius liberaliter agant. Timor enim inopiæ ex eius experientia procedens, impedit quandoque eos, qui acquiſierunt pecuniam, ne eam conſumant liberaliter agendo, & ſimiliter amor quo eam amant, tanquam proprium effectum, vt* Philoſop. dicit in 4. Ethicor.

C

Lib.4.cap 1. à med. to.5.
† In corp. ar. & ar. præc.

Ad secundum dicendum, quòd ſicut † dictũ eſt, ad liberalitatem pertinet conuenienter vti pecunia, & per conſequens conuenienter dare, quod eſt quidam pecuniæ vſus. Quælibet autem virtus triſtatur de contrario ſui actus, & vitat eius impedimenta. Ei autem quod eſt conuenienter dare, duo opponuntur, ſcilicet non dare quod conuenienter eſt dandum, & dare aliquid inconuenienter. Vnde de vtroque triſtatur liberalis, ſed de primo magis, quia plus opponitur proprio actui, & ideo nõ dat omnibus. Impediretur enim actus eius, ſi quibuſlibet daret. Non enim haberet vnde aliis daret, quibus dare conuenit.

D

Ad tertium dicendum, quòd dare, & accipere ſe habent ſicut agere, & pati. Non eſt autem idem principium agendi, & patiendi. Vnde quia liberalitas eſt principium dationis, non pertinet ad liberalem vt ſit promptus ad recipiendum, & multo minus ad petendum. Vnde verſus:

Si quis in hoc mundo vult multis gratus haberi,
Det, capiat, quærat, plurima, pauca, nihil.

E

Ordinat autem ad dandum aliqua ſecundum conuenientiam liberalitatis ſcilicet fructus propriarum poſſeſſionum, quos ſolicite procurat, vt eis liberaliter vtatur.

Ad quartum dicendum, quòd ad expendendum in ſeipſum natura inclinat; vnde ad hoc quod pecuniam quis perfundat in alios, pertinet proprie ad virtutem.

A

Articulus V.

Vtrum liberalitas ſit pars iuſtitiæ.

Sup. q. 58. ar. 12. ad 1. & q. 117. ar. 2. ad 3. & art. 3. ad 2. Et infr. q. 157. ar. 1. co. Et 3. di. 27. q. 2. art. 4. q. 2. cor. Et mal. q. 13. artic. 1. cor. fin.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur quòd liberalitas non ſit pars iuſtitiæ. Iuſtitia enim reſpicit debitum, ſed quanto eſt aliquid magis debitum, tanto minus liberaliter datur. ergo liberalitas non eſt pars iuſtitiæ, ſed ei repugnat.

¶2 Prætereà. Iuſtitia eſt circa operationes, vt ſupra* habitum eſt, ſed liberalitas eſt præcipue circa amorem, & concupiſcentiam pecuniarum, quæ ſunt paſſiones. ergo magis videtur liberalitas ad temperantiam pertinere, quàm ad iuſtitiam.

*q. 58. art. 9. & 1. 2. q. 60. art. 1. 2. & 3.
Art. præced. ad 1.
q. 30. & 32.

¶3 Præter. Ad liberalitatem pertinet præcipue conuenienter dare, vt* dictum eſt: ſed conuenienter dare pertinet ad beneficientiam & miſericordiã, quæ pertinent ad charitatem, vt ſupra † dictum eſt. ergo liberalitas magis eſt pars charitatis, quàm iuſtitiæ.

Amb. libr. 1. de Offic. ca. 28. in princ. tom. 3.

Sed contra eſt, quod* Ambroſ. dicit in 1. de Officijs. Iuſtitia ad ſocietatem generis humani refertur. Societatis enim ratio diuiditur in duas partes, iuſtitiam ſcilicet, & beneficientiam, quam eandem liberalitatem, aut benignitatem vocant. ergo liberalitas ad iuſtitiam pertinet.

Respondeo Dicendum, quòd liberalitas non eſt ſpecies iuſtitiæ: quia iuſtitia exhibet alteri quod eſt eius, ſed liberalitas exhibet id, quod ſuum eſt. Habet tamen quandam conuenientiam cum iuſtitia in duobus Primo quidem, quia principaliter eſt ad alterum, ſicut & iuſtitia. Secundo, quia eſt circa res exteriores, ſicut & iuſtitia, licet ſecundum rationem, vt* dictum eſt, & ideo liberalitas à quibuſdam ponitur pars iuſtitiæ, ſicut virtus annexa ei vt principali.

Hic in corp. & ar. 2. huius quæſt. ad 3.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ liberalitas, etſi non attendat debitum legale, quod attendit iuſtitia, attendit tamen debitum quoddam morale: quod attenditur ex quadam ipſius decentia, non ex hoc ꝙ ſit alteri obligatus: vnde minimum habet de ratione debiti.

Ad secundum dicendum, quòd temperantia eſt circa concupiſcentias corporalium delectationum. Concupiſcentia autem pecuniæ & delectatio nõ eſt corporalis, ſed magis animalis, vnde liberalitas non pertinet proprie ad temperantiam.

Ad tertium dicendum, quòd datio beneficentiæ, & miſericordiæ procedit ex eo, quòd homo eſt aliqualiter affectus circa eum, cui dat, & ideo talis datio pertinet ad charitatem, ſiue ad amicitiam: ſed datio liberalitatis prouenit ex eo, quòd dans eſt aliqualiter affectus circa pecuniam, dum eam non concupiſcit, neque amat: vnde etiam non ſolum amicis, ſed etiam ignotis dat quando oportet. Vnde non pertinet ad charitatem, ſed magis ad iuſtitiam, quæ eſt circa res exteriores.

Articulus VI.

Vtrum liberalitas ſit maxima virtutum.

594

Ad sextum ſic proceditur. Videtur ꝙ liberalitas ſit maxima virtutũ. Omnis enim virtus hominis eſt quędam ſimilitudo diuinæ bonitatis; ſed per liberalitatem homo maxime aſſimilatur Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, vt dicitur Iac. 1. ergo liberalitas eſt maxima virtutum.

Lib. 6. cap. 8. parum ante med. tom. 3.
* Dion. c. 4. in princip.

¶2 Præt. Secundum* Aug. in 6. de Trin. In his quæ nõ mole magna ſunt, idem eſt eſſe maius, quod melius: ſed ratio bonitatis maxime videtur ad liberalitatem pertinere quia bonum diffuſiuum eſt, vt patet per* Dion. 4. cap.

Digitized

†Amb.lib.1. cap.28.circa prin. tom.1. 4.cap.de diui.nom. Vnde &† Ambroſ.dicit in 1.de Offi ciis,quòd iuſtitia cenſuram tenet, liberalitas bonitatẽ. ergo liberalitas eſt maxima virtutum. F

†Lib.2.proſ. 5. ¶3 Præter. Homines honorantur, & amantur propter virtutem.ſed† Boetius dicit in lib.de conſolat. Largitas maxime charos facit & * Philoſ.dicit in 4. Ethic. quòd inter virtuoſos maxime liberales amantur. ergo liberalitas eſt maxima virtutum.

*Lib.4 ca.1. aliquantulũ a princ. tom.5. †Lib.1.c.28. circa princ. tom.1. *Li.1.Rhetorica.ca.9. nõ multũ a princip.tom.6.

SED CONTRA eſt,quòd† Ambroſ.dicit in lib.de Officiis,quod iuſtitia excellentior videtur liberalitate, ſed liberalitas gratior. * Philoſophus etiam dicit in 1. Rhetoric. quod fortes,& iuſti maxime honorantur, & poſt eos liberales.

RESPONDEO Dicendum, quòd quælibet virtus tendit in aliquod bonum. Vnde quanto aliqua virtus in maius bonum tendit, tanto melior eſt. Liberalitas autem tendit in aliquod bonum dupliciter. Vno modo,primo & per ſe,alio modo,ex conſequenti. Primo quidem & per ſe tendit ad ordinandum propriam affectionem circa paſſionem pecuniarum, & vſum. Et ſic ſecundum hoc præfertur liberalitati, temperantia, quæ moderatur & concupiſcentias, & delectationes pertinentes ad proprium corpus,& fortitudo,& iuſtitia, quæ ordinantur quodammodo in bonum commune, vna quidem tempore pacis, alia vero tempore belli. Et omnibus præferuntur virtutes, quæ ordinant in bonum diuinum, nam bonum diuinum præeminet cuilibet bono humano. Et in bonis humanis bonum publicum præeminet bono priuato, in quibus bonum corporis præeminet bono exteriorum rerum. Alio modo, ordinatur liberalitas ad aliquod bonum ex conſequenti, & ſecundum hoc liberalitas ordinatur in omnia bona prædicta. Ex hoc enim quòd homo non eſt amatiuus pecuniæ, ſequitur quod de facili vtatur ea & ad ſeipſum,& ad vtilitatem aliorum, & ad honorem Dei, & ſecundum hoc habet quandam excellentiam ex hoc,quod vtilis eſt ad multa. Quia tamẽ vnumquodque magis iudicatur ſecundum id, quod primo & per ſe competit ei,quàm ſecundum id quod conſequenter ſe habet, ideo dicendum eſt liberalitatem non eſſe maximam virtutum. G H

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ datio diuina prouenit ex eo,quòd amat homines,quibus dat,non autem ex eo,quod afficiatur ad ea quæ dat, & ideo magis videtur pertinere ad charitatem,quæ eſt maxima virtutum,quam ad liberalitatem. I

AD SECVNDVM Dicendum, quòd quælibet virtus participat rationem boni, quantum ad emiſſionem proprii actus. Actus autem quarundam aliarum virtutum meliores ſunt, quam pecunia, quam emittit liberalis.

AD TERTIVM Dicendum,quòd liberales maxime amantur, non quidem amicitia honeſti, quaſi ſint meliores, ſed amicitia vtilis, quia ſunt vtiliores in exterioribus bonis, quæ communiter homines maxime cupiunt,& etiam propter eandem cauſam clari redduntur. K

QVAESTIO CXVIII.

De vitijs liberalitati oppoſitis,in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt,de vitiis liberalitati oppoſitis.

¶ Et primo,de auaritia.

¶ Secundo,de prodigalitate.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrũ auaritia ſit pctm̃.

¶ Scd̃o, Vtrum ſit ſpeciale pctm̃.

¶ Tertio, Cui virtuti opponatur.

¶ Quarto, Vtrum ſit peccatum mortale.

¶ Quinto, Vtrum ſit grauiſſimũ peccatorum.

¶ Sexto, Vtrum ſit carnale,vel ſpirituale peccatum.

¶ Septimo, Vtrum ſit vitium capitale.

¶ Octauo, De filiabus eius.

ARTICVLVS I.

Vtrum auaritia ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd auaritia nõ ſit peccatum. Dicitur enim auaritia quaſi æris auiditas,quia ſcilicet in appetitu pecuniæ conſiſtit, per quam omnia exteriora bona intelligi poſſunt: ſed appetere exteriora bona non eſt peccatũ, naturaliter enim homo ea appetit, tum quia ſubiecta ſunt homini naturaliter,tum quia per ea uita hominis conſeruatur, vnde & ſubſtantia hominis dicuntur. ergo auaritia nõ eſt peccatũ.

¶ 2 Præt. Omne peccatum,aut eſt in Deũ,aut in proximũ, aut in ſe ipſum,vt ſupra* habitũ eſt: ſed auaritia non eſt proprie pctm̃ cõtra Deum. non enim opponitur neq; religioni,neq; virtutibus theologicis, quibus homo ordinatur in Deum. neque etiam eſt peccatũ in ſeipſum,hoc.n. ꝓprie pertinet ad gulam,& luxuriã, de qua Apoſtolus dicit 1.ad Corin.6. Qui fornicatur,in corpus ſuum peccat. Similiter etiam nõ videtur eſſe peccatũ in proximum, quia per hoc quòd homo retinet ſua, nulli facit iniuriam. ergo auaritia non eſt peccatum.

¶ 3 Præt. Ea quæ naturaliter adueniunt,non ſunt peccata,ſed auaritia naturaliter conſequitur ſenectutem, & quemlibet defectum. vt Philoſoph.dicit in 4.* Ethic. ergo auaritia non eſt peccatum.

Lib.4.cap.1. aliquantulũ ante finem, tom 5.

SED CONTRA eſt,quod dicitur ad Hebr.vlt. Sint mores ſine auaritia,contenti præſentibus.

RESPONDEO Dicendũ,ꝙ in quibuſcunq; bonum conſiſtit in debita menſura,neceſſe eſt, ꝙ per exceſſum, vel diminutionẽ illius menſuræ malũ proueniat. In oĩbus autem quæ ſunt propter finem,bonum conſiſtit in quadam menſura. Nã ea quæ ſunt ad finẽ,

Super quęſtionis centeſima decimaoctauę Articulum primum.

IN ar.1.q.118. dubiũ occurrit circa illud Mẽſura diuitiarũ eſt, quę ſunt neceſſariæ ad vitam hoĩs ſcd̃m ſuã cõditionem, ita ꝙ in exceſſu huius menſuræ conſiſtit pctm̃ auaritiæ Nam falſum vĩ ho: eſſe,quia ſequeretur ꝙ nemo poſſet licite cumulare ſibi pecunias,vt mutet ſtatum quem habet,in maiorem. Cuius oppoſitũ quotidie fit abſque remorſu cõſciẽtię, & reprehẽſione aliqua. Et patet ſequela,q̃ ſi [illegible] nõ põt excedere menſuram neceſſariorum ad conditionẽ ſuam, cõſequens eſt, vt ſi ad conditionem ſuã abũdãter ſufficiũt mille, ꝙ nõ poſſit iſte cumulare quatuor,vel decẽ millia ſine exceſſu mẽſurę requiſitorum ad conditionẽ ſuã:ac per hoc nõ poſſet hac via mutare ſtatum ſine peccato. Et ſic ruſticũ oporteret ſemper fore ruſticum, & artificem ſemper artificẽ, & ciuem ſemper ciuẽ & nunquã poſſe emere ſibi dominium aliquod:quæ ſunt manifeſte abſurda. 595 Infr.q.119.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum appetitus cuiuſlibet inſtrumenti in infinitum,manifeſte diſſonet à recta ratione, quę dictat ꝙ quodcũque non alia ratione eſt bonum,niſi ꝓpter aliud menſurate appetatur, quantum ſcilicet opus eſt propter illũ finem. Signum autem ꝙ appetitus debet eſſe menſuratus eſt, ꝙ exterior vſus illius inſtrumenti, ſeu medii oportet,quòd ſit commenſuratus fini ita ꝙ tam exceſſus, quam defectus ab oĩbus vituperatur,vt patet in medicina reſpectu ſanitatis, & in exciſione lignorum,aut lapidum propter aliquod opus,puta,quòd ponatur in angulo; aut fiant laquearia &c. Hinc enim laudãtur opifices, ꝙ commenſurata finibus opera efficiunt. Conſtat autem quòd pecunia, & quicquid pecuniæ loco poſſidetur, in genere bonorum vtilium continetur ſic, quòd nõ niſi propter aliud expetitur,poſſidetur, & expenditur. Oportet ergo pecuniam & appeti, & amari, & haberi, menſurate, quantum ſcilicet opus eſt ad finem. Fi-

1.2.q 72.art.4.

nit

nis sūt proprius in vnoquoq; propter quem diuitiæ ſunt ſm rōnem rectā, eſt propria vniuſcuiuſque vita ſm ſuā conditionem, ita ꝙ in vita ꝓpria intelligatur etiā eorum vita, quorū ſibi cura incumbit. Et appellatione vitæ intellige non ſolū cibum, & potū, ſed quæcūque opportuna cōmoda, & delectabilia, ſalua honeſtate.

Vltra hunc aūt finem non ſinit recta rō appeti, aut haberi diuitias, niſi ꝓp alios, puta propter liberalitatis, miſericordiæ, aut magnificentię opera, & ſi qd eſt hmôi, vbi ſt apparet mēſura appetitus ex fine. Vnde appetere diuitias in infinitum, & ſic amare, aut velle habere, à recta rōne deuiat. Et propterea negotiatio propter ſolum lucrum, vtpote infinita vituperatur à Philoſ. in 1. Polit. Sunt igitur hic duo indubie vera. Primū eſt, ꝙ amor pecuniæ debet eſſe menſuratus homini, quo ad ſe quidem ſecundum cōditionem ſuā: quo ad alios vero iuxta opera virtutum. Secundum eſt, quod appetitus in infinitum pecuniæ eſt illicitus, vtpote à recta ratione diſcordans. Dubiū autem reſtat, quid dicendum de appetitu mutare volētium ſtatum ex cumulatione pecuniæ ſuperfluæ ꝓſenti eius conditioni. Et dicendum videtur, quòd cōditio hominis eſt duplex, vna conſequens ſpeciem humanam, & altera cōſequens indiuidua. Species ſiquidem humana ex eo quòd pręſentis fęlicitatis capax eſt, rationi conſentaneum eſſe conſtituit, vt quilibet eo vſque ſeipſum ſuoſque ducere conetur, vt felicitatis vitæ pręſentis particeps eſſe poſſit. Et quia ad felicitatem pręſentem diuitiæ, licet non magnæ, requiruntur organicę, vt dicitur in 10. Ethicor. idcirco abſque immoderato pecuniæ amore poteſt ſeipſum, & ſuos reducere de operum ſeruilium mechanicorumque, nec nō negotiationum neceſſitate, & moderatas diuitias acquirere, quatenus felicitatis præſentis, quæ ſecundum virtutis ſupremæ exercitationem eſt, particeps eſſe poſſit ſecundum ſuum modulum. Singulares autem perſonas multas ab intrinſeco donatas conſpicimus quadam ſapientia, aut a natura indita, aut exercitatione comparata, ſeu aucta, ita quod inter homines velut aliorum domini nati, vel facti ſint, quamuis domini non ſint. Et quia his naturali æquitate debetur regimen aliorum, idcirco ſi iſti appetunt dominium, & ad hoc cumulant pecunias, vt dominium temporale emant, vt cuiuſque decet ſapientiam, à rationis rectæ tramite non recedunt. Et ſimile eſt iudicium de aliis virtutibus, quibus hō idoneus

A redditur ad mutādum ſtatum, puta, cum quis ad fortitudinis actus præclaros, experientia teſte, in bello conſpicitur præparatus, vt propterea dignus ſit præeſſe aliis. In omnibus enim huiuſmodi menſuratur appetitus pecuniæ ex vita hominis ſm ſuam conditionē, vt patet. At ſi quis ſufficienter diues pro naturali felicitate cōſequenda ex ſolo appetitu aſcendendi, & gloriæ, cumulat pecunias præſenti ſuæ cōditioni ſuperfluas, ꝓculdubio immoderato fertur amore, ſicut illi qui ſolo amore lucri negotiātur. Vtriuſque naque appetitus ſine fine eſt, qm tam aſcēdere, quam lucrari, abſolute ſumpta, termino carent. Et ſicut non ſic contingit appetentibus lucrum propter opportunam vitam ſuæ familiæ, aut neceſſitatem patriæ, qa menſuratur eorū appetitus ex bono œconomico, aut politico, ita nō ſic accidit illis, de quibus ꝓ dictum eſt, ꝙ cumulant pecuniam vt habeant ſuperiorem ſtatum conſonū ſuæ virtuti. Menſuratur q. ꝓpe horum appetitus aſcēdendi penes quātitatem ſuæ virtutis. Et ꝓpea iſti poſtquā aſcenderint ad gradū ſuæ virtuti conſonū, puta, comitatum: quieſcent, & non cumulabunt iterum, vt aſcēdant ad regnum, vtpote excedens virtutem ſuam. Qui vero ſola libidine aſcēdendi & gloriæ cumulāt, cum aliqd nacti fuerint dominiū, iterum cumulant, vt altiora conſcendant, & ſic in infinitum. Et per hęc patet ſolutio obiectorum. Verum autem hi qui illicite cumulant, propter ſolam libidinem aſcendendi, peccēt mortaliter, in ar. 4 ad ſecundum diſſeretur.

Lib. 1. ca. 6. à medio, & c. 5. circa fi. t. 5.

† q. præced. ar. 3. & 1. 2. q. 2. art. 1.

596

Infr. ar. 5. ad 3. Et 1. q. 62. artic. 2. ad 2. Et 2. diſt. 21. in expo. lib. ſi. Et mal. q. 8. art. 1. ad 2.

Lib. 3. ca. 17. circa mediū tom. 1.

neceſſe eſt commenſurari fini, ſicut medicina ſanitati, vt patet per *Philoſoph. in 1. Poli. Bona autē exteriora habent rationē vtilium ad finem, ſicut† dictum eſt. Vnde neceſſe eſt, ꝙ bonū hominis circa ea conſiſtat in quadam menſura, dum. ſ. homo ſecūdum aliquā menſuram quærit habere exteriores diuitias, prout ſunt neceſſarię

B ad vitam eius ſecundum ſuam cōditionē: & ideo in exceſſu huius menſuræ cōſiſtit peccatum, dum ſcilicet aliquis ſupra debitum modum vult eas acquirere, vel retinere, quod pertinet ad rationē auaritiæ, quæ diffinitur eſſe immoderatus amor habēdi. Vnde patet ꝙ auaritia eſt peccatum.

Ad primum ergo dicendū ꝙ appetitus rerū exteriorū ē homini naturalis, vt eorum quę ſunt propter finem, & ideo intantum vitio caret, inquantum cōtinetur ſub regula ſumpta ex ratione finis. Auaritia autem hanc regulā excedit, & ideo eſt peccatum.

Ad secundum dicendum, ꝙ auaritia pōt importare immoderantiam circa res exteriores dupliciter. Vno modo immediate, quātum ad acceptionē, vel cōſeruationē ipſarū, vt. ſ. hō plus debito eas acquirat, vel conſeruet. Et ſecundum hoc eſt directe peccatum in proximū: quia in exterioribus diuitiis nō poteſt vnus homo ſuperabūdare, niſi alter deficiat, quia bona temporalia nō poſſunt ſimul poſſideri à multis. Alio modo poteſt importare immoderātiam circa interiores affectiones, quas quis ad diuitias habet, puta, ꝙ immoderate aliquis diuitias amet, aut deſideret, aut delectet in eis. Et ſic auaritia eſt peccatū hominis in ſeipſum: quia per hoc deordinat eius affectus, licet non deordinetur corpus, ſicut per vitia carnalia. Ex cōſequenti autem eſt peccatum in Deū, ſicut & omnia peccata mortalia, inquantum homo propter bonum temporale contemnit æternum.

Ad tertium dicendū, ꝙ inclinationes naturales ſunt regulādæ ſecūdum rationem, quæ principatum tenet in natura humana: & ideo quāuis ſenes propter naturæ defectum auidius exteriorū rerū inquirant ſubſidia, ſicut & omnis indigēs quærit ſuæ indigētiæ ſupplementum: non tñ à peccato excuſantur, ſi debitā rationis mēſuram circa diuitias excedant.

Articulus II.

Vtrum auaritia ſit ſpeciale peccatum.

AD secundum ſic proceditur. Vř ꝙ auaritia nō

C ſit ſpeciale peccatum. Dicit enim† Auguſt. in lib. de libe. arbit. Auaritia, quæ græce philargyria dicitur, non in ſolo argento, vel in nummis, ſed in omnibus rebus quæ immoderate cupiuntur intelligenda eſt: ſed in omni peccato eſt cupiditas immoderata alicuius rei, quia peccatum eſt ſpreto bono incommutabili, bonis cōmutabilibus inhærere, vt ſupra* habitum eſt. ergo auaritia eſt generale peccatum.

* 1. 2. q. 71. artic. 6. arg. 3.

D ¶ 2 Præt. Secundum† Iſido. in lib. Etymol. auarus dicitur: quaſi auidus æris, ideſt, pecuniæ, vnde & in græco auaritia philargyria nominať. i. amor argenti, ſed ſub argēto per quod pecunia ſignificatur, ſignificantur omnia bona exteriora, quorum pretiū poteſt numiſmate menſurari, vt ſupra † habitū eſt. ergo auaritia cōſiſtit in appetitu cuiuſlibet exterioris rei. ergo videtur eſſe generale peccatum.

Lib. 10 ca. 1. circa med.

q. præced. articu. 2. ad 2.

E ¶ 3 Præt. Super illud ad Ro. 7. Nā concupiſcentiam neſciebam &c.

¶ *Super quęſtionis centeſimędecimęoctauæ Ar. ſecūdū.*

IN art. 2. hoc ſolū notādum occurrit, ꝙ noīe pecuniæ vt eſt materia auaritiæ, non intelligiť quicquid eſt pecunia cōparabile, ſed ſolummodo quicquid habet rōnem boni vtilis. Ita ꝙ cum pecunia ex ſua ratione habeat rationem boni vtilis, vt principale ſui generis. ſ. boni vtilis, ponitur obiectum auaritiæ, ducens ſecū totum ſuū genus. Cū aūt audis auari obiectum eſſe bonū vtile tm̄, memēto, vt intelligas id, quod per ſe eſt de genere bonorum vtilium, vt ſunt agri, ouilia, armenta, & huiuſmodi, quoniam per accidēs etiam honor, & voluptas poſſunt ſpectare ad vtilia ſ. ex intentione alicuius appetentis hæc, non propter ſe, ſed propter lucrum. Obiecta nanque & materiæ virtutum, & vitiorum penes ea quæ per ſe inſunt, diſtinguuntur, & non penes ea quæ ſunt per accidens.

¶Super

dicit* gloſſ. Bona eſt lex, quæ dum concupiſcentiam ꝓhibet, omne malum prohibet, videtur autem lex ſpecialiter prohibere concupiſcentiam auaritiæ. vnde dicitur Exod. 20. Non concupiſces rem proximi tui. ergo concupiſcentia auaritię eſt omne malum. Et ita auaritia eſt generale peccatum. F

Eſt Aug. in lib. de ſpiritu & litera ca. 4. a med. tom. 3.

Sed contra eſt, quod ad Ro. 1. Auaritia connumerat inter alia ſpecialia peccata, vbi dicitur. Repletus omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia &c.

Respondeo Dicendum, quòd peccata ſortiũtur ſpeciem ſecundum obiecta, vt ſupra* habitum eſt: obiectum autem peccati eſt illud bonum, in quod tendit inordinatus appetitus. & ideo vbi eſt ſpecialis ratio boni, quod inordinate appetitur, ibi eſt ſpecialis ratio peccati. Alia autem eſt ratio boni vtilis, & boni delectabilis, diuitiæ autem ſecundum ſe habent rationem vtilis. Ea enim ratione appetuntur inquantum in vſum hominis cedunt, & ideo ſpeciale quoddam peccatum eſt auaritia, ſecundum quod eſt immoderatus amor habendi poſſeſſiones, quæ nomine pecuniæ deſignantur, ex qua ſumitur auaritiæ nomen. Verum quia verbum habendi ſecundum primariam impoſitionem ad poſſeſſiones pertinere videtur, quarum ſumus totaliter domini, ad multa alia deriuatur. Sicut dicitur homo habere ſanitatem, vxorem, veſtimentum, & alia huiuſmodi, vt patet in prædicamentis, per conſequens etiam & nomen auaritiæ ampliatum eſt ad omnem immoderatum appetitum habendi quamcũque rem, ſicut* Gregor. dicit in quadam Homil. quòd auaritia eſt non ſolum pecuniæ, ſed etiam ſcientiæ, & altitudinis, cum ſupra debitum modum ſublimitas ambitur, & ſecundum hoc auaritia non eſt ſpeciale peccatum. Et hoc etiá modo loquitur* Auguſ. de auaritia in authoritate inducta. Vnde patet reſponſio ad primum. G H

1.2. q. 72. artic. 1.

Homil. 6. in Euang. inter prin. & med.

Citata in argum. 1.

Ad secvndvm dicendum, quòd omnes res exteriores, quæ veniunt in vſum humanæ vitæ, nomine pecuniæ intelliguntur, inquantum habent rationem boni vtilis. Sunt autem quædam exteriora bona, quæ poteſt aliquis pecunia conſequi, ſicut voluptates, & honores, & alia huiuſmodi, quæ habẽt aliam rationem appetibilitatis, & ideo illorum appetitus non proprie dicitur auaritia, ſecundum quod eſt vitium ſpeciale.

Ad tertivm Dicendum, quòd gloſ. illa loquitur de concupiſcentia inordinata cuiuſcunque rei. Poteſt enim intelligi, quòd per prohibitionem concupiſcentiæ rerum poſſeſſarum, prohibeantur quarumcunque rerum concupiſcentiæ, quæ per res poſſeſſas haberi poſſunt. I

Articvlvs III.

Vtrum auaritia opponatur liberalitati.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quòd auaritia non opponatur liberalitati, quia ſuper illud Matth. 5. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, *Chryſoſt. dicit, quòd duplex eſt iuſtitia vna generalis, & alia ſpecialis, cui opponitur auaritia. & hoc idem † Philoſo. dicit in 5. Ethic. ergo auaritia non opponitur liberalitati. K

¶ 2 Præt. Peccatũ auaritiæ in hoc cõſiſtit, ꝙ homo tranſcendit mẽſuram in rebus poſſeſſis, ſed huiuſmodi menſura ſtatuitur per iuſtitiam. ergo auaritia directe opponitur iuſtitiæ, & non liberalitati. F

¶ 3 Præt. Liberalitas eſt virtus media inter duo vitia contraria, vt patet per † Phil. in 2. & 4. Eth. ſed auaritia nõ habet peccatũ contrariũ, & oppoſitum, vt patet per* Philoſoph. in 5. Ethi. ergo auaritia non opponitur liberalitati.

Sed contra eſt, quod ſicut dicitur Eccl. 5. Auarus nõ implebitur pecunia, & qui amat diuitias, fructum nõ capiet ex eis: ſed non impleri pecunia, & inordinate eas amare, eſt contrarium liberalitati, quæ in appetitu diuitiarũ medium tenet. ergo auaritia opponitur liberalitati. G

Respon. Dicendum, ꝙ auaritia importat immoderãtiã quandã circa diuitias dupliciter. Vno modo, immediate circa ipſam acceptionem & cõuerſationem diuitiarum, inquantum ſcilicet aliquis acquirit pecuniam vltra debitum aliena ſurripiendo, vel retinendo, & ſic opponitur iuſtitiæ. Et hoc mõ accipitur auaritia Ezechi. 22. vbi dicitur. Princeps eius in medio eius quaſi lupi rapiẽtes prædam ad effundendum ſanguinem, & auara lucra ſectanda. Alio modo, importat immoderãtiam circa interiores affectiones diuitiarũ, puta, cum quis nimis amat, vel deſiderat diuitias, aut nimis delectatur in eis, etiam ſi nolit rapere aliena, & hoc modo, auaritia opponitur liberalitati, quæ moderatur huiuſmodi affectiones, vt* dictum eſt. Et ſic accipitur auaritia 2. ad Corin. 9. Præparent repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe, & ſic quaſi benedictionem, non quaſi auaritiam, gloſ. ſcilicet, vt doleant pro dato, & parũ ſit quod dent. H I

Ad primvm ergo dicendum, quòd Chryſ. & Philoſophus loquuntur de auaritia primo modo dicta. Auaritiam autem ſecundo modo dictam nominat Philoſophus illiberalitatem.

Ad secvndvm dicendum, quòd iuſtitia proprię ſtatuit menſurã in acceptionibus, & conſeruationibus diuitiarum, ſecundum rationem debiti legalis, vt. ſ. homo non accipiat, nec retineat alienum: ſed liberalitas conſtituit menſuram rationis, principaliter quidem in interioribus actionibus, & per conſequens in exteriori acceptione, & conſeruatione pecuniarum, & emiſſione earum, ſecũdum quod in exteriori affectione procedunt, non obſeruãdo rationem debiti legalis, ſed debiti moralis, quod attenditur

¶ Super quęſtionis centeſimę decimę octauæ Artic. tertium & quartum.

597

Sup. q. 107. art. 2. cor. & q. 118. art. 5. ad 3. Et ma. q. 13. artic. 2. ad 10. Et 4. Ethic. lect. 5. per tomo & lect. 5. fin.

*Hom. 6. ex varijs locis in Matt. ta.

*Lib. 5. cap. 1. & 2. to. 5.

In artic. 3. & 4. ſimul nota, quod auaritia, vt opponit̃ liberalitati, non eſt ex ſuo genere peccatũ mortale, ſed ex ſi ſine ſi; ſcilicet pecunia amaretur vt vltimus finis. Et iõ in litera dicit̃, ꝙ tunc eſt peccatũ mortale: quando præponitur amore Dei, ꝙ propter eam tranſgredi quis non curaret præcepta Dei. Hæc enim declaratio ex cõmunibus tacite inſinuat, ꝙ ex propriis auaritia iſta non eſt pctm̃ mortale, ſed ex cõi ratione qua cęteri amores bonorũ tam naturaliũ, quã fortunæ &c. ſunt mortalia peccata ſi ex cedũt diuinum amorem. Ex quo patet, qd̃ immoderatus appetitus lucri in infinitum vt contingit negotiatoribus abſolute: nõ eſt mortale peccatũ ex ſuo genere.

† Lib. 2. ca. 7. & lib. 4. cap. 1. tom. 5.

*Lib. 5. cap. 1. & 2.

¶ In eiſdem articulis dubium occurrit, An habens de ſuperfluo poſſit cogi ad dãdum pauperibus. Et eſt ratio dubii, quia in art. 4. in reſpõſione ad 2. dicitur, quòd ex debito legali tenetur habens de ſuperfluo dare pauperibus. Cõſtat autem ꝙ id, ad quod homo tenetur ex legali debito, poteſt homo a iudice cogi: vt patet ſuperius, q. 80.

¶ In oppoſitum autẽ eſt, quia nulli competit agere contra talẽ diuitem pro iure ſuo quia nulli pauperi quęſitum eſt ius ſuper ſuperfluis diuitiis, cum nõ ſit maior ratio de vno, quam de alio.

¶ Ad huius euidentiã ſciendum eſt, quòd in litera dicitur non ſolum de habente ſuperfluum, ſed etiam abſolute de vidente pauperem in periculo neceſſitatis extremæ, quòd ex legali debito tenet̃ erogare ſua pauperibus. Et de ſecundo quidem caſu, hoc eſt, rõne periculi neceſſitatis extremæ, non eſt difficile perſpicere, quòd internę niat legale debitum. Nam tempore extremæ neceſſitatis omnia ſunt cõia. Ac per hoc bona, quæ alter poſſidet, ſunt mea ſi patior extremam neceſſitatem. Et ſi poſſidens non ſponte vult mihi ſubuenire, poſſet iudex cogere. Et ſi hæc via deficit, poſſum occulte quaſi ꝑ modum furti, vel manifeſte, quaſi ꝑ viam rapinæ accipere quãtum mihi opus eſt: quoniam nõ accipio aliena, ſed communia negata, & impoſſibilia aliter haberi in extrema neceſſitate

q. præce. art. 6. & ar. 2. ad 1. & artic. 3. ad 3.

ſecundum regulam rationis.

Ad tertium dicendũ, ꝙ auaritia ſecundum quod opponitur iuſtitiæ, non habet vitium oppoſitum, quia auaritia cõſiſtit in plus habẽdo quam debeat ſecundum iuſtitiam. Et huic opponitur minus habere, quod non habet rationem culpæ, ſed pœnæ, ſed auaritia ſecundum quod opponitur liberalitati, habet vitium prodigalitatis oppoſitũ.

Articulus IIII.

Vtrum auaritia ſemper ſit peccatum mortale.

Ad quartum ſic proceditur. Videt ꝙ auaritia ſemper ſit peccatũ mortale. Nullus enim eſt dignus morte, niſi ꝓ peccato mortali, ſed pp auaritiã homines digni ſunt morte. Cũ n. Apoſt. ad Rom. 1. præmiſiſſet, Repletos omni iniquitate, fornicatione, auaritia &c. ſubdit, qui talia agũt, digni ſunt morte. ergo auaritia eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Minimũ in auaritia eſt quòd aliquis inordinate retineat ſua. ſed hoc videtur eſſe peccatũ mortale. dicit .n.* Baſi. Eſt panis famelici quem tu tenes, nudi tunica quam conſeruas, indigentis argentũ qđ poſsides. Quo circa tot iniuriaris, quot exhibere valeres: ſed iniuriari alteri ẽ peccatũ mortale, quia contrariatur dilectioni ꝓximi. ergo multo magis omnis auaritia eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præte. Nullus excæcatur ſpirituali cæcitate, niſi per peccatum mortale, quod animã priuat lumine gratiæ, ſed ſm̃ * Chryſoſt. tenebra animæ eſt pecuniarũ cupido. ergo auaritia, quæ eſt pecuniarũ cupido, eſt peccatum mortale.

Sed contra eſt, qđ 1. ad Corinth. 3. ſuper illud, Si qs ædificauerit ſuper hoc fundamentum &c. dicit † glo. quod lignum, fœnũ & ſtipulam ſuper ædificat ille qui cogitat quæ mundi ſunt, quomodo placeat mũdo, quod pertinet ad peccatum auaritiæ. Ille autẽ q ædificat lignum, fœnum, & ſtipulam non peccat mortaliter, ſed venialiter. De eo enim dicitur qđ ſaluus erit ſic quaſi per ignem. ergo auaritia quandoque eſt veniale peccatum.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut dictũ eſt, auaritia dupliciter dicitur. Vno modo, ſm̃ quod opponitur iuſtitiæ: & hoc modo ex genere ſuo eſt peccatum mortale Sic. n. ad auaritiam pertinet ꝙ aliquis iniuſte accipiat, vel retineat

A res alienas, quod pertinet ad rapinam, vel ſurtum, quæ ſunt peccata mortalia, vt ſupra* habitũ eſt. Contingit tamen in hoc genere auaritiæ aliquid eſſe peccatum veniale propter imperfectionem actus, ſicut ſupra dictum eſt, cũ de furto agereẽ. Alio mõ põt accipi auaritia ſm̃ quod opponitur liberalitati: & ſm̃ hoc importat inordinatũ amorẽ diuitiarũ. Si ergo intantũ amor diuitiarũ creſcat, ꝙ præferatur charitati, vt. ſ. ꝓpter amo-

B rẽ diuitiarũ aliquis non vereatur facere contra amorẽ Dei, & proximi ſic auaritia erit pctm̃ mortale. Si autem inordinatio amoris intra hoc ſiſtat, vt. ſ. hõ, q̃uis ſuperflue diuitias amet, non tamen ꝓfert earum amorem amori diuino, vt ſi propter diuitias non velit aliquid facere contra Deum, & proximũ, ſic auaritia eſt peccatum veniale.

Ad primum ergo dicendum, quod auaritia cõnumeratur peccatis mortalibus ſm̃ illam rationem, qua eſt peccatũ mortale.

C Ad secundum dicẽdũ, ꝙ Baſil. loquit̃ in illo caſu, in quo aliquis teneẽ ex debito legali bona ſua pauperibus erogare vel pp periculum neceſſitatis, vel etiã ꝓpter ſuperfluitatem habitorum.

Ad tertium dicẽdum, quòd cupido diuitiarum obtenebrat animam propriè, quando excludit lumen charitatis, præferendo amorẽ diuitiarũ amori diuino.

Articvlvs V.

D *Vtrum auaritia ſit maximum peccatorum.*

Ad quintum ſic ꝓcedit. Vr̃ ꝙ auaritia ſit maximum peccatorum. Dicitur. n. Eccl. 10. Auaro nihil eſt ſceleſtius, & poſtea ſubdiẽ. Nihil eſt iniquius q̃ amare pecuniam. Hic enim & animam ſuam venalem habet. &* Tullius dicit in 1. de Offic. Nihil eſt tam anguſti animi, tã que parui, quam amare pecuniam

E ſed hoc pertinet ad auaritiã. ergo auaritia eſt grauiſſimũ pctõrum.

¶ 2 Præt. Tãto aliquod peccatum eſt grauius, quãto magis charitati contrariatur, ſed auaritia maxime contrariatur charitati. dicit enim * Aug. in lib. 83. q. quod venenum charitatis eſt cupiditas. ergo auaritia eſt maximum peccatorum.

¶ 3 Præt. Ad grauitatẽ peccati ꝑtinet ꝙ ſit incurabile. Vñ & peccatum in Spiritumſanctum dicitur grauiſſimum, quia eſt irremiſſibile, ſed auaritia eſt peccatum inſanabile. vnde dicit* Phil. in 4. Ethi.

tate. Apparet ergo hic, ꝙ quia extrema neceſſitas facit res alterius mihi cõẽs, ꝙ ex debito legali mihi debentur, & cogi põt à iudice, & in eius defectu à me ipſo propter neceſſitatis articulum. Sed in primo caſu, cũ quis habet de ſuperfluo naturæ, & perſonæ, & nullus apparet in extremæ neceſſitatis periculo, nõ ita apparet legale debitum. Verum ſi inſpexerimus ꝙ dupliciter aliquis poteſt à iudice compelli. Vno modo, propter debi-

598 Mal. q. 13. articu. 2. tum alicui certæ perſonæ, vt ſi furatus qs fuerit bona alicuius, vel alias ei debitor fuerit rõne depoſiti, vel mutui &c. Alio modo, ratione debiti non alicui ſingulari perſonę, ſed propter cõe bonum, vt ſi quis homicidium commiſerit, & nullus cõqueratur, poteſt iudex ex officio ꝓpter cõe bonum iuſtitiæ ſeruandũ punire hoiem. Si hoc, inquam, inſpexerimus, non apparebit difficile, ꝙ habens de ſuperfluo, nec volens ſponte impartiri indigentibus, poteſt à principe cogi ad ſubuentionẽ indigentiũ. Ita ꝙ poteſt princeps ex officio, vt iuſtitia in diuitijs ſeruetur, à nolente ſuperfluũ naturæ, & perſonæ diſpenſare, diſtribuere illud indigẽtibus, tanquam auferendo diſpenſationem diuitiarum commiſſam diuiti ab ipſo indigno. Nam iuxta ſanctorum doctrinã, diuitiæ ſuperfluæ non ſunt diuiti niſi vt diſpenſatori conceſſæ a Deo, vt habeat meritum bonæ diſpenſationis. Fundatur ergo legale debitum in hoc caſu ſuper ipſa diuitiarum iuſtitia, quæ cum in genere boni vtilis ſint, ſuperfluitas non diſpenſata, ſed retenta contra vtriuſque vtilitatem occupatur. Nam & contra retinentem occupatur, quia ſua eſt, vt ſibi proſit diſpenſatio. Et contra indigentium vtilitatem occupaẽ, quia quod in eorum vſum cedere debet occupatur. Et vt Baſilius dixit, ipſorũ indigentium eſt ex debito, licet nõ de facto. Et ideo indigentibus fit iniuria nõ diſpenſando ſuperflua, quã iniuriam princeps, qui cuſtos iuſti eſt, ex officio auferre poteſt & debet, ſi cõſtat euidenter.

¶ Ad obiectionem autem in oppoſitum dicitur, quòd licet nulli determinato pauperi ſit acquiſitũ ius vt debeatur ſibi id ꝙ diues habet de ſuperfluo, quia ex arbitrio diuitis pendet diſpenſatio vt huic, vel illi indigenti det: qa tamen communi bono hominum acquiſitum eſt ius, vt quæ ſuperſunt vendãtur indigentibus, ideo princeps cuius eſt curam habere de communi bono, poteſt ex officio ad hoc cogere tales diuites. Et quia violatio legalis debiti in diuitijs iuſtitiam violat, non liberalitatem, vt patet ex litera, in iuſtitia autem ex ſuo genere eſt peccatum mortale, vtpote contra bonum proximi, vt ex ſuperius habitis didicimus, iõ diues non diſpenſans ſuperflua, ſed cumulans ad emendum ſibi dominium, ex ſola aſcendendi libidine, non ſolum illicite agit propter libidinem dominandi, & inordinatum amorem pecunię, ſed mortaliter peccat contra proximorum indigẽtium, occupando ſuperflua, quę pauperibus debentur ex hoc ipſo quod ſuperflua ſunt, vt habes ex Baſilio, & litera &c. Et ꝑ hoc patet ſolutio dubij in 1. art. inſoluti. 599

Marginal notes: In ſerm. ad diuities auaros declinãdo ad finẽ. — Elicitur ex Homil. 15. in Matth. in opere imperfecto declinando ad finẽ, tomo. 2. — * Eſt Auguſ. in li. de fide & operibus c. 16. tom. 4. — Art. præced. — Q. 66. art. 6. & 8. — † Q. 66. arti. 6. ad 3. — Pſalm. 15. — Li. 1. in c. cuius titul. eſt Vera magnanimitas in duobus ſita eſt.

¶ *Super quęſtionis centeſimę decimę octauę Ar. quintu.*

In art. 5. caue ne in verbis literæ erres aut fluctues, legẽs ꝙ priuatio boni formaliter ſe habet in peccato, conuerſio au

Q. 36. priuo a prin. to. 4. — Lib. 4. c. 2. declinando ad finẽ, tom. 5.

tem ad bonũ commutabile materialiter. Memento ꝙ de pctõ in genere mali ſimpliciter ſermo eſt, cũ comparantur inter ſe, & quod eorum ſit peius, vt hic ſit. Conſtat autem formale peccati in genere mali ſimpliciter conſiſtere in priuatione, vt ſuperius pluries dictum eſt.

D.84.

quod ſenectus, & omnis impotẽtia auaros facit. ergo auaritia eſt grauiſſimum peccatorum. F

¶4 Præt. Apoſt. dicit ad Epheſ. 5. ꝙ auaritia eſt idolorũ ſeruitus: ſed idolatria computatur inter grauiſſima peccata. ergo & auaritia.

SED CONTRA eſt, quod adulterium eſt grauius peccatum quam furtũ, vt habetur Prouerb. 6. furtum autem pertinet ad auaritiam. ergo auaritia non eſt grauiſſimum peccatorum.

RESPOND. Dicendum, ꝙ oẽ peccatum ex hoc ipſo quod eſt malum, cõſiſtit in quadam corruptione, ſiue priuatione alicuius boni. G Inquãtum autem eſt voluntarium, conſiſtit in appetitu alicuius boni. Dupliciter ergo ordo peccatorum poteſt attendi. Vno modo, ex parte boni quod per peccatum contemnitur, vel corrumpitur, quod quãto maius eſt, tanto peccatum grauius eſt, & ſecundum hoc peccatum quod eſt contra Deum, eſt grauiſſimum, & ſub hoc eſt peccatum quod eſt cõtra perſonam hominis, ſub quo eſt peccatum, ꝙ eſt contra res exteriores, quę ſunt ad vſum hominis deputatæ, quod videtur ad auaritiam pertinere. Alio modo poteſt attendi gradus peccatorum ex parte boni, cui inordinate ſubditur appetitus humanus, quod quanto minus eſt, tanto peccatum eſt deformius. Turpius eſt enim ſubeſſe inferiori bono quam ſuperiori. H Bonum autem exteriorum rerum eſt infimum inter humana bona, eſt enim minus quam bonum corporis, quod etiam minus eſt quam bonũ animæ, quod exceditur a bono diuino. Et ſm hoc peccatum auaritię, quo appetitus humanus ſubiicitur etiam exterioribus rebus, habet quodammodo deformitatem maiorem. Quia tamẽ corruptio, vel priuatio boni, formaliter ſe habet in peccato: conuerſio autem ad bonum commutabile materialiter, magis eſt iudicanda grauitas peccati ex parte boni, quod corrumpitur, quam ex parte boni, cui ſubiicitur appetitus. Et ideo dicendum eſt, quòd auaritia non eſt ſimpliciter maximum peccatorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritates illæ loquuntur de auaritia ex parte boni, cui ſubditur appetitus. I Vnde & in Eccleſiaſ. pro ratione ſubditur, quòd auarus ſuam animam habet venalem, quia videlicet animam ſuam .i. vitam ſuam exponit periculis, pro pecunia. & ideo ſubdit, Quoniam in vita ſua proiecit .i. cõtempſit, intima ſua, vt. ſ. pecuniam lucraretur. *Tullius etiam addit hoc eſſe anguſti animi, vt ſcilicet velit pecuniæ ſubijci.

Loco citato in argu.

AD SECVNDVM dicendum, quòd Auguſtin. ibi accipit cupidititatem generaliter cuiuſcunq; temporalis boni, non ſecundum quod accipitur ſpecialiter pro auaritia. Cupiditas enim cuiuſcumque temporalis boni eſt venenum charitatis, inquantum ſcilicet homo ſpernit bonum diuinum propter, hoc, quod inhæret bono temporali.

D.1005.
D.1019.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ aliter eſt inſanabile peccatum in Spiritum ſanctum, & aliter auaritia. Nam peccatũ in Spiritum ſanctum eſt inſanabile ex parte contemptus, puta, quia homo contemnit, vel miſericordiam, vel iuſtitiam diuinam, aut aliquid horum, per quæ hominis peccata ſanantur. & ideo talis inſanabilitas pertinet ad maiorem grauitatem peccati. Auaritia vero habet inſanabilitatem ex parte defectus humani, in quem ſcilicet, ſemper procedit humana natura, quia quo aliquis eſt magis deficiens, eo magis indiget adminiculo exteriorum rerum, & ideo magis in auaritiã labitur. Vnde per talem inſanabilitatem non oſtenditur peccatum eſſe grauius, ſed quodammodo per hoc eſt periculoſius.

AD QVARTVM dicendum, quòd auaritia comparatur idolatriæ per quandam ſimilitudinem, quam habet ad ipſam, quia ſicut idolatra ſubiicit ſe creaturæ exteriori, ita etiam auarus, non tamen eodem modo: ſed idolatra quidem ſubiicit ſe creaturæ exteriori vt exhibeat ei cultum diuinum: auarus autem ſubiicit ſe creaturæ exteriori immoderate eam concupiſcendo ad vſum, non tamen ad cultum. Et ideo non oportet quòd auaritia habeat tantam grauitatem, quantum habet idolatria.

ARTICVLVS VI.

Vtrum auaritia ſit peccatum ſpirituale.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ auaritia non ſit peccatum ſpirituale. Peccata enim ſpritualia videntur eſſe circa ſpiritualia bona: ſed materia auaritiæ ſunt bona, corporalia, ſcilicet, exteriores diuitiæ. H ergo auaritia non eſt peccatum ſpirituale.

¶2 Pręt. Peccatum ſpirituale cõtra carnale diuiditur, ſed auaritia videtur eſſe peccatum carnale. Sequitur enim corruptionẽ carnis vt patet in ſenibus, qui propter naturæ carnalis defectũ in auaritiã incidunt. ergo auaritia nõ eſt peccatum ſpirituale.

¶3 Pręt. peccatum carnale eſt per quod etiam corpus hominis deordinatur, ſm illud Apoſtoli 1. ad Corint. 6. I Qui fornicatur, in corpus ſuum peccat, ſed auaritia etiam corporaliter hominem vexat. vnde &*Chryſ. Marc. 5. Cõparat auarum dæmoniaco, qui in corpore vexatur. ergo auaritia nõ videtur eſſe peccatum ſpirituale.

SED CONTRA eſt, ꝙ †Greg. 31. Moral. computat auaritiam cum vitiis ſpiritualibus.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ peccata præcipue in affectu cõſiſtunt. Omnes autem affectiones animæ, K ſiue paſsiones terminantur ad delectationes, & triſtitias, vt patet per * Philoſo. in 2. Ethico. delectationum autem quædã ſunt carnales, & quædam ſpirituales. Carnales quidem delectationes dicuntur, quæ in ſenſu carnis complentur, ſicut delectationes ciborum, & venereorum. Delectationes vero ſpirituales dicuntur, quæ complẽtur in ſola animæ apprehenſione. Illa ergo peccata dicuntur carnalia, quæ perficiũtur in delectationibus carnalibus:

¶ Super quęſtionis centeſima decimæ octauę Articulum ſextum, ſeptimum & octauum.

IN articulis reliquis ſcilicet 6. 7. & 8. eiuſdem quæſtionis, ſola reſponſio ad quartũ vltimi articuli, tractanda occurrit quo ad quatuor. 600 Primo, quòd auaritia habere dicitur ſpecies, & hoc non ſic accipiendum videtur, vt ſingularia enumerata in litera ſint diuerſarum ſpecierum. Nam parci, & tenaces eiuſdem videntur rationis differentes ſecundum magis, & minus, ſed quia quædam eorum differunt ſpecie, vt aleatores, latrones, lenones, & huiuſmodi propter quod in litera non ſimpliciter dicitur, quod ſunt ſpecies, ſed quòd magis ſunt ſpecies quam filiæ, quia magis accedunt ad naturam ſpecierum, recipiendo prędicationem auaritiæ, vt ſuperioris. Et ſuper 4 Ethic. author modo hæc nominat ſpecies, modo nominat modos illiberalitatis. Secundo, quod litera videtur corrupta cum dicit, vel qa lucratur multa cum pauco labore, quoniam ex 4. Ethicor. (vnde hæc recitat author) non habetur hæc ſpecies: ſed oppoſita, ſcilicet, quia lucratur parum ex multo. Ad auaritiam ſiquidem ſpectat valde laborare pro paruo lucro, quoniam minus decet hoc, & ni-

Hom. 21. & 29. in Mat. à medio illius tom. 2.

†Li. 31. c. 31.

Lib. 2. cap. 5. circa princ. tom. 5.

niam

niam lucri cupiditatem oſtendit. Vnde litera corrigẽda videtur ad textũ 4. Ethi. & legi. Quia lucratur paruim cum multo labore. Et.n. hic vnus auaritię modus. Tertio, quod primũ mẽbrum turpis lucri .ſ. vilia, & ſeruilia opera exercendo p illiberales operationes, licet nõ habeat exẽplum in litera non propterea eſt obſcurũ, quia in promptu exẽpla ſunt auarorum: qui ciues diuites cum ſint, non verentur vilibus, & ſeruilibus ſe occupare operibus propter lucrũ, vt patet in his q ſequũtur iumenta, laborãt manibus &c. vt pleniores fructus pcipiãt pecorum, aut agrorum &c. Quarto, qđ cum in litera aleatores ponũtur ſub iniuſto lucro tam hic, quã in 4. Ethi. ab authore, licet non ab Ariſtotele: intellige hoc dictum de aleatoribus in caſibus, in quibus tenentur ad reſtitutionem, de quibus ſupra dictum eſt: nã alias aleatores non ſunt iniuſti, ſed auari ſunt, lucrari quærentes ab amicis quibus liberalitas dandum cenſet. Inde.n turpes ſunt, quod cupiunt lucrari vnde non debent. ſ. ex amicorum bonis, quoniam deberent cupere vt illa conſeruentur, non vt diminuantur.

Loco citato in argu.

601
2. diſt. 42. q. 2. artic. 3. Et mal. q. 8. art. 1. cor. & q. 13. art. 3.

illa vero dicuntur ſpiritualia, quæ perficiuntur in ſpiritualibus delectationibus abſq; carnali delectatione, & huiuſmodi ẽ auaritia. Delectatur.n. auarus in hoc, ꝙ conſiderat ſe poſſeſſorẽ diuitiarũ: & iõ auaritia eſt peccatũ ſpirituale.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ auaritia circa corporale obiectũ nõ qrit delectationẽ corporalem, ſed ſolũ animalem, put ſcilicet homo in hoc delectatur, ꝙ diuitias poſſideat, & ideo non eſt peccatum carnale. Ratione tñ obiecti medium eſt inter peccata pure ſpiritualia, quæ quærunt delectationem ſpiritualẽ circa obiecta ſpiritualia, ſicut ſupbia eſt circa excellentia, & vitia purè carnalia, quæ quęrũt delectationẽ pure corporalẽ, circa obiectũ corpale.

Ad secvndvm dicendũ, qđ motus recipit ſpeciẽ ſm terminum ad quẽ, non aũt ſecũdum terminum à quo. Et ideo vitium dr̃ carnale ex hoc, ꝙ tẽdit in delectationẽ carnalẽ, nõ aũt ex eo, qđ pcedit ex aliquo defectu carnis.

C Ad tertivm Dicendũ, quod* Chryſoſt. comparat auarũ dæmoniaco, nõ qa vexetur in carne ſicut dæmoniacus, ſed per oppoſitum, quia ſicut dæmoniacus ille, de quo legitur Marc. 5. ſe denudabat, ita auarus ſuperfluis diuitijs ſe onerat.

Articvlvs vii.

Vtrũ auaritia ſit vitiũ capitale.

D Ad septimvm ſic pceditur. Videt qđ auaritia nõ ſit vitium capitale. Auaritia.n. opponitur liberalitati, ſicut medio, & pdigalitati, ſicut extremo, ſed neq; liberalitas eſt principalis virtus, neque prodigalitas vitium capitale. ergo auaritia non debet poni vitium capitale.

1. 2. q. 84. artic. 3. & 4.

¶ 2. Præt. Sicut ſupra* dictum eſt, illa dicuntur eſſe vitia capitalia, quæ habent principales fines, ad quos ordinãtur fines aliorum vitiorum, ſed hoc non competit auaritiæ, quia diuitiæ non habent rationem finis, ſed magis rationem eius quod eſt ad finem, vt dicitur in 1.* Ethic. ergo auaritia non eſt vitium capitale.

Lib. 1. Ethic. ca. 5. circa finem, tom. 5.
†Lib 15. Moral. c. 12. & c. 14. in princ.

¶ 3. Præt. †Greg. dicit 15. Moral. quòd auaritia quandoque oritur ex elatione, quandoq; per timorem. Dum ſiquidã deficere ſibi ad ſumptum neceſſaria æſtimãt, mentem ad auaritiam relaxant. Sunt alij qui dũ potentiores videri appetunt, ad alienarum rerum ambitum ſuccẽduntur. ergo auaritia magis oritur ab alijs vitijs, quam ipſa ſit vitium capitale reſpectu aliorum.

Li. 31. ca. 31.

Sed contra eſt, quod* Gregor. 31. Moral. ponit auaritiam inter vitia capitalia.

1. 2. q. 84. artic. 3. & 4.
D. 308.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, Vitium* capitale dicitur ex quo alia vitia oriuntur ſecundum rõnem finis, qui cum ſit multum appetibilis, propter eius appetitum homo procedit ad multa

A facienda vel bona, vel mala. Finis autem maxime appetibilis eſt beatitudo, vel felicitas, qui eſt vltimus finis humanæ vitæ, vt ſupra* habitum eſt: & ideo quãto aliquid magis participat conditiones felicitatis, tanto magis eſt appetibile. Eſt autem vna de conditionibus felicitatis, vt ſit per ſe ſufficiens, alioquin non quietaret appetitum tamquam vltimus finis, ſed per ſe ſufficientiam maxime repromittunt diuitiæ, vt* Boetius dicit in 3. de Conſol. cuius ratio eſt, quia ſicut* Philoſ. dicit in 5. Eth. denario vtimur quaſi fideiuſſore ad omnia habenda, & Eccleſ. 10. dicitur quod pecuniæ obediunt omnia, & ideo auaritia, quæ conſiſtit in appetitu pecunię, eſt vitium capitale.

1. 2. q. 1. art. 4. 7. & 8.
Lib. 3. proſa. 3. circa medium.
†Li. 5. Ethic. ca. 5. tom. 5.

B Ad primvm ergo dicendum, quòd virtus perficitur ſecundum rationẽ. Vitium autem perficitur ſecundum inclinationem appetitus ſenſitiui. Non autem ad idem genus principaliter reſpicit ratio, & appetitus ſenſitiuus, & ideo non oportet quod principale vitium opponatur principali virtuti. Vnde licet liberalitas non ſit principalis virtus, quia non reſpicit ad principale bonum rationis, auaritia tamen eſt principale vitium, quia reſpicit ad pecuniam, quæ habet quandam principalitatem inter bona ſenſibilia ratione iam* dicta. Prodigalitas autem non ordinatur ad aliquem finem pincipaliter appetibilem, ſed magis videtur procedere ex defectu rationis, Vnde* Philoſ. dicit in 4. Ethico. quòd prodigus magis dicitur vanus, quam malus.

D. 1003. & 1018. & 1179.
In corp. art.
Lib. 4. ca. 1. à medio, to. 3.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ pecunia ordinatur quidem ad alium finem; inquantum tamen vtilis eſt ad omnia ſenſibilia acquirenda, continet quodammodo virtute omnia. Et ideo habet quandam ſimilitudinem felicitatis, vt* dictum eſt.

In corp. art.

Ad tertivm dicendum, quod nihil prohibet vitium capitale interdum à quibuſdam alijs oriri, vt* dictum eſt, dum tamen ex eo alia vitia ſoleant plerumque oriri.

Q. 36. art. 4. ad 1. & 12. q. 48. articu. 4.

Articvlvs viii.

Vtrum proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentię, & contra miſericordiam obduratio, ſint auaritiæ filię.

602
Supra. q. 55. artic. 8. Et 2. diſt. 52. q. 2. art. 3. Et mal. q. 8. ar. 1. co. & q. 13. ar.
* Artic.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quod non ſint auaritiæ filiæ quæ dicuntur, ſcilicet, pditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra miſericordiam obduratio. Auaritia enim opponitur liberalitati, vt* dictum eſt, proditio autem fraus, & fallacia, opponuntur prudentię, periuria religioni, inquietudo ſpei, vel charitati, quæ quieſcit in amato, violentiæ opponuntur iuſtitiæ, obduratio miſericordiæ. ergo huiuſmodi vitia non pertinent ad auaritiam.

E ¶ 2. Prætereà. Proditio, dolus, & fallacia ad idem pertinere videntur, ſcilicet ad proximi deceptionem. ergo non debent omnia enumerari tamquam diuerſæ filiæ auaritiæ.

¶ 3. Præter. Iſidor. ponit nouem filias, videlicet, mendacium, fraus, furtum, periurium, & turpis lucri appetitus, falſa teſtimonia, violentia, inhumanitas, rapacitas. ergo prima aſsignatio filiarum fuit inſufficiens.

¶ 4. Præt.* Philo. in 4. Ethic. ponit multa genera vitiorum pertinentium ad auaritiã, quam nominat illiberalitatem videlicet parcos, tenaces, chimibiles, illiberales operationes operantes, & de meretricio paſtos, & vſurarios, aleatores, & mortuorum ſpoliatores, & latro-

Li. 4. ca. 1. declinando ad finem.

latrones.ergo videtur quod prædicta enumeratio ſit inſufficiens.

¶5 Præte. Tyranni maxime violentias ſubditis inferunt. Dicit autem* Philo. ibidem, quòd tyrannos ciuitates deſolantes, & ſacra prædantes non dicimus illiberales. i. auaros. ergo violentia non debet poni filia auaritiæ.

Lib. 5. Ethi. ca. 1. circa finem.

SED CONTRA eſt, quod * Greg. 31. Moral. aſſignat auaritiæ filias prius enumeratas.

Li. 31. c. 31.

RESPONDEO Dicendum, quod filiæ dicuntur vitia, quę ex ipſa oriuntur, & præcipue ſecundum appetitum finis. Quia vero auaritia eſt ſuperfluus amor habendi diuitias, in duobus excedit. Primo enim ſuperabundat in retinendo, & ex hac parte oritur ex auaritia obduratio contra miſericordiam, quia. ſ. cor eius miſericordia nõ emollitur, vt de diuitijs ſuis ſubueniat miſeris. Secundo, ad auaritiam pertinet ſuperabundare in accipiendo: & ſecundum hoc auaritia poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum quod eſt in affectu: & ſic ex auaritia oritur inquietudo, inquantum ingerit homini ſolicitudinem, & curas ſuperfluas. Auarus enim non implebitur pecunia, vt dicitur Eccleſi. 5. Alio modo, poteſt cõſiderari in effectu, & ſic in acquirendo aliena vtitur quandoque quidem vi, quod pertinet ad violentias: quandoque autem dolo, quod quidem ſi fiat in verbo, fallacia erit quantum ad ſimplex verbum; periurium autem, ſi addatur confirmatio iuramenti. Si autem dolus committitur in opere, ſic quantum ad res fraus, quantum autem ad perſonas, erit proditio, vt patet de Iuda, qui ex auaritia prodidit Chriſtum.

D. 302.

G

H

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non oportet filias alicuius peccati capitalis ad idem genus vitij pertinere; quia ad finem vnius vitii poſſunt ordinari etiam peccata alterius generis. Aliud eſt enim peccatum habere filias, & peccatum habere ſpecies.

AD SECVNDVM dicendum, quod illa tria diſtinguuntur, ſicut* dictum eſt.

In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, quòd illa nouem reducuntur ad ſeptem prædicta: nam mendacium, & falſum teſtimonium continentur ſub fallacia. Falſum enim teſtimonium eſt quædam ſpecificatio mendacii, ſicut & furtum eſt quædam ſpecificatio fraudis, vnde ſub fraude continetur. Appetitus autem turpis lucri pertinet ad inquietudinem. Rapacitas autem continetur ſub violentia, cum ſit ſpecies eius. Inhumanitas autem eſt idem quod obduratio contra miſericordiá.

I

AD QVARTVM dicendum, quòd illa, quę ponit Ariſt. ſunt illiberalitatis, vel auaritiæ ſpecies, magis quam filij, poteſt enim aliquis dici illiberalis, vel auarus ex eo quòd deficit in dãdo, & ſiquidem parum det, vocatur parcus, ſi autẽ nihil tenax, ſi cum magna difficultate det, vocatur chimibilis, quaſi chimini venditor, quia de paruis magnam vim facit. Quandoque autem aliquis dicitur illiberalis, vel auarus, quia excedit in accipiendo. & hoc dupliciter. Vno modo, quia turpiter lucratur vel vilia, & ſeruilia opera exercendo per illiberales operationes, vel quia de aliquibus vitioſis actibus lucratur, ſicut de meretricio, vel de aliquo huiuſmodi, vel quia lucratur de eo, quod gratis oportet concedere, ſicut vſurarii. vel quia lucratur parua cum magno labore. Alio modo, qui iniuſte lucratur vel viuis vim inferendo, ſicut latrones, vel mortuos ſpoliando, vel ab amicis auferendo, ſicut aleatores.

K

AD QVINTVM dicendum, quòd ſicut liberalitas eſt circa mediocres pecunias, ita illiberalitas. Vnde tyranni qui magna per violentiam auferunt, nõ dicuntur illiberales, ſed iniuſti.

QVAESTIO CXIX.

De prodigalitate, in tres articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de prodigalitate.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo, Vtrum prodigalitas auaritiæ opponatur.

¶Secundo, Vtrum prodigalitas ſit peccatum.

¶Tertio, Vtrum ſit grauius peccatum quam auaritia.

ARTICVLVS I.

Vtrum prodigalitas opponatur auaritiæ.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd prodigalitas nõ opponatur auaritiæ. Oppoſita enim nõ poſſunt ſimul eſſe in eodem: ſed aliqui ſunt prodigi, & illiberales. ergo prodigalitas non opponitur auaritiæ.

¶2 Pręt. Oppoſita ſunt circa idẽ: ſed auaritia ſecundum quod opponitur liberalitati, eſt circa paſsiones quaſdã quibus hõ afficitur ad pecuniam: prodigalitas aũt nõ videtur eſſe circa aliquas animæ paſsiones, nõ. n. afficitur circa pecunias, nec circa aliquid aliud huiuſmodi. nõ ergo prodigalitas opponitur auaritiæ.

¶3 Præt. Peccatum principaliter recipit ſpeciẽ a fine, vt ſupra* habitũ eſt: ſed prodigalitas ſemper videtur ordinari ad aliquem finem illicitum, propter quẽ ſua bona expendit, & præcipue propter voluptates. vnde Luc. 15. dicitur de filio Prodigo, quod diſsipauit ſubſtantiam ſuam luxurioſe viuendo. ergo videtur quòd prodigalitas magis opponatur temperãtiæ, & inſenſibilitati, quàm auaritiæ, & liberalitati.

I. 2. q. 72. art. 3.

SED CONTRA eſt quòd* Philoſ. in 2. & in 4. Eth. põnit prodigalitatẽ oppoſitam liberalitati, & illiberalitati, quam nunc auaritiam dicimus.

Li. 2. ca. 7. & lib. 4. c. 1. tomo 5.

RESPON. Dicẽdũ, quòd in moralibus attẽditur oppoſitio vitiorũ adinuicẽ, & ad virtutẽ ſecundum ſuperabundãtiã, & defectũ. Differũt aũt auaritia, & prodigalitas ſecundum ſuperabundãtiã, & defectũ diuerſimode. Nã in affectione diuitiarũ auarus ſuperabundat, plus debito eas diligens, prodigus aũt deficit, minus debito earũ ſolicitudinem gerens. Circa exteriora vero ad prodigalitatem pertinet excedere quidẽ in dãdo, deficere aũt in retinendo, & acquirẽdo. Ad auaritiã aũt pertinet ecõtrario deficere quidem in dãdo, ſuperabundare aũt in accipiendo, & retinẽdo: vnde patet, quod prodigalitas auaritiæ opponitur.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd nihil prohibet eidẽ ineſſe oppoſita ſecundum diuerſa, ab illo tñ aliquid magis denominatur, quod ineſt principalius. Sicut aũt in liberalitate, quæ mediũ tenet, præcipua ẽ datio, ad quã acceptio, & retẽtio ordinantur, ita etiã auaritia, & prodigalitas præcipue attenduntur ſecundum dationẽ. Vnde ille qui ſuperabundat in dãdo, vocatur prodigus, qui aũt deficit in dãdo, vocatur auarus. Cõtingit aũt quãdoque quòd aliquis deficit in dando, qui tamen non excedit in accipiendo, vt Philo.

¶Super quæſtionẽ centeſimam decimam nonam.

IN q. 119. tria notã. Primũ eſt, quòd quæſtio iſta mota eſt in priori lib. 84. art. 1. An cupiditas pro auaritia ſumpta ſit radix oĩũ malorũ. Et propterea non aliter eſt hic in art. 2. in reſponſione ad 1. diſcutienda. Secundũ eſt, quod prodigalitas clericorum non ſimplex eſt prodigalitas, ſed habet annexam auaritiam oppoſitam iuſtitiæ, quia clericus accipit pecuniã à pauperibus, quia pecunia Eccleſiæ eſt pauperum, dat quibus, cui &c. non nõ oportet. Tertiũ ẽ, quòd peccata quæ ex minori ſenſu fiũt ab his qui vocantur ſimplices, vt contingit in multis actibus bonarum mulierum & hominum deuotorum, qui non pollent prudẽtia, tanto leuiora ſunt quanto ſoli prudentiæ opponuntur, vt in reſponſione ad tertium articuli tertii dr. Et ratio eſt quia ſeruatur iſtis affectus ſecundum ſe bene diſpoſitus, dum putant ſe non malefacere. Et hæc de tota hac quæ. ſufficiant.

Sup. q. 118. arti. 3. ad 3. Et infra ar. 2. & 3. cor.

1. 2. q. 79. articu. 3.

Philo.*dicit in 4.Ethic.Similiter etiam contingit, qđ
Lib.4.cap.1. tom.5. aliquis excedat in dando,& ex hoc eſt prodigus, & ſimul cum hoc excedat in accipiendo vel ex quadam neceſſitate,quia dum ſuperabundat in dãdo,deficiunt ei propria bona,vnde cogitur indebite acquirere, quod pertinet ad auaritiam,vel etiam propter animi inordinationem. Dum enim non dat propter bonũ,quaſi contempta virtute,non curat vndecunque,& qualitercumque accipiat. Et ſic non ſecundum idem eſt ꝓdigus,& auarus.

Ad secvndvm dicendum,quod prodigalitas attenditur circa paſſiones pecuniæ non ſicut ſuperabundans in eis,ſed ſicut deficiens.

Ad tertivm dicendum, quod prodigus non ſemper abundat in dando propter voluptates circa quas eſt intemperantia, ſed quandoque quidem ex eo quod taliter diſponitur,vt diuitias non curet,quandoque autem propter aliquid aliud. Vt frequentius tamen ad intemperantias declinant,tum quia ex quo ſuperflue expendunt in aliis, etiam in rebus voluptuoſis expẽdere non verentur, ad quas magis inclinat concupiſcẽtia carnis, tum etiam quia non delectantur in bonis virtutum,quærunt ſibi corporales delectationes. Et inde eſt vt Philo.in*4.Ethic.dicit,quod multi prodigorum fiunt intemperati.

Articvlvs II.

Vtrum prodigalitas ſit peccatum.

604 Infra arti.3. ad 1.
Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur,quod prodigalitas non ſit peccatũ. Dicit.n. Apoſto.1. ad Timoth.vlti. Radix oĩum malorum eſt cupiditas,ſed non eſt radix prodigalitatis,quæ ei opponitur.ergo prodigalitas non eſt peccatum.

¶ 2 Præt.Apoſt.1.ad Timot.vlt.dicit. Diuitibus huius ſeculi præcipe,facile tribuere,cõicare:ſed hoc maxime faciunt prodigi. ergo prodigalitas non eſt peccatum.

¶ 3 Præt.Ad prodigalitatem pertinet ſuperabundare in datione,& deficere in ſolicitudine diuitiarum: ſed hoc maxime conuenit viris perfectis implentibusquod Dominus dicit Matth.6.Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.& Matth.19.Vende omnia quæ habes, & da pauperibus.ergo prodigalitas non eſt peccatum.

Sed contra eſt, quod filius prodigus vituperatur de ſua prodigalitate.Luc.15.

Art.præce. Respondeo Dicendum, quod ſicut dictum* eſt,prodigalitas opponitur auaritiæ ſecundum oppoſitionem ſuperabundãtiæ & defectus. medium autem virtutis per vtrumque horum corrumpitur.Ex hoc autem eſt aliquid vitioſum & peccatum,quod corrumpit bonum virtutis,vnde relinquitur,quod prodigalitas ſit peccatum.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ illud verbum Apoſtoli,quidam exponũt non de cupiditate actuali,
D.629. ſed de quadã habituali cupiditate, quæ eſt concupiſcentia fomitis,ex qua omnia peccata oriuntur. Alij vero dicunt, quod loquitur de cupiditate generali reſpectu cuiuſcunque boni,& ſic manifeſtum eſt, quod prodigalitas ex cupiditate oritur. Prodigus.n.aliquod bonum temporale cupit conſequi inordinate, vel placere aliis,vel ſaltem ſatisfacere ſuæ voluntati in dãdo: ſed ſi quis recte conſideret,Apoſtolus loquitur ibi ad
D.56.& 154 & 1344. literam de cupiditate diuitiarum. Nam ſupra præmiſerat,Qui volũt diuites fieri &c.Et ſic d dicitur eſſe auaritia radix omnium malorum, non quia omnia mala ſemper ex auaritia oriantur,ſed quia nullum malum eſt,quod non interdum oriatur ex auaritia. Vnde & prodigalitas quandoque ex auaritia naſcitur,ſicut cũ

A aliquis prodige multa conſumit intentione captandi fauorem aliquorum,a quibus diuitias accipiat.

Ad secvndvm dicendum,quod Apoſtolus monet diuites vt facile tribuant, & cõicẽt ſua ſ'm ꝙ oportet,quod non faciunt prodigi,quia vt Philoſ.* dicit in li.4.c.1.poſt medium, tomo 5.
4.Ethi.dationes eorum non ſunt bonæ,neq; boni gratia,neque ſecundum quod oportet,ſed quandoq; dant multa illis,quos oportet pauperes eſſe .ſ. hiſtrionibus & adulatoribus,bonis autem nihil dant.

Ad tertivm dicẽdum,quod ſupexceſſus ꝓdigalitatis non attenditur principaliter ſ'm quantitatẽ dati,ſed magis inquantum excedit id quod fieri oportet. Vnde quandoq; liberalis maiora dat quã prodigus
B ſi neceſſarium ſit. Sic ergo dicendum eſt,quod illi qui intentione ſequendi Chriſtum,omnia ſua dant, & ab animo ſuo omnium temporalium ſolicitudinem remouent,non ſunt prodigi,ſed perfecte liberales.

Articvlvs III.

Vtrũ prodigalitas ſit grauius peccatũ quam auaritia.

Ad tertivm ſic proceditur. Vr quod prodigalitas ſit grauius peccatũ quã auaritia. Per auaritiã.n.aliquis nocet proximo,cui bona ſua non communicat:per prodiglitatem aũt quis ſibiipſi nocet. Dicit.n.Philo.in* 4.Ethi.quod corruptio diuitiarum,per quas hõ viuit,eſt quædã ipſius eſſe perditio: grauius autem peccat qui ſibiipſi nocet, ſecundum illud Eccleſ.14.Qui ſibi nequã eſt,cui bonus erit? ergo prodigalitas eſt grauius peccatum,quam auaritia. 605 Supr.q.117. ar.2. cor. & q.118 art.5. ad 3. Et ma. q.13. arti.2. ad 10. Et 4. Ethic. ect.4. per to.& lec. 5.fin. *Lib.4.ca.1. circa princi. tomo 5.

¶ 2 Præt.Inordinatio,quæ prouenit cum aliqua conditione laudabili,minus eſt vitioſa,ſed inordinatio auaritiæ quandoque eſt cum aliqua laudabili conditione, vt patet in illis,qui nolunt ſua expendere,ne cogantur aliena accipere,prodigalitatis autem inordinatio prouenit cum conditione vituperabili.vnde & prodigalitatem attribuimus intemperatis hominibus,vt Phil.dicit in*4.Ethico.ergo ꝓdigalitas eſt grauius peccatum Li.4.c.1.tomo 5.
D quam auaritia.

¶ 3 Præ.Prudentia præcipua eſt inter morales virtutes,vt ſupra habitum*eſt.ſed prodigalitas magis opponitur prudentiæ quam auaritiæ. dicitur enim Prouer.21.Theſaurus deſiderabilis,& oleum in habitaculo iuſti,& imprudens homo diſſipabit illud.& Philoſo.dicit in*4.Ethic.quod inſipientis eſt ſuperabundanter dare,& non accipere.ergo prodigalitas eſt grauius peccatum quam auaritia. Q.56.art 1. ad 1. & 2. q.61.arti.2. ad 1. Lib.4.c.1.tomo 1.

Sed contra eſt,quod Philo.dicit*in 4. Ethi.qđ prodigus multo videtur melior illiberali. Lib.4.cap.1. poſt mediũ tom.5.

Respondeo Dicendum,quod prodigalitas ſecũdum ſe conſiderata minus peccatum eſt quam auaritia.& hoc triplici ratione.Primo quidem,quia auaritia magis differt a virtute oppoſita. Magis enim ad liberalem pertinet dare,in quo ſuperabũdat prodigus, quam accipere,vel retinere in quo,ſuperabundat auarus.Secũdo,quia prodigus eſt multis vtilis quibus dat, auarus autem nulli,ſed nec ſibiipſi, vt dicit in*4.Ethi. Lib.4.ca.1.a medio,t.5.
Tertio,quia prodigalitas eſt facile ſanabilis,& per hoc quod declinat ad ætatem ſenectutis,quæ eſt contraria prodigalitati,& per hoc quod peruenit ad egeſtatem de facili,dum multa inutiliter conſumit,& ſic pauper factus non poteſt indando ſuperabũdare, & etiã quia de facili perducitur ad virtutem propter ſimilitudinẽ, quam habet ad ipſam,ſed auarus non de facili ſanatur ratione*ſupradicta. In iſto arti. & q.præced. ar.5.ad 5.

Ad primvm ergo dicendũ,ꝙ differentia ꝓdigi,& auari non attẽditur ſecundũ hoc,quod eſt peccare in ſeipſum,& in alium. Nã prodigus peccat in ſe

ipſum, dum bona ſua cõſumit vnde viuere deberet. Peccat ẽt in alterũ, conſumẽdo bona ex quibus aliis deberet ꝓuidere, & præcipue hoc apparet in clericis, qui ſunt diſpenſatores bonorũ eccleſiæ, quæ ſunt pauperũ, quos defraudãt ꝓdige expẽdẽdo. Similiter ẽt auarꝰ peccat in alios. inquantũ deficit ĩ dationibus, peccat & in ſeipſum, inquãtũ deficit in ſumptibus. Vñ Dr̃ Eccl. 6. Vir, cui Deus dedit diuitias, nec tribuit ei poteſtatẽ vt comedat ex eis, ſed tamen in hoc ſuperabundat prodigus, quia ſic ſibi, & quibuſdam aliis nocet, quod tamen aliquibus prodeſt. Auarus autem nec aliis, nec ſibi prodeſt. quia non audet vti etiam ad ſuam vtilitatem bonis ſuis.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ cum de vitiis cõmuniter loquimur, iudicamus de eis ſm ꝓpriam rationẽ ipſorum. Sicut circa prodigalitatem attendimus, ꝙ ſuperflue conſumit diuitias, circa auaritiam vero, ꝙ ſuperflue eas retinet. Quod autẽ quis propter intemperãtiam ſuperflue cõſumat, hoc iam nominat ſimul peccata multa: vnde & tales prodigi ſunt peiores, vt dicit* 4. Ethi. Quod autẽ liberalis, ſiue auarus abſtineat ab accipiẽdis alienis, etſi in ſe laudabile videatur, tamẽ ex cauſa ꝓpter quam facit, vituperabile eſt, dum ideo non vult ab aliis accipere ne cogatur aliis dare.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ omnia vitia prudentiæ opponuntur, ſicut & omnes virtutes a prudentia diriguntur, & ideo vitium ex hoc ipſo ꝙ opponitur ſoli prudentiæ, leuius reputatur.

QVAESTO CXX.

De Epicheia, ſeu ęquitate, in duos articulos diuiſa.

DEINDE cõſideradũ eſt de epicheia.

Et circa hoc quærũtur duo

¶ Primo, Vtrũ epicheia ſit virtus

¶ Secũdo, Vtrum ſit pars iuſtitiæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum epicheia ſit virtus.

AD PRIMVM ſic procedit. Videt ꝙ epicheia non ſit virtus. Nulla. n. virtꝰ aufert aliã virtutẽ: ſed epiicia aufert aliã virtutem: quia & tollit id quod iuſtũ eſt ſm legem, & opponi vr̃ ſeueritati. ergo epiicia nõ eſt virtus

F ¶ 2 Præt. Aug. dicit* in libro de vera religione. In iſtis temporalibus legibus quãquam de his homines iudicent, cum eas inſtituunt, tamẽ cũ fuerint inſtitutæ, & firmatæ nõ licebit iudici de ipſis iudicare, ſed ſm ipſas, ſed epicheia vr̃ iudicare de lege qñ eam æſtimat non eſſe ſeruandã in aliquo caſu. ergo epiicia magis eſt vitium quam virtus.

¶ 3 Præ. Ad epicheiã vr̃ pertinere vt attendat ad intẽtionẽ legiſlatoris, vt Philo. dicit in 5.* Eth. ſed interpretari intentionem legiſlatoris ad ſolum principem pertinet.
G Vnde imperator dicit † in codice de legibus, & cõſtitutionibus princip. Inter æquitatem iusque, interpoſitam interpretationem nobis ſolis, & oportet, & licet inſpicere ergo actus epiiciæ non eſt licitus ergo epicheia non eſt virtus.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſ. in* 5. Ethico. ponit eam virtutem.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ* eſt, cũ de legibus ageret.. Quia humani actus de quibus leges dãtur, in ſingularibus cõtingentibus conſiſtũt, quæ infinitis
H modis variari poſſũt, nõ fuit poſſibile aliquam regulã legis inſtitui, q̃ ĩ nullo caſu deficeret: ſed legiſlatores attẽdunt ad id qđ in pluribus accidit, ſm hoc legẽ ferentes, quã tamẽ in aliquibus caſibus ſeruare, ẽ cõtra æqualitatẽ iuſtitiæ, & contra cõe bonũ, ꝙ lex intendit. Sicut lex inſtituit, ꝙ depoſita reddant, quia hoc, vt in pluribus, iuſtũ eſt. Cõtingit tamẽ aliquãdo eſſe nociuũ, puta, ſi furioſus depoſuit gladium, & eum repoſcat dum eſt in
I furia, vel ſi aliquis repoſcat depoſitũ ad patriæ impugnationẽ. In his ergo & ſimilibus caſibus, malũ eſt ſequi legem poſitam. Bonum aũt eſt prætermiſſis verbis legis, ſequi id quod poſcit iuſtitiæ ratio, & cõmunis vtilitas, & ad hoc ordinatur epicheia, quæ apud nos dicit æqtas. Vnde patet quod epicheia eſt virtus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod epicheia nõ deſerit iuſtum ſimpliciter, ſed iuſtum quod
K eſt lege determinatũ, nec etiã opponitur ſeueritati, quæ ſequitur veritatem *legis in quibus oportet. Sequi autem verba legis in quibus nõ oportet, vitioſum eſt. Vnde dr̃ *in codice de legibus, & conſtit. prĩ. Nõ dubiũ eſt in legẽ cõmittere eũ, q verba legis amplexꝰ cõtra legiſlatoris nititur voluntatem.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ille de lege iudicat, q dicit eã nõ eſſe bñ poſitã. qui vero dicit verba legis nõ eſſe in hoc caſu ſeruanda non iudicat de lege, ſed de aliquo

¶ Super quęſtionẽ centeſimam vigeſimam.

IN q. 120. nota primo, ꝙ qđ eſt epicheię, ſeu æqtatis, vt latine loquamur ĩ lingua latina. Vt. n. ex 5. Eth. patet, æqtas eſt directio legis ubi deficit pp vniuerſale. Dr̃ . n. in primis directio quia cõſiſtit actus eiꝰ in hoc qđ eſt rectificare, & rectũ facere opus. Dr̃, legis tã poſitiuæ, q̃ naturalis: vniuerſalis tñ, & defectiuæ in aliquib. Dr̃, vbi deficit ad monſtrãdã propriam materiam æquitatis eſſe actus illos, in quibus lex deficit. Dr̃, pp vniuerſale, qa cauſa defectus eius ad hoc vt ęqtas habeat locũ, non eſt quęcumque, ſed ſola iſta. ſ. ſi ꝓpter vniuerſale deficit, hoc eſt, ſi ideo deficit qa quod vniuerſaliter ſtatutũ eſt in hoc particulari caſu deficit. Ad quorũ pleniorem intellectu ſcire oportet, ꝙ lex poſitiua cõtinet duo genera ſtatutorum.
Lib. 4. cap. i. non mulo poſt principium, to. 5.
Quædam quę vocantur, & ſunt iuris poſitiui, quę. ſ. a principio nihil differt ſic, vel aliter ſtatuere, vt ꝙ homines ſic, vel aliter veſtiantur, & huiuſmodi. Quędam vero quæ vocantur iuris naturæ, ſeu gentium, quæ lex poſitiua magis monſtrat, quã ſtatuat: Hęc autem quæ ad naturale ius ſpectant, ſunt duorum ordinum. Nam quædam ſic ſunt vniuerſaliter vera, vt in nullo caſu deficiant, vt non eſt mentiẽdum, non eſſe adulterium perpetrãdum, & huiuſmodi: & in iſtis, quia deficere nequeunt, nullum locum habet æquitas. Quædam vero ſunt, quæ vt in pluribus rectitudinem continent: in aliquo tamen caſu a rectitudine declinarent ſi ſeruarentur, vt depoſita reddenda eſſe, rectum eſt vt in pluribus. Quia tamen quandoque ſi redderetur depoſitũ, eſſet iniquum, oportuit aliquid aliud directiuum inueniri horum operum, in quibus lex naturalis depoſitorum deficit, & hoc directiuum vocatur uirtus æquitatis, & ſimiliter in ſtatutis, quæ ſunt pure poſitiui iuris, oportet ſimile directiuum adeſſe, qm̃ leges de ſingularibus ſingulariter, vtpote ignotis, nõ dant, ſed oportet ꝙ de ſingularib. vniuerſaliter dẽtur, puta, ꝙ quicunq; aſcendit ſine licentia muros ciuitatis decapitetur, & ſic de aliis. Cõtingũt aũt ſingulares caſus, in quib. hmõi leges deficiunt, ita ꝙ iniquũ eſſet eas ſeruare, vtpote ſi hoſtes ſubito inuadunt ciuitatẽ, & p ſubitũ aſcẽſum eorũ, qui ſunt intus, põt auxilium ferri, & ſaluari. Decernit ſiquidem æquitas in hoc caſu non eſſe legẽ ſeruandã, & in his actibus ipſa æqtas dirigit. Patet ergo, ꝙ vtriuſque legis. ſ. pure poſitiuæ, & naturalis defectiuæ, ęqtas directio eſt in ſuis operib. in quibus deficiunt non quõlibet, ſed ꝓpter vniuerſaliter eſſe poſitas. Nã ſi deficeret lex in caſu aliquo propter priuilegium aliter præcipiens, q̃ lex cõis, non ſpectat directio actuũ priuilegij ad ęquitatẽ, qm̃ non deficit tunc lex propterea quia erat vniuerſalis, ſed quia legiſlator derogauit legi quo ad hos priuilegiatos, & ſimile eſt ſi ex quacunque alia cauſa lex deficiat. Nunquam. n. ſpectat directio ad æquitatem niſi deficiat ꝓpter vniuerſale; & ꝓpterea non ſpectat ad æquitatem ſi lex pp obſcuritatem, aut ambiguitatem ſenſuum deficiat, aut deberet dubitetur. Interpretari. n. leges authoritatiue ſpectat ad principem, doctrinaliter aũt ad legiſperitos. Propter quod in litera dicit in ar. 1. in reſponſione ad tertium ꝙ ęquitas non habet locũ niſi vbi manifeſte deficit lex, vbi nõ cõſultatione, ſed

605
Infr. q. 128. ar. 1. ad 6. Et 3. di. 37. ar. 4. cor. fin. Et 5. Ethi. lec. 16. Cap. 31. non remote a fine. tomo. 1.

*Li. 5. Ethi. c. 10. to. 5.

† In Codice libr. 1. titulo 17. ca. Inter æquitatem.

*Li. 5. c. 10. tomo 5.

1. 2. q. 86. articu. 6.

D. 788.

D. 918.

D. 556.

Alias verba.

Li. & titulo citatis in ar. ca. Non dubium eſt.

ſed executione opus ē. Et hoc bñ notēt ſapiētes in oculis ſuis, A q ēt quæ iuris ſunt diuini interpretari præſumūt in caſu nō eſſe intelligēda & dicūt ſe vti epicheia. Non. n. æquitatis eſt interpretari an in hoc caſu ſeruāda ſit lex, ſed vbi manifeſte lex deficit pp vniſe, dirigere. Diligētiſſime quoque notādum eſt, qđ nō de quocunque defectu legis propter vniuerſale, ē ſermo in hac diſtictione Ariſtotelis, ſed de defectu obliquitatis. Dupliciter nāq; contingit deficere legem ꝑpter vniſe, ſ. negatiue, vel contrarie. Deficit ſiquidem lex propter vniuerſale negatiue tm̃, qñ accidit caſus, in quo ceſſat rō legis, ac per hoc videt, q̃ lex in illo caſu obliget. Si tamē ſeruetur lex, nihil mali, nihil inordinati committitur. Verbi gratia. Lata eſt lex, vt quilibet tali diē ſacrificet, vt ſatisfaciat pro peccatis ſuis, accidit, vt vn9 ſciat certe nūc ſe ſatis feciſſe ꝑ peccatis ſuis, deficit tunc lex in hoc particulari propter vniuerſale. Deficit autē defectu pure negatiuo, quia ceſſat ratio legis in illo, & propterea creditur legē nō habere vim obligatiuam reſpectu illius, & quod ſi legiſlator adeſſet certus de hoc, non obligaret illum. Si tamē ille legē ſeruaret, nihil mali, nihil inordinati cōmitteret, ſeruando illa, vt patet de domino Ieſu Chriſto, qui ſeruauit circūciſionis legē in ſeipſo, & ſimiliter beata Virgo legē pſentationis in tēplo. Cōtrarie aūt deficit lex pp vniuerſale, qñ euenit caſus, in quo nō ſolū ceſſat rō legis, ſed iniq; ageret, ſeruādo legē vt patet ī lege de reddēdis depoſitis, ſi redderet poſcēti ad impugnandū patriā: de lege nō aſcendēdi mœnia ciuitatis, ſi nō aſcēdendo permitteret ciuitatē capi, & alijs huiuſmodi, in quibus ſeruare legē eēt a recto deuiare. Cū igit pp vniuerſale lex deficit cōtrarie, tūc æquitas directio legis eſt, ne ad obliqua deducat. Qñ aūt deficit pure negatiue, non ſpectat ad æquitatē ordinare actus illos, ſed ſeruāda eſt lex ipſa, qm̃ ſm veritatē vim obligatiuā nō perdit ex eo, q rō legis ceſſat, ꝑpter vniuerſale: ſed hoc ex natura vniuerſalis in humanis operatiōibus cōtingit qm̃ ſ. non eſt q̄nq; totaliter vniuerſale, quin aliqñ deficiat. D

¶ Probatur aūt tripliciter materiā æquitatis nō eſſe niſi actus, qui obliqui eſſent, ſi lex ſeruaretur vniuerſaliter. Primo oſtenditur, ex rōne ipſius virtutis q vocat æquitas. Cum n. ſit iuſtitia quædam vt ſupra, & in 5. Eth. patet, & iuſtitia virtus neceſſaria homini ſit ad hoc vt virtuoſus ſit, cōſequēs eſt vt materia eius, ſicut & aliarum ſpecierū iuſtitiæ, ſit operatio illa, quæ ſine ipſius directione recta non eſſet. Videmus aūt, q̃ cōmutationes ſine cōmutatiua iuſtitia, diſtributiones ſine diſtributiua, recte nō fierēt. Operationes igit̄ illæ, quæ obliquarēt a recto, ſeruādo legē vniuerſalē, ſunt propria materia æquitatis, & propter eas ſolas neceſſaria eſt directio. & propter hoc merito vocata ē a Philo. principe directio legis. Nō. n. eget directiōe lex niſi vbi a rectitudine cadit vbi a recto abduceret. E

¶ Secūdo, ꝓbat ducendo ad inconueniens. Nā ſi ad æquitatē ſpectaret dirigere ea, in quibus lex pure negatiue deficit ꝑpter vniuerſale, ſequeret & q̃ ſimplex fornicatio q̄nq; eſſet æqua, & q̃ multa alia crimina q̄nque eſſent iuſta, & ſancta. Declaratur ſequela in ſimplici fornicatione. Legis nāque rō in ſimplici fornicatione eſt bonum prolis, non generationis, ſed educationis, inſtitutionis, curæ, & huiuſmodi. Propter quæ oportet coniugali copula iungi marem & fœminā in humanis, ne A ſ. proles fornicariæ nata priuetur tali bono, ſeu incurrat tale dānum, vt in cōtra Gen. c. 122. author dicit, hōi autē legis rō pōt in caſu aliquo ceſſare, puta, ſi vtraq; pars carnalis copulæ ſit ſui iuris, & diues, & ꝓuiſionē oēm ꝓli neceſſariā ordinent &c. & cōſequēter in tali caſu licita eēt talis copula carnalis cū ſoluta. Quod conſtat eſſe falſū, qm̃ eē fornicari, de quibus dr̄ ad Gal. 5. qđ regnum Dei nō poſſidebunt. Adimplenda eſt ergo lex vniuerſalis, etiā ſi ratio legis ceſſat in caſu aliquo, dummodo ad obliqua nō ducat in caſu aliquo. Nā ſi ad obliqua in caſu duceret, æquitate tūc opus eſt, ne lex deducat ad malū, quod eſt cōtra legis intentionē. Si vero ad obliqua nō ducat, licet in eā ceſſet legis rō, ſeruāda eſt lex, quę ex his quæ vt in pluribus inueniuntur, ſtatuta ē ſic, vt nunquā ad obliqua declinet, vt inferius in q. 154. art. 2. de fornicatione author dicit.

¶ Tertio, ꝓbaē authoritate. Nam in 3. ſent. diſ. 37. q. 1. art. 4. diſtinguit author inter caſum in quo ſalua intētione legis poſſunt præcepta præteriri, & caſu in quo lex a legis intentione diſcederet, dicens q̃ in primo caſu opus eſt diſpenſatione, in ſecundo aūt non: ſed epicheia ad hoc perficit.

ἐπιείκεια.

negotio particulari q̃ occurrit.

Ad tertium Dicendū, quòd interpretatio locum habet in dubijs, in quibus non licet abſque determinatione principis a verbis legis recedere: ſed in manifeſtis non eſt opus interpretatione, ſed executione.

Articulus II.

B

Vtrum epicheia ſit pars iuſtitiæ.

607 Supr. q. 80. ar. vnico ad 5. Et 3. diſt. 33. q. 3. arti. 3. q. 5. cor. & ad 5. & 4. Eth. lec. 16. Eth. lec. 16. Q. 58. art. 5. 6. & 7.

Ad secundum ſic ꝓcedi tur. vr̄ q̃ epicheia non ſit pars iuſtitiæ. Vt. n. ex ſupradictis patet duplex eſt iuſtitia. vna ꝑticularis, alia legalis: ſed epicheia nō eſt pars iuſtitiæ particularis qa ſe extendit ad oēs virtutes ſicut & iuſtitia legalis. Similiter etiā nō eſt pars iuſtitiæ legalis, qa operat̄ ꝑter id qđ lege poſitū eſt. ergo vr̄, q̃ epiicia non ſit pars iuſtitiæ. C

¶ 2 Præt. Virtus principalior non aſsignat̄ virtuti minus principali, vt pars. Cardinalibus. n virtutibus quaſi principalibus aſsignātur ſecūdariæ virtutes, vt partes, ſed epiicia videtur eſſe principalior virtus quā iuſtitia, vt ipſum nomē ſonat dr̄. n. ab epi, quod eſt ſupra, & chaion quod eſt iuſtū. ergo epicheia non eſt pars iuſtitiæ.

¶ 3 Præt. Videtur qđ epicheia ſit idē quod modeſtia. Nam vbi Apoſtolus ad Phil. 4. dicit. Modeſtia veſtra nota ſit oībus hominibus: in Græco habet̄ epiicia, ſed ſ̄m* Tulliū modeſtia eſt pars tēperātiæ. ergo epiicia non eſt pars iuſtitiæ. B

Lib. 2. de Inuētione fol. 4. ante finē libri.

Sed contra eſt, q̃ Phil. †dicit in 5. Ethic. quòd epiicia eſt quoddam iuſtum.

†Li. 5. c. 10. a medio tomo 5.

Respon. Dicendum, q̃ ſicut ſupra dictū* eſt, virtus aliqua triplicē habet partē. ſ. partē ſubiectiuā, partē integralē, & partē potētialē. Pars aūt ſubiectiua ē de qua eſſentialiter prędicat̄ totū, & ē minus: q̃ quidē cōtingit dupliciter. Qñq; .n. aliquid prædicatur de pluribus ſ̄m vnā rōnem, ſicut aīal de equo, & boue: qñque aūt prędicatur ſ̄m prius & poſterius, ſicut ens pdicat̄ de ſubſtātia, & accidēte. Epicheia ergo eſt pars iuſtitiæ cōiter dictę, tāquam iuſtitia quædam exiſtens, vt Philoſ. dicit in* 5. Ethi. Vnde patet, q̃ epicheia eſt pars ſubiectiua C

Q. 48.

Li 5. ca. 10. tomo 5.

¶ Super quæſtionis centeſimævigeſimæ Art. ſecundum.

In ar. 2. eiuſdē q. dubiū occurrit circa illud, Iuſtitia dicit̄ per prius de æquitate, q̄ de legali iuſtitia, & circa illius rōnē. Nā legalis iuſtitia dirigit̄ ſm æquitatē. Videt̄ nāque vtrumque falſum. Primum quidē, qa legalis iuſtitia nobilior eſt oībus moralibus virtutibus, vt dicitur in 5. Eth. adeo quod neque heſperus neque lucifer eſt ita admirabilis ſicut iuſtitia legalis, ac ꝑ hoc per prius iuſtitia dicitur de legali, quā de ęquitate. Secundum vero, quia æquitas non eſt directio legis, ſeu legalis iuſtitiæ abſolute, ſed in paucioribus, in quibus deficit ꝑpter vniuerſale, vt in 5. Ethic. dicitur. Ex hoc autem quòd ęquitas in caſu dirigit legalem iuſtitiā, non ſequitur quod ſimpliciter & abſolute dirigat illam, ſed ſm quid tantum, & conſequenter nō ſequitur quod ſit nobilior illa ſimpliciter, ſed ſecundum quid.

¶ In eodē art. 2. in rōſione ad primū occurrit aliud dubiū circa diſtinctionē iuſtitiæ legalis, & æquitatis. Nā male ſonat q̃ iuſtitia legalis diſtincta cōtra æquitatē, obtemperet legi quantū ad verba legis tm̃, qm̃ in 5. Eth. expreſſe diſtinguit̄ æquitas contra iuſtitiā legalē penes id quod ē vt in pluribus, & id qđ in caſu accidit. Cōſtat aūt q̃ iuſtitia vt in pluribus nō ſolū verba, ſed intentionem attendit, vt patet in reddendo depoſitum, quod pertinet ad iuſtitiam legalem. Reddit namque quis depoſitū vt bonum, & iuſtum ſeruet. quod eſt intentio legis.

¶ In eodē ar. dubium 3. occurrit circa illud, Aequitas eſt quaſi ſuperior regula humanorū actuū, Tum qa regula humanorū actuū vt in pluribus, nō ē inferior regula eorūdē vt in paucioribus: æquitas autē eſt regula in paucioribus, iuſtitia legalis vt in pluribus. ergo. Tū qa ſuperior regula debet ſumi ex ſuperiori cauſa, æquitas aūt & iuſtitia legalis non ſic ſe habent q̃ reſpiciāt duos fines. ſ. ſuperiorem, & inferiorem, ſed reſpiciunt eundē finē, vt patet in lege, ne peregrini aſcēdant mœnia ciuitatis, & in lege depoſitorū. Nā finis legis ibi eſt ſalus ciuitatis, ne peregrini noceāt. Accidēte autē caſu, quo pderetur ciuitas niſi peregrini aſcenderent mœnia, finis ęquitatis eſt etiam

ſalus ciuitati: & ſimiliter reddendi depoſitum finis eſt bonum F vtile domini In caſu aũt quo furioſus eſt, ęquitas negat depoſitũ ex eodẽ fine, quia.ſ.eſſet ei nociuum tunc habere gladiũ. Non eſt ęquitas ſuperior regula humanorum actuum.

¶Ad hæc dubia ordine retrogrado rñdẽdo, dr̃ ad tertiũ, ꝙ quẽadmodum in intellectu practico iudicatiuo reſpectu ſingulariũ agibilium poſitæ ſunt duę virtutes .ſ. ſyneſis, & gnome, quarũ prima ſm cõmunes regulas ẽ recte iudicatiua de agibilibus occurrentibus: altera autem eſt recte iudicatiua de agibilibus occurrentibus regulas: Ita in parte præter cõmunes appetitiua eſt duplex iuſtitia, vna inclinatiua ad iuſtum ſm leges cões, & hæc vocaẽ iuſtitia legalis, altera inclinatiua ad iuſtũ extra communes leges, & hęc vocatur æquitas Et quemadmodum illæ quæ ad iudicandũ perficiunt ſic ſe habent, quod iudicãs præter cões regulas ad altiora reſpicit principia, quã iudicans ſecundum communes leges, vt ſuperius in quæſt. 51.ar.4. author dixit: ita iſtæ quæ ad volendum perficiunt, proportionaliter ſe habent ſic, ꝙ iuſtitia legalis inferiores ſortitur fines, & æquitas ſuperiores. Fines.n. appetibiliũ, principia appetendi & operandi ſunt. Vñ ad primã obiectionẽ dr̃, ꝙ falſum aſſumitur, vt clare in loco allegato author dixit.

Libr.5.c.10. tomo 5.

¶Ad ſecundã aũt negatur minor, & ad exemplarem probationem dicitur, ꝙ ẽt in iſtis exemplis patet ꝓpoſitũ noſtrum. Nã in lege peregrinorũ finis ꝓximus eſt ſecuritas ciuitatis a peregrinis: finis aũt æquitatis in caſu eſt ſalus ciuitatis. Conſtat aũt ꝙ altior finis eſt ſalus ciuitatis, quã ſecuritas peregrinis, q᷑ ſecuritas iſta ordinatur ad ſalutẽ ciuitatis vt ad finẽ. Et ſimiliter in lege depoſitorum finis ꝓximus eſt vt cuique ſuũ reddatur: finis aũt æquitatis negãtis in caſu eſt vtile, q᷑.ſ. in caſu hoc illud ſuũ nõ eſt illi vtile, ſed nociuum. Cõſtat autem ꝙ altior finis eſt dare alicui ſuũ vtile, quã ſuũ, quia ideo daẽ alicui ſuũ, vt ſit vtile: daẽ enim ſub rõne finali boni vtilis. Habet ergo ſe æquitas ad iuſtitiã legalẽ, quaſi regula ſuperior, quia nomen regulæ ad partem cognoſcitiuam ſpectare videtur. Eſt tamen vere ſuperior, quia ſuperiorem intendit finem.

¶Ad ſm̃ dubium dicitur, ꝙ cũ in litera diſtinguitur lex quãtum ad verba tm̃, & quãtum ad intentionem, intelligitur diſtingui intentio extrinſeca, contra verba cum ſua intrinſeca F intẽtione, ita ꝙ verba, & finis eorũ intrinſecus ſunt vnũ mẽbrũ: & finis intrinſecus eſt aliud mẽbrũ, vt patet in exẽplis expoſitis. Verba.n. legis depoſiti.ſ. Reddẽda ſunt depoſita cũ ſuo intrinſeco fine.ſ. vt ſuũ dño reddãẽ, ſunt vnũ mẽbrũ, & finis vlterior, quia.ſ. eſt illi bonũ vtile, ẽ alterũ mẽbrũ, & ſic de alijs. Non excludiẽ ergo a verbis oĩs finis, ſed finis extrinſecus. Vnde patet ſolutio obiectionis.

¶Ad primũ dubium dicitur, ꝙ procul dubio & ſm authorem, & ſm Ariſt. in 5. Ethic. æquitas eſt pſtantior iuſtitia legali limitata infra cões leges. Dr̃ enim expreſſe in 5. Eth. ꝙ æquũ eſt melius iuſto quodam: & loquitur de iuſto ſm cões leges. Laus autem illa in prima obiectiõne allata, de iuſtitia legali non limitata, ſed extenſa ad æquitatis principia, & comprehendẽte æquitatem vt partem, accipienda eſt. Quod autem in ſecũda obiectione diciẽ, dupliciter ſoluitur. Primo, ſuſtinendo qđ ęquitas quoad ſua principia eſt directio legis abſolute & ſimpliciter pro quanto principia æquitatis ſunt fines extrinſeci legum, altiores finibus proximis ipſarum legum Secũdo, qđ ex hoc ipſo qđ ęquitas ẽ directio legis in caſu quo obliquaret pp vniuerſale, dato quod non ſequatur, Ergo dirigit legem ſimpliciter: ſequitur tamen. Ergo eſt ſimpliciter nobilior ipſa legali iuſtitia, quia ſequiẽ ꝙ intendat ad altiorẽ finẽ vt ex dictis habes: ac per hoc quòd ſit ſimpliciter nobilior.

3. diſt. 43. q. 3. art. 2. q. 1.
*1.2. q. 68. artic. 2.
Q. 101. art. 8.
1.2. q. 68. articu. 8.
1.2. q. 68. articu. 6.
*Libr. 1. cap. 32. parũ ante medium.
1.2. q. 69. artic. 1. & 3.

iuſtitiæ, & de ea iuſtitia dicitur ꝑ prius quam de legali. Nam legalis iuſtitia dirigitur ſecundum epicheiã. Vnde epiecheia eſt quaſi ſuperior regula humanorum actuum.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ epiecheia correſpondet ꝓprie iuſtitiæ legali, & quodãmodo cõtineẽ ſub ea, & quodãmodo exce- G dit eam Si.n. iuſtitia legalis dicaẽ, quæ obtemperat legi ſiue quantũ ad verba legis, ſiue quãtũ ad intẽtionẽ legiſlatoris, q̃ potior eſt, ſic epiecheia ẽ pars potior legalis iuſtitię, Si vero iuſtitia legalis dicaẽ, ſolũ quę obtẽperat legi ſm verba legis, ſic epiecheia nõ ẽ pars legalis iuſtitiæ, ſed eſt pars iuſtitiæ cõmuniter dictæ, diuiſa contra iuſtitiam legalẽ, ſicut excedens ipſam.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ ſicut Philo. dicit in * 5. Eth. epiecheia ẽ melior quadã iuſtitia, ſ. legali, q̃ obſeruat verba legis, quia H tamen & ipſa eſt iuſtitia quędam, non eſt melior omni iuſtitia.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ ad epiecheiã ꝑtinet aliquid moderari.ſ. obſeruãtiam verborum legis: ſed modeſtia, quæ ponitur pars tẽperantię, moderatur exteriorẽ hominis vitã, puta in inceſſu, vel habitu, vel alijs huiuſmodi. Poteſt tamen eſſe ꝙ nomẽ epiecheię apud Græcos per quãdam ſimilitudinẽ transfertur ad oẽs moderationes. I

QVAESTIO CXXI.

De Pietate, in duos articulos diuiſa.

Deinde cõſiderãdũ eſt de dono correſpõdẽte iuſtitiæ, ſcilicet de pietate.

Et circa hoc q̃runtur duo.

¶Primo, Vtrum ſit donum Spiritusſancti.

¶Secũdo, Quid in beatitudinibus & fructibus ei corrñdeat. K

Articvlvs I.

Vtrum pietas ſit donum.

Ad primvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ pietas nõ ſit donum. Dona.n. à virtutibus differunt, vt ſupra habitũ* eſt: ſed G pietas eſt quędã virtus, vt ſupra dictũ* eſt. ergo pietas nõ eſt donũ.

¶2 Pręt. Dona excellentiora ſunt virtutibus maxime moralibus, vt ſupra habitũ* eſt: ſed inter partes iuſtitiæ religio eſt potior pietate. ergo ſi aliqua pars iuſtitiæ debeat poni donum, videtur ꝙ magis religio debeat eſſe donum q̃ pietas.

¶3 Præt. Dona manent in patria, & actus donorum, vt ſupra habitum* eſt: ſed actus pietatis non poteſt manere in patria. dicit.n. Gre. 1. Moral. ꝙ pietas cordis viſcera miſericordiæ operibus replet. & ſic H nõ erit ĩ patria, vbi nulla erit miſericordia. ergo pietas nõ eſt donũ.

Sed contra eſt, ꝙ Iſaiæ. 11. ponitur inter dona.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum * eſt, dona Spiritusſancti ſunt quædã habituales aĩæ diſpoſitiones, quibus eſt prõpte mobilis a Spiritusſancto. Inter cætera autem mouet nos Spiritusſanctus ad hoc, ꝙ affectum quendam filialem habeamus ad Deũ, ſecundũ illud Roman. 8. Accepi- I ſtis ſpiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus Abba pater. & quia ad pietatem proprie ꝑtinet officium & cultum patri exhibere, conſequens eſt, quod pietas ſecundum quam cultum, & officiũ exhibemus Deo vt patri ꝑ inſtinctum Spiritusſancti, ſit Spiritusſãcti donum.

Ad primvm ergo dicendũ, quod pietas, quæ exhibet patri carnali officium & cultum, eſt virtus, ſed pietas quæ eſt donum, hoc exhibet Deo vt patri.

K Ad 2. dicendũ, ꝙ exhibere cul

¶ *Super quæſtionẽ centeſimam vigeſimam primam.*

In q. 121. nihil dubitandum occurrit, Nouitijs tamen declarãdum eſt, ꝙ cum pietatis doni principale obiectum ſit Deus vt pater, & conſequenter omnia ſpectãtia ad Deum vt patrẽ: actus vero ſit habere ſe ad Deum vt patrem, colendo ac ſeruiẽdo eidẽ, & ſimiliter habere ſe ad alios & alia, vt filios & res patris, cõſequẽs eſt vt pietati dono magis reſpondeat ſitis iuſtitię: quoniã non nulla iuſtitia eſt patri cultum officiũque reddere, & ad paterna recte ſe habere, & ſimiliter reſpondeat miſericordia reſpectu paternorum in miſeria conſtitutorum. Et quoniam pietas in affectu, ſcientia in intellectu ponitur ad illius directionem, ideo eædem beatudines ad ſcientiam ſpectant magis, quam luctus. & per hæc clarior eſt litera quæ ꝑ tota hac quæſtione ſufficiant.

tum Deo vt creatori, quod facit religio, eſt excellentius quam exhibere cultum patri carnali, quod facit pietas, quæ eſt virtus, ſed exhibere cultum Deo vt patri eſt adhuc excellẽtius, quam exhibere cultum Deo vt creatori, & domino. Vnde religio eſt potior pietate virtute, ſed pietas ſecundum quod eſt donum, eſt potior religione.

Ad tertium dicendum, quod ſicut per pietatem quæ eſt virtus, exhibet homo officium & cultum non ſolum patri carnali, ſed etiam omnibus ſanguine iunctis, ſecundum quod pertinet ad patrem, ita etiam pietas ſecundum quod eſt donum, non ſolum exhibet cultum & Deo, ſed etiam omnibus hominibus inquantum pertinent ad Deum. Et propter hoc ad ipſam pertinet honorare ſanctos, non contradicere ſcripturæ ſiue intellectæ, ſiue non intellectæ ſicut Augu. dicit* in 2. de doc. Chri. ipſa ẽt ex conſequẽti ſubuenit in miſeria conſtitutis. Et quamuis iſte actus nõ habeat locum in patria, præcipuæ poſt diem iudicij, habebit tamen locum præcipuus actus eius, qui eſt reuereri Deũ affectu filiali, quod præcipue tunc erit ſecundum illud Sap. 6. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei. Erit etiam mutua honoratio ſanctorum adinuicem. Nunc autem ante diem iudicij miſerentur ſancti etiam eorum, qui in ſtatu huius miſeriæ viuunt.

Lib. 2. c. 7. in princ. to. 3.

Articvlvs II.

Vtrum dono pietatis reſpondeat ſecunda beatitudo, ſcilicet, beati mites.

509 Sup. q. 83. ar. 9. ad 3. 1. 2. q. 69. ar. 3. ad 3. ad 3. Et 3. d. 34. q. 1. ar. 4. & art. 6. cor. Et Matth. 5.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, quod dono pietatis non reſpondeat ſecunda beatitudo. ſ. beati mites. Pietas enim eſt donũ reſpondens iuſtitiæ, ad quam magis pertinet quarta beatitudo. ſ. beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, vel etiam quinta beatitudo, videlicet, beati miſericordes, quia, vt dictum* eſt, opus miſericordiæ pertinet ad pietatem non ergo ſecunda beatitudo pertinet ad donum pietatis.

¶ 2 Præt. Donum pietatis dirigitur dono ſcientiæ, qđ adiungitur in connumeratione donorum Iſa. 11. Ad idem autem ſe extendunt dirigens, & exequens. Cum ergo ad ſcientiam pertineat tertia beatitudo, ſcilicet beati qui lugent, videtur quod non pertineat ad pietatem ſecunda beatitudo.

Q. 7. art. 3.

¶ 3 Præt. Fructus reſpondent beatitudinibus, & donis vt ſupra habitum* eſt: ſed inter fructus bonitas, & benignitas magis videntur conuenire cum pietate, quam manſuetudo, quæ pertinet ad mititatem. ergo ſecunda beatitudo non reſpondet dono pietatis.

Lib. 1. cap. 1. ante mediũ tom. 4.

Sed contra eſt, quod Aug.* dicit in lib. de ſermone domini in monte. Pietas congruit mitibus.

Lib. 1. de ſermo. Dom. in monte ca. 9. tom. 4.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ in adaptatione beatitudinum ad dona, duplex conuenientia poteſt attendi. Vna quidem ſecundum rationem ordinis, quam videtur Aug.* ſuiſſe ſecutus. Vnde primã beatitudinem attribuit infimo dono. ſ. timori, ſecundam autem. ſ. beati mites, attribuit pietati, & ſic de alijs. Alia conuenientia poteſt attendi ſecundum propriã rationem doni, & beatitudinis, & ſecundum hoc oporteret adaptare beatitudines donis ſecundum obiecta actus, & ita pietati magis reſponderet quarta & quinta beatitudo quam ſecunda. Secunda tamen beatitudo habet aliquã conuenientiam cum pietate, inquantum. ſ. per manſuetudiem tolluntur impedimenta actuum pietatis.

Et per hoc patet reſponſio ad Primum.

Ad secvndvm dicendum, quod ſecundum proprietatem beatitudinum, & donorum oportet ꝙ

A eadem beatitudo reſpondeat ſcientiæ, & pietati, ſed ſecundum rationem ordinis, diuerſæ beatitudines eis adaptantur, obſeruata tamen aliquali conuenientia, vt ſupra dictum* eſt.

In corp. art.

Ad tertivm dicẽdum, quod bonitas, & benignitas in fructibus directe attribui poſſunt pietati: manſuetudo autem indirecte, inquantum tollit impedimenta actuum pietatis, vt dictum* eſt.

In corp. art.

QVAESTIO CXXII.

De præceptis iuſtitiæ in ſex articulos diuiſa.

B

Deinde conſiderãdũ ẽ de præceptis iuſtitiæ.

Et circa hoc quæruntur ſex

¶ Primo, Vtrum præcepta decalogi ſint præcepta iuſtitiæ.
¶ Secũdo, De primo præcepto decalogi.
¶ Tertio, De ſecundo.
¶ Quarto, De tertio.
C ¶ Quinto, De quarto.
¶ Sexto, de alijs ſex.

Articvlvs I.

Vtrũ præcepta decalogi ſint præcepta iuſtitiæ.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur qđ præcepta decalogi nõ ſint præcepta iuſtitiæ. Intentio .n. legis latoris eſt ciues facere virtuoſos ſecũdum omnem virtutem, vt dicitur in* 2. Eth. vnde & 5. Ethi. dicitur ꝙ lex præcipit de omnibus actibus omniũ virtutũ, ſed præcepta decalogi ſunt prima principia totiꝰ diuinæ legis. ergo ꝑcepta decalogi nõ ꝑtinẽt ad ſolã iuſtitiam.

D

610 Sup. q. 56. ar. 1. ad 1. & ar. 2. & qõ. 140. ar. 1. ad 3. & q. 148. art. 2. ad 1. Et 12. q. 99 ar. 5. ad 1. & qõ. 100. art. 2. cor. & ar. 3. ad 3. Lib. 2. c. 1. & li. 5. c. 1. & 2. tom. 5.

¶ 2 Præt. Ad iuſtitiã videntur ꝑtinere præcipue præcepta iudicialia quæ cõtra moralia diuiduntur vt ſupra habitum † eſt, ſed præcepta decalogi ſunt ꝑcepta moralia, vt ex dictis* patet. ergo præcepta decalogi nõ ſunt ꝑcepta iuſtitiæ.

1. 2. q. 99. articu. 4. 1. 2. q. 110. articu. 3.

E

¶ 3 Præt. Lex ꝑcipue tradit præcepta de actibus iuſtitiæ pertinentibus ad bonũ cõe, puta, de officijs publicis, & aliis hmõi, ſed de his nõ fit mentio in præceptis decalogi. ergo videtur ꝙ præcepta decalog nõ ꝑtinẽt ꝓprie ad iuſtitiam.

¶ 4 Præterea. Præcepta decalogi diſtinguuntur in duas tabulas ſecundum dilectionem Dei, & proximi, quæ pertinent ad virtutem charitatis. ergo ꝑcepta decalogi magis pertinent ad charitatem, quam ad iuſtitiam.

Sed contra eſt, quod iuſtitia videtur eſſe virtus, per quã ordinamur ad alterum, ſed ꝓ om

¶ Super quæſtionis centeſimæ vigeſimæ ſecundæ Art. primum.

In ar. 1. q. 122. dubiũ occurrit circa illud in princ. corporis ar. Præcepta decalogi ſunt prima principia legis, quibus ſtatim rõ naturalis aſſentit tãquã manifeſtiſſimis. Vr namque hoc eſſe falſum, atq; contra doctrinã in præcedenti libro habitam. Nã in q. 101. ar. 3. excluſa ſunt a ꝑceptis decalog principia ꝑ ſe notata in moralib. quam in fide, vt ibi patet. Quomodo ergo nunc dicitur, qđ ſunt prima principia manifeſtiſſima?

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ aliud eſt loq de principijs intrinſecis legis, & aliud de principijs extrinſecis, quæ ſũt velut prima principia in ſpeculabilib. Nã principia intrinſeca legis clauduntur infra latitudinẽ eorum, quæ indigent editione, qm̃ ſunt partes legis, quam conſtat oportere ꝓmulgari, ſunt tamen primo edita inter omnia quę in lege continentur, & propterea vocantur prima & communia legis principia. Principia vero extrinſeca editione nõ egẽt, ſed ſolo naturali, ſeu infuſo lumine in nobis exiſtente contenta ſunt. Et propterea vocantur non prima principia legis, ſed prima principia communia abſolute, vtpote ante leges exiſtentia. Et hæc ſunt per ſe nota lumine natural, vt nulli eſſe nocendum, & bona eſſe proſequẽda, vel infuſo, vt credere in Deũ, diligere Deũ, & huiuſmodi. Illa vero nõ ſunt per ſe nota, ſed modica conſideratione

deratione manifeſta. Propter ꝙ in litera dicitur, Non quod intellectus, ſed rō naturalis ſtatim eis aſſentit, quoniã cognitio horum ad diſcurſum nō diſciplinæ, ſed naturæ ſpectat. Ita qꝫ inter principia intriſeca legis, & principia prima ſimpliciter in moralibus, nō ſolum eſt differentia quo ad materiam, quia principia legis ſunt velut principia propria, principia vero prima ſunt communia, ſed etiam quo ad modum notitiæ, quia illa noſcuntur diſcurſu naturali tantum, hoc eſt, non egente humano doctore, iſta vero cognoſcuntur abſque diſcurſu quocunque cognitis terminis. Non contradicũt ergo hæc ſuperius dictis, quia de primis principiis legis, hoc eſt, contentis in lege, & communibus reſpectu contentorũ in lege, & manifeſtiſſimis inter contenta

In corp. art. in lege, eſt hic ſermo. Superius autem de primis principiis moralium ſimpliciter, & communibus ſimpliciter & per ſe notis eſt ſermo.

¶In eodem ar. 1. nota, ꝙ ratio debiti requiſita ad præceptũ aliter inuenitur in præceptis naturalis & diuini iuris, & aliter in præceptis iuris poſitiui. Nam in illis ratio debiti fundat præceptum, in iſtis vero ratio debiti fit a præcepto. Præcepta namque illa affirmatiua ideo iubent aliquid, quia debitum eſt illud fieri, puta, honorare parentes, tempus aliquod diuino cultui deputare, & huiuſmodi. Et ſimiliter negatiua ideo prohibent, quia debitum eſt, non fieri illud, puta, non furari, non colere plures Deos, & huiuſmodi. In poſitiuis vero præceptis patet quod id eſt debitum aliquid

611 1.2. qō.100. ar. 6.& 9. Et 3.d. 36. ar. 2. fieri, vel omitti, quia præceptum eſt, quoniam a principio nihil differt quod ſpectat ad ius poſitiuũ vt dicitur in 5. Ethic. Præcepti igitur ratio debiti rationem exigit, diuerſimo ſe tamen, vt cauſam ſcilicet, vel effectum.

nia præcepta decalogi ordinantur ad alterũ, vt patet diſcurrenti per ſingula. ergo omnia præcepta decalogi pertinent ad iuſtitiam.

Respondeo Dicendum, quod præcepta decalogi ſunt prima principia legis, & qbus ſtatim ratio naturalis aſſentit, ſicut maniſeſtiſſimis principiis. Manifeſtiſſime autem rō debiti, quæ requirĩt ad præceptum, apparet in iuſtitia, quæ eſt ad alterum, quia in his q̃ ſunt ad ſeipſum videtur primo aſpectu quod homo ſit ſui dominus, & quod liceat ei facere quod libet, ſed in his quæ ſunt ad alterum, manifeſte apparet quod homo eſt alteri obligatus ad reddendum ei, quod debet, & ideo præcepta decalogi oportuit ad iuſtitiã pertinere. Vnde tria prima præcepta ſunt de actibus religionis, q̃ eſt potiſsima pars iuſtitiæ. Quartum autem præceptum eſt de actibus pietatis, quę eſt pars iuſtitiæ ſecunda. Alia vero ſex dantur de actibus iuſtitię cõmuniter dictę, quæ inter æquales attenditur.

Ad primvm ergo dicẽdũ, quòd lex intẽdit omnes homines facere virtuoſos, ſed ordine quodam, vt.ſ. prius tradat eis p̃cepta de his, ĩ quibus eſt manifeſtior ratio debiti, vt dictum * eſt.

Ad secvndvm dicẽdũ, quod iudicialia præcepta ſunt q̃dam determinationes moralium præceptorum, prout ordinantur ad proximum, ſicut & ceremonialia ſunt quædã determinationes præceptorũ moraliũ ꝓut ordinãtur ad Deũ. Vnde neutra p̃cepta cõtinenẽ in decalogo, ſunt tamen determinationes præceptorũ decalogi, & ſic ad iuſtitiã pertinent.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ ea quæ pertinent ad bonũ cõmune oportet diuerſimode diſpenſari ſecundum hominum diuerſitatem, & ideo non fuerunt ponenda inter præcepta decalogi, ſed inter præcepta iudicialia.

Ad qvartvm dicẽdũ, quòd præcepta decalogi, pertinent ad charitatem ſicut ad finem, ſecundum illud 1. ad Timo. 1. finis præcepti eſt charitas, ſed ad iuſtitiam pertinent, inquantum immediate ſunt de actibus iuſtitię.

Articvlvs II.

Vtrum primũ pręceptũ decalogi conuenienter tradatur

Ad secvndvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ primum præceptum decalogi incõueniẽter tradatur. Magis. n. hō eſt obli-

F gratus Deo quã patri carnali, ſm illud ad Heb. 12. Quãto magis obtemperabimus patri ſpirituum & viuemus? ſed præceptum pietatis, qua honoratur pater, ponĩ affirmatiue, cum dr̃, Honora patrem tuum, & matrem tuam. ergo multo magis primum pręceptum religionis, qua honorat Deus, debuit proponi, affirmatiue, pręſertim cum affirmatio naturaliter ſit prior negatione.

¶ 2 Præterea. Primum præceptum decalogi ad religionem pertinet, vt dictum * eſt, ſed religio cum ſit vna virtus, habet vnum actum. In primo autem præcepto prohibentur tres actus, nam primo dicitur, Non habebis deos alienos coram me: ſecundo dicitur, Non facies tibi ſculptibile, tertio vero, Non adorabis ea, neque coles. ergo inconuenienter traditur primum præceptũ. Art. præced.

G

¶ 3 Præterea. Auguſtin. * dicit in lib. de decem chordis, quòd per primum præceptum excluditur vitium ſuperſtitionis, ſed multæ ſunt aliæ noxiæ ſuperſtitiones pręter idolatriam, vt ſupra dictum * eſt. inſufficienter ergo prohibetur ſola idolatria. Ca. 9. à medio, tom. 9. Q. 92. art. 2.

In contrarivm eſt Scripturæ authoritas.

Respondeo Dicendum, quod ad legem pertinet facere homines bonos. Et ideo oportet præcepta legis ordinari ſecũdum ordinem generationis, qua ſcilicet fit homo bonus. In ordine autẽ generationis duo

H ſunt attẽdenda, quorum primum eſt, quod prima pars primo conſtituitur, ſicut in generatione animalis primo generatur cor, & in domo primo ponitur fundamentum, & in bonitate animæ prima pars eſt bonitas voluntatis, ex qua aliquis homo bene vtitur qualibet alia bonitate. Bonitas autem voluntatis attenditur ad obiectum ſuum, quod eſt finis, & ideo in eo qui erat per legem inſtituendus ad virtutem primo oportuit quaſi iacere, quoddam fundamentum religionis, per quam homo debite ordinatur in Deum, qui eſt vltimꝰ finis humanæ uoluntatis. Secundo attendendum eſt in ordine generationis, quòd primo contraria, & impedimenta tolluntur. Sicut agricola primo purgat agrum, & poſtea proiicit ſemina, ſecundum illud Hierem. 4.

I Nouate vobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas, & tribulos. Et ideo circa religionem primo homo erat inſtituendus ut impedimenta veræ religionis excluderet. Præcipuum autem impedimentum religionis eſt, quod homo falſo Deo inhæreat, ſecundum illud Mat. 6. Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonę, & ideo in primo præcepto legis excluditur cultus falſorum deorum

Ad primvm ergo dicendum, quòd etiam circa religionem ponitur vnum præceptum affirmatiuũ ſcilicet Memento ut diem ſabbathi ſanctifices, ſed erant prætermittenda præcepta negatiua, quibus impedimenta religionis tollerentur. Quamuis enim * affirmatio naturaliter ſit prior negatione, tamen in via ge- D. 88.

K nerationis, negatio, qua remouentur impedimenta, eſt prior, vt dictum * eſt. Et præcipue in rebus diuinis, in quibus negationes præferuntur affirmationibus, propter inſufficientiam noſtram, vt Dionyſi. * dicit. 2. c. cæleſt. hierar. In corp. art. Ca. 2. Cæle Hierar. parum ante medium.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ cultus alienorũ deorum dupliciter apud aliquos obſeruabatur. Quidã .n. quaſda creaturas pro dijs colebant abſq; inſtitutione imaginũ. Vnde Varro dicit, ꝙ antiqui Romani diu ſine ſimulacris deos coluerunt, & hic cultus prohibeẽ primo cum dicitur, Non habebis deos alienos. Apud alios autem erat cultus falſorum deorum ſub quibuſdã imaginibus, & ideo opportune prohibeẽ & ipſarum imaginũ inſtitutio, cũ dr̃, Nō facies tibi ſculptibilę, &

ip-

Ipſarum imaginum cultus, cum dicit. Non coles ea &c.

Ad tertium dicendum, quòd omnes aliæ ſuperſtitiones procedunt ex aliquo pacto cum dæmonibus inito tacito vel expreſſo, ideo omnes intelliguntur prohiberi in hoc quod dicitur, Non habebis deos alienos.

Articulus III.

Vtrum ſecundum præceptum decalogi conuenienter tradatur.

612 Locis ſupra arti.1. inductis. Gloſ. interlinearis ibi.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod ſecundum præceptum decalogi non conuenienter tradatur. Hoc enim præceptum, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, ſic exponitur in* gloſſ. Exod. 20. Non exiſtimes creaturam eſſe filium Dei, ꝑ quod ꝓhibetur error contra fidem. & deute. 5. exponitur, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. ſ. nomen Dei ligno, vel lapidi attribuendo, per quod, prohibetur falſa cõfeſsio, quæ eſt actus infidelitatis, ſicut & error, actus autem infidelitatis eſt prior ſuperſtitione, ſicut & fides religione. ergo hoc præceptum debuit præmitti primo, in quo prohibetur ſuperſtitio.

¶ 2 Præt. Nomen Dei ad multa aſſumitur, ſicut ad laudandum, ad miracula faciendum, & vniuerſaliter ad omnia quæ dicuntur, vel fiunt a nobis, ſecundum illud ad col. 3. Omne quodcunque facitis verbo vel opere, in nomine Domini facite. ergo præceptum, quo prohibetur nomen Dei aſſumi in vanum, videtur vniuerſalius eſſe quam præceptum, quo prohibetur ſuperſtitio, & ita debuit ei præmitti.

¶ 3 Præt. Exod. 20. exponitur illud verbum, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, iurando. ſ. pro nihilo. vnde videtur per hoc prohiberi vana iuratio, quæ eſt ſine iudicio, ſed multo grauior, eſt falſa iuratio, q̃ eſt ſine veritate, & iniuſta iuratio, quæ eſt ſine iuſtitia. ergo magis debuerunt illa prohiberi per hoc præceptum.

¶ 4 Præt. Multo grauius peccatum eſt blaſphemia, vel quicquid fiat verbo, vel facto in contumeliam Dei, quam periurium. ergo blaſphemia, & alia huiuſmodi debuerunt magis per hoc præceptum prohiberi.

¶ 5 Præ. Multa ſunt Dei nomina. ergo nõ debuit indeterminate dici, Non aſſumes nomẽ Dei tui in vanum.

Sed in contrarium eſt authoritas Scripturæ.

Respondeo Dicendũ, ꝙ oportet prius impedimenta veræ religionis excludere in eo, qui inſtituitur ad virtutem, quam eum in vera religione fundare. Opponitur autem veræ religioni aliquid dupliciter. Vno modo, per exceſſum, quando. ſ. id qđ eſt religionis, alteri indebite exhibetur, quod pertinet ad ſuperſtitionem. Alio modo quaſi per defectum reuerentiæ cum. ſ. Deus contemnitur, quod pertinet ad vitium irreligioſitatis, vt ſupra habitum* eſt. Superſtitio autem impedit religionem quantum ad hoc, ne ſuſcipiatur Deus ad colendum. Ille autem, cuius animus implicatus eſt alicui cultui indebito, nõ poteſt ſimul debitum Dei cultum ſuſcipere, ſecundum illud Iſa. 28. Coanguſtatum eſt ſtratum, ita vt alter decidat. ſ. Deus verus, vel falſus a corde hominis: & pallium breue vtrunque operire nõ poteſt. Per irreligioſitatem autem impedit religio quantum ad hoc, ne Deus poſtquam ſuſceptus eſt honoretur. Prius autem eſt Deum ſuſcipere ad colendum, quam eũ ſuſceptũ honorare, & ideo præmittit præceptum quo prohibet ſuperſtitio, ſecũdo ꝑcepto, quo ꝓhibetur periuriũ ad irreligioſitatem pertinens.

Q.94. in diuiſione q.& in ſequentibus.

Ad primum ergo dicendum, quod illæ expoſitiones ſunt myſticæ. Literalis autem expoſitio eſt quæ A habetur Deut. 5. Non aſſumes nomen dei tui in vanũ. ſ. iurando pro re, quæ non eſt.

Ad secundum dicendum, quòd non prohibetur quælibet aſſumptio diuini nominis per hoc præceptum: ſed ꝓprie illa, qua aſſumit diuinum nomen ad confirmationem humani verbi per modum iuramẽti, quia aſſumptio diuini nominis eſt frequentior apud homines. Poteſt tamen ex conſequenti intelligi, quòd ꝑ hoc prohibeatur omnis inordinata diuini nominis aſſumptio: & ſecundum hoc procedunt illæ expoſitiones, de quibus ſupra dictum* eſt. In cor.1. huius artic.

Ad tertium dicendum, ꝙ ꝓ nihilo iurare dicitur ille, qui iurat pro eo quod non eſt, quod pertinet B ad falſam iurationẽ, q̃ principaliter periurium nominatur, vt ſupra dictum* eſt. Quando enim aliquis falſum iurat, tunc iuratio eſt vana ſecundum ſeipſam, quia nõ habet firmamẽtum veritatis, Quando aũt aliquis iurat ſine iudicio ex aliqua leuitate, ſi verum iurat, non eſt vanitas ex parte ipſius iuramenti, ſed ſolum ex parte iurantis. Q 98. art. 1. ad 3.

Ad quartum dicendum quod ſicut ei qui inſtruitur in aliqua ſcientia, primo proponuntur quædam communia documẽta, ita etiam lex, quæ inſtituit hominem ad virtutem in præceptis decalogi, quæ ſunt prima, propoſuit ea vel prohibendo, vel mandando, quæ communius in curſu vitæ humanæ ſolent accidere. Et ideo inter præcepta decalogi ꝓhibetur periu C rium, quod frequentius accidit quam blaſphemia, in quam homo rarius prolabitur.

Ad quintum dicendum, ꝙ nominibus Dei debetur reuerẽtia ex parte rei ſignificatæ, quæ eſt vna, non autem ratione vocum ſignificantium, quæ ſunt multæ. & ideo ſingulariter dixit, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, quia non differt per quodcumque nomen Dei periurium committatur.

Articulus IIII.

Vtrũ tertium decalogi præceptũ conuenienter tradatur, ſcilicet, de ſanctiſicatione ſabbathi.

D

Ad quartum ſic ꝓceditur. Videt̃ quod incõuenienter tertium præceptũ decalogi tradatur, ſcilicet de ſanctificatione ſabbathi. Hoc enim præceptum ſpiritualiter intellectum eſt generale. dicit enim Ambro.* ſuper illud Luc. 13. archiſynagogus indignans quod ſabbatho curaſſet. Lex, inquit, in ſabbatho, non iubet hominem curare ſed ſeruilia opera facere. ideſt peccatis grauari prohibet. Secũdum autẽ literalẽ ſenſum eſt præceptũ B cæremoniale. dicitur enim Exod. 31. Videte vt ſabbathũ meũ cuſtodiatis, qa ſignum eſt inter me, & vos in generationibus veſtris, præcepta autem decalogi & ſunt præcepta ſpiritualia, & ſunt ꝑcepta moralia. incõuenienter ergo ponitur inter præcepta decalogi.

¶ 2 Præt. Cæremonialia legis ꝑcepta cõtinẽt ſacra, ſacrificia, ſacramenta, & obſeruãtias, vt ſupra habitum† eſt, ad ſacra autem per-

¶ Super quæſtionis centeſimæ vigeſimę ſecundę Artic. quartum.

In ar. 4. omiſſis ſecundo & tertio, nota diligentiſſime, qđ præceptum de ſanctificatione ſabbathi ad literam non eſt de interiori, ſed de exteriori Dei cultu datum. Colebatur ſiquidem Deus ſabbato in ipſa exteriore quiete ab operibus ſeruilibus, quia quieſcebant ad repræſentandam diuinam quietem à creatione mundi. In noua vero lege exterior cultus eſt dicere, vel audire miſſam. Quies autem a ſeruilibus operibus eſt ad remouenda exteriora impedimẽta quietis mẽtis in Deo. Vnde ex duobus capitibus excluditur phantaſia dicẽtium, ꝙ homo tenetur in die feſto contritionem habere de peccatis q̃ hẽt. Primo ex hoc ꝙ cõtritio eſt actus interior: autem

613 12. qõ. 100. ar.5. ad 2.& q.102.art. 4. ad 10. Et 3. di.37.arti.5. Et Iſa.56. Et Iob 3. lect. 4. Et col.2. lect. 4.

*Cap.13.li.7.in Luc. in cap. de curatione mulieris, circa medium, to.5.

†1.2.qõ.10. art.4.

decalogi

tinebant non ſolum ſacri dies, ſed etiā ſacra loca, & ſacra vaſa & alia hmōi. ſimiliter etiam erant multi ſacri dies præter ſabbathum. incō ueniēs eſt ergo ꝙ p̄termiſſis alijs omnibus cæremonialibus, de ſola obſeruantia ſabbathi fiat mentio.

¶ 3 Præt. Quicūq; tranſgreditur p̄ceptū decalogi, peccat, ſed in

G veteri lege aliqui tranſgredientes obſeruātiā ſabbathi, nō peccabāt ſicut circuncidentes pueros octaua die, & ſacerdotes in templo ſabbathis operantes, & Helias cū quadraginta diebus p̄ueniſſet ad mōtem Dei Oreb, conſequēs eſt ꝙ ī ſabbato itinerauit, Similiter etiā ſacerdotes dum ſeptem diebus circumferrent arcam domini, vt legitur Ioſue. 6. intelliguntur eam ſabbatho circumtuliſſe. dicitur etiā Lu. 13. Nōne vnusquiſque veſtrū ſoluit bouem ſuum, aut aſinum, & ducit ad aquare? ergo inconueniē

H ter ponit inter præcepta decalogi

¶ 4 Præt. Præcepta decalogi ſunt ēt in noua lege obſeruanda, ſed ī noua lege non ſeruatur hoc p̄ceptum nec quantū ad diē ſabbathi, nec quantum ad diem Dominicā in qua & cibi coquuntur, & itinerantur, & piſcantur homines, & alia multa huiuſmod faciunt. ergo inconueniēnter traditur præceptum de obſeruatione ſabbathi.

SED CONTRA eſt, Scripturæ authoritas.

RESPONDEO Dicēdū, ꝙ remotis impedimentis veræ religionis per primum, & ſm præceptū decalogi, vt ſupra dictū* eſt, cōſequens fuit vt tertium præceptū poneretur, per quod homines in vera religione fundarentur. Ad religionē autem pertinet cultum Deo exhibere. Sicut aūt in ſcriptura diuina traditur nobis cultus iterior ſub aliquibus corporalium rerum ſimilitudinibus, ita cultus exterior Deo debetur per aliquod ſenſibile ſignum. Et qa ad interiorē cultum qui cōſiſtit in oratione, & deuotiōe, magis inducitur homo ex interiori Spiritusſancti inſtinctu, præceptū legis dandū fuit de exteriori cultu ſm aliquod ſenſibile ſignum. Et quia præcepta decalogi ſunt quaſi quædā prima, & cōmunia legis principia, ideo in tertio præcepto decalogi præcipitur

F decalogi ē de cultu exteriori Secūdo, qa cōtritio eſt actus pœnitētię virtutis: p̄ceptū aūt de ſanctificatione feſtorū, ē de actu religionis & cōfirmat, qa ſi, ꝓ qa, actus interior religionis, puta, deuotio, & oratio, nō cōtinet ſub hoc p̄cepto, vt in litera dicit, multo minus cōtinētur ſub eodē præcepto interiores actus aliarū virtutum, de quorū numero eſt cōtritio. A veritate ergo longe errāt dicentes ſub præcepto teneri hominem in die feſto ad dolēdum de peccatis quę habet aut ad orandum, aut ad quietem mentis in Deo Et minus perſpexerunt literæ huius doctrinam, dicentes, ꝙ ſm omnes tenetur quis ſub præcepto ad quietē mentis in Deo in feſto. Finis enim præcepti non eſt ſub præcepto qm aliud eſt de quo dat præceptum, & aliud ad ꝙ intendit lex ꝑ p̄ceptū hominē ducere, vt in q. 100. ar. 9. author dicit in lib. præcedenti.

¶ In eodem ar. in reſponſione ad tertium dubium occurrit circa illa verba, Magis contra hoc præceptum agit qui peccat in die feſto, quam qui aliud corporale opus licitum facit. Nam videtur ſententia hæc falſa eſſe, ex eo ꝙ ſequeretur, ꝙ circunſtantia diei feſti variaret ſpeciem peccati commiſſi in feſto, ꝙ nulla ratione probatur, & tenet ſequela. quia tunc fornicatio commiſſa in die feſto eſſet cōtra virtutem religionis cuius actus cadit ſub hoc præcepto, & non ſolum eſſet ſpecies luxurię.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ cū duo in hoc p̄cepto cōcurrant. ſ. finis, & id qđ eſt ad finē. & finis ſit duplex, intrinſecus, & extrinſecus (cultus .n. interior eſt finis extrinſecus, cultus exterior, puta, audire

I Miſſam, eſt finis intrinſecus: ceſſare ab operibus ſeruilibus eſt id ꝙ eſt ad finē) & cū finē extrinſecū, cultū videlicet interiorē cōſtet nō cadere ſub p̄cepto, vt in litera dr̄, ſed ſolum exteriorem cultū, & ceſſationē a ſeruilibus operibus, conſequens eſt vt id ſolū cadat ſub hoc præcepto ad literā, ꝙ cōtrariatur directe exteriori cultui: hoc aūt ē opus ſeruile. Clare aūt liquet ꝙ ſicut ſanctitati ſacerdotis nō cōtrariat quodlibet peccatum, ſed ſolū illud, ꝙ contrariū eſt ei, ad ꝙ ſanctificatus eſt, puta, ſi percutiat ſeipſum. aut abutatur ſacerdotio, & hmōi, ita ſanctitati tēporis deputati ad exteriorem cultum non contrariat quodlibet peccatum, ſed illud tantum, ꝙ cultum illū adimit aut violat. Non prohibetur ergo quodlibet peccatū per hoc p̄ceptum inquantū p̄cipit diuinum cultū, ſed ſolum illud irreligioſitatis, ſeu ſacrilegij peccatū, quod diuino cultui tūc debito contrariatur Sicut vniuerſaliter cū actus alicuius virtutis præcipitur, non prohibetur per hoc omnę peccatū: ſed ſolum contrariū ei quod p̄cipitur, vt patet de præceptis temperantiæ, fortitudinis, manſuetudinis, & hmōi. Opus aūt ſeruile ad literam non eſt pctōi, tum quia non proprie, ſed metaphorice ſeruile opus dr̄ de pctō, ſicut eſſe ſeruū peccati, metaphorice dr̄ de faciente pctm̄, nā nullus eſt ſeruus ſuiipſius. Sed ſicut iuſtitia metaphorice in homine dr̄ reſpectu ſui, rōne diuerſarū partiū hominis, puta rōnis, & ſenſualitatis, ita ſeruitus, & alia hmōi. Senſus aūt metaphoricus vbi inuenitur ſenſus ꝓprius cōſonus literæ ſine metaphora, non pertinet ad ſenſum literalē: alioquin ſenſus metaphoricus ſemꝑ eſſet literalis. Sic aūt eſt in ꝓpoſito, qa opera ſeruilia ad literā ſm ꝓpriā ratiōē ſunt illa, in quib. ſerui diſtinguunt a liberis, ad q̄ ſ. ſeruos deputatos habemus, qualia ſunt opera mechanica ꝗ artiū diſtinctarū contra artes liberales. Tū quia author in 3. ſent. di. 37. ar. q. expreſſe dicit, ꝙ opera ſeruilia myſtice dicunt pctā. & hic in rñſione ad primū, rñdēdo ad eandē Ambroſij authoritatem, ꝙ lex prohibet hominem in ſabbatho grauari peccatis, dicit ꝙ ceſſare a pctō p̄tinet ad ſenſum myſticū moralem huius p̄cepti. Vnde ꝙ in quodam de hac re ſcripſi quolibero, maioribus rationibus apparet hic confirmari.

¶ Ad obiectionē aūt in oppoſitum dr̄ dupliciter. Primo, ꝙ author loquitur de hoc præcepto ſpūaliter intellecto. Vel, & melius dr̄ ꝙ loquitur de hoc præcepto quantū ad ſuum finem qui non eſt in præcepto, vt patet ex eius rōne, quia .ſ. magis impediunt peccata applicationē hominis ad diuina quā corporalia opera licita. Cum autem audis & legis in litera, interiorem cultū deuotionis, & orationis non iuberi hoc præcepto intellige de cultu interiori ſecundum ſe. Talis .n. hic non iubetur, ſed eſt finis præcepti. Cū quo tamē ſtat, quod cultus interior vt ratio, ſeu conditio cultus exterioris ſit in præcepto. Tenetur .n. audiens Miſſam in Dominica interiorem & exteriorem hominem cultui Miſſæ exhibere, ſicut ſacerdos tenetur ad attēte ſoluēdum horas canonicas, hoc eſt, vt ex propoſito, ſeu aduertenter, non notabiliter mentem auertat.

Arti. 2. & 3. huius qu.

¶ In eodem ar. in reſponſione ad tertium, dubium occurrit circa illam comparatiuam, videlicet, Magis agit cōtra hoc p̄ceptū qui peccat, q̄ qui opus corporale alias licitum facit, quia peccatum magis impedit, quā corporale opus. Videtur hoc eſſe falſum quia exercens in feſto die opus corporale alias licitum, puta, fodiens terram, vel ædificans domum, magis impedit finē huius p̄cepti, quia impedit & ex genere operis, qa facit opus ſeruile, & ex deformitate peccati, quia peccat mortaliter. Qui aūt cōmittit aliquod peccatum mortale abſque exercitio mechanico, ſolum præſtat impedimentum fini præcepti huius ex parte peccati. Male ergo dicitur ꝙ magis facit contra hoc præceptum qui peccat, quam qui laborat.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum comparatio omnis ſit inter diſtincta & non inter idem & ſeipſum, non eſt in hac comparatione ſumendum ex vna parte peccatum, & ex alia peccatū & opus mechanicū, qm̄ hoc eſſet comparare peccatum ſibiipſi coniuncto cum alio ſed ex una parte ſumitur peccatum mortale, &

K ex alia opus mechanicū ſm ſuum genus. Hæc .n. duo cōueniunt in hoc, ꝙ vtrumque eſt contra finem præcepti huius, qa, vtrūque impedit quietem mentis in Deo, & iō vtrūq; eſt contra hoc præceptum quo ad finem, non quia prohibitum, ſed ecōtra, ideo prohibitum, quia impeditiuum finis. Sed quia actus peccati mortalis ex ſuo genere plus contrariatur quieti mētis in Deo, quam actus exercitationis mechanicæ, ideo magis agit contra hoc præceptum quo ad finem eius qui peccat mortaliter, quam qui corporale opus exercet.

¶ Ad obiectionem ergo in oppoſitū dr̄ quod male ſumit extrema comparationis, quoniam hic comparātur hæc duo genera impedimentorum finis præcepti huius, vt patet ex rōne quę in litera redditur .ſ. ex rōne peccati, & ex rōne corporalis operis, & nō cōparātur peccatum commiſſum in feſto: & peccatum tranſgreſſionis feſti in opere ſeruili, vt Argumentū aſſumit Contingit namque peccatum commiſſum in feſto,

eſſe

eſſe grauius, puta, blaſphemiam, vel odium Dei, contingit & eſſe leuius ex ſuo genere, puta, gulam. Tranſgreſſio namque feſti opponitur religioni, quæ eſt inter præcipuas virtutes, ac per hoc inter grauia computatur peccata ex ſuo genere. Vnde & pœna mortis primus violator affectus eſt Leuitici. 24.

exterior Dei cultus ſub ſigno cõmunis beneficij, quod pertinet ad homines. ſ. ad repræſentãdũ opus creationis mũdi, a quo requieuiſſe dicitur Deus ſeptima die, in cuius ſignum dies ſeptima mãdatur ſanctificanda. ideſt deputanda ad vacandum Deo. Et ideo Exo. 20. præmiſſo præcepto de ſanctificatione ſabbathi aſſignatur ratio: quia ſex diebus fecit Deus cælũ & terram & in ſeptima die requieuit.

A D P R I M V M ergo dicendũ, ꝙ pceptũ de sãctificatione ſabbathi literaliter intellectũ, eſt partim morale, partim aũt cæremõiale. Morale quidẽ, quãtũ ad hoc, ꝙ homo deputet aliquod tẽpus vitæ ſuæ ad vacandum diuinis. Ineſt. n. homini naturalis ĩclinatio ad hoc ꝙ cuilibet rei neceſſariæ deputet aliquod tempus, ſicut corporali refectiõi ſomno, & alijs hmõi: Vñ ẽt ſpirituali refectioni, qua mens hominis in Deo reficit̃ ſm dictamẽ naturalis rõnis, aliqđ tẽpus deputat hõ, & ſic habere aliqđ tẽpus deputatum ad vacandũ diuinis, cadit ſub præcepto morali, ſed inquantum in hoc præcepto determinatur ſpeciale tẽpus in ſignum creationis mũdi, ſic eſt præceptũ cæremoniale. Similiter ẽt cæremoniale eſt ſm allegoricã ſignificationem, prout fuit ſignum quietis Chriſti in ſepulchro, quæ fuit ſeptima die, & ſimiliter ſm moralẽ ſignificationem, prout ſignificat ceſſationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deo, ſm quẽ hoc quodammodo eſt præceptum generale. Similiter etiam cæremoniale ſecundum ſignificationem anagogicã, prout ſcilicet præfigurat quietẽ fruitionis Dei, quæ erit in patria. Vnde præceptum de ſanctificatiõe ſabbathi ponitur inter præcepta decalogi, inquantum eſt præceptum morale, nõ inquantũ eſt cæremoniale.

A D S E C V N D V M dicendũ, ꝙ aliæ cæremoniæ legis ſunt ſigna aliquorũ particulariũ effectuum. Dei, ſed obſeruatio ſabbathi eſt ſignũ generalis bñficij. ſ. productionis vniuerſæ creaturæ, & ideo conuenientius debuit poni inter præcepta generalia decalogi, quam aliquod aliud cæremoniale legis.

A D T E R T I V M dicẽdũ, ꝙ ĩ obſeruãtia ſabbathi duo ſunt cõſiderãda, quorũ vnũ ẽ ſicut finis & hoc eſt vt hõ vacet reb⁹ diuinis, ꝙ ſignificatur in hoc ꝙ dicit Memẽto vt diẽ ſabbathi ſanctifices. Illa. n. dicuntur ſanctificari in lege, q̃ diuino cultui applicantur. Aliud autẽ eſt ceſſatio operũ, quæ ſignificatur cum ſubditur. Septima die domini Dei tui non facies omne opus, ſed de quo opere intelligat̃ apparet per id quod exponit̃ Leui. 23. Omne op⁹ ſeruile nõ facietis in eo: opus autem ſeruile, dicit̃ a ſeruitute. eſt autem triplex ſeruitus Vna quidem quã homo ſeruit peccato ſecũdum illud. Qui facit peccatum. ſeruus eſt peccati, & ſe

¶ In eodẽ ar. 4. collige opera corporalia licita in feſto, quæ in litera ponunt, & inuenies primo opera corporalia ad cultũ Dei pertinentia, exemplo geſtantium arcã dñi, & violantium ſabbatũ ſine crimine. Scdo, corporale exercitium cuiuſcunque ſpũalis actus, exemplo doctoris verbo vel ſcripto. Tertio, actus corporales neceſſarios ad ſalutem corporis proprii exemplo Heliæ, Machabeorum & diſcipulorum Chriſti. Quarto, actus neceſſarios ad ſalutem corporis proximi, exẽplo Chriſti, qui totum hominem curauit in ſabbatho. Quinto, actus corporales opportunos ad imminens dãnum exterioris rei vitandum exemplo leuitium in ſabbatho ouẽ, quæ cecidit. Sexto, coquere cibos, itinerare, & hmõi ex cõſuetudine populi Chriſtiani. Septimo, piſcari ex indulgẽtia eccleſiæ q̃nq; diſpenſantis. Ratio primi eſt, qa præceptum de ſabbatho non contrariatur actui religionis. Rõ ſecundi eſt, quia actus ſpirituales ſunt liciti in feſto. Rõ tertij, & quarti, & quinti eſt, qa actus tales nõ ſunt ſeruiles, ſed cões liberis, & ſeruis, qm quilibet debet eos exercere. Rõ ſexti, & ſep. eſt qa non eſt ita arcta obſeruatio feſtorũ in lege grẽ, ſicut erat ĩ lege ſcripta

¶ Et qm ambiguitates circa obſeruationes, ſeu violationes feſtorum cões ac frequentes ſunt, iõ latius ſingula diſcutienda ſunt. Ante omnia autem ſcire oportet, ꝙ vltra pceptũ de ceſſatione ab omni opere ſeruili ex veteri lege acceptũ, ab Eccleſia renouatum, vt patet in c. Licet extra de ferijs, inuenimus Eccleſiam multa alia opera in feſtis inhibere, vt patet ibidẽ in c. Oẽs, & in c. Conqueſtus. Nam ibi quinque prohibentur. ſ. mercatum, placitum, iudicium mortis vel pœnæ & iuramẽtũ niſi pro pace, vel alia neceſſitate, & iudicialis ſtrepitus intantum quieſcere iubetur, vt annulletur tã proceſſus habitus, q̃ ſententia promulgata in feſto, ẽt de conſenſu partium, niſi neceſſitas vrgeat, aut pietas ſuadeat. Cum igitur præceptum de obſeruatione feſtorum, quantum ad tẽpus, & operum determinationem, ſic non de iure diuino, quia ſic erat cæremoniale, & ceſſauit, ſed ex Eccleſiæ cõſtitutione, & cõſuetudine, poſſet ab Eccleſia aliter tẽs feſtiuum decernere, puta, ꝙ vſque ad mediam diem tantum eſſet feſtum, & ſimiliter quãtũ ad opera tã poſitiua, puta, mutare præceptũ de auditione Miſſæ, quam negatiua, puta concedere aliqua talia opera, quæ nũc ſunt ꝓhibita, & licet quo ad opera nulla appareat neceſſaria mutatio, quo ad tẽs tñ multis videtur ꝙ oporteret feſtum eſſe ſolum mane, & hoc propter cõiter accidentia, quia poſt prandium in feſtis cõiter committuntur infinita peccata, quæ alijs diebus non fiunt, quæ fierent ſi liceret laborare, quia, in quã, præceptum hoc hmõi eſt, cõſequens eſt, vt duo genera operum inueniamus in feſto prohibita. ſ. opera ſeruilia, & quædam non ſeruilia, quæ enumerauimus ex textu Decretalium.

¶ Verum quia in duobus operibus non ſeruilibus. ſ. iuramento & iudiciali proceſſu, ſeu ſententia, exceptio fit caſuum neceſſitatis, & pietatis, idẽ ſtatim dubiũ conſurgit. An ſimilis exceptio intelligenda ſit in cæteris prohibitis tam ſeruilibus quam non ſeruilibus & eſt hoc quærere, An propter neceſſitatem, vel pietatem licitum ſit in feſtis facere quodcunq; oportuerit, vel expedierit facere. Et eſt rõ dubij, tum qa exceptio in numeratione multorũ appoſita quibuſdam, non eſt extendenda ad oĩa. Nam ſi extenderetur ad omnia minus erudite apponeret̃, quibuſdam tm̃ enumeratorum. Sic autẽ eſt in propoſito, quia in c. Omnes enumeratis illis quatuor. ſ. mercato, placito, iudicio & ſacramento, non opponitur exceptio neceſſitatis, vel pietatis, niſi vltimo, tum quia dato quòd exceptio vnius extendatur ad omnia ſimilia, nõ tamẽ extẽditur ad maiora. In propoſito autem ſunt duo genera prohibitorum, ſ. opera ſeruilia, & quædã non ſeruilia, & cõſtat ꝙ magis prohibita ſunt opera ſeruilia, quam illa non ſeruilia, quia illa ſunt prohibita per ſe: iſta per accidens: Exceptio vero eſt appoſita ad opera minus prohibita. ſ. nõ ſeruilia, vt ſunt proceſſus, ſententiæ, ſacramenta. ergo non extendenda eſt exceptio iſta ad opera ſeruilia, quę ſunt magis prohibita: ac per hoc nõ eſt licitum opera ſeruilia in feſto facere vniuerſaliter cauſa neceſſitatis, aut pietatis. In oppoſitum autẽ multi ſunt qui de feſtorum obſeruatione ſcripſerunt.

¶ Ad hoc dubium, quia duas partes habet. ſm duas cauſas. ſ. neceſſitatis, & pietatis, ſingillatim dicendum eſt. & primo, ꝙ ſi neceſſitas vrgeat, vt textus dicit, nullum eſt opus ſiue ſeruile, ſiue non ſeruile, ꝙ non fiat ratione neceſſitatis vrgentis licitum in feſto, & in litera huius articuli rõ redditur, quia videlicet cum neceſſario exercenda imminent, iam non ſunt ſeruilia, ſed communia liberis, & ſeruis, quia quilibet debet ad ſui ac proximorũ conſeruationẽ, & dãnum imminens vitandum neceſſariam prouiſionem facere. De pietate vero ſuadente diſtinguendum eſt, quia pietas tripliciter ſumitur. ſ. pro religione, pro miſericordia, pro ſpeciali parte iuſtitiæ, quæ vocat̃ pietas, per quã ſanguine iunctis patriæque beniuolis officiũ & diligens tribuitur cultus, vt a Tullio diffinita eſt. Primo mõ pietatis nomine vtitur Auguſtinus, ſecundo modo vtitur vulgus, intm̃ ut etiam Deum pium appellet tertio modo vtunt̃ philoſophi. Si ſumatur ergo pietas pro religione, vt gl. ibidẽ exponit: tunc diſtinguendũ eſt, vt inferius tractando primũ caſum inter ſeptem collectos ex litera, dicitur cõcludendo, ꝙ vniuerſaliter nõ eſt licitum. Si vero ſumat̃ pro miſericordia, vt etiam gloſſa ibidem accipit, & bene, ſic dicendum eſt, ꝙ quãuis ſola miſericordiæ rõ, ſufficit ad excuſandum iudicialia opera in

feſto

.1. ar. 1

feſto, non tamen ſufficit ad excuſandum opera ſeruilia omnia in feſto, niſi adſit ſimul neceſſitas, aut vitatio dãni imminẽtis, & rõ eſt, quia ꝓceptũ de feſtorum obſeruatione eſt de actu religionis, vt uacemus Deo. Nec debet impedimentũ præſtari cultui diuino ex occupatione ſeruili circa ꝓximos extra articulũ neceſſitatis.

Quod autẽ dicit ibi gl. quod in operibus miſericordiæ non eſt diſcretio dierum, intelligendum eſt cum grano ſalis, hoc eſt, in illis operibus q̃ de genere ſuo ſunt opera miſericordię, qualia ſunt veſtire nudũ, paſcere eſurientem, potum dare ſitienti, viſitare infirmum &c. q̃ opera miſericordiæ appellantur, & nõ intelligitur de omnib. operibus ſeruilibus quæ cã miſericordiæ fieri poſſent: qm̃ hęc ꝑ accidens ſunt opera miſericordiæ, & ꝑ ſe ſunt ſeruilia. Propter quod non eſt licitum ꝓꝓ miſericordiã colere agros pauperum, aut alia hm̃õi facere in die feſto. Si autem Pietas ſumat proprie tertio modo, tunc dicendum, eſt, ꝙ a nullo prohibito opere pietas excuſat in feſto, quoniam nec ꝓꝓ cõſãguineos, aut patriæ beneuolos licet in feſtis iudicialia exercere, & multo minus ſeruilia opera. Vnde ſequit̃ falſum eſſe, ꝙ liceat ſi neceſſitas nõ adſit laborare in feſtis pro refectione põtis, aut viæ propter pietatẽ publicæ vtilitatis, ſicut non licet ꝓꝓ pietatem conſanguineorum hæc eadem facere, cum eadem virtus pietatis ſit ad conſanguineos & patriã: & ſicut non licet, agros terere, metere, arare, &c. propter patriam extra neceſſitatis articulũ. Et decepti vñr, dicẽtes oppoſitum ex pietatis vocabulo, & quia non conſiderarunt q̃d religionis opera non ſunt prætermittenda propter pietatem quę eſt ad proximos extra neceſſitatis articulũ in ſeruilibus operibus. Concludendum eſt ergo quod ad literam Decretales illæ intelligendæ ſunt vt ſonant, ſcilicet in caſibus, in quibus applicantur, & ſimilibus, licet poſſint propter veritatem ſubſiſtentem quo ad caſum neceſſitatis vrgentis extendi. Vnde non oportet ad obiecta aliter reſpondere.

Q.164.ar.4. & ar.5.ad 1. arg.

¶Redeundo igitur ad diſcuſſionem ſeptem caſuum ex litera collectorũ in primo caſu, videlicet de operibus pertinentibus ad Dei ſeruitium, dubium occurrit, An licitum ſit in feſto q̃dlibet ſeruile opus ad Dei ſeruitiũ facere. Vł enim quod ſic, tũ quia non videtur maior ratio de vno quam de alio ſeruili opere, ac ꝑ hoc aut omnia licita ſunt ad Dei ſeruitium, aut nullum licitum erit: tum quia quodcunque opus non malũ moraliter, ex hoc quod ſit ad Dei ſeruitium, fit ẽt actus religionis, ac ꝑ hoc cõſonat fini huius pręcepti, qui eſt, omiſſis aliis, vacare operibus ad Dei ſeruitutem pertinentibus, vt in litera dr̃. In oppoſitum aũt eſt, quia ſi ſic eſſet, liceret eccleſiarum quarũcũq; diuitũ agros colere, terras fodere, domos fabricare, & alia huiuſmodi facere ad Dei ſeruitium: quod eſt falſum.

cundum hoc omne opus peccati dicitur ſeruile. Alia vero ſeruitus eſt, qua hõ ſeruit homini. Eſt aũt homo alterius ſeruus non ſ̃m mẽtem, ſed ſ̃m corpus, vt ſupra habitum eſt, & ideo opera ſeruilia ſ̃m hoc dicũtur opera corporalia, in quibus vnus homo alteri ſeruit. G Tertia autẽ eſt ſeruitus Dei, & ſ̃m hoc, opus ſeruile poſſet dici opus latriæ, quod pertinet ad Dei ſeruitium. Si autẽ ſic intelligatur opus ſeruile, non prohibetur in die ſabbathi, quia hoc eſſet cõtrarium fini obſeruationis ſabbathi. Homo enim ad hoc ab aliis operibus abſtinet in die ſabbathi, vt vacet operibus ad Dei ſeruitutem pertinentibus, & inde eſt, quod dicitur Ioã. 7. circuncilionem homo accipit in ſabbatho, vt nõ ſoluat̃ lex Moyſi. H Inde etiam eſt quod ſicut dicit̃ Mat. 12. Sabbathis ſacerdotes i tẽplo ſabbathum violant, ideſt, corporaliter in ſabbatho operantur, & ſine crimine ſunt: & ſic etiã ſacerdotes in ſabbatho circũferentes arcam non tranſgrediebantur præceptũ de ſabbathi obſeruatione. Similiter etiã nullius ſpiritualis actus exercitium eſt contra obſeruantiam ſabbathi, puta, ſi quis doceat verbo, vel ſcripto. Vnde Numeri 28. dicit gloſſ. quod fabri & huiuſmodi artifices otiantur in die ſabbathi. I Lector autem diuinę legis, vel doctor, ab opere ſuo nõ deſinit, nec tamen contaminatur ſabbathum ſicut ſacerdotes in tẽplo ſabbathum violant, & ſine crimine ſunt. Sed alia opera ſeruilia, quæ dicũtur ſeruilia primo, vel ſecundo modo, cõtrariantur obſeruantiæ ſabathi, inquantum impediunt applicationem hominis ad diuina. Et quia magis homo impeditur a rebus diuinis per opus peccati quam per opus licitum, quamuis ſit corporale, ideo d magis contra hoc præceptum agit qui peccat in die feſto, quam qui aliud corporale opus licitũ facit. Vnde Au. dicit in libr. *de decem chordis. Melius faceret Iudeus in agro ſuo aliquid vtile, quam ſi in theatro ſeditioſus exiſteret, & melius fęminę eorum die ſabbati lanam facerent, quam ꝙ tota die in neomeniis ſuis impudice ſaltarẽt. Nõ enim qui peccat venialiter in ſabbatho, contra hoc pręceptũ facit, quia peccatum veniale non excludit ſanctitatem. Opera enim corporalia ad ſpiritualem Dei cultum non pertinentia, intãtum ſeruilia dicuntur, inquãtum proprie pertinent ad ſeruientes, in quantũ vero ſunt communia ſeruis, & liberis ſeruilia non dicuntur. Quilibet autem tam ſeruus, quã liber tenetur in neceſſariis prouidere non tantum ſibi, ſed etiam proximo, pręcipue quidem in his quæ ad ſalutem corporis pertinẽt ſ̃m illud Prouerb. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Secũdario autem etiam in damno rerũ vitãdo, ſ̃m illud Deuter. 22. Non videbis bouem fratris tui aut ouem errantẽ, & pteribis, ſed reduces fratri tuo; & ideo opus corporale pertinens ad conſeruãdam ſalutem proprii

¶Ad hoc dr̃, quod corporalia opera ad Dei ſeruitutem pertinentia ſunt triplicis ordinis. Quædam ſunt cõſiſtentia in ipſo cultu diuino, ut olim erat geſtare arcã dñi, & mõ ẽ geſtare ſanctorũ ſtatuas argẽteas, vel aureas in proceſſionibus, & deferre crucem, & hm̃õi, & hæc ſunt omnino licita, & amplectenda, quia ſunt pars diuini cultus. Quædã vero præparatoria ad diuinum cultum, & hæc in duo ſecantur genera. Nam quædã ſunt præparatoria ſimultanea cũ cultu, ut olim erat præparatio victimarum, excoriando, lauando, & hm̃õi & nũc eſt pulſare cãpanas ad miſſam, veſperas, & hęc quoq; ꝓculdubio ſunt omnino licita, & ſancta & ſunt illa de quib. dr̃ Matt. 12. quod ſacerdotes in tẽplo ſabbathum uiolant & ſine crimine ſunt. D. 345. & 599. Cap.3. ante medium, tomo 9. Quædam vero ſunt pręparatoria, quæ poſſunt præcedenti die fieri, vt ornare templum, mundare illud, conficere hoſtias ꝓ miſſis celebrandis, & hæc ſine rationabili cauſa non debent in die feſto fieri. Ex cauſa aũt rationabili licita ſunt in feſto, & ratio eſt, quia dies feſtus dicatus eſt diuino cultui, & annexis ſibi pro tẽpore illius diei, hæc autem opera ad diuinum cultum illius diei præſupponunt̃. Et propterea niſi rationabilis cauſa adſit, debent congruo tempore hoc eſt, ante feſtum fieri, & non in die feſto. Eſſet autem rationabilis cauſa, faciendi hęc in feſto, ſi feſtum aliquod conueniret verbi gratia, in Sabbatho ſancto. Tunc enim cum non decuerit prius ornare templum propter luctum paſſionis Domini, rationi conſonat vt ſine crimine parẽt pro paſchali ſolemnitate. Similiter ſi continuatis feſtis templa ob concurſum immunda reddita ſunt, mundanda ſunt, ne immunditia, inter ſolẽnitates duret, & ſic de ſimilibus. Et licet hm̃õi præparatoria opera ex cauſa rõnabili licita ſint, & ſine ea illicita, ſi ſimplici tamen corde fiunt in feſto, veniale tantum peccatũ eſt, quia ſunt infra ea, quæ per ſe ordinantur ad diuinum cultum, & per ſe ſpectant ad Dei ſeruitium. K Quædam vero ſunt per accidens ordinata ad diuinum cultum, quia ſ. ex hoc ſolo ſpectant ad diuinũ cultũ, quia ob Dei ſeruitium fiunt, cum ex ſuo genere non ordinentur ad cultum diuinum, vt arare, metere, fabricare, fodere, & hm̃õi. & hæc non niſi neceſſitatis cauſa licita ſunt in feſto, puta ſi eccleſia eſt paupercula ita vt nõ poſſit prouidere ſibi de hm̃õi neceſſariis. Neque hoc auderẽ dicere, niſi quia multi hoc ſentiunt, & de facto quandoq; fit abſque reprehenſione, & nullam video huius rationem, niſi quia vacant in veritate ſeruitio diuino, & eccleſia nõ reprehẽdit. Quare autem extra neceſſitatis articulum illicita ſint hæc opera in feſto, ratio eſt: quia iſta ſunt opera ex ſuo genere ſeruilia, non per ſe ſpectantia ad Dei ſeruitutem, ſicut ſpectãt reliqua omnia tam primi, quã ſecundi ordinis opera. Et confirmat̃ hoc ex conſuetudine populi chriſtiani, quæ eſt optima

legum

legum interpres, qua vix, & forte non niſi alicubi ſine ſcandalo toleratur, huiuſmodi labores fieri in obſequium paupercularum eccleſiarum.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppoſitum dicitur, q alia eſt ratio de his quæ ſunt in primo & in ſecundo ordine, & alia de his quæ ſunt in tertio, quia illa ꝑ ſe pertinent ad Dei ſeruitutẽ, cũ ſint aut pars cult⁹ diuini, aut præparationes, ad illũ, iſta vero extranea ac ꝑ accidens ordinãtur ad Dei ſeruitium.

¶ Ad ſecundam vero dicitur, q ad hoc præceptum ſpectat occupari in operib. quæ per ſe ſpectant ad Dei ſeruitutem, non autem in operibus extraneis, quæ per accidens ordinantur ad Dei ſeruitium, qualia ſunt opera tertii ordinis.

¶ In ſecundo caſu de corporali exercitio ſpiritualis actus duo occurrunt dubia. Alterum de ipſa vniuerſali regula, videlicet, Nullius ſpiritualis actus exercitium eſt contra obſeruantiam ſabbathi. Alterum de exemplo uidelicet, Docere verbo, vel ſcripto. Dubitatur namque de veritate illius regulę. Nam ſi ſpirituale dicitur a Spiritu ſancto, eo modo quo dicũtur ſpiritualia ſacramenta, & ſacra doctrina, ſic ſequeretur, quòd docere philoſophiam nõ eſſet licitum in feſto, q falſum eſt. Si vero ſpirituale ſumitur à mẽte noſtra eo modo, quo virtutes omnes, & opera intellectus dicuntur res & actus ſpirituales, ſic ſequeretur, quod omnia opera artium eſſent licita in die feſto, quia ars eſt virtus intellectualis, ut patet in 6. Ethi. ac per hoc liceret i feſtis texere, ſeu fabricare, & hmõi. Se quereretur etiam q licitum eſſet diebus feſtis aduocatis patrocinari in cauſis iuſtis cum actus ille ſit ſcientiæ vtus.

¶ Dubitatur quoq; de actu ſcribendi, An ex ſuo gñe ſit opus ſeruile. Et eſt rõ dubii, quia inuenit licitus, qñq; in feſto, puta, docendo, & dr̃ quandoque in feſto illicitus, puta, tranſcribẽdo libros. Si.n. eſſet ex ſuo genere opus ſeruile, ſemper eſſet ſeruile, & ſimiliter ſi eſſet opus liberum, ſemper eſſet liberũ.

¶ Ad primum horum dr̃, q ſpiritualis actus ſiue a ſpiritu mẽtis noſtræ, ſiue a ſpiritu gratiæ ſumatur, non refert in propoſito niſi ſecũdum magis & minus quia.ſ. ſpirituales actus penes ſpiritum gratię non ſolũ liciti ſunt, ſed quaſi ꝓcepti ſunt in feſtis, vt orare, prædicare, laudare Deũ, docere ſacram ſcripturã, miniſtrare ſacramẽta, viſitare eccleſias, & clericos mo-

corporis non violat ſabbathum. Non enim eſt contra obſeruantiam ſabbathi quòd aliquis comedat, & alia huiuſmodi faciat quibus ſalus corporis conſeruatur. Et propter hoc Machabęi non polluerunt ſabbathũ pugnãtes ad ſui defenſionem die ſabbathi, vt legitur 1. Machabęor. 2. Similiter nec etiã Helias fugiẽs a facie Iezabel in die ſabbathi. & propter hoc etiã Dominus Matth. 12. excuſat diſcipulos ſuos, qui colligebãt ſpicas in die ſabbathi propter neceſſitatem, quam patiebãtur. Similiter opus corporale, quod ordinatur ad ſalutẽ corporalem alterius, nõ eſt contra obſeruãtiã ſabbathi Vnde dicitur Ioan. 7. Mihi indignamini, quia totũ hominẽ ſaluũ feci in ſabbatho. Similiter ẽt opus C corporale, quod ordinatur ad imminens damnum rei exterioris vitãdum, nõ violat ſabbathũ. Vnde dicit Dominus Matthæ. 12. Quis erit ex vobis homo qui habet vnã ouem, & ſi ceciderit ſabbatho in foueã, nõne tenebit & leuabit eã?

Ad qvartvm dicẽdũ, q obſeruãtia diei dominicæ in noua lege ſuccedit obſeruantiæ ſabbathi nõ ex vi ꝓcepti legis, ſed ex conſtitutione Eccleſię, & conſuetudine populi Chriſtiani. Nec.n. hmõi obſeruatio eſt figuralis, ſicut fuit obſeruatio ſabbathi in veteri lege. & ideo non eſt ita arcta prohibitio operandi in die dominica ſicut in die ſabbathi: ſed quædam opera concedũtur in die dominica, quæ in die ſabbathi ꝓhibebãtur, ſicut decoctio ciborum, & alia huiuſmodi. Et etiam in quibuſdam operibus prohibitis facilius propter neceſſitatem diſpenſatur in noua quam in veteri lege, quia figura pertinet ad proteſtationem veritatis, quã nec in modico præterire oportet. Opera autem ſecundum ſe conſiderata immutari poſſunt pro loco, & tempore.

A re religioſo abſq; ſtrepitu iudiciali, & alia hmõi q̃ in ar. 3. q. 100. ſuperius habes, vbi de actibus ſpiritualibus qõ vertitur. Actus vero ſpirituales penes ſpiritum mentis noſtræ liciti quidẽ, ſed non mandati ſunt in feſto. Sed à quocũq; ſpiritu actus dicanẽ ſpũales, oportet conſiderare, q in propoſito dicuntur

Articvlvs V.

Vtrũ conueniẽter tradatur quartum præceptum de honoratione parentum.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quod inconue B nienter tradatur quartum præceptum de honoratione parẽtum. Hoc enim eſt præceptũ, q ꝑtinet ad pietatem: ſed ſicut pietas eſt pars iuſtitiæ, ita etiam obſeruãtia, & gratia, & alia de qbus dictũ eſt*. ergo videtur quod nõ debuit dari ſpeciale præceptum de pietate, cum de aliis non detur.

¶ 2 Præt. Pietas non ſolum exhibet cultum parentibus, ſed patriæ & etiam aliis ſanguine coniunctis & patriæ beneuolis, vt ſupra dictũ *eſt. Inconuenienter ergo in hoc quarto præcepto fit mentio ſolũ de huiuſmodi honoratione patris, & matris.

¶ 3 Præterea. Parentibus non ſolum debetur honoris reuerentia, ſed etiam ſuſtentatio. ergo inſufficienter ſola parentum honoratio præcipitur.

¶ 4 Præterea contingit quandoq; quod hi qui honorãt parentes, cito moriuntur, & econtrario, qui parentes non honorãt, diu viuũt D Inconueniẽter ergo additur huic præcepto hęc promiſſio, vt ſis lõgęus ſuper terram.

In contrarivm eſt ſacræ ſcripturæ authoritas.

Respon. Dicendum, q præcepta decalogi ordinanẽ ad dilectionem Dei, & proximi, Inter proximos autẽ maxime obligamur parentibus, & ideo immediate poſt præcepta ordinantia nos in Deũ, ponitur præceptum ordinãs nos ad parentes, qui ſunt particulare principiũ noſtri eſſe, ſicut Deus eſt vniuerſale principiũ, et ſic eſt E quædam aſſinitas huius præcepti ad præcepta primæ tabulæ.

Ad primvm ergo dicẽdũ q

ſpirituales non ſolũ à principio, ſed etiam a termino, ita quòd illi dicuntur ſpirituales, qui per ſe terminantur ad ſpirituale, ita q ſi actio a ſpirituali principio ꝓueniat per corporalem miniſterium, oportet ad hoc q ſit ſpũalis q ꝑ ſe ordinetur ad ſpiritualem paſſionem inferendam, ut actio doctrinæ ordinatur ad inferendam diſciplinam, quæ eſt ſpirituale opus. Et ſimiliter laus Dei terminatur ad excitationem ſpiritualem mentis, & Dei gloriam & ſic de aliis. Actiones vero quæ ad corporalẽ inferendam paſſionẽ per ſe ordinantur, nõ computantur inter ſpirituales, quamuis à ſpirituali ſint principio, ut patet de artibus quę per ſe ordinantur ad perfectionem corporaliũ operũ, vt fabrilis ad gladiũ, vaſa, domos, &c. conſtituendum. Vnde patet ſolutio primæ obiectionis.

614 3. di. 37. art. 1. q. 2.

Q. 101. & 102.

Q. 101. ar. 8

¶ Ad ſecundam autẽ dicitur, quòd ſicut licitum eſt docere philoſophiam, & cæteras diſciplinas, ita licitum eſt aduocatis præſtare patrociniũ. Ordinatur enim patrocinium aduocati ad notitiam & perſuaſionem veritatis cauſæ. Conſtat autẽ noſſe, & perſuaderi eſſe ſpiritualia. Et ex his patet quod in feſto licitum eſt ciuibus ad conſilia conuenire, quoniam conſiliari ſpirituale opus eſt vndique, quoniã ex prudentia oritur, & terminus conſilii electio eſt, quæ ſpiritualis eſt, & omni tempore licita. Nec obſtat quòd ſit electio ad temporalia officia, aut negotia: quoniam hæc materialiter ſe habent ad electionem, quæ formaliter, & per ſe eſt terminus conſilii. Aduerte tamen in hac regula, quòd intelligenda eſt quantum eſt ex genere operis, quod propterea dico, quia ex prohibitione Eccleſię aliquis actus ſpiritualis eſt illicitus in feſto.ſ. vſus ſpiritualis poteſtatis prælatorum ad exercenda iudicia, & proceſſus, vt patet ex ſupra allegatis. Et propterea omnis actus ſpiritualis qui non ſpecialiter eſt prohibitus ab Eccleſia in feſto, eſt proculdubio licitus in feſto. Et hinc fit, quòd prælati poſſunt poteſtate ſua in feſtis vti, niſi in prohibitis, quę dicta ſunt, & infra diſcutientur ſingillatim.

¶ Ad

Q. 101. art. 1. & 2.

ſicut ſupra dictũ* eſt, pietas ordĩatur ad reddendum debitum parentibus, ꝙ cõmmuniter ad omnes ꝑtinet, & ideo inter præcep ta decalogi, quæ ſunt communia, magis debet poni aliquid pertinens ad pietatem, quam ad alias partes iuſtitiæ quę reſpiciunt aliquod debitum ſpeciale.

G

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ꝑ prius aliquid debetur parentibus, quã patriæ, & conſanguineis: quia per hoc ꝙ ſumus nati a parẽtibus ꝑtinent ad nos & cõſanguinei & patria. & ideo cũ præcepta decalogi ſint prima p̃cepta legis, magis ordinatur homo per ea ad parẽtes, quã ad patriã, vel ad alios conſanguineos, nihilominus tamẽ in hoc præcepto quod eſt de honoratione parentum, intelligitur mãdari quicquid ꝑtinet ad reddẽdũ debitum cuicumque perſonæ, ſicut ſecundariũ includitur in principali.

H

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ parẽtibus, inquantum hmõi, debetur reuerentiæ honor, ſed ſuſtentatio & alia hmõi debẽtur eis rõne alicuius accidentis, puta, inquantum ſunt indigentes, vel ſerui, vel aliqd huiuſmodi, vt ſupra dictum* eſt. Et quia quod eſt per ſe, prius eſt eo quod eſt ꝑ accidẽs: ideo inter prima etiam præcepta legis, quæ ſunt p̃cepta decalogi, ſpecialiter pręcipit̃ honoratio parentum, in quo, ſicut in quodam principali, intelligitur mandari ſuſtentatio, & quicquid aliud parentibus debetur.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ lõgæuitas promittit̃ honorãtibus parentes non ſolũ quantum ad futurã vitã, ſed etiam quantũ ad præſentem. ſ'm illud Apoſt. 1. ad Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt ꝓmiſſionem habens vitæ, quæ nũc eſt, & futuræ. & hoc rõnabiliter. Qui enim eſt gratus beneficio, meret̃ ſ'm quandam congruentiam vt ſibi beneficium conſeruetur. Propter ingratitudinem autem meretur aliquis beneficium ꝑdere. Beneficium autem vitæ corporalis poſt Deum a parẽtibus habemus, & ideo ille qui honorat parentes quaſi benefico gratus meretur vitæ cõſeruationẽ, qui aũt nõ honorat parentes, tãquã ingratus meretur vita priuari. Quia tamen præſentia bona vel mala non cadunt ſub merito, vel demerito, niſi inquãtũ ordinant̃ ad futurã remunerationẽ, vt dictũ * eſt. ideo qñque ſ'm occultã rationem diuinorum iudiciorum, quæ maxime futuram remunerationem reſpiciunt, aliqui q ſunt pii in parẽtes citi' vita priuant̃, alii vero q ſunt impii in parentes, diutius viuunt.

❡Ad 3m dubium dr̃, ꝙ ſcribere de genere ſuo nõ eſt actus ſeruilis, ſed cõis liberis, & ſeruis. Vnde & Reges prælatoſq; omnes non dedecet ſcribere, quin potius turpem principẽ putamus neſcientem exprimere conceptum, aut ſecretum ſuum propria manu. Quare aũt quãdoque ſit licitum, & qñque nõ in diebus feſtis, rõ ẽ, quia ſcribere qñque eſt quaſi ſpecies, quædã locutionis, & tunc eſt opus liberum, ita ꝙ locutio quaſi diuiditur in locutionem ſucceſſiuam, & locutionẽ permanẽtẽ. Illa fit labijs, & lingua, & inſtrumentis naturalibus tantũ, iſta fit ſcriptura. Qñque aũt nõ egredit̃ latitudinẽ corporalis operis ſicut mechanicũ quoddã opus exiſtens, vt pingere, & ſtatuam facere, & tunc eſt opus ſeruile. Propter quę ſcribere literas, ſcribere per ſe, vel per aliũ docendo, & hmõi, licitum eſt in feſto, qm̃ hoc non eſt aliud q̃ loqui permanenter. Tranſcribere autem illicitum eſt, qm̃ mechanicum, quoniam corporalis operis limen non exit. In tertio caſu, & duobus ſequentibus aduerte diligenter, & perſpicaciter eorum rationem. Ad cuius euidentiam

Q. 101. art.

ſcito, quòd operum corporalium quædã ſunt ex ſuo genere ſeruilia, & hæc ſunt propria ſeruis, vt opera mechanica. Quędam ex ſuo genere libera, & hæc ſunt propria liberis, vt opera artium liberalium. Quædã vero ex ſuo genere communia ſeruis, & liberis, vt ſcribere, & itinerare. Cũ autem ſola ſeruilia prohibita ſint in feſto, libera autem & cõmunia remanſerint licita in feſto, intantum litera vtitur licẽtia communium, ꝙ non ſolum cõia ex ſuo genere, ſed ẽt quæ ſeruilia ſunt ex ſuo genere, ſi in caſu induunt rationem communiũ, licita ſint, vtpote extra tunicam ſeruilitatis, & veſtita formam communium. Induunt autem rõnem communium vt in litera dicitur, cum ſunt neceſſaria ad ſalutem corporalẽ propriam vel proximi, vel euitandum imminens damnum exteriorum rerum tam ſuarum, quam proximi. Et propterea tertius, quartus, & quintus caſus, liciti ſunt in feſto. Et hinc patet multorum licentia operũ in feſto. ſ. medicorũ tã phyſicorũ, quã chirurgicorum, phlebotomantium, tondentiũ capita & vniuerſaliter ſeruitiorum omnium neceſſariorũ ad ſanitatẽ corporis Hinc lõgæ fugæ, & bella in feſtis licent. Hinc ẽt ipſum diuinum cultum auditionis Miſſæ, licite omittunt cuſtodes, ac ſeruiẽtes infirmis, qñ vtrumque fieri nequit. Hęc n. omnia, & ſimilia ex hoc ipſo ꝙ neceſſaria ſunt ad corporalẽ ſalutẽ, cõia ſunt ſeruis & dominis, ac per hoc ſine alia diſpenſatione licita, vtpote extra genus prohibitorum exiſtentia. Hinc quoque imminente bello licite laboratur, faciendo foſſas, aggeres, propugnacula, & hmõi in feſto, vt. ſ. euitetur imminens dãnum exteriorum rerum, & ſicut imminente publico bello ac dãno hęc licent, ita imminente huic pauperi priuato dãno ex priuato bello iniuſto, ꝙ dominus ſuus habet aduerſus eũ, dum vult ipſum dãnificare in rebus, aut pſona, niſi fodiat in feſto, licite ad vitandum imminens damnum, laborat in feſto Hinc imminente pluuia vitatur licite dãnum rerum ſub diuo dãnificandarum, auferendo inde eas quæcunque res ſint. Sic licite ſubleuantur beſtiæ a caſu huiuſmodi. Hinc mater ratio-

F nabiliter timens damnum ſtupri in puella, quam non debet ſecum ducere ad Eccleſiam, nec habet cui tute committat, licite in feſto omittit Miſſam, Hinc ad vitandum cõe damnũ rei publicæ, & multorum priuatorum, licite in feſto exercentur eões artes, quæ continuationem operis abſque diſcretione dierum requirunt, ita ꝙ ſi oporteret diſcernere inter diem & diẽ, non inuenirentur artes iſtæ vtiles, ac neceſſariæ reipublicæ, & priuatis multis, huiuſmodi autem ſunt ars nauigatiua, maritima, & ſimiliter curſores pedites ſiue equites coquẽtes lateres, calcẽ, ſiponẽ, & qcquid hmõi eſt. Nam ſi oporteret qeſcere feſtis diebus, nullus inueniretur marinus nauta, qm̃ dãnoſa eſſet ars, & impoſſibilis ſæpe. Sic ſimiliter nullus inueniretur curſor ad hoc opus deputatus, vt infra tot horas ſit in loco diſtanti &c. quoniam habendo rõnem dierum impoſſibile frequenter eſſet hoc efficere, cum tñ hoc ſępe oporteat fieri. Nec rationi videtur conſonum vt ſpectet ad curſores diſcutere ſufficiẽtiam neceſſitatis cauſæ pro qua mittit̃. Sicut vniuerſaliter alii artifices nõ q̃runt ad quid vis hũc gladiũ, hæc arma, hãc lanã &c. Similiter non inuenirent̃ q coquerent lateres, & hmõi, multos dies exigẽtes ad coctionẽ, vel q a dãnoſa eſſet ars vel impoſſibilis eſſet, vbi pluſquam ſex dies exiguntur, cum ſeptimus quiſque dies feſtus ſit. Hinc quoque in itinere licitum eſt die feſto equo ferrũ reparare, & hmõi, ad vitandum imminens damnum cæpti itineris, aut perdendæ ſocietatis in itinere inchoando. In his ſiquidem omnibus, & ſimilibus, rõ vitandi dãnũ imminens, opera cõſtituit extra prohibita in feſto, quia vel transfert illa in ordinem cõium dominis, & ſeruis, vel ad imitationem dicti ordinis reducit.

1. 2. q. 114. ar. 10.

I

❡In texto caſu, vbi licita ex cõſuetudine locant̃, diſcutiẽda primo ſunt nõ ſeruilia ex ſtatuto Eccleſiæ, & deinde oĩa ex conſuetudine licita tractanda. Prohibitorũ igit̃ ab Eccleſia i feſtis primum eſt mercari, vbi ꝓhibet̃ cõtractus emptionis & vẽditionis, & vniuerſaliter negotiationes, locationes, ac conductiones. Sũt nãq; ſpẽs vẽditionis, qm̃ vſus rerũ vẽdit̃, uel emit̃, & q̃uis hæc opera nõ ſint ſeruilia, fundata tñ eſt ꝓhibitio iſta Eccleſię ſuꝑ obſeruatiõe ſabbathi apud Iudęos, q nõ emebãt

K

ẽt aromata, vt patet ex lucæ. 23. vbi dr̃, ꝙ mulieres ſabbatho ſ'm mãdatũ ſiluerunt. & ex Marci 16. vbi dr̃, cũ tranſiſſet ſabbathum, emerunt aromata. Emere autem, & vendere comeſtibilia pro illo die nullo forte tempore fuit prohibitum.

❡Secundum aũt prohibitorum eſt litigare. Vbi in dubiũ vertit̃, An liceat informare iudicẽ in diebus feſtis, cũ aduocato & procuratore, & eſt rõ dubij, quia eadem vr̃ rõ, ꝙ prohibeat̃ informatio, & ꝙ prohibeat̃ litigatio, cũ ipſa informatio, & partes, & iudicẽ valde diſtrahat a diuinis. In oppoſitum autẽ eſt quia informatio nõ eſt iudicialis actus, ac ꝑ hoc nõ ꝓhibitus

❡Sed ad hoc dicendum eſt, ꝙ licitum eſt quia hoc non niſi ad illuminationẽ iudicis ordinatur, ac per hoc ad ſpirituale, & nullibi inuenitur ꝓhibitũ, quin potius cõtinue hoc fit in dominicis & feſtis diebus in Romana curia, quando die ſequenti proponẽda eſt cã in Rota: & licet iſta opera diſtrahãt a diuinis

A ralis, quia tñ ex ſuo genere non ſunt ſeruilia, & ex poſitiua lege non ſunt prohibita, reſtat vt ſint licita. Prohibent ergo homines litigare, quo ad iudiciales actus, in diebus feſtis, actu appellandi excepto, qui in omni tp̃e licitus reputat̃. Tertium aũt prohibitorũ eſt iudicare ad mortẽ, vel ad pœnam, & vniuerſaliter procedere, & ſentẽtiã ferre. Sub qua inhibitione non intelligo prohibitas ſententias excõicationis, quas prælati faciunt inhibendo ne aliquid fiat, quĩ hoc nõ eſt procedere, aut iudicare, ſed quaſi legem condere. Et quĩ ius excipit a ꝓceſſu, & iudicio cãs neceſſitatis, vel pietatis, rõnabiliter vr̃, ꝙ cum immanitas ſceleris notorii exigit captũ ſubito ſuſpendi, aut decollari abſque proceſſu, & ſententia, vt ſæpe contingit publicis latronibus, licite poſſint in die feſto morte affici, ut cõſuetudo videtur ſeruare de facto, dum multi in nemoribus ſuſpenduntur, & huiuſmodi. Quartum prohibitorum eſt iurare, niſi ꝓ pace, vel alia neceſſitate. quod intelligo ſolum de iuramẽto iudiciali: alioquin ſub præcepto caderet non iurare in feſto, ſi Canon ille præceptum continet, & ſic quilibet indiſcrete, nõ tñ falſo, iurans in feſto peccaret mortaliter, ꝙ cõſtat eſſe falſum. Sed tunc obiicit̃, q̃a ex quo lites, & iudicia ſunt prohibita in feſto, ſuperflue iuramẽta iudicialia ꝓhibent̃. Sed hoc põt tripliciter ſolui: Primo, ꝙ tempore quo conditus eſt ille. Canon in concilio Compend. adhuc non erant eccleſiaſtica iudicia prohibita, q̃ poſtmodũ Greg. nonus in c. Conqueſtus, prohibuit. Secundo dicitur, ꝙ q̃a adhuc reſtant iudicia aliquando in feſtis licita, ſcilicet cauſa neceſſitatis, vel pietatis inhibentur iuramenta præſtanda in feſtis, vt author exponit ſuperius in quæſt. 89. art. vlt pro rebus temporalibus, niſi forte in magna neceſſitate, non aũt pro ſp̃alibus negotiis. Et rõ ſua eſt quia feſtis diebus eſt ſpiritualibus rebus vacandum, non temporalibus. Poſſet & tertio dici iuxta iſtam authoris diſtinctionem, quòd lex exprimere voluit in ſpecie, iuramenta iudicialia pro temporalibus cauſis intelligi prohibita. Quia. n. actus iurandi de ſe habet quandã ſpiritualitatẽ, cum ſit actus religionis, videri ſiquidem poterat, ꝙ conſonus eſſet fini dierum feſtorum, & idcirco non ſuperfluum fuit ſpecialiter inhibere iuramenta iudicialia in feſto.

615 3. di 37. ar. 2. quæſt. 2.

Q. 64. & ſequentibus.

¶ His igit̃ expeditis, ad ſextũ caſum redeũdo. Ex conſuetudine multa opera ſeruilia, & nõ ſeruilia, q̃ tñ ꝓhibita ſunt, hodie E licite exercent̃, vt coquere cibos, itinerare longo itinere, qđ in ueteri lege non fiebat, q̃a quaſi ſeruiliter fit longum iter: emere, & uendere in nundinis, quas prelati ſcientes cõſuetas eſſe non reprehendunt, carnes uẽdere in macello, nauigare in fluminibus, locare conducereque equos, ac operarios pro die ſequenti, ius dicere ruſticis vbi eſt cõſuetũ, vẽdere authoritate publica pignora in ſubhaſtatione in locis, vbi emptores aliis dieb. nõ cõparẽt, & ſic fieri cõſueuit, cũ equiſq;, aut mulis cõtinuare vecturam, ꝑcipue ad partes remotas, inchoare vero abuſionis eſſet. Non tamen dicitur inchoare, qui die feſto cũ mulis vacuis ad locum accedit, vt ſequẽti die inueniat ſe cũ mulis ibidẽ, quoniam hoc non eſt niſi itinerare. Intra etiã itinerari, comprehende opera multorum agentium mulos cũ lecto, & huiuſmodi neceſſariis ad iter, quoniã hęc ꝑ accidẽs ſunt, propter iter ſcilicet, & eadem ratione licita ſũt, qua iter licitum eſt. Vendere quoq;, & emere calceos, & ſimilia, alicubi licitum eſt ruſticis, nõ niſi feſtis diebus ad oppidũ venientib. cum pecunia, vt emere poſſint talia, ſicut Romæ licitũ eſt diebus feſtis emere, ac uendere aſinos, & equos, quia ſic eſt cõſuetudo in publico foro in diebus feſtis ſpectante mũdo. Hæc. n. omnia, vbi ant quanta eſt cõſuetudo, ac ꝑ hoc a p̃latis ſcita, cũ ſint oĩb. notoria, licita ſunt ex ipſa cõſuetudine fundata ſup libertate euangelica, qua nõ tenemur ſtricto iuri ueteris legis de obſeruatione feſtorũ. Et eadẽ rõne licitũ eſt barbitõſorib. artẽ ſuã exercere vſq; ad tot noctis horas iuxta patriæ cõſuetudinẽ, vacando tñ per viginti quatuor horas, quia feſta quo ad principiũ & finẽ inchoãt ſm̃ conſuetudinẽ regionũ, vt extra, de fe. c. Qm̃, dr̃. Nec obſtat ſi dicitur, ꝙ vna ars non facit conſuetudinem, tum quia concurrit populus q̃ tondetur, ad hãc conſuetudinem: tũ quia ſcientia prælatorum abſque reprehẽſione per ſe, vel parochianos, vel prædicatores licita facit opera illius artis, quæ cõſueta tolerant, vt patet in exemplo dato de venditione caballorum Romæ. Similiter nõ obſtat, ꝙ c. illud exprimat extenſionem temporis, & non reſtrictionẽ, qm̃ cap. illud non unũ tm̃, ſed multa exprimit diſparata inter ſe, ſcilicet, quòd finis, & initium feſtorum ſit iuxta regionum cõſuetudinem, & quòd iuxta ſolennitatem maiorem prior præuẽtio, & ſubſequẽs retardatio abſtinentiæ ab operibus ſiat. D Moderationis tñ illius memento in huiuſmodi, vt nõ dilatẽtur, nec conſueta poſt horam veſperorum extendant̃ ad totã diẽ, & huiuſmodi. Eadem quoque ratione excuſantur a diuino cultu audiendi miſſam puellæ, vbi cõſuetũ eſt quòd non exeant, ita quòd nec ipſæ, nec matres peccant propter hoc. Et ſimiliter, quæ cõſueuerũt uno menſe domum non exire ꝓpter viri mortem. Et omnium prius, & nunc dictorum cõis ratio eſt, quòd omnia hęc ſunt de iure poſitiuo, quod conſtat per contrariam conſuetudinem abrogari prelatis ſciẽtibus, & nõ reprehendentibus. Nec eſt opus videre ſi conſuetudo ſit rõnaliter introducta, ſufficit enim quòd ita ſit. Venari autem ſolatii cauſa, vt domini faciunt, & ludere cum magna, vel parua ſphæra, & huiuſmodi, & ſimiliter ſonare muſicis inſtrumentis, & choreas ducere, & ſimilia, ſi modico temporis ſpatio fierent cum debitis circunſtantiis, licitum eſſet, cum non poſſit homo diem abſque delectatione tranſire, vt dicitur in 9. Eth. Sed quòd toto quaſi die, vel magna feſti parte, hęc fiant, illicitum eſt, quia hæc contrariantur fini huius præcepti, qui eſt, vacare diuinis, impeditur enim propter hæc a uacatione diuinorum. Non tamen eſt peccatum mortale, quia non eſt cõtra id quod præcipitur hoc præcepto. Iam enim dictum eſt, quòd aliud eſt de quo datur præceptum, & aliud quod eſt finis præcepti. Et ſcito quòd multa diximus licita ex conſuetudine, quæ ex ratione quaſi damni imminentis, etiam vidẽtur licita, ut patet de uectoribus rerum ad longa itinera, quibus niſi precia rerum mutarentur, damnoſa eſſet eorum ars, aut ratione pietatis, vt ius dicere ruſticis, aut ratione quaſi neceſſitatis ut ars laniorum in æſtate, quando carnes corrumperentur inter continua feſta, & ſic de ſimilibus. Complementum tamen omnium quòd liceat, uidetur mihi conſuetudo populi chriſtiani.

ARTICVLVS VII.

Vtrũ alia ſex præcepta decalogi conuenienter tradantur.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ alia ſex p̃cepta decalogi incõuenientẽr tradãtur. B Non enim ſufficit ad ſalutẽ, ꝙ aliquis ꝓximo ſuo non noceat, ſed requiritur, ꝙ ei debitum reddat, ſecundum illud ad Rom. 13. Reddite omnibus debita, ſed in ſex vltimis præceptis ſolũ ꝓhibetur nocumẽtum proximo inferendum. ergo inconuenienter prędicta pręcepta traduntur.

¶ 2 Præterea, In p̃dictis p̃ceptis ꝓhibetur homicidium, adulterium, furtum, & falſum teſtimonium ſed multa alia nocumẽta poſſunt proximo inferri. vt* patet ex his q̃ ſupra determinata ſũt. ergo videtur quod inconuenienter ſunt tradita huiuſmodi præcepta.

¶ 3 Præterea. Cõcupiſcẽtia dupliciter põt capi., vno mõ, ſecũdũ qđ eſt actus volũtatis, vt dicitur Sap. 2. Concupiſcentia ſapiẽtiæ deducit ad regnum perpetuũ, alio modo, ſecundũ quod eſt actus ſenſualitatis, ſicut dicitur Iacob. 4. Vnde bella, & lites in nobis, nõne ex cõcupiſcẽtiis quæ militãt in mẽbris veſtris? ſed per p̃ceptũ decalogi nõ prohibetur cõcupiſcẽtia ſẽſualitatis, quia ſm̃ hoc primi motus eſſẽt peccata mortalia, vt pote cõtra p̃ceptũ decalogi exiſtentes: ſimiliter ẽt nõ ꝓhibet̃ cõcupiſcentia volũtatis, q̃a hæc includitur in quolibet pręcepto. ergo inter p̃cepta decalogi incõueniẽter ponuntur q̃dã concupiſcẽtiæ ꝓhibitiua.

¶ 4 Præterea. Homicidiũ eſt grauius pc̃tm̃ quã adulteriũ, vel furtũ, ſed nõ ponit aliquod p̃ceptũ prohibitiuũ cõcupiſcentiæ homicidii, ergo inconuenienter ponuntur quędam præcepta prohibitiua cõcupiſcentiæ, furti, & adulterii.

C SED IN CONTRARIVM eſt authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendũ, quòd ſicut per partes iuſtitiæ debitũ reddit̃ aliquibus determinatis perſonis, quibus homo aliqua ſpeciali ratione obligatur, ita etiam per iuſtitiã ꝓprie dictã aliquis debitũ reddit cõmuniter omnibus. Et ideo poſt

præcepta tria prinētia ad religionem, qua redditur debitum Deo & poſt quartum præceptū quod eſt pietatis, qua redditur parentibus debitū, in quo includitur omne debitū, quod ex aliqua ſpeciali ratione debeť, neceſſe fuit ꝙ poneretur conſequēter aliqua præcepta pertinentia ad iuſtitiā proprie dictam, quæ indifferēter omnibus G debitum reddit.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ communiter ad hoc obligatur homo, vt nulli inferat nocumētū. Et ideo præcepta negatiua, quibus ꝓhibentur nocumēta, quæ poſſunt proximis inferri, tamquam cōmunia fuerunt ponenda inter præcepta decalogi. Ea vero quæ ſunt ꝓximis exhibenda, diuerſimode exhibenter diuerſis. Et ideo non fuerūt inter præcepta decalogi ponēda de his affirmatiua præcepta.

Ad secundum dicendū, ꝙ omnia alia nocumenta, quæ ꝓximis inferūtur, poſſunt ad iſta reduci, quæ his præceptis prohibentur, tamquam ad quædam cōmuniora & principaliora. Nam omnia nocumenta, quæ in perſonā proximi inferuntur, intelliguntur prohiberi in homicidio, ſicut in principaliori. Quæ vero inferuntur in perſonam coniunctam, & maxime per modum libidinis, intelliguntur ꝓhiberi ſimul cū adulterio. Quæ vero pertinent ad damna in rebus illata, intelliguntur prohiberi ſimul cum furto. Quæ autem pertinēt ad locutiones, ſicut detractiones, blaſphemiæ, & ſi qua huiuſmodi, intelliguntur prohiberi in falſo teſtimonio, quod directius iuſtitiæ contrariatur.

Ad tertium dicēdū, ꝙ p̄ p̄cepta ꝓhibitiua cōcupiſcētiæ, nō intelligiť ꝓhiberi primus motus cōcupiſcētiæ q̄ cōſiſtit infra limites ſēſualitatis. Sed prohibetur directe conſenſus voluntatis, qui eſt in opus, vel delectationem.

Ad quartum dicēdū, ꝙ homicidū ſ̄m ſe nō ē cōcupiſcibile. H ſed magis horribile, qa nō hēt d̄ ſe rōē alicuius boni. Sed adulteriū hēt rōnē alicuius boni, ſ. delectabilis.

F ¶In ſeptimo caſu de indulgentia Eccleſię, vnū in iure induktum inuenio. ſ. piſcationem halecum, vt patet in cap. Licet extra, de feriis. Quod ideo in iuris corpore poſitum puto, vt ex eo ſimiles caſus diſpenſati intelligant, puta, piſcatio tunnorū & ſimilium, qm̄ eadē eſt rō, quia. ſ. non omni tp̄e capiunt. Verum ſi beneficio huius indulgentiæ vtuntur aliqui in ſimili caſu memores ſint ſufferre adiunctum onus, vt. ſ. eccleſiis circumpoſitis & Chriſti pauperibus honeſtam de lucro portionē faciant. Quotiens quoque repentinus aliquis caſus occurrit, aut neceſſitas aliqua, ita ꝙ clarum non ſit an liceat laborare in illo feſto, ad Epm̄, & ipſo deficiēte, ad ſacerdotem cuius eſt maior authoritas, recurrendo, ēt ſi ille minus perſpicaciter, licentiā concedēdo erraret, excuſanť a crimine, q̄ in feſto laborāt: qm̄ vt in litera dr̄, in noua lege diſpenſatio circa hoc non eſt difficilis, ſicut erat in antiqua, ac ꝓ hoc non tanta opus ſubtilitate.

¶ Poſt omnes ſpāles caſus communis omnibus generibus moraliū actuū caſus occurrit: iō tacitus in litera quia cōis eſt, videlicet ꝙ modicū, ꝓ nihil reputatē, ac ꝑ ꝑē facere modicum cuiuſcumque ſeruilis operis in feſto, nō eſt cōtra p̄ceptū hoc. Et hinc prouenit, ꝙ domini aliqui in feſtis diebus raſuram barbæ proprie uolūt ꝑꝑ nuptias, uel qa ex itinere uenerunt, aut quia aſſueti ſunt ſecūdo aut tertio quoq; die releuationem hmōi habere &c. Aiūt .n. perinde eſſe ac ſi lauari mundariq; faciant ſibi uultum. Tolerari hoc poteſt, quoniam mortale peccatum non eſt tondere vnam barbam, quoniam pauciſſimo tempore hoc fit.

¶Dubium vnum nō diſſimulādum reſtat, An opera in feſto licita, reddanť illicita ex hoc ꝙ fiunt mercenarie, ſeu propter lucrum. Apparent. n. rōnes contrariæ. Nam quòd reddantur illicita probatur ex hoc, quòd quæcumque opera fiunt mercenarie, fiunt ſeruiliter, quoniam fiunt propter alium, ſcilicet dātem mercedem. Liber enim in hoc differt a ſeruo, ꝙ liber ſui cauſa eſt, vt dicitur in procœmio. Metaphyſi. ſeruus autē non. Opera autem ſeruilia ſunt illicita die feſto: & confirmatur ex rōne literę. Nam ideo opera ex ſuo genere ſeruilia, licita eſſe in feſto concluſum eſt ratione neceſſitatis, aut imminētis dāni, quia tranſeunt tunc in communia dominis, & ſeruis. ergo ecōtra, opera cōia, vel libera illicita eſſe debent in feſto, ſi trāſeunt in ſeruilia. Et quia quæcumque ratione neceſſitatis, aut imminentis dāni fiunt mercenarie, ex hoc ipſo ꝙ fiūt mercenarie, trāſeunt in ſeruilia: ideo cōſequens eſt vt omnia huiuſmodi quæ mercenarie in feſto fiunt, illicite fiant. In oppoſitū K autem eſt, quia nemo cogitur gratis operas ſuas impēdere ei, qui poteſt mercedem reddere. Conſtat autem ꝙ neceſſarius in feſto ſeruitijs pro ſalute corporis, vel propter imminēs dānum, cogerentur homines gratis ſeruire, ſi non poſſent abſq; peccato propter mercedem ſeruire. Et ex hoc vlterius ſequeretur, quòd inuenirentur numquàm, aut raro ſeruitores huiuſcemodi, quoniam omnes quærunt naturaliter quæ ſua ſunt, & raræ eſt virtutis alieno ſtudere bono.

¶Ad hoc dubium a quibuſdam dicitur, quòd ſi quis ſeruiat, ſeu opereť in feſto, principaliter ꝑꝑ mercedem, ſeu lucrū, illicite agit. Si autem principaliter facit vt ſeruiat homini patiēti neceſſitatem, ſeu periculum, ſecundario aūt propter lucrū, non peccat. Et ſimile datur iudicium de operibus liberis, quæ fiunt mercenarie, vt docere, ſtudere, & huiuſmodi. Secūdū .n. F dictam diſtinctionem hæc omnia, & ſimilia licita, vel illicita iudicant. Mihi aūt altius ordiendo aliter dicendum vť, p̄mittendo duo. Primo, ꝙ ſpes lucri non reddit opus ex non ſeruili ſeruile. Probať, quia cum lucri ſpes maxime inueniať, & quaſi per ſe primo in negotiatione, qm̄ negotiatio directe ordinatur ad lucrum, conſ̄s eſſet ꝙ negotiatio eſſet opus ſeruile, ꝙ cōſtat eſſe falſum, qa negotiari eſt liberorū, q̄ ſoli ſunt domini pecuniarum & rerū, & nō ſeruorū qui nihil habent. Vñ negotiatio non eſt prohibita in feſto, quia ſit opus ſeruile, ſed alia rōne, vt dictū eſt. Et ex hoc patet ꝙ non bene dicunt dicentes, ꝙ ſtudere ꝑꝑ ſpem lucri, eſt opus ſeruile formaliter. Et de ſimilib. idem eſt iudicium.

¶Scđo, ꝙ merces nō reddit opus ex nō ſeruili ſeruile. Probatur hoc tripliciter. Primo, quia opera ſeruilia inueniuntur ſine mercede, vt patet in his, qui operantur ſeruilia opera propter ſeipſos, vt puta faciunt calceos, vacant texturæ &c. propter ꝓpriū vſum. Ex eo enim, ꝙ hi ſeruilia exercent opera ſine mercede, apparet, ꝙ ſeruilitas operis nō penes mercedē attendiť, ſed aliud eſt opus eſſe ſeruile, aliud opus eſſe mercenariū. Scđo, qa operari ſeruiliter diſtinguiť cōtra operari mercenarie, Nam operari ſeruiliter, nō eſt operari ꝑꝑ ſe, qa ſeruus quicqd operať, dño operať, operari aūt mercenarie, ē operari ꝑꝑ ſe. Nam mercenarius operať principaliter ꝑꝑ mercedē ſibiipſi neceſſariā, aut vtilē. Repugnant ergo adinuicē operari ſeruiliter, & operari mercenarie, qa ſeruo non reddiť merces aliqua, mercenario aūt oportet mercedem reddi, ac ꝓ hoc ille nō ꝑꝑ ſe, iſte I ꝑꝑ ſe principaliter operať. Non redditur ergo opus ſeruile, ex hoc ꝙ ſit ꝑꝑ mercedem, cum ſeruile opus ſit quod proprium eſt ſeruorū, ad ꝙ ſeruos deputatos habemus. Tertio, qa licet opus mercenarium in hoc aſſimiletur ſeruili, ꝙ ipſum opus, quod quis propter mercedem facit operatur propter aliū, puta, arat agrum alterius, ſuit veſtem alterius &c. veruntamē ſi reſoluatur totum opus mercenarium in ſuas partes, apparebit quòd non eſt ſeruile: ex duobus ſiquidem conſtat, ſcilicet ex vinculo mercedis, & operari ad alium. Sed ex operari ad alium conſtat ꝙ non eſt ſeruile, quia contingit operari ad alium non ſeruiliter, puta gratis. Et vinculum mercedis diſtinguitur cōtra vinculum ſeruile, quia uinculum ſeruile eſt per dominum, vinculum autem mercedis eſt propter ſeipſum. Non fit ergo operari ad alium opus ſeruile niſi ex vinculo ſeruili, ſi ex ſuo genere non eſt opus ſeruile. Minus ergo bene diK ſtinxerūt quidam opus ſeruile in formaliter, & materialiter ſeruile penes finem lucri, ſeu mercedis, quoniam hæc impertinentia ſunt ad ſeruilia opera. Propter quod diuinum authoris ingenium nunquàm in tertio ſententiarum, aut hic, tractans de ſeruilibus operibus, meminit lucri, aut mercedis.

¶His præmiſſis, quoniam uniuerſale ex ſingularibus colligendum, ſeu abſtrahēdum eſt, intuendū eſt quid obſeruatio chriſtiani populi abſque ſcrupulo conſcientiæ habeat. Muſici in primis locant operas ſuas pręcipue pro diebus feſtis in pulſandis organis in eccleſia, doctores illuſtres locāt operas ſuas ad legendū diebus feſtis lectionem publicam, vel aſtrologię, vel moralem p̄, vel Theologiæ, vel aliam huiuſmodi, vt patet Romæ, Pariſijs, Paduæ, & ita debet eſſe in alijs ſtudijs. Muſici iterum, & coqui locant operas ſuas diebus feſtis cum nuptiæ celebrantur, vt patet. Aduocati & procuratores locant

erant operas in formando in cauſis diebus feſtis, vt patet Romæ Medici, minutores, & hmōi, ita pro mercede operanť diebus feſtis ſicut aliis, nautæ ſimilite. Et breuiter manifeſte abſque tergiuerſatione aliqua liquet, ꝙ operantes in dieb. feſtis opera quæ reputantur licita in illis diebus eadem intēcione, vt pacta, & cōuētiones, & cōditiones ſeruitiorum teſtanť, eadem, in q̄ intentione operantur, qua aliis diebus illa operantur .ſ. pp mercedem. Et cū hęc vtpote notoria conſtent, & abſq; ſcrupulo fiant, colligēdum eſt vſe. Quòd ſ. opera quæ licite poſſunt in feſto fieri, ſiue pp cōſuetudinē, ſiue pp neceſſitatem corporalis ſalutis, ſiue pp imminēs dānum, ſiue ex ſuo gñe, poſſunt licite fieri propter mercedem, ſeu mercenarie, ſicut aliis diebus fiunt, mercenarie quo ad intentionem mercedis. Vbi ſcito, quod in his operibus, q̄ licite fiunt in feſto, duplex inuenitur finis, alter operis, alter operantis. v. gratia. Finis, ſeu rō operis in minutore eſt adiuuare naturā hominis egentis minutione: in doctore, eſt illuminare intellectum: in muſico delectare, vel ſolemnizare diuinum cultum, & ſic in alijs. Finis autem, ſeu rō operantis eſt merces, ita ꝙ hi qui in feſto operanť, pro rōne operis hñt neceſſitatē vel imminens periculum, uel genus operis p ſe licitum, vel conſuetudinem, & ſi quid eſt eiuſmodi, pro rōne autem applicandi ſe ad illa opera habent mercedem. Ideo namque Ioannes paratus eſt locare operas ſuas in feſto ad coquendum, & non ad arandum, quia coquere eſt de conſuetudine licitum, arare autem non, & iō applicat ſe ad locandum operas ſuas ad coquendum, quia indiget pecunia, q̄ erit eius merces. Et ſi non indigeret, ſine dubio nō locaret ſuas operas neque in feſto, neq; in aliis diebus, ſed viueret, vt nobilis dominus. Iſta eſt communis diſpoſitio, & intentio operantium tam in feſto, quam extra: & vt ex conſuetudine, & rōne apparet, nullum hic peccatum interuenit. Ex eo namque ꝙ opus facio conceſſum in die feſto, non pecco: ex eo vero, ꝙ ad opus illud me applico, vt ſubueniam meæ indigentiæ, nulla deformitas apponitur, nihil contra finem feſti facio, quoniam nō minus abſtrahor a diuinis faciendo illud met opus abſq; mercede, quam propter mercedem. Nihil facio cōtra id quod vetitum eſt præcepto feſti, quia non propterea opus illud afficitur ſeruilitate, vt probatum eſt. cur ergo peccatum hic timetur, vbi nulla culpæ ratio inuenitur? Vñ ad dubium motum dicitur, quòd opera non ſunt, neq; fiunt ſeruilia ex eo ꝙ fiūt mercenarie, vel pp lucrum tanquam pp finem principalem applicandi ſe ad opus, ſed dicunť ſeruilia ex ſuo gñe, vt ſunt opera mœchanica, ad quę ſeruos deputatos habemus, vt author docuit. Et ppea ſecunda obiectio nihil obſtat, neq; prima aliud concludit quam ꝙ opera mercenaria habent aliqd de ſeruili. quia. ſ. operantur propter alterum. Sed hoc nō ſuffi cit ad opus ſeruile proprie dictum, quia exigit, vel ꝙ ſit ex ſeruili uinculo, vel quod ſit opus mœchanicum, quod tñ in multis caſibus trāſit in commune, & licitum in feſto, & ppea quando iam exiuit a ſeruilitate, & tranſijt in cōe, aut licitum, non redit in ſeruilitatē ex hoc ſolo, ꝙ fit propter aliud aut mercenarie, quoniam neutrum horum nec vtrumque ſimul conſtituit ſeruilitatem, vt probatum prius eſt.

Furtū etiā habet rōnē alicuius boni, ſ. vtilis. Bonum aūt de ſe habet rationē concupiſcibilis. Et iō fuit ſpecialibus præceptis prohibenda concupiſcentia furti, & adulterij. nō aūt concupiſcentia homicidij

QVAESTIO CXXIII.

De fortitudine, in duodecim articulos diuiſa.

CONSEQVENTER poſt iuſtitiam conſiderandum eſt de fortitudine. Et primo de de ipſa virtute fortitudinis.

¶Secundo, de partibus eius.

¶Tertio. De dono ei correſpondente.

¶Quarto, De præceptis ad ipſam pertinentibus.

¶Circa fortitudinem autem conſideranda ſunt tria.

¶Primo qdē, d' ipſa fortitudine,

¶Secūdo, De actu præcipuo eius ſcilicet, de martyrio.

¶Tertio, De vitijs oppoſitis.

Circa primum quæruntur duodecim.

¶Primo, Vtrū fortitudo ſit virt⁹.

¶Secūdo. Vtrū ſit virtus ſpālis.

¶Tertio, Vtrū fortitudo ſit ſolū circa timores, & audacias.

¶Quarto, Vtrum ſit ſolum circa timorem mortis.

¶Quinto, Vtrum ſit ſolum in rebus bellicis.

¶Sexto, Vtrum ſuſtinere ſit pcipuus actus eius.

¶Septimo, Vtrū operetur ppter proprium bonum.

¶Octauo, Vtrum habeat delectationem in ſuo actu.

¶Nono, Vtrū fortitudo maxime conſiſtat in repentinis.

¶Decimo, Vtrū vtatur ira in ſua operatione.

¶Vndecimo, Vtrum ſit virtus cardinalis.

¶Duodecio, De cōparatiōe eius ad alias virtutes cardinales.

ARTICVLVS I.

Vtrum fortitudo ſit virtus.

AD PRIMVM ſic pcediť. Videtur ꝙ fortitudo nō ſit virtus. Dicit .n. Apoſtolus 2. ad Corint. 12. Virtus in infirmitate perficitur: ſed fortitudo infirmitati opponiť. ergo fortitudo non eſt virtus.

616 Inf. ar. 3. 4. & 5. cor. & qō. 124. ar. 2. co. Et 3. d. 33. q. 3. art. 3. q. 1. cor. Et opu. 42. lib. 4. ca. 17. Et Plal. 17. Et 3. Eth. lec. 18. fin.

¶Super quæſtionis centeſimæ vigeſimæ tertiæ Art. 1.

IN q. 123. incipit ſexta pars huius libri, in qua tractať de fortitudine. Occurrit aūt in hoc tractatu, & ſequēti de tēperātia nouus S. Th. impugnator doctor Pariſien. q ex propoſito libros edidit p modū qōnum. Alterū de fortitudine, alterū de tēperantia, conaturq; vt audio, q̄tū pōt dicta authoris ipugnare, pp ꝙ decreui obiecta eius referre, & cū D. Thomę auxilio ſoluere, ſolidā ei⁹ doctrinā clarificando.

¶In primo igiť ar. huius q. dubiū occurrit ex dicto doctore, q vocatur Martinus de Magiſtris, cuius ſuperius in tractatu de odio, & inuidia, corrigendo meminimus, circa rōnē redditā in corpore ar. ad oſtēdēdū, ꝙ fortitudo ē virtus, q. a. ſ. tollit impedimenta abducentia voluntatem a rectitudine rōnis. Arguit ſiqdē cōtra hoc prima ſua q. ſex medijs. Primo ſic, Omnis virtus moralis hēt ponere rectitudinem in operibus humanis. igitur fortitudo non eſt pciſe virtus ex hoc qd' tollit impedimēta rectitudinis ponēdæ in operibus humanis. Antecedēs pbať inductiue ſic, Rectitudo iſta, ſ. pugnādū eſt cōtra hoſtē oppugnātē ciuitatē, ponenda eſt ab aliqua virtute morali, & nō a prudentia, nec tēperātia, nec iuſtitia ergo a fortitudine. Similiter, Rectitudo iſta, abſtinēdū eſt ab vxore aliena, ponēda eſt, & nō a iuſtitia, nec, fortitudine. ergo ā tēperantia, de iuſtitia vero nō oportet pbare ꝙ ſit poſitiua rectitudinis, qa in litera author fateť, & nō ſunt plures morales uirtutes, qa prudētia eſt virt⁹ intellectualis. ergo &c. Scđo, Omnis cā cui cōuenit operatio, & remotio impedimēti magis dēt denominari ab operatione, q̄ a remotione impedimēti, virtus ē hmōi ergo. Tertio, Rectitudo rōnis pōt poni in operib. humanis tā ſi ſint ad alterū quam ſi ſint ad ſe: ſed iuſtitia ponit rectitudinē in his quæ ſunt ad alterū. ergo aliæ virtutes ponūt rectitudinē in his quæ ſunt ad ſe. Quarto, authoritate Ariſt. in 1. Rhet. diffiniēdo virtutē dicēdo, ꝙ eſt potētia benefactiua. Quinto. Stāte æquali periculo, & æquali actu in cōtēnēdo periculū, adhuc unus pōt fortius facere q̄ alter, & non niſi rōne actus humani, in quo ponitur rectitudo rōnis. ergo fortitudo hēt ponere rectitudinē in operibus humanis. Sexto, Sublato impedimento tali, poniť rectitudo, aliter ſublato impedimēto eſſet otioſa, ſed hmōi rectitudo non ponitur per temperātiam, neque per iuſtitiam, vt patet. ergo per fortitudinem.

¶Ad horum euidētiā recolēda eſt doctrina in pcedēti li. habita. ſ. ꝙ uoluntas humana ex ſua natura determinata eſt ad rōnis bonum in operibus humanis, quæ ſunt ad ſe, ita quòd nō eget in ſeipſa uirtute aliqua ad hoc. Et rō eſt, qa inclinať naturaliter in pprium bonum ſuppoſiti ſui, & qa non inclinať naturaliter in bonū alterius, iō eget uoluntas uirtute aliqua in ſemetipſa uoluntate, ad hoc ꝙ recte velit bonum alterius. Et ppterea iuſtitia, q̄ perficit in operibus ad alterū, eſt in voluntate, fortitudo autē, & tēperātia, q̄ pficiunt humanos act⁹ in ordine ab ipſum operātē nō ſunt in uoluntate, ſed in appetitu ſēſitiuo, vt rōnalis tñ eſt p participationē, ut patet ex 3. Ethic. in principio capit. de Tēperātia. ex hac nāq; radice pullulat, ꝙ uoluntas, quantum eſt ex parte ſua eſt recte electiua tam in his quæ ſunt temperantiæ, quàm in his quæ ſunt

Digitized by Google

¶ 2 Præterea. Si eſt virtus aut eſt theologica, aut intellectualis, aut moralis: ſed fortitudo neq; cõtinet inter vitutes theologicas, neq; inter intellectuales, vt ex ſupra dictis* patet, neq; vr̄ eſſe virt᷒ moralis, quia vt Philoſ. dicit in† 3. Ethic. videnť aliq eſſe fortes ꝑp ignorãtiã aut ꝑp experiẽtiã, ſicut milites, q̃ magis pertinent ad artẽ

1.2.q6.57.& 62.

Li.3.c1.6.& ſequentib. tom. 5.

G quam ad virtutẽ moralem. Quidã etiam dicuntur eſſe fortes ꝑp aliquas paſſiones, puta, ꝑpter timorem cõminationum, vel dehonorationis, aut etiã propter iuſtitiã, vel irã, ſeu ſpem, virtus autẽ moralis non operatur ex paſſione, ſed ex electione, vt ſupra habitũ eſt. ergo fortitudo non eſt virtus.

¶ 3 Præterea. Virtus humana maxime cõſiſtit ĩ aĩa, eſt. n. bona qualitas mentis, vt ſupra dictum* eſt: ſed fortitudo videtur cõſiſtere in corpore, vel ſaltẽ corporis cõplexionẽ cõſequitur. ergo videtur ꝙ fortitudo non ſit virtus.

1. 2. q6.55. artic.4.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. *in lib. de moribus Eccleſię fortitudinem inter virtutes enumerat.

C.15.& 22 tom.1.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſecũdũ Philoſ. in* 2. Ethic. virtus eſt quæ bonũ facit habẽtẽ, & opus eius bonũ reddit, vnde virtus hominis, de qua loquimur, eſt quæ facit bonũ hominẽ, & opus eius bonum reddit. Bonũ aut hominis eſt ſecũdũ rõnẽ eſſe, ſecũdũ Dion. 4. cap.* de diuin. nom. Et ideo ad virtutẽ humanã pertinet vt bonũ faciat hominẽ & opus eius ſecũdum rationem eſſe. Quod quidem tripliciter cõtingit. Vno modo ſecundũ quod ipſa ratio rectificatur, quod fit per virtutes intellectuales. Alio modo, ſecundũ quod ipſa rectitudo rationis in rebus humanis inſtituitur, quod ꝑtinet ad iuſtitiam. Tertio modo, ſecũdũ quod tollũtur impedimenta huius rectitudinis in rebus humanis ponẽdę. Dupliciter autẽ impeditur uolũtas humana ne rectitudinẽ rõnis ſequatur. Vno modo, per hoc ꝙ attrahitur ab aliquo delectabili ad aliqd aliud quam rectitudo rõnis requirat, & hoc impedimentũ tollit virtus tẽperãtię. Alio modo, per hoc quod voluntatẽ repellit ab eo qđ eſt ſecũdũ rõnẽ, propter aliquod difficile ꝙ incũbit. Et ad hoc impedimentũ tollẽdũ requirit̃ fortitudo mẽtis, qua ſcilicet hmõi difficultatibus reſiſtat, ſicut & homo per fortitudinẽ corporalem impe-

Li.2.c.6.circa princ.tomo 5.

Ca.4. par.4. non multũ procul a fin.

H dimenta corpalia ſuperat, & repellit. Vnde manifeſtũ eſt quod fortitudo eſt virtus inquantũ facit hominem ſecundum rationem eſſe.

AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ virtus animæ non perficitur in infirmitate aĩæ, ſed in infirmitate carnis, de qua Apoſtolus loquebatur, hoc aũt ad fortitudinẽ mentis pertinet, quod infirmitatẽ carnis fortiter ferat, quod ꝑtinet ad virtutem patientiæ, vel fortitu-

I dinis, & quod homo propriã infirmitatem recognoſcat, quod ꝑtinet ad perfectionem, quæ dicitur humilitas.

fortitudinis. Et niſi ex motibus appetitus ſenſitiui, ſ. timore & audacia impediretur uoluntas, ipſa voluntas recta, ratione regulata abſque habitu fortitudinis rectitudinem poneret in operibus humanis, quæ ſunt fortitudinis. Sed quoniam impeditur ex huiuſmodi paſſionibus, ideo opus eſt fortitudinis habitu in appetitu ſenſitiuo, ita ꝙ habitus fortitudinis hẽt duo officia propria. Alterum reſpectu ſuperioris ſcilicet voluntatis, & hoc eſt tollere impedimenta rectæ electionis, tum quia voluntas exercere debet electionem rectã eligendo medium, ſeu moderamen in paſſionibus timoris & audaciæ reſpectu periculorum mortis, tum quia paſſiones immoderatę mouent voluntatem ad male eligendũ, tum qa electio recta debet participari in ipſo appetitu ſenſitiuo, & cõſtat ꝙ participari neqt in ſuſceptiuo impedito per immoderatas paſſiones. Alterum reſpectu ſui ſubiecti i quo eſt, & hoc eſt reddere ipſum firmum ac potentem ad prompte, & faciliter moderandum timorem & audaciam inſtantibus periculis mortis belli cæ. Tertium autẽ officium, ſ. directe rectitudinem ponere in operibus exteriorib. fortitudinis, officium eſt principaliter voluntatis rectæ eligentis, & vtentis omnibus vi ribus humanis. Secũdario autem, & inquantum pendẽt huiuſmodi opera, & earum rectitudo ex paſſionibus appetitus ſenſitiui, ſcilicet timoris, & audaciæ, eſt actus a fortitudine emanans, ita ꝙ virtus fortitudinis ſi recte ꝑſpiciatur, eſt in primis cã rectæ electionis, quę eſt a uoluntate, non eliciendo illam, ſed impedimenta illius tollendo. Eſt deinde cauſa per modum habitus elicitiue, ſ. in appetitu ſenſitiuo participate electionis moderatę, & timendi & audendi in periculis. Eſt demũ ex vtroque officio diuerſimode cauſa rectitudinis ponendæ in exterioribus operibus inſtantibus periculis mortis.

¶ Ad primũ ergo argumẽtũ dr̃ cũ duplici diſtinctione, vt clarior ſit doctrina. Prima ẽ, ꝙ ly ponere rectitudinẽ cõtingit nõ uno mõ, ſed multis, ſ. vel directe cãndo illã, vel tollẽdo impedimẽta illius, & rurſus principaliter, vel ſcđario Scđa d. eſt ꝙ ly in operib. humanis põt dupliciter intelligi. Primo, pro oĩb. operib. humanis partis appetitiuæ, & executiuæ neceſſariis ad opus illius virtutis. Scđo, ꝓ qbuſdã tñ paſſionib. Iuxta has di. dr̃ primo, ꝙ cũ in litera author ponit dñam inter officium iuſtitiæ, & aliorum moraliũ, ſ. fortitudinis, & tẽperãtiæ, locutus eſt de ponere, ſeu facere rectitudinẽ, directe cauſando illã. Et ſimiliter locut᷒ eſt de operib. humanis oĩb. non his, vel illis, ꝑ ſe tñ cõcurrentib. ad opus virtutis. Ita ꝙ ſola iuſtitia inter morales virtutes ẽ directe effectiua rectitudinis in omnib. humanis operib concurrentibus ad opus ſuę virtutis, qa ipſa ſola eſt elicitiua rectæ electionis, & medii in operib. humanis. Hæc ſiqdẽ duo ponunť in diffinitione virtutis moralis in 2. Eth. dũ dr̃, ꝙ virtus eſt habitus electiuus in me-

F dietate conſiſtens. Fortitudo aũt, & temperantia non ſunt directe cauſatiuæ electionis rectæ, qa ſunt in appetitu inferiori ſed cauſatiuæ illius alio modo, ſ. tollendo impedimẽta illius. Et hic eſt verus, & planus literę ſenſus, contra quem ſi argumenta tendant, facile ordinate ſoluuntur. Et primi ſiquidem antecedẽs diſtingue, qa ſi intelligit de ponere rectitudinẽ quouis mõ, verum eſt, & nihil contra authorẽ dicit, qa fortitudo ponit rectitudinem in operib. humanis tollendo impedimenta illius, & paſſiones directe, modificãs. Si autem intelligit deponere rectitudinem, & de operibus humanis concurrentibus, falsũ eſt. Et ad ꝓbationem inductiuã, cũ dr̃. Ponere rõnis rectitudinẽ in hoc opere, pugnãdũ eſt cõtra hoſtẽ ciuitatẽ oppugnãtẽ, non pertinet ad iuſtitiam &c. Reſpondeť, quòd rectitudo iſta ſpectat nõ ad vnam, ſed ad plures morales virtutes, quia pro q̃to pugna eſt actus ad alterũ, hoc eſt, ad hoſtem contra quẽ fit, rectificanda eſt a iuſtitia, & ꝑpea oportet bella eẽ iuſta. Pro quanto uero homo debet in ſeipſo bene moraliter diſponi, ꝑtinet ad fortitudinẽ, ſed non illo modo, vt ſ. directe cauſet rectitudinẽ illam in omnibus actibus concurrentibus, ſed ut in aliquo cauſet rectitudinem, tollendo impedimenta, puta, in electione, & in aliquo directe, puta, in paſſionibus & in aliquo ſecundario, puta, in operationibus exterioribus. Et ſi inſtetur Ponere directe huiuſmodi rectitudinem ſimpliciter ſpectat ad aliquam virtutem. ergo. Reſpondendum eſt per interemptionem, qm̃ recta electio talis operis ꝓ quãto cedit in ꝓpriũ operantis bonũ (ſic n. ſolum cadit ſub fortitudine ſola) nulla eget virtute morali directe cãtiua illius, ſed ſolũ ablatiua impedimẽtorũ eius, & rectificatiua inferioris appetitus. Falluni aũt arguẽtes in hoc, ꝙ putãt actũ, q rectificať ſua virtute, vno tñ mõ, ſ. directe, rectificari, cũ tñ alio mõ contingit, ſ. tollendo impedimenta, vt monſtratum eſt. Ita quòd ſi recte ꝑſpiciatur, nõ negať actus hmõi rectifica-

K ri a fortitudine, & tẽperãtia, ſed dr̃, ꝙ nõ uno ſed diuerſis modis diuerſi actus ad id concurrẽtes, a fortitudine rectificãtur, qa electio quæ eſt in uoluntate rectificatur, vt dictum eſt, a fortitudine, tollendo impedimenta: Paſſiones aũt q̃ ſunt in appetitu ſenſitiuo rectificantur a fortitudine directe cãndo earum rectitudinem. Opera autem exteriora ꝓ q̃to ex paſſionib. pendẽt, ſcđario rectificat fortitudo, directe tñ, quo ad principale uero eorundem rectificatiuum, q eſt voluntas eligens & utens, concurrit fortitudo, tollendo impedimẽta. Et ſic fortitudo omnia concurrentia rectificat, ſed nõ omnia directe, quia non eſt opus, quia quędam ſ. actus uoluntatis requiſiti, habet directe rectificatiuum eorundem longe excellentius, ſcilicet inclinationem naturalem uoluntatis in rationis bonum, ꝓprium ſuppoſito. Ex hoc. n. ꝙ habitus imitatur naturam dum inclinat per modum naturæ, & cõſuetudo dicitur

tur altera natura, euidenter patet, ꝙ inclinatio naturæ præ- A minet omni habitui.

¶ Ad 5m dr̃ ẽt cum diſtinctione, qđ cauſa eſt duplicis ordinis, ꝗ̃dã ordinata immediate ad ꝓpriã operationẽ, vt calor ad calefaciẽdũ, quædam immediate ordinata ad actionem ſuperioris cauſæ, & mediante illa ad operationẽ ꝓpriã. In primo gñe cãſarum, vera eſt maior, ꝙ cã habens operari, & tollere impedimẽta magis ſecundũ operari, ꝗ̃ ẽm tollere impedimenta, iudicanda eſt: in ſcđo autem cauſarũ genere non eſt vera. Et in promptu rõ diuerſitatis eſt, quia in iſtis cauſis præcipuum eſt, quo reſpiciunt cãm ſuperiorem: in illis vero principale ẽ reſpicere propriam operationem. Et ꝓpterea in illis cauſis principalibus, & immediatius conſideratur ablatio impedimentorum ſuperioris cauſæ, quàm facere operationem propriã, quã mediante ſuperioris cauſæ actione cauſant: hæc ad maiorẽ. Ad minorem vero dicitur, verum eſſe, ꝙ virtus habet vtrumque, ſ. operari, & tollere impedimenta: ſed non vno modo quælibet virtus hæc duo hẽt, quĩ quædam virtutes ſunt velut cauſæ ſuperioris ordinis, & hæc primo operantur, & ſecundario tollũt impedimenta, vt iuſtitia facit. Quædam ſunt inferiores ordinis, ꝙ primo ordinantur ad operationem ſuperioris, & mediante illa ad operationẽ propriam, vt fortitudo, & temperantia, quoniam primo ordinatur quælibet moralis virtus ad rectam electionem, quæ eſt actus voluntatis. Virtus.n. eſt habitus electiuus 2. Ethico. Et hæ primo tollũt impedimenta rectæ electionis: ac per hoc participando electionem rectam moderate operantur, paſſiones rectificando, & conſequenter exteriora opera.

Lib. 3. ca. 8. tomo 5.

In ſol. ad 1.

1.2.q.63.articu.1.

617

1.2.q.61.ar. 3.& 4. Et 3. diſt. 33 q.1. ar.1.q.3.co. & ad 1.

¶Ad tertium iam patet reſponſio, concedendo quòd fortitudo, & temperantia ponunt rectitudinem in operibus humanis, quæ ſunt ad ſe, ſed non directe, nec vno & eodem modo in omnibus operibus eius, ut iam bis declaratum eſt.

¶Ad quartum conceditur, quòd virtus, & fortitudo eſt habitus benefactiuus: ſed non vno, ſed multis modis rectificat diuerſos actus concurrentes ad ſuum beneficium.

¶Ad quintum gratis conceditur, quòd fortitudo ponit rectitudinem in actibus humanis diuerſis modis reſpectu diuerſorum actuum, & non niſi tollendo impedimenta reſpectu principalis actus, qui eſt electio.

¶Et per hoc etiam patet reſponſio ad ſextum. Nos.n. docemur ꝙ ſublatis impedimentis voluntas nõ ꝑ habitum iuſtitiæ, ſed per naturalem inclinationem iam expedite ponit rectitudinẽ in electione ſua, & quaſi infert rectitudinẽ in electione participata in appetitu ſenſitiuo, cooperante ad hoc virtute fortitudinis, vt patet ex dictis. Stat ergo ſolidum fundamẽtum literæ, ꝙ virtus non vno mõ dr̃ & ꝙ fortitudo iõ virtus eſt, q2 tollit impedimenta rectitudinis rationis, qm̃ hoc eſt ꝓcipuum & immediatum ſuũ officiũ, & in hoc ſuo officio continet reliquum ꝙ ſibi conuenit, ſ. moderari paſſiones, quoniam ipſa eſt in appetitu ſenſitiuo non abſolute, ſed vt ſubeſt voluntati, ac ꝑ hoc eſt firmatiua appetitus ut mouetur a uoluntate, & per hoc eſt moderatrix timoris, & audaciæ vt eligibiles quodammodo ſunt ab appetitu ſenſitiuo. Nunquam enim moderaretur has paſſiones fortitudo, niſi electionis impedimenta abſtuliſſet: & per hoc ipſum quòd impedimenta rectæ electionis aufert, electionis rectæ participatiuũ habile conſtituit, vnde reliqua recta ſequũtur.

Lib. 1. c. 39. in princi. tomo 1.

Lib. 2. cap. 4. tom. 5.

†Li. 22. Moral. capi. 1. a medio.

1.2.q.61.ar. 3.& 4. Et q. 65. art. 1.

¶ In eodem arti. dubium ex eodem Martino occurrit, circa illud quod in litera dicitur, quòd temperantia tollit impedimẽta a delectabili ꝓuenientia. contra inquit, Perſeuerantia pertinet ad temperantiam, & tollit impedimenta prouenientia a contriſtabili, vt patet in 7. Ethi. ergo temperantia male dicitur tollere impedimenta a delectabili.

Lib. 2. ca. 4.

Lib. 2. de Inuentione in fol. 3. ante fin. libri.

¶Ad hoc dicitur primo, ꝙ cum temperãtia ſit circa delectationes, & triſtitias, vt inferius patebit: quia tamen principaliter eſt circa delectationes, ideo merito, & vere dictum eſt, ꝙ tollit impedimenta a delectabili prouenientia. Nihil ergo obſtat veritati huius literæ, ſi ẽt ſecundario impedimenta à triſtabili tollat. Secundo dicitur, ꝙ perſeuerantia non eſt virtus, ſed imperfectũ quid in gñe uirtutis, vt inferius patebit: aliudque eſt de ea, & aliud de temperantia iudicium, quoniam illius prima materia eſt triſtitia: iſtius uero principalis materia eſt delectatio.

¶In eodem 1 arti. in ſolutione ad 5m, dubiũ occurrit circa hoc, ꝙ contra vere fortes diſtinguuntur exercentes fortitudinis actũ, puta, pugnare ꝓp dãnũ vitandũm vituperii, afflictionis aut damni. & eſt rõ dubii, quia iſtæ ſunt cãſ iuſti belli, & per hoc pugnando pro his, veræ fortitudinis actus exercetur.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ cũ finis virtutis nõ ſit aliquid inferius ipſa vir

Ad ſecundum dicẽdũ, ꝙ exteriorẽ virtutis actũ quãdoq; aliqui efficiunt, nõ habentes virtutẽ ex aliqua alia cauſa quã ex virtute. Et iõ Philoſ. in* 2 Ethic. ponit quinq; modos eorũ, qui ſimilitudinarie dicuntur fortes, quaſi exercentes actũ fortitudinis ꝓter virtutem, ꝙ B qdẽ contingit tripliciter. Primo qdẽ, quia ferũtur in id quod eſt difficile, ac ſi nõ eſſet difficile, qđ in tres modos diuiditur. Quãdoque enim hoc accidit ꝑ ignorantiam q2 ſcilicet hõ non percipit magnitudinẽ periculi. Quãdoque hoc accidit ꝓp hoc, quod homo eſt bonæ ſpei ad pericula vincẽda. puta, cũ expertus ẽ ſe ſæpe pericula euaſiſſe. Quãdoq; aũt hoc accidit ꝓp ſcientiã & artẽ quandã, ſicut cõtĩgit in militibus, qui ꝓp peritiã armorũ & exercitiũ, nõ reputãt grauia pericula belli, eſtimãtes ſe per C ſuam artẽ poſſe cõtra ea defendi. ſicut Vegetius dicit *in libr. de re militari. Nemo facere metuit, qđ ſe bene didiciſſe cõfidit. Alio mõ agit aliquis actũ fortitudinis ſine virtute ꝓp impulſum paſſionis, ſiue triſtitiæ, quã vult repellere, vel etiã iræ. Tertio modo ꝓp electionẽ nõ qdẽ finis debiti, ſed alicuius temporalis cõmodi acquirẽdi, puta, honoris, voluptatis, vel lucri: vel alicuius incõmodi vitandi, puta, vituperij, afflictionis, vel dãni.

D Ad tertium dicẽdũ, ꝙ ad ſimilitudinẽ corporalis fortitudinis dr̃ fortitudo aĩæ, ꝗ ponit virtus, vt dictũ* eſt, nec tñ eſt cõtra rõnẽ virtutis, quod ex naturali cõplexiõe aliqs habeat naturalẽ inclinationẽ ad virtutẽ, vt* ſupra habitum eſt.

Articulus II.

Vtrũ fortitudo ſit uirtꝰ ſpecialis.

Ad ſecundum ſic proceditur. Videtur quod fortitu- E do nõ ſit ſpecialis virtus. Dicitur .n. Sap. 8. ꝙ ſapientia ſobrietatẽ & prudẽtiã docet, iuſtitiã, & virtutẽ, & ponitur ibi virtus ꝓ fortitudine. Cũ ergo nomẽ virtutis ſit cõmune omnibus, videtur ꝙ fortitudo ſit generalis virtus.

B ¶ 2 Præterea. Ambro.* dicit in primo de offic. Non mediocris animi ẽ fortitudo, ꝗ ſola defendit ornamẽta virtutũ omniũ, & iudicia cuſtodit, & ꝗ inexpugnabili ꝑlio aduerſus oĩa vitia decertat, ĩuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduerſus voluptates, auaritiã fugat tãquã labẽ quãdã, quæ virtutẽ effœminet: & idẽ poſtea ſubdit de alijs vitijs, hoc aũt nõ põt conuenire alicui ſpãli virtuti. ergo fortitudo eſt generalis virtus.

¶ 3 Præterea. Nomẽ fortitudinis a firmitate ſumptum eſſe vide- C tur, ſed firmiter ſe habere, pertinet ad omnem virtutem, vt dicitur* in 2. Ethico. ergo fortitudo eſt virtus generalis.

Sed contra eſt, quod 22. Moral.† Greg. connumerat eam alijs virtutibus.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ* eſt, nomen fortitudinis dupliciter accipi põt. Vno modo ſecundũ quod abſolute importat quandã animi firmitatẽ, & ſecundũ hoc eſt generalis virtus, vel potius conditio cuiuſlibet virtutis, D quia ſicut Philoſoph. dicit in* 2. Ethic. ad virtutem requiritur firmiter & immobiliter operari. Alio modo, poteſt accipi fortitudo ſecundum quod importat firmitatem animi in ſuſtinendis, & repellendis his, in quibus maxime difficile eſt firmitatẽ habere, ſ. in aliquibus periculis grauibꝰ. Vnde Tullius* dicit in ſua Rhet. ꝙ fortitudo eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborũ ꝑpeſſio, & ſic fortitudo ponĩ ſpecialis virtus, vtpote materiã determinatã habẽs, E

ſūt; cū nihil ſit pp vilius ſe tanꝗ̄ finē, & oīa bona exteriora ſunt minus bona ꝗ̄ virtutes ipſæ, ꝗ̄ ſunt interiora animi bona, quæ nec dari pñt, nec auferri ab hominibus, conſtat eſt, ꝙ finis fortitudinis nō recte ponaī quodcunq; tpale bonū, puta, honor, voluptas, aut lucrum. & ppea pugnantes pro gloria, aut imperio dilatādo quamuis fortiſſime ſe hēant, non ſunt tñ vere fortes, ſed fortibus ſimiles, & qa vitare mala oppoſita, puta, vituperiū, triſtitiā, & dānū, oriī ex amore bonorum, quorum priuationes annectūtur malis, iō eadē rōne nō recte poniī fortitudinis finis, pugnare pp tpale dānū vitādū tanquā pp finē.

Libr. 1 text 116. to. 2.

Libr. 5. text. 7. tom. 3.

¶Ad obiectionem autē in oppoſitum dr̄, ꝙ tpalia bona dupliciter cōſideraīī. Primo abſolute, & ſic nō excuſant bellū. Alio mō vt ſunt adminicula, virtutū, & ſic reddunt iuſta bella. Litera aūt loquiī qñ in ipſis bonis tpalibus cōſtituiī finis. Vnde dicit tertio mō pp electionē non quidē finis debiti, ſed alicuius tpalis. Vbi inſinuat quod temporale ꝯſtituatur ut finis, quod cōſtat eſſe illicitum, qa debet reſpici ut ad finem, virtutem ſcilicet, ſeu veram felicitatem, quæ eſt ſecundum virtutem.

F

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ ſecūdū Philoſophū* in primo de cælo, nomen virtutis refertur ad vltimū potentiæ. Dicitur aūt vno modo potentia naturalis, ſecūdū, quam aliquis poteſt reſiſtere corrumpētibus. Alio modo ſecūdum quod eſt principiū agēdi, vt patet in* 5. Metaph. & ideo quia hęc acceptio eſt cōmunior, nomē virtutis ſecundū ꝙ importat vltimū talis potētiæ, eſt cōmune. Nā virtus cōmuniter ſumpta, nihil aliud eſt quam habitus, quo quis pōt bene operari. Secundū aūt ꝙ importat vltimū potētiæ primo mō dictæ, qui quidē eſt modus magis ſpecialis, attribuiī ſpeciali virtuti, ſ. fortitudini, ad quā pertinet firmiter cōtra quæcūq; impugnātia ſtare.

G

Ad secundum dicendū, ꝙ Ambroſius accipit fortitudinē large, ſm ꝙ importat aīi firmitatem reſpectu quorūcūq; impugnātiū.

H

Et tamen etiam ſm quod eſt ſpecialis virtus habens determinatā materiam, coadiuuat ad reſiſtēdū impugnationibus omniū vitiorū Qui enim poteſt firmiter ſtare in his quæ ſunt difficilima ad ſuſtinēdum, conſequens eſt, quod ſit idoneus ad reſiſtēdum alijs, quæ ſunt minus difficilia.

Ad tertium dicēdū, ꝙ obiectio illa procedit de fortitudine primo modo dicta..

Articulus III.

Vtrum fortitudo ſit circa timores, & audacias.

AD tertium ſic ꝓcedit Vr̄ ꝙ fortitudo ñ ſit circa timores, & audacias. Dicit *n.* Greg. 7. Moral. Iuſtorū fortitudo ē carnē vincere, ꝓprijs voluptatibus cōtraire, delectationē pſentis vitę extinguere ergo. fortitudo magis vr̄ eē circa delectationes ꝗ̄ circa timores, & audacias.

¶ Super quæſtionis centeſimæ vigeſimæ tertiæ Ar. 3.

IN ar. 3. eiuſdem q. omiſſo ſecundo, dubium ex eodem Martino occurrit circa concluſionem literæ. videlicet, Fortitudo eſt circa timores & audacias quaſi cohibitiua timorum, & audaciarum moderatiuā Ipſe. n. q. 4. dicit ſe contra dictum S. Tho. arguere 6. mediis, primo ſic, Fortitudo eſt cohibitiua vtriuſq;, ſ. timoris & audaciæ. ergo nō eſt timores cohibitiua, & audacię moderatiua. ꝓbaī antecedens dupliciter. Primo, qa fortitudo hēt cohibere ne timor & audacia inſit, aut nō cōtinuenī, aut ne exeāt in affectum, ſecundo ex dictis S. Th. qa, ſ. fortitudinis eſt remouere impedimenta &c. Cōſtat. n ꝙ vtraque paſſio impedit. ergo vtraq; eſt cohibēda. Scd̄o omnis, virtus eſt cohibitiua vitii ſibi oppoſitii, ſed tā timor ꝗ̄ audacia opponitur fortitudini. ergo. Tertio Fortitudo inclinat ne actus fortis ſit audacia, ſicut ne ſit timor. ergo non plus eſt cohibitiua timoris ꝗ̄ audaciæ. Quarto, Moderari audaciā nō eſt aliud ꝗ̄ facere vt audeamus qñ oportet &c. & nō aliter, & ſic ēt oportet facere in paſſione timoris. ergo ſi fortitudo eſt moderatiua audaciæ, eſt ēt moderatiua timoris. Quinto, ad hoc, ꝙ ex audaci fiat fortis, oportet ſibi addere ꝙ deficit, & ſubtrahere ꝙ ſuperabundat; & ſimiliter ad hoc, ꝙ ex timido fiat fortis. ergo par eſt ratio vtriuſque. Sexto, ſm Ariſt. Inclinatus in vnum vitiū debet transferre ſe in aliud oppoſitū, ut tādem veniat ad medium. ergo non plus adhibendus eſt timor quam audacia, nec plus moderanda audacia quam timor.

I

¶Ad hoc tria dicēda ſūt. Primū eſt, ꝙ iſta verba, ſ. Cohibere, & moderari, ꝗbus author vſus eſt, nō ſunt ut diſparata aut cōpoſita intelligenda, vt ille bonus hō voluit intelligere. Expſſe namq; in hac eadem q. author vtitur repreſſionis vocabulo, reſpectu audaciæ, ut patet in ar 6. in corpore, & moderationis vocabulo reſpectu timoris, ut patet in ar. 4. ad 2. Vnde manifeſtū cuilibet eē pōt, ꝙ ſm ſuā doctrinā fortitudo ē repreſſiua audaciæ. Cōſtat. n. ꝙ reprimere in idē redit ꝙ cohibere, & ꝙ ē moderatiua timoris. Nō ē ergo cōtra authoris doctrinā itellectā, ꝙ fortitudo ē cohibitiua timoris, & audacię, nec ꝙ fortitudo eſt moderatiua vtriuſq;: ac p hoc tot* labor arguēdi in oppoſitū contra S. Th. vanus fuit. Scd̄o dicēdū eſt, quòd author proprie loquendo, optime diuerſis illis vocabu-

K

lis vſus eſt, ad inſinuandum, ꝙ fortitudo maiorem habet conuenientiam, cū audacia, quæ animoſitatem quandā ſonat, ꝗ̄ cum timore, quæ retroceſſum quendam importat, qm̄ fortitudo in animi virilitate conſiſtit, vt eius nomē ſonat. Tertio dicendum eſt, ꝙ ſi arguens intendit arguere contra illam cōparatiuam, Fortitudo magis eſt cohibitiua timoris, atq; audaciæ facile ſūdet, dicendo ꝙ nunquam hæc cōcluſio confutatur ex aſſumptis, vt patet ſingillatim. Nā ex hoc ꝙ fortitudo eſt cohibitiua vtriuſq;, & opponiī vtriq;, ut medium extremis, & excludit vtrūq;, & moderatur vtrūq;, & ꝙ ex tranſitu ex quocūque extremorum ad medium oportet addere & ſubtrahere, & inclinatus ad vnum extremū dēat quaſi tranſire in aliud, non ſequiī, ꝙ æqualiter ambo diſtēt a medio, aut ꝙ æqualiter opponāī medio, vt patet in natural ib. Pallidum n. eſt inter nigrū & album, & tamen non æqualiter opponitur vtrique extremo, nec ęqualiter diſtat ab vtroque, licet vtrumque excludat. Vnde fortitudo magis aſſimilatur audacię, quam timori, licet neuter ei conſonet, & magis diſtat fortis a timore, quam audacia, & magis contrariatur fortitudini timor quam audacia. Et propterea oportet quòd fortitudo magis ſit cohibitiua timoris quam audaciæ, vtpote magis cōtraria. Nec hæc egent probatione, quoniam & experientia teſtis eſt, quòd timor nō ſolum aufert actus fortes, ſed ſimiles fortibus, quoniam facit fugere. Audacia autem facit actus ſimiles fortibus, dum facit aggredi. Et in 2. Ethico. conſulitur acquiſituro uirtutes, vt in extremum ſimilius uirtuti declinet Conſtat namque, ꝙ ſimilius utilitati animi eſt audere quam timere. Liquet ergo, ꝙ hæc Martini argumenta vana ſunt vndique.

618

Inf. ar. 6. co. & q. 126. ar. 2. co. & q. 157 ar. 1. co. & q. 141. ar. 1. co. & ad 2. Et 1. q. 21. ar. 1. ad 2. & q. 95. ar. 3. ad 2. Et 3. d. 33. ar. 2. Et vir. q. 1. ar. 4 cor. fin. & ar. 5. cor.

* Lib. 7. c. 19 in princip.

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem ar. dubium ex eod. Martino ibidem occurrit, quo ad duo. Primo quo ad id, quod ibi dr̄, quod timor & audacia ſunt circa idem obiectum, ſ. malū. Dicit enim quòd hoc non videtur ſibi verum, qa licet ſit idē obiectum realiter vtriuſque, eſt tamen aliud formaliter, tum qa obiectum timoris formaliter eſt terribile, audaciæ autem eſt auſibile. In cuius ſignum Ariſt. 3. Ethi. obiectū fortitudinis ponit terribile, & auſibile, tum quia auſibile contrarium eſt timendo, vt dicit Ariſt. in 2. Rhet. tum quia auſibile ſecundū quod hmōi, importat rationem boni, timendum vero rationem mali. Secundo quo ad ipſam rationem, quòd non ſatiſfrat argumēto; quia auſibile retrahit a bono fortitudinis ſicut, terribile, & ſpes ſicut audacia, inquantum per ſpem circa auſibile ferimur in ipſum inconſulte, & cōtra rationis iudicium.

¶Ad euidentiam horum recolere oportet in præcedenti libro de timore & audacia tractata, breuiterque, ſciendum eſt, quòd obiectum timoris & audaciæ eſt vnum & idem materialiter, & formaliter ex parte rei, quo ad rationem formalem mali, ita, quòd vtriuſque obiectum eſt formaliter malum, ſcilicet ipſa mors, ſeu mortis pericula, & manifeſte patet in 3. Ethic. vbi expreſſe vult Ariſto circa idem verſari timidum & audacem, ſed ille deficiendo, iſte exuperando, ſed differentia eſt ex parte cognitionis, ſeu apparentiæ Cum enim appetitus obiectum ſit bonum, vel malum apprehenſum, non eſt differentia inter malum quod timidus fugit, & malum quod audax inuadit, ex parte mali: quoniam non ſolum vnum & idē malum eſt obiectum utriuſque, ſed etiam eiuſdem quantitatis, puta æquale periculum mortis æqualiter prope ex parte rei. Quod patet ex hoc, quòd reſpectu huiuſmodi æqualis periculi mortis in bello æqualiter ꝓpe, fortis bene ſe habet,

audax

audax ſuperabundat,& timidus deficit:& non oportet eſſe maius periculū,quod timidus fugit,q̄ illud,quod audax ſuperat,aut fortis ſubit, vt patet,& eſt ſerm̄o ſermo de timendo,& auſibili humano,qđ dico ꝓꝑ terribilia humanam virtutem excedentia,circa quę ut Ariſt.dicit in 3.Eth.nō eſt fortitudo, qa forté dicimus vt hominé, ſed dña eſt ex parte apprehēſionis,q idē periculū bellicæ mortis apprehendit ab vno vt ꝓpe exiſtens, & vt magnæ potentiæ ad valde cōtriſtādum & nocendū,& ſic hēt rōnē timēdi, & ab alio apprehendit ut lōge exiſtēs, & ut meabilis,ſeu ſeparabilis reſiſtētiæ, & ſic hēt rōnē auſibilis.probatur aūt ita eſſe ex eo qđ experimur,quia talia ſūt quæ ut timēda occurrunt: & ſimiliter quæ audemus, & ex doctrina Ariſt.Ethic. Vbi primū diffinit timēda ꝑ hæc duo,ſ.ꝑ excellētiā potētiæ nociuæ & ꝑ propinquitatē,& deinde addit cōtrariū eſſe timēdū auſibili,& bñ,quia contrarias hēt conditiones,ſ.ſubiectionem potentiæ,& longé eſſe,quas conditions nō eſſe in re,ſed in apprehenſione conſtat.Differt quoque obiectū audacię ab obiecto timoris ex parte apprehenſionis,per accidēs tñ, quia ſ.periculum apprehenditur non ſolum,vt ſuperabile ꝙ lōge, ſed apprehenditur coniunctum ſibi bonum victoriæ ſuperando illud malum,& ad tale bonum non fert audacia, ſed ſpes quę eſt mater audaciæ Ex hoc namque ꝙ ſperat quis bonū, audet aggredi malum periculi bellicæ mortis, quantumcumque ex parte rei ſit maximum & propinquū, & ꝑꝑ hoc Ariſto.poſuit ſpem ibidem ſalutarium eſſe audaciū,non realiter nec formaliter,ſed cauſaliter,qa eſt audaciæ cā,ut dictum eſt.

Lib.2.de Inuentione in ſol.3. ante fi. libri.

1.2.q.45. ar.1.ad 2.

Lib.2.Ethic. c.6.in princ. & capit.9. tom.5.

¶Ex his igitur ad ea quæ primo obiiciuntur,dr̄, ꝙ obiectum timoris,& audacię, ex parte rei tā realiter, q̄ formaliter eſt idem,ſed ex parte apprehenſionis diſtinguitur formaliter.Et quia rō mali ſe tenet ex parte rationis formalis ex parte rei,ideo optime dixit author quod timor,& audacia non opponunt ex parte obiecti,ꝑ quanto vterque eſt reſpectu mali. Sed bene ſic opponunt timor & ſpes,quia iſta eſt reſpectu boni,& propterea diſtinctio formalis ex parte apprehēſionis nihil obſtat litera utpote impertinēs propoſito. Propter hanc enim diuerſitaté ex parte apprehēſionis Ari.diſtinguit auſibile & timēdum,& dicit eſſe cōtraria, vt ſecūda inducebat inſtantia.

¶Ad tertiam autem dicitur,quòd falſum eſt,ꝙ auſibile inq̄tum huiuſmodi,habeat rationem boni, quoniam non habet rationem boni,niſi per aliud adiunctum,ſ.bonum, quod eſt obiectum non audaciæ,ſed ſpei cauſantis audaciam.

¶Ad id vero quod contra ſatisfactionem reſponſionis arguitur,dicitur,ꝙ manifeſte falſum eſt,quòd auſibile abducat ſicut terribile,ſi ſicut notet æqualitatem,ut patet ex 3.Ethi & experientia teſtatur.Longe.n. magis abducit terribile quam auſibile,quin potius auſibile confert quodammodo ad bonū fortitudinis,utpote propinquius.Falſum quoq; ſimiliter eſt, quòd ſpes abducat a fortitudinis bono ſicut audacia,quia audacia abducit immediate a fortitudinis bono,utpote extremum vitium circa idem exurgens,ſpes autem abducit ab eodem mediante audacia,quia cauſando audaciam facit hominem præcipitem in aggreſſu.Et propterea patet, ꝙ reſponſio authoris ſtat ſolida,& ſatisfaciens optime argumento.

¶In eodem art.aduerte,ꝙ fortitudo eſt circa timores & audacias tamquam circa propriam materiam. [illegible] fortitudo ponit ſuam rectitudinem:Ita ꝙ timere, & au[illegible] pericula &c quando oportet,vbi,& ſicut oportet, ſunt a[illegible] fortitudinis eliciti ab ipſa fortitudine exiſtēte ſubiectiue [illegible] appetitu ſenſitiuo,qui uocatur iraſcibilis.Probatur autem [illegible] authoritate,& rōne.Ariſt.in 3.Ethic.expreſſe hoc dicit in [illegible] tulo il lo,Terribile autem Vbi habet hęc verba,Qui qui[illegible] igitur quæ oportet,& talis gratia ſuſtinet,& timet ut opor[illegible] ,& qū Similiter autem & audet fortis.Secundum dignitatem enim & ut rō poſcit,patit,& operat fortis.Vbi manifeſte Ariſ.dicit, & probat,ꝙ fortis timet & audet qn̄ oportet,& ꝑꝑ qđ oportet &c.Certū eſt.n.ꝙ loquit de forti inquātū fortis,& de actibus fortis inquantum fortis,vt patet ex probatione allata.ſ. Scđm dignitatem.n.& vt rō poſcit,patit,& operat fortis. Rō ē ad hoc ducit, qm̄ ſicut prudētiæ actus eſt præcipere recte, qm̄ ipſum præceptū eſt propria ipſius materia, quā in proprio ſubiecto rectificat: & ſimiliter iuſtitiæ act⁹ eſt uelle reddere ius ſuū unicuiq;,quoniā hmōi velle eſt ꝓpria materia, quā in proprio ſubiecto rectificat, & vl'r quęlibet virtus hēt ꝓ actu rectā operationem, quæ in potentia in qua eſt, rñdet illi ut propria materia rectificata ab ea,ita oportet vt fortitudo, quæ eſt ſubiectiue in iraſcibili habeat pro actu illos iraſcibilis motus,qui ſunt ꝓpria materia ipſius fortitudinis. Non qualitercunque autem habet fortitudo pro actibus tales motus,ſed rectificatos; ita ꝙ timere quæ,& quando,& cuius gratia oportet,& ſimiliter audere,ſunt actus eliciti a fortitudinis virtute,& ſunt ēt actus prudentiæ regulantis fortitudinem,vt imperati a prudentia,& ſunt actus uoluntatis naturaliter inclinatæ ad bonum fortitudinis ſimiliter vt imperati a uoluntate.

Art.1. huius quæſt.

1.2. q.̄ 42 art.3.

¶Et quoniam Martinus in dicta quęſtione oppoſitum conatur probare,tenendo quòd fortitudo non eſt circa has paſſiones vt actus, ſed ut obiecta partialia interioris ſui actus, & primū dictū ſuū non probat,& monſtratū eſt eſſe falſum: ēm etiam abſolute loquendo,eſt falſum,licet poſſit ad aliquem bonum ſenſum reduci,ideo tres ſuas rationes intendo abſoluere,inquantum militant contra ſuperiorem doctrinam.Primo ergo probat ſic. Omnis virtus, quæ eſt circa aliquem actum,eſt tamquam circa partiale obiectum,circa omne illud, quod ſcitum eſt eſſe impedimētum illius actus:ſed fortis ſcit quod timor,& audacia ſunt impeditiua ſui actus.ergo. Maior patet,quia quantum fortitudo inclinat ad actum ſuum, tantum inclinat ad remouendum impedimenta. Secundo. Quicquid eſt obiectū prudentiæ directiuę fortitudinis, illud eſt obiectum fortitudinis:ſed prudentia talis habet has paſſiones pro obiectis.ergo.Probatur maior,quia alias non eſſet actus uoluntatis ſufficienter conformis actui rōnis.Tertio.Per actus fortitudinis,timor & audacia ſunt noliti formaliter,vel æquiualenter ergo ſunt obiecta. Probatur ſequela,quia nolitum eſt obiectum actus,quo eſt nolitum.

¶Ad huius rei ampliorē euidentiā ſciendum eſt,ꝙ tollere impedimēta actus nō uno modo dr̄,Nam aliquando dr̄ effectiue,aliquando formaliter.v.g. Quando cōbuſtiuum ligni tollit aquoſitatē,quæ eſt in ligno, dr̄ tollere impedimentū effectiue,& tale impedimentum habet ſe vt obiectum partiale excludendum tñ.Quando uero prudentia præcipit, quando oportet,& quod oportet &c.ꝓcipiēdo aufert actualiter ab actu præcipiendi cōditiones oppoſitas,non ita ꝙ conditiones oppoſitæ quæ excluduntur,ſint obiecta actus ꝓcipiēdi,ſed ſicut actus ꝓcipiēdi dr̄ elicitus a prudentia , ita cōditiones eius ſunt elicitæ velut cōditiones actus eliciti.Et ſic actus informatus talib.cōditionib.excludit formaliter oppoſitas conditiones,ſicut albedo in ſubiecto excludit formaliter nigredinem ab eodē ſubiecto.Sic aūt tollere cōtraria impedimenta,nō eſt habere impedimēta ꝓ obiecto actus,ſed ꝓ cōtrariis ſeu priuationib.ipſius actus recti. Et qm̄ fortitudinis actus nō primo mō,ſed ſ.dō tollit impedimēta timoris & audacię , iō timor & audacia vt opponunt fortitudini,tollunt abei⁹ actu nō vt obiecta partialia eius.ſed formaliter vt contraria, ſeu priuationes eius.Hoc aūt ſit manifeſtū ex eo,ꝙ actui fortitudinis nō cōtrariat ipſe timor, aut ipſa audacia q̄litercūq; ſed ſolū ſi de ordinatione rōis veſtiant.Iā.n. dictū ē,ꝙ fortis & timet, & audet.Sđ i hoc medi⁹ ē iter timidū & audacē,qa cōtraries.

¶2 Præterea. Tullius dicit in ſua Rhet ꝙ ad fortitudinē ꝑtinet ſuſceptio ꝑiculorū, & ꝑpeſſio labo[rum] ſed hoc non videtur pertinere ad paſſionē timoris,vel audaciæ, ſed magis ad actiones hominis laborioſas,vel ad exteriores res periculoſas. ergo fortitudo nō eſt circa timores,& audacias.

¶3 Præterea. Timori nō ſolū opponit audacia,ſed etiā ſpes,vt ſupra habitum eſt,cum de paſſionibus ageretur.ergo fortitudo non magis debet eſſe circa audaciam, quam circa ſpem.

Sed contra eſt, ꝙ Philo. dicit in 2.& 4.Ethic. ꝙ fortitudo eſt circa timorem & audaciam

Respon. Dicendū,ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,ad virtutem fortitudinis ꝑtinet remouere impedimētū,quo retrahitur volūtas a ſequela rōnis.Quod aūt aliqs retrahatur ab aliquo difficili,ꝑtinet ad rōnē timoris qui importat receſſū quēdā a malo difficultatē habēte,vt ſupra habitū eſt,cū de paſſionibus ageretur,& iō fortitudo principaliter eſt circa timores difficiliū rerū,q̄ retrahere poſſūt volūtatē a ſeq̄la rōnis. Oportet autē hmōi rerū difficilium impulſum nō ſolū firmiter tolerare cohibendo timorem,ſed etiā moderate aggredi, quādo ſcilicet oportet ea exterminare ad ſecuritatē

Digitized by Google

in poſterum habendā, quod videt̃ ꝑtinere ad rōnē auadaciȩ. Et ideo fortitudo eſt circa timores, & audacias quaſi cohibitiua timorum, & audaciarum moderatiua.

Ad primvm ergo dicendum, quod Greg. ibi loqtur de fortitudine iuſtorū, ſecūdū, quod cómuniter ſe hēt ad omnē virtutē. Vnde præmiſit quædā pertinētia ad G tēperantiā, vt dictū* eſt. & ſubdit de his, quæ pertinent proprie ad fortitudinem ſ'm quod eſt ſpecialis virtus, dicēs huiuſmodi aſpera pro æternis præmiis amare.

Ad secvndvm dicendū, ꝙ res periculoſæ, & actus laborioſi, nō retrahunt voluntatem à via rōnis, niſi inq̃tū timent̃. Et ideo oportet qđ fortitudo ſit immediate circa timores, & audacias, mediate aut circa ꝑicula, & labores, ſicut obiecta ꝑdictarū paſſionū.

Ad tertivm dicēdū, ꝙ ſpes opponitur timori ex parte obiecti, q̃a ſpes eſt de bono, timor de malo. Audacia autem eſt circa idē obiectū, & opponitur timori ſ'm acceſſum, & receſſum, vt ſupra dictū* eſt. Et quia fortitudo proprie reſpicit tēporalia mala retrahētia à virtute, vt patet per diffinitionē †Tullii, inde ē ꝙ fortitudo ꝓprie eſt circa timorē & audaciā, nō aūt circa ſpē, niſi inquantum cōnectitur audaciæ, vt ſupra habitū eſt. †

Articvlvs IIII. I

Vtrum fortitudo ſit ſolū circa pericula mortis.

Ad qvartvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ fortitudo nō ſolum ſit circa pericula mortis. Dicit. n. Aug. in li. de moribus Eccleſiæ, ꝙ fortitudo eſt amor facile tolerans omnia propter id qđ amatur, & in ſexto muſicæ † ca. 15. dicit, ꝙ fortitudo eſt affectio, quȩ nullas aduerſitates mortēque formidat. ergo fortitudo non eſt ſolum circa pericula mortis, ſed circa omnia alia aduerſa.

¶ 2 Præterea Oportet omnes paſſiones animæ per aliq̃ virtutē ad mediū reduci, ſed nō eſt dare aliquā aliā virtutē reducentē ad G mediū alios timores. ergo fortitudo non ſolum eſt circa timores mortis, ſed etiam circa alios timores.

¶ 3 Præterea. Nulla virtus eſt in extremis. ſed timor mortis eſt in extremis, quia eſt maximus timorū vt dicitur in † 3. Ethic. ergo virtus fortitudinis non eſt circa timores mortis.

Sed contra eſt, ꝙ Andronicus dicit, ꝙ fortitudo eſt virt⁹ iraſcibilis nō facile obſtupeſcibilis a timoribus, qui ſunt circa mortē.

H Respon. Dicēdū, ꝙ ſicut ſupra* dictum* eſt, ad uirtutē fortitudinis pertinet, vt voluntatē hominis tueatur, ne retrahatur a bono rationis ꝑꝑ timorē mali corporalis. Oportet autē bonum rationis firmiter tenere cōtra quodcunq; malū, quia nullū bonū corporale æquiualet bono rōnis: & iō oportet ꝙ fortitudo animi dicat̃, quȩ firmiter retinet volūtatē hominis in bono rōnis contra maxima mala, quia qui ſtat firmus contra maiora, cōſequēs eſt ꝙ ſtet firm⁹ cō I tra minora, ſed nō cōuertitur. Et hoc etiam ad rationē virtutis pertinet, vt reſpiciat vltimū. Maxime aūt terribile inter oīa corporalia mala, eſt mors, q̃ tollit omnia corporalia bona. Vnde Aug. dicit* in li. de moribus Eccleſiæ, quod vinculum corporis, ne concutiatur, atque vexetur labore, vel dolore: ne auferatur aūt atque perimatur, mortis terrore animam quatit. Et

extremi habent cōditiones in ipſis actibus. Ille timet non q̃, aut qñ, aut ꝑꝑ qđ oportet: & ſimili mō alter audet. Fortis aūt & timet, & audet qñ, vbi, quæ, ſicut, & ꝑꝑ quod oportet. Exercendo ergo fortitudinis actum, fortis tollit timorē & audaciā non tollendo ipſos actus, ſed tollendo eorum conditiones nō aliter, q̃ ponē do primaria intētione ſuas conditiones, & ex cōſequenti expellendo contrarias. Et quia actus fortitudinis ſeipſum cum ſuis conditionibus, ſ. qñ oportet &c. ponit formaliter, ideo cōtrarias cōditiones tollit formaliter, & ſic patet, ꝙ falſa eſt maior primæ

In argu.

obiectionis, ſ. Omnis virtus, quæ eſt circa

†Loco citato in arg.

aliquem actū, eſt tanquam circa partiale obiectū, circa omne illud, quod dicitum eſt eſſe impedimentum illius actus: qm̃ ſtat, quòd ſit circa impeditiuum tanquam circa cōtrarium, ſeu priuationem formaliter illius recti actus. Probatio autem maioris nihil concludit in propoſitum dictorū: qm̃ conceſſo aſſumpto, ſcilicet, Fortitudo q̃tum inclinatur in ꝓprium actum, tātum ad tollendum impedimētum inclinatur,

1. 2. q. 45. articu. 1.

non ſequitur, ꝙ tollat impedimenta tali mō, ſ. vt obiecta par-

Loco citato in argu. 2.

tialia, quoniam ſtat quòd tollatur p ſuū actum alio modo, ſ. formaliter.

Art. 2. huius quæſt.

¶ Ad ſecundam quoque dicitur, quòd maior eſt falſa, vt manifeſte patet de ipſo actu fortitudinis Conſtat namque ꝙ ille cognitus eſt per pru-

619

dentiam, ac per hoc

Infra ar. 11. & 12. cor. Et 3. di. 33. q. 2. art. 2. ad 6. & 4. diſ. 49. q. 5. art. 3. q. 2. ad 8. Et vir. q. 1. art. 12. ad 6. & 23. & q. 5. ar. 1. & 4 co. Et 3. Ethic. lec. 13.

illius obiectum: & tamen nō eſt obiectū, ſed actus fortitudinis Non ergo quicquid eſt obiectū prudentiæ regulantis fortitudinem, eſt obiectum fortitudinis: ſed ſtat quòd ſit uel obiectum, uel actus fortitudinis, vel conditio actus, & ſi quid eſt huiuſmodi. Probatio autem maioris, ſ. quia alias non eſſet actus uoluntatis ſufficienter cōformis actui rationis, nihil valet, loquendo de conformitate, qua natus eſt actus uolūtatis eſſe conformis rationi, quæ eſt conformitas rectitudinis: quinimo per hoc eſt rationi conformis, quod exercet ut actū id quod eſt cognitum, ac præceptum a prudētia. Loquendo autem de conformitate naturæ conceditur obiectum: Quia uoluntas eſt valde difformis naturæ a natura intellectus, ut patet. Sed hoc eſt impertinens propoſito. Ad tertiam autē obiectionem negatur ſequela; quia eſſe volitum, uel nolitum cōtingit dupliciter, ſ. vt obiectum, & ut actus. Cum. n. qs uult, uel nō uult ſcribere, ly ſcribere, eſt uolitum, ſeu nolitū ut obiectum: ſed ly uult, aut non uult eſt volitum ut actus, utrūq; n. eſt uoluntarium. Et differentia eſt inter hos duos modus uoliti, ſeu noliti: quia uolitum, ſeu nolitum ut obiectū, eſt uolitū

* C. 15. circa finem, to. 1.

F illo actu volūtatis, quod dr̃ volitū, aut nolitū, ita ꝙ eſt illius obiectum, vt in exēplo dato, ſcribere eſt obiectū actus uoluntatis, quo uult, aut non vult ſcribere. Volitū aūt, ſeu nolitum vt actus uolēdi, vel nolēdi, nō alio, q̃ ſeipſo eſt volitū, aut nolitū: qm̃ ſeipſo formaliter eſt volūtarius actus in actu exercito. Quia igit̃ qlibet act⁹ voluntarius volitus nō vt obiectū, ſed vt actus, eſt volitus formaliter, vel æqualenter, & nō eſt obiectū actus alicuius quo ſit volitus: iō nō valet ſequela, Impedimenta ſunt nolita ꝑ actum fortitudinis formaliter, vel æqualēter. ergo ſunt obiecta act⁹, quo dicuntur nolita, qm̃ ſtat ꝙ ſint uolita vt actus. Et vere ſic ē, ꝙ ſunt æquiualenter nolita per actū fortitudinis vt priuationes, ſeu cōtraria ipſi⁹ actus. Eodē ſiq̃dē modo, quo actus fortitudinis eſt volitus vt actus, eodē mō contraria, ſeu priuationes illius ſunt nolita vt actus. Ex hoc. n. ipſo ꝙ fortis timet, & audet qn, quæ, & ſicut oportet, eijcit formaliter ab appetitu ſuo qđ ē æquiualenter nolle, nō qñ, nō q̃, nō ſicut oportet. Non ſunt ergo a fortitudine, illa impedimenta nolita vt obiecta actus fortitudinis, ſed vt formaliter cōtraria, ſeu priuatiua actus fortitudinis. Et ſcito ꝙ principiū errandi in hoc ē, q̃a credit ꝙ ſolus actus volūtatis, puta, electio, & actus exterior, ut exponere ſe periculo mortis bellicæ, qñ, vbi &c. ſint actus fortitudinis ſ'm veritatē peripateticā, fortitudo ſit ſubiectiue in appetitu ſenſitiuo, & actus eius ſit participata electione timere, & audere in periculis mortis bellicȩ, qñ, vbi, quȩ, ſicut &c. oportet. Vt enim dictum eſt, ſi appetitus ſenſitiuus non eſſet natus ꝓprio motu appetere prȩter, K & cōtra bonū rōnis, nō eſſet neceſſaria virtus fortitudinis, ſed ſola uoluntas naturaliter inclinata in ꝓpriū ſuppoſiti bonū rōnis innixa prudentiæ, ſufficeret ad opera fortitudinis, & ꝓpterea nūc exigit fortitudo, vt habilitet appetitū, vt particeps eſt libertatis, ad firmiter propterq; actus timēdi, atq; audēdi exercendos, quādo, ſicut, in quibus, & propter quod oportet.

† Libr. 6. ca. 15. à med. tomo 1.

Libr. 5. cap. 5. à medio, tom. 5.

Ar. præcedē.

Cap. 22. parum a prin. tom. 1.

¶ Super quæſtionis centeſima vigeſima tertia Art. 4.

IN ar. 4. dubiū occurrit circa cōcluſionē inſertā titulo, nā titulus dubij ē, An fortitudo ſit ſolū circa ꝑicula mortis. Cōcluſio aūt eſt, Fortitudo eſt circa ꝑicula mortis, vbi patet ꝙ deficit a q̃ſito, q̃a q̃ſitū eſt, an circa hoc ſolū ſit, & nihil ſtridet quo ad ly ſolum. & augetur dubiū, q̃a ex articulo iſto nō habetur ſtrictio ad hoc, qm̃ & dr̃ quòd fortitudo ſe extendit ad alia pericula,

ideo virtus fortitudinis eſt circa timores periculorum mortis.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ fortitudo bene ſe habet in omnibus aduerſis tolerandis, non tñ ex toleratione omnium aduerſorum reputaẗ homo ſimpliciter fortis, ſed ſolū ex hoc, qđ bene tolerat etiam maxima mala, ex aliis aūt dicitur homo fortis ſecūdum quid.

Ad secundum dicēdū, ꝙ qa timor ex amore naſcitur, q̄cumq, virtus moderaẗ amorem aliquorū bonorum, conſequens eſt vt moderetur cōtrariorum malorum timorem. Sicut liberalitas, quæ moderatur amorem pecuniarum, per conſequens etiam moderatur timorem amiſſionis earum. Et idē apparet in temperantia, & in aliis virtutibus, ſed amare propriam vitam eſt naturale, & ideo oportuit eſſe ſpecialem uirtutem, quæ moderetur timores mortis.

Ad tertium dicēdū, ꝙ extremū in virtutibus atēdiẗ ſm exceſſum rōnis rectæ, & ideo ſi aliquis maxima pericula ſubeat ſm rationem, non eſt virtuti contrarium.

Articulus V.

Vtrum fortitudo proprie conſiſtat circa pericula mortis, quæ ſunt in bello.

Ad quintum ſic ꝓcediẗ. Videẗ ꝙ fortitudo nō cōſiſtat ꝓprie circa pericula mortis, q̄ ſūt in bello. Martyres .n. p̄cipue de fortitudine commēdantur, ſed martyres non commēdantur de rebus bellicis. ergo fortitudo non proprie cōſiſtit circa pericula mortis, q̄ ſunt in bello.

¶ 2 Præterea. Ambro.* dicit in li. de Offi. ꝙ fortitudo diuiditur in res bellicas, & domeſticas. Tullius etiam dicit in primo de Officijs. Cū pleriq; arbitrētur res bellicas maiores eſſe, quam vrbanas, minuēda eſt hæc opinio. Sed ſi vere volumus iudicare, multę res extiterunt vrbanæ maiores clarioresque, quā bellicæ, ſed circa maiora maior fortitudo conſiſtit. ergo non proprie cōſiſtit fortitudo circa mortem, quæ in bello eſt.

¶ 3 Præterea. Bella ordinanẗ ad pacē tēporalem reip. conſeruandam

620 Infr. q. 124. arti. 1. cor. & q. 141. art. 8. cor. Et 3. diſ. 44. q. 2. arti. 1. ad 3. & 3. diſ. 33. quæſ. 3. arti. 3. q. 1. cor.

*Libr. 1. cap. 35. in principio, tomo 1.

cula, & dicitur, ꝙ eſt fortis ſimpliciter niſi reſpectu maximorum malorum, quæ dicit eſſe pericula mortis, & non dicit, ꝙ iſta ſola ſunt maxima mala. Non caret ſiquidem quæſtionis ſcrupulo, an ſolū mortis pericula ſint maxima mala, qm̄ cruciatus, & tormenta peiora ſunt quàm pericula mortis, qm̄ appetibilius eſt mori in bello, quam cruciatus, & tormenta ſuſtinere. Conſtat autem ex 3. Eth. ꝙ nemo eſt tolerantior malorum viro forti. Pertinet ergo ad fortitudinem ſuſtinere non ſola pericula mortis.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ cruciatus, & tormenta aut ſunt ducentia ad mortem, quamuis non tā repente, & hæc ſunt maxima pericula, nec ſunt extra pericula mortis: aut non ducunt ad mortem, vt verbera non multum grauia, abſciſſio manus, euulſio oculi, & huiuſmodi, & talia non ſunt maxima pericula. Quia ergo ſola mortis pericula maxima mala ex ſuo genere ſunt, quamuis inter illa ſit latitudo, qa quædam ſunt maiora mala quibuſdam, & fortitudo eſt circa maxima mala, ideo fortitudo eſt ſimpliciter circa ſola pericula mortis, circa alia autem eſt fortitudo ſm quid. Et hæc concluſio habetur ex litera articuli, & ꝓpterea ſatisfacit quæſito ēt quo ad ly ſolum. Et per hoc patet ſolutio omnium.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ vigeſimæ tertiæ Art. 5.*

In ar. 5. dubium occurrit ex Martino q. 3. circa illud dictū literę. ſ. Fortitudo eſt ēt circa pericula mortis in bello particulari. cū ſ. quis ut deſerat uirtutē, impugnatur vſq; ad mortem. Vult ſiquidē Martinus hoc eſſe falſum, aſſertque contra hoc plura motiua. Primo igitur arguit ſic. Fortitudo eſt tātū circa illa mortis pericula, in quibus eſt contrapugnatio ſm vires exteriores contra mortē, ſed in ſolis periculis mortis, quæ eſt in bello cōiter dicto, eſt hmōi cōtrapugnatio: ergo in his ſolis eſt fortitudo, & conſequenter non eſt in illis, quę ſuſtinentur propter uirtutem ſeruandam ſine exteriori defenſione. Maior probaẗ, inquit, per rōnem Ari. in 3 Ethi. dicētis, Similiter autem & uiriliter agunt, in qbus eſt fortitudo, & bonum mori. Deinde probatur rōne. In illis ſolis mortis periculis, in quibus eſt contrapugnatio, de qua loquimur, reperiẗ timor, & audacia, ergo in illis ſolis eſt fortitudo. Conſequētia patet, & antecedens probatur, quia in actibus illis, in quibus ꝓ iuſtitia, aut fide ſeruāda ſine cōtrapugnatione ſubimus pericula mortis, audere ſemper eſt laudabile, quia audere ibi fit tantum per actum, quo malumus ſubire mortem quā relinquere virtutem: Timere autem, ſeu fugere, ſemper eſt inhoneſtū, quia timere fit per actum cōtrarium audaciæ rectæ. In illis vero in quibus eſt cōtrapugnatio, cadit actus audendi honeſte. ſ. in cōtrapugnatione aſſumenda &c. Et propterea in executione huius actus cadit audacia, cadit timor, cadit fortitudo media: & rurſus poteſt etiam ſtante imperio executionis ad contrapugnādū peccare peccatis oppoſitis fortitudini per audaciā aggrediendo, vel expectando, cum potius eſſet cedere his, q lōge ꝓculdubio numero, & robore, & armis validiores ſūt ita ut certa ſit eorū victoria, ſi expectenẗ. ergo &c. Tertio, In ſubeundis periculis mortis cōtingētibus aliter, quàm in bello cōtrapugnatiuo diriguntur homines ſufficiēter ꝑ alios habitus a fortitudine. ergo fortitudo nō eſt circa illa. Cōſequētia patet, & antecedens probatur longo preceſſu, diſtinguendo ſecūdum Ariſt. vt ipſe dicit, virtutem in ipſam ſimplicem, & in eius gradus tres, quorum primus eſt continentiæ & perſeuerātiæ, ſecundus, temperantiæ, tertius heroicus, ita ꝙ ad virtutē liberalitatis ſimpliciter ſpectat expēdere, & donare ꝓut oportet, & in quem oportet abſolute. Ad liberalitatem vero vt cōtinentem ſpectat donare, & expendere ſuperando blanditias, vel quæcunque obſtacamenta in oppoſitum. Sic ſimiliter ad liberalitatem vt perſeuerantē, pertinet donare, & expendere ſuperando quæcūque triſtitia ab hoc abducētia. Ad liberalitatē vero vt temperantiā, ſeu temperantem ſpectat donare, & expendere, domitis iam triſtitiis, delectationibus ac cupiditatibus & vniuerſaliter paſſionibus in oppoſitū. Ad liberalitatem demū heroicam ſpectat donare, & expēdere, ēt ſi periculū mortis immineat, inhibente aliquo ſub pęna mortis & cruciatuum ne expendat. aut donet; quoniam permanere in huiuſmodi virtutis opere non obſtante cruciatu, aut morte, communem hominū facultatem excedit. Quibus prælibatis dic. 1. ꝙ perſiſtere in virtute cōtra mortis pericula cum contrapugnatione contra mortem ipſam, ſpectat ad fortitudinē. Sine cōtrapugnatione vero dicta ſuſcipere, & tolerare mortē potius quā a virtute recedere, ſpectat ad illammet virtutē, in qua ꝑſiſtiẗ, puta, fidē, iuſtitiā, liberalitatē, caſtitatē &c. ſub gradu tamē heroico. Et adeo ſic eſſe dicit, vt etiam ſubire pericula mortis ſine contrapugnatione in mortē illam ꝓpter actum fortitudinis, puta, ſi quis cōminetur militi mortē, ſi in bello defendat patriā, miles pugnando quidem fortis ſit, ſed ſubeundo periculum mortis propterea comminatæ, fortis heroice ſit. Deinde allato exemplo Buridani de muliere cōiugata tētata de adulterio quadrupliciter. ſ. primo per blāditias & laſciuias, ſecundo, ꝑ terrores verberū & mortis, tertio, per pretium, quarto, per falſas ſuaſiones, probare nititur ꝙ huiuſmodi mulier in caſtitate, non obſtāte periculo mortis, ꝑſiſtit per temperantiam heroicā, & non fortitudinem ꝙ eſt ꝓbare aſſumptum. ſ. quòd per alias virtutes ſufficienter diriguntẗ homines in ſubeundis periculis mortis propter virtutem ſine cōtrapugnatione. Arguit ergo ſic. Contingit aliquando, ꝙ mulier illa pudica vincat hmōi timorem mortis, & nō ꝑ fortitudinem, nec per iuſtitiam. ergo per temperantiam. Probaẗ ſecūda pars aſſumpti, qa poſſibile eſt, ꝙ quæ ſic impugnatur, nūquā ſe exercuit in materia iuſtitiæ, & fortitudinis ſpectātis ꝑcipue ad pudicitiam, ac per hoc nec iuſtitiā, nec fortitudinem habeat, & cōſequenter defendendo ſe, nō niſi per temperātię virtutem ſe defendit. Secundo, quia dato ēt ꝙ talis mulier cū temperantia habeat iuſtitiam & fortitudinē, non tñ ſic ſe defendet ꝑ illas virtutes, quòd actus elicitus, quo mauult ſubire mortem, quam adulterari, ſit actus fortitudinis, & nō actus tēperantiæ, immo tēperantia huius mulieris eſt generatiua fortitudinis, ita ꝙ tēperantia, mediante actu ſuo elicito eſt ꝓductiua actus fortitudinis formaliter. Nam inter cōminationes pudica illa mulier apud ſe dicit, pudice viui, deinde malo cruciatum, quam impudicitiā, & deinde cruciatum ſuſtinendo non refugit. Ecce quomodo temperantia parit fortitudinem.

¶ Ad huius difficultatis euidētiam, quoniam ille homo dicit ſic ſe habere fortitudinem, q̄ inter virtutes ponit. Ari. in 3. circa

ex ipſa Ariſ doctrina oſtẽdendum eſt propoſitũ, deinde declarandi amplius natura fortitudinis eſt, quo ad propoſitũ, & demũ ſatisfiet argumẽtis. Ariſt. 3. Eth tractans, in quibus periculis mortis eſt fortitudo, primo vult ꝙ ſit circa mortem non omnem, ſed eam quæ eſt in optimis, & ex hoc infert, Ergo in his quę ſunt in bello.

Dicit.n. Aug. 19. de ciui. Dei, ꝙ intentione pacis bella geruntur, ſed pro pace temporali reip. nõ videt̃ ꝙ aliquis debeat ſe periculo mortis exponere, cũ talis pax ſit multarum laſciuiarum occaſio. ergo vr̃ ꝙ virtus fortitudinis non cõſiſtat circa mortis bellicæ pericula.

Sed contra eſt, ꝙ Phil. *dicit in 3. Eth. ꝙ maxime eſt fortitudo circa mortẽ, q̃ eſt in bello.

G Respon. Dicendũ, ꝙ ſicut dictum * eſt, fortitudo confirmat animum hoĩs contra maxima pericula, quæ ſunt pericula mortis. Sed q̃a fortitudo virtus eſt, ad cuius rationem pertinet, ꝙ ſemper tẽdat in bonũ, conſequens eſt, ut homo pericula mortis non refugiat propter aliquod bonum conſequendum. Pericula autẽ mortis q̃ ſunt ex ægritudine, vel ex tempeſtate maris, vel ex incurſu latronũ, H vel ſi qua alia ſunt huiuſmodi, nõ videntur alicui directe imminere ex hoc, ꝙ proſequatur aliquod bonũ, ſed pericula mortis, quæ ſunt in bellicis directe imminẽt homini ꝓpter aliqđ bonũ, inquãtũ videlicet defendit bonũ cõe per iuſtũ bellum. Põt aũt aliquod eſſe iuſtũ bellum dupliciter. Vno mõ generale, ſicut cum aliqui decertant in acie, alio modo particulare, puta, cũ aliquis iudex, vel ẽt priuata pſona nõ recedit a iuſto iudicio timore gladij imminẽtis, vel cuiuſcũq; periculi ẽt ſi ſit mortiferum. Pertinet aũt ad fortitudinẽ firmitatẽ animi pbere contra pericula mortis, non ſolũ quæ imminẽt in bello cõi, ſed ẽt quæ imminẽt in particulari impugnatione, quę cõmuni nomine bellũ dici poteſt, & hoc concedendum eſt quòd fortitudo proprie eſt circa pericula mortis, quæ eſt in bello, ſed & circa picula cuiuſcũq; alterius mor

Lib. 19. c. 12. tom. 5.

Lib. 3. cap. 6. parum ante finem & c. 9.

Art. præced.

Deinde probat illationem, q̃a in maximo & optimo periculo, & affert ad hoc teſtimonium ab honoribus, qui exhibent his qui ſe iſtis exponũt. Deinde extendens fortitudinem dicit, ꝙ principaliter fortis dr̃ q. impauidus circa bonam mortem, & quęcunq; repentinæ exiſtẽtiæ inferunt mortem. Et talia ſubſumit. Maxime quæ ſecundum bellũ. Secundario quoque fortis eſt, qui impauidus circa mortem in ægritudinibus, & in mari, aliter tñ quam nautæ &c. Et demum addit de fortibus, ꝙ viriliter agunt, in quibus eſt fortitudo, & bonum mori. Hæc Ariſto. Ex quibus manifeſte liquet primo quod ratio formalis, quare circa bellicam mortẽ ſit fortitudo eſt quia in maximo & optimo periculo cõſiſtit. Et ex hoc capite habemus ſtatim intẽtũ ſubſumẽdo, Sed ſubire mortẽ ꝓpter fidẽ, vel iuſtitiam cõſtanter tolerando ſine contrapugnatione virium exteriorum, q̃do oportet &c. conſiſtit in maximo & optimo periculo. Ergo hic eſt vere proprie dicta fortitudo virtus poſita ab Ariſt. Minor probatur; & ꝙ piculũ ſit maximũ, quia eſt de morte; & ꝙ ſit optimum, quia ꝓp optimum ſ. bonũ animi interius, quo nihil nouimus melius in nobis. Cõcordãt quoq; & his honores a principibus, & ciuitatibus, q̃n tales maxime honorant. Et apud Chriſtianos patet de ſanctis martyribus, & apud gentiles Marcus Attilius, q. ꝓp fidẽ ſuſtinuit cruciatũ, tãtopere cõmẽdatur: & a Tullio inter fortes locatur, vt patet in 1. de Officiis, de fortitudine. Liquet ſecundo ꝙ fortis principaliter dr̃, q. circa bonã mortem, & q̃cunque repentina exiſtentia inferunt mortẽ, impauidus eſt. Et ex hoc capite habetur ẽt ſtatim intẽtum, ſubſumẽdo, Sed q. ꝓp virtutẽ abſq; contrapugnatione exteriorum virium q̃n oportet &c. conſtanter ſuſtinet mortẽ, eſt circa bonã mortẽ, & repentina inferẽtia mortẽ impauidus. Ergo talis eſt vere & proprie fortis in principali gradu fortitudinis exiſtẽs apud Ariſt. Probatur minor. Et ꝙ ſit impauidus circa bonã mortẽ patet, q̃a optima eſt hmõi mors propter virtutem conſeruandã. Et ꝙ ſit impauidus circa repẽtina inferẽtia mortẽ, q̃n hæc ſunt magis repentina inferẽtia mortẽ, quàm ea quæ ſunt in bello cõmuni, quoniã bellica ſunt præuiſa, iſta autẽ ſæpe omnino repente adueniũt, vt patet in geſtis martyrum ex improuiſo apprehẽſorum &c. & in caſibus infinities accidentibus repẽte in iſtis particularibus impugnationibus ob deſtruendã virtutẽ aliquã in aliquo, vt patet de iudicibus, de mulieribus, & de infidelibus. Liquet tertio, ꝙ fortes in quibus eſt fortitudo, & bonum mori, viriliter agunt q̃do oportet, & propter quod oportet, & ſicut opportet, & nõ aliter ſic.n. procul dubio intendit Ariſtot. Ex hoc capite habetur intẽtum, ſubſumendo, ꝙ in impugnatione particulari homo impauidus q̃do, & ſicut oportet, agit viriliter ſm̃ ꝙ oportet. ſ. actibus interioribus & exterioribus opportunis, puta, fidei cõfeſſione, & vlterius non fugiẽdo, neq; declinãdo mortẽ, ſed prompte corpus exhibendo ad cruciatum, & mortẽ, immo quandoque quaſi aggrediendo, vt de beato Vincentio legitur, ꝙ moras carnificum arguẽdo ad pœnam properabat. Hoc.n eſt viriliter agere in his, in quibus eſt fortitudo, & bonum mori. Probat̃ aliter cõtrapugnationẽ exteriorum viriũ non eſſe cõditionẽ periculorum mortis, circa q̃ eſt fortitudo, & probatur ſic. Contrapugnatio minuit periculũ ergo non eſt conditio periculi, circa q eſt fortitudo. F Antecedẽs patet, q̃a ex ipſo quòd oportet contrapugnationem interuenire, minus eſt periculũ, q̃ ſi a cõtrapugnatione abſtraheret periculũ: conſequentia probatur, q̃a fortitudo eſt ſolũ circa pericula maxima. Si.n. fortitudo eſt ſolũ circa maxima, ſequit̃ vt non exigat cõtrapugnationem, q̃ pericula facit minora: Similiter oſtendit̃ alio modo. Cõtrapugnatio exteriorũ viriũ multotiẽs minuit rationẽ optimi in periculo, & morte. ergo non eſt conditio requiſita ad pericula mortis, in quibus eſt fortitudo. Conſequẽtia patet, quia de rõne fortitudinis eſt, ꝙ ſit circa optima picula mortis, vt patet 3. Ethic. Et antecedens probatur, quia in pugna fidei ſępe recta ratio habet vt non contra pugnetur viribus exterioribus, ſed ſola fidei prædicatione, & confeſſione, offerẽdo corpus morti, & cruciatibus. Et conſtat ꝙ melius eſt ſic mori: meliora quoq; ſunt hæc pericula, quam mori in bello contra infideles. Minuit ergo rationem optimi periculi, & optimæ mortis cõtrapugnatio. Hæc de primo.

¶ Quo ad ſcm̃ ſciẽdũ ẽ primo, in hoc differre fortitudinẽ a iuſtitia, q. iuſtitia eſt rectificatiua opęrationũ q̃ ſunt ad alterũ, vt ſic, fortitudo aũt operationũ q̃ ſunt ad ſeipsũ operantẽ. Et q̃a exterior cõtrapugnatio eſt actio ad alterum cõtra quẽ pugnatur, ideo vt prius dictũ fuit rectificare cõtrapugnationem exteriorẽ, nõ ſpectat ad fortitudinẽ niſi inq̃tum ſpectat ad rectã diſpoſitionẽ hominis in ſeipſo. Et ſic ſimiliter ꝓuenit, ꝙ fortitudinis opus ꝓpriũ eſt ſolummodo rectificare, diuerſimode ſ. electionẽ, & timorẽ, & audaciã, & actus conſequẽtes reſpectu talium obiectorum, qualia deſcripta ſunt ad hoc, & vt homo recte diſpoſitus in ſeipſo ſm̃ virtutem ſit. Rectifica I re ſiquidem cõtrapugnationem, & cæteros exteriores actus quatenus ad alterum ſunt, iuſtitiæ eſt, vt prædictum eſt. Sciẽdum eſt ſecundo in hoc differre materiã fortitudinis, circa q̃ ẽ fortitudo, ab impauiditatis materia in periculis mortis ꝓp ægritudinẽ, vel tẽpeſtatẽ maris, vt in litera optime dr̃, q̃a forti imminent picula directe propter aliquod bonũ conſeruandũ, &c. & propterea ſunt optima picula, circa quæ eſt fortitudo, puta, ꝓp pacem, fidem, caſtitatem &c. Aegritudinis aũt, & maris pericula nõ imminẽt directe ꝓpter boni impugnationem, etiã ſi propter pias & ſanctas cauſas nauigat. Quod ex eo patet, quod communia ſunt omnibus in mari tunc exiſtẽtibus ex quacumque cauſa. Ex hoc ſiquidem habes ꝙ in fortitudinis exercitio ſemper oportet interuenire duo .ſ. id de quo eſt pugna, puta fides, iuſtitia, regnum &c. & hoc ex parte materiæ circa q. & pugna ipſam inter impugnãtem, & impu- K gnatũ, & hoc ex parte formæ, ſeu habitus fortitudinis. Quod .n. exigatur id de quo eſt pugna patet, q̃a aliter fortitudo nõ haberet propriam materiã. ſ. pericula mortis, optima ſunt nã que optima propter bonum, de quo eſt pugna. Quod vero exigatur pugna aliqua, patet, quia aliter fortis non perſiſteret in boni proprij exercitatione. Ex primo vero documento habes ꝙ quia fortitudo eſt virtus rectificatiua hominis in ſeipſo, & ad rectam diſpoſitionem hominis in ſe non ſemper exigitur cõtrapugnatio, exteriorũ viriũ cõtra mortẽ, ſed q̃nque recta rõ exigit, ꝙ pugnet actibus exterioribus & interioribus, puta, locutione, abſq; cõtrapugnatione ꝑ vires corporeas, vt patet cum eſt directe pugna de fide, iuxta doctrinam Domini, Ecce ego mitto vos ſicut oues inter lupos: & hoc quo ad cõtrapugnationẽ viriũ exteriorum. Eſtote fortes in bello, & pugnate cũ antiquo ſerpẽte, & hoc quo ad pugnã īteriorẽ, & prædicationem, ac

gitized by G

uẽ, ac cõfeſſionẽ fidei, & morũ. Non ergo exigit fortitudo q ſi A actu, vel propoſito cõtrapugnatiua ſm exteriores vires, ſed q agat viriliter q oportet, & quæ oportet &c. Ac p hoc conclu dẽdo, fortitudo eſt circa maxima & optima picula mortis, vt Ariſt. dixit, abſtrahẽdo a contrapugnatione exteriorũ viuum, & a non contrapugnatione earundẽ: qũ qñq; recta rõ dictat in talibus periculis eſſe cõtrapugnãdum ſm exteriores vires, vt cũ de potẽtia, aut dominio temporali, cum fidelibus aut infidelibus pugna eſt, quã loque aũt non, vt cũ de fide aut moribus directe pugna eſt, & ratio eſt, quia victoria, ad quã pugnans tendit, melius acquiritur in talibus, ſanctis moribus prædicatione, & cõfeſſione fidei ac exemplari vita, & ſuſtinendo, etiam mortem, quàm contrapugnando militibus &c. Nec oportet hæc pbare: quoniam experiẽtia teſtaĩ ſic ſanctos viciſſe tyrãnos, & mũdũ totum inimicũ eiſdẽ, & continẽ exterminare illos. Eſt ergo cõtrapugnatio aliqua de rõne fortitudinis ſm q ſemper viriliter agunt, ſed nõ ſm exteriores vires, licet qñq; hic ſit fortitudinis actus, vt declaratũ eſt. Hæc de ſcđo.

¶ Quo ad tertium, reſpõdẽdo argumẽtis iã patet, q primi falſa eſt maior. ſ. Fortitudo eſt in ſolis periculis mortis, in quibus C eſt dicta cõtrapugnatio. Prima vero pbatio illius ex Ariſt. ſophiſtica eſt, arguendo, Fortes agunt viriliter, ergo agunt cõtrapugnãdo ſm vires exteriores. Stat. n. q agãt viriliter, pugnando p bono, de quo eſt pugna, & non p exterioris militiæ exercitia: ſed p actus virtuoſos, qbus bonũ illud defendunt, & augent. Secunda vero pbatio. ſ. q timor & audacia ſint ſolũ vbi eſt dicta cõtrapugnatio, falſiſſima eſt, & ad eius pbationẽ dr, q quis non ſit opus in oĩ exercitio fortitudinis interuenire timorẽ & audaciã ſimul, vt ipſum etiã arguentẽ oportet fateri, dicẽtẽ q fugere qñq; eſt actus fortitudinis (tunc. n. nulla eſt audacia, ſed timor eſt cã fugæ) nihilominus in hmõi particularibus bellis vtrãq; paſſionẽ habere locũ ſicut in bello cõmuni, ſed nõ quo ad oẽm actũ, ſuſtineri põt. Nam q ſic poſſit eſſe audacia nimia, patet in his q temere ſe ingerunt his pculis, q etiã timor nimius, patet in his q pp timorẽ mortis pdunt caſtitatẽ, aut fidẽ, & conſequẽter q in his ſit medietas laudabilis. ſ. timere & audere moderãte ſm q oportet, & qñ, & ſicut D oportet, patet in his q vincunt tyrannos, ſeu impugnatores, conſeruãdo virtutẽ: moderãĩ ſiquidẽ tũc hi & audaciam, ne inſiliat temere, & qñque vt audeat offerre corpus tormentis, & morti paratũ. Moderãtur, & timorẽ ne ſuperet a toe malis. Vnde audere ſm rectã rõnem ſemp eſt laudabile tã hic, q in cõi bello. Et ſimiliter timere ſm rectã rõnem, vtrobiq; eſt laudabile ſemper. Et ſicut audere & non timere abſtrahendo a recta ratione non eſt laudabile in bello cõi, ita & in particulari. Et ſimiliter ſicut poſt inchoatum cõe bellum contingit peccare contra fortitudinẽ per audaciam, vel timorem, ita etiam poſt inchoatum bellum particulare, vt patet. Vnde nihil penitus valent contra propoſitum, quæ in illa probatione narrantur.

¶ Ad tertium negat antecedens. ſ. q in ſubeũdis periculis aliter E q in bello contrapugnatiuo ſufficienter pnideatur per alias virtutes, hoc. n. falſiſſimum eſt, & eſt confuſio virtutum. Et cũ dr, q ad liberalitatẽ ſeu tẽperãtiã ſm gradum heroicum ſpectat ſubire periculum mortis pp ſeipſam conſeruãdam, dr q aliud eſt iudicium de principio elicitiuo talis actus in habẽte virtutem fortitudinis & vtente illa, & aliud in non habente, aut non vtente. Nam ſi iudex impugnatus de iuſtitia, aut mulier de pudicitia habet habitũ fortitudinis, & vtitur illo, hoc ẽ ſi reſiſtit, & ſuſtinet eo modo quo fortes reſiſtunt, & ſuſtinẽt, tunc talis actus. ſ. ſubire pericula mortis, quæ cõtra iuſtitiã, aut pudicitiã inferunĩ, eſt actus pprius fortitudinis elicitiuæ. Et quia fortis, vt infra patebit, operatur tamquã pp propriũ, & pximum finẽ, vt fortiter ſe habeat, ideo nec imperatiue temperãtia, aut iuſtitia eſt principium talis actus, niſi ex parte materiæ, q. ſ. temperãtia, ſeu iuſtitia eſt finis materiæ, circa quam

tis, fortis bene ſe habet, ꝑtertĩ qa & cuiuſcũque mortis hõ põt periculũ ſubire pp virtutẽ, cũ aliqs nõ refugit amico infirmanti obſequi ppter timorẽ mortiferę infectionis, vel cũ non refugit itinerari ad aliquod piũ negotiũ proſequẽdũ pp timorẽ naufragii, vel latronũ.

B **Ad primvm** ergo dicẽdũ, q martyres ſuſtinẽt pſonales impugnationes propter ſummũ bonũ, qđ eſt Deus. Ideo eorũ fortitudo pcipue cõmendatur, nec eſt extra genus fortitudinis, q eſt circa bellica. Vñ dicunĩ fortes facti in bello.

Ad secvndvm dicẽdũ, q res domeſticæ, vel vrbanæ diſtiguunĩ cõtra res bellicas, q. ſ. pertinent ad bella cõia. In ipſis tñ rebus domeſticis, vel vrbanis poſsũt imminere pericula mortis ex impugnationibus qbuſdã, q ſunt qdã particularia bella, & ita ẽt circa hmõi põt eſſe proprie dicta fortitudo.

Ad tertivm dicẽdũ, q pax reip. eſt ſm ſe bona, nec redditur mala ex hoc q aliq male ea vtunĩ. Nã & multi alij ſunt, qui bene ea vtunĩ, & multo peiora mala p eã prohibentur. ſ. homicidia, ſacrilegia, quã ex ea occaſionentur, quæ præcipue pertinẽt ad vitia carnis.

A fortis verſatur. Eſt ſiquidem finis picolorum mortis, pp quæ mortis pericula reddunĩ bona, ſeu optima. Vnde videtur qđ tẽperãtia, ſiue iuſtitia nõ imperet fortitudini in tali caſu, ſed potius materiã fortitudini pbeat, proprie loquẽdo, ita quòd iudex, ſeu mulier fortis nõ habet p fine actus fortitudinis pudicitiã, ſeu iuſtitiam, ſed fortiter agere in tali caſu, vt infra latius patebit, ſed habet iuſtitiam, ſeu pudicitiam pro vtilitate cõſequẽte ad ſuũ ppriũ finẽ. Ita q cũ dr, fortis ſuſtinet pp iuſtitiã, vel pudicitiam, nõ denotaĩ finis fortitudinis: ſed finis materię fortitudinis, & vtilitas conſequens ex proprio fine fortitudinis, & poſſet appellari ſecundarius finis fortitudinis. Et quia rariſſime inueniri videĩ fortis in veritate operãs eo mõ, quo fortes debẽt operari, ideo frequẽter talis actus iudicis, aut mulieris volentium potius ſubire mortis pericula q iuſtitiã, aut pudicitiã deſerere, eſt actus tẽperãtiæ, ſeu iuſtitiæ imperatiue tñ: elicitiue n. ſemp eſt fortitudinis, aut principiorũ fortitudinis. Patet aũt imperiũ ex hoc, q in ſubeundo huiuſmodi mortis picula, magis eſt tẽperata mulier q C fortis, & ſimiliter magis eſt iuſtus iudex q fortis, ſicut q furat vt mœcheĩ, magis eſt mœchus q fur. Sic aũt ſe habent nõ habentes fortitudinis habitũ, aut habentes, q p tunc eo nõ vtẽtes eo mõ quo fortes vtunĩ. ſ. pp q proxime oportet, qñ malunt picula mortis ſubire q virtutem q cumq;, quæ impugnatur, deſerere. Vñ de taliũ tali actu loquendo dr, quod talis actus. ſ. malle mortẽ ſubire quã temperãtiam, verbi gratia, deſerere, ſpectat elicitiue ad fortitudinem, imperatiue aũt ad tẽperantiã, & in promptu ratio eſt, qñ ſicut vitiũ imperat actũ vitii alterius, ut cum quis propter intemperantiã, puta, laſciuias amatas in bello exiſtens timet, & fugit (tũc. n. intẽperantia imperat actum timiditatis, & fuga eſt actus timiditatis elicitiue ex ſua natura, & eſt actus intẽperãtiæ imperatiue, quia fuga ordinaĩ ad finẽ intemperãtiæ) ita uirtus imperat alterius uirtutis actum, ac p hoc ſi de iuſtitia pugna eſt, puta, cũ iudex impugnatur ad mortem uſque, ſi facit iuſtitiã, tunc iuſtitiam D imperando fortitudinis actum, facit iudicem audacem, & timidũ ut oportet &c. & ſic ſubire tũc pericula mortis eſt actus iuſtitię imperatiue, quia ad finem iuſtitiæ ſubire mortem ordinatur. Semper. n. reſpiciens finem, pp quem actus exercentur tunc imperat actus, qui ordinantur ad finem illum. Notãter autem dico, tunc, quia licet ſimiliter & abſolute imperare ſit ſuperioris uirtutis, & imperari inferioris, quia ad finem ſuperioris ordinantur inferiora, & non econtra, ſi ſpectetur ad ordinem uirtutũ ex parte earum, ſi tamen ex parte operãtis ordo conſideretur uirtutum, contingit ſm rectã rõnẽ, nunc in tali neceſsitatis articulo uirtutẽ inferiorem imperare alicui ſuperiori, ut temperantiam actui fortitudinis, qñ & hoc recta rõ habet, ut in articulo neceſsitatis cõſtitutæ temperãtiæ, q. ſ. uehementer impugnaĩ, ſeruiat p tũc actus fortitudinis in ordine ad cõmunem utriuſque finem ſuperiorem. ſ. rõnis bonum E tuendum. Hoc. n. non eſt tẽperãtiã imperare fortitudini, neq; fortitudinis actui quatenus fortitudinis ẽ, ſed actui q ex ſuo gñe eſt actus fortitudinis, & nõ ſit eo mõ quo fortes habent illam, quẽ cõſtat eſſe actũ imperfectũ, & rurſus imperiũ hoc ex parte operantis pueniĩ, & nõ actuũ imperantis, & imperati.

¶ Ad primum autem argumentum in oppoſitum ſubiunctũ applicando ad exemplum mulieris tentatæ de adulterio, dr primo q impoſsibile eſt mulierẽ habere temperãtiæ uirtutẽ in eſſe cõpleto, & pfecto, quale eſt eſſe heroicum, & non habere omnes quatuor cardinales uirtutes, qñ uirtutes ſunt cõnexæ, ſed quia pſens negotium non eget tranſitu ad illã aliã quæſtionem, dr ſecundo quod dato, q nullã habeat uirtutem, habet tñ actus qui attribuuntur uirtutibus, & ita habet actum tẽperatũ uolendo ſeruare caſtitatẽ, & iuſtũ, uolẽdo ſeruare fidẽ marito, & p actus eiuſmodi iperat actui q de gñe ſuo ẽ act' fortitudinis, ita q ſine oĩ uirtute acqſita poſsũt hæc euenire.

¶ Ad

F ¶Ad ſecundum autem dicitur, ꝙ falſum eſt temperātiā actu ſuo elicito producere fortitudinem, cum actus elicitus tēperantiæ ſit in concupiſcibili, & ſic actus immanens nō excedēs elicitiue ꝓprium ſubiectum, fortitudo autem ſit in iraſcibili. Sed diſtinguendum erat de producere imperatiue, & elicitiue & dicēdū, ꝙ temperantiæ actus in caſu poſito, iperatiue coadiuuat ad productionē fortitudinis, a recta electiōe iraſcibili participata frequenti exercitio producēdæ. Et ſi vera que virtus ineſt ſm exercitiū ꝓpriū, temperātia nō imperat, vt dictū eſt, actū fortitudinis: ſed ſolum materiā dat fortitudini ex hoc ipſo ꝙ reddit tale periculū mortis optimū, ac ꝑ hoc materiā circa q̄ fortis fortiter ſe habeat ſuſtinendo, ita ꝙ actus ille quo mulier tēperata, & fortis mauult pericula mortis ſuſtinere, q̄ pudicitiam amittere eſt actus fortitudinis circa pericula optima ꝑ temperātiam, & nō eſt actus tēperantiæ nec elicitiue, nec imperatiue proprie loquendo, niſi forte ex parte materiæ circa quam eſt fortitudo, quaſi imperare dicatur, quæ excitat fortitudinem conſtituēdo materiam circa quam verſari debet. Et hæc ſat ſint Martini dictis quatenus ꝓpoſitū impugnant, quatenus aūt virtutem q̄libet graduat modo ſupradicto, & dicit nec eſſe tradita ab Ariſt. in 7. Eth. alterius negotij eſt.

621
Sup. ar. 3. co. & inf. ar. 8. cor. & a. 10. ad 3. & arti. 11. ad 1. & q. 124. ar. 2. ad 3. & q. 141. ar. 2. & 3. co. Et 2. d. 33. q. 2. ar. 3. ad 6. & q. 3. ar. 3. q. 1. co. Et virt. q. 1. ar. 12. co.
*Lib. 2. ca. 3. circa finem, tom. 5.
†lib. 3. ca. 9. circa principium, to. 5.
*Ar. 3. huius queſt.
†lib. 3. ca. 9. in principi. tom. 5.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſuſtinere ſit principalis actus fortitudinis.

AD SEXTVM ſic ꝓceditur. Videtur quod ſuſtinere nō ſit principalis actus fortitudinis. Virtus.n. eſt circa difficile, & bonum, vt dicitur in* 2. Ethi. G ſed difficilius eſt aggredi, quam ſuſtinere. ergo ſuſtinere non eſt præcipuus actus fortitudinis.

¶2 Præterea. Maioris potentiæ eſſe vr̄, ꝙ aliqd poſſit in aliud agere, q̄ ꝙ ipſum ab alio non immutetur: ſed aggredi eſt in aliud agere, ſuſtinere autem eſt immobile perſeuerare: cum ergo fortitudo ꝑfectionem potentiæ nominet, videtur ꝙ magis ad fortitudinē pertineat aggredi, quam ſuſtinere.

¶3 Præt. Magis diſtat ab vno cōtrariorum aliud contrariū, q̄ ſimplex eius negatio: ſed ille qui ſuſtinet, hoc ſolum habet, ꝙ nō timet. ille autem qui aggreditur contrarie mouetur timenti, quia inſequitur, ergo videtur quod cum fortitudo retrahat maxime animum a timore, ꝙ magis pertineat ad eā aggredi, quam ſuſtinere.

SED CONTRA eſt, ꝙ Phi. †dicit in 3. Eth. c. ꝙ in ſuſtinendo triſtia maxime aliqui fortes dicuntur.

RESPON. Dicēdū, ꝙ ſicut ſupra dictum* eſt, Philo. †dicit in 3. Ethic. fortitudo eſt magis circa timores reprimēdos, quam circa audacias moderandas. Difficilius.n. eſt timorem reprimere, quam audaciam moderari, eo ꝙ ipſum periculum, quod eſt obiectum audaciæ, & timoris de ſe cōfert aliqd ad repreſsionem audaciæ, ſed operatur ad augmentum timoris. Aggredi autē pertinet ad fortitudinē ſm ꝙ moderatur audaciā: ſed ſuſtinere ſequitur repreſsionē timoris, & ideo principalior actus fortitudinis eſt ſuſtinere .i. immobiliter ſiſtere in periculis, q̄ aggredi.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ſuſtinere ē difficilius q̄ aggredi, triplici rōne. Primo qdē, qa ſuſtinere vr̄ aliqs ab aliquo fortiori inuadēte, q aūt aggredit̄ inuadit ꝑ modū fortioris. Difficilius aūt eſt pugnare cū fortiori quā cū debiliori. Secundo, qa ille, qui ſuſtinet iā ſentit pericula imminentia: ille aūt qui aggreditur, habet ea vt futura. Difficilius autē eſt non moueri a præſentibus q̄ a futuris. Tertio, quia ſuſtinere importat diuturnitatem temporis: ſed aggredi H pōt aliquis ex ſubito motu. Difficilius aūt ē diu manere immobilē q̄ ſubito motu moueri ad aliqđ arduum. vn̄ philo. dicit in 3. Ethi. ꝙ quidam ſunt præuolantes ante periculum: in ipſis autem diſcedūt. fortes aūt econtrario ſe habent.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ ſuſtinere importat qdē paſſionē corporis, ſed actū aīæ fortiſsime inhærētis bono, ex quo ſequitur ꝙ nō cedat paſsioni corporali iā im I minēti. Virtus autē magis attenditur circa animam q̄ circa corpus.

AD TERTIVM dicēdum, ꝙ ille qui ſuſtinet, nō timet præſente iā cauſa timoris, quam non habet præſentē ille qui aggreditur.

¶In eodem ar. 5. nota, quod cū Ari. in 3. Ethic. poſuerit fortē principaliter ſe gerere pericula maxima & optima, qualia ſūt bellica, & ſecundario bene quoque ſe habere circa quæcūq; alia mortis pericula; quia impauidus exiſtet, author hunc ſecundarium actuū extendit, & traxit ipſum ad maiorē approximationem ad principalem, oſtendēs in eo quādoq; inueniri rōnem boni ex intentione operantis, dum. ſ. aliquis ꝓpter virtutem ſubit periculum peſtiferæ infectionis, ac ꝑ hoc periculum mortis ꝑ ægritudinē, vel nauigare, & ſic periculum mortis in tēpeſtatibus, vel itinerari in locis, vbi nō ſine latronū metuit̄. Impauidum ſiquidem eſſe in ſim oī periculis quacumq; occaſione inueniat ſe in his homo, ſpectat ſiquidem ſecundario ad fortem, vt in 3. dr̄ Ethico. ſed impauidum eſſe in eiſdem ꝑ aggreſsū opus virtutis, multo ꝓpinquius ſpectat ad fortē qm̄ huiuſmodi pericula mortis ſunt etiam bona, quia propter bonum virtutis. Deficiunt autē a principali materia fortitudinis, quia mala huiuſmodi non directe & per ſe tendūt ad bonum virtutis. quoniā nō ideo imminent vt virtutem deſtruāt, ſed tantum ē imminerent, ſi quacūq; ex cauſa illic homo inueniret. Fortitudo.n. circa maxima & directe optima eſt pericula, q̄ directe tēdunt contra optima, hoc eſt, virtutes.

¶In eodem 5. ar. in reſponſione ad tertium aduerte quòd pax reipub. ꝑ qua fit bellum, eſt actus virtutis, aut ſecundū virtutem, cum ſit ſecundum Auguſt. 19. de ciuitate Dei ordinata F concordiæ, & propterea non eſt temporale bonum, ſed virtutis finis belli iuſti quod pro pace fit. Nō.n. eſt pax, ſicut nec amicitia, vera, niſi ſecundum virtutem.

¶Super quæſtionis cēteſimæ vigeſimætertiæ Art. ſextū.

IN articu. 6. eiuſdem q. aduerte, ꝙ tres illæ rationes aſſignatæ in reſponſione ad primum, Quare ſuſtinere eſt difficilius, quā aggredi, intelligendæ ſunt formaliter: Reſpectu ſiquidē periculi vnius, & eiuſdē aliter ſe habet ſuſtinens, & aliter aggrediens, quia, ſuſtinens ſe habet vt patiens, ac ꝑ hoc ſe habet ad periculum vt agens in ſe, quod eſt ſe habere ad ipſum periculum vt ad fortius, q ı conſtat agens vt ſic, fortius eſſe patiente, aliter non ageret in illud. Aggrediēs vero econtra ſe habet vt agens ſuperaturus, ac ꝑ hoc per modum fortioris. Similiter quoq; patet, ꝙ ſuſtinere ex ꝓpria rone, morā quandam importat, qm̄ importat immobiliter perſiſtere, quod ſine mora quadam non eſt intelligibile. Huiuſmodi autem mora in moralibus diuturnitas quædam eſſe videtur, quia talis videtur eſſe moralium mora: aggredi autem nec moraliter, nec naturaliter moram aut diuturnitatē importat, quamuis tempus conſignificet, quo aggreſſio fit, ſicut cætera verba. Hoc enim cōe eſt omnibus.

libr. 3. cap. 8. tom. 5.

In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli nota, quòd ſuſtinere, licet ex parte corporis importet paſſionem, ex parte tn̄ animæ importat actionem, vt infra dicetur, multiplicem. Prima eſt, firmiter velle bonū, de quo eſt pugna, puta, fidem, pacem &c. qđ eſt finis remotus fortitudinis, & eſt finis ex parte materiæ circa quam eſt fortitudo, vt infra patebit. Et hæc actio eſt cauſa omnium ſequentium, quando inuenitur tale. velle dictum a velle proprium fortitudinis bonū: quod ideo dico, quia poteſt eſſe pugna de ipſo fortitudinis bono. Secun K da eſt, velle bonum rationis, quod eſt proximus finis fortitudinis, & proximum bonum fortitudinis, & hoc eſt cuius meminit litera. Tertia, quæ ex iſta oritur eſt electio moderatiua timoris & audaciæ. Quarta, quæ ex omnibus antedictis oritur, eſt imperii, electionis, & vſi reſpectu ipſius ſuſtinere, dum & ratio præcipit ſuſtinere, & voluntas eligit ſuſtinere, & ipſa eadem vtitur corpore ad ſuſtinendum, firmiter tenendo illud ſub periculis, ictibus, vulneribus &c. ita quòd firmiter & immobiliter pati in corpore, oritur ex firmiter & immobiliter agere ipſius animæ. Et propterea ſuſtinere ex parte animæ conſiſtit in agere, licet ex parte corporis dicatur pati.

¶Super

¶ Super quęſtionis cẽteſimę vigeſimętertiæ Art. 7.

IN ar. 7. eiuſdem q. aduertendũ eſt, ꝙ cõcluſio literæ accepta tur, cum diſtinctione tñ. Diſtinguitur ſiquidem, & dr̃ quòd finis habitus eſt duplex, vnus connaturalis, & hic eſt operatio propria, & ſic litera verificat̃. Alter pſtitutus ab operante: & hic eſt quem dicunt, qđ ex præſtitutione operantis, per operationem habitus conſeq intendimus. Et hic finis non eſt operatio 622 perfecta fortitudinis, ſed illud quod per illam conſequimur, puta, pax patriæ. Diſtãt autem hi a veritate, & authore in duob. Primo in hoc, ꝙ ex propriis non determinant fortitudinis naturam, ſed ex remotis, & non neceſſariis, qualia ſunt extrinſeca bona, quæ per fortitudinem conſequimur. Secundo in iſta negatiua. ſ. ꝙ perfecta operatio fortitudinis non ſit, nec poſſit eſſe finis præſtitutus reſpectu habitus fortitudinis, & fortis. Hoc. n. falſum eſſe conſtat, qm̃ põt ſolum fortitudinis morale bonum impugnari, vt ſi Tyrannus aliquis, ad hoc ſolũ vt eos quos vere fortes & impauidos intelligit eſſe, tormentis variis mortis afficeret, vt fortitudinis bono priuaret. Cõſtat nãque, ꝙ illi ſuſtinẽdo ſicut oportet &c. fortiſſimi eſſent, dicente Ariſt. in 3. Ethic. Principaliter aũt vtrique dicetur fortis, q circa bonã mortẽ impauidus, & q̃cumq; repentina exiſtentia inferunt morte, & tñ hi ꝑ fortitudinem, & fortitudinis actũ nullum aliud bonum cõſequi intendũt, niſi fortitudinis actũ pfectum cõtinuare, q eſt in fortitudinis bono perſeuerare. Quapp ſoluenda ſunt argumenta Martini, quæ ad ꝓbandã dictã negatiuam falſam, affert in q. 6. dub. o 3. Probat ergo quinque mediis intẽ ã negatiuã. ſ. Perfecta operatio fortitudinis nõ eſt finis ẽm pręſtitutionem ipſius habitus. Primo ſic, Actus, & habitus habent eundem finem præſtitutum, ſed actus fortitudinis non eſt finis actus per præſtitutionem. ergo nec habitus. Secundo, Nullus elicit fortitudinis actum conformiter ad rectam rõnem niſi gratia alicuius alterius, ꝙ conſequi intendit per actum illum. ergo. Tertio, Si non eſſet neceſſe præſtituere aliquem finem actui ſequeretur quòd liceret duobus principibus, inter quos nulla eſt de iure, vel iniuria, vel contentio, congregare exercitus, & pugnare pp fortitudinem exercẽdã, hoc eſt falſum. ergo. Patet ſequela, quia actus illi poſſent habere omnes circũſtantias requiſitas ad actũ fortitudinis, ex quo non requiritur alius finis pręſtitutus. Nec valet dicere, quòd actus haberet iniuſtitiam annexam, puta, mortem innocentũ quia reſpondebitur, quòd volenti non fit iniuria. Quarto, quæcumque ita ſe habent, quod poſtremum ordine natum eſt haberi per primum, & primum non poneretur ſi poſtremum ſine eo haberet, tunc poſtremum eſt verus finis prioris: ſed ꝓhibitio iniurię vt poſtremum, & actus fortitudinis vt primũ, ita ſe hñt. ergo. Minor patet, quia prohibitio iniuriæ nata eſt haberi per actũ fortitudinis, & nõ oporteret fortitudinẽ exercer, ſi prohibitio iniuriæ ſine actu eius haberi poſſet. Eſſet. n. temeritatis non fortitudinis actus. Maior probat̃, quia eſſe tale eſt gratia cuius aliquid fit. Quinto, Nullus actus bonus & laudabilis, quo lædit̃ proximus, habet ſeipſum pro fine ex pſtitutione, quia lædere proximũ nõ eſt ex ſe bonũ, ſed tñ gratia alicuius alterius à ſe: ſed per actũ fortitudinis lædit̃ ꝓximus, quia uulneratur, ſpoliatur, occiditur. ergo præter actum ipſum neceſſe eſt eſſe alium finem proprium ex pſtitutione. ¶ Arguit quoque idẽ Martinus ibidem contra expoſitionem authoritatis Ariſt. in litera allatæ, dicens quòd male exponitur bonum pro fine, & fortitudo pro operatione, cum dicit̃, Forti autem fortitudo bonum, vt authorẽ accipere dicit. & ꝓbat ſic, Ariſt. vult ibi probare, ꝙ fortitudo operat̃ grã boni, ita. ſ. quòd operatio fortitudinis ſit alicuius gratia boni, quod nũquã poſſet probari ꝑ hoc ꝙ. Operatio fortitudinis eſt finis

Lib. 13. c. 8. a medio, to. 3.

A fortis. Et ꝙ loquat̃ ibi de fine operationis, patet ex textu totũdo. Finis, inquit, omnis operationis eſt qui ſecundum habitũ. ¶ Ad euidentiam huius quęſtionis altius ordiri oportet. Et vt clare res tã occulta eluceſcat omnibus, triplici diſtinctione vtemur. Prima eſt de fine proprio actus ẽm ſe, vel ꝑ aliud. Finis. n. proprius actus ẽm ſe eſt ille, qui eſt proprius finis, propter quem habens talem habitum operatur. Finis autem eiuſdem per aliud, eſt quodcũque aliud, propter quod, faciens talem actum operatur. Verbigratia. In vitiis finis actus furandi eſt ille, propter quẽ fur vt ſic operatur: finis autem per aliud eſt quodcũque aliud propter quod aliquis furatur, puta, vt luxurietur. Tanta hinc ad propoſitum differentia emanat, vt ſicut qui furatur vt mœchetur, magis mœchus quàm fur ſit, qui autẽ furetur vt alienum auferat, ille vere & ꝓpriè fur ſit (primus nãq; ex alio pricipio. ſ. inclinatio ad mæchiã, & ex alio fine. ſ. delectabili venereo furtũ cõmittit: alter aũt ex ꝓprio furandi principio & fine, furtum cõmittit) ita in actu temperãtiæ, fortitudinis, & aliarũ eſt virtutũ. Qui. n. fortitudinis actũ facit pp tẽperatum eſſe, aut iuſtum eſſe, magis eſt tẽperatus, aut iuſtus q̃ fortis, qm̃ ex alio principio alio fine fortẽ actum facit. ſ. ex principio inclinatiuo intemperantiam, & illius proprio fine vel inclinatiuo in iuſtitiam, & illius proprio fine fortem actum facit. Qui vero fortitudinis actum exercet vt fortiter agat, ille vere & proprie fortis eſt, quia ex principio inclinatiuo in fortitudinis opera, & pp proprium finem operũ fortitudinis operatur per ſe primo, & non pp aliud vt ꝓpriũ finem. Patet ergo facile inducendo in vitiis, & virtutibus hæc prima diſt. Secunda diſtin. eſt de operatione virtutis, ꝙ dupliciter de ea loqui poſſumus. Primo de ipſa operatione, ẽm ſuã ſubſtãtiam, puta, in propoſito de timere, audere, ſuſtinere &c. Secundo de ipſa ſecundum formam conditionum quas ſortitur ex habitu illius virtutis. Valde. n. refert loqui ſuſtinere, vel D loqui de ſuſtinere quãdo oportet, vbi oportet, quę oportet, ſicut oportet &c. Et hanc diſti vepote clarã, non oportet aliter manifeſtari, ſed ex ea ad ꝓpoſitum ſcire, ꝙ cum operatio ẽm ſubſtãtiam ſit à potentia naturali, puta, imperare, eligere, timere, audere ſuſtinere, aggredi, & vniuerſaliter pati, & agere: voluntaria conditio aũt, ſeu qualitas eius ſit ab habitu, puta, qñ, quæ, ſic, vbi pp quid oportet, ſicut habitus ſe habet ad potentiã naturale vt forma ad materiã, ita ſe habet id ꝙ ꝑ habitũ ſit, & eſt ad operationẽ, ita ꝙ operatio eſt materia eius, ꝙ ſecũdum habitũ ſit, & eſt. Et quoniam materia eſt ꝓpter formam, & finis generationis eſt forma: vt patet ex 2. phyſ. ideo proprius finis operationis cuiuſcũque virtutis eſt id quod ẽm habitum illius virtutis in operatione ſit Et hoc eſt ꝙ Ariſto. in 3. Ethi. aſſumit, dicens in textu rotundo. Finis enim omnis operationis eſt qui ſecundum habitum. Hoc eſt ꝙ author do E cet in litera, ponendo proprium finem fortis nõ operationẽ, vt arguens male interpretatus eſt, ſed ſimilitudinem: ſeu conuenientiam habitus in operatione poſitam, q̃ nihil aliud eſt, q̃ forma, vel quaſi forma operationis ſaltã in eſſe morali. Tertia diſt. eſt propria huic materiæ, & eſt de fine fortitudinis, & de fine materiæ fortitudinis. Bonũ ſiquidẽ de quo eſt pugna, (qcquid illud, ſit ſiue ſit aliud a bono fortitudinis, vt iuſtitia &c. ſiue ſit ipſum ꝓpriũ bonũ fortitudinis, inquãtũ eſt bonũ, de quo eſt pugna) nõ eſt ꝓprius finis fortitudinis, ſed ꝓprius finis materiæ circa quã eſt fortitudo reddens illam bonã, ſeu optimã verbi gratia. Extat bellum propter repellendam iniuſtam patriæ vexationẽ. Salus patriæ eſt directe proprius finis ꝓpter quẽ pericula mortis in bello ſunt optima, & mors ipſa ibidem redditur bona. Quod. n. iſte finis ſe teneat ex parte materię circa quam eſt fortitudo & ratione, & authoritate patet. Ratione quidẽ, quia fortis circa pericula maxima & optima

Ca. 15. circa finem, tomo. 1.

Li. 3. c. 7. ante medium tom. 5.

Articulvs VII.

Vtrũ fortis operetur propter bonũ proprij habitus.

AD SEPTVMVM ſic ꝓcedit̃ur. Vr̃ ꝙ fortis non operetur propter bonũ proprij habitus. Finis enim in rebus agendis & ſi ſit prior intentione, eſt tñ poſterior in executione, ſed actus fortitudinis in executione, eſt poſterior, q̃ ipſe fortitudinis habitus non ergo poteſt eſſe ꝙ fortis agat propter bonum proprii habitus.

¶ 2 Præterea. Aug. dicit 13. de Trini. Virtutes quas ſolũ ꝓpter beatitudinem amamus, ſic perſuadere quidam nobis audent. ſ. dicendo eas propter ſe appetẽdas, *vt ipſam beatitudinem non amemus. Quod ſi faciunt, etiam ipſas amare vtique deſiſtemus, quando illã, propter quã ſolã iſta amauimus, nõ amamus: ſed fortitudo eſt quędã virtus. ergo actus fortitudinis nõ eſt ad ipſam fortitudinem, ſed ad beatitudinem referendus.

B ¶ 3 Præt. Aug. *dicit in li. de moribus Eccleſiæ, ꝙ fortitudo ẽ amor omnia pp Deum facile perferẽs. Deus autẽ non eſt ꝓprie habitus fortitudinis, ſed aliquid melius, ſicut oportet finem meliorem eſſe his quæ ſũt ad finẽ. nõ ergo fortis agit propter bonũ ꝓprij habitus.

SED CONTRA eſt, ꝙ Philoſ. *dicit in 3. Ethic. ꝙ fortitudo eſt bonum talis autem eſt, finis.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ duplex

ma tamquã circa propriam materiam verſatur, ſed pericula, ſicut nõ ſunt maxima, niſi ſint mortalia, ita nõ ſũt optima niſi ꝑꝑ bonu virtutis, quòd impugnatur. Redduntur ergo pericula optima ex tali fine, ac ꝑ hoc pericula maxima ſũt materia fortitudinis ex hoc, ꝙ ſunt optima ex tali fine, & potes formare rationem ſic Pericula maxima ac optima ſunt materia fortitudinis. ergo id quo ſunt optima ſpectat ad materiam fortitudinis, ſed non ſunt optima bonitate intrinſeca ea denominãte, ſed ex ordine ad optimum finem. ſ. bonũ virtutis, de quo eſt pugna vt patet. ergo bonum de quo eſt pugna finis eſt materiæ circa quã ẽ fortitudo. Quod aũt illud id bonũ non ſit finis proprius fortitudinis, probatᷣ ex hoc, ꝙ finis proprius vnius virtutis cõis eẽt multis virtutibus, Verbi gratia. Eſſe tẽperatũ eſt ꝓprius finis temperantiæ, & ſm hoc eſſet ẽt proprius finis fortitudinis, ꝙ eſt impoſſibile: Implicat nãque dicere finem ꝓpriũ vnius virtutis eſſe finẽ proprium pluriũ virtutum eiuſdem ordinis. Authoritate vero, nã in 3. Ethi. Ariſt. inueſtigando materiã fortitudinis clare concludit, ꝙ nõ circa omnia ꝑicula mortis, ſed circa optima eſt, & cõſtat ꝙ nõ hmõi ſunt ꝑicula bona bonitate in eis. ergo ꝑꝑ ordinẽ ad bonum, ꝑꝑ ꝙ non effectiue, nec exemplariter, vt patet, ſed finaliter ſunt optima. Et poſt non immediate, ſed cum determinat de actu formato ipſius fortitudinis, probat ꝙ fortis boni gratia operatur, vbi numquam meminit alicuius boni in ſpeciali, niſi fortitudinis, apte oſtẽdens ꝙ proprius finis fortis, & virtutis fortitudinis eſt fortitudo actualis, q̃ eſt forma, vel quaſi forma operationis ſuſtratæ fortitudini actuali. Subſternitur. n. ly timere audere, ſuſtinere, aggredi &c. actuali fortitudini, quę ſm conuenientiã ad habitum fortitudinis apponitur huiuſmodi actibus dũ ſuſtinet, vel aggreditur &c quando oportet, quod oportet, ſicut oportet.

¶His prælibatis, non eſt difficile intueri veritatem quęſtionis iſtius, quæ cõſiſtit in hoc, quod finis ꝓprius fortis, & habitus fortitudinis tam ꝓſtitutus, quã connaturalis, eſt actualis fortitudo, tum a cõmunibus inchoando (quia vnumqđque eſt propter ſuam operationem: vt dicitur in ſecundo cæli: ꝓpriũ autem opus fortis vt ſic, & habitus fortitudinis, nõ eſt operatio ſecundum ſuam ſubſtantiam, puta, ſuſtinere, ſed ſecundũ ſuam formã, ac per hoc eſt fortitudo actualis, quæ ſignificat formam in tali operatione, ſicut ſimitas ſignificat curuitatẽ in naſo) tum quia ſicut finis ꝓprius iuſtitiæ eſt iuſtitia in actu exercito, eo modo quo fit a iuſtis, & ſimiliter finis temperãtiæ proprius, eſt temperate ſe habere in actu exercito, eo mõ quo tẽperati ſe habẽt: & finis ꝓprius liberalis ẽ liberalitas in actu exercito, eo modo quo liberales ſe exercent, & ſic de alijs: ita finis ꝓprius fortitudinis, & fortis, vt ſic, eſt fortiter operari, eo modo quo fortes operantur. Et omnium eſt vna cõmunis rõ, quia habitus ſunt ꝓpter proprias perfectiones actuales, quæ apponunt operationibus in actu exercito. Sunt n. habitus velut potentiæ quædã mediæ inter potentiam, & actum, & propterea ſunt inſtituti ꝓpter actuales perfectiones tamquã omnino actus. Tũ quia fortis, occurrẽte materia fortitudinis, puta maximo & optimo periculo, puta, iuſto bello, ꝓſtituet ſibi, inquantum fortis non alium finẽ niſi fortiter agere actu interiori, & exteriori, & hoc ſecundum rectiſsimã ſit rationem, qa fortitudo ipſa actualis eſt bonũ fortis, & eſt finis ſuæ operationis, puta, ſuſtinere, aggredi. Hæc. n. omnia operatur vt fortiter agat, & huius boni gratia agit fortis, & potes hinc formare rõnẽ. Fortis habet pro fine proprio fortitudinem actualem tamquam ſufficiens, & propriũ motiuum intentionis ſuæ ad hoc vt ſuſtineat, aggrediatur &c. ergo nõ oportet alium finẽ propriũ q̃rere, ſicut nec in alijs virtutibus. Et ex his habes triplicem modũ fortitudinis actualis. Primus & perfectiſſimus in ſuo genere eſt, cum quis ex habitu fortitudinis tẽdit actualiter ad hunc finem, vt fortiter ſe habeat circa optima, ac maxima pericula, hic enim ad finẽ ꝓprius fortitudinis ſe habet eo modo quo ſe habent fortes. Secundus eſt minus perfectus, cũ quis non ex habitu fortitudinis, quia caret illo, ſed ex intẽtiõe

eſt finis, ſcilicet proximus, & vltimus. Finis autem proximus vniuſcuiuſque agentis eſt, vt ſimilitudinem ſuæ formæ in alterum inducat, ſicut finis ignis calefacientis ẽ, vt inducat ſimilitudinẽ ſui caloris in patiẽte: & finis ædificatoris ẽ, vt inducat ſimilitudinẽ ſuæ artis in materia. Qđcunq; aũt bonũ ex hoc ſeqᷣ, ſi ſit intẽtũ põt dici finis remotus agentis. Sicut aũt in factibilibus materia exterior diſponitᷣ ꝑ artẽ: ita ẽt in agibilibus ꝑ prudẽtia diſponunᷣ actus humani. Sic ergo dicẽdũ eſt, ꝙ fortis ſicut ꝓximũ finẽ intẽdit, vt ſimilitudinem ſui habitus exprimat in actu: intendit. n. agere ſm conuenientiam ſui habitus. Finis autem remotus eſt beatitudo, vel Deus.

G Et ꝑ hoc patet rñſio ad obiecta Nã prima rõ ꝓcedebat ac ſi ipſa. eſſentia habitus eſſet finis, nõ aũt ſimilitudo eius, ĩ actu, vt dictũ* ẽ.

F circa optima ac maxima pericula, ad eundẽ finẽ, hoc eſt fortiter ſe habere actualiter intendit: hic enim deficit a primo in hoc, ꝙ nõ operatur fortiter eo mõ quo fortes operãtur. ſ. prõpte, ac faciliter. Tertius imperfectiſſimus, cum quis nõ ꝓpter fortiter ſe habere, ſed ꝓpter aliud bonũ, puta, pacem, vel iuſtitiã, fortiter ſe habet: hic enim tam parum habet de fortitudinis virtute, vt magis ſit iuſtus quã fortis, ſicut mœchatus, vt furetᷣ, magis fur quã mœchus eſt. Et ex his clare patet, ꝙ cũ fortis vt ſic, agat ſcienter, & ex electione &c. proprie fine ꝓſtituto habet illudmet bonum, quod eſt ſibi finis cõnaturalis, & ꝙ ſicut iniuſto ac iuſtitia, tẽ- In corp. art.
perato ad tẽperãtia, nõ eſt diſtinguẽdus finis proprius ꝓſtitutus a fine proprio connaturali, ſed ille qui ſecundum habitum eſt, ipſemet præſtitutus eſt, ita nec in fortitudine diſtinguendum eſt de fine proprio connaturali, vel præſtituto, ſecus autem eſt loqui de fine remoto.

¶Ad primũ ergo argumentum in oppoſitũ, & omnia ſequẽtia ſimul dicitur ꝙ iſte homo deceptus eſt in hoc ꝙ nõ diſcreuit inter operationem, quã aſſumit fortitudo & fortis, puta, ſuſtinere, & id quod ſecundum conuenientiam habitus operationi apponitur, quorum vtrũq; importat operatio perfecta,
H ſeu actus perfectus, ſeu formatus, & cõputauit pro vno & eodem vtrũq;, cum tñ valde diſtent, cum alterũ materia, alterũ forma, alterũ finis, alterũ ꝑꝑ finẽ ſit Vñ ꝓprie loquendo debemus dicere, nõ ꝙ operatio fortitudinis eſt eius finis ſed qđ fortitudo actualis in operatione eſt finis naturalis, & ꝓſtitutus.

¶Singillatim autem reſpondendo dicitur, concedendo maiorem de operatione ſecundum ſubſtantiam. ſed negãdo minorem ſi recte ſubſumeretᷣ. ſ. Fortitudo actualis nõ eſt finis actus ſecundum ſubſtantiam, alioquin nihil obſtat.

¶Ad ſecundum negatur maior loquendo de actu formato, q̃ eſt ſm rectam rationem: qm vt fortis, eligit fortiter agere circa optima pericula, quia fortiter agere eſt ſm ſe bonum.

¶Ad tertium negatur ſequela, quia deficeret propria materia fortitudinis in caſu illo. ſ. periculum optimũ, ac per hoc nõ ſe exercent in fortitudine vera. Falſiſsimum quoque eſt, ꝙ additur, ibi, ꝙ q̃a vult quis percuti, vel occidi, ideo nõ ſit iniuſte
I ſi quis percutiatur, vel moriatur, niſi apud eos qui putãt ꝙ homo poſſit per ſeipſum, vel alium, ad libitũ licite ſe occidere, vel percutere, quòd conſtat eſſe alienum a veritate & ratione.

¶Ad quartum negatur maior, loquendo de proprio fine. Stat enim quòd ſit finis materiæ circa quam eſt, & nõ ſit proprius finis illius. Probatio autem nihil probat, niſi forte hoc quòd eſt aliquo modo finis illius, vel alicuius ad illud requiſiti, puta, materiæ eius, cum quo ſtat quòd non ſit proprius finis illius, quod erat probandum. Ita quod, vt vno verbo dicatur, id de quo eſt pugna &c. eſt quidem finis fortitudinis ex parte materiæ, ſed non eſt proprius finis fortitudinis ex parte operationis & habitus.

¶Ad quintum negatur maior, quoniam actus boni, & laudabilis quo læditur proximus, poteſt eſſe ſecundum ſe bonus, non inquantum eſt læſiuus proximi, ſed inquantum eſt ſecũ-
K dum ſe actus virtutis circa propriam materiam. Et ſic eſt de fortitudine. cuius non eſt reſpicere operationem ſuam inquantum eſt ad alterum, ſed inquantum eſt ad ſe ſaluata materia propria ſ. optimo & maximo periculo. Ad id vero quod cõtra expoſitionem authoris afferri dicitur, reſpondetur, quod male intellectus eſt author. Nam author per fortitudinem non exponit operationem, ſed fortitudinem, actualem, quæ eſt ſimilitudo. fortitudinis habitualis, & eſt proprium bonum ipſius habitus fortitudinis & fortis, & proprius finis vtriuſq; & operationis ſecũdum ſubſtantiam, puta, ſuſtinere, aggredi. Et propterea ad probationem dicitur, quòd optime per hoc ꝓbatur intentum Ariſtotelis, ſcilicet, quòd fortis operatur propter fortitudinem actualem vt proprium finẽ, quia finis omnis operationis eſt qui ſecundum habitum Et propterea optime concludit, quòd operatur, & patitur boni gratia, quia gratia actualis fortitudinis ſuſtinet, & facit quicquid operatᷣ.

¶Super

¶ Super quæſtionis centeſima vigeſimæ tertia Articu. octauum.

623 IN art. 8. eiuſdem q. aduerte, ꝙ author intendit, quòd fortis fortiter operãs actualiter, ſuſtinendo vulnera, & mortem, ſic ſe habet ꝙ ad actum ſuũ ꝑfectum conſequitur naturalis delectatio. ex eo nãq; ꝙ cognoſcit fortis ſe fortiter agere in ſuſtinendo vulnera, & mortẽ & in perdẽdo vitã neceſſariã ad virtutes, delectatur. Hoc eſt.n. delectari de actu, & fine fortitudinis. Videt.n. ſe conſequi tũc intẽtũ finẽ, ꝙ eſt fortiter ſe habere, & hæc delectatio ſuperat triſtitiã naturalem ex hoc, quòd apprehendit fortis ſe ꝑ mortẽ priuari maximis bonis, puta, pĩtibus virtutibus rõne mortis: qm̃ magis diligit vnũ excellentiſſimum actuale bonum. ſ. fortiter ſemel agere, quã manere in multis habitualibus bonis: ſed impeditur a triſtitia, ſeu dolore corporali ne ſentiatur a forti: & vt dicitur in 3. Ethic. videtur euaneſcere. Fundamentum autẽ eius. ſ. ex ratione, & electione fortiter pſiſtere, nõ abſorbetur, nec euaneſcit, ſed quo ad hoc ſuperat omnes dolores ſenſibiles, vt in litera dicitur. Et hinc habes duo Primum quo ad omnes, qđ nulla tormenta. vincunt, aut deijciunt fortem ab actu virtutis, aut deducunt ipſum ad vitium aliquod, & ſi vincuntur, fortes nõ ſunt. Secundum, quo ad beatam. Virginẽ, quòd triſtitia quam habuit in paſſione & morte filij, non abſorbuit rõnem eius, cum fuerit vere fortis, & etiam ſi mortem ſuſtinuiſſet, non euanuiſſet, nec abſorptum fuiſſet ſuum fortiter ſuſtinere & ratione & electione. Tanto igitur minus a triſtitia naturali quam habuit, abſorpta fuit, eius rõ, Ac per hoc falſum eſt, ꝙ paſſa fuerit ſpaſmũ quo vſus rõnis impeditur, ſeu abſorbetur ꝑ triſtitiam: ſicut e. cõtra in coitu per delectationem abſorberi quoque dicit Ariſt.

Lib. 10. ex c. 6. & 8. to. 5.

In li. de Paradiſo c. 13. innuitur, tomo 4. Et in Epiſtola. ad Gal. cap. 5.

Lib. 3. c. 9. tomo 5.

1. 2. q. 31. ar. 3. & 4. & 5.

ARTICVLVS VIII.

Vtrũ fortis delectetur in ſuo actu

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videt̃ quod fortis delectet̃ in ſuo actu. Delectatio enim eſt operatio connaturalis habitus non impedita, vt dicitur in* 10. Ethic. ſed operatio fortis procedit ex habitu, qui agit in modum naturæ: ergo fortis habet delectationem in ſuo actu.

¶ 2 Præterea. Ad Galath. 5. ſuper illud, Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, & pax, dicit* Ambroſius, quod opera virtutem dicuntur fructus, quæ mentem hominis ſancta, & ſyncera delectatione reficiunt: ſed fortis agit opera virtutis. ergo habet delectationem in ſuo actu.

¶ 3 Præt. Debilius vincitur a fortiori: ſed fortis plus amat bonum virtutis, quam proprium corpus, qđ periculis mortis exponit. ergo delectatio de bono virtutis euacuat dolorem corporalem: & ita delectabiliter omnino operatur.

SED CONTRA eſt, ꝙ Phil.* dicit in 3. Eth. ꝙ fortis in ſuo actu nihil delectabile videtur habere.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictum* eſt, cum de paſſionibus ageretur, duplex eſt delectatio, vna quidem corporalis, quę conſequitur tactum corporalem: alia autem animalis, quæ conſequitur apprehẽſionem animæ. & hæc proprie conſequitur opera virtutum, quia in eis conſideratur bonũ rationis. Principalis vero actus fortitudinis ẽ ſuſtinere aliqua triſtia ſecundum apprehenſionẽ animæ, puta, quod homo amittat corporalem vitam, quam virtuoſus amat non ſolum inquantũ eſt qđdam bonum naturale: ſed etiam in quãtum neceſſaria eſt ad opera virtutum, & quæ ad eam pertinent. Et iterum ſuſtinere aliqua doloroſa ſ̃m tactũ corporis, puta, vulnera, vel flagella: & ideo fortis ex vna parte habet vnde delectetur. ſ. ſ̃m delectationem animalem. ſ. de ipſo actu virtutis, & de fine eius. Ex alia vero parte habet vnde doleat ẽt animaliter, dũ conſiderat amiſſionem proprię vitæ, & corporaliter. Vnde legitur 2. Machabe. 6. ꝙ Eleazar' dixit. Diros corporis ſuſtineo dolores: ſ̃m animã vero ꝓpter timorem tuum libẽter hęc patior. Senſibilis aũt dolor corporis facit nõ ſentiri animalem delectationem virtutis, niſi forte propter abundantem Dei gratiam, quę fortius eleuat animã ad diuina, in quibus delectatur, quam a corporalibus pęnis afficiatur. Sicut beatus Tiburtius cũ ſuper carbones incenſos nudis plantis incederet dixit, ꝙ videbatur ſibi ſuper roſeos flores ambulare. Facit tñ virt' fortitudinis, vt ratio non abſorbeat a corporalib' doloribus. Triſtitiã autem animalem ſuperat delectatio virtutis, inquantum homo ꝑfert bonũ virtutis corporali vitę, & quibuſcunq; ad eã ꝑtinẽtibus, & ideo Philoſ.* dicit in 3. Eth. ꝙ a forti non requiritur, vt delectetur quaſi delectationem ſentiens ſed ſufficit quòd non triſtetur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ vehemẽtia actus, vel paſsiõis vni' potentię impedit aliã potentiã in ſuo actu, & ideo ꝑ dolorẽ ſenſus impedit̃ mens fortis, ne in ꝓpria operatione delectationẽ ſentiat.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ opera virtutũ ſũt delectabilia pcipue ꝑp finẽ. Poſſunt aũt ex ſui natura eſſe triſtia, & præcipue hoc cõtingit in fortitudine. Vnde phil. dicit* in 3. Eth. ꝙ nõ in omnibus virtutib' opari delectabiliter exiſtit, ꝑter inquantũ finem attingit

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ triſtitia aĩalis vincit̃ in forti a delectatiõe virtutis: ſed qa dolor corporalis eſt ſenſibilior, & appꝛhẽſio ſenſitiua magis eſt hoĩ in manifeſto inde ẽ, ꝙ magnitudine corporalis doloris euaneſcit delectatio ſpiritualis, q́ eſt de fine virtutis.

ARTICVLVS IX.

Vtrum fortitudo, maxime conſiſtat in repentinis.

AD NONVM ſic ꝓceditur. Vr quòd fortitudo non maxime conſtat in repentinis. Illud enim videtur eſſe, quod in repentnis ex inopinato prouenit: ſed Tullius* dicit in ſua rhetorica, ꝙ fortitudo eſt cõſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſsio. ergo fortitudo non cõſiſtit maxime in repentinis.

¶ 2 Præt. Ambr. dicit* in 1. de Officijs. Fortis viri ẽ nõ diſsimulare cũ alqđ immineat, ſed ꝑtẽdere, & tãq̃ de ſpecula quadam mẽtis obuiare cogitatiõe ꝓuida rebus futuris, ne forte dicat poſtea. Ideo in iſta incidi, quia nõ arbitrabari poſſe euenire. ſed vbi eſt aliqđ repẽtinum, ibi nõ poteſt prouideri in futuro. ergo operatio fortitudinis non eſt circa repentina.

¶ 3 Præt. philoſ. dicit* in 3. Ethic. ꝙ fortis eſt bonę ſpei: ſed ſpes expectat aliquid in futurum, quod repugnat repentino ergo operatio fortitudinis non conſiſtit circa repentina.

¶ Super queſtionis cẽteſimæ vigeſimę tertiæ Articulum nonum.

IN art. 9. eiuſdem q. dubiũ occurrit An fortitudo cõſiſtat circa repentina quantum ad electionem & eſt ratio dubii, q a Martinus in q. o dubio ſecundo nominatim contra Sanctum Thomam, dicit ſe tenere partẽ affirmatiuã, allegando verba, quæ in principio corporis articuli huius author dicit. ſ. In operatione fortitudinis duo ſunt conſideranda, vnum quidẽ quantum ad electionem ipſius, & ſic fortitudo non eſt circa repentina. Contra in quit; quinque medijs ꝓbans fortẽ circa repentina eligere ſuſtinere, & aggredi, vt oportet &c. ſed ego nolo implea re foliũ ſuꝑfluis argumẽtis, & ideo iſta nõ recito. Ille hõ aut noluit intelligere, aut non intellexit S. Tho. cum tamen in promptu eſſet planus ſenſus verborum eius. Dupliciter ſiquidem intelligi poteſt, quòd non ſit electio circa repentina. Primo, ꝙ repentinis occurrentibus non ſit electio ſuſtinendi, & aggrediẽdi vt oportet &c. & attribuere hãc negationem forti, eſt dicere fortẽ non eſſe fortem, & eſt contra dicere directe authori in hoc articulo volenti, ꝙ in repentinis fortis facit ea, quæ ſunt virtutis fortitudinis, & in hoc manifeſtat ſe habere fortitudinis habitũ firmatum. Præcipuum autem in virtute morali eſt electio. Ex electione igitur in repẽtinis operatur fortitudo apud authorem. Nec vnquam etiam ſomnia

Lib. 2. c. 3. in prin. & libr. 3. ex ca. 7. & 9. tom. 5.

Lib. 3. ca. 9. nõ procul a fine, to. 5.

624

Lib. 2. de inuentione in fol. 3. ante finem libri.

*Li. 1. ca. 38. circa medium, to. 1.

Li. 3. c. 8. tomo. 5.

uit

¶Ad argumenta cōtra ſecundum dicitur, ꝙ fortis non vtitur triſtitia vt inſtrumēto ad aggrediendū, nec triſtitiam eligit ad hoc ſed potius ecōtra aggreditur, vt fuget triſtitiā. Vñ triſtitia non ſe habet ad aggrediēdi actum vt inſtrumentum, ſed vt p̄exiſtens malum propulſandū ꝑ aggreſſum. Vnde ad primum negatur ſequela, quia nō eſt par rō: qm̄ ira ē inſtrumētaliter cooperatiua ad aggrediēdū, non autem triſtitia. Ad ſecundum dicitur etiam negando ſequelā: qm̄ huiuſmodi triſtitiæ ptinētes ad bellum nō, ut inſtrumēta ad aggrediendum, aut pugnādū, ſed vt mala fugāda, & exterminā da cōferunt, qđ cōſtat non niſi per accidens concurrere, quia ſcilicet operans eſt ſic affectus, & nō ideo ꝙ ſit inſtrumentum ad aggrediendum. Ad tertium dr̄, qđ cum paſſiones animæ conſiſtāt quaſi in conſtrictione, & dilatatione, ſicut motus cordis in tractu & pulſu, & triſtitia conſiſtat in quadam contractione, vnde & retrahuntur ſpiritus in triſtibus magis quā in timentibus, directe triſtitia contrariatur motui vitali, qui in quadam diffuſione conſiſtit, vt patet in præcedenti libro, conſequens, eſt vt triſtitia ex propria ratione ſuccumbere habeat nociuo ex hoc ipſo, quòd ex propria ratione in quadam retractione conſiſtit. Et in hoc nō eſt differentia inter moderatam & immoderatam: ſed differentia eſt quia moderata non retrahit plus quam oportet &c. immoderata autem retrahit nō quando oportet, vel plus quā oportet.

1.2.q.24.articu.2.

1.2.q.24.artic.2.

D ¶Ad argumenta contra tertium dicitur, ꝙ ſicut triſtitia ſe habet ad aggrediendum, vt quoddā in forti præexiſtens malum propulſandum, ita concupiſcentia ſe habet vt quoddā bonum in eodem præexiſtens ad iuuandum. Vnde fortis non eligit concupiſcere, nec vtitur concupiſcere ad aggrediendum, ſed potius quaſi econtra aggreditur, vt adiuuet cōcupiſcentiā. Vnde fortitudo ꝓpugnatrix concupiſcentiæ delectabilium eſt, ſicut iraſcibilis eſt propugnatrix reſpectu cōcupiſcibilis. Aliud autem eſt paſſionem aliquam adiuuandam eſſe per actum aggrediendi, aliud eſt paſſionem aliquam aſſumendam eſſe, vt inſtrumentum ad actum aggrediendi.

¶Vnde ad primum dicitur, quod exempla nulla apparent niſi ad hoc quòd concupiſcentia ſe habet ad aggreſſum vt adiuuāda. Quæſtio autem eſt de paſſione, directe adiuuante inſtrumētaliter ipſum aggreſſum.

E ¶Ad ſm̄ dicit̄, ꝙ aliud eſt loqui de ſuppoſito, ꝙ eſt agens principale habens multa inſtrumenta, & aliud de vno inſtrumento, puta, concupiſcentia. Nam ſi perſona vult efficaciter aliquid, vult etiam fugare impedimenta. Sed ſicut a paſſio tendit in aliquid, non propterea ſequitur ꝙ ſit ipſamet ablatiua omnium impedimētorum, vt patet in exemplo de vna arte pluribus inſtumentis ad unum totalem & perfectum effectum perueniente, dum alio aufert vnum impedimentum, & alio aliud & alio diſponit, alio ꝑficit. Et in natura noſtra, quia appetitus concupiſcibilis non poteſt auferre ſua impedimenta, datus eſt appetitus iraſcibilis, tāquam propugnatrix concupiſcibilis.

¶Ad tertium negatur ſequela, ſ. Ex concupiſcentia fiunt pugnationes. ergo ipſa eſt directe inſtrumētum aggrediendi: quoniam vt iam patet aliūde poteſt prouenire eſſe pugnationem.

¶Ad quartum dicitur, quod argumentum ſoluit ſeipſum: quo-A niam ex hoc ipſo quod concupiſcentia adiuuat, quia excitat iram, ſequitur quod per accidens adiuuet, ſcilicet per iram.

¶Ad quintum patet ſolutio ex reſponſione ad ſecundum.

¶Ad ſextum negatur ſequela. Ex hoc nāq; ꝙ triſtitia & concupiſcentia incitāt, nō ſequitur. ergo ꝑ ſe miniſtrant fortitudini ad aggrediendum: ꝙ eſſet probandum.

RESPOND. Dicēdū, ꝙ de ira, & de cæteris animæ paſsionibus, ſicut ſupra dictum* eſt, aliter ſunt locuti Peripatetici, & aliter Stoici Stoici enim iram, & oēs alias paſſiones animæ ab animo ſapientis, ſiue virtuoſi excludebant. Peripatetici uero, quorū princeps fuit Ariſtoteles, irā, & alias animę paſſiones attribuebant uirtuoſis, ſed moderatas ratione, & forte quantum ad rem non differebant, ſed ſolum quantum ad modū loquendi. Nam peripatetici omnes motus appetitus ſenſitiui qualitercūque ſe habentes, paſsiones animæ nominabant, vt ſupra dictum* eſt. & quia appetitus ſenſitiuus mouetur per imperium rationis ad hoc quod cooperetur ad promptius agendum, idcirco ponebāt & irā, & alias paſsiones animæ aſſumendas eſſe virtuoſis, moderatas ſecūdum imperiū rationis. Stoici vero uocabant animæ paſsiones immoderatos quoſdam affectus appetitus ſenſitiui, vnde nominabant eas ęgritudines, vel morbos, & ideo penitus eas a virtute ſeparabāt Sic ergo iram moderatam aſſumit fortis ad ſuum actum, nō autem iram immoderatam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ira moderata ſecūdum rationē ſubiicitur imperio rationis: vnde conſequens eſt, vt homo ea vtatur pro ſuo arbitrio, nō autem ſi eſſet immoderata.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ratio non aſſumit iram ad ſuam B actum quaſi auxilium ab eo accipiens, ſed quia vtitur appetitu ſenſitiuo vt inſtrumento, ſicut & mēbris corporis, nec eſt incōueniēs, ſi inſtrumentum ſit imperfectius principali agente, vt martellus fabro. Seneca autē ſectator fuit Stoicorum, & directe contra Ariſ. verba præmiſſa proponit.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ quia fortitudo, ſicut dictum* eſt, habet duos actus, ſcilicet ſuſtinere, & aggredi, non aſſumit iram ad actū ſuſtinēdi, quia hūc actum C ſola ratio per ſe facit, ſed ad actū aggrediendi, ad quem magis aſſumit irā q̄ alias paſſiones, quia ad iram pertinet inſilire in rem contriſtantem, & ſic directe cooperatur fortitudini in aggrediēdo. Triſtitia autem ſecundum propriam rationem ſuccumbit nociuo, ſed per accidens coadiuuat ad aggrediendum, vel inquantū triſtitia eſt

¶In eodem 10. art. in eadem reſpōſione ad tertiū, dubium occurrit circa illud. Quia hunc actum, ſ. ſuſtinere, ſola rō per ſe facit, quia ſi ſic eſt ſequeret̄ ꝙ fortitudo nunquā eſſet circa timorē utēdo illo ad ſuum actū: quoniā ad actum aggrediendi vtitur non timore, ſed audacia: & ad actum ſuſtinendi nec vtit̄ timore, nec audacia ſecundū hāc literam. ergo nunquā aſſumit timorem ad actum ſuum. Præterea. Ad ſuſtinendum oportet hominem tenere corp⁹ ne fugiat: hoc autem animoſitatem quandam quam audacia ſonat importat. Non igitur ſola ratio, ſed mediāte audacia ſuſtinendi actū fortitudo facit.

Art.6. huius quæſt.

¶Ad huius euidentiā ſciēdum eſt, quòd fortitudo dupliciter ſe habet ad paſſiones. Primo, ut eligens ipſam paſſionē, & moderamen eiuſdem: ſicut cum aſſumit audaciā, & iram ad aggrediendi actum. Fortis nanque tunc ex intētione eligit & audere, & iraſci, & moderationem vtriuſque, qm̄ vtitur utraque paſſione pro inſtrumento adiuuāte directe ad actum aggrediendi, vt dictum eſt. D Alio modo, vt eligens moderamen tm̄ paſſionis, ita ꝙ paſſionem ipſam habet tanquam ex neceſſitate naturæ conſurgentem, & non quod propter actum illum utile eſſet eligere, ipſam. Moderamen tñ conſurgentis paſſionis oportet eligere ne impedimentum præſtet actui exercendo, ut patet cum fortis ad ſuſtinendi actum moderatur timorem. Præſentibus nanque periculis maximis, quæ tunc oportet ſuſtinere, non excitat fortis ex electione in ſeipſo timorem, quoniam timor ex ſua propria ratione eſt natus abſtrahere a ſuſtinendo, & cauſare diuerſionem a ſuſtinendo, ad cuius oppoſitum tendit fortis, ſed quia timor ex neceſſitate naturæ imminentibus talibus conſurgit, fortis ex electione moderatur timorem, cohibendo illum ne impediat ſuſtinendi actum.

¶His præmiſſis dicitur ad primā obiectionem, negando ſequelam, quia licet fortitudo non aſſumat timorem ad alterum iſtorum duorum actuum, qui ſunt principales, aſſumit tñ illū E ad actum cunctandi, cum. ſ. fortis eligit morali ad tempus pp hoſtes ſuperiorum uirium &c. ut de Fabio Maximo legitur contra Annibalem. Expedit ſiquidem ad cunctandum, timorem incurrere ſuis & ſibi, quoniam ad hoc timor directe ſerui re videtur. Et ſimiliter ad fugiendum, ſeu expectandum quando oportet, qui videntur ſecundarii actus fortitudinis, eligere timorem, & eum moderatum confert, vt patet.

¶Ad ſm̄ dicendum, ꝙ ad ſuſtinendum oportet tenere corpus ne diuertat: ſed hoc nec eſt proprium opus audaciæ, nec eſt immediatus effectus audacię, ſed mediante inuaſione ita ꝙ audacia directe inuadit mala, & mediante illa tenet corpus in malis q̄ inuadit: ſed quia ad actū ſuſtinendi ut ſic, ut diſtinguitē contra actum aggrediendi, non exigit̄ inuaſio, idō nec eligitur ad ſuſtinendum. Sed fortitudo ad actum ſuſtinendi moderamen vtriuſque paſſionis eligit, principaliter quidem timoris,

¶Ad primā obiectorū contra ſecundū negatur maior, qm̄ virtus quantumcūque in gradu heroico nō excedit propriā materiam, ſed infra propriæ materiæ limites heroica eſt. Pericula autem optima mortis nō ſunt omnis virtutis materia, ſed ſolius fortitudinis, vt patet ex diſtinctione virtutū penes ſuas proprias materias 2. Ethic. Vnde probatio falſum aſſumit, ꝙ virtus heroica eſt ex ſua natura circa ſubeūda pericula mortis, q̄do oportet &c. Hoc.n. nō niſi mediante fortitudine habet. *1.2.q.61. art.3.& 4.

¶Ad ſecundum dicitur negando aſſumptum, qm̄ cum firmitate animi circa optima mortis pericula non ſtat, quin humana vita circa hanc verſetur tanquam vnum principale ſuſtinens vitam moralem, ꝙ eſt circa cardinē volui, qm̄ vt in litera dicitur, occaſiones periculorum bonæ mortis frequenter occurrentes, exigunt animū firmū circa illa. Lib.2.ca.4. tom.5. Li.3.q.36. ante mediū tom.4.

¶Ad primum obiectorum contra tertium reſpondetur cū authore in litera, ꝙ occaſiones periculorum bonæ mortis frequenter, & non raro occurrunt.

¶Ad ſecundum dicit̄, ꝙ ſancti viri, qui vnā habuerunt virtutem acquiſitā, omnes habuerunt, quoniā connexæ ſunt. Et breuiter concedit̄ ꝙ habuerunt fortitudinem ſicut iuſtitiam. Nec ad hoc opus fuit vt vrbes incolerēt, aut reſpublicas adminiſtrarent, quoniam fortitudo in animo poteſt haberi circa optima pericula mortis, qñ & vbi oportet. 1.2.q.25. artic.4.

¶Ad tertium dicitur cum authore, ꝙ virtutes dicuntur cardinales ſeu principales rōne principalis materiæ, qualem non habet humilitas. Et propterea dicitur quòd humilitas nec eſt virtus cardinalis, nec pars ſubiectiua eius, ſed pars potentialis temperantiæ, quoniam eſt ſpecies modeſtię, quæ pars potentialis eſt temperantiæ, vt infra patet. Dicitur autem humilitas fundamentum virtutum non directe, ſed remouendo prohibens, ſcilicet ſuperbiam, vt in tractatu de humilitate infra patet. Ex hoc autem quod eſt ſic fundamentum, non ſequitur, ergo eſt virtus cardinalis, quæ principalis dicitur ex materiæ propriæ principalitate.

¶Ad quartum dicitur, quod tam theologi quam philoſophi, qui permiſſiue vtuntur nominibus virtutum, primo modo loquuti de virtutibus videntur: nos autem loquimur ſecundo modo.

¶Ad obiectionē cōtra quartū iam patet ex ſupradictis, ꝙ falſo innititur fundamento, ſ. ꝙ ſubire mortem pp̄ iuſtitiam, aut A temperantiā impugnantem non ſpectat ad fortitudinē. Superius nanque oſtendimus ex doctrina Ariſt. non requiri ad fortitudinem contrapugnationem exteriorum virium: ac p̄ hoc ſufficere ad pericula mortis, circa quæ eſt fortitudo, quod ſint in bello vel communi, vel particulari, vt declaratum fuit.

Respondeo Dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictū* eſt, virtutes cardinales, ſiue principales, dicūtur, quę præcipue ſibi vendicant id, ꝙ pertinet cōmuniter ad virtutes. Inter alias autem communes virtutis conditiones vna ponitur, ſirmiter operari, vt patet in ſecundo *Ethico. Laudem autem firmitatis B potiſſime ſibi vendicat fortitudo. Tāto enim magis laudatur q firmiter ſtat, quāto habet grauius impellens ad cadendum vel ad retrocedendum. Impellit autem hominem ad diſcedendum ab eo ꝙ eſt ſecundum rationem & bonū delectans, & malum affligens, ſed grauius impellit dolor corporis, quam voluptas. Dicit.n. Aug.* in libr. 83. quæſt. Nemo eſt qui non magis fugiat dolorem, quam affectet voluptatem, Namque videmus & immaniſſimas beſtias a maximis voluptatibus exterreri dolorum metu. Et inter dolores animi, & pericula maxime timentur ea, quæ ducunt ad mortē, contra quæ firmiter ſtat fortis. vnde fortitudo eſt virtus cardinalis.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ audacia, & ira non cooperantur fortitudini ad actum eius, qui eſt ſuſtinere, in quo præcipue cōmendatur firmitas eius. Per hunc enim actum fortis cohibet timorem, qui eſt paſſio principalis, vt ſupra dictum* eſt.

Ad secundum dicendū, quòd virtus ordinatur ad bonum rōnis quod conſeruari oportet cōtra impulſus malorum. Fortitudo aūt ordinatur ad mala corporalia ſicut ad contraria, quibus reſiſtit, ad bonum autem rationis ſicut ad finem, quem intendit conſeruare.

Ad tertium dicendum, quod quamuis pericula mortis raro immineant, tamen occaſiones illorum periculorum frequenter occurrunt, dum ſcilicet homini aduerſarii mortales ſuſcitantur, p̄pter iuſtitiam quam ſequitur, & ēt propter alia bona quæ facit.

Articulus XII.

Vtrum fortitudo præcellat inter omnes alias virtutes.

Ad duodecimum ſic p̄ceditur. Videt̄ quod fortitudo pręcellat inter omnes alias virtutes. Dicit enim* Ambroſ. in primo de offi. Eſt fortitudo velut cæteris excellior.

¶2 Præt. Virtus eſt circa difficile & bonū: ſed fortitudo ē circa difficillima. ergo ē maxima virtutū,

¶3 Præt. Dignor eſt perſona hominis quam res eius, ſed fortitudo eſt circa perſonam hominis, C quam aliquis periculo mortis exponit propter bonum virtutis, iuſtitia autem & aliæ virtutes morales ſunt circa alias res exteriores. ergo fortitudo eſt præcipua inter omnes virtutes morales.

Sed contra eſt, quod Tullius* dicit in primo de offic. In iuſtitia virtutis ſplēdor eſt maximus ex qua viri boni nominantur.

¶ Præter. Philoſophus dicit* in 1. Rhet. Neceſſe ē maximas eſſe virtutes, quæ maxime aliis vtiles ſunt ſed liberalitas videt̄ magis vtilis D q̄ fortitudo. ergo ē maior virtus.

Respon. Dicendū, ſicut* Auguſt. dicit in 6. de Trin. in his quę non mole magna ſunt, idem eſt eſſe maius, quod melius. Vnde tāto aliqua virtus maior eſt quāto melior eſt. Bonum autē rationis eſt hominis bonum ſecundum Dionyſ. 4.* de diuin. nomin. Hoc autem bonum eſſentialiter quidem habet prudentia, quæ eſt perfectio rationis. Iuſtitia autem eſt huius boni factiua, inquantum ſcilicet ad ipſam pertinet ordinem ra

¶ Super quæſtionis centeſimę vigeſimę tertię Articu. 12.

In ar. 12. eiuſdem q. dubiū occurrit circa calcem corporis, ſ. Et poſt has cæterę virtutes. Et eſt dubiū ad hoiem, quia ipſemet author inferius tractando de humilitate, pręponit ipſam fortitudini, & temperantiæ. Quomodo ergo cardinales excedunt cæteras, ſi humilitas excedit duas harum? Ad hoc dubium dr̄, ꝙ nunc nō eſt ſermo de cæteris virtutibus abſolute, ſed de his quæ ſunt circa aliq̄ particularem materiā, humilitas aūt circa omnia bene diſponere videtur. Sed quia diſcutere hęc ſupponit tractatum humilitatis, ideo illo vſque reſeruetur hoc dubiū ſoluendum, vbi excellentiam virtutū apud authorem ex omnibus ſuis dictis graduare ſine diſcordia conabimur, iam cunctis virtutibus excellentibus diſcuſſis. 627 Li.1.c.35. in prin. & cap. 28. tom.1. Li.1. ca. de iuſtitia circa principium

¶In eodem artic. 12. dubium etiam ad hominem, & veritatem occurrit ex reſponſione ad tertium. Nam ibidem dicitur ꝙ hō perſonam ſuam periculis mortis non exponit, niſi pp̄ iuſtitiam conſeruandam. Hoc enim aduerſatur ſupradictis, ſcilicet ꝙ fortis agit, p̄pter bonum proprii habitus vt proximum & proprium finē. Et p̄ hoc non eſt verum quod agit ſolum pp̄ iuſtitiam conſeruandam. Lib.1. cap.9. parū a principio, to.6. Lib.6. cap.8. parum ante med. tom.3. cap.4. par.4. non remota a fine.

¶Præt. Cum hic dicitur, Niſi propter iuſtitiam conſeruādam: aut eſt ſermo de iuſtitia particulari, & tunc falſum dicitur, quia homo tenetur ſubire periculum mortis propter alias virtutes puta, temperantiam, fidem &c. aut de iuſtitia legali, & tunc etiam falſum eſt: quia homo licite ſubit mortis periculū, non propter commune bonum, ſed proprium bonum tātum modo, vt ſi hō impugnetur de ipſa virtute fortitudinis in ſeipſo, & non ſit pars alicuius reip. ſed ſolitarius, talis fortiter aget ſuſtinendo ſolum propter proprium bonum proprii habitus, & non propter iuſtitiam quamcunque ſeruandam, niſi iuſtitia metaphorice ſumatur, quod eſt a propoſito alienum.

¶Ad primum horum dicitur, ꝙ hic non eſt ſermo de fine fortitudinis ex vi actus, ſed de fine eiuſdem ex parte materiæ: ita ꝙ ly propter iuſtitiam, denotat finem ex parte materiæ,

quoniam niſi pericula mortis ſint ꝓpter iuſtitiam bona, fortis non ſe exponit illis. Hoc autem non contradicere ſupradictis, ſcilicet ꝙ fortis operatur propter bonum proprii actus, vt proximum finem actus habitus, patet. Et ꝙ iſta ſit intentio literæ inſinuatur ex eo quod ſubditur. Et ideo laus fortitudinis dependet quodammodo ex iuſtitia. Dicens quodammodo, inſinuat quod ſecundum aliquid dependet, ſcilicet ſecundum materiam.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod hic proculdubio eſt ſermo de iuſtitia communiter, vt claudit in ſe legalem, ſeu de ipſa legali: & quod ſemper pericula, circa quæ verſatur fortis, ſunt bona propter iuſtitiam legalem, quia homo eſt naturaliter animal politicum ac per hoc pars communis alicuius boni, ac per hoc omne bonum reddēs pericula bona, vt circa ea fortis verſetur, ordinatur ad bonum commune vt pars ad totum, & ſic ſpectat ad iuſtitiam legalem bonificare pericula mortis, circa quæ eſt fortitudo. Ad id autē ꝙ de ſolitario homine obiicitur, poteſt multipliciter dici, Primo, quòd ſermo præſens eſt de virtutibus iſtis politice ſumptis. Secundo, quòd ſermo moralis ſufficit quòd verificetur ſecundum id quòd eſt vt in pluribus. Conſtat autem quòd vt in pluribus, homines non ſolitarii, ſed politici ſunt. Tertio quòd etiam in caſu fortis ſolitarii pericula mortis ſunt bona propter iuſtitiam legalem, etſi non actu tamen aptitudine: quia bonum propriū illius virtutis, quod impugnatur in ſolitario per mortis intentionem, etſi non actu ordinetur ad commune bonum, eſt tamen ordinabile ad illud, & ſic ſpectat ad iuſtitiam legalem.

Lib. 1. de officiis ca. 35. in prin. tom. 6.

Lib. 1. ca. 35. ante mediū tom. 1.

Lib. 1. c. 9. nō multū a prin cap. tom. 6.

tionis ponere in omnibus rebus humanis. Aliæ autē virtutes ſunt conſeruatiuæ huius boni, inquantū ſcilicet moderantur paſſiones, ne abducant hominem à bono rationis. Et in ordine harū fortitudo tenet locum præcipuum, quia timor periculorum mortis maxime eſt efficax ad hoc, quod hominem faciat recedere à bono rationis: poſt quam ordinatur temperātia, quia etiam delectationes tactus maxime inter cætera impediunt bonum rationis. Id autem quod eſſentialiter dicitur, potius eſt eo quod dicitʳ effectiue, & hoc etiam potius eſt eo quod dicitur conſeruatiue ſecundum remotionem impedimenti. Vnde inter virtutes cardinales eſt potior prudētia, ſecunda iuſtitia, tertia fortitudo, quarta temperātia, & poſt has, cæteræ virtutes. F G

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Ambr. fortitudinem aliis virtutibus præfert, ſecundum quādam generalem vtilitatem, prout ſcilicet, & in rebus bellicis, & in rebus ciuilibus, ſiue domeſticis vtilis eſt. Vñ ipſe ibidem* præmittit. Nunc de fortitudine tractemus, quæ velut excelſior cæteris diuiditur in res bellicas, & domeſticas. H

Ad secundum dicendum, ꝙ ratio virtutis magis conſiſtit in bono quam in difficili. Vnde magis eſt menſuranda magnitudo virtutis ſecundum rationem boni, quam ſecundum rationem difficilis.

Ad tertium dicendum, quòd homo nō exponit perſonā ſuā mortis periculis, niſi propter iuſtitiam conſeruandam. & ideo laus fortitudinis dependet quodā modo ex iuſtitia. Vnde Ambr.* dicit in 1. de offic. quod fortitudo ſine iuſtitia, iniquitatis eſt materia. Quo enim validior eſt, eo promptior, vt inferiorem opprimat. I

Quartum concedimus.

Ad quintum dicendū, ꝙ liberalitas vtilis eſt in quibuſdā particularibus beneficiis, ſed fortitudo habet vtilitatem generalē ad conſeruandum totum iuſtitiæ ordinem. Et ideo Philoſophus* dicit in 1. Rhet. quod iuſti, & fortes maxime amantur, quia vtiles ſunt in bello, & in pace. K

QVAESTIO CXXIIII.

De Martyrio, in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de martyrio.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum martyrium ſit actus virtutis.

¶ Scd̄o, Cuius virtutis ſit actus.

¶ Tertio, De perfectione huius actus.

¶ Quarto, De pœna martyrii.

¶ Quinto, De cauſa.

Articvlvs I.

Vtrum martyrium ſit actus virtutis.

Ad primvm ſic proceditur. Vr̄ ꝙ martyrium nō ſit actus virtutis. Omnis. n. actus virtutis eſt volūtarius. ſed martyrium quādoq; nō eſt voluntarium, vt patet de innocentibus ꝓ Chriſto occiſis, de quibus dicit* Hilarius ſuper Matth. quod in æternitatis profectum per martyrii gloriam efferebantur. ergo Martyrium nō eſt actus virtutis.

¶ 2 Præt. Nullū illicitum eſt actus virtutis, ſed occidere ſeipſum eſt illicitū, vt ſupra habitum* eſt, per quod tamen martyrium cōſumatur. dicit. n. Aug. in 1.* de ciu. Dei quod quædam ſanctæ fœminæ tēpore pſecutionis, vt inſectatores ſuæ pudicitiæ deuitarent, ſe in fluuium deiecerunt, eoq; modo defunctæ ſunt, earumq; martyria in catholica Eccleſia veneratione celeberrimā frequentantur. non ergo martyrium eſt actus virtutis.

¶ 3 Præt. Laudabile eſt, ꝙ aliquis ſponte ſe offerat ad exequendum actum virtutis, ſed non eſt laudabile quod aliquis martyrio ſe ingerat, ſed magis vr̄ eſſe præſumptuoſum & periculoſum. non ergo martyrium eſt actus virtutis.

Sed contra eſt, ꝙ præmium beatitudinis non debeī niſi actui virtutis, debetur aūt martyrio, ſ̄m illud Matth. 5. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cęlorum. ergo martyriū eſt actus virtutis.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut dictum* eſt, ad virtutem pertinet ꝙ aliquis in bono rationis conſeruetur. Conſiſtit autem bonum rationis in veritate, ſicut in proprio obiecto: & in iuſtitia, ſicut ꝓprio effectu, ſicut ex ſupradictis* patet. Pertinet autem ad rationem martyrii, vt aliquis firmiter ſtet in veritate, & iuſtitia contra perſequētium impetus. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ martyriū eſt actus virtutis.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ quidā dixerūt, qđ innocētibus

¶ Super quæſtionis centeſimę vigeſimę quartę Articulum primum.

In ar. 1. q. 124. aduerte, ꝙ cum in litera dr̄, ꝙ bonū rōnis conſiſtit in veritate ſicut in proprio obiecto, & in iuſtitia ſicut in proprio effectu, per bonum rationis non intelligas ſolum bonum rationis practicæ, quod prudētia ponit, ſed etiam bonum rationis ſpeculatiuæ ꝙ fides infuſa ponit. Et ſimiliter per iuſtitiam non intelligas ſolum iuſtitiæ virtutem diſtinctā contra alias, ſed vniuerſaliter bonū partis appetitiuę q̄ iuſtitia uocatur, q̄ eſt ꝑ fidem Ieſu Chriſti, ita ꝙ ꝑ hæc duo cōprehenſum eſt bonū virtutum omnium theologicaliū & moralium tam acquiſitarum quam infuſarum. Bonum nāque appetitus a bono rationis deriuari neceſſe eſt & eſſe propriū illius effectū eo mō, quo ea quæ in rōne ſunt cauſant ea quæ appetitus ſunt.

¶ In eodem primo artic. in reſponſione ad primum, aduerte quod martyrium innocentum apud authorem, ita eſt meritorium cęleſtis palmæ ſicut baptiſmus paruulorum eſt meritorius vitæ ęternæ. Nam ſicut paruuli, rōne baptiſmi merentur præmium vitę æternę, non ex aliquo proprio merito, ſed merito Ieſu chriſti eis per baptiſmū communicato: ita innocentibus, & ſimiliter quibuſdam infantibus pro Chriſto occiſis, etiam in matris vtero, effuſio ſanguinis eſt meritoria æternæ palmæ non proprio merito, ſed merito paſſionis Chriſti eis communicato per baptiſmum ſanguinis. Et hæc ſint dicta ꝓpter Martinū in dicto de fortitudine tractatu de martyrio q. 1. oppoſitum ſenſum ex his literæ verbis aſſumentem. Author nanque

628

c. 2. in Matt. in fine illius

q 64. art. 5.

Li. 1. c. 26. in prin. tom. 5.

Ar. 12 ſ pren quæſt.

Artic. vlti. q. 109. art. 1.

acceleratus eſt miraculoſe liberi arb. vſus, ita quod etiam volũtarie martyrium paſſi ſunt. Sed qa hoc per authoritatem Scripturæ non comprobatur, ideo melius dicẽdũ eſt quod martyrii gloriam, quam in alijs propria voluntas meretur, illi paruuli occiſi per Dei gratiam ſunt aſſecuti. Nam effuſio ſanguinis ꝓp Chr̃um vicem gerit baptiſ- B matis. Vñ ſicut ĩ pueris baptizatis per grãm baptiſmalem meritum Chr̃i operatur ad gloriam obtinẽdam, ita & in occiſis ꝓp Chr̃um, meritũ martyrij Chriſti operaẽ ad palmã martyrij cõſequendã. Vñ Augu. dicit in quodã ſermone de epiphania quaſi eos alloquẽs, Ille de veſtra corona dubitabit in paſſione pro Chr̃o, qui & paruulis baptiſmũ prodeſſe nõ æſtimat Chr̃i. Non habebatis ætatẽ, qua in paſſurum Chriſtum crederetis, ſed habebatis carnem, in qua pro Chr̃o paſſuro paſſionem ſuſtineretis. C

Ad secvndvm dicendum, ꝙ Aug. ibidẽ* dicit eſſe poſſibile, quòd aliquibus fide dignis teſtificationibus diuina perſuaſit authoritas Eccleſiæ, vt dictarum ſanctarum memoriam honoraret.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ præcepta legis danẽ de actibus virtutum. Dictum autem eſt* ſupra, quædã præcepta legis diuinæ tradita eſſe ſecundum præparationẽ animi, vt ſcilicet homo ſit parat' hoc vel illud faciendi, cum fuerit opportunum: ita etiã & aliqua ꝑtinẽt ad actum virtutis ſecũdum præparationem animi, vt ſcilicet ſuperueniẽte tali caſu homo ſecũdum rationem agat. Et hoc præcipue videtur obſeruandum in martyrio, quod conſiſtit in debita ſu- B ſtinentia paſsionum iniuſte inflictarum. Non autem debet homo occaſionẽ dare alteri iniuſte agẽdi, ſed ſi alius iniuſte egerit, ipſe moderate tolerare debet.

Lib. 1. de Ciuitat. Dei, c. 26 circa principiũ, to. 5. Et in ſer. de Epiphan.

q. 108. art. 1. ad 4.

Articvlvs II.

Vtrum martyrium ſit actus fortitudinis.

AD secvndvm ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ martyriũ non ſit actus fortitudinis. C Dicitẽ.n. martyr in græco, quaſi teſtis. Teſtimoniũ autem redditur fidei Chriſti, ſecũdum illud Act. 1. Eritis mihi teſtes in Hieruſalẽ &c. & Maximus dicit in quodam ſermone. Mater martirii eſt fides catholica, in qua illuſtres athletæ ſuo ſanguine ſubſcripſerũt. ergo martyrium eſt potius actus fidei, quam fortitudinis. 629

¶ 2 Præt. Actus laudabilis ad illã virtutẽ præcipue pertinet, quæ ad ipſum inclinat, & quæ ad ipſo ma

A nanque expreſſe ponit martyrij Chriſti meritum in innocentibus, & non ſolum præmium gloriæ, nec ex ſpeciali priuilegio dicit hoc competere innocẽtibus. Et conſtat ꝙ eadẽ eſt rõ de omnibus infantibus ꝓp Chriſtum occiſis, puta, quia ſunt chriſtianorũ filij. Nã chriſtianitas eſt quæ mortis cã eſt. Mortui autẽ ratione chriſtianitatis martyres ſunt, vt īfra patebit.

¶ In eodem 1. ar. in reſponſione ad 3m Martinus in eadẽ q. occurrit contra authoris ſolutionem, directe arguens, dicẽdo ꝙ cum hac ſolutione adhuc ſtat vis rõnis, quia ſi occiderunt ſe, actum illicitum, & non martyrii habuerunt. Vñ & aliter reſpõdet dupliciter. Primo, ꝙ nõ occiderunt ex intentione, quia licet actũ committerẽt vnde ſequebatur mors earũ, non tñ intendebant per hoc mori, ſed ſeruare pudicitiam. Secundo quod ignorantia iuris adiuta ex feruore pudicitiæ, excuſauit eas ne hoc imputaretur eis ad demeritum, ꝙ alias fuit peccatum.

¶ Sed hæc Martini dicta facile oſtendũtur à veritate aliena: qm̃ ſola authoris ſolutio ſatisfacit argumento tendens ad hoc, ꝙ ex ſpeciali diuino inſtinctu mulieres illæ ſe occiderũt, ita ꝙ martyres ſeipſas facerent diuina authoritate ꝑ. Excuſationes ſiquidẽ ambæ allatæ a Martino, falſæ atque pernicioſæ ſunt tam ex parte voluntatis, quã D ex parte intellectus. Si quidem ex parte ignorantiæ erat, quia ignorantia iuris naturalis contra præcepta priora præceptis decalogi nullum excuſat. Conſtat autem quòd non occidere ſeipſum eſt prius præceptum, quam Non occides, quod eſt præceptum decalogi: ſicut amor ſuimet prior, & naturalior eſt, quam amor alterius. Prima autem ex parte intẽtionis implicat, ſicut proteſtatio contra factum. Ridiculum, immo fatuum eſt aliquem ſuſpendere ſe lethaliter, & non intendere mori, aut percutere ſe in corde &c. ad mortem, & non intendere mori, & ſimiliter proiicere ſe in ignem, aut fluuium, aut mare, & non intendere ſubmergi, aut comburi, niſi quis vſque adeo deſipiat, vt dicat id ſolum eſſe ex intentione, quod eſt principaliter intentum, & propterea ſecundario volita nõ imputari. Nã ſic Iudas excuſatur, qui non propter mori ſe ſuſpendit, ſed vt pœnitentiam ageret, vel euaderet miſeriam. Et E eadem eſt rõ de cęteris ſe interficientibus, quia omnes aliud a morte principaliter intendunt per actum illum uoluntarium quo mortem cauſant, ſciendo quod actus ille infert mortem, vt eſt in propoſito. Et ex hoc habes vnde à Martino ibidẽ cauere debeas dicente, ꝙ in caſu, in quo chriſtianus a tyranno conſtitutus coram idolo ſic, ꝙ habeat ante ſe foueam ita altã vt caſus ſit mortalis, & habeat ſtatutum à tyranno ſibi impoſitum, ꝙ ſi ſtat, intelligitur adorare idolum, nec poteſt declinare a ſtando ante idolum, niſi præcipitando ſe in foueam mortis, ꝙ ſi ex ſuo ſtare, & proteſtando verbis, ꝙ non intẽdit adorare idolum, ſcandalizantur aſtantes, ꝙ benefacit præcipitare ſe in foueam non intendendo mori, ſed committendo ſe diuinæ prouidentiæ: iã.n. patet, quod iſta non uolitio mortis, implicatio eſt. Eſſet nanque hoc tentare Deum, & peccatum A mortaliſſimum. Neque ipſe daret occaſionem ſcandali circunſtantibus, ſed ipſi acciperent ex ſe ſcandalum. Semper ergo occidere ſeipſum eſt illicitum, niſi diuina id authoritate fiat, qđ authoris ſolutio dicit.

¶ In eodẽ 1. ar. in rñſione ad tertiũ, dubiũ occurrit de martyribus, qui ſpõte ſe martyrio obtulerunt qñ videnẽ dediſſe tyrannis occaſionẽ iniuſte agẽndi, quando non erat de neceſſitate ꝑcepti ſubire martyriũ, ſed poterãt ſalua cõſciẽtia ſe nõ offerre.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ ſancti martyres ſpõte procedebãt, qñ eis expedire videbaẽ ad actus fidei exteriores, puta ꝑdicationẽ, vel cõfeſſionẽ, vel actus fraternæ charitatis vt in ar. 3. author dicit ẽt ſi nõ erãt in ꝑcepto, tũc hi actus, ſcientes ꝙ inde tyranni ſumerẽt occaſionem affligendi & occidendi eos, non ꝓcedebãt ad ꝓuocandũ eos ad afflictionẽ, vel mortẽ inferendam. Et iõ non dabant tyrannis occaſionẽ iniuſte agendi, ſed ipſi accipiebant talẽ occaſionem ex bonis actibus, quibus dabant ſponte operam imperterriti ſancti illi. Et propterea dicuntur ſponte ſe ad martyrium obtuliſſe. Vnde & de beato Antonio legitur, quod ibat quidem cum martyribus, optans eſſe martyr, & triſtabatur qđ D non habebatur martyrio dignus. Nunquam tamen prouocauit ad ſui mortem tyrannos.

¶ Super quæſtionis centeſimę vigeſimęquartæ Ar. 2m.

IN art. 2. dubium occurrit ex Martino in dicto tractatu. q 3. uolente ꝙ martyrium eſt actus illius virtutis, in gradu tñ heroico, ad quam ſpectat actus ille, pro cuius perſiſtentia patitur, vt ſi patitur pro iuſtitia, eſt actus iuſtitię pro temperantia eſt actus temperantiæ & cætera. Arguit ergo directe contra authorem quinque medijs. Primo ſic, Volitio iuſtitiæ tam firmata, vt nec pro cruciatu & morte velit eam deſerere eſt actus iuſtitiæ, ſed martyrium mentale pro iuſtitia nõ eſt aliud q̃ hmõi volitio. ergo martyriũ mentale ꝓ iuſtitia eſt actus iuſtitiæ, & conſequenter martyrium exterius imperatum. Maior probatur, Omnes volitiones, quæ habent idem E obiectum commune, pertingnt ad idem genus virtutis, licet per diuerſas circunſtantias, quæ ſe habent vt obiecta partialia volitionum, vel nolitionum poſſent ad diuerſas ſpecies pertinere, ſed hę duæ volitiones, ſ. volitio iuſtitiæ abſolute, hoc eſt ſine conditione mortis, & volitio iuſtitiæ cum conditione circunſtantiæ mortis habent idem obiectum commune, ſ. opus iuſtitiæ. ergo ambę pertinent ad idem genus virtutis: ſed prima pertinet ad iuſtitiam. ergo & ſecunda. Secundo. Volitio cum contemptu mortis imperatiua executionis ne deleatur iuſtitia, aut ſpectat ad iuſtitiam tantum, & habetur intentum, aut ad fortitudinem tantum, & hoc non: quia fortitudo non inclinat ad actum iuſtitiæ per ſe, & immediate, ille autem actus eſt volitio iuſtitiæ: aut ad vtranque, & hoc non, tum quia ille actus eſt vnus. ergo pertinet ad vnum genus virtutis, & non ad duos: tum quia omnes

niſeſtatur, & ſine qua ipſe non va
let, ſed ad martyriũ præcipue in-
clinat charitas. vñ in quodam ſer-
mone Maximi dr̃. Charitas Xр̃i in
ſuis Martyribus vincit. Maxime
ẽt charitas per actum martyrii ma
niſeſtatur, ſ'm illud Ioan. 15. maio
rem dilectionẽ nemo habet, q̃ vt
animam ſuam ponat quis pro ami
cis ſuis. Sine charitate ẽt martyriũ G
nihil valet, ſ'm illud primæ ad Co-
rint. 13. Si tradidero corpus meũ
ita ut ardeam charitatem autem
non habuero, nihil mihi prodeſt.
ergo martyrium magis eſt actus,
charitatis, quam fortitudinis.

¶3 præt. Aug. dicit in quodam ſer
mone de ſancto Cypriano. Facile
eſt martyrẽ celebrando venerari.
magnũ vero fidẽ eius & patientiã
imitari, ſed in vnoquoq; actu vir-
tutis, præcipue laudatur virtus cu
ius eſt actus. ergo martyriũ magis
eſt actus patientiæ, q̃ fortitudinis.

G Sed contra eſt, quòd
Cyprianus* dicit in epiſt. ad Mar-
tyres, & Confeſſores. O beati
martyres, quibus vos laudibus prę
dicem? O milites fortiſſimi, robur
corporis veſtri quo præconio

actus, qui refertur in aliqua duo, in vnum tanquã in ſubſtan- F
tiam actus, & in alterum tanq̃ in circunſtantiam, pertinet ad
illud virtutis genus, ad qđ pertinet ſubſtantia actus, ſed hmõi
volitio fertur in opus iuſtitiæ tanq̃ in ſubſtantiam actus &
obiectum primum, & principale: & fertur in cruciatus, & mor
tẽ contemnẽdo. ſ. tan
quam in circunſtan-
tiam, quia vt ponitur
in caſu, faciẽti iuſtitiã
proponitur conditio
mortis & cruciatiuũ.
Maior iſtius propoſi-
tionis probatꝰ, quia a-
lias idem actus poſſet
rõne ſubſtãtiæ ſpecta
re ad vnũ virtutis ge-
nus, & rõne vnius cir
cunſtantiæ ad aliud,
& ratione alterius ad
aliud, quod eſt omni
no abſurdum, & con-
tra omnẽ doctrinam
philoſophorum mo-
ralium, & ſanctorum,
qui in doctrinis ſuis declarant actus virtutis per nullas circun
ſtãtias variare genus virtutis. Tertio. Omnis actus qui eſt cir-
ca vnum tãquam finem, & circa aliud tanquã id quod eſt ad
finem pertinet ad illud genus, ad quod ſpectat ille qui eſt cir-
ca finem, vt velle adulterari cauſa diuitiarum acquirendarum
pertinet ad auaritiã, velle furari vt intemperate viuat, ad in-
tẽperantiam. Et hanc Maiorẽ habet Ariſt. expreſſe in 4. Ethic.
ſed volito iuſtitiæ cum cõtemptu mortis habet opus iuſtitiæ
p fine, & contemptũ mortis tanquam medium ad finẽ, vt ip- H
ſemet S. Thq. in q. huius ar. 2. dicit. ergo hmõi volitio pertinet
ad iuſtitiam. Quarto. Iuſtitia eleuata ſupra oẽm iuſtitiam, q̃ ſo
let in hoibus reperiri, ptinet ad genus iuſtitiæ, & ſimiliter eſt
de temperantia, & cæteris, ſed aliqđ martyrium non eſt aliud
quam iuſtitia eleuata ſic ſupra omnem iuſtitiam, & aliquod
non eſt aliud niſi temperantia ſic eleuata ſupra omnem tem-
perantiam. ergo quoddam martyrium ſpectat ad vnam heroi
cam virtutem, & quoddam ad aliam. Quinto. Ad omnem vir
tutem in gradu heroico ſpectat inclinare habentem ipſam vt
vincat omnes difficultates impedientes actum eius, ſed ex cõ-
ditione mortis propoſita iuſto, vel temperato, prouenit diffi-
cultas in actu heroico, qui non poteſt vinci niſi per contem-
ptum mortis. ergo ad iuſtitiam, uel temperantiam &c. heroi-
cam, pertinet facere contemptum mortis impedientis &c.

¶Ad huius difficultatis euidentiã præmittendũ reor quid ſit I
Martyriũ: ſic enim poſtea clarum eſſe poterit cuius ſit actus
virtutis. Martyr cum idẽ ſit q̃ teſtis, martyrium nil aliud eſt q̃
teſtimonium. Sed qm̃ in Eccleſia chriſtiana martyres, ſeu te-
ſtes per antonomaſiam appellãtur illi ſoli, qui pro Chriſto,
ſeu diuina lege mortui ſunt, ideo martyrium in propoſito nõ
ſignificat quodcunque teſtimonium, ſed teſtimonium Chri-
ſti, vnde martyres Chriſti dicunt. Et ipſe dixit, Eritis mihi te-
ſtes. Acti. 1. Nec quodcunque teſtimonium, quia teſtimonium
Chr̃i, verbo prædicationis, aut confeſſionis, aut cuiuſcunque
operis ſufficit ad martyrium, vt patet ex hoc q̃ non ex quo-
cunque modo teſtimonii martyres dicimus, ſed exigitur teſti
monium talę factum, ſ. q̃ per tolerantiam mortis. Omnes. n.
& ſolos tales martyres dicere ſolet Eccleſia, iuxta illud. Hic
eſt vere martyr, qui pro Chriſti nomine ſanguinẽ ſuum fudit
Ex quibus patet, ad rationem martyrii, quatuor concurrere.
Primo, ipſa teſtificatio exterior, quoniã oportet qđ ſit teſti-
monium de natura ſua corã hominibus, quibus ſola exterio K
ra certa ſunt. Secundo, ſpecies facti aſſumpti ad teſtificãdum,
ſ. ſuſtinere mortem. Tertio, id de quo teſtimonium redditur,
puta veritas fidei. Quarto, is in cuius fauorem teſtimonium
redditur, puta, Deus qui per Filium ſuum veritatem fidei re-
uelauit. Et quoniam diuerſorum generũ conditiones concur-
runt ad actum martyrii oportet a multis diuerſorum generũ
virtutibus actum martyrii effici, diuerſimode tamen ſecun-
dum diuerſas conditiones. Diuerſimode quidem, quia ab vna
elicitiue, & ab alia imperatiue, ſecundum vero diuerſas condi
tiones, quia ab vna ſecundum vnã, & ab alia ſecundum aliam
conditionem, valebit. Et vt a primo inchoemus, Actus marty
rii inquantum eſt teſtimonium veritatis fidei oportet quod
ſit a virtute fidei. Nam ſicut teſtimonium de veritate quacun
F que eſt à notitia illa, quã teſtis habet de illa veritate, quia q̃
ſcimus loquimur, & q̃ vidimus teſtamur. Et teſtimonium fer-
re q̃ Iuppiter & Saturnus fuerunt in tali coniunctione, ſpe-
ctat ad aſtrologum vt ſic, & teſtimonium reddere, q̃ talis tali
die fecit teſtamentum, ſpectat ad notitiã, quæ audiuit & viuit
præſens, & ſic de alijs
ſic teſtimonium de ve
ritate fidei, ad notitiã
q̃ de fidei veritate ha
bemus, ſpectat. Hæc
autẽ eſt notitia habi-
tualis, & actualis fi-
dei. A fide ergo emana-
nat martyriũ inquan
tũ teſtimoniũ quod-
dam ipſius. Et confir-
matꝰ hoc, quia ſicut te
ſtimonium de verita-
te fidei, q̃ verbo ſit, ẽ
actus fidei, vt patet:
ita & teſtimoniũ eiuſ
dẽ q̃ facto ſit, eſt actꝰ
fidei. Idem aũt marty
rij actus inq̃tum eſt
voluntarie ac impauide toleratiuus mortis, optime eſt actus
fortitudinis, vt patet ex ſupradictis de fortitudine, & eius actu
atq; obiecto. Eſt quoq; idẽ actus, quatenus eſt in fauorẽ & glo
riã Chr̃i, ſeu Dei, actus charitatis. Qui. n. vitã ponit pro Deo,
facto diligit Deũ ſuper oĩa, iuxta illud Ioã. 15. Maiorẽ dilectio
nẽ nemo hẽt &c. Et licet martyriũ ſit ſemper harũ triũ virtutũ
actus rõne dictarũ eius conditionũ, charitatis tñ, & fidei nõ ni
ſi imperatiue eſt, fortitudinis aũt elicitiue. Fides nanq; per di-
lectionem operans, vt dicitur ad Gal. 5. mediante fortitudine
elicit martyrii actũ his veſtitum conditionibus. Patet autem
ſic eſſe, & reſpectu fortitudinis quidem, quia ipſe actus in quo
teſtificatio conſumatur, ſ. ſuſtinere mortem optimã, eſt prin-
cipalis actus fortitudinis, vt patet ex prædictis. Actus nanque
à pluribus procedens virtutibus, eſt elicitiue vltimæ, cui dire-
cte reſpondet actus ille: ſicut actus emanens à pluribus poten
tiis, ſpectat elicitiue ad infimam illarum potentiarum, vt con
cupiſcere quando oportet, &c. eſt a voluntate, & a concupiſci
bili, ſed elicitiue eſt à concupiſcibili: reſpectu vero charitatis
quia charitas imperat actus omnium virtutum, reſpectu autẽ
fidei, quia fides eſt quæ per dilectionem operatur, & ab autho
re ſuperius in q. 3. art. 1. ad tertium habes.

¶His pmiſſis ad argumenta in oppoſitum reſpondendo dicit,
primo quod primi argumenti maior eſt falſa, intelligendo ip
ſam ad ſenſum arguentis, ſ. q̃ talis volitio ſit actus iuſtitiæ ſo- I
lius, quoniam ex hoc ipſo quòd ad ſuſtinere viriliter bonam
mortem declinat, genus iuſtitiæ exigit, & ad genus fortitudi-
nis venit: Velle ſiquidem iuſtitiã quãtumcunque firmiſſime,
& perfectiſſime, ad iuſtitiam ſpectat: ſed velle ſuſtinere mortẽ
optimam ſiue propter iuſtitiam, ſiue quodcũque aliud genus
virtutis, fortitudinis eſt. Ex quo patet, quod probatio eius aſ-
ſumit falſum, quando vltra commune obiectum apponitur
aliud obiectum alterius generis vt eſt in propoſito: qm̃ ſecun-
da volitio ſiue ſit vna, ſiue multiplex, non curando pro nunc,
includit actum & obiectum alterius generis, ſ. fortitudinis, pu
ta, ſuſtinere mortem optimã. Dicitur ſecundo, q̃ minor quo
que eſt falſa: ſed martyrium mentale pro iuſtitia nõ eſt aliud
quam huiuſmodi volitio. Nam martyrium mentale pro iuſti
tia econtra ſe habet ad hæc duo obiecta. ſ. iuſtitiam, & toleran
tiam mortis, quoniã martyrium mentale reſpicit tolerãtiam
mortis vt proprium obiectum, & iuſtitiam vt cauſam: quoniã K
teſtis directe reſpicit teſtificationem vt proprium actum, ac p
hoc velle teſtificari quòd eſt martyrium mentale, directe reſpi
cit ipſum ſuſtinere, quod eſt teſtificari vt proprium obiectũ:
iuſtitia autem pro cauſa, cuius oppoſitum minor aſſumit.

¶Ad ſecundum dicitur quod volitio imperatiua executionis
ad ſuſtinendum mortem ne deſeratur iuſtitia, ſpectat ad vtrã
que virtutem ſcilicet fortitudinem, & iuſtitiam. Et ad primam
improbationẽ negatur ſequela. Actus eſt vnus, ergo ſpectat
ad vnum genus virtutis, quoniam ſtat quod vnus numero ſe
cundum ſubſtantiam actus ſit in pluribus virtutũ generibus.

¶Ad ſecundam improbationem dicitur, quod maior eſt falſiſ
ſima. Et ad eius probationem dicitur, quod nullum inconue-
niens eſt eundem actum ratione vnius circunſtantiæ ſpecta-
re ad vnum genus virtutis, & ratione alterius, ſpectare ad
aliud

aliud genus. Nec hoc eſt cōtra doctores ſanctos, aut philoſophos. Immo oppoſitum eſt contra ſanctos, & theologos dicētes aliquā circunſtantiam trahere actum extra genus ſuum. Vt cum quis fornicatur in eccleſia, conſtat quod fornicatio eſt in genere intemperantiæ, & trahitur ad ſacrilegium, quod eſt in genere iuſtitiæ ex circunſtantia loci cui fit iniuria. Hoc. n. cōſtat ſm oēm moralē philoſophiam, & theologiam eſſe verū. Et mirum eſt ꝙ in manifeſto errore citet omnes ſanctos, & philoſoph. Et ꝙ in genere vitiorum oſtendimus, idē patet i generibus virtutum. Nam ſeruare caſtitatem ꝑꝑ Deum cui dicata eſt ſpectat ad temperantiæ genus ſecundum ſpeciē operis, ſcilicet caſtitatē, & ad iuſtitię genus ratione circunſtantiæ finis, nam religio iuſtitię pars eſt. Ad tertium dr̃, ꝙ licet maior poſſit negari, & ſit manifeſte falſa ad ſenſum arguentis, loquendo tñ ſimpliciter & abſolute diſtinguenda eſt, ꝙ dupliciter pōt intelligi. Primo, qñ iſta duo, ſ. finis, & id qđ eſt ad finē, ſm ſe non ſunt diuerſorū generū moralium. Secūdo, qñ iſta duo ſm ſe ſunt diuerſorum generum. Si enim iſta duo non ſunt ſecundum ſe diuerſorum generum maior eſt vera: ſi autem ſunt diuerſorum generum, maior eſt falſa. Et quia in propoſito iuſtitia, & ſuſtinere mortem ſunt ſm ſe diuerſorum generum, ideo maior, vt eſt ad propoſitum arguentis, eſt falſiſſima. Nam in ſenſu vero habet falſam minorem pro quanto includeret, ꝙ hæc duo non ſunt diuerſorū generum. Probationes autem ab exemplis, falſum aſſumunt, niſi meretrices quis putet eſſe ſic auaras, vt non peccent peccato intemperantiæ. Et ſimiliter fures ac latrones vt luxurientur, putet quis ſic eſſe luxurioſos, vt nec fures ſint, nec latrones, quod conſtat ad ſenſum eſſe falſum. Nec eſt verum ꝙ Ariſto. in 4. Ethic. dicat illam maiorem, vt iſte aſſumit, immo dicit oppoſitum, dum dicit quod qui furatur vt mœchetur, magis eſt mœchus quam fur. Eſt ergo ſecundum Ariſ. & fur, & mœchus ſed magis mœchus. Et hæc eſt veritas.

ꝗ. præced. ar. 2. & alias.

¶Ad quartū negat minor. ſ. Aliquđ martyriū non eſt aliud quā iuſtitia eleuata ſuper oēm iuſtitiā &c. Iam. n. dictū eſt falſum eſſe quod oīs virtus in gradu heroico eſt per ſeipſam toleratiua mortis, hoc. n. non niſi mediante fortitudine facere poteſt.

D ¶Ad quintum dr̃, vt ſuperius dictum fuit, quod vincere impedimenta propria quæ. ſ. ex propriis contrariis emergunt, ſpectat ad eandem virtutem, ad quā ſpectat actus qui impeditur v. g. Ad temperantiā ſpectat vincere impedimenta ex inſenſibilitate, & intemperātia, ad iuſtitiā, ex iniuſtitia: ad liberalitatem, ex auaritia, & prodigalitate, & ſic de aliis: ſed vincere impedimenta extranea, hoc eſt, ab aliorum contrariis proprijs prouenientia: non ſpectat ad illam virtutem, ſed aliam, illam ſ. quæ medium inter illa contraria tenet. & ratio huius diuerſitatis eſt ipſa diuerſitas virtutum ſm diuerſitatem propriarum materiarum. Et hinc prouenit, quod quælibet virtus eget alia vt. ſ. ab extraneis impedimentis protegat eam. Propter ꝙ oportet ꝙ qui vnam habet virtutem perfecte, omnes habeat. In ꝓpoſito aūt impedimēta mortis reſpectu tēperātiæ, aut iuſtitiæ ſunt impedimēta extranea, & nō ſpectat ad iuſtitiā heroicā, nec ad tēperātiā heroicā vicere talia impedimēta.

¶In eodē 2. ar. in rñſione ad primum occurrit dubiū ex Martino ibidem directe cōtra hāc rñſionē arguente, ꝓ quāto hic dicit, ꝙ firmare animum in bono iuſtitiæ cōtra pericula mortis, ſpectat ad fortitudinē, qa ſic ſequeret ꝙ fortitudo haberet omnes materias virtutū pro obiecto cōi, & principali. Probaē ſeqla. Cōfirmatio hoīs in bono iuſtitiæ, aut fidei cōtra pericula mortis, nō ē aliud q̄ uolitio iuſtitię nō obſtāte ꝓpoſita ſibi cōditione mortis, ſed hæc uolitio directiſſime ꝑtinet ad iuſtitiā, & mortis cōditio non ſe hēt niſi tanq̄ circunſtantia. ergo Deinde arguit argumentis allatis in ꝑcedenti dubio, ꝑſertim Oīs virtus inclinat ad tollendum impedimenta actus ſui, qa quantum inclinat in actum ſuum, tñ inclinat ad tollendū impedimenta illius: ſed timor mortis impedit actum iuſtitiæ.

vocis explicet. Quilibet aūt laudat ex virtute cuius actū exercet. ergo martyrium eſt actus fortitudinis.

Respon. Dicēdū, ꝙ ſicut ex ſupradictis* patet, ad fortitudinē ꝑtinet vt cōfirmet hoīem in bono virtutis. & maxime contra pericula, & præcipue cōtra pericula mortis, & maxime eius quæ eſt in bello. Manifeſtum eſt autē, ꝙ in martyrio hō firmiter confirmaē in bono virtutis, dū fidē & iuſtitiā non deſerit ꝑꝑ imminentia pericula mortis, quę ēt in quodam certamine particulari à ꝑſecutoribus imminent. Vñ Cyprianus dicit* in quodā ſermone. Vidit admirans ꝑſentium multitudo cœleſte certamē & in prælio ſtetiſſe ſeruos chriſti voce libera, mēte incorrupta virtute diuina. vñ manifeſtum eſt qđ martyrium eſt fortitudinis actus. Et ꝑꝑ hoc de martyribus legit Eccleſia. Fortes facti ſūt in bello.

B Ad primum ergo dicēdū, ꝙ in actu fortitudinis duo ſunt conſiderāda, quorū vnū eſt bonū in quo fortis firmaē, & hoc eſt fortitudinis finis. Aliud eſt ipſa firmitas, qua quis nō cedit cōtrariis ꝓ-

A ¶Ad primū negaē ſequelā. Et ad ꝓbationē illius dr̃ primo qđ maior eſt falſa: qm̃ vt ex dictis patet, cōfirmatio hoīs in bono iuſtitiæ cōtra pericula mortis directe eſt velle ſuſtinere mortē, & iuſtitia ſe hēt vt circunſtantia, cuius oppoſitum argumentum aſſumit. Dicitur ſecundo, vt etiam dictum eſt, ꝙ quia in hoc opere implicantur duo genera obiectorum moraliū, quęcunq; eorū ponat vt circunſtātia, transfert actum in aliud genus ita ꝙ dato ꝙ velle ſuſtinere mortem eſſet circunſtantia, dicitur ꝙ circunſtantia talis reponit volitionē ſui in genere fortitudinis. Et ſic iſta volitio eſſet in duobus generibus moralibus rōne diuerſarum conditionum eius. ꝙ nullū eſſe inconueniens mōſtratum eſt.

Libr. 4. epiſt. 6. ad martyres & cōfeſſores, non remote a principio.

¶Ad 5m, & reliqua non oportet repetere reſpōſiones. Iā. n. diſtinctum eſt de impedimentis. Nec ꝓbatio allatā ſ. Quantum inclinat virtus ad actū propriū, tm̃ ad tollendum illius impedimenta, ad aliud valet niſi ad impedimenta eiuſdē gñis: qm̃ ſicut virtus non inclinat ad actū ſuum niſi in ꝓpria materia, ita nec ad tollendum impedimenta niſi cōtingentia in materia quālia nō ſunt quæ ex extraneis ſui generis proueniunt. Quæ

C autem non conueniunt in mā: ab illa tollenda ſunt virtute, quę circa illa verſat materiā. Et qm̃ timor mortis eſt impedimentum in materia diuerſa a materiis aliarum virtutum, quoniā vt patet 3. Eth. hic eſt ꝓpria fortitudinis materia: ideo tollere hoc impedimentū reſpectu cuiuſcunq; virtutis ſpectat ad fortitudinē tanq̄ habitum elicientem: ad alias aūt virtutes, tanq̄ ad finē materiæ. Et ſi bene aduertamus, ponere ꝙ quęlibet virtus tollit oīa impedimenta ſui actus, eſt cōfundere materias virtutum, cuilibet virtuti attribuendo materiā oīs virtutis. Et ſic qa temperātiæ actus pōt impediri ꝑ pecuniā, ꝑ honorē ꝑ timorem mortis, ꝑ vindicta effectum &c. ad temperantiæ actū ſpectaret medium cōtra auaritiā: cōtra ambitionem contra timiditatem, contra irā &c. eligere, ꝙ eſt ridiculum apud diſtinguētēs virtutes penes materias, iuxta Ariſ. doctrinā in 2. Eth. Et ſi contra hæc obiiciat, ꝙ aduerſaē hæc dictis ſuperius, hoc eſt, in q. 65. ꝑcedentis libri de cōnexione virtutum loquendo: quia ex hoc ipſo, ſ. ꝙ temperātiæ eſt tollere quæcunq; annexa

D impedimenta illarum eſt, ꝙ exigit prudentiam totalem: non ſtant. n. dicta ibi cū dictis hic. Reſpondetur, ꝙ virtus moralis pōt dupliciter conſiderari. Primo, vt electiua præciſe, & ſic ꝓculdubio non ſe extendit ad connexas materias, quæ ſunt ꝓpriæ aliarum moralium virtutum. Et hoc eſt ꝙ hic dicimus. loquimur. n. de virtute fortitudinis ſm ſe, vt eſt electiua ꝓprii medij. Alio modo, conſideratur vt eſt electiua & imperatiua omnium ad ſui ſalutem neceſſariorum: & ſic proculdubio nulla moralis virtus eſt perfecta, niſi ſit & electiua medii excludēdo impedimēta propria, & imperatiua actuum excludentiū impedimenta alia ab extra occurrētibus. Et ſic in ꝑcedenti li. de virtute morali ꝑfecta tā elicitiue, q̄ imperatiue verificanē dicta. Temperātia. n. licet vt elicitiua tm̃ eſt, ſit ſolum excluſiua impedimētorum ex intemperantia, aut inſenſibilitate prouenientium, quia tñ excluſio horum non ſufficit ad ſaluandā

E temperantiam in aīo, vt patet de muliere, quę non ob delectationem, ſed auaritiā fornicatur, corrumpitur. n. illius temperātia ab extraneo contrario vt patet: ideo oportet ad hoc vt tēperātia ſit ita perfecta vt ſit ſufficiens ſaluare ſeipſam, ꝙ ſit & perfecta imperatiue, hoc eſt, vt habet actum imperii ad alios excluſiuos extraneorum contrariorum, puta, ad imperandū actui fortitudinis, ne ꝑꝑ timorem mortis perdatur temperantia, ad imperandum actui liberalitatis, ne. ſ. ꝑꝑ lucrum perdatur temperantia, & ſic de aliis. Nulla ergo eſt inter dicta ibi, & hic contrarietas. Et ſcito ꝙ ex virtute morali, puta temperantia perfecta, primo inferri optime poteſt connexio eius cū prudentia totali, quoniam temperantia exigit prudentiam neceſſariam ad ſuam ſalutem: vt patet, ſed ad ſuam ſalutem exigitur prudentia totalis. Quod ꝓbatur, & patet ex hoc, qa tēperantia nata eſt corrūpi a cōtrariis aliarū virtutum cardina

hibētibus ab illo bono: & in hoc cōſiſtit eſſentia fortitudinis. Sicut autē fortitudo ciuilis firmat animum hominis in iuſtitia humana propter cuius cōſeruationē mortis pericula ſuſtinet, ita etiam fortitudo gratuita firmat animū hominis in bono iuſtitiæ Dei, quæ ē per fidē Chriſti Ieſu, vt dicitur ad Rom. 3. & ſic martyrium cōparatur ad fidē ſicut ad finē, in quo aliquis confirmatur, ad fortitudinē aūt ſicut ad habitum elicientem.

Ad secundum dicendū, q̄ ad actū martyrij inclinat quidem charitas ſicut primum, & principale motiuū p modū virtutis īperantis: fortitudo aūt ſicut motiuū proprium per modum virtutis elicientis, Et inde eſt q̄ martyriū eſt actus charitatis vt imperantis, fortitudinis autem vt elicientis, inde etiam eſt, quod vtranque virtutē manifeſtat. Quod autem ſit meritorium, hoc habet ex charitate, ſicut & quilibet virtutis actus, & ideo ſine charitate non valet.

G Ad tertium dicendū, q̄ ſicut dictū eſt, principalior actus fortitudinis eſt ſuſtinere, ad quē ptinet martyriū, nō aūt ad ſecundariū actum eius, qui eſt aggredi. Et qa patiētia deſeruit fortitudini ex parte actus principalis, q eſt ſuſtinere, inde eſt, q̄ comitanter in martyribus patientia cōmedatur.

F liūm. ſ. ab iniuſtitia, & timiditate, vt patet de adultera nō pp delectationem, ſed vt violet fidem marito: & de fornicaria ex timore mortis. & ſimiliter eſt de fornicaria ex auaritia. Niſi. n. adſit rectum iudicium, cōſilium, ac præceptum circa hmōi impedimenta, conſtat q̄ perdit temperantia declinando à medio in venereis, & eligendo alterum extremū, ſ. intēperantia. Perſpicuū aūt eſt, q̄ prouidere oībus hmōi impedimētis ad prudentiam totalē ſpectat, hoc eſt, ad prudētiam ſimpliciter, & non in hac ſola materia, qm̄ vniuerſa materia agibiliū, in his cōphendit potētibus impedire, vt patet Et hęc ſint dicta, vt ſcias connexionē virtutū vndiq; neceſſariā intueri, & non oportere recurrere ad virtutem perfectā imperatiue, quæ licet clarius connexionem conuincat, & veritati innitat abſolute, nō tñ ex diffinitiōe virtutis data 2. Eth. habetur primo, qm̄ diffinitio virtutis ſm electionem, in propria tamē materia intelligēda proprie eſt, quāuis à me fuerit extenſa ad eandē ſm imperium ad ſui ſalutem neceſſarium, qđ nō primo, ſed ſcđario ad virtutem ſpectat, & iō ex diffinitione virtutis habetur ſecundario perfecto imperatiua

H virtutis. Et quia veræ ac perfectæ virtuti conuenit, licet ſcđario, conuincit connexionē virtutum, vt ibi mōſtratum eſt, & præſenti ſeruit propoſito, vbi dicimus quod iuſtitia non infra limites ſiſtens proprios, ſed vt imperat actui fortitudinis ſuſtinet mortem propter ſaluandam iuſtitiam, & ſimiliter temperantia, & aliæ virtutes faciunt. Vnde non confunduntur materiæ virtutum, ſed connectuntur tam virtutes, quā earum materiæ, & reflectitur actus vnius ſuper actu alterius.

¶In eadē rñſione ad primū eiuſdē ſecundi articuli, circa illud Quod hoc. ſ. bonū in quo aliquis firmatur, eſt fortitudinis finis, dubiū occurrit, quia ex hoc ſequeretur, qđ cum quis ſuſtinet mortē propter caſtitatem, ac per hoc firmatur in bono caſtitatis, quod finis fortitudinis eſſet bonum tēperantiæ, quod eſt inconueniens, qm̄ finis eſt nobilior eo, quod eſt ad finē, fortitudo autē eſt tēperantia nobilior, & non econtra. Et augetur

I dubiū, quia authorē loqui de fine fortitudinis ex parte actus fortitudinis probatur ex verbis eiuſdē in ſequenti art. vbi dicit, Tolerare mortē non eſt laudabile ſecundū ſe, ſed ſolū ſm quod ordinatur ad aliquod bonū, quod conſiſtit in actu virtutis, puta ad fidē, & ad dilectionem Dei. Vnde ille actus virtutis cum ſit finis, melior eſt hac ille. Ex vltimis ſiquidem verbis habetur, quod ille actus virtutis, propter quem fortis ſuſtinet, & in quo firmatur, eſt finis, & melior actu fortitudinis.

¶Ad hoc dubiū dicet̄ ſequēti art. vbi allegata verba diſcutient̄.

¶In eadē rñſione dubiū aliud ex Martino ibidē occurrit, dicēte contra hanc rñſionē arguēte, p q̄to dicit qđ martyriū cōparatur ad fidē ſicut ad finē, in quo quis firmatur, & ad fortitudine vt ad habitum elicientem. Iſta inquit ſolutio nō videt̄ ſufficere, tum quia falſa, qm̄ non iō quis firmatur in fide, quia pro fide ſuſcipit martyrium, ſed econtra, quia firmatus eſt iā in fide, ideo pro fide ſuſcipit martyrium: tum quia non ſatisfa

K cit argumento, quia dato quod fides ſit finis martyrii, nō propter hoc tamen habetur quod ſit mater, quia mater non eſt ꝑpter quam res eſt, ſed per quam res eſt. Hæc Martinus.

¶Poteſt & contra idem argui, quia per martyrium fides martyris euacuatur: qm̄ martyr per martyrium tranſit ad patriā cœleſtem. ergo fides martyris non eſt finis ſui martyrii. Finis .n. acquiri, aut cōſeruari debet per id quod eſt ad finē, & non debet deſinere eſſe, vt de fide contingit in propoſito.

¶Ad primum Martini dicitur, quod quia cauſæ ſunt inuicem cauſæ, non inconuenit vtrunque verum eſſe, ſ. quia firmus in fide, ideo imperatiue ſuſcipit martyrium, & econtra, quia ſuſcipit martyrium, ideo & meritorie, & vt per medium ad finem, & ſaltem per redundantiam firmatur in fide.

¶Ad ſecundū eiuſdē dicitur, quod quia finis in operabilibus eſt ſicut principiū in ſpeculabilibus, & virtus ad q̄ ſpectat finis eſt imperatiua actibus virtutū obſequentiū ad finē, iō ex hoc ipſo q̄ bonū fidei eſt finis martirij, ſequit̄ q̄ fides ſit finis martirij, vtpote primario imperio generās illud ad proprium ipſius fidei bonū. Vnde ad probationē dicitur, q̄ licet mater non habeat rōnē finis, tñ habeat rōnem generātis, quæ cōuenit virtuti, ad quā ſpectat finis, q̄ eſt fides. Propter q̄ Nouitius dicito, q̄ fides, hoc eſt, virtus fidei eſt mr̄ martyrii, quia fides, hoc eſt, bonum fidei, eſt finis martyrii, quia ex hoc ipſo habet ipſa virtus quòd imperet.

¶Ad aliud argumentū dr̄, q̄ q̄to tempore martyr ſuſtinet martyriū, tāto tempore fides firmat̄, quia nō ſuſtinet niſi dum viuit, quo tēpore fides eſt, & firmat̄. Euacuatio aūt fidei fit poſt hanc vitā. Poſſet quoq; ſed nō oportet, dici qđ martyr p̄ martyriū firmat̄ in fide acquirendo viſionē, q̄ ſuccedit fidei, qua viſione fit in eo firmitas euidentiæ reſpectu eorum quæ ſunt fidei. q. præced. artic. 6.

¶In reſponſione ad ſm eiuſdem ar. dubium occurrit ex Martino ibidē volente aliquod martyrium non eſſe actum charitatis, etiā imperatiue, quia ſtat aliquē fidelē in peccato mortali ſubire mortem vt non neget fidem Chriſti, tale enim martyriū eſt ſine charitate, ac p hoc nullo mō a charitate. Et ſi dicatur, qđ tūc ei confertur gratia, ſicut ei qui baptizatur, hoc non obſtat, tum quia hoc non videtur verum vniuerſaliter quia forte ponit obicē: tū quia ſi datur charitas, illa ſequitur naturaliter actū martyrij, ac p hoc nō eſt iperatiua martyrii.

¶Ad hoc dr̄, quod martyriū non ſm opinionē hominum, ſed ſm veritatē vt. ſ. importat ſuſtinere mortē pp fidei veritatē ſm ſuum genus eſt actus charitatis, imperatiue tamē, vt prædictum eſt. Et rō eſt quia ponens vitā pro Chrō, ipſo facto ꝑponit Chriſtum vitæ ſuæ, ac per hoc omnibus bonis minoribus vita, & conſequenter omnibus exterioribus bonis tā corporalibus q̄ ſpiritualibus, puta honori, gloriæ, & famæ. Hæc .n. oīa ſm veritatem minora ſunt vita, & minima bona ſunt: & vlterius præponit habituali bono omnium quas habet vir-

I tutum, pro quanto ſunt in pñti vita. Vnde ſicut actus interioris dilectionis, quo Deus vt finis æternæ felicitatis reuelatæ diligitur ſuper oīa eſt actus charitatis elicitus: ita exterior actus quo Deus vt finis &c. diligitur facto ſup oīa, eſt ex ſuo genere actus charitatis, imperatus tñ. Et propterea Saluator martyrii actum charitati attribuit dicens, Maiorem charitatē nemo habet &c. Verū quia nullus actus exterior eſt ita ex ſuo genere bonus, quin poſſit male fieri, vt patet diſcurrendo per actus exteriores fidei, ſpei, charitatis, iuſtitiæ &c. ideo exterior martyrii actus pōt male fieri puta ſi quis, vt non neget fidem Chriſti, ſuſtineat mortē pp inanē gloriā, tunc. n. actus imperandus, quantum eſt ex ſe ex charitate, imperatus eſt ab inani gloria. Et quia talis latentē celās peruerſitatē ſuæ intentionis, coram Deo eſt martyr diaboli: corā hominibus autem habetur pro Chriſti martyre. Sic ſuſtinens mortem pro fide Chriſti non habuit verum martyrii actum, de cuius rōne eſt,

K qđ ſuſtinere mortem ſic fiat pp bonum fidei, vt nō ordinetur ad aliquid cōtrarium alicui ſpectanti ad veritatē fidei. Cōſtabit aūt in articulo vltimo huius q. qđ oīs virtus moralis ſpectat ad veritatē fidei, ac p hoc omne pctm̄ illi cōtrariat̄. Quo fit vt martyriū habēs cæteras ſuas debitas cōditiones, ſ. quod ſit voluntaria toleratio mortis pp veritatem fidei Chriſtianæ in fauorem, ſeu honorem Dei tanquam finis vltimi, nunq̄ ſit imperatus niſi a charitate propter allatā rationem, quia ſcđ licet talis actus ex ſuo genere exigit imperium charitatis.

¶Ad primū aūt argumentū Martini dr̄, qđ ſiqs in pctō mortali exiſtēs, ſupueniēte pſecutore in voluntariū hmōi actū prūperet, ſtatim charitatē a Deo hr̄t: ita qđ charitas infunderet̄ in termino deliberationis ac propoſiti, & principio imperii actus talis, & ſic totus actus martyrii eſſet imperatus à charitate

tate, aut ſaltẽ infunderet poſt inchoatũ imperiũ, ante tñ mortẽ. Et tũc q2 inter inſtãs ĩfuſionis charitatis, & mortis oportet eſſe tẽpus mediũ, martyriũ erit imperatũ a charitate: & ſi non ab initio pp obicẽ ex parte hoĩs, tñ quo ad proſecutionem. Et hoc ſufficit ad ſaluandũ, ꝙ martyriũ ſemper eſt actus imperatus à charitate. Primũ tñ horũ ita veritati innitit, vt non ſit opus ad hoc ſm recurrere. Nã hõ, q veràciter tũc mori pro Xp̃o deliberauit ac propoſuit, ſic vt paratus ſit ſtatim imperare executionẽ, q̃tũ eſt ex ſe, parauit ſe ad grãm & charitatem, ac per hoc decet Deum liberaliſſimũ ſtatim charitatẽ infundere in principio imperii, ita quod primum inſtans imperii eſt inſtãs infuſionis charitatis, quaſi imperium informatum charitate ſit terminus temporis immediate præcedentis, quo deliberatum, & propoſitum eſt.

601 Infr. q. 184. art. 5. ad 3.

ARTICVLVS III.

Vtrum martyrium ſit actus maximę perfectionis.

AD TERTIVM ſic pcedit. Vr̃ ꝙ martyriũ nõ ſit actus maximę pfectionis. Illud enim ad perfectionem videtur pertinere, quod cadit ſub cõſilio, non ſub pcepto, quia.ſ. nõ eſt de neceſſitate ſalutis, ſed marty- B rium videtur eſſe de neceſſitate ſalutis. dicit.n. Apoſto. ad Rom. 10. Corde credit̃ ad iuſtitiã, ore autẽ fit cõfeſſio ad ſalutẽ. & 1. Ioan. 3. dr̃, qđ nos debemus pro fratribus aĩas noſtras ponere. ergo martyriũ nõ pertinet ad perfectionem. ¶ 2 Præt. Ad maiorem perfectionem videtur pertinere ꝙ aliquis det Deo animã, quod fit per obe-

¶ Et per hæc patet ſolutio vtriuſque obiectionis Martini, quia & vniuerſaliter verum eſt, ꝙ in principio imperii adeſt charitas, qm̃ obex nullus obſtat, nec charitas huiuſmodi eſt conſequens, ſed imperans martyrium. At ſi contra hoc afferatur illud authoris in quolibeto 4. q. 10. ar. 1. ſ. Quod aliquis abſque charitate põt ſufferre martyriũ, iuxta illud Apoſtoli, Si tradidero corpus meum ita vt ardeã, charitatẽ aũt non habeã &c. Reſpondeo, ꝙ ibi author loquitur de poſſibili potentia peruerſæ voluntatis. Poteſt.n. peruerſa voluntas humana ex ſua libertate peruerſa, & obſtinete velle perſeuerare in cõcubinatu quandiu vixerit, & ſimul velle potius mori, quã fidem Chriſti C negare. Et ſicut hoc poteſt homo ſimul velle, ita poteſt ſimul efficere, vt.ſ. in concubinatus affectu perſeuerans voluntarie occidatur, ne fidem Chriſti neget: hæc.n. nullam contradictionem implicare manifeſtum eſt. In præſenti vero loco, dicendo martyrium eſſe actum à charitate imperatum, ſm regularem curſum loquimur, iudicantes actum martyrii ſm ſuarum cõditionum merita, & quod ei imperatiuum principium, aut ꝙ elicitiuũ conueniat, ex ſuis conditionibus determinamus, & ſi Martinus intẽdebat ita poſſe eſſe martyrium ſine charitate, nõ errauit. Poſſet etiam quis in peccato mortali exiſtẽs, ex improuiſo dormiens occidi, quia Chriſtianus: tunc.n. quia martyrio adulti, ratio generis moralium actuum.ſ. voluntarium, deeſt, martyrium nõ eſt proprie loquendo: & ideo regulariter loquẽdo, ille ſic occiſus, nõ eſſet ſaluus. Vterq; ergo horũ martyrũ damnatus eſſet propter obicem appoſitum, licet ex diuerſis cauſis proximis, quia in primo ex pertinacia: in ſecundo ex D priori negligentia, quia iuit dormitum ſine cõtritione. Si hoc nanque feciſſet, martyrium effectum ſuum habere in dormiẽte contrito non minus eſt credendum, quam in innocẽtibus.

¶ *Super quęſtionis centeſimæ vigeſimæ quartæ Articulum tertium.*

IN ar. 3. eiuſdem q. 124. dubiũ occurrit circa rõnem literæ, ad concludendum ꝙ martyrium relatum ad fortitudinem nõ eſt actus perfectiſſimus. Et eſt rõ dubii, quoniam cum dicitur: Quia tolerare mortem non eſt laudabile ſecundum ſe, ſed ſolum ſm quòd ordinatur ad aliquod bonum, quod conſiſtit in actu virtutis &c. aut ſumitur ly tolerare mortẽ, ſm ſolã actus ſubſtantiam, aut ſm quod eſt actus fortitudine informatus. Si nanque ſumitur primo modo, verum dicitur, ſed nõ infert concluſionem intentam. Verum ſiquidem eſt, ꝙ tolerare mortem ſecundum ſe non eſt laudabile, quoniam nihil boni moralis ponit paſſio iſta. Sed ad intentam concluſionem, ſ. Martyrium relatum ad fortitudinem nõ eſt actus perfectiſſimus, nihil facit, quoniam martyrium ſic acceptum, non importat ſolummodo tolerare mortem, ſed fortiter tolerare mortem. Si vero ſumatur ſecundo modo, tunc falſum aſſumitur, ſ. Tolerare fortiter mortem non eſt ſm ſe laudabile, qm̃ hic actus includit actualem fortitudinem vt formam, quę eſt morale bonum, & proximus finis tolerationis ſecundum ſuã ſubſtantiã vt patet ex ſupradictis, ac per hoc eſt ſecundum ſe laudabilis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum fortitudo ſit circa mortis pericula optima, vt patet ex 3. Eth. ad fortitudinis actum duplex, ſeu dupliciter oportet cõcurrere bonum moralis virtutis. Primo ad A conſtituendũ materiã eius optimã, hoc eſt, cõſtituẽda mortis pericula in optimo eſſe, aliter non eſſent materia circa q̃ verſaret̃ fortitudinis virtus: pſupponit ſiquidem fortitudo pericula circa q̃ verſat̃, eſſe maxima & optima. Scđo, ad informandum actũ ſuſtinẽdi, vel aggrediẽdi, timẽdi, vel audẽdi &c. Oportet nanq; ſuſtinere, qñ ſicut, vbi &c. oportet. Quodcunque.n. horũ defuerit, deficit fortitudinis rõ. Nec refert in propoſito, an ſint bonitates diuerſarũ, aut eiuſdẽ rõnis iſtæ duæ. Eadem nãq; rõ eſt ſi pericula mortis reddantur bona pp fortitudinis bonum, puta, quia directe imminẽt, aut auferant fortitudinis virtutem ab hoĩe, & ſic bonitas fortitudinis bonificaret materiam, & actum fortitudinis. Vel ſi pericula reddantur bona pp iuſtitiæ bonũ, puta, ſi directe immineãt vt deſerat̃ iuſtitia, & ſic alterius rõnis erit bonitas materiæ, ſ. iuſtitia, & bonitas actus, ſ. fortitudo, nihil inquã refert ad propoſitum vtro mõ contingat, ſat.n eſt propoſito vtranq; bonitatem requiri ad fortitudinis exercitium. Et qm̃ actus dependet ex obiecto, cõſequens eſt vt fortitudinis actus formatus ex bonitate obiecti depẽdeat vt à materia circa quã eſt. Et propterea in litera dicitur, quòd tolerare mortem vt eſt actus fortitudinis, nõ eſt ſm ſe laudabile, vt ly ſm ſe, denotat præciſionem à bonitate materiæ circa quã eſt, qm̃ ſecluſa per intellectum conditionalem ſaltem, bonitate materiæ circa quam eſt, tolerare mortem quantumcunque ad fortitudinem C referatur non eſt laudabile. Iſta ſiquidẽ cõditionalis eſt vera, Si fortis tolerarẽt mortem non bonam ſm finem materiæ circa quam, non eſſet laudabilis. Intendit igitur author, ꝙ martyrium relatum ad fortitudinẽ dependet ex bonitate bonificante mortem illiuſque pericula, ita ꝙ ſine tali bonitate materiæ, martyrium non eſſet laudabile, & hæc ſufficiunt ad motum dubium. Sed quoniã in litera ſubditur, ꝙ huiuſmodi bonum bonificans materiam, in quod ordinatur martyrium relatum ad fortitudinem, cõſiſtit in actu virtutis, & quod actus ille cum ſit finis, eſt melior actu fortitudinis, ideo videndum eſt ſi vniuerſaliter, aut particulariter verum eſt, ꝙ bonum bonificans materiam fortitudinis ſit finis fortitudinis melior ipſa, hoc enim erit reſpondere dubio in præcedenti articulo in reſponſione ad primum, & declarare ſimul hæc, & prius dicta, atque ſimilia. Sciendum eſt ergo, quòd aliter eſt dicendum ſi omnino vniuerſaliter de fide bonificante materiam fortitudinis loquimur, & aliter ſi de eodem regulariter ſermo eſt. D

¶ Ad cuius euidentiam recolere oportet, ꝙ fortitudo eſt triplex, ſ. monaſtica, politica, & gratuita. Monaſtica vocatur fortitudo abſolute vt.ſ. bonum fortis eſt: politica vero vt a legali iuſtitia imperatur, & ad cõe bonũ ordinatur, gratuita aũt, vel eadem vt à charitate imperat̃, vel quæ infuſa eſt. Inter quas in propoſito hæc differentia eſt, ꝙ bonum bonificans materiam fortitudinis politicæ eſt formaliter determinatũ, quia iuſtitia legalis eſt, & ſimiliter determinatum eſt bonificans materiam fortitudinis gratuitæ, q2 iuſtitia fidei eſt, vt clare habes de his duobus in ar. præcedenti in reſponſione ad primum: bonũ autem bonificans materiam fortitudinis monaſticæ non eſt determinatũ, quia poteſt eſſe bonum cuiuſque virtutis ipſius fortis, quo fit vt aliter ſe habeat fortitudo monaſtica ad tolerandũ mortem pp caſtitatem, & ſimilia, & aliter politica atque B gratuita, qm̃ caſtitas ad bonificandum pericula mortis reſpectu fortitudinis monaſticæ concurrit oĩno formaliter vt proprius materiæ finis, ad bonificandum vero eadem pericula reſpectu fortitudinis politicæ, ſic ſe habet formaliter, ꝙ tñ ẽ materia iuſtitiæ legalis, ac per hoc non ipſa abſolute, ſed ipſa vt ordinata per legalem iuſtitiam ad commune bonum eſt finis bonificans materiã. Et propter hoc dictum eſt, ꝙ finis bonificans materiam politicæ fortitudinis eſt determinatus formaliter, & ſimiliter caſtitas vt ordinata ad iuſtitiã, quæ eſt per fidem, & dilectionẽ Dei, eſt bonificans materiã fortitudinis gratuitæ, ac per hoc finis bonificans materiam gratuitæ fortitudinis eſt formaliter determinatus, ex quibus ſequitur differentia ſoluens difficultatem motã. Nam ex his ſequitur, ꝙ in fortitudine tam politica, quã gratuita vnus & idẽ finis formalis eſt fortitudinis ex parte materię, & ex parte actus, licet diuerſi

mode,

dientiā, quam quòd Deo det proprium corpus, quod fit per martyrium. vnde Greg.* dicit vlt. moral. quod obedientia cunctis victimis præfertur. ergo martyriū non eſt actus maximæ perfectionis.

(Lib. vlt. c. 12. ante mediā.)

¶ 3 Præt. Melius eſſe videtur aliis prodeſſe quā ſeipſum in bono cōſeruare, quia bonū gentis melius eſt quam bonum vnius hominis, G ſecundum Philoſoph. in 1.* Ethi. ſed ille qui martyrium ſuſtinet, ſibi ſoli prodeſt, ille autem q docet proficit multis. ergo actus docendi, & gubernandi ſubditos eſt perfectior quam actus martyrii.

(Lib. 1. cap. 2. in fine, to. 5.)

Sed contra eſt, qd̄ Aug. * in lib. de ſancta virginitate, pfert martyriū virginitati, q̄ ad pfectionē ptinet. ergo martyrium maxime ad perfectionem pertinere vr̄.

(Cap. 46. circa fi. tom. 6.)

Respondeo Dicendū, q de aliquo actu virtutis loqui poſſumus dupliciter. Vno modo, ſm H ſpeciem actus ipſius, prout cōparatur ad virtutem proxime eliciētem ipſum, & ſic nō poteſt eſſe q martyrium, q cōſiſtit in debita tolerantia mortis, ſit perfectiſſimus inter virtutis actus, quia tolerare mortem non eſt laudabile ſm ſe, ſed ſolum ſm qd̄ ordinatur ad aliqd̄ bonum, quod conſiſtit in actu virtutis, puta, ad fidem, & ad dilectionem Dei: vñ ille actus virtutis cum ſit finis, melior eſt. Alio mō, pōt conſiderari actus virtutis ſm qd̄ comparaī ad primum motiuū qd̄ eſt amor charitatis. Et ex hac parte præcipue aliquis actus habet quod ad perfectionem vitæ pertineat: quia vt Apoſt. dicit ad Col. 3. Charitas eſt vinculū perfectionis. Martyrium aūt inter omnes actus virtuoſos maxime demonſtrat perfectionē charitatis, qa tāto magis oſtenditur aliquis aliquā rem amare, quāto pro ea rem magis amatam cōtemnit, & rem magis odioſam eligit. Manifeſtū eſt autem q inter omnia alia bona præſentis vitę maxime amat hō ipſam vitam, & econtrario, maxime odit ipſam mortē, & præcipue cū doloribus corporalium tormētorum, quorum metu etiā bruta animalia a maximis voluptatibus abſtrahuntur, vt Auguſ.* dicit in lib. 83. q. Et ſecundum hoc patet, q martyrium inter cæteros actus humanos eſt perfectior ſecūdum ſuum genus, quaſi maximæ chari

(Li. 83. q. 36. inter principium & medium, to. 4.)

mode, quia reſpectu materiæ eſt finis proximus, reſpectu vero actus eſt finis non proximus, principalis tamē, nō proximus quidem, qm̄ proximus finis actus eſt fortitudo actualis, principalis tamen eſt, qa eſt finis ipſius actualis fortitudinis. Et rō eſt, qa in vtraq; fortitudine finis materiæ eſt nobilior fortitudine ēt actuali, & pp ipſum fortis fortiter ſe habet. In monaſtica aūt fortitudine nō ſemper eſt ſic finis fortitudinis ex parte materiæ, & ex parte actus, quia qñq; finis proximus ex parte materiæ eſt bonum ignobilioris virtutis quam ſit fortitudo, & tunc fortis non agit fortiter pp illius alterius virtutis bonum, vt finē ſui actus principalem, ſed vt finem ſecundariū ſui actus, & proximum finem ex parte materiæ. Et quoniā homo naturaliter eſt aīal politicū, & homo Chriſtianus ciuis eſt cœleſtis patrię, idcirco regulariter fortitudinis actus formatus, & martyriū relatum ad fortitudinem ordinatur ad vlteriorē finem, qui eſt melior, vt in litera dicitur, fortitudine, & ē pximus finis materiæ fortitudinis, quoniam tam iuſtitia legalis, quam iuſtitia ſi dei nobilior eſt fortitudine. Et hoc intendebat author in litera, & in reſponſione ad primum præcedētis ar. q. ſ. regulariter bonū, in quo fortis firmaī, & ad quod ordinatur ad finē proximū materiæ circa quam, eſt finis fortitudinis etiam ex parte actus. Cum quo tñ ſtat, q hoc non eſt vſquequaque vniuerſaliter verum, quia in fortitudine monaſtica bonum in quo fortis firmatur, & ad qd̄ I tanquā in bonum materiæ circa quā ordinatur, fortiter agere eſt ſolum finis principalis fortitudinis ex parte materiæ, & ex parte actus non eſt niſi ſecundarius finis. Et per hæc patet reſolutio huius difficultatis, & intellectus plurium dictorum.

¶ In eodem 3. ar. dubium occurrit ex Martino in dicto tracta. q. 2. circa illud, Martyrium inter cæteros actus humanos eſt perfectior ſecundum ſuum genus quaſi maximę charitatis ſignum. Arguit ſiquidem Martinus dupliciter. Primo, cōtra negatiuam, ſ. Martyrium relatum ad virtutem proxime eliciētē, non eſt actus perfectiſſimus. Secundo, contra affirmatiuam, ſ. Quod martyrium eſt actus perfectiſſimus, quaſi maximę charitatis ſignum. Arguit igitur primo ſic. Idem eſt martyrium q elicitur proxime ab aliqua virtute, & ad quod primo mouet charitas, ſed martyrium ad quod primo mouet charitas, eſt K actus perfectiſſimus. ergo martyrium ſecundum quod elicitur proxime ab aliqua virtute, eſt pfectiſſimus actus. Et ſi ad hoc reſpondeatur, q ex præmiſſis ſimpliciter & abſolute, non ſequitur concluſio cum ly ſm q, & tñ infertur hic q martyriū ſm quod elicitur à uirtute proxima, eſt actus perfectiſſimus. contra hanc ſolutionem. Virtus proxime eliciens martyrium aut elicit tolerantiam mortis ſecundū ſe, & hoc non, quia S. Tho dicit hoc non eſſe laudabile, aut ſecundum quod ordinatur ad fidem, & dilectionem Dei, & ſic elicit martyrium per cōparationem ad primum motiuum eius. ergo per comparationem ad elicientē virtutē, martyrium eſt actus perfectiſſimus.

¶ Contra affirmatiuā aūt arguit. Perfectum in rōne ſigni non eſt niſi extrinſeca denominatione perfectū. ergo ex hoc q eſt eſſe ſignum maximæ charitatis, non pōt probari, q martyriū ſit perfectiſſimus inter humanos actus: & cōfirmaī hoc p exēplū. Nā licet muſca ex nihilo creata, ſit ſignū pfectiſſimæ po- F tentiæ ſcilicet creatiuæ, nullus tamen ex hoc concederet, q ipſa eſſet perfectior, quam equus ex equo genitus.

¶ Ad primum horum nō oportet aliter reſpondere, quia bene reſponſum eſt, nec ſolutio quo ad formam aliqualiter improbatur, ſed quo ad materiam. Vnde ad improbationem dicitur, q diuiſio eſt inſufficiēs, quia datur tertium. Virtus.n. proxime eliciens martyriū q̄tum ex ſe eſt nec elicit tolerare mortem ſm ſe, nec in ordine ad fidē, & charitatem, ſed vt fortiter operetur. Iam.n. probatum eſt ſuperius, q fortitudo agit propter bonū proprii habitus, vt proprium & proximum finem. Dixi autem quātum eſt ex ſe. quia vt fortitudo imperata a charitate elicit martyriū integraliter, ita q elicit tolerare mortem, & propter bonū fortitudinis ex propria virtute, & propter bonū fidei & charitatis vt imperata. Ad obiectionem autem contra affirmatiuam partem ſ. Martyrium eſt perfectiſſimus actus quaſi ſignum &c. reſpondetur, q ſignum eſt duplex, quoddā pure ſignum, & de tali procedit argumētum, ſed non eſt ad propoſitū, quoddam non pure ſignum, ſed vera res, hoc eſt, operatio illius cuius dicitur ſignum, & de tali eſt ſermo. Tale enim ſignum intrinſece claudit in ſe ſuam perfectionem iuxta modum ſui generis, & ſigni rationem induit ea ratione, quia demonſtrat ſuum principium. Quia ergo conſtat quod author loquitur de actu charitatis, qui eſt illius operatio, ac per hoc non loquitur de puro ſigno, conſequens eſt quòd argumentum non ſit ad propoſitum, quia de puro ſigno procedit, & non aliter.

¶ Ad confirmationem autem ex exemplo de ſigno, quod eſt effectus, ſcilicet, muſca creata, dicitur q non recte applicaī exēplum, quoniā ſermo eſt de operatione, & non de illius effectu, muſca autem non eſt operatio, ſed effectus. Et rurſus muſca creata non eſt ſignum perfectiſſimæ potentiæ rōne effectus qui eſt muſca, ſed ratione operationis, quę eſt creatio, & propterea nō debet inferri, ergo muſca eſt perfectiſſimus effectus: ſed ergo creatio muſcæ eſt perfectiſſima factio, vtpote perfectiſſimæ potentiæ ſignū, vt operatio eius. & hoc eſt verum. Et ſimiliter infertur in litera, ergo martyrium eſt operatio perfectiſſima, quaſi maximæ charitatis ſignum, vt operatio eius. ſ.

¶ In eodem 3. ar. nota perſpicaciter verba concluſionis princi- K palis in litera. ſ. Martyrium inter cæteros actus humanos eſt perfectior ſm ſuum genus. nam ly martyrium, ſupponit pro martyrio integraliter, vt. ſ. eſt etiā actus charitatis, & cōparatur ad reliquos omnes humanos actus tam interiores, quam exteriores. Nullum.n. excluſit dicēdo, Inter cæteros actus humanos, hoc eſt, voluntarios, ſed limitata eſt illius excellentia per ly ſecundum ſuum genus, poteſt nanque actus aliquis humanus, eſſe perfectior aliquo martyrio, & vnius martyriū eſſe perfectior actus quàm martyrium alterius. Actus nanq; dilectionis, quo beata Virgo diligebat Deū, perfectior fuit actus humanus q̄ martyrium, ſ. Petri, & reliquorum ſanctorum, ſed non fuit perfectior ſm ſuum genus, ſed ſecundum gradū maiorem charitatis. Si nanque ad genus operis attendamus, martyrium charitatis actus eſt pponens Deum rei maxime amatæ, ſ. vitæ, & hoc, nō ſolū volūtate aut verbo, ſed ope executionis conſumato. Nullū aūt genus actus maioris pfectionis, aut dilectio-

dilectionis pōt inueniri. Et propterea Deus dixit, Maiorē charitatem nemo habet &c. Si vero ad gradū charitatis in hoc, vel illo ſubiecto attēdamus: ſic inuenit & ꝙ martyrium vnius, puta, S Petri, eſt perfectius martyrio alterius, puta, ſ. Quintini, vt pote ex maiori charitate ꝓcedēs, & ſimiliter aliquis actus interior, vel exterior, puta, dilectio interior beatæ Virginis, & ſimiliter explanatio q̄ diſcipulos Domini, q̄ de filii annūtiatione, conceptione, natiuitate &cæc. nouerat, docuit, perfectior actus ex parte maioris charitatis in ipſa beata Virgine fuit quā martyriū aliqđ, puta beati Petri, non tñ fuit ꝑfectior actus quā qđcunq; martyrium, qa martyrium Chri, qui ad hoc venit in mundū, vt teſtimoniū perhiberet veritati, eſt actus & ſm ſuū genus, & ex parte grad⁹ charitatis in ſubiecto ſimpliciter ꝑfectiſſimus inter omnes actus humanos: & merito ſic eſſe debuit ad hoc, vt ſupremum genus actuum humanorum, quod eſt martyrium, habeat ſui ſupremū, hoc eſt, martyrium ſupremum ſimpliciter hoc eſt, ſupremū ſimpliciter inter oēs act⁹ humanos. hoc.n. ordo vniuerſi expetere vr̄. cap.13.10.6.

tatis ſignum, ſecundum illud Ioā. 15. Maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.

Ad primum ergo dicendum, quod nullus eſt actus perfectionis ſub conſilio cadens, qui in aliquo euentu nō cadat ſub præcepto quaſi de neceſſitate ſalutis exiſtens, ſicut Auguſt.* dicit in libro de adulterinis coniugiis, quòd aliquis incidit, in neceſſitatem continētiæ ſeruandæ propter abſentiā vel infirmitatē vxoris, & ideo non eſt cōtra perfectionem martyrii, ſi in aliquo caſu ſit de neceſſitate ſalutis. Eſt enim aliquis caſus in quo martyriū perferre non eſt de neceſſitate ſalutis, puta, cum ex zelo fidei, & charitate fraterna multoties leguntur ſancti martyres ſponte ſe obtuliſſe martyrio. Illa autem præcepta ſunt intelligenda ſecūdum præparationem animi. C

Ad secundum dicendum, ꝙ martyrium complectitur id quod ſummū in obedientia eſt vt ſcilicet aliquis ſit obediēs vſq; ad mortem, ſicut legitur de Chriſto, ad Philip. 2. qđ factus eſt obediens vſque ad mortem. Vnde patet quod martyrium ſecundum ſe eſt perfectius, quàm obediētia abſolute dicta.

Ad tertium dicendum, ꝙ ratio illa procedit de martyrio ſecundum propriam ſpeciē actus, ex qua non habetur excellentia inter omnes actus virtutum, ſicut nec fortitudo eſt excellentior inter omnes virtutes. D

¶ Super quæſtionis centeſimę vigeſimę quartæ Articulum quartum.

IN art. 4. eiuſdem q. 124. dubium occurrit ex Martino in dicto tract. q. 4. volente, quòd actualis tolerātia mortis nō ſit de rōne martyrij. Arguitque cōtra S. Tho. dupliciter. Primo. Pōt eſſe perfecta dilectio fidei cū cōtēptu vitæ propter eā formaliter imperatiua executionis indicata ſignis exterioribus non fallacibus, nec duplicibus, ſed eam certus ꝙ nullus apprehendens, rationabiliter poterit dubitare talē contemnere mortem actualiter, & interpretatiue oīa alia quæ dicuntur bona ꝑſentia, pro bono fidei ſine actuali tolerātia mortis, ſed poſitis prioribus ponitur perfecta rō martyrij. ergo ad perfectā rōnem martyrii non exigitur actualis tolerātia mortis. Minor probatur, quia poſitis illis omnibus, habet & apud Deum, & apud homines ſufficiens teſtimoniū contēptus vitæ pro fide. Maior iterum probatur, & etiā minor, ponendo ꝙ tyrannus ſe habeat ad aliquem paſſurum pro fide, ſicut Abrahā ad Iſaac, ita ꝙ extendat gladium ſuper eum, & ab angelo prohibeatur. Tunc.n. omnia ſine morte concurrunt, & ſufficiens teſtimonium apud Deum, & homines. Secundo. Si ad rōnem martyrii exigitur tolerātia mortis, aut actus martyrii eſt poſt mortem, & hoc non, quia ſic martyrium non eſſet actus meritorius, aut eſt in inſtāti aliquo ꝓcedente inſtās mortis, & hoc non, quia inter illud inſtās, & inſtans mortis eſt tēpus mediū ergo pōt naturaliter, vel ſupernaturaliter non cōſequi mors. Et ponendo ꝙ per diuinam potentiam non ſequatur mors, oportet, alterum duorū concedere, vel ꝙ ad martyriū nō exigit mors, vel quod actus iſte, qui cōceſſus eſt fuiſſe martyrium, nunq̄ fuit martyriū, quod S. Thom. nō concederet. Aut eſt tēpe A præcedenti, & hoc nō, quia tunc idem ſequitur, quia in ſcđa medietate eius poterit per diuinā potentiā impediri ne ſequatur mors, & tñ in prima medietate actus ille fuit martyrium ergo actus qui fuit martyriū, pōt nunquā fuiſſe martyriū. Aut eſt in inſtanti mortis, & hoc nō, qa tunc hō non eſt amplius viator, nec habet tūc actus meritorius.

Articvlvs IIII.

Vtrum mors ſit de ratione martyrij.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̄ ꝙ mors nō ſit de ratione martyrii. Dicit.n. Hieron.* in ſermone de Aſſumptione, Recte dixerim ꝙ Dei Genitrix virgo & martyr fuit, quamuis in pace vitā finiuerit. & Greg. † dicit. Quamuis occiſio perſecutionis deſit, habet tamen pax ſuū martyrium, quia etſi carnis colla ferro non ſubiicimus, ſpirituali tamen gladio carnalia deſideria mēte trucidamus. ergo abſque paſſione mortis poteſt eſſe martyrium. B

¶ 2 Præter. Pro integritate carnis ſeruanda aliquæ mulieres legunt laudabiliter cōtempſiſſe vitā ſuā, & ita videtur ꝙ corporalis integritas caſtitatis præferatur vitæ corporali, ſed quādoque ipſa integritas carnis aufertur, aut auferri intētatur pro cōfeſſione fidei Chriſtianę, vt patet de Agnete, & Lucia. ergo videtur ꝙ martyriū magis debeat dici, ſi aliqua mulier ꝓ fide Chriſti integritatē carnis perdat, quàm ſi etiā perderet corporalem vitam. Vnde & Lucia dixit. Si me inuitam feceris violari, caſtitas mihi duplicabitur ad coronā. C

¶ 3 Præt. Martyrium eſt fortitudinis actus. Ad fortitudinem autem pertinet non ſolum mortem non formidare, ſed nec alias aduerſitates, vt Auguſt.* dicit in 6. muſicæ: ſed multæ ſunt aliæ aduerſitates D

¶ Ad idem quoq; arguit idem Martinus in q. 1. dicti tract. de martyrio, quinq; mediis. Primo, quia alias ſequeret, ꝙ duo oīno æquales in propoſito grauiſſimorū ſuppliciorū pro Chriſto, in hoc ſolum differētes ꝙ furor tyrāni ſæuit in vnum, & non in alium, ſic in merito differrēt, ꝙ vnus eſſet martyr, & alter non: cōſequens eſt falſum. ergo. Probat falſitas conſequentis. Quorū cunque actus interiores ſunt eiuſdē rōnis, & intētionis, eorum merita ſunt eiuſdē rōnis, & æqualia, ſed actus interiores iſtorum ſunt huiuſmodi vt ſupponimus ergo vterque eſt martyr. Secundo, quia aliter ſequeret, ꝙ per aliquid mere violentum, qđ non eſt in poteſtate virtuoſe operātis, aliquis de non martyre fieret martyr, conſequens eſt falſum. ergo. Conſequentia patet, quia per tolerantiam mortis violentæ, quæ non eſt in poteſtate martyris, de non martyre fieret martyr. Tertio. Diues eſt liberalis deficiente paupere cui det, ſi non ſolum eſt paratus, ſed extrahit pecuniā vt det his, quos credit pauperes, ſed comperto quòd ſunt ſimulatores, retrahit manum. ergo Chriſtianus poteſt eſſe martyr deficiente qui eum occidat, ſi ipſe non ſolum eſt paratus, ſed imperet actu executionem paſſionis mortis. Quarto. Actus formaliter imperatiuus paſſionis mortis pro Chriſto, eſt ita proprius habitui elicitiuo martyrii, quod non poteſt ab alio habitu elici. ergo habens ipſum eſt vere martyr. Conſequentia nota, & antecedens patet, quia nulli alii habitui poteſt attribui. Quinto Omnis actus, ex cuius frequentatione natus eſt generari habitus elicitiuus martyrii, eſt actus martyrii, ſed actus ſic imperatiuus eſt hmōi. ergo eſt actus martyrii. Probat minor, quia aut ex iſtis volitionibus imperatiuis frequentātis ſufficienter generantur habitus martyrii, aut vltra hoc requiritur actualis mors. Si primum, habetur infēta minor, ſi ſm, ſequitur primo ꝙ nunquam in aliquo viatore, eſſet habitus martyrii. Sequitur ſecundo, ꝙ habitus martyrii non poteſt naturaliter generari ex pluribus volitionibus, ſed vna tantum. Sequitur tertio, ꝙ nullus habitus martyrii acquiſitus inclinabit in actum martyrii, & patet ſequela, quia talis non eſt capax amplius martyrii, cum iam ſit mortuus.

¶ Ad huius rei euidentiam non oportet aliud iacere fundamentum, quam illud ꝙ in litera poſitū eſt, ſed illud, quā ſolidū ſit oſtendere. Tota ſiquidē res in hoc ſtat, ꝙ martyrium eſt Chriſti teſtimonium facto, ſeu opere, quo ponitur vita pro Chriſto. Et ratio literæ eſt, quia aliter non eſt perfecta ratio teſtimonii.

602 4. diſt. 49. q. 5. art. 3. q. 2.
* Inter medium & finē incipit: Cogitis medio Paul. tom. 2.
† Greg. Homil. 3. in Euan. in fine.
Lib. 6. ca. 15. a med. to. 1.

præter mortem, quas aliqui poſſunt ſuſtinere ꝓ fide Chriſti, ſ. carcerem, exilium, rapinam bonorū, vt patet ad Hebr. 10. Vnde & ſancti Marcelli papę martyrium celebrať, q tñ fuit mortuus in carcere ergo nō eſt de martyrii neceſſitate, qđ aliqs ſuſtineat pęnā mortis.

¶ 4 Præt. Martyrium eſt actus meritorius, vt* dictū eſt, ſed actus meritorius non poteſt eſſe poſt mortem. ergo ante mortē: & ita mors non eſt de ratione martyrii.

SED CONTRA eſt, ꝙ Maximus dicit in quōdam ſermone de martyre, ꝙ vincit pro fide moriēdo, qui vinceret ſine fide viuēdo.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ

monij, qm̄ durante vita ſemper aliquid reſtat operis apponendi ad teſtimonium, quia ſemper reſtat ponere vitā. Patet autē fundamentum hoc ſolidum eſſe, primo ex ipſa rōne perfecti, & teſtimonii opere. Cōſtat ſiquidē teſtimoniū operis, cui ſemper aliqd operis reſtat, nō eſſe perfectū: ſed durāte vita ſemper teſtimonio, qđ conſiſtit in opere, aliqd operis teſtificatiui reſtat, quia reſtat hoc opus, ponere vitam ergo. Et ne aliquis hæſitet in illa ꝓpoſitione, ſ. Martyrium eſt Chri teſtimonium cōſiſtens in opere, ꝓbať. Quod.n. martyriū conſiſtat in actu exteriori ex hoc patet, ꝙ martyriū teſtimoniū Dei ē apud hoīes. Hō aūt non intuetꝰ cor, ſed videt q̄ foris ſunt, vt dr̄ 1. Reg. 16. Quòd aūt non cōſiſtat in actu exterioris locutionis tm̄, & ſimiliter ꝙ non conſiſtit in quocunque exteriori ope circa ponere vitā & ex parte dilectionis, & ex parte teſtimonii patet. Ex parte ſiquidē teſtimonii, quia martyr dicitur teſtis antonomaſice, & ſimiliter martyrium dicitꝰ teſtimonium per excellentiam. ergo martyriū eſt teſtimoniū ſummum in genere exteriorum teſtimoniorum. ergo martyriū cōſiſtit in opere, quod eſt ponere vitā. Et patet ſequela, quia tam locutio quæcunq; quam præparata exhibitio ad mortē, quā etiam pati cruciatus, & dolores, ſunt minora opera ſecundum ſuum genus, quam ponere vitam. Vnde, vt in litera dicit, multi cruciatus ſuſtinent, vt mortem euadant, vt patet de his q a iudicibus maleficiorum torquētur. Ex parte vero dilectionis, martyrium eſt actus maximæ charitatis. ergo eſt ponere vitā pro Deo. Antecedens eſt per ſe clarū cōſequētia patet ex ſententia Dn̄i, Maiorē charitatem nemo habet, q̄ vt aīam ſuam ponat. Nō dixit vt aīam ſuam, hoc eſt, vitam ponere imperet ſed ponat, ponere ſiquidē vitā differt ab actu imperatiuo ponendi, ſicut executio ab imperio. Et licet hæc ſufficiant, ſoliditas tñ concluſionis oſtenditur etiā ex eo, ꝙ oēs vere martyres Chriſti ſunt ſalui, ſed nō oēs imperātes executiue ſubire mortem ſunt ſalui, qa ante mortē poſſet quis peccare mortaliter, tū, quia poſſēt propter tormēta deſiſtere a cōfeſſione fidei, vt patet, & de facto multis hoc accidiſſe vr̄, cum quia poſſet poſt diu inſup viuere, & variis peccatis implicari, & ſic verū eſſet ꝙ multi Chriſti martyres perfecte ſunt damnati ſm adinuētionem huius nouellę doctrinæ, quod Eccleſia Chriſti horret audire. Sequeretur etiā ꝙ vnus & idem poſſet eſſe cēties vere & perfecte martyr, quod alienum eſt à cōmuni theologia. Sequeretur ēt ꝙ Io. Euāgeliſta eſſet martyr, quod iſte hō negat. Et patet ſequela, quia in feruentis olei dolium miſſus, habuit actū imperatiuum executionis mortis, cum feruentis olei doliū mortis ſit proculdubio illatiuum. Et ſi quis bene ꝓſpicit iſta noua adinuentio ſibiipſi diſſonat, qm̄ vniuerſaliter verum videmus, ꝙ idō propoſitū, vel imperiū alicuius actus exterioris reqrit ad virtutē, aut ſalutē, qa perfectio conſiſtit in illo actu exteriori. Ideo.n. requiriť ad ſalutem propoſitū baptiſmi, quia perfectio ſalutaris conſiſtit in exteriori baptiſmo. Idō ad virtutē iuſtitiæ requiritur propoſitum reſtituendi, qa perfectio iuſtitiæ habētis alienū, cōſiſtit in exteriori reſtitutione. Ideo in peccatore requiritur ad pęnitētiā propoſitum cōfeſſionis, qa perfectio conſiſtit in exteriori confeſſione, & receptione clauium. Ideo in medico requiriť imperiū medicinæ, & in ægro nō ſufficit imperium executionis, ſed oportet actualiter ſuſcipere medicinā, qa perfectio cōſiſtit in actu exteriori, & ſic de aliis. Et ꝓpterea conſequens eſt, ꝙ ideo imperiū executionis ponēdi vitā requiritur ad martyriū, qa perfectio martyrii cōſiſtit in actuali poſitione vitæ. Dicere ergo ꝙ ad martyriū requiriť actus imperatiuus ponēdi vitā, & ꝙ martyrii perfectio nō conſiſtat in ponere vitam, eſt diſſonare à veritate, & ſeipſo Ex dicto igitur ſolido fundamento videlicet. Martyriū cōſiſtit in teſtimonio ſummi facti exterioris, hoc eſt, ponere vitā pro Deo, ad oppoſita reſpōdendū eſt. Sed debes ſcire prius regulā

Art. præced. & 1. ad 2. argum.

F ſicut* dictū eſt, martyr dr̄ quaſi teſtis fidei chriſtianæ, per quē nobis viſibilia ꝓ inuiſibilibus contēnenda proponūtur, vt dr̄ ad Heb. 11. Ad martyriū ergo pertinet, ut hō teſtificetꝰ fidē ſe opere oſtēdēs oīa pñtia cōtemnere, vt ad futura, & inuiſibilia bona ꝑueniat. Quādiu

G aūt hoī remanet vita corporalis, nondū ſe opere oſtendit corporalia cuncta deſpicere. Cōſueuerunt .n. hoīes & conſanguineos, & oīa bona poſſeſſa cōtemnere, & ēt dolores corporis pati, vt vitā conſeruēt Vñ & Satā cōtra Iob induxit, Pellē ꝓ pelle, & cūcta q̄ hō hēt, dabit pro aīa ſua, idest, pro vita ſua corporali. Et idō ad perfectā rōnē

tā bonitatis, q̄ malitiæ cōſiſtētis in actu exteriori. Et eſt, ꝙ ex ꝓpoſito, vel imperio illius actus, aliquis eſt, & dr̄ talis ſm qd: ex ſolo aūt illo facto actualiter eſt, & dr̄ aliqs talis ſimpliciter & abſolute. Declaratur regula in vitioſis, & virtuoſis actibus. Quia.n. homicidiū cōſiſtit in facto, quo auferē vita hoīs, idō quicūq; ꝓponit occidere aliquē, eſt homicida ſm qd, hoc eſt, mētalis, iuxta illud, Qui odit fratrē ſuū, homicida eſt. Et ſimilr qcūq; extēdit actualiter gladiū ad occidēdum aliquē, q tñ non moriť, homicida eſt ſm qd, ſ. inchoatiue, & qrū eſt ex ſe, nunq tñ eſt ſimpliciter & abſolute homicida, niſi vere inferat paſſionē mortis. Vñ & nunq eſt iuſtus regularis, niſi actio ſua inferet mortis paſſionē. Similiter quia reſtitutio eſt actus exterior iuſtitiæ, & conſiſtit in facto, quo alteri ꝙ ſuū eſt redditꝰ, q̄tūcunq; qs ꝓponat reſtituere, aut ꝓponat reſtitutionē, niſi equaťhoc factum, ꝙ dño, vel illi q ſuccedit pro domino, detur ꝙ ſuū eſt, nunquā aliqs eſt ſimpliciter iuſtus iuſtitia, q̄ penes reſtitutionē attendiť, ſed ſemper imperfecta reſtitutio, & per hoc illius propria iuſtitia imperfecta

H eſt vtpote defectū patiens in proprio ſuo actu. Et ſimile eſt de martyrio. ꝙ licet ex propoſito, & ex imperio executionis, & cū aliquo facto. puta, paſſione cruciatuum multorū tendētiū ad mortē, nō tñ illā inferentium efficaciter, dicatur, & ſit aliquis martyr ſm quid, puta, mentalis, aut inchoatiue, nunquam tñ eſt aliqs ſimpliciter abſolute martyr, niſi actualiter ponat vitā pro Deo, & hoc ꝓpter imperfectionē actus, quouſq; perueniatur ad factum, in quo cōſiſtit martyriū, vt patet ex antedictis.

¶ Ad primum ergo duorū primo obiectorum negatur minor. ſ. Sed poſitis omnibus illis, ponitur perfecta ratio martyrii, qm̄ deeſt paſſio mortis Ad probationem autem illius. ſ. ꝙ tali actu habetur apud Deum, & apud homines ſummum teſtimonium contemptus vitæ pro Chriſto, reſpondetur, quod aliud eſt haberi teſtimonium ſufficiens, & aliud eſt haberi teſtimonium ſummum ex genere operis inter actus exteriores. Ad

I martyriū nō ſat eſt teſtimoniū ſufficiēs, ſed exigit teſtimoniū ſummū, qa martyriū importat teſtimoniū per excellētiā, ſeu antonomaſice. Cōſtat.n. ſiquido ꝙ tale teſtimoniū ſine paſſione mortis nō eſt ſummū, qm̄ excellentius genus eſt teſtimonium ipſius paſſionis mortis, & per hoc illud non eſt ſummū genus teſtimonii. Et quod teſtimonium ipſius mortis ſit excellentius, quamuis ridiculum ſit dubitare, ex eo tamen conuincitur, quod poſt imperiū &c. remanet ſpes vitæ pręſentis. Multi enim poſt huiuſmodi imperia vixerunt, vt in exemplo ſuo de Iſaac patet, & proculdubio, quia viuere pōt, remanet ſm ſe vita in ſpe, quāuis iſte homo non ſperet. Sed hoc eſt per accidens, quia de natura talis actus ſecundum ſe loquendum eſt.

¶ Ad ſcđm dr̄, quod proprie loquēdo, diſtinctio illa quatuor mēſurarū, in qua eſt actus martyrii, eſt inſufficiēs, vt iacet in litera. Datur ſiquidē quinta menſura, & eſt tēpus immediate præcedens inſtans mortis. Actus ſiquidem martyrii, licet ante in-

K choet, niſi tamen ad tēporis immediate pcedentis inſtās mortis menſurā perueniat, non eſt martyrium, niſi ſm quid, quia non poteſt conſiſtere in facto ſummi teſtimonii, niſi illo tēpore menſuretur. Et ſi contra hoc afferatur, qa poteſt per diuinā potentiā in ſecūda medietate illius tēporis impediri ſequela mortis &c. Reſpondetur, quod hoc eſt incompoſſibile poſito. Nam poſito quod actus martyrii mēſuretꝰ tēpore immediate præcedente inſtans mortis, incōpoſſibile eſt, quòd mors nō ſit in inſtāti immediate ſequente illud tēpus, qm̄ hoc eſt ponere, ꝙ tempus illud ſit immediatū inſtanti mortis, & ꝙ nō eſt immediatū eidē, quod implicat cōtradictionē, nec ſubiacet diuinæ potentiæ. Ex eo nanq; ꝙ actus martyrii menſuratur tempore immediate præcedente inſtans mortis, ſequiť ꝙ mors ſit immediata tempori illi. Ex eo verò ꝙ ponitur impediri mors ſequitur ꝙ mors non ſit immediata tempori illi. Cum hic tñ aduerte

Ex art. 2. huius q. elicit.

aduerte, ꝙ quia in inſtāti mortis hō ſimul moritur, & mortuus eſt. Iō quatenus de martyre in illo mortis inſtanti verificat ꝙ morit, ita verificat ꝙ meret, ſuppoſito, vt de facto eſt, ꝙ mori martyris ſit meritoriū. Nā pro quacunq; menſura durationis verificatur, ꝙ martyr moritur pro eadem, patet manifeſte ꝙ verificatur ꝙ moritur meritorie. Qualitas ſi quidem actus importata per ly meritorie, ſub eadem eſt menſura, qua eſt actus quē qualificat. Ac per hoc quia in propoſito qualificat mori. ergo pro quacunq; mēſura verū eſt, ꝙ martyr morit, verum etiā eſt, ꝙ morit meritorie, quod eſt mereri. Quemadmodum ergo in tēpore immediate præcedēte inſtans mortis martyr moritur, vt in via immediate ad mortē, & in ipſo inſtāti morit vt in termino, ita martyrium, ac per hoc actus meritorius menſuratur tēpore immediate pcedēte, vt actus viatoris immediatus ad terminum, & menſurat inſtāti vt in termino. Ita ꝙ quatenus in inſtāti mortis martyr moritur vt in termino vitæ, eatenus martyrium cōſumat, & meret vt in termino vitæ. Sic.n.mereri.ſ.vt in termino vitæ, nō repugnat illi qui ſic eſt mortuus, ꝙ tunc primo eſt viator in termino, ſicut ſic mortuo, non repugnat tunc etiam mori, vt patet in 5. Phyſic.

¶Ad primum aūt obiectorum dicitur, ꝙ argumētum in duobus deficit. Primo, in illa conditione in conſequente poſita, ſ. In hoc ſolum differētes, quod furor tyranni ſæuit in vnum, & nō in alium, quoniā hæc differentia quæ exprimitur eſt occaſionalis & inuoluntaria ex parte ſanctorum. Sed illa quę tacetur, eſt volūtaria, & vere cauſa differentiæ, ſ. quod tantū vnus ſentit voluntarie mortem. Ex hac.n.differentia prouenit, quod vnus eſt martyr, & alter non. Secundo, deficit, quia conſequēs tunc eſt verum. Et ad probationē dicitur, ꝙ ſtante æqualitate interiorum, conceditur quod æqualiter meretur quo ad præmium eſſentiale, ſed ex hoc non ſequitur. ergo vterq; eſt martyr, ſed eſt ſophiſma figuræ dictionis, quoniam mutatur quid in quale ſeu quomodo. Poteſt enim eſſe, & de facto ita eſſe credimus, vt multi confeſſores ſint multis martyribus æquales in præmio eſſentiali, non tamen propterea ſunt martyres.

¶Ad ſecundum negatur ſequela. Et ad probationē dicitur, ꝙ in morte martyrum concurrunt actio tyranni, & paſſio martyrū. Et licet actio nō ſit in poteſtate martyrum, paſſio tñ eſt in poteſtate eorū, quia eſt voluntaria, & meritoria. Vnde de Chriſti paſſione dicit illud, Actio diſplicuit, paſſio grata fuit. D Et per hmōi paſſionē voluntariā violentæ mortis, de nō martyre fit homo martyr, & non per actionem tyranni, nec incōuenit huiuſmodi tantum bonum depēdere occaſionaliter ex iniqua actione tyranni. Et dixi, occaſionaliter, quia licet tyrānus occidendo ſit per ſe cauſa mortis, non tamen eſt niſi occaſio tanti boni, ſcilicet voluntariæ, & meritoriæ mortis. Martyrium nanque à Dei gratia & martyre eſt, non à tyranno.

¶Ad tertium dicitur, quòd diues in huiuſmodi caſibus non niſi imperfecte eſt liberalis, quia non niſi inchoatiue.

¶Ad quartum conceditur gratis, ꝙ ad eūdem habitū ſpectat ponere aiam pro Deo, & proponere, & eligere, ꝙ plus eſt, q̃ imperare hoc. Sed tam propoſitum, q̃ electio eſt actus imperfectus reſpectu martyrii, qm̄ neutrum eſt martyrium perfectum, ſed mentale, aut inchoatiue: & ideo ex hoc non ſequit, ergo eſt vere martyr, quia martyr ab actu perfecto exteriori E ſummi teſtimonii dr, & non ab habitu aut ab actu inchoato.

¶Ad quintum dicit, ꝙ gratis conceditur, ꝙ electio executionis mortis pro Deo, quæ electio eſt effectus imperii, qui actus eſt prudentiæ, vt patet de ſexto Ethicorū, huiuſmodi, inquā electio includēs imperium & cæt. eſt actus martyrii inchoatiue, ſed non habet perfectam rationem actus martyrii, quia deficit factum, in quo conſiſtit excellentia teſtimonii. Et aduerte hic ꝙ ſi in hac ratione quæritur, aut ſupponitur, quòd martyrium ſit habitus, falſum quæritur, aut ſupponit. Si aūt per habitum martyrii intelligat quis habitum elicitiuū martyrii, tunc dicitur ꝙ talis eſt fortitudo, imperatiuus autē charitas, vt patet ex ſupradictis, & charitas quidē cū fortitudine gratuita à Deo infundit, & nō eſt habitus acquiſitus. Fortitudo vero acquiſita non neceſſario requirit ad actū martyrii. Vnde

quiritur, quòd aliquis mortem ſuſtineat propter Chriſtum.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ illæ auctoritates, & ſi q̃ ſimiles inueniuntur, loquuntur de martyrio per quandam ſimilitudinem.

Ad secundum dicendū, ꝙ in muliere, q̃ integritatē carnis perdit vel ad perdendā eā damnat occaſione fidei chriſtianę non eſt B apud homines manifeſtum, vtrū hoc mulier patiatur propter amorem fidei chriſtianæ. vel magis ꝓ cōtemptu caſtitatis, & ideo apud homines non redditur per hoc teſtimoniū ſufficiens. Vnde hoc nō proprie habet rationem martyrii. Sed apud Deum qui corda ſcrutatur poteſt hoc ad præmium deputari, ſicut Lucia dixit.

B Ad tertium dicēdū, ꝙ ſicut ſupra* dictū eſt, Fortitudo princi

A nullus habitus acqſitus elicitiuus martyrii requirit ad martyriū, nec ex frequentatis electionibus, ſeu imperiis (cōcordādo cū iſto in vocabulis minus propriis) generat alius habitus, q̃ fortitudo, q̃ pōt vocari habitus martyrii pro q̃to firmat contra pericula maxima, & optima. Nec ad generationē fortitudinis requiritur martyriū ſimpliciter ſicut nec ad generationem tēperantiæ requiritur quòd actualiter exercuerit ſupremum tēperantiæ actum perfectū. Sed ſicut fabricando fabri ſimus, ita exercendo nos in occurrentibus actibus opportunis virtutes acquirimus. Argumētum autem procedit ac ſi martyrium eſſet habitus generādus ex actibus martyrii, quod eſt ridiculū Maiorē, inquit Chriſtus Ieſus, charitatē nemo habet &c. & non dixit, Maius martyrium nemo habet, docēs ꝙ charitas mediāte infuſa fortitudine, eſt habitus quo quis ponit animam pro Deo amico, quod eſt eſſe martyrem. Nec oportet ponere aliquē habitum acquiſitum inclinatiuum ad martyrium, quoniam habitus infuſi exiguntur, & ſufficiunt.

q. præceden. art.4. & 5.

¶In reſponſione ad 2m, dubiū occurrit ex Martino, vbi ſupra q.4. dicēte, quod iſta reſponſio relinquit multa dubia. primū, an carnis integritas ſit pretioſior vita, quod tñ petebat argumentum, cui hic reſpondetur, 2m quid eſt teſtimonium ſufficiens, & cuius, tertium apud quē, & quartum, an mulier patiēs corruptionem propter Chriſtum ſit vere martyr apud Deum.

C ¶Ad hoc dr breuiter, ꝙ falſum eſt ꝙ argumentū peteret, an ꝑ ſe integritas carnis ſit ptioſior vita. Sed argumentū, hoc ſuppoſito, arguit, ꝙ pati violationē integritatis, eſt martyriū, vt patet in litera, & iō ſi dicta qō non determinat in hac rñſione, nihil obſtat, quia author reſpondet nō curando de tali ſuppoſitione, ita quod cū potuiſſet reſpōdere dupliciter, ſ. ad ſuppoſitionem, & argm̄, dimiſſa ſuppoſitione reſpondit argumento, quod non eſſe rephenſibile patet, & argumentum quidem dicit, ꝙ non conſtat apud homines vtrum talis mulier patiatur in cōtemptum fidei, vel in contemptum caſtitatis. Vr nanque ꝙ tam Agneti, quàm Luciæ, licet occaſione chriſtianitatis, tamē in caſtitatis contemptum principaliter forte pœna hæc data eſſet. Vtraque nanque caſtitatem prætulerat, vt patet in geſtis vtriuſque. Ad ſuppoſitionem autem dici potuit, quòd perdere carnis integritatem contingit dupliciter, ſ. voluntarie, & inuite, & quòd integritas voluntaria pretioſior eſt vita, qm̄ in D cludit moralem bonitatem, integritas autem quæ poteſt perdi inuite, non eſt pretioſior vita. Poſſet aliter dici, quod integritas carnis ſecundum ſe non eſt pretioſior vita, ſed integritas carnis vt cuſtos virtutis, eſt pretioſior vita. Commiſtio nāque carnalis via eſt multum potentiſſima ad luxuriam, ſaltē venialem, inducendam, quam integritas carnis obſtruit. Et quia hoc officium habet carnis integritas ex natura ſua, & vt in pluribus peccatū aliquod, ſaltē veniale, interuenit in hoc, ꝙ eſt pati commiſtionem viri, ideo ſi mulier damnata ad alterum duorum, ſ. ad patientiam commiſtionis, vel ad patientiā mortis, dicat ſe paratā potius ad patiendum mortem, recte eliget, quoniam eligendum eſt potius pati mortem ſi inferatur, quæ ad nullum malum morale ducit, quā pati commiſtionē, quæ potentiſſima eſt ad inducēdum ad peccatum, immo quæ vt in pluribus inducit peccatum in patiente. Et confirmatur, E quia tētatio carnalis intrinſeca, qua ſcilicet caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, nunquam eſt eligibilis, quoniā nōnullum peccatum eſt, vt Auguſt. dicit. Eligendo autem patientiā commiſtionis, eligitur, ſecundario tamen, tentatio carnalis intrinſeca, qm̄ naturaliter nata eſt in tali commiſtione inueniri. Et propterea mulieres laudabiliter contemnunt vitam pro ſeruanda integritate carnis, vt caſtitatis cuſtode. Et quia, vt dictum eſt, hoc habet integritas carnis non in hac, vel in illa, ſed communiter, ideo ſuppoſitionem illam quaſi veram author pertranſit inſinuatione præmiſſa in argumento, quod de integritate carnis in ordine ad caſtitatē eſt ſermo, cum dixit. Et ita videtur quod corporalis integritas caſtitatis præferatur vitæ corporali. Ly enim caſtitatis innuit ꝙ de corporali integritate, vt caſtitatis ſignaculo loquitur. Ad reliqua dubia dicitur, quod etiam illa reſponſio relinquit ſub dubio, an

Deus

Deus ſit trinus & vnus, & an ſol ſit maior tota terra, & infinita alia non pōt tamen propterea reprehendi, quia dubia iſta ſunt impertinentia ad reſponſionem. Omnia tamē illa tria in hoc ar. ſoluuntur. Nam ſm in corp. ar. vbi dr̄, quod oportet ꝙ ſit teſtimonium ſummū, hoc eſt, in opere mortis, & qđ ſit fidei chriſtianæ teſtimoniū. Tertiū in hac reſponſione, vbi dr̄, Apud homines. Quartū in eadē reſpōſione, vbi dr̄, Nō quod proprie habet rōnem martyrii. Si.n. non proprie habet rationē martyrii, nec apud Deum, nec apud homines eſt ꝓprie martyrium.

¶ In reſponſione ad tertiū aduerte, quod Martinus dicit in eadem 4. quæſ. quod carcer, ad quem ſequitur mors præuiſa, & contempta, eſt martyriū, & ſubdit, Huic cōcluſioni videtur contradicere Thomas in reſponſione ad tertiū 4. ar. de martyrio. Mirum eſt de iſta interpretatione huius reſponſionis. Nam cum dixit author, Niſi forte ſm quod ex his ſequitur mors, ex dictis in corpore art. & ex ſubiunctis in reſponſione ad quartum intelligi voluit, ex his nanque conſtat quod ad martyrium exigitur ſubire voluntarie mortē. Et propterea q patiē carcerē voluntarie, & nō mortē inde ſequentē, non eſt martyr, & ſi carcer eſt de ſua natura mortalis, à princi- H pio volūtarie carcerem talem volens, martyrii actum incipit.

¶ In reſpōſione ad quartum eiuſdem 4. ar. dubium occurrit ex Martino in eadem q. 4. Si huiuſmodi tolerantia afflictionū eſt apud te actus martyrii meritorius, aut eſt pro inſtanti terminante cōtinuationem earum ad mortem, & hoc non, quia ille inſtās eſt inſtās mortis, aut eſt in inſtanti, aut tēpore præcedente, & hoc non, tū primo, quia tunc non eſt tolerantia mortis, tum ſecundo, quia poſſibile eſt per diuinam potētiam ne mors ſequatur. ergo actus qui fuit martyrium, poterit nūquā fuiſſe martyrium, tū tertio, quia ſi de facto impediretur, ſicut in multis martyribus impedita eſt mortis ſequela, oriſ q̄ſtio, An talis eſſet martyr, aut non: ſi non, ergo ad martyrium non ſufficit tolerare afflictiones naturaliter continuandas: ſi ſic, ergo ſine actuali tolerantia mortis poteſt eſſe martyrium.

¶ Ad hoc breuiter fouendo ſupradicta dicitur, in hmōi tribu- I lationibus continuatis vſque ad mortem, ipſum volūtarie ꝓpter Deum ſuſtinere vſque ad mortem, eſt actus martyrii meritorius, & menſuratur hic actus tēpore immediate præcedente inſtans mortis, vt mēſura ſucceſſiua, & inſtanti mortis, quatenus tunc martyr moritur vt termino ſucceſſiuę menſurę, & hoc ſub aliis verbis dicitur, quod ſicut mēſuratum eſt ſuſtinere continuatum ad mortem, ita menſura eſt tempus terminatum ad inſtans mortis. Ita quòd ſuſtinere, vt cōtinuatur morti eſt martyrium, & tempus, vt terminatum ad inſtās mortis eſt menſura martyrii, & in hoc ſige pedem. Vnde patet reſpōſio ad primum, quia. ſ. diuiſio eſt inſufficiens, quia datur hoc aliud membrum, quod dictum eſt. Et ſi contra hoc afferantur tres obiectiones allatæ contra tempus mortē ꝓcedens, reſpondetur, & ad primam negatur aſſumptum, quia in tempore immediate præcedente inſtans eſt tolerantia mortis, vt in via indefectibili omnino a morte, & in ipſo inſtanti eſt toleratio mortis, vt in termino, in quo nō incōuenit mereri vt in termino. K

¶ Ad ſecundum dicitur, quod non eſt compoſſibile per quancunq; poteſtatem tribulationes eſſe continuas vſque ad mortem, & tribulationes eſſe ſine mortis termino, quoniam implicat contradictoria, vt patet.

¶ Ad tertium dr̄ primo, quod author non dicit, quod ſuſtinere tribulationes continuādas naturaliter ad mortem eſt martyrium: ſed dicit, quod ſuſtinere tribulationes cōtinuādas ad mortem, eſt martyrium. & propterea argumentum quod de continuandis, & non continuatis loquitur, non eſt cōtra literam, contra quam iſte arguit. Dicitur nihilominus ſecūdo ad propoſitum caſum, ꝙ dupliciter contingit impediri mortales paſſiones à morte. Vno mō, per viam impedimenti ſimpliciter, vt accidit beato Ioanni Euangeliſtæ, cum ante portā Latinam miſſus eſt in feruentis olei dolium, qm̄ fuit impedita mors totaliter, ne. ſ. tunc, vel vllo vnquā tempore ex illo oleo feruente moreretur. Et cum ſic impedimentum præſtatur, dicendum eſt, quòd talis non eſt proprie martyr, vt de ipſo beato Ioan. patet. Alio mō, per viam ſuſpenſionis ad tempus, vt accidit beatę Cæcilię dicenti, Impetraui à Domino inducias martyrii mei, & vr̄ hoc accidiſſe frequenter ſanctis martyribus ex eo qđ in talibus tormentis tādiu vitā habuerunt integræ virtutis vitalis, vt loquela, & actus eorū manifeſtare videnſ. Et tale impedimentū, qa ad tēpus eſt, non impedit rōnem martyrii: qm̄ omnino tandem paſſio q̄ ſuſtinet, continuaſ ad mortē, ita ꝙ ex illa ſequiſ mors, impedimēto qđ ſuſpēdebat, ſublato ab ipſomet qui illud appoſuerat, Deo ſcilicet glorioſo, in cuius ſignum q̄nque oraſſe legitur martyres, vt iam ſpiritum Deo redderent. Et ꝑpea nullum ex hac doctrina ſequitur inconueniens, ſed ſemper ſtat ſolidum illud fundamentū, quod ad martyrium requiritur actualis paſſio mortis.

paliter cōſiſtit circa pericula mortis, circa alia autem cōſequenter. Et ideo nec martyriū proprie dicitur pro ſola tolerantia carceris, vel exilij, vel rapinæ diuitiarū, niſi forte ſm qđ ex his ſequiſ mors.

Ad qvartvm dicendū, ꝙ meritum martyrij non eſt poſt mortem, ſed in ipſa volūtaria ſuſtinentia mortis, prout ſcilicet ali- G quis voluntarie patitur inflictionem mortis. Contingit tn̄ q̄nque, ꝙ aliquis poſt mortalia vulnera ꝓ Chr̄o ſuſcepta, vel quaſcūq; alias tribulationes continuatas vſq; ad mortē, quas à perſecutoribus patitur pro fide Chriſti, diu viuat, in quo ſtatu actus martyrii meritorius eſt, & ēt ipſo eodem tēpore, quo huiuſmodi afflictiones patiſ.

Articvlvs V.

Vtrū ſola fides ſit cauſa martyrij.

Ad qvintvm ſic proceditr̄. Vr̄ ꝙ ſola fides ſit cauſa martyrij. Dr̄. n. 1. Petr. 4. Nemo aūt veſtrū patiaſ quaſi homicida, aut fur, aut aliqd hmōi Si aūt vt Chriſtianus, non erubeſcat, glorificet aūt Deū in iſto no

632 4. diſt. 49. q. 5. art. 3. q. 2. cor. & ad 9. 10. & 11. Et Ro. 8. lect. 7.

¶ Super quæſtionis centeſimæ vigeſimæ quartæ Articulum quintum.

In ar. 5. eiuſdē q. 124. dubiū ſtatim in titulo occurrit, de quo genere cauſæ eſt quæſtio hic, cū de cauſa martyrij q̄ritur, vtrum ſit ſola fides. Conſtat. n. quòd non de effectiua, quia iſta eſt charitas &c. nec de formali, vt patet, nec de materiali, quia materia martyrii, cum ſit actus fortitudinis, ſunt ad intra paſſiones, ad extra vero pericula mortis, nec de finali, quia inquantum eſt actus fortitudinis, habet pro fine bonum proprii habitus, inquantum vero eſt actus fidei & charitatis habet pro fine Deum, qui eſt finis omnium theologalium virtutum.

¶ Ad hoc dr̄, quod martyriū dicit duo, ſ. teſtimoniū, & tale teſtimonium, ſ. per mortem: & quod inquātum eſt teſtimoniū, quæſtio eſt de cauſa finali proxima, qm̄ teſtimonium vt ſic, ordinatur ad manifeſtationem veritatis vt proximum finem. Et propterea quæritur, vtrū ſola fides ſit, ad quā manifeſtandam I ordinetur teſtimonium martyrij. Inquantum autem teſtificatio, hæc ſit per mortē. Eſt etiam quęſtio de cauſa finali martyrij: quoniam finis bonificans mortem eſt bonum veritatis, cui teſtificatur martyr per mortem. Ideo nanque mors illa eſt bona, quia eſt propter bonum cui atteſtatur. Nec huic obſtat ꝙ Deus ſit finis proximus virtutum theologalium, quia martyrium non eſt actus elicitus, ſed imperatus a theologalibus virtutibus. Et ideo non eſt mirum ſi habet Deum pro fine principali, bonum autem veritatis fidei pro fine proximo.

¶ In eodem 5. art. circa illud Omnium virtutum opera relata in Deū, poſſunt eſſe martyrij cauſa. Dubiū ex Martino occurrit in dicto tract. q. 5. ponente in ſeptima concluſione, ꝙ non pro quolibet virtutis opere poteſt quis ſubire martyrium. Et probat hoc tripliciter. Primo, quia quædam ſunt opera virtutis tam paruæ neceſſitatis & vtilitatis, quòd non licet ſm dictamen rectæ rationis pro eis ſe exponere morti, ſed recta rō K dictat, ꝙ ſunt intermittenda. Probatur hoc authoritate Ariſt. 3. Ethic. ca. de violento, dicentis, quod turpiſſima ſufferre pro nullo, vel modico bono, praui eſt. Secundo, quia pro operibus eutrapeliæ, vel affabilitatis, ſimiliter pro paruis operibus miſericordiæ, & liberalitatis, nemo ſapiens debet ſe exponere morti. Tertio, quæ iuſtè & rationabiliter prohiberi poſſunt a ſuperiori ne cauſent ægritudinem, non ſolum poſſunt, ſed debent intermitti ꝑ timorem mortis, ſed aliqua virtutis opera ſunt hmōi. ergo. Maior patet, & minor probatur per Greg. in regiſtro, indictione quarta, epiſtola 15. vbi Epiſcopo Rauennati vomitum ſanguinis patienti, præcipit ne ieiunet, ne prædicet &c. quia ſic dicunt propter infirmitatem medici.

¶ In eodem quoque articulo dubium aliud, ſi tamen aliud eſt occurrit ex eodem ibidem inficiante hāc literæ rationē, ſeu illatio-

lationē. Pro proteſtatione fidei licitum eſt ſubire martyrium: ſed in oī opere bono quod fit, & in oī opere malo qđ vitatur propter Chriſtū, fit proteſtatio fidei. ergo pro quolibet bono opere faciendo, & quolibet malo vitando propter Chriſtū, licitū eſt ſubire martyrium. Ad hanc, inquit, Thomæ rationem concedo antecedens, & nego cōſequentiā: quia eſt aliqđ bonū opus ſecluſa circunſtantia mortis, quod, poſita mortis circunſtantia, deſinit eſſe bonum, vt opus eutrapeliç, & opus ieiunii. Eſt etiam aliqđ opus malum, ſecluſa circunſtantia mortis, quod eadem poſita, non eſt opus malum, vt verbum otioſum, mendacium iocoſum, occultatio veritatis, vt Abraham tacuit Saram eſſe coniugem.

¶In eodē quoq; articulo parum diſtās dubiū ex eodē Martino ibidē occurrit circa reſponſionē ad 2m, pro ꝗto ibi dr̄, ꝙ vitatio mendacii contra ꝗcūque veritatem ſit, inꝗrum mēdacium eſt diuinæ legi cōtrarium, pōt eſſe martyrii cauſa. Inquit .n. ꝙ non conſtat adhuc omne mendacium eſſe peccatum veniale, vel mortale, nec adhuc ēt conſtat peccatum veniale eſſe diuinæ legi contrarium. Vel licet omne mendacium, ſecluſa circunſtantia alicuius exceſſiue triſtis doloroſi, ſit peccatum mortale vel veniale, multa tamen ſunt quæ nec mortalia, nec venialia ſunt, poſita circunſtantia alicuius exceſſiue triſtis & doloroſi, ſicut grauium cruciatuū, aut incommodorum, aut mortis.

Lib.1.c.2. in ſ.tom.5.

¶Ad horum euidentiam declarandum eſt vnde hic difficultas apparet, & quam nulla ſit difficultas, ſi opus virtutis in actu & excellentia illius perſpecta fuerit. Sciēdū eſt igitur ꝙ aliquod opus poteſt dici opus virtutis dupliciter. primo, ex ſuo genere tm̄, ſecundo, ex genere & oībus circunſtantiis, quando vbi, ſicut &c. Exemplum primi. Reſtituere depoſitum ei qui depoſuit, ſubuenire indigentiā patienti, mala pœnæ voluntarie ſuſtinere ad euitandū malum culpæ. Exemplum ſecundi, Reddere quod ſuum eſt vnicuique, quādo, vbi, ſicut &c. oportet, opera miſericordiæ exercere, quando, vbi, ſicut oportet: ieiunare quando, propter quid, ſicut oportet, & ſic de aliis. Eſt aūt inter hæc tanta differentia, ꝙ opera bona ex ſuo genere tātum, nō ſunt vniuerſaliter opera virtutis, niſi ſint etiam bona ex circunſtantiis, quoniam bonū conſurgit ex cauſa integra. Immo ſi abſq; debitis circūſtātiis fiant, mala moraliter ſunt, quoniam ſaltem ſunt cōtra prudentiam, quæ forma eſt virtutum moraliū, quæ circunſtātias omnes exigit ad opera virtutis, & ex hoc ipſo ꝙ homo ſe applicat ad quodcunque opus virtutis ex ſuo genere, quando, vel vbi &c. non decet, peccat. Et ex hoc te habere volo, ꝙ cum in litera dicitur, ꝙ oē opus virtutis poteſt eſſe cauſa martyrii, intelligitur de opere virtutis non partialiter, quale eſt opus virtutis ex ſolo genere, ſed totaliter, ita ꝙ hic, nunc, coram iſtis &c. eſt opus virtutis. Qđ enim non eſt nunc, hic, coram iſtis &c. opus virtutis, non eſt tunc agendum, & conſequenter non eſt pro eo tunc agendo moriendum. Hoc eſt primum in quo deficiunt argumenta allata ex Martino, quoniam accipiunt per opera virtutis, opera ſolum ex ſuo genere bona, cum tamen conſtet, quod niſi ſint ex circunſtantiis quoque bona, non ſunt virtutis opera niſi partialiter. Aliud autem eſt, quoniam non æqua lance bonum honeſtum, & malum culpæ, bono commodi, & malo pœnæ comparantur. Noſſe nanque oportet quòd bonum moris, quod integre, vt dictum eſt, bonū moris eſt, præſtat omni bono exteriori, puta, diuitiis, honoribus, regnis &cæter. &

mine, ſed ex hoc dicitur aliquis chriſtianus, quia tenet fidē Chriſti. ergo ſola fides Chriſti dat patientibus martyrii gloriam.

¶2 Præt. Martyr dicitur quaſi teſtis, teſtimonium autem non redditur niſi veritati. Non autem aliquis dicit martyr ex teſtimonio cuiuſlibet veritatis, ſed ſolum ex teſtimonio veritatis diuinæ. Alioquin ſi quis moreretur pro confeſſione veritatis geometricæ, vel alterius ſpeculatiuæ ſcientiæ, eſſet martyr, quod videtur ridiculum. ergo ſola fides eſt martyrii cauſa.

¶3 Præt. Inter alia virtutum opera illa videntur eſſe potiora, quæ ordinātur ad bonum commune, quia bonum gētis melius eſt, quā bonum vnius hominis, ſecūdum *Philoſophū in 1. Eth. Si ergo aliquod aliud bonū eſſet cauſa martyrii, maxime videretur quod illi eſſent martyres, qui pro defenſione reipublicæ moriuntur, qđ Eccleſiæ obſeruatio non habet, non enim militum qui in bello iuſto moriunt̄, martyria celebrantur. ergo ſola fides vr̄ eſſe martyrii cā.

Sed contra eſt, quod dicitur Matth. 5. Beati q perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quod pertinet ad martyrium, ut Gloſſ. ibidem dicit, ad iuſtitiā autem pertinet non ſolum fides, ſed etiā aliæ virtutes. ergo & aliæ virtutes poſſunt eſſe martyrii cauſa.

Respondeo Dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt, martyres dicuntur quaſi teſtes, qa ſcilicet corporalibus ſuis paſſionibus vſque ad mortem teſtimonium perhibent veritati nō cuicunque, ſed veritati quæ ſecundum pietatem eſt, quæ per Chriſtum nobis innotuit. vnde & martyres Chr̄i dicūtur quaſi teſtes ipſius. Huiuſmodi autē eſt veritas fidei, & ideo cuiuſlibet martyrij cauſa eſt fidei veritas. Sed ad fidei veritatem non ſolum pertinet ipſa credulitas cordis, ſed etiam exterior proteſtatio,

corporalibus, puta, pulchritudine, ſanitate, & breuiter ipſa vita, quod patet apud Philoſophos, quia bona animi, quæ non poſſunt auferri ab inuitis, ſunt cæteris excellentiora, & apud chriſtianos, quia talia ſola ſunt quæ ad Deū, hominem appropinquant. Et ex hoc volo te ſcire, quòd ſiue magnum, ſiue paruum fuerit opus virtutis, dūmodo ſit integre opus virtutis, pro eo faciendo pōt hō ſubire mortē, qm̄ preelegit maius bonum proferendo bonū moris vitæ corporeç, & ſi pro qa hoc eſt faciendum pro bono moris, quāto magis faciendū eſt hoc pro bono moris relato in Deū? illud ſiquidem bonū eſt hoīs ſm animū, hoc aūt bonum eſt hominis ſm animum, & vltra hoc eſt bonum diuinum ex hoc ipſo ꝙ fit propter Deum. Et ſic conſtituitur cauſa martyrii, vt in litera dicitur inquātum, ſcilicet bonum moris, non martyrium, ſed ſimplici fortitudinis actui cauſam daret. Et propterea in litera dicitur, omne opus virtutis, ſecundum quòd refertur in Deum, eſſe cauſam martyrij. Tertiū vero ex his deducendum eſt, ꝙ cum duæ ſint partes iuſtitiæ, ſcilicet declinare à malo, & facere bonum, & vitare malum culpæ nulla egeat circunſtātia ad hoc, quòd ſit bonum moraliter niſi circunſtātia finis, ſcilicet virtutis amore, iuxta illud, Oderunt peccare mali formidine pœnæ &c. quoniā præcepta negatiua diuini, vel naturalis iuris obligant ſemper, & ad ſemper, ideo vitatio mali culpæ ex circūſtantia imminentis mortis nunquā deſinit eſſe bona, ac per hoc facere contra, vel præter præcepta negatiua diuini, vel naturalis iuris, nunquā fit bonum, aut non malum moraliter ex timore mortis, quāuis, vt in tertio Ethic. Ariſt. dicit, quandoque ſit venia dignum. Et ex hoc habes, ꝙ nunquam dicere verbum otioſum, aut mēdacium ex quacunque circunſtantia ſit licitum, quia negatiua ſunt præcepta de nō mentiēdo, de nō dicēdo verbū otioſum, facere autem bonum, quod per præcepta affirmatiua præcipitur, multis eget circunſtantiis, quæ quoniam circa ſingularia ſunt, multipliciter variātur, & quo ad hoc verum & indubitatū eſt, ꝙ circunſtantia imminentis mortis pōt facere de opere, quod alias eſſet bonum, tunc non bonum, immo malum. verbi gratia. Si perſona valde vtilis Eccleſiæ, exoſa eſſet tyranno, adeo, vt credatur quod ſi coram illo compareret, occideretur ab illo, & adueniente die ſolēni quo miſſarū ſolennijs tyrannus intereſſe debet, perſona illa deberet ex officio cātare miſſarū ſolemnia, imprudenter faceret perſona illa ſi celebraret coram tyranno propter imminens periculum mortis, quia poteſt per aliū ſine illo ſcandalo miſſa celebrari, & Eccleſiæ tantæ ſua perſona conſeruari, & ſic vti officio ſuo, quod alias eſſet ſanctum, tunc ex huiuſmodi circunſtantia efficeretur imprudens, ac per hoc malum moraliter. Et in promptu huiuſmodi, & ſimilium ratio eſt, quia ſcilicet præcepta affirmatiua nō obligant ad ſemper: ſed pro loco, tempore: circunſtantiiſq; alijs. His igitur prælibatis, ad dubia & argumenta reſpondendum eſt. Et ad primum dicitur, ꝙ ſiue ſit parua, ſiue magna neceſſitas, aut vtilitas, nihil refert quo ad hoc, qđ eſt licite ſubire martyrium propter opus virtutis, ſi tn̄ eſt tunc virtutis opus integraliter, vt patet ex dictis. Eſt tamē ex hoc differētia quo ad teneri ex præcepto, vel ex cōſilio, & rurſus ad teneri ex obligatione contra, vel præter præceptū ad martyrium. Qn̄ nanque opus imminet, cuius oppoſitum eſſet mortale peccatum, tenetur ſub præcepto ad martyrium, quādo vero oppoſitū eſſet peccatū veniale, tenetur quidem ad martyrium ſic, ꝙ præ-

Ex gloſ. Hieron. in hunc locum habetur tom.5.

Art. præced.

ter

ter non contra pceptū facit, ſi peccat venialiter, vt nō moriatˀ, F
qñ aūt tale opus eſt, qđ eſt integre bonū, ſi tunc fiat, & nihilominus ſi pretermitteret, nullum pctm̄ eſſet, tunc martyrium eſt de conſilio. Ad authoritatem Ariſt. dr̄ ꝙ Ariſt. dicit pro nullo, aut modico bono, & non dicit, pro bono morali, ſeu virtutis, & iterū dicit, ꝙ pferre modicū bonum vtile magnæ ignominiæ, praui aī eſt, vt faciūt qui patiunt turpiſſimas ſibi inferri iniurias, puta, adulterij, p pecunia & ſimiles. Nos aūt loquimur de bono virtutis moralis de quo dicit ibidem Ariſt. diſtinguendo, ꝙ quædam facere quæ non oportuit propter timorem mortis, quādoque dignum videtur venia, quædā autem talia ſunt, ꝙ potius eſt moriendū, ex quibus patet ꝙ Ariſt. nunquam excuſat facere q̄ nō oportet, ſed digna venia ponit q̄doque. Certum eſt.n. quòd venia non egēt niſi culpæ, & hoc etiā nos dicimus, ꝙ quandoque propter timorē mortis peccare, nō niſi veniale eſt, vt ſi qs mē lacium officioſum diceret ne moreretur, cum quo tamen ſtat, quòd licite poſſit eligere ſubire mortem pro euitando illud veniale, & tanto plus, quanto vitatio illius venialis relata in Deū quid diuinū ſit, quod Ariſtotelem latuit.

D.246.

¶Ad ſecundum dicit, ꝙ pro operibus eutrapeliæ, affabilitatis, liberalitatis, & miſericordiæ, paruiſſimis ſi tunc ſunt opera virtutis integraliter relatis in Deum, vir ſapiens licite ſubit martyrium.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ Greg. loquitur de præceptis operibus, vel prohibitis affirmatiuis, vel a iure poſitiuo, q̄ exigunt debitas circunſtantias ad hoc, quòd ſint virtutis opera integra vt ſunt ieiunium, vti prædicationis officio, & huiuſmodi. hæc enim niſi prudentibus circunſtantiis veſtiantur, non ſunt virtutum opera. Scriptum eſt enim Rationabile obſequium veſtrum, ad Roman 12. Et propterea gratis concedimus, quòd talia quandoque ſunt licita, & quandoque non. Et propterea non ſemper ſunt cauſa martyrii, quia non ſemper ſunt uirtutum opera.

¶Ad ſecundi dubii argumētum dicitur, ꝙ mirum eſſet de iſta negatione conſequentiæ, niſi iā conſtaret ex dictis, quod iſte æquiuocat de opere uirtutis, quoniā author loquitur de uirtutis ope integre, ꝙ implicat ex aliqua circūſtantia deſinere eſſe bonum, iſte uero accipit opus virtutis ex ſuo tantum genere. Et propterea rō literæ ſtat ſolida. Quod aūt ille dicit eſſe malum aliquod ſecluſa mortis circunſtantia, qđ illa apposita nō eſt malū, dupliciter poteſt intelligi. Primo, de actu per ſe malo, ut eſt mendaciū, furtū &c. Et de hoc eſt falſum, quia qđ eſt ſm̄ ſe malum moraliter, nulla pōt circunſtantia fieri non malum, quoniam ad malū quilibet ſingularis defectus ſufficit, ut Dio. dicit 4. c. de diui nom. Scđo, pōt intelligi de actu qui eſſet malus ſine tali circūſtātia, puta, dicere aliqđ verbū ſine neceſſitatis, aut utilitatis cauſa, eſt otioſum & malum. Et ſi ex aliqua circunſtantia fieret neceſſarium, aut utile, non eſſet otioſum, & de tali malo verum dicitur. Sed nihil obſtat doctrinæ authoris, qīn nos dicimus, ꝙ pro euitando verbo otioſo ſalua hac rōne ꝙ tunc ſit otioſum, licite patiẽ quis martyrium referendo vitationem illius peccati ad Deum, vt pdictū eſt. Argumentū aūt concludit, ꝙ pro vitando verbo, quod alias fuiſſet otioſum, tunc tñ non eſt otioſum, non eſt moriendum. Quod gratis cōcedimus, quia tunc non imminet vitatio verbi otioſi.

¶Ad tertij dubij nouellam ſapiētiam dr̄, ꝙ conſtat mendaciū oē eſſe pctm̄ ex Aug. in lib. contra mendaciū, ex Greg. cum tractat de mēdacio obſtetricū, vt patet ſuperiˀ in q. de mēdacio, & ex Ariſt. in 4. Ethi. Mendacium eſt ſm̄ ſe prauum. ergo ſemper eſt prauū, quia nunquā pdit ſeipſum ex quacunque appoſita circunſtantia. Et ex ratione, quia mendacium eſt actus cadens ſuper indebitā materiā, vt habes ſuperius in q. dicta. Conſtat etiam ꝙ peccatum veniale eſt contra legem Dei, hoc eſt, prohibitum a lege Dei, quamuis nō ſit cōtra legem, vt ly contra, diſtinguitur à pter legem, quia prohibitorum per legem Dei aliquod tollit charitatem, & hoc eſt contra legem Dei, & aliquod non tollit charitatem, ſed feruorem eius, & hoc eſt pter legem Dei. Vtrunque tamen ita cōſtat eſſe cōtra legem Dei, vt pro eo moriēdum ſit, vt patet extra de his quæ vi metuſve cā fiunt. c. Sacris. Et ex ratione prius allata, quia bonum moris relatum in Deū quātumcunq; minimū præſtantius eſt quam bonum vitæ corporalis. Vnde eiicienda eſt pcul ab eccleſiaſtica etiām diſputatione præſumptio iſta, volens mendacia excuſare totaliter à peccato. Scriptum eſt.n. quod proles eſt diaboli, procul a Chriſtianis abiiciēda finibus.

q.100 ar.1.

quæ quidem fit nō ſolum per verba, quibus aliquis confitetur fidē, ſed etiam per facta, quibus aliquis fidem ſe habere oſtendit ſecundū illud Iac. 2. Ego oſtendam tibi ex operibus fidem meam. Vnde & de quibuſdā dicit ad Titū. 1. Cōfitentur verbis ſe noſſe Deū, factis autē negāt. Et ideo omnium virtutum opera ſecundum quod referuntur G in Deum, ſunt quædam proteſtationes fidei, per quam nobis innoteſcit, quòd Deus huiuſmodi opera à nobis requirit, & nos pro eis remunerat, & ſecundum hoc poſſunt eſſe martyrij cauſa. Vnde & beati Ioannis Baptiſtæ martyriū in eccleſia celebratur, qui non pro neganda fide, ſed pro reprehenſione adulterij mortem ſuſtinuit.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Chriſtianus dicitur, qui Chriſti eſt. Dicitur autem aliquis H eſſe Chriſti, nō ſolum ex eo ꝙ habet fidē Chriſti, ſed etiam ex eo ꝙ Spiritu Chriſti ad opera virtuoſa procedit, ſecundum illud ad Ro. 8. Si quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Et etiam ex hoc quòd ad imitationem Chriſti peccatis moritur, ſecundum illud ad Gala. 5. Qui Chriſti ſunt, carnē ſuam crucifixerunt cum vitijs & cōcupiſcētijs. Et ideo vt Chriſtianus patitur non ſolum qui patitur pro fidei confeſſione, quæ fit per I verba, ſed etiam quicunque patitur pro quocunque bono faciendo, vel pro quocunque peccato vitando propter Chriſtum, quia hoc totum pertinet ad fidei proteſtationem.

Ad secundum dicendū, quòd veritas aliarum ſcientiarum non pertinet ad cultum diuinitatis, & ideo non dicitur eſſe veritas ſecundum pietatem, vnde nec eius G cōfeſſio poteſt eſſe directe martyrii cauſa. Sed quia omne mēdaciū peccatum eſt, vt ſupra * habitum eſt, vitatio mendacii contra quamcunque veritatem ſit, inquantum mendacium eſt diuinæ legi cōtrarium, poteſt eſſe martyrii cauſa.

Ad tertium dicendū, ꝙ bonum Reipublicæ eſt præcipuū inter bona humana, ſed bonum diuinum, ꝙ eſt propria cā martyrii, eſt potius quam humanum, tamen quia bonum humanum poteſt effici diuinū, vt ſi referatur in Deum, H ideo poteſt eſſe quodcunq; bonū humanum martyrii cauſa ſecundum quod in Deum refertur.

QVAESTIO CXXV.

De timore, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum, eſt de vitiis oppoſitis fortitudini. Et primo De timore. Secun- I do, De intimiditate. Tertio, De audacia.

¶Super quæſtionem centeſimam vigeſimam quintam.

IN tota q. 125. dubium vnum tm̄ occurrit, An timor mortis excuſet a phibitis, vel præceptis legis poſitiuæ, ſeu hois. Et eſt ratio dubii, quia in litera articuli tertii dicitur, quòd ſi qs contra prohibita, vel pcepta diuinæ legis facit propter timo- K rem, eſt peccatum mortale, alioquin eſſet peccatum veniale. Cum enim conſtet quod agens contra legem poſitiuam, aut præceptum hominis, non agit cōtra legem diuinam, quia lex humana diſtinguitur a diuina, & præceptū hominis ab vtraq; lege, conſequens eſt quod non niſi venialiter peccet huiuſmodi tranſgreſſor propter timorem, ſi ſententia literæ vera eſt.

¶Præterea, Secundum iura citatus ſub cenſuris, perſonaliter non tenetur comparere, ſi tutus acceſſus nō patet. ergo timor mortis, & tormentorum ſaltem excuſat a præcepto hominis. Conſequentia nota eſt, & antecedens patet.

¶Ad hanc quæſtionem in præcedēti lib. reſponſum eſt, & nūc occaſione huius literæ, q. eidem motæ dicitur, quod ſine dubio timor mortis non eximit hominem a præceptis, & prohibitis per legem poſitiuam. Et hoc clare patet ex cap. Sacris, extr. de

his quæ

his quæ vi metusve cauſa fiunt. Vbi participatio in diuinis excōmunicatis ꝙ nullo metu execuſari dicitur, quia, vt ibi dicitur eſt peccatum mortale. Et tamen conſtat, ꝙ talis prohibitio de iure poſitiuo eſt, quia de licētia Papæ eſt licita. Obligat ergo ius poſitiuum quoque ad peccatum mortale, & conſequenter nullo mortis metu declinandū eſt ab obſeruatione poſitiui iuris.

¶Præt. Ius ciuile poteſt obligare ſub pœna capitis. ergo ius canonicum poteſt obligare ſub pœna peccati mortalis. Et patet ſequela, quia ſicut ad ciuile ius ſe habet mors corporis, ita ad eccleſiaſticū ius mors animæ. De preceptis autem, vel prohibitis ab homine idē eſt iudicium quod de præceptis, & prohibitis à poſitiuo iure, quod ab hominis authoritate robur habere dignoſcitur, quia princeps eſt cuſtos iuſti, vt dr in 5. Ethi. & veluti lex animata. Vnde in huiuſmodi diſtinguendum videtur, quia quędam imponuntur ab homine directe, vt dum aliquis citatur, aut moniti, aut iubetur facere, vel omittere hoc, aut illud, quædam vero indirecte ex ſententia hois cōſequūtur v.g. Epiſcopus excommunicauit tales vel poſuit interdictum &c. Ex hoc enim ſequitur, quòd quilibet tenetur illos excommunicatos vitare, non ex præcepto epiſcopi, ſed ex iuris diſpoſitione. Et in iſtis, quia præceptum iuris eſt obligās, euidens eſt iudiciū idē eſſe. In illis vero vbi ſolū hominis præceptum eſt, idem quoque eſſe iudicium patet videntibus quòd lex, & principes eandem habent poteſtatem, & vterque in foro ciuili poteſt præcipere ſub pœna capitis, & facere præcepta ſimpliciter, & propterea cū huiuſmōi pcepta ab hoie fiunt, interpretanda ſunt ſicut à lege fuiſſent facta. Et ſi extant circunſtantiæ tunc cum qbus lex obligaret, præceptum quoq; hominis obligat, ita ꝙ ſicut timor mortis non excuſaret a tranſgreſſione legis ſi eſſet ſuper hoc lata, ita non excuſat a tranſgreſſione præcepti lati ab homine. Si vero circunſtātionatus aliter inuenitur tunc actus, vt lex, ſi eſſet lata, non obligaret, nec præceptum hominum tunc ligat.

¶Et per hoc patet reſponſio ad 3am obiectionē in oppoſitū, quia citatus perſonaliter carens tuto acceſſu, ideo non tenet, quia nec etiam ſi lex hoc præcepiſſet, teneretur. Qm̄ aut acceſſus non eſt tutus ex parte iudicis, puta, quia ſæuus tyrannus, & túc cōſtat, quod non declinat iudicem, ſed ſæuitatem tyranni, quòd lex cōcedit. Aut nō eſt tutus pp alios & tūc excuſat à lege, quia non poſſet cōparere. Quia n. non pōt virtute cōparere, perinde eſt ac ſi non poſſet comparere.

¶Ad primam autem obiectionē dr, ꝙ litera non accepit legem diuinam hoc in loco, vt diſtinguitur ab alijs legibus, quod ex duobus patet. Primo, ex eo ꝙ ſequeretur, quod ex timore mortis facere contra ius naturale, eſſet ſolum pctm̄ veniale, quod ridiculū ē imponere tāto doctori. Et patet ſequela, quia ius naturæ ſe diſtinguit cōtra diuinū proprie ſumptū, vt patet in præcedēti lib. ſcd̄o, ex eo ꝙ ſequeretur, ꝙ ex timore cuiuſcumq; tēporalis mali tranſgredi ius poſitiuū ſolum eſſet veniale, quod eſt ridiculum, puta, ꝙ aliquis ex timore ne perdat pallium, celebrando miſſam ſine ſacris veſtibus, & ſine altari, & vaſis ſacris, ſolum peccaret venialiter. Et patet ſequela, quia in litera dicitur, Propter timorem, quo refugit periculum mortis, vel quodcumque aliud temporale malum. Conſtat n. quod perdere pelliū, quoddam temporale malum eſt. Intelligit ergo author per legem diuinam, ipſam diuinam inſtitutionem, vt firmat & ius naturæ, & ius poſitiuum, & præcepta hominum, datque omnibus vim obligatiuam in foro conſcientiæ. Hæc enim omnia iura, & præcepta habent ex eo, quod a Deo immediate, vel mediate procedunt. Et præterea, ex hac litera firmatur doctrina data, quoniam hinc habes, quicumque cōtra præcepta hominis, vel poſitiui, aut cuiuſque iuris facit, contra legem diuinam facit, ac per hoc timor ſiue mortis, ſiue alterius mali, non excuſat a toto licet a tanto, vt in 4. Ethic. habes.

Lib. 5. Ethi. ca. 5. tom. 5.

1. 2. q. 23. ar. 4. & q. 42. ‡ libr. 2. c. 5. tomo. 5.

*libr. 2. Orthod. fidei : to. 4. & 30 Li. 3. ca. 7. in med. tom. 5.

q. 109. ar. 2. & q. 114. articu. 1.

1. 2. q. 23. articu. 5.

* gloſ. ordi. Pſal. 127.

633

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Verū timor ſit peccatū.

¶Secūdo, Vtrum opponatur fortitudini.

¶Tertio, Vtrum ſit peccatum mortale.

¶Quarto, Vtrum excuſet, vel diminuat peccatum.

ARTICVLVS I.

Vtrum timor ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic pceditur. Videtꝙ timor nō ſit peccatū. Timor. n. eſt paſſio quædam, vt ſupra* habitū eſt: ſed ex paſſionibus non laudamur, neque vituperamur, vt patet in* 2. Ethic. Cum ergo omne peccatū ſit vituperabile, videtur quod timor non ſit peccatum.

¶2 Præt. Nihil quod in lege diuina mandatur, eſt peccatum, quia lex Domini eſt immaculata, vt dicitur in Pſal. 18. ſed timor mandatur in lege Dei. dicitur enim ad Epheſ. 6. Serui, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore. ergo timor non eſt peccatum.

¶3 Præt. Nihil quod naturaliter ineſt homini, eſt peccatum, quia peccatum eſt contra naturam, vt *Damaſce. dicit in 2 libro, ſed timere eſt hoī naturale, vnde* Philoſoph. dicit in 3. Ethic. quod erit aliqs inſanus, vel ſine ſenſu doloris, ſi nihil timeat, neq, terrę motum, neque inundationē. ergo timor non eſt peccatum.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, & Ezech. 2. dicitur. Ne timeas eos.

RESPON. Dicendum, quod aliquid dicitur eſſe peccatū in actibus humanis propter inordinationem. Nam bonum actus humani in ordine quodam conſiſtit, vt ex ſupra* dictis patet. Eſt autem hic debitus ordo, vt appetitus regimini rationis ſubdatur. Ratio autem dictat aliqua eſſe fugienda, & aliqua eſſe proſequenda, & inter fugienda, quædam dictat magis fugiēda, quam alia. Et ſimiliter etiā inter proſequēda, quædam dictat eſſe magis proſequēda, quam alia, & quantum eſt bonū proſequendum, tantum eſt aliquod oppoſitum malum fugiendum. Inde eſt quòd ratio dictat quædam bona magis eſſe proſequenda, q̄ quædā mala fugienda. Quando ergo appetitus fugit ea, quæ ratio dictat eſſe ſuſtinēda, ne deſiſtat ab aliis quæ magis proſequi debet, timor inordinatus eſt, & habet rationē peccati. Quando autem appetitus timendo fugit id, quod eſt ſecundum rationem fugiendum, tunc appetitus non eſt inordinatus, nec peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd timor cōiter dictus ſecundum ſuā rōnem importat vniuerſaliter fugam, vnde quantū ad hoc non importat rationē boni, vel mali, & ſimiliter eſt de qualibet alia paſſione. Et ideo* Philoſ. dicit, quòd paſſiones non ſunt laudabiles, neque vituperabiles, quia ſcilicet non laudantur, neque vituperant qui iraſcuntur, vel timent, ſed qui circa hoc aut ordinate, aut inordinate ſe habent.

AD SECVNDVM dicendū, quòd timor ille, ad quem inducit Apoſtolus, eſt conueniens rationi, vt ſcilicet ſeruus timeat ne deficiat in obſequiis, quæ domino debet impendere.

AD TERTIVM dicendum, quòd mala, quibus homo reſiſtere non pōt, & ex quorum ſuſtinētia nihil boni prouenit homini, ratio dictat eſſe fugienda. & ideo timor talium non eſt peccatum.

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum timoris opponatur fortitudini.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ peccatum timoris non opponatur fortitudini. Fortitudo enim ē circa pericula mortis, vt ſupra* habitum eſt: ſed peccatum timoris nō ſemp ptinet ad pericula mortis, quia ſuper illud Pſal. 127. Beati omnes qui timent Dominum. *gloſ. dicit, quòd humanus timor eſt, quo timemus pati pericula carnis: vel perdere mundi bona.

634

Eſt Aug. li. 1 q. Euang. ca. 47. tom. 4. & ſuper illud Matt. 26. Orauit tertio eundem ſermonem &c. dicit* glo. quod triplex eſt malus timor, ſ. timor mortis, timor doloris, & timor vilitatis. non ergo peccatum timoris opponitur fortitudini.

¶ 2 Præt. Præcipuum quod commendatur in fortitudine, eſt q ipſa exponit ſe periculis mortis, ſed quandoque aliquis ex timore ſeruitutis, vel ignominiæ exponit ſe timori, ſicut* Aug. in 1. de ciuit. Dei narrat ex Catone, (Lib. 1. ca. 24. tom. 5.) qui vt non incurreret Cæſaris ſeruitutē, morti ſe tradidit. ergo peccatum timoris non opponitur fortitudini, ſed magis habet ſimilitudinem cum ipſa.

¶ 3 Præterea. Omnis deſperatio procedit ex aliquo timore., ſed deſperatio *non opponitur fortitudini, (*q. 20. art. 1. & 1. 2. q. 40. artic. 4.) ſed magis ſpei, vt ſupra* habitum eſt. ergo neque peccatum timoris opponitur fortitudini.

Sed contra eſt, quòd* Philoſophus in 2. & 3. Ethic. timiditatem ponit fortitudini oppoſitam.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra* dictum eſt, (Sup. q. 19. ar. 3. & 1. 2. q. 40. 43. art. 1.) omnis timor ex amore procedit: nullus enim timet niſi contrarium eius quod amat, amor autem nō determinatur ad aliquod genus virtutis, vel vitij, ſed amor ordinatus includitur in qualibet virtute, quilibet enim virtuoſus amat proprium bonum virtutis, amor autem inordinatus includitur in quolibet peccato. Ex amore enim inordinato procedit inordinata cupiditas, vnde ſimiliter inordinatus timor includitur in quolibet peccato, ſicut auarus timet amiſſionem pecuniæ, intemperatus amiſſionem voluptatis, & ſic de aliis, ſed timor præcipuus eſt periculorum mortis. vt probatur in* 3. Ethicor. (Lib. 3. c. 6. tomo 5.) & ideo talis timoris inordinatio opponitur fortitudini, quæ eſt circa pericula mortis. & ꝓpter hoc antonomaſtice dicit, timiditas fortitudini opponi.

Ad primum ergo dicendum, quod authoritates illæ loquūtur de timore inordinato communiter ſumpto, qui diuerſis virtutibus opponi poteſt.

Ad secundum dicendum, quod actus humani præcipue diiudicantur ex fine, vt ex ſupra * dictis patet. (1. 2. q. 1. ar. 3. & q. 18. ar. 6.) Ad fortem autem pertinet, vt ſe exponat periculis mortis propter bonū: ſed ille qui ſe periculis mortis exponit, vt fugiat ſeruitutem, vel aliquid laborioſum, a timore vincitur, quod eſt fortitudini contrarium. Vnde* Philoſ. dicit in 3. Ethicor. (Lib. 3. cap. 8. tom. 5.) quod mori fugientem inopiam, vel captionem, vel aliquid triſte, non eſt fortis, ſed magis timidi. Mollities eſt enim fugere laborioſa.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ſupra* dictum eſt, (1. 2. q. 45. articu. 2.) ſicut ſpes eſt principiū audaciæ, ita timor eſt principium deſperationis. Vnde ſicut ad fortē, qui vtitur audacia, moderate præexigitur ſpes, ita econuerſo deſperatio ex aliquo timore procedit. Non autem oportet, quod quælibet deſperatio procedat ex timore quolibet, ſed ex eo qui eſt generis ſui. Deſperatio autem quæ opponitur ſpei, ad aliud genus refertur, ſ. ad res diuinas, timor autem qui opponitur fortitudini, pertinet ad pericula mortis. Vnde ratio non ſequitur.

Articvlvs III.

Vtrum timor ſit peccatum mortale.

635 AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod timor non ſit peccatum mortale. Timor enim, vt ſupra *dictū eſt (1. 2. q. 23. articu. 1.) eſt in iraſcibili. quæ eſt pars ſenſualitatis, ſed in ſenſualitate eſt tantum peccatum veniale, vt ſupra† habitum eſt. (†1. 2. q. 74. articu. 4.) ergo timor. non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum mortale totaliter conuertit a Deo, hoc autem non facit timor, quia ſuper illud Iudic. 7. Qui formidoloſus eſt &c. dicit * glo. (Glo. ordinaria ibid. ex Iſidor.)

F quod timidus eſt qui primo aſpectu congreſſum trepidat, non tamen corde terretur, ſed reparari & animari poteſt. ergo timor non eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præterea. Peccatum mortale nō ſolum retrahit a ꝑfectione, ſed etiam a præcepto, ſed timor non retrahit a præcepto, ſed ſolum a perfectione, quia ſup illud Deuter. 20. Quis eſt homo formidoloſus, & corde paruido &c. dicit* gloſ. (Gloſ. ordinaria ibid. ex Iſidoro.) Docet non poſſe quemquam perfectionem contemplationis, vel militiæ ſpiritualis accipere, qui adhuc nudari terrenis operibus pertimeſcit. ergo timor non eſt peccatum mortale.

Sed contra eſt, quod pro ſolo peccato mortali debetur pœna inferni, quæ tamen debetur timidis, ſecundum illud Apoc. 21. Timidis, & incredu-
G lis & execratis &c. pars erit in ſtagno ignis ſulphuris, quod eſt mors ſecunda. ergo timiditas eſt peccatum mortale.

Respondeo Dicendum, q ſicut ſupra * dictū eſt, (Art. 1. huius quæſt.) timor peccatum eſt ſecundum quod eſt inordinatus, prout ſcilicet refugit, quod non eſt ſecundum rationem fugiendum. Hæc autem inordinatio timoris quandoque quidem conſiſtit in ſolo appetitu ſenſitiuo non ſuperueniente conſenſu rationalis appetitus. & ſic non poteſt eſſe peccatum mortale, ſed ſolum veniale. Quandoque vero huiuſmodi inordinatio timoris ꝑtingit vſque ad appetitum rationalem, qui dicitur voluntas, quæ ex libero arbitrio refugit aliquid non ſecundum rationem, & talis inordinatio timoris quandoque eſt peccatum mortale, quandoque veniale. Si enim
H aliquis propter timorem, quo refugit periculum mortis, vel quandoque aliud temporale malum ſic diſpoſitus eſt, vt faciat aliquid prohibitum, vel prætermittat aliquid quod eſt præceptum in lege diuina, talis timor eſt peccatum mortale, alioquin, erit peccatum veniale.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de timore ſecundum quod conſiſtit infra ſenſualitatem.

Ad secundum dicendum, quod etiam gloſ. illa poteſt intelligi de timore in ſenſualitate exiſtente: vel poteſt melius dici, quòd ille toto corde terretur, cuius animum timor vincit irreparabiliter. Po-
I teſt autem contingere, quod etiam ſi timor ſit peccatum mortale, non tamen aliquis ita obſtinate terretur, quin perſuaſionibus reuocari poſſit, ſicut quandoque aliquis mortaliter peccans concupiſcentiæ conſentiendo, reuocatur, ne opere impleat quod propoſuit facere.

Ad tertium dicendum, quod gloſ. illa loquitur de timore reuocante hominem a bono, quod non eſt de neceſſitate præcepti, ſed de perfectione conſilii. Talis autem timor non eſt peccatum mortale, ſed quandoque veniale, quandoque etiam non eſt peccatum, puta, cum aliquis habet rationabilem cauſam timoris.

K

Articvlvs IIII.

Vtrum timor excuſat a peccato.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd timor non excuſet a peccato. Timor enim eſt peccatum, vt* dictum eſt: 636 (Art. 1. huius quæſt.) ſed peccatum non excuſat a peccato, ſed magis aggrauat ipſum. ergo timor non excuſat a peccato.

¶ 2 Præt. Si aliquis timor excuſat a peccato, maxime excuſaret timor mortis, qui dicitur cadere in conſtantem virum; ſed hic timor non videtur excuſare, quia

cum

cum mors ex neceſsitate immineat omnibus, non videtur eſſe timenda. ergo timor non excuſat a peccato.

¶ 3 Præterea. Omnis timor aut eſt mali temporalis, aut ſpiritualis, ſed timor mali ſpiritualis non poteſt excuſare peccatum, quia non inducit ad peccandum: ſed magis retrahit a peccato. Timor etiam mali temporalis non excuſat à peccato, quia ſicut* Philoſoph. dicit in 3. Ethic. inopiam non oportet timere, neque ægritudinem, neque quæcumque non à propria malitia procedunt. ergo videtur quod timor nullo modo excuſet à peccato.

Lib. 3. c. 6. in te medium tom. 5.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in* Decret. 1. q. 1. Vim paſſus, & inuitus ab hæreticis ordinatus colorem habet excuſationis.

1. q. 1. c. conſtat.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, timor intantum habet rationem peccati, inquantum eſt contra ordinem rationis. Ratio autem iudicat quædam mala eſſe magis alijs fugienda, & ideo quicumque, vt fugiat mala, quæ ſecundum rationem ſunt magis fugienda, non refugit mala, quæ ſunt minus fugienda, non eſt peccatum, ſicut magis eſt fugienda mors corporalis, quam amiſsio rerum temporalium. Vnde ſi quis propter timorem mortis, latronibus aliquid promitteret, aut daret, excuſatur a peccato quod incurreret, ſi ſine cauſa legitima prætermiſsis bonis, quibus eſſet magis dandum, peccatoribus largiretur. Si autem aliquis per timorem fugiens mala quæ ſecundum rationem ſunt minus fugienda, incurrat mala quæ ſecundum rationem ſunt magis fugienda, non poſſet totaliter a peccato excuſari, quia timor talis inordinatus eſſet. Sunt autem magis timenda mala animæ, quam mala corporis, corporis autem magis, quam mala exteriorũ rerum. Et ideo ſi quis incurrat mala animæ, idest peccata, fugiens mala corporis, puta, flagella, vel mortem, aut mala exteriorum rerum, puta, damnum pecuniæ, ſi ſuſtineat mala corporis, vt vitet damnum pecuniæ, non excuſatur totaliter a peccato. Diminuitur tamen ſecundum aliquid eius peccatum, quia minus voluntarium eſt, quod ex timore agitur. Imponitur enim homini quædam neceſsitas aliquid faciendi propter timorem imminentem. Vnde Philoſophus huiuſmodi, quæ ex timore fiũt, dicit eſſe non ſimpliciter voluntaria, ſed mixta ex voluntario, & inuoluntario.

Art. 1. huius quæſt.

Lib. 3. Ethic. cap. 1. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod timor non excuſat ex ea parte qua eſt peccatum, ſed ex ea parte qua eſt inuoluntarium.

AD SECVNDVM dicendum, quòd licet mors omnibus immineat ex neceſsitate, tamen ipſa diminutio temporalis vitæ eſt quoddam malum, per conſequens timendum.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſecundum Stoicos, qui ponebant bona temporalia non eſſe hominis bona, ſequitur ex conſequenti, quod mala temporalia non ſint hominis mala: & per conſequens nullo modo timenda, ſed ſecundum* Aug. in lib. de liber. arbit. huiuſmodi temporalia ſunt minima bona, quòd etiam Peripatetici ſenſerunt, & ideo contraria eorum ſunt quidem timenda, non tamen multum, vt pro eis recedatur ab eo, quod eſt bonum ſecundum virtutem.

Libr. 2. capi. 18. & 19. tome 1.

A

QVAESTIO CXX VI.

De vitio intimiditatis, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de vitio intimiditatis.

Et circa hoc quęrũtur duo.

¶ Primo, Vtrum timidum eſſe ſit peccatum.

B

¶ Secũdo, Vtrum opponatur fortitudini.

ARTICVLVS I.

Vtrum intimiditas ſit peccatũ.

AD PRIMVM ſic pcceditur. Videtur qþ intimiditas nõ ſit peccatum. Quod.n. ponitur in commendationem viri iuſti, non eſt peccatum, ſed in commedationẽ viri iuſti dicitur Prouer. 28. Iuſtus quaſi leo cõfidens abſque terrore erit. ergo eſſe impauidum non eſt peccatum.

C

¶ 2 Præterea. Maximum terribilium eſt mors, ſecundum* Philoſoph. in Ethicor. ſed nec mortem oportet timere, ſecundum illud Matth. 10. Nolite timere eos qui occidũt corpus &c. nec ẽt aliquid qđ ab homine poſſet inferri, ſm illud Iſa. 51. Quis tu timeas ab homine mortali? ergo impauidum eſſe non eſt peccatum.

¶ 3 Præter. Timor ex amore naſcitur, vt ſupra* habitũ eſt, ſed nihil mundanum amare pertinet ad perfectionẽ virtutis, quia vt* Aug. dicit in 14. de ciui Dei, amor Dei vſque ad contemptum ſui facit ciues ciuitatis cæleſtis. ergo nihil humanum formidare, videtur non eſſe peccatum.

D

SED CONTRA eſt, quod de iudice iniquo dicitur Luc. 18. quod nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur.

¶ *Super quæſtionẽ centeſimam vigeſimam ſextam.*

IN toti quæſt. 126. nihil aliud occurrit ſcribendum, niſi attentos reddere lectores, quod author in art. 2. in reſponſione ad tertium, in calce non dicit, qđ fortitudo ſecundum diuerſa media habeat diuerſa extrema, vt Martinus imponit ſibi ex hac reſponſione bis, ſcilicet, in q. 1. & q. 12. Sed dicit, quod nõ eſt inconueniens, quod fortitudo ſecũdum diuerſa, habeat diuerſa extrema. Aliud eſt enim dicere, ſecundum diuerſa, & aliud, ſecundum diuerſa media. Fortitudo nanque vnum tãtum medium habet formaliter, ſcilicet ad maxima, & optima pericula inclinare ſecundum quod oportet, quando, vbi, ſicut &c. Sed quia hoc medium in pluribus paſſionibus ponit tanquam in materiis, iõ non inconuenit ſecũdum diuerſas paſſiones habere diuerſa extrema: & hic eſt ſenſus literæ. Vnde inferius in q. 131. art. 2. ad primum, author ponens plura extrema ꝑ exceſſum, reſpectu magnanimitatis, clarius hanc eandem ſententiam replicat dicens, Non eſt inconueniens ſecundum diuerſa, eſſe plures exceſſus vnius medii: hæc ille: ſed de his latior erit in q. 128. ſermo. vbi Martino reſpondebitur. 637

Lib. 3. ca. 6. a medio, to. 5.

Art. preced. artic. 2.

† lib. 14. cap. 28. in prin. tom. 5.

E

RESPONDEO Dicẽdum, quod quia timor ex amore naſcitur, idem iudicium videtur eſſe de amore, & timore. Agitur autem nunc de timore, quo mala temporalia timentur, qui prouenit ex temporalium bonorum amore. Inditum autem eſt, & vnicuique naturaliter, vt propriam vitam amet, & ea quæ ad ipſam ordinantur cum debito modo, vt ſcilicet amentur huiuſmodi non quaſi finis conſtituatur in eis, ſed ſecundum quod eis, vtendum eſt propter vltimum finem. Vnde quod aliquis deficiat a debito modo amoris ipſorum, eſt contra naturalem inclinationem, & per conſequens eſt peccatum. Numquam tamen a tali amore aliquis totaliter decidit, quia id quod eſt naturale, totaliter perdi non poteſt, propter quod Apoſtolus dicit ad Epheſ. 5. Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit. Vnde etiam illi qui ſeipſos interimunt, ex amore carnis ſuæ hoc faciunt, quam volunt a

præſentibus anguſtijs liberare. Vnde contingere poteſt quod aliquis minus, quam debet timeat mortem, & alia temporalia mala, propter hoc, quod minus debito amet ea, ſed quod nihil horum timeat, non poteſt ex totali defectu amoris contingere, ſed ex eo, ꝙ æſtimat mala oppoſita bonis quæ amat, ſibi ſubuenire nõ poſſe. Quod quandoque contingit ex ſuperbia animi de ſe præſumentis, & alios contemnentis, ſecundum quod dicitur Iob.41. Factus eſt, vt nullum timeret, omne ſublime videt. Quandoque autem contingit ex defe-
Lib.3.cap.7. tom.5. ctu rationis, ſicut* Philoſoph. dicit in 3. Eth. quod ſtulti propter ſtultitiam nihil timent. Vnde patet quod eſſe impauidum eſt vitioſum, ſiue cauſetur ex defectu amoris, ſiue cauſetur ex elatione animi, ſiue cauſetur ex ſtoliditate, quæ tamen excuſat a peccato ſi ſit inuincibilis.

Ad primum ergo dicendum, quod iuſtus commendatur a timore non retrahente eum a bono, non quod ſit abſque omni timore. Dicitur enim Eccle. 1. Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari.

Ad secundum dicẽdũ, quòd mors, vel quicquid aliud ab homine mortali poteſt inferri, nõ eſt ea ratione timendum, vt a iuſtitia recedatur. Eſt tamen timendum, inquantum per hoc homo poteſt impediri ab operibus virtuoſis vel quantum ad ſe, vel quantum ad profectum, quem in alijs facit. Vnde dicitur Prouer. 14. Sapiens timet, & declinat a malo.

Ad tertium dicendum, quod bona temporalia debent contemni inquantum nos impediunt ab amore, & timore Dei, & ſecundum hoc etiam non debent timeri. vnde dicitur Eccle. 34. Qui timet Deum, nihil trepidabit. Non autem debent contemni bona temporalia, inquantum inſtrumentaliter nos iuuant ad ea quæ ſunt diuini timoris, & amoris.

Articulus II.

Vtrum eſſe impauidum opponatur fortitudini.

638
1.diſt.16.q.8. 2.artic. 2.ad 4. Et diſt.34. q.1.articu.2. cor.fin. Et d. 44.q. 2.ar.1. ad 4.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod eſſe impauidum non opponatur fortitudini. De habitibus enim iudicamus per actus, ſed nullus actus fortitudinis impeditur per hoc, quod aliquis eſt impauidus, remoto enim timore aliqs & fortiter ſuſtinet, & audacter aggreditur. ergo eſſe impauidum, non opponitur fortitudini.

¶ 2 Præte. Eſſe impauidum eſt vitioſum vel propter defectum debiti amoris, vel propter ſuperbiam, vel propter ſtultitiam, ſed defectus debiti amoris opponitur charitati, ſuperbia autem humilitati, ſtultitia autem prudentiæ, ſiue ſapientiæ. ergo vitium impauiditatis non opponitur fortitudini.

¶ 3 Præterea. Virtuti opponuntur vitia ſicut extrema medio, ſed vnum medium ex vna parte non habet niſi vnum extremum. Cum ergo fortitudini ex vna parte opponatur timor, ex alia vero parte opponatur ei audacia, videtur quod impauiditas ei non opponatur.

Lib.3.cap.7. tom.5. Sed contra eſt, quod* Philoſoph. in 3. Ethi. ponit impauiditatem fortitudini oppoſitam.

q.123.ar.3. Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictũ eſt, fortitudo eſt circa timores, & audacias. Omnis autem virtus moralis ponit modum rationis in materia circa quam eſt. Vnde ad fortitudinem pertinet timor moderatus ſecundum rationem, vt ſcilicet homo timeat quod oportet, & quando oportet, & ſimiliter de alijs. Hic autem modus rationis corrumpi poteſt, ſicut per exceſſum, ita & per defectum. Vnde ſicut timiditas

F opponitur fortitudini per exceſſum timoris, inquantum ſcilicet homo timet, quod non debet, vel ſecundum quod non debet, vel ſecundum quod nõ oportet, ita etiam impauiditas opponitur ei per defectum timoris, inquantum ſcilicet aliquis non timet, quod oportet timere.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ actus fortitudinis eſt timorem ſuſtinere, & aggredi non qualitercumque ſed ſecundum rationem, quod non facit impauidus.

Ad secundum dicendum, ꝙ impauiditas ex ſua ſpecie corrũpit mediũ fortitudinis, & ideo directe opponitur fortitudini: ſed ſecundum ſuas cauſas nihil ꝓhibet, quin opponatur alijs virtutibus.

Ad tertium dicendum, quòd vitium audaciæ opponitur fortitudini, ſecundum exceſſum audaciæ, D.255.
G impauiditas autem ſecundum defectum timoris: fortitudo autem in vtraque paſſione medium ponit. Vnde non eſt inconueniens, quòd ſecundum diuerſa habeat diuerſa extrema.

QVAESTIO CXXVII.

De audacia, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de audacia.

H Et circa hoc q̃runtur duo.

¶ Primo, Vtrũ audacia ſit pctm̃.

¶ Secundo, Vtrum opponatur fortitudini.

Articulus I.

Vtrum audacia ſit peccatum.

Ad primum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ audacia non ſit peccatum. Dicitur .n.
I Iob.39. De equo per quem deſignatur bonus prædicator, ſecundum* Greg. in Moral. ꝙ audacter in occurſum pergit armatis, ſed nullum vitium cedit in commendationem alicuius. ergo eſſe audacem non eſt peccatum.

¶ 3 Præ. Sicut* Philoſoph. dicit in 6. Eth. oportet conſiliari quidem tarde, operari autem velociter cõſiliata, ſed ad hanc velocitatẽ operandi iuuat audacia. ergo audacia non eſt peccatum, ſed magis aliquid laudabile.

K ¶ 3 Prẽt. Audacia eſt quædam paſſio, quæ cauſatur a ſpe, vt ſupra* habitum eſt, cum de paſſionibus ageretur, ſed ſpes nõ ponitur peccatum, ſed magis virtus: ergo nec audacia debet poni peccatum.

Sed contra eſt, quòd dr̃ Eccleſ.8. Cum audaci non eas in via: ne forte grauet mala ſua in te, nullius aũt ſocietas eſt declinanda, niſi propter peccatum. ergo audacia eſt peccatum.

Respondeo Dicendum, ꝙ audacia, ſicut ſupra* dictum eſt,

¶ Super quæſtionẽ centeſimamvigeſimamſeptimam.

In tota q. 127. duo tantũ dubia occurrũt circa reſponſionẽ ad tertiũ ſecundi articuli. Primum eſt, An ſm rẽ inueniatur vitiũ defectus paſſionis audaciæ oppoſitum fortitudi ꝑ defectũ audaciæ, & ſimiliter oppoſitum vitio audaciæ. Secundum eſt, An author in litera reddat rationẽ, quòd tale vitium non inuenitur ſimpliciter, aut quare non inueniatur poſitũ ab alijs 659
¶ Ad horum euidentiam ſciendum eſt, ꝙ non vertitur in dubium, An inueniatur peccatum in audendo minus q̃ oportet Lib.11. cap. 18. circa fi.
in materia fortitudinis, quoniam hoc clarũ eſt dari. Ita quòd conſtat quadruplex peccatum committi contra fortitudinis Lib.6. ca.9. tomo 5.
actum. nimis timere, & nimis audere, parum ſeu nihil timere, & parum, ſeu nihil audere, ſed in dubium vertitur, An pctm̃ quod committitur deficiendo in au 1.2.q.45. ar tic.2.
dacia, ſit ſolm̃ pctm̃ ex conſequentia, ſeu concomitantia ad exceſſum timoris, ita quòd ſolum peccans directe & principaliter in nimis timendo, peccet ex conſequẽti in nihil, aut parũ audendo, & ꝓpterea tali pctõ non au q.123.art.3.
dendi nõ aſſignetur & 1.2.q.33.
propriũ vitium: quo artic.1. & 3.
niã his, quæ ex alio- & q.45.

rum

rum ſolum concomitantia ſunt, nec propria ars, nec propria idea, nec propriũ generans, & conſequenter nec propriũ vitiũ aſſignai, vt patet de ſubiecto & ꝓpria paſſione. Poteſt aũt dubitatio iſta dupliciter ſolui. Primo, tenẽdo partem affirmatiuam, ſ. ꝙ defectus audaciȩ ſolum cõtingit ex nimio timore, vt author in hac litera ſentire vĩ, dum dicit, ꝙ motus audaciæ conſiſtẽs in inuadendo cõtrarium, quia ſequit inclinationem naturalem, qua vnumqđque potẽs inuadit ſuũ contrarium, niſi per timorẽ impediatur, officium naturalis inclinationis exequit: & propterea infert non inueniri vitium oppoſitum audaciȩ ꝑ defectum. Sed quoniã defectus audaciȩ non ſolũ ex nimio timore, ſed ex parua, vel nulla ſpe ſuperandi contraria, mala quãque fit, nã ſicut ſpes eſt cauſa audaciæ, ita defectus ſpei eſt cauſa defectus audaciæ, ideo aliter dubitatio hæc ſoluitur tenendo partem negatiuam & dicendo, ſicut datur quadruplex peccatũ contra actum fortitudinis, ita & quadruplex uitium contra virtutem fortitudinis, quorum tria ſunt nominata ab Ariſto. & in litera. Quartum autẽ, de quo eſt quæſtio, ab aliquibus nominatur vecordia, & merito, pro quanto vel in compoſitione ſumitur pro fine, qa qui non audet, quaſi ſine corde eſt, & vecors dici poteſt. Nec oportet aliam rationem huius vitii reddere, q̃ ꝙ actus eius, ſ. non audere, quando, aut quantum oportet, eſt actus ſecundũ ſe ex propria ſpecie contrarius fortitudini directe, & non ſolum ex concomitantia alterius vitii exurgẽs, vt probatum eſt. Et confirmatur, quia ſi homo nõ timeret, & tamen diffideret de victoria: deficeret in audendo, & hoc

q.53.art.3.

Lib.2.cap.7. a med. & li. 4.cap.4. 6.& 7.tom.5.

640

q.123.

eſt quædam paſſio. Paſſio autem quandoque quidem eſt moderata ſecundum rationem, quandoque autem caret moderatione vel per exceſſum, vel per defectum, & ſecundum hoc eſt paſſio vitioſa. Sumuntur autem quandoque nomina paſſionum à ſuperabundanti, ſicut ira dicitur non quæcunque, ſed ſuperabundans, prout ſcilicet eſt vitioſa: & hoc etiam modo audacia per ſuperabundantiam dicta, ponitur eſſe peccatum.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ audacia ibi ſumitur, ſm quod eſt moderata ratione, ſic.n. pertinet ad virtutem fortitudinis.

Ad secundum dicendũ, ꝙ operatio feſtina commẽdabilis eſt poſt conſilium, quod eſt actus rationis, ſed ſi quis ante cõſilium vellet feſtine agere, non eſſet hoc laudabile, ſed vitioſum. Eſſet.n. q̃dam præcipitatio actionis, quod eſt vitium prudentiæ oppoſitum, vt ſupra* dictum eſt, & ideo audacia quæ operatur ad velocitatem operandi, in tãtũ laudabilis eſt, inquantum à ratione ordinatur.

Ad tertium dicendũ, ꝙ quædã vitia innominata ſunt, & ſimiliter quædã virtutes, vt patet ꝑ *Philoſ. in 4. Ethic. & ideo oportuit quibuſdã paſſionibus vti nomine virtutũ, & vitiorũ. Præcipue autem illis paſſionibus vtimur ad vitia deſignãda, quorum obiectũ eſt malum, ſicut patet de odio, timore, ira, & audacia. Spes autem & amor habent bonum pro obiecto, & ideo magis eis vtimur ad deſignanda nomina virtutum.

Articulus II.

Vtrum audacia opponatur fortitudini.

Ad secundum ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ audacia nõ opponat fortitudini. Superfluitas.n. audaciæ videtur ex animi præſumptione procedere, ſed præſumptio pertinet ad ſuperbiam, quæ opponitur humilitati. ergo audacia magis opponitur humilitati, quàm fortitudini.

¶ 2 Præt. Audacia nõ videtur eſſe vituperabilis, niſi inquãtum ex ea prouenit vel nocumentũ aliquod ipſi audaci, qui ſe periculis inordinate ingerit, vel ẽt aliis, quos ꝑ audaciam aggreditur, vel in pericula præcipitat, ſed hoc videtur ad iuſtitiam pertinere. ergo audacia ſm quod eſt peccatum, non opponitur fortitudini, ſed iuſtitiæ.

¶ 3 Præt. Fortitudo eſt circa timores & audacias, vt* dictum eſt, ſed qa timiditas opponitur fortitudini ſecundum exceſſum timoris, habet aliud vitium oppoſitum timiditati ſecundum defectum timoris. Si ergo audacia opponaẽ fortitudini ꝓpter exceſſum audaciæ, pari ratione opponetur ei aliquod vitiũ propter audaciæ defectum: ſed hoc non inuenitur. ergo nec audacia debet poni vitiũ oppoſitum fortitudini.

Sed contra eſt, qđ* Philoſ. in 3. & 4. Eth. ponit audaciam fortitudini oppoſitam.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, ad virtutem moralẽ ꝑtinet modũ rationis ſeruare in materia circa quã eſt, & ideo omne vitiũ, quod importat immoderantiam circa materiam alicuius virtutis moralis opponitur illi virtuti morali, ſicut immoderatum moderato. Audacia aũt ſecundum quod ſonat in vitium, importat exceſſum paſſionis, qui audacia dicitur: vnde manifeſtũ eſt, quòd opponitur virtuti fortitudinis, quæ eſt circa timores & audacias, vt ſupra* dictum eſt.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ oppoſitio vitij ad virtutẽ nõ attenditur principaliter ſecũdum cauſam vitij, ſed ſecundum ipſam vitij ſpeciem, & ideo non oportet qđ audacia opponatur eidem virtuti, cui opponitur præſumptio, quæ eſt cauſa ipſius.

Ad secundum dicendum, ꝙ ſicut directa oppoſitio vitij nõ attenditur circa eius cauſam, ita ẽt nõ attenditur ſecũdum eius effectũ. Nocumentum aũt ꝙ prouenit ex audacia, eſt effectus ipſius, vnde nec etiam ſecũdum hoc attenditur audaciæ oppoſitio.

Ad tertium dicendum, ꝙ motus audaciæ cõſiſtit in inuadendo, id quod eſt homini cõtrariũ, ad quod natura inclinat, niſi inquãtum talis inclinatio impeditur per timorem patiendi nocumentum ab eo, & ideo vitium qđ excedit in audacia nõ habet contrarium defectum niſi timiditatem tm̃, ſed audacia nõ ſemꝑ cõcomitatur tãtum defectum timiditatis, qa ſicut Philoſ. dicit in 3. Eth. audaces ſunt prȩuolantes, & volentes ante pericula, ſed in ipſis diſcedunt, ſcilicet prȩ timore.

Lib.3.cap.7. non multũ a fin.to.5.

QVAESTIO CXXIX.

De partibus fortitudinis.

Deinde conſiderandũ eſt de partibus fortitudinis. ¶ Et primo cõſiderandũ eſt q̃ ſint fortitudinis partes.

peccatũ incurreret. Videmus quoque in aliis, homines quoſdam, qui non timore principaliter acti, ſed quadã animi paruitate, nõ audent attẽtare aliqd, q̃ oñ oſtendunt defectũ audaciȩ aliunde quã ex timore principaliter quãdoque cauſari. Author autem rationẽ reddit in litera, quare non inuenitur hoc vitium poſitũ ab authoribus, quia vt in pluribus peccatũ tale cõmittitur ex conſequenti ad peccatũ timoris. Poſſet quoque dici, qđ author reddit rõnem, quare nõ inuenitur tale vitiũ, referendo ad merita ꝓpria obiecti ꝓpri ipſius audaciæ & timoris, & referẽdo hominem ad illud obiectũ: nãq; vtriuſque obiecto ꝓpriũ ẽ malũ arduũ. Ex propriis autem meritis malũ non fugat, aut minuit inuaſionẽ cõtra ſe niſi ingerendo timorem. Nec homo inuadens deſiſtit ab inuadẽdo malũ contrariũ ratione habita, niſi quia malum ingerit homini timorem, cum quo tamen ſtat, ꝙ referendo hominem ad obiectum audaciæ compoſitũ ex malo & bono, ſicut audacia ex hac parte cauſaẽ ex ſpe, ita defectus audaciæ a defectu ſpei. Siue ergo intelligas literam hanc, quare non inuenitur tale vitiũ poſitum, ſiue quare non inuenitur referendo ſolum ad proprium obiectũ, ex reuerentia aliorum, quam author innatam habuit, dictum puto.

Libr.5.ca.7. tomo 5.

q. præcedẽ. art.2.

D.155.

q.123.art.3.

¶ Super quæſtionis centeſima vigeſima nona Articulum primum.

In q.128 artic. vnico dubia multa ex Martino occurrũt. Primum eſt circa illud, Fortitudo, vt eſt ſpecialis

¶Secundo, De ſingulis partibus eſt agendum.

ARTICVLVS I.

Vtrum partes fortitudinis conuenienter enumerentur.

AD PRIMVM ſic procedit. Vr ꝙ incõuenienter partes fortitudinis enumerent.* Tullius.n. in ſua Rhetor. ponit fortitudinis quatuor partes ſcilicet magnificẽtiam, fiduciam, patientiam, & pſeuerãtiam, & videtur quod incõuenienter. Magnificẽtia enim videtur ad liberalitatem pertinere, quia vtraque eſt circa pecunias, & neceſſe eſt magnificũ liberalẽ eſſe, vt* philoſ. dicit in 4. Eth. ſed liberalitas eſt pars iuſtitiæ, vt ſupra* habitũ eſt. ergo magnificẽtia nõ debet poni pars fortitudinis. G

¶2 Præt. Fiducia nil aliud vr̃ eſſe, quam ſpes, ſed ſpes non videtur ad fortitudinẽ ptinere, ſed potius p ſe eſt virtus. ergo fiducia non debet poni pars fortitudinis.

¶3 Præt. Fortitudo facit hominẽ bene ſe habere circa pericula: ſed magnificentia, & fiducia non importanẽ in ſui rõne aliquã habitudinẽ ad picula. ergo nõ ponunẽ. cõuenienter partes fortitudinis.

¶4 Præt. Patientia ſm* Tullium importat difficilium perpeſſionem, ꝙ etiam ipſe attribuit fortitudini. ergo patiẽtia eſt idem fortitudini, & non eſt pars eius.

¶5 Prẽt. Illud quod requiritur in qualibet virtute, non debet poni pars alicuius ſpecialis virtutis: ſed perſeuerantia requiritur in qualibet virtute. dicit̃. n. Matt. 24. Qui perſeuerauerit vſq; in finem, hic

virtus, nõ habet partes ſubiectiuas. Cõtra hoc ſiquidẽ arguit Martinus & in q. 1. & in q. 12. directe contra hãc literam. Primo, qa fortitudinis ſicut cuiuſlibet alterius virtutis ſunt tres actus ſpẽ differẽtes. ſ. cõtinẽtia, tẽperãtia, heroica. ergo. Scd̃o, qa aliq habitus fortitudis habẽt circũſtantias p obiectis, ſed in illis variata quacũque circũſtantia ſemper variatur habitus ergo. Tertio, Duo ſunt actus principales fortitudinis. ſ. aggredi & expectare, q ſunt ſpẽ diſtincti. ergo duo ſunt, vel eſſe poſſunt habitus fortitudinis ſpẽ diſtincti. Secũda pars antecedẽtis pbat̃. Primo Multi laudabiliter ſe habẽt in vno & in alio ergo. Secundo, prudẽtiæ directiuæ talium actuũ diſtinctę ſpẽ. ergo habitus morales virtuoſi inclinãtes ad illos ſunt diſtincti ſpẽ. Antecedens probat̃, qa ſunt aliæ, & aliæ diſciplinæ militares de aggrediendo, & ſe expectando. Tertio. cũ obliquatione in aggrediẽdo ſtat rectitudo in expectãdo: ergo rectitudo vtriuſque nõ eſt eadẽ ſpẽ Quarto, Rectitudini in aggrediẽdo nõ cõ- H trariat̃ obliquitas in expectãdo, ſed in aggrediendo, ergo non ſũt eiuſdẽ ſpẽi. Et tenet ſequela, qa in indiuiduis eiuſdẽ ſpẽi, quicquid cõtrariatur vni, contrariat̃ & reliquo. Quinto, Vbicũq; eſt alia & alia medietas, ibi ſunt habitus morales diſtincti ſpẽ: ſed hic ſunt duæ medietates ergo. Probatur minor, qa alia eſt medietas in expectãdo, & alia in aggrediendo. Et cõfirmat̃, qa ſunt quatuor extrema & duo media. ſ. intimiditas & timor extrema medietatis in expectãdo, & audacia & vecordia extrema medietatis in aggrediẽdo. Et hæc põt eſſe quarta rõ ad principale, qa virtus habẽs duas medietates ſpẽ diſtinctas cũ ſuis extremis, nõ eſt vna ſpecie ſpecialiſſima: ſed fortitudo eſt hmõi Ergo. Et confirmatur, qa timor & audacia non ſunt cõtraria, quia põt eſſe in eodẽ ſimul Quinto, principaliter arguit̃, qa hoc vr̃ ſenſiſſe S. Th. in q. 126. art. 2. ad 3. dicens, ꝙ nõ I eſt incõueniẽs, ꝙ ſm diuerſa media habeat diuerſa extrema. Eſt, inquit, mihi omnino non intelligibile, ꝙ eadem fortitudo ſecundum ſpeciem habeat diuerſa media ſm ſpeciem.

¶Secundum dubium eſt circa rationẽ in litera ſubiunctam, ſ. Quia fortitudo eſt circa materiã valde ſpecialẽ. Arguit cõtra hoc Martinus q. 12. Circa eandẽ materiam quantumcumque ſpecialẽ poſſunt eſſe actus moraliter boni ſpẽ diſtincti. ergo & habitus virtuoſi ſpẽ diſtincti. Antecedẽs probat̃ ex dictis S. Tho. quia fiducia, magnificentia patientia, & perſeuerantia, circa materiã fortitudinis habẽt actus bonos ſpẽ diſtinctos, alias tres eorũ ſuperfluerent. ergo. Secundo, Circa materiã fortitudinis reperiũtur iſta quatuor, & ſunt habitus boni, & ſpẽ diſtincti, & cõtinent̃ ſub fortitudine ſicut inferiora ſub ſuperiore. ergo. Primæ duæ partes antecedentis patent, tertia probat̃, quia aliter nõ eſſent partes integrales heterogeneæ ipſius fortitudinis, qd̃ eſt cõtra S Th. hic. Quarta pars probat̃, quia K continentur ſub hoc cõi, qd̃ eſt virtus, & nõ immediate. ergo mediante aliquo genere virtutis, ſed nõ niſi fortitudine. ergo cõtinẽtur ſub fortitudine tãquã inferiora ſub ſuperiori: & cõfirmatur ex dictis S. Th. hoc dicentis de iſtis quatuor, ſi coarctentur ad propriã materiã fortitudinis. ſ. pericula mortis, ſunt quaſi partes integrales, ſi aũt referant̃ ad alias materias, ſunt virtutes adiunctę fortitudini, diſtinctę ab ea ſm ſpeciẽ, ex qbus, inquit, verbis arguo ſic. Iſtæ quatuor virtutes arctatę ad materiã fortitudinis, nõ ſunt virtutes adiũctæ fortitudini, nec ſunt virtutes omnino ſeparatæ a fortitudine, qa tũc nullo mõ partes integrales eius dici deberent. ergo ſunt virtutes ſub fortitudine contẽtæ. Tertio, Quæcũq; ſunt diſtincta inter ſe ſpecie, & non ſunt diſtincta ſpẽ à fortitudine, ſunt diuerſæ ſpẽs ſub fortitudine, ſed iſtæ quatuor ad materiã fortitudinis

F arctatæ ſunt hmõi. ergo. Minor pro ſecũda parte eſt S. Th. pro prima probata eſt. Quarto, Iſta quatuor nec ſunt eadẽ ſpẽ cũ fortitudine nec diuerſa ſpẽ à fortitudine & ipſę ſũt ſpẽs. ergo fortitudo nõ ẽ ſpẽs ſpecialiſſima. ergo fortitudo eſt genus ipſorũ. Antecedens pro prima parte probatur, quia non ſunt eadẽ ſpẽ ſpecialiſſima inter ſe. ergo nec cũ fortitudine. Secunda pars pbat̃, qa diſtincta ſpẽ à fortitudine cõtinent̃ ſub iuſtitia tẽperãtia &c. ſed iſta arctata ad materiam fortitudinis nõ cõtinentur ſub aliis: ergo nõ ſunt diſtincta à fortitudine. Prima cõſequẽtia pbat̃, qa quorũcũq; multorũ quorũ qdlibet eſt ſpẽs illa ſunt eadẽ ſpẽ, aut diſtincta ſpẽ. Scd̃a vero cõſequẽtia pbat̃, qa iſta cõtinent̃ ſub vno genere puta, virtus, & nõ æque immediate: quia fortitudo nec genere, nec ſpẽ ab eis diſtinguit̃: ergo vel fortitudo continet immediatius, q iſta quatuor, & hr̃ intẽtũ, qa immediatius ſupremo ẽ ſupius ad mediate cõtẽta, vel H ecõtra, qd̃ cõſtat eẽ falſum, qa ſic fortitudo eſſet pars iſtorũ.

¶Tertium dubiũ eſt circa eandẽ rationem literæ. Nã dupliciter deficit. Primo, qa ex valde ſpeciali materia infert fortitudinem indiuiſibilẽ formaliter, quaſi vnitas, & diſtinctio ſpecifica ex materia ſumatur, quod rationi non conſonat. Secũdo, quia aut ẽ ſermo de ſpecialiſſima materia in eſſe naturæ, aut in eſſe morali, non in eſſe naturæ, quia picula maxima ſunt diuerſarum ſpecierum, vt cõburi, ſubmergi, percuti, iugulari nec in eſſe morali, tum quia hoc erat probãdum, tum quia pericula maxima optima diuerſarum ſunt ſpecierũ moralium, ſi propter iuſtitiam, vel propter pietatem, vel religionem, vel propter caſtitatem, & cætera, imminent.

¶Quartum dubiũ eſt ex eodẽ ibidem circa literã, inquãtum ponit partes integrales fortitudinis diſtinctas a partibus potentialibus eiuſdem. Contra hanc ſiquidẽ literã directe, & nominatim arguit. Primo, Oĩs pars ordinata ad aliquẽ actum I alicuius virtutis non habens in ſe totam poteſtatẽ illius virtutis, eſt pars potentialis eius, ſed omnis pars integralis fortitudinis eſt huiuſmodi, reſpectu fortitudinis. ergo oĩs pars integralis fortitudinis eſt pars potẽtialis. Maior eſt nota & minor pbat̃, quia ſm Sanctum Thomam ad perfectũ actũ fortitudinis, & aliarum virtutum neceſſe eſt multa concurrere, immo etiam concurrunt multi habitus, quorum quilibet dicit̃ pars integralis. Aut ergo primus illorum habituum continet totam poteſtatem fortitudinis, & tunc reliqui ſuperfluunt, aut non, & tunc habetur intentum.

¶Ad hãc rationem, inquit Martinus, põt reſpondere Beatus Thomas negãdo maiorem, quia ad partem potentialẽ requiritur, ꝙ ordinetur ad aliquos ſecũdarios actus, vel materias, vt ipſe ſupius in q̃ſtionis quadrageſimæ octauæ articulo pri- K mo dixit, & conſequenter diceret, ꝙ fiducia, magnificẽtia, patientia, & perſeuerãtia ordinãtur ad principales fortitudinis actus, & non ad ſecundarios. Contra, Primo, quia ſm eũ ibidẽ, nutritiuum & ſenſitiuum ſunt partes potentiales animæ, & tamen conſtat ꝙ non ordinantur ad ſecundarios ſed principales actus animæ. Secundo, quia ſecũdum eum ibidem, ſyneſis, eubulia, & gnome ſunt partes potentiales prudentiæ, & tamen ordinantur ad principales actus prudentię. Probatur, quia licet aliquis actus, puta, pcipere ſit principalior tamẽ alij ſunt etiam principales. Sicut intelligere eſt principalior actus animæ, & tamẽ ſentire, & vegetare ſunt etiã principales, Et intellectiuum eſt etiam pars potentialis aiæ. & tertio, Partes potentiales prudentię ſunt circa actus magis principales, quam partes prudentiæ integrales apud ipſum ibidẽ. ergo nihil reſtat, per quod partes potentiales diſtinguãtur ab integra-

641 Inf. q. 29. articu. 5. & q. 134. art. 4. & q. 136. arti. & q. 161. ar. 4. ad 8. Et 3. diſt. 33. q. 3. arti. 3. q. 1. a. & 55.

*lib. 1. de inuentione in fol. 3. ante finem lib.

†lib. 4. ca. 2. tomo 5.

Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem libri.

integralibus. Cōſequentia patet & aſſumptū probat, quia eubulia, ſinelis & gnome ſunt circa principaliores actus prudētiæ q̄ memoria, intellectus cuſtôchia, docilitas, &rō, quia hęc ordinantur ad prudentiā quatenus recognoſcitiua eſt, illa vero habēt perficere cognitiones ipſas. ſ. conſilium, & iudicium.

¶ Si dicatur, inquit Martinus, ꝙ eubulia ſinelis, & gnome ſunt partes potentiales, reſpectu prudētiæ proprijſſime acceptę, hoc, eſt ſm ꝙ eſt pceptiua, & iō actus eorū ſunt ſecundarii ad actū prudentiæ. Contra dupliciter. Primo, quia ſm hoc, partes integrales adhuc eſſent circa actus magis ſecundarios & remotiores ab actu pcipiendi, ac ꝑ hoc ſtat argumentū. Secūdo, quia ſm hoc nutritiuū, & ſenſitiuū dicerentur partes potentiales actus intelligendi, quia eſt principalior, & illi ſunt ordinati ad ipſum.

Lib. in ſomnis Scipionis in ſol. 2. ante mediū libri.

¶al. andragathenia.

Lib. 3. cap. 8. tomo. 5.

¶ In eodem articulo dubiū quintū occurrit circa calcē corporis articuli, An ſm authorē ponendæ ſint duæ patiētiæ & duæ pſeuerātię, ita ꝙ vna ſit arctata ad materiā fortitudinis, & altera ad quaſcunque materias difficiles, an vna & eadē vt reſpicit materiam fortitu-

debet poni pars fortitudinis.

¶ 6 Præt.* Macrobius ponit ſeptē ptes fortitudinis, ſcilicet magnanimitatem fiduciam ſecuritatem magnificentiam, conſtantiam, tolerantiam, firmitatem. Andronicus etiam ponit ſeptem virtutes annexas fortitudini, quæ ſunt eupſychia, lenia, magnanimitas, virilitas, pſeuerātia, magnificētia, *andragathia. ergo videtur quòd inſufficienter Tullius partes fortitudinis enumeret.

¶ 7 Præt.* Ariſtoteles in 3 Ethic. ponit quinq; partes fortitudinis, quarum prima eſt politica, quæ fortiter operatur propter timorē vel exhonorationis, vel pęnæ. Secunda eſt militaris, quæ fortiter operatur propter artem, vel experientiā rei bellicæ. Tertia eſt fortitudo, quæ fortiter opera ex paſſione, pcipue iræ. Quarta eſt fortitudo, quæ fortiter operatur propter cōſuetudinē victoriæ. Quinta eſt fortitudo, quæ fortiter operatur ꝑp inexperientiam periculorū. has autem fortitudines nulla prædictarum enumerationum continet. ergo prædictæ enumerationes partium fortudinis videntur eſſe inconuenientes.

dinis ſit pars integralis eius, & vt reſpicit quaſcūq; materias difficiles ſit pars eius potentialis. Et eſt rō dubij, q a in litera iſtæ vt partes potentiales, ponuntur virtutes ſpē diſtinctæ à fortitudine, ac per hoc vt integrales, contra iſtas diſtinctæ, nō virtutes ſpecie diſtinctæ a fortitudine, & conſequenter ponēdæ ſunt duæ patiētiæ. In oppoſitum aūt eſt, quia patiētia, vel perſeuerantia vt reſpicit quaſcūque res difficiles reſpicit etiā materiam fortitudinis vt aliquid cōtentum ſub rebus difficilibus. ergo ipſa ſufficit ad adiuuandum fortitudinem, nec ponenda eſt ſuperflue alia patientia, vel perſeuerantia.

¶ Ad primum dubiū de partibus ſubiectiuis fortitudinis, dicitur cum authore, quòd fortitudo eſt ſpēs ſpecialiſſima non habens aliquam ſub ſe ſpeciem.

¶ Et ad primum argumentum in oppoſitum, negatur quòd illi ſint gradus fortitudinis, & quòd ſint ſpecie diſtincti, qm̄ fortitudo, ſi quā eſt ſecundum gradum continentiæ, non eſt virtus, ſed imperfectum quid in genere virtutis, ſecundum autem gradus temperantiæ, & hæroicū nō diſtinguitur ſpecie, & ſic ambæ propoſitiones aſſumptæ falſæ.

¶ Ad ſecundum negatur maior. Nullus enim habitus fortitudinis habet pro obiecto circūſtantiam obiecti fortitudinis imo hoc videtur implicare.

¶ Ad tertium dicitur, quòd aggredi, & ſuſtinere non ſunt ſpecie diſtincti in genere moris, quamuis diſtinguātur ſpecie in genere naturæ. Ex eodem ſiquidem more pcedit circa maxima & optima pericula aggredi, vel ſuſtinere, quādo, vbi, ſicut &c. oportet, & propterea ſi antecedens intelligitur in genere moris, negat. Et ad primam probationē eius negatur ſequela ſimiliter ad tertiā & quartā, qm̄ ex ſpecifica diſtinctione in eſſe naturę talium actuū, & ex imperfectione habitus, qui nō eſt fortitudo, ſed impfectū quid in genere virtutis, aliquādo pueniт, qđ aliq laudabiliter ſe habēt in vno, & ꝙ nō in alio & ſimiliter ꝙ ſit rectitudo in vno, & nō in alio, & ꝙ non cōtrarietur ſemꝑ rectitudo vnius, obliquitati alterius, ſed ſi eēt ſermo de rectitudine quæ in vera virtute conſiſtit, falſa ſunt

omnia aſſumpta, qm̄ non laudabiliter laude virtutis fortitudinis pōt ſe habere q̄s in vno, & non in alio, quantum eſt ex parte virtutis. Et ſimiliter cum rectitudine vnius nō ſtat obliquitas alterius, quantū eſt ex parte virtutis, & ſimiliter quicquid ex parte virtutis repugnat rectitudini unius, repugnat rectitudini alterius.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt alicuius virtutis poſsūt eſſe triplices partes, ſcilicet ſubiectiuæ, integrales & potentiales. Fortitudini autem ſecundum quod eſt ſpecialis virtus non poſsūt aſſignari partes ſubiectiuę, eo quod non diuiditur in multas virtutes ſpecie differētes, quia eſt circa materiam valde ſpecialem. Aſſignantur autem ei partes quaſi integrales, & potentiales. Integrales quidem ſecūdum ea quæ oportet cōcurrere ad actum fortitudinis: potentiales autem ſecūdum quod ea q̄ fortitudo obſeruat circa difficillima, ſcilicet, circa pericula mortis, aliquæ aliæ virtutes obſeruant circa quaſdam alias materias minus difficiles, quæ quidem virtutes adiunguntur fortitudini ſicut ſecundariæ principali. Eſt autem ſicut ſupra* dictum eſt, duplex fortitudinis actus, ſcilicet, aggredi, & ſuſtinere. Ad actum autem aggrediendi duo requiruntur, quorum primum pertinet ad animi præparationem, vt ſcilicet aliquis promptum animum habeat ad aggrediendum, & quantum ad hoc, ponit* Tullius fiduciam. Vnde dicit, quod fiducia eſt

Quia. n. nō diſtinguit inter rectitudinē virtutis, & rectitudinem act*, iō falli cōtingit. Operantē nāq; fortia q̄ tā ſine virtute fortitudinis, & iuſta ſine virtute iuſtitiæ &c. vt patet in 2. Ethico. ſed non operanē ut fortes, neque vt iuſti. q. 48.

¶ Ad ſecundam autē probationem dicitur, quòd falſum eſt eſſe multas ſm ſpeciē prudentias directiuas aggreſſionis, & expectationis, quamuis ſint multæ partes vnius ſm ſpeciem prudentiæ, qm̄ prudētia nō eſt niſi vnius ſpeciei in quacunque materia cuiuſcumque virtutis monaſticæ, ac ꝑ hoc, ſi diſciplinæ militares ſunt prudētię, non diſtinguūtur ſpecie reſpectu diuerſorū actuum fortitudinis. q. 123. art. 3. & 6.

¶ Ad tertiam probationem negatur qđ ſit alia medietas formalis in utroq; actu. Vna namque & eadē ſecundum ſpeciem eſt medietas formalis Loco citato in argu. 1.

vtriuſque, quamuis materialiter, hoc eſt, ſm ipſos actus diuerſos diſtinguantur numero, & licet ſint quatuor extrema, non tamen ſunt duo media, ſed vnum tantum. Nec eſt verum, qđ author hoc dicat, ſed iſte bonus homo ſubintellexit ly media, cum author dixerit, Non inconuenit ſecundum diuerſa habere plura extrema ex vna parte. Et per hoc patet ſolutio quarti & quinti principalis. Confirmatio vero illa, Timor, & audacia poſſunt ſimul eſſe in eodem, ergo non ſunt contraria, nihil valet, quia ſunt ſimul reſpectu diuerſorum, ſicut etiam aliquis eſt ſimul prodigus, & auarus reſpectu diuerſorum, ſcilicet rapiendo hinc, & effundendo illinc.

¶ Ad ſecundum dubium de ratione allata in litera, ſ. Quia fortitudo eſt circa materiā valde ſpecialem, dicit vnica diſtinctione pręmiſſa, quòd aliud eſt loqui de diſtinctione ſpecifica ſimpliciter, & aliud eſt loq de diſtinctione ſpecifica ſm quid. v. g. In naturalibus dicimus, quòd mas & fœmina in qualibet ſpecie ſunt eiuſdem ſpeciei, & rurſus dicimus, qđ mas & fœmina cuiuſcumque ſpeciei diſtinguūtur ſpecie, ut ſunt in genere ſexus. Primum. n. eſt verum ſimpliciter, ſecundum, ſm qd, hoc eſt, cum iſta additione, ut ſunt ſub genere ſexus. Similiter dicimus quod caro, oſſa, nerui, &cæt. hominis diſtinguuntur ſpecie a carne, oſſibus, neruis &cæ. leonis, loquendo de diſtinctione ſpecifica ſimpliciter, ſicut anima hominis diſtinguitur ſpecie ab anima leonis, iuxta illud Auerrois primo de Anima commenta. 65. Membra hominis non diſtinguuntur a membris leonis, niſi quia hominis anima diſtinguitur ab anima leonis. Et rurſus dicimus, quod caro, & oſſa inter ſe diſtinguūtur ſpecie ut partes integrales, quia ſunt partes heterogeneę, & hoc eſt uerum. loquendo de diſtinctione ſpecifica ſecūdum quid, hoc eſt, vt partes ſunt. Vnde caro, oſſa, & nerui hominis non ſunt multæ ſpecies ſimpliciter, quod patet ex duobus, tum ex eo, quod ſunt vnius ſpeciei ſimpliciter: ſcilicet humanæ: tum ex eo, quòd ſi oſſa conſtituerent vnam per ſe ſpeciem ſimpliciter: ſequeretur quòd oſſa hominis: & oſſa leonis: & caro hominis: & caro leonis; eſſet ſimpliciter vnius

per quam magnis, & honeſtis rebus multum ipſe animus in ſe fiduciæ cum ſpe collocauit. Secundum aũt pertinet ad operis executionẽ, ne .ſ. aliquis deficiat in executione illorum, quæ fiducialiter inchoauit, & quantum ad hoc ponit* Tullius magnificentiam. Vnde dicit, quod magnificenta eſt rerum magnarum, & excelſarũ cũ animi ampla quadam, & ſplẽdida propoſitione cogitatio, atque adminiſtratio, id eſt, executio, vt ſcilicet amplo propoſito adminiſtratio non deſit. Hæc ergo duo ſi coarcẽtur ad propriam materiam fortitudinis, ſcilicet, ad pericula mortis, erunt quaſi partes integrales ipſius, ſine quibus fortitudo eſſe non poteſt. Si autẽ referantur ad aliquas alias materias, in qubus eſt minus difficultatis, erunt virtutes diſtinctæ a fortitudine ſecundum ſpeciem ſuam, tamen adiungentur ei, ſicut ſecundarium principali. Sicut magnificentia a* Philoſo in 4. Ethic. ponitur circa magnos ſumptus, magnanimitas autem, quę videtur idem eſſe fiducię cica magnos honores. Ad alium aũt actũ fortitudinis, qui eſt ſuſtinere, duo requiruntur, quorũ primum eſt. ne difficultate imminentium malorũ animus frangatur ꝑ triſtitiã, & decidat a ſua magnitudine, & quantum ad hoc ponit patientiam. Vnde dicit quod patientia eſt honeſtatis, aut vtilitatis cauſa, rerum arduarum. aut difficiliũ voluntaria ac diuturna perpeſſio.

Aliud aũt eſt, vt ex diuturna difficiliũ paſsione hõ nõ fatigeẽ vſq; hoc, qđ deſiſtat, ſ'm illud ad Hebr. 12. Nõ fatigemini, animis veſtris deficientes, & quantum ad hoc ponit perſeuerantiã. Vnde dicit, qđ perſeuerantia eſt in ratione bene cõſiderata, ſtabilis & ꝑpetua permãſio. Hæc etiam duo G ſi coarcentur ad propriam materiam ortitudinis, erũt partes quaſi integrales ipſius ſi autẽ ad quaſcumque materias difficiles referantur, erunt virtutes a fortitudine diſtinctæ, & tamẽ ei adiungentur ſicut ſecundariæ principali.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod magnificentia circa materiam liberalitatis, addit quãdam magnitudinem, quę pertinet ad rationem ardui, quod eſt obiectum iraſcibilis, quam principaliter perficit fortitudo, & ex hac parte ꝑtinet ad fortitudinẽ.

H AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſpes qua quis de Deo cõfidit, ponitur virtus theologica, vt ſupra* habitũ eſt, ſed ꝑ fiduciã quænũc ponitur fortitudinis pars homo habet ſpem in ſeipſo, tamen ſub Deo.

AD TERTIVM dicendum, quod quaſcũque res magnas aggredi, videtur periculoſum eſſe, quia in his deficere eſt valde nociuum. Vnde etiam ſi magnificẽtia, & fiducia circa quæcumque I alia magna operanda, vel aggredienda ponantur, habent quandam affinitatem cum fortitudine ratione periculi imminentis.

ſpeciei, ſed ſunt hæc in qualibet animalis ſpẽ ſeorſum multarum ſpecierum, vt partes & vnius ſpeciei ſimpliciter, & propter hoc diſtinguũtur ſpecie ſimpliciter a ſimilibus in leone. Ex naturalibus igiẽ ad moralia procedendo, dicimus, ꝙ licet circa materiam fortitudinis ſint illæ quatuor partiales virtutes, non tñ ſequiẽ. ergo circa illã ſunt multæ virtutes ſpẽ diſtinctæ ꝗ̃ cũ arguiẽ, Poſſunt eſſe circa eã plures actus moraliter boni ſpẽ diſtincti, dr̃, ꝙ loquẽdo de diſtinctione ſpecifica ſimpliciter, falsũ aſſumiẽ loquendo aũt de diſtinctione ſpecifica ſ'm quid, verum dicitur. Et hoc probatur per authoritatem S. Thom ponentis illas quatuor partes fortitudinis vnius ſpeciei ſimpliciter, & diuerſarum, vt partes ſunt: ac per hoc nulla ſuperfluit.

Loco citato in arg. 1.

¶ Ad ſecundum diciẽ ꝙ tertia pars antecedentis. ſ. ſſæ ſunt ſpecie diſtincti, iam diſtincta eſt, quomodo vera, & quomodo falſa eſt, ac per hoc quarta pars eius. ſ. ꝙ eſt ſimpliciter falſa. ſ. ꝙ contineatur ſub fortitudine vt inferiora ſub ſuperiore eſſentiali, ſicut nec cor, & hepar hominis ſub homine.

Lib. 4. ca. 2. & 3. tomo 5.

¶ Ad probationẽ cũ dicitur, Continentur ſub hoc communi, ꝙ eſt virtus, negatur. Vt. n. patet ex verbis authoris ab arguente allatis: nihil horum quatuor eſt proprie virtus. Ad confirmationem ex verbis authoris dr̃, ꝙ iſta quatuor cõtracta ad materiam fortitudinis, non ſunt virtutes proprie loquendo, nec ſunt virtutes adiunctæ, nec ſeparatæ, nec contentæ ſub ea, ſed ſunt conditiones virtutis velut partes ipſius.

¶ Ad tertium dr̃, ꝙ diſtincta inter ſe, & ſpecie, dupliciter ſunt, ſimpliciter, & vt partes. Iſta quatuor ſunt ſecundo modo tantum diſtincta inter ſe ſpecie, & ſunt indiſtincta ſpecie ſimpliciter a fortitudine, & propterea non ſequitur concluſio, quæ accipit diſtingui ſpecie vno modo, ſcilicet ſimpliciter.

¶ Et per hoc patet reſponſio ad quartum, diſtinguendo de diſtinctione, & identitate ſpecifica abſolute, & vt partes ſunt.

K ¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd proculdubiò ſermo ẽ de materia ſpecialiſſima in eſſe morali. Ex materiæ enim circa q̃ eſt virtus vnitate in eſſe morali, ſumitur vnitas virtutis, ita ꝙ vnitas rationis formalis materiæ circa quam, dat veritatẽ virtuti. Et quĩ eſſe morale attenditur penes eſſe ſecundum rationem, ideo ex hoc ꝙ pericula maxima, & optima, ut ſubsũt rectæ rationi, vnam indiuiſibilem formaliter habent rõnem, quare homo viriliter ſe habet ad ea ſuſtinenda, timẽdo, ac audendo, ideo ſpecialiſſima ſpecies ponitur fortitudo. Et cũ contra hoc obiicitur, quòd hoc erat probandum, reſpondetur, ꝙ quia hoc eſt confeſſum cõmuniter, & à principe peripateticorum ex 3. Ethic. acceptum, author vt confeſſum cõiter aſſumpſit, abſque probatione alia. Et quidem ꝙ pericula maxima non habeant moralẽ diuiſibilitatem ſ'm ſpeciem, inquantum maxima, ex eo patet, quod vltimus mors eſt, quolibet ſecundũ

F eſſe naturæ hmõi pericula varientur, ſuſtinere Non. n. refert formaliter ad rectã rõnẽ, ſi ferro, ſi ligno, ſi igne, aut aqua immineant maxima pericula ad quæ oporteat viriliter ſe habere, ſed materialiter hæc ſe habent. Et ſimiliter ad materialem differẽtiam ſpectat, ꝙ maxima pericula ſunt optima ex ordine ad hanc, vel illam virtutem, puta, caſtitatem, vel iuſtitiam. Conſiſtit. n. formale huius materiæ i hoc, qđ pericula sũt maxima, & optima. Vndecũq; aũt sũt optima materialiter, cõcludiẽ ſub illa vnica rõne formali, q̃ ſunt pericula maxima, & optima, vocantur optima reſpectu bonorũ tam delectabiliũ, q̃ vtiliũ. Optimũ. n. genus boni eſt bonũ honeſtũ magnã tñ habens infra ſuũ genus latitudinẽ. Vnde patet ſolutio ſecũdæ obiectionis. Iſtæ namq; differentiæ virtutũ ex q̃bus ꝑicula maxima ſunt optima, licet ſint morales, & formales in ſe, non ſunt tamen formales, ſed materiales reſpectu huius ſ. materiæ circa eam fortitudinis. Quẽadmodũ maſculinũ, & feminum ſunt in ſe differentiæ materiales, & formales, reſpectu tamen ſpeciei humanæ ſunt differẽtiæ materiales.

q. 17. art. 5. & 12. q. 62. art. 2.

¶ Ad quartũ dubium ex Martino contra diſtinctionem partium integralium à partibus potentialibus fortitudinis, dr̃ quòd maior eſt falſa, & bene ibidẽ reſpondet ad illã maiorem Pars ſiquidem potentialis ordinaẽ ad perficiẽdũ actu ſecundariũ, vel in materia ſecũdaria, ita quòd ſortitur propriam ꝑfectionem in illo actu, vel materia etiã ſi ꝑ intellectum abſtraheremus ordinem ad actũ, ſeu materiã principalẽ, vt patet de eubulia reſpectu cõſilii, & potentia vegetatiua reſpectu aĩæ intellectiuę. Pars vero integralis actũ ſuum poniẽ circa actũ, ſeu materiã principalẽ: ita ꝙ ſine actu, ſeu materia principali, nihil quodãmodo eſt, vt patet de memoria reſpectu cõſilij, ſeu iudicii &c. & cautela ac circũſpectione reſpectu ꝓcepti. Et ad primum in oppoſitum dr̃, qđ nutritiuum, ſenſitiuum, & intellectiuũ tripliciter ſumuntur. Primo, vt ſunt animæ, ſecundo, vt ſunt gradus viuẽtiũ, tertio, vt ſunt potẽtiæ. Primo mõ, ſunt partes ſubiectiuę aĩę, ſcđo ſunt partes ſubiectiuæ gradus viuentiũ, tertio ſunt partes ſubiectiuę potentiarum animi, vt alibi diffuſe habes,

¶ In propoſito ergo nutritiuum, & ſenſitiuum vt continetur in intellectiua anima, quemadmodũ trigonum in tetragono vt dicitur in 2. de Anima, dicuntur partes potentiales animę intellectiuæ, & ſic conſtat, quòd ordinantur ad actus ſecundarios animæ intellectiuæ, quoniam ad actus ſeruiẽtes animæ intellectiuæ vt ſic. Quãuis ſenſitiuum, vt eſt anima, ſeu gradus, ſeorſum ordinetur ad principalem actum.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod falſum eſt, quod eubulia, ſineſis & gnome, ordinẽtur ad actus principales prudentiæ, ordinãtur. n. ad actus miniſtrantes prudẽtię. Conſtat aũt actus miniſteriales eſſe non principales, ſed ſecundarios. Et ad probationem

tem. ſ. Intelligere eſt actus principalior, tñ ſentire eſt actus etiam principalis ipſi animę, iã dictum eſt, quod ſentire, & intelligere, reſpectu animarum, intellectiuæ ſeorſum, & ſenſitiuæ ſeorſum, ſunt principales actus animę, ſed reſpectu aïæ intellectiuæ continentis id ꝙ eſt ſenſitiue, ſentire eſt ſecũdarius actus, quia adminiculum intellectus eſt: Intelligere autem, & velle, & vniuerſaliter actus intellectiuæ partis, ſolũ ſunt principales actus.

¶Ad tertium negatur antecedens vniuerſaliter. Ad cuius euidẽtiam oportet aduertere, ꝙ illas octo partes integrales prudẽtiæ ſuperius aſſignatas, nõ deputauit author prudentiæ vt diſtinguitur contra adiunctas ſibi uirtutes, ſ. gnomen ſineſim, & eubuliam, ſed quaſdã ſ. tres earum tantum poſuit integrare prudentiam proprie dictam diſtinctam ab aliis, vt principalis virtus diſtinguitur a ſibi adiunctis. Et propterea de illis tribus, puta, circũſpectione, cautela &c. loquẽdo, dicitur, quod ſunt circa actum prudentiæ principalem, ſ. præcipere, circa quẽ nulla eſt pars potentialis. Et propterea iſtæ partes integrales ſunt multo propinquiores prudentiæ ꝓpriẽ dictæ, quam partes potentiales, quæ ſunt circa potentialẽ actũ. Potentiales autẽ ſunt circa actus ſecundarios, ſ. conſiliari, & iudicare. Remanet ergo diſtinctiuum ab authore aſſignatum inter partes integrales, & potentiales virtutis, quia. ſ. illæ circa principalem actum, iſtæ circa ſecundariũ actum, vel ſecũdariã materiam verſantur. De aliis vero quinq; partibus integralib. prudentiæ loquendo dicimus cum authore ibidem, quod ſunt circa eoſdem actus, circa quos ſunt virtutes, quas integrant: ita quod vt concurrunt ad rectum conſilium, ſunt partes integrales eubuliæ, & prout cõcurrunt ad iudicium, ſunt partes integrales gnome, vel ſineſis. Ex quo patet, ꝙ referendo ſingula ſingulis ſemper inueniuntur diſtinctæ partes integrales & potentiales prudẽtię cum ſuis diſtinctiuis. Eſt ergo antecedẽs uniuerſaliter falſum, ſ. ꝙ partes potẽtiales prudẽtiæ ſint circa actus magis principales, quã partes integrales. qm̃ loquendo de prudentia ꝓprie dicta, & ſuis integralibus partibus, ipſa cum dictis partibus eſt circa pręcipere, potentiales vero ſunt circa cõſiliari, & & iudicare. De reliquis vero partibus conceditur, quod ipſæ partes potẽtiales ſint principalius circa ſuos actus, quã partes integrales ſuæ, quæ cõmuni uocabulo appellatę ſunt partes integrales prudentiæ. Ad primum autem argumentũ contra

In corp. art.

Loco citato in argu. 6.

Loco citato in arg. 6.

1.2.q.40.articu.7.

1.2.q.40.artic.4. ad 1.

D,387.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ patientia non ſolum patitur pericula mortis, circa, quæ eſt fortitudo, abſque ſuperabundanti triſtitia, ſed etiã quæcumque alia difficilia, ſiue periculoſa, & ſecundum hoc ponitur virtus adiuncta fortitudini. Inquãtũ aũt eſt circa pericu-

B la mortis. eſt pars integralis ipſius.

AD QVINTVM dicẽdũ, ꝙ perſeuerantia ſecundum quod dicit continuitatem boni operis vſque in finem, circunſtantia omnis virtutis eſſe poteſt. Ponitur autem pars fortitudinis, ſecundum quod dictum eſt.*

AD SEXTVM dicendum, quòd Macrobius ponit quatuor pdicta a Tullio* poſita, ſcilicet fiduciam, magnificentiam, tolerantiã, quam ponit loco patientiæ, & firmitatẽ, quam ponit loco perſeuerantiæ, Superaddit autem tria, quorum duo ſcilicet magnanimitas, & ſeueritas, a Tullio ſub fiducia comprehẽduntur, ſed Macrobius *magis per ſpecialia diſtinguit. Nam fiducia importat ſpem hominis ad magna. Spes autem cuiuſlibet rei pręſupponit appetitũ in magna protenſum per deſiderium, quod pertinet ad magnanimitatem. Dictũ eſt enim ſupra, ꝙ ſpes* præſupponit amorẽ, & deſiderium rei ſperatæ. Vel poteſt melius dici, quod fiducia pertinet ad ſpei certitudinem. magnanimitas autem ad magnitudinem rei ſperatæ.

Spes autem firma eſſe non poteſt, niſi amoueatur contrarium. Quãdoque enim aliquis, quantum ex ſeipſo eſt, ſperat aliquid, ſed ſpes tollitur propter impedimentum timoris. Timor enim quodammodo ſpei contrariatur vt ſupra habitũ.* eſt et ideo. Macrobi' addit ſecuritatẽ, quæ excludit timorem. Tertium autem addit. ſcilicet, conſtãtiam d quæ ſub magnificentia cõprehendi poteſt. Oportet enim in his, quæ magnifice aliquis facit, conſtãtem animũ habere: ideo* Tullius ad magnificẽtiam pertinere dixit non ſolum adminiſtrationem rerum magnarum, ſed etiam animi amplam excogitationem ipſarum. Poteſt etiam conſtãtia ad perſeuerantiam pertinere, vt perſeuerans dicatur aliquis ex eo, quod nõ deſiſtit propter diuturnitatem. conſtans autem ex eo quod non deſiſtit propter quæcumque alia repugnantia: illa etiã quæ Andronicus ponit ad eadem pertinere videntur. Ponit enim pſeuerãtiam, et magnificentiam cum Tullio et Macrobio: magnanimitatem. autẽ cum Macrobio. Lenia autem eſt idem, quod patiẽtia vel tolerantia: dicit enim quod

C lenia eſt habitus promptus tribuens ad conari qualia oportet et ſuſtinere. quæ ratio dicit. Eupſychia autẽ, id eſt: bona animoſitas idem videtur eſſe quod ſecuritas. dicit enim quod eſt robur animæ ad perficiendum opera ipſius. Virilitas autem videtur idem eſſe quod fiducia. Dicit enim quod virilitas eſt habitus per ſe ſufficiens tributus in his, quę ſecundum virtutem ſunt. Magnificentiæ autem addit andragathian. quaſi virilem bonitatem, quæ apud nos ſtrenuitas poteſt dici. Ad magnificentiã

D autem pertinet non ſolum, quod homo conſiſtat in executione magnorum operum. quod pertinet ad conſtantiã, ſed etiam cum quadam virili prudentia, et ſolicitudine ea exequatur quod pertinet ad andragathiam, ſiue ſtrenuitatẽ, vnde dicit, quod andragathia eſt viri virtus adinuentiua communicabilium operum. Et ſic patet, quod oẽs huiuſmodi partes ad quatuor principales reducuntur, quas Tullius ponit.

A reſponſionem ibi recitatã, quæ bona eſt. ſ. ꝙ eubulia, ſineſis, & gnome ſunt partes potentiales reſpectu prudẽtiæ ꝓprie dictæ vt eſt præceptiua, dr̃ falſum eſſe, ꝙ partes integrales proprie prudẽtiæ ſic ſumptæ, reſſẽt remotiores ab actu principali prudẽtiæ. Vt nãq; dictũ eſt, circũſpectio, cautio, & prouidentia circa ipſum actũ pcepti ſunt, circa quẽ nõ ſunt potentiales.

¶Ad ſm uero negat ſequela vt iacet; ſed deberet inferri ſic, Ergo nutritiuum, & ſenſitiuum eſſent partes potentiales reſpectu animæ intellectiuæ, & hoc iã ex dictis patet eſſe verũ. Neq;. n. dicimus, ꝙ ſineſis eſt pars potentialis pcepti, ſed prudentiæ, q̃ eſt præceptiua. Et ꝓpterea non reſpectu actus intelligẽdi, ſed animæ intellectiuæ, ſenſitiuũ ponit̃ pars potentialis.

¶Ad quintum dubiũ de duplici potentia &c. rñdet, ꝙ ſine dubio apud authorem ponendæ ſunt duæ patientiæ, duæ perſeuerantię, duæ magnanimitates, duæ magnificentię, quæ inter ſe ſpecie diſtiguũtur, non ſicut ſpecies perfectæ, ſed vna cuiuſque combinationis eſt vere virtus. Altera, modus, ſeu conditio virtutis, & non proprie uirtus, vt author expreſſe dicit in ſeq. q. art. 6. ad tertiũ, de fiducia, quam magnanimitatem vocauit, & idem eſt de aliis iudicium. Diſtinguuntur aũt inter ſe iſta quatuor ut virtutes ſunt, & vt partes virtutis, ut dictũ eſt quantum ad formã, & quãtum ad materiam, quia ut partes virtutis habent pro materia ſolam materiam fortitudinis, vt virtutes vero, habent ſuas proprias materias diſparatas à materia fortitudinis: ita

B ꝙ virtus patientię eſt nõ circa oẽs triſtitias, quia non circa triſtitias, q̃ ſunt in periculis maximis, & optimis, q̃ ſunt fortitudinis materia, ſed circa alias triſtitias, ut author in reſponſione ad quartum dicit, & ſimile eſt de perſeuerantia &c. Inter ſe vero iſtæ quatuor partes integrales fortitudinis ſic diſtinguunt, ꝙ duæ earũ ſunt reſpectu boni, & duæ reſpectu mali. Fiducia ſiquidẽ, & magnificentia, vt partes ſunt fortitudinis, ſunt reſpectu boni, ſed illa reſpectu boni vt pmii, ſeu finis ſperati, iſta reſpectu boni vt operis ꝙ fit. Oportet n. virũ fortem in aggrediendo habere ſpẽ firmã, quã fiducia facit habere de bono ſperato, ſic. n. magnũ cauſabit aggreſſum. Spes. n. eſt cauſa audatiæ aggredientis. Et oportet rurſus, quam prius concepit ſpem de fortiter operando, indeficientia animo ſeruare dũ fortiter agit, ꝙ magnificẽtia facit, ita ꝙ vtraque circa ſpẽ ponenda uidetur reſpectu boni diuerſimode, vt dictum eſt. Et

Lib. 1. de inuentione in fol. 3. ante fi.

Locis citatis in argum. 4. & 6.

conſonat

conſonat literæ ponenti ambas circa aggreſſum alteram reſpectu pręparationis, alterā reſpectu executionis Patiētia vero & perſeuerantia reſpectu mali, ꝙ triſtitia importat, ſunt. Illa quidem, ne animus frangatur triſtitiis, quæ ſunt in periculis mortis &c. iſta vero, ne ipſum diu ſuſtinere talia triſtia, q̄ ſunt in periculis mortis &c. animum fatiget. Et propterea hæ partes in concupiſcibili ponendæ ſunt, in qua eſt triſtitia. Vnde fortitudo, licet ſit in iraſcibili, in qua ſunt timor, & audacia exigit tamen modificatam ſpem & triſtitiā ad actuum ſuorum perfectionem, & propterea uocantur modificantia hac partes integrales. Et per hoc patet, ꝙ non ſuperflue, ſed neceſſario multiplicant hmōi morales diſpoſitiones, & habitus, ut in qualibet materia ꝓpria virtus cum cōditionibus requiſitis inueniaſ, quaſi totū cū ſuis partibus heterogeneis, & euitet confuſio indiſtinctas relinquens naturas totorum, & partiū. Ac per hoc patientia, q̄ eſt totum, fiat pars, aut econtra.

q.123.art.1. ad 2.

Ad septimum dicendum, ꝙ illa quinque quæ ponit Ariſto. deficiunt a vera ratione virtutis, quia etſi conueniant in actu fortitudinis, differunt tamen in motiuo, vt ſupra* habitum eſt. Et ideo nō ponuntur partes fortitudnis, ſed quidam fortitudinis modi.

QVAESTIO CXXIX. G

De magnanimitate, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſingulis fortitudinis partibus, ita tamen, quod ſub quatuor principalibus, quas Tullius ponit, alias comprehendamus, niſi quod magnanimitatem, de qua etiam Ariſ. tractat, loco fiduciæ ponemus.

¶ Primo ergo cōſiderandum erit de magnanimitate. H

¶ Secundo, De magnificentia.

¶ Tertio, De patientia.

¶ Circa primum primo conſiderandum, eſt, de magnanimitate Secundo, de vitijs oppoſitis.

Circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum magnanimitas ſit circa honores.

¶ Secūdo, Vtrum magnanimitas ſit ſolū circa magnos honores. I

¶ Tertio, Vtrum ſit virtus.

¶ Quarto. Vtrū ſit virtus ſpecialis

¶ Quinto, Vtrum ſit pars fortitudinis.

¶ Sexto, Quomodo ſe habet ad fiduciam.

¶ Septimo, Quomodo ſe habeat ad ſecuritatem.

¶ Octauo, Quomodo ſe habeat ad bona fortunæ.

K

Articvlvs 1.

Vtrum magnanimitas ſit circa honores.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quod magnanimitas non ſit circa honores. Magnanimitas enim eſt in iraſcibili, quod ex ipſo nomine patet. nam magnanimitas dicitur quaſi magnitudo animi. Animus autem pro vi iraſcibili ponitur, vt patet in 3. de anima,* vbi Philoſophus dicit, quod in ſenſitiuo appetitu eſt deſiderium, & animus ideſt, concupiſcibilis, & iraſcibilis ſed honor eſt quoddam bonum, concupiſcibile, cum ſit præmium virtutis: ergo videť quod magnanimitas, non ſit circa honores.

¶ 2 Præt. Magnanimitas cum ſit virtus moralis oportet ꝙ ſit circa paſſiones, vel operationes, nō autem eſt circa operationes, quia ſic eſſet pars iuſtitiæ. & ſic relinqtur qđ. ſit circa paſſiones: honor autem non eſt paſſio: ergo magnanimitas non eſt circa honores.

¶ 3 Præt. Magnanimitas videtur pertinere magis ad proſecutionē quam ad ſugam. dicitur. n. magnanimus, quia ad magna tendit. ſed virtuoſi non laudantur ex hoc, ꝙ cupiunt honores, ſed magis ex eo ꝙ eos fugiunt. ergo magnanimitas non circa honores.

Sed contra eſt, ꝙ* Philoſ. dicit in 4. Ethic. quod magnanimitas eſt circa honores, & inhonorationes.

Respondeo Dicēdum, quòd magnanimitas ex ſuo nomine importat quandam extenſionem animi ad magna. Conſiderať aūt habitudo virtutis ad duo. Primo ad materiam circa quam operatur. alio modū ad actum propriū. q cōſiſtit in debito vſu talis mate

Supra q.128. cor. & infra præſenti q6. ar.4. & 8.co. & q. 131.ar. 2. cor. Et 3. d.26.q. 2.ar. 2.ad 4. Et d. 33.q.3 ar.2. q.1.cor.& ad 2. Et di. 34. q.1. artic. 2. cor.

*Lib.3.text. 42.tomo 2.

Lib.4.c.3.ante medium tom.5.

¶ Super quæſtionis centeſimæ vigeſimæ nonæ Articulum primum.

In artic. 1. q. 129. dubium occurrit, An magnanimitas ſit circa magna operari, tā quam propriū actū, & obiectum, an ſit circa magna operari, vt circunſtantiam recte ſperandi honores magnos. Et eſt ratio dubii, quia de magnanimitate diuerſa dicuntur. Dicitur nāque hic & in 4. Ethicorum, quod eſt virtus circa honores magnos, vt propriā materiam, & in litera hac exprimitur, qđ proprius actus eius eſt recte uti magnis honoribus. Dicitur rurſus in 4. Ethicorum, quod magnanimi eſt, quòd in vnaquaque uirtute magnum. Vbi author exponendo, dicit quod per hoc magnitudo eſt ſpecialis uirtus diſtincta ab aliis, quia tendit ad rationem magni in cuiuſlibet uirtutis opere verbi gratia. Fortitudo intendit fortiter agere, magnanimitas intendit magna operari in fortiter agendo, & ſic de aliis. In eodem quoque quarto dicitur, quod magnanimus moderate delectatur de honore, nec ipſum nullum æſtimat, & quòd medietas in appetitu honoris conſiſtit, ſi appetitur, unde oportet, & vt oportet. Ex quo apparet, quòd quia magna operari eſt, unde oportet appetere honorem, ideo magnanimitas attendit ad magna operari, vt circunſtantiam, unde magnos honores appetāt, unde oportet, & utatur ut oportet. Ex altera F autem parte apparet, quod magnanimitas principaliter intendit ad operandum magna, & ex conſequenti ad recte appetendum magnos honores, quibus magna opera ſunt digna.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam oportet caute in conſideratione procedere, ne dum ab excellētia Ariſtotelis, & D. Thomę deficimus declinemus in proprias phantaſias, nouaque cudamus, quia uetera non intelligimus. Sciendum eſt ergo, ꝙ ſicut fortitudo aliter ſe habet ad materiā quam modificat, puta, timorem mortis, & aliter ad proprium actum, quia proprius actus eſt fortitudinis proprius finis: materia autem moderata, ut propter finē, moderate ſiquidem timet, & audet fortis, ut fortiter aggrediatur, & ſuſtinet, & nō econuerſo: ita ꝓportionaliter contingit in magnanimitate. Actus ſiquidem proprius eius eſt operari magna, ſicut fortis proprius actus eſt fortiter agere. Sed quoniam hic actus ex ſpe magnorum, puta, honoris, & gloriæ, impedit, & promouetur, & ideo oportet moderari ſpem honoris, multi enim ꝓp ſpem honoris exceſſiuam a magna operando deſiſtunt, vt ambitioſi, & inanis gloriæ cupidi, q aliunde, quam unde oportet hoc ſperantes. & habentes, quādoque de operibus uere magnis non curant. Alii propter inuriam honoris ſimiliter non operantur magna, idcirco magnanimitas moderatur appetitum honoris magni, ut magna in qualibet uirtute operetur. Vnde magnus honor non eſt obiectum, ſed materia magnanimitatis; obiectum autem eſt magnum in cuiuſuis uirtutis opere, ex utroque tamen magnanimitas dicitur. Ex obiecto quidem, quia formale obiectum eius eſt magnū in cuiuſque uirtutis opere. ex materia uero, quia magnus honor inter omnia exteriora bona, bonum maximum eſt. Et ſicut obiectum eius diſtinguitur a materia eius, ita actus eiuſdem circa obiectū ab actu circa materiā. Nā obiectum ſuum attingit in hoc ipſo, ꝙ operatur magna: materiam aūt attingit in hoc, ꝙ aſſumit ſpem moderatam magni honoris futuri, & ſimiliter moderatam delectationē magni honoris præſentis, ut patet in 4. Ethi. Eſt autē utriuſque actus neceſſitas, quia niſi magnanimus tenderet directe in magna, quæ ſunt non in genere minimorum bonorum, qualia ſunt exteriora bona, ſed uere magna bona, quæ ſunt ſola animi bona, nō eſſet

ſet

ſet vere magnanimus, utpote non tendens in uere & ſimpliciter magna bona: & niſi appetitum, delectationemque magni honoris gloriæque humanæ moderaretur, non eſſet circa honores, ut propriam materiam. Ex quibus patet, quid ad quæſtionem dicendum ſit, ſ. ꝙ ſimpliciter, & abſolute loquendo, operari magna ſpectat ad magnanimũ vt principalis eius actus. Secundum quid autem, hoc eſt, loquẽdo de magnanimitate in ordine ad actũ eius circa materiam ipſius, operari magna eſt circunſtantia, aut quaſi circunſtãtia, unde ſeu cur. Finis namque proprius alicui⁹ non eſt proprie inter circunſtantias. Proprius autẽ finis, quare aliquis eſt magno proſequendus honore, eſt quia magnum uirtutis opus fecit, facit, cuſtodit &c. Teſtimonium enim virtutis ad virtutem, & virtuoſum ordinatur vt finem. Vnde rectius loquendo, dicendum eſſet, ꝙ nec etiam reſpectu ſecũdarii act⁹ eſt circunſtantia ſed eſt proprius finis: & ꝙ Ariſt. poſuit ly vñ, inter requiſita ad rectum appetitum honoris, non inter circũſtantias, niſi largo vocabulo circunſtãtias appellando omnia requiſita ad rectitudinẽ actus. Ex his quoque patet ſolutio alterius q̃ſtionis, ſ. An magnitudo, quæ eſt obiectum magnanimitatis, ſit illius formale obiectum, ut relata ad magnum honorem: an abſolute inquantum ſ. eſt excellentia in opere virtutis. Patet, inquam ſolutio, quia hinc patet, quod magnanimitas non habet honorem pro obiecto. Et ſi tenderet in magna formaliter, inq̃tum ſunt digna magno honore, iam haberet honorẽ magnum pro obiecto, quaſi ſub eius rõne tenderet in q̃cũq; Sed qm̃ hẽt magnum in cuiuſuis virtutis opere pro formali obiecto, & ſic magnũ eſt ſua pte natura dignum magno honore: iõ magnanimitas eſt circa magna utroque modo, ſed principaliter prout ſunt abſolute magna. Et hinc prouenit, ꝙ habeat pro materia appetitus, & delectationes magnorum honorum. Quocirca cum dr̃, ꝙ magnanimus eſt magnis dignus, intelligitur & de magnis operibus, & de magnis honoribus. Expreſſe ſiquidẽ in 4. Eth. dr̃, ꝙ puſillanimus priuat ſe magnis uirtutum operibus, & ad inuentionibus, quibus dignus eſt. Solus namque magnanim⁹ eſt, cui magna operari proportionatum eſt, nec præſumptionis argui poteſt, quod magnis uirtutis operibus ſe dignificat, hoc eſt tanquam dignum ad talia ſe exhibet, ꝙ magnis ſe honoribus dignum æſtimet, ſperet, velit, ac faciat. Nec obſtant dictæ deciſioni verba authoris in ar. 4. huius q. vbi dicit, quod

A magnanimus intendit magna operari in qualibet virtute, in quantum ſ. tendit ad ea, quæ ſunt digna magno honore. Et rurſus, quia honor eſt cuiuſque uirtutis præmium: ideo ex conſequẽti ratione ſuæ materiæ reſpicit omnes uirtutes, hæc ille. Sunt, n. hæc intelligenda ex ea parte, qua magnanimitas diſtinguit ab aliis uirtutibus, ſ. ex parte ſpecialis materiæ: cum quo tñ ſtat, ꝙ vt diſtinguit ab eis ex parte formalis obiecti, aliter ſe habeat, vtroque uãq; mõ ab aliis uirtutibus magnanimitas diſtinguit, ut infra latius patebit. q.123.art.3. & 4.

D.710.

q.101.art.1. & 2.

riæ. Et quia habitus virtutis principaliter ex actu determinatur, ex hoc principaliter dicitur aliquis magnanimus, quia habet animum ad aliquem magnum actum. Aliquis autem actus poteſt dici dupliciter magnus. vno modo ſecundum proportionem: alio mõ abſolute. Magnus quidẽ poteſt dici actus ſecundum proportionem etiam, qui conſiſtit in uſu alicuius rei paruæ, vel mediocris, puta ſi aliquis illa re optime vtatur: ſed ſimpliciter, & abſolute magnus actus eſt, qui conſiſtit in optimo vſu rei maximæ. Res autem, quæ in vſum hominis veniunt, ſunt res exteriores inter quas ſimpliciter maxima eſt honor, tum quia propinquiſſimum eſt virtuti, vt pote, teſtificatio quædam exiſtens de virtute alicuius, vt ſupra habitum* eſt. tum etiam quia Deo, & optimis exhibetur, tum etiam quia homines propter honorem conſequendũ, & vituperium vitãdũ, alia omnia poſt ponunt. Sic autem dicitur aliquis magnanimus ex his, quæ ſunt magna abſolute, & ſimpliciter. ſicut dicitur aliquis fortis ex his, quæ ſunt difficilia ſimpliciter. Et ideo conſequẽs eſt, quod magnanimitas conſiſtat circa honores.

C

Ad primum ergo dicendũ, quod bonum, uel malum, abſolute quidem conſiderata, pertinent ad cõcupiſcibilem, ſed inquantũ additur ratio ardui, ſic pertinent ad iraſcibilem. Et hoc modo honorem reſpicit magnanimitas, inquantum ſcilicet honor habet rationem magni, vel ardui.

D

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ honor, etſi nõ ſit paſſio, vel operatio eſt tñ alicuius paſſionis obiectũ, ſcilicet ſpei, quæ tendit in bonum arduũ. Et ideo magnanimitas eſt quidẽ immediate circa paſſionẽ ſpei, mediate autem circa honorem, ſicut circa obiectum ſpei, ſicut & de fortitudine ſupra* dictũ eſt, quod eſt circa pericula mortis inquantum ſunt obiectum timoris, & audaciæ.

B

Ad tertium dicendum, ꝙ illi, qui contemnunt honores hoc modo, ꝙ pro eis adipiſcendis nil inconueniens faciunt nec eos nimis appretiantur, laudabiles ſunt. Si quis autem hoc modo contemneret honores: quod non curaret facere ea quæ ſunt digna honore: hoc vituperabile eſſet. Et hoc modo magnanimitas eſt circa honores: vt videlicet ſtudeat facere ea: quæ ſunt honore digna; non tamẽ ſic: vt pro magno æſtimet humanum honorem.

Articulus II

Vtrum magnanimitas de ſui ratione habeat, quod ſit circa magnum honorem.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod magnãimitas de ſui ratione nõ habeat quod ſit circa magnũ honorẽ. Propria enim materia magnanimitatis eſt honor ut dictũ eſt: ſed magnum, & paruum accidũt honori. ergo de ratione magnanimitatis non eſt, quod ſit circa ma

D gnum honorem.

¶ 2 Præt. Sicut magnanimitas eſt circa honores, ita manſuetudo ẽ circa iras, ſed non eſt de ratione manſuetudinis: quod ſit circa iras magnas vel paruas. ergo etiam nõ eſt de ratione magnanimitatis, ꝙ ſit circa magnos honores.

¶ 3 Præt. Paruus honor minus diſtat a magno honore, quam exhonoratio: ſed magnanimitas bene ſe habet circa exhonorationes. er

¶ *Super quæſtionis cẽteſimæ vigeſimæ nonæ Articulum ſecundum.*

In art. 2 q. 129. dubium occurrit ex Martino in eodẽ libr. de fortitudine, tractatu de Magnanimitate, q. 1. ubi recitata differentia poſita hic in litera inter paſſiones in hoc ꝙ quædã ſunt, quæ habent magnam uim reſiſtendi rõni principaliter ex parte paſſionis, & q̃dam principaliter ex parte rerũ, quæ ſunt, obiecta paſſionũ &c. ſubdit, ꝙ iſta opin. S. Tho. vr̃ mihi deficere in aliqbus. Primo in ipſa diſtinctione. quia ſi hoc ualeat, cõſtat quod unum mẽbrum intelligitur cũ præciſione alterius, quia ſi unũ includeretur in alio, nulla eſſet differentia inter membra. Tũc arguo ſic. Quantamcumq; repugnantiam rationi nata eſt facere cupiditas pecuniæ ex parte obiecti, tantum nat⁹ eſt facere timor ex parte obiecti, ſ. periculorum mortis in bello, igitur diſtinctio Thomæ nulla. Antecedens probat, quia quantumcumque pecunia ſiue parua, ſiue magna eſt amabilis, tantum terribile ſiue paruum, ſiue magnum eſt fugibile, immo plus, & ſimiliter poteſt argui de ira reſpectu paruipẽſionis fugibilis, & vindictæ amabilis. Secundo Omnes paſſiones in hoc conueniunt, quòd poſitæ in appetitu reſiſtunt rationi, & non poſitæ non reſiſtunt, & vtrumque horum eſt, ſiue obiecta ſint, ſiue non ſint. Omnia quoque obiecta paſſionum in hoc conueniunt, quòd non reſiſtunt rationi niſi apprehenſa cauſent paſſionem in appetitu, & ſimiliter quòd reſiſtunt ſi apprehenſa cauſant paſſionem in appetitu. ergo ſi aliquæ paſſiones reſiſtunt ut paſſiones, & omnes, & ſi aliquæ ex partẽ obiectorum & oẽs. Tertio: Timor, inquantum timor, nõ plus reſiſtit rõni quã cupiditas, inquantum cupiditas: & triſtitia ex parui pẽſione, inquantum triſtitia, non plus reſiſtit rationi, quam triſtitia difficultatis rerum difficilium gerẽdarum. ergo. Quarto. Nulla obiecta reſiſtunt rationi niſi rõne paſſionum ab eis

643

Supra q. 66. art. 5. cor. Et infra præſenti q. art. 4. ad 1. & q. 130. ar. 2. ad 2. Et 3. diſ. 9. q 1. ar. 1. q. 2. co. & q. 3. ad 3. Et d. 34. q. 1. ar. 2. cor.

*Art. præce.

cauſat

cauſatarum, & omnia, quæ cauſant huiuſmodi paſſionem, reſiſtunt rationi: ergo diſtinctio nulla.

¶Secundo deficit opinio S. Tho. in hoc dicto, ſ. quod circa paſſiones primi generis non eſt aliqua virtus: niſi circa illud quod eſt magnum. Probatur, quia circa paruas concupiſcentias, circa paruas iras, & paruos timores, poteſt aliquis deficere, ſuperabundare, & mediocriter ſe habere. ergo circa hæc omnia eſt aliqua virtus: & per conſequens circa paruas concupiſcentias eſt ita bene temperantia, ſicut circa magnas & ſimiliter manſuetudo circa paruas iras &cæt. Et circa hoc multiplicat Martinus multas rationes, quas pertranſeo, quia non procedunt contra ſenſum literæ verum, ſed contra male acceptum ab ipſo ſenſum, vt patebit reſpondendo.

Li. 2. ca. 7. circa medium, tom. 5.

Li. 7. tex. 17. & 18. to. 2.

¶In eodem 2. articu. dubium occurrit circa illud. Res exterius exiſtentes, etiã ſi ſint paruæ, ſunt multum appetibiles, vtpote, neceſſariæ ad vitam hominis. Videtur. n. cum hoc ad literam dicatur de pecunia & honore, dupliciter deficere. Primo in hoc, quòd non ſolum parua pecunia, aut honor, ſed paruus cib⁹, aut potus multum appetibilis propter eandem rationem, quia ſcilicet neceſſarius eſt ad uitam hominis. Secũdo in hoc, quod honorem ponit inter neceſſaria ad vitã hominis, cum non ſit neceſſarius, vt patet.

Lib. 2. c. 3 in fin. com. 5.

Ca. 4. par. 4. aliquantulũ a princip.

¶In eodem 2. artic. in reſponſione ad tertiũ dubium occurrit, Quomodo magnanimitas ſit etiam circa paruos honores, vt in litera dicitur, & cum hoc diſtinguatur ab alia virtute, quę eſt circa paruos honores, & ſimiliter ab alijs virtutibus, puta, tēperantia, fortitudine, & manſuetudine in hoc, quod illæ ſunt circa magna principaliter, & parua ſecundario: magnanimitas autem circa magna ſolum.

¶Ad euidentiam primi dubii ſciēdum eſt, quod doctrina authoris eſt formalis, & formaliter intelligenda. Non diſtinguit ergo paſſiones contra obiecta, aut ecõtra: ſed in vtroque mēbro accipit paſſiones cum ſuis obiectis, & obiecta cum ſuis paſſionib. Neque diſtinguit paſſiones, cõtra paſſiones, puta, amorē deſiderium, delectationem &c. contra timorē, audaciã &c. quia vna & eadem paſſio, cum diuerſo tñ obiecto. ſub utroq; membro continetur, vt patet de amore. deſiderio. & delectatione carnali, & de eiſdem paſſionibus reſpectu pecuniæ. Sed diſtinguit paſſiones cum quibuſdã aliis ſuis obiectis in hoc, quod quædam vim magnã reſiſtendi rõni habēt principaliter ex parte paſſionis quædã principaliter ex parte obiecti. Vbi nota tria. Primo

F author non dicit, quod quædã ex parte paſſionis, & quædã ex parte obiecti, ſed dicit, quædam principaliter hinc, & quædam principaliter inde: ita quod differentia conſiſtit in ly, principaliter. Secundo, quod vt patet ex pcedenti lib. q. 22. operationes appetitus ſenſitiui habent rõnem paſſionis ex adiuncta trãſmutatione corporali. & per ſe cadit in rõne earum, ut ibi dr: Ita quod attribuere aliqd paſſionei ex parte paſſionis, eſt attribuere illi ex parte corporalis tranſmutationis ſibi iunctæ: quoniam ſic eſt ſermo formalis de paſſione, vt ſic. Tertio, quòd obiectum paſſionis appetitus dupliciter conſideratur, ſiue actiuum, & ut obiectum, & ꝓprie loquendo, tunc ſumitur formaliter, vt obiectum, quando ſumitur ut terminus appetitiui motus: ut actiuum autem ſumitur quãdo vt facit appetitiuum motũ conſideratur. Ex his ſiquidem tribus patēt termini & membra diſtinctionis, ipſiuſque ſenſus. Inquit ſiquidē diuinum authoris ingenium, quod quędã ſunt morales materiæ integræ, ſcilicet paſſiones cum ſuis obiectis, in quibus vis magna reſiſtendi rationi ꝓuenit principaliter non ex parte obiecti, hoc eſt termini, ſed ex parte paſſionis, hoc eſt, tranſmutationis corporalis, quę fit in nobis, vt ſunt delectationes carnales, timores mortis, & iræ. Quædam vero ſunt, in quibus magna reſiſtendi vis principaliter eſt ex parte obiecti terminatiui, vt ſunt appetitus bonorum, & pecuniarum. Nec eget probatione hęc diſtinctio quoniam experimur in nobis hanc differentiam, dũ

K in carnalibus concupiſcentijs adeo tranſmutamur, & ardemus in corpore, ut ratio non poſſit euadere. Et ſimiliter accidit in paſſione iræ, & timore mortis, & huiuſmodi In appetitu uero pecuniæ, aut honoris, non tam exardeſcit, aut mutatur corpus, vt experientia teſtatur, ſed ex parte rei, quæ appetitur, impugnatio magnificatur principaliter. Ex his autē patet ſolutio argumentorum Martini Supponit namq; primo falſum hoc, quod diſtinctio iſta habeat pro mēbro vno paſſionē, pro altero obiectum, & propterea cũ alterius præciſione vtrunq; intelligat. Argumenta deinde quatuor cõtra hoc, non militant cõtra diſtinctionē literæ Vnde primũ cõparans vires obiectorum inter ſe, puta, mortis, & pecuniæ, nõ eſt ad propoſitum: & ſimiliter ſecundum aſſerens cõuenientiam omniũ paſſionũ, & obiectorũ inter ſe, nõ eſt ad propoſitum. Tertium autem comparans diuerſas inter ſe paſſiones ſm̃ ſuas ſpecies, puta, cupiditatem, & triſtitiã, extra propoſitum quæ-

go etiam & circa paruos honores non ergo eſt ſolum circa honores magnos.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit in 2. Ethi. quod magnanimitas eſt circa magnos honores.

RESPON. Dicendum, quod ſecundum* Philo. in 7. Phyſic. virtus eſt perfectio quædam, & intelligitur eſſe perfectio potentiæ ad cu-G ius vltimum pertinet, vt patet in 1. de cælo. Perfectio autem potentiæ non attenditur in qualicunque operatione, ſed in operatione quæ habet aliquam magnitudinē aut difficultatem. Qualibet enim potentia, quantumcumque imperfecta, poteſt in aliquam operationem modicam, & debilem. et ideo ad rationem virtutis pertinet, vt ſit circa difficile, & bonum vt dicitur in 2. Eth. difficile autem et magnum, quæ ad idem pertinent, in actu virtutis poteſt attendi dupliciter. Vno modo, ex parte rationis, inquãtum ſcilicet difficile eſt mediũ rationis adinuenire et in aliqua materia ſtatuere: et iſta difficultas ſolum inuenitur in actu virtutum intellectualium, et etiam in actu iuſtitiæ. Alia autem difficultas eſt ex parte materiæ, quę de ſe repugnantiam habere poteſt ad modum rationis, qui eſt circa eam ponendus, et iſta difficultas ſpręcipuæ attēditur in alijs virtutibus moralibus, quę ſunt circa paſſiones, quia paſſiones pugnãt contra rationem, vt Dionyſ.* dicit 4. cap. de diui. nomi. Circa quã conſiderandum eſt, quod quædã paſſiones ſunt, quę habēt magnã vim reſiſtendi rationi principaliter ex parte paſſionis: quædam vero principaliter ex parte rerum, quæ ſunt obiecta paſſionum. Paſſiones autem nõ habent magnam vim repugnandi rationi, niſi ſuerint vehementes, eo quod appetitus ſenſitiuus, in quo ſunt paſſiones, naturaliter ſubditur rationi, et ideo virtutes, quæ ſunt circa huiuſmodi paſſiones, non ponuntur niſi circa id, quod eſt magnum in illis paſſionibus. Sicut fortitudo eſt circa magnos timores, et audacias: temperantia autem circa maximarum delectationum concupiſcentias, et ſimiliter manſuetudo eſt circa maximas iras. Paſſiones autem quædam habent magnam vim repugnandi rationi ex ipſis rebus exterioribus, quæ ſunt paſſionũ obiecta, ſicut amor, vel cupiditas pecuniæ ſiue honoris. Et in his oportet eſſe virtutem nõ ſolum circa id quod eſt maximum in eis, ſed etiã circa mediocria, vel minora, quia res exterius exiſtētes, etiam ſi ſint paruæ, ſunt multum appetibiles, vtpote, neceſ-H ſariæ ad vitam hominis. Et ideo circa appetitum pecuniarũ ſunt duæ uirtutes, una quidē circa mediocres, uel moderatas, ſcilicet liberalitas, alia autē circa pecunias magnas, ſcilicet magnificentia. Similiter etiã et circa honores ſunt duæ virtutes, vna quidē circa mediocres honores, quę innominata ē, nominatur tamen ex ſuis extremis, quæ ſunt philotimia, ideſt, amor honoris: et aphilotimia, id eſt, ſine amore honoris. I Laudatur enim quandoque qui amat honorem, quandoque autem qui non curat de honore, ꝓut ſ. utrumque moderate fieri poteſt. circa magnos autem honores eſt magnanimitas. Et ideo dicēdum eſt quod propria materia magnanimitatis, eſt magnus honor, et ad ea tendit magnanimus quæ ſunt magno honore digna.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod magnum, et paruum per ac

ſtionis

ſtionis eſt:& ſimiliter quartum conuenientiā aſſerēs obiecto rum. Omnia ſiquidem hæc a comparatione literæ lōge ſunt: quia, vt patet ex dictis, in litera comparantur paſſiones integræ, hoc eſt cum talibus obiectis, paſſionibus integris, hoc eſt, cum alijs obiectis in h[illegible]c, ꝙ eſt reſiſtere principaliter ex parte paſſionis, i. [illegible]lis, vel principaliter ex parte obiecti cum [illegible]. n. [illegible] ſtant omnes conuenientiæ arguendo allatæ.

¶Ad ea aūt quæ Martinus ſecundo loco obiicit, dī, ꝙ non cōtra authorē bene intellectum procedunt. Nam non intendit author ſubtrahere paruas iras, paruos timores, paruaſq; concupiſcentias carnales, à virtutis moderamine, vt iſte intellexit: ſed intēdit, quòd circa prædicta parua, nulla eſt virtus ſimpliciter tanquam circa materiam propriā ſimpliciter. Cū quo tñ ſtat, ꝙ circa prædicta tāq; relata ad propriā materiā ſit virtus, virtus, inq; non alia, ſed illamet. Ita ꝙ tēperantia, verbi gratia, ꝙ ſimpliciter eſt circa maximas carnis delectationes, tāquā circa materiā ꝓpriā ſimpliciter, eſt etiam ſm quid circa paruas delectationes carnis, tanꝙ circa materiam eiuſdem ſm quid. Patet autem hæc eſſe veram authoris intentionem ex duobus. Primo, ex eo ꝙ ſuperius expreſſe dixit, ꝙ circa pericula alia eſt fortitudo ſecundum quid. Secundo, ex eo, quòd ſic directe conſtituitur intenta differentia in litera inter virtutes, quę ſunt circa honores, & pecunias, & virtutes, ꝗ ſunt circa bona, & mala carnis, dum in illis diſtinguuntur duæ virtutes ſimpliciter altera circa magnum altera circa mediocre vt propriam materiā eā in honoribus, ꝗ pecunijs, vt patet in 4. Ethi. & hic & ſuperius. In iſtis vero ponitur vna tm̄ virtus ſimpliciter circa maximum in quolibet genere, tanꝗ circa ꝓpriā materiam. Circa mediocre vero aut paruum, nulla ponitur ꝓpria virt⁹ ſimpliciter vt circa propriam materiam, ſed illamet, quæ eſt circa maximum illius generis, extenditur ad mediocre, & paruum tamquam ad id, quod reducitur ad propriam materiā, vt imperfectum ad perfectum in illo genere.

¶Ad tertij dubij primam obiectionem dicitur, ꝙ cibus, & potus poſſunt dupliciter appeti. Primo, vt delectabiles ſm tactū vt ſunt materia ſobrietatis, ſeu abſtinentiæ: & ſic quanto [illegible] que parui cibi, vel potus ſpectant ad maximas delectationes, quæ ſunt delectationes tactus. Et propterea ſunt extra propoſitum huius membri, quoniam ſpectant ad illammet virtutem, ad quam ſpectat moderari maximas delectationes circa

cidens ſe habent ad honorem ſecundum ſe conſideratum, ſed magnam differentiam faciunt, ſecundum quod comparantur ad rationem cuius modum in vſu honoris obſeruari oportet, qui multo difficilius obſeruatur in magnis honoribus, quam in paruis.

A

Ad secundum dicendum, quòd in ira, & in alijs materijs, non habet difficultatem notabilē, niſi illud, quod eſt maximum, circa ꝙ ſolū oportet eſſe virtutē. Alia autē eſt rō de diuitijs, & honoribus, ꝗ ſunt res extra animam exiſtētes.

Ad tertium dicendum, quòd ille, qui bene magnis vtitur, multo magis pōt bene vti paruis. Magnanimus ergo intendit magnos honores, ſicut quibus eſt dignus, vel etiam ſicut minores his, quibus eſt dignus, quia ſcilicet virtus non poteſt ſufficienter honorari ab homine, cui debet honor a Deo. Et ideò non extollitur ex magnis honoribus, quia nō reputat eos ſupra ſe, ſed magis eos contemnit, & multo magis moderatos, aut paruos. Et ſimiliter etiam de honorationibus non frangitur ſed eas contemnit, vt pote, quas reputat ſibi indigne afferri.

Articulus III.

Vtrum magnanimitas ſit virtus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ magnanimitas nō ſit virtus. Omnis .n. virtus moralis in medio conſiſtit, ſed magnanimitas non conſiſtit in medio ſed in maximo, quia maximis dignificat ſeipſum, vt dicit in 4. Ethico.* ergo magnanimitas non eſt virtus.

¶2 Præt. Qui vnam virtutem habet, habet omnes, vt ſupra *habitum eſt: ſed aliquis poteſt habere aliquam virtutem non habens magnanimitatem: dicit enim Philoſ. in 4 Ethico.* quòd qui eſt paruis dignus & his dignificat ſeipſū temperatus eſt, magnanimus autem nō. ergo magnanimitas non eſt virtus.

B

¶3 Præt. Virtus eſt bona qualitas mentis, vt ſupra habitum eſt, ſed magnanimitas habet qualdā corporales diſpoſitiones. dicit enim Philoſ. in 4. Ethic.* ꝙ motus lentus magnanimi videt, & vox grauis. & locutio ſtabilis. ergo magnanimitas non eſt virtus.

¶4 Præt. Nulla virtus opponitur alteri virtuti, ſed magnanimitas, opponitur humilitati. nā magnanimus, ſe dignum reputat magnis & alios cōtemnit, vt dicitur in 4. Ethic.* ergo magnanimitas non eſt virtus.

C

¶5 Præt. Cuiuſlibet virtutis proprietates ſunt laudabiles, ſed magnanimitas habet qualdam proprietates vituperabiles. Primo quidem, quia non eſt memor beneficiorum, ſecundo, quia eſt ocioſus & tardus, tertio, qa vtitur ironia ad multos: quarto, quia nō poteſt aliis conuiuere. quia magis poſſidet infructuoſa, quam fructuoſa. ergo magnanimitas non eſt virtus.

Sed contra eſt, quod in laudem quorundam dicitur 2. Macha. 14. Nichanor audiens virtutem comitum Iudæ, & animi magnitudinem, quam pro Patriæ certaminibus habebant &c. laudabilia autem ſunt ſolum virtutum opera. ergo magnanimitas ad quā pertinet magnum animum habere, eſt virtus.

D

Respondeo Dicēdū, ꝙ ad rationē virtutis humanæ pertinet, vt in rebus humanis bonum rationis ſeruetur, quod eſt pro-

A

alimenti. Alio modo, poſſunt appeti, vt poſſidendi, & ſic comprehenduntur ſub pecuniæ nomine, & cadunt ſub hoc membro, & habent paruæ pecuniæ rationem.

¶Ad ſecundam vero dicitur, quòd licet honor non ſit neceſſarius ad vitam corporalem hominis; eſt tamen neceſſarius ad vitam politicā: adeo vt etiā multi ſtabulariorum & coquorum ſuos velint honores. Homo autem eſt naturaliter animal politicum.

¶Ad dubium vltimo motum in riſione ad tertium, reſpōdetur, ꝙ de magnanimitate vere negatur, ꝙ eſt circa paruos honores vt propriam materiam, quia eſt circa magnos honores ſolum ut propriam materiam. Cum quo tamen ſtat ꝙ eminenter eſt quodammodo circa paruos honores, & priuationē honoris, ſ. deſpiciendo illos, & priuationem eorundem. Virtus autem innominata, quæ eſt circa mediocres honores, eſt circa illos, vt propriā materiam, & priuationem illorum reſpicit ex illa parte, qua reſpicit contrarium ſibi vitium per defectum. Priuatio n. albi ex parte nigri ſe tenet.

¶Super quæſtionis centeſimæ vigeſimæ nonæ Articulum tertium.

In ar. 3 eiuſdē 129. q. in riſione ad ſecundum, dubium ex Martino in dicto tractatu qō. 2, occurrit. Vbi contra hanc reſponſionem arguit ꝙ non ſatis conſonat ſibijpſi. Propinqua, inquit, diſpoſitio ad habitum non eſt niſi mediante actu generatiuo illius habitus, ita ꝙ eſt prius diſpoſitio ad actum quam ad habitum. ergo virtutes magis ſunt cōnexæ ſm actus quam ſm habitus, ſed nō ſunt connexæ ſecundum actus, vt hic dicitur, propter quācumq; diſpoſitionem propinquam ad actum. ergo nec dicentur connexæ ſecundū habitus propter quamcumque diſpoſitionem ad habitum.

E

¶Ad hoc dubium dī, ꝙ reſponſio literæ optime ſibi, & veritati conſonat, & ꝙ illa propoſitio eſt falſa, Propinqua diſpoſitio ad habitū non eſt niſi mediante actu generatiuo illius habitus. Habentur ſiquidem habitus ſecundariarū virtutum, puta, magnificentiæ, magnanimitatis, & huiuſ, in propinqua diſpoſitione ex hoc ipſo, ꝙ habentur uirtutes principales, ꝗ cardinales vocātur. Illa quoque propoſitio adiuncta, Prius eſt diſpoſitio ad actum, quā ad habitum virtutis, diſtinguenda eſt; quia de actu virtutis contingit loqui dupliciter. Primo, vt eſt actus virtutis, ut, ſ. fit à virtuoſo, & ſic falſa eſt: qm̄ prius oportet habere uirtutē, ꝗ actū virtutis, eo mō, quo à virtuoſis actus

ea exercetur

Li. 4. c. 3. circa princ. tomo 5.

Li. 4 c. 3. nō multum ante finem. tomo 5.

Li. 4. cap. 3. a med. to. 5.

prium hominis bonum. Inter cæteras autem res humanas exteriores, honores præcipuum locum tenent, ſicut dictum eſt:* & ideo magnanimitas, quæ modum rationis ponit circa magnos honores, eſt virtus.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod ſicut etiam Philo. dicit in 4. G Ethic.* magnanimus eſt quidem magnitudine extremus, inquãtũ ſcilicet ad maxima tendit: eo autẽ ꝙ vt oportet, medius, quia videlicet ad ea quæ ſunt maxima, ſecũdum rationem tendit. Eo enim ꝙ ſecundum dignitatem ſeipſum dignificat, vt ibidem dicitur,* quia ſcilicet ſe non extendit ad maiora quam dignus eſt.

AD SECVNDVM dicendum, quod connexio virtutum non eſt intelligenda ſecundum actus, vt ſ. cuilibet competat habere actus omnium virtutum. Vnde actus H magnanimitatis nõ competit cuilibet virtuoſo, ſed ſolum magnis ſed ſecundum principia virtutum quæ ſunt prudentia, & gratia, omnes virtutes ſunt connexæ ſecũdũ habitus ſimul in aĩa exiſtẽtes vel in actu, vel in propinqua diſpoſitione. Et ſic poteſt aliquis, cui nõ cõpetit actus magnanimitatis, habere habitum magnanimitatis, ꝑ quem ſcilicet diſponitur ad talem actum exequendum, ſi ſibi ſecundum ſtatum ſuum compe I teret.

AD TERTIVM dicendum, quod corporales motus diuerſificantur ſecundum diuerſas animæ apprehenſiones; & ſecundum hoc contingit ꝙ ad magnanimitatem conſequuntur quædam accidẽtia determinata circa motus corporales. Velocitas enim motus prouenit ex eo, ꝙ homo ad multa intendit quæ explere feſtinat, ſed magnanimus intendit ſolum ad magna, q̃ pauca ſunt, quę etiã indigẽt magna attentione, & ideo habet motum tardũ. Similiter etiã acuitas vocis, & velocitas, præcipue cõpetit his, qui de quibuſlibet cõtẽdere volũt, quod non pertinet ad magnanimos, qui non intromittũt ſe niſi de magnis. Et ſicut prędictæ diſpoſitiones corporalium motuum conueniũt magnanimis G ſecundum modum affectionis eorum, ita etiam in his, qui ſunt naturaliter diſpoſiti ad magnanimitatem, tales conditiones naturaliter inueniuntur.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ in homine inuenitur aliquid magnũ, quod ex dono Dei poſſidet, & aliquis defectus, qui competit ei ex infirmitate naturæ. Magnanimitas ergo facit, ꝙ hõ ſe magnis dignificet ſecũdum conſiderationem donorum, quæ poſſidet ex Deo: ſicut ſi habet magnam virtu H tem animi, magnanimitas facit ꝙ ad perfecta opera uirtutis tendat. Et ſimiliter eſt dicendum de vſu cuiuſlibet alterius boni, puta: ſciẽtiæ, uel exterioris fortunæ. Humilitas autem facit quod homo ſeipſum paruipendat ſecundum conſideratioñe proprij defectus. Similiter etiam magnanimitas contemnit alios ſecundum quod deficiũt à donis Dei. Nõ enim tantũ alios appretiatur, quod pro eis aliquid indecens facit, ſed humilitas alios I honorat, & ſuperiores æſtimat, in quantum in eis aliquid inſpicit de donis Dei. Vnde dicitur in Pſal. 14. de uiro iuſto, Ad nihilũ deductus eſt in conſpectu eius malignus, quod pertinet ad contemptum magnanimi. Timentes autem Dominum glorificat. quod pertinet ad honorationem humilis. Et ſic patet, quod magnanimitas, & humilitas non ſunt contraria, quamuis in contraria tendere uideantur, quia procedunt ſecundum diuerſas conſiderationes.

F exercetur, vt patet. Secundo, vt eſt actus ſecundum ſpeciẽ tantum uirtutis, eo mõ, quo etiam vir quantumcũque iniuſtus quandoque facit iuſtum, ſoluendo, ꝙ debet: & talis actus præcedit uirtutem, quia fabricando fabri ſimus. Sed cum de connexione virtutum eſt ſermo non de illis imperfectis, ſed de perfectis actibus uirtutis ſermo eſt. Et ꝑpterea in propoſito negandum eſt, quòd prius eſt diſpoſitio ad actum, quam ad habitum, quoniam ecõtra eſt verum: & ideo argumentũ nihil ualet.

Art. 1. huius q. & 1. 2. q. 2. ar. 2. ad 1.

¶ In eodem art. in rñſione ad quartum, dubium occurrit ex eodem Martino, in eadem q. contra hãc reſponſionem directe ſic arguente. Humilitas facit quòd homo ſecundum conditionem magnorũ bonorum, q̃ à Deo poſſidet ſe magnis dignificet, & ad magna opera cõformia illius bonis tendat: & magnanimitas facit, ꝙ ſecũdũ conditionẽ defectuũ ſuorum ſe paruipendat. ergo nulla penitus eſt differentia inter magnanimum, & humilem in ſe dignificando, & non dignificando magnis bonis. Antecedens pro prima parte probatur, tum primo quia ſecundum Sanctum Thomam humilitas facit honorare alios, & dignificare, inquãtum in eis inſpicit aliquid de donis Dei. ergo humilitas, ſi ſimilia inſpicit quis in ſe, facit quòd dignificet ſe magnis bonis: tum ſecundo, quia vel humilitas impedit ne humilis cognoſcat dona Dei quæ habet eſſe in ſe, aut non. Non primum, quia humilitas nec ſenſum nec intellectum hebetat. Si ſecundum, ergo humilis cognoſcit in ſe dona Dei, etiã magna. Aut ergo ſecundum ea magnis bonis ſe dignificat, aut non. Si ſic, ergo humilitas eodem modo inclinat, ſicut magnanimitas. Si non, ergo contrarietas inter magnanimitatem, & humilitatem eſt, humilitas enim inclinaret ad non ſe dignificandum. Secunda uero pars antecedentis probatur, quia magnanimus iudicat ſecundum ueritatem. ergo ſi ſunt aliqui defectus in eo, magnanimitas ſua inclinat eum ad minus æſtimandum de ſe tantam, quantum illi defectus ſunt impeditiui uirtuoſarum operationum. Secundo principaliter poſito caſu, quòd ſit aliquis maxime magnanimus. & maxime humilis, dignus aliqua certa ardua adminiſtratione, & ſic exiſtimetur a ciuib. &c. cõmittentibus illã illi. Tunc ſic. Aut iſte per utramque uirtutem ſimul iudicabit ſe dignum illa, & ſuſcipiet, aut per utramque, iudicabit ſe indignũ illa, & refutabit, aut ꝑ magnanimitatẽ iudicabit ſe dignum, & per humilitatẽ ſe indignum. Non primum, nec ſecundum: quia ſic haberetur intentum de eadem, aut ſimili utriuſq; inclinatione. ergo tertium, ꝙ eſt impoſſibile, tum quia duo contradictoria eſſent ſimul vera: tum quia erunt in eodem duo iudicia cõtraria, tum quia vel ſuſcipiet, & tunc aget contra dictamen humilitatis, vel reiiciet, & tunc aget cõtra dictamen magnanimitatis: vel neutrum faciet, & ſic aget contra vtrumq; dictamen, vel ſimul ſuſcipiet, & reiiciet, & tunc erunt duo contradictoria ſimul. Sed forte, inquit, reſpondebitur, ꝙ ſecundum conſiderationem donorum Dei iudicat ſe dignũ, ſm vero cõſiderationem ꝓpriorum defectuum iudicat ſe indignum. Contra primo. Quorumcumque conſequentia repugnant, antecedentia quoq; repugnant: ſed hæc conſequentia, Iſte eſt dignus hac adminiſtratione, & iſte non eſt dignus hac adminiſtratione, repugnant: ergo & antecedentia: ſed antecedentia ſunt iſta, Iſte ſecundum cõditiones bonorum, quę a Deo habet, vere iudicat quòd eſt dignus hac adminiſtratione, & iſte ſecundũ defectus quos habet vere iudicat, ꝙ non eſt dignus eadem. ergo iſta duo antecedẽtia repugnant. Probatur ſubiuncta minor, ſ. Sed antecedentia ſunt iſta &c. quia bene ſequitur. Iſte ſecundum hanc conſiderationem vere iudicat ſe eſſe dignum tali adminiſtratione, ergo iſte eſt dignus illa. Et ſecundum hãc aliam conſiderationem, vere iudicat ſe eſſe indignum illa eadem, ergo eſt indignus eadem. Secundo, quia vel defectus impediunt, habita etiam ratione tot bonorũ, ab adminiſtratione, K aut non. Si ſic, ergo magnanimus, cui ſunt noti defectus, non dignificabit ſe illa. Si non, ergo non reddunt eum indignum, & conſequenter humilitas non inclinabit ad non dignificandum ſe hac adminiſtratione.

Lib. 4. cap. 3. paulo a princip. tom. 5.

Lib. 4 c. 3. tomo 5.

¶ Ad hanc dubitationem Martini confundentem humilitatẽ & magnanimitatem, reſpondetur, negando antecedens. Et ad Primam probationem primæ partis dicitur, quod non eſt eadem ratio de alijs, & de ſeipſo reſpectu humilis ut ſic: quoniã humilitas inclinat ad reſpiciendum in alijs bona, & in ſe mala, ſeu defectus. Ad ſecundam vero dicitur, quod humilitas nõ impedit hominem humilẽ a cognitione donorum Dei, quæ habet ipſe. Sed ex hoc non ſequitur. ergo ad ipſam ſpectat dignificare ſe ſecundum illa. Sicut nec humilitas impedit cognitionem iuſtorum, vel temperatorum, uel fortium operum, & tamen non ſequitur. ergo ad ipſam ſpectat inclinare in

ſe iniuſta, vel fortia &c. cum arguitur. Aut humilis vt ſic, digni ficat ſe, aut non: reſpondetur, quòd non. Et cum infertur, Ergo eſt contraria magnanimitati humilitas, nihil valet ſequela: quia aliud eſt humilitatem non inclinare ad dignificãdum hominem bonis, quibus eſt dignus: & aliud humilitatem inclinare ad non dignificandum hominem bonis, quibus eſt dignus. Nam in primo eſt pura negatio, in ſecundo affirmatur inclinatio ad oppoſitum. & primum verificatur de humilitate, non ſecundum, & tamen argueas ſecundum imponit humilitati. Ad ſecundam vero partem antecedentis principalis, ſ. ꝙ magnanimitas facit, ꝙ homo ſecundum cõditionem defectuũ ſuorum ſe paruipendat, dicitur ꝙ non eſt falſa ſic prima pars: quĩa magnanimitas tẽdit ad magnum in qualibet virtute: ac ꝑ hoc, inquantum tendit ad magnũ in humilitatis opere, facit quodammodo ꝙ humilitatis eſt. Non ſic autem humilitas deiicit magnanimitatẽ, ſicut magnanimitas magnificat humilitatem: & ideo prima pars dicti antecedentis ſimpliciter negata eſt. Ad ſecundum argumentum principale dicitur, quod reſpõſio ibi recitata eſt bona & ſumpta ex litera præſenti.

Lib.4.c.3.tomo 5.

¶ Ad improbationẽ autem dicitur, ꝙ diſtinctio inter dignũ ſimpliciter, vel ſecundum hoc, ſoluit quæſtionem. Humilitas námque indignum ſecundum quid, hoc eſt, ſecundum proprios defectus: magnanimitas uero dignum ſimpliciter, hoc eſt, omnibus conſideratis, indicat. quod patet ex duobus. Primo, ex hoc, quod humiles inuenimus non niſi quantum ex ſe eſt ſubtrahere ſe a magnis, ut patet de Ioanne Baptiſta, Ego a te debeo baptizari, & tñ baptizauit Chriſtum. Et in veteri teſtamento Moyſes, & Hieremias a diuina legatione ob proprios defectus ſe ſubtrahebant, quam ſimpliciter parati erant ſuſcipere, vt fecerũt. Secundo ex ratione: quia humilitas non eſt retractiua a virtutum operibus, ſed cuſtos omnium, ſemper inclinans hominem ad nihil ſui ſapiendum, quod ſpectat ad ſecundum quid, magnanimitas autem ad cuiuſque virtutis magna tendẽs nõ ſecundum quid omnibus conſideratis, etiam eo quod ad humilitatem ſpectat, dignificat ſimpliciter hominem his bonis, in quibus dignus eſt. Et licet fundamentum dignitatis bonorum ſint dona Dei, hoc tamen non facit dignum ſecũdũ quid, quia quicquid eſt homo, & hominis, & in homine, eſt donum Dei. Non ſic autem de defectibus: quoniam non quicquid eſt homo &c. eſt defectus. Ex hoc igitur, ꝙ magnanimus ſe dignificat ſimpliciter, & humilis ſecundum quid tantum ſe indignificat hoceſt, indignum ſe æſtimat in relatione ad ſuos defectus, patet quòd nec antecedentia, nec conſequẽtia repugnãt, vt putabãt repugnare, accipiendo dignum ſemper ſimpliciter. Et ſimiliter patet, ꝙ humilis magnanimus procedet ad actus magnos, ſemper tamen indignum ſe credens, cognoſcens, & dicens in relatione ad proprios defectus. Vnde de angelis cœleſtibus dicimus, ꝙ tremunt ante Deum, referendo hoc ad defectum naturæ, quę ex ſe poteſt deficere, quamuis ſemꝑ felices aſſiſtãt, & miniſtrent Deo.

In ſolut. ad 2. arg.

AD QVINTVM dicendũ, ꝙ proprietates illæ, ſecundum quod ad magnanimum pertinent non ſunt vituperabiles, ſed ſuperexcedenter laudabiles. Quod enim primo dicitur, quod magnanimus ñ habet in memoria a quibus beneficia recipit, intelligẽdum eſt quãtum ad hoc, ꝙ nõ eſt ſibi delectabile, quod ab aliquibus beneficia recipiat, quin ſibi maiora recompẽſet, quod pertinet ad perfectionem gratitudinis, in cuius actu vult ſuperexcellere, ſicut & in actibus aliarum virtutum, Similiter etiam ſecundo dicitur quod eſt ocioſus, & tardus, non quia deficiat ab operando ea quæ ſibi conueniunt, ſed quia non ingerit ſe quibuſcumque operibus, ſed ſolum magnis qualia decent eum. Dicitur etiam tertio, quòd vtitur ironia, non ſecundum quod opponitur veritati, vt ſcilicet dicat de ſe aliqua vila, quæ non ſunt, vel neget aliqua magna, quæ ſunt, ſed quia non totam magnitudinem ſuam monſtrat, maxime quantum ad inferiorum multitudinẽ, quia ſicut etiam Philoſophus ibidem* dicit, ad magnanimum pertinet magnum eſſe ad eos, qui in dignitate & bonis fortunæ ſunt, ad medios autem moderatum. Quarto etiam dicitur, quòd ad alios non poteſt conuiuere, ſcilicet familiariter, niſi ad amicos, quia omnino vitat adulationem & ſimulationẽ, quę pertinent ad animi paruitatem. Cõuiuit tamẽ omnibus & magnis & paruis, ſecundum quod oportet vt dictum eſt.* Quinto etiam dicitur, quod vult habere magis infructuoſa non quæcumque, ſed bona, ideſt, honeſta. Nam in omnibus prępponit honeſta vtilibus tanquam maiora. Vtilia enim quæruntur ad ſubueniendum alicui defectui, q magnanimitati repugnat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum magnanimitas virtus ſit ſpecialis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ magnanimitas non ſit ſpecialis virtus. Nulla enim ſpecialis virtus operatã in omnibus virtutibus, ſed Philo. in 4. Eth.* dicit, ꝙ ad magnanimũ pertinet, quod eſt in vnaquaque virtute magnum, ergo magnanimitas non eſt ſpecialis virtus.

¶ 2 Pręt. Nulli ſpecialis virtuti attribuũtur actus diuerſarum virtutum ſed magnanimo attribuuntur diuerſarum virtutum actus dicitur enim 4. Ethicorum *ꝙ ad magnanimum pertinet non fugere commouẽtem. quòd eſt actus prudentiæ: neque facere iniuſta, ꝙ eſt actus iuſtitiæ, ꝙ eſt promptus ad benefaciẽdũ, ꝙ eſt actus charitatis, & ꝙ miniſtrat & prompte, ꝙ eſt actus liberalitatis: & ꝙ eſt veridicus, ꝙ eſt actus veritatis & ꝙ non eſt planctiuus, quod eſt actus patientiæ. ergo magnanimitas non eſt ſpecialis virtus.

¶ 3 Præt. Quælibet virtus eſt quidã ſpecialis ornatus animæ, ſecũdum illud Iſa 61. Induit me Dominũ veſtimentis ſalutis. & poſtea ſubdit, Quaſi ſponſam ornata monilibus ſuis, ſed magnanimitas eſt ornatus omnium virtutũ, vt dicitur in 4. Ethic. ergo magnanimitas eſt virtus generalis.

SED CONTRA eſt, quod Philoſo. in 2. Ethi.* diſtinguit eam contra alias virtutes.

RESPONDEO Dicendũ, qđ ſicut ſupra dictum eſt,* ad ſpecialẽ virtutem pertinet, ꝙ modum rationis in aliqua determinata materia ponat. Magnanimitas autem ponit modũ rationis circa determinatam materiam, ſcilicet, circa honores, vt ſupra dictum* eſt: ho

645

Inf. ar. 5. ad 2. & q. 134. ar. 2. ad 1. Et 2. di. 42. q. 2. ar. 4. co. & d. 44. q. 2. ar 1. co Et 3. d. 9. q. art. 1. q. 2. co. & d. 33. q. 3. art. 4. q. 4. cor. & ad 1. Et 4. d 14. q. 1. ar. 1. q. 3. ad 2 & di. 16. q. 4. ar. 1. q. 2. ad 2. Et mal. q. 8. art. 2. ad 1.

* Lib. 4. ca. 3. ante mediũ, tom. 5.

† Lib. 4 ca. 3. tom. 5.

Li. 4. c. 3. ante medium, tom. 5.

Li. 2. c. 7. tomo 5.

q. 123. art. 4.

Artic. 1. & 2. huius q.

¶ *Super quæſtionis cẽteſimæ vigeſimę nonæ Articulum quartum.*

IN artic. 4. eiuſdem 129 q. dubium occurrit circa illud. Proprius actus magnanimi eſt tendere in magnum in cuiuſq; virtutis opere, quod habetur in 1 Ethico. Et facit difficultatẽ magnam in præſenti ar. Author ſiquidem ex parte materiæ diſtinguit magnanimitatẽ ab aliis. Hoc autẽ difficultatem facit ex parte formalis rationis, & eſt ratio dubij, quia magnum, & paruum cuiuſque actus virtutis non diſtinguuntur ſpecie, ac ꝑ hoc eiuſdem virtutis eſt tendere in actum ſuum ſiue magnum, ſiue paruũ Et ſic magnanimitas coincidit cum qualibet virtute, inquantum facit ſuum actum magnũ & ſic non eſt virtus, ſpecialis, ſed quælibet virtus, ut exercẽt magnum actum. Nõ eſt ergo magnanimitas vna virtus, ſed eſt maxima fortitudo, maxima iuſtitia, maxima temperantia, & ſic de aliis: quælibet enim harum tendit in magnum ſuum actum.

¶ Præterea. Magnum in actu temperantiæ, vel iuſtitiæ aut habet rationem ardui, aut, non. Si habet rationem ardui, ergo maxima temperantia non poteſt in magnum actum temperantiæ. Si non, ergo magnum in tali actu non eſt obiectũ magnanimitatis, quia cum ſit in iraſcibili, oportet obiectũ eius eſſe quoddam arduum.

¶ Præterea Magnum in cuiuſcumque virtutis opere, quod dicitur obiectum magnanimi, aut ſignificat magnam quãtitatẽ actus uirtutis ſubſtratæ, puta, tẽperantię, vel fortitudinis, & ſic redeũt difficultates pręmiſſarum rõnum: aut ſignificat aliquid ſuperadditum quantitati actus illius ſubſtratæ virtutis. Et tunc aſſignetur illud, quod nõ apparet cum magnanimus fortit-

ſortiſſimus tendit in maximum fortitudinis actum, ꝙ in aliã tendat magnitudinem, quam fortitudinis ad intra, & honoris ad extra: de quo non eſt præſens propoſitum loqui.

¶Ad huius difficultatis euidentiam ſciendum eſt primo, ꝙ magnum, & paruum, ut in Prędicamentis dr̃, eſt relatiuũ circa quantitatem. Propter ꝙ importat vltra ſubiectum, quantitatem, & relationẽ. Et licet ex parte quãtitatis magnũ & paruum non diſtinguãtur ſpecie quia eiuſdem eſt ſpeciei linea parua, & magna, & ſimiliter ſuperficies, & corpus, & ſimiliter ex parte ſubiecti, ſeu rei quantæ, non exigũt magnũ, & paruũ differentiã ſpecificã: Magna ſiquidẽ, & parua aqua eiuſdem eſt ſpeciei, & ſimiliter magna, & parua albedo ex parte tamẽ relationis ſpecifice diſtinguunt magnũ, & paruũ. Sũt n. relatiua ſpẽ diſtincta, ſicut duplũ, & dimidium. ſpectãt .n. non ad relatiua ęqparãtię, ſed ſuppoſitionis & ſuppoſitionis. Quocirca, licet magnum, & paruum non diſtinguant ſpecie rei, quę dr̃ magna vel parua, puta, albedinis, caloris, honoris, pecuniæ &cę. nec ſpẽ quantitatis: ſunt tamen relatiua inter ſe diſtincta ſpẽ. Sciendum de ſecundo, ꝙ in effectibus naturalibus duo inueniunt, ſ. res ipſa, quę eſt terminus formalis actionis & magnitudo ipſius Sicut cũ ignis calefacit aquã, eſt ibi & calor, q formaliter terminat calefactionẽ, & quãtitas eius, puta, ꝙ eſt calor, ut duo &c. Ad hæc aũt duo naturale agens ita ſe hẽt, ꝙ primũ eſt, ad ꝙ directe intendit, qđq; ex rõne formæ qua agit, directe ꝑducit. Scđm uero ex conditione ipſius formæ ꝑuenit. Calidũ.n. inquãtũ calidũ, facit calidũ. Sed qa intẽſus eſt actiuus calor, iõ in patiẽte diſpoſito fit nõ ſolũ calor, ſed calor intenſus. Ita ꝙ calidũ actiuũ directe nõ intendit, niſi calidũ facerẽ tanq̃ ꝓpriũ, & formalem effectũ. Intẽſionẽ aũt caloris efficit nõ tanq̃ ex forma intenta directe, ſed tanq̃ conditionẽ cõcomitantẽ naturaliter tale agens in hoc paſſo &c. Et quia in anima intellectus natus eſt adunare & diuidere, & anima natura q̃dam eſt, in hoc anima excedit materiã, ꝙ efficit magnitudinem actus virtutis nõ ſolũ ꝑ modũ naturæ, ſ. vt cõditionẽ actus ſicut de calore dictũ eſt, ſed & ꝑ modum animæ, ſ. ꝑ directam intẽtionẽ ipſius magnitudinis, ut cuiuſdam rõnis formalis, ita ꝙ hõ valde fortis, & magnanimus dupliciter tendit in magnum fortitudinis actũ. Primo, per modũ naturæ, inquantũ fortis, ex rõne nãque ſuæ magnæ fortitudinis exit in magnũ fortitudinis actũ, ſicut magnus calor in magnã calefactionem Scđo, per directam intentionem ipſius magnitudinis, inq̃tũ magnanimus, ex rõne nãque magnanimitatis tendit in magnitudinem actus fortitudinis, ut propriã rõnẽ formalẽ intentã. Ita ꝙ magnitudo act[9] fortitudinis a fortitudine fit, & reſpicitur, vt cõditio cõcomitans actum ex magnitudine fortitudinis: a magnanimitate vero fit, & reſpicitur, ut formale obiectũ ipſius. Et ꝓpterea diſtinguunt ſpecie fortitudo, & magnanimitas, vtpote habẽtes diuerſas rõnes formales obiectiuas Fortitudinis nãq; obiectum eſt forte, magnanimitatis vero magnum, q̃uis coincidant in hoc, ꝙ id ꝙ eſt unius obiecti conditio, illud met eſt alterius formalis rõ obiectiua. Sciendum eſt tertio, ꝙ inter magnum ſm̃ ſe ſumptum, & magnum non ſm̃ ſe, ſed ꝑ aliud, tanta eſt differentia in moralibus, ut magnum ſm̃ ſe, q. a excellens q. d. ac difficile, altũq; ſonat, ardui rõnem habeat, non ſm̃ ſe aũt, ſed ꝑ aliud reſpectũ infra limites illius, ꝙ principaliter reſpicit, contineat. Ac per hoc magnũ tẽperãtiæ opus, ſi referatur ad magnã tẽperantiã, non habet rõnẽ ardui quia temperantia ꝑ ſe primo reſpicit ipſum tẽperantiæ opus, circa ꝙ principaliter eſt, & ex conſequenti reſpicit magnitudinẽ operis. Et ꝓpterea non exit ſic limites concupiſcibilis magnum tẽperantiæ opus. Sed ſi idem opus referat ad magnanimitatẽ, tunc per ſe primo refertur ad ipſam, non quatenus opus tẽperantiæ, ſed quatenus magnum. Eſt.n. magnanimitas per ſe primo circa magnum, & propterea ut ſic, habet rõnem ardui, & exiens terminos concupiſcibilis ad iraſcibilis obiectum trãſit.

¶Ad primum ergo argumentum dicitur, quòd magnũ, & paruum, ut ſunt modi alterius, non diſtinguunt ſpeciem illius rei, cuius ſunt modi, tamen magnum, & paruum ſecundum ſe diſtinguuntur ſpecie, & ex hac parte magnum habet rationem ardui, & paruum non. Et propterea diſtinguuntur ſpecie in moralibus, quando ſcilicet, magnum induit rationem ardui Et ſic eſt in propoſito, quoniam & magnum in opere cuiuſque virtutis, & magnum in honoribus habet rationem ardui. Cõſtat autem arduum diſtingui ſpecie a non arduo.

¶Ad ſecundum dr̃, quòd magnum opus temperantiæ dupliciter conſideratur. Primo, vt ly magnum, dicit modum alterius, ſ. operis temperantiæ, & ſic, quia non per ſe reſpicitur ab habitu, ſed rõne alterius, ſ. operis temperati, non habet rõnem ardui, & ad temperantiam ſpectat. Secundo, ut ly magnum, dicit rationem formalem, qua opus ab habitu reſpicitur, & ſic habet rationem ardui, & ad magnanimitatem ſpectat.

¶Ad tertium dicitur, ꝙ non eſt hic diuerſitas rei ſignificatæ ꝑ ly magnum opus temperantiæ vno, vel altero modo, ſed eſt diuerſitas rationis, quam induit ly magnum, ut reſpicitur a temperantia, & a magnanimitate, magnitudo ſiquidem operis tẽperati ſemper ſignificatur. Sed cum refertur hmõi magnitudo ad temperantiã, habet rationem modi, & ſecundario reſpecti ab ea, vt dictum eſt. Quando vero refertur ad magnanimitatem habet rationẽ rationis formalis primo, & per ſe reſpectæ ab ea, & ꝓpterea magnanimitas habet pro formali obiecto, & fine magnum in cuiuſcumque virtutis opere, temperãtia vero, & aliæ uirtutes habent pro formalibus obiectis ipſa temperata, iuſta fortia, & huiuſmodi Magna autem hæc ipſa ex conſequenti attingunt, ut dictum eſt.

q.103.art.1. ad 2.

nor autem ſecundum ſe conſideratus, eſt quoddam ſpeciale bonũ & ſecundum hoc magnanimitas, ſecundum ſe conſiderata, eſt ſpecialis quædam virtus. Sed quia honor eſt cuiuſlibet virtutis prẽmiũ vt ex ſupra* dictis patet, iõ ex conſequẽti ratione ſuæ materiæ reſpicit omnes virtutes.

G Ad primum ergo dicendũ, ꝙ magnanimitas non eſt circa honorem quemcũque, ſed circa magnum honorem. Sicut autem honor debetur virtuti, ita, & magnus honor debetur magno operi virtutis, & inde eſt, ꝙ magnanimus intẽdit magna operari ĩ qualibet virtute, inquantum ſcilicet tendit ad ea, q̃ ſunt digna magno honore.

H Ad secundum dicẽdum, ꝙ qa magnanimus tẽdit ad magna, cõſequens eſt, ꝙ ad illa præcipue tendat, quæ important aliquã excellentiam, & illa fugiat quæ pertinent ad defectum. pertinet autem ad quandam excellentiam, ꝙ aliquis benefaciat, & ꝙ ſit cõmunicatiuus, et plurium retributiuus. Et ideo ad iſta prõptum ſe exhibet, inquantum habent rationem cuiuſdam excellentiæ, non autem ſecũdum eam rationem, qua ſunt actus aliarum virtutum. Ad defectũ autẽ pertinet, qa aliquis intãtum magnipendat aliqua exteriora bona, vel mala, ꝙ pro eis a iuſtitia, vel quacumque virtute recedat, et declinet.

I Similiter etiam ad defectum pertinet omnis occultatio veritatis, quia videtur ex timore procedere. Quod etiam aliquis ſit planctiuus, ad defectum pertinet, quia per hoc videtur animus exterioribus malis ſuccumbere, et ideo hæc et ſimilia vitat magnanimus ſecundum quandam ſpecialẽ rationem, ſ. tamquam contraria excellentiæ vel magnitudini.

Ad tertium dicendum, ꝙ quælibet virtus habet quẽdam decorem, ſiue ornatum ex ſua ſpecie qui eſt proprius vnicuique uirtuti, ſed ſuperaddit alius ornatus ex ipſa magnitudine operis virtuoſi per magnanimitatẽ, q̃ omnes virtutes maiores facit, vt dr̃ ĩ 4. Eth.*

Li.4.c.3.tomo 5.

Articulus V.

Vtrum magnanimitas ſit pars fortitudinis

H Ad quintum ſic proceditur. Videtur quod magnanimitas non ſit pars fortitudinis. Idem enim non eſt pars ſuiipſius: ſed magnanimitas videtẽ idẽ eſſe fortitudini: dicit enim Seneca in libro *de quatuor uirtutibus. Magnanimitas, quæ fortitudo dicitur, ſi inſit cordi tuo. cum fiducia magna viues. et Tullius* dicit in primo de officiis. Viros fortes magnanimos, eoſdem eſſe volumus, veritatis amicos, minimeque fallaces: ergo magnanimitas non eſt pars fortitudinis.

I ¶2 Præt. Philoſ. in 4. Ethico.* di-

646 Sup. q.128. cor. & locis ibid. notat.

In c. de magnanimita. in princ.

Li.1. in c. cuius titulus eſt, Fortitudinem ſi ab honeſtate recedat.

Li. 4. ca.3. ad med. to. 5.

F K

cit quod magnanimus non eſt philoxindinos, ideſt amator periculi, ad fortem autem pertinet ſe exponere periculis. ergo magnanimitas non conuenit cum fortitudine, vt poſſit dici pars eius.

¶ 3 Præterea. Magnanimitas reſpicit magnum in bonis ſperandis. Fortitudo autem reſpicit magnum in malis timendis, vel audendis, ſed bonum eſt principalius quam malum. ergo magnanimitas eſt principalior virtus quam fortitudo. non ergo eſt pars eius.

Li. 1. in ſomniú Scipionis in fol. 2. ante mediú libri.

Sed contra eſt, quod Macrobius & Andronicus ponunt magnanimitatem fortitudinis partem.

q. præced. & q. 48. & 1. 2. q. 61. ar. 6.

Lib. 2. c. 4. tomo 5.

B Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt*, principalis virtus eſt, ad quam pertinet aliquem generalem modum virtutis conſtituere in aliqua materia principali. Inter alios autem generales modos virtutis vnus eſt firmitas animi, quia firmiter ſe habere requiritur in omni virtute, vt dicitur in 2.* Ethico. Præcipue tamen laudatur hoc in virtutibus, quæ in aliquod arduum tendunt, in quibus difficillimum eſt firmitatem ſeruare. Et ideo quanto difficilius eſt in aliquo arduo firmiter ſe habere, tanto principalior eſt virtus, quæ circa illud firmitatem præſtat animo. Difficilius autem eſt firmiter ſe habere in periculis mortis, in quibus confirmat animum fortitudo, quam in maximis bonis ſperandis, vel adipiſcendis, ad quæ confirmat animum magnanimitas, quia ſicut homo maxime diligit vitam ſuam, ita maxime refugit mortis pericula. Sic ergo patet quod magnanimitas conuenit cum fortitudine, inquantum confirmat animum circa aliquid arduum. Deficit autem ab ea in hoc quod firmat omnium in eo circa quod facilius eſt firmitatem ſeruare. Vnde magnanimitas ponitur pars fortitudinis. quia adiungitur ei ſicut ſecundaria principali.

Lib. 5. cap. 1 circa medi. & cap. 3. tomo 5.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Philoſophus dicit in 5.* Ethico. carere malo accipitur in ratione boni. Vnde & non ſuperari ab aliquo graui malo, puta, à periculis mortis, accipitur quodammodo pro eo, quod eſt attingere ad magnū bonum, quorum primum pertinet ad fortitudinem, ſed ſecundum ad magnanimitatem, & ſecundum hoc fortitudo, & magnanimitas pro eadem accipi poſſunt. Quia tamen alia ratio difficultatis eſt in vtroque prædictorum, ideo proprie loquendo magnanimitas a Philoſopho* ponitur alia virtus a fortitudine.

Lib. 2. Ethic. cap. 7. to. 5.

Ad secundum dicendum, quod amator periculi dicitur, qui indifferenter ſe periculis exponit, quod videtur pertinere ad eum, qui indifferenter multa quaſi magna exiſtimat, quod eſt contra rationem magnanimi. Nullus enim videtur pro aliquo ſe periculis exponere, niſi illud magnum exiſtimet. Sed pro his, quæ vere ſunt magna, magnanimus promptiſſime ſe periculis exponit, quia operatur magnum in actu fortitudinis, ſicut in actibus aliarum virtutum. Vnde & Philoſophus ibidem, dicit, quod magnanimus non eſt microxindinos, ideſt, pro paruis periclitans. Sed eſt meloxindinos .i. pro magis periculis periclitans. & Seneca dicit in libro † de quatuor virtutibus. Eris magnanimus, ſi pericula non appetas vt temerarius. nec formides vt timidus. Nam nil timidum facit animum, niſi reprehenſibilis vitæ conſcientia.

Lib. 4. ca. 3. a med. tom. 5.

In ca. de magnanimi. in fine illius.

Ad tertium dicēdum, quod malum inquantum huiuſmodi, fugiendum eſt. Quod autem contra ipſum ſit perſiſtendum, eſt per accidens. i. inquantum oportet ſuſtinere mala ad conſeruationem bonorum. Sed bonum de ſe eſt appetendum, & quod ab eo refugiatur, non eſt niſi per accidens, inquātum. ſ. exi-

A ſtimatur excedere facultatem deſiderantis. Semper aūt quod per ſe eſt, potius eſt quàm illud quod eſt per accidens: & ideo magis repugnat firmitati animi arduum in malis, quàm arduum in bonis, & ideo principalior eſt virtus fortitudinis, quam magnanimitatis. Licet enim bonum ſit ſimpliciter principalius quàm malum, malū tamen eſt principalius quantum ad hoc.

Articulus VI.

Vtrum fiducia pertineat ad magnanimitatem.

B Ad sextum ſic proceditur. Videtur quod fiducia non pertineat ad magnanimitatem. Poteſt enim aliquis habere fiduciam non ſolum de ſeipſo, ſed etiam de alio, ſecundum illud 2. ad Corinth. 3. Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum Ieſum ad Deum, non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis, ſed hoc uidetur eſſe contra rationem magnanimitatis, ergo fiducia ad magnanimitatem non pertinet.

C ¶ 2 Præterea. Fiducia videtur eſſe timori oppoſita, ſecundum illud Iſa. 12. Fiducialiter agam, & non timebo: ſed carere timore magis pertinet ad fortitudinem. ergo & fiducia magis ad fortitudinem pertinet, quàm ad magnanimitatem.

¶ 3 Præterea. Præmium non debetur niſi uirtuti, ſed fiduciæ debetur præmium, dicitur enim ad Hebr. 3. quod nos ſumus domus Chriſti. ſi fiduciam & gloriā ſpei uſque in finem firmam retineamus.

D ergo fiducia eſt quædam virtus diſtincta à magnanimitate; quod etiam videtur per hoc quod Macrobius *eam magnanimitati condiuidit.

Sed contra eſt, quod Tullius * in ſua Rhetorica videtur ponere fiduciam loco magnanimitatis, vt ſupra dictum eſt. †

Respondeo Dicendum, ꝙ nomē fiduciæ ex fide aſſumptū eſſe videt̃. Ad fidem autem pertinet aliquid, & alicui credere.

E Pertinet autem fiducia ad ſpem, ſecundum illud Iob. 11. Habebis fiduciā propoſita tibi ſpe, & ideo nomen fiduciæ hic principaliter ſignificare videtur quod aliquis ſpem concipiat ex hoc, quod credit verbis alicuius auxiliū promittentis. Sed quia fides dicitur ēt opinio vehemens, contingit aūt aliquid vehementer opinari non ſolum ex eo, quod eſt ab alio dictum, ſed etiā ex hoc quod eſt in alio conſideratum. inde eſt ꝙ fiducia etiam poteſt dici, qua aliquis ſpem alicuius

¶ Super quæſtionis centeſimę vigeſimę nonæ Articulum ſextum.

In artic. 6. eiuſdem q. in reſponſione ad tertium pro quanto ibi dr̃, ꝙ fiducia pro ſpe certa in materia magnanimitatis non eſt uirtus, ſed conditio virtutis, dubium ex Martino occurrit in eodem tract. qu. de fiducia, probante primo, ꝙ eſt ſpecies magnanimitatis. Primo, Fiducia cōtinet̃ ſub aliqua uirtute, ut inferius ſub ſuperiore eſſentiali, ſed nulla eſt alia, niſi magnanimitas. ergo. Minor patet, quia reſtricta eſt ad materiam magnanimitatis, Maior probatur, q2 actus fiduciæ eſt actus ꝑ ſe uirtuoſus. ergo habitus eſt per ſe virtus. Dicit ſecundo, ꝙ non valet, quod dicit Thomas, ꝙ fiducia importat quendam modum ſpei, quia fiducia eſt ſpes roborata ex firma opinione, quia poſſet quæri, qđ per modum ſpei intelligat. Aut. n. intelligit ipſam ſpem, aut aliud a ſpe. Et ſi aliud aut intrinſecum, aut extrinſecum, & facile deducerentur membra. Ego autem dico, quòd fiducia non eſt aliud quam ſpes, non quælibet, ſed habens coniunctam certitudinem. Et ſi hoc intelligat per modū ſpei, non contradico.

¶ Ad hoc dicitur, negando quòd fiducia, vt eſt pars integralis, fortitudinis, vt ſcilicet reſtricta eſt ad materiam fortitudinis, ſit uirtus proprie loquendo, & propterea non continetur ſub aliqua uirtute, vt inferius ſub ſuo ſuperiori eſſentiali. Et ad probationem, quia actus fiduciæ eſt act⁹ per ſe uirtuoſus. ergo ha-

647 Sup. q. 128. cor. Et 3. di. 33. q. 3. ar. 3. q2. cor.

Li. 1. in ſomnium Scipionis in fol. 2. ante mediū libri.

*Lib. 1. de inuentione in fol. 3. ante finem.

† q. præcedē. & q. 129. in diuiſione.

go habitus eſt per ſe virtus. Negatur antecedens, quoniam actus fiduciæ non eſt virtuoſus per ſe, ſed ut pars alterius, ſcilicet, fortitudinis, ſicut nec actus hepatis, aut cerebri eſt actus per ſe, ſed ut partis, quæ quicquid eſt, totius eſt. Vnde author dicit, quòd non eſt fiducia uirtus, quia alienam materiam reſpicit, ſcilicet fortitudinis materiam, ad virtutis autem ſpeciem propria exigitur materia. Ad improbationem autem ſecundo loco authoris per interrogationem, reſpondetur, quod robur ſpei eſt modus ſpei addens ſupra ſpem firmitatem rectam: Et ſic patet quòd eſt aliud a ſpe, & eſt qualitas, uel relatio ſuperaddita ſpei ſecundum diuerſas opiniones de bonitate, & malitia morali in paſſionibus poſita uel elicitiue vel imperatiue & cæt. Hæc enim ſunt propoſito impertinentia, & ſunt in præcedenti libro tractata.

Arti. 2. ad 2. argu.

Lib. 4. cap. 3. declinando ad finem, tomo 5.

D. 679.

rei concipit ex aliquo conſiderato. Quandoque quidem in ſeipſo, puta, cum aliquis videns ſe ſanum, confidit ſe diu victurum. Quandoque autem in alio, puta, cum aliquis cõſiderans alium amicum ſuum eſſe, & potentem, fiduciam habet adiuuari ab eo. F Dictum eſt autem ſupra, * quod magnanimitas proprie eſt circa ſpem alicuius ardui, & ideo quia fiducia importat quoddam robur ſpei proueniens ex aliqua conſideratione, quæ facit vehementem opinionem de bono aſſequendo, G inde eſt quod fiducia ad magnanimitatem pertinet.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut dicitur in 4. Ethicor.* ad magnanimum pertinet nullo dindigere, quia hoc deficientis eſt, hoc tamen debet intelligi ſecundum modum humanum, vnde addit. vel vix. Hoc eſt enim ſupra hominem, vt omnino nullo indigeat. Indiget enim omnis homo, primo quidem diuino auxilio, ſecundo autem etiam auxilio humano, quia homo eſt naturaliter animal ſociale, H eo quod ſibi nõ ſufficit ad vitam. Inquantum ergo indiget aliis, ſic ad magnanimum pertinet, vt habeat fiduciam de aliis, quia hoc etiam ad excellentiam hominis pertinet, quod habet alios in prõptu, qui eum poſſint iuuare. Inquantum autem ipſe aliquid poteſt, intantum ad magnanimitatem pertinet fiducia, quam habet de ſeipſo.

Ad secundum dicendum, quòd, ſicut ſupra* dictum eſt, cum de paſſionibus ageretur, ſpes I quidem directe opponitur deſperationi, quæ eſt circa idem obiectum, ſcilicet, circa bonum, ſed ſecundum obiectorum contrarietatem opponitur timori, cuius obiectum eſt malum. Fiducia autem quoddam robur ſpei importat, & ideo opponitur timori, ſicut & ſpes. Sed quia fortitudo proprie firmat hominem circa mala, magnanimitas autem circa proſecutionem bonorum, inde eſt quod fiducia magis proprie pertinet ad magnanimitatem, quam ad fortitudinem. Sed quia ſpes cauſat audaciam, quæ pertinet ad fortitudinem, inde eſt, quod fiducia ex conſequenti ad fortitudinem pertinet.

1. 2. q. 23. artic. 2. & 3. & q. 43. artic. 4.

Ad tertium dicendum, quod fiducia, vt dictum* eſt, importat quendam modum ſpei, eſt enim fiducia ſpes roborata ex aliqua firma opinione. Modus autem adhibitus alicui affectioni poteſt pertinere ad commendationem ipſius actus, vt* ex hoc ſit meritorius, non tamen ex hoc determinatur ad ſpeciem virtutis, ſed ex materia. Et ideo fiducia non poteſt, proprie loquendo, nominare aliquam virtutem ſed poteſt nominare conditionem virtutis. Et propter hoc numeratur inter partes fortitudinis, non quaſi virtus adiuncta, niſi ſecundum quod accipitur pro magnanimitate a Tullio,* ſed ſicut pars integralis, vt dictum eſt.*

In corp. art.

Loco citato in argu. ſed contra.

q. 128. art. 1.

Articulus VII.

Vtrum ſecuritas ad magnanimitatem pertinet.

Ad septimum ſic proceditur. Videtur quod ſecuritas ad magnanimitatem nõ pertineat. Securitas enim vt ſupra habitum eſt, importat quietem quãdam a ꝑturbatione timoris, ſed hoc maxime facit fortitudo. ergo ſecuritas videtur idem eſſe, quod fortitudo, ſed fortitudo non pertinet ad magnanimitatem, ſed potius econuerſo. ergo neque ſecuritas ad magnanimitatem pertinet.

¶ 2 Præterea. Iſid. dicit in li. Etymolo.* quod ſecurus dicitur quaſi ſine cura: ſed hoc videtur eſſe contra virtutem, quæ curam habet de rebus honeſtis: ſecundum illud Apoſtoli 2. ad Timot. 2. Sollicite cura teipſum probabilem exhibere Deo. ergo ſecuritas non ꝑtinet ad magnanimitatem. quæ operatur magnum in omnibus virtutibus.

H ¶ 3 Præterea. Non eſt idem virtus & virtutis præmium, ſed ſecuritas ponitur virtutis præmiũ, vt patet. Iob. 11 Si iniquitatẽ, quæ eſt in manu tua, abſtuleris, defeſſus ſecurus dormies. ergo ſecuritas non pertinet ad magnanimitatẽ, neque ad aliam virtutem, ſicut pars eius.

Sed contra eſt, quod Tullius dicit in 1. * de Officijs quod ad magnanimum pertinet neque perturbationi animi, neq; homini, neque fortunæ ſuccumbere, I ſed in hoc conſiſtit hominis ſecuritas. ergo ſecuritas ad magnanimitatem pertinet.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ ſicut Philoſ. dicit in 2.* ſuæ rhetoricæ, Timor facit homines conſiliatiuos, inquantum ſcilicet curam habent qualiter poſſint euadere ea, quæ timẽt. Securitas autem dicitur per remotionem huius curæ, quam timor ingerit. & ideo ſecuritas importat quandam perfectã quietem animi a timore, ſicut fiducia K importat quoddam robur ſpei. Sicut autem ſpes directe pertinet ad magnanimitatẽ, ita timor directe pertinet ad fortitudinem & ideo ſicut fiducia immediate pertinet ad magnanimitatem, ita ſecuritas immediate pertinet ad fortitudinem. Conſiderandum tamen eſt, ꝙ ſicut ſpes eſt cauſa audaciæ, ita timor eſt cauſa deſperationis, vt ſupra habitum eſt,* cum de paſſionibus ageretur, & ideo ſicut fiducia ex conſequenti pertinet ad fortitudinem, inquantum

¶ Super quæſtionis centeſimęvigeſimæ nonæ Articulum ſeptimum.

In art 7. eiuſdem q. dubium ex Martino in dicta quæſti. de fiducia occurrit. ponente directe contra S Thomam, ꝙ præter fiduciam *non ſit ponenda ſecuritas, tã quam aliquid ad magnanimitatẽ ꝑtinẽs. Arguit ergo primo, Securitas nõ eſt aliud ſm S. Thomam, q̄ ꝑfecta quies animi a timore, ſed habita fiducia habeĩ perfecta quies animi à timore. ergo præter fiduciam non eſt ponẽda ſecuritas. Probat minor, q̄a certa ſpes quæ eſt fiducia, aufert timorẽ inquietantem, & ſi eſt timor inquietans, non eſt ſpes certa. Secũdo, Fiducia eſt ſpes roborata ex vehementi opinione ſecundum S. Thomam. ergo eſt ſine timore, quia ex tali ſpe boni aſſequendi ceſſat timor. Tertio. Omne virtuoſũ per ſe expulſiuum deſperationis eſt ſecuritas, fiducia eſt huiuſmodi. ergo. Maior probatur. Securitas eſt expulſiua deſperationis, vt Thomas dicit. ergo quodlibet virtuoſum, quod expellit eam, eſt ſecuritas. Minor probatur quia implicat, quòd aliquis ſimul confidat, & deſperet. Quarto, Omnis pars magnanimitatis, eſt vel fiducia, vel magnificentia, vel patientia, vel perſeuerantia, ſed ſecuritas, nihil illorum trium eſt. ergo eſt fiducia, Maior eſt Tullij recepta a beato Thoma. Quinto, quia Sanct. Thomas in quæſtio. 128. dicit, Securitatem quam ponit Macrobius cõprehẽdit Tullius ſub fiducia: ſed Macrobius per magis ſpecialia diſtinxit. ergo fiducia eſt ſuperius ad ſecuritatem. non fuit ergo diſtinguenda ſecuritas cõtra fiduciam. Sexto. Securitas aut dicit actum intellectus aut uoluntatis.

q. præcedẽ. ad 6.

Li. 10 ca. 18. & incipit, ſapiens parũ ante mediũ;

Lib. 1. in ca. cuius titul. eſt: Magnanim. in duobus ſita eſt;

Li. 2. cap. 5. a med. tom. 6.

1. 2. q. 45. articu. 2.

Si voluntatis, aut eſt volitio ſimplex, aut imperatiua. Si ſecundum, ipſa non eſt diſtincta a magnificentia. Si Primum, cum connotet ex parte intellectus certitudinē quandam, ſic eſt eadē ſpei. Si autē ſit actus intellectus, non videtur eſſe niſi certitudo. Et hoc dicebamus eſſe connotatum per fiduciam.

¶ Ad hoc dubium dicitur, ꝙ ſecuritas optime ponitur vltra fiduciam. Et cum dicitur, Habita fiducia habetur quies a timore, reſpondetur dupliciter. Primo, quòd cū ſpes ſit de bono & timor de malo, quanto firmior eſt ſpes alicuius boni, tanto minor eſt timor oppoſiti mali, hoc eſt, priuationis, ſeu carentiæ illius boni, & ꝙ rōne negationis boni ſpectati non oportet ponere vltra fiduciam, ſecuritatē, ſed rōne aliorum malorum ver.g. In materia fortitudinis ponitur fiducia ratione victoriæ, & nō oportet ponere ſecuritatem reſpectu priuationis victoriæ, ſed ponitur ſecuritas reſpectu malorum, quæ ſuſtinenda imminēt puta, vulnerum &c. Et ſic fiducia, & ſecuritas ponuntur reſpectu diuerſorum obiectorum. Dicitur nihilominus ſecundo, ꝙ eſt alia neceſſitas ponendi utramque ex parte diuerſarum paſſionum. Nam fiducia reſpicit ſpem, ſecuritas timorem. Et oportet vtranq; paſſionē habere proprium rectificatiuum. Vnde ex hoc ipſo ꝙ fiducia pars ſecuritatē, oſtenditur nec ſuperfluitas, non identitas, ſed cōcomitantia reſpectu eiuſdem, ſi concurrūt. Prima tamen reſponſio, quæ cathegorica eſt, ſufficit: qm̄ oſtendit qđ in diuerſis paſſionibus reſpectu diuerſorū obiectorum partialium oportet ponere plures modos, ſeu conditiones virtuoſas. Et per hoc patet ſolutio ſecūdi.

¶ Ad tertium dicitē,

2.2.q.5. art. 3. & 7.

649

Art.4.huius quæſt.

Li.1.in capite magnanimi in duobus potiſſ. ſita eſt.

Eodem loco nunc dicto.

Lib.4.c.3.ante medium, tom.5.

Li.4.c.3 non multum ante medium, tom.5.

vtitur audacia, ita & ſecuritas ex conſequenti pertinet ad magnanimitatem, inquantum repellit deſperationem.

Ad primum ergo dicendum, quod fortitudo non præcipue laudatur ex hoc, quod non timeat, quod pertinet ad ſecuritatem, ſed inquantum importat firmitatē quandā in paſſionibus. Vnde ſecuritas non eſt idem quod fortitudo, ſed eſt quædam conditio eius.

Ad secundum dicendum, quòd quælibet ſecuritas eſt laudabilis, ſed quando deponit aliquis curā prout debet, & in quibus timere non oportet, & hoc modo eſt cōditio fortitudinis, & magnanimitatis.

Ad tertium dicēdum, quod in virtutibus eſt quædam ſimilitudo, & participatio futuræ beatitudinis, vt ſupra habitū eſt* & idō nihil prohibet ſecuritatem quādam eſſe cōditionem alicuius virtutis, quamuis perfecta ſecuritas ad præmium virtutis pertineat.

Articulus VIII.

Vtrum bona fortunæ conferant ad magnanimitatem.

AD octavum ſic proceditur. Videtur quod bona fortunæ non conferant ad magnanimitatē, quia, vt Seneca dicit in lib. de ira. Virtus ſibi ſufficiens eſt, ſed magnanimitas facit omnes virtutes magnas, vt dictū* eſt. ergo bona fortunæ non conferunt ad magnanimitatem.

¶ 2 Præterea. Nullus virtuoſus cōtēnit ea, qbus iuuatur. ſed magnanimus contemnit ea, quæ pertinēt ad exteriorem fortunam. Dicit enim Tullius in libro de Offi.* ꝙ magnus animus in externarum rerum deſpicientia commendatur. ergo magnanimitas non adiuuatur a bonis fortunæ.

B ¶ 3 Præt. Ibidem Tullius* ſubdit, quod ad magnanimum pertinet ea, quæ videnē acerba ita ferre vt nihil a ſtatu naturæ diſcedat, nec a dignitate ſapientis. & Ariſto. dicit in 4. Ethicorum,* quod magnanimus in infortuniis non eſt triſtis, ſed acerba, & īfortunia opponuntur bonis fortunæ: quilibet enim triſtatur de ſubtractione eorum quibus iuuatur. ergo exteriora bona fortunæ non conferunt ad magnanimitatem.

Sed contra eſt, quod Philoſoph. dicit in 4. Ethicorum* quod bona fortunæ videntur con

A ferre ad magnanimitatem.

Respondeo Dicendū, qđ ſicut ex ſupra dictis patet. magnanimitas ad duo reſpicit, ad honorem quidē ſicut ad materiam, & ad aliquid magnum operandum ſicut ad finem, ad vtrumque autē iſtorum bona fortunæ cooperantur. Quia enim honor virtuoſis non ſolum a ſapientibus, ſed etiā a multitudine exhibetur, quæ maxima reputat huiuſmodi exteriora bona fortunæ, fit ex conſequenti vt ab eis maior honor exhibeatur his, quibus abſunt exterora bona fortunæ. Similiter etiam ad actus virtutum organice bona fortunæ deſeruiunt, quia per diuitias & potentias, & amicos datur nobis facultas operādi, & ideo manifeſtū eſt, quod bona fortunæ cōferunt ad magnanimitatem.

B

Ad primum ergo dicendum, quod virtus ſibi ſufficiens eſſe dicitur, quia ſine his etiam exterioribus bonis eſſe poteſt, indiget tamē his exterioribus bonis ad hoc quod expeditius operetur.

C

Ad secundum dicendum, quòd magnanimus exteriora bona contemnit. inquantum non reputat ea bona magna, pro quibus debeat aliquid indecens facere. Nō tamen quantum ad hoc contemnit ea, quin reputet ea vtilia ad opus virtutis exequendum.

Ad tertium dicendum, quod quicumque nō reputat aliquid magnum, neque multum gaudet ſi illud obtineat, neque multum triſtatur, ſi illud amittat. Et ideo quia magnanimus non æſtimat exteriora bona, ſcilicet, bona fortunæ, quaſi aliqua magna, inde eſt
D quod nec de eis multum extollitur ſi adſint, neque in eorum amiſſione multum deiicitur.

QVAESTIO CXXX.

De Præſumptione, in duos articulos diuiſa.

DEinde conſiderādū eſt de uitiis oppoſitis magnanimitati.

¶ Et primo, de illis q̄ oppo-ūtur ſibi per exceſſum, quæ ſunt tria, ſcilicet præſumptio, ambitio & inanis gloria.
B
¶ Secūdo, de puſillanimitate, quæ opponitur ei per modū defectus.

Et circa primū q̄rūtur duo.

¶ Primo, Vtrum præſumptio ſit peccatum.

¶ Secundo, Vtrum opponaē magnanimitati per exceſſum.

Articulus I.

Vtrum præſumptio ſit peccatum.

AD primum ſic proceditur. Videtur ꝙ præſumptio non ſit peccatum. Dicitur enim

quod maior eſt falſiſſima, nec probatio aliquid apparentiæ habet. Art.1.huius quæſt.

¶ Ad quartum, licet poſſit negari maior quia partes illæ ſunt poſitæ reſpectu fortitudinis non magnanimitatis, poteſt tamen dici ut ad quintum, quod ſecuritas comprehenſa eſt ſub fiduciæ nomine. Non quod ſecuritas ſit inferius reſpectu fiduciæ, quia fiducia eſt boni, ſecuritas a malo, ſed propter concomitantiam earūdem reſpectu oppoſitorū. Securitas enim a malo aliquo infert quandam fiduciam de bono oppoſito, & econtra.

¶ Ad ſextum dicitur quod ſecuritas nec eſt actus intellectus nec uoluntatis, ſed eſt in iraſcibili habitus quietatiuus a timore.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ trigeſimæ Articulum primum.*

IN artic. 1 q. 130. in reſponſione ad primū, circa illud, Præſumptuoſum eſſet, ꝙ aliquis in ſtatu imperfectæ virtutis attentaret aſſeq ſtatim ea, quę ſunt perfectę virtutis, dubium occurrit ex Martino, in tractat. dicto q6.1. de p̄ſumptione. vbi tripliciter contra hoc dictum uniuerſaliter intellectum arguit. Primo, Quia hiſtoriis eccleſiaſticis non conſonat, dum multos legimus, in ſtatu imperfectæ virtutis uoluiſſe ad eremū, aut religionem, alios expoſuiſſe te martyrio pro fide Chriſti. Secundo Quia non conſonat rationi morali. Nam 650 Sup. q. 21. articu. 1. ad 1. & q. 70. articu. 3. ad 2.

cuiuſlibet virtutis moralis actus eſt in plena facultate liberi arbitrii absque eo quod adiuuetur ſpecialiter a Deo. ergo exiſtens in ſtatu imperfectæ virtutis, poteſt appetere opus perfectæ virtutis. Tertio, quia opus perfectū, per quod generatur perfectus habitus, præcedit habitum perfectum. ergo opus perfectum habet pro tempore quo non habetur adhuc niſi habitus imperfectus. Non eſt ergo præſumptuoſum vniuerſaliter, quod aliquis habens imperfectū habitum, attentet opus perfectæ virtutis.

Lib. 10. c. 1. 7. non procul a fin. to. 5.

Lib. 1. c. 2. de clinando ad finem id innuit, to. 3.

¶ Ad hoc dubium dicitur, quod verba authoris ſunt vniuerſaliter vera, ſane tamen intellecta, vt intelligi debent, quamuis quidem ſunt verba literæ. Vnde ad primam obiectionē dicitur quod illi, qui ad eremum aut religionem abſque præſumptione ingreſſi ſunt, non attentabant ſtatim aſſequi ea, quæ ſunt perfectæ virtutis ſed attentarunt viam perfectæ virtutis, quod in litera approbatur manifeſte. Religio enim ſchola eſt virtutis perfectæ, non profeſſio perfectæ virtutis. Qui autem martyrio ſe expoſuerunt, licet quo ad nos viderentur eſſe imperfectæ virtutis, vtpote inchoantes, quo ad Deum tamen erant perfectæ virtutis, ipſo Domino atteſtante, Maiorē charitatem nemo habet. Charitas ſiquidem vnius incipientis poteſt eſſe maior charitate alterius, qui multo tempore profecit, quoniam vnicuique datur charitas ſecundum menſuram donationis Chriſti, & non eſt menſura aliqua finita. Similiter illi, qui ſtatim ad ſolitariam vitam recte proceſſerunt, a perfecta virtute cœperunt, vt Antonius, & Benedictus, propter iam dictam diuinæ largitatis menſuram quæ vni tantum tribuit in initio, quantum nō habebit alius poſt quadraginta annos in religione.

Gloſſ. interlin. ibid.

Apoſt. ad Philipen. 3. Quæ retro ſunt obliuiſcens, ad anteriora me extendo, ſed hoc videtur ad præſumptionem pertinere, quod aliquis tendat in ea, quæ ſunt ſupra ſeipſum. ergo præſumptio nō eſt peccatum.

F ¶ 2 Præterea Philoſ. dicit in 10.* Ethico. quod oportet non ſecundum ſuadentes humana ſapere hominem entem, neque mortalia mortalem, ſed inquantum contingit immortalem facere. & in 1.* Metaph. dicit, quod homo debet ſe trahere ad diuina inquantum poteſt, ſed diuina, & immortalia maxime videntur eſſe ſupra hominem. Cum ergo de ratione præſumptionis ſit, quod aliquis tendat in ea, quæ ſunt ſupra ſeipſum, videtur quod præſumptio non ſit peccatū, ſed magis ſit aliquid laudabile.

G ¶ 3 Præt. Apoſt. dicit 2. ad Corin. 3. Non ſumus ſufficientes aliquid cogitare à nobis quaſi ex nobis. Si ergo præſumptio, ſecundum quā aliquis nititur in ea, ad quæ non ſufficit, ſit peccatum, videtur quod homo nec cogitare aliquid bonū licite poſſit, quod eſt inconueniens. non ergo præſumptio eſt peccatum.

H Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſiaſti. 37. O præſumptio nequiſſima, vnde creata es, vbi reſpondet gloſ.* de mala, ſcilicet, voluntate creaturæ, ſed omne quod procedit ex radice malæ voluntatis eſt peccatū ergo præſumptio eſt peccatum.

I Respondeo Dicendū, quod cū ea, quæ ſunt ſecundum naturam, ſint ordinata ratione diuina, quā humana ratio debet imitari, quicquid ſecundum rationem humanam ſit, quod eſt contra ordinem communiter in naturalibus rebus inuentum, eſt vitioſum & peccatum. Hoc autem communiter in omnibus rebus naturalibus inuenitur, quod quælibet actio commēſuratur virtuti agentis. Nec aliquod agens naturale nititur ad agendū id, quod excedit ſuam facultatem & ideo vitioſum eſt. & peccatum quaſi contra ordinem naturalem exiſtens, quod aliquis aſſumat ad agendum ea, quæ præferuntur ſuæ virtuti, quod pertinet ad rationem præſumptionis, ſicut & ipſum nomen manifeſtat. Vnde manifeſtum eſt, quod præſumptio eſt peccatum.

K Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet aliquid eſſe ſupra potentiam actiuā alicuius rei naturalis, quod non eſt ſupra potentiam paſſiuam eiuſdem. Ineſt enim aeri potentia paſſiua, per quam poteſt tranſmutari in hoc quod habeat actionem, & motū ignis, quæ excedunt potentiam actiuam aeris. Sic etiam vitioſum eſſet, & præſumptuoſum, quod aliquis in actu imperfectæ virtutis exiſtens, attentaret ſtatim aſſequi ea, quæ ſunt perfectæ virtutis, ſed ſi quis ad hoc tendat, vt proficiat in virtutem perfectam, hoc non eſt præſumptuoſum, nec vitioſum. Et hoc modo Apoſtolus in anteriora ſe extendebat, ſcilicet per continuum profectum.

Ad secundum dicendum, quod diuina & immortalia ſecūdum, ordinem naturæ ſunt ſupra hominem. Homini tamen ineſt quędā potentia naturalis, ſcilicet, intellectus, per quam poteſt cōiungi immortalibus & diuinis, & ſecundū hoc Philoſ.* dicit, quod oportet hominem ſe trahere ad immortalia, & diuina. non quidem vt ea operetur, quæ decet Deum facere ſed vt eis vniatur per intellectum et voluntatem.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Philoſ. dicit in 3. Eth. cor.* Quæ per alios poſſumus, aliqualiter per nos poſſumus, & ideo quia cogitare & facere bonum poſſumus cum auxilio diuino, non totaliter hoc excedit noſtram facultatem. Et ideo non eſt præſumptuoſum, ſi aliquis ad aliquod opus virtuoſum agendum intendat, eſſet autem pręſumptuoſum ſi ad hoc aliquis tenderet abſque fiducia diuini auxilij.

Articvlvs II.

Vtrum præſumptio opponatur magnanimitati per exceſſum.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur quod præſumptio non opponatur magnanimitati per exceſſum. Præſumptio enim ponitur ſpecies peccati in Spiritum ſanctum, vt ſupra habitum eſt,* ſed peccatum in Spiritum ſanctum non opponitur magnanimitati, ſed magis charitati. ergo etiam neque præſumptio opponitur magnanimitati.

¶ 2 Præter. Ad magnanimitatem pertinet, quod aliquis ſe magnis dignificet, ſed aliquis dicitur præſumptuoſus, etiam ſi ſe paruis dignificet, dummodo hoc excedat propria facultatem. non ergo directe præſumptio opponitur magnanimitati.

¶ Ad ſecundam dicitur, quod ſoluit ſeipſam in hoc quod dicit, Specialiter adiuti a Deo, Quilibet enim quantumcunque imperfectæ virtutis, ſi ſpecialiter adiuuatur a Deo ad opus aliquod quantumcunque magnū, poteſt abſque præſumptione tendere in illud. Author autē loquitur de imperfectæ virtutis homine abſque aliqua appoſitione auxilij ſpecialis.

¶ Ad tertiam autem dicitur primo, quod falſum eſt opus perfectum præcedere habitum perfectum. Eſt enim oppoſitum verum. Fabricando ſiquidē imperfecte, fabri ſimus, & fabricamus poſt perfecte. Et ſimiliter cātando, & pulſando imperfecte, muſici ſumus, & cantamus, & pulſamus perfecte, vt experientia teſtatur. Generant aūt imperfecti actus habitum perfectum in virtute ſuperioris principij, vt in præcedenti loco dictum eſt. Dicitur nihilominus ſecundo, quod aliud eſt habere actū perfectum ante perfectum habitum & aliud eſt poſt imperfectam virtutem ſtatim attentare ea, quæ ſunt perfectæ virtutis. Stat enim quod poſt imperfectā virtutē multo ſtudio, exercitio, & conatu, habeat quis aliquē actū quaſi perfectū ante perfectam virtutem, & tamen non præſumet, quia non ſtatim attentat.

Loco citato in argum.

Lib. 3. ca. 3. a med. to. 5.

¶ Super quęſtionis centeſimę trigeſimę Articulum ſecundum.

IN art. 2. eiuſdem q. in reſponſione ad primū, dubiū occurrit ex Martino ibi q. 2. circa oppoſitionem pręſumptionis, de qua in litera fit mentio, ad magnanimitatem, & charitatem. Et primo arguit, quod talis præſumptio qualis in litera deſcribitur, nō opponatur magnanimitati, quia nullus affectat contemptu diuinę iuſtitiæ tanquam rem honorabi-

Infr. q. 105. art. 1. cor. Et mal. q. 8. art. 3. ad 1.

q. 14. arti. 2. & q. 21. ar. 1.

honorabilem. ergo non eſt præſumptio oppoſita magnanimitati. Secundo, quod non opponitur proprie charitati quia magis opponitur ſpei. Secundum .n. authorem in q. de malo, præſumptio eſt inordinata ſpes. Tertio, Inordinata confidentia de diuina miſericordia nõ opponitur magnanimitati. ergo. Probatur aſſumptum, quia non eſt reſpectu arduorũ agendorum, ſed reſpectu impunitatis in extremo iudicio.

Li 4.c.3. circa medium tom.5.

Li.2.ca.7. & li.4.c.3. ad finem, tom.5. χαῦνος.

q. præceden. art.3. ad 1.

¶ Ad hoc dicitur, quod præſumptio qua quis inordinate confidens de diuina miſericordia, contemnit diuinam iuſtitiam & ratione radicis, & ratione ipſius cõtemptus manifeſte opponitur magnanimitati. Radicis quidem, quia talis vt ſic, dignificat ſe magnis, quibus non eſt dignus. Dignificat ſe ſiquidem diuina adoptione, & viſione, quibus non eſt dignus. Ratione vero contemptus, quia ipſum contemnere eſt actus magnus excedens facultatem hominis talis: quia contemnere uindicatiuã iuſtitiam eſt hominis ſancti, & iuſti. Vnde patet reſponſio ad primum. Quilibet.n. præſumptuoſus contemnens, exercet ipſum actum ut magnum, & honorabilem, utpote, ut actum iã ſecuri de Deo. Et ſimiliter patet reſponſio ad tertium, quia arduiſſimum agendũ, eſt regnare cũ Chriſto, uidere Deum, aſſequi opera felicitatis æternæ, quæ iſte ſperat. Ad ſecundum uero ex litera patet, quod non dicitur opponi ſimpliciter charitati, ſed ratione materiæ inquantum ſ. eſt aliquid diuinum, quod non impugnatur ab argumento.

q. præc. ar. 3.

¶ 3 Præterea. Magnanimus exteriora bona reputat quaſi parua, ſed ſecundum Philoſ. in 4. Ethic.* præſumptuoſi propter exteriorem fortunam fiunt deſpectores, & iniuriatores aliorum, quaſi magnũ aliquid æſtimantes exteriora bona. ergo præſumptio non opponitur magnanimitati per exceſſum, ſed ſolum per defectum.

Sed contra eſt, quòd Philoſ. dicit in 2. & 4. Ethi. quod magnanimo opponitur per exceſſum chaynus, i. furioſus, vel uentoſus quẽ nos dicimus præſumptuoſũ.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* magnanimitas conſiſtit in medio non quidem ſecundum quantitatem eius in quod tendit, quia tendit in maximum. ſed conſtituitur in medio ſecundum proportionem ad propriam facultatem. Non enim in maiora tendit, quam ſibi conueniant. Præſumptuoſus autem quantum ad id, in quod tendit, non excedit magnanimum, ſed multum quãdoque ab eo deficit: Excedit autem ſecũdum proportionem ſuæ facultatis, quã magnanimus non tráſcendit: & hoc modo opponitur præſumptio magnanimitati per exceſſum.

Ad primum ergo dicendũ, quod nõ quælibet præſumptio ponit peccatum in Spiritum ſanctũ, ſed illa, qua quis diuinam iuſtitiã contemnit ex inordinata confidentia diuinæ miſericordiæ. Et talis præſumptio ratione materiæ, inquantum ſcilicet per eam contẽnitur aliquid diuinum, opponitur charitati, vel potius dono timoris, cuius eſt Deum reuereri. Inquãtum tamen talis contẽptus excedit proportionem propriæ facultatis, poteſt opponi magnanimitati.

Ad secundum dicendum, quòd ſicut magnanimitas, ita & præſumptio in aliquod magnum tendere videtur. Non enim multum conſueuit dici aliquis præſumptuoſus, ſi in aliquo modico vires proprias tranſcendat. Si tamen talis præſumptuoſus dicatur, hæc præſumptio non opponitur magnanimitati, ſed illi uirtuti, quæ eſt circa mediocres honores, ut dictum eſt.*

Ad tertium dicendum, quòd nullus attentat aliquid ſupra ſuam facultatem, niſi inquantum facultatem ſuam æſtimat maiorem, quam ſit. Circa quod poteſt eſſe error dupliciter. Vno modo, ſecundum ſolam quantitatem, puta, cum aliquis æſtimat ſe habere maiorem uirtutem, ſcientiam, uel aliquid aliud huiuſmodi, quàm habeat. Alio modo, ſecundum genus rei, puta, cum aliquis ex hoc æſtimat ſe magnum, & magnis dignum, ex quo non eſt, puta, propter diuitias, vel propter aliqua bona fortunæ. Vt enim Philoſ. dicit in 4. Ethico.* qui ſine virtute talia bona habent, neque iuſte magis ſeipſos dignificant, neque recte magnanimi dicũtur. Similiter etiam illud, ad quod aliquis tendit ſupra uires ſuas, quandoque quidem ſecundum rei veritatem eſt magnum ſimpliciter, ſicut patet de Petro, qui tendebat ad hoc quod pro Chriſto pateretur, quod erat ſupra virtutem ſuam, quandoque vero non eſt aliquid magnum ſimpliciter, ſed ſolum ſecundum ſtultorum opinionem, ſicut pretioſis veſtibus indui, deſpicere, & iniuriari aliis, quod quidem pertinet ad exceſſum magnanimitatis non ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum opinionem. Vnde Seneca dicit in li.* de quatuor virtutibus, quod magnanimitas ſi ſe extra modum ſuum extollat, faciet virum minacem, inflatum, turbidum, inquietum, & in quaſcumque excellentias dictorum, factorumque neglecta honeſtate, feſtinum. Et ſic patet, quod præſumptuoſus ſecundum rei veritatem, quandoque deficit a magnanimo, ſed ſecundum apparentiam in exceſſu ſe habet.

*Li.4.c.3. circa medium, tom.5.

In ca. de moderanda fortitudine.

QVAESTIO CXXXI.

De ambitione, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de ambitione.

Et circa hoc quærũtur duo.

¶ Primo, Vtrũ ambitio ſit peccatum

¶ Secundo, Vtrũ opponatur magnanimitati per exceſſum.

Articvlvs I.

Vtrum ambitio, ſit peccatum

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quod ambitio non ſit peccatum. Importat enim ambitio cupiditatem honoris, honor autem de ſe quoddam bonum eſt, & maximum inter exteriora bona. vnde & illi, qui de honore non curant vituperantur. ergo ambitio non eſt peccatũ ſed magis aliquid laudabile, ſecundum quod bonũ laudabiliter appetit.

¶ 2 Præterea. Quilibet abſque vitio poteſt appetere illud, quod ſibi debetur pro premio, ſed honor eſt præmium virtutis, vt Philoſo. dicit in 1. & 8. Ethi. ergo ambitio honoris non eſt peccatum.

¶ 3 Præterea. Illud, per quod homo prouocatur ad bonum, & reuocatur a malo, nó eſt peccatum ſed per honorem homines prouocantur ad bona facienda, & mala vitanda, ſicut Philoſ. dicit in 3. Ethi.* quod fortiſſimi videntur eſſe apud quos timidi ſunt inhonorati, fortes autem honorati. & Tullius* dicit in libro de Tuſculanis quæſtionib. quod honor alit artes. ergo ambitio non eſt peccatum.

Lib.3.cap.8. & li.4. ca.3. tom.5.

Li. 1. cap 4. tom.5.

*li. 1. non remote a pri.

¶ Super quæſtionis centeſimætrigeſimæprimæ Articu. primum.

In art. 1. q. 131. dubium primum occurrit circa illud: Id in quo homo excellit, datur hominis Deo, vt ex eo aliis proſit. Videtur enim dici hoc ſine ratione aliqua, nec apparet verum, quoniam quandoque datur homini, vt in ſeipſo perfectior ſit.

¶ Dubium ſecundo occurrit circa diſtinctionem trimembrẽ inordinati appetitus honoris, an ſit ſufficiens. Inquit enim Martinus in 1. quæſt. de ambitione, quod videntur ſibi eſſe alii modi præter iſtos. Vnde quatuor modos ponit, ſ. ratione quantitatis, finis, mediorum & vehementiæ. Sub his ſi quidẽ modis trib. in litera aſſignatis, non cõprehenditur ambitio digni ſecundum ſe aliquo honore, ſed indigni, quia habet digniorem ſe illo honore, quod non poteſt vtrique dari, vt eſt honor epiſcopalis &c. Et ſimiliter nec ambitio eius, qui per quæcumque media quærit honorem, quo dignus eſt. Et ſimiliter nec ambitio eius quod vehemẽtius affectat, vel quærit, quam oporteat. 652

¶ Dubium tertio eſt, circa veritatem tertij membri diſtinctionis dictæ

dictæ. Videtur ſiquidem rationi conſonum, ꝙ ſi quis appetat honorem ſuæ virtuti debitum, ea rõne, quia ſibi eſt debitus, vt habenti talem virtutem, non referendo aliter ad vtilitatẽ aliorum, in nullo a rectitudine declinet. Sicut appetens pecuniam ſibi debitam quia eſt ſibi debita, in nullo peccat.

¶ Dubiũ quarto eſt, An iſtæ relatiões honoris in Deum, & ꝓximũ in litera poſitę requirantẽ actualiter, an habitualiter. Et eſt rõ dubij, q̃a requiri actualiter nimis durũ eſt, & intollerabile, cũ frequentiſſime honoremur abſq; cogitatione aliqua de Deo, & ꝓximo. Habitibus autem nec meremur, nec demeremur, ut patet in dormientibus, & uigilãtibus, quando non actualiter vtunẽ habitibus, quos habẽt.

q. 63. art. 3. & q̃ō. 103. articu. 1.

¶ Ad primum dubiũ dr̃, ꝙ cum bonum ſit naturaliter ſuiipſius diffuſiuum, ex hoc ipſo ꝙ aliquis conſtituitur a Deo in aliquo bono excellentiori, conſtituitur ad hoc, vt proſit aliis. Debẽt enim ſuperiora in inferiora diffundi. Et qm̃ ratio iſta in prõptu clara erat, ideo author non adiecit rationem in dicto tã vero, & rationabili: præſertim cum Deus vniuerſi curam habens, vniuerſi partes diffundat, vt ſuapte natura communicabiles ſint. Conſtat autem, ꝙ perfectiora in ſeipſis nata ſunt aliis prodeſſe. Ad hoc igitur a Deo facta ſunt perfectiora, vt alijs proſint, & non ſolum, vt in ſeipſis ꝑfectiora ſint. Ex hoc. n. ipſo, ꝙ conſtituta ſunt ſuperiora rõne excellentiæ, inſtituta ſunt, vt inferioribus non ſolum p̄ſint, ſed proſint, vt ſic omnia ſuauiter diſpoſita inueniantur.

I ¶ Ad ſcm̃ dubium dr̃ ꝙ diſtinctio trimembris in litera facta, ſufficiens vr̃, ita ꝙ omnis inordinatus appetitus honoris ad aliquod membrum illius reducitur. Nam appetitus honoris, quo quis ſecundum ſe dignus eſt, ſed rõne præiudicii alterius dignoris redditur illicitus, ad primum mẽbrum ſpectat, quo quis appetit honorari de excellentia, quam non habet. Multipliciter ſiquidem contingit non habere excellentiam aliquam, primo, abſolute, ſecundo, relatiue. verbi gratia. Ego abſolute ſum dignus epiſcopatu, quia tñ eſt alter magis dignus illo epiſcopatu, ego non ſum dignus reſpectiue ad illum. Ac per hoc ſi tunc appeto honorem epiſcopalẽ, appeto teſtimonium excellentiæ, q̃ nõ habeo, qm̃ appeto teſtimoniũ dignioris, cum tamen non ſim dignior. Et ſimiliter cum quis abſolute dignus multis dignitatibus, quia tñ ſunt multi digni, qui ex coaceruatione dignitatum in vnum hominem, priuãtur illis, nõ appetit licite tot dignitates, quia appetit teſtimoniũ excellentiæ, quam non habet, ſ. dignioris, cum non ſit dignus reſpectiue ad tot dignos, qui propterea contemnuntur. Qui aũt per indebita media affectat, aut quærit honorem, ſub eodem membro clauditur, quandoque quidem eo ipſo, ꝙ per illicita media appetit, aut q̃rit, indignus fit, ac per hoc quærit honorem, quo non eſt ſimpliciter dignus nunc, licet alias eſſet dignus, ſi non per talia media quæreret. Qui demum magis affectat honorem, quam oporteat, ad idem membrum reducitur, pro quanto excellentia, quam habet, vehementiam appetitus non adæquat, ſed exceditur ab ipſa.

¶ Ad euidentiam tertij, & quarti dubii aduertendum eſt, ꝙ honor cum ſit in genere bonorum vtilium quo ad hoc, ꝙ ꝓpter aliud eſt appetibilis, ad hoc quòd ordinate appetat, aut

SED CONTRA eſt, quòd dr̃ 1. ad Cor. 13. ꝙ charitas nõ eſt ambitioſa, non quærit quę ſua ſunt, nihil aũt repugnat charitati, niſi pctm̃: ergo ambitio eſt peccatũ.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, * honor importat quandã reuerentiam alicui exhibitã in teſtimoniũ excellẽtię eius, G Circa excellẽtiã aũt hoĩs duo, sũt attẽdẽda. Primo qdẽ, ꝙ illud ſm̃ quod hõ excellit, non hẽt hõ a ſeipſo, ſed eſt quaſi quiddã diuinũ in eo: & iõ ex hoc non debeẽ ſibi principaliter honor, ſed Deo. Secũdo, cõſiderandũ eſt, ꝙ illud in quo homo excellit, datur homini a Deo, vt ex eo alijs ꝓſit. vnde in tantum debet homini placere teſtimonium ſuę excellentiæ, quod ab alijs exhibetur, inquantum ex hoc paraẽ ſibi uia ad hoc, ꝙ alijs proſit. Tripliciter aũt appetitum honoris cõtingit eſſe ĩordinatũ. H Vno mõ ꝑ hoc ꝙ aliqs appetit teſtimoniũ de excelentia q̃ nõ hẽt, ꝙ eſt appetere honorẽ ſupra ſuã ꝓportionẽ. Alio mõ ꝑ hoc, ꝙ honorem ſibi cupit nõ referẽdo in Deum. Tertio per hoc, ꝙ appetitus eius in ipſo honore quieſcit, non referens honorem ad vtilitatem aliorum. Ambitio autem importat inordinatũ appetitũ honoris, vnde manifeſtum eſt, ꝙ ambitio ſemper eſt peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ appetitus boni dẽt regulari ſm̃ rõnem, cuius regulã ſi trãſcendat, erit vitioſus, & hoc modo uitioſum eſt, ꝙ aliquis honorem appetat non ſecundum ordinem rationis. Vituperantur autẽ qui non curant de honore, ſm̃ ꝙ ratio dictat, ut. ſ. non uitent ea quæ ſunt contraria honori.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ honor non eſt p̄miũ uirtutis quo ad ipſũ uirtuoſum, ut. ſ. hoc ꝓ p̄mio expetere debeat, ſed ꝓ p̄mio expetit beatitudinem, q̃ eſt finis uirtutis. Dicitur autem eſſe præmium uirtutis ex parte aliorũ, q non habent aliquid maius, quod virtuoſo retribuant, quam honorem, qui ex hoc ipſo magnitudinem habet, ꝙ prohibet teſtimonium uirtuti, vnde patet, quod non eſt ſufficiẽs præmium, vt dicitur in 4. Ethicor.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ſicut ꝑ appetitũ honoris, qñ debi

F delectet, oportet ꝙ referatur in debitum finem, ad quem ordinandus eſt Et quia ordinatur ad excellentiam hominis, eſt .n. honor teſtimonium excellentiæ, & excellentia ordinatur ad utilitatem aliorum: ideo de primo ad vltimum honor mihi exhibitus ordinatur ad vtilitatem aliorum Et ſimiliter, q̃a excellentia mea eſt principaliter a Deo, iõ honor exhibitus meæ excellentiæ, ordinatur principaliter ad Deum ut authorẽ excellentiæ illius. Et hæc ſunt proculdubio vera. Sed qđ difficultatem ingerit eſt, q̃a non oportet oẽm rectum vſum alicuius referre in omne id, ad quod natum eſt referri: ſed ſufficit quòd referat illud ad aliquem licitum finẽ, in quem eſt natum ordinari. verbi gratia. Pecunia ordinaẽ principaliter ad commutationem, & poteſt ſecundario ordinari ad depoſitionem, vel aliquid aliud. Nec oportet: quòd quilibet vtens pecunia, commutet, ſed ſufficit, quòd ordinet ad aliquem licitum finem. Ita in propoſito, honor ordinatur ad tres, ſcilicet ad Deum, vt actorem excellentiæ: & ad perſonam excellentem, vt habentem illam: ad proximos, vt proſit illis. Si is qui excellit, appetit honorem, aut delectatur honore infra proprios limites, ſcilicet præciſe, ut habens excellentiam, ex hoc ipſo reſeruat locum ſuum Deo, vt authori, & proximis, vt quibus proſit, quoniam relinquit honori relationes, quas habet, ex hoc ipſo, quòd non uſurpat, aut deſpicit relationem illius honoris ad Deum, aut proximos. Intelligo igitur ego, eſſe inordinatum appetitum honoris propter non referre in Deum, vt actorem, & proximos, vt quibus proſit, ſi non referre ſumitur contrarie, aut priuatiue, & non ſi ſumitur pure negatiue. Notanter autem dico in Deũ, vt actorem excellentiæ, hoc eſt, vt ipſe principaliter honoretur tanquam author excellentiæ, quoniam non eſt hic ſermo de Deo, vt eſt finis vltimus omnium. Hoc enim non eſt de proprijs huiuſmodi quæſtionis, ſed de communibus circũſtantijs omnium humanorum operum. Non enim video me, cum honoror, teneri ad aliud quam ad referendũ honorem mihi exhibitum in finem proportionatum. Conſtat autem, quòd ego, ut habens excellentiam dignam tali honore ab hoc, tunc ſum proximus, & commenſuratus finis, ad quem ſuapte natura honor ordinatur. In nullo igitur pecco, ſi omitto relationes, ad Deum vt actorem, & proximos, qm̃ præceptum affirmatiuum de his relationibus exercendis nulla rõne ꝓbaẽ, ꝙ obliget pro tunc, niſi aliqua alia neceſſitas ſubſit. Sicut cum appeto, aut recipio pecuniam mihi debitã teneor, referre eam ad talem, uel talem vſum, peccatum autem eſſet, ſi homo in tantum delectaretur honore, vt nõ curaret, an honoretur Deus vt actor, dummodo ipſe habens honorẽ. Et ſimiliter ꝓ nihilo haberet, an honor vtilis eſſet ꝓximis, dummodo ipſe honoraretur. Hoc enim eſſet quaſi priuare, quãtũ eſt ex parte ſui effectus Deũ, & ꝓximos relationibus debitis ad illos, dum in affectu contemnuntur, hoc enim eſſet quieſcere in ipſo honore, & ꝓprios egredi limites cum affectu ad demolitionẽ aliorum. Vnde patet ſolutio tertij dubij, & quarti, ſcilicet, quòd iſtæ relationes nõ exiguẽ actualiter, nec habitualiter in ſpeciali ad euitandum peccatum, quamuis exigi uideanẽ uirtualiter ad hoc, quòd appetitus honoris ſit meritorius

D. 710.

Lib. 4. cap. 3. ante mediũ com. 5.

totius æternæ vitæ, quia charitas uirtualiter omnia meritoria ſuauiter diſponit. Sed declinare ab aliqua harum rõnū ſiue contrarie, ſiue priuatiue, peccatum conſtituit ambitionis.

¶ In eodem primo articulo in reſponſione ad 2m, dubium occurrit ex Martino ibidem, in quæſt. 1. de ambitione, dicente, quòd hæc reſponſio non placet, tum quia non eſt verum, quòd virtutis præmium ſit beatitudo æterna, ſed ſolum uirtutis meritoriæ, tum quia ſolutio hęc non eneruat, ſed corroborat argumentum. Nam ſi honor eſt premium inſufficiens uirtutis, nõ ſequitur quod appetitus eius ſit inordinatus, immo oppoſitum, quia ſi aliud nõ obſtet, videtur ſequi, quòd quantulcumq; honor appeti poſſit ab habente exiguam valde virtutem.

¶ Ad hoc dicitur, quòd prima obiectio peccat, tum quia author non dicit. Virtutis præmium eſt beatitudo æterna, ſed beatitudo, ſicut Philoſophus poſuit finẽ omnis uirtutis felicitatem. Nec obſtat, quòd ipſa felicitas ſit actus virtutis pfectiſſimę: quoniam ſicut inordinatus animus ſibi ipſi eſt pœna, ita felicitas eſt præmium felicis animi tum q. a apud Theologum virtus non meritoria non eſt virtus, niſi ſecundum quid in ſtatu naturæ lapſæ, q. a non eſt diſpoſitio pfecti ad optimū ſimpliciter.

653

¶ Ad ſecundam vero obiectionem dicitur, quòd ex hoc ipſo, ꝙ honor negatur uirtutis præmium ſimpliciter, & affirmatur virtutis præmium ſecũdum quid ex parte aliorum, ſatis habeẽ, quòd honor non eſt de numero bonorū ſimpliciter, ſed vtiliū, ac per hoc quòd appetitus eius non eſt ordinatus, ſi eſt appetitus eius vt finis. Et hoc ſufficit ad ſolutionem argumenti volẽtis, quòd appetitus honoris ſit appetitus licitus, quia eſt appetitus præmij virtutis, quod habet rationem finis. Habetur nihilominus ad perfectionem doctrinæ hinc, quod appetitus honoris ſi debet eſſe ordinatus, debet eſſe vt appetitus boni utilis, qui debet eſſe ſecundum commenſurationem ad finem, & non in infinitum, ut patet vniuerſaliter de recto appetitu vtilium. Et propterea non poteſt quicumque habens uirtutem, appetere quantumcumque honorem, ſed commenſuratum ſecundū

A patriæ morem uirtuti illi. Honor. n. cum ab alijs exhibeatur excellentiæ alicui, diuerſis excellentiis diuerſi honores accõmodati ſunt, & propterea appetitus rectus non eſt, qui incõmenſuratum ſuę uirtuti honorem appetit. Et quàmuis nullus honor ſit cuicumque virtuti ſufficiens ſimpliciter ut præmium, eſt tamen tali uirtuti, ab hominibus talibus, talis honor ſufficiens ut teſtimonium humanum: & tali uirtuti, talis alius honor, & ſic de alijs. Et propterea ut ſtolum eſſet, ſi doctor in theologia uellet honorari ut imperator triumphans, & ſic de alijs.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ trigeſimæ primæ Articulum ſecundum.*

In artic. 2. eiuſdem quæſt. in reſponſione ad primum dubium occurrit ex Martino ibidem in q. 2. diſcedente ab hac ſolutione, propterea quia diſtinguit magnanimitatẽ in multas magnanimitates, puta, in eam, quæ habet pro obiecto rem honorabilem, puta, dignitatem, & eam quæ habet pro obiecto honorem, ſicut illa, qua quis cupit honorem ſuæ dignitati debitum. & ideo concludit quòd nec ambitio, nec pſumptio cuilibet magnanimitati opponitur &c.

¶ Ad hoc dicitur, quod iſte homo in hoc videtur deceptus, quod diſtinguit magnanimitatem in ſpecies, vbi debet diſtingui in actum ut eſt circa obiectum, & actum ut eſt circa materiã, ut in litera fit. Magnanimitas ſiquidẽ ut eſt appetitus magnorum operum, habet pro exceſſu præſumptionem. Et ipſamet, & non alia vt appetitus eſt honoris habet pro exceſſu ambitionem. Et ſimiliter vt eſt appetitus gloriæ, habet pro exceſſu inanem gloriã. Eadem ſiquidem eſt magnanimitas habens pro fine opus magnum, & pro materia honorem, & gloriam, recteque ad omnia hæc ſe habet, ac per hoc ex cuiuſque horum defectu corrumpitur. Vnum eſt ergo medium magnanimitatis conſtitutum ex cauſa integra, plures autem ſunt exceſſus diuerſorum concurrentium ad perfectionem illius vnius medij. Si uero eſſent diuerſæ magnanimitates ſecundum ſpeciem, non eſſet medium vnum, ſed quælibet haberet ſuum medium.

to modo appetitur, aliqui prouocantur ad bonum, & reuocãtur a malo, ita etiam ſi inordinate appetatur, põt eſſe homini occaſio multa mala faciendi, dum. ſ. aliquis nõ curat qualitercumq; honorẽ conſequi poſſit. vnde Salluſtius* dicit in Catilinario, quod gloriã, & honorem, & imperiũ bonus & ignauus æque ſibi exoptant. Sed ille, ſ. bonus, vera via vtitur: huic. ſ. ignauo, quia bonæ artes deſunt, dolis, atq; fallaciis contendit. Et tamen illi, qui ſolum propter honorem vel bona faciunt, vel mala vitant, non ſunt virtuoſi, vt patet per Philoſ. in 3. Ethicor.* vbi dicit, quod non ſunt vere fortes, qui propter honorem fortia faciunt.

In coniuratione Catilinæ non remote a princip. in ca. cuius initium Vrbem Romam a medio.

Lib. 3. ca. 8. tom. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrũ ambitio opponatur magnanimitati per exceſſum.

AD SECVNDVM ſic proceditẽ. Vr̃ ꝙ ambitio nõ opponatur magnanimitati p exceſſum. Vni. n. medio nõ opponitur ex vna parte niſi vnũ extremum, ſed magnanimitati per exceſſum opponitur præſumptio vt dictum eſt.* ergo non opponitur ei ambitio per exceſſum.

q. præcedẽt. arti. 2.

¶ 2 Preterea. Magnanimitas eſt circa honores, ſed ambitio vr̃ pertinere ad dignitates. dicitur enim 2. Mac. 4. ꝙ Iaſon ambiebat ſummum ſacerdotium. ergo ambitio non opponitur magnanimitati.

¶ 3 Præterea. Ambitio videtur ad exteriorẽ apparatũ pertinere. dicitur enim Act. 25. quod Agrippa, & Berenice cũ multa ambitione introierunt prætorium. & 2. Paralipomenon 16. quod ſuper corpus Aſa mortui combuſſerũt aromata, & vnguẽta ambitiõe nimia: ſed magnanimitas nõ eſt circa exteriorem apparatũ. ergo ambitio non opponitur magnanimitati.

SED CONTRA eſt, quod Tullius in 1. de Offic.* dicit, ꝙ ſicut quiſque magnitudine animi excellit, ita maxime vult omnium princeps eſſe ſolus, ſed hoc pertinet ad ambitionẽ. ergo ambitio pertinet ad exceſſum magnanimitatis.

Li. 1. in cap. Fortitudinẽ ſi ab honeſtate recedat.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* ambitio importat appetitum inordinatum honoris. B Magnanimitas autem eſt circa honores, & vtitur eis ſecundum quod oportet. Vnde manifeſtum eſt ꝙ ambitio opponitẽ magnanimitati, ſicut inordinatũ ordinato.

Præced. art.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod magnanimitas ad duo reſpicit, ad vnum quidem, ſicut ad finem intẽtum, quod eſt aliquod magnum opus, quod magnanimus attentat ſecundum ſuam facultatem, & quantum ad hoc opponitur magnanimitati per exceſſum præſumptio. Præſumptio C enim attentat aliquod magnum opus ſupra ſuam facultatem. Ad aliud autẽ reſpicit magnanimitas ſicut ad materiam, qua debite vtitur, ſ. ad honorẽ, & quantũ ad hoc opponitur magnanimitati per exceſſũ ambitio. Non eſt tamen incõueniens ſecundum diuerſa eſſe plures exceſſus vnius medii.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ illis, qui ſunt conſtituti in dignitate propter quandam excellẽtiam ſtatus debetur honor, & ſecundum hoc inordinatus appetitus dignitatum pertinet ad ambitionem. D Si quis enim inordinate appeteret dignitatem non ratione honoris, ſed propter debitum dignitatis vſum ſuam facultatem excedentem, non eſſet ambitioſus, ſed magis præſumptuoſus

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ipſa ſolẽnitas exterioris cultus ad quẽdam honorem pertinet, vnde & talibus conſueuit honor exhiberi. Quod ſignificatur Iacob. 2. Si introierit in conuẽtum veſtrum vir anulum aureum habens in veſte candida, & dixeritis ei: Tu ſede E hic &c. Vnde ambitio non eſt circa exteriorem cultum, niſi ſecundum quod pertinet ad honorem.

QVAESTIO CXXXII.

De inani gloria, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de inani gloria.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶Primo, Vtrum appetitus gloriæ ſit peccatum.
¶Secundo, Vtrum magnanimitati opponatur.
¶Tertio, Vtrũ ſit pctm̃ mortale.
¶Quarto, Vtrũ ſit vitiũ capitale.
¶Quinto, De filiabus eius.

ARTICVLVS I.

Vtrum appetitus gloriæ ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtꝰ ꝙ appetitus gloriæ nõ ſit peccatũ. Nullus enim peccat in hoc, quod Deo aſſimilatur, quinimmo mãdatur ad Epheſ. 5. Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi: ſed in hoc, qđ homo quærit gloriam, videtꝰ Deũ imitari, qui ab hominibus gloriã quærit. vnde dicitur Iſai. 43. Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ, & omnẽ, qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum. ergo appetitus gloriæ non eſt peccatum.

¶2 Præterea. Illud, per quod aliquis prouocatur ad bonum, non videtur eſſe peccatum: ſed per appetitum gloriæ homines prouocãtur ab bonum. dicit .n. Tullius *in libro de Tuſcula. quæſtionibꝰ ꝙ homines ad ſtudia impelluntur gloria. In ſacra etiã ſcriptura promittitur gloria pro bonis operibus, ſecundum illud ad Roma. 2. His quidem, qui ſunt ſecundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem. ergo appetitus gloriæ non eſt peccatum.

¶3 Præterea. Tullius* dicit in ſua Rhetorica, quod gloria eſt frequens de aliquo fama cum laude, & ad idem pertinet quod Ambr. dicit,* quod gloria eſt quaſi clara cũ notitia. Sed appetere laudabilẽ laude famam non eſt peccatũ quinimmo videtur eſſe laudabile, ſecundum illud Eccle. 41. Curam habe de bono nomine. & ad Roma. 12. Prouidentes bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. ergo appetitus inanis gloriæ non eſt peccatũ

SED CONTRA eſt, quod Aug. F dicit 5. de ciuitat. Dei. Sanius videt, qui amorem laudis, vitium eſſe cognoſcit.

RESPONDEO Dicẽdum, quod gloria claritatem quandam ſignificat, vnde gloriari idem eſt, quod clarificari, vt Augu.* dicit ſuper Ioan. Claritas autem, & decor quandam habent manifeſtationem, & ideo nomen gloriæ proprie importat manifeſtationem alicuius de hoc, quod apud homines decorum videtur, ſiue illud ſit bonum corporale aliquod ſiue ſpirituale. Quia vero il- G lud quod ſimpliciter clarum eſt, a multis conſpici poteſt, & a remotis, ideo proprie per nomen glorię deſignatur, quod bonum alicuius deueniat in multorum notitiam, & approbationem, ſecundum quod Salluſtius dicit in Catilinario: Gloriari ad vnum nõ eſt: Largius tamen accepto gloriæ nomine non ſolum conſiſtit in multitudinis cognitione, ſed etiã paucorum, vel vnius, aut ſui ſolius, dum ſcilicet aliquis proprium bonum conſiderat, vt dignum laude: H quod autem aliquis bonum ſuum cognoſcat, & approbet, nõ eſt peccatum, dicitur enim 1. ad Corinth. 2. Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus, quæ à Deo donata ſunt nobis. Similiter etiam non eſt peccatum, quod aliquis velit bona opera ſua ab aliis approbari. dicitur enim Matth. 5. Luceat lux veſtra coram hominibus. et ideo appetitus gloriæ de ſe non nominat aliquid vi- I tioſum. Sed appetitus inanis, vel vanæ glorię vitium importat, nam quod libet vanum appetere vitioſum eſt ſecundum illud Pſal. 4. Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Poteſt autem gloriã dici vana tripliciter. Vno mõ, & ex parte rei, de qua quis gloriã quærit, puta, cum quis quærit gloria de eo quod non eſt, vel de eo quod non eſt gloriã dignum, ſicut de aliqua re fragili, & caduca. Alio modo, ex parte eius, a quo quis K gloriam quærit, puta, hominis, cuius iudicium non eſt certum. Tertio, ex parte ipſiꝰ, q gloriã appetit, q videlicet appetitũ glorię ſuæ nõ refert in debitũ finem, puta, ad honorem Dei, vel proximi ſalutẽ.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod ſicut Aug.* dicit ſuper illud Ioan. 13. Vos vocatis me magiſter, & Domine, & bene dicitis. periculoſum eſt ſibi placere, cui cauendum eſt ſuperbire. Ille aũt qui ſuper omnia eſt, quantumcumq; ſe laudet, non extollit ſe. Nobis

¶Super quæſtionis centeſimæ trigeſimæ ſecundæ Articulum primum.

IN art. 1. q. 132. dubium ex Martino in 1 q. de inani gloria occurrit, impugnante quod gloria largiori uocabulo ſignificat etiam notitiam ſoliꝰ ipſiuſmet, qui gloriatur, cum quia ſecundum omnes gloria importat alienam opinionem, tum quia 2. Rhetoricæ frequẽter videtur poni bona opinio pro gloria, tum quia gloria inter externa bona habita eſt.

¶Ad hoc dicitur, qđ omnia hæc facile vno eo verbo excludunt, dicendo, quòd loquũtur de gloria proprie. Largiori autem vocabulo, ſicut iuſtus eſt
654 Mal. q. 9. art. 1. & 2. cor.
quis ſibi ipſi, ita glorioſus eſt quis in ſua opinione.

¶In eodem primo articulo circa ſufficientiam trium modorũ in litera poſitorum de inani gloria, dubium ex Martino ibidem occurrit, dicente dari alios modos, ſcilicet, cum quis gloriã ſuam quærit cum alienæ gloriæ detrimẽto: & rurſus cum qs nimis audet amore gloriæ.

¶Ad hoc dicitꝰ, quòd hi duo modi ſpectãt ad tertium modum in litera poſitum, qui eſt ex parte ipſius, q gloriam appetit. Omnes ſiquidem defectus, & deformitates annexæ non ex parte rei, de qua, vel eius a quo gloria quæritur, ſiue ſint finis, ſiue modi, ſiue damni, ſiue vtilis, & huiuſmodi, ex parte inordinati affectus illius q gloriam appetit ſe tenent: quãuis author ſolam circunſtãtiam finis, & vtilis, vt potè principalem in hoc membro expreſſerit. Per hæc enim inſinuauit reliqua ex eodem capite procedentia, ſcilicet ex parte appetentis. Sicut ad primum membrum, ſcilicet, ex parte rei, reducitur omnis defectꝰ ex parte rei, de qua maior gloria quæritur.

Li. 1. non remote a principio.

Lib. 1. de inuentione fo lio 3. ante fi. lib.

Id habet Auguſ. in li. 83. q q. 31. circa fin. tom. 4.

Li. 5. c. 13. in princ. to. 5.

¶In eodem 1. articu dubium occurrit circa ſecundum membrum inanis gloriæ ſcilicet, quòd gloria eſt inanis ex parte eius, a quo huis gloriam quærit, puta, hominis, cuius iudicium non eſt certum Videtur ſiquidẽ hoc falſum. Nam ſi gloria quæſita ab homine ex hoc ipſo quod quæritur ab homine, eſt vana, ac per hoc deformis, ſequitur ꝙ nulla ratione ſine peccato poteſt quæri gloria ab homine: ac per hoc non liceret appetere gloriam humanam propter profectum aliorum, nec propter profectũ proprium, nec propter honorem Dei, quod eſt inconueniens, cum gloria humana ſit quoddam bonum utile referibile in bonum finem.

Tract. 82. & 100. non longe a princip. & 104. non procul a fin. tom. 9.

¶Ad hoc dicitꝰ, quòd quærere gloriam ab homine, ut homine, non eſt ſecundum ſe paruum vt allata ratio probat Sed ſi quæratur gloria humana vltra humanos limites, vel quia quæritur ab homine tam quam a certo, vel magno teſtimonio, aut etiam vltimo teſtimonio, tunc vitiũ eſt inanis gloriæ: & hoc modo intelligenda videtur litera: Gloria ſiquidem humana ſi quęratur tamquàm magnum, aut certum aliquid, cum minimum quid, & incerti ſit teſtimonii, vana eſt ex parte eius, a quo quæritur: Si vero quæratur infra humanæ magnitudinis, & certitudinis limites, vana non eſt ex parte eius, a quo quæritur. Et hoc ſi aduertiſſet Martinus in quæſtio. 3. non putaſſet oppoſitum eſſe de mente authoris, vt in ſequẽti articu. verba authoris ad primum manifeſtant.

tractat. 58 non multũ ꝓcul a principio. tom. 9.

¶In eodem art. in reſponſione ad primũ, cum dicitur, ꝙ Deus

quęrit

quærit gloriam ſuam non pp̃ ſe,ſed propter nos,non intelligitur,vt ly propter,denotet cãm finalem: qm̃ Deus gloriam ſuam,& omnia vult propter ſe tamquam finem omniũ creatorum,& creabilium,ſed intelligitur ly pp̃,vt denotat terminum vtilitatis.Nos.n.ſumus ad quorum vtilitatem Deus q̃rit ſuam gloriã.Nam de ipſo ſcriptum eſt, Bonorum noſtrorũ, inter quæ eſt gloria, non indiges.

¶In eodem articu.in reſponſione ad ſecundum,ubi de prouocatione ad virtutũ opera ex glorię appetitu tractatur, ſcito, ꝙ ſi gloria vt finis virtutum ponitur,virtutem deſtruit, ſi autẽ vt calcar, ad virtutẽ excitat,ad uirtutem acquirendam humanum animum adiuuat magis quam cętera bona vtilia,quoniam in genere vtiliũ,gloria tenet principatum.

¶In eodem articu.in reſponſione ad tertium,dubium occurrit,quoniam appetere gloriam humanã, vt debitam ſuæ virtuti,quæ in veritate illi debetur,nullũ peccatum eſt, & tamen talis appetitus humanę gloriæ ſiſtẽs in ea, vt habet rationem debiti ſibi ratione uirtutis,quã habet, aut fecit, nõ habet aliqđ trium in litera numeratorum,quia nec ad hoc, quòd Deus honoretur, nec ad hoc quod proximi proficiant,nec ad hoc ꝙ ipſemet proficiat, tendit, ſed ad hoc,quòd gloria ſibi debita ab hominibus,detur ab illis. Vt ſi quis appetat geſta ſuæ virtutis conſcribi,aut manifeſtari, vt debitas ſibi laudes habeat non plus quam oportet.

Li.5.cap.12. tom.5.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ ex hoc ipſo,quòd gloria ordinatur immediate ad uirtutem,& habentem ipſam ut ſic,ſequitur,quòd ordinetur mediate ad Deum,qui eſt ordinarius finis uirtutis,& habentis ipſam vt ſic. Ac p̃ hoc talis appetitus gloriæ eſt vtilis ad hoc quòd Deus ab hominibus glorificetur, licet nõ immediate,tamen mediate.

namque expedit Deum noſſe, nõ illi: nec eum quiſque cognoſcit,ſi non ſe iudicet ipſe qui nouit. Vnde patet,quod Deus ſuam gloriá non quærit propter ſe,ſed propter nos. Et ſimiliter etiam homo laudabiliter poteſt ad aliorum vtilitatem gloriam ſuam appetere,ſecũdum illud Matth.5. Videant opera veſtra bona, & glorificẽt patrẽ veſtrum qui in cælis eſt. B

Ad secvndvm dicẽdũ,ꝙ gloria q̃ habet a Deo,nõ eſt gloria vana, ſed vera, & talis gloria bonis operibus in præmium repromittitur,de qua dicitur 2.ad Cor. 10. Qui gloriatur,in Domino glorietur,non enim qui ſeipſum commẽdat,ille probatus eſt,ſed quem Deus commendat. Prouocantur etiã aliqui ad virtutum opera ex appetitu gloriæ humanæ,ſicut ex appetitu aliorum terrenorum bonorũ,non tamen eſt vere virtuoſus qui propter humanam gloriã opera virtutis operatur, vt Aug. probat in 5.*de ciuit.Dei. C

A d tertivm dicẽdũ,ꝙ ad pfectionẽ hominis pertinet, qđ ipſe cognoſcatur, ſed ꝙ ipſe ab alijs cognoſcatur, nõ pertinet, ad eius perfectionem,& ideo non eſt per ſe appetendum.Poteſt tamen appeti inquantum eſt vtile ad aliquid vel ad hoc quod Deus ab hominibus glorificetur, vel ad hoc quod homines proficiãt ex bono D quod in alio cognoſcunt, vel ex hoc quod ipſe homo ex bonis, q̃ in ſe cognoſcet per teſtimonium laudis alienæ,ſtudeat in eis pſeuerare,& ad meliora proficere, & ſecũdum hoc laudabile eſt, quod curam habeat aliquis de bono nomine,& quod prouideat bona coram Deo,& hominibus, non tamẽ quod in hominum laude inaniter delectetur.

¶ Super quęſtionis centeſimæ trigeſimęſecundæ Articulum ſecundum.

IN ar.2.eiuſdem 132.dubium occurrit ex Martino,vbi ſupra q.3.impugnante literæ huius rationem,ꝙ non concludat: quia iſta conſequentia nihil valet.Hæc ſe habent ſicut cauſa, & effectus,igitur ad eandem virtutem ptinent,ꝙ tñ præſupponit rõ illa.Fortitudo.n.bellica eſt cauſa honoris,& tamẽ ad diuerſas virtutes ſpectant fortitudinis actus,& honor.

¶Ad hoc dicitur,quòd conſequentia literæ nõ pſupponit illã A vniuerſalem propoſitionem.ſ.Cauſa,& effectus ſpectant ad eãdem uirtutem,ſed tenet conſequentia in his ſpecialibus terminis,gloria.ſ.& honore,ratione ſimilitudinis ultra cõnexionem cauſalem,ita quod ex hoc,quòd gloria eſt effectus quaſi homogeneus honoris(quod potuit declarari in multis ad p̃poſitum)tenet ratio. Ambo ſiquidẽ ſunt bona externa,vtilia, teſtimonia,ac quaſi p̃mia uirtutis ſuprema inter humana, eadẽ ratione appetibilia. Ex hoc ſiquidem qđ honor eſt cauſa talis effectus, ſequitur qđ vna met virtus habet pro materia vtrunque.

655 2.di. 42.q.2. art. 4.

¶In eodem 2.art.dubium occurrit, an ſicut diſtinguitur honor in magnum, & mediocrem,ſic ut ſpectent ad diuerſas virtutes,ita diſtinguenda ſit gloria in magnam,& mediocrem: ita ꝙ magna ſpectet ad magnanimitatem,& mediocris ad aliam virtutem, ac per hoc inanis gloria magna opponatur magnanimitati,mediocris vero alteri virtuti. Et ſi ſic eſt cur author hoc tacuit?

¶Ad hoc dicitur primo:ꝙ ſicut de honore diſtinctum eſt, ita de gloria diſtinguendũ eſt: ita ꝙ magna gloria eſt materia magnanimitati, parua autem eſt materia illius virtutis, cuius materia eſt paruꝰ honor. Tacuit autẽ hoc author dimittẽs hoc pro claro, & aperto ex hoc,quod gloria conſequitur ad honorem,& proportionabiliter illi reſpondet:

q.130.art.2. q præced.articu.2.

Eſt glo.Ambro.in hunc locum to.5.

¶Dicitur ſecundo,ꝙ gloria ſimpliciter dicta non conſequitur niſi magnos honores reuerentias, & laudes: quoniam qui mediocriter honore, aut laude digni ſunt, E non ſunt ſimpliciter clari,ſed ſecundum quid. Et propterea inanis gloria eſt vnum tantum uitium, ad quod reductiue ſpectat quęcumque mala gloriatio,ſicut ſecundum quid tale reducitur ad ſimpliciter tale,& hæc ſolutio eſt vera. Ideo author non diſtinxit de honore,ſicut nec de gloria, quia gloria ſimpliciter ſumpta,non eſt diſtinguibilis in magnam & mediocrem,quamuis una gloria ſit maior altera,ſicut etiam inter magnos honores vnus eſt maior altero honore.

Lib.1.in ca. Magnanim. in duobus potiſsime ſita eſt.

q.103. ar.1. ad 3.

¶In eodẽ artic.in reſponſione ad primũ,nota illa verba Magnitudini animi repugnat, ꝙ aliquis glorietur in teſtimonio laudis humanę,quaſi hoc magnum aliquid æſtimetur.Ex his nãque vltimis verbis apparet Martinum non penetraſſe literam hanc,& propterea dixiſſe,quod ſecundũ.S.Tho.quærere gloriam humanam ſemper videtur vanum,cũ author hic explicet tunc eſſe peccatum,ſeu vanum,quando humana gloria quæritur vt aliquid magnum,vt ſuperius probauimus.

¶In

Articvlvs II.

Vtrum inanis gloria magnanimitati opponitur.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur quod inanis gloria magnanimitati nõ opponatur. Pertinet enim ad inanem gloriam vt dictum eſt, *quod aliquis glorietur in his quæ non ſunt,quod pertinet ad falſitatem,vel in rebus terrenis & caducis,quod pertinet ad cupiditatem vel in teſtimonio hominum, quorum iudicium non eſt certum, quod pertinet ad imprudentiam: huiuſmodi autem vitia non opponuntur magnanimitati.ergo inanis gloria non opponitur magnanimitati.

*ar. præced.

¶2 Præterea. Inanis gloria non opponitur magnanimitati per defectum ſicut puſillanimitas: quæ inani gloriæ repugnans videtur,ſimiliter etiam nec per exceſſum, ſic enim magnanimitati præſumptio,& ambitio opponũtur, vt dictum eſt*,a quibus inanis gloria differt.ergo inanis gloria ñ opponitur magnanimitati.

¶3 Præterea. Ad Philip.2.ſuper illud, Nihil per contentionem aut inanem gloriam, dicit gloſ.* erant aliqui inter eos diſſentientes,inquieti, inanis gloriæ cauſa contendentes,contentio autẽ nõ opponitur magnanimitati. ergo neque inanis gloria.

Sed contra ẽ,qđ Tullius*dicit in 1. de Officiis, Cauenda eſt gloriæ cupiditas. Eripit enim animi libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio. ergo opponitur magnanimitati.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* gloria eſt qdẽ effectus honoris,& laudis. Ex hoc

¶ In eodem ſecundo articul. in reſponſione ad ſecundum, dubium ex Martino vbi ſupra occurrit, impugnante hanc reſponſionem, pro quanto dicit, quòd cupidus gloriæ, ſecundum rei veritatem deficit a magnanimo: quia cupidus gloriæ ex dignis cupit maiorem gloriam, quam dignus ſit, & ex non dignis cupit gloriam: magnanimus autem ex dignis proportionatam, ex non dignis nullam. ergo ſecundum veritatem opponitur magnanimo per exceſſum.

q. 133. art. 1. & 2.

Lib. 4. cap. 3. ante mediũ. tom. 5.

¶ Ad hoc dicitur, quòd in magnanimi operibus duo conſiderantur. Primum eſt, id vnde eſt dignus. ſecundum, id quo eſt dignus. Et quo ad primum, cupidus deficit a magnanimo, quoniam id vnde magnanimus gloriam honoremque habet, eſt vere magnum, nec eſt minus, quàm reputetur. Id verò vnde cupidus gloriam quærit, aut non eſt vere magnum, quale eſt omne humanum, bonum externum aut eſt minus magnum, quàm æſtimetur, ut cum appetit maiorem gloriam quam ſua virtus mereatur. Et ſic ſecundum veritatem rei qua dignus æſtimatur gloria, deficit a magnanimo cupidus, vt in litera dicitur.

Lib. 4. cap. 3. aliquantulum ante fi. cap. tom. 5.

†Lib. 4. ca. 3. aliquantulũ ante fi. to. 5.

In ſolut. ad præced. arg.

q6. 127. arti 2. ad 2.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ trigeſimæ ſecundæ Articulum tertium.*

IN articul. tertio eiuſdem quæſtionis collige quatuor modos, quibus inanis gloria eſt peccatum mortale, ſcilicet tres ſe tenentes ex parte materiæ, quorum primus eſt de bono, falſo tamen & contra diuinam reuerentiam vel vſurpando diuinitatem, vel non recognoſcendo dependentiam; Secundus, de bono temporali amato præ Deo. Tertius, de teſtimonio humano prælato teſtimonio diuino. Et vnus ex parte intentionis glorIantis.

Li. 4. c. 3. non multũ ante fin. tomo 5.

656

Mal. q. 9. articu. 2.

enim quod aliquis laudatur, vel quæcumque reuerentia ei exhibetur redditur clarus in notitia aliorum. Et quia magnanimitas eſt circa honorem, vt ſupra* dictum eſt, conſequens eſt etiam, vt ſit circa gloriam, vt ſcilicet, ſicut aliquis moderate vtitur honore, ita etiam moderate vtatur gloria, & ideo inordinatus appetitus gloriæ directe magnanimitati opponitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc ipſum magnitudini animi repugnat, quod aliquis res modicas tantum appretietur, quod de eis glorietur. Vnde in 4. *Ethicor. dicitur de magnanimo, quod ſibi ſit honor paruus. Similiter etiam & alia, quæ propter honorem quæruntur puta potentatus, & diuitiæ, parua reputantur ab eo. Similiter etiam magnitudini animi repugnat, quod aliquis de his, quæ non ſunt, glorietur. Vnde de magnanimo dicitur. 4. *Ethicor. quod magis curat veritatem, quam opinionem. Similiter etiam magnitudini animi repugnat, quod aliquis glorietur in teſtimonio laudis humanæ, quaſi hoc magnum aliquod æſtimetur. Vnde de magnanimo dicitur in 4. †Ethicor. quod non eſt ei cura, vt laudetur: & ſic ea quæ aliis virtutibus opponuntur, nihil prohibet opponi magnanimitati, ſecundum quod habent pro magnis, quæ parua ſunt.

AD SECVNDVM dicendum quod inanis gloriæ cupidus ſecundum rei veritatem deficit a magnanimo, quia videlicet gloriatur in his, quæ magnanimus parua æſtimat, vt dictum eſt,* ſed conſiderando æſtimationem eius opponitur magnanimo per exceſſum, quia videlicet gloriam quam appetit, reputat aliquid magnum, & ad eam tendit ſupra ſuam dignitatem.

AD TERTIVM dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* oppoſitio vitiorum non attenditur ſecundum affectum, & tamẽ hoc ipſum magnitudini animi opponitur, quod aliquis cõtẽtionẽ intẽdat. Nullus enim cõtendit niſi pro re, quam æſtimat magnã. Vnde Philoſoph. dicit in 4* Ethic. quod magnanimus nõ eſt contentioſus, quia nihil æſtimat magnũ.

ARTICVLVS II.

Vtrum inanis gloria ſit peccatum mortale.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod inanis gloria ſit peccatum mortale. F
Nihil enim excludit mercedem æternam, niſi peccatum mortale: ſed inanis gloria excludit mercedem æternam. dicitur enim. Matth. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cælis eſt. ergo inanis gloria eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præterea. Quicumque ſurripit ſibi quod eſt Dei proprium, mortaliter peccat, ſed per appeti-
G tum inanis gloriæ aliquis ſibi attribuit, quod eſt proprium Dei. dicitur enim Iſaiæ 42. Gloriam meam alteri non dabo. & 1. ad Timot. 1. Soli Deo honor, & gloria. ergo inanis gloria eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præterea. Illud peccatum, quod eſt maxime periculoſum, & nociuum, videtur eſſe mortale, ſed peccatum inanis gloriæ eſt huiuſmodi, quia ſuper illud 1. ad Theſſalonicenſes 2. Deo qui probat corda noſtra, dicit gloſſ.* Au-
H guſtini. Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor non ſentit, niſi qui ei bellum indixerit, quia etſi cuiquàm facile eſt laudem non cupere dum negatur, difficile tamen eſt ea non delectari cum offertur. Chryſoſtomus etiã dicit * Matthæ. 6. quod inanis gloria occulte ingreditur, & omnia quæ intus ſunt inſenſibiliter auſert. ergo inanis gloria eſt peccatum mortale.

I SED CONTRA eſt, quod Chryſoſtom. dicit ſuper Matthæ. *quod cum uitia cetera locum habeant in ſeruis diaboli, inanis gloria etiam locum habet in ſeruis Chriſti, in quibus tamen nullum eſt peccatum mortale. ergo inanis gloria non eſt peccatum mortale.

Habetur in gloſſ. ordinaria ex Aug.

Homi. 13. in Matt. opere imperfe. sermo 2.

Homi. 13. in Matt. in opere imperfe. tom. 2.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut ſupra dictnm eſt,* ex hoc aliquod peccatum eſt mortale, quod charitati contrariatur. Peccatum autem inanis gloriæ ſecundum ſe conſideratum, non uidetur contrariari charitati quantum ad dilectiouem proximi, quantum
K autem ad dilectionem Dei, poteſt contrariari charitati dupliciter. Vno modo, ratione materię, de qua quis gloriatur, puta, cum quis gloriatur de aliquo falſo, quod contrariatur diuinę reuerentiæ, ſecundum illud Ezechiel. 28. Eleuatum eſt cor tuum & dixiſti, Deus ego ſum. Et 1. ad Corinth. 4. Quid habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Vel etiam cum quis bonum temporale, de quo gloriatur, pręfert Deo, quod prohibetur Hierem. 9. Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec fortis in fortitudine ſua, nec diues in diuitijs ſuis, ſed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire, & noſſe me. Aut etiam cum quis præfert teſtimonium hominum teſtimonio Dei. Sicut contra quoſdam dicitur Io. 12. Qui dilexerũt magis

q. 24. art. 12. Et q. 110. ar. 4. Et q. 112. arti. 2.

¶ Sed accidit hinc dubium, quia prætermiſſus eſt modus ex parte materiæ, cum quis gloriatur de peccato mortali, iuxta illud. Quid gloriaris in malitia?

¶ Ad hoc dicitur, quod author diſtinxit peccatum mortale inanis glorię in duo capita, ſcilicet ex parte materiæ, & ex parte gloriantis. Nec aſſumpſit prouinciam ponendi exempla omnium modorum, qui ſe tenent ex parte materię, quoniam diſtinguendum fuiſſet de materia bona, vel mala. Sed author ſolicitus fuit circa materiam propriam gloriæ quæ eſt bonum: & de bono dedit quatuor exempla: dicendo, puta, cum quis &c. at de malo autem nullum tamquam manifeſtum relinquens, quòd gloriari de mortali peccato eſt peccatum mortale inanis glorię ratione materiæ, quia eſt gloria de eo quod eſt cõtra diuinum honorem: gloriari autem de veniali, eſt veniale.

gis gloriam hominum, quam Dei. Alio modo, ex parte ipſius gloriantis, qui intentionem ſuam refert ad gloriam tamquam ad vltimum finem, ad quem ſcilicet ordinat etiam virtutis opera, & pro quo conſequendo non prætermittit facere etiam ea quæ ſunt contra Deum, et ſic eſt peccatum mortale. Vnde Auguſt. dicit in 5. de* ciuita. Dei, quod hoc vitium, ſcilicet amor humanæ laudis, tam inimicum eſt piæ fidei, ſi maior in corde ſit cupiditas gloriæ, quam Dei timor, vel amor, vt diceret Dominus Ioann. 5. Quomodo poteſtis credere, gloriam inuicem expectantes, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quærẽtes? Si autem amor humanæ gloriæ, quamuis ſit inanis, non tamen repugnet charitati neque quantum ad id de quo eſt gloria, neque quantum ad intentionem gloriam quærentis, non eſt peccatum mortale, ſed veniale.

Lib. 5. ca. 14. paulo à prin cipio. 5.

B. 44.

Ad primum ergo dicendum, quod nullus peccando meretur d vitam æternam. Vnde opus virtuoſum amittit vim merendi vitam æternam, ſi propter inanem gloriam fiat, etiam ſi illa inanis gloria non ſit peccatum mortale. Sed quando aliquis ſimpliciter amittit æternam mercedem propter inanem gloriam & non ſolum quantum ad vnum actum, tunc inanis gloria eſt peccatum mortale.

Ad secundum dicendum, quod non omnis qui eſt inanis gloriæ cupidus, appetit ſibi illam excellentiam, quæ competit ſoli Deo. Alia enim eſt gloria quæ debetur ſoli Deo, & alia quæ debetur homini virtuoſo, vel diuiti.

Ad tertium dicendum, quod inanis gloria dr̃ eſſe periculoſum peccatum non tantum pp grauitatem ſui, ſed etiam propter hoc, quod eſt diſpoſitio ad grauia peccata, inquantum ſcilicet per inanem gloriam redditur homo præſumptuoſus, & nimis de ſeipſo confidens. Et ſic etiam paulatim diſponi ad hoc, quod homo priuetur interioribus bonis.

Articulus IIII.

Vtrum inanis gloria ſit capitale vitium.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quòd inanis gloria non ſit vitium capitale. Vitiũ enim quod ſemper ex altero oritur, non videtur eſſe capitale, ſed inanis gloria ſemper ex ſuperbia naſcitur. ergo inanis gloria non eſt vitium capitale.

¶ 2 Præterea. Honor videtur eſſe aliquod principalius, quam gloria quæ eſt eius effectus, ſed ambitio quæ eſt inordinatus appetitus honoris, nõ ẽ vitiũ capitale. ergo etiã neque appetitus inanis gloriæ.

¶ 3 Præterea. Vitium capitale habet aliquã principalitatem, ſed inanis gloria non videtur habere aliquam principalitatem neque quãtum ad rationem peccati, quia nõ ſemper eſt peccatum mortale, neque etiam quantum ad rationem boni appetibilis, quia gloria humana videtur eſſe quiddam fragile, & extra hominem exiſtens. ergo inanis gloria non eſt vitium capitale.

Sed contra eſt, qđ Greg. A 31. Moral. numerat inanem gloriam inter ſeptem vitia capitalia.

Respondeo Dicendum, quòd de vitijs capitalibus dupliciter aliqui loquuntur. Quidã enim ponunt ſuperbiam vnum de vitijs capitalibus. Et hi non ponunt inanem gloriam inter vitia capitalia. Greg. autem in 31.* Moral. ſuperbiam ponit reginam omnium vitiorum, & inanem gloriam, quæ immediate ab ipſa oritur, ponit vitiũ capitale & rõnabiliter. B Sup̃bia enim vt infra vr̃, * importat inordinatum appetitum excellentiæ. Ex omni autem bono quod quis appetit, quandam perfectionem & excellentiam conſequitur, & ideo fines omnium vitiorum ordinantur in finem ſuperbiæ, & ꝓpter hoc videtur qđ habeat quandam generalem cauſalitatem ſuper alia vitia, & non debeat computari inter ſpecialia vitiorũ principia, quæ ſunt vitia capitalia. C Inter bona autem, per quæ excellentiam homo conſequitur, præcipue ad hoc operari videt̃ gloria, inquantum importat manifeſtationem bonitatis alicuius. Nam bonum naturaliter amatur & honoratur ab omnibus, & ideo ſicut per gloriam, quæ eſt apud Deum, conſequitur homo excellentiam in rebus diuinis: ita etiam per gloriam hominum conſequitur homo excellentiam in rebus humanis. Et ideo propter propinquitatem ad excellentiam, quam homi D nes maxime deſiderant, conſequens eſt, quod ſit multum appetibilis, & quia ex eius inordinato appetitu multa vitia oriũtur, ideo inanis gloria eſt vitium capitale.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquod vitium oriri ex ſuperbia nõ repugnat ei, qđ eſt eſſe vitium capitale, eo quod, ſicut ſupra dictum eſt, ſuperbia eſt regina, & mater omnium vitiorum.

Ad secundum dicendũ ꝙ laus, & honor comparantur ad gloriam, vt ſupra * dictũ eſt, ſicut E cauſæ ex quibus ſequitur gloria. Vnde gloria comparat̃ ad ea ſicut finis. Propter hoc enim aliquis amat honorari, & laudari, inquantum per hoc aliquis æſtimat ſe in aliorum notitia fore præclarum.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ inanis gloria habet principalẽ rõnẽ appetibilis ratione iam dicta, * & hoc ſufficit ad rationem vitii capitalis Non autem requiritur quod vitium capitale ſemper ſit peccatum mortale, quia etiam ex veniali peccato poteſt mortale oriri, inquantum ſcilicet veniale diſponit ad mortale.

Li. 31. ca. 31.

Li. 31. ca. 31.

Q. 162. art. 1. & 2.

1 2. 84. artic. 2. & 4. ad 4.

Art. 1. huius q. & q. 103. art. 1. ad 3.

¶ *Super quæſtionis cẽteſimæ trigeſimæ ſecundæ Articulũ quartum.*

657 In artic. 4. eiuſdem quæſtio. 132. multa occurrunt ex Martino, in q. 5 dubia, circa multas propoſitiones literæ. Primũ eſt circa differentiam inter ſuperbiam, & inanem gloriam, qđ ſuperbia eſt inordinatus appetitus excellentiæ, inanis gloria vero inordinatus appetitus manifeſtationis ipſius excellentiæ, quoniam aut ſuperbus appetit excellere ſecundum veritatem, aut ſecundum apparentiam. Si primo modo, hoc nõ videtur malum. Si ſecundo, hoc eſt appetere manifeſtationẽ excellentiæ, quam nõ hẽt, ꝙ ſpectat ad inanẽ gloriã ſm ipſum.

Infr. art. 5. & locis ibidem notatis.

¶ Secundum eſt circa illam propoſitionem, Ex omni bono quod quis appetit quandam perfectionem & excellentiam conſequitur &c. quia aut hoc eſſet ſecundum veritatem, aut ſecundum opinionẽ appetentis, non primo modo, quia per omnem inordinatũ appetitum delectabilis, aut vtilis, fit quis ſecundum veritatem imperfectior, nec ſecundo modo, quia libidinoſus, & auarus opinatur ſe imperfectiorem. Et inde eſt quòd refugit hoc facere, coram hominibus, putans ſe deſpici ſi hæc ſciantur.

¶ Tertium eſt circa illam ꝓpoſitionem, Fines omnium vitiorũ ordinantur in finem ſuperbiæ, quoniam fines puſillanimitatis, timoris, luxuriæ, acciidiæ, & huiuſmodi nõ ordinantur in finem ſup̃biæ, ſcilicet, excellentiæ appetitum. Et ex his omnibus infert, quod author nõ ſufficientem rationem reddit, quare ſuperbia regina vitiorum ponitur.

¶ Ad primum dubiũ dr̃, ꝙ ſuperbus appetit excellere ſm rem & ꝙ hoc ẽ peccatum, quia excellentia appetita non eſt proportionata appetenti vel ſimpliciter, vel quoad modum habendi.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quod aliud eſt loqui de bono quod appetitur, puta delectabili, vel vtili, aliud de modo appetendi, ſeu habendi bonum illud puta, inordinate ſeu iniuſte. Ex omni ſiquidẽ bono tam delectabili quam vtili, quod homo appetit, conſequitur homo perfectionẽ aliquam ac ꝑ hoc excellentiã reſpectu nõ habentiũ illã. Auarus ſiquidem pecunia perficitur quo ad potentiam, quia põt per illã, quod ſine illa nõ poterat. Libidinoſus, perficitur in ſatietate appetitus, quæ non nulla, felicitatis pars eſt, quamuis ex modo habendi, deterior, nõ perfectior fiat. In litera autem dicitur, quòd ex omni bono quis

In corp. art.

P quis perficitur, & nõ ex omni modo habendi bonũ. Et ex turpitudine modi prouenit, quod refugiunt homines illa coram aliis committere. Eſt ergo vera literæ propoſitio proportionaliter quòd ex bono conſecuto ſecundum rem, perficitur ſecundum rem, conſecutio autẽ ſecundum apparentiam, perficitur ſecundum apparentiam, ſeu opinionem.

¶Ad tertium dicitur, quòd cum omnia vitia machinẽtur vel ad bonum conſequendũ vel tuendum, vel ad malum vitandum vere, vel apparenter, & vtrunque horum ad excellentiam ordinabile ſit, conſequẽs eſt, vt nullum excipiatur vitiũ a fine ſuperbiæ. Puſillanimes nanque & timidi retrahunt ſe a bono, vel cauent a malo, vt conſeruent quod habent, vt patet de ſeruo, qui abſcondit talentum, & ſic de aliis, & ex his patet, ꝙ bene deductum eſt in litera, ſuperbiam eſſe reginam vitiorum.

658

Supra q. 21. artic. 4. & q. 105. ar. 1. ad 2. Et infr. q. 138. ar. 2. ad 1. & 2. diſt. 42. q. 2. artic. 3. cor. Et lib. 2. Et mal. q. 8. ar. 1. co. & q. 9. art. 3. & q. 13. art. 3. cor.

*lib. 23. ca. 7.

¶In eodẽ ar. 4. nota, ꝙ quia finis, & mediũ ad finẽ aliter ſe hñt, ſm ordinẽ intentionis, & aliter ſm ordinẽ executionis: prius n. eſt in intentione ſanitas, ꝗ medicina, in executione autem prius adhibet medicina, ꝗ acquiratur ſanitas: nõ cum ſuperbia, & inanis gloria ſe habeant, vt finis, & medium, prior eſt in intẽtione excellẽtia, ꝗ eſt finis ſuperbiæ, & cõſequenter apparentia, quæ eſt finis inanis gloriæ, ſed ſecundum ordinem executionis primo quærimus apparere, vt manifeſti iam & clari, excellentiã cõſequamur. Quærũt ſiquidẽ ſuperbi manifeſtare ſe tanq́ virtute, aut poteſtate, aut induſtria præditos, vt manifeſti amẽtur, & honorẽtur. Bonum n. vt in literã dr̃, naturaliter amatur & honoratur cũ manifeſtum eſt. Amati aũt, & honorati clari habentur. Qui aũt glorioſi habentur, propinq́ ſatis ſunt, vt exaltentur ad dignitates, & excellentias, & ſic gloria eſt mediũ ad excellentiã acquirendã, vt in litera ex hac rõne probatur. Et ſic oritur inanis gloria ex ſuperbia, ſicut mediũ ex fine. Oritur nihilominus gloria ex excellẽtia, tãquã quaſi paſſio ex ſubiecto, dum excellere minus æſtimamus, niſi effluat in aliorũ notitiã iuxta illud. Scire tuũ nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter, Ambæ aũt dictæ propinquitates, cõnexiones, & depẽdẽtiæ ſe tenẽt ex parte rerum ſm ſe, & propterea ſm ſe loquẽdo inanis gloria ex ſuperbia eſt. Qđ aũt autumat nouiter Martinus contra cõem doctrinam, inanem gloriam eſſe vitium capitale reſpectu ſuperbiæ, non eſt verum ſm ſe, ſed quo ad nos quandoq́, & ideo eſt ſimpliciter falſum. Et tanto minus ſuſcipiendum, quanto ſimul cum hoc negat inanem gloriam eſſe capitale vitiũ reſpectu luxuriæ, qm̃ ex parte noſtri, ſicut poſſumus excellentiã ordinare in vanã gloriã vt finem, ita poſſumus ordinare luxuriæ actus in vanam gloriam vt finẽ, cum multi de his glorientur, & multi ideo luxurientur, vt æſtimentur magni.

¶Vnde ad argumenta Martini in q. 5. dicendum breuiter.

¶Ad primum quidem, quòd multi excellere ordinant in gloriam, iam patet, quòd hoc ex parte noſtri eſt.

¶Ad ſecundum vero de Lucifero, quòd quia glorioſus appetiit æqualitatem diuinam, dicitur quòd ſi, quia, dicit, finẽ, falſum aſſumitur. Nõ. n. propter inanem gloriam appetiit æqualitatem. Si autem ly, quia, denotat diſpoſitionem ex parte appetentis, verum aliqualiter eſt, ſed non ad propoſitum. Ex eo nanque quòd Lucifer erat in ſeipſo magnus ac glorioſæ naturæ, propinquus fuit vt appeteret aliquid ſuperius, ſed non propter gloriam, ſed propter excellere.

¶Ad authoritatem vero Caſſiani, collatione quinta dicitur, quòd ex parte noſtri ſaluari poteſt.

ARTICVLVS V.

Vtrum conuenienter dicãtur filiæ inanis gloriæ eſſe inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentio, pertinacia, diſcordia, & nouitatum præſumptio.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter dicantur filiæ inanis gloriæ eſſe inobedientia, iactãtia hypocriſis, cõtẽtio, pertinacia, diſcordia, nouitatũ præſumptio. Iactantia enim ſecundum Greg. 23. Moral.* ponitur inter ſpecies ſuperbiæ, ſuperbia autem non oritur ex inani gloria, ſed potius ecõuerſo, vt Gregor. dicit 31. Moral.* ergo iactantia non debet poni filia inanis gloriæ.

¶2 Præterea. Contentiones, & diſcordiæ videnẽ ex ira maxime prouenire, ſed ira ẽ capitale vitiũ inani gloriæ condiuiſum. ergo videtur quòd non ſint filiæ inanis gloriæ.

¶3 Præterea. Chryſ. dicit ſuper.* Matth. ꝙ vbiq; vana gloria mala eſt, ſed maxime in philanthropia, idest, in miſericordia, ꝗ tamen nõ eſt aliquid nouum, ſed in conſuetudine hominum exiſtit. ergo præſumptio nouitatũ non debet ſpecialiter poni filia inanis gloriæ.

SED CONTRA eſt authoritas Greg. in 31. Moral.* vbi prædictas filias inanis gloriæ aſſignat,

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut

*li. 31. c. 31.

* Inuitur Homil. 19. a medio in operẽ imperfecto, to. 2.

*li. 31. c. 31.

¶*Super quæſtionis centeſimætrigeſimæſecundæ Art. 5.*

IN articulo 5. eiuſdem quæſtionis 132. multa Martini in quæſtione ſexta, ibidem dicta occurrunt contra hũc articulum. Primum eſt. Quòd iactãtia ſit tãtum verbis, vt vult Tho.

¶Secundum eſt, Non placet quod ait Thomas de pertinacia, ꝙ pertinet ad intellectũ, cum ipſe ponat eam opponi virtuti perſeuerantiæ, & vitio mollitiei, quæ ſunt habitus partis appetitiuæ, & non intellectus.

¶Tertium eſt, Non puto verũ quod ait Thomas, ꝙ ira nõ cauſat contentionem, & diſcordiam niſi cum adiũctione inanis gloriæ. Nam cũ ira ex diſpendio lucri prouenit non ſit contentio de gloria, ſed de lucro vel damno: nec talis cõtendit, quia glorioſum putat non cedere alteri, ſed propter lucrũ habendum, vel damnum vitandum, a quo deficeret, ſi non contenderet.

¶Quartum eſt, Quòd vitia iſta, quæ dicuntur filiæ inanis gloriæ, poſſunt tripliciter inueniri: Primo nullius gratia, vt cum ſe iactat aliquis non propter aliud, ſed delectatus ipſa iactantia. Secundo, propter lucrũ, vt cum quis iactat ſe medicũ vt lucretur, vt dr̃ in Ethi. Tertio, propter gloriã, vt cũ qs ſe iactat propter inanẽ gloriã. Et ꝙ nõ primo, nec ſecundo mõ ſunt filiæ inanis gloriæ, ſed tertio tm̃ modo: quia tunc ſolum habẽt pro fine gloriã. Et ꝙ iſtæ met vt nõ filiæ inanis gloriæ diſtinguunt ſpecie a ſeipſis, vt filijs inanis gloriæ, quia iſtæ habent gloriã pro obiecto, illæ nõ. Probatur, quia actus, & habitus per ſe bonus, aut per ſe malus habet finem, & quilibet circunſtantiã exterioris actus bonificatiuam, vel malificatiuã pro obiecto, ſed gloria in iſtis eſt finis, in illis nec eſt finis, nec circũſtantia igitur.

¶Ad primum horum de iactantia dicitur, quòd falſo imponitur illud authori, quoniam licet dicat, quòd iactantia ſit verbis, non tamen dicit, quòd ſit tãtum verbis, immo expreſſe docuit oppoſitum ſuperius bis in artic. 2. quæſt. 113. Sed diſtinxit hic iactantiã contra præſumptionẽ & hypocriſim, ſecundum verba & facta, quia iactantia principaliter ſit per verba.

¶Ad ſecundum de pertinacia dicitur, quòd pertinacia ſpectat ad intellectum materialiter ratione ſententiæ, in qua pertinax firmatur, licet ſit in appetitu formaliter, ſicut perſeuerantia, & mollities; Et propterea non eſt abſonum dicere, quòd pertinacia pertinet ad intellectum.

¶Ad tertium, quòd commiſſio vitiorum multorũ non excludit, quin inanis gloria ſit admiſta, præcipue illo modo quo in litera dicitur, ſcilicet indirecte, Quamuis enim quandoque contendens principaliter, & directe contendat propter lucrum, cum hoc tamen ſtat: quòd ideo clamat contẽtioſe, ne videatur minor. Et ſic indirecte contentio eſt filia inanis gloriæ.

¶Ad quartũ dicitur, quòd licet diſtinctio de mõ triplici ſit vera quo ad finem directe principaliter intentum. falſa tamen eſt extendendo ſermonem ad finem indirecte: Et quoniã filiæ inanis gloriæ, vt in litera dicitur, non omnes directe, & principaliter ordinantur ad gloriam, ſed aliqua directe & aliqua indirecte, ideo non ſunt iſta vitia ſic diſtinguẽda, vt ſolum ſint filiæ inanis gloriæ, quando directe ordinantur ad illã, vt Martinus facit. Quoniam ſi ſic intelligerentur filiæ, ſic inanis gloriæ filiæ eſſent nõ ſolum iſta ſeptẽ vitia, ſed oĩa vitia quæ poſſunt ordinari principaliter ad inanem gloriam vt finẽ principalem. Et ſic rapina, prodigalitas, & ſæuitia &c. eſſent filiæ inanis gloriæ & ſic eſſet cõfuſio filiarum, cum quodlibet poſſit ordinari ad quodlibet. Vnde vitia iſta non ſolum ſi ordinẽtur ex operantis intẽtione ad gloriam vt finem principalem, ſed ſecundum ſeipſa ſunt filiæ inanis gloriæ, quia ſecundum ſeipſa nata ſunt cõiter ordinari directe, vel indirecte in manifeſtationem propriæ excellentiæ, ſiue cum hoc ordinentur ad aliud vitium, ſiue non. Et propterea iſta ſpecialiter dicuntur filiæ inanis gloriæ, & non alia vitia: Iactantia ſiquidem ſm ſe ordinatur ad manifeſtationem excellentiæ. Et propterea cum qs ex malo habitu ſola iactãtiæ vanitate delectatus, ſe iactat, non effugit filiationem inanis gloriæ, quia ipſa iactãtia ſecundum ſe ad illã ordinatur. Inobedientia ſimiliter, diſcordia &c.

ſecundum

ſecundum ſe habent annexam oſtenſionẽ nõ minorationis, ac per hoc indirecte excellentiæ. Qui enim manifeſtat ſe non minorẽ, æſtimat æqualitatem ipſam tanquã excellentiam quandã. Ipſa quoque met vitia ex hoc quòd directe fiunt pro lucro, aut aliquo huiuſmodi, non effugiunt, quin habeant admiſtam inanem gloriã. Qui enim iactat ſe medicum vt lucretur, non effugit, quin velit manifeſtare excellentiam ſuam, quamuis illam ſubordinet auaritiæ. Licet.n. talis ſit magis auarus quã vanus, eſt tamen etiã vanus. Sicut qui furatur vt mœchetur, eſt magis mœchus, quã fur, eſt tamen etiam fur. Et ſimile eſt de contentione, & aliis, quæ indirecte ordinãtur ad inanis gloriæ finem. Contendens ſiquidẽ de lucro, non effugit, quin ideo clamet, ne videatur minor, licet hoc ipſum ordinet ad lucrũ: Stat ergo ſolida huius articuli doctrina.

(Margin: q. 34. arti. 5. & q. 35 art. 4. & 1. 2. qõ. 84. articu. 2. & 4. — *Art. præce. & art. 1. huius quæſtio. — q. 112. arti. 1. ad 2. — ¶Lib. 4. ca. 7. tomo 5.)

¶ Super quæſtionis centeſimæ trigeſimæ tertiæ Articulum primum.

IN tota q. 133. unũ dubium occurrit proprium 2. ar. Quonã pacto author ponit retrahere ſe a magnis actum puſillanimitatis ſm propriam ſpeciem in primo membro, & rurſus in tertio membro idem ponit effectum puſillanimitatis. Coincidunt ſiquidem membra hęc, ſcilicet, primum, & tertium.

¶ Ad hoc dicitur, qđ cum magnanimitas ſit virtus moralis rectificans primo ſpem magnorum, conſequens eſt, quòd puſillanimitas ſit etiam primo circa interiorem appetitus diſpoſitionẽ circa magna, ac per hoc in puſillanimitate inuenit duplex retractio a magnis. Prima eſt ſm affectum in hoc, quod animus retrahit a magnis, cõmenſuratis tamen: & hæc ponitur ab authore in primo membro, & eſt ipſa actualis puſillanimitas. Altera eſt ſecundum exteriorem executionẽ, qũ recto animo a magnis deſiſtit ab executione, ſeu ſuſceptione, & aggreſſione magnorum, & illa ponitur in litera in tertio membro, eo quod eſt effectus primæ. Et ad hanc retractionem, quæ eſt in executione ſpectat pigritia, de qua ſecundo argumento literæ ſit mentio, & reſpondendo dicitur, quod procedit de puſillanimitate ex parte effectus. Pigritia ſiquidẽ conſequitur ad animi paruitatem. Nam ex hoc quòd animus a magnis retrahitur, fit homo piger ad vtendum talẽto ſuo, & ad aggrediendum magna ſibi proportionata.

(Margin: 659 4. Eth. le. 12. — Lib. 4. cap. 3. paulo ante finem, to. 5. — ¶Lib. 4. c. 3. non multũ a principio tom. 5. — *lib. 4. c. 3. ante medium tom. 5.)

ſupra dictum eſt,* illa vitia quę de ſe nata ſunt ordinari ad finem alicuius vitii capitalis, dicuntur filiæ eius. Finis autem inanis gloriæ eſt manifeſtatio propriæ excellentiæ vt ex ſupra dictis patet.* Ad quod poteſt homo tendere dupliciter. Vno modo, directe ſiue per verba & ſic eſt iactantia, ſiue per facta & ſic ſi ſint vera habentia aliquam admirationẽ eſt præſumptio nouitatum, quas homines ſolent magis admirari, ſi autem per talia ſit ſic eſt hypocriſis. Alio autem modo nititur aliquis manifeſtare ſuã excellentiam indirecte, oſtẽdẽdo ſe non eſſe alio minorem, & hoc quadrupliciter. Primo quidẽ, quãtum ad intellectum, & ſic eſt pertinacia, per quã homo nimis innititur ſuæ ſententiæ, nolens credere ſententiæ meliori. Secundo, quantum ad voluntatem, & ſic eſt diſcordia, dum nõ vult a propria voluntate diſcedere, vt aliis concordet. Tertio, quantũ ad locutionẽ, & ſic eſt contentio cũ aliquis verbis clamoſe contra alium litigat. Quarto, quantũ ad factũ, & ſic eſt inobedientia, dum ſ. aliquis non vult exequi ſuperioris præceptum.

A

B

C

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt *iactantia ponitur ſpecies ſuperbiæ quantũ ad interiorẽ cauſam eius, quæ eſt arrogãtia. Ipſa autem iactantia exterior, vt dicitur in 4. Ethi. † ordinatur quandoq; quidem ad lucrum, ſed frequentius ad gloriam, & honorẽ, & ſic oritur ex inani gloria.

D

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ira nõ cauſat diſcordiã & cõtentionem, niſi cũ adiũctione inanis gloriæ, per hoc ſcilicet, ꝙ aliquis ſibi glorioſum reputat, ꝙ non cedit voluntati vel verbis aliorum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ inanis gloria vituperatur circa eleemoſynam p.p. defectum charitatis, quæ videt eſſe in eo qui pfert inanem gloriam vtilitati proximi dum propter hoc illud facit. Non autem vituperatur aliquis ex hoc, quod præſumat eleemoſynam facere, quaſi aliquid nouum.

QVAESTIO CXXXIII.

De Puſillanimitate, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de Puſillanimitate.

Et circa hoc q̃runtur duo.

¶ Primo, Vtrum puſillanimitas ſit peccatum.

¶ Secũdo, Cui virtuti opponatur.

ARTICVLVS I.

Vtrum puſillanimitas ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ puſillanimitas non ſit peccatum. Ex omni enim peccato aliquis efficitur malus, ſicut ex omni virtute aliquis efficitur bonus, ſed puſillanimus non eſt malus, vt Philoſophus dicit in 4. Ethico.* ergo puſillanimitas non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Philoſ.* dicit ibidem, ꝙ maxime videtur puſillanimus eſſe qui magnis bonis dignus exiſtit & tamen his non dignificat ſeipſum ſed nullus eſt dign⁹ magnis bonis niſi virtuoſus, quia vt Philoſoph.* ibidem dicit, ſecundum veritatem ſolus bonus eſt honorandus. ergo puſillanimus eſt virtuoſus. Non ergo puſillanimitas eſt peccatum.

¶ 3 Præterea. Initium omnis peccati eſt ſuperbia, vt dicitur Eccleſiaſt. 10. ſed puſillanimitas nõ procedit ex ſuperbia, quia ſuperbus extollit ſe ſupra id quod eſt. puſillanimitas autem ſubtrahit ſe ab iſtis, quibus dignus eſt. ergo puſillanimitas non eſt peccatum.

¶ 4 Præt. Philoſo. dicit in 4. Ethicorum* quod qui dignificat ſe minoribus, quam ſit dignus, dicitur puſillanimus, ſed quandoque ſancti viri dignificant ſeipſos minoribus quam ſint digni, ſicut patet de Moyſe, & Hieremia, qui digni erant officio, ad quod aſſumebantur a Deo: quod tamẽ vterque eorum humiliter recuſabat, vt habetur Exod. 3. & Hier. 1. non ergo puſillanimitas eſt peccatum.

(Margin: Lib. 4. cap. 3. paulo poſt principium tom 5.)

SED CONTRA. Nihil in moribus hominum eſt vitandum niſi peccatum, ſed puſillanimitas eſt vitanda. dicitur enim ad Coloſ. 3. Patres, nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant ergo puſillanimitas eſt peccatum.

RESPONDEO Dicendum, quod omne illud quod contrariatur naturali inclinationi eſt peccatum, quia contrariatur legis naturæ. Ineſt autem vnicuique rei naturalis inclinatio ad exequendam actionem commenſuratam ſuæ potentiæ, vt patet in omnibus rebus naturalibus tam animatis, quam inanimatis. Sicut autem per præſumptionem aliquis excedit proportionem ſuæ potẽtiæ, dum nititur ad maiora quam poſſit, ita puſillanimus etiam deficit a proportione ſuæ potentiæ, dum recuſat in id tendere, quod eſt ſuæ potentiæ commenſuratum, & ideo ſicut præſumptio eſt peccatum, ita & puſillanimitas. Et inde eſt ꝙ ſeruus, qui acceptam pecuniam domini ſui fodit in terram, nec eſt operatus ex ea propter quendam puſillanimitatis timorem, punitur a domino, vt habetur Matth. 25. & Luc. 19.

E

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Philoſoph. illos nominat malos, qui proximis inferunt nocumenta. Et ſecundum hoc puſillanimus dicitur non eſſe malus, quia nulli infert nocumentum niſi per accidens, inquantum ſcilicet, deficit ab operibus, quibus poſſet alios iuuare. Dicit enim Gregor. *in paſtorali, quod illi qui prodeſſe vtilitati proximorum in prædicatione refugiunt, ſi diſtricte iudicentur, ex tantis rei, ſunt,

(Margin: Parte 1. c. 5. circa finem.)

ſunt, ex quantis venientes ad publicum prodeſſe potuerunt.

Ad secundum dicendum, quod nihil prohibet aliquem habentem habitum virtutis peccare, venialiter quidem, etiam ipſo habitu remanente: mortaliter autem cum corruptione ipſius habitus. virtutis gratuitæ. Et ideo poteſt contingere, quod aliquis ex virtute quam habet, ſit dignus ad aliqua magna facienda, quæ ſunt digna magno honore. Et tamen per hoc quod ipſe non attentat ſua virtute vti, peccat quandoque quidem venialiter, quandoque autem mortaliter. Vel poteſt dici, quod puſillanimus eſt dignus magnis ſecundum habilitatem ad virtutem quæ ineſt ei, vel ex bona diſpoſitione naturæ, vel ex ſcientia, vel exteriori fortuna, quibus dum recuſat vti ad virtutem, puſillanimus redditur.

Ad tertium dicendum, quod etiam puſillanimitas aliquo modo ex ſuperbia poteſt oriri, dum ſcilicet aliquis nimis proprio ſenſu innititur, quo reputat ſe inſufficientem ad ea, reſpectu quorum ſufficientiam habet. Vnde dicitur Prouerb. 26. Sapientior ſibi piger videtur ſeptem viris loquentibus ſententias. Nihil. n. prohibet, quod ſe quantum ad aliqua deiiciat, & quantum ad alia ſe in ſublime extollat. Vnde Gregor. in paſtorali de Moyſe dicit,* quod ſuperbus fortaſſe eſſet, ſi ducatū plebis ſuæ ſine trepidatione ſuſciperet: & rurſum, ſuperbus exiſteret, ſi authoris imperio obedire recuſaret.

Parte 1. c. 7. poſt mediū.

Ad quartum dicendum, quod Moyſes & Hieremias digni erant officio, ad quod diuinitus eligebantur ex diuina gratia, ſed ipſi cōſiderantes propriæ infirmitatis inſufficientiam, recuſabant, non tamen pertinaciter, ne in ſuperbiam laberentur.

Articvlvs II.

Vtrum puſillanimitas opponatur magnanimitati.

660 Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod puſillanimitas non opponatur magnanimitati. Dicit. n. Philoſ. in 4. Eth.* quod puſillanimus ignorat ſeipſum. Appeteret enim bona, quibus dignus eſt, ſi ſe cognoſceret, ſed ignorantia ſui videtur opponi prudētiæ. ergo puſillanimitas opponitur prudentiæ.

Infra q. 162. art. 1. ad 3. & 4. Ethic. lec. 11. fin.

* lib. 4. ca. 3. ad fin. to. 1.

¶ 2 Præterea. Matth. 25. Seruum qui propter puſillanimitatem pecunia vti recuſauit, vocat Dominus malum, & pigrum. Philoſoph. etiam dicit in 4. Ethico.* quod puſillanimi videntur pigri, ſed pigritia opponitur ſolicitudini, quæ eſt actus prudentiæ, vt ſupra habitū* eſt. ergo puſillanimitas non opponitur magnanimitati.

Lib. 4. c. 3. ad fin. tom. 5.
† q. 47. ar. 9.

¶ 3 Præt. Puſillanimitas videtur ex inordinato timore procedere. Vnde dicitur Iſaiæ 35. Dicite puſillanimis, confortamini, & nolite timere. Videtur etiam procedere ex inordinata ira, ſecundum illud ad Coloſ. 3. Patres, nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant, ſed inordinatio timoris opponitur fortitudini, inordinatio autem iræ manſuetudini: ergo puſillanimitas non opponitur magnanimitati.

¶ 4 Præt. Vitium quod opponitur alicui virtuti tanto grauius eſt, quanto eſt magis virtuti diſſimile, ſed puſillanimitas magis eſt diſſimilis magnanimitati, quam præſumptio. ergo ſi puſillanimitas opponeretur magnanimitati, ſequeretur quòd eſſet grauius peccatum, quam præſumptio, quod eſt contra illud, quod dicitur Eccle. 27. O præſumptio nequiſſima, vnde creata es? non ergo puſillanimitas opponitur magnanimitati.

F Sed contra eſt, quod puſillanimitas, & magnanimitas differunt ſecundum magnitudinem, & paruitatem animi, ut ex ipſis nominibus apparet, ſed magnum & paruum ſunt oppoſita. ergo puſillanimitas opponitur magnanimitati.

Respondeo Dicendum, quòd puſillanimitas poteſt tripliciter conſiderari Vno modo, ſecundum ſe ipſam, & ſic manifeſtum eſt, quòd ſecundum propriam rationem opponitur magnanimitati, à qua differt ſecundum differentiam magnitudinis, & paruitatis circa idem. Nam ſicut magnanimus ex animi magnitudine tendit ad magna, ita puſillanimus ex animi paruitate ſe retrahit à magnis. Alio modo poteſt conſiderari ex parte ſuæ cauſæ, quæ ex parte intellectus eſt ignorantia propriæ conditionis, ex parte autem appetitus eſt timor deficiendi in his, quæ falſe æſtimat excedere ſuam facultatem. Tertio modo, poteſt conſiderari quantum ad effectum, qui eſt retrahere ſe à magnis quibus eſt dignus. Sed ſicut ſupra dictum eſt, * oppoſitio uitij ad virtutem attenditur magis ſecundum propriam ſpeciem, quàm ſecundum cauſam, vel effectum, & ideo puſillanimitas directe magnanimitati opponitur.

G

q. præced. a. ad 3.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de puſillanimitate ex parte cauſæ, quam habet in intellectu. Et tamen non proprie poteſt dici, quòd opponatur prudentiæ, etiam ſecundum cauſam ſuam, quia talis ignorantia non procedit ex inſipientia, ſed magis ex pigritia conſiderandi ſuam facultatem, ut dicitur in 4. Ethicorum * vel exequendi quod ſuæ ſubiacet poteſtati.

H

Lib. 4. cap. ad fin. to.

Ad secvndvm dicendum, quòd ratio illa procedit de puſillanimitate ex parte effectus.

Ad tertivm dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte cauſæ. Nec tamen timor cauſans puſillanimitatem, ſemper eſt timor periculorum mortis. Vnde etiam ex hac parte non oportet quod opponatur fortitudini. Ira aūt ſm rationem proprij motus, quo quis extollitur in vindicta, non cauſat puſillanimitatem quę deiicit animum, ſed magis tollit eam. Inducit autem ad puſillanimitatem ratione cauſarum iræ, quæ ſunt iniurię illatę, ex quibus deiicitur animus patientis.

Ad qvartvm dicēdum, quòd puſillanimitas eſt grauius peccatum ſecundum propriam ſpeciem, quam præſumptio, quia per ipſam recedit homo à bonis, quod eſt peſſimum, ut dicitur in 4. Ethicor. * ſed præſumptio dicitur eſſe nequiſſima ratione ſuperbiæ, ex qua procedit.

I

Lib. 4. cap. 3. declinando ad finem.

QVAESTIO CXXXIIII.

De magnificentia, in quatuor articulos diuiſa.

¶ Super quæſtionis cēteſimę trigeſimę quartæ Articul. omnium.

K Deinde conſiderandū eſt de magnificentia, & vitijs oppoſitis.

In quæſtio. 134. de magnificentia circa tres primos articulos ſimul, dubium occurrit ex Martino in dicto tractatu. quòd de magnificentia ponente quandam aliam magnificentiam ſpecialem uirtutem non circa ſumptus magnos. ſed circa opera magna, quæ ſunt in publicis adminiſtrationibus, ut ſunt pontificatus imperiū, regnū, epiſcopatus, ducatus

Circa magnificentiā autē quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum magnificentia ſit uirtus.

¶ Secundo, Vtrum ſit uirtus ſpecialis.

¶ Tertio, Quæ ſit materia eius.

¶ Quarto, Vtrum ſit pars fortitudinis.

etus, legatio, & huiuſmodi, & vult quòd Tullius, Macrobius, & Andronicus, de hac locuti fuerint. Probat igitur non omnem magnificentiam, quæ eſt ſpecialis virtus, eſſe circa ſumptus magnos dupliciter, primo, In Chriſto fuit excellentiſſima magnificentia, & non circa magnos ſumptus. igitur. Antecedens probat per illud, Eleuata eſt magnificentia ſua ſuper cœlos, quod de Chriſto dicitur, denotando magnificētiā eius eſſe cauſam ſuæ eleuationis ſuper cælos. Secundo, per illud Pſ. Sanctitas & magnificentia in ſanctificatione eius. & Exodi. 15. Magnificus in ſanctitate. Cōſtat.n. quod hęc magnificentia nō cōſiſtit in magnis ſumptibus, ſed & in executione operis ſancti ardui &c. & ideo paulo poſt in eodē pſalmo inuitat ad laudē huius magnificentiæ ſubdens. Dicite in nationibus, quia Dominus regnauit, a ligno. ¶Ad hoc breuiter dicitur, quod author Ariſtotelē ſequitur, qui manifeſte inter virtutes morales magnificentiam numerās, ponit ipſam circa magnos ſumptus. Nec oppoſitum credendū eſt ſenſiſſe Tullium, & alios, licet forte magnificētiā communi quādoque acceperint ut nō eſt ſpecialis uirtus. Vnde illā fictam magnificentiā cum ficta materia magnanimitatis & ipſius fugiendo, & peripatetica uia incedendo, ad argumenta Martini dī primo, quod mirum eſt quod magnificētiam iſtam ſuam a tot philoſophis hauſerit, & cum ad probandum eam venitur, recurritur ad ſolum Chriſtum. Dī ſecundo, quod Scriptura, ad literam non uidetur ſumere ſemper magnificentiam pro ſpeciali virtute, ſed quandoque communiter, vt importat facere magna virtutis opera quomodolibet, vt in litera ſecundi articuli dicitur. Quod patet ex illo Exod. 15. Magnificus in ſanctitate. Ad literam enim videtur laudari Deus de hoc, quòd magna facit in his quæ ad ſanctitatem ſpectant. Quòd ſi fieret per ſumptus, ſpectaret ad magnificētiā proprie dictam. Et de huiuſmodi communiter dicta magnificentia pōt interpretari illud, Eleuata eſt magnificētia tua. Illud autē. Sanctitas & magnificentia, proprie dicta Magnificentia optime intelligitur: quia, vt in quarto dicitur Ethic. magnificus expendet in his quæ ad Deum ſunt. Dī tertio, quod in Chriſto fuit magnificentia proprie dicta circa ſumptus, eminentius tamen quam ſumptus exteriorum rerum quas poſſidemus, quę communi nomine appellantur pecuniæ. Sicut fuit proprie ſanguis ſuus pretiū emptionis noſtræ ad cōſtituendam domum ſuam, quæ eſt Eccleſia, iuxta illud. Empti eſtis pretio magno. In hoc ergo quod Chriſtus maximos ſumptus ſanguinis, & pœnarum ſuarum fecit, ad maximū opus diuinæ domus, & diuini honoris, magnificus fuit. Et propterea eleuatus eſt ſuper cœlos, iuxta illud. Propter quod & Deus exaltauit illū, & dedit illi nomē

661

4. Ethic. lec. 6.

1.2. q. 65. articu. 1.

Lib. 4. cap. 2. paulo a principio tomo 5.

† Lib. 2. ca. 6. tom. 5.

*Li. 10. text 17. 18. & 19 tom. 3.

q. 117. art. 2. arg. 1. & quæſt. 108. artic. 2.

† lib. 4. ca. 2. tom 5.

*Lib. 6. ca. 4 tom. 5.

Lib. 1. text. 116. tom. 2.

q. 129. art. 3. ad 1. & 1.2. q. 65. art. 1.

q. 128. artic. 3. ad 2.

ARTICVLVS I.

Vtrum magnificentia ſit virtus.

A

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod magnificentia non ſit virtus. Qui enim habet vnam virtutem, habet omnes, vt ſupra,* habitum eſt, ſed aliquis poteſt habere alias virtutes ſine magnificentia. dicit enim Philoſoph. in 4. Ethic.* quod non omnis liberalis eſt magnificus. ergo magnificentia non eſt virtus.

B

¶ 2 Præterea. Virtus moralis conſiſtit in medio, vt patet in 2. Ethic.† ſed magnificentia non videtur conſiſtere in medio. ſuper excellit enim liberalitatem magnitudine. magnum autem opponitur paruo ſicut extremum, quorum medium eſt æquale, vt dicitur in 10. Metaph.* & ſic magnificentia non eſt in medio, ſed in extremo. ergo non eſt virtus.

C

¶ 3 Præterea. Nulla virtus contrariatur naturali inclinationi, ſed magis perficit ipſam, vt ſupra habitum eſt,* ſed ſicut Philoſop. dicit in 4. Eth.† magnificus non eſt prę ſumptuoſus in ſeipſo, quod eſt cōtra naturalem inclinationem, per quā aliquis maxime prouidet ſibi. ergo magnificentia non eſt virtus.

D

¶ 4 Præterea. Secundum Philoſoph. in 6. Ethic.* ars eſt recta rō factibilium, ſed magnificētia eſt circa factibilia, vt ex ipſo nomine apparet. ergo magis eſt ars, quam virtus.

SED CONTRA Humana virtus eſt participatio quædam virtutis diuinę, ſed magnificentia pertinet ad virtutem diuinam ſecundum illud Pſal. 67. Magnificentia eius, & virtus eius in nubibus. ergo magnificentia eſt virtus.

RESPON. Dicēdum, quod ſicut dicitur in 1. de cælo.* Virtus dicitur per comparationem ad vltimum in quod potentia poteſt, non quidem ad vltimū ex parte defectus ſed ex parte exceſſus, cuius ratio conſiſtit in magnitudine. Et ideo operari aliquid magnum, ex quo ſumitur nomen magnificentiæ, proprie pertinet ad rōnē virtutis unde magnificētia nominat virtutē.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod non omnis liberalis eſt magnificus quantum ad actum, quia deſunt ſibi ea, quibus vti neceſſe eſt ad actum magnificum. Tamē omnis liberalis habet habitū magnificentiæ vel actu, vel in propinqua diſpoſitione, vt ſupra dictum eſt,* cum de cōnexione virtutum ageretur.

AD SECVNDVM dicendū, quod magnificentia conſiſtit quidē in extremo conſiderata quantitate eius quod facit, ſed tamen in medio conſiſtit conſiderata regula rationis, a qua non deficit, nec eam excedit, ſicut etiā de magnanimitate dictum eſt,*

AD TERTIVM dicendum, quòd ad magnificētiam pertinet facere aliquid magnum. Quod autem pertinet ad perſonam vniuſcuiuſque, eſt aliquid paruum in comparatione ad id, quod conuenit rebus diuinis, vel rebus communibus, Et ideo magnificus nō principaliter intendit ſumptus facere in his, quæ pertinent ad perſonā propriā, nō quia bonū ſuū nō quærat, ſed quia nō eſt magnū. Si quid tamen in his quæ ad ipſum pertinet magnitudinem habeat, hoc etiam magnifice magnificus proſequitur, ſicut ea quæ ſemel fiunt, vt nuptiæ, vel aliquid aliud hmōi, vel et ea quæ permanentia ſunt, ſicut ad magnificum pertinet præparare conuenientem habitationem, vt dicitur in 4. Ethic.

AD QVARTVM dicēdū, quod ſicut dicit philoſoph. in 6. Eth.* Oportet artis eſſe quandam virtutem ſcilicet moralem, per quam ſcilicet appetitus inclinetur ad recte vtendum ratione artis, & hoc pertinet ad magnificentiam. Vnde non eſt ars, ſed virtus.

ARTICVLVS II.

Vtrum magnificentia ſit ſpecialis virtus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod magnificentia non ſit ſpecialis virtutis. Ad magnificētiam enim videtur pertinere facere aliquid magnū: ſed facere aliqd magnū poteſt conuenire cuilibet virtuti, ſi ſit magna, ſicut qui habet magnam virtutē temperātiæ, facit magnum temperantię opus. ergo magnificentia non eſt aliqua ſpecialis virtus, ſed ſignificat ſtatum perfectum cuiuſlibet virtutis.

¶ 2 Præterea. Eiuſdē videtur eſſe aliquid facere, & tēdere in illud, ſed tēdere in aliquid magnū pertinet ad magnanimitatem, vt ſupra di-

¶ Super quæſtionis centeſimætrigeſimæ quartę Artic. ſecundum.

IN articu. 2. eiuſdem 134. q. in reſponſione ad ſecundum, dubium primo occurrit ex Martino ibidē, circa id quod de magnanimitate dicitur, quòd ad magnanimū ſpectat operari magnum in qualibet virtute, ita quòd magnanimus reſpicit circa hoc ſolam rationē magni &c. Hęc opinio, inquit mihi non uī uera, tum primo, quia ſequeretur, quod omne opus magnū ſecundum quod magnum, fieret a magnanimitate, hoc eſt falſum, quia ſpectat ad magnificentiam, tum ſecundo, quia magnanimus non ſolum conſiderat magnitudinem operis, ſed etiam rectitudinem, puta, quod eſt opus iuſtitiæ, aut fortitudinis &c. non ergo reſpicit ſolam rationem magni. Probatur antecedens, quia ſi ſola ratio, ſequeretur quod ratio boni eſſet ei impertinens, & conſequenter

Lib. 6. ca. 5. a med. tom. 5.

662

ter, quod faceret etiā opus paruum modo eſſet magnum, Tū F tertio, q̄a aut magnanimus producit magnitudinē operis iuſti, & iuſtus ipſum opus ſm quod eſt debitis, circunſtātiis veſtitū, aut tam, magnanimus, quā iuſtus ꝑducit vtrūque, ſed magnanimus non fert intētionē ſuam niſi ad magnitudinē, & iuſtus niſi ad iuſtū. Primum horum non eſt intelligibile, quia magnitudo operis non eſt quantitas ſuperaddita rei magnæ ſed eſt ipſa operatio magna, ſicut arduitas operis non eſt niſi opus arduum, & difficultas opus difficile. Contra ſm autem dicēdi modū nullitat primo rō præcedēs quia ex hoc indiſſolubiliter ſequitur, ꝙ magnanimus ſm quod huiuſmodi, non plus operatur magnum in bono, quam in malo. Secundo. Magnanimus ſcit opus ſuum eſſe bonum igitur intentio ſua non eſt ad magnum tātum, ſed ad bonum. Tertio, Magnanimus operans magnum opus iuſtitiæ attingit de facto opus iuſtū. Aut ergo præter, aut contra intentionem, aut ex intentione, non primo, nec ſecundo. ergo tertio modo. Et cōfirmatur, quia aut attingit illud naturaliter, aut caſualiter, aut ex electione: nō primū, nec ſm ergo tertium. Quarto, Magnanimus interdū iudicat, ꝙ ad bene gerendum ſuſceptā adminiſtrationem, oportet facere, opus arduum iuſtitiæ, ſed oīs volens facere opus iuſtitię arduum non tñ dirigit intentionē ſuam ad opus ſecundum quod magnum, ſed etiam ſecundum I quod iuſtum. igitur magnanimitas non ſolum dirigit intentionem ſuam ad opus ſecundum quod magnum. Et tandē cōcludit opinionem hanc in hoc deficere, quod ſecundum eam omne opus magnum, ſecundum quod magnum, pertinet ad magnanimitatem. Et poſtea addit, ꝙ magnanimitas eſt ſolū circa graues adminiſtrationes, & ꝓbat. Illa ſola opera ſpectāt ad magnanimum, quibus homo dignificat ſe magnis honoribus, quibus eſt dignus, ſed per ſola opera publicæ adminiſtrationis eſt homo dignus magnis honoribus, igitur. Probat minor, quia per reliqua opera homo non dicitur magnanimus, aut puſillanimus, aut ambitioſus &c. ſed per ſola iſta.

q. 129. art. 1. & 2.

q. 81. art. 8.

Li. 2. Ethi. c. 7. & li. 4. c. 2. tom. 5.

D. 916.

¶In eadem reſponſione ad ſecundum, dubiū aliud, occurrit, An magnanimitas ſit circa magnū in opere magnificētiæ. Et eſt rō dubij, quia ꝓ parte affirmatiua eſt litera quarti Ethic. & præſentis articuli, ſ. Magnanimi eſt operari magnū in qualibet virtute, & magnanimi eſt operari magnum in oī materia. Pro parte autem negatiua eſt, tum quoniam ad magnum K in ſua materia magnificētia tendit directe, ac ꝑ hoc, oporteret duas virtutes, ſ. magnanimitatem, & magnificentiam tendere directe ab magnum in eadem materia, quod eſt inconueniēs. Tum quoniam magnificentia in hoc differt a cæteris virtutibus ſub magnanimitate, quòd alię virtutes, vt in litera dicitur faciunt magnum conſecutiue ex quantitate virtutis ꝑfectę. Magnificentia aūt ex intentione tendit ad magnum in tali materia, ſicut magnanimitas in omni materia. Videtur ergo excipienda magnificentia a materia magnanimitatis.

¶Ad euidentiam horum ſcito, quod primum dubiū, licet ſpectet ad tractatū de magnanimitate, vbi adhuc non aduerteram ibi cum tanto labore traditam doctrinā haberi, in hac reſpōſione ab authore tam [illegible] cuter, ſed quoniam ibi explanata eſt diffuſe, & hic ab authore explicatur, & a Martino hic impugnatur, ideo hic quoque reſpondendum eſt, quod quemadmodum ſimitas ſignificat curuitatem nō ſimpliciter, ſed in naſo, & non ſignificat vtrunque ſcilicet curuitatē & naſum, ſed formaliter curuitatē, in hac tamen materia contractam, ita magnum quod eſt obiectū magnanimi, non eſt magnum abſolute, ſed eſt magnum in opere virtutis, ita ꝙ magnitudo eſt id qđ formaliter ſignificatur, & reſpicitur à magnanimitate. Opus autem virtuoſum in communi nō contractum ad ſpeciem huius virtutis, vel illius magnitudinis, eſt proxima materia illius magnitudinis contrahens magnitudinem, materialiter tamen, ad obiectum magnanimitatis, ſicut naſus contrahit curuitatē, & cōtraheret ad obiectum ſcientię proprie de ſimitate, ſi qua eſſet. Recolendum rurſus ex ſupradictis, ꝙ magnitudo virtuoſi operis, vt habet rationem conditionis conſequentis quantitatē virtutis producentis ipſam, non habet rationē ardui, & ideo a qualibet ꝑfecta virtute fit. Et ipſamet, vt inducit rationem formæ, habet rationem ardui, & ideo à ſola magnanimitate reſpicitur in opere virtuoſo, vt in materia. Vnde magnanimitas, ornatus dicitur omnium virtutum, quarto Ethic. quia magnitudo ipſa, rationem habet formæ ornantis omnes virtutes.

Lib. 4. cap. 3. tom. 5.

¶Ad argumenta primi dubii rńdendo concedit, ꝙ oē opus virtuoſū quatenus magnū formaliter, & ex intētione directa ſpectat ad magnanimū, nec aliqđ tale vt ſic ſpectat ad magnificū.

¶Ad ſecundum dr̃, ꝙ magnanimus dupliciter reſpicit ad bonitatē. Primo materialiter, quia materia ſuæ formæ eſt opus bonum. Et propterea vt dicitur in 4. Eth. oportet magnanimū eſſe virtuoſum. Secundo formaliter, ſicut quælibet virtus in actu ſuo eligit ſcienter bonum &c. Cum ergo in litera dicitur quòd magnanimus reſpicit ſolam magni rationem circa hoc, notandum eſt quod ly, circa hoc, quia denotat materiam primam, ſcilicet opus virtuoſum, ita quod circa opus virtuoſum verſatur, vt materiam, ac per hoc non indifferenter ſe habet ad ipſum bonitas materiæ. Notandum eſt etiam, quòd reſpicere ſumitur pro directe & primo intendere, & quod ly ſola, non excludit concomitantia omnes uirtutes, quæ in 2. Ethicorum numerantur, puta, quòd ſciens, & eligens, & propter hoc &c. ſed excludit ſpeciales, ſeu differentiales rationes virtutum, puta, iuſtitiæ vt ſic, manſuetudinis vt ſic, & ſic de aliis. Et per hoc patet reſponſio ad omnia argumenta de reſpectu ſolius magnitudinis.

¶Ad tertium autem de productione dicit̃, ꝙ magnanimus facit magnitudinem vt formam, & iuſtus iuſticiā, & magnitudinem vt conditionem. Nec eſt verum quòd idem ſit opus magnum, & ſua magnitudo, præcipue vt forma, immo diſtinguūtur genere in eſſe morali, ut arduum ab abſolute appetibili.

¶Ad reliqua vero dicitur, ꝙ magnanimus faciendo magnū in opere iuſtitiæ attingit de facto opus iuſtum, materialiter tñ ſed ſolam magnitudinem formaliter. Et ad omnia quę afferūtur conceditur, ꝙ ſciēter ex intentione & electione eligit magnum & bonū dupliciter, ut prius dictū eſt, ſ. formaliter quo ad formale proprii actus, & materialiter quo ad materiam ꝓ-

prias

ctū eſt.* ergo & facere aliquid magnū ꝑtinet ad magnanimitatem, non ergo magnificētia eſt virtus diſtincta a magnanimitate.

¶ 3 Præt. Magnificentia videtur pertinere ad ſanctitatem, dicitur enim Exod. 15. Magnificus in ſanctitate & in Pſal. 95. Sanctitas, & magnificentia in ſanctificatione eius, ſed ſanctitas eſt idem religio G ni, vt ſupra habitum eſt.* ergo magnificentia videtur idem eſſe religioni. non ergo eſt virtus ſpecialis ab aliis diſtincta.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ.* connumerat eam aliis virtutibus ſpecialibus.

RESPON. Dicendum, quod ad magnificētiam pertinet facere aliquid magnum, ſicut ex ipſo nomine apparet. Facere autem dupliciter poteſt accipi. Vno modo proprie: alio modo communiter. Proprie autem facere dicitur operari H aliquid in exteriori materia, ſicut facere domū, vel aliquid aliud huiuſmodi. Communiter autē dicit̃ facere ꝓ quacumq; actione, ſiue tranſeat in exteriorem materiā ſicut vrere, & ſecare: ſiue maneat in ipſo agēte, ſicut intelligere, & velle. Si ergo magnificentia accipiat̃ ſecundū qđ factionē alicuius magni importat, prout factio ꝓprie dicitur, ſic magnificētia eſt ſpecialis virtus. Opus. n. factibile producitur ab arte. In cuius quidem vſu poteſt attendi vna ſpecialis ratio bonitatis, quod ipſum opus factū per artem, ſit magnum. ſ. in quantitate, pretioſitate, vel dignitate, ꝙ facit magnificentia, & ſecundum hoc magnificentia eſt ſpecialis virtus. Si vero nomen magnificentiæ accipiatur ab eo, quòd eſt facere magnum, ſecundum quòd facere communiter ſumitur, ſic magnificentia non eſt ſpecialis virtus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad q̄libet virtutem perfectam pertinet magnum facere ex ſuo genere, ſm quod facere cōīter ſumitur, non autem ſecūdum quod ſumitur proprie, ſed hoc eſt proprium magnificentiæ.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ ad magnanimitatē ꝑtinet nō ſolum tendere in magnū, ſed ēt in omnibus virtutibus magnum operari vel faciendo, vel qualitercunque agendo, vt dicitur in 4. Ethic.* ita tamen ꝙ magnanimitas circa hoc reſpicit ſolum rationē magni: aliæ autem virtutes, quæ ſi ſint ꝑfectæ

magnum operantur non principaliter dirigunt intentionem ſuam ad magnum, ſed ad id quod eſt ꝓprium vnicuique virtuti. Magnitudo autem conſequitur ex quantitate virtutis. Ad magnificentiam vero pertinet nõ ſolum facere magnum, ſecundum quod facere ꝓprie ſumitur, ſed etiam ad magnũ faciendum tendere animo. Vnde Tullius dicit* in rhetorica quod magnificentia eſt rerum magnarum & excellſarũ, cum animi quadam ampla, & ſplendida propoſitione cogitatio atque adminiſtratio, vt cogitatio referatur ad interiorem intẽtionem, adminiſtratio autem ad exteriorem executionẽ. Vnde oportet quod ſicut magnanimitas intendit aliquod magnũ in omni materia, ita & magnificentia in aliquo opere factibili.

Ad tertium dicendum, quod magnificẽtia intendit opus magnum facere, opera autem ab hominibus facta ad aliquem finẽ ordinantur. Nullus autem finis humanorũ operũ eſt adeo magnus, ſicut honor Dei, & ideo magnificentia præcipue magnum opus facit in ordine ad honorem Dei. Vnde Philo. dicit in 4. Ethi quod honorabiles ſumptus ſunt maxime, qui pertinent ad diuina ſacrificia, circa & hos maxime ſtudet magnificus. Et ideo magnificẽtia coniũgitur ſanctitati, quia ꝓcipuũ eius effectus ad religionem, ſiue ad ſanctitatem ordinatur.

ARTICVLVS III.

Vtrum materia magnificentiæ ſint ſumptus magni.

AD tertium ſic ꝓcedit. Vr ꝙ materia magnificẽtiæ non ſint ſumptus magni. Circa eandẽ n. materiam non ſunt duæ virtutes, ſed circa ſumptus eſt liberalitas, vt ſupra habitum eſt.* ergo magnificentia non eſt circa ſumptus.

¶2 Præterea. Omnis magnificus eſt liberalis, vt dr̃ in 4. Ethic.* ſed liberalitas eſt magis circa dona, quam circa ſumptus. ergo etiam magnificẽtia nõ præcipue eſt circa ſumpt', ſed magis circa dona.

¶3 Præterea. Ad magnificẽtiã ꝑtinet aliqđ opus exterius facere. Non aũt quibuſlibet ſumptibus fit aliquod exterius opus, etiam ſi ſint ſumptus magni, puta, cum aliquis multa expẽdit in xeniis mittendis. ergo ſumptus nõ ſunt propria materia magnificentiæ.

¶4 Præterea. Magnos ſumptus nõ poſſunt facere niſi diuites, ſed oẽs A virtutes poſſunt habere etiam pauperes, quia virtutes non ex neceſſitate indigent exteriori fortuna, ſed ſibiipſi ſufficiũt, vt Seneca dicit in li. de Ira. ergo magnificẽtia non eſt circa magnos ſumptus.

Sed contra eſt qđ Philoſ. dicit in 4. Eth. quòd magnificẽtia non extenditur circa omnes operõnes quæ ſunt in pecuniis, ſicut liberalitas, ſed circa ſumptuoſas ſolum, in quibus excellit liberalitatem magnitudine. ergo eſt ſolum circa magnos ſumptus.

Li.4.c.2 ante medium tom.5.

B Respon. Dicẽdum, ꝙ ad magnificentiam ſicut dictũ eſt*, pertinet intẽdere ad aliquod magnũ opus faciẽdum. Ad hoc autem ꝙ aliquod magnum opus conueniẽter fiat, requiruntur proportionati ſumptus. Non enim poſſunt magna opera fieri, niſi cũ magnis expenſis. Vnde ad magnificentiã ꝑtinet magnos ſumptus facere ad hoc, ꝙ opus magnum conuenienter fiat. Vnde & Philo. dicit in 4. Eth. quod magnificus ab æquali idest à proportionato ſumptu opus faciet magis magnificũ. Sumptus autem C eſt quædam pecuniæ emiſſio, à qua poteſt aliquis prohiberi per ſuperfluum amorem pecuniæ. Et ideo materia magnificentiæ poſſunt dici ipſi ſumptus quibus vtitur magnificus ad opus magnum faciendum, & ipſa pecunia, qua vtitur ad ſumptus magnos faciendos, & amor pecuniæ quẽ moderatur magnificus, ne ſumptus magni impediantur.

Art. præced.

Li.4.c.2. ante medium tom.5.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, * virtutes illæ quæ ſunt circa res exteriores, habent aliquam difficultatem ex ipſo genere rei, circa quam eſt virtus & aliam difficultatem ex magnitudine ipſius rei, & ideo oportet circa pecuniam & vſum eius, eſſe duas virtutes ſcilicet liberalitatẽ D quæ reſpicit communiter vſum pecuniæ, & magnificentiam, quæ reſpicit magnum pecuniæ vſum.

Q.129.ar.1.

Ad secundum Dicendum, quòd vſus pecuniæ aliter pertinet ad liberalem, & aliter ad magnificũ. Ad liberalem enim pertinet ſecundum quod procedit ex ordinato affectu circa pecunias. Et ideo omnis vſus debitus pecuniæ, cuius impedimentum tollit moderatio amoris pecuniæ, pertinet ad liberalitatem, ſcilicet & dona, & ſumptus, ſed vſus pecuniæ pertinet ad magnificum in ordine ad aliquod magnum opus quod faciendum eſt, & talis vſus non poteſt eſſe ſine ſumptu, ſiue expenſa.

Ad tertium Dicendum, quòd magnificus etiam dat dona, vel xenia, vt dicitur in 4. Ethic. non tamen ſub ratione doni, ſed potius ſub ratione ſumptus E ordinati ad aliquod opus faciendum, puta, ad honorandum aliquem, vel ad faciẽdum aliquid, vnde proueniat honor toti ciuitati, ſicut cum facit aliquid, ad quod tota ciuitas ſtudet.

Lib 4.c.2.tomo 5.

Ad quartum dicendum, ꝙ principalis actus virtutis eſt interior electio, ꝗ virtus põt habere abſque exteriori fortuna: & ſic etiã pauper poteſt eſſe magnificus, ſed ad exteriores actus virtutum requiruntur bona fortunæ, ſicut quædam inſtrumenta, & ſecundum hoc pauper non poteſt actum magnificentiæ exteriorem exercere in his quæ ſunt magna ſimpliciter, ſed forte in his quæ ſunt magna per comparationem ad aliquod opus, quod etſi in ſe ſit paruum, tamen põt magnifice

---

prię formæ, & finis principaliter intenti. Ex quibus patet, quod poſitio authoris in nullo deficit, dicens omne opus bonum, quatenus magnum, ex principali intentione ſpectare formaliter ad magnanimitatem. Ad id uero quod additur de materia magnanimitatis, dicitur quod minor eſt falſa, & probatio nihil valet, quoniam ſecluſa oi adminiſtratione publica dicitur quis magnanimus, ſi magnũ opus virtutis facit ex intentione, puſillanimus, ſi non audet ad illud, vt patet de ſeruo, qui abſcondit talentum, & præſumptuoſus, ſi attendat actus ſupra vires, vt Petrus, ſi omnes ſcandalizati fuerint &c. Vnde iſte homo proprium magnanimi, extraneũ fecit ſcilicet operari magnum in qualibet virtute, & extraneum. ſ. adminiſtrationem publicã, propriam facit, cum tamen in 4. Ethic ſolũ primum didicerit.

Q.128.C.

Lib.2. de inuentione in fol.3. ante finem.

Lib.4. cap.2. paulo ante medium, tomo 5.

¶ Ad aliud dubium ſecundo loco motum dicitur, ꝙ magnanimitas tendit in magnum & facit illud etiam in operatione magnifici. Nec contra hoc obſtant obiecta, quoniam alia eſt materia, in qua magnificus appetit, & facit magnum, alia in qua magnanimus appetit, & facit magnũ. Magnificus ſiquidem facit magnum in materia exteriori, ſcilicet in aliquo opere factibili, puta, domo, templo, nuptijs &c. Magnanimus autẽ facit magnum in actu elicito ipſius magnificẽtiæ, ita quod actus magnificentię, ſicut & aliarum virtutum actus, ſunt quos magnanimus ornat magnitudine. Non eſt ergo eadẽ magnitudo directe intẽta ab vtraq; virtute, ſed magnificẽtia intẽdit ad magnum in materia exteriori, magnanimitas autem ad magnũ in ipſo actu magnificẽtiæ, & hoc ꝑ ſe primo inquantum eſt actus virtuoſus, & non inquantum eſt actus magnificentię. Obiectio aũt ſecunda ſimiliter in æquiuoco laborat, quoniam magnificentia conuenit cũ alijs virtutibus in hoc, ꝙ non per ſe primo tendit ad magnũ in operatione ſua, ſed ſi facit operationem ſuam magnam, facit vt conditionem conſequentem ex ſtatu virtutis, q̃ ſcilicet eſt ꝑfecta in actu. Oportet ſiquidem magnanimitatem adeſſe. ad hoc vt per ſe primo intẽdatur ad magnum in operatione magnificentiæ. Facere autem magnum in re exterius factibili ſpectat ad magnificentiam.

663
Infr. q.152. art.3. cor. & q.160. ar.1. co. Et 1.2. q.60. ar.5. cor. Et 3. diſ.34. q.1. art.2. Et 4. diſ.7. q.2. art.2. q.1. co. & di.17. q.3. art.1. q.3. co. & diſt.33. q.3. art.2. cor. Et 4. Ethic. lect.6.

Q.117. ar.2.

Li.4.c.2. parũ poſt princip. tom.5.

Li.4.c.2 ante medium tom.5.

Art. præced.

fieri ſecundum proportionem illius generis. Nam paruum & magnum dicuntur relatiue, vt Philoſo. dicit in prædicamentis*. F

In prædicaméto ad aliquid, to. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum magnificentia ſit pars fortitudinis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod magnificentia non ſit pars fortitudinis. Magnificentia enim conuenit in materia cum liberalitate: vt dictum eſt: †ſed liberalitas non eſt pars fortitudinis, ſed iuſtitiæ. ergo magnificentia non eſt pars fortitudinis.

† Ar. præce.

¶ 2 Præterea. Fortitudo eſt circa timores & audacias: magnificentia autem in nullo videtur reſpicere timorem, ſed ſolum ſumptus, qui ſunt operationes quædam. ergo magnificentia magis videtur pertinere ad iuſtitiam, quæ eſt circa operationes, quam ad fortitudinem.

¶ 3 Præterea. Philo. dicit in 4. Ethicor.* ꝙ magnificus ſcienti aſsimilatur, ſed ſcientia magis conuenit cum prudentia, quam cum fortitudine. ergo magnificentia non debet poni pars fortitudinis.

Li. 4. cap. 2. paulo a pricipio, cap. 2. tom. 5.

SED CONTRA eſt, quod Tullius, & Macrobus, & Andronicus magnificentiam partem fortitudinis ponunt.

Li. 1. in ſomniũ Scipionis in fol. 2. ante lib. medium.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ magnificentia ſ'm ꝙ eſt ſpecialis virtus, non põt poni pars ſubiectiua fortitudinis, quia non conuenit cum ea in matera, ſed ponitur pars eius inquantum adiungit̃ ei ſicut virtus ſecundaria principali. Ad hoc autem ꝙ aliqua virtus adiungatur alicui principali, duo requirũtur, vt ſupra dictũ eſt,* quorũ vnũm eſt, vt ſecũdaria cõueniat cũ principali, aliud aũt eſt, vt in aliquo excedatur ab ea. Magnificentia aũt cõuenit cũ fortitudine in hoc, ꝙ ſicut fortitudo tẽdit in aliquod arduum & difficile, ita ẽt & magnificentia. Vnde etiam videtur eſſe in iraſcibili, ſicut & fortitudo, ſed magnificẽtia deficit a fortitudine in hoc, quod illud arduũ in quod tendit fortitudo, habet difficultatem propter periculum quod imminet pſonæ. Arduum autem in quod tendit magnificentia, habet difficultatem propter diſpendiũ rerum, ꝙ eſt multo minus, quam periculum perſonæ, & iõ magnificentia ponitur pars fortitudinis.

Quæſti. 80. & 118.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ ꝙ iuſtitia reſpicit operationes ſ'm ſe prout in eis conſideratur ratio debiti, ſed liberalitas & magnificentia cõſiderãt operatiões ſũptuũ ſ'm ꝙ cõparãtur ad paſsiões animæ diuerſimode tñ. Nam liberalitas reſpicit ſumpt' ꝑ cõparatione ad amorẽ, & cõpiſcẽtiã pecuniarũ, q̃ ſunt paſsiones cõcupiſcibilis, quibus nõ impedit̃ liberalis à dationibus, & ſumptibus faciẽdis, vnde eſt in cõcupiſcibili. Sed magnificẽtia reſpicit ſumpt' ꝑ cõparationẽ ad ſpẽm attigẽdo ad aliquid arduũ nõ ſimpliciter ſicut magnanimitas, ſed in determinata materia .ſ. in ſumptibus, vnde magnificentia videt̃ eſſe in iraſcibili, ſicut & magnanimitas. G

D. 833.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ magnificẽtia, etſi nõ cõueniat cũ fortitudine in materia, conuenit tñ cũ ea in cõditione materiæ, in quãtum .ſ. tẽdit in aliquid arduũ circa ſumptus, ſicut & fortitudo in aliquid arduũ circa timores.

AD TERTIVM dicendum, quod magnificentia ordinat vſum artis ad aliquid magnũ vt dictum eſt, ars aũt eſt in rõne. Et ideo ad magnificũ pertinet bene vti ratione in attendẽdo proportionem ſumptus ad opus, quod faciendum eſt. Et hoc præcipue neceſſarium eſt propter magnitudinem vtriuſq;, H quia niſi diligens conſideratio adhiberetur, imminere periculum magni damni.

¶ Super quæſtionis cẽteſimæ trigeſimæ quartæ Articulum quartum.

664 IN arti. 4. eiuſdem q. 134. dubium occurrit ex Martino ibidem tripliciter arguẽte, quod iſtæ duæ conditiones quæ in litera ponuntur, non ſufficiunt ad eſſe virtutem adiunctam utſecunda iam principali. Primo, qa ſic omnis uirtus exceſſa a fortitudine eſſet ſecũdaria virtus reſpectu eius. Probatur, quia habet ambas conditiones. ſ. & quòd conuenit cum ea (omne enim exceſſum conuenit in aliquo cum excedente) & quòd exceditur ab ea. Secũdo, quia ſic liberalitas, eutrapelia, & ſic de multis alijs, eſſet ſecundaria uirtus reſpectu iuſtitiæ, quia ambas habet conditiones. Tertio, quia iuſtitia & omnis virtus requiſita ad grauem adminiſtrationem, eſſet ſecundaria reſpectu magnanimitatis, quæ omnia ſunt abſurda.

Supra q. 18. & locis ibi notatis.

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ prima conditio in litera poſita ſcilicet, Conueniẽtia in aliquo non eſt ſic intelligẽda ut ſonat, cum omne ens cum omni ente in aliquo conueniat: ſed intelligenda eſt ſane, vt expoſuit author ſuperius in q. 128. vbi partes fortitudinis aſſignauit. ſ. ꝙ cõueniat in modo, quem principalis virtus ſeruat in ſua materia, puta, in iuſtitia, quòd ſit ad alterum: in fortitudine, quòd ſit ad arduum, in temperantia, quòd conſiſtat in moderatione, & ſic non omnis uirtus exceſſa conuenit cum virtute excedente. Secunda ſimiliter cõditio, ꝙ ſit exceſſa, intelligitur quo ad rõnem, hoc eſt, ꝙ adiuncta uirtus deficiat a perfecta ratione iuſtifortis vel temperati, vt patet etiam ex dictis in q. 81. & inferius in 143. Nihil ergo valet prima, obiecto.

¶ Ad ſecundum vero dicitur, quòd liberalitas vere eſt adiuncta iuſtitiæ, quia eſt ad alterum, ſub ratone debiti moralis tamẽ. Eutrapelia autẽ pars ponitur temperantiæ, vt infra patebit, quia modeſtia quædam eſt actionum ludicrarum. D. 815.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ conſequentia non valet, nec ſequitur ex dictis literæ ſane intellectis. Et hæc de hac quæſtione, & ſequenti, de paruificentia, & conſumptione, dicta ſufficiunt.

QVAESTIO CXXXV.

De Paruificentia, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis magnificentiæ.

Et circa hoc quæruntur duo.

I ¶ Primo, Vtrum paruificentia ſit vitium.

¶ Secundo, De vitio ei oppoſito.

ARTICVLVS I.

Vtrum paruificentia ſit vitium.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ paruificentia nõ ſit vitiũ. Virtus. n. ſicut eſt moderatiua magnorũ, ita ẽt eſt moderatiua paruorũ, vnde & liberales, & magnifici aliqua parua faciunt, ſed magnicentia eſt virtus. ergo ſimiliter paruificentia magis eſt virtus quam vitium. 667

4. Ethi. lect. 7.

K ¶ 2 Præterea. Phil. dicit in 4. Ethi.* ꝙ diligentia ratiocinij eſt paruifica, ſed diligẽtia rõcinij videtur eſſe laudabilis, quia bonũ hominis eſt ſ'm rõnẽ eſſe, vt Dion.† dicit in 4. c. de diui. no. ergo paruificentia non eſt vitiũ.

Lib. 4. cap. 2. aliquantulum à principio. tomo 5.

† C. 4. par. 4.

¶ 3 Præterea. Philo. dicit in 4. Ethi.* ꝙ paruificus conſumit pecuniam triſtatus, ſed hoc pertinet ad auaritiã, ſiue ad illiberalitatem. ergo paruificentia non eſt vitiũ ab alijs diſtinctum.

Li. 4. cap. 2. in fin. to. 5.

SED CONTRA eſt, ꝙ Phi. in 2. & 4. Ethi. ponit paruificentiã ſpeciale vitium magnificentiæ oppoſitum.

Lib. 2. c. 7. & li. 4. ca. 2. tomo 5.

RESPON. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt*, moralia ſpeciem a fine ſortiuntur, vnde & à fine vt pluries nominantur. Ex hoc ergo dicitur aliquis paruificus, quòd intendit ad aliquid paruum faciendum. Paruum autem &, magnum ſ'm Philoſo. in prædicamentis

1. 2. q. 1. art. 3. & q. 18. art.

mentis relatiue dicuntur. Vnde cũ dicitur, quòd parui ficus intendit aliquid paruum facere, intelligendum, eſt in comparatione ad genus operis quod facit, quo quidem paruum & magnum poteſt attẽdi dupliciter. Vno modo, ex parte operis fiendi, alio modo, ex parte ſumptus. Magnificus ergo principaliter intendit magnitudinem operis, ſecundario intendit magnitudinem ſumptus, quam non vitat, vt faciat magnum opus. Vnde & Philoſ. dicit in 4. Ethic.* quod magnificus ab æquali ſumptu opus facit magis magnificum. Paruificus autem ecõuerſo, principaliter quidem intẽdit paruitatem ſumptus. Vnde & Philoſo. dicit in 4. Ethic.* quod intendit qualiter minimum conſumat ex cõſequenti autem intẽdit paruitatem operis, quam ſcilicet non recuſat, dummodo paruum ſumptum faciat. Vnde Philo. dicit ibidem,* quod paruificus maxima conſumens in paruo ſcilicet quod non vult expendere, bonum perdit ſcilicet magnifici operis. Sic ergo patet quod paruificus deficit a ꝓportione, quę debet eſſe ſecundum rationem inter ſumptus, & opus. Defectus autem ab eo quod eſt ſecundum rationem, cauſat rationem vitii. Vnde maniſeſtum eſt, quod paruificẽtia vitium eſt.

In prædicamẽto ad aliquid, to. 1.
Lib. 4. cap. 2. tom. 5.
Lib. 4. cap. 2. non procul a fine to. 5.
Li. 4. c. 2. non remote a fine, tomo 5.

Ad primvm ergo dicendum, quod virtus moderatur parua ſecundum regulam rationis, a qua deficit paruificus. vt dictum eſt.* Non enim dicitur paruificus, qui parua moderatur, ſed qui in moderando magna, vel parua, deficit a regula rationis, & ideo habet vitij rationem.

In corp. ar.

Ad secvndvm dicendum, quòd ſicut Philoſoph. dicit in 2. Rhetor.* Timor facit conſiliatiuos, & ideo paruificus diligenter ratiocinijs intendit, quia inordinate timet bonorum ſuorum conſumptionẽ, etiã in minimis. Vnde hoc non eſt laudabile, ſed vitioſum & vituperabile, quia non dirigit affectum ſuum ſecundum rationem, ſed potius rationis vſum applicat ad inordinationem ſui affectus.

Li. 2. c. 5. parum a med. tom. 6.

Ad tertivm dicendum, quòd ſicut magnificus conuenit cum liberali in hoc, quod prompte & delectabiliter pecunias emittit, ita etiam paruificus conuenit cum illiberali, ſiue auaro in hoc, quod cum triſtitia, & tarditate expenſans facit. Differt autem in hoc, ꝙ illiberalitas attenditur circa communes ſumptus, paruificentia autem circa magnos ſumptus, quos difficilius eſt facere, & ideo minus vitium eſt paruificentia, quam illiberalitas. Vnde Philoſoph. dicit in 4. Eth.* quod quãuis paruificentia & vitium oppoſitum ſint malitię, non tamen opprobria inferunt, quia nec ſunt nociua proximo, nec ſunt ualde turpes.

Lib. 4. c. 2. in fine, tom. 5.

Articvlvs II.

Vtrum paruificentię aliquod vitium opponatur.

666
4. Eth. lect. 7.

Ad secvndvm ſic proceditur. Vr̃ qđ paruificentiæ nullum uitium opponatur. Paruo. n. opponitur magnum, ſed magnificentia nõ eſt uitiũ, ſed uirtus. ergo paruificentiæ nõ opponitur uitiũ

¶ 2 Pręterea. Cum paruificentia ſit uitium ex defectu vt dictum eſt,* videtur ꝙ ſi aliquod vitiũ eſſet paruificentiæ oppoſitum, ꝙ conſiſteret ſolum in ſuperabundanti conſumptione, ſed illi qui conſumunt multa vbi pauca conſumere oporteret, conſumunt pauca vbi multa oporteret conſumere, vt dicitur in 4. Ethic.* & ſic habet aliquid de paruificentia. nõ ergo eſt aliquod uitium paruificentiæ oppoſitum.

Ar. præcedẽ.
Lib. 4. c. 2. circa finẽ, to. 5.
Art. præced. & 1. 2. q. 6. 1. arti. 3.

¶ 3 Præterea. Moralia ſortiuntur ſpeciem ex fine, vt dictum eſt,* ſed illi qui ſuperflue conſumunt, hoc faciunt cauſa oſtentationis diuitiarum, vt dicitur in 4. A Eth.* hoc autem pertinet ad inanem gloriam, quæ opponitur magnanimitati, vt dictum eſt*. ergo nullum vitium paruificentiæ opponitur.

† Lib. 4. cap. circa finem.
Q. 131. ar. 2.

Sed contra eſt authoritas Philoſ. qui in 2. & 4. Eth.* ponit magnificentiam medium duorum oppoſitorum vitiorum.

Li. 2. ca. 7. & li. 4. c. 2. to. 5.

Respondeo Dicendum, quod paruo opponitur magnum. Paruũ autem & magnum relatiue dicuntur, vt dictum eſt*. Sicut autem contingit ſumptum eſſe paruum per comparationem ad opus, ita etiam contingit ſumptum eſſe magnum in cõparatione ad opus, vt ſcilicet excedat proportionem, quæ eſſe debet ſumptus ad opus ſecundum regulam rationis. Vnde manifeſtum eſt quod vitio paruificentiæ, qua aliquis deficit a B debita proportione expenſarum ad opus, intendens minus expendere quam dignitas operis requirat, opponitur vitium, quo aliquis dictam proportionem excedit, vt ſcilicet plus expendat quam ſit operi proportionatum, & hoc vitium Gręce quidem dicitur banauſia a furno dicta, quia videlicet ad modnm ignis qui eſt in furno oĩa conſumit. Vel dicitur apyrocalia. i. ſine bono igne, qa ad modũ ignis omnia cõſumit non ꝑp bonũ. Vnde latine hoc vitium põt nominari conſumptio.

Art. præced.
βαναυσία

Ad primvm ergo dicendum, quod magnificentia dicitur eſſe ex eo quod facit magnum opus, non autem ex eo quod in ſumptu excedat proportionem operis. Hoc enim pertinet ad vitium, quod opponitur paruificentiæ. C

Ad secvndvm dicendum, ꝙ idem vitium contrariatur virtuti, quæ eſt in medio, & contrario vitio. ſic ergo vitium conſumptionis opponitur paruificentię in eo, quod excedit in ſumptu operis dignitatatem expendens multa vbi pauca oportet expendere. Opponitur autem magnificentiæ ex parte operis magni, quod præcipue intendit magnificus inquantum, ſcilicet vbi oportet multa expendere, nihil, aut parum expendit.

Ad tertivm dicendũ, quòd cõſumptor ex ipſa ſpecie actus opponitur paruifico inquantum trãſcendit regulam rationis, a qua paruificus deficit. Nihil aũt prohibet, quin hoc ad finem alterius vitii ordinet, puta, inanis glorię, vel cuiuſcumque alterius. D

QVAESTIO CXXXVI.

De Patientia in quinque articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ, eſt de patientia.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrũ patiẽtia ſit virtus.
¶ Secđo, vtrũ ſit maxima virtutũ.
¶ Tertio, Vtrum poſsit haberi ſine gratia. E
¶ Quarto, vtrum ſit pars fortitudinis.
¶ Quinto, Vtrum ſit idem cum longanimitate.

Articvlvs V.

Vtrum patientia ſit virtus.

Ad primvm ſic ꝓcedit̃. Videtur ꝙ patiẽtia nõ ſit virtus. Virtutes. n. ꝑfectiſſimæ ſunt in patria, vt Aug. dicit in 4. de Trin.* ſed ibi nõ eſt patiẽtia: quia nulla ſunt ibi mala tolerẽda, ſ̃m illud Iſa. 49. & Apoc. 21.

¶ Super quæſtionis cẽteſimę trigeſimę ſexta Ar. primum.

In ar. 1. q. 136. dubiũ occurrit Martini in eodem tractatu in quæſt. 1. de patientia contra rationem literæ in corpore huius articuli, dicentis quòd hæc ratio intellecta vt iacet, nimis perplexa eſt. Quod enim primo concludit, videtur falſum, & conſequentia multum obſcura. Arguit enim ſic. Inter alias paſſiones triſtitia impedit bonum rationis ergo neceſſaria eſt virtus, qua bonũ rõnis cõſeruet contra triſtitias. Contra, Tũ primo, quia voluntas ſine virtutis habitu hoc põt. ergo Antecedens probatur, quia

667
Infra arti. 5. cor. & ſupra. 128. cor.
Libr. 14. de tri. c. 9. to. 3.

alias nunquam poſſet exire in primū actum: Tum ſecūdo, qa dicet ꝙ omnis virtus conſeruat bonum rationis contra triſtitias, & ſic per hoc medium non probatur ꝙ vltra alias virtutes ſit neceſſaria patientia. Tertio deficit, q2 non aſſignat niſi vnam paſſionem quam moderetur, ſ. triſtitiā, & tamē omnis virtus moralis eſt media inter duas paſſiones aut ſaltem dupliciter circa eandem paſſionem, ſicut māſuetudo eſt medietas inter exceſſum & defectum iræ. Quarto, quia oīs virtus pugnat contra triſtitiam impedientē bonum rationis directiuæ ſui, vt patet de perſeuerantia. Quinto, quia ſm̄ ſanctos patientia eſt vtilis ad tollendam inſenſibilitatem, & inducendā triſtitiam, vbi nulla eſſet ex malis ſequutura triſtitia ſicut de facto Chriſtus ſuſcepit triſtitiam. Triſtis, inquit eſt aīa mea. Vnde patientia non ſolum eſt cohibitiua triſtitiæ excedentis, ſed excitatiua triſtitiæ deficientis, quod patet ex manſuetudine reſpectu iræ, quæ vtrunque facit, & ex hoc quod omnis virtus moralis eſt media inter duo extrema vitia, & ex authoritate Gregor. in Moralibus ſuper illud. Surrexit Iob, ſcidit veſtimenta ſua, & tonſo capite adorauit. Vbi cōtra nimium dolorum ſenſum contraponit inſenſibilitatē, & utrunque damnat, afferens contra ſecundos illud prophetæ, Percuſſiſti eos, nec doluerunt, attriuiſti eos, & noluerunt accipere diſciplinam: & ſimilitudinē membrorum ſtupidorum, quæ inciſa dolere non poſſunt.

1.2.q.70.articu.1. ad 3. pracipue.

Ca.1.in princip. tom. 4

Q.123.ar.1.

Ca.2.in princip.tom.4.

¶Ad hoc dr̄, ꝙ rō ſane intellecta, bona eſt. & ad primam obiectionem dicitur, quod aliud eſt poſſe in actu virtutis, aliud eſt eam poſſe in illum actum eo modo quo virtuoſus exercet. Non.n. ponitur iuſtitiæ virtus vt voluntas poſſit velle iuſtū, ſed vt poſſit eo modo quo iuſti volunt iuſta, & ſimile eſt de aliis virtutibus. Et ideo oportet poni patientiam contra triſtitias, ut homo ſe habeat in triſtitiis virtuoſe, quod ſine virtute moderatiua triſtitiarum fieri nequit. Si nanq; idomitæ eſſent, licet homo poſſet, non tamen poſſet, vt patientes ſoliti ſunt, rectitudinem in aduerſis ſeruare. K

¶Ad ſecūdā vero obiectionē, q̄ coincidit cum quarta, & multum habet apparentiæ, adeo ꝙ vr̄ ſufficienter reſpondere rationi literæ, quoniam quælibet virtus ſicut moderatur timorem contrariorum ſubrum, ita & triſtitiam eorundem. Liberalitas ſiquidē moderaꝉ timorem amiſſionis pecuniarum, & triſtitiam amiſſarum. Similiter temperantia moderaꝉ timores & triſtitias cōtrarias delectabilibus ſm̄ tactum, & ſic de aliis. Veruntamen reſpondetur cum authore, quod quia nulla alia virtus eſt directe moderatiua triſtitiæ, & triſtitia eſt paſſio valde impeditiua boni rōnis, ideo conueniens eſt ponere vnam virtutem circa triſtitiā directe: Rurſus ſingulæ uirtutes ſunt circa ſingulas triſtitias oppoſitas in ordine ad quoddam particulare bonū rōnis. Iſta autem virtus ponitur circa triſtitiam in ordine ad bonum rōnis abſolute, vt. ſ. ſic moderetur triſtitias, vt in nullo mēs a bono auertatur, ſeu declinet ꝑpter triſtitiam quamcumque, ꝑcipue tamen propter triſtitiam illatā ab extra. Demū cum virtus iſta ponatur principaliter propter bonum ſupernaturale vt. ſ. homo propter triſtitias quæ occurrunt, non declinet a bono ſuo ſupernaturali, quod eſt maximum bonum rationis, ſeu ſuperioris partis noſtræ. ſ. intellectus & voluntatis & triſtitiæ paſſio materia propria ſit moralis & non theologalis virtutis, rationabilius eſt ponere qd̄ charitas mediante patientia moderatur triſtitias quàm quod ꝑ ſeipſam ad illas deſcēdat, Oportet namque charitati attribuere pugnam contra triſtitias impedientes amorem cæleſtis patriæ. Rationabilius autem hoc, vt dictum eſt, facit mediate per virtutem patientiæ, quę directe circa triſtitias firmat ordine ad bonum rationis ſupernaturale principaliter, & conſequenter ad bonum rationis ſimpliciter & abſolute. Vt autem inferius patebit, author ponit caritatem, quæ directe virtutem circa triſtitias, vt ratio in bono ſupernaturali contra triſtitias conſeruetur.

¶Ad tertium dicitur, quod ſufficit virtuti vna paſſio, vt propria materia moderanda, vt patet de manſuetudine, cui vt propria materia aſſignatur ira

---

Non eſurient, neque ſitient, & nō percutiet eos æſtus, neque Sol. ergo patientia non eſt virtus.

¶2 Præterea, Nulla virtus in malis pōt inueniri, qa virtus eſt q̄ bonū facit habētē, ſed patientia quādoque in malis hominibus inueniꝉ, ſicut patet in auaris, qui multa mala patiēter tolerāt, vt pecunias cōgregēt, ſm̄ illud Eccl. 5. Cūctis diebus vitæ ſuę cōedit ī tenebris, & ī curis multis. & in ęrumna atq; triſtitia. ergo patiētia nō eſt virt⁹. G

¶3 Præt. Fructus a virtutibus differunt, vt ſupra habitū eſt: ſed patiētia poniꝉ inter fructus, vt patet Gal. 5. ergo patiētia nō eſt virtus.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in lib. de patientia.* Virtus aī q̄ patientia dr̄, tam magnū Dei donum eſt, vt etiam ipſius, qui nobis eam largiꝉ, patientia ꝑdicetur.

RESPON. Dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt ſupra,* virtutes morales ordinātur ad bonū, inquantū cōſeruāt bonū rōnis cōtra impetus paſſionū. Inter alias aūt paſſiones triſtitia efficax eſt ad impediendū bonū rōnis, ſm̄ illud 2. ad Cor. 7. Sæculi triſtitia mortem operaꝉ, & Eccl. 30. Multos occidit triſtitia, & non eſt vtilitas in illa. Vnde neceſſe eſt habere aliquā virtutem, ꝑ q̄ bonū rōnis conſeruetꝉ cōtra triſtitiam, ne. ſ. rō triſtitię ſuccumbat, hoc aūt facit patientia: Vnde Aug.* dicit in lib. de patientia, qd̄ patientia hoīs eſt, quā mala æquo animo toleramus, idest, ſine ꝑturbatiōe triſtitiæ, ne animo iniquo bona deſeramus, ꝑ quæ ad meliora perueniamus. Vnde manifeſtū eſt patientiam eſſe virtutem. H I

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ virtutes morales nō remanēt ſm̄ eundem actum in patria, quē habent in via. ſ. per comparationem ad bona præſentis vitæ, quæ nō remanebunt in patria, ſed per cōparationē ad finē, q erit in patria. Sicut iuſtitia non erit in patria circa emptiones & vēditiones, & alia quæ pertinent ad ꝑſentem vitam, ſed in hoc ꝙ eſt ſubditū eſſe Deo. Similiter actus patientię in patria non erit in ſuſtinendo aliqua, ſed in fruitione bonorū, in quo ꝑuenire volebamus patiendo. Vnde Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei,* ꝙ in patria non erit ipſa patientia, quæ neceſſaria non eſt, niſi vbi toleręda ſunt mala, ſed æternū erit id, quo per patiētiam peruenitur.

Li.14. ca.9. declinando ad finé, to.5.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ ſicut Aug. dicit in li. de patiētia,* patiētes ꝓprie dicūtur, qui malunt mala nō cōmittendo ferre, q̄ non ferendo cōmittere. In illis aūt, q mala ſuſtinēt vt mala faciāt nec miranda, nec laudanda eſt patientia, quæ nulla eſt, ſed miranda duritia, neganda patientia.

Ca.2. in medio, & ca. 5. à medio t.4

AD TERTIVM Dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt,* fructus in ſui rōne importat q̄dā delectationē. Sunt aūt operationes virtutū delectabiles ſm̄ ſeipſas, vt dr̄ in 1. Eth. Cōſuetū ē aūt nomine virtutis & virtutū actus ſignificenꝉ, & iō patiētia q̄tū ad habitū poniꝉ virtus, q̄tū aūt ad delectationē q habet in actu, poniꝉ fructus. Et ꝑcipue quātū ad hoc, ꝙ ꝑ patiētiā anim⁹ ꝑſeruaꝉ, ne obruatꝉ triſtitia.

1.2.q.11.articu.1.

Lib.1.ca.8.a medio, to.5.

Quod autem patientia ſit circa triſtitias media inter duo vitia extrema, non repugnat literę, neque authori, qui inferius expreſſe in ſequēti libro quæſtione quadrageſimaſexta articulo ſexto ad ſecundum, dicit, quod virtus moralis mitigat triſtitiam, ponendo in ea medium rationis, ſequens Peripateticos contra Stoicos omnino triſtitiam ab animo ſapientis remouentes. Vnde cum triſtari de malo ſit ſm̄ naturalem ordinem noſtræ naturæ reſpectu talis obiecti appropinquati, verū quæ videtur vitioſum. ſ. & plus triſtari quàm oportet, & minus triſtari quam oportet. Nulla ſiquidem triſtitia de malo coniuncto, cognitæ naturæ noſtræ derogat, ac per hoc patientia eſt circa triſtitiam, ſicut manſuetudo circa iram, & eſt in medio duarū malitiarum, vt aliæ virtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones. Et ex his patet, quod quinta obiectio non eſt contra doctrinam authoris.

¶In eodem 1. ar. in reſponſione ad primum, dubium occurrit ex Martino ibidem reprehendente reſponſionem hanc in hoc quod ponit patientiam remanere in patria ratiōe illius actus qui eſt frui bonis, ad quæ per patientiā ꝑuenire volebamus, & duo impugnat. Primo ipſa vocabula, ſecundo, rationem. Loquitur primo ꝙ eſt abuti uocabulo patiētiæ, ita ꝙ eſſet multo rōnabilius dicere album nigrū, aut calidū frigidū, quia iſta ſm̄ aliquos ſe compatiuntur in aliquibus gradibus, patiētia

autem

patem & ſumma delectatio nē. Et hic multa inculcat. Inquit ſecundo, quod exemplum de iuſtitia ꝙ remanet in patria nō reſpectu emptionum &c. ſed quo ad hoc, ꝙ eſt eſſe ſubditum Deo, nō valet quoniā eſt vna ſpecies iuſtitiæ, cuius actus eſt eſſe ſubditum Deo, Nulla aūt eſt patientia, cuius actus ſit illa fruitio, q̃ ē in patria.

¶ Ad hæc dicitur, quod nulla eſt abuſio vocabulorū, quoniam cum patientia habeat pro proximo fine fruitionem boni, pro quo triſtia ſuſtinet, dicere quòd non remanet in patria ipſa patientia in ſeipſa, ſed in ſuo fine, nullus abuſus, nulla obſcuritas interuenit. Sed ſicut dicimus, quod militia in victoria remanet, & in triumpho, ita patientia in fruitione bonorum patriæ, pro quibus quis paſſus eſt in via.

668 1. 2. q. 66. articu. 5. Ad 1.

¶ Ad ſecundam vero obiectionem dicitur, quod ſimilitudo de iuſtitia tenet quo ad hoc, ꝙ eſt remanere reſpectu finis, & ad hoc ē allata ab authore. Vnde non oportet fingere patientiam, cuius actus ſit fruito patriæ, quoniā expreſſe author dicit in litera, quod nō remanet ſecundum ſeipſam, ſed ſecundum ſuum finem tantū, qui attribuitur, patiētiæ ſicut triumphare attribuitur militiæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum patientia ſit potiſſima virtutum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod patiētia ſit potiſſima virtutum. Id. n. ꝙ eſt ꝑfectū, eſt potiſſimum in vno quoque genere, ſed patientia habet opus perfectū, vt dicitur Iacob. 1. ergo patiētia ē potiſſima virtutū.

B ¶ 2 Præterea. Omnes virtutes ad bonū aīæ ordināt ur, ſed hoc ꝓcipue videtur pertinere ad patiētiā. dicitur enim Luc. 21. In patientia veſtra poſſidebitis aīas veſtras. ergo patientia eſt maxima virtutū.

¶ 3 Præterea. Illud quod eſt cōſeruatiuū, & cauſa aliorū, videtur potius eſſe, ſed ſicut Gregor. dicit in quadā Homil.* Patientia ē radix, & cuſtos omnium virtutū. ergo patientia eſt maxima virtutum. Hom. 35. in euang. non remote ante medium.

SED CONTRA eſt, ꝙ nō enumerat īter quatuor virtutes, quas Greg.* 22. Moral. & Aug.† ī li. de morib' eccleſię, vocāt prīcipales. * Gre. li. 22 cap. 1. †Aug. c. 25. & 15. to. 1.

RESPON. Dicendū, ꝙ virtutes ſm ſuam rationē ordinantur ad bonū Eſt. n. virtus quæ facit bonū habentem, & opus eius bonū reddit, vt dicitur in 2. Ethic.* Vnde oportet, ꝙ tāto prīcipalior ſit virtus & potior, quanto magis & directi' ordinat hominē in bono directius autem ad bonum ordinant hominem virtutes quæ ſunt conſtitutiuæ boni q̃ illę quę ſunt impeditiuæ eorū, quæ abducūt a lib. 2. cap. 6. circa principium.

¶ *Super quęſtionis centēſimæ trigeſimæſextę Artic. 2.*

IN ar. 2. eiuſdem q multa occurrunt ex Martino dubia ī q. 4. primum eſt decomparatione iuſtitię ad patientiā cōtra hoc ꝙ ideo iuſtitia eſt perfectior patientia, quia iuſtitia conſtituit hominem in bono, patientia autem ſeruat tm̄ contra impedimenta boni. Arguitq; ſic. Patientia non tm̄ impedit ea quæ a bono retrahunt, ſed etiam cōſtituit animum in bono principaliter, proprie, & per ſe. ergo. Antecedens ꝓbaſ, Primo, q2 patientia conſtituit hominem in æquanimitate, q̃ eſt bonum magnum. Secundo, quia patientia inclinat hominem ad ſequelam rectæ rationis, hoc autem eſt bonum ergo. Tertio, q2 huiuſmodi virtutes firmant animum in bono, propter quod ſubimus pericula, ſuſtinemus triſtia &c.

¶ Quarto arguitur ꝙ illa ꝓpoſitio. Omnis virtus conſtituens animum in bono, excellentior eſt virtutibus tollentibus impedimenta boni, non eſt vniuerſaliter vera. tum q2 tollere impedimenta magnorum bonorum eſt multo melius q̃ conſtituere in paruis bonis, tum, quia fortitudo excellit affabilitatem, eutrapeliam, & veritatem, quæ tamen conſtituunt animum in manſuetudine reſpectu earundem.

¶ Secundū dubium eſt de comparatione fortitudinis ad patiētiā, quod non ideo fortitudo eſt excellentior patientia, quia tollit maiora impedimenta. ſ. pericula mortis, quia patientia firmat animum cōtra pericula mortis cum incumbunt. Quod probatur dupliciter. Primo, quia pericula mortis ſunt inter aduerſa. Secundo, quia hoc dicit expreſſe Thomas in articu. 4. q. de patientia. & hoc ſuppoſito, multiplicat tot & tanta Martinus, quę taceo, quia falſum hoc ſupponit.

¶ Tertium eſt dubium de comparatione temperantiæ ad patientiam, ꝙ. ſ. temperantia eſt fortior patientia. Probatur. Secundum Ariſto. difficilius eſt pugnare contra triſtitias, q̃ contra delectationes, ſed patientia contra triſtitias, temperantia contra delectationes pugnat. ergo. Antecedens probatur, quia cruciatus, & comminationes &c. plus retrahunt a bono opere, quàm delectationes & promiſſiones. Et confirmatur, quia omnium vulgata vox ac ſententia eſt, quod timor malorum in conſtantem virum cadens excuſat ab impletione præceptorum. Concupiſcentia autem, aut delectatio carnalis & ciborum &c. non excuſat. Plus ſunt igitur retractiua a bono mala contriſtantia, quam bona delectantia, cuius contrarium dicit hic Tho. volens quod delectationes tactus, plus retrahunt a bono, quam triſtitia aduerſorum, quæ eſt patientia.

¶ Quartum dubium eſt tertius de iuſtitia, quod. ſ. patientia eſt

A perfectior q̃ iuſtitia, quæ eſt ad proximum Probatur. Melius eſt eſſe patientē, & carere iuſtitia, quam eſſe iuſtum, & carere patientia. ergo. Probaſ aſſumptum, quia patiens nō iuſtus, eſt diſpoſitus ad iuſtitiam, ad manſuetudinē, & omnem honeſtā cōicationem. Qui vero eſt iuſtus & nō patiēs, nō eſt diſpoſitus ad patientiā, cū multi iuſti ſint in aduerſis impatientiſſimi. Secundo, quia iuſtus nō patiens non eſt diſpoſitus ad vllam virtutem ſecundum gradum perſeuerantiæ, niſi primo inclinetur ad actum patientiæ, ſed patiens ſine iuſtitia eſt diſpoſitus ad omnem virtutem ſecundum gradum perſeuerantiæ. igitur.

¶ Quintum dubium eſt in reſponſione ad primum circa gloſ. illius. Patientia opus perfectum habet, nō ſimpliciter, ſed in aduerſorum toleratione. Dupliciter ſiquidem hoc impugnat. Primo, Ordinē paſſionum in litera ex aduerſis. ſ. primo triſtitia, inde ira, inde odiū, inde iuſtitia, ſeu iniuſtum nocumētum. Nā cum ira ſit appetitus vindictæ, ac ꝓ hoc iniuſti nocumenti, ira ſine quocūq; medio terē in iniuſtū

C nocumentum. Secundo, ex hac ſolutione ꝓbat excellentiā patientiæ. Multo difficilius eſt recte ſe habere circa aduerſa in tota vita humana, q̃ circa proſpera: ſed in aduerſis tolerandis patientia eſt perfectior, vt ipſe. Tho. dicit ergo Probaſ maior, tum q2 aduerſa multo frequentius contingunt quā proſpera, quoniam & in ipſis proſperis multa aduerſa cōmiſcentur. Minor probatur tum ex ipſo Thoma, tum, quia habita patiētia ex aduerſis nec ira, nec odiū, nec iniuſtū nocumentū facimus: habita vero iuſtitia, adhuc habeſ odium, ira triſtitia. Habita quoq; charitate, quātum eſt ex parte habitus, adhuc habetur ira, & triſtitia. Habita etiā manſuetudine, adhuc habetur triſtitia. Et cōfirmatur, quia quidquid habet optimum ꝑfectū, ita vt habens ipſum in nullo deficiat, eſt ꝑfectiſſimū ſimpliciter ſed patientia eſt hmōi, vt patet authoritate Iacobi. ergo.

¶ Sextum dubium eſt in reſponſione ad ſm circa gl. illius, In

D patientia veſtra poſſidebitis, quod. ſ. intelligitur per remotionem aduerſitatum inquietantium poſſeſſionē animæ. Poſſeſſio. n. importat quietum dominium. Contra, inquit Martinus hanc ſolutionem arguiſ ſimpliciter vt prius. Si aliqua virtus, ēt circa proſpera, eſt perfectior patientia, ſequitur ꝙ ꝑ patientiā non poſſidemus animas noſtras. Probatur, quia carens virtute perfectiore non habet quietum dominium ſupra animā ſuam. Nulla ergo virtus eſt perfectior patientia.

¶ Septimum dubium eſt in reſponſione ad tertium circa gloſ. illius dicti. Greg. Patiētia eſt radix, & cuſtos omnium virtutū nō directe cauſando, pro nouendo, ſed ſolum remouēdo prohibens. Cōtra, inquit, Martinus ibidem, volo ꝙ aliqs habeat patientiam perfectam & notitiam agendorum, & careat omni alia virtute. Tunc ſic, Talis recte aget in materia, cuius virtutem nō habet. ergo. Aſſumptum ꝓbaſ, quia nō peccabit in materia iuſtitiæ, niſi, aut odio, aut amore, aut aliqua ſimili paſ

E ſione, ſed in hmōi ſemper interuenit non ſufferre aliquod malum vel in ſe, vel in alio. ergo. Et tandem dicit, ꝙ hoc. ſ. reſpectu omnium aliarum virtutum a ſe habere radicaliter vel remouēdo prohibens, vel effectiue cauſando, nulla alteri virtuti morali cōuenit, & ideo patiētia eſt cæteris virtutibus ad vitā humanam tranſigendā accōmodatior. Multa quoq; affert ad probandum excellentiam patientiæ, quæ omitto, quoniam ex hac elucidatione omnia clara reddi puto.

¶ Ad primum dubium dr̄, quod falſum eſt antecedens aſſumptum ab arguente. Eodem ſiquidem modo reſpōdendum eſt hic, ſicut ſuperius reſponſum eſt de fortitudine in principio tractatus huius. Vnde ad primam, ſecundā, & tertiam probationes illius dicitur, ꝙ patientia per ſe primo moderatur triſtitias in concupiſcibili, & mediante hac moderatione cōſtituit æquanimē, inclinat ad bonum, & firmat in bono. Arguens. n.

deberet probare non ꝙ patientia hæc det aliquo modo, ſed ꝙ principaliter, & immediate &c. conſtituat in bono, nõ mediante moderatione triſtitiæ, ſicut facit iuſtitia, & prudentia, quarũ utraq; directe & primo conſtituunt bonũ uoluntatis, & intellectus. Quarta aũt obiectio, quæ eſt contra illã vniuerſalẽ. Virtus cõſtituẽs in bono pſtat uirtute tollente impedimentum, excluditur dicẽdo, quod eſt vera cæteris parib. & rurſus ẽ vera quo ad nobilitatem ſubſtantialẽ, ita ꝙ patientia ſm̃ ſui generis rationem eſt ignobilior iuſtitia acquiſita, quamuis tollat impedimẽta maioris boni. ſ. ſupernaturalis. & rurſus patientia abſolute ignobilior eſt iuſtitia infuſa, quia cętera ſunt paria, & hæc iuſtitia cõſtituit in bono gratuito. Patientia autẽ tollit boni gratuiti impedimenta triſtitiæ. Nec eſt inconueniẽs, quòd veritas ſit ſecundum generis ſui conditionem hic nobilior fortitudine, quæ tamen aliunde præeminet veritati. De eutrapelia aũt, & affabilitate non oportet ſolicitari, quia ſunt circa delectationes, & non directe conſtituũt hoĩem in bono, ſed ponunt mediũ in paſſionib. ſicut patientia, & fortitudo.

¶ Ad ſecundum dubium dr̃, ꝙ patientia, quæ eſt ſpecialis virtus, non eſt circa pericula mortis, & ad primam probationem negatur, quod patientia, ut eſt virtus ſpecialis, ſit circa omnia aduerſa, quoniam eſt ſolum circa aduerſa alia ab his, q̃ mortis ſunt, circa q̃ eſt patientia pars integralis fortitudinis. Et hoc patet reſponſio ad ſecundam, quoniam id, quòd author dicit in illa reſponſione, quam allegat arguens, declarat ibidẽ in reſponſione ad vltimum, diſtinguendo de patientia parte integrali fortitudinis, & patientia ſpeciali virtute, primæ attribuendo mala mortis, ſecundę cętera mala.

¶ Ad tertiũ dubiũ de temperantia reſpectu patientiæ dr̃, ꝙ ſi arguens bene aduertiſſet ordinem, qui ponitur in litera inter impedientia bonũ rõnis, nõ dixiſſet ea quæ dicit. Expreſſe namq; author ponit plus impedire mala mortis & cruciatus, quę opponunt̃ bono corporis, q̃ delectabilia ſm̃ tactum, & iõ pponit̃ fortitudo tẽperantiæ. Vnde quod iſte obiicit de tormẽtis, & cruciatibus, non eſt cõtra authorẽ, niſi quis adeo rudis ſit, ut putet timorẽ hmõi malorũ poni ab authore in primo loco, & nõ triſtitiam eorũdem, ſed qm̃ rudium eſt, non meret̃ audiri. Eſt ergo mẽs authoris, ꝙ quia bonum corporis naturaliter plus amat̃ q̃ bonũ externum, iõ & timor, & triſtitia malorum corporis maxime impediunt bonum rõnis. Quia aũt delectabilia ſm̃ tactũ naturaliter ſunt nobis magis cõnaturalia, & ſenſibilia, ac pcepta, q̃ bona extrinſeca, iõ cõiter magis nati ſumus impediri ab iſtis bonis, q̃ a bonis alijs, & eorũ cõtrarijs, circa quę eſt patientia. Vnde delectabilia ſm̃ tactum non præponuntur ab authore in impediendo rõnis bonum omnibus aduerſis, ſed quibuſdam illis. ſ. quorũ bona, quæ tollunt ſunt minus connaturalia, ſenſibilia, & percepta. Vñ cum dr̃, quòd difficilius eſt pugnare contra triſtitias, quam contra delectationes, verum eſt cæteris paribus, quia facilius eſt abijcere voluntaria, quam nolita. Quæ. n. nobis inuitis nos tãgũt, non ſunt in poteſtate noſtra, ſicut ea quę uolẽtibus nobis accidunt. Conſtat aũt ꝙ triſtitia de nolito, delectatio de amato eſt, & propter hanc rationem metus & triſtitia excaſant, & non delectatio, quia illa. ſ. ſunt de nolito, iſta de volito, ac p hoc delectatio eſt in poteſtate noſtra longe pluſ q̃ triſtitia, & metus. Cum his tñ ſtat, quòd delectatio carnaliũ magis impediat rõnis bonum, q̃ triſtitia exteriorum bonorum, quantum eſt ex natura delectabilium, & triſtabilium. Qđ dico, qa per accidens ex parte hominis auari, vel aliter diſpoſiti continget oppoſitum, ſed doctrina dat̃ ſm̃ ea quæ ſunt per ſe.

¶ Ad quartum dubium de cõparatione patientiæ ad iuſtitiã ad proximum dr̃, quòd ſi virtutes poſſent ſeparari, & cõparetur patientia acquiſita, de qua loquitur arguens, ad iuſtitiam reſpectu proximi, ẽt acquiſitam, negatur aſſumptum, ſ. quod melius eſt quoniã melius eſt eſſe iuſtum, quã patientẽ. Quoniam vt dicitur in 5. Ethicor. in hoc maxime cõmendatur bonus homo, quod etiã aliis eſt bonus. Iuſtus autem talis eſt, patiẽs autem ſibi ſoli bonus eſt. Nec eſt verum qđ iuſtus ſit minus diſpoſitus ad virtutes, quã patiẽs, immo iuſtitia magnum eſt principium & patientiæ, & omnium virtutũ, quoniam volens, & reddens vnicuique quod ſuum eſt, totã legem implet. Propter quod omnia pręcepta legis ſunt præcepta iuſtitiæ, vt ſuperius patet, & ad fortitud nẽ ſe accingit, vt debitum patriæ reddat: & ad temperantiam, a non ſua muliere abſtinendo, & ad patientiam, ſuperiori parti animæ ſuæ reddens qđ debet ſcilicet conſeruationem boni ipſius. Quod autem dicitur, quod aliqui iuſti ſunt impatientiſſimi, quia de facto loquitur, negandum eſt, quoniam ſi vere ſunt iuſti habent tñ patiẽtiæ, vt vitio impatientiæ careant, ac per hoc nõ ſunt impatiẽtiſſimi: q̃uis non oporteat omnes iuſtos habere patientiam perfectam, vt patet de his, quæ de connexione virtutum dicta ſunt.

¶ Ad quintum dubium Quomodo patientia habeat opus perfectum, dr̃ ꝙ id quod primo obiicitur cõtra ordinem paſſionum, nihil obſtat. Nã nõ dicit author quod oportet irã cauſare prius odium, & deinde iniuſtum nocumentum, ita ꝙ odiũ oporteat mediare, vt iſte intellexit, ſed dixit, ꝙ naturalis progreſſus mali moris in animo noſtro ex aduerſis ꝑſentibus eſt, ꝙ præ triſtitia &c. Præter quem tñ naturalẽ progreſſum põt aliqs male ſe habere in aduerſis. Nullus ſiquidẽ dubitat, ꝙ ira creſcat in odiũ, non tñ opus eſt omnẽ iram peruenire ad odiũ. Ad id vero qđ ſecundo loco obijcitur ad probandum patientiæ excellentiam, dr̃, quod ſi per proſpera iſte intelligit omnia nõ aduerſa circa q̃ eſt patiẽtia, antecedẽs eſt falſiſſimũ, qm̃ multo difficilius eſt habere reliquas virtutes, iuſtitiã, magnanimitatẽ &c. q̃ patientiã. Si aũt per proſpera intelligit quædã bona delectabilia nihil valet conſequentia inferẽs patientiã eſſe perfectiorẽ ſimpliciter cæteris virtutibus, quoniam dato ꝙ eſſet pfectior illis, quæ eſſent circa tales proſperitates, non ſequitur, ergo eſt perfectior cæteris ſimpliciter. Peccat quoque dicta ratio & in hoc, quia præſupponit patientiæ virtutem eſſe circa omnia aduerſa, cũ circa ſumme aduerſa. ſ. mortis pericula, ſit fortitudo. Peccat & tertio, quia perfectionem virtutis ſola difficultate graduat, cum perfectio virtutis, de qua dicitur in 2. Ethicor. quod eſt circa bonum, & difficile, magis penſetur ex bono, quã ex difficili. Quæ vero addit, quòd habita patientia habentur illæ virtutes, puta, manſuetudo, charitas, & iuſtitia, nõ eſt verum, ſi ſecludatur cõnexio virtutum, niſi negatiue hoc eſt, quia, habita patiẽtia, tollitur iracundia, odium, & iniuſtitia nõ ſimpliciter, ſed quãtum eſt ex triſtitia aduerſorum. Poſſet enim patiẽtia ſola pditus ex alio capite, odio habere proximum, & illi nocere, puta, ex crudelitate, vel auaritia, vel tyrannide, ſeu libidine dominãdi, excellendi &c. Quod vero ecõtra dicitur de charitate, quod quantum eſt ex parte habitus habet̃ ſine patientia, falſum eſt. Nã teſte Apoſtolo, Charitas patiẽs eſt, & pbat̃ rõne, qa charitas ex ſui proprii habitus rõne pręfert Deum omnibus, ac per hoc omnibus contriſtantibus, & propterea Apoſtolus potuit primogenitã charitatis patiẽtiã. Et ne hic occupemus tẽpus, breuiter argumentũ ſatis abundat falſitatis. Vltima demum probatio. ſ. Quicquid habet opus pfectũ, ita vt habẽs ipſum in nullo deficiat eſt perfectiſſimum ſimpliciter, concludit, quòd patientia eſt Deus. Illa enim maior, vt iacet, ſoli cõuenit diui-

bono. Et ſicut inter eas, quæ ſunt cõſtitutiuæ boni tanto aliqua potior eſt, quãto in maiori bono ſtatuit hominem, ſicut fides, ſpes, & charitas, q̃ prudentia, & iuſtitia, ita & inter illas, quæ ſunt impeditiuæ retrahentiũ a bono tãto aliqua eſt potior, quãto id qđ ab ea impedit, magis a bono retrahit. Plus autẽ a bono retrahunt pericula mortis circa quæ ẽ fortitudo vel delectationes tactus, circa quę eſt tẽperãtia, q̃ q̃uis aduerſa, circa quæ eſt patiẽtia & ideo patientia nõ eſt potiſſima virtutũ, ſed deficit non ſolum a virtutibus theologicis, & prudẽtia, & iuſtitia, quę directe ſtatuunt hoĩem in bono: ſed ẽt a fortitudine & tẽperãtia, q̃ retrahũt a maioribus ĩpedimẽtis.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ patientia dicit̃ habere opus perfectum in aduerſis tolerandis, ex quibus primo procedit triſtitia, quam moderatur patientia, ſecũdo ira, quam moderatur manſuetudo, tertio odiũ, quod tollit charitas, quarto iniuſtum nocumentum, quod prohibet iuſtitia. Tollere enim principium vniuſcuiuſque eſt pfectius. Nec tamẽ ſequitur, ſi in hoc patiẽtia eſt pfectior, quod ſit perfectior ſimpliciter.

Ad secundum dicendũ, poſſeſsio importat quietũ dominium, & ideo p patiẽtiã dr̃ homo ſuã animã poſsidere inquantũ radicitus euellit paſsiões aduerſitatum, quibus anima inquietatur.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ patiẽtia dr̃ eſſe radix & cuſtos oĩum virtutum nõ quaſi directe eas cauſando, & conſeruando, ſed ſolum remouendo prohibens.

A ꝗ perfectioni, habere nãq; opus perfectum ſic vt nullo indigeat, ſolius Dei eſt. Omnis enim creatura ſic eſt perfecta, vt alio indigeat: & ideo aut Martinus corrigat maiorem, aut fateatur patientiam eſſe deitatem.

¶Ad ſextum dubium dr̃, qđ quies aĩ, ſeu quieta ſui poſſeſſio dupliciter intelligi pōt ſ. ꝙ ſit oino perfecta: & hæc non niſi per æternam beatitudinem, quæ in patria erit, pſtatur. Et de tali quieta poſſeſſione verum eſt, ꝙ non habetur quãdiu deficit aliqua virtus maior nata haberi &c. ſed talis quieta poſſeſſio nō ponitur a Chriſto effectus patiẽtiæ in hac vita, ſed in futura tm̃: Alio mō intelligitur, ꝙ ſit qeta in gñe perturbabiliũ vt ſic, & talis quieta poſſeſſio aiȩ ponitur effectus patiẽtiæ. Nec exigit ꝙ ipſa ſit perfectiſſima virtus, qm̃ cũ hoc, ꝙ eſt alia virtus ipſa perfectior, ſtat ꝙ habens ipſam, ſi careat illa alia, poſſideat ſuam animã quiete in genere perturbabiliũ, hoc eſt, vt homo ſit imperturbabilis a multis cõtriſtãtibus. Peccat quoq; dicta obiectio in hoc, ꝙ ſupponit virtutes nō eſſe cõnexas, cũ falſiſſimum eſſe cõſſet hoc de patiẽtia, q̃ eſt virtus gratuita. Conſtat.n. oẽs virtutes iſuſas eē cõnexas: ac p hoc nō admittit, ꝙ patiẽs careat illa virtute pfectiore, cũ habeat charitatẽ, & cæteras virtutes.

669

c.3. in prin. tom.4.

¶Ad ſeptimum dubium de gloſ. dicti Gregor. dicitur, ꝙ caſus incompoſſibilia cõtinet. Nã impoſſibile eſt habere patientiã pfecte, & carere reliquis virtutibus, tum q̃a virtutes ſunt connexæ, tum q̃a charitas ſemper coniungitur patientię, vt infra patebit. Admiſſa tñ conditionali ſ. Si patientia eſſet ſine ulla alia virtute, reſpõdet negando, ꝙ patiens recte ageret in materia iuſtitiæ, niſi forte per accidens. Sermo autẽ doctrinalis debet eſſe de his, quæ per ſe inſunt, & ad probationẽ, quia ſi nō recte aget, hoc erit ex amore, vel odio, vel aliqua paſſione in qua interuenit aliqđ nō ſufferre, dr̃ ꝙ ex nulla paſſione, ſed ex ſola electione mali, iniuſtũ faciet, vt iniuſtus facit delectatus de iniuſtitia, & non pp aliud, ut patet ex 4. & 5. Eth. Ad illud vero ꝙ ſubdit de excellentia patientiæ, dr̃ ꝙ iuſtitia ſecũdum ſe totam multo excellentius ad omnes virtutes ſe habet præſertim quia legalis iuſtitia ad commune bonum omnes habet virtutes, omnis eſt virtus, oẽs parit, omnibus imperat.

ARTICVLVS III.

Vtrum patientia poſſit haberi ſine gratia.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ patientia poſſit haberi ſine gratia. Id.n. ad ꝙ rō magis inclinat, magis poteſt implere rõnalis creatura, ſed magis eſt rationabile ꝙ aliquis patiatur mala propter bonum, quàm propter malum, aliqui autem patiuntur mala propter malũ ex propria virtute, ſine auxilio gratiæ. dicit enim Auguſt. in lib. de patientia, * quod multa in laboribus & doloribus ſuſtinent homines propter ea, q̃ vitioſe diligũt. ergo multo magis homo poteſt mala ſuſtinere propter bonũ, quod eſt vere patientẽ eſſe, pter auxiliũ gratiæ.

B ¶2 Præter. Aliqui non exiſtentes in ſtatu grãæ magis abhorrent mala vitiorum, quã corporalia mala. Vnde quidam gentilium legũtur multa mala toleraſſe, ne patriã pderẽt, aut aliqđ aliud inhoneſtum cõmitterẽt, ſed hoc eſt vere patiẽtem eſſe. ergo videtur ꝙ patientia poſſit haberi abſq; auxilio gratiæ.

¶3 Prætereà. Manifeſte apparet, ꝙ aliqui pp ſanitatem corporis, recuperãdã grauia quædã, & amara patiuntur, ſalus autem animæ nó eſt minus appetibilis quàm ſanitas corporis. ergo pari ratione pro ſalute animæ poteſt aliquis multa mala ſuſtinere, qđ eſt vere patientẽ eſſe abſq; auxilio gratiæ.

¶*Super quæſtionis centeſimę trigeſimæſextę Artic. 3.*

IN ar. 3. eiuſdẽ q. dubia occurrunt multa ex Martino vbi ſupra q. 1. Primum circa illam probationẽ literæ, Illud bonũ pp ꝙ aliquis vult malum, eſt magis volitum & amatum, quã illud bonum cuius priuatio ingerit dolorem, quem patiẽter toleramus. Contra patientia eſt reſpectu malorũ ſimpliciter ineuitabilium, non propter aliquod aliud magis volitum, ſed quia decet æquanimiter tolerare. non ergo patiẽtia ſemp eſt propter bonum magis amatum. Et confirmatur, quia huius generis fuit patientia ipſius Iob. Et neſcio, inquit, quomodo hoc patientiæ genus a beato Thom. prætermiſſum eſt.

¶Ad idem præterea reſpondet ad authoritatẽ Aug. in litera, quæ eſt fundamentum dictæ reſponſionis, & dicit quod duplex eſt patientia, quædã ſpontanea, & quo ad ęquanimitatẽ & quo ad tolerationẽ, ita ꝙ in poteſtate noſtra eſt non tolerare mala, & perdere bonum, pro quo toleramus, & de tali loquitur Auguſt. vt inſinuat per ly, Sponte ſuſcipere ꝙ cruciat. Quædã vero eſt ſpõtanea quidem quo ad æquanimitatẽ, ſed non quo ad tolerantiam, quia velit nolit oportet illa mala pati: & hęc fuit in Iob. & de hac non loquitur Auguſtinus.

¶Secundum dubium eſt circa illud, Quod patientia ſecundũ quod eſt virtus, nō pōt haberi ſine charitate, & gratia gratũ facien. &c. Contra hoc arguit multipliciter. Primo, Aliqs actus patiẽtię pōt eſſe bonus moraliter, & nō meritorius vitæ æternę. ergo. Scđo. Poſſibile eſt ꝙ aliquis ſine grã & charitate hēat habitũ patientiæ firmum & intenſum. ergo pōt exire in actũ ſine charitate & grã, & probat manifeſte, quia fides pōt eſſe & exire in actũ ſine charitate. ergo. Tertio, Quia ſi aliquis habẽs habitũ patiẽtiæ firmũ & intenſum, peccet mortaliter, & p hac charitatẽ, poterit nihilominus ſine charitate exire in actũ, vt patet, ſicut cæteri habitus remanentes, ergo. Quarto, Oĩs creatura rõnalis habens actuale iudicium, quo iudicat gratuita eſſe pferẽda omnibus bonis naturalibus, poteſt per fidem informem cum ſpeciali auxilio Dei, ſine charitate tamen, habere velle cõforme ad tale dictamen. ergo. Aſſumptum patet quia aliter voluntas non eſſet libera. Quinto, Multi gentiles habuerunt virtutem patientiæ &c. Similiter multi pro bono ſanitatis patiũtur inciſiones &c. ergo nec valet ſolutio Thomæ in reſponſionibus argumentorum, dicentis ꝙ bonum politicæ virtutis commenſuratum eſt naturæ humanæ, bonũ aũt gratiæ eſt ſupernaturale.

C Et ſimiliter pp ſanitatẽ pati, pcedit ex amore naturali, patiẽtia vero ex amore ſupernaturali. Cõmenſuratio, inquit, boni amati ad naturã eſt omnino impertinẽs ad hoc ꝙ pp ipſum ſint æquanimiter mala toleranda, immo ppria rō huius tolerãtiæ eſt amor huius boni, ſed ad amorẽ ſufficit cum libertate voluntatis iudiciũ rõnis æquanimũ cũ auxilio Dei, ſine charitate tñ. Cõtra. Quia ſequeretur ꝙ nullus in peccato mortali exiſtens poſſit pati pro Chriſto, hoc eſt falſum, vt patet de hæreticis, qui arbitrãtur obſequium ſe præſtare Chriſto: ergo. Nec valet, inquit, dicere ꝙ ſecundum veritatem non patiuntur p Chriſto quia ſufficit, quod ſe credant ſe pati pro Chriſto.

¶Tertium dubium eſt contra rationẽ ſ. Tho. in litera, Nullus eligit pati triſtitiã propter ſe, ſed eam horret ſecũdum ſe, ſed ſolum propter finem magis amatum &c. Ad hanc, inquit, rationem, loquendo de patientia ſpõtanea ſolũ quo ad æquanimitatem, reſpõdeo diſtinguẽdo de fine, vel increato, & ſic hoc

D eſt dubiũ, de quo alibi: vel creato, & tunc vel alio ab opere honeſto, & ſic nego, vel quomodolibet, & ſic cõcedo ꝙ ille finis, puta, honeſtatis, eſt magis amatus, ſed q̃a non eſt finis extrinſecus operi patientiæ, ideo nihil ad propoſitum.

¶Quartũ dubium eſt contra rationem Thomæ in litera ſ. ꝙ aliquis pferat bonum gratiæ omnibus naturalibus bonis, ex quorum amiſſione pōt dolor cauſari pertinet ad charitatem hoc autem ſpectat ad patientiã. ergo. Ad hanc, inquit, rõnem nego maiorem, & minorem. Dico enim ꝙ habens fidem informem cum auxilio Dei & libertate voluntatis, poteſt præferre Deũ omnibus bonis naturalibus, & multo magis ſi habeat charitatem acquiſitam, ad quam ſpectat diligere Deũ ſuper omnia. Minor quoque negata eſt, quia patiens pro Chriſto &c non ſemper patitur priuationem omnium bonorum

E naturalium, & ideo non poteſt concludi vniuerſaliter, quòd omnis patiens præfert Deum omnibus bonis naturalibus. Et confirmatur, quia ſicut reperitur iuſtus in vno gradu & nó in alio, ita & patiens: & reperti ſunt multi, qui patiẽter ſuſtinuerunt carceres &c. ſed non mortem. Quare &c.

¶Ad primum dubium dicitur primo ſecũdũ veritatem, ꝙ patiẽtia ſemper patitur ppter bonum extrinſecum magis amatum, quia propter amorem Dei, vt in hoc patet artic. Iob ſiquidẽ, & quilibet patienter ferens ineuitabilia ppter cęleſtẽ patriam, habet actũ virtutis patientiæ, qui eſt nō pati, ſed faciẽdo de neceſſitate virtutem æquanimiter & libẽter ſufferre aduerſa, vt Dei volũtas impleatur. Vñ Iob dixit. Sicut Domino placuit, ita factum eſt, ſit nomẽ Domini benedictum. Dicit ſecũdo, ꝙ ſi ẽt patiẽtia poneretur virtus acquiſita, adhuc ſaluaret ꝙ patien. pp bonũ magis amatũ vult pati, qm̃ aliud eſt dicere pp bonũ magis amatũ, & aliud pp bonum extrinſecũ ma

gis amatum. Nec valet argumentum. Non uult pati pp bonum extrinſecum magis amatum ergo non vult pati pp bonum magis amatum, quia ꝓcedit a negatione inferioris ad negationem ſuperioris, vt ſi diceret, Non eſt albũ, ergo non eſt coloratũ. Ex hoc igitur ꝙ aliquis ineuitabilia ſuffert, quia bonum eſt æquanimiter aduerſa ſufferre, ſequitur ꝙ pp bonum magis amatum velit pati. ſ. pp bonum æquanimitatis. Nec omiſit author patientiã hic, ſed potuit ipſam habere vlteriorem finem. ſ. cœleſtem patriam. Ad gloſ. autem a Martino datã ſuper authoritatem Auguſ. dicitur, quod voluntaria eſt, & contra Aug. quoniam Aug loquitur de patientia tam commendata in ſcriptura. Conſtat autem ꝙ maxime commendatur in ſcriptura patientia Iob, quam ille a doctrina Auguſtini exclu ſit. Nec innuit Auguſt. illum ſenſum, ꝑ ly, Sponte ſuſcipere quod cruciat, quoniã Aug vt in litera hæc patet, non dicit ſic, ſed dicit, Sponte ſuſcipit ferre quod cruciat. Ita ꝙ Aug. non ponit ꝙ patiens ſpõte ſuſcipit cruciatum, ſed ꝙ ſpõte ſuſcipit ferre cruciatum. vt ſic ſpontanea ſuſceptio non referatur ad cruciatum, ſed ad ſufferẽdum cruciatum ſiue euitabilem ſiue non. Sic enim Iob ſponte ſuſcepit tolerare ineuitabilia aduerſa, qui non ſponte ſuſcepit aduerſa.

Cap.4. circa finem, to.4.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ in Pſa. 61. Ab ipſo. ſ. Deo patientia mea.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ ſicut Auguſt. dicit in lib. de patientia.* Via deſideriorum facit tolerãtiã laborum, & dolorum, & nemo niſi ꝓ eo qđ delectat, ſponte ſuſcipit ferre qđ cruciat, & huius rõ eſt, quia triſtitiam & dolorẽ, ſm ſe, abhorret animus, Vnde nũquã eligeret G eã pati pp ſe, ſed ſolum pp finẽ, ergo dr̃ ꝙ illud bonũ, pp qđ aliquis vult pati mala, ſit magis volitum & amatum, q̃ illud bonum, cuius priuatio ingerit dolorem: quem patienter toleramus. Quod autem aliquis præferat bonũ gratię omnibus naturalibus bonis, ex quorum amiſſione põt dolor cauſari, pertinet ad charitatẽ, quæ diligit Deũ ſuper omnia. Vñ manifeſtũ eſt, ꝙ patientia, ſm ꝙ eſt virtus, à charitate cauſat, ſm illud 1. ad Corin. 13. Charitas patiens eſt. H Manifeſtũ eſt aũt ꝙ charitas non poteſt haberi, niſi per gratiam, ſm illud ad Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritumſanctũ, qui datus eſt nobis. Vñ patet ꝙ patientia non poteſt haberi ſine auxilio gratiæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ in natura humana, ſi eſſet integra ꝑualeret inclinatio rõnis, ſed in natura corrupta ꝑualet inclinatio cõcupiſcẽtiæ, q̃ in hoĩe dominatur. Et ideo pronior eſt homo I ad ſuſtinendũ mala in quibus concupiſcentia delectatur præſentialiter, quam tolerare mala propter bona futura, quæ ſecundum rationem appetuntur, quod tamen pertinet ad veram patientiam.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ bonũ politicę virtutis cõmenſuratum eſt naturæ humanæ, & G ideo abſque auxilio gratiæ gratũ facientis poteſt voluntas humana in illud tendere, licet non abſque auxilio gratiæ Dei. Sed bonũ gratiæ eſt ſupernaturale, vnde in illud non poteſt tẽdere homo per virtutem ſuę naturæ, & ideo non eſt ſimilis ratio.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ tolerãtia etiam malorum, quæ quis ſuſtinet propter corporis ſanitatem, procedit ex amore, quo homo naturaliter diligit ſuã carnem, & ideo non eſt ſimilis ratio H de patientia, quę procedit ex amore ſupernaturali.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum patientia ſit pars fortitudinis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ patientia non ſit pars fortitudinis. Idẽ.n. nõ eſt pars ſui ipſius, ſed patiẽtia videtur idem eſſe fortitudini, quia, ſicut ſupra dictũ eſt,* proprius actus fortitudinis eſt ſuſti- I

*q.123.ar.6.

¶Ad ſecundum dubium dicitur, quòd quicquid ſit de veritate antecedẽtis cõſequentia non valet, ut patet de actu fidei. Aliquis.n. actus fidei poteſt eſſe bonus moraliter, & non meritorie. ergo fides ſecundum quod eſt virtus, põt haberi ſine charitate. Nihil inquam, valet huiuſmodi conſequentia. Stat enim ꝙ aliquis in peccato mortali credat Deũ trinũ & vnum &c. quoniam oportet &c. moraliter, & tamen carebit fide vt eſt virtus. Et quia de patientia in litera dicitur, quòd, ſm quod eſt virtus, non poteſt haberi ſine gratia & charitate, ideo conſequentia nihil valet. An autem patientia poſſit eſſe informis ſicut fides non determino nunc, ſed poſt inquiretur. Sat eſt ꝓpoſito, quòd conſequentia non valet.

¶Ad tertium dicitur, quod antecedens eſt impoſſibile, loquẽdo de patientia vt eſt uirtus, & ad probationem de fide dicit, K ꝙ fides informis non eſt ſimiliter uirtus, ut patet ex ſuperius dictis ab authore, & ꝑ hoc patet ſolutio tertii ſcilicet ꝙ poſt lapſum in mortale peccatum, dum quis eſt ſine charitate, nõ poteſt exire in actum patientiæ vt eſt uirtus.

¶Ad quartũ negaẽ aſſumptum, qm̃ ꝑferre in veritate cœleſtẽ patriã omnibus, non põt creatura rõnalis ſine charitate. Nec propterea ſequiẽ. ergo uoluntas nõ eſt libera, ſed bene ſequiẽ ergo ẽ impotẽs ad celſitudinẽ tãti actus, qm̃ eſt actus ꝓprius charitatis, ac per hoc ſupernaturalis. Poſſet forte & aliter dici, diſtinguẽdo ꝙ ꝑferre cęleſtẽ patriã omnibus cõtingit dupliciter. Vno mõ, quo ad ſubſtãtiã actus, alio mõ virtuoſe, & ꝙ licet creatura rõnalis poſſet primũ ex fide informi & ſpãli auxilio Dei, nõ põt tñ ſm ſine charitate ſola. Prima reſponſio tñ ſolida eſt, q a ipſo facto ꝙ qs in veritate ꝑfert Deũ, ut prin F cipẽ patriæ cœleſtis oĩbus in ſua uoluntate, iã in charitate eſt, cũ charitas nil aliud ſit q̃ amor Dei ſic ſumpti ſup oĩa. Nec vlla charitas acquiſita ad hunc actum in veritate ducere ſufficit ſed ad aliquem actum, quẽ æſtimamus eſſe iſtum, qui tñ in veritate ab illo deficit vel quia eſt cum aliquo mortali occulto, vel quia eſt reſpectu Dei non pp ſeipſum Deum vt finem ſupernaturalem.

¶Ad quintum dr̃, ꝙ ſolutio authoris eſt bona, & ad iprobationẽ dr̃, ꝙ deſtruit ſeipſum, qm̃ ex vna parte dicit, ꝙ commenſuratio boni amati ad naturam eſt impertinẽs, & ex alia parte dicit, ꝙ amor huius boni ẽ propria ratio tolérantiæ. Conſtat nanque ꝙ commenſuratio boni amabilis ad amantem non eſt impertinens ad amorẽ, immo naturaliter amamus commenſurata, & incommẽſurata naturæ aut fugimus, aut non amamus. Ex hoc aũt ꝙ cõmenſuratio pertinet ad amorẽ, optime reddita eſt rõ patientię, q̃ ex amore naſciẽ. Nec eſt verum, vt patet ex dictis, ꝙ ad verũ amorẽ ſupernaturalẽ &c. ſufficiant cætera ſine charitate.

¶Ad ſextum conceditur cõſequẽtia de pati, vt eſt actus patientiæ virtutis. Nec hæreticus aliquis ſic vnq̃ patitur pro Chriſto. Quòd aũt iſte dicit, ꝙ in veritate licet non patiatur ꝓ Chriſto, ſufficit ꝙ ipſe credat pati pro Chriſto, non eget alia reſponſione, qm̃ deſtruit fundamẽta theologiæ, & philoſophiæ moralis. ſ. Bonum conſurgit ex cauſa integra, malum autem ex particulari defectu. Cũ enim hic ſit apparentia, & deficiat veritas, iſte ſomniat eſſe actum virtutis patientiæ, ac per hoc bonum, quod eſt ridiculum.

670 q. ſup. 128. & locis ibi notatis.

¶Ad tertium dubium patet reſpõſio ex dictis in primo dubio Nã patientia qualibet, ſi eſt virtus, reſpicit, & finẽ increatum, & finẽ creatũ, qui eſt fruitio æternæ patriæ, & finẽ intrinſecũ, Nec vllus horum eſt extra propoſitum virtutis patientiæ.

¶Ad quartũ dubium, pro quãto negat maiorẽ, & ponit poſſe diligi ſuper oĩa Deũ ſine charitate, iam reſpõſum eſt in ſecundo dubio. pro quanto vero negat minorẽ, dr̃ ꝙ licet patiẽs ꝓ Chriſto nõ quolibet actu patiendi patiatur priuationẽ oĩum naturalium, ipſa tñ patientiæ virtus nata eſt dare hoc, vt homo ꝑferat Deũ non huic, vel illi, ſed oĩbus naturalibus bonis.

K ¶Ad cõfirmationẽ dr̃, ꝙ licet aliq̃ ſint magis patientes, q̃ alii, oẽs tñ virtutẽ patiẽtiæ habẽtes vt ſic, cõueniũt in hoc, ꝙ Deũ ꝑferãt oĩbus naturalibus, ſicut oẽs iuſti in hoc, ꝙ vnicuiq; volunt ꝙ ſuũ eſt. Illi vero q tolerato carcere, &c. deficiũt in tolerãda morte, ſi a principio vſque ad carcerẽ tm̃ parati erãt, nõ paſſi ſunt ex virtute patiẽtię, ſed ex ſua inclinatiõe & æſtimatione. Si vero a principio diſpoſiti erãt ad oĩa ꝓ Chr̃o ſuſtinẽda, ſed poſtmodũ defecerũt, paſſi quidẽ ſũt ex virtute patiẽtiæ, ſicut ex charitate, ſed q nõ ꝑſeuerauerũt ex nimio amore ꝑſentis vitę, õ patientię virtutẽ ſimul cũ charitate ꝑdiderunt.

¶ *Super quæſtionis centeſimatrigeſimaſexta Artic. 4.*

IN ar. 4. eiuſdẽ 136. q. dubiũ ex Martino occurrit in q. 2. cõtra cõcluſionem principalẽ. ſ. Quòd patientia ſit virtus adiũcta fortitu-

fortitudini. Qualis eſt ordo habituum, talis eſt ordo actuum. Vbi ergo actus nullū habent ordinē inter ſe, nec habitus, ſed actus patiētiæ ſpontaneæ tm̄ quo ad æquanimitatem, non habet ordinē ad quēcunq; actū fortitudinis. ergo. Et eodem mō arguit de actu patientiæ circa quæcunque mala, ſecluſo, periculo mortis. Secūdo, arguitur ex dictis ipſius Thomæ, quia ſecundum ipſum in reſponſione ad primum huius articuli, Fortitudo eſt circa pericula mortis tantum: patiētia vero circa quæcunq; mala. ergo fortitudo eſt adiūcta patiētiæ, & non ecōtra.

Q.123.ar.3. Tertio arguitur ad idē ex dictis Thomę in reſponſione ad ſecundū iſtius articuli ſic, Fortitudo eſt principaliter circa timorem futurorū, patientia principaliter eſt circa præſentium triſtitias. ergo fortitudo eſt adiūcta patientiæ. & tenet ſequela, quia plus eſt ſuſtinere præſentia, quām futura eadem mala timere.

¶ Præterea, Suſtinere præſentia mala eſt principalior, & difficilior actus, ꝗ̄ non fugere propter futura, & iſte ordinatur in illum. Nam non multū prodeſſet non fugere futura, niſi ſub ſe quæretur laudabilis tolerantia pſentiū. ergo magis patiētię fortitudo, quām ecōtra, ſubordinatur ſm̄ hęc in hac ſolutione dicta Si dicatur, ꝙ patiētia quantum ad tolerantiam malorum mortis, nō eſt virtus adiūcta fortitudini, ſed in-ſtum tolerat alia, vt ipſe Thomas in reſponſione ad tertium huius artic. innuit. Contra. Ex hac inquit, in primis reſponſione confirmatur vnum aſſumptum, ſcilicet ꝙ patientia eſt tam circa pericula mortis, quam etiam circa alia mala. Deinde iſta ſolutio continet duo, quę videntur falſa. Primum eſt, ꝙ patientia, vt eſt circa pericula mortis, eſt pars integralis fortitudinis. Secundum eſt, quòd patientia, vt eſt circa alia mala a malo mortis, eſt virtus adiuncta virtuti fortitudinis, vt ſecundaria principali.

Lib.2.de inuentione in fol.3.aute fi. libr.

Hom.35. in Euang non multum ante medium.

¶ Contra primum arguitur. Patientia quæ eſt circa mortis pericula, eſt ſecundum doctrinā eius fortitudo. ergo nō eſt pars integralis fortitudinis: Antecedens probatur. Patiens martyrium vſque ad mortem pro Chriſto, ſecundū iſtū doctorem eſt patiens, & fortis, actu quo tolerat malū mortis. Aut ergo eſt patiens & fortis eodem actu, & tunc habetur intētum, quia ſi actus non eſt diſtinctus, nec habitus Aut vno actu eſt fortis & alio patiens, & tunc quæritur qui ſint illi. Non enim ſunt ibi duæ tolerantiæ mortis, neque duo alii actus. Neque potes dicere, quòd non fugere eſt actus fortitudinis, & laudabiliter ſe habere in tolerādo, eſt actus patientiæ, quia ſequeretur, ꝙ aggredi, & perdurare laudabiliter in periculis mortis non eſſet actus fortitudinis, quod eſt contra eundem doctorem dicentem in reſponſione ad ſecundum. Actus fortitudinis non ſolum conſiſtit in hoc, quod aliquis in bono perſiſtit contra timores futurorum periculorum, ſed etiam vt non deficiat propter præſentium triſtitias.

nere, & hoc etiam pertinet ad patientiam, dicitur enim in libr. A ſententiarum Proſperi, quòd patientia conſiſtit in alienis malis tolerandis. ergo patiētia non eſt pars fortitudinis.

¶ 2 Prætereà. Fortitudo eſt circa timores & audacias, vt ſupra habitum eſt,* & ita eſt in iraſcibili, ſed patientia videt eſſe circa triſtitias, & ita videtur eſſe in concupiſcibili. ergo patientia non eſt pars fortitudinis, ſed magis temperantiæ.

¶ 3 Prætereà. Totum non poteſt eſſe ſine parte. Si ergo patiētia ſit pars fortitudinis, fortitudo nunq̄ poſſet eſſe ſine patientia, cum tamen fortis quandoque non toleret patienter mala, ſed etiam aggrediatur eū, qui mala facit. ergo patiētia non eſt pars fortitudinis.

SED CONTRA eſt, quòd Tull. in ſua Rhetorica,* ponit eā fortitudinis partem.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ patiētia eſt pars fortitudinis quaſi potentialis, quia adiungitur fortitudini ſicut virtus ſecūdaria principali. Ad patientiam enim pertinet aliena mala æquanimiter perpeti, vt Gregor. dicit in quadam Hom.* In malis autē quæ ab alijs inferuntur, præcipua ſunt & difficillima ad ſuſtinendum illa, quæ pertinent ad pericula mortis, circa quæ eſt fortitudo. Vnde patet, quòd in iſta materia principalitatem tenet fortitudo, quaſi vendicans ſibi id quod principalius eſt in hac materia. Et ideo patientia

A ¶ Præterea. Laudabiliter ſe habere in malis præſentibus eſt actus patientiæ, non deficere autem propter præſentium triſtitiam eſt actus fortitudinis ſecundum iſtam reſponſionem, & iſte ſecundus coincidit cum primo: ergo patiētia eſt fortitudo.

¶ Contra ſecundum autem Falſum, militant, inquietationes quatuor primo allatę, quòd patientia nō eſt adiuncta magnanimitati, quas omitto, quia vt nullius ad ꝓpoſitum valoris videntur.

¶ Prętereà, inquit, Ego non video quomodo hæc patientia ſit diſtincta a magnanimitate. Nam ſecundum Tullium in primo de offic. Magnus animus ſicut fortis cernitur in gerendo res magnas, plenaſq; laborum & periculorum. Tunc ſic Eadem ſunt pericula circa q̄ verſatur magnanimitas & patiētia iſta. ergo. Neque poteſt dici quòd magnanimitas firmat animum in maximis bonis ſperandis, patientia vero in malis tolerandis, quia cum bona de ſe alliciant ad ſe, non eſt opus virtute firmante ad ſe niſi ꝓpter mala & pericula quæ contingunt in proſecutione eorum, eiuſdem igitur virtutis eſt firmare animum in bonis adipiſcendis, & firmare ipſum contra mala, pericula occurrentia in eorum adeptione.

¶ Ad hoc dubium reſpondendo dicitur, negando primi argumenti minorem quia inter actum fortitudinis, & patientię eſt ordo ex parte materiæ. Nam materia fortitudinis ſunt maxima mala, ſcilicet mortis: materia vero patientiæ ſunt minora mala. Conſtat autē inter maiora & minora mala pęnæ, de quibus eſt ſermo, eſſe ordinē aliquē. Patientia igitur adiūgitur fortitudini quaſi circa ſecundariā in malis materiam exiſtens.

¶ Ad ſecundum ex dictis authoris dicitur, ꝙ hic æquiuocatio accidit de patientia. Nam patientia, vt eſt circa omnia aduerſa nō eſt vnū qd, ſed ē vox ſignificās virtutē patiētiæ ad mala alia a mortis piculis. & ad patientiā modū virtutis, ſeu partē integralem fortitudinis, quę eſt circa mala ſpectantia ad mortis pericula.

E Vñ aut author in reſponſione ad primum vſus eſt nomine patientiæ vt communiter ſignificat utramq; patiētiā quia in reſpōſione ad tertium erat ibidem hoc explanaturus, vt explanauit. Aut per ly, quæcumq; mala ſubintellexit alia a dictis, ſ. periculis mortis. Et ſic accepit patientiam proprie pro virtute patientię, ut in reſponſione ad tertium explanauit. Et ſic nil contra authorem quouis modo dicatur, ſequitur.

¶ Ad tertium ex dictis authoris in reſponſione ad ſm̄ dicitur quòd ſi interpretanda ſunt dicta verba de patientia virtute, patet ꝙ nulla eſt difficultas in comparatione, quia talis patientia nō eſt circa pſentia mala, ſcilicet pericula mortis. Plus enim eſt ſiſtere contra timores maximorum malorum, quam ſuſtinere minora mala. Si vero exponanē de patiētia parte integrali fortitudinis, tunc dicēdū eſt, quòd fortitudo habet ꝓ actu ſuo principali immobiliter ſiſtere & cōtra timores, & cōtra triſtitias.

adiungitur ei ſicut ſecundaria virtus principali.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ad fortitudinē pertinet nō qualiacumque ſuſtinere, ſed illud quod eſt ſumme difficile in ſuſtinendo, ſcilicet ſuſtinere pericula mortis. Ad patientiam autem poteſt pertinere ſuſtinentia quorū-

B cumque malorum.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ actus fortitudinis nō ſolū cōſiſtit in hoc quòd aliquis in bono pſiſtat cōtra timores futurorū piculorum, ſed etiam vt non deficiat propter præſentem triſtitiā, ſiue dolorem, & ex hac parte habet affinitatem cum fortitudine patientia. Et tn̄ fortitudo eſt principaliter circa timores, ad quorum rationem pertinet fugere, quòd vitat fortitudo. Patientia vero principalius eſt circa triſtitias.

C Nam patiens dicitur aliquis nō ex hoc quòd non fugit, ſed ex hoc quòd laudabiliter ſe habet in patiendo, quæ præſentialiter nocent, vt ſcilicet nō inordinate ex eis triſtetur. Et ideo fortitudo eſt proprie in iraſcibili. Patientia autem in cōcupiſcibili. Nec hoc impedit, quin patientia ſit pars fortitudinis, quia adiūctio virtutis ad virtutem non attenditur ſecundum ſubiectum, ſed ſecundum materiam, vel formam. Nec tamen patientia ponitur pars temperātiæ,

D quamuis vtraque ſit in cōcupiſcibili, quia temperantia eſt ſolū circa triſtitias, quæ opponuntur de-

lectationibus tactus, puta, quæ ſunt ex abſtinētia ciborum,vel venereorum,ſed patientia præcipue eſt circa triſtitias,quæ ab alijs inferuntur:Et iterum ad temperantiam pertinet refrænare huiuſmodi triſtitias,ſicut & delectationes contrarias. Ad patientiam autem pertinet,vt ꝓpter huiuſmodi triſtitias,quantęcumque ſint,homo non recedat a bono virtutis.

AD TERTIVM dicendũ,ꝙ patiētia pōt quātũ ad aliq̃d ſui poni pars integralis fortitudinis, de qua parte obiectio procedit, prout ſcilicet aliquis patienter ſuſtinet mala,quæ pertinent ad pericula mortis. Nec eſt cōtra rationem patientiæ,ꝙ aliquis quando opus fuerit,inſiliat in eum,qui mala facit, quia vt Chyſ. dicit ſuper illud Matt.* Vade ſatana In iniuriis ꝓprijs patientem eſſe laudabile eſt, iniurias aũt Dei patienter ſuſtinere,nimis eſt impium. Et Auguſtinus dicit in quadā epiſtola cōtra Marcellinũ,† quòd Præcepta patientiæ nō cōtrariātur bono Reipublicæ,pro quo cōſeruando cōtra inimicos pugnatur. Secundũ vero,ꝙ patientia ſe hēt circa q̃cũque alia mala,adiũgit fortitudini, vt virtus ſecundaria principali.

ARTICVLVS V.

Vtrum patientia ſit idem quod longanimitas.

I

AD QVINTVM ſic proceditur. Vř ꝙ patientia ſit idē ꝙ longanimitas, Dicit .n. Aug.in lib.de patientia,* ꝙ patiētia Dei prædicatur non in hoc,ꝙ aliquod malũ patiatur,ſed in hoc, ꝙ expectat malos vt cōuertātur. Vnde Eccleſ.5.dicitur. Altiſſimus patiens redditor eſt.ergo videť ꝙ patientia ſit idem ꝙ lōganimitas.

¶2 Præter.Idem nō eſt oppoſitũ duobus, ſed impatientia opponitur longanimitati,per quā aliquis K moram expectat,dicitur enim aliquis impatiens moræ,ſicut aliorũ malorum,ergo videtur quòd patientia ſit idem longanimitati.

¶3 Præter.Sicut tempus eſt quædam circunſtantia malorum, quæ ſuſtinentur,ita etiam locus,ſed ex parte loci non ſumitur aliqua virtus quæ diſtinguatur a patientia. G ergo ſimiliter,nec longanimitas, q̃ ſumitur ex parte temporis, inquantum ſcilicet aliquis diu expectat diſtinguitur a patientia.

SED CONTRA eſt,ꝙ ſuper illud ad Rom.2. An diuitias bonitatis eius,& patientię,& longanimitatis contemnis,dicit*gloſſ. Videtur lōganimitas a patientia differre, quia qui infirmitate magis quàm propoſito delinquunt, ſuſtentari per longanimitatem dicũtur. Qui vero pertinaci mēte exultant in delitijs ſuis, ferri patienter dicendi ſunt. H

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut magnanimitas dicit, per quam habet aliquis animum tendendi in magna,ita etiam longanimitas dicitur per quam aliq̃s habet animum tendendi in aliq̃d quod in longinquũ diſtat. Et ideo ſicut magnanimitas magis reſpicit ſpeciem tendentem in bonũ, quàm audaciam, vel timorem ſiue triſtitiam, quæ reſpiciunt malum,ita etiam & lōganimitas. Vnde longanimitas maiorem conuenientiam videtur habere cum magnanimitate,quam cum patiētia. Poteſt tamen conuenire cum patientia duplici ratione. Primo quidem, quia patientia ſicut & fortitudo ſuſtinet aliqua mala propter aliquod bonum. Quod ſi ex propinquo expectetur,facilius eſt ſuſtinere, ſi autem in lōginquũ differat,difficilis eſt expectatio. Mala autem in præſenti ſuſtinere difficilius eſt. Scđo, quia hoc ipſum quod eſt differri bonum ſperatũ, natum eſt cauſare triſtitiā, ſm illud Prouer.13. Spes q̃ differtur aſ

Gloſ.ordinaria, Illud ex Auguſt.

triſtitias,quæ in piculis mortis interueniunt, ita ꝙ actus eius eſt & ſuperatis timoribus,& triſtitiis taliũ malorũ immobiliter perſiſtere,ꝙ eſt plus q̃ ſuperare timores,& plus q̃ ſuperare triſtitias. Et hoc intēdit author,dicens quòd ad fortitudinē ſpectat nō deficere ꝑꝑ triſtitias &c. Cum hoc tñ ſtat, cōparando iſtas paſſiones,ſ.timorem & triſtitiā reſpectu periculorum mortis, ꝙ timor ſit principalior materia fortitudinis q̃ triſtitia, q: timor eſt reſpectu huiuſmodi periculorũ, vt habent rationem ardui. triſtitia autem non,quoniam hęc eſt concupiſcibilis paſſio ille eſt paſſio iraſcibilis. Vnde fortitudo per ſeipſam firmat contra timorem, & per manum ſuam, hoc eſt, patientiam partē integralem firmat contra triſtitias. Et cum dicitur, Plus eſt ſuperare pſentia, quàm futura timere, reſpondetur quòd verum eſt ſub eadem ratione, ſed non eſt ſic comparando triſtitiam præſentium præciſe, & timorem periculorum mortis pręciſe,quia timor reſpicit illa ſub ratione ardui,triſtitia autem reſpicit illa abſolute. Et ſic non ſunt cętera paria. Rurſus dato quòd difficilius eſſet ſuperare triſtitias illas quam timores illos non tamen ſequitur, quòd patientia principalior ſit fortitudine: quia fortitudo habet pro principali actu perſiſtere cum ſuperatione vtriuſq; diuerſimode tñ, quia cũ ſuperatione timoris,immediate, cũ ſuperatione vero triſtitiæ,mediate non media alia virtute, ſed media ſua parte. Et per hæc patet reſponſio ad aliud,ſ.ſuſtinere mala præſentia eſt principalius quā non fugere ꝑꝑ timores. Vtraq; ſiquidem reſpōſio data habet hic locũ,& ꝙ non fugere excellit ꝑꝑ arduitatem,q̃ eſt in obiecto, & ꝙ fortitudinis actus nō eſt tantūmodo ꝑꝑ timores non fugere,ſed non fugere ꝑꝑ timores & triſtitias, & quæcumque ſunt annexa damna. Nec eſt verum,quòd non fugere ordinetur ad tolerandum præſentia mala,ſed vtrumque ordinať ad principalē fortitudinis actum,qui eſt immobiliter perſiſtere, nō obſtātibus timoribus,& triſtitijs. Quod autē iſte addit,ꝙ ſi diſtinguatur de patientia,vt dictum eſt ex authore in reſpōſione ad tertium,habetur vnum intentum, ſcilicet, quod patientia extendit ſe ad omnia aduerſa,falſum eſt,niſi ſumať patientia pro voce,quoniā nec patientia virtutis extendit ſe ad omnia,nec patientia pars virtutis extendit ſe ad omnia.

Hom.15.in Matth.inter medium & finem, to.2.

Epiſt.5.ante mediũ to.2.

671

Supr.q.117.ar.5.ad 3.Et 1.2.q.70.ar.3.cor. Et 2.cor.6 lect.2.prin.|Cap.1.tom.4.

F ¶Ad ea vero quæ obiiciuntur cōtra ſolutionē authoris reſpōdendo dicitur,quòd vtrunque dictum authoris eſt verum. Et cum contra primum de patientia parte arguitur, negat antecedens,ſcilicet quod patientia ſit fortitudo. Et ad probationē ꝙ ſuſtinens pro Chriſto martyrium,proprie loquendo, non deberet dici fortis & patiens, ſed integre fortis,ſicut non debet dici, ꝙ eſt homo, & habet manus, ſed hō integer,aut ꝙ eſt prudens & bonæ rōnis. Si tamen ſic dicatur,nullus eſt error. Conceditur ergo, quòd eſt fortis & patiens. Et cum dicitur, Aut eodem, aut diuerſis. Dicitur, ꝙ eodem & diuerſis. Diuerſis quidem, q: patiens eſt in æquanimiter tolerādo pſens malum: fortis vero in immobiliter perſiſtendo,non obſtante & timore,& triſtitia. Eodem uero, quia ad iſtum principalem actum ſubſeruit actus patientiæ. Propter quod martyres laudantur de patientia tanquam ſeruiēte fortitudini. Et ſic actus fortitudinis eſt quodammodo patientiæ adiuuantis ad illum, ſicut econtra fortitudo imperat patientiæ.

¶Ad vltimum contra hoc membrum dicitur,quòd laudabiliter tolerare præſentem triſtitiā eſt actus patientiæ, & non deficere propter triſtitias in proſequendo mortis pericula, eſt actus fortitudinis, & non ſunt idem actus, ſed primus eſt in concupiſcibili,ſecundus, qui per negationem circunlocutus eſt,ſcilicet immobiliter perſiſtere in mortis periculo,non obſtante triſtitia,eſt in iraſcibili, ſeu voluntate.

¶Ad obiecta contra aliud dictum,ſcilicet, de patientia uirtute adiuncta fortitudini vt ſecundaria principali,dicitur,quòd patientiæ diſtinctio a magnanimitate clara eſt,quia magnanimus tendit ad magnum in qualibet virtute,patientia nō. Magnanimitas eſt circa ſpē magnorum bonorum vt materiā,patientia circa triſtitiā. Et cũ dicitur,Eadē ſunt aduerſa,ſeu pericula,circa q̃ eſt magnanimitas & patientia,ergo. Reſpondetur primo,ꝙ nō ſunt eadem adæquate: ſecundo,quod nō ſub eadem rōne reſpiciuntur ab vtraque uirtute, quia a magnanimitate ſub rōne magni,a patiētia uero abſolute, & in ordine ad cęleſtem patriā. Falſum quoq; eſt quod dicitur,ſcilicet, ꝙ quia bona de ſe alliciunt ad ſe,non eſt opus uirtute, niſi ꝑꝑ pericula,& labores,quoniā ad bona opus eſt virtute,vel quia nō ſufficiēter natura inclinamur ad illa,vt patet de iuſto, vel quia

quia paſſiones ad illa egent moderamine, vt eſt in ꝓpoſito de ſpes magnorum. Quod demum dr̃, ꝙ eadem eſt virtus boni & mali oppoſiti, gratis conceditur. Sed hoc non obſtante, ſuperius oſtenſum eſt rationabiliter poni patientiam virtutẽ gratuitam reſpectu malorum in ordine ad patriam cœleſtem.

fligit animã. Vnde & in ſuſtinẽdo hmõi aſſlictionem põt eſſe patiẽtia, ſicut & in ſuſtinẽdo qualcumque alias triſtitias. Sic ergo ẜm quod ſub eadem ratione mali contriſtantis põt cõprehẽdi & dilatio boni ſperati, quæ pertinet ad lõganimitatem, & labor quẽ homo ſuſtinet in cõtinuata executione boni operis, quod pertinet ad cõſtantiã, tã longanimitas, quam etiam conſtantia, ſub patientia comprehenduntur. Vnde & Tullius* diffiniens patientiam dicit, quod patiẽtia eſt honeſtatis ac vtilitatis cauſa voluntaria, ac diuturna perpeſſio rerũ arduarũ ac difficiliũ. Quod dicit arduarum, pertinet ad cõſtãtiã in bono. Quod dicit difficiliũ pertinet ad grauitatem mali, quã proprie reſpicit patiẽtia. Quod vero additur, diuturna ſiue diutina, pertinet ad longanimitatem ſecũdũ quod cõuenit cũ patiẽtia. Et ꝑ hoc patet reſponſio ad 1. & 2.

Ad tertium dicẽdum, ꝙ illud qđ eſt lõginquũ loco, q̃uis ſit remotum a nobis, non tamen eſt ſimpliciter remotum a natura rerũ, ſicut id quod eſt longiquũ tempore, & ideo nõ eſt ſimilis rõ. Et præterea, quod eſt longinquũ loco, non affert difficultatem, niſi ratione temporis, quia quod eſt lõginquum loco a nobis, tardius tempore ad nos poteſt peruenire.

Ad quartum cõcedimus. Tamẽ cõſiderãda eſt rõ illius differẽtiæ q̃ glo.* aſſignat, qa in his q ex infirmitate peccãt, hoc ſolũ videtur importabile ꝙ diu pſeuerant in malo, & ideo dicitur quod ex longanimitate ſupportantur. Sed hoc ipſum quod aliquis ex ſuperbia peccat, importabile videtur, & ideo per patientiã dicũtur ſuſtineri illi, qui ex ſuperbia peccant.

¶ Circa relictum dubium, An patiẽtia diſtinguit in formatã, & informẽ dicendum eſt, ꝙ cũ virt*, immo & habitus quilibet, corrũpat ex hoc ipſo quod rõ formalis ſeu obiecti, ſeu materiæ, ceſſat, & tãdiu ſit quãdiu rõ formalis ſaluatur in eo, vt patet de ſciã quę ꝑdito medio deperdit, & quandiu medium applicatum habet, ſcientia eſt, & ſimiliter in habitib. infuſis, fides tãdiu in aliquo eſt, quãdiu quis credit omnia reuelata a Deo eccleſiæ chriſtianæ, ita ꝙ ſtatim, ꝙ qs aliqd ꝑtinaciter crederet quãtũcũque oppoſitũ determinauerit Eccleſia, habitũ iſuſæ fidei ſtatim ꝑdit, quo circa ad videdũ an aliqua virtus poſſit eſſe informis ſpectãdum eſt, an ſua formalis rõ, qua attingit obiectũ ſuũ, ſaluet ſine charitate. Si.n. põt ſine charitate ſaluari, põt eſſe informis. Si nõ põt ſaluari ſine charitate huiuſmodi rõ, nõ põt eẽ iformis. Propter hoc .n. fides põt eſſe informis, prudẽtia aũt nõ, vt patet ex ſuperius dictis. Quãtũ aũt ab authore concipio, q. poſuit patiẽtiã, vt eſt ſpecialis uirtus, eſſe virtutem gratuitam non politicã, rõ formalis patientiæ cõſiſtit in æquanimi tolerantia aduerſorum ꝓpter ſupernaturalia bona. Hoc autem nõ põt eſſe informe, cũ ſine charitate eẽ nequeat, ut in litera ꝓbat. Vnde virtus patiẽtiæ ſic eſt charitatis comes, ꝙ aut nõ ẽ, aut eſt cum charitate. Et ꝑꝑ hoc Apoſtol* poſuit primogenitã charitatis patiẽtiã.

In li.2.de inuentione in fol.3.ante fi. libri.

Loco citato in argu. Sed contra.

¶ Sed occurrit in loco dubium maius contra doctorem, quia ex hoc ipſo ꝙ ad patientiam, ẜm quod eſt virtus, ſpectat omnia tolerare propter bonum ſupernaturale, ſequitur quod ad ipſam ſpectet etiam ſuſtinere amiſſionem uitæ, quæ eſt ſummum bonum naturale. Et ſi hoc conceditur. ergo non eſt virtus adiuncta fortitudini, ſed excedens potius ipſam.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ author loquit̃ in hoc articulo de patientia cõiter, hoc eſt, vt cõprehẽdit patiẽtiam ſpãlem uirtutẽ, & patientiã partẽ fortitudinis infuſæ. Sic.n. accepta patiẽtia, ad oĩa aduerſa ſe extẽdit ꝓ futuræ patriæ bono toleranda. Nec obſtat ꝙ dicat, Patiẽtia ẜm ꝙ eſt virtus, qa ꝑ hoc nõ ſolũ intelligit, ꝙ ſit ſimpl̃r uirtus, ſed ꝙ attingat ad ꝑfectionẽ uirtutis ſimpliciter, paria ſiqdẽ hæc ſunt quo ad ꝓpoſitũ. Et hoc ẜm inuenit̃ in patiẽtia parte integrali fortitudinis infuſæ, & adiungit̃ vñiter patientia fortitudini vel quaſi pars integralis, vel ut pars potentialis, qa æquanimis triſtitia ſcđario concurrit ad immobiliter pſiſtendũ in arduis, ad q̃ directe tẽdit fortitudo, qm̃ triſtitia eſt circa mala nõ vt ardua, ſed abſolute, cũ ſit paſſio cõcupiſcibilis, & ad ſeruiẽdũ fortitudini aſſumat. Et ꝑpea dato ꝙ excederet fortitudinẽ quo ad numerũ malorũ, excedi tur tñ a fortitudine quo ad excellentiam & difficultatem obiecti, quoniam eſt circa maxima mala ſub rõne ardui. Patiẽtia aũt, vt ſępe dictũ eſt, verſatur circa mala abſolute, nõ vt ardua, qa eſt in concupiſcibili.

QVAESTIO CXXXVII

De perſeuerantia, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ, eſt de perſeuerantia, & vitiis oppoſitis.

Circa perſeuerantiam aũt quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ pſeuerãtia ſit virt*.
¶ Scđo, Vtrũ ſit pars fortitudinis
¶ Tertio, quomõ ſe habet ad conſtantiam.
¶ Quarto, Vtrũ indigeat auxilio gratiæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum perſeuerantia ſit virtus.

AD PRIMVM ſic procedit̃. Videtur ꝙ perſeuerãtia nõ ſit virtus, qa, vt Philoſ. dicit in 7. Ethi.* cõtinẽtia eſt potior q̃ pſeuerãtia, ſed cõtinẽtia nõ eſt virtus, vt dicitur in quarto Ethi.† ergõ perſeuerantia non eſt virtus.

¶ 2 Præterea. Virtus eſt qua recte viuit̃ ẜm Aug. in li. de li. arbit.* ſed ſicut ipſe dicit in li. de pſeuerãtia †nullus poteſt dici pſeuerãtiã habere quandiu viuit, niſi perſeueret vſque ad mortem. ergo pſeuerantia non eſt virtus.

¶ 4 Præterea. Immobiliter pſiſtere in opere virtutis requirit̃ ad omnẽ virtutẽ, vt patet in ſecũdo Eti.† ſed hoc pertinet ad rõnẽ perſeuerãtiæ. dicit.n. Tullus in ſua Rhet.† ꝙ perſuerantia eſt in rõne bene cõſiderata ſtabilis & ꝑpetua permãſio: ergo pſeuerãtia nõ eſt ſpãlis virtus, ſed conditio oĩs virtutis

¶ Super quæſtionis centeſimæ trigeſimæſeptimæ Artic. primum.

IN art. 1. q. 137. dubia duo occurrunt circa corpus articuli ex Martino in q. 1. de perſeuerantia in eodẽ tractatu. Primum eſt circa rõnẽ, q̃ in litera aſſertur. Vbi occurrit ſpecialis rõ difficultatis & boni, ibi eſt ſpãlis uirt*, ſed in omni opere uirtutis occurrit ſpãlis rõ difficultatis & boni ex ipſa diuturnitate tpis. Nã hoc ipſum, ꝙ eſt diu inſiſtere alicui difficili, ſpãlem difficultatẽ hẽt, & iõ pſiſtere diu in aliquo bono vſqz ad cõſumationẽ, ſpectat ad ſpãlem virtutẽ. Arguit ſiquidẽ contra hanc rõnẽ dupliciter. Primo, quia ſeq̃retur qđ ẜm quãlibet circũſtãtiam, quæ põt afferre difficultatem in opere, ponẽda eẽt vna ſpãlis uirtus, vt ponitur perſeuerãtia. Probatur ſequela, ſub maiore S. Tho. ſubſumendo. Sed ex circunſtantia loci, modi agẽdi, finis, perſonæ, in omni uirtute eſt ſpãlis rõ difficultatis boni. Nam difficilius ẽ continere iram cũ paruipenſus eſt hõ in publico, q̃ in priuato: & cũ a ſeruo, q̃ cum a dño uel ſocio. Et ſimiliter difficilius eſt exercere iuſtitiã cõtra potẽtẽ, q̃ cõtra pauperẽ, & ꝓ tpe quo eges alicuius auxilio, q̃ ꝓ tpe, quo nõ eges illo. Scđo. Sicut ſpãlis difficultas ex diuturnitate tpis accidit, ita ex frequẽti repetitione opis, vt patet in ieiunio quadrageſimæ, & ĩ quotidiana ꝑ ſolutione officii diuini, & pſertim in choro. Et tñ B. Tho. non ponit aliq̃ ſpãlem virtutẽ ꝑꝑ difficultatẽ ex frequenti repetitione operis. ergo.

¶ Scđm dubium eſt circa cõcluſionem principalem. ſ. Perſeuerantia eſt ſpãlis virtus. Cõtra, inquit, Perſeuerantia nõ eſt aliud q̃ virtus pſeuerãs, accipiendo uirtutẽ cõiter ad actum, & ad habitũ. Probat, tũ qa iuſtitia, & ſic de aliis, inclinat ad eligendũ exequẽdũ, & continuandũ tãdiu q̃diu recta rõ dictat. Non ergo eſt neceſſaria alia virtus ꝑꝑ diuturnitatẽ. Antecedẽs probat ex Ariſt. 2. Eth. ponente conditiones virtutis ex parte operantis. ſ. ꝙ operetur ſciens & eligens, & ꝑꝑ hoc firmiter & immobiliter, tũ qa poſito recto dictamine, & electione recta, & opere iuſto cõtinuato vſqz ad finẽ operis, remotis q̃buſcum

que

672.
Inf. ar. 2. cor. & ad 1. & 2. q. 138. ar. 1. cor. Et 3. di. 33. q. 3. ar. 2. q. 1. ad 4. & q 4. ad 1.
*Li. 7. ca. 7. circa med. tomo 5.
†Lib. 4. circa fin. tom. 5.
*Libro 1. de lib. arbit. ca. 19. tom. 2.
† Aug. lib. de bono perſeuerantiæ, ca. 1. tom. 7.
*Lib. 2. capl. 4. tomo 5.
†Lib. 2. de inuentione in fol. 3. ante fin. libri.

que aliis uirtutibus, poniẽ pſeuerãtia. ergo pſeuerãtia iuſtitiæ non eſt alia virtus a iuſtitia, & ſic de alijs. Scđo, Si pſeuerãtia eſt virtus diſtincta a uirtute pſeuerante, ſequereẽ pceſſus in infinitũ, q̃a pſeuerare diu in ipſa pſeuerantia hẽt eãdẽ rõnem difficilis & boni ex ipſa diuturnitate tp̃is, q̃ habẽt opera aliarum virtutũ. Qua ergo rõne poniẽ perſeuerantia diſtincta ab aliis, ponenda eſt diſtincta ab iſta, & ſic in infinitum. Aut eadẽ rõne, qua ipſa pſeuerãtia poniẽ circa diuturnitatem ſui actus, aliæ quoq; virtutes concedãtur circa diuturnitatem pprij actus.

Lib.2.Ethic. cap.3.in fin. tom.5.

¶Ad euidentiã horũ ſcito, q̄ ſicut magnanimitas reſpicit magnũ in opere cuiuſcũque uirtutis, ita perſeuerantiæ uirtus reſpicit diuturnũ in opere cuiuſcumque virtutis. Et propterea ſicut magnum dupliciter conſideratum eſt ſuperius, ſ. vt cõditio operis abſolute, & vt rõ principaliter obiecta & intenta, ita diuturnitas cõſideratur & vt circunſtãtia operis, & ſic ſpectat ad eandem uirtutem, ad quam ſpectat illud opus, & vt rõ principaliter intenta, & ſic poniẽ obiectum ſpecialis uirtutis, quæ dicitur perſeuerantia pp rõnem literæ.

D.1 ar.6.

¶Et ad primã rõnem contra eã negatur ſequela loquẽdo de circunſtantijs ut ſic. qm̃ nec perſeuerantia poniẽ circa diuturnitatẽ, ut eſt circũſtantia. Verũ tñ concediẽ, q̃d quæcumq; circunſtãtia põt trãsferri in rõnẽ formalẽ alicuius boni moralis ſecundum ſpeciem diſtincti ab alijs, conſtituere poteſt ſpecialem uirtutem. Quæ autem affert arguens ſunt circunſtantię, ut ſic, & ideo non variant ſpeciem, ſed magis, aut minus in eadem ſpecie.

¶Ad ſm̃ dr̃, q̄ frequens eiuſdem operis repetitio, ad obſeruationem vnius totalis operis conſumandi ſub diuturnitate cõprehenditur, qm̃ eiuſdem moris eſt ex intentione tendere ad diu inſiſtendum operis conſumationi, ſi opus unum pluries propterea repetendum eſt, etſi opera ſuccedentia ſint diuerſa.

¶Ad ſm̃ dubium negaẽ primo aſſumptum, uel diſtinguatur q̄ pſeuerantia ſumitur dupliciter, ſ. ex conditione, & ex principali intentione, & quod perſeuerantia ex conditione habitus eſt ipſa uirtus perſeuerans. Nã quilibet habitus ex conditione immobilitatis firmat ad diu perſiſtendum. Sed pſeuerãtia q̃ ex principali intẽtione in quolibet opere tendit ad ipſã diuturnitatẽ, nõ eſt ipſa virtus iuſtitiæ, tẽperãtię &c. quæ pſeuerat, ſed alia. Et p hoc patet rñſio ad vtramque probationẽ antecedentis, qm̃ gratis concediẽ, q̄ q̃libet uirtus poteſt perſeuerare ex conditione, ſed non ex principali intentione.

¶Ad ſm̃ argumentum negaẽ ſequela proceſſus in infinitum: qm̃ iſta ſpecialis virtus, quæ eſt perſeuerantia, q̃ per ſe primo tẽdit ad diuturnitatẽ in quocũq; actu uirtutis, ſufficit ad tendendũ ad diuturnitatẽ pprij actus, ſicut & aliorũ. Nec eſt par

F rõ de alijs virtutibus, q̃a nulla earũ tendit ad diuturnitatem p ſe primo, ſeu ex principali intentione. Et ppea aliæ egent illa p ſe primo in diuturnũ tẽdẽte, iſta vero q̃a ex ſe hoc hẽt non eget aliqua alia tendente ad diuturnitatem ſui operis.

& neutrorũ, ſed habitus ordinans nos ad benefaciẽdum aliquid, vel omittendum, eſt virtus. ergo perſeuerantia eſt virtus.

RESPON. Dicendum, q̄ ſm̃ Philoſ. in 2. Ethic.* virtus eſt circa difficile, & bonum. Et ideo vbi occurrit ſpecialis ratio difficultatis, vel boni, ibi eſt ſpecialis virtus. G Opus autem virtutis poteſt habere bonitatem, & difficultatem ex duobus. Vno quidem modo, ex ipſa ſpẽ actus, qui accipitur ſecundũ rationem proprii obiecti: alio modo ex ipſa diuturnitate temporis. Nã hoc ipſum, quod eſt diu inſiſtere alicui difficili, ſpecialem difficultatem habet. Et ideo diu pſiſtere in aliquo bono vſque ad conſumationem pertinet ad ſpãlem virtutem. Sicut ergo temperantia, & fortitudo ſunt ſpeciales virtutes, eo q̄ altera earũ moderaẽ delectationes tact⁹, q̄ de ſe difficultatem habet, altera autem moderatur timores & audacias circa pericula mortis, quod etiam ſecundum ſe difficile, eſt, ita etiã perſeuerantia eſt quædam ſpecialis virtus, ad q̃ pertinet in his, vel in aliis virtuoſis operibus diuturnitatẽ ſuſtinere, prout neceſſe eſt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̄ Philoſophus accipit ibi perſeuerãtiam ſecundũ quod aliquis perſeuerat in his, in quibus difficillimũ eſt diu ſuſtinere. Non eſt autẽ difficile diu ſuſtinere bona, ſed mala. Mala autẽ, quæ ſunt pericula mortis, vt plurimũ nõ diu ſuſtinentur, quia vt frequẽtius cito trãſeũt, vnde reſpectu illorũ, non eſt p̃cipua laus perſeuerantiæ. Inter alia autẽ mala præcipua ſunt illa, quæ opponũtur delectationibus tactus, q̃a huiuſmodi mala attendũtur circa neceſſaria vitæ, puta, circa defectũ ciborũ, & aliorũ huiuſmodi, quæ quãdoque imminẽt diu ſuſtinẽda. Nõ eſt autẽ difficile hæc diu ſuſtinere illi, qui circa hoc non multũ triſtatur nec in oppoſitis bonis multum delectatur, ſicut patet in temperato, in quo hmõi paſſiones nõ ſunt vehementes. Sed maxime hoc difficile eſt in eo, q circa hoc vehementer afficiẽ, vt pote nõ habẽs pfectã virtutẽ modificãtẽ has paſſiones. Et ideo ſi accipiaẽ hoc modo perſeuerantia, non eſt virtus perfecta, ſed eſt quoddam imperfectum in genere virtutis. Si autem accipiamus perſeuerãtiam, ſecundum quod aliquis in quocumque bono difficili diu pſiſtit, hoc H poteſt conuenire etiam habẽti pfectam virtutem, cui etiam ſi perſiſtere ſit minus difficile, perſiſtit tamen in bono magis perfecto, vnde talis perſeuerantia põt eſſe virtus, quia perfectio virtutis magis attẽditur ſm̃ rationem boni, quã ſecundum rationem difficilis.

AD SECVNDVM dicendũ, q̄ eodẽ nomine quãdoq; nominaẽ virtus, & actus virtutis, ſicut Aug. dicit ſuper Ioan.* Fides eſt credere q̄ non vides. Poteſt tamen cõtingere, q̄ aliquis habeat habitũ vir- I tutis, qui tamen non exercet actũ ſicut aliquis pauper habet habitũ magnificentiæ, cum tamen actum non exerceat. Quandoque vero aliquis habẽs habitum incipit quidem exercere actum, ſed nõ perficit, puta, ſi ædificator incipiat ædi

¶In eodem 1. ar. in rñſione ad ſm̃, dubium ex Martino occurrit ibidem q. 2. vbi recitata hac reſponſione dicit, Sequẽtes hãc opinionem hñt cõcedere quę ſequuntur. Primo ſequitur quod de aliquo actu aliq̃ñ eſt verum dicere, q̄ fuit perſeuerantia, de quo nũq̃ fuit verum dicere quod eſt perſeuerantia. Scđo, q̄ per mortem actus, q nũquã fuit perſeuerantia, incipit eſſe perſeuerãtia. Tertio, quod actus proprius alicuius uirtutis pro tempore quo fit, non ſortietur denominationem ab illa. Quarto quod perſeuerãtia eſt virtus, & tñ eius operatio uirtuoſa nõ poteſt eſſe perſeuerãtia, quia uel eſſet pſeuerãtia anteq̃ eſſet, & hoc nõ, vel qñ eſt, & hoc non, quia adhuc non eſt finis, vel poſt, & hoc non, quia, tunc nõ eſt. Quinto, quòd duorũ omnium vniformiũ intus & extra vſq; ad aliqđ inſtãs, de vno vere dicetur, q̄ pſeuerauit, & alio non, ut patet ſi unus moriatur in illo inſtanti, & alius nõ. Iſta ſunt quæ ſequuntur ex dicta opinione, ad quam tñ ponendam nec rõ, nec authoritas cogere videtur.

Tractat. 79. paulo a prin. tom.9.

¶In eadem reſponſione dubium occurrit ex eodem circa illud, Per ſe ad perſeuerantiam pertinet, quod aliquis perſeueret uſque ad finem operis uirtuoſi. Contra arguitur, quia quandoque aliquis vere perſeueraſſe dr̃, qui non compleuit opus, ſed impeditus fuit p mortẽ vel uiolentiam.

¶Ad euidentiã eorũ, quæ in primo dubio tanguntur, ſcito q̄ q̃a vnũquodq; ens tũc põt uere enunciari eſſe ſimpliciter, vel de aliquo qñ iuxta naturæ ſuæ conditionẽ hẽt eſſe. Vñ ſucceſſiua entia tũc dicunẽ eſſe, qñ ſunt nõ ſimul, ſed in ſucceſſione K ppria inchoata. Dr̃ nãque hodiernus dies eſſe, qñ iã inchoatus eſt. Vñ ab inchoatione vſq; ad terminum dici verificatur de illo tp̃e, hodie. Et ſimiliter cum domus ædificaẽ, dicimus q̄ ædificatio domus eſt, q̃uis nihil horum totum ſit, & poſſit impediri ne terminetẽ. Proportionabiliter in pp̃oſito dicim⁹, quòd quandocumq; aliquis incæpit actum perſeuerãdi iã actu perſeuerat, & de illo actu vere dr̃, q̄ eſt perſeuerantia. Nec obſtat, ſi non conſumeẽ, ſicut nõ obſtat ſi domus ædificatio, non conſumaẽ, quin ædificatio cæpta fuerit ædificatio & domificatio. Et ſi hodiernus dies nunq̃ cõſumaretẽ nõ auferret quin fuerit verũ prius dicere, hodie, in primis horis eius. Quocirca aliud eſt loq̃ de pſeuerãtia, & aliud de pſeuerãtia cõſumata. Ad verificãdũ ſiq̃dẽ de aliquo actu, q̄ eſt pſeuerãtia, ſufficit q̄ actus ille pſeuerãdi ſit cum debitis conditionibus inchoatus, & ſic in ſucceſſione habeat eſſe. Sicut ad verificandum quod aliquis actus ſit motus, ſufficit q̄ inchoatus motus ſucceſſione ſit. Si

enim

enim non conſumatur, non ſequitur. ergo perſeuerantia non fuit perſeuerantia, ſicut non ſequitur, ergo motus non fuit motus, ſed ſequitur, ergo perſeuerantia non eſt conſumata, ſicut ergo motus non eſt conſumatus.

¶ Ad verificandum vero de aliquo actu, quod eſt perſeuerantia conſumata, oportet terminum conſumationis expectare, & tunc poteſt primo dici, quod eſt perſeuerantia conſumata, quoniam tunc eſt in ſuo termino nec aliud eſſe requirit. Sicut motus conſumatus non diſi in termino poteſt primo dici motus conſumatus, non curando in propoſito quomodo terminetur poſitiue vel negatiue. Negatur ergo quod ſectantes diui Thomę doctrinam de perſeuerãtia, oporteat illa concedere, q̃ arguens affert. Actus ſiquidem perſeuerandi vſque ad mortem habuit hanc ueritatẽ in uita, quod iſte perſeuerat. Nec per mortem fit perſeuerantia, ſed in illo inſtanti fit conſumata. Et propterea patet, qđ propterea quod ſit actus uirtuus perſeuerantiæ, ab illa denominatus perſeuerantia, & eſt perſeuerantia quando eſt in ſucceſſione. Nec obſtat quod adhuc non ſit finis, quia non exigit niſi ad conſumatam perſeuerantiam. Ad caſum demum quinto loco dicitur, quod de illo qui moritur, verificatur perſeuerãtia conſumata, qa iã eſt inſtans conſumationis eius. In alio vero verificatur quod ꝑſeuerat, ſed non conſumate, qa adhuc nõ eſt in termino. Vnde nullum inconueniẽs hic accidit, ex quo ponitur uniusterminus & alterius non. Vnde patet, quod nõ ſequũtur ex ſancti Thomę opinione, quæ arguens dicit, & ꝙ rõnabiliter ponitur illa virtus ſicut magnanimitas.

Loco citato in argum.

673
Sup.q.128. cor. & ad 5. & 6. Et 3.di. 33.q.3.ar.3. q.1.2. & 4. cor.
*Lib.7.ca.4.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quod ſicut per ſe conuenit homini, quod generet hominẽ, & quod leo generet leonem, & tamen poteſt impediri, ita per ſe conuenit perſeuerãtiæ uirtuti, quod intendat perſiſtere vſque ad finem. Si tamen impeditur ab extra, hoc eſt per accidens, & nihil obſtare conſtat naturæ uirtutis, cui ex propria natura conuenit inclinare in hoc quod perſiſtat vſque in finem. Argumentum ergo nihil obſtat doctrinæ authoris, niſi apud eos qui putant naturales, & morales operationes, ſi poſſunt impediri non per ſe cõuenire ſuis principijs, quod eſt pueriſe, & ſatis rude.

A

ficare, & non compleat domum. Sic ergo dicendum eſt, quod nomen perſeuerantiæ quandoque ſumitur pro habitu quo quis eligit perſeuerare, quandoque autem pro actu quo quis perſuerat, & quandoque quidẽ habens habitum perſeuerantiæ, eligit quidem perſeuerare, & incipit exequi aliquandiu perſiſtendo, non tamen complet actum, quia non perſiſtit vſque ad finem. Eſt autem duplex finis. Vnus, quidem, qui eſt finis operis, alius autem qui eſt finis humanæ vitæ. Per ſe autem ad ꝑſeuerantiam pertinet vt aliquis ꝑſeueret vſque ad terminũ virtuoſi operis ſicut ꝙ miles perſeueret vſque ad finẽ certaminis, & magnificus vſq; ad cõſumationem operis. Sunt autẽ quędã virtutes, quarum actus per totã vitam debent durare, ſicut fidei, ſpei, & charitatis, qa reſpiciunt vltimũ finẽ totius vitæ humanæ. Et iõ reſpectu harũ virtutũ, q̃ ſunt principales, nõ cõſumatur actus perſeuerãtiæ vſq; ad finẽ vitæ. Et ſecũdũ hoc Aug.* accipit perſeuerantiam pro actũ ꝑſeuerantiæ conſumato.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ virtuti põt aliquid cõuenire dupliciter. Vno mõ, ex propria intentiõe finis, & ſic diu perſiſtere vſque ad finẽ in bono, pertinet ad ſpecialẽ virtutẽ, quę dicitur perſeuerantia, quę hoc intendit, ſicut ſpecialem finem. Alio modo ex comparatione habitus ad ſubiectum, & ſic immobiliter perſiſtere conſequitur quamlibet virtutem, inquantum eſt qualitas difficile mobilis.

Articulus II.

Vtrum perſeuerantia ſit pars fortitudinis.

Ad secundum ſic ꝓceditur: Videtur ꝙ perſeuerantia nõ ſit pars fortitudinis. Quia vt Philoſ. dicit in 7. Ethic.* ꝑſeuerãtia ẽ circa triſtitias tactus, ſed hmõi pertinet ad temperantiã. ergo ꝑſeuerãtia magis eſt pars temperantiæ, quam fortitudinis.

¶ 2 Præterea. Omnis pars virtutis moralis, eſt circa aliquas paſſiões quas virt' moralis moderat, ſed ꝑſeuerantia non importat moderãtiam paſſionũ, quia quanto vehementiores fuerint paſſiones tãto aliquis ſm rationem perſeuerans laudabilior videtur. ergo videtur quod perſeuerantia, nõ ſit pars alicuius virtutis moralis, ſed magis prudentiæ quæ perficit rationem.

B

¶ 3 Præterea. Aug.† dicit in lib. de ꝑſeuerantia, quod perſeuerantiã nullus poteſt amittere, alias autẽ virtutes poteſt homo amittere, ergo perſeuerantia eſt potior omnibus aliis virtutibus, ſed virtus principalis eſt potior quam eius pars. ergo perſeuerãtia non eſt pars alicuius virtutis, ſed magis ipſa eſt virtus principalis.

Sed contra eſt, qđ Tullius* ponit perſeuerantiam partem fortitudinis.

C

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* virtus principalis eſt, cui principaliter aſcribitur aliquid quod pertinet ad laudem virtutis, inquantum ſcilicet exercet illud circa propriam materiã, in qua difficillimum & optimum ẽ, illud obſeruare. Et ſecũdũ hoc dictũ eſt,* quod fortitudo ẽ principalis virtus, quia firmitatem ſeruat in his, in quibus difficillimum eſt firmiter ꝑſiſtere, ſcilicet, in periculis mortis. Et ideo neceſſe eſt quod fortitudini adiũgatur ſicut ſecundaria virtus principali omnis illa virtus, cuius laus conſiſtit in ſuſtinẽdo firmiter aliquod difficile. Suſtinere autem difficultatem, quę prouenit ex diuturnitate boni operis, dat laudem ꝑſeuerantiæ, nec hoc eſt ita difficile, ſicut ſuſtinere pericula mortis. Et ideo ꝑſeuerantia adiungitur fortitudini, ſicut á virtus ſecundaria principali.

D

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ annexio ſecũdariæ virtutis ad prĩcipalem non ſolum attẽditur ſm materiã, ſed magis ſm modum, quia forma in vnoquoque potior eſt, quam materia. Vnde licet perſeuerantia magis videatur conuenire in materia cũ tẽperantia, quã cum fortitudine. tñ in modo ma-

E

¶ Super quæſtionis centeſimæ trigeſimæſeptimæ Ar. 2.

In art. 2. eiuſdem q. dubium ex Martino ibidem occurrit circa rõnem in corpore articuli ad concluſionem principalem, ſ. Omnis illa virtus, cuius laus conſiſtit in ſuſtinendo aliquod difficile, eſt adiuncta fortitudini ſicut ſecũdaria principali: ſed laus perſeuerãtiæ eſt in ſuſtinendo difficultatem ex diuturnitate boni operis. ergo. Probatur maior, qa fortitudo firmat animum in ſuſtinẽdo difficilima, quæ ſunt pericula mortis. Contra, inquit, Martinus, maior eſt falſa. quod probatur, quia alias ſequeretur, quod omnis uirtus eſſet adiũcta fortitudini, quia omnis uirtus eſt circa difficile, & animum firmat contra aliqđ difficile. Probatio quoque maioris non infert apparenter, niſi uirtutes quæ ſunt circa eandem materiam, eſſe adiunctas. Et adhuc quęſtio eſt, an hoc ſufficiat. Iuſtitia enim perſeuerans facit ſuſtinere diuturnitatem operis iuſti, & ſic de alijs.

Ex cap. 1. habetur & ca. 5. tom. 7.

Lib. 2. de inuentione in fol. 3. ante fi. libri.

Q 123. arti. 11. & 1.2. q. 61. ar. 3. & 4.

q 123. ar. 11.

¶ Ad hoc dicitur, quod maior eſt veriſſima, & negatur ſequela. Et ad probationem dicitur, quod falſum eſt, omnis uirtutis laudẽ principaliter conſiſtere in ſuſtinendo aliquid difficile, cum iuſtitiæ laus conſiſtat in recte operando ad alium, & temperantiæ laus in moderatione. Et vt excludantur omnes apparentiæ notato quod diximus, ſcilicet, qđ laus virtutis illius conſiſtit principaliter in ſuſtinendo difficile. Nam dato, quod omnis uirtus aliquo modo ſuſtinendi actum participaret, vel haberet, non tamen principaliter conſiſtit circa ſuſtinendum. Iam autem dictum eſt, quod uirtutes ex principali intentione penſantur. Et per hoc patet ſolutio obiectorum de iuſtitia, & alijs uirtutibus perſeuerantibus ex conditione, non ex principali intentione, ut prędictum eſt.

¶ Super

¶ Super quæſtionis centeſimę trigeſimę ſeptimæ Articulum tertium.

IN artic. 3. eiuſdem q. dubium ex Martino ibidem qu. 2. occurrit, circa differentiam inter perſeuerātiam, & conſtantiam. Arguit ſiquidem dupliciter. Primo ſic. Cōtinuet aliquis aliquē virtutis actum, & deinde ſola diuturnitate uictus deſerat, talis nec perſeuerans, nec conſtans eſt. ergo conſtantia non reſpicit extrinſeca impedimēta, ut dicitur. Secūdo, Ariſtoteles expreſſe ponit perſeuerātiam circa vehementes triſtitias & cęte. ergo in uſu terminorum debemus conformari antiquis doctoribus, niſi cōſtet de abuſu.

D. 1012.

¶ Ad hoc dr̄, q̄ dupliciter aliq̄s pōt continuare actū uirtutis, primo ex intentione diuturnitatis: Et ſic inchoans, & aliquanto tempore continuans, & uictus poſt a diuturnitate deſiſtens, habuit quidem perſeuerantiæ actum, ſed adueniente oppoſito, factus eſt mollis. Si uero continuauit actum ex conditione uirtutis, & poſt occurrente diuturnitate ſuperante, deficit, in mollitiem declinauit non ex contrario, ſed ex priuatiuo, hoc eſt, non ex perſeuerantia, ſed ex non mollitie.

674

Q. præcedē. art. 5.

¶ Ad ſecundum vero dicitur, quod licet Ariſtote. perſeuerantiæ nomine uſus fuerit in habitu cohibitiuo triſtitiarum imꝑfecto in genere virtutis: ex hoc tamen nō ſequitur quod ſit abuſus uti eodem vocabulo in habitu uirtutis circa diuturnitatem, quam uocabulū perſeuerantiæ reſpicere magis conſtat quā triſtitias. Perſeuerans enim communi, & frequenti uſu dicitur, qui diu durat in aliquo. Et ſimpliciter ꝑſeuerans, qui uſque ad finem durat in opere.

Li. 1. in ſōn. Scipionis in fol. 2. ante med. libri. Q. 128 ar. 6.

gis conuenit cum fortitudine, in F quantum firmitatem ſeruat contra difficultatem diuturnitatis.

Ad secundum dicendum, quòd illa perſeuerantia, de qua loquitur Philoſ. non moderatur aliquas paſſiones, ſed conſiſtit ſolum in quadam firmitate rationis, & uoluntatis. Sed perſeuerantia ſ'm quod ponitur virtus, moderatur aliquas paſſiones, ſ. timorem fatigationis, aut defectus ꝑ diuturnitatem. Vnde hæc virtus eſt in iraſcibili, ſicut & fortitudo.

G Ad tertium dicendum, q̄ Aug. ibi loquitur de perſeuerantia non ſecundum quod nominat habitum uirtutis, ſed ſ'm quod nominat actum uirtutis cōtinuatum vſque in finem. ſecundū illud Matt. 24. Qui perſeuerauerit vſq; in finem, hic ſaluus erit. Et ideo contra rōnem perſeuerantiæ ſic acceptæ eſſet q̄ amitteref, quia iā non duraret uſque in finem.

Articvlvs III.

H *Vtrum conſtancia pertineat ad perſeuerantiam.*

AD tertivm ſic proceditur. Vr̄ q̄ cōſtantia nō pertineat ad pſeuerantiā. Conſtantia. n. pertinet ad patientiam, vt ſupra dictū eſt, ſed patiētia, differt à pſeuerātia. ergo conſtātia nō ptinet ad pſeuerantiam.

¶ 2 Prætereà. Virtus eſt circa difficile bonum. ſed in paruis operibus conſtantem eſſe, non videtur eſſe difficile, ſed ſolum in operib. magnis, quæ pertinent ad magnificentiam. ergo conſtantia magis I pertinet ad magnificentiam, quā ad perſeuerantiam.

¶ 3 Prætereà. Si ad perſeuerātiā pertineret cōſtātia, in nullo uidereſ a perſeuerantia differre, quia vtrūq; immobilitatem quandam importat, differunt aūt. Nā Mac. *condiuidit cōſtātiā firmitati, ꝑ quam intelligitur perſeuerātia, vt ſupra dictū eſt. ſ ergo cōſtātia nō pertinet ad perſeuerantiam.

K Sed contra eſt, quod aliquis dr̄ eſſe conſtans ex eo, q̄ in aliquo ſtat, ſed immanere aliquibus pertinet ad perſeuerātiā, vt patet ex diffinitione quam Andronicus ponit: ergo conſtantia pertinet ad perſeuerantiam.

Respondeo Dicendum, q̄ pſeuerātia, & cōſtātia conueueniūt qdē in fine, quia ad vtrumque ptinet firmiter pſiſtere in aliquo bono. Differunt autē ſ'm ea, quæ difficultatem afferunt ad perſiſtendum in bono. Nā uirtus perſeuerantiæ proprie facit firmiter perſiſtere hominem in bono contra difficultatem, quæ prouenit ex ipſa diuturnitate actus. Conſtantia autem facit firmiter perſiſtere in bono contra difficultatem, quæ prouenit ex quibuſcunque aliis exterioribus impedimentis. Et ideo principalior pars fortitudinis eſt perſeuerantia quam conſtantia, quia difficultas quæ eſt ex diuturnitate actus, eſt eſſentialior actui virtutis, quam illa quæ eſt ex exterioribus impedimentis.

Ad primum ergo dicendum quòd exteriora impedmenta perſiſtendi in bono, præcipue ſunt illa, q̄ triſtitiam inferunt, circa triſtitiam autem eſt patientia, vt dictum eſt. Et ideo conſtantia ſecundum finem conuenit cum perſeuerantia: ſecundum autem ea quæ difficultatem inferunt, conuenit cum patientia. Finis autem potior eſt, & ideo conſtantia magis pertinet ad ꝑſeuerantiam, quam ad patientiam. Q. præced. arti. 1.

Ad secundum dicendum, quod magnis operibus pſiſtere, difficilius eſt, ſed in paruis, & mediocribus diu perſiſtere habet difficultatem, & ſi non ex magnitudine actus quam reſpicit magnificētia, ſaltem ex ipſa diuturnitate quam reſpicit perſeuerantia. Et ideo conſtantia poteſt ad vtrumque pertinere.

Ad tertivm dicēdum, quod conſtantia pertinet quidem ad perſeuerantiam, inquantum conuenit cum ea, non tamen eſt idem ei, inquantum differt ab ea vt dictum eſt.

Articvlvs IIII.

Vtrum perſeuerantia indigeat auxilio gratię.

AD quartvm ſic proceditur. Videtur quod perſeuerēntia non indigeat auxilio gratiæ. Perſeuerantia enim eſt quædam virtus, vt dictum eſt,* ſed virtus, vt Tullius dicit in ſua Rhet.† agit in modum naturæ. ergo ſola inclinatio virtutis ſufficit ad perſeuerandum, Non ergo ad hoc requiritur aliquod auxilium gratiæ.

¶ 2 Præterea. Donū gratiæ Chriſti eſt maius q̄ nocumentū, quod Adam intulit, vt patet ad Rom. 5. ſed ante peccatū ſic cōditus fuit homo, vt poſſet pſeuerare per id quod acceperat, ſicut Aug. dicit in l b. de correct. 1. & gratia. ergo multo magis homo ꝑ gratiā Chriſti reparatus, poteſt perſeuerare abſque auxilio nouæ gratiæ.

¶ 3 Pręterea. Opera peccati quandoq; ſunt difficiliora, quam opera virtutis, vnde ex perſona impiorū dicitur Sap. 5. Ambulauimus vias difficiles, ſed aliq̄ perſeuerant in operibus peccati abſque alterius auxilio. ergo etiā in operibus virtutis abſque auxilio gratiæ.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. de perſeuerantia* Aſſerimus donum Dei eſſe perſeuerātiam, qua vſque ad finem perſeueratur in Chriſto.

Respon. Dicendum, quod ſi-

¶ Super queſtionis cētesimę trigeſimę ſeptimæ Articulum quartum.

IN art. 4. eiuſdem q. in reſponſione ad 1. dubium occurrit ex Martino ibidē q. 3. contra hanc reſponſione arguente, quod non ſatisfacit, quia nemo dubitat, an opus virtutis ſit de neceſſitate eliciendū quia ſi eſſet neceſſarium non eſſet meritorium. Quomodo ergo eſt (conceſſo quod non eſt neceſſarium) q̄ habens habitum virtutis immobiliter vtatur eo vſque ad mortem. Vtrum tamē poſſit habitu ſuo vti cum auxilio generali Dei vſque ad mortem, & ſi non, unde prouenit, maxime cum poſſit uti illo per unum, aut duos dies, q̄ per hoc habitus augeatur, & fortificetur.

675

1. 2. q. 109. ar. 9. & 10. & q. 114. ar. 2. co. Et 2. d. 10. in expoſ. & ad 2. Et 3. cont. c. 155. Et ue. q. 24. art. 13. & q. 27. ar. 5. ad 3. Et Pſa. 31. Et Ioan. 1. lecti. 2. in princ.

*Articul. 1.

†Lib. 2. de inuentione, in fol. 4. ante fi. libri.

*Cap. 11. in med. tom. 7.

¶ Ad huius euidentiam ſcito, q̄d actualis perſeuerantia vſque ad finem, de quā eſt queſtio, cum non ſufficienter cauſeſ a voluntate ex uirtute naturæ, & libertatis, vt patet ex eo q̄ uolūtas eſt ad oppoſita, & uertibilis ad bonum,

C. 1. in principio tomo 7.

&

cut ex dictis patet,*perſeuerantia dupliciter dicitur. Vno modo, pro ipſo habitu perſeuerãtiæ, ſecundũ quod eſt virtus, & hoc modo indiget dono habitualis gratię, ſicut & cæterę virtutes infuſę. Alio mõ poteſt accipi pro actu perſeuerantiæ durante vſque ad mortem. Et ſm hoc non indiget ſolum gratia habituali, ſed ẽt gratuito Dei auxilio conſeruantis hominẽ in bono vſque ad finem vitæ, ſicut ſupra dictum eſt,*cum de gratia ageretur Quia cũ lib.arb. de ſe ſit vertibile & hoc ei non tollatur per habitualem gratiã præſentis vitæ, nõ ſubeſt poteſtati liberi arb. ẽt per gratiam reparati. vt ſe immobiliter in bono ſtatuat, licet ſit in ptãte eius quòd hoc eligat. Plerũq; enim cadit in noſtra poteſtate electio, ſed non executio.

C Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ virtus perſeuerantiæ quantum eſt de ſe, inclinat ad perſeuerãdũ, qa tamen habitus eſt quo quis vtitur cũ voluerit, nõ eſt neceſſarium, ꝙ habens habitum virtutis, immobiliter vtatur eo vsque ad mortem.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ ſicut Aug. dicit in lib. de cor. & gratia,*primo hoĩ datũ eſt nõ vt pſeueraret, ſed vt perſeuerare poſſet per liberum arb. quia nulla corruptio tunc erat in humana naturæ, q̃ perſeuerandi difficultatem præberet. Sed nunc prædeſtinatis per gratiam Chriſti, non ſolum datur vt perſeuerare poſſint, ſed vt perſeuerent. Vnde primus homo nullo terrente contra Dei terrentis, imperium libero vſus arbitrio, non ſtetit in tanta ſelicitate cum tanta non peccandi facilitate, iſti autem ſæuiẽte mundo ne ſtarent ſteterunt in fide.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ homo p ſe põt cadere ĩ pctm̃, ſed ñ põt p ſe reſurgere a peccato ſine auxilio gratię. Et iõ ex hoc ipſo ꝙ hõ cadit ĩ peccatũ, q̃tũ de ſe ẽ, facit ſe ĩ peccato pſeuerãtẽ, niſi gratia Dei liberet. Nõ aũt ex hoc ꝙ facit bonũ, facit ſe pſeuerãtẽ ĩ bono, quia de ſe potẽs eſt peccare, & iõ ad hoc indiget auxilio gratiæ.

QVAESTIO CXXXVIII.

De vitiis oppoſitis perſeuerantiæ in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de vitijs oppoſitis perſeuerantiæ.

Et circa hoc quærũtur duo

¶Primo, De mollitie.
¶Secundo, De pertinacia.

Articvlvs I.

Vtrum mollities opponatur perſeuerantiæ.

D Ad primvm ſic pcedit. Videtur ꝙ mollities nõ opponatur perſeuerantiæ, qa ſuper illud 1. ad Cor. 6. Neq; adulteri. neq; molles, neq; maſculorũ cõcubitores. glo.*exponit molles ideſt, pathici, hoceſt, muliebria patiẽtes, ſed hoc opponitur caſtitati. ergo mollities non eſt vitiũ oppoſitum perſeuerantiæ.

& malum, & ad malum quidem ſufficienter, ad bonum autẽ non, iuxta illud. Perditio tua Iſrael ex te, ſalus autem ex me, oportet quòd cauſet vel ab habitu, vel ab extrinſeca cauſa. Et ſi ab aliquo habitu cauſari ſufficienter ponitur, neceſſe eſt, ꝙ habitus ille ſic perficiat uoluntatem, vt immobilitet ipſam in appetitu boni, alioqn nunquã ſufficiẽs cauſa perſeuerantiæ ponitur. Nam ſi non immobilitat liberum arbitriũ, remanebit vertibile ad malum, & cõſequenter (non ſufficiente tali habitu ad retrahendũ ab appetitu mali) appetet qñq; malũ, & ſic non perſeuerabit vſque ad mortẽ. Efficatia ergo requiſita ad habitum ſufficiẽtem cauſam perſeuerãtię actualis vſq; ad mortem in noſtra volũtate, eſt immobilitare liberum arbitrium ad bonum. Et propterea intuitus hoc author, qa quæſtio erat, an poſito habitu uirtutis perſeuerantiæ &c. remaneret indigẽtia alterius gratiæ Dei, radicalem cauſam attulit, quare habitus relinquit indigentiã talem, quia.ſ. non immobilitat voluntatẽ ad bonum: ſed relinquit ipſam vertibilẽ ad malum: Ex hoc autem quod nõ ſuffic. ẽ ter catur talis perſeuerantia a uoluntate informata charitate ſubintellecto generali auxilio Dei, manifeſte patent duo. Primum eſt, quod remanet hõ indigẽs ad talem perſeuerantiam ſpeciali Dei auxilio protegentis, & cuſtodientis hominem ne declinet ad malum, qm̃ hoc maximum bonum eſſe conſtat, & ab extrinſeco oportet cauſari, ex quo ab intrinſeco ſufficientem cãm in via hac non habet, niſi quis tale, & tm̃ bonum a caſu ponat, aut abſque propria cã ſufficiente, ꝙ eſt ridiculum. Secundum eſt, quòd authoris reſponſio directe ſatisfacit argumento radicalem cauſam aſſignans, quare habitus uirtutis non ſufficit cauſare perſeuerãtiã actualem vſque ad mortẽ, ac per hoc, quare relinquit indigẽtiã diuini auxilij ad talem perſeuerantiã: Vnde cũ arguẽs dicat, Nemo dubitat, an opus uirtutis ſit neceſſario eliciendum, dicitur ꝙ licet nõ dubitet de hoc, dubitat tñ, an habitus virtutis ſit tantæ efficaciæ, quod ſit ſufficiens cauſa perſeuerandi vſq; ad mortem. Et ad declarandum, quod omnis noſter in via habitus eſt inſufficiens, reddita optime eſt rõ, quia non immobilitat ad bonum. Et ſi hoc penetraſſet arguens, non oppoſuiſſet quæſtionem alio mõ, quam ab authore formetur. Dicta enim rõ omnem difficultatem excludit, & cauſam aſſignat indigẽtiæ extrinſecę cauſæ, quæ proculdubio eſt Deus.

¶In eodem quarto ar. in reſponſione ad tertium, dubiũ occurrit ex Martino ibidẽ arguente cõtra hanc reſponſionẽ, ꝙ nõ ſatisfacit, quia ſupponit vnũ, cuius contrarium argumẽtũ nititur probare, nec tamen illud ſolutio euacuat. Supponit.n. ꝙ homo põt de ſe peccare, & tamen nõ poteſt per ſe reſurgere à peccato immo nec bonum facere. Contra ꝙ directe procedit argumentum quo arguitur, ꝙ opera peccati ſunt difficiliora quã opera virtutis, & iõ videtur mihi, quod niſi ad hoc reſpondeatur, non eſt ſufficienter ſolutum.

¶Ad quòd dr̃, quod reſponſio authoris directe tendit, & ſatiſfacit argumento quo ad principalem difficultatem eius. ſ. quare homo poteſt ſeipſum peccando facere perſeuerantem in peccato, & non poteſt bene operando facere ſe perſeuerantem in virtute vſque ad mortẽ. Hæc enim difficultas euacuatur per hoc, ꝙ homo peccando conſtituit ſe in ſtatu, vnde non põt reſurgere, & propterea remanet perſeuerans in malo vſque ad mortem, quantum eſt ex ſe, ſed virtuoſe agendo non poteſt ſe ſtatuere in ſtatu, vnde non poſſit ex ſeipſo declinare. Ex hac aũt vniuerſali conditione cuiuſque peccati mortalis, & cuiuſcunque operis meritorij patet, quod nihil obſtare relinquit illud aſſumptum. ſ. opera peccati ſunt quandoque magis difficilia, q̃ opera virtutis. Hæc eſt.n. vna particularis in nullo obſtans vniuerſali cõditioni mortalis peccati, & meriti, ex qua ſatis fit in litera argumẽto. Et ppea non opus fuit, ꝙ author in litera aliter reſponderet.

¶*Super quæſtionis cẽteſimę trigeſimę octauæ Articulum primum.*

IN ar. 1. q. 138. dubia multa occurrũt ex Martino in eod. tract. in q. de mollitie Primum eſt circa illud ꝙ in corpore articuli dicitur, ſ. Secundum Philoſophum proprie mollis dr̃, qui recedit a bono ex triſtitia cauſata ex defectu delectationum, quaſi cedens debili mouenti. Cõtra hoc ſiquidem dupliciter procedit Primo, arguendo ꝙ non ſolũ tali triſtitię cedens eſt mollis, ſed ẽt cedens aliquibus triſtitiis, ex poſitiuis cauſis afflictiuis, cauſatis. Secundo, qđ nõ omnis cedens tali triſtitiæ, ita ut recedat a bono, eſt mollis, & ad primum qdem multa affert. Sed qm̃ primum non eſt contra authorẽ, q̃uis arguens putauerit, & dixerit ſe impugnare in hoc, S. Tho. ideo non affero ſua argumenta, ſed oſtendo vnde non intellexerit authorẽ. Ly.n. proprie, in hac litera æquiualet ad ly principaliter, & non æquiualet ad ly ſolum, vt ille interpretatus eſt, ita ꝙ non eſt ſenſus literę, quod mollis eſt ſolũ recedens a bono pp triſtitiam ex carentia delectationum cauſata, ſed eſt ſenſus quod mollis eſt principaliter recedens à bono propter huiõi triſtitias. Vñ in hac eadem litera dicitur, ꝙ mollis eſt, qui de facili recedit a bono propter difficilia, quæ ſuſtinere non põt. Per hæc enim verba in principio corporis articuli, author diffinit mollem. Et poſtmodũ excludẽs eum qui à magnis triſtitiis vincit a numero molliũ, tres gradus retrahentium a bono ponit, ſ. metum, delectabile, & carentiam delectatio-

---

Marginal notes: Ar. 1. ad 2. & ar. 2. ad 3. — 1. 2. q. 109. art. 10. — C. 11. in medio to. 7. — 676 Infra art. 2. cor. — Gloſſ. interlinearis ibidem.

delectationum, concludens ꝙ ex his ꝓprie, hoc eſt, principaliter aliquis dr̄ mollis ſecundum Philoſophum, ꝙ eſt verum. Cum hoc tñ ſtat, quod etiam ille qui a mediocribus triſtitiis, ex aliquibus contriſtantibus illatis uincitur, ſit ēt mollis. Dictum etiam eſt ſupra, ꝙ proprie fortitudo eſt circa pericula mortis in bello, & ꝑ hoc declaratum eſt non excludi quin ſecundario ſit etiam circa alias mortes ſuſtinendas. Aduertere quoque hic expedit, quod ſicut author aliter perſeuerãtiæ nomine utitur q̃ Ariſt. ita & mollitiē aliter accipit. Nam apud authorē pro vero uitio ſumit, apud Ariſt. autem pro imperfecto gñe uitii, ut patet ex oppoſitis bonis, ꝑſeuerãtia in uirtute, & ꝑſeuerãtia in imꝑfecto gñe virtutis, ſicut ēt & continentiã.

Lib. 7. cap. 7. tomo 5.

Lib. 7. Ethic. capit. 7. poſt med. tom. 5.

Lib. 4. cap. 8. tom. 5.

Lib 4. cap. 8. tom. 5.

Q. præcedē. ar. 1. & 2. D. 1025.

¶ Quod autem ſecundo loco confutatur, eſt contra authorem in hoc loco in reſponſione ad primum, & ideo afferenda ſunt argumenta eius. Primum ex authoritate Ariſt. 7. Eth. quod vinci a carentia delectabilium propter naturam generationis, aut ꝑꝑ ægritudinem, nō eſt mollitiei.

¶ Secundum eſt, quia ſecundum Ariſto aliquę delectationes ſunt neceſſariæ, & ꝓpter carentiam taliū delectationum recedere a bono non eſt mollities, ſed ꝑꝑ carentiam ſuperfluarū delectationum.

Lib. 7. cap. 7. a med. to. 5.

¶ Tertium dubiū ex eodem eſt circa reſpōſionem ad ſecūdum. Hæc, inquit ſolutio non mihi placet, tum quia ſi delitia eſt q̃dã mollities, ergo eſt ſpecies mollitiei, ergo non habent illas diuerſas cōnotationes, quas dicit Thomas, tum quia ex nominibus ipſis videtur oppoſitum, & proprie delitioſus eſt, qui non poteſt ſufferre abſentiam delectationū. Tertio quia omnis delitia pertinet ad intemperantiam, ac ꝑ hoc ſi eſt quædam mollities, pertinebit ad intemperantiam. ergo mollities non eſt totaliter oppoſita perſeuerantiæ.

Lib. 1. in ca. Vera magnanimitas in duobus ſita eſt.

Lib. 7. Ethic. ca. 7. a medi. elicitur. tomo 5.

¶ Quartum dubium eſt circa reſponſionem ad tertium. Hæc, inquit, reſponſio non videtur mihi conſona dictis eiuſdē doctoris. Arguo enim ſic. Appetere remiſſionem ſecundum quod huiuſmodi, aut eſt delectabile, aut carens labore. Si primū. ergo luſiuus vt appetens remiſſionem, non eſt dicēdus mollis, ſed incontinens, quia propter delectationem deſerit bonum. Si ſecundum, ergo mollities non eſt vniuerſaliter circa triſtitiam ex defectu delectationis, cuius oppoſitum determinat idem doctor. Patet conſequentia, quia luſiuus vt appetit remiſſionem, fugit laborem contriſtantem & moleſtantem.

¶ 2 Præterea. Philoſophus dicit in 7. Ethi.* ꝙ delitia, mollities quędã eſt, ſed eſſe delitioſum videtur pertinere ad intemperantiam. ergo mollities non opponitur perſeuerantiæ, ſed magis temperantiæ.

¶ 3 Præterea. Philoſophus ibidem dicit* quod luſiuus eſt mollis, ſed eſſe immoderate luſiuū opponit̄ eutrapelię, quæ ē virtus circa delectationes ludorum, vt dicitur in 4 Ethic.* ergo mollities non opponitur perſeuerantiæ.

G

Sed contra eſt, ꝙ Philoſophus dicit in 7. Eth.* quod molli opponitur perſeueratiuus.

Respon. Dicēdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* laus perſeuerãtiæ in hoc cōſiſtit, ꝙ aliquis nō recedit a bono propter diuturnã tolerantiã difficilium, & laborioſorū, cui directe videtur opponi, ꝙ aliquis de facili recedat a bono ꝑꝑ aliqua difficilia, quæ ſuſtinere nō pōt, & hoc pertinet ad rōnē mollitiei. Nam molle dicit̄, quod facile cedit tangenti. Nō aūt iudicatur aliquid molle ex hoc, ꝙ cedit fortiter impellēti, nam & arietes cedunt machinæ percutiēti, & iō non reputatur aliquis mollis, ſi cedat aliq̄bus valde grauiter impellētibus. Vnde Phil. dicit in 7. Ethic.* ꝙ ſi quis a fortibus, & ſuper excellentibus delectationibus vincitur, vel triſtitiis, non eſt admirabile, ſed condonabile, ſi contra tēdat. Manifeſtum eſt autem, ꝙ grauius impellit metus periculorum, q̃ cupiditas delectationum. Vnde Tullius dicit in primo de Offic. Non eſt conſentaneum qui metu non frangatur, eum frangi cupiditate, nec, qui inuictū ſe a labore p̄ſtiterit, vinci a voluptate. Ipſa etiã voluptas fortius mouet attrahendo, q̃ triſtitia de carētia voluptatis retrahendo, qa carentia voluptatis eſt purus defectus. Et ideo ſm Philoſophū* proprie mollis dicit̄ qui recedit a bono propter triſtitias cauſatas ex defectu delectationum, quaſi cedens debili mouēti.

H

K

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ prædicta mollities cauſatur dupliciter. Vno modo, ex cōſuetudine. Cum. n. aliquis conſuetus eſt voluptatib. frui, difficilius pōt earū abſentiã ſuſtinere. Alio mō, ex naturali diſpoſitione, quia videlicet habet aīum minus cōſtãtē ꝑꝑ fragilitatē cōplexionis, & hoc modo cōparãtur fęminæ ad maſculos, vt Philoſ. dicit in 7. Ethic.* & ideo illi qui muliebria patiūtur, molles dicūtur, quaſi muliebres effecti.

Ad secundum dicendū, ꝙ voluptati corporali opponit̄ labor, & iō res laborioſę tm̄ impediunt voluptates. Delitioſi aūt dicūt̄, q nō poſſunt ſuſtinere aliquos labores, nec aliqd quod voluptatē diminuat. Vnde dicitur Deut. 28. Tenera mulier, & delicata, quæ ſuꝑ terrã ingredi nō valebat, nec pedis veſtigiū figere ꝑꝑ mollitiē, & iō delitia mollities quædã eſt. Sed mollities ꝓprie reſpicit defectum delectationū, delitiæ autē cauſam impeditiuã delectationis, puta, laborem, vel aliquid huiuſmodi.

I

Ad tertium dicendū, ꝙ in ludo duo eſt cōſiderare. Vnoqdē mō delectationē, & ſic īordinate luſiuus opponit eutrapeliæ. Alio modo, in ludo conſideratur quædã remiſſio, ſiue quies, quæ opponitur labori, & ideo ſicut nō poſſe ſuſtinere laborioſa ꝑtinet ad mollitiem, ita etiam nimis appetere remiſſionem ludi, vel quamcumque aliquam quietem.

Articulvs II.

Vtrum pertinacia opponatur perſeuerantiæ.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod pertinacia

F ¶ Ad obiecta ſecundi dubii dr̄, ꝙ ſermo Ariſt. formaliter intellectus non infert, ꝙ arguens intendit, qm̄ Ariſt. vult nō poſſe carere delectationibus quibuſdã, ꝓpterea quia ſic nutriti ſunt vt reges Scytharum, vel ꝑꝑ infirmitatem complexionis, ut mulieres, nō eſt vitiū. Et verū ē, qm̄ recta rō habet ut cōplexionis & cōſuetudinis rō habeat, ita ꝙ id ꝙ eſſet mollitiei uitiū i vno non eſt mollities in alio, ſicut ēt qđ eſſet ebrietas in uno, eſſet ſobrietas in alio. Sed vt patet, ex hoc non ſequit̄ cōcluſio arguētis. ſ. Non omnis cedens triſtitiæ ex carētia delectationū ita vt recedat a bono, eſt mollis. Sc̄da quoque obiectiō nil obſtat, quia ſequi delectationes neceſſarias nō eſt vitioſum. Sed ſi ꝑꝑ carentiã ſuperfluarū declinat a bono, eſt manifeſte mollis. Si vero ꝑꝑ carentiam neceſſariarum aliquis declinaret a bono, ita ꝙ non ꝑꝑ carentiam ſubſtracti, ſed ipſi* delectationis uel ſic, a bono recederet, mollis, quoq; eſſet, qm̄ delectationes neceſſarię nō sūt ꝑꝑ ſe, ſed ꝑꝑ ſubtracta, puta, cibū, vel potū. Vñ q declinaret a uirtute, qa cibus nō delectat eū, q tñ ꝓdeſt, mollis eſſet quamuis delectatio cibi ſit neceſſaria ꝑꝑ cibationem, & uita animalium, nō eſſet aūt mollis ſi cibo non delectanti ꝓponit delectãtē, qa cō ꝑ hoc recedit a uirtutis bono. Et ſi in hoc excederet ad gulæ vitium ſpectaret.

Lib. 7. capi. 7. a medio tomo 5.

¶ Ad tertium rñdendo, dubiū, dr̄ ad primū, ꝙ delitia eſt ſpecies, vel quaſi ſpecies mollitiei. Et negat̄ cōſequētia. ergo nō differunt penes cōnotata, vt dicit Th. Stat. n. ꝙ aliquid exprimat inferius, quod non exprimit ſuperius. Ad ſm vero dr̄, ꝙ male exponitur delitia. Ad tertium negatur aſſumptum. ſ. ꝙ omnis delitia ſpectat ad intemperantiam, niſi confundendo uitia.

¶ Ad quartum dubium dr̄, ꝙ appetere remiſſionem in ꝓpoſito eſt appetere negationē laboris. Et cum dr̄ ergo luſiuus ut mollis, fugit laborem contriſtãtē, conceditur. Et cū dr̄. Mollities non eſt præciſe circa triſtitias ex abſentia delectabilium, conceditur. Et cum dr̄, ꝙ author oppoſitum determinauit, negatur, vt patet ex ſupra dictis, & ex hac litera, vbi expreſſe dicit, ꝙ non poſſe ſuſtinere laborioſa pertinet ad mollitiem.

¶ *Super quęſtionis centeſimę trigeſimęoctauę Ar. 2.*

In art eiuſdem q. 138. dubium ex Martino occurrit ibidem in quæſt. de pertinacia, arguente quod cōcluſio nō eſt cōfor

mis

A mis alijs dictis eiuſdem Thomæ. Nam ſecundum eum nõ omnis perſiſtens in ſententiã ſecundum quod oportet, eſt perſeuerans, ſed ille tantum qui perſiſtit: non obſtante moleſtia diuturnitatis. Si ergo pertinacia directe opponitur pſeuerantiæ, oportet quod nimis perſiſtat contra diuturnitatis moleſtiam, ſed ſecundum enim pertinacia non eſt tale vitium, ſed aliquis dicitur pertinax eſto qđ nihil ex diuturnitate ſentiat moleſtiæ. Non conuenit ergo concluſio cum alijs dictis Thomæ. Secundo, quia ſequeretur nullum vitium eſſe pertinaciam niſi vbi diuturnitatis circũſtãtia de bono ĩ malum transferret. Et tenet conſequentia, quia ſi directe opponitur perſeuerantiæ, oportet ꝙ includat in ſua rõne diuturnitatem, ſicut perſeuerantia. Tertio, quia pertinax ſecundũ Iſid. eſt qui immanet ſententiæ, cui nõ debet immanere. Talis autem excedit pertinacem oppoſitũ perſeueranti, quia perſeuerans eſt non obſtante triſticia, & ſimiliter ſuus pertinax, ergo pertinacia accepta ab Iſido. & Thoma non opponitur perſeuerãtiæ. Quarto, quia pertinax vt de eo loquitur Thomas, immanet ſententiæ pp delectationem, ergo non opponitur perſeuerãtiæ ſed continentiæ. Probatur aſſumptum, quia pertinax immanet ſententiæ propter victoriam. ergo propter delectationem. Probatur hoc vltimum antecedens, tum ex ipſo Thom. hic: tum ex Ariſt. 7. Ethic. dicente, quod illi propriæ ſententiæ vincuntur a delectationibus. Gaudent enim vincentes ſi non tranſuadeãtur, & concludit, qđ ſunt magis ſimiles incontinentibus, quam continentibus.

Lib.31.c.31. — Q.131.ar.2. — Li.7.c.9.ante me.to.5. — Lib.2. de inuentione in ſol 4 ante ſi ne libri. — Q.92.art.1. — Lib.10.c.15. & icipit, prudens quaſi, parum ante medium. — Lib.7.cap.9.tom.5.

¶Ad horum euidẽtiam ſcito, quod ſicut magnanimitas & facit magnum in qualibet virtute, & ponit mediũ in appetitu magnorum honorum, nec oportet qđlibet oppoſitũ illi uitiũ reſpicere appetitum honoris, ſed ſufficit ꝙ magnum honorẽ reſpiciat uel per exceſſum, vel per defectũ, vt patet de pſumptione, q̃ non excedit in appetitu honoris, ſed actus incõmẽſuratĩ, ita pportionabiliter pſeuerãtia & facit ex intentione perſiſtentiã opportunã in qualibet virtute, & mediũ ponit in ſiſtẽdo in ſentẽtia. Et ppterea uitia oppoſita eidẽ, ſi extrema, ſunt eius ꝙ eſt ſiſtere in ſententia, perſeuerantiæ opponunt. Sicut ambitio, & eius oppoſitũ extrema ſũt magnanimitatis, quia extrema ſunt eius, quod eſt appetere magnos honores. ¶His prælibatis ad primum in oppoſitum dicit, q. perſiſtere in ſententia bene operando, aut malum vitando, cõtingit dupliciter. Vno modo, ex conditione habitus operãtis: & ſic eſt ſiſtens non eſt perſeuerãs ſm authorẽ. Alio mõ ex principali

non opponatur perſeuerantiæ. Dicit.n. Greg. 31. Mor.* quod pertinacia oriẽ ex inani gloria: ſed inanis gloria non opponitur perſeuerantiæ, ſed magis magnanimitati, vt ſupra dictum eſt.* ergo pertinacia non opponitur perſeuerantiæ.

¶2 Præt. Si opponitur perſeuerãtiæ, aut opponiẽ ei per exceſſum, aut per defectum, ſed nõ opponitur ei per exceſſum, quia etiam pertinax cedit alicui delectationi & triſtitiæ, quia vt dicit Philoſ. in 7. Ethic.* Gaudent vincentes, & triſtantur ſi ſententiæ eorũ infirmæ appareãt, ſi autem per defectum, erit idẽ quod mollities, quod patet eſſe falſum. nullo ergo modo ptinacia opponiẽ perſeuerantiæ.

¶3 Præt. Sicut perſeuerans perſiſtit in bono cõtra triſtitias, ita cõtinens & temperatus contra delectationes, & fortis cõtra timores C & manſuetus contra iras, ſed pertinax dicitur aliqs ex eo, quod nimis in aliquo perſiſtit: ergo pertinacia non magis opponitur perſeuerantiæ, quam alijs virtutibus.

Sed contra eſt, ꝙ Tull. dicit in ſua Rhetor.* ꝙ ita ſe hẽt pertinacia ad perſeuerantiam, ſicut ſuperſtitio ad religionem, ſed ſuperſtitio opponitur religioni, vt ſupra dictum eſt.* ergo & pertinacia perſeuerantiæ.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut Iſid. dicit in lib. Etym.† ptinax dicitur aliquis, qui eſt imprudenter D tenax, quaſi omnia tenens. Et hic idem dicitur pertinax, eo quod in propoſito ſuo ad victoriam perſeueret. Antiqui.n. dicebant viciam, quam nos victoriam, & hos Phili. vocat in 7. Ethi.* is chyrognomones.i. fortis ſententiæ, vel idiognomones.i. propriæ ſententiæ, quia.ſ. perſeuerant in propria ſententia plus quam oportet. Mollis autem minus quàm oportet, perſeuerãs autem ſecũdũ quod oportet. Vnde patet ꝙ perſeuerãtia laudatur ſicut in medio exiſtens, pertinax aũt vituperatur ſm exceſſum medii, mollis autem ſm defectum.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ iõ aliquis nimis perſiſtit in propria ſententia, quia per hoc vult B ſuam excellentiam manifeſtare: & ideo oritur ex inani gloria ſicut ex cauſa. Dictũ eſt autem ſupra,* quòd oppoſitio vitiorum ad virtutes non attenditur ſm cauſam, ſed ſecundum propriam ſpeciem.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ptinax excedit quidem in hoc, ꝙ inordinate pſiſtit in aliquo cõtra multas difficultates, habet tamen aliquam delectationem in fine, ſicut & fortis, & etiam pſeuerans. Quia tamẽ illa delectatio eſt C vitioſa ex eo ꝙ nimis appetit eam & contrariam triſtitiam fugit, aſſimilatur incontinenti, vel molli.

Ad tertium dicendũ, ꝙ aliæ virtutes, etſi perſiſtant cõtra impetus paſſionũ, non tñ propriè laus earum eſt ex perſiſtẽdo, ſicut laus perſeuerantiæ. Laus vero cõtinentiæ magis vr̃ ex vincendo delectationes, & ideo pertinacia directe opponitur perſeuerantiæ.

QVAESTIO CXXXIX.

De dono fortitudinis, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ eſt de dono, ꝙ reſpõdet fortitudini, qđ eſt fortitudinis donum.

Et circa hoc q̃runtur duo.

¶ Primo, Vtrum fortitudo ſit donum.

A intentione, & ſic perſiſtens eſt perſeuerãs, qm̃ ſic perſiſtere intendens, directe intendit tã diu inſiſtere, q̃ diu oportet. Hoc.n. importat ly pſiſtere, ſicut peruigilare eſt vſq; ad finẽ vigilare. Vñ cũ dr̃, ꝙ actus pſeuerãtiæ eſt pſiſtere in ſẽntẽtia cũ executione, nõ oportet addere, cõtra moleſtias diuturnitatis. qm̃ ipſum pſiſtere hoc ĩportat. ſ. ꝙ ſi ẽ directe intentũ ſuper moleſtiã cauſabilẽ a diuturnitate. Et cũ ex hoc infertur, ergo pertinacia perſeuerantiæ oppoſita non eſt, niſi nimis pſiſtit contra diuturnitatis moleſtias negatur ſequela, ſed ſufficit, ꝙ nimis ex intentione perſiſtat in ſententia vndecunq; C hoc accidat. ſicut ſufficit ad intemperatum ꝙ excedat in delectationibus tactus, vndecunq; ad hoc veniat, puta, ex auaritia, vt meretrix, vel ex vindicta, vt occiſor &c. Et ratio eſt quia ad poſitionem vitii alicuius nõ requiritur, ꝙ principalis intentio hõis ſit diuertẽdi a medio proprio, ſed ſat eſt ꝙ ipſum vitium ex propria natura ſit primo receſſiuum a medio propriæ virtutis. Medium aũt in perſeuerantia, vt dictũ eſt, eſt perſiſtere in ſentẽtia, Pertinax aũt ex intẽtione excedit hoc, qm̃ immanet ſententiæ, q̃ñ non oportet, vel cui non oportet. Hoc autem eſt recedere a perſiſtẽtia ſm ꝙ oportet ſiue moleſtiæ diuturnitatis faciant hũc receſſum ſiue nõ. Et ſimiliter mollis eſt vndecũque qs ex intentione nõ pſtet in ſñia ſm ꝙ oportet, & non ſolũ ſi pp laborẽ diuturnitatis non perſtet in ſententia per eandẽ rõnem. ſ. q̃a ex natura ſua talis nõ pſtãs recedit à perſiſtẽtia ſm ꝙ oportet. Iã in dictõ eſt ꝙ in pſiſtẽtia claudiẽ diuturnitas. Et p hoc patet rñſio ad ſm, dicẽdo ꝙ receſſus a pſiſtẽtia includit receſſum a E diuturnitate ſm ꝙ oportet, & per hoc patet rñſio ad 3. Aliud eſt.n. loq. de receſſu vitii a medio, & aliud de receſſu operãtis vitioſe: qm̃ cã mouẽs vitioſũ põt eẽ multiplex, & nõ tollit naturã uitij. Pertinax.n. eſt, q. nimis ex intẽtione pſtat vñcunq; iſte hõ moueaẽ ad imanẽdũ ſẽtẽtiæ q̃ñ, vel cui nõ oportet. Ad quartũ dr̃ cũ authore ꝙ ptinax ex parte delectatiõis appetitæ eſt ſimilis incõtinẽti, vt Ariſt. dicit, ſm tñ id ꝙ directe intẽdit. ſ. imanere propriæ ſententiæ, opponiẽ perſeuerãtiæ, & ſm ſinẽ opponitur magnanimitati, pro quãto eſt inanis gloria.

2. ar. 1. & q. 133. art. 2.

¶ Super quæſtiones centeſimam trigeſimamnonam, & centeſimam quadrageſimam.

IN q. 139. & 140. de dono, & pceptis fortitudinis nihil occurrit ſcribẽdum, niſi ꝙ aduertas donũ fortitudinis nõ arctari

ad materiam forti-
tudinis, vt eſt ſpecia-
lis, virtus, ſed exten-
di ad totam mate-
riam fortitudinis, vt
eſt virtus generalis,
vt in artic. 1. ad 3 in
litera habes, & ex-
678 cedere illam quo ad
1.di.34.q.1. finem tam reſpectu
art.2. cor.& bonorum, quam ma-
q.3.artic.1. lorum, vt in corpore
q.1. ibidem habes. & hæc
de fortitudine dicta
ſufficiant.

¶Secundò, Quid reſpondeat ei F
in beatitudinibus, & fructibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum fortitudo ſit donum.

AD PRIMVM ſic procedi-
tur. Videtur quòd for-
titudo non ſit donum: vir
tutes .n. a donis differunt: ſed for-
titudo eſt virtus. ergo non debet
poni donum.
¶2 Præt. Actus donorum manet
1.2.q.68.ar in patria, vt ſupra habitum eſt: * G
tic 6. ſed actus fortitudinis non manet in patria. dicit enim
Libr 1.c 32. Greg. in 1. Moral. † quod fortitudo dat fiduciam trepi
ante mediũ danti contra aduerſa, quę nulla erunt in patria. ergo for
Lib. 2. cap. 7. titudo non eſt donum.
in med.t. 3. ¶3 Præt. Aug. dicit in 2. de doct. chriſt. * quod fortitu-
dinis eſt ab omni tranſeuntium mortifera iucunditate
ſeipſum ſequeſtrare, ſed circa noxias iucunditates, ſeu
delectationes magis conſiſtit temperantia, quam forti
tudo. ergo videtur quod fortitudo non ſit donũ reſpõ
dens virtuti fortitudinis.

SED CONTRA eſt, quod Iſa. 11. fortitudo inter
alia dona Spiritusſancti computatur.

RESPONDEO. Dicendum, quòd fortitudo importat
Q.123.ar.2. quandam animi firmitatem, vt ſupra dictum eſt; * &
& 1.2.q.61. hęc quidem firmitas animi requiritur & in bonis faciẽ H
art.3. dis, & in malis perferendis, & præcipue in arduis bo-
nis, vel malis. Homo autem ſecundum proprium, &
connaturalem ſibi modum hanc firmitatẽ in vtroque
poteſt habere, vt non deficiat à bono propter difficul-
tatem vel alicuius ardui operis implendi, vel alicuius
grauis mali perferendi, & ſecundum hoc fortitudo
ponitur virtus ſpecialis, vel generalis, vt ſupra dictũ eſt.
Q.123.ar.2. * Sed altius a Spirituſancto mouetur animus hominis
ad hoc, quod perueniat ad finem cuiuſlibet operis in-
choati, & euadat quæcunque pericula imminentia,
quod quidem excedit naturam humanam. Quandoq;
enim non ſubeſt poteſtati hominis, vt conſequatur
finem ſui operis, vel euadat mala, ſeu pericula, cum I
quandoque opprimatur ab eis in morte, ſed hoc opera
tur Spiritusſanctus in homine, cum perducit eum ad
vitam æternam, quæ eſt finis omnium bonorum ope-
rum, & euaſio omnium periculorum. Et huius rei in-
fundit quandam fiduciam menti Spiritusſanctus con-
trarium timorem excludens, & ſecundum hoc forti-
1.2.q.68. ar tudo donum Spiritusſancti ponitur. Dictum eſt enim
tic.2. ſupra, quod dona reſpiciunt motionem animæ à Spi-
rituſancto.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fortitudo,
quæ eſt virtus, perficit animum ad ſuſtinendum quæ-
cunque pericula, ſed non ſufficit dare fiduciam euaden
di quæcunque pericula, ſed hoc pertinet ad fortitudi-
nem, quæ eſt donum Spiritusſancti. K

AD SECVNDVM dicendum, quòd dona ha-
bent eoſdem actus in patria quos habent in via, ſed
ibi habent actus circa perfruitionem finis. Vnde actus
fortitudinis ibi eſt perfrui plena ſecuritate a laboribus
& malis.

AD TERTIVM dicendum, quòd donum forti-
tudinis reſpicit virtutem fortitudinis non ſolum ſecun
dum quod conſiſtit in ſuſtinendo pericula, ſed etiam
ſecundum quod conſiſtit in quocunque arduo opere
faciendo. Et ideo donum fortitudinis dirigitur a do-
no conſilij, quod videtur præcipue eſſe de melioribus
bonis.

ARTICVLVS II.

Vtrum quarta beatitudo, ſcilicet Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, reſpondeat dono fortitudinis.

AD SECVNDVM ſic procéditur. Videtur quòd 679
quarta beatitudo, ſcilicet Beati qui eſuriunt, & Inf.q.83.ar.
ſitiunt iuſtitiam, non reſpondeat dono fortitu 9. ad 3. Et
dinis. Donum enim fortitudinis non reſpondet virtu- 12.q.69.art.
ti iuſtitiæ, ſed potius donum pietatis, ſed eſurire, & ſiti 3.ad 3. Et 3.
re iuſtitiam pertinet ad actum iuſtitiæ. ergo beatitu- diſt.34.q.1.
do iſta magis pertinet ad donum pietatis quam ad do- artic.4.& 6.
num fortitudinis. cor.
¶2 Præt. Eſuries, & ſitis iuſtitiæ importat deſiderium
boni, ſed hoc proprie pertinet ad charitatem, cui non
reſpondet donum fortitudinis, ſed magis donum ſapiẽ
tiæ, vt ſupra habitum eſt. * ergo iſta beatitudo non re- Q.45. in di-
ſpondet dono fortitudinis, ſed dono ſapientiæ. uiſione q.
¶3 Præterea. Fructus conſequuntur ad beatitudines,
quia de ratione beatitudinis eſt delectatio, vt dicitur in
1. Ethicorum * ſed in fructibus non videtur aliquid po Libr.1.c.8.a
ni, quod pertineat ad fortitudinem. ergo neque beati- med.tom.5.
tudo aliqua ei reſpondet.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in lib. de ſer
mon. Domin. in monte. * Fortitudo congruit eſurien- Li.1.c 9.an-
tibus: laborant enim deſiderantes gaudium de veris bo te med.to.4.
nis, amorem à terrenis auertere cupientes.

RESPONDEO Dicendum, q̧ ſicut ſupra dictum
eſt * Aug. † attribuit beatitudines donis ſecundum ordi Q.121.ar.3.
nem enumerationis, conſiderata tamen aliqua conue- Loco citato
nientia, & ideo quartam beatitudinem .ſ. de eſurie, & ſi in argu. ſed
ti iuſtitiæ, attribuit quarto dono ſcilicet dono fortitu- contra.
dinis. Eſt tamen ibi aliqua conuenientia, quia, ſicut di- Art.praeced.
ctum eſt, * fortitudo in arduis conſiſtit. Eſt autem val- ad 3.
de arduum, quod aliquis non ſolum opera virtuoſa fa-
ciat, quæ communiter dicuntur opera iuſtitiæ, ſed q̃d
faciat ea cum inſatiabili quodã deſiderio, quod poteſt
ſignificari per famem, & ſitim iuſtitiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̧ ſicut Chryſt.
dicit ſuper Matth. Iuſtitia hic poteſt accipi non ſolum
particularis, ſed etiam vniuerſalis, quæ ſe habet ad om-
nium virtutum opera, vt dicitur in 5. Ethic. in quibus
arduum intendit fortitudo, quæ eſt donum.

AD SECVNDVM dicendum, quòd charitas eſt ra
dix omnium donorum & virtututum, vt ſupra dictum
eſt, & ideo quicquid pertinet ad fortitudinem, poteſt
etiam ad charitatem pertinere.

AD TERTIVM dicendum, q̧ inter fructus po-
nuntur duo, quæ ſufficienter correſpondent dono for
titudinis, ſcilicat patientia, quæ reſpicit ſuſtinentiã ma
lorum, & longanimitas, quæ reſpicere poteſt diuturnã
expectationem, & operationem bonorum.

QVAESTIO CXL.

De pręceptis fortitudinis, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de præceptis for-
titudinis.
¶Et primo. De præceptis ipſius fortitudinis.
¶Secundo, De præceptis partium eius.

ARTICVLVS I.

Vtrum conuenienter in lege diuina, pręcepta fortitudinis tradantur.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nõ 680
conuenienter in lege diuina, præcepta forti-
tudinis

tudinis tradantur: Lex enim noua perfectior eſt veteri lege, ſed in veteri lege ponuntur aliqua præcepta fortitudinis, vt patet Deut. 20 ergo & in noua lege aliqua pcepta fortitudinis danda fuerunt.

¶ 2 Præter. Præcepta affirmatiua videntur eſſe potiora præceptis negatiuis, quia affirmatiua includunt negatiua, ſed non econuerſo. Inconuenienter ergo in lege diuina ponuntur præcepta fortitudinis ſolum negatiua timorem prohibentia.

¶ 3 Præterea Fortitudo eſt vna de virtutibus principalibus, vt ſupra habitum eſt,* ſed præcepta ordinantur ad virtutes ſicut ad fines, vnde debent eis proportionari. ergo & præcepta fortitudinis debuerunt poni inter præcepta decalogi, quæ ſunt principalia legis præcepta.

Q. 123. art. 11. & 1. 2. q. 61. art. 1.

Sed contrarium apparet ex traditione ſacræ ſcripturæ.

Respondeo Dicendum, q præcepta legis ordinantur ad intentionem legiſlatoris. Vnde ſecundum diuerſos fines, quos intendit legiſlator, oportet diuerſimode præcepta legis inſtitui, vnde & in rebus humanis alia ſunt præcepta democratica, alia regia, alia tyrannica. Finis autem legis diuinæ eſt vt homo inhæreat Deo: & ideo præcepta legis diuinæ tã de fortitudine, quã de alijs virtutibus dantur ſecundum quod conuenit ordini mentis in Deum. Et propter hoc Deuter. 20. dicitur Non formidetis eos, quia dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit. Leges autem humanæ ordinantur ad aliqua mundana bona, ſecundum quorum cõditionem præcepta fortitudinis in humanis legibus inueniuntur.

Ad primum ergo dicendum, q vetus teſtamẽtum habebat temporalia promiſſa, nouum autem ſpiritualia & æterna, vt Auguſt. dicit contra Fauſt.* & ideo neceſſariũ fuit vt in veteri lege populus inſtrueretur qualiter pugnare deberet etiam corporaliter pro terrena poſſeſſione acquirenda. In nouo autem teſtamento inſtruendi fuerunt homines qualiter ſpiritualiter certando, ad poſſeſſionem vitæ æternæ peruenirent ſecundũ illud Matth. 11. Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Vnde & Petrus præcipit 1. Petr. vlt. Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. & Iac. 4. Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis. Quia tamẽ homines ad ſpiritualia bona tendentes, ab eis retrahi poſſent per corporalia pericula, fuerunt etiam in lege diuina danda fortitudinis præcepta ad ſuſtinenda fortiter temporalia mala, ſecundum illud Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus.

Lib. 4. c. 2. in prin. tom. 6.

Ad secundum dicendum, q lex in ſuis pceptis debet habere cõem inſtructionẽ. Ea vero quæ ſunt agẽda in periculis non poſſunt ad aliquod cõe bonum reduci, ſicut ea quæ ſunt vitanda: & ideo præcepta fortitudinis magis dantur negatiue, quam affirmatiue.

q. 122. ar. 1. Ad tertium dicendũ, q ſicut dictũ eſt,* pcepta decalogi ponuntur in lege ſicut prima principia, quę ſtatim debent eſſe omnibus nota. Et ideo præcepta decalogi debuerunt eſſe principaliter de actibus iuſtitię, in quibus manifeſte videtur eſſe ratio debiti, non autẽ de actibus fortitudinis, quia non ita manifeſte videtur eſſe debitũ, q aliquis pericula mortis non reformidet.

Articulus II.

Vtrum conuenienter tradantur pręcepta in lege diuina de partibus fortitudinis.

681 Ad secundum ſic proceditur. Videtur q inconuenienter tradantur præcepta in lege diuina de partibus fortitudinis. Sicut enim patientia, & perſeuerantia ſunt partes fortitudinis, ita magnificentia, & magnanimitas, ſiue fiducia, vt ex ſupradictis patet, ſed de patientia inueniuntur aliqua præcepta tradita in lege diuina, ſimiliter etiam & de perſeuerantia. ergo pari ratione de magnificentia, & magnanimitate aliqua pręcepta tradi debuerunt. Q. 128.

¶ 2 Præt. Patientia eſt virtus maxime neceſſaria, cũ ſit cuſtos aliarum virtutum, vt Greg. dicit:* ſed de aliis virtutibus dantur abſolute præcepta. non ergo de patientia fuerunt danda præcepta, quæ intelligantur ſolum ſecundum præparationem animi, vt Aug. dicit in libr. de ſermon. Domini in monte.

Hom. 35. in Euang. non remote ante medium.

¶ 3 Præt. Patientia & perſeuerantia ſunt partes fortitudinis, vt dictum eſt:* ſed de fortitudine non dantur pręcepta affirmatiua, ſed ſolum negatiua, vt ſupra habitũ eſt.* ergo etiam neq; de patientia, & perſeuerantia fuerunt danda præcepta affirmatiua, ſed ſolum negatiua.

Lib. 1. de ſer. Dom. in mõte ca. 34. 35. & 36. to. 4. quæſt. 128. & 136. ar. 4. & 137. artic. 2. Art. præced. ad 2.

Sed contrarium habetur ex traditione ſacræ ſcripturæ.

Respondeo Dicendum, q lex diuina perfecte informat hominem de his, quæ ſunt neceſſaria ad recte viuendum. Indiget autem homo ad recte viuendum nõ ſolum virtutibus principalibus, ſed etiam virtutibus ſecundariis, & adiunctis, & ideo in lege diuina ſicut dantur conuenientia præcepta de actibus virtutum principalium, ita etiam dantur conuenientia pręcepta de actibus ſecundarum virtutum, & adiunctarum.

Ad primum ergo dicendum, q magnificentia, & magnanimitas non pertinent ad genus fortitudinis, niſi ſm quandam magnitudinis excellentiam, quam circa propriam materiam conſiderant. Ea autem quæ pertinent ad excellentiam, magis cadunt ſub conſiliis perfectionis, quam ſub pceptis neceſſitatis, & ideo de magnificentia, & de magnanimitate non fuerunt danda pcepta, ſed magis conſilia. Afflictiones autem, & labores præſentis vitæ pertinent ad patientiam, & perſeuerantiam non ratione alicuius magnitudinis in eis conſideratæ, ſed ratione ipſius generis, & ideo de patientia, & perſeuerantia fuerunt danda præcepta.

Ad secundum dicendũ, q ſicut ſupra dictũ eſt,* præcepta affirmatiua etſi ſemper obligent, non tñ obligant ad ſemper, ſed pro loco, & tempore, & ideo ſicut præcepta affirmatiua, quæ de patiẽtia dantur, ſunt accipienda ſecundum præparationem animi, vt ſcilicet homo ſit paratus ea adimplere cum opus fuerit, ita etiã & præcepta patientiæ. Q. 3. art. 2.

Ad tertium dicendum, q fortitudo, ſm q diſtinguitur a patientia, & perſeuerantia, eſt circa maxima pericula, in quibus eſt cautius agendum. Nec oportet aliquid determinari in particulari qd ſit faciẽdum, ſed patientia & perſeuerantia ſunt circa minores afflictiones, & labores, & ideo magis ſine periculo põt in eis determinari qd ſit agendum, maxime in vniuerſali.

QVAESTIO CXLI.

De temperantia, in octo articulos diuiſa.

Conſequenter conſiderandũ eſt de tẽperantia. Et primo quidem de ipſa temperantia. Secundo, de partibus eius. Tertio, de præceptis ipſius.

Circa tẽperãtiã aũt primo cõſiderare oportet de ipſa tẽperãtia. Secundo, de vitiis oppoſitis.

¶ Super quæſtionis centeſimę quadrageſimæ primæ Articulum primum.

Septima pars huius libri hic incipit in qua de tẽperantia tractatur. Et quoniam Martinus antedictus edidit etiã tractatũ de tẽperantia, vbi doctrinam authoris ex pposito impugnat: ideo ſicut in tra ctatu

ctatu de fortitudine eidem reſpondemus ita quoque in præſenti diuum Thomam ab eius obiectis tueri intendimus.

IN 1. art. q. 141. nota in corpore artic. quod cum ibi legis, temperantiam ideo eſſe virtutem, quia inclinat ad bonum, non aliter intelligi quàm ſuperius dictū eſt, vbi poſita eſt differentia inter prudentiam iuſtitiamq; ex vna, & fortitudinem ac temperantiam ex alia parte ſcilicet ꝙ ille directe faciūt bonum rationis, illæ bonum rationis tuētur contra paſſionum impetus. Inclinant ergo
682
omnes in bonum, ſed
Infr. q. 186. art. 1. cor. Et vir. q. 1. art. 12. ad 23 Et 3. Eth. le. 19. Li. 2. in pri. lib. tom. 5.
diuerſimode. Illæ directe faciendo illud, iſtę tuendo idem. Nam tēperantia modificando paſſiones concupiſcibilis, bonam voluntatem cuſtodit, fouet implet, & per hoc facere quodammodo dicitur.
†Ca. 3. & 5.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad primum nota, quod caute author loquitur, dicens, ꝙ temperantia non contrariatur inclinationi naturæ humanæ, quoniā ſecus eſt de inclinationibꝰ complexionum indiuidualium aliquorū hominum. Contrariatur ſiquidē temperantia naturali inclinationi illius, qui natus eſt ad luxuriandū &c. Nati nanque quoſdam iracundos, quoſdam intemperatos, quoſdam beſtiales, clarum eſt, ſicut quoſdam contemplatiuos quoſdā pictores &c.
1. 2. q. 56. artic. 1.
1. 2. q. 68.
Lib. 6. c. 15. circa mediū tom. 1.
1. 2. q. 55. artic. 3.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad tertium, aduerte, quod quia de nullo reſtat dono tractandum, idē author in principio tractatus huius expedit ſe de correſpondētia doni ad virtutem temperantiæ.
cap. 4. par. 3. non remote a fine.

Circa primū q̄rūtur octo.

¶ Primo, Vtrum temperantia ſit virtus.

¶ Secundo, Vtrū ſit virtus ſpālis.

¶ Tertio, Vtrum ſit ſolū circa cōcupiſcentias, & delectationes.

¶ Quarto, Vtrum ſit ſolum circa delectationes tactus.

¶ Quinto, Vtrum ſit circa delectationes guſtus, inquantū eſt guſtus, vel ſolum inquantū eſt tactus quidam.

¶ Sexto, Quæ ſit regula tēperātię

¶ Septimo, Vtrum ſit virtus cardinalis, ſeu principalis.

¶ Octauo, Vtrum ſit potiſsima virtutum.

ARTICVLVS I.

Vtrum temperantia ſit virtus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ tēperantia non ſit virtus. Nulla. n. virtus repugnat inclinationi naturæ, eo ꝙ in nobis eſt naturalis aptitudo ad virtutē, vt dr̄ 2. Eth.* ſed temperantia retrahit a delectationibus, ad quas natura inclinat, vt dicitur in 2. Ethic.† ergo temperantia non eſt virtus.

H

¶ 2 Præt. Virtutes ſunt connexæ adinuicē, vt ſupra habitū eſt,* ſed aliq h̄nt tēperātiā, q non habent alias virtutes, multi. n. inueniūtur tēperati, q tn̄ ſunt auari, vel timidi. ergo tēperantia non eſt virtus.

¶ 3 Præt. Cuilibet uirtuti reſpondet aliquod donum, vt ex ſupra dictis patet† ſed tēperātiæ non videtur aliquod donum reſpōdere qa iam in ſuperioribus dona omnia ſunt alijs uirtutibus attributa. ergo temperantia non eſt virtus.

I

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in 6. muſicæ.* Ea eſt virtus, quæ temperantia nominatur.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,† de rōne virtutis eſt ut inclinet hominem ad bonum. Bonum aūt hominis eſt ſ'm rōnē eſſe, vt Dion. dicit 4. c. de diu. no.* & ideo uirtus humana eſt quę inclinat ad id, quod eſt ſ'm rationem. Maxime autem ad hoc inclinat tēperantia, nā in eius nomine importatur quædam moderatio ſeu tēperies quam rō facit, & ideo temparantia eſt virtus.

K

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ natura inclinat in id, quod eſt cōueniens unicuique. Vnde homo naturaliter appetit delectationem ſibi conuenientem. Quia vero homo, inquantum huiuſmodi, eſt rationalis, conſequens eſt qđ delectationes ſint homini conuenientes, quæ ſunt ſecundum rationem, & ab his non retrahit temperantia, ſed potius ab his quæ ſunt contra rationem. Vnde patet, quod temperantia non contrariatur inclinationi

F

naturæ humanæ, ſed conuenit cum ea. Contrariatur tamen inclinationi naturæ beſtialis non ſubiectæ rōni.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ temperantia ſ'm ꝙ perfecte habet rationem virtutis, non eſt ſine prudentia, qua carent quicunque vitioſi. Et ideo illi qui carent alijs virtutibus oppoſitis vitijs ſubditi, non habent temperantiam, quæ eſt virtus, ſed operantur actus temperātiæ ex quadam naturali diſpoſitioni, prout virtutes quædam imperfectæ ſunt hominibus naturales, vt ſupra dictum eſt.* Vel per conſuetudinem acquiſitam, quę ſine prudentia tn̄ h̄ent pfectionē rōnis, vt ſupra dictum eſt.†
1. 2. q. 93. artic. 1.
†1. 2. q. 65. artic. 1. & q. 58. art. 4.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ temperantiæ etiā reſpondet aliquod donum. ſ. timoris, quo aliquis refrænatur à delectationibus carnis, ſ'm illud Pſal. 118. Confige timore tuo carnes meas. Donum autem timoris, principaliter quidem reſpicit Deum cuius offenſam vitat, & ſ'm hoc correſpondet virtuti ſpei, vt ſupra dictū eſt,* Secundario autem poteſt reſpicere quęcunque aliquis refugit ad vitandam Dei offenſam. Maxime autē homo indiget timore diuino ad fugiendū ea, quæ maxime alliciunt, circa quę eſt temperantia, & ideo temperantiæ etiam correſpondet donum timoris.

G

Q. 19. art. 9. ad 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum temperantia ſit ſpecialis virtus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ tēperantia non ſit ſpecialis virtus. Dicit enim Aug. in lib. de moribus Eccleſ.* quod ad temperantiam pertinet Deo ſe integrū incorruptumque ſeruare, ſed hoc conuenit omni virtuti. ergo temperantia eſt virtus generalis.

¶ 2 Præt. Amb. dicit in 1. de offi.† ꝙ in tēperantia maxime trāquillitas animi ſpectatur, & quæritur, ſed hoc pertinet ad omnē virtutē. ergo tēperātia ē generalis virtus.

¶ 3 Præt. Tull. dicit in 1. de offi.* ꝙ decorū ab honeſto nequit ſeparari, & qđ iuſta omnia decora ſunt, ſed decorū proprie conſideratur in temperātia, vt ibidē dr̄. ergo tēperantia non eſt ſpecialis virtus.

I

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. in 2. & in 4. Ethic.* ponit eam ſpecialem virtutem.

RESPONDEO Dicendū, ꝙ ſecundū conſuetudinem humanę locutionis, aliqua nomina cōmunia reſtringuntur ad ea, quæ ſunt præcipua inter illa quę ſub tali cōmunitate continentur, ſicut nomen vrbis accipitur antonomaſice pro Roma. Sic ergo nomen tēperantiæ dupliciter accipi poteſt. Vno mō, ſ'm communitatem ſuæ ſignificationis, & ſic temperantia non eſt virtus ſpecialis, ſed generalis, qa nomen tēperantię ſignificat q̄dem tēperiē. i. moderationē, q̄ rō ponit in humanis operationibus, & paſſionibus, ꝙ eſt cōe in omni virtute morali. Differt tamē ratione temperātia à fortitudine

K

¶ Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimę primę Articulum ſecundum.

683

IN artic. 2. eiuſdem 141. q. dubium occurrit ex Martino in tractatu de tēperātia. q. 1. circa dr̄iam in corpore ar. poſitam inter temperantiā & fortitudinē, vt ſunt virtutes generales. Hæc iniquit opinio mihi nō placet, & contra eam tripliciter arguit. Primo, Fortitudo ſ'm ꝙ huiuſmōi habet modū ponere timori & audaciæ Ergo eſt tēperātia hoc mō accepta Sc̄do Aut operatio fortitudinis vt ſic, habet circunſtantiā debiti modi aut non. Si nō ergo operatio fortitudinis vt ſic non eſt virtuoſa. Si ſic, ergo fortitudo vt ſic eſt temperātia. Tertio, Audacia qn̄q; nimia eſt ad ſubeundū pericula belli. Tunc ſic, aut moderatio audaciæ ſpectat ad fortitudinē vt ſic, aut vt eſt tēperātia. Si ſ'm quod tēperātia, ergo fortitudo vt ſic nō eſt mediocritas inter timorem & audaciā. Si ſecūdum quod fortitudo, ergo fortitudo, vt retrahit ab his quę contra rōnem appetitum alliciunt, & ſic nō ſaluat dr̄ia poſita inter fortitudinē, & temperantiam.
Infr. ar. 4. ad ſecundum.
cap. 15 circa finem & ca. 19. tom. 1.
†Lib. 1. c. 43. in princip. tom. 1.
Lib. 1. in ca. de temperātia non procul. a princ.
Lib. 2. c. 7. 4. cap. 3.

¶ Ad hoc dr̄, quod arguens æquiuocat. Nā fortitudo, & tēperantia,

etiam ſm quod vtraque ſumitur vt virtus communis. Nam temperantia retrahit ab his quæ contra rationem appetitum alliciunt, fortitudo autem impellit ad ea ſuſtinenda vel aggredienda, propter quæ homo refugit bonũ rationis. Si vero conſideretur autonomaſice tẽperãtia ſm ꝙ refrenat appetitũ ab his quæ maxime alliciũt hoĩem, ſic eſt ſpãlis virtus vtpote habens ſpãlẽ materiã, ſicut & fortitudo.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ appetitus hoĩs maxime corrũpitur per ea, quibus allicitur hõ ad recedendum à regula rationis, & legis diuinæ, & ideo ſicut ipſũ temperantiæ nomen põt dupliciter ſumi, vno mõ cõiter, alio modo excellenter, ita & integritas, quã temperantię Auguſt. attribuit.*

Ad ſecundum dicendũ, quòd ea circa quæ eſt temperãtia maxime poſſunt animum inquietare ꝓpter hoc, quod ſunt homini eſſentialia, vt infra dicetur,* & ideo tranquillitas animi per quandam excellẽtiam attribuitur temperantiæ, quamuis communiter conueniat omnibus virtutibus.

Ad tertium dicendũ, ꝙ quamuis pulchritudo conueniat cuilibet virtuti, excellenter tamen attribuitur temperantiæ duplici ratione. Primo quidem, ſm rõnẽ communem temperantię, ad quã pertinet quædã moderata, & conueniẽs proportio, in quo cõſiſtit ratio pulchritudinis, vt patet per Dion. 4. c. de diui. nom.* Alio mõ quia ea, à quibus refrenat temperantia, ſunt infima in hoĩe conueniẽtia ſibi ſm naturam beſtialem vt infra dicetur,† & iõ ex eis maxime natus eſt homo deturpari, & per cõſequens pulchritudo maxime attribuitur temperantiæ, quæ præcipue turpitudinem hominis tollit. & ex eadẽ ratione honeſtũ maxime attribuitur temperantię. dicit enim Iſid. in lib. Etymolo.* Honeſtus dicitur, qui nihil habet turpitudinis. Nam honeſtas dicitur quaſi honoris ſtatus, qui maxime conſideratur in temperãtia quæ repellit vitia maxime opprobrioſa, vt infra dicetur.†

Articulus III.

Vtrum temperantia ſit ſolum circa concupiſcentias, & delectationes.

AD tertium ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ temperantia non ſit ſolũ circa cõcupiſcẽtias, & delectationes. Dicit. n. Tullius in ſua Rhetoric.* ꝙ tẽperantia eſt rationis in libidinẽ, atq; A in alios nõ rectos impetus animi firma & moderata dominatio, ſed impetus animi dicũtur oẽs animę paſſiones. ergo videtur quod temperantia non ſit ſolum circa concupiſcentias, & delectationes.

¶ 2 Præt. Virtus eſt circa difficile & bonũ, ſed difficilius videtur eſſe temperare timorẽ maxime circa pericula mortis, quam moderari concupiſcentias, & delectationes, quæ ꝓpter dolores & pericula mortis contemnunt, vt Aug. dicit in lib. 83. q.† ergo vr̃ ꝙ tẽperã- B tiæ virtus non ſit præcipue circa cõcupiſcentias, & delectationes.

¶ 3 Præt. Ad temperantiã ꝑtinet moderationis grã, vt Ambr. dicit in 1. de Offic.* & Tull. dicit in 1. de offic. ꝙ ad tẽperantiã pertinet omnis ſedatio perturbationũ animi, & rerum modus, oportet autẽ modum ponere non ſolum in cõcupiſcentijs, & in delectabilibus, ſed etiam in exterioribus actibus, & quibuſlibet exterioribus. ergo temperantia non eſt ſolum circa concupiſcẽtias, & delectationes.

C Sed contra eſt, quod Iſid. dicit in lib.* Etym. quod temperantia eſt qua libido concupiſcentiaque refrænatur.

Reſpondeo Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* ad virtutẽ moralem pertinet cõſeruatio boni rationis contra paſſiones rationi repugnãtes. Motus autem paſſionũ animæ eſt duplex, vt ſupra dictũ eſt† cũ de paſſionibus ageretur, vnus quidem ſm ꝙ appeti- D tus ſenſitiuus proſequit̃ ſenſibilia & corporalia bona, alius autẽ ſm quod refugit ſenſibilia, & corporalia mala. Primus aũt motus appetitus ſenſitiui præcipue repugnat rationi per immoderantiam Nã bona ſenſibilia, & corporalia ſecundum ſuam ſpeciem conſiderata non repugnant rõni, ſed magis ſeruiũt ei ſicut inſtrumenta, quibus ratio vtitur ad cõſecutionem proprij finis. Repugnant autem ei præcipue ſecundum quod appetitus ſenſitiuus in ea tẽdit nõ E ſecundum modum rationis, & iõ ad virtutem moralem pertinet ꝓprie huiuſmodi paſſiones moderari, quæ important proſecutionẽ boni. Motus autem appetitus ſenſitiui refugientis mala ſenſibilia præcipue contrariatur rõni non quidem ſecũdum ſuam immoderãtiam, ſed maxime ſecundũ ſuũ effectum, prout ſcilicet, aliquis refugiẽdo mala ſenſibilia, & corporalia, quæ interdum concomitantur bonum rationis, per conſequens diſcedit ab ipſo bono rationis, & ideo ad virtutem mo-

tis vt ſunt virtutes generales, non habent diſtinctas materias, ſed diſtinguuntur in eadem materia, diuerſas habendo conditiones virtuoſas, & tamẽ iſte arguendo accipit fortitudinem vt vnã ſpecialem virtutem, & propterea argumẽta nil valent contra authorem contra quem tamen nominatim affert. Vnde ad primũ dicitur, quod fortitudo in omni materia dat firmitatem, temperantia autẽ dat modũ. Negatur ergo antecedẽs de fortitudine vt ẽ virtus gñalis.

Loco citato in argum.

¶ Ad ſm dicitur, qđ operatio fortitudis vt eſt virtus generalis, non hẽt modum niſi per temperantiam vt eſt virtus generalis. & cũ dicitur, Operatio fortitudinis nõ eſt virtuoſa conceditur qđ niſi adſit ratio temperantiæ, nõ eſt virtuoſa, quoniam firmiter operari ſine modo, nõ eſt virtuoſum.

Art. 4. & 5.

¶ Ad tertium dicitur, quod moderari ſpem victoriæ, ex qua audacia nimia fit, ſpectat ad fortitudinem vt eſt temperantia. & cũ infertur, ergo fortitudo non eſt mediocritas inter timorem & audaciam, dicitur qđ æquiuocatur à fortitudine generali ad ſpeciem fortitudinis. Poſſet quoque negari ſequela dicẽdo, quod fortitudo generalis virtus, eſt mediocritas timoris, & audaciæ, non vt proprie materiæ, ſed vt præſtans firmitatem animi in eis ſecundum quod oportet.

Ca. 4. par. 1. circa med.

† Art. 4. & 5. Et q. ſequẽ. art. 4.

Lib. 10. in c. cuius initiũ eſt humilis, in princ. illius.

† Q. ſe. ar. 4. 684

Sup. q. 21. ar. 1. ad primũ & q. 23. art. 4. ad 3. & q. 25. art. 3. ad ſecũdum, Et infra q. 157. art. 2. ad tertium. Et 1. 2. q. 35. arti. 6. ad 3. Et 3. Eth. lec. 19.

In li. 1. de inuentione, in fol. 3. ante fin. lib.

¶ Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimę primę Articulum tertium.

IN artic 3. eiuſdem 141. q. dubium occurrit circa differentiam in litera poſitã inter motum appetitus ſenſitiui proſequentis bonum, & fugientis malum, quod ille præcipue contrariatur rationi ratione immoderantiæ, iſte ratione effectus. Videtur enim tam differentiæ, quam eius ratio nu... Differentia quidẽ, quia ſicut concupiſcentia boni ſenſibilis ex hoc eſt mala quia non ſm rõnẽ eſt, ita timor mali, puta mortis, ex hoc eſt malus, quia non ſm rationem eſt. Et ita vtrobique immoderantia rationi repugnat & ſimiliter vtrobique effectus rationem deprimit. Nam ſicut ex nimio timore mali ratio declinat a bono, ita ex nimio appetitu delectabilis, ratio declinat a bono honeſto. Allata vero ratio in litera pro primo membro, quia ſcilicet bona corporalia & ſenſibilia ſm ſe nõ repugnãt rationi ſed ſeruiunt ei inſtrumẽtaliter ad bonũ ſi aliquid valet, concludit idem pro ſecundo membro. Nam & mala corporalia & ſenſibilia ſm ſe non repugnant rõni, ſed fuga eorum eſt inſtrumentũ rõnis ad felicitatẽ, quæ eſt ſm virtutem. Et propterea ex hac ratione concluditur in ſecundo membro, qđ fuga mali eſt mala ꝓpter immoderãtiam, ſicut & appetitus boni ſenſibilis.

† Libr 83. q. 36. tom. 4.

Li. 1. c. 43. in prin. tom. 1.

Q. 123. ar. 1. & 1. 2. & q. 135. art. 1.

† 1. 2. q. 23. art. 2.

¶ Ad hoc dicitur, qđ aliud eſt loqui de nimio timore, & amore ſenſibili, ſignificando per ly nimio, exceſſũ contra rationem, & aliud eſt loqui de eodem, ſignificando quãdam magnitudinem abſolute. Nam dubitare, an timor nimius hoc eſt, excedens metas rationis ex hoc ipſo rationi aduerſetur, non eſt niſi propriam vocem ignorantis. Sed dubitare de timore ſenſibili magno abſolute, an ex magnitudine, an aliunde principaliter aduerſetur rationi, non eſt irrationabile. Et ſic loquitur hic author. Vnde nõ intendit, quod concupiſcentia ſit mala ex immoderantia, hoc eſt, ex magnitudine, & timor non: aut quod timor ſit malus ex effectu, & concupiſcentia non, ſed intendit quod ſenſibilis

amor, & ſenſibilis timor in hoc differunt, ꝙ vterque ſi ponatur abſolute magnus, ſtatim vt amor dicit̃ nimius, ſonat ex ipſa magnitudine aliquid rationis aduerſum. Sed cū timor dicit̃ nimius, antequam aliquid aduerſum rationi inſinuetur, recurrimus ad effectū an.ſ. declinare fecerit timentē a recto. Et hoc in noſtris quotidianis iudicijs experimur laudando. vel vituperando. Nimis.n. cōcupiſcentes ſtatim vituperamus ad nil aliud ſpectantes, quā ad ipſam concupiſcētiæ magnitudinē. Nimis aūt timentes non ſtatim vituperamus, Sed prius intuemur an ex timore declinet à bono. Hęc enim pręſeferunt differentiam in litera poſitam inter appetitus ſenſitiui motum in bonū ſenſibile, & motum eiuſdem declinando mala, quòd.ſ. ille hoc ipſo ꝙ nimius eſt, quod in litera vocat̃ ex immoderantia, primo, & principaliter aduerſatur rationi: iſte autē non primo, & principaliter aduerſatur rationi ex hoc ꝙ eſt nimius, ſed ex hoc ꝙ a recto abducit. Laus.n. & vituperium, quæ ſunt ad extra, ſunt ſigna eorum quæ ſunt intus. Ex his autē patet, ꝙ nō oportet obiectis aliter reſpondere, quoniam ex falſo ſenſu literæ procedunt.

¶Ad obiectionem autem contra rationem dicitur, quod ratio illa non eſt allata ad cōcludendam differentiam intentam, ſed ad oſtendendum, ꝙ appetitus ſenſitiui motus in bonum ſenſibile nō ē malus ex obiecto. Et hoc omnino probat. Et ex hoc conſequenter ſequitur, qđ ſit malus ex exceſſu rationis. Sed an ſit principaliter malus ex excellentia, an ex effectu, nondum deductum eſt ex illa rōne, & propterea non obſtat propoſito. Cum autem legis fortitudinem firmitatem præſtare in bono rationis, nō intelligas aliter quam ſupra, quaſi, fortitudo ponat aliquam firmitatē in voluntate, aut ratione. Hoc.n. aduerſatur ſupradictis, ſ. qm̃ firmando appetitum inferiorem voluntas in recta volitione ſolidatur, ſicut dum temperātia moderatur inferiorem appetitum, voluntas in bonum rationis inclinationem protendit.

K ¶In reſponſione ad 2m eiuſdē ar. aduerte, ꝙ reſponſio cōſiſtit in hoc, quod timor non eget temperatione, quia, non cōſiſtit in proſecutione: ſed eget firmitate, quia conſiſtit in fuga. Et iō licet ſit difficilioris rectificationis, nō tñ ſpectat ad temperantiam, cuius eſt moderari proſecutiones delectabilium.

¶Super quæſtionis centeſimę quadrageſimę primæ Articulum quartum.

IN ar.3. eiuſdē q.141. dubium ex Martino occurrit in eodē tractatu de temperantia, q.4. contra rationem in articulo allatam. Arguit ſiquidem quadrupliciter contra eam. Primo Ariſt. inueſtigās circa quas delectationes eſt temperantia, non ex eo quòd ſunt maximæ, ſeu ex magnitudine, ſed ex vſu lo-

F quentium inueſtigat, quia.ſ. tales appellantur intēperati. Secūdo, qa magnanimitas, & fortitudo, cardinalis virtus eſt circa pericula, & tñ non circa maxima tm̃. Et ſimiliter manſuetudo circa iras, & tñ non tantum circa maximas iras. Et ſimiliter iuſtitia, & prudētia nō ſunt tm̃ circa maxima. ergo nec tēperantia circa maximas delectationes eſt ponenda. Tertio Delectationes animæ ſaltē aliquæ, videnĩ multo maiores q̃ delectationes corporis, & tñ circa eas non eſt temperantia. Antecedens patet de felicitatis delectatione. Quarto, Quia Ariſt. 7. Ethic. ꝓbat, qđ tales non ſunt delectationes, niſi per accidens, quia conſequuntur indigentiā, illę vero ſunt verę & per ſe delectationes, quę nullam indigentiam conſequuntur.

¶Ad horum euidentiā aduerte duo. Primo, quod concluſio literæ, eſt quod temperantia eſt ſolum circa delectationes tactus principaliter & proprie, vt patet ex reſpōſione ad primum, vbi iſtæ limitationes apponūtur. Ex eo enim patet, quod temperātia ſecundario poteſt extendere ſe ad alias delectationes. Secundo, quod quia temperantia eſt virtus cardinalis, ſeu principalis, ac per hoc omnium moralium virtutum, quæ conſiſtunt in moderando, caput eſt, ſicut fortitudo reſpectu virtutum conſiſtētium in firmitate animi, ideo oportet temperantiæ tanquam principali virtuti principalem materiam reſpondere. Præcipua autem materia inter delectabilia eſt delectabile ſecundum tactum, vt in litera probatur, & ideo temperantiæ tribuitur.

¶Ad primum autem argumentum Martini dicitur, quod locus ab authoritate negatiue nihil valet. Male ſiquidem cum humano ingenio actum eſſet, ſi nihil ſcire poſſemus niſi quæ Ariſtotel. dixit.

¶Ad 2m dicitur, quod fortitudo virtus cardinalis eſt circa maxima pericula tantum principaliter & proprie, vt patet in 3. Ethic. Et ſimiliter dicimus de temperantia. De iuſtitia autē & prudentia non eſt ad propoſitum, quia illa eſt circa operationes, & non circa paſſiones, iſta autem eſt circa omne agibile. Sermo autem præſens eſt de virtutibus principalibus circa paſſiones, vt propriā & principalē materiā. Et propterea etiā patet excluſio manſuetudinis, q̃ nō eſt virtus cardinalis. Quāuis falſum ſit, quod manſuetudo ſit non principaliter, & proprie circa maxima illius generis, vt ex ſupradictis patet.

¶Ad tertium dicitur cum authore in litera, quod non ex hoc ꝙ delectatio eſt maxima, ſed ex hoc qđ delectatio in tali genere, ſ. ſenſibilium ac regulabilium eſt maxima, ponitur materia temperantiæ. Et per hoc patet reſponſio ad quartum. Gratis ſiquidem concedimus, corporales delectationes eſſe imperfectas, & minores ſecundum ſe ſpiritualibus: ſed nobis ſunt maximæ, & valde ac crebro à bono nos abducunt.

---

ralē pertinet in huiuſmodi firmitatem præſtare in bono rationis. Sicut ergo virtus fortitudinis, de cuius ratione eſt firmitatem præſtare, præcipue conſiſtit circa paſſionem pertinētem ad fugam corporalium malorum, ſcilicet circa timorem, ex conſequenti autem circa audaciam, quæ aggreditur terribilia ſub ſpe alicuius boni, ita G etiam temperantia, quæ importat moderationem quandam, præcipue conſiſtit circa paſſiones tendentes in bona ſenſibilia. ſ. circa concupiſcētiā & delectationē, ex cōſequenti autē circa triſtitias, q̃ contingunt ex abſentia talium delectationum. Nam ſicut audacia præſupponit terribilia, ita etiā triſtitia talis prouenit ex abſentia p̃dictarum delectationum.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt* cū de paſſionibus ageretur, H paſſiones quæ pertinent ad fugā mali præſupponunt paſſiones quæ pertinent ad ꝓſecutionē boni, & paſſiones iraſcibilis, præſupponunt paſſiones cōcupiſcibilis. Et ſic dūm temperātia directe modificat paſſiones concupiſcibilis tendētes in bonū per quādam conſequentiam modificat oēs alias paſſiones, inquantum ad moderantiam priorū paſſionum ſequitur moderantia poſteriorum. Qui enim nō immoderate I cōcupiſcit, conſequens eſt vt moderate ſperet, & moderate de abſentia cōcupiſcibiliū triſtetur.

Ad secundum dicēdū, ꝙ cōcupiſcētia importat impetū quendā appetitus in delectabile, qui indiget refrenatione, q̃ ꝑtinet ad tēperātiā, ſed timor importat retractionē quādā animi ab aliquibus malis. contra ꝙ indiget hōi animi firmitate, quā p̃ſtat fortitudo. Et iō tēperātia ꝓprie ē circa cōcupiſcentias, fortitudo circa timores.

Ad tertium dicendū, ꝙ exteriores actus procedunt ab in G terioribus animæ paſſionibus, & iō moderatio eorū depēdet a moderatione interiorum paſſionū.

Articulus IIII.

Vtrum temperantia ſit ſolum circa concupiſcentias, & delectationes tactus.

AD quartum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ temperantia non ſolum ſit circa cōcupiſcētias, & delectationes tactus. Dicit.n. Aug. in li. de moribus Ec H cleſiæ,* ꝙ virtus tēperantiæ eſt in coercendis ſedandiſq; cupiditatibus, qbus vertimur in ea, quæ nos auertūt à legibus Dei, & à fructu bonitatis eius, & poſt pauca ſubditq̃ qđ officiū temperātiæ eſt cōtemnere omnes corporales illecebras, laudemq; popularem, ſed nō ſolū cupiditas delectationū tact⁹ auertit nos à legibus Dei, ſed etiā cōcupiſcentiæ delectationū aliorū ſenſuum, quæ etiam pertinent ad illecebras corporales & ſimiliter cupiditates diuitiarum, vel etiā I mundanæ gloriæ. vnde dicitur 1. ad Timot. vltim. quòd radix omnium malorum eſt cupiditas. ergo tēperantia nō eſt ſolū circa cōcupiſcentias delectationū tactus.

D.255.

1.2.q.25.ar.1.&2.

685

Infr. part.q. 59.art.4. 3. Et 1.2.q. 60.ar.3.co. Et 3.diſt.33. q.2.art.1.q. 2. Et 4.diſt. 49.q.3.ar.5. q.2.co. Et vi. q.1.art.12. ad 23.&16. Ca.19. circa prin. tom.1. †Eod. libr. & cap. dict.

¶In

A ¶In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli dubiũ ex Martino ibidem occurrit non morale, ſed naturale circa differentiã in litera poſitã inter hominem, & alia animalia erga delectationes trium ſenſuum, ſcilicet odoratus, auditus, & viſus.

¶Arguit ſiquidem multipliciter Martinus, ꝙ quædã alia animalia delectantur in iſtis ſenſibus, ſiue clauſo ordine ad guſtum & tactum. Et primo inquit, non haberi ab Ariſt. vniuerſalem illã. ſ. ꝙ nullum aliud animal delectatur in illis ſenſibus tribus ſecundum ſe, quamuis habeatur, ꝙ hõ non cõmuniter conueniat cũ alijs animalibus. Deinde probat rõne, Omnis potentia perceptiua alicuius obiecti, quæ triſtatur in proportione illius obiecti, delectatur ſm ſe in ꝓportione talis obiecti, ſed viſus brutorũ eſt hmõi, quia cõtriſtat in excellẽti luce. ergo delectatur brutũ videndo cõuenientem lucem. Et eodem modo argui poteſt de auditu excellentis ſoni. Arguit quoque multis ſignis Primo Aues delectantur in cantu non ſolũ ſuo, ſed ẽt alieno. ergo. Patet ſequela, tũ. qa & in cantu ſuo, & in cãtu alterius commaſculi non propter tactum, nec propter guſtum delectantur: tum quia delectãtur in cantu, & ſermone humano vt ſiorlis, & imitationibus audiũt diſcunt, & læte poſt cantant, aut loquuntur. Secundo, quia canes delectantur in olfactu, & viſu magiſtrorum ſuorum, vt patet, ex applauſu. Tertio, quia olor moriturus ſuauiſſime in aquis cantat iuxta illud Ouidij. Sic vbi fata vocant, vdis abiectus in vndis. Ad vada Mæandri concinit albus olor.

Li. 4. ca 3. circa. prin. t. 5.

1. 2. q. 31. artic. 5.

Lib. 3. ca. 10. tom. 5.

Art. præced.

¶Ad hæc, quantum locus iſte exigit, dicitur ꝙ ab Ariſt non ſolum in 3. Eth. ſed ẽt in de Senſu & ſenſato, capite de odore, habet expreſſe excluſio cæterorum animalium, dum dicitur, ꝙ propriũ eſt hominis delectari in odoribus ſm ſe. Et rationem reddit. Ad rationem ab arguẽte allatam dicitur primo, quod ſi valet, concludit quod oĩa animalia habentia omnes ſenſus cõmuniter delectãtur in omnibus ſenſibus ſecundum ſe, qđ eſt cõtra arguentem. Soluatur ergo ſecundo pro omnibus dicendo, qđ minor eſt falſa, loquendo de triſticia animali. Quilibet. n. ſenſus, & quælibet potentia, delectatione, hoc eſt, quiete naturali in ſibi proportionato delectaĩ, hoc eſt, quieſcit. & in oppoſito triſtaĩ, hoc eſt, repugnat illi, ſed hoc nõ ſufficit ad delectationẽ, & triſtitiam animalem ſed vltra hoc exigitur, quod interiori apprehenſione cognoſcatur illa cõuenientia, aut diſcõuenientia ꝓportionis coniũctæ, ꝙ eſſet probandum in brutis inueniri. Apparet namq; oppoſitum in brutis quo ad odores, & fœtores, dum nil curare vidẽtur de tot fętidis odoribus, Vnde dicit etiam Ariſt. ibidẽ, Contingit animalia fugere hmõi fętida, ſi ſunt contraria tangibilibus, quemadmodũ nos grauamur ex fumo, & ſulfure & eodẽ mõ aĩalia declinãt oculus ab excellenti luce tpore lædente organi complexionẽ, ſicut declinant à ſpinis. Iã enim vt actui contraria, ſentiunẽ in oculis, in capite &c.

¶Ad primum ſignum dicitur, ꝙ aues nõ delectanẽ in cantu quõcũque ſm ſe vt eſt cãtus, prout. ſ. conſonat auditui: ſed vt ſunt aut affectus, aut vitæ, aut aliquo mõ ſe habentia ad guſtabilia, vel tangibilia. Non. n. cantãt, vt ſm auditũ delectentur, ſed vel vocando ad coitum, aut appetendo, aut ex complexione excitata natura ad voces. ſicut experimur in nobis quòd cõgregatis multis ad cor ſpiritibus, cogimur clamare. Non enim cãtat gallus quia eũ ſua vox delectat, ſed ex neceſſitate naturæ, vel propter victoriã in pugna habitã, & breuiter propter quamcunque cauſam inclinentur ad cantum, non inclinantur propter hanc vt delectentur ſecundum auditum in voce tam ſua, quam aliena. Quod autem læte cantent, hoc eſt quia cauſa cantus eos delectat. puta, quia peperit, aut concepit, aut ouum emiſit &c. quaſi ad tactum, aut guſtum pertinent intus, vel extra. Nec delectantur in ſermone humano aliter, quã in alienis, diſcũt enim aues non ſolum ab homine, ſed alijs auibus. Sed quia naturaliter inclinantur ad quandam diſciplinabilitatem: delectabiliter illam exequuntur ex naturæ inſtinctu, non ex induſtria, nec ex animali delectatione circa locutiones, aut voces ſecundum ſe. Accedit quam plurimum ad hoc cibi potuſque indigentia, iuxta illud, Quis expediuit Pſitaco ſuum chęræ. Quod autẽ canes, & ſimilia animalia delectentur odore, ex caſu domini ſui, & plaudãt, in promptu cauſa eſt, quia in his eſt relatio ad cibum, ad verbera, ad conſeruationem, & tutelam, & propterea contra extraneos, tanquam aduerſantes ſuo paſtori, & conſeruatori latrant, mordent. Ad id quòd vltimo de olore dicitur, eodem modo reſpondetur, quòd non propter delectationem auditus cantant, ſed ex naturæ inſtinctu, & complexione ad hoc mouetur.

¶2 Præt. Phi. dicit in 4. Eth.* ꝙ ille, qui eſt paruis dignus, & his dignificat ſeipſum, eſt tẽparatus, nõ aũt magnanim*, ſed honores parui, vel magni, de quibus ibi loquitur, non ſunt delectabiles ſecũdũ tactum, ſed ſecundum apprehenſionẽ animalem. ergo temperãtia B non eſt ſolum circa concupiſcentias delectationum tactus.

¶3 Præter. Ea quæ ſunt vnius generis videntur eadẽ rõne ꝑtinere ad materiam alicuius virtutis: ſed omnes delectationes ſenſuũ vidẽtur eſſe vnius generis. ergo pari rõne pertinẽt ad materiã tẽperãtiæ.

¶4 Præt. Delectationes ſpirituales, ſunt maiores quam corporales, vt ſupra habitum eſt*, cum de paſsionibus ageretur, ſed quandoque propter concupiſcentias delectationum ſpiritualium aliqui diſcedũt a legibus Dei, & a ſtatu virtutis, ſicut propter curioſitatem ſcientiæ. vnde & primo homini diabolus ſcientiã promiſit, Gene. 2. dicens, Eritis ſicut dijſciẽtes bonum & malũ. ergo non ſolũ tẽperãtia eſt circa delectatiões tactus,

¶5 Præt. Si delectationes tactus eſſent ꝓprie materia temperantiæ, oporteret ꝙ circa oẽs delectationes tactus tẽperãtia eſſet, non aũt eſt circa oẽs puta, circa eas, q̃ ſunt in ludis. ergo delectationes tactus nõ ſunt ꝓpria materia tẽperãtiæ.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſo. dicit in 3. Eth.* quòd temperantia propriè eſt circa concupiſcentias, & delectationes tactus.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt*, ita eſt temperãtia circa cõcupiſcentias, & delectatiões, ſicut fortitudo eſt circa timores, & audacias. Fortitudo autẽ eſt circa timores, & audacias reſpectu maximorum malorũ, quibus ipſa natura extinguitur, quæ ſunt pericula mortis. Vnde ſimiliter temperantia oportet ꝙ ſit circa concupiſcentias maxima. ũ delectationũ. Et quia delectatio cõſequitur operationẽ naturalẽ, tanto aliquę delectationes ſunt uehementiores, quanto conſequuntur operationes magis naturales. Maxime autem naturales animalibus ſunt operationes, qbus conſeruaĩ natura indiuidui ꝑ cibũ & potũ. & natura ſpeciei ꝑ coniunctionẽ maris & fæminæ, & iõ circa delectationes ciborũ & potuũ, & circa delectationes uenereorum, eſt proprie temperantia. Hmõi autẽ delectationes cõſequunẽ ſenſum tactus, uñ relinquitur, ꝙ temperãtia ſit circa delectationes tactus.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. ibi uĩ accipere tẽperãtiã nõ ſm qđ eſt ſpecialis uirtus habens determinatam materiam. ſed ſm quod ad eam pertinet moderatio rationis in quacũque materia, ꝙ C pertinet ad generalem conditionem uirtutis. Quamuis etiam dici poſſit, ꝙ ille qui poteſt refrænare maximas delectationes. multo ẽt magis poteſt refrænare minores delectationes. Et ideo ad tẽperantiam principaliter quidem, & proprie pertinet moderari cõcupiſcẽtias delectationũ tactus, ſecundario autem alias concupiſcentias.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ Philoſ. ibi refert nomen temperantiæ ad moderationem exteriorum rerũ, dum. ſ. aliquis tendit in D aliqua ſibi commenſurata, nõ aũt prout, refertur ad moderationem affectionum animæ, quę pertinẽt ad virtutem temperantiæ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ delectationes aliorũ ſenſuum aliter ſe habent in hominibus, & aliter in alijs aĩalibus. In alijs. n. aĩalibus ex alijs ſenſibus nõ cauſantur delectatiões, niſi in ordine ad ſenſibilia tactus, ſicut leo delectatur videns ceruũ, vel audiens vocem eius propter cibum. Homo autẽ E delectaĩ ſm alios ſenſus non ſolũ propter hoc, ſed etiã propter con

uenientiam ſenſibiliū.Et ſic circa delectationes aliorū ſenſuum,inquantum referuntur ad delectationes tactus,eſt temperantia,nó principaliter,ſed ex conſequenti. Inquantum autem ſenſibilia aliorum ſenſuū ſunt delectabilia propter ſui conuenientiā, ſicut cum delectatur homo in ſono bene armonizato,iſta delectatio non pertinet ad conſeruationem naturæ. Vnde non habent huiuſmodi paſſiones illam principalitatē vt circa eas antonomaſice tēperātia dicat.

G AD QVARTVM dicendum,ꝙ delectationes ſpirituales etſi ſecūdum ſuam naturam ſint maiores delectationibus corporalibus,tamen non ita percipiuntur ſenſu, & per conſequēs non ita vehemēter afficiunt appetitum ſenſitiuū contra cuius impetum bonum rationis conſeruatur per moralem virtutem. Vel dicendum,ꝙ delectationes ſpirituales per ſe loquēdo,ſunt ſecundum rationem:vnde non ſunt refrænandæ niſi per accidens,inquantum ſcilicet vna delectatio ſpiritualis retrahit ab alia potiori,& magis debita.

H AD QVINTVM dicendū,ꝙ nō omnes delectationes tactus pertinent ad naturæ cōſeruationē,& ideo non oportet ꝙ circa omnes delectationes tactus ſit tēperātia.

ARTICVLVS V.

Vtrum circa proprias delectationes guſtus ſit temperantia.

I AD QVINTVM ſic procedit. Vr ꝙ circa pprias delectationes guſtus ſit temperātia. Delectationes enim guſtus ſunt in cibis,& potibus, qui magis ſunt neceſſarij ad hominis vitam,quam delectationes venereorum, quæ pertinet ad tactum: ſed ſecundum prædicta* temperantia eſt circa delectationes eorū, quę ſunt neceſſaria ad vitā hoīs. ergo temperantia eſt magis circa proprias delectatiōes guſtus,quā circa proprias delectatione tactus.

¶ 2 Præterea. Temperātia eſt circa paſſiōes magis quā circa res ipſas,ſed ſicut dicitur in 2 de Anima* tactus videtur eſſe ſenſus alimenti quantum ad ipſam ſubſtantiam alimēti,ſapor autem,qui eſt proprie obiectum guſtus, ē ſicut delectamentum alimentorum. ergo temperātia magis eſt circa guſtum,quam circa tactum.

¶ 3 Præterea.Sicut dicitur in* 7. Ethic.circa eadem ſunt temperātia & intemperantia, continentia & incontinentia, perſeuerātia & mollities,ad q̄ ptinent deliciæ, ſed ad delicias videtur pertinere delectatio,quæ eſt in ſaporibus,q pertinent ad guſtum.ergo temperantia eſt circa delectationes proprias guſtus.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ.dicit* ꝙ temperantia & intemperantia videntur guſtu parum,vel nihil vti.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut dictum eſt*,temperātia conſiſtit circa præcipuas delectationes,quæ maxime pertinent ad cōſeruationē humanæ vitæ vel in ſpecie.vel in indiuiduo, in quibus conſideratur aliquid principaliter quidem ipſe uſus neceſſariorum,puta vel fæminæ,quæ eſt neceſſaria ad conſeruationē ſpeciei, vel cibi & potus,quæ eſt neceſſaria ad conſeruationem indiuidui. Et ipſæ vſus horum neceſſariorū habet quandam eſſentialem delectationem adiunctam. Secūdario autem conſideratur circa vtrumque vſum aliquid quod facit ad hoc, quo vſus ſit magis delectabilis,ſicut pulchritudo & ornatus feminę,& ſapor delectabilis in cibo & etiam odor. Et ideo principaliter temperantia eſt circa delectationē tactus,quæ per ſe conſequitur ipſum vſum neceſſariarū rerū, quarum omnis vſus eſt in tangendo. Circa delectationes autē guſtus,vel olfactus,vel viſus, eſt temperantia & intemperantia ſecūdario, inquantum ſenſibilia horum conferunt ad delectabilē vſum rerum neceſſariarum,quę ptinēt ad tactum. Quia tamen guſtus propinquior eſt tactui ,quam alii ſenſus,ideo tēperantia magis eſt circa guſtum quā circa alios ſenſus.

AD PRIMVM ergo dicēdū,ꝙ & ipſe vſus ciborū,& delectatio eſſentialiter ipſum cōſequens,ad tactum pertinent. Vnde Philoſo.dicit in 2.de anima,* ꝙ tactus eſt ſenſus alimenti. Nutrimur.n. calido & frigido,humido & ſicco, ſed ad guſtum pertinet diſcretio ſaporū,qui conferunt ad delectationem alimenti,inquantum ſunt ſigna conuenientis nutrimenti.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ delectatio ſaporis eſt quaſi ſuperueniens, ſed delectatio tactus per ſe conſequitur vſum cibi,& potius.

K AD TERTIVM dicendum, quòd delitiæ principaliter quidem conſiſtunt in ipſa ſubſtantia alimenti,ſed ſecundario in exquiſito ſapore & pręparatione ciborum.

ARTICVLVS VI.

Vtrum regula temperātiæ ſit ſumenda ſecundum neceſſitatē præſentis vitæ.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ regula temperantiæ non ſit ſumenda ſecundum ne

---

¶ In reſponſione ad quartum eiuſdem articuli,dubiū ex Martino ibidem occurrit contra ſecundam reſponſionem hic datam arguente, dicendo,ꝙ non poteſt ſtare.Primo,quia ſi delectatio ſpiritualis,puta,ſcientiæ, retrahit a pcepto orandi, aut retrahit per ſe aut p aliud. Non per aliud quia illud non eſt dabile, & ſine illo alio impediret. ergo per ſe.Ergo per ſe eſt refrænāda. Secundo,Si cupiditas pecuniæ, aut honoris nō retraheret ab aliqua alia potiori, & magis debita, ipſa non eſſet moderanda,nec circa eam eſſet ponenda virtus.Ergo ex hoc ipſo, quod delectatio ſpiritualis retrahit ab alia magis debita, eſt moderanda &c.

¶ Ad hoc dicitur,ꝙ delectatio ſpiritualis non ſecundum ſe,ſed per aliud,hoceſt, pp temporis concurſum, quo alia debet exerceri operatio, repugnat q̄nque rōni. Corporalis autem, etiam ſecluſa quacumq; alterius impeditione, eſt ex proprij generis excellentia immoderata, & contra rationem.Et per hoc patet reſponſio ad ſecundū.

686 Cupiditas enim pe-
3.Eth.lec. 9. cunię & honoris, et ſi non impediret alias bonas operationes,eſt ſcḋm ſe moderāda, quia habet in proprio genere extrema vitioſa. Non ſic autē

Artic.3.& 4. præced. eſt de ſpirituali delectatione, quæ ſolū p accidens eget fręno, aut modo.

¶ In reſponſióne ad quintum eiuſdē articuli,dubiū ex Martino ibidem occurrit, contra hanc reſponſionem arguēte,quia

Li.2.tex.28. tom.2. multę delectationes tactus ordinatæ ad conſeruationem naturæ, ſunt præter delectationes alimenti, & veneris. Non ergo bene determinantur quæ ſunt delectationes tactus pertinentes ad temperantiam per hoc,quod ordinantur, ad conſeruationem naturæ. Pro-

Li.7.c 4.5.& 6.& li. 3. ca. 10.a medio, om.5.

bat aſſumptū de exercitio paruæ ſphæræ,& ſimilibus ordinatis ad cōſeruationē naturæ, quia ordinatur ad regimen ſanitatis.

¶Ad hoc dicitur, qḋ limitatio authoris .ſ. quod delectationes tactus ordinatæ ad conſeruationem naturæ ſunt materia temperantię,videtur ſcientifica, & per cauſam pp quam ſunt maxime ac p hoc principalis virtutis materia.

*Li.3.Ethic. ca. 10. a medio,tom.5.

Art. præced. Lib.2. te.28 tom.2.

¶Ad obiecta in oppoſitum dicitur, quod alius eſt ordo per ſe, & alius per accidens, ſeu ex parte ordinantis. Author ſiquidem loquitur de ordine quem delectationes per ſe ex parte ſui habent, non de ordine per accidens,quem ex parte ordinantis ſortiuntur.Delectatio ſiquidē ludi paruę ſphęræ, & ſimiliter venationū & huiuſmodi, non per ſe,ſeu ex parte ſui ordinātur in cōſeruationem naturæ: ſed animi, ſeu ſenſuum quietem, & vniuerſaliter ad ſuperuenientia naturę bona, quamuis ab iſto vel illo ordinentur ad naturæ conſeruationē. Sed delectationes alimenti, & veneris ſuapte natura ſtatutæ ſunt, vt natura in indiuiduo & in ſpecie cōſeruetur. Vnde obiectio nil obſtat doctrinæ authoris.

¶Super quęſtionis centeſimæquadrageſimę primæ Articulum ſextum. 687

Infra q.142. arti.2.cor.Et 1.2.q.63.art.4.cor.Et 4.d.15.q.3.art.4 q. 4. cor.Et Mal.q.14.art.1.ad

IN articul.6.eiuſdem q. omiſſo quinto, dubium occurrit ex Martino in eodem

tracta

tractatu in quæſtio. iſtius tituli. An regula temperantiæ ſumatur ex neceſſitate pſentis vitę. Reprehendit ſiquidem authorẽ in hoc, quòd concluſit neceſſitatem præſentis vitæ eſſe regulam temperantię vtpote finem eius. Ait enim, quòd ſi neceſſitas eſt regula, oportet, ꝙ per omnem rectum vſum tollatur aliqua neceſſitas, ſeu indigentia, ſed hoc non eſt uerum, vt patet de recto vſu non neceſſariorum, quæ tamen non impediũt ſanitatem, aut bonã habitudinem, nec excedunt facultates, & honeſtatem. Affert quoque multa contra eandem concluſionem, ſed quia, vt patebit, non ſunt contra eam, omitto.

Ca. 21. circa finem, to. 5.

¶ Ad euidentiam horum nõ oportet aliũde inquirere, ſed ex litera ipſa reſoluere: quoniam clare in reſpõſione ad tertium, author explicat quæ ſit neceſſitas, quæ regula eſt temperantiæ .ſ. neceſſitas congruẽtię uitæ, quam exprimit non ſolum attendi ſecundum corporis indigentiam & diſpoſitionem, ſed etiã ſm facultates, officia, & honeſtatem. Vnde quod implicite inchoauit ac fundauit author in corpore articuli, in ſolutionibus argumentorum conſumauit. & ideo non eſt ſoluenda, ſed fouẽda ratio allata in corpore articuli. & cum obiicitur. ergo quilibet rectus vſus delectabilium ſecundum temperantiam tollet aliquam indigẽtiam, reſpondetur, quod indigentia, ſeu neceſſitas regulæ non ſolum ut ſuppleatur, quod deficit, ſed etiã ne deficiat quod eſt, aut eſſe debet. & ſic omnis rectus uſus delectabilium tollit aliquam indigentiã vel corporis, uel officii, vel honeſtatis ſimpliciter perfectioris, alioquin non eſſet rectus Vſus. Vt enim in litera patet temperatus vtitur neceſſarijs ad corporis conſeruationem, & bonam habitudinem, & congruis iuxta facultates, officia, conſeruationem, & honeſtatem. Hæc enim omnia tollunt aliquam indigentiã, quæ eſt, vel eſſet ſine tali vſu. Nam qui cõuiuium celebraret nõ cõſonum gradui ſuo, & conuiuarum, iuxta facultates, & honeſtatem, non eſſet factum ſatis neceſſitati congruentię præſentis uitæ, ac conſeruationis. Neceſſitas ergo congruentiæ pręſentis vitę eſt regula temperantiæ, ſecundum quam etiam imperat alijs uirtutib. puta, liberalitati, vrbanitati, & ſi qua alia opus quandoq; eſt.

Art. 1. huius q. & q. 109. arti. 2. & qõ. 123. ar. 1.

*Ca. 4. non multũ procul a fine.

In corp. ar.

ceſſitatem præſentis vitæ. Superius enim non regulatur ab inferiori: ſed temperantia cum ſit virtus animæ, eſt ſuperior quam neceſſitas corporalis. ergo regula temperantiæ non debet ſumi ſecundum neceſſitatem corporalem.

¶ 2 Præte. Quicumque excedit regulã peccat. Si ergo neceſſitas corporalis eſſet regula temperantiæ quicumque aliqua delectatione vteretur ſupra neceſſitatem naturæ, quæ valde modicis cõtẽta eſt peccaret contra temperantiam, ꝙ videtur eſſe inconueniens.

¶ 3 Præt. Nullus attingens regulam peccat. Si ergo neceſſitas corporalis eſſet regula temperantiæ, quicumque vteretur aliqua delectatione propter neceſſitatẽ corporalem, puta propter ſanitatem, eſſet immunis a peccato, hoc autẽ vr̃ falſum. ergo neceſſitas corporalis non eſt regula temperantiæ.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. dicit in lib. de moribus eccle.* Habet vir temperatus in rebus huius vitæ regulam vtroque teſtamento firmatam, vt eorum nil diligat, nil per ſe appetendum putet, ſed ad vitæ huius atque officiorum neceſſitatem, quantum ſatis eſt, vſurpet vtẽtis modeſtia, nõ amãtis affectu.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ ſicut ex* ſupra dictis patet bonũ virtutis moralis præcipue cõſiſtit in ordine rationis. Nam bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe, vt *Dion. dicit 4. cap. de di. no. Præcipuus autem ordo rationis cõſiſtit in hoc, ꝙ aliqua in finem ordinat, & in hoc ordine maxime cõſiſtit bonum rationis. Nam bonum habet rationem finis, & ipſe finis eſt regula eorum quæ ſunt ad finem. Omnia autem delectabilia, quæ in vſum hominis veniunt, ordinanẽ ad aliquam huius vitæ neceſſitatẽ ſicut ad finem, ideo temperantia accipit neceſſitatem huius vitæ ſicut regulã delectabilium, quibus vtitur, vt ſcilicet tãtum eis vtatur, quantum neceſſitas huius vitæ requirit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut* dictum eſt, neceſſitas huius vitæ habet rationẽ regulæ inquantum eſt finis. Conſiderãdum eſt autem, quod quandoq; aliud ẽ finis operãtis, & aliud finis operis Sicut patet quod ædificationis finis eſt dom⁹, ſed ędificatoris finis quandoq; eſt lucrum, ſic ergo tẽperantiæ ipſius finis & regula eſt beatitudo, ſed eius rei, qua vtitur, finis & regula eſt neceſſita humanæ vitię, intra quam eſt id quod in vſum vitæ venit.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ

A neceſsitas humanæ vitę poteſt attendi dupliciter. Vno modo, ſecũdum quod dicitur neceſſarium illud, ſine quo res nullo modo poteſt eſſe, ſicut cibus eſt neceſſari⁹ animali. Alio modo, ſecundum quod dicitur neceſſarium illud, ſine quo res non poteſt conueniẽter eſſe. Temperantia autem non ſolum attendit primam neceſsitatem, ſed etiam ſecundam. Vnde * Philoſ. dicit in 3. Ethicor. quod temperatus appetit delectabilia

Li. 3. c. 11. ad fin. tomo 5.

B propter ſanitatem, vel ꝓpter bonam habitudinem. Alia uero quæ ad hoc nõ sũt neceſſaria, poſſunt dupliciter ſe habere. Quædam. n. ſunt impedimẽta ſanitatis, uel bonę habitudinis, & his temperatus nullo modo utitur, hoc enim eſt peccatum contra temperantiam. Quædam uero ſunt, quæ nõ ſunt his impedimenta, & his moderate vtitur pro loco, & tempore, & congruentia eorum, quibus con uiuit. Et ideo ibidem* Philoſoph.

Lib. 3. Ethic. c. 11. nõ procul a fi. to. 5.

C dicit, ꝙ etiam temperatus appetit alia delectabilia, quæ ſcilicet non ſunt neceſſaria ad ſanitatem, vel ad bonam habitudinem, non impedimenta his exiſtentia.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, temperantia reſpicit neceſsitatem quantum ad conuenientiam uitæ, quæ quidem attenditur non ſolum ſecundum conuenientiam corporis, ſed etiam ſecundum conuenientiam exteriorum rerum, puta, diuitiarum, & officiorum, & multo magis ſecundum conuenientiam honeſtatis. Et ideo * Philoſoph. ibi ſubdit, quòd in delectationibus, quibus temperatus utitur, non ſolum cõſiderat ut non ſint impeditiua ſanitatis, & bonæ habitudinis corporalis, ſed etiam ut non ſint pręter bonum id eſt contra honeſtatem, & quod nõ ſint ſupra ſubſtãtiam id eſt ſupra facultatem diuitiarum. Et* Augu. dicit

In corp. art.

Li. 3. cap. 11. tomo 5.

D in lib. de moribus Eccleſiæ, quod temperatus reſpicit non ſolum neceſsitatem huius uitæ, ſed etiã officiorũ.

Ca. 21. circa fin. tom. 1.

ARTICVLVS VII.

Vtrum temperantia ſit virtus cardinalis.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtur quod temperantia non ſit virtus cardinalis. Bonum enim uirtutis cardinalis à ratione dependet, ſed temperantia circa ea quæ magis

B diſtant à ratione, ſcilicet circa delectationes, quæ ſunt nobis, & brutis communes, ut dicitur in 3. *Ethic. ergo temperantia non videtur eſſe principalis uirtus.

¶ 2 Præterẽa. Quanto aliquideſt magis impetuoſum, tanto difficilius vr̃ eſſe ad refrænandũ, ſed ira quam refrænat manſuetudo, videtur eſſe impetuoſior quã cõcupiſcentia, quã refrẽnat temperãtia. dicitur. n. Prouerb. 27. Ira non ha bet miſericordiam, nec erumpẽs furor, & impetum concitati ſpiri

¶ Super quæſtionis centeſimę quadrageſimæ primæ Articulum ſeptimum.

IN art. 7. eiuſdem q. dubium ex Martino eodem tractatu q. q. 1. occurrit, arguente contra rationem literæ, qua temperantia ponitur virtus cardinalis, quia moderatio, quæ in omni virtute requiritur, præcipue laudatur in delectationibus tactus, quę ſunt materia tẽperantiæ. Probat ergo quòd moderatio non eſt præcipue laudabilis in delectationibus tactus Primo, quia moderatio ardua laudabilior eſt non ardua, ſed moderatio in delectatio-

nibus

688

1.2. q. 71. & q. 66. artic. 1. & 4. cor. Et 3. di. 33. q. 2. ar. 1. Et virt. q. 1. ar. 12. ad 24. 25. & 26. & q. 5. art. 1.

*Li. 3. c. 10. a medio tomo 5.

nibus tactus non eſt arduũ.ergo. Secundo Moderatio i omni virtute eſt id quod potiſſime laudatur. ergo ſi temperantiæ propria eſt moderatio, ipſa eſſet excellẽtiſſima virtutum, cuius oppoſitum ſentit author. Antecedens probatur, quia omnia quæ laudabilia, ſunt in virtute, ideo laudantur, quia ad moderationem ordinata ſunt. Tertio, Moderatio delectationum tactus non eſt difficilior cæteris. ergo non eſt præcipue laudabilis. Conſequentia tenet ex dictis authoris. Antecedens vero probatur, quia difficilius eſt vincere retrahentia a bona in materia fortitudinis, vt ipſemet author fatetur. moderatio ergo fortitudinis ẽ difficilior.

1. 2. qõ. 25. artic. 4.

Lib. 2. ca. 36. ante med.

Q. 123. arti. 11. & 1. 2. q. 61. ar. 3.

¶ Ad primum horũ dicitur, ꝙ maior eſt vera cæteris paribus. ſed in propoſito non ſunt paria. Moderatio nãque manſuetudinis, & humilitatis licet ſit ardua, non tamen eſt in materia ita naturali, neceſſaria, communi, diuturna, ac vehementer motiua appetitus noſtri, qualis eſt materia temperantiæ, vt in litera patet in corpore articuli, & reſponſionibus argumentorũ.

Art. 4. huius quæſt.

¶ Ad ſecundum negatur antecedens, quoniã moderatio proprie, vt diſtinguitur contra alias cõditiones virtutum, non eſt potiſſima. Nec eſt verum, quod quæcumque ſunt laudabilia in virtute, laudentur in ordine ad modum quamuis ſine modo non laudabilia ſint. Diſcrete ſiquidẽ agere potior eſt conditio quam moderate, & ſimiliter rectitudo potior eſt, cum tamen prima prudentiæ, ſecunda iuſtitiæ tribuatur.

¶ Ad tertium negatur aſſumptum. Et ad probationem dicitur, ꝙ materia impediens bonum in fortitudine; non eget

F tus ferre quis poterit: ergo mãſuetudo eſt principalior virtus quam temperantia.

¶ 3 Præt. Spes eſt principalior motus aĩæ quã deſiderium, ſeu concupiſcentia, vt *ſupra habitũ eſt: ſed humilitas refrænat præſumptionẽ immoderatæ ſpei. ergo humilitas vr̃ eſſe pricipalior virtus quã temperãtia, q̃ refrænat concupiſcẽtiã.

Sed contra eſt, quòd *Greg. in 2. Moralium ponit temperãtiã inter virtutes principales.

G Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut *ſupradictum eſt, virtus principalis ſeu cardinalis dicitur, quæ principalius laudatur ex aliquo eorum, quæ communiter requiruntur ad rationem virtutis. Moderatio autem quæ in oĩ virtute requiritur, pcipue laudabilis eſt in delectationibus tactus, circa quę ẽ tẽperantia, tũ quia tales delectationes ſunt magis nobis naturales, & ideo difficilius eſt ab eis abſtinere & cõcupiſcẽtias earũ refrẽnare: tũ etiã quia earũ obiecta magis ſunt neceſſaria pſenti vitæ, vt ex dictis patet. & ideo tẽperantia ponitur virtus principalis, ſeu cardinalis.

H Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ tanto maior oſtẽditur agentis virtus, quanto in ea quę ſunt magis diſtantia, poteſt ſuam operationẽ extẽdere. Et ideo ex hoc ipſo oſtẽditur maior virtus rationis: ꝙ poteſt etiam concupiſcentias, & delectationes maxime diſtantes moderari, unde hoc pertinet ad principalitatem temperantię.

Ad secundum dicendũ, ꝙ impetus iræ cauſatur ex quodã accidente, puta, ex aliqua læſione contriſtãte. & ideo cito trãſit, quã uis magnum impetũ habeat. Sed impetus cõcupiſcentiæ delectabilium tactus, procedit ex cauſa naturali, vnde ẽ diuturnior & cõmunior, & ideo ad principaliorem virtutem pertinet ipſum refrænare.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ ea quorum eſt ſpes, ſunt altiora his quorum eſt concupiſcentia, & ꝓpter hoc ſpes ponitͬ paſſio principalis in iraſcibili, ſed ea, quorũ eſt concupiſcẽtia & delectatio tactus vehementius mouent appetitum quia ſunt magis naturalia. & ideo temperantia, quæ in his modum ſtatuit, eſt virtus principalis.

Articvlvs VIII.

Vtrum temperantia ſit maxima virtutum.

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur quod temperantia ſit maxima virtutum. Dicit enim Ambroſ. in 1. de * Offic. quod in temperantia maxime honeſti cura, decoris conſideratio ſpectatur, & quæritur; ſed virtus laudabilis eſt, inquantum eſt honeſta & decora: ergo temperantia eſt maxima virtutum.

¶ 2 Præterea. Maioris eſt virtutis operari id quod eſt difficilius, ſed difficilius eſt refrænare concupiſcentias, & delectationes tactus, quã rectificare actiones exteriores, quorum primum pertinet ad temperantiam. ſecundum ad iuſtitiam. ergo temperantia eſt maior uirtus quàm iuſtitia.

¶ 3 Præterea. Quanto aliquid eſt communius, tanto magis neceſſariũ uidetur eſſe & melius, ſed fortitudo eſt circa pericula mortis, q̃ rarius accidunt quàm delectabilia tactus, quæ quotidie occurrũt, & ſic vſus temperantiæ eſt communior quam fortitudinis, ergo temperantia eſt nobilior virtus quam fortitudo.

Sed contra eſt, quod *Philoſ. dicit in 1. Rhetori. quod maximæ uirtutes ſunt, q̃ alijs maxime ſunt utiles, & propter hoc fortes, & iuſtos maxime honoramus.

Respondeo Dicẽdũ, quòd *ſicut Philoſoph. dicit in 1. Ethico. bonum multitudinis diuinius, eſt quam bonum unius, & ideo quanto aliqua virtus magis pertinet ad bonum multitudinis, tanto melior eſt. Iuſtitia autẽ, & fortitudo magis pertinent ad bonum multitudinis quàm temperantia, quia iuſtitia conſiſtit in communicationibus quę ſunt ad alterum. Fortitudo autem in periculis bellorum quæ ſuſtinentur pro ſalute communi. Tẽperantia autem moderatur ſolum concupiſcentias, & delectationes eorum quæ pertinent ad ipſum hominẽ. Vnde manifeſtum eſt, quod iuſtitia & fortitudo ſunt excellentiores uirtutes, quàm temperantia, quibus prudentia & uirtutes theologicæ ſunt potiores.

I

Ad primvm ergo dicendum, quod honeſtas, & decor maxime attribuuntur temperantiæ non propter principalitatem proprij boni, ſed propter turpitudinem contrarij mali, à quo retrahit, inquantum ſci licet moderatur delectationes, quæ ſunt nobis & brutis communes.

K Ad secvndvm dicendum, quod cum virtus ſit circa difficile & bonum, dignitas virtutis magis attenditur ſecundum rationem boni, in quo excedit iuſtitia, quam ſecundum rationem difficilis, in quo excedit temperantia.

Ad tertivm dicendum, quòd illa communitas, qua aliquid pertinet ad multitudinem hominum, magis facit ad excellentiam bonitatis, quam illa quę cõſideratur ſecundum quod aliquid frequenter occurrit, in quarum prima excedit fortitudo, in ſecunda tẽperantia. Vnde ſimpliciter fortitudo eſt potior, licet quo ad aliquid poſſit dici temperantia potior non ſolum fortitudine, ſed etiam iuſtitia.

principaliter moderatione, ſed firmitate animi Et propterea concendo quod difficilius vincuntur retrahentia a bono in fortitudine, nõ ſequitur, ergo difficilius eſt illa moderari, ſed ſequitur, ergo difficilius eſt ibi bonum rationis habere. quod gratis conceditur, ſed non moderando, ſed firmando, ut patet ex ſupradictis. Et ſi inſtaretur, quia audacia in fortitudine eſt proprie moderanda, reſpondetur, quòd virtutes iudicantur, & penſantur ſecundum principales ſuos actus. Principale autẽ in fortitudine eſt firmare, moderari autem audaciam & cæt. eſt ſecundarium. Et propterea laus moderaminis temperantię præcipue tribuitur, quia ipſa pro principali actu moderari habet. Et inter omnes habentes moderationem, pro principali actu ipſa obtinet principatum ratione materię tam communis, diuturnæ, neceſſariæ, naturalis, ac vehementer motiuæ.

Li. 1 [illegible] in pr [illegible]

Li. 1. ca. 9 [illegible] multum a princi. to. 6.

Lib. 1. c. 2 [illegible] ca. 6. to. m. 5.

QVAESTIO CXLII.

De vitijs quę aduerſantur temperantię, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de uitijs oppoſitis temperantiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum inſenſibilitas ſit peccatum.
¶Secundo, Vtrum intemperantia ſit uitium puerile.
¶Tertio, De cóparatione intẽperantiæ ad timiditatẽ.
¶Quinto, Vtrum uitium intemperantiæ ſit maxime opprobrioſum.

ARTICVLVS I.

Vtrum inſenſibilitas ſit vitium.

690
2.Eth.lec. 8. & lib.3.lect. 21.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ inſenſibilitas non ſit uitium. Dicuntur enim inſenſibiles, qui deficiunt circa delectationes tactus, ſed in his penitus deficere videt̃ eſſe laudabile, & uirtuoſum: dicitur enim Dan. 10. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum tempus, panem deſiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierũt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum. ergo inſenſibilitas non eſt peccatum.

cap.4.par.4. nó multum ꝓcul.a fine.
¶2 Præter. Bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe, ſecundum * Dion. c.4 de diui. nom. ſed abſtinere ab omnibus delectabilibus, tactus maxime; promouet hominem in bono rationis: dicitur enim Daniel. 1. ꝙ pueris, qui vtebantur leguminibus, dedit Deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro & ſapientia. ergo inſenſibilitas, quæ vniuerſaliter repellit huiuſmodi delectationes, non eſt vitioſa.

¶3 Prẽt Illud, per quod maxime receditur à peccato, non videtur eſſe vitioſum, ſed hoc eſt potiſſimum remedium abſtinendi à peccato, ꝙ aliquis fugiat delectationes, quod pertinet ad inſenſibilitatem. dicit. n. Phil. in 2.* Ethic. ꝙ abiicientes delectationem, minus peccabimus. ergo inſenſibilitas non eſt aliquid vitioſum.
Lib.2.c. vlt. tom.5.

SED CONTRA. Nihil opponit̃ virtuti niſi vitiũ, ſed inſenſibilitas virtuti tẽperantiæ opponitur vt patet per* Philoſ. in 2. & 3. Eth. ergo inſenſibilitas eſt vitium.
Lib.2.cap.7. & li.3.c.11. tom.5.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ omne illud, ꝙ contrariatur ordini naturali, eſt vitioſum. Natura autem delectationem appoſuit operationibus neceſſarijs ad vitam hominis, & ideo naturalis ordo requirit, vt homo intantum huiuſmodi delectationibus vtatur, quantum neceſſarium eſt ſaluti humanæ, vel quantum ad conſeruationem indiuidui, vel quantum ad conſeruationem ſpeciei. Si quis ergo intantum delectationem refugeret, ꝙ prætermitteret ea quæ ſunt neceſſaria ad conſeruationem naturæ, peccaret quaſi ordini naturali repugnans, & hoc pertinet ad vitium inſenſibilitatis. Sciendum tamen, quòd ab huiuſmodi delectationibus conſequentibus huiuſmodi operationes quandoque laudabile, vel etiam neceſſarium eſt abſtinere propter aliquem finem, ſicut propter ſanitatem corporalem aliqui abſtinent à quibuſdam delectationibus cibi, potus, & venereorum. Et etiam propter alicuius officij executionẽ: ſicut athletas, & milites neceſſe eſt à multis delectationibus abſtinere, vt officium proprium exequantur. Et ſimiliter pœnitentes ad recuperandam animæ ſanitatem abſtinentia delectabilium quaſi quadam diæta vtuntur. Et homines volentes contemplationi, & rebus diuinis vacare, oportet quòd ſe magis à carnalibus deſiderijs abſtrahant. Nec aliquid prædictorum ad inſenſibilitatis vitium pertinet, quia ſunt ſecundum rationem rectam.

A AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Daniel illa abſtinentia a delectationibns vtebatur, nõ quaſi propter ſe abhorrẽs delectationes vt ſecundũ ſe malas, ſed propter aliquem finem laudabilem, vt .ſ. idoneum ſe ad altitudinem contemplationis redderet', abſtinendo .ſ. a corporalibus delectationibus. Vnde & ſtatim ibi ſubditur de reuelatione facta.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ quia ratione homo vti non poteſt ſine ſenſitiuis potentiis, quæ indigent organo corporali, vt in 1.* habitum eſt, neceſſe eſt quòd homo ſuſtentet corpus ad hoc, ꝙ ratione vtatur, Q.85.art.3.
B Suſtentatio autem corporis fit per operationes delectabiles. Vnde nõ poteſt eſſe bonum rationis in homine, ſi abſtineat ab oĩbus delectationibus. Secundum tñ ꝙ homo nõ exequendo actum rationis plus, vel minus indiget corporali virtute, ſm̃ hoc plus, vel minus neceſſe habet delectabilibus corporalibus vti. Et ideo homines qui hoc officium aſſumpſerunt, vt contemplationi vacent, & bonum ſpirituale quaſi quadam ſpirituali ꝓpagatione in alios tranſmittant, à multis delectationibus laudabiliter abſtinent, a quibus illi, quibus ex officio cõpetit operibus corporalibus, & generationi carnali vacare, laudabiliter non abſtinent.

AD TERTIVM dicendum, quod delectatio fugiẽda eſt ad vitandum peccatum non totaliter, ſed vt vltra
C non quæratur, quam neceſsitas requirat.

ARTICVLVS II.

Vtrum intemperantia ſit puerile peccatum.

AD SECVNDVM ſic ꝓceditur. Vĩ ꝙ intemperãtia non ſit puerile peccatum. Quia ſuper illud Matt. 18. Niſi cõuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli &c. dicit* Hiero. ꝙ paruulus nõ perſeuerat in iracundia, læ
D ſus non meminit, videns pulchrã mulierẽ non delectatur, ꝙ contrariatur intemperantiæ. ergo intemperantia non eſt puerile peccatũ.
Matt 18. ſuper illud, Quicunque humiliauerit ſe ſicut &c. tom.9.

¶2 Præt. Pueri nõ habent niſi cõcupiſcentias connaturales, ſed circa cõnaturales cõcupiſcentias parũ aliqui peccant per intẽperãtiã, vt Phil. dicit in 3.* Ethi. ergo intẽperantia non eſt peccatũ puerile.
Li.3.cap.11. tom.5.

¶3 Prẽt. Pueri ſunt fouendi & nutriendi, ſed cõcupiſcentia & delectatio, circa quæ eſt intẽperantia, eſt ſemper diminuẽda & extirpã-
E da, ſecũdum illud ad Col. 3. Mortificate mẽbra veſtra ſuper terrã quæ ſunt concupiſcentia &c. ergo intemperantia non eſt puerile peccatum.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. dicit in 3. Ethicor. quod nomen intemperantiæ referimus ad puerilia peccata.
Lib.3.c. vlt. tom.5.

RESPONDEO Dicendum, quòd aliquid dicitur eſſe puerile dupliciter. Vno modo, quia conuenit pueris, & ſic* Philoſ. non intendit dicere, quod peccatum intemperantiæ ſit puerile. Alio modo, ſecundum quandam ſimilitudinem, & hoc modo peccata intemperantiæ puerilia dicuntur. Peccatum enim intemperantiæ
Lib.3.c. vlt. tom.5.

¶Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimę ſecundę Articul. ſecundum.

691
3.Ethic.lect. vltim.

IN tota q. 124. ſunt non dubitanda, ſed notanda quædam. ¶In 2 ſiquidem articulo in reſpõſione ad 1 ſcito, quò.i reſponſio conſiſtit in hoc, Concupiſcentia naturalis eſt duplex. Primo, quia eſt rei ordinatæ ad naturæ conſeruationem. Secundo, quia eſt rei requiſitæ a natura ad ſui conſeruationem. Sub primo membro continentur omnia delectibilia ad alimentum, & venerea ordinem habentia. Sub ſecundo ea tantum quæ natura requirit. Et propterea in ſecundo parum contingit errare.

rantiæ

F rantiæ eſt peccatum ſuperfluæ concupiſcentiæ, quæ aſſimilatur puero quo ad tria. Primo quidẽ, quantum ad id quod vterque appetit. Sicut enim puer, ita & concupiſcentia appetit aliquid turpe, cuius ratio eſt, quia pulchrum in rebus humanis attenditur prout aliquid eſt ordinatum ſ'm rõnẽ. Vnde* Tullius dicit in 1. de offic. (Lib. 1. in ca. de temperã tia, aliquan tulũ a prin.) ꝙ pulchrũ eſt ꝙ cõſentaneũ eſt hoĩs excellentiæ in eo, in quo natura eius à reliquis animantibus differt. Puer autem non attendit ad ordinem rationis, & ſimiliter concupiſcentia non audit rationem, vt dicitur in 7.* (Lib. 7. ca. 6. circa princ. tom. 5.) Ethic. Secundo, conueniunt quantum ad euentũ. Puer enim ſi ſuæ voluntati dimittatur, creſcit in propria voluntate, vnde Eccleſ. 30. dicitur, Equus indomitus euadit durus, & filius remiſſus euadit præceps, ita etiam & G concupiſcentia, ſi ei ſatisfiat, maius robur accipit. Vnde Auguſt. dicit in 7. confeſſ. Dum ſeruitur libidini, facta eſt conſuetudo, & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas. Tertio, quantum ad remedium quod vtriq; præbetur. Puer. n. emendatur per hoc, ꝙ coercetur. vnde dicitur Prouerb. 23. Noli ſubtrahere à puero diſciplinam, tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis. Et ſimiliter dum concupiſcentiæ reſiſtitur, reducitur ad debitum honeſtatis modum. Et (Cap. 11.) hoc eſt quod Aug. dicit in 7. Muſicæ, quòd mẽte in ſpiritualia ſuſpenſa atque ibi infixa & manente, conſuetudinis. ſ. carnalis concupiſcentiæ impetus frangitur, & paulatim repreſſus extinguitur. Maior enim erat cũ ſequeremur, non omnino nullus, ſed certe minor cum refrænamus. H & ideo* Philoſ. dicit in 3. Ethic. (Lib. 3. c. vlt. in fine to. 5.) ꝙ quemadmodum puerum oportet ſecundum præceptum pędagogi viuere, ſic & concupiſcibile conſonare rationi.

Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ rõ illa procedit ſ'm illum modum, quo puerile dicitur id, quod in pueris inuenitur. Sic autem nõ dicitur peccatum intemperantiæ puerile, ſed ſ'm ſimilitudinem, vt* dictum eſt. (In corp. art.)

Ad secundum dicendum, quòd concupiſcentia aliqua poteſt dici naturalis dupliciter. Vno modo, ſecundum genus ſuum, & ſic temperantia, & intemperantia ſunt circa cõcupiſcentias naturales. Sunt. n. circa cõcupiſcẽtias ciborũ, & venereorũ, q̃ ordinantur ad cõſeruationem naturæ. Alio modo poteſt dici concupiſcentia naturalis quantum ad ſpeciem eius, quod natura ad ſui conſeruationem requirit, & ſic non multum I contingit peccare circa naturales concupiſcentias. Natura enim non requirit niſi id, per quod ſubuenitur neceſſitati naturæ, in cuius deſiderio non contingit eſſe peccatum, niſi ſolum ſ'm quantitatis exceſſum, & ſ'm hoc ſolum peccatur circa naturalem concupiſcentiam vt Philoſ. dicit in 3.* Eth. (Lib. 3. ca. 11. tom. 5.) Alia vero, circa quæ plurimũ peccatur, ſunt quædam concupiſcentiæ incitamenta, quæ hominum curioſitas adinuenit, ſicut curioſe præparati cibi, & mulieres ornatæ. (In corp. art.) Et quamuis iſta nõ multum requirant pueri, nihilominus tamen intemperantia dicitur puerile peccatum ratione iam dicta.

Ad tertium dicendum, ꝙ id quod ad naturã pertinet, in pueris eſt augmentandum, & fouendum. K Quod autem pertinet ad defectum rationis in eis, non eſt fouendum, ſed emendandum, vt* dictum eſt. (In corp. art.)

Articvlvs III.

Vtrum timiditas ſit maius vitiũ quam intemperantia.

Ad tertium ſic proceditur. Vr ꝙ timiditas ſit maius vitiũ quã intemperantia. Ex hoc enim aliquod vitiũ vituperatur, ꝙ opponitur bono virtutis, ſed timiditas opponitur fortitudini, quę eſt nobilior virtus tẽperantia. cui opponitur intemperantia, vt ex ſupradictis patet. ergo timiditas eſt maius vitium quã intemperantia.

¶ 2 Præt. Quãto aliquis deficit in eo qđ difficilius vincitur, tãto minus vituperatur. Vnde* Phil. dicit in 7. Eth. (Lib. 7. c. 7. à med. tom. 5.) ꝙ ſi quis à fortibus & ſuperexcellentibus delectationibus vincitur vel triſtitijs, nõ eſt admirabile, ſed cõdonabile, ſed difficilius videtur vincere delectationes quam alias paſſiones. Vnde in 2.* Ethic. (Lib. 2. c. 3. ad fi. tom. 5.) dicitur, quod difficilius eſt cõtra voluptatem pugnare quam contra iram, quæ videtur eſſe fortior quam timor. ergo intemperãtia quæ vincitur à delectatione, minus peccatum eſt quam timiditas, quæ vincitur à timore.

¶ 3 Præt. De ratione peccati eſt, ꝙ ſit voluntariũ, ſed timiditas eſt magis voluntaria quam intemperantia. nullus enim concupiſcit intemperatus eſſe. Aliqui tamen cõcupiſcũt fugere pericula mortis, quod pertinet ad timiditatem. ergo timiditas eſt peccatũ grauius quam intemperantia.

Sed contra eſt, quod* Phil. dicit in 3. Eth. (Lib. 3. ca. 12. in prin. to. 5.) ꝙ intemperantia magis aſſimilatur voluntario quam timiditas. ergo plus habet de ratione peccati.

Respondeo Dicendum, ꝙ vnum vitium põt alteri comparari dupliciter. Vno modo, ex parte ipſius materiæ, vel obiecti. Alio modo, ex parte ipſius hominis peccantis, & vtroque modo intemperantia eſt grauius vitium quam timiditas. Primo nanque ex parte materiæ. Nam timiditas refugit pericula mortis, ad quæ vitanda inducit maxima neceſſitas conſeruandæ vitæ. Intemperantia autem eſt circa delectationes, quarum appetitus non eſt adeo neceſſarius ad vitæ conſeruationem, quia vt* dictum eſt, intemperantia magis eſt circa quaſdam oppoſitas delectationes, ſeu concupiſcentias, quam circa concupiſcentias, ſeu delectationes naturales. (Art. præced. ad 2.) Quanto autem illud quod commouet ad peccandum, videtur eſſe magis neceſſarium, tanto peccatum leuius eſt, & ideo intemperantia eſt grauius vitium quam timiditas ex parte obiecti, ſiue materiæ mouentis. Similiter etiam ex parte ipſius hominis peccantis, & hoc triplici ratione. Primo quidem, quia quãto ille qui peccat magis eſt compos ſuæ mentis, tanto grauius peccat, vnde alienatis non imputantur peccata. Timores autem & triſtitiæ graues, & maxime in periculis mortis, ſtupefaciunt mentem hominis, quod non facit delectatio, quæ mouet ad intemperantiam. Secundo, quia quanto aliquod peccatum eſt magis voluntarium, tanto eſt grauius. Intemperantia autem plus habet de voluntario quam timiditas. & hoc duplici ratione. Vno modo, quia ea quæ per timorem fiunt, principium habent ab exteriori impellente, vnde non ſunt ſimpliciter voluntaria, ſed mixta, vt dicitur in 3. Ethicorum.* (Lib. 3. cap. 1. tom. 5.) Ea autem quæ per delectationem fiunt, ſunt ſimpliciter voluntaria. Alio modo, quia ea quæ ſunt intemperati, ſunt magis voluntaria in particulari, minus autem voluntaria in vniuerſali. Nullus enim vellet intemperatus eſſe, allicitur tamen homo a ſingularibus delectationibus, quæ intemperatum faciunt hominem.

¶ Super quæſtionis centeſimę quadrageſimaſecundæ Articulum tertium.

692 (1. Eth. lec. 2.) In 3. autem artic. in reſponſione ad primum, habes vnde reſpondeas regulæ topicæ, puta, ꝙ oppoſitum meliori eſt peius. gloſſabis hinc, ꝙ intelligitur non ſimpliciter, ſed ex illa parte qua opponitur illi bono maiori, ex quo melius habet ꝙ ſit melius. (Q. præced. art. 8. adiuncto ſimul art. 2. huius quæſ.) Sunt enim hic quatuor ſcilicet fortitudo, temperantia, timiditas, & intemperantia. Et fortitudo eſt ſimpliciter melior temperantiã. Timiditas autem, quæ fortitudini opponitur, non eſt ſimpliciter peior quam intẽperantia, ſed ex illa parte eſt peior, qua priuat bono communi, ex quo habet fortitudo excellentiam ſimpliciter. Quamuis poſſit aliter huiuſmodi regula gloſſari ſcilicet quod intelligitur formaliter, ſcilicet de oppoſitis vt oppoſita ſunt. Quãto enim melius eſt quod tollitur tanto peius eſt illud tollens vtic.

minem. Propter quod ad vitandum intemperantiã maximum remedium eſt vt non immoretur homo circa ſingularium conſiderationem, ſed in his quæ pertinent ad timiditatem, eſt econuerſo. Nã ſingularia quæ imminent, ſunt minus voluntaria, vt abiicere clypeum, & alia huiuſmodi. Sed ipſum commune eſt magis voluntariũ, puta fugiendo ſaluari Hoc autem eſt ſimpliciter magis voluntarium, quod eſt magis voluntarium in ſingularibus, in quibus eſt actus, & ideo intemperantia cum ſit ſimpliciter magis voluntarium quam timiditas, eſt maius vitium. Tertio, quia contra intemperantiam poteſt magis de facili remedium adhiberi, quam contra timiditatem, eo ꝙ delectationes ciborum & venereorum, circa quas eſt intemperantia, per totam vitam occurrũt, & ſine periculo poteſt homo circa ea exercitari ad hoc, ꝙ ſit temperatus. Sed pericula mortis rarius occurrunt, & periculoſius in his homo exercitatur ad timiditatem fugiendam, & ideo intemperantia eſt ſimpliciter maius peccatum quam timiditas.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ excellentia fortitudinis ſupra temperãtiam poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo, ex parte finis, quod pertinet ad rationẽ boni, quia ſcilicet fortitudo magis ordinatur ad bonũ commune quam temperantia. Ex hac etiam parte timiditas habet quandam excellentiam ſupra intemperantiam, inquantum. ſ. per timiditatem aliqui deſiſtũt à defenſione boni cõis. Alio modo, ex parte difficultatis inquantum. ſ. difficilius eſt ſubire pericula mortis, quam abſtinere à quibuſdam delectabilibus, & quantum ad hoc, non oportet quod timiditas præcellat intemperantiam. d Sicut enim maioris virtutis eſt non vinci à fortiori ita etiam ecõtrario, minoris vitij eſt a fortiori vinci, & maioris vitij à debiliori ſuperari. D. 1003. & 1179.

Ad secundum dicendum, quòd amor conſeruationis vitæ, propter quam vitantur pericula mortis, eſt multo magis connaturalis, quam quæcunque delectationes ciborum, vel venereorum, quæ ad conſeruationem vitæ ordinantur, & ideo difficilius eſt vincere timorem periculorum mortis, quam concupiſcentiam delectationum, quæ eſt in cibis & venereis, cui tamen difficilius eſt reſiſtere quam iræ, triſtitiæ, & timori quorundam aliorum malorum.

Ad tertium dicendum, quòd in timiditate conſideratur magis voluntarium in vniuerſali, minus tamen in particulari, & ideo in ea eſt magis voluntariũ ſecundum quid, & non ſimpliciter.

Articulus IIII.

Vtrum peccatum intemperantiæ ſit maxime exprobrabile.

AD quartum ſic proceditur. Vr̃ ꝙ pctm̃ intẽperãtię non ſit maxime exprobrabile. Sicut. n. honor debet virtuti, ita exprobratio debetur peccato, ſed quedã peccata ſunt grauiora quam Intemperantia, ſicut homicidiũ, blaſphemia, & alia huiuſmodi. ergo peccatum intẽperãtiæ nõ eſt maxime ex probrabile. B

¶ 2 Præt. Peccata quæ ſunt magis cõia, videtur minus eſſe exprobrabilia, eo quòd de his homines minus verecundãtur, ſed peccata intemperantiæ ſunt maxime cõia, quia ſunt circa ea quæ communiter in vſum humanæ vitæ veniunt A in quibus etiam plurimi peccant. ergo peccata intemperantiæ non vident eſſe maxime exprobrabilia.

¶ 3 Præt. Phil. dicit in 7.* Ethi. ꝙ tẽperãtia & intẽperantia ſunt circa concupiſcentias & delectationes humanas, ſunt autem quædã cõcupiſcẽtiæ & delectationes turpiores concupiſcentijs & delectationibus humanis, quę dicũtur beſtiales, & ægritudinales, vt in eodẽ lib.* Phil. dicit, ergo intemperantia nõ eſt maxima exprobrabilis.

Sed contra eſt, quod* Philoſ. dicit in 3. Ethic. quod intẽperantia inter alia vitia videtur iuſte exprobrabilis eſſe. B

Respon. Dicendũ, ꝙ exprobratio opponi videtur honori & gloriæ, honor autẽ excellentiæ debetur, vt* ſupra habitũ eſt, gloria autẽ claritatẽ importat. Eſt ergo intẽperantia maxime exprobrabilis propter duo. Primo quidẽ, qa maxime repugnat excellentiæ hominis. Eſt. n. circa delectationes cões nobis & brutis, vt* ſupra habitum eſt. Vnde in Pſal. 48. dicit. Homo cũ in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipiẽtibus, & ſimilis factus eſt illis. Secũdo, qa maxime repugnat eius claritati, vel pulchritudini, inquantum. ſ. in delectationibus, circa quas eſt intemperantia, minus apparet de lumine rõnis, ex qua ẽ tota claritas, & pulchritudo virtutis. Vnde & hmõi delectationes dicuntur ſeruiles. C

Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut Greg.* dicit, vitia carnalia, q̃ ſub intemperantia continentur, etſi ſint minoris culpæ, ſunt tamen maioris infamiæ. Nam magnitudo culpæ reſpicit deordinationem a fine, infamia autem reſpicit turpitudinem, quæ maxime conſideratur ſecundum indecentiam peccantis. Li. 3. Moral. cap. 11. parũ ante mediũ ad ſenſum. D

Ad secundum dicendũ, ꝙ conſuetudo peccãdi diminuit turpitudinẽ, & infamiã peccati ſm̃ opinionẽ hominum, non autem ſm̃ naturam ipſorum vitiorum.

Ad tertium dicendum, ꝙ cum dicitur intemperantia eſſe maxime exprobrabilis, eſt intelligendum inter vitia humana, quæ. ſ. attenduntur ſecũdum paſſiones humanæ naturæ aliqualiter conformes. Sed illa vitia, quæ excedũt modum humanæ naturæ, ſunt magis exprobrabilia, & tamen etiam illa videntur reduci ad genus intemperantiæ ſecũdum quendam exceſſum, ſicut ſi aliquis delectaretur in comeſtione carnium humanarum, aut in coitu beſtiarum, aut maſculorum.

¶ Super quęſtionis centeſimæ quadrageſimęſecundę Articulum quartum.

693 Infr. q. 143. co. & q. 144. ar. 1. ad 2. & q. 151. ar. 4. ad 2. & 3.

IN 4. autem ar. tuetur authorem à Martino in q. 4. de temperantia, dicente. Neſcio quomodo Thomas dicit, quod ſecundum Ariſtotelem, beſtialitas eſt exprobrabilior, quam intemperantia, cum expreſſe vbi ipſe allegat eũ Ariſtotel. habeat oppoſitum, vt expreſſe declarat idem Thomas in commẽto ſuo ſuper 7. Ethicor. Non auertit ſiquidem Martinus ad formalem ſermonem. Author ſiquidem dicit quòd beſtialitatis vitium eſt exprobrabilius: ꝙ etiã Ariſt in 1. ca. 7. Ethic. dixit, dum ait quod hos ſup infamamus: nec inuenit in authore hactenus oppoſitum Martinus autem forte fundatur ſuper 8. cap. eiuſdem 7. Ethic. vbi dicitur, ꝙ beſtiales nõ ſunt continentes, neque incõtinentes ſimpliciter, & quod beſtialitas eſt minus mala quàm intemperantia, & vtrobique eſt eadem ratio ſcilicet defectus intellectus, ſed hæc non ſunt ad propoſitum. Quia enim de ratione continentiæ & incontinentiæ eſt rationale bellum, ideo negatur continentia in iſtis irrõnalibus hominibus. Et ſimiliter dicitur minus mala, hoc eſt: minus nociua, quia, vt dicitur in nocẽtior eſt prauitas ſine intellectu. Cum his tamen ſtat, quod ſit turpior, & magis exprobrabilis & infamiæ maioris, vtpote maxime ſimilem beſtiis reddens hominẽ voluntarie.

Lib. 7. c. 4. & ſequẽtibus, tom. 5.

Li. 7. c. vlt. à med. & c. 5. tom. 5.

Lib. 3. ca. 13. circa princ. tom 5.

Q. 103. ar. 1.

Q. 141. ar 2. ad 2.

QVAESTIO CXLIII.

De partibus temperantię in generali in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt, de partibus temperantiæ.

¶ Et primo de ipſis partibus in generali.

¶ Secundo, De ſingulis earum in ſpeciali.

¶ Super quęſtionis centeſimę quadrageſimę tertię Articulum primum.

IN art. vnico q. 143. de partibus temperãtiæ dubia multa ex Martino occurrũt in q. 3. Primum dubium eſt de partibus integralibus. Quia. n. ponit author verecũdiã, & hone-

& honeſtatem partes integrales tēperantiæ. Arguit dupliciter Martinus contra hoc. Primo. Nō plus ſpectat ad tēperantiam, fugere turpitudinē illi oppoſitā, & amare pulchritudinē eius, quā ad fortitudinē refugere turpitudinē, & amare pulchritudinē eius: ſed pp hoc verecūdia, & honeſtas nō ponunt partes fortitudinis. ergo pp illud non ſunt ponendæ partes temperantiæ. Scđo, Verecundia & honeſtas cōes ſunt oībus virtutibus, quia in oī materia turpe ē recedere a recta ratione, & honeſtum conformare ſe illi, ergo non ſunt partes propriæ temperantiæ.

694

Infr. q. 145. artic. 4. & q. 157. artic. 3. & q. 160. ar. 1. Et 1. diſt. 44. q. 1. art. 1. ad 3. Et 3. diſt. 33. q. 3. art. 1.

¶ Secundum dubiū eſt de partibus potentialibus temperãtiæ. Arguit.n. q partes aſſignatæ in litera vt potentiales, puta, modeſtia, & manſuetudo, non ſunt partes temperantiæ potentiales. Primo, Quia ſi eſſet hoc, ideo eſſet, quia modum illum quem obſeruat temperãtia in materia principali, ille obſeruant in materia minus principali, ſed hoc non eſt. ergo. Probatur minor, tum quia materia intēperantiæ, & iſtarum virtutum non ſunt cōnexæ. ergo non eſt vna principalis, & alia minus principalis, tum quia actus, puta, moderatio illarum, non pendet à moderatione temperantiæ, aut econtra, ac per hoc nō eſt vnus actus principalis, & alius ſecundarius. Secundo, Quia ſequeretur q iuſtitia, & fortitudo eſſent partes potentiales temperantiæ. Probatur ſequela, quia ſm authorē moderatio eſt difficilior in temperantia quàm in iuſtitia, & fortitudine. Tertio, Quęcunque ſe habēt vt partes potentiales, & totum, hoc ideo eſt, aut quia certum modum ſubordinationis habēt reſpectu vnius actus, aut reſpectu plurium actuum ſubordinatorū, ſed hoc eſt falſum tum quia hæc nō ſufficiunt, tum quia temperantia, & illæ ad nullum vnum actum ſubordinantur, tum quia actus illarum nō ſubordinantur actibus temperãtiæ. Quarto, Quia vr̃ multis, q moderatio manſuetudinis ſit difficilior, q̄ temperãtiæ. Nec valet dicere, q licet ſit maioris impetus ira, non tamen eſt tantæ durationis. Hoc enim falſum videtur de his, quos Ariſt. duros appellat. Quinto, Quia ſequeretur q affabilitas, veritas, & eutrapelia eſſent partes potentiales manſuetudinis quòd eſt falſum. Probatur ſequela, quia materia manſuetudinis, eſt principalior quam materia iſtarum, & moderatio eius eſt difficilior, quam moderatio iſtarum.

*Li. 2. de inuent. in 3. fol. ante fin. libri.

†Lib. 4. cap. vlti. ad finē tom. 5.

Q. 151. ar. 4.

*Q. 58 ar. 8.

*Li. 1. in Somniū Scipionis in 2. fol. ante mediū libr.

†Li. 2. de Inuent. in fol. 3. ante fi. li.

q. 48. & 129.

K

¶ Tertium dubium multa continet. Eſt nanq; de multis in doctrina huius articuli expoſitis. Refert ſiquidē illum ibidē Martinus de uerbo ad verbū. Deinde ſubdit, Hæc opinio in multis deficit. Primo in hoc, q q̄cunque virtus moderatur in alia materia eſt pars temperãtiæ, quia ſic oīs virtus moralis eſſet pars tēperãtiæ, qm̄ oīa operaſ, & moderatur in alia materia. Secundo, deficit in hoc qđ dicit, Cōtinētia moderatur motū voluntatis commote ex impetu paſſionis. Primo nanque, inquit, vellē ſcire quos motus moderatur continētia, ſi illi ſunt

F alii ab his quos moderatur temperãtia, vt author proteſtatur. Scđo, Volo q temperantia moderetur aliquos motus, & quæro, an voluntas tunc, vel parū ante, eſt cōcitata illis motibus, vel non. Si non, ergo nō habet motus illos. Si ſic, ergo nō ſolū continentia, ſed etiam moderatur tēperantia motū volūtatis commotæ ex impetu paſſionis. Tertio, Continentia per te pter illos motus, quos moderatur temperantia, moderatur motū voluntatis impetu paſſionis concitatæ, aut pro tunc illum motū temperãtia immediate aliquid pōt, aut nō. Si non ergo temperãtia non vniuerſaliter moderatur oēs delectationes tactus. Si ſic ergo non eſt opus cōtinentia. Quarto, Volo quòd temperantia moderauit in aliquo omnes ſuos motus. Hoc ſtante, quæro an poſſibile ſit voluntatem concitari impetu alicuius paſſionis ad continentiam ſpectantis, aut non. Si ſic ergo temperantia nō moderauit omnes motus, contra hypotheſim. Si non, ergo præter temperantiam nō eſt opus continentia. Iſtæ, inquit, demum rōnes videntur mihi apparentes multum contra opinantem.

Q. 141. ar. 2. ad 3.

D. 1130.

¶ Ad primum dubiū habetur reſponſio in litera. Quo ad verecūdiam quidē in q. ſeq. artic. 1. ad ſm, quo ad honeſtatem vero q. 145. ar. 4. ad tertium. vtrobique ſiquidē dicitur, q tam verecundia, quam honeſtas communis eſt multis virtutibus: ſed appropriate conueniunt temperantiæ propter turpitudinem, quā particulariter ſibi vendicant intemperantiæ vitia. Verecūdia nanq; timor eſt turpis, & opprobrij, honeſtas autem decorē oppoſitum turpitudini, & obſcuritati importat. Vnde ad primum dr̃, q aliud eſt loqui de turpitudine contractā ad hoc vitium, & aliud de turpitudine abſolute. Et q licet cuilibet virtuti conueniat fugere turpitudinem ſuā, hoc eſt, contracta ad ſuam materiā, quia tn̄ turpitudo abſolute magis ſaluatur in vna materia quam in alia, ideo magis ad vnam virtutem quā ad aliam ſpectat fugere turpitudinē. Et propter hanc cām magis ſpectat ad temperãtiam refugere turpitudinē, quā ad fortitudinē, licet temperantia nó refugiat niſi ſibi oppoſitā turpitudinē: & ſimile eſt de amore honeſtatis, quia penes oppoſitū attēditur, iuxta illud Apoſtoli. Quæ inhoneſtiora ſunt &c. & per hoc patet ſolutio ad ſm, q.ſ. licet hęc cōia ſint multis, appropriate tamē ſunt partes integrales temperantiæ. Intellige tn̄ hoc cū grano ſalis inferius in q. 144. ar. 4. ad 4. appoſito.ſ. q verecundia eſt pars integralis temperantiæ non tanq̄ intrans eius conſtitutionē, quia in virtuoſis nō remanet verecundia, ſed tanquam diſponens ad temperãtiam, iuxta illud Ambroſij. Verecundia iacit prima temperantiæ fundamenta.

¶ Ad ſm dubiū de partibus potentialibus dicitur negãdo minorē primi argumēti. Et ad probationē primā dicit, q materia temperantię, & dictarū virtutum ſunt connexæ vinculo ſimilitudinis, & ordinis in eſſe morali, quoniam omnes cōue-

niunt

Articvlvs I.

Vtrum Tullius conuenienter aſſignet partes temperantiæ, continentiam, clementiam, & modeſtiam.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ q Tull. in ſua Rhetor. incōueniēter aſſignet partes tēperãtiæ, quas dicit eſſe cōtinētiā, clemētiā, & modeſtiā. Cōtinentia.n. contra virtutem diuiditur in 7. † Ethic. ſed temperantia continetur ſub virtute. ergo continentia non eſt pars tēperantiæ.

¶ 2 Pręt. Clementia vr̃ eſſe mitigatiua odij, vel iræ, temperantia autē non eſt circa hmōi, ſed circa delectationes tactus, vt* dictū eſt. ergo clementia nō eſt pars tēperantiæ.

¶ 3 Pręt. Modeſtia cōſiſtit in exterioribus actibus. vnde & Apoſt. dicit ad Phil. 4. Modeſtia veſtra nota ſit oībus hominibus, ſed actus exteriores ſunt materia iuſtitię, vt * ſupra habitū eſt. ergo modeſtia magis ē pars iuſtitiæ, q̄ tēperãtiæ.

¶ 4 Præt.* Macrobius ſuper ſomnium Scipionis ponit multo plures tēperantiæ partes. dicit.n. q tēperãtiam ſequitur modeſtia, verecundia, abſtinentia, caſtitas, honeſtas, moderatio, parcitas, ſobrietas, pudicitia. Andronicus † dicit q familiares tēperãtiæ ſunt auſteritas, cōtinētia, humilitas, ſimplicitas, ornatus, bona ordinatio, p ſe ſufficiētia. Vr̃ ergo inſufficiēter † Tull. enumeraſſe tēperãtię partes.

RESPON. Dicendū, q ſicut* ſupra dictū eſt, alicui* virtutis cardinalis triplices partes eſſe pñt. ſ. integrales, ſubiectiuæ, & potentiales. Et dicunt partes integrales alicui* virtutis cōditiōes, quas neceſſe eſt cōcurrere ad virtutē, & ſm hoc ſunt duæ partes integrales tēperantiæ. ſ. verecūdia, per quā aliquis refugit turpitudinem temperantiæ contrariā, & honeſtas, per

G quam. ſ. aliquis amat pulchritudinem tēperantiæ. Nam ſicut ex* dictis patet, præcipue tēperantia inter virtutes vendicat ſibi quendā decorem, & vitia intemperantiæ maxime turpitudinē habent. Partes aūt ſubiectiuę alicuius virtutis dicūtur ſpecies eius. Oportet aūt diuerſificare ſpēs virtutum ſm diuerſitatē materiæ, vel obiecti. Eſt aūt tēperãtia circa delectationes tactus, quæ diuidunt in duo genera. Nā quędā ordinantur ad nutri

H mentū, & in his quantū ad cibū eſt abſtinentia, q̄tum aūt ad potū proprie ſobrietas. Quędā vero ordinantur ad vim generatiuā, & in his quātum ad delectationē principalem ipſius coitus eſt caſtitas, q̄tum autem ad delectationes circumſtantes, puta, quæ ſunt in oſculis, tactibus, & amplexibus attenditur pudicitia. Partes autem potentiales alicuius virtutis principalis dicuntur virtutes ſecūdariæ, quæ modum, quem principalis virtus obſeruat circa aliquā prin-

I cipalem materiam, eundem obſeruant in quibuſdam alijs materiis, in quibus non eſt ita difficile. Pertinet autem ad temperãtiam mo-

aiunt in hoc, ꝙ præcipua laus earũ conſiſtit in fræno, & inter eas principalior eſt concupiſcentia delectabilium tactus. Per hoc patet reſponſio ad ſecundã probationẽ eiuſdem minoris, quia ſcilicet non requiritur alia dependencia actuum, ſed ſat eſt ſimilitudo & ordo inter actus, vt expoſitum eſt.

¶ Ad ſm argumentũ negatur ſequela, quĩ ad hoc, ꝙ virtus aliqua ſit adiuncta tẽperantiæ, non ſufficit ꝙ habeat faciliorẽ moderationẽ, ſed exigit neceſſario qđ principalis laus illius virtutis conſiſtat in moderatione. Conſtat aũt ꝙ iuſtitiæ principalis laus nõ eſt in modo, ſed in debitum reddẽdo, ſeu rectitudine. Fortitudinis quoque pcipua laus nõ eſt in fræno, ſed in firmitate, & per hoc patet rõ quare aliquæ virtutes & non oẽs ponuntur partes temperantiæ.

¶Ad tertium dicit, ꝙ actui tẽperantiæ ſubordinantur actus adiunctarum, ita ꝙ in toto & parte ſunt diuerſi actus: quorum ſecundarius ſubordinatur principali non effectiue aut finaliter, ſed formaliter, eo mõ quo formæ imperfectiores ſubordinãtur formis pfectioribus. Iam.n. declaratũ eſt, quod eſt inter hæc ſimilitudo & ordo.

¶Ad quartum dr̃, ꝙ reſponſio ibi dicta, q̃ eſt authoris.ſ. ꝙ paſſiones ſm tactũ ſunt diuturniores, quam paſſiones iræ, eſt bona. Et cũ opponitur de duris, reſpondetur, ꝙ paſſiones ſecũdum tactum ſunt, per ſe loquendo, diuturniores quam ira durorũ: quoniam in illis eſt continua per totã vitam pugna, in iſtis eſt ad tempus, ſcilicet vſque ad vindictam.

¶Ad quintum negatur ſequela, tũ quia nec veritas, nec affabilitas principaliter laudatur ex modo, ſed veritas ex debito, & affabilitas ex debito cõdecentiæ, vt patet ex ſupradictis. Et iõ poſitæ ſunt partes iuſtitiæ, tũ quia manſuetudo nõ eſt virtus principalis, ſed eſt ſub tẽperantia vt principali. Nullũ eñ incõueniens video, ſi manſuetudini, aut alteri ſecundariæ virtuti adiũgerent aliquæ virtutes vt partes potẽtiales habẽtes ſe ad ipſam, ſicut ipſa ſe habet ad principalẽ ſimplr̃ in illo genere.

¶Ad tertium dubiũ, in quo corpus articuli examinatur, dicitur, ꝙ vt ex dictis patet, doctrina authoris in primo nõ deficit, ſed ſtat ſolida. Nec ſequitur ꝙ oĩs alia virtus ſit pars temperantiæ, quia licet quælibet virtus moderetur, non eñ quælibet virtus moderatur, ita ꝙ moderatio ſit actus ex quo præcipue laudatur: ſic.n. intelligẽda ſunt verba authoris. Nec etiam in ſecundo deficit de continentia, quoniam continentia non differt à temperantia, vt arguens putat.ſ. quod cõtinentia eſt gradus ſuperueniens temperantiæ, ſed continentia realiter & eſſentialiter differt a temperantia. Continentia enim nõ moderatur paſſiones, ſed uolũtatis motum, ne a multa paſſione commota declinet à bono. Temperantia uero moderatur directe paſſiones ipſas ne inſurgãt, aut valde parum. Et ſic p tẽperantiam voluntas tanquã in tranquillo operatur, per continentiam vero tãquam fluctibus agitata. Et per hoc patet ad

A primum quæſitum, ꝙ.ſ. continẽtia moderatur directe actum voluntatis non paſſiones, temperantia vero ipſas paſſiones.

¶Ad ſm vero dr̃, ꝙ motus paſſionũ ante tẽperantiã cõcitant voluntatẽ, ſed genita tẽperantia motus nõ fluctuãt amplius.

¶Ad Quæſtionem ergo de motibus paſſionum præ generatorum temperantiæ dicitur, ꝙ ſicut fluctus paulatim decreſcunt ante tranquillitatem maris, ita & motus paſſionum, adeo vt ꝓpe tranquillitatem tẽperantiæ tam parui fiant motus paſſionũ, vt anima diſpoſita ſit ad veram tranquillitatem, & ſic per tales motus non concitatur, aut parum volũtas, & propterea ſola continentia moderatur motum voluntatis inter fluctus paſſionum, temperantia autem moderatur motum voluntatis compeſcendo ne inſurgãt fluctus. Diſpoſitio vero propinqua ad temperantiam mitigãdo eoſdem, moderatur motum voluntatis parum, aut nihil commotę. Et quia modicum pro nihilo reputatur, ideo ſoli cõtinentiæ attribuitur moderari motum voluntatis commotæ, ex fluctibus paſſionũ. Et cum dicitur, ergo voluntas non habuit illos: conceditur, quia tam parui erant vt non commouerent voluntatem. Paſſiones enim non ſunt in voluntate, ſed in appetitu ſenſitiuo, in quo eſt temperantia, & non continentia.

¶Ad tertiũ negatur aſſumptum ſcilicet ꝙ continentia moderetur & motus quos moderatur temperantia, & motum voluntatis, vt patet ex dictis. Iſte enim ſupponit falſum ſcilicet quod continentia & tẽperantia ſint ſimul in anima, cum hoc ſit impoſſibile, quoniã ſi eſt in anima temperantia, iã eſt tranquillitas, & continentia non eſt, quæ non niſi in fluctibus inuenitur.

¶Ad quartum dicitur, ꝙ vt patet ex dictis, habita temperantia & ſtante, non eſt locus cõtinentiæ. Ad id vero qđ quærit, an temperatus poſſit habere motum paſſionis commouentis voluntatem, reſpondetur quod motus paſſionis cõtra bonũ rõnis dupliciter põt inſurgere in homine. Primo, vt inchoet E ex imperio voluntatis, & ſic quia tẽperatus poteſt agere pter & contra ſuum habitum, poteſt cõmouere paſſiones concupiſcentiæ, in quibus exardeſcet amplius volũtas &c. ſed hoc nõ ſpectat ad cõtinentiam, vel incontinentiã, ſed ad malitiã, quia continentia & incontinentia incipiũt a fluctibus paſſionũ, vt patet 7. Ethic. Alio mõ, vt inchoet ab ipſo appetitu ſenſitiuo, & hoc dupliciter, ſm duplicem modũ, quo natura operatur, ſ. vel vt in pluribus, & per ſe, vel vt raro, & per accidens. Diſtat ſiquidem temperatus a continente & incontinẽte ex parte appetitus ſenſitiui in hoc, quod temperati appetitus eſt ſic diſpoſitus, vt regulariter, & ut in pluribus non poſſit appetere contra bonum rõnis. Cõtinentis uero & incontinentis appetitus ſenſitiuus cõiter, & vt in pluribus moueẽ cõtra rõnis bonũ. De poſſibili aũt raro & per accidẽs poteſt contingere, vt appetitus temperati, & mãſueti vehemẽter moueat cõtra bonum

derari delectationes tactus, quas difficillimum eſt moderari. Vnde quæcunque virtus moderationem quandam operatur in aliqua materia, & refrænationem appetitus in aliquid tendentis, poni poteſt pars temperantiæ, ſicut virtus ei adiuncta, quod quidem cõtingit tripliciter. Vno modo, in interioribus motibus animi. Alio modo, in exterioribus motibus, & actibus corporis. Tertio modo, in exterioribus rebus. Præter motũ autem concupiſcentiæ, quẽ moderatur & refrænat temperantia, tres motus inueniuntur in anima in aliquid tendentes. Primus quidem eſt motus volũtatis commotę ex impetu paſſionis, & hũc motum refrænat continentia, ex qua fit vt licet homo immoderatas concupiſcentias patiatur, voluntas tamen non vincatur. Alius C autem motus interior in aliquid tẽdens, eſt motus ſpei & audaciæ, quæ ipſam conſequitur, & hunc motũ moderaẽ ſiue refrænat humilitas. Tertius autem motus eſt iræ tendẽs in vindictam, quem refrænat mãſuetudo, ſiue clemẽtia. Circa motus autem & actus corporales moderationem & refrenationem facit modeſtia, quam Andronicus in tria diuidit, ad quorũ primum pertinet diſcernere quid ſit faciendum, & quid dimittendum, & quid quo ordine ſit agendum, & in hoc firmiter perſiſtere, & quãtum ad hoc ponit bonã ordinationem. Aliud autem eſt, quod homo in eo qđ agit, decentiam obſeruet, & quãtum ad hoc ponit ornatum. Tertium autem eſt in colloquijs amicorum, vel quibuſcunque alijs, & quantum ad hoc ponitur auſteritas. Circa exteriora vero duplex moderatio eſt adhibenda. Primo quidem, vt ſuperflua non requirantur, & quãtum ad hoc ponitur à* Macrobio B parcitas, & ab Andronico per ſe ſufficientia. Secundo vero, vt homo non nimis exquiſita requirat, & quantum ad hoc ponit Macr. moderationem, Andronicus vero ſimplicitatem.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ continentia, differt quidẽ à virtute, ſicut imperfectum a perfecto, vt * infra dicet, & hoc modo cõdiuiditur virtuti. Conuenit tamen cum temperantia & in materia, quia eſt circa delectationes tactus, & in modo, quia in quadam refrænatione conſiſtit, & ideo cõuenienter ponitur pars tẽperãtiæ.

Ad secundum dicendũ, ꝙ clementia, ſiue manſuetudo nõ ponitur pars tẽperantiæ propter conuenientiam materiæ, ſed quia conuenit cũ ea in modo refrænandi & moderandi, vt* dictum eſt.

Ad tertium dicendum, ꝙ circa exteriores actus iuſtitia attendit id, quod eſt debitum alteri. Hoc autem modeſtia non attendit, ſed ſolum moderationem D quandam, & ideo nõ ponitur pars iuſtitiæ, ſed temperantiæ.

Ad quartum dicendũ, ꝙ

Loco citato in arg. 4.

Loco citato in arg. 4.

Q. 155. ar. 1. D. 398.

In corp. art.

bonum rationis, ſicut in naturalibus cōtingit monſtrum fieri. Sed quoniam doctrina moralis de his eſt quæ ſunt vt in pluri- In corp. art. bus: & continentia ac incontinentia, temperantia & manſuetudo & vniuerſaliter virtutes ſecundum ea quæ vt in pluribus inueniuntur, penſantur, idcirco de poſſibili morali loquendo, dicēdum eſt, quod nō poteſt inſurgere apud temperatū & manſuetum motus paſſionis commouentis voluntatem, qui pertineat ad contineētiam vel incontinentiam.

Tullius ſub modeſtia comprehendit omnia illa q̄ pertinent ad moderationem corporalium motuū & exteriorum rerum, & etiā moderationem ſpei, quām * diximus ad humilitatem pertinere.

QVAESTIO CXLIIII.

De partibus temperātiæ in ſpeciali, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandū eſt de partibus tēperantię in ſpāli. Et primo, de partibus quaſi integralibus, quæ ſunt verecundia, & honeſtas.

Circa verecūdiam autem quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum verecundia ſit virtus.
¶ Secundo, De quibus ſit verecundia.
¶ Tertio, A quibus homo verecundatur.
¶ Quarto, Quorum ſit verecundari.

ARTICVLVS I.

Vtrum verecundia ſit virtus.

695 3. diſt. 23. q. 1. art. 3. q. 1. ad 2. Et 4. diſtin. 14. q. 1. art. 1. q. 1. ad 5. Et ver. q. 26. art. 6. ad 15. Et 4. Eth. lect. 17. pri. Lib. 2. cap. 6. tom. 5. †Lib. 2. ca. 7.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̄ verecundia ſit virtus. Eſſe. n. in medio ſm determinationē rōnis, eſt proprium virtutis, vt patet ex diffinitione virtutis, quæ ponit in 2.* Ethic. ſed verecūdia conſiſtit in tali medio, vt patet per* Philoſoph. ibidem. ergo verecundia eſt virtus.

¶ 2 Præt. Omne laudabile vel eſt virtus, vel ad virtutem pertinet, ſed verecundia eſt quoddā laudabile, non eſt aūt pars alicuius virtutis. Nō. n. eſt pars prudentiæ, qa nō eſt in rōne, ſed in appetitu, neque etiam eſt pars iuſtitię, quia verecundia paſſionē quandā importat, iuſtitia aūt nō eſt circa paſſiones. Similiter nō eſt pars fortitudinis, qa ad fortitudinē ptinet perſiſtere & aggredi, ad verecūdiā aūt refugere aliquid. Neq; ēt eſt pars tēperātiæ, quia tēperātia eſt circa cōcupiſcētias, verecūdia aūt eſt timor quidā, vt patet per* Philoſ. in 4. Eth. & per Dam. in 2.* lib. Relinquit ergo q̄ verecūdia ſit virtus. K

Lib. 4. c. vlt. tom. 5. Dama. lib. 2. cap. 5.

¶ 3 Præt. Honeſtū cū virtute conuertitur, vt patet per* Tulliū in 1. de Offic. ſed verecūdia eſt quædā pars honeſtatis. dicit. n.* Ambr. in 1. de offic. q̄ verecūdia eſt ſocia, ac familiaris mentis placiditati, ꝓteruiam fugitans, ab oī luxu aliena, ſobrietatem diligit, & honeſtatem fouet, & decorem requirit. ergo verecundia eſt virtus.

Lib. 1. in ca. de temperātia. Amb. lib. 1. ca. 42. paulo a prin. to. 1.

¶ 4 Præt. Omne vitiū opponitur alicui virtuti, ſed quædā vitia opponūtur verecundię, ſcilicet inverecundia, & inordinatus ſtupor. ergo verecundia eſt virtus.

¶ 5 Præt. Ex actibus ſimiles habitus generantur, vt dr̄ in 2.* Ethic. ſed verecundia importat actum laudabilē. ergo ex multis talibus actibus cauſatur habitus, ſed habitus laudabiliū operum eſt virtus, vt patet per Phil. in 1.* Eth. ergo uerecundia eſt uirtus.

Lib. 2. cap. 1. & 2. tom. 5. Li. 1. ca. 5. & 6. habetur. Li. 2. c. 7. nō multum a fine, lib. 4. c. vlt. tom. 5.

SED CONTRA eſt, quod Philo. dicit in 2. & 4. Ethic. uerecundiam non eſſe virtutem.

G RESPONDEO Dicendū, q̄ virtus dupliciter accipitur, ꝓprie .ſ. & cōmuniter. Proprie quidem virtus perfectio quædam eſt, vt dicitur in 2.* Phyſi. & ideo omne illud quod repugnat perfectioni, etiam ſi ſit bonum, deficit a ratione uirtutis, uerecundia aūt repugnat pfectioni, ē. n. timor alicuius turpis, q̄. ſ. eſt exꝓbrabile. Vnde * Damaſce. dicit, q̄ uerecūdia eſt timor de turpi actu. Sicut aūt ſpes ē d̄ bono poſsibili & arduo, ita ēt timor ē de malo poſsibili & arduo, H vt* ſupra habitū eſt, cū de paſsionibus ageref. Ille aūt qui eſt pfectus ſm habitū virtutis, nōn apprehendit aliquid exprobabile, & turpe ad faciēdū, vt poſsibile & arduū. i. difficile ad uitandum; neque etiā actū facit aliquid turpe, vnde opprobrium timeat. Vnde uerecundia, proprie loquēdo, nō eſt virtus. Cōmuniter autem dicitur uirtus omne, quod eſt bonum & laudabile in humanis actibus, vel paſſionibus, & ſecundum hoc quandoque uerecundia dicitur virtus, cū ſit quædam laudabilis paſsio.

Li. 7. tex. 17. & 18. to. 2. Libr. 2. c. 15. 1. 2. q. 40. ar. 1. & q. 41. ar. 3. & q. 42. ar. tic. 2.

AD PRIMVM ergo dicēndū, q̄ eſſe in medio non ſufficit ad rōnem virtutis, quamuis ſit vna particula poſita in virtutis diffinitione, ſed requiritur vlterius, q̄ ſit habitus electiuus, id eſt ex electione operans. Verecundia autē non nominat habitum, ſed paſsionem, neque motus eius eſt ex electione, ſed ex impetu quodam paſsionis vnde deficit à ratione uirtutis.

AD SECVNDVM dicendū, q̄ ſicut dictū eſt, verecundia eſt timor turpitudinis, & exprobrationis.* Dictū eſt aūt ſupra, q̄ uitium intēperātiæ eſt turpiſſimū & maxime exprobrabile, & ideo uerecundia principalius ptinet ad tēperantiā, quā ad aliquā aliā uirtutē rōne motiui, quod eſt turpe: nō aūt ſm ſpeciem paſsionis, quæ eſt timor. Secundum tamē, q̄ uitia alijs uirtutibus oppoſita ſunt turpia & exprobrabilia, poteſt etiam uerecūdia ad alias uirtutes pertinere.

In corp. art. Q. 142. ar. 4.

AD TERTIVM dicēdū, q̄ verecundia fouet honeſtatē remouēdo ea q̄ ſunt honeſtati cōtraria, nō

¶ Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimęquartę Articulum primum.

IN art. 1. q. 144 dubiū occurrit ad hominem circa rationē. Quare verecundia nō ſit virtus, quoniam ſi ratio allata in litera valet, ſequitur qđ pœnitentia non erit virtus, quoniam ſicut non conuenit viro prædito virtute committere, aut timere turpe & exꝓbrabile, ita non conuenit eidem committere crimē, quod eſt materia pœnitentiæ. Et ſi commiſiſſe peccatum ſufficit ad virtutem pœnitētiæ, ſufficere quoque debet commiſiſſe turpe ad virtutem verecundiæ.

¶ Ad hoc reſpondet author inferius in q. 85. tertiæ partis, vbi dicit non eſſe eādem rationem de pœnitētia & verecundia, qa verecundia reſpicit turpe non ſolum ut præteritum, ſed ut præſens, pœnitentia autē vt præteritum. Repugnat autem virtuoſo habere turpe præſens, non autem habuiſſe, cum ex vitioſo fiat quis virtuoſus. Verūtamē cum his omnibus teneas pœnitentiam non eſſe virtutē niſi ex ſuppoſitione, quoniam non pertinet ad perfectionem hominis ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione peccati, ut in vltimo articulo ibidem author docet. Et propterea in primo articulo ibidem dicit, magis de pœnitētia quām de uerecundia poteſt dici, quòd eſt virtus propter [illegible]. Nō [illegible] dixit ly magis quia neutra eſt ſimpliciter, niſi ex ſuppoſitione.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, aduerte diſtinctionem, quod [illegible] ex frequentatis [illegible] actibus [illegible] quando [illegible] virtus ad ſimiles actus, ſicut [illegible] & quandoque generatur uirtutis habitus non ad ſimiles actus, ſed ad effectus eorum. Ex multotiens enim uerecundari non cauſatur virtus uerecundandi, ſed uirtus uitandi turpia, quod eſt effectus verecundiæ, timens ſiquidem turpe, vitat illud. Ratio autem [illegible] eſt, [illegible] actus quidam ſecundum ſuum genus ſpectant ad genus uirtutis, ut [illegible] iuſtum forte, aut temperatum &c. [illegible] uero ſecundum ſe non [illegible] virtutis [illegible] ſecundum ſuum effectum. Et propterea in illis ex operibus iuſtis fit iuſtitia, & ex operibus fortibus fortitudo. In illis autem ex operibus uerecundiæ, non uerecū[illegible] uirtus, ſed temperantiæ uirtus fit. Per hoc autem quòd negamus ex talibus operibus generari uirtutem uerecūdiæ, intelligas quod

etiam

etiam negemus generari ex talibus, habitualem quandam diſpoſitionem ad verecundandū, quæ non eſt virtus. Ex frequentibus ſiquidem actibus verecūdiæ aſſueſcit pars ſenſitiua ad actus verecūdiæ, ſicut ex alijs conſuetis, proni ſumus ad ſimilia. Et in tantum hoc videtur inueniri, vt etiam quandoque perfectos viros verecundos eſſe beati Bernardi vita teſtari videatur.

¶ Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimęquartę Articulum ſecundū.

IN art. 2 eiuſdem q. collige materiam verecundiæ propriā eſſe vituperium, & conſequenter actum turpem, vel defectū: quoniam deſpicitur primo culpa, & apud homines defectus ignobilitatis, paupertatis, & huiuſmodi. Vituperia autem propter virtutes nō ſunt materia verecundiæ, quæ eſt timor laudabilis, ſed potius timoris uituperabilis, qui non ſignificatur nomine verecundiæ, vt patet 2. Ethicor. vbi verecundia inter laudabilia computatur. Et hæc ſufficiant pro ſequentibus etiam duobus articulis.

698

4. di. 14. q. 1. art. 1. q. 2. ad 5. Et veri. q. 26. arti. 4. ad 7. & ar. 6. ad 15. Et Pſal. 43. Et 4. Ethic. lec. 17.

*Lib. 4. cap. vlt. in princ. tom. 5.

A Ad qvartvm dicendum, quod quilibet defectus cauſat vitiū, nō autem quodlibet bonū ſufficit ad rationē virtutis, & ideo nō oportet quod omne illud, cui directe opponitur vitiū, ſit virtus, quamuis omne vitiū opponatur alicui virtuti ſecundum ſuam originem. Et ſic inuerecundia inquantum prouenit ex nimio amore turpitudinum, opponitur temperantiæ.

Ad qvintvm dicendum, quod ex multotiens verecūdari cauſat habitus virtutis acquiſitæ, per quā aliquis turpia vitet, de quibus eſt verecundia, non autem vt aliquis vlterius verecundetur. Sed ex illo habitu virtutis acquiſitæ ſic ſe habet aliquis, quod magis verecūdaretur ſi materia verecundię adeſſet.

Articvlvs II.

Vtrum verecundia ſit de turpi actu.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur quod verecūdia non ſit de turpi actu. Dicit. n. Philoſophus in 4.* Eth. quod verecundia eſt timor ingloriationis, ſed quādoque illi qui nil turpe operantur, ingloriationem ſuſtinēt, ſecūdum illud Pſ. 68. Propter te ſuſtinui opprobriū, operuit cōfuſio faciem meam. ergo verecundia non eſt proprie de turpi actu.

¶ 2 Præt. Illa ſolum videntur eſſe turpia, quæ habent rationem peccati, ſed de quibuſdam homo verecūdatur quæ non ſunt peccata, puta, ſi aliquis exerceat ſeruilia opera. ergo videtur quod verecūdia non ſit proprie de turpi actu.

¶ 3 Præt. Operationes virtutum non ſunt turpes, ſed pulcherrimę, vt dicitur in 1.* Ethi. ſed quandoque aliqui verecundātur aliqua opera virtutis facere, vt dr̄ Luc. 9. Qui erubuerit me, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet &c. ergo verecundia non eſt de turpi actu.

Lib. 1. ca. 8. à medio to. 5.

¶ 4 Præterea. Si verecundia proprie eſſet de turpi actu oporteret quod de magis turpibus homo magis verecundaretur, ſed quandoque homo plus verecundatur de his quæ ſunt minus peccata, cum tamen de grauiſſimis quibuſdam peccatis glorietur, ſecundum illud Pſa. 51. Quid gloriaris in malitia? ergo verecundia nō proprie eſt de turpi actu.

Sed contra eſt, quod* Damaſ. dicit in 2. lib. & *Greg. Nyſenus. quod verecundia eſt timor in turpi actu, vel in turpi perpetrato.

Damaſc lib. 2. cap. 15.

* Nyſenus li. 4. de crea. hominis ca. 14.

Respon. Dicendum, quod ſicut* ſupra dictum eſt cum de paſſione timoris ageretur, timor proprie eſt de malo arduo, quod. ſ. difficile vitatur. Eſt autem duplex turpitudo. Vna quidem vitioſa, quæ. ſ. conſiſtit in deformitate actus uoluntarij, & hæc proprie loquendo, non habet rationem mali ardui. Quod enim in ſola voluntate conſiſtit, non videtur eſſe arduum, & eleuatum ſuper hominis poteſtatem, & propter hoc non apprehenditur ſub ratione terribilis. Et propter hoc Philoſophus

*1. 2. q. 41. arti. 2. & 42. art. 3.

A dicit in 2.* Rhe. quod horum malorum non eſt timor. Alia autem eſt turpitudo quaſi pœnalis, quæ quidem conſiſtit in vituperatione alicuius, ſicut quædam claritas gloriæ cōſiſtit in honoratione alicui9: Et quia huiuſmodi vituperiū habet rōnem mali ardui, ſicut honor habet rōnem boni ardui, verecundia quæ eſt timor turpitudinis, primo & principaliter reſpicit vituperiū, ſeu opprobriū. Et quia vituperiū proprie debetur vitio, ſicut honor virtuti, ideo etiā ex cōſequēti verecundia reſpicit turpitudinē vitioſam; vnde ſicut Philoſ. dicit in 2. *Rhet. minus homo verecundatur de defectibus, qui non ex eius culpa proueniunt. Reſpicit autem verecundia culpam dupliciter. Vno modo, ut aliquis deſinat vitioſa agere propter timorem vituperij. Alio modo, vt homo in turpibus, quæ agit, uitet conſpectus publicos propter timorem vituperij, quorum primum, ſm̄* Greg. Nyſenum, pertinet ad erubeſcentiam, ſecundum ad verecundiam. Vnde ipſe dicit, quod qui verecundatur, occultat ſe in his quæ agit, qui vero erubeſcit, timet incidere in ingloriationem.

Lib. 2. cap. 2. circa mediū tom. 6.

Lib. 2. cap. 6. ante mediū tom. 6.

B

Nyſenus li. 4. de creat. hominis, ca. 14.

Ad primvm ergo dicendum, quòd uerecundia reſpicit proprie ingloriationem ſecundum quod debetur culpæ, quæ eſt defectus uoluntarius. Vnde Philoſ.* dicit in 2. Rhetor. quod omnia illa homo magis verecundatur, quorum ipſe eſt cauſa. Opprobria autem, quæ inferuntur alicui propter uirtutem, virtuoſus quidem contemnit, quia indigne ſibi irrogantur, ſicut de magnanimis Philoſophus dicit in 4.* Ethico. & de Apoſtolis dicitur Act. quinto, quod ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Ex imperfectione autem uirtutis contingit quod aliquis verecundetur de opprobrijs, quæ ſibi inferuntur propter uirtutem, quia quanto eſt aliquis magis virtuoſus, tanto magis cōtemnit exteriora bona, vel mala. Vnde dicitur Iſa. 51. Noli timere opprobrium hominum.

C

Li. 2. ca. 6. aliquantulum ante mediū tom. 6.

*Lib. 4. ca. 3. tom. 5.

Ad secvndvm dicendum, quòd ſicut honor, vt* ſupra habitum eſt, quamuis non debeatur uere niſi ſoli virtuti, reſpicit tamen quandam excellentiam, ita etiam uituperiū, quamuis debeatur proprie ſoli culpæ reſpicit tamen ad minus ſecundum opinionem hominum, quemcumque defectum. Et ideo de paupertate, & ignobilitate, & ſeruitute, & alijs huiuſmodi aliquis verecundatur.

Q. 63. art. 3.

D

Ad tertivm dicendum, quod de operibus virtuoſis, in ſe conſideratis, non eſt verecundia. Contingit tamen per accidens quod aliquis de his verecundetur uel in quantum habentur ut uitioſa, ſecundum hominum opinionem, uel in quantum homo refugit in operibus uirtutis notam de præſumptione, aut etiā de ſimulatione.

Ad qvartvm dicendum, quod quandoque contingit aliqua grauiora peccata minus eſſe uerecundabilia uel quia minus habent de ratione turpitudinis, ſicut peccata ſpiritualia quam carnalia, uel quia in quodam exceſſu temporalis boni ſe habent, ſicut magis verecundatur homo de timiditate, quam de audacia, & de furto quam de rapina, propter quandam ſpeciem poteſtatis. Et ſimile eſt in alijs.

E

Articvlvs III.

Vtrum homo magis verecundetur a perſonis coniunctis magis.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur quod homo non magis verecundetur a perſonis magis cōiunctis. Dicit enim in 2. Rheto. quòd homines magis erubeſcunt ab illis, à quibus uolunt in admiratione

697

Li. 2. c. 6. circa medium & poſt me.

ne

F ne haberi, ſed hoc maxime appetit homo a melioribus qui quandoque non ſunt magis coniuncti. ergo homo non magis erubeſcit de magis coniunctis.

¶ 2 Præt. Illi videtur eſſe magis coniuncti, qui ſunt ſimilium operum, ſed homo non erubeſcit de ſuo peccato ab his, quos ſcit ſimili peccato ſubiacere, quia ſicut dicitur in 2.* Rhet. Quæ quis ipſe facit, hæc proximis non vetat. ergo homo non magis verecundatur a maxime coniunctis.

*Colligitur ex li. 2. ca. 6. tom. 6.

¶ 3 Præt. Philoſophus dicit in. 2* Rhetor. quod homo magis verecũdatur ab his, qui propalant multis quod ſciunt, ſicut ſunt irriſores, & fabularũ fictores, ſed illi qui ſunt magis coniuncti non ſolent vitia propalare. ergo ab eis non maxime eſt verecundandum.

*Lib. 2. ca. 6. a med. to. 6

G ¶ 4 Pręt. Philoſophus* ibidem dicit, ꝙ homines maxime verecundantur ab eis, inter quos in nullo defecerunt, & ab eis a quibus primo aliquid poſtulant, & quorum nunc primo volunt eſſe amici, huiuſmodi autem ſunt minus coniuncti. ergo non magis verecundatur homo de magis coniunctis.

Lib. 2. rheto. ca. 6. a medi. tom. 6.

Sed contra eſt quod dicitur in* 2 Rheto. quòd eos, qui ſemper aderunt homines magis erubeſcunt.

Lib. 2. cap. 6. a med. to. 6.

Respon. Dicẽdũ, quòd cum vituperium honori opponatur, ſicut honor importat teſtimonium quoddam de excellentia alicuius & pręcipue, quę eſt ſm virtutem, ita etiam opprobrium, cuius timor eſt verecundia, importat teſtimonium de defectu alicuius, & præcipue ſecundum aliquam culpam. & ideo quanto teſtimonium alicuius reputatur maioris ponderis, tanto ab eo aliquis magis verecundatur. H Poteſt autem teſtimonium aliquod maioris ponderis reputari, vel propter eius certitudiné veritatis, vel propter effectum. Certitudo autem veritatis adeſt teſtimonio alicuius propter duo. Vno quidem modo, propter rectitudiné iudicij, ſicut patet de ſapientibus, & virtuoſis, a quibus homo & magis deſiderat honorari, & magis verecundatur. Vnde a pueris, & beſtiis nullus verecundatur propter defectum recti iudicii, qui eſt in eis. Alio modo, propter cognitionem eorum de quibus eſt teſtimonium, quia vnuſquiſque bene iudicat quæ cognoſcit: & ſic magis verecundamur a perſonis coniunctis, quæ facta noſtra magis conſiderãt. A peregrinis autem & omnino ignotis, ad quos facta noſtra nõ perueniũt nullo modo verecundamur. Ex effectu autem eſt aliquod teſtimonium magni ponderis, propter iuuamentum & nocumentum ab eo proueniens, & ideo magis deſiderant homines honorari ab his, qui poſſunt iuuare, & magis verecũdãtur ab eis qui poſſent nocere. Et inde etiam eſt, ꝙ quantum ad aliquid magis verecundamur a perſonis coniunctis, cum quibus ſemper ſumus conuerſaturi, quaſi ex hoc nobis ꝑpetuũ ꝓueniat detrimentum, quod autem prouenit a peregrinis & trãſeuntibus, quaſi cito pertranſit.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſimilis ratio eſt propter quam verecundamur de melioribus, & magi coniunctis, quia ſicut meliorum teſtimonium reputatur magis efficax propter vniuerſalem cognitionem, quam habent de rebus, & immutabilem ſentẽtiã a veritate, ita etiam familiarium perſonarum teſtimonium videtur magis efficax propter hoc, quia cognoſcunt particularia, quæ circa nos ſunt.

Ad secundum dicendum, quod teſtimonium eorum, qui ſunt nobis coniuncti in ſimilitudine peccati, non reformidamus, quia non æſtimamus quod defectum noſtrum apprehendant, vt aliquid turpe.

Ad tertium dicendum, quod a propalantibus verecundamur propter nocumentum inde proueniens quod eſt diffamatio apud multos.

Ad quartum dicendum, quòd etiam ab illis, F inter quos nihil mali fecimus, magis verecundamur ꝓpter nocumentum ſequens, quia. ſ. per hoc amittemus bonam opinionem, quam de nobis habebant, & etiam contraria iuxta ſe poſita maiora uidentur. Vnde cum aliquis ſubito de aliquo, quem bonum æſtimauit, aliquid turpe percipit, apprehẽdit hoc vt turpius. Ab iſtis aũt à quibus aliquid de nouo poſtulamus, vel quorum nunc primo volumus eſſe amici, magis uerecondamur pp nocumentum inde proueniens, quod eſt impedimentum implendę petitionis, & amicitiæ cõſumandæ.

Articulus IIII.

Vtrum etiam in virtuoſis hominibus poſſit eſſe verecundia.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur ꝙ & in uirtuoſis hominibus poſsit eſſe verecundia Contrariorum enim contrarij ſunt effectus, ſed illi qui ſuperabundantis malitiæ non verecundant, ſecundum illud Iere. 3. Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, neſciſti erubeſcere. ergo illi qui ſunt uirtuoſi magis verecundantur. 698

Pſal. 43. Et 4. Ethi. lect. 17.

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in 2. † Rhetor. ꝙ homines non ſolum erubeſcunt uitia, ſed etiam ſigna vitiorum, quæ quidem contingunt etiam eſſe in virtuoſis. ergo in uirtuoſis poteſt eſſe verecundia.

Lib. 2. cap. 6. a med. to. 6.

¶ 3 Pręt. Verecundia eſt timor ingloriationis, ſed contingit aliquos uirtuoſos ingloriosos eſſe, puta, ſi falſe diffamentur, vel etiam indigne opprobria patiantur. ergo uerecundia poteſt eſſe in homine virtuoſo.

¶ 4 Præt. Verecundia eſt pars tẽperantię, vt* dictũ eſt: pars aũt non ſeparatur à toto. cũ ergo temperantia ſit in homine virtuoſo, uidetur quod etiam verecundia.

Q. præced.

Sed contra eſt, qđ* Philoſophus dicit in 4. Eth. quod verecundia non eſt hominis ſtudioſi.

Li. 4. c. vlt. in med. to. 5.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, verecundia eſt timor alicuius turpitudinis. Quod autem aliquod malum non timeatur, poteſt propter duplicem rationem contingere. Vno modo, quia non ęſtimatur ut malum. Alio modo, quia non æſtimaŧ vt poſsibile, velut difficile vitari, & ſecundum hoc, uerecũ I dia deficit ĩ aliquo dupliciter. Vno modo, quia ea quæ ſunt erubeſcibilia, non apprehenduntur vt turpia, & hoc modo carent verecundia homines in peccatis fundati, quibus ſua peccata non diſplicent. ſed magis de eis gloriantur. Alio modo, quia non apprehendunt turpitudinem vt poſſibilem ſibi, vel quaſi non facile vitabilem, & hoc modo ſenes, & virtuoſi uerecundia carent. Sunt tamen ſic diſpoſiti, vt ſi in eis eſſet aliquid turpe, de hoc uerecundarentur. Vnde Philoſophus dicit in 4. Ethicor. quod verecundia eſt ex ſuppoſitio ne ſtudioſi.

*Art. 1. & 2. huius q.

Lib. 4. ca. vlt. ad fin. to. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod defectus uerecundiæ contingit in peſſimis, & optimis viris ex K diuerſis cauſis, vt* dictum eſt. Inuenitur autem in his, qui mediocriter ſe habent ſecundum quod eſt in eis aliquid de amore boni, & tamen non ſunt totaliter immunes a malo.

In corp. art.

Ad secundum dicendum, ꝙ ad uirtuoſum pertinet non ſolum uitare vitia, ſed etiam ea quæ habent ſpeciem uitiorum, ſecundum illud 1. ad Theſ. 5. Ab omni ſpecie mala abſtinete uos. Et Philoſophus dicit in 4.* Ethico. ꝙ uitanda ſunt uirtuoſo tam ea quæ ſunt mala ſecundum veritatem, quam ea quæ ſunt mala ſecundum opinionem.

Lib. 4. ca. vl. tom. 5.

Ad tertium dicendũ, ꝙ infamationes, & opꝓbria virtuoſus, vt* dictum eſt cõtẽnit, quaſi ea quibus ipſe non eſt dignus. Et ideo etiã nec de his multũ verecun-

Ar. 2. ad 2.

Goo

verecũdatur. Eſt tamẽ aliquis motus verecundiæ præueniens rationem, ſicut & cæterarum paſſionum.

Ad quartum dicendum, quòd verecundia nõ eſt pars temperantiæ quaſi intrans eſſentiam eius, ſed quaſi diſpoſitiue ſe habens ad ipſam. Vnde* Ambroſ. dicit in libr. de offi. quod verecundia facit prima temperantiæ fundamenta, inquantum ſcilicet incutit horrorem turpitudinis.

Li. 1. ca. 43. parũ a princip. tom. 1.

QVAESTIO CXLV.

De honeſtate, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ, eſt de honeſtate.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quomodo honeſtum ſe habeat ad virtutem.

¶ Secundo, Quomodo ſe habeat ad decorem.

¶ Tertio, Quomodo ſe habet ad vtile, & delectabile.

¶ Quarto, Vtrũ honeſtas ſit pars temperantiæ.

¶ *Super quæſtionẽ cẽteſimam quadrageſimam quintam.*

In tota q. 145. hoc vnum ſcribendum occurrit, ꝙ honeſtũ aliter ſumitur hic, & aliter in prima parte, vbi bonum conuerſum cum ente diuiſum eſt ſufficienter per honeſtum, vtile, & delectabile. Aliter autem dico, non in ſignificatione. Vtrobique ſiquidem ſignificat appetibile propter ſe, ſed ibi in tota ſua amplitudine, hic veroſumitur appropriate ad moralia. Et ideo honeſtum coincidit hic cum virtute, ſeu virtuoſo, & felicitas ac Deus ſupra honeſtatem, ſicut ſupra virtutem eminent. Ratio autem appropriationis in articulum 1. in reſponſione ad ſecundum explicatur, quia ſ. ſuperiora ſunt nobis per experientiam incognita, in virtutibus autem quotidie nos exercere oportet. Honeſtum ergo appropriate ſumptum, eſt idem quòd decorum, & concurrit in idem ſubiecto tam cum vtili quam cum delectabili, particulariter tamen & non vniuerſaliter vtroq; ſumpto, quia ſ. omne honeſtum eſt aliquod vtile, & aliqđ delectabile.

699 Inf. ar. 2. cor. & ad 3. & ar tic. 3. cor.

¶ Lib. 2. de inuentione in fo. 4. ante fi.

† Li. 1. c. 9. tomo 5.

¶ Lib. 10. etymolo. cap. 8. ãn cipit, humilis in principio illius.

† Cap. 12.

† Li. 8. ca. 13. in fin. to. 5.

Articvlvs I.

Vtrum honeſtũ ſit idem virtuti.

Ad primum ſic proceditur. Videtur ꝙ honeſtũ nõ ſit idẽ virtuti. Dicit. n. † Tullius in ſua rhetor. honeſtum eſſe ꝙ propter ſe appetitur, uirtus autem nõ appetitur, propter ſeipſam, ſed propter felicitatẽ. dicit enim Philoſo. in 1. † Ethic. quod felicitas eſt præmium virtutis & finis. ergo honeſtum non eſt idem virtuti.

¶ 2 Præt. Secundum † Iſido. honeſtas dicitꝰ quaſi honoris ſtatus, ſed multis aliis debetur honor quam virtuti. nam virtuti proprie debetꝰ laus, vt dicitur in 1. † Ethi. ergo honeſtas non eſt idem virtuti.

¶ 3 Præt. Principale virtutis conſiſtit in interiori electione. vt Philoſoph* dicit in 8* Eth. honeſtas autẽ magis videtur ad exteriorem conuerſationem pertinere ſꝫm illud 1. ad Corint. 14. Omnia honeſte, & ſecundum ordinem fiant in vobis. ergo honeſtas non eſt idem virtuti.

¶ 4 Præ. Honeſtas vꝛ cõſiſtere in exterioribus diuitijs. ſꝫm illud Eccle. 11. Bona & mala, vita & mors, pau ptas & honeſtas, vtraq; a Deo ſũt, ſed in exteriorib. diuitijs non cõſiſtit virtus. ergo honeſtas non eſt idem virtuti.

Sed contra eſt, illud quod * Tullius dicit in 1. de offi. & in 2. rhetor. diuidens honeſtum in quatuor principales virtutes, in quas etiam diuiditur virtus. ergo honeſtum eſt idem virtuti.

Li. 1 in cap. de 4. virtutibus, vnde omnia officia manant. Loco citato in argum. 2. ſ. præced. ar. circa 3.

Reſpondeo Dicendũ, ꝙ ſicut* Iſido. dicit, honeſtas dicitur quaſi honoris ſtatus. vnde ex hoc videtur aliquid dici honeſtũ, quod eſt honore dignũ. Honor autem, vt* ſupra dictum eſt, excellentiæ debetur. A Excellentia autem hominis maxime conſideratur ſecũdum virtutem, quæ eſt diſpoſitio perfecti, vt dicitur in 7. † Phyſic. Et ideo honeſtum, proprie loquendo, in idem refertur cum virtute. Lib. 7. text. 17. & 18. tomo 2.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut † Philoſophus dicit in 1. Ethic. eorum quæ propter ſe appetuntur quædam appetuntur ſolum propter ſe, & numquam ꝑpter aliud, ſicut felicitas, quæ eſt vltimus finis: quædam vero appetuntur & propter ſe, inquantum habet in ſeipſis aliquam rationem bonitatis, etiam ſi nihil aliud boni per ea nobis accideret, & tamen ſunt appetibilia propter aliud, inquantum. ſ. perducunt nos in aliquod bonum perfectius, & hoc modo virtutes ſunt propter ſe appetendæ. Vnde Tullius dicit in 2.* rhetor. B quod quiddam eſt quod ſua vi nos allicit, & ſua dignitate trahit, vt virtus, veritas, ſcientia, & hoc ſufficit ad rationem honeſti. † Lib. 1. ca. 7. tom. 5. Lib. 2. de inuentione in fol. 4. ante finem libri.

Ad secundum Dicendum, quòd eorum quę honorantur præter virtutem, aliquid eſt uirtute excellentius, ſcilicet Deus, & beatitudo, & huiuſmodi nõ ſunt nobis per experientiam nota, ſicut virtutes, ſecundum quas quotidie operamur, & ideo virtus magis ſibi vendicat nomen honeſti Alia vero quæ ſunt infra virtutem, honorantur inquantum coadiuuant ad opera uirtutis ſicut nobilitas, potentia, & diuitiæ. Vt enim Philoſophus dicit in 4.* Ethi. huiuſmodi honorantur a quibuſdam, ſed ſecundum veritatem ſolus bonus eſt C honorandus. Bonus autem eſt aliquis ſecundum virtutem, & ideo virtuti quidem debetur laus ſecundum quod eſt appetibilis propter aliud, honor autem prout eſt appetibilis propter ſeipſum, & ſecundum hoc habet rationem honeſti. Lib. 4. cap. 3. ante med. tomo 5.

Ad tertium dicendum, quod ſicut* dictum eſt, honeſtum importat debitũ honoris. Honor autem eſt conteſtatio quædam de excellentia alicuius, ut* ſupra dictum eſt. Teſtimonium autem non profertur niſi de rebus notis. Interior autem electio non innoteſcit homini niſi per exteriores actus, & idẽ exterior cõuerſatio habet rationem honeſti ſecundum quod eſt demonſtratiua interioris rectitudinis. Et propter hoc D radicaliter honeſtas conſiſtit in interiori electione, ſignificatiue autem in exteriori conuerſatione. In corp. art. Q. 103. art. 1.

Ad quartum dicendum, quod quia ſecundum vulgarem opinionem excellẽtia diuitiarum facit hominem dignum honore, inde eſt quod quandoque nomen honeſtitatis ad exteriorem proſperitatem transfertur.

Articvlvs II.

Vtrum honeſtum ſit idem quod decorum.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod honeſtum non ſit idem quod decorum. Ratio, n. honeſti ſumitꝰ ex appetitu. Nam honeſtũ eſt ꝙ B per ſe appetitur, ſed decorum magis reſpicit conſpectũ cui placet. ergo decorum non eſt idem quod honeſtũ. 700 Infra. art. 4. cor.

¶ 2 Præt. Decor quandam claritatem requirit, quę pertinet ad rõnem glorię, honeſtum autem reſpicit honorem. Cum ergo honor, & gloria differant, vt † ſupra dictũ eſt, videtur ꝙ etiam honeſtum differat a decoro.

¶ 3 Præ. Honeſtum eſt idem virtuti, vt* ſupra dictum eſt. ſed aliquis decor contrariatur virtuti. vnde dicitur Ezece. 16. Habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo. ergo honeſtum non eſt, idem decoro. Q. 103. art. 1. ad 3. * Ar. preced.

Sed contra eſt, quod Apoſtolus dici 1. ad Corin. 12. Quæ inhoneſta ſunt noſtra, abundantiorem honeſtatem habent, honeſta aũt noſtra, nullius egent

vocat autem ibi inhoneſta, membra turpia, honeſta autem membra pulchra. ergo honeſtum & decorum idẽ eſſe videntur.

Ca.4.par.1. circa medial lius. RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ ſicut accipi poteſt ex verbis* Dionyſ.4.ca.de diui.nomi. ad rationem pulchri, ſiue decori concurrit & claritas, & debita proportio. Dicit.n.ꝙ Deus dicitur pulcher, ſicut vniuerſorũ conſonantiæ, & claritatis cauſa. Vnde pulchritudo corporis in hoc conſiſtit, ꝙ homo habeat membra corporis bene proportionata cum quadam debiti coloris claritate. Et ſimiliter pulchritudo ſpiritualis in hoc conſiſtit, quod conuerſatio hominis, ſiue actio eius ſit bene proportionata ſecundum ſpiritualẽ rationis claritatem

Art.præced. Hoc autem pertinet ad rationem honeſti, quod* diximus idem eſſe uirtuti, quæ ſecundum rationem moderatur omnes res humanas. Et iō honeſtum eſt idẽ ſpirituali decori. Vnde* Aug.dicit in lib.83.q. Honeſtum

Li.83.qu.q. 30.parum à prin.to.4. voco intelligibilem pulchritudinem, quam ſpiritualem nos ꝓprie dicimus. Et poſtea ſubdit, ꝙ multa ſunt pulchra viſibilia, quæ minus proprie honeſta appellantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectum mouens appetitum eſt bonum apprehenſum, quod autem in ipſa apprehenſione apparet decorum, accipitur vt cõueniens, & bonum. & ideo dicit* Dion. 4.c. de diui.

Ca.4.par.1. ant. med.& part. 4.circa princ. nomi. quòd omnibus eſt pulchrum & bonum amabile Vnde & ipſum honeſtum ſecundum quod habet ſpiritualem decorem, appetibile redditur. Vnde & *Tullius

*Lib.1.immediate ante c. 1. u quo agit de 4.virtutibus prin cipalibus. dicit in 1.de offic. Formam ipſam & tanquam faciem honeſti uides, quæ ſi oculis cerneretur, mirabiles amores, vt ait Plato, excitaret ſapientiæ.

AD SECVNDVM dicendum, quòd ſicut †ſupra dictũ eſt, gloria eſt effect* honoris. Ex hoc enim ꝙ aliquis honoratur, vel laudatur, redditur clarus in oculis

†Q.103.art. 1.ad 3. aliorum, & ideo ſicut idem eſt honorificũ & glorioſũ ita etiam idem eſt honeſtum, & decorum.

AD TERTIVM dicendum, quod obiectio illa procedit de pulchritudine corporali. Quamuis poſſit dici quod etiam propter pulchritudinem ſpiritualem aliquis ſpiritualiter fornicatur, inquantum de ipſa honeſtate ſuperbit, ſecundum illud Ezech.28. Eleuatum eſt cor tuum in decore tuo: Perdidiſti ſapiẽtiam tuam in decore tuo.

ARTICVLVS III.

Vtrum honeſtum differat ab vtili, & delectabili.

701 1.2.q.3. art.6. AD TERTIVM ſic proceditur Videtur quod honeſtum non differat ab vtili, & delectabili. Dicitur.n. honeſtum, quod propter ſe appetitur; ſed delectatio propter ſe appetitur. Ridiculum enim videtur quærere propter quid aliquis velit delectari, vt* Philoſophus dicit in 10. Ethi. ergo honeſtum non differt a delectabili

Li.10.cap.2. tom.5. ¶ 2 Præt. Diuitiæ ſub bono vtili continẽtur. dicit enim *Tullius in 2. Rhetor. Eſt aliquid non propter ſuam vim & naturam, ſed propter fructum & vtilitatem appetẽdum, quod pecunia eſt; ſed diuitiæ habent rationem

4. ante finẽ lib. nem honeſtatis. dicitur enim Eccl.11. Paupertas & honeſtas, ideſt, diuitiæ à Deo ſunt. & 13.ca. Pondus ſuper ſe tollit qui honeſtiori, ideſt, ditiori ſe communicat. ergo honeſtum non differt ab vtili.

Li.1.de offi. capit 2. ¶ 3 Præ.* Tullius probat in lib.de offic. quod nihil poteſt eſſe vtile, quod non ſit honeſtum, & hoc idem habetur per* Ambro. in lib. de offic. ergo vtile non differt ab honeſto.

* Ambro.li. 3.ca.6. to. 1. †Li.83.quę. 30.circa principio.4. SED CONTRA eſt, quod† Auguſti. dicit in lib.83. q. Honeſtum dicitur, quod propter ſeipſum appetẽdũ eſt; vtile autem quod ad aliquid aliud referendum eſt.

RESPON. Dicendum, quod honeſtum concurrit in idem ſubiecto cum vtili, & delectabili, a quibus tamen differt ratione. Dicitur enim aliquid honeſtum, ſicut *dictum eſt, inquantum habet quendam decorem ex ordinatione rationis. Hoc autem quod eſt ſecundum rationem ordinatum, eſt naturaliter cõueniens homini. Vnũquodque autem naturaliter delectatur in ſuo conuenienti, & ideo honeſtum eſt naturaliter homini delectabile, ſicut de operatione virtutis Philoſophus ꝓbat in 1.* Eth. Non tamẽ omne delectabile eſt honeſtum, quia poteſt etiã aliquod cõueniens eſſe ſ̃m ſenſum, & non ſecundum rationem, ſed hoc delectabile ẽ præter hominis rationem, quæ perficit naturam ipſius Art.præced. Lib.1.cap.8. tom.5.

G Ipſa etiam virtus, quæ ſecundum ſe honeſta eſt, refert ad aliud ſicut ad finem. ſ. ad felicitatem, & ſecundum, hoc idem ſubiecto eſt honeſtum, & vtile, & delectabile, ſed ratione differunt. Nam honeſtum, dicitur ſecundum quod aliquid habet quandam excellentiam dignam honore propter ſpiritualem pulchritudinem, delectabile autem inquantum quietat appetitum, vtile autem inquantum refertur ad aliud In pluribus tamen eſt delectabile quam vtile, & honeſtum, quia oẽ vtile, & honeſtum eſt aliqualiter delectabile, ſed non cõuertitur, vt dicitur in ſecundo* Ethicorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ honeſtum dicit, quod propter ſe appetitur appetitu rationali, qui tendit in id quod eſt conueniens rationi. Delectabile autem propter ſe appetitur appetitu ſenſitiuo. Lib.2.cap.3. tomo 5.

H RESPONDEO Dicendum, ꝙ diuitiæ vocantur nomine honeſtatis ſecundum opinionem multorum, qui diuitias honorant, vel inquãtum ordinãtur organice ad actus virtutum, vt* dictum eſt. Art.1.ad 3.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ intentio Tullii, & Ambroſij eſt dicere, ꝙ nihil poteſt eſſe ſimpliciter & vere vtile, quod repugnat honeſtati, qa oportet quod repugnet vltimo fini hominis, quod eſt bonum ſecundum rationem. Quamuis poſſit forte eſſe vtile ſecundum quid, reſpectu alicuius finis particularis. Non autem intendunt dicere, quod omne vtile in ſe conſideratum pertineat ad rationem honeſti.

I ARTICVLVS IIII.

Vtrum honeſtas debeat poni pars temperantię.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr quòd honeſtas non debeat poni pars temperantiæ. Non.n. eſt poſſibile, ꝙ idem reſpectu eiuſdẽ ſit pars & totum, ſed temperantia eſt pars honeſti, vt Tullius dicit in 2. rhet. ergo honeſtas non eſt pars temperantiæ 708 Supr.q.115. & locis ibi notatis.

¶ 2 Pręt. Secundo Eſdræ ca.3. dicitur, quòd vinum præcordia facit honeſta: ſed vſus vini præcipue ſuperfluus, de quo ibi loqui videtur, magis pertinet ad intemperantiam quam ad tẽperãtiam. ergo honeſtas non eſt pars temperantiæ. Lib.2.de inuent.in fol. 3.ante finẽ.

K ¶ 3 Præt. Honeſtum dicitur, quod eſt honore dignum ſed iuſti, & fortes maxime honorantur, ut dicit Philoſoph.in 1.rhe. ergo honſtas non pertinet ad temperantiam, ſed magis ad iuſtitiam, vel fortitudinem. Vnde & Eleazarus dixit, vt dicitur 2. Macha. 6. Fortiter pro grauiſſimis ac ſanctiſſimis legibus honeſta morte perfungar. Li.1.rhet.c. 9.non multum a prin. tom.6. *Lib.1.in ſõniũ Scipionis in fol. ante med.

SED CONTRA eſt, quod* Macrob. honeſtatem ponit partem temperantiæ. † Ambroſ. etiam in 1. de offi. temperantiæ ſpecialiter honeſtatem attribuit. † Ambr.lib. 1.c.43.to.1.

RESPON. Dicẽdum, quòd ſicut* ſupra dictum eſt, honeſtas eſt quædã ſpiritualis pulchritudo, pulchro autem opponitur turpe. Oppoſita autem maxime ſe inuicẽ manifeſtant: & ideo ad temperantiã ſpecialiter honeſtas *Ar.2.huius quæſt.

neſtas pertinere videtur, quæ id quod eſt homini turpiſſimũ, & indecentiſſimũ repellit. ſ. brutales voluptates. Vnde & ipſo nomine temperantiæ maxime intelligitur bonum rationis cuius eſt moderari & tẽperare concupiſcentias prauas. Sic ergo ᵈ honeſtas, prout ſpe-
D.389. ciali quadam ratione tẽperantiæ attribuitur, ponitur pars eius nõ quidẽ ſubiectiua, vel ſicut virtus adiuncta, ſed pars integralis ipſius. ſicut quædam eius conditio.

Ad primvm ergo dicendum, quod temperantia, ponitur pars ſubiectiua honeſti, prout ſumitur in ſua communitate, ſic aũt non ponitur temperantiæ pars.

Ad secvndvm dicendũ, quod vinum in ebriis facit præcordia honeſta ſecundum eorum reputationem, quia videtur eis quod ſint magni, & honorandi.

B Ad tertivm dicendũ, ꝙ iuſtitiæ, & fortitudini debetur maior honor quam temperãtiæ, propter maioris boni excellentiam. Sed temperantiæ debetur maior honor propter cohibitionem vitiorum magis
In corp. art. exprobrabiliũ, vt ex* dictis patet: & ſic honeſtas magis attribuitur temperantiæ ſ͠m regulam Apoſtoli. 1. ad. Cor. 12. ꝙ inhoneſta noſtra maiorem habent honeſtatem, ſcilicet remouentem quod inhoneſtum eſt.

QVAESTIO CXLVI.

De abſtinentia, in duos articulos diuiſa

C Deinde conſiderandũ eſt de partibus ſubiectiuis tẽperantię. Et primo, de his quæ ſunt circa delectationes ciborũ. Secũdo, de his quæ ſunt circa delectationes venereorum.

¶ Circa primum conſiderandum eſt de abſtinẽtia. quæ eſt circa cibos & potus, & de ſobrietate, quæ eſt ſpecialiter circa potum.

Circa abſtinentiam autem cõſideranda ſunt tria.

D ¶ Primo, De ipſa abſtinentia.
¶ Secundo, De actu eius, q̃ eſt ieiunium.
¶ Tertio, De oppoſito vitio, qđ eſt gula.

Circa abſtinentiam autem quæruntur duo

¶ Primo. Vtrũ abſtinẽtia ſit virt⁹.
E ¶ Secundo, Vtrũ ſit virtus ſpãlis.

Articvlvs I.

Vtrum abſtinentia ſit virtus.

Ad primvm ſic proceditur. Vr̃ quòd abſtinentia, nõ ſit virtus. Dicit. n. Apoſtolus. 1. ad Cor. 14. Nõ eſt regnũ Dei in ſermone, ſed in virtute, in abſtinentia aũt nõ cõſiſtit regnũ Dei. dicit. n. Apoſtolus ad Ro. 14. Non eſt regnũ Dei eſca & potus vbi dicit* glo. nec i abſtinẽdo, nec
A in manducando eſſe iuſtitiam ergo abſtinentia non eſt virtus.

¶ 2 Præt.* Aug. dicit in 10. confeſ. ad Deum loquẽs. Hoc me docuiſti, vt quemadmodum medicamẽta, ſic alimenta ſumpturus accedã; ſed medicamenta moderari non pertinet ad virtutem, ſed ad artẽ medicinę. ergo pari ratione moderari alimẽta, quod pertinet ad abſtinentiam, non eſt actus virtutis, ſed artis.

¶ 3 Præt. Omnis virtus in medio conſiſtit, vt habetur in 2.* Ethic. abſtinentia autem non videtur in
B medio conſiſtere, ſed in defectu, cũ ex ſubtractione nominetur. ergo abſtinentia non eſt uirtus.

¶ 4 Præ. Nulla virtus excludit aliã ſed abſtinentia excludit patientiã. dicit enim* Greg. in paſt. quod abſtinentium mẽtes plerũque impatientia excutit a ſinu tranquillitatis. Ibidem etiam, dicit, quod cogitationes abſtinentium nonnunquam ſuperbiæ culpa transfigit, & ita excludit humilitatem. ergo abſtinentia non eſt virtus.

C Sed contra eſt, quod dr̃ 2. Pet. 1. Miniſtrate in fide veſtra uirtutem, in virtute autem ſcientiam, in ſcientia autem, abſtinentiam, vbi abſtinentia alijs virtutibus connumeratur. ergo abſtinentia eſt virtus.

Respon. Dicẽdum, quod abſtinentia ex ſuo nomine importat ſubtractionem ciborum: Dupliciter ergo nomen abſtinentiæ accipi poteſt. Vno modo, ſecundũ quod abſolute ciborum ſubtractionẽ deſignat, & hoc modo abſtinentia non deſignat neque virtutem, neq; actum uirtutis, ſed quoddam indifferens. Alio mõ põt accipi ſecundum quod eſt ratione regulata, & tunc ſignificat uel habitum uirtutis, vel actum. Et hoc ſignificatur in* præmiſſa authoritate Petri, vbi dr̃, in ſcientia, In argu. Sed contra.
D eſſe abſtinentiam miniſtrandam, vt ſcilicet homo a cibis abſtineat prout oportet pro congruentia hominũ, cum quibus uiuit, & perſonæ ſuæ, & pro valetudinis ſuæ neceſsitate.

Ad primvm ergo dicẽdũ quòd vſus ciborum, & eorum abſtinentia, ſecundum ſe conſiderata, non pertinent ad regnum Dei. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Co. 8. Eſca nos non commendat Deo. Neque enim ſi non manducauerimus, deficiemus, neque ſi manducauerimus, abundabimus, ſcilicet ſpiritualiter. Vtrumque autem horum ſecundum quod ſit rationabiliter ex fide, & dilectione Dei pertinet ad regnum Dei.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ moderatio ciborum ſecundum quantitatem, & qualitatem, pertinet
E ad artem medicinæ in comparatione ad valetudinem corporis, ſed ſecundum interiores affectiones in comparatione ad bonum rationis, pertinet ad abſtinẽtiam. Vnde Aug. dicit in li. de q. euang. Non intereſt omnino ſcilicet ad virtutem, quid alimentorum, vel quantũ qs Li. 2. q. euan. cap. 11. ante med. to. 4.
accipiat, dummodo id faciat pro congruentia hominũ quibus uiuit, & perſonę ſuæ, & pro ualetudinis ſuæ neceſsitate, ſed quanta facilitate & ſeueritate animi his valeat, cum oportet, uel neceſſe eſt carere.

Ad tertivm Dicendum, ꝙ ad temperãtiam ptinet refrænare delectationes, quæ nimis animum ad ſe alliciunt. ſicut ad fortitudinem pertinet firmare animũ contra timores a bono rõnis repellẽtes. Et ideo ſicut laus fortitudinis cõſiſtit in quodã exceſſu, & ex hoc de

¶ *Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimæ ſextæ Articulum primum.*

IN ar. 1. 146. ad ſecũdum, dubium occurrit circa diſtinctionem ibidem datam de moderatione ciborum ſ͠m diuerſa, & propter fines diuerſos. Nam ad abſtinentiam ſpectat totum primum membrum, ſcilicet, moderatio ciborum ſecundũ quantitatem, & qualitatẽ, vt patet ex ſpecieb⁹ gulæ, quæ penes hæc diſtinguuntur. Et rurſus ad abſtinentiam ſpectat moderatio ciborum in ordine ad ſanitatem corporis, vt patet in 3. Ethi. ab Ariſtotele, & patet etiam ſuperius in ar. 6. quæſt. 141.

¶ Ad hoc dicit̃, quòd diſtinctio authoris in litera intelligenda eſt ut in utroque mẽbro ſit ſermo de propria & principali materia moderaminis; & ſimiliter de ꝓprio & principali fine eiuſdem. De his ſiquidem loquendo patet primum membrum non claudi ſub ſecundo, ſed ex oppoſito
703 Sup. q. 143. membro diuiſionis diſtinguuntur. Nam moderatio reſpiciens quãtitatem, aut qualitatem ciborum in
Ex gl. Aug. li. 2. q. Euãg. c. 11. tom. 4. ordine ad ſanitatem corporis, vt propriũ & principalem finẽ, non ſpectat ad temperantiam, ſed medicinæ artem. Sed moderatio concupiſcentię tanti, & talis cibi conſoni. ſ. ſanitati corporis, aut ſaltem nõ impeditiui illius, ſpectat ad temperãtiam in ordine ad bonum rationis, ita ꝙ ꝓpria & principalis materia temperantiæ eſt concupiſcentia. Quãtitas autem, & qualitas cibi ſunt obiecta concupiſcentiæ, ac ꝑ hoc materia remota temperantiæ. Finis autem proprius eſt bonum rationis, ſub quo temperantia ſanitatem corporis ſequitur mediante naturali amore, quo nemo vnquam carnẽ ſuam odio habuit.

*Lib. 10 ca. 31. non multum procul a prin. to. 1.
Lib. 2. Ethic. cap. 6.
Parte 3. cap. 10. inter princip. & med.

nominantur omnes partes fortitudinis, ita etiam laus temperantiæ conſiſtit in quodam defectu, & ex hoc ipſa & oẽs partes eius denominantur. Vnde & abſtinentia, quia eſt pars temperantiæ, denominatur a defectu. & tamen conſiſtit in medio, inquantum eſt ſecundum rationem rectam.

G Ad qvartvm dicendũ, ꝙ illa vitia proueniunt ex abſtinẽtia, prout non eſt ſecundum rõnem rectam. Ratio enim recta facit abſtinere ſicut oportet, ſcilicet cum hilaritate mentis, & ꝑpter quod oportet. ſ. propter gloriam Dei, non propter gloriam ſuam.

Articvlvs II.

Vtrum abſtinentia ſit ſpecialis virtus.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ abſtinẽtia nõ ſit ſpecialis virtus. Omnis enim virtus ſecundum ſeipſam eſt laudabilis, ſed abſtinentia non eſt ſecundum ſe laudabilis dicit enim *Gregor. in paſtorali qđ virtus abſtinentię non niſi ex aliis virtutibus commendatur. ergo abſtinentia non eſt ſpecialis virtus. H

par.3.c.2.10. a medio.

¶2 Præ. *Aug. dicit de fide ad Petrum, quod abſtinentia ſanctorũ eſt a cibo & potu, non quia aliqua creatura Dei ſit mala, ſed pro ſola corporis caſtigatione. hoc autem pertinet ad caſtitatẽ, vt ex ipſo nomine apparet. ergo abſtinẽtia nõ eſt virt⁹ ſpãlis a caſtitate diſtĩcta.

Ca.42. circa prin. to.3.

¶3 Præt. Sicut hõ debet eſſe contẽtus moderato cibo, ita & moderata veſte, ſecundum illud 1. Timot. vlt. Habẽtes alimẽta, & quibus tegamur, his contenti ſimus, in moderatione autem veſtium non eſt aliqua ſpecialis virtus. ergo neque abſtinẽtia, quæ eſt moderatiua alimentorum.

Sed contra eſt, qđ *Macr. ponit abſtinentiam ſpecialem partem temperantiæ.

Li.1. in ſomnio Scipionis in fol.2. ante mediũ libri.

Respondeo Dicendum, quod ſicut *ſupra dictum eſt, virtus moralis conſeruat bonum rationis cõtra impetus paſſionum & ideo vbi inuenitur ſpecialis ratio, qua paſſio abſtrahit a bono rationis, ibi neceſſe eſt eſſe ſpecialem virtutem. Delectationes autem ciborum natæ ſunt abſtrahere hominem a bono rationis, tum propter earum magnitudinem, tum etiam propter neceſſitatem ciborum, quibus homo indiget ad uitæ cõſeruationem, quam maxime homo deſiderat, & ideò abſtinentia eſt ſpecialis virtus.

*Q.141. art.3. & qõ.136. artic.1.

Ad primvm ergo dicendum, quod virtutes oportet eſſe connexas, vt *ſupra dictum eſt, & ideo una virtus adiuuatur, & commendatur ex alia, ſicut iuſtitia ex fortitudine. Et per hũc etiam modum virtus abſtinentiæ commendatur ex aliis virtutibus.

1.2.q.65. articu.1.

Ad secvndvm dicendum, quod per abſtinentiam corpus caſtigatur non ſolum contra illecebras luxuriæ, ſed etiam contra illecebras gulæ, quia dum homo abſtinet; magis redditur fortis ad impugnationes gulæ vincendas, quæ tanto fortiores ſunt quanto magis homo eis cedit. Et tamen nõ prohibetur per hoc abſtinentiam eſſe ſpecialem virtutẽ, quòd ad caſtitatem valet, quia vna virtus ad aliam iuuat.

Ad tertivm dicendum, quod uſus veſtimentorum eſt introductus ab arte, vſus autem ciborum a natura. Et ideo magis debet eſſe uirtus ſpecialis circa moderationem ciborum, quam circa moderationem veſtimentorum.

¶ Super quęſtionis centeſimæ quadrageſimæſextę Articulum ſecundum.

In ar.2. eiuſdem 147. quæſtionis, duo occurrunt. Primum eſt in reſponſione ad primum articuli ſecundi, quod reſponſio authoris non ſolum dicit abſtinentiam commendari ex aliis virtutibus, ſed etiam non commendari niſi adiunctam habeat laudem ex aliis virtutibus, vt authoritas Gregorij expoſcit. Sumitur autem ſenſus iſte ex eo quòd in reſponſione dicitur, qđ oportet uirtutes eſſe connexas, ac per hoc abſtinentiam nõ eſſe virtutem niſi connexa ſit aliis, & conſequenter non eſt laudabilis, niſi ex aliis, commendetur, cum quo patet ſtare quod habet propriam laudem ſicut cæteræ virtutes morales & c.

¶ Secundum eſt in reſpõſione ad tertium eiuſdem articuli, eſt ſiquidem in illa duplex dubium. Vnum 704
eſt, quia falſum videtur, quòd vſus veſtimentorum ſit arte introductus, quoniã licet veſtimenta fiant per artem, quòd vtamur tamen veſtimento, à natura habemus, quæ nos indigentes veſtimento ꝑduxit. Neque enim minus naturaliter homo eſt animal veſtibile, quam politicum.

¶ Alterum eſt, quia dato quòd vſus veſtimẽtorum eſſet ab arte, ex hoc non recte infertur, quod circa ipſum non ſit aliqua ſpecialis uirtus. Et obijcit Martinus in prædicto tractatu, in quæſt.1. de abſtinentia, Quia neque circa pecuniam, & delectationes oppoſitas, neque circa magna ædificia, neque circa ludos multos, quorum vſus eſt ab arte, eſſent ponendę ſpeciales virtutes, quod eſt falſum. ergo &c.

¶ Ad primum horum facile dicitur, quòd vſus veſtimẽtorum eſt naturalis homini ſecundum quod eſt animal rationale, ſicut eſſe politicum, ſed non eſt naturalis eidem ſm naturã ſenſitiuam, niſi inchoatiue, pro quanto complexio corporis præparata eſt, vt veſtimento melius conſeruetur. Quod autem nõ plus quam ſic naturalitatis habet, ab arte ponitur eſſe.

¶ Ad ſm uero dicitur, ꝙ verba authoris poſſunt intelligi dupliciter. Primo, vt differentia in hoc quod vſus cuiuſque materiæ eſt à natura, vel ab arte, ſit cauſa differentiæ in hoc, qđ in illa materia ſit virtus ſpecialis, vel non. Et hic ſenſus eſt acceptus ab arguente, ſed non eſt intentus ab authore.

¶ Secundo modo poteſt intelligi, ꝙ differentia dicta. ſ. à natu-
F ra, vel arte, poſita in talibus materiis, ſcilicet vſu, alimẽtorum & veſtimentorum, eſt cauſa ꝙ ſit circa alimenta ſpecialis virtus, & non circa veſtimenta. Et hic ſenſus concedatur, quamuis etiam non habeatur plene in litera, quoniam apponitur ly magis, dicendo. Et ideo magis debet eſſe virtus ſpecialis circa alimenta quã circa veſtimenta. Directa ſiquidem intẽtio literæ eſt ſatisfacere argumento per hoc, quòd non eſt par rõ de veſtimentis & alimentis ad ſpecialem virtutem ſibi vendicandũ. Hoc n. ſoluit argumentum a ſicut, ſeu a ſimilitudine, & imparitatẽ rõnis oſtẽdit per hoc, qđ vſus alimentorum eſt a natura, veſtimentorum vero ab arte.

¶ Ad cuius euidentiã ſciendum eſt, quòd dicendo vſus alimentorum, dico vſum neceſſariorum ſimpliciter ad vitam animalis. Et ſi ſupra taliũ vſum adiungas, quod eſt a natura, habebis ſtatim quod natura in tali uſu appoſuit aliquam maximam, ac propriam tali vſui delectationem, quoniã ſolicita circa neceſſaria (ſic neceſſaria) ſua valde eſt. Ac per hoc, ſtatim habes indigẽtiam ſpecialis moderationis. Dicendo autem, vſus veſtimentorũ, ſignifico vſum rei non omnino, ſed ad bene eſſe neceſſariæ: & ſi ſuper hoc apponeris, quod talis rei uſus eſt ab arte: non habes aliqđ ſpeciale & proprium retractiuum a bono rationis, ſicut ibi erat tam magna delectatio ſenſibilis. Poteſt .n. talis rei uſus, qui eſt ab arte, concurrere cũ aliqua alia materia ad eandem formã moderaminis ſub inducendã. Et ideo ex hac ratione optime illatum eſt in litera, ꝙ
K potius debet poni ſpecialis virtus circa vſum alimentorum moderandum, quã veſtimentorum. Et per hæc patet, quòd non oportet Martino aliter reſpõdere, qui non contra literã ſic intellectam, ſed primo tantum modo arguit, quamuis falſum dicat de tot ſpeciebus uirtutum, quas ponendas eſſe putat. Nec eſt verum, qđ aliqua uirtus ſpecialis ſit circa pecuniam, quoniam tam liberalitas, quam magnificentia ſine pecunia ex commutatione naturalium diuitiarum exerceri poteſt, vt patet. Similiter nulla ſpecialis uirtus moralis eſt circa magna ædificia, aut ludos artificiales, aut delectationes appoſitas, ſed hæc coincidunt cum ſimilibus ſibi materiis virtutum. Delectationes enim appoſitæ coordinant cũ naturalib⁹, & eſt circa eas abſtinẽtia, vel caſtitas. Ludi quoq; oẽs ad eutrapeliã ſpectãt. Magna ædificia ſub magnis ſũptib. cõphẽdunt ſpectãtib. ad magnificẽtiã.

¶ Super

QVAESTIO CXLVII.

De ieiunio, ĩ octo articulos diuiſa

DEINDE conſiderandũ, eſt de ieiunio.

Et circa hoc quęrũt̃ octo.

¶Primo, Vtrũ ieiunium ſit actus virtutis.
¶Secũdo, Cuius virtutis ſit actus
¶Tertio, Vtrũ cadat ſub ꝑcepto.
¶Quarto, Vtrum aliqui excuſent̃ ab obſeruatione huius ꝑcepti.
¶Quinto, De tempore ieiunii.
¶Sexto, Vtrũ ſemel comedere re quiratur ad ieiunium.
¶Septimo, De hora comeſtionis ieiunantium.
¶Octauo, De cibis, a quibus debent abſtinere.

ARTICVLVS I.

Vtrũ ieiunium ſit actus virtutis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ieiuniũ non ſit actus virtutis. Omnis.n. actus virtutis Deo ẽ acceptus. ſed ieiunium nõ ſemper eſt Deo acceptum, ſ'm illud Iſaiæ quinquageſimo octauo. Quare ieiunauim', & non aſpexiſti? ergo ieiunium non eſt actus virtutis.

¶2 Præt. Nullus actus virtutis recedit a medio uirtutis, ſed ieiuniũ recedit a medio virtutis, ꝙ quidẽ in virtute abſtinentiæ accipitur ſecundum hoc, vt ſubueniatur neceſſitati naturæ, cui per ieiunium aliquid ſubtrahitur, alioquin non ieiunantes nõ haberent virtutem abſtinentiæ. ergo ieiunium non eſt actus virtutis.

¶3 Præt. Id quod cõmuniter omnibus conuenit & bonis, & malis, nõ eſt actus virtutis, ſed ieiunium eſt huiuſmodi. quilibet enim antequam comedat, ieiunus eſt. ergo ieiunium non eſt actus virtutis.

SED CONTRA eſt quod cõnumeratur aliis virtutum actibus, ſecũdæ ad Cor. 6. vbi Apoſtolus dicit, In ieiuniis multis, in ſciẽtia, in caſtitate &c.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ ex hoc aliquis actus eſt virtuoſus, quod per rationẽ ordinatur ad aliquod bonum honeſtum, hoc autem cõuenit ieiunio. Aſſumitur enim ieiunium principaliter ad tria. Primo quidem ad cõcupiſcentias carnis reprimẽdas. Vnde Apoſtolus dicit in authoritate inducta* In ieiuniis, in caſtitate, quia per ieiunia caſtitas conſeruatur. Vt enim Hiero. dicit:* Sine Cerere & Bac- A cho friget Venus idest ꝑ abſtinẽtiã cibi & potus tepeſcit luxuria. Secundo, aſſumitur ad hoc, quòd mẽs liberius eleuetur ad ſublimia cõtemplanda. Vnde dicitur Dan. 10. quod poſt ieiunium, triũ hebdomadarum, reuelationem accepit à Deo. Tertio, ad ſatisfaciendum pro peccatis. Vnde dicitur Ioel. 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & fletu, & plãctu. Et hoc eſt quod Auguſtin.* dicit in quodam ſermone de oratione, & ieiunio. Ieiunium purgat animam, mentem B ſubleuat, propriam carnem ſpiritui ſubiicit, cor facit contritum & humiliatum, concupiſcentię nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis vero lumẽ accendit. Vnde patet quòd ieiunium eſt actus virtutis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod contingit quod aliquis actus, qui ex genere ſuo eſt virtuoſus ex aliquibus circunſtantijs adiunctis redditur vitioſus. Vnde ibidem dicitur. Ecce in diebus ieiunij veſtri inuenitur voluntas ve C ſtra. & paulo poſt ſubditur, Ad lites, & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Quod exponens Grego. in paſtorali dicit:* Voluntas ad litem pertinet, pugnus ad iram: Incaſſum ergo per abſtinentiam corpus atteritur, ſi inordinatis motibus dimiſſa mẽs vitiis diſſipatur. Et Auguſtin. in prædicto ſermone dicit,* quod ieiunium verboſitatem non amat diuitias ſuperfluitatem iudicat, ſuperbiam ſpernit, humilitatem D commendat, præſtat homini ſeipſum intelligere quod eſt infirmũ, & fragile.

AD SECVNDVM dicendum, quòd medium virtutis non accipitur ſecũdum quantitatem, ſed ſecundum rationem rectam, vt dicitur in 2. Ethicorum.* Ratio autem iudicat quòd propter aliquam ſpecialem cauſam aliquis homo minus ſumat de cibo, quam ſibi competeret ſecundum ſtatum communem, ſicut propter infirmitatem vitandam, aut E ad aliqua opera corporalia expeditius agenda. Et multo magis ratio recta hoc ordinat ad ſpiritualia mala vitanda, & bona proſequenda, non tamen ratio recta tantum de cibo ſubtrahit, vt natura cõſeruari non poſſit, quia vt Hieronymus dicit,* Non differt vtrum magno, vel paruo tempore te interimas, quia de rapina holocauſtum offert, qui vel ciborũ nimia egeſtate, vel manducandi, vel ſomni penuria immoderate

¶Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimæſeptimæ Artic. primum.

IN art. 1. q. 147. in reſpõſione ad ſm, aduerte primoduo, quæ recta ratio obſeruat in ſubtractione alimẽti. ſ. conſeruationẽ naturæ, & potẽtiam ad opera debita. Ex primo ſiquidem habeſ, quod non eſt virtutis ſic abſtinere ut uita minuatur quo ad tẽpus, ſiue hoc fiat vnico actu, puta, inedia multorum dierum, ſiue fiat frequentibus exceſſibus, puta, crebris inediis ſupra vires, vt patet ex authoritate Hierony. Non differt vtrum paruo, vel magno tẽpore te interimas. Ex ſecundo autem habes, ꝙ qui tenetur ad aliquod opus vel liberale, pu-

705 Supr. q. 146. ar. 1. Et 4. di. 15. q. 3. ar. 1. q. 2. ta ad legendum, prædic]dum, cãtandum, vel mechanicum, puta ad fodiendum, ędificandum &c. abſtinẽtia impediens potentiam ad hæc, non eſt actus virtutis. Et ſimile eſt de uiro qui tenetur ad reddendum debitum coniugale vxori, abſtinentia ſiquidem impediens hoc non eſt actus virtutis.

¶Sed accidit hoc in loco dubium deuotarum perſonarum. Feruẽtes ſiquidẽ ſpiritu, aiunt ſe velle mortificare, nec curare an decem annis minus victuræ ſint. Et augetur dubium ex eo, ꝙ pſonas ſpirituales quæ exceſſerunt in abſtinẽtiis, & huiuſmodi, q̃uis arguendas credamus, non tamen damnamus homicidij, aut ſæuitiæ in ſeipſas, ꝙ tamen iudicium fieret, ſi ſtatim ſe occidiſſent: aut ſimile damnum ſibi intuliſſent. Differt ergo an magno, uel paruo tẽpore te interimas.

In argu. Sed contra. ¶Ad hoc dr, ꝙ quia, vt ex dictis patet, regula temperantiæ eſt

*Li. 2. contra Iouinianũ, in fin. 3. fol. incipiendo a prin. to. 3 neceſſitas uitæ præſentis & quãtum ad eſſe, & quãtum ad bñ eſſe, etiam in ordine ad alios, ſi quis ex intentione abſtineat vt moriatur, aut infirmetur aut impotens ſit ad debita officia peragenda, huiuſmodi abſtinentia directe cõtrariatur temperãtiæ vtpote ex parte regulæ & finis eius. Si qs vero abſtineat vt carnẽ ſpiritui ſubiiciat, aut ad pœnitentiam pro peccatis ſuis agẽdam, & in hoc extẽdat, aut aduertit ſe ex- In ſermone cedere, & putat ſe bene facere, & tunc pro- de tempore culdubio peccat. Cõiter circa princ. tamen eſt peccatum tomo 10. veniale huiuſmodi exceſſus ꝑpter rectam intentionem, & nocumenti ignorãtiã, quo ad notabilitatem. Apprehendunt .n. nocumenta corporis, puta, dolorẽ ſtomachi &c. quaſi nihil. Et tanto plus excuſantur, quanto ſanitas corporis cõſideraẽ ab eis non abſolute, ſed in ordine ad ſeruitium ſpiritus. Et ſecundum morales regulas 2. Eth. declinandum eſt in eam partẽ vitij, quæ eſt ſimilior virtuti. Conſtat autẽ abſtinentiæ magis aſ- Parte 3. cap. ſimilari nimiam abſti- 20. parum a nentiam, quam com- medio. petenter ſe nutrire. Si autem non aduertit ſe excedere utendo, *In ſer. 230. illa, quam habet, di- de tempore, ſcretione, nullũ pec- tomo 10. catum eſt.

¶Ad primam obiectionem dicitur, qđ verba piarum perſonarum ſunt pie interpretanda. Intendunt ſiquidem dicere, ꝙ vacando actibus uirtutis, & rationabili abſtinentiæ non curant Lib. 2. ca. 16. diminutionem uitæ, tomo 5. & i hoc recte ſentiũt. Et non intendunt dicere, ꝙ uolunt ita abſtinere, vt anticipent mortem.

¶ Ad confirmationẽ dicitur, quòd authoritati Hierony. non contrariatur commune iudicium, quoniam Hieron. loquitur de interimentibus, vel impedientibus ſe ex intentione, vel aduertendo notabilem exceſſum Refertur de nocumenti. Commu- conſecr. diſt. ne autem iudicium 5. c. Non me extra hos caſus eſt. diocriter.

Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimæſeptimæ Articulum ſecũdum.

Refertur loco nunc dicto.

IN artic. 2. eiuſdem quæſtionis in reſponſione ad ſm̃, dubium ex Martino occurrit, vbi ſupra in quęſtione de ieiunio, arguente contra authorem in hac ſecunda ſolutione ſic, Ieiunium non includit negationem aliorum vitiorum tamquam actus principales, neque tamquam circũſtantiam. ergo ieiuniũ poſitis, vel remotis alijs vitijs eſt veſtitum omni circunſtantia debita: eſt igit̃ actus virtuoſus ſiue alia vitia ponantur, ſiue non.

706 4. d. 15. q. 3. ar. 3. q. 3. per tot. & qõ. 5. ad 2. Et quo li. 3. ar. 12. ad 3.

*Hoc primũ dictũ habet formaliter Beda Mar. 9. c. 38. ſecũdũ eius ordinẽ to. 2. & glo. ordinaria in hoc loco.

†Homil. 16. in Euange. a medio.

† 1. 2. q. 87.

*q. 143. & q. præced.

¶ Ad hoc dubium dicitur, negando conſequentiam: quoniam actus ieiunij ut actus eſt virtuoſus, etſi non exigat negationes aliorum vitiorum, vt actus principales, aut pprias circũſtantias, exigit tñ eas ut concomitantes formam communem omnis virtuoſi actus moralis. Eſt. n. forma moralium prudentia, quã exigit omnis moralis virtus, ꝙ neceſſario comitatur omnem moralem virtutem, vt patet ex his q̃ de connexione uirtutum dicta ſunt. Aduerte autem hic, qđ notanter dicimus, Ieiunium ut eſt act⁹ virtutis, ſeu virtuoſus. Dicimus. n. ad differentiam ieiunij ut eſt actus uitioſus, & ieiunij ut eſt actus ex proprio tantum genere uirtuoſus. Tripliciter ſiquidem cõtingit actum aliquẽ ex ſuo genere bonum inueniri. Primo, vt ordinatum ad finem malum, puta, inanẽ gloriam, & tunc eſt imperatiue actus illius vitii, ac per hoc eſt actus vitioſus. Scđo, ſm̃ ſeipſum abſque tamen propria uirtute eliciciua ipſius, ut cum iniuſtus, & auarus reddit creditori, quod ſuum eſt, fit. n. tunc actus iuſtitiæ abſque iuſtitiæ virtute, & ſic de aliis, & ſic

F corpus affligit. Similiter etiã ratio recta non tm̃ de cibo ſubtrahit, vt hõ reddat impotẽs ad debita opera peragenda. Vnde dicit* Hier. ꝙ rationalis homo dignitatem amittit, qui ieiunium charitati, vel vigilias, ſenſus integritati præfert.

AD TERTIVM dicẽdũ, quòd ieiuniũ naturæ, quo quis dr̃ ieiunus antequã comedat, conſiſtit in pura negatione, vnde non poteſt poni actus virtutis, ſed ſolũ illud ieiunium, quo quis ex rationabili propoſito a cibis aliqualiter abſtinet. Vnde primum dicitur ieiunium ieiuni, ſecũdum vero ieiunium ieiunantis, quaſi ex propoſito aliquid agentis.

ARTICVLVS II.

Vtrum ieiunium ſit actus abſtinentię.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod ieiunium non ſit actus abſtinẽtiæ. Quia ſuper illud Matth. 15. Hoc genus dæmoniorũ &c. dicit* Hieron. Ieiuniũ non ſolum eſt ab eſcis, ſed a cunctis illecebris abſtinentia, ſed hoc pertinet ad omnẽ virtutem. ergo ieiunium non eſt actus ſpecialiter abſtinentiæ.

¶ 2 Pręt. †Gregor. dicit in in Homil. Quadrageſimæ, ꝙ ieiunium quadrageſimale eſt decima totius anni; ſed dare decimas eſt actus religionis, vt* ſupra habitum eſt: ergo ieiuniũ eſt actus religionis, & non abſtinentiæ.

¶ 3 Præt. Abſtinentia eſt pars temperantiæ, vt †dictum eſt. Temperãtia autem contra fortitudinem diuiditur, ad quam pertinet moleſtias ſuſtinere, quod maxime videtur eſſe in ieiunio. ergo ieiunium non eſt actus abſtinentiæ.

SED CONTRA eſt, ꝙ Iſidor. dicit, ꝙ ieiunium eſt parſimonia victus, abſtinentiaque ciborum.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ eadem eſt materia habitus, & actus. Vnde omnis actus virtuoſus qui eſt circa aliquã materiam, ad illam virtutem pertinet, quæ medium in illa materia conſtituit. Ieiunium autem attenditur in cibis, in quibus mediũ adinuenit abſtinẽtia. Vnde manifeſtum eſt, quod ieiunium eſt abſtinentiæ actus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ieiunium proprie dictũ conſiſtit in abſtinendo a cibis. Sed metaphorice dictum cõſiſtit in abſtinendo a quibuſlibet nociuis, quæ maxima ſunt peccata. Vel poteſt dici, quod etiam ieiunium proprie dictum eſt abſtinẽtia ab omnibus illecebris, quia per quælibet vitia adiũcta deſinit eſſe actus virtuoſus, vt* dictum eſt.

AD SECVNDVM dicendum, quod nihil prohibet actum vnius virtutis pertinere ad aliam uirtutem. ſecundum quod ad eius finẽ ordinatur, vt ex* ſupradictis patet Et ſecundum hoc nihil prohibet ieiunium pertinere ad religionem vel ad caſtitatem, vel ad quamcunque aliam virtutem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ad fortitudinẽ ſm̃ ꝙ ẽ ſpe- G cialis virtus, non pertinet perferre qualcũque moleſtias, ſed ſolum illas quæ ſunt circa pericula mortis Sufferre autẽ moleſtias quę ſunt ex defectu delectabilium tactus, pertinet ad tẽperãtiã. & ad partes eius, & tales ſunt moleſtię ieiunii.

ARTICVLVS III.

Vtrum ieiunium ſit in pręcepto.

AD TERTIVM ſic pcedit̃, Videtur ꝙ ieiuniũ nõ ſit in pcepto. Pręcepta n. H non datur de operibus ſupererogationum, quæ cadunt ſub conſilio, ſed ieiunium ẽ opus ſupererogationis, alioquin vbique, & ſemper æqualiter eſſet obſeruandum. ergo ieiuniũ nõ cadit ſub pcepto

¶ 2 Præt. Quicunque tranſgreditur præceptum, peccat mortaliter Si ergo ieiunium eſſet in pręcepto omnes non ieiunantes mortaliter peccarent, per quod videretur magnus laqueus hominibus eſſe iniectus.

I ¶ 3 Præter. Auguſt. dicit in lib. de vera religiõe, quod ab ipſa Dei ſapientia homine aſſumpto, a quo in libertatem vocati ſumus, pauca ſacramenta ſaluberrima conſtituta ſunt, quæ ſocietatem chriſtiani populi. hoc eſt, ſub vno Deo liberæ multitudinis continerent. Sed non minus videtur libertas populi chriſtiani impediri per multitudinem obſeruantiarum, quam per multitudinem ſacramentorum. Dicit. n.* Aug. in li. ad inquiſitiones Ianuarii, ꝙ quidam ipſam re- K ligionem noſtram, quam manifeſtiſſimis & pauciſſimis celebrationum ſacramentis Dei miſericordia uoluit eſſe liberam, ſeruilibus premunt oneribus. ergo videtur quod non debuit p Eccleſiam ieiunium ſub præcepto inſtitui.

SED CONTRA eſt, quod*. Heron. ad Lucinium dicit de ieiuniis loquens. Vnaquæq; prouincia abũdet in ſuo ſenſu & pcepta maiorũ leges apoſtolicas arbitretur ergo ieiuniũ eſt in præcepto.

luxurioſus, & blaſphemus, &c. ieiunãs, facit actum abſtinentiæ ex ſuo genere abſque abſtinentiæ virtute. Et per hoc liberat ſe a peccato tranſgreſſionis præcepti Eccleſiæ de ieiunio. Tertio, vt elicitũ ab ipſa uirtute, & ſic ſolum uocatur, & eſt actus virtuoſus ſeu virtutis ſimpliciter. Et hoc modo loquit̃ author in literale ieiunio, vt eſt actus elicitus a virtute abſtinentiæ, quæ eſt connexa cęteris uirtutibus in forma virtutum, quę eſt prudentia. Sic autem acceptum ieiunium non cadit ſub præcepto Eccleſiæ, quia, vt ſuperius didicimus, non præcipit lex modum operis, ſ. ꝙ ex habitu virtutis operemur, ſed ipſa opera, quæ ex ſuo gñe nata ſunt eſſe opera uirtutum.

Art. præced. ad 1.

Q. præce. ar. 2. ad 2. & 1. 2. q. 18. ar. 7.

707 4. di. 15. q. 3. art. 1. q. 4. & q. 5. ad 2. & ar. 2. q. 1.

Super quæſtionis centeſimę quadrageſimęſeptimæ Articulum tertium.

IN ar. 3. eiuſdẽ quæſtionis, & ſpecialiter in reſponſione ad ſm̃, dubiũ occurrit, An is qui non eget ieiunii remedio ad deletionẽ cohibitionẽq; culpæ, nec mentis eleuationẽ, teneat̃ ad ieiunium Eccleſiæ ex præcepto. Et eſt rõ dubij, qa ſm̃ authoris doctrinã apparet pars negatiua uera, qm̃ & in rñſione ad primum expſſe dr̃, ꝙ ieiuniũ abſolute non eſt de neceſſitate pcepti, ſed eſt de neceſſitate pcepti unicuiq; tali remedio indigẽti. Et in rñſione ad ſm̃ dr̃, ꝙ pcepta quæ per modũ ſtatuti cõis pponunt, nõ eodẽ mõ obligãt oẽs, ſed ſm̃ ꝙ requiruntur ad finem, quẽ legiſlator intendit. Affirmatiua autẽ pars pbatur. Primo, ex communi ratione obligationis præceptorum. Nã vt ſuperius didicimus, ſub pcepto non cadit finis, ſed id quod ſtatuitur faciendum, quod eſt ordinatum ad finem.

Ca. 17. parũ ante mediũ, tom. 1.

In epi. 119. c. 19. circa finem, tom. 1.

Incipit hęc epiſto. Nec opinãri mihi, circa fin. tom. 1.

Vnde

RESPONDEO Dicendũ, q̄d ſicut ad ſeculares principes pertinet præcepta legalia iuris naturalis determinatiua tradere de his q̄ ptinẽt ad vtilitatẽ communem in tẽporalibus rebus, ita etiã ad prælatos eccleſiſticos ptinet ea ſtatutis præcipere, quæ ad vtilitatem cõmunẽ fideliũ pertinẽt in ſpiritualibus bonis.* Dictũ eſt aũt ꝙ ieiunium vtile eſt ad deletionem & cohibitionẽ culpæ, & ad eleuationẽ mentis in ſpiritualia. Vnuſquiſque autẽ ex naturali ratione tenet̃ tantum ieiunijs vti, quantum ſibi neceſſariũ eſt ad prędicta, & ideo ieiunium in communi cadit ſub præcepto legis naturæ. Sed determinatio temporis, & modi ieiunãdi ſ̃m conuenientiam, & vtilitatẽ populi chriſtiani, cadit, ſub præcepto iuris poſitiui, quod eſt à prelatis Eccleſię inſtitutũ. & hoc ẽ ieiuniũ Eccleſiæ, aliud vero ẽ naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ieiunium ſ̃m ſe cõſideratũ nõ nominat aliquid eligibile ſed pœnale quiddã. Redditur aũt eligibile ſ̃m quod eſt vtile ad finem aliquem. B Et ideo abſolute conſideratũ nõ eſt de neceſsitate pręcepti, ſed ẽ de neceſsitate p̃cepti vnicuique tali remedio indigenti. Et q̄a multitudo hominum vt plurimũ indiget tali remedio, tum quia in multis omnes offendimus, vt dicitur Iac. 3. tum etiã, quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, vt dicitur ad Gal. 5. cõueniẽs fuit vt Eccleſia aliqua ieiunia ſtatueret ab

Vnde dictum eſt, quod ſub præcepto de ſanctificatione feſtorũ, non cadit quies ſpũalis, quę eſt finis, ſed quies corporalis a ſeruilibus q̄ eſt ſtatuta pp quietem ſpiritualem vt finem. Et ſic in propoſito abſtinentia eſt quæ cadit ſub præcepto, & nõ aliquod illorum trium quę ponuntur finis abſtinentiæ. Ac p hoc ſiue finis abſtinẽtiam exigat in aliquo, ſiue non, tenetur implere id quod ſub præcepto cadit. Secundo, ex eo quod aliter liceret cuilibet commutare ſibi ieiunium in alia opera. ver. g. delere peccata eleemoſyna, vel noua contritione cohibere peccata (Ar. pręced.) multa cautela, & oratione, eleuatam mentem habere parco alimẽto, abſque ieiunio tñ. Et tenet ſequela, q̄a cõmutatione tali vtens non indiget remedio ieiunij ad hos fines, ſed meliori remedio vtitur.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ proculdubio quilibet non impeditus ſiue egeat, ſiue non remedio ieiunij, ſubiacet pręcepto ieiunij. Et ratio eſt, quia lex ieiunii C data eſt omnibus potentibus ieiunare, quia oẽs tales indigẽt remedio ieiunij vel pro peccato præterito delendo, vel cauẽdo futuro. Conſtat.n. oẽs eſſe peccatores quandiu in vita hac ſumus. Et ſiquis non egeret tali remedio in ſpẽ, q̄a tñ lex data eſt de tali ſpecie remedij, qua cõiter homines egent, ſubiaceret ẽt ille dictæ legi. Pro vniuerſali ſiquidem regula eſt habendum, ꝙ lex, quæ cõiter fit ad oẽs vt ſingulares perſonas, pro remedio, vel quocũq; alio medio exequendo ligat oẽs non impeditos, quia licet rõ legis ſit indigentia remedii, vis tñ coactiua eius eſt ad non impeditos, q̄m hoc expedit, & ad cõem legis finem, qui eſt facere homines virtuoſos, & communem hominum ſubiectionem ſub lege, & eſt de natura vis coactiuæ legi. ſ. obligare ſi impedimentum nõ obſtat. Sicut cõpetit naturalibus agentibus agere efficaciter in paſſum non impeditũ.

¶Ad primum ergo in oppoſitum dicitur, quod ſenſus literæ D eſt quod ieiunium, quia eſt de genere vtilium non cadit ſub pręcepto, niſi in ordine ad finem. Hoc.n. ſonat nomen remedij, ꝙ gratis conceditur, quia ratio legis ieiunii eſt determinare remedium cuilibet communiter opportunum, quoniam q̄libet potens eget tali remedio vel vt curatiuo, vel vt præſeruatiuo ut prædictum eſt.

¶Ad ſecundum vero dr̃, quod obligatio legis dicitur ligare vnumquemq; ſ̃m requiſitionem ad finem, quia ordo communis ad finem eſt ratio obligandi quemlibet potentem, & impedimenta talis finis per huiuſmodi medium, ſunt rationes excuſantes ab obſeruatione legis huius, ita quod neceſſitas ieiunij ad finem in quolibet ſingulari, non ponitur cauſa legis niſi ex communi conditione, & non ex partiali diſpoſitione cuiuſque. Excuſantia autem ex particularibus impedimentis impotentiæ iſtius, vel illius conditionis perſonarum, vel ipſorum perſonarum, ſumuntur habita ratione finis.

¶In eodem articulo in reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit, An frangens Eccleſiæ ieiunium non in contemptum, ſine cauſa rationabili tamen peccet mortaliter. Et eſt ratio dubii diuerſa diuerſorum ſententia.

¶Ad huius euidentiam ſciendum eſt, quod in ieiunii eccleſiaſtici, de quo eſt ſermo, obſeruatione duplex virtus inuenitur, ſ. obedientia, & abſtinentia. Nam ieiunando exequitur hõ Eccleſiæ pręceptum, & per hoc obedit, & medium ab eccleſiaſtica prudentia determinatũ in cibo & potu ſeruat, & per hoc abſtinet. Iuxta dictas aũt virtutes duo quoq; uitia cõtrariantur ieiunio, ſ. inobedientia, & gula. Et ex parte ſiquidem inobedientiæ non eſt pctm̃ mortale tranſgredi ſimplicia ſtatuta iuris poſitiui, niſi pp contemptum, q̄m ſolus contemptus eſt formaliter inobediẽtia mortalis, vt patet ex dictis in tractatu de obedientia. Ex parte uero abſtinẽtię, quæ ut remediũ quoddã præcepta eſt, nõ eſt peccatũ mortale, niſi ipediat̃ finis intẽtus per talẽ abſtinẽtiã. Sic.n. in hac litera de vtroq; A modo tranſgrediendi ieiunium habes, cuius authoritatẽ ſi q̄s contemnat, vel hoc modo tranſgrediatur quod impediat finis intentus, peccat mortaliter. Verum, quia in primo oẽs conueniunt, ſ. q̄d violãs ieiuniũ Eccleſiæ ex cõtẽptu, peccat mortaliter, & in ſecundo cõſiſtit difficultas duplex. Prima, q. aut qualis eſt trãſgreſſio ieiunij impediens finẽ. Secũda, ſi talis trãſgreſſio conſtituit mortale pctm̃, ideo vtrũq; cõſiderandũ eſt. Requirunt̃ igit̃ ad primum duæ conditiones. Altera eſt, vt ſit tranſgreſsio medii ſtatuti ab Eccleſia, altera eſt, vt ſit impediens finẽ. Ob defectũ primæ cõditionis, comedens nimis quaſi vſque ad crapulam in die ieiunii, non incidit in caſum iſtũ quia talis exceſſus non eſt tranſgreſsio medij ab Eccleſia ſtatuti. Nam Eccleſia non obligauit ad quantitatẽ cibi in die ieiunii, ſed quo ad quãtitatẽ reliq̃t vnũquẽq; in iure naturæ. Si.n. hm̃oi exceſſus cõtrariaret̃ ſtatuto Eccleſiæ, cũ habeat alterã C conditionẽ, ſ. ꝙ impedit finẽ (nã venter plenus ſpumat libidinẽ, & mẽtẽ deprimit, & vitium facit, aut auget) ſequeretur, quod eſſet ſolutio ieiunii cum peccato mortali. Ob defectũ ſecundæ conditionis, q nõ ſeruat medium ad Eccleſia ſtatutum, vt paſcat ſe, gregemq; ſuum pane vitæ & intellectus, immunis eſt à peccato, q̄m talis finẽ ieiunij non impedit, ſed promouet in ſe, & in alijs, vt patet. Et prima quidẽ conditio omnibus nota eſt, q̄m penes conditiones ieiunij ab Eccleſia appoſitas, puta, tempus, qualitatẽ, cibi hora, vnitatẽq; manducandi, conſiſtit. Secunda vero ab ipſo authore expoſita in 4. ſen. di. 15. q. 3. ar. 1. quæſtiuncula 4. ad 3. inuenitur, dum dicit, Intentioni legislatoris obuiat, qui ex contemptu, uel ſine aliqua rationabili cã ordinationem non ſeruat. Et hanc met expoſitionem hoc in loco inſinuat, dum contra tranſgreſsionẽ uel ex contẽptu, vel ex impedimẽto finis, diſtinguit non ſeruare ex rationabili D cauſa, ſubdendo: Si autem ex aliqua rationabili cauſa &c. Et p hæc clare patet quę, & qualis eſt tranſgreſsio impediẽs finẽ. An autem ſit mortale peccatum ſemper huiuſmodi tranſgreſſio, apud authorem non vertitur in dubium, quia expreſſe in litera dicitur, quod talis tranſgreſſio eſt peccatum mortale. Sed ex aliorum dictis dubium habet. Nam quidam videntur velle quod tranſgreſſio ieiunii ex contẽptu ſola eſt peccatum mortale, quidam aũt q̄d etiam illa quæ eſt ſine cauſa, eſt peccatum mortale. Nam illa quæ fit ex cauſa non ex toto ſufficiente peccatum veniale eſt. Inter iſtas autem opiniones prima à ratione longe eſt, ſuppoſito quod Eccleſia ieiunium pręceperit, quoniam ſolam obedientiã in Eccleſię præceptis conſiderauit, cum tamen vltra communem conditionem præceptorum, quam attendit obedientia, oporteat cõſiderare actum virtutis, qui ſub pręcepto ponitur, & finẽ eius. Et propterea author duas radices tranſgreſsionis poſuit, alteram ex parte authoritatis præceptiuæ, & alteram ex parte finis intenti per actum imperatum à lege. Hæc.n. duo ſunt principalia in qualibet lege, ad quæ cætera ordinantur. Et propterea penes ambo tranſgreſsio mortalis, quad principium legalis vitæ tollẽs determinatur. Secunda vero opinio multũ inniti videtur æquitati, ne lex poſitiua nimis dura ſit, & põt ad authoris doctrinam reduci, diſtinguendo de cauſa rõnali, ſ. ſimpliciter & abſolute, vel ſ̃m æſtimationem. Nam ſeruare ieiunium ex cauſa rationabili ſimpliciter & abſolute, non eſt contra præceptum Eccleſiæ, quod intelligitur ceſſante rationabili cauſa ad oppoſitum, & hoc eſt clarum. Et ſimiliter ſi non ſeruo ieiuniũ ex cauſa rationabili ſecundum meam æſtimationem abſque fraude, puta, quia videtur mihi quod ſim adeo debilis, vt non comprehendar ſub obligatis ad ieiunium, quamuis in veritate non ſit in me debilitas ſufficiens ad eximendum me a vinculo ieiunii, excuſor à peccato mortali, quamuis peccem venialiter, ſi abſque paſtoris indulto negligenter meas vires examinans

minans violaui ieiunium. Ad quæſitum ergo reſpōdēdo dicit, quod ſoluens Eccleſiæ ieiunium ſine cauſa rationabili tam abſolute, quam ſm̄ æſtimationem ſuam, peccat mortaliter, qm̄ talis tranſgreditur medium abſtinentiæ ſtatutum ab Eccleſia & tranſgreditur ſic, vt impediat legiſlatorem a fine intento in ipſo homine potente ieiunare, dum ſine omni rōnabili cauſa medium tenuit in ſeipſo ad finē. Hoc namq; eſt euidenter impedire intentionē legis talis, vt perueniat ad finē, ac per hoc eſt directe legi obuiare. Soluens aūt illud ex cauſa rationabili ſm̄ æſtimationem ſuam abſque fraude, vel aliorum melius iudicantium ſcrupuloſos, non peccat mortaliter, qm̄ infra latitudinem cauſæ rōnabilis continetur vterque modus rationabilitatis in tali materia, vt communis opinio, & conſcientia hominum timentium Deum approbare vr̄. Et ſcito, ꝙ niſi communis chriſtianæ Eccleſiæ interpretatio ſuſciperet ſtatutū ieiunij eſſe non ſimplex ſtatutum, ſed habere vim præceptiuam, ſtricte ſumendo præceptum, verum proculdubio eſſet, ꝙ non niſi propter contemptum tranſgreſsio ieiunii eſſet peccatum mortale, quoniam in ſimpliciū ſtatutorum materia, trangreſſio medii, & impeditio finis licet ſit mala non tamen mortale inducit peccatum, niſi materia illa ad charitatem Dei, aut proximi neceſſaria ſit, quod in propoſito conſtat non habere locum, qui. ieiunium huiuſmodi conſtat nec ad Dei, nec ad proximi dilectionem eſſe neceſſarium. Et hæc dixerim, quia ex vi verborum nullibi ieiunium eccleſiaſticum inuenitur præceptum loquendo de præcepto ſtricte.

¶ In eodem articulo dubium occurrit de cauſa rationabili, ex qua potētes ieiunare non tenentur ad ieiunia. De impotētia namque dubium non eſt, & de quibuſdam conditionibus perſonarum, an ſ. reddant homines impotentes, vt pueritia, ſenectus, & hmōi in ſequenti articulo erit ſermo. Nunc quæſtio occurrit de cauſa rationabiliter excuſante potentes alias ieiunare, an ſit neceſſitas ſola, an etiam pietas. Et eſt rō dubij, quia hinc apparet ꝙ ſola neceſſitas excuſet: quoniam dicitur ꝙ itinerantes, & operarii, qui poſſunt iter, aut opus minuere, aut differre abſque damno, tenentur ad ieiunia. Inde autem apparet, quod etiam pietas: quoniam dicitur quod peregrinatio feſtina ex deuotione ad aliquod feſtum, excuſat a ieiunio.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ rōnabilis imprimis cauſa quod alias potentes ieiunare, non ieiunent, eſt neceſsitas alicuius impedientis ieiunium, quod oportet fieri vel ad conſeruādum vitā, vel ſanitatem, vel ſtatum temporalē, vel vitandum dānum, aut acquirendum aliquid raro contingens. Declaro ſingula. Si oportet aliquem laborare, quia ex ſolo labore viuere poteſt, aut ſine talis laboris mercede nō pōt habere omnia neceſſaria ad ſanitatem, vel ſtatum temporalem ſui, & ſuorum, puta, quia eſt faber, & ſine continuo exercitio non pōt viuere ipſe cum ſua familia iuxta gradum ſuum, & dotare filias, & tenere filium in ſtudio, & veſtire ſuos vt decet ſuam cōditionem, & alia hmōi. Similiter ad vitādum damnū non ſolum repente occurrens puta propter bellum imminens, ſed ſimpliciter, puta quia mercator ſi non cito pergit, aut perficit talia opera, damnificatur in rebus ſuis. Et ſimiliter ſi dānum lucri ceſſantis repente accidit, vt de piſcatione alecium dicitur. In omnibus. n. dictis caſibus, & ſimilibus neceſſitas excuſat a ieiunio Eccleſię, ex quo ſimul cū his operibus nō poſſunt ieiunare. Excuſat quoque multo magis neceſſitas ſpiritualis. Nā ſi ad vitam ſpiritualem ſui, vel alterius, oportet aliquid incōpatiens ieiunii per ſe facere, puta longā diætam facere aut ex officio, vel obedientia pdicare, vel confeſſiones audire, docere verbo vel ſcripto, aut

omnibus communiter obſeruanda, non quaſi præcepto ſubijciēs id, qđ ſimpliciter ad ſupererogationē pertinet, ſed quaſi in ſpeciali determinans id quod eſt neceſſarium in communi.

G Ad ſecundum dicendū, ꝙ pcepta, quę per modū cōis ſtatuti proponuntur, nō eodē modo obligant omnes, ſed ſm̄ quod requiritur ad fine quem legiſlator intēdit, cuius authoritatem ſi aliquis tranſgrediendo ſtatutum contēnat, vel hoc modo tranſgrediatur quòd impediatur finis quem intendit, peccat mortaliter talis tranſgreſſor. Si autem ex aliqua rationabili cauſa quis ſtatutum nō ſeruet, præcipue in caſu, in quo ēt ſi legiſlator adeſſet, non decerneret eſſe ſeruādum, talis trāſgreſſio nō cōſtituit peccatū mortale. Et inde eſt ꝙ nō oēs, q nō ſeruāt ieiunia Eccleſiæ, peccant mortaliter.

Ad tertium dicēdū, ꝙ Aug. ibi loquit̄ de his, quæ neq; ſacrarū ſcripturarū authoritatibus cōtinētur in cōciliis epiſcoporū ſtatuta inueniunt̄, nec conſuetudine vniuerſalis Eccleſię roborata sūt. Ieiunia vero quę ſunt in pręcepto ſunt in cōcilijs epiſcoporū ſtatuta, & cōſuetudine vniuerſalis Eccleſiæ roborata. Nec ſunt contra libertatē populi fidelis, ſed magis ſunt vtilia ad impediendum ſeruitutem peccati, quę repugnat libertati ſpirituali, de qua dicit̄ ad Gal. 5. Vos enim, fratres, in libertatem vocati eſtis, tantum ne libertatem detis in occaſionem carnis.

Articulus IIII.

Vtrum omnes ad ieiunia Eccleſiæ teneantur.

H Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod omnes ad

F aliquid hmōi, ita ꝙ talis hō non pōt ieiunādo aliquid hmōi adimplere, excuſatur a ieiunio. Et ſimile eſt de omnibus quæ quis tenetur adimplere. Eccleſia. n. præcipiens ieiunia, non abſoluit hominē ab his, ad quæ alias tenetur, vt prætermiſſis illis ieiunet. Et pp hanc rōnem vxor q̄ ex ieiunio macilēta, minuſque grata viri ſui oculis apparet, & hic reſpici, aut minus amari ſe conſpicit viro, excuſatur a ieiunio, qm̄ ipſa tenet ſe conſeruare gratā viro ſuo. Pincernæ quoq; principū ēt mane comedentiū, excuſantur quo ad illos actus, quibus præſumunt aliqua pro ſecuritate dominorum ſuorum, qm̄ ad hoc alias tenebantur. Nec ſpectat ad eos iudicare, an domini ſui excuſent̄ a ieiunio, ſed iuxta Apoſtoli ſententiam qui non manducat, manducantem nō iudicet, ſed præſumat ipſum vel diſpenſatum a Papa, vel a conditione aliqua occulta libi. Et ex eadem ratione excuſantur etiam ſi pro hmōi ſecuritate dominorum infirmorum, aut diſpenſatorum, credentiam facerent in cibis prohibitis, ſ. ouis, & carnibus. Non abſoluūtur tamē iſti propterea a ieiunii vinculo, ſed illas ſumptiones cōputare debent, ac ſi non fuiſſent ex alio capite, quia ſ. nō ſunt manducādi gratia, ſed ex neceſſitate ſeruitii cōtingunt. Pietas deinde excuſat quotiens ieiunium maioris boni inuenit impeditiuum, vt habes in ca. Non mediocriter de conſ. di. 5. Et ratio eſt, quia ieiunium præceptum eſt vt medium promotiuū ad ſpirituale bonum. Conſtat autē ꝙ ſi obſeruaretur, quando eſt impeditiuum maioris boni, tūc contra intentionem legis ageretur, quæ ieiunium vt promotiuum, & non vt impeditiuum boni pręcepit. Intentioni ſiquidem promouendi ad bonū obſtat impedire maius bonū. Nec obſtat ꝙ de conſe. diſt. 5. c. Ieiunia, Gelaſius Papa dicit, Ieiunia ſine rōnabili neceſsitate non ſoluat, qm̄ extra rationabilem neceſsitatem non eſt pietas, quoniā valde neceſſaria eſt, & magis quam corporalis ieiunii exercitatio, iuxta illud Apoſtoli. Exerce te ipsū ad pietatē &c. Et hinc fit vt excuſentur a ieiunio q ex pietate ſponte vacant operibus miſericordię tā corporalis, quā ſpiritualis, ſi ieiuniū eos ab huiuſmodi operibus impediret. Qui aūt vacant illis propter lucrum vt mercenarii, ex hoc capite non excuſantur, ſed forte ex alio capite ſuperius dicto. ſ. ex neceſſitate: q. illi non pietatis, ſed mercedis gratia operantur. Et propter hoc illi q prędicant, aut confeſsiones audiunt ſua ſponte vt lucrentur pecunias, ſi non poſſunt ſimul ieiunare, non excuſantur propterea a ieiunio. Et quia ieiunium impedire maius bonum cōtingit non ſolum quaſi per ſe, hoc eſt, ex parte ieiunantis, ſed per accidens, hoc eſt ex parte alterius cuius perſonę tenetur

K cōuiuere, ideo ſi propter improbitatē viri vxor potens ieiunare cōpellitur ad non ieiunandum, poteſt ex diſpēſatione ieiunium ſoluere, quoniam caſus eſt talis, in quo ſi legiſlator adeſſet, mallet pacem domus quā ieiunium vxoris, compatiendū quippe eſt ſexui. Debet tamen per alia pia opera vxor ieiuniū ſuum redimere, & hoc authoritate epiſcopi. In vtroque aūt, ſ. neceſſitatis, vel pietatis caſu, ſcito quòd quicquid excuſat a cuſtodia diei feſti, excuſat a ieiunio, ſi eſt illi incompoſsibile: quoniam præceptū ieiunii minus eſt, & minus arctum. In omnibus aūt caſibus, in quibus rōnabilis eſt cauſa ſoluendi ieiunium, ſi aliquid ambiguitatis habet, ſuperioris arbitrium cauſa cognita, vel commutatio licitam tuto reddit ſolutionē ieiunii, quoniam ſuperioris iudicium ſupplet defectū huiuſmodi.

708 Infr. ar. 7. ad 3. Et 2. di. 15 q. 3 arti 2. q. 1. a. 3. & 4.

¶ Super quæſtionis quadrageſimęſeptimæ Articul. 4.

IN arti. 4. eiuſdē q. 147. dubium occurrit, An in cauſa dubia circa conſeruandum ieiunium Eccleſiæ poſsint Ordinarii diſpenſare.

diſpenſare. Et eſt rõ dubij, quia ꝙ non poſſint, habet ex hoc ꝙ ordinarij non habent p̃tãtem ſuper lege vniuerſalis Eccleſiæ, qualis eſt lex ieiunij. Et confirmatur ex conſuetudine populi chriſtiani recognoſcentis ſolam Apoſtolicam ſedem ſup̃ hac lege. Oppoſitum autem apparet, quia ſm̃ hoc eſſet minus bene prouiſum populo chriſtiano, q̃m iſti caſus dubij frequenter accidunt, & authoritas prouiſiua caſibus iſtis eſſet inacceſſibilis tempore caſus, q̃m Papa in uno tantum eſt loco, & impoſſibile eſſet ex toto terrarum orbe in tam frequentibus caſibus recurſum ad ipſum habere.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ diſpenſare in ieiunio contingit dupliciter. Vno modo abſolute tollendo, vel commutando uinculum legis quo ad hanc perſonam, & hoc ſpectat ad Papam, qui ſolus eſt ſuper vniuerſalia iura poſitiua. Et hoc eſt ꝙ atteſtat̃ conſuetudo populi chriſtiani. Alio modo, in hoc particulari caſu, & hoc ſpectat ad epiſcopos, & etiam ad preſbyteros, curatos, & vniuerſiliter ad prælatos reſpectu ſuorũ ſubditorum ꝑꝑ rõnẽ ſupradictam, atteſtãte hoc authore in 4. ſenten. di. 15. dicente expreſſe q. 3. ar. 2. ad vltimum, de laborantibus, ꝙ poſſunt ſm̃ diſpenſationem ſacerdotis ſui ieiunium ſoluere, & in hoc loco ad tertium, Niſi forte vbi eſt ita conſuetum, quia ex hoc ipſo quod prælati diſſimulant, uidetur annuere. Ex quibus verbis patet, quod non de ſolo Papa loquimur, q̃n locorum cõſuetudines non præſumitur Papam ſcire, ſicut nec ſtatuta municipalia. Minus ergo ſapiunt prelati, qui petentibus ſubditis in cauſa dubia diſpenſationem cenandi in ieiunijs Eccleſiæ, aut aliter ieiunium ſoluendi præueniendo horam ieiunij, remittunt eos in conſcientia ſua. Debent enim compati infirmis, & commutare ad cautelam ieiunium in ſeptem Pſalmos, vel aliquid huiuſmodi. Et eadem ratione poſſunt diſpenſare in qualitate ciborum prælati, in caſu.

D

¶In eodem art. in reſponſione ad primum dubium occurrit ex Martino in dict. tract. q. 4. de ieiunio, arguente contra hæc verba, Præcepta Dei ſunt præcepta iuris naturalis, quæ ſm̃ ſe ſunt de neceſſitate ſalutis. Contra, Sacramenta nouæ legis, q̃ ſunt neceſſitatis, ſunt præcepta Dei, & non ſunt præcepta iuris naturalis. ergo Præterea, Accedere ad ſuam eſt præceptum Dei. & tamen non eſt præceptum iuris naturalis.

¶Ad hoc dr̃, quod præcepta Dei in hoc loco appellantur nõ quæcumque præcepta ſunt a Deo quocumque modo, puta, per reuelationem, aut per medium Chriſtum hominem, ſed ſolum illa quæ ſunt à Deo per ſeipſum præcepta per hoc, ꝙ ſunt ab ipſo indita rõnali creaturę, quæ patet eſſe p̃cepta iuris naturalis. Sacramenta autem Eccleſię non ſunt hoc mõ præcepta Dei. Quod autem dicitur de acceſſu ad ſuam, vel nõ ſuam filium eſt non eſſe præceptum iuris naturalis.

¶In eodem ar. quarto in reſponſione ad ſm̃, dubium ex Martino ibidẽ occurrit, ꝙ ratio authoris ad excuſandos pueros nõ concludit vniuerſaliter de omnibus Eccleſiæ ieiunijs, ſed de quadrageſimali tantum. Arguit enim ſic, Secundũ illos bonũ eſt quod pueri aſſueſcant ad ieiunia, ieiunando bis, aut ter in quadrageſima. ergo in tot ſeptimanis ter ieiunare non eſt pueris nociuum. Nam ſi noceret, non eſſet bonum, ſed ieiunia quatuor temporum & maiorum ſolemnitatum, non ſunt crebriora quam ieiunare ter in quadrageſima. ergo ex iſta ratione non excuſantur pueri a ieiunijs quatuor temporum, & maiorum ſolemnitatum.

A

¶Ad hoc dr̃, ꝙ rõ literæ cõcludit vniuerſaliter impotẽtiã puerorum non ieiunandum abſolute, & non ꝓ tot, vel tot diebus. Nec obſtat quod ſubdatur, bonum eſſe aſſuefieri ad ieiunia q̃a hoc non eſt exceptionis aut vinculi, ſed conſilii. Nam ſicut poſſent pro maiori neceſſitate, nõ obſtante damno aliquo, quãdoque cogi ad ieiunia pueri, vt in litera dicit̃, ita poteſt eis conſilium dari, quod aliqñ quãque dãnum ſuſtineãt ex ieiunio, non obſtãte libertate eorum ꝓpter ætatis impotentiam. Hac ergo ratione ſunt pueri abſoluti ſimpliciter ab omni Eccleſiæ ieiunio, quamuis bene faciãt ſi quandoque ieiunẽt aut abſtineant. Ratio ſiquidẽ concludit libertatem puerorũ, conſilium autem infert ſuper erogationem eorundem.

¶In eadem reſponſione dubium eſt de ſenibus, in quibus eſt euidens etiam neceſſitas ex prima ratione in litera allata ſcilicet propter debilitatem naturæ, ex qua prouenit ꝙ egent frequẽti cibo, & non multo ſimul aſſumpto. Dubiũ quoque occurrit de mulieribus prægnatibus & lactantibus, in quibus videtur euidens neceſſitas propter ſecundam rationẽ literæ, quia ſcilicet indigent multo nutrimento propter alimentum fœtus, ſeu prolis, quod ex ſuperfluo proprii alimenti fit.

¶Ad primum de ſenibus dicitur, ꝙ quia ſenectus non eſt euidenter omnibus vna, ſicut ætas augmẽti, quoniã ætas augmẽti determinatur ab ortu, qui certus eſt: ætas vero ſenectutis a naturali occaſu, qui incertus eſt. Sunt. n. quidam ſexagenarii ita fortes ſicut alii quadragenarii, & vnus altero habet multo plures circulationes celeſtes, propter quod contingit forte aliquẽ eſſe ſenem in trigeſimo aliquẽ in quadrageſimo, vel aliquo hm̃õi anno, ideo non determinatum eſt tẽpus quãdo homines propter ſenectutẽ excuſantur a ieiunio. Formaliter tñ loquendo quandocunq; quis eſt vere ſenex, nõ tenetur ad ieiunia Eccleſiæ. Et rõ eſt quia natura eſt adeo debilis in ſe ne yt non poſſit multum ſimul cibum digerere, & ꝓpterea egẽt frequenti alimento modico, ſicut infirmi. Cõmuniter aũt videtur hoc accidere anno ſexageſimo ætatis, cum ſcriptum ſit, Dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni, ꝙ veteraſcit, & ſeneſcit, prope interitũ eſt, vt dicitur ad Hebreos. Eſt ergo ſexagenarius communiter prope naturalem interitum, ac per hoc ſenex. Vnde niſi euidenter cõſtet, ꝙ poſſint alimẽtũ pro ieiunio oportunũ digerere, & tolerare, nõ debẽt conari ad ieiuniũ, ſed debilitati quam ſentiunt, ſubuenire frequenti bono & modico alimento quoniã ſenectus morbus eſt incurabilis.

B

¶Ad ſm̃ de prægnãtibus & lactãtibus dr̃, ꝙ niſi ſint mulieres adeo robuſtę naturæ, vt vnica comeſtitiõe poſſint tm̃ alimẽti ſumere, & digerere, ꝙ ſat ſit ꝓ ſe & fœtu, ſeu ꝓle, nõ tenent̃ ad ieiuniũ, imo peccarẽt ieiunãdo, ꝑꝑ nocumẽ ſi ꝓlis. Cõmuniter aũt mulieres nõ ſũt tã robuſtæ naturæ. Propter ꝙ cõcludẽdũ ẽ, ꝙ ſm̃ legẽ q̃ fit vt in pluſibus, appellatiõne potentiũ ieiunare nõ veniunt mulieres ꝑgnãtes, aut lactãtes. Et ſic ſub lege illa, Oẽs potentes ieiunare ieiunent &c. non comprehendunt̃.

¶In

ieiunia Eccleſiæ teneãtur. Præcepta enim Eccleſiæ obligant, ſicut Dei præcepta, ſecundum illud Lu 10. Qui vos audit, me audit, ſed ad p̃cepta Dei ſeruãda omnes tenentur. ergo ſimiliter omnes tenentur ad ſeruanda ieiunia, quæ ſunt ab eccleſia inſtituta.

¶ 2 Præt. Maxime videntur excuſari pueri a ieiunio propter ætatẽ

B

ſed pueri non excuſantur. dicitur enim Ioel 2. Sanctificate ieiuniũ, & poſtea congregate paruulos, & ſugentes vbera. ergo multo magis omnes alij ad ieiunia tenentur.

¶ 3 Prę t. Spiritualia ſunt temporalibus præferenda, & neceſſaria nõ neceſſariis, ſed opera corporalia ordinantur ad lucrum tẽporale. peregrinatio. n. etſi ad ſpiritualia ordinetur, non eſt neceſſitatis. Cũ ergo ieiuniũ ordinetur ad ſpiritualẽ vtilitatẽ, & neceſſitatem habeat ex ſtatuto Eccleſiæ, videt̃ quod non ſint ieiunia Eccleſiæ p̃termittẽda propter peregrinationẽ, vel propter corporalia opera.

C

¶ 4 Præ. Magis eſt aliquid faciẽdũ ex propria volũtate, quã ex neceſſitate, vt patet per Apo. 2. ad Cor. 9. ſed pauperes ſolent ex neceſſitate ieiunare ꝓpter defectũ alimẽtorum. ergo multo magis debent ex propria voluntate ieiunare.

Sed contra videtur, quod nullus iuſtus teneatur ieiunare. Præcepta enim Eccleſiæ nõ obligant contra doctrinam Chriſti, ſed Dominus dixit Luc. 5. ꝙ non poſſunt filii ſponſi ieiunare quandiu cum ipſis eſt ſponſus, eſt autẽ cum oĩbus iuſtis ſpiritualiter eos inhabitans. vnde Dominus dicit Math. vlt. Ecce ego vobiſcũ ſum vſque ad conſumationem ſæculi. ergo iuſti ex ſtatuto Eccleſiæ non obligantur ad ieiunandum.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictum eſt, ſtatuta cõmunia proponũtur ſecũdũ quod multitudini cõueniunt, & ideo legiſlator in eis ſtatuẽdis attẽdit id quod communiter habetur, & in pluribus accidit. Si quid autem ex ſpirituali cã in aliquo inueniatur, ꝙ obſeruantiæ ſtatuti repugnet non intendit talem legiſlator ad ſtatuti obſeruãtiã obligare, ĩ quo tamẽ eſt diſcretio adhibẽda. Nã ſi cauſa ſit euidens, per ſeipſum licite poteſt homo ſtatuti obſeruãtiã præterire, p̃ſertim conſuetudine interueniẽte, vel ſi nõ poſſet de facili recurſus ad ſupiorẽ haberi-

*1.2.q.40.arti.2.& q.98. arti 2.& 6. D.918.

¶In eodem articulo circa operarios, aduerte quod cum ab authore, & alijs audis, ꝙ peccāt qui volunt cōducere operarios niſi cum pacto ꝙ non ieiunent, intelligitur, ſi nolunt eos conducere etiā modificata mercede iuxta modificationem operis vel cū æquali mercede, ſtāte qualitate operis ſoliti tēpore non ieiunii. Et non intelligitur ſi nolunt minuere mercedem iuxta diminutionē operis. Nā cōductor operariorū nō tenet operario plus promittere, aut dare quā opus ſuū mereatur. Et propterea ſi operarius, q ſcit teneri ad ieiuniū, qui habet aliunde vnde viuat, & vult minuere laborem debet ēt minuere mercedem, aliquin ipſe non conductor peccaret. In primo autem caſu conductor peccaret pro quanto deterioris conditionis ab eo redderentur ieiunantes iuxta Eccleſiæ præceptum, quam inobedientes, & ſic daret occaſionem peccandi. Si tamen neceſſitas operis feſtinationem exigat, poteſt tute dicere, inueniat alium conductorem &c. In ſecundo vero caſu manifeſte peccat conductor inducens obligatum potentem & volentem ieiunare, ad pctm.

¶ Occurrit hoc in loco dubium de inuitantibus ad comedēdum, ac miniſtrantibus comedentibus in die ieiunii, vbi communiter creditur, aut ſcitur ꝙ nolunt ieiunare. Et eſt ratio dubii, quia hinc apparet ꝙ peccent, quia cooperantur ad ſolutionem ieiunij abſque rationabili cauſa, inde aūt apparet ꝙ non peccēt, qa nec ex ꝓpoſito nec ex intētiōe tēdunt inuitantes, aut miniſtrantes ad hoc vt ſoluatur ieiunium. Peccata aūt ex intentione iudicantur, & ſpecificantur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ hic non vertitur in q̄ſtionem, an peccent illi qui directe ad ſoluendum ieiunium inuitant, aut miniſtrant, quia horum peccatum eſt manifeſtum, ſic inuitantium, aut cooperantiū ad furtum, & alia mala. Nec ēt ē qō, an

Si vero cauſa ſit dubia, debet aliqs ad ſuperiorē recurrere, qui habet poteſtatem in talibus diſpenſandi. & hoc eſt obſeruādum in ieiunijs ab Eccleſia inſtitutis, ad quæ omnes communiter obligantur, niſi in eis fuerit aliquod ſpeciale impedimentum.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ præcepta Dei ſunt ꝑcepta iuris naturalis, quæ ſecūdum ſe ſunt de neceſsitate ſalutis. Sed ſtatuta Eccleſiæ ſunt de his, quæ nō per ſe ſūt de neceſsitate ſalutis, ſed ſolū ex inſtitutione Eccleſiæ: & iō poſſunt eſſe aliqua impedimenta, propter quæ aliqui ad obſeruāda ieiunia huiuſmodi non tenentur.

Ad secvndvm dicēdū, ꝙ in pueris maxime eſt cauſa non ieiunandi, tum propter debilitatem naturæ, ex quo prouenit, ꝙ indigent frequenti cibo, & non multo ſimul aſſumpto: tum etiam quia idigent multo nutrimento propter neceſsitatem augmenti, quod fit de reſiduo alimēti. Et iō quandiu ſunt in ſtatu augmenti, quod eſt vt in pluribus, vſque ad finem tertij ſeptennij, non tenentur ad eccleſiaſtica ieiunia obſeruanda. Conueniens tamen eſt vt etiam in hoc tempore ſe ad ieiunandum exerceāt plus, vel minus, ſecundum modū ſuę ętatis. Quandoque tamen magna tribulatione imminente in ſignum pœnitentiæ arctioris etiam pueris ieiunia indicuntur, ſicut etiam de iumentis legitur Ionæ 3. Homines, & iumenta non guſtēt quicquàm, nec aquam bibant.

Ad tertivm dicendum, quod circa peregrinos, & operarios, diſtinguendum videtur: quia ſi peregrinatio & operis labor cōmode differri poſsit, aut diminui abſque detrimento corporalis ſalutis & exterioris ſtatus, qui requiritur ad conſeruationem corporalis, vel ſpiritualis vitæ, non ſunt ꝓpter hoc Eccleſiæ ieiunia prætermittenda. Si autem immineat neceſsitas ſtatim peregrinandi, & magnas diætas faciendi: vel etiam multum laborandi vel propter cōſeruationem vitæ corporalis, vel propter aliquid neceſſarium ad vitam ſpiritualem, & ſimul cum hoc non poſsint Eccleſiæ ieiunia obſeruari, nō obligaē homo ad ieiunādum: quia non videtur fuiſſe intētio eccleſiæ ſtatuētis ieiuniā, vt ꝑ hoc impediret alias pias, & magis neceſſarias cauſas. Videtur tamen in talibus recurrendū eſſe ad ſuperioris diſpenſationem, niſi forte vbi eſt ita conſuetum, quia ex hoc quod prælati diſsimulant, videntur annuere.

G Ad qvartvm dicendum, ꝙ pauperes, qui poſſunt ſufficienter habere ꝙ eis ſufficiat ad vnam comeſtionē, non excuſantur propter paupertatem à ieiuniis Eccleſiæ, à quibus tamen excuſari vidētur illi qui fruſtatim eleemoſynas mendicant, qui non poſſunt ſimul habere qđ eis ad victum ſufficiat.

Ad qvintvm dicendum, ꝙ illud verbum Domini tripliciter pōt exponi. Vno modo, ſecūdum Chryſo.* qui dicit, quod diſcipuli, qui filij ſponſi dicuntur, adhuc imbecilius diſpoſiti erāt, vnde veſtimento veteri comparātur, & iō in preſentia corporali Chriſti erāt magis fouēdi in quadā dulcedine, quā in auſteritate ieiunij exercendi. Et ſecundum hoc magis cōuenit, vt cum imꝑfectis, & nouitijs in ieiunijs diſpenſetur, quā cū antiquioribus & perfectis, vt patet in* glo. ſuper illud Pſal. 130. Sicut ablactatus ſuper matre ſua. Alio modo poteſt dici ſecundū* Hiero. ꝙ Dominus ibi loquitur de ieiunio veterum obſeruantiarū. Vnde per hoc ſignificat Dominus, qđ Apoſtoli non erant in veteribus obſeruantijs detinendi, quos oportebat gratiæ nouitate perfundi. Tertio modo, ſecundum* Aug. qui diſtinguit duplex ieiunium; quorum vnum pertinet ad humilitatem tribulationis, & hoc modo non competit viris perfectis, qui dicuntur filii ſponſi, vnde vbi Luc. dicit, nō poſſunt filii ſponſi ieiunare, dicit Matt. Non poſſunt filij ſponſi lugere. Aliud autem eſt, quod pertinet ad gaudium mentis in ſpiritualia ſuſpenſæ, & tale ieiunium conuenit perfectis.

Articvlvs v.

Vtrum conuenienter determinentur tempora ieiunij Eccleſię.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quod incōuenienter determinentur tēpora ieiunij Eccleſiæ. Chriſtus enim legitur Matth. 4. ſtatim poſt baptiſmum ieiunium inchoaſſe,

F peccēt illi, q̄ ꝓſumētes quēlibet ſalutis ſuæ memorē, & neſciētes potētiā, vel impotentia priuilegiaq; hominū, ſimplici corde inuitāt ad comedēdū pro vrbanitate aut hoſpitalitate &c. vel petētibus cibos miniſtrant: qm̄ horū excuſatio eſt manifeſta ex eo, ꝙ nō tenetur ſcrutari potētiam, aut cōſciētiam ꝓximi, Sed quęſtio eſt de miniſtrātibus, aut inuitantibus, ad comedendū potētes, & nolētes ieiunare abſque priuilegio, vt communiter cre ſē. Et eſt ſermo de comeſtione, q̄ ſi ſiat, ſolueret ieiunium, puta, de cæna poſt ſumptū prādiū, vel comeſtione ſummo mane, & hmōdi.

¶Et ad hoc dr̄, ꝙ miniſtrātes cibos nō excuſant à peccato, qm̄ nō cooperant comeſtioni quatenus ē ſolutiua ieiunii, vt procedit a mala voluntate nō ieiunātis, ſed cooperātur comeſtioni quatenus eſt deſeruiēs nutritiuæ, & ſubſtentationi naīæ. Hoc.n. licitū eſſe ex eo cōſtat, qđ Deus ipſe cooperatur illi comeſtioni quatenus ſeruit naturæ. Miniſtri autē ciborum vt ſic abſolute loquendo, actui comedendi ſeruiunt vt eſt actus hominis, non vitij, & iō, vt dictū eſt, excuſantur: Inuitantes autē ad comedendū, aut credūt inuitationē ſuam fore occaſionem illis exequendi violationem ieiunii quam non exequerētur forte niſi inuitati, quamuis parati ſint ad non ieiunandū, & tunc non excuſantur qm̄ non licet ēt paratos ad malum inducere ad illius executionē. Si autem oīno cænaturi ſunt, & ego inuito eos ad mecū cænandū, nō inuito eos niſi ad locum & ſocietatem cænæ, & miniſtro illis cibos. Ex nullo autē horū apparet peccatū aliquod, & ꝓpterea excuſantur: ſicut ēt hoſpites cænaturos inuitant vt in ſuo hoſpitio, magis quam in alio cænent.

¶Super quęſtionis centeſimæ quadrageſimæſeptimę Articulum quintum.

IN arti. 5. in reſpōſione ad tertiū, dubiū occurrit, de ieiunio

exulta

*Homi. 31. in Matth. à med. illius tom. 2.

* Pſal. 103. gloſ. ordin.

† Mat. 9. ſuꝑ illud. Nemo immittit commiſſuram panni, id inanim tom. 9.

*li. 2. de conſenſu euan. c. 27. non remote à ſin. tom. 4.

709

a di. 15. q. 3. art. 3. q. 1.

exultationis, an ſit in precepto. Et eſt ratio dubij, quia in litera dicitur & quòd non debet cadere ſub precepto, & quòd Eccleſia non præcipit.

Lib. 2. ca. 27. non remote a fine. to. 4.

In oppoſitum autem eſt quia ieiunium vigilię Penteceſtes, & quatuor temporum infra hebdomadam Pentecoſtes, eſt ieiunium exultationis, quoniam eſt in tempore paſchali, in cuius ſignum non fiunt aũdi Eccleſia proſtrationes. Et tamen hęc ieiunia ita ſunt in precepto, ſicut alia Eccleſiæ, ieiunia.

¶ Ad hoc dicitur, qđ ieiunia hęc ſecundũ authorem non ſunt in precepto, ſunt tamen rationabiliter ſtatuta intra illud tẽpus, vt exultationis ieiunia principaliter & ſecundario (iuxta Leonis d ſt. 76. c. Legitur, ſententiam) ad caſtiganda delicta, quæ inter paſchalia gaudia ex negligentia & immoderata lætitia commiſſa ſunt, vt in 4. ſenten. di. 15. q. 3. ar. 3. queſtiũcula prima ad quintum, habet. Quia vero conſuetudo & tollit, & facit legis uinculum, & communiter homines reputant non minus eſſe in præcepto hæc, quàm alia quatuor temporum ieiunia, ideo ex conſuetudine ſunt in præcepto ſicut cætera, ita quod vinculum quod lex non fecit conſuetudo intulit. Et propter hoc author in litera caute loquutus eſt dicens quod ieiunium exultationis non debet cadere ſub præcepto, & quod ab eccleſia non eſt inſtitutum, ſcilicet ſub pcepto, ieiunium in toto paſchali tempore.

Art. 1. & 3.

ſed nos Chriſtũ imitari debemus, ſecundum illud 1. ad Cor. 4. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. ergo & nos debemus ieiuniũ pagere ſtatim poſt Epiphaniã in qua baptiſmus Chriſti celebrat.

A ¶ 2 Præt. Cæremonialia veteris legis non licet in noua lege obſeruare: ſed ieiunia in quibuſdam determinatis menſibus pertinent ad ſolemnitates veteris legis. dicitur. n. Zach. 8. Ieiuniũ quarti, & ieiuniũ quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium & lætitiam, & in ſolennitates pclaras. ergo ieiunia ſpecialium menſium, quæ dicuntur quatur temporum, in Eccleſia inconuenienter obſeruantur.

¶ 3 Præt. Secundum* Aug. in lib. de conſenſu Euangeliſt. Sicut eſt ieiuniũ afflictionis, ita eſt ieiuniũ exultationis; ſed maxime exultatio ſpiritualis imminet fidelibus ex Chriſti reſurrectione. ergo in tempore Quinquageſimæ, in quo Eccleſia ſolennizat propter dominicam reſurrectionẽ in diebus dominicalibus, in quibus memoria reſurrectionis agitur, debent aliqua ieiunia indici.

Sed contra eſt, communis Eccleſiæ conſuetudo.

Respondeo Dicendũ, q ſicut* ſupradictũ eſt, ieiuniũ ad duo ordinatur, ſ. ad deletionem culpæ, & eleuationem mentis in ſuperna. Et ideo illis temporibus ſpecialiter fuerunt ieiunia indicẽda, in quibus oportebat homines à peccato purgari, & mentem fidelium eleuari in Deum per deuotionem, quæ quidem præcipue imminent ante paſchalem ſolennitatem, in qua & culpæ per baptiſmum relaxantur, qui ſolenniter in vigilia paſchę celebratur, quando recolitur dominica ſepultura, q per baptiſmum conſepelimur Chriſto in mortem, vt dicitur ad Roma. 6. In feſto etiam paſchæ oportet maxime mentẽ hominis per deuotionem eleuari ad æternitatis gloriam, quam Chriſtus reſurgendo inchoauit. Et ideo immediate ante ſolẽnitatem paſchalem Eccleſia ſtatuit eſſe ieiunandum. Et eadem ratione in vigilijs præcipuarum feſtiuitatum, in quibus præparari nos oportet ad feſta futura deuote celebranda. Similiter etiam conſuetudo eccleſiaſtica habet, vti ſingulis quartis anni ſacri ordines conferantur, in cuius ſignum Dominus quatuor milia hominum de ſeptem panibus ſatiauit, per quos ſignificantur anni noui teſtamenti, vt * Hieronym. dicit ibidem, ad quorum ſuſceptionem oportet per ieiunium præparari & eos qui ordinantur, & illos qui ordinandi ſunt, & etiam totum populum, pro cuius utilitate ordinantur. Vnde & legitur Lucæ 6. quod Dominus ante diſcipulorum electionẽ

C. 15. in Mat. tom. 9.

exiuit in montem orare, quod exponens * Ambroſi dicit. Quid te facere conuenit cum vis aliquod officium pietatis adoriri, quando Chriſtus miſſurus Apoſtolos prius orauit. Ratio etiam numeri, quantum ad quadrageſimale ieiunium, eſt triplex ſecundum* Greg. Primo quidem, quia virtus decalogi per libros quatuor ſancti Euangelij impletur: denarius autem quater ductus in quadragenarium ſurgit. Vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis ſubſiſtimus, per cuius uolũtatem præceptis dominicis contrahimus, quæ per decalogum ſunt accepta. Vnde dignum eſt, vt eandem carnem quaterdecies affligamus. Vel quia ita offerre contendimus Deo decimas dierum.

In tit. de orat. Ieſu in monte circa medium to mo 5.
*Homil. 16. in euang. a medio.

B Dum en m per trecentos & ſexaginta dies annus ducitur, nos autem per triginta ſex dies affligimur, qui ſunt ieiunabiles in ſex ſeptimanis Quadrageſimæ, quaſi anni noſtri decimas deo damus. Secundum * Auguſtin. autem additur quarta ratio. Nam creator eſt trinitas, Pater, & Filius, & Spiritusſanctus, creaturæ vero inuiſibili debetur ternarius numerus. Diligere enim iubemur Deum, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Creaturæ vero uiſibili debetur quaternarius propter calidum & frigidum, humidum & ſiccum. Sic ergo per denarium ſignificantur omnes res, qui ſi ducatur per quaternarium, q competit corpori, per quod adminiſtratio geritur, quadrageſimum numerum conficit. Singula uero ieiunia quatuor temporum tribus diebus continentur

Lib. 2. de doctr. chriſt. c. 16. a medio to mo 3.

C propter numerum menſium, qui competit cuilibet tempori, vel propter numerum ſacrorum ordinum, qui in his temporibus conferuntur.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus baptiſmo non indiguit propter ſeipſum, ſed vt nobis baptiſmum commendaret. Et ideo ſibi non competebat vt ante baptiſmũ ſuum ieiunaret, ſed poſt baptiſmum, ut nos inuitaret ad ieiunandum ante noſtrum baptiſmum.

Ad secundum dicendum, quòd Eccleſia non ſeruat ieiunia quatuor temporum, nec omnino eiſdem temporibus, quibus Iudæi, nec etiam propter cauſas eaſdem. Illi enim ieiunabant in iulio, qui eſt quartus menſis ab Aprili, quem primum habent, quia tũc Moyſes deſcendens de monte Sinai, tabulas legis confregit,

D & iuxta Iere. muri primum rupti ſunt ciuitatis. In quinto autem menſe, qui apud nos vocatur Auguſtus, quia propter exploratores ſeditio eſſet orta in populo, iuſſi ſunt in montem non aſcendere. Et in hoc menſe à Nachodonoſor, & poſt à Tito templum Hieroſolymis eſt eſt incẽſum. In ſeptimo uero qui appellatur October, Godolias occiſus eſt, & reliquiæ populi diſſipatæ. In decimo uero menſe, qui apud nos Ianuarius dicitur, populus cum Ezechiele in captiuitate poſitus, audiuit templum eſſe ſubuerſum.

Ad tertium Dicendum, quòd ieiunium exultationis ex inſtinctu Spirituſſancti procedit, qui eſt ſpiritus libertatis, & ideo hoc ieiunium ſub præcepto cadere non debet.

E Ieiunia ergo quæ præcepto Eccleſiæ inſtituuntur, ſunt magis ieiunia afflictionis, quæ non conueniunt in diebus lætitiæ. Propter quod non eſt ieiunium ab Eccleſia inſtitutum in toto paſchali tempore, nec etiam in diebus dominicis, in quibus ſiquis ieiunaret contra cõſuetudinem populi chriſtiani, quæ vt * Auguſtin. dicit, eſt pro lege habenda, vel etiam ex aliquo errore (ſicut Manichæi ieiunãt, quaſi neceſſariũ tale ieiunium arbitrantes) non eſſet a peccato immunis, quamuis ipſum ieiunium ſecundum ſe conſideratum omni tempore ſit laudabile, ſecundum quod* Hie. dicit ad Lucinium. Vtinam omni tempore ieiunare poſſemus.

Epiſt. 86. parum a prin. tom. 2.
Refertur d. 76. ca. Vtinã

¶ Super

¶ Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimæ ſeptimæ Articulum ſextum.

IN ar.6. dubium occurrit de comeſtione, quæ conſueuit fieri a ieiunantibus hora cœnæ, An frangatur ieiunium, ſi comedant ea quæ aſſumūtur ad nutrimētum, ut fructus, panis, & huiuſmodi. Et eſt rō dubij, quia, vt in litera dicitur, electuaria & potus ideo nō frangunt ieiunium, quia eorū vſus non eſt ſm ſe principaliter ad nutrimentum ergo illa, quorum vſus principalis eſt ad nutriendum, frangunt ieiunium. Et confirmatur, quia author in 4. ſententiarum di. 15. q. 3 ar. 4. dicit, ꝙ omnia quorum vſus eſt māducare, frangunt ieiuniu vltra vnicam comeſtionem ſumpta. In oppoſitū eſt populi chriſtiani cōſuetudo.

710
4.d.8.q.1.ar. 4.qō.2.ad 2. Et d.15.q.3. ar.4.q.1.per to.& q 2.co. Artic.1.& 2. huius q.

¶ Ad huius euidentiam ſcito, quod hic ſunt quinque dubia. Primū, An vnica comeſtio ſit ab Eccleſia ſtatuta in ieiunijs, quia nullū dr̄ habere ius expreſſum. Secūdum An vſus commeſtibilium ſit per modum medicinæ licitus tam veſpertina hora, quā alijs horis. Tertium An pro ſuſtentatione naturæ liceat illa eadem refectione vti hora veſpertina, qua ieiunantes vtuntur per modum medicinæ. Quartum, An liceat pro ſuſtentatione naturæ vti refectione veſpertina in mane, & prandere veſpere abſque ſolutione ieiunij. Quintum An neſciens, aut nō cogitans iſtas cauſas medicinæ, vel ſuſtentationis naturæ, ſed ſimplici corde tamquam conſuetudine communi ſumens refectionem veſpertinam, violet ieiunium.

¶ Et primi quidem dubij ſolutio eſt, ꝙ vnica comeſtio magis videtur in præcepto ieiunij præſuppoſita, tanquam cōiter intellecta, quam expreſſa; ita ꝙ hoc mō eſt ſtatuta ab Eccleſia & non ſolum ex conſuetudine, iuxta illud literæ, Eccleſię moderatione ſtatutum eſt, vt ſemel in die &c. Probatur autē qđ dicimus, tum ex eo, ꝙ ieiunium tamquam a patribus veteris
K teſtamenti acceptum, Eccleſia indixit. Conſtat autem ꝙ apud Iudæos ſemel tantum in die comedebatur, ſ. ad veſperum: tū ex capitulo, Quadrageſima, de conſecratione, diſt. 5. vbi inter dies ieiuni, & dominicos in quadrageſima differentia ponitur, dicendo, ꝙ dies dominici abſtinentiæ ſubtrahuntur. Et conſtat ꝙ non in aliquo alio ſubtrahūtur, quam in multiplicata comeſtione, quoniam in qualitate ciborum cōueniunt.

¶ Secundi autem dubij ſolutio eſt, ꝙ licet priſcis temporibus non fuerit forte licitum ſumere fructus, herbas, aut bucellā panis, ne potus lauet ſtomachum, quia horum uſus ſm ſe eſt manducatio, vt author dicit, hodie tamen omnia licita ſunt ꝑ modum medicinæ in veſpertino potu, fraude ceſſante, quia iam conſueuit chriſtianus populus vti per modum medicinæ huiuſmodi his, quorum vſus eſt manducatio. Deferendum tamen eſt conſuetudini loci, ſcilicet vbi non conſueuit ſumi pa-
F nis, non ſumatur ſine rationabili cauſa, puta quia fructus nocerent, aut non habentur, aut non poſſunt conteri dentibus.

¶ Tercij vero ſolutio eſt, ꝙ licet Panormita extra, de obſeruatione ieiuni putauerit licitum, ſm tñ veritatem non eſt licitū: quia cibus directe ſumitur ad ſuſtentationē naturæ per viā nutrimenti, & nō ad delectationem. Et ꝓpterea Eccleſia interdicēdo binam comeſtionem, inhibet eam vt comeſtio ordinatur ad nutriendum corpus. Vult enim ieiunantes affligi in corpore. Et ex hoc patet ſolutio quarti dubij, quod ſcilicet pro ſuſtentatione naturæ nec veſpere, nec mane licet manducare, ſecus autem, ut dictum eſt, ꝓ medicina, aut neceſſitate. Nam ſiquis non poſſet aliter ieiunare, niſi huiuſmodi refectionem ſumendo in mane, vel veſpere, recte faceret ſi illam ſumeret, & ſic ꝓ ſuis viribus ieiunium perſolueret. Satisfaceret ſiquidem iſte optime eccleſiaſtico præcepto. Et ſi in aliquo dubitaret, tute poſſet hoc facere cum ſuperioris arbitrio, vt de aliis dubiis caſibus ē dictum, nec propterea debet iſte omnino prætermittere ieiunium, ſi cut qui nō poteſt totam quadrageſimam, ſed ter in hebdomada ieiunare, debet ſic facere.

¶ Ad quintum demū dubium dicē, quod quia illa quæ ex relatione ad aliud ſiunt, ad illius naturam reducuntur, ideo refectiones, quę prætextu conſuetudinis ſiunt, cum conſuetudo rationabilis ſit, ad rationabilem vſum talis refectio reducitur, & propterea excuſantur tales a peccato. Inſtruendi tamen ſunt huiuſmodi ſimplices, de fundamento conſuetudinis ſcilicet quod ſuper modo medicinæ fundata eſt &c.

¶ In eodem art. 6. in reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit de potu, qui dicitur ſumi ad alterationem corporum, & digeſtionem ciborum, cum medici teſtentur potum tam vini, quam aquæ poſt horam lædere corpus digeſtionemq; impedire, & breuiter quaſi venenum eſſe ieiunantibus huiuſmodi potus, qui ſiunt communiter cibo indigeſto.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ aliud eſt loq de potu, & aliud eſt loqui de potu poſt horam inchoatæ digeſtionis ſuper cibo indigeſto. Author ſiquidem loquitur de potu abſolute, qui procul dubio ad alterādum, & digeſtionem ciborum aſſumitur. Et quia nō principaliter ſumitur ad nutriendum, iō dicitur licitus tēpore ieiunii. De potu autem tam aquæ quam vini ſuper cibo indigeſto, non eſt theologi, ſed medici docere. Expedit tñ ut temperantiæ deſeruiat hmōi artis quo ad hoc notitia, quia ad tēperantiam ſpectat, vt dicit Ariſtoteles, refutare ea quæ contra ſanitatem corporis ſunt. Vnde magna abuſio eſt illorum, qui cibo adhuc indigeſto, veſpere bibunt ieiunantes. Et quod peius eſt, ne potus noceat, ſumunt aliqđ cōmeſtibile, vt duo cruda, cibus. ſ. & potus, addantur indigeſto. Propter quod multi infirmi & imbecilles rationabiliter cum tēpore ſiunt, & aliis cauſis

ARTICVLVS VI.

Vtrum requiratur ad ieiunium quod homo tantum ſemel comedat.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod non requiratur ad ieiunium, ꝙ homo tātum ſemel comedat. Ieiunium. n. vt* dictum eſt, eſt actꝰ virtutis abſtinentiæ, quæ quidem nō minus obſeruat debitam quantitatem cibi, quam comeſtionis numerum, non autem taxatur ieiunantibus quantitas cibi. ergo nec numerus comeſtionis taxari dēt.

¶ 2 Præt. Sicut hō nutrit cibo, ita & potu, vñ & potus ieiuniū ſoluit, ꝓp quod non poſſumus poſt potum Euchariſtiā accipere, ſed non eſt prohibitum quin pluries bibamus diuerſis horis diei. ergo etiā non debet eſſe prohibitum ieiunātibus, quin pluries comedant.

¶ 3 Præt. Electuaria quidam cibi ſunt, quæ tamen a multis in dieb. ieiunij poſt comeſtionem ſumuntur. ergo vnitas comeſtionis non eſt de ratione ieiunij.

SED in contrarium eſt cōmunis conſuetudo populi chriſtiani.

RESPON. Dicēdum, ꝙ ieiuniū ab Eccleſia inſtituitur ad concupiſcentiam refrenandam, ita tamē quòd natura ſaluetur. Ad hoc autem ſufficere videtur unica comeſtio, per quam homo poteſt & naturæ ſatisfacere, & tamen concupiſcentiæ aliquid detrahit, diminuēdo comeſtionū uices. Et ideo Eccleſiæ moderatione ſtatutum eſt, vt ſemel in die à ieiunantibus comedatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quātitas cibi nō potuit eadem oībus taxari ꝓp diuerſas corporum complexiones, ex quibus contingit quod unus maiori, alter
G minori cibo indiget, ſed vt plurimum, oēs poſſunt naturæ ſatisfacere per vnicam comeſtionem.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ duplex eſt ieiuniū. Vnum quidē naturæ, ꝙ requirit ad Euchariſtiæ ſumptionem, & hoc ſoluitur per quemlibet potum, etiam aquæ, poſt quem etiam non licet euchariſtiā ſumere. Eſt autē aliud ieiunium ieiunātis, & iſtud nō ſoluitur niſi ꝑ ea, quę Eccleſia interdicere intendit inſtituēdo ieiuniū Non autem intendit Eccleſia interdicere abſtinentiam potus, qui
H magis ſumitur ad alterationē corporis, & digeſtionem ciborum aſſumptorum, quam ad nutritionē, licet aliquo modo nutriat, & ideo licet pluries ieiunantibus bibere. Si autem quis immoderate potu vtatur, pōt peccare, & meritū ieiunij perdere, ſicut ēt ſi immoderate cibū in una comeſtiōe aſſumat.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ electuaria ēt ſi aliquo mō nutriant non tñ principaliter aſſumūtur ad nutrimētū, ſed ad digeſtionem ciborum. Vnde non ſoluunt
I ieiunium, ſicut nec aliarum medicinarum aſſumptio, niſi forte aliquis in fraudē electuaria in magna quātitate aſſumat per modū cibi.

ſis, quæ parum, aut nih l in cauſa ſunt, attribuuntur infirmitates eorum. Et ex hoc patet, ꝙ non licet ieiunantibus cauſa medicinæ ſuper indigeſto ſumere aliquod comeſtibile, ne cibus noceat, ſed poſt completam digeſtionem hoc licet. Et ad hoc introducta eſt Eccleſię conſuetudo.

A neceſſitate non negaretur eſſe ieiuniũ, quod tam notabiliter anticipatur. Tenetur ergo quilibet ad conſuetam horã prãdij in ieiunio, ſicut tenetur ad ieiunium ipſum. Et hæc eadem rõ applicata ad vnicam comeſtionem probat quod vnica comeſtio eſt de neceſſitate ieiunij, aſſumẽdo quod communis animi cõceptio Chriſtianorum eſt, quod in hoc diſtinguunt dies ieiunij ab alijs, ꝙ in illis ſemel tantum in die, in alis pluries comedimus. art. 1. 3. & 5.

¶ Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimaſeptimę Articulum ſeptimum

ARTICVLVS VII.

Vtrum hora nona conuenienter taxetur ad comedendum his qui ieiunant.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ hora nona nõ cõueniẽter taxeť ſed comedẽdũ his q ieiunãt. Status. n. noui teſtã eſt pfectior ꝙ̃ ſtatus ueteris teſti, ſed in ueteri teſtõ ieiunabãt vſq; ad veſperam. dr̃. n. Leui. 23. Sabbathũ eſt, affligetis animas veſtras. & poſtea ſequitur: A veſpere vſque ad veſperã celebrabitis ſabbatha veſtra. ergo multo magis in nouo teſtamento ieiunium debet indici vſque ad veſperam.

¶ 2 Præt. Ieiunium ab Eccleſia inſtitutũ omnibus ponitur, ſed non omnes poſſunt determinate cognoſcere horam nonam. ergo videtur ꝙ taxatio horæ nonæ non debeat cadere ſub ſtatuto ieiunij.

¶ 3 Præt. Ieiunium eſt actus virtutis abſtinentię, ut *ſupra dictũ eſt: ſed virtus moralis non eodem modo accipit mediũ quo ad oẽs, qa ꝙ eſt multum uni, eſt parũ alteri, ut dicitur in 2. Eth. ergo non debet ieiunãtibus taxari hora nona.

SED CONTRA eſt, quod conciliũ Calcedonẽſe dicit. *In Quadrageſima nullatenus credendi ſunt ieiunare, qui ante mãducauerint, quam veſpertinum celebreť officiũ, quod quadrageſimali tempore poſt nonam dicitur. ergo vſque ad nonam eſt ieiunandum.

RESPON. Dicendum, quod ſicut *dictum eſt, ieiunium ordinatur ad deletionem & cohibitionẽ culpæ. Vnde oportet qđ aliqd addat ſupra cõmunem conſuetudinẽ, ita tamen ꝙ per hoc nõ multum natura grauet. Eſt autem debita & cõmunis cõſuetudo comedendi hominibus circa horam ſextam, tũ quia videtur eſſe cõpleta digeſtio nocturno tempore, naturali calore interius reuocato propter frigus noctis circũſtãs, & diffuſio humoris per mẽbra, cooperante ad hoc calore diei vſque ad ſummũ ſolis aſcẽſum, tum etiam quia tunc præcipue natura corporis humani indiget iuuari contra exteriorem aeris calorem ne humores interius adurãtur. Et ideo vt ieiunans aliquam afflictionem ſentiat pro culpæ ſatisfactione, cõueniens hora comedendi taxatur ieiunantibus circa horam nonã. Cõuenit ẽt iſta hora myſterio paſſionis Chriſti, q̃ cõpleta fuit hora nona, qñ inclinato capite tradidit ſpiritum. Ieiunantes enim dum ſuam carnem affligũt, paſſioni Chriſti conformantur, ſecundum illud ad Gala. 5. Qui autem Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerũt cũ vitijs, & concupiſcentijs.

AD PRIMVM ergo dicendũ. ꝙ ſtatus veteris teſtamẽti comparatur nocti, ſtatus vero noui teſtamenti diei, ſecũdum illud ad Ro. 13. Nox præceſsit, dies autẽ appinquauit, & ideo in veteri teſtamento ieiunabant vſque ad noctẽ

711 4. di. 15. q. 3. art. 3. q. 3. IN ar. 7. dubium ex Martino in q 3. de ieiunio occurrit contra opinionem authoris arguente, Quia homines cõiter conſueuerunt comedere hora tertia, ac ꝑ hoc hora ſexta debet eſſe hora comedendi ieiunantibus.

¶ Dubium ſecundo occurrit ex opinantibus, ꝙ nimia anticipatio horæ taxatæ nõ uiolat ieiuniũ, ſed eſt tm̃ pctm̃ veniale, qa c. Solent de conſe, di. 1. potius loquiť de pfectione, ꝙ̃ de neceſſitate. Nec aliqđ inuenitur præceptum obligatiuum ad mortale circa horam comedendi in die ieiunij.

Ar. præcedẽ. arg. 1. ¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, ꝙ quia materia iſta eſt iuris poſitiui, quod ſicut conſenſu utentiũ lib. 2. cap. 6. tom. 5. firmatur, ita contraria conſuetudine infirmatur, & tollitur, *Habetur de conſe. di. 1. ca. Solent. ſic quod accidit, vt ꝙ prius erat ius, non ſit amplius de iuris neceſſitate, & quod prius nefas erat, licitum poſtmodum ſit. Tempore igitur diui Thomæ, vt patet in litera cõiter homines comedebant hora ſexta, hoc eſt, in meridie, tunc enim eſt ſummus ſolis aſcenſus, & ieiunantes comedebant hora nona, quę conſequenter eſt tertia hora poſt meridiem, in qua hora conſtat Chriſtum expiraſſe, & ppea author adinuenit rationem cõgruam iuri & facto. Ex eo aũt ꝙ hodie homines communiter comedunt hora tertia, & ieiunantes hora ſexta, currit rõ authoris de dilatione prãdii ieiunantium proportionaliter, qa ſicut ſe habet hodie prandium horæ ſextæ ad prandium horæ tertię, ſic ſe habebat prandiũ horæ nonæ ad prandium horę ſextæ. Et ꝑ hoc patet reſponſio ad Martinum. Ad alios vero dr̃, q canon ille allegatus ab te teſtatur eſſe ex ſtatuto, vel cõſuetudine taxatam horam ſaltem nonam, ad ieiunium, dato quod conſilij ſit expectare ꝑſolutum officium veſpertinum, quoniam teſtatur quod anticipantes, ſtatim ut pulſabatur ad nonam, ibant pranſum. Sed his omiſſis, conuincuntur iſti ex hac propoſitione. Communis animi conceptio Chriſtianorum eſt, quod comedẽs ſummo mane in die ieiunii, non ieiunat. Quæ patet ex hoc, ꝙ quilibet chriſtianus videns aliquẽ in die ieiunii ſummo mane comedentem, dicit, Ille non ieiunat. Verba namque ſunt ſigna conceptuum. Ex hoc autem ꝙ omnes homines communiter iudicant non ieiunare illos, qui tam notabiliter ante conſuetam horã, qua ieiunantes ſolent prandere, comedunt, euidenter patet, quod hora conſueta comedendi pro ieiunio, quæcũque hora ut illa, eſt de neceſſitate ieiunii. Si enim non eſſet de

¶ In eodem artic. dubium occurrit, An ſicut hora, ita & officium clericis ſit taxatum, puta, quod teneantur ad veſperas ante prandium tempore quadrageſimæ. Et eſt ratio dubii, opinio diuerſa.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod ſicut in ieiuniis quatuor temporum non tenentur dixiſſe nonam antequam comedant, ita nec in quadrageſima tenentur dixiſſe ueſperas ante prandium (niſi cauſa tamen rõnabilis aliud ſuadet) deberent qui tenentur ad officium & ieiunium, dixiſſe nonam in vigiliarum quatuor temporum ieiuniis, & veſperas in quadrageſima ante prandium, vt in cap. ſolent. de conſe. diſt. 1. inſinuatur Nec moueor alia ratione ad hoc, niſi quia nec ſcriptæ legis, nec conſuetudinis pcepto ad hęc arctamur.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad vltimum, dubium occurrit, An egẽs diſpenſatione in vna conditione ieiunii, & propterea diſpẽſatur, ſit totaliter liber à vinculo præcepti de ieiunio. Verbi gratia in caſu qui ponitur in litera. Et eſt ratio dubii, quia hinc eſt authoritas literæ pro parte negatiua. Inde autem eſt, quod diſpenſatus de vnica comeſtione eſt totaliter liber a ieiunio. Vnica vero comeſtio eſt vna conditio ieiunii.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod pculdubio egens diſpenſatione in vna ſola conditione ieiunii etiam ſi illa conditio ſit de neceſſitate ieiunii, & in illa ſola diſpenſatus ſiue à prælato, ſiue a neceſſitate ſit, non eſt propterea diſpenſatus, ſeu abſolutus a ieiunio. Verbi gratia, Si quis eſt non potens expectare horam conſuetam prandij, ſed poteſt ſummo mane comedendo, ieiunium quo ad reliqua ſeruare, & diſpenſatur a prælato quacumque hora voluerit, non propterea eſt abſolutus a vinculo ieiunii, ſed debet, ſicut poteſt ieiunare. Et eadem ratione tenetur ſic ieiunare, ſi neceſſitas euidens ipſum diſpenſet quoad dictam conditionem. Et hoc ſatis ex authoritate huius literæ habetur & ratione firmatur, quia impotens ſeruare præceptum Eccleſiæ quo ad omnes eius conditiones, debet ſeruare illud ſm illas, quas poteſt. Non eſt autem eadem rõ de vnica comeſtione, & aliis conditionibus, quonia ieiunium noui teſtamenti ex abſtinentia carnium, & vnica comeſtione conſtat tã quam ex ſubſtantialibus, ita quod vnica comeſtio eſt eſſentialior ieiunio, vtpote a principio ieiunii inſtituta in veteri teſtamento, in quo vſque ad veſperã affligendum hominem

nium. Ex quo aũt negatio comeſtionis ñ poteſt amplius pro illo die eſſe cõditio ieiunij, qa iã ieiunũ ſolutum eſt, ſequit ꝙ nõ cadat ſub præceptio ieiunij. Non fit ergo exceptio in materia hac à regula præcepti negatiui, ſed declarať ſub qua ratione huiuſmodi negationes cadunt ſub præcepto .ſ. vt conditiones ieiunij. Et quia prima ſolutio ieiunij facit has conditiones non poſſe pro illo die inducere conditionẽ ieiunij, ideo nõ cadunt amplius ſub præcepto ieiunij. Non ſic autem eſſe patet de negatione eius carnium, & prohibitorum, quia abſolute & non ſolum ut conditio ieiunij cadit ſub præcepto illius tẽporis. Vnde & diebus dominicis quadrageſimę uiget præceptũ illud. Et per hoc patet cõmunis opinionis veritas, & ratio.

In epiſto. ad Lucinium, quę incipit. Nec opinãti mihi, circa finẽ. to. 1.

¶Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimæ Articulum primum.

713 IN art. 1. quæſtionis 148. in reſponſione ad ſecundũ, duoũ occurrit, An excedere menſurã in comedendo non propter concupiſcentiam, ſed propter imperitiam, ſit vitioſum, & cuius vitij opus ſit. Et eſt rõ dubij, qa hmõi imperitia uidetur arti, non prudentiæ contraria, ac per hoc nullius moralis uitii actus uidetur talis exceſſus. In oppoſitum autem eſt, quia peccatum ex ignorantia ad eandem ſpeciem ieiunii ſpectat, ad quam ſpectaret, ſi heret ſcienter. Homicidiuꝫ enim accidens ex ignorantia tranſeuntis hominis, ad homicidii ſpeciẽ reducitur. Et ebrietas ex ignorantia potentiæ vini, ad ebrietatis ſpeciem ſpectat. Exceſſus ergo in comedẽdo ex imperitia ad gulã, q̃ circa exceſſũ a comedẽdo uerſať

Mal. qõ. 14. art. 1. & art. 2. & 3. cor.

Li. 30. c. 28. ante med.

*Li. 10 c. 31. nõ multum à fine, to. 1.

Li. 30. c. 26. parũ à prin.

quia obſeruatur ad imitationem Chriſti, tum etiã quia per ipſum diſponimur ad redẽptionis noſtrę myſteria deuote celebranda, & iõ in quolibet ieiunio interdicitur eius carniũ. In ieiunio ãt Quadrageſimali, interdicuntur vniuerſaliter etiam oua & lacticinia, circa quorum abſtinentiam in alijs ieiunis diuerſæ cõſuetudines exiſtũt apud diuerſos, quas quiſque obſeruare debet ſecundum morem eorum, inter quos conuerſatur. Vnde *Hiero. dicit de ieiunijs loquẽs Vnaquæque prouincia abũdet in ſuo ſenſu, & præcepta maiorũ leges Apoſtolicas arbitretur.

QVAESTIO CXLVIII.

De gula in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum ẽ de gula.

Et circa hoc quærũtur ſex.

¶Primo, Vtrum gula ſit peccatũ
¶Secũdo, Vtrũ ſit pctm̃ mortale
¶Tertio, Vtrum ſit maximũ peccatorum
¶Quarto, De ſpeciebus eius.
¶Quinto, Vtrũ ſit vitiũ capitale.
¶Sexto, De filiabus eius.

ARTICVLVS I.

Vtrum gula ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gula non ſit peccatum. Dicit enim Dominus Mat. 15. Quod intrat in os non coinquinat hominẽ, ſed gula eſt circa cibos, qui intrant in hominem Cum ergo omne peccatũ coinquinet hominẽ, videtur quod gula non ſit peccatum

¶2 Præt. Nullus peccat in eo, ꝙ vitare non poteſt, ſed gula conſiſtit in immoderantia cibi, quam nõ poteſt homo vitare. dicit. n. Gre. 30 Mor. *Qua per eſum voluptas neceſſitati miſcetur. quid neceſſitas petat, & quid voluptas ſuppetat, ignoratur. & *Auguſt. dicit in 10. confeſ. Quis eſt Domine, qui aliquantulum extra metas neceſſitatis cibum non ſumit, ergo gula non eſt peccatum.

¶3 Præt. In quolibet genere peccati primus motus eſt peccatum, ſed primus motus ſumendi cibũ non eſt peccatum, alioquin fames & ſitis eſſent peccata. ergo gula ñ eſt peccatum.

SED CONTRA eſt, ꝙ Gre. 30. Moral. dicit, ꝙ ad conflictum ſpiritualis agonis nõ aſſurgitur, ſi nõ A prius intra noſmetipſos hoſtis poſitus, gulæ videlicet appetitus, edomatur, ſed interior hoſtis hominis eſt pctm̃. ergo gula eſt peccatũ.

RESPON. Dicendum, quod gula non nominat quemlibet appetitũ edendi, & bibendi, ſed inordinatum. Dicitur autẽ appetitus inordinatus ex eo, quod recedit ab ordine rationis, in quo bonũ virtutis moralis conſiſtit. Ex hoc autem dicitur aliquid eſſe peccatum ꝙ virtuti contrariatur, vnde mani B feſtum eſt, quod gula eſt peccatũ.

AD PRIMVM ergo dicendũ quòd id, quod intrat in hominẽ per modum cibi ſecundum ſuam ſubſtantiam & naturam, nõ coinquinat hominem ſpiritualiter: ſed Iudæi, contra quos Dominus loquitur, & manichæi opinabantur ꝙ aliqui cibi immundos facerent nõ propter figuram, ſed propter propriam naturam. Inordinata autẽ ciborum concupiſcentia ſpiritualiter hominem coinquinat.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ C ſicut dictum eſt, vitium gulæ non cõſiſtit in ſubſtãtia cibi, ſed in cõcupiſcentia non regulata ratione, & ideo ſi aliquis excedat inquantitate cibi non propter concupiſcẽtiam cibi, ſed æſtimans id ſibi neceſſarium eſſe, non pertinet hoc ad gulam, ſed ad aliquam imperitiam. Sed hoc ſolũ pertinet ad gulam, quod aliquis propter concupiſcentiam cibi delectabilis ſcienter excedat menſuram in edendo.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ duplex eſt appetitus. Vnus quidem naturalis, qui pertinet ad vi D res animæ vegetabilis, in quibus nõ poteſt eſſe virtus & uitium, eo quod non poſſunt ſubijci rationi, vnde & vis appetitiua diuidiť contra retentiuam, digeſtiuam, & expulſiuam, & ad talem appetitum pertinet eſuries, & ſitis. Eſt aũt & alius appetitus ſenſitiuus, in cuius concupiſcentia uitium gulæ conſiſtit. vnde primus motus gulę importat inordinationẽ in appetitu ſenſitiuo, qui nõ eſt ſine peccato.

E

ARTICVLVS II.

Vtrum gula ſit peccatũ mortale

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ gula non ſit peccatũ mortale. Omne enim peccatum mortale contrariatur alicui præcepto decalogi, quod de gula non uidetur. ergo gula non eſt peccatum mortale.

¶2 Præt. Omne pctm̃ mortale cõtrariať charitati, vt ex ſupradictis patet, ſed gula non opponitur cha

ſpectat cuius contrariũ in litera dicitur.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ exceſſus in edendo ex imperitia contingit dupliciter. Quandoque enim cõtingit ex imperitia culpabili, ſ. eius, quod ſcire debet puta ſi infirmus potens ſe cuſtodire a nociuis, quia eſt diues &c. non curat ſcire quid ſibi noceat, & ſic ex imperitia errat in comedendo, & ſic excedere in qualite aut quantitate &c. non ex concupiſcentia, ſed ex imperitia eſt peccatum gulæ non formaliter, ſed materialiter. Quandoque autem contingit ex imperitia inculpabili, puta, quia homo ſanus comedit conſueta, & credit non eſſe ſibi nimis quod comedit, aut non eſſe nociuum, & ſic huiuſmodi exceſſus non eſt peccatum, & propterea nullius vitij actus eſt. Cum igitur in litera dicitur, quòd hoc ſolum pertinet ad gulam, quod aliquis propter concupiſcentiam cibi delectabilis ſcienter excedat menſuram in edendo, de gula formaliter intellige. Nam, vt dictum eſt gula materialiter aliter eſſe poteſt, ſicut & detractio materialiter eſt, quæ abſq; detrahendi intentione ex loquacitate fit. Et per hoc patet ſolutio obiectorum. Nam & prima ratio cõcludit verum de imperitia inculpabili. Secunda quoque concludit verum de actu, qui ex imperitia, ſeu ignorantia culpabili. Spectant enim hi actus ſaltem materialiter & reductiue, ad ſpecies, quarum eſſent, ſi ſcienter fuiſſent voliti.

In corp. art.

¶Super quæſtionis centeſimę quadrageſimęoctauę Articulum ſecundum.

714 Infr. q. 154. artic. 2. ad 6. Et mal. q. 14. art. 2. Et Ro. 13. lect. 3. Et 3. Et Gal. 5. lect. 4.

IN articulo ſecundo quæſtionis eiuſdem, duorum occurrit ex Martino in XX quæſtio

*q. 32. ar. 3.

quæſtio 2. de gula, eiuſdem tractatus circa determinationem peccati mortalis gulæ. Inquit enim Iſta opinio, iudicio meo, non ſufficienter oſtendit gulam eſſe peccatū mortale. Arguit que octo argumentis, ꝙ gula, non eſt peccatū mortale: quia directe auertit a fine vltimo, & pceptis diuinis. Quia vel hoc intelligitur de præcepto diuino de actu ipſius gulæ & hoc non, quia ſm eundē doctorem in diuiſione ad primum, nullū eſt tale pceptum. Aut intelligitur de præcepto diuino, ꝙ eſt de alijs actibus, puta, furto, adulterio &c. Et tūc gula non eſſet alio mō peccatum mortale, quā dare eleemoſynā, orare, vel ſtudere, quia. ſ. iſta non ſunt ſm ſe mortalia. Si quis tñ ita eſſet affectus, horū alicui, vt eſſet paratus facere contra præcepta Dei, pp hoc eſſent peccata mortalia. Alia autem argumenta omitto, quia iuxta hunc ſm ſenſum præciſe procedunt, qui alienus eſt a mente, & verbis doctoris, vt patebit, Duo tamen non ſunt prætermittenda, quæ militant aduerſus illud verbum, Contra præcepta Dei. Primum eſt, Gula, qua quis frangit ieiuniū quadrageſimæ, eſt peccatū gulæ mortale, & tñ non contra præceptum Dei, ſed Eccleſiæ. non ergo gula ex hoc diffinienda eſt peccatum mortale, quia. ſ. eſt contra præcepta Dei. Secundum eſt, Gula, qua quis veſcitur ob delectationē carnibus humanis, eſt peccatum mortale, quia eſt beſtialitas, & gula contra naturam, ſicut ſodomia luxuria contra naturam. & tamen non eſt contra præceptum diuinū quia nullum diuinum præceptum de hoc fit. ergo.

† Serm. 4. in die animarum. ante med. to. 10.

*lib. 30. cap. 26. circa medium.

¶ Ad horū euidentiā ſcito, ꝙ verba literæ poſſunt dupliciter accipi. Primo confuſe, quaſi author voluerit ex multis circūlocutione declarare, quādo gula eſt peccatū mortale ex auerſione à fine, ex contemptu Dei, & præparatione ad faciendū contra præcepta Dei. Et hic ſenſus ſatis rudis eſt, & alienus ab authoris excellentia, & doctrina. Secundo, diſtincte, & formaliter, ita quod iuxta diſtinctionem, quæ fit in communi de ablatione ordinis rationis, ſ. tollendo finem, vel ea quæ ſunt ad finē, ſubſumptum eſt in particulari de gula, ꝙ quando tollit finem vltimum tunc eſt mortale, & ꝙ tunc tollit finem vltimum, quando quis delectationi gulæ inhæret vt fini vltimo. Sicut etiam inanis gloria tunc eſt mortalis, quando quis humanæ gloriæ inhæret ut ultimo fini. Et hāc eandē, quo ad uitium, ſentētiam habes ex Ariſt. in 3. Eth. dicente de intemperato, ꝙ a cupiditate adeo ducitur, vt illam cęteris omnibus anteponat. Et hic ſenſus eſt uerus manifeſte, & expreſſus, nō implicite poſitus in litera, cum dicitur. Quod quidē tunc cōtingit, quando delectationi gulæ inhæret homo tanquam fini, propter quē Deum contemnit, hoc eſt, tanquam fini ultimo. Et idem replicatur in reſponſione ad ſm. Sic. n. contemnitur Deus, qui eſt ex ſua natura finis vltimus, quoniam dignitas vltimi finis attribuitur tali delectationi, & fit guloſi Deus iuxta illud, Quorum Deus uēter eſt. Subiuncta aūt uerba in litera de præparatione ad agendum contra præcepta Dei pp hmōi delectationes, ad duo oppoſita ſunt. Primo, ad explicandum effectum diffinitæ gulę. Effectus ſiquidem dictę gulæ eſt, ꝙ homo eſt paratus trāſgredi præcepta Dei propter illam, quoniā delectatio illa amatur ut ultimus finis, ac per hoc præceptis Dei anteponitur, & ſic facit hominē tranſgreſſorem aliorum præceptorum propter illam aſſequendam. Secundo, ad declarādum a poſteriori, quādo delectatio gulæ affectatur ut ultimus finis. Quia. n. hoc ſæpe latere uidetur, ſicut de appetitu gloriæ, pecuniæ, & ſimilium, ideo expediens fuit docere, unde poſſemus cognoſcere, quādo homo ponit in delectatione gulæ, & ſimiliū finē ultimū, quando. ſ. propter illam adipiſcendam paratus eſt trāſgredi precepta Dei, puta quia eſt, paratus luxuriari, aut furari, aut aliquid eiuſmodi pperrare. Ex quibus patet, ꝙ argumenta Martini, quæ ſub-

ritati neq; quātū ad dilectionem Dei, neq; quātū ad dilectionē pximi. ergo gula nō ē pctm̄ mortale.

¶ 3 Præt.* Augu. dicit in ſermone de Purgatorio, Quotiēs aliqs in cibo aut potu plus accipit quā neceſſe eſt, ad minuta peccata ptinere nouerit, ſed hoc pertinet ad gulā. ergo gula computatur inter minuta, ideſt, inter venialia peccata.

SED CONTRA eſt, ꝙ* Greg. dicit in 40. Moral. Dominante gulę vitio, omne quod homines fortiter egerūt, perdūt, & dum vēter non reſtringitur, ſimul cunctæ virtutes obruuntur, ſed virtus nō tollitur niſi per peccatum mortale. ergo gula eſt peccatum mortale.

RESPON. Dicēdum, ꝙ ſicut dictū eſt,* vitium gulæ pprie conſiſtit in cōcupiſcētia inordinata. Ordo aūt rōnis concupiſcentiā ordinātis dupliciter tolli poteſt. Vno modo, quantū ad ea q̄ ſunt ad finē prout. ſ. nō ſunt ita cōmēſurata, vt ſunt proportionata fini. Alio modo quantum ad ipſum finē, prout G ſcilicet cōcupiſcētia hominē auertit à fine debito. Si ergo inordinatio concupiſcentiæ accipiatur in gula ſecundū auerſionē a fine vltimo, ſic gula erit peccatū mortale. Quod quidē cōtingit, qñ delectationi gulæ inhæret homo tamquā fini, pp quē Deū contēnit, paratus ſcilicet cōtra præcepta Dei agere vt delectationes hmōi aſſequatur. Si vero in vitio gulæ intelligatur

F iuncta verba literæ, de præparatione ad agendū contra præcepta Dei, ſupponunt poſita eſſe ad definiendū peccatū mortale in gula, in vanum laborāt, quia falſum ſupponit, qm̄ peccatū mortale in gula conſtituitur prius ex hoc, ꝙ delectatio gulæ appetiē, vt finis vltimus. Et ex hoc appetitu efficiē alius appetitus agēdi cōtra præcepta Dei. Et cū Martinus dicit, qđ ſm authorē nullū eſt diuinum pceptū de ordinato appetitu gulæ, falſum dicit, nec author hoc dicit: ſed dicit ꝙ nullū præceptū decalogi ē directe de hoc. Cōſtat autem ꝙ aliud eſt loq de pręceptis diuinis, & aliud de pceptis decalogi: ſicut aliud de loqui de colore, & aliud de albedine. Nō. n. oia præcepta diuina ſunt pręcepta decalogi, ſed econtra. In diuina autem ſcriptura prohibetur gula. Attendite ne grauentur corda veſtra crapula, Luc. 21. & ab Apoſtolo, Non in comeſſationibus, ad Rom. 13. & ad Gal. 5. expreſſe dicitur de comeſſationibus, ꝙ qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Et

Art. 1. huius quæſt.

H bene nota, quod non dicimus vehementiorem appetitū delectationis eſſe peccatum mortale, quaſi exceſſus gradualis concupiſcētiæ faciat peccatum mortale: ſed dicimus ꝙ appetitus delectationis talis vt vltimi finis, eſt peccatū mortale. Multū. n. hæc differunt, qm̄ magis, vel minus appetere ſe tenent ex parte appetentis, & ſunt gradus appetitionis, ſed appeti vt finem vltimum tenet ſe ex parte appetibilis, & rō rei appetitæ. Amatur enim ſub ratione finis vltimi, & ideo quantumcumque remiſſe, deliberate tamen, quis appetat delectationem cibi vt finem vltimum, peccat mortaliter. Et quantumcumque intenſe quis appetat hmōi delectationem circa tamen vltimū finem, non peccat mortaliter. Vnde ſi quis furatur propter delectationem gulæ duplici deformitate mortali peccat, ſicut cū quis furatur vt mœchetur, & nō vna tantum, ſicut cum quis furatur, vt det eleemoſynam. Et rō diuerſitatis eſt, quia ibi ſunt duo mala, alterum oppoſitum abſtinentiæ, alterum I oppoſitum iuſtitiæ, ſcilicet delectatio gulæ, vt finis, & furtum. Hic aūt eſt unum tantum malum. ſ. oppoſitū iuſtitię, furtum: Dare namque eleemoſynam non eſt malum.

¶ Sed occurrit hic non poſthabenda queſtio ſpeculatiua, Quare dare eleemoſynā non eſt malū alterū a furto in caſu propoſito, cum ex hoc ipſo, quod eſt finis furti, ſequatur quod dare eleemoſynam appetatur vt finis vltimus, quia propter ipſam hō contemnit Deum in præceptis ſuis, furtum committēdo. Videtur enim quod etiam hic ſint duę deformitates altera oppoſita charitati, dum vltimus finis ponitur in dare elemoſynam, & altera oppoſita iuſtitiæ, dum furtum committitur ꝓpter dandam eleemoſynam.

¶ Sed ad hoc dicitur, quod dupliciter contingit amari aliqd vt vltimum finem. Primo mō, ita ꝙ illud in ſeipſo ametur vt K vltimus finis, ſicut cū quis fornicatur, amat delectationem illam pro tunc in ſeipſa vt finem vltimum. Et ſimile eſt in alijs peccatis mortalibus ex ſuo genere. Alio mō ita, ꝙ illud non ſm ſe, ſed vt ratio alterius operis amatur vt vltimus finis, ita ꝙ ex hoc ipſo quod amatur, vt ratio talis operis, habet quod ametur vt vltimus finis. Sicut cum quis non ponit finē ſuum in dādo eleemoſynā, ſed dare eleemoſynā ordinat in Deum, cum hoc tamen ex nimio affectu dandi elemoſynam, furatur vt det eleemoſynā. Et qm̄ primus modus infert ſecundum, & non econtra, quoniam quod abſolute amatur vt finis vltimus, amatur etiam vt finis vltimus tamquam ratio aliorum, ſed non econtra, vt patet in exemplo dato, ideo cū quis furatur ut det eleemoſynā, una tatum deformitate peccati ſcilicet furti peccat. Non enim talis præponit dare elemoſynam abſolute Deo, ſed ut eſt rō furti. Sicut econtra, ſi quis daret eleemoſynam ut furtum committeret unica quoque deformitate fœdaretur, quoniam dare eleemoſynam ex hoc ſolo, quod ordina-

ordinatē ad furtū, & deformitate furti fædatur. Et hinc prouenit, quod mulieres amantes propriā vitam, aut ſuſtentationem, &c. non vt finem vltimum abſolute, ſed ſolū vt rationē fornicandi, quia ſi ne occidantur, aut vt habeant vnde viuant, fornicantur, non niſi vna ſpecie peccati fœdantur, ſ. fornicationis. Et ex illis caſis honeſtis, & licitis in ſe, peccata commiſſa, alleuiationē quandam habent. Oſtenditur ſiquidem ex hoc, quod animus non per ſe ad vitia tendit, ſed ſub ratione boni honeſti, aut liciti. Habes quoque ex hac theorica, quod ſi quis ex veniali ſecundum ſe affectu delectatiōis gulæ, aut gloriæ furatē, vnam tantum mortalē deformitatē incurrit, ſ. furti. Finis aūt ille dis delectationis, licet in aliam transferat vitij ſpeciem, puta gulæ, aut inanis gloriæ, quia tamen non aggrauat in infinitū nō apponit aliam mortalem deformitatem. q.122.art.1.

¶ Ad primum Martini contra illud, ſcilicet, Præcepta Dei &c. dicitur, quod præcepta Dei in propóſito cōprehendunt omnia iuſta præcepta quæ à Deo mediate ſunt iuxta illud, Qui vos ſpernit, me ſpernit. Et ruſus, Omnis poteſtas à Deo eſt, ad Rom. 13.

¶ Ad ſm vero dicitur, quod beſtialitas, qua quidam veſcūtur carnibus humanis eſt contra præcepta iuris naturalis. Sicut enim naturaliter ſola fęmina humana eſt habilis ad coitum hominis, ita naturaliter ſola vegetabilia, & animalia irrationabilia ſunt materia habilis ad nutriendum hominem. Vnde Deus primo dedit Adæ vegetabilia, deinde Noe dedit animalia. Contra naturæ ergo ordinem eſt, quod veſcatur quis humanis carnibus, ſed quia ex hoc non habetur quod ſit peccatum mortale quoniā dicere mendacium eſt contra ius naturale, & non tamē eſt de genere ſuo mortale, & comedere carbones, aut calcem ſine læſione ex mala complexione, non eſt mortalis gula, quāuis beſtialis, ſicut ambulare manibus, & pedibus ad beſtialitatis vitium ſpectat, & tamē nō eſt mortale, idō cautus eſto, & non admittas conſequentiā. eſt peccatum beſtialitatis, ergo mortale. Ad hoc. n. quod ſit mortale exigitur quod ſit contra charitatem Dei, ſuiipſius, aut proximi. Propter hoc. n. mendacium non eſt ex ſuo genere mortale, & ſimiliter ambulare manibus, & huiuſmodi. Ad argumentum ergo dicitur, quod quia præcepta iuris naturalis ſunt præcepta Dei, ideo peccans in gula contra naturā, peccat contra præceptum iuris naturalis & diuini. Mortaliter autem tunc ſolum per ſe loquēdo in beſtialitatis gula peccat, quando cibus eſt contra bonū ſui, aut proximi. Et ex hac parte repugnat carni humanæ eſſe cibum hominis, quoniā cibus humanus poteſt iure priuari uita ſuā vt ſumatur in cibum. Licite enim mortificamus vegetabilia, & occidimus animalia in uſum noſtri cibi. Homo autem non poteſt occidi, vt ſit nutrimentum noſtrum, & propterea talis beſtialitas eſt peccatum mortaliſſimum, per ſe loquendo. An autem per accidens quandoq; liceat, puta, quia homines ſunt iam occiſi in bello, & non ſubeſt cibus alius, alterius rationis eſt: & neceſſitas excuſare vī ex quo nocumētum proximi nō eſt, & inhumanitatē vrgēs neceſſitas apud ſe, & alios operit.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem art. 2. dubium occurrit ex Martino ibidem dicente. Non placet mihi quod dicit S. Thom. concupiſcentiā gulæ mortalem eſſe contra præceptū ſanctificationis ſabbathi, quo pcipitur quies in fine ultimo, quoniam tunc omne peccatum mortale eſſet contra ſanctificationem ſabbathi, quia quolibet peccato mortali auertitur ſecundum Thom. quies à fine ultimo.

¶ Ad hoc dicitur, quod author non dicit peccatum gulæ eſſe

inordinatio concupiſcentię tantū ſecundum ea quę ſunt ad finem, vtpote quia nimis cōcupiſcit delectationes ciborum, non tamē ita quod pp hoc faceret aliquid contra legem Dei eſt peccatum ueniale.

Ad primum ergo dicēdū, quod uitium gulę habet quod ſit peccatum mortale, inquantum auertit a fine ultimo, & ſecundum hoc per quandā reductionem opponitur pcepto de ſanctificatione ſabbathi, in quo præcipitur quies in fine ultimo. Nō enim omnia peccata mortalia directe contrariantur pręceptis decalogi, ſed ſolum illa quę iniuſtitiā cōtinent, quia pcepta decalogi ſpecialiter ptinēt ad iuſtitiam & partes eius, ut * ſupra habitum eſt.

Ad secundum dicendū, quod inquantum auertit a fine ultimo, contrariatur gula dilectioni Dei, qui eſt ſuper omnia, ſicut finis vltimus diligendus, & ſecundum hoc ſolum, gula eſt peccatū mortale.

Ad tertium dicēdū, quod illud uerbū Aug. itelligit de gula, inquātū importat inordinationē cōcupiſcētię ſolū circa ea q̄ ſūt ad finē.

Ad quartum dicendū, quod gula dicit uirtutes auferre non tā propter ſe, quam etiam propter uitia, q̄ ex ea oriunt. Dicit. n. Greg. *in Paſtorali. Dum uenter per ingluuiem tenditur, uirtutes animę per luxuriam deſtruuntur. Parte 3. ca. 20.

Articulus III.

Vtrū gula ſit maximū peccatorū.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod gula ſit maximū peccatorū. Magnitudo. n. peccati magnitudine pœnę conſideratur, ſed peccatū gulæ eſt grauiſſime punitū. dicit enim Chryſ. * Adam incontinentia ventris expulit a paradiſo. Diluuium quod fuit tempore Noe ipſa fecit, & pę Hom. 13. in Mat. nō remote à princip. tom. 2.

A cōtra præceptum ſabbathi abſolute, ſed cū duabus modificationibus, altera eſt contra illud per quandā reductionem, altera contra illud ſpiritualiter intellectum. Et hoc denotaunt in illo verbo, In quo præcipitur quies in fine vltimo. Et ſic peccatū gulæ nec directe, nec ad literam cōtrariari dicitur præcepto de ſanctificatione ſabbati, ſed reductiue, & myſtice, quod patet verum eſſe. Et cum dicitur, Quia ſic omne peccatum mortale eſſet contra hoc pceptū, reſpōdetur, quod omne peccatū mortale eſſe ſic contra hoc pceptū, non incōueuit, qm̄ ſic acceptum eſt pceptū generale imponens ceſſationem ab omni peccato, & quietem mētis in Deo vltimo omnium fine, vt ſuperius in q. 122. art. 4. ad primum patet Specialiter tamen appropriatur hoc peccato gulæ propter duas gulæ conditiones, ſ. quia eſt peccatum mentem depriimens, & ſubmittens delectationibus communibus nobis, & brutis, & cū hoc nullo præcepto decalogi directe, phibetur, q̄ duæ conditiones ſimul in nullo alio vitio apparent: Nā luxuria etſi ſimiliter deprimat, & ſubmittat, tamen habet duo pręcepta quibus contrariatur, ſcilicet Nō mœchaberis, & Non concupiſces vxorem proximi tui. Superbia caret prima conditione &c. Merito ergo huiuſmodi peccata reducuntur ad huiuſmodi præceptum myſtice ab authore.

¶ *Super quęſtiōis cētēſimæ quadrageſimæoctauæ Ar. 3.*

In art. 3 eiuſdem q. dubium ex Martino in quæſtione de gula ſub hoc eodem titulo occurrit Nam contra hoc, ſcilicet grauitas peccatorum principaliter attenditur ſecundum materiam, in qua peccatur &c. arguit. Primo; quia ſi ſic, nullum peccatum niſi circa res diuinas eſſet maximum. Secundo, quia eſſet ſimpliciter deterius, & grauius non colere Deum in die dominico, quam homicidium, aut adulterium.

¶ Ad primum horum dicitur, quod quia maximum dicitur dupliciter, ſ. ſimpliciter, vel in genere, conceditur quod ſolum peccatum in diuina eſt maximum ſimpliciter. Aliquod autē aliud poteſt dici maximum in genere, vt vitium contra naturam in genere luxurię, eſt maximum.

¶ Ad ſm uero dicitur, quod quia peccata contra præcepta primæ tabulæ ſunt ex ſuo genere grauiora peccatis contra ſam tabulam, ideo cōceditur, quod uiolatio cultus diuini eſt grauius ſimpliciter quam homicidium, quamuis hoc ſit magis nociuum: ſicut etiam periurium iocoſum eſt grauius homicidio.

¶ In eodē art. 3. nota, quod aliud eſt loqui de peccante, & aliud tali peccante, vt patet, & quod author dicit, quod peccatū gulæ ex parte peccātis alleuiatur, & non dicit, quod ex parte talis vel talis peccantis alleuiatur. Vnde probat quod dicit ex cōmunibus omni peccanti in gula, ſ. ex neceſſitate cibi, & difficultate diſcernendi. Et ex hoc habes unde ſoluas obiecta ex parte talis, vel talis peccantis in gula in caſu &c Non enim ſunt contra præſentem doctrinam formaliter intellectam.

¶ In eodem art. 3. eiuſdem 148. q. in reſpōſione ad tertium, dubium occurrit circa hoc, quod nocumentum corporis, ex gula per accidens ſe habet ad gulā, & non directe pertinet ad gulæ grauitatem. Et eſt rō dubii, quia oppoſita conditionibus requiſitis ad uirtutem aliquā, ſpectant directe ad uitiū oppoſitum illi uirtuti, ſed commenſuratio cibi ad ſanitatē, & bonā habitudinem ſpectat ad temperantiam, ut patet in 3. Ethic. & ſupradictis. ergo incommenſuratio cibi ad ſanitatem ex gulæ delectatione ſpectat ad gulam per ſe, & non per accidens.

Digitized by

¶Ad hoc dicitur, ꝙ quia neceſſitas humanę vitæ, ſanitatis, & huiuſmodi, non eſt finis temperantiæ ut in quæſtione de temperantia, art. 6. ad primum patet, ſed rerum quibus temperantia vtitur, iõ modificatio in ordine ad ſanitatem, & ad facultates, & hmõi, non per ſe, & proxime ſpecat ad temperantiã, ſed mediantibus alijs virtutibus, vel quaſi virtutibus. Pro quanto namq; liberalitas ſumptuum deſeruit temperantiæ, temperatus modum in ordine ad facultates ſeruat. Et pro quãto naturalis amor ſub ordinatus cooperatur tẽperantiæ tẽperatus modificat cibos in ordine ad ſanitatẽ. Nec aliud intendit. Ariſt. in 3. Ethicor. Et propterea dicitur, ꝙ huiuſmodi conditiones nec virtutis abſtinentiæ per ſe, & proxime, nec earũ oppoſitę vitij gulæ ſic ſunt: quoniam uirtus abſtinentię per ſe cõſiſtit in moderatione delectabilis cibi ſm quòd oportet &c. ad bonũ rationis & gula in immoderata delectatione eiuſdem. Et qđ ſi propter huiuſmodi delectationem ſi facultates excedat, inquantum prodigalitate vtitur, facit. Et ꝙ ſi ſibi ipſi noceat, mediante iniuſtitia contra ſe ipſum (ſi ſic loqui licet) facit, & ſic de alijs. Et per hęc patet reſponſio ad Martinũ vbi ſupra arguentem contra hanc authoris rñſionem, quia penes nocumentum corporis ſumitur primum genus gulæ, & quia prius peccat iſte guloſus ex nocumento ꝙ ſibi infert, quam ex delectatione quã intendit. Conceſſo namque hoc ſecundo, nõ ſequitur. ergo plus peccat peccato per ſe gulæ ex nocumento, ſed ſequitur, ꝙ plus peccat ex peccato qđ oritur ex gula, quam ex ipſa gula, quia maius peccatum eſt odium ſuipſius quã gula. Prima autem obiectio falſum ſupponit, vt in ſequenti articulo patebit magis.

Eſt glo. Caſſiod. in hoc loco.

Li. 33. Mor. c. 11. parum ante med. ad finium.

F

nam Sodomorum, ſecundum illud Ezec. 16. Hæc fuit iniquitas ſororis tuæ Sodomæ. ſaturitas panis & vini. ergo peccatum gulę eſt maximum peccatorum.

¶2 Præt. Cauſa in quolibet genere eſt potior: ſed gula videtur eſſe cauſa aliorum peccatorum, quia ſuper illud Pſal. 35. Qui percuſſit Aegyptum cum primogenitis eorum, dicit* glo. Luxuria, concupiſcentia, ſuperbia, ſunt ea quæ venter generat. ergo gula eſt grauiſsimum peccatorum.

G

¶3 præ. Poſt Deum homo debet ſeipſum maxime diligere, vt ſupra habitũ eſt, ſed per vitium gulæ homo infert ſibi ipſi nocumentum. dicit.n. Eccl. 37. Propter crapulã multi obierunt. ergo gula eſt maximum peccatorũ, ad minus præter peccata quæ ſunt contra Deũ.

Sed contra eſt, ꝙ vitia carnalia, inter quæ computatur gula ſm* Grego. ſunt minoris culpæ.

H

Respon. Dicẽdum, quòd grauitas alicuius peccati poteſt tripliciter conſiderari. Primo quidem & principaliter ſecundũ materiã, in qua peccatur. Et ſecũdum hoc peccata, quę ſunt circa res diuinas ſunt maxima, vnde ſecũdum hoc vitium gulæ non eſt maximum. Eſt enim circa ea quæ ad ſuſtentationem corporis ſpectãt. Secũdo autem ex parte peccantis. Et ſecũdum hoc peccatũ gulæ magis alleuiatur quam aggrauetur, tum propter neceſſitatem aſſumptionis ciborum, tum etiam propter difficultatem diſcernendi, & moderandi id quod in talibus conuenit. Tertio vero modo ex parte effectus conſequẽtis. Et ſecundum hoc vititium gulæ habet quandam magnitudinem, inquantum ex ea occaſionantur diuerſa pctã.

I

Ad primum ergo dicendũ, quod illæ pœnę referuntur magis ad vitia quæ ſunt conſecuta ex gula, vel ad gulæ radicem, quam ad ipſam gulam. Nam primus homo expulſus eſt paradiſo propter ſuperbiam, ex qua proceſsit ad actũ gulæ, Diluuium autem, & pœna Sodomorum ſunt inducta propter peccata luxuriæ præcedentia ex gula occaſionata.

Ad secundum dicendũ, ꝙ rõ illa procedit ex parte peccatorum quæ ex gula oriuntur. Nõ autẽ oportet ꝙ cauſa ſit potior, niſi in cauſis p ſe. Gula aũt nõ eſt cauſa illorum vitiorũ per ſe, ſed quaſi per accidens, & per occaſionem.

Ad tertium dicendũ, ꝙ guloſus nõ intendit ſuo corpori nocumentum inferre, ſed in cibo delectari. Si aũt nocumẽtũ corporis ſequatur hoc eſt per accidens, vnde hoc nõ directe pertinet ad grauitatem gulæ, cuius culpa tamen aggrauatur, ſi qs corporale detrimentum incurrat propter immoderatam cibi aſſumptionem.

Articulus IIII.

Vtrum conuenienter ſpecies gulę diſtinguantur ſecundum has quinque conditiones, prę propere, laute nimis, ardenter, ſtudioſe.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter ſpecies gulæ diſtinguantur a Gre. qui 30. Mo.* dicit Quinque modis nos gulæ vitium tentat. Aliquando namq; indigentię tẽpora præuenit, aliquãdo lautiores cibos quærit, aliquãdo quæ ſumenda ſunt, ꝑparari accuratius appetit, aliquando in ipſa quantitate ſumendi menſuram refectionis excedit, aliquando ipſo æſtu immenſi deſiderij aliquis peccat. Et continentur in hoc verſu.

716

12. q. 72. artic. 9 cor. & ad 3. Et 4. diſt. 15. q. 3. arti. 4.

*li. 30. c. 27 in prin.

K

¶Super quęſtionis centeſimæ quadrageſimę octauæ Articulum quartum.

IN ar. 4. eiuſdem 148. q. dubia multa ex Martino in eodẽ tractatu in q. 1. de gula occurrunt. Primum eſt circa ſufficientiam quinque ſpecierum gulæ aſſignatarum in litera. Arguit ſiquidẽ directe contra tripliciter. Primo, quia vtens cibo prohibito, puta, carnibus in die Veneris, peccat peccato gulæ, & tamen ſecundum nullam iſtarum ſpecierum. ergo. Minor ꝓbatur inductiue. Secundo, Comedens pluries quam debet, puta, in die ieiunij, vel quam honeſtum ſit, peccat peccato gulæ & tamẽ nulla dictarum ſpecierum. ergo. Minor probatur inductiue. Tertio, Sumens cibum contrarium bonæ diſpoſitioni animi, vel corporis, peccat peccato gulæ, & tñ nulla dictarum ſpecie um. ergo. Minor patet inductiue. Deinde firmat ſuam opinionem, & arguit, Quarto, Gula diuiditur in tria genera, ſ. in cõcupiſcentiã cibi cõtra bonam habitudinem corporis vel animæ, & concupiſcentiam cibi cõtra honeſtatem, puta quia contra ꝓceptum vel rationis iudiciũ propter conſuetudinem, locum, vel tempus, & in cõcupiſcentiam cibi ſupra ſubſtantiam, vel ſtatum & ſub his continentur multo plures ſpecies, quã iſtæ quinque. ergo Et aſſumptum probatur ex 3. Ethic. vbi Ariſtoteles hęc tria ponit.

¶Dubium deinde eſt circa rationem ſufficientiæ iſtarũ quinq; ſpecierum aſſignatã in litera, ſ. quia inordinata concupiſcentia põt attẽdi aut penes ipſum cibum, aut penes eius ſumptionẽ &c. Arguit ſiquidem Martinus ibidem cõtra ſex dicta authoris in hac litera. Primũ eſt ipſa diſtinctio, cũ dr, quod inordinatio cõcupiſcentię attenditur aut penes cibũ, aut penes ſumptionem cibi. Cõtra, inquit, diuiſionem admitto, quamuis ſm rigorẽ ſermonis omne vitium gulę proueniat ex parte ſumptionis qa quantumcunque cibus eſt magnus, vel delicatus, ſi nõ ſumeret, non eſſet gulæ vitium ratione cibi cauſatum.

¶Secundum eſt, qđ vna ſpecies attenditur penes cibum quãtum ad ſubſtantiam ſeu ſpeciem cibi: & ſic quęrit cibos lautos, hoc eſt pretioſos. Contra. Hoc mẽbrum, ſcilicet quantum ad ſubſtantiam, eſt diuiſibile, & tamẽ tamquam indiuiſibile ponitur. ergo. Antecedens probaẽ, quia quo ad ſubſtantiam dupliciter cõtingit, vel quia pretioſi ſunt cibi, vel quia inconſueti. Et hoc vel vniuerſaliter, vt carnes humanæ, vel pro tempore, vt carnes in Quadrageſima.

¶Tertium eſt, quod vna ſpecies gulæ attenditur penes qualitatẽ cibi, dum concupiſcuntur cibi accurate præparati, ꝙ importat ly, ſtudioſe. Contra. Hoc membrum, ſ. quãtũ ad qualitatẽ, eſt diuiſibile probaẽ, vel quia qualitas eſt nociua, vel qa nimis accurate procuratur vt inſit cibo qualitas delectans.

¶Quartum eſt, quod inordinatio ex parte ſumptionis cõtingit dupliciter, ſcilicet ex parte temporis, uel modi.

¶Quintum eſt, ꝙ ex parte modi exponitur, ardenter. Contra. Hæc, inquit, diuiſio non eſt ſufficiens, quia nõ ſolum illis duobus modis fit inordinata ſumptio, & quia ſecundum membrum,

brũ,ſcilicet ex parte modi,eſt diuiſibile. probatur quadrupliciter. Primo, Quia ſumptio inordinata eſt interdum, quia frequentior eſt quam oportet, vt ſiquis ſine cauſa decies in die reficiatur. Secundo, interdum, quia fit cum eſt ꝓhibita, vt ſiquis in die ieiunij bis reficere. Tertio interdũ, quia loco ꝓhibito, vt in Eccleſia. Quarto interdum quia propter finem malum, puta, luxuriæ.

¶ Sextum eſt, ꝙ vna ſpecies ex parte ſumptionis attẽditur ſm tẽpus, ꝙ importat ly ꝓpropere. Cõtra, hoc, ẽt mẽbrũ eſt diuiſibile. Nã prçuẽtio ꝗ tẽporis interdũ eſt per cõparationẽ ad exigentiã naturæ, vt cum ſuper indigeſto comedit. Interdũ per comparationem ad præceptum, vel laudabilẽ conſuetudinem, vt ſi quis in die ieiunij notabiliter præueniret horam prandij, aut celebraturus, prius comederet, aut antequam diuinum officiũ dixiſſet. Et quod hæc, & prædicta ſint diuerſarum ſpecierum patet ex hoc, quia ſunt diuerſorum generum. Nã prima præuentio pertinet ad primum genus, ſ. contra bonum animę, vel corporis. Secunda ad ſecundum, ſcilicet contra honeſtatem. Et ſic facile eſt in ſupradictis aſpicere diſtinctionem genericam iuxta tria genera gulæ ſupradicta, ex Ariſt. 3. Ethic. quem, inquit Martinus, ſequor, & diſcrepare videtur a tot doctoribus ſacris.

C ¶ Dubiũ tertio principaliter eſt circa doctrinã literæ in hoc, ꝙ dicitur, ſpecies ſ. gulę accipi ſm differentiam motiuorum. Repetitur ſiquidem hoc pluries in litera reſpondendo ad argumenta. Contra, inquit Martinus ibidem. Primo, quia eadẽ cibi concupiſcentia fit, vt ego in hac die ieiunij excedã in quãtitate nimis comedendo, & tu in numero contra Eccleſiæ ꝓceptum bis comedendo: ergo diuerſæ ſpecies habent idem motiuum. Secundo, quia eadem ſimiliter concupiſcentia fit vt ego voraciter, & tu exceſſiue comedas. ergo diuerſæ ſpecies habent idem motiuũ. Tertio, quia tempus & locus nõ ſe habent vt motiua. Nullus.n. põt rationabiliter dicere, ꝙ præuentio temporis ſe habet vt motiuum reſpectu cibi ſumendi. Quarto, quia inordinata concupiſcentia eſt, ꝗ mouet ad metas modi, temporis, quantitatis &c. tranſgrediendum, & non econtra:

D ex quibus patet & quod fundamẽtum dictæ opinionis diſtinguentis ſpecies gulæ penes motiua eſt omnino nullum, & ꝙ non eſt eidem opinioni conſonum cum in multis ſpeciebus enumeratis ab illa opinione idẽ motiuũ reperiatur, vt patuit.

¶ Ad primi dubii argumenta contra ſpecierum gulæ ſufficientiam, ordinate reſpondendo dicitur ad primum, ꝙ comedens carnes feria ſexta peccat in prima ſpecie gulæ, in qua attenditur qd ſumitur. Nec obſtat, quod lautior, aut pretioſior interdum ſit piſcis, quam caro, quoniam conſtat quod ſecundum ſe melior cibus eſt caro, & quod in prima ſpecie conſideratur ſubſtantia cibi. Et exponitur ab authore per pretioſitatem, quia pretium eſt menſura rerum, & ex menſura intendit nobilitatem menſurati ſcilicet cibi, deſcribere.

¶ Ad ſm dicitur, quod comedens pluries quam debet, peccat in quarta ſpecie gulæ, in qua attenditur præuentio temporis, quoniam ſi prima vice, v.g. pranſus eſt in die ieiunii hora debita, cum ſecunda vice comedit, præuenit tempus comedendi, quia vſque in diem ſequentem comedendi nõ eſt tempus.

E ¶ Ad tertium dr, qd vtens cibo nocente corpori, vel aĩo, nõ peccat peccato gulæ ſm ſe, ſed vt eſt rõ alterius vitii, quo ſ. quis ſibiipſi eſt neq. Species aũt gulæ aſſignatæ ſunt de peccatis gulæ ſm ſe. Iam enim ex dictis ab authore patet, quod huiuſmodi nocumenta per accidens ſe habent ad peccatum gulæ.

¶ Ad quartum dicitur, ꝙ in 3. Ethi. Ariſt. dicit quidem tẽperatum nõ exire terminos ſanitatis, honeſtatis, & facultatum, & bene, quia temperatus contra nullam debet agere virtutem, & non dicit, quod ſecundum hæc tria attendãtur genera, aut ſpecies intemperantiæ. Ex dictis autẽ authoris manifeſte apparet, ꝙ nocumentum aĩæ & corporis eſt per accidens ad gulã, ac per hoc excluditur primum genus, & ſimiliter tertium,

A quod in nocumento facultatũ conſiſtit eadem ratione. Secundum aũt tamquam connumeratũ his quæ ſunt per accidens, manifeſtat ſe nõ poſitum vt vnum trium generũ. Et ſm veritatem ſpectat ad vitium contrarium illi honeſtati. v.g. Si quis indebite comedat ĩ Eccleſia, inhoneſtas hæc ſpectat ad ſ. ſcrilegij vitiũ: & ſic de alijs.

¶ Præpropere, laute, nimis ardenter, ſtudioſe.

Prædicta enim diuerſificantur ſecundum diuerſas circunſtantias, ſed circunſtantiæ, cum ſint accidẽtia actuum, non diuerſificant ſpeciem. ergo ſecundum prædicta nõ diuerſificantur ſpecies gulæ.

¶ 2 Præter. Sic tempus eſt quædam circunſtantia, ita & locus. Si ergo ſecundum tempus una ſpecies gulæ accipitur, uidetur quod pari ratione ſecundum locum, & alias circunſtantias.

¶ 3 Præt. Sicut temperantia obſeruat debitas circunſtantias, ita etiã & aliæ uirtutes morales, ſed in uitijs, quę opponuntur aliis uirtutibus moralibus, non diſtinguuntur ſpecies ſecundum diuerſas circunſtantias, ergo nec in gula.

SED CONTRA eſt uerbum Gregor. inductum.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* gula importat inordi-

B natam concupiſcentiam edendi. in eſu autem duo conſiderantur, ſ. ipſe cibus, qui comeditur, & eius comeſtio. Põt ergo inordinatio concupiſcentiæ attendi dupliciter. Vno quidemmodo, quantum ad ipſum cibum qui ſumitur:

¶ Ad ſecundi dubii argumenta cõtra rationem ſufficiẽtiæ, reſpõdendo ordinate, dicitur ad obiectionem cõtra primũ dictũ. ſ. ipſam diuiſionem, ꝙ diuiſio eſt optima, & formali ſermone artificioſa. Nam cum gula ſit circa concupiſcẽtiam delectationis, in cibo, & cibus non habeat rõnẽ cibi, niſi in ordine ad eſum, non diſtinguitur cibus à comeſtione tanquam ſint diuerſæ materiæ gulæ ſed tamquam duo requiſita, & concurrentia ad materiam gulæ. Oportet enim concurrere cibum & actum, quo quis vtitur cibo, quem conſtat eſſe nõ videre, aut audire, vẽdere aut emere, ſed comedere, & neutrum ab altero ſeparabile eſt. Et conſtat ꝙ aliquæ conditiones ſpectant ad cibum, vt ſubſtantia, quantitas, & qualitas cibi, & aliquæ ad ipſum actum vtendi illo, vt tempus, & modus. Falſum eſt ergo formaliter loquendo, ꝙ omnis inordinatio fit ex parte actus vtendi, licet ſimul ſit cũ ipſo actu in potentia, vel in actu. Et ad probationem Si non ſumeretur, non eſſet gulæ vitium, dicit ꝙ gulæ vitium etiam ſi nunquã ſumat cibus inordinate appetitus. Loquendo autẽ de ſumere in potentia, dicit ꝙ probatio nihil valet, quia poſſe ſumi eſt de rõne cibi, & a conditionali negatiua vnius inſeparabilis non ſequitur cathegorica poſitiua rationis. v.g. Licet illa ſit vera, Si non eſt riſibilis, non eſt homo, non tamen valet ergo ratio hominis ſumitur ex riſibilitate. Ita non valet. Si cibus non poſſet ſumi, non cauſaretur vitium gulæ. ergo cauſare vitium gulæ conuenit cibo ratione ſumptionis. Sicut nõ valet, ergo eſſe cibum cõuenit ſibi ratione ſumptionis, Sumitur enim quia eſt cibus, & non quia ſumatur, ideo eſt cibus.

Li. 20. Mor. ca. 27.

Ar. 1. huius quæſt.

¶ Ad obiecta, contra ſm dictum, ſ. de vna ſpecie gulæ ſm ſubſtantiam cibi dicitur, ꝙ illud membrum eſſe diuiſibile, contingit dupliciter. Vno mõ, in eſſe morali formaliter ſm ꝑ ſe differentias gulæ, & ſic negatur. Alio mõ ſecundum differentias per accidens, & ſic conceditur, ſed non eſt contra doctrinam authoris, quoniam ſpecies debent per ſe differentiis formalibus illius generis cõſtitui, & nõ differẽtiis ꝑ accidẽs. Et ꝓ hãc regulã reſpõdet ad obiecta cõtra indiuiſibilitatẽ tã huius, quã aliarũ ſpecierum. Vnde cum contra iſtã ſpeciẽ affertur, Quia ſubſtantia cibi diuiditur in pretioſam & inſuetam, dicitur qd diſtinctio iſta eſt ꝑ accidens, ad ſubſtantiã cibi. Accidit enim, delectabili cibo, quod ſit prohibitus lege vel conſuetudine. Vnde quicumque cibus ſm ſeipſum inordinate appetit infra humanos limites, ſiue hoc ſit ex nobilitate cibi, ſiue, ex prohibitione, vt carnes ſunt in ieiuniis prohibitæ, ad eandem ſpeciem gulę ſpectant. Ciborum vero appetitus extra humanos limites, vt carbonum, calcis, carnium humanarũ, & ſimilium ad beſtialitatem ſpectant quæ ſub his ſpeciebus non continẽtur, quoniam gula vt eſt humanum vitium diſtincta eſt.

¶ Ad obiecta contra tertium dictum. ſ. de vnitate ſpeciei gulæ quantum ad qualitatem cibi, dicitur negando huiuſmodi membri diuiſibilitatem formalem, & per ſe, vt dictum eſt. Et cum dicitur, quia diuiditur, per qualitatem præparatam, vel nociuam, iam patet reſponſio, quod eſſe nociuum accidit cibo vt obiectum eſt gulæ, quia accidit cibo vt eſt delectabilis. Eſt enim prçter guloſi intentionem, vt author dixit.

¶ Ad obiecta cõtra quartum & quintum dictum reſpondetur negando vtrumque aſſumptum, ſ. & quod ex parte ſumptionis ſint plures differentię formales per ſe in genere gulæ, & ꝙ ſm membrũ, ſ. ex parte modi, ſit diuiſibile formaliter &c.

¶ Et ad primam probationem. ſ. quia ſumptio inordinata eſt quandoque, quia frequentior eſt quam oportet, reſpondetur qd huiuſmodi deordinatio comprehẽdit ſub ſpecie quarta

ſcilicet,præuentionis temporis.Nam dum repetitur comeſtio F
inordinate,ideo peccatur,quia tēpus congruum comeſtioni nō
expectatur,& per idem reſpondetur ad ſecundam de multiplicata comeſtione in die ieiunij.Ante tempus ſiquidem debitum comedit qui uiolat ieiunium bis comedendo, quoniam vſque in diem craſtinum differenda eſſet comeſtio, vt prædictum eſt.

¶Ad tertiam aūt obiectionem de loco, & quartā de fine, dr̄ ꝙ hmōi inordinationes ad aliorum uitiorum ſpecies ſpectant, nec conſtituunt ſpecies, gulæ.Si quis.n.ꝓpter adulterandum comedit.non gulæ, ſed adulterij macula ſe polluit. Et ſimiliter ſiqs in Eccleſię contemptum in illa comedit, non gulæ, ſed ſacrilegij crimen incurrit.Deformitates ſiquidem iſtæ qa per accidēs ſe habent ad gulam, non ſufficiunt ad intrinſecas gulæ ſpecies cauſandas.

¶Ad obiecta contra ſextum dictum .ſ. de vnitate ſpeciei gulæ ex præuentione tēpis,rñdeī negando,ꝙ ſpēs iſta ſit diuiſibilis formaliter &c.vt prius dictū eſt.Et ad ꝓbationē.qa ꝑuentio pōt eſſe vel in ordine ad exigētiā naturæ, vel ad prohibitionem &c.rñdeī ꝙ oēs allatę drīæ,per accidens ſe habēnt ad gulam,aut nullam faciunt formalem differentiam. Nam præuētio tēpis contra præceptum naturæ,vel cōtra præceptum Eccleſię,eiuſdem eſt rōnis.Vitia.n.non diſtinguuntur penes præcepta à quibus auertunt,ſed penes obiecta ad quæ tendunt. Idem aūt eſt obiectum.ſ.temporis pręuentio in cibo a quocūque ſit prohibita,& ſimile eſt in alijs vitijs. Inceſtus.n.ſiue a natura,ſiue ab Eccleſia inhibitus,eiuſdem eſt ſpeciei. Si quis autem celebraturus comedit,ſacrilegij crimen cōmittit cōtra ſacramentorum reuerentiam debitam agens.Quod autē ſub- I
iungitur,quod hæc ideo diſtinguuntur ſpecie,quia diſtinguūtur genere,iuxta tria genera gulæ ab ipſo Martino aſſignata,eadem facilitate negatur qua dicitur.Nam vt patet ex dictis,ex his,quæ ſunt per accidens,conficta ſunt ſub gula genera illa.Quo fit vt arguens , & doctorum theologorum cōem doctrinam deſerat,& Ariſtotelem non ſequatur ut putauit.

¶Ad obiecta in tertio dubio de ſpecificātibus peccata gulæ,ſ. ꝙ ſunt obiecta motiua appetitus,reſpondendō dr̄.Ad primū, quod falſum aſſumitur,ꝙ eadem ſm̄ ſpeciem concupiſcentia cibi fiat,ut vnus nimis, alter pluries in die ieiunij comedat. Et ſimiliter negatur aſſumptum in ſecundo. Vtrumque ſiquidem petit principium,quoniam concupiſcentiæ diſtinguuntur ſpecie ſicut delectationes. Alterius autē delectationis eſt delectabile in quantitate cibi a delectabili ſumptione ante tempus,& a delectabili voracitate &c.cum hæc mouent ad in- K
ordinatam concupiſcentiam ſui.

¶Ad tertium,cum dr̄ quod nullus pōt rōnabiliter dicere,qḋ tēps ſe hēatur motiuum appetitus in cibo ſumēdo,negatur aſſumptum,qm̄ nec tēps excludiī a motiuis appetitus,vt experimur in nobis,dū qa talis hora eſt,mouemur ad tale opus,nec tēps applicatū ad ſumptionē cibi minus mouet.nos, q̄ applicatum ad agriculturā mouet ad illā.Ad quartū dr̄,ꝙ q.a finis eſt prior in intentione & poſterior in executione , & obiectum appetitus hēt rōnem finis,iō delectabile in ſubſtantia, qualitate,& quātitate,ꝑuentione,vel voracitate cibi primo mouet appetitū ad ſui concupiſcentiā inordinatā,& cōcupiſcentia inordinata mouet ad adipiſcēdū tale delectabile ſumēdo cibū illum tm̄,talem,prius,vel ſic. Vnde verum dicit arguēs in hoc, quod concupiſcentia inordinata mouet ad gulæ peccatū in actu exterioris executionis, ſed falſum dicit in hoc, quod delectabile non prius moueat ad inordinatam concupiſcentiā,

Et ſic quātū ad ſubſtātiā,vel ſpeciē vbi quærit aliqs cibos lautos idest,pretioſos.Quantū ad qualitatē q̄rit cibos nimis accurate ꝑparatos, idest ſtudioſe.Quātū ad quantitatem,excędit nimis in edēdo.Alio vero modo attēditur inordinatio concupiſcentiæ quantum ad ipſam ſumptionē cibi, vel quia præuenit debitum tempus comedendi,quod eſt præpropere vel quia non ſeruat modum debitum in edendo, quod eſt ardēter. Iſido.* vero cōprehēdit primum & ſecundum ſub vno dicēs,ꝙ guloſus excedit in cibo ſm̄ qd,quātum, quomodo,& quando. G

*Elicitur ex li. 2. de ſummo bono, c. 22. non procul a fine, & cap. 12.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ corruptio diuerſarum circunſtantiarum facit diuerſas ſpecies gulæ ꝑp diuerſa motiua ex qbus moralium ſpecies diuerſificantur In eo enim qui quærit lautos cibos, excitatur concupiſcentia ex H ipſa ſpecie cibi.In eo uero ꝙ præoccupat tempus, deordinatur cōcupiſcentia propter impatiētiam moræ,& idem patet in aliis.

Ad secundum dicēdū,ꝙ in loco,& in alijs circunſtātijs,nō inuenitur aliud differens motiuum ꝑtinens ad uſum cibi, quod faciat aliam ſpeciem gulæ.

Ad tertium dicēdū,ꝙ in quibuſcunque alijs uitijs diuerſæ circunſtantię habent diuerſa motiua oportet accipi diuerſas ſpecies uitiorum ſecundum diuerſas circūſtantias,ſed hoc non contingit in omnibus,ut dictum eſt.*

†Ad 2. arg. & 1.2.q.72. art.9.

Articvlvs v.

Vtrum gula ſit vitium capitale.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur ꝙ gula nō ſit uitiū cap. Vitia.n. capitalia dicunī,ex quibus alia oriun-

Obiectū enim appetibile cōſtat eſſe prius appetitione, & mouere appetitum,immo eſſe primum motorem,vtpote mouētē motum,vt patet in 3.de anima.Vnde patet fundamentum authoris eſſe ſolidum,peripateticum , & conſonum non ſolū ſibi,ſed ſacris doctoribus, quos quia ſumme veneratus eſt author, ideo intellectū omnium quodāmodo ſortitus eſt. Scriptum eſt .n. ꝙ declaratio diuinorum ſermonum illuminat , & intellectū dat paruulis. Dantibus ergo operam declarationi diuinorum ſermonum per prophetas , apoſtolos doctoreſqꝫ ſacros , lumen datur & intellectus vtpote paruulis in oculis ſuis, & ſeipſos ſubmittentibus illorum doctrinæ.

¶Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimæ octauæ Ar. quintū & ſextum.

717 Mal.q.8.art. 1.co.3.& ad 9.& q.13.ar tic.3. cor. & q.14.art.4.

In artic.5.& 6.eiuſdē q.148 dubiū ex Martino vbi ſupra in quæſt. An gula ſit vitium capitale , occurrit,ſ.impugnante ꝙ vitiū capitale dicitur ex quo nata ſunt multa oriri vitia ſm̄ rōnē cauſæ finalis.Probat aūt hoc ſpecialiter de quinque gulæ filiabus,quæ in 6.art.tractantur, volēs ꝙ non oriuntur ex gula ſm̄ rōnem cauſæ finalis , quia nemo appetit actus iſtorum quinque propter actum gulæ,neque delectationem in iſtis ꝑp delectationem gulę,quoniam nullus appetit hebetudinē mentis,vt delectetur in cibis & potibus.

¶Ad hoc dicitur dupliciter. Primo,ꝙ ſm̄ doctrinam authoris licet ſit verum,ꝙ vitium capitale ſit,ex quo ſm̄ rationem finis multa oriuntur vitia,non tamen habetur ab ipſo hæc propoſitio cū dictione excluſiua,hoc eſt, ꝙ ſolum ſic oriantur ex illo illa vitia,immo ſuperius in quæſtione de auaritia ar. vlt. dicit,ex quo oriuntur alia vitia,& præcipue ſm̄ rationē cauſæ finalis.]Vbi patet non excludi alios modos cauſandi alia a vitio capital. Secundo dicit,ſ.ꝙ iſtæ quinqꝫ filię gulæ aſſignatæ a Gregorio, oriuntur ex gula ſm̄ rōnē cauſæ finalis. Et cū contra arguitur,quia nemo appetit iſta ꝑp gulā, reſpōdetur, quod appeti aliquod propter finē non contingit vno modo, vt argues aſſumit,ſed pluribus . Aliquid.n.appetitur propter finē,vt medium ad conſequendum finē,ſicut appetitur equus ad quietius,vel celerius peragendum iter.Et hoc mō iſta quinque nō appetuntur propter gulam vt finē.Et hoc ſolum probat Arguens.Aliquid aūt appetitur propter finē,vt acceptatū ex finis appetitu,dummodo intentum finē conſequatur,ſicut appetitur damnum exilij a vindicāte ſe,ſciens quod ex vendicta incurret exilium. Ex nimia namque affectione ad finem, puta,vindictam acceptat incurrere exilium. Et hunc modum arguens prætermiſit , & tamen hoc modo omnes dictæ filiæ gulæ ex gula oriuntur ſm̄ rōnem finis:eſt.n. guloſus tam affectus delectationi cibi& potus,quod non curat,dummodo illā expleat,incurrere damna ineptæ lætitiæ,ſcurrilitatis,immunditiæ,multiloquii,& mentis hebetudinis.Et licet hoc non ſit, illa uitia ſm̄ ſe oriri ex gula vt finē, ſed eſt habere ipſa uitia ex gula ut fine, qm̄ actus iſtorū uitiorū non ordinantur ſm̄ ſe ad finem gulæ, ſed incurrere dicta uitia procedit ex fine gulę,ut declaratum eſt,ſufficit tamē ad horum filiationem reſpectu gulæ ut finis,hmōdi dependentia finalis.Quod enim non ita directe requiratur ad filiationem uitiorum cauſalitas finalis illorum ſm̄ ſeipſa,ex q.35 ſuperius de filiabus accidiæ, in art.ultimo inſinuatur, quamuis, ut in prima reſponſione dictum eſt , non oporteat ſemper cauſalitatem finalem in filiatione uitiorū ſaluari Stāt ergo ſolida fundamēta authoris.

¶In reſponſione ad primū dicti 5. ar. ſpecialiter aduerte duas radices, ex quibus trahit gula,ꝙ ſit uitium capitale, alteram ex cibo

tur ſecundum rationem cauſæ finalis ſed cibus circa quem eſt gula, non habet rationem finis, non enim propter ſe quæritur, ſed propter corporis nutritionem. ergo gula non eſt vitium capitale.

¶ 2 Præterea. Vitium capitale aliquam principalitatem habere videtur in ratione peccati, ſed hoc non competit gulæ, quia videtur eſſe ſecundum ſuum genus minimum peccatū, vtpote plus appropinquans ad id, quod eſt ſecundū naturam. ergo gula non videtur eſſe vitium capitale.

¶ 3 Præt. Peccatum contingit ex hoc, quod aliquis recedit a bono honeſto propter aliquid vtile præſenti vitę, vel delectabile ſenſui, ſed circa bona quæ habent rationem vtilis, ponitur vnum tantum vitium capitale, ſcilicet auaritia. ergo & circa delectationes videtur eſſe ponendum vnum tantum vitium capitale, ponitur autem luxuria, quæ eſt maius vitium quam gula, & circa maiores delectationes. ergo gula non eſt vitium capitale.

SED CONTRA eſt, quod Gregor. 31. Moral.* computat gulam inter vitia capitalia.

Li.31.ca.31.

RESPONDEO. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* vitium capitale dicit, ex quo alia vitia oriuntur ſecundum rationem cauſæ finalis inquantum. ſcilicet habet finem multum appetibilem. Vnde ex eius appetitu homines prouocantur multipliciter ad peccandū, ex hoc autem aliquis finis redditur multum appetibilis, quod habet aliquam de conditionibus felicitatis, quæ eſt naturaliter appetibilis. Pertinet autem ad rationé felicitatis delectatio, vt patet in 1. & 10. Ethic. & ideo vitium gulæ quod eſt circa delectationes tactus, quæ ſunt præcipuæ inter alias, conuenienter ponitur inter vitia capitalia.

1.2.q.84. artic 4. D.301.

Li.1. ca.5.& lib.10.ca.3. & ſequenti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ipſe cibus ordinatur quidé ad aliquid ſicut ad finem, ſed quia ille finis, ſcilicet conſeruatio vitæ, eſt maxime appetibilis, quæ ſine cibo conſeruari non poteſt, inde etiam eſt, quod ipſe cibus eſt maxime appetibilis, & ad hoc fere totus labor humanæ vitæ ordinatur ſecundum illud Eccleſi. 6. Omnis labor hominis in ore eius. Et tamen magis gula videtur eſſe circa delectationes cibi, quam circa cibos. Propter quod, vt Augu. dicit in libro de vera religione.* Quibus uil s corporis ſalus eſt, malūt veſci, in quo ſcilicet delectatio é. quā ſaturari, cū omnis finis illius voluptatis ſit ſitire atque eſurire.

Ca.35.kir. prin.tom.1.

AD SECVNDVM dicendum, quod finis, in peccato accipitur ex parte conuerſionis, ſed grauitas peccati accipitur ex parte auerſionis, & iō non oportet vitium capitale, quod habet finē maxime appetibilem. habere magnā grauitaté.

AD TERTIVM dicendum, quod delectabile ſecundum ſe, & ideo ſecundum eius diuerſitaté ponuntur duo vitia capitalia, ſcilicet gula, & luxuria, Vtile autem ex ſe non habet rationem appetibilis, ſed ſecundmu quod ad aliud ordinatur. Et ideo in omnibus vtilibus videtur eſſe vna ratio appetibilitatis, & propter hoc circa huiuſmodi non ponitur niſi vnū vitium capitale.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter aſſignentur gulæ quinque filię, ſcilicet, inepta lętitia, ſcurrilitas, immunditia, multi loquium, & hebetudo mentis circa intelligentiam.

AD SEXTVM ſic proceditē. Videtur quod inconuenienter aſsignenē gulæ quinq; filiæ, ſcilicet inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquiū, habetudo mentis circa intelligentiam. Inepta enim lętitia conſequitur omne peccatum, ſecūdum illud Prouerb. 2. Qui lætantur cū male fecerint, & exultant in rebus peſsimis. Similiter etiam hebetudo mentis inuenitur in omni peccato, ſecundum illud Prouerb. 14. errant qui operantur malum. ergo inconuenienter ponuntur filiæ gulę.

¶ 2 Pręter. Immunditia, quę maxime conſequitur gulam, videtur ad vomitum pertinere, ſecundum illud Iſa. 28. Omnes menſæ repletæ ſunt vomitu ſordium, ſed hoc non videtur eſſe peccatum, ſed pœna peccati, vel etiam aliquid vtile ſub conſilio cadens, ſecundum illud Eccleſ. 31. Si coactus fueris in edendo multum, ſurge e medio, & vome, & refrigerabit te. ergo non debet poni inter filias gulæ.

¶ 3 Pręt. Iſidorus ponit ſcurrilitaté filiam luxuriæ. Non ergò debet poni inter filias gulæ.

SED CONTRA eſt quod Gregor. 31. Moral.* has filias gulæ aſsignat. Li.31.c.31.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut dictum eſt, gula proprie conſiſtit circa immoderatam delectationem, quę eſt in cibis & potibus, & ideo illa uitia inter filias gulæ computantur, quæ ex immoderata delectatione cibi potius conſequuntur, quæ quidem pñt accipi uel ex parte animæ, uel ex parte corporis. Ex parte autem animæ quadrupliciter. Primo quidem, quantum ad rationem, cuius acies hebetatur ex immoderatione cibi & potus. Et quantum ad hoc ponitur filia gulæ hebe- Artic.2.& 3.

ex cibo, qui eſt vitæ conſeruatiuus. Eſt. n. hoc ualde appetibile, & propter hoc multa ualde & fiunt, & ſuſtinentur. Alteram ex delectatione in cibo & potu, quæ ſapit conditioné felicitatis, quæ eſt ſumme appetibilis. Nā dū homo in delectabili moratur, felix quodammodo eſt. Vnde & homines q ſemper uerſantur circa delectabilia, felices putaremus niſi mala annexa, & cōſequentia conſideraremus.

¶ In ſexto ſpecialiter artic. dubium de ſcurrilitate occurrit quantum peccatum ſit. Et eſt ratio dubii, quia tā geſtus, quam uerba inhoneſta uidentur ex ſuo genere peccata mortalia, licet ex imperfectione actus, puta, quia leuiter, & ſine mala intentione, & riſus gratia dicuntur, uideantur quādoque uenialia.

¶ Ad hoc dicitur, quod tam geſtus, quā uerba inhoneſta, dupliciter exercen pñt. Primo in ordine ad aliquod pctm mortale, operis uel delectationis. Exemplum primi, Si quis diceret uerba inhoneſta, ut prouocaret ad fornicationem uel ad uindictā. Exēplū ſecūdi, Si quis diceret uerba inhoneſta ut delectaret, uel quia delectat uindicta, uel fornicatio de qua eſt ſermo. Et ſic procul dubio huiuſmodi peccata uerborū, uel geſtuum ſunt peccata mortalia. Alio modo, quia delectant, uel ut delectēt, ipſi inhoneſti geſtus, ipſa inhoneſta locutio, & ſic hilariter trāſeunt, uel trāſeant. Et hoc proprie uidetur ad ſcurrilitatem & turpitudinem pertinere, de quibus Apo. loquitur ad Ephe. 5. Et ſic non ſunt peccata mortalia, ſed uenialia ualde periculoſa. Scriptum eſt enim, Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Vñ Apoſtolus præcipit nec nominari hæc inter Chriſtianos. Et quod non ſint peccata mortalia ſuadetur ratione & authoritate. Nam huiuſmodi peccata non ſunt contra bonum proximi, ſed ad delectationem directe ordinantur. Conſtat quoque non eſſe contra bonum diuinum, aut propriū illius qui hæc committit, nec quantum ad bonum aīæ, aut corporis, aut exteriorum. Apoſtolus quoque ibidé, vt gloſſa notauit, & bene, prohibet multa vitia dum dicit, Fornicatio, & omnis immunditia, & auaritia, nec nominetur in vobis, nec turpitudo, vel ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet. Et deinde ſubiungēs pęnam criminum eſſe excluſionem ab hęreditate regni Dei, non reſumit niſi tria prima uitia dicens, Intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, non habet hæreditatem &c. ex hoc inſinuans, quod alia tria non excludunt ex ſuo genere a regno Dei. Quod etiam de ſcurrilitate inſinuauerat, dum dixerat. Quæ ad rem non pertinēt, declarans per hoc deformitatem eius conſiſtere in vanitate, & tanquā quid vanum, ſeu inutile, eſſe veniale.

718 Mal. q. 14. arti. 4.

tudo ſenſus circa intelligentiam, propter fumoſitates ciborum perturbantes caput, ſicut econtrario abſtinentia confert ad ſapientię perceptionem, ſecundum illud Eccleſiaſt. 2. Cogitaui in corde meo abſtrahere a vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad ſapientiam. Secundo, quátum ad appetitum, qui multipliciter deordinatur per immoderantiam cibi & potus, quaſi ſopito gubernaculo rationis. Et quantum ad hoc ponitur inepta lætitia, quia omnes aliæ inordinatæ paſſiones ad lætitiam, & triſtitiam ordinantur, vt dicitur in 2. Ethico.* & hoc eſt, quod dicitur 2. Eſdræ. 3. quod vinum omnem mentem conuertit in ſecuritatem, & in iucunditatē. Tertio, quantum ad in ordinatum verbum, & ſic ponitur multiloquium, quia vt Gregor. dicit in Paſtoral.* Niſi gulæ deditos immoderata loquacitas raperet, diues ille, qui epulatus, quotidie ſplendide dicitur, in lingua grauius non arderet.

Lib. 2. cap. 5. tom. 5.

Parte 3. cap. 10. in princ.

Quarto, quantum ad inordinatum actum, & ſic ponitur ſcurrilitas idest, iocularitas quædam proueniens ex defectu rationis, quæ ſicut non poteſt cohibere verba ita non poteſt cohibere exteriores geſtus. Vnde ad Epheſ. 5. ſuper illud, Aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, dicit gloſ. quod a ſtultis ſcurrilitas dicitur, ideſt, iocularitas, quæ riſum mouere ſolet. Quamuis poſſit vtrunque horum referri ad verba, in quibus contingit peccare, vel ratione ſuperfluitatis, quod pertinet ad multiloquium, vel ratione inhoneſtatis, quod pertinet ad ſcurrilitatem. Ex parte autem corporis ponitur immunditia, quæ poteſt attendi ſiue ſecundum inordinatam emiſſionem quarumcumque ſuperfluitatum, vel ſpecialiter quantum ad emiſſionem ſeminis. Vnde ſuper illud ad Epheſ. 5. Fornicatio autem, & omnis immunditia &c. dicit glo. ideſt, incontinentia pertinés ad libidinem quocumque modo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod lætitia, quæ eſt de actu peccati, vel fine, conſequitur omne peccatum, maxime, quod procedit ex habitu, ſed lætitia vaga incompoſita, quæ hic dicitur inepta, præcipue oritur ex immoderata ſumptione cibi, vel potus. Similiter etiam dicendum, quod hebetudo ſenſus quantum ad eligibilia, communiter inuenitur in omni peccato, ſed hebetudo ſenſus circa ſpeculabilia, maxime procedit ex gula, ratione iam dicta.*

In corp. art.

AD SECVNDVM dicédum, quod licet vtilis ſit vomitus poſt ſuperfluam comeſtionem, tamen vitioſum eſt, quod aliquis huic neceſſitati ſe ſubdat per immoderantiam cibi, vel potus. Poteſt tamen abſque culpa, vomitus procurari ex conſilio medicinæ in remedium alicuius languoris.

AD TERTIVM dicendum, quod ſcurrilitas procedit quidem ex actu gulæ, non autem ex actu luxuriæ ſed ex eius voluntate, & ideo ad vtrunque vitium poteſt pertinere.

QVAESTIO CXLIX.

De ſobrietate, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandú, eſt de ſobrietate, & vitio oppoſito. ſcilicet ebrietate.

Et circa ſobrietatem quæruntur quatuor.

¶ Primo. Quæ ſit mã ſobrietatis.

F ¶ Secúdo, Vtrum ſit ſpecialis uirtus.

¶ Tertio, Vtrum vſus vini ſit licitus.

¶ Quarto. Quibus præcipue competat ſobrietas.

ARTICVLVS I.

Vtrum materia ſobrietatis ſit potus:

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtᷓ qđ materia ſobrietatis nõ ſit potus. Dicitur enim ad Rom. 11. Non plus
G ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatē. ergo ſobrietas eſt circa ſapientiam, & non ſolum circa potum.

¶ 2 Præt. Sapien. 8. dicitur de Dei ſapientia, quod ſobrietatē, & prudentiam docet, iuſtitiam, & virtutem, vbi ſobrietatem ponit pro tẽperantia, ſed temperantia non ſolum eſt circa potus, ſed etiá circa cibos, & venerea. ergo ſobrietas non eſt ſolum circa potus.

¶ 3 Præt. Nomen ſobrietatis à mẽſura ſumptum eſſe videtur, ſed in
H omnibus, quæ ad nos pertinent, debemus menſuram ſeruare, vt dicitur ad Titum. 2. Sobrie & iuſte, & pie viuámus in hoc ſeculo, vbi dicit glo.* Sobrie in nobis & 1. ad Timot. 2. dicitur, Mulieres in habitu ornato, cum verecundia & ſobrietate ornantes ſe, & ſic videtur ſobrietas eſſe non ſolum in interioribus, ſed etiam in his quę pertinẽt ad exteriorem habitum. non ergo propria materia ſobrietatis eſt potus.

I SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccleſ. 31. Aequa vita hominis, vinum in ſobrietate potatum.

RESPON. Dicendum ꝙ virtutes, quæ ab aliqua generali conditione virtutis nominantur, illam materiá ſibi ſpecialiter vendicant in qua difficillimum, & optimum ẽ cõditionẽ eius obſeruare, ſicut fortitudo, pericula mortis, & temperantia delectationes tactus. Nomen autem ſobrietatis ſumitur à menſura. Dicitur enim aliquis ſobrius, quaſi briam, ideſt menſurá
K ſeruans, & ideo illam materiá ſpecialiter ſibi ſobrietas aſcribit, in qua maxime laudabile eſt menſuram ſeruare. Huiuſmodi auté eſt potus inebriare valens, quia eius vſus menſuratus multum cõfert, & medicus exceſſus multũ lædit, qa impedit vſum rationis, magis etiá quá exceſſus cibi. Vnde Ecc. 31. Sanitas eſt animæ & corporis ſobrius potus. Vinũ multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit*. Et ió ſpecialiter

¶ *Super queſtionis centeſimæ quadrageſimanonę Articulum primum.*

IN ar. 1. quæſti. 149. dubium ex Martino in eodem tractatu in quæſtione de ſobrietate occurrit. Arguit ſiquidem contra corpus huius articuli multipliciter. Primo, quia bria nõ eſt nomen menſurę abſolute, ſed menſuræ vinarię, vt Donatus dicit ſuper Terentium, ac per hoc ſobrietas non per appropriationem, ſed proprietatem, importat menſuram potus vini. Secundo quia nõ eſt verum vniuerſaliter, ꝙ virtutes quæ ab aliqua generali conditione virtutis nominantur illam materiá ſibi ſpecialiter vendicant in qua difficillimum & optimú eſt conditionem illá obſeruare, Sequeretur .n. primo, quod temperantia ſibi vinum aut concubitum pro materia vendicaret, Seqeretur ſecundo ꝙ iuſtitia vendicaret ſibi aliquam ſpecialem materiam, & idem ſequeretur tertio de prudentia. Tertio, quia ad huiuſmodi appropriationem non ſufficit, ꝙ optimum & difficillimum ſit in tali materia, ſed requiritur loquentiũ vſus. Quamuis ergo bria ſignificaret menſuram, non tamen ſufficiétem propter hoc cauſam huius appropriationis S. Tho. tetigit. 719

Supr. q. 143. cor. princi.

Glo. interlinearis ibid.

¶ Ad primum horum dicitur, quod argumentum de vocabulis ad grammaticos ſpectat, qui diſcordes videntur, dum alii briam menſuram vinariam, ut arguens affert Donatum: alij uas uinarium, ut Seruius ſuper Virgiliũ: alij menſuram, ut in Catholicon habet. Vnde commendandum eſt authoris ingenium qui tertiam ſignificationem ſecutus, rationem reddit quare ſobrietas habeat potum pro materia, nã multo facilius fuiſſet hoc dicere, ſequendo primas ſignificationes.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod illa maior eſt uera communiter, & hoc ſufficit propoſito. Nec aliqua inſtantia in oppoſitum militat. Non prima de temperantia, quoniam & in ipſa hoc uerificatur, quũ a temperãtia dicta delectationes tactus ad naturam ſpe-

ctantes

ſtantes ſibi ſpecialiter vendicat pro materia, quas difficillimū & optimum eſt temperare. Et non oportet deſcēdere ad ſpāliſſimam materiam, puta, potum, ſed ſat eſt materiā ſpecificā ſubalternam ſibi ſpecialiter vendicare. Nec ſecūda de iuſtitia quia ēt iuſtitia adiuſtat, ſeu adęquat operationes ad alterum vt materiam propriā quas difficillimum, & optimum eſt ad æqualitatē ducere a qua iuſtitia dicitur. Nec demum tertia de prudentia, quoniā & ipſa rationis actus propriam materiam habet, quibus difficillimum, & optimum eſt vti ad procul videndum, vnde prudētia dicta eſt.

D. 1130.

Q.123.ar.8. & qō.141. artī.2.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ author vſum loquentium ſupponit. Conſtat nāque ꝙ ſobrietate proprie vtimur cum de potu loquimur, ſicut & ebrietate. Et ſuppoſito loquētium vſu, reddit rationem appropriationis ſatis ſufficientem, & ſolidam, vt patet ex iam diſcuſſis.

¶ In eodem art. in reſponſione ad primū, Martinus occurrit ibidem, dicens quod licet ſolutio iſta ſit bona, non eſt tñ expoſitio conueniens dicto Apoſtoli, Calix.n. ſapientiæ inebrians eſt præclarus, ſapere tamen non ad ſobrietatem nō eſt præclarū, ſed vitioſum. Quia ergo in aſſecutione ſapientiæ ebrietas eſt laudabilis, ideo non videtur conueniens eſſe aptata per Thomam ſimilitudo.

¶ Ad hoc dicitur & ꝙ ſolutio principalis, & expoſitio eſt optima, ſi recte intelligatur, & diſcernatur ad qd affert. Nam ad nihil affertur niſi ad declarandum, quod ſobrietas metaphorice locum habet in ſapientia. Per hoc enim ſatisfit authoritati Apoſtoli directe dicendo, quod ſobrietas ibi non proprie ſumit, ſed metaphorice. Et quòd ſobrietas metaphorice in ſapientia inueniatur, manifeſtatur ex hoc, quòd etiam ebrietas metaphorice in illa inuenitur, iuxta illud, Calix meus inebrians &c. Impertinens eſt autem huic propoſito, an tam ebrietas, q̃ ſobrietas ſapientiæ ſit laudabilis, quæ tamen impertinentia arguens ingerit, & nihil obſtant propoſito.

720 2.cor.5 lect. 3. Et Tim.2. lect. 3.

ſobrietas attenditur circa potum, non quemcumque, ſed eum, qui ſua fumoſitate natus eſt caput cōturbare, ſicut vinū, & omne quod inebriare poteſt. Communiter autem ſumendo nomen ſobrietatis poteſt in quacumque materia dici, ſicut & ſupra dictum eſt* de fortitudine, & temperantia.

B Ad primum ergo dicēdū, ꝙ ſicut vinū materiale inebriat corporaliter, ita etiam metaphoricē conſideratio ſapientiæ dicitur potus inebrians propter hoc, ꝙ ſua delectatione animum allicit, ſecūdum illud Pſal. 22. Calix meus inebriās, quam præclarus eſt, & ideo circa cōtēplationē ſapientiæ ꝑ ſimilitudinē quādam ſobrietas dr̃.

Ad secundum dicendum, ꝙ oīa, quæ ad tēperātiā ꝓprie ꝑtinent, neceſſaria ſunt præſenti vitæ, & eorū exceſſus nocet. & ideo in omnibus neceſſarium eſt adhibere menſuram, quod pertinet ad officiū ſobrietatis. Propter qđ nomine ſobrietatis temperātia ſignificatur, ſed modicus exceſſus ī potu plus nocet, q̃ in aliis, & ideo ſobrietas ſpecialiter eſt circa potum.

Ad tertium dicendū, ꝙ quamuis menſura in omnibus requiratur, nō tamen ſobrietas proprie in omnibus dicit̄, ſed in quibus mēſura eſt maxime neceſſaria.

Articulus II.

Vtrum ſobrietas ſit per ſe virtus ſpecialis.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd ſobrietas nō ſit per ſe quædam ſpecialis virtus. Abſtinētia enim attēdit̄ & circa cibos, & circa potus, ſed circa cibos nō eſt ſpecialiter aliqua ſpecialis virt⁹. ergo nec ſobrietas, q̄ ē circa potū, ē aliqua ſpecialis virt⁹.

¶ 2 Præt. Abſtinentia, & gula ſunt circa delectationes tactus, inquantum ſenſus eſt alimenti, ſed cibus & potus ſimul cedunt in alimentum, ſimul enim indiget animal nutriri humido, & ſicco. ergo ſobrietas, quæ eſt circa potum, non eſt ſpecialis virtus.

¶ 3 Præt. Sicut in his, quæ ad nutritionem pertinent, diſtinguitur cibus a potu, ita etiam diſtinguuntur diuerſa genera ciborum, & diuerſa genera potuum. Si ergo ſobrietas eſſet per ſe quędā ſpecialis virtus videtur ꝙ circa quamlibet differentiā potus, vel cibi, ſit quædā ſpecialis virtus, quod eſt inconueniens. nō ergo videtur ꝙ ſobrietas ſit ſpecialis virtus.

C Sed contra eſt, quod Macrobius* ponit ſobrietatē ſpecialem partem temperantiæ.

Li.1. in ſomniū Scipionis in fol.2. ante med.

Respon. Dicēdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, *ad virtutem moralem pertinet cōſeruare bonum rationis contra ea, quibus poteſt impediri, & ideo vbi inuenit̄ ſpeciale impedimentum rationis, ibi neceſſe eſt eſſe ſpecialem virtutē ad illud remouēdum. Potus autē inebrians habet ſpecialem rationem impediendi vſum rationis, inquātum ſcilicet perturbat cerebrū ſua fumoſitate, & iō ad remouēdū hoc impedimētū rōnis, requirit̄ ſpecialis virtus, q̄ eſt ſobrietas.

D

* q 136. art. 1 & qō. 141. art. 3. & qō. 146. ar. 2. & 1.2. q. 65. articu 2.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ cibus & potus communiter impedire poſſunt bonum rationis,

¶ Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimæ nonę Articulum ſecundum.

In ar. 2 eiuſdem q. aduerte primo, ꝙ Martinus imponit ob corruptum forte ſuū codicem, quod author diuerſas de abſtinentia tenuerit opiniones, ita ꝙ ſuperius in q. 147. author diſtinxit abſtinentiam, & ſobrietatem penes cibum & potum hic vero diſtinguit, quia abſtinētia eſt circa cibum & potum communiter, ſobrietas vero circa potum inebriare valētem. Falſum ſiquidem manifeſte eſt, quod primo dicit. Nā in priuA cipio q. 146. vbi diſtinguit partes ſubiectiuas temperantię expreſſe diſtinguit iſtas, dicendo, Conſiderandum eſt de abſtinētia, q̄ eſt circa cibos & pot⁹, & de ſobrietate, quæ eſt ſpecialiter circa potū. Eandē ergo ſententiā vtrobiq; tenuit author.

¶ In eodem ar. dubium occurrit circa diſtinctionē ſobrietatis ab abſtinentia. Vi.n. ꝙ diſtinctio ſit ſuperflua, & nulla formaliter. Superflua quidē, quia ſola abſtinentia ſufficit ad tollendū impedimentū, quod rōni præſtare pōt potus inebrians. non ergo ꝑter abſtinentiā oportet ponere ſobrietatē. Probatur antecedēs quia abſtinens in omni potu ſeruat modū rationis. ergo etiā in potu inebriare potēte. Nulla autem, quia nullum inuenitur diſtinctiuū formaliter, in litera ſiquidem aſſignatur pro diſtinctiuo ſpecialis rō impediendi rationem. Et explicat in quo conſiſtit iſta ſpecialis ratio impediendi rōnem, ſ. quia per viam fumoſitatis natus eſt potus inebriatiuus impedire aut perturbare rationem. Sed hęc ratio aut non diſtinguit formaliter, aut ſobrietas eſt ſpecies abſtinentię. Probatur quia litera in reſponſione ad ſecūdū dicit, ꝙ abſtinentia eſt circa cibos, & potus inquantum impediunt rationem. Tūc ſic, impedire rōne, & impedire rōnem per viam fumoſitatis, nō conſtituunt diuerſas ſpecies, ſed potiꝰ quaſi genus, & ſpeciem, ſi diſtinguuntur formaliter. ergo vel ſobrietas eſt ſpecies abſtinentię, vel non diſtinguuntur formaliter. Si dicatur ex litera in reſponſione ad primum, quod non abſolute attribuitur abſtinentiæ, quod ſit contra impedimenta rationis ex cibo & potu, ſed ſic, ſcilicet per immoderātiam delectationis, ita quod contra impedimenta rationis ex cibi, & potus immoderata delectatione ponitur abſtinentia, contra impedimenta vero rationis ex potus inebriatiui fumoſitate, ponitur ſobrietas. Contra. Sobrietas eſt ſpecies temperantię, quam conſtat eſſe circa delectationes tactus. ergo ſobrietas eſt circa tale delectabile ſecundum tactum, alioquin non eſſet per ſe ſpecies temperantiæ, vt patet exercitatis in Metaphyſica. ergo ſobrietas eſt etiam contra impedimēta rationis ex potu delectabili. Et ſic ſequitur vt prius, ſcilicet quod ſit ſpecies abſtinentiæ, aut non diſtinguatur ab ea formaliter, quorum vtrumque eſt contra authorem in reſponſione ad tertium, vtramque virtutem ſpecialiſſimam tenentem. Et per hæc videtur, quod licet ebrietas ſit diſtinctum vitium à gula, quia gula opponitur moderatæ delectationi cibi & potus, & ebrietas opponitur ſaluti rationis, non tamen ſobrietas diſtinguenda eſt ab abſtinentia, quia abſtinentia vtrumque ponit, ſcilicet, & moderatam delectationem, & rationem expeditam.

¶ Ad

¶Ad huius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ bonum rõnis cõſeruandum à moralibus virtutibus cõtra impetus paſſionũ eſt duplex. ſ. rectitudo, & vſus. Vtrumq; ſiquidẽ per paſſiones impeditur. Nam timor, & amor, delectatio, ira &c. rõnẽ à rectitudine flectũt, vt cõtinue experimur. Et ſi fuerint vehemẽtes paſſiones, quæque rõnis vſum tollunt, vt patet de nimia triſtitia, & delectatione, & ira. Circa vſum tñ rõnis impediendum, quia pluribus modis põt impediri & culpabiliter, & ſine culpa, vt patet cum impedit ꝑ dormitionem, aduertendum eſt, ꝙ dupliciter paſſio põt impedire vſum rõnis. Vno modo, ex ſua immoderantia, ita ꝙ ipſa immoderatio paſſionis eſt rõ peccati, & tãto grauioris, quãto ꝑtingit vſq; ad impediendum rõnis vſũ. Et hoc modo impedire vſum rationis ad idẽ uitium ſpectat ad quod ſpectat inordinatio illius paſſionis, v.g. ad timiditatem, ſi ex nimio timore ꝑdit quis vſum rõnis, quoniam ad timiditatis uitiũ ſpectat immoderatio timoris. Et ſimiliter ad illammet virtutem, ad quã ſpectat ordinatio talis paſſionis pertinet & conſeruare vſum rõnis contra immoderantiam illius paſſionis. V.g. ad fortitudinem ſpectat conſeruare & rectitudinẽ, & vſum rõnis contra immoderantiã timoris. Alio modo, paſſio põt impedire vſum rõnis ex eo, ꝙ eſt rõ alicuius impedientis vſum rõnis, ita ꝙ ex hoc primo paſſio hẽt rõnẽ deformis: quia eſt rõ impedimenti vſus rõnis, & ſic impedire vſum rõnis pertinet ad aliud uitium ab illo, quod reſpicit immoderantiã illius paſſionis in ſeipſa. Et ſimiliter conſeruare bonũ rõnis in rectitudine, & vſu cõtra paſſionẽ, q̃ ex hoc deordinatur, ꝙ eſt rõ impedimẽti uſus rõnis, ſpectat ad moralẽ virtutẽ aliã ab illa, quę moderat paſſionẽ illam in ſe. Quod antequam ꝓbemus, manifeſtemus exemplis in ꝓpoſito. Ex delectabili potu cõtingit dupliciter rõnis bonum lędi. Primo, quia delectatio potus eſt in ſe immoderata. Immoderata. n. delectatio alimẽti vel quantum ad quid, vel quãtum, vel quale &c. eſt rõ peccati, & obliquat rõnem, & q̃nq; etiam abſorbet, & hoc ſpectat ad vitium gulæ. Conſeruare autem bonum rõnis cõtra hm̃õi immoderatã delectationem, ſpectat ad abſtinentiam, Scđo, quia delectatio, vt ratio potus fumoſi perturbatiui rationis vſus, eſt inordinata delectatio, ſi quidem potus ex hoc inordinat, & rectam rationem obliquat, & vſum rationis impedit, atque tollit ad tẽpus. Et ſpectat huiuſmodi delectatio ad uitium ebrietatis, & ſeruare rationis bonũ contra ſic delectabile, ſobrietatis eſt. Probatur vero diſtinctio ſpecifica virtutum, abſtinentię, & ſobrietatis ex formali diſtinctione impedimẽtorum rõnis. Nã alterius rationis eſt delectabile ex immoderantia ſua impediens rationis bonum, & alterius rõnis eſt delectabile ex eo, ꝙ eſt rõ fumoſitatis impediens rationis bonum. Nec oportet probare hęc eſſe de mente authoris, quoniam in articulo hoc, & ſpecialiter in reſpõſione ad primum clare patet hanc eſſe doctrinam eius.

¶Ad primam ergo obiectionem in oppoſitum dr̃, ꝙ diſtinctio ſobrietatis ab abſtinentia non eſt ſuperflua, ſed neceſſaria. & cum dr̃, Si homo eſt abſtinens ſeruat menſuram in potu, ac per hoc non eget ſobrietate. Reſpõdetur, ꝙ ſeruare menſuram in potu cõtingit dupliciter. Vno modo, ſecundum ꝙ potus eſt delectabilis in ſeipſo. Alio modo, ſecundum quod potus delectabilis eſt rõ fumoſitatis perturbatiuæ rõnis. Abſtinens ſeruat menſuram in potu primo mõ. De ſecundo aũt mõ non ſe impedit, quia eſt ſibi impertinens, & relinquit hoc ſobrietati. Et ſi inſtetur, ergo abſtinens ſalua abſtinentia poteſt inebriari, negatur ſequela, quia virtutes ſunt cõnexę, & qui vna, caret, nullam habet.

¶Ad ſecundam obiectionem iam patet reſponſio, quod diſtinctiua non ſunt, impedire rationem, & impedire rationem per fumoſitatẽ, ſed ſunt delectabile ex immoderãtia ſua impediẽs rõnem, & delectabile ex eo, ꝙ eſt rõ fumoſitatis &c. impediens rõnem, quę duo conſtat quod non ſe habent ſicut ſuperius, & inferius, ſed quod ſpecifice inter ſe diſtinguũtur, ac per hoc ſobrietas nec eſt ſpecies abſtinentię, nec coincidit cum illa. Vnde patet, quod non negamus ſobrietatem eſſe circa delectabile, vt ſubiunctæ obiectio opponit, ſed dicimus, quod utraque virtus eſt circa delectabile in potu, ſed ſecundũ diuerſas rationes, ſecundum quod potus delectabilis natus eſt diuerſis rõnibus impedire rationis bonum, ut declaratum eſt. Ex quibus patet, quod non ſolum ebrietas eſt diſtinguenda a gula, ſed ſobrietas ab abſtinentia, & quod falſum eſt, ꝙ abſtinentia ponat vtrumque bonum, ſcilicet, oppoſitum vtrique vitio. Ponit enim moderatam delectationem in potu, ſed non ponit rationem expeditam a potu delectabili, vt eſt ratio fumoſitatis, ſed ſolummodo a potu delectabili ſecundum ſe.

absorbendo eam per immoderantiam delectationis, & quantum ad hoc communiter circa cibum & potum eſt abſtinentia. Sed potus inebriare valens, impedit ſpeciali ratione, vt dictum eſt,* & ideo requirit ſpecialem virtutem.

Ad secundum dicendum, quod virtus abſtinentiæ nõ eſt circa cibos & potus inquantum ſunt nutritiua, ſed inquantum impediunt rationem, & ideo non oportet ꝙ ſpecialitas virtutis attẽdatur ſecundum rationem nutritionis.

Ad tertium dicendum, ꝙ in omnibus potibus inebriare valẽtibus eſt vna & eadem ratio impediendi rationis vſum, & ſic illa potuum diuerſitas per accidẽs ſe habet ad virtutem, & propter hoc ſecundum huiuſmodi diuerſitatẽ virtutes non diuerſificãtur. Et eadẽ ratio eſt de diuerſitate ciborũ.

Articulus III.

Vtrum vſus vini totaliter ſit illicitus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ vſus vini totaliter ſit illicitus. Sine ſapientia. n. nõ poteſt aliquis eſſe in ſtatu ſalutis. dicitur enim Sapient. 7. Neminem diligit Deus, niſi eum, qui cum ſapientia inhabitat. & infra. 9. Per ſapientiam ſanati ſunt quicumq; placuerunt tibi a principio, ſed vſus vini impedit ſapientiam, dicit enim Eccl. 2. cogitaui abſtrahere a vino carnẽ meam, vt transferrem animum meum ad ſapientiam. ergo potus vini eſt vniuerſaliter illicitus.

¶ 2 Præt. Apoſt. dicit ad Romanos 14. Bonũ ẽ nõ manducare carnẽ, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut ſcãdalizatur, aut infirmatur, ſed ceſſare a bono virtutis eſt vitioſum, & ſimiliter fratribus ſcandalum ponere. ergo vti vino eſt illicitum.

¶ 3 Pręt. Hieron.* dicit, ꝙ vinum cũ carnibus poſt diluuiũ eſt dedicatam: Chriſtus autem venit in fine ſæculorum. & extremitatem retraxit ad principium. ergo tempore chriſtianæ legis videtur eſſe illicitum vti vno.

Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit 1. ad Timoth. 5. Noli adhuc aq̃ bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachũ tuũ, & infirmitates frequẽtes. & Eccle. 31. dicitur, Exultatio animæ & cordis vinum moderate potatum.

Respondeo. Dicẽdũ, ꝙ nullus cibus, vel potus ſecundum ſe cõſideratus eſt illicitus, ſecundũ ſentẽtiã Domini dicentis Matth. 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem, & ideo bibere vinum, ſecundum ſe loquendo non eſt illicitũ. Poteſt tamẽ reddi illicitum per accidens, quandoque quidem ex conditione bibentis, quia vino de facili læditur, vel quia ex ſpeciali voto obligatur ad vinũ nõ bibendum, quandoque autem ex modo bibendi, quia ſcilicet mẽſuram in bibendo excedit. Quandoque autẽ ex parte aliorum, qui

In corp. art.

Habetur di. 35. ca. Ab exordio ex Hiero. l. 1. cõtra Iouinianum, tomo 3.

725

¶Super queſtionis centeſimę quadrageſimæ nonæ Articulum tertium.

In articulo 3. eiuſdem quæſtionis in reſponſione ad primũ aduerte, quod Martinus vbi ſupra, dicit, Nec placet mihi opinio Thomæ dicentis, quod licet ad acquirendum ſapientiam quantum ſufficit ad ſalutem, non exigatur omnino abſtinere a vino, ad acquirendum tamen eam ſecundum quendam perfectionis gradum, requiritur in aliquibus, quod omnino abſtineant, niſi velit ſaluare per hoc quod adiungit, Secundum conditiones quarundam perſonarum, & locorum, quia non videtur mihi, quod vſus ſobrij vini noceat acquiſitioni excellentis ſapientiæ.

¶Ad

¶ Ad hanc ſiquidem Martini obiectionem non oportet reſpondere, tum quia litera clare dicit, ſecundum conditionem perſonarum, & non dicit abſolute, ꝙ potus vini impediat à perfecta ſapientia. Vnde hoc nõ eſt ſaluare doctrinam, quaſi periclitantem vt arguẽs ſonat, ſed ſua obiectio eſt manifeſta diuiſio contextus: tum quia etiam ſi author non ſubiunxiſſet illa verba, Secundum conditiones perſonarũ &c. ex quo dixerat, ꝙ hoc requirit̃ in aliquibus, ſatis ſe præſeruauerat ab vniuerſaliter, & cõmuniter. Prodeſt ergo acquiſitioni ſapiẽtiæ perfectæ abſtinentia à vino aliquibus, quibus ſcilicet abſtinere à vino eſt bonũ ſupererogationis, ſicut ieiunium, & alia huiuſmodi. Et per oppoſitum talibus non abſtinere à vino nocet, ſicut non ieiunare, quia impedit progreſſum ad perfectã ſapientiam, qua beati pacifici, qui filij Dei vocabuntur.

722 2.Tim.2.lec. 2.cor.3.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ quadrageſimanona Articulum quartum.*

IN ar.4. eiuſdem q. dubium occurrit ex eo, quod nõ bene rõ, quare ſenibus, epiſcopis, & regibus ſpecialiter indicitur ſobrietas magis, quam iuuenibus, & mulieribus aſſignatur: quoniam iuuenibus, & mulieribus opus eſt ſobrietate & propter concupiſcẽtias, & ꝑpter finem, ſ. operationem, ſenibus autem propter operationem tãtum, male ergo videtur diſtinctio iſta rationum aſſignata.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ diſtinctio, & ratio eſt optima, ſi formaliter intelligatur. Communis neceſſitas qppe ſobrietatis in omnibus eſt propter cõmunem operationem rationis, ſ. pp vſum rationis, vt patet ex ipſa ſobrietatis nota.

ex hoc ſcandalizantur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſapientia poteſt haberi dupliciter. Vno modo ſecundum modum cõem, prout ſufficit ad ſalutem: & ſic non requiritur ad ſapientiam habendam, quod aliquis a vino oĩno abſtineat, ſed quòd abſtineat, ab immoderato vſu vini. Alio modo, ſecundum quendam perfectionis gradum, & ſic requiritur in aliquibus ad perfecte ſapientiam percipiendam, ꝙ omnino a vino abſtineãt, ſecũdũ cõditiones quarũdã perſonarum, & locorũ.

Ad secundum dicẽdum, quod Apoſtolus non ſimpliciter dicit bonum eſſe abſtinere a vino ſed in caſu, in quo ex hoc aliqui ſcandalizantur.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus retrahit nos aliquibuſdam, ſicut omnino illicitis, a quibus dam vero ſicut ab impedimentis pfectio is. Et hoc modo retrahit aliquos a vino ꝑpter ſtudium perfectionis, ſicut a diuitiis & aliis huiuſmodi.

Articvlvs IIII.

Vtrum ſobrietas magis requiratur in maioribus perſonis

AD quartvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ſobrietas magis requiratur in maioribus ꝑſonis. Senectus.n. excellentiã quandam homini præſtat, vnde & ſenibus honor & reuerentia debetur ſecundum illud Leuit. 19. Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis, ſed Apoſtolus ſpecialiter ſenes, dicit eẽ ad ſobrietatem exhortandos, ſecundum illud ad Tit. 2. Senes, vt ſobrij ſint. ergo ſobrietas maxime requiritur in excellentioribus perſonis.

¶ 2 Præt. Epiſcopus in Eccleſia excellentiſſimum gradum habet, cui per Apoſtolũ indicitur ſobrietas, ſecundum illud 1. ad Timoth. 3. Oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium, prudẽtem &c. ergo ſobrietas maxime requiritur in perſonis excellentioribus.

¶ 3 Præt. Sobrietas importat abſtinentiam a vino, ſed uinum interdicitur regibus, qui tenẽt ſummum locum in humanis rebus. conceditur autem his qui ſunt in ſtatu deſolationis, ſm̃ illud Proue. 31. Noli regibus dare uinum. & poſtea ſubdit, Date ſiceram mœrẽtibus, & uinum his qui amaro aĩo ſunt. ergo ſobrietas magis requirit̃ in excellentioribus perſonis.

Sed contra eſt, ꝙ Apoſ.

A dicit 1. ad Timot. 3. Mulieres ſimiliter pudicas, ſobr. as &c. & ad Ti. 2. dicitur, iuuenes ſimiliter hortare, vt ſobrii ſint.

Respon. Dicẽdum, quod virtus hẽt habitudinẽ ad duo. Vno quidem modo, ad contraria vitia quæ excludit, & concupiſcentias quas refrænat. Alio modo, ad finẽ in quem perducit. ſic ergo aliqua virtus magis requirit̃ in aliquibus duplici ratione. Vno modo, quia

B in eis eſt maior pronitas ad cõcupiſcentias, quas oportet per virtutem refrænari, & ad vitia, quæ per virtutem tolluntur, & ſecundum hoc ſobrietas maxime requiritur in iuuenibus, & mulieribus, quia in iuuenibus, uiget concupiſcentia delectabilis propter feruorem ætatis, in mulieribus autem non eſt ſufficiens robur mentis ad hoc ꝙ concupiſcentiis reſiſtant. Vnde ſecundum Valerium Maximũ * mulieres apud Romanos antiq tus non bibebant uinum. Alio vero modo, ſobrietas magis reqritur in aliquibus, vt pote magis neceſſaria ad propriam operationẽ

C

ipſorum. Vinum autem immoderate ſumptum præcipue impedit vſum rationis, & ideo ſenibus, in quibus ratio debet uigere ad aliorum eruditionem, & epiſcopis, ſeu quibuſlibet Eccleſiæ miniſtris qui mente deuota debent ſpiritualibus officiis inſiſtere, & regibus qui per ſapientiam debent populum ſubditum gubernare, ſpecialiter ſobrietas indicitur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

D

QVAESTIO CL.

De ebrietate, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum ẽ de ebrietate.

Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ ebrietas ſit pc̃m̃.

¶ Secundo, Vtrum ſit peccatum mortale.

¶ Tertio, Vtrum ſit grauiſſimum peccatorum.

¶ Quarto, Vtrum excuſet a pc̃ò.

Articvlvs I.

Vtrum ebrietas ſit peccatum.

AD primvm ſic proceditur. Videt̃ quòd ebrietas non ſit peccatũ. Omne enim peccatum habet aliud peccatum ſibi oppoſitum, ſicut ti

ra. Sed loquendo de diuerſis conditionib. & ſtatibus perſonarum ſm̃ ſibi propria: ita quòd in iuuenib. & mulieribus conſiderentur & propriæ operationes, & cõcupiſcentię, & ſimiliter in alijs, ſ. ſenibus, regibus, & epiſcopis, tunc formaliter loquẽdo, iuuenibus, & mulieribus eſt neceſſaria ſobrietas propter cõcupiſcentias, & vitia. Nã his ſecluſis, nulla eſt operatio iuuenis vt ſic, aut mulieris ut ſic, q̃ exigat ſobrietatem ſpãliter: qm̃ nulla talis operatio exigit excellẽtiam purę mentis. In ſenibus autem, epiſcopis, & regibus, ſecluſis concupiſcentijs, quia propriæ eorum vt ſic operationes exigunt mentis puritatem excellentem propter eorum officia, ut patet in litera, ideo ex hac parte egẽt ſobrietate. Obiectio autem in oppoſitum procedit de operatione cõmuni omnibus, ſcilicet, uti ratione. Sermo autem præſens eſt de operatione propria conditionum, & ſtatuum.

Lib. 2 cap. 1. in titulo de vſu uini mulieribus interdicto.

¶ *Super quęſtionis centeſimæquinquageſimę Articulum primum.*

IN artic. 1. q. 150. circa ſignificationem ebrietatis, nota conditiones primi ſignificati, quia defectus rõnis non abſolute, ſed vt cauſatus ex multo vino potato, ſignificatur nomine ebrietatis primo modo, & ꝙ ſic non eſt nomẽ culpæ, ſed pœnæ ex culpa. Vbi appellatione vini intelligitur õẽ potabile inebriatiuũ, vt ceruiſia. Intelligũtur.n. ſecundario ſub principali ſicut etiam ſunt adinuẽta ad ſupplendum principale. Et propterea debentes abſtinere aliquõ die a uino: tenentur etiam abſtinere à ceruiſa. Sumitur enim loco vini. Et qm̃ vnũ cauſare poteſt aliq̃d, potatum, vel non potatum, ſubiũgitur ly non

723 Mal.q.14.ar. 4.ad 2. Et ad Ti.2.le.1 fin. Et 3. Ethi.le. 11.fin.

Digitized by Google

potato, ad differentiam defectus rationis, qui conſequi poteſt F ex vino odorato. Aiunt enim quoſdam ſolo odore vini, rationis vſum perdere, talis.n. defectus nõ eſt ebrietas, ſicut nec defectus rõnis a ſomno, vel quacũq; cã alia à vino potato. Additur autem in litera, ly multo, quia vinum potatum nõ inebriat, niſi ſit multum reſpectu illius qui bibit, quantumcunque in ſeipſo parum ſit quod bibitur: multũ autem dicimus communiter in quantitate. Poteſt tamen contingere, quod multũ in uirtute tantum, & non quantitate inebriet, puta, ſi tantundem ab eodem tunc bene dilutum bibitũ non inebriaſſet. Tũc enim multitudo virtutis, non quantitatis in cauſa eſt. Eſt autẽ defectus ille, q ebrietas vocatur, pœna ex culpa, nõ actuali ſemper, ſed originali ſaltem. In ſtatu ſiquidẽ innocentiæ, etiam ſi vſus vini fuiſſet, nullus fuiſſet ebrius, quia nullus error, aut infirmitas.

miditati audacia, & puſillanimitati præſumptio opponiť, ſed ebrietati nullum peccatum opponitur. ergo ebrietas non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. Omne peccatum eſt voluntarium, ſed nullus vult eſſe ebrius, quia nullus vult priuari vſu rationis. ergo ebrietas nõ ẽ pctm̃.

¶ 3 Præt. Quicumque eſt alteri ratio peccandi, peccat. ſi ergo ebrie G tas eſſet peccatum, ſequeretur ꝙ illi, qui alios inuitant ad potum, quo inebriantur, peccarent, quod videtur eſſe ualde durum:

¶ 4 Præ. Omnibus peccatis correctio debetur, ſed ebriis non adhibetur correctio. dicit enim Greg. ꝙ cum venia ſuo ingenio ſunt relinquendi, ne deteriores fiant, ſi à tali conſuetudine euellantur. ergo ebrietas non eſt peccatum.

Sed contra eſt, quod Apoſt dicit ad Rom. 13. Nõ in comeſſa

¶ In eodem articulo H primo aduerte, ꝙ ebrietas pro actu inebriatiuo, ad hoc, quod non ſit peccatum, duas habet conditiones. Prima eſt, ꝙ præter opinionem bibẽtis potus ſit inebriatiuus. Secunda, quod nulla in hoc bibentis negligentia concurrat. Nam ſi credit q, aut dubitat ſe inebriari, non excuſatur. Et ſimiliter; ſi non adhibet diligentiam ſuam in aduertendo quantum bibit, & cuius uigoris ſit vinum, & qualiter ipſe bibens eſt diſpoſitus, puta, quia eſt valde calefactus, non excuſatur.

¶ In eodem ar. 1. aduerte, ꝙ ebrietas ex inordinata concupiſcentia, & vſu vini, ſemper eſt peccatum, ita ꝙ peccatum conſiſtit in actu, quo qs inordinato appetitu vtitur vino inebriatiuo, hoc eſt, inquantum eſt inebriatiuum. Iam.n. dictum eſt, ꝙ ad gulæ uitiũ, non ad ebrietatẽ ſpectat inordinatus vſus potus abſolute, ad ebrietatem aũt quatenus eſt inebriatiuus. I

¶ In eodẽ ar. 1 circa illud, Ebrietas continetur ſub gula, ſicut ſpẽs ſub genere, aduerte, ꝙ gula eſt nomẽ æquiuocum ad genus comeſſationis & ebrietatis, & ad ipſam ſpeciem comeſſationis, ita quòd tractatus habitus ſuperius de gula, nõ eſt habitus de gula vt eſt genus, ſed vt eſt ſpẽs, qm̃ tractatũ eſt de gula vt eſt uitium oppoſitum abſtinẽtiæ, vt expreſſe in principio q. 146. diuidendo dr̃. Et inter ſpẽs gulæ nõ eſt cõputata ebrietas, q̃ hic dr̃ ſpẽs gulę, vt eſt genus, ſed ſolũmõ enumeratæ ſunt ſpecies gulæ, quæ continenť ſub comeſſatione. Perinde igiť fuit tractare de gula, ac ſi de comeſſatione tractareť, ſed quia ſpẽs illa nomẽ gñris ſibi vſurpauit, ſub gulæ nomine tractata eſt. In hoc autẽ loco gula non ſimiliter ſumitur, ſed pro genere communi ad gulam pro comeſſatione, & ebrietate.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad primum, dubium occurrit ad hominem. Superius namque author in quæſtione de gula art. 2. ad tertium dixit, ꝙ nocumentum proueniens K ex delectabili in cibo, & potu, per accidens ſe habet ad gulã. In hac autem reſponſione de vitio oppoſito ebrietati tractãs, ex nocumento naturæ culpam in abſtinendo a vino conſtituit. Si enim eſt per accidens, non debet ex hoc culpa conſtitui, & ſi ex hoc culpa conſtituitur, non eſt per accidens.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, ꝙ aliud eſt dicere, quod ex naturæ nocumento, ſit culpa, & aliud quod ex naturę nocumento ſit culpa talis, ſcilicet oppoſita ebrietati. Author nõ dicit ſecundum, ſed primum, ꝙ conſtat eſſe verũ, quia eſt culpa cõtra naturalem amorem ſuiipſius, quamuis non opponat ebrietati. Secundo dicitur, quod per grauamẽ naturæ author, intendit grauamen naturæ quo ad vſum rõnis, & talis culpa, qua qs quo ad vſum rationis ex abſtinẽtia vini grauaret naturam, opponi conceditur ebrietati, quæ vſum rõnis tollit ex

F nimio vſu vini. In ſuperioribus autem author dixit, ꝙ nocumentum corporis ſe habet per accidẽs ad gulam, & nõ dixit ꝙ nocumentum rationis ſe habet per accidens, quin potius de nocumento rationis dixit, in quæſtione præcedenti articulo 2. quòd ſe habet per ſe ad abſtinentiam, ſobrietatem, & gulam, & ebrietatem.

tionibus, & ebrietatibus.

Respondeo Dicendum, quod ebrietas dupliciter poteſt accipi, Vno modo, prout ſignificat ipſum defectum hominis, qui accidit ex multo vino potato, ex quo fit vt non ſit compos rationis, & ſecundum hoc ebrietas non nominat culpam ſed defectũ pœna-G lem cõſequentem ex culpa. Alio modo, ebrietas poteſt nominare actum, quo quis in hunc defectũ incidit, qui poteſt cauſare ebrietatẽ dupliciter. Vno modo, ex nimia vini fortitudine præter opinionẽ bibentis, & ſic ẽt ebrietas põt accidere ſine peccato: pręcipue ſi non ex negligentia hominis contingat & ſic creditur Noe inebriatus fuiſſe, ut legitur Geneſ. 9. Alio mõ ex inordinata concupiſcentia, & vſu uini, & ſic ebrietas poniť eſſe peccatum & continetur ſub gula, ſi-

¶ In eodem art. 1. in reſponſione ad ſecundum dubium primo ex Martino in qõ. 1. de ebrietate occurrit contra authorem in hac ſolutione arguẽte dupliciter. Primo, quia hæc ſolutio non conſonat doctrinæ ſequentis articuli, vbi dicitur, quòd ſi quis aduertit potum vini eſſe immoderatum, & inebriare potentem, magis tamen uellet ebrietatem incurrere, quam a potu abſtinere, talis proprie dicitur ebrius. Ex quibus arguitur ſic, Omnis, q magis uult inebriari potu vini, quam a potu abſtinere, vult inebriari, ſed omnis proprie ebrius eſt huiuſmodi. ergo defectus ebrietatis eſt vo- D. 53

H luntarius. Secundo, Ratio peccati ebrietatis conſiſtit in volitione potus immoderati, & inebriantis ſciti, quòd eſt talis. ergo ad ebrietatem formaliter, & proprie dictam, exigitur quod potus ſecundum quod inebrians, ſit uolitus.

¶ Dubium deinde occurrit, quia falſum eſt, quod nullus velit carere vſu rationis ex potu, cum aliqui ſint, qui ex induſtria ad hoc bibant ut inebrientur, & in hoc delectãtur, quod ſeipſos eximunt a rationis curis.

¶ Ad dubium ex Martino dicitur, ꝙ non incõuenit aliquid eſſe volũtarium vno modo, quod alio modo eſt inuoluntariũ. Multipliciter enim dicitur voluntarium, & inuoluntariũ, ſed quantũ ad propoſitum ſpectat, dicitur dupliciter, ſcilicet directe, & in ſeipſo, vel indirecte, & in cauſa, ſeu alio. V. g. Cũ quis I ſponte currit, & inde fatigatur, curſus eſt directe, & in ſeipſo volitus, laſſatio autem cõſequens eſt indirecte, & in alio, hoc eſt, in curſu, ad quem conſequitur volita, & nõ ſeipſa, nec directe, & hi duo modi voluntarij, communes omnibus peccatis videntur. Nam in peccato eſt aliquid, quod directe uolumus, puta, accipere alienum, vti muliere non ſua &c. & aliquid, qd indirecte uolumus, ſ. deformitatẽ peccati, quæ annexa eſt illi actui. Differunt autem huiuſmodi voluntaria inter ſe in hoc, quod primum eſt omnino voluntarium, ſecundum autẽ eſt aliquo mõ uoluntarium, ſ. directe, & in cauſa, & aliquo modo inuoluntarium, ſ. directe, & in ſeipſo. Sic autem eſt in propoſito. Potus ſcitus quod eſt immoderatus, & inebriatiuus, eſt in ſe, & directe volitus, defectus autem rationis conſequens nõ eſt volitus in ſeipſo, & directe, ſed tantũmodo indirecte, & in ſua cã. In hac ergo ſolutione author loquitur de voluntario in ſeipſo, & directe, & dicit quod defectus rõnis eſt inuolun- K tarius, & bene, quia nõ eſt in ſe, & directe volitus. In ſequẽti autem articulo loquitur de uoluntario indirecte in ſua cauſa nõ in uerbis allatis a Martino, quia in illis verbis author loquitur nõ de defectu rationis conſequente, ſed de actu potatoris potente inebriare, quem diximus eſſe directe volitum, ſed in verbis ſubiunctis, ſ. quia ẽm hoc hõ volens, & ſciens priuat ſe uſu rationis, & per hoc patet ſolutio primę obiectionis.

¶ Ad ſecundam vero conceditur totum, ſed non eſt contra id quod diximus, quoniam aliud eſt potum inebriatiuum, vt ſic eſſe cognitũ & volitũ directe, & in ſeipſo: & aliud eſt defectũ rationis cõſequẽtem ex huiuſmodi potu eſſe directe, & in ſeipſo volitum. Ebrius proprie, & formaliter diciť nõ a defectu rationis, qui cauſatur ex potu, ſed ex ipſo actu potente inebriare cognito, & volito directe, qui ebrietas dicitur. Nã ſicut fornicator proprie ille eſt, qui ſcit hãc mulierem nõ eſſe ſuã, & uult

& vult vti illa, quod eſt fornicari, ita ebrius eſt, qui ſcit hunc A potum eſſe inebriatiuũ, & vult illo vti, quod eſt inebriari, vt inebriari ſonat actũ moralẽ. Ex hoc.n. tamquam ex intento per ſe & directe, vt in ſequenti litera dicitur, ſumit ſpeciem ebrietatis vitiũ nõ ex defectu cõſequẽte, ꝙ indirecte, & in ſua cã tãtum eſt uolitus.

cut ſpecies ſub genere. Diuiditur enim gula in comeſſationem, & ebrietatem, quæ prohibet Apoſtolus in authoritate inducta.

Ad primum ergo dicẽdũ, quod ſicut Philoſophus dicit in 3. Ethic.* Inſenſibilitas, quæ opponitur temperantiæ, nõ multũ cõtingit. B Et ideo tam ipſa, quam omnes eius ſpecies, quæ opponuntur diuerſis ſpeciebus temperantiæ, nomine carẽt. Vnde & vitium quod opponitur ebrietati innominatũ eſt, & tamen ſiquis ſcienter intm a vino abſtineret, vt naturã multũ grauaret, a culpa imunis nõ eſſet.

Ad secundum dicendũ, ꝙ obiectio illa procedit de defectu, cõſequẽti, ꝙ eſt inuoluntarius: ſed immoderatus vſus vini eſt volũtarius, in quo peccati ratio cõſiſtit.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ſicut ille qui inebriatur, excuſatur C a peccato, ſi ignorat fortitudinem vini, ita etiam ille qui inuitat aliquem ad bibendũ excuſatur a peccato, ſi ignoret talem eſſe cõditionem bibentis, vt ex hoc potu inebrietur, ſed ſi ignorãtia deſit, neuter a peccato excuſatur.

Ad quartum dicendum, ꝙ aliquando correctio peccatoris ẽ intermittenda, ne fiat inde deterior, vt ſupra dictũ eſt*. Vnde Auguſt. dicit in epiſtola ad Aurelium epiſcopum, *de comeſſationibus & ebrietatibus loquens. Non aſpe D re, quãtum eſtimo, non dure, non impetuoſe iſta tolluntur, ſed magis docendo quam iubẽdo, magis monendo quam minando. Sic.n. agendum eſt in multitudine peccantium, ſeueritas autem exercenda eſt in peccato paucorum.

Articulus II.

Vtrum ebrietas ſit peccatum mortale.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ ebrietas nõ ſit peccatũ mortale. Augu. enim in ſermone de purgatorio* dicit ebrietatem eſſe peccatũ mortale, ſi ſit aſſidua, ſed aſſiduitas importat circunſtantiã, quæ non trahit in aliam ſpeciem peccati, & ſic nõ poteſt in infinitum aggrauare, vt de ueniali faciat mortale, ſicut ex ſupradictis patet. † ergo ſi aliàs ebrietas non eſt peccatũ mortale. nec ẽt hoc mõ erit pctm̃ mortale.

C ¶ 2 Præt. Augu. dicit in eodem ſermone.* Quotiens aliquis in cibo, aut potu plus accipit quam neceſſe eſt, ad minuta peccata nouerit pertinere: peccata autem minuta dicuntur venialia. ergo ebrietas. quæ cauſatur ex immoderato potu, eſt peccatum veniale.

¶ 3 Præt. Nullum peccatum mortale eſt faciendum propter medicinam; ſed aliqui ſuperflue bibunt ſecundum conſilium medicinę; vt poſtea per vomitum purgẽtur, & ex hoc ſuperfluo potu ſequitur D ebrietas. ergo ebrietas non eſt peccatum mortale.

Sed contra eſt, quod in canonibus Apoſto. † legitur. Epiſcophus, aut presbyter, aut dia

¶ Ad ſecundum dubium dr̃, quod inebriare ſe ex induſtria vt careat vſu rationis, videtur eſſe valde paucorum, qm̃ carere vſu rationis, communiter ebrij incurrunt magis q̃ appetant. In quibus tamẽ appetitus directe tendit ad carẽtiam vſus rationis, & ad hoc ebrietate utuntur tam quam inſtrumento delectabili uitiũ pluſ quam humanum videtur, & ad beſtialitatis uitia pertinere. Velle namque directe ſe priuare vſu rationis nil aliud eſt, q̃ velle ſe facere irrationale, ac brutum animal pro tũc. Author autem de ebrietate, vt eſt humanũ uitiũ loquitur ſecundum id, quod communiter in hominibus inuenitur. Conſtat nãque quòd communiter nullꝰ directe vult ſe priuare vſu rationis.

Li. 3. cap. 11. tom. 5.

¶ Super quæſtionis cẽteſimæ quinquageſimæ Articulum ſecundum.

q. 33. art. 6.

Epiſ. 64. parũ ante medium, to. 2.

In articu. 2. eiuſdem qõ. 150. dubium occurrit, An potus vini ex hoc ipſo reddatur culpabilis mortaliter, quod priuat ſciẽtem, & volentem vſu rationis. Et huic annectitur alterum dubium, an huiuſmodi potus habeat rõnẽ peccati mortalis ex ipſo damno vſus rationis, an ex periculo, quia ſcilicet exponit hominem periculo peccatorum mortalium, an ex vtroque ſimul. In litera ſiquidem vtrumq; ſimul ponitur. Eſt ſiquidem primi dubii ratio, quia nulla conditio, quæ poteſt ſaluari tam in actu virtuoſo, quam vitioſo, facit ex ſe ſufficienter actũ mortaliter culpabilẽ, ſed iſta conditio, ſ. inferre priuationem vſus rationis, põt ſaluari in actu virtuoſo & uitioſo. ergo actus potus ex hoc quòd eſt priuatiuus uſus rationis, nõ eſt peccatum mortale. Minor probatur multipli E citer. Primo, quia ſciẽs & volens dormire, vult ſe priuare vſu rationis, & tamen non peccat. Secundo, quia propter uomitũ inebrians ſe non peccat. Nec valet, inquit Martinus, quod ait Thomas in reſponſione ad tertium, ꝙ quia uomitus põt fieri per aquam tepidam, ideo propter hanc cauſam non excuſaret quis ab ebrietate, tum quia potus tepidæ aquæ non prouocat vomitũ in hominibus omnib. tũ q̃a uomitus ex alia & alia cauſa prouocatus, alias ſuperfluitates emittit. Tertio quia ſi quis eſſet talis cõplexionis, quod ex vino quãtũcũq; & qualitercunque ſumpto inebriaretur, & ex alio potu grauius læderet in corpore, iſte eſſet perplexus, ſi nõ liceret ſibi uti minus malo bibẽdo vinum, ꝙ hoc ſcienter inebriando ſe. Quarto, ad euitandã ſæuitiam tyrãni, vel infidelis, in caſu homo poſſet ſe inebriare, vt ſic relinqueretur pro cõi bono &c.

A Hęc ſunt motiua ſumpta ex Martino ubi ſupra. Qui etiã ibidem tenens concluſionem dictarum rationum, ſoluit rõne authoris in hoc ar. Negat ſiquidem illam maiorem. Quicunque ſciens & uolens priuat ſe uſu rationis, propter inſtantias ſupra dictas. Ad ſecundam vero rationẽ de periculo dicit tria. Primo, ꝙ hmõi pericula non ſunt communia omnib. ebriis. Secundo, ꝙ hmõi periculis põt prouideri ne ſequantur, præcipiendo prius quod caueatur, & obſeruetur cum erit ebrius. Tertio, ꝙ duplex eſt periculum, circũdãs, vel inuolens. Et ꝙ licet non poſſit quis exponere ſe periculo inuolenti, ſecus eſt de periculo circundante, quale eſt iſtud quãdoque. Et ad authoritatem Ambroſij in litera allatam dicit, quod loquitur Ambroſ. non vniuerſaliter, ſed ſecundum id, quòd multis accidit. Ad rõnem vero allatam in litera arguendo in oppoſitum ex canonibus Apoſtolorũ, dicit duo. Primo, ꝙ non loquitur, niſi de aſſiduis in ebrietate, vt oſtendit ly deſeruiens ebrietati. Secundo, quòd huiuſmodi pœnæ non ſolum pro mortali, ſed etiam aliquando pro veniali, & ſine culpa non tamen ſine cauſa imponuntur, præcipue propter indecentiam, & exprobrationem facti, vt eſt ebrietas. Secundi autem dubij ratio ex Martino iam dicta eſt. Et aſſignatur alia, quia pericula conſequẽtia per accidens ſe habent. Species autem moralis peccati non attenditur ſecundũ ea, quæ ſunt per accidẽs, ſed ſecundum id, quod per ſe eſt obiectum actus.

724 1. q. 2. q 88. ar. 5. ad 1. Et 2. di. 24. q. 2. art. 6. cor. Et mal. q. 2. art. 8. ad 13. Et Ro. 13. lect. 3. Et 1. cor. 5. le. 3.

*In ſer. 4. in die animarum, to. 10.

† 1. 2. qõ. 88. arti. 7.

Ser. 4. in die animarum ante mediũ tomo 10.

Canon 42.

¶ Ad euidentiam horum ſcito, quòd author non dicit, ꝙ priuare ſe vſu rationis conſtituat peccatum mortale, aut veniale, ſed docet, ꝙ priuare ſe vſu rationis ex inordinata concupiſcentia uini, eſt peccatum mortale. Et ſi quæratur in quo cõſiſtit iſta inordinatio. In promptu eſt reſpõſio, ꝙ cõſiſtit in hoc, ꝙ propter delectationem in potu non curat ſciens, & volens priuare ſe vſu rationis, ita quod non priuatio vſus rõnis abſolute, nec delectatio in potu vini abſolute, culpam conſtituit ſed delectatio in potu uini inebriantis in ſciente, & uolente illam, conſtituit rõnem culpæ mortalis. Et in hoc proprie conſiſtit actus ebrietatis qui cum intemperantiæ ſpecies ſit, eſt circa delectabile ſecundum ſenſum tactus, quale eſt potus vini ebriantis. Ex hoc autem fundamento patet primo, ꝙ rõnes Martini non ſunt cõtra authoris doctrinã de ebrietate formaliter loquendo, ſed allatę ſuæ rationes ſi concludunt, inferũt tantum ꝙ ebrietas materialiter, hoc eſt, bibere aduertẽter vſque ad mentis alienationem non propter delectationẽ potus ſed propter aliquam honeſtam in ſe cauſam eſt licita, quod nunc non affirmo, nec inficio. Sed in reſponſione ad tertium hæc quæſtio tractabitur, & ſi Deus lumen dederit, determinabitur. Patet ſecundo, quòd ſolutio Martini ad primam rõnem

authoris

Digitized by Google

F authoris data, nihil valet, quia loquitur de priuatione vſus rõnis abſoluto, & author loquitur de priuatione vſus rõnis ex delectabili inebriatiuo potu. De dictis autem ad rõnem de periculo, & obiectione allata in ſecundo dubio, dicendum eſt, ꝙ cũ ebrietas directe opponatur bono rationis humanæ, hoc eſt, vſui rõnis humanæ, & reliqua vitia eſſentialiter ex ſuis directe malis ſpẽm grauitatemque habeant, non eſt aliter de ebrietate dicendum, ſed diſtinguendum, potius eſt, quod ebrietas hẽt duplicem grauitatẽ, vnam ſubſtantialem, & hæc attenditur ſecundum ipſum rõnis vſum ex delectabili potu priuatum; alteram conſequenter ſe habentem, & hæc attenditur penes periculum mala committendi, & penes commiſſionem bonorum, q̃ operari, aut conſeq. debuiſſet. Et licet hæc ſe habeant per accidens, pro quanto ſunt extra ſpẽm, non ſe hñt per accidens, pro quanto ſunt frequẽter, ſeu cõiter conſequẽtia, & præuiſa in cõi, vel ſaltem in ſua ca. Vnde ad dubiũ dico, ꝙ nõ ex hoc primo hẽt ebrietas, ꝙ ſit peccatũ, & ꝙ ſit mortale, ſed hoc habet primo, vt dictum eſt, ex ſuo genere, & ſecũdario habet ex hoc, ſ. ex periculo mortalis peccati, cui ſe H ſciens, & volens committit. Quod autem hmõi pericula non ſint communia omnibus ebriis, vt prima Martini obiectio dicit, nihil obſtat, ſi ſunt cõſequẽtia vt in pluribus. Moralis n. doctrina attendit id, quod cõiter accidit. Quod vero hmõi periculis poſſit prius ebrius prouidere per alios ne occurrant, vt ſecundo obiicitur, falſum primo eſt quo ad concupiſcentias, & malas cogitationes, puta, velle percutere, vel occidere, vel adulterari, & dicere turpia, quamuis in quibuſdam potantibus verum ſit quo ad executiones exteriores puta, ne percutiant, vel occidant, claudendo ipſos in camera. Deinde, q̃a iſtæ prouiſiones ſunt per accidens, & paucis conueniunt, rõ attendẽdo autem, quæ cõſequunt actũ ebrietatis ex ſua natura, vt author docet, dicitur quod hæc ſecundaria grauitas non excuſat per hmõi potentiam prouidendi, quamuis ſi prouiſiones apponerent, diminueretur, & excuſarentur a tanto, ſed non a toto. Di I ſtinctio demum tertio loco adducta de periculo circumſtante, & inuoluente, non ſoluit, ſi communiter pericula mortalis peccati conſequuntur, quia tunc eſſet periculum inuoluẽs hominem in peccato mortali. An autem ebrii communiter in hoc incidant, fateor me neſcire, quia non vidi multos ebrios. Quãuis autem reſponſio iſta quo ad grauitatem ex periculo, quo ad primam partem ſit optima, quod ſcilicet grauitas ſubſtantialis eſt ex ſuo genere, conſequens ex periculo, quo ad ſecundam tamen partem, ſcilicet quod ſit ebrietas etiam mortalis ex periculo, non vr̃ vera, nec habetur in litera ab authore. Litera enim debet ſic punctuari, vt ly, Et ſicut peccat mortaliter, ſit concluſio ſequens ex præcedenti medio, quia ſ. ſciens, & volens priuat ſe &c. & poſtmodum ſubiungit, Committẽs ſe periculo peccandi. Coniungendum eſt enim cum ſequenti probatione ex authoritate Ambroſii, ita quod ly, Committens K ſe periculo peccandi, nõ eſt expoſitio, aut redditio alterius rationis, aut adminiculum præcedentis rationis, quare peccat mortaliter, ſed eſt ſubiunctio communitatis ad ebrietate aggrauantis ipſam. Cuius ſignum eſt, ꝙ non dicit author, Committens ſe periculo peccandi mortaliter, ſed periculo peccandi, & hoc etiam in communi probat ex Ambroſio. Conſtat autem quod ex periculo peccandi nõ peccat homo mortaliter, & ſic proculdubio intendit author, & hoc etiam videtur verũ ſecundum ſe, quia non apparet quantum ego ſcio, quod communiter ebrii incurrant actus peccatorum mortalium, ſed multi dormiunt, multi ſunt otioſi &c. Doctrina autem moralis ſecundum communiter accidentia tradẽda eſt. Nec obſtat, quod poſt hoc author infert Vnde ebrietas per ſe loquendo, eſt peccatum mortale, quoniã illatio iſta ex ratione inducta de damno vſus rationis intelligenda eſt, quam comitatur periculum peccandi in communi ſiue mortaliter, ſiue venialiter.

conus aleæ, aut ebrietati deſeruiẽs aut deſinat, aut deponatur. Subdiaconus aũt, aut lector, aut cantor ſimilia faciens, aut deſinat, aut communione priuetur, ſimiliter & laicus, ſed tales pœnæ non infligunt, niſi pro peccato mortali. ergo ebrietas eſt peccatum mortale.

G RESPON. Dicẽdum, quod culpa ebrietatis, ſicut dictum eſt,* cõſiſtit in inordinato vſu & cõcupiſcentia vini. Hoc aũt cõtingit eſſe tripliciter. Vno mõ ſic, quòd neſciat potum eſſe immoderatũ, & inebriare potẽtem, & ſic ebrietas poteſt eſſe ſine peccato, vt dictum eſt.* Alio modo ſic, quod aliquis percipiat potum eſſe immoderatum, non tamen æſtimet potum inebriare potẽtem, & ſic ebrietas poteſt eſſe cũ peccato veniali. Tertio modo, poteſt eſſe quod aliquis bene aduertat potum eſſe immoderatum & inebriantem, & tamẽ magis uult ebrietatem incurrere, quam a potu abſtinere & talis proprie dicitur ebrius, quia moralia recipiũt ſpeciem non ab his, quæ per accidens eueniunt præter intentionem, ſed ab eo quod eſt per ſe intẽtum. Et ſic ebrietas eſt peccatum mortale, quia ſecundum

Art. præce.

¶Ad dicta autem Martini contra argumentum authoris ex pœna in canonibus Apoſtolorum, facile dici poteſt, quod author non inducit illum canonem, niſi vt argumentum pro altera parte, ad quod non requiritur, quod neceſſario cõcludat, ſed ſat eſt quod eſt probabile. Dicitur tamen ſecundo, quod tales pœnæ ſic modificatæ monitorio præmittendo, non niſi pro mortali peccato imponi videntur. Ex eo enim quod moneri prius mandatur ut deſinant, actus culpabiles oſtenduntur exerceri. Ex eo vero, ꝙ obſtinatis priuatio communionis, & depoſitionis apponitur inſinuatur, quod culpa non eſt toleranda, & ſic vr̃ mortale.

Art. præced.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem ſecundi articuli dubiũ ex Martino occurrit, vbi ſupra, arguente contra hanc ſolutionem, quod relinquat multa ſub dubio, & arguit dupliciter. Primo. Quæro de illo qui primo, & ſecundo ſe inebriando, cognoſcit hæc duo, quæ in litera ponuntur, ſcilicet fortitudinem vini, & habilitatem propriam ad ebrietatem, vtrum tertia ebrietas ſit peccatum mortale. ſi ſic, ſequitur quod ebrietas non aſſidua, eſt peccatum mortale. ſi non, ſequitur quod ex concupiſcentia vini, ſciens & volens ebrius non peccat mortaliter, contra ipſum Thomam. Secũdo, quod poſito caſu, in quo quis aſſidua ebrietate venerit in dictam cognitionem, & ſtatim abſtineat, adeo quod ex aſſiduitate genitus habitus corrumpatur, & poſt ex paſſione concupiſcentiæ inebrietur ſciẽter. Tunc ſic, Aut ille peccat mortaliter in iſta ebrietate, aut non: ſi ſic, ergo aliquis non aſſiduus inebriando ſe, peccat mortaliter. ſi non, ergo volens & ſciens ex concupiſcentia vini ebrius non peccat mortaliter, quod eſt contra Thomam.

¶Ad hæc dicitur, quod ex malo intellectu, immo ex appoſitione extranei ſenſus huic literæ procedunt obiectiones. Non enim dicit, aut ſomniauit etiam author, quod aſſiduitas requiratur ad hoc, quod ebrietas ſit peccatum mortale, vt obiectiones imponunt, ſed Auguſtinum apponentem conditionem aſſiduitatis reuerenter gloſſat, quod intelligitur de aſſiduitate quo ad effectum, qui eſt cognoſcere fortitudinem vini, & habilitatem propriam ad ebrietatem. Et quoniam huiuſmodi cognitio non eſt effectus proprius aſſiduitatis ebrietatis, quoniam ſine tali aſſiduitate poteſt talis cognitio haberi, idcirco ſine aſſiduitate tam præſenti, quam præterita eſt ebrietas peccatum mortale, ſi adſit dicta cognitio. Nec hoc eſt contra Auguſtinum, quoniam ipſe dicit affirmatiuam, ſcilicet, quod ebrietas aſſidua, id eſt, habens talem cognitionem eſt mortale, & non dicit negatiuam, ſcilicet, niſi ſit aſſidua. Quamuis etiam ſi diceret negatiuam, gloſſaretur vt dictum eſt, aſſidua, hoc eſt, habẽs cognitionem fortitudinis vini, & propriæ habilitatis, quia de aſſiduitate non ſecundum ſe, ſed ratione talis effectus intelligitur.

¶Ad vtramque ergo obiectionem, ſeu quæſtionem dicitur, ꝙ vtrobique eſt peccatum mortale, quia interuenit effectus aſſiduitatis neceſſarius ad ebrietatem, quamuis non interueniat aſſiduitas, ut patet ex dictis. Sciens enim & uolens ex delectatione vini in utroque caſu inebriat ſe.

Canon 42.

¶In eodem articulo in reſponſione ad ſecundum, dubium ex Martino ibidem occurrit, arguente contra hanc ſolutionem dicendo. Hæc ſolutio non uidetur euacuare uim authoritatis Auguſtini, & arguitur ſic. Cum ſumitur potus vſque ad ebrietatem, ſumitur pluſquam neceſſe ſit. ergo non quoties ſumitur pluſquam neceſſe ſit: pertinet ad minuta peccata, aut ebrietas pertinet ad minuta peccata. Hoc eſt contra Thomã. Maior eſt certa, concluſio eſt contra Auguſtini authoritatem arguendo allatam.

¶Ad hoc dicitur, quod obiectio pcedit ex nõ formali intellectu literæ. Nã pctm, conſiſtẽs in hoc, quod delectatio cibi, vel potus facit hominem comedere, aut bibere, plus q̃ oportet, ita quod ex hoc formaliter habeat ſpẽm, ſpectat ad gulã, ut

primo

A prius patuit. Delectatio aūt trahens hominem ad bibendum vſque ad ebrietatem, licet inferat etiam potum plus quā oportet, non tamen ex hoc trahit ſpēm, ſed ex hoc ꝙ eſt inebriatiua. Et ꝓpea illa ꝓpoſitio. Cum ſumit potus uſq; ad ebrietatē, ſumit plusq̄ oportet diſtinguenda eſt, quod plusquā oportet, ſi intelligitur formaliter & completiue, ita ꝙ ly plusq̄ oportet, ſit in quo compleatur peccatum, falſa eſt. Si autem intelligitur circunſtanter, ita ꝙ ad ebrietatem concurrit vt circunſtātia quędā, ly plus quàm oportet, ſic eſt vera. Auguſtinus ergo, & author tradūt ꝙ ſumere plusquam oportet formaliter & completiue, ita ꝙ in ly plus, completur ratio peccati, ſpectat ad peccata minuta, & ad gulam. Et quia hoc intendit author vt patet ex ſupradictis, ideo patet quod reſponſio authoris optime facit ſatis authoritati Auguſtini.

hoc homo volens & ſciens priuat ſe uſu rationis, quo ſecundum virtutem operatur: & peccata declinat: & ſic peccat mortaliter piculo peccandi ſe committens. Dicit enim Ambroſ. in libr. de Patriarchis.* Vitandam dicimus ebrietatem, per quam vitia cauere non poſſumus. Nam quæ ſobrij cauemus, per ebrietatem ignorantes committimus: vnde ebrietas, per ſe loquendo, eſt peccatū mortale.

Libro. 1. de Abrahā, ca. 6. non procul à fine, tomo 4.

¶ In reſponſione ad tertium iam tactū & promiſſum dubiū occurrit, An ebrietas ſcienter non ex delectatione potus, ſed ꝓp medicinam, ſit licita. Et vltra ſuperius allata ex Martino occurrit alia dubitandi rō, quia in litera author non dicit ſimpliciter non licere propter medicinam, ſed dicit non licere ꝓpter uomitum, quia pōt aliter procurari vomitus. Et propterea reſtat quęſtio de iſta cōditionali, Si medici conſulunt ebrietatem pro ſanitate recuperanda, nunquid liceat.

C ¶Ad hoc dicitur, quod ſi medicinæ ars diſponeret ebrietatē eſſe neceſſariam euacuationem, ſeu curā alicuius infirmitatis, ebrietas in illo caſu non eſſet ebrietas formaliter, quæ eſt peccatum, ſed materialiter tantum, quoniam nō eſſet ex delectatione in potu vini, & eſſet licita. Et ratio eſt illa, quā author in hac litera explicat. ſ. quia talis potus eſſet moderatus infirmo, qui non eſt moderatus ſano. Iſta enim propoſitio directe ſubſumitur ſub vniuerſali regula in litera tradita de cibo, vel potu immoderato reſpectiue. An autem ita ſit de facto, quod medicina diſponat in aliquo caſu neceſſariam eſſe ebrietatē, non eſt philoſophi moralis, nec theologi, ſed ſcientię medicinę opus. Nec huic concluſioni obſtant verba ſubiuncta in litera, de uomitu per aquam tepidam, vt Martinus obiecit, qm̄ author loquitur de vomitu formaliter, & nō de tali uomitu, nec de uomitu talis perſonæ. Et intendit, quod quia ad ꝓcurādū vomitu ut ſic, non eſt neceſſaria ebrietas, iō nō excuſaretur ab ebrietate, ſi quis propterea inebriaretur, vtpote inferendo ſibiipſi malum ſine neceſſitate. Secus autē eſt de tali uomitu, aut dę vomitu in tali perſona, ſi neceſſaria eſt ebrietas ad talem uomitum, aut talem perſonam. Ex his autem ad duos caſus Martini ſupra recitatos, dicendum eſt. Et ad illum quidē de homine ſic complexionato, ſeu infirmo, ꝙ cū vino inebriatur, ſine uino grauius infirmatur, ſtandū eſſet conſilio medicinæ, eo ꝙ regula cibi & potus infirmorū in ordine ad ſanitatē corporis ad artem medicinæ ſpectat. Ad alterū vero de ebrietate ad euitandum ſæuitiam tyranni, aut infidelis reſpondetur, ꝙ cū potus talis in ordine ad propriū & proximū finē ſit immoderatus, quia in ordine ad corpus & vſum rōnis eſt immoderatus, & huiuſmodi immoderatio ſcienter facta ſit peccatum ex ſuo gñe, & non ſint facienda mala vt eueniāt bona, non excuſaretur à pctō non ſolum qui inebriaretur, ſed nec ſi mediū excederet in cibo & potu, vt euaderet ſæuitiā tyranni, aut infidelis. Nō ſunt.n. hæc cogrua media ad hmōi finē.

E In eodem 2. ar. q. 105. dubium circa principalem concluſionē occurrit, An.ſ. ebrietas ſit mortale pctm̄. Vr̄ namque rō in oppoſitum, qm̄ delectatio impeditiua vſus rōnis, ſeu concupiſcētia vini impeditiua vſus rōnis, quę aſſignat pro cā peccati mortalis, non eſt ſufficiens rō peccati mortalis, quāuis ſit ſufficiēs cā peccati, qm̄ nec delectatio, ſeu concupiſcentia vini ſecundum ſe eſt peccatum mortale, niſi in ea ponatur finis vltimus quod eſt extra propoſitū, nec priuare ſe vſu rationis abſolute eſt pctm̄ mortale, vt patet de dormiente volūtarie. Si igitur eſt hic pctm̄ mortale, oportet quod ſit ex utroque ſimul iuncto, ſcilicet ex hoc ꝙ concupiſcentia, ſeu delectatio uini eſt ablatiua uſus rationis, & hoc ſuperius affirmauimus, ſed ꝙ hæc duo ſimul non ſufficiant ad peccatum mortale, ꝓbat du

A pliciter. Primo, ducendo ad inconueniens, ſ. ꝙ ſciens, & volēs dormire ſupfluē ex delectatione, quā percepit in aquæ ſtillantis ſonitu, peccaret mortaliter, quoniam vtrobiq; ex delectabili uolens & ſciens, priuat ſe quis vſu rōnis. Et ſimiliter quicunque ex aliqua cauſa veniali ſiu ſe volens & ſciens ſine neceſſitate dormiret, peccaret mortaliter, quia ex propoſito, & cauſa mala priuaret ſe vſu rōnis. Nihil.n. pl' mali culpæ aſſignatur in cā ebrietatis, quā in iſtis. Deinde probatur oſtenſiue, quia priuare ſe vſu rationis contingit dupliciter, ſ. ſimpliciter, & ad modicum tempus. Primo modo eſt maximum malū, ut patet in amentibus, & nullo modo licet, multo minus, quā priuare aliquem viſu corporali. Sed ſecūdo modo conſtat, quod nō eſt peccatum mortale ex ſuo genere, vt patet ex ſomno, & dormiente ſuperflue ſcienter. Oportet ergo aliquid apponere, vnde habeat rōnem peccati mortalis, ſed ex adiuncta concupiſcētia, aut delectatione potus vini, hoc non habetur, quia ſecundum ſe aut non eſt peccatum, aut veniale. ergo.

Ad primvm ergo dicendū, ꝙ aſſiduitas facit ebrietatem eſſe peccatum mortale nō propter ſolam iterationem actu, ſed quia nō poteſt eſſe, quod homo aſſidue inebrietur, quin ſciēs & volens ebrietatem incurrat, dum multotiēs experitur fortitudinem vini, & ſuam habilitatem ad ebrietatem.

B Ad secvndvm dicēdū, ꝙ plus ſumere in cibo & potu, q̄ neceſſe ſit, pertinet ad vitium gulæ,

¶Ad hoc poteſt dici, nouam introducendo opinionē, immo potius antiquam renouando, ꝙ ebrietas niſi ſit aſſidua, nō eſt pctm̄ mortale, non quod iteratio actus faciat de veniali mortale, ſed qa uirtus aſſiduæ ebrietatis eſt notabiliter impeditiua vſus rōnis, & ꝑ hoc notabilis nocumēti illatiua hoī, q ſm rōnē viuere dēt.

C In una aūt ebrietate non eſt hmōi uis dānificatiua notabiliter uſus rōnis, ut experiētia teſtari vr̄. Sicut ergo gutta cauat lapidē ex frequēti caſu, ita ebrietas efficit notabile dānū hoī ex aſſiduitate. Et quia pctm̄ mortale ex ſuo gñe nō eſt, niſi ſit notabiliter cōtra bonū Dei, proximi, aut ipſius peccantis, iō ebrietas nō niſi aſſidua, eſt pctm̄ mortale. Et hæc vr̄ doctrina Auguſtini in allegato ſermone de purgatorio, vbi diſtinguendo pctā mortalia à non mortalibus ponit ebrietatem, ſi ſit aſſidua, inter mortalia. Hoc idem ſentit glo. ad Gal. 5. in verbo, Ebrietates, & diuus Thomasmet ibidē gloſſat aſſidue, & in q. de malo. q. 2. ar. 8. ad tertium, & q. 7. art. 4. ad primum, ſentit ꝙ ebrietas non eſt peccatum mortale ex ſuo genere. Hæc opinio ſequaces multos inueniret, niſi authoritas tanti doctoris hic, & ſuperius in præcedenti libro q. 88. arti. 5. ad primum, & ſuper epiſtolam ad Rom. 15. expreſſe obſtaret.

D ¶Ad cuius euidētiā, quia tota difficultas cōſiſtit, An una ebrietas inferat notabile nocumentū, aduertendū eſt, quod uſus rationis eſt multo maius bonum, quam vſus domus. Cōſtat autem quod priuans aliquem vſu ſuæ domus non ſolum totaliter, hoc eſt, in perpetuum ſed etiam ad tp̄s, puta, uno die, peccat mortaliter, quoniam vſus priuatus eſt bonū notabile, & tēporis circūſtantia non facit vt pro nihilo habeatur. Quanto ergo magis priuans proximum ſuum vſu rationis ꝑ unū diem, peccat mortaliter? Et eadem rōne priuans ſeipſum uſu rationis peccat mortaliter, qm̄ vſus rōnis non eſt bonū uoluntariū ſicut domus, ſed eſt bonū naturale, ſicut oculus, &c. naturalia. In naturalibus autem ita peccat mortaliter priuās ſeipſum, ſicut priuans proximum, quia homo nō eſt dominus ſuorum naturaliū, ut poſſit ſe priuare illis cum uult ſicut poteſt donare domū, & illius uſum. Inuenitur ergo in ebrietate, quæ vſum rōnis violenter tollit, iniurioſa priuatio notabilis boni ex ſuo genere, nec ex imperfectione actus ꝓpter breue

E tēpus excuſat, ſicut nec excuſaret ſi tanto tempore quis uiolēter impediret aliquem ab vſu manuum ſuarum ligando illas.

¶Ad obiectionem aūt in oppoſitum de dormiente ſuperflue ex delectatione, uel alia illicita cauſa, reſpondetur, ꝙ nō eſt ſimile propter duo. Primo, quia priuatio uſus rōnis per ſomnum, eſt priuatio naturalis, priuatio autem per ebrietatē, eſt priuatio uiolēta, quoniā illa ſit media quiete ſenſuum, in qua conſiſtit ſomnus, iſta ſit perturbatione ægritudinali, ut patet in ebriis vigilātibus. Secundo, quia in uſu rōnis conſiderantur tria. Primo ipſe actualis vſus rationis. Secūdo, rōnis ſolutio, ut poſſit quis ea uti ſi uult. Tertio, expeditio ad ſolutionē rōnis in ſomno Prima duo tolluntur, in ebrietate autem tollitur etiam tertium, quoniam ebrietas non ſolum [illegible] rationi imponit, ſed etiam neceſſitatē permanēdi in tali [illegible]

lo Vnde dormiens aliquo forti ſono facto excitatur, & ſoluta F ratione pοιtur. Ebrius autem quamuis vigilet, neceſſitatem violentam vinculi rõnis patitur. Et rurſus, dormiẽs põt diſponere vt per hominem, aut horologium &c. tali hora excitet, ebrius autem ſi ordinauerit, nil prodeſt, quia tali hora violentæ neceſſitati vinculi rõnis ſubiacebit. Qđ ergo author in prioribus libris pertranſierat, ſupponendo cum alijs, quod ebrietas erat veniale, poſtmodum ad altiora diuini luminis cum acceſſiſſet, in ſumma hoc determinauit dicendo, quòd eſt mortale peccatum ex ſuo genere, quia tanto bono, ſcilicet viui rationis opponitur. Nec obſtat hoc ſuperius dictis, ſcilicet, quòd ebrietas materialiter ſi neceſſaria eſt ex cõſilio medicinæ, eſt licita. Non enim ſequitur ex his, quod peccatum ex ſuo genere ſit licitum propter bonum finem, ſed bene ſequitur, quod materia peccati ex ſuo genere licita ſit propter finem bonum quandoque, quod nõ eſſe conueniens patet. Detractio enim ex ſua ratione eſt peccatum mortale, detractio tamen materialiter eſt quandoque licita, puta, ſi aliter non poteſt peccatum proprium confiteri, aut ſi propter bonum animæ alius expedit reuelare peccatum illius. Qui enim ex medicinæ neceſſitate ſe inebriat, vel alium, non niſi materialiter ebrietatem incurrit: quoniam non tendit ad delectabile, quod eſt formale in ſpeciebus intemperantiæ, de quarum numero eſt ebrietas.

Lib. 10. c. 31. ante mediũ tom. 1.

q. 141. ar. 6.

725

Homil. 71. ad pop. Antiochenum a med. illius tom. 5.

†In decr. di. 35. cap. ante omnia.

quæ non ſemper eſt peccatũ mortale, ſed plus ſumere in potu ſcienter vſq; ad ebrietatẽ, hoc eſt peccatum mortale. vnde Aug. dicit in 10. confeſſ.* Ebrietas longe eſt a me, miſereberis ne appropinquet mihi, crapula autem nonnũquam ſubrepſit ſeruo tuo.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut dictũ eſt,* cibus & potus G eſt moderandus, ſecundum quod cõpetit corporis valetudini, & ideo ſicut quandoque contingit vt cibus, vel potus, qui eſt moderat' ſano, ſit ſuperfluus infirmo: ita etiã poteſt econuerſo contingere, vt ille qui eſt ſuperfluus ſano, ſit moderatus infirmo. Et hoc modo cum aliquis multum comedit, vel bibit ſecundum conſilium medicinę ad vomitum prouocandum, non eſt reputandus ſuperfluus cibus, vel potus. Nec tamen ad vomitũ ꝓuocandum requiritur quod ſit potus inebrians, quia etiam potus H aquæ tepidæ vomitum cauſat, & ideo propter hãc cauſam nõ excuſaretur aliquis ab ebrietate.

Articvlvs III.

Vtrum ebrietas ſit grauiſſimum peccatorum.

Ad tertium ſic proceditur. Videt̃ quod ebrietas ſit grauiſſimũ peccatorũ. I Dicit enim Chryſoſt.* quod nihil ita eſt dęmoniacũ, ſicut ebrietas & laſciuia, q̃ eſt mater omniũ vitiorum. Et in decreto dicitur eſt. 35.† Ante omnia clericis vetatur ebrietas, quę omnium vitiorum radix, & nutrix eſt.

¶ 2 Præt. Ex hoc dicitur aliquid eſſe peccatũ, ꝙ bonũ rõnis excludit ſed hoc maxime facit ebrietas. ergo ebrietas ẽ maximũ peccatorũ.

¶ 3 Præt. Magnitudo culpę ex magnitudine pœnæ oſtenditur, ſed ebrietas videtur eſſe maxime punita, dicit enim. Ambroſ.* ꝙ non eſſet in homine ſeruitus, ſi nõ fuiſſet ebrietas. ergo ebrietas eſt maximum peccatorum.

Sed contra eſt, ꝙ ſm Grego.* vitia ſpiritualia ſunt maiora, quam carnalia; ſed ebrietas continetur inter uitia carnalia. ergo G non eſt maximum peccatorum.

In li. de Helia, & ieiunio, c. 5. parũ ante medium, to. 4.

**Lib. 33. Moral. cap. 11. parum ante medi. habetur.*

Respond. Dicendum, quod ex hoc dr̃ aliquid eſſe malum, ꝙ priuat bonum, unde quanto maius eſt bonum, quod priuatur per malum, tanto malum grauius eſt. Manifeſtum eſt aũt ꝙ bonũ diuinũ eſt maius: quam bonum humanum, & iõ peccata quæ ſunt directe contra Deũ: ſunt grauiora peccato ebrietatis: quod directe opponit̃ bono rationis humanæ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ad peccata intemperantię maxime homo habet pronitatem propter hoc, ꝙ huiuſmodi concupiſcentię, & delectationes cõnaturales nobis ſunt: & ſm hoc dicũtur huiuſmodi peccata eſſe maxime amica diabolo, non quia ſint alijs grauiora, ſed quia ſunt apud homines frequentiora. H

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ bonũ rõnis impedit̃ dupliciter. Vno modo: per id quod eſt cõtrariũ rõni, alio mõ, ꝑ id qđ auſert vſum rõnis. Plus aũt habet de ratione mali id quod contrariatur rõni, q̃ ꝙ ad horam uſum rõnis auſert. I Vſus enim rõnis poteſt eſſe & bonus, & malus, qui tollitur ꝑ ebrietatem; ſed bona uirtutum, q̃ tollũtur per ea, quæ contrariantur rõni, ſunt ſemper bona.

Ad tertivm dicendum, ꝙ ſeruitus eſt cõſecuta ex ebrietate occaſionaliter, inquãtũ Cham maledictionẽ ſeruitutis in ſua poſteritate accepit per hoc, ꝙ irriſit patrẽ inebriatum, no aũt ſeruitus fuit directe pœna ebrietatis.

¶Super quęſtionis centeſimæ quinquageſimę Articulum tertium.

In art. 3. eiuſdem 150. q. in reſponſione ad primum, Martini obiectio occurrit vbi ſupra, contra authorem hic arguẽtis, ꝙ non reputat veram hanc expoſitionem authoris, cũ multa uitia ſint magis communia, quam ebrietas, immo qui ſe inebriant, pauci ſunt in comparatione ad alios.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ obiectio non ſolum contra intentionem, ſed contra verba authoris ſenſum accepit. Author ſiquidem dicit. ꝙ peccata intemperantiæ ſunt communiſſima quo ad pronitatem, & non dicit, ꝙ ebrietas eſt maxime cõis, ita ꝙ author non intendit, ꝙ Chryſoſtomus ſpeciebus intemperantiæ attribuit tantum amicitiam cum dæmone propter generis ſui frequentiam, quantum amicum redditur dæmoni.

F ¶In eodem ar. 3. in reſponſione ad ſm, dubiũ occurrit, Quia reſponſio authoris aut eſt falſa, aut non ſoluit argumentum. Reſponſio enim ſua conſiſtit in hoc, ꝙ maius malum eſt vitium, ſeu peccatum, quã amiſſio vſus rationis, quia maius bonum eſt virtutis bonum, quod eſt ſemper bonum, quam vſus rationis, qui poteſt eſſe bonus & mal'. Sub hac autem diſtinctione, & doctrina aut author intendit ſubſumi debere, ꝙ ebrietas tollit vſum rationis, & non bonum virtutis, ac per hoc non magis contraria tur rationi, & ſic falſum dicitur, quoniã ebrietas tollit utrunque bonum, ſcilicet & vſum rationis, & ponit peccatum contrarium bono ſobrietatis, aut intendit, ꝙ per ebrietatem tollatur vtrumque bonũ, & ſic verum dicitur. Sed argumentũ remanẽt, qa ebrietas totaliter tollit bonũ rõnis, qa & quantũ ad bonũ moris, & quantũ ad bonũ naturæ.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ nulla falſitas eſt in hac reſponſione, & ꝙ optime euacuat argumẽtum. Intendit ſiquidẽ author, ꝙ cum duobus modis, ſeu quoad duo tollatur bonum rationis, ſ. quo ad bonum naturæ, quod ẽ vſus rationis, & quo ad bonum moris, qđ eſt bonum virtutis, comparatio uitiorũ in grauitate non eſt tam commenſurãda penes bonum, vel malum naturæ, quã penes bonum, vel malum moris, quia bono naturæ, quale eſt vſus rationis, poteſt quis bene & male vti. Bonum vero moris, quale eſt bonum virtutis moralis &c. eſt bonum ſemper. Et ſub hac regula nõ eſt ſubſumendum, quod ebrietas tollat tantũ bonum naturæ, ſcili- K cet vſum rõnis, quoniam in veritate tollit & bonum naturę tollendo vſum rõnis, & bonũ moris ponẽdo peccatũ contrariũ bono uirtutis, quæ eſt ſobrietas. Cõe ſiquidem eſt omni vitio, ac peccato tollere bonũ moris. Peculiare aũt eſt ebrietati, ꝙ etiã tollat bonũ naturę in ipſa rõne, ſicut alia vitia tollũt alia bona vel naturæ in corpore, vt homicidium tollit vitã, vel fortunæ, vt furtum tollit pecuniam &c. Sed ſubſumendũ eſt, ꝙ grauitas pctõrũ præcipue penſanda eſt ex cõtrarietate ad bonum moris, ita ꝙ uitium magis contrariũ bono rõnis morali eſt grauius, ac per hoc licet ebrietas ſit cõtraria bono rationis & naturali, & morali, quia tñ aliqua alia uitia magis cõtrariant̃ bono morali rationis, ideo ex hac rõne, quia. ſ. ebrietas tollit bonũ rõnis totaliter, ſ. quia etiam tollit vſum, non ſequitur ꝙ grauiſſimũ ſit peccatorum, ſed illa uitia, quę tollunt multo maius bonum rationis morale, ſunt grauiora.

¶Super

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ ebrietas excuſet a peccato.

AD QVARTVM ſic procedit. Vr̃ φ ebrietas nõ excuſet à pc̃tõ. Dicit.n. Phil. in 3. Ethi. φ ebrius mereť duplices maledictiones. ergo ebrietas magis aggrauat peccatum, q̃ excuſet.

¶ 2 Præter. Non excuſatur pc̃m per peccatum, ſed magis augetur: B ebrietas autem eſt peccatum. ergo non excuſat a peccato.

¶ 3 Præt. Phil. dicit in 6. Eth.* φ ſicut ratio hoĩs ligatur per ebrietatẽ, ita ligatur per concupiſcentiã, ſed concupiſcentia non excuſat ſ à peccato. ergo etiam neq; ebrietas.

SED CONTRA eſt, quod Lot excuſať ab inceſtu pp ebrietatẽ, vt Aug.* dicit contra Fauſtũ.

RESPONDEO Dicendũ, φ in ebrietate duo attenduntť, ſicut dictum eſt,* ſcilicet defectus conſequens, & actus præcedens. Ex parte autem defectus conſequentis, in quo ligatur vſus rõnis, ebrietas habet excuſare a peccato, inquantum cauſat inuoluntariũ per ignorantiã. Sed ex parte actus pręcedẽtis videtur eſſe diſtinguendũ, quia ſi ex actu illo p̃cedente ſubſecuta eſt ebrietas ſine peccato, tũc peccatum ſequens totaliter excuſať a culpa, ſicut forte accidit de Lot. Si autem actus præcedens fuit culpabilis, ſic nõ totaliter ali-

*Lib.3.ca.5. & 11.

*Lib. 22.c.4. tom.6.

*Art.1.huius quęſt.

¶ *Super quæſtionis centeſimę quinquageſimę Articulum quartum.*

IN artic.4. eiuſdem quęſt.150. dubia multa occurrunt. Primũ eſt. An peccata commiſſa ab ebrio ſine ſua culpa, totaliter excuſata ſint. Et eſt rõ dubii, quoniam Martinus in hac quæſtione probat partem negatiuam quo ad aliqua peccata, quæ ſcilicet ebrius cognoſcendo ex paſſionum motibus committit, quæ etiam ſine ebrietate eſſet facturus, & gaudet, poſt ebrietatem ſe cõmiſiſſe, quoniam talia peccata ebrii nec per ignorantiam, nec ignorantes committunt. In oppoſitum videtur litera, dicens, quòd ſequens peccatum totaliter excuſatur à culpa.

726

1.2.q.76.ar.4.ad 2. & 4. Et 2.diſt.22. q.2.art.2.ad 2.in medio.

¶ Secundum dubium eſt An peccatum commiſſum ab ebrio ex ſua culpa excuſetur a toto, vel potius aggrauetur, & eſt rõ dubii, quia ſingula mẽbra habent proprias opiniones. Martinus ſiquidẽ vbi ſupra, probare nititur, quod ebrietas culpabilis quãdoque aggrauat peccatum ſequẽs, probatque, hoc ſupponẽdo, quod actus exterior non habet ex ſe propriã bonitatem, vel malitiam, licet tantum rõne actus interioris, & hoc ſuppoſito, ponit duos caſus ſimiles, vnum de ebrio cognoſcente coniugatam, quia nõ recolit eſſe iam nuptã. Alterum de Lot, ſupponendo ebrietatem eius culpabilem, ipſum putaſſe ſe cognoſcere tunc propriam vxorem. Iſte nanque commiſit inceſtum, & ille adulterium ex ebrietate, cum tamen ex voluntate Lot reddere debitum, ille autẽ ſolum fornicari volebat. Ebrietas igitur auget quandoque peccatum. Et quamuis nullum ſciam in ſecundo membro dubitare, ſane intellecto, quia ſcilicet conſtat ebriũ minus peccare in his malis, quæ tunc facit, quã ſi ſobrius illamet faceret, & propterea proculdubio excuſatur a tãto, dubiũ tñ nõ paruum eſt, an excuſetur a toto, & eſt ratio dubii diuerſitas opinionum, & rationum. Quibuſdam enim probabilius videtur, quod excuſetur a toto, & his ratio ſuffragatur, quia mentis inopes nõ poſſunt peccare de nouo, quamuis peccauerint ponendo ſe in tali ſtatu mentis, & confirmatur hoc, quia furioſi, & amentes ſiue culpabiliter, ſiue non excuſantur a toto. Aliis autem videtur oppoſitum, & de eorum numero videtur author in litera, dum dicit, Diminuitur ſequens peccatũ, & non dicit, Tollit ſequens peccatum: diminutio enim quãtitatis magnitudinem aufert, non ſpeciem ſubſtantialem, & his rõ quoque ſuffragatur, quia peccatum ſequens eſt in ſeipſo actus deformis, & eſt voluntarius in ſua cauſa, quam potuit, & debuit iſte vitare. ergo habet omnia requiſita ad hoc, φ ſit formaliter peccatum in genere moris. Non ſubeſt igitur cauſa rationabilis, quare excuſabile ſit quin committenti imputeť, licet minus, quam ſi ſobrie committeret illud.

¶ Ad horum euidentiam diſtinguenda ſunt, hęc, quę in pręcedenti lib. quęſtionis 76 dicta ſunt de peccatis ebriorum, & ſimilium, vt clara notitia caſuum habeatur. Dicendum igitur mihi videtur, quod ebrius ex ſua culpa dupliciter ſe habet ad ſequens ex ebrietate peccatum, ſcilicet præuidendo, vel non pręuidendo illud. Reputatur autem præuiſum peccatum, nõ ſolum ſi ſit præuiſum in ſua ſpecie, puta, quia nouit quis ſe ebrium proximis detrahere, aut in ſuo genere, puta, qa nouit quis ſe ebrium vitio linguæ irretiri, quamuis modo detractione, modo contumelia, modo blaſphemia, modo irriſione, mõ turpiloquio, ſed etiam ſi ſit pręuiſum in communi, puta, qꝛ ſcit ſe ebrium in aliquo peccare, licet neſciat in quo genere tunc peccabit. Reputať rurſus p̃uiſum, non ſolum ſi ſit precogitatum, ſed ſi debuit eſſe pręuiſum pręcogitando, puta, quia expertus eſt inclinationes ſuas pronas, quanto magis bibit, ad peccata, vel quia alias in alienatione mentis, vel prope incidit in peccatum. Aeſtimatur autem non præuiſum peccatum ex ebrietate, quando nullo modo pręuiſum eſt, præui-

A deri que rationabiliter non potuit humano more. Quãdo igitur peccatum ſequens ebrietatem culpabilem eſt præuiſum, tunc peccatum illud non excuſatur a ſpecie ſui peccati, ſed redit ad naturam ſuæ ſpeciei rõne voluntarij in ignorantia iſtę incluſi terminati ad p̃uiſum, licet excuſetur a tanto, quia non tantum peccat, quantum peccaret ſi ſobrie illud committeret, quia aliquo modo inuoluntarium eſt peccatum iſtud, aliter nõ ex ebrietate cauſaretur, & tunc ſunt duo peccata, ebrietas, & illud peccatum in ſuis ſpeciebus, & quo ad hoc vera eſt opinio dicentium, quod ebrietas culpabilis excuſat à tanto, ſed non à toto. Licet enim ſine rationis vſu, abſolute loquendo, non poſſit quis de nouo peccare, qui tamen prius habẽs rationis vſum præuidet, quod ſi ſe priuat rationis vſu, actũm peccati incurret, & culpabiliter priuat ſe rationis vſu, iam vult nunc pro tunc, ſcilicet quando ſine rationis vſu erit, peccatum incurrere. Et ſi quæratur, Quando iſte committit illud ſequens peccatum, reſpondetur, quod committit illud, actu quidem interiori quando inebriatur, quoniam tunc vult ebrietatem, & ſequens peccatum, actu vero exteriori, quando iam ebrius peccatum illud exercet, percutiendo, vel detrahendo. Et videtur quoque poſſe contingere in huiuſmodi hominibus, quibus huiuſmodi caſus oportet eſſe præuiſos, quod alienatio mentis ex furia, vino, vniuerſaliter infirmitate euitabili, vel quacunque ſimili cauſa (quæ ſecundum ſe eſſet venialis) pp præuiſum actum futuri peccati mortalis, fiat mortalis, vtpote cum voluptate non curante in curſum peccati mortalis. Quando autem nulla timenti futurum caſum ſubeſt ratio, puta, ebrius aſſuetus eſt dormire in ſua pace &c. tunc ſi caſu ebrius culpabiliter aliquod peccatum committeret, peccatum illud excuſaretur a toto, hoc eſt, a ſpecie, ita quod ebrietas, & ille actus non ſunt duo peccata, ſed ille actus eſt circunſtantia quid, hoc eſt effectus ebrietatis non intẽtus, nec p̃uiſus, & nihil, aut parum aggrauat ebrietatem, nihil per ſe, pro quanto non intentus, nec pręuiſus, parum p

D.534.

C

D accidens, pro quanto culpabiliter ille ſe poſuit in ſtatu cauſandi iſtum effectum, vt ſic aliquid de voluntario imputabili habeat. Et quia ſic Lot inceſtum commiſit, ideo culpandus eſt ſecundum Auguſtinum non quantum inceſtus, ſed quantum illa ebrietas meruit, & ſecundum hoc vera eſt opinio dicentiũ, quod excuſantur a toto ebrii.

¶ Sed reſtat hic dubium, de homine inexperto primo ſe inebriante ex propoſito, nihilque cogitante de periculo ſequentium peccatorum, An ſequens ex tali ebrietate peccatum excuſetur vt non præuiſum aut imputetur vt præuiſum. Et ad hoc cum diſtinctione dicendum videtur, quod peccata, quę ſolent ab ebrijs committi, quamuis non omnes ebrij illa committant collocanda ſunt ſub genere præuiſorum, quoniam debuerunt præuideri ab illo, qui ſe inebriaut, ex quo multo-

E rum ebriorum actiones contingit eſſe tales. Sicut enim inter præuiſa homicidia computatur, ſiquis caſu hominem in mõte occidit, non præſciens an mons ille ſit meabilis ab homine an non ex quo aliqui ſunt meabiles, aliqui non, ſic inter præuiſa peccata numeranda ſunt, quę aliquis neſciens ſi in ſe hęc ſequentur, quæ in multis ebriis ſequuntur, ebrietati, & ſuæ diſpoſitioni ſibi ignotæ quo ad hoc ſe committit, cum poſſit vtraque pars contingere. Peccata autem, quæ magis in paſſione, quam in actione conſiſtunt, quæ non ex ipſis ebriis, ſed ab alijs captantibus tempus ebrietatis emergunt, videtur computanda ſub non præuiſis, quoniam hęc ſubterfugiunt humanam diligentiam communiter, quale fuit inceſtus Lot. Hoc .n. excogitabile quodammodo eſt ad cauendum, & propterea non videtur cadere ſub voluntate ebrietatis, niſi ſicut euentus, ſeu effectus in ſua cauſa poſſibilis.

¶ Et quoniã in hoc vltimo dubio tractatur p̃prie de ebriis ve

ſic, peccatis, in præcedentibus vero de tali, vel tali ebrio, ideo ſecundum hæc tam authoris quā noſtra in præcedenti libro dicta de peccatis ebriorum, interpretanda relinquimus.

¶His prælibatis reſpondetur directe ad primum dubium, & dicitur, quòd peccata ſequentia ebrietatem vocantur illa ſolum, quæ cauſantur ex ebrietate, inquantū tollit rōnis vſum: & iō ſi aliqua ex parte remanet rationis vſus liber, non eſt ſermo de illis peccatis, ſimiliter ſi peccata fiāt ex ebrietate ob affectata peccata. Huiuſmodi enim ebrietas aggrauat proculdubio, ſicut ignorantia affectata. Sed hæc non eſt cauſa quod peccetur per ignorantiam, imo ipſa ignorantia eſt inſtrumentum ad peccādum liberius. In peccatis autem, ad quæ ebrietas ſe habet tantum concomitanter, regulæ ignorantiæ cōcomitantis ſeruandæ ſunt, quòd ſcilicet nec excuſat, nec accuſat, & propterea videtur redire peccatum in naturam ſuæ ſpeciei. Author autem loquitur de peccatis ex ebrietate cauſatis, ita quòd a nullo ſobrio non fierent, & dicit illa ex toto excuſari, ſi ebrietas eſt inculpabilis.

Lib. 22. c. 4. tom. 6.

Lib. 2. Polit. in fi. tom. 5.

Eodem loco nunc dicto.

In corp. art.

¶Ad obiecta autem Martini in ſecundo dubio pro aggrauatione peccatorum ex ebrietate in illis duobus caſibus dicitur dupliciter. Primo in neutro illorum caſuum ebrius eſſet reus adulterii, aut inceſtus niſi forte in primo, quia debuit præuidere caſum. Dicitur ſecundo, & melius, quòd aliud eſt dicere, Ebrietas facit incurrere peccatum grauioris ordinis: & aliud, quòd ebrietas aggrauet peccatum. Primum enim gratis conceditur, quoniam ebrius incurrit, & quandoque blaſphemiam, & quandoque homicidium &c. Secundum autem negatur, quoniam illud peccatum cuiuſcumque ordinis ſit, quod ebrius ex ebrietate committit, ita quòd ſobrius non committeret, minus eſt, & ex ipſa ebrietatis conditione alleuiatur. Nec huius oppoſitū caſus allati probant, ſed primum, quòd ſcilicet ille adulterat, qui non adulteraretur.

D. 357. & 372. & 726.

K

¶Ad rationem pro opinione omnino excuſante peccata omnia ebriorum, quia mentis inopes nequeunt de nouo peccare, Rñdetur q mentis inopes non poſſunt totaliter de nouo peccare, ſed bñ poſſunt ex antiqua voluntate de nouo peccare exeundo in pctm exterius. Dicitur. n. in litera, quòd ſequens peccatum redditur voluntarium ex voluntate pcedētis actus. Ad confirmationem de amentibus & furioſis, dicitur, q quia abſolute loquendo iſta ſunt in genere inuoluntariorum, ſeu pœnarum & ægritudinum, ideo ſimpliciter excuſant à toto: Anvero ſi accideret huiuſmodi defectus voluntarie, peccata ſequētia excuſarentur a toto, licet diuerſa forte ſit opinio, ratio tamen conuincere videtur, q idem ſit de taliū, & ebriorū voluntarie peccatis, hoc adiecto moderamine, quod furioſi, & amētes poſſunt fieri voluntarie venialiter, vel mortaliter. Et ſi venialiter tantū fierent, reliqua cōſequētia non excederent grauitatem venialem. Ebrietas autem culpabilis proprie dicta, non niſi mortaliter peccando incurritur, vt patet in art. 2.

F

¶Accedit ad hæc Ariſt. in 3. Ethicorum authoritas, qui ex eadem cauſa ebriorum ignorantiam atque peccata, & malos habitus, & orbitates corporales voluntarias, & ignorantiam legum ob negligentiā reprehendit, quia ſcilicet in poteſtate noſtra eſt, ut ſimus, uel non ſimus tales, puta, ebrij, iniuſti, cæci, ignorantes. Simile ſiquidem eſſe conſtat in caſu poſito, ſcilicet ſi voluntarie quis fiat amens, aut furioſus. Et hoc intantum verum videtur, vt non ſolum in moralibus, ſed etiam in iudiciis ſecundum leges, ſi cōſtaret quòd aliquis voluntarie ſe furioſum feciſſet, puniretur, & eſſet irregularis ſi occidiſſet hominē, quoniam in Sexto furioſus abſolute, non furioſus voluntarie excuſatur ab irregularitate homicidij. Leges enim, vt Ariſt. ibidem dicit, voluntarias ignorantias arguunt ac puniunt, nō excuſant.

¶Ad rationem vero alterius opinionis, quòd nullum peccatum culpabiliter ebrii excuſetur a toto, hoc eſt, quia ſit formaliter in ſe peccatum, dicendum eſt, quòd peccata, quæ rationabiliter præuiſa ſunt non ſequi, aut ſunt de raro contingentibus, quæ ab extra cauſantur, aut non ſunt voluntaria in cauſa, ita quòd debuerit ille vitare ebrietatem vt cauſam horum, licet debuerit ipſam vitare abſolute. Et propterea iſta non imputantur vt peccata, ſed vt euentus conſequentes peccatum ebrietatis.

277

3. Eth. le. 2.

Li. 2. ex c. 4. & 6. videtur poſſe haberi, tom. 5.

quis excuſatur a peccato ſequenti, quod. ſ. redditur voluntarium ex voluntate præcedentis actus, inquantum. ſ. aliquis dans operam rei illicitæ, incidit in ſequens peccatum. Diminuitur tamen peccatum ſequens, ſicut & diminuitur ratio voluntarij. Vnde Aug. dicit contra Fauſtum,* quod Lot culpandus eſt non quantum ille inceſtus, ſed quantū ebrietas meruit.

G

Ad primum ergo dicēdū, quòd Philoſophus nō dicit, quod mereatur grauiorem maledictionem ebrius, ſed quod mereatur duplicem maledictionem ppter duplex peccatum. Vel poteſt dici quod loquitur ſecundum legem cuiuſdam Pitaci, qui, vt dicitur in 2. Polit.* ſtatuit quod ebrij ſi percuterent, plus punirentur quam ſobrij, quia pluries iniuriantur, in quo vt Ariſt. ibidem dicit,* videtur magis reſpexiſſe ad vtilitatem, ſcilicet, vt cohiberentur iniuriæ, quam ad veniam, quam oportet habere de ebriis propter hoc, qđ non ſunt ſui compotes.

H

Ad secundum dicēdū, q ebrietas habet excuſare pctm nō ex parte qua eſt pctm, ſed ex parte defectus cōſequētis, vt dictū eſt.*

Ad tertium dicendū, q concupiſcentia ꝗ non totaliter ligat rationem ſicut ebrietas, niſi forte ſit tanta quod faciat hominem inſanire, & tamen paſſio concupiſcentiæ diminuit peccatum, quia leuius eſt ex infirmitate, quā ex malitia peccare.

I

QVAESTIO CLI.

De caſtitate, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de caſtitate.

¶Et Primo de ipſa virtute caſtitatis.

¶Secundo, De virginitate, quæ eſt pars caſtitatis.

¶Tertio, De luxuria, quæ eſt vitium oppoſitum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrū caſtitas ſit virtus.

¶Scđo, Vtrū ſit virtus generalis.

¶Tertio, Vtrum ſit virtus diſtincta ab abſtinentia.

¶Quarto, Quomodo ſe habeat ad pudicitiam.

Articvlvs I.

Vtrum caſtitas ſit virtus.

Ad primum ſic pcedit. Videtur, quod caſtitas nō ſit virtus. Loquimur. n. nūc de virtute animæ, ſed caſtitas videtur ad corpus pertinere, dicit enim aliquis caſtus ex eo, qđ aliqualiter ſe habet ad vſum quarundam corporis partium. ergo caſtitas non eſt virtus.

¶3 Præt. Virtus eſt habitus volūtarius, vt dicitur in 2. Ethic.* ſed caſtitas non videt eſſe aliquid vo-

¶ *Super quæſtionis centeſimę quinquageſimę primæ Articulum primum.*

In ar. 1. q. 151. in reſponſione ad ſecundum, aduerte Nouitie quod quia violentia non poteſt inferri animo, in quo eſt conſenſus, ſed corpori: ideo mulier tunc tantum dicitur violēter oppreſſa: quando non conſentit etiam in pati actum venereum, quamuis corpus compellatur, vt patiatur actum illū. Sic enim non perditur caſtitatis virtus, ſed perſeuerat cum duplici corona, vt Lucia dixit. Sed ſi mauult ſe opprimi, quā clamare, & in linguas loquentium incidere, vt multę vidēt mulieres facere, quo ad impudicitiam, aut quam percuti, occidi, & infamari, vt Lucretia dicitur feciſſe, non ſalua remanet caſtitas. Oportet ſiquidem aut Suſannam imitari, aut declinare, ſi fieri poteſt, contagionem.

¶In eodem articulo in reſponſione ad tertium Martinus, occurrit in q. 1. de caſtitate, dicens, q hæc opinio videtur multis dura, & quòd eſt in uno ſenſu vera, ſ. de infideli, nec chriſtiano, nec illuminato ad bonam operationem: ſed in gentili cōcedenda eſt virtus vera, & ſic Aug. loquitur, &, vt puto, Thomas: aliàs ſequeretur, quòd nunquam ex infideli poſſet fieri fidelis,

delis, quia non fiet fidelis per malam operationem, ergo per bonam ergo antequam ſit fidelis, fuit in eo bona, & laudabilis operatio.

¶ Ad hoc dicitur, quòd nec Auguſtini, nec Thomæ mens habetur, quoniam loquuntur iſti de virtute ſimpliciter, hoc eſt, in ordine ad vltimum finē ſimpliciter, qui eſt beatitudo humano generi promiſſa per gratiam, vt patet ex Auguſ. ratione. Abſit, vt iuſtus, niſi ex fide viuat. Huiuſmodi autem virtus in nullo eſt infideli, vt patet. Obiiciens autem loquitur de virtute infra bonum humanū de qua in præcedenti libro diſputatum eſt, an egeat gratia, vel &c. Et conſtat, quòd in infidelibus poteſt eſſe aliqua operatio vere bona humano more, vt honorare parentes, reddere depoſitum domino, ſeruare fidem cōiugalem &c. Et per ſimilia bona opera accedit infidelis paulatim ad fidem.

Cap. 3. a medio, tom. 7.
Lib. 3. c. vlt. tom. 5.
1. 2. q. 64. artic. 1.
D. 319.

luntarium, cum per violētiam auferri videatur mulieribus violenter oppreſſis. ergo videtur quod caſtitas non ſit virtus.

¶ 3 Præt. Nulla virtus eſt in infidelibus, ſed aliqui infideles ſunt caſti. non ergo caſtitas eſt virtus.

¶ 4 Præter. Fructus à virtutibus diſtinguuntur, ſed caſtitas inter fructus ponitur, vt patet ad Galat. 5. ergo caſtitas non eſt virtus.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit in lib. de decem chordis. Cū *debeas in virtute præcedere vxorem, quoniam caſtitas eſt virtus, tu ſub vno impetu libidinis cadis, & vis vxorem tuam eſſe victricem.

Respondeo Dicendum, quod nomen caſtitatis ſumitur ex hoc, quod per rationem concupiſcentia caſtigatur, quæ ad modū pueri eſt refrænanda, vt patet per Philo. in 3. Ethic.* In hoc aūt rō virtutis humanæ conſiſtit, quod ſit aliquid ſecundum rōnem modificatum, vt ex ſupradictis patet:* vnde manifeſtum eſt caſtitatem eſſe virtutem.

Ad primum ergo dicendū, quod caſtitas cōſiſtit quidem in anima, ſicut in ſubiecto, ſed materiā habet in corpore. Pertinet enim ad caſtitatem, vt ſecundum iudicium, rationem, & electionem voluntatis, aliquis moderate vtatur corporalibus membris.

Ad secundum dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in 1. de ciuitat. Dei,* Propoſito animi permanente, per quod etiam corpus ſanctificari meruit, nec ipſi corpori aufert ſanctitatem violentia libidinis alienæ, quam ſeruat perſeuerantia continentiæ ſuæ. Et ibidem dicit, *quod eſt virtus animi, quæ comitem habet fortitudinem, quæ potius quælibet mala tolerare, quam malo cōſentire decreuit.

Libr. 1. c. 18. poſt mediū tom. 5.
Eiuſdem 1. libr. cap. 18. tom. 5.
Lib. 4. cap. 3. aliquantulū a princ. to. 7.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſt.* dicit in 4. contra Iulianum. Abſit, vt ſit in aliquo vera virtus, niſi fuerit iuſtus. Abſit autem vt ſit iuſtus vere, niſi viuat ex fide. Et ideo concludit, quòd in infidelibus, neq; eſt vere caſtitas, neque aliqua alia virtus, quia ſcilicet non referuntur ad debitum finem, & ſicut ibidē ſubdit. Non officijs, ideſt, actibus, ſed finibus a vitijs diſcernuntur virtutes.

Ad quartum dicendum, quod caſtitas, inquantū eſt quidem ſecundum rationem operans, habet rationem virtutis: inquantum autem habet delectationem in ſuo actu, connumeratur inter fructus.

Articulus II.

Vtrum caſtitas ſit virtus generalis.

Ad secundum ſic proceditur. Vr quod caſtitas ſit virtus generalis. Dicit. n. Aug. in libr. de mendacio,* quod caſtitas aī eſt ordinatus animi motus non ſubdens maiora minoribus: ſed hoc ptinet ad quālibet virtutem. ergo caſtitas eſt generalis virtus.

¶ 2 Prætereà. Nomen caſtitatis à caſtigatione ſumitur: ſed quilibet motus appetitiuæ partis debet caſtigari a ratione. cum ergo per quamlibet virtutem moralem refrænetur aliquis appetitiuus motus, videtur quòd quælibet virtus moralis ſit caſtitas.

¶ 3 Prætereà. Caſtitati fornicatio opponitur: ſed fornicatio videtur ad omne genus peccati ptinere: dicitur enim in Pſalm. 72. Perdes omnes, qui fornicantur abs te. ergo caſtitas eſt generalis virtus.

Sed contra eſt, quod Macrobius* ponit eam partem temperantiæ.

Respondeo Dicendum, quòd nomen caſtitatis dupliciter accipitur. Vno modo proprie, & ſic eſt ſpecialis virtus habens ſpecialem materiam ſcilicet concupiſcentias delectabilium, quæ ſunt in venereis. Alio modo, nomen caſtitatis accipitur metaphorice. ſicut enim in corporis commeſtione conſiſtit delectatio venereorum, circa quam proprie eſt caſtitas, & oppoſitum vitium, ſcilicet luxuria, ita etiam in quadam ſpirituali coniunctione mentis ad res aliquas conſiſtit quædam delectatio, circa quam eſt quædam ſpiritualis caſtitas metaphorice dicta, vel etiam ſpiritualis fornicatio hominis, ſimiliter metaphorice dicta. Si enim mens hominis delectetur in ſpirituali coniunctione ad id, cui debet coniūgi, ſcilicet ad Deū, & abſtinet ſe ne delectabiliter alijs coniungatur contra debitum diuini ordinis, dicetur caſtitas ſpiritualis, ſecundum illud 2. ad Cor. 11. Deſpondi vos vni viro virginē caſtam exhibere Chriſto. Si autem delectabiliter cōtra debitum diuini ordinis coniungatur mens quibuſcūque alijs rebus, dicetur fornicatio ſpiritualis, ſecundū illud Hier. 3. Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, & hoc modo accipiendo caſtitatem, caſtitas eſt generalis virtus, quia per quamlibet virtutem retrahitur mens humana ne rebus illicitis delectabiliter coniungatur. Principaliter tamen ratio huius caſtitatis cōſiſtit in charitate, & alijs virtutibus theologicis, quibus mens hominis coniungitur Deo.

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de caſtitate metaphorice dicta. †

Ad secundum dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* concupiſcentia delectabilis maxime aſſimilatur puero, eo quod appetitus delectabilis eſt nobis cōnaturalis, & præcipue delectabilium ſm tactum, quæ ordinantur ad conſeruationem naturæ, & inde eſt, quod ſi nutriatur horum delectabilium concupiſcentia per hoc, quod ei conſentiatur, maxime augebitur, ſicut puer, qui ſuæ voluntati relinquitur: Et ſic concupiſcentia horum delectabilium maxime indiget caſtigari, & ideo

Lib. 1. in ſom. Scipionis, 1. fol. 2. ante med. libri.
In corp. art.
*Ar. præced. q. 142. art. 2.

¶ Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimæ primæ Articulum ſecundum.

728

In articulo 2. eiuſdem q. in reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit ab hominem, quia author falſum dicere videtur reddēdo rationē, quare concupiſcentia delectabilis maxime aſſimilatur puero, eo quòd appetitus delectabilis eſt nobis connaturalis &c. Nam author in principio iſtius reſponſionis refert ſe ad ſupradicta. Conſtat autem quod ſuperius in quæſt. 142. articulo 2. vbi ex propoſito ſimilitudo inter puerum, & intemperatum tractata eſt, non habetur iſta ratio, quæ hic aſſignatur. Falſum eſt ergo quod hic dicitur, Supra dictum eſt.

Ca. 20. poſt med. tom. 4.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo, quòd ly ſupra dictum eſt, non refertur ad rationem ſimilitudinis, ſed ad ipſam ſolam ſimilitudinem. Nam ſuperius dictum eſt, quòd appetitus delectabilis maxime aſſimilatur puero, ſed ratio ſubiuncta eſt noua. Secūdo, dicitur quod vtrumque ſuperius dictum eſt, ſed diuerſimode, quia ſimilitudo explicata ſatis eſt. Ratio vero ſimilitudinis inſinuata eſt & in ſecunda, & in tertia ſimilitudinis conuenientia ſcilicet in euentu augmenti, & in indigentia remedij caſtigatiui. Nam quia eſt nobis connaturalis, ideo maxime augetur delectabilis appetitus ſibi derelictus. Et ſimiliter, quia connaturalis eſt nobis, ideo caſtigatione eget, ne indomitus efferatur.

F circa huiuſmodi concupiſcentias antonomaſice dicitur caſtitas, ſicut & fortitudo eſt circa ea, in quibus maxime indigemus animi firmitate.

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de fornicatione ſpirituali metaphoricę dicta, quæ opponitur caſtitati ſpirituali, vt dictum eſt.* (n corp. art.)

Articulus III.

Vtrum caſtitas ſit virtus diſtincta ab abſtinentia.

AD tertium ſic proceditur. Videtur q̧ caſtitas nō ſit virtus diſtincta ab G abſtinentia. Quia circa materiam vnius generis ſufficit vna virtus, ſed vnius generis videntur eſſe, quæ pertinent ad vnum ſenſum, cū ergo delectatio ciborum, circa quam eſt abſtinentia, & delectatio venereorum, circa quam eſt caſtitas, pertineant ad tactum, videtur quod caſtitas non ſit alia virtus ab abſtinentia.

¶ 2 Præter. Phil. in 3. Eth.* omnia vitia intemperantiæ aſſimilat pue H rilibus peccatis, quæ caſtigatione indigent, ſed caſtitas nominatur a caſtigatione vitiorum oppoſitorum. ergo cum per abſtinentiam cohibeantur quædam vitia intemperantiæ, videtur quod abſtinentia ſit caſtitas.

¶ 3 Præterea. Delectationes aliorum ſenſuum pertinent ad temperantiam, inquantum ordinantur ad delectationes tactus, circa quas eſt temperantia, ſed delectationes ciborum, circa quas eſt abſtinentia, ordinantur ad delecta I tiones venereorum, circa quas eſt caſtitas, vnde dicit Hieronym.* Venter, & genitalia ſibimetipſis vicina ſunt, vt ex vicinitate membrorum, confœderatio intelligatur vitiorum. ergo abſtinentia, & caſtitas non ſunt virtutes ab inuicem diſtinctæ.

Sed contra eſt, quod Apoſt. 2. ad Corinth. 6. connumerat caſtitatem ieiunijs, quæ ad abſtinentiam pertinet.

Respondeo Dicendū, q̧ ſicut dictū eſt,* tēperantia eſt pro K prie circa cōcupiſcentias delectationū tactus, & iō oportet vt vbi ſunt diuerſæ rationes delectationis, ibi ſint diuerſæ virtutes ſub tēperantia comprehenſæ. Delectationes autem proportionantur operationibus quarum ſunt perfectiones, vt dicitur 9. Eth.* Manifeſtum eſt autē quod alterius generis ſunt operationes pertinentes ad vſum ciborum, quibus natura indiuidui cōſeruatur: & operationes pertinentes ad vſum venereorum, quibus cōſeruatur na-

F tura ſpeciei. Et ideo caſtitas, quæ eſt circa delectationes venereorū eſt virtus diſtincta ab abſtinentia q̄ eſt circa delectationes ciborū.

Ad primum ergo dicendum, quod temperantia non conſiſtit principaliter circa delectationes tactus quantum ad iudiciū ſenſus de tangibilibus, quod eſt eiuſdem rationis in omnibus, ſed quantum ad ipſum vſum tangibilium, vt dicitur in 3. Eth.* (Lib. 3. c. 10. tom. 5.) Eſt aūt alia rō vtendi cibis, & potibus, & G venereis, & iō oportet eſſe diuerſas virtutes, licet ſint vnius ſenſus.

Ad secundum dicendum, quòd delectationes uenereę ſunt vehementiores, & magis opprimentes rationem, quam delectationes ciborū, & propter hoc magis indigent caſtigatione, & refrænatione, quia ſi eis conſentiatur, magis ex hoc increſcit vis cōcupiſcentiæ, & deiicitur virtus mentis. Vnde Auguſt.* (Lib. 1. c. 10. ante medi. tom. 1.) dicit in 1. ſoliloquiorum. Nihil eſſe ſentio, H quod magis ex arce deiiciat animum virilem, quam blandimenta fœminæ, corporumque ille contactus, ſine quo vxor haberi non poteſt.

Ad tertium dicendum, quòd delectationes aliorum ſenſuum non pertinent ad naturam hominis conſeruandam, niſi prout ordinantur ad delectabilia tactus. & ideo circa huiuſmodi delectationes non eſt aliqua alia virtus ſub temperantia comprehenſa, ſed delectationes ciborum, q̄uis aliqualiter ordinentur ad dele I ctationes venereorum, tamen ēt per ſe ordinantur ad vitam hominis conſeruandam, & ideo etiam per ſe habēt ſpecialem virtutem, quamuis illa virtus, quæ abſtinentia dicitur, ordinet actum ſuum ad finem caſtitatis.

Articulus IIII.

Vtrum pudicitia pertineat ſpecialiter ad caſtitatem.

K AD quartum ſic proceditur. Vř q̧ pudicitia nō ptineat ſpecialiter ad caſtitatem. Dicit enim Aug. in 1. de ciuit. Dei, quod pudicitia eſt quędam virtus animæ. non ergo eſt aliquid ad caſtitatem pertinens, ſed eſt per ſeipſam virtus, a caſtitate diſtincta.

¶ 2 Præter. Pudicitia à pudore dicit, qui videtur idem eſſe verecundiæ, ſed verecundia ſecūdum Damaſcenū,* (Lib. 2. orth. fid. cap. 15.) eſt de turpi actu, quod conuenit omni actui vitioſo. ergo pudicitia nō magis ptinet ad

---

¶ Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimę primæ Articulum tertium.

729 (2. diſt. 24. q. 2. art. 1. ad 3. Et vir. q. 1. ar. 4. cor. fin.) IN art. 3. eiuſdem q. in reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit, quia delectationes vinariæ magis opprimunt rationem, q̄ venereæ, quoniam ebrijs ratio eſt magis deperdita, quam vacātium venereis.

¶ Ad hoc dicitur, qđ aliud eſt loqui de delectationibus ſecundum ſe, & aliud de illis ſecundum earum effectus. (Lib. 2. c. vlt. tom. 5.) Delectatiōes ſiquidē venereæ ſunt in ſe maiores, & ipſemet ſunt magis opprimentes rōnem, quam delectationes, quas ſentimus in bibendo vinum. Sed effectus vini delectabilis, ſcilicet fumalis euaporatio ad cerebrum, magis opprimit rationem, quam delectatio venerea, Author autem loquitur de delectationibus, & non de effectibus earum.

(Ad amandū aliquantuſū a prin. to. 4.) ¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, dubium occurrit de hoc, ſcilicet. Delectationes aliorum ſenſuum non pertinent ad naturam hominis conſeruandam, niſi prout ordinantur ad delectabia tactus. Nam Ariſt. in libr. de ſenſu & ſenſato, prærogatiuam hominis inter alia animalia (q. 141. art. 4.) ponit, quod delectatur odore ſecundum ſe. Et hoc prouidit natura ad ſalutem hominis propter frigiditatem cerebri humani contemperandam, vt ibi dicitur. Sunt ergo ſine ordine ad tactum delectabilia ad (Li. 9. ex c. 7. a med. habetur tom. 5.) conſeruandum hominem, delectabilia odoratus, cuius oppoſitum in litera dicitur, ac per hoc oportet aliquam temperantię ſpēm circa hęc ponere.

¶ Ad hoc dicit, quod ordinari ad delectabilia tactus multipliciter contingit, & non vno tantum modo. Ordinatur ſiquidem aliquid ad delectabilia tactus vel quia ordinatur ad cibum, aut potum, aut venerea, vel quia ordinatur ad ipſa qualia, quæ ſunt delectabilia ſecundum tactum, puta, ad frigida, humida, calida, & ſicca. Iſta ſiquidem tangibilia ſunt, ex quibus ſumus, & nutrimur: Senſibilia igitur aliorum ſenſuum ſiue per vnam viam, ſiue per aliam nunquam pertinent ad conſeruandam noſtram naturam, niſi ordinentur ad tangibilia. Odor ſiquidem florum, qui ſecluſis cibo, potu, atque venereis hominē delectat, illique prodeſt, non niſi ratione tangibilium ſanitatē operatur, contemperando .ſ. frigiditatem cerebri, vt ibidem dicit Ariſt. Natura ſiquidem hominis non cōſeruatur odore, quoniam non nutrit, ſed conſeruatur calidis, & frigidis, humidis & ſiccis contemperatis, ex quibus cōſtat. ſunt igitur vera authoris verba. Nec eſt opus aliqua ſpeciali virtute propter delectationē huiuſmodi odorum, qui nō referuntur ad cibum, potum, atque venerea, quoniam huiuſmodi delectabilia ſecundum ſe non tanti ſunt vt virtute egeant propria, quoniam virtus circa difficile eſt.

¶ Super quæſtionis centeſimę quinquageſimę primæ Articulum quartum.

730 (Sup. q. 134. cor.) IN art. 4. eiuſdem q. 151. dubiū ex Martino occurrit vbi ſupra, arguente contra (Lib. 1. c. 18. parū a prin. cip. tom. 5.) aſſignatam diſtinctionem pudicitiæ a caſtitate & dicente, quòd hæc opinio non videtur rationabilis, nec dictis eiuſdem doctoris in eodem articul. conſona. Et arguitur ſic. Pudicitia eſt de illis actibus, de quibus

bus maxime verecūdamur, ſed homines magis verecūdantur de actibus venereis, qui ſunt ſigna venereorū. ergo pudicitia eſt magis circa venereos actus, quam circa ſigna eorū. Maior eſt S.Thomæ. Minor eſt per ſe vera. Cōcluſio eſt contra authorē. Secundo, quia ſecundum Hugutionem, pudicitia habet cōtrariam ſignificationem. Tertio, Si pudicitia eſſet talis virtus, tunc ſtaret aliquem eſſe pudicum, & non caſtum, puta, recte ſe habendo circa ſigna, & male circa actum venereum: & econtra eſſe caſtum, & impudicum, habendo ſe oppoſito modo.

Lib.3.capit. 12.tom.5.

Ca.20. paulo a princi. tom.5.

¶ Ad hæc quicquid Martinus gloſando, vel trahendo ad ſe authorem dixerit, reſpondetur, quòd pudicitia apud authorē eſt circa vtraque ſcilicet ſigna, & actum venereum, & ſimiliter caſtitas eſt circa vtraque. Differentia ergo non eſt ex hoc, caſtitas circa actum & pudicitia circa ſigna, vt prima, & tertia obiectio ſupponit. Et propterea nō oportet eas aliter ſoluere, quia ex hac falſa imaginatione procedunt. Sed differentia eſt, vt in litera dicitur, in ea explicatione, quia pudicitia explicat magis virtutem illam quo ad ſigna, propter duo. Primo, quia vt in litera dicitur, ſigna magis ſolent deprehendi, ac per hoc ſunt magis materia occaſionans pudorem qui conſiſtit in hoc, quòd turpe manifeſtatur, erubeſcētia enim reſpectu aliorum eſt. Secundo, quia pudor ſimpliciter non eſt, niſi ſe extendat ad ſigna. Paruus enim perſonarum illarum pudor eſt, quæ de ſolo actu venereo erubeſcunt. Pudicitia ergo ſimpliciter non eſt niſi ad ſigna venereorum ſe extendat continentia. Caſtitas autem a caſtigatione appellata, caſtigatam concupiſcentiam quo ad appetitum delectabilium huiuſmodi, ſonat, non explicando ſic ſigna, vt pudicitia a pudore ſumpta.

In arg.2.huius artic.

Lib.14.cap. 18. circa medium to.5.

Lib.2.cap.6. poſt mediū tom.6.

¶Ad ſecundā obiectionem ex Hugutionis authoritate dicit̄, ꝙ quia vnaquæque ars ꝓprijs terminis, ſeu vocabulis gaudet ideo nos in moralibus rectius moralium patrem diuum Thomam, quam extraneum quempiam ſequimur.

¶ Super queſtionis centeſimæ quinquageſimę ſecundæ Articulum primum.

IN art.1.q.152. dubium ex Martino in 1.quæſt, de virginitate occurrit, contra authorem arguente quo ad tria. Primū eſt. Propoſitū ꝑpetuæ incorruptionis per ſe ꝑtinet ad virginitatem. Contra, inquit propoſitum nubēdi nō repugnat virginitati. ergo. Aſſumptum probatur, quia alias nunquam virgo voluntarie deſponderetur viro. Prçterea, Tales ſunt caſtæ & non ſunt viduæ, nec coniugatæ: ergo virgines.

¶Secundum eſt, Integritas ſignaculi virginalis per accidēs ſe habet ad virginitatem. Hoc ſiquidem concedit Martinus abſolute, ſed non modificate opinās, quod integritas virginalis ſignaculi oppoſita corruptioni libidinoſæ, eſt de ratione virginitatis, & ad eam per ſe pertinet. Et intendit per corruptionem libidinoſam agitationem membrorum genitalium ad opus venereum. Et ꝓbat hoc quadrupliciter.

¶Primo, illud, ſine quo non conſiſtit virginitas, per ſe pertinet ad rationem virginitatis, ſed talis integritas eſt huiuſmodi. ergo. Maior probatur, quia ſi aliquid ſpectat per accidens tantum ad uirginitatem, illo poſito, vel remoto nihil minus conſiſteret uirginitas. Secundo, illud quod eſt per ſe obiectum volitionis, quæ eſt eſſentialiter virginitas, per ſe pertinet ad uirginitatem, ſed talis integritas eſt huiuſmodi. ergo. Tertio, Quicquid eſt de diffinitione uirginitatis, per ſe pertinet ad uirginitatem, ſed talis integritas eſt huiuſmodi. ergo. Quarto, Illa integritas eſt de ratione virginitatis, ſecundum quam feruntur iudicia humana de uirginitate, ſed ex integritate ſignaculorum naturalium nūc iudicia de virgine. ergo &c.

¶Tertium eſt, Immunitas a delectatione in ſeminis reſolutione eſt de ratione uirginitatis tamquam materia. Contra, Poſito propoſito integritatis oppoſitæ corruptioni libidinoſæ & ipſa integritate, ponitur virginitas: altero aūt eorum remoto, remouetur virginitas. ergo immunitas a delectatione ſeminis non eſt de ratione viginitatis. Antecedēs probatur, q̄a ſi per poſſibile uel impoſſibile puella habens dictā integritatē, & illius propoſium, q̄tumcumque haberet delectationem voluntarie in reſolutione ſeminis, manet virginitas. Secundo, Pono duas puellas, quarum vna eſt paſſa non ꝓcuratam reſolutionem ſeminis cum delectatione in ſomno, & in vigilia, cum meminit eius: altera nihil cogitās de delectatione, ſed pecunia ſubducta conſentit uiro, ſed nec delectationem ſentit, nec ſeminat, & poſtea proponit interdum non conſentire delectationi venereæ. Tunc ſic, Prima eſt virgo, & ſecunda non: ergo propoſitum integritatis dictæ, & non propoſitū immunitatis a delectatione, eſt Virginitas,

caſtitatē, quam ad alias virtutes.

¶ 3 Prætereà. Phil. dicit in 3. Eth.* quòd omnis intemperātia generaliter eſt maxime exprobrabilis: ſed ad pudicitiā pertinere videtur fugere ea, quæ exprobrabilia ſunt ergo pudicitia pertinet ad omnes partes temperantię, nō autem ſpecialiter ad caſtitatem.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug.* dicit in lib. de perſeuerātia, Prædicanda eſt etiam pudicitia, vt ab eo qui habet aures audiendi, nihil genitalibus membris illicitum ꝑpetretur, ſed vſus genitalium mēbrorum proprie pertinet ad caſtitatem. ergo pudicitia proprie ad caſtitatem pertinet.

RESPON. Dicēdum, ꝙ ſicut dictū eſt,* nomen pudicitiæ a pudore ſumitur, in quo verecundia ſignificat̄, & ideo oportet, ꝙ pudicitia proprie ſit circa illa, de quibus hoïes maxime verecundātur. Maxime aūt verecundant̄ hoïes de actibus venereis, vt Aug.* dicit in 14. de ciuit. Dei intātum quod ēt concubitus coniugalis, qui honeſtate nuptiarum decoratur, verecundia non careat, & hoc ideo quia motus genitalium membrorum non ſubiicitur imperio rationis, ſicut motus aliorū exteriorū membrorum. Verecundatur autē homo nō ſolum de illa cōmiſtione venerea, ſed etiam de quibuſcunque ſignis eius, vt Philoſ. dicit in 2. lib. rhetoric.* Et ideo pudicitia attēditur proprie circa venerea, & præcipue circa ſigna venereorum, ſicut ſunt aſpectus impudici, oſcula, & tactus. Et q̄a hęc magis ſolent reprehendi, ideo pudicitia magis reſpicit huiuſmodi exteriora ſigna, caſtitas aūt magis ipſam veneream commiſtionem. Et ideo pudicitia ad caſtitatē ordinatur nō quaſi virtus ab ipſa diſtincta, ſed ſicut exprimēs caſtitatis circunſtantiam q̄dam, interdū tamen vnum pro alio ponitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. ibi accipit pudicitiam pro caſtitate.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ q̄uis oïa vitia habeant turpitudinē q̄dam, ſpecialiter tñ vitia intemperantiæ, vt ex ſupra dictis patet.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ inter vitia intemperantię præcipue ſunt exprobrabilia peccata venerea, tum propter inobedientiam genitalium membrorum, tum ēt propter hoc, quod ratio ab huiuſmodi maxime abſorbetur.

QVAESTIO CLII.

De virginitate, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de virginitate.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, In quo conſiſtat uirginitas.
¶ Secundo, Vtrum ſit licita:
¶ Tertio, Vtrum ſit uirtus.
¶ Quarto, De excellentia eius reſpectu matrimonii:
¶ Quinto, De excellentia eius reſpectu aliarum virtutum.

ARTICVLVS I.

Vtrum virginitas conſiſtat in integritate carnis.

AD PRIMVM ſic ꝓcedit̄. Vr̄ ꝙ virgiuitas non cōſiſtat in integritate carnis. Dicit. n. Aug. in lib. de nuptiis & cōcupiſcētia,* ꝙ virginitas eſt in carne corruptibili incorruptiōis ꝑpetua meditatio, ſed meditatio non pertinet ad carnem. ergo virginitas non conſiſtit in carne.

731

4.diſt.33.q.3.ar.1.& di.34.q.1 ar 1. ad 4. & diſt.49.q.5.ar.3.q.1.cor. & ad 4. Et quolibet 5.art.14. ad 2.& quol 6. art.18.cor.

* Ia habet Aug.libr. de uirginitate capit. 13 in prin.tom.6.

Tertio,ſequeretur quod virgo conſentiens viro,& ſeminans, F propter vim tamen doloris nõ delectata,eſſet virgo ſecũdum corpus.Probatur ſequela,quia in ea non eſſet illa delectatio, quam ponit Thomas.

¶Deinde ex doctrina authoris infero,inqt Martinus,quinq; corollaria. Primum Mulier non conſentiens violento corruptori eſt vere virgo.

¶Secundum eſt, Mulier cognoſcens quod cum de die cogitationem habet circa venerea, de nocte patitur in ſomno pollutionẽ circa eadem delectabilia, ſi ex propoſito habeat hmõi cogitationem cũ nocturna ſequela iã dicta, perdit virginitatẽ, quia delectatio ſeminis ex mẽtis propoſito pcedit.

¶Tertium eſt, quod ſcientes ſe impotentes ad ſeminis reſolutionem, vt de pfecte ſciaticis dicit Ariſt. in problematibus ſuis, quantumcunque concũberent & frangerẽtur clauſtra pudoris &c.ſemper eſſent virgines, qa nec in actu nec in propoſito ſeminis reſolutionem habent.

¶Quartum eſt, quod naturaliter poteſt eſſe quod virgo pariat. Probatur de puella violenter corrupta,& grauida.

¶Quintum eſt,quod ſi ſint duæ puellæ virgines,quarum vna commiſceatur viro per menſem ſine ſeminis effuſione, altera vero conſentiat in commiſtionem, & per menſem,ſed impedita nõ commiſcetur,ſequeretur quod prima eſſet ita immu- I nis a corruptione oppoſita virginitati,ſicut ſecunda.

¶Ad euidẽtiam horum ſcito primo,quòd virginitas ſumitur dupliciter,ſ.naturaliter,vel moraliter. Et rurſus moraliter ſumitur dupliciter,ſ.pro quodã caſtitatis ſtatu, & prout eſt ſpecialis virtus a caſtitate diſtincta. Virginitas naturalis conſiſtit in naturali integritate mẽbrorũ Secundũ cõmunẽ.n. vſum loquendi illas appellamus vigines,quæ integritatẽ carnis, quã a natura habent,ſeruant,& ad hoc inſpiciuntur quãdoq; mulieres ſi ſint virgines Virginitas,vt eſt ſtatus caſtitatis,requirit duas conditiones.Primo,ꝙ perſona non ſit voluntarie polluta. Secundo,ꝙ ſit in ꝓpoſito ſic ſe ſeruandi,niſi matrimonio iungatur,& hoc mõ puellæ nubiles caſtæ dicunt̃ virgines:virginitas,ꝓut eſt ſpãlis virtus, addit ſupra virginitatis ſtatum ꝑpetuitatẽ voto firmatam,vt patebit, & hoc mõ author tractat de virginitate hoc in loco.Scito deinde, ꝙ noua hæc opinio, q̃ Martinus introducere nititur de virginitatis materia, K ſcilicet qđ eſt integritas oppoſita corruptioni ꝑ libidinoſum actum, irrationabilis eſt, procul a pijs, & pudicis auribus abiicenda,ꝙ monſtratur & oſtenſiue,& ducendo ad inconueniens.Oſtenſiue quidem,quia libidinoſus ille actus, quem ẽt turpe eſt dicere,per ſe ordinatur ad ſeminis delectationem: Quod manifeſte patet ex hoc,ꝙ uterque ſexus ab huiuſmodi actibus ceſſat,cum ad reſolutionem ſeminis peruentum eſt,& nunquam naturali ordine ceſſat,quouſque ad hoc ꝑueniat. Quia ergo intemperantia eſt circa delectabile ſecundum tactum,& omnes eius ſpecies ſunt circa aliquod delectabile præcipuum ſecundum tactum, conſequens eſt vt virginitas ſit circa præcipuum delectabile ſecundum tactum inter ea, quæ ad ipſam ſpectant, ſed præcipua delectatio non eſt in iſtis libidinoſis actibus,ſed in ipſa ſeminis reſolutione. ergo talis delectatio eſt propria materia uirginitatis. Et confirmat, quia vbi vnum propter alterum,ibi vnum tm̃,ſed actus libidinoſus eſt per ſe,& naturaliter propter ſeminis reſolutionem, & illa delectatio ꝑp iſtam delectationem ergo ſola delectatio in ſeminis reſolutione eſt materia virginitatis. Et confirmatur, rurſus ab oppoſitis,quia cætera vitia luxuriæ ſecundum perfectam ſuæ ſpeciei rationem conſtituuntur ex aliqua reſolutione ſeminis, vt patet de fornicatione, adulterio,inceſtu, mollitie, ſodomia &c. ergo ſuũ prium conſiſtit etiam in aliqua inordinata ſeminis emiſſione, ac per hoc virginitas oppoſita conſiſtit in abſtinentia ab huiuſmodi delectatione. Ducit autem ad inconueniens maximum hæc nouitas, quoniam ſecundum hoc tam mulier,quam vir voluntarie in moroſis delectationibus inhoneſtatis manentes, & aduertenter volentes inde ſequi pollutiones, quæ ſic diſpoſitis communiter adueniunt,tunc poſt millę pollutiones voluntarias, ſine exteriori tamen procuratione: eſſent virgines moraliter, quia integritatem oppoſitam libidinoſæ corruptioni omnino ſeruare volunt. Hæc autem non ſolum viri docti,ſed ipſæ mulieres virgines non admittunt, & quomodo poteſt ſuſtineri, ut illuſtrior portio gregis Chriſti virginitas compatiatur ſecum, quæ cõmunis caſtitas non compatitur? Communis ſi quidem animi conceptio omnium Chriſtianorum eſſe videtur,quòd virginitas ſanctior eſt caſtitate. Quo autem pacto ſanctior, ſi ſecum compatitur tot peccata mortalia, carnalia, naturalia,conſummata,quæ caſtitas conſtat, quod non compatitur ſecum?Et bene nota,quod hoc inconueniens non eſt inconueniens ex aliquo caſu per accidens ex infirmitate,ſed ſtando infra naturalem,communemque curſum rerum, frequenter illud incõueniens accideret.Sequendo ergo patrum veſtigia, ad obiecta reſpondendum eſt.

¶Ad duas obiectiones in primo dubio iam patet reſponſio ex dictis,ſ.quod de rõne virginitatis,vt eſt ſtatus caſtitatis, non eſt perpetuitatis propoſitum,& ſecundum talem caſtitatis ſtatum virgo voluntarie nubit,& diſtinguitur ſtatus virginalis à coniugato,& viduali.Sed author loquitur,vt eſt ſpecialis virtus ipſa virginitas a caſtitate diſtincta ſecundum ſpeciem.Nec ſomniauit author, aut ex ſe poſuit perpetuitatem de ratione K virginitatis,ſed,vt in litera patet,ex Aug. hoc accepit.

¶Ad obiecta in ſecundo dubio dr̃ ordinate Et ad primum ꝙ maior eſt falſa,quoniam ſubiectum nõ eſt ſine propria paſſione,& tñ propria paſſio non eſt de ratione ſubiecti. Et probatio eius aſſumit falſum,ſcilicet,quod eſt ſine eo,quod ꝑ accidens ſe habet,nihilominus remanet res, vt patet in inſtantia data.Paſſio.n.per accidens hoc eſt,extra eſſentiam, eſt ſubiecti,& tñ ſine illa non eſt, ſaltem naturaliter,ſubiectũ. Apparet autem manifeſte error in iſta maiore,& ꝓbatione, quia plus exigitur ad eſſe de rõne alicuius,quam inſeparabiliter ſibi cõnexum eſſe.Non adulterari namque neceſſario annexũ eſt virginitati,ita quod ſine hoc non conſiſtit uirginitas, & tamen non adulterari non eſt de ratione uirginitatis.Vnde ad minorem dicitur,ꝙ dato ꝙ ſine tali integritate non ſaluaretur uirginitas,ex hoc non habetur,ꝙ ſit de rõne virginitatis, ſed ꝙ radix huiuſmodi integritatis,vt ſit de rõne eius, ſicut radix

¶2 Prætereà. Virginitas pudicitiã quandam importat, ſed Auguſt. dicit in 1. de ciuitate Dei,* quod pudicitia conſiſtit in anima.ergo virginitas non conſiſtit in carnis incorruptione.

Lib. 1.c.18. tom.5.

¶3 Pręt. Carnis integritas videtur conſiſtere in ſignaculo virginalis pudoris,ſed quãdoq; abſq; virgi- G nitatis præiudicio frangitur illud ſignaculum.dicit enim Aug.in 1. de ciuit. Dei,* ꝙ illa membra poſſũt diuerſis caſibus vulnerata vim perpeti,& medici quandoque ſaluti opitulantes hoc ibi faciunt, quod horret aſpectus: obſtetrix etiã virginis cuiuſdam integritatẽ manu velut explorans,dũ inſpicit perdidit,& ſubdit. Non opinor quemquã tã ſtulte ſapere, vt huic periſſe aliquid exiſtimet etiam de H ipſius corporis ſanctitate, quamuis membri illius integritate iam perdita ergo virginitas non conſiſtit in carnis incorruptione.

Li.1.cap.18. circa mediũ tom.4.

¶4 Præter. Corruptio carnis maxime in ſeminis reſolutione cõſiſtit q̃ põt fieri ſine cõcubitu vel in dormiendo,vel etiã vigilando: ſed ſine concubitu nõ videtur ꝑdi virginitas. dicit.n. Aug.in libr. de virginit.* ꝙ virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni cõcubitu immunitas, angelica portio eſt. ergo virginitas nõ cõſiſtit in carnis incorruptione.

capit.13. in prin.tom.6.

Sed contra eſt,ꝙ Aug. in eodem libr.dicit,*ꝙ virginitas eſt cõtinentia,qua integritas carnis ipſi creatori animæ & carnis vouetur,conſecratur,ſeruatur.

cap.8.in fin. tom.6.

Respondeo Dicendũ,ꝙ nomen virginitatis à virore ſumptum vr̃, & ſicut illud dr̃ virens, & in ſuo virore perſiſtere, quod nõ eſt ex ſuperabundãtia caloris adustionem expertum, ita ẽt virginitas hoc importat,quòd perſona,cui ineſt,immunis ſit à concupiſcẽtiæ aduſtione,quæ eſſe vr̃ in conſumatione maximæ delectationis corporalis,qualis eſt venereorũ delectatio. Vnde Ambro.* H dicit in libro de virginitate,ꝙ caſtitas virginalis eſt expers contagionis integritas. In delectatione autẽ venereorum tria eſt conſiderare. Vnum quidem,quod eſt ex parte corporis.ſ.violatio ſignaculi virginalis. Aliud autẽ eſt,in quo coniungitur id quod eſt animæ, cũ eo quod eſt corporis, ſcilicet ipſa reſolutio ſeminis,delectationem ſenſibilem cauſans. Tertium,

In li de virgi.in 1.fol. a princ.lib.

giur, quod eſt non adulterari, & ſimiliter radix eius, quod eſt non libidinoſe corrumpi, ſ. non ſeminare voluntarie, eſt de ratione virginitatis, & non ipſa integritas oppoſita, niſi vt via ad immunitatem ſeminariæ delectationis.

¶Ad ſecundum dicitur, qđ huiuſmodi integritas, ſecluſa pollutione, non eſt per ſe obiectum propoſiti virginalis, ſed cadit ſub propoſito virginali, vt via ad immunitatem a pollutione ſeminis. Et per hoc patet reſponſio ad tertium, quoniam integritas huiuſmodi nō niſi ratione immunitatis a pollutione, ſeu ordinis ad illam in ratiōe virginitatis clauditur, ſi aliqua talis diffinitio inueniretur.

¶Ad quartum iam patet, quod æquiuocat de virginitate, quoniam ſigna apparent virginitatis naturalis, non moralis ut clarum eſt.

¶Ad obiecta in tertio dubio reſpondetur. Et primo, negatur antecedens: quoniam poſita tali integritate, & illius propoſito, non ponitur virginitas, ut patet, quia ſtat cum hoc, quod nullus perdat caſtitatem conſumate, uoluntaria pollutione procurata per ſolas moroſas delectationes. Vnde patet, quod probatio petit principium.

¶Ad ſecundum vero dicitur, quod in caſu illo, prima ideo diceretur virgo, quia nunquam habuit voluntariam pollutionem. Approbatio n. poſt ſactum non reddit præteritam voluntariam, ſed videtur æquiualere deſiderio, ſeu volunitati pollutionis, quæ virginitatem mentalem ſolam tollit. Secunda autem eſt per accidens ex parte corporis ſeu materię virgo, ſicut per accidens, non ſeminauit in actu cōcubitus. Ea autem quæ ſunt per accidens, nō debent inducere mentem doctorum ad mutandas virtutū diffinitiones, quæ attenduntur penes id ꝙ eſt vt in pluribus, & per ſe. Idem eſt enim iudicium de iſta, & quacūque alia, quæ incepit perdere virginitatem, & per accidens non eſt perdita conſumate.

¶Ad tertium negatur ſequela. Mulier enim cōſentiēs ſtupro, & ſeminans, omnino perdit virginitatem, Et ad probationē, quia præ dolore non ſentit delectationem, reſpondetur, quod hmōdi nō ſentire eſt ꝑ accidens. Sat eſt enim ad violationem virginitatis, qđ delectatio in reſolutiōe ſeminis adſit licet nō ſentiatur, quin etiam ſi aliqua eſſet mulier, quæ no ſentiret in hmōdi reſolutione delectationem aliquam, nil obſtaret, qm̄ ſat eſt, quod reſolutio ſit ſ'm ſua naturā delectabilis, & ita de facto eſt vt in pluribus. Naturalia ſiquidem, & moralia iudicantur ſecundum ea, quę in pluribus apta nata inueniri.

¶Ad obiecta in corollarijs conceditur primum corollarium.

¶Ad ſecundum vero dicitur, quòd magni refert inter habere pollutionē in ſomno ex propoſito, & habere ex propoſito cogitationem, quæ non ſcit futura in ſomno cauſa pollutionis: & tamen arguens quaſi ſynonimis iſtis vtitur. In primo enim A propoſiti obiectum eſt ipſa pollutio, in ſecundo autem eſt cogitatio. Primum non poteſt eſſe licitum, ſecundum poteſt & cum merito eſſe, ſi ſcilicet cogitatio eſt neceſſaria, nec ſequēs pollutio præcognita eſſet peccatum: negatur ergo ſecundum corollarium, ut iacet.

autē eſt ſolum ex parte animæ. ſ. propoſitum perueniendi ad talē delectationem. In quibus tribus id, qđ primo poſitū eſt, ꝑ accidēs ſe habet ad moralē actū, qui non cōſideratur per ſe, niſi ſ'm ea quę ſunt animæ. Secūdum vero materialiter ſe habet ad actum moralē nam ſenſibiles paſſiones ſunt materia malorū actuū. Tertiū vero B ſe habet formaliter, & cōpletiue, quia ratio moralium in eo quod eſt rōnis cōplet. Quia ergo virginitas dr̄ ꝑ remotionē ꝑdictæ corruptionis, cōſequens eſt quod integritas membri corporalis ꝑ accidens ſe habeat ad virginitatē. Ipſa autem immunitas à delectatione, quæ cōſiſtit in ſeminis reſolutione, ſe habet materialiter. Ipſū aūt propoſitū perpetuo abſtinendi a tali delectatione, ſe hēt formaliter, & cōpletiue in virginitate.

C AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ illa diffinitio Aug. tāgit quidē in recto id, qđ eſt formale in virginitate: nam per meditationē intelligitur propoſitū rōnis. Quod aūt additur, perpetua, non ſic intelligitur, quod oporteat virginē ſemper actu talem meditationem habere, ſed quia hoc debet in propoſito gerere, vt perpetuo in hoc perſeueret. Id vero quod eſt materiale, tangitur in obliquo cum dicitur, incorruptionis in carne corruptibili, quod additur ad oſtendendā virginitatis difficultatem. D Nam ſi caro corrumpi nō poſſet non eſſet difficile perpetuā incorruptionis meditationem habere.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ pudicitia eſt quidem eſſentialiter in aīa, materialiter aūt in carne, & ſimiliter virginitas. Vn̄ Auguſt. dicit in libr. de virginitate,* quod licet virginitas in carne ſeruetur, ac per hoc corporalis ſit, tamen ſpiritualis eſt, quam fouet, & ſeruat continentia pietatis. (Cap. 6. parū a prin. to. 6.)

B AD TERTIVM dicendū, ꝙ ſicut dictū eſt,* integritas corporalis membri per accidens ſe habet ad virginitatē, inq̃tum. ſ. per hoc, quod ex propoſito voluntatis abſtinet qs à delectatione venerea, remanet integritas in mēbro corporeo. Vnde ſi cōtingat, quod ꝑ alium modum aliquo caſu membri integritas corrumpatur, non magis præiudicat virginitati, quā ſi corrumpatur manus, aut pes. (In corp. art.)

¶4 Ad quartum dicendum, ꝙ delectatio, quę eſt ex ſeminis reſolu C tione, dupliciter pōt contingere. Vno modo, vt procedat ex mētis propoſito, & ſic tollit virginitatē, ſiue fiat per concubitū, ſiue abſq; cōcubitu. Facit autem mentionē Auguſt.* de concubitu, quia huiuſmodi reſolutio cōmuniter, & naturaliter ex concubitu cauſat. Alio modo, poteſt prouenire pręter propoſitum mentis vel in dormiendo, vel per violentiam illatā, cui mens nō conſentit, quāuis caro delectationē experiatur, vel ēt ex infirmitate naturæ, vt patet in D his, qui fluxū ſeminis patiūtur, & ſic non perditur virginitas, quia talis pollutio nō accidit per impudicitiā, quam virginitas excludit. (Loco citato in argum.)

¶Ad tertium autem dicitur, quòd ſcientes ſe omnino impotentes, & coeuntes, per accidens tamen, remanent, ut dictum eſt, quo ad aliquid virgines, quia ſcilicet deeſt eis materia ſtupri. Vnde per ſe & formaliter loquendo iſti & ſupradicta mulier, quæ poſita eſt nō ſeminare, non ſunt uirgines, ſed materialiter & per accidens ex parte materię remanent uirgines. Sicut per oppoſitum, pauperes excellenti præditi animo, ſunt formaliter magnifici, remanent tamen materialiter non magnifici propter defectum materiæ.

¶Ad quartum dicitur, quod iſta poteſt eſſe naturaliter uera, Virgo moraliter parit. non autem iſta Virgo naturaliter parit. Nec hoc eſt admiratione dignum, niſi in uerbo, quoniā virgo moraliter poteſt eſſe naturaliter corrupta, & grauida, utpote uiolenter oppreſſa.

¶Ad quintum negatur ſequela, quoniam prima non niſi per accidens ex parte materiæ immunis eſt a materia ſtupri. Quantum enim in ſe eſt, dedit operam corporaliter naturalem ad huiuſmodi materiam, quod non fecit ſecūda, quæ ſolum ſecundum mentem corrupta eſt.

¶Aduertendum, quoq; inter hæc eſt, ꝙ licet communiter ante annos pubertatis vterque ſexus impotens ſit, ad generādū quandocumq; tn̄ perſonam aliquam contingit voluntarie ſeminare, perditur virginitas. Et quoniam ſexus fœmineus inuenitur ſeminare, ſi prouocatus ad hoc fuerit non ſolum parū ante pubertatē, ſeu in ſexto ætatis anno, & ſupra, vt ipſæ mulieres ex parte teſtantur, ita ꝙ quantum ex auditis conijcio, E non eſt hoc ꝑ accidens, ſed puto poſſe fieri vniuerſale, i. vt in pluribus ineſt eis potētia hæc, ideo lōge citius poſſunt mulieres irreparabiliter virginitatem perdere, q̄ uiri. Quantūcūque aūt infra temptus, quo impotens quis eſt naturaliter ad ſeminandū, operā det venereis circa ſeminationem, & uirginitatē perdat mentalem, non perdit ita virginitatem, quin per pœnitentiam reparetur. Differt ſiquidem puer à viro ꝑ infirmitatē impotētæ, ꝙ puer eſt ꝑ ſe impotens, vir aūt infirmus eſt ꝑ accidens impotens. Et propterea puero per ſe deeſt, materia ſtupri æ, viro aūt ꝑ accidens, ac ꝑ hoc puer remanet uirgo per ſe ex parte materiæ, ſeu corporis, uir autem remanet ex parte, corporis ꝑ accidens uirgo. Et propterea nō eſt dubiū, quin pueri, uirginitas ſit reparabilis per penitentiam, Sed an ſit ēt reparabilis ſic perdita infirmi uiri uirginitas, non facile dixerim. Trahitur forte id quod eſt per accidens, ad id quod eſt per ſe.

libet enim mox natus virgo eſt. ergo virginitas non eſt virtus.

¶ 2 Præt. Quicunq; habet vnam virtutem, habet omnes, vt ſupra habitũ eſt, ſed aliqui habent alias virtutes, qui non habent virginitatem, alioquin cum ſine uirtute nullus ad regnum cœlorum perueniat, nullus ſine virginitate ad ipſum poſſet peruenire, quod eſſet matrimonium damnare. ergo virginitas non eſt uirtus.

B

¶ 3 Prę̨t. Omnis uirtus reſtituitur per pę̨nitentiã, ſed virginitas non reparatur per pę̨nitentiam. vnde Hierony.* dicit. Cũ cætera Deus poſſit, non poteſt virginitatem poſt ruinam reparare. ergo videt̃ quòd virginitas non ſit uirtus.

Ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis in ſol. a princ. tom. 1.

¶ 4 Præter. Nulla uirtus perditur ſine peccato, ſed uirginitas perditur ſine peccato, ſ. per matrimoniũ ergo virginitas nõ eſt uirtus.

C

¶ 5 Præter. Virginitas condiuiditur uiduitati, & pudicitiæ coniugali: ſed neutrũ illorũ ponitur virtus: ergo virginitas nõ eſt virtus.

Sed contra eſt, ꝙ* Ambroſ. dicit in lib. de uirginitate: Inuitat uirginitatis amor, ut aliquid de uirginitate dicamus, ne ueluti tranſitu quodam perſtricta videatur, quę principalis eſt virtus.

Lib. 1. de uirginibus, nõ multum longe a princ. tom. 1.

Respondeo Dicendũ ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,* in virginitate eſt ſicut formale & cõpletiuũ propoſitum perpetuò abſtinendi à delectatione venerea. Quod quidem propoſitum laudabilis redditur ex fine, inquãtum ſcilicet hoc ſit ad vacãdum rebus diuinis. Materiale autem in uirginitate eſt integritas carnis abſque omni experimento venereæ delectationis. Manifeſtum eſt autem, ꝙ vbi eſt ſpecialis materia boni habens ſpecialem excellẽtiam; ibi inuenitur ſpecialis ratio virtutis, ſicut patet in magnificentia, quę eſt circa magnos ſumptus, & ex hoc eſt ſpecialis virtus à liberalitate diſtincta, quæ cõmuniter ſe habet circa omnem pecuniarum vſum. Hoc autẽ quod eſt conſeruare ſe immunem ab experimento venereæ delectationis, habet quandam excellentiam laudis ſupra hoc, ꝙ eſt conſeruare ſe immunem ab inordinatione venereæ uoluptatis, & ideo uirginitas deſt quædã ſpecialis uirtus, habens ſe ad caſtitatem, ſicut magnificentia ad liberalitatem.

Art. 1. huius quæ.

A

Martinum, ꝙ virginitas nõ ſit virtus, qa virtus ſemper, & in quolibet eſt virtus, ſed virginitas nõ in quolibet ſemp eſt virtus, ſed qñque eſt vitium, vt patet in multis caſibus. ergo &c.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, quod de virtutibus, & vitijs non eſt iudicandum ſecundum ea quæ ſunt per accidens, ſed ſecundum id qđ eſt per ſe. Conſtat aũt quod virginitas moraliter ſumpta vt. ſ. importat propoſitum perpetuæ incorruptionis pp Deum eſt bona moraliter, & ſemper eſt in quolibet, cum importet ordinem rectiſſimę rationis, quo inferiora ſuperioribus bonis ſubiiciũtur, & maxima minoribus præferuntur. Perinde autẽ eſt dicere ꝙ virginitas non eſt virtus, quia in aliquo caſu peccaret virgo, ac ſi diceretur, quod religio non eſt virtus, quia in aliquo caſu uacans religioni peccaret impediendo aliud neceſſarium bonum. Dicito ergo quod aliud eſt dicere. A eſt uirtus, ſiue actus virtuoſus ſimpliciter, & in quolibet & ſemper, & aliud eſt dicere. A ſemper & in omni caſu virtuoſe poteſt exerceri. In primo enim dicto conſideratur habitus, & actus ſecundum ſuam rationem. In ſecundo autem conſiderant̃ circunſtantiæ, & accidentia circa executionem actus. Conſtat autem ꝙ multarum virtutum actus poſſunt ſic impediri aliquando ab executione, itaꝗ licet abſolute ſint virtuoſi, ſi tñ tunc fierent, eſſent vitioſi, ut ſiquis celebraret quando infirmus illius eget uiſitatione, & ſiquis redderet gladium furioſo. Errant igitur forte aliqui in hac re non aduertentes quòd virginitas vt eſt nomen moralis habitus, aut actus importat, propoſitum, ſ. perpetuæ integritatis propter Deum, vt hic in reſponſione ad ſecundum in litera exprimitur. In hac enim ratione manifeſte apparet rectiſſim⁹ rationis ordo ſecundum ſe, & abſolute.

D

¶ Secundum ex Ricardo in 33. diſtinc. 4. ꝙ virginitas non eſt virt⁹ diſtincta a caſtitate, ſicut magnificẽtia a liberalitate, qa materia uirginitatis, & materia caſtitatis ſe hñt vt magis & minus, & non ſicut alterius, & alterius rõnis, ſicut materia magnificentię & liberalitatis ergo. Et ꝑpea cum dr̃ in litera. Vbi eſt ſpecialis materia boni habens ſpecialem excellentiam, oportet addere, aut ſubintelligere, alterius rõnis. Et ſic minor eſt falſa, nõ valet. ergo rõ literæ. Et augetur quæſtio, qa ſi virginitas eſt, vt in litera dr̃, ſequitur quod virginitas ſit ſubiectiue in iraſcibili, & caſtitas in concupiſcibili, & obiectum illius ſit arduum, iſtius vero bonum abſolute vt proportionaliter ſe habeant, vt magnificẽtia & liberalitas, ſed hęc patet eſſe falſa. ergo nõ ſe hẽt ad caſtitatẽ, vt magnificẽtia ad liberalitatẽ.

E

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ uirginitas poteſt conſiderari dupliciter. Primo infra limites temperantiæ pure, & ſic virginitatis materia eſt materia virtutis, ſed non diſtincta a caſtitate, & ſimiliter virginitas eſt virtus, ſed non diſtincta a caſtitate. Et ſic bene ſaluatur Ricardus, nec oppoſitũ ſenſit author, & hoc concludũt argumenta allata. Nã materia virginitatis nõ eſt alterius rõnis, ſicut materia magnificẽtiæ, nec virginitas eſt circa arduũ, cum non ſit circa actum aliquem iraſcibilis, ſed concupiſcibilis, delectationem, ſcilicet veneream. Si autem conſideret̃ in ordine ad diuinum obſequium, qm̃ virgo cogitat quę Domini ſunt & cęt. ſic virginitatis materia conſtituit materiam ſpecialiter bonam, & alterius rationis a materia caſtitatis, & ſic virginitas ſe habet ad caſtitatẽ, vt magnificentia ad liberalitatem, non ꝙ ſimilitudo iſta teneat, quo ad omnia, vt obiectiones quaſi ſupponunt, ſed quo ad duo ſcilicet, ꝙ ſicut illæ differunt penes mediocre & magnum, ita iſtę penes excellens & mediocre, & ſicut ibi magnum diſtinguitur ſpecie a mediocri, ita hic excellens a mediocri. Sed quo ad rationem diuerſitatis ſpecificæ non aſſimilantur, quia ibi magnum diſtinguitur ſpecie, quia in gredi tur ordinem arduorum: hic vero excellens diſtinguitur ſpẽ, quia trahit ad ordinẽ diuinorum. Vnde patet ꝙ ſolida ſtat doctrina authoris.

¶ In reſponſione ad tertium, dubium ex Martino occurrit directe contra authorem hic, arguente in q. a. de virginitate, ꝑ bareque nitente, ꝙ ꝑ pænitẽtiam nec materiale, nec formale virginitatis reparari poteſt. Et primo, qa in quocũq; no poteſt eſſe per quãcumq; pę̨nitentiã propoſitum ſeruandi integritatẽ carnis, in eo non poteſt per pænitentiam reparari formale virginitatis, ſed corrupta ẽ hmõi. ergo Probatur minor, qa tali non poteſt reparari integritas carnis propter pænitentiã, vt ipſe Thomas fatet̃. Secundo. Virginitas caſtitas coniugalis, & caſtitas vidualis formaliter & ſpecifice differunt, vt ꝓbabit̃, ſed non niſi ꝑ hoc, ꝙ de ratione virginitatis eſt propoſitum ſeruandæ integritatis, & hoc propoſitũ nõ eſt reparabile ꝑ pænitentiã. ergo. Tertio, quia ꝓpoſitum ſeruãdi integritatem carnis aut eſt materiale tñ in virginitate, & hoc non, aut formale tñ, & habeo intentum, aut compoſitum ex vtroq;, & hoc non, tum quia corrupta credens ſe integram ſuo errore poſſet reparare ſibi virginitatem, intendens ſeruare integritatẽ, tum quia materiale virginitatis eſt integritas non obiecta voluntati ſed inexiſtens carni, ideo, inquit dico quod ſunt aliquæ virtutes per pænitentiam irreparabiles.

D. 1166.

¶ Ad hoc dicitur cum authore, quod reparatio virtutum eſt intelligenda, ſicut connexio earumdem. Et propterea ſicut decrepitus poteſt eſſe fortis, & pauper magnificus, ita corrupta perſona poteſt eſſe virgo quo ad formale ſed formale virtutis aliter inuenitur coniunctum ſuæ materiæ, & aliter ſeparatum ab ea, nam cũ materia virtutis ſubeſt, per formale determinatur. Cum enim adeſt pecunia magna, virtuoſus magnificentia præditus determinat eam ad ſumptus magnos. Cum autem virtuoſo pecunia deeſt, non pecunia abſolute, ſed pecunia ſi adeſſet a magnificentia determinatur, & ſimile eſt in aliis. Et ſicut ſaluatur hoc modo in paupere magnificentia formaliter, ita ſaluatur in corrupta virginitas formaliter ex propoſito integritatis ſeruandæ ſi adeſſet, & hoc ſufficit. Nec requiritur propoſitum ſaluandæ integritatis abſolute ad formale virginitatis ſeparatum a materia, ſed ad coniunctum ſuæ materię. Et quia huiuſmodi propoſitum patet eſſe reparabile per pænitentiam, ideo patet omnes virtutes eſſe reparabiles per pænitentiam, quo ad ſuum formale, cum omnes ſint connexæ. Et hoc magis conſonat & ſacræ doctrinæ, ſecundũ quam filio prodigo data eſt ſtola prima, & philoſophiæ morali, ſecundum quam qui vna caret virtute, nullã habet. Et per hoc patet ſolutio omnium.

¶ In eodem 3. arti. in reſponſione ad quartũ dubium occurrit ex Martino, vbi ſupra dicente, Quod hæc cõcluſio ponitur ſo

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ homines ex ſua natiuitate habent id quod eſt materiale in virginitate, ſcilicet integritatem carnis immunem ab experimento venereorum. Non tamen habẽt id, qđ eſt formale in virginitate, vt ſcilicet habeant propoſitũ ſeruandi huiuſmodi integritatẽ propter Deum, & ex hoc habet rationem uirtutis. Vnde* Aug. dicit in lib. de uirginitate. Nec nos in uirginibus prædicamus, quod uirgines ſunt, ſed quod Deo dicatæ pia cõtinentia uirgines ſunt.

Cap. 11. in prin. tom. 6.

Ad secundum dicendũ, ꝙ cõnexio uirtutũ accipitur ſm illud quod eſt formale in uirtutibus, ideſt, ſecundum charitatem, uel ſecundum prudentiam, ut ſupra habitum eſt,* non autem ſecundum id, quod eſt materiale in uirtutibus. Nihil enim prohibet alicui uirtuoſo ſuppetere materiã unius uirtutis, non autem materiam alterius. Sicut pauper habet materiam temperantiæ, non autem materiam magnificentiæ, & hoc modo alicui habẽti alias uirtutes deeſt materia uirginitatis, ideſt, prædicta integritas carnis. Tamẽ poteſt id, quod eſt formale in uirginitate habere, ut ſcilicet ſit in præparatione mentis prædictæ integritatis conſeruandę propoſitum, ſi hoc ſibi competere. Sicut pauper põt in præparatione animi habere ꝓpoſitũ magnificos ſumptus faciendi, ſi ſibi competeret. Et ſimiliter ille qui eſt in proſperitate, habet in præparatione animi propoſitum aduerſa æquanimiter tolerandi, & ſine hac pręparatione animi non poteſt eſſe aliquis virtuoſus.

q. 129. art. 3. ad 2.

Ad tertium dicendũ, ꝙ virtus per pœnitentiam reparari põt quantum ad id, quod eſt formale in virtute, non autem quantũ ad id, quod eſt materiale in ipſa. Non enim ſiquis magnificus cõſumpſerit diuitias ſuas, per pœnitentiam peccati reſtituuntur ei diuitiæ, & ſimiliter ille qui virginitatem peccando amiſit, per pænitentiam non recuperat virgini- G tatis materiam, ſed recuperat virginitatis propoſitum. Circa materiam autẽ virginitatis eſt aliquid, quod miraculoſe reparari poterit diuinitus, ſcilicet integritas membri, quam dicimus accidentaliter ſe ad virginitatẽ habere. Aliud autẽ eſt, quod nec miraculoſe reparari poteſt, vt ſcilicet quod qui expertus eſt voluptatem veneream, fiat non expertus. Non enim Deus poteſt facere, vt ea quæ facta ſunt, non ſint facta, vt in pri- H mo* habitum eſt.

Ad quartum dicendũ, ꝙ uirginitas, ſm quod eſt uirtus, importat propoſitum uoto firmatum integritatis perpetuo ſeruandæ. Dicit. n.* Auguſtin. in libr. de virginitate, quod per uirginitatẽ integritas carnis ipſi creatori animæ & carnis, uouetur, conſecratur, ſeruatur. Vnde virginitas ſecundum quod eſt virtus, nũquam amittitur niſi per peccatum.

Cap. 8. in fine, tom. 6.

Ad quintum dicẽdũ, ꝙ caſtitas coniugalis ex hoc ſolo hẽt I laudem, quod abſtinet ab illicitis voluptatibus, vnde non habet aliquam excellentiam ſupra cõmunem caſtitatem. Viduitas autem addit quidem aliquid ſupra caſtitatem communem, non tamen peruenit ad id quod eſt perfectũ in materia iſta, ſcilicet, ad omnimodã immunitatẽ venereæ voluptatis, ſed ſola uirginitas. Et ideo ſola uirginitas ponitur uirtus ſpecialis ſupra caſtitatem, ſicut magnificentia ſupra liberalitatem.

tra Thomam, ſ. Virginitas nullo voto firmata, eſt virtus. Et probatur quinque mediis. Primo, quia eſt actus humanus bonus & laudabilis in medietate conſiſtens. Secundo, quia eſt actus rationi conformis. Tertio, quia eſt actus qui eſt materia voti. Quarto, quia eſt temperantia. Quinto, quia in aliquo caſu virginitas non voto firmata, eſt laudabilior, quam voto firmata. Probatur aſſumptum. Si frater regis Franciæ cognoſceret probabiliter, quod rege ſine hærede decedente, regnum tranſiret ad tyrannum crudeliſſimum, conſultius ageret ſine voto ſeruare virginitatem, quã vouere.

¶Ad hæc breuiter dicitur, quod aut rationes iſtæ non militant contra doctrinam authoris contra quam inducuntur, aut nihil valent. Nam ex rationibus iſtis aut intendit concludere quod virginitas ſine voto eſt virtus, aut quod talis virginitas eſt virt' ſpecie diſtincta a caſtitate. Si primum, non eſt contra authorem, quoniam gratis omnes fatemur, virginitatis propoſitum eſſe actum caſtitatis. Si ſecundum, rationes nihil valent. Nam licet cõcludant, ꝙ ſine voto uirginitas eſt ſub temperantia & actus virtuoſus, &cæt. non tamen concludunt diſtinctionem ſpecificã eius a caſtitate. Et tamẽ author ponit virginitatem nõ ad hoc quod ſit virtus, ſed ad hoc, quod ſit ſpecialis contra caſtitatem, virtus diſtincta, exigere firmitatem voti. Nec huius oppoſitũ Martinus probauit, quia etiam reſponſio Martini ad rationem in litera huius argumenti tactam ſcilicet Nulla virtus perditur ſine peccato, nil valet dum dicit, quod virtutes quæ omnes ſunt de actibus cadentibus ſub conſilio, perduntur ſine peccato, vt voluntaria paupertas, hoc nanque nihil valet, tum quia nulla virtus eſt, quę ſit circa conſilia, quin eadem ſit circa præcepta, vt patet diſcurrenti per omnes virtutes morales, iuſtitiam, fortitudinem, tẽperantiam, prudentiam, & partes earum. Sed videtur deceptio contingere, quia aliud eſt loqui de aliquo excellenti actu virtutis, & aliud de ipſa virtute. Poteſt ſiquidem excellens actus virtutis omitti abſque peccato, quia excellentia illa eſt in cõſilio. Et ſic contingit de actu virginitatis, & paupertatis volũtarię, & ſimilibus, non quod virtus aliqua per horum omiſſionem perdatur. Patet aũt nullam virtutem perdi ſine peccato, quia vt in prædicamentis dr̃, contrarium bono ex neceſſitate eſt malũ. Quicquid ergo contrariatur virtuti, q̃ conſtat eſſe bonũ morale, oportet eſſe malũ morale, ꝙ eſt pctm̃, ſeu vitium.

¶Sed contra hãc authoris doctrinã vrgens magnum occur- F rit dubium, qm̃ firmitas voti exigitur ad conſtituendum virginitatem in eſſe virtutis ſpecifice diſtinctę a caſtitate, cũ conſtet, ꝙ votum eſt actus religionis, & trahat ad ipſam religionis ſpeciem materia, ſupra quam cadit virginitas firmata voto, erit quidẽ diſtincta ſpecifice a caſtitate, quia erit religio, aut religionis pars, ſed nõ erit diſtincta a caſtitate, vt vna ſpecies temperantiæ diſtinguitur ab alia temperantiæ ſpecie, Diuerſorum ſiquidem generum, & nõ ſubalternatim poſitorum diuerſæ ſunt differentiæ, & ſpecies, vt in Prædicamentis dicitur. D. 110.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ ſicut adulterium ponitur ſpecies luxuriæ & tamen non per differentiam per ſe intemperantiæ, ſeu luxuriæ, diſtinguitur a ſpeciebus luxurię, ſed per differentiam per ſe iniuſtitiæ, vt inferius patet, ita virginitas ponitur ſpecies temperantiæ: & tamen non per differentiam per ſe temperantiæ, ſed per religionis differentiam diſtinguitur ab alijs temperantiæ ſpeciebus. Eſt autem vtrobique eadem ratio, ſcilicet, quia materia ibi eſt luxuriæ, hic temperantiæ. Et quod plus viget, quia ſic locuti ſunt non ſolum populi ratione materię, ſed præcipui patres, ob quorum venerationem decuit authorẽ, decet & omnes moralia docentes ſapere, ad ſobrietatem, &c. ſpecies temperantiæ, & luxuriæ appellare etiam ex non per ſe illius generis differentiis. Vnde & author vt uirginitatem poneret ſpecialem uirtutem, ſeipſum in 4. diſtinct. 33. correxit, vbi virginitatem tam cum, quam ſine voto, minus tunc ſciens, K poſuerat, vt magnificentiam.

D. 449.

1. 2. q. 25. artic. 4.

D. 168.

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli aduerte, quod hinc habes, quod licet peccatum luxuriæ in vidua ſit grauius, quam in alia fornicaria, non tamen diſtinguitur ſpecie, cum vidualis caſtitas non ſit ſpecialis virtus, cui huiuſmodi luxuria opponatur. Aliunde ſiquidem non habere diſtinctionem ſpecificam ſatis apparet, ex quo ſoluta eſt a viri lege.

¶In eadẽ reſponſione dubium ex Martino in eodem lib. quæſtione de viduitate occurrit, nitente probare, quod viduitas eſt virtus diſtincta ſpecie à virginitate, & caſtitate coniugali; Et quidem qđ ſit virtus probat, quia eſt habitus electiuus in mediate conſiſtens determinata ratione: Quod vero ſit diſtincta ſpecie ab alijs, probatur, quia habent obiecta ſpecie diſtincta. Nam obiectum virginitatis eſt integritas carnis, obiectũ viduitatis eſt continentia perpetua.

¶Ad hæc breuiter dr̃, quod viduitas non eſt nomen virtutis,

ſed

ſed ſtatus continentium. Claudit autem in ſe virtutem caſtitatis, & dicit perfectiorem gradũ caſtitatis, q̃ caſtitatis coniugalis. Omnis tñ huiuſmodi caſtitas ſub vna caſtitatis virtute cõprehenditur, quod probatur ex eo, ꝙ nunquam peccatur, niſi contra virtutem caſtitatis agatur. Vidua.n.ſi nubit, nõ peccat. Nulla aũt virtus ſine peccato perditur. Et licet hoc Martinus negauerit à veritate tñ actus, immemor ſuæ negatiõis aſſeruit poſt in q.1.de luxuria, concluſione tertia, aſſerẽdo ꝙ nihil deiicit animum a ſtatu virtutis, niſi peccatum. Et per hoc probat, quod nõ omnis actus venereus deiiciat animum a virtute, quãuis deiiciat ab arce & excellentia perfectionis.

734
4.diſt.30.q.2.ar.3.ad 6. & diſt.33.q.3.ar.2.ad 5. & art.3.ad 1. Et 3.con.cap.137.
*Cap.21.in fine, tom.6.

¶Ad obiectionem ergo in oppoſitum conceditur, ꝙ viduitas ẽ virtus caſtitatis, ſeu claudit illã, caſtitas n. ſufficit ad medietatẽ eligendam in viduæ. ¶Ad ſm vero dr̃, qđ nõ quæcunque diſtinctio obiectorum, ſed ſola formalis in eſſe morali, hoc eſt, in ordine ad rõnem, diſtinguit ſpecie virtutem à virtute. Seruare autẽ ſe immunem ab illicita delectatione venerea, ꝙ pertinet ad caſtitatem, & ſuper hoc nolle licitis venereis delectationibus ſe immiſceri, quod addit vidualis caſtitas, non diſtinguuntur formaliter, ſed ſicut actus neceſſarius, & actus ſupererogationis ſub eadem formali ratione, qua perſona circa venereas delectationes recte ſe habet. Plus enim, vt in litera dicitur, exigitur ad conſtitutionem ſpecialis virtutis, quam aliquid plus dignitatis, ſeu excellentiæ habere.

Lib.1.ca.in fine, tom.5.
†Cap.16.in prin.tom.6.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum virginitas ſit excellentior matrimonio.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ virginitas non ſit excellentior matrimonio. Dicit enim* Aug. in libr. de bono coniugali. Non impar meritum eſt continentiæ in Ioanne, qui nullas expertus eſt nuptias, & in Abraham, qui filios generauit, ſed maioris virtutis maius eſt meritum. ergo virginitas non eſt potior virtus, quam caſtitas coniugalis.

¶2 Pręt. Ex virtute dependet laus virtuoſi. Si ergo virginitas præferretur continentiæ coniugali, videtur eſſe conſequens, quod quælibet virgo eſſet laudabilior qualibet coniugata: hoc autem eſt falſum. ergo virginitas non præfertur coniugio.

¶3 Præter. Bonum commune potius eſt bono priuato, vt patet ꝑ Philoſ. 1.* Eth. ſed coniugium ordinatur ad bonum commune. dicit enim † Auguſ. in libr. de bono cõiugali. Quod eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem humani generis, virginitas autem ordinatur ad bonum ſpeciale, vt ſcilicet vitent tribulationem carnis quam ſuſtinent cõiugatę. ſicut patet per Apoſt. 1. ad Corint. 7. ergo virginitas non eſt potior continentia coniugali.

SED CONTRA eſt, quod dicit * Aug. in libr. de virginitate. Certa ratione, & ſanctarũ ſcripturarum authoritate nec peccatum eſſe nuptias inuenimus, nec eas bono aut virginalis continentiæ, vel etiam vidualis æquamus.

cap.19.in fi. tom.6.

RESPONDEO. Dicendũ, ꝙ ſicut patet in libr.* Hierony. contra Iouinianum, hic error fuit Iouiniani, qui poſuit virginitatẽ nõ eſſe matrimonio præferendam. Qui quidẽ error pręcipue deſtruitur & exemplo Chriſti, qui & matrem virginem elegit, & ipſe virginitatem ſeruauit, & ex doctrina Apoſtoli, qui 1. ad Corinth. 7. uirginitatẽ conſuluit tanquam melius bonum. Et etiam ratione, tũ quia bonum diuinũ eſt potius humano bono, tum quia bonũ animæ præfertur bono corporis, tũ etiam quia bonum contemplatiuæ vitæ præfertur bono actiuæ. Virginitas autẽ ordinatur ad bo-

Li.1. non remote a prin cap.tom.3.

D.1185.

¶Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimę ſecundę Articulum quartum.

IN ar.4.eiuſdem q. in reſponſione ad primũ, dubium ex Martino in q.3. de virginitate occurrit dicente. Iſta ſolutio nõ mihi vr̃ rõnabilis, cum primo, q2 Abraham nunquam habuit coniugium in opere, & virginitatem in præparatione animi, cum nihil habeamus in præparatione animi, niſi quod eſt nobis poſſibile, niſi apud inſipientes. Nec iuuat inducta Auguſtini authoritas, quia non dicit, quod Abraham habuit virginitatem in habitu, ſed continentiam, vel cælibatum, qui etiam viduis conuenit. Tum quia habere aliquam virtutem in actu & opere multo perfectius eſt, quam habere eam ſecundum ꝑparationem animi, ſed Ioannes habuit virginitatem in opere, & Abraham in ſola præparatione animi. ergo.

¶Ad euidentiam horum aduerte, ꝙ author non æquat opus coniugij operi virginali, ſed adæquat meritum continentiæ Abrahæ merito continentiæ virginalis Ioãnis Baptiſtæ. Hæc autẽ conſtat diſtare valde. Vnde in principio reſponſionis author dicit, ꝙ meritum non ſolum penſatur ex genere actus, ſed magis ex aĩo operationis. Per hoc enim quod dixit ex genere actus, denotauit primã inæqualitatem. Nam ex genere operis virginitas pręſtat continentiæ cõiugali. Per hoc vero ꝙ ſubdit. Sed magis ex animo operãtis, denotauit adęquationem ſecundo loco dictam quo ad præmium ſubſtantiale.

¶Ad primam igitur Martini obiectionem dr̃, ꝙ Abraham habuit ſemper virginitatem in præparatione animi. Nec eſt verũ quod ſolum id quod eſt poſſibile nobis, habeamus in animi præparatione, cum ſenex impotẽs pertinax in luxuria habeat in præparatione aĩ adulteria, ſtupra &c. ſi poſſet. Et ſicut inimicus alicuius, quamuis priuatus manibus, omniquẽ ſpe occidendi inimicum, habeat animum ꝑparatum occidendi illum ſi poſſet, & ſic de alijs. Et ſicut iſti quo ad damnum, & pœnam ſenſus ſubſtantialem ſunt ita rei ſicut adulteri, & homicidæ, & forte plus iuxta aĩ maiorem ardorem ad hæc, ita Abraham virtuoſus priuatus ꝑꝑ neceſſariam cauſam exercitio virginitatis, pſeuerabat in præparatione animi ad virginitatem, ſi eſſet conueniens tũc. authoritas quoq; Auguſt. allata adiuuat, quoniam continẽtia ibi ab Aug. pro continentia tollente coniugium ſumitur, quam conſtat eſſe virginalẽ ſolam: Vidualis enim non ſimpliciter, ſed poſt tẽpus tollit cõiugium. Patet aũt Aug. ſicq; accipere ibi cõtinẽtiam, quia loquitur de ea, quam non habebat in opere Abraham, ſed in animo, & Ioannes in opere.

¶Ad ſm aũt dr̃, ꝙ licet quantũ ad bonitatem ex genere actus & penes præmiũ accidentale plus ſit habere virtutem in opere, quam in pręparatione animi, tamen quãtum ad bonitatem meriti ex animo operantis, & quantum ad meritum ſubſtantiale non oportet ꝙ ſit plus, ſed quandoque eſt minus, vt patet ex dictis, & ideo ratio nihil valet.

¶In reſpõſione ad tertium eiuſdem articuli, dubium ex Martino, vbi ſupra, occurrit dicente, Hæc ſolutio nõ placet mihi. Et videtur concedendum, ꝙ multiplicatio, ſiue conſeruatio ſpeciei humanæ eſt ſimpliciter melior, quam contemplatio diuinorum quantumcunque ſint diuerſorum generum. Si.n. finis virginitatis eſſet melior ſimpliciter quam finis coniugij, videretur quod propter conſeruationem humanæ ſpeciei non eſſet deſerenda virginitas, etiam firmata voto, nec pro pace vnius regni poſſet Papa diſpenſare, quia diſpenſatio nõ fit niſi propter melius, hoc autem eſt error.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ comparatio rerum in bonitate non eſt conſideranda ſm cauſas aut euentus, ſed abſolute. Conſtat autem ſecundum omnes, quod bonum animæ præfertur bono corporis, & quod contemplatio diuina eſt magnum aĩæ bonum multiplicatio autem hominum per generationem, corporale bonum ſecundum ſuum genus eſt. Generatio ſiqdẽ carnalis carnale bonum directe facit, iuxta illud Ioannis 3. Quod natum eſt ex carne, caro eſt. Igitur optime author dixit, quod finis virginitatis ſecundum genus ſuum, eſt ſimpliciter melior, quam multiplicatio hominum, quæ eſt finis coniugii.

¶Ad obiectionẽ aũt Martini negatur vtraque ſequela. Prima quidẽ, q2 in caſu, quo ſpeciẽ humanã oportet cõſeruari, pceptũ iuris naturæ ꝓualeret voto virginitatis, & ſic ſimpliciter melius eſt philoſophari q̃ ditari, tẽpore tñ neceſſitatis oppoſitum agendum eſt. Ita licet ſimpliciter melior ſit virginitas matrimonio, tempore tñ neceſſitatis melius eſt nubere. Secũda autem, quia in pace vnius regni non tenditur ad bonum temporale tm̃, ſed ad bonum ſpirituale, virtutum. ſ. in regno, quæ diſcordiis, ſeditionibus, belliſque impediuntur, tolluntur. Et vniuerſaliter dicitur, quod diſpenſatio poteſt fieri non ſolum propter melius ſecundum ſuum genus, ſed propter melius ex circunſtantia, puta hic, in tali euentu.

num animæ,ſecundum vitam contemplatiuam, quod eſt cogitare ea quæ ſunt Dei, coniugium autem ordinatur ad bonum corporis, quod eſt corporalis multiplicatio generis humani,& pertinet ad vitam actiuam, quia vir & mulier in matrimonio viuentes neceſſe habent cogitare quæ ſunt mundi,vt patet per Apoſtolum 1.ad Corin.7.Vnde indubitanter virginitas præferenda eſt continentiæ coniugali.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd meritum non ſolum penſatur ex genere actus, ſed magis ex animo operantis. Habuit autem animum Abraham ſic diſpoſitum, vt paratus eſſet uirginitatem ſeruare, ſi eſſet tempori congruum, ex quo meritum continentiæ coniugalis in ipſo, æquatur merito d continentiæ virginitatis in Ioanne reſpectu præmij accidentalis,non autem reſpectu præmij ſubſtantialis.Vnde Auguſtin.*dicit in libr.de bono coniugali, quod Ioannis cælibatus, & Abrahæ connubium pro temporum diſtributione Chriſto militauerunt,ſed cótinentiam Ioannes in opere, Abraham vero in ſolo habitu habebat.

D.1. Cap.21.in fi ne, tom.6.

AD SECVNDVM dicendum,quòd licet uirginitas ſit melior,quam continentia coniugalis,poteſt tamen coniugatus melior eſſe, quam virgo, duplici ratione. Primo quidem ex parte caſtitatis, ſi ſcilicet ille qui eſt coniugatus, habeat animum magis paratum ad virginitatem ſeruandam,ſi oporteret, quam ille qui eſt actu virgo. Vnde* Auguſt.inſtruit virginem in libr. de bono coniugali,vt dicat.Ego non ſum melior, quã Abraham, ſed melior eſt caſtitas cœlibum, quam caſtitas nuptiarum,& rationem poſtea * ſubdit, dicens. Quod enim nunc ago,melius ille egiſſet, ſi tunc agendum eſſet. Quod autem illi egerunt, ſic ego non agerem,etiam ſi nunc agendum eſſet. Secundo, quia forte ille qui non eſt virgo, habet aliquam excellentiorem virtutem. Vnde* Auguſtin.dicit in libr. de uirginitate.Vnde ſcit virgo,quàmuis ſolicita quæ ſunt Domini,nec forte propter aliquam ſibi incognitam infirmitatem non ſit matura martyrio, illa vero mulier, cui ſe præferre geſtiebat, iam poſſit bibere calicem dominicæ paſſionis.

Ca.22. ante medium,to mo 6. cap.44. in fi ne,tom.6.

AD TERTIVM dicendum, quòd bonum commune potius eſt bono priuato, ſi ſit eiuſdem generis, ſed poteſt eſſe quod bonum priuatum ſit melius ſecundum ſuum genus, & hoc modo uirginitas Deo dicata præfertur fœcunditati carnali.Vnde* Auguſt.dicit in libr.de virginitate, quod ſœcunditas carnis, etiam illarum, quæ in hoc tempore nihil aliud in coniugio, quam prolem requirunt, quam mancipent Chriſto, pro amiſſa virginitate compenſari non poſſe credenda eſt.

Capit.9. in prin.tom.6.

¶Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimæ ſecundæ Articulum quintum.

735 Infr.q.155. artic.1.& q.185.artic 4. Et 4.diſt.33. q.3.art.3.Et 3. contra c. 134.

IN articul.1.eiuſdem q. nihil ſcribẽdum occurr t,niſi quod illud, quod in fine articuli dr̃ de cantico nouo ſeu gaudio ſingulari de integritate carnis ſeruata, cum de aureolis tractabitur declarandum eſt.

ARTICVLVS V.

Vtrum virginitas ſit maxima virtutum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur q̃ virginitas ſit maxima virtutũ. Dicit enim* Cyprianus in lib.de virginitate.Nũc nobis ad virgines ſermo eſt, quarum quo ſublimior eſt gloria,eo eſt maior cura, flos eſt ille eccleſiaſtici germinis,dec* atq; ornamentum gratiæ ſpiritualis,illuſtrior portio gregis Chri.

*In tract.de habitu uirginũ non re mote a prin cip. incipit hic libr Diſciplina cuſtos.

¶2 Prætereà. Maius præmium debetur maiori virtuti, ſed virginitati debetur maximum præmium, ſcilicet fructus centeſimus, vt patet † Matth.13.in gloſſ.ergo virginitas eſt maxima virtutum.

† eſt glo.Hierony. ibidẽ tom.9.

¶3 Prætereà. Tanto aliqua virtus eſt maior, quanto per eam aliquis Chriſto magis conformatur,ſed maxime aliquis conformatur Chriſto per virginitatem. dicitur enim Apocal.12.de virginibus, quod ſequuntur agnum quocunque ierit,& quod cantant canticum nouum,quod nemo alius poterat dicere. ergo virginitas eſt maxima virtutum.

SED CONTRA eſt,quod Auguſt.*dicit in libro de virginitate. Nemo, quantum puto, auſus fuit uirginitatem præferre monaſterio. & in eodem libr.† dicit. Præclariſſimum teſtimonium perhibet Eccleſiaſtica authoritas, quia in fidelibus notum eſt quo loco martyres, & quo defunctæ ſanctimoniales ad altaris ſacraméta recitentur,per quod datur intelligi,quod martyrium virginitati præfertur, & ſimpliciter monaſterij ſtatus.

Cap.46.in fi ne, tom.6. † Cap.45.in prin.tom.6.

RESPONDEO Dicendum, quòd aliquid poteſt dici excellentiſſimum dupliciter. Vno modo, in aliquo genere,& ſic virginitas eſt excellentiſſima ſcilicet in genere caſtitatis.Tranſcendit enim & caſtitatem vidualem,& coniugalem.Et quia caſtitati antonomaſice attribuitur decor, ideo virginitati per conſequens attribuitur excellentiſſima pulchritudo. Vnde & Ambroſ.dicit in lib.de virginitate.Pulchritudinem quis poteſt maiorem æſtimare decore virginis, quæ amatur à rege,probatur à iudice,dedicatur Domino, conſecratur Deo? Alio modo, poteſt dici aliquid excellentiſſimum ſimpliciter,& ſic virginitas non eſt excellentiſſima virtutum.Semper enim finis excellit id quod eſt ad finem,& quanto aliquid efficacius ordinatur ad finem, tanto melius eſt. Finis autem ex quo virginitas laudabilis redditur, eſt vacare rebus diuinis,vt* dictum eſt. Vnde ipſæ virtutes theologicæ, & etiam virtus religionis,quarum actus eſt ipſa occupatio circa res diuinas, præferuntur virginitati. Similiter etiam uehementius operantur ad hoc, quod inhæreant Deo martyres,qui ad hoc poſt ponunt propriam uitam, & uiuentes in d monaſterijs,qui ad hoc poſtponunt propriam voluntatem, & omnia quæ poſſunt habere, quam virgines quæ ad hoc poſtponunt uenercam voluptatem, & ideo uirginitas non ſimpliciter eſt maxima virtutum.

Art.4.huius queſt. D.262.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uirgines ſunt illuſtrior portio gregis Chriſti, & eſt earum ſublimior gloria per comparationem ad uiduas, & coniugatas.

AD SECVNDVM dicendum,quòd centeſimus fructus attribuitur uirginitati ſecundum * Hieronym. propter excellentiam quam habet ad uiduitatem, cui attribuitur ſexageſimus, & ad matrimonium, cui attribuitur trigeſimus, ſed ſicut* Auguſt.dicit in libr.de quæſtionibus Euangelii, centeſimus fructus eſt martyrum, ſexageſimus virginum, & triceſimus coniugatorum. Vnde ex hoc non ſequitur, quod virginitas ſit ſimpliciter maxima uirtutum omnium, ſed ſolum in aliis gradibus caſtitatis.

Loco citato in argum. Lib.1.cap.9. in prin. t.4.

AD TERTIVM dicendum, quòd virgines ſequuntur agnum quocunque ierit,quia imitantur Chriſtum non ſolum in integritate mentis,ſed etiam in integritate carnis,vt Auguſtinus dicit in libr. de virginitate.Et ideo in pluribus ſequuntur agnum,non tamen oportet, quod magis in propinquo, quia aliæ uirtutes faciunt propinquius inhærere Deo per imitationem mentis.Canticum autem nouum, quod ſolæ uirgines cantant,eſt gaudium quod habent de integritate carnis ſeruata.

Capit.27.in med.tom.6.

¶Super

QVAESTIO CLIII.

De uitio luxuriæ, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de vitio luxuriæ, ꝙ opponitur caſtitati. Et primo, de ipſa in generali. Secundo, de ſpeciebus eius.

Circa primum quæruntur quinque.

¶ Primo, quę ſit materia luxurię.

B ¶ Secundo, Vtrum omnis concubitus ſit illicitus.

¶ Tertio, Vtrum luxuria ſit peccatum mortale.

¶ Quarto, Vtrum luxuria ſit vitium capitale.

¶ Quinto, De filiabus eius.

ARTICVLVS I.

Vtrum materia luxuriæ ſint ſolũ concupiſcentię, & delectationes venereæ.

C AD PRIMVM ſic ꝓcedit. Videtur, quod materia luxuriæ non ſolum ſint cõcupiſcentiæ, & delectationes venereæ. Dicit enim* Auguſt. in lib. confeſ. quod luxuria ad ſatietatem atque abundantiam ſe cupit vocari, ſed ſatietas pertinet ad cibos & potus: abundãtia autem ad diuitias. ergo luxuria non eſt proprie circa concupiſcentias, & voluptates venereas.

¶ 2 Præt. Prouerb. 20. dr̃. Luxurioſa res eſt vinum, ſed vinum pertinet ad delectationẽ cibi & potus. ergo circa ea maxime videtur luxuria eſſe.

¶ 3 Præt. Luxuria dicitur eſſe libidinoſæ voluptatis appetitus, ſed libidinoſa voluptas non ſolum eſt in venereis, ſed etiam in multis alijs. ergo luxuria non eſt ſolũ circa concupiſcentias, & voluptates venereas.

Aug. libr. de uera religione c. 3. a medio, tom. 1.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in lib.* de vera religione de luxurioſis. Qui ſeminat in carne, de carne metet corruptionem, ſed ſeminatio carnis fit per voluptates venereas. ergo ad has pertinet luxuria.

Li. 10. ca. 11. incipit, Luculentus, a med. illius.

RESPONDEO Dicẽdum, quòd ſicut Iſid.* dicit in libr. Etym. Luxurioſus aliquis dicitur, quaſi ſolutus in voluptates. Maxime autem voluptates venereæ animum hominis ſoluunt, & ideo circa voluptates venereas maxime luxuria conſideratur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſicut temperãtia principaliter quidem & proprie eſt circa delectationes tactus, dicitur autem ex conſequenti, & per ſimilitudinem quandam in quibuſdam alijs materijs, ita etiã luxuria principaliter quidem eſt in voluptatibus venereis, quæ maxime & præcipue animum hominis reſoluunt, ſecundario autem dicitur in quibuſcunque alijs ad exceſſum pertinentibus. Vnde ad Gal. 5. dicit gloſ.* quod luxuria eſt quælibet ſuperfluitas.

Gloſ. interlinearis ſuper Illud, Impudicitia, luxuria &c.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ vinum dr̃ res luxurioſa vel ſm̃ hunc modum quo in qualibet materia abundantia ad luxuriam refertur, vel inquantum ſuper-

A fluus vſus vini incentiuum voluptati venereæ præbet.

AD TERTIVM dicendum, quòd libidinoſa voluptas etſi in alijs materijs dicatur, tamẽ ſpecialiter hoc nomen ſibi vendicant venereæ delectationes, in quibus etiam ſpecialiter libido dicitur, vt* Auguſt. dicit in 14. de ciuit. Dei. Lib. 14. c. 15. & 16. to. 5.

¶ Super quæſtionis centeſimę quinquageſimę tertiæ Articulum primum.

IN art. 1 q. 153. aduerte, quod qa par eſt, vt quælibet ars gaudeat proprijs vocabulis, ideo in morali philoſophia & theologia, luxuriæ nomẽ proprie ſumitur pro ſuperfluitate in materia delectationum venerearum, & per ſimilitudinem ad quemlibet abundantem exceſſum tranſlata dicitur. Nam cum in Eccleſia dicimus luxuriæ peccatum, ſine cõtactione intelligimus peccatum in venereorum exceſſu, ſed apud grammaticos contrarius videtur trãſlationis ordo, quoniam prius ſignificata eſt apud eos luxuriæ nomine ſolutio cuiuſcũque libidinis, & deinde aſſociata eſt ad ſolutionem libidinis in materia venereæ delectationis, quæ ſolutio in ſuperfluitate venereæ delectationis manifeſte conſiſtit. Et eſt ratio diuerſæ tranſlationis, qui iſti ex parte nominis ſignificantis, illi ex parte rei ſignificatæ tranſlationem ordinarunt.

736
1. Eth. 5. lec. 2. cor. 3.
*lib. 1. ca. 6. a med. to. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum nullus actus venereus poſſit eſſe ſine peccato.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nullus actus venereus poſſit eſſe ſine peccato. Nihil. n. videtur impedire virtutem niſi peccatum, ſed omnis actus venereus maxime impedit virtutem. dicit enim* Aug. in primo ſoliloquiorum. Nihil eſſe ſentio quod magis ex arce deijciat animum virilem, ꝗ blandimenta fœminæ, corporumque ille contactus. ergo nullus actus venereus videtur eſſe ſine peccato. Lib. 1. c. 10. ante mediũ tom. 1.

¶ 2 Prætereà. Vbicunque inuenitur aliquid ſuperfluum, per quod a bono rationis receditur, hoc eſt vitioſum, quia virtus corrũpitur per ſuperfluum, & diminutum, vt dicitur in 2. Ethic. * ſed in quolibet actu venereo eſt ſuperfluitas delectationis, quæ intãtum abſorbet rationẽ, quod impoſſibile eſt aliquid intelligere in ipſa, vt* Philoſoph. dicit in 7. Ethic. Et ſicut Hiero.† dicit, In illo actu, ſpiritus prophetię non tangebat corda ꝓphetarum. ergo nullus actus venereus poteſt eſſe ſine peccato. Lib. 2. ca. 6. tom. 5. Lib. 7. c. 11. a med. to. 5. †Hieron de Monogamia ad Geron. Et refertur. 32. q. 2. c. connubia.

¶ 3 Præt. Cauſa potior, eſt quam effectus, ſed peccatum originale D in paruulis trahitur a concupiſcẽtia, ſine qua actus venereus eſſe non poteſt, vt patet per Auguſt.* in lib. de nuptijs & concupiſcentia. ergo nullus actus venereus poteſt eſſe ſine peccato. *Lib. 1. c. 24. circa mediũ tom. 7.

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in libr. de bono coniugali. Satis reſponſum eſt hæreticis, ſi tamen capiunt, non eſſe peccatũ quod neque contra naturam cõmittitur, neque cõtra morem, neque contra præceptum. Et loquitur E de actu venereo, quo antiqui patres pluribus coniugibus vtebãtur. ergo non omnis actus venereus eſt peccatum. Cap. 25. circa princ. tomo 6.

RESPONDEO Dicẽdum, ꝙ peccatum in humanis actibus eſt quod eſt contra ordinem rationis. Habet autem hoc rationis ordo, vt quælibet conuenienter ordinet in ſuum finem, & ideo non eſt peccatum, ſi per rationem homo u atur rebus aliquibus ad finem, ad quem ſunt, modo & ordine conuenienti, dummodò ille finis ſit aliquod vere bonum. Sicut autem eſt vere bonum, quod conſeruetur corporalis natura vnius indiuidui, ita etiam eſt

¶ Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimæ tertię Articulum ſecundum.

IN articul. 2. eiuſdem q. nota primo contra ſcrupuloſas mẽtes ꝙ ſine omni peccato venereus actus exerceri põt & exercetur, quando debitis eſt circunſtãtijs honeſtatus actus cõiugalis, inter quas circũſtantias nõ eſt vt perſona non delectetur, aut non complaceat ſibi delectatio Hoc enim inſenſibilis aut ſtulti eſt. Complacentia enim voluntaria in delectatione operis talis alias bene circunſtantionati, puta, propter prolẽ, &c. nullum omnino peccatum eſt, ſed donum Dei eſt abſolute, generis humani, & collatum homini & cæteris animalibus. Vnde non debet perſona de huiuſmodi delectatione percepta dolere, ſed potius Deo gratias agere.

737
Mala. q. 15. art. 1.

¶ Nota ſecũdo, quòd author in reſponſione ad ſecundũ, theologalem rationem reddit, quare delectatio venerea non ſubiacet moderationi rationis, ſcilicet ex originali peccato, non quòd ignoret hoc eſſe naturale, ſed ſicut mors, cum hoc quod eſt naturalis, eſt etiam pœna peccati originalis, quia pro gratia adempta nobis erat neceſſitas moriendi, ita quia huiuſmodi perturbatio rationis adẽpta nobis erat per donum originalis iuſtitię, quo inferiora ſuperioribus ſubiecta erant in homine, facta eſt pœna originalis peccati.

eſt quoddam bonum excellens, quod ſeruetur natura ſpeciei humanæ. Sicut autem ad conſeruationem vitæ vnius hominis ordinatur vſus ciborum, ita etiam ad conſeruationem totius humani generis vſus venereorum. Vnde * Auguſt. dicit in libr. de bono coniugali. Quod eſt cibus ad ſalutem hominis, hoc eſt concubitus ad ſalutem generis. Et ideo ſicut vſus ciborum poteſt eſſe abſque peccato, ſi fiat debito modo & ordine ſecundum quod competit ſaluti corporis, ita etiam & vſusd venereorum poteſt eſſe abſque omni peccato, ſi fiat debito modo & ordine ſecundum quod eſt conueniens ad finem generationis humanæ.

Capit. 16. in prin. tom. 6.
D. 858.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ aliquid poteſt impedire dupliciter virtutem. Vno modo quantum ad communem ſtatum virtutis, & ſic nõ impeditur virtus niſi per peccatum. Alio modo, quantum ad perfectum virtutis ſtatum, & ſic poteſt impediri virtus per aliquid quod non eſt peccatum, ſed eſt minus bonum. Et hoc modo vſus fœminæ deiicit animum non a virtute, ſed ab arce, ideſt, perfectione virtutis. Vnde Auguſt. dicit,* in libro de bono coniugali. Sicut bonum erat, quod Martha faciebat occupata circa miniſterium ſanctorum, ſed meliusdquod Maria audiens verbum Dei, ita etiam bonum Suſannæ in caſtitate coniugali laudamus, ſed bonum viduæ Annæ, & magis Mariæ virginis anteponimus.

cap. 8. a medio, tom. 6.
D. 1185.

Ad secundum dicendum, ꝙ ſicut ſupra* dictũ eſt, medium virtutis non attenditur ſecundum quantitatem, ſed ſecundum quod conuenit rationi rectæ, & ideo abundantia delectationis, quæ eſt in actu venereo ſecundum rationem ordinato, nõ contrariatur medio virtutis. Et præterea ad virtutem non pertinet quãtum ſenſus exterior delectetur, quod conſequitur corporis diſpoſitionem, ſed quãtum appetitus interior ad huiuſmodi delectationes afficiatur, nec ex hoc etiã, ꝙ ratio non poteſt liberum actum rationis ad ſpiritualia conſideranda ſimul cum illa delectatione habere, oſtẽditur ꝙ actus ille ſit virtuti contrarius. Non enim eſt virtuti contrarium, ſi rationis actus aliquando intermittatur aliquo, quod ſecũdum rationem fit, alioquin ꝙ aliquis ſe ſomno tradit, eſſet contra virtutem. Hoc tamẽ quòd concupiſcentia, & delectatio venereorum non ſubiacet imperio & moderationi rationis, prouenit ex pœna primi peccati, inquantum ſcilicet ratio rebellis Deo meruit habere ſuam carnem rebellem, vt patet per Auguſt. 13.* de ciuitat. Dei.

q. 152. art. 2. ad 2. & 1. 2. q. 64. art. 2.
Lib. 13. c. 13. tom. 5.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut Aug. † ibidẽ dicit ex concupiſcentia carnis, quæ regeneratis non imputatur in peccatum, tanquam ex filia peccati proles naſcitur, originali obligata peccato. Vnde non ſequitur quod actus ille ſit peccatnm, ſed quod in illo actu ſit aliquid pœnale a peccato primo deriuatum.

† Loco citato in arg.

Articulus III.

Vtrum luxuria, quæ eſt circa actus venereos, poſſit eſſe peccatum.

Ad tertium ſic proceditur. Vr̃ q; luxuria, quæ eſt circa actus venereos, nõ poſſit eſſe aliquod peccatum. Per actum. n. venereũ ſemen emittitur, quod eſt ſuperfluum alimenti, vt patet per Philoſoph.* in libr. de generatione animalium, ſed in emiſſione aliarum ſuperfluitatũ, non attenditur aliquod peccatum F ergo neque circa actus venereos poteſt eſſe aliquod peccatum.

¶ 2 Prætereà. Quilibet poteſt licite vti, vt libet, eo quod ſuum eſt, ſed in actu venereo homo nõ vtitur niſi eo quod ſuum eſt, niſi forte in adulterio, vel raptu. ergo in vſu venereo non poteſt eſſe pc̃tm̃ & ita luxuria non erit peccatum.

¶ 3 Præterea. Omne peccatum habet vitium oppoſitum, ſed luxuriæ nullum vitium uidetur eſſe oppoſitum. ergo luxuria non eſt peccatum.

G Sed contra eſt, ꝙ cauſa eſt potior ſuo effectu, ſed vinum prohibetur propter luxuriã, ſecũdum illud Apoſtoli ad Epheſ. 5. Nolite inebriari vino, in quo ẽ luxuria. ergo luxuria eſt prohibita.

¶ Præterea, Galat. 5. enumeratur inter opera carnis.

Respondeo Dicendum, quòd quanto aliquid eſt magis neceſſarium, tanto magis oportet, vt circa illud rationis ordo ſeruetur, H unde per conſequens magis eſt vitioſum, ſi ordo rationis prætermittatur. Vſus autem uenereorũ, ſicut dictum eſt,* eſt valde neceſſarius ad bonum cõmune, quod eſt conſeruatio humani generis, & ideo circa hoc maxime attendi debet rationis ordo, & per conſequens ſi quid circa hoc fiat præter quam ordo rationis habet, uitioſum erit. Hoc autem pertinet ad rationem luxuriæ, vt ordinem & modum rationis excedat circa uenerea, & ideo abſque dubio luxuria eſt peccatum.

In corp. art.

I Ad primum ergo dicendum, ꝙ ſicut* Philoſop. in eodem libro dicit. Semen eſt ſuperfluum quo indigetur. Dicitur enim ſuperfluum ex eo: quod reſiduũ eſt operationis virtutis nutritiuæ, tamẽ indigetur eo ad opus virtutis generatiuæ, ſed aliæ ſuperfluitates humani corporis ſunt, quibus nõ indigetur, & ideo non refert qualitercunque emittantur, ſalua decentia couictus humani, ſed non eſt ſimile in ſeminis emiſſione, quæ taliter debet fieri, vt conueniat fini ad quem eo indigetur.

Loco citato in argum.

K Ad secundum dicendũ, ꝙ ſicut Apoſt. dicit 1. ad Corint. 6. contra luxuriam loquens. Empti eſtis p̃tio magno glorificate, & portate Deũ in corpore veſtro Ex eo ergo quod aliqs inordinate ſuo corpore vtitur per luxuriã, iniuriam facit Deo, qui eſt principalis dñs corporis noſtri. Vnde & Aug.* dicit in lib. de decem chordis. Dominus q; gubernat ſeruos ſuos ad utilitatẽ illorũ, nõ ſuam, hoc præcipit, ne per illecebras,

Cap. 10. circa media tom. 9.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ quinquageſima tertiæ Articulum tertium.*

738 In art. 3. eiuſdem q. in reſponſione ad primum, dubium ex Martino occurrit in q. 1. de luxuria, dicente. Hæc ſolutio non ſatisfacit, Tum quia circa emiſſionem aliarũ ſupfluitatum poteſt eſſe inordinatio vel ĩ quantitate contra ſanitatem corporis, procurãdo nimis earam emiſſionẽ, vel in vis puta, per vias innaturales, puta, egerere per os, Tum quia illi qui nõ habent ſemẽ aptũ generationi aut pp ætatem, aut propter complexionem, non peccarent luxuriãdo, dum quomodolibet emitterẽt ſeminis talis ſuperfluitatem.

Supr. q. 15. art. 3. cor. & q. 16. arti. 3. cor. Et 4. diſ. 33. q. 1. ar. 3. q. 2. Et 3 cõ. 121. Et mal. q. 15. art. 2. Et 1. cor. 6. lect. 3.
* lib. 1. c. 19. tom. 2.

¶ Ad primum horum dicitur, quod vt ſæpe dictum eſt, authoris ſermo & doctrina eſt formalis, & nihil detrimẽti patitur ex his quæ ſunt per accidẽs. Inter emiſſionem ergo ſeminis, & aliarũ ſuperfluitatum per ſe & ſecundum ſua genera iudicando actus hæc eſt differentia, ꝙ emiſſio ſeminis ex ſuo genere habet, quòd ad finem generationis ordinetur ſecundum rectam rationẽ, emiſſio autem aliarũ ſuperfluitatũ, ex ſuo genere nullum habet ordinem ad rationem niſi pro quãto habet decentiã humani conuictus annexam, Per accidens autem, puta, quia nõ eſt ſuperfluũ, ꝙ ſuperfluum creditur, & ideo nimis pcuratur, aut quia admiſtum eſt bono naturæ, aut quia homo abutitur membris officialibus corporis, peccatũ in huiuſmodi emiſſionibus conſtituitur. Ad 2m quoque dicitur, ꝙ ſemen puerorum dicitur ineptum generationi nõ quia generat, ſed quia deficit a perfectione generationis, ſiue prolis generandæ. Et ſimile de ſemine inepto propter complexionem videtur. Si tamen daretur, ꝙ alicuius ſemen non eſſet pro tunc ſaltem generatiuum, vt patet de ſemine mulierũ poſtquam amplius non patiuntur menſtrua, non propterea ſubtrahuntur a ratione in litera aſſignata ex parte finis, quia præcepta moralia attendunt ad id, quod ſecundum naturam eſt, & non ad id, quod per accidens in hac vel complexione, vel ætate inuenitur. Per ſe autem ſemen

a natura

à natura ordinatum eſt ad prolis generationem, alioquin ſemen non eſſet,& ideo circa ſeminationẽ q̃libet,cõia præcepta quæ maxime ex fine qui eſt generatio,ſumunt,ſeruanda ſunt quantumcunq; per accidens generatio tunc ſequi non poſſit. Falſiſſima eſt ergo,& deſtructiua moralis doctrinæ cõſequentia allata. Quod ſi ex fine,puta, generatione,prouenit ordo, & pꝰm in emiſſione ſeminis, habentes ſemẽ ineptum generationi non peccarent.Procedit .n.ex confuſione eius quod eſt per ſe cũ eo quod eſt per accidẽs,quod ſæpe in moralibus & in cęteris facit errare. Contingit enim etiam ſapientes in his, quæ ſunt per accidens falli.

¶In eodem art.in reſponſione ad ſecundũ aduerte,ꝙ author reddens theologam rõnẽ inſinuauit ſimul & moralem naturaliter, quare homo non põt vti mẽbris ſuis, & corpore ſuo vt vult,quia ſ.ipſe non eſt dñs naturalium ſuorum totaliter, ſed præſtituta eſt ſibi a natura naturæq; auctore ratio ſui dominij in ordine ad finem. Dictat ſiquidẽ naturale ius in nobis non q̃ lĩbet,ſed vt decet, hmõi cõceſsũ eſſe proprii corporis vſum.

¶In reſpõſione ad tertium aduerte, ꝙ non reddere debitum coniugi, actus duorum q̃doque ponit vitiorum ſ.iniuſtitiæ,qua ſubtrahitur illi,qđ ſuum eſt, & inſenſibilitatis, quia vſum venereum totaliter perſona refutat. Et licet raro talis negatio debiti ab inſenſibilitate ꝓcedat, ab iniuſtitia tamen ſæpe contingit. Et eſt ꝓculdubio mortale peccatum ſiue alteram, ſiue vtranque habeat deformitatẽ, quoniam ad reddendum debitum coniugi tenetur alter de neceſſitate præcepti, ſicut ad cętera præcepta iuſtitię. Et quia reddere debitum eſt actus ſub præcepto affirmatiuo cadens,ideo obligat pro loco aliiſque circunſtantiis concurrentibus.Non enim tenetur impotens, aut infirmus cũ notabili dãno perſonę,aut in loco incongruo,puta publico,vel ſacro:quis teneatur omni tempore quantũcunq; ſacro,aut cõmunionis pręteritæ,vel futurę,debitum reddere. Et ratio diuerſitatis patet,quia locus publicus eſt contra honeſtatem,ſacer vero contra diuinam reuerentiam. Damnum autem notabile perſonę eſt contra naturę ordinem, quę ordinauit ſuperfluum perſonę ad hmõi debita perſoluenda. Tẽpus autem ſacrum non violatur propterea,nec cõio impeditur,aut deturpatur.Iſta enim quæ ſunt ad bene eſſe,debent ſine coniugis præiudicio de conſenſu vtriuſque fieri,vt Apoſtolus docet.An autem petenti tempore menſtrui, aut modo indebito,teneatur reddere,in ſequenti quęſtione clarum fiet.

739 Mal.q.15.ar tic.4.

†Gloſ. interlinearis ſup illud . Ois fornicatio.

†Greg. libr. 31.cap.31.

*Lib.1.cap. 39.in princ.

q.35.art 4.

Lib.31.c.31.

q.148.art.5. Et 1.2.q 84. art.3.& 4.

& illicitas voluptates corruat templum eius,quod eſſe cœpiſti.

Ad tertium dicendũ,ꝙ oppoſitũ luxuriæ nõ cõtingit in multis,eo ꝙ hoĩes magis sũt ꝓni ad delectationes,& tñ oppoſitũ vitiũ continet̃ ſub inſenſibilitate,& accidit hoc vitiũ in eo,qui intantum deteſtatur mulierũ vſum, ꝙ etiam vxori debitum non reddit. B

Articulus IIII.

Vtrũ luxuria ſit uitium capitale.

Ad qvartvm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ luxuria nõ ſit vitiũ capitale. Luxuria.n. videtur idem eſſe immunditiæ, vt patet per gloſ.*ad Ephe.5.ſed immũditia eſt filia gulæ,vt patet per Gregor.31.Moral.† ergo luxuria non eſt vitium capitale.

¶2 Præt. Iſido.dicit in lib.de ſummo bono,* ꝙ ſicut per ſuperbiã mẽtis itur in proſtitutionem libidinis, ita per humilitatem mentis ſalua fit caſtitas carnis:ſed contra rationem capitalis vitij eſſe videtur,ꝙ ex alio vitio oriatur.ergo luxuria non eſt vitium capitale. C

¶3 Præt. Luxuria cauſatur ex deſperatione,ſecundũ illud Ephe.4. Qui deſperantes,ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ: ſed deſperatio non eſt vitiũ capitale, quinimmo ponitur filia accidiæ, vt ſupra habitum eſt.* ergo multo minus luxuria eſt vitium capitale.

Sed contra eſt, quod Greg.31.Moral.*ponit luxuriam inter vitia capitalia.

Reſpondeo Dicendũ,ꝙ ſicut ex dictis patet,* vitiũ capitale eſt,qđ habet finẽ multũ appetibilem, ita ꝙ eius appetitu homo procedat ad multa peccata perpetranda, quæ omnia ex illo vitio tã quã ex principali oriri dicũtur.Finis autẽ luxuriæ eſt delectatio venereorum,quę eſt maxima. Vnde hmõi delectatio eſt maxime appetibilis ſecũdum appetitum ſenſitiuum,tum ꝓp uehementiam delectationis tum etiam propter connaturalitatem huiuſmodi concupiſcẽtiæ. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ luxuria eſt vitium capitale.

Ad primvm ergo dicendum,ꝙ immunditia ſ̃m quoſdã, quæ ponitur filia gulæ, eſt quædã immunditia corporalis, vt ſupra dictum eſt,* & ſic obiectio non eſt ad propoſitũ.Si vero accipiatur pro immũditia luxuriæ, ſic dicendum, quòd ex gula cauſatur materialiter, inquantum ſcilicet gula miniſtrat materiã corporalẽ luxuriæ,non autem ſecundum rõnem cauſæ finalis,ſ̃m quam potiſſime attenditur origo aliorum vitiorum ex vitijs capitalibus.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt,*cum de inani gloria ageretur, ſuperbia ponitur cõis mater omnium peccatorum:& ideo etiam vitia capitalia ex ſuperbia oriuntur.

Ad tertivm dicendum, ꝙ à delectationibus luxuriæ pręcipue aliqui abſtinẽt propter ſpem futuræ gloriæ, quam deſperatio ſubtrahit,& ideo cauſat luxuriam ſicut remouens prohibens,non ſicut ꝑ ſe cauſa,quod requiri videtur ad vitia capitalia. D

Articvlvs V.

Vtrum conuenienter dicatur eſſe filiæ luxurię, cæcitas mentis, inconſideratio, præcipitatio inconſtantia, amor ſui, odium Dei, affectus pręſentis ſæculi,& horror futuri.

Ad qvintvm ſic procedit. Videtur ꝙ inconueniẽ-

¶Super q̃ſtionis cẽteſimæquinquageſimætertiæ Ar.4. A

IN ar.4.eiuſdem 153. q.in reſponſione ad primum,dubiũ ex Martino occurrit ibidẽ,arguẽte cõtra hãc reſpõſionẽ ꝙ hoc ſit cẽ cõtra intẽtionẽ Caſsiani,collatio 5.ubi de origine,maxime naturali,loquens, dicit,ꝙ incremẽtũ gaſtrimargiæ,ſeu gulæ, eſt initium luxuriæ.

¶Præt. Illa origo q̃ eſt ex parte finis eſt minus naturalis, qa vbi põt haberi finis luxurię ſine actibus aliorũ vitiorum,non producit aliquod eorum.

¶Ad hæc dicit primo, ꝙ licet Caſſianus affirmet id qđ author ĩ litera dicit,ſ. ꝙ gula miniſtrat materiã luxuriæ,ex hoc tñ nõ ſe quit q̃ oriri ex vitio finaliter, ſic magis oriri ſ̃m moralẽ gñatiõẽ vitiorũ. Origo ſiq̃dẽ vitiorũ põt duplici ter cõſiderari. Primo ſ̃m naturæ ꝓgreſſũ. Et ſic luxuria orit̃ ex gula quia ſine Cerere & Baccho friget Venus. Alio mõ, ſ̃m moralẽ ortum. Et ſic qa finis in moralibus habet rõ em principii, iõ ortus vitii, ex vitii fine maxime a moralibus conſiderãdus eſt. Et ꝓpẽa totum oppoſitum eſt eius, ꝙ Martinus dixit, In moralibus maxime naturalis eſt ortus ex fine, vtpote ex principio ĩ genere moris; & minus naturalis eſt ortꝰ ex parte materiæ,vtpote nõ formalis, ſed materialis tñtũ. Optime ergo dixit author hic,& alibi,ortum vitiorum ex capitali vitio rõne finis ponens. Ad id autem quod additur obiiciẽdo, quia vbi finis poteſt haberi ſine talibus vitiis &c.reſpõdetur, quòd oriri ex fine vitii nõ contingit vno modo, ſcilicet vt medium ad finem,ſed etiam vt acceptum propter nimiã finis concupiſcẽtiã,& delectationẽ. Sicut adulter non curat incurrere odium multorũ,ꝙ tñ non eligit vt medium ad finẽ Et hoc modo filię luxuriæ oriuntur ex luxuriæ fine Luxurioſus ſiquidem in tm delectationi venereę afficitur, vt non curet incurrere cęcitatẽ mentis,ꝑcipitationẽ, inconſiderationẽ &c.non ꝙ hæc eligãt ꝓp luxuriã exercẽdã. Et tñ arguẽs hũc ſolum modum ortus ex fine tangit,ſ.vt mediũ ad finẽ. Et propterea argumentũ hic peccat,qa finis luxuriæ,licet poſſit haberi ſine his mediis,ad ipſum tñ modo dicto conſequitur incurſus horum vitiorum,& ideo filię illius vitii dicuntur in ſequenti articulo. E

q.148 art.6.

D.302.

q.132.art.4.

740 Sup.q.51.ar ti.0.Et mal. q.8.ar.1.co. & q.15.ar.3. cor.& q.15. art.4.

¶Super q̃ſtionis cẽteſimęquinquageſimętertię Ar.5.

IN ar.5.eiuſdem 153.queſt.aduerte duo ex Martino ibidem. Primum eſt,quòd Martinus nõ ſuffert inconſtantiã eſſe rationis

ſionis vitium, ſed appetitus, ac illum vitii gradum quem Ariſtoteles vocat incontinẽtiam. Alterum eſt in reſponſione ad quartum, in qua imponit authori, quod illa enumerata ab Iſid. dicunt tantum inordinatos actus, exteriores. Et arguit. Tum quia luxuria primo ponit in ordinationem in actibus interioribus, quibus ſubordinantur actus iſti exteriores. Tũ quia deſiderare, dicere, vel audire, turpiter ſcurriliter, & ludicre, ſunt actus interiores geniti à luxuria, eiſq; ſubordinantur actus exteriores nominati. ergo cũ authores ponunt hæc eſſe filias luxuriæ, magis dicendum eſt, quòd intelligunt de interioribus actibus primo, & conſequenter de exterioribus.

q. 128. & q. 137. art. 3.

Lib. 14. cap. 24. in princ. & ca. vltim. tom. 5.

Li. 31. ca. 31.

¶Ad primum horum non oportet aliter reſpondere, quia quæſtio de vocabulis eſſet. Ad obiecta autem ſecundo loco dicitur primo, quòd author non appoſuit ly tantum, ſed arguens impoſuit, vt patet in litera. Dicitur ſecundo, quòd inter filias luxuriæ aſſignatas a Gregorio, & aſſignatas ab Iſidoro, eſt hæc manifeſta differentia, quod illarum nomina formaliter important actus, ſeu diſpoſitiones interiores animi vt patet diſcurrendo per ſingula. Horũ vero nomina formaliter important actus exteriores humanos vt patet. Turpiloquia enim ſcurrilia ludicra, ſtultiloquia, exteriora ſonant, & propterea author ex interioribus reddit horũ rationem. Vnde patet reſponſio ad primam obiectionem, quòd ſcilicet, quia luxuria primo parit deordinationem intus quã hos actus, ideo ex his quæ intus ſunt, ratio in litera redditur exteriorũ, & nõ dicitur, quòd ſunt exteriora tantum. Ad ſecũdum dicitur, quòd aliud eſt turpiloquium, & aliud eſt deſiderare turpiloquium. Si Iſidorus dixiſſet deſiderium turpiloquii, ſcurrilium &c. actum interiorem ſignificaſſet, ſicut Gregorius ſignificauit affectum præſentis ſæculi, & deſperationem futuri. Sed turpiloquium &c. poſuit quia exteriores actus ſunt humani, ideo iſti ſunt intelligendi ſi formaliter & moraliter ſermo interpretandus eſt doctorum. Ex hoc autem, quòd actus exteriores oriuntur ex interioribus, non ſequitur, quòd nomina exteriorum intelligantur interiores, niſi vt cauſæ. Sed tantum ſequitur, quod intelligantur actus exteriores humani, ſeu volũtarii, alioquin non eſſent vitioſi, vel virtuoſi. Hoc enim commune eſt omnibus peccatis conſiſtentibus in actu exteriori, vt patet de adulterio, furto, rapina, homicidio. Peruerſa ergo eſt interpretatio Martini.

Scena prima parum à principi.

q. 53. art. 3.

Scena 1. incipit: Quid igitur faciã? a med. illius.

Videtur haberi libr. 6. c. 5. Sed clare habetur lib. 7. ca. 11.

D. 438.

D. 387.

ter dicantur eſſe filiæ luxuriæ, cæcitas mentis, inconſideratio, præcipitatio, inconſtantia, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſæculi, horror vel deſperatio futuri. Quia cæcitas mentis, & inconſideratio, & pcipitatio pertinẽt, ad imprudentiam, quæ inuenitur in omni peccato, ſicut & prudentia in omni virtute. ergo non debent poni ſpeciales filiæ luxuriæ.

¶2 Præterea. Conſtantia ponitur pars fortitudinis, vt ſupra* habitum eſt, ſed luxuria non opponitur fortitudini, ſed temperantiæ. ergo inconſtantia non eſt filia luxuriæ.

¶3 Præterea. Amor ſui vſque ad contemptum Dei, eſt principium omnis peccati, vt patet per* Aug. 14. de ciuit. Dei. non ergo debet poni filia luxuriæ.

¶4 Præterea. Iſid. ponit quatuor, ſcilicet turpiloquia, ſcurrilia, ludicra, ſtultiloquia. ergo pdicta enumeratio videtur eſſe ſuperflua.

SED CONTRA eſt, authoritas* Greg. 31. Moral.

RESPONDEO Dicendum, quòd quando inferiores potentiæ vehementer afficiuntur ad ſua obiecta, conſequens eſt, quod ſuperiores vires impediantur, & deordinentur in ſuis actibus. Per vitium autem luxuriæ maxime appetitus inferior, ſcilicet concupiſcibilis vehementer intendit ſuo obiecto ſcilicet delectabili, propter vehementiam paſſionis & delectationis, & ideo conſequens eſt, quod per luxuriam maxime ſuperiores vires deordinentur, ſcilicet ratio, & voluntas. Sunt autem rationis quatuor actus in agendis. Primo quidem ſimplex intelligentia, quæ apprehendit aliquem finem vt bonum, & hic actus impeditur per luxuriam ſecundum illud Daniel. 13. Species decipit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum: & quantum ad hoc ponitur cæcitas mentis. Secundus actus eſt conſilium de his quæ ſunt agenda propter finem, & hic etiam impeditur per concupiſcentiam luxuriæ. Vnde* Teren. dicit in Eunucho, loquẽs de amore libidinoſo. Quæ res, in ſe neque conſilium, neque modum vllum habet, eam conſilio regere non potes: & quantum ad hoc ponitur præcipitatio, quę importat ſubtractionem conſilii, vt ſupra* habitum eſt. Tertius actus eſt iudicium de agendis, & hic etiam impeditur per luxuriam. Dicitur enim Daniel. 13. de ſenibus luxurioſis, Auerterunt ſenſum ſuum, vt non recorda-
F rentur iudiciorum iuſtorum, & quantum ad hoc ponitur inconſideratio. Quartus autem actus eſt præceptum rationis de agendo, qui etiam impeditur per luxuriam, inquantum ſcilicet homo impeditur ex impetu cõcupiſcẽtiæ, ne exequatur id quod decreuit eſſe faciẽdum.* Vnde Tere. dicit in Eunucho, de quodã qui dicebat ſe receſſurum ab amica, hæc verba, Vna falſa lacrymula reſtinguet. Ex parte autem volũtatis cõſequitur duplex actus inordinatus
G quorum vnus eſt appetitus finis, & quãtum ad hoc ponitur amor ſui, quantum ſcilicet ad delectationem quam inordinate appetit, & per oppoſitum ponitur odium Dei quãtum ſcilicet prohibet delectationem concupitam. Alius autem eſt appetitus eorum quæ ſunt ad finem, & quantum adhoc ponitur affectus præſentis ſæculi, in quo ſcilicet aliquis vult frui voluptate, & per oppoſitũ ponitur deſperatio futuri ſæculi, quia dũ
H nimis detinetur carnalibus delectationibus, non curat peruenire ad ſpirituales, ſed faſtidit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut * Philoſophus dicit in 6. Ethic. ꝙ intemperantia maxime corrumpit prudentiam. Et ideo vitia oppoſita prudentiæ, maxime oriuntur ex luxuria, quæ eſt præcipua intemperantiæ ſpecies.

AD SECVNDVM dicendum, quod conſtantia in arduis, & terribilibus ponitur pars fortitudinis, ſed conſtantiam habere in abſtinendo à delectationibus pertinet ad continentiam, quæ ponitur pars temperantiæ, ſicut ſupra* dictum eſt, & ideo conſtantia, quæ ei opponitur, ponitur filia luxuriæ. Et tamen etiam prima incõſtantia ex luxuria cauſatur, inquantum emollit cor hominis, & effeminatum reddit ſecũdum illud Oſe. 4. Fornicatio & vinum, & ebrietas auferunt cor. & Vegetius dicit in libro de re militari, quod minus mortem metuit, qui minus delitiarum nouerit in vita. nec oportet, ſicut ſepe * dictum eſt, quòd filię vitij capitalis cum eo in materia conueniant.

I

q. 143.

q. 35. arti. 4. & q. 36. arti. 4. & q. [illegible] artic. 6.

AD TERTIVM dicendum, quod amor ſui quantũ ad quæcumque bona, quæ ſibi aliquis appetit, eſt commune principium peccatorum. Sed quantum ad hoc ſpecialiter quod aliquis appetit ſibi delectabilia carnis, ponitur amor ſui filia luxuriæ.

K AD QVARTVM dicendum, quod illa, quæ Iſidorus ponit, ſunt quidam inordinati actus exteriores, & præcipue ad locutionem pertinentes, in qua eſt aliquid inordinatum quadrupliciter. Vno modo, propter materiam, & ſic ponuntur turpiloquia. Quia enim ex abundantia cordis os loquitur, vt dicitur Matth. 12. Luxurioſi, quorum cor eſt turpibus concupiſcentijs plenum, de facili ad turpia verba prorumpunt. Secundo, ex parte cauſæ. Quia enim luxuria inconſiderationem & præcipitationem cauſat, conſequens eſt, quod faciat prorumpere in verba leuiter, & inconſiderate dicta, quæ dicuntur ſcurrilia. Tertio quantum ad finem. Quia enim luxurioſus delectationem quærit, verba ſua ad delectationem ordinat, & ſic prorumpi

¶ Super queſtionis centeſimę quinquageſimæ quartæ Articulum primum.

IN ar.1.q.154. dubiũ circa diſtinctiua ſpecierum luxuriæ ex Martino in qõne ſecunda de luxuria, occurrit quo ad duo. Primũ ẽ, ꝙ ſpẽs luxuriæ oportet accipere, ex parte materiæ.

¶ Secundũ eſt, ꝙ ſpẽs luxuriæ magis diuerſificant ex parte fœminę q̃ uiri, quia fœmina ſe hẽt ut patiẽs & materia. Contra primũ, inquit, qđ ſpẽs luxuriæ nõ ſolũ accipiũtur ex parte materię, probat, q aliqua ſpecies pc̃ti contra naturã ſumit nõ ex indebita materia, ſed ex indebito modo, vt ſi vir cognoſcat ſuã non in vaſe debito, aut nõ debito mõ. Contra ſecũdum dicit primo, ꝙ diſtinctio harũ ſpẽrũ præter ſtuprũ, æquæ ex parte viri, ſicut ex parte fœminæ ſumitur, vt patet diſcurrẽdo. Dicit ſecundo, ꝙ duæ perſonę humanæ ſexu differentes, vt ſic, ſunt materia naturalis actus venerei humani. Probatur. Illa ſunt materia naturalis actus venerei humani, quæ natura ordinauit ad generationẽ ꝓlis humanę, ſed duæ perſonæ ſexu &c. ſunt tales. ergo. Et confirmatur per illud Geneſeos primo, Maſculũ & fœminam creauit eos, & benedixit. Creſcite &c.

¶ In eodem ar. cum mſiõne ad quartum, dubiũ aliud Martini ibidem occurrit etiam circa diſtinctiua ſpecierum luxuriæ. Et intendit probare ꝙ oportet ponere plures ſpecies luxuriæ q̃ iſtas, & quod doctrina authoris in reſponſione ad quartũ, nõ eſt intelligibilis. Arguit ergo, ꝙ peccatum cõiugatorũ in actu venereo, oportet quod habeat aliquam ſpeciem aliam à prædictis, ſic. Circunſtantia transferens actum de virtute in vitiũ, conſtituit ſpeciem, ſed iſta eſt huiuſmodi. ergo. Minor patet, quia ex tali circunſtantia actus coniugalis eſt peccatũ. Maior ꝓbat. Talis circunſtantia transfert in genus vitij. ergo in aliquam ſpeciem, quoniam nihil eſt in genere, quod nõ ſit in aliqua eius ſpecie. Hoc.n. patet, & ꝙ præter ſex dictas ſpẽs oportet aliam ponere, & ꝙ non ex parte materiæ, ſed circunſtantiæ, & ꝙ reſponſio ad quartũ non eſt intelligibilis dũ dicit, ꝙ peccatum coniugati eſt ſecundum aliquam circũſtãtiã, quæ non conſtituit ſpeciem moralis actus. In hoc conſiſtunt omnia motiua Martini circa hoc, licet ab ipſo pluruficentur.

¶ Dubium demũ ex Martino ibidẽ eſt, eo ꝙ nititur ſoluere rationes duas authoris in litera. Et ad illam, ſcilicet, Circunſtantia non dat ſpẽm actui morali, reſpondet ꝙ circunſtantia actus exterioris eſt obiectum actus interioris, & iõ dat illi ſpeciẽ vt obiectũ. Ad aliã, Si mulier magis ſe hẽt in rõne patientis & materiæ, quam uir, reſpondet ꝙ vterque eſt materia reſpectu alterius, & vterque eſt agens reſpectu concubitus.

¶ Et multa addit ad probandũ quod vtraque perſona eſt diſtinctiua ſpẽrũ luxuriæ q̃ omitto, quia non ſunt contra nos.

¶ Ad horum euidentiã ſciẽdũ eſt, ꝙ ſi de ſpẽbus luxuriæ loquendum eſt, ſicut de ſpeciebus gulæ, vt.ſ. aſſignẽtur ſpẽs oẽs luxuriæ tã mortalis, quã nõ mortalis ſm proprias earum rõnes, ſic proculdubio ſunt plures ſpẽs luxuriæ, quã iſtæ ſex hic enumeratæ. Sunt.n. vltra iſtas ſex, oẽs ſpẽs q̃ attendunt ſm circunſtantias diuerſas habẽtes diuerſa motiua, puta, cũ ex ſolo motiuo delectationis cõiugatus cognoſcit ſuã, & ſic de alijs. Et hoc cõuincit ex authoris doctrina de circũſtantijs dantib. ſpẽm. Et vt patebit ẽt in hac materia, hoc inſinuauit author alibi, & hic. Sed loquendo de luxuria ſimpliciter, & ſm cõſumatum illius actum ſm ſeipſum, & ſm cõem doctrinã theologorũ rõnabiliter traditã, ſic iſtæ ſex tm̃ ſpẽs luxuriæ ponunt. Dixi de luxuria ſimpliciter, ad differentiã luxurię ſm q̃d: qm̃ luxuria ſimpliciter, & abſolute ſignificat peccatũ, ſeu uitiũ ex ſuo gñe mortale, ſicut iniuſtitia, & nõ niſi ex imperfectione actus, ſeu ſm q̃d ſonat pc̃tã uenialia circa uenerea. Et ex hoc prouenit, qđ ſpẽs eius non ſunt niſi illæ, quæ ſm ſuas ꝓprias rõnes sũt pc̃tã mortalia, hęc aũt ſolum ſunt prædictæ ſex. Merito igiẽ luxuriæ ſimpliciter, illæ tãtum ſpẽs ſunt aſſignatę, quę ſub pc̃tõ mortali ex ꝓpria rõne cõtinẽtur, quamuis ſm quid plures ſint ſpẽs. Dixi ſm cõſumatum illius actum ſm ſeipſum, quoniam ex hoc capite idẽ patet. Nã vt in litera hac dicit, & ſub alijs verbis, in art 3. qõ. 15. de malo, dupliciter contingit, peccare, ſeu deordinationẽ eſſe in delectatione venerea. Primo, ex parte actus ſm ſeipſum, hoc eſt, ꝙ actus cõſumat᷒ (.ſ. ſeminatio uolũtaria) ſm ſeipſum eſt inordinatus, ſeu ut in litera dicitur, ex parte materiæ ipſius actus. Alio modo, ex parte conditionum, ſeu concupiſcentiæ. Et quia deformitates, ſeu peccata ipſius actus ſm ſe ſunt ſimpliciter peccata, alia autẽ ſunt peccata ſm quid, ideo aſſignando ſpẽs peccatorum luxuriæ, illæ tantum ſex fuerunt aſſignandę, quæ ſe tenent ex parte actus ſm ſeipſum, quia illę ſolæ conſtituunt peccata ſimpliciter, aliæ autem ſpẽs, vtpote ad pc̃tã ſecundum quid ſpectantes dimiſſæ ſunt. Dixi ſecundum cõem doctrinã rationabiliter traditã: qm̃ non latuit authorem quin plures potuiſſent aſſignari ſpẽs. Sed quoniã magiſter Sententiarum in 4. di. quarti, & Gratianus 36 q. 1. ſine contradictione has introduxiſſe videntur ſpecies, ideo author ſolita ſua reuerentia vtens, non tã docuit, quam rõnem reddidit, quare hæ ſolę ſpecies poſitæ ſunt. Vnde & ſacrilegium, quo polluitur perſona habens votum caſtitatis, ad adulterium reduxit, cum tñ euidenter cõſtet, quod diſtinguitur ſpecie ab adulterio, ſicut religio a iuſtitia. Rõnabiliter autem doctores has tantum ſpecies tradiderunt, quia, vt dictum eſt, ad mortalia peccata, quę ſola ſunt ſimpliciter peccata, & ad luxuriam ſimpliciter reſpexerunt.

¶ Ad primũ ergo dubiũ dr̃, ꝙ ſpẽs luxuriæ ſimpliciter, ſeu ex parte act᷒ inordinati ſm ſe, ſumunt ex parte materiæ, de iſtis .n. ſolis loquitur author. Et ad obiectionem de pc̃tõ cõtra naturam ex parte modi, reſpondetur quod modus cõtra naturã eſt duplex. Vnus quo ſtante poteſt ſequi generatio: alter, quo ſtante non põt ſequi generatio, & quod quicunq; mod᷒ cõtra natura, ex quo non poteſt ſequi generatio, reducitur ad inordinationẽ ex parte materiæ. Nã ſi non ſeruatur vas debitũ, nõ eſt ibi materia partialis debita, qm̃ mulier non recipit ſm illã partẽ, in qua debet eſſe materia. Et ſimiliter ſi aliqs eſſet modus quo generatio impediretur, ad materiam partialem non reduceretur, quia ſcilicet non poteſt recipere ſemen in illa parte interiori, in qua natum eſt recipi. De modo autem innaturali non impediente generationem, dicitur vel ꝙ ſpectat ad ſpecies ſm quid, & peccata non mortalia ex genere ſuo. Et propterea nihil obſtat quod illa luxuriæ ſpecies ſit omiſſa, ſicut aliæ ſimiles. Huiuſmodi.n. peccata non conſiſtunt in deordinatione actus ſecundũ ſeipſum, ſed ſecundũ aliquã eius cõditionem. Actus enim coniugij, ex quo poteſt ſequi genera-

---

rumpit in verba ludicra. Quarto, quãtũ ad ſentẽtiã verborũ quã puertit luxuria ꝓpter cæcitatẽ mẽtis q̃ cauſat, & ſic ꝓrũpit in ſtultiloq̃, vtpote cũ ſuis verbis ꝓfert delectationes quas appetit quibuſcumque alijs rebus.

QVAESTIO CLIIII.

De Luxurię partibus, in duodecim articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ, eſt de luxurię partibus.

Et circa hoc quæruntur duodecim.

¶ Primo de diuiſione partium luxuriæ.

¶ Secũdo, Vtrum fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale.

¶ Tertio, Vtrum ſit maximũ peccatorum

¶ Quarto, Vtrũ ĩ tactibus, & oſculis, & alijs huiuſmodi illecebris conſiſtat peccatum mortale.

¶ Quinto, Vtrum nocturna pollutio ſit peccatum.

¶ Sexto, De ſtupro.

¶ Septimo, De raptu.

¶ Octauo, De adulterio.

¶ Nono, De inceſtu.

¶ Decimo, De ſacrilegio.

¶ Vndecimo, De peccato contra naturam.

¶ Duodecimo, de ordine grauitatis in prædictis ſpeciebus.

ARTICVLVS I.

Vtrũ cõuenienter aſſignentur ſex ſpecies luxurię, ſcilicet fornicatio ſimplex, adulterium, inceſtus, ſtuprum, raptus & vitium cõtra naturã.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ incõueniẽter aſſignẽtur ſex ſpẽs luxuriæ, ſ. fornicatio ſimplex, adulteriũ, inceſtus, ſtuprũ, raptus, & vitia cõtra naturã. Diuerſitas.n. materiæ nõ diuerſificat ſpẽm, ſed prædicta diuiſio ſumitur ſm materiæ diuerſitatẽ, prout.ſ. aliquis cõmiſcetur cõiugatę vel virgini, vel alterius cõditionis mulieri. ergo videtur ꝙ per hoc ſpecies luxurię non diuerſificentur.

741
4.di.41.q.ar.1.qõ.1.x 2.
Et mal.q.15 arti.1.

¶ 2 Præt. Species vitii vnius non videntur diuerſificari per ea quæ pertinēt ad aliud vitium, ſed adulterium non differt a ſimplici fornicatione niſi in hoc, ꝙ aliquis accedit ad eam quæ eſt alterius, & ſic iniuſtitiam committit. ergo videtur quod adulterium nō debet poni ſpecies luxuriæ.

G ¶ 3 Præt. Sicut contingit quod aliquis cōmiſcetur mulieri, quæ eſt alteri viro per matrimonium obligata, ita etiam contingit quod aliquis commiſcetur mulieri, quę eſt obligata Deo per votum. Sicut ergo adulterium ponitur ſpecies luxuriæ, ita etiam ſacrilegium ſpecies luxuriæ poni debet.

¶ 4 Præt. Ille qui eſt matrimonio iūctus nō ſolum peccat ſi ad aliā mulierem accedat, ſed etiam ſi ſua coniuge inordinate vtatur, ſed hoc peccatum ſub luxuria continetur. ergo deberet inter ſpecies luxuriæ computari.

H ¶ 5 Prǽt. Apoſtolus 2. ad Corinth. 12. dicit. Ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos, & lugeā multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam, ſup immūditia & fornicatione & impudicitia quam geſſerunt. ergo videtur quod etiam immunditia, & impudicitia debeant poni ſpecies luxuriæ, ſicut & fornicatio.

¶ 6 Præterea. Diuiſum non condiuiditur diuidentibus, ſed luxuria condiuiditur prædictis. dicitur enim Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio immunditia, impudicitia, luxuria. ergo videtur quod inconuenienter fornicatio ponitur ſpecies luxuriæ.

Sed contra eſt, quod prædicta diuiſio ponitur in* Decretis 36. quæſt. 1.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut *dictum eſt, peccatum luxuriæ conſiſtit in hoc, quod aliquis non ſecundum rectam rationem delectatione venerea vtitur, quod quidem contingit dupliciter. Vno modo, ſecundum materiam in qua huiuſmodi delectationem quærit. Alio modo, ſecundum quod materia debita exiſtente, non obſeruantur alię debitæ conditiones. Et quia circumſtantia, inquantum huiuſmodi, non dat ſpeciem actui morali, ſed eius ſpecies ſumitur ab obiecto, quod eſt materia actus, ideo oportuit ſpecies luxuriæ aſſignari ex parte materiæ, vel obiecti, quæ quidē pōt nō cōuenire rōni rectę dupliciter. Vno mō, quia hēnt re-

36. quæſt. 1. cap. lex præteritorum. Q. præced. art. 2. & 3.

F tio ex hoc ſolo deordinatus, ꝙ innaturali modo fit, nō eſt ſm ſeipſum deordinatus, ſed ſecundum illam conditionem tātū, & ideo extra has ſpecies illa luxuria venialis eſt. Vel, & melius dr̃, quod reducitur ue ſpectat ad vitium contra naturā, ſicut imperfectum reducitur ad ſpeciem perfecti, ſ. præter naturam reducitur ad contra naturā. Hoc.n. perfecte contrariatur naturæ, illud imperfecte opponitur naturę.

¶ Ad obiecta contra ſecundum dictum, ſcilicet, quòd illæ ſpēs magis ex parte fœminæ ſumuntur, reſpondetur. Et ad primum dicitur, quòd falſum aſſumit, patet diſcurrē do, quia raptus communiter attendit ex parte fœminæ, vt patet legenti in Decretis in loco allegato. Ad ſecundum dicit, quod illa propoſitio. Duæ perſonæ humanæ ſexu differentes, ſunt materia naturalis actus venerei humani, eſt falſa. Et probatio eius falſiſſima, ſ. Illa quæ ſunt ordinata à natura ad generationē prolis humanæ ſunt materia naturalis actus venerei humani. Nam natura non ſolam materiā, ſed agens ordinauit ad generationem. Maſculus enim ordinatus eſt à natura ad actum venereum nō vt materia eius, ſed vt efficiens illius, fœmina aūt vt patiens, quod eius actus, qui eſt recipere, teſtatur. Materiæ enim eſt recipere, adeo vt etiam ſi forma recipiat aliquid, in hoc ſapit rationem materiæ, ſeu potentiæ paſſiuæ.

I ¶ Ad tertium dr̃, ꝙ ex hoc quòd Deus maſculum, & fœminā fecit, & benedixit non habetur quòd vterque ſit materia, ſed potius quòd ſint agens & patiens: qm in omni natura, vt dr̃ in tertio de Anima, oportet hæc duo concurrere, alterum vt agens, alterum ut patiens. Et aduerte quòd author non dicit quòd illæ ſpecies ſolum ex fœminæ conditione conſiderenī, quoniam hoc conſtat eſſe falſum, vt patet cum religioſus, aut coniugatus cognoſcit ſolutam &c. Nec hoc author ſōnīauit, ſed dicit, quod iſte ſpecies magis diuerſificantur, per ly magis, oſtendens, ꝙ etiam ex parte viri diuerſificātur, ſed nominum ac rationū diuerſitas magis ex parte fœminæ ſumpta eſt. Ratio ſiquidem raptus, & ſtupri manifeſte ſecundum ea q̃ mulierum ſunt, datur. Adulterium quoque ſecundum communē vſum, non niſi ad nuptam accedatur, dicitur. Et ſimiliter ſacrilegium, niſi ad Deo dicatam mulierem, in cuius ſignum peccatum presbyteri quandoque dicitur ſimplex fornicatio, quādoque adulterium, quandoque ſacrilegium, & tamen cōſtat ex parte ſui ſemper eſſe ſacrilegium. Nec dānatur adulterij iniuria quiſquam coniugatus ad ſolutam accedens, nec ſacrilegij presbyter meretricem cognoſcens. Hæc enim ſatis teſtantur quod ſpecies illæ magis diuerſificantur ex parte fœminæ &c.

K ¶ Ad dubium ſecundum dicitur, ꝙ gratis concedimus plures ſpecies luxuriæ, quam iſtas hic enumeratas. Sed illę ſolæ ſunt ſpecies luxurię ſimpliciter, reliquę ſecundum quid. Iſtæ ſolæ ſunt peccata mortalia ex proprijs rationibus, cæteræ vero nō. Iſtæ ſolæ actum conſumatum inordinatum ſecundum ſe ponunt, reliquæ ad conditiones, ſeu accidentia ſpectāt. Vñ conceditur, quod conditio actus coniugij faciens de non peccato peccatū, afferre nouā peccati ſpēm. Et cū dicis author hoc negat in reſponſione ad quartum, reſpondetur, ꝙ nō negat hoc ſi formaliter intelligatur. Nam ipſe loquitur non de quacūq; ſpecie, ſed de ſpecie actus conſumati ſecundum ſeipſum. Nec loquitur de quibuſcumque differentijs luxuriæ, ſed de differētijs actus venerei conſumati ſm ſe. Et docet quod quia deordinationes quæ ſunt in actu coniugati nō ſunt ſm differentias actus conſumati, ſed ſunt ſm circunſtantias eius, idō vt ſic, hoc eſt, vt circunſtantiæ nullam conſtituunt ſpeciem luxuriæ. Et rurſus idō nullam conſtituūt ſpeciem luxuriæ infra latitudinem ſpecierum, de quibus eſt ſermo. ſ. ſecundum differentias ipſius actus. Et utrumq; horum eſt verum. Cum quibus tamen ſtat, ꝙ illamet circunſtantia quæ deordinat actū coniugati, non ut circunſtantia actus illi*, ſed ut differentia luxuriæ ſecundum totum ſuum ambitum det nouam ſpeciem peccati luxuriæ. Tūc enim habet rationem obiecti motiui, ut finis, & non circunſtantiæ, vt patet ex ſupra habitis de circunſtantijs. Ex quibus patet quod doctrina authoris in reſponſione ad quartum eſt optime intelligibilis, vt intellecta & vera.

¶ Ad tertium dubiū dicitur, quod ſolutio primæ rationis eſt ipſa authoris doctrina, ſcilicet quod circunſtantia vt obiectum, dat ſpeciem, ſi tamen eſt aliud obiectum formaliter ab obiecto actus. Nam qñ circunſtantia & actus cadunt ſub eodē obiecto formaliter, circunſtantia quantumcumque ſit obiectum actus interioris non daret ſpeciem, vt patet cum quis furatus aurum multum, ita quod ex propoſito fertur ſpecialiter ad multum. Vnde author in principio corporis huius articuli dicit, Circunſtantia inquantum huiuſmodi, nō dat ſpēm actui morali, per hoc oſtendens ſecus eſſe inquantum obiectum. Sed ex hoc non ſoluitur ratio literæ, quæ, ut patuit, de circunſtantia actus coniugati, inquantum circunſtantia illius actus eſt, loquitur. Et ideo concluditur, quod non conſtituit ſpēm moralis actus, vt dictum eſt. Et per ly vt dictum eſt, manifeſte patet, quod de circunſtantia inquantum circunſtantia eſt, loquebatur, quoniam ſic in principio corporis dixerat. Solutio vero alterius, ſcilicet. Mulier magis ſe habet in ratione patiētis, nullam excluſionem requirit, quia nulla eſt, & ſola verba appoſita dicit abſque probatione aliqua. Author enim probat in litera, mulierem habere rationē materiæ, quia ſe habet in ratione patientis, & hoc conſtat, quia maſculus eſt agens, & oportet aliquod patiēs eſſe, nullum aliud autem apparet niſi mulier. Iſte aūt, ut dictū eſt nullā rōnē affert cōtra hoc, ſed conatur oſtēdere, ꝙ vterque ſexus eſt diſtinctiuus ſpērum luxuriæ, quod in nullo cōtrariatur dictis, vt iam oſtenſum eſt. Potuiſſet autem dicere, & bene, ꝙ vtraque perſona poteſt dici materia non actus venerei, ſed actus moralis, puta, concupiſcētiæ, quia eſt materia concupita, deſiderata, electa &c.

¶ In eodem ar primo in reſpōſione ad quartum, dubiū occurrit circa prædicta ex eo, quòd peccata coniugatorū ſunt quādoque ſecundum indebitam materiam, vt patet, tum primo, cum extra vas naturale ſeminatur, tum ſecūdo, cum ſe abſq; concubitu polluunt, tum tertio, cum coniux habet uotū continentiæ,

pugnātiā ad fine venerei actus. Et ſic, inquantum impedit generatio prolis, ē vitiū cōtra naturā, quod eſt in omni actu venereo, ex quo generatio ſequi nō pōt. Inquantū autem impeditur debita educatio & promotio prolis natæ, eſt fornicatio ſimplex, quæ eſt ſoluti cum ſoluta. Alio mō materia ī qua exercetur actus venereus pōt eſſe ñ cōueniēs rōni rectæ ꝑ cōparationē ad alios homines. & hoc dupliciter. Primo quidē ex parte ipſius feminæ, cui aliquis cōmiſcetur, q̃a ei debitus honor nō ſeruatur, & ſic eſt inceſtus, quia conſiſtit in abuſu mulierū cōſāguinitate, vel affinitate iunctarū. Scđo ex parte eius, in cuius ptāte eſt fœmina quæ ſi eſt in poteſtate viri, ē adulteriū, ſi aūt eſt in poteſtate patris, eſt ſtuprū, ſi nō inferatur violētiā raptus aūt ſi inferat. Diuerſificantur aūt iſtæ ſpecies magis ex parte fęminæ quam viri, quia in actu venereo fęmina ſe hēt ſicut patiens & per modū materiæ, vir autē per modū agentis.* Dictum eſt autē quod prędictæ ſpecies ſecūdū differentiam materiæ aſſignantur.

B Ad primum ergo dicendū, ꝙ prædicta diuerſitas materiæ habet annexā diuerſitatem formalē obiecti, quæ accipitur ſecundū diuerſos modos repugnantiæ ad rōnem rectam, vt dictum eſt.

Ad secundum dicēdū, ꝙ nihil prohibet in eodē actu diuerſorū vitiorū deformitates cōcurrere, vt ſupra* dictū ē, & hoc modo adulterium continetur ſub luxuria, & ſub iniuſtitia. Nec deformitas

tinentiæ, tum quarto, cum habet impedimentū impediēs pe- A titionem debiti, puta, affinitatē ſuperuenientē matrimonio, tum quinto, cum alter coniugū eſt in publico adulterio obſtinatus, tum ſexto, cū alter negat debitū coitus, aut ſeminis. In his ſiquidē oībus pctā coniugati eſt ex parte materiæ. Et in primo quidem duobus patet. In tertio aūt, quarto, & quinto, manifeſte ē materia impedita. In ſexto non redditur debitū cui debet, quod vocatur hic materia act⁹ moralis. Et ſunt quādoque ſm circunſtantias cōſtituentes peccata mortalia, vt patet primo de loco, ſi fiat in loco ſacro. Secundo, de modo, puta, ſi mulier ſupergrediatur. Tertio, de effectu, ſi cauſat aborſum aut prolem infectā, ſeu menſtruoſam tē- D. 4. pore menſtrui, aut in ſeipſo coniuge notabile damnum vel ꝑpter debilitatem, vel propriam infectionem, quod nouit ex altero cōtra hi. Quarto de fine, ſi quis tam ardenter amat coniugem, vt vel finem ponat vltimū in illa delectatione. vel omittat neceſſaria ad ſalutem propter eam, vel cognoſceret illam etiam ſi eſſet alterius aut non ſua. Quinto, de tactibus, & oſculis ſolius delectationis cā. In omnibus ſiquidem his interuenit peccatū luxuriæ in coniuge ſecundū aliquam circunſtantiam, & qđlibet horum eſt peccatum mortale, & tamē in nulla iſtarū ſex ſpecierum enumeratur. Male ergo dixi ego, etſi nō author, ꝙ reliquæ ſpecies non ſunt peccata mortalia ex ſuo genere.

¶ Ad horum euidentiam dicitur, quod non ſolum eſt verum qđ Author dicit in litera ſcilicet, ꝙ peccatum coniugati cum ſua vxore non eſt ſm materiam, ſed circunſtātias, quæ vt ſic, nō dāt ſpēm, & ideo ſm hmōi pctā non ponuntur ſpecies luxuriç, ſ. ſm differentiam actus conſumati, vt expoſitū eſt. Sed ēt uerum eſt quod ego addidi, ſ. quod reliquæ luxuriæ ſpēs non ſunt ex ſuo gñe mortale pctm, ſed vtrumque oportet ſane intelligere. Dictū ſiquidem authoris intelligendum eſt de D peccato non quocūque, ſed luxuriç & cōiugati vt ſic, hoc eſt, actum matrimonialem exercentis. Et rurſus loquitur de coniugato, nō de cōiugato tali, puta, impedito, ꝓhibito, & hmōi, ſic namque eſt ſermo formalis. Dictum aūt meum intelligo de reliqs ſpēbus luxuriæ, quatenus infra ſolū luxuriæ genus ſunt, & non quatenus luxuria ad alia uitia trahitur, vel alijs vitiis eſt annexa, uenerea, ſed ēt bona opera ex connexione, vel appoſitione aliorum vitiorum mortalia pctā fiunt, vt patet, ſi quidā daret eleemoſynā, ponendo in ea vltimum finē, ſeu in contemptum Dei. Hæc. n. cōia ſunt bonis & malis, & in omni materia ſubintelligunt. Nos aūt de ꝓprijs conſtitutiuis ſpecierum luxuriæ tractamus. Et de illis infra hoc genus qđ quaſi pro uno gñe computat, ſiſtendo dicimus, ꝙ nullum apparet mortale pctm niſi ſupradicta ſex, & q̄ ad ea reducunt.

¶ Ad ſingula aūt obiecta ſingillatim deſcendendo dicitur, ꝙ E in primo caſu, cū. ſ. vir extra vas naturale ſeminat, proculdubio peccatū eſt ex parte materiæ partialis, & ideo ſpectat ad vnam iſtarum ſex ſpecierum, ſcilicet peccatum contra naturam, & hoc ſiue in toto actu vtatur vxore extra vas naturale, ſiue in fine tantum, ut filij Iudæ abutebantur Thamar, ſiue ſeminando intra vas naturale, detur opera vt nō ſequatur cōceptio, aut ex parte viri, aut ex parte fœminæ, quacumque id arte, vel induſtria fiat, quoniam tūc ex intentione ſeminatio impeditur à naturali ſuo fine. Et parum differt a procuratione ꝙ ſeminetur totaliter extra vas naturale, differt. n. ſecūdū differentiam magis & minus. Et propterea ad eandem ſpēm ſpectat, & eſt peccatum mortale ex ſuo genere, quia ex intentione contrariatur fini naturali concubitus. Nec hoc contradicit literæ, quia tale peccatum non eſt coniugati ut ſic, cum vxore, quoniam non eſt vxor eius ad huiuſmodi vſum, au- A thor autem de peccato cōiugati formaliter loquitur. Ad ſecūdum dicitur eodem modo, quòd huiuſmodi peccatum eſt peccatū contra naturā, quod vocatur mollities, & non eſt coniugatorum vt ſic. Ad tertium & quartum ſimul dicitur, qđ author loquit de coiugato, & non ſemi coniugato quoad actus, qualis eſt tam habēs votum qui cōmittit ſacrilegiū petendo debitum, quam affinis prius, qui ſimiliter committit inceſtum petendo debitum. Et ſimile eſt de alijs prohibitis. Sunt enim ſemi coniugati quo ad actum. Et licet poſſit per hoc reſponderi ad quintum, quod ſcilicet maritus vxoris publice adulteræ eſt ſemimaritus propter ſcandalum annexum, quoniam patronus turpitudinis fit cognoſcendo eam, aliter tamen poteſt dici, quod maritus non peccat cognoſcēdo talem peccato ꝓpriæ luxuriç, de quo ſermo eſt, ſed peccato alieni adulterii fo- C uendo illud, & ſcandali, & iniquitatis in omittendo debitam correctionem vxoris per ſubtractionē actus cōiugij, & alia remedia iuxta iuris diſpoſitionem. De hac tñ materia, ſi vxor innocens excuſatur a peccato, ſi vir eſt publicus cōcubinarius, habes in quolibeto noſtro ſecundo diffuſe quæſtionem vnam. Ad ſexti primum caſum dicitur, ꝙ negare debitum vxori nō eſt peccatum luxuriæ, ſed iniuſtitiæ fugientis potius luxuriā: author autē, vt iam dictum eſt, de peccatis luxuriæ loquitur.

In iſto art.

1.2.q.18.articu.7.

D. 84.

¶ Ad ſm vero caſum, ſ. cū vir nō negat coitum, ſed ſeminationem, dicitur ꝙ huiuſmodi peccatum iniuſtitię quoque eſt, q̃a maritus non ſolum tenetur ad coitum, ſed ad ſemen, quoniā tenetur ad coitum, ex quo ſecundū ſe poſſit ſequi generatio. Conſtat autem quod ex coitu ſine ſemine, nō poteſt ſequi generatio. Et ſicut peccat mortaliter maritus negando debitum totaliter, ita peccat mortaliter negando debitū quo ad ſemen propter eandem rationem. Sed quid ſi vxor non curat de ſemine? D tunc cū ceſſet ratio debiti, ſolum peccatum luxuriæ remanet in coniugibus commiſtis abſque ſeminatione viri. Ad hoc dicitur, ꝙ quia talis coniugum commiſtio reductiue ſpectat ad peccatum contra naturam, quia eſt ibi conſumatus coitus fœminæ, ex quo nō poteſt ſequi generatio. Dicitur enim in litera, quod omnis actus venereus ex quo non poteſt ſequi generatio, ſpectat ad vitium contra naturam, ideo talis commiſtio non conuenit coniugatis vt coniugati ſunt, ſed quemadmodum viro ſeminante extra vas debitum peccatur cōtra naturam, quia materia partialis contrariatur naturæ, ita fęmina ſeminante abſque commiſtione cum virili ſemine peccatur contra naturam, quia partiale obiectum naturale, voluntarie omittitur, ſcilicet ſemen virile. Secus autem eſſet, ſi vir ex impotentia temporali non ſeminaret, concumbens cum ſpe, & conatu ad ſeminandum, ſicut accidit cuidam, qui ex prima E vxore genuerat, & cum ſecunda concumbens non poterat ſeminare per multos annos. Hic enim ex conſilio bonorū continue ſic reddens debitum, tandem poſt ſex annos genuit ex illa. Et reuera non peccauit, quoniam ſemper actum naturalem conſumare intendebat.

¶ Ad primum autem obiectorum circa peccata coniugatorū ex parte circūſtātiarū dr̄, ꝙ actus matrimonij in loco ſacro, ad ſpēm ſacrilegij trāſit, & nō conſtituit nouā luxuriæ ſpeciem.

¶ Ad ſm de modo, dicitur quod modus ex quo poteſt ſeq generatio, de quo ſolo eſt ſermo faciens de non peccato peccatum, conſtituit nouam ſpeciem luxuriæ. ſed ex ſuo genere venialem. Et ego nullū hactenus legi, aut audiui modū cōſumati actus in vaſe debito, ex quo non poſſit ſequi generatio. Sed nec rōnem intellexi vllā, niſi ꝙ quidam dicūt, ꝙ mulier non eſt vxor ad tales actus, ſed naturali mō tm̄, & ꝙ variat ritus ſacramēti matrimonij. Sed hęc facile excluduntur dicendo, ꝙ

iniuſtitiæ oĩno, p accidēs ſe habet ad luxuriam, oſtenditur .n. luxuria grauior, q̄ intm̄ cōcupiſcētiā ſeq tur, q̄ etiam in iniuſtitiam ducat.

Ad tertivm dicēdū, q̄ mulier vouēs cōtinētiā, quoddā ſpirituale matrimoniū facit cum Deo & ſacrilegiū quod committitur in violatione talis mulieris, eſt quod G dam adulteriū ſpirituale. Et ſimiliter alii modi ſacrilegii reducuntur ad alias ſpecies luxuriæ.

Ad qvartvm dicendū, q̄ peccatū coniugati cū ſua vxore nō ē ſ̄m īdebitā materiā, ſed ſ̄m alias circūſtātias, quę nō cōſtituūt ſpeciem moralis actus, vt* dictum eſt

Ad qvintvm dicēdū, quod ſicut *glo. dicit ibidē immunditia ponitur pro luxuria cōtra naturā impudicitia aūt eſt q̄ fit cū liberis à viro, vnde vr̄ ad ſtuprū pertinere Vel etiā pōt dici, q̄d impudicitia pertinet ad quoſdam actus circūſtantes actū venereum, ſicut ſunt oſcula, tactus & alia huiuſmodi.

Ad sextvm dicendū, q̄ luxuria ſumitur ibidē pro quacumque ſuperſluitate, vt gloſſ.* ibidē dicit.

In corp. art. & 11. qō. 18.
*Glo. interlinearis, ibid.
Gloſſ. interlinearis, ibidem.

Articvlvs II.

Vtrum fornicatio ſimplex ſit peccatum mortale.

Ad secvndvm ſic proceditur. Vr̄ q̄d fornicatio ſimplex nō ſit peccatū mortale, Ea.n.q̄ ſimul cōnumeranſ, vidētur eſſe vnias rōnis, ſed fornicatio connumeratur quibuſdam, quæ non ſunt peccaa mortalia, dicitur

742
4. diſt. 41. art. 4. q. 1. cor. prin. Et q. 2. cor. & ad 2.

vxor eſt vxor ad oēm actum, ex quo poteſt ſequi gñatio. Ex quo n on dat tantā latitudinem in hm̄ōi actibus, quamuis vnus ſit principalis. Vel dicendo, q̄ iſti modi ſunt accidētaliter prænaturales, quia nō contrariant̄ fini. Et ppea ſunt uenalia tm̄ ocā, ſi ne neceſſitate fiant. Nec mutatur ritus ſacramēti, qui nullus eſt, ſed modi actus, q eſt officiū naturæ, variant̄. Ritus ſiquidem ſacramenti ab Eccleſia cōſtituit, ſicut & ſacramētū, nō a natura. Immo & ratio, & experiētia in oppoſitū vr̄. Rō ſiquidē, q ſemē non intrat matricem p modū deſceſus, aut proiectionis, ſed attractionis. Et iō pōt attrahi ēt muliere ſuꝑgrediēte. Experientia uero, qm̄ a fide digna crebro gñante, & continuo uarijs modis à viro ſe cognoſci patiente, percepi q̄ ex his modis non impediebatur cōcipere, experiētiā, inquit, teſtor. Dixit tn̄ q̄ vidabat ſibi tūc maxime a conceptione elongari, quando ſupergredi eam oportebat, veruntamen nec tunc impediri, ſed ſuſcipere ſe ſemen aiebat nō impedita. Poſſet tamen dici, quòd intentio authoris hic eſt, q̄ peccatum coniugati non conſtituit ſpeciem luxuriæ ex materia. Reduci tamen poteſt ad ſex dictas, & quod peccatū ſ̄m H modum innaturalem reducitur ad peccatum contra naturā, iuxta vltima uerba articuli duodecimi iſtius quæſtionis.

¶Ad ſ̄m dr̄, quod actus matrimonii cauſans abortum trāſit in homicidium Cauſans vero prolem infectam, aut mōſtruoſam, ſi peccatum eſt, in iniuſtitiam tranſit, ſeu impietatē, quā ſanguine iunctis debitum exhibemus. Dixi autem ſi peccatū eſt, quia in leproſis non eſt peccatum, & ſimiliter in mēſtruis innaturalibus. In mēſtruis aūt naturalibus, licet ſcienter petere peccatum ſit propter indiſpoſitionem naturæ p tūc ad huiuſmodi actum, mortale tamen peccatum non eſſe ſatis conſtat ex rōne Petri de Palude in 32. di. 4. Sententiarū, quia ſcilicet accedere ad uxorem genituram prolem infectā, nō eſt ex ſuo genere malum moris, alioquin nunquam eſſet licitum. I Qd̄ patet eſſe falſum in leproſis. Nulla aūt ex mēſtruis naturalibus, circunſtantia, aut conditio adiungitur aggrauās in infinitum. ergo &c. Similiter actus matrimonij cauſans notabile dānum in propria perſona, in odij proprij ſpeciem tranſit, qm̄ peccatū eſt. Quod ideo dico, quia ſi ſanus, aut ſana cōiux non curat periculum infectionis proprię ex contagione, pp amorem coniugis, non ſolū a peccato excuſatur, ſed ſi ex charitate facit, meretur. Videmus quotidie noſtris tēporibus cōiuges non ſe deſerere quo ad torum & habitationē, pp tā grāde malum & contagioſum, quale eſt malum uulgariter appellatum Gallicum. Extra quoque de coniugio leproſorum, Alexander tertius dicit, quod nulla ex hoc caſu exceptio inuenitur à generali precepto debiti coniugalis reddendi.

¶Ad quartū dicitur, q̄ quia peccatum ex fine transfert actū i K ſpeciem illius finis, & non in ſpeciem illius generis, in quo eſt actus, ideo actus matrimonii deordinatus ex ratione finis appoſiti, non cōſtituitur in ſpecie luxuriæ, niſi finis ille ad luxuriam ſpectet. Et niſi ſpectet ad aliquam dictarum ſex ſpecierū ſemper eſt veniale, quantum eſt ex parte actus, Cū enim quis cognoſcit cōiugē ob ſolā veneream delectationē, ad luxuriæ ſpēm veniale ex fine ſpectat. Cum cognoſcit eā vt fratricidiū, aut adulterium cōmittat, ad homicidiū, vel adulteriū ex fine trahitur. Similiter cū quis cognoſcit vxorem, ita vt ſi nō eſſet ſua, aut ſi eēt, alterius, vteretur ea, ad fornicationē in primo & adulterium in ſecundo tranſit. Quando ergo in contēptū Dei vtitur matrimonio, in odium Dei ſimiliter tranſit. Quando autem coniux in delectatione coniugalis actus vltimum ſibi finem conſtituit, proculdubio mortaliter peccat & in genere luxuriæ, ſicut ponens vltimum ſuū finem in gloria humana, peccat mortaliter peccato inanis gloriæ. Sed qm̄ peccatū

F hoc luxuriæ non ex parte actus, ſed ex parte affectus interioris ſe tenet, ideo hæc ueritas nihil obſtat doctrinæ præſenti, quæ de ſpeciebus ex parte actus exterioris, & circunſtantiarū ipſius actus exterioris ſ̄m ſe tractat. Et per hoc patet ſolutio omnium obiectorum ex parte finis illius, vel illius coniugis, ſic, uel ſic affecti in hoc, vel illo caſu. Nam ſiue peccatum coniugis in illo caſu ſit in genere luxuriæ directe, puta, ſi motiuum fuit delectatio venerea in actu cōiugii, ſiue quodcunque aliud, iat eſt q̄ peccatum nō ex parte actus, nec circūſtantiæ actus ſ̄m ſe eſt pctm̄ mortale, ſed ex affectu inordinato cōiugis in tali caſu, puta, periclitantis patriæ, & huiuſmodi &c. Et ſemper annectitur tali peccato, alterius vitii deformitas, puta, odii diuini quoniam delectatio venereæ affectus annectitur ut finis ultimus, vel impietatis, cum debita patriæ ſubuentio propterea omittitur, & ſic de aliis. Et nihilo H minus ponere finem ultimum in delectatione actus coniugii, peccatum eſt ex circunſtantia appoſiti finis, qui non eſt hois ſ̄m ueritatem talis actus. Et reducitur huiuſmodi peccatum ad ſpēm adulterii, quia in iniuriam coniugalis actus ordinatio ipſius in delectationem vt finem ultimum fit. Vnde nullū relinquitur peccatum mortale luxuriæ infra limites luxuriæ quod non ad aliquam aſſignatarum ſpecierum reducatur.

¶Ad quintum dr̄, q̄ oſcula, & tactus coniugatorum, aut non ſunt peccata, aut ſunt venialia, aut ſi ſint mortalia, ſunt circūſtantiæ reductæ ad aliquam dictarum ſex ſpecierum, & præcipue mollitiei, ut in proprio de his articulo dicetur. Et hæc reſponſio communis ſit omnibus peccatis luxuriæ ex circūſtantiis in coniugatis, & ſic optime ſtat doctrina literæ ſolida, vt patet ex dictis. Sed qm̄ impudicitia eſt peccatū mortale & quādo non inferius patebit. Nunc autem ſat eſt noſſe, q̄ inter circunſtantias actus, computantur impudicitiæ oſculorum, & I huiuſmodi, vt in reſponſione ad quintum in litera habes.

¶In eodem primo articulo in reſponſione ad ſecundum, nota q̄ quia adulterium ſignificat duas deformitates, alterā in genere luxurię, alteram in genere iniuſtitię, & ambæ determinant actum concubitus naturalis, & altera alteram contrahit. Nam luxuria contracta per iniuriam meriti aſcendit ad adulterium, & ſimiliter iniuſtitia contracta per concubitum cum coniuge alterius, deſcendit ad adulterium, ideo ex eis nec proprie conſurgit vna ſpecies, nec apparet quid ſit in adulterio formale, & quid materiale. Perſpicaciter tn̄ intuentibus innoteſcit, & quod ſub duobus generibus ponitur ratione diuerſorum, vt in litera dicitur, & quod communiter in perpetratione adulterii iniuſtitia ſe habet materialiter, & luxuria formaliter, quia formale ex parte finis ſe tenet, materiale autem ex parte eius quod eſt ad finem. Conſtat autem quod finis K adulteri communiter eſt delectatio venerea, & q̄ propter illā non curat iniuſtitiæ crimē incurrere Et ideo adulterium abſolute ponitur ſpecies luxuriæ, vtpote formaliter ad luxuriam ſpectans, & ad luxuriam trahens iniuſtitiam, quæ vt in litera dicitur, non omnino per accidens ſe habet ad illam: quia ex magnitudine luxuriæ procedit iniuſtitia, dum intantum qs ardet venereo amore alicui⁹ perſonæ, vt nō curet de alterius iure. Et hoc quod de adulterio dictum eſt, intellige de ſtupro & raptu, quoniam idem eſt in eis iudicium de iniuria, quam important in actu luxuriæ.

¶Super quæſtionis centeſimę quinquageſimę quartæ Articulum ſecundum.

In articulo ſecūdo eiuſdem quæſtionis cēteſimęquinquageſimæ quartæ, dubium ex Martino in quęſtione tertia, de luxuria,

xuriæ occurrit, contra rõnẽ in litera allatã procedentẽ, multi pliciter arguendo & ſoluendo. Licet inquit, concluſio ſit vera, non tamen ſufficienter vr̃ probata. Primo, quia non probat efficaciter niſi de fornicatione meretricia, ad quã non vnus tñ: nec duo, nec tres, ſed indifferenter qui uolũt, accedunt. Secundo, quia non probat ꝙ vagus concubitus maſculi ſit peccatum mortale, ſed tm̃ hoc probat de vago cõcubitu fœminæ, q̃a ibi nõ eſt incertitudo ꝓlis, ſicut cũ mulier vagatur cum plurib. vt patet de cõcubinis regũ. Solus ergo vagus cõcubitus fœminæ eſt, q̃ directe opponitur educationi ꝓlis. Tertio, quia adhuc non ꝓbatur, ꝙ omnis ſimplex fornicatio ſit peccatum mortale, ſed ſola illa, vñ proles gñſtimatur, aut dubitaretur veriſimiliter gñanda. Vnde ſtatim ſequitur, ꝙ nõ probatur coitũ meretricium, vbi nõ ſolũ ẽ gñari, eẽ peccatum mortale, quia in tali non militat rõ. Quarto, quia non ꝓbat de concubitu, ꝙ ſit pc̃m̃ mortale, cũ talis nõ ſit cõcubitus vagus, ſed determinati ad determinatã, & interdũ ad lõgũ tp̃s, & cum interpoſitione iuramẽti de fide ſeruanda, de prole educanda, erudienda &c. In tali.n. non vr̃ militare prædicta rõ. Sed reſpondet, inquit, ad hoc beatus Thomas, quod id quod cadit ſub legis determinatione, iudicatur ſm̃ id quod communiter accidit, nõ ſecundum id quod in aliquo caſu poteſt accidere. Hęc aũt ſolutio eſſet probabilis, ſi ipſe iam probaſſet fornicationem eſſe lege prohibitam, quod nondum probauit, ſed nititur naturali rõne conuincere eſſe peccatum mortale. Et cum ratio oſtenditur manifeſte deficere, iam recurrit ad legem, de qua nõ fecit adhuc fidem. Quinto, quia ſi ſic, ſequeretur quod ſimplex fornicatio non eſſet de ſe mala, ſed tantum ratione iniuſtitiæ, quæ ex ea ſequi poteſt in hoc, ꝙ pater non reddit proli debitam naturæ educationem & inſtructionem. Et ex hoc ſequitur primo, quod aliqua ſimplex fornicatio non eſt peccatũ mortale. Patet cõſequentia de illa fornicatione, ad quã nulla ſeqĩ iniuſtitia, puta, illa ex qua non gñatur proles, & illa ex qua genita proles religioſe educatur. Et probatur cõſequẽtia ꝑ ſimile, de iactu lapidis, vel ſagittæ in loco, in quo facile q̃s põt lædi. Conſtat.n. quod ſi quis diligenter prouiſo, ꝙ nemo lædatur, ita iaciat, non peccat. Licet ergo ex fornicatione nata ſit ſequi iniuria prolis, ſi tamen de facto ita præuideatur, ꝙ non ſequatur, non erit peccatum. Sequitur ſecundo, quod fornicatio meretricia erit licita, & bona Et probatur conſequẽtia. Oĩs actus conformis legi, rationi rectæ conformi, cuius actus toti culpæ, quę ex eo communiter euenire poteſt, per aliam legẽ ſufficiẽter præuiſum eſt, eſt actus licitus & bonus, ſed lex de meretricibus in ciuitate habendis eſt rectæ rationi cõformis, vt patet ex Aug. Tolle meretrices ex Eccleſia, & eã reples cõcubinis, & adulteris. Et per aliam legem ſufficienter ꝓuiſum eſt, aut prouideri faciliter poteſt, iniuriæ ꝓlis generãdæ, illis aũt malis q̃ oriunt̃ ex ablatione legis meretriciũ, nulla põt lege prouideri. ergo actus cõformis legi de meretricio cõcubitu eſt licitus, & inculpabilis. Sexto, aut eo ipſo aliq̃d eſt peccatũ mortale, ꝙ ex eo nata eſt ſequi alterius iniuria, aut q̃a de facto ſequitur. Si ſm̃, tota ratio nulla eſt, q̃m ex ea nõ infertur, quod omnis fornicatio eſt mortalis, ſed ea tãtum quam de facto ſequitur iniuria prolis. Nec poteſt dici primum, quia ſic omnes negotiationes ciuiles, actiones fori exterioris, & oẽs pene hominum communicationes eſſent peccata mortalia, quia ex his natæ ſunt ſequi culpæ mortales, fraudes mendacia, periuria &c. Sequeretur etiam quod iurare eſſet peccatum mortale, quia eſt periculũ caſus in frequenti iuratione. Ex his

D. 3.

.n. Act. 15. Abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorũ, & ſanguine & ſuffocato, & fornicatiõe, illorũ aũt vſus non eſt peccatum mortale, ſm̃ illud 1. ad Timoth. 4. Nihil reijciẽdũ eſt, quod cũ gratiarum actione ꝑcipitur. ergo fornicatio non eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præt. Nullũ mortale peccatũ cadit ſub p̃cepto diuino, ſed Oſeę 1. p̃cipitur a Domino, Vade ſume tibi vxorẽ fornicariã, & fac filios fornicationũ. ergo fornicatio nõ eſt peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Nullũ peccatũ mortale in ſcriptura abſque reprehenſione cõmemoratur, ſed fornicatio ſimplex cõmemoratur in ſcriptura in antiquis patribus ſine reprehenſione, ſicut legitur Gen. 16 de Abrahã, ꝙ acceſſit ad Agar ancillã ſuã. & infra. 30. legitur de Iacob, ꝙ acceſſit ad ancillas vxorum ſuarũ Balã, & Zelpham. & infra 38. legit̃, q̃d Iudas acceſſit ad Thãar quã æſtimauit meretricẽ. ergo fornicatio ſimplex ñ ẽ pc̃m̃ mortale

B ¶ 4 Præt. Omne peccatũ mortale cõtrariatur charitati, ſed fornicatio ſimplex nõ contrariatur charitati neque quantũ ad dilectionem Dei, quia non eſt directe peccatũ contra Deũ. nec etiam quantũ ad dilectionẽ proximi, quia per hoc homo nulli homini facit iniuriã. ergo fornicatio ſimplex nõ ẽ peccatum mortale.

¶ 5 Præ. Omne peccatũ mortale ducit in perditionẽ ęternam. Hoc autẽ non facit fornicatio ſimplex quia ſuper illud 1. ad Tim. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt, dicit* gl Amb. Omnis ſumma diſciplinæ chriſtianæ in miſericordia & pietate eſt, quam aliquis ſequens, ſi lubricum carnis patitur, ſine dubio vapulabit, ſed nõ peribit. ergo fornicatio

C ſimplex nõ eſt peccatum mortale.

A patet, quod ratio Thomæ non eſt ſufficiens ad probationem, quod ſimplex fornicatio eſt peccatum mortale.

¶ Rurſus ibidem Martinus, Non ideo, inquit, omnis fornicatio ſimplex eſt pc̃m̃ mortale, quia directe cõmittit̃ contra vitã hominis naſcituri, tũ primo, quia multi ſunt qui intẽdunt gñare, tũm ſecundo, q̃a multi ſunt q̃ intẽdũt religioſe educare ꝓlem. ex tali cõcubitu, tum tertio, q̃a de mille non inuenit̃ q̃ directe, & ꝑ ſe intendat nocumẽtũ ꝓlis, tũ quarto, quia lege recta, & conuenienti poteſt prouideri ne hoc nocumentum vt in pluribus ſequatur.

¶ Demum ad tria dicta in litera reſpõdet ſingillatim. Primum ẽ. Fornicatio ſimplex importat inordinationem, quę vergit in nocumentum vitæ naſcituri. Ad hoc rñdet negando hanc ꝓpoſitionẽ in politia bene inſtituta, q̃n huiuſmodi politia vitæ nati ſufficienter prouidet. Sc̃d̃m eſt, quod fornicatio priuat ꝓlem cura patris &c. Ad hoc rñdet, negando quod fornicatio rectis legibus regulata priuet ꝓlẽ cura patris, aut æquiualenti, & alijs ad eruditionem requiſitis, maxime cum huiuſmodi proles raræ ſint reſpectu natorum ex matrimonio Tertium eſt, quod fornicatio, ſeu vagus cõcubitus tolleret certitudinem prolis. Ad hoc rñdet, tum quia põt inſtitui lex, per quã erit certitudo ſufficiens ad educationem prolis, tum quia ſi mulier illa paucis ſe communicet, erit facilis certitudo, ſi multis, erit rara proles.

Amb. ſuper iſtum locũ Pauli to. 5.

¶ Ad euidentiam horũ non oportet noua fundamẽta iacere, ſed ſuper literæ fundamenta hic quidem ſummarie ꝑſtricta. In tertio vero contra Gent. capitulis 122. & 123. excẽſa tãtæ molem ſapientiæ naturalis cõſtruere. Differentia igitur inter per ſe, & per accidens, mõſtrat fornicationẽ eſſe peccatũ mortale, & ſoluit oẽs difficultates motas Sume ergo tres ꝓpoſi-

D tiones. Prima eſt, Seminatio humana ſecundum ſe ordinatur naturaliter ad generationem, educationem, inſtructionemq; prolis. Hæc facile patet ex natura ſeminis, & ꝓlis neceſſitate ſecundum corpus, & ſecundum animã. Secunda eſt, quòd omnis ſeminatio humana ad hoc quod ſit ſm̃ rectam rationem: oportet quod habeat ſecundum ſe dictum ordinem, ſ. ad generationem, educationem, & inſtructionem prolis. Iſta etiam patet ex eo, quod actus naturales cum uoluntarie exercẽtur, oportet quod ordinentur ad finem ſuum naturalem, alioquin abutimur naturalibus. Explicatur autem ly ſecundum ſe, ꝓpter cõcubitum cum vxore vetula, qui ſine culpa eſt, licet ab hoc ordine deficiat, quia deficit per accidens, & non ꝑ ſe ab ordine. Seminatio namque fit in loco naturali, vnde nata eſt ſequi generatio &c. ſed per accidens, ſcilicet ex cõditione illius perſonæ eſt, quòd non poſſit ſequi generatio. Bonitas enim

E ſpecifica moralis in actibus naturalibus attenditur ſecundum id quod eſt per ſe, & non ſecundum ea quæ ſunt per accidẽs. Tertia eſt, Omnis ſeminatio naturalis carens ordine dicto, eſt deformis deformitate priuationis debiti ordinis ad ſuum naturalem finem. Iſta euidenter patet, & ex hoc patet, quod omnis huiuſmodi ſeminatio non ſolum eſt moraliter mala ſed eſt ſic mala, quod eſt mala moraliter ex propria ratione quoniam cum hic ſint tres ordine quodam ſe habentes fines naturales ſeminationis humanæ, ſcilicet generatio, educatio, & inſtructio cuiuslibet horum bonorum priuatio ſit ſecundum ſe mortale peccatum (nam inſtructio tantum, bonum eſt prolis, & adeo debitum, vt priuare prolem illa proculdubio notabiliter damnificet illam, & ſic de alijs) conſequens eſt vt in ſeminatione humana priuatio ordinis ad quodcumque horum trium conſtituat ex propria rõne mor

¶6 Præt. Sicut* Aug. dicit in li. de bon. coniug. Quod eſt cibus ad ſalutē corporis; hoc eſt cōcubitus ad ſalutē generis, ſed nō omnis inordinatus vſus ciborū eſt peccatū mortale. ergo nec omnis inordinatus cōcubitus, quod maxime videtur de fornicatione ſimplici, q̄ minima eſt inter ſpēs enumeratas.

G

Sed contra eſt, quod dicitur Tob. 4. Attende tibi ab oī fornicatione, & præter vxorem tuam numquā patiaris crimen ſcire: crimē autem importat peccatū mortale. ergo fornicatio, & omnis cōcubitus qui eſt præter vxorem, eſt peccatum mortale.

¶ Præ. Nihil excludit a regno Dei niſi peccatum mortale, fornicatio aūt excludit, vt patet p Apoſtolū ad Gal. 5. vbi præmiſſa fornicatione, & quibuſdā aliis vitiis ſubdit, quod qui talia agunt, regnum Dei non cōſequētur. ergo fornicatio ſimplex eſt peccatum mortale.

H

¶ Præt. In* Decretis dicitur 22. q. prima. Noſſe debent talē de periurio penitentiā imponi debere, qualem de adulterio, & fornicatione, & de homicidio ſpōte commiſſo & de cæteris criminalibus vitiis. ergo fornicatio ſimplex eſt peccatum criminale, ſeu mortale.

Respon. Dicendum, quod abſque oī dubio tenēdū eſt, q fornicatio ſimplex ſit pctm̄ mortale, nō obſtante q Deu. 23. ſup illud Non erit meretrix &c. dicit* glo. ad eas prohibet accedere, quarū ē venialis turpitudo. Non enim debet dici venialis, ſed venalis, quod eſt proprium meretricum. Ad huius autem euidentiam cōſiderandū eſt, q peccatū mortale eſt omne peccatum quod committitur directe cōtra vitam hominis. Fornicatio autē ſimplex importat inordinationē, q̄ uergit in nocumētum vitæ eius, qui eſt ex tali cōcubitu naſciturus. Videmus. n. in oībus animalibus in q̄bus ad educationem prolis requiritur cura maris, & fęminæ, quod in eis non eſt vagus concubitus, ſed maris ad certam fœminam vnam, vel plures, ſicut patet in omnibus auibus. Secus autem in animalibus, in quibus ſola fœmina ſufficit ad educationem fœtus, in quibus eſt vagus concubitus: vt patet in canibus, & huiuſmodi alijs animalibus. Manifeſtum eſt autē quod ad educationem hominis non ſolum requiritur cura matris: a qua nutritur: ſed multo magis cura patris, a quo eſt inſtruendus, & defendendus, & in bonis tam interioribus quā exterioribus promouendus. Et ideo cōtra naturam hominis eſt, quod utatur uago concubitu, ſed oportet q ſit maris ad determinatā fœminā, cum quo permaneat nō per modicū tēpus, ſed diu, vel etiā per totam vitam. Et inde eſt q natura

Capi. 16. in princ. to. 6.

22. q. 1. capi. Prædicandū in medio.

Et Augu. in libr. q. ſuper Deute. q. 2 in med. tomo 4.

F tale peccatum, vt pote naturalem delectationem notabili malo offendens. Sub his autem propoſitionibus claris & euidentibus ſubſumendum eſt, q fornicatio ſimplex eſt cōcubitus priuatus naturali ordine ad naturalem educationem & inſtructionem prolis. Et ſic patebit cōcluſio, ſ. q fornicatio ſimplex ſm naturale ius, eſt pctm̄ mortale. Manifeſtat aūt hęc ſubſumpta de fornicatione ppoſitio. Cōcubitus inter perſonas nō naturali uinculo conuenientes ad educationem & inſtructionē plis, caret naturali ordine ad educationē & inſtructionem, ſed omnis fornicatio ſimplex eſt concubitus, inter pſonas non naturali vinculo deuinctas ad educationē & inſtructionē. ergo omnis fornicatio ſimplex caret naturali ordine ad educationem & inſtructionē plis. Dixi in maiore, non naturali uinculo deuinctas, vt explicetur id quod ſubintelligēdū eſt per ſe. Nam q prouideatur pli de educatione & inſtructione, pōt contingere dupliciter, ſ. per ſe, & p accidens. Per ſe quidē puidetur, qñ extrema ſeminatiōis, hoc eſt, pater & mater cōueniunt cum naturali ordine ad educationem & inſtructionē. Tunc autem tantum cum naturali ordine ad hæc conueniunt, qñ conueniunt cum naturali uinculo ad hæc: quoniam naturalis ordo ad hæc non eſt ſine naturali vinculo vtriuſque ad illa, vt patet in auibus egentibus vtroque parente ad educationem. Naturale autem vinculum non ſaluatur in ſimplici fornicatione, quæ includit oppoſitum, quia eſt ſoluti ad ſolutā. Alio modo per accidens, ſcilicet ex aliquo accidentali vinculo, vel ordine, puta, ſi mater ſit diues, & habens prudentes inſtructores, & promittat prouidere proli de omnibus. Hoc. n. per accidens conuenit tali ſeminationi. Per ſe. n. talis concubitus caret ordine ad educationem & inſtructionem, quia caret naturali ordine ad hæc. Nec per accidens datur ſibi naturalis ordo, ſed annectitur ordo accidentalis ex conditione perſonæ talis. Et ſic reſtat ſeminatio deordinata ordine naturali ad educationem & inſtructionem. Ac per hoc, vt oſtenſum eſt, omnis fornicatio ſimplex ex propria rōne eſt peccatum mortale. Nec obſtat vox Durandi in 33. di. quarti Sententiarum, dicentis q non intelligo hoc, quoniam naturale ius nihil nouit, nihilque dicit de morte æterna, à qua peccatum dicitur mortale, quoniam etſi naturalis ratio nō noſcat mortem ęternam, quæ eſt pœna peccati mortalis, & à qua vocabulum hoc ſumptum videtur, nouit tamen peccata quæ ſunt contra bonum humanæ generationis, educationis, inſtructionis, & vniuerſaliter dilectionis, q̄ ſunt ſm ſe digna morte æterna, quāuis non intellexerint relationem ad pœnam æternam. Et propterea ſicut ſtante hmōi relationis ad pœnam ęternam ignorantia, naturalis rō nouit homicidium, ſodomiam, & hmōi, eſſe peccata illa quæ illuſtrati a Deo vocamus mortalia, ita nouit ſimplicem fornicationem eſſe peccatū, q nos vocamus mortale. ¶ Ad primā ergo obiectionem Martini in oppoſitum, ſ. quod non probat ratio literæ, niſi de concubitu meretricio, reſpondetur, q probat uniuerſaliter de omni concubitu ſolutorum, quia in omni ſolutorum concubitu deficit naturalis ordo ad debitam educationem & inſtructionem prolis, vt declaratum eſt. Et per hoc patet reſponſio ad ſm, quoniam rō non fundatur ſuper incertitudine prolis, quamuis hęc etiam annexa ſit tali ſeminationi ſm ſe, qa ex quo vterq; eſt ſolutus, nō eſt ibi naturale vinculū certitudinis plis. Pōt. n. cōcubina alteri ſe tradere, cū ſoluta ſit, q̄uis p accidens nō ſe tradat. Vñ in litera certitudo plis afferē p ſigno, ſeu effectu, & nō p principali fundamēto, vt patet in litera dicente, Et inde eſt q naturaliter ineſt, marib. ſolicitudo de certitudine plis &c. Sed fundaē rō ſup defectu naturalis ordinis ad educationem & inſtructionē &c. q inuenit in vago cōcubitu ex parte vtriuſque ſexus.

¶ Ad tertiam dr̄, q ex omni ſimplici fornicatione per ſe loquēdo, nata eſt ſequi gñatio, quāuis p accidēs rōne conditionū aliquarum perſonarum non ſequaē, ſed ſpēs moralis actus ex eo quod eſt per ſe, non ex eo quod eſt per accidens conſideratur.

¶ Ad quartam dr̄, qđ reſponſio recitata, ſ. q in concubinatu aliquando inuenitur p accidens prouiſio plis, ſed hoc nō attenditur, ſed id qđ eſt p ſe, eſt optima. Nec obſtat inſtātia Martini, q author non probauit fornicationem eſſe lege prohibitam, qm̄ iā optime pbatū eſt eſſe prohibitam lege naturali, & oppoſitum concubitum. ſ. matrimonialem, determinatum eſſe lege etiam poſitiua, ex eo q ad bonum commune iſte actus ordinatur.

I

¶ Ad quintam negatur ſequela. ſ. Sequereē, q fornicatio ſimplex non eſſet de ſe mala, ſed tm̄ ratione iniuſtitiæ quæ ex ea ſeq pōt. Nam ipſa eſt de ſe mala, quia de ſe importat ſeminationē deordinatam priuatione naturalis ordinis ad debitam educationē prolis, ita qđ iſta deordinatio ordinis naturalis ad talē finē nō eſt aliqua iniuſtitia conñs fornicationē, ſed eſt de ſua rōne. Vnde in litera dr̄, quod fornicatio ſimplex importat inordinationē, q̄ vergit in nocumētū vitæ eius q eſt naſciturus, & nō dr̄, qđ importat iniuſtitiā cōſequētē, ſed inordinationē præſentē, quę vergit in nocumētū &c. Et propterea nulla fornicatio excipitur, quia talis priuatio eſt de rōne oīs fornicationis, licet nulla ſequatur proles per accidēs, aut per accidens religioſe proles educetur. Et ad probationē cōſequētiæ per ſimile de iactu lapidis, vel ſagittæ, prouiſo quod nullus lædaē, iam patet reſponſio ex ipſa diſſimilitudine, quia actui fornicationis p ſe cōuenit priuatio naturalis ordinis ad debitā educationē & inſtructionē, qa ad rōnem eius ſpectat. Sed iactui lapidis, vel ſagittæ nō per ſe conuenit occidere, aut percutere, ſed per accidens, inquantum ē improuide. Et propterea ſi aufertur ly improuide (quod quia accidens eſt, pōt auferri) tollitur culpa. Sed non poteſt a ſimplici fornicatione tolli per naturale. n. potentiā illa priuatio, quæ per ſe ineſt, & propterea non poteſt tolli illius culpa. Ad id vero quod ſubdit ſequi ſcđo de cōcubitu meretricio, quod ſit licitus, qa ſuppletur

K

pletur per aliā legē. Dicitur primo, q ſequela nihil valet, q̄a nō iniuſtitia conſequens fornicationem, ſed priuatio ſpectās ad illius rōnem, reddit fornicationē illicitā, vt patet ex dictis. Et p̄pter nulla humana lex poteſt a ſimplici fornicatione tollere culpam. Dr ſecundo, q nulla lex recta concedit coitū meretricium, ſed p̄mittēdum ſtatuit. & hoc eſt q Au. dicit. Ex hoc autem quod fornicatio ſimplex ſtatuitur permittenda ad vitādū maiora mala, non ſequitur q talis concubitus ſit cōformis rectę legi; ſed q ſit ipunitus ab aliqua recta lege, cū quo ſtat q ab aliqua alia ſuperiore lege puniatur.

¶Ad ſextum dr quod neutro mō in propoſito dr fornicatio peccatum mortale, ſed tertio modo, i. ex eo q in ſe continet deordinationem a natura li & debito fine, q eſt continere in ſe iniuriā humanæ vitæ, vt patet et ſi nihil aliud ſequat. Et p̄pea omnia quę ſubdit, vana ſunt ad propoſitū, & rō literæ ſufficiens ſolidaque ſubſiſtit.

¶Ad rurſus obiecta a Martino contra hoc, q fornicatio ſimplex ideo eſt mortale peccatū, quia eſt directe, & per ſe contra humanam uitam, reſpōdendo, dr ad primū, q licet multi fornicantes ſint, qui nō intendunt generare, ipſe tū concubitus ad generationem per ſe ordinatur. Vnde perſonarum taliū intētio eſt p accidēs ad intētionē ipſius actus ſ̄m ſe ſpectādo, intēdit n natura ſeminationem p̄p gñationē.

¶Ad ſecundum dicitur, quod intentio educandi prolem religioſe in fornicarijs eſt per accidens. Oportet enim intentionem eſſe per ſe ex naturali ordine, & vinculo.

¶Ad tertium dr ſimiliter, quod non loquitur de intētione hominis, qui fornicatur, ſeu ex parte operantis, ſed de intētione ex parte actus fornicationis, qui per ſe ordinaē ad generationem prolis, & non ad debitam educationem, & inſtructionē in ea fornicario. Et propterea patet eſſe contra vitam humanam, non prout viuere viuentibus eſt eſſe, ſed vt vita educationem, & inſtructionem ſub ſe comprehendit.

¶Ad quartū dr, q nulla certa creata lege pōt fieri, vt fornicaria ſeminatio nō habeat hāc deformitatē, & priuationē, quis poſſit forte lege priuata, puta mulieris, aut viri potentis, aut publica, in aliqua ciuitate p̄uideri, q nocumētū q deordinatio illa affert, nō ſequat in prole, ordinando de educatione, & inſtructione. Sed qm nihil horū aufert a fornicatione, quin ipſa ſit habēs talē deordinationē, ex qua eſt peccatū & culpa, iō nihil horū obſtat q n ſit peccatū mortale. Ita. n. ſe hēt hmōi p̄uiſio ad cōcubitū naturalē deordinatū a ſuo fine, ſicut ſe haberet ſimilis p̄uiſio ad intētionē mētalē deordinatā alicuius de furando, vel de nō educādo, aut inſtruēdo filiū. Nā ſicut ex parte operantis cū quis intēdit furari, aut nō educare, aut nō inſtruere filiū, & reſpublica, aut alter parēs p̄uideat ne exeat in actum furti, aut vt puer educetur & inſtruatur, non p̄pea tollitur peccatum illius, ſed prouidetur ne exterius nocumētum ſequatur, ita ex parte ipſius operis ipſe coitus ſolutorū tendit ad malum carens naturali ac debito ordine ad debitū A bonum educationis, & inſtructionis. Et per hoc q p̄uidetur ne producat fructum nocumēti prolis, educando aliter, & inſtruendo prolē, non tollitur quin coitus ille ſit in ſe deordinatus ad peccatum, ſed prouidetur ne noceat proli. Et ſi bn̄ inſpiciatur huiuſmodi prouiſio ſiue fiat per legē alicuius, ſiue p̄ priuatam perſonā, atteſtatur q fornicarius concubitus ē in ſe inordinatus. Nā ſi deordinatus non eſſet, nō oporteret hmōi prouiſiones adinuenire ut proles ſine nocumento euadat.

¶Ad denuō datas rēſponſiones ad tria dicta authoris in litera, dr q illi dicto, Fornicatio importat nocumētū naſcituræ p̄lis, nō ſatisfit, dicēdo, q nō eſt verū in politica bn̄ ordinata; tū q quātūcūque politia aliqua tolleret nocumēta in prole, nō poſſet tñ tollere q n coitus ipſe ſolutorū in ſeipſo eſſet priuatus naturali ordine ad bonū debitū p̄li, & ita licet politia tolleret q fornicatio non inferat actu nocumētū p̄li, nūquā tñ tolleret quin ipſa in ſe nō cōtineat nocumētū p̄lis, q author dicit, & ſic ſtat dictū authoris ſolidū. Et licet hoc ſufficientiſſime ſufficiat, ad plenitudinem tñ doctrinæ dr quoq;, q q n nulla politia eſt melior politia Chriſti, quam in Eccleſia ſtatuit, & in hac fornicatio eſt nociua p̄li. ergo. Dicit quoque quod lex quæ tolleret huiuſmodi nocumentum ne ſequeretur in prolem, atteſtaretur quod coitus ipſe eſſet nociuus proli. Nam ideo non prouideret ſeminationi matrimoniali, & prouidere fornicariæ, quia illa non eſt nociua proli, & iſta ſic; & ideo iſti afferunt remedium. Dicitur quoque q ordo prouiſionis prolis ex lege eſſet accidentalis, non naturalis. Coitus aūt debet iudicari rectus, vel non rectus moraliter ex ordine, vel deordinatione naturali nō accidentali, vt ſæpe dictū eſt. Dicitur quoq; quod politia iſta, ut experientia magiſtra rerum teſtatur, eſt de numquam, aut valde raro cōtingētibus in humano genere, in quo tā late diffuſa eſt fornicatio. Actus autem morales nō ſunt ex raro cōtingentibus excuſandi, & per hæc eadem omnino patet, quod ſ̄m dictum, ſ. Fornicatio priuat prolem cura parentis, ſtat ſolidum, & quod prouiſio legis nihil excuſat peccatum &c. vt primo mō diximus. Tertium autem dictum, ſ. Fornicatio tollit certitudinem prolis, non excluditur per hoc, quod poteſt fieri lex prouidens de certitudine ſufficiēte ad educationem prolis, tum quia pater in humano genere ſolicitus naturaliter eſt non de qualicūq; certitudine, ſed de certitudine excludente alienum concubitum cum illa muliere. Coitus autē ſolutorum non ponit per ſe uinculum excludens alienum concubitum, nec oppoſitum poteſt facere lex quin implicet duo contradictoria, tum quia hoc etiam eſſet per accidens, & non ex natura concubitus. ſimiliter non excluditur per hoc, quod ſi mulier paucis ſe communicat, facilis eſt certitudo. ſi multis, rara eſt proles, tum q a primum eſt falſum, quod facilis ſit certitudo in paucis, immo coniugatæ, cum altero tamen coeuntes, neſciunt an viri, an adulteri ſit filius, vt ipſæ teſtantur, tum quia rara eſt

liter eſt maribus i ſpecie humana ſolicitudo de certitudine prolis, quia eis imminet educatio prolis, hæc aūt certitudo tolleretur, ſi eſſet vagus cōcubitus. Hæc aūt determinatio certæ fœminæ, matrimoniū vocatur, & ideo dicitur eſſe de iure naturali. Sed quia concubitus ordinaē ad bonū cōe totius humani gñis, bona aūt cōia cadūt ſub determinatione legis, vt ſupra *habitū eſt, cōſequēs eſt q iſta cōiunctio maris ad fœminā, quæ matrimoniū dr, lege aliqua determinet. Qualiter autem ſit apud nos determinatū, in tertia parte huius operis dicetur, cū de matrimonii ſacramēto tractabitur. Vnde cū fornicatio ſit cōcubitus vagus vt pote præter matrimoniū exiſtens, eſt cōtra bonū prolis educandæ, & ideo eſt peccatū mortale. Nec obſtat ſi aliquis fornicādo aliquam cognoſcēs ſufficiēter p̄uideat proli de educatione, quia id quod cadit ſub legis determinatione, iudicaē ſ̄m id quod cōiter accidit, & non ſ̄m id q in aliquo caſu poteſt accidere.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q fornicatio illis cōnumeratur, non quia habeat eandē rationē culpæ cū aliis, ſed quātū ad hoc q ex his quæ ibi ponūtur, ſimiliter poterat diſſidiū generari inter Iudæos & Gētiles, & eorum vnanimis cōſenſus impediri, quia apud Gentiles fornicatio ſimplex nō reputabaē illicita p̄p corruptionē naturalis rationis: Iudæi aūt lege diuina inſtructi eā illicitā reputabant. Alia vero quæ ibi ponūtur, Iudæi abominabantur p̄p cōſuetudinē legalis cōuerſationis, vn̄ Apoſtoli ea Gentilibus interdixerūt nō quaſi ſ̄m ſe illicita, ſed quaſi Iudæis abominabilia, vt etiā ſupra* dictū eſt.

B AD SECVNDVM Dicēdū, q fornicatio dicitur eſſe peccatum, inquantum eſt contra rationem rectam. Ratio autem hominis recta eſt ſecundum quod regulatur uoluntate diuina, quæ eſt prima & ſumma regula. Et iō quod homo facit ex voluntate Dei, eius præcepto obediens, non eſt cōtra rationem rectam, quamuis videatur eſſe contra communem ordinem rationis, ſicut etiam non eſt contra naturam quod miraculoſe C fit virtute diuina, quamuis ſit contra communem curſum naturæ. Et ideo ſicut *Abraham non peccauit filium innocentem volendo occidere propter hoc, quod obediuit Deo, quamuis hoc, ſecundū ſe conſideratum ſit communiter contra rectitudinem rationis humanæ, ita etiam Oſee non peccauit fornicando ex præcepto diuino, nec talis cōcubitus p̄prie fornicatio debet dici, quamuis fornicatio nominetur referendo ad curſum communem. Vnde* Augu. dicit 3. confeſ. Cū Deus aliqd

1.2.q.91.artic.3. & qu. 95.ar.2.

Non cōplevit mortē p̄ tentus. Vide in 4. diſt. 26. & ſeq.

D. 918.

1.2.q6.103. ar.4.ad 3.

D. 4.

Lib non multū à princ. to. 1.

contra moré, aut pactũ quorũ libet iubet, & ſi nũq̃ ibi factum eſt, faciendum eſt, & poſtea ſubdit. Sicut enim in poteſtatibus ſocietatis humanæ, maior poteſtas minori ad obediendum præponitur, ita Deus omnibus.

Ad tertium dicendum, ꝙ Abraham; & Iacob ad ancillas acceſſerunt nõ quaſi fornicario cõ G cubitu, vt infra* patebit cũ de matrimonio agetur, Iudã aũt nõ eſt neceſſariũ a peccato excuſare, qui etiã author fuit vẽditonis Ioſeph.

Ad quartum dicendum, ꝙ fornicatio ſimplex cõtrariatur dilectioni proximi quãtũ ad hoc, ꝙ repugnat bono prolis naſcituræ, vt* oſtenſum eſt, dũ.ſ dat operã generationi non ſecundũ quod conuenit proli naſcituræ.

Ad quintum dicendũ, ꝙ per opera pietatis, ille qui lubricũ carnis patitur, liberatur a perditione æterna, inquãtũ ꝑ hmõi opera diſponitur ad hoc, qđ gratiã cõſequatur per quã pæniteat, & inquãtũ per huiuſmodi opera ſatiſfacit de lubrico carnis commiſſo. Non autẽ ita, qđ ſi in lubrico carnis ꝑſeueret impænitens vſque admortem. per pietatis opera liberetur.

Ad sextum dicendũ, qđ ex vno concubitu põt vnus homo generari. Et ideo inordinatio concubitus, quę impedit bonũ prolis naſcituræ, ex ipſo genere actus ẽ peccatũ mortale, & nõ ſolũ ex inordinatione cõcupiſcẽtiæ. Ex vna aũt comeſtione nõ impedit bonũ totius vitæ vnius hominis. & iõ ille actus ex ſuo genere nõ ẽ peccatũ mortale. Eſſet tamẽ, ſi quis ſciẽter cibũ comederet, qui totam conditionẽ uitæ eius immutaret, ſicut patet de Adam. Nec tamen fornicatio eſt minimum peccatorum, quæ ſub luxuria continentur; minus enim eſt cõcubitus cum vxo H re, qui fit ex libidine.

naturaliter ſolicitus de certitudine per excluſionem etiam vnius alterius, tum quia omnia hæc ſunt per accidens. Nam per ſe ex quo ſolum eſt, certitudo non adeſt ex natura vinculi. Ridiculum autem eſt obiicere, quod ſi cum multis, rara eſt proles. Nã nec raritas, nec frequẽtia prolis facit culpã, ſed deſtitutio naturalis ordinis a debito naturalique fine tanti boni humani. Ex omnibus autem dictis patet, quã vera ac ſolida ſit authoris doctrina ac ratio, docens fornicationem eſſe mortale peccatum ſm ſe, cũ faciliime ſine omni fuco, ſine adminiculis oẽs difficultates accidentes ex illo fundamento ſolutæ ſint. Dr.n. in 4. Phyſ. quod quod quid eſt ſoluit omnes difficultates.

D. 3.

Non cóplevit. vide in 4. ſenten.

¶Supereſt mõ monſtrare dicentibus, ꝙ fornicatio ſimpliciter non eſt mortale peccatum niſi quia prohibita diuina lege, ꝙ ignorant diuinam legem. Lex diuina in nouo teſtõ nullum præceptum pure morale continet, niſi de actibus ex ſuo genere bonis, aut malis, ſed pceptum de fornicatione eſt pceptum pure morale. ergo ſic negatiuum eſt de actibus per ſe malis, & nõ de ꝑ ſe malis venialiter, qa nullũ in lege noua inueniẽ pure morale pceptũ obligans ad morale de actu per ſe, malo venialiter. ergo eſt de actu per ſe malo mortaliter, ꝙ eſt intentũ. Dixi, pure morale, ꝑꝑ præceptum de fide & ſeq; ſacramẽtis, vt q nõ crediderit, & baptizatus fuerit, cõdẽnab ẽ &c. Minor eſt per ſe nota, ſ. Preceptum de non fornicãdo eſt pure morale. Et declarari poſſet ex diſtinctione pceptorũ moraliũ ab alijs, ſed nunc nõ oportet. Maior aũt probaẽ. Primo, inductiue diſcurrendo per omnia precepta moralia chriſtianæ vitæ. Niſi quis afferat inſtantiã de ipſa fornicatione, q̃ ẽt inſtãtia nulla rõne fulta eſſet, tũ qa fornicatio cãnumeraẽ ad Gal 5. & ad I Eph. 5. pluries, & Apoc. 9. & 20. & ad Ro. 1. Secundæ ad Co. 12. inter mala ex ſuis ſpeciebus. Non ergo ipſa ſola non eſt mala ex gñe, ſed tm̃ qu a prohibita, tum quia Deus nõ inuidet homini, & reliquas licitas delectationes homini concedit. Cur ergo iſtã ſolã vetuiſſet tum qa rõ ſubeſt manifeſte, ꝙ fornicatio eſt ex propria ſpecie mala. Probatur deinde rõne, quia oẽ præceptum morale humanũ diuinæ legis in hoc vno verbo impletur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, vt ad Ro. 13 dr. Vbi expreſſe dr poſt, Non adulterabis, Non occides &c. & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Plenitudo ergo legis eſt dilectio. Dixi humanũ præceptum ꝑꝑ præcepta quę ſunt de Deo: vt Diliges dñm Deum tuum, & hmõi. Ex hac aũt apoſtolica doctrina habetur, ꝙ præcepta negatiua ſunt cõtra humanum bonum, quia ſunt contra dilectionem hominis, qua K homini bonum uelle debemus. Vnde præmiſit. Nemini quicquã debeatis, niſi vt inuicẽ diligatis. Si ergo præceptum de nõ fornicando eſt præceptũ diuinæ legis, ergo eſt de actu contra humanũ bonũ, alioquin non impleretur diligendo proximũ ſicut ſeipſum. Si autem eſt de actu cõtra humanũ bonum, ergo eſt de actu, qui ex ſua propria rõne eſt peccatum mortale, & eſt prohibitus quia malus, & non malus: quia prohibitus. Re confirmatur, quia fornicatio in ſe aut eſt contra dilectionẽ proximi, ſeu humanã, aut non. Si eſt contra dilectionem proximi, aut humanã, habeẽ intentum. Si non, ergo plenitudo legis non eſt dilectio, contra Apoſtolũ. Nec effugitur hæc rõ dicendo, ꝙ fornicatio eſt ex propria rõne mala moraliter, ſed non adeo mala quod ſit peccatum mortale, ſicut mẽdaciũ eſt ſm ſe prauum, non tamẽ eſt peccatum mortale ex ſuo genere. Hoc enim eſt mutare qõnem, & reducere ad principium F cur Deus hoc ſolum veniale ex genere, conſtituit ex prohibitione mortale, cum omnia reliqua mala mortalia ex ſuo gñe venialia, non niſi vt venialia prohibuerit. Nunquid gaudet Deus in multiplicandis peccatis mortalibus? Et cũ nulla poſſit rõnabilis cauſa huius ſingularitatis aſſignari, reſtat ut fateamur, quod iõ eſt à Deo prohibita, qa eſt ſm ſe mala: & iõ ſub æterna pœna prohibita, qa eſt non præter, ſed contra bonũ notabile humano generi debitum ut declaratũ eſt. Et gratias agamus diuo Th. qui nos hæc docuit. Sed quod multos in hac, & in alijs moralibus, materijs decipit eſt, quia, non penetrant quod rectitudo naturalis in humanis actibus nõ eſt ſm ea quę ꝑ accidẽs contingũt, & ꝙ certitudo mathematica nõ expetẽda in moralibus, ſed demõſtrationes morales tunc ſunt certæ. cũ oſtendunt id ꝙ per ſe, & ut in pluribus rectum, aut non rectũ eſt, & hæc ad conſtructionẽ vſis in moralibus ſufficiunt, niſi apud diſciplinæ incapaces &c. Quo fit vt ſatis inerudite dicaẽ, ꝙ priuatio ordinis ad gñationẽ non eſt adæquata & propria rõ, quare concubitus reddaẽ illicitus, qa concubitus cũ ſterili vxore non eſt aptus ad gñationem, & tñ eſt licitus, ita qđ nõ erubeſcunt dicere, qđ quantumcunq; concubitus cum ſterili per accidens ſit ineptus ad gñationem, ex hoc ſequiẽ quod non ordinari ad gñationem, non eſt præciſa, & adæquata rõ illiciti, qa vbicũque inueniretur ex quocũq; accidẽte, conſtitueret illicitũ. Hic.n. Martini error intolerabilis, deſtructiuus totius philoſophiæ moralis miſcẽdo ꝑ ſe, & ꝑ accidens, & ex his q̃ ſunt ꝑ accidens ſignificans vſe ex his quæ ſunt per ſe ſatis excluſus eſt ab Ari. docẽte qualis ĩ moralib. certitudo, qualia ſint mortalia vniuerſalia, præcitius & excluſus eſt ab authore in libro contra Gentiles, & hic, Perit omnis doctrina, niſi ſiſtaẽ in his q̃ ſunt ꝑ ſe. De rõne ſeminationis volũtariæ eſt, ꝙ ſm ſe ordinetẽ ad gñationem, nec hoc vnquam auferri põt, ſed ex accidentibus ægritudinis, vel ætatis &c. ſit ꝑ accidens, ut in hac non ſortiaẽ effectũ gñationis. Hoc aũt non accuſat cõcubitũ cõiugalẽ, quia per accidens eſt, ſicut nec id qđ eſt per accidens, excuſat concubitum fornicarium.

¶In eodẽ arti. in calce corporis articuli aduerte primo ex authore in 123. tertij cõtra Gẽtiles, ꝙ inter actus naturales ſola gñatio directe ordinatur ad cõe bonũ. Comeſtio.n. & alia ad perſonale bonũ ordinanẽ. Et ꝑpea oportet hmõi actũ legibus diuinis, & humanis determinare, quoniam de rõne legis eſt ꝙ reſpiciat cõe bonũ, vt patet ex diffinitione legis in præcedenti libro data. Aduerte ſecundo: ꝙ fornicatio ſimplex cõ K cluditur in litera, & ꝙ eſt vagus cõcubitus. quia eſt præter matrimoniu.n, ꝙ importat per ſe, ſeu naturale, hoc eſt, ſm naturam, vinculum perſonarũ coeuntium ad generationem, educationem, inſtructionẽ, defenſionem, promotionemq; prolis. Eſt ſiquidem fornicatio concubitus ſolutorum, & ꝙ eſt peccatum mortale, quia eſt contra bonum prolis educandæ.

¶In reſponſione ad ſm eiuſdẽ articuli Martinus occurrit, nõ inficiãs doctrinã rñſionis, ſed cõſonãtiã ad hiſtoriã, qa Oſeenõ pcepit Dñs quod fornicareẽ, ſed eã, quæ fuerat fornicaria, acciperet in vxorẽ. Nec pcepit ut ex ea gñaret fornicãdo ſilios, ſed vt iam natos filios fornicarios faceret ſuos per adoptionem. Et hoc authoritate Augu. & Greg. dicentium, quod meretrix recepta eſt in caſtum coniugium, ſeu pudicitiam.

¶Ad hoc dicitur, quod licet de hoc actu Oſee diuerſimode dicatur, vt alibi author dicit, quantũ tamẽ ad propoſitũ ſpectat author reſpondet, admittendo quod fuerit coitus vere forni-

carius

tarius ſecundum communem curſum, qm̄ ſi cum iſta admiſſione ſtat quod ſimplex fornicatio eſt de ſe peccatum mortale, multo magis ſtat ſine iſta admiſſione. Vnde amplectenda erat illa reſponſio, etiam ſi hiſtoria aliter exponi poſſit, q̄ non eſt præſentis negotij diſcutere, cū etiam diuerſitas litterarum certitudini obſtare videatur.

¶ In reſponſione ad tertium, Martini moleſtia prima occurrit, hic reſponſioné dicés eſſe obſcuram nimis, quia aut ancillæ erāt vxores, aut nō. Si nō, ergo erat fornicarius concubitus. Si ſic, hoc erat in ſuſione exprimendum. Occurrit deinde Petrus de Palude in 4.d.31.q.1.ar.3. dicens nō videri verū, ꝙ Iudas mortaliter peccauit vendēdo Ioſeph, vt author dicit, quia hoc fecit ad liberandum eum à morte.

743 Mal.q. 1.ar. 1.ad 3.& q. 3.ar. 10.cor. & q. 15.ar.2. ad 6.

¶ Ad Martinum dr̄, ꝙ author expreſſe remittit claritatē ſolutionis ad futurū tractatum de matrimonio, vt in proprio loco tractaret quamq; materiā. Et iō Martinus trūcatā hāc rñſioné ſine illa remiſſione referēs & arguēs, melius feciſſet tacendo.

¶ Ad Petrū aūt dr̄, ꝙ ex quo Ioſeph erat in ciſterna ſine aqua, vnde poterat extrahi cum vita & libertate, nō erat opus eripere libertatē Ioſeph, vt ſaluaret illius uitam, & ideo non excuſat a veditione fratris, licet excuſetur a tanto pp bonam intentionem. Poterat n. facile cum Ruben conferre, aut patri ſecreto indicare, aut eum extraheret occulte a fratribus. & ſic fecit contra illud p̄ceptum, Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona.

ARTICVLVS III.

Vtrum fornicatio ſit grauiſſimum peccatum

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur quod fornicatio ſit grauiſſimum peccatum. Tanto enim videtur peccatū grauius, quanto ex maiore libidine, procedit, ſed maxima libido eſt in fornicatione. dicitur enim in gl. 1. ad Corinth. 7. quòd ardor libidinis in luxuria eſt maximus. ergo videtur quod fornicatio ſit grauiſſimum peccatum.

¶ 2 Præt. Tanto aliquis magis peccat, quanto in rem ſibi magis coniunctam delinquit, ſicut grauius peccat qui percutit patrem, quā q̄ percutit extraneū, ſed ſicut dicit 1. Co. 6. Qui fornicatur in corpus ſuum peccat, quod eſt homini coniunctiſſimum. ergo videtur quod fornicatio ſit grauiſſimū pctm̄.

¶ 3 Præt. Quanto aliquod bonum eſt maius, tanto peccatū quod cōtra illud committitur, videtur eſſe grauius, ſed peccatū fornicationis videtur eſſe contra bonum totius humani generis, vt patet ex *prædictis, eſt etiam contra Chriſtum, ſm̄ illud 1. ad Corint. 6. Tollens membra Chriſti faciam membra meretricis, ergo fornicatio ē grauiſſimum peccatum.

Art. præced.

SED CONTRA eſt, quod Gre. dicit, ꝙ peccata carnalia ſunt minoris culpæ, quā pctā ſpiritualia.

Li. 31. Mor. c.11. parum ante mediū.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ grauitas alicuius peccati poteſt attendi dupliciter. Vno modo, ſm̄ ſe: alio modo, ſm̄ accidens. Secundū ſe quidem attēditur grauitas peccati ex ratione ſuę ſpeciei quæ cōſideraī ſm̄ bonū cui pctm̄ opponit, fornicatio aūt eſt cōtra bonū hominis naſcituri, & iō ē grauius peccatum ſm̄ ſpeciē ſuam peccatis quæ ſunt contra bona exteriora, ſicut eſt furtum, & alia huiuſmodi: Minus eſt autem peccatis quæ ſunt directe cōtra Deum, & peccato ꝙ eſt contra vitam hominis iam nati, ſicut eſt homicidiū.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ libido quæ aggrauat peccatū, eſt quæ cōſiſtit in inclinatione volūtatis. Libido aūt quę eſt in appetitu ſenſitiuo, diminuit peccatū, quia quanto aliquis ex maiori paſ

¶ Super quęſtionis centeſimæ quinquageſimæ quarta Articulum tertium.

IN art. 3. eiuſdem 154. q. dubium occurrit ex Martino ibidē in q. 4. circa concluſionem. ſ. Fornicatio eſt peccatū grauius furto &c & illam rōnē. ſ. quia eſt contra bonū hominis naſcituri. Arguit ergo contra. Primo, Furtum eſt expreſſius contra præceptum Dei datum Moyſi, quam fornicatio ſimplex. ergo antecedens probatur, quia furtum expreſſe continetur in decalogo: fornicatio autem ſimplex non niſi per uiam ſequelæ, ſi continet inter illa. Secundo, Qui furatur, facit iniuriā certo & determinato proximo, & reipublicæ, turbādo pacificum ſtatum eius, qui eſt fornicator nulli determinato proximo facit iniuriā. ergo. Probaī minor, quia ſi ſic, hoc maxime eſt, vt dicit Tho. quia facit iniuriā homini naſcituro, ſed hoc non quia ſi facit illi iniuriam fornicando, vel hoc facit quia non generat, vel q̄a non nutrit, nec educat, vel q̄a illegitimat, ſed nō primū vt patet, nec tertium, q̄a hoc nō ſpectat ad vitā hominis, nec ſm̄, quia iſti actus non ſunt actus fornicationis, ſed iniuſtitię à quolibet actu fornicationis diſtincti. Tertio, Quicq̄d dat alicui actui grauitatem culpæ, illud dat grauitatē culpæ cuicūq; actui in quo reperitur, ſed eſſe contra vitā hominis naſcituri, non dat cælibatui quamcumque grauitatē culpæ, in quo tñ p ſe, & ex intentione reperitur. ergo non dat actui fornicario, in quo etſi reperiatur, non tñ per ſe, nec ex intentione. Quarto, ſuppoſito ꝙ fornicatio inferat nocumētū uitæ homini naſcituro, arguit. Fornicatio nō tenetur nō eſſe cauſa hmōdi nocumenti, ſur tenetur non eſſe cauſa nocumenti. ergo. Si dicatur, ꝙ licet non teneatur non eſſe cauſa illius nocumēti, teneatur tñ eſſe cā per actū fornicariū, ex hoc habeī intētū. ſ. ꝙ hoc ꝙ eſt agere contra bonū hominis naſcituri, nō eſt in ſe malū, nec dat actui fornicatio grauitatem, ſed ecōtra. Nam cū quis ſine actu fornicario vel alio actu culpabili agit cōtra vitam hominis naſcituri, tunc nō infert culpabiliter nocumētum, ſi aūt mediante fornicario actu, tunc infert culpabiliter: ergo nocumentū culpabilitatem recipit ab actu, & nō econtra. ergo furtum p ſe, & ex intentione, eſt in nocumētum proximi fornicatio nō eſt per ſe, & ex intentione contra vitam hominis. ergo &c. Sexto, Furtum nominat actuale damnū proximi, cum quo nō ſtat vtilitas proximi: fornicatio non dicit actuale damnum prolis, cum qua ſtat vtilitas ſcilicet nutritio & educatio prolis debita conueniens ergo &c. Septimo, Furtum nihil penitus includit vtilitatis circa proximum, ſimplex fornicatio quoties ponit nocumenta hominis naſcituri in educatione, ponit bonum eius in eſſe. ergo &c. Octauo, Fornicatio ſimplex non eſt contra uitam hominis naſcituri, nec aufert per ſe ex intentione ea quę ad conſeruandam, & meliorandā uitā ſpectant, nec intendit per ſe aliquid, ad quod huiuſmodi ablatio neceſſario ſequatur. ergo ratio authoris non uidetur.

¶ Ad primum horum negatur ſequela. Grauitas nāque maior peccati non attenditur penes expreſſionē in decalogo, ut patet ex eo, quod ſodomia eſt grauius peccatum q̄ furtum, & tamen nō eſt expreſſa in decalogo, furtum autē eſt expreſſum.

¶ Ad ſm̄ negatur ſecunda pars antecedentis, quoniā qui fornicatur, ſicut certum & determinatum ſemen emittit, ita certæ & determinatæ proli iniuriatur. Et cum contra arguitur quia ſi iniuriatur proli, uel quia &c. reſpondetur, quod nullo illorum modorum: ſed quarto modo, ſcilicet, quia eſt actus venereus priuatus debito ordine ad bonum prolis. Talis autē actus eſt actus fornicationis, & non eſt actus iniuſtitiæ diſtinctus ab actu fornicationis, ut patet.

¶ Ad tertium dicitur, ꝙ maior non eſt vera, niſi adiungatur ly eodē modo, ita ꝙ dicatur, Quicq̄d dat alicui grauitatē culpæ, illud eodem modo, ſeu ſub eadem ratione inuenitur in quocūque alio quod dat grauitatem culpæ illi, ſed tunc minor eſt falſa. Eſſe in contra uitam hominis naſcituri, ut ſtat ſub deordinata ratione, dat grauitatem culpæ fornicationi, & cuicumque alteri in quo ſic reperitur, ſed non ſic reperitur in cælibatu, in quo etiam inuenitur per accidens, quoniam per ſe cælibatus tendit ad cogitandum quæ Domini ſunt.

¶ Ad quartum dicitur, ꝙ fornicator ut ſic, infert nocumētum proli inquantum in ſe eſt, & tenetur non eſſe cauſa, quia tenetur ad non exercendum actum deordinatum tali priuatione. Rñſio aut quæ ibi recitatur, poteſt reduci ad bonum ſenſum tunc dictum, & impugnatio nihil ualet. Aduertendum namq; eſt ꝙ bonum, & mala tam naturæ, quam fortunæ, nō faciunt differentiam actuum, & habituum moralium, niſi p intelligantur ingredi ordinem moralium. Ordo aūt moralium ex habitudine ad rationem ſtatuitur, ita ꝙ hmōi bonū uel malum prout conforme rationi, rectificat actum appetitus tā elicitū quam imperatum, ut difforme autē reddit ipſum malum. Malum ergo humanæ uitæ pōt eſſe obiectum & conforme, & difforme rōni, & ideo ſecundum ſe nec bonū, nec malum reddit

actum

actum. Nam ſi malum humanæ vitæ ſumatur vt conforme rectæ rōni, puta, vt pœna debita ab eo qui poteſt talem pœnam inſligere, ſic actus contra bonum humanæ vitæ eſt bonus, vt patet cum iudex, interficit latronem. Si vero conſideratur, vt difforme ratio ni, puta, vt illatū abſque rōnabili cā authoritate &c. ſic reddit actū malū. Et quia bono humanæ vitæ vt obiectū eſt actus venerei, debet ꝙ ſic intentum ab eo ſm ſe, conſequens eſt, ꝙ omnem actum venereum deſtitutum tali ordine reddit malum, ac per hoc reddit actum fornicationis.

Habetur expreſſe in li. de honeſtate mulierū c.2. ante medium, to. 9. Li. 2. ca. 39. circa finem.

¶Ad quintum negatur ſecunda pars antecedentis, quoniam fornicatio per ſe, & ex intentione operis intendit nocumentum prolis quamuis nō ex intentione operantis, quia eſt actus deſtitutus debito ordine ad bonum ꝓlis.

¶Ad ſextum negatur ſecunda pars antecedentis, loquendo per ſe: qm̄ cum fornicatione non ſtat per ſe educatio, & inſtructio debita ꝓlis. Loquēdo aūt in antecedente ꝑ accidens neganda eſt conſequentia, quia ex his quæ ſunt per accidens non variatur ſubſtantialis grauitas criminis.

¶Ad ſeptimum negatur conſequentia quoniam bonū quo quātū in ſe eſt, priuat fornicatio, eſt maius q̃ bonū quo priuat furtū, quāto educatio, & inſtructio maior ē exterioribus bonis, quæ furto ſubiacēt. Grauitas enim ſubſtātialis peccatorum, de qua agitur, penſatur ex obiecto per ſe, & non ex circunſtantiis vtilitatis, aut damni adiuncti.

¶Ad octauum dicitur, ꝙ vt ſæpe dictum & probatum eſt, fornicatio directe & per ſe ex parte operis intendit ad malū educationis & inſtructionis, quamuis poſſit effectus impediri, ꝙ nō aufert malitiam ſuam actui, & ideo tā ratio quā concluſio authoris ſtat ſolida. Et tu hinc bene nota, ꝙ peccata carnis dicuntur minoris culpæ nō reſpectu pctōrū qbus ꝓximus offenditur in bonis exterioribus, ſed reſpectu ſpiritualiū peccatorū.

ſione impulſus peccat, tāto leuius eſt peccatum, & hoc modo libido in fornicatione eſt maxima. Et inde eſt quod Auguſti*dicit in libr. de Agone chriſtiano, ꝙ inter omnia chriſtianorum certamina, duriora ſunt prælia caſtitatis, vbi eſt quotidiana pugna, & rara victoria & Iſidorus*dicit in lib. de ſummo bono, ꝙ magis per carnis luxuriā humanum genus ſubditur diabolo, quam per aliquod aliud, quia ſcilicet difficilius eſt vincere vehementiam huiuſmodi paſsionis.

Ad ſecundum dicendū, ꝙ ille q fornicatur, dr̄ peccare in corpus ſuū, nō ſolū, qa fornicationis delectatio conſumat in carne, quod etiam in gula accidit, ſed ēt quia contra bonū proprij corporis agit, qui fornicatur inquantū .ſ. indebite reſoluit illud, & inqnat, & alteri commiſcet. Nec tamen propter hoc ſequitur, ꝙ fornicatio ſit grauiſſimū peccatum, quia ratio in homine præualet corpori, vnde ſi ſit peccatū magis repugnans rationi, grauius erit.

Ad tertium dicendū, ꝙ pctm̄ fornicationis eſt contra bonū ſpeciei humanę, inquantū impedit generationē ſingularē vnius hominis naſcituri. Magis autem ꝑtingit ad rationē ſpeciei q actu iā participat ſpeciem, quam qui eſt potentia homo, & ſm hoc etiam homicidium eſt grauius quam fornicatio, & omnes luxuriæ ſpecies, tamquam magis bono ſpeciei humanæ repugnāt. Bonum etiam diuinum eſt maius bono ſpeciei humanæ, & ideo etiam peccata, quæ ſunt cōtra Deū, ſunt maiora. Nec fornicatio eſt directe peccatū in Deū, quaſi fornicator, Dei offenſam intendat, ſed ex conſequenti ſicut & omnia peccata mortalia. Sicut.n. mēbra corporis noſtri, ſūt membra Chriſti, ita etiam ſpiritus noſter eſt vnū cū Chriſto, ſecūdum illud 1. ad Co. 6. Qui adhęret Deo, vnus ſpiritus eſt. Vnde etiam peccata ſpiritualia ſunt magis contra Chriſtum, quam fornicatio.

Articulus IIII.

Vtrum in tactibus, & oſculis, conſiſtat peccatum mortale.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur qd̄ in tactibus, & oſculis non cōſiſtat peccatū mortale. Apoſt.n. ad Eph. 5. dicit. Fornificatio autem, & omnis immunditia, & auaritia nec nominet̄ i vobis. ſicut decet ſanctos. ſubdit aūt, Aut turpitudo, *glo. vt in oſculis amplexibus, aut ſtulti loquium, vt blāda verba aut ſcurrilitas, q̄ a ſtultis curialitas dr̄, ideſt io

Glo. interlinearis ibid.

¶Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimæquartæ Articulum quartum.

IN ar. 4. eiuſdem 154. q. dubia duo difficillima occurrunt. Alterum de intentione authoris, quid .ſ. intelligat author nomine oſculi, tactus, amplexus &c. libidinoſi poſiti inter peccata mortalia. Alterum, de veritate dubii huius, An .ſ. oſculum ſic libidinoſum cā delectationis ſenſibilis, q̄ in oſculo ſentitur ſiſtēdo ibi, ſit peccatum mortale. Eſt aūt primi dubii rō, quia oſculum, amplexus, & tactus, dupliciter poſſunt dici libidinoſa. Primo, ex intentione ordinantis hæc ad opus malum, vel moroſam delectationē operis mali, puta, fornicationis, adulterij &c. & ſic nō eſt dubium quin ſint peccata mortalia quū que ad hoc ordinant. Alio mō ex intētione ordināntis hæc ad ſolam delectationem, quæ in iſtis actibus ſentitur. Conſtat.n. oſcula ſic facta infra latitudiné libidinoſorū claudi, qm̄ delectatio iſta eſt delectatio ſecundum tactum infra latitudinem venereorum: vnde & materia impudicitiæ ponitur. Sed an ſint libidinoſa mortaliter, de quibus author in litera loquit, non cōſtāt. Apparet aūt ex tribus in litera, qd̄ ꝙ libidinoſa nō intēdit author niſi ordinata ab exercēte hæc ad actū vel delectationem mortalē. Primo, quia expreſſe in litera cōtra peccata ex ſua ſpecie, diſtiguunt peccata ex cauſa, & manifeſtat hoc in elemoſyna ꝓpter hæreſim; & ſic oſculum dr̄ mortale, ſicut elemoſyna ꝑp malum finem. Secundo, quia ſubiunit ꝙ oſcula &c. cum fiunt ꝓpter delectationem operis mortalis, ſunt mortalia, & ſubditur & ſic ſolum ſunt libidinoſa. Tertio, apparet ēt hoc idem ex hoc, ꝙ ſi oſcula ſic libidinoſa eſſent mortalia iam eſſent mortalia ex ſuo genere, quia ex propria rōne abſque eo ꝙ ordinētur ad delectationē cuiuſcumque mortalis operis, habent.n. hmōi, delectationem ſenſibilem. Et ſic non diſtinguerentur in litera contra peccata mortalia ex ſua ſpē. In oppoſitum autē eſt quia ſi author intendit quòd oſcula, & hmōi hac ſolū rōne ſunt peccata mortalia .ſ. ſi ex intentione operantis ordinātur ad mortale peccatum, non oportuiſſet hunc laborem aſſumere, quoniam de hoc nullus vnquam dubitauit, ꝙ poſſint eſſe mortalia ex fine operantis, cum etiā opera bona poſsint ſic eē mortalia. Aliud ergo quæritur quam ex fine operantis, cum q̄ritur, an in oſculis cōſiſtat mortale peccatum, & aliud determinatur, cum reſpondetur, quod oſculum libidinoſum eſt mortale peccatum.

744

1.2.q.74.ar.10. Et ver.q.15.art.4.co. Et in 2.q.15.art.2.ad 18. Et Ephe.5.

¶Secūdi vero dubii rō eſt. Primo ex Marc. tenēte partē negatiuā .ſ. ꝙ nō ē mortale, & attribuēte authori partē affirmatiuā & cōtra arguēte. Tū primo, qa nec exercitiū horū actuum, nec delectatio ipſa conſequēs alicubi reperitur ꝓhibita ſub pœna peccati mortalis. Tum ſecundo, quia ſm authorē hic in reſpōſione ad primum, Apoſtolus nō replicauit turpitudinē inter mortalia, quia non habēt nomē peccati oſcula, amplexus &c. niſi ſm ꝙ ordinant ad pręcedentia .ſ. fornicationē, immunditiam &c. Conſtat.n. ꝙ ſiſtēs in illa delectatione, non ordinatur in fornicationem &c. Tum tertio, quia nec authoritas Domini Matth. 5. allata in litera, Qui viderit mulierē ad cōcupiſcendū eā &c. iuuat, quia vt patet, loquit de ordinatis ad actū malum &c. Nec allata authoritas Cypriani, quia loquit contra impudicitiā virginum, q̄ dormiebāt cum maſculis, & nihilominus ſe virgines dicebant. Et intendit ꝙ illi actus crimen confitent non per exiſtentiā criminis, ſed per illectionē & teſtificationē, quia .ſ. alliciunt ad crimina, & atteſtantur criminī, vt ſigna propinqua. Tum quarto, quia rō literæ non valet. Cōſenſus in delectationē peccati mortalis eſt peccatum mortale. ergo ſi oſcula, tactus, & amplexus propter delectationem fiant, ipſa erunt mortalia peccata. Licet.n. antecedens ſit uerum; conſequentia tamen nihil valet, vt patet. Tum quinto, quia oſcula, & hmōi, vt ſiſtūt in delectatione, ſunt antecedentia ad actum & delectationē coitus, & non conſequentia, ac ꝑ hoc poſſunt habere proprios cōſenſus antecedentes cōſenſus tā in actum, q̄ in delectationē, & nō cōſeq illos. In oppoſitū aūt eſt, ꝙ ad Gala. 5. ponit impudicitia peccatum mortale.

¶Ad euidentiam horum ſimul tractandum eſt dubium vtrumque

que,& ſciẽdũ,ꝙ oſcula tactus,& amplexus,quatenus ſunt de- A lectabilia q̃ ſũ ſm ſenſum tactus,ſunt ſm ſuã naturam actus circunſtantes coitũ De amplexu q ſẽ & cõtactu,patet manifeſte,de oſculis aũt eadẽ apud oẽs eſt rõ,& aĩalia alia,& cõis,vt puto,hominũ venereis actibus vacãtiũ inclinatio, ſeu vſus teſtat & ſuperius in ar. 2. huius q. author hoc dixit, & rõne cõprobat, qa natura directe hos actus ordinauit ad cõcubitũ, & iõ poſuit in eis delectationẽ. Hæc aũt ꝓpoſitio, ſi iũgat illi vniuerſali regulæ.ſ. Circũſtãtiæ actus ut circũſtãtiæ ſunt habent idẽ motiuũ ſeu obiectũ moraliter, ꝙ habet act⁹ quẽ circũſtãt. Et hęc nõ egent ꝓbatione, qm̃ non aliter eſſent eiuſdẽ ſpeciei. Ex his duab. ꝓpoſitionib.ſequit manifeſte,ꝙ oſcula,tactus, & amplexus, quatenus delectabilia q̃dã ſunt ſm tactũ,ad vnã & eadẽ delectationis ſpẽ ſpectẽt,ad quã ſpectat delectatio cõis coitũ,quẽ circũſtarẽt ſi adeſſẽt.Et hinc manifeſte ſeqt,ꝙ oſcula & hmõi cũ vxore ad cõcubit⁹ matrimonialis delectationẽ,cũ ſoluta ad fornicationis delectationẽ cũ conſanguinea ad inceſtus delectationẽ ſpectãt.Et ꝓpea cum uxore nõ ſunt pctã mortalia, cũ aliis aũt ſunt mortalia pctã.ſic qm̃ huic rõni põt rñderi dicendo, ꝙ habet locum in oſculis &c.qñ ſunt circunſtantiæ coitus,non aũt qñ non ſunt circunſtantiæ coitus,ſed ſm ſe,vt de ipſis nunc eſt quæſtio oportet hoc excludere Et primo excluditur per hoc,ꝙ in prima propoſitione aſſumptum eſt.ſ.ꝙ amplexus, & hmõi quatenus ſunt delectabilia ſm tactum ſunt ſm ſuã naturã circũſtantiæ coitus.Ex hoc.n.ſequitur ꝙ ſiue circunſtent actu coitum,ſiue non,hanc habent naturam,ꝙ ad bonitatem vel maliciam moralẽ non ſpectant,niſi ut circunſtãtes, ex quo ſunt ſm ſe actus circũſtãtes.Et ſi hæc nõ ſunt bona vel mala moraliter,niſi ut circunſtantię,oportet ꝙ eiuſdem bonitatis, vel malitię ſint & ſm ſe,& ut circunſtãt actum coitus,ꝙ eſt intẽtum.Excludit ſecundo ꝑ hoc,ꝙ actus iſti quatenus ſm tactũ delectabiles ſunt, directe & per ſe ordinati ſunt a natura ad concubitum,vt in aliis animalibus natura teſtatur.Ac ꝑ hoc quando fiunt inquantum ſm tactum delectabiles,ſi ordinantur ad concubitum,vel illius delectationẽ ex intentione operãtis,conſumatã ꝑfectionẽ ſui ordinis acqrunt.Si uero ex intẽtione operantis ab ordine ad concubitũ, & illius delectationẽ retrahant,ex quo tñ conſentitur eis ſm illud ex quo q̃tũ in ſe eſt ordinantur directe ad concubitum, vel illius delectationem.i.ſm ꝙ ſunt delectabiles ſm tactum,licet non cõſentiatur in ipſum ordine ad concubitum,vel illius delectationẽ redeunt ad naturam ſuæ ſpeciei,qm̃ non referre hos actus ut delectabiles ad ſuum quantum in ſe eſt,finem, non aufert illis propriam ſpeciem,quia propriam ſpeciem habent ex hoc ꝙ ſm ſe ordinantur ad talem finem,& non ex hoc, ꝙ ab operante ordinãtur ad talem finem,ſicut de ſeminatione humana ſuperius dictum eſt, ꝙ non ex fine operantis, ſed ex fine operis ſm ſe ſpecificatur.Quod autem hæc ſit doctrina authoris hoc in loco,manifeſtatur.Primo ex hoc,ꝙ diſtinguit oſcula,& hmõi in duo genera.ſ.ſm ſe,& libidinoſa,q̃ cẽſet mortalia.Conſtat autem ꝙ actus iſti quatenus delectabiles ſm tactum,ſunt libidinoſi,tum quia ipſe coniugalis concubitus ſi fiat delectationis cauſa,libidinoſus dr̃,vt etiam in calce.2.art. huius q.habes,tum quia conſciẽtiæ remorſus ac ſtimulus vnũquemque his irretitum ſolicitat vt reum,& nõ irretitũ arcet, vt peccatum uenereum hæc ingerẽs, tum quia agere hæc ob delectationem verentur perſonæ coram aliis, ipſam taliũ actuum impudicitiã ſuo pudore atteſtantes. Cuius ſignũ eſt, ꝙ cõiuges inter quos p̃ſumit ꝙ delectationis cã hæc exerceãt cauent ſibi ab hmõi actibus corã aliis.Secundo, patet ex ipſo proceſſu literę,qui nil omnino valeret ſine hac propoſitione,Oſcula &c.pp delectationem ordinantur ad delectationem concubitus.Nã in litera ſic iſta maior, Cõſenſus in delectationẽ fornicationis &c.eſt peccatũ mortale,& ſubſumitur vna cauſalis.ſ.Et ideo cum oſcula, & amplexus huiuſmodi pp delectationẽ hmõi fiãt,cõſequens eſt ꝙ ſint peccata mortalia. In qua ꝓpoſitione cauſali,niſi ɔcludat illa minor. Oſcula &c. pp delectatione ordinant ad delectationem concubitus,nullus ſenſus ſm planam literę expoſitionẽ haberetur. Dicendo namque,Et ideo cũ iſta fiant pp delectationẽ hmõi.ſ. cõcubitus antedicti aperte ſupponit iſta ordinati ad delectationẽ cõcubitus ut ad finẽ, & confirmat ex eo,ꝙ ſtatim ſubiungit.ſ. et ſic ſolũ dicunt libidinoſa.Cõſtat n.hoc nõ eſſe uerũ niſi cõprehẽdat hęc,ut fiũt quatenus delectabilia ſm tactũ, qm̃ ſic patrata cõſtat claudi ſub libidinoſis. Ad intelligendũ aũt plane litera ſciẽto,ꝙ oſcula &c.dupliciter ſumunt. Primo abſolute& ſic nõ ſignificãt aliquid inordinatum & ꝓpea poſſunt licite fieri in ſignum beneuolentiæ iuxta patriæ cõſuetudinẽ, uel in ſignum pacis &c.& ſic ſumpta excluduntur in litera ab his q̃ ſunt mala,ſeu peccata mortalia,ex ſua ſpecie.Alio modo ſumuntur vt ſunt delectabilia ſm tactum, ſic rurſus non importãt aliqd inordinatum,ſicut nec concubitus humanus importãt aliqd inordinatum,ſed importãt actus ſm naturam ordinatos ad cõcubitum,& propterea ſequuntur in bonitate & malitia concubitum,& illius delectationẽ. Et propterea ſicut C concubitus,ſi ſit ex libidine,eſt pctm̃,& ſi ex libidine mortali puta,cum non ſua,eſt mortale,ita hmõi actus,ſi fiãt ex libidine,ſunt peccata,& ſi ex libidine mortali,puta cum non ſua, ſunt mortalia.Et ſicut concubitus ex hoc, ꝙ ſit principaliter pp delectationẽ,ſit ex libidine, ita hmõi actus cum fiunt pp delectationẽ principaliter,ſiunt ex libidine. Dixi autẽ principaliter,pp oſcula coniugatorum,q̃ ſm naturã ad concubitũ, ſeu illius delectationem ordinantur,qm̃ talia ſic facta nullum habent peccatum,ſicut nec concubitus delectabilis eorundem peccatum aliquod eſt.Oportet igitur actus iſtos,vt delectabiles ſm tactum,ex cauſa reddi inordinatos.ſ.ex fine,& cum finis ſit duplex.ſ.operantis,& operis, de fine operis eſt hic ſermo,ita.ſ.ut cum iſta vt delectabilia,quantum in ſe eſt, ordinãtur ad finẽ mortalẽ ſunt mortalia,cum ad venialem,venialia, & ꝓpterea author oſcula, & hmõi inter peccata mortalia ex D ſua cã finali collocauit.Et licet exemplum dederit de cauſa finali ex parte operantis in eleemoſyna pp hæreſim, ſubiũxit tñ in propoſito de cauſa finali quodãmodo ex parte operãtis & quodammodo ex parte operis.Nam delectatio concubitus, ſi referatur ad oſculum &c.abſolute,ſic eſt finis ex parte operãtis,ſed ſi referatur ad actus iſtos,vt delectabiles ſm ſenſum tactus,ſic eſt finis ex parte operis,& primum quidem inſinuauit author ex exemplo dato, ſecundum autem ex ꝓceſſu ſubiuncto,in quo clauditur ꝙ perpetratio horum actuũ claudit in ſe conſenſum,aut in actum concubitus, aut in illius delectationem,quia conſenſus in delectationem horum actuum, eſt conſenſus in id ꝙ ſm ſe ordinat in concubitum, vel illius delectationem.Et ſic cum iſta ordinantur ſm ſe ad concubitũ mortalem,ſeu illius delectationẽ,ſunt pctã mortalia, & ſic vocant fieri ex libidine,& ſub his ſubſumas ꝙ actus iſti, vt ſm E tactum delectabiles,cũ nõ ſua, ordinant ſm ſe ad fornicationem,vel eius delectationem,cum conſanguinea, ad inceſtum & ſic de aliis,conſequens eſt ꝙ iſta ſic facta ſint peccata mortalia. Hic mihi videtur planus literæ ſenſus concordans cum verbis authoris alibi.ſ.in q.15.de malo art.4.ad vlt.Vbi rñdẽdo ad argumentum ꝙ in hoc art.ponitur primo loco.ſ.ex authoritate Apoſtoli ad Eph.5.nõ replicãtis inter mortalia turpitudinem,dr̃ ꝙ oſcula,amplexus,& tactus,qa non ſunt ſm ſuã ſpeciem mortalia,ſed ſolũ ſm ꝙ conſequuntur ad conſenſus in actum,vel delectationẽ fornicationis,ideo &c.& explicãdo dr̃ ꝙ hæc inquãtum ordinantur in actum fornicationis conſequuntur conſenſum in fornicationem, inquãtum vero ordinantur in ſolã delectationem, conſequuntur conſenſum in delectationem,q eſt pctm̃ mortale,& ideo vtroque modo ſunt peccata mortalia.Ex quibus apparet ꝙ conſenſus in ſolam delectationem oſculorum,tactuum &c.cum ſoluta, includat

cularitas poſtea autẽ ſubdit. Hoc enim ſcitote intelligentes,ꝙ omnis fornicator,aut immundus,aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus,nõ habet hæreditatẽ in regno Chriſti & Dei. Vbi non replicat de turpitudine, ſicut nec de ſtultiloquio, aut ſcurrilitate. ergo iſta non ſunt peccata mortalia.

¶ 2 Pręt. Fornicatio dicitur eſſe peccatum mortale ex hoc, ꝙ per eam impeditur bonum prolis generandæ & educandę, ſed ad hoc nihil operantur oſcula,& tactus,ſiue amplexus. ergo in eis non contingit eſſe peccatum mortale.

¶ 3 Præt. Illa quæ ſm ſe ſunt peccata mortalia,numquam poſſunt bene fieri,ſed oſcula,& tactus, & huiuſmodi poſſunt quãdoque fieri abſque peccato. ergo non ſunt ſecundum ſe peccata mortalia.

SED CONTRA Minus eſt aſpectus libidinoſus quam tactus,amplexus,vel oſculum,ſed aſpectus libidinoſus eſt peccatum mortale, B ſm illud Matt.5. Qui viderit mulierẽ ad concupiſcẽdũ eã, iam mœchatus eſt in corde ſuo.ergo multo magis oſculum libidinoſum,& alia hmõi ſunt peccata mortalia.

¶ 2 Præt.Cyprianus ad Põponiũ

cludit conſenſum in delectationẽ veneream cum ſoluta, quã F delectationem conſtat eſſe delectationem conſequentẽ actũ fornicationis, & ideo eſſe peccatum mortale.

¶Ad primum ergo dubium dicitur, ꝙ intentio authoris eſt ꝙ oſcula amplexus &c. quatenus ſunt ꝓꝑ ſolã delectationẽ tactus cum nõ ſua, ſunt

Li.1.Epi.11. circa med. peccata mortalia, qa conſenſus in talẽ delectationẽ eſt cõſenſus in delectationem fornicationis, quamuis nõ in opus. Et cũ primo obijcit, ꝙ author nõ appellat libidinoſa, niſi quæ ab exercente ordinantur ad concubitum illicitum, vel eius delectationem, dicitur primo, quod hoc eſt falſum, quia ſufficit ꝙ ex natura operis ordinentur ad aliquod horum. Dicitur ſecundo, quòd licet ab exercente hæc poſsit auferri relatio ad concubitum, & futuram illius delectationẽ in executione: non tñ põt auferri, quin ipſa quæ tũc cõſequitur delectatio, ſit inchoatio, ſiue pars illius & hoc mõ per ſe ordinata ad illam, vt initium ſeu pars illius, & eiuſdem moris cum illa, & ꝓpterea conſentiendo in delectationem horum actuum, conſentit in delectationẽ cõcubitus. Si.n. conſentiẽs in delectationẽ fornicationis cogitatæ peccat mortaliter, quãto magis cõſentiens in delectationẽ fornicationis inchoatæ, uel rectius loquendo, in delectationẽ quæ eſt principium aut pars delectationis fornicariæ peccat mortaliter, & ſic ut ẽ ex parte operantis eo ipſo ꝙ oſculũ, amplexum &c. facit cum ſoluta ꝓꝑ ſolã delectationẽ, ordinat ipſa in delectatione fornicationis, qa ordinat ipſa ut in principium, aut partẽ illius. Et confirmat, qa non põt aliter intelligi ꝙ oſcula, amplexus, & hmõi, fiãt abſq; uoluntate concubitus ꝓꝑ delectationẽ illius, niſi qa ipſa delectatio in oſculis &c. eſt aliqđ illius delectationis. Ex quo.n. ponit, ꝙ ille non intendit coitum, & conſequẽter delectationẽ quæ coitum conſequitur, cum illa non habeat niſi cogitatione ſine actu, nõ reſtat alius modus quo oſcula, & hmõi fiant abſque voluntate actus propter delectationẽ mortalem, vt ꝓꝑ finem, niſi quia conſenſus in delectationem ipſorum oſculorum &c. includit conſenſum in delectationẽ cõcubitus, ſiue hoc ſit vt finis includitur in initio ſui, ſiue vt totum ſucceſſiuum in parte ſua, ſiue quouis alio mõ. Parui ſiquidem refert quouis mõ hoc ſit, ſat eſt ꝙ delectatio iſtorum actuum eſt eiuſdem rõnis cum delectatione concubitus. Et propterea conſenſus in delectationem horũ, etiã abſque intentione alia eſt conſenſus in delectationem concubitus, & ſic oſcula, & huiuſmodi ꝓpter delectationem ſolam cum non ſua, continentur ſub ordinatis ab exercente ad delectationem mortalẽ &c.

¶Ad obiectionem vero ẜam dicitur, ꝙ in litera non dicitur, ꝙ cum iſta fiunt propter delectationem hmõi, ſed dicitur, Sed cum fiant. Conſtat autem ꝙ inter hæc magna eſt differentia, quia ſi diceret, cum fiunt, diſtingueret ꝙ quãdoque fierent ꝓpter delectationem huiuſmodi, & quandoque non. Dicendo, cum fiãt, affirmat ꝙ fiunt ꝓpter huiuſmodi delectationem.

¶Ad tertiam autem obiectionem dicitur, ꝙ aliud eſt dicere, oſcula, amplexus &c. ſunt mortalia peccata ex ſuo genere, & aliud eſt dicere, oſcula propter delectationem cum non ſua, ſunt ex ſuo genere mortalia peccata. In litera negatur primũ

G. & probatur ſecundum, quod coincidit cum hoc, ſcilicet quod oſcula libinoſa, ſeu ex libidine ſunt mortalia.

¶Ad obiectionem quoque in oppoſitum, quia nõ vſque quaque claudit venam, iam patet quid dicendum, ꝙ.ſ. loquendo de oſculis &c. abſolute, ſic ex ſola intẽtione operantis ſunt mala. Loquendo autem de oſculis cauſa delectationis, ſic ex fine operis.ſ. ex concubitus illiciti delectatione, quam includunt, ſunt mortalia, & propterea opus fuit labore quæſtionis.

¶Ad ſecundum autem dubium iã patet ex dictis reſponſio, ꝙ oſcula, amplexus, & tactus cum non ſua, in ſola delectatione ſiſtendo ſunt peccata mortalia. Et ad primam Martini obiectionem dr̃ ꝙ delectatio iſta prohibita ſimul intelligitur cum prohibitione delectationis illiciti coitus, quũ eiuſdẽ moris eſt cum illa, vtpote illius ẜm naturã circunſtantiæ initium, pars.

*d virginitate dicit. Certe ipſe cõcubitus, ipſe amplexus, ipſa conſabulatio & oſculatio & coniacẽtiũ duorum turpis & fœda dormitio quãtũ de decoris & criminis ſit, cõfitenť. Ergo ꝑ ꝑdicta hõ fit reus criminis, ideſt, peccati mortalis.

Respon. Dicẽdum, ꝙ aliquid dicitur eſſe peccatum mortale dupliciter. Vno mõ, ẜm ſpeciẽ ſuã, & hoc modo oſculum, amplexus, vel tactus, ẜm ſuã rationẽ non nominãt peccatũ mortale. Poſſunt .n. hæc abſq; libidine fieri vel ꝓꝑ conſuetudinẽ patriæ, vel propter aliquam neceſsitatem, aut rõnabilẽ cauſam. Alio mõ, dr̃ aliquid eſſe pctm̃ mortale ex ſua cauſa, ſicut ille qui dat eleemoſynã, vt aliquẽ inducat ad hæreſim, mortaliter peccat ꝓꝑ intẽtionẽ corruptam. Dictũ eſt aũt* ſupra, ꝙ conſenſus in delectationem peccati mortalis, eſt peccatũ mortale, & nõ ſolũ conſenſus in actu. Et ideo cũ fornicatio ſit peccatum mortale, & multo magis aliæ luxuriæ ſpecies cõſequens eſt ꝙ cõſenſus in delectatiõnẽ talis peccati ſit peccatũ mortale, & non ſolum conſenſus in actum: & ideo cũ oſcula, & amplexus huiuſmodi propter de-

¶Ad ẜm dr̃, ꝙ authoritas authoris in nullo obſtat, quia loquitur de oſculis &c. abſolute. Et etiã quia etiam iſta vt ſunt peccata mortalia non ſunt alterius ſpeciei, quã illa alia enumerata.ſ. fornicatio, immunditia & ſimilia, & propterea replicatis iſtis intelligit replicata turpitudo, inquãtum eſt mortalis.

¶Ad tertium dicit, ꝙ authoritas Domini adiuuat quo ad hoc: qa plus eſt cum conſenſu experiri delectationem veneream inchoatiue cum nõ ſua, aut aliena, quàm vide- 1.2.q.74.ar.7.& 8. re illam ad concupiſcendũ, quanto tactus plus ad luxuriam ſpectat, quàm viſus. Cypriani quoque authoritas aperte propoſito fauere vr̃, quia de amplexu ſine voluntate operis loquitur, & gl. dicens ꝙ cõfitetur crimen non exiſtens ſed præſumptum, voluntaria eſt, & eadem facilitate contemnitur, qua dicitur.

¶Ad quartum videtur ꝙ conſequentia literæ non integre recitatur, quoniam in litera additur ly hmõi, vñ dr̃, Et iõ cum oſcula, & amplexus hmõi, i. inter pſonas illegitimas, inter quas ſunt ſpecies luxuriæ, fiãt propter delectationẽ huiuſmodi, ſcilicet illiciti coitus. Hæc autem conſequentia optime valet.

H ¶Ad quintũ, quã ego addidi, dicitur, ꝙ licet oſcula &c. ſint antecedentia actum fornicationis & delectationis eius ẜm ſuam conſummationem, ſunt tamen conſequentia conſenſum in delectationem inchoatam, ita ꝙ non poſſunt habere proprios conſenſus diſtinctos a conſenſibus in delectationem, vel opus ſed, vt dictum eſt conſenſus in ipſorum amplexuum delectationem, eſt conſenſus in delectationem illiciti coitus.

¶In reſponſione ad ẜm eiuſdem ar.4. aduerte ꝙ ſicut delectatio moroſa eſt peccatum mortale, non quia ſit contra bonũ generationis humanæ directe, ſed quia procedit ex eodem motiuo obiecto.ſ. ex quo procedit concubitus contra bonum humanum, puta fornicatio adulterium &c. Delectatio nãque de fornicatione ſequiť naturã fornicationis, & delectatio adulterij ſequitur naturã adulterij &c. quas luxuriæ ſpecies conſtat ex obiectis ſpecificari. Et propterea ſicut delectatio moroſa re

I ductiue ſpectat ad ſpecies luxuriæ, quæ ſunt contra bonũ humanum, ita delectatio in oſculis, amplexibus &c. etſi non ſit directe contra bonum humanũ, qa tñ reductiue ſpectat ad dictas luxuriæ ſpecies, quæ ſunt contra bonũ humanũ, ideo ẽ peccatum mortale ſicut ſpecies ad quã ſpectat. Et qa libido eſt naturalis radix ſpecierum luxuriæ (ante omnẽ.n. ſpeciem luxuriæ ducuntur homines vtriuſque ſexus communiter, & vt in pluribus ex libidine, & ex libidine ꝓcedũt oſcula, amplexus &c. ꝓpter delectationem &c.) ideo author ex libidine radicante ſpecies luxuriæ reddit rationẽ, quare hmõi delectatio eſt peccatum mortale. Et ſimile ẽ ac ſi de delectatione moroſa libidinem ꝓ cã mortalis peccati quis aſſignaret. Interpretãda ſunt quippe verba hmõi de libidine ut radicãte ſpecies luxuriæ. Talis nãq; libido eſt mortalis & ex tali procedunt tã delectationes moroſæ, quã oſculorum, & tactuum, quæ dicuntur pctã mor

K talia. Ex quibus patet, ꝙ non ſolum oſcula coniugatorũ propter delectationem, ſed etiã ſpõſarum ꝑ uerba de pñti, excuſantur a mortali peccato, eo ꝙ ẜm ſe ordinantur ad concubitũ coniugalem, & illius delectationem, quis per accidens tunc non circunſtent coniugalem concubitum, puta, quia nolunt ultra progredi. Nec obſtat ſponſis de pñti, ꝙ conſuetum eſt alicubi expectare benedictionem ante cõcubitum coniugalẽ quũ hoc per accidens ſe habet ad naturã actuum in ſe, ſed ſpõſis de futuro obſtat, ꝙ adhuc poſſunt diſſolui. Vr̃ aũt ꝙ ſicut ſponſalitium inchoatio quædam eſt coniugii, ita huiuſmodi actus, inchoatio quædã eſt carnalis copulæ. Et quemadmodũ conceſſum eſt, ut inter ſponſalia ſuſpirent ſe inuicem, iuxta illud Aug. Ne uilem habeat maritus oblatã, quã non ſuſpirauit ſpõſus dilatam, ita cõceſſa uidentur huiuſmodi oſcula inter eoſdem ẜm indulgentiã tamen, qua uenialia conceduntur. Et niſi ut huiuſmodi inchoatiões permiſſæ ueniaiiter in ordine ad promiſſas nuptias excuſentur, neſcio excuſare ſponſorum de futuro ꝓꝑ delectationem &c. oſcula, amplexus &c. De

oſculis

lectationem huiuſmodi fiant, cōſequens eſt ꝙ ſint peccata mortalia, & ſic ſolum dicuntur libidinoſa. Vnde huiuſmodi ſm ꝙ libidinoſa ſunt, ſunt peccata mortalia.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ Apoſt. ideo nõ reſumit illa tria quia nõ habẽt nomẽ peccati, niſi ſm ꝙ ordinantur ad præcedentia.

B Ad secvndvm dicẽdum, ꝙ oſcula & tactus, quamuis ſecũdũ ſe non impediant bonum prolis humanæ, procedunt tamen ex libidine, quæ eſt radix huiuſmodi impedimenti; & ex hoc habent rationem peccati mortalis.

Ad tertivm dicẽdũ, ꝙ rõ illa concludit, ꝙ huiuſmodi non ſunt peccata ſecundum ſuã ſpeciẽ.

Articvlvs V.

Vtrum pollutio nocturna ſit peccatum.

C Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur ꝙ nocturna pollutio ſit peccatum. Meritũ enim, & demeritum habent fieri circa idem, ſed dormiens poteſt mereri, ſicut patet de Salomne, q dormiens à Domino donum ſapientiæ impetrauit, vt dr 3. Reg. 3. & 2 Parali. 1. ergo in dormiendo poteſt aliquis demereri, & ita videtur ꝙ nocturna pollutio ſit pctm̃.

D ¶ 2 Præt. Quicũq; habet vſum rationis põt peccare, ſed in dormiẽdo aliquis habet vſum rationis qa frequẽter aliquis in ſomnis ratiocinatur, & præeligit vnum, alteri conſentiens, vel diſſentiens. ergo in dormiendo põt aliqs peccare. Et ita pp ſomnũ nocturna pollutio nõ impeditur quin ſit peccatũ cũ ex genere actus ſit peccatũ.

¶ 3 Præt. Fruſtra increpatur, & inſtruitur qui nõ poteſt vti, vel agere ſecundum rationem, vel contra rationem, ſed homo in ſomnis inſtruitur a Deo & increpatur, ſecũdum illud Iob. 32. Per ſomnium in viſione nocturna quãdo ſopor ſolet occupare homines, tunc aperit aures virorũ, & erudiens eos inſtruit diſciplina. ergo in ſomnis poteſt aliquis agere ſm rationẽ, vel contra rationẽ, quod eſt bene

B agere vel peccare. Et ſic videtur ꝙ nocturna pollutio ſit peccatum.

Sed contra eſt, ꝙ Augu.* dicit 12. ſuper Gene. ad literam ipſa phantaſia, quę fit in cogitatione ſermocinãtis, cum expreſſa fuerit in viſione ſomniantis, vt inter illam & veram coniunctionẽ corporum nõ diſcernatur, continue mouetur caro, & ſequitur quod eum motum ſequi ſolet, cum hoc tam ſine peccato fiat, quam ſine peccato a vigilantibus dicitur, quòd vt diceretur ſine dubio cogitatum eſt. Li. 12. c. 15. in medio tom. 3.

C Respon. Dicendũ, ꝙ nocturna pollutio dupliciter poteſt cõſiderari. Vno modo ſecũdum ſe: & hoc modo habet rationem peccati. Omne enim peccatum dependet ex iudicio rationis, ꝗ quia etiã primus motus ſenſualitatis nõ habet quod ſit peccatum, niſi inquãtum iudicio rationis reprimi põt: & ideo ſublato iudicio rõnis, tollitur ratio peccati. In dormiẽdo au

D tem ratio non habet liberum iudicium. Nullus, n. eſt dormiens, qui non intendat aliquibus ſimilitudinibus phantaſmatum, velut rebus ipſis, vt patet* ex his, quæ in primo dicta ſunt. Et ideo id quo agit homo dormiens, qui non habet liberum iudicium rationis, non imputatur ei ad culpam, ſicut nec illud ꝙ agit furioſus, aut amens. Alio modo poteſt cõſiderari nocturna pollutio per comparationem ad ſuam cauſam, quæ poteſt eſſe triplex. Vna quidẽ corporalis. Cum 1. p. q. 84. artic. 8.

oſculis aũt & amplexibus inter eos ad beneuolentię & familiaritatis ſigna, non loquor, quia licita proculdubio ſunt, excuſaturq; ſpõſa credẽs ſponſum beneuolentiæ cã facere, quæ honeſtas morum admittit fieri ꝓ beneuolẽtia. Secus aũt de tactibus impudicis, quos non oportet exprimere. Habes quoq; ex his ꝙ tactus, q in ehorem leuitatis cã fiunt, vt cum iuuenis digitos mulieris non ſuæ intorquet, hmõi cũ non delectationis illius, quæ ex tactu ẽ (quam diximus ex libidine appeti) cauſa, fiant, non ſunt peccata mortalia.

¶ Circa hmõi tactus dubium occurrit, An mulier ſciens ſe tangi ab alio mala intentione, & non cõſentiẽs, peccet non retrahẽdo ſe, cũ non poteſt ſine ſcandalo ſe retrahere. & eſt rõ dubij, quia hinc apparet, ꝙ peccet mortaliter, tenendo corpus ſuũ in contactu quem ſcit libidinoſum & ꝑnicioſum ex parte illius q eam tangit. Scriptũ eſt. n. ad Ro 1. ꝙ digni ſũt morte non ſolum q faciunt, ſed qui conſentiunt facientibus. Hæc aũt mulier in tali caſu, etſi non cõſentit abſolute, conſentit tamen omnibus conſideratis, quia ſcilicet mauult ſe tangi quã ſe retrahere, & ideo videtur uoluntarie tangi, ſicut voluntarium eſt proijcere merces in mare tempore tẽpeſtatis. In oppoſitum autem eſt, quia ſicut mulier ſciens ſe videri ad concupiſcẽtiam peſſimam ab aliquo non tenetur inde recedere & ſubtrahere ſe tali aſpectui, ſed ſatis eſt ꝙ nõ conſentiat, ita ſi inuita tãgatur, ſatis eſt ꝙ non conſentiat, & cum cõmode poteſt, ſe ſubtrahat.

745 3. q. 80. ar. 7. cor. Et 4. diſ. 8. arti. 4. q. 1. ad 1. & q. 2. per tom. Et opuſc. 64. ca. 16.

¶ Ad huius dubij euidentiam diſtinguẽdũ eſt, ꝙ tactus humani ſunt in duplici differentia, quidam ſunt tanquã ex ſuo genere venerei, vt tactus pudendorum, oſcula furtiua, & ſi quid eſt eiuſmodi, quidam ſunt non ſolũ ex ſuo genere non venerei, ſed liciti corã omnibus, vt tactus manus oſcula obuiantis, ſm patriæ morem, confeſſio conſanguineorum, & huiuſmodi. Inter quos hæc eſt differentia, quando vtrique fiunt ex libidine ab altero tantum, ꝙ primi tactus deformitatem ſuam in exteriori actu manifeſtã deferunt, ac ꝓ hoc tanquam mali ex ſuo genere cenſentur. Secundi autẽ tactus nullã in actu exteriori deformitatẽ oſtẽdunt, ſed ſolum ſciẽs hæc fieri ex libidinoſa intentione nouit deformitatem eorũ, & ideo tanquam non mali ex genere cenſentur. Ex hac autẽ differentia oĩt, ꝙ mulier primos tactus nullo pacto ſuſtinere debet, quantumcumque ſecreto fiunt, alijs non diſcernentibus ſicut nec ſuſtinere debet q ille in aliqua corporis parte, ẽt ſic

A ſecreto, abutatur ea, ſed debet omnino ſe ſubtrahere, & ſi aliud non poſſet, cum Suſana clamere. Vnde ſcriptum eſt, ꝙ virgo in ciuitate oppreſſa, rea eſt mortis, quia nõ clamauit, cum poſſet ſe clamore tueri: Nihil. n. aliud eẽt nõ ſubtrahere ſe ab illis actibus exterius impudicis, quã malle illos, q̃ recedere ſeu clamare, ꝙ conſtat eſſe mortale pctm̃, & volũtarium ſicut ꝓiectio mercis in mare. Secũdos aũt actus non tenẽt mulier de neceſſitate cuitare, qm̃ ſuſtinendo actus exteriores, nihil mali ſuſtinet, & conſentiẽdo actibus exterioribus nulli malo cõſentit: ſed cõſentit operi bono vel non malo, q̃ ſi ille libidinoſus ex mala intentione ordinat ad malũ. V. gra. Reuertĩ cõſobrinus mulieris & de more oſculatus eſt eam. Licet illa ſciat ꝙ iſte ex libidine oſculabitur eam, non tenetur eũ aduenientẽ repellere corã alijs ab oſculo licito, nec conſentiendo tali oſculo libidini illius qui ex mala intẽtione illud facit, ſe ſociat, ſed bono meri, qui ille abutitur in corde ſuo & nõ accipit ſcandali occaſionem non ſibi datã. Et ex hac rõne excuſaẽ mulier q̃ nõ omittit itinera, aut opera ſua in loco vbi ſcit ſe videri ad concupiſcẽtiam Conſentiẽdo. ſiqdẽ, ꝙ videatur, ex hoc ꝙ tranſit ꝑ loca, in qbus ſic videẽ nulli malo conſentit, ſed alij videndo apponunt libidinem ſuam viſioni q̃ licita de ſe eſt & communis. Et per hæc patet rñſio ad quæſitum, & obiecta. D. 989.

¶ *Super quęſtionis cẽteſimæ quinquageſimęquartę Articulum quintum.*

In art. 5. eiuſdẽ. 154. aduerte titulũ, ꝙ nomine nocturnę pollutionis intelligit author pollutionẽ in

E ſomno, q̃ appellauit nocturnam, quia ſomnus cõiter fit nocte.

¶ Circa cõcluſionẽ principalem. ſ. Pollutio nocturna nũquam eſt pctm̃, ſed quãdoque eſt ſequela peccati p̃cedentis, dubium occurrit, quo ad primã eius partẽ, tum quia dormiens ideo vt vel ex ſõno, aut ſõnio auſſitu tali dormiẽtis ſequaẽ pollutio, nõ ſolũ peccat antequã dormiat, ſed in ipſa ſubſequẽte pollutione, cum pollutio illa ſit voluntaria, & procurata mediante ſomno, tum quia pollutio nocturna affectata in vigilia, eſt peccatum, & non ſolum ſequela peccati Probatur, quia eſt voluntaria in ſua cauſa, ita ꝙ poteſt & debet hõ cauſam hmõi ꝓhibere Niſi. n. huiuſmodi voluntaria ſint peccata, perit doctrina de voluntario indirecte, quod imputatur agenti.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum dicitur in ſomno non poſſe hominẽ peccare, intellig. ẽ per ſe, quia ſcilicet homo in ſomno non eſt

dominus

dominus ſuorum actuum ſed ꝑ accidēs, ſi. ſ. hō non vtiṫ ſomno ut ſomno, hoc eſt, ut vinculo naturali liberi arbitrii, ſed vt inſtrumento liberæ malitiæ ad executionē mali pōt hō in ſomno peccare mortaliter, non imperatiue, ſed executiue, ita ꝙ exequatur per ſommum ut inſtrumentum, executionē ſui ſceleris. & ſic perſona, quæ ideo obdormiuit vt polluatur, uel ex ipſo ſomno, uel ſitu dormientis, uel ab alio, peccat mortaliter, ita ꝙ peccatum inchoat elicitiue & imperatiue in uigilia, & conſumatur ꝑ inſtrumentum ſomni executiue in ipſa pollutione. Nec obſtat ꝙ non eſt in poteſtate ſua, ex quo domit, inhibere pollutioné, ſicut non obſtat peccato homicidii per longum iactū bōbardæ, ꝙ ex quo emiſſa eſt, non eſt in poteſtate eius qui emiſit, inhibere homicidum. Stat eſt.n. ꝙ in principio fuerit uoluntarie imperata, & applicata ſint inſtrumenta executiua, & ꝑ hoc patet reſponſio ad dubiū, & utrumque argumentum. Nam uerum eſt ſimpliciter & abſolute, per ſe loquendo, qđ pollutio in ſomno nō eſt peccatum, ſed ſequela quandoque peccati. Cū quo tamen ſtat, ꝙ per accidens ſiquis utatur ſomno ut inſtrumento ad peccādum, pollutio eſt peccatū eo modo quo actus exterior in executione eſt peccatū, ꝙ primum ingerebat argumētū Et quia pollutio nocturna quæ in uigilia fuit affectata ſolū nō habet ſomnum pro in ſtrumento, ac per hoc ipſa non eſt executio imperij, ſed ſolum obiectum affectus cum euentu, in rerum natura, ideo talis pollutio relinquitur in ordine pollutionum nocturnarum per ſe, quas in litera docemur non eſſe peccata, ſed ſequelas præcedentiū peccatorū, qñ accidit, ut in ꝓpoſito huius ſecundi argumētı. Et ad probationē in oppoſitū, negaṫ, ꝙ iſta pollutio ſit uolūtaria in ſua cauſa, qm̄ deſideriū nō eſt cauſa rei deſideratæ, ac per hoc pollutio affectata non eſt, ꝓprie loquendo uoluntaria, ſed uolita. Voluntariū n. ſignificat ꝙ eſt a uoluntate, uolitum autem obiectum eius, & ſi inſtetur, quia huiuſmodi affectio præſumitur, & quandoque eſt cauſa ſequentis pollutionis nocturnæ, reſpondetur ꝙ huiuſmodi affectus contingit dupliciter. Primo, ut commotiuus corporis ad pollutionem, & ſic habet rationem cauſæ. Alio modo F abſolute, ut deſiderium tantum, & hoc quidē modo remotus eſt a ratione cauſæ. Primo autem modo habet rationē cauſæ, ſed imperfecte ſ. diſpoſitiue, & per accidens ꝓ quanto nō aſſumitur ut inſtrumētū rediuinum in ſomno ad pollutionē nocturnam, & ideo relinquit nocturnā pollutionē in ſuo ordine ita ꝙ nō eſt in ſe magis peccatum huiuſmodi pollutio nocturna, quam pollutio ex cogitationibꝰ moroſis ſine uoluntate pollutionis, eiuſdē rationis ſunt quo ad cauſam, qm̄ uerobique non niſi diſpoſitio eſt. Voluntariū aūt in cā non dicitur ex eo ꝙ eſt uolitum in ſua diſpoſitione.

¶ In eodem art. 5. aduerte illud uerbum ſcilicet, Ita ꝙ quādoque formanṫ in imaginatione phātaſmata pertinētia ad emiſſionem talium ſuperfluitatuum, intelligi ꝓculdubio de phātaſmatibus compoſitorum. Sicut ex phantaſmate auri & mōtis fit phātaſma mōtis aurei. Hoc.n. mō ex diuerſis in nobis phātaſmatibus formātur phantaſmatā compoſitorum ſpectantium ad ſeminationem. Non uidetur autem remotum quin etiam formari poſſit aliquod phantaſma ſimplicis, ſimile tamen alicui prius per ſenſum accepto, uel aliqua intentio noua ex ipſis phantaſmatibus eliciatur, cum imaginatiua in ſomno ſoluta appareat.

¶ In reſponſione ad tertium ibidem nota bene hanc philoſophiam diſtinguentem de actu apphenſionis, & de actu iudicii, qm̄ apprehendere in receptione cognitorum, & penetratione eorūdem præcipue cōſiſtit, iudiciū autem in reſolutione. Aut ideo hoc omnino impeditur in ſomno, qa reſolutio noſtra ad principia ſenſibus innixa, oportet quod fiāt, Illa uero non omnino impeditur, quia recipere á ſuperioribus, & inſpicere in phantaſmatibus intellectus noſter poteſt nobis dormientibus.

In collatione 22. cap. 6. in princip.

Li. 12. ca. 15. in fine to. 3.

1. p. q. 84. artic. 8.

Li. 1. c. vlt. a medio. to. 5.

Li. 12. c. 15. ad finem to. 3.

.n. humor ſeminalis ſuperabūdat in corpore, vel cū facta eſt humoris reſolutio, vel ꝑ nimiam calefactionē corpis, vel ꝑ quācūq; aliā cōmotionē ſomniat dormiēs ea, q̄ ptinēt ad expulſionē hmōi humoris abūdātis, vel reſoluti, ſicut etiā cōtigit qñ natura grauaṫ ex aliqua alia ſuꝑfluitate, ita ꝙ qñq; formātur in imaginatione phātaſmata ꝑtinētia ad emiſsionē taliū ſuꝑfluitatū. Si igiṫ ſuꝑabūdantia talis humoris ſit ex cā culpabili, puta, cū ex ſuꝑfluitate cibi vel potus, tunc nocturna pollutio habet rōnē culpę ex ſua cauſa. Si aūt ſuperabūdātia, vel reſolutio talis humoris nō ſit ex aliqua cā culpabili, tunc nocturna pollutio non eſt culpabilis nec in ſe, nec ī ſua cā. Alia vero cā nocturnæ pollutionis pōt eſſe animalis īterior, puta, cū ex cogitatione p̄cedēti cōtigit aliquē dormiētē pollui. Cogitatio aūt q̄ in vigilia p̄ceſsit, qñq; ē pure ſpeculatiua puta, cū aliquis cauſa diſputatiōis cogitat de peccatis carnalibus, qñque aūt eſt cū aliqua affectiōe vel cōcupiſcentiæ, vel horroris. Cōtingit át magis pollutio nocturna ex cogitatiōe carnaliū vitiorū, q̄ ſunt cum cōcupiſcētia talium delectationum, qa ex hoc remanet quoddā veſtigium & inclinatio in anima, ita ꝙ dormiens facilius inducitur in iſta imaginatione ad aſſentiendum actibus, ex quibus ſequiṫ pollutio Et ſꝫm hoc Philo. dicit* in 1* Ethic. ꝙ inquātum paulatim pertranſeunt motus a vigilātibus ad dormientes, meliora ſunt phantaſmata ſtudioſorum q̄ quorumlibet. Et Au. dicit 12. ſuper Gen. ad literā, ꝙ propter bonā animæ affectionem, quædā eius merita etiā in ſomnis clarēt. & ſic patet ꝙ nocturna pollutio habēt rōnē culpæ parte ſuæ cauſæ. Quandoque tamen contingit quod ex præcedenti cogitatione carnalium actuum, etiā ſpeculatiua, vel ſi ſit cū horrore, ſequitur in ſomnis pollutio, & tunc non habet rationē culpę nec in ſe nec ī ſua cā. Tertia vero cauſa eſt ſpiritualis extrinſeca, puta, cū ex operatione dæmonis commouentur phantaſmata dormientis in ordine ad talem effectum, & hoc quidē qñdoq; eſt cū pctō pcedenti. ſ. negligētia præparādi ſe cō- G tra dęmonis illuſiones. Vnde & in ſero cantatur. Hoſtemque noſtrū cōprime, ne polluanṫ corpa. Quādoque vero eſt abſq; omni culpa hominis ex ſola neqtia dęmonis. Sicut in collationibus patrū legiṫ* de quodā, qui ſemp in diebus feſtiuis pollutionē nocturnā patiebatur, hoc diabolo ꝓcurāte, vt impediretur a ſacra communione. Sic igitur patet ꝙ nocturna pollutio numquā eſt peccatum, ſed quādoque eſt ſequela peccati p̄cedentis.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ Salomon non meruit in dormiendo H ſapientiā a Deo, ſed fuit ſignū præcedentis deſiderij, propter qđ dicitur talis petitio Deo placuiſſe, vt Au. dicit 12.* ſup Gen. ad literā.

Ad ſecundum dicēdū, ꝙ ſꝫm ꝙ vires ſenſitiuæ interiores magis vel minus opprimuntur a ſomno ꝓp vaporis turbulentiā, vel puritatem, ſꝫm hoc vſus rōnis magis uel minus impeditur in dormiendo. Semp tamen quātū ad aliqd impediṫ, ut non poſsit oīno liberū iudiciū habere, ut in 1. pa. dictū* ē & iō nō imputaṫ ei ad culpā ꝙ tūc agit.

I Ad tertium, Dicendū, ꝙ apprehēſio rationis nō ita impeditur a ſomno ſicut eius iudicium, ꝙ ꝑficiṫ per conuerſionem ad ſenſibilia quæ ſunt prima principia cogitationis humanæ. Et ideo nihil ꝓhibet hoīem ſꝫm rōnē apprehendere aliquid de nouo in dormendo, uel ex ipſis reliquijs pręcedētiū cogitationū & phantaſmatibus oblatis, uel ēt ex reuelatiōe diuina, aut immiſſione angeli boni, uel mali

K

Articulus VI.

Vtrum ſtuprum debeat poni vna ſpecies luxurię.

Ad sextum ſic proceditur. Videtur ꝙ ſtuprum non de

Sup. ar. 1. cō. Et 4. diſt. 41. arti. 4. q. 1. & 1. cor. Et ma. q. 15. artic. 3. cor.

¶ Super quęſtionis centeſimę quinquageſimæ quartæ Articulum ſextum.

In art. 6. eiuſdem q. 154. dubium multiplex occurrit circa ſpeciem ſtupri. Primum eſt, quia differentia eius nō uidetur habere locum in puella ſpontanea de uoluntate parentū ſic acq rente

rente dotem pro matrimonio. Talis.n. ex ſtupro fit habilior ad matrimonium. Nec patri fit iniuria, quia ſcienti & volenti non fit iniuria. In muliere quoque virgine ætatis grandæuæ, puta, quinquaginta annorum, quæ amplius nõ eſt habilis generationi, nec eſt ſub cuſtodia alicuius, locum nõ videtur habere ratio ſtupri.

¶Secundum dubium eſt, An maſculus perdendo ſuam virginitatem, puta, prima ſeminatione ſua cõcumbens cum meretrice, committat peccatum alterius ſpeciei a ſimplici fornicatione, puta, in ſpecie ſtupri. Et eſt rõ dubii, q̃a ſi nõ, ſequeretur, ꝙ nõ omnes luxuriæ ſpecies ſe tenerent ex parte vtriuſque ſexus, quoniam ſtupri ſpecies ex parte fœminæ tãtum inueniretur, & ſequeretur, ꝙ maſculus eſſet capax aureolæ propriȩ virginum, & non vitij proprij oppoſiti virginitati ſub ſtupri ſpecie locati. Si ſic, oportet ſaluare in tali peccato differentiam conſtitutiuam ſtupri, ꝙ non apparet.

¶Tertium dubiũ eſt, An mulier virgo quȩ ſeipſam polluẽdo veneream experitur delectationẽ peccet peccato ſtupri. Et eſt ratio dubij, quia virginitas non perditur irreparabiliter, & illicite, niſi per ſtuprũ, talitem in fœmina, cum ſtuprum directe virginitati in muliere opponatur. Per omnem autem voluntariam pollutionem extra matrimonium aduenientem virgini, perditur irreparabiliter & illicite virginitas mulieris ergo eſt ſtuprum. In oppoſitum aũt eſt, quia per talem pollutionẽ non perditur virginitatis ſignaculum, cuius priuatione minus habilis redditur mulier*ad cõiugium, ſine hac autem priuatione nõ cõmittitur ſtuprum.

¶Quartum dubium huic tertio annexum eſt, An illicitus concubitus cum muliere integra polluta tamen per mollitiẽ, ſeu ſodomiam, ſit ſtuprum. Et eſt rõ dubij, quia quod non ſit ſtuprum, apparet, ex eo ꝙ ibi non eſt virginis defloratio, q̃a non eſt virgo, vt ex ſupradictis de virginitate patet. Et confirmat, quia cum dicitur, ſtuprum eſt illicita virginis defloratio, aut ly virgo eſt nomen virtutis, aut naturalis ſtatus. Si eſt nomen virtutis, habetur intentum, quia illa non eſt virgo formaliter nec materialiter. Si naturalis ſtatus, ſequitur ꝙ ſtuprum, ꝙ directe ei opponitur non eſt vitium, quoniam vitium opponitur virtuti non naturali ſtatui, niſi vt eſt materia virtutis. Sed hoc dici non poteſt ſm authoris doctrinam dicentis integritatem carnis non niſi per accidens ſe habere ad virginitatem. Conſtat namque quod vitia non contraponuntur virtuti ſecundum ea quæ per accidens ſe habent ad virtutem, aliter eſſent infinita vitia contra vnam virtutem, eo quod infinita vni accidunt. In oppoſitum autem eſt, quia in tali coitu inueniũtur vtrumque ad ſtupri differentiam ſpectans, ſcilicet, & violatio ſignaculi virginalis, & iniuria paternæ cuſtodiæ.

¶Quintum dubium eſt ex Martino in q. de ſtupro, volente ꝙ Stuprum non ſortitur rationem ſuȩ ſpeciei ex adiuncta parẽtum cuſtodia, quia poſita ſola illicita ablatione virginitatis p coitum, ponitur ſtuprum & ea remota, quocumque alio poſito, non ponitur ſtuprum. ergo ad ſtupri rõnem ſat eſt illicita

A per coitum defloratio. Antecedens pro prima parte probaẽ. Si ponatẽ puella ſine cuſtodia, defloratio illius non eſſet ſimplex fornicatio, non adulterium, non raptus, non inceſtus. ergo ſtuprũ. Quo ad ſecundã vero, quia concubitus cum puella in domo patris iam ſtuprata, non eſt niſi ſimplex fornicatio.

¶Ad euidentiam horũ ſciẽdum eſt. ꝙ naturale luxuriȩ genus in ſtupri ſpẽm trahiẽ per naturale ſignaculum virginitatis mulieri attributum ſub naturali cuſtodia parentum, ita ꝙ naturali ſignaculo nõ p accidẽs, ſed naturaliter debetur paterna cuſtodia propter infirmitatem muliebrem in cõſeruãdo proprium decus. Propter ꝙ dicitur Eccl. 7. cap. Filiæ tibi ſunt, cuſtodi corpus earum, Et quoniam hæc naturali ordine connexa ſunt, vt ſ. cuſtodia paterna ſignaculo adſit virgineo, & econtra, q̃m ſecundum naturæ ordinem ſub mariti cura & iure, mulier deinceps eſſe debet, quȩ in adiutorium ad generandũ proculdubio creata eſt: ideo defloratio virginis extra coniugiũ offendit quidẽ duo. ſ. ſignaculũ virginitatis, & paternam cuſtodiam alterum in fęmina, alterum in parente. Sed quoniam naturalis eſt connexio inter iſta, ideo non ex altero tãtum ſed vtroque ſimul differentia propria ſtupri ſumenda eſt. Et eſt vnũ eorum dr̃, alterum cointelliḡ dum eſt. Paterna namq; cuſtodia nõ cuiuſcũque, ſed ſignaculi virginalis eſt. Nã ſicut naturali ordine patris eſt alere filiã, & prouidere illi vſq; ad nuptias incluſiue, ita eiuſdẽ eſt cuſtodire filiã bene habilẽ ad matrimoniũ. Minus aũt habilis eſt mulier corrupta, quantum in ſe eſt, ad matrimonij copulã, vt patet, ſi ſciretur ipſam eſſe corruptã, q̃m nõ inueniret ſuæ cõditionis virũ. Et ſic cum ſtuprum contra paternã dr̃ cuſtodiã, cointelligiẽ eſſe ẽt cõtra ſignaculũ cuſtoditũ. Et ſimiliter quia ſignaculum hmõdi habilẽ ſeruãs mulierẽ ad matrimoniũ naturaliter eget paterna cuſtodia, & ſub illo naturali ordine ẽ, ſeu eſſe debet, iõ cõtra ſignaculũ virgineũ agẽs, iniuriã paternȩ facere cointelligiẽ cuſtodiæ. Illius eſt ſiquidẽ ſignaculũ illud ita patris quo ad cõſeruationẽ, ſicut mulier eſt mariti quo ad vſum venereum.

¶Ad primum igitur dubium dicitur, ꝙ mulier ex ſtupro acquirens dotem, redditur quidẽ habilior ad matrimoniũ quo ad bona fortunæ, ſed redditur inhabilior, quo ad bona naturæ tã corporis, quã animæ. Stuprum aũt penes damnum naturalis boni attenditur, & non penes bona exteriora. Conſenſus quoque tã ſuus quã paternus etſi ſtupratoris iniuriã attenuet non tamen tollit, tum quia hmõi conſenſus non eſt omnino voluntarius ſed mixtus, ſicut proiicientis merces in mare pp neceſſitatem maiorem, tum præcipue, & proprie, quia conſenſus in his, quorum non ſumus pro libito domini, non tollit quin ſcienti & conſentienti fiat iniuria, ita ꝙ cum dicitur Scienti & volenti non fit iniuria, & Nullus patitur iniuſtũ volens intelligitur in his tantũ quorũ homo eſt dominus ſecundum libitum ſuæ voluntatis, vt ſunt bona fortunæ, & nõ in his quæ etſi noſtra ſunt non tamen poſſumus, vt volumus, de illis ordinare, vt patet in naturalibus. Nam licet manus tua ſit

beat poni vna ſpecies luxuriæ. Stuprum n. importat illicitam virginũ deflorationẽ, vt habetur in decretis. 36. q. 4. ſed hoc põt eſſe ſoluti cũ ſoluta, ꝙ ptinet ad fornicationẽ. ergo ſtuprũ nõ debet poni ſpẽs luxuriæ a fornicatiõe diſtĩcta

¶2 Præt. Amb. dicit in lib. de Patriarchs. Nemo ſibi blandiatur de legibus hominũ, oẽ ſtuprũ adulterium eſt. Sed ſpeciem ex oppoſito diuerſarum vna nõ cõtinetur ſub alia. cũ ergo adulterium ponatur ſpecies luxuriȩ videtur ꝙ ſtuprũ ſpecies luxuriæ poni non debet.

¶3 Præt. Inferre alicui iniuriã videtur magis ad iniuſtitiã, quã ad luxuriã pertinere, ſed ille qui ſtuprũ committit, iniuriam facit alteri. ſ. patri puellæ, quam corrumpit. qui poteſt ad animum ſuum iniuriam reuocare, & agere actione iniuriarum cõtra ſtupratorem. ergo ſtuprum nõ debet poni ſpẽs luxuriæ.

C Sed contra eſt, ꝙ ſtuprum ꝓprie cõſiſtit ĩ actu venereo, quo virgo defloratur. Cum igitur luxuria proprie ſit circa venerea, videtur ꝙ ſtuprum ſit ſpecies luxuriȩ.

Respond. dicẽdũ, ꝙ vbi circa materiã alicuius uitii occurrit aliqua ſpecialis deformitas, ibi debet poni determinata ſpecies illius uitii. Luxuria autem eſt peccatum circa venerea exiſtens, vt ſupra dictum* eſt. In virgine autem ſub cuſtodia patris exiſtente quȩdam deformitas ſpecialis occurrit, ſi corrumpatur, tũ ex parte puellæ quæ ex hoc, qđ violatur, nulla pactione coniugali præcedente, impeditur à legitimo matrimonio conſequẽdo, & ponitur in via meretricandi à quo retrahebatur ne ſignaculũ virginitatis amitteret tum etiam

B ex parte patris, q de eius cuſtodia ſolicitudinem gerit, ſecundum illud Eccle. 42. Super filiã luxurioſam confirma cuſtodiam, nequando faciat te in opprobriũ uenire inimicis. Et ideo manifeſtum eſt, quod ſtuprum, quod importat illicitam virginum deflorationem, ſub cura parentum exiſtẽtium, eſt determinata luxuriæ ſpecies.

Ad primum ergo dicẽdũ, quod quãuis virgo ſit ſoluta à uinculo matrimonij, non tamen ẽ ſoluta a patris poteſtate. Habet etiã ſpeciale impedimẽtum fornicarij cõcubitus virginitatis ſignũ, quod non debet niſi per matrimoniũ auferri. Vñ ſtuprũ non eſt fornicatio ſimplex, ſed concubitus q fit cum meretricibus. i. mulieribus iam corruptis, ut patet per* glo. 2. ad Corin. 12. ſuper illud, qui non egerunt pœnitentiam ſuper immũditia & fornicatione &c.

Ad 2. dicendum, ꝙ Am. ibi aliter accipit ſtuprũ, prout. ſ. communiter accipitur pro omni pec

D

E

26. q. 1. capi. Lex illa prætentorum.

Lib. 1. de Abrahã to. 4. inter principium & medium, to. 4.

Q. præce. artic. 1. & 3.

Glo. inter linearis ibid.

tua,

tua non tamen ꝓpterea pôt de conſenſu tuo a te tolli ſine in F iuria tua. Eſſet n. mutilationis ſuæ reus, qui hoc facinus patraret. Et ſimiliter vxor tua nô pôt de conſenſu tuo ſine tua iniuria cognoſci ab altero. Eſſet n. adulterij reus côcûbens, et te volent, cû ea. Et rô dicta eſt, q non ſumus ſm noſtrę volûtatis libertatem taliû domini, ſed ab altiori principio ſunt hæc noſtra quo ad aliqd ſeruato certo ordine, contra quem ſi fiat, iniuriæ locus reſtat. Et quia ſignaculum virginitatis nec mulieris, nec patris ſubeſt libertati ad libitum, ſed a natura tributû, vtrique eſt ſeruâdum vſq; ad nuptias, ideo neutrius iniuria euitatur ex vtriuſque conſenſu contra naturale debitum, quo vterque commendatum hoc decus ſeruare tenetur. Ad obiectioné autem de muliere grâdæua, dicitur quod quandiu virgo eſt, ſemper quantum eſt ex habilitate naturalis decoris apta eſt coniugio, & iô ſemper ex violatione redderetur inhabilis coniugio. Quod autem ſub H nullius cuſtodia ſit, quamuis de facto ſit poſſibile, quia tamen hoc eſt per accidens, non tollit quin talis defloratio eſſet ſtuprum, qm̃ moralis ſpecies attenditur ſm id quod communiter inueniri natum eſt. Conſtat autem quod cômuniter in humano genere virgines ſub parentum, vel alicuius loco parentum cuſtodia ſunt & eſſe debent, & ideo virginum defloratio abſolute & per ſe ſtuprû eſt, ad quam ſpeciem deflorationes, quæ per accidens aliter contingunt, reducendę ſunt.

¶ Ad ſm dubium dicitur, ꝙ cum ſpecies rerum ſint ſicut numeri, vt dicitur 8. Meta. in quibus ſublatio vnitatis variat ſpeciem, & in maſculo primo coeunte cum meretrice differentia ſtupri non ſaluetur, quia nec ſignaculum aliquod naturale ꝑdit, quo inhabilior redditur coniugio, nec aliquid perdit qđ paternę cuſtodię naturaliter commendatum, ſit ſeruandum vſque ad coniugium, vt patet ex hoc, ꝙ filij ante coniugium poſt pubertatis annos abſque vlla cuſtodia cômuniter diſcur- I runt, repugnante natura ſi oppoſitum fieret. Quod communiter in naturalibus fit, oſtendit ſic natum eſſe fieri, vt dicitur in 2. Phyſic. Et propterea ex eo quod naturali inclinatione fœminæ ante coniugium cuſtodiuntur, maſculi non: ſed ſi cuſtodire quis eos vellet, contra naturalem morem agere diceretur, ſignum habemus naturalis cuſtodiæ in fœminis vſque ad coniugium, & liberæ facultatis in maſculis, conſequens eſt ꝙ concubitus maſculi primus cum meretrice non eſt in ſpecie ſtupri, aut ꝓportionali, ſed ſimplex tãtû fornicatio. Nec obſtat ꝙ ex primo coitu reddatur habilior ad luxuriã, vt pote expertus. Hoc enim commune eſt omni primo peccato in quolibet genere, ꝙ ex primo reddatur habilior ad ſimile, & côſtat ꝙ non omne primum peccatum habet propriã ſpeciẽ diſtinctã a ſecundo & tertio &c. Et hinc habes quod ſi maſculus cô- K fitetur de luxuriæ peccato, non oportet quęrere ſi erat virgo.

¶ Ad primã ergo obiectionem in oppoſitum, côceditur quod non omnis ſpecies luxuriæ ſumitur ex parte vtriuſque ſexus.

¶ Ad ſecundam vero dicitur, ꝙ ſtuprum non ſignificat vitium oppoſitum virginitati adæquate, ſed in muliere tantum. propterea obiectio nihil obſtat. Et præterea virginitatis aureola non apponitur tantum vitio contra virginitatem, ſed etiam caſtæ amiſſioni virginitatis. vndique ergo ruit ratio illa.

¶ Ad tertium dubium dicitur, ꝙ cum ſtuprum ſit ſpecies luxuriæ naturalis, & propterea tã a magiſtro ſententiarum, quam a Gratiano quinque tantû ſpecies numerantur luxuriæ, & [illegible] fit mentio de uitio contra naturã, utpote non ꝑtinente ad dictum genus, & mollities, qua mulier ſeipſam polluit, nô ſit luxuria naturalis, ſed contra naturam dicendû eſt ꝙ huiuſmodi pollutio non eſt ſtuprum, ſed eſt longe maius peccatum, ſcilicet côtra naturã, tollens irreparabiliter uirginitatem. Falſum

cato luxurię. Vñ ſtuprû ibi nominat concubitû viri côiugati cum quacûque alia muliere ꝑter vxorẽ, quod patet ex hoc, ꝙ ſubdit. Nec viro licet, quod mulieri non licet. Et hoc modo etiam accipitur Numeri ca. 5. vbi dicitur. Si latet adulteriû, & teſtibus argui non poteſt, G quia non eſt inuẽta in ſtupro &c.

Ad tertium dicendû, ꝙ nihil prohibet vnum pctm̃ ex adiûctione alterius deformius fieri. Et aût deformius pctm̃ luxuriæ ex peccato iniuſtitiæ, quia vr̃ concupiſcentia eſſe inordinatior, quę à delectabili nô abſtinet, vt iniuriam uitet. Habet aût duplicẽ iniuriã annexã, Vnam quidem ex parte virginis q̃ etſi nô ui corrumpat, tamẽ eam ſeducit & ſic tenetur ei ſatisfacere. Vnde dicitur Exod. 22. Si ſeduxerit quis virginem nôdum deſpôſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit vxorem. Si aût pater uirginis dare noluerit, reddet pecuniã iuxta modû dotis, q̃ virgines accipere côſueuerût. Aliã G uero iniuriam facit patri puellæ, unde & ei ſm legẽ tenetur ad pœnam. Dicitur. n. Deute. 22. Si inuenerit uir puellã uirginem, quæ nô habet ſponſum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad iudiciû uenerit, dabit qui dormiuit cum ea patri puellę 50. ſiclos argẽti, & habebit eam vxorem, & quia humiliauit illam, nô poterit dimittere eam cunctis diebus uitæ ſuę. & hoc ideo, ne videatur ludibrium feciſſe, vt Auguſt. dicit.

F eſt enim quod in muliere virginitas ſolum tollatur ꝑ ſtuprû, nec ſtuprum opponitur adæquate virginitati in muliere. Vni namque virtuti multa opponi ex ſupradictis patet vitia.

¶ Ad quartû dubiû dr̃, ꝙ talis côcubitus eſt ſtuprû, quia ibi ſaluatur ꝓpria differentia ſtupri, quam addit ſupra illicitû naturalẽ concubitû, dû auferit ſignaculû virginale paternæ cuſtodiæ commendatum, ꝙ natum eſt mulierem habilẽ ſeruare ad coniugiû. Reddit ſiquidem mulier ad coniugium inhabilis, proprie loquendo, non ex mollitie, aut ſodomia cum fœmina, ſed ex hmôi violatione ſignaculi, cuius ſignû eſt, quod ſi ſcîretur, puella mollitie ſola polluta, non propter hoc côiugiû eius deſpiceretur quaſi non virginis.

¶ Ad obiecta autẽ in oppoſitum dicitur, ꝙ cum ſtuprum ponitur illicita virginis defloratio ly virginis proprie & directe eſt nomen naturalis ſtatus, qui, quoniam eſt materia uirtutis. ſ. H caſtitatis, uel uirginitatis diſtinctæ contra caſtitatem, iô penes uiolationem illius poni pôt unû ſpeciale uitium, ita ꝙ ſicut magnanimitati ſm diuerſa opponuntur multa uitia, puta, ꝑſumptio, ambitio, inanis gloria &c. ita uirginitati, ſeu caſtitati ſm diuerſa opponuntur plura uitia. Nam ſm ſeminationẽ opponitur quodcumque luxuriæ uitium ad ordinationem ſeminationis ſpectans, & propterea tam caſtitas quam virginitas uirtus perditur ꝑ mollitiem &c. Secûdum uero uirginalem ſtatum, opponitur illi ſtuprum, ſm autem coniugalem, opponitur illi adulterium &c. Et cum obiicitur, ꝙ ad hmôi ſtatû ut eſt materia uirtutis per accidens ſe habet ſignaculum uirginale, reſpondetur, ꝙ integritas fœminei membri dupliciter poteſt conſiderari, Primo, ut eſt quædã carnis integritas, & ſic uerum eſt, ꝙ per accidens ſe habet ad ſtatum uirginalem, ut eſt materia uirtutis, & hoc ſupra docuit author ex Augu. Alio modo, ut eſt ſignaculum uirginale. ſ. concluſiuum uteri & animi ad amplexum uirilem. Et ſic non per accidens, ſed ꝑ ſe ſpe- I ctat ad ſtatum uirginalem, ut eſt materia uirtutis, & propterea ſi ſic perditur, reddit mulierẽ minus habilem ad coniugiû. Si aût perderet primo tantû mô ob caſum, uel infirmitatis curandę neceſſitatẽ, non propterea minus habilis ad côiugiû eſſet. Vnde in nullo patris cuſtodię iniuria fieret, ſi ſic ꝑderetur.

¶ Ad quintum dubiû dicitur, ꝙ ſtuprum ſumit ſpeciẽ ꝓpriã ex adiuncta ſupra illicitum concubitum iniuria paternæ cuſtodię, non reſpectu cuiuſcunque, ſed ſignaculi uirginalis vt ſic, ita ꝙ paterna cuſtodia pôt dupliciter ſumi. Vno mô, ut reſpicit filiam ut cuſtoditam, ſiue ſit uirgo, ſiue non, & ſic non conſtituit ſtupri ſpeciẽ. Et propterea cognoſcens filiã alicuius iam ſtupratam in domo parentum, non committit ſtuprum, ſed ſimplicem fornicationem tanto grauiorem, quãto offendit & patrem, ſub cuius adhuc cuſtodia eſt ante nuptias. Alio modo K vt reſpicit filiã ſm uirginale ſignaculum, & ſic conſtituit ſtupri ſpeciẽ. Et cû obiicitur, ꝙ remota paterna cuſtodia a uirginali ſignaculo adhuc conſtitueret ſtuprum, reſpondet, ꝙ licet ſignaculum uirginale poſſit forte eſſe ſine paterna cuſtodia, non pôt tñ eſſe ſine indigentia naturali quantum in ſe eſt, paternæ cuſtodiæ. Ac per hoc non poteſt abſolui ab ordine ad paternam cuſtodiã, & ideo caſus non eſt admittendus. Et ſi inſtetur, ꝙ illa conditionalis eſt vera. Si ſignaculum virginale eſſet ſine paterna cuſtodia, adhuc illius illicita violatio eſſet ſtuprum, reſpondetur, ꝙ intelligendo per paternam cuſtodiã ordinem ad paternam cuſtodiam, a quo non poteſt ſignaculum virginale abſolui, illa conditionalis eſt falſa, quoniam deſtruit ſeipſam, quoniã ſi ſignaculum uirginale eſſet ſine ordine ad paternam cuſtodiam, non eſſet ſignaculum uirginale ſed eſſet ſicut uirginitas naturalis maſculorû. Sicut etiam iſta conditionalis eſt falſa, Si pater eſſet ſine filio, eſſet pater.

In lib. q. ſuper Deu. q. 54. a media tomo 4.

¶ Super

Digitized by Google

¶Super quęſtionis centeſimę quinquageſimæ quartę Articulum ſeptimum.

A IN art.7.eiuſdem 154.q.occurrũt dubia quatuor.Primũ,circa principiũ corporis ar.Quo pacto ſtant,iſta duo ſimul.ſ.ꝙ raptus ſit vna ſpecies luxuriæ diſtincta ab alijs, & tñ coincidat cũ ſtupro & alijs ſpeciebus luxuriæ. Species namque eiuſdem generis nõ coincidũt.

747 Sup.ar.1.co. Et 4.diſ.41.ar.4.q.1.co.ſi.& q.2.cor.& ad 6. Et m2.q.15.ar.3.cor.

¶Secundum dubium eſt in reſponſione ad 2m, Quia magnitudo luxuriæ impellẽs hominem ad violentiam inferendã nõ variat ſpeciem luxuriæ, maior enim & minor luxuria non differũt ſpecie ex maiori magnitudine.

Lib.5. Ethymol.c.26.ante medium.

¶Tertium dubium eſt in rñſione ad tertium ex Martino impugnãte illud literæ, Nec tñ raptus matrimonium iam contractum dirimit. Arguit ſiquidẽ,ꝙ matrimoniũ inter raptorem & raptã ſit nullũ ante cõdignã pœnitẽtiã,ẽt cõſenſu puellę poſt raptum accedente. Excommunicatus non eſt capax ſacramentorum, raptor autem eſt excommunicatus, nec ante condignam pœnitentiam abſolui debet. Probat autem raptorem eſſe excommunicatum per multos text. 36.q.2.ſ. c.Eos.cap.de puellis. c. ſi quis, cap. Nullus. c. ſi autẽ &c. Placuit, Nec iura,in quis, iſta abrogata ſunt, nec eis contra dicit Hiero.quia concilium illud non prohibet totaliter coniugium inter raptorem & raptam, ſed decernit non ſufficere ad horum coniugium dotationem, parentum conſenſum ſuſceptionem nuptialem,quia requiritur quod rapta parentibus reſtituatur,& raptor pœnitentię publicę ſubiiciatur alioquin manebit excommunicatus.

†36.q.1.ca. Lex illa prę teritorum.

Habet 39.q.2.c.Placuit, in prin.

¶Quartum dubium eſt in eadẽ rñſiõe ad tertium circa illud, Raptus impedit matrimonium contrahẽdũ, qm̃ non vr̃ hoc verum,niſi ſit raptus alienæ ſpõſæ,vt dicitur 27.q.2.Statutum.

¶Ad primum dubium dr̃,ꝙ cum ſpẽs moralium ſint accidentia actuum humanorum,non incõuenit plures ſpẽs circa eundem actum concurrere,& ſic coincidere materialiter non formaliter.Et hoc modo idem concubitus eſt in ſpecie ſtupri, qa eſt illicita defloratio virginis,& in ſpecie raptus,quia violentus.Et ſimile eſt de adulterio,cum rapitur aliena coniunx.

¶Ad 2m dubium dicitur, ꝙ raptus ſm̃ finem ſignificatũ formaliter ponitur ſpecies luxurię,ſicut adulterium,& ſimilia. ſecundum autẽ cõditionẽ eius ꝙ eſt ad finẽ,ꝙ etiam ſignificatur vt materia,ponitur ſub rapina,ſicut adulterium ſub vſurpatione rei alienę.Nec in litera oppoſitum docemur,ſed oſtẽ-A dit ꝙ non omnino per accidens hmõi deformitates iniuſtitiæ adiugũtur luxuriæ,qm̃ tãto maior ac grauior eſt luxuria, quãto minus curat ſubire iuſtitię offenſas, pericula &c. Et nõ oſtẽdit ꝓ hęc,ꝙ ipſa luxuria ex ſua magnitudine aut quocũq; ſui generis habeat ſpecificas differẽtias ꝑ ſe in ſuo genere, vt in primo huius q. art.ad 2m in lr̃a habes. Simile eſt.n. de adulterio,ſacrilegio &c.iudiciũ, Lato ſiq; ſẽ vocabulo,ſpẽrum luxurię ſortita ſunt nomina.

Lib.5.Ethymol.c.26.ante medium.

¶Ad tertium dubium dr̃,ꝙ tã maior in ſenſu in quo ſit,quã minor eſt falſa. Nã licet excõmunicatus ſit incapax, hoc eſt excluſus a ſacramentis, ita ꝙ nõ niſi cũ pc̃õ mortali põt accedere ad ea, non tñ eſt incapax ſic,vt ſi recipiat ſacramentũ illud ſit nullũ. Nã ſi excõmunicatus cõfirmet, aut ordinet non propterea ſacramẽtũ ẽ nullũ, vñ non debet iterari. Et ſiſr ſi matrimonii ſacramẽtũ contrahit,validũ eſt. Vñ & conſtat, ꝙ inter impedimẽta impedientia matrimoniũ cõtrahendum, & dirimentia contractum non cõputatur excommunicatio, vt patet in 4. ſen. Raptor quoque nõ eſt ipſo facto excõmunicatus, ſed excõicãdus in iuribus allegatis dr̃, ita clare ꝙ non eſt opus gl.niſi 1 c.Si qs,vbi dr̃, Anathema ſit, ꝙ gloſ. ſi Anathema fiat, ꝙ ex eo patet, ꝙ collectores cenſurarum in iure conueniunt in hoc, ꝙ raptor non eſt excommunicatus. Mirum autem eſt de hoc homine, ꝙ duo impedimenta dirimentia matrimoniũ adijcere ſe ſexdecim à tota Eccleſia approbatis non aduerterit ſcilicet excommunicationem & raptũ, aut vnum cõpoſitum ex vtroque.Ad id ante ꝙ addit cõtra primã reſponſionẽ authoris ad Placuit,dr̃,qđ vere c.illud ex concilio E Aquiſgrani eſt abrogatum, qm̃ conſtat qđ non ligat.Et qđ Hiero.intẽdit contrarium,dum docet cõiugium inter raptorẽ & raptã poſſe eſſe legitimum de conſenſu partium,&capitulũ illud manifeſte ſtatuit oppoſitum,ita vt non ſit capax expoſitionis Martini,qm̃ expreſſe pro hibet totaliter coniugium inter raptorem & raptam etiam,poſt dicendo,Placuit vt qui rapiunt fœminas,nullatenus eas habeant, vxores, quamuis eas poſtmodum nuptialiter cum parentum cõſenſu ſuſceperint. Quid clarius?De requiſitis autẽ ante cõiugium inter raptorẽ & raptẽ,ſciẽdũ eſt,qđ ſicut raptor pecuniæ,aut armenti reſtituiſſe dr̃,cum ſatisfecerit domino rei raptæ,qñ.ſ.fecit de re rapta vt dominus rei diſpoſuit,ita raptor filiæ reſtituiſſe eã patri cẽſei,ſi de filia diſpoſuit vt pater vult Et ꝓpea ſi patri placet,vt puella volũtaria maneat cũ eo qui rapuit,non eſt amplius reſtitutioni obnoxius. De pœnitentiæ autem publicæ

Habetur 36.q.2.cap.Raptores.

ARTICVLVS VII.

Vtrum raptus ſit ſpecies luxuriæ diſtincta a ſtupro.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videt̃ ꝙ raptus nõ ſit ſpecies luxurię diſtĩcta a ſtupro. Dicit.n.* Iſidorus in lib. Etymol.quod ſtuprũ.i.raptus, ꝓprio B eſt illicitus coitus a corrũpẽdo dictus,vnde & qui raptu potitur,ſtupro fruitur.ergo videtur ꝙ raptus non debeat poni ſpecies luxurię a ſtupro diſtincta.

¶2 Præt.Raptus videtur quandã violentiam importare. Dicitur.n. in Decretis 36.†q.1.ꝙ raptus cõmittitur,cum puella violẽter a domo patris abducitur, vt corrupta in vxorẽ habeatur, ſed hoc ꝙ violentia alicui inferatur, per accidẽs ſe habet ad luxuriã, quæ per ſe reſpicit delectationem concubitus. C ergo videtur ꝙ raptus nõ debeat poni determinata ſpecies luxurię.

¶3 Pręt. Peccatum luxurię ꝑ matrimonium cohibetur. Dicitur.n. 1.ad Corint.7.Propter fornicationem vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat,ſed raptus impedit matrimoniũ ſequens dicitur enim in concilio* Meldenſi Placuit ut hi qui rapiunt fęminas,uel furantur,uel ſeducunt, eas nullatenus habeant uxores,quamuis eas poſtmodum nuptialiter cũ conſenſu parẽtum D ſuorũ ſuſceperint.ergo raptus nõ eſt determinata ſpecies luxuriæ.

¶4 Pręt.Aliquis poteſt cognoſcere ſuã ſponſam abſque peccato luxuriæ.ſed raptus põt committi ſi aliquis violenter ſponſam ſuã auferat de domo parentũ,& eã carnaliter cognoſcat.ergo raptus nõ dẽt poni đterminata ſpẽs luxurię.

SED CONTRA eſt,ꝙ raptus eſt illicitus coitus,vt Iſido.*dicit, ſed hoc pertinet ad pc̃m luxuriæ ergo raptus eſt ſpecies luxuriæ.

RESPONDEO Dicendũ,ꝙ raptus prout nũc de eo loquimur eſt ſpecies luxuriæ.Et qñq; quidẽ in idem concurrit cum ſtupro,q̃doque autem inuenitur raptus ſine ſtupro,quandoq; vero ſtuprũ B ſine raptu. Concurrũt quidem in idem, quando aliquis violentiam infert ad virginem illicite deflorãdam,quæ quidem violentia quandoque infertur tam ipſi virgini,quam patri,quandoque autem infertur patri,ſed non virgini,puta cm ipſa cõſentit vt per violentiam de domo patris abſtrahatur. Differt etiam violentia & raptus alio modo,quia qñq; puella violẽter abducit̃ à domo parẽtũ,& violenter corrumpitur, quandoque autẽ etſi violenter abducatur, nõ C tamẽ violenter corrumpitur, ſed de volũtate virginis,ſiue corrũpatur fornicario concubitu,ſiue matrimoniali.Qualitercunque enim violentia adſit,ſaluatur rõ raptus. Inuenit aũt raptus ſine ſtupro,puta ſi aliquis rapiat viduã,vel puellã corruptã. Vnde Symmachus Papa*dicit.Raptores viduarum, vel virginum ob immanitatem facinoris tanti deteſtamur. Stuprum vero ſine raptu inuenitur, quãdo aliquis abſque violentiæ illatione D virginem illicite deflorat.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quia raptus plerunque cum ſtupro in idem concurrit,ideo quandoque vnum pro alio ponitur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ illatio violentiæ vr̃ procedere ex magnitudine concupiſcentiæ, ex qua aliqs non refugit periculo ſe immittere violentiæ inferẽdæ.

AD 3.dicẽdũ,ꝙ aliter eſt dicẽ

debito non inuenio ꝙ impediat matrimoniũ etiam cõtrahẽ dum, qm̃ ſolum pœnitentiam ſolemnẽ inuenio impedire cõ trahendum matrimonium, vt dicitur 27.q.2.ca. de his vbi de pœnitentia non iterabili manifeſte eſt ſermo. Nulla tñ pœnitentia dirimit contractum. Sed & in foro cõſcientiæ, ſi raptor confeſſus eſt, & abſolutus, & recõciliatus puellæ, & parentibus &c. ad nullam videtur amplius pœnitentiã obligatus, ex quo ei non imponitur.

¶ Ad quartũ dubiũ dr̃ ꝙ q̃a impedimenta impedientia tantum contrahendum matrimonium, non videntur ita exacte diſcuſſa, ſicut impedimenta, quæ impediũt & dirimunt: ideo nõ eſt mirum ſi doctor aliquis inter impediẽtia tantum aliq̃d cõmune diceret ꝙ alij tacent. De raptu ſiquidem alienæ ſpõſæ ex allato textu ſatis cõſtat, ꝙ impedit tantũ contrahendum. Et de raptu vniuerſaliter videtur in capitulo, Si autem inſinuari 36. q.2. per illa verba, Iterare coniugium non præſumat. Et propterea forte author abſolute dicit de raptu ꝙ non dirimit, etſi impediat contrahendũ, ꝙ tamen non oportet ex vi huius literæ vniuerſaliter intelligere, ſed ſatis ſaluatur veritas literæ, ſi negatiua quæ aſſeritur ſ. Non dirimit, eſt vera vniuerſaliter, & affirmatiua quæ cum aduerbio aduerſatiuo ſubiungitur, eſt vera permiſſiua, & particulariter ſ. Etſi impediat contrahendũ, ita quòd ipſe loquendi modus permiſſiuam verificationem, quæ particularis eſſe poteſt, inſinuet. Et ſic videtur exponendũ, ne nouitates inducantur. Et ſic ad huiuſmodi literę verificationem ſufficit, quod raptus aliquis impediat contrahendum, ſcilicet raptus alienæ ſponſæ.

Refertur 36. q.2. c. Tria.

36.q.1. cap. Lex illa pterítorum.

748 q.d.42.ar 4. qõ.2. cor. Et mal. qõ. 15. ar. 3. cor.

dũ de raptu puellarum, quæ ſunt alijs deſponſatæ, & aliter de raptu illarum, quæ non ſunt alis deſponſatæ. Illæ.n. quæ ſunt alijs deſpõſatæ, reſtituẽdæ ſunt ſuis ſponſis, q in eis ex ipſa deſponſatione ius habent. Illæ autem, quæ non ſunt aliis deſponſatæ, primo reſtituendæ ſunt patris poteſtati, & tũc de G voluntate parẽtum licite poſſunt eas in vxores accipere. Si autẽ aliter fiat illicite matrimoniũ cõtrahitur. Tenetur.n. quicunque rem rapit, ad eius reſtitutionẽ. Nec tamen raptus dirimit matrimoniũ iã contractum, etſi impediat contrahendum. Quod aũt dicitur in prædicto concilio, dictũ eſt in deteſtationem illius criminis, & eſt abrogatum. Vnde Hierony.* contrarium dicit. Tria inquit, coniugia legitima in ſcripturis legũtur. Primũ eſt, virgo caſta in virginitate viro dato legitime. Secundũ eſt virgo in ciuitate deprehenſa a viro, & illi per uim copulata, ſi voluerit pater eius dotabit eã iſte vir quantum iudicauerit pater, & dabit pretium pudicitiæ eius. Tertiũ aũt eſt quando auferτur ei, & traditur alteri de voluntate patris. Vel poteſt intelligi de illis quæ ſunt aliis deſponſatæ, & maxime per uerba de præſenti.

Ad quartvm dicẽdũ, ꝙ ſpõſus ex ipſa deſponſatione hẽt aliꝗ ius in ſua ſpõſa, & ideo quãuis peccet violẽtiã inferẽdo, excuſatur tñ I à crimine raptus. Vnde Gelaſius Papa* dicit, Lex illa pteritorũ principum ibi raptũ dixit eſſe cõmiſſum, vbi puella, de cuius nuptijs nihil actũ fuerat, videbaẽ abducta,

Articvlvs VIII.

Vtrum adulteriũ ſit determinata ſpecies luxurię ab alijs diſtĩcta

Ad octavvm ſic proceditur. Videtur ꝙ adulteriũ non ſit K determinata ſpecies luxuriæ, ab aliis diſtincta. Dicitur.n. adulteriũ ex eo quod aliquis ad alteram accedit pręter ſuam, ſicut dicit quædam gloſ.* ſuper Exodum, ſed alia mulier præter ſuã põt eſſe diuerſarum conditionum, ſcilicet vel uirgo, vel in poteſtate patris exiſtẽs, G uel meretrix, vel cuiuſcumque alterius cõditionis. ergo uidetur ꝙ adulterium nõ ſit ſpecies luxurię ab alijs diſtincta.

*Eſt Aug. in li.q. in Exodũ q.q.71. a medio, to.4.

¶ 2 Præt. Hierony.* dicit, ꝙ nihil intereſt ex qua cauſa qs inſaniat, vnde Sixtus pythagoricus, Adulter inquit, eſt amator ardentior in ſuã vxorem, & pari ratione in quãlibet aliam mulierem, ſed in omni luxuria eſt amator ardẽtior debito. ergo adulterium inuenitur in omni luxuria: non ergo debet poni luxuriæ ſpecies.

Referẽ 32. q.4. c. Origo. Et ſumitur ex Hiero. li.1. contra Iouinianum, circa finem. to. 3.

¶ 3 Præt. Vbi eſt eadem ratio de H formitatis, ibi nõ videtur eſſe alia ſpecies peccati, ſed in ſtupro & adulterio videtur eſſe eadẽ rõ deformitatis, quia utrobique violaẽ mulier alienæ poteſtati ſubiecta. ergo adulteriũ non eſt determinata ſpecies luxurię ab alijs diſtĩcta.

Sed contra eſt Leo Papa qui dicit, ꝙ adulteriũ cõmittitur cum propriæ libidinis inſtinctu, vel alieno conſenſu cum altero, uel altera contra pactum coniugale concubitur, ſed hoc importat ſpecialem deformitatem luxuriæ. ergo adulterium eſt determinata ſpecies luxurię.

Respon. Dicẽdum, ꝙ adulteriũ ſicut ipſum nomẽ ſonat, eſt acceſſus ad alienũ torũ. In quo qdẽ dupliciter cõtra caſtitatẽ, & humanæ generationis bonũ aliquis delinquit. Primo quidem, inquãtum accedit ad mulierẽ non ſibi matrimonio copulatã, ꝙ requiriẽ ad bonum ꝓlis propriæ educãdæ. Alio mõ q̃a accedit ad mulierẽ alteri ꝑ matrimoniũ copulatã, & ſic ĩpedit bonũ ꝓlis alienæ. Eadẽ rõ ẽ de

¶ Super quęſtionis centeſimæ quinquageſimę quartę Articulum octauum.

IN ar.8.q. eiuſdem 154. in reſponſione ad primum ex Martino dubium occurrit contra hanc reſponſionem dicente, ꝙ iſta expoſitio eſt obſcura, & ponit incõpoſſibilia. Obſcura qdẽ, quia non dicit plane, vtrũ in tali caſu concubitus mulieris ſit adulterium, nec etiã dicit, vtrum vir ex parte mulieris adulteretur, an non. Et licet de vtraq; magis videatur beatus Thomas dicere q̃ non, in tali tñ caſu, qui frequenter contingit, & multorũ conſcientias pulſat, fuerat loquendum aper-

F tius. Incompoſſibilia autem dicit hæc duo. ſ. ꝙ vir ex parte ſua committat adulterium, ꝙ diuerſæ ſpecies luxuriæ ſumantur ſm̃ diuerſas mulierum conditiones. Ex Secundo.n. arguiẽ contra primum. Species luxuriæ ſumuntur ſecundum diuerſas cõditiones mulierum, ſed quantum eſt ex conditione mulieris ſolutæ, cum qua coniugatus concũbit, nõ committitur adulterium. ergo iſte ſimpliciter non committit adulterium, Immo nec ex parte ſua committit adulteriũ quia adulterium ſm̃ ſentẽtiam ſecundi dicti, nũquã cõmittitur ex cõditione viri, ſed tñ ex cõditiõe mulieris. Et vĩ beatus Thomas dicere ꝙ ſimpliciter loquendo, cum coniugatus coit cum ſoluta, nõ eſt adulterium, nec ex parte viri, nec ex parte mulieris q̃a ex parte viri nulla ſumitur ſpecies luxuriæ, & ex parte mulieris cõſtat nõ eſſe adulteriũ. ergo nullo mõ cõmittit adulterium. Pręt. Vir ſolutus cognoſcẽs mulierẽ coniugatam, minus peccat, q̃ coniugatus, cognoſcens ſolutam, ſed primus cõmittit adulterium, & ſecundus non cõmittit grauiorẽ luxuriam q̃ adulterium. ergo committit adulterium. Antecedens probatur, quia coniugatus agit contra fidem, ad quam in facie Eccleſiæ ſe obligauit, ſolutus autem non: & cætera ſunt paria in eis. igitur &c.

¶ Ad hoc diciẽ, quòd reſponſio illa eſt clariſsima, & ſibiipſi conſona ac aliis. Et ad ꝓbationem obſcuritatis dicitur, quod ratio iſta clare docet, quod concubitus coniugati tam cum ſoluta, quam cum quacũque eſt, ſemper adulterium quantum eſt ex parte viri. Et ex hoc manifeſte habetur, quod mulier cum illo peccans, adulterij crimen incurrit clariſsimeque dicit ꝙ in tali concubitu vir ex parte mulieris quandoque adulterij, quandoque ſtupri, quãdoque ſacrilegii &c. iuxta varias conditiones mulierum, crimen incurrit. Et hoc tam aperte dicitur, ſummarie tamen vt decebat librum, quod nec Martinus, nec alius clarius dixit.

¶ Ad probationem aũt incõpoſſibilitatis dictorum dicitur, ꝙ primũ dictum exponit ſm̃ in litera non nouiter dictum, ſed repetitũ ac allegatũ ex ſupradictis. Nã ex hoc dicto. ſ. Concubitus cõiugati cũ quacũq; ſemꝑ eſt adulterium, q̃a ibi ex parte viri violaẽ fides cõiugalis, manifeſte docemur, ꝙ ſpẽs luxuriæ ſic ſumi dictum eſt ex parte mulieris, vt etiam ſumãtur ex parte viri, vbi ſimilis adeſſet cõditio diuerſificatiua ſpecierum luxuriæ

A xuriæ, & quod non eſt intelligendum illud ſuperius dictũ mõ repetitum ſcꝫ ꝙ ſpecies luxuriæ ſumuntur ſm diuerſas conditiones mulierum, cum ly, tantũ, vt Martinus imponit. Verũ ſi quidem eſt, ꝙ ſpecies luxuriæ ſumunẽ penes mulieres, ſed nõ tantum quia ſumunẽ etiam penes viros, qm ſimilis in uiro cõdicio eſt in adulterio fornicatione inceſtu &c. Ita enim poteſt eſſe vir coniugatus, ſolutus, conſanguineus, vel affinis ſicut mulier. Repetijt autem author hic hanc doctrinã de ſpecificatione ex parte mulierũ, ad probandum quod dicebat ſcilicet ꝙ talis coitus poterat cum hoc, ꝙ eſt adulterium eſſe aliarum ſpecierũ & eiuſdem ex parte fœminæ. Vnde argumentum Martini apponens ſecundo dicto ly, tantum, nõ arguit ex ſecundo dicto authoris, ſed ex ſua fictione, neq; ſimpliciter, nec apud authorem valet. Talis coitus non eſt adulterium ex coitione fœminæ ergo non eſt adulterium. Mirum eſt autem quomodo Martinus hæc ſomniauit, quæ de authore dicit.

D.84.

¶Ad ſm autem argumentum negatur antecedens pro prima parte, ſ. quominus peccet ſolutus cognoſcẽs coniugatam. Et ad probationẽ negatur ꝙ cætera ſint paria, Ad cuius euidentiam ſcito, ꝙ adulterium ex conditione mulieris, & adulterium ex conditione viri, poſſunt dupliciter cõparari ſcilicet ſimpliciter vel ſecundum quid. Si comparentur ſm quid, nihil prohibet grauius eſſe in viro adulterium ex conditione viri, pro quanto contra expreſſam a ſeipſo fidem agit, quod non facit ſolutus. Sed ſi cõparentur abſolute, ſic lõge grauius eſt in viro adulterium ex conditione mulieris ꝙ patet ex eo, ꝙ coitus magis recedens a licito eſt peior, qm malum graduatur penes receſſum a bono. Ille. n. eſt magis cæcus, ſeu luſcus qui magis eſt remotus a uiſu. Conſtat aũt coitum cum coniugata eſſe magis remotum a licito coitu, quam coitum cum coniugato, tũ quia ille, quando mos erat, peccatum non erat, ut Augu. dicit ille autem ſemper damnatus fuit, tum quia ille contra certitudinem prolis eſt ex hoc ipſo quod mulier coniugata eſt. Vẽter enim unius. ſ. mariti, duorum eſt, ſed iſte nõ eſt contra certitudinem prolis ex hoc ꝙ iſte eſt uir alterius, qm non portat ipſe prolem in corpore ſuo, tum quia ille eſt longe magis contra naturalem zelum, quoniam conſtat ꝙ eſt maior zelus, ne coniugata adulteret, quam ne coniugatus coeat cum altera, ut patet, tum quia ille omni lege punitur, iſte autem ſola diuina lege. Vnde patet quanta eſt hinc & inde diſparitas.

Art.1. huius quæſt.

Art.2. huius quæſt.

D.85.

¶In reſponſione ad ſm eiuſdem 8. arti. aduerte ꝙ comparatio in litera facta inter ardentiorem amatorem uxoris, & ardentiorem amatorem mulieris nõ uxoris, penes adulterij crimen poteſt intelligi dupliciter. Vno modo referendo utrobique, ad coniugatum. Alio modo, abſolute. In primo ſenſu non loquitẽ author, quia conſtat ꝙ magis eſt adulter cõiunx amator ardẽtior alterius mulieris, quam ſuæ. In ſecundo aũt ſenſu verum eſt quod in litera dicit, quoniam abſolute loquendo ardẽtior amator mulieris nõ ſuæ, non eſt adulter: nec adulteri denominationem habet, qm nihil de matrimonij violatione aut iniuria claudit, niſi eo modo quo omnis illicitus amor, licito qui ſolus eſt matrimonialis, iniuriatur. Sed quia hoc eſt magis elongatum a matrimonio quam ardẽtior amor coniugis, quia claudit in honeſtatem ipſius coniugij explicite, ideo iſte magis adulterij denominationem ſuſcipit, quam ardentior amator mulieris non ſuæ abſolute.

muliere coniugata, quæ per adulterium corrũpitur. Vnde dicitur Eccleſ. 23. Oĩs mulier relinquens virum ſuum peccabit. Primo. n. in lege altiſſimi incredibilis fuit, in qua. ſ. præcipitur, Nõ mœchaberis. Et ſecundo, virum ſuum dereliquit, in quo facit contra certitudinem prolis eius. Tertio, in adulterio fornicata eſt, & ex alio viro filios ſtatuit ſibi, quod eſt cõtra bonum propriæ prolis. Sed primum eſt cõmune in omnibus peccatis mortalibus, alia vero duo ſpecialiter pertinent ad deformitatem adulterij. Vnde manifeſtum eſt ꝙ adulteriũ eſt determinata ſpecies luxuriæ, vtpote ſpecialẽ deformitatem habens circa actus venereos.

C Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ ille qui habet vxorem, ſi ad aliã accedat, peccatum eius poteſt denominari, vel ex parte ſua, & ſic ſemper eſt adulteriũ, quia contra fidem matrimonij agit, vel ex parte mulieris ad quam accedit, & ſic quandoque eſt adulterium, puta, cũ coniugatus accedit ad vxorem alterius. Quãdoq; aũt habet rationem ſtupri, vel alicuius alterius, ſecundum diuerſas cõditiones mulierũ ad quas accedit. Dictum eſt autem* ſupra, quod ſpecies luxuriæ accipiuntur ſecundum diuerſas mulierum conditiones.

Ad secvndvm dicendũ, ꝙ matrimonium ſpãliter eſt ordinatum ad bonum humanę prolis, ſicut dictum* eſt. Adulterium aũt ſpecialiter matrimonio contrariatur, inquantum violat matrimonii fidem, quam quis cõniugi debet, & qa ille q eſt ardentior amator vxoris, facit cõtra bonũ matrimonij, inhoneſte eo vtens, licet fidẽ non violet, ideo aliqualiter põt adulter nominari, & magis q̃ ille qui eſt ardentior amator alterius.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ vxor eſt in poteſtate viri, ſicut ei matrimonio copulata, puella autẽ ſub põtate patris, ſicut p eũ matri B monio copulãda. Et ideo alio mõ cõtra bonũ matrimonij eſt peccatũ adulterij, alio mõ peccatũ ſtupri, & pp hoc ponunẽ diuerſæ luxuriæ ſpẽs. De alijs aũt ad adulteriũ pertinẽtibus, dicetur in tertia parte, cũ de matrimonio tractabiẽ.

Articvlvs IX.

Vtrum inceſtus, ſit determinata ſpecies luxuriæ.

C Ad nonvm ſic pcediẽ. Vr ꝙ inceſtus nõ ſit ſpẽs determinata luxuriæ. Inceſtus. n. dr per priuationem caſtitatis, ſed caſtitati vniuerſaliter opponiẽ luxuria. ergo vr ꝙ ĩceſt' nõ ſit ſpẽs luxurię, ſed ſit ipſa luxuria.

¶2 Pręt. In Decretis dr 36.* q. 1. ꝙ inceſtus eſt cõſanguinearũ, vel affiniũ abuſus. ſed affinitas differt a cõſanguinitate. ergo inceſtus nõ eſt vna ſpecies luxurię, ſed plures.

¶3 Præt. Illud ꝙ de ſe non importat aliq̃ deformitatẽ, nõ cõſtituit aliq̃ determinatam ſpẽm vitij: ſed D accedere ad cõſanguineas, vel affines, nõ e ſm ſe deforme, alias nullo tẽpore licuiſſet. ergo inceſtus non eſt determinata ſpẽs luxuriæ.

Sed contra eſt, ꝙ ſpẽs luxuriæ diſtinguuntur ſm conditiones mulierum, quibus aliqui abu-

749

Sup. ar. 1. co Et 4. diſ. 41. art. 4 q. 1. & 2. co. Et mal q. 15. art. 3. cor.

*36. q 1. ca. Lex illa prætoritorum. medio.

¶Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimeq̄uartæ Articulum nonum.

In artic. 9. eiuſdẽ q. 154. in reſpõſione ad ſecũdum obiectiones occurrunt Martini in quæſtiõe de inceſtu, cõtra authorẽ hic in hoc ꝙ in cõuenientia conſanguinitatis & affinitatis eſt eiuſdẽ rõnis. Prima eſt ꝙ licet affinitas ex conſanguinitate naſcatur diuerſa tamẽ eſt ratio vtriuſque. Probatur aſſumptum hoc quia inceſtus mentalis conſanguineorum aliud habet obiectum, quã inceſtus affinium, quia aliæ ſunt perſonę conſanguineæ, & aliæ affines. Et in multis conſanguinitatis gradibus fit inceſtus in quibus affinitatis non fit inceſtus. Probatur ſecundo, quia peccata iſtorum inceſtuum differunt in grauitate, vt cõſtat, & nõ tantum ſm intentionem. ergo ſm ſpeciem. Secunda eſt, quia ſub inceſtu continetur commiſtio cõtra cognationem ſpiritualẽ & legalem. ergo non eſt ſpecies ſpecialiſſima: immo nec conſanguineorũ cõmiſtio eſt ſpecies ſpecialiſſima.

E ¶Ad hoc dicitur, ꝙ cum perſonæ naturaliter coeuntes conſumate reputentur in hmõi vna caro, conſequens eſt quod affinitas nil aliud ſit, quam conſanguinitas carnis ſuæ, ac per hoc eiuſdem rationis eſt indecentia utrobique, ſ. uiolare conſanguinitatem carnis ſuę, quamuis diuerſimode caro per generationem accepta, & per commiſtionem ſit ſua, quod ſpectat ad differentiã inter ipſas perſonas coeuntes, non ad differentiam carnis ſuæ ſibi coniunctos, qm vtrobique eſt conſanguinitas. Quia igitur affinitas ad cõſanguinitatem ordinatur vt ad propriũ finem, (quoniam ad hoc directe & proxime eſt, vt conſanguinitas carnis ſibi commiſtæ honoretur, & ex proprio fine ſpecificetur ordinatum ad finem.) conſequens eſt vt eiuſdem rationis inconuenientia ſit dehonorare affinitatem & conſanguinitatem ꝙ fit per inceſtum, ſicut etiam ad adulterij ſpeciem ſpectat quicquid propter adulterium fit. Non ſolũ ergo dependet affinitas a conſanguinitate, in hoc quia nõ eſt ſine illa, ſed vt a proprio fine, vt in litera hac declaratum eſt. hoc enim ſignificant verba literæ ſubtiliter perſpecta

ſpecta, Et ideo non eſt affinitatis & conſanguinitatis diuerſa ratio quoad formale, ſed quo ad materiale, ſicut finis, & illius quod eſt ad finem, eſt vna & eadem ratio quo ad formae, licet ſit diuerſa quo ad materiale.

¶ Et ad primam probationem in oppoſitum dicitur ꝙ inceſtus mentalis conſanguineorũ & affinium habet idem obiectũ formaliter diuerſum materialiter. Et ad materialẽ diuerſitatẽ ſpectat diuerſitas pſonarum affiniũ & conſanguineorũ, diuerſitaſq; graduũ, & ſi qd aliud eiuſmodi eſt.

Ar. 2. huius quæſt.

¶ Ad ſecundam uero dr̃, ꝙ verum eſt hmõi inceſtus differre non ſolum ſm intenſionẽ & remiſſionem mali affectus ex parte peccantis, ſed etiam ſm grauitatem abſolute, quia grauius eſt ſm ſe peccatum inceſtus cum ſorore, q̃ cum ſorore uxoris, ſed ex hoc non ſequit̃ diuerſitas ſpecifica. Grauius namque eſt furari mille quam decem, & tamen non differunt ſpecie.

Arti. 1. & 6. huius quæſt.

tuntur, ſed inceſtu importatur ſpecialis conditio mulierum, quia eſt abuſus conſanguinearum, vel affinium, vt dictum eſt. ergo inceſtus eſt determinata ſpẽs luxuriæ.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ ſicut dictum* eſt, ibi neceſſe eſt inueniri determinatam ſpeciem luxuriæ, vbi inuenitur aliquid repugnans vſui debito venereorum. In vſu au-

G tem conſanguineorum uel affiniũ inuenitur aliquid incongruũ cõmiſtioni venereæ triplici ratione, Primo quidem, quia naturaliter homo debet quãdam honorificẽtiam parentibus & per conſequẽs alijs conſanguineis, qui ex eiſdem parẽtib. de propinquo originẽ trahũt, intñ ꝙ apud antiquos, vt Maximus* Valerius refert, nõ erat fas filiũ ſimul cũ patre balneari, ne ſe inuicẽ nudos cõſpicerẽt. manifeſtũ

¶ Ad ſecundam obiectionem de cognatione ſpũali, & legali dr̃, ꝙ quia coniunctio talis non ordinatur ad cõſanguinitatẽ vt ꝓpriũ ac ꝓximũ finẽ, ſed ſm quãdã aſſimilationem, iõ illius uiolatio metaphorice dr̃ inceſtus. Et hinc hẽs, ꝙ peccatũ carnale cõmiſſum cũ cõſanguinea, eiuſdem eſt ſpẽi cum commiſſo cum affine, ita ꝙ non oportet te in hmõi circunſtãtiæ diuerſitate ſolicitari de neceſſitate. Quia tñ grauius eſt contra cõſanguinitatẽ, q̃ contra affinitatẽ agere, iõ ſicut circunſtãtia aggrauans, tñ habenda eſt. Et hæc quo ad peccatum dicimus qm̃ quo ad impediendum matrimonium, ſeu eius actũ, violatio affinitatis pręponderat, diſponente ſic iure canonico, vt patet de impedimentis matrimonii non dirimentibus, ſed impedientibus tantum. Nam qui cognouit conſanguineã uxoris ſuæ, nec ab ipſa põt debitũ exigere, nec põt poſt illi⁹ mortem quamcumque vxorem ducere, aut ſi duxit debitum petere ab ea ſine diſpenſatione, vt dicitur extra, de eo qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ. c. Trãſmiſſæ. & 32. q. 7. in pluribus capitulis. Et licet quidam dicãt, ꝙ omnis inceſtus impedit matrimonium, allegantes capitulum de inceſtu. 35. q. 3. ſm tamen veritatem ſolus inceſtus cum cõſanguineis coniugis impedit, & merito, quia talis inceſtus ex propria ratione habet ꝙ impediat exactionem debiti a coniuge, qm̃ ex hoc eſt affinis. Et ex hoc ꝙ nõ eſt veritas cõiugem facere ſibi affinem, meretur vt numquã amplius coniugium renouare poſſit cum quacumque alia. Hæc textus ille qui clarus dicitur, iuuat, ſed oppoſitum dicit, ſubiungẽs in calce. Sane quibus illicita coniugia inhibentur, ineundi meliora coniugia libertatẽ habent. Nec capitulum, Si duo viri. 35. q. 6. hoc diſponit, ſed mandat quod inceſtuoſi ſi ſint iuuenes, non prohibeantur ab alio matrimonio, & loquitur de inceſtu cum proprijs conſanguineis. Hoc. n. non eſt diſponere, ꝙ ſi nõ ſint iuuenes prohibeãtur ſed cauſã nõ futurę ꝓhibitiõis ab hoĩe determinare.

¶ In rñſiõe ad tertiũ eiuſdẽ ar. dubiũ occurrit circa illa verba. Aliæ vero perſonæ nõ habent ita ex ſeipſis indecentiam &c. An extra parentes & proles concubitus ſit contra ius naturale, ita ꝙ nulla diſpenſatione humana poſſit eſſe licitus. Et eſt ratio dubij, quia ſi eſſet cõtra ius naturale, ſequeretur ꝙ nulla neceſſitate potuiſſet vnquam inter tales eſſe matrimoniũ quia nulla neceſſitas facit licitam violationem iuris naturæ niſi ab authore naturæ aliter ordinetur, Cõſtat autem ꝙ inter fratrem, & ſororem olim fuit licitum matrimonium. ergo coniunctio talium non eſt contra ius naturale. In oppoſitum autem eſt, quia huiuſmodi concubitus eſt contra naturalem rationem quo ad tria, quæ prima, ſecunda, & quarta ratione literæ aſſequuntur. ſ. contra debitum honorem propinquorum contra debitam fortitudinem animi, contra moderationem debitam amoris venerei. Et augetur ratio dubij, quia in litera non dicitur, Aliæ vero perſonæ non habent indecentiam, ſed dicitur, nõ habent ita ex ſeipſis indecentiã. In quibus verbis nõ excluditur indecentia, ſed modus ac rõ indecentiæ, ſ. ꝙ non ita ex ſeipſis, ſicut parentes & proles, ac per hoc videt̃ ꝙ ſecundum authorem inter illas perſonas eſt indecentia naturalis, licet non illo modo, & illa ratione. In oppoſitum autem videntur ſubiuncta verba. ſ. Sed variatur circa hoc decen-

F tia vel indecẽtia ſm conſuetudinem, & legem humanam vel diuinam. Nam quod ex conſuetudine uel adiuncta lege tam decens quam indecens redditur, non repugnat ſm ſe naturali iuri. Vnde & in 5. Eth. dicitur, ꝙ ius poſitiuũ eſt ꝙ a principio nihil differt. Auget̃ rurſus dubiũ, quia ꝑcepta quæ in lege Moyſi dantur circa talium perſonarum inhabilitatem ad matrimoniũ inter pręcepta moralia computãtur, vt patet ex rõne ibi reddita. ſ. ne reueletur turpitudo ꝓximorũ Leu. 18. Cõſtat aũt ꝙ pręcepta diuini iuris moralia ad ius naturę ſpectãt, & perſeuerãt adeo, quod in diſpenſabilia ſunt authoritate humana. In oppoſitũ eſt quia Papa põt in his diſpenſare. Conſtat aũt quod non poteſt in naturali iure diſpenſare, quoniam Papa eſt ſubditus naturali iuri, & non eſt ſupra ipſum vt poſsit illud tollere, aut mutare ſicut põt tollere, uel mutare ius poſitiuum, & quod Papa poſſit ex geſtis Romanorum pontif. patet. Nam modernus, ex Portugaliæ Emanuel duas ſorores, quarum altera ſuper eſt, ſucceſsiue uxores habuit, ita quod etiam cũ prima conſumauerat matrimonium. Moderna quoque Regina Angliæ, cõſumauerat prius matrimonium cum olim fratre illius Regis Angliæ ſui mariti. Ferdinandus quoque iunior Rex Siciliæ citra Pharum, ſororem patris ſui Ioannam, quæ adhuc ſupereſt, in uxorẽ duxit diſpenſante Alex. 6. Hæc autem conſtat eſſe in diuina lege prohibita, in dicto cap. ergo.

Id habet Valerius li. 2. titu. c. 9. & eſt de honeſtate laudãdi cũ neceſſarijs.

H ¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, uarias eſſe in hac quæſtione, opiniones pręcipue quia hinc diuinum ius in hmõi ꝑceptis, inde authoritas Romani Pontificis occurrunt. Quidã enim putant Papam non poſſe diſpenſare in gradibus, prohibitis diuino iure, quia moralia præcepta ſunt. Quidam putãt Papam non poſſe tollere prohibitionem diuino iure his præceptis contentam, ſed in caſu, in quo rõ legis ceſſaret, diſpenſare, quia præcepta moralia ſunt diuini iuris. Alij autem putant Papã poſſe ſimpliciter diſpenſare. Vt aũt ueritas eluceſcat, cõſiderãdũ eſt ꝙ ꝑcepta iſta ſunt partim moralia & partim iudicialia. Nam quantum ad hoc ꝙ cum proximis & quibuſdam determinate non debet eſſe matrimonium, ſunt moralia ſimpliciter, ſed quantum ad determinationem tot perſonarum, habent aliquid morale, & aliquid iudiciale, & morale, quidẽ in eis eſt, quicquid & quantum morali rationi conforme eſt, iudiciale autem eſt omninoda determinatio tot perſonarum.

I Nec hæc ego ſomnio, ſed ex ipſo cap. Leu. 18. accepi. Tum quoniam inter præcepta de commiſtione uenerea ibidem ponitur præceptum de uitanda muliere menſtruata. Conſtat autẽ ex authore in 4. Sen. præceptum hoc eſſe partim morale, & partim iudiciale. Non igitur oportet omnia illa præcepta totaliter moralia eſſe. Qua enim ratione præceptum de uitãda menſtruata diſcutitur, & tam ſubtiliter in eo diſcernitur quid rationis naturalis in eo ſit, & quantum, & quid, non ad rationem naturalem ſed iudicialia ſpectet illius populi, eadem ratione hæc ꝑcepta ſimul tradita diſcutienda ſunt, ut appareat clare quid in eis morale & quid iudicialis uinculi in eis fuerat. Tum quia in principio dicti, c. ꝓmittitur ꝑceptis iſtis inhibitio legum extranearum, & expreſſe bis ſubiungitur impoſitio iudiciorum dicendo, Facietis iudicia mea, & præcepta mea cuſtodite leges meas atque iudicia. Ex hoc enim quod

K iudicialia extranea uetare, & iudicialia peculiaria illis clare Deum commemorat Moyſes, ſignificauit, quod non pure moralia præcepta ſubiugenda erant. Tum quia præcipitur ibi ut ſoror uxoris non ſumatur in uxorem ſorore uiuente, & ſic non propter inceſtum eſt iſta prohibitio, quia committeretur etiam ipſa mortua inceſtus, ſed propter aliam cauſam, puta diſcordiam uitandam inter ſorores. Ac per hoc conſtat iudiciale eſſe præcepum hoc ſuper quadam honeſtate fundatum reſpectu generationis, aut prolis, ſed naturalis pacis non deducenda in emulationem. Tum quia ibidem ſecundus gradus tam conſanguinitatis, quam affinitatis, in quibuſdam perſonis interdictus inuenitur. Et extra, de diuortijs, capitulo. Gaudemus, dicitur quod Pagani in ſecundo gradu coniuncti, ſi conuertuntur, non ſunt ſeparandi Quod non ſtatutum eſſet, ſi ſecundus gradus inceſtum cauſaret ex

ſaret ex

Digiti

ſteret ex ꝑceptis pure moralibus diuinæ legis, quĩ talibus omnes homines ſubiecti ſunt. Sciebat. n. Papa tam excellētis præſertim ſcientiæ. ſ. Innocentius tertius fuiſſe diuina lege ꝓhibita multa coniugia in ſecundo gradu, & multa in eodem gradu a ſacris canonibus prohibita, & tamen quia ſacris canonibus, quibus cauetur huiuſmodi matrimonia eſſe nulla, pagani ſubiecti non ſunt, libere ac licite matrimonia inter Paganos in ſecundo gradu indiſtincte poſt conuerſionē perſeuerare dixit. Ex hoc. n. manifeſte ſequitur, ꝙ ꝑcepta illa tam parū moralitatis habēt, vt ſine vlla diſpēſatione apud Paganos in ſecundo gradu licite contrahant coniugia, nullo inceſtus vitio interuenire. Diſcernere igiẽ oportet moralitatē vnius ꝑcepti a moralitate alterius, perſpicacius videndo rationē naturalē cuiuſque. Et quĩ rationes omnes naturali lumine fultæ naturalem indecentiam afferunt, oportet ipſam diſcernere. Nam naturalis indecentia per tres vltimas rationes allata, non eſt talis indecentia, quæ conſtituat perſonã inhabilē ad coniugium, ſed ad cautelam cōſequentis mali, vel impediti boni ſpectat. Mollities enim animi ex nimia opportunitate perſonarum ad coniugium habilium, quæ ex ſecunda ratione cauetur, ad defectum perſonæ conſequentē ex abuſu familiaris, ſeu domeſticæ conuerſationis ſpectat. Nam recta ratione conuerſantes, donec a parentibus deputati eſſent coniuges, ad [illegible] amorē non declinarent, vt patet de Iacob, & conſobrinis eius quas poſt habuit in vxores. Et ad idē ſpectat nimius ardor, qui in quarta ratione cauendus dicitur ex multiplicatio vinculo, cum ſint vincula diuerſarum rationū cōſanguinitas, & coniugium. Impedimentum autem multiplicādæ amicitiæ, quod in tertia ratione affertur, manifeſte ad bonum non debitū, ſed ad bene eſſe ſpectās reſpicit. Non. n. tenẽ quis niſi forte in caſu ad amicitiam cum extraneo talem. ſ. ꝑ coniugij vinculum. Sed hoc ad bene eſſe humanæ amicitiæ confert. Poteſt quoque per conſuetudinem diſciplinæ bonæ, quæ in ciuitate ac domo eſſe debet, primum inconueniens facile euitari. Secundū aũt forte nullum eſſet, ſi conſuetudo eſſet vt conſanguinei coniuges eſſent, in cuius ſignum cōſanguinei diſpēſati ad coniugium non plus ardere videntur, q̃ alij coniuges. Poſſent nihilominus coniugia cum extraneis fieri, qñ ob amicitiam opus eſſet, vt tertiū inconueniens ceſſarēt. Vñ licet indecētia allata ex his tribus rõnibus nō nihil moralitatis afferat, non talem, vt propterea ꝑſonæ conſanguineæ reddantur inhabiles ad coniugium. Prima autē ratio de naturali reuerētia, & de honoratione diſtinguiẽ in litera in reſpōſione ad tertium, ꝙ. ſ. quædā eſt naturalis reuerentia conſequens per ſe & immediatam cōiūctionem carnalem perſonarum, & hæc eſt inter parentes & proles. Quædā vero eſt, quæ conſequiẽ cōiunctionē carnalē non per ſe & immediatā, ſed mediante coniunctione in parentibus, ſeu filijs, & hæc eſt inter reliquas perſonas tã conſanguinitate, q̃ affinitate coniunctas. Nam nullæ [illegible] les per ſeipſas iunctæ ſunt ſm carnē ſed mediante patre, aut matre, ſeu filio, aut filia, vt patet diſcurrendo. Inter has autem [illegible] differentia in litera aſſignatur. ꝙ reuerentia naturalis conſequens coniunctionem carnalem perſonarum per ſe & immediate coniunctarum, efficit ꝙ commiſtio inter tales ſit ſm ſe indecēs, & repugnans naturali rationi ſed cum ipſa ſtat ꝙ ſit comiſtio taliū decens, vel indecēs ſm conſuetudinē vel legē diuinam, vel humanã. Et per hoc habetur quod talis cōmiſtio non ex terminis, ſed ex conſuetudine, vel lege ſuperueniente reddditur decens, vel indecens.

est autem ſecundum prędicta, ꝙ in actibus venereis maxime cōſiſtit quædam turpitudo honorificentiæ cōtraria, vnde de his hoīes verecūdantur, & ideo incongruū eſt, ꝙ cōmiſtio venerea fiat taliū perſonarum adinuicē. Et hæc cauſa uidetur exprimi Leui. 18. vbi dicitur, Mater tua eſt, non reuelabis turpitudinē eius, & idem poſtea dr̃ in alijs. Secunda ratio eſt, quia perſonas ſanguine coniunctas neceſſe eſt adinuicem ſimul cōuerſari. Vnde ſi hoīes nō arcerentur a cōmiſtiōe venerea, nimia opportunitas dareẽ hominibus venereæ cōmiſtionis, & ſic animi hominum nimis emolleſcerēt per luxuriam, & ideo in ueteri lege illæ perſonæ ſpecialiter videnẽ ꝓhibitę eē, quas neceē ē ſimul cōmorari. Tertia rõ eſt quia ꝑ hoc impediretur multiplicatio amicorum. Dū. n. hō uxorē extraneā accipit, iunguntur ſibi quadā ſpeciali amicitia oēs conſanguinei vxoris, ac ſi eſſent cōſanguinei ſui. Vnde Au. dicit 15. de ciuitate Dei. Habita eſt ratio rectiſſima charitatis: vt homines qbus eſſet vtilis atque honeſta concordia diuerſarum uiciſſitudinū uinculis necterentur, nec vnus in vno multas haberet, ſed ſingulę ſpargerentur in ſingulos. Addit aũt Ari. quartam rationē in 2. Politi. quia cum naturaliter homo conſanguineam diligat, ſi adderetur amor qui eſt ex commiſtione uenerea, fieret nimius ardor amoris, & maximum libidinis incentiuū, quod caſtitati repugnat. Vnde manifeſtum eſt, quod inceſtus eſt determinata luxurię ſpecies.

Li. 15. ca. 16. circa princ. com. 5.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ abuſus coniunctarum perſonarum maxime induceret corruptelam caſtitatis, tum propter opportunitatem, tum etiam propter nimium ardorē amoris, vt dictum eſt, & ideo antonomaſice abuſus taliū ꝑſonarum vocatur inceſtus.

Ad 2. dicēdū, quod ꝑſona effi

¶Sed eſt hic dubium, quo mō dicta differētia perſonarū penes coniunctionem ſecundum ſe, & non ſm ſe, eſt radix inhabilitatis & habilitatis ad coniugium inter ſe, qm̃ aut hunc effectum patit dicta coniunctio, quia pater & filia, & mater & filius ſunt naturaliter vna caro, & in cōiugio oportet ex duobus fieri vna carnē, & hoc non, tū q̃a Eua nō min⁹ fuit vna caro cum Adam, q̃ filia cū patre iuxta illud, Hoc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, tamen coniuncta eſt illi in uxorem, & non inhabilis erat ad coniugū. Aut quia dicta coniunctio eſt propria cauſa naturalis reuerentia. & hoc non quia naturalis reuerentia, vel irreuerentia, quæ propria ratio eſt inhabilitatis ad coniugiū ō habent ꝑ ꝓprio fundamēto, ſeu propria cauſa coniunctionem per ſe & immediatã perſonarum, vt patet ex hoc, quod maior reuerentia debetur auo quam patri, & tamen cum auo non eſt cōiunctio per ſe & immediata, ſed per alium. ſ. mediante patre. Non apparet ergo vnde dicta coniunctio cauſet huiuſmodi inhabilitatem.

In corp. art.

¶Soluitur autem dubium hoc dicendo, quod dicta coniūctio rōne primi confert ꝓpoſito: ratione vero ſecundi directe & efficaciter eſt vera radix inhabilitatis. Nã ex hoc ꝙ mater & filius ſunt vna caro non qualitercumque, ſed ſecundum naturalem coniunctionem immediate, qm̃ filius ex matris ſubſtantia eſt, conſequens eſt vt non ſint habiles naturaliter ad hoc ꝙ ex eis fiat de nouo una caro, ad quod ordinatur cōiugium. Et hoc tangitur in verbis Adæ cum dicitur, Relinquet patrem & matrem, cum qbus eſt homo naturaliter vna caro, & duo, qui non ſunt vna caro, erunt in carne vna. Et quidem bona rō eſt ad propoſitum principale. Nec eſt inſtantia de Eua, quoniam non naturaliter erat vna caro cum Adam. In præceptis enim naturalis iuris ad naturalia oportet inſpicere, non ad miracula. Directa autem coniunctio & immediata perſonarū, inquãtum propria radix naturalis reuerentiæ, inhabilitat perſonas tales ad coniugium.

¶Ad cuius euidentiam ſcito, ꝙ coniunctio perſonarum per ſe & immediata, de qua eſt ſermo, eſt coniunctio originis naturalis. Et qm̃ naturalis ꝓductio alicuius ab aliquo, in cōmuni loquendo, poteſt eſſe per ſe, & per accidens, & rurſus mediate, vel immediate, Sol enim & homo generant hominem, vt dicitur in 2. Phyſic. ideo in litera ponuntur conditiones iſtæ, ita ꝙ perſonarum coniunctio naturalis ex hoc, ꝙ eſt ſecundum ordinem originis, radix eſt naturalis reuerentiæ, qm̃ perſona cauſata naturaliter ſe habet ad perſonam cauſantem ipſam vt ad principium ſui eſſe, ac per hoc honorare tenetur ipſam vt patet. Ex hoc vero quod eſt inter extrema talis originis, ſcilicet producentem & productum, infert naturalem reuerentiam per ſe inter talia ꝑ ſe extrema originis, quæ ſunt pater ac mater, & filius filiaque, & infert naturalem reuerentiam per accidens inter extrema per accidens dictæ originis, quæ ſunt tam auus quam auia, & tam nepos quam neptis. Secundum namque rectam philoſophiam Petrus eſt per ſe productus a patre & matre ſua, ſed per accidens ab auo & auia, quoniam accidit patri meo vt ipſe habeat, vel habuerit patrem & matrem. Nihil enim minus Abel, Cain, & Seth

Digiti[illegible]g

fuerunt filij Adæ & Euę, q̄ ſi habuiſſent auos & auias. Sunt.n. apud philo. & bene, omnes aui & auiæ cauſæ ꝑ accidens ordinatæ reſpectu n. ei. Et quia id ꝙ eſt ꝑ accidens excluditur ab arte, & a fortiori à natura, qm̄ natura parens eſt artis, iō ſolū modo inter parentes proximos, hoc eſt, patrē & matrem. & filios ſeu filias, eſt naturalis reuerētia, per ſe. & propterea iſtæ ſolæ perſonæ inhabiles redduntur ad coniugium ex rōne naturalis reuerentiæ. Et qa hæc ſola rō inuenitur vrgēs, iō author optime has ſolas perſonas excluſit a matrimonio ex naturali rōne, reliquas autem conſuetudine, & legibus ſuperadditis diuinis, vel humanis regulandas dixit. Vñ tam ſubtrahentes perſonas in veteri lege prohibitas quā ſubtrahentes perſonas omnes in linea recta aſcēdētium, & deſcendentiū humanæ diſpenſationi, ab authoris doctrina & veritate ꝓcul ſūt. Ab authore, quidē, qa expreſſe hic dr̄, ꝙ ꝑſonæ per ſe immediate cōiūctę, nō niſi contra naturalem rōnem cōmiſceri pñt, & ꝙ reliquæ decenter, vel indecenter ſm̄ cōſuetudinē, vel legē diuinam, vel humanā cōiungunt. A veritate aūt quia volūtarie, aut inſufficienter loquunt. Voluntarie namq; Scotus in 40 di. 4. ſententiarū gloſſauit verbum illud Adæ. Relinquet hō patrem & matrem, ꝙ intelligit nō ſolū de patre ꝓximo, ſed de patre remoto, ita ꝙ Adā ſi viueret, non inueniret vxorē. Hoc.n. abſq; vlla rōne dicit, & eſt cōtra rōnem allatam. ſ. ꝙ meus auus non eſt pater meus niſi ꝑ accidens, ea aūt quę ſunt ꝑ accidēs, relinquunt. Inſufficienter vero Petrus de Palude in quadrageſima ſimiliter d. 5. centenarium, probat primo ꝙ linea recta in infinitū ſit prohibita, qa magis reueremur auum, quam matrem. Hoc.n. nō eſt verū de reuerentia naturali, quia ad patres ꝑ ſe, ad auum per accidēs, eſt naturalis reuerentia, dato ꝙ ſit verum de reuerentia politica, qua auum viuentem ut primum dominum rerum, & primum in gubernando principium reueremur. Secundo, ꝙ omnes gradus prohibiti in lege veteri ſint indiſpenſabiles a Papa, quia ſunt de iure diuino, qm̄ vt iā clarius patet, determinatio tot perſonarū ſpectat ad iudicialia, non ad moralia ſimpliciter iuris diuini, qm̄ rō naturalis non inhabilitat tot perſonas ad cōiugiū, quot ibi definiuntur inhabiles. Ad obiectiones ergo in oppoſitū primo propoſitas, dr̄ ꝙ nulla rōnum in litera allatarū infert deordinationem, ſeu deformitatem aliquā in concubitu, ſeu coniugio reliquarum perſonarū coniunctarum, inueniri per ſe, vt patet diſcurrendo per ſingulas. Prima nāque de naturali honorificentia coniunctorum, non concludit de ꝑſonis reliquis à patre, & matre, niſi per accidens, & vt patet ex dictis. Secūda de mollitie animi, & ſimiliter quarta de nimio ardore, pericula tm̄ boni moralis accepta, magis q̄ data, & indirecte, ſeu ſecundario ad matrimonium ſpectātis, inferūt. Nā non inferunt ipſa mala, ſed pericula eorū adeſſe ex libero coniugio inter coniunctas perſonas. Sequerent.n. hæc mala apud inordinatos animos, & nō apud ordinatos mentis hoies, & ꝓpterea magis accepta q̄ data dixerim hęc pericula. Et licet finis ſecundarius coniugii ſit repreſſio concupiſcentiæ, qa eſt non ſolum in officium, ſed in remedium, directe tm̄ coniugiū eſt in remediū cōcupiſcentię ꝑ viā ſatisfactionis, iuxta illud. Melius eſt nubere q̄ uri, & Vnuſquiſque ſuam uxorē habeat ꝓp fornicationem, dum habendo coniugē abſtinetur ab alijs. Tali autem mō reprimendi concupiſcentiā non repugnat cōmiſtio coniunctarum perſonarum, immo magis cōfert ex dictis conditionibus opportunitatis & incētiui, & propterea repreſſio concupiſcentiæ, quā auget libertas coniugij cōſequenter perſonas coniunctas ex domeſtica conuerſatione & naturali amore ꝓpinquitatis non niſi indirecte, ſeu ſecundario ſpectat ad coniugium, dum. ſ. expleta concupiſcētia, non tā facile alij magni motus libidinis inſurgunt. Sed ꝙ hmōi pericula inhabilitent perſonas ad coniugium, ex eo etiam coniectu-

lib. 9. de hiſtoria' animalium. ca. 47. tom. 4.

nis cōiungitur alicui ꝓp perſonā conſanguinitate cōiunctā, & ideo quia vnum eſt ꝓp alterum eiuſdē rationis, inconuenientiam facit conſanguinitas, & affinitas.

Ad tertium dicēdū, ꝙ in commiſtione perſonarū coniūctarū aliqd ꝙ eſt ſm̄ eſt ſe idecēs & repugnans naturali rōni, ſicut qđ cōmiſtio fiat inter parentes, & fi- G lios, quorum eſt ꝑ ſe & immediata cognatio, nā filii naturaliter honorē debent parentibus. Vnde Philo *dicit in 9. de animalibus, ꝙ quidā equus, quia deceptus fuit ut matri commiſceretur, ſeipſum præcipitauit quaſi præ horrore, eo quod etiam animalibus aliquibus ineſt naturalis reuerentia ad parentes. Aliæ uero perſonæ quæ non cōiūgunt ſm̄ ſeipſas, ſed per ordinem ad parentes, non habent ex ſeipſis indecentiam, ſed variatur circa hoc decentia, vel indecentia ſm̄ conſuetudinem & legem humanā vel diuinam, quia vt dictum * eſt, vſus venereorum, qui ordinantur ab bonum commune, ſubiacet legi. Et ideo ſicut Augu. * dicit 15. de ciuitate Dei, ca. 16. Commiſtio ſororum, & fratrum, quanto fuit antiquior compellente neceſſitate, tanto poſtea facta eſt damnabilior religione prohibente.

F ra eſt, quod mulieres naturaliter pulchræ valde nō ſunt inhabiles ad coniugium, quarum tm̄ conditio magis habet annexū periculum horum bonorū morū. ſ. fortitudinis animi, & moderati amoris. Tertia autē rō de multiplicāda amicitia, patet ꝙ nō infert impedimentum boni debiti qñ vbi &c. ſed eius ꝙ eſt ad bene eſſe. Quia tm̄ dictæ rōnes monſtrāt decēs, cautū, vtileq; eſſe vt nō ſit liberū cōiugiū cum multis reliqs ꝑſonis cōiūctis, iō oſtēdunt rationabiles eſſe conſuetudines, ac leges huiuſmodi libertatem coniugij adimentes. Ad verba aūt literæ ſecūdo loco obiecta, ſcilicet Aliæ vero ꝑſonæ non habēt ita ex ſeipſis indecentiam, dicitur ꝙ per hęc verba cum ſolā negationē modi rationis indecētiæ ſignificent, non poteſt accipi ꝙ affirment aliquā indecentiā, ſed hoc tantūmodo ſcilicet quod per hæc verba non excluditur omnis indecentiæ modus. Et reſpōdeo, quod gratis cōceditur, quoniam ꝑ ſubiuncta verba explanat, variat in his decētia, vel indecētia & cōſuetudine, & lege. ¶ Ad obiectionem demum tertio loco allatā ex prohibitione perſonarum proximarum ꝑ ꝓcepta diuinę legis, iā dictum eſt ꝙ ꝓcepta illa quo ad tot perſonarum inhabilitationē, ſunt iu- H dicialia non moralia ſimpliciter, ſed ſm̄ quid. ſ. quantum ad naturalē reuerentiā ꝑ accidens, quā Moyſes tangit in reliquis ꝑſonis non violandā ex naturali coitus turpitudine, & iō hodie nō ligant, niſi quatenus ab eccleſia ſunt aſſumpta. Et propterea pōt Papa diſpenſare cum omnibus perſonis cōiunctis niſi cum matre, & patre, vt matrimonium contrahant. Et hoc author ex authoritate Auguſtini inſinuat in litera dicendo ꝙ cōmiſtio fratrum & ſororum non natura, ſed religione ꝓhibente facta eſt dānabilis. Hoc idē oēs etiam qui negant, fatentur dicendo, ꝙ ſolus pater & mater de iure naturæ excluduntur à matrimonio. Omnia.n. ꝓcepta moralia ſunt de iure naturæ, hoc idem geſta Romanorum pontificum frequēter atteſtant. ¶ In eodem ar. ac eadem rñſione ad tertium, dubium occurrit, An in aliquo caſu licitus eſſe poſſit abſque diuina diſpenſatione, concubitus patris cum filia, aut matris cum filio, & eſt rō I dubij, quia bonum commune ꝓfertur ſm̄ rectā rationem bono particulari, ac ꝑ hoc, in caſu quo ſolus pater cum filia, aut ſola mater cum filio reſtaret ad cōſeruationem ſpeciei humanæ, poſtponi deberet honor ꝑſonalis, qui violatur ex turpitudine coitus, communi bono conſeruationis ſpēi. Præterea, Si Adā, inqt Martinus in quæſtione de inceſtu, ex Eua ſolas feminas generaſſet, & cognouiſſet ꝙ eua ex ſua cōplexione eſſet inhabilis ad generādum maſculos, debuiſſet aſſumere in vxorē aliquam ex ſuis filiabus, vt maſculus aliquis naſceret ad conſeruationē ſpeciei, alioquin nec Deo præcipiente Creſcite & multiplicamini, &c. nec rationi naturali hoc indubitanter ſuadenti, ſatis feciſſet. In oppoſitum autē eſt, quia in præceptis naturæ ſolus naturæ author diſpenſare poteſt. Talis autem commiſtio iure naturę prohibita eſt. ergo. &c.

¶ Ad hanc dubitationē, dr̄ cum non ſint facienda mala, vt ve- K niāt bona, nec deberet, nec licite poſſet hō dicere vnum mēdaciū, vt cōſeruaret totum mundū cum ſuis ſpēbus, qa mēdaciū eſt ſm̄ ſe prauum, cōſequens eſt vt eadem rōne qa. ſ. talis commiſtio eſt ſm̄ ſe praua, nullo poſſit bono fine excuſari, & ꝓp hoc filiæ Lot nō excuſant ab inceſtu. Qđ autem talis cōmiſtio ſit ꝑ ſe praua, patet ex hoc ꝙ actus cadit ſuper indebita materia, quoniā perſonæ iſtæ ſunt naturaliter inhabiles ad coitum ſm̄ ſeipſas, non in ordine ad prolem, qm̄ inter ipſas eſt naturalis pudor, qui eſt contrarius directe commiſtioni earum. ¶ Ad primā autem obiectionem in oppoſitum dr̄, ꝙ licet bonum humanæ ſpeciei ſit maius bono naturalis honoris iſtius perſonæ, hō tm̄ qui non eſt dominus naturalium, non pōt licite priuare ſe, aut aliā perſonā bono naturalis honoris ſibi debiti propter illud maius bonum quia priuando incurrer proprium malum moris, ꝙ nō eſt admittēdum ꝓ quocūq; communi bono

art. 2. huius quæſt.

lib. 15. ca. 16 circa principiū to. 5.

cui bono ſiue naturali, ſiue morali. Sicut maius bonū eſt ſalus A & vita patriæ, quā vnius priuati ruſtici, nō poſſem tñ ego priuata authoritate, ruſtici vitā tollere, vt toti patriæ uitā darē, q̄a nō licet facere malum, ut eueniat bonū. Et ſi quærit, quid facient mater & filius tūc modo relicti? R̄ñdetur, Recurret de note ad authorē naturę, cui ſuccumbit cura cōſeruandarū ſpērū, quiq; ſtatuit cauſis ſecūdis ſpēm cōſeruandā non pꝫ matrē & patrem. Et proculdubio Deus, qui non

750 Sup. ar. 1. ad 3. Et 4. d. 41. art. 4. q. 2. ad 7.

deficit in neceſſariis, prouideret.

¶ Ad ſecundam autē obiectionem dicitur ꝙ caſus nō eſt admittendus, quia claudit incompoſſibilia. ſ. ꝙ Deus pceperit, vt de facto pcepit primis parentib. Creſcite, & replete terrā, & ꝙ ſimul talis cōplexiōis fecerit, vt eſſet inepta ad gñationē maſculorū. Repugnāt. n. hæc duo adinuicē, q̄ꝛ ex primo ſequitur oppoſitū ſecūdi, & ex ſcdo oppoſitū primi. Nam ſi ipſi primi parentes acceperunt pceptum, vt gñarent ex ſeipſis repleturos terrā, oportuit Euā eſſe fœcundā vtriuſque ſexus, alioquin nō ex Adā & Eua ſed ex una alia neceſſario requiſita repletio eſſet terræ, ut à primis parentibus, quoniam illa alia eſſet prima mater maſculorum. Præterea, incompoſſibile eſt primis parentibus, ut ſint imperfecta principia, imꝑfectione priuationis naturalis, q̄m ut dicitur in ſecundo Metaphy. perfecta principia naturaliter ſunt ante imperfecta. Conſtat autē ꝙ talis caſus ponit parētes primos principia imperfecta humanæ ſpeciei imperfectione naturalis priuationis, q̄a eſſent priuata naturali fœcūditate maſculorum. Falſum quoque ex dictis eſſe, patet quod ratio moralis indubitanter ſuadet, commiſſionem talem propter conſeruandam ſpeciem eſſe licitam. D

*q. 99. ... 36. q. 1. cap. Lex illa pręteritorum.

lib. 15. ca. 16. parum à medio, tom. 5.

ARTICVLVS X.

Vtrum ſacrilegium poſſit eſſe ſpecies luxuriæ.

AD DECIMVM ſic pcedit̄. Vr̄ ꝙ ſacrilegiū ñ poſſit eſſe ſpecies luxurię. Eadē. n. ſpecies nō inuenit̄ ſub diuerſis gñribus nō ſubalternatim poſitis, ſed ſacrilegium eſt ſpecies irreligioſitatis, vt ſupradictū* eſt. ergo ſacrilegiū nō pōt poni ſpecies luxurię. B

¶ 2 Præt. In Decret. 36.* q. 1. ſacrilegium nō ponitur inter alia, quæ ponuntur ſpecies luxuriæ. ergo videtur quod nō ſit luxuriæ ſpecies.

¶ 3 Præt. Sicut per luxuriam contingit aliquid fieri cōtra aliquam rē ſacrā, ita ēt p alia vitiorū gñra ſed ſacrilegiū nō ponit̄ ſpecies gulæ, aut alterius alicuius vitii. ergo etiā non debet poni ſpēs luxuriæ.

SED CONTRA eſt ꝙ Au. dicit 15. de ci. Dei, qd̄ ſicut iniquū eſt auiditate poſſidendi trāſgredi limitē agrorum. ita ēt ē iniquū libidine cōcūbēdi ſubuertere limitē morū, ſed trāſgredi limitē agrorum in rebus ſacris eſt pctm̄ ſacrilegij. ergo pari rōne ſubuertere limites morū libidine cōcubēdi in reb⁹ ſacris facit ſacrilegij vitiū ſed libido cōcūbēdi ptinet ad luxuriā ergo ſacrilegiū eſt luxurię ſpecies. C

RESPON. Dicēdū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt actus vnius virtutis, vel vitij ordinatus ad finē alterius, aſſumit ſpeciē illius, ſicut furtū qd̄ pp adulteriū cōmittit̄, trāſit in ſpeciē adulterii. Manifeſtū ē aūt ꝙ obſeruatio caſtitatis ſm ꝙ ordinat̄ ad cultu Dei fit actus religiōis, vt patet ī illis q uouēt, & ſeruāt virginitatē, vt patet p Aug. in li.* de virginitate. Vn̄ manifeſtū eſt ꝙ ēt luxuria ſm ꝙ uiolat aliqd ad diuinum cultum ptinens, pertinet ad ſpeciē ſacrilegij. Et ſecundum hoc ſacrilegiū poteſt poni ſpecies luxurię. B

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ luxuria ſm ꝙ ordinatur ad finē alterius vitij, efficitur illius vitij ſpecies & ſic aliqua luxurię ſpecies poteſt etiā eſſe ſpēs irreligioſitatis, ſicut cuiuſdam ſuperioris generis. C

q. 99 arti. 1. ad 2. Et 1 2. q. 18. art. 7.

lib. de uirginit. c. 8. t. 6.

¶ *Super quęſtionis centeſimę quinquageſimę quartæ Articulum decimum.*

IN ar. 10 eiuſdē q. 54. aduerte Nouitie, ꝙ ex his quæ in litera dicuntur, non accipias luxuriam ordinari ad irreligioſitatem in uiolatione monialis, ſicut caſtitas illius ordinat̄, ſed ex his ſume tantum maiorē, ſeu uniuerſalem regulā, ꝙ quando actus unius uitii ordinatur ad aliud, tranſit in ſpeciē illius, ſicut accidit etiā in uirtutum actibus, & ſublimat. Quādo p luxuriā polluitur perſona ſacra, irreligioſitas ordinatur in luxuriā, quoniā ex nimio appetitu luxuriæ cōmuniter homo acceptat uiolationem perſonæ ſacræ, & nō è contra, & ſic ſacrilegium fit ſpecies luxuriæ utpote propter luxuriam cōmiſſum. Sic quando ex uindicta percutitur perſona ſacra, ſacrilegium E idem fit ſpecies irę, & hoc eſt uerum ſecundum communem curſum, ut dictum eſt. Poteſt tamen ſpecies luxuriæ ordinari in irreligioſitatem ut finem, ut ſi quis ideo polluat potius monachalem, quam aliam, ut iniuriam diuino cultui inferat.

¶ Aduerte ſecundo, ꝙ cum in rñſione ad primū dr̄, ꝙ luxuria pōt eſſe ſpēs irreligioſitatis ſicut cuiuſdā ſuperioris generis, ly ſicut, non denotat pprietatē, ſed ſimilitudinē. Luxuria. n. non eſt pprie genus mediū inter irreligioſitatem, & ſpēs luxuriæ, ſed aſſimilat̄ generi medio, p quanto irreligioſitas tenet locū generis cōmunis, vtpote extenſi ad luxuriā, auaritiam, irā &c.

¶ In eadē arti. in rñſione ad ſm, dubium occurrit circa verba authoris, quonā pacto verū eſt, ꝙ ibi. ſ. in Decretis, enumerant̄ illa q̄ ſunt ſpēs luxuriæ, ſm ſeipſa, repugnat ſiquidē hoc ſupradictis. Nā rapt⁹ & adulteriū ſm ſeipſa, nō luxurię, ſed iniuſtitiæ ſunt ſpēs, & ad luxuriā nō ſpectat, niſi rōne finis dū ex nimia libidine acceptat q̄s inferre vim, aut alienū torū uiolare. A

¶ Ad hoc dr̄ ꝙ inter enumeratas prius ſpēs luxuriæ. ſ. fornicationē, ſtuprū &c. & ſacrilegiū, hęc ē dr̄ia manifeſte, ꝙ in ſignato pprio cuiuſcūq; illarū claudit̄ venereus actus explicite, ſiue ex pprietate hoīs ſignificatus, ut patet de ſtupro, adulterio &c. ſiue ex appropriatiōe vſus, vt contingit in raptu. In pprio aūt ſignificato ſacrilegij nō continet̄ explicite actus uenereus, immo ſacrilegiū ēt pſonale cōe eſt actibus diuerſorū generū, vt patet. Et hinc habet̄ differētia q̄ ponit̄ in lr̄a. ſ. ꝙ illa ſm ſeipſa cōtinent̄ ſub luxuria, q̄a ſm actus explicite ſignificatos ſub luxuria ſunt, ſacrilegiū vero non ſm ſuū ſignificatū, ſed ſm ꝙ ſuū ſignificatū refert̄ ad luxurię actum ſpecies ponitur luxuriæ.

¶ Ad obiectionem vero in oppoſitum dr̄, ꝙ pſens ſermo non contrariatur ſupradictis. Nam cum hoc ſtat, ꝙ multæ illarū ſpecies ſint ſm famoſam determinationem & lato vocabulo ſpecies luxurię ꝙ ſupra dictū ē. Cū hoc. n. ꝙ adulteriū ſm ſuum pprium ſignificatū ē ſpēs luxuriæ, ſtat ꝙ ly ſpēs verificet̄ de ſpē ſm famoſā determinationē & extēſionē vocabuli. Nec obſtat ēt ꝙ eodem mō ſe habeat luxuria in adultero & ſacrilegio. ſ. vt finis, q̄m licet in ipſa ppetratiōe taliū peccatorū carnaliū, luxuria cōiter ſe habeat vt finis & violatio iuſtitię, aut rei ſacræ vt id ꝙ ē ad finem, differentia tñ magna eſt ī ſignificatis nominū aliarum ſpecierū & ſacrilegij, q̄a noīe adulterij, ſtupri, raptus &c. explicite ſignificatur ipſe finis. ſ. luxuriæ actus, & determinatio ſiue contractio eius per id ꝙ eſt ad finē puta, iniuria cōiugis, violētia &c. ſacrilegij vero nomine explicatur id ꝙ irreligioſitatis ē tm̄, & D ideo illa ponunt̄ & ſub iniuſtitia, & ſub luxuria, rōne diuerſorū, ſimpliciter tñ & abſolute ſub luxuria, q̄a luxuria ſe habet vt finis, & ex fine rō actus ſumit̄. Sacrilegium aūt vt abſolute eſt ſub irreligioſitate, nihil habet in ſuo ſignificato vn̄ reponatur ſub luxuria, & ppterea ex ſola relatione ad finē, actuū. ſ. luxurię nō ſignificatū, ad luxuriā ſpectat, & ppterea nō eſt ſpēs cōnumerata cum alijs à Gratiano, & Magiſtro ſententiarum.

¶ In eadē rñſiōe ad ſm aduerte diligētiſſime differētiā verborum, ac p hoc ſenſum in lr̄a, dū ſacrilegiū ad inceſtū, vel adulteriū, & dum ad ſtuprū vel raptum reducitur. Nam in illis dr̄ ꝙ eſt ſacrilegium ad modū inceſtus, p modum adulterii, in illis uero non dr̄ ꝙ eſt ad modum, vel p modū, ſed dr̄ ꝙ eſt qd̄dam ſpirituale ſtuprum, & ꝙ eſt ſpiritualis raptus. Docet ſiquidē p hāc differentiā author ꝙ uiolatio ſpiritualis cognationis per veneream commeſtionē ſm veritatē eſt ſacrilegium, ſed habet E modum inceſtus, q̄a aſſimilat̄ violationi conſanguinitatis, & ſimiliter violatio ſponſæ Chriſti in veritate eſt ſacrilegium, ſed habet modū adulterij, q̄a mulier illa aſſimilat̄ ſponſæ. Habet. n. ſe ut ſpōſa, ſicut illi ſe habēt vt filij, & cognati. Violatio aūt venerea virginis Deo ſacratæ eſt proprie non ſolū ſacrilegium rōne uoti in quo Deo dicata eſt ſed ēt ſtuprū ratione ſignaculi virginalis ſub cura non carnalis, ſed ſpūalis patris, prælati eccleſiaſtici, q loco carnalis patris ſuccedit, habens ſub ſpūali cura ēt carnalē cuſtodiā uirginis, ita ꝙ eſt uere & propriæ ſtuprum, & grauius quā ſtuprum pure carnale, quanto cuſtodia ſpiritualis cui fit iniuria, eſt maiori ueneratione digna q̄ cuſtodia pure carnalis. Et ppterea dicitur in litera ſtuprum ſpirituale, ita ꝙ ly ſpirituale, nō eſt conditio diminuens ſed augens rōnē ſtupri à dignitate ſuperaddita. Et ſimiliter ſi uiolentia inferatur eidē, erit pprie raptus ſpiritualis ex hoc ipſo grauior, ꝙ etiā à ſpirituali parte rapitur, ut declaratum eſt &c.

Digitized by Google

¶ Super quæſtionis centeſimę quinquageſimę quartę Articulum vndecimum. F

IN ar. 11. eiuſdem q. 154 nota differentiã in litera poſitam ꝙ cum omnia peccata luxuriæ conueniãt in hoc, ꝙ actus venereus repugnat rectę rõni, naturalia tñ pctã a peccatis cõtra naturã in hoc differunt, ꝙ naturalia rõnali ordini ſolum, innaturalia aũt nõ ſolũ rõni ſi, ſed naturali ordini actus uenerei in humana ſpecie repugnant, & ꝑpea appellantur vitia cõtra naturam. Contra naturalẽ namque ordinẽ naturæ eſt omnis cõcubitus, & ſeminatio vnde non poteſt quãtum eſt ex natura actus, ſequi generatio hominis, cũ ad cõſeruationem ſpeciei humanę ordinet a natura vis generatiua cũ ſuis membris. Et ſimiliter contra naturalẽ ordinem quo ad modum, eſt omnis modus alius a naturali modo concũbendi q ſpẽi humanæ inditus eſt. In eodem art. 11. multa occurrunt dubia, quæ, quoniam de inominabili ſunt vitio, & iõ parũ diſcuſſa, diſcutiẽda cẽſui. vt ambiguitatibus excluſis, minus nominẽtur a confeſſoribus, & citius expediant ſe iſtis. Eſt ergo primũ dubium, An hi quatuor modi in litera poſiti ſint diuerſæ ſpecies peccati contra naturam Et eſt ratio dubij, quia non apparet ratio diuerſitatis ſpecificæ.

In codice li. 9. titu. 13.

Ad ſecundum dicẽdũ, ꝙ ibi enumerantur illa quæ ſunt ſpecies luxuriæ ſm ſeipſa. Sacrilegium autem eſt ſpecies luxuriæ, ſm ꝙ ordinatur ad alterius vitij finẽ, & poteſt cõcurrere cum diuerſis luxuriæ ſpeciebus. Si. n. aliquis abutat perſona cõiũcta ſibi ſm ſpiritualem cognationem, committit ſa- G crilegium ad modum inceſtus. Si autẽ abutatur virgine Deo ſacrata, inquãtum eſt ſpõſa Chriſti, eſt ſacrilegiũ per modũ adulterij, in quantum vero eſt ſub ſpiritualis patris cura conſtituta, erit quoddam ſpirituale ſtuprum, Et ſi violentia inferatur, erit ſpiritualis raptus qui etiam ſecundum leges ciuiles grauius punitur quã alius raptus. Vñ Iuſtinianus Imperator* dicit. Si quis nõ dicã rapere. ſed attẽtare tãtũ modo matrimonij cõiũgendi cã ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali pęna feriatur.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ ſacrilegium cõmittitur in re ſacrata. Res autẽ ſacra eſt vel ꝑſona ſacrata, quæ concupiſcitur ad concubitum & ſic pertinet ad luxuriã, vel quæ cõcupiſcitur ad poſſidẽdum & ſic pertinet ad iniuſtitiam. Põt ẽt ad iram ꝑtinere ſacrilegium, puta, ſi aliquis ex ira iniuriam inferat perſonæ ſacræ, uel ſi guloſe cibũ ſacrũ aſſumat, ſacrilegium cõmittit. Specialius tñ ſacrilegium attribuitur luxuriæ, quæ opponitur caſtitati, ad cuius obſeruantiam aliq̃ perſonæ ſpecialiter cõſecrãtur.

ARTICVLVS XI.

Vtrum vitium contra naturam, ſit ſpecies luxurię.

AD VNDECIMVM ſic ꝓcedit. Videt ꝙ uitium cõtra naturam nõ ſit ſpecies luxuriæ, Quia in* prædicta enumeratione ſpecierum luxuriæ nulla fit mentio de vitio contra naturã. ergo non eſt ſpecies luxuriæ.

¶ 2 Præt. Luxuria opponitur uirtuti, & ita ſub malitia continetur, ſed uitium contra naturam nõ cõtinetur ſub malitia, ſed ſub beſtialitate, vt patet per Philoſ.* in 7. H Eth. ergo uitium contra naturam non eſt ſpecies luxuriæ.

¶ 3 Præt. Luxuria cõſiſtit circa actus ad generationẽ humanam ordinatos, vt patet ex ſupradictis, ſed uitium contra naturam conſiſtit circa actus, ex quibus non poteſt generatio ſeq. ergo vitium contra naturam non eſt ſpecies luxuriæ.

SED CONTRA eſt, ꝙ 2. Cor. 12. cõnumeratur alijs luxuriæ ſpeciebus, vbi dicitur. Et nõ egerunt pęnitentiam ſuper immunditia, &

I ¶ Secundum dubium eſt, An peccatum mollitiei ſit pluriũ ſpecierum. Et eſt ratio dubij, quia poteſt eſſe mollities per pollutionem multipliciter procuratam, & non procuratam. Et in litera fit mentio niſi de procurata.

¶ Tertium dubium eſt, An beſtialitas ſit plurium ſpecierũ. Et eſt rõ dubij, tum propter textus diuerſitatem, tum propter dæmonem incubum in forma maſculi naturaliter concũbentis, nunc contra naturam, nunc in eodem textu, nunc in forma beſtiæ, nunc in forma conſanguinei, nunc in forma alicuius ſancti concumbentem cum fœmina. Non enim liquet an ſint hæc omnia unius ſpeciei, tum propter differentiam plus quã genericam inter dæmonem, & bruta.

K ¶ Quartũ dubium eſt, An peccatum concubitus viri cũ muliere extra uas debitum, ſit eiuſdem ſpeciei cũ alijs peccatis circa modum concũbendi. Et eſt rõ dubij. Tum quia apparet hic diuerſitas ſpecifica, quia ex primo non poteſt ſequi generatio, ex alijs ſic, & tamen in litera ſimul ponuntur ſub contrarietate ad modum concubitus, Tum quia talis concubitus eiuſdem ſpeciei eſt cum peccato ſodomitico, cum maſculus in maſculum turpitudinem operatur.

¶ Quintum dubium eſt, quia ſuperius dictum eſt, ꝙ cõcubitus viri uoluntarie non ſeminãtis, & mulieris ſeminantis, eſt cõtra naturam, & tamen hoc peccatum ſub nullo iſtorũ quatuor modorum clauditur, quoniam ſeruatur debita ſpecies, debitus ſexus, debitum inſtrumentum, debitus modus &c.

¶ Sextum dubium eſt, An omnia hæc peccata contra naturã, ſint peccata mortalia. Et eſt ratio dubij, quia peccatum in ſolo modo non uidetur peccatum mortale.

¶ Ad primum dubium dicendum, ꝙ cum bonum cõſurgat ex F cauſa integra, malum autẽ ex particularibus defectibus, & ordo naturalis actus humani venerei multa exigat cõſequẽs eſt, ꝙ malum dicti ordinis conſurgat ex defectibus ſingulorum requiſitorũ ad dictum ordinẽ, & conſequenter ꝙ ſpecies malorũ oppoſitorum dicto ordini accipiantur penes diuerſarum rationũ bona, ex qbus conſurgit ordo naturalis actus humani venerei. Cõſtat autem ꝙ naturalis ordo actus venerei humani, cui directe contraria ſunt peccatum venereum contra naturã, cõſiſtit in quinque. Primo, in cõcubitu. Secũdo, hominũ. Tertio, vtriuſq; ſexus. Quarto, ſecundum vtriuſq; naturalia ad generationẽ inſtrumenta. Quinto, ſecundum debitum modum. Ac per hoc mollities directe tollens bonũ concubitus, & beſtialitas directe tollens bonum ſpeciei humanæ, ſodomia directe tollẽs bonum ſexus in ſuppoſito, & peccatum innominatum directe tollens bonũ naturalis inſtrumenti, & peccatũ quoq; innominatũ directe tollens bonũ naturalis modi, diuerſarũ rationum uitia contra naturam obſiſtere videntur. Nihil enim huic diuerſitati obſtãs apparet, niſi ꝙ omnia hæc bona propter vnũ videtur eſſe. i. bonũ cõſeruãdæ ſpẽi humanæ. Ad hoc. n. oĩa I hæc a natura ordinatur ut ad finem. Sed hoc non obſtat, quia iſta ſic ſunt bona ꝑꝑ conſeruãdã humanam ſpeciem, vt etiam ſm ſeipſa ſint quędã bona, q̃ per hæc peccata tolluntur. Nã concubitus ipſe, bonũ importat formaliter coniunctionis inter actiuum & paſſiuum, ꝙ conſtat ſm ſe eſſe bonum in omni natura: identitas etiã ſpecifica perſonarum concumbentiũ conſtat etiam ꝙ ſm ſe bona eſt, vt pote in omni natura animalium cocẽtium a natura inſtituta. Diuerſitas quoq; ſexuũ ſm ſe ponit bonũ proportionis naturalis inter actiuum & paſſiuum. Proprietas inſtrumentorum ſm ſe ponit vltra naturalem proportionem bonum naturalis coniunctionis ꝓximorum principiorum generationis &c. Modus autem concumbẽdi conſtat ꝙ bonum quoddã naturale eſt ſm ſe, cum modus peculariter bonum conſtituat. Conſiſtit. n. bonũ in mõ, ſpecie, & ordine. Vnde uitium uenereũ contra naturã in has quinque ſpecies diſtingui videt, ita tñ ꝙ vltima ſpecies vt imperfecta K ſpecies ſub tali genere cõprehendatur, quia non contra, ſed præter naturã fit, cum in ſolo mõ cõcumbẽdi errat. Sed hæc ratio deficit in hoc, ꝙ æquiuocat de bono, quia licet hęc ſint bona ſm ſe diuerſarũ rõnũ in eſſe naturæ, vt tñ ueniũt in uſum humanũ ſunt unius rõnis bona, quia ut ſubſunt humano uſui, nõ ſunt bona niſi bonitate generationis humanę, ad q̃ oĩa ordinantur. Quod probatur, quia nõ ſunt ſm ſe appetibilia ab appetitu humano recto ſine ordine ad gñationẽ humanã tñ. Nã cõcubitus & ſexus eiuſdem ſpeciei & inſtrumentorum naturalium coniunctio, ſecluſo ordine ad generationem humanã bona humana nõ ſunt, nec recto appetitu humano appetibilia. Et ſimiliter oppoſita illis una & eadem, ac ſola rõne ſunt mala humana, q. a. i. quodlibet ponit actum uenereum, ex quo nõ põt ſequi generatio. Ideo. n. ſeminatio ſine concubitu eſt malum humanum, q. a ex ea nõ põt ſeq; generatio humana. Similiter abus ſexus, uel alterius ſpẽi, uel inſtrumẽti, uel modi, eſt

751 4 di. 41. art. q. 2.

Art. 1 huius q. poſita.

Li. 7. c. 5. tomo 5.

Q. præc. art. 2. & 3.

Digitized by Google

dr̃, eſt malum humanũ, quia ex eo nõ põt ſequi humana gñatio. Si.n.poſſet humana gñatio ſequi, nihil horum eſſet malũ humanum, quis forte eſſent mala naturæ. Et qm̃ ſpẽs uitiorũ non diſtinguunt̃ penes mala naturæ ſm ſe, ſed ſm, q̃ ſubſũt, aut contrariantur humano vſui, ið nõ apparet vnde inter peccata côtra naturã diuerſitas ſit ſpecifica. Et hoc inſinuauit author ponendo ipſam determinatam q̃nẽ luxuriæ, & nullã mentioné faciendo de diuerſitate illius ſpecifica, quis hoc non cogat, qm̃ author in s. ar. huius q. numerando ſpẽs luxuriæ, dixit in numero plurali, Vitia contra naturã: & in art. vlt. huius q. dicit ẽt pluraliter, in vitijs q̃ ſunt cõtra naturã tranſgreditur &c. Pluralis ſiqdẽ numerus inſinuare vr̃ pluralitatem vitiorũ ſpecificã, nam rõne numeralis diſtinctionis non fieret ſermo pluralis, & vere ſic eſt.

Glo. interlinearis ibid.

Art. 6. & 9. huius q.

fornicatione, & impudicitia, vbi dicit* gloſ. immunditia, id eſt luxuria contra naturam.

Respon. Dicendum, q̃ ſicut ſupra* dictum eſt, ibi eſt determinata luxuriæ ſpecies vbi ſpecialis rõ deformitatis occurrit, q̃ facit indecenté actũ venereũ. Quod quidem põt eſſe dupliciter. Vno quidem modo, quia repugnat rationi rectæ, quod eſt commune ĩ oĩ vitio luxuriæ. Alio modo, qa etiã ſup hoc repugnat ipſi ordini naturali venerei actus, qui côuenit humanæ ſpeciei, quod dicitur vitium contra naturam. Quod quidem poteſt pluribus modis cõtingere. Vno quidẽ mõ, ſi abſque oĩ côcubitu cauſa delectationis venereæ pollutio procuretur, q̃ pertinet ad peccatum immunditię, quã quidam mollitiem uocant. Alio modo, ſi fiat per concubitum ad rem non eiuſdẽ ſpeciei, quod vocatur beſtialitas. Tertio, ſi fiat per côcubitũ ad non debitum ſexum puta, maſculi ad maſculum, vel fęminę ad fęminam vt Apo. dicit ad Roma. 1. quod dicitur Sodomiticũ vitiũ. Quartũ, ſi ñ ſeruet̃ naturalis modus concumbendi, aut quantũ ad inſtrumẽtũ nõ debitũ: aut quantũ ad alios monſtruoſos & beſtiales concumbendi modos

B

Ad primum ergo dicendum, q̃ ibi enumerãtur ſpecies luxurię quę non repugnant humanę naturæ, & ideo pretermittitur vitium contra naturam.

Ad 2. dicendum, q̃ beſtialitas

Nã ſpẽs moralium vitiorũ nõ ſemp̃ ſumunt̃ penes ſpẽs bonorum priuatorum, ſed ẽt penes diuerſa motiua p̃ ſe ſufficiẽtia ad priuationẽ unius, & eiuſdẽ boni, vt patet in duob. extremis vitiis tẽperãtiæ, quæ idẽ bonũ tollũt, ſed diuerſimode. ſ. p̃ exceſſum, & per defectum. Vbicũq; n. occurrũt diuerſa motiua, quorum quodlibet eſt per ſe ſufficiẽs ad priuãdũ bonũ alicuius uirtutis moralis, ibi diuerſa vitia ſm ſpẽm ponẽda ſũt, vt patet in exẽplis datis, & in ſpẽbus gulæ, ſed diuerſa cõſtat eſſe motiua in his pctĩs contra naturam, ita q̃ quodlibet motiuũ eſt per ſe ſufficiẽs ad corruptionẽ naturalis ordinis act⁹ venerei humani igit̃ diuerſæ ſunt ſpẽs peccati contra naturã. Minor probatur, quia mollẽ mouet ſola expletio voluptatis venereæ. Sodomitam mouet p̃ſona indebiti ſexus. Beſtialem mouet ſuppoſitũ alienæ ſpẽi Abutentẽ fœmina extra vas mouet delectatio in parte indebita. Et vltimũ mouet delectatio indebiti modi. Et quodlibet horum eſt per ſe ſufficiẽs motiuũ ad corrumpendũ naturalẽ ordinẽ ſtatutũ in actu venereo humano, vt patet Rõnabile eſt igit̃ ponere has quinque ſpẽs vitij contra naturam. Conſonatq; diſtinctio iſta metaphyſicæ doctrinę: qm̃ cũ vitium contra naturã cõſtituat̃ in impoſſibilitate gñationis humanæ ex ſeminatione humana, conſequẽs eſt q̃ vbicũq; quædã impotentia gñationis humanæ in ſeminatione cõmittit, ib. p̃ ſe diuerſitas ſit, qm̃ ſicut fixio pedis pedalitas quædã eſt, & iõ eſt p̃ ſe diuerſificatiua pedis, ita ſeminatio in ſexu indebito impoſſibilitas q̃dã eſt gñationis humanę ex ſemine, & ſic de alijs. Conſonat & hęc diuerſitas ſpecifica moralibus diſtinctiuis, quia q̃dlibet iſtorum motiuorum diſſonat ſm ſe a rõne naturali, & eſt per ſe motiuum ex parte actus venerei, licet ex parte operantis poſſit aliud eſſe motiuum, & per ſe corruptiuum boni ſpecialis virtutis moralis, puta, caſtitatis. Cõſonat demũ proprijs huius uitij, qm̃, vt patet in litera, vitiũ illud hoc hẽt proprium, q̃ naturali ordini actus humani uenerei ſm ipſum actum opponitur. Prædicta aũt motiua omnia ſm oppoſita ẽt naturaliter dicto naturali ordini attenduntur. Nec obſtat q̃ author non fecerit mentionem de ſpecifica diuerſitate huius vitij, qm̃ locus ab authoritate negatiue non valet, & plurali numero illam inſinuauit. Nec eſt verum q̃ iſta peccata vna & eadem rõne ſpecifica ſpecialiſſima ſint mala moraliter, quamuis unum ſolum bonũ morale tollant: qm̃ ſunt unum genere penes priuationẽ generationis humanæ, & ſunt multa ſpecie penes diuerſa motiua per ſe ſufficientia ad priuationem generationis humanæ.

C

D

¶ Ad ſm dubium dr̃, q̃ cũ vitiũ mollitiei venereæ conſtituat̃ ex uoluntaria pollutione abſque concubitu quocumq;, nulla apparet differentia formalis, quæ diſtinguat hanc ſpẽm. Si ue. n. ſit procurata extrinſeco adminiculo p̃prio, vel alieno, p̃ quodcũq; coniunctũ, vel ſeparatum inſtrm̃ dummodo abſit côcubitus, ſiue ſit p̃curata p̃ ſolũ interiorem actum poſitiue,

E

A vel negatiue, nulla fit diuerſitas ſpecifica, qm̃ hęc omnia materialiter, vel p̃ accidẽs ſe hñt ad voluntariã ſeminationẽ abſque concubitu. Grauius tñ pctm̃ cum alieno hoc adminiculo fit rõne ſocietatis in pctõ alterius. Et hæc intellige loquẽdo de tali ſpecie peccati ſm ſe, qm̃ loquendo de eodẽ pctõ, vt ſubordinat̃ moroſæ delectationi, vt deſiderio adulterii, recipit ẽt adulterij deformitatẽ: & vt ſubordinat̃ moroſę delectationi, aut deſiderio inceſt, admittit deformitatẽ inceſtus, & ſic de alijs.

¶ Ad tertiũ dubiũ dr̃, q̃ venereæ beſtialitatis vitiũ ſpẽs ſpãliſſima eſt. Nã neq; ſexus aut vaſis diuerſitas inbeſt a diuerſitatẽ motiui in ordine ad rõnẽ habet, ſed ſub eadem mouẽdi rõne cõprehenditur, qa beſtia ipſa mouet. ſ. vt extraneũ a ſpẽ humana: ſicut omnis côcubitus maſculi cũ maſculo inter hoĩes eiuſdem ſpẽi, quia ſub eadem rõne mouet mas, & q̃libet pars eius marẽ ad actum venereũ, & mulier mulierẽ. neq; nata eſt ſeq̃ gñatio humana ex cõmiſtione cũ ſexu diuerſo beſtiæ, ſicut accidit in cõmiſtione hominum. Et p̃ hoc ẽt dr̃, q̃ oĩs côcubitus cũ dæmone eſt eiuſdem ſpẽi ſpãliſſimæ, qa ſub vna rõne mouet vt ſuppoſitũ nõ eiuſdem ſpẽi, & hæc intellige q̃rum eſt ex natura actus, hoc eſt, ipſius côcubitus ſm ſe cũ ſuppoſito non eiuſdẽ ſpẽi, qm̃ ex parte affectus. vt puta, ſiqs ẽt beſtia affectu ſodomitico abutatur, aut cũ dęmone p̃ affectũ ad delectationẽ ſodomiticã, vel cum conſanguineo &c. coeat, pctm̃ vltra beſtialitatis vitiũ deformitatẽ ſodomię, vel adulterij vel inceſtus, vel ſacrilegij &c. induit. Põt quoque ex parte effectus adiuncto q̃ñq; patientis affectu, ſeu cõſenſu, variari beſtiale pctm̃ mulieris cũ dæmone, puta, ſi dæmon non confectum à ſeipſo ſemen, quod non eſt verũ ſemen humanũ, ſed q̃dã humor ſemini humano ſimilis, ſed verum ſemẽ humanũ acceptum ab aliquo viro, concumbendo transfundat. Tale. n. pctm̃ ex parte côcubitus eſt beſtialitas, ex parte vero cõmiſtionis ſeminũ, ad ſimplicẽ fornicationẽ reductiue ſpectat, eo q̃ ſolã delectationẽ venereã in cõſumatione vagi côcubitus importat. Perinde. n. eſt quo ad hoc, ac delectari in ſuſceptione vagi ſeminis humani, q̃d ad ſimplicẽ ſpectat fornicationẽ, niſi aliqua alia conditio ſup addat̃ Vnde ex tali côcubitu generari põt homo filius illius viri, a quo deciſum eſt ſemẽ. Nec obſtat ſi uir ille ſit pater illius mulieris, ſi iſta tãtũ hominis ſemẽ petierit, nõ patris p̃prij, qm̃ ex intentione & propoſito peccata diſtinguuntur. Diuerſitas autẽ plus quã generica inter dæmonẽ & bruta in eſſe naturæ eſt, non in eſſe morali in ordine ad côcubitũ humanũ, quoniã dæmõ vt extremum concubitus humani, concurrit vt ſimile animali, q̃d ſm naturam põt eſſe extremum concubitus ornatus. n. & mouet corpus aereum in ſimilitudinẽ animalis illius, puta, hominis, aut beſtiæ, ac per hoc ſm affectum trahit peccatũ in ſpẽm illius concubitus, cui aſſimilatur. Quia tñ ſm veritatẽ non tãtum talis concubitus eſt cum extremo extraneæ ſpẽi ab homine, & motiuum ad tale peccatum eſt delectatio venerea in extremo alterius ſpẽ, q̃ motiuum cõe eſt omni venereæ beſtialitati, iõ ex parte actus nulla apparet ſpecifica dr̃ia luxurię. Differt tñ ſpẽi côcubitus cũ dæmone a côcubitu beſtiali ex admiſtione alterius vitii. ſ. irreligioſitatis, non ſm ſpeciem ſacrilegij, ſed ſuperſtitionis illius, ad quam ſpectat ſocietas cũ dæmonibus. Eſt. n. in tali concubitu directe ſocietas cum dæmone.

¶ Ad quartũ dubiũ dr̃, q̃ peccatum hominis cũ muliere extra vas naturale, ſpẽ differre vr̃ a pctõ in mõ concũbendi cũ muliere non p̃p obiectiones allatas, vt patebit rñdẽdo ad illas, ſed p̃p diuerſitatem motiuorum, qm̃ ad vſum mulieris extra vas naturale mouet delectatio partis, ſeu inſtri innaturalis, ad vſum vero mulieris in vaſe naturali modo indebito mouet delectatio ipſius modi innaturalis, ut prius dictum eſt.

¶ Pro

¶Pro prima tamen obiectione ſciendum eſt, ꝙ modus innaturalis contingit dupliciter. Vno mō ita ꝙ nō pōt ſequi gñatio, & tunc ſolū peccatū in mō eſt, proprie pctm contra naturam. Et ꝙ hoc ſit verum & de intētione authoris, patet ex primo huius q. ar. vbi dicit, ꝙ impedire generationem ꝓlis cōſtituit vitiū contra naturā, & ex eo ꝙ aliter nō eſt cōtra, ſed ꝑter naturā. Alio mō, ita ꝙ poteſt ex eo ſequi generatio, & talis modus non comprehenditur ſub peccato contra naturam niſi reductiue, eo mō quo id qđ eſt ꝑter naturam reducitur ad contra naturam. Talis tamē modus, licet abſolute deformitatem quandam importet, ꝓpter receſſum a naturali modo, non tamen ita habet deformitatem annexam, quin ex cā poſſit eſſe licitus, puta, ſi diſpoſitio corporis non patiatur aliter fieri.

752 Infr. q. 170. ar. 1 ad 2. Et 1. 2. q. 73. ar. 7 cor. Et 4. di. 41. art. 4. q. 3. cor. ſi.

¶Pro ſecunda autem obiectione iam poteſt patere ex dictis, ꝙ cōmiſtio viri cū muliere contra naturā, & cū puero, diſtinguitur ſpē, qa motiua ſunt diuerſarū rōnum. ſ. delectatio in perſona ſexus quidē debiti, ſed ſm partē indebitam. Alia n. rōne repugnat rōni & naturæ, ꝙ ipſa perſona concūbens eſt cōtra naturā, & alia rōne: quod perſona ipſa concumbens non eſt contra naturam, ſed illa pars eius. Ibi n. extrema cōcubitus, quę ſunt perſonę, repugnantiam habent, hic aūt extrema non habent repugnantiam, ſed aliunde repugnātia oritur ex ſola inſtrumentali parte. Vnde inter modos quatuor uitij contra naturam in litera numeratos, ſola quarta ſpecies ſubalterna inuenitur.

H ¶Ad quintum dubiū dicitur, ꝙ tale peccatū ſub vitio contra naturam per abuſum inſtrumenti naturalis, ſeu per omiſſionē illius, cōcludit, quoniā inſtrumēta naturalia ad generationē humanā ſunt duplicia. ſ. ipſa mēbra pudenda maris & mulieris ad cōcubitū ordinata, & ſemina vtriuſq;. Ac per hoc ſicut vir ſeminās extra vas naturale mulieris, peccat contra naturam, omittendo inſtrumentū naturale mulieris, ita mulier ſeminans ſine viri ſeminatione, peccat contra naturā omittē-

I do voluntarie naturale inſtrumētū viri ad generationē. Quia n. ad generationē magis cōcurrunt inſtrumēta fluida. ſ. ſemina, quam inſtrumenta ſolida. ſ. mēbra pudēda, vt patet manifeſte ex parte viri, & maxima delectatio venereorū cōſiſtit in vſu inſtrumētorum fluidorum emittendo ea, conſequens eſt ꝙ peccatum venereum contra naturam, ad qđ delectatio venerea contra naturalē ordinē mouet nō ſolū penes inſtrumēta ſolida, ſed penes inſtrumēta fluida conſideretur, ita vt abuſus inſtrumenti ſiue ſolidi, ſiue fluidi tollens generationē humanā, pctm contra naturā ſit. Et quia in tali concubitu, abuſus eſt inſtrumenti fluidi mulieris, quoniā cōtra naturalē ordinē eſt, ꝙ mulier ſeminet niſi ꝓ generationē, vt patet cum mulier peccat peccato mollitiei, cōſtat aūt ex tali concubitu non poſſe ſequi generationē, ideo talis concubitus peccatū eſt contra naturā in quarta ſpē peccati contra natura, in qua ſeruata ſpecie & ſexu, concubitus propter inſtrumētalē abuſum tollit generationē humanā. Et bene nota abuſum inſtrumentalē, quonia ſi aliūde prouenit quod alter tantū ſeminet, cū vterque intendat, & det quātū in ſe eſt operā cōſumationi naturalis concubitus, nulla interuenit moralis deordinatio. Et ſimiliter ſi aliunde prouenit, ꝙ prius ſit ſeminatio vnius q̄ alterius, cōtinuatio cōcubitus ad hoc vt reliquus ſeminet non ē cōtra naturā, quoniā ad cōſumationē concubitus naturalis ſemicōpleti ordinatur, non ad hoc ꝙ ſola vna pars ſeminet, vt accidit in caſu principali. Deberet tñ dari cōſilium cōiugi tardiori ad ſeminandum, vt ante concubitum aliqua ꝓuocatione ſui vteretur tali & tanta, vt diſponeret ad ſimultaneā ſeminationem. Et quoniam hoc eſt rationabile auxilium naturæ nullum in huiuſmodi prouocatione peccatum eſt.

¶Ad ſextū dubium dicitur, quod oīa peccata venerea contra

F naturā, ſunt peccata mortalia ex ſuo genere, qa ſic ſunt contra naturalē ordinē actus venerei humani, ꝙ tollunt illius finē. ſ. gnationē humanā, q̄ eſt lōge maius bonum, q̄ diuitiarū, & aliarum rerū exteriorum bonum. Nec obſtat ꝙ nō ōis innaturalis modus eſt peccatum mortale, qm̄ ut iā dictū eſt, nō ōis innaturalis modus ē cōtra naturā ſed ſolꝰ ille q impedit gñationē. Reliqui n. ſunt ſolū ꝑter naturā. Similiter nō obſtat in caſu quinto diſcuſſo, quod vir non tenet cōſumare inchoatum actū venereū cū uxore, qm̄ licet ſic verū abſolute, tenet tñ ex ſuppoſitione. ſ. ſi uxor ex concubitu ducit ad ſeminādū, tūc n. tenet conſeminare. Alioqñ cōcubitus ſm ſe tollit naturalem generationem propter abuſum inſtrumēti fluidi mulieris, & illius concubitus conſumati ex parte mulieris.

differt a malitia, quæ humanæ virtuti opponitur per quendā exceſſum circa eandē naturam, & ideo ad idem genus reduci poteſt.

Ad tertium dicedū, quòd luxurioſus n̄ intēdit ad gñationē humanā, ſed delectationē venereā, q̄ pōt aliqs expiri ſine actibus, ex qbus ſequitur humana gñatio. Et hoc ē qđ q̄rit i vitio cōtra naturā.

G

Articulus XII.

Vtrum vitium contra naturam ſit maximum peccatum inter ſpecies luxuriæ.

AD DVODECIMVM ſic ꝓcedit. Vr̄ ꝙ vitiū cōtra natura nō ſit maximū pctm inter ſpēs luxurię. Tāto. n. aliquod peccatū eſt grauius, quāto magis cōtrariatur charitati, ſed magis videtur cōtrariari charitati proximi adulterium, ſtuprū, & raptus, quæ vergunt in iniuriā proximi. quam peccata contra naturam, per quæ nullus alteri iniuriatur. ergo peccatum contra naturam nō eſt maximum inter ſpecies luxuriæ.

¶2 Præt. Illa peccata videntur eſſe grauiſſima, quæ contra Deum cōmittūtur, ſed ſacrilegium directe committitur contra Deum, quia vergit in iniuriā diuini cultus ergo ſacrilegiū eſt grauius peccatū quam vitium contra naturam.

¶3 Præt. Tanto aliquod peccatū videtur eſſe grauius, quanto exercetur in perſonā, quam magis diligere debemus, ſed ſm ordinem charitatis magis debemꝰ diligere perſonas nobis cōiūctas, quę pol

¶Super quęſtionis centeſima quinquageſimę quartę Articulum duodecimum.

IN ar. 12. eiuſdē q. 154. dubia duo occurrunt. Primum eſt, An pctā contra natura tranſeant in deformitates uitiorū naturalium, ita ꝙ vnum & idē peccatū ſit ſub vitio cōtra naturā, & ſub vitio naturali, puta, ſub ſodomia, & inceſtu, vel adulterio, vel ſacrilegio &c. Et eſt rō dubij, quia hinc apparet pars affirmatiua uera. Nā ſi qs cōcumbat cum uxore aliena cōtra naturā, facit iniuriā marito illius, vtpote vtēdo ad venereū cōcubitū ꝑſona q̄ eſt alterius ad cōcubitum uenereū. Nec minus ſacrilegij reus eſt abutens moniali cōtra naturam, q̄ abutens illa naturaliter. Nec minus raptus reus eſt, q. violentiā inferens mulieri ad cōcubitum cōtra naturā, q̄ naturalē. Pars autē negatiua apparet vera, tum ex eo quod impoſſibile eſt eūdē cōcubitum eſſe contra naturā, & naturalē ſiue bonum, ſiue malū moraliter. Ac ꝑ hoc impoſſibile eſt cōcubitū contra naturā habere ꝓpriā dñā cōſtitutiuā cōcubitus naturalis in eē mali moralis. Cōſtat aūt qđ inceſtus, adulteriū, & ſtuprū nō ſūt accidētia cōta, ſed ꝓprie dñæ cōſtitutiuę concubitus naturalis ſub genere moralis mali. ergo non inueniuntur extra naturalē cōcubitum, tum ex eo quod ex cōcubitu cōtra naturā non contrahitur affinitas, quā tn contrahere oporteret, ſi inceſtus deformitatē haberet, quia ſi eſſet inceſtus concumbere contra naturam cum ſorore vxoris propriæ, ſequeretur, quod vxor propria eſſet facta illi affinis: & ſi non eſt facta ex hoc ſibi affinis. ergo ille concubitus non fuit inceſtus.

¶Scđm dubiū eſt, qa in litera in rñſione ad ultimum dr̄, ꝙ inter peccata cōtra naturā infimū locum tenet mollities. Vr̄. n. qđ minus graue ſit pctm̄ in mō cōtra naturā cōcūbendi cū fœmina, ſeruato vaſe naturali, quod in litera ultimo numerat.

K ¶Ad primum dubium dr̄, ꝙ in hac q̄one eſt aliquid clarum, & aliquid obſcurum. Duo ſiquidē ſunt hic manifeſta. Alterū eſt, ꝙ peccatum luxuriæ cōtra naturā aggrauat. ꝑ cōditiones ſignificatas ſpeciebus luxuriæ naturalis. Cōſtat nāq; grauius eſſe abuti cōtra naturā muliere cōiugata q̄ ſoluta, & matre q̄ extranea, & uiolenter q̄ uoluntarie &c. Alterum eſt, ꝙ hmōi grauitas addit circunſtātiā alterius ſpēi in quibuſdā, ut patet, ſi addatur raptus, vel ſacrilegium ad cōcubitum contra naturā. Obſcura autem ſunt etiā duo. Primum eſt an in alijs grauitas addita uariet ſpeciem. Secundum eſt, an ſi variet ſpeciem, coincidant illæ ſpecies cum ſpēbus naturalis luxuriæ. Oportet autem ad veritatis intellectum cōſiderare, ꝙ in ſpeciebus naturalis luxuriæ eſt aliqd ſpectās ad ipſum genus luxuriæ, puta, cōcubitus &c. & aliquid ſpectans ad aliquod aliud genus puta, iniuſtitiæ, vel irreligioſitatis &c. Et quoniā luxuria contra naturā diſtinguitur ex oppoſito cōtra luxuriam naturalē, nec coincidere poſſunt, ideo nulla eſt quæſtio de concurſu

vtriuſque

Digitized

vtriuſque luxuriæ in eodem cõcubitu, ſed tota quęſtio eſt de concurſu deformitatum alterius generis, quæ determinãt luxuriam naturalem. Quę qõ ex hoc ipſo ſoluit, ꝙ nihil prohibet deformitates alterius generis eſſe cões luxurię naturali, & cõtra naturã, ita ꝙ ſicut ſacrilegiũ, quod importat iniuriã rei ſacrę, & in propoſito pſonæ ſacræ, trãsfert concubitum naturalem viri cũ ſancti moniali in ſacrilegium, non minus transfert concubitũ cõtra naturam cum eadem in ſacrilegiũ, pp eãdẽ rationẽ, quia vtrobiq; agitur cõtra caſtitatẽ Deo dicatam. Et ita hoc ꝙ eſt pſonã eſſe coniugatam, non ſolum transfert concubitũ alienũ cũ ipſa in ſpẽm iniuriæ maritalis, ſed etiam concubitum alienum cum eadem contra naturam trãsfertur in ſpẽm maritalis iniuriæ, quia vtrobique perſona q̃ eſt alterius quo ad cõcubitum polluitur.

Referẽ 32. q.7.c.Quemadmodũ. in fine, & cap. Adulterij.

Et ſimile eſt de inceſtu, & ſtupro, quia vtrobiq; fit iniuria vel naturali reuerentię, puta, ſi qs cognoſcat cõtra naturã ꝓpriã matrem, vel paternæ cuſtodiæ, cui nõ ſolũ virginale ſignaculũ, ſed ipſum filiæ corpus cõmẽdatũ naturaliter eſt, iuxta illud. Filiæ tibi ſunt, cuſtodi corpus earũ. Et ſic nõ ſolũ deformitates, raptus, & ſacrilegij, ſed adulterii, inceſtus, ac ſtupri, pñt cũ cõcubitu cõtra naturã cccurrere. Ac per hoc hmõi circũſtãtię ſi concurrant non ſolũ aggrauant, ſed variant ſpẽm, ꝙ in prima qõne quæſitum eſt. Et ſi perſpicaciter intuiti fuerimus, apparebit ꝙ deformitates iſtæ ſunt eiuſdẽ ſpẽi cũ deformitatibus ſimilibus in vitiis luxuriæ naturalis. Nam ex parte ipſarũ deformitatũ nulla apparet formalis dña, ſed alicubi inuenit ſolus qdã defectus cõſũmata iniuria, puta, in cõcubitu cõtra naturã cũ aliena vxore, & cũ filia alterius virgine. Nã maior iniuria fit marito ſi concubitus eſt naturalis, qa tũc non ſolũ pſona vxoris, q̃ eſt mariti, ſed ẽt vas quod eſt mariti polluit. Et ſimiliter paternæ cuſtodiæ maior iniuria fit per cõcubitum naturalem, quo nõ ſola perſona polluiẽ, ſed ſignaculũ virginale auferẽ, qđ pcipue cuſtodiendum erat. Et iõ concludendum vr̃, ꝙ circũſtãtię non ſolum varient ſpẽm concubitus cõtra naturã, ſed transferunt in eaſdẽ ſpẽs, in quas transferunt per modũ differentiæ cõcubitus naturalis. Quocirca concubitus contra naturã cũ aliena vxore, cõſanguinea, & habẽte votum caſtitatis, nõ eſt proprie adulterium, nec proprie inceſtus, quia oẽs ſpẽs luxuriæ naturalis ſignificant deformitatẽ in cõcubitu naturali, ſicut ſimum curuitatẽ in naſo. Et ꝓpterea ex hmõi circunſtantijs in crimine contra naturã, non contrahiẽ affinitas, nec incurriẽ pœna adulterorũ, & inceſtuoſorum. Eſt tamen proprie ſacrilegium, quia ſacrilegium nõ ſignificat deformitatẽ in tali materia determinate. ſ. in cõcubitu naturali, ſed abſolute, in quacũq; materia cõtra rẽ Deo dicatã agaẽ. Et eſt reductiue ſpectãs ad ſpẽm adulterii & inceſtus pp ſimilitudinẽ deformitatis iniurię, & irreuerentiæ naturalis, quarũ prima ad iniuſtitiã, ſecunda ad impietatem ſecundum ſe ſpectat. Et ſic ſecundæ queſtionis ſolutio patet.

¶Ad ẽm dubium dr̃, ꝙ quia author ponit peccatum in mõ, eſſe cõtra naturã, & grauius mollitie, & ponit in eo latitudinem, ſeu differentiam, dicendo, Magis autem ſi non ſit debitũ vas, quã ſi ſit inordinatio ẽm aliqua alia pertinẽtia ad modũ concumbendi, ideo ex hoc ipſo oſtendit, ꝙ per peccatum in mõ, in ꝓpoſito intẽdiẽ talẽ vnde nõ poſſit gñatio ſequi, vt ſi quis ita concumbat, vt ad os vaſis naturalis vix attingat, vt quaſi cogatur extra ſeminare ex tali mõ, q̃uis ẽm vas naturale cõcũbat. Niſi.n. ſic exponatur, non ſaluatur ly magis proprie, nec ſaluaẽ ꝙ quartus modus ſit ſupra mollitiem ẽm ſe totũ, ſed ſolũ ẽm ſui ſupremum, ꝙ tñ author ex propoſito intẽdit, ponens ſupra mollitiem totum, magis tamen ſecundũ ſui ſupremum, quam infimum. Obiectio autẽ ꝓcedit de mo-

A do præter naturam, qui non impedit generationem, quod diſtat a mollitie ſicut veniale a mortali.

luũtur per inceſtum quam perſonas extraneas quæ polluuntur ꝑ vitium cõtra naturam. ergo inceſtus eſt grauius peccatum quam vitium cõtra naturam.

¶4 Præt. Si vitium cõtra naturam eſt grauiſſimum, videtur ꝙ tanto ſit grauius, quanto eſt magis contra naturam, ſed maxime videtur eſſe contra naturam peccatum immunditiæ, ſeu mollitiei, quia hoc videtur eſſe maxime ſecundũ naturam vt alterum ſit agens, & alterũ ſit patiẽs. ergo ſecundũ hoc immũditia eſſet grauiſſimum inter vitia cõtra naturã, hoc aũt ẽ falſum. ergo vitia cõtra naturã non ſunt grauiſſima inter peccata luxuriæ.

Sed contra eſt, ꝙ Augu.* dicit in lib. de adulter. cõiugiis, ꝙ omnium horũ vitiorum. ſ. quę ad luxuriam pertinẽt, peſſimum eſt quod contra naturam fit.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ in quolibet genere peſſima ẽ principii corruptio, ex quo alia dependẽt. Principia autem rationis ſunt ea quæ ſunt ẽm naturam. Nam ratio præſuppoſitis his quę ſunt a natura de B terminata, diſponit alia ſecundum quod cõuenit, & hoc apparet tam in ſpeculatiuis quam in practicis. Et ideo ſicut ĩ ſpeculatiuis error circa ea, quorum cognitio eſt homini naturaliter ĩdita, eſt grauiſſimus, & turpiſſimus, ita in agendis agere contra ea quæ ſunt ſecũdũ naturam determinata, eſt grauiſſimum & turpiſſimum. Quia ergo in uitiis, quæ ſunt contra naturã

¶In eodem 12. ar. dubium occurrit arduum circa rõnem mollitiei, & ſodomitici vitii in mulieribus, Qua. ſ. rõne conſtat tales actus mulierum eſſe peccata mortalia. Et eſt rõ dubii, qa peccatum mortale oportet ꝙ ſit contra bonũ diuinũ, aut humanum, ſeu creaturæ intellectualis, alioqn non eſſet contra charitatem. In hmõi aũt actibus mulierũ non agiẽ cõtra bonũ diuinũ, vt patet, nec cõtra bonũ angelicũ, ut patet, nec cõtra bonũ humanum. Probaẽ, qa ſi hoc eſſet, iõ eſſet, qa eẽt contra bonũ gñationis humanæ, vt in mollitie viri, & ſodomia maſculorũ patet, ſed hoc non eſt, quia ſeminatio mulieris non concurrit ad generationem niſi per accidens. Ea aũt quæ ſunt ꝑ accidens omittuntur ab arte. Et pp ea hi actus mulierum non exeũt limites peccatorum, q̃ ſunt circa tactus & amplexus, in quibus ẽm ſe conſtat non con-
C ſiſtere pctm̃ aliquod contra naturam, quod cõſtituitur ex hoc ꝙ tollit finẽ ſeminationis humanæ. ſ. generationẽ hominis. Quod aũt fœminæ ſemen nõ requiraẽ per ſe ad generationẽ, teſtatur Ariſt in 1. de generatione aialium circa finem, quem ſequitur author in 3. parte q 31. ar. 5. ad 2. Et quia Galenus & Auicenna in 9. Albertus in 15. de Animalibus tenent oppoſitum, reſtat vt dubium ſaltem ſit, an hi actus mulierũ ſint peccata mortalia, ſicut dubium reſtat propter varietatẽ opinionum, an ſemen mulieris per ſe requiratur ad generationem.

¶Ad euidentiam qõnis huius ſciendum eſt, ꝙ licet nõ ſit hic qõ, An hi actus mulierũ ſint pctã mortalia, qm̃ hoc ꝓ conſtanti ſupponiẽ, vtpote ab vniuerſa Eccleſia acceptatũ. Nullus.n. apparet catholicus cõtradicens, neq; ſit qõ, An ſemẽ mulieris ꝑ ſe concurrat ad gñationem, qa qõ hæc ad naturalem ſpectat philoſophiã, ſed ſit qõ de certitudine, ſeu euidentia rõnis naturalis, quare hmõi actus ſunt pctã mortalia, qa tñ hęc pen-
D det ex notitia hmõi actuum in genere naturę, qm̃ peccatum contra naturã fundaẽ ſuper hoc, ꝙ actus eſt contra naturæ ordinem, & pctm̃ mortale in genere eorum q̃ contra naturam ſunt, fundaẽ ſuꝑ malo humano in his, alioquin non eſſet cõtra charitatem, iõ duo facienda ſunt. Primo, tractabitur ipſa naturalis qõ. Secundo, directe quæſito reſpondebitur. Quoad primum Ariſ ſentẽtia eſt, quod ſemẽ fœminę non eſt humor ſeminalis, ſed eſt ſuperfluitas propria vteri. Nec concurrit ad gñationem quouis modo, quia nec vt agens, nec vt materia. Probat aũt quod dicit rõne, & quibuſdam ſignis. Rõ eſt, qa mẽſtruũ eſt quod in fœmina ꝓportionaliter rñdet ſemini in viro, ergo ille alius humor quod ſemẽ in muliere dicimus, nõ eſt illud quod correſpondet in fœmina proportionaliter ſemini viri. Aſſumptum probatur ex ſenſibilibus, quia. ſ. proportionaliter incipiunt, & deſinunt ſemẽ viri & menſtruum
E mulieris. ſ. in pubertate & ſenectute. Vox in vtroque ꝓportionaliter tunc mutaẽ, in vtroque pili generantur tunc, & mẽbra receptiua vtriuſque humoris diſtenduntur. Conſequentia ꝓbaẽ, qa ſi menſtruum eſt illud ꝓportionale, ergo non ſemen. & ſi ſemẽ, ergo nõ mẽſtruũ. Impoſſibile ſiquidem eſt dari ſemini uirili duo ꝓportionalia naturalia in eodẽ. Qđ poſſet ꝓbari tum ex parte naturę, qa ſicut nõ deficit in neceſſarijs, ita nõ abundat in ſuperfluis, tum ex rõne propriæ cãæ, quia ſi vtrumq; eſt illud ꝓportionale, neutrũ eſt illud. Indicia aũt ſunt multa. Primum eſt, quod mulieres ſępe cõcipiũt ſine illa delectatione q̃ in ſeminis emiſſione ſentitur. Scđm eſt, quod concurrente utroque ſemine ſine mẽſtruo non concipiunt mulieres. Tertium eſt, quod huiuſmodi ſemen nõ cõuenit omnibus mulieribus, ſed nitidis, & ſeminaribus vt plurimũ, nõ autem fuſcis, & quæ ſunt viragines. Quartũ eſt, ex

quantitate

tráſgredit homo id quod eſt ſm naturam determinatũ circa vſum venereum, inde eſt ꝙ in tali materia hoc peccatum eſt grauiſſimũ. Poſt quod eſt inceſtus, q̃ ſicut dictum* eſt, eſt contra naturalem reuerentiam, quam perſonis coniunctis debemus. Per alias aũt luxuriæ ſpecies præteritur ſolum id quod G eſt ſm rationem rectam determinatum, ex præſuppoſitione tamen naturalium principiorum. Magis aũt repugnat rationi, ꝙ aliquis venereis vtatur nõ ſolum contra id ꝙ cõuenit ꝓli generãdæ, ſed ẽt cũ iniuria alterius, & iõ fornicatio ſimplex, q̃ cõmittitur ſine iniuria alterius perſonæ, ẽ minima inter ſpẽs luxuriæ. Maior autem iniuria eſt, ſi quis abutatur muliere alterius poteſtati ſubiecta ad vſum generationis, quam ad ſolam cuſtodiá, & ideo adulteriũ eſt grauius quã ſtuprũ, & vtrũq; aggrauatur ꝑ violentiã; ꝓp quod raptus virginis ẽ grauius quã ſtuprũ, & raptus vxoris quã adulterium. Et hæc omnia etiam aggrauantur ſecũdũ ratio-

quantitate, quia ſ. multum excedit interdum quãtitate ſeminis, & variatur in plus & minus ſm cibi rõnẽ, nã quidã cibi aerei vaporis augẽt ipſum. Quintum eſt ex gñe fœminarũ, q̃a ſ. talis humor non conuenit omnibus fœminis. Sextũ eſt, q̃a ex hoc contactu non emittunt fœminæ ſemẽ per illas partes

Diuini autẽ Thomæ ſentẽtia cõſentit Ari. in hoc, ꝙ ſemẽ mulieris non eſt neceſſariũ ad gñationem. An aũt ſit vtile ad gñationẽ aut oĩno extraneum, vt Ari. ſenſit, nõ dicit, ſed cũ Ariſto. dixit ſemen mulieris non eſſe humorem ſeminalem, ſed eſſe ſuperfluitatem vteri, ſeu matricis: diuus Tho. dicit ipſum eſſe imperfectũ quid in genere ſeminis. Et ex hoc intulit, ꝙ non eſt materia neceſſaria in gñatione. Quia. n. ſemẽ ſm gñis ſui rõnem eſt in gñe cauſæ effectiuæ, vt patet in ſeminib. vegetabiliũ, & expſſe ſcriptum eſt in 5 Meta. & 2 Phyſ. c. de cauſis, cõſequẽs eſt vt ſi ſemen mulieris ſit in gñe ſeminis, q̃uis vt quid imperfectum, ꝙ non ſit ꝑ ſe ordinatũ à natura vt ſit materia generationis. Quod. n. eſt ordinatum per ſe vt ſit ſemen, non eſt per ſe ordinatũ ut ſit materia ſeminis, ac ꝑ hoc nõ eſt materia neceſſaria ad gñationẽ, q̃m talis eſt ꝓpriã materia ſeminis. Auic. vero in c. 3. noni de Animalib. & Alber. in fine 15. de animalib. putant, ſemen mulieris ꝑ ſe cõcurrere ad gñationẽ nõ vt ſemẽ niſi æquiuoce ſeminis nomine vtẽdo, ſed cõcurrere vt ꝓximã materiã gñationis, ita ꝙ ſanguis menſtruus eſt materia puta egẽs adhuc decoctione ad hoc, ꝙ ſit ꝓxima materia generationis, & ꝓpterea eſt velut cibus illius ſeminis, ſeu ſanguinis albi, ꝙ eſt ꝓxima materia. Gal. aũt, quẽ ſequit Scotus in 4. di. 3. ſent. opinari vĩ, ꝙ ſemẽ mulieris cõcurrat, vt ſemen q̃uis minus principale & dependens in ſua cãlitate a ſemine viri. Et rõ Galen. eſt, q̃a ex quo ꝓles q̃nq; aſſimilat patri, & q̃nque matri, dẽt eſſe vna cõis rõ hm̃oi aſſimilationis, ſed rõ aſſimilationis ad patrẽ eſt ſemẽ. igit rõ aſſimilationis ad matrẽ eſt ſemẽ. & cõfirmatur a Scoto, q̃a proprium agentis eſt aſſimilare ſibi effectũ non materiæ. Inter has aũt opiniones, q̃ ſit vera, non facile apparet. Nam rõ Ariſto. plurimũ authoritatis ex ſenſibilibus habet, & nõ niſi vnũ ſibi obſtare video. ſ. ꝙ natura poſuit talem. ſ. veneream & tantam delectationem in reſolutione, ſeu emiſſione ſeminis in muliere. Cum. n. natura agat propter finem: ita ꝙ ex cauſa finali optima ſumitur rõ in naturalibus, cõſequens eſt vt natura appoſuerit delectationẽ, in tali ſeminatione ꝓp bonum ſpẽi conſeruãdæ, ſicut in ſeminatione uiri. Et q̃m manifeſte apparet, qđ eſt delectatio nõ ſicut in confricationibus, aut alleuiationibus naturæ, ſed venerea, adeo vt ſenſibiliter quietet concupiſcentiã venereã in mulieribus, non eſt conſentaneũ rõni, ꝙ hm̃oi ſeminatio ſit excrementum vteri, ſed ꝙ ſit a natura ordinata ad conſeruationẽ ſpẽi. Delectatio. n. venerea ex propria rõne ad actus generationi deſeruientes ſpectat, & illos ſolos conſequitur. Et hæc ratio conuincit intellectum meum, non ad dicendum, quod ſemẽ mulieris ſit vere ſemen, q̃m noui Ariſt. confutaſſe hoc. ſ. ꝙ delectatio iſta non eſt ſufficiens ſignũ, quod illa emiſſio ſit K ſeminatio quia delectatio etiam conſequitur ad emiſſionem ſpiritus, ut confricatio apud impotentes adhuc ſeminare pueros manifeſtat, ſed ad dicendũ quod ſeminatio illa eſt act⁹ naturæ ordinatus ad gñationem ſiue ſit emiſſio ſeminis, ſiue alterius humoris, qui q̃nque ut pluries appellatur ſemen: q̃m delectatio venerea tam vehemẽs, non fruſtra eſt à natura. Et licet abſque ſeminatione accidat delectatio in pueris &c. nõ tñ accidit huiuſmodi delectatio niſi in actibus ordinatis ad ſeminationẽ, licet tunc ſequi nõ poſſit. Et illa delectatio eſt & in quãtitate, & qualitate diſſimilis illi, q̃m delectatio illa puerorũ eſt parua, & non quietatiua, mulierum autem delectatio in ſeminatione & eſt magna, & eſt quietatiua concupiſcẽtia venereæ. & ſi bñ aduerteris, inuenies quod delectatio cõfricationis in pueris atteſtatur nobis, quia appoſita eſt a naturæ actui, qui eſt ut via ad ſeminationẽ, quæ eſt generationis principium. Niſi enim hoc obſtaret, ſententia Ari. ex ſenſibili-

Art. 9. huius quæſt.

F bus efficax oſtenderet, q̃m non ſolum eſt vera illa affirmatiua. ſ. ꝙ concomitantia ſemẽ in maſculo ſunt illa q̃ cõcomitantẽ menſtrua in muliere, ſed eſt vera negatiua. ſ. ꝙ cõcomitantia ſemen in maſculo non concomitant ſeminationẽ in muliere, q̃m mulieres longe ante pubertatẽ ſeminãt, & longe poſt fœcunditatẽ. ſ. ætatẽ menſtruorũ, ſeminant, ꝙ nõ eſſet ſi ſeminatio mulierũ ad gñationẽ ordinaret. Verũ q̃a, vt poſt apparebit hæc nõ cõuincunt, rõ autem ex fine ſumpta multum cogens videt, idcirco ex hoc ſuppoſito principio ſ. ꝙ ſeminatio mulierũ ad gñationem ſm ſe ordinat ꝓcedẽdo, apparet ꝙ oportet alterũ duorũ dicere, aut ꝙ ordinat ad gñationem ſm ſe, & vt in talibus indiuiduis. ſ. mulieribus, & tunc occurrit aut Galeni, aut Auicen. via. Aut ꝙ ordinat ad generationẽ ſm ſe tñ, & tunc occurrit via diui Thomæ. Diſcernendo ſiquidẽ, & examinãdo ſingulas opiniones, manifeſte apparet qđ rõ Ariſt. ſufficienter excludit illã opinionẽ, q̃ ſecutus eſt Gal. & ex propoſito Ariſ. impugnauit. Nã natura ſeminis, & natura ſanguinis menſtrui diuerſarum ſunt rõnum. Et ꝓpterea vrget rõ Ariſt. qđ ſi ſemẽ in muliere eſt proportionale, ſemini in viro, qđ menſtruũ nõ eſt illud proportionale, & ſi menſtruũ eſt proportionale, non eſt H ſemen illud proportionale. Et cũ ex ſenſibilibus ſufficiẽter habeat, qđ menſtruũ eſt illud proportionale, ſequit qđ ſemẽ nõ eſt illud ꝓportionale in muliere. & vere opinio iſta nullũ hẽt fundamẽtum ſolidum in rõne, aut in ſenſibilibus. Vnde Gal. grauiter ab Auic. rephenditur hoc in loco. Ratio autem Galeni faciliime ſoluitur dicẽdo, quòd ratio aſſimilationis filij ad matrem eſt, quia mater effectiue facit materiam prolis, nõ q̃a materia ipſa q̃ a matre ſit, coefficiat ſemini virili vt ſemen coefficeret. Ex hoc. n. ꝙ mater efficit materiã, ſequitur ꝙ filius, niſi materia à ſemine viri, vel aliũde declinet à cõditionibus, quas ſortitur à ſua factrice, aſſimiletur matri. & hoc intendũt Philoſo. dicẽtes quod ſi ſemen viri dominatur ſuper materia, filius aſſimilatur patri. & ſi non, filius aſſimilatur matri, non quod negatio dominij ſeminis virilis ſit cã affirmationis aſſimilationis ad matrem, ſed quia nõ dominando relinquit materiã cũ diſpoſitionibus, quas à matre habet effectiue: & ꝓpterea patet quod confirmatio Scoti nõ concludit, quod materia materna coefficiat, ſed ſat eſt quod effectiue ſit a matre, vt ſic oĩs aſſimilatio ad cauſam ſequatur actionem illius cauſæ, & iã hoc expſſe habes ab authore, qui ſequitur, Ariſt. in hoc, ꝙ mater ſolum miniſtrat materiam. Conferendo aũt rõnem Ariſt. poſitioni Auic. & Alb. nõ apparet Ariſt. rõ efficax contra illã: quoniã apud iſtos humor ille, qui vocatur ſemen muliebre, & puritas menſtrui ſanguinis ſunt vnius rõnis, & pro vno computantur differentes tantum ſm magis & minus concoctum. & ideo ſecundum illam viam dicendo, quòd menſtrũ eſt proportionale, non excluditur, ſed includitur ille humor, qui dicit ſemen, & econtra, dicendo quod ille humor eſt proportionale in muliere, includitur ꝙ menſtruũ eſt illud proportionale. Et ſm hanc viam dicendum eſſet, quod ſemẽ ſecundum illam perfectionem, qua eſt perfecte decoctus ſanguis, ſimul incipit & deſinit cum reliquo ſanguine puro, qui eſt ſuperfluũ alimenti, qui ſanguis purus purgatur per menſtrua, licet imperfecte inchoet ante pubertatem, & duret poſt fœcunditatẽ. Ita ꝙ cum incipiunt menſtrua, incipit in mulieribus ſanguis tam rubeus, qui vocatur ſanguis menſtrui: quã albus, qui vocat ſemen, licet hic incipiat non ſimpliciter, ſed ſm ſuã perfectionẽ tunc. Signum huius eſt, quod ſanguis rubeus non tranſit in proximã materiã fœtus, niſi dealbetur maiori decoctione, vt aiunt hi qui digeſtiones huiuſmodi cõſiderant, & ſic inter illos & Ariſtotelem hæc eſt diſſenſio, quod Ariſtoteles ſemẽ mulieris ex neceſſitate materiæ ꝓuenire dixit, de genere ſuperfluitatũ exiſtens, iſti vero poſuerunt ipſum eſſe de genere ſanguinis menſtrui, & eſſe non ſuperfluitatẽ abſolute, ſed ſuperfluitatẽ qua indiget natura. ſ. ſuperfluitatẽ aliã ẽtiã mẽbrorum quarta digeſtione decocti. ſ. ſanguinis optimi, ſicut etiã

ſemen

nem ſacrilegij, vt ſupra dictũ eſt.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ ſicut ordo rationis rectę ab homine, ita ordo naturæ eſt ab ipſo Deo, & ideo in peccatis contra naturam, in quibus ipſe ordo naturę violatur, fit iniuria ipſi Deo ordinatori naturæ. Vnde Aug dicit in 3. confeſsio. c. 8. Flagitia quę ſunt cõtra naturã, vbiq; ac ſemp deteſtanda atque puniẽda ſunt, qualia Sodomitarum fuerũt, quæ ſi omnes gentes facerent, omnes eodẽ criminis reatu diuina lege tenerẽ B tur, qua non ſic fecit homines, vt ſe illo vterentur modo. Violatur quippe ipſa ſocietas, quę cum Deo nobis eſſe debet, cũ eadem natura, cuius ille author eſt, libidinis peruerſitate polluitur.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ ẽt vitia cõtra naturã ſunt cõtra Deũ vt dictũ* eſt & tanto ſunt grauiora quã ſacrilegij corruptela, quanto ordo naturæ humanę inditus eſt prior & ſtabilior, quam quilibet alius ordo ſuperadditus.

Ad 3. dicendum, ꝙ vnicuique

ſemen eſt hoc mõ ſuperfluum. Signum aũt ꝙ ſemẽ muliebre ſit ſuperfluitas ſanguinis, eſt illud idem per quod Ariſtoteles indicat ſemen viri eſſe ſuperfluum ſanguinis. ſ. ꝙ nimis ꝓuocando ſeminationem exit ſanguis, ſeu ſanguinolẽtus humor hoc. n. idem in muliere cõtingere expertũ eſt. Et quia via hæc ſatis probabilis vĩ & ſm rõnem, & ſm apparentiam ad ſenſũ: ideo ad indicia Ariſtotelis ſm eum dicendum eſt, ꝙ mulieres quãque concipere ſine illa delectatione non eſt ſignum ſufficiens,

Li.3.c.8.circa prin.c.1.

ꝙ tunc ſemen muliebre non cõcurrat: ſed vt Albe. dicit ꝙ prius ille ſanguis albus puenit ad matricẽ. Puto ego ꝙ qa hoc eſt vt in paucioribus, ꝙ hoc eſt ſignum indiſpoſitionis naturæ, q̃ non delectatur in illa emiſſione, ſicut pp uarietatem diſpoſitionum aliquæ parum delectant, aliquæ cõuenienter, aliquæ valde, aliquæ intm̃ ꝙ extra ſe quodammodo fiunt in hmõi emiſſione. Sedm aũt. ſ. ꝙ concorrente vtroque ſemine non ſequtur gñatio, indicium eſt, non ꝙ ſemen non concurrat ad gñationem, ſed quia non eſt ſufficiens paſſiuum ſine ſanguine rubeo, aut quia in ſe eſt imperfectũ, vt ante pubertatem. & poſt fœcunditatẽ, aut qa & ſimilis põt tpe fœcunditatis accidere diſpoſitio in illo albo ſanguine, vt. ſ. ſit ita imperfectũ ſicut eſt ante & poſt fœcũditatis ætatem, aut quia ſicut homo ſine ſanguinis pabulo nõ viuit, ita ſanguis ille albus ſine ſanguinis rubei pabulo ſiue fulcimẽto, non eſt pro conceptione ſufficiens. C

¶ Ad tertium vero indicium dicitur, ꝙ quibuſcũq; mulierib' conuenit menſtruum, eiſdem credimus conuenire ſemen, niſi forte per accidens, ſicut contingit mulierem etiam menſtruoſam menſtruo priuari, ſed quibuſdam mulierib. cõuenit ſeminare ſenſibiliter ab extra, & quibuſdam ſolum ad intra, ita vt non cognoſcant mulieres ſe ſeminare, ſed ſolũ delectabiliter cõmoueri cum ſatietate, ſeu quiete carnis, completa cõmotione quã ſentiunt intus. Et forte neſcire hunc duplicẽ modũ ſeminationis, cauſa eſt putandi quod non oẽs ſeminant. Signũ enim delectationis ſeminariæ eſt quies concupiſcentiæ carnalis, ſeu ſatietas carnis terminãs delectabilem commotionem.

¶ Ad quartũ indiciũ de quãtitate dr̃, ꝙ ſicut ſanguini rubeo, q gñationi ſeruit, tantam menſtrui ſuperfluitatẽ annexã videmus, ita nõ eſt remotũ, vt ſanguini albo eidẽ gñationi ſeruienti, nõnulla iungat humiditas impura, q̃ q̃titatẽ ſeminis meriẽ maiorẽ q̃ eſſe dẽat, in fœmina pſertim, qm̃ abundat humido, crudo præſertim, & ad hmõi crudi humoris multiplicationẽ ſpectare vĩ copia ſeminis fœminei ex cibis acris ſaporis. D

¶ Ad quintum dicit Albertus, quod non eſt remotum quin ẽt fœminis aliorum aialium cõueniat hmõi ſeminatio ad intra.

¶ Ad ſextum aũt indicium dr̃, ꝙ falſum experientia teſte, aſſumit in mulieribus, qm̃ ſolo contactu ſine coitu ſeminant, & etiam contactu in ſomno, & in uigilia imaginatione &c. In fœminis autem aliorum animalium, ſi verum aſſumitur, dr̃ ꝙ ratio uarietatis in promptu eſt, quia fœminę aliæ ſeminant ſolum intus, & propterea ex contactu non emittunt extra. Mulier autem, quia ſeminat vſque ad redundantiam ad extra, ita ex contactu emittit etiam ſicut extra. Diui autem Thomæ poſitio a Galeno, Auicen. & Alber. diſſentit in hoc, quod apud ipſum, ſemen fœminæ non eſt aliquid requiſitum in fœmina ad gñationem humanam, & in hoc conuenit cum Ariſ. & propterea rõ Ariſt. & illius indicia, non ſunt contra diuum Th. ſed pro ipſo. Vnum tamen ſingulare dicit diuus Thom. ſ. quod ſemen mulieris eſt in genere ſeminis, vt imperfectum tamen, ita ꝙ ſm hanc viã ſemẽ mulieris eſt ſicut ſemen viri impotentis generare ex defectu naturæ non ſufficientis pfecte decoquere ſanguinem, ita vt perducat ipſum ad perfectionem ſeminis. Ac p hoc ſicut ſemen uiri ſic imperfecti põt dupliciter conſiderari. ſ. quantum eſt ex natura ſui generis & ſpẽi, & ſic per ſe ordinatur ad generationẽ humanã, vt ſemen humanũ, alio modo, vt eſt iſtius ſic imperfecti, & ſic per accidens nõ ordinatur ad generationem humanam, quia non eſt aptũ generationi humanę, ita ſemẽ fœminæ poteſt dupliciter cõſiderari

A . ſ. quantum eſt ex natura ſui generis, & ſuæ ſpeciei humanæ, & ſic per ſe ordinatur ad generationem humanam, vt ſemen. & iõ natura appoſuit in illius emiſſione talem ac tãtam delectationem. Alio modo inquantum eſt in talibus indiuiduis. ſ. in mulieribus virtutis impotẽtis decoquere, & ad perfectionẽ ſeminis illud deducere, & ſic per accidens rõne. ſ. talium indiuiduorũ, nõ ordinatur ad generationem humanam nec ut ſemẽ, nec ut materia. Non vt ſemen, quia deficit à pfectione ſeminis. Non ut materia, qa totũ genus agẽtis ineptum eſt, vt ſit materia ex qua, & hæc poſitio forte coincidit cum poſitione Ariſtotelis, ſi intelligamus Ariſtotelẽ, excluſiſſe ſemen mulieris a ſemine ſm perfectionẽ ſui gñis, & dixiſſe illud eſſe excremẽtũ vteri, qa cõuenit mulierib. nõ pp gñationẽ, ſed neceſſitate materię. ſ. nõ pp finẽ p mulierẽ per tale ſemẽ aſſequendum, ſed qa eſt pars ſpẽi. Non. n. tacuit ibidem Ariſtoteles huiuſmodi impotentiam mulieris ad decoctionem. Hęc de primo.

In ſolu. præced.

¶ Quo ad ſm, multi occurrunt modi dicendi, quare in mulieribus ſeminatio uoluntaria extra concubitum naturalem, eſt peccatum mortale, ſiue ſit mollitiei, ſiue ſodomię uitiũ. Primus eſt, rõne delectationis venereæ, qm̃ ſm rõnem rectã nõ debet extra concubitum naturalem procurari. Sed huic rationi obſtat, quod delectatio in bonitate & malitia morali ſequtur operationẽ, & iõ oportet ſi delectatio ſit mala moraliter, quod ſeminatio illa ſit mala. Ridiculũ eſt. n. dicere, ꝙ delectatio ſm ſe eſt mala, & p pea oportet ad bonitate, vel malitiã ſeminationis deuenire. Quare ſi ſeminatio muliebris non eſt niſi ſupfluitatis emiſſio, nõ eſt magis rõ peccati in ꝓcuratiõe huius ſeminationis, & delectatione eiuſdẽ, q̃ ſi quis ꝓcuret egerere, aut ſudare, & delectet in hmõi. Secundus dicendi modus ẽ, quod licet muliebris ſeminatio ſm ſe non ſit niſi ſuperfluitatis emiſſio, quia tñ cõnexus eſt ſibi cõcurſus humoris, qui per mẽſtruũ purgat ad matricem, qui humor eſt principium materiale gñationis, iõ hẽt rõnem peccati mortalis pp abuſum. ſ. principij generationis cõcomitantem. Sed huic rõni obſtat, quia ſm hanc rõnem ſeminatio ipſa non eſt niſi per accidens, hoc eſt, propter aliud adiunctum malum moraliter. Ac p hoc cum ante, & poſt ætatem fœcunditatis ſeminatio mulieris ſit naturaliter ſeparata, & non connexa concurſui humoris qui eſt principium generationis, ſequeretur, quod talis ſeminatio procurata extra ætatem fœcunditatis, non eſſet peccatũ mortale. Tertius dicẽdi modus eſt, quod licet ſeminatio muliebris nõ ſit ſm ſe niſi ſuperfluitatis emiſſio, quia tñ naturali ordine per ſe ad principium generationis ordinatur. ſ. ad concubitum naturalem, iõ peccatum mortale eſt abuti ipſa ſeminatione, ſicut peccatum mortale eſt abuti concubitu, puta, coeundo cũ ſtatua. Eſt. n. cõcubitus naturalis, generationis principium, ſicut debita coniũctio actiui & paſſiui eſt inter principia operationis, quę ab illis exit principijs. Et qd̃ talis ſeminatio ordinet ad cõcubitum naturalem, patet ex eo qd̃ aliter natura nõ appoſuiſſet ꝓportionaliter delectationẽ in muliere ſicut in viro. Sed hæc rõ manifeſte deficit, quia ad delectationem confugit, & operationẽ omittit. Oporteret. n. probare, qd̃ ſeminatio, q̃ ẽſt operatio illa quã ſequitur huiuſmodi delectatio, per ſe ordinetur ad concubitum, quod non probat nec ſignificat ex hac negatiua, quia ſi natura non prouidiſſet aliter de delectatione proportionali in muliere ſicut in uiro, quoniã delectatio proportionalis in muliere debet eſſe naturaliter vt in principio generationis, qd̃ mulier eſt, qd̃ nõ dicit ſm hanc uiam niſi miniſtrationem menſtrui, & receptionem ſeminis virilis per coitum. In omnibus aũt his tribus appoſita eſt delectatio, & in concubitu & in receptione ſeminis manifeſte patet. In excurſu aũt ſanguinis ad matricem dicunt delectationem quoq; eſſe, minus tamen, vt apparet, ꝑceptibilẽ diſcrete ab alijs delectationibus. Et ſic dicẽtes ſeminationem, mulieris eſſe ſecundum ſe emiſſionẽ ſuperfluitatis ineptæ ad generationem, non videntur poſſe reddere rõnem, quare talis

ſeminatio

ſeminatio volũtaria eſt peccatum mortale: vnde quartus dicẽdi modus eſt, ꝙ licet ſeminatio muliebris nõ ſit neceſſaria ad generationem, eſt tamẽ vtilis ad generationem, ita ꝙ melius concipit ſeminando, & melius generatio promouetur, cui muliebre ſemen admiſtum eſt. Et quia non ſolũ abuſus principiorum neceſſariorum. ſed etiam ordinatorum a natura ꝓpter melius ad generationem, eſt peccatum mortale, ideo talis ſeminatio procurata extra concubitum naturalem, eſt peccatum mortale. Maior probatur authoritate Alberti, ſentientis abſque dubio ꝙ melior conceptio ſit qñ mulier ſeminat. Minor vero manifeſtatẽ in mẽbris officialibus duplicatis a natura propter melius, puta, in duob oculis Neceſſitati qppe animalis ſufficit videre ꝑ vnũ oculũ, ſed natura pp melius dedit duos. Cõſtat aũt ꝙ priuare hoiem uno oculo eſt peccatũ mortale, quis nõ ſit priuatio neceſſarii ſimpliciter ad videndũ, ſed pp melius videre Et ita priuare hoiem principio pp melius a natura ordinato ad gñationẽ, eſt pctm̃ mortale. Hoc aũt facit mulier ſeminans voluntarie extra naturalẽ concubitũ. Huic rõni hoc ſolũ obſtarẽ vr̃, ꝙ ſupponit quod neſciẽdũ dicit ſemẽ muliebre cõcurre ad gñationẽ vt vtile ſeu pp melius, & nõ dicit quõ cõcurrit, actiue vel paſſiue, vt eiuſdẽ vel diuerſæ naturę a menſtruo Ad quod tñ oportet deſcendere ſcientifice loquentẽ. Alb. autẽ dixit, & illud cõe, & ſpecificauit ꝙ cõcurrit paſſiue ut res eiuſdẽ rõnis cũ menſtruo, & ꝙ ſp ac neceſſario concurrit illud ſemẽ, ſed tũc melius qñ mulier delectabiliter ſeminat in ipſo cõcubitu ſimul cũ viro. Et nõ uult quod ſemẽ muliebre ſit abſolute pp melius, ſed quod ipſa delectabilis ſeminatio ſimul cũ viro ſit pp melius, ipſum aũt ſemen muliebre pp neceſſe eſſe. Vnde quintus modus dicendi eſt, ſequẽdo viã Auic. & Albe. ſatis rõnabilẽ, ꝙ ſicut vir ſeminãdo volũtarie extra naturalẽ cõcubitũ, peccat mortaliter, quia contra naturalẽ ordinem actiuæ gñationis humanæ principio abutit, in danũ humanæ vitæ, ita mulier ſeminando voluntarie extra concubitũ naturalem, peccat mortaliter, quia abutit potentia ſua actiua miniſtrando principiũ paſſiuum gñationis humanæ contra naturalem ordinem in damnũ humanæ uitæ. Sed quid dicemus

I iuxta viam D. Th. negantis muliebre ſemẽ eſſe materiam generationis, & aſſerentis ipſum non eſſe neceſſarium ad generationem? Forte diceret quod quia eſt vtile ad generationẽ, vel vt adiuuans ſemen viri ex quo eſt in genere ſeminis, vel vt cũ materia mẽſtrui, ita quod declinando ex perfectione ſeminis, licet non cadat in materiã neceſſario requiſitã, cadit tñ in materiam utilem ad gñationem, ideo abuſus eius eſt peccatũ mortale. Vel dicetur, quod quia mulier eſt ſicut mas impotens, ſeminatio mulieris põt dupliciter conſiderari. Vno mõ ſm rõnem ſuę ſpẽi, & ſic quia ſm ſe ordinatur ad generationem, ſicut ſeminatio maſculi naturaliter impotentis generare, iõ eſt peccatum mortale abuſus talis ſeminationis. Alio mõ, prout eſt a tali indiuiduo. ſ. impotente decoquere ſemen. Et ſic, quia hoc eſt per accidens ſicut patet ſi maſculo ex frigi

K da complexione conueniret talis impotentia, ideo hinc, licet ſit ineptum ſemen ad generationem, non tamen excuſatur a peccato mortali illius abuſus, qm̃ actus iudicandus eſt ſm ſuam ſpeciem per ſe, & non ſm id quod conuenit ei per accidens. Sed huic rationi obſtant duo. Primo, quia impotentia concoctiua ſeminis in muliere non eſt per accidens. ſ. ratione indiuidui, vt cõtingeret in viro ex infirma complexione, ſed eſt per ſe ex naturali ſpecie ſexus ſexus fœminei. Diſtinguitur nam ſpẽ fœmina a mare ſub gñe, quãuis ſint eiuſdem ſpeciei in ſpecie hominis, in ſpecie leonis &c. Et ꝓpterea non eſt eadem rõ de ſeminatione viri infirmi ſeu orbati, & fęminæ. Illius n. impotentia eſt naturalis, illa infirmitatis.

¶ Ac per hoc fœminæ impotentia eſt per ſe, maris aũt impotentia eſt ꝑ accidens. Obſtat ſecundo qa ſi ſeminatio mulieris ſecũdum ſe ordinatur ad generationem, oportet ꝙ ordinet ſm ſe ad generandum, aut in ſe (& redit opinio Gal.) aut in alia perſona, & ſic concubitus mulieris cum muliere non

indiuiduo magis eſt cõiũcta natura ſpẽi, quã quodcũque aliud indiuiduum, & ideo peccata quæ ſunt cõtra naturam ſpẽi ſunt grauiora.

Ad qvartvm dicẽdũ, ꝙ grauitas in peccato magis attendit ex abuſu alicuius rei, q̃ ex omiſſione debiti vſus, & iõ inter vitia q̃ ſunt, contra natura, infimũ locũ tenet

G peccatũ immũditiæ, ꝙ cõſiſtit in ſola omiſſione cõcubit' ad alterũ Grauiſſimũ aũt ẽ pctm̃ beſtialitatis: quia non ſeruatur debita ſpẽs. Vñ ſup illud Gene. 27. capite, Accuſauit fratres ſuos crimine peſſimo, dicit gl. quod cũ pecorib' miſcebãtur. Poſt hoc aũt eſt vitiũ Sodomiticũ, cũ ibi nõ ſeruetur debitus ſexus. Poſt hoc aũt eſt peccatũ ex eo, qđ nõ ſeruatur debitus modus concumbendi. Magis autẽ ſi non ſit debitum vas, quam ſi ſit inordinatio ſecundum aliqua alia pertinentia ad modũ concubitus

F eſſet peccatum mortale, quia ibi ſeruaretur id quod ꝑ ſe ſpectat ad ordinem illius ſeminationis. Primo ergo modo iuxta viam authoris dicendum videtur, quod ſeminatio mulieris extra naturalem concubitum, eſt abuſus eius quod eſt vt vtile ſeu propter melius ad generationem naturalem ordinatũ. Secũdum aũt Gale. vlñ quæſtio nulla eſt, qa muliebris ſeminatio eſt emiſſio ſeminis.

¶ Ego autem etſi inter tot illuſtres viros ſilere deberem, proferam tamen ſermonem rationabilem. Puto ego ſeminationem mulieris eſſe emiſſionem ſeminis materialiter tantum ad generationem neceſſario requiſiti, & ꝓpterea abuſum muliebris ſeminationis eſſe peccatum mortale. Quod n. ſemen mulieris, ſit proprie ſemen, non ſolum ex communi appellatione, qua ſemen appellat, ſed ex duobus patet ſignis. primo, ex eo quod eſt ſuperfluum alimenti vlti. hoc eſt ſanguinis, vt teſtatẽ experiẽtia humoris ſanguinei emiſſi a muliere poſt multas ſeminationes procurante adhuc ſeminare. Secundo, ex eo quod natura nõ fruſtra dedit mulieri vaſa ſeminaria, hoc eſt teſtes, qui pubertatis tempore diſtendi, & tumeſcere dicuntur. Quod uero ſit materiale tantum ratione, & ſigno probatur. Ratione quidem, quia ſemen eſt in potentia totum animatum, ac per hoc ſicut animatũ componitur ex anima, & cor

H pore, ita ſemẽ ex virtute actiua formatiua &c. & primo ſubiecto. Et ꝓpterea ſicut in uegetabilibus, vbi indiſcretus eſt ſexus, ſemen continet vtrumque. ſ. principiũ actiuũ, & primũ principium paſſiuum, ꝙ fotum, & alitum ex humore admiſto, ſubiectum primum generationis eſt, ſic in animalibus, vbi diſcretus eſt ſexus, non ſolum ſemen eſt quod actiuum eſt generationis, ſed et quod primum paſſiuum eſt generationis. Et quoniã maris conſtat eſſe agere, & fœminæ pati, conſequens eſt qđ principiũ actiuũ ex parte maris ſit ſemẽ, & primũ principium paſſiuum ex parte fœminæ ſit ſemen, vt ſic ex vtroque fiat integrum ſemẽ, ſicut in vegetabilibus ex indiſcreto ſexu ſit integrum ſemẽ. Et ſicut in vegetabilibus ſemen integrũ nõ generaret, niſi fotũ & alitũ ex admiſto ab extra humido in terra, ita ſemen integrum, viri. ſ. & mulieris, niſi fotũ & alitũ puro humore ſanguinis menſtrui, nunquam generaret. At

I teſtantẽ huic proportionali rõni ſigna, quia. ſ. naturales actus fœminarum in concubitu ſunt ſub eſſe, & recipere q̃ materię & paſſiui principij ſunt. Nec contra hanc ſententiam militat rõ Ariſt. ſi menſtrua. ergo nõ ſemẽ. Et ſi ſemen, ergo non mẽſtrua, qm̃ rõ iſta non tenet in ſubordinatis, ſed in diſparatis, qm̃ quæ ſunt diuerſa, aut diſparata ſi unum eſt proportionale ſemini, ergo nõ reliquum, quia aliter eſſent duo. Sed in his quorũ unum ſubordinat reliquo, nõ currit rõ: quia ambo sũt unum ordine naturalis ſubminiſtrationis, ac per hoc, ꝙ ſi vnũ ponitur proportionale vt primum, alterũ oportet et ponere vt conſequens. Et non duo, ſed vnũ tñ ponitur proportionale ſemini uiri. ſ. ſemen fœminę, vt primum paſſiuum fotum, & alitum menſtruo. Conſonant quoque huic poſitioni & q̃ Auic. & Alb. docuerunt. & quæ Gal. quo ad hoc quod eſt ſe

K men, & quæ diuus Th. quo ad hoc quod eſt in genere ſeminis ut imperfectum quid, & quæ dicit Ariſt. quo ad hoc, ꝙ menſtruum eſt ſemen impurum egens concoctione. Atteſtatur & delectatio talis, ſ. venerea, & tanta a naturã poſita in tali ſeminatione huic poſitioni, & rõ moralis, ac mortalis peccati, quę hinc manifeſte habetur, ſatis quadrat. Hinc etiam patet, quod non excuſatur mulier ante, & poſt ætatem menſtruorum abutens tali ſeminatione, quia. ſ. per accidens ſe habet ad ſpeciem actus ſm ſe ætas. Et licet imperfectum valde ſit ſemẽ puellarum ante ætatem menſtruorum, quia tamen ad ſpẽm ſeminationis ſpectat actus ille, ideo a peccato mortali, quod in abuſu ſeminationis ſecundum ſe committitur non excuſatur, ſicut nec vir ex infirmitate impotens generare, excuſatur, ab abuſu ſeminationis, & peccato mortali, & breuiter nulla apparet in hac via ſecundum ſe difficultas, ſed tantum apud ſequaces huius vel illius philoſophi. conſtat autem vltimum in philoſophia locum authoritatem habere.

¶ Super

Digitized

¶Super queſtionis centeſimę quinquageſimę quintę Articulum primum.

IN art.1.quæſt.155. nota duo. Primo, quid continentiæ nomine Apud Ariſtot. & communiter apud morales intelligitur, quoniam hac ſignificatione vtuntur tam ponentes continentiam non eſſe virtutem, ſed gradum, quã ponentes non eſſe virtutẽ proprie, ſed imperfectum quid in genere virtutis. Vtrique enim dicunt continẽtiam eſſe, qua reſiſtitur concupiſcentiis prauis vehementibꝰ, infra latitudinem tamen humanam. Qđ addo propter ea, quæ humanos exeunt limites, vt beſtiales paſſiones. Sed tanta eſt inter has opiniones differentia vt diſputare ſimul nequeant, ſed ſemper æquiuocatio interſit, niſi eūdo in principium primũ puta, quod dentur, vel non dentur tales gradus quod ſuperius tactum eſt. Et nunc iõ rememoratum ſit, vt meminerint diſputãtes cum Martino, ſemotis his præſuppoſitis ſibiinuicem aduerſantibus, an ſcilicet cõtinentia ſit gradus, an ſit imperfectũ quid in genere virtutis diſputent de reliquis, niſi velint reducere ſemper quæſtionem ad principium. Secundo diligenter aduerte, quod continentia ab authore ponitur ſub genere principij laudabilium operum, quoniã hinc habes, quod eſt in prima ſpecie qualitatis, qui eſt habitus, vel diſpoſitio. Nam conſtat non eſſe aliter principium laudabilis operis, niſi ſicut habitus, vel diſpoſitio potentiæ eſt principium laudabilis operis. Et hæc doctrina erit opus pluries, ſcilicet in articul. 3. huius qõ. & in 3. articu. ſequentis quæſtio. & habet vtrobique difficultatem.

753
1.2.q.45.ar.3.ad 1. Et 3. q 7.art.2.ad 3. Et veri.q. 14.articu.4. cor fin.
Li.7.ca.9.& lib.4.c.vlti. tomo 5.
† Lib.ca.18. & 19.to.1.
† Gl.interlinearis ſuper illud. Modeſtia, continentia &c.
Q.152.ar.3.

QVAESTIO CLV.

De Partibus potẽtialibus tẽperãtiæ, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandũ eſt de partibus potẽtialibus temperantiæ.

¶Et primo de continentia.

¶Secundo, De clementia.

¶Tertio, De modeſtia.

¶Circa primum conſiderandũ ẽ de cõtinẽtia, & de incõtinentia

Circa cõtinentiam quęrũtur quatuor.

¶Primo, Vtrum continentia ſit virtus.

¶Secundo, Quæ ſit materia eius.

¶Tertio, Quid ſit eius ſubiectũ.

¶Quarto, De cõparatione eiꝰ ad temperantiam.

ARTICVLVS I.

Vtrum continentia ſit virtus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr ꝙ continentia nõ ſit virtus. Spẽs.n.nõ condiuiditur generi, ſed continentia condiuiditur virtuti, vt patet per* Philoſ. 7. Eth. ergo cõtinẽtia nõ ẽſt virtus.

¶2 Præt. Nullus vtẽdo virtute peccat, quia ſm Aug. in li.† de lib.arb. Virtus eſt qua nemo male vtitur, ſed aliquis continendo poteſt peccare, puta, ſi deſideret aliquod bonum facere, & ab eo ſe contineat. ergo continentia non eſt virtus.

¶3 Præt. Nulla virtꝰ retrahit hominem a licitis, ſed ſolum ab illicitis ſed cõtinentia retrahit hominem a licitis. dicit enim glo.† Gala.2. ꝙ per continentiam aliquis ſe etiam a licitis abſtinet. ergo continẽtia non eſt virtus.

SED CONTRA. Omnis habitus laudabilis videtur eſſe virtus, ſed continẽtia eſt huiuſmodi. dicit.n. Andron. ꝙ continentia ẽ habitus inuictus a delectatione. ergo continentia eſt virtus.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ nomen continentiæ dupliciter ſumitur a diuerſis. Quidam.n. continentiã nominãt per quam aliquis ab omni delectatione venerea abſtinet. Vnde & Apoſt. ad Gal.5. cõtinẽtiam caſtitati coniungit, & ſic continentia perfecta principalis quidẽ eſt virginitas, ſecũdaria vero viduitas. Vnde ſm hoc eadẽ ratio eſt de continentia, quæ de virginitate, quam ſupra* diximus virtutẽ. Alii vero dicunt continentiã

A eſſe, per quam aliquis reſiſtit cõcupiſcẽtiis prauis, ſed ꝙ in eo vehemẽtes exiſtunt, & hoc modo accipit Phil. cõtinentiã* 7. Eth. Et hoc etiam modo accipitur cõtinentia in collationibus patrum. Hoc aũt modo cõtinẽtia habet aliquid de ratione virtutis, inquantũ .ſ. ratio firmata eſt contra paſſiones, ne ab eis deducatur, non tamen attingit ad perfectã rõnem virtutis moralis, ſm quam etiam appetitus ſenſitiuus ſubditur rationi ſic, vt in eo non inſurgant vehementes paſſiones rõni contrariæ. Et ideo Phil. B dicit in* 4. Ethi. ꝙ continentia nõ eſt virtus, ſed quædã miſta, in quãtum .ſ. habet aliquid de virtute, & in aliquo deficit a virtute. Largius tamen accipiendo nomen virtutis pro quolibet principio laudabiliũ operum, poſſumus dicere continẽtiam eſſe virtutem.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod Philo. continentiam condiuidit virtuti quantum ad hoc, in quo deficit a virtute.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quod homo ꝓprie eſt id quod ẽ C ſm rõnem, & ideo ex hoc dicitur aliquis in ſeipſo ſe tenere, quod tenet ſe in eo quod cõuenit rationi Quod autem pertinet ad peruerſitatem rationis, non eſt cõueniẽs rationi, vnde ille ſolus vere continens dicitur, qui tenet ſe in eo qđ eſt ſecũdũ rationem rectã, nõ aũt in eo quod eſt ſm ratione peruerſam. Rõni autem rectæ opponuntur concupiſcentiæ prauæ, ſicut & rationi peruerſæ opponuntur concupiſcentiæ bonæ. Et ideo D proprie & vere continens eſt, qui perſiſtit in ratione recta abſtinẽs a concupiſcentiis prauis, non autem qui perſiſtit in ratione peruerſa abſtinẽs a concupiſcẽtiis bonis ſed hic magis poteſt dici obſtinatus in malo.

AD TERTIVM dicendum, quod gl. ibi loquitur de cõtinẽtia ſm primum modum, ſm quẽ continentia nominat quandã virtutẽ perfectam, quæ nõ ſolum abſtinet ab illicitis bonis, ſed ẽt a quibuſdã licitis minus bonis, vt totaliter E intendatur perfectioribus bonis.

ARTICVLVS II.

Vtrum materia continentię ſint concupiſcentię delectationum tactus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr quod materia cõtinentiæ non ſint cõcupiſcẽtiæ delectationũ tactus. Dicit .n. Ambroſ. in 1.* de offi. qđ gen-

¶Super queſtionis cẽteſimæ quinquageſimę quintę Articulum ſecundum. Lib.7.per totum, to. 5.

IN art.2. eiuſdem q. dubium ex Martino in q de continentia occurrit dupliciter. Primo arguẽte, ꝙ continentia nõ determinat ad materiã talẽ .ſ. delectationes tactus, ſed reperibilis ẽ in omni gñe virtutis: ſcđo, ſoluẽte rõnes S. Th. in hoc ar. qu b. cõcludit continentiã ꝓprie eſſe circa concupiſcẽtiã delectabiliũ ſm tactũ. Arguit igit primo ſic, In omni genere virtutis reperit continentia. ergo Antecedẽs probatur. Si quis in opere iuſtitiæ patiatur impugnationes à rebus delectabilibus, puta, muneribus &c. & vincat, talis eſt iuſtus ſm aliquẽ gradũ, & non ſm gradũ heroicum, quia tẽtatio nõ excedit cõmunem hominum facultatem, nec ſm gradũ temperantiæ, quia patitur impugnationẽ. ergo ſecundum gradum continentiæ. Secundo, In omni materia, in qua reperiuntur paſſiones impellentes ad perſequendum aliquid, quod recta ratio dictat, inuenitur continentia, ſed in omni genere & materia virtutis reperiũtur huiuſmodi paſſiones. ergo. Maior eſt S. Tho in hoc arti. in princip. Licet eam limitare videatur, ſed nimium volũtarie, vt patebit ſoluẽdo rationem eius. Minor eſt certa. Nam per cupiditatem pecunię impellitur quis ad iniuſticiam, alius ad proditionem, alius ad fugã, tertio, quarto, & quinto affert primum, ſecundũ, & tertium argumenta huius articuli. & ſubdit, Has rationes fere omnes ſoluit Tho. per hoc, ꝙ nomen cõtinentiæ poteſt accipi communiter, vel ſtricte, in quo ineſt ab eo diſſenſio, dum tamẽ conſtet hos virtutum gradus in omni uirtutis genere reperiri

D. 1166.
754
Lib.1.ca.46. in princ. tomo 5.

periri

periti. Soluit deinde primo argumentum literæ in oppoſitũ, ex authoritate Ariſt. 7. Ethic. ſ. Continentia & incontinentia ſunt circa ea, circa quæ eſt temperantia & intemperantia, dicendo, ꝙ Ariſt. non loquitur ibi de temperãtia, quæ uirtus eſt ſpecialis, ſed de temperatia quæ eſt gradus cuiuſque uirtutis. Secundo, rationem in corpore articuli. ſ. Continentia eſt circa paſſiones impellentes vehementer. ergo eſt circa naturales ad tactum pertinentes vt propriam materiam, quia ſunt principia aliarum &c. tũ ꝙ delectationes guſtus ſunt etiam naturales, tum quia cõtinentia eſt q̃dẽ circa paſſiones vehemẽtes, ſed nõ circa vehemẽtiores, qm̃ tã vehemẽtem poſſet facere inclinationem, ꝙ vehementia ipſa poneret actum extra gradum continentię, & faceret ipſum ꝑtinere ad gradũ heroicum puta, cũ inclinatio facta eſſet ei vehemens, ꝙ pauci hominum regulariter eam vincerẽt. Tertio, ſoluit motiuum ſumptum ex litera in rñſione ad primũ. ſ. Cõtinẽtia ꝓprie dr̃ in illa materia, in qua difficilimũ ẽ cõtineri. Soluit aũt ꝑidẽ q. i. ſ. poſſet eſſe tãta difficultas continendi, ꝙ actus nõ eſſet actus cõtinentię, ſed uirtutis heroicæ, puta, ſi vincere talem paſſionẽ eſſet ſupra cõem hominum facultatem. Quarto, ſoluit motiuum ex litera in rñſione ad tertium. ſ. de continentia ſimpliciter, vel ſecũdum quid, & dicit, ꝙ cum de continẽte, vel incontinente loquimur, circa alias delectationes a tactu & guſtu aliq̃d addim⁹, ut magis explicem⁹ quid intendimus, quoniã continentia multis modis ſumitur.

Ar. præced.

Lib. 1. de ira cap. 1.

†Li. 1. de inuentione in fol. 3. ante finem libr.

Lib. 7. cap. 5. tom. 5.

¶Ad euidentiam huius materię ſciendũ eſt, ꝙ cum apud Ari. etiam ipſo Martino acceptante, continentia proprie ſit circa vehementes pugnas delectationum humanarum, & circa pugnas humanarum delectationum naturalium ſ. cibi & potus ac uenereorum, dicat continentia, vel incontinentia ſimpliciter, circa pugnas autem aliorum delectabilium, puta, honoris, pecuniæ &c. dicatur ſm quid. ſ. cum additione, puta cõtinẽs, vel incontinens iræ, honoris, pecuniæ, & nõ continens, vel incontinens ſimpliciter, manifeſte & abſque ſcrupulo aliquo cõſequens eſt ut continentia trifariam inueniatur. ſ. ſimpliciter & per ſe, & ſm quid, & per accidens. Nam in illo uirtutis genere in quo paſſiones delectabilium non niſi per accidens inueniuntur, conſequens eſt, ꝙ cõtinentia nõ niſi per accidens inueniatꝰ. Et quia iniuſtitia non eſt circa paſſiones, ſed operationes ad alterũ, & non niſi per accidens ad iuſtitiã paſſiones ſpectant, iõ cõtinentia in iuſtitiæ operibus locum non habet niſi per accidẽs. In illo vero uirtutis genere, in quo paſſiones K delectabilium per ſe inueniuntur, vt in magnanimitate, magnificentia, liberalitate, & huiuſmodi, continentiæ quidẽ iõ ſaluatur, ſed vt Ariſt. dixit ſm quid. In illo autem genere, in quo paſſiones delectabilium non ſolum per ſe, ſed principales inueniuntur, vt in temperantia, ibi continentia & per ſe, & ſimpliciter inuenitur. Et ratio diuerſitatis inter per ſe, & per accidens ſatis clara ẽ. Sed inter ſimpliciter, & ſecundum quid, duplex videtur. Prima, quam puto principalem, uidetur ex vſu, quia. ſ. ſic conſueuim⁹ his nominibus vti. ſ. in materia temperantiæ uti continentia & incõtinentia ſimpliciter, in aliis autẽ materiis ſm quid. Alia autem ratio ex rerum natura ſumitur, quæ in litera aſſignatur, quia. ſ. de ratione continẽtiæ eſt, quod contra vehemẽtes ſit paſſiones. Vehementes autem per ſe primo ſunt ſolæ naturales reſpectu cibi, & potus, & uenereorũ. Cõtinentia ergo principaliter eſt circa iſtas & circa alias ſecundario. Et hoc eſt dictu circa iſtas proprie & ſimpliciter, & circa alias ſecundum quid, & communiter.

Lib. 7. ca. 4. tom. 5

Q. 141. articu. 4.

Q. 123. artic. 3. & 4.

Elicitur ex q. 26. ar. 3. 7. & 8.

¶Ad primum ergo argumentum Martini, negatur antecedens, loquendo de continentia per ſe, & proprie, quoniam talis non inuenitur niſi in genere, & materia virtutis temperantiæ. Ad probationem autem dicitur, quod ſi quis patiatur impugnationes iuſtitiæ a concupiſcentia alicuius delectabilis, & frequenter vincat, talis ſi alias caret virtute iuſtitiæ, in quantum exercet actum iuſtũ eſt iuſtus quo ad actum & diſpoſitiue, & non ſecundum aliquem gradum iuſtitiæ, inquantum vero uincit pugnam à concupiſcentia delectabilis, eſt continens, ſimpliciter quidem ſi illud eſt delectabile ſecundum tactum, ſecundum quid uero ſi eſt aliter delectabile, ut eſt munus. Vnde patet ruere totam fabricam illius argumenti. Et forte error accidit iſtis, quia non aduertunt, quòd faciunt homines ſæpe iuſta opera ſine iuſtitiæ uirtute, ſeu habitu, ut patet in 5. Ethico. Et ſimile eſt de operibus temperatis, & fortibus.

¶Ad ſcdm dr̃, ꝙ maior eſt uera, ſi intelligatur per ſe. ſ. vbi inueniuntur per ſe paſſiones impellentes &c. & tunc eſt uerum, ꝙ ibi eſt continentia ſimpliciter, uel ſecundum quid. Et propterea limitatio authoris ad delectabilia neceſſaria naturaliter non eſt uoluntaria, ſed rationabilis ad hoc, ut ſit continẽtia proprie. Ad reliqua ſufficiunt ſolutiones, quæ fiunt in litera, qualitercunque ſentiat, uel diſſentiat Martinus.

¶Ad ſolutiones motiuorum literę deueniendo dicit, ꝙ ſolutio motiui ex authoritate Ariſto. confutatur, quia uoluntate æquiuo-

---

rale decorũ ita eſt, ac ſi æquabilẽ formam, atque vniuerſitatẽ honeſtatis habeat in omni actu ſuo cõtinetẽ, ſed non oĩs actus humanus ꝑtinet ad delectationẽ tactus ergo continentia non eſt ſolum circa cõcupiſcentias delectationũ tactus.

¶ 2. Præt. Nomẽ cõtinẽtiæ ex hoc ſumitur, ꝙ aliquid tenet ſe in bono rõnis rectæ, ſicut dictum* eſt G ſed quædã aliæ paſſiones vehementius abducunt hominẽ à rõne recta, quã cõcupiſcẽtiæ delectabiliũ tactus, ſicut timor ꝑiculorũ mortis qui ſtupefacit hoĩem, & ira quę eſt† inſaniæ ſimilis, vt Seneca* dicit ergo cõtinẽtia nõ dr̃ ꝓprię circa cõcupiſcẽtias delectationũ tactus.

¶ 3 Præt. Tullius dicit in 2.† Rhetor. ꝙ continentia eſt, per quam cupiditas conſilii gubernatione regitur, cupiditas autem magis conſueuit dici diuitiarum, quam delectabilium tactus, ſecundum illud 1. ad Timot. vlt. Radix omnium malorum eſt cupiditas. ergo continentia non eſt proprie circa cõcupiſcentias delectationũ tactus.

¶ 4 Præt. Delectationes tactus nõ ſolũ ſunt in rebus uenereis, ſed ẽt in vſu ciborũ, ſed cõtinentia ſolũ circa vſum venereorũ cõſueuit dici. ergo nõ eſt propria materia ci⁹ cõcupiſcẽtia delectationũ tactus.

¶ 5 Præt. Inter delectationes tactus quædã ſunt nõ humanę, ſed beſtiales tam in cibis, vt pote ſiqs delectaretur in eſu carniũ humanarũ, quã etiã in venereis, puta, in abuſu beſtiarum, vel puerorũ, ſed circa huiuſmodi nõ eſt cõtinẽtia vt dicitur in* 7. Ethi. non ergo ꝓpria materia continentiæ ſunt cõcupiſcentiæ delectationũ tactus.

Sed contra eſt, quod Philo.* dicit in 7. Ethi. ꝙ continentia & incõtinentia ſunt circa eadem, circa quæ temperãtia & intemperantia, ſed temperantia & intemperãtia ſunt circa cõcupiſcentias delectationũ tactus. vt ſupra habitum* eſt. ergo etiã cõtinẽtia & incõtinentia ſunt circa eãdem materiã.

Respond. Dicẽdũ, ꝙ nomen cõtinentię refrenationem quãdã importat, inquãtum. ſ. tenet ſe aliquis ne paſſionem ſequatur, & iõ proprie continentia dicitur circa illas paſſiones, quæ impellunt ad aliquid ꝓſequendũ, in quibus laudabile eſt, vt ratio retrahat hominem a proſequendo. Nõ aũt ꝓpe eſt circa illas paſſiones, quę importãt retractionem quãdã, ſicut timor, & alia hmõi. In his. n. laudabile eſt firmitatem ſeruare in proſequẽdo quod ratio dictat, vt ſupra dictum* eſt. Eſt autem conſiderãdũ, quod naturales inclinationes H principia ſunt omnium ſuperuenientium, vt ſupra dictum eſt: & ideo paſſiones tanto uehementi⁹ impellunt ad aliquid proſequendum, quanto magis ſequuntur inclinationẽ naturæ quæ ꝑcipue inclinat ad ea quæ ſunt ſibi neceſſaria vel ad conſeruationẽ indiuidui ſicut ſunt cibi, vel ad conſeruationem ſpeciei, ſicut ſunt actus uenereorum, quorũ delectationes ad tactũ pertinent, Et ideo continentia & incontinentia proprie dicuntur circa concupiſcentias delectationum tactus. I

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ ſicut nomẽ temperãtię põt cõmuniter accipi in quacumque materia, proprie tamen dicitur in illa materia, in qua eſt optimũ hominẽ refrenari, ita ẽt cõtinẽtia ꝓprie dicitur in materia, in qua eſt

æquiuocationem tēperantiæ imponit Ariſto. De illa nanque tēperantia interpretandus eſt loqui, de qua ſuperius tractauerat, & cui materiā aſſignauerat, alioquin nō ꝑ notiora declaraſſet materiam continētiæ, ſed ignotum per ignotius, dicēdo ꝙ continentia eſt circa illa, circa quæ eſt temperantia. Nā nō minus ignotū eſt circa quæ eſt temperātia illa ficta pro gradu. Conuincitur quoque hanc eſſe doctrinam Ariſt. aperte dū dicit, Neq; n. circa omnia ē ſimpliciter incontinens, ſed circa ꝗ intēperatus. Conſtat nanque, quod ſi de intemperantia gradu ficto loqueretur, ꝙ falſo dixiſſet. Neque enim circa omnia eſt ſimpliciter incōtinens: qm̄ in temperantia gradus omnibus vitijs cōis ē, & circa omnia eſt. Solutio vero rationis literæ in corpore confutatur quo ad primū quia delectationes guſtus vt eſt quidam tactus, ſub delectatione tactus comprehendūtur. (Lib. 7. ca. 4. tom. 5.) Et quia in litera in reſponſione ad 4. explicatur prius, qđ etiam ad guſtus delectationes extendi poteſt continentia, ſecundum Ariſtotelem. Quo ad ſecūdū, quia vehementia intelligēda eſt ſecundum ſubiectam materiam, ſcilicet infra delectationes humanas, & infra latitudinem ſubiectæ materiæ ſtando, vt debet ſtari, ratio currit, & nullā habet a Martino inſtantiam. (Loco citato in argum.) Patet reſponſio. Et ſimiliter dicendum eſt de ſolutione motiui ex difficultate, ſcilicet, quòd de difficultate infra humanas concupiſcētias eſt ſermo, & ſic rō expedita cū ſubiecto motiuo inuenitur. Et quamuis nō ſit neceſſarium ad bonitatem tamen doctrinæ ſcito, ꝙ ſiquis maximi delectabilis pugnam ſuſtinens vinceret, quam rariſſimus homo vinceret, non propterea haberet virtutem perfectiſſime, (Lib. 7. cap. 5. non longe a fine, tom. 5.) hoc eſt, heroice, ſed haberet tātum actum heroicum. Sicut vir qui ſine iuſtitiæ virtute facit iuſtum non niſi ſecundum actū iuſtus eſt. V. g. Siquis agonizās pro cōſequendo regno totius orbis terrarum, ad aliquod malū impelleretur, puta, ad dicendum mendacium, & tamen præualente ratione vinceret, non eſſet hic alias ſine virtute morali exiſtens, propter hūc actum heroicæ virtutis, ſed heroici actus, & dicēdus eſſet heroice cōtinens imperii. Solutio demū motiui ex Ariſt. diſtinctione de ſimpliciter, & ſm quid confutatur, & conuincitur falſa, ita ꝙ nec eſt ex multiplici ſignificatione cōtinētię, nec ad maiorē

optimum & difficillimū cōtineri .ſ. in cōcupiſcentijs delectationū tactus, communiter aūt & ſecūdum quid poteſt dici in quacunque alia materia, & hoc mō vtitur Ambroſ. nomine continentiæ.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ circa timorē nō proprie laudaē cōtinentia, ſed magis firmitas animi quam fortitudo importat. Ira (B) autem impetum quidem facit ad aliquid proſequendum. Iſte tamē impetus magis ſequitur apprehenſionem animalem, prout ſcilicet aliquis apprehendit ſe eſſe ab alio, læſum, quam inclinationem naturalem. Et ideo dicitur quidem aliquis ſecundum quid cōtinens irę, non tamen ſimpliciter.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ huiuſmodi exteriora bona ſicut honores, diuitiæ, & huiuſmodi, vt Philoſophus dicit in 7. Ethicor.* videntur quidem ſecundum ſe eſſe eligibilia, nō autem quaſi neceſſaria ad conſeruationē naturæ, & (C) ideo circa ea non dicimus ſimpliciter aliquos continētes, vel incōtinentes, ſed ſecūdum quid, apponendo quod ſint continentes, vel incontinentes lucri, vel honoris, vel alicuius huiuſmodi. Et iō vel *Tullius communiter vſus eſt nomine continentiæ, prout comprehendit ſub ſe etiam continentiam ſecundum quid, vel accipit cupiditatem ſtricte pro concupiſcentia delectabilium tactus.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ delectationes venereorum ſunt vehementiores quā delectationes ciborū, & ideo circa venerea magis conſueuimus continentiā, & incontinentiam dicere, quam circa cibos, licet ſecundum Philoſophum circa vtrunque poſſit dici.

AD QVINTVM dicendū, ꝙ continentia eſt bonū rōnis humanæ, & ideo attēditur circa paſſiones, quæ poſſunt eſſe homini (E) connaturales. Vnde Philoſop.* dicit in 7. Ethi. quod ſi aliquis tenēs puerum concupiſcat eum, vel comedere, vel ad venereorum inconuenientem delectationem, ſiue ſequatur concupiſcentiam, ſiue nō, non dicetur ſimpliciter continēs, ſed ſecundum quid.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſubiectum continentię ſit vis concupiſcibilis.

AD TERTIVM ſic ꝓceditur. Vr̄ ꝙ ſubiectū cōtinētiæ ſit vis concupiſcibilis. Subiectū. n. alicuius virtutis oportet eſſe ꝓportionatū materiæ ſed materia continentiæ, ſicut dictū* eſt, ſunt concupiſcentiæ delectabilium tactus, quæ pertinēt ad vim concupiſcibilem. ergo continentia eſt in vi concupiſcibili.

¶ 2 Præt. Oppoſita ſunt circa idē: ſed incōtinentia eſt in cōcupiſcibili, cuius paſſiones ſuperāt rationem. dicit enim Andronic. ꝙ in- (C) continētia eſt malitia concupiſcibilis, ſecundum quam eligit prauas delectationes prohibente rationali. ergo & continentia pari ratione eſt in concupiſcibili.

¶ 3 Præterea. Subiectum virtutis humanæ vel eſt rō, vel vis appetitiua, quæ diuiditur in voluntatē cōcupiſcibilem, & iraſcibilem, ſed continentia nō eſt in ratione, qa ſic eſſet virtus intellectualis, neq; etiam in voluntate, quia continētia eſt circa paſſiones quę nō ſunt (D) in voluntate, nec etiam eſt in iraſcibili, quia non eſt proprie circa paſſiones iraſcibilis, vt dictū eſt.* ergo relinquitur quod ſit in concupiſcibili.

SED CONTRA. Omnis virtus in aliqua potētia exiſtēs aufert malum actum illius potentiæ, ſed continentia nō aufert malū actū concupiſcibilis, habet enim continens concupiſcentias prauas, vt Philoſ. dicit* in 7. Eth. ergo continentia non eſt in concupiſcibili.

(E) RESPONDEO Dicendum, quòd omnis virtus in aliquo ſubiecto exiſtens, facit illud differre à diſpoſitione,

expreſſionē ſit iſta additio in delectabilibus extra tactū & guſtum, cum dicitur. Cōtinēs, vel incontinēs honoris, lucri &c. Nā ſi ex multiplici hoc eſſet ſignificatione, ita oporteret addi in vna materia, ſicut in alia, vt æquiuocatio, aut incertitudo vitaretur. Et ſic ēt in delectabilibus tactus & guſtus oportet addere aliquid, & dicere continens, vel incōtinens venereis &c. Et ſi ad maiorem expreſſionem hæc fieret additio in omni ſimiliter materia additione eſt opus ad maiorem expreſſionem. Fateatur ergo veritatē, ꝙ additio in alijs materiis ſit, quia ſolum habet ibi locum continentia ſecundū qd & in materia delectabiliū tactus nulla ſit additio, quia ibi eſt in continentia ſimpliciter. Et hoc quadrat.

(755 Sup. q. 53. Et 1. 2. q. 58. ar. 3 ad 2. Et 3. diſt. 33. q 2. art. 4. q. 2. Et 7. Ethic. lec. 10.)

(Art. præced.)

¶ *Super quęſtionis centeſimæ quinquageſimę quintę Articulum tertium.*

IN art. 3. eiuſdem q. dubium occurrit ad hominem quoad tria Primo, quo pacto cū doctrina authoris ſtat continentiam eſſe habitū ſubiectiue in voluntate, cum ad bonū morale ſuppoſito ꝓprium, quod per paſſiones impeditur, voluntas ſit naturaliter inclinata, ita qđ non egeat virtute, nec habitu aliquo ſecūdum authorem. Secundo, quia author repugnāta hic de ipſa voluntate dicit, dum dicit quod tam continens, quam incontinens extra paſſionem exiſtēs, (Art. præced. ad 2.) gerit in propoſito cōcupiſcentias illicitas non ſequi. Ex hoc enim manifeſte habetur; quod habet intentionem rectam, ac per hoc voluntatem rectam. Et conſequenter malo ſubiungitur (Lib. 7. c. 9 circa finē to. 5.) quod prima eorum differentia eſt in voluntate. Tertio, quia apud authorem continentia eſt ſpecies cōſtantiæ, vt patet ſuperius in quæſt. 53. articulo 5 ad 3. Conſtantia autem eſt pars integralis prudentię & ad rationem ſpectat. Et pluries ab authore habetur quòd incontinentia eſt in rationo, ſeu rationabili parte animæ. Quomodo ergo hæc ex propoſito determinatio, quod eſt in voluntate, conſonat?

¶ Ad primum horum dicitur, ꝙ ſecundum doctrinam authoris, & veritatem, cōtinentia, ſicut non eſt virtus, ita non eſt habitus proprie loquendo, ſed eſt diſpoſitio, quod ex differentia ſpecifica inter habitum & diſpoſitionem patet, quia ſcilicet eſt de facili mobilis ex propria ratione, non ex modo inexi-

ſtendi. Et ne hoc appareat voluntarium, probatur ex actu cõtinentiæ, actus enim eius ꝓprie eſt hominis in paſſionibus exiſtentis. Conſtat autem quod paſſio eſt de facili mobilis: ex ꝓpria igitur ratione continentia eſt de facili mobilis, ac ꝑ hoc non eſt habitus, ſed diſpoſitio, quamuis extenſo habitus nomine ad totam primam ſpeciem qualitatis cõtinentia habitus vocetur interdũ. Nõ obſtat autem authoris doctrinæ, ꝙ voluntas egeat diſpoſitione ſuperaddita ad pugnandum contra vehementes paſſiones, quæ inſunt contra morale bonum ꝓprium ipſius ſuppoſiti, licet ſit cõtra doctrinam ponere in ea habitum, aut virtutem reſpectu huiuſmodi boni. Et ſic terminata ſit quæſtio in præcedenti libro mota, & diſputata, de ſubiecto continentiæ.

¶Ad ſecundum dicit, quod author expreſſe D.391. ſpecificat, quòd prima differentia inuenitur in voluntate vt eligit, & non ſecundũ quod intẽdit. Quo fit, vt in 1.2.q.13.artic.1. ter virtutem moralem & continentiam tanta ſit differentia, quòd virtus moralis rectificat intẽtionem & electionem, quoniam rectificat voluntatem reſpectu finis, eius quòd eſt ad finẽ. Et ideo a priori & ꝑfecte eſt habitus electiuus. Continentia autem ſolam electionẽ rectificat pro tunc, ſcilicet in ſtatu pugnæ, ſicut incontinentia ſolam electionem inficit, & obliquat in ſtatu pugnæ.

¶Ad tertium dicitur, quod ex reſponſione ad ſecundum in litera D.981. habetur gloſ. & ratio omnium verborum ſonãtium, quòd cõtinentia ſit in ratione, ſcilicet quod intelligit vt in primo mouẽte. Et hoc modo dicitur ſpecies conſtantiæ, vt mouentis.

¶In eodem articulo tertio dubium occurrit, quia litera iſta expreſſe contradicit Ariſtot. in 7. Ethicorum, vbi ponit differen- 756 tiam inter intemperatum, & continentem in hoc, qđ temperat* eligit, cõtinens nõ eligit. Quõ ergo in litera dr̃, quod continens & incontinens eligit?

F ¶Ad hoc dicitur, quod dupliciter poteſt affirmari, vel negari, quòd aliquis eligat. Primo quo ad ſubſtantiam actus intelligendi. Secundo quo ad modum eligendi, hoc eſt, per modum eligentis. Et quo ad ipſum quidem actum electionis reſpiciẽdo, verum dicit author quod tam continens quam incontinens eligit. alioquin non eſſent inter principia moralium actuum continentia, & incontinentia, quoniam extra liberum arbitriũ nihil eſt morale. Quo ad volendũ vero per modum eligenus, verum dixit Ariſtoteles, eo quod vterque in perturbatione conſentit ei qđ conſentit. Conſentire autem per modum perturbati, non eſt conſentire per modũ eligentis, quia modus eligendi eſt ex conſilio quieto animo conferente hoc cum illo, optare alterum. Minus autem apparent modi huius apud incontinentem, Tullius li.1. quia non ex conſilio, de inuentione in fol. 3. ſed contra conſilium ex paſſionis perturba- ante h. lib. tione eligit, continens vero in conſilio manet, ſed perturbato &c. Art. 1. huius quæſt.

¶Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimæ quintæ Articulum quartum.

Q.152.ar.5. IN artic. 4. eiuſdem quæſt. in reſponſione ad ſecundum, nota bene quod magnitudo tentationis ex diſpoſitione corporis, vel diuitiarum, quæ habentur, & huiuſmodi, auget meritum reſiſtentibus. Et propter hoc mulieres quæ ex naturali complexione magis natæ ſunt agi, quam agere, magis merentur reſiſtendo paſſionibus, & ſimiliter diuites habentes opportunitates &c. Iuxta illud, Qui potuit trãſgredi, & non eſt tranſgreſſus: ſed magnitudo tentationum ex negligentia propriæ cuſtodiæ proueniens, minuit meritum etiã ſi reſiſtatur, quia ipſa magnitudo peccato fit, qđ merito aduertatur. Et ideo in litera dicitur, quod ratione ſuæ cauſæ minuit meritum.

quam habet, dũ ſubijcitur oppoſito vitio. Concupiſcibilis autẽ eodem modo ſe habet in eo qui eſt continens, & in eo qui eſt incontinens. quia in vtroq; prorumpit in concupiſcentias prauas vehementes. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ continẽtia nõ eſt in concupiſcibili ſicut in ſubiecto. Similiter etiam ratio eodẽ mõ ſe habet in vtroque: quia tam continens q̃ incontinẽs habet rationem rectam, & vterq; extra paſſiones exiſtẽs eligit in ꝓpoſito cõcupiſcentias illicitas nõ ſequi. Prima autem dr̃ia eorũ inuenit̃ in electione, quia cõtinens quãuis patiat̃ vehementes delectationes & cõcupiſcentias, tamẽ eligit non ſequi eas ꝓp rationem, incontinens aũt eligit ſequi eas nõ obſtãte contradictione rationis. Et ideo oportet quod continentia ſit ſicut in ſubiecto ĩ illa vi aĩæ cuius actus eſt electio, & hæc eſt voluntas, vt ſupra habitum eſt.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ continentia habet materiam concupiſcentias delectationũ tactus, nõ ſicut quas moderetur, ꝙ pertinet ad temperãtiam, quæ eſt in concupiſcibili, ſed eſt circa eas quaſi eis reſiſtens. Vnde oportet, quod ſit in alia vi, quia reſiſtentia eſt alterius ad alterum.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ volũtas media eſt inter rõnem & concupiſcibilẽ, & põt ab vtroque moueri. In eo aũt qui eſt continẽs mouetur à ratione, in eo autẽ qui eſt incontinens mouetur à concupiſcibili. Et ideo continentia põt attribui rationi ſicut primo mouenti, & incontinẽtia concupiſcibili, quamuis vtrumque immediate pertineat ad voluntatem ſicut ad proprium ſubiectum.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ licet paſſiones non ſint in volũtate ſicut in ſubiecto, eſt tñ in poteſtate voluntatis eis reſiſtere. Et hoc modo voluntas continentis reſiſtit concupiſcentijs.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum continentia ſit melior quam temperantia.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ continẽtia ſit melior q̃ temperantia. Dicit. n. Eccleſ. 26. Omnis autem ponderatio non eſt digna continentis animæ. ergo nulla uirtus poteſt continentiæ adæquari.

¶2 Præt. Quanto aliqua virtus meretur maius præmium, tanto potior eſt: ſed continentia vr̃ mereri maius præmium. dicitur enim 2. Ad Timot. 2. Non coronabitur, niſi q legitime certauerit. Magis autem certat continens qui pati- G tur vehementes paſſiones, & concupiſcentias prauas, quam temperatus, qui non habet eas vehementes. ergo cõtinentia eſt potior virtus quam temperantia.

¶3 Præt. Voluntas eſt dignior potentia quã vis concupiſcibilis, ſed continentia eſt in voluntate, tẽperãtia in vi concupiſcibili, vt ex dictis patet. ergo continẽtia eſt potior virtus, quam temperantia.

SED CONTRA eſt, quòd Tullius* & Andronicus ponunt H continentiam adiunctam temperantiæ, ſicut principali virtuti.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, nomen cõtinẽtiæ dupliciter accipitur. Vno modo, ſecundum quòd importat ceſſationem ab omnibus delectationibus venereis. Et ſic ſumẽdo nomen continentiæ, continentia eſt potior temperãtia ſimpliciter dicta, vt patet ex his quæ ſupra dicta ſunt* de præminentia virginitatis ad caſtitatem ſimpliciter di- I ctam. Alio modo, põt accipi nomen continentiæ ſecũdum quod importat reſiſtentiam rationis ad concupiſcentias prauas, quæ ſunt in homine vehementes, & ſecundum hoc temperantia eſt multo potior quam cõtinentia, quia bonũ virtutis laudabile eſt ex eo ꝙ eſt ſecundum rationem. Plus aũt viget bonum rationis in eo q eſt temperatus, in quo etiam ipſe appetitus ſenſitiuus eſt ſubiectus rationi, & quaſi à rõne edomitus, quàm in eo qui eſt continens, in quo appetitus ſenſitiuus vehemẽ- K ter reſiſtit rationi per concupiſcẽtias prauas. Vnde continentia cõparatur ad temperantiam ſicut imperfectum ad perfectum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd authoritas illa poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ſecundum quod accipitur continentia prout abſtinet ab omnibus venereis. Et hoc modo dicitur, ꝙ omnis ponderatio non eſt digna animæ cõtinẽtis in genere caſtitatis, quia nec ẽt ſecunditas carnis, quę

¶Super

Digitized b

ſitur in matrimonio, adæquatur continentiæ virginali vel viduali, vt ſupra dictum eſt. Alio modo poteſt intelligi ſecundum quod nomen continentiæ ſumitur communiter pro omni abſtinentia à rebus illicitis, & ſic dicitur quod omnis ponderatio non eſt digna animę cótinentis, quia non reſpicit æſtimationem auri vel argenti, quæ commutantur ad pondus.

Ad secundum dicendum, ꝙ magnitudo concupiſcentiæ, ſeu debilitas eius, ex duplici cauſa procedere pôt. Quandoque .n. procedit ex cauſa corporali. Quidam enim ex naturali complexione ſunt magis proni ad concupiſcendum quam alij. Et iterum quidam habent opportunitates delectationum concupiſcentiam inflammantes magis paratas quam alii, & talis debilitas concupiſcentiæ diminuit meritum, magnitudo vero auget. Quandoque vero debilitas, vel magnitudo concupiſcentiæ prouenit ex cauſa ſpirituali laudabili, puta, ex vehementia charitatis, vel fortitudine rationis, ſicut eſt in homine temperato, & hoc modo debilitas concupiſcentiæ auget meritum ratione ſuæ cauſæ, magnitudo vero minuit.

Ad tertium dicendum, quòd voluntas propinquior eſt rationi, quam vis concupiſcibilis. Vnde bonum rationis ex quo virtus laudatur, maius eſſe oſtenditur ex hoc, ꝙ pertingit non ſolum vſque ad voluntatem, ſed etiam vſq; ad vim concupiſcibilem, quod accidit in eo qui eſt téperatus, quam ſi pertingat ſolum ad voluntatem, vt accidit in eo qui eſt continens.

QVAESTIO CLVI.

De incontinentia, in quatuor articulos diuiſa.

Postea conſiderandum eſt de incontinentia.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ incótinentia pertineat ad animam, vel ad corpus.

¶ Secundo, Vtrum incótinentia ſit peccatum.

¶ Tertio, De cóparatione incontinentiæ ad intemperantiam.

¶ Quarto, Quis ſit turpior, vtrũ incontinens iræ, vel incótinens concupiſcentiæ.

Articvlvs I.

Vtrum incontinentia pertineat ad animam, an ad corpus.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ incontinétia non pertineat ad animam, ſed ad corpus. Diuerſitas .n. ſexuũ non eſt ex parte animæ, ſed ex parte corporis, ſed diuerſitas ſexuum facit diuerſitatem circa incontinentiam. dicit enim Phil. 7.* Ethic. ꝙ mulieres non dicuntur neque continentes, neq; incótinentes. ergo continentia non ꝑtinet ad animam, ſed ad corpus.

¶ 2 Præt. Id quod pertinet ad animam
A nam non ſequitur corporis complexiones, ſed incótinentia ſequitur corporis complexionem. dicit enim Philoſoph. in 7. Ethico.* quod maxime acuti, ideſt cholerici & melancholici, ſecundum irrefrænatam concupiſcentiã ſunt incontinentes. ergo incontinentia pertinet ad corpus.

¶ 3 Prætereà. Victoria magis pertinet ad eum qui vincit, quam ad eum qui vincitur, ſed ex hoc dicitur aliquis eſſe incontinens, quod caro concupiſcens aduerſus ſpiri-
B tum ſuperat ipſum. ergo incontinentia magis pertinet ad carnem, quam ad animam.

Sed contra eſt, quod homo differt a beſtiis principaliter ſecundum animam. Differt autem ſecundum rationem continẽtiæ & incontinentiæ. Beſtias enim dicimus neque continentes neque incontinentes, vt patet per Philoſophum in 7. Ethico.* ergo incontinentia maxime eſt ex parte animæ.

Respondeo Dicendũ, ꝙ vnumquodque attribuitur magis
C ei quod eſt cauſa per ſe, quam ei quod ſolam occaſionem præſtat. Id autẽ quod eſt ex parte corporis, ſolam occaſionem præſtat incontinentiæ. Ex diſpoſitione .n. corporis pôt contingere, ꝙ inſurgant paſſiones vehementes in appetitu ſenſitiuo, qui eſt virtus corporis organici, ſed huiuſmodi paſſiones quantumcunque vehementes, non ſunt ſufficiens cauſa incótinẽtiæ, ſed occaſio ſola, eo quod durante vſu rationis ſemper ho-
D mo poteſt paſſionibus reſiſtere. Si vero paſſiones adeo inſurgant, qđ totaliter auferant vſum rationis, ſicut accidit in his, qui ꝑꝑ vehementiam paſſionum amẽtiam incurrunt, non remanebit ratio continentiæ, neque incontinentiæ, quia non ſaluatur in eis iudicium rationis, quod continens ſeruat, & incontinens deſerit. Et ſic relinquitur quod per ſe cauſa incótinentiæ ſit ex parte animæ, quæ ratione paſſionibus non reſi-
E ſtit. Quod quidẽ fit duobus modis, vt Philoſop. dicit in 7. Ethic.* Vno modo, quãdo anima paſſionibus cedit antequam ratio conſilietur, quæ quidem vocatur irrefrænata incontinentia, vel præuolatio. Alio modo, quando non permanet homo in his quæ conſiliata ſunt, eo quod debiliter eſt firmatus in eo quod ratio iudicauit, vnde & hæc incontinentia uocatur debilitas. Et ſic patet, quòd incontinentia principaliter ad animam pertinet.

¶ Super quæſtionis centeſimę quinquageſimæ ſextę Articulum primum.

In art. 1. quæſt. 156. dubium ex Martino occurrit in q̃ſtione de incontinentia, arguente cótra authorem hic pro quãto dicit, quod paſſio non eſt per ſe cauſa, ſed occaſio incontinentiæ. Tum primo, quia paſſio eſt cauſa per ſe impellens, & inclinãs ad actum incontinentiæ ergo non eſt cauſa occaſionalis. Probatur ſequela, quia magna eſt differẽtia inter cauſam impellentem & inclinantem, & cauſam occaſionalẽ. Antecedens vero manifeſtatur, quia actus incótinentiæ eſt ipſum vinci, & ſuperari, qđ
757 eſt actus liber voluntatis potentis reſiſtere, & non reſiſtentis. Probatur autem tum primo, quia in eo, in quo nó eſt genita adhuc incontinentia habitualis, voluntas nó eſt totalis cauſa per ſe
Lib. 7. cap. 5. parum ante med. t. 5. actus incontinentiæ. ergo præter eam eſt aliqua alia cauſa per ſe, tum ſecundo, quia omne per ſe ſuperans & vincẽs eſt cauſa per ſe eius quod eſt ſuperari, & vinci, ſed paſſio eſt per ſe ſuperans & vincens voluntatẽ quæ contra tendit. ergo. Et iſtud, inq̃t Martinus, patet ꝙ nõ ſufficienter probat concluſionẽ, ſ. ꝙ incótinentia nó eſt corporis, ſed animę, Thomas, per illud mediũ, quod paſſio non eſt cauſa per ſe, ſed occaſio tantum. Lib. 7. cap. 7. ad finẽ to. 5.

¶ Ad hæc dicitẽ, quòd ſi quis penetrat quo pacto appetitus ſenſitiuus eſt motiuus voluntatis, facile hæc ſoluet. Penetrabit autẽ hoc, qui intuitus fuerit doctrinam authoris in præcedenti lib. queſtio. 9. articulo 2. vbi docemur, quod ſicut homo frigens ex hoc ipſo quod friget, mouetur ad volendum locum calidum, ita homo in paſſione exiſtens, ex hoc ipſo quòd eſt ſic diſpoſitus ſecundum illam paſſionem, mouetur ad volendum quod conſonat homini ſic diſpoſito puta ad puniẽdum ſi eſt iratus, ad venerea ſi eſt ardens &c. & ratio ibi aſſignatur, quia hinc ſcilicet ex diſpoſitione hominis, ſeu ſubiecti ſit vt aliquid ſit vel appareat conueniens illi quod ceſſante illa diſpoſitione non eſt aut apparet conueniens, quoniam conueniens ex parte vtriuſque poteſt oriri extremi, ſcilicet vel ex diſpoſitione ſubiecti, vel ex natura obiecti. Et ſic, vt ibi dicitur, diſpoſitio ſubiecti redundat in obiectum faciendo ipſum eſſe, vel apparere pro tunc, conueniens. Et ſic patet, quod paſſio ualde remota mouet voluntatem, ſcilicet diſponendo ſubiectum, & inde conſurgente conuenientia in obiecto motiuo voluntatis non neceſſitando tamen ipſam. Vnde merito non per ſe cauſa, ſed occaſio dicitur paſſio incontinentiæ, quæ eſt actus uoluntatis. Et cum dicitur. Cauſa per ſe impellẽs & inclinans &c. re-

Lib. 7. cap. 3. a med. & ca. 6 declinando ad finem tom. 5.

D. 981.

Lib. 7. cap. 7. non procul. a fin. tom. 5.

ſpondetur negã lo mi norem, proprie loquẽdo, quia paſſio impellit quidẽ & inclinat non per ſe, ſed mediãte ſubiecto, quod diſponit, & conuenientia quę eſt ex ſubiecto iam diſpoſito conſurgit. Sicut frig⁹ impellit hominem ad eundum ad calidum non per ſe, ſed occaſionabiliter. Ad manifeſtationem autem antecedentis hoc ſolum dicitur, quod etiam incomplete manifeſtat actum incontinẽtiæ, quoniam non eſt impoſsibilem quod in voluntate incontinẽtis ſit vinci, & ſuperari ſine conſenſu in illud, ad quod paſſio inclinat, vt Martinus fingere videtur, ſed vt author dixit, eſt ibi electio, ac per hoc cõſenſus, ita quod hoc eſt vinci, eligere ex vehementia paſſionis.

Loco citato in argum.

¶Ad primam probationẽ negatur quod voluntas non ſit per ſe ſufficiens cauſa incontinentiæ in non habente habitualem incõtinentiam. Nam ſicut voluntas frigeſcentis hominis eſt ſufficiẽs, & per ſe cauſa eundi ad ignem ſeu ſolem, ita voluntas exiſtentis in paſſione eſt per ſe ſufficiẽs cauſa volendi tale delectabile. Cauſæ enim diſponentes ſubiectũ, occaſiones ſunt volendi, non per ſe concauſæ volendi. Vnde & author in litera probat hoc, quia quandiu manet vſus rationis, voluntas libere poteſt in vtrũque oppoſitorum.

In ſolutio- præc.

¶Ad ſecundum negatur minor, quia paſſio non eſt per ſe vincens & ſuperans, ſed occaſionaliter voluntatem, quæ non aliter ſuperatur niſi quia libere vult, ad quod volendum paſſio diſponit. Vnde patet, quòd author ſufficienter probauit incontinentiam eſſe nõ corporis, ſed animæ, per illud mediũ, quia paſſio eſt occaſio, & voluntas eſt per ſe cauſa incontinentiæ.

In corp. art.

757
Supr. q. 153. art. 2. cor.
*Lib. 3. c. 18. parũ a princ. ipio to. 3.

Ad primvm ergo dicendum, quod anima humana eſt corporis forma, & habet quaſdam vires corporeis organis vtentes, quarũ operationes aliquid conferunt etiam ad illa opera animæ, quæ ſunt ſine corporeis inſtrumentis, id eſt, ad actum intellectus & voluntatis, inquantum ſcilicet intellectus à ſenſu accipit, & voluntas impellitur à paſsiõe appetitus ſenſitiui. Et ſecundum hoc, quia fœmina ſecundum corpus habet quandam debilem complexionem, fit vt in pluribus, ꝙ & etiam debiliter inhæreat quibuſcumque inhæret, & ſi raro in aliquibus aliter accidat, ſecũdũ illud Prouerb. vltimo. Mulierem fortem quis inueniet? Et quia id ꝙ eſt paruũ, vel debile, reputatur quaſi nullum, inde eſt quod Philoſophus* loquitur de mulieribus, quaſi non habentibus iudicium rationis firmum, quamuis in aliquibus mulieribus contrariũ accidat. Et propter hoc dicit, quod mulieres non dicimus continẽtes, quia non ducuntur quaſi habentes ſolidã rationem, ſed ducuntur quaſi de facili ſequentes paſsiones.

H

Ad secvndvm dicendum, ꝙ ex impetu paſsionis contingit ꝙ aliquis ſtatim paſsionem ſequatur ante conſilium rationis. Impetus autem paſsionis prouenire ſolet vel ex velocitate, ſicut in cholericis, vel ex vehemẽtia, ſicut in melãcholicis, qui propter terreſtrem complexionem vehemẽtiſsime inflammantur, ſicut ecõtrario cõtingit, quòd aliquis non perſiſtat in eo, quod conſiliatum eſt ex eo, ꝙ debiliter inhæret propter mollitiem complexionis, vt de mulieribus dictum eſt.* Quod etiam videtur in phlegmaticis contingere propter eandem cauſam, ſicut etiam in mulieribus. Hoc autem accidit inquantum ex complexione corporis datur aliqua incontinentiæ occaſio, non autem cauſa ſufficiens vt dictum eſt.*

Ad tertivm dicendum, concupiſcentia carnis in eo qui eſt incontinens, ſuperat ſpiritum non ex neceſsitate, ſed per quãdã negligentiã ſpiritus non reſiſtentis fortiter.

Articvlvs II.

Vtrum incontinentia ſit peccatum.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ incõtinentia non ſit peccatũ, quia vt Aug. dicit in lib. de lib. arb.* nullus peccat in eo, quod vitare non

F

poteſt, ſed incontinentiam nullus poteſt ex ſe ipſo vitare, ſecũdum illud Sap. 8. Scio quod nõ poſſum eſſe continens, niſi Deus det. ergo incontinentia non eſt peccatum.

¶ 2 Præterea. Omne peccatum in ratione videtur conſiſtere, ſed in eo qui eſt incõtinens vincitur iudicium rationis. ergo incontinentia non eſt peccatum.

¶ 3 Præterea. Nullus peccat ex eo quod Deum vehementer amat, ſed ex vehementia diuini amoris aliquis fit incontinens. dicit enim Dion. 4. c. de diuin. nomin. †quod Paulus per incõtinentiam diuini amoris dixit. Viuo ego, iam non ego. ergo incontinentia non eſt peccatum.

G

Sed contra eſt, quod connumeratur alijs peccatis 2. ad Timoth. 3. vbi dicitur, criminatores, incontinentes, immites &c. ergo incontinentia eſt peccatum.

Respondeo Dicendũ, ꝙ incontinentia poteſt attẽdi circa aliquid tripliciter. Vno modo, proprie & ſimpliciter, & ſic incõtinentia attenditur circa concupiſcentias delectationum tactus, ſicut & intemperantia, vt ſupra dictum eſt* de continentia, & hoc modo incontinentia eſt peccatum ex duplici ratione. Vno modo ex eo, quod incontinens recedit ab eo quod eſt ſecundum rationẽ. Alio modo ex eo, quod ſe immergit quibuſdam turpibus delectationibus. Et ideo Philoſophus dicit in 7. Ethicor.* quod incontinentia vituperatur non ſolum vt peccatum, quod ſcilicet eſt per receſſum à ratione, ſed ſicut malitia quędam, inquantum prauas concupiſcentias ſequitur. Alio modo, incontinentia attenditur circa aliquid, proprie quidem inquãtum homo recedit ab eo quod eſt ſecũdum rationem, ſed non ſimpliciter, puta cum aliquis non ſeruat modum rationis in concupiſcentia honoris, diuitiarum, & aliorum huiuſmodi, quæ ſecundum ſe uidẽtur eſſe bona, circa quæ non eſt incontinentia ſimpliciter, ſed, ſecundum quid, ſicut ſupra de continentia dictum eſt.* Et ſic incontinentia eſt peccatum non ex eo quod aliquis ingerat ſe prauis cõcupiſcentijs, ſed ex eo quod nõ ſeruat modum debitum rationis, etiam in concupiſcentia rerum per ſe appetendarum. Tertio modo, incontinentia dicitur eſſe circa aliquid non proprie, ſed ſecundum ſimilitudinem, puta circa concupiſcentias eorum quibus nõ poteſt aliquis

I

K

¶*Super quęſtionis centeſimæ quinquageſimęſextę Articulum ſecundum.*

IN articulo 2. quæſt. 156. aduerte quòd Martinus carpere conatur, authorẽ in hac litera dicentem de incontinente proprie & ſimpliciter, quòd dupliciter peccat &cæt. quaſi velit ex hoc ponere differentiam inter delectationes fugibiles tantum, & fugibiles ac vituperabiles. quaſi idem author intelligat per prauum, & vituperabile, ſed quoniã nullus eſt hic ſermo, nulla quæſtio de vituperabili, & nõ vituperabili: non imponat authori Martinus ſuam phãtaſiam, ſed ſat ſit ſibi dicere, & arguere quod vult, ſine huiuſmodi fictionibus.

Ca. 4. par. 1. nõ multum remote ante finem.

¶In eodem articul. 2. dubium occurrit circa differentiam in litera aſſignatã inter concupiſcentias tactus, & honoris, aut hmõi penes hoc quod cõcupiſcentię tactus ſunt prauę, cõcupiſcentiæ aũt honoris non ſunt prauę, ac per hoc circa duplicem rationẽ peccati ibi, & vnicam hic. Vidẽtur enim hęc falſa, quia vtrobique cõcupiſcentiæ immoderatæ ſolę ſunt prauę, moderatę autem bonę, & delectabilia ipſa vtrobiq; ſecundũ ſe ſunt bona. Vnde nã hil eſt dictu, quod incõtinens honoris nõ ſe ingerit prauis concupiſcẽtiis, ſed peccat ex eo, quod nõ ſeruat debitum modum in concupiſcendo. Hoc eidẽ accidit incontinenti ſimpliciter, qm̃ ex hoc ſolo peccat, ꝙ in immoderatas concupiſcentias venereas incurrit.

Q. præced. ar. tic. 2.

Lib. 7. cap. 8. ad finem. pręcipue tomo 5.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ vt ex 7. Eth. vnde hęc ſumpta ſunt, apparere poteſt, bona delectabilia, vt clarius intelligas, ſic diſtinguenda ſunt, quòd quædam ſunt quorum ſtudia ſimpliciter & abſolute ſunt mala. Statum enim, vt dicis aliquius ſtudia eſſe circa vene-

Q. præce. ar. 2. ad 3.

quis male vti puta, circa concupiſcentias virtutũ, circa quas pōt aliquis dici incōtinens eſſe per ſimilitudinem. Quia ſicut ille qui eſt incontinens, totaliter ducitur per concupiſcentiã malam, ita aliquis totaliter per concupiſcentiam ducitur bonam, q̃ eſt ſ̄m rōnem, & talis incōtinentia nō eſt pctm̄, ſed pertinet ad perfectionē virtutis. B

Ad primum ergo dicendum, ꝙ homo poteſt vitare pctm̄ & facere bonum, nō tamē ſine diuino auxilio ſ̄m illud Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere. Vnde per hoc ꝙ hō indiget diuino auxilio ad hoc ꝙ ſit continens, nō excluditur quin incōtinentia ſit peccatum, quia vt dicitur in 3. Ethic. * Quæ per amicos poſſumus, aliqualiter per nos poſſumus.

Lib.3.cap.3. a med.to.5.

Ad secundum dicēdũ, ꝙ in eo qui eſt incōtinēs vincit iudicium rationis, non quidem ex neceſſitate, quod auferret rationem peccati, ſed ex negligētia quadam hominis nō firmiter intendentis ad reſiſtendum paſſioni per iudicium rationis quod habet. C

Ad tertium dicendũ, ꝙ rō illa procedit de incontinentia ꝑ ſimilitudinē dicta, & nō ꝓprie.

Articvlvs III.

Vtrum incontinens plus peccet, quam intemperatus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quòd incōtinens plus peccet quam intemperatus. Tanto enim aliquis videtur grauius peccare, q̃to magis contra cōſcientiam agit, ſecundum illud Luc. 12. Seruus ſciens voluntatem domini ſui & nō faciens, plagis vapulabit multis &c. ſed incōtinens magis videtur agere cōtra conſcientiã quam intemperatus, B quia vt dicitur 7. Ethi.* Incōtinēs ſciens, quam praua ſunt quæ concupiſcit, nihilominus agit ꝓp paſſionem, intemperatus autem iudicat ea quæ concupiſcit eſſe bona. ergo incontinens grauius peccat quam intemperatus.

¶ 2 Præt. Quãto aliquod peccatũ grauius eſt, tanto vr̄ eſſe minus ſanabile, vnde & peccata in Spiritũſanctum ſunt grauiſſima, & dicuntur eſſe irremiſſibilia, ſed peccatum incontinentię videtur eſſe inſanabilius quam peccatum intemperantiæ. C Sanatur.n. peccatum alicuius ꝑ admonitionē & correctionē, quæ nihil videtur conferre in cōtinēti, qui ſcit ſe male agere, & nihilominus male agit, intēperato aũt vr̄ ꝙ bene agat, & ſic aliqd ei cōferre poſſet admonitio. ergo videtur quòd incōtinens grauius peccet quam intemperatus.

¶ 3 Præt. Quãto aliquis ex maiori libidine peccat, tanto grauius peccat, ſed incontinens peccat ex maiori libidine q̃ intēperatus, quia incontinens hēt vehementes paſſiones D & cōcupiſcētias, quas nō ſemper hēt intemperatus: ergo incontinēs magis peccat q̃ intēperatus.

*Lib.7.ca.3. nō multum a prin.to.5.

venereæ, aut delectabilia cibi & potus, ſtatim, inquã, malitiã, A ſeu prauitatem, ſeu vitiũ aliqđ intelligimus. Et hæc vocātur appetibilia ꝓp neceſſitatem, inquantum. ſ. neceſſitas corporis ea requirit propter indiuiduum, vel ſpeciē. Quædã vero ſunt, quorum ſtudia ſimpliciter & abſolute non ſunt mala, ſed ſolum ſi explicetur ſuperfluitas. Seu ſtudioſos.ſ. honoris gloriæ, victoriæ, filiorum &c. cum dicimus, nullo afficimus eos vitio, immo ſtudia hæc laudabilia cenſemus, & hæc vocantur per ſe appetibilia. Et hinc patet, quare concupiſcentię venereorũ dicantur prauæ, hoc eſt, vitioſæ, & concupiſcentiæ honoris non, quia ſtudere illis delectabilibus eſt pctm̄, ſtudere autem iſtis non. Et licet ſecũdum veritatem in vtriſque ſolæ immoderatæ concupiſcentiæ ſint prauæ, ſtudiũ illarum tamen importat immoderationem, quam non importat ſtudium iſtorum. Patet etiam duplex illa ratio peccati in incontinentia ſimpliciter, quia ſcilicet errat, & in concupiſcentiis, quæ ſunt de genere prauorum ſtudiorum declinat. Incontinentia autem ſecundum quid, puta, honoris, ſolum errat, quia non declinat in concupiſcentias quæ ſunt de genere prauorum ſtudiorum. Et hoc intendit author cum Ariſtotele per hanc literam.

758 ¶ In eodem ſecundo articulo dubium occurrit circa incontinentiam ſecundo mō quoniam in litera dicitur, Circa quæ attenditur incontinentia proprie quidem, ſed non ſimpliciter. In ſeptimo autē Ethicorũ Ariſt. dicit huiuſmodi incontinentiam reſpectu honoris &c. eſſe incontinentiam ſecundum ſimilitudinem. Si enim habet rationem incontinentiæ ſecundum ſimilitudinē, ergo nō proprie, & ſi proprie, ergo non ſecundum ſimilitudinem. Et rurſus ſi ſecundum ſimilitudinem. ergo incontinentia tertio modo poſita in litera, quæ dicitur incontinentia ſecundum ſimilitudinem, coincidit cum incontinentia ſecundo mō, quia vtraque habet incontinentiæ rationem ſecundũ ſimilitudinē.

1.2.q.78.ar.4. cor. Et 2. diſt.43.art.4. cor. Et veri. q.24.art.10. co. Et 1.Eth. lect.3.& lib.7.lect.4.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ accidit hic æquiuocatio de ſimilitudine. Nam author loquitur de ſimilitudine metaphorica, & ideo diſtinguit incontinentiam proprie contra incontinentiã per ſimilitudinem, hoc eſt, metaphorice, vt manifeſte exponit in litera, ſimilitudine quadam ꝓportionali metaphorice dici incontinentiam reſpectu mali, & reſpectu boni, reſpectu vitij, & reſpectu virtutis. Ariſt. vero loquitur de ſimilitudine ꝓportionali, hoc eſt, analogica proprie, diminuta tñ. Et ideo diſtinguit incontinentiam ſimpliciter contra incontinēs ãdiminute, & manifeſtat intentum ſuum exemplo, ſicut malũ dr̄ de homine, & de medico. Dicitur.n. & homo malus, & medicus malus. Sed qui dicitur malus homo, dicitur malus ſimpliciter, id eſt ſine additione aliqua, qui vero dicitur malus medicus, non propterea dicitur ſimpliciter malus, ſed cum additione, ſcilicet medicus. Vbi manifeſte patet malum dici de medico proprie, A & ſecundum analogiam ad malum hominē, qua ita eſt aliqs medicus malus ſicut hō malus. Nam vt homo malus ad opus proprium hominis ſe habet, ſic malus medicus ad opus proprium medico. Apparet etiã diminutio quædam ex hoc ipſo, quod inde ſimpliciter, hinc cum appoſitione tantum mali rō infertur dicendo, Eſt homo malus, ergo eſt malus. Et eſt medicus malus, ergo eſt malus medicus, & non, ergo eſt malus. Sic autem eſt in propoſito, qm̄ valet ſequela, eſt incōtinēs venereorũ, ergo eſt incōtinens; & non valet, eſt incontinens honoris, ergo eſt incontinens, ſed ergo eſt incontinens honoris. Vnde nulla eſt authoris ab Ariſtotele diſſenſio.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimæſextæ Articulum tertium.*

In arti.3. eiuſdem q. 156. dubiũ ex Martino in quæſtione de incontinentia occurrit dicente, ꝙ iſta rō S.Thom. pati videtur calumniam in hoc, quòd voluntas incontinentis inclinari dr̄ ad peccandum ex paſſione tantum & non ex habitu. Nã ſi intelligat quòd ex frequentatis incontinentiæ actibus non generatur aliquis habitus, videtur falſum. Et primo, contra totam Philoſophiam moralem clamantē quòd ex frequentatis actibus generatur habitus maxime in ſubiecto non habente habitum contrarium. Secundo, quia hoc eſt contra experiētiã, qua poſt frequentatos incōtinētiæ actus, magis ſe pronos ad incōtinentiã ſentiũt q̃ ante. Tertio, quia ſ̄m Thomam incōtinentia pertinet ad uolũtatē, & non dicit præciſe actum, quia ſicut virtus eſt habitus, ita & vitiũ. Et ꝓpterea, inquit Martinus, uoluntas incontinentis inclinatur ex proprio habitu ad peccandũ, q̃a ad nō reſiſtendũ paſſionibus, ſed nō inclinatur ad ſequēdũ cōcupiſcētias malas & turpes, q̃a inclinari ad talium electionem eſt intēperati.

¶ Ad hoc dubium non ex alijs quàm ex ſupradictis principiis E dicitur, ꝙ error hic accidit ꝙ non diſtinguitur quo ad rē inter habitum & diſpoſitionem, nec diſtinguitur quo ad modũ operandi inter inclinari per modum habitus, & per modũ paſſionis. Incontinentia nãque nō eſt habitus, ſed diſpoſitio. Vnde in litera hac diſtinguitur incontinens ab intemperato per facile & difficile mobile, quia paſſio cito tranſit, ac per hoc circa eius pugnam proportionaliter reſpondet diſpoſitio. Habitus autem eſt difficile mobilis, cuius ſignum eſt, quod incontinentem ſtatim comitatur pœnitentia. Comparatur etiam in litera ex Ariſtotele 7. Ethico Incontinentia febri acceſſoriæ, intēperantia autem phthiſę. Similiter incontinens inclinatur, & operatur per modum paſſionis, vt exemplum de febre acceſſoria manifeſtat, intemperatus autem per modum habitus, vt exemplum de phthiſico manifeſtat.

¶ Ad primam ergo Martini obiectionem dr̄, quod ex frequentatis actibus incontinētiæ gñatur in eius uolũtate non habitus:

Ser. 11. poſt med. to. 10. †Lib. 7. ca. 8. in prin. t. 5.

ſed diſpoſitio, quæ nũquam tranſire poteſt in habitum, ſicut nec albedo in nigredinẽ. Et vltra hoc ex huiuſmodi actibus habilitatur concupiſcibilis ad hoc vt in ea generetur intemperantia, ex qua voluntas intemperati inclinatur ad turpia proſequenda. Et ſic voluntas incontinẽtis inclinatur non ex habitu, ſed ex diſpoſitione, quod in idem redit cum eo quod dicitur in litera, ſcilicet ex paſſione. Nam diſpoſitio quã paſſio cauſat eſt facile mobilis, & diſpoſitio illa non niſi per modum paſſionis & inſurgente paſſione inclinat, cuius locuples teſtis eſt pœnitentia ſtatim ſequens ceſſante paſſionis impetu. Voluntas autẽ intemperati inclinatur, vt in litera dicitur, ex propria delectatione: hoc eſt: per modum eligentis & propria principia electionis, quæ ſunt intentio finis, quæ apud intemperatum iam eſt mala, & conſilium quod iam ex intemperantia quieτum eſt. Et caueto hic Nouitie ne fallaris, cũ in litera dicitur, quòd intemperati voluntas inclinatur ad peccandum ex ꝓpria electione, quæ procedit ex habitu per conſuetudinem acquiſito. Falleris nanque ſi intelligas ex habitu per cõſuetudinem acquiſito in voluntate, vt patet ex ſupradictis de ſubiecto temperantiæ, quĩ ipſa non in volũtate, ſed in concupiſcibili appetitu eſt ſubiectiue. Intelliges autem recte, ſi intelliges quòd intemperati voluntas inclinatur ex electione procedente ex habitu acquiſito in appetitu concupiſcibilis, quod qualiter fiat ſuperius ſatis declaratum fuit. Cũ igitur clamat moralis philoſophia, quod ex frequentatis actibus generantur habitus, ſumitur habitus pro prima ſpecie qualitatis, & non vt diſtinguitur contra diſpoſitionem. Vel ſi intelli-

Lib. de duabus animabus, cap. 10. & 11. to. 6.

Lib. 7. cap. 7. parum ante med. tom. 5.

Lib. 7. ca. 8. tom. 5.

SED CONTRA eſt, ꝙ impœnitentia aggrauat omne peccatũ. Vñ Aug. in lib. de verb. Domini,* dicit quod impœnitentia eſt peccatum in Spiritumſanctum, ſed ſicut Philoſ. dicit in 7. Eth. †intemperatus non eſt pœnitiuus, immanet aũt electioni, incontinens aũt oĩs eſt pœnitiuus. ergo intemperatus grauius peccat, q̃ incõtinens.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ peccatum ſm̃ Aug.* præcipue in voluntate cõſiſtit. Voluntas enim eſt qua peccatur, & recte viuitur. Et ideo vbi eſt maior inclinatio voluntatis ad peccandum, ibi eſt grauius peccatum. In eo autem q eſt intemperatus, voluntas inclinatur ad peccandum ex propria electione, quæ procedit ex habitu per conſuetudinem acquiſito. In eo autem qui eſt incontinens, voluntas inclinatur ad peccãdum ex aliqua paſſione. Et quia paſſio cito tranſit, habitus autem eſt qualitas difficile mobilis, inde eſt quod incontinens ſtatim pœnitet tranſeunte paſſione, quod nõ accidit de intemperato, quinimmo gaudet ſe peccaſſe, eo quod operatio peccati eſt ſibi facta connaturalis ſecundum habitum. Vnde de his dicitur Prouerb. 2. quod lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Vnde patet quod intẽperatus eſt multo peior, quã incontinens, vt etiã Philoſophus dicit in 7. Ethic.*

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ignorantia intellectus, quandoque quidem præcedit inclinationem appetitus, & cauſat eam, & ſic quanto eſt maior ignorantia, tanto magis peccatum diminuit, vel totaliter excuſat, inq̃tum cauſat inuoluntarium. Alio mõ econuerſo, ignorãtia rationis ſequitur inclinationem appetitus, & talis ignorantia, quãto eſt maior, tãto pc̃m eſt grauius, quia oſtenditur inclinatio appetitus eſſe maior, ignorantia aũt tam incontinentis q̃ intemperati, prouenit ex eo, quod appetitus eſt in aliquid inclinatus ſiue per paſſionem, ſicut in incõtinẽte, ſiue per habitum, ſicut in intẽperato, maior autem ignorantia cauſatur ex hoc in intemperato, quam in incontinente. Et vno quidem modo quantum ad durationem, quia in incontinente durat illa ignorantia ſolum paſſione durante, ſicut acceſſio febris tertianæ, durat, durante commotione humoris, ignorantia autem intemperati, durat aſſidue propter permanentiam habitus. Vnde aſſimilatur pthiſicæ, vel cuicunque morbo continuo, vt Philoſophus

F dicit in 7. Ethic.* Alio autem mõ eſt maior ignorantia intemperati quantum ad id quod ignoratur. Nam ignorantia incontinentis attenditur quantum ad aliquod particulare eligibile, ꝓut ſcilicet æſtimat hoc nũc eſſe eligendum. Sed intemperatus habet ignorantiam circa ipſum finem, inquantum ſcilicet iudicat hoc eſſe bonum, vt irrefrænate cõcupiſcentias ſequatur. Vnde Philoſ. dicit in 7. Ethic. *quod incontinens eſt melior intemperato, quia ſaluatur in eo optimum principium, ſcilicet recta

G æſtimatio de fine.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ad ſanationem incontinentis non ſufficit ſola cognitio, ſed requiritur interius auxilium gratiæ cõcupiſcentiam mitigantis, & adhibetur etiam exterius remedium admonitionis & correctionis, ex quibus aliquis incipit concupiſcẽtiis reſiſtere, ex quo cõcupiſcẽtia debilitatur, vt ſupra dictũ eſt.* Et iiſdem etiam modis poteſt ſanari

H intẽperatus, ſed difficilior eſt eius ſanatio propter duo, quorum primũ eſt ex parte rationis, quæ corrupta eſt circa æſtimationem vltimi finis, quod ſe habet ſicut principium in demonſtratiuis. Difficilius autem reducitur ad veritatẽ ille qui errat circa principium, & ſimiliter in operatiuis ille qui errat circa finẽ. Aliud autem eſt ex parte inclinationis appetitus, quæ in intemperato eſt ex habitu, qui difficile tollitur, inclinatio autem incontinentis eſt ex paſſione, quę

I facilius reprimi poteſt.

AD TERTIVM dicendum, quòd libido voluntatis, quę auget peccatum maior eſt in intemperato quam in incontinente, vt ex dictis patet.* Sed libido concupiſcẽtiæ appetitus ſenſitiui, quãdoque maior eſt in incõtinente, quia incontinens nõ peccat, niſi à graui concupiſcentia, ſed intemperatus etiam ex leui concupiſcentia peccat, & quandoque eam præuenit. Et iõ Philoſophus dicit in 7. Eth.

K *quod magis intemperatum vituperamus, quia non concupiſcens vel quiete, ideſt, remiſſe concupiſcens perſequitur delectationes. Quid enim faceret, ſi adeſſet concupiſcentia iuuenilis?

ARTICVLVS IIII.

Vtrum incontinens irę ſit peior, quam incontinens concupiſcentiæ.

AD QVARTVM ſic procedi tur. Videtur quòd incõtinẽs

gitur de habitu proprie, ſicut intelligitur in ſubiecto apto nato ſuſcipere talem habitum, ita intelligitur in ſtatu non diſſono, ſeu oppoſito appetitui. Conſtat autem quod ſtatus continentis & incontinẽtis eſt contrarius ſtatui habituatorum, quoniã ille eſt perturbationis: iſte quietis: ille facile, iſte difficile mobilis.

Li. 7 c. 7. ante medium, & ca. 8. in fine, tom. 5.

¶Ad ſecundam obiectionem de experientia dicit, quòd ad hoc ſufficit illa habitus diſpoſitio.

¶Ad tertiam ſimiliter dicitur, quod incõtinentia dicit in voluntate non præciſe actum, ſed habitualem diſpoſitionem, quæ non eſt vitium, ſicut nec continentia eſt virtus, ſed eſt imperfectum quid in genere vitij. Et hoc expreſſit iam Ariſtotel. in principio 7. Ethic. malitiæ virtutem, & continentiæ incontinentiam contra ponendo. Expoſitionem vero allatam ex Martino, quomodo incõtinens differat ab intemperato, ſi ſane intellexeris ſ. ꝙ incontinentiæ diſpoſitio inclinat ad non reſiſtendum, quia tantum tẽpore pugnæ exercet ſe (qm̃ extra pugnam apparet pœnitentia, intemperãtia vero ad ipſa turpia ſimpliciter proſequenda inclinat) amplectere, quia vera eſt, & a noſtris exiuit, vt patet in litera.

Q. 142. ar. 4.

In corp. art.

¶In reſpõſionibus argumentorum eiuſdẽ articuli, multa eſſent dicẽda, niſi ſuperius fuiſſent manifeſtata, quomodo ſ. vitiũ reddit appetitum malũ reſpectu finis illius generis, vt intemperantia reſpectu delectabilis venerei &c. & per hoc parit ignorantiã principii in agibilibus. Vide ſuperius.

Li. 7. c. 8. circa medium, & ca. 7. ante med. tom. 5.

¶*Super queſtionis centeſimæ quinquageſimęſextę Articulum quartum.*

IN art. 4. eiuſdem q. 157. aduerte Nouitie

Infr. q. 158. art. 4. con. Et 3. diſ. 26. q. 1. art. 2. cor. Et veri. q. 15. ar tic. 2. cor. Et 7. Ethic. lect. 6. princip.

Digitized by

nitiæ, p clariori intel lectu literæ, q prima ratio, quare inconti- nēs concupiſcētiæ eſt turpior cōſiſtit in hoc q motiuū ad iraſcen- dum eſt ratio, quoniā ē punitio collata par- uipēſioni receptæ. Cō ferre enim vnum cū altero rationis eſt, vel qm̄ eſt vindicta, quæ eſt bonum ſm rationem, quia eſt bonum honeſtum. Sed vt in 7. Ethic. dicitur, ſicut exterius videmus q veloces miniſtri audiunt dominum imperantem, & præcurrentes non percipiūt totum dominorum imperium, ita qui iraſcitur ex velocitate choleræ audito obiecto rationi conformi, non expectata rationis forma, properat ad vindictam. Concupiſcens vero a ſola boni delectabilis ſecundum ſenſum præſentatione mouetur, nihil de conformitate ad rationem audiens, & propterea dicitur, quod in nullo ſequitur rationis iudiciū. Secunda autem de maiori naturalitate iræ cum grano ſalis in litera appoſito, accipienda eſt, ſcilicet, quia naturalior eſt motus iræ ex ſuo cōplexionali principio, quam motus concupiſcentiæ ex ſuo complexionali principio. Nam ira conſequitur choleram, concupiſcentia phlegma. Naturalius autem eſt quod cholera pferat iram, quam quod phlegma concupiſcentiam, quia magis in promptu eſt iræ proceſſus ex cholera quā cōcupiſcētię ex phlegmate, quia cholera eſt velocioris motus. Conſtat autem q ex velociori magis in promptu eſt progreſſus, quam ex tardiori, & ſic eſt naturalior. Manifeſtatur autem iſta maior naturalitas ortus iræ ſigno ſatis conſono, quia ſcilicet frequentius complexio iratorum profert etiam iram in prolem, vt Ariſtoteles exemplis comprobat. In tertia vero ratione ne falla-

† Lib. 7. c. 7. a med. tom. 5.

Lib. 7. cap. 7. in prin. tom. 5.

Li. 7. cap. 6. tom. 5.

Lib. 7. ca. 9. tom. 5.

irę ſit peior, quā incontinens concupiſcentiæ. Quanto enim difficilius eſt reſiſtere paſſioni, tanto incontinentia videtur eſſe leuior, vnde Philoſophus dicit in 7. Ethic.* Non enim ſiquis a fortibus & ſuperexcellentibus delectationibus vincitur, vel triſtitijs eſt admirabile, ſed condonabile, ſed ſicut Eraclitus dixit, difficilius eſt pugnare contra concupiſcentiam, quam contra iram. ergo leuior eſt incōtinentia concupiſcentiæ, quam incontinentia iræ. A

¶ 2 Prçter. Si paſſio propter ſuam vehementiam totaliter auferat iudicium rationis, omnino excuſat aliquis a peccato, ſicut patet in eo qui incidit ex paſſione in furiam: ſed plus remanet de iudicio rationis in eo qui eſt incōtinens iræ, q̄ in eo qui eſt incōtinens concupiſcentię. Iratus enim aliqualiter audit rationem, non autem concupiſcēs, vt patet per Philoſ. in 7. Eth. *ergo incontinens irę eſt peior, q̄ incontinens concupiſcentiæ. B

¶ 3 Præter. Tanto aliquod peccatum eſt grauius, quāto eſt periculoſius, ſed incontinentia iræ videtur eſſe periculoſior, quia pducit hominem ad maius peccatum, ſcilicet ad homicidiū, quod eſt grauius quam adulterium, ad quod perducit concupiſcentiæ incontinentia. ergo incontinentia iræ, eſt grauior, quam incontinentia concupiſcentiæ. C

Sed contra eſt, quod Philoſ. dicit in 7. Ethic.* quod minus turpis eſt incontinentia iræ, q̄ incontinentia concupiſcentiæ.

Respondeo Dicendum, quòd peccatum incōtinentiæ poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo, ex parte paſſionis ex qua ratio ſuperatur, & ſic incontinentia cōcupiſcentiæ turpior eſt, quā incontinentia iræ, quia motus cōcupiſcentiæ habet maiorem inordinationem, quam motus iræ. Et hoc propter quatuor, quæ Philoſophus tangit in 7. Ethico. Primo quidem, quia motus iræ participat aliqualiter ratione, inquantū ſcilicet iratus tendit ad vindicandum iniuriam ſibi factam, quod aliqualiter ratio dictat, ſed non perfecte, quia non intendit debitum modum vindictæ, ſed motus concupiſcentiæ totaliter eſt ſecū dum ſenſum, & nullo modo ſecū dum rationem. Secundo, quia motus iræ magis cōſequitur corporis complexionem propter velocitatem motus choleræ, quæ tendit ad iram. Vnde magis eſt in promptu, quod ille qui eſt ſecundum complexionem corporis diſpoſi- D E

tus ad iraſcendum, iraſcatur, quā quod ille qui eſt diſpoſitus ad cōcupiſcendū, cōcupiſcat. Vñ et frequentius ex iracundis naſcuntur iracundi, quam ex concupiſcentibus concupiſcentes. Quod autem prouenit ex naturali corporis diſpoſitione, reputaẗ magis venia dignum. Tertio, quia ira quærit manifeſte operari, ſed concupiſcētia quærit latebras, & doloſe ſubintrat. Quarto, quia cōcupiſcens delectabiliter operaẗ, ſed iratus quaſi quadam triſtitia præcedēte coactus. Alio modo poteſt cōſiderari peccatum incontinentiæ, quantum ad malum, in quod quis incidit à ratione diſcedens. Et ſic incontinentia iræ eſt vt plurimum grauior, quia ducit in ea, quæ pertinent ad proximi nocumentum.

Ad primum ergo dicendum quòd difficilius eſt aſſidue pugnare contra delectationem, quam contra iram, quia concupiſcentia eſt magis continua: ſed ad horam difficilius eſt reſiſtere iræ propter eius impetum.

Ad secundum dicendū, q concupiſcentia dr̄ eſſe ſine rōne, nō quia totaliter auferat iudicium rationis, ſed quia in nullo pcedit ſecundum iudicium rationis, & ex hoc eſt turpior.

Ad tertium dicendū, q ratio illa procedit ex parte eorū, in quæ incontinens deducitur.

QVAESTIO CLVII.

De Clementia, & manſuetudine, in quatuor articulos diuiſa.

Poſtea conſiderandum, eſt de Clementia, & māſuetudine, & vitijs oppoſitis.

Circa ipſas autem virtutes quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum clemētia, & māſuetudo ſint idem.

¶ Scdō, Vtrū vtraq; earū ſit virt᷒.

¶ Tertio, Vtrum vtraque earum ſit pars intemperantiæ.

¶ Quarto, De comparatione earum ad alias virtutes.

Articulus I.

Vtrum clementia, & manſuetudo ſint penitus idem.

Ad primum ſic pceditur. Vr̄ q clemētia & māſuetudo ſint penitus idē. Manſuetudo enim eſt moderatiua irarum, vt Philoſophus dicit

ris, reſpiciens ad ea quæ ſunt per accidēs puta, ſcandalum aliorum ex manifeſta iniuria, & putes oppoſitum eius q in litera dicitur. Sed aduerte q iudicando actus ſecūdum ſe, iniuriari proximo doloſe & occulte turpius eſt, quam iniuriari manifeſte, quoniam hoc, ſcilicet manifeſte agere ad quandam excellentiā ſpectat, latere autem ad quendam defectum. Ipſa enim latebra atteſtatur turpitudini operis iuxta Domini ſententiam omnis qui male agit, odit lucem. Et per oppoſitum ipſe modus agendi, ſcilicet manifeſte, atteſtatur verę, vel apparenti rationi ex hoc ipſo, quod lucem non refugit. Eſt ergo iuxta hanc tertiam rationem concupiſcentia turpior, quā ira quo ad modum operandi per ſe loquendo. In quarta demum ratione aduerte, quod concupiſcentia dicitur turpior, quia omnino voluntaria. Ira autem etſi in fine ſit delectabilis, admiſſum tamen habet inuoluntarium principiū, ſcilicet triſtitiam ex paruipenſione receptā illatam. Et propterea quaſi coactus dicitur.

¶ Super quęſtionis centeſimæ quinquageſimęſeptimę Articulum primum.

In articulo 1. quęſtion. 147. dubium ex Martino occurrit, directe impugnante authorem in hoc art. circa differentiam inter manſuetudinē & clementiam in hoc quod clementia circa diminutionem exterioris pœnę, manſuetudo vero circa diminutionem paſſionis iræ ponitur. Contra primo. Circa actū interiorē & exteriorem ſibi ſubordinatum, & ab eo imperatum nō ſunt ponendæ duę virtutes, ſed appetere vindictam, & inferre pœnam, ſe habent ſi-

761 Infra art. 4 ad 3. Et 3. d ſtin. 33. q 3. art. 2. q. 1.

erat actus interior, & exterior ab illo imperatus, q̃a efficaciter appetens vindictã, ſi põt inferre pœnam, infert. Maior probatur, q̃a actus interior & exterior eadem numero prudentia regulantur. Secundo, quia clementia omnino ſuperflueret, conſequens eſt falſum. ergo. Probatꝰ ſequela, quia moderata plene ira, aut eſt moderata illatio pœnæ: aut nõ. Si eſt moderata,* ergo ſuperfluit clementia. Si non, dicitur vnum impoſſibile, quia illatio pœnæ in volitionem iniuriæ nunquã fit ſine impulſu iræ. Tertio, quia ſequeretur aliquem ſimul eſſe clementiſſimum, & ſimiliter crudeliſſimũ & immanſuetiſſimum, quæ ſunt impoſſibilia niſi ponendo ꝙ manſuetudo & clementia ſint circa alias, & alias perſonas. Probatur ſequela, ponendo hominem frequenter exercitatum in actibus illius virtutis, & alterius vitij.

**Lib.4 ca.5. tom.5.*

†Lib.2 ca.3. circa princ.

**Lib.2. de inuentione in fol.3. ante finem libri.*

†In tertia regula quę incipit Ante om̃ia fratres Chariſſime, tom.1.

¶ Ad huius euidentiã quæſtionis, ſcito qđ author eſt male intellectus ab iſtis. Intendit ſiquidem author ꝙ clementia, & manſuetudo habent diuerſas materias proprias, ſicut iuſtitia & liberalitas, & non ꝙ vna ſit circa actum interiorẽ imperantem, & alia circa actum exteriorẽ imperatũ. Hoc enim ridiculum eſt per ſe loquendo. Sed quia contingit manſuetudinẽ & clementiam coniũgi in vno numero effectu, puta, diminutione exterioris pœnæ, cum quis ex animi lenitate, & ex iræ moderatione ad diminutionem pœnæ tendit ſicut contingit iuſtitiam & liberalitatem coniungi in hoc vno effectu, qui eſt non furari dum quis & ex amore alieni boni, & ex moderata cupiditate pecuniæ, furtum declinat, ideó author, ſimul tractans de his virtutibus, breuitatis cauſa declarauit ſimul earum concurſum in vnum effectum, & diuerſitatem materiarum, in hoc quidem articulo inchoatiue, in ſequentibus perfecte, vt in art. 3. patet. Sunt ergo per ſe loquendo, materiæ clementiæ & manſuetudinis diſparatæ ſicut iuſtitiæ & liberalitatis, & non ſunt ſubordinatę, niſi quando per accidens concurrunt. Clemens enim eſt qui ex lenitate animi pœnas legales mitigat intra iuſtitiæ latitudinem, vbi patet ꝙ nullus de ira eſt ſermo; manſuetus autem eſt mediũ in ira tenens, & cõſequenter ſic vindicans. Vbi patet quòd nulla eſt ſubordinatio, aut imperii & imperati connexio, ſed ſolus quandoque concurſus in eundem effectum.

Poſitã arg. 3. huius art.

lib.2. cap.3. tom.5.

¶ Ad primam ergo obiectionẽ dr̃, ꝙ ſi loquamur de actibus imperante & imperato per ſe, & vt ſic, vna ſola opus eſt virtute, & vera eſt maior, ſed minor eſt falſa, quia non niſi per accidens illatio pœnæ vt reſpicitur a clementia, reſpicitur a mãſuetudine, & econtra, quia ſ. eſt quandoq; eadem materialiter, quæ ab vtraque moderamen ſuſcipit. Si autem ſit ſermo de actibus per accidẽs aut qualitercunque conuenientibus, & ſubordinetur vnus alteri, & imperetur vnus ab altero, maior eſt falſiſſima, q̃m actus per accidens ſic connexi, poſſunt ſm̃ diuerſas rõnes ad diuerſas virtutes ſpectare, vt patet de nõ furari reſpectu iuſtitiæ & liberalitatis. Vtraque ergo virtus, ſcilicet clementia & mãſuetudo eſt circa actum interiorem, & exteriorem, diuerſa tamen ratione. Nam mãſuetudo directe eſt circa interiorem paſſionem iræ, & ex conſequenti circa exteriorem vindictã non ſimpliciter, ſed vt exit a paſſione iræ. Clementia vero eſt directe circa lenitatem interiorem r̃ ad proximum & p illã circa moderationẽ pœnæ pximi.

Loco citato in argum.

¶ Ad ſcdm negatur ſequela. Et cum q̃ritur, an moderata ira ſit opus clemẽtiæ, dicitur ꝙ ſic. Et cum dr̃ ꝙ inflictio pœnę non fit niſi ex impulſu iræ, negatur. Sicut.n. põt aliquis furari ex iniuſtitia, & non ex paſſione cupiditatis actus, vt patet cum quis furatur & pacit illud, ita poteſt quis nõ ex ira, ſed ex crudelitate, vel defectu æquitatis contra clementiam agere.

¶ Ad tertiũ vnico verbo dicitur cũ Ariſtotele & Tullio, ꝙ qui vnã ſe negat habere virtutem, nullam habet. Et ideo caſus ſũt impoſſibiles de virtutibus & vitiis, loquendo vniuoce.

762

Infr. artic. 3. cor. Et 3. diſt. 26. q. 2. ar. 2. ad 4.

¶ In calce eiuſdem articuli vide beſtialitatis vitium in materia illa eſſe ſæuitiam, vel feritatem, quoniam hoc humani animi limites exit, & ad beſtiam animum deiicit.

4. Ethic.* Ira aũt eſt appetitus vindictę. Cũ ergo clemẽtia ſit lenitas ſuperioris aduerſus inferiorẽ in cõſtituendis pęnis, vt Seneca dicit in ſecũdo de clementia,† per pœnas autem fit vindicta, videtur ꝙ clementia & manſuetudo ſint idem.

¶ 2 Præter. Tull. dicit in ſecundo rhetor.* ꝙ clementia eſt virtus, p quam animus concitatus in odiũ G alicuius, benignitate retinetur. & ſic videtur qđ clementia ſit moderatiua odij, ſed odiũ, vt Aug.† dicit, cauſatur ab ira, circa quam eſt mãſuetudo. ergo videtur ꝙ manſuetudo & clementia ſint idem.

¶ 3 Pręt. Idem vitium non contrariatur diuerſis virtutibus, ſed idẽ vitiũ opponitur manſuetudini & clẽmẽtiæ, ſcilicet crudelitas. ergo videtur quòd manſuetudo & clementia ſint penitus idem.

SED CONTRA eſt, ꝙ ſm̃ p̃dictam diffinitionem Senecę, Clemẽtia* eſt lenitas ſuperioris aduerſus inferiorem, manſuetudo autẽ non ſolum eſt ſuperioris ad inferiorem, ſed cuiuslibet ad quemlibet. ergo manſuetudo & clementia non ſunt penitus idem.

H RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut dicitur in 2. Ethic.* virtus moralis cõſiſtit circa paſſiões & actiones. Paſſiones autẽ interiores ſunt exteriorum actionum principia, aut etiam impedimenta, & ideo virtutes quę moderãtur paſſiones, quodammodo concurrunt in eũdem effectum cum virtutibus quæ moderãtur actiones, licet ſpecie differãt. Sicut ad iuſtitiam proprie pertinet cohibere hominẽ à furto, ad quod aliquis inclinatur p inordinatũ amorem, vel concupiſcentiã pecuniæ, quæ moderatur per liberalitatem, & ideo liberalitas concurrit cum iuſtitia in ſuo effectu, qui eſt abſtinere à furto, & hoc ẽt conſiderandum eſt in propoſito. Nam ex paſſione iræ prouocatur aliquis ad hoc, quòd grauiorem inferat pœnam. Ad clementiam aũt pertinet directe ꝙ ſit diminutiua pœnarum, quòd quidem impediri poſſet per exceſſum iræ. Et ideo manſuetudo, inquantum refrænat impetum iræ, concurrit in eundem effectum cum clemẽtia. Differunt tamen ab inuicem, inq̃ntum clementia eſt moderatiua exterioris punitionis, mãſuetudo ãt proprie diminuit paſſionem iræ.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ mãſuetudo proprie reſpicit ipſum vindictæ appetitũ, ſed clemẽtia reſpicit ipſas pœnas, quæ exterius adhibentur ad vindictam.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ affectus hoĩs inclinatur ad minorationem eorum, q̃ homini per ſe non placent. Ex hoc aũt ꝙ aliquis amat aliquem, prouenit quòd nõ placet ei per ſe pęna eius, ſed ſolũ ĩ ordine ad aliud, puta, ad iuſtitiã, vel ad correctionẽ eius qui punitur. Et ideo ex amore prouenit, ꝙ aliquis ſit promptus ad diminuendum pœnas, quod pertinet ad clementiam, & ex odio impeditur talis diminutio. Et ꝓpter hoc Tullius dicit,* ꝙ animus concitatus in odium, ſcilicet ad grauius puniendum, per clementiam retinetur, ne ſcilicet acriorem pœnam inferat; non quod clementia ſit directe odii moderatiua, ſed pœnæ.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ manſuetudini, q̃ eſt directe circa iras, ꝓprie opponitur vitiũ iracundię, qđ importat exceſſum irę, ſed I crudelitas importat exceſſũ in puniẽdo. Vnde dicit Seneca in 2. de clementia,* quòd crudeles vocantur, qui puniendi cãm habẽt, modum tñ non habent. Qui autem in pœnis hominũ propter ſe delectantur etiam ſine cauſa, poſſunt dici ſæui, vel feri quaſi affectũ humanum non habentes, ex quo naturaliter homo diligit hominem.

ARTICVLVS II.

Vtrum tam clementia, quàm mãſuetudo ſit virtus.

K AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ neque clementia, neq; manſuetudo ſit virtus. Nulla.n. virtus alteri virtuti opponitur, ſed vtraque videtur

¶ Super quæſtionis centeſimę quinquageſimę ſeptimæ Articulum ſecundum.

IN ar. 2. eiuſdem q. dubiũ occurrit circa rationem ad primũ pro quanto reddit rõ ibi, quare ſeueritas, & clementia non ſunt

opponi ſeueritati, quæ eſt quædā virtus. ergo neque clementia, neque manſuetudo eſt virtus.

¶2 Præterea. Virtus corrumpitur per ſuperfluum & diminutum, ſed tam clementia, quàm manſuetudo in quadam diminutione cõſiſtunt, nam clementia eſt diminutiua pœnarum, manſuetudo autem eſt diminutiua iræ. ergo neque clementia, neque manſuetudo eſt virtus.

¶3 Præter. Manſuetudo, ſiue mititas ponitur Matth.5. inter beatitudines, & inter fructus ad Galat.5. ſed virtutes differunt & a beatitudinibus, & à fructibus. ergo non continetur ſub virtute.

SED CONTRA eſt, quòd dicit Seneca in 2. de clementia.* Clementiam & manſuetudinem omnes viri boni præſtabunt, ſed virtus eſt proprie quę pertinet ad bonos viros. Nam virtus eſt quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, vt dicitur 2. Ethicor. ergo clementia & manſuetudo ſunt virtutes.

RESPONDEO. Dicendū, quòd ratio virtutis moralis conſiſtit in hoc, quòd appetitus rationi ſubdatur vt patet per Philoſoph. in 1. Ethi.* Hoc autem ſeruatur tam in clementia, quam in manſuetudine. Nā clementia in diminuendo pœnas aſpicit ad rōnem, vt Seneca dicit in ſecūdo de clementia.* Similiter etiam manſuetudo ſecundū rationem rectam moderatur iras, vt dicitur in 4. Ethic.† Vnde manifeſtum eſt, quod tam clementia quam manſuetudo eſt virtus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd manſuetudo non directe opponitur ſeueritati. Nam manſuetudo eſt circa iras, ſeueritas autem attenditur circa exteriorem inflictionem pœnarum: vnde ſecundum hoc videretur magis opponi clemētiæ, quę etiam circa exteriorem punitionem conſideratur, vt dictum eſt,* non tamen opponitur, eo quod vtrunque eſt ſecundum rationem rectam. Nam ſeueritas inflexibilis eſt circa inflictionem pęnarum, quādo hoc recta ratio requirit. Clementia autē diminutiua eſt pęnarum etiam ſecundū rationem rectam, quando ſcilicet oportet, & in quibus oportet: & ideo nō ſunt oppoſita, quia non ſunt circa idem.

AD SECVNDVM dicēdū, quòd ſecundum Philoſophum in 4. Eth.* habitus qui medium tenet in ira, eſt innominatus. Et ideo virt' nominatur a diminutione iræ, quæ ſignificatur nomine manſuetudinis, eo quod virtus ꝓpinquior eſt diminutionis, quam ſuperabundātiæ. B propter hoc, quod naturalius eſt homini appetere vindictam iniuriarum illatarum, quam ab hoc deficere, quia vix alicui nimis paruæ videntur iniuriæ ſibi illatæ, vt dicit Saluſtius.* Clementia autem eſt diminutiua pœnarum non quidem in reſpectu ad id, quod eſt ſecundum rationem rectam, ſed in reſpectu ad id quod eſt ſecūdum legem communem, quam reſpicit iuſtitia legalis. Sed propter aliqua particularia cōſiderata, clemētia diminuit pœnas, quaſi decernens hominem nō eſſe magis pu- C niendum. Vnde dicit Seneca in 2. de Clementia.* Clementia hoc primum præſtat, vt quos dimittit, nihil aliud illos pati debuiſſe pronuntiet, venia vero, debitæ pœnæ remiſſio eſt. Ex quo patet quòd clementia comparatur ad ſeueritatem, ſicut epiicia ad iuſtitiam legalem, cuius pars eſt ſeueritas quantum ad inflictionem pœnarum ſecūdū legem, differt tamen clementia ab epiicia, vt infra dicetur.

AD TERTIVM dicendū, quod beatitudines ſunt actus D virtutum, fructus autem ſunt delectationes de actibus virtutum. Et ideo nihil prohibet manſuetudinem poni et virtutem & beatitudinem, & fructum.

ARTICVLVS III.

Vtrū prædictę virtutes ſint partes temperantiæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr quòd prædictæ virtutes nō ſint partes temperā- E tiæ. Clementia enim eſt diminutiua pœnarum, vt dictum eſt.* Hoc autem Philoſophus in 5. Ethico.† attribuit epiiciæ, quæ pertinet ad iuſtitiam, vt ſupra habitum eſt. ergo videtur quod clemētia non ſit pars temperantiæ.

¶2 Præterea. Temperantia eſt circa cōcupiſcentias, manſuetudo autem, & clementia nō reſpiciūt cōcupiſcentias, ſed magis irā, & vindictam. non ergo debēt poni partes temperantiæ,

Lib.2.c.5.in princ.
Lib.2.cap.6. tom.5.
Lib.1.c. vlt. tom.5.
Lib.2.cap.5. parū à principio.
†Lib.4.ca.5. tom.5.
Art.præced.
Lib.4.cap.5. tom.4.
In coniuratione Catil. næ in ca. cuius titulus eſt Cæſaris oratio, ante medium.
Libr.2. circa finē illius.
Ar.3. ſequenti ad 1. arg.

A ſunt circa idē. Videtur.n.hoc eſſe falſum, quoniam vtraq; eſt circa punitiones, ſed ſeueritas inflexibiliter, clementia flexibiliter. Male ergo dicitur, quod non ſunt circa idem.

¶Ad hoc dr, quòd licet ſeueritas, & clementia ſint circa idem remote, non tamen ſicut circa idem proxime, quoniam clemētia directe eſt circa diminutionem pœnarum, ita quod ꝓprius eius actus eſt diminutio, & propria materia eſt pœna vt diminuenda, ſeueritas vero directe eſt circa ipſam inflexionem integræ pœnę, ita quòd proprius eius actus eſt infligere in egram pœnam, & propria illius materia eſt pœna vt integre infligenda, quòd author in litera ſignificauit ꝑ inflictionem pœnæ abſque additione. Et ſic patet, quòd vera reddita eſt ratio, quare non ſunt oppoſita, quia non ſunt circa idem]. Sed reſponſio hæc nihil valet, quoniam iſto modo exponendo, nunquam virtus, & vitium eſſent circa idem, quoniam actus virtutis ſemper eſt aliud ab actu vitii. Dicendum eſt ergo, quòd uirtus, & vitiū oppoſitum ſunt circa idem ſic, quòd actus quē virtus informat, vitium deformat. Cōcupiſcentia enim delectabilium, quam temperantia moderatur extra rationis metas ponit, & ſic de aliis. Non ſic autem eſt in propoſito, quoniam diminutio pęnarum, quam clementia ponit, nō tollitur per ſeueritatem, & ſimiliter integritas pœnarum, quam ſeueritas ponit per clementiam non minuitur. Et ratio in litera aſſignatur, quia diminutio non qualitercunque, ſed veſtita circunſtantiis, ſcilicet quando, vbi, ſicut &c. oportet, eſt circa quam eſt clementia. Et ſimiliter integritas pœnarum quando, vbi ſicut &cęt. oportet, eſt circa quam eſt ſeueritas. Licet ergo minuere pœnam, & integre punire abſolute opponantur, & circa idem ſint, minuere tamen quando, vbi &cæt oportet, & integre punire, quādo, vbi &c. oportet, ſibi inuicem conionāt, & non opponuntur, quia idem non eſt circa quod vtrumque eſt quando oportet, ſed quando oportet minuere, non oportet integre punire, & quādo oportet integre punire, nō oportet minuere. Quia ergo non ſunt clementia & ſeueritas circa idem punibile formaliter, hoc eſt, in ordine ad rōnem, vt manifeſtatum eſt, ideo non ſunt oppoſita. Et hoc eſt quòd in litera explicatur, vt patet intuenti.

¶In eodem articulo in reſponſione, ad ſecūdum nota duo. Primo, quòd licet virtus ſit perfectio quædam naturalis inclinationis, quæ eſt ſm rōnē, nomina tñ virtutum inuenimus pluries impoſita à contrariis ad naturales inclinationes, propterea quia talibus naturalibus inclinationibus communiter abutimur. Et propterea ſonant quid vitioſum, vt patet de temperantia, quæ à temperamento naturalis concupiſcentiæ ad ſecundum tactum delectabilia dicta eſt. Et ſimile quòd accidit in propoſito. Nam ſicut concupiſcentia carnalis ſonat quid malum, quamuis ſit naturalis, ita ira malum ſonat, quāuis naturalis ſit. Et propterea virtus a defectu iræ nomen accepit, non quia virtus contra naturæ ſit inclinationem, ſed propter rationem, dictā. Nota ſecundo differentiam inter clementiam, & veniam, quòd clementia non eſt remiſſiua pœnæ debitæ, ſed eſt diminuendo reductiua ad debitam ſecundum ęquitatem, vt in litera patet ex Seneca. Venia autem eſt donatiua pœnæ debitæ, ita quòd nec iuſtitia communis, nec æquitas excuſat, quin pœna ſit debita.

763

¶Super quæſtionis centeſimę quinquageſimæ ſeptimę Articulum tertium.

IN articu 3. eiuſdem quæſt. 157. dubium ex Martino occurrit in quæſ. de manſuetudine, arguente contra authorem in hoc, quod manſuetudo ponit virtus adiūcta temperantiæ, tū primo,

Supr.q 148. cor &, ad 2. Et infra qō. 161. ar.4. co. Et 2. diſt. 44. q.2. art 1. ad 3. Et 3. diſti. 33. q.3. ar.2. Artic 1. & 2. præce.
†Lib.5.c.10.
*Q.120. articu.2.

Digitized by Google

primo,q̃a hæc opinio pōt reꝓbari ex multis ſuperius dictis. F. Tum ſecundo,quia per eandem rōnem ſequeretur omnē virtutem eſſe adiunctã tēperantiæ, q̃a omnis virtus habet actũ refrenandi paſſionem circa aliq̃ materiam.Liberalitas.n.refrenat cupiditatem pecuniæ,fortitudo paſſiones timoris & audaciæ, iuſtitia refrænat omnē paſſionem, ne ꝑ eam ad alterius prorumpamus iniuriam. ¶Lib.2.c.5. circa med. Tum tertio, q̃a ira non eſt materia ſecundaria reſpectu concupiſcentię tactus,ſed ſunt materiæ totaliter diſparatæ, nec ad ſe inuicem ordinatæ. Tum quarto, authoritate Ariſtotelis, qui non ſolum manſuetudinem a temperantia diſtinxit,ſed nec alteram alteri indeterminando coniunxit,q̃d feciſſet, ſi vna earum eſſet alteri adiuncta. *Lib.1.c.3. circa principium. †Li.2.de inventione in fol 3.ante finem libri.

¶Ad hoc dicitur, q̃d rationabiliter mãſuetudo adiuncta eſt temperantiæ ratione modi,quia ſcilicet conſiſtit in refrænando, vt in litera dicitur, & ad ſuperius obiecta ſuperius eſt reſponſum.

¶Ad ſecundum negatur ſequela, quia adiunctio virtutis ad virtutem, vt partis potentialis ad totum potentiale,non attenditur penes modum cuiuſcunque actus ſecundarii, ſed penes modum actus principalis. Art.1.&2. Et quia non omnis virtutis actus principalis cõſiſtit in refrænando,ideo non omnis virtus adiungitur temperantiæ. Liberalitatis enim actus principalis non in refrænando,ſed in emittẽdo conſiſtit,& fortitudinis actus principalis non in refrænando,ſed in firmando conſiſtit, iuſtitiæ actus principalis in reddendo alteri ſuum conſiſtit.

¶Ad tertium dicitur,quod ira eſt materia ſecundaria reſpectu concupiſcentiæ carnalis,vt vtraque habet rationem refrænabilis,quoniam difficilior eſt moderatio cõcupiſcentiæ in qua eſt continua pugna & rara victoria,vt ſuperius dictum eſt.Vnde licet ira non ſubordinetur abſolute concupiſcentiæ carnali,inquantum tamen temperabilis, ſubordinatur ſibi vt minus principalis principali.Et propterea manſuetudo adiungitur temperantiæ vt uirtus ſecundaria principali.

¶Ad quartum dicitur,q̃d manifeſte patet, Ariſt. ordinẽ non exegiſſe, vt ſimul cum virtute principali tractaret de adiuncta quoniã alio proceſſit ordine,primo tractãs de virtutibus circa paſſiones ad conſeruationẽ humanę vitæ, ſcilicet fortitudine,& temperantia,deinde de alijs ad ſecũdaria bona & mala ſpectãtibus,& poſt de iuſtitia,q̃ circa operationes ad alterũ eſt,& demũ de prudẽtia,vt patet in ꝓceſſu librorũ Ethicorũ.

¶In reſponſione ad primum eiuſdem tertii artic. dubium ex Martino occurrit ibidem contra authorem in hac ſolutione arguente dicendo,Hæc ſolutio non placet mihi,tum quia nõ ſoluit de manſuetudine,quæ eſt etiam moderatiua pęnarũ, & non ſolum irarum. tum quia clementia non ſolum facit hominem non vti poteſtate ſua,ſed etiam non abuti illa,cum opponatur crudelitati abutenti poteſtate.

¶Ad primum horum dicitur, quod mirũ eſt de iſto homine exigente à reſponſione vnius argumenti de clementia etiã ſolutionem alterius de mãſuetudine,q̃d argumentum ex parte manſuetudinis author non fecit,quia manſuetudo eſt principaliter circa iram,& propterea non habet difficultatem coniunctionis cum epiicia,hoc eſt,æquitate,ſicut clemẽtia, quæ eſt directe diminutiua pœnarum.

¶3 Præterea.Seneca dicit in 2.de Clementia.†Cui voluptati ſæuitia eſt,poſſumus inſaniã vocare, hoc aũt opponitur clementiæ & manſuetudini. Cum ergo inſania opponatur prudentiæ, vr̃ quod clementia & mãſuetudo ſint partes prudentiæ magis q̃ temperantiæ.

SED CONTRA eſt, quòd Seneca dicit in 2. de Clement.* quod clementia eſt temperantia animi in poteſtate vlciſcendi. Tulliuſ† etiam ponit clementiam partem temperantiæ.

RESPONDEO Dicendũ,q̃ partes aſſignanẽ virtutibus principalibus, ſ̃m quod imitantur ipſas in aliquibus materijs ſecundarijs, quantum ad modum,ex quo principaliter dependet laus virtutis,vnde & nomen accipit,ſicut modus & nomẽ iuſtitiæ in quadam æqualitate conſiſtit,fortitudinis autem in quadam firmitate,temperantię autem in quadam refrænatione; inquantum ſcilicet refrænat concupiſcẽtias vehementiſſimas delectationum tactus. Clementia aũt & manſuetudo ſimiliter in quadã refrænatione conſiſtunt, quia.ſ. clemẽtia eſt diminutiua pœnarũ, manſuetudo vero eſt mitigatiua iræ,vt ex dictis patet.* Et ideo tã clementia quam mãſuetudo adiunguntur temperantiæ ſicut virtuti principali,& ſecundũ hoc ponuntur partes temperantiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum,q̃ in diminutione pęnarum ſunt conſideranda duo, quorum vnum eſt,quod diminutio pœnarum fiat ſecundum intentionem legiſlatoris,licet non ſ̃m verba legis,& ſ̃m hoc pertinet ad epiiciã. Aliud aũt eſt,quędam moderatio effectus, vt hõ non vtatur ſua poteſtate in inflictione pœnarum,& hoc propriè ꝑtinet ad clementiã. Propter quod Seneca dicit,* q̃d G clementia eſt temperantia animi in poteſtate vlciſcendi.Et hæc q̃dem moderatio animi prouenit ex quadã dulcedine affectus, quã quis abhorret omne illud, quod pōt alium contriſtare. Et ideo dicit Seneca,* quod clementia eſt q̃dam lenitas animi, nam ecõuerſo auſteritas animi videẽ eſſe in eo, qui non veretur alios contriſtare. Lib.2.de clementia,c.3. circa princ. Lib.2.c.3.circa princip.

AD SECVNDVM dicendum,q̃ adiunctio virtutum ſecundariarum ad principales magis attenditur ſecundum modum virtutis, H. qui eſt quaſi quædam forma eius, quàm ſecundum materiam. Manſuetudo autem & clementia conueniunt cum temperantia in modo,vt dictũ eſt,*licet non conueniant in materia. In corp.art.

AD TERTIVM dicendũ,q̃ inſania dr̃ per corruptionem ſanitatis.Sicut aũt ſanitas corporalis corrumpitur ꝑ hoc quod corpus recedit a debita complexione humanæ ſpeciei,ita etiam inſania ſecundum animam accipitur I ꝑ hoc,quod anima humana recedit a debita diſpoſitione humanæ ſpeciei. Quod quidem contingit & ſecũdum rationem, puta cum

¶Ad ſecundum dicitur, quòd per ly non vti ſua poteſtate,intelligitur nõ abuti illa, quoniam ſi recta ratio habet, q̃ tunc hic in hoc caſu &c.diminuenda eſt pœna, eſſet contra rectam rōnem vti ſua poteſtate ad integre puniendũ, ac per hoc eſſet abuti ſua poteſtate.Et propterea in litera præcedentis articuli dictũ, eſt quod clementia eſt ſic diminutiua pœnæ debitæ ſecundum ius commune, quòd non eſt diminutiua pœnæ debitæ ſecundum æquitatem. Sequitur enim clemẽtia æquitatem, ſicut ſeueritas iuſtitiam,& vtranque ab uſum poteſtatis excludit,quæ committeretur niſi clementia æquitatem & ſeueritas iuſtitiam comitaretur.

¶In eodem artic. dubium occurrit de ſubiecto clementiæ, in qua ſcilicet potentia ſit ſubiectiue. Non determinatur ſiquidem in litera eius ſubiectum.

¶Ad hoc dicit, quòd clementia eſt ſubiectiue in voluntate Et ratio eſt, quia illa pars animę eſt ſubiectum virtutis, in qua primo apparet bonitas illius, vel malitia oppoſita, vt author docuit inueſtigando ſubiectum continentię,ſed volũtas eſt quę primo diſponitur per clementiam & illius oppoſitum ſcilicet crudelitatem,quoniam lenitas animi ad proximum, q̃ interior clementia eſt,non eſt lenitas alicuius paſſionis, vt patet diſcurrẽdo,ſed eſt lenitas voluntatis,qua proximũ amamus. Et hoc in litera inſinuatur in reſponſione ad tertium,dũ dicitur q̃ affectus humanus,quem ſequitur clementia, & ille ſ̃m quem homo eſt naturaliter omni homini amicus. Conſtat.n. quod talis amicitia imperfecta,voluntatis eſt, non paſſionis. Inſinuatur etiam ex actu aſſignato,qui eſt non vti ſua pṫãte, K nam vti eſt actus voluntatis.Probatur etiam idẽ ex hoc,quòd clementia directe diſpoſitiua eſt animi ad alterius malum diminuendum.Nulla autem paſſio,ſed ſolus voluntatis motus eſt directe ad alterius bonum,vel malum:quoniam ad ꝓpriũ bonum conſequendum,vel defendendum, & ſimiliter ad proprium malum vitandum,ſeu propellẽdum, omnes paſſiones directe ordinantur, in cuius ſignum hęc eſt poſita differentia inter virtutes circa paſſiones,& virtutes circa operationes,q̃d illæ ſunt propter bonum habentis,illæ ſunt propter bonum alterius.Nec obſtat quod ſuperius in q.143. author diſtinguẽdo partes temperantiæ,dixerit quod tertius motus animi eſt iræ,quem refrænat manſuetudo,ſiue clementia:quoniam q̃d ibi indiſtinctum reliquit,hoc in loco diſtinguendo clementiã a manſuetudine declarauit,quod manſuetudo iram refrænat, clementia autem non,ſed &c.

¶Super

aliquis vſum rationis amittit, & quantum ad vim appetitiuam, puta, cum aliquis amittit affectum humanum, ſecundum quem homo eſt naturaliter omni homini amicus, vt dicitur in 8. Ethic.* Inſania autem quæ excludit vſum rationis, opponitur prudentiæ. Sed quod aliquis delectetur in pœnis hominum, dicitur eſſe inſania quia per hoc videtur homo priuatus affectu humano, quem ſequitur clementia.

[…a. cap. 1. tom. 5.]

¶ Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimæ ſeptimæ Articulum quartum.

664 IN articu. 4. eiuſdem quæſt. 157. in reſpóſione ad tertium, nota auream doctrinã ad diſcernendum qua q̃s virtute vtatur, cũ mala proximi tollit rónabiliter. Nam ſi ex reuerentia ad parentes &c. hoc facit, non clementia ſed pietate vtitur, et ſi conſanguineis minuit pœnam propter coniunctionem ſanguinis. Sed ſi ex animi lenitate ad proximum, non pietate, ſed clementia vtitur, & ſic de alijs, ſcilicet miſericordia, & manſuetudine, intellige, & eorum oppoſitis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum clementia, & manſuetudo ſint potiſſimæ virtutes.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd clemẽtia & mãſuetudo ſint potiſſimæ virtutes. Laus enim virtutis conſiſtit præcipue in hoc quod ordinat hominem ad beatitudinem, quæ in Dei cognitione conſiſtit, ſed mãſuetudo maxime ordinat hominem ad Dei cognitionem. dicitur enim Iac. 1. In mãſuetudine ſuſcipite inſitum verbũ & Eccleſ. 5. Eſto manſuetus ad audiendum verbum Dei. & Dionyſ. *dicit in epiſtola ad Demophilũ, Moyſen propter multam manſuetudinem Dei apparitione dignũ habitum. ergo manſuetudo eſt potiſsima virtutum.

[In princi. illius epiſt.]

¶ 2 Præter. Tanto virtus aliqua videtur eſſe potior, quãto magis acceptatur à Deo & ab hominibus, ſed manſuetudo maxime videtur acceptari à Deo, dicitur enim Eccleſ. 1. quod beneplacitum eſt Deo fides & manſuetudo. Vnde & ſpecialiter ad ſuæ manſuetudinis imitationem Chriſtus nos inuitat, dicens. Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde. & Hilarius dicit * quod per manſuetudinem mentis noſtræ habitat Chriſtus in nobis. Eſt etiam hominibus acceptiſſima. vnde dicitur Eccleſ. 3. Filii in manſuetudine perficè opera, tua & ſuper hominum gloriam diligeris, propter ꝙ & Prouerb. 20. dr̃, ꝙ clementia thronus regius roboratur. ergo mãſuetudo & clementia ſunt potiſſimæ virtutes.

[Capit. 4. in Matth. non remote a principio.]

¶ 3 Præter. Aug.* dicit in libr. de ſermon. Dom. in monte, quod mites ſunt qui cedunt improbitatibus, & non reſiſtunt in malo, ſed vincunt in bono malum: hoc autem videtur pertinere ad miſericordiam, vel pietatem, quæ videtur eſſe potiſſima virtutum, quia ſuper illud primæ ad Timo. 4. Pietas ad omnia vtilis eſt, dicit gloſ. Amb. q̃d oĩs ſumma religionis chriſtianæ in pietate cõſiſtit. ergo mãſuetudo & clemẽtia sũt maximæ virtutes.

[Lib. 1. cap. 3. a med. to. 4.]

[Ambroſ. in hūc locum Pauli, to. 5.]

SED CONTRA eſt, quia non ponunt virtutes principales, ſed adiungunt alteri virtuti quaſi principaliori.

RESPONDEO Dicendum, quòd nihil prohibet aliquas virtutes nõ eſſe potiſſimas ſimpliciter, nec quo ad omnia. ſed ſecundum quid, & in aliquo genere. Non autem eſt poſſibile quòd clementia & mãſuetudo ſint potiſſimæ virtutes ſimpliciter, quia laus earum attenditur in hoc, quod retrahunt a malo, inquantum ſcilicet diminuunt iram, vel pœnam. Perfectius autem eſt conſequi bonum, quam carere malo. Et ideo virtutes quæ ſimpliciter ordinant in bonum, ſicut fides, ſpes, charitas, & etiam prudentia, & iuſtitia, ſunt ſimpliciter maiores virtutes, quam clementia & manſuetudo. Sed ſecundum quid nihil prohibet clementiam & manſuetudinẽ habere quandam excellentiam inter virtutes, quæ reſi-

A ſtunt affectionibus prauis. Nam ira quam mitigat manſuetudo, propter ſuum impetum maxime impedit animum hominis ne libere iudicet veritatem, & propter hoc manſuetudo maxime facit hominem eſſe compotem ſui. Vnde dicitur Eccleſ. 10. Fili, in manſuetudine ſerua animam tuam. Quamuis concupiſcentiæ delectationum tactus ſint turpiores, & magis continue infeſtent, propter quod temperantia magis ponitur virtus principalis, vt ex dictis patet.* Clementia vero in hoc quod diminuit pœnas, maxime videtur accedere ad charitatem, quæ eſt potiſſima virtutum, per quam bona operamur ad proximos, & eorum mala impedimus.

[Q. 141. art. 7. ad 2.]

B AD PRIMVM ergo dicendum, quòd manſuetudo præparat hominem ad Dei cognitionem remouendo impedimentum, & hoc dupliciter. Primo quidem faciendo hominem compotem ſui per diminutionem iræ, vt dictum eſt.* Alio modo, quia ad manſuetudinem pertinet quod homo non contradicat verbis veritatis, quod plerunque aliqui faciunt ex commotione irę. Et ideo Auguſtinus dicit in 2. de doctr. chriſtiana,* quod miteſcere eſt non contradicere diuinæ ſcripturæ ſiue intellectæ, ſi aliqua vitia noſtra percutit, ſiue non intellectæ quaſi nos melius & verius ſapere & percipere poſſemus.

[In corp. art.]

[Lib. 2. ca. 7. in princ. to.]

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ manſuetudo, & clementia reddunt hominem Deo, & hominibus acceptum ſecundum quod concurrunt in eundem effe-

C ctum cum charitate, quæ eſt maxima virtutum, ſcilicet in ſubtrahendo mala proximorum.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ miſericordia, & pietas conueniunt quidem cum manſuetudine & clementia, inquantum concurrunt in eũdem effectum, qui eſt prohibere mala proximorum. Differũt tamen quantũ ad motiuum, nam pietas remouet mala proximorum ex reuerentia quam habet ad aliquem ſuperiorem, puta, Deum, vel parẽtem. Miſericordia vero remouet mala proximorum ex hoc, ꝙ in eis aliquis contriſtatur, in quantũ æſtimat eas ad ſe pertinere, vt ſupra dictum eſt, *ꝙ prouenit ex amicitia, quæ facit amicos de eiſdem gaudere, & triſtari. Manſuetudo autem hoc facit, inquantum remouet iram incitantem ad vindictã. Clementia

[Q. 30. art. 2.]

D vero hoc facit ex animi lenitate, inquãtum iudicat eſſe æquum, vt aliquis non amplius puniatur.

QVAESTIO CLVIII.

De Ira, in octo articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandũ eſt de vitijs oppoſitis. ¶ Et primo de Iracũdia quæ opponitur mãſuetudini. Secundo, de crudelitate, quæ opponitur clementiæ.

Circa iracundiam quærun tur octo.

¶ Primo, Vtrum iraſci poſſit eſſe aliquando licitum.
¶ Secundo, Vtrum ira ſit pctm̃.
¶ Tertio, Vtrũ ſit pctm̃ mortale.
¶ Quarto, Vtrum ſit grauiſſimũ peccatorum.
¶ Quinto, De ſpeciebus iræ.
¶ Sexto, Vtrũ ira ſit vitiũ capitale.
¶ Septimo, Quæ ſint filiæ eius:
¶ Octauo, Vtrum habeat vitium oppoſitum.

¶ Super quæſtionis centeſimæquinquageſimæ octauæ Articulum primum.

IN art. 1. q. 158. aduerte, quòd motus paſſionis iræ non miniſtrat voluntati & rationi rectæ in actu conſilii, iudicii, præcepti, aut electionis: quoniam quodlibet horum præcedere naturaliter debet iræ motum, & iræ turbatio his actibus non confert, ſed miniſtrat irę motus actui executionis eius ꝙ electum, præceptum, iudicatum, cõſultumque eſt, eo quòd iuuat ipſam executionem, vtpote a natura ad hoc miniſterium ordinata. Melius n. fit

Et quod ſecundum naturæ ordinem ſit. Et hoc author in reſponſione ad ſecundum inſinuauit dicēdo, Hæc autem ira, etſi in ipſa executione actus iudicium rationis aliqualiter impediat &c. Et hinc fit, vt hi qui non ſunt executiui vindictæ, ſed ſolummodo conſiliarii, iudices, ſeu cenſores, non egeant ira. Et de iſtis verificatur ſtoica ſententia, quòd debēt eſſe ſicut leges, quę nulla paſſione commouentur, ſed illi qui ſunt executiui vindictæ, verbo, ita quòd ipſa reprehenſio ſit caſtigatio, aut facto, egent motu iræ ſubminiſtrāte voluntati vindicanti, alioquin voluntas remiſſa eſt, vt in vltimo huius quæſtionis artic. patet.

765 2.q.51 ar.9. c.& 3.di.15. q.2.art.1. q. 2.co.& Mal. q.12.arti.1. Et Epheſ. 4. le.8. Et Iob. 17.princip.
* In Matth. 5.tom.9.
† ca.4.paulo ante finem.
*Lib.7.ca.6.
†Lib.5.c.30. in fine.

ARTICVLVS I.

Vtrum iraſci ſit licitum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod iraſci non ſit licitum. Hieron. enim exponens illud Matth. 5.* Qui iraſcitur fratri ſuo &c. dicit, In quibuſdam codicibus additur, ſine cauſa cæterum in veris diffinita ſententia eſt, & ira penitus tollitur. ergo iraſci nullo modo licitum eſt.

¶ 2 Præt. Secundum Dion. 4.c. de diuin. nom.† Malum animæ eſt ſi- G ne ratione eſſe, ſed ira ſemper eſt ſine ratione. dicit enim Phil. in 7. Ethic.* quod ira non perfecte audit rationem. & Gregor. dicit 5. Moral.† quod cum tranquillitatē mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodo ſciſſamque perturbat. Et Caſſianus dicit in libr. de Inſtitutis cænobiorum. Qualibet ex cauſa iracūdię motus efferuens excæcat oculum cordis. ergo iraſci ſemper eſt malum.

¶ 3 Præterea. Ira eſt appetitus vin- H dictæ vt Gloſ.* dicit ſuper Leuit. 19. Non oderis fratrē tuum in corde tuo, ſed appetere vltionem non videtur eſſe licitum, ſed hoc eſt Deo reſeruandum, ſecundum illud Deute. 32. Mea eſt vltio. ergo videtur quod iraſci ſemper ſit malum.

*Eſt gl. Aug. in lib. quæſt. ſuper Leuit. q.70. circa finem, tom.4.

¶ 4 Præterea. Omne illud quod abducit nos a diuina ſimilitudine, eſt malum, ſed iraſci ſemper abducit nos a diuina ſimilitudine, quia Deus cum tranquillitate iudicat, vt habetur Sapient. 12. ergo iraſci ſemper eſt malum.

SED CONTRA eſt, quod Chryſoſto. dicit ſuper Matth.* Qui ſine cauſa iraſcitur, reus erit, qui vero cū cauſa non erit reus. Nam ſi ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia ſtant, nec crimina compeſcuntur. ergo iraſci non ſemper eſt malum.

Hom.11. in Matth inter principiū & med. tom.2.

RESPONDEO Dicendum, quod ira propriè loquendo, eſt paſſio quædam appetitus ſenſitiui, a qua vis iraſcibilis denominatur, vt ſupra habitum eſt,* cum de paſſionibus ageretur. Eſt autem hoc conſiderandum circa paſſiones animæ, quod dupliciter poteſt in eis malum inueniri. Vno modo, ex ipſa ſpecie paſſionis, quæ quidem conſideratur ſecundum obiectum paſſionis, ſicut inuidia ſecundum ſuam ſpeciem importat quoddam malum. Eſt enim triſtitia de bono aliorum, quod ſecundum ſe rationi repugnat & ideo inuidia mox nominata, ſonat aliquid mali, vt Philoſ. dicit in 2. Ethic.* Hoc autem non competit iræ, quæ eſt appetitus vindictæ. Pōt enim vindicta & bene, & male appeti. Alio modo inuenitur malum in aliqua paſſione ſecundum quantitatem ipſius, id eſt, ſecundum ſuperabundantiam, vel defectum ipſius, & ſic poteſt malum in ira inueniri, quando ſcilicet aliquis iraſcitur plus, vel minus præter rationem rectam. Si autem aliquis iraſcitur ſecundum rationem rectam, tunc iraſci eſt laudabile.

1.2.q.23.
Lib.2.cap.6. tom.5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Stoici iram, & omnes alias paſſiones nominabāt affectus quoſdā præter ordinem rationis exiſtentes: & ſecundum hoc ponebant iram & omnes alias paſſiones eſſe malas, vt ſupra dictum eſt, *cū de paſſionibus ageretur. Et ſic accipit irā Hieron. Loquitur enim de ira, qua quis iraſcitur contra proximū, quaſi malū eius intendens, ſed ſecundum Peripateticos, F quorum ſententiam magis approbat Aug. in 9. de ciui. Dei* ira & aliæ paſſiones animæ dicuntur motus appetitus ſenſitiui, ſiue ſint moderatæ ſecundum rationem, ſiue non, & ſecundum hoc ira non ſemper eſt mala.

1.2.q.24.artic.2.
Lib.9.cap.4. tom.5.

AD SECVNDVM dicendum, quod ira dupliciter ſe poteſt habere ad rationem. Vno quidem modo antecedenter, & ſic trahit rationem à ſua rectitudine, vnde habet rationem mali. Alio modo conſequenter, prout, ſcilicet appetitus ſenſitiuus mouetur contra vitia ſecundum ordinem rationis, & hæc ira eſt bona, quę dicitur ira per zelum. Vnde Greg. dicit in 5. Morali.* Curandum ſummopere eſt, ne ira, quæ vt inſtrumentum virtutis aſſumitur, menti dominetur, ne quaſi domina præeat, ſed quaſi ancilla ad obſequium parata à rationis tergo nunquam recedat. Hæc autem ira, etſi in ipſa executione actus iudicium rationis aliqualiter impediat, nō tamen rectitudinem rationis tollit. Vnde Greg. ibidem dicit* quod ira per zelum turbat rationis oculum, ſed ira per vitium excæcat. Non eſt autem contra rationē virtutis, vt intermittatur deliberatio rationis in executione eius, quod eſt a ratione deliberatum, quia etiā ars impediretur in ſuo actu, ſi dum debet agere, deliberaret de agendis.

Lib.5.ca.33. circa mediū.
Lib.5.ca.33. parū a principio.

AD TERTIVM dicendum, quod appetere vindictam propter malum eius qui puniendus eſt, illicitum eſt, ſed appetere vindictam propter vitiorū correptionem, & bonum iuſtitiæ conſeruandū, laudabile eſt, & in hoc pōt tendere appetitus ſenſitiuus, inquantum mouetur a ratione. Et dum vindicta ſecundum ordinem iudicij fit, à Deo fit, cuius miniſter eſt poteſtas puniens, vt dicitur Rom. 13.

AD QVARTVM dicendum, quod Deo aſſimilari poſſumus & debemus in appetitu boni, ſed in modum appetendi ei omnino aſſimilari non poſſumus, quia in Deo non eſt appetitus ſenſitiuus ſicut in nobis, cuius motus debet rationi deſeruire. Vnde Gregorius dicit in 5.* Mora. quod tunc robuſtius ratio contra vitia erigitur, cum ira ſubdita rationi famulatur.

Lib.5 ca.33. circa mediū.

ARTICVLVS II.

I *Vtrum ira ſit peccatum.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod ira nō ſit peccatum. Peccādo enim demeremur, ſed paſſionibus non demeremur, ſicut nec vituperamur, vt dicitur in 2. Ethic.* ergo nulla paſſio eſt peccatum, ira autē eſt paſſio, vt ſupra habitum eſt, cum de paſſionibus ageretur. ergo ira non eſt peccatum.

¶ 2 Præt. In omni peccato eſt cōuerſio ad aliquod bonū cōmutabile, K ſed per irā nō conuertitur aliquis ad bonū commutabile, ſed in malū alicuius. ergo ira non eſt peccatum.

¶ 3 Præter. Nullus peccat in eo quod vitare non poteſt, vt Auguſ. dicit* ſed iram homo vitare non poteſt, quia ſuper illud Pſal. 4. Iraſcimini & nolite peccare, dicit gloſ. quod motus iræ non eſt in poteſtate noſtra. Philoſoph. etiam dicit in 7. Ethic.† quod iratus cū triſtitia operatur, triſtitia autem, eſt contraria voluntati. ergo ira non eſt peccatum.

¶ 4 Præterea. Peccatum eſt contra naturam, vt Damaſ.* dicit in 2. lib. ſed iraſci non eſt contra naturam hominis, cum ſit actus naturalis potentiæ, quæ eſt iraſcibilis. Vnde

¶ Super quæſtionis centeſimequinquageſimę octauę Articulum ſecundum.

IN articu. 2. eiuſdem quæſtionis quęcunque eſſent dicenda de paſſione abſolute indifferente, & ea in indiuiduo bona, vel mala in reſponſione ad primum, & de primis motibus, quòd ſinguli non euadunt rationem voluntarij, & peccati, licet omnes non ſint in poteſtate noſtra. in reſpōſione ad ſecundum, & de iis quę ſunt contra naturam hominis, quatenus rationalis eſt, in reſponſione ad tertium, ſatis ex ſuperius dictis patere puto.

766 2.diſt.36. ar. 2 ad 2. Et 3.diſ.15. q.2.art.2. q.2. c. Et Mal. q.12. art. Et Epheſ.4. lec.5.
*Lib.2. Eth. cap.5.
†1.2.q.46.artic.1.
*Lib.3.de li. arbit.ca.19. tom.1.
†Lib.7.Eth. cap.6 circa medium.
Damaſc.lib. 2.c.4. & 30.

Dig Go

Vnde & Hiero † dicit in quadam epiſtola, quod iraſci eſt hominis. ergo iraſci non eſt peccatum

† Hieron. in Epiſt. ad ſaluinam de ſeruanda viduitate in vlti. pag. ante finem, tom. 1.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſt. dicit ad Epheſ. 4. Omnis indignatio, & ira tollatur a vobis.

RESPONDEO Dicendum, quòd ira ſicut dictũ eſt,* proprie nominat quandam paſſionem. Paſſio aũt appetitus ſenſitiui intantum eſt bona, inquantum ratione regulatur, ſi autem ordinẽ rationis excludat eſt mala. Ordo autem rationis in ira poteſt attendi, quantum ad duo. Primo quidem, quantum ad appetibile in quod tendit, quod eſt vindicta. Vnde ſi aliquis appetat quod ſecundum ordinem rationis fiat vindicta, eſt laudabilis iræ appetitus, & vocatur ira per zelum. Si autem aliquis appetat quòd fiat vindicta qualitercunque contra ordinem rationis, puta ſi appetat puniri eum qui non meruit, vel vltra quàm meruit, vel etiam non ſecundum legitimum ordinem, vel nõ propter debitum finem qui eſt conſeruatio iuſtitiæ, & correctio culpæ, erit appetitus iræ vitioſus, & nominatur ira per vitium. Alio modo, attenditur ordo rationis circa iram, quantum ad modum iraſcendi, vt ſcilicet motus iræ non immoderate ferueſcat nec interius nec exterius. Quod quidẽ ſi prætermittatur, non erit ira abſque peccato, etiam ſi aliquis appetat iuſtam vindictam.

* Ar. præced. & 1.2. q. 46. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia paſſio poteſt eſſe regulata ratione, vel non regulata, ideo ſecundum paſſionem abſolute conſideratam non importatur ratio meriti vel demeriti, ſeu laudis vel vituperij: ſecundum tamen quòd eſt regulata ratione, poteſt habere rationem meritorij, & laudabilis. Et econtrario ſecundum quod non eſt regulata ratione, poteſt habere rationem demeriti, vel vituperabilis: Vnde & Philoſophus* ibidem dicit, quòd laudatur, vel vituperatur qui aliqualiter iraſcitur.

Lib. 2. ca. 5. a med. tom. 5.

AD SECVNDVM dicendum, quòd iratus non appetit malum alterius propter ſe, ſed propter vindictã in quam conuertitur appetitus eius, ſicut in quoddam commutabile bonum.

AD TERTIVM dicẽdum, ꝙ homo eſt dominus ſuorum actuum per arbitrium rationis. Et ideo motus qui præueniunt iudicium rationis, non ſunt in poteſtate hominis in generali, vt ſcilicet nullus eorũ inſurgat, quamuis ratio poſſit quemlibet ſingulariter impedire ne inſurgat, & ſecundum hoc dicitur, ꝙ motus iræ nõ eſt in poteſtate hominis, ita ſcilicet ꝙ nullus inſurgat. Quia tamen aliqualiter eſt in hominis poteſtate, non totaliter perdit rationem peccati, ſi ſit inordinatus. Qđ autem Philoſophus* dicit iratum cum triſtitia operari, non eſt ſic intelligendum, ꝙ triſtetur de eo ꝙ iraſcitur ſed quia triſtatur de iniuria quam æſtimat ſibi illatam, & ex hac triſtitia mouetur ad appetendum vindictam.

Lib. 7. Eth. c. 6. circa med. tom. 5.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ iraſcibilis in homine naturaliter ſubijcitur rationi. Et ideo actus eius intantum eſt homini naturalis, inquantum eſt ſecundũ rationem, inquantum vero eſt præter ordinẽ rationis, eſt contra hominis naturam.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnis ira ſit peccatum mortale.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur quòd omnis ira ſit pctm̃ mortale. Dicitur in Iob. 5. Virum ſtultũ interficit iracũdia, & loquitur de interfectione ſpirituali, a qua nominatur peccatũ mortale. ergo omnis ira eſt peccatum mortale.

¶ 2 Præterea. Nihil meretur damnationem æternam, niſi peccatũ mortale: ſed ira meretur damnationem æternam. dicit enim Dominus Matth. 5. Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, re⁹ erit iudicio, vbi dicit gloſ.* quod per illa tria quæ ibi tanguntur, ſcilicet iudicium, & conſilium, & gehenna, diuerſæ manſiones in ęterna damnatione pro modo peccati ſingulariter exprimuntur. ergo ira eſt peccatum mortale.

* Gloſ. ordinaria ibid.

¶ 3 Preterea. Quicquid contrariatur charitati, eſt peccatum mortale, ſed ira de ſe contrariatur charitati, vt patet per Hiero.* ſuper illud Matth. 5. Qui iraſcitur fratri ſuo &c. vbi dicit, quod hoc eſt cõtra proximi dilectionem. ergo ira eſt peccatum mortale.

Tom. 9.

SED CONTRA eſt, quod ſuper illud Pſal. 4. Iraſcimini & nolite peccare, dicit glo.* Venialis eſt ira, quæ non pducitur ad effectũ.

Eſt Caſſiodori. in hoc loco ſuper illud, Quæ dicitis in cordib⁹ veſtris Pſalm. 4.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ motus iræ poteſt eſſe inordinatus, & peccatum dupliciter, ſicut dictum eſt. Vno modo † ex parte appetibilis, vtpote cum aliquis appetit iniuſtã vindictam, & ſic ex genere ſuo ira eſt pctm̃ mortale, quia contrariatur charitati & iuſtitię. Poteſt tñ contingere, quod talis appetitus ſit peccatum veniale propter imperfectionem actus. Quæ quidem imperfectio attẽditur vel ex parte appetentis, puta cum motus iræ præuenit iudiciũ rationis, vel etiam ex parte appetibilis, puta, cum aliquis appetit in aliquo modico ſe vindicare, qđ quaſi nihil eſt reputandum, ita ꝙ quod ſi actu inferatur, non eſſet peccatum mortale, puta, ſi aliquis parum trahit aliquem puerum p capillos, vel aliquid huiuſmodi. Alio modo poteſt eſſe motus iræ inordinatus quantum ad modum iraſcendi, vtpote ſi nimis ardẽter iraſcatur interius, vel ſi nimis exterius manifeſtet ſigna irę. Et ſic ira ſecũdum ſe non habet de ſuo genere rationem peccati mortalis, poteſt tamẽ contingere quòd ſit peccatum mortale, puta, ſi ex vehementia iræ aliquis excidat a dilectione Dei & proximi.

AD PRIMVM dicendum, quòd ex illa auctoritate nõ habetur ꝙ omnis ira ſit pctm̃ mortale, ſed quod ſtulti per iracundiam ſpiritualiter occiduntur, inquantum ſcilicet non refrænando per rationem motum iræ, dilabuntur in aliqua peccata mortalia, puta in blaſphemiam Dei, vel iniuriam proximi.

¶ *Super queſtionis centeſimæ quinquageſimæ octauę Articulum tertium.*

767 Primæ ſecũdæ q. 88. ar. 5. ad primũ Et Mal. q. 7. ar. 4. ad 1. & q. 12. ar. 2. Et Gal. 5. dic 5.

In articulo 3 eiuſdem q. 158. dubiũ ex Martino in quæſt. de iracundia occurrit circa illam concluſionem, ſcilicet, Peccatum iræ ex parte appetibilis, ſcilicet iniuſtæ vindictæ, eſt ex genere ſuo peccatum mortale. Arguit enim tripliciter cõtra hoc. Primo, Eſt aliquis actus iracũdiæ voluntarius non mortalis, quo appetitur iniuſta vindicta ergo iniuſta vindicta nõ reddit ex genere ſuo actũ mortalem. Antecedẽs patet de appetente vindictam in aliquo modico non multum reputando, vt parum trahere puerũ per capillos. Conſequentia patet, quia ratio iniuſtæ vindictæ ſaluatur ſiue parua, ſiue magna ſit iniuſta vindicta. Nam ex magnitudine & paruitate ſola quantitas variatur. Secundo, Quicquid eſt mortale ex genere, & non habet aliquid infinite alleuians, remanet ſimpliciter mortale, ſed paruitas vindictæ appetitæ non alleuiat infinite, quia finite diſtat à vindicta, cuius appetitus eſt ſimpliciter mortalis. ergo. Probatur maior, quia omne mortale in infinitũ excedit veniale.

¶ Præter. Omne mortale ex genere, eſt mortale vniuerſaliter ſed appetitus iniuſtæ vindictæ non eſt vniuerſaliter mortalis. ergo non mortalis ex genere. Maior probatur, tum quia habet in ſe ſufficientem cauſam peccati mortalis in quocũque reperiatur, tum quia mortale ex vna circunſtantia per nullam aliam circunſtantiam redditur non mortale. ergo a fortiori mortale ex obiecto per nullam circunſtantiam ſit nõ mortale. Minor patet.

¶ Ad huius euidentiam ſcito, quòd peccatũ habet in ſe duo, ſcilicet ſpeciem propriam, & mortalitatem, ſeu venialitatẽ. Et ſpeciem quidem ſui actus ſortitur ex ratione formali obiecti, eo quod actus ſpecificantur ex obiectis. Et hinc fit, vt omnes actus reſpectu illius obiecti ſiue ſint actus perfecte, ſiue imperfecte tendentes in illud; ſiue eiuſdem ſpeciei, ita

quod

ꝙ primus motus adulterii eſt in ſpecie adulterij,& & primus motus furti eſt in ſpecie furti,& ſic de alijs. Moralitatẽ autẽ, vel uenialitatem habet ex eſſe cõtra, vel ꝑter charitatem, quę eſt vita animæ, quæ diſtinguit inter filios Dei,& filios perditionis. Et hinc fit, vt actus circa aliquã materiã perfectus, ſit pctm̃ mortale, i pfectus vero ſit pctm̃ veniale, q̃a, ſ. obiectum illud pfecte attinctũ contrariat̃ charitati, im pfecte aũt attinctũ non tollit charitatẽ, ſed ꝑter illã eſt tollẽs illius feruorẽ. V. g. Tollere rem alienã inuito dño eſt actus cadens ſup indebitã materiã, ſ. rẽ alienã inuito dño. Et põt res aliena inuito dño tolli tripliciter. Primo, actu imperfecto ex parte tollentis puta, ſi appetit rem alienam inuito domino appetitu non deliberato, ſed primo motu. Hic .n. actus non eſt pfecte actus humanus. Secundo, ẽt in actu imperfecto ex parte rei alienæ tollendæ, puta, quia res eſt minima: vel quia non inuito dño ſimpliciter, ſed ſm quid,& ſic ẽt actus tollendi alienum eſt imperfectus, quia minimũ ꝓ nihilo reputat̃ in primo caſu,& quia inuoluntarium ſm quid eſt ſimpliciter voluntarium in ſecũdo caſu. Tertio, actu perfecto vtrimque, ſcilicet ex parte operantis,& materię,& hic quidem tertius actus eſt peccatum mortale ex genere, reliqui autem licet ſint in eadem ſpecie, ꝓꝑ imperfectionem tamen actus non ſunt peccata mortalia, quia in H illo ſaluatur ratio actus humani contra dilectionem proximi ex perfectione actus circa tale obiectum, in illis vero licet circa eandem ſint materiam, quia tñ adeo imperfecte, vt non ſint contra proximi dilectionem, ideo venialia ſunt.

In corp. art.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ Dominus verbũ illud dixit de ira, quaſi ſuperaddens ad illud verbum legis. Qui occiderit, reus erit iudicio. Vnde loquitur ibi Dominus de motu iræ, in quo quis appetit proximi occiſionem, aut quãcũque grauem læſionem, cui appetitui ſi cõſenſus rõnis ſuperueniat, abſque dubio erit pctm̃ mortale. G

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ in illo caſu, in quo ira cõtrariat̃ charitati eſt pctm̃ mortale, ſed hoc nõ ſemper accidit, vt ex dictis patet̃.

¶Ad primã ergo obiectionẽ proprie loquendo, negatur antecedens: qm̃ vindicta iniuſta tã minima, non eſt iniuſta vindicta ſimpliciter, ſed ſm quid. Et ideo non conſtituit pctm̃ ſimpliciter, ſed ſecundum quid, quale eſt veniale, ita quod ſicut primus motus ad vindictam eſt actus imperfectus, quia non eſt actus humanus ſimpliciter, ſed ſm quid, ita appetitus vindictæ minimæ eſt actus imperfectus, quia non eſt appetitus vindictæ ſimpliciter, ſed ſm quid. Et cum contra hoc affertur, quod magnum & paruum non variant rationem vindictæ, reſpondetur, quod cum magnum & paruum ſupponant id, circa quod eſt diuerſimode, iuxta diuerſitatem ſubiectorum I loquendum eſt. Nam magnum & paruum circa vindictã ſimpliciter non uariant rationem vindictæ. Et propterea appetitus iniuſtę vindictę ſiue magnæ, ſiue paruæ, dummodo ſit iniuſta vindicta ſimpliciter eſt peccatum mortale, ſed qñ paruitas non tam ſignificat quantitatem, quam tenet locum conditionis diminuentis, ita quod id cui additur, conſtituit ſecundum quid tale ex hoc ipſo ponit talem imperfectionem, non vt tollat totaliter rationem illius, ſed vt tollat contrarietatẽ annexam illi ſimpliciter, ſicut tollit illud ſimpliciter. Et ſic eſt in propoſito, quod tanta paruitas vindictæ eſt conditio diminuens rõnem vindictæ, non quod tollat totaliter rationem vindictæ, ſicut dicendo, Homo mortuus, ly mortuus, totaliter tollit rationem hominis, ſed quia tollit rationem vindictæ, ſimpliciter, ac per hoc contrarietatem ad dilectionem proximi, qua eſt coniuncta iniuſtę uindictę ſimpliciter. Et ſimile eſt in furto, cum tollitur alienum minimum. Nam licet ratio rei alienæ non varietur per magnum & paruum, vt dicũt q̃titates rei alienæ, qñ tñ ly paruum, diminuit rõnem boni alieni, ita quod conſtituit illud in hoc, quod eſt eſſe alienũ bonũ ſm quid tm̃, tunc non remanet quod tollatur alienum bonũ ſimpliciter, ſed ſecundum quid, ac per hoc non committitur furtum, niſi ſecundum quid quod eſt peccatum veniale.

¶Ad ſecundam obiectionem negatur minor. Dico n. ꝙ ſicut mortale & veniale diſtant in infinitum, ita vindicta iniuſta, & vindicta iniuſta minima, diſtant in infinitum, q̃a diſtãt vt vindicta,& nõ uindicta apud morales, q̃a modicũ, pro nihilo habet̃. Propterea ergo paruitas, quando eſt cõditio diminuẽs vt dictũ eſt, alleuiat in infinitũ, quia trahit actum ab ente ad non ens, hoc eſt, a contrario vitę ad non contrarium vitæ, ꝓ q̃ diſtant in infinitũ ſicut mortale & veniale, & ab aliquo ad nihil in ordine ad reputationem humanam, q̃uis ſm rem ſit quaſi nihil. Et ideo relinquitur ibi ratio peccati ſecundũ quid.

¶Ad tertiã obiectionem dr̃, ꝙ in maiori ad hoc vt ſit totaliter vera, oportet addere, vel ſubintelligere ꝙ ſit ſermo de actu ꝑfecto, ita ꝙ maior ſit iſta, Oĩs actus mortalis ex gñe, ẽ mortalis in quocũq; inuenitur pfectus. Alioqn ſi cõiter vaget̃, diſtinguat̃ ꝙ in quocũq; inuenit̃ perfectus, eſt mortale vbi aũt imperfectus, vel ex parte actus, vel materię non oportet. Et ſi maior ſic modificata, probata dr̃ per illas probationes, reſpõdeat̃ qđ in actu mortali ex gñe eſt ſufficiẽs cã ad hoc qđ ſit mortalis, ſuppoſita perfectione actus,& non aliter. Et ſimiliter actus ex circunſtantia & ex obiecto mortalis, ſuppoſita perfectione actus, non fit aliunde non mortalis, ſed non ſuppoſita perfectione actus, neque ſufficiens eſt cauſa mortalis, neque indiſtrahibilis eſt mortalitas, nec mirum, quia actus imperfectus non eſt capax mortalitatis,& per inde eſt loqui de mortali non in actu perfecto ac ſi loqueremur de lumine non in diaphano.

¶In reſponſione ad 2m eiuſdem articuli dubium ex Martino occurrit, arguente contra hãc ſolutionem q̃a Dominus in toto textu illo non loquit̃ de occiſione, niſi q̃tũ ꝑtinet ad legẽ veterẽ, q̃ ibi recitat,& non de illo qđ ad legẽ nouam ſpectat.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ contextus illius literæ euangelicæ manifeſtat ꝙ dominus loquitur de actibus, q̃ ſunt in nocumentum proximi,& ꝙ volens dominus abundare iuſtitiam noſtram, plus q̃ Scribarum & Phariſeorum, accipit in multis gñibus ꝑcepta antiquæ legis,& ſuperaddit ꝑcepta potiora in illo gñe, vt patet diffuſe in capitulo illo. Et inchoans a genere iniuriæ in ꝓximum aſſumit ꝑceptum legis de homicidio dicendo. Audiſtis q̃a dictum eſt antiquis Non occides, qui autẽ occiderit, reus erit iudicio,& ſtatim addẽs potiora in eodem genere ꝑcepta, ſubdit. Ego aũt dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit iudicio &c. vbi ex identitate pœnæ appoſitæ ab ipſo iræ, quæ fuerat impoſita homicidio, patet ꝙ de ira habente pro obiecto nocumentum proximi, loquitur. Quia ergo radicis virtus ſaluatur in ramis,& fundamentum in toto ædificio I inuenitur, totus ſermo hic Domini ſuperaddens ꝑcepto de homicidio, extra homicidii genus nõ eſt, ad quod omnis proximi læſio reducitur. Falſum eſt ergo ꝙ tantum recitando legem veterem, ſit de homicidio ſermo ibi, q̃m ſuperaddendo præcepto de homicidio,& quanta culpæ ſit appetitus interior,& ſignum,& verbum iniurioſum in proximum aperiendo, quam grauiſſimum ſit homicidium, apertiſſime manifeſtauit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ ira ſit grauiſſimum peccatũ.

708 1.2 q.46.ar.6 Et Mal. q.12. art.4.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr̃, ꝙ ira ſit grauiſſimum peccatum: dicit. n. Chryſ.* quod nihil eſt turpius viſu furentis,& nihil deformius ſeuero viſu,& multo magis anima. ergo ira eſt grauiſſimũ peccatũ.

*Homil. 9. ad pop. Antioche. to. 5.

¶ 2. Præt. Quanto aliquod peccatum eſt magis nociuum, tanto videtur eſſe peius, quia ſicut Aug.† dicit in Enchirid. Malum dicitur

†Enchi. cap. 12. tom. 3.

¶ Super quęſtionis centeſimæ quinquageſimæ octauę Articulum quartum.

IN ar. 4. eiuſdem q. 158. dubia multa ex Martino in quæſt. 2. de iracundia occurrunt circa multa in hac litera dicta. Primum dictum eſt, Ira eſt minimum peccatorum ex parte appetibilis. Contra hoc arguit̃. Primo, quia aliqua inuidia eſt minus pctm̃ q̃ aliqua ira, puta, inuidia de aliquo exteriori reſpectu iræ, quæ eſt appetitus mortis proximi. Secundo, quia K ſuppoſita æqualitate appetibilis, aliqua ira eſt peior, quia poteſt eſſe inæqualitas ex parte circunſtantiarum præponderantium,& q̃a iratus contra vitã innocẽtis peior eſt apud Deũ & homines inuido vitę alterius, qui mori demeruit. Tertio, quia ſuppoſita ęqualitate appetibilis,& cæteris paribus, adhuc ira non eſt minus mala quam inuidia, ſuppoſito ꝙ inuidia appetat malum finaliter ꝓꝑ vanamgloriam. Probatur aſſumptum, quia vindicta eſt magis fugibilis, quàm vana gloria ſecluſa vtrobiq; ratione iniuſtitiæ. ergo appetere malum alteri propter vindictam, eſt cæteris paribus peius quam appetere malum alteri propter gloriam. Antecedens probatur. Primo, quia vindicta eſt appetibilis propter gloriam,& non econtra. Secundo, quia vindicta nunquam eſt bonum

vnius

vnius, quin ſit malum alterius, gloria autē eſt bonum vnius ſine malo alterius. Tertio, quia gloria ira eſt bona, quod non niſi per circunſtantias eſt mala, vindicta autem nunquam eſt bona niſi ratione circunſtantiæ.

¶Secundum dictum eſt, quod iratus appetit malum proximi ſub ratione boni, honeſti ſcilicet, iuſtæ vindictæ. Contra hoc arguit hoc eſſe falſum qa iratus ſcit frequenter qđ vindicta quam appetit, eſt iniuſta. Ex quo arguit, ſic, Peius eſt appetere malū proximi ſub ratione iniuſtæ vindictæ, quā ſub ratione vanæ gloriæ, ſed iratus appetit q̄doque ſub ratione iniuriæ, inuidus autem ſub ratione excellentiæ. ergo &c.

*Homil. 47. in Ioan. circa fi. tom. 3.

¶Et cōfirmatur, quia vbi non eſt vera offenſa etiam ſecundum ęſtimationem irati, ibi non eſt appetitus ſub rōne iuſtæ vindictæ, ſed iratus cognoſcat, quod non eſt vere offenſus, puta cum negatur ſibi obſequium ad mala perpetranda. ergo &c.

In reg. 3. tomo 1.

aliquid, quia nocet, ira autem maxime nocet, qa aufert homini rationem, per q̄ eſt dominus ſui ipſius. dicit enim Chryſo.* qđ inter irā & inſaniā nihil differt, ſed breuis quidam dæmon eſt, immo q̄ qui dæmonio vexātur, grauior. ergo ira eſt grauiſſimum peccatū.

¶ 3 Præt. Interiores motus diiudicantur ſm exteriores effectus: ſed effectus iræ eſt homicidium qđ eſt grauiſſimum peccatum. ergo ira eſt grauiſſimum peccatum.

SED CONTRA eſt, quod ira comparatur ad odium ſicut feſtuca ad trabē. dicit enim Aug.* in regula. Ne ira creſcat in odium, & trabem faciat de feſtuca. nō ergo ira eſt grauiſſimum peccatum.

RESPON. Dicendū, ꝙ ſicut dictū eſt* inordinatio irę ſm duo attēdiē ſm indebitum appetibile, & ſm indebitum modum iraſcēdi. Quantum igitur ad appetibile, ꝙ iratus appetit, vr̄ eſſe ira minimū pctōrū. Appetit. n. ira malū pœnæ alicuius ſub rōne boni, ꝙ eſt vindicta. Et iō ex parte mali ꝙ appetit, cōuenit peccatum iræ cum illis peccatis, quæ appetūt malū ꝓximi, puta cū inuidia, & odio. Sed odiū appetit abſolute malum alterius inquantum huiuſmodi, inuidus autē appetit malū alicuius ꝓpter appetitū propriæ gloriæ. Sed iratus appetit malum alterius ſub

Art. 2. & 3. huius q.

¶Tertium dictū eſt, quod ira ex parte boni, ſub cuius rōne appetit malum, eſt minus malum quam concupiſcentia. Contra hoc arguit tripliciter. Primo, Delectatio in malo alterius, cæteris paribus, eſt grauior quam delectatio in proprio delectabili, ſed delectatio irati in vindicta eſt delectatio in malo alterius, quia iracundus occidens prolem verbo, ſcit illā occiſionem eſſe omnino iniuſtā, ac per hoc non appetit eā vt iuſtam, ſed ſm quod vindicta & vltio, ſeu malum alterius, qui eum offenderat. Secundo, quia poſito caſu, ꝙ vnus ſolicitet vxorem alienam ad concubitum propter delectationē, alius propter vltionem mariti, conſtat quod ſecundus magis peccat, & tamen ſecundus propter vindictam, primus propter cōcupiſcentiam. Tertio, poſito caſu quod vnus concupiſcat meretricem ſolutam, & quærat delectabile ſuum per concubitū: alter iratus contra eandem quærat illius occiſionem, conſtat quod ſecundus magis peccat. ergo delectatio irati eſt peior delectatione concupiſcentis.

¶Quartum dictum eſt, ira quantum ad inordinationem, quę eſt ſm modum iraſcendi, habet quandam excellentiā propter vehementiā & velocitatē ſui motus. De hoc, inquit Martinus ſi intendit beatus Thom. ꝙ ira habet excellentiā quantum ad nocumētum nō cōtradico. Si quātum ad grauitatē peccati, ꝙ ex ſerie textus vr̄ intendere, qa in prima parte corporis articuli de grauitate peccati, ſemper loquitur, & titulus art. eſt de grauitate peccati, ſi ſic, inquā, intelligitur. Contra tum qa ira vñ diminuit non grauatur, ſed ex parte vehemētiæ & velocitatis pctm̄ iræ diminuitur. ergo. Probatur minor, tum primo, qa cæteris paribus, occiſor hominis ex ira ſtatim minus peccat, quā occiſor hominis ex ira poſt duos menſes. Excuſat. n. à tanto primus ꝑꝑ vehementiam & velocitatē motus iræ inexiſtentis pro tunc. Tum ſecundo, quia quicquid cauſatur naturaliter, & illud reprimere eſt laborioſum & virtuoſum diminuit pctm̄ ſi non reprimatur, ſed vehementia & velocitas motus iræ ſunt huiuſmodi. Tum tertio, quia quæcunque naturaliter cauſata inducunt ignorantiā & obſcurationem mentis diminuunt peccatum, ſed vehementia & velocitas ſunt huiuſmodi, vt patet ex authoritate Greg. in litera &c.

¶Ad primum dubium dr̄, ꝙ in litera non dicitur, ꝙ quælibet ira eſt minus peccatum qualibet inuidia, ſed dicitur ꝙ comparando irā, inuidiam, & odium ſm ſua obiecta formalia, ꝙ eſt comparare iſta vitia ſecundum ſuas ſpecies abſolute, ira eſt minus peccatum, quam inuidia & odium, quia obiectum formale iræ habet rationem minus mali. Nam obiectum formale iræ eſt malū proximi ſub ratione vindictæ. Inuidiæ eſt malum proximi, vt conferens propriæ excellentiæ. Odii autē malum proximi, vt malum illius. Hęc autem tria obiecta conueniunt in malo appetito. Et propterea arguere à tali vel tali malo cōtra authorem nihil valet, qm̄ non tale, aut tale malū ſed malum clauditur in obiecto communi iſtorum vitiorum, ſed differunt in ratione formali, qua malum appetitur, qa iræ obiicitur malum, vt vindicta, inuido, vt conferens propriæ excellentiæ, odio autem, vt malum proximi. Et quia comparatio non penes id, in quo aliqua indiſtincta ſunt, ſed penes differentes modos, ſeu rationes illius in quo cōuenientia eſt, fit: ideo penes malum ſub his rōnibus comparatio eſt. Et hinc patet ꝙ apud perſpicaces non oportet adiūgere, qđ comparatio fit ſalua ęqualitate mala appetitus, qm̄ vt patet in ratione mali, indiſtincta ſunt iſta vitia. Veruntamen compatiēdo imbecillitati Nouitiorum, admitti poteſt, quod iſta comparatio ſicut & cæteræ, cæteris paribus, intelligitur. Et propterea ad primū patet, huiuſmodi ſolutio, quia mala non ſunt paria.

¶Ad ſm poteſt etiam eodē mō dici. Nam ſicut adulterium eſt grauius ſm ſuam ſpeciem fornicatione, & tamen poteſt eſſe quod aliqua fornicatio ex aliqua circunſtantia ſit grauior aliquo adulterio, puta, ſi adulteretur cum meretrice publica, fornicetur autem inducendo vehementiſſime &c. mulierem ſolutam infinito tempore caſtiſſimam, & optimæ vitæ &c. ita ira ſecundum ſuam ſpeciem eſt minor culpa quam inuidia, cum quo ſtat ꝙ ex circunſtantia aliqua ira ſit grauior. Hoc enim nihil obſtat præſenti doctrinæ. Quod autem ſecundo loco affertur, non eſt intelligibile, quia implicat eſſe æquale appetibile mortem innocentis, & mortem eius qui illam demeruit.

¶Ad tertium dicitur primo, quod ſuppoſitum non eſt verum .ſ. ꝙ finis inuidiæ eſt vana gloria. Sunt enim diſtincta vitia, inuidia, & vana gloria habētia diſtinctos fines proximos, ſed nō curando pro nunc de hoc, cum dicitur primo, ꝙ vindicta eſt magis fugibilis, abuſiua in primis locutio eſt. Nā vindicta eſt de genere bonorum, bonum autem non habet rationem fugibilis, ſed appetibilis. Nam bonum eſt quod omnia appetunt, primo Ethic. Reducendo deinde ad propriā locutionē, ſ. Vindicta eſt minus appetibilis quam gloria, reſpondetur ꝙ quia ſunt diuerſorum ordinum bona, dicēdū eſt ꝙ vindicta eſt magis appetibilis in genere boni honeſti, gloria autem in genere boni vtilis & delectabilis. Et qa honeſtū eſt ſimpliciter magis appetibile ſecundum ſe, ideo eſt magis appetibilis ſecundum ſe, gloria autem eſt magis appetibilis quo ad nos.

¶Ad primā autem probationem in oppoſitum conceditur, ꝙ vindicta eſt appetibilis propter gloriam vt finem, quo ad nos, non in ſe, quia honeſtum non ordinatur ad vtile, aut delectabile vt finem, Et negatur quod non econtra, hoc eſt, quòd gloria non eſt appetibilis propter vindictam, immo optime gloria ordinatur ad vindictam perturbantium rempublicam, vt vere finem.

¶Ad ſecundā probationem negatur conſequentia, quia cum hoc ꝙ vindicta ſit malum pœnæ alterius, ſtat quod in ſe ſit melius quam gloria, vtpote bonum honeſtum, & gloria non.

¶Ad tertiam probationē dr̄, ꝙ falſiſſimum eſt, quod vindicta nunquam eſt bona niſi propter circunſtantiam, quoniam ſecundū ſeipſam eſt de genere bonorum, vt nunc nunc patebit.

¶Ad ſm dubium dicitur, vt ſuperius patet in q. 80. apud Tullium, Andronicum. & authorem, vindicatio pars iuſtitię eſt, ac per hoc ſm ſe bonum honeſtum. Conſonatque hoc ſacro eloquio, in quo Deus vindictam ſibi reſeruat tanquam actū bonum & excellētem. Et ſancti Martyres inducuntur vindictam petere à Deo, qui non niſi bonum petere poſſunt. Hinc .n. habetur, quod ad ſignificādum honeſtum bonum nō oportet ſupra vindictam apponere, quod ſit iuſta, ſed ſat eſt dicere vindictam, quoniam ſecundum ſe ſignificat opus iuſtitiæ. Et iō in litera nō niſi quandoq; vt legentes aduertenter intelligāt, adiūgitur ly iuſta. Cū igitur dr̄, qđ aliquid appetitur ſub ratione vindictę perinde eſt ac ſi diceretur, quod appetitur

ſub

Digitized by Google

ſub rõne vindictæ iuſtæ. Iniuſta nãq; vindicta non eſt proprie vindicta, ſicut nec indecẽs gratiarum actio eſt gratiarũ actio. Eſt.n. ly iniuſta conditio diminuens vindictã, quæ opus ſignificat iuſtitiæ. Et ex his ad primã obiectionem dicitur, φ quãtumcũq; quis ſciat punitionẽ q̃ vult facere, eſſe iniuſtam, qa tñ appetit illã vt vindictã, hoc eſt, vt debitã a ſe tali, qui eũ par, uipendit vel ſm rem, vel ſm apparentiam ideo appetit malũ ſub rõne iuſti. Scientia.n. iuſtitię ſtat cum ignorantia electionis, ſicut cum quis ſciens fornicationem eſſe peccatũ fornicatur & errat appetendo malum ſub ratione boni præferendi pro tunc bono honeſto, immo Deo.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod vt patet ex ratione iræ aſſignata ab Ariſtotele, impoſſibile eſt iratũ eſſe (vniuoce loquendo) niſi propter veram & apparentem paruipẽſionem. Et in caſu poſito manifeſte eſt apparẽs paruipenſio paſſiua, dũ alicui negatur obſequium ad mala. Apparet.n. quod minus ametur, quod malũs ęſtimetur, quod nõ tãnti fiat, vt propter ſe ſit committendum malum &c. Vnde ridiculum eſt negare in huiuſmodi apparentem paruipenſionem.

Lib.7.cap.6. tom.5.

¶ Ad tertium dubiũ dr, φ intentio authoris eſt, φ cõparando irã concupiſcentiæ non quantum ad ſubſtrata, ſeu materialiter appetita, puta, cõcubitũ, & malum pœnæ, ſed penes rões formales bonorũ, ad quas primo & formaliter reſpiciunt hæc vitia, quòd ira eſt minus mala, quia ira reſpicit formaliter bonum honeſtum, quia ſub ratione vindictæ appetit quicquid appetit, concupiſcentia reſpicit formaliter bonum delectabile, quia ſub ratione delectabilis appetit quicquid appetit.

¶ Ad primum ergo in oppoſitum conceditur, quod delectatio in malo alterius eſt peior, ſed falſum eſt, φ iracundus vt reſpicit formalem rationem ſui obiecti delectetur in malo alterius immo vt ſic, delectatur in bono iuſtitiæ apparentis ſibi tunc. Nec obſtat, quod ſciat illam eſſe iniuſtam, vt patet ex dictis. Nec eſt verum, quod delectari in vindicta, ſit delectari in malo alterius: quoniam vindicta bonum ſonat, licet alterius habeat pœnale malum annexum.

I

¶ Ad ſecundum dicitur, φ in caſu illo, ſecundus proculdubio magis peccat, ſed non ex hoc quod ira ex parte boni importati in vindictam ſit peior concupiſcentia ex parte boni delectabilis, ſed ex hoc φ peccat vtraq; deformitate, ſcilicet adulterii, & iracundiæ, primus in ſola peccat concupiſcentia.

¶ Ad tertium dr, φ proculdubio homicida per irã magis peccat q̃ adulter, ſimpliciter loquendo, ſed ex hoc non habetur aliquid contra authorem, quia cum hoc ſtat, φ ex parte boni, ſub cuius rõne homicida per irã appetit occidere minus peccat, q̃ adulter ex parte boni, ſub cuius rõne appetit adulterari, quia illud bonum eſt honeſtum, hoc delectabile. Et ſic delectatio irati talis eſt ſimpliciter peior, q̃ delectatio talis concupiſcẽtis, ſed nõ eſt peior ex parte formalis boni, nec eſt peior delectatio iracũdi ſimpliciter & abſolute, q̃ delectatio concupiſcentis ſimpliciter & abſolute, ſed talis iracũdi peior eſt quã talis cõcupiſcentis. Ac per hoc nihil cõtra authorẽ dr, qa non de tali, aut tali iracundo, & concupiſcente, ſed de iracundo, & concupiſcente in cõmuni abſolute ſecundum ſuam ſpeciem, ſeu genus loquitur, ſicut comparauit iracundiam inuidiæ, & odio ſimpliciter & abſolute, & non tali vel tali. Et in hoc firma pedes tuos, quia ſolido inniteris fundamento, & formali doctrinę ac eloquio. Et per hoc, ridiculi ſunt omnes caſus, vt pote extra propoſitum, quia ad tale, vel tale declinant caſus.

K

¶ Ad quartum dubium dicitur, quod author intendit, qđ ira

F

quo ad inordinatum motum, eſt grauius pctm̃ nõ ſimpliciter tamen, ſed ſm quid, & hoc ſignificat per illa verba. Habet quãdam excellentiam, ita φ ipſa vehementia & velocitate motus augetur grauitas peccati irę, ſm quid tamen. Neutro ergo mõ à Martino allato eſt pciſe exponẽdus author, ſed vt dictũ eſt. Eſt ſiqdẽ ira ex vehementia & velocitate grauior, & quo ad nocumenta, q̃ facilius ex iræ impetu poſſunt ſequi, puta, cõtumelias, percuſſiones homicidia, & q̃tũ ad nocumẽta in ꝓpria pſona, qa aufert hoĩ rõnẽ, & q̃tũ ad turpitudinẽ exteriorũ geſtuũ. Et pter hæc eſt ſm ſe maioris inordinationis ex hoc ipſo, φ vehemẽtia & velocitas nata ſunt reddere actum appetitus magis exorbitantem. Etenim quæ extra fiunt, atteſtari videntur exorbitantiæ interiori ipſius motus appetitus iraſcibilis q eſt actus corporis, & in corpore cũ tranſmutatione corporali fit, ac per hoc ex vehementia & velocitate magis exorbitans fieri natus eſt.

Lib.5.ca.31. parum an te medium.

In corp.art.

In corp.art.

¶ Ad obiectionẽ ergo in oppoſitũ negaĩ minor, ſ. φ ira ex vehementia & velocitate diminuatur. Et ad primam probationem dr, φ peccat ſm non cauſam vt cauſam. Nam quod occiſor ex ira ſtatim, magis ab homine excuſetur, quã occiſor ex ira poſt tempus, non propterea eſt, quia modus iræ in primo ſit minus grauis aut deordinatus, ſed quia non ex maturo cõſilio & deliberatione primus occidit, ita quod excuſatio & accuſatio horum conſiſtunt in negatione, & affirmatione maturi & deliberati conſilii, quæ ſpectant ad modicũ & magnũ tẽpus, & nõ ex maiori vel minori deordinatione motus iræ. Stat enim quod vehementior ſit motus iræ in occidente poſt duos menſes, quã in occidente ſtatim; & tamen minus excuſatur, quia ex maturo conſilio occidere præſumitur.

¶ Ad ſcđam ꝓbationẽ dr, φ data maiore in his, q̃ cauſant mere naturaliter, negaĩ minor, qa ex negligentia ſpiritus cauſaẽ mot⁹ iræ tã vehemẽs & velox. Põt nãq; & debet ſuperior aĩæ pars reprimere hęc, & nõ reprimẽdo auget, nõ minuit pctm̃.

¶ Ad tertiũ ſimiliter dr conceſſa maiore de mere naturaliter cauſantibus ignorantiã & obſcuritatẽ, φ falſa eſt minor in oppoſitum, qm̃ ignorantia & obſcuritas in ira conſequunt, non pcedunt appetitum inordinatum. Ex hoc aũt iam diximus in q 156. art. 3. ad primum, non minui, ſed grauari peccatum.

¶ In eodem art. 4. dubia ad hoc duo occurrunt. Primũ eſt, quo inuidia in litera ponatur vitium reſpectu mali proximi, cum ſecundum veritatem ſit reſpectu boni. Eſt enim triſtitia alieni boni, quaſi diminutiui propriæ excellentię.

¶ Scđum eſt, Quo differunt mẽbra diſtinctionis in litera poſita, ſ. Ira ex parte appetibilis, cum cõparatur inuidiæ & triſtitiæ, & ex parte boni cum cõparatur concupiſcentiæ. Et eſt rõ dubij, quia vtrobiq; appetibile ipſius iræ conſideratur ex parte ſui formalis, quod eſt bonum vindictæ, vt patet in litera.

¶ Ad primum dubiũ dr, φ licet inuidia ſit boni formaliter, eſt tñ mali virtualiter. Nã dolor de bono alterius infert voluntatẽ mali illius. Qui enim dolet qđ alter ſit diues, vellet, φ haberet malum oppoſitum, ſcilicet priuationem diuitiarum.

¶ Ad ſm dubium dr, φ illa mẽbra differunt abſolute & relatiue, abſolute quidem, qa in prima cõparatione ſumiĩ iræ appetibile integrum, ſ. compoſitum ex malo & bono vt includit malum pœnæ, & bonum vindictæ, in ſecunda autem comparatione ſumitur tantummodo pro bono, relatiue vero, qa primo fit comparatio, quæ ſunt reſpectu mali proximi, dum ira refert ad inuidiam & odium: in ſecundo autem confertur ira concupiſcentiæ, inquantum eſt reſpectu boni.

¶ Super

---

ratione iuſtæ uindictæ. Ex quo patet qđ odiũ eſt, grauius quã inuidia, & inuidia quam ira, quia peius eſt appetere malũ ſub rõne mali, q̃ ſub rõne boni. Et peius appetere malum ſub rõne boni exterioris, qđ eſt honor, vel gloria, q̃ ſub rõne rectitudinis iuſtitiæ, ſed ex parte boni ſub cuius rõne iratus appetit malum, conuenit ira cum pctõ concupiſcentię, quod tendit in aliquod bonum. Et quantum ad hoc, etiã abſolute loquẽdo, peccatum iræ videtur eſſe minus quã concupiſcentiæ, quanto melius eſt bonum iuſtitiæ, quod appetit iratus quam bonũ delectabile, vel vtile, quod appetit concupiſcens. Vnde Philoſophus, dicit in 7.* Ethico.* quod incontinẽs concupiſcentiæ, eſt turpior quam incontinens iræ, ſed quantum ad ordinationem, quæ ſecundum modum iraſcendi ira habet quandã

H

excellentiam propter vehementiam & velocitatem ſui motus ſecundum illud Prouer. 27. Ira non habet miſericordiam nec erumpens furor, & impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit? Vnde Gregor.* dicit 5. Moral.* Iræ ſuæ ſtimulis accenſum cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe ꝑpedit, facies igneſcit, exaſperãtur oculi, &

G

nequaquam recognoſcũtur noti. Ore quidem clamorem format, ſed ſenſus quid loquitur, ignorat.

Ad primum ergo dicendũ, φ Chryſ. loquiĩ de turpitudine q̃tum ad geſtus exteriores, qui proueniunt ex impetu iræ.

Ad secundum dicendũ, φ ratio illa procedit ſecũdum inordinatum motum iræ qui prouenit ex eius impetu, vt dictũ eſt*.

Ad tertium dicẽdũ, φ homicidium non minus prouenit ex odio, vel inuidia, quam ex ira. Ira tamen leuior eſt inquantũ attẽdit rationem iuſtitiæ, vt dictum eſt*.

ARTICVLVS V.

Vtrum Philoſophus conuenienter determinet ſpecies iracundiæ, dicens quod iracundorum quidã ſunt acuti, quidam amari & quidam difficiles.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quod inconuenienter determinentur ſpecies iracundiæ à Philoſo. in 4. Ethic.* vbi dicit quod iracundorum quidam ſunt acuti, quidã amari, quidã difficiles. ſiue graues, quia ſecundum ipſum amari dicuntur quorũ ira difficile ſoluitur, & multo tempore manet, ſed hoc videtur pertinere ad crcũſtantias temporis. ergo videtur quod etiam ſecundum alias circunſtantias poſſint accipi ſpecies iræ.

¶ 2 Præt. Difficiles, ſiue graues dicit eſſe, quorum ira non cõmutatur ſine cruciatu, vel punitione, ſed hoc etiã pertinet ad inſolubilitatem iræ. ergo videtur quod idẽ ſint difficiles & amari.

¶ 3 Præt. Dominus Matt. 5. ponit tres gradus iræ cum dicit, Qui iraſcitur fratri ſuo, qui dixerit fratri ſuo, Racha, & qui dixerit fratri ſuo, Fatue, qui quidem gradus ad prædictas ſpecies non referuntur. ergo videtur quod prædicta diuiſio iræ non ſit conueniens.

SED CONTRA eſt, quod Gre. Nyſſen. dicit,* quod tres ſunt iraſcibilitatis ſpecies ſcilicet ira, quæ vocatur fellea, & mania, quæ vocatur inſania, & furor, quæ tria videntur eſſe eadẽ tribus præmiſſis. Nã iram felleam dicit eſſe, quæ principium & motum habet, quod Philoloph.* attribuit acutis. Maniam vero dicit eſſe irã quæ permanet & in vetuſtatẽ deuenit, quod Philo. attribuit amaris. †Furorem autem dicit eſſe iram, quæ obſeruat tempus in ſupplicium, quod Philoſ. attribuit difficilibus. Et eandẽ etiam diuiſionem ponit Damaſc. in 2. lib. ergo prædicta diſtinctio Philoſohi non eſt inconueniens.

RESPON. Dicendum, quod prædicta diſtinctio poteſt referri vel ad paſſionem iræ, vel etiam ad ipſum peccatum iræ. Quomodo autem referatur ad paſſionem iræ ſupra habitum eſt* cum de paſſione iræ ageretur, & ſic præcipue videtur poni à Grego. Nyſſen. & Damaſ. †Nunc autem oportet accipere diſtinctionem harum ſpecierum ſecundum quod pertinent ad peccatum iræ, prout ponitur a Philoſo. Poteſt autem inordinatio iræ ex duobus attendi. Primo quidem, ex ipſa iræ origine, & hoc pertinet ad acutos, qui nimis cito iraſcuntur, & ex qualibet leui cauſa. Alio modo, ex ipſa iræ duratione, eo ſcilicet quod ira nimis ꝑſeuerat, quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno modo, quia cauſa iræ, ſcilicet iniuria illata, nimis manet in memoria hominis. vnde ex hoc, homo diutinã triſtitiam cõcipit, & ideo ſunt ſibiipſis graues & amari. Alio modo, contingit ex parte ipſius vindictæ, quam aliquis obſtinato appetitu quærit, & hoc pertinet ad difficiles ſiue graues, qui non dimittunt iram quouſque puniant.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod in ſpeciebus prædictis, non principaliter cõſideratur tempus ſed facilitas hominis ad iram, vel firmitas in ira.

AD SECVNDVM dicẽdum, quod vtrique. ſ. amari & difficiles habẽt irã diuturnã, ſed ꝓpter aliã cauſã. Nã amari hñt irã ꝑmanẽtẽ ꝓpter permanẽtiam triſtitiæ quam inter viſcera tenent clauſam. Et quia nõ prorũpunt ad exteriora iracundiæ

769

1.2.q.46 articu. 8. Et 4. Eth. lect. 13.

*Lib. 4. ca. 5. tom. 5.

Lib. 4. cap. vi rib. animæ ca. 13.

Lib. 4. Ethic. 5. tom. 5.

†Lib. 3. Eth c. 5. tom. 5.

Li. 2. Orthodo. fid. c. 16.

1. 2. q. 46. articu. 8.

†Locis citatis in argu- cont.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ quinquageſima octauæ Articulum quintum.*

IN ar. 5. eiuſdem 158. quæſ. dubium ocurrit, quo pacto diſtinctio in litera poſita ex Ariſto. ſit diſtinctio ſpecifica peccatorum iræ. Et eſt ratio dubii quia peccata diſtinguuntur ſpecie per obiecta formaliter diſtincta. Hæ autem iræ non ex parte obiecti diſtinguuntur, ſed ut in litera dicitur prima ſpecies attenditur ex parte originis, ſecunda ex parte durationis cauſæ, tertia ex parte durationis ipſius vindictæ. Similiter nec facilitas: nec firmitas hominis ad iram ſe tenet ex parte obiecti, ſed ſubiecti.

¶ Ad hoc dr̃, quod diſtinctio iſta eſt diſtinctio ſpecifica pctõrum iræ, & ex parte obiecti habet differẽtias formales, quæ etſi non ſint explicatæ poſſunt facile explicari. Omnis n. circunſtantia, ſeu cõditio obiecti, ꝑ ſeipſam ſufficiens ad mouendũ appetitum ad inordinatum motum iræ, conſtituit, vnam ſpeciem, vt ſuperius cum de ſpeciebus gulæ ageretur, patet. Dico aũt ꝑ ſeipſam, hoc eſt, non vt pars ſubiectiua, vel integralis alterius, quia tunc nõ ipſa, ſed illud cuius eſt pars, eſſet cõſtitutiuum ſpeciei, ſed ad inordinatum motũ iræ per ſe ſufficienter mouet in primis vindicta, indiſcuſſe apprehenſa: deinde vt ablatiua tã ingentis triſtitiæ de parui penſione. Et demũ vindicta, ut expletiua adpetitus alter inſatiabilis. Et primũ cõſtituit acutos, ſcḋm amaros, tertium difficiles. ergo declaro ſingula in differenter. In primis ad inordinatum iræ motum mouet indiſcuſſio ipſa ꝓpoſiti vindictæ, quoniam ipſa indiſcuſſio ꝓpoſiti, nata eſt inordinationẽ cauſare. Et propterea acuti inexpectata diſcuſſione mouent appetendo inordinate vindictam. Quantũ quoq; in nobis vim habeat cõcepta triſtitia de paruipenſione experimur, ac ꝑ hoc vindicta, vt amotiua talis triſtitiæ, ſpeciale motiuũ eſt ad inordinatũ iræ motũ. Sic aũt mouent amari, quia cruciant ex triſtitia cõcepta donec illa durat, qñ illa ꝑ tẽporis diuturnitatẽ, attrita iã uindicta, non habet amplius talẽ appetibilis rõnem, ſ. vt amotiua triſtitiæ, qñ triſtitia nõ eſt amplius. Sed & difficiles, quia inſatiabiliter appetitum habent fixũ in ſola vindictæ executione, non aliunde mouentur. Nã ex hoc ipſo mouentur ad inordinatum iræ motũ, quod ſola expletione vindictæ ſatiabiles ſe exhibent, & propter hoc incurabilis omnino horum furor eſt. Et quia hmõi diſtinctio ex obiectis annexã habet diſtinctionẽ penes facilitatem, & firmitatẽ hominis ad iram, ſicut diſtinctio ſpecifica inter habitum, & diſpoſitionem ex obiectis, annexã quoque habet diſtinctionẽ penes facilem, & difficilẽ mobilitatẽ in ſubiecto, ideo neutra alteri præiudicat.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem ar. 5. dubium occurrit ex Martino in 1. q. de iracundia, vbi recitata hac reſponſione ſubdit, Hæc dicta pulcra ſũt, ſed tamen non nihil difficultatis habẽt. Primo, quia vel in iſtis tribus iræ gradib. eſt idem præciſe & adæquate actus interior vel non. Si ſic, ſequitur quod ſicut tertius facit reũ gehẽnæ ignis, ita ſecundus & primus, Et patet ſequela, quia ſcḋm ſolũ actũ interiorem attendit meritum, vel demeritum & illius quantitas. Si non, ergo nõ bene diſtinguit a Thoma, ſed debuit primo diſtinguere per actus interiores. Secundo, quia vel primus gradus habet exterius nocumentum pro obiecto, vel non. Si ſic, ergo facit dignum gehennæ. Si non. ergo diſtinguitur ſpecie à tertio, qui habet nocumentum exterius pro obiecto. Tertio, quia quod dicit, Reus erit iudicio, aut intelligitur de iudicio humano, vel diuino. Si de humano, aut hoc in foro exteriori, aut interiori. Non exterior, quia in primo nihil exterius apparet nec ſignum. nec nocumentum. Non interiori, quia in tali foro non debemus nos defendere, ſed potius accuſare. Non diuino, quia ibi nullus eſt defenſionis locus, cum ibi nihil accuſetur niſi culpabile.

¶ Ad primum horum dicitur, quod non eſt omnino idem præciſe & adæquate actus interior in iſtis trib. gradibus, quoniam in primo eſt actus interior ſecundum ſe, in ſecundo actus interior & ſecundum ſe, & vt ratio exterioris indignationis, in tertio vero ut ratio exterior iniuriæ. Et cũ contra arguitur: ergo non bene diſtinguitur à Thoma, negatur ſequela. Et ad probationem, quod debuit per actus interiores diſtinguere, reſpondetur quod dũ author diſtinxit gradus penes progreſſum humani actus, ſcilicet in corde &c. ſatis docuit diuerſitatem interiorum actuum nunc declaratam.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod primus gradus habet exterius nocumentum pro obiecto, quoniam, vt author dixit, dominus loquitur de ira homicidij, ſeu grauis læſionis. Et cũ cõtra arguitur: ergo primus gradus facit reum gehẽnæ ignis, negetur ſequela, quoniã non ex hoc, quod exterius nocumẽtum eſt obiectum, ponitur gradus tertius, reus gehennæ, ſed ex hoc, quod exercet exterius nocumentum, dicendo, Fatue, quod non ſit in pri-

in primo gradu, vbi nocumentum non exercetur.

¶ Ad tertium quod eſt non tam contra authorem, quam con tra Au. dicitur, quod proprie formaliter loquendo, non eſt ibi ſermo de iudicio diuino, aut humano determinate. ſed de iu dicio abſolute, ita ꝙ ex illis tribus gradibus in ꝓceſſu pœnæ, intẽdit oſtẽdere ꝓgreſ ſum culpæ in peccatũ irę. Et ꝓpterea Aug. quia poſt iudiciũ remanet defenſioni locus, minimum ibi pœ næ gradum poſuit, & ſic de alijs. Ex quibus patet, quod iſte homo deſit reuerẽter au thoritatẽ Auguſtini ſi ſibi non placebat, ſaltẽ ſilentio pertrãſire, factũ que eſt, vt dum ponit os in cœlũ, etiã gloſſam dicẽtẽ quod hę pœnæ ad diuerſas manſiones damnatio nis æternæ ſpectant, abſque æternitate ſu ſcipiat.

¶ Super quæſtionis centeſimæ quinqua geſimæ octauę Articulum ſextum.

IN ar. 6. eiuſdem qõ. 158. dubiũ ex Martino in q. 3. de ira occurrit dicente, Nõ placet mihi ꝙ ait Beat. Thom. ꝙ ira ex parte ſui obiecti. ſ. vindictæ &c. habet ꝙ multa vi tia ex ea naſcuntur, q̃a ex ſex filiab[*], quas enumerat, nulla naſci tur ex appetitu vin dictæ, ſed ex impetu & vehementia iræ. Art. 3. ad 2.

¶ Ad hoc breuiter dr̃, quòd author in litera duas radices in irã ponit, vnde ex ea oriũ tur vitia, alteram ex parte obiecti alteram ex parte modi, ſeu im petus. Et propterea Martinus errauit tri pliciter. Primo, quia filię iræ oriuntur ex appetitu vindictæ, vt in ſequenti patet arti culo. Secundo quia author non dicit, qđ ex appetitu vindictæ omnia uitia ſequantur, ſed indeterminate loquit̃. Tertio, q̃a non tacuit author, quod multa oriuntur vitia ex ira ex parte impetus &c.

Li. de ſerm. do. in monte cap. 19. à me cap. 19. à med. to. 4.

¶ In eodem articu. in reſponſione ad primum, dubiũ ex Martino ibidem occurrit contra hanc ſolutionem dicente. Hæc ſolutio non mihi pla cet, quia triſtitia de

780

Supr. qõ. 34. ar. 5. Et ma. q. 8. ar. 1. co. & ad 21. & 22. & 12. artic. 12.

ſigna, non poſſunt ſuaderi ab alijs nec ex ſeipſis recedunt ab ira niſi prout diuturnitate temporis abo letur triſtitia & ſic deficit ira. Sed ĩ difficilibus ẽ ira diuturna propter vehemens deſiderium vindictæ, & ideo tempore non digerit, ſed per ſolam punitionem quieſcit.

Ad tertium dicendũ, quod gradus iræ, quos Dominus ponit G non pertinent ad diuerſas iræ ſpe cies, ſed accipiuntur ſecundum ꝓ ceſſum humani actus, in quibus primo aliquid in corde concipi tur: & quantum ad hoc dicit, Qui iraſcitur fratri ſuo. Secundum autem eſt, cum per aliqua ſigna ex teriora manifeſtatur exterius etiam antequam prorumpat in ef fectum, & quantum ad hoc dicit Qui dixerit fratri ſuo Racha, qđ eſt interiectio iraſcentis. Tertius gradus eſt, quando peccatum in terius cõceptum ad effectum per ducitur. Eſt autem effectus irę, no cumentum alterius ſub ratione vĩ dictæ. Minimum autẽ nocumẽ torum eſt, quod fit ſolo verbo, & ideo quantum ad hoc dicit, Qui dixerit fratri ſuo, Fatue. & ſic patet, quod ſecundum addit ſupra primum, & tertium ſupra vtrumque. Vnde ſi primum eſt pecca tum mortale in caſu, in quo Dominus loquitur, ſicut dictum eſt,* multo magis alia: & ideo ſingulis eorum ponuntur correſponden tia aliqua pertinentia ad condem nationem, ſed in primo ponitur judicium, quod minus eſt: quia vt Auguſ.† dicit, in iudicio, adhuc de fenſionis locus datur In ſecundo vero ponit cõſilium, in quo iudi ces inter ſe conferunt quo ſuppli cio damnari oportet. In tertio po nit gehennam ignis, quæ eſt certa damnatio.

Articvlvs VI.

Vtrum ira debeat poni inter vitia capitalia.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur quod ira non debeat poni inter vitia capitalia. Ira enim ex triſtitia naſcitur, ſed triſtitia eſt vitium capitale, ꝙ dicitur accidia. ergo ira non debet poni vitium capitale.

¶ 2 Præterea. Odium eſt grauius peccatum quam ira. ergo magis debet poni vitium capitale, quam ira

¶ 3 Præterea. Super illud Prouer. 29. Vir iracundus prouocat rixas dicit gloſ. Ianua eſt omnium vitiorum iracundia, qua clauſa, virtutibus intrinſecus dabitur qes, aper ta autem ad omne facinus armabitur animus, nullum autem vitiũ capitale eſt principiũ omniũ pec catorum, ſed quorundam determi nate. ergo ira non debet poni ĩter vitia capitalia.

Glo. ordinaria ibid.

Sed contra eſt, quòd Greg. 31. Mor.* ponit iram inter vitia capitalia.

Li. 31. ca. 31.

Respondeo Dicẽdũ, ꝙ ſicut ex pręmiſſis patet,* vitium capitale dicitur ex quo multa vitia oriuntur. Habet autem hoc ira, ꝙ ex ea multa vitia oriri poſſunt duplici ratione. Primo, ex parte ſui obiecti, quod multum habet de ratione appetibilitatis, inquantum ſcilicet vindicta appetitur ſub ratione iuſti, vel honeſti: quia ſua di H gnitate allicit, vt ſupra* habitum eſt. Alio modo ex ſuo impetu, quo mentem præcipitat ad inordinata quæcumq; agenda: vnde manifeſtum eſt: ꝙ ira eſt vitium capitale.

1. 2. q. 84. artic. 3. & 4.

D. 302.

Art. 5.

Ad primum ergo dicẽdũ, quod illa triſtitia ex qua oritur ira vt plurimum nõ eſt accidiæ vitiũ ſed paſſio triſtitiæ, quæ conſequi tur ex iniuria illata.

Ad secundum dicendum, ꝙ quod ſicut ex ſupradictis patet,* ad rationẽ vitii capitalis pertinet quod habeat finem multum appe I tibilem, vt ſic propter appetitum eius multa peccata committantur Ira autem quæ appetit malum ſub ratione boni. habet finem magis appetibilẽ quã odiũ, ꝙ appetit ma lũ rõne mali: & iõ magis eſt vitiũ capitale ira, quam odium.

1. 2. q. 85. artic. 3. & 3.

Ad tertium dicendũ, quod ira dicitur ianua vitiorũ per accidens. ſ. remouendo prohibens id eſt: impediendo iudicium rationis per quod homo retrahitur a ma K lis. Directe autem & per ſe eſt aliquorum cauſa ſpecialium peccatorum: quæ dicuntur filiæ eius.

Articvlvs VII.

Vtrũ cõuenienter aſſignentur ſex filię irę, ſcilicet rixa, tumor mẽ tis, contumelia, clamor, indignatio, & blaſphemia.

AD ſeptimum ſic ꝓceditur. Videtur quod inconuenien-

F. iniuria illata ſecundum Ariſto. in 2. rhetoricæ, eſt, ipſa ira. Et ideo licet ex iſta triſtitia oriatur appetitus vindictæ, non tamen ex ea oritur ira.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd falſum primo eſt, quod apud Ariſt. triſtitia ſit ira, cum triſtitia ſit in concupiſcibili, & ira in iraſcibili. implicat de inde cõtradictoria di recte, ꝙ inde orit̃ appetitus vindictę, & non iracũ ira ut patet ex ſua definitione data ab Ariſt. ſit appetitus uindictæ.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem arti culi, dubiũ ex Martino ibidem occurrit, dicente, Hęc ſolutio non placet mihi, tum primo, quia ſolũ habet locũ vbi eſt originatio in genere cauſæ finalis, ꝙ non contingit de iis quæ ponit Thomas ex ira generari, tum ſecundo, quia oditor tantum appetit finem ſuum, quantum iratus, licet non habeat ex ſe qđ ſit tantũ appetibilis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quia originatio, vnde præcipue vitia dicun tur capitalia, eſt in genere cauſę finalis, iõ ex illa rõnẽ reddere, quare non odium, ſed ira ponitur vitiũ capi tale, non eſt ad particularia confugere, ſed ad præcipuã radicẽ, & rõnem attendere. Falſum eſt aũt, vt ſub ſequenti patet articulo, ꝙ ea quæ author ponit ex ira oriri, nõ oriantur ex ipſo genere cauſæ finalis.

¶ Ad ſm dr̃, ꝙ nõ eſt ad propoſitũ, q̃a non ad proportionalẽ ſimilitudinẽ, ſed abſolute inſpiciendũ eſt quid eſt magis appeti bile, vt ſtatuatur vitium capitale, alioquin nul lum erit capitale vitiũ, q̃a qđlibet tm̃ ꝓ portionaliter appetit ſuũ finẽ q̃tũ aliud ap petit ſuum. Capitale. n. vitiũ eſt cui[*] obiectũ eſt abſolute adeo appetibile, ut ex eo multa oriãt vitia &c.

¶ Super quęſtionis centeſimæ quinqua geſimæ octauę Articulum ſeptimum.

IN articu. 7. eiuſdem quæſtio 158. dubia multa ex Martino vbi ſupra occurrunt. Primum circa indi-

781

Supr. qõ 37. ar. 2. ad 1 & & q. 41. ar. 2. Et Mal. qõ. 12. ar. 5. co.

Digitized by

indignationē, quod non bene exponitur in litera, ſ. quod ſit reputatio indigni, quod ſibi tale q̄d fecerit. Primo, quia ita eſt defectus in multis. Nam aliquando iratus nihil de hoc conſiderat, aliq̄n ſcit ſe hoc demeruiſſe, ꝙ ab eo læderetur, nihilominus iraſcitur. Secundo, quia ſic accepta indignatio non eſt filia iræ. Probatur, q̄a non omnis talis æſtimatio eſt vitioſa. Cō ſtat aūt cēm actū, vel habitum a Greg. aſſignatum pro filia iræ, eſſe vitioſum. A

¶ Dubiū ſcḋm eſt circa tumorē, ꝙ ēt male exponit̄ in lr̄a, q̄a excogitatio viarū vindicandi nō ꝑtinet ad filias ſicut nec vindicta, ſed ꝑtinet ad cōſiliū vindicādi. Deinde ꝓ iſtis duabus filiab. ſimul iratus q̄nq; profert ſigna indignationis voce, nutu, geſtu, & ſimiliter ſigna ſuæ ꝓſtantiæ, & ita non ſpectant ad rixam, contumeliam, blaſphemiam, aut clamorem. ergo ſpectant ad indignationem, & tumorem mētis.

¶ Dubiū tertiū eſt circa clamorem, quod ēt minus bñ exponit̄ ꝑ inordinatā & confuſam locutionē. Primo, quia relinq̄t q̄d eſt de rōne clamoris vocalis, & expreſſit quæ ad eius rōnem nō pertinent, maxime ſi per inordinatā intelligit quo ad ꝓbationem, non quo ad moralem inordinationem. Secundo, reprehenditur ly locutio, q̄a clamor ille aliq̄n fit ſine locutione. Tertio, quia licet clamor definitus à Thoma ex ira oriat̄, non tamen eſt ſatis generale nomen ad comprehendendum omnia, quæ pro clamore, iræ filiam doctores intellexerunt.

¶ Dubium quartum eſt circa rixam, quod ēt male exponitur pro omni nocumento, quod facto proximis infertur ex ira, quia nullus actus proprius alicuius vitij capitalis ſiue ſit act⁹ interior, ſiue exterior, ponitur filia illius vitij, ſed rixa ſic ſumpta ſignificat actum exteriorem iræ, quia appetēs vindictā, facit eam nocēdo proximo. ergo rixa ſic accepta nō eſt filia iræ.

¶ Dubium quintum eſt circa contumeliam & blaſphemiam, ꝙ male utramque author diffiniuit per verba, diſtinguendo eas contra iniurias quæ conſiſtunt in facto, quoniam contumelia etiam conſiſtit in facto, vt patet ſi quis ſignum meretricium poneret in oſtio matronæ. Et ſimiliter blaſphemia conſiſtit in facto, vt patet ſi q̄s imaginē Crucifixi ex ira cōcularet.

¶ Dubium ſextum eſt circa omnes iſtas ſex filias iræ, ꝙ oriuntur ex ira non in genere cauſæ finalis, ſed quia non probat, ideo non affero aliquid probationis.

¶ Dubium ſeptimum non ex Martino eſt, quia author varie in hoc articulo loquitur de tumore mentis. Nam in corpore articuli dicit, ꝙ importat repletionem animi cogitationibus diverſarum viarum vindictæ. In reſponſione vero ad tertium dicit, ꝙ ſignificat conatum, ſeu audaciam hominis intentātis vindictam. Quomodo ſtant hæc duo ſimul? Nam audacia eſt in iraſcibili, cogitationes vero ſunt in ratione, aut cogitatiua.

¶ Dubium octauum eſt rurſus circa indignationem, quoniam eſt potius mater quam filia iræ, quod ſic patet. Aeſtimare eū qui me paruipendit, dignum pœna, præcedit iram, q̄m hinc ego iraſcor contra eum, hoc eſt, appeto vindictam illius, ſed dictam æſtimationem antecedit alia æſtimatio, ſ. æſtimare eundem, quod indignus eſt q̄ talia egerit. Nam prius naturaliter æſtimo indignitatem eius reſpectu actionis ſuæ, quam dignitatem eiuſdem reſpectu paſſionis a me, quoniam illa eſt cauſa iſtius, & per hoc æſtimatio indigni ad inferendū mihi iniuriā eſt mater, non filia iræ, & tamen in litera ponitur filia iræ.

¶ Ad primum dubium de indignatione reſpondetur. quod accidit propterea defectus, quia non ſemper iram comitatur indignatio. Nam conſtat ꝙ ſemper iram ſequitur blaſphemia, & tamē acceptatur illius filia. Nihil igitur obſtat indignationi ad hoc, ꝙ ſit iræ filia, ſi non ſemper iram comitetur, quia filiæ vitij capitalis non ſunt pediſſequæ inſeparabiles à matre, & per hoc poteſt excludi quod dicitur de ſciente ſe demeruiſſe. Sed melius excludi videt̄ per ſuperius dicta, ſ. ꝙ neſcit ignorantia electionis ſe demeruiſſe tantum ab illo nunc &c. qui iraſcitur, licet ſciat in vniuerſali, aut in habitu, aut ſpeculatiue, quod demeruit. Non enim contra moueretur per irā ſi apꝓhēderet oīo ſe demeruiſſe, ſed toleraret, iraſcibilis enim apprehenſio moueretur. Quod vero ſecundo loco obiicitur, q̄d indignatio non eſt ſemper vitioſa, negatur. Nam ſicut contumelia ſemꝑ eſt vitioſa formaliter ſumpta, ita indignatio formaliter ſumpta, quoniam importat inordinatam æſtimationem de indignitate proximi, ſicut contumelia inordinatam

ter aſſignentur ſex filiæ iræ, q̄ ſunt rixa, tumor mentis, cōtumelia, clamor, indignatio, blaſphemia. Blaſphemia. n. ponit̄ ab Iſido. filia ſupbiæ. non ergo debet poni filia iræ.

¶ 2 Præt. Odium naſcitur ex ira, vt Aug.* dicit in regula. ergo deberet numerari inter filias.

¶ 3 Præt. Tumor mētis vr̄ idē eſſe quod ſuperbia, ſuperbia aūt non eſt filia alicui⁹ vitii, ſed mater omniū vitiorum, vt Greg. † dicit 21.

*In 3. regula, tomo 1.

†Li. 31. c. 31.

ablationem honoris per verba, quamuis vtrūque horum materialiter poſſit ſine peccato eſſe. Sicut Paulus, O inſenſati Galatæ. Et dominus, O ſtulti & tardi corde ad credendum. Hoc enim modo poſſet ſine peccato quis æſtimare iniuriantem indignum quod talia fecerit, ſicut de facto, ſic iudicat confeſſor, & ipſemet pœnitens.

¶ Ad ſcḋm dubiū dicit̄ ꝙ iſte homo accipit quaſi impertinens, & omiſit id quod formale eſt in doctrina authoris. Nam quia tumor mētis metaphoricum nomen eſt, author à repletione, quæ quaſi tumorē facit, expoſuit tumorem mentis dicendo quod conſiſtit in repletione animi, cū. ſ. ex appetitu vindictæ repletur animus ſuperfluis cogitationibus diuerſarum viarum ad vindictam. Et ille bonus homo omiſit repletionem & ad ſolam excogitationem ſe contulit. Quo circa dicendum eſt, quod huiuſmodi repletio animi intelligitur ꝑ tumorem mentis. Nec obſtat ꝙ hoc ſpectat ad conſilium, immo hoc confert, quia mens partem apprehenſiuam animæ ſonat, ac per hoc dicendo tumorem mentis, dicimus repletionē partis apprehenſiuæ, ad quam conſtat ſpectare cōſilium. Nec eſt verum huiuſmodi conſilia non eſſe filias iræ, quoniam cōſilium eſt de his quæ ſunt ad finem, & oritur ex fine, ſcilicet vindictæ appetitu. Et propterea falſiſſima eſt ſimilitudo, q̄d ſicut vindicta non ſpectat ad filias iræ, ita nec conſilium de viis vindictæ, quoniam illa eſt finis, hoc eſt ad finem, & ideo illa mater, iſtud filia eſt. Ad id vero quod contra iram dictas duas filias, ſcilicet indignationem & tumorē ſimul obiicitur reſpondetur, quod iniuriæ geſtus, ſeu motus, aut nutus, ſpectant ad clamorem, vt in litera dicitur de dicente fratri ſuo, Racha. Quod autem aliquis ſe præferat in corde, vel in verbis proximo cui eſt iratus, ſpectare videtur potius ad matrē iræ, quæ eſt ſuperbia quam ad filiam eius, quoniam ira ex ſuperbia, qua quis non ſuffert paruipendi, naſcitur. Poteſt etiā pertinere quandoque ad tumorem mentis, hoc eſt, audaciam quæ filia iræ ponitur, vt in calce huius articuli exponitur.

¶ Ad tertium dubium de clamore dicitur, q̄d author nō omiſit neceſſaria, & quod per inordinatam locutionem manifeſtauit ſe non ad inordinatam probationem arctare, cum expreſſe det exemplum de dicēte Racha, vbi nō prolationis, ſed moris eſt inordinatio. Q̄d vero capit iſte, q̄d vſus eſt locutionis vocabulo, debuit aduertere, ꝙ a principali oris officio, quod eſt loqui, denominationem fieri conſonum eſt, maxime apponendo ly, confuſam, & exemplum de interiectionibus. Vnde negatur, quod clamor ſic definitus, ſ. per inordinatam & cōfuſam locutionem, ſit minus adæquatus intentioni doctorum. Nam oīa comprehendit ſane intelligendo, cum reductione. ſ. ſecūdariorum ad principalia, puta, modus clamandi, ad inordinationē vel confuſionē, & non locutionem ad inordinationem, vel confuſionē, & non locutionē ad locutionē. Nec hoc eſt nouum, ſed cōſuetum apud illuſtrium virorum doctrinas.

¶ Ad quartum dubiū de rixa dicitur, quod optime ab authore exponitur, & q̄d nocere facto proximis, non eſt actus proprius iræ, ſed eſt actus proprius alterius vitij, ſcilicet iniuſtitiæ cuius propriū eſt auferre a proximo quod ſuum eſt, puta, honorem, famam, libertatem, integritatem corporis, vitam &c. Et huiuſmodi actus iniuſtitiæ, ſunt actus imperati ab ira, & ordinati ad finem irati, quod eſt vindicta. Et ſic inferre nocumentum facto, quod eſt actus proprius iniuſtitiæ, nomine rixæ nuncupatum, poſitum eſt inter filias iræ, quia ex appetitu vindictæ mouet̄ iratus ad huiuſmodi actus exercēdos ad finē ſuum. Conceſſo ergo quod proprius actus non ponitur filia, negatur quod huiuſmodi actus ſint proprij actus iræ, q̄a ſunt ſecundum ſe proprij iniuſtitiæ, & non ſunt iræ, niſi q̄a aſſumpti ab ira. Et cum dicitur, appetens vindictam facit eam, cōcedo: ſed non ſequitur, ergo facit eam per actum, qui ſecundum ſe eſt ꝓprius iræ. Sufficit nāque quod actus quē facit, ſit irati vt imperatus, & non oportet quod ſit ſecundum ſe irati. Sunt enim dicti actus ſecundum ſe iniuſti, & imperati ab ira.

¶ Ad quintum dubium dicitur, quod mirū eſt de hoc homine, ꝙ opponat ſe contra definitionem contumeliæ, & blaſphemiæ per verba, cum conſtet hunc eſſe morē theologorum, & philoſophorum, ſcilicet principale exprimere, & in principali ſubintelligere ſecundaria, ſicut ſacramentū matrimonii definitur per verba, & tamen mutribus ſine verbo proficitur...

Digitized by

Moral. ergo tumor mentis non debet numerari inter filias iræ.

F Sed contra eſt, ꝙ Greg. 31. Mora.* aſsignat has filias iræ.

Respon. Dicendum, quod ira poteſt tripliciter conſiderari. Vno modo, ſecũdum quod eſt in corde, & ſic ex ira naſcuntur duo vitia. Vnum quidem, ex parte eius contra quem iraſcitur, quem reputat indignum, vt ſibi tale quid fecerit, & ſic ponitur indignatio. Aliud autem vitium eſt ex parte ſui ipſius, inquantum ſcilicet excogitat diuerſas vias vindictæ, & talibus cogitationibus animum ſuũ replet, ſecundum illud Iob 15. Nũquid ſapiens implebit ardore ſtomachum ſuum: & ſic ponitur tumor mentis. Alio modo conſideratur ira ſecundum quod eſt in ore, & ſic ex ira duplex inordinatio procedit. Vna quidem, ſecundum hoc quod homo in modo loquendi iram ſuam demonſtrat, ſicut dictum* eſt de eo, qui dicit fratri ſuo, Racha: & ſic ponitur clamor, per quem intelligitur inordinata & confuſa locutio. Alia etiam eſt inordinatio ſecundũ quod aliquis prorumpit in verba iniurioſa, quæ quidem ſi ſint contra Deum erit blaſphemia, ſi autem contra proximum, contumelia. Tertio modo conſideratur ira ſecundum quod procedit vſque ad factum, & ſic ex ira oriuntur rixæ, per quas intelliguntur omnia nocumenta, quæ facto proximis inferuntur ex ira.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ blaſphemia in quam aliquis prorumpit deliberata mente, procedit ex ſuperbia hominis cõtra Deum ſe erigentis, quia vt dicitur Eccl. 10. Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare a Deo, id eſt, recedere a veneratione eius, eſt prima ſuperbiæ pars, & ex hoc oritur blaſphemia, ſed blaſphemia in quam aliquis prorumpit ex commotione animi, procedit ex ira.

Ad secundum dicendum, ꝙ odium etſi aliquando naſcatur ex ira, tamen habet aliquam priorem cauſam, ex qua directius orit̃, ſcilicet triſtitiam, ſicut econtrario amor naſcit̃ ex dilectione, ex triſtitia autem illata quandoque in iram, quãdoque in odium aliquis mouetur. Vnde conuenĩetius fuit quod odium poneretur oriri ex accidia, quam ex ira.

Ad tertium dicendum, ꝙ tumor mentis non accipitur hic pro ſuperbia, ſed pro quodam conatu, ſiue audacia hominis intentantis vindictam, audacia autem eſt vitiũ fortitudini oppoſitum.

Articulus VIII.

Vtrum ſit aliquod vitium oppoſitum iracundiæ, proueniens ex defectu iræ.

Ad octavum ſic proceditur. Videtur quod non ſit aliquod vitium oppoſitum iracundiæ proueniens ex defectu iræ. Nihil enim eſt vitioſũ, per quod homo Deo aſsimilatur, ſed per hoc quod homo omnino

G eſt ſine ira ſimilatur Deo, qui cũ tranquilitate iudicat. ergo non videtur quod ſit vitioſum omnino ira carere.

¶ 2 Præterea. Defectus eius quod ad nihil eſt vtile, non eſt vitioſus, ſed mot⁹ iræ ad nihil ẽ vtilis, vt ꝓbat Seneca in libr.* quem fecit de ira. ergo uidetur quod defectus irę non ſit uitioſus.

¶ 3 Prętereà. Malum hominis ſecundum* Dionyſium, eſt pter rationem eſſe, ſed ſubtracto omni motu iræ adhuc remanet integrũ

H iudicium rationis. ergo nullus defectus iræ uitium cauſat.

Sed contra eſt, ꝙ Chryſoſto.* dicit ſuper Matth. Qui cum cauſa non iraſcitur, peccat. Patientia enim irrationabilis vitia ſeminat, negligẽtiam nutrit, & non ſolum malos, ſed etiam bonos inuitat ad malum.

Respondeo. Dicendũ, ꝙ ira dupliciter põt intelligi. Vno modo, ſimplex motus voluntatis, quo aliquis non ex paſſione, ſed ex iudicio rationis pœnam inſfligit, & ſic defectus iræ abſque dubio eſt peccatũ. Et hoc modo ira

I accipitur in verbis Chyſoſtomi* qui dicit ibidem. Iracundia quæ cũ cauſa eſt non eſt iracundia ſed iudiciũ, iracundia enim proprie intelligitur commotio paſſionis. Qui autem cum cauſa iraſcitur, ira illius non eſt ex paſſione, ideo iudicare dicitur, non iraſci. Alio modo accipitur ira pro motu appetitus ſenſitiui, qui eſt cũ paſſione & tranſmutatione corporali. Et hic quidem motus ex neceſſi-

K tate conſequit̃ in homine ad ſimplicem motum voluntatis, quia naturaliter appetitus inferior ſeq̃tur motum appetitus ſuperioris, niſi aliquid repugnet. Et ideo nõ poteſt totaliter deficere motus iræ in appetitu ſenſitiuo, niſi per ſubtractionẽ, vel debilitatẽ voluntarij motus. Et ideo ex conſequẽti etiam defectus paſſionis irę vitioſus eſt, ſicut & defectus voluntarij motus ad puniẽdum ſecundum iudicium rationis.

Ad primum ergo dicendum, quòd ille qui totaliter non iraſcitur cum debet iraſci, imitatur quidem Deum quantum ad carentiã paſſionis, non autem quan-

ita contumelia, & blaſphemia principaliter verbo fiunt, ſi tamen verbis fieri poſ-

Li. 31. ca. 31. ſunt. Et ſicut non derogat doctrinæ, veritati, & authoritati definiuiſſe matrimonij ſacramentum per verba, quia principaliter fit per verba, ita non derogat in propoſito eadem ratione.

¶ Ad ſextum dubiũ, ꝙ eſt vltimum Martini dicitur, quod omnes iſtæ ſex filiæ oriũtur ex ira in genere cauſæ finalis. Nam ex appetitu vindictę oritur magnificatio iniuriæ, quam ſignificat indignatio & repletio mentis cum audacia, quam ſignificat timor mentis, & blaſphemia, vt patet, & contumelia, & rixa,

Art. 5. ad 3. & clamor. Hæc enim ordinantur ab irato ad ſuum finem, qui eſt vindicta, & quodlibet eorum eſt ſecundum ſe malum.

¶ Ad ſeptimum dubium dicitur, quod author non loquitur varie de tumore, ſed explicat tumorẽ mẽtis conſiſtere non in ſola parte apprehenſiua, ſed etiam in appetitiua, ita quod in apprehenſiua ponit repletionem, & in appetiua audaciã. Hæc enim repletionem ad tumoris perfectionẽ ducit.

¶ Ad octauũ dubiũ, de indignatione dicitur, quod ex parte irati primo occurrit, ꝙ ille qui parui pendit. meretur puniri, eo ꝙ ipſe paruipenſus eſt ab eo & ſic adeſt appetitus vindictæ. & deinde iratus conſiderando cauſam ſuæ iræ, ſcilicet iniuriam, ſibi illatam, q̃a in huiuſmodi conſiderationibus ingroſſatur naturali progreſſu animus, magnificat iniuriam ſibi illatã, & ex parte perſonę, quæ intulit tanto iuſtiorem putat, quãto vel ſe innoxium, vel illum benefactorem vel beneficiatũ, vel neutrum, vel minus offenſum. Et ſiquidem huiuſmodi ponderat, & ſic indignat̃ contra perſonam quę offendit, ita quod ꝓ quanto huiuſmodi magnificatio iniuriæ in perſonam quæ reſpicit perſonã quę offendit, indignatio conſtituitur, reſpicit dico & quo ad partẽ apprehenſiuam ęſtimando perſonam indignam, ut offenderit me ſic &c. & quo ad partem appetitiuam appetendo illi, ut tali. Eſt autem huiuſmodi indignatio & quo ad cogitationẽ, & quo ad appetitũ, filia iræ quia ad finẽ vindictę ordinatur huiuſmodi ęſtimatio & appetitus, ſed apparet quod præcedat iram, quia cauſa, hoc eſt, iniuria, quę ponderatur, præcedit irã. Li. 2. ca. 11.

Et uide de his ſi vis artic. 5. quæſtio. 12. de malo. Argumentum autem in oppoſitum procedit de ordine harum dignitatum ſecundum ſe. Noſtrũ Ca. 4. de di. no. p. 4. non remote a fine.

eſt enim ex parte irati conſiderare hæc. Quamuis dici poſſit quod indignitas perſonę ad iniuriandum conſiderata in confuſo ſpectat ad cauſam non filiam iræ: ſed eadem indignitas poſtmodum diſtincte conſiderata: ſpectat ad indignationem, quæ eſt filia iræ modo dicto. Hom. 11. in Matt. in opere imperfecto inter princ. & mediũ, to. 2.

¶ Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimę octaua Articulum octauum.

IN art. 8. eiuſdem q. 158. nihil ſcribendum occurrit contra Senecam & Tullium niſi replicare ſuperius dictum: ſcilicet: quod quo ad executionem punitionis, non debet homo eſſe ſicut lex mortua: ſed iuſtitia animata vtens organis iuuãtibus a natura ad hoc datis vt eſt ira. Hom. 11. in Matt. in opere imperfecto inter prĩci. & med. tomo 2.

Digitized by Google

quantum ad hoc, quod Deus ex iudicio punit.

Ad secundum dicendum, ꝙ paſſio iræ vtilis eſt, ſicut & omnes alii motus appetitus ſenſitiui, ad hoc quod homo promptius exequatur id quod ratio dictat, alioquin fruſtra eſſet in homine appetitus ſenſitiuus, cum tamen natura nihil faciat fruſtra.

Ad tertium dicendum, ꝙ in eo qui ordinate agit, iudicium rationis non ſolum eſt cauſa ſimplicis motus voluntatis, ſed ẽt paſſionis appetit' ſenſitiui, vt dictũ ẽ * & ĩõ ſicut remotio affect' ẽ ſignũ remotionis cãæ, ita ẽt remotio iræ eſt ſignũ remotionis iudicii rõnis.

QVAESTIO CLIX.

De crudelitate, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum ẽ de crudelitate.

Et circa hoc quærũtur duo

¶Primo, Vtrum crudelitas opponatur clementiæ.

¶Secundo, De comparatione ei' ad ſæuitiam, vel feritatem.

ARTICVLVS I.

Vtrum crudelitas opponatur clementiæ.

AD PRIMVM ſic ꝓcedit. Videtur qđ crudelitas nõ opponatur clementiæ. Dicit enim Seneca in 2. de clemẽtia* quod illi vocãtur crudeles, qui excedunt in puniendo, quod contrariatur iuſtitiæ, clemẽtia autẽ non ponitur pars iuſtitiæ, ſed temperantiæ. ergo crudelitas non videtur opponi clementiæ.

¶2 Præt. Hierem. 6. dicitur. Crudelis eſt, & non miſerebitur, & ſic
D videtur quod crudelitas opponaẽ miſericordiæ: ſed miſericordia non eſt idem clementiæ, vt ſupra dictum eſt * ergo crudelitas non opponitur clementiæ.

¶3 Præt. Clẽentia cõſideraẽ circa inflictionẽ pęnarũ, vt dictũ ẽ, ſed crudelitas conſideratur in ſubtractione beneficiorũ, ſm illud Prouerb. 11. Qui autẽ crudelis eſt etiã propinquos abiicit. ergo crudelitas, non opponitur clementiæ.

Sed contra eſt, quod dicit
C Seneca in 2. de clementia, * quod opponitur clementiæ crudelitas, quæ nihil aliud eſt, quam atrocitas animi in exigendis pœnis.

Respon. Dicendum, quod nomen crudelitatis a crudita ſũptum eſſe videtur. Sicut autem ea quæ ſunt cocta & digeſta, ſolent habere ſuauem & dulcem ſaporẽ ita illa quę ſunt cruda, habẽt horribilem & aſperum. Dictum eſt autem ſupra,* quod clementia importat quandam animi lenitatem ſiue dulcedinem, per quã aliquis eſt di
D minutiuus pęnarum. Vnde directe crudelitas clementiæ opponitur.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut diminutio pœnarum, quæ eſt ſecundum rõnem ptinet

¶Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimę nonæ Articulum primum.

IN ar. 1. q. 159. dubium ex Martino in quæſtione de crudelitate occurrit impugnãte authorẽ in hoc, qđ crudelitas a crudo dicit, propter aſperitatem ſaporis, tum qa crudelitas a cruore immediate uenit, vel ſi a crudelitate venit non ꝑꝑ ſaporem, ſed ꝑꝑ cruorem dr, q in crudis carnib. abundat, cum quia alias oẽ opus iracundię eſſet crudelitas, quia in oĩ tali eſt indigeſtio, & ſapor aſper &c.

¶Ad hoc dr, qđ quo ad nominis deriuationem patet ex ipſa formatione vocabuli, quod crudele a crudo dr. Ac per hoc non niſi mediate a cruore, a quo crudũ venit, dr. An autẽ crudelitas a crudo rõne cruoris an ratione cruditatis appellata ſit, vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, modo in illam ſtultitiã non incidat, quod crudelitas ſolũ reſpectu ſanguineæ pœnæ dicaẽ, qm ſiue ſuſpendio, ſiue ſũmerſione qs enecet, crudelitatis uitium non effugit. Quia ergo vtrũque dici põt, & ad deſignandũ crudelitatis effectum cruditas ipſa ratione indigeſti, & aſperi ſaporis deſeruit, optime ex hac ſimilitudine crudelitas declarata eſt ab authore.

¶Ad ſecundam vero obiectionem negatur ſequela. Et ad probationem eius negatur aſſumptum, quoniam iracũdia non ex animi aſperitate, ſed ex paſſionis velocitate, vehementia, vel firmitate operaẽ crudelitas uero ex animi aſperitate. Vnde illa iraſcibilẽ, iſta voluntatem reformat ut proprium ſubiectum.

¶In eodem ar. in rñſione ad primum dubiũ ex Martino ibidem occurrit, arguente: Contra per dulcedinem & auſteritatem animi intelliguntur ipſi habitus clementiæ & crudelitatis, aut aliquę diſpoſitiones naturales ad actus. Non ſm, qa extra propoſitum eſſet. ergo primũ. Sed contra, Omnis habitus ptinet ad eãdẽ uirtutẽ, ad quã ſpectat ſuus actus ꝓprius: ſed iſti habitus non ſpectant ad iuſtitiã: ergo habẽt interiores actus, qui nec ad iuſtitiam, nec ad iniuſtitiam pertinent.

¶Ad hoc dicitur, prędiſtinguendo, quod habitũ habere interiorẽ actum ſibi propriũ, poteſt intelligi dupliciter. Vno mõ in genere naturæ, puta aliquã uolitionem ita ſuã, ꝙ illã met non oportet quod informata ſit altero habitu. Et ſic falſum eſt, omnem habitum habere operationem ſibi propriam. Et nulla forte eſt volitio uirtuoſa, quæ duobus ſaltem habitib. non egeat. Alio modo, in genere moris, & ſic verum eſt, quod omnis habitus habet actum ſibi proprium, ita quod vt ſic, hoc eſt, vt informatus illo habitu, non eſt alterius habitus.

¶Ad argumentum ergo dicitur, ꝙ author intelligit de ipſis habitibus virtutis clementiæ, & uitii crudelitatis. Et cum dr, habitus & actus proprius ad eandem ſpectant uirtutem, concedit de actu in genere moris. Et cũ ſubdit, ꝙ iſti habitus non
A ſpectant ad iuſtitiam & iniuſtitiã, conceditur, ꝙ non ſunt habitus iuſtitiæ & iniuſtitiæ. Et cum infertur ergo habent actus proprios, qui nec ad iuſtitiam, nec ad iniuſtitiam pertinẽt, reſpondetur ꝙ habẽt actus proprios in genere moris, qui vt ſic nec ad iuſtitiam, nec ad iniuſtitiam pertinent. cum quo tamẽ ſtat ꝙ illimet actus in genere naturæ adiunctam habeãt aliã moralitatem ex iuſtitia, vel iniuſtitia. v.g. Iſte actus qui eſt velle diminuere pęnam nunc, hic &c. ſm tõ nem eſt a clementia, pro quanto hoc velle ex animi lenitate ꝓcedit. Et idem actus eſt ab æquitate ꝓ q̃to ex uoluntate conformi intentioni legiſlatoris procedit. Et ſimiliter iſte actus, ꝙ eſt velle ſine modo punire, pro quanto ex auſteritate eſt animi, crudelitatis eſt, ꝓ quanto eſt ablatiuus inuite a proximo, qđ ſuum eſt, iniuſtitiæ eſt. Poſſunt enim virtutes, & vitia in vnũ interiorem actum coire diuerſis rationibus, & non ſolum in vnum actum interiorem conuenire.

¶In eadem reſponſione ad primum, duo dubia adhuc occurrunt ad hominem. Primum eſt, quòd ſi per exceſſus pœnarum quantum ad id quod exterius agitur, pertinet ad iniuſtitiã. Hoc enim aduertẽe ſupradictis, quoniam poſita eſt differentia inter clementiam, & manſuetudinem in art. 3. quæſti. 157. quòd manſuetudo eſt moderatiua paſſionis iræ: clementia autem eſt moderatiua exterioris punitionis. Quomodo ſtant, hæc duo ſimul. ſ. quòd exterior punitio hic non crudelitati, ſed iuſtitiæ tribuatur, ibi vero clementiæ? Eadem. n. ratio de crudelitate & clementia eſt.

¶Scdm dubium eſt, Quia author hic ponit crudelitatẽ directe opponi clemẽtiæ, & tñ ſuperius in q. 108. ar. 2. ad tertium ponit crudelitatem & oppoſitũ uitiũ cõtraria (vt extrema medio) virtuti uindicationis. Quo ſtãt iſta duo ſimul? Impoſſibi-
E le namque eſt, quod unum vitium ſit extremũ reſpectu duarum medietatum virtutis, quamuis poſſint eſſe plurima extrema ex vna parte, ſecundum diuerſa tamen, reſpectu vnius medii, vt de extremis magnanimitatis apparet.

¶Ad primũ dubiũ dr, ꝙ quia mediũ relatũ ad vnũ extremũ induit reliquũ, iõ clemẽtia cõparata ad mãſuetudinẽ, induit ꝙ eſt iuſtitiæ, ſ. moderari exteriorẽ punitionẽ, & relata ad iuſtitiã, induit quod quaſi eſt manſuetudinis. ſ. moderari interiorẽ actũ. Et ꝓpterea oportet conſiderare, ad quod propoſitum ſermo fiat, & ſane intelligere quæ dicunẽ, & ceſſabũt cõtrarietates. Scdm. n. veritatẽ punitio exterior, vt diminuibilis ex aĩ lenitate, ad clemẽtiã, & vt augmẽtabilis ex animi auſteritatẽ, ad crudelitatẽ, ſpectat, abſolute autẽ ad iuſtitiã, vel iniuſtitiam.

¶Ad ſm dubium dicitur, ꝙ propter penuriam vocabulorum crudelitatis nomine uocamus tam vitium oppoſitum uindicationi per exceſſum, quã etiam oppoſitũ ꝑ exceſſum clemẽtiæ. Diſtinguuntur ſiquidem ſpecie hæc uitia, quia crudelitas

In corp. art.

782 Infra arti. 2. ad 1.

Cap. 4.

q. 157. art. 1 & ar. 4. ad 3.

† q. præced. ar. 1. & ar. 4. ad 3.

Lib. 2. ca. 4. in princ.

q. 157. art. 4. ad 3. & ar. 3. ad 1.

Digitized by Google

oppoſita clementiæ, reſpicit punitionem, vt augmẽtabilẽ ex animi aſperitate. Crudelitas uero oppoſita vindicationi, reſpicit punitionẽ immoderatã, vt conferentẽ ad immunitatẽ perſonæ vindicantis. Nam & ipſa uindicationis uirtus ſub tali ratione reſpicit moderatam punitionem, vt ſuperius patet.

F niam vti nomine cauſę, intelligendo cauſam honeſtam, vel apparenter, & vti nomine culpę, in litera ęquiparari videntur, dum primo nomine cauſæ iuſtæ, & deinde nomine culpę utitur, quia iuſtitia in punitionibus reſpicit culpam. Pœna enim proprie ſoli culpæ debetur.

ad epicheiam, ſed ipſa dulcedo affectus, ex qua homo ad hoc inclinatur, pertinet ad clementiam, ita etiam ſuper exceſſus pœnarũ quãtum ad id quod exterius agitur, pertinet ad iniuſtitiam, ſed quantum ad auſteritatem animi, per quam aliquis ſit promptus ad pœnas augendas, pertinet ad crudelitatem. G

Ad secundum dicendum, quod miſericordia, & clementia conueniunt in hoc, quod vtraque refugit & abhorret miſeriam alienã, aliter tamen & aliter. Nam ad miſericodiam pertinet miſeriæ ſubuenire per beneficii collationem ad clementiam autem pertinet miſeriam diminuere per ſubtractionem pœnarum, Et quia crudelitas ſuperabundantiam in exigendis pœnis importat, directius opponitur clemẽtiæ, quam miſericordię: tamen propter ſimilitudinem harum virtutum accipitur quandoque crudelitas pro miſericordia.

Ad tertium dicendum, quod crudelitas ibi accipitur pro immiſericordia, ad quam pertinet beneficia nõ largiri. quamuis etiã dici poſſit, quod ipſa beneficii ſubtractio, quædam pœna eſt.

Articulus II.

Vtrum crudelitas à ſæuitia, ſiue feritate differat.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod crudelitas a ſæuitia, ſiue feritate, non differat. Vni enim virtuti ex vna parte vnum vitiũ videtur eſſe oppoſitum, ſed clementiæ per ſuperabundantiam opponitur & ſæuitia, & crudelitas. ergo videtur quod ſæuitia & crudelitas ſint idem.

¶ 2 Præterea. Iſidorus dicit in* libro Etymologiarum, quod ſeuerus dicitur quaſi ſæuus & verus, quia ſine pietate tenet iuſtitiam, & ſic ſæuitia videtur excludere remiſſionem pœnarum in iudiciis quod pertinet ad pietatem, hoc autem dictum eſt* ad cudelitatem pertinere. ergo crudelitas eſt idẽ quod ſæuitia.

¶ 3 Præterea. Sicut virtuti opponitur aliquod vitium in exceſſu, ita etiam & in defectu, quod quidem contrariatur & virtuti quæ eſt in medio, & vitio quod eſt in exceſſu, ſed idem vitium ad defectum pertinens, opponitur & H crudelitati, & ſęuitiæ, videlicet remiſſio, vel diſſolutio. dicit enim Gregor. 30.* Moral. Sit amor, ſed non emolliens: ſit rigor, ſed non exaſperans, ſit zelus, ſed non immoderate ſæuiens, ſit pietas, ſed non plus quam expediat parcens. ergo ſæuitia eſt idem crudelitati.

Sed contra eſt, quod Seneca dicit in 2.* de clemẽtia, quod ille qui nõ læſus, nec peccatori iraſcitur, non dicitur crudelis, ſed I ferus, ſiue ſæuus.

Respon. Dicendum, quod nomẽ ſæuitiæ & feritatis à ſimilitudine ferarum accipitur, quę etiã dicuntur ſæuæ. Huiuſmodi enim

¶ *Super quæſtionis centeſimæ quinquageſimę nonæ Articulum ſecũdũ*

In art. 2. eiuſdem q. 59. dubiũ ex Martino, vbi ſupra occurrit, arguente contra authorem ſic dicentem, quod crudelitas importat inflictionẽ pœnæ ex culpa. Primo, quia hæc opinio non videtur conformis Valerio ponenti multa crudelitatis exẽpla, in quibus pœna inflicta eſt nõ ex culpa, ſed ex cauſa. Secũdo, quia non eſt conformis Senecæ, quia non utitur nomine, culpæ, ſed cauſæ.

¶ Dubium ſecundum occurrit ex Martino ibidem dicente, quod ſæuitia, ſeu feritas nõ bene diffinitur à Thoma, cum ait, quòd ſecundum eam aliquis non conſiderat culpã eius qui punitur, ſed ſolum hic delectatur in hominum cruciatu, tum primo, quia puniens alium propter offenſam. & cum hoc delectatus in eius cruciatu, eſt ferus, tum ſecundo, quia puniẽs nõ propter culpam, ſed propter propriã utilitatẽ, nõ delectatus in hominum cruciatu inaudi-
784 Sup. q. 157. ar. 1 ad 3.
tis ſuplicijs, eſt ferus, ſicut Phalaris. Et confirmat ex dictis Th. dicentis quod feritas differt à crudelitate, ſicut beſtialitas a malitia humana, ita quod omnis effuſio ſanguinis inhumana & beſtialis, eſt feritas, ſecundum Thom.

¶ Tertium dubium eſt ex Martino circa reſpõſionẽ ad tertiũ, pro quãto dicit, quod remiſſio punitionis directe opponitur crudelitati, & non ſæuitiæ. Dicit. n. quod iſta ſolutio non ſufficit, quia vel cuilibet uitio in exceſſu reſpondet propriũ uitium in defectu, vel nõ. Si ſic, quæro quod eſt illud quod opponitur ſæuitiæ. Hoc enim potiſſime quęrere videtur argumentum. Si nõ K tunc hoc aperte fuerat dicendum, & non prętermittendum.

¶ Ad primum dubium dicitur, quod cũ bonum ſit triplex, ſcilicet vtile, delectabile, & honeſtum, & beſtiæ ad vtile ac delectabile tendant in occiſionem hominum, ad honeſtum autẽ nullatenus, cõſequens eſt, vt crudelitas, quæ eſt humana malitia, & feritas quæ malitia eſt beſtialis, penes fines hos diſtinguantur, quod crudelitas ad cãm honeſti boni reſpiciat, & propterea dicatur attendere ad aliquã iuſtitiæ cauſam, & ad culpam, feritas autem ad vtile & delectabile ſolum fertur, & ſic beſtię ſęuiũt in homines cauſa ſui cibi, & delectationis in eo. Et licet ita videatur, proprie loquendo, quia tamẽ vocabulis contingit quandoque latius vti: ideo non eſt mirũ ſi quandoque authores alij, præcipue nõ philoſophi morales aliter nomine crudelitatis vſi fuerint. Et hoc modo forte. Valerius crudelitate ſine cauſa honeſti boni veri, vel apparentis vſus eſt. quod aũt Seneca nomine cauſę nõ culpæ vtatur, nihil refert: quo-

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quod puniens ob culpam & delectatus in cruciatu, ſi delectatio ſiſtit infra limites cruciatus inquãtũ reſpõdet culpæ, non eſt ferus. Quod ſi incipiat ab immoderata punitione culpæ, vt deueniat in delectatione cruciatus humani ſecundum ſe, primo crudelis, deinde ferus eſt. Li. 10. c. 18. cuius initiũ eſt: Sapien, circa med.
Quod aũt ſecũdo obijcitur de ſęuiente propter vtilitatem ſine delectatione, ſoluitur ex eo, quòd hoc per accidens tantum eſſet poſſibile, ſi poſſibile eſſe. *Ar. præced. ad 2.
Nam per ſe loquendo, qui nulla cauſa iuſtitiæ conſiderata, ſolaque vtilitate ſua ducitur ad occidendum hominem, quantum eſt ex natura actus, paſcit ſe clade humana, ac per hoc delectatur in cruciatu hominis inquantũ eſt ſibi vtilis, quamuis non delectetur in hominis cruciatu ſecundum ſe, quod excederet etiam feritatem. Li. 20. Mor. cap. 6. inter prin. & me.
Nam beſtiæ delectantur in morte animalis, vt utilis eis ad alimentum. Quocirca talis eſt ferus, & delectatur in clade humana ut utilis. & cõſonant ſic omnia ex S. Thoma allata. Li. 2. c. 4. circa med.

¶ Ad tertium dubiũ dicitur, quòd reſponſio authoris eſt ſufficiens. Ad obiectionem reſpondetur, quod petitio eſt impertinens, & ideo non eſt illi reſpondendum. Argumentum enim non petit, an cuilibet uitio in exceſſu reſpondeat illud uitium in defectu: nec quærit quod vitium opponit ſæuitiæ, ut arguens ſomniat, ſed ex identitate vnius oppoſiti, ſ. vitii in defectu, ſ. remiſſionis in puniendo, arguit ad identitatem crudelitatis, & ſæuitię, quæ ſe tenent ex parte exceſſus. Et ſolutio eſt per interemptionem, ſ. quod remiſſio punitiua non opponitur directæ vtrique, ſed crudelitati tantum. Et probat quod dicit, vt patet in litera: & ſic remanet argumentum ſufficientiſſime ſolutum. Curioſo autem de illa impertinente queſtione dici poteſt, quod vitijs beſtialitatis reſpondere poſſunt vitia aliqua directe eis oppoſita per defectum. Et ratio eſt, quia in his quę extra humana exiſtunt, ſicut cõtingit beſtialitas, quia homo humano modo exceditur, ita contingit deficere, ita vt rationis ordo totaliter non attendatur, puta, ſi quis tam manſuetus ſit, vt ſecũdum nullam rationem contra moueatur ad quodcunque. Talis. n. diſpoſitio peior, quam beſtialis videtur. Sed quia rariſſime, aut nunquam apparent huiuſmodi vitia, & innominata ſunt, ideo latere uidentur. Atteſtatur autem his quia homines vtriuſque ſexus nudos publice conuerſari communiter, ad beſtialitatis vitium per defectum circa ueſtitũ ſpectat, & comedere carbones aut calcem, ſeu terram, ad beſtialitatis uitium per defectum a naturali cibo ſpectat.

animalia nocent hominibus, vt ex eorum corporibus paſcantur, non ex aliqua iuſtitiæ cauſa, cuius conſideratio pertinet ad ſolam rationem. Et ideo, proprie loquendo, feritas, vel ſæuitia dicitur ſecundum quam aliquis in pœnis inferendis non conſiderat aliquam culpam eius qui punitur, ſed ſolum hoc, quod delectatur in hominum cruciatu, & ſic patet ꝙ continetur ſub beſtialitate. Nam talis delectatio non eſt humana, ſed beſtialis proueniens vel ex mala conſuetudine, vel corruptione naturæ, ſicut & aliæ hmõdi beſtiales affectiones, ſed crudelitas non ſolum attendit culpam in eo qui punitur, ſed excedit modum in puniendo, & ideo crudelitas differt a ſæuitia, ſiue feritate, ſicut malitia humana a beſtialitate, vt dicitur 7. Eth.*

Lib. 7. c. 5. tomo 5.

B AD PRIMVM ergo dicendum, quod clementia eſt virtus humana, vnde directe ſibi opponitur crudelitas, quæ eſt malitia humana, ſed ſæuitia, vel feritas continetur ſub beſtialitate. Vnde non directe opponitur clementiæ ſed ſuper excellentiori virtuti, quã Philoſoph. vocat heroicam, vel diuinam, quæ ſecundum nos videtur pertinere ad dona Spiritusſancti. Vnde poteſt dici, ꝙ ſæuitia directe opponitur dono pietatis.

Li. 7. Eth. circa princ. lib. tom. 5.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſeuerus non dicitur ſimpliciter ſæuus, quia hoc ſonat in vitium; ſed dicitur ſæuus circa* ſeueritatem propter aliquam ſimilitudinem ſæuitiæ, quæ non eſt diminutiua pœnarum.

* Al. veritatem.

AD TERTIVM dicendum, quod remiſſio in puniẽdo non eſt vitium, niſi inquantũ prætermittitur ordo iuſtitiæ, quo aliquis deberet puniri propter culpam quam excedit crudelitas. Sæuitia autem penitus hunc ordinem non attendit, vnde remiſſio punitionis directe opponitur crudelitati, non autem ſæuitiæ. C

QVAESTIO CLX.

De modeſtia, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de modeſtia. Et primo de ipſa in communi. Secũdo, de ſingulis quæ ſub ea continentur. D

Circa primũ quærũtur duo

¶ Primo, Vtrum modeſtia ſit pars temperantiæ.

¶ Secũdo, Quæ ſit materiã modeſtiæ

ARTICVLVS I.

Vtrũ modeſtia ſit pars tẽperãtiæ

AD PRIMVM ſic proceditr. Videtr quod modeſtia non ſit pars temperantiæ. Modeſtia enim a mõ dicitur: ſed in omnibus virtutibus requirit̃ modus, nam virtus ordinatur ad bõnum, bonum autem vt Augu. dicit in lib.* de natura boni, cõſiſtit in mõ, ſpecie, & ordine. ergo modeſtia eſt generalis virtus: non ergo debet poni pars temperantiæ.

¶ 2 Præt. Laus temperantiæ videtur conſiſtere precipue ex quadã moderatione. Ex hac autem ſumitur nomen modeſtiæ, ergo modeſtia eſt idem quod temperantia, & non pars eius.

¶ 3 Præt. Modeſtia videtur conſiſtere circa proximorũ correctionem, ſecundum illud 2. Ad Tim. 2. Seruum Dei nõ oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes, cum modeſtia corripiẽtem eos, q reſiſtunt veritati, ſed correctio delinquentium eſt actus iuſtitiæ, vel charitatis, vt ſupra habitum, eſt.* ergo videtur quod modeſtia magis ſit pars iuſtitiæ, quam temperantiæ.

B SED CONTRA eſt, quod Tullius* ponit modeſtiam partẽ temperantiæ.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt* temperanti moderationem adhibet circa ea, in quibus difficillimum eſt moderari, ſcilicet circa concupiſcentias delectationum tactus. Vbicumque autem eſt aliqua virtus ſpecialiter circa aliquod maximum, oportet eſſe aliam virtutem circa ea quæ mediocriter ſe habent, eo quòd oportet quantum ad omnia, vitam hominis ſecundum virtutem eſſe regulatam, ſicut ſupradictũ eſt,* ꝙ magnificentia eſt circa magnos ſumptus pecuniarũ, pter q̃ eſt neceſſaria liberalitas, quę ſit circa mediocres ſumptus. Vñ neceſſariũ ẽ, ꝙ ſit q̃dã virtus moderatiua in aliis mediocribus, in quibus nõ eſt ita difficile moderari. Et hæc virtus vocatur modeſtia, & adiungitur temperantiæ, tanquam principali. C

D AD PRIMVM ergo dicendum, quod nomẽ commune quãdoque appropriatur his quæ ſunt infima, ſicut nomen cõmune angelorum appropriatur infimo ordini angelorum, ita etiam & modus qui communiter obſeruatur in qualibet virtute, appropriatur ſpecialiter uirtuti, quę in minimis modum ponit.

AD SECVNDVM dicendum, quòd aliqua indigent temperantia propter ſuam vehementiam ſicut forte vinum temperatur, ſed moderatio requiritur in omnibus, & ideo temperantia magis ſe habet ad paſſiones vehementes, modeſtia vero ad mediocres. E

AD TERTIVM dicendum, quòd modeſtia accipitur ibi modo communiter ſumpto, prout requiritur in omnibus virtutibus.

ARTICVLVS II.

Vtrũ modeſtia ſit ſolum circa exteriores actiones

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ modeſtia ſit

¶ Super quæſtionis centeſimę ſexageſimę Articulum primum.

IN ar. 1. qõ. 160. dubium occurrit circa illam propoſitionem. Vbicunque eſt aliqua virtus ſpecialis circa aliquod maximum, oportet eſſe aliam virtutem circa ea quæ mediocriter ſe habent. Videtur. n. hæc propoſitio contraria primo veritati, quia circa concupiſcentias, & iras, & timores, ac audacias, eſt aliqua uirtus ſpecialis circa maximũ, puta, caſtitas, ſiue abſtinentia, manſuetudo fortitudo, & tamen nulla ponitur virtus circa ea quæ mediocriter ſe habẽt in dictis materiis. De inde apparet contraria authori, qui ſuperius in q. 129. ex propoſito docuit, quod circa paſſiones quæ in quãtum paſſiones ſunt, principaliter aduerſantur rationi non diſtinguuntur duę virtutes, una circa magnum, & alia circa mediocre.

785 Sup. qõ. 143. Et 2. d. 44. q. 2. ar. 1. ad 3. Et 3. diſt. 33. q. 3. art. 2. q. 2. co. & ad 3. Et ad Ti. 3. Ca. 3. to. 6.

¶ Ad dubitationem hãc breuiter dicitur, quod maior illa ſane eſt intelligenda, ſ. de mediocribus, in quibus ſaluatur propria difficultas notabilis. Sic enim intellecta, omnes inſtantias & ſimpliciter, & ad hominem excludit. Nec arguendus eſt diminutionis propterea author, quia in omni ſermone formali cũ de materia virtutis moralis in communi agitur ſubintelliguntur ſaluæ cõdit ones communes, ſeu generaliter requiſitę ad materiam virtutis moralis. Et propterea ſicut ſubintelligitur, quod de mediocrib⁹, quæ ſunt actus humani, eſt ſermo, quia ſoli humani actus ſunt materia virtutũ moralium, ita ſubintelligitur, quòd de mediocribus habentibus ꝓpriam difficultatem notabilem eſt ſermo, quia circa ſola difficilia eſt virtus. Conſtat autem hanc eſſe mentem authoris nõ ſolum ex 2. ar. allegatę quęſtionis, ſed etiã ex ratione hic ſubiuncta. ſ. eo quòd oportet quantum ad omnia vitam hominis ſecũdum virtutem eſſe regulatam. Hæc. n. rõ monſtrat, quod de mediocribus quæ reſtant virtute regulanda, loquitur. Ita ꝙ ſi pro quia, mediocria aliqua ſunt quæ ſub maximorum regula comprehendũtur, de illis non eſt ſermo, vt pote iam ſortitis ſuas regulas. Vnde & exẽplum dedit author in illa materia in qua maximũ habet ſuam difficultatem, & mediocre habet propriã difficultatem, ſ. circa ſumptus, vt patet ex ſupradictis.

Q. 13. art. 8.

L. 2. de inuẽtione, in fol. 3. ante ſinẽ. q. 141. art. 4. & 157. ar. 3.

Q. 134. ar. 3. ad 1.

¶ Super quęſtionis centeſimę ſexageſimę Articulum ſecundum.

IN ar. 2. eiuſdem qõnis aduerte primo, quod author in corpore articuli de virtutibus ab aliis poſitis circa materiam modeſtię, refert ſe ad quæ-

786 Infr. q. 168. ar. 1. Et 3. d. 33. q. 3. ar. 2. q. 1. ad 3.

ſtionem 342. de partibus temperantiæ, vbi videre poteris. Aduerte ſecúdo, quod in reſponſione ad ſecundum author, vult qđ partes modeſtiæ non oportet, quòd diſtinguantur penes diuerſitatem materiæ in hoc, quòd ſic ut eſt circa paſſionem, non ſit circa operationem, & econtra, ſicut diſtinguuntur iuſtitia & temperantia per hoc, q̄ illa eſt circa operationes, iſta circa paſſiones, quoniam ſtat, vnam & eandem ſpeciem modeſtiæ eſſe, & circa paſſiones, & circa operationes, quia in operationibus, & paſſionibus, in quibus non eſt aliqua excellens difficultas ex parte materiæ, ſed ſolum ex parte moderationis, non ponitur virtus niſi una. Et ut hęc intelligas inſpice ad oppoſita. v. g. Cú quis ex ira percutit hominem, eſt ibi paſſio iræ, & actio percuſſionis iniuſtę. Et ex parte vtriuſque materiæ eſt propria excellens difficultas, quoniam ita habet ſuam reſiſtentiam ad rationem & operatio ad proximum habet propriam difficultatem, vt recta ſit, Et propterea oportet ibi aliam eſſe virtutem circa moderationē iræ, & aliam circa moderationē operationis ſm ſe. Et duo vitia incurruntur in percuſſione huiuſmodi. ſ. iracundiæ, & iniuſtitiæ. Vbi autem paſſio, & operatio ex propriis non habent excellentes ſuas difficultates, v. g. exteriores motus corporis, & interiores quidam effectus, q̄ ſunt exteriorum motuū rationes, ex hoc ſolo difficultatem notabilem habent, qđ moderamine egent, & ideó vnica pars modeſtię ſufficit ad vtramque, nec oportet vnam modeſtiæ partem ponere ad [illegible] tales effectus, & ad alteram ad moderandū exteriora opera. Ex duobus ergo capitibus [illegible] ſua ad tam diuerſas

Art. præced.

Lib. 2. de inuentione in fol. 3. ante finem lib. D. 903.

ſolum circa exteriores actiones, interiores enim motus paſſionū, alijs noti eſſe nó poſſunt, ſed Apóſtolus ad Philipen. 4. mandat, vt modeſtia noſtra nota ſit omnibus hominibus. ergo modeſtia eſt ſolum circa exteriores actiones.

F

¶ 2 Præ. Virtutes q̄ ſunt circa paſſiones, diſtinguuntur a virtute iuſtitiæ, quæ eſt circa operationes, ſed modeſtia videtur eſſe vna virtus. ſi ergo eſt circa operationes exteriores, non erit circa aliquas interiores paſſiones.

¶ 3 Præt. Nulla virtus vna & eadē eſt circa ea, quæ pertinēt ad appetitum, quod eſt proprium virtutū moralium, & circa ea quę pertinēt ad cognitionem, quæ eſt proprie virtutum intellectualium, neque etiam circa ea quæ pertinēt ad iraſcibilē & concupiſcibilem. ſi ergo modeſtia eſt vna virtus, non poteſt eſſe circa omnia prædicta.

G

Sed contra In omnibus prædictis oportet obſeruare modum, a quo modeſtia dicitur. ergo circa omnia p̄dicta eſt modeſtia.

Respon. Dicendum, quòd ſicut dictum eſt* modeſtia differt a temperātia in hoc, quod temperantia eſt moderatiua eorum, quę difficillimū eſt refrænare, modeſtia autem eſt moderatiua eorum quæ in hoc mediocriter ſe habēt, Diuerſimodę autem aliqui de modeſtia videtur eſſe locuti. Vbi cumque enim conſiderauerunt aliquā ſpecialem rationem boni, vel difficultatis in moderando, illud ſubtraxerunt modeſtiæ, relinquentes modeſtiam circa minora. Manifeſtum eſt autem omnibus, quod refrænatio delectationum tactus ſpecialem quandam difficultatem habet, vnde omnes temperantiam à modeſtia diſtinxerunt. Et propter hoc Tullius* conſiderauit q̄dam ſpeciale bonum eſſe in moderatione pœnarum, & ideo etiam clementiam, ſubtraxit modeſtiæ ponens modeſtiā circa omnia quę relinquuntur moderanda, quæ q̄dem videtur eſſe quatuor, quorū vnum eſt motus animi ad aliquā excellētiam, quam moderatur humilitas, ſecundum autem deſiderium eorum quę pertinent ad cognitionem, & in hoc moderatur ſtudioſitas, quæ opponitur curioſitati: tertium autē, quod pertinet ad corporales motus & actiones, vt ſcilicet decenter & honeſte fiāt tam in his quæ ſerio, quam in his q̄ ludo aguntur; quartū aūt eſt, q̄ pertinet ad exteriorem apparatū puta, in veſtibus, & in alijs huiuſmodi. Sed circa quędam eorū alii poſuerunt quaſdam virtutes ſicut

F Andronicus, manſuetudinem, ſimplicitatem, humilitatem, & alia huiuſmodi, de quibus ſupra* dictum eſt. Ariſtot. † autem circa delectationem ludorum poſuit eutrapeliam, quæ omnia continentur ſub modeſtia, ſecundum quod a Tullio accipitur. Et hoc modo modeſtia ſe habet non ſolum circa exteriores actiones, ſed etiam circa interiores.

* q. 143.
† Art. 4. Eth. ca. 8. tom. 5.

Ad primum ergo dicendū, quod Apoſtolus loquitur de modeſtia prout eſt circa exteriora. Et tamen etiam interiorum moderatio manifeſtari poteſt per quædam exteriora ſigna.

G Ad secundum dicendum quod ſub modeſtia continentur diuerſæ virtutes, quæ a diuerſis aſſignantur, vnde nihil prohibet modeſtiam eſſe circa ea quæ requirunt diuerſas virtutes. Et tamen non eſt tanta diuerſitas inter partes modeſtiæ adinuicem, quanta eſt iuſtitiæ, quæ eſt circa operationes ad temperantiam, quæ eſt circa paſſiones, quia in actionibus & paſſionibus, non eſt aliqua excellens difficultas ex parte materiæ, ſed ſolum ex parte moderationis, non attenditur virtus niſi vna, ſ. ſecundum rationem moderationis. Et per hoc patet etiam reſponſio ad tertium.

ſe extendit materias, vt in hac rōſione exprimit. Primo ex hoc, quod ſub ea diuerſæ cōtinentur uirtutes. Scđo ex eo, quod pars eius vna ſufficit ad paſſionē, & operationem, moderandam.

QVAESTIO CLXI.

H *De ſpeciebus modeſtiæ, in ſex articulos diuiſa.*

Postea conſiderandum eſt de ſpeciebus modeſtiæ. Et primo, de humilitate & ſuperbia, quę ei opponitˋ. Secūdo, de ſtudioſitate & curioſitate ſibi oppoſita. Tertio, de modeſtia, ſecundum quod eſt in verbis vel in factis. Quarto, de modeſtia, ſecundum quod eſt circa exteriorem cultum.

I

Circa humilitatem quęrūtur ſex.

¶ Primo, Vtrum humilitas ſit virtus.
¶ Secundo, Vtrum conſiſtat in appetitu, vel in iudicio rationis.
¶ Tertio, Vtrum aliquis per humilitatem ſe debeat omnibus ſubiicere,
K ¶ Quarto, Vtrum ſit pars modeſtiæ vel temperantiæ.
¶ Quinto, De comparatione eius ad alias virtutes.
¶ Sexto, De gradibus humilitatis

Articvlvs I.

Vtrum humilitas ſit virtus.

Ad primvm ſic proceditˋ. Videtur qđ humilitas non ſit virtus. Virtus enim importat rationem boni, ſed humi-

¶ *Super quæſtionis centeſimę ſexageſimę primæ Articulum primum.*

In articu. 1. quæſtio. 161. dubium primo occurrit circa efficaciam proceſſus literæ ad concludendum. Et ideo circa appetitum boni ardui neceſſaria eſt duplex virtus una refrænāns, & alia firmans &c. Apparet enim proceſſus ille defectiuus ex eo, quod fortitudo vna exiſtens, eſt firmans, & refrænās circa arduum malum, & magnificentia vna eſt firmans, & refrænans circa bonum arduum. Et propterea debebat concludere, quod vel ſunt neceſſariæ duę virtutes, vel vna habens utrumque actum. Et tamen abſolute concluſum eſt, quod neceſſariæ ſunt duæ virtutes. ¶ Ad hoc dicitur, qđ proceſſus literæ eſt efficaciſſimus formaliter intellectus. Nam formaliter loquendo, paſſiones differentes in hoc, quod altera conſiſtit in pulſu, altera in tractu, egent, vt hic, in virtutibus diuerſarum rationum ſcilicet ſub rōne refrænantis, & ſub rōne firmantis. Per accidēs autem

787

Supr. q. 186. arti. 3. ad 3. Et infr. præſen. q. arti. 2. & 4. cor.

ſtr. Cū huiuſmodi paſſiones determinturē ad aliquā materiā, in qua ex vno & eodē more prouenit rō refrænandi & firmandi, contingit quod paſſiones differentes in hoc, ꝙ altera conſiſtit in intenſione, & altera in contractione, vnam tantum in illa materia exigant virtutem, ita quòd paſsiones, quæ ſecundum ſe duas requirerent virtutes, relatæ ad talem materiam, ratione materiæ vna ſunt contentę virtute. Et qm̄ in propoſito proceſſus literæ eſt de paſſionibus ſic ſecūdū ſe differētibus, & non contradictis ad materiā vnde gratia materiæ vnitas proueniat virtutis, quia bonum arduum non eſt materia exigens vnitatem virtutis, quamuis tale bonū arduū puta, honor, aut magnꝰ ſūptus exigat vnitatem virtutis, ideo optime infert quod circa appetitum boni ardui neceſſaria eſt duplex virtus. Obiectiones autem in oppoſitum loquuntur deiſtis paſſionibus cōtractus ad materiam exigere vnitate virtutis, quia loquūtur de huiuſmodi paſſionibus contractis ad tale bonum, vel malum arduum, puta, ad pericula mortis, vt cōtingit in fortitudine, & ad magnos ſumptus vt contingit in magnificentia.

Li.7.tex.17. & 10.to.2.

litas videtur importare rationem mali pœnalis, ſ'm illud Pſa.104. Humiliauerunt in compedibus pedes eius. ergo humilitas nō eſt virtus.

¶ 2 Præt. Virtus, & vitium opponuntur: ſed humilitas quandoque ſonat in vitium. dicitur. n. Eccl.19. Eſt qui nequiter ſe humiliat. ergo humilitas non eſt virtus.

¶ 3 Præt. Nulla virtus opponitur alij virtuti, ſed humilitas uidetur opponi virtuti magnanimitatis, quę tendit in magna, humilitas autem ipſa refugit. ergo videtur ꝙ humilitas non ſit virtus.

¶ 4 Præt. Virtus eſt diſpoſitio perfecti, vt dicitur in 7. Phyſi.* ſed humilitas videtur eſſe imperfectorū, vnde & Deo conuenit humiliari, quia nulli ſubiici poteſt ergo videtur quòd humilitas non ſit virtus.

¶ 5 Præ. Omnis virtus moralis eſt circa actiones, & paſsiones, vt dicitur in 2. Ethic.* ſed humilitas non connumeratur a Phil. inter virtutes, quæ ſunt circa paſsiones, nec etiam continetur ſub iuſtitia, quæ eſt circa actiones. ergo uidetur quod non ſit virtus.

Li.2.c.5. tomo.5.

Sed contra eſt, qđ Origenes * dicit, exponens illud Luc.1. G Reſpexit humilitatem ancillę ſuæ, Humilitas ꝓprie in ſcripturis vna de virtutibus prædicatur, ait quippe Saluator. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.

Homil.8. in Lucā a medio illius, tomo 3.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, cum de paſsionibus ageretur, bonum arduum habet aliquid vnde attrahit appetitū ſcilicet ipſam rationē boni, & habet aliquid retrahēs, ſcilicet ipſam difficultatem adipſcendi, ſecundū quorum primum inſurgit motus H ſpei, & ſecundum aliud, motus deſperationis. Dictum eſt autē ſu-

1.2.q.23. articu.2.

¶ In eodem art. primo dubium ex Martino in q.1. de humilitate occurrit directe contra authorem hic arguente, quod humilitas, & magnanimitas non ſic diſtinguuntur, quod humilitas eſt refrænare ſpem, ne immoderate tendat in excelſa: magnanimitatis vero eſt firmare contra deſperationem, & impellere animum ad magna, & intendit Martinus, quod humilitas eſt quædam magnanimitas, & non eſt virtus diſparata ab illa. Primo, quia refrænare animum ne feratur in magna, quibus quis non eſt dignus, eſt actus magnanimitatis, vt patet 4. Eth. ergo per hunc actum non eſt differentia inter humilitatem, & magnanimitatem, ſed cōuenientia in actu manifeſtat identitatē earum. Secundo, quia virtus, qua fit ne immoderate feramur in ardua, eſt media inter puſillanimitatem, & caymontem. ergo eſt magnanimitas. Tertio, quia non dignificare ſe quibus nō eſt dignus eſt actus magnanimitatis, ergo &c. Probatur aſſumptum, cum quia eiuſdem virtutis eſt dignificare ſe, quibus eſt dignus, & non dignificare ſe quibus non eſt dignus: tum quia poſito caſu, quod aliquis uirtuoſe agat, & per ſolam magnanimitatem inquirat an ſit dignus aliquo arduo, & vere concludendo non dignificat ſe illo. ergo non dignificare ſe eſt actus magnanimitatis. Quarto, ex oppoſitis. quia vtriſque eſt vnum oppoſitum, ſcilicet præſumptio.

¶ Affert deinde multas rationes ſupponentes, quod humilitas conſiſtat in contemptu exteriorum bonorum, & appetitu eorum quę ſunt vere magna. Et demum ꝙ proprius actus humilitatis eſt æquanimitas in proſperis, hoc eſt, in bonis deſiderabilibus, probat dupliciter. Primo, authoritate Tullij in 1. de offic. Secundo; quia æquanimitas eſt actus alicuius virtutis, & non niſi humilitatis. ergo. Maior patet, quia eſt actus deliberatus rectæ rationi conſentaneus. Minor probatur inducendo per ſingulas virtutes alias à magnanimitate.

¶ Ad euidentiam huius rei aduertēdum eſt, quod quia nouella eſt iſta phantaſia Martini, qua humilitatē poſuit magnanimitatem eſſe reſpectu exteriorum bonorum, ideo doctores, qui de humilitate ſcripſerunt, circa hanc, quæ inopinate ſuperuenit, nequaquam non ſoliciti de hoc directe nō ſcripſerunt. Et propterea oportet nunc ex doctrina ſanctorum colligere quid eſt humilitatis virtus, & cōfutare, ac exterminare a finibus Eccleſiæ, philoſophię moralis nouitatē hāc. Et quoniā ex propria operatione & propria materia, ſeu obiecto virtus maxime cognoſcitur, & diſcernitur ab alijs, ideo hic inchoando dicimus, F ꝙ actus, & materia humilitatis diſtinguunt manifeſte humilitatem à magnanimitate. Nam actus humilitatis reſpectu perſonarum, eſt ſubijci omnibus, iuxta illud Apoſtoli ad Phili.2. In humilitate ſuperiores ſibiinuicem arbitrantes. Reſpectu vero officiorū adminiſtrationū, & honorū indignū, & inutilem ſe habere iuxta ſeptimū gradum humilitatis a Beato Benedicto poſitū, neuter autem actus conuenit magnanimo. Nam magnanimus qcquid eſt minorationis vitat vt patet in 4. Ethic & dignificat ſe multis magnis, qbus eſt dignus, vt patet ibidem. Materia quoq; magnanimitatis i ſolis magnis eſt, intantum q circa mediocria ponit alia virtus, vt patet in 5. Ethico. Humilitatis vero materia, omnia bona ſunt, ſiue ſecundum ſe ſint magna ſiue parua, quoniā eſt circa eadem, circa quæ eſt ſuperbia, conſtat autem ſuperbiā eſſe etiam in excellentia minimorum, ut patet in mechanicis, & mediocribus officijs, in quibus peſsima ſuperbia inuenitur, ſunt enim etiam coqui ſuperbi. Falſiſſimū ergo eſt, humilitatem eſſe magnanimitatem, ſed quia obſcurior apparet diſtinctio formalis refrænationis quæ fit ab humilitate, & refrænationis quæ fit a magnamitate, & harū diſtinctio eſt cauſa quæſtionis, ſciendum eſt, ꝙ cum in rationali creatura ſint quaſi duæ partes, ſ. id quod eſt Dei, & id ꝙ eſt ſui, & ad id ꝙ eſt Dei ſpectet quicquid boni eſt, & ad id qđ eſt noſtrū ſpectet quicquid mali eſt iuxta illud Oſeæ 13. Perditio tua Iſrael ex te, ſalus aut ex me, dupliciter pōt humana cognitio, & humanus affectus perfici, ſcilicet ſumēdo regulas operum ſuorū ex eo qđ eſt Dei, vel ſumendo regulas ex eo quod eſt ſui. Et ſi quidem homo conſideret donum Dei in ſe & ſ'm illud reguI let æſtimationem ſuam, puta, quia eſt doctus, æſtimat ſe dignū doctoratu, & ꝓpterea deſideret & ꝓcuret ipſum, recte ſe habet hō ſ'm virtutes morales, q̄ ordinant ad uitā politicā, puta ſecundū magnanimitatē, magnificentiam, & reliquas virtutes, quarum regulæ conferunt bonum bono, hoc eſt, donum quo quis eſt prædit us, ad bonum conſequendum, vel exercendum. Si uero homo conſideret ſe ſecundū id quod ſui tantum eſt, referendo ſic ſe ad Deum, id quod Dei eſt, & ſecundum hoc regulet æſtimationem, affectumque ſuum, puta, quia ſic nihil eſt niſi defectus, culpa offenſaque Dei, & ſic ſe æſtimat, & iudicat ſe omni quod Dei eſt, ſubijci, & ſimiliter ad omnia quæ Dei ſunt, indignum ac inutilē, & affectum ſuum format, ut ſubditus ad dominum, ut indignus & inutilis ad occurrētia, rectiſsime ſic homo ſe habet ſecundum uirtutem quam dominus Ieſus mundo inutilis dicens Diſcite a me, quia humiK lis ſum corde. In huiuſmodi ſiquidem cognitione non ſpeculatiue, ſed practice tanquā regula, & in huiuſmodi appetitu conſiſtit humilitas, ut clarius & latius patebit in quæſtionis ſequentis art.1. & 2. Vnde & patet quantū diſtet frænatio ſpei ne immoderate feratur in magna, inquantum a magnanimitate & inquantum ab humilitate fit. Nam licet in hoc conueniant ꝙ utraque eſt ſ'm rationem rectam, diſtinguuntur tamē in hoc, ꝙ magnanimitas tenet ſpem ne feratur ſupra cōdigna & hoc quantum ad rationem ardui, & ne feratur ſupra poſſibile per proprias uires: eſt enim ſpes de arduo poſsibili; Humilitas uero tenet ſpem ne feratur in aliquid ut condignum & ne feratur in aliquid ut poſsibile per proprias uires, ſed tñ per potentiā eius, quod Dei eſt: ita quod ſi unus & idē homo magnanimus atque humilis tendat in aliquod arduum puta in magnum charitatis, iuſtitiæ, aut fortitudinis actum inquātum magnanimus commenſurato opere uiribus proprijs, ſperabit illud perficere, & ſic confidens accinget ſe ad opus. Inquantum

quantem humilis illudmet condignum ſperat vt indignus, & vt per id quod Dei eſt poſſibile. Quocirca humilitas ſupponit id quod magnanimi, & mediocris eſt innominati, qui non tēdit niſi ad ea, quibus ſecundum Dei ipſius dona, dignus quis eſt, & ſuperaddit ſubiectionem hanc ſpei, vt ſcilicet ſperet illud vt id quod Dei eſt acquiſibile, & conſeruabile. Magnum namque ſrænū appetitui noſtro imponitur, cum ad obiectū tenditur, ut noſtrā ſuperās indignitatem, & per alienū gratuitūque auxiliū habendum, aut conſeruandum. Vnde & de ſanctis angelis hac ratione canimus. Tremunt poteſtates. Relato namque Dei dono quod habent, & de cuius æterna cōſeruatione ſunt certi, ad id quod ex parte angelorū ſe tenet, pro quāto ſunt ea nihilo &c. tremor inſurgere dicitur, quia ex hac parte nulli condignitas, ſed poſsibilis defectus patet, totumque alieno, ac gratuito auxilio tribuitur. Ex hoc autem quod humilitas ſupponit id quod magnanimitatis eſt, apparet, quod ſit magnanimitas. Et quia corrumpitur non ſolum per ſua contraria ſui præſuppoſiti, ſicut uiſus corrumpitur non ſolū p excellentiam uiſibilis & tenebræ, ſed etiam p contraria tactus, q præſupponitur a uiſu, ideo creditur, quod communicet, in contrarijs cum magnanimitate, cum tamen ſecundum ueritatem habeat ſua propria contraria ut in ſequen. patebit. Hæc autem eſſe ſecundum doctrinam authoris, patet ex litera, ſi pſpicaciter uideatur. Plures namque habes, quod humilitas pcipue importat ſubiectionē hominis ad Deum, ſub qua comprehenditur, q homo id quod ſuum eſt ei quod Dei eſt ſubijciat tam in perſonis, quam in quibuſcumque bonis &c.

1.2. q. 60. artic. 4.

Li. 10. ca. 8. cuius inuitiū, eſt humilis in princ.

¶ Ex his igitur ad obiecta reſpondetur. Et ad primum dicitur diſtinguendo, quod refrenare ſpem ne immoderate feratur in excelſa, contingit dupliciter, ſiue excedentia dignitatem, & ſic conceditur quod ſpectat ad magnanimitatē, ſecundario tamen, uel ut ad condigna animo ſecundum id quod ſui, & hoc ſpectat ad humilitatem. Et ſi inſtetur ergo habetur inter tum quod penes hunc actum, utpote communem utriuſque ſecundum diuerſas rationes, non erat ponenda diſtinctio inter humilitatem, & magnanimitatem, ut in litera fit. Reſpondetur, quod diſtinctio facta in litera intelligēda eſt penes actus principales, quia ſcilicet principalis actus humilitatis eſt frænare ſpem ne immoderate feratur in excelſa: principalis aūt actus magnanimitatis eſt firmare contra deſperationem, & impellere animum ad excelſa. Et hinc patet diuerſitas earum, quia pens actus principales diuerſitas uirtutum attenditur, cum quibus tamen ſtat, quod magnanimitas ſecundario actu refrænet etiam ſpem, alia tamen ratione, quam humilitas.

¶ Ad ſecundum dicitur per eandem diſtinctionem, uel aliter

prā,* ꝙ circa motus appetitiuos, qui ſe habent per modum impulſionis, oportet eſſe virtutem moralem moderantem, & refrænantem. Circa illos autē qui ſe habent per modum retractionis, & reſilitionis ex parte appetitus, oportet eſſe virtutem moralem firmātem, & impellentē, & ideo circa appe- G titum boni ardui neceſſaria eſt duplex virtus. Vna quidem quę temperet, & refrenet animum, ne immoderate tendat in excelſa, & hoc pertinet ad virtutem humilitatis. Alia vero, quę firmet animum cōtra deſperationem, & impellat ipſum ad proſecutionem magnorū ſecundum rationem rectā, & hæc eſt magnanimitas. Et ſic patet ꝙ humilitas eſt quædam virtus.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ ſicut Iſido.* dicit in lib. etymolo. humilis dicitur quaſi humi acH cliuus, ideſt, imis inhęrens, quod quidem cōtingit dupliciter. Vno modo ex principio extrinſeco, puta cum aliquis ab alio deijcitur, & ſic humilitas eſt pęna. Alio modo a principio intrinſeco, & hoc poteſt fieri quādoque quidem bene puta, cum aliquis conſiderans ſuū defectum tenet ſe in infimis ſecū dum ſuum modum, ſicut Abraham dixit ad Dominum, Geneſ. 18. Loquar ad dominum meum cum ſim puluis, & cinis, & hoc mo I do humilitas ponitur virtus. Quādoque autem poteſt fieri male, puta, cum homo honorem ſuum nō intelligens, comparat ſe iumentis inſipientibus, & ſimilis fit illis.

quod virtus quæ principali ſuo actu facit ne immoderate feramur in magna, nō eſt magnanimitatis, ſed humilitatis. Nec eſt media inter puſillanimitatem, & praeſumptionem; ſed uirtus quæ ſecundario actu huiuſmodi refrenat ſpem, talis eſt media inter dicta uitia, & eſt magnanimitas.

¶ Ad tertium dicitur quod indignificare ſe quibus nō eſt dignus, contingit dupliciter, ſcilicet per comparationem ad uirtutem, ſeu bonum quod eſt in homine & ſic in arduis ſpectat, ſecundario tamen ad magnanimitatem. Alio modo, referendo id quod eſt Dei ad id quod eſt hominis, & ſic ſpectat ad humilitatem. Et propterea non oportet aliter reſpondere ad probationes, ex quo conceditur antecedens in primo ſenſu.

In ſol. ad 1. arg. ar. præc.

¶ Ad quartum ex oppoſitis negatur, quod humilitas opponatur directe præſumptioni, quæ opponitur magnanimitati; quoniam diuerſarum rationum ſunt, ut infra patebit clarius.

Li. 2. cap. 5. a med. tom. 5.

¶ Ad allatas deinde rationes ſupponentes, quod humilitas conſiſtat in deſpicientia externorum bonorum, dicitur quod falſum ſupponunt, quoniam actus humilitatis principalis, ſecundum quem iudicatur uirtutes, eſt ſubiectio ſui ad id quod Dei ē. Vt enim ipſum nomen oſtendit humilitas non ſignificat excellentiam qua bō ſuper aliqua feratur, ut ſuperior deſpiciens ea, ſed importat deiectionem quandam, ſimiliter nec appetitus eorum, quæ vere magna ſunt, eſt principalis humilitatis actus, ſed magis ſubiectio quædam appetitus, vt ipſum nomen monſtrat. Et ratio eſt, quia humilitas magis reprimit ſpem, quam vtatur illa, cuius oppoſitū eſt in magnanimitate, quæ magis ſpe vtitur quam reprimat, vt ipſius nomē mōſtrat ſignificans animū ad magna.

¶ Ad demum allata ad probandū, quod æquanimitas eſt proprius humilitatis actus, dicitur quod falſum hoc eſt: & quod Tullius de magnanimitate loquitur, ac forti liberoque animo, non de humilitate quam Theologi tractant, quam nemo principum huius ſeculi nouit, & ſi procul odorem ipſius ſenſerint aliquid illius mandantes.

¶ Ad ſecundam probationem negatur, quod æquanimitas in proſperis ſit actus deliberatus &c. Nam æquanimitas non eſt nomen actus, ſed diſpoſitionis, ſeu ſtatus animi, importat n. ęqualitatem animi, quæ eſt effectus non actus virtutis. Et quidem quod in proſperis non recedat aliquis a recto ſtatu animi ex multis fit virtutibus. Quod enim nō recedat per animi tumorem fit per humilitatem, quod nō recedat per appetitū inordinatum vindictæ, fit per manſuetudinem, ꝙ nō recedat per libidinem vſurpandi aliena fit per iuſtitiam, quod non p concupiſcentiam, fit per temperantiā. Et breuiter clare patet quod æquanimitas non eſt actus, ſed ſtatus. Et ſi alicui uirtuti ſpecialiter tribuendus eſſet effectus ille, charitati tribuēdus eſt

Ad ſecundum dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt,* humilitas ſecundum quod eſt virtus, in ſui rōne importat quandam laudabilem deiectionem in ima. Hoc autem quandoque fit ſolum ſecūdum ſigna exteriora ſecundum fictionē, vnde hęc eſt falſa humilitas, de G qua Auguſtinus dicit in quadam epiſtola, quod eſt magna ſupbia, quia ſcilicet videtur tendere ad excellentiam glorię. Quandoque autem fit ſecundum interiorem motum animæ, & ſecundum hoc humilitas proprie ponitur virtus, quia virtus non conſiſtit in exterioribus, ſed principaliter in interiori electione mentis, ut patet per Philoſophum in lib. Ethic.*

Ad tertium dicendum, ꝙ humilitas reprimit appetitum, ne tendat in magna præter rationem rectam. Magnanimitas autem aniH mum ad magna impellit ſecundū rationem rectā, unde patet quod magnanimitas non opponitur humilitati, ſed conueniunt in hoc, quod vtraque eſt ſecundum rationem rectam.

Ad quartum dicendum, ꝙ perfectum dicitur aliquid dupliciter. Vno modo ſimpliciter in quo ſcilicet nullus defectus inuenitur nec ſecundum ſuam naturam, nec per reſpectum ad aliquid aliud, & I ſic ſolus Deus eſt perfectus, cui ſecundum naturam diuinam nō cōpetit humilitas, ſed ſolum ſecūdū naturam aſſumptam. Alio modo, poteſt dici aliquid perfectum ſecundum quid puta, ſecundum ſuā

eſt, quoniam per ipſam homo erga Deum, ſeipſum, ac proximum, recte ſe habet, & pax, quæ trãquillitatem animi ponit, charitati attributa ſuperius eſt. A

¶In eodem ar. 1. in reſponſionibus argumentorum, nota quę diximus authoritate firmari. Nam in reſponſione ad primũ habes, quod humilitas eſt, cum aliqs conſiderans defectũ ſuũ tenet ſe in infimis &c. Et ſimiliter in reſponſione ad quartum, ꝙ quantumcumque perfecto ex relatione ſuę imperfectionis ad Deũ, conuenit humilitas. Et in reſponſione ad quintum, ꝙ humilitas, ſm ꝙ eſt ſpecialis virtus, præcipue, hoc eſt, principaliter reſpicit ſubiectionẽ &c.

naturam, aut ſtatum, aut tempus. Et hoc modo homo virtuoſus eſt perfectus, cuius tamen perfectio in comparatione ad Deum deficiens inuenitur, ſm illud Iſa. 40. Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & ſic cuilibet homini poteſt conuenire humilitas.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ Philoſ. intendebat agere de uirtutibus, ſecundum quod ordinãtur B ad vitam ciuilem, in qua ſubiectio unius hominis ad alterum, ſecundum legis ordinem determinatur: & ideo cõtinetur ſub iuſtitia legali. Humilitas autem ſecundum, ꝙ eſt ſpecialis virtus, præcipue reſpicit ſubiectionem hominis ad Deũ propter quem etiam alijs humiliando ſe ſubiicit.

ARTICVLVS II.

Vtrum humilitas conſiſtat circa appetitum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod humilitas non conſiſtat circa appetitum, ſed magis circa iudiciũ rationis. Humilitas enim ſupbiæ opponitur: ſed ſuperbia maxime cõſiſtit in his, quæ pertinent ad cognitionẽ. dicit enim Gregor. 34. Mor.* qđ ſuperbia cum exterius vſq; ad corpus extẽdiť, pri° p oculos iudicatur, vnde & in Pſal. 130. dicitur, Domine, nõ eſt exaltatũ cor meum, neque elati ſunt oculi B mei. Oculi autem maxime deſeruiũt cognitioni, vnde videtur qđ humilitas maxime ſit circa cognitiõẽ, p ꝗ de ſe aliqs ęſtimat parua. Li. 34 Mor. c. 6. in princ.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in li. de virg.* qđ humilitas pene tota diſciplina chriſtiana eſt. Nihil ergo quod in diſciplina chriſtiana continetur, repugnat humilitati, ſed in diſciplina chriſtiana admonemur ad appetẽdum meliora, ſm illud 12. Aemulamini chariſmata meliora. ergo ad humilitatem non pertinet reprimere appetitum arduo C rum, ſed magis æſtimationem. Ca. 3. in medio, tom. 6.

¶ 3 Præt. Ad eandem uirtutem p

¶Super quæſtionis centeſimę ſexageſimę primæ Articulum ſecundum.

IN art. 2. eiuſdem quæſtionis dubium occurrit circa principium corporis articuli primi, Ad humilitatẽ ꝓprie pertinet, vt aliquis reprimat ſeipſũ, ne feratur in ea, quæ ſunt ſupra ſe. Et eſt ratio dubij, tum primo, quia obſcuritatem parit diuerſitas dictorum. In præcedenti namque articulo, humilitas ex parte modi diffinita eſt, dicendo, quòd ad humilitatem pertinet refrænare animum, ne immoderate tendat in excelſa: Hic autẽ ex parte obiecti dicitur, ꝙ ad humilitatem pertinet refrænare hominem ne tendat ad ea, quæ ſunt ſupra ſe. Eſt autẽ hoc obſcuritatis cauſa, quia ex parte modi manifeſta eſt diſtinctio humilitatis à magnanimitate, ſed ex parte obiecti nõ, ex quo vtraque frænat hominem ne tendat in ea, quæ ſunt ſupra ſe. Tum ſecundo quia aut hic eſt ſermo de his, quæ ſunt ſupra hominem ſecundum regulã magnanimitatis, aut de his quæ ſunt ſupra hominẽ ſm regulam humilitatis, aut de his quæ D ſunt ſupra hominẽ ſimpliciter, & abſolute. Nõ põt dici primũ quia talia, vt ſic, magnanimitati ſunt propria. Nec ſecundum quia commune eſt omnibus appetibilibus ſiue excedant, ſiue non, quod ſecundum humilitatis regulam appetantur, vt ſupra hominem, quia ad omnia humilis ſe habet, vt indignus. Vnde per hoc dictum non haberetur appetibile proportionatum humili, & ſuperexcedẽs ipſum. Nec tertiũ, quia reſpectu appetibiliũ, quæ ſimpliciter ſunt ſupra hominem, ſufficit magnanimitas, & ſic humilitas ſuperflueret. Nec põt ſaluari hoc dicendo, ꝙ humilitas non ſuperfluit, quia opus eſt vna uirtute, quæ habeat pro principali actu repreſſionem animi, ne tẽdat in ea, quæ ſunt ſupra ſe, hęc aũt eſt humilitas, nõ magnanimitas. Hoc enim falſum eſt, quoniam niſi habeatur alia formalis ratio virtutis, neceſſitas iſta non ſufficit ad multiplican E das uirtutes: Alioquin oporteret ponere in materia fortitudinis duas uirtutes, ſ. fortitudinem, cuius principalis act° eſt firmare contra timorem, & vnã aliã, cuius principalis actus eſſet frænare audaciam, quamuis fortitudo ſecundario actu frænet illam. Sic dicitur, in propoſito, ꝙ quamuis magnanimitas ſecundario actu frænet animum ne tendat in ea, quæ ſunt ſupra ſe, oportet tñ ponere humilitatem, ut ſit uirtus actu principali refrænãs hominem ne tendat in ea, quæ ſunt ſupra ſe. Quocirca licet verum ſit, quod magnanimitas, & humilitas, inter ſe ſic differant, quod principalis actus illius eſt impellere, iſtius eſt reprimere, ſi tamen materia eſt eadem vtriuſque aliunde oportet neceſſitatem humilitatis ponere.

¶Ad hęc ordine præpoſtero dicitur, quod ſermo literę eſt de his, quę ſunt ſupra ſe ſimpliciter, & abſolute. Et conceditur, quod humilis, & magnanimus conueniunt in materia, ꝓ quanto vterque tendit in magna, & reprimit ſe ab his, ꝗ ſunt ſimpliciter & abſolute ſupra ſe. Reprimit enim incipientem in via Dei à præſumptione operũ perfectorũ, ſicut gramaticũ ab orando, quod eſt actus ſuperioris facultatis, & huiuſmodi, ſed differentia conſiſtit in ratione reprimendi. Nam magnanimus reprimit ſe ab his, quæ ſunt ſupra ſe ea ratione, quia collatione facta totius, quod in ſe ẽ ad illud, inuenit ſe imparem illi. Humilis autem ea ratione, quia tendere in illa aduerſatur ſubiectioni ſui ad Deum, & id quod Dei eſt, ita ꝙ tam humilis ut ſic, quam magnanimus vt ſic, habet cogitationem & eorũ quæ ſunt ſimpliciter, & abſolute ſupra ſe, & infra ſe, & commẽſurata ſibi. Sed in regulis, & appetitu regulato eſt differentia, quia magnanimus ſumit regulas ſuas ad proſequendum, & uitandũ ex ipſo bono rationis in proſequendo proportionata, & malo rationis, niſi proſequeretur quæ ſupra, aut infra eſſent, humilis aũt ad eadem tẽdit, & eadem uitat. Et ꝓpterea dictum eſt, quod ſupponit non magnanimitatem, ſed id quod magnanimitatis eſt, ſcilicet ipſa commenſurata, excedentia, aut excelſa, ſed regulas ſumit ex bono diuinæ reuerentiæ, hoc eſt, ex collatione eius quòd ſui eſt ad Deũ, & id ꝙ Dei eſt. Et quia ad hoc ꝙ homo in hoc exilio celeſtis patriæ, ciuis perfectus uirtute huius uiæ ſit maxime exigitur, quod recte ſe habeat tam in intellectu practico, quam affectu, & operatione ſecundũ collationem imperfecti ſui ad Deum, & id qđ Dei eſt, quoniam huiuſmodi collationis ſubiectione prætermiſſa, in infinita ruet mala, ideo humilitas hinc ultra magnanimitatem, & alias uirtutes neceſſaria eſt. Et per hæc patet ſolutio ſecundæ obiectionis.

¶Ad primam autem dicitur, ꝙ diuerſitas dictorum non parit obſcuritatem, ſed auget claritatem, qm̃ prius notum tantum erat humilis modus tendendi in excelſa, quia ſcilicet tantum moderate, hoc eſt, ut indignum, tendere facit in excelſa. Nunc uero declaratum eſt, quod etiam obiectum, in quod tẽdit humilis eſt moderatum, hoc eſt non ſupra ſe ſimpliciter & abſolute, ut ex utraque ſimul iuncta doctrina habeas, quod humilis ſic ad omnia ſe habet vt indignus, qđ tamen non niſi ad cõmenſurata ſibi abſolute tendit, & ad illa tendit ut indignus.

¶In eodem art. 2. in reſponſione ad ſecundum nota duo. Primum eſt, ꝙ ſupra dixi, ꝙ quia humilitas moderatur ſpẽ, quæ eſt boni ardui poſſibilis, oportet, ꝙ alicui potentiæ innitatur qua mediante illud adipiſcendum, ſeu cõſeruandum ſperet. Et quia innitur auxilio Dei, & eius quod Dei eſt, ideo contra humilitatem eſſe dr̃, quòd aliquis ad maiora tendat ex confidentia propriarum uirium. Secundum eſt, quod in litera ꝑ ly maiora, non intelligas niſi illa de quibus eſt ſermo in argumento hoc eſt, dona Dei meliora, aliter humiles præſumptuoſos faceres ad quæque maiora. Et rurſus, quia auxiliũ diuinum ordinatum eſt, quia quę a Deo ſunt, ordinata ſunt, ut dicitur Roman. 13. ideo humilis ad chariſmata meliora ſi tendit, innixus diuino auxilio, hoc appetat, & conetur ſperans ordinate ſibi opem diuinam affuturam ad meliora dona, non quod attentet inchoans ea quæ perfectorum ſunt, ut multi incipientes in uia Dei ſtatim ad contemplationis quietem ſtudent uolare, in quo non ſolum imprudenter, ſed ſuperbe agunt, non menſurantes ſeipſos & uehementer errant, ac periculoſe. Debẽt. n. ad meliora ordinate procedere, prius domãdo ꝓprias paſſiones, ac operationes exteriores, poſt frequentes uictorias in

789 Infr. artic. 6. co. & q. 165. ar. 3. ad 2.

Digitized by Google

campo ſubactis hoſtibus, ad montem quietæ contemplationis aſcendere. Simile quid accidit his qui ſeipſos non caſtigãt, & ad prędicandum alijs, aut ad regendum alios ſe ingerunt. Non eſt horum aliquid æmulari chariſmata meliora per auxilium diuinum, ſed præſumptuoſum eſſe. F

¶ In reſpõſione ad tertium eiuſdem artic. dubium ex Martino vbi ſupra, occurrit cõtra hanc reſponſionem, arguente. Primo, quia aut loquitur de eadem ratione cõmuni, aut propria. Nõ de cõi, quia ſic etiam in pſumptione ſpei, & firmitate contra deſperationem inuenitur vna cõis ratio, puta bonũ rationis. Nec de propria, quia ſic vnicuiq; eſt ſua propria ratio tã in timore, quam in audacia: tam in ſpe: quã in deſperatione: alioquin nõ eſſet propria alicui, ſed cõis pluribus. Secundo, quia falſum eſt, quod illa ratio aſſignata in fortitudine ſit cõmunis timori, & audaciæ. Nam hæc ratio, ſ. bonum rationis, eſt periculis mortis præferendum, non eſt ratio frænandi audaciam, ſed magis excitãdi audaciam. Nunquam. n. quis ab audendo retrahitur per illam rationẽ. Tertio quia ratio aſſignata in magnanimo contra deſperationem, eſt cõmunis, vtriq; actui, ſ. deſperationi, & ſpei. Nam ratio iſta, Bonum incompetens, & debitum eſt adipiſcendum, non ſolum firmat contra deſperationem, ſed refrænat ſpem ab incompetenti. Quarto, quia etiam alia ratio aſſignata ex diuina reuerẽtia eſt cõmunis vtrique actui. Nam ſicut ex reuerentia diuina non plus ſibi quis attribuit, quam ſibi competat, ſecundum gradum ſortitum Deo, ita ex eodem fine homo cõtemnat, & negligat, quæ habet à Deo: ſed eis vtatur: quæ habet ab eo.

In li. de pœnitentiæ medicina: c. 1. parũ a medio tom. 9.

Art. præced.

¶ Ad euidentiam horum ſcito: q compatiendum cenſeo Martino: & alijs, qui nõ intellexerunt, neque penetrarunt ſentẽtiã authoris. Acceperunt ſiquidem hinc nõ ſolum illam affirmatiuam. ſ. Ad eandem uirtutem puta, fortitudinẽ, ſpectat uterque actus. ſ. firmare timorẽ, & reprimere audaciam: quia eſt eadẽ rõ &c ſed etiam iſtam negatiuam Nõ ſpectat ad unam uirtutem puta: magnanimitatem firmare contra deſperationem: & reprimere ſpem. Et propterea errarunt: qm in litera affirmatiua quidẽ illa habetur: ſed iſta negatiua nõ habetur. nec eſt intenta: nec eſt uera: ut patet ex ſupradictis: ſed in litera illi affirmatiuæ quaſi cõtra ponitur alia affirmatiua. ſ. q in reprimendo ſpem: quod pertinet ad humilitatẽ: & firmando animum contra deſperationẽ quod pertinet ad magnanimitatẽ eſt alia, & alia rõ. Hanc affirmatiuam, qui putat æquiualere illi negatiuæ, aut inferre illam, errat & nũc errorẽ ſuum cognoſcet. Et vt vno verbo explicetur, ſignificatur per hoc, q in materia periculorum mortis, circa quę ponitur fortitudo, eſt vna tantũ ratio firmandi, & frænandi, & propterea ſola eſt ibi fortitudo, ſed in materia ardui boni, circa quã ponitur magnanimitas, non eſt tantũ rõ firmandi, & reprimẽdi, ſed eſt alia, & alia: & ideo non eſt ibi ſola magnanimitas, ſed oportet ibi adeſſe humilitatẽ. Hæc eſt vera intẽtio, hic verus ſenſus literæ, omnes ſoluens q̃ſtiones. Ex hoc enim q explanauit aliã & aliã rõnem ex principalibus actibus magnanimitatis, & humilitatis, ſ. ex firmitate, & repreſſione, non propterea exclusit, quin vtraq; habeat ſecundario reliquum actum, vtraque nam que habet vtrumque actum ſm propriam tamen rationem. Sed quia in hoc differũt, vt prædictum eſt, q magnanimitas habet pro principali actu, firmare, & impellere contra deſperationem, humilitas autẽ habet pro principali actu reprimere ſpem, ex iſtis author declarauit intentum ſuum, tacens de ſecundario utriuſque actu.

¶ Ad primum ergo in oppoſitũ dicitur, q author loquitur de ratione propria non actui illi, vel illi, ſed propria, hoc eſt, ſpeciali, itemq; inter rationes directiuas actuũ reprimentium, & impellentium. Huiuſmodi. n. ratio nulli particulari actui eſt propria, ſed ipſi virtuti, quam conſtituit.

¶ Ad ſecundum dicitur, quod falſum aſſumit. Nam ad hoc fortis audaciam moderatam, & ita moderatam, vt bono rationis expedit, aſſumit ut bonum rationis periculis mortis præferat. Cõſtat. n. q fortis potius mortem aggrediendo, eliget ſuſtinere, quam immoderatam audaciam aſſumere Vbi patet, quod ex bono rationis præferendo mortis periculis, modus audaciæ imponitur.

¶ Ad tertium cõceditur, q ratio illa eſt utrique actui cõmunis. ſed non ut ſola, ſeu non ſm omnem rõnẽ, quia uterque actus eſt regulabilis in tali materia, ſed ſm aliquam particularem intentionem: & ideo oportet ponere aliam rationẽ, vt ſic uterque actus in tali materia ſm omnem rationem ſit regulatus. Et per hoc patet reſponſio ad quartum. Eodem ſiquidem modo reſpondetur q ratio diuinæ reuerẽtiæ eſt cõis utriq; actui ſed nõ ut ſola: ſicut rõ fortitudinis eſt cõmunis vtriq; actui ut ſola. Et ſimiliter eſt cõis utrique actui ſm aliquam particularem rationem illorum: & non ſecundum omnem rationem.

---

tinet refrenare ſuperfluum motũ & firmare animum contra ſuperfluam retractationẽ, ſicut eadem fortitudo eſt, quæ refrænat audaciam, & quæ firmat animum contra timorem, ſed magnanimitas firmat animum contra difficultates, quę accidunt in proſecutione magnorum. Si ergo humilitas refrenaret appetitum magnorũ, ſequeretur, quod humilitas non eſſet virtus diſtincta a magnanimitate, quod patet eſſe falſum. non ergo humilitas conſiſtit circa appetitum magnorum, ſed magis circa æſtimationem.

¶ 2 Præt. Andronicus ponit humilitatem circa exteriorem cultum, dicit enim, q humilitas eſt habitus non ſuperabũdans ſumptibus & præparationibus. ergo non eſt circa motum appetitus.

SED CONTRA eſt, quod Aug.* dicit in libro de pænitentia, quod humilis eſt, qui eligit habitare in domo Domini, magis, quam habitare in tabernaculis peccatorũ, ſed electio pertinet ad appetitum ergo humilitas cõſiſtit circa appetitũ magis quã circa electionem.

RESPON. Dicendũ, q ſicut ſupra dictum, eſt* ad humilitatẽ proprie pertinet, vt aliquis reprimat ſeipſum, ne feratur in ea, quæ ſunt ſupra ſe. Ad hoc autem neceſſarium eſt vt aliqs cognoſcat id, in quo deficit a proportione eius, q ſuã virtutem excedit, & ideo cognitio proprij defectus, pertinet ad humilitatem, ſicut regula quędam directiua appetitus, ſed in ipſo appetitu conſiſtit humilitas eſſentialiter. Et ideo dicendum eſt, quod humilitas proprie eſt directiua, & moderatiua motus appetitus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod extollentia oculorum, eſt quoddam ſignũ ſuperbiæ, inquantũ excludit reuerentiam, & timorem. Conſueuerunt enim timentes, & verecundati maxime oculos deprimere, quaſi non audẽtes ſe alijs comparare. Non autem ex hoc ſequitur, q humilitas eſſentialiter circa cognitionem conſiſtat.

AD SECVNDVM dicẽdũ, q tẽdere in aliqua maiora ex propriarum virium confidentia humilitati contrariatur. Sed quod aliquis ex confidentia diuini auxilij in maiora tẽdat hoc nõ eſt cõtra humilitatem, præſertim cum ex hoc aliquis magis apud deũ exaltetur, q ei ſe magis per humilitatem ſubijcit. Vnde Aug. dicit in li. de pænitẽtia. Aliud eſt leuare ſe ad Deũ aliud eſt leuare ſe contra Deum Qui ante illum ſe proijcit, ab illo erigitur, qui aduerſus illum ſe erigit, ab illo proijcitur.

AD TERTIVM dicendum, q in fortitudine inuenitur eadem ratio refrænandi audaciam, & firmãdi animum contra timorẽ. Vtriuſque enim ratio eſt ex hoc, q hõ bonum rationis debet periculis mortis præferre, & in refrænando præſumptionem ſpei, quod pertinet ad humilitatem, & in firmando animum contra deſperationẽ, quod pertinet ad magnanimitatẽ. Eſt & alia ratio. Nã ratio firmãdi animum contra deſperationem eſt adeptio pprij boni, ne ſcilicet deſperando homo ſe indignum reddat bono, quod ſibi competebat, ſed in reprimendo præſumptionem ſpei, ratio precipue ſumitur ex reuerẽtia, diuina, ex qua cõtingit vt homo non plus ſibi attribuat, quam ſibi competat ſecundum gradum, quem eſt a Deo ſortitus. Vñ humilitas præcipue videtur importare ſubiectionem hominis ad Deum, & propter hoc Auguſt. in lib.* de ſermo. Domini in monte, humilitatem, quam intelligit per paupertatem ſpiri-

qua vtraque eſt regulabilis. Nā vtraque eſt duabus rationibus, & non vna ſola regulabilis, ſ. ex ratione proprii, ac conuenientis boni, & ex diuina reuerentia. Licet vtraque ſit vtrique actui communis, non tamen vt ſola, quia poſſunt alia ratione regulari. Et oportet, quod aliter regulentur ad perficiendum ciuem cæleſtis patriæ in via hac, qua ambulamus quam quod per magnanimitatem regulentur.

tus attribuit dono timoris, quo homo Deum reueretur, Et inde eſt, qđ fortitudo aliter ſe habet ad audaciam, quam humilitas ad ſpem Nam fortitudo plus vtitur audacia, quam eam reprimat, vnde ſuperabundantia eſt ei ſimilior quā defectus. Humilitas autem plus reprimit ſpem de ſeipſa, quā ea vtatur, vnde magis opponitur ſibi.

Ad qvartvm dicendum, ꝙ ſuperabundantia in exterioribus ſumptibus, & præparationibus ſolet ad quandam iactantiam fieri, quæ per humilitatem reprimitur, & quantum ad hoc ſecundario cō B ſiſtit in exterioribus prout ſunt ſigna interioris appetitiui motus.

Articvlvs III.

Vtrū homo debeat ſe omnibus per humilitatem ſubiicere.

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſexageſimæprimę Artic. tertium.

1790 In art. 3. eiuſdem q°. non ſcribendū, ſed exequēdum eſt. Clarus eſt. Regula eſt noſtrę vitæ facilis, vt habeatur ſpeculatiua, ſed rara practica, & ad operationē interiorem, præſertim applicata. Eſt & in hoc art. ſpeculandum, quam conformiter diuo. Thomæ definita ſit humilitas in ſupradictis.

Inf. art. 6. ad 2. Et Phil. 2.

Art. præced. ad 3.

Ca. 26. to. 7.

AD tertivm ſic proceditur. Videtur ꝙ homo ñ debeat ſe omnibus ꝑ humilitatē ſubiicere. Quia ſicut dictum eſt,* humilitas præcipue conſiſtit in ſubiectione hominis ad Deum C ſed id quod debetur Deo, nō eſt homini exhibendum, vt patet in omnibus actibus latriæ. ergo homo per humilitatem non debet ſe homini ſubiicere.

¶ 2 Prӕterea. Auguſt. dicit in lib. *de natura & gratia: Humilitas collocanda eſt in parte veritatis, non in parte falſitatis, ſed aliqui ſunt in ſupremo ſtatu qui ſi ſe inferioribus ſubiicerent, abſque falſitate hoc fieri non poſſet. ergo homo non debet ſe omnibus per humilitatem ſubiicere.

¶ 3 Prӕterea. Nullus debet facere id quod vergat in D detrimentum ſalutis alterius, ſed ſi aliquis per humilitatem ſe alteri ſubijciat, quandoque hoc vergeret in detrimentum illius cui ſe ſubiicit, qui ex hoc ſuperbiret, vel contemneret. vnde Auguſt.* dicit in regula. Ne dum nimium ſeruatur humilitas, regendi frangatur authoritas. ergo homo per humilitatem non debet omnibus ſe ſubiicere.

In 3. regula incipit, Ante omnia fratres, tom. 1.

Sed contra eſt, quod dicitur Philip. 2. In humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes.

Respondeo. Dicendum, quod in homine duo poſſunt conſiderari, ſcilicet id quod eſt Dei, & id quod eſt hominis. Hominis autem eſt, quicquid pertinet ad defectum. ſed Dei eſt quicquid pertinet ad ſalutem E & perfectionem, ſecundum illud Oſeæ, 13. Perditio tua. Iſraël, ex te eſt, ex me tantum auxilium tuum. Humilitas autem ſicut dictum eſt,* proprie reſpicit reuerentiam, qua homo Deo ſubiicitur, & ideo quilibet homo ſecundum id quod ſuum eſt, debet ſe cuilibet proximo ſubiicere quantum ad id quod eſt Dei in ipſo, Non autem hoc requirit humilitas, vt aliquis id quod eſt Dei in ſeipſo ſubiiciat ei quod apparet eſſe Dei in altero. Nam illi, qui dona Dei participant, cognoſcunt ea ſe habere, ſecundum illud primo ad Corinti. 2. Vt ſciamus quæ a Deo dona ſunt nobis, & iō abſq; præiudicio humilitatis poſſunt dona, quæ ipſi acceperunt, præferre donis Dei, quæ alij apparent collata ſicut Apoſt. ad Ephe. 3. dicit, Alijs generationibus A non eſt agnitum filijs hominum, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis eius. Similiter etiam non hoc requirit humilitas, ut aliquis id quod eſt ſuum in ſeipſo, ſubñciat ei, quod eſt hominis in proximo, alioquin oporteret, vt quilibet reputaret ſe magis peccatorem quolibet alio, cum tamen Apoſtolus abſque præiudicio humilitatis dicat Gala. 2. Nos natura iudæi, & non ex gentibus peccatores. Poteſt tamen aliquis reputare aliquid boni eſſe in proximo quod ipſe non habet, vel aliqđ mali in ſe eſſe, quod in alio nō eſt, ex quo ſe poteſt ei ſubiicere per humilitatem.

Art. 1. ad 5. arg. & ar. 2. ad 3.

Ad primvm ergo dicendum, quod non debemus ſolum Deum reuereri in ſeipſo, ſed etiam id quod eſt eius debemus reuereri in quolibet, non tamen eo B modo reuerentiæ, quo reueremur Deum, & ideo per humilitatem debemus nos ſubijcere omnibus proximis propter Deum, ſecundum illud 1. Petr. 2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum. Latriam tamen ſoli Deo debemus exhibere.

Ad secvndvm Dicendum, quod ſi nos præferamus id quod eſt Dei in ꝓximo, ei quod eſt propriū in nobis, non poſſumus incurrere falſitatē. Vnde ſuper illud Philipp. 2. Superiores ſibinuicem arbitrantes, dicit gloſ.* Non hoc ita debemus æſtimare, vt nos æſtimare fingamus cultum in alio, quo nobis ſuperior ſit, etiam ſi bonum noſtrum, quo illo videmur ſuperiores eſſe, non ſit occultum.

Eſt Augu. in lib. 83. q. 71. a medio, tomo 4.

Ad tertivm dicendum, quòd humilitas ſicut & C cæteræ virtutes, præcipue interius in anima conſiſtit & ideo poteſt homo ſecundum interiorem actum animæ alteri ſe ſubiicere ſine hoc, quod occaſionem habeat alicuius, quod pertineat ad detrimentum ſuæ ſalutis. Et hoc eſt quod Auguſtinus dicit in regula,* Timore coram Deo prælatus, ſubſtratus ſit pedibus veſtris: ſed in exterioribus humilitatis actibus, ſicut & in actibus cæterarum virtutum, eſt debita moderatio adhibenda, ne poſſint vergere in detrimentum alterius. Si autem aliquis quod debet faciat, & alij ex hoc occaſionem ſumant peccati, non imputatur humiliter agenti, quia ille non ſcandalizat, quamuis alter ſcandalizetur.

In 3. regula tom. 1.

D Articvlvs IIII.

Vtrum humilitas ſit pars modeſtiæ, vel temperantiæ.

AD qvartvm ſic proceditur. Videtur quod humilitas non ſit pars modeſtiæ, vel temperantiæ. Humilitas enim præcipue reſpicit reuerētiam, qua quis ſubijcitur Deo, vt E dictum eſt,* ſed ad virtutem theologicam pertinet, quod habeat Deum pro obiecto. ergo humilitas magis debet poni virtus theologica, quam pars temperantiæ, vel modeſtiæ.

Art. præced.

¶ 2 Prӕterea. Temperantia eſt in cōcupiſcibili, humilitas autem videtur eſſe in iraſcibili, ſicut & ſuperbia, quæ ei opponitur, cuius obiectum eſt arduum. ergo videtur quod humilitas non ſit pars tēperantiæ, vel modeſtiæ.

¶ 3 Prӕterea. Humilitas, & ma-

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſexageſimæ primę Articulum quartū.

791 In articul. 4. eiuſdem quæſtionis dubium ex Martino occurit in 1. quæſt. de humilitate, vbi notat quatuor dicta huius literæ, & ex eis format quatuor rationes pro concluſione huius articuli & deinde ſoluit eas. Primum dictum eſt authoritas Origenis allata in literam oppoſitum, ex quo ratiocinatur ſic, Omnis menſuratio vel moderatio pertinet ad modeſtia, humilitas ē huiuſmodi ergo. Secundum eſt. Omnes uirtutes politi-

Supr. q. 160. art. 1. cor. Et 3. di. 33. q. 3. art. 2. q. 3. co.

refręnantes, ſeu reprimentes impetus affectionū ponuntur partes temperantiæ, ſed humilitas reprimit motū ſpei. ergo. Hæc habentur formaliter in litera. Tertium eſt authoritas Ariſtotelis allata in litera, ꝙ tēdens in parua ſm modū ſuū, non eſt magnanimus, ſed temperatus: & hoc nō aliter reſor.. at. Quartum eſt, quod magnanimitas & humilitas licet conueniant in materia, differunt tamen in modo &c. vt in reſponſione ad tertium litera dicit. Vnde arguit quod eorum quæ conueniunt in materia, differunt in modo, vnum eſt ſub altero: ſed hæc ſunt huiuſmodi. ergo. Probatur minor, quia magnanimitas eſt circa ardua impellendo, humilitas vero refrenando. Et primā quidem, & ſecundam ſoluit interimendo maiores, alioquin omnes virtutes pertinerent ad temperantiam, quia omnes habent actum moderationis. Ad tertiam dicit, quod non loquitur de temperantia proprie dicta. Ad quartam negat minorem, quia tam magnanimitas quam humilitas impellit, & reprimit. F

Art. 1. huius quæſt. *q. 129. artic. 5.

Homil. 8. in Luc. a med. tom. 3.

q. 129. art. 5. 128. & 157. art. 3. & quæſt. 143.

¶Ad hæc dicendum, quod vnico ſubintellecto verbo, omnia dicta literæ ſolida cōſtant, & oppoſita ruunt, ſcilicet, quòd ſemper eſt ſermo de actu principalis virtutis, ita quòd non eſt authoris doctrina, quod omnis moderatio, ſeu quod omnis refrænatio &c. ſpectet ad temperantiam, vt ille ſomniat, ſed quod omnis virtus, cuius principalis actus conſiſtit in moderando, vel infrænando, eſt temperantiæ, vel adiūcta temperantiæ. Et tunc clare uides primum, ſecundum & quartum, quæ in litera habentur, optime currere, quoniam & maiores ſic ſunt ueræ, & minor quarta eſt uera, quia conſtat quod principalis actus magnanimitatis cōſiſtit firmitate ſeu impulſu animi ad magna. Principalis uero actus humilitatis conſiſtit in refrænatione animi ad magna tendentis. K De authoritate uero Ariſt. tertio loco allata, bene dicitur, quod Ariſtoteles non accepit ibi temperantiam proprie, nec hoc author uoluit, ſed accepit temperatum ſecundum modum. Et hoc eſt ad propoſitum, quia hinc teſtimonium habemus, ꝙ ex modo accedit quis ad temperati nomen.

Li. 4. c. 5. nō remote a prin.to.5.

q. 160. ar. 2. Tullius in li. 2. de inuētione in fo. 3. ante fi. li.

gnanimitas circa eadē ſunt, vt ex ſupradictis patet, ſed magnanimitas non ponitur pars temperantiæ ſed fortitudinis, vt ſupra habitum eſt.* ergo videtur quod humilitas non ſit pars temperantiæ, vel modeſtiæ.

SED CONTRA eſt, quod Origenes dicit ſuper Lucam, †Si vis nomē huius audire virtutis, quo- G modo a philoſophis etiam appelletur, auſculta eandem eſſe humilitatem, quam reſpicit Deus, quæ ab illis metriotes dicitur, ideſt, menſuratio, vel moderatio, quæ manifeſte pertinet ad modeſtiam, vel temperantiam. ergo humilitas eſt pars modeſtię, vel temperantiæ.

RESPON. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* in aſsignando partes virtutibus, præcipue attenditur ſimilitudo quantum ad modum virtutis. Modus autem tēperātiæ, ex quo maximè habet laudem eſt refrænatio, vel repreſsio impetus alicuius paſsiōis. Et ideò omnes uirtutes refrænantes, ſiue reprimentes impetus aliquarum actionum, uel actiones moderantes, ponuntur partes temperantiæ. Sicut autem māſuetudo reprimit motum irę, ita humilitas reprimit motum ſpei, qui eſt motus ſpiritus in magna tendentis, & ideo ſicut manſuetudo ponitur pars temperantiæ, ita etiam & humilitas. Vnde Philoſophus in 4. Ethico.* eum, qui tendit in parua ſecundū ſuum modum, dicit non eſſe magnanimum, ſed temperatum, quē nos humilem dicere poſſumus. Et inter alias partes temperantiæ, ratione ſuperius* dicta continetur ſub modeſtia, prout Tullius† de ea loquitur, inquantum ſcilicet humilitas nihil eſt aliud quam quædam moderatio ſpiritus. Vnde 1. Petr. 3. dicitur. In incorruptibilitate quieti, ac modeſti ſpiritus.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ virtutes theologicæ, quę ſunt circa vltimum finem; qui eſt primum principium in appetibilibus ſunt cauſæ omnium aliarum virtutum, vnde ex hoc quod humilitas cauſatur ex reuerentia diuina, non excluditur quin humilitas ſit pars modeſtiæ, vel temperantiæ.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ partes principalibus virtutibus aſsignantur, non ſecūdum cōueniētiam in ſubiecto, vel in materia, ſed ſecundum conuenientiam in modo formali, vt dictum eſt,* & ideo licet humilitas ſit in iraſcibili ſicut in ſubiecto, ponitur tamen pars modeſtiæ, & temperantiæ ꝓpter modum.

AD TERTIVM dicendum, quod licet magnanimitas & humilitas in materia conueniant, differunt tamen in modo, ratione cuius magnanimitas ponitur pars fortitudinis, humilitas autem pars temperantiæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum humilitas ſit potiſſima virtutum.

I AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd humilitas ſit potiſſima virtutum. Dicit enim Chryſoſtomus exponens illud quod dicitur Lu. 18. de Phariſæo, & Publicano quod ſi mixta delictis humilitas tam facile currit, vt iuſtitiam ſuperbiæ coniunctam tranſeat

¶Super quęſtionis centeſimæ ſexageſimę primæ Articulum quintum.

IN art. 5. eiuſdem quęſtionis 161. dubia multa ex Martino in 5. quæſt. de humilitate occurrunt. Primum contra rationem literæ, ad probandum uirtutes intellectuales eſſe potiores moralibus, ſeu humilitate. Supponit, inquit, primo ratio unum falſum, ſcilicet. Omne in quo eſt inordinatio rationis eſſentialiter, eſt potius quam id, in quo eſt tantum participatiue. Et ꝙ hoc falſum, probatur, Stat aliquid habere ordinationem rationis eſſentialiter, & eſſe malum culpabiliter. ergo non omne habens ordinationem rationis eſſentialiter eſt potius eo, quod habet ordinem rationis participatiue. Probatur prima pars antecedentis, quia ſtat dictamen rectum rationis fieri ꝓpter vanam gloriam. Secunda pars probatur, quia actus, ſeu appetitus omnis conformis dictamini prudētiali eſt bonus moraliter. Sed ſecundo. Illud in quo eſt eſſentialiter ordinatio rationis non eſt bonū moraliter, niſi imperatum ab habente ordinem rationis participatiue, quia in actu intellectus non eſt bonitas moralis, niſi ratione bonitatis moralis actus voluntatis, non eſt ergo verum, quòd habens ordinationem rationis eſſentialiter eſt potius, & melius habente illam participatiue. Tertio velle bene agere eſt melius, quam ſcire, vel dictare bene agere, ſed in ipſo velle eſt participatiue, in ipſo ſcire, vel dictare eſt eſſentialiter ordo rationis: ergo habens participatiue, eſt melius habente per eſſentiam: Antecedens probatur. Velle bene agere, & neſcire quomodo, eſt melius quam ſcire, & non uelle. ergo velle eſt melius quam ſcire. Tenet conſequentia per regulam Ariſtote. de eligibilitate, & fuga in libr. Priorum. Quarto, Actus habens ordinationem rationis eſſentialiter, eſt gra-eam participatiue. ergo ſecundus eſt potior primo, quia practicam ſcire, & iudicare eſt gratia operis, vt dicitur in 6. Ethic.

q. 48. & 148. art. 3. ad 2. & q. 137. ar. 2. ad 1.

792

4. di. 33. q. 3. art. 3. ad 6.

Hom. de incomprehenſibili Dei natura. tom. 5.

¶Secundum dubiū eſt contra eandem rationem, quia Martinus conatur ſoluere illam dicendo, ꝙ habere ordinem rōnis contingit dupliciter ſcilicet vt verum, ut proſecutionem, vel fugam, & quod primo modo habet intellectus, ſecundo volūtas: & ꝙ ſecundo modo eſt ſimpliciter perfectus. Et ꝙ iuxta ſecundum modum electio bona habet ordinem rationis eſſentialiter, & intellectus participatiue & per hoc virtus moralis eſt ſimpliciter perfectior virtute intellectuali. K

¶Tertium dubium eſt circa ipſam concluſionem, ſ. Virtutes intellectuales ſunt nobiliores humilitate. Probat Martinus oppoſitum dupliciter Primo ſic, Bonitas moralis, eſt excellētior quam bonitas intellectus. ergo. Antecedens probatur. Cū bonitate moris non ſtat culpa, quę eſt ſummū malum, cum bonitate intellectus, quæ eſt veritas, ſtat culpa. ergo. Secūdo ſpecialiter de humilitate, Omnis uirtus qua immediate bene beateq; viuit eſt uirtutibus intellectualibus potior, ſed humilitas

eſt huiuſmodi.ergo.Probatur maior,quia cum omnibus intellectualib⁹ virtutibus,& earum actibus ſtat nec bene,nec beate viuere.

¶Quartum dubium eſt circa comparationem humilitatis ad iuſtitiam.Et contra tria in litera dicta directe arguit.Primum eſt de iuſtitia legali,

Iuſtitia legalis facit ordinationẽ in his, q̃ ſunt ad finem. Sed̃m eſt,de dña inter iuſtitiã legalẽ,& humilitatem,qđ iuſtitia legalis facit hmõi ordinationem. humilitas autem hominem bene ſubiectum illi ordinationi.Tertio,ex hmõi probat oppoſitũ concluſionis.Arguit ergo contra primum Primo,Iuſtitia facit ordinationem tõnis, quæ eſt circa finem. ergo falſum dr̃ &c. Antecedẽs patet, quia ſunt aliquæ leges in iure de ipſo fine, vt quod Deus eſt ſumme diligẽdus, quod Deus eſt colendus ſummo cultu. Iuſtitia ſiquidem legalis facit vniuerſaliter ordinationem cuiuſcumque legis participari ab appetitu ſubditi, vnde tranſgreſſor illius dicitur,& eſt iniuſtus.Secundo ad idem. Humilitas facit hoiem ſubiectũ cuicũque legi ſiue diuinæ,ſiue humanæ,ſiue de fine ſiue de his,quæ ſunt ad finẽ,ergo & iuſtitia legalis adæquat illam ordinationem, alioquin humilitas faceret vniuerſaliorẽ ordinationem, quam iuſtitia,quod nõ cõcederet opinãs.Deinde arguit cõtra ſm̃,Iuſtitia facit habẽtẽ eã vniuerſaliter eſſe ſubiectũ ordinationi.ergo non differunt iuſtitia,& humilitas in hac.Probatur antecedens, quia hominẽ eſſe ſubiectum vniuerſaliter ordinationi rationis eſt iuſtum, ergo aliqua iuſtitia iuſtum eſt.Secundo,quia iuſtitia non inclinat ad opera legis,niſi quia tenemur,& ſubiicimur legi. ergo iuſtitia facit eſſe ſubiectum ſicut & humilitas.Demum probat oppoſitum concluſionis,quia humilitas facit appetitum participẽ pluriũ ordinationũ rõnis,quam iuſtitia.ergo eſt excellentior ipſa.Antecedens probatur, quia iuſtitia non extendit ſe niſi ad præcepta,humilitas vero ad pcepta & cõſilia, vt patet in ſuſcipiẽtibus religionis cõſilia obediẽtiæ paupertatis.

¶Præt.Iuſtitia,& humilitas faciunt appetitũ participẽ ordinationum rationis Aut ergo eodem modo,aut diuerſo,ſi diuerſimode,detur varietas,& quæcumque dabitur,facile refutabitur.Si eodem modo,ergo iuſtitia non eſt potior humilitate.

¶Quintum dubium eſt de excellentia iuſtitię particularis ſupra humilitatem.Arguit ſiquidem cõtra Martinus.Difficilius eſt uincere cupiditatem gloriæ,quam operum,& diuitiarum, ſed illud eſt humilitatis,hoc iuſtitię.ergo.Maior patet.Minor probatur diſcurrendo ꝑ modos iuſtitiæ commutatiuę.Et ſi dicatur,ꝙ iuſtitia diſtributiua eſt etiam circa honores,arguitur ſecundo.Humilitas excellentius ad eadem bona impellit, & à malis retrahit,quam iuſtitia. ergo eſt excellentior. Probat antecedens,tum primo,quia humilitas liberius hæc facit,qm̃ non hẽt retractorem ab iniuria,ſicut iuſtitia habet retractorẽ .ſ.illum,cui fieret iniuria,tum ſecundo, quia humilis in dubiis contra ſe cenſet pro alio,iuſtus autem nõ ſemꝑ,ſed recurrit ad iudicẽ.Arguit tertio.Si omnes eſſent vere humiles,non eſſet opus iuſtitia particulari,ſed ſi omnes eſſent iuſti, adhuc eſſet opus humilitate. ergo humilitas potior eſt iuſtitia particulari.Antecedens pro prima parte probatur quia non eſſet inordinata cupiditas rerum,pro qua opus eſt iuſtitia. Secũda pars probatur,quia ſtat aliquẽ nolle alienum.& tamẽ ita appretiari temporalia,vt magis pro eis, quã pro ſpiritualibus laboret,& hoc ex defectu humilitatis,quia appretiat tẽporalia pluſquam in veritate ſint. Arguit quarto argumento ſancti Thomæ,quod eſt primum in litera,ſ.Humilitas cũ iniuſtitia eſt melior,quam ſuperbia cum iuſtitia.ergo.

Lib.5.ca 14 med tom.5.

In ſerm. 10. paulo a principio.tom.10.

Ca. 16.non procul a fin. tom.5.

ſi iuſtitiæ cõiunxeris eam,quo nõ ibit? Aſſiſtet ipſi tribunali diuino in medio angelorũ.& ſic patet,ꝙ humilitas pfert iuſtitiæ.ſed iuſtitia eſt pclariſſima oĩum uirtutũ, & includit in ſe oẽs virtutes,vt patet per Philoſ. 5.Eth.ergo humilitas eſt maxima virtutum.

¶ 2 Prꝗt.Auguſ.* dicit in libr.de verb.Domini. Cogitas magnam fabricam conſtruere celſitudinis, de fundamento prius cogita humilitatis: ex quo videtur quod humilitas ſit fundamentum omniũ virtutum.ergo videtur eſſe potior alijs uirtutibus.

¶ 3 Præterea. Maiori virtuti maius debetur præmium,ſed humilitati maximum debetur præmiũ, quia qui ſe humiliat, exaltabitur, vt dicitur Luc.14. ergo humilitas eſt maxima uirtutum.

¶ 4 Prꝗt.Sicut Auguſt.dicit in li. de vera rel.* Tota uita Chriſti in terris per hominẽ, quẽ ſuſcipere dignatus eſt,diſciplina morũ fuit, præcipue humilitatẽ ſuam imitandã ꝓpoſuit dicens Matt. 12. Diſcite a me,quia mitis ſum & humilis corde.& Greg.*dicit in paſtora.ꝙ argumentũ redẽptionis noſtrę inuẽta eſt humilitas Dei.ergo humilitas videtur eſſe maxima virtutũ.

SED CONTRA eſt,quod charitas prælertur omnibus uirtutibus ſecundum illud Coloſ. 3. Super omnia charitatem habete. non ergo humilitas eſt maxima uirtutũ.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ bonũ humanę uirtutis in ordine rationis conſiſtit, qui quidem principaliter attenditur reſpectu finis.Vnde virtutes theologicæ, q̃ habent ultimum finẽ pro obiecto ſunt potiſſimæ.Secundario autem attenditur, prout ſecundum ratio

Ad euidentiã cõparationis inter intellectuales virtutes & humilitatem ſeu morales virtutes, quia maxima vis difficultas cõſiſtit in hoc,ꝙ bonitas moralis præfertur bono intellectus quod eſt veritas, ſicut malitia moralis peior eſt malo intellectus,qđ eſt falſitas,ſcito,quod bonitas moralis põt ſumi dupliciter. Vno modo large,vt cõprehẽdit omnẽ in ſe bonitatẽ omnis appetitus rõnalis, & ſic qa comprehẽdit in ſe ẽt bonitatẽ virtutum theologalium .ſ.ſpei,& charitatis, bonitas moralis ſic accepta eſt extra propoſitum, quoniã hic eſt ſermo de virtutibus moralibus, vt diſtinctis a virtutibus theologicis vt patet in litera. Alio modo, vt ſolum extenditur ad virtutes,quæ proprie vocantur morales.ſ.iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam,& partes earũ, & ſic ſolum ſumenda eſt in propoſito bonitas moralis. Et quemadmodum diſtinctum eſt de bonitate morali, ita diſtinguẽdũ eſt de malitia morali,& malo culpæ, qm̃ eẽ malũ moraliter,ſeu culpabiliter contingit dupliciter, Vno modo vt extendit ſe ad malum contra virtutes theologicas, & ſic non eſt ad propoſitum.Alio modo,vt præciſe continet malum virtutibus moralibus proprie dictis oppoſitum,& ſic ſolum eſt ad ꝓpoſitum propter eãdẽ rõnem,ita qđ ſermo præſens eſt de malo culpabiliter ſecundum vitia moralia,ſecluſa culpabilitate, quam habet ex eo,ꝙ contrariatur charitati,quæ eſt virtus theologica.Et quia culpæ non habent rationem peccati mortalis directe,niſi inquantum opponuntur charitati diligenti bonum diuinum in ſeipſo,& diſtinguẽti inter filios Dei, & perditionis (licet fundamentaliter habeant in ſe vnde ſunt dignæ morte æterna culpæ nocẽtes ꝓximo,vt homicidia,adulteria, & eiuſmodi)hinc videre potes quãtũ adimit mali illis malis moralib vt ſunt in pręſenti conſideratione & comparatione,ſecundum illud,ſcilicet malitiæ,& culpę,ꝙ directe ſecundum proprias rationes ex ſuis proprijs generibus pręciſe important.

¶His igitur prælibatis ſcito, quod virtutes intellectuales,vt in præcedenti lib.q.66.art.3. diffuſe habes ab authore præſtãt ſimpliciter moralibus,quia ex obiecto,quod eſt verum abſtractius &c.habes quod ſint ſubſtantialiter nobiliores. Sed ſecundum quid ſunt nobiliores morales.ſ.in ordine ad agendum. Et ex hac nobilitate ſm̃ quid habẽt, quod dicamur ſimpliciter boni ex moralib.virtutibus.Et ſic falſitas eſt peius quid in ſe, quam malitia moralis, vt iſtis virtutibus moralibus præciſe opponitur, quia tollit nobilius bonum in ſe, ſed huiuſmodi malitia moralis eſt peius quid nobis, quia tollit nobis magis bona, quia magis neceſſaria, & ſecundum quæ dicimur boni ſimpliciter, Nec tradidit inter hæc obliuioni doctrinam authoris in 1.par.q.48.arti.6.Vbi probat malum culpæ habere plus rationẽ mali,quã malũ pœnæ,qm̃ hæc nõ contrariantur illis,qm̃ loquitur de malo culpæ vniuerſaliter,vt opponitur etiam charitati,vt patet in ſecunda ratione, quę præcipua eſt & fundatur ſuper hoc,quia malum culpę opponitur bono diuino in ſeipſo. Prima autem ratio non plus exigit,quam quod culpa plus habeat de ratione mali noſtri,quia ex ordine ad nos ſumitur, & hanc gloſſam habes ex loco allegato primæ ſecundæ. Vel dicendum quod malum culpæ eſt maius malum ſimpliciter quam falſitas,inquantum eſt malum pænæ. Non autem hic loquimur de malo falſitatis in ſe abſtrahendo a rõne pęnæ.

¶Ad primam ergo obiectionem in primo dubio negatur cõſequẽtia,quoniam actus,qui eſt malus culpabiliter nõ vt ſic, ſed ut bonum rationis,eſt melior ſubſtantialiter,quã inculpabiliter ſit melior moraliter.Et ꝑ hoc etiã patet ſolutio ſecundæ. Nam conceſſo toto nihil aliud habetur, niſi ꝙ appetitus eſt melior

Parte.3.cap. 18. non procul a princ.

Digitized by Google

melior moraliter,& per idem patet ad tertium. Nam concedi F
tur quod velle bene eſt melius moraliter, quam ſcire: ſcire tamen eſt melius ſecundum ſe ſimpliciter.

¶Ad probationem ex regula 1. Priorum ca. 21. dr: ꝙ ex regula illa non pōt concludi, niſi quid eſt eligibilius. Sed qm̄ eligibilius eſt qñq; nō ꝙ eſt in ſe melius, ſed ꝙ eſt nobis melius, idō ex regula illa nihil habet contra nos. Verb. g. Conſtat ꝙ uiſus eſt nobilior quam guſtus etiam ut tactus quidā. Et facta combinatione iuxta illam regulam, ſ. guſtus cum cæcitate, & uiſus cum inſenſibilitate, guſtus conſtat quod eſt eligibilior guſtus cum cæcitate, quā viſus cum inſenſibilitate guſtus, quia guſtus eſt nobis magis neceſſarius. Et tamen viſus eſt ſecundum ſe nobilior guſtu, & tactu. Et ſic eſt in propoſito ꝙ eligibilius eſt bene moraliter agere cum falſitatē in intellectu, quam veritas in intellectu cū malitia morali, nō quia melius in ſe ſed nobis. Ad quartam dicitur, quod actus intellectus practici, inquantum eſt ſecundum ſe verus, & bonum intellectus non ordinatur ad appetitum, & opus vt ad finem, ſed inquantum practicus, ſic eſt gratia operis, vt declaratum in ſuperioribus eſt, nec oppoſitum docuit Ariſtoteles.

¶Ad ſm dubium dicitur, quod non eſt ibi niſi mutatio vocabulorum quo ad diſtinctionem, quoniam habere ordinem rationis vt uerum, & habere per modum proſecutionis aut fugę nihil aliud eſt, quā habere illum eſſentialiter, & participatiue. Id vero quod additur, ſcilicet quod habere ordinem rationis per modum proſecutionis, & fugæ, conuenit voluntati, & electioni eſſentialiter, eſt conditio diminuens, ſicut ſi quis diceret quod eſſe rationale per participationem conuenit per eſſentiam appetitui. Eſſe enim ſic rationabile per eſſentiā diminuit ab eo, ꝙ eſt eſſe rōnale per eſſentiam, & ideo ſolutio nulla eſt.

¶Ad tertium dubium dicitur iuxta prius dicta, quod bonitas moralis talis, ſ. vt ſit præciſe per virtutes morales non eſt excellētior ſm ſe bonitate intellectus, quę eſt veritas. Et cū dicitur, Cum iſta ſtat culpa, quæ eſt ſummum malum, cū illa non ergo: Reſpondetur, quod nobilitas ſubſtantialis rerum non pēſatur ex extraneis, ſed ex proprijs, & propterea non penſatē ex connexis, quæ ſunt extra rationes rerum, ſed ex proprijs ſubſtantijs. Et propterea dicitur, ꝙ cum culpa, quæ eſt ſummum I
malum, non ſit quæcūque culpa, ſed oppoſita theologicæ virtuti, & iſta ſit extra virtutes intellectuales, & morales, penes coniunctionem, vel ſeparationem ab illa, non attenditur nobilitas ſubſtantialis virtutum, ſed nobilitas ſm quid, & propterea ſimpliciter negetur conſequentia propter rationem dictā: Quamuis ad hominem, ſ. non tenentem connexionem uirtutum, poſſit negari aſſumptum, quoniam & cum intellectuali & cum morali præciſe ſtat culpa, quæ eſt ſummum malum, ſ. conſiſtens in peccato contra charitatem Dei. Ad ſecundam obiectionē dicitur, ꝙ ſi moraliter loquimur in hac uita iuxta Ariſtotelem, minor eſt falſa, quia beata uita conſiſtit in virtute intellectuali, quæ eſt ſapientia, ut patet in 10. Ethic. Si aūt loquamur theologice, ſic falſa etiam eſt minor, quia non humilitate, ſed charitate immediete bene, beateque hic uiuitur.

¶Ad quartū dubium de iuſtitia legali dicto, quod iuſtitia lega K
lis pōt ſumi dupliciter. Primo proprie, ut eſt quædā ſpecialis uirtus omnia in bonū cōe dirigens, ut de ea in 5. Ethic. & ſuperius tractatē. Alio modo, cōiter, put omnis lex quolibet iuſtitia legalis dr. Si ſumatē pprie ſic ſupponit ordinē ad finem, ſicut medicina appetitū ſanitatis, & inclinat ad ordinē eorū q̄ ſunt ad finē. Et qm̄ ab authore ſumitē proprie, ut decet tantum doctorē, & ideo actū propriū eius ponit reſpectu eorum quæ ſunt ad finē. Cum quo tñ ſtat, qđ pcepta reſpectu ordinis ad finē ad iuſtitiā legalē ſpectent, non ut actus eius ſed ut præambula & principia eius, ut patet ſuperius in quæſtione de præceptis fidei, & ſpei. Nā de triū thelogicarum uirtutum actibus, præcipue, uniuerſaliter, non eſt iuſtitia legalis, a quo primo ſunt pcepta decalogi, ſed ad iuſtitiæ legalis principia ſpectat.

¶Ad primum ergo contra iuſtitiam legalem, negatur quod faciat ordinem ad finem.

¶Ad probationē dicitur, quod lex de dilectione Dei, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c. eſt iuſtitiæ legalis principium non effectus. Lex autem de cultu Dei eſt ꝙdem a iuſtitia legali, ſed non eſt ordinis ad finem, ſed ordinis eorum quæ ſunt ad finem. Eſt enim de actu religionis, cuius nō eſt Deus obiectum vt patet ex ſupradictis. Ex hoc autē ꝙ cuiuſcumque rectæ legis tranſgreſſor dicitē iniuſtus, accipiendo iniuſtitiam proprie, nihil aliud habetur ꝙ niſi quod omnis lex aliquo modo ſpectat ad iuſtitiam legalem, ſcilicet uel ut præambulum, ſeu principium, uel ut actus &c. & nō habetur quod qualibet lex ſit a iuſtitia legali proprie. D. 911. & 898.

¶Ad ſm dicitur primo, quod nullum inconueniens eſt humilitatē ad plura ſe extendere, quā iuſtitia legalis, quia principia iuſtitiæ legalis non ſunt omnino extra iuſtitiam legalem: ſed ea quæ ſunt a iuſtitia legali. Nec hoc author reputat incōueniēs quia humilitas etiam ad ea quæ theologalium uirtutum ſunt ſe extendit. Dicitur ſecundo, & ſubtilius, ꝙ licet ordo ad finē ſm ſe non fiat a iuſtitia legali, ſed ſupponatur, idem tamen ordo ad finē ex parte creaturæ rationalis, q̄ ordinatur in finem, fit a iuſtitia legali. Verbi gratia. Diligere Deum ſuper omnia, non eſt ſecundū ſe a iuſtitia legali, quia eſt de Deo obiecto & fine, Deus autem eſt ſupra omne bonum commune ſupra totum uniuerſum ut patet 12. Metaph. ſed idem diligere Deum ſuper omnia, ut bonificat partes uniuerſi, ſcilicet ipſas creatu- H
ras rationales diligētes Deum ſuper omnia, cadit ſub iuſtitia legali, ad quam ſpectat omne bonum partis ad totum ordinare. Et ſi æque uniuerſalis eſt ordinatio, quam facit iuſtitia legalis, cum ea quam ſuſcipit humilitas, qm̄ utraque ad omnia ſe extendit, ita quod in actibus conſiſtentibus in ordine ad finē quia inuenitur aliquid quod eſt de genere eorum quæ ſunt propter finem, ſaluatur & extenſio uniuerſalis iuſtitiæ legalis ad omnes actus, & propria eius ratio, ſeu differētia, ſ. ꝙ eſt formaliter reſpectu eorum quę ſunt ad finem. Et ideo diſtinguendum eſt illud conſequens, ſ. ergo iuſtitia legalis adæquat ordinationem humilitatis, qm̄ adęquare illam contingit dupliciter ſcilicet uel quo ad numerum bonorum, & ſic conceditur, quia quotcumque bona reſpicit una, reſpicit alia, uel quo ad rationes bonorum, & ſic non oportet adæquationem quærere, I
qm̄ non facit magis uel minus uniuerſalem ordinationem. Et iuſtitia legalis ſub alia ratione reſpicit omnia, & ſub alia humilitas: alioquin nō eſſent diſtinctæ uirtutes formaliter. Nec ſit quiſpiam moleſtus, aut ſolicitus, propterea quod dicam leges eſſe actus iuſtitiæ. Claritas enim doctrinæ, ut pcipiantur melius reſponſiones argumentorū, id efficit, & ſm ueritatē appetitus cōformis legi in ordine eorum quæ ſunt ad finem, a iuſtitia legali eſt. Appetitus uero finis ſm ſe, principiū eſt legalis iuſtitia: unde nihil refert ad propoſitum dicere legem, & dicere appetitum lege regulatum, eſſe a legali iuſtitia, uel illius principium, quoniam hinc nulla eſt difficultas in propoſito.

¶Ad obiecta contra ſm dictum de differētia inter iuſtitiam legalem, & humilitatem, reſpondendo dicitur, quod in litera ponitur differentia inter eas penes facere ipſam ordinationē uniuerſaliter, & facere hominem bene ſubiectum ordinationi K
in uniuerſali. Hæc autem, ut ipſa uerba ſonāt diſtant ſicut agens & patiens. Iuſtitia namque dum facit uoluntatem, & executionem, prout cuilibet & toti debetur, ordinationem rationis uniuerſaliter ponit in actibus: humilitas uero, dum ex diuina reuerentia ad omnia homo tendit ut indignus per modum ſubditi, animum ad omnem rationabilem ordinationē parat. Cum ergo dicitur eſſe ſubiectum legi eſt iuſtum, ergo eſt iuſtitia. Conceditur totum, ſed non eſt contra propoſitū, quoniā, ut totiens dictū eſt in diuerſis virtutibus, differētia earum ſæpe aſſignatur penes actus principales, & non ſemper penes actus proprios cum præciſione, ſ. quod ita hic actus conuenit iſti uirtuti, quod non illi, ſed quia iſte actus eſt actus principalis illius, & non principalis illius, & econtra, non affirmando, nec negando pōt illi alteri aliquo modo hic actus conuenire. Sic autem eſt in propoſito, quod iuſtitia principalis actus eſt facere, ſeu ponere rōnis ordinem in omnibus, quia omnia ad cōe bonū ſunt ordinabilia, humilitatis autem pręci

puus

nem finis ordinantur ea, quę ſunt ad finem. Et hæc quidem ordinatio eſſentialiter cōſiſtit in ipſa rōne ordināte, participatiue autem in ipſo appetitu per rationem ordinato, quam quidē ordinationē vniuerſaliter facit iuſtitia, præſertim legalis. Ordinationi autem facit hominem bene ſubiectum hu G
militas in vniuerſali q̄tum ad oia: q̄libet aūt alia virtus q̄tum ad aliquā materiā ſpālem. Ideo poſt virtutes theologicas, & virtutes intellectuales, quæ reſpiciūt ipſam rōnē, & poſt iuſtitiā, pręſertim legalem potior cæteris eſt humilitas.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ humilitas iuſtitiæ nō pfertur, ſed iuſtitiæ cui ſuperbia cōiūgitur, q̄ iā deſinit eē virt᷒, ſicut ecōtrario peccatum p humilitatē remittitē. Nā de Publicano dicitē Luc. 18. ꝙ

puus eſt actus per modum ſubditi ad omne rōnabile ſe pbere. Cum quibus ſtat, ꝙ eſſe ſubiectū, ſit a iuſtitia ſecūdario. Iuſtitia.n. vt iuſtitia, nō facit iuſtum ſubditū, alioquin Deus, cui repugnat rō ſubditi, nō eſſet proprie iuſtus: ſed ex iuſtitia in aliquo prouenit ꝙ ſit ſubditus. Et ſic patet qđ nō eſt actus principalis iuſtitiæ, ſed effectus qdā eius in aliquo. Vnde in diffinitione iuſtitiæ non ſonat ſubiectio, ſed debitum, cū dr̄. Ius ſuum vnicuiqꝫ tribuens. Humilitas aūt etiam ex ipſa voce deiectionē ſonat. Poteſt quoque dici, quòd eſt æquiuocatio de ſubiectione.

merito humilitatis deſcendit iuſtificatus in domum ſuam. Vnde & Chryſoſt. dicit.* Geminas bigas mihi accōmodes, alteram quidem ſuperbiæ & iuſtitiæ, alteram vero peccati & humilitatis, & videbis peccatum peruertens iuſtitiā non proprijs, ſed humilitatis vincere viribus. Aliud vero videbis deuictum non fragilitate iuſtitię, ſed mole & tumore ſuperbiæ.

Ad 2. dicendum, ꝙ ſicut ordinata uirtutum congregatio per quamdam ſimilitudinem ędificio comparatur, ita etiam id quod eſt primum in acquiſitione virtutum

Homil. 1. in comprehenſibili Dei natura, à medio, tom. 5. & to. 1. Homi. de Pub. & Phar.

Nam eſſe ſubditum ſub ratione debiti legalis, ſeu ſimpliciter, eſt effectus quidam iuſtitiæ, ſed eſſe ſubditū ex quodā debito morali ob diuinā reuerentiā tribuitur humilitati. Et ſic vndiqꝫ ruūt ambæ rōnes Martini contra differentiā in mō reſpiciendi ordinationem rationis vniuerſaliter, quā ſolidū reſtat, & ꝙ diſtinguunt quo ad hoc, ſicut agēs & patiens quo ad actus principales, & ꝙ ſubiectio q̄ facit in mine humilitas, eſt alterius rationis ab illa, quę eſt effectus iuſtitiæ, a qua dicitur iuſtum eſſe hominem ſubijci legi.

¶Ad obiecta demum in eodem dubio contra concluſionē ipſam, reſpondeo Ad primum dicitur, ꝙ aliquid ſpectare ad aliquam virtutē pōt dupliciter contingere, vel vt neceſſarium ad illam virtutem, ita quod oppoſitum corrumperet, aut minueret illā virtutē vel vt ad ſupererogationem illius, & ꝙ nō minus ad ſupererogationē legalis iuſtitiæ ſpectāt cōſilia ſin ordine ad cōe bonū, quam ad ſuperegationē humilitatis ſpectēt eadē in ordine ad proprium bonum ipſius hominis. Si quis tamen memor fuerit illius propoſitionis, ꝙ nullum eſt conſiliū, quin quandoque cadat ſub pręcepto, perſpicere poterit quòd iuſtitia legalis adæquat humilitatē quo ad conſilia dupliciter: Primo, q: omnes eoſdē actus reſpicit ut debita in caſu, & ſic ſaluatur adæquatio vniuerſalis quia nullus eſt actus cadēs ſub conſilio, quin ēt cadat ſub debito, Secundo, quia etiam ſub iſta ratione, inquantum eſt ſub conſilio, ad vtriuſqꝫ ſupererogationē ſpectant Optimi.n. legiſlatoris eſt non ſolum debitos actus præcipere, ſed ēt expedientes ad commune bonum cōſulere, vnde in lege dicuntur contineri non ſolū pcepta, ſed mandata, quę apud Hieronymum ſunt de cōſiliorum actibus.

¶Ad ſm vero dicitur, ꝙ aſſignata eſt in litera diuerſitas modi, & declarata, & obiectionibus eſt ſatisfactum, & non ſolum non expugnabitur, ſed nec faciliter bene oppugnabitur.

¶Ad quintū dubiū de iuſtitia particulari aduertendū eſt, ꝙ radix vnde excellētia iuſtitia particularis ſupra humilitatē pullulat eſt illa, q̄ Ariſtoteles in 5. Ethicorū, & 1. Rhetoricæ, & author ſuperius docuit, quia ſ. iuſtitia virtus eſt bona non ſolū habenti, ſed directe eſt ad bonum alterius, Hoc enim maximū virtutis opus, & pcipua laude dignū cēlet, vt patet in locis allegatis. Humilitas aūt nō directe niſi habēti eſt bonū, ſicut & cæterę virtutes morales, q̄ circa paſſiones ponunt. Vnde ad primū argūmentū reſpondēdo dr̄, quod falſum eſt iuſtitiā eſſe circa cupiditatem opum, & diuitiarum Auaritia enim eſt circa huiuſmodi paſſionē. Iuſtitia autem non eſt virtus circa paſſiones, ſed circa operationes ad alterum vt ſic. Ad probationem dicitur, quod diſcurrēdo per modos cōmutatiuæ iuſtitię, numquā inuenitur, ꝙ ſit circa paſſionē cupiditatis, ſed circa operationes ad alterū quę ſunt commutationes Difficilius aūt eſt exhibere ſe hominem bonum ad alterum, quam ſeipſum.

¶Ad ſm dicitur negando antecedens, quia excellētius eſt impellere ad bonū alterius vt ſic, vt facit iuſtitia, q̄ impellere ad bonum alterius, inquātum redūdat in proprium, vt facit humilitas. Et quia penes hunc modum ſeu hanc rationem attēditur differentia, & nobilitas ſubſtantialis, ideo iuſtitia eſt ſubſtantialiter nobilior humilitate. Cum quo ſtat quod humilitas ſit ſecundum quid nobilior, ſicut accidens reſpectu ſubſtantiæ, ſicut magnanimitas reſpectu iuſtitiæ, quia ſcilicet habet quo ad aliquid conditionem aliquam nobiliorē, puta, ſi magis ex amore libero impellit, & ſi qđ aliud eſt eiuſmodi, ut puta, ſi in dubijs ſuam dilectionem eligeret. Hæc enim ad ſecūdū quid nobilitatem ſpectant, in cuius ſignum libertas, quæ plus habet liberi amoris, non eſt excellentior iuſtitia.

¶Ad tertium dicitur, ꝙ quia humilitas præſupponit iuſtitiā ſicut accidens ſubſtantiam. Appetitus.n. per modū ſubditi ad Deū, & id ꝙ Dei eſt, opponit iuſtitiæ, qua hō Deo, & id ꝙ ex parte ſe tenet hominis, ei ꝙ ex parte ſe tenet Dei, ius ſuū tribuit. ideo cōditionalis illa. Si oēs eſſent humiles, nō eſſet opus iuſtitia, deſtruit ſeipſam, quia ex hoc ipſo, ꝙ ponuntur humiles, præſupponitur iuſtitia, ſicut ſi quis diceret, Si oēs eſſent liberales, ſeu magnanimi, nō eſſet opus iuſtitia, cum vtraqꝫ virtus ſuper iuſtitia fundetur, & illa non ſuppoſita non virtutes, ſed vitia eſſent. Quemadmodum etiam humilitas, niſi ſuper iuſtitia fundetur, qua vnicuique ius ſuū debet, vilitas aī, & deformitas humana eſſet. Dicitur ulterius omnibus ſm earum præciſe rationes formales loquendo, ꝙ falſa eſt dicta conditionalis, qm̄ dato quod omnes homines eſſent humiles, ac per hoc ſibiipſi boni, opus eſſet virtute, quā directe eſſent boni alijs, hæc autem eſt iuſtitia. Ad probationem tum patet, quod falſum aſſumit, quod iuſtitia ſit circa cupiditatē, ſed enim circa operationes ad alterum vt ſic, quas non humilitas, ſed iuſtitia directe rectificat, vt patet in 5. Ethic.

¶Ad quartum ſufficit reſponſio authoris, quæ examinabitur.

¶In reſponſione ad primū eiuſdem artic. 5. dubiū ex Martino ibidem occurrit, arguente cōtra hanc reſpōſionē dicendo, ꝙ in dicto ſuo non ſatisfacit, tum primo quia non vr̄ veriſimile ꝙ vera iuſtitia per aduentum ſupbiæ deſinat eſſe iuſtitia Probatur. Pono ꝙ aliquis habuerit multos actus iuſtitiæ, & poſtea extollat ſe de illis. Aut igitur nunc ita eſt, ꝙ illi actus fuerint rectæ rationi conformes, aut difformes, ſi conformes ſemper fuerunt actus iuſtitię, ſi difformes numquam fuerunt actus iuſtitiæ. Tū ſecūdo, quia hæc ſolutio non videtur cōformis intentioni Chryſoſtomi, qui intendit magnis præconijs humilitatē extollere Nam q̄ magna humilitatis laus, ſi excedat apparētem iuſtitiam, quæ potius iniuſtitia eſt, quā vera iuſtitia? Et ruſſus ex hoc, ꝙ humilitas iuncta peccato excedit iuſtitiam, infert, ꝙ iuncta iuſtitiæ aſſiſtit diuino tribunali in medio angelorū, vbi aſcēſum illum magis humilitati, quā iuſtitiæ attribuere videtur. Tum tertio, quia ſecūdum Chryſoſtomum humilitas nō pertrāſit iuſtitiam propter fragilitatem iuſtitię, ſed pp tumorem, ſeu molem ſuperbiæ. ergo non loquitur ibi de iuſtitia, quæ pp iunctam ſuperbiā deſinit eſſe iuſtitia Antecedens patet p illa uerbi. Geminas mihi bigas &c. Tum quarto, quia humilitas vincit ſuperbiam, ſuperbia vincit iuſtitiam ergo humilitas vincit iuſtitiā, ac per hoc eſt potior. Conſequētia eſt nota, & partes antecedētis patēt ex allata authoritate.

¶Ad hoc dubiū dr̄, ꝙ ſolutio eſt ſufficiēs. Et quod ſicut pctm̄ pexiſtens deſinit quo ad maculā & reatum æternæ mortis eſſe in homine per humilitatem, ita vera iuſtitia pexiſtens deſinit eſſe quo ad rōnem virtutis, & meriti vitę ęternę in homine p ſuperuenientē ſuperbiā. Nec hoc eſt veriſimile, ſed veriſſimū.

¶Ad primum ergo in oppoſitū dr̄, qđ gratis conceditur verū eſſe, ꝙ actus, qui ſemel fuerunt iuſti ſemper verū ſit dicere, ꝙ fuerunt iuſti, ſed non eſt ſemper verum, quod remaneāt in habitu & virtute, aut merito iuſtitiæ: quoniam per ſubuenientem ſuperbiam perdit habitus rationem virtutis, & perditur meritum æternæ vitæ, ſicut ecōtra poſt pęnitentiam habitus vitioſi remanentes non remanent in ratione vitij.

¶Ad ſm dicitur, quod cōformis eſt expoſito authoris Chryſoſtomi intentioni. Nam præconium magnum humilitatis eſt vincere molem reliquorum peccatorum, & ſuum oppoſitum opprimere molem tantæ iuſtitiæ, vnde non præfertur iuſtitiæ apparenti, ſed quæ per ſuum oppoſitum deſinit, eſſe vera. Ita quod laus humilitatis non eſt in comparando has virtutes inter ſe, ſed in magnificando vires humilitatis, & ſuperbiæ. Vnde expreſſe Chryſoſtomus dicit bigam iuſtitiæ, & ſuperbiæ non defectu iuſtitiæ, ſed mole ſuperbię ſuccumbere. In hoc ergo eſt magna humilitatis laus quod ipſa omnia pēccata deſtruit, & ſuum oppoſitum deſtruit omnes virtutes, Et pro reſponſione oppoſiti dicitur, quòd vincit iuſtitiam, quod author expreſſit vincere non iuſtitiam, ſed iuſtitiam quæ deſinit eſſe iuſtitia p ſuperbiam, quæ deſtruxit illam Iuſtitia ſiquidem virtutis nomen eſt. Ad id vero quod rurſus adiungitur, dicitur quod ex quo humilitati attribuitur aſcenſus ille ex adiuncta iuſtitia a Chryſoſtomo, manifeſte patet quod principaliter iuſtitiæ, & executiuæ humilitati aſcenſus ille attribuitur.

¶Ad tertium dicitur, quod conſequentia non valet, quoniã ex hoc ꝗ Chryſoſtomus dicit, non ex defectu iuſtitiæ, oſtendit ꝗ non de apparente ſed vera, ſecundum ſe iuſtitia loquitur, quæ non ob ſui defectum ex ſe, ſed ex adiũctæ ſuperbiæ mole ſuccumbere inuenitur, ita quod non intendit, quod etiã coniuncta ſupbia vires ſuas iuſtitia habeat, ſed qđ quæ ex ſe non deficeret ex adiuncta ſuperbia deficit.

¶Ad quartum dr̃, qđ conſequentia nihil valet, quia variatur ratio vincendi, & æquiuocatur de uictoria. Humilitas namque uincit ſuperbiam, ſicut vnum directe contrarium uincit aliud. Superbia quoque vincit iuſtitiam, etiam ſicut unum contrarium uirtualiter uincit aliud. Et ſic in utraque parte antecedentis, ſermo eſt de victoria unius cõtrarij reſpectu alterius, & in conſequenti eſt ſermo de uictoria excellentioris nobilitatis, qua id dicit uincere, ꝗ eſt nobilius, manifeſta eſt æquiuocatio victoriæ, vt dicitur de congreſſu contrariorum, & ut dicitur de comparatione rerum in nobilitate. Eſt ẽt & alius in hoc argumento defectus, quod quia contraria mutuo ſe expellunt, quandoque ſuperbia uincit humilitatem. Scriptum eſt enim. Sap. 1 quod ſpiritusſanctus corripietur a ſuperueniente iniquitate.

D. 601.

¶In reſponſione ad ſcđm eiuſdem arti. dubiũ ex Martino ibidẽ occurrit contra hanc reſponſionẽ arguente, qꝛ hæc ſolutio nõ euacuat rõnem, tum primo, qꝛ concluſio non cõparat humilitatem niſi ad alias virtutes morales, fides autẽ non eſt virtus moralis, tum ſecundo contra opinionem, ꝗ humilitas nõ eſt fundamentum virtutũ, niſi quia remouet prohibens, arguitur ſic. Remouere prohibens, hoc eſt ſuperbiam in propoſito, conuenit nõ ſolũ humilitati ſed alteri uitio extremo cõtrario ſuperbiæ. ergo per remouere prohibens humilitas non habet rõnem fundamenti, niſi ẽt dicatur, ꝗ eſſe virtutum fundamentum conuenit ẽt illi alteri vitio &c. Tum, tertio illud quod inclinat in actus omnium virtutum poſitiue, & directe eſt fundamẽtum virtutum, & non tãtum, quia remouet prohibens, ſed humilitas mediante ſuo actu licito inclinat in actus omniũ virtutũ, ergo. Maior, eſt certa. Et minor probat, qꝛ contemptus terũ externarum, & ſui inclinat in actus oĩum virtutũ.

¶Ad hoc dubiũ reſpõdendo, dr̃, ad primũ argumentũ, qđ in litera humilitas cõparat omnibus virtutibus & non moralibus tm̃, vt patet intuenti literam. Quod ſi ipſe Martinus ad morales tãtũ comparat, ſibiipſi imputet, ſi vniuerſaliorem authoris reſpõſionẽ ad ſua trahat, & nõ calumniet reſpõſionẽ authoris.

¶Ad ſcđm dr̃ dupliciter. Primo, ꝗ ſicut ſtat eũdem eſſe auarum, & prodigum ſcđm diuerſos actus, ita ſtat eundem eſſe ſuperbũ & depreſſum reſpectu diuerſorum, puta, ꝗ ſi ſupbus reſpectu excellentium operũ abſque ſui recognitione ingerat ſe maximis, & ex alia parte ad aliqua parua, puta, ad ea, q̃ ſunt mãſueti &c. exhibeat ſe depreſſum. Et ſecũdum hoc falſum eſt antecedens, quod oppoſitum vitium neceſſario remouet ſupbiã, quia ſtat cum ipſa. Ratio autem quare huiuſmodi vitia contraria, non ſe totaliter excludant, eſt: quia malum conſurgit ex particularibus defectibus, & per hoc uitium vnum remanet ſecundum aliquem actum, & aliud etiam ſecundum aliũ. Non ſic autem eſt in uirtute, quę conſurgit ex cauſa integra. K Et vtrumque excludit extremum vitium, ſi virtus eſt.

¶Secũdo, dr̃ ꝗ remouere prohibens cõtingit dupliciter. ſ. ſimpliciter, & ſecundum quid. Illud quod ſic remouet prohibens, quod remouendo unum ponit aliud prohibens, non dicitur remouere prohibẽs ſimpliciter, ſed prohibens tale, puta quia amouit ferrum, & poſuit lignum prohibens graue a ſuo motu. Sed tunc dicitur ſimpliciter remouere prohibens, quando abſque ſubrogatione alterius prohibentis remouet prohibens, puta, ſi remoueret ferrum nihil aliud ſupponendo. Conſtat modo in propoſito, ꝗ humilitas remouet prohibens ſimpliciter. Alterum aũt uitium nõ remoueret ſuperbiam prohibentem, niſi ſupponendo ſeipſum etiam ꝓhibens ædificiũ uirtutum. Et ſecundum hoc falſum etiam eſt antecedẽs ſcilicet remouere prohibens conuenit alteri extremo uitio, quia non ei ille actus ſimpliciter, ſed ſecundum quid conuenit.

fundamento comparatur quod primo in ædificio iacitur, virtutes autem verę infunduntur a Deo. Vñ primũ in acquiſitione virtutũ poteſt accipi dupliciter. Vno m̃ȯ, ꝑ modum remouentis prohibens, & ſic humilitas dr̃ primum locũ tenet, inquãtum. ſ. expellit ſuperbiã cui Deus reſiſtit, & præbet hominem ſubditum, & patulum ad ſuſcipiendum influxum diuinæ gratiæ, inquãtum euacuat inflationẽ G ſuperbiæ. Vnde dicitur Iacobi. 4. quod Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam, & ſecundum hoc humilitas dicitur ſpiritualis ędificij fundamentum. Alio modo eſt aliquid primum in virtutibus directe, per quod ſcilicet iam ad Deum acceditur. Primus autem acceſſus ad Deum eſt per fidem, ſecundum illud Hebræ. 11. Accedentem ad Deũ oportet credere, Et ſecundum hoc fides dr̃ po

F ¶Tertio dicitur, ꝗ qꝛ moralis ſermo de uirtutũ ædificio eſt uerba ſunt ſcđm ſubiectam materiam intelligenda, ita quod ſermo eſt non de qualitercunq;, aut ex quocumq; principio remouere prohibẽs, ſed de uirtuoſe remouere prohibẽs hoc, aũt conſtat ſoli humilitati conuenire, ac per hoc antecedens etiã eſt falſum. Signum autem huius ſenſus eſt, quod natura, quæ remouet prohibens, ſ. ſuperbiam, quia producit hominem non cum ſuperbia, non ꝓpterea dicitur fundamentum uirtutum. Eſt ergo ſenſus, quod uirtus remouens ꝓhibens eſt fundamentum uirtutum, ſeu ꝗ uirtuoſe remouere ꝓhibens dat humilitati quod ſit uirtutum fundamentum, & nõ quod qualitercumque remouens prohibens det eſſe fundamentum virtutum. D. 611.

¶Ad tertium dr̃, ꝗ maior eſt falſa. Nam & iuſtitia legalis inclinat ad actus omnium virtutum, vt patet ex ſupradictis, & tamen non ponitur fundamentum virtutum. Similiter magnanimitas inclinat ad actus omnium uirtutum dum in omnibus tendit ad magna, & tñ non ponitur fundamentum uirtutum. Aliud ergo requiritur ad rõnẽ fundamenti, ſ. ꝗ ſit primum in ædificatione, ꝗ non probat Martinus conuenire humilitati per ſeipſam poſitiue. Et oppoſitum ex prædictis argui põt, ex eo qđ humilitas ſupponit iuſtitiam. Minor quoque nõ eſt vera, niſi ſecundum quid, quoniam humilitas nõ inclinat ꝑ ſuũ H actum ad omniũ uirtutũ actus in ſpeciali, ſed in vniuerſali pro quanto omnibus rationalibus ſubijcit hominem in his quæ Dei ſunt. Sic autem uel ex conſequenti, & indirecte inclinare in actus uirtutum in ſpeciali, extra propoſitum eſt argumenti de per ſe, & directe poſitiuo fundamento uirtutum.

¶In reſponſione ad tertium dubium eſt ex Martino ibidem. Nam ex hac ſolutione, Martinus inquit, habetur intentum, ſ. quod humilitas ſit potiſſima uirtutum.

¶Primo, quia illa uirtus, q̃ ſibi appropriat maximum præmium eſt maxima uirtus, ſed humilitas appropriat ſibi maximũ præmiũ. Secundo, cui cõuenit excellẽtiſsimus actus, eſt maxima uirtus: humilitas eſt hmõdi. Probat, quia humilitati, ut dicit litera conuenit contemnere ſublimitatem terrenam, hic aũt contemptus uidẽ excellentiſsimus inter actus uirtutum moralium.

¶Ad primũ horũ dr̃, ꝗ tã maior, q̃ minor eſt falſa. Maior quidẽ, nã uirtutis excellentia nõ ex appriatis, ſed ex ꝓprijs ſubI ſtantialibus pẽſat. Minor uero, qꝛ exaltatio ſpiritualis non eſt formaliter maximum præmium, maius. n. eſt fruitio diuina.

¶Ad ſecundum dicitur, ꝗ contemnere ſublimitatem terrenam non eſt maximus actus inter actus morales. Nam longe maior, eſt communi bono recte intendere, ad illud omnia ordinando, qui actus eſt iuſtitiæ legalis quanto commune bonum diuinius eſt, quam bonum unius.

¶In reſponſione ad quartum dubium ex Martino occurrit ibidem contra hanc reſponſionem, dicente, quod iſta ſolutio refutatur ſicut præcedentes. Argumentum enim concludit, quod ſaltem humilitas eſt perfectior alijs uirtutibus moralibus, tũ etiam quia contemptus celſitudinis terrenæ, eſt actus maxime excellens inter morales.

¶Ad hæc dicitur, quod non egent alia reſponſione, quia ſoluta K ſunt quæ obiicit. Et argumentum non concludere humilitatem eſſe maximam uirtutum, etiam moralium, ex eo manifeſtum eſt, quod ipſam eſſe maximam ſimpliciter non habetur ex commendatione Domini. Nec aliunde probatur, quod inter morales ſit maxima, ſed oppoſitum monſtratum eſt.

¶In eodem 5 artic. q. 151. reſtant adhuc tres quæſtiones. Prima eſt, Quo pacto humilitas eſt uirtus moderatiua ſpei, & cũ hoc eſt circa omnia. Conſtat enim ꝗ ſpes non eſt circa omnia, ſed circa ardua tantum, & conſtat non omnia eſſe ardua. Patet autem humilitatem eſſe circa omnia, & ex litera huius articuli, dum dicitur, quod humilitas facit hominẽ bene ſubiectum ordinationi rationis quantum ad omnia, & ex litera ſequentis articuli, ubi humilitatis gradus ponitur, inutilẽ, & indignum ad omnia ſe æſtimare, & fateri.

¶Secunda quæſtio eſt, Quo pacto cõtẽnere ſublimitatem terrenam eſt proprius humilitatis actus, ut in litera dicitur in reſponſione

ſponſione ad tertium, cum & hic actus communis ſit magnanimo, & non ſit principalis humilitatis actus, quoniá actus eius principalis eſt reſpectu ſperandorum, cũ ſit moderatio ſpei: & non reſpectu deſpiciendorum, ad quæ ex conſequenti humilitatis virtus reſpicit.

nitur fundamentum nobiliori modo quam humilitas.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ cõtemnenti terrena promittunt cæleſtia, ſicut contemnentibus diuitias terrenas promittũtur cæleſtes theſauri, ſm illud Matth. 6. Nolite vobis theſaurizare theſauros in terra ſed theſaurizate vobis theſauros in cælo. Et ſimiliter contemnentibus mundi gaudia, promittuntur conſolationes cæleſtes, ſm illud Matth. 5. Beati qui lugent qm̃ ipſi conſolabuntur. Et eodem mõ humilitati promittitur ſpiritualis exaltatio non quia ſola ipſam mereatur, ſed quia eius eſt proprium contemnere ſublimitatẽ terrená. Vnde Auguſtinus dicit in libr. de pęnitentia, Ne putes eum q ſe humiliat, ſemper iacere, cum dictum ſit, exaltabitur, & ne opineris eius exaltationem in oculis hominum per ſublimitates fieri corporales.

Ad quartum dicendũ, ꝙ iõ Chriſtus ꝑcipue nobis humilitatem commẽdauit, quia per hoc maxime remouetur impedimentum humanæ ſalutis, quæ conſiſtit in hoc, quod homo ad cæleſtia, & ſpiritualia tendit, a quibus homo impeditur, dum in terrenis magnificari ſtudet. Et ideo Dominus vt impedimentũ ſalutis auferret exteriorẽ celſitudinẽ contẽnendam monſtrauit per humilitatis exempla, & ſic humilitas eſt quaſi quędá diſpoſitio ad liberũ acceſsũ

¶ Tertia quæſtio eſt, An locus aſſignatus humilitati, ſcilicet poſt theologales & intellectuales virtutes, & iuſtitiá ſit ſuus ſimpliciter, vel ſecundum quid, hoc eſt, An humilitas ſit ceteris nobilior, an ſecundum quid. Et eſt ratio dubij, quia ſuperius religio prælata eſt omnibus moralibus, ut patet quęſt. 81. quia religio magis de propinquo accedit ad Deum, quam alię virtutes morales, utpote operans, ea quæ directe & immediate ordinantur in honorem diuinum. Et in q. 104. obedientia præfertur reliquis uirtutibus moralibus, quia per ſe loquendo, maius bonum propter Deum contemnit, ſcilicet propriam uoluntatem. Et in q. 125. datur primus locus poſt iuſtitiam fortitudini, quia eſt conſeruatiua boni rationis contra pericula mortis, quę ſunt maxima. Accedit etiam ad hæc, quod in q. 30. miſericordia prępoſita eſt omnibus uirtutibus, q̃ ſunt ad proximũ quia eſt potioris a ctus. Ná ſupplere defectum alterius inquantum huiuſmodi, eſt ſuperioris, & melioris. Et ſic q̃a iuſtitia eſt ad proximum, ſequitur quod miſericordia præcedat iuſtitiam, ac per hoc humilitatem.

¶ Ad primam quęſtionem dupliciter dici poteſt. Primo, quod humilitas eſt circa ſm ſe ardua directe, ut propriam materiam, ſed eſt circa omnia per quandam redundantiam, quoniam conſentaneum rationi eſt, ut qui in bonis arduis ſuũ moderatur appetitũ, multo magis in bonis mediocribus, quę minus ſunt appetibilia, ſe moderetur. Secundo, quod humilitas eſt directe reſpectu omnium, ſcilicet arduorum ſecundum ſe, & nõ arduorum in ſe, ſed tamen omnium eſt ſub ratione ardui, quia quæ non ſunt in ſe ardua, induunt rationem ardui relata ad humilem, quia induunt rationem diuini. Ad omnia ſiquidem bona ſe habet humilis ut ad ea q̃ Dei ſunt. Primæ reſpõſioni obſtat, quod oporteret unam uirtutem ponere circa moderamen appetitus reſpectu mediocrium, ſicut præter magnanimitatem oportuit aliam uirtutem ponere cum excellentia mediocris nõ minus ſit motiua appetitus, quam honor mediocris, & humilitas circa excellentiam, ſicut ſuperbia eſt quemadmodũ magnanimitas circa honorem. Secundæ aũt reſponſioni conſonat unitas tam uniuerſalis ſuperbiæ ad omnia ſe directe extendentis. Et propterea dicendum uidetur cum authore in litera, quod humilitas eſt circa omnia in uniuerſali inquantum ſcilicet habent rationem cuiuſdam ardui, & non ſecundum ſuas ſpeciales rationes. Et quia circa bonum arduum ſiue in ſe ſiue ut relatum eſt ſpes, ideo cum his ſtat, quod humilitas ſit circa ſpem.

¶ Ad ſecundam quæſtionem dicitur, ꝙ q̃a humilitatis principalis actus eſt reprimere appetitũ a ſublimibus, & a ſublimiter ſe habere, hic eſt .n. modus hoc eſt frenũ, ꝙ humilitas ſpei apponit ex reuerentia diuina, & hoc uirtualiter eſt contemnere ſublimitatem, ideo contemnere ſublimitatem terrenam humilitatis dicitur eſſe proprium, utpote ſpectans ad proprium, eius actum, & non ad ſecundarium, ſicut contingit in magnanimo qui principali actu tendit in magna, non contemnit magna, quamuis etiam alia & alia ratione uterque contemnat terrena, ut patet ex rationibus magnanimi, & humilis.

¶ Ad tertiam quęſtionem dr̃, ꝙ cum iſta ſit quæſtio ad hominem, non poteſt melius determinari, quam ex illo loco, ubi ex propoſito explicite author ipſe hanc quęſtionẽ de nobilitate ſimpliciter, uel ſm quid moralium uirtutum tractat, cætera ſiquidem ad illam referenda ſunt regulam. Conſtat autem, ꝙ in præcedenti lib. in q. 66. art. 4. ex propoſito comparans uirtutes morales, diſtinguit, ꝙ una poteſt eſſe nobilior altera ſecundum ſuam ſpeciem dupliciter, ſimpliciter, uel ſecundum quid. Et declarat penes quid attenditur maior perfectio ſimpliciter, ſcilicet penes relucentiá maioris boni rationis ita qđ illa moralis uirtus, in qua maius rõnis bonum relucet, eſt ſimpliciter maior, & ſubiungitur, quod iuſtitia eſt prima, q̃a propinquior bono rationis, & qđ inter uirtutes, q̃ ſunt circa paſſiones, tanto maius bonũ rationis relucet in aliqua, quãto appetitiuum motũ circa maiora rationi ſubditum reddit. Et ꝓpterea quia fortitudo appetitiuum motum circa vitam, quæ eſt maximum omnia cõpræhendeas, rationi ſubdit, primum tenet locũ. Et deinde temperantia, quę circa ea, q̃ immediate ordinant ad vitá conſeruandá, appetitum ſubiicit rationi locatur. Et concludit, Et ſic illæ tres virtutes ſimul cũ prudentia, dicuntur eſſe principales etiam dignitate. Et ſtatim aggrediendo ſm mẽbrũ ſubdit, Secũdum quid aũt aliqua virtus dr̃ eſſe maior ſm adminiculum, vel ornamentum & dat exẽplum. Sicut ſubſtantia eſt nobilior ſimpliciter, accidens aũt nobilius ſubſtantia ſm quid. Et ſm hanc ſententiam, dicetur, ꝙ humilitas non eſt ſimpliciter loquẽdo, immediate poſt iuſtitiam, ſed ante illam eſt cá fortitudo: quam temperantia. Et quod dicitur de humilitatis loco poſt virtutes cardinales, idem dicitur de ſupradictarum reliquarum moralium virtutum locis. Omnes enim poſt cardinales ſimpliciter ſunt, & excellentia earum ſupra aliquá cardinalium non niſi ſecundum quid intelligenda eſt, & hoc põt patere ex rationibus aſſignatis de excellentia earum. Cuiuſlibet enim excellentia conſiderata eſt ſecundum aliquam ſpecialem conditionem. Verbi gratia, In miſericordia poſita eſt excellentia, quia ſuperioris eſt ſubuenire. In religione, quia directe ordinat in diuinum honorem. In obedientia, quia maius bonum contemnit, ſeorſum ſingula bona conſiderando, ſi tamen vita & vitæ cõſeruatio claudat ſummum, quòd in obedientia eſt, vt ſcilicet vſque ad mortem hoc eſt, priuandum ſe vita homo obediat. In humilitate quia vniuerſaliter facit hominem bene ſubditum rationi in vniuerſali.

¶ Sed ſi diligẽtius doctrina authoris perſpecta fuerit, aliter dicendum eſt. Ná in allegato ex ꝑcedenti libro loco author poſt locatá, iuſtitiá in loco propinquo rõni, non tractat de reliquis virtutibus moralibus ſimpliciter, ſed limitate ſ. de illis, q̃ ſunt circa paſſiones, ut expreſſe monſtrat ſubiungens, Inter alias autem uirtutes morales, quæ ſunt circa paſſiones. Et rurſus ibidem poſtea de fortitudine ſubdit, quod primum locum tenet inter uirtutes morales, quæ ſunt circa paſsiones. Et propterea concluſio ex præmiſsis cum tali limitatione explanatis illata, ſ. ꝙ cardinales uirtutes ſunt principales etiam dignitate, non eſt aliter intelligenda, quam ſecundum quod ex ꝑmiſsos ſequitur, ſcilicet ut iuſtitia ſimpliciter, fortitudo autẽ & tẽperantia inter uirtutes, quæ ſunt circa paſsiones, ſunt principales dignitate. Et hinc habes, unde humilitatis locus hic ſibi aſsignatus, ſcilicet immediate poſt iuſtitiam, nõ eſt ei ablatus, quoniam ipſa eſt ſubiectiue principaliter in uoluntate, & ſecundario eſt circa paſsionẽ ſpei, quia extendit ſe ultra ſenſibilia, ut patet ex eius contrario, ſcilicet ſuperbia q̃ maxime eſt in bonis ſpiritualibus. Et ſi perſecrutati fuerimus literam, non ſolũ ex ſubiecto præeminet humilitas fortitudini, & temperantiæ, ſed author uſus eſt in hoc loco illamet rõne, qua uſus eſt in allegato loco præcedẽtis libri, ſcilicet Participatio maioris boni rõnis. Illa enim uirtus ibi dicta eſt ſimpliciter maior, in qua maius bonũ rõnis relucet, Et hoc idem hic aſſumitur, & ſubſumitur, ꝙ magis in humilitate, quam cęteris poſt iuſtitiam ſaluatur bonũ rationis, quia humilitas reddit hominem recte ſubditum, ſeu patulum bono rationis nõ in hac, uel illa materia, ſed uniuerſaliter, & propterea locatur ante reliquas uirtutes ſimpliciter & uere ſic eſt. Vnde beata Virgo humilitatem ſuam

dominum reſpexiſſe, commemorat tanꝗ̃ vniuerſalem virtutẽ quæ ad ſupernũ ſuſcipiendũ diuinæ largitatis influxũ latiſſime, ac profundiſſime patula erat. Quærenti aũt de ſubſtãtiali ordine reliquarum virtutum inter ſe poſt cardinales, videtur mihi dicendũ, ꝙ primo religio, deinde obedientia, & demum miſericordia locanda ſit, Nam maius rõnis bonum relucet in religione quã in uolũtate eſt, & debitũ reddit Deo creatori, ac pceptori, qui in obedientia, quæ debitũ reddit præceptis ipſius. Præcedit tñ miſericordiam, quæ tenet mediũ in paſſione triſtitiæ reſpectu alienæ miſeriæ quando maius bonum rationis eſt bene ſe habere ad ſuperioribus debitum exhibendũ, quam ad paſſionem particularium defectuum proximi.

hominis in ſpiritualia, & diuina bona. Sicut ergo eſt perfectio potior diſpoſitione, ita etiam charitas, & aliæ virtutes, quibus homo directe mouetur in Deũ ſunt potiores humilitate.

ARTICVLVS VI.

G *Vtrũ conuenienter diſtinguãtur ſecundum B. Benedictum duodecim gradus humilitatis ſcilicet corde, & opere ſemper humilitatem oſtendere defixis in terram aſpectibus &c.*

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod incõuenienter diſtinguantur duodecim gradus humilitatis, q in regula B.* Benedicti ponũtur, quorum primus eſt, corde & corpore ſemper humilitatem oſtendere defixis in terram aſpectibus. Secundus, vt pauca verba, & rationabilia loquatur aliquis non clamoſa voce. Tertius, vt non ſit facilis, aut promptus in riſum. Quartus, taciturnitas vſq; ad interrogationem. Quintus, tenere quod habet communis monaſterii regula. Sextus, credere, & pronuntiare ſe omnibus viliorem. Septimus, ad omnia indignum, & inutilem ſe conſiteri, & credere. Octauus, confeſſio peccatorũ. Nonus, per obedientiam in duris & aſperis patientiam amplecti. Decimus, vt cum obedientia ſe ſubdat maiori. Vndecimus, vt voluntatem propriã non delectetur implere. Duodecimus, vt Deum timeat, & memor ſit omnium quæ præcipit. Enumerantur enim hic quædam, quæ ad alias virtutes pertinent, ſicut obedientia, & patientia, enumerantur etiam aliqua, quæ ad falſam opinionem pertinere videntur, quæ nulli virtuti poſſunt competere ſcilicet, quod aliquis pronuntiet ſe omnibus viliorem, qđ ad omnia indignum & inutilem ſe confiteatur, & credat. ergo inconuenienter iſta ponuntur inter gradus humilitatis.

¶ 2 Præter. Humilitas ab interioribus ad exteriora pcedit, ſicut & cæteræ virtutes. Incõueniẽter ergo pmittuntur in præmiſsis gradibus illa, q̃ pertinent ad exteriores actus, his q̃ ptinẽt ad interiores.

¶ 3 Preterea. Anſel in lib.* de ſimilitudinibus ponit ſeptẽ humilitatis gradus, quorũ primus eſt contẽptibilẽ ſe eſſe cognoſcere. Secũd°, de hoc dolere. Tertius, hoc cõfiteri. Quartus, hoc pſuadere, vt. ſ. hoc velit credi. Quintus vt patienter ſuſtineat hoc dici. Sextus, vt patiatur cõtẽptibiliter ſe tractari. Septimus, vt hoc amet. ergo vidẽtur H præmiſsi gradus eſſe ſuperflui.

¶ 4 Præterea. Matth. 3. dicit gloſ. Perfecta humilitas tres habet gradus. Primus ẽ, ſubdere ſe maiori, & nõ præferre ſe æquali, q eſt ſufficiẽs. Secũdus eſt, ſubdere æquali, nec præferre ſe minori, & hoc dicitur abundans. Tertius gradus eſt, ſubeſſe minori in quo eſt omnis iuſtitia. ergo præmiſsi gradus videntur eſſe ſuperflui.

¶ 5 Præterea Augu. dicit in lib. de virgin. Menſura humilitatis cuiq; ex menſura ipſius magnitudinis I data eſt cui periculoſa ſuperbia, q̃ amplius amplioribus inſidiatur: ſed menſura magnitudinis humanæ non poteſt ſub certo numero graduum determinari. ergo videtur quod non poſſunt determinate gradus humilitatis aſsignari.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſicut ex ſupra dictis* patet humilitas eſſentialiter in appetitu conſiſtit, ſecũdum quod aliquis refrænat impetum animi ſui, ne inordinate K

795 Infr. q. 192. arti. 4. ad 4. Et Matth. 3 Cap. 7.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ ſexageſimæ primæ Articulum ſextum.*

IN ar. 6. q. 161. in reſponſione ad primum, dubium ex Martino in quæſtione de humilitatis gradibus occurrit, arguente contra hanc reſponſionem dicendo, quod ſi beatus Thomas dixiſſet, qđ poteſt quis credere ſe omnibus uiliorem abſque mendacio, faciliter conſenſiſſem, ſed quia dixit abſque falſitate, non videtur mihi verum. Et probatur, quia ſi ſint decem viri humiles aut quilibet eſt omnibus vilior aut non. Si nõ, ergo falſa eſt æſtimatio, qua q̃libet putat ſe cæteris uiliorem, Si ſic, ergo primus eſt vilior ſecundo. Et tunc vltra. ergo ſecundus non eſt vilior primo Probatur iſta ſecunda conſequentia, quia ſi ſecundus eſt vilior primo, & primus eſt vilior ſecundo. ergo primus eſt vilior ſeipſo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod optime dixit author, quod non ſolum abſque mendacio, ſed abſque falſitate quilibet poteſt ſe alio viliorem credere, & dicere. Et cum arguitur. Aut quilibet eſt alio vilior, aut non, reſpondetur, quod quilibet eſt alio vilior referendo quod ſuum eſt ad id quod Dei eſt in alio Ita enim in huiuſmodi materia ſumitur ly ſe, & ly alio, cum dicitur, quod quilibet ſe alij ſubdere per humilitatem debet. Et cum contra arguitur. Si primus eſt vilior ſecũdo &c. concedi poteſt totum, quoniam non inconuenit, qđ primus ſit uilior ſeipſo ſecundum diuerſas rationes. Veruntamen ad rem dicendum eſt, quod quilibet rõne eius quod ſuũ eſt, quolibet alio ratione eius quod eſt Dei, eſt inferior. Ita quod quilibet eſt quolibet inferior ſecundũ ſuũ, & ſuperior ſecundũ diuinum. Et ſi ex hoc inferatur, ergo quilibet inferior eſt, & ſuperior ſeipſo, ſm diuerſa quæ in eo ſunt, nullus error incurritur. Et quia ſermones intelliguntur ſm ſubiectam materiã, & in materia humilitatis ſecundum iſtas rationes accipiuntur termini, ideo eſt ſimpliciter uera locutio, cum ſimpliciter quis ſe profert, & tenet viliorem.

¶ In eode n articulo in reſponſione ad ſecundũ, dubiũ ex Martino ibidem, occurrit arguente contra hanc ſolutionem. Non eſt bonitas in actu exteriori, niſi propter bonitatem actus interioris. ergo ſiquis per gratiæ donum, ſiue per humanum ſtudium veniat ad humilitatem, neceſſe eſt qđ prius habeat actum interiorem bonum, quam bonum, actum exteriorem. Præterea. Cohibitio illa exteriorum aut eſt imperata mediante aliquo bono interiori actu humilitatis, aut non. Si non, ergo non pertinet ad humilitatem Si ſic, ergo in acquiſitione humilitatis p humanum ſtudium interiora præcedunt exteriora. Deinde arguit contra illud literæ, Prima exteriora, & poſtmodum pertingit ad extirpandũ interiorẽ radicem. Primo, quia cõtingit quod aliquis contraria radice ab ineunte ætate aſſueſcat humilitati conſequenter non egeat extirpatione radicis.

Ac. 10. vſque ad cap. 14.

Gloſ. ordi. ſuper illud Implere omnẽ iuſtitiã

Ca. 51. ante med. to. 6.

¶ Secundo, quia in primo gradu dicitur, corde, & opere ſemper humilitatem oſtendere defixis in terram oculis. Aut ergo iubetur oſtendere humilitatem quæ eſt, aut quæ non eſt. Non quæ non eſt, quia eſſet fictio. ergo quæ ẽ, Sed non eſt humilitas, niſi corrupta ſit radix contraria. ergo non prius eſt exteriores actus cohibere quam interiorem radicem extirpare, ſed econtra.

Art. 2. huius quæſt.

¶ Ad hæc dicitur, ꝙ author numꝗ̃ dicit, vt ipſe arguendo ſomniat, ꝙ prius fiat actus exterior bonus, quã ſit interior bonus, aut ſine interiori bono, ſed dicit, ꝙ humanum ſtudiũ inchoat a cohibẽdo exteriores actus, & deinde ad interiorẽ radicem extirpandã peruenit, quod experientia quotidiana teſtat̃. Quotidie. n. magiſtri Nouitiorũ ab his q̃ extra ſunt, cohibere Nouitios docẽt in principio, deinde ad perfectionẽ actuũ interiorum paulatim ſic religioſi perducunt. Intendit ergo author, ꝙ ordo humani ſtudij eſt, vt in principio principalis cõatus ſit ad exteriores actus cohibẽdos p actus interiores bonos ex hoc ipſo, ꝙ intẽdunt, & eligunt cohibitionem huiuſmodi actuũ exteriorum vt perfectus fiat in uia uirtutum. Et per hoc patet ſolutio primi omnino peruertentis ſenſum literæ.

¶ Ad

ed by Google

tendat in magna, ſed regulam habet in cognitione, vt ſcilicet aliquis non ſe exiſtimet ſupra id eſſe quod eſt, & vtriuſque principium, & radix eſt reuerētia, quam quis habet ad Deum. Ex interiori autem diſpoſitione humilitatis procedunt quædam exteriora ſigna in verbis, & factis, & geſtibus, quibus id quod interius latet, manifeſtatur, ſicut & in cæteris virtutibus accidit. Nam ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei ſenſatus, vt dicitur Ecclesiaſt. 19. & ideo in prædictis gradibus humilitatis ponitur aliquid quod pertinet ad humilitatis radicem, ſcilicet duodecimus gradus, qui eſt vt homo Deum timeat, & memor ſit omniū quæ p̄cepit. Ponitur etiam aliquid pertinens ad appetitum, ne ſcilicet in propriam excellentiam inordinate tendat, quod quidem fit tripliciter. Vno modo, vt homo non ſequatur propriam voluntatem, quod pertinet ad vndecimū gradum. Alio modo, vt regulet eam ſecundum ſuperioris arbitrium, quod pertinet ad gradum decimum. Tertio modo, vt ab hoc non deſiſtat propter dura & aſpera, quæ occurrunt, & hoc pertinet ad nonum. Ponuntur etiam quædam pertinentia ad exiſtimationem hominis recognoſcentis ſuum defectum, & hoc tripliciter. Vno quidem modo per hoc, quod proprios defectus recognoſcat & confiteatur: quod pertinet ad octauum gradum. Secundo, vt ex conſideratione ſui defectus aliquis inſufficientem ſe exiſtimet ad maiora: quod pertinet ad ſeptimū. Tertio, vt quantum ad hoc alios ſibi præferat, quòd pertinet ad ſextum. Ponuntur etiam quædam, quæ pertinēt ad exteriora ſigna, quorum vnū eſt in factis, vt ſcilicet homo non recedat in ſuis operibus a via cōmuni, quod pertinet ad quintum. Alia duo ſunt in verbis, vt ſcilicet homo non præcipiat tempus loquendi, quod pertinet ad quartum, nec excedat modum in loquendo, quod pertinet ad ſecundum. Alia vero conſiſtunt in exterioribus geſtibus, puta, in reprimendo excellentiam oculorum, quod pertinet ad primum, & cohibēdo exterius riſum, & alia ineptæ lætitiæ ſigna, quod pertinet ad tertium.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquis abſque falſitate poteſt ſe credere, & pronuntiare omnibus viliorem ſecundum defectus occultos, quos in ſe re- A cognoſcit, & dona Dei quæ in alijs latent. Vnde Auguſt. dicit in libro de virginita. * Exiſtimate aliquos in occulto ſuperiores, quibus eſtis in manifeſto meliores. Similiter etiam abſque falſitate poteſt aliquis confiteri, & credere ad omnia ſe inutilem eſſe & indignum per proprias vires, vt ſufficiētiam ſuam totam in Deum referat, ſecundum illud 2. ad Corinth. 3. Non quod ſufficientes ſimus aliquid cogitare a nobis quaſi ex nobis, ſed ſuf- B ficientia noſtra ex Deo eſt. Non eſt autem inconueniens, quod ea quæ ad alias virtutes pertinent, humilitati aſcribantur, quia ſicut vnum vitium oritur ex alio, ita naturali ordine actus vnius virtutis procedit ex actu alterius.

Cap. 52. parum a med. tom. 6.

Ad secundum dicendum, quod homo ad humilitatem peruenit per duo. Primo quidem & principaliter per gratiæ donum. Et quantum ad hoc interiora præcedunt exteriora. Aliud autem eſt humanum ſtudium, per quod ho- C mo prius exteriora cohibet, poſtmodum pertingit ad extirpandū interiorem radicem, & ſecundum hunc ordinem aſsignantur hic humilitatis gradus.

Ad tertium dicendum, quod omnes gradus, quos Anſelmus ponit reducuntur ad opinionem, & manifeſtationem, & uolūtatem propriæ abiectionis. Nam primus gradus pertinet ad cognitionem proprij defectus, ſed quia vituperabile eſſet, ſi quis proprium defectum amaret, hoc per ſecundum gradum exclu- D ditur. Sed ad manifeſtationem ſui defectus pertinent tertius, & quartus gradus, vt ſcilicet aliquis non ſolum ſimpliciter ſuum defectum enuntiet, ſed etiam perſuadeat. Alij autem tres gradus pertinent ad appetitum, qui excellentiam exteriorem non quærit, ſed exteriorem abiectionem, vel ęquanimiter patitur ſiue in verbis, ſiue in factis, quia ſicut Gregor.* dicit in regiſtro Non grande eſt his nos eſſe humiles, a quibus honoramur, quia & hoc ſæculares quilibet faciunt: ſed illis maxime humiles eſſe debemus, a quibus aliquid patimur: & hoc pertinet ad quintum, & ſextum gradum. Vel etiam deſideranter exteriorem abiectionem amplectitur, quod pertinet ad ſeptimum gradum: & ſic E omnes illi gradus continentur ſub ſexto, & ſeptimo ſuperius enumeratis.

Li. 2. cap. 24. circa med.

Ad quartum dicendum, quod illi tres gradus accipiuntur non ex parte ipſius rei, ideſt, ſecundum naturam humilitatis, ſed per comparationem ad gradus hominum, qui ſunt vel maiores, vel minores, vel æquales.

In arg. 1.

Ad quintum dicendum, quod etiam illa ratio procedit de gradibus humilitatis non ſecundum ipſam naturam rei, ſed ſecundum quam aſsignantur præmiſsi gradus, ſecundum diuerſas hominum conditiones.

¶Ad ſecundum vero dicitur, quòd actus illi interiores imperantes cohibitiones exteriorum, boni quidem ſunt, ſed non oportet quod ſint humilitatis niſi diſpoſitiue, quoniam aliarum virtutum ſunt actus proprij iſti, qui ponuntur in gradibus primis, vt patet de cohibitione linguæ, & ineptæ lætitiæ &c. Sed inter gradus humilitatis computātur, quia ad illam diſponunt aſcenſumque faciunt. Ad primum autem contra extirpationem radicis poſt poſitam dicitur, quod ſicut ſemina virtutum inſunt homini naturaliter, ita fomes peccati ineſt homini ex natura lapſa. Proni enim ſunt ſenſus hominis ad malum. Ad fomitem autē peccati ſpectat radix ſuperbiæ, appetitus propriæ excellentiæ, quem maximum in nobis experimur, adeo vt etiā ante naturam lapſam Euæ dictum ſit: Eritis ſicut dij &c. Itaque nullus in primis naturaliter eſt, qui non egeat extirpatione radicis huius tam fœcundæ, & profundæ. Deinde ſecundum id quod in pluribus accidit doctrina moralis dari debet. Conſtat autem quod vt in pluribus extirpatione radicis opus eſt. Omnes enim appetitu alicuius excellentiæ trahimur.

¶Ad ſecundum dicitur, quod falſum eſt in primis, quod non eſt humilitas, niſi ſit extirpata radix ſuperbiæ. Ad extirpandam enim radicem ſuperbiæ multæ perfectionis humilitate opus eſt. Falſum eſt deinde, quod in primo gradu oporteat adeſſe humilitatem internam, niſi diſpoſitiue, quæ manifeſte ſtat cum interna radice poſtmodum extirpanda. Falſum demum eſt, quod in illis verbis primi gradus ſumatur humilitas pro interna virtute, ſed pro deiectione. Quod patet ex hoc, quod in primo gradu iubetur oſtenſio humilitatis. Certū eſt autem quod in primo gradu non præcipitur quis manifeſtare virtutem cum ad humilitatem præcipue ſpectet occultare, non oſtendere virtutes, Hoc enim magis ad iactantiam quandam induceret, quam ad humilitatem. Sed intentio primi gradus eſt vt homo ex corde, nō ficte oſtendat ſecundum corpus, & ſpecialiter ſecundum defixionem oculorum in terram, humilitatem, hoc eſt deiectionem, vt inchoando ab exteriori deiectione voluntaria, ad internam virtutem, quæ intus animi motus deiicit, quæ humilitas vocatur, aſcendat. Quocirca licet in hac exteriore deiectione voluntaria interueniat interior electio bona diſponens ad humilitatem, non tamen fit huiuſmodi exterior deiectio ad oſtendendum illam internam humilitatem, ſed acquirendam illam.

itized by Goo

¶ Super queſtionis centeſimę ſexageſimæ ſecundę Articulum primum, & ſecundum.

IN ar. 1. & 2. ſimul q. 162. dubium occurrit de quidditate ſupbiæ. Vr̄.n. diuerſimode diffiniri. Et qm̄ principiū omnis demonſtrationis, & inſtitutionis eſt Qđ qđ eſt, & diffinitio, iō ante omnia hoc tractādum eſt. Et qm̄ oppoſitorū eadem eſt diſciplina, ſimul notū ſiet & qđ quid eſt humilitatis, & alterius oppoſiti vitii Eſt autem rō dubitandi, qa diffinitio, quæ ex Auguſtino aſſignatur, ſ. inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, hēt qōnes multas. Prima eſt antiqua, An ly excellentia, ſumatur relatiue, an abſolute. Scđa eſt noua ex Martino in q. 1 de ſupbia, An ſit ſufficiens hæc definitio, vel oporteat addere ly cōtēptiuæ, ita qđ ſupbia eſt appetitus excellentiæ nō cuiuſcūque, ſed cōtēptiuæ, ſeu deſpectiuæ. Expedit vero ſcire, q̄ hæc qō noua claudit̄ in prima. Nā excellentia relatiue ſūpta claudit in ſe aliorū deſpectionē. In eo ſiquidē quod vt excellens alios hō ſe hēt, neceſſe eſt vt in tali actu cōtemnat oēs, quos in veritate non excellit. Apparet quoq; ex ſpeciebus ſuperbiæ aſſignatis a Greg. de quib. eſt in hac q. ſpecialis articulus, q̄ appetere excellentiā deſpiciendo alios, ad quartam ſuperbiæ ſpēm ſpectat. Non conſtituit igit̄ rōnē generis ſupbiæ cōtēptus, ſeu deſpectus. Atteſtant̄, & idē aliæ ſupbiæ ſpēs. Nam appetitus excellentiæ quaſi a ſe, aut ſuis meritis nihil dicit de excellētia cōtēptiua aliorū, & tn̄ primæ duæ ſpēs ſuperbię in his conſiſtunt De ipſa aūt prima queſtione non clare liquet altera pars, qm̄ tres primæ ſpecies ſuperbiæ, nihil de excellentia relatiue dicentes, teſtant̄ genus non eſſe relationē excellētiæ. Quarta vero in relatione cōſiſtēs teſtatur genus nō abſolutū. Actus quoq; ſuperbi inuenitur in excellentia vtroque mō, nā ſuperbus appetit ſe celſum, & magnū Et ppea Au. 14. de ciuitate Dei, per celſitudinis, non excellentiæ nomē definiuit ſuperbiam, & rurſus ſuperbus appetit ſuperare alios, & ire ſup, vt ipſius nomen ſonat. Et ppea author in 3. articulo huius q. in calce dixit, q̄ proprie pertinet ad ſuperbiam inordinata præſumptio alios ſuperandi. Videtur mihi, quod excellentia cōiter ſe habens ad abſolute & relatiue, ſit proprium obiectum ſuperbiæ, ſicut ens communiter ſe habens ad abſolutum & relatiuum, eſt propriū obiectū metaphyſicę Et hinc prouenit, quod tam appetitus excellentię abſolute, quam relatiue verificatur, & attribuitur ſuperbiæ, & nunc p celſitudinem, nunc per excellentiam definitur. Eſt igit̄ ſuperbiæ appetere hoc, quod excellere, & celſitudinem. Sed qm̄ multa alia vitia videntur celſitudinem peruerſam appetere, nam p̄ſumptio appetit celſitudinem peruerſam in operibus, ambitio in honoribus, inanis gloria in gloria, ideo quęrēda eſt celſitudo, quę ſit obiectum ſuperbiæ alterius rationis ab iſtis, inquit Martinus. Vbi ſcito, quod dupliciter pōt poni celſitudo alterius rōnis ab iſtis. Vno modo, tamquā in alia materia, ſicut celſitudo vindicationis alterius rōnis diceretur a celſitudine honoris. Alio modo, ſicut celſitudo ſimpliciter diſtinguit̄ formaliter a celſitudinibus cōcretis tali & tali materiæ, ſicut motus ſimpliciter alterius rōnis a motibus applicatis, puta, locali, alterationis, generationis &c. Et quod hic ſit tanta formalis diſtinctio, quod ſufficiat ad diſtinctionem ſpecificā habituum, patet ex hoc quod ſpecie diſtinguit̄ ſcientia de motu ſimpliciter, quæ tradit̄ in libris phyſicorū, a ſciētiis de motu ad vbi, quæ in libro cęli, & motu ad formā ſimpliciter, q̄ in ſſi. de generatione &c. ita quod obiectū ſuperbię eſt celſitudo ſimpliciter, & nō in tali, vel tali materia, p̄ſumptio autem ad celſitudinem operum ſupra ſe, ambitio, ad celſitudinem honoris &c. feruntur. Et ſi perſpicacius perſcrutati fuerimus, inueniemus, quod ſicut celſitudo iuncta operibus, vel p̄miis inuenitur obiecta dictis vitiis, ita celſitudo, iuncta propriæ perſonæ inuenitur obiecta ſuperbiæ, ita quod quemadmodum p̄ſūptuoſus in celſum opus, ambitioſus in celſum honorē, ita ſupbus in celſitudinem ſui tendit. Hæc enim ſola directe eſt peruerſa celſitudo ſimpliciter, cæteræ ſunt p̄uerſæ celſitudines ſe

F cundum partē, puta, in honoribus, vel gloria, vel operibus ardui. Et vt melius percipiatur q̄ dicimus, aduerte, q̄ propria pſona pōt ad uirtutē, uel uitium multipliciter ſe habere. ſ. ut obiectū, uel ſubiectū, uel terminus Cōmune ſiquidē eſt omni uirtuti, & uitio, q̄ reſpiciat propriam perſonam ut ſubiectum. Nā uirtus eſt, quæ bonum reddit habentē. Similiter cōe uī ſaltē multis quod reſpic āt propriam perſonam ut terminum cōmenſurationis, obiecti ſeu materiæ uerb. gra. Tēperantia reſpicit propriam perſonā ut terminum commenſurationis ciborum. Appetit enim cibum prout recta ratio dictat: recta autem ratio dictat ſm cōmēſurationem ad propriā perſonā. Et ſimiliter magnanimus appetit magna opera, commenſurata tn̄ perſonæ propriæ. Et ſimiliter p̄ſumptuoſus appetit magna incōmēſurata ſibi; & ambitioſus magnos honores improportionatos &c. Superbia aūt licet cōmunicet cū aliis in his, habet tn̄ hoc proprium, q̄ reſpicit propriā pſonam ut obiectū. Et ppea author in definitione ſuperbiæ poſuit ly proprię, dicendo, q̄ eſt appetitus excellētiæ p̄priæ, ita q̄ obiectū proprium ſuperbi ut ſic, eſt ipſemet celſus, ſeu celſitudo ſui, & in hoc differt a p̄ſumptuoſo, & cæteris habētibus p obiecto magnitudinē talis materiæ, puta, operū, honoris, glorię. Magnanimus quoq; habet magnitudinem operū p obiecto pprio, & magnitudinē honoris, & H glorię ut materiæ. Supbus aūt & magnitudinē ſui pro ſe primo obiectio. Et qa ad magnitudinē ſui ordinari poſſunt bona, & mala uirtutū & uitiorū, ideo & uirtutes & uitia, & eorū materiæ ſunt materia ſuperbiæ. Ex omnibus.n. ſuperbus tumere uult, ita q̄ ſicut magnitudo operis, ut ſupius patet, dupliciter cōſiderat̄, ſ. ut conditio operis & ſic ſpectat ad qlibet uirtutē, & ut tranſit in rōnem formalem obiectiuam, & ſic cōſtituit magnanimitatē, ita magnitudo propriæ perſonæ dupliciter cōſiderat̄, ut effectus uirtutis, & cuiuſcumq; alterius reddentis habētem potentem, ſeu facientē magnū, & ſic ſpectat ad quālibet uirtutem. Alio modo, ut tranſit in rationē formalem obiectiuam, & ſic conſtituit ſuperbiam. Et ſicut celſitudo ſui eſt proprium obiectum ſuperbiæ, ita abiectio ſui eſt propriū obiectū humilitatis. Et quod hæc ſint uera, & ſm mentem authoris, atque ſanctorum, patet primo ex Domini authoritate, qui humilitatem, & ſuperbiam diſiniuit, per actus habentes pro obie I cto ſeipſum, dicendo. Qui ſe humiliat, Qui ſe exaltat Authoritate deinde Auguſt. allata in litera prius. Aliud eſt leuare ſe cōtra Deū &c. Authoritate quoq; Benedicti in 6. & 7. gradu humilitatis. Credere, & pronūtiare ſe omnibus uiliorē. Credere. & cōfiteri ſe ad omnia inutilem, & indignum. In litera demū author millies explicat ly ſe, in primis duobus articulis, q. pcedentis de humilitate. Et tandē in reſponſione ad tertium clariſſime dicit, Humilitas plus reprimit ſpem de ſeipſo, quam ea utatur. Obiectū ſpei dixit ſeipſum, non opus, aut aliqd aliud: quoniam opera, & alia materialiter ſe habent ad ſeipsū, vt ea quæ ſunt ad finē ordinantur ad finē. Conſonat autem & optime quadrat regulæ humilitatis. ſ. æſtimatio ſui ex collatione eius, q̄ ſuum eſt ad Deum, & ad id quod Dei eſt. Huic enim æſtimationi cōformis appetitus eſt appetitus ſuiipſius ut ſub-K diti, qui eſt humilitatis quod quid eſt. Cōtrarius per exceſſum eſt appetitus ſubiipſius ut celſi, q in q̄ quid eſt ſuperbiæ habetur. Contrarius autem per defectum eſt appetitus ſuipſius, ut nimis ſubditi. Et quoniā diuina reuerentia radix eſt humilitatis, ſubaudiendus eſt in his ordo diuinę reuerētiæ, ita ut humilitas ſit uirtus, qua homo ex diuina reuerentia ſe cōferēs Deo in oibus ſe habet ut ſubditus. Superbia uero eſt uitiū, quo homo diuina abiecta reuerentia, in omnibus, ſeu communiter ſe habet ut celſus abiectio uero eſt uitium, quo quis diuinam nō ſequens reuerentiam, ſe habet ut abiectus, ſeu uilis. Vbi patet etiā q̄ materia humilitatis, & ſuperbiæ uniuerſalis eſt, quia ad magna, & ardua ſecundum ſe te extendit. Et humilis quidem ad omnia ut ardua, ut dictū eſt, tendit. Superbus uero ſui celſitudinē, quæ inter bona ſummum arduorum uidetur, appetit ideo circa ardui boni appetitum qui ſpes uocatur, ponuntur. Deinceps ad ſpecialia dubia, more ſolito procedendum eſt.

QVAESTIO CLXII.

De ſuperbia, in octo articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt de ſuperbia.

¶ Et Primo, De ſuperbia in cōi.

¶ Secundo, de peccato primi hominis, q̄ ponitur eſſe ſuperbia.

Circa primū quęrunt̄ octo.

¶ Primo, Vtrū ſuperbia ſit pctm̄.

¶ Secūdo, Vtrū ſit vitiū ſpeciale.

¶ Tertio, In quo ſit ſicut in ſubiecto.

¶ Quarto, De ſpeciebus eius.

¶ Quīto, Vtrū ſit pctm̄ mortale.

¶ Sexto, Vtrū ſit grauiſsimū omnium peccatorum.

¶ Septimo, De ordine eius ad alia peccata.

G ¶ Octauo, Vtrum debeat poni vitium capitale.

¶ Super

¶Super quæſtionis centeſimę ſexageſimę ſecundę Articulum primum.

IN ar.1.eiuſdem q.162.dubium ex Martino occurrit in q. 1. de ſuperbia directe cōtra authorē dicente, ꝙ hæc opinio nō uī in toto uera. Et primo ponit, ꝙ ſuperbia ſtricte accepta non eſt definitiue appetitus, quo quis tendit ſupra id ꝙ eſt.Probaī, Præſumptio eſt, qua quis tendit ſupra id ꝙ eſt, quo ad adminiſtrationes,ambitio, quo ad honores &c.ergo.Præterea,ſi ſupbia eſt diffinitiue qua quis tēdit ſupra id quod eſt, aut hoc eſt, quo ad aliquid prædictorū aut quo ad omnia ſimul, aut quo ad aliquid aliud ab his. Si primum ergo eſt aliquid prædictorū uitiorum. Si ſecundum, ergo erit aggregatum ex omnibus. Si tertium, tunc nullum tale uidetur, niſi excellentia. Et tunc aut tendit in excellentiam maiorem, quam habet, aut in manifeſtationem. Non in manifeſtationem: quia hoc ſecundum ſanctum Thomam ſpectat ad inanem gloriam. ergo in excellentiam maiorem, Hoc autem non uidetur niſi dupliciter poſse intelligi, ſcilicet quod tendat ad excellentiam maiorem habendam,& hoc non eſt vitii. Vel quod exiſtimet ſe habere maiorem excellentiam, & hoc quidem eſt initium ſuperbiæ,& conuenit ſuperbo,& multis aliis ſcilicet pręſumptuoſo,ambitioſo,uano Hi enim omnes exiſtimant ſe maiores,quam ſint in ſuis materiis,ſcilicet adminiſtrationibus,honoribus,gloria.

794 1.2.q.84.art. 2. Et Mal. q. 8.ar.2.ad 16. Et Pſal. 46.

Cap.292.habetur inter opera Aug. in fin.to.3. idem dicit libr.11. ſup. Gen. ca. 14. a med. to.3. †Aug.libr.2. confeſ.ca. 6. tom.1.

¶Ad hoc dubiū ſ̄m authoris ꝓceſſum non oporteret reſpōdere,tum quia non dicit hanc eſſe diffinitionem ſuperbiæ,ſed argumentum ex nominatione ſumit dicens.Superbia nominaī ex hoc &c.tum,ſecundo,quia author poſt iſtum artic. ſubiūgit ſtatim articulum.An ſuperbia ſit ſpeciale pctm̄, quaſi per ea quę hic dicit,non adhuc manifeſtum ſit de ſuperbiæ ſpecialitate quo ad peccatum.Sed quoniā ſ̄m veritatē de ſuperbia, vt condiuiditur aliis peccatis verificantur ea quæ hic dicunſ, quę eſt ſuperbia proprie accepta,& actus ille.ſ. tendere ſupra id quod eſt,proprium actum ac obiectum ſuperbiæ continet vt patet ex dictis,ideo pro definitione ſuſtineri poteſt,& propterea rn̄dendum eſt obiectis. Et ad primum dicitur, quod ſuperbia eſt qua quis tendit ſupra id quod eſt ipſe ſimpliciter.Præſumptio autem ſupra id quod eſt ſecundum quid,hoc eſt,ſecundum opera,& ſic de aliis.Ad ſecundum dicitur,ꝙ ſuperbia eſt qua quis tendit in hæc omnia &c.vt materiā tn̄ ſui formalis obiecti,quod eſt aliud ab iſtis,ſcilicet celſitudo propriæ perſonæ.Et cum contra hoc quaſi tertium membrum ſuæ diſtinctionis arguit, dicitur quod ſuperbia tendit iuxta definitionem Auguſtini, in ipſam ſui celſitudinem peruerſam,quam conſtat non niſi vicioſe appeti poſſe, & ideo falſum dicitur,quod celſitudo maior vt habenda, poteſt licite appeti.Celſitudo ſiquidem, quę ex maioritate claudit peruerſitatem,non poteſt licite appeti,vt ſi homo appetat ſe eſſe ſupra ſuperiores ſuos,hęc enim maioritas manifeſte claudit in ſe peruerſitatem. Et ſimile quid accidit in omni appetitu peruerſę celſitudinis propriæ, ut patet diſcurrendo per ſpecies ſuperbię.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſuperbia ſit peccatum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur qđ ſuperbia non ſit peccatum. Nullum.n. peccatū eſt repromiſſum à Deo. Promittit enim Deus quòd ipſe facturus eſt non eſt autem actor peccati, ſed ſuperbia connumeratur inter repromiſsiones diuinas,dicitur .n. Iſa 60.Ponam te in ſuperbiam ſæculorum, gaudium in generationem,& generationem.ergo ſuperbia non eſt peccatum.

¶ 2 Præterea. Appetere diuinam ſimilitudinē non eſt peccatū.hoc enim naturaliter appetit quælibet creatura, & in hoc optimum eius conſiſtit,& præcipue hoc conuenit rationali creaturæ, quæ facta eſt ad imaginem,&ſimilitudinem Dei:ſed ſicut dicitur in lib.* Sentent.Proſperi. Superbia eſt amor propriæ excellentiæ,per quam homo Deo aſsimilatur, qui eſt excellentiſsimus.vnde dicit Augu.in 2. confeſſ.* Superbia celſitudinem imitatur, cum tu ſis vnus ſuper omnia Deus excelſus.ergo ſuperbia non eſt peccatum.

¶ 3 Præterea.Peccatum non ſolū contrariatur virtuti,ſed ēt oppoſito vitio,vt patet per Philoſ.*in 2. Eth.ſed nullum vitium inuenitur oppoſitum eſſe ſuperbiæ.ergo ſuperbia non eſt peccatum.

B SED CONTRA eſt, quòd dicitur Tob.4. Superbiam numquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas.

RESPON.Dicendum,ꝙ ſuperbia nominatur ex hoc, quod aliquis per voluntatem tendit ſupra id quod eſt.vnde dicit Iſid.in lib. Etymol.Superbus dictus eſt,quia ſuper vult videri quam eſt.Qui.n. vult ſuper gredi quod eſt, ſuperbus eſt.Habet autem hoc ratio recta,vt voluntas vniuſcuiuſque feratur in id,quod eſt proportionatum ſibi,& ideo manifeſtum eſt, quod ſuperbia importat aliquid, C quod aduerſatur rationi rectæ. Hoc autem facit rationem peccati, quia ſecundum Dionyſium 4. capit.de diuin.nominib.* Malum animæ eſt præter rationem eſſe. Vnde manifeſtum eſt, quod ſuperbia eſt peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ſuperbia dupliciter accipi poteſt. Vno modo,ex eo ꝙ ſupergre

A ¶In eodē art in reſpōſione ad tertiū Martinus occurrit bis cōtra doctrinā huius reſponſionis directe & nominatim more ſuo arguens Primo,in q.1.de humilitate ubi dicit, ꝙ opinio illa deficit,primo in diſtinguendo humilitatem a magnanimitate,quia ad unam ſpectant hæc uirtutem,ut probatum eſt. Deficit ſecundo,in diſtinguēdo ſuperbiam, prout aſpernaī ſubiectionē,& prout immoderate tendit ad magna,ita ꝙ primo modo humilitati, ſecundo magnanimitati opponitur. Et probatur primo, quod ſuperbia,vt aſpernatur ſubiectionem,opponitur magnanimitati. Quicunque dignificat ſe magnis, qb. nō eſt dignus, eſt oppoſitus magnanimitati,vt patet in 4.Ethic.ſed qui aſpernatur ſubiectionem, maxime reſpectu magnorum,dignificat ſe magnis, quibus non eſt dignus.ergo. Probatur minor, quia dignificat ſe magna libertate, qua non eſt dignus.Deinde probatur quod ſuperbia ſecundum quod tendit immoderate in magna opponitur humilitati. Nam non ſtat aliquem tendere in magna immoderate, & eſſe humilem, ſed ſtat tendentem immoderate in magna, non aſpernari ſubiectionem eorum,quibus tenetur eſſe ſubiectus.ergo ſuperbia vt tendens immoderate in magna ſine adminiculo aſpernatæ ſubiectionis, opponitur humilitati.Deficit tertio,diſtinguendo puſillanimitatē vt eſt defectus a perD ſecutione magnorum,& vt eſt applicatio ad viliora quàm deceat,& ꝙ primo modo opponitur magnanimitati,ſecundo vero humilitati.Et multipliciter probatur ꝙ puſillanimus, vt applicat ſe ad vilia dedecentia ipſum opponitur magnanimo Primo Magnanimitas ſufficienter inclinat ad fugiendum, ea q̄ pro ſua vilitate dedecēt.ergo puſillanimitas ad uilia dedecētia inclinās,illi opponitur.Probatur antecedēs qa nō ſtat animum eſſe magnum tam habitu, q̄ actu,& applicare ſe ad talia vilia.Secundo,Magnanimitas inclinat ad contemnendum paruos honores,vt patet in 4 Ethic.ergo & ad contemnendū vilia.Tertio,Magnanimus inclinatur ſecundum ſuum habitum ad vere iudicandum de his,quæ ſpectant ad dignitatem hominis,& ad huiuſmodi iudicium ſequendum,ergo magnanimus ex habitu ſub inclinatur ad fugiendum vilia. Antecedens patet 4.Ethic.Quarto, Magnanimitas inclinat ad deſpiE ciendum omne quo homo fit minor,vt patet 4. Ethicor.ergo Et confirmatur,quia magnanimus,vt patet 4. Ethicor. immemor eſt beneficiorum, eo quod minoris eſt recipere beneficia.ergo applicatio ad uilia cum multo minorem reddat hominem,magis fugitur a magnanimo. Quinto, Magnanimitas inclinat ad iudicandum id ſolum eſſe bonum, quod eſt honeſtum. ergo inclinat ad deſpiciendum ea, quæ pro ſua vilitate dedecent.Antecedens eſt Tulli in 1.de offic. Sexto,Omnis dignificans ſe minoribus,quam ſit dignus, eſt puſillanimus oppoſitus magnanimo,vt patet 4. Ethicor.ſed applicans ſe ad viliora quam deceat, dignificat ſe minoribus, quam ſit dignus.ergo.

Lib.2 Ethic. cap.8.to.5.

Li.10.ca.18 cuius initiū eſt,Sapiens. circa.med.

Ca.4. par. 4. non multū procul ſinē.

¶Secundo principaliter in prima quæſt. de ſuperbia, arguit quadruplicitter, quod applicare animū ad res viles dedecētes hominē,non ꝑtinet immediate ad puſillanimitatē oppoſitam ſupbiæ,vt vult Thomas.Primo puſillanimitas oppoſita ſuperbiæ

Digitized by Google

biæ eſt deiectio appretiatiua minus ſuorū,& multum alieno rū:ſed hmōi applicatio ad vilia nō eſt deiectio appretiatiua &c. quia pōt eſſe talis obiectio ſine hmōi appretiatione. ergo. Scdō: Vitium oppoſitum ſuperbiæ pōt conſumari ſine corpo li miniſterio. ergo Minor eſt certa, quia non poteſt conſumari ſine rebus vilibus.

Maior probatur authoritate Caſſiani Coll. 5. & patet de ſuperbia diaboli. Et eadem rō eſt de oppoſito. Tertio, Huiuſmodi applicatio interdū venit ex auaritia, aut ex voluptate carnali. ergo non eſt vniuerſaliter vitium ſuperbiæ oppoſitum. Antecedens patet per experientiam. Quarto, Huiuſmodi puſillanimitas quando ex defectu magnanimitatis venit, eſt vitium directe oppoſitum præſumptioni. ergo non eſt vitium directe oppoſitum ſuperbię. Conſequentia tenet, quia ſecundum Thomam, præſumptio, & ſuperbia ſunt uitia ſpecie diſtincta. Et antecedens probatur, quia huic, quod eſt adminiſtrare ea, quæ ſunt ſupra vires, directe opponitur illud, quod eſt adminiſtrare ea, q̄ ſunt infra vires, & dignitatem hominis, vt pro ſua vilitate hominem deiiciat.

In ſententia habetur in commentario ad c. 61. Eſa. parum a medio. tomo 5.

¶Ad hæc ordinate reſpondēdo dicitur, quod diſtinctio humilitatis a magnanimitate ſat probata, & ſeruata eſt.

¶Ad primam obiectionem de ſuperbia dicitur, quod falſa eſt illa propoſitio, Superbus aſpernando ſubiectionem, dignificat ſe magnis bonis, & cum probatur, quia dignificat ſe magna libertate reſpondetur quòd talis libertas non eſt in genere bonorum, vt patet ex hoc, quod eſt contraria virtuti, & propterea dignificans ſe tali libertate, non bono, ſed magno malo ſe dignificat.

¶Ad ſecundam obiectionem negatur illa propoſitio. Stat tendentem in magna immoderate non aſpernari ſubiectionē eorum, quibus tenetur ſubdi, quoniam niſi aſpernaretur facto, ſaltem ſubiectionem, qua humilis pollet, numquam immoderate tenderet in magna. Conſtat autem, quod ſubiectio humilis non eſt ſupererogationis, ſed virtutis neceſſariæ ad vitā politicam, quæ via eſt celeſtis patriæ.

¶Ad ea autem, quæ de puſillanimitate obiiciuntur reſpondēdo præmittitur, q applicare ſe ad vilia cōtingit dupliciter, ſcilicet ſimpliciter, vel certo genere, puta, arduorum, & quod quia oppoſita ſunt circa idē, & magnanimitas, ac præſumptio ſunt circa ardua, puſillanimitas quoque circa ardua eſt per defectum. Et propterea in 4. Ethicorum ponitur vna alia uirtus cum ſuis extremis uitiis circa mediocria in honoribus, & ad illius virtutis oppoſitum vitium per defectum ſpectat applicare ſe ad uitia in genere mediocrium. Ita q primus error argumentorum Martini eſt, quia duorum vitiorum cum ſit applicare ſe ad vilia in certis generibus, ſ. puſillanimitatis in genere arduorum, & illius innominati uitii in genere, mediocrium, in argumentis ſoli puſillanimitati attribuitur.

Secundus uero error eſt, quòd quia diuiſa in inferiorib. ſunt vnita in ſuperiori, & humilitas eſt ſuperior tam magnanimitate, quàm illa alia virtute, vtpote faciens hominem bene ſubditum rationi vniuerſaliter, ideo diſcerni debuit inter applicare ſe ad vilia in certo genere & ſimpliciter, & perſpici quod per applicare ſe ad uilia ſimpliciter diſtinguitur vitium humilitati oppoſitum ab vtroque dicto uitio, quoniam utriuſque eſt applicare ſe ad vitia in certo genere. Aduertendum quoque eſt, quod uitium humilitati oppoſitum per defectum, ex duobus deſcribi poteſt, ſcilicet uel ex materia, vel ex proprio obiecto. Et quod author quidem ex materia ipſum deſignauit cum dixit, quod eius eſt applicatio ad viliora quam deceant, ſicut etiam humilitatem, & ſuperbiam ex materia ſępe deſcribimus dicendo, quod ſunt circa magna, & circa illa, circa quæ eſt magnanimitas, & circa omnia &c. Poteſt & ex

F obiecto proprio deſcribi dicendo, q eſt animi applicatio ad ſubiectionē plus q̄ deceat. Nā ſicut humilis appetit ſe ſubiici, & ſuperbus aſpernatur ſubiectionē, ita reliquus amplectitur ſubiectionem dedecentē, & hęc deſcriptio non excluditur a prima, ſed comes eſt illius, & prior illa. Nā ex animi vilitate, qua appetit q̄s ſe ſubiici præter, ſeu contra rōnem rectā prouenit qđ vilioribus ſe applicat, quam deceat.

¶His ergo præmiſſis, ad primum dicitur, quod antecedens eſt uerū quo ad fugam vilium in genere arduorum, & non ſimpliciter, niſi indirecte forte & per redundantiam, alioquin nō eſſet opus illa alia uirtute cum ſuis uitiis circa mediocria. Et propterea conſequentia nihil ualet, quia in antecedente eſt ſermo de fuga uilium in genere arduorum, in conſequente vero de fuga vilium ſimpliciter. Et iſta æquiuocatio ne ſæpius repetatur, ſubintelligitur in ſequentibus.

Li. 24 ca. 11. circa prin. tomo 5.

Li. 19. ca. 12. a med. illius tom. 5.

q. præceden. artic. 1. ad 3.

Ac ſi antecedens reſpectu vilium ſimpliciter probandum inducatur, quod non ſtat animum eſſe magnum &c. Reſpondetur, quod hoc non eſt per uiam directe oppoſitionis, ſed per H viam redundantiæ, quia qui fugit minus vilia, fugit viliora, nos autem loquimur de directe oppoſitis uitijs. Ad ſecundum dicitur eodem modo, quod magnanimitas inclinat directe ad contemptum parui honoris in genere arduorum, per redūdantiam autem quandam ad contemptum omnium paruorum, ſed de directa inclinatione, & oppoſitione eſt ſermo.

Ad tertium eodem modo dicitur, quod inclinat ab iudicandū vere &c. in genere arduorum tm̄ directe, & ideo. Et per hoc dicitur ad quartum, & eius confirmationem, quod magnanimus directe fugit omne quo fit minor in genere arduorū tm̄, per redundantiam autem fugit omnia minora. Ad quintum dicitur, quod magnanimitas inclinat ad iudicandum ſolū honeſtum in genere ardui eſſe bonum arduum. Ad ſextum dī, q maior, & minor modificandæ ſunt, ſcilicet in genere arduorum: humilitas autem, vt dictum eſt, vilia ſimpliciter fugit.

I Ad obiecta ſecundo loco, ſcilicet ex quæſtione de ſuperbia cōtra idem reſpondetur. Et ad primum dicitur, quod ad vitium oppoſitum humilitati per defectum non exigitur appretiatio alienorum, ſed ſufficit æſtimatio ſuorum, humilitas.n. non eſt virtus ad alterum, ſed ad ſe. Et dicitur, quod minor æſtimatio ſui non poteſt in affectu eſſe ſine applicatione animi ad aliquid vilius, dedecens ſaltem ipſam ſubiectionem præter rationem. Ad ſecūdum negatur minor, & ad probationem dicitur, quod male intelligitur litera authoris. Nam non dicit applicationem corporis ad exteriora vilia, ſed dicit applicationem animi ad aliqua viliora. Conſtat enim quod animus poteſt intus applicari ad viliſſima, puta peccata grauiſſima cogitationum, & delectationum. Ad tertium dicitur, quod ſi huiuſmodi applicatio interdum ex auaritia, aut ex alio oritur vitio K nihil aliud infert, niſi quod hoc vitium interdum oritur ex illis alijs vitijs, & non infert quod non ſit in ſe vnicum vitium: Nam ſicut furti vitium poteſt ex multis vitijs oriri, & tamen furti ſpeciem habet, ita contingit in alijs. Ad quartum dicitur quod vndecumque veniat puſillanimitas talis, ſi eſt talis, ſcilicet reſpectu vilium ſimpliciter non directe præſumptioni, ſed ſuperbiæ opponitur, & propterea antecedens eſt falſum. Et ad probationem dicitur, quod non eſt ad propoſitum, quia loquitur in genere arduorum, & debet probare de fuga vilium ſimpliciter. Eſt igitur vitii ſuperbiæ oppoſiti hominis animum ad viliora ſe applicare ſicut ſi quis ex paruitate animi doctus cum ſit ignorātiū erroribus ſe ſubiicit, & prouenit huiuſmodi ſubiectio peruerſa ex mala collatione eius, q Dei eſt in homine ad id, quod ſuum eſt in altero. Nec intelligas, hæc, quod dicantur in litera eadem vitia opponi magnanimo, & humili, ſed propter penuriam vocabulorum, vt clarior

ditur regulam rationis, & ſic dicimus eam eſſe peccatum. Alio modo, poteſt ſuperbia nominari ſimpliciter a ſuper exceſſu, & ſecūdū hoc, omne ſuperexcedēs pōt nominari ſuperbia, & ita repromittitur à Deo ſuperbia, quaſi quidam ſuper exceſſus bonorum. Vnde & gloſ. Hieron.* dicit ibidem, quod eſt ſuperbia bona, & mala. Quamuis etiā dici poſſet, qđ ſuperbia ibi accipit materialiter ꝓ abūdātia rerū, de qb pñt homines ſuperbire.

G

Ad ſecundum dicendum, q eorū q̄ naturaliter homo appetit, ratio eſt ordinatrix, & ita ſi aliqs à regula rationis recedit vel in plus, vel in minus, erit talis appetitus vitioſus, ſicut patet de appetitu cibi q naturaliter deſideratur. Superbia autem appetit excellentiam in exceſſu ad rationem rectam. Vnde Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei, *qđ ſuperbia eſt peruerſæ celſitudinis appetitus. Et inde eſt etiā, qđ ſicut Aug. dicit in 19. de ciuit. Dei * ſuperbia peruerſe imitatur Deū. Odit nanq; cum ſocijs ęqualitatē ſub illo, ſed imponere vult ſocijs dominationē ſuā pro illo.

Ad tertium dicendū, q ſuperbia directe opponitur virtuti humilitatis, quæ quodāmodo circa eadē cum magnanimitate exiſtit vt ſupra dictum eſt.* Vnde & vitiū quod opponitur ſuperbiæ in defectum vergens, propinquum eſt vitio puſillanimitatis, quæ op-

ponitur magnanimitati ſecundum defectum. Nam ſicut ad magnanimitatem pertinet impellere animum ad magna cõtra deſperationem, ita ad humilitatem pertinet retrahere animum ab inordinato appetitu magnorum contra præſumptionem. Puſillanimitas autem ſi importet defectum a proſecutione magnorum, proprie opponitur magnanimitati per modum defectus. Si autem importet applicationem animi ad aliqua viliora, quam hominem deceant, opponitur humilitati ſecundum defectum: vtrũque enim ex animi paruitate procedit. Sicut & econtrario ſuperbia poteſt ſecundum ſuperexceſſum & magnanimitati, & humilitati opponi ſecundum rationes diuerſas, humilitati quidem ſecundum quod ſubiectionẽ aſpernatur, magnanimitati autem, ſecundum quod inordinate ad magna ſe extendit. Sed quia ſuperbia ſuperioritatem quandam importat, directius opponitur humilitati, ſicut & puſillanimitas, quæ importat paruitatem animi in magna tendentis, directius opponitur magnanimitati.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſuperbia ſit ſpeciale peccatum.

AD SECVNDVM ſic pceditur. Videtur quòd ſuperbia non ſit ſpeciale peccatum. Dicit enim Auguſt.* in li. de natura & gratia, quòd ſine ſuperbiæ appellatione nullum peccatum inuenies. & Proſper dicit in libro †. de vita contemplatiua, quod nullum peccatum ſine ſuperbia poteſt, vel potuit eſſe, aut poterit. ergo ſuperbia eſt generale peccatum.

E ¶ 2 Præt. Iob. 33. Vt auertat hominem ab iniquitate, dicit gloſ. qđ contra conditorem ſuperbire, eſt eius præcepta peccando tranſcendere, ſed ſecundum* Ambroſ. omne peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia mandatorum. ergo omne peccatum eſt ſuperbia.

¶ 3 Præt. Omne peccatum ſpeciale, alicui ſpeciali virtuti opponitur, ſed ſuperbia opponitur omnibus virtutibus. dicit enim Gregor. 34. † Moral. Superbia nequaquam eſt vnius virtutis extinctione contenta, per cuncta animæ membra ſe erigit, quaſi generalis ac peſtifer morbus corpus omne corrumpit. & Iſido.* dicit in lib. Etymol.* quod eſt ruina omnium virtutum. ergo ſuperbia non eſt ſpeciale peccatum.

B ¶ 4 Præt. Omne peccatum ſpeciale habet ſpecialem materiam. ſed ſupbia habet generalem materiã, dicit enim Greg. 34.* Moral. quod alter intumeſcit auro, alter eloquio alter infimis & terrenis rebus, alter ſummis cæleſtibuſque virtutibus. ergo ſuperbia non eſt ſpeciale peccatum, ſed generale.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit lib. † de natura & gratia Quærat, & inueniet ſecundum legem Dei, ſuperbiam eſſe peccatum multum diſtinctũ ab aliis vitiis. Genus autem diſtinguitur a

C ſuis ſpeciebus. ergo ſuperbia non eſt generale peccatũ, ſed ſpeciale

RESPONDEO Dicendum, quod peccatum ſuperbiæ dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo ſecundum propriam ſpeciem q̃ habet ex ratione proprii obiecti, & hoc modo ſuperbia eſt ſpeciale peccatum, quia habet ſpeciale obiectum. Eſt enim inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt dictum eſt.* Alio modo, poteſt cõſiderari ſecundum redundantiam

D quandam in alia peccata; & ſecundum hoc habet quandam generalitatem, inquãtũ ſcilicet, ex ſuperbia oriri poſſunt omnia peccata duplici ratione. Vno modo per ſe inquantum ſcilicet alia peccata ſordinantur ad finem ſuperbiæ, quæ eſt propria excellentia, ad quam poteſt ordinari omne id, quod quis inordinate appetit. Alio modo indirecte, & quaſi per accidens, ſcilicet remouẽdo prohibens, inquantum ſcilicet homo per ſuperbiam

E cõtemnit diuinam legem per quã prohibetur à peccãdo, ſecundum illud Hiere. 2. Confregiſti iugum rupiſti vincula, dixiſti, Nõ ſeruiã. Sciendum tamen quod ad hanc generalitatem ſuperbiæ pertinet, quod omnia vitia interdum ex ſuperbia oriri poſſunt, non autem ad eam ptinet, quòd omnia vitia ſemper ex ſuperbia oriantur. Quãuis enim omnia pcepta legis poſſit quis tranſgredi qualicumque peccato ex contẽptu, qui perti-

fieret doctrina, communicauit author vocabula declarata diuerſa ſignificatione, quæ uni, & quę alteri opponitur. Propinquitas quoque vtrorũ extremorum, ſ. ſuperbiæ, & præſumptionis, ac puſillanimitatis, & illius innominati cauſa quoq; fuerunt, cum etiam humilitas & magnanimitas conueniant in materia non ſimpliciter: ſed quodammodo, vt in hac lrã dr̃ in principio huiꝰ reſponſionis. Et hinc habes quantum ſeipſo doctior euaſerit author hic, vbi diſtinguit qũo ſuperbia diuerſa ſignificatiõe opponit̃ magnanimitati & humilitati, cũ in q. 8. de malo, ar. 2. ſupbiã abſq; diſtinctiõe opponi magnanimitati, & puſillanimitati prius dixerit.

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſexageſimæ ſecundæ Articulum ſecundum.

IN ar. 2. eiuſdẽ quæſ. 162. aduerte ꝙ Martinus: vbi ſupra, volẽs, ꝙ ſuperbia ſit appetitus excellentiæ deſpectiuæ, ſi intẽdat ꝙ eſſe deſpectiuum, ſeu contemptiuum, eſt de ratione ſuperbiæ, bene ſentire videtur, quia contemptus Dei eſt proprius ſupbiæ actus, ut infra patet, & cõſequenter contemptus aliorum venit. Si aũt intẽdat, quod propterea oportet addere iſtam particulam in definitione ſuperbiæ ad determinãdum qualis celſitudinis ſit appetitus, quia. ſ. non cuiuſcumque, aut qualiſcũque, ſed contemptiuæ celſitudinis eſt appetitus, minus perſpicaciter ſentire videtur: cum propter ſupradicta, tũ quia contemptus ſuperbiæ ad eſt ex parte auerſiõis magis quam ex parte conuerſionis, ſeu obiecti, quoniam ex parte obiecti, vt patet diſcurrendo per ſpecies ſuperbiæ, non habetur contemptus expreſſe, niſi in quarta ſpẽ, vt patet ex antedictis. Sed ex parte auerſionis, quia ſuperbus ad non ſubiici Deo per ſe tendit, dum primum, quod aſpicit & appetit ut rationem omnis celſitudinis, eſt non ſub-

795
Infr. ar. 8. cor. Et 1. 2. q. 84. ar. 2. Et d. 5. q. 1. art. 3. cor. Et diſ. 42. q. 2. ar. 3. ad 2. Et Mal. q. 8. art. 2.
* Aug. in li. de natura & gra. c. 29. parum a prin. tom. 7.
† Li. 3. c. 2. parum a prin.
* In libro de para. cap. 8. parum ante med. to. 4.

A iici Deo, appetit enim quicquid appetit per modum non ſubditi. Sicut humilis ex oppoſito, ad quicquid tendit, tendit ut ſubditus Deo, & ei quod Dei eſt. Sicut enim humilitas modũ ſubiectionis Deo apponit omni ſuo appetitui, ita ſuperbia modum aſpernatæ ſubiectionis Deo, & ei quod Dei eſt, apponit omni ſui appetitui. Et propterea contemptiua ex merito parte auerſionis, magis q̃ ex parte cõuerſionis ad obiectum, ſ. celſitudinem, dicitur. Et quoniam rationes Martini nihil aſſumunt, niſi quod ſuperbus eſt contemptiuus, & ſimiliter nihil aliud concludũt, niſi quòd ſuperbia ẽ contemptiua, & utrũque uerum eſt, ideo ſuperfluum duxi afferre octo argumenta ſua. Sat eſt diſputatori vti diſtinctione ſupra dicta, ſcilicet, quod eſſe contemptiuum vel dicitur eſſe de ratione ſupbiæ, & conceditur, aut eſſe particulam addendam ad definitionẽ, vt qualificetur celſitudo appetita per ſuperbiam, & hoc negatur, quia appetitum à ſuperbia eſt perſonæ propriæ celſitudo ſimpliciter peruerſa vel in ſe: uel in modo appetendi, & expreſſus contẽptus ex parte auerſionis ſe tenet. Erunt autem hæc manifeſta magis in ar. 5. & deinceps.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad primum, dubium occurrit ad hominem, quoniam ibi ponitur cõtemptus pręcepti interior actus ſuperbiæ & ſuperius in tractatu de inobedientia definitum eſt, quòd contemptus præcepti eſt proprius actꝰ inobedientiæ, vt eſt ſpeciale uitium a ſuperbia, & reliquis vitiis diſtinctum. Quomodo ſtant hęc duo ſimul?

¶ Ad hoc dicitur, qđ quia primogeniti ſuperbia ex parte auerſionis, inobedientia videtur, ideo actus inobedientiæ elicitiue attribuitur in litera ſuperbiæ, cuius eſt originaliter. Perſpicacius autem, quod ſicut contemptus hominum ex faſtidio ſubiectionis ad Deũ, & id quod Dei eſt, vt ſu-

perbiæ

† Lib. 34. c. 17. cir. princ.
† In libro 2. de ſummo bono ca. 38. à med.
Lib. 34. cap. 18. in prin.
Cap. 29. circa med. t. 7.
Art. præced.

Digitized by Google

perbiæ vitiũ:formaliter ſpectat : ita contemptus præcepti ex contemptu ſubiectionis ad Deum , actus eſt ſuperbiæ formaliter. Ita ꝙ cõtemptus ꝓcepti, ex faſtidio ꝓcepti, eſt prius inobedientiæ actus. Sed cõtẽptus ꝓcepti ex faſtidio ſubiectionis ad Deum, eſt actus ſuperbiæ, cui ꝓpriũ eſt faſtidium ſubiectionis ad Deũ. Et qđ dictũ eſt de cõtẽptu præcepti, extendendum eſt ad contẽptũ cuiuſcũque alterius ꝑ onę: officii &c. ex faſtidio diuinæ ſubiectionis. Semper.n.hmõi contẽptus formaliter eſt actus ſupbiæ in quacumque materia ſit. (Cap .29.in med.to.7.)

(In corp.art.) ¶ *Super quęſtionis centeſimæ ſexageſimæ ſecundę Articulum tertium.*

IN artic. 3.eiuſdem quæſt.162. dubia duo occurrunt. Primum eſt, Quo pacto ſuperbia in litera ponit ſubiectiue in voluntate,& in appetitu ſenſitiuo. Pluries .n. replicat in litera, quod nõ ſolum eſt in iraſcibili proprie ſũpta, ſed ẽt in voluntate. Per hoc.n.oſtendit quod eſt in vtraque iraſcibili; ac per hoc aut ſunt duæ ſupbiæ ſpecie diuerſæ, quarũ vna eſt in voluntate, & alia in iraſcibili ſenſitiua, aut una ſupbia eſt ſubiectiue in vtraque potentia,

¶ Secundum dubium eſt ad hominem, quia ſuperius in præcedentis li.q.55.ar.6. definitum eſt, ꝙ in uolũtate nulla eſt virt' moralis, quæ ſit ꝑp bonũ volentis, ut ſunt virtutes circa paſſiones. ſed iuſtitia, charitas &c. quomodo nũc in uoluntate ponitur humilitas, quæ eſt circa paſſionẽ ſpei, & nõ ad alterius, ſed habentis proprium bonũ ? idem.n.eſt obiectum
796 ſuperbiæ, & humilitatis, ſicut uniuerſaliter idẽ eſt ſubiectum contrariorum . (Mal.q.8.artic.3. Et vir.t.1.art.5.ad 10.)

¶ Ad primum dubiũ

net ad ſuperbiam,non tamen ſemper ex contemptu aliquis præcepta diuina tranſgreditur,ſed quandoque ex ignorantia quandoque ex infirmitate.Et inde eſt , quod ſicut Aug.dicit in lib.de natura & gratia.* Multa perperam fiũt,quæ non fiunt ſuperbe .

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug.illa verba inducit in lib.de natu. & gratia non ex ſua perſona ſed ex perſona alterius contra quẽ diſputat. Vnde & poſtmodum improbat ea,oſtendens ꝙ non ſemper ex ſuperbia peccat. Poteſt tñ dici ꝙ authoritates illæ intelligũtur quantum ad exteriorem effectum ſuperbiæ, qui eſt transgredi præcepta,quod inuenitur in quolibet peccato,nõ aũt quantum ad interiorem actũ ſuperbiæ,qui eſt contemptus præcepti. Non.n.ſemper peccatum fit ex cõtemptu,ſed quãdoque ex ignorantia, quandoque ex infirmitate,vt dictum eſt.*

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ quandoque aliquis committit aliquod peccatum ſecũdum effectũ ſed nõ ſ'm affectum. Sicut ille qui ignoranter occidit patrem,cõmittit patricidium ſecundum effectum,ſed nõ ſecundum affectum, quia hoc non intẽdebat. & ſecundum hoc tranſgredi ꝓceptũ Dei, dicitur eſſe cõtra Deũ ſuperbire ſ'm effectum quidẽ ſemper, non aũt ſemper ſecundum affectum.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ peccatum aliquod poteſt corrũpere virtutẽ dupliciter. Vno mõ, per directam cõtrarietatẽ ad virtutem, & hoc modo,ſupbia nõ corrumpit quãlibet virtutem, ſed ſolũ humilitatẽ, ſicut qđlibet aliud ſpeciale peccatũ corrũpit per quandam ſpecialẽ virtutẽ ſibi oppoſitam,contrarium agendo. Alio modo,peccatum aliquod corrumpit virtutem abutẽdo ipſa virtute, & ſic ſuperbia corrumpit quamlibet virtutem,inquantum .ſ.ex ipſis virtutibus ſumit occaſionẽ ſuperbiẽdi, ſicut & quibuſlibet alijs rebus, ad excellentiam pertinentibus. vnde non ſequitur qđ ſit generale peccatum.

AD QVARTVM dicẽdũ,ꝙ ſuperbia attendit ſpecialiter rõnem obiecti,q̃ tñ inueniri põt in diuerſis materiis. Eſt.n.inordinatus amor ꝓprię excellentiæ: excellẽtia aũt in diuerſis rebus põt ĩueniri.

ARTICVLVS III.

Vtrum ſuperbia ſit in iraſcibili ſicut in ſubiecto.

AD TERTIVM ſic proceditur.Vr ꝙ ſuperbia non ſit in F iraſcibili ſicut ĩ ſubiecto. Dicit.n. Gregor. 23. Moral.* Obſtaculum veritatis tumor mentis eſt, quia dũ inflat,obnubilat, ſed cognitio veritatis non pertinet ad iraſcibilem ſed ad vim rationalem. ergo ſuperbia non eſt in iraſcibili. (Lib.22.ca26. circa finem.)

¶ 2 Præte.Gregor.dicit 25. Moral.*quod ſuperbi non eorum vitam conſiderant,quibus ſe humiliando poſtponant,ſed quibus ſuperbiendo ſe præferant,& ſic videtur quod ſuperbia ex indebita cõ G ſideratione procedat, ſed conſideratio nõ pertinet ad iraſcibilẽ ſed potius rationalem.ergo ſuperbia non eſt in iraſcibili,ſed potius in rationali. (Li.24.ca.12 parũ a principio.)

¶ 3 Præterea.Superbia non ſolum quærit excellentiam in rebus ſenſibilibus,ſed etiam in rebus ſpiritualibus,& intelligibilibus. Ipſa autem principaliter conſiſtit in contemptu Dei,ſecundum illud Eccleſiaſt.10.Initiũ ſuperbię hominis apoſtatare a Deo,ſed iraſcibilis cum ſit pars appetitus ſenſitiui non poteſt ſe extẽdere in Deum H & in intelligibilia. ergo ſuperbia non poteſt eſſe in iraſcibili.

¶ 4 Præterea. Vt dicitur in libr. *ſententiarum Proſperi.Superbia eſt amor proprię excellentiæ, ſed amor non eſt in iraſcibili, ſed in concupiſcibili. ergo ſuperbia nõ eſt in iraſcibili. (Titulus huius libr.eſt Sentẽtię ex Augu. decerptæ,ca.292. tom.5.)

SED CONTRA eſt,quòd Greg.in 2.Moral.* ponit contra ſuperbiam donũ timoris, timor autem pertinet ad iraſcibilem.ergo ſuperbia eſt in iraſcibili. (*Li.2.c.26. ante med.)

I RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ ſubiectum cuiuſlibet uirtutis, vel vitii oportet inquirere ex proprio obiecto. Non enim poteſt eſſe aliud obiectum habitus, vel act', niſi quod eſt obiectum potentiæ, quę utrique ſubijcitur. Proprium autem obiectum ſuperbiæ eſt arduum. Eſt enim appetitus proprię excellentię, ut dictum eſt.* Vnde oportet quod ſuperbia aliquo modo ad vim iraſcibilem ꝑ K tineat. Sed iraſcibilis dupliciter accipi poteſt: Vno modo proprie, & ſic eſt pars appetitus ſenſitiui, ſicut & ira proprie ſumpta, eſt quædam paſſio appetitus ſenſitiui. Alio modo, poteſt accipi iraſcibilis largius ſcilicet, vt pertineat etiam ad appetitum intellectiuũ, cui etiam quandoque attribuitur ira,prout ſcilicet attribuimus irã Deo,& angelis non quidem ſecũdum paſſionem,ſed ſecundum iudicium iuſtitiæ iudicantis. Et tamen iraſcibilis, ſic communiter dicta non eſt potentia diſtincta à concupiſcibili,ut patet ex his quę (Artic.1.& 2. huius q.)

dicitur, quod ſuperbia vnius ſpeciei eſt ſubiectiue in voluntate principaliter, & in appetitu ſenſitiuo ſecundario . Et hoc nullum inconueniẽs eſſe, definiuit author in allegata quæſtio. articul 2. Diſponitur ſiquidem appetitus ſenſitiuus ad ſuperbiam. Sed cum voluntas ſuperbia eſt, tunc proprie uitium eſt ſupbiæ,quod diffunditur ad iraſcibilem appetitum ſubditum voluntati . Si quis tamẽ uelit duo ſuperbiæ genera,alterum reſpectu excellentiæ ſenſibilis, vel imaginalibilis, & alterum reſpectu excellentię intelligibilis, quia hoc conſonat verbis authoris in articul.2. quæſtio. 8.de malo, defendat ipſe Mihi enim videtur & rationabiliter , ꝙ ſicut vna humilitatis virtus ſufficit ad reprimendum appetitum excellentię cuiuſcunque, ita vnum ſuperbiæ genus ſufficiat ad peruerſum appetitum cuiuſcumque excellentiæ , & quod verba illa authoris ad ſenſum dictum ſunt reducenda .ſ. quod reſpectu excellentiæ ſenſibilis,ſuperbia eſt in iraſcibili ſenſitiuo, tanquam in ſubiecto ſecundario ſicut & humilitas,alioquin duo humilitatis genera oportet ponere.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur , quod in uoluntate nulla eſt uirtus moralis ꝓpter bonum habẽtis, habens pro regula præciſe iudicium naturale,humilitatis autem regula ex diuina ſumitur reuerentia. Et propterea non obſtat ſupra habita doctrina. Ponitur ſiquidem humilitatis virtus in ordine ad cœleſtem non humanam ciuilitatem: vnde Philoſop. non connumerauit eam inter uirtutes.

¶ In calce reſponſionis ad primum 3. articu. aduerte, quòd ſuperbi cum ſpeculatiue ꝑceperint aliquid, exulcant

Digitiz

exultant in propria excellentia, dum eis repræſentatur, quod tanti ſunt ingenij, vt hæc penetrent, & delectati in hac ſua celſitudine qua multos excellunt, affectum ſuum auerſum poſſident à delectatione in ipſa veritate. Et præterea ſciunt quo modo ſunt diuina,& moralia, ſed neſciunt quomodo ſapiunt. Humiles autem ſecreta diuina, aut naturæ, aut moris penetrantes, ad excellentiam veritatis cognitæ, & ſuæ cauſæ, quæ eſt veritas diuina, ſe conuertunt, & in ipſa cognitione veritatis delectantur gratias agentes Deo, & conſerentes ſuam notitiam diuinæ ſcientiæ & contemplationi, ſe nihil ſcire arbitrantes, veritatis exaltationem affectant.

Q.59. art.4. & q.82. arti. 3. ad 1. & 2.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem tertii articuli aduerte, quod falſa æſtimatio ſui ponitur in litera effectus, & cauſa ſuperbiæ. Effectus quidem, quia ex nimio amore propriæ excellentiæ facile æſtimat quis ſe excellere. Et hinc fit, ut delectemur in noſtris laudibus oblatis ab aliis non vſquequaque veris. Cauſa vero, quia ex falſa ſui æſtimatione in maius, prouenit, quod homo ſe habeat vt magis excellens, & appetat altiora, quā conueniant.

Lib.23.cap. 16.in fine.

q.præceden. arti.2.

¶ In reſponſione ad quartum, nota verbū ſuperius allegatum, ſcilicet, Præſumptio, alios ſuperādi, quod proprie pertinet ad ſuperbiam.

in primo* dicta ſunt. Si ergo arduum, quod eſt obiectum ſuperbiæ, eſſet ſolum aliquid ſenſibile, in quod poſſet tendere appetitus ſenſitiuus, oporteret quod ſuperbia eſſet in iraſcibili, quæ eſt pars, appetitus ſenſitiui. Sed quia arduū quod reſpicit ſuperbia, cōiter inuenitur in ſenſibilibus, & in ſpiritualibus rebus, neceſſe eſt dicere, quod ſubiectum ſuperbiæ ſit iraſcibilis non ſolum proprie ſumpta, pro vt eſt pars appetitus ſenſitiui, ſed etiā cōmunius accepta, prout inuenitur in appetitu intellectiuo, vnde & in dæmonibus ſuperbia ponitur.

A

Ad primum ergo dicendum, quod cognitio veritatis ē duplex. Vna pure ſpeculatiua, & hanc ſuperbia indirecte impedit ſubtrahēdo cauſam. Superbus.n. neque deo intellectum ſuū ſubijcit, vt ab eo veritatis cognitionem percipiat, ſecundum illud Matth. 11. Abſcōdiſti hæc a ſapientibus & prudēntibus, id eſt, a ſuperbis, qui ſibi ſapiētes & prudentes videntur, & reuelaſti ea paruulis, id eſt, humilibus. Neque etiam ab hominibus addiſcere dignatur, cum tamē dicatur Eccle.6. Si inclinaueris aurē tuam .ſ. humiliter audiēdo, excipies doctrinam. Alia autem eſt cognitio veritatis .ſ. affectiua, & talem cognitionem veritatis directe impedit ſuperbia, quia ſuperbi dum delectantur in propria excellentia, excellētiā veritatis faſtidiunt, vt Greg. dicit 23. Moral.* quod ſuperbi & ſecreta quædam intelligendo percipiunt, & eorum dulcedinem experiri nō poſſunt, & ſi nouerint quo modo ſint, ignorant quomodo ſapiunt. Vnde & Prouerb. 11. dicit. Vbi humilitas ibi ſapientia.

B

C

D

Ad secundum dicēdum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* humilitas attendit ad regulam rationis rectæ, ſecundum quam quis veram æſtimationem de ſe habet. Hanc autem regulam rectæ rationis nō attēdit ſuperbia, ſed de ſe maiora æſtimat quam ſint, quod contingit ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ, quia quod quis vehemēter deſiderat, facile credit, & ex hoc etiam eius appetitus in altiora fertur, quam ſibi conueniat. Et ideo quæcumque conferunt ad hoc, quod aliquis æſtimet ſe ſupra id quod eſt, inducunt hominem ad ſuperbiā, quorum vnum eſt quod aliquis conſideret defectus aliorum, ſicut ecōtra Gregor.* ibidem dicit, quòd ſancti viri virtutum conſideratione viciſſim ſibi alios præferunt. Ex hoc ergo nō habetur quod ſuperbia ſit in rationali, ſed quod aliqua cauſa eius in ratione exiſtat.

E

Eiuſdem li. 24.cap.11.

Ad tertium dicendum, quod ſuperbia non ē ſolum in iraſcibili, ſecundum quod eſt pars appetitus ſenſitiui, ſed prout communius iraſcibilis accipitur, vt dictum eſt*.

Ad quartum dicendum, quod ſicut Auguſt. dicit 14. de ciuita. Dei,† amor præcedit omnes alias animi affectiones, & eſt cauſa earum, & ideo poteſt poni pro qualibet aliarum affectionum, & ſecundum hoc ſuperbia dicitur eſſe amor propriæ excellentiæ, inquantum ex amore cauſatur inordinata præſumptio alios ſuperandi, quod proprie pertinet ad ſuperbiam.

† Lib.14.c.7. a medi. & 8. & 9.tom.5.

Articulus IIII.

Vtrum conuenienter à Gregorio aſſignentur quatuor ſuperbiæ ſpēcies ſcilicet, Aeſtimare bonum a ſe ipſis habere, ſibi datū de ſuper, credere pro ſuis accepiſſe meritis: Iactare ſe habere quod non habent, & Deſpectis cæteris ſingulariter appetere videri habere quod hēnt.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod inconuenienter aſſignentur quatuor ſuperbiæ ſpecies, quas Grego. aſſignat 23. Moral.* dicens. Quatuor quippe ſunt ſpecies, quibus omnis timor arrogantium demonſtratur, cum bonum aut a ſemetipſis habere ſe æſtimant, aut ſi ſibi datum deſuper credunt pro ſuis hoc accepiſſe meritis putant. aut cum iactāt ſe habere quod non habent, aut deſpectis cæteris ſingulariter videri appetunt habere quod habent. Superbia enim eſt vitium diſtinctum ab infidelitate, ſicut etiam humilitas eſt virtus diſtincta à fide, ſed quod aliquis æſtimet bonum ſe non habere a Deo vel quod bonum gratiæ habeat ex meritis propriis ad infidelitatē pertinet: ergo non deberet poni ſpecies ſuperbiæ.

*Lib.23.Moral.cap.7. in princ.

¶ 2 Præterea. Idem non debet poni ſpecies diuerſorum generum ſed iactantia ponitur ſpecies mendacii, vt ſupra habitum eſt.* ergo non debet poni ſpecies ſuperbiæ.

q.110.art.2.

¶ 3 Præterea. Quædam alia videntur ad ſuperbiam pertinere, quæ hic non connumerantur. dicit enim Hieronym. quod nihil eſt tam ſuperbum, quam ingratum videri. & Auguſtin. dicit 14.* de ciuitat. Dei, quod excuſare ſe de peccato commiſſo ad ſuperbiam pertinet. Præſumptio etiam, qua quis tendit ad aſſequendum aliquid quod ſupra ſe eſt, maxime ad ſuperbiam pertinere videtur. Non ergo ſufficienter prædicta diuiſio comprehendit ſuperbiæ ſpecies.

Lib.14.cap. 14.tom.5.

¶ 4 Præt. Inueniunt aliæ diuiſiones ſuperbiæ. Diuidit.n. Anſelm* exaltationē ſuperbiæ dicens, quod quędam eſt in voluntate, quędā in ſermone, quædā in operatione. Bernardus† etiā ponit duodecim grad* ſuperbiæ, quæ ſūt curioſitas

*In lib. de ſimilitu.c.24. †In tract de 12 grad humilitatis in med & deinceps.

¶ Super quæſtionis centeſimę ſexageſimęſecundæ Articulum quartum.

In ar. 4. eiuſdē 162. q. dubium ex Martino qō 5. de ſuperbia occurrit, vbi recitata hac doctrina dicit, Hæc opinio Thomæ eſt pulchra, & bene moralis, ſed tamen calumniabilis multis pliciter videtur. Primo, quia Gregorius non ſuperbiæ, ſed arrogantiæ ſpecies ponere vr, arrogātia autē n eſt ſuperbiæ vna ſpecies. Immo Iſidor. de ſummo bono. diſtinguit eam à ſuperbia vt ſpēm a ſpecie, & dicit arrogantiam ex ſuperbia naſci, & non econtra. Et confirmatur, quia ſtat aliquem eſſe uere ſuperbum, & tamen nihil ſibi arrogare. Probat, Theologus excellēs alios notabiliter recognoſcens a Deo ex gratia ſcientiam habere deſpiciens tamē alios tanquam nihil ſcientes, eſt vere ſuperbus, vtpote ſuam excellentiam contemptiuam amans, & tamen nihil ſibi arrogat. Præterea, Si aliquis impudēter iactet bona quæ habet ob amorem propriæ excellentiæ in contemptum aliorum, talis eſt vere ſuperbus, & tamen nihil ſibi arrogat. Secundo, Non videtur Thomas bene fundaſſe iſtas arrogātię ſpecies, quoniam ipſe duo cum proponat in ſuperbia inueniri, bonum, & excellentiam conſequentem ad bonum oēs ſpecies ex parte boni aſſignat ex triplici, aut quadruplici conſideratione boni. Ex primo modo accipit tertiam ſpeciē, qua quis æſtimat ſe habere bonum quo caret. Cōtra. Si diues aliquis

797 2.diſt. 42.q. 2.artic 4. Et Mal.q.8. ar. 4. Et 1.cor.4. lect 2. Et 1. Ethic.

aliquis vera de ſe ęſtimans quantum ad quantitatem diuitiarum, præferat ſe propter diuitias viris doctis eſt ſuperbus, & tamen non arrogat ſibi bonum, ex quo ſequitur excellentia ſed tñ excellentiam ipſam. ergo tertia ſpecies non ſufficiente, aſſignatur penes arrogantiam boni, ad quod conſequitur excellentia Et cõfirmatur, qa defenſio peccatorum, rebellio, libertas conſuetudo peccandi, ſunt grad⁹ ſuperbiæ ſm Bernardum: & tñ nõ omnis defendẽs peccata &c. arrogat ſibi bonũ quo caret, ſed hęc qñque contingunt ex arrogata excellentia.

Li.23.cap.7.

Li.23.Mor. c.7.in princ. ¶Ad hæc dr̃, ꝙ arrogantia dupliciter ſumi poteſt. Primo, pro actu ſuperbiæ: quilibet.n. ſupbus aliquo mõ ſibi tribuit quo caret. Et quia conſentaneum eſt vt actus ponatur qñque ꝓ vitio cuius eſt actus, inde eſt, ꝙ Greg. ſuperbos arrogantes vocauit. Falſum eſt ergo, quod non ſuperbiæ ſpeciem ponat, nec Iſido. diſtinxit vt ſpẽm à ſpecie, ſed vt actum a uitio, vel vt actum ſecundarium a primario, puta, quia primus ſuperbiæ actus, quo ſuperbia dicit, eſt ſuperbire, & ex hoc naſcitur arrogare ſibi quo caret.

Art.1.& 3.

¶Ad confirmationem dicitur, quod non ſtat aliquem eſſe ſuperbum, & nihil ſibi arrogare.

H ¶Et ad probationem primam de ſuperbia theologi, reſpondetur, ꝙ arrogat ſibi maiorem excellentiam quam habeat, qm̃ attribuit ſibi excellentiam, vt rõnem deſpicabilitatis aliorum tamquam alij nihil ſint in comparatione ad ipſum. Conſtat autem ꝙ longe maior ęſtimatur excellentia quæ æſtimatur tanta, vt in comparatione eius alij quaſi nihil ſint. Sicut in veritate excellentia illa, cuius in comparatione cætera offuſcãtur & quaſi nihil ſunt, lõge maior eſt ſm veritatẽ quam alia, vnde & diuinam iuſtitiam commendantes dicimus. Vniuerſę iuſtitiæ noſtrę quaſi pannus menſtruatæ: & per hoc patet ſolutio ſecundi caſus de ſuperbia iactatoris. Eadem ſiquidem rõne apprehendit excellentiam ſuam maiorem, & vtitur illa vt maiore quam ſit quia vt ratione deſpicabilitatis aliorum. Vterque tamen horũ peccat ſm quartã ſuperbiæ ſpẽm ꝓprie loquendo, quia non penes bonum habitum, ſed penes modũ habendi illud bonum æſtimatio excellentiã fundat. Aeſtimat ſiquidem vterque bonum quod habet ita illuſtrius habere, vt cęteri obſcurentur coram eo. Quarta autem ſpecies penes modum habendi ſumitur, vt patet in litera.

I ¶Ad ſm dr̃, ꝙ author bene fundauit ſpecies iſtas, explicans & obiectum ſuperbiæ, quod excellentia eſt, & cauſam illius, quę eſt bonum habitum, & ad radices attingens ex bono qđ eſt cauſa diuerſarum ſpecierum, appetitum excellentiæ monſtrauit. Ad id aũt quod obiicitur contra tertiam ſpẽm, quia inuenitur ſibi arrogare excellentiam & non bonum, reſpondetur dupliciter. Primo, per interemptionem, & ad caſum de arrogantia diuitis dicitur ꝙ talis, licet non arroget ſibi plus diuitiarum q̃ habeat, arrogat tamen ſibi plus boni ſm diuitias, quam habeat. Aeſtimat enim ſe maiorem eſſe ex diuitiis quã ſit ex illis, qm̃ æſtimat ſe ex diuitiis tanti, vt alij obſcurentur in cõparatione ſui, & ſuper tali æſtimatione fundatur appetitus excellentię, & contemptus aliorũ, & ſi perſpicacius videat, æſtimat ſe habere ex diuitijs bonum quod non habet, ꝙ ęſtimat ſe habere bonũ, in cuius cõparatione obſcuri ſint cæteri. Et propterea directe peccat ſecũdum tertiam ſpeciem, quoniã ſuper æſtimatione boni non habiti, excellẽtiæ appetitus fundatur. Secundo dicitur, quod quia eiuſdem moris eſt attribuere ſibi vel bonum quo caret, vel excellentiã qua caret, & hæc naturaliter ſe habent ut effectus & cauſa, ideo author explicando tertiam ſpeciem per bonum falſo attributum, reliquit

K

F pro manifeſto ad eadẽ ſpẽm ſpectare excellẽtiã falſo attributam abſque fundamẽto alicuius boni aliter ęſtimati. Et hæc qdẽ reſponſio facilior, prima aũt ſubtilior & veritati innitit. ¶Ad confirmationẽ de defenſione peccatorum &c. dr̃ ꝙ, vt author dicit, ponuntur inter ſuperbiæ gradus & antecedentia & conſequẽtia ſupbiã. Et ꝑpea non oportet in his ſolicitum quẽpiã eſſe. Si quis tñ reducere vellet defenſionem peccatorum ad bonum innocẽtiæ rebellionem ad bonũ libertatis, & huiuſmodi, facile poſſet.

G ¶In eodem art.4. circa ſpẽs ſuperbiæ, dubium occurrit: qa nõ vr̃, ꝙ ſpẽs ſuperbiæ ſint ſufficienter enumeratæ. Nam ardentior appetitus ꝓpriæ excellẽtiæ veræ & recognitæ a Deo ex gratia ſine quocũq; malo modo habendi, eſt pctm̃ ſupbię, & tñ in nulla harũ ſpẽrũ. Hoc .n. patet ex cõditionibus quatuor appoſitis, excludẽtibus quatuor ſpẽs. Illud vero. ſ. ꝙ ſit pctm̃ ſuperbiæ conſtat, quia eſt inordinatus appetitus propriæ excellentię.

H ¶Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ ſicut de ſpẽbus luxuriæ dictũ eſt ex authore in 15.q de malo, ſ. ꝙ inordinatio ſuperbiæ poteſt contingere dupliciter, ſcilicet ex parte actus ſecundum ſe, & ex parte appetentis, inordinatio ſiquidẽ actus ſm ſe attendit penes obiectum, ſecundum cuius diuerſitatem aſſignatæ ſunt iſtæ quatuor ſpecies, inordinatio autem ex parte appetentis, eo modo appetendi conſideratur. Et propterea non eſt mirum ſi huiuſmodi ſpecies ſuperbiæ, prætermiſſa eſt ab his, qui de ſuperbia ex parte actus ſecundum ſe tractauerunt.

¶In eodem quarto in reſponſione ad quartum, dubiũ ex Martino ubi ſupra occurrit, arguente quod hoc authoris dictũ in gloſſando Anſelmũ, ſ. quod illa tria quæ ponit Anſelmus, accipiuntur ſecundum progreſſum peccati cuiuſlibet, quod primo, corde accipitur, ſecundo, ore profertur, tertio, opere perficitur, non eſt conuenienter dictum. Primo, Nullum opus immediate ſubordinatum uolitioni, quæ eſt ſub ordinata uolitioni, quæ primo & per ſe eſt uolitio ſuperbiæ, eſt opus, per ꝙ ꝑficitur curſus ſuperbiæ, ſed ſuperbia operis conſiſtit in exhibitione factorũ, quæ ſunt ſubordinata alicui uolitioni ſubordinatæ volitioni q̃ primo & per ſe eſt volitio ſuperbia, ergo. Minor probatur, quia opera quæ ſunt ſigna ſuperbiæ, ſubordinãtur immediate uolition illorum factorum, & illorum volitio ſubordinat uolitioni excellentiæ, quæ eſt primo, & ꝑ ſe uolitio ſuperbiæ. Scđo, Nullum opus, ad quod illa uolitio, q̃ primo, & per ſe eſt uolitio ſuperbiæ, non inclinat niſi mediante aliquo iudicio vero, vel erroneo, & alia uolitione illi conformi, eſt opus per qđ perficit & conſumatur illa prima uolitio: ſed ad opus exterius non inclinat uolitio ſuperbię immediate, ſed tantum mediante iudicio uero, vel erroneo, quo iudicatur quod per talia facta procurabitur excellentia, & mediãte volitione hmõi factorum. ergo. Tertio. Si quis diuideret luxuriã in luxuriã cordis, oris, & operis, intelligendo ꝑ luxuriam cordis conſenſum, & ꝑ luxuriã oris turpia uerba, & ꝑ luxuriã operis conuerſationẽ cũ perſonis, aut locis luxurioſi, conſtat quod illa diuiſio non acciperetur ſecundum progreſſum peccati luxuriæ, qa opus illud non eſt iſtud opus, ꝙ proprie correſpondet conſenſui in luxuriam, ſed diuiſio ſuperbię poſita ab Anſelmo eſt omnino huic ſimilis. ergo non eſt ſecundũ ꝓgreſſum peccati ſuperbiæ. Quarto, Quãdo diuiſio alicuius peccati ſumitur ſecundum progreſſum peccati, tunc res ſignificatę per diuiſionem ſunt ſibimuicem ſubordinatæ hoc modo, ꝙ tertiũ ſecundo & ſm primo ſubordinatur, ſed ſupbia operis nullo modo ſubordinatur ſuperbiæ oris, cũ nullo modo oporteat ꝙ volens ſupbiã oñdere factis, primo oſtẽdat eam verbis.

mentis, leuitas, inepta lætitia, iactantia, ſingularitas, arrogãtia, prę ſumptio, defenſio peccatorum ſimulata cõfeſſio, rebellio, libertas peccandi conſuetudo, quæ nõ vidẽtur comprehẽdi ſub ſpeciebus à Grego. aſſignatis. ergo videtur quod inconuenienter aſſignentur

In contrarium ſufficit authoritas Gregorij.

Respon. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt, * ſuperbia importat immoderatum excellentiæ appetitum, qui. ſ. non eſt ſecũdum rationem rectam. Eſt autem cõſiderandum, quod quælibet excellentia conſequitur aliquod bonum habitum, quod quidem poteſt tripliciter cõſiderari. Vno modo, ſecundum ſe. Manifeſtum eſt enim ꝙ quanto maius eſt bonum quod quis habet, tãto per hoc excellentiam maiorem conſequitur, & ideo cum aliquis attribuit ſibi maius bonum quam habeat, conſequens eſt quod eius appetitus tẽdat in excellẽtiam propriam vltra modum ſibi conuenientem, & ſic eſt tertia ſpecies ſuperbię, dum ſcilicet aliquis iactat ſe habere quod non habet. Alio modo, ex parte cauſæ, prout ſcilicet excellentius

G eſt quòd aliquod bonum inſit alicui a ſeipſo, quam quod inſit ei ab alio, & ideo cũ aliquis æſtimat bonũ quod habet ab alio, ac ſi haberet a ſeipſo, fertur per conſequens appetitus eius in ꝓpriam excellẽtiã ſupra ſuũ modũ. Eſt autem dupliciter aliquis cauſa ſui boni, vno mõ efficiẽter, alio mõ meritorie. Et ſm hoc, ſumuntur duæ primę ſuperbiæ ſpẽs, ſ. cum quis a ſemetipſo habere æſtimat quod a Deo habet, vel cum propriis meritis ſibi datum deſuper credit. Tertio

modo, ex parte modi habẽdi, prout excellentior aliquis redditur ex hoc, quod bonũ aliquod excellẽti⁹ cæteris poſſidet. Vnde ex hoc etiam fertur inordinate appetitus in propriam excellentiã, & ſecundũ hoc ſumitur quarta ſuperbiæ ſpecies, quæ eſt cũ aliquis aliis deſpectis ſingulariter vult videri.

B AD PRIMVM ergo dicendum, quod vera æſtimatio poteſt corrũpi duplicier, Vnomodo, in vniuerſali, & ſic in his quæ ad finem pertinent, corrumpitur vera æſtimatio per infidelitatem. Alio modo in aliquo particulari eligibili; & hoc non facit infidelitatem, ſicut ille qui fornicatur, æſtimat pro tempore illo bonum eſſe ſibi, fornicari. Nec tamen eſt infidelis, ſicut eſſet ſi ĩ vniuerſali diceret fornicationem eſſe bonam, & ita etiã eſt in propoſito. Nam dicere in C vniuerſali aliquod bonum eſſe ꝙ non eſt à Deo, & gratiam hominibus pro meritis dari, pertinet ad infidelitatem, ſed quod aliquis ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ ita de bonis ſuis glorietur, ac ſi ea à ſe haberet, vel ex meritis propriis, pertinet ad ſuperbiã & non ad infidelitatem proprie loquendo.

B AD SECVNDVM dicendum, ꝙ iactãtia ponitur ſpecies mendacij quãtum ad exteriorẽ actũ, quo qs falſo ſibi attribuit, quod non habet, ſed quantum ad interiorem cordis arrogantiã ponitur à Gregor.* ſpecies ſuperbiæ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ingratus eſt, qui ſibi attribuit qđ ab alio habet, vnde duæ primæ ſuperbiæ ſpecies ad ingratitudinẽ ꝑtinent. Quod autem aliquis ſe excuſet de peccato qđ habet, ꝑtinet ad tertiã ſpẽm: quia per hoc aliquis C attribuit ſibi bonũ innocentiæ, ꝙ

A verbis. ergo. Quinto, Omne illud opus, per quod perficitur aliquod peccatum, eſt finis volitionis, quæ primo & per ſe eſt peccatum, ſed opus ſuperbum non eſt finis volitionis excellẽtiæ, quia non ideo amo excellentiam, vt ſuperbe faciã & operer, ſed econtra ſuperbe facio, & operor, vt ſupereminẽã & excellens videar: Maior patet; q a iõ vis luxuriari, vt luxurieris, & nõ ideo luxuriaris, vt velis luxuriari.

¶ Ad horum euidentia præmittẽda ſunt duo, primum eſt, ꝙ diſtinctio peccati ſcdm progreſſum peccati dupliciter inuenit. ſ. ꝑfecte, & imꝑfecte. Perfecte qdẽ. qñ ſcdm oẽs ſubordinatos ordines originis & malitiæ gradus fit, vt ſi primo cõcipiat in corde: ſcđo exprimat ore, tertio conſumet opere. Imperfecte aũt, qñ progreſſus attenditur ſcdm dictos gradus, ſed nõ ſubordinatos ſcdm ordinẽ originis, aut malitiæ, vt ſi peccet in corde, vel ĩ ore, vel opere, ſed non ita qđ vnũ oriatur ex alio, puta, ſi in corde habetur delectatio moroſa, in ore locutio turpis, ſed non propter illam delectationem moroſam in opere fiunt actus turpes, ſed non propter illam delectationem nec ſunt effectus verborum turpium huiuſmodi, quippe diſtinctio eſt ſecundum progreſſum peccati, pro quanto diſtinctio fit ſecundũ gradus, quibus progredi ſolet peccatum, ſcilicet, cor, ſermo, & opus. Sed imperfecte, quia deeſt ordo originis vnius ab alio, & ordo per ſe malitiæ, quoniam in huiuſmodi diſtinctione, per ſe loquendo, non poteſt fugi quod eorum, ſit grauius. Eſt tamen in hac diſtinctione alius tacitus per ſe progreſſus a corde immediate, ſcilicet mali ſermonis à corde malo, & mali operis a corde malo, & hic etiam, quia vtrobique deeſt vnus gradus, imperfectus eſt. Et ſi his adiunxeris, quod imperfectum reducitur ad perfectum, videbis, ꝙ quæcũque harum diſtinctionum poteſt merito vocari diſtinctio ſcdm D progreſſum peccati. Secundum eſt, ꝙ virtus, vel vitium poteſt perfecte progredi per omnes gradus ab intus ad extra ordinate vſque ad conſummationem operis, dupliciter. Primo, per ſubtracta verba & opera nõ aliter bona, nec mala moraliter. Secundo, per verba & opera alias bona, vel mala moraliter. Exemplum primi. Si quis vult primo furari, deinde ad hoc loquitur, tertio vadit furatum, & furatur. Nam locutio non eſt aliter mala moraliter, niſi quia inficitur deformitate furti, & ſimiliter ambulatio, & manuum vſus, in actu furandi, non aliter habent malitiam moralem, niſi quia ſubſunt furti iniquitati. Exemplum ſecundi. Si quis primo vult furari, deinde ad hoc loquitur verba mendacii & doloſa, & demum actibus iniurioſis conſumat furtum. Hic nãque & verba & opera ſũpta ad progreſſum furti ſunt mala moraliter, etiam ſecluſa malitia furti, quia habẽt aliam malitiam ordinatam ad malitiam E furti. Inter hos duos modos progrediendi nulla eſt per ſe differentia quo ad progreſſum ipſum, qm̃ vterque gradatim, & per omnes gradus, & ordinate tam ordine originis, quã malitiæ progredit. Sed differentia eſt in materia ipſius progreſſus: quia in primo modo materia progreſſus ſunt actus uolũtarij oris, & operis abſtrahentes a bono & malo morali. In ſecundo autem materia ſunt actus uoluntarij oris, & operis alias mali moraliter Rurſus cõueniũt hi duo modi in hoc, ꝙ vtrobiqꝫ ſunt formaliter, vel ęquiualenter duæ volitiones, vna ipſius furti, & altera ipſorum verborum, & operum. Oportet enim eum qui progreſſum furti peragit, non ſolum quod velit furari, ſed velit loqui talia verba &c. & velit uti pedibus, vel manibus. Et hæ duæ volitiones ſic ſe habẽt, quod vna eſt formæ, altera materiæ, vna finis, altera eius quod ad finem. Verũ q a A materia ſecundi modi eſt compoſita ex actu uoluntario exteriori, & alia malitia morali, quia eſt ſermo alias malus, & opus alias malum, ideo in ſecundo modo concurrunt duæ volitiones formaliter, vel æquiualenter ex parte materiæ. His ꝑmiſſis, ad propoſitum deſcendendo de ſuperbia, dicimus & ꝙ ſuperbia poteſt diſtingui ſecundum progreſſum peccati ꝑfecte, & imperfecte. Perfecte qdẽ, ut cum quis primo appetit inordinate, excellere in dñio, deinde ad hoc loquitur, & demum ad hoc dando operam aſſequit excellentiã dñii. Imperfecte aũt, ut ſi qs in corde tumeat excelſum ſe putando, vel verbis celſitudinẽ iactet, vel factis excellẽtiã demõſtret, quę, vt Martinus ait, eſt diſtinctio Anſelmi, & ꝙ ſuꝑbia põt progredi ꝑ oẽs gradus ordinate tã ꝑ actus exteriores nõ alias malos moraliter, quã ꝑ actus alios malos moraliter. Nã ſi qs appetat inordinate excellere in ſciẽtia, & deinde ad hoc loquat nõ alias mala, & faciat, puta, vadat ad audiẽdũ viros doctos &c. & tandem conſequat excellentiam appetitã, iſte progreſſus eſt in ſuꝑbia ſine alias malis medijs. Si qs, vt Nabuchodonoſor, eleuetur in corde, & deinde dicat ſe oẽm velle terram ſuo imperio ſubiugare, & demum per Holofernẽ ꝑficiat, iſte ſuꝑbiæ ſuę ꝓgreſſum ꝑ mala media facit.

Loco citat. in argu. 1.

¶ Ad primum ergo & ſcdm argumentum negatur tã maior, ꝙ minor. Maior quidem, quia nihil obſtat progreſſui peccati meditatio volitionum ex parte materiæ, vt patet ex dictis. Minor uero, quia ſuperbia & ſine media uolitione alterius moralis mali, & cũ media volitione alterius moralis materiæ põt progreſſum perficere, & quod nõ obſtet aliqua media volitio nõ ſolũ ex dictis patet, ſed ex hoc, quod eſt impoſſibile pctm̃ aliquod progredi ſine volitione verborum & factorum, quæ D eſt alia formaliter, vel æquiualenter a volitione finis.

¶ Ad tertium dicitur, quod illa diuiſio luxuriæ eſſet etiam ſecundum progreſſum peccati, quamuis imperfecte. Et ſi replicetur, quod author loquitur de progreſſu perfecto, reſpondet quod author, vt erat excellentis ingenij, diſtinctionem Anſelmi arguendo ſummauit ad gradus cordis, oris, & operis, vt patet in quarto argumento literę, & reſpondendo, imperfectũ ad perfectum reduxit, aſſignando penes quid progreſſus perfectus attenditur, ex hoc uolens intelligi etiam progreſſus imperfectos ex perfecti participatione iudicandos.

¶ Ad quartum dicitur, quòd maior eſt vera de progreſſu perfecto, non autem de progreſſu imperfecto, & quod diſtinctio Anſelmi de progreſſu imperfecto habita eſt.

¶ Ad quintum negatur minor, quando ſuperbia progreditur perfecte. Nam volens excellere, vult excellere ut excellat, & E non econtra, & ſimiliter loquitur vt excellat, non vt velit excellere, & operatur ut aſſequatur ut excellat, ſuperemineat, & non vt velit excellere, & ſupereminere, nec vt appareat, tamquam hoc ſit finis, quia apparere, finis eſt vanæ gloriæ, & effectus ſuperbię. Et ideo ſuperbus operatur ut appareat tamquã propter finem ſecundarium & mediatum, ſcilicet per inanem gloriam, ſed vt ſit ſaltem in oculis ſuis excelſus, & ſupereminens, vt propter proprium finem.

¶ In eadem reſponſione ad quartum in calce, nõ turberis ſcrupuloſe in illis verbis, Conſuetudo peccãdi, quæ implicat Dei contemptum, quoniam non formaliter, ſed interpretatiue cõſuetudo peccandi mortaliter Dei contemptum implicite cõtinet. Apparet enim quod legiſlatorem, punitorem, monitionem, præmiatoremque contemnat, qui cõtinue trãſgredi non ceſſat, quoniam ſi magnifaceret illum, timeret ſæpe, abſtine-

ret multoties ex illius reuerentia. Non tamen eſt ibi proprie contemptus Dei, quia ex infirmitate ſubiecti iam paſſionibus animi conſuetudo peccandi ſit, iuxta illud Auguſtini. Dum ſeruitur libidini, facta eſt conſuetudo.

non habet. Quod aūt aliquis præſumptuoſe tendat in id qđ ſupra ipſum eſt, præcipue uidetur ad quartam ſpēm pertinere, ſecundū quam aliquis vult alijs præferri.

Ad quartvm dicendū, ꝙ illa tria quę ponit Anſelmus accipiuntur ſm progreſſum peccati cuiuſlibet, ꝙ primo corde concipitur, ſecundo, ore profert, tertio opere perficitur. Illa aūt duodecim quę ponit Bernardus, ſumuntur p oppoſitū ad duodecim gradus humilitatis, de quibus ſupra habitū *eſt. Nā primus gradus humilitatis eſt corde & corpore ſemper humilitatē oſtēdere defixis in terram aſpectibus, cui opponitur curioſitas, p quam aliquis curioſe vbique & inordinate circunſpicit. Secūdus gradus humilitatis ē, vt pauca uerba & rationabilia loquatur aliquis non clamoſa uoce. cōtra quem opponitur leuitas mētis, per quam ſcilicet homo ſuperbe ſe habet in verbo. Tertius gradus humilitatis eſt, vt nō ſit facilis & prōptus in riſu, cui opponitur inepta lætitia. Quartus gradus humilitatis eſt taciturnitas vſque ad interrogationem, cui opponitur iactantia. Quintus gradus humilitatis eſt tenere, quod communis regula monaſterii habet, cui opponitur ſingularitas, per quam ſcilicet aliquis ſanctior vult apparere. Sextus gradus humilitatis eſt credere & pronuntiare ſe omnibus viliorem, cui opponitur arrogantia per quam .ſ. homo ſe aliis præfert. Septimus gradus humilitatis ē ad omnia inutilem & indignū ſe confiteri & credere, cui opponitur præſumptio, per quam aliquis reputat ſe ſufficientem ad maiora. Octauus gradus humilitatis ē cōfeſſio peccatorum, cui opponitur defenſio eorundem. Nonus gradus humilitatis eſt in duris & aſperis patientiam amplecti, cui opponitur ſimulata confeſſio, per quā ſcilicet aliquis non vult ſubire pęnam pro peccatis, quæ ſimulate cōfitetur. Decimus gradus humilitatis eſt obedientia, cui opponitur rebellio. Vndecim⁹ gradus humilitatis eſt, vt homo non delectetur facere propriam voluntatem G cui opponitur libertas, per quam ſcilicet homo delectatur libere facere quod vult. Vltimus autē gradus humilitatis eſt timor Dei, cui opponitur peccandi conſuetudo quæ implicat Dei contemptum. In his autem duodecim gradibus tanguntur nō ſolum ſuperbię ſpecies, ſed etiam quædam antecedētia, & conſequentia, ſicut etiam ſupra de humilitate dictum* eſt.

Articvlvs V.

H *Vtrum ſuperbia ſit peccatum mortale.*

AD qvintvm ſic proceditur. Videtur quod ſuperbia non ſit pc̄tm̄ mortale. Quia ſuper illud Pſal. 7. Domine Deus meus ſi feci iſtud, dicit glo.* ſcilicet uniuerſale peccatum, quod eſt ſuperbia. Si igitur ſuperbia eſſet peccatum mortale, omne peccatum eſſet mortale.

I ¶ 2 Præt. Omne pc̄tm̄ contrariatur charitati, ſed ſuperbia non vr̄ contrariari charitati neque quantum ad dilectionem Dei, neque q̄tum ad dilectionem proximi, qa excellentia quam quis inordinate per ſuperbiam appetit, non ſemp contrariatur honori Dei, aut vtilitati proximi. ergo ſuperbia non eſt peccatum mortale.

¶ 3 Prætereà. Omne peccatum mortale contrariatur uirtuti, ſed ſuperbia non cōtrariatur uirtuti, K ſed potius ex ea oritur, quia vt

*Eſt Auguſ. in hoc loco. pſa. 7. to. 8.

¶ *Super queſtionis centeſimę ſexageſimæ ſecundę Articulum quintum.*

IN ar. 5. eiuſdem q. dubia multa occurrunt ex Martino in quæſtione. 1. de ſuperbia. Primum eſt circa redditam in litera rationem, quare ſuperbia eſt peccatū mortale, quia .ſ. importat non ſubiici hominē Deo &c Contra inqt Non omnis ſe non conformans legi diuinæ, peccat mortaliter. ergo non omnis qui ſe extollit ſupra id quod eſt ſibi præfixum ſecundum regulam diuinam, peccat mortaliter. ergo hoc non eſt ſufficiens ratio, vt ſuperbia ſit peccatum mortale. Antecedens probat, quia peccās venialiter tm̄, non ſe conformat legi diuinæ.

Q. præcedē. arti. 6.

¶ Secundo, Vanus, & ambitioſus peccant aliquādo venialiter, & tamen ita peccando non appetunt ſecundum id quod eſt eis præfixum ſm regulam, & menſuram diuinam. ergo hoc non eſt ſufficiens ratio, propter quam aliquod peccatum ſit mortale.

¶ Tertio, ſtat aliquē de ſe ęſtimare ſuper id quod eſt ſibi conſtitutum ſecundum regulam diuinam, & non peccare mortaliter. ergo hęc ratio nō eſt ſufficiens ratio peccati mortalis in ſuperbia. Antecedens probatur, quia ſtat aliquem hoc modo ſic de ſe æſtimare, & contra nullum pręceptum diuinum peccare, quod probatur inducendo per ſingula præcepta diuina.

¶ Quarto, non quodlibet auerti à Deo, eſt peccatum mortale. ergo nec omnis defectus ſubiectionis ad Deum, eſt peccatum mortale. Antecedens probatur, quia non quælibet auerſio à Deo fit per actum nolendi, ſed aliqua fit per negationē actus volendi in re, & pro tempore, in qua & pro quo non tenemur conuerti ad Deum ſub pœna peccati mortalis.

¶ Subdit poſtea Martinus reſponſionem ad authoritatē Apoſtoli inductam in litera dicens, ꝙ ſi concluderet, magis cōcluderet de inani gloria quam ſuperbia, ꝙ ſit peccatū mortale.

¶ Secūm dubiū eſt circa rōnē quaſi aliā, quare ſuperbia eſt peccatum mortale, quia ſcilicet eſt contemptus Dei, ut author dicit expreſſe in ſequenti articu. Contra inquit Martinus, Non omnis ſuperbia eſt contemptus Dei. ergo nō omnis ſuperbia F ex illa cauſa conſtituitur peccatum mortale. Antecedens probatur. Stat aliquem nullo modo contemnere Deum amplius quam auarus contemnit eum, & tamen deſpicere proximū, & forte prelatum, aut principem ſuum. ergo non reperitur in omni peccato ſuperbiæ poſitiuus Dei contemptus.

Secundo. Pono caſum, quod Deus & prælatus idem pręcipiant, & pro aliquo tempore ſciat ſuperbus illud eſſe pręceptum a prælato, non autem à Deo, & moueatur tunc ſuperbus ad deſpiciendum prelatum, & poſtea cognito ꝙ eſt etiam à Deo, nihilominus vincente infirmitate non ex contemptu Dei, ſed ex contemptu prælati, & ſui p̄cepti tranſgrediatur, hic apparet poſſibile eſſe ſuperbum contēnere prælatum, & nō contemnere Deum, & per conſequens, habet non omnis ſuperbia ex contēptu Dei, quod ſit peccatū mortale. Q precedē. arti. 6.

¶ Ad euidentiam primi dubii ſciēdum eſt, ꝙ appetere aliquid ſupra diuinam regulam, ſeu menſurā, cōtingit dupliciter.

Vno modo, ita ꝙ appetitus feratur in illā rē appetibilē, quæ excedit limites diuinæ mēſuræ reſpectu appetētis, puta, appetit maiorē excellētiā, aut gloriam, quam ſibi coueniat. Alio modo, ita quod appetitus feratur in ipſam abiectionem ſubiectionis diuinæ, hoc eſt, quod hinc appetit maiorem gloriā, quia aſpernatur ſubiici menſuræ, qua menſus eſt eum Deus. Litera præſentis articuli hoc ſecūdo modo, intelligenda eſt, & non primo modo, vt Martinus accepit. Patet autem hunc eſſe ſenſum literæ ex eo, quod fundamentum eius eſt oppoſitio ad humilitatē. Cōſtat enim quod humilitas appetitum tendentem in excelſa moderatur apponendo illi modum diuinę ſubiectionis. Ac per hoc ſuperbia appetitui propriæ excellentię apponit immoderantiam aſpernantem diuinam ſubiectionem. Et huic propoſito manifeſte deſeruit tota litera, ſi perſpexeris quod authoritas Apoſtoli, vt interpoſita accipienda eſt, ad manifeſtandū qualis eſt ſubiectio, a qua deficit aſpernando eam ſuperbia.

798 4. diſt. 33. q. 1. ar. 3. q̄ō. 2. ad 3.

¶ Ad primum argumentum Martini neganda eſt ſimpliciter conſequentia, intelligendo conſequens vniuoce, ſcilicet in ſenſu authoris, contra quem directe arguitur: Extollens ſiquidem ſe ex ſpreta ſubiectione diuina, peccat mortaliter.

¶ Ad ſm̄ dicitur, quod vanus & ambitioſus non appetūt maiora ex repulſa diuinæ ſubiectionis, & ideo non ſunt ad propoſitum, ſed iuxta primum ſenſum arguitur.

¶ Ad

¶Ad tertiũ dicitur, quòd in tali æſtimatione & appetitu quando eſt peccatum veniale, non eſt ſuperbia niſi materialiter & propterea non eſt mirum.

¶Ad quartum dr̃, ꝙ anteceďes eſt falſiſſimum, niſi abutamur vocabulis. Et ad probationem negatur, ꝙ ſit poſſibile homini auerti à Deo ſiue per actum uolitionis, ſiue volitionis in re, tẽ pore, loco &c. ſine obligatione ad mortale: quoniam aut non eſt auerti à Deo, aut ſi ẽ auerti, eſt peccatum mortale. Sed fallũtur forte multi, quia non diſcernunt inter ſimpliciter, & ẽm quid. Nam hæc omnia. ſ. nõ ſubiici Deo, auerti à Deo facere, contra legem Dei, abiicereq́; diuinam regulam, abiicere diuinam menſuram, & ſimilia, ſi ſimpliciter & abſolute, hoc eſt ſine additione aliqua ſumantur, important motus uoluntarios peccati mortalis ex ſuo genere, qa important manifeſte diuinam iniuriã, ac ꝓ hoc ſunt contra charitatem. Sed quia iſta etiã poſſunt ſumi ſẽm quid ex imperfectione actus, vel propter inde iberatioñe act⁹, vt cõtingit in primis motibus, vel propter imperfectionem materiæ, vt contingit in peccatis venialib. ex ſuo genere, vt mendacium officioſum. Hęc n. omnia diſſonant à diuina lege, menſura, ſubiectione, regula, ſed non niſi ſecundũ quid cõtra hæc ſunt. Et propterea correcte loquendo dicimus, ꝙ ſunt præter legem &c. ideirco falſum apparet: quod iſta ſint ex ſuo genere mortalia cum tamen in veritate ſic ſint, quia ipſa abſolute ſumpta iudicantur, nec falſificantur ex eo, quod ſecundum quid inuenta, non niſi venialia reperiũtur. Et hoc habeto in moralibus ſemper prę oculis, ſi non vis falli.

Li. 34. c. 18. circa princi. Ecch. cap. 19.

Li. 34. Mor. c. 22. in prin. & capit. 23.

Q. præcedẽ. Art. 1. ad 5.

¶Ad ſolutionem authoritatis apoſtolicę dicitur, ꝙ authoritas non eſt allata, vt ex ea concludatur ſuperbiam eſſe peccatum mortale, ſed vt ex ea pateat qualis eſt ſubiectio quã aſpernatur ſuperbia. ſ. ꝙ eſt ſubiectio ad Deum mẽſuratę diſtributionem. Et quia aſpicere ad diuinam ſubiectionem, non eſt inanis gloriæ, ſed ſuperbiæ, ideo authoritas magis ad ſuperbiam quã inanem gloriam ex hac parte ſpectat.

B

¶Ad ẽm dubiũ, ꝙ quia de propoſitione poſita in litera ſequẽtis articuli eſt, debebat illò deferri, tñ in præſentiarum reſpondendum duxi, & propter coincidentiam rationis, vt patebit. & propter arguentem, qui ad quæſtionem præſentis articuli retorſit propoſitioñe illam. Cum igitur arguitur primo, ꝙ non omnis ſuperbia eſt contemptus Dei, negatur, & dr̃, ꝙ ſuperbia ex propria ſui generis rõne habet quod ſit cõtemptus ſubiectionis ad Deum, ſicut humilitas habet quod ſit amplexus ſubiectionis ad Deum. Contemptus aũt ſubiectionis ad Deum, & contemptus Dei, vt ſynonima ſunt in propoſito.

Grego. dicit 34.* Moral. aliquãdo homo ex ſummis cæleſtibuſque virtutibus intumeſcit. ergo ſuperbia non eſt peccatum mortale.

SED CONTRA eſt, ꝙ Greg. in eodem lib.* dicit, quod euidentiſſimum reproborum ſignum ſuperbia eſt, at contra humilitas electorum, ſed homines non fiunt reprobi ꝓ peccatis venialibus. ergo ſuperbia non eſt peccatum veniale, ſed mortale.

RESPON. Dicendũ, ꝙ ſuperbia humilitati opponitur. Humilitas aũt proprie reſpicit ſubiectionem hominis ad Deum, vt ſupra dictũ * eſt. Vnde econtrario ſuperbia ꝓprie reſpicit defectũ huius ſubiectionis, ſecundum ſcilicet qđ aliquis ſe extollit ſupra id quod eſt ſibi præfixum ſecundum diuinam regulam, vel menſuram, contra id quod Apoſtolus dicit 2. ad Co. 10. Nos autem non in immẽſum gloriamur, ſed ſecundum menſuram qua mẽſus eſt nobis De⁹. Et ideo dicitur Eccleſ. 10. Initiũ ſuperbię hominis, apoſtatare a Deo, qa ſẽm hoc radix ſuperbiæ cõſideratur, ꝙ homo aliqualiter nõ ſubiicit Deo & regulæ ipſius. Manifeſtum eſt aũt, quod hoc ipſum quod eſt nõ ſubiici Deo, habet rationẽ peccati mortalis, hoc enim eſt auerti à Deo. Vnde conſequens eſt qđ ſuperbia ſecundum genus ſuum eſt peccatum mortale. Sicut tamẽ in aliis, quæ ex ſuo genere ſunt peccata mortalia, puta, in fornicatione, & adulterio, ſunt aliq motus q̃ ſunt peccata venialia ꝓpter eorũ imperfectionem, quia ſcilicet præueniunt rationis iudicium, & ſunt præter eius conſenſum, ita etiam & circa ſuperbiã accidit, quod aliqui motus ſuperbię ſunt peccata venialia, dum eis rõ nõ conſentit.

C

D

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* ſuperbia non eſt vniuerſale peccatũ per ſuam eſſentiam, ſed per quãdã redundantiam, inquãtum ſcilicet ex ſuperbia omnia peccata oriri poſſunt. Vnde non ſequitur quod omnia peccata ſint mortalia, ſed ſolum quando oriuntur ex ſuperbia completa, quam diximus eſſe peccatum mortale.

B

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ſuperbia ſemper qdẽ cõtrariatur dilectioni diuinæ, inquantũ. ſ. ſuperbus non ſe ſubiicit diuinæ regulæ prout oportet. Et quandoq; etiam contrariatur dilectioni proximi, in quantum ſcilicet aliqs inordinate ſe pręfert proximo, & ab eius ſubiectione ſe retrahit ĩ quo etiam derogatur diuinæ regulæ, ex qua ſunt hominum ordines inſtituti, prout ſcilicet vnus eorum ſub alio eſſe debet.

C

AD TERTIVM dicendum, quòd ſuperbia non oritur ex virtutibus ſicut ex cauſa per ſe, ſed ſicut ex cauſa per accidens, inquãtum ſcilicet aliquis ex virtutibus occaſionẽ ſuperbiæ ſumit. Nihil autem prohibet quin unum cõtrariorum ſit alterius cauſa per accidens, vt dicitur in 8.* Phyſicorum Vnde etiam de ipſa humilitate aliqui ſuperbiunt.

D

ARTICVLVS VI.

Vtrum ſuperbia ſit grauiſſimum peccatorum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur quod ſuperbia nõ

A Et ideo dixi quòd eſt vnam et ratio iſta, & præcedens quare ſuperbia eſt peccatum mortale.

¶Ad probationem dr̃, ꝙ vt iam tactum eſt, ſicut detractio formaliter alienam famam lædit ex intentione lædendi famã, & tñ detractio materialiter, quãque mortale peccatum eſt, ſi ſine intentione lædendi famã notabiliter quis lædat famam ꝓximi ex loquacitate, & tũc actus redit ad naturam ſuæ ſpẽi ꝑ implicitam intentionẽ famã lędẽdi, quę ibi cõuincitur, ita ſuperbia formaliter importat ex ſpreta diuina ſubiectione appetitũ excellentiæ propriæ. Et ꝓpterea cũ quis proximũ ex illa radice ſpernit, ſupbus formaliter eſt. Cũ vero ꝓximũ ſpernit contẽptu ſpectante ad ſupbiã, & non ex illa radice, ſi notabiliter cõtemnit, ad ſuperbiæ ſpẽm redit, ſicut imperfectũ ad perfectũ. Conuincitur ſiquidẽ iſte ſimiliter intẽdiſſe implicite abiicere diuinam ſubiectionem in appetitu ꝓpriæ excellentię, ſicut ille detractor materialiter conuincitur intendere implicite læſionẽ famæ. Et per hoc patet ſolutio ſecũdi. Dixi aũt ſi contemptus ſpectat ad ſuperbiã: quia ſicut ſunt multæ ſpẽs virtutum circa honorationẽ ꝓximi, puta, pietas, obſeruantia &c. ita ſunt oppoſita illis uitia circa dehonorationes, ſeu contemptus proximi.

A[rticulus] ...u us queſt.

Lib. 8. text. 8. tom. 35

¶In eodem art. 5. aduerte, quod cum huic quod dico, ſubiici Deo opponatur, & hoc quod eſt non ſubiici Deo, & hoc quod eſt præeſſe Deo, & magis diſtet a ſubiectiõe ad Deũ præeſſe Deo, q̃ non ſubiici illi, ſuperbia tñ non attendit in litera penes pręeſſe Deo, ſed penes non ſubiici Deo, & rõ eſt, quia ſermo eſt de ſuꝑbia, q̃ eſt vitium humanũ, ſicut & de cæteris vitijs. Conſtat aũt inter humana vitia computari contemptum ſubiectionis ad Deũ. Sed quod aliquis intm exorbitet, vt velit præeſſe Deo, hoc plus quam vitii eſt, ſpectat namq; hoc ad beſtialitatis ordinem. Eſt igitur ſuperbia humanum vitium, quæ ſubiectionem ad Deũ aſpernatur, quam humilitas amplectitur. Eſt & ſuperbia pluſ quam diabolica, quæ & Deo pręeſſe appetit, de qua ſcriptum eſt, Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper. Rariſſimi .n. ſunt odio hobentes Deum, quorum ſuperbia habet pro materia conculcationem, & quicquid ſemper peius occurrit, deitatis, quam & calamus, & lingua, & cogitatio horret.

799

Infra arti 7. ad 4. Et Pſa. 18 fin. Et 2. cor. 12. le. 3.

E

¶Super quęſtionis centeſimę ſexageſimę ſecundę Articulum ſextum.

IN ar. 6. eiuſdem 162. quæſti. dubium ex Martino in q. 3. de ſuperbia occurrit contra hæc dicta authoris, ſcilicet, Superbia

ſit grauiſſimū peccatorum. Quanto enim aliquod peccatum difficilius cauetur, tanto videtur eſſe leuius, ſed ſuperbia difficilime cauetur, quia ſicut Auguſtinus dicit in *regula. Cætera peccata in malis operibus exercētur vt fiant, ſuperbia autem bonis operibus inſidiatur vt pereant. ergo ſuperbia non eſt grauiſſimum peccatorum.

*In 3. regul. & incipit: Ante omnia fratres to. 1.

¶ 2 Præ. Maius malum maiori bono opponitur, vt Philoſ. dicit 8. Ethicorum*, ſed humilitas cui opponitur ſuperbia, non eſt maxima virtutum, vt ſupra habitum.* ergo & vitia, quę opponuntur maioribus virtutibus, puta, infidelitas, deſperatio, odium Dei homicidium & alia huiuſmodi, ſunt grauiora peccata quam ſuperbia.

Li. 8. cap. 10. circa principium to. 5.
1Q precęd. artic. 5.

¶ 3 Præt. Maius malum non punitur per minus malum, ſed interdū ſuperbia punitur per alia peccata, vt patet ad Romano. 1. vbi dicitur quod Philoſophi per elationē cordis traditi ſunt in reprobū ſenſum ut faciant quę non conueniunt. ergo ſuperbia non eſt grauiſſimum peccatorum.

SED CONTRA eſt, quod ſuper illud Pſalm. 18. Superbi inique agebant vſquequaque, dicit gloſſa: Maximum peccatum in homine eſt ſuperbia.

RESPON. Dicendum, quòd in peccato duo attenduntur, ſ. cōuerſio ad cōmutabile bonū, quæ materialiter ſe habet in peccato, & auerſio à bono incommutabili quæ eſt formalis & completiua ratio peccati. Ex parte autem conuerſionis non habet ſuperbia quod ſit maximum peccatorum, quia celſitudo, quam ſuperbus inordinate appetit, ſecundum ſuam rationem non habet maximam repugnantiam ad bonum virtutis. Sed ex parte auerſionis ſuperbia habet maximam grauitatem, quia in alijs peccatis G homo à Deo auertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, ſiue propter deſiderium cuiuſcumque alterius boni, ſed ſuperbia habet auerſionem à Deo ex hoc ipſo, quod non vult Deo, & eius regulæ ſubiici. Vnde Boetius dicit, quod cum omnia vitia fugiant à Deo, ſola ſuperbia ſe Deo opponit. Propter quod etiam ſpecialiter dicitur Iacob. 4. quod Deus ſuperbis reſiſtit. Et ideo auerti a Deo & eius præceptis, quod eſt quaſi conſequens in alijs peccatis, per ſe ad ſuperbiam pertinet, H cuius actus eſt Dei contemptus. Et quia id quod eſt per ſe, potius eſt eo quod eſt per aliud, conſequens eſt quod ſuperbia ſit grauiſſimum peccatorum ſecundum ſuum genus, quia excedit in auerſione, quæ formaliter complet peccatum.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod aliquod peccatum difficile cauetur dupliciter. Vno modo, propter vehementiam impugnationis, ſicut ira vehementer impugnat propter ſuum impetum. I Et adhuc difficilius eſt reſiſtere concupiſcentiæ propter eius cōnaturalitatem, vt dicitur in 2.* Ethico.

Lib 2. cap. 3. non procul a fin. tom. 5.

ſuperbia ex parte conuerſionis non habet quod ſit maximum peccatorum. Et ſuperbia ex parte auerſionis eſt maximum peccatorum dicente, Quicquid ſit de iſtis, rōnes eis adductæ, non concludunt. Diceretur enim ad rōnem primi, quod celſitudo, Dei & hominum contemptiua, quam appetit ſuperbus, eſt obiectū habens maximā repugnantiam ad bonum virtutis. Rō quoque ſecundi dicti nō valet, tum primo quia in alijs quoque peccatis contingit peccare ex malitia, non ergo in eis peccatur tm̄ ex ignorantia, aut infirmitate. Tum ſecūdo, quia peccare ex deſiderio alicuius alterius non boni, nō excludit contemptum, cum ex deſiderio minus boni oriatur quandoque contemptus alterius. Tum tertio, quia auerſio contemptiua Dei non conuenit ſuperbiæ ſm̄ totū genus ſuum, ſed ſolum ſecūdum ſpeciem illam, quæ eſt ſuperbia in Deum.

¶ Ad hæc reſpondendo dicitur, quod dicta rō eſt valida, & reſpōſio nihil valet, quia falſum dicit, ſ. quod obiectum ſuperbię ſit celſitudo contemptiua Dei & hominū. Contemptus namque in ſuperbia non cōcurrit vt determinatiuus excellētię, ſed vt modus aptus tendendi in propriam excellentiam, vt prædeclaratum eſt.

¶ Ad *primam vero obiectionem contra rationem ſecundi dicti dicitur, quòd manifeſtus eſt ibi error, quoniam aliud eſt peccare ex malitia, & aliud ex contemptu Dei. Peccare namque ex malitia conuenit omni uitioſo, cúm peccat ex habitu: peccare autem ex contemptu Dei proprium eſt ſuperbi. Vnde author tres communes peccandi cauſas in litera numerat, & diſtinguit contra peccare ex contemptu Dei, dum in alijs peccatis homo auertitur vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, ſiue propter deſiderium cuiuſcumque alterius boni. Et in hoc intellexit pp malitiam, vt patet ex ipſo authore in 78. qō. libri precedentis. Definit ſiquidem ibi peccare ex malitia eſſe, quando principium peccandi non ignorantia, non paſſio, ſed appetitus boni temporalis preponens illo bono ſpirituali eſt. K Vide ibi diffuſe ex ꝓpoſito tractatū. Et ꝑ hoc patet ſolutio primę obiectionis, & defectus eius in non intelligendo authorē.

¶ Ad ſecundā dr̄, quod ſicut peccare ex paſſione excludit peccare ex electione, ſeu malitia, quia ſi paſſio eſt principale peccandi principium, iam non electio eſt principale peccandi principium, licet peccans ſemper eligat, ita peccare ex certa malitia vt ſic, non includit quod contemptus ſit principale principiū peccandi, & propterea dato, quod contemptus poſſit oriri ex deſiderio alterius minus boni, peccatum tamen illud nō dicetur ex contemptu, ſed potius cum contemptu, vt effectu principalis cauſæ. Nec propterea hinc ſumas, quod non poſſit ſimul quis peccare ex contemptu Dei, & ex certa malitia, quia quandocumque ex ſuperbię habitu peccatur, utrumque concurrit. Sed dicimus, quod ex hoc quod peccatur ex malitia non ſequitur quod peccet ex contemptu, & quod peccare ex deſiderio minus boni, hoc eſt, ex malitia, diſtinguitur formaliter contra peccare ex contemptu Dei. Et propterea in litera dr̄, quod ſuperbia in hoc differt a cæteris ex parte auerſionis, quia auerſionem ipſam ſuperbia hēt, quia vult auerti a Deo, quod eſt cōtēnere ſubiectionē Dei, ſed in alijs ē auerſio pp ignorantiam, vel paſſionē uel malitiam, quam in ſua deſcriptione author poſuit conſulto, quia ſ. melius in ſua deſcriptione monſtrat, quod auerſio nō ē ex ſeipſa volita in alijs vitijs, ſed ex deſiderio minoris boni, quam ꝓprio nomine. Dicendo n. peccare ex malitia, vſ implicare quaſi, quod auerſio ſit ꝑ ſe volita, ſed dicēdo peccare ex deſiderio minoris boni, manifeſtat, quod auerſio non eſt ex ſe volita, ſed pp aliud.

¶ Ad tertium dr̄, quod quia auerſio ꝑ ſe volita nihil aliud eſt quā contemptus Dei, quoniam qui uult auerti a Deo vt ſic, contemnit Deo ſubiici. Et hoc eſt cōe toti generi ſuperbiæ vtpote in trans rōnem cōſtitutiuam ſui generis, ideo dr̄, cōicando in vocabulis cum alijs, quod auerſio contemptiua Dei eſt communis toti generi ſuperbię, quod eſt dictum auerſio à Deo per ſe volita, eſt cōis toti generi ſuperbiæ. Et ex his patet, quod appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, ſi nō ſic inordinatus eſt, quod ex auerſione à Deo ſit, non ſpectat ad ſuperbiam formaliter, ſed materialiter tantum, & reductiue. Ita quod inter ſuperbiam, & reliqua vitia hæc eſt differentia, quod in reliqs auerſio comes eſt conuerſionis ad commutabile bonum, in ſuperbia autem, quaſi econuerſo, conuerſio ad propriam excellentiam comes eſt auerſionis. Dixi autem, quaſi econuerſo, quia auerſio a ſuperbia non reſpicitur proprie ut obiectum, ſed vt modus, vel rectius loquendo, vt immoderantia quædam, quā ponit in actu circa obiectum, quod eſt excellētia propria. Vnde in litera etiam in ſuperbiæ peccato auerſio ponitur ex parte auerſionis, & in loco auerſionis, & non cōuerſionis ad obiectum, cum expreſſe dicitur, quod ſuperbia ex parte conuerſionis non eſt maximum, quia ſuum obiectum &c. ſed ex parte auerſionis eſt maximum, quia auerſio eſt ex ſe ipſa uolita. Dicere enim, quod eſt volita ex hoc ipſo quod non vult Deo ſubijci, & dicere quod eſt ex ſe ipſa volita, idem eſt vt patet in precedenti articulo, vbi dictum eſt, Non ſubiici Deo habet rationem peccati mortalis, hoc enim eſt auerti à Deo.

¶ In reſponſione ad primū eiuſdē articuli dubium ex Martino ibidem occurrit, arguente contra hāc ſolutionem Primo, Illud quod magis ac magis excęcat, vt nō percipiatur, illud ſimpliciter difficile cauetur, quia caueri non pōt niſi deprehēdatur, ſed ſuperbia magis ac magis mentem excæcat: ergo ſuperbia eſt de numero difficilium ſimpliciter ad cauendū. Minor eſt

Digitized by G

eſt Grego. 14. moralium Et ideo hoc dictum Thomæ non vĩ ſanctorum dictis conſonum. Secundo, Motus ſuperbię eſt vni cuiq; naturaliſſimus. ergo ſuperbia, etiam cognita difficile ca uetur. Antecedens probatur, quia vnuſquiſq; naturalius fertur in amorem ſui, & propriæ excellẽtiæ, quã in cõcupiſcentiam vel quodlibet aliud.

Tertio, Nõ ſolum prima difficultas. ſ. ꝑpter vehementiam impugnationis, ſed etiam ſecunda. ſ. propter latẽtiã vitij diminuit de grauitate peccati. ergo diſtinctio illa non ſoluit. Antecedens patet, quia quanto tentatio eſt latentior, cæteris paribus, ſuccumbens minus grauiter peccat. *Art. præced. ad 3.*

¶Ad euidentiam horum ſcito, ꝙ in litera author intendit hanc diſtinctionem, Peccatum ad euitãdum difficile dupliciter. ſ. ſimpliciter, vel ꝓ tali ſtatu, & docet ꝙ peccatũ ad euitãdum difficile propter magnitudinẽ impugnationis, eſt ſimpliciter difficile ad euitandum, & proptere a minus graue. Peccatum vero ad vitandum difficile propter latentiam, eſt difficile ad vitandum pro ſtatu latẽtiæ, & pro tũc eſt ex hoc minus graue. Non autem eſt ſimpliciter minus graue, quia pro alio ſtatu. ſ. quo cognitum eſt, illius motus eſt facile ad vitãdum, & ſic ponitur ſuperbia inter difficile euitabilia nõ ſimpliciter, ſed ꝓ ſtatu latẽtiæ ſui motus, & inter facile euitabilia pro ſtatu quo deprehenſus eſt illius in me motus. *D. 1003. & 1179.*

¶ Ad primam igitur obiectionem dicitur ꝙ deficit dupliciter. Primo, quia difficultas cognoſcendi in ſe motum ſuperbiæ nõ facit difficile euitabile ſimpliciter, ſed pro ſtatu latentiæ, quoniam difficultas iſta non ſpectat ad peccatum ipſum, ſed cognitionem eius.

& talis difficultas vitãdi peccatũ, grauitatẽ peccati diminuit, quia quãto aliquis minoris tentationis impetu cadit, tãto grauius peccat, vt Aug. dicit. Alio modo, difficile eſt vitare aliquod peccatum propter eius latentiam, & hoc modo ſupbiã difficile eſt vitare, quia ẽt ex ipſis bonis occaſionẽ ſumit, vt dictum eſt. & ideo ſignãter Aug. *dicit, qđ bonis operibus inſidiatur. & in Pſalm. 141. dr̃, In via hac qua ambulabam, abſconderunt ſuperbi laqueũ mihi. Et ideo motus ſuperbiæ occulte ſubrepens, non habet maximam grauitatem antequã per iudiciũ rõnis deprehendatur, ſed poſtquam deprehẽſus fuerit per rationẽ, tunc facile euitaĩ, tum ex conſideratione proprię infirmitatis, ſecũdũ illud Eccleſ. 10. Quid ſuperbis puluis & cinis? tũ ex conſideratione magnitudinis diuinæ, ſm̃ illud Iob. 15. Quid tumet contra Deũ ſpiritus tuus? Tũ etiã ex imperfectione bonorũ de quibus ſuperbit homo, ſecundum illud Iſa. 40. Omnis caro fœnum, & oĩs gloria eis quaſi flos agri. & infra 64. Quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ.

Ad ſecundum dicendũ, ꝙ oppoſitio vitij ad virtutem attenditur ſecundum obiectum, quod conſideratur ex parte conuerſionis, & ſecundum hoc ſuperbia non habet quod ſit maximũ peccatorum, ſicut nec humilitas quod ſit maxima virtutum, ſed ex parte auerſionis eſt maximum, vt pote aliis peccatis magnitudinem præſtans. Nam per hoc ipſum, infidelitatis peccatum grauius redditur, ſi ex ſuperbiæ contemptu procedat, quam ſi ex ignorantia, vel infirmitate proueniat, & idem dicendum eſt de deſperatione, & alijs huiuſmodi.

¶Secũdo, quia magis ac magis excæcare mentem conuenit ſuperbiæ non ſm̃ ſe, ſed ex negligentia hominis amplexãtis, & augmentatis ipſam in ſe. Sermo autem noſter eſt de difficultate euitandi peccatum ſecundum ſe, non ex parte negligentię noſtræ. Patet autem hanc eſſe doctrinam Greg. quoniam dicit, Vitium ſuperbiæ mox ab ipſa radice obſeruãdum eſt, vt cum latenter oritur, tunc vigilanter abſcindatur, ne prouecta vigeat, & vſu roboretur &c. Et ſic ſanctorum dictis conſona patet doctrina hæc.

¶Ad ſecundam dicitur, ꝙ licet motus ſuperbię ex parte conuerſionis ad commutabile bonum, ſit naturãliſſimus ex parte aĩæ rõnalis, qua videmur maxime appetere excellentiam, ex parte tamen auerſionis, in qua cõpletur ratio vitii, non eſt hmõi naturalis: & ideo hinc non habetur ꝙ vitium ſuperbię ſit difficile ſimpliciter, quia non habetur quod ſit naturale, quamuis hinc habeatur quod appetitus excellentiæ proprię eſt naturalis, ſed hoc non eſt malum.

¶Ad tertium dicitur, ꝙ vtraque difficultas minuit de grauitate, ſed diuerſimode. Nam prima ſimpliciter, ſecunda pro ſtatu: & propterea ſolutio non ruit, ſed eſt ſolida.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ſicut in ſyllogiſmis ducẽtibus ad impoſſibile quandoq; aliquis conuincitur ꝑ hoc, quod ducit ad inconueniens magis manifeſtum, ita ẽt ad conuincẽdũ ſuperbiã hominũ Deus aliquos punit, permittens eos ruere in peccata carnalia quæ etſi ſunt minora, tamẽ manifeſtiorẽ turpitudinem cõtinent. Vnde Iſid. dicit in lib. *de ſummo bono, omni vitio deteriorem eſſe ſuperbiam, ſeu ꝑꝑ quod à ſummis perſonis & primis aſſumitur, ſeu quod de opere iuſtitiæ, & virtutis exoritur, minusq; culpa eius ſentitur. Luxuria vero carnis ideo notabilis omnibus eſt, qm̃ ſtatim per ſe turpis eſt, & tamen diſpenſante Deo ſuperbia minor eſt, ſed qui detinetur ſuperbia, & non ſentit, labitur in carnis luxuriã, vt per hanc humiliatus à cõfuſione exurgat, ex quo etiã patet grauitas ſuperbiæ. Sicut. n. medicus ſapiẽs in remedium maioris morbi patitur infirmum in leuiorem morbũ incidere, ita etiam peccatum ſuperbię grauius eſſe oſtenditur ex hoc ipſo, ꝙ pro eius remedio Deus ꝑmittit ruere hoĩes in alia peccata.

¶In reſpõſione ad 3m eiuſdẽ ar. nota, ꝙ ſicut cũ de nobilitate virtutũ tractabitur, diſtinctum eſt de nobilitate ſimpliciter, vel ſm̃ aliquam conditionem, ita in vitijs, & peccatis de grauitate diſtinguendum eſt, quòd ſubſtãtialiter grauius pctm̃ ſecũdum ſuam ſpeciem videtur, cuius obiectum eſt ſecundũ ſe peius, vt odiũ Dei. Secundum autem aliquam cõditionem ſuperbia ponitur grauiſſimum, quia ex parte auerſionis tenet primũ locum. Põt tamen dici abſolute, hoc eſt ſine additione aliqua grauiſſimum peccatorum, quia peccatum ex auerſione perficiẽ in ratione mali ſimpliciter. Vnde author in litera non dicit qđ ſuperbia eſt grauior infidelitate ſed quòd eſt grauior eis ex parte auerſionis, & grauitatem præſtans cuique eorum. *Lib. 2. ca. 38. in princ.*

Articulus VII.

Vtrum ſuperbia ſit primum omnium peccatorum.

AD ſeptimum ſic ꝓcedit. Vĩ ꝙ ſuperbia non ſit primum oĩum peccatorum. Primum. n. ſaluatur in omnibus conſequentibus, ſed non oĩa peccata ſunt cum ſuperbia, nec oriuntur ex ſupbia. dicit enim Aug. in libro *de natura & gratia, qđ multa perperam fiunt, quæ non fiunt ſuperbe. ergo ſuperbia nõ eſt primum omnium peccatorum. *Cap. 29. in med. tom. 5.*

¶ *Super queſtionis centeſimæ ſexageſimæ ſecundę Articulum ſeptimum.*

IN art. 7. eiuſdem q. 162. dubium occurrit, de qua primitate eſt ſermo, cum in litera concludatur, quòd ſuperbia habet rationẽ primi. Et eſt rõ dubii quia Martinus in q. 3 intelligit authorẽ loq de primitate originis, cum tñ in litera hoc non exprimatur. *800 2. Corin. 10. lect. 4.*

¶Ad hoc dubium dicitur, quòd ſermo literæ eſt de primitate abſolute, quoniam plures primitates habet ſuperbia. Eſt. n. ſuperbia peccatum primum ordine naturæ ex parte auerſionis & hoc directe concludit ratio literę. Eſt & peccatum primũ ordine generationis non reſpectu omniũ peccatorum ſimpliciter, ſed reſpectu grauium peccatorum, vt in reſponſione ad quartum dicitur. Et hoc etiam ex eadem literæ ratione concluditur, conſequenter tamen eſt & primum ex parte conuerſionis ordine generationis non neceſſariæ, ſed poſſibilis, vt in corpore articuli ſubditur ex præcedẽti lib. q. 48. ar. 2. & in reſponſione ad primum hic declaratur, quia. ſ. non eſt neceſſe quodlibet peccatum oriri ex ſuperbia, ſed quia quodlibet peccatum poteſt ex ipſa oriri. Vnde patet error Martini imponẽtis ſancto Thomæ, ꝙ dicat ſuperbiam eſſe primum ordine generationis ſimpliciter, cum huius oppoſitum in litera in reſpõſione ad quartũ expſſe dicat, nec rõ quã authori imponit Martinus, in authore inueniaĩ, nec authoritas illa, Initiũ oĩs pcti, ẽ ab authore ad id allata, immo in oppoſitũ declarata in

reſponſione ad quartum, expoſita eſt, q non ſimpliciter, ſed in tali genere, ſcilicet grauium, intelligitur. Et propterea non oportet hic cum Martino diſputare.

¶ In eod. ar. ꝓ euidẽtia literę ſcito, q author cõſiderat ſupbiã & ex parte auerſionis, & ex parte cõuerſionis. Et ex vtraq; parte vult q ſuperbia ſit primũ peccatorũ. Ex parte quidem auerſionis probat qđ eſt primũ, quia auerſio in eo eſt p ſe, in aliis eſt per aliud. Conſtat aũt qđ omne per aliud, reducitur ad per ſe, vt poſterius ad prius, & imperfectum ad perfectum in illo genere. Hæc autem primitas non oportet q ſit neceſſariæ cauſalitatis effectiuæ reſpectu omnium peccatorũ, ſed neceſſarii ordinis naturalis, ſicut perfecta naturaliter ſunt priora imperfectis in quolibet genere, & ſic ſuperbia ex parte auerſionis cõſideratur. Ex parte autem conuerſionis author non affert rationem, ſed recitat ſeipſum in loco præallegato, vbi hoc docuit. Et vere hoc eſt quia ex fine ſupbiæ, ſcilicet excellentiæ ꝓpriæ appetitu, poſſunt omnia peccata oriri. Et hoc etiam author in art. 2. huius q declarauit.

Art. præced.

Lib. 3. Ethic. cap. 8.

Art. præced.

¶ In eodem ar. 7. in reſponſione ad quartũ, dubiũ occurrit, Quid intelligendum ſit appellatione grauium peccatorum, cum author dicit. Sed inter grauia peccata primũ eſt ſuperbia. Obſcurum quippe valde eſt quod dicit ex eo, qđ cõſtat quod loquitur de primo ſecundũ ordinẽ generationis, vt conuincitur ex ſubiuncta applicatione gloſſe, cum eius rõne. Nec eſt verum quod primum ſecundum ordinẽ generationis inter peccata grauia, hoc eſt, mortalia ex malitia, non ex paſſione, aut ignorantia, eſt ſuperbia ſecundum ordinẽ generationis, cum liceat aliquem ex habitu intemperantiæ fornicari abſque ſuperbia. Nec apparet aliquod genus peccatorum grauium pendens neceſſario ex ſuperbia ſecundũ originem. Nam & genus peccatorum contra virtutes theologicas ſine ſuperbia inuenitur. Deſperatio namque non eget ſuperbia, immo oppoſitum vitium habet potius annexum.

D. 526.

1. 2. q. 84. artic. 2.

K

¶ Ad hoc dicitur, q peccata, quantum ad propoſitum ſpectat poſſunt dici grauia tripliciter. Primo, ex ſuo genere, hoc eſt, ex parte obiecti, put homicidiũ dicimus grauius adulterio, & hoc mõ non ſumũtur in præſenti litera peccata grauia. Nã grauiſſima peccata ex ſuo genere, in litera appellantur leuiora, vtpote quæ ex ignorantia, vel paſſione fieri cõtingit. Secũdo dicuntur peccata grauia ex cauſa, hoc eſt, ex certa malitia, iuxta qđ peccata ex electione grauiora dicimus peccatis ex ignorantia, aut paſſione. Nec hoc mõ ſumuntur in litera hac peccata grauia, quia cõtingit multa huiuſmodi peccata ſine ſuperbia cõmitti. Tertio, dicunt peccata grauia ex parte auerſionis, iuxta qđ dicimus peccata ex cõtẽptu diuinæ ſubiectionis eſſe grauiora ſeipſis patratis non ex contemptu huiuſmodi. Et ſm hoc in art. præcedente dictum eſt in reſponſione ad

¶ 2 Præt. Eccleſ. 10. dicitur, quod initium ſuperbiæ eſt apoſtatare à Deo. ergo apoſtaſia à Deo eſt prius quam ſuperbia.

¶ 3 Præt. Ordo peccatorũ eſſe videtur ſm ordinem virtutum, ſed humilitas non eſt prima virtutũ ſed magis fides. ergo ſuperbia nõ eſt primum peccatorum.

¶ 4 Præter. 2. ad Timoth. 3. dicit. Mali homines, & ſeductores proficiũt in peius, & ita videtur quòd principium malitiæ hominis non ſit à maximo peccatorum, ſed ſuperbia eſt maximum peccatorum vt dictum eſt.* non eſt igitur primum peccatum.

¶ 5 Præt. Id quod eſt ſecundũ apparentiam, & fictionem, eſt poſterius eo quod eſt ſecundum veritatem, ſed Philoſop. dicit in 3. Eth. quod ſuperbus eſt fictor fortitudinis, & audaciæ. ergo vitium audaciæ eſt prius vitio ſuperbiæ.

Sed contra eſt, quod dicitur Eccleſiaſ. 10. Initium omnis peccati ſuperbia.

Respondeo Dicendum, q illud quod eſt per ſe, eſt primũ in quolibet genere. Dictũ eſt autem ſupra,* quod auerſio à Deo, q̃ formaliter cõplet rationẽ peccati, pertinet ad ſuperbiam per ſe, ad alia autẽ peccata ex conſequenti. Et inde eſt q ſupbia habet rationem primi, & eſt etiam principium omnium peccatorum, vt ſupra dictum eſt,* cũ de cauſis peccati ageretur ex parte auerſionis, quæ eſt principalior in peccato.

Ad primum ergo dicendum, qđ ſuperbia dicitur eſſe omnis peccati initium, non quia quodlibet peccatum ſingulariter ex ſuperbia oriatur, ſed quia qđlibet genus peccati natum eſt ex ſuperbia oriri.

G

Ad secundum dicẽdum, quòd apoſtatare à Deo dicitur eſſe ſuperbiæ humanę initium, non quaſi aliquod aliud peccatũ a ſuperbia exiſtens, ſed quia eſt prima ſuperbiæ pars. Dictum eſt * enim quod ſuperbia principaliter reſpicit ſubiectionem diuinam, quam cõtemnit, ex conſequenti autem contemnit ſubiici creaturæ propter Deum.

H

Ad tertium dicendum, q nõ oportet eſſe eundẽ ordinẽ virtutum & vitiorum, nã vitium eſt corruptiuũ virtutis. Id aũt qđ eſt primum in generatione, eſt poſtremum in corruptione. Et ideo ſicut fides eſt prima virtutũ, ita infidelitas eſt vltimũ peccatorũ, ad quam homo quandoque per alia peccata perducitur. Vnde ſuper illud Pſalm. 136. Exinanite, exinanite vſque ad fundamẽtum in ea: dicit gloſ. q coaceruatione vitiorũ ſubrepit diffidẽtia. & Apoſt. dicit 1. ad Timot. 1. quod quidã repellentes conſcientiam bonam, circa fidem naufragauerunt.

I

Ad quartum dicendũ, q ſuperbia dicitur eſſe grauiſſimum peccatorũ ex eo, quod per ſe cõpetit principio, ex quo attenditur grauitas in peccato, & ideo ſuperbia cauſat grauitatẽ aliorum peccatorum. Contingit ergo ante

F

ſm, q ſuperbia aliis peccatis magnitudinẽ præſtat. Nã ꝑ hoc ipſum infidelitatis peccatum grauius redditur, ſi ex ſuperbiæ cõtẽptu procedat &c. Et hoc mõ in litera hac ſumuntur peccata grauia. Ita q ſuperbia eſt primũ in ordine generationis inter peccata grauia ex parte auerſionis, quia eſt cã per quam alia aggrauant, & ſic eſt primũ in compoſitione, & vltimum in reſolutiõe. Et hæc primitas conuenit ſuperbiæ ex prima rõne. ſ. quia ꝑ ſe habet auerſionem, vt auerſio eſt. Vnde ẽt habet, q eſt grauiſſimum omniũ ex parte auerſionis. Et ſi quęras quare author grauia ex parte auerſionis, appellauit grauia abſolute, hoc eſt, ſine additione aliqua reſpondeo q hoc ideo fecit, quia hmõi grauitas eſt ex ꝓpria parẽtela principii primi grauitatis peccatorum. Prima enim grauitatis radix eſt auerſio à Deo. Nam auerſio conſtituit rationẽ mali, ac per hoc fundat latitudinem malitiæ, cuius gradum ſignificat grauitas. Eſt enim grauitas velut intẽſio malitiæ, ſicut dicimus calorem intẽſum, & hmõi. Vnde in principio huius reſponſionis author dicit, q ſuperbia dr̃ eſſe grauiſſimum peccatorum ex eo, quod per ſe cõpetit principio, ex quo attendit grauitas in peccato. Conſtat enim hmõi principium eſſe auerſionẽ à Deo, vt clare docuit author ſuperius in artic. 3 q. 10.

Art. 5. huius quæſt. ad 2.

D. 1003. & 1028.

¶ In eodem arti nota adhuc duo, ne fallaris in doctrina authoris. Primum eſt, q infidelitas, & ſuperbia in hoc articulo ex diuerſis gloſſis ad tertiũ & quartũ allatis ponunẽ vltima vitia diuerſimode, & non eodẽ ordine. Nã infidelitas ponitur vltimũ in conſtructione vitiorũ, & ideo dr̃ q eſt vltimũ redeũtibus ad Deũ. Scdm eſt, qđ auerſio à Deo põt inueniri in pctõ dupliciter, ſ. ex parte obiecti, & ex parte auerſionis, & hoc dupliciter. ſ. ex cõſequẽti, vel per ſe. Cõiter nãq; peccata habẽt auerſionẽ ex pte auerſionis ex cõſequẽti ad obiectũ, vt furtũ, adulteriũ, & hmõi, in qbus ex cõuerſione ad aliqđ tẽporale cõmodũ, vel delectatiõis cõcomitat auerſio à Deo. Peccata aũt oppoſita theologicis virtutib*. ſ. infidelitas deſperãtiõ, & odiũ Dei, habẽt auerſionẽ a Deo ex parte obiecti. Auertitur n directe a Deo, q eſt obiectũ virtutũ & vitiorũ illorũ, nõ credẽs, deſperãs, & odiẽs Deũ. Superbia aũt hẽt auerſionem a Deo ex parte auerſionis, vt ꝓdeclaratũ eſt. Et ꝓpterea ſuperbia ex parte auerſionis primũ tenet locũ in grauitate, & aggrauat peccata grauiora ſe ſimpliciter & abſolute. ſ. infidelitate &c. q̃ auerſionẽ ipſam habẽt ex parte obiecti, vnde ſubſtãtialis grauitas in peccatis penſ. ẽ. Ex eo nãq; q auerſio a Deo, q̃ primũ ẽ grauitatis principiũ, in iſtis pctis ſubalẽ locũ, vñ ſpecificant peccata, obtinet, cõſequens eſt q tãto plus grauitatis de, q̃to locus alicuius vt obiecti præeminet loco ſuiipſius vt conſequenter ſe habẽtis, ſeu vt minus principaliter ſe habentis, vt in ſuperbia inuenit. Et hæc dicta ſunt, ne cõferẽdo hęc ar. 3. q. 20. ſuperius, inuoluaris obſcuritate. Et ſi hæc nõ perſpicis, abſtrahe

K

ſtrahe auerſionem a Deo, & ſecũdum ſm ſe illam conſidera, ſicut ſi albedinem ſecũdum ſe conſiderares, & vide illam ſm ſe eſſe radicem & primũ principium malitiæ, & grauitatis in peccatis. Et deinde applica illam diuerſis locis peccati. ſ. principali, q vocatur ex parte obiecti, & conſtituet peccata oppoſita virtutibus theologicis. Vel ſecundario, qui vocatur ex parte auerſionis, & hoc in loco dupliciter loca illam, aut vt conſequenter ſe habentem in hoc quod eſt eſſe volitum, & ſic communis eſt peccatis moralibus, inquantum volũtas auerſionis ex voluntate conuerſionis eſt communiter, aut vt per ſeipſam volitam in illo tamen loco, & ſic ſuperbiæ propria eſt, & aliis ab ipſa communicatur. Et propterea eſt ex parte auerſionis grauiſſimum, & primũ peccatum & principium cæterorũ grauium ex parte auerſionis.

Gloſ. interlinearis. pſal. 18. & ſumi. ex Aug.

801 Lib. 5. cap. 1. & li. 12. c. 1. & ſeq.

¶ *Super quæſtionis centeſimę ſexageſimę ſecundę Articulum octauum.*

Cap. 31. circa medium tom. 6.

Q. 3. art. 64.

Li. 31. c. 31.

IN artic. 8. eiuſdem 162. q. recole quæ in 2. art. dicta ſunt de generali influentia ſuperbiæ, & applica ad propoſitum, & vide ꝙ ſuperbia ex parte finis mater eſt omniũ vitiorum, quia principium omnium ſecũdum ordinem intentionis. Ex parte autẽ imperij ſui eſt regina omnium vitiorum in omnibus regnans, & dirigens omnia ad finem ſuum, & ideo in litera dicitur regina & mater.

Art. 2. & 5. ad 1.

¶ *Super quæſtionis centeſimę ſexageſimę tertiæ Articulum primum.*

Li. 31. Mor. cap. 31.

Art. 2. huius quæſt. & q. 132. art. 5.

Li. 31. ca. 31. parum ante medium.

IN art. 1. q. 163. dubium occurrit circa rõnem literæ, qm in vitium conſequentis incidere videtur dum ſic procedit. Primum peccatum hoĩs fuit in hoc, ꝙ appetiit quoddã ſpirituale bonum ſupra ſuã mẽſuram. ergo primũ peccatũ hominis fuit ſuperbia. Nã antecedens poteſt dupliciter verificari. Primo, ꝙ illud bonum ſpirituale appetitũ erat ſupra hominis menſurã. Secũdo, ꝙ appeteretur ſupra menſurã hominis appetentis, quamuis bonum ſpirituale nõ fuerit ſupra ſuam mẽſuram. Et hoc ſecũdo modo ſpectat ad ſupbiam, primo aũt ad pſumptionem oppoſitã magnanimitati, & tñ in litera determinate infertur, quod ſpectat ad ſuperbiam. ¶ Ad hoc dicitur, qđ quia author iam determinauerat qđ conſiſtit in contemptu diuinæ ſubiectionis, dicendo hic quòd peccauit, quia ſupra menſurã à Deo præfixa bonum appetiit, intelligi voluit quod contẽptus menſuræ diuinę affuerit quod ad ſupbiam clare ſpectat, & propterea nullum vitium in dicto proceſſu eſt. Nec ſolum ex præcedentibus, ſed ex calce corporis articuli ſequentis patet hũc eſſe ſenſum intentum quoniam ibi expreſſe dicitur, ꝙ vterq; peccauit, volens ſibiipſi inniti contempta diuina regula.

ſuperbiam eſſe aliqua peccata leuiora, quæ etiam ex ignorãtia, vel infirmitate committuntur, ſed inter grauiora peccata primum eſt ſuperbia, ſicut cauſa p quam alia peccata aggrauãtur. Et quia id ꝙ eſt primum in cauſando peccata, eſt etiam vltimum in recedendo, ideo ſuper illud pſal. 18. Emundabor à delicto maximo, dicit gloſ.* hoc eſt, à delicto ſuperbiæ, quod eſt vltimum redeuntibus ad Deũ, & primum recedentibus.

AD QVINTVM dicendum, quòd Philoſop. ponit ſuperbiam circa fictionem fortitudinis, non quia ſolum in hoc conſiſtat, ſed quia per hoc homo maxime reputat ſe poſſe excellentiam apud homines conſequi, ſi audax, vel fortis videatur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ſuperbia debeat poni vitium capitale.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vĩ ꝙ ſuperbia debeat poni vitium capitale Iſido.* enim & Caſſianus enumerant ſuperbiã inter vitia capitalia.

¶ 2 Præt. Superbia videtur eſſe idẽ inani gloriæ, quia vtraque excellẽtiã quærit, ſed inanis gloria ponitur vitium capitale. ergo etiam ſuperbia debet poni vitiũ capitale.

¶ 3 Præt. Auguſt. dicit in libr.* de virginitate, quod ſuperbia inuidiã parit, nec vnquam eſt ſine tali comite, ſed inuidia ponitur vitiũ capitale, vt ſupra habitum † eſt. ergo multo magis ſuperbia.

SED CONTRA eſt, ꝙ Gregor. 31.* Moral. non enumerat ſuperbiam inter vitia capitalia.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ex* ſupradictis patet, ſupbia dupliciter cõſiderari poteſt. Vno modo ſecũdum ſe, prout ſcilicet eſt quoddam ſpeciale peccatum. Alio modo, ſm quod habet quandam influentiam in omnia peccata. Capitalia autem vitia ponuntur quædam ſpecialia peccata, ex quibus multa genera peccatorum oriuntur, & ideo quidam conſiderantes ſuperbiam ſecũdum quod eſt quoddam ſpeciale peccatum, cõnumerauerunt eam alijs vitijs capitalibus. Gregor.* vero conſiderans vniuerſalem eius influentiam quam habet in omnia vitia, vt dictum* eſt, nõ connumerauit eam alijs capitalibus vitijs, ſed poſuit eam reginam omnium vitiorum & matrem. Vnde Gregor. dicit in 31.* Moral. Ipſa vitiorum regina ſuperbia cum deuictum

A plene cor cœperit, mox illud ſeptẽ principalibus vitiis quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtãdum tradit; ex quibus vitiorum multitudines oriũtur. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſuperbia nõ eſt idem inani gloriæ, ſed cauſa eius. Nam ſuperbia inordinate excellentiam appetit, ſed inanis gloria appetit excellentiæ manifeſtationem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ex hoc quod inuidia, quę eſt vitiũ capitale, oritur ex ſuperbia, non ſequitur quod ſuperbia ſit vitiũ capitale, ſed quod ſit aliquod principalius capitalibus vitiis.

B

QVAESTIO CLXIII.

De peccato primi hominis, in quatuor articulos diuiſa.

C DEINDE conſiderandũ ẽ de peccato primi hominis, quod fuit per ſuperbiam. Et primo de peccato eius. Secundo, de pœna peccati. Tertio, de tẽtatione qua inductus eſt ad peccandum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum primum peccatum hominis fuerit ſuperbia.

¶ Secundo, Quid primus homo peccando appetierit.

D ¶ Tertio, Vtrum eius peccatum fuerit grauius omnibus aliis peccatis.

¶ Quarto, Quis plus peccauerit, vtrum vir, vel mulier.

ARTICVLVS I.

Vtrum primi hominis peccatum fuerit ſuperbia.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ſuperbia non fuerit primi hominis peccatum. Dicit enim Apoſtolus ad Romanos. 5. quòd per inobedientiam vnius hominis peccatores conſti- E tuti ſunt multi, ſed primi hominis peccatũ eſt, ex quo omnes peccatores conſtituti ſunt originali peccato. ergo inobedientia fuit primi hominis peccatum, & non ſuperbia.

802. Inf. art. 3. & 4. cor. Et 3. q. 1. ar. 5. co. Et 2. diſ. 22 q. 1. art. 1. Et mal q 7. ar. 7. ad 12. 13. & 16. Et Ro. 5. lect. 5. fin. Et 1. Thim. 2. fin.

¶ 2 Præt. Ambr.* dicit ſuper Luc. quod eo ordine diabolus Chriſtum tentauit, quo primum hominem deiecit, ſed Chrs primo tentatus eſt de gula, vt patet Matt. 4. cum ei dictum eſt, Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. ergo primum peccatum primi hominis nõ fuit ſuperbia, ſed gula.

* Ambr. in Luc. ca. 4. in titulo de prima tentatione Chriſti prin. tom. 5.

¶ 3 Præt. Homo diabolo ſuggerente peccauit, ſed diabolus tentans hominem ſcientiam repromiſit, vt patet Geneſ. 3. ergo prima inordinatio hominis fuit per appetitum ſcientiæ, quod pertinet ad curioſitatem. ergo curioſitas fuit primum peccatum, & non ſuperbia.

¶4 Præt. Super illud 1. ad Timoth. 2. Mulier ſeducta in F præuaricatione fuit, dicit gloſ.* Hanc ſeductionem appellauit proprie Apoſtolus, per quam id quod ſuadebatur, cum falſum eſſet, verũ putatum eſt ſcilicet, q Deus lignum illud ideo tangere prohibuit, quod ſciebat eos, ſi tetigiſſent, velut Deos futuros, tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat, ſed hoc credere pertinet ad infidelitatem. ergo primum peccatum hominis fuit infidelitas, & non ſuperbia.

Eſt Aug. 11. ſup. Gen. ca. 42. a medio tom. 3.

Sed contra eſt, q dicitur Eccleſ. 10. Initium omnis peccati ſuperbia: ſed peccatũ primi hominis eſt initium oĩs peccati, ſecundum illud Rom. 5. Per vnũ hominem peccatum in hunc mundum intrauit. ergo primum peccatum hominis fuit ſuperbia.

Reſpondeo Dicendum, q ad vnum peccatũ multi motus concurrere poſſunt, inter quos ille habet G rationem primi peccati, in quo prius inordinatio inuenitur. Manifeſtum eſt autem quod primo inuenitur inordinatio in motu interiori animæ, quam in actu exteriori corporis, quia vt Auguſt. dicit in 1.* de ciuit. Dei. Non amittitur corporis ſanctitas manente animæ ſanctitate. Inter motus autem interiores, prius mouetur appetitus in finem, quam in id quod quæritur propter finem, & ideo ibi fuit primum peccatum hominis, vbi potuit eſſe primus appetitus inordinati finis. Sic autem homo erat in ſtatu innocentiæ inſtitutus, vt nulla eſſet rebellio carnis ad ſpiritum. Vnde non potuit eſſe prima inordinatio appetitus humani ex hoc, quod appetierit aliquod ſenſibile bonum, in quod carnis concupiſcentia tendit præter ordinem rationis. Relinquitur igitur quod prima inordinatio appetitus humani fuit ex hoc, quod aliquod bonum ſpirituale inordinate appetiit. Non autem inordinate appetiuiſſet appetendo id ſecundum ſuam menſuram ex diuina regula præſtitutam. Vnde relinquitur quod primum peccatum hominis fuit in hoc, quod appetijt quoddam ſpirituale bonum ſupra ſuam menſuram, quod pertinet ad ſuperbiã. Vnde manifeſtum eſt quòd peccatum primi hominis fuit ſuperbia.

Lib. 1. c. 18. a med. tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc quod homo non obedierit diuino præcepto, non fuit propter ſe ab eo volitum, quia hoc non poſſet contingere, niſi præſuppoſita inordinatione voluntatis. Relinquitur ergo quod voluerit propter aliquid aliud. Primum autem quod inordinate voluit, fuit propria excellentia: & ideo inobedientia in eo cauſata fuit ex ſuperbia. Et hoc eſt quod Auguſt.* dicit ad Oroſium, quod homo elatus ſuperbia ſuaſioni ſerpentis obediens, præcepta Dei contempſit.

In dialogo 65. queſt. ad Oroſium, q. 4. ante medium. to. 4.

Ad ſecundum dicendum, quòd in peccato primorum parentum etiam gula locum habuit. Dicitur enim Geneſ. 3. Vidit mulier quod lignum eſſet bonum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile, & tulit de fructu eius, & comedit. Non tamen ipſa bonitas & pulchritudo cibi fuit primum motiuum ad peccandum, ſed potius ſuaſio ſerpentis, qui dixit. Aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij, quod appetendo, ſuperbiam mulier incurrit, & ideo peccatum gulæ deriuatum eſt ex peccato ſuperbiæ.

Ad tertium dicendum, quòd appetitus ſciẽtiæ cauſatus fuit in primis parentibus ex inordinato appetitu excellentiæ, vnde & in verbis ſerpentis præmittitur, Eritis ſicut dij, & poſtea ſubditur, Scientes bonum & malum.

Ad quartum dicendum, q ſicut Aug. dicit 11.* ſuper Gene. ad literã. Verbis ſerpentis mulier non crederet a bona atque vtili re diuinitus ſe fuiſſe prohibitos, niſi iam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis & quædam de ſe ſuperbia præſumptio. Quod nõ eſt F ſic intelligendum, quaſi ſuperbia præceſſerit ſuaſionem ſerpentis, ſed quia ſtatim poſt ſuaſionem ſerpentis, inuaſit mentem eius elatio, ex qua conſecutum eſt vt crederet verum eſſe quod dæmon dicebat.

Lib. 11. c. 30. circa mediũ tom. 3.

Articulus II.

Vtrum ſuperbia primi hominis fuerit in hoc, quod appetierit diuinam ſimilitudinem.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod ſuperbia primi hominis nõ G fuerit in hoc, quod appetierit diuinam ſimilitudinem. Nullus. n. peccat appetẽdo id, quod ſibi cõpetit ſecundum ſuam naturã, ſed ſimilitudo Dei competit homini ſecundum ſuam naturam. dicitur enim Geneſ. 1. Faciamus hominẽ ad imaginẽm & ſimilitudinẽ noſtram. ergo nõ peccauit diuinam ſimilitudinem appetendo.

¶2 Præt. In hoc videtur homo diuinam ſimilitudinẽ appetiiſſe, vt ſciẽtiã boni & mali potiretur. hoc enim ei à ſerpente ſuggerebatur. H Eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum, ſed appetitus ſcientiæ eſt homini naturalis, & ſecũdum illud Philoſop. in principio* Metaphyſ. Oẽs homines natura ſcire deſiderant. ergo non peccauit appetendo diuinam ſimilitudinem.

¶3 Præt. Nullus ſapiens eligit id quod eſt impoſſibile, primus autem homo ſapiẽtia præditus erat, ſecũdum illud Eccle. 17. Diſciplina intellectus repleuit illos. Cum ergo omne peccatum cõſiſtat in I appetitu deliberato, q eſt electio, videtur q primus hõ non peccauit appetendo aliquod impoſſibile, ſed impoſſibile eſt eſſe hominẽ ſimilem Deo, ſm illud Exod. 15. Quis ſimilis tui in fortibus Domine? ergo primus hõ non peccauit appetẽdo diuinã ſimilitudinẽ.

Sed contra eſt, q ſuper illud Pſal. 68. Quæ nõ rapui, tunc exoluebam. dicit Aug.* Adam & Eua rapere voluerunt diuinitatẽ, & perdiderunt fęlicitatem.

K Reſpondeo Dicendũ, q duplex eſt ſimilitudo. Vna oĩmodę æquiparantiæ, & hanc ſimilitudinẽ primi parentes non appetierunt, qa talis ſimilitudo ad Deũ nõ cadit in apprehẽſione, ꝑcipue ſapientis. Alia autem eſt ſimilitudo imitationis, qualis poſſibilis ẽ creaturæ ad Deum, inquantum videlicet participat aliquid de ſimilitudine ipſius ſecũdum ſuum modum. Dionyſ. enim dicit in 9. *capitul. de diuin. nomin. Eadem ſimilia ſunt Deo, & diſſimilia.

¶ Super quæſtionis centeſimę ſexageſimę tertiæ Articulum ſecundum.

In artic. 2. eiuſdem quæſtionis 163. dubium occurrit circa illud, ſ. Primus homo in ſua creatione ſimilitudinẽ diuinã quantum ad ſcientiã nondum actu adeptus erat, ſed ſolum in potentia. Repugnat ſiquidem hoc doctrinæ in prima parte habitæ, vt primus homo creatus dicitur perfectus omni ſcientia humana, vt patet ibidem in art. q. 94.

806 Iſa. 17. lec. 2.

¶ Ad hoc dicitur, q verba authoris hic vera ſunt de primo homine quantum eſt ex conditione ſuæ naturæ. Ita quod inter angelum & hominem hæc veriſſima poſita ſit differentia, quod angelus ex naturali cõditione creatus eſt plenus ſciẽtia: homo autem creatus eſt ex naturali ſua conditione in potentia, nõ in actu plenus ſcientia, quamuis ex ſpeciali gratia diuinæ prouidẽtiæ primus plenus fuerit ſcientia. Vel dicendum, quod quia primo homini adhuc reſtabat aliquid ſciendũ antequam ad patriæ cœleſtis ſcientiã perueniret, angelo autem non, ideo primus hõ dicitur non adeptus ſimilitudinem diuinam quo ad ſcientiam in actu, ſed in potentia. Et hæc expoſitio conſonat authori, non prima, quia præmittit, quod appetitus proprie eſt rei non habitæ. Primus autem homo quamquam non naturaliter, habebat tamen ſcientiam illam. Et propterea non inde appetitus ſciendi eueniſſet, ſicut iuxta ſecundam reſponſionem, quia primi hominis vita multa futura erat, & iam inſtructus erat in naturaliter ſcibilibus,

In princip. 1. libri Metaphyſic. to. 3.

Eſt Aug. ibidem tom. 8.

c. 9. poſt medium illius.

libet, & in quibuſdã ſupernaturalibus pręceptis Dei, & luminis ſupernaturalis imperfecte particeps erat. Et tũ cognoſcebat, quod ſecundum illud oportebat ſe dirigere in agendis, & in huiuſmodi lumine proficiebat ideo appetiit ſimilitudinem diuinã in ſciẽtia directiua ad bonũ & malũ. Et ſicut Deus ſuæ naturæ lumine omnia regit, ita homo ſuæ naturæ lumine abſque exterioris luminis adiutorio ſeipſum &c. regeret, vt author explicat in 2. ſententiarum diſt. 22. Et hic vno verbo dicit, vt virtute propriȩ naturæ determinet ſibi qd eſſet bonum, & quid malũ ad agẽdũ.

Art. præced.

Hæc quidem ſecundũ contingentem imitationẽ, hæc autem ſecundum quod cauſata minus habent a cauſa. Quodlibet autem bonum in creatura exiſtens, eſt quædam participata ſimilitudo primi boni, & iõ ex hoc ipſo ꝙ homo appetiit aliquod ſpirituale bonũ ſupra ſuam menſuram, vt dictũ eſt, *conſequens eſt quod appetierit diuinam ſimilitudinem inordinate. Conſiderandum tamen eſt, ꝙ appetitus eſt ꝓpriȩ rei non habitæ. Bonum autem ſpirituale ſᷣm quod creatura rationalis diuinam participat ſimilitudinẽ, poteſt ſᷣm tria attendi. Primo quidem, ſecũdum ipſum eſſe naturæ, & talis ſimilitudo ab ipſo creationis principio fuit impreſſa & homini, de quo dicitur Geneſ. 1. quod Deus fecit hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, & angelo, de quo dicitur Ezech. 28. Tu ſignaculum ſimilitudinis. Secundo vero, quantum ad cognitionem, & hanc etiam ſimilitudinem in ſui creatione Angelus accepit, vnde in præmiſſis verbis cum dictum eſſet Tu ſignaculum ſimilitudinis, ſtatim ſubditur, Plenus ſapientia, ſed primus homo in ſua creatione iſtam ſimilitudinem nondum actu adeptus erat, ſed ſolum in potentia. Tertio, quantum ad poteſtatem operandi, & hanc ſimilitudinem nondum erant in actu aſſecuti neque angelus, neque homo in ipſo creationis principio, quia vtrique reſtabat aliquid agendum quo ad beatitudinem peruenirent. Et ideo cum vterque ſcilicet diabolus, & primus homo inordinate diuinam ſimilitudinem appetierit, neuter eorum peccauit appetendo ſimilitudinem naturæ, ſed primus homo peccauit principaliter appetendo ſimilitudinem Dei quantum ad ſcientiam boni & mali, ſicut ſerpens ei ſuggeſſit, vt ſcilicet per virtutem propriæ naturæ determinaret ſibi quid eſſet bonum, & quid malum ad agendum, vel etiam vt per ſeipſum prȩcognoſceret quid ſibi boni, vel mali eſſet futurum. Et ſecundario peccauit appetendo ſimilitudinem Dei quantum ad propriã poteſtatem operandi, vt ſcilicet virtute propriæ naturæ operaretur ad beatitudinem conſequendam. Vnde Auguſt. dicit 11.* ſuper Geneſ. ad literam, quod menti mulieris inhæſit amor propriæ poteſtatis, ſed diabolus peccauit appetendo ſimilitudinem Dei quantum ad poteſtatem. Vnde Auguſtin. dicit in libro* de vera religione, quod melius voluit ſua potentia frui quã Dei, veruntamen quantum ad aliquid vterque Deo æquiparari appetiit, inquantum ſcilicet ad aliquid vterque ſibi inniti voluit contempto diuinæ regulæ ordine.

Li. 11. c. 30. circa mediũ tom. 3.
*Cap. 13. circa med. tomo 1.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de ſimilitudine naturæ, ex cuius appetitu homo non peccauit, vt dictum eſt.

In corp. art.

Ad secvndvm dicendum, quod appetere ſimilitudinem huiuſmodi inordinate id eſt ſupra menſuram ſuam, peccatum eſt. Vnde ſuper illud Pſalm. 70. Deus, quis ſimilis erit tibi, dicit Augu.* Qui per ſe vult eſſe Deus, peruerſe vult eſſe ſimilis Deo, vt diabolus qui noluit eſſe ſub eo, & homo qui vt ſeruus noluit tenere præcepta.

Pſal. 70. concione 2. circa medium tom. 8.

Ad tertivm dicendum, quod ratio illa procedit de ſimilitudine æquiparantiæ.

Articvlvs III.

Vtrum peccatũ primorum parentum fuerit cæteris grauius.

Super quæſtionis centeſimȩ ſexageſimæ tertiæ Articulum tertium.

In art. 3. aduerte, ꝙ author omnino deprimere volens peccatũ primi hominis vt nõ concedat ꝙ ſit etiam ex parte auerſionis grauiſſimum, quia eſt ſuperbia, affert ſuperbiam negãtis Deum, vbi duo vitia in vno actu claudit .ſ. ſuperbiã & infidelitatẽ, & ex hoc infert, quod non ſolum infidelitas grauius peccatum eſt, quam peccatum primi hominis, ſed etiã ſuperbia prorumpens in infidelitatem maior eſt, quam ſuperbia prorumpens in appetitum ſcientiȩ.

804 1. 2. q. 83. ar. 3. cor. princ. Et 2. diſ. 21. q. 2. art. 2. Et diſtin. 33. in expoſit. ad 1. & 2.
†Li. 14. c. 15. non remote a prin. to. 5.

Ad tertivm ſic proceditur. Vr̃ ꝙ peccatum primorum parentum fuerit cæteris grauius. Dicit. n. Aug. 14.* de ciuit. Dei. Magna fuit in peccando iniquitas. vbi tanta fuit in non peccando facilitas, ſed primi parentes maximam habuerunt facultatem ad non peccandũ, quia nihil habebant intrinſecus, quod eos ad peccandum impelleret. ergo peccatum primorum parentũ fuit cæteris grauius.

¶ 2 Præter. Pȩna proportionatur culpæ, ſed peccatum primorũ parentum grauiſſime eſt punitum, quia per ipſum mors introiuit in hunc mũdum, vt Apoſtolus dicit ad Roma. 5. ergo peccatum illud fuit grauius cæteris peccatis.

¶ 3 Præterea. Primum in quolibet genere, videtur eſſe maximum, vt dicitur in 2. Metaphyſicæ, ſed peccatũ primorum parẽtum fuit primum inter alia peccata hominum. ergo fuit maximum.

Lib. 2. tex. 4. tom. 3.

Sed contra eſt, quod Origenes * dicit, Non arbitror, quod aliquis ex his qui in ſummo perfectoque conſtiterint gradu, ad ſubitum euacuetur, aut decidat, ſed paulatim, & per partes defluere eũ neceſſe eſt, ſed primi parentes in ſummo perfectoque gradu conſiſtebant. non ergo eorum primum peccatum fuit maximum omnium peccatorum.

Li. 1. Periarchon. cap. 3. circa fi. to. 4.

Respondeo Dicendum, quòd duplex grauitas in peccato attendi poteſt. Vna quidem, ex ipſa ſpecie peccati: ſicut dicimus adulterium eſſe grauius peccatum ſimplici fornicatione. Alia autem eſt grauitas peccati, quæ attenditur ſecundum aliquam circunſtantiam loci, vel perſonæ, aut temporis. Prima autem grauitas eſſentialior eſt peccato, & principalior, vnde ſecundum eam magis peccatum dicitur graue, quam ſecundum aliam. Dicendum eſt igitur, quod peccatum primi hominis non fuit grauius omnibus alijs peccatis humanis ſecundum ſpeciem peccati. Etſi enim ſuperbia ſecundum ſuum genus habeat quandam excellentiam inter alia peccata, maior tamen eſt ſuperbia, qua quis Deum negat vel blaſphemat, quam ſuperbia, qua quis inordinate diuinam ſimilitudinem appetit, qualis fuit ſuperbia primorum parentum, vt dictum eſt.* Sed ſecundum conditionem perſonarum peccantium, peccatum illud habuit maximam grauitatem propter perfectionem ſtatus ipſorum. Et ideo dicendum eſt, quod illud peccatum fuit quidem ſecundum quid grauiſſimum, non tamen ſimpliciter.

Art. præced

Ad primvm ergo dicendum, quod illa ratio procedit de grauitate peccati ex circunſtantia peccantis.

Ad secvndvm Dicendum, ꝙ magnitudo pȩnæ, quæ conſecuta eſt illud primum peccatum, nõ correſpondet ei ſecundum quantitatem propriæ ſpeciei, ſed inquãtum fuit primum, quia ex hoc interrupta eſt innocentia primi ſtatus, qua ſubtracta, deordinata eſt tota natura humana.

Ad tertivm dicendum, quòd in his quȩ ſunt per ſe ordinata, oportet id quod eſt primum, eſſe maximum

mum. Talis aũt ordo nõ attendit in peccatis, ſed vnũ per accidẽs ſequitur poſt aliud, vnde nõ ſequit ꝙ primum peccatũ ſit maximũ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum peccatum Adę fuerit grauius quam peccatum Euę.

AD QVARTVM ſic proceditur. Vr ꝙ peccatum Adæ fuerit grauius quã peccatũ. Euę. Dicitur.n. 1. ad Timot. 2. ꝙ Adam nõ eſt ſeductus, mulier aũt ſeducta in preuaricatione fuit, & ſic videtur ꝙ peccatum mulieris fuerit ex ignorantia, peccatum autẽ viri ex certa ſcientia, ſed huiuſmodi peccatum eſt grauius, ſm illud Lucę 12. ille ſeruus qui cognouit volũtatem domini ſui, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multis, qui autẽ non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. ergo Adã grauius peccauit quam Eua.

¶ 2 Præt. Aug.* dicit in lib. de decẽ chordis, Si caput eſt vir, meli⁹ debet viuere, & præcedere in oĩbus bonis factis, maxime vxorem ſuam, vt illa imitetur virum, ſed ille ꝗ melius debet facere ſi peccet grauius peccat. ergo Adã grauius peccauit quam Eua.

¶ 3 Præt. Peccatũ in Spiritumſanctum videtur eſſe grauiſſimũ, ſed Adã in Spiritumſanctum videtur peccaſſe, quia peccauit cogitans de diuina miſericordia, quod pertinet ad peccatũ præſumptionis. ergo videtur quod Adam grauius peccauit quam Eua.

SED CONTRA eſt, ꝙ pęna reſpondet culpæ, ſed mulier eſt grauius punita quam vir, vt patet Geneſ. 3. ergo graui⁹ peccauit, ꝙ vir.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut dictũ eſt,* grauitas pcti principalius attẽdit tã ſm peccati ſpeciẽ, quã ſm peccati circunſtantiã. *Art. præced.* Dicendũ eſt ergo, ꝙ ſi cõſideremus conditionem perſonæ vtriuſque .ſ. mulieris & viri, peccatũ viri
G eſt grauius, qa erat pfectior muliere, ſed qtũ ad ipſum genus peccati, vtriuſq; pctm ęquale dr, quia vtriuſq; peccatũ fuit ſuperbia. Vnde Aug. dicit 11.* ſup Geneſ. ad literam, ꝙ mulier excuſauit pctm ſuũ in impari ſexu, ſed pari faſtu, ſed qtum ad ſpẽm ſuperbiæ, grauius peccauit mulier triplici rõne. Primo quidẽ, qa maior elatio fuit mulieris quam viri. Mulier.n. credidit verũ eſſe, qđ ſerpẽs ſuaſit .ſ. ꝙ Deus phibuerit ligni eſum
H ne ad eius ſimilitudinem peruenirent, & ita dũ per eſum ligni vetiti Dei ſimilitudinem cõſequi voluit, ſupbia eius ad hoc ſe erexit, ꝙ cõtra Dei volũtatẽ aliquid voluit obtinere. Sed vir nõ credidit hoc eſſe verũ, vnde non voluit cõſequi diuinam ſimilitudinem cõtra Dei voluntatem, ſed in hoc ſuperbiuit ꝙ voluit eam cõſequi p ſeipſum. Secundo, quia mulier nõ ſolum ipſa peccauit, ſed etiã viro peccatũ ſuggeſſit, vnde peccauit
I & in Deũ, & in proximum. Tertio in hoc, quod peccatum viri diminutũ eſt ex hoc, quod in peccatum conſenſit amicabili quadam beneuolentia, qua plerunque fit vt oſtendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus, quod eum facere non debuiſſe diuinæ ſententiæ exitus indicauit, vt Aug. dicit 11.* ſup Gen. ad literã. *Lib. 11. ca. 8 med. tom. 3.* Et ſic patet

¶ Super quæſtionis centeſimę ſexageſimętertię Articulum quartum.

IN ar 4. dubium occurrit ex Scoto in 2. ſenten. diſt. 21. q. 2. tenente ꝙ Primum peccatum Adæ non fuit ſuperbia, ſed inordinatus amor amicitiæ vxoris. Probat autem hoc tripliciter. Primo, quia primum peccatum Adæ non fuit ex inordinato amore ſui, ſicut primũ peccatum angeli. Angelus enim primo per ſuam eſſentiam intelligit ſeipſum, homo autem prius alia quã ſe, & obiecto vtitur ſenſibili ad ſui cognitionem, vnde non potuit primum hominis peccatum eſſe inordinatus amor ſui. *Scot. 2. diſt. 22. q. 1. art. 3.* Secundo, quia ſecũdum Auguſt. & habetur in litera Magiſtri ſent. diſt. 22. ſecundi libri, Adam peccauit ex amore beneuolentiæ ad vxorem, ex quo cõſenſit in eſum pomi vetiti. Tertio, quia ſecundum Apoſtolum ad Timoth. 1. Adam non eſt ſeductus, ac p hoc non credidit dicto dæmonis. Eritis ſicut dii, & conſequenter nõ appetiit huiuſmodi ſimilitudinem diuinam, in quo conſiſteret illius ſuperbia, ſi peccaſſet per ſuperbiam. *Cap. 3. a medio tom. 9.*

¶ Ad huius quæſt. euidentiam ſciendũ eſt, ꝙ vt patet in 22. diſt. 2. ſent. materia iſta nõ eſt vſque quaque clara. Scriptura namque circa peccatum Euæ tot dicit, vt ex illa colligatur ſuperbia Euę. Nam conferendo promiſſa a dæmone mulieri cum ſeductione ipſius, quam tradidit Apoſtolus, apparet ꝙ decepta eſt credendo promiſſis, & appetendo ipſa, in quibus manifeſte excellentia diuinæ ſimilitudinis pponitur. Sed circa peccatum Adæ Apoſtolus negando ſeductionem Adę, nõ reliquit ianuas apertas, vt cœpto itinere peccatum progrederetur, & propterea obſcurũ remanet quid appetierit Adã. Alii
K nanq; ex negatione ſeductionis negationẽ appetitus promiſſorum a dæmone inferũt. Alii vero ex negationẽ ſeductionis negationem appetitus ſimpliciter acceptant, ſed non negationem appetitus conditionati. Ita quod dicunt, ꝙ Adam, quia nõ ſeductus, iõ nõ ſimpliciter appetiit eſſe ſicut Deus, vt Eua appetiit, ſed appetiit conditionate, ſi poſſibile foret, eſſe ſicut Deus. Et hæc via videtur Aug. dicentis, quòd virum propter aliquam mentis elationem ſollicitauit quędam experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa eſca non eſſe mortuã. Hanc ſequuntur Magiſter ſententiarũ, & author. Scotus vero primam eſt amplexus viam. Vnde in hac materia nõ niſi pbabiliter loq patit ipſa materia de vno ſingulari non ſcibili. Rõ ſiquidẽ Scoti nihil valet, tũ, quia contra ipſum met Scotum ibidem concludit, ſi concludit, quoniam concedit ipſe ibi, ꝙ Eua peccauit primo ex inordinato amore ſui .ſ. appetendo propriam excellentiã in hoc, quod voluit eſſe vt Deus. Certum eſt autem quod Eua intelligebat prius alia quã ſe, & vtebatur obiecto ſenſibili ad ſui cognitionẽ, ſicut minus quã Adam. Aut ergo ratio non concludit de Adam, aut ſi cõcludit de Adam concludit etiam de Eua. Et vere nihil concludit, qm licet in mõ cognoſcẽdi ſe differãt Angelus & homo, in appetitu tamen cõueniunt: ꝙ ſcilicet amabile eſt bonum, vnicuique autẽ proprium, vt dicitur 8. Ethic. Et amicabilia quæ ſunt ad alios, veniũt ex amicabilibus ad ſe. Primũ ergo ab omni intellectuali appetitu amatum amore amicitiæ, ẽ ipſemet amãs cui aliquod bonum vult.

¶ Ad authoritatẽ Auguſt. dr, ꝙ ex illa authoritate non habet, ꝙ primum peccatum Adæ fuerit inordinatus amor beneuolentiæ ad vxorem, ſed ꝙ amor beneuolentiæ ad vxorem fuit cauſa peccati Adę, ꝙ ſtat cũ hoc, ꝙ peccatum primum Adæ fuerit ſuperbia. Ita ꝙ ex amore beneuolẽtiæ ad vxorem, qui amor ſecũdum ſe non erat peccatum, non fecit reſiſtentiam tẽtanti vxori. Et ſic aliqualiter elatus videns illam nõ mortuã appetiit idẽ, ꝙ illa appetierat, licet alio modo, vt dictum eſt, & mirũ vr, quod Scotus ſuper Auguſt. hac authoritate ſe fundat, & tot authoritates eiuſdem, quas Magiſter Sententiarum in ſ. loco allegato affert pro ſuperbia Adæ, pertranſit. Ad authoritatem Apoſtoli iam dictum eſt.

Lib. 1. ca. 35. a med. to. 3.

¶ In eodem 4. art. dubium occurrit circa illud, Quantum ad ſpeciem ſuperbiæ grauius peccauit mulier, Tum quia vterque vna & eadem ſpecie ſuperbiæ peccauit, ſcilicet in prima ſpecie appetendo ex propriæ naturæ lumine, excluſo ſpeciali adiutorio diuini luminis ſe ſuaque regere: Tum quia ex tribus rationibus in litera ad hoc allatis, ſecunda & tertia nihil ad ſuperbiam ſpectant. Et tamen in litera ad probandam grauitatem maiorem in ſpecie ſuperbiæ proponitur triplex ratio adducenda.

¶ Ad hoc dicitur, quod litera poſſet intelligi forte dupliciter. Primo, quod ſpecies ſuperbiæ mulieris fuit grauior ſpecie ſuperbiæ viri. Et hic ſenſus non eſt intentus ab authore, nec ex litera habetur, quoniam nunquam fit in illa mentio de diuerſitate ſpecifica. Secundo, quod infra latitudinem ſpeciei ſuperbiæ, qua vterque peccauit, grauius peccauit Eua, quam Adam. Et hic eſt intentus ſenſus, cum dicitur, Sed quantum ad ſpeciem ſuperbiæ, grauius peccat & cæter. Sicut ſi dixiſſet, quod quantum ad ſpeciem adulterii, grauius peccauit in eodem concubitu mulier quam vir, quia infra latitudinem adulterii, grauius peccauit. Vel propter maiorem contemptum, vt prima ratio oſtendit, in qua mulier explicite con-

re contempſit diuinã voluntatem. vir autẽ implicite, vel propterea quia induxit aliũ ad peccandum, vt ſecunda ratio oſtendit. Plus enim in qualibet ſpecie peccat peccans & inducens, quam peccans tantum. Vel propter cauſam honeſtam alleuiantem in vno idẽ peccatum, & in altero non, vt tertia ratio monſtrat, ſicut ſi vir propter inopiam eſſet adulter, vnde patet ſolu io vtriuſque obiectionis. De latitudine ſiquidem vnius ſpeciei eſt ſermo, & infra latitudinem illius qualibet rationum grauius aliquid aſſumſit, vt patet.

Li.14. de ciui. Dei, cap. 11. circa finem, to. 5.

¶ Super quæſtionis centeſimę ſexageſimęquartę Articulum primum.

In tota q.164. de pœna peccati primi hominis hoc ſolũ ſcribendũ occurrit, quod dum in ſecũdo art. in reſponſione ad quintum de flammeo gladio duæ inſinuantur opiniones, altera, quod ſit æſtus ex propinquitate ſolis, altera quod ſit per angelicum miniſterium quædam ignea cuſtodia, Prima opinio hodie excluſa videtur, quoniam zona quæ torrida vocata eſt, a qua numquam ſol recedit, iam inuenta eſt habitata, habent enim iuge æquinoctium habitatores terræ illius, ut teſtantur inde uenientes, & nos miſimus fratres ordinis ad partes illas, & eunt & redeunt, prout expedit. Vnde ſecunda opinio amplectenda videtur. Nec mirum ſi multos ſapientes hoc latuit, quia iſta ſunt ſingularia ſine experientia accepta a progenitoribus ex probabili argumento Ethiopiæ tam ardentis, de qua Lucanus Ethiopumque ſolum quod non premeretur ab ulla. Signiferi regione poli niſi poplite lapſo, Vltima curuati procederet vngula Tauri.

800
1.2.q.85.ar.5. Et 2. diſt. 30 q.1.artic. 2. Et 3. diſt. 16.q.1.artic. 1.& 2. Prol. princi. diſt. 4.q.2. arti.1. q.3. Et 4.c6. c.52. Et mal. q.5.art. 4. Et in 1.5.c.197. 198. 199. 288.141. & 242. Et Ro. 5. lect.3. Et Heb. 9. lin.

quod peccatum mulieris fuit grauius quam peccatum viri.

Ad primvm ergo dicendũ, quod illa ſeductio mulieris ex precedenti elatione ſubſecuta eſt, & ideo talis ignorantia non excuſat, ſed aggrauat peccatum, inquantũ ſcilicet ignorãdo in maiorem elationem erecta eſt.

Ad secvndvm Dicendum, quod ratio illa procedit ex circunſtantia conditionis perſonæ, ex qua peccatum viri fuit grauius ſecundum quid.

Ad tertivm dicendum, quod vir non cogitauit de diuina miſericordia vſque ad contẽptũ diuinæ iuſtitiæ, quod facit peccatũ in Spiritũſanctum ſed quia vt Aug. dixit 11. ſuper Gen. ad literam, inexpertus diuinæ ſeueritatis credidit illud peccatum eſſe veniale, id eſt, de facili remiſsibile.

QVAESTIO CLXIIII.

De pœnis peccati primi hominis, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum de pœna primi peccati.

Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, De morte, quæ eſt pœna communis.

¶Secũdo, De alijs particularibus pœnis, quę in Geneſi aſsignantur.

Articvlvs I.

Vtrum mors ſit pęna peccati primorum parentum.

Ad primvm ſic proceditur. Videtur quod mors non ſit pœna peccati primorum parentum. Id.n. quod eſt homini naturale, non poteſt dici pęna peccati, quia peccatum nõ perficit naturã ſed vitiat, mors autem eſt homini naturalis, quod patet ex hoc, quod corpus eius ex cõtrarijs componitur, & ex hoc etiã quod mortale ponitur in diffinitiõe hoĩs. ergo mors nõ eſt pœna peccati primorũ parẽtũ.

¶2 Præt. Mors, & alij corporales defect⁹ ſimiliter inueniunt in homine, ſicut & in alijs animalibus, ſm illud Eccl.3. Vnus interitus ẽ hominis, & iumentorum, & æqua vtriuſq; cõditio, ſed in animalibus brutis mors nõ eſt pœna peccati. ergo etiam neque in hominibus.

¶3 Præt. Peccatum primorum parẽtum fuit ſpecialium perſonarũ, ſed mors cõſequitur totam humanam naturã. ergo non videtur eſſe pœna peccati primorum parentum.

¶4 Prætereà. Omnes æqualiter deriuantur à primis parentibus. Si igitur mors eſſet pœna peccati primorum parentum, ſequeretur quod omnes homines æqualiter mortem paterentur, quod patet eſſe falſum, quia quidã citius alijs & grauius moriuntur. ergo mors non eſt pęna primi peccati.

¶5 Præter. Malum pœnæ eſt à Deo, vt ſupra habitum eſt:* ſed mors non videtur eſſe à Deo. dicitur enim Sapient.1. quod Deus mortem non fecit. ergo mors nõ eſt pœna primi peccati. Q.19.art.1.

¶6 Prætereà. Pœnæ non videntur eſſe meritoriæ. Nam meritum continetur ſub bono, pœna autem ſub malo, ſed mors quandoque eſt meritoria, ſicut patet de morte martyrum. ergo videtur quod mors non ſit pœna.

¶7 Prætereà. Pœna videtur eſſe afflictiua, ſed mors nõ poteſt eſſe afflictiua, vt videtur, quia quando mors eſt, eam homo non ſentit, quando autẽ non eſt, ſentiri non poteſt. ergo mors non eſt pœna peccati.

¶8 Præter. Si mors eſſet pœna peccati, ſtatim fuiſſet ad peccatum conſecuta, ſed hoc non eſt verum, nam primi parentes poſt peccatum diu dixerunt, vt patet Geneſ.4. ergo mors non videtur eſſe pœna peccati.

Sed contra eſt quod Apoſt. dicit ad Roma. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.

Respondeo Dicendum, quod ſi aliquis propter culpam ſuam priuetur aliquo beneficio ſibi dato, carentia illius beneficii eſt pœna culpæ illius. Sicut autem in primo dictum eſt,* homini in ſui prima inſtitutione hoc beneficium fuit collatum diuinitus, vt quandiu mens eius eſſet Deo ſubiecta, inferiores vires animæ ſubiicerẽtur rationali menti, & corpus animę ſubiiceretur, ſed quia mens hominis per peccatum a diuina ſubiectione receſſit, conſecutum eſt, vt nec inferiores vires totaliter ſubiicerentur rationi. Vnde tanta eſt rebellio carnalis appetitus ad rationem, vt nec corpus totaliter ſubiiceretur animæ, vnde ſequitur mors, & alii corporales defectus. Vita enim & incolumitas corporis conſiſtit in hoc, quod ſubiiciatur animæ, ſicut perfectibile ſuæ perfectioni. Vnde per oppoſitum mors & ægritudo, & quilibet corporalis defectus, pertinet ad defectum ſubiectionis corporis ad animam. Vnde patet, quod ſicut rebellio carnalis appetitus ad ſpiritum, eſt pęna peccati primorũ parentum, ita etiam & mors, & omnes corporales defectus. Q.95.art.1. & q.97.ar.1.

Ad primvm ergo dicendum, quòd naturale dicitur quod ex principijs naturæ cauſatur. Naturæ autem per ſe principia ſunt forma & materia. Forma autem hominis eſt anima rationalis, quæ de ſe eſt immortalis: & ideo mors non eſt naturalis homini ex parte ſuæ formæ. Materia autem hominis eſt corpus tale, quod eſt ex contrariis compoſitum, ad quod ſequitur ex neceſſitate corruptibilitas, & quantum ad hoc mors eſt homini naturalis. Hæc autem conditio in materia humani corporis eſt conſequens ex neceſſitate materiæ, quia oportebat corpus humanum eſſe organum tactus, & per conſequens medium inter tangibilia, & hoc non poterat eſſe niſi eſſet ex contrariis compoſitum, vt patet per Philoſoph. in 2. de anima:* Non autem eſt conditio ſecundum quam materia adaptetur formæ, quia ſi eſſet poſſibile, cum forma ſit incorruptibilis, potius oporteret materiam incorruptibilem eſſe. Sicut quod ſerra ſit ferrea competit formæ & actioni eius, vt per duritiem ſit apta ad ſecãdum, ſed quod ſit potens rugibinem contrahere, conſequitur ex neceſſitate talis materiæ, & non ſecundum electionem agentis. Nam ſi artifex poſſet, faceret ex ferro ſerram, quæ rubiginem contrahere non poſſet. Deus autẽ Libr.2.text. 111. & ſequentibus, tom.2.

qui eſt conditor hominis, omnipotens eſt: vnde ademit ſuo beneficio ab homine primitus inſtituto neceſſitatem moriendi ex tali materia conſequente, quòd tamen beneficium ſubtractum eſt per peccatum primorum parentum: & ſic mors & eſt naturalis propter conditionem materiæ, & eſt pœnalis propter amiſſionem diuini beneficij præſeruantis à morte.

Ad secundum dicendum, quòd ſimilitudo illa hominis ad alia animalia attenditur quantum ad cõditionem materiæ, id eſt inquantum ad corpus ex contrarijs compoſitum, non autem quantum ad formam. Nam anima hominis eſt immortalis, brutorũ vero animalium animæ ſunt mortales.

Ad tertium dicendum, quòd primi parentes fuerunt à Deo inſtituti non ſolum ſicut quędam perſonæ ſingulares, ſed ſicut quædam principia totius humanæ naturæ ab eis ad poſteros deriuandæ ſimul cum beneficio diuino præſeruante à morte, & ideo per eorum peccatũ tota humana natura in poſteris tali beneficio deſtituta, mortem incurrit.

Ad quartum dicendum, quòd aliquis defectus ex peccato conſequitur dupliciter: Vno modo, ꝑ modum pœnæ taxatæ à iudice, & talis defectus æqualis debet eſſe in his, ad quos æqualiter pertinet peccatum. Alius autem defectus eſt, qui ex huiuſmodi pœna per accidens conſequitur, ſicut quod aliquis pro culpa ſua excæcatus cadat in via, & talis defectus culpæ non proportionatur, nec ab homine iudice penſatur, qui

H non poteſt fortuitos euentus præcognoſcere. Sic ergo pœna taxata pro primo peccato proportionaliter ei reſpondens, fuit ſubtractio diuini beneficij, quo rectitudo & integritas humanæ naturæ conſeruabatur. Defectus autem cõſequentes ſubtractionem huiuſmodi beneficij, ſunt mors, & aliæ pœnalitates præſentis vitæ: & ideo non oportet huiuſmodi pœnas æquales eſſe in his ad quos æqualiter pertinet primum peccatum. Verum quia Deus præſcius eſt omnium futurorum euentuũ, ex diſpoſitione diuinæ præſcientiæ & prouidentiæ huiuſmodi pœnalitates diuerſimode in diuerſis inueniuntur, non quidem propter aliqua merita præcedentia

I hanc vitam, vt Origenes poſuit.* Hoc enim eſt contra id quod dicitur ad Rom. 9. Cum nondum aliquid boni, aut mali egiſſent: & etiam eſt contra hoc quod in primo oſtenſum eſt, † quod anima nõ eſt creata ante corpus, ſed vel in pęnam paternorum peccatorum, inquantum filius eſt quædam res patris, vnde frequenter parentes puniuntur in prole, vel etiam propter remedium ſalutis eius, qui huiuſmodi pœnalitatibus ſubditur, vt ſcilicet per hoc à peccatis arceatur, aut etiam de virtutibus non ſuperbiat, & per patientiam coronetur.

Li. 2. Periarchon. c. 7. & 8. tom. 4.
† Q. 47. ar. 2. & q. 75. arti. 7. & q. 90. artic. 4.

Ad quintum dicendum, quod mors dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, ſecundum quod eſt quædam malum humanæ naturæ, & ſic nõ eſt ex Deo, ſed eſt defectus quidam incidens ex culpa humana. Alio modo, poteſt conſiderari ſecundum quod habet quan-

K dam rationem boni, prout ſcilicet eſt quædam iuſta pęna, & ſic eſt à Deo. Vnde Auguſt. dicit in libr. Retractationum, † quod Deus non eſt author mortis, niſi inquantum mors eſt pœna.

Ad sextum dicendum, quod ſicut Aug. dicit 15. de ciuit. Dei, *Quemadmodum iniuſti male vtũtur nõ tantum malis, verum etiam bonis, ita iuſti bene vtũtur non tantum bonis, ſed etiam malis. Hinc fit vt & mali male lege vtantur, quamuis lex ſit bonum, & boni bene moriantur, quamuis mors ſit malum. Inquantum igitur ſancti bene morte vtuntur, fit eis meritoria.

Lib. 1. c. 21. circa mediũ & c. 26. circa prin. tom. 1.
* Lib. 15. c. 6. habetur implicite, to. 5.

Ad septimum dicendum, quod mors dupliciter accipi poteſt. Vno mõ, pro ipſa priuatione vitæ. & ſic mors ſentiri non poteſt, cum ſit priuatio ſenſus & vitę,

F & ſic non eſt pœna ſenſus, ſed pœna damni. Alio mõ, ſecundum quod nominat ipſam corruptionem, quæ terminatur ad priuationem prædictam. De corruptione autẽ, ſicut & de generatione, dupliciter loqui poſſumus. Vno modo, ſecundum quod eſt terminus alterationis, & ſic in ipſo inſtãti, in quo primo priuatur vita, dicitur ineſſe mors, & ſecundum hoc etiam mors non eſt pœna ſenſus. Alio modo, corruptio poteſt accipi cum alteratione præcedente, prout dicitur aliquis mori, dum mouetur in mortem, ſicut dicitur aliquid generari, dum mouetur in generatum eſſe, & ſic mors poteſt eſſe afflictiua.

Ad octavum dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit ſuper Geneſ. ad literam, *Quamuis annos multos

G primi parentes poſtea vixerint, illo tamen die mori cœperunt, quo mortis legem, qua in ſenium veteraſcerent, acceperunt.

Lib. 12. c. 32. ſed non his verbis formaliter, tomo 3.

Articulus II.

Vtrum conuenienter particulares pœnæ primorum parentum determinentur in Scriptura.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quod inconuenienter particulares pœnæ primorum parentum determinentur in Scriptura. Non 807

2. diſt. 29. artic. 5.

H enim debet aſſignari vt pœna peccati id, quod etiam ſine peccato eſſet, ſed dolor in pariendo eſſet, vt videtur, etiam ſine peccato. Hoc enim requirit diſpoſitio fœminei ſexus, vt proles naſci nõ poſſit ſine dolore parientis. Similiter etiam ſubiectio mulieris ad virum conſequitur ad perfectionem virilis ſexus, & imperfectionem muliebris. Germinatio etiam ſpinarum & tribolorum ad naturam terræ pertinet, quæ fuiſſet etiam ſine peccato. Non ergo huiuſmodi ſunt conuenientes pœnæ primi peccati.

¶ 2 Præterea. Id quod pertinet ad dignitatem alicuius, non videtur ad pœnam eius pertinere, ſed multiplicatio conceptus pertinet ad dignitatẽ mulieris. ergo non debet poni quaſi mulieris pœna.

I ¶ 3 Præter. Pœna peccati primorum parentum ad omnes deriuatur, ſicut de morte dictum eſt, *ſed non omnium mulierum multiplicantur conceptus, nec omnes viri in ſudore vultus ſui pane veſcuntur. non ergo illæ ſunt conuenientes pœnæ primi peccati.

Art. præced.

¶ 4 Præterea. Locus paradiſi propter hominem factus erat: ſed nihil debet eſſe fruſtra in rerum ordine. ergo videtur quod non fuerit conueniens hominis pęna quòd à paradiſo excluderetur.

¶ 5 Præter. Locus ille paradiſi terreſtris de ſe dicitur eſſe inacceſſibilis. Fruſtra ergo appoſita ſunt alia impedimenta, ne homo illuc reuerteretur, ſcilicet Cherubin, & gladius flammeus atque verſatilis.

K ¶ 6 Præterea. Homo poſt peccatum ſtatim neceſſitati mortis fuit addictus, & ita beneficio ligni vitæ, non poterat ad immortalitatem reparari. fruſtra ergo ei eius ligni vita interdicitur, cum dicitur Geneſ. 3. Nunc ergo ne forte ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum.

¶ 7 Præt. Inſultare miſero, videtur miſericordiæ, & clementiæ repugnare, quæ maxime in Scriptura Deo attribuitur, ſecundum illud Pſal. 114. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. ergo inconuenienter ponitur Deum inſultaſſe primis parentibus per peccatum iam in miſeriam deductis, vbi dicitur. Ecce Adã quaſi vnus ex nobis factus eſt ſciens bonum, & malum.

¶ 8 Præterea. Veſtitus ad neceſſitatem hominis pertinet, ſicut & cibus, ſecundum illud 1. ad Timoth. vltim. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti

ſimus

ſimus. ergo ſicut cibus primis parentibus fuit attributus ante peccatum, ita etiam & veſtitus attribui debuit. inconuenienter ergo poſt peccatum dicitur eis Deus tunicas pelliceas feciſſe.

¶ 9 Præterea. Pœna quæ alicui peccato adhibetur, debet plus habere in malo quam emolumentum quod quis ex peccato conſequitur, alioquin per pœnam non deterreretur quis a peccato. ſed primi parentes ex peccato conſecuti ſunt quod eorum oculi aperirentur, vt dicitur Geneſ. 3. Hoc autem præponderat in bono omnibus malis pœnalibus, quæ ponuntur ex peccato conſecuta. Inconuenienter ergo deſcribuntur pœnæ, peccatum primorum parentum conſequentes.

In contrarium eſt, quod huiuſmodi pœnæ ſunt diuinitus taxatæ à Deo, qui omnia facit in numero, pondere, & menſura, vt dicitur Sap. 11.

Art. præced. Respondeo Dicendum, quòd, ſicut dictum eſt, * Primi parentes propter ſuum peccatum priuati ſunt beneficio diuino, quo humanæ naturæ integritas in eis conſeruabatur, per cuius ſubtractionem humana natura in defectus pœnales incidit, & ideo dupliciter puniti fuerunt, Primo quantum ad hoc, quod ſubtractum fuit eis id, quod integritatis ſtatui competebat, ſcilicet locus terreſtris paradiſi, quod ſignificatur Geneſ. 3. cum dicitur. Et emiſit eum Deus de paradiſo voluptatis. Et quia ad illum ſtatum primæ innocentiæ per ſeipſum redire non poterat, conuenienter appoſita ſunt impedimenta, ne rediret ad ea quæ primo ſtatui competebant, ſcilicet a cibo, ne ſumeret de ligno vitæ, & a loco, Collocauit enim Deus ante paradiſum Cherubin, & flammeum gladium. Secundo autem puniti fuerunt quantum ad hoc, quod attributa ſunt eis ea, quæ naturæ conueniunt tali beneficio deſtitutæ. Et hoc quidem quantum ad corpus, & quantum ad animam. Quantum quidem ad corpus, ad quod pertinet differentia ſexus, alia pœna attributa eſt mulieri, alia vero viro. Mulieri quidem attributa eſt pœna ſecundum duo, propter quæ viro coniungitur, quæ ſunt generatio prolis & communicatio operum pertinentium ad domeſticam conuerſationem. Quantum autem ad generationem prolis, punita fuit dupliciter. Primo quidem, quantum ad tædia quæ ſuſtinet portando prolem conceptam. Et hoc ſignificatur cum dicitur: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos. Et quantum ad dolorem, quem patitur in pariendo, & quantum ad hoc dicitur. In dolore paries, Quantum vero ad domeſticam conuerſationem punitur ſecundum hoc, quod ſubiicitur dominationi viri, per hoc quod dicitur. Sub viri poteſtate eris. Sicut autem ad mulierem pertinet, vt ſubdatur viro in his quæ ad domeſticam conuerſationem pertinent, ita ad virum pertinet quod neceſſaria vitæ procuret. Et circa hoc punitur tripliciter. Primo quidem, per terræ ſterilitatem, cum dicitur: Maledicta terra in opere tuo. Secundo per laboris anxietatem, ſine qua fructus terræ non percipit: vnde dicitur, In labore comedes de ea cunctis diebus vitæ tuæ. Tertio quantum ad impedimenta quæ proueniunt terram colentibus. vnde dicitur, Spinas & tribulos germinabit tibi. Similiter etiam ex parte animæ triplex eorum pœna deſcribitur. Primo quidem, quantum ad confuſionem quam paſſi ſunt de rebellione carnis ad ſpiritum. vnde dicitur, Aperti ſunt oculi amborum, & cognouerunt ſe eſſe nudos. Secundo, quantum ad increpationem propriæ culpæ, per hoc quod dicitur, Ecce Adam factus eſt quaſi vnus ex nobis. Tertio, quantum ad commemorationem futuræ mortis, ſecundum quod ei dictum eſt. Puluis es, & in puluerem reuerteris. Ad quod etiam pertinet quod Deus fecit eis

A tunicas pelliceas in ſignum mortalitatis eorum.

Ad primum ergo dicendum, quod in ſtatu innocentiæ fuiſſet partus abſque dolore. Dicit enim Auguſt. in 14. de ciuit. Dei, * Sic ad pariendum non doloris gemitus, ſed maturitatis impulſus fœminea viſcera relaxaret, ſicut ad concipiendum non libidinis appetitus, ſed voluntarius vſus naturam vtriuſque coniungeret. Subiectio autem mulieris ad virum intelligenda eſt in pœnam mulieris inducta, non quantum ad regimen, quia etiam ante peccatum vir caput mulieris fuiſſet, & eius gubernator extitiſſet, ſed prout mulier contra propriam voluntatem nunc neceſſe habet viri voluntati parere. Spinas autem & tribulos terra germinaſſet, ſi homo non peccaſſet, in cibum animalium, non autem in hominis pœnam, quia ſcilicet propter eorum exortum nullus labor, aut punitio homini operanti in terra accideret, vt Auguſt. dicit ſuper Geneſ. ad literam, * quamuis Alchuinus dicat, quod ante peccatum terra omnino ſpinas & tribulos non germinaſſet. Sed primum eſt melius. D 739. Lib. 14. cap. 26. circa medium tom. 5.

B Lib. 3. c. 18. tom. 3.

Ad secundum dicendum, quòd multitudo conceptuum inducitur in pœnam mulieris non propter ipſam procreationem prolis, quæ etiam ante peccatum fuiſſet, ſed propter multitudinem afflictionum, quas mulier patitur ex hoc, quod portat fœtum conceptum. Vnde ſignanter coniungitur, Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos.

Ad tertium Dicendum, quòd illæ pœnæ aliqualiter ad omnes pertinent. Quæcunque enim mulier concipit, neceſſe eſt quod ærumnas patiatur, & cũ dolore pariat, præter Beatam Virginem, quæ ſine corruptione concepit, & ſine dolore peperit, quia eius cõceptio non fuit ſecundum legem naturæ a primis parentibus deriuata. Si autem aliqua non concipit, neque parit, patitur ſterilitatis defectum qui præponderat pœnis prædictis. Similiter etiam oportet vt quicunque terram operatur, in ſudore uultus comedat panem. Et ipſi qui per ſe agriculturam non exercent, in alijs laboribus occupantur. Homo enim naſcitur ad laborem, vt dicitur Iob quinto: & ſic panem ab alijs in ſudore vultus elaboratum manducant. C

Ad quartum dicendum quod locus ille paradiſi terreſtris, quamuis non ſeruiat homini ad vſum, ſeruit tamen ei ad documentum, dum cognoſcit propter pctm̃ ſe tali loco fuiſſe priuatum, dum per ea q̃ corporaliter in illo paradiſo ſunt, inſtruitur de his quæ pertinent ad paradiſum cœleſtem, quo aditus homini præparatur per Chriſtum. D

Ad quintum Dicendum, quod ſaluis ſpiritualis ſenſus myſteriis, ille locus præcipue videtur eſſe inacceſſibilis propter vehementiam æſtus in locis inter medijs ex propinquitate ſolis. Et hoc ſignificatur per flammeum gladium, qui verſatilis dicitur propter proprietatem motus circularis huiuſmodi æſtum cauſantis, & quia motus corporalis creaturæ diſponitur E miniſterio angelorum, vt patet per Auguſt. 3. de Trin. *Conuenienter etiam ſimul cum gladio verſatili Cherubin adiungitur ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Vnde Aug. dicit in decimo ſuper Geneſ. ad literam. * Hoc per cœleſtes poteſtates etiam in paradiſo uiſibili factũ eſſe credendum eſt, vt per angelicum miniſterium eſſet illic quædam ignea cuſtodia. Lib. 3. cap. 4. tom. 3. Lib. 11. cap. 40. in fine, tom. 3.

Ad sextum Dicendum, quod homo ſi poſt peccatum de ligno vitæ comediſſet, non propter hoc immortalitatem recuperaſſet, ſed beneficio illius cibi potuiſſet vitam magis prolongare. Vnde quod dicitur. Et uiuat in æternum, ſumitur ibi æternum pro diuturno. Hoc autem non expediebat homini, vt in miſeria huius vitæ diutius permaneret.

Ad

Lib.11.c.39. poſt mediũ tom.3.

Ad septimvm dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit 11. ſuper Geneſ. ad literam.* Verba Dei non tã ſunt primis parentibus inſultantis, quam cæteros, ne ita ſuperbiant, deterrentis, propter quos iſta conſcripta ſunt, qa ſcilicet non ſolum Adam non fuit factus quod fieri voluit, ſed nec illud quod factus fuerat, conſeruauit.

Ad octavvm dicendum, ꝙ veſtitus neceſſarius eſt homini ſecundum ſtatum præſentis miſeriæ ꝓpter duo. Primo quidem, propter defectum ab exterioribus nocumentis, puta, intemperati caloris & frigoris. Secundo, ad tegumentum ignominæ, ne turpitudo mẽbrorum appareat, in quibus præcipue manifeſtatur rebellio carnis ad ſpiritum. Hæc autem duo in primo ſtatu non erant, quia in ſtatu illo corpus hominis non poterat per aliquod extrinſecum lædi, vt in primo dictum eſt.* Nec etiã erat in ſtatu illo aliqua turpitudo in corpore hominis, quę ad confuſionem induceret. Vnde dicitur in Geneſ. Erat autem vterque nudus, Adam ſcilicet & vxor eius, & non erubeſcebant. Alia autem ratio de cibo eſt, qui eſt neceſſarius ad fomentum caloris naturalis, & ad corporis augmentum.

1. parte q6. 97. art. 2.

Ad nonvm dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit 11. ſuper Geneſ. ad literam.* Non eſt credendum quod primi parentes eſſent producti clauſis oculis præcipue cũ de muliere dicatur, quod vidit lignum quod eſſet pulchrum, & bonum ad veſcendum. Aperti ergo ſunt oculi amborum ad aliquid intuendum, & cogitandum, quod antea nunquam aduerterant, ſcilicet adinuicem concupiſcendum, quod ante non fuerat.

Lib.11.c.31. circa princ. tom.3.

QVAESTIO CLXV.

De Tentatione primorum parentum in duos articulos diuiſa.

¶ Super quęſtionis centeſimę ſexageſimę quintæ Articulum primum.

IN tota quęſt. 156. de tentatione primorum parentum, hoc ſolum ſcribendũ occurrit, quod in calce ſecundi articuli, cum dicitur, quod ſerpens obſeruat plãtam mulieris, vt ſi quando in illicita labitur, delectatio illam capiat, non ſic intelligo, vt ſerpens expectet lapſum mulieris, hoc eſt, rationis inferioris, & lapſam, delectatione capiat, ſed quod ſerpens delectationis laqueo mulierem noſtram ex inferiori parte, ſi quando labitur, hoc eſt, ad lapſum ex ipſa concupiſcentia ſenſuali, & propoſita, ſeu inſurgente delectatione ducitur, capit detinẽdo hominem in huiuſmodi delectatione ſenſibilium, dum inferiora conſiderat, dũ conditiones euentuorum ſenſibiliũ imaginatur, concipit, & per eas diſcurrit. Ratio ſiquidem inferior ſine ſui operis capit, quia tunc eius delectatio conſenſum habet. Et ſic cum mulier in illicitas labitur ſenſuales cogitationes, ſerpens inſidiatur, vt delectatione illaqueãte, cõſenſus adueniat.

DEinde conſiderandum eſt de tentatione primorum parentum.

Circa quã quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrũ fuerit conueniens quod à diabolo hõ tentaretur.
¶ Secundo, De modo & ordine illius tentationis.

Articvlvs I.

Vtrum fuerit conueniens, vt homo à diabolo tentaretur.

808

AD primvm ſic proceditur. Videtur ꝙ non fuerit cõueniens, vt hõ a diabolo tentaretur. Eadem. n. pœna finalis debeƭ pctõ angeli, & peccato hominis, ſecundum illud Mathęi 25. Ite maledicti in ignẽ æternũ, qui paratus eſt diabolo & angelis eius: ſed peccatum primi angeli non fuit ex aliqua tentatione exteriori. ergo nec primum peccatum hominis debuit eſſe ex aliqua exteriori tentatione.

¶ 2 Præterea. Deus præſcius futurorum ſciebat quod homo per tẽtationem dæmonis in peccatum deiiceretur, & ſic bene ſciebat, quod non expediebat ei quod tẽtaretur. ergo videtur quod nec fuerit conueniens quod permitteret eum tentari.

¶ 3 Præterea. Quod aliquis impugnatorem habeat, ad pœnam pertinere videtur, ſicut & ecõtrario pertinere videtur ad pręmium, qđ impugnatio ſubtrahatur, ſecundum illud Prouerb. 16. Cum placuerint domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem: ſed pœna non debet præcedere culpam. ergo inconueniens fuit quod homo ante peccatum tentaretur.

Sed contra eſt, quòd dicitur Eccleſiaſti. 34. Qui tentatus non eſt qualia ſcit?

Respondeo Dicendum, quòd diuina ſapientia diſpoſuit omnia ſuauiter, vt dicitur Sap. 8. inquantũ ſcilicet ſua prouidentia ſingulis attribuit, quæ eis competunt ſecundum ſuam naturam, quia vt dicit Dionyſ. 4. capite de diuinis nomin.* Prouidentiæ non eſt naturam corrumpere, ſed ſaluare. Hoc autem pertinet ad conditionem humanæ naturæ, vt ab alijs creaturis iuuari, vel impediri poſſit. Vnde conueniens fuit, vt Deus hominem in ſtatu innocentiæ & tentari permitteret per malos angelos, & iuuari eum faceret per bonos. Ex ſpeciali enim beneficio gratiæ hoc erat ei collatum, vt nulla creatura exterior ei poſſet nocere contra propriã voluntatem, per quam etiam tentationi dæmonis reſiſtere poterat.

Cap.4. part. 4. inter med. & finem.

Ad primvm ergo dicendum, quod ſupra naturam humanam eſt aliqua natura, in qua poteſt malum culpæ inueniri, non autem ſupra naturam angelicam. Tentare autem inducendo ad malum, non eſt niſi iam deprauati per culpam, & ideo conueniens fuit, vt homo per angelum malum tentaretur ad peccandum ſicut etiam ſecundum ordinem naturæ per angelum bonum promouetur ad perfectionem. Angelus autem a ſuo ſuperiori, ſcilicet a Deo in bono perfici potuit, non autem ad peccandum induci, quia ſicut dicitur Iacobi 1. Deus intentator malorum eſt.

Ad secvndvm dicendum, quòd ſicut Deus ſciebat quod homo per tentationem in peccatum eſſet deiiciendus, ita etiam ſciebat quod per liberum arbit. reſiſtere poterat tentatori. Hoc autem requirebat conditio naturæ ipſius vt propriæ voluntati relinqueretur, ſecundum illud Eccleſ. 15. Deus reliquit hominem in manu conſilij ſui. Vnde Aug. dicit 11. ſuper Geneſ. ad literam.* Non mihi videtur magnæ laudis futurum fuiſſe hominem, ſi propterea poſſet bene viuere, quia nemo male viuere ſuaderet, cum in natura poſſe, & in poteſtate habeat velle non conſentire ſuadenti.

Lib.11. cap. 4. in medio tom.3.

Ad tertivm dicendum, quòd impugnatio cui cum difficultate reſiſtitur, pœnalis eſt, ſed homo in ſtatu innocentiæ poterat abſque omni difficultate tentationi reſiſtere, & ideo impugnatio tentatoris ei pœnalis non fuit.

Articvlvs II.

Vtrum fuerit conueniens modus, & ordo primę tentationis.

809

3. q. 41. art. 4. cor.

AD secvndvm ſic proceditur. Videtur ꝙ non fuerit conueniens modus, & ordo primæ tentationis. Sicut. n. ordine naturæ angelus erat ſuperior homine, ita & vir erat perfectior muliere, ſed peccatum prouenit ab angelo ad hominem. ergo pari rõne debuit prouenire à viro in mulierem, vt ſcilicet

mulier

mulier per virum tentaretur,& non econuerſo.

A ¶ 2 Præterea. Tentatio primorum parentum fuit per ſuggeſtionem, poteſt autem diabolus etiam ſuggerere homini abſque aliqua exteriori ſenſibili creatura. Cum ergo primi parentes eſſent ſpirituali mente præditi, minus ſenſibilibus quam intelligibilibus inhærentes, conuenientius fuiſſet, quod ſolum ſpirituali tentatione homo tentaretur, quam exteriori.

¶ 3 Præterea. Non poteſt conuenienter aliquis malum ſuggerere, niſi per aliquod apparens bonum, ſed multa alia animalia habent maiorem apparentiam boni, quã ſerpens. non ergo conuenienter tentatus fuit homo a diabolo per ſerpentem.

¶ 4 Præterea. Serpens eſt animal irrationale, ſed animali irrationali non competit ſapientia, nec locutio, nec pœna. ergo inconuenienter inducitur ſerpens eſſe callidior cunctis animalibus, vel prudentiſſimus omnium beſtiarum, ſecundum aliam tranſlationem. Inconuenienter etiam inducitur fuiſſe mulieri locutus, & a Deo punitus.

SED CONTRA eſt, quod id quod eſt primum in aliquo genere, debet eſſe proportionatum his, quæ in eodem genere conſequuntur, ſed in quolibet genere peccati inuenitur ordo primæ tentationis. inquantum videlicet præcedit in ſenſualitate, quæ per ſerpentem ſignatur, peccati concupiſcẽtia, in ratione inferiori, quæ ſignatur per mulierem, delectatio, in ratione ſuperiori, quæ ſignatur per virum, cõſenſus, peccati, vt Aug. dicit 12. de Trin.* ergo cõgruus fuit ordo primæ tẽtationis. Lib. 12. cap. 12. tom. 3.

RESPONDEO Dicendum, quòd homo compoſitus eſt ex duplici natura, intellectiua ſcilicet, & ſenſitiua: & ideo diabolus in tentatione hominis vſus eſt incitamento ad peccandum dupliciter. Vno modo ex parte intellectus, inquantum promiſit diuinitatis ſimilitudinem per ſcientiæ adeptionem, quam homo naturaliter deſiderat. Alio modo, ex parte ſenſus, & ſic vſus eſt ſenſibilibus rebus, quæ maximam habẽt affinitatem ad hominem, partim quidem in eadem ſpecie tentãs virũ per mulierem, partim vero in eodem genere tentãs mulierem per ſerpẽtem, partim vero ex genere propinquo proponens pomum ligni vetiti ad edendum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in actu tentationis diabolus erat ſicut principale agens, ſed mulier aſſumebatur quaſi inſtrumentum tentationis ad deiiciendum virum tum, quia mulier erat infirmior viro, vnde magis ſeduci poterat, tum etiam propter cõiunctionem eius ad virum maxime per quam diabolus poterat virum ſeducere. Non tamen eſt eadem ratio principalis agentis, & inſtrumenti. Nam principale agens oportet eſſe potius, quod non requiritur in agente inſtrumentali.

AD SECUNDUM dicendum, ꝙ ſuggeſtio, qua ſpiritualiter diabolus homini aliquid ſuggerit, oſtendit diabolum plus habere poteſtatis in homine, quam ſuggeſtio exterior, quia per ſuggeſtionem interiorem immutatur a diabolo, ſaltem homini phãtaſia, ſed per ſuggeſtionem exteriorem immutatur ſola exterior creatura. Diabolus enim minimum poteſtatis habebat in homine ante peccatum, & ideo non potuit eum interiori ſuggeſtione, ſed ſolum exteriori tentare.

Lib. 11. ca. 3. in princ. tomo 3. AD TERTIUM dicendum, ꝙ ſicut Aug. dicit 11. ſuper Geneſ. ad literã,* non debemus opinari ꝙ ſerpentem ſibi, per quem tentaret, diabolus eligeret. Sed cum eſſet in illo decipiendi cupiditas, non niſi per illud animal potuit, per quod poſſe permiſſus eſt.

Lib. 11. cap. 29. in princ. tom. 3. AD QUARTUM dicendum, ꝙ ſicut Aug.* dicit 11. ſuper Geneſ. ad literam, ſerpens dictus eſt ſapiens, vel callidus, ſiue prudens, propter aſtutiam diaboli, quę in illo agebat dolum. Sicut dicitur prudens, vel aſtuta lingua, quam prudẽs, vel aſtutus mouet ad aliquid prudenter, vel aſtute ſuadendum. Neque etiam ſerpens verborum ſonos intelligebat, qui ex illo fiebant ad mulierem. Neque enim conuerſa credenda eſt anima eius in naturam rationalem, quandoquidem nec ipſi homines quorum rationalis natura eſt, cum dæmon in eis loquitur, ſciunt quid loquantur. Sic ergo locutus eſt ſerpẽs homini, ſicut aſina in qua ſedebat Balaam propheta, locuta eſt homini, niſi quod id fuit opus diabolicũ, hoc angelicum. Vnde ſerpens nõ eſt interrogatus, cur hoc fecerit, quia non in ſua natura ipſe hoc fecerat, ſed diabolus in illo, qui iã ex peccato ſuo igni deſtinatus fuerat ſempiterno. Quod autem ſerpenti dicitur ad eum qui per ſerpentem operatus eſt, refertur. Et ſicut Aug. dicit in libr.* ſuper Geneſ. contra Manichæos Nunc Lib. 2. ca. 17. in medio, tomo 1.

B quidem eius pœna, ſcilicet diaboli, dicitur, qua nobis cauendus eſt, non ea quę vltimo iudicio reſeruatur. Per hoc enim quod ei dicitur. Maledictus es inter omnia animantia & beſtias terræ, pecora illi præponuntur nõ in poteſtate, ſed in conſeruatione naturæ ſuæ, quia pecora non amiſerunt beatitudinem aliquam cœleſtem, quam nunquam habuerunt, ſed in ſua natura quam acceperunt, peragunt vitam. Dicitur etiam ei Pectore & ventre repes, ſecundum aliam literam. Vbi nomine pectoris ſignificatur ſuperbia, quia ibi dominatur impetus animæ, nomine autem ventris ſignificatur carnale deſiderium, quia hæc pars mollior ſentitur in corpore, his autẽ rebus ſerpit ad eos quos vult decipere. Quod

C autem dicitur: Terram comedes cunctis diebus vitæ tuę, duobus modis intelligi poteſt, vel ad te pertinebũt quos terrena cupiditate deceperis, ideſt, peccatores, q terræ nomine ſignificantur, vel tertium genus tentationis, ideſt, cupiditatis, his verbis figuratur, quod eſt curioſitas. Terram enim qui manducat, profunda & tenebroſa penetrat. Per hoc autem quod inimicitiæ ponuntur inter ipſum & mulierem, oſtenditur nos non poſſe a diabolo tentari niſi per illam animalem partem, quæ quaſi mulieris imaginem in homine gerit, ſiue oſtendit. Semen autem diaboli eſt peruerſa ſuggeſtio, ſemen mulieris, fructus boni operis, quod peruerſæ ſuggeſtioni reſiſtit. Et ideo obſeruat ſerpens plantam mulieris, vt ſi quando in illicita labitur, delectatio illã capiat,

D & illa obſeruat caput eius, vt eum in ipſo initio malæ ſuaſionis excludat.

QVAESTIO CLXVI.

De Studioſitate, in duos articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandũ eſt de ſtudioſitate, & curioſitate ſibi oppoſita.

E Circa ſtudioſitatem autẽ quæruntur duo.

¶ Primo, Quæ ſit materia ſtudioſitatis.

¶ Scdo, Vtrũ ſit pars tẽperantiæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum materia ſtudioſitatis ſit proprie cognitio.

AD PRIMUM ſic procedit. Videt quod materia ſtudio-

¶ Super quæſtionẽ centeſimam ſexageſimam ſextam & centeſimam ſexageſimam ſeptimam.

IN quæſtio. duabus ſimul ſcilicet 166. & 167. de ſtudioſitate & curioſitate, duo dubia occurrunt. Primũ de ſubiecto ſtudioſitatis & curioſitatis, An ſit appetitus ſuperior qui eſt voluntas, an appetitus inferior, qui eſt concupiſcibilis & iraſcibilis. Et ratio dubii eſt, quia ex parte materiæ apparet, quod in voluntate ſint ſubiectiue, quia cognoſcere (quod materia eſt vtriuſque) non arctatur ad cognitionem ſenſitiuam

816 Supr. q. 160. art. 1. cor. 7. infr. q. 16. & art. 1. cor.

nam

uam, ſed comprehendit etiam cognitioné intellectiuam, vt clare patet in 1. artic. q. 167. Ex hoc enim qđ materia eſt altior omni ſenſibili & imaginabili, ſequitur quòd ad appetitum intellectiuum, qui eſt voluntas ſpectet, ſicut de humilitate & ſuperbia ex ſimili ratione concluſum eſt. Ex natura autem tam talis virtutis, quam vitii apparet quod nó eſt ſubiectiue in volũtate. Nã vt ſuperius patet, nulla moralis virtus ordinata præciſe ad naturale bonum habentis eſt in voluntate, quia voluntas ex propria natura inclinatur in ſecundum rationem proprium habentis bonum non ſupernaturale. Cõſtat autem quod ſtudioſitas ordinatur per ſe primo & directe in propriũ habentis bonum, ſcilicet in rectitudinem appetitus cognoſcendi, & non ſupernaturale, quia hoc rationé naturalis luminis nó excedit. Igitur nec ſtudioſitas, nec curioſitas eſt in voluntatis.

Q. 18. art. 1.

¶ Secundum de proprietate virtutis. An ſcilicet ſtudioſitas ſit proprie virtus. ¶Et eſt ratio dubii: quia ex conditione materiæ apparet, quod non ſit virtus. Nam materia eius dicitur eſſe cognitio, ſeu illius appetitus. Cognitio autem omnis tam intellectualis, quam ſenſitiua, bona ſecundum ſe eſt, & appetitus eius conſequenter bonus per ſe eſt. Conſtat autem quod materia propria virtutis moralis non eſt ſecundum ſe bona, ſed per ſe indiget regulatione ad hoc vt ſit bona. Si enim timere, audere, delectari & cæt. eſſent per ſe bona, nó eſſet opus aliqua virtute morali firmatiua timoris, aut moderatiua audaciæ, vel delectationis. Cum igitur cognoſcere vt ſic, tam per intellectum, quam per ſenſum ſit per ſe bonum, & conſequenter appetitus

ſitatiſ non ſit proprie cognitio. Studioſus. n. dr̃ aliquis ex eo qđ adhibet ſtudium aliquibus rebus, ſed in qualibet materia dr̃ homo ſtudium adhibere ad hoc, quod recte faciat quod eſt faciendum. ergo vr̃, quod non ſit ſpecialis materia ſtudioſitatis cognitio.

¶ 2 Præterea. Sudioſitas curioſitati opponitur, ſed curioſitas, quæ a cura dicitur, poteſt eſſe circa ornatũ veſtium, & circa alia huiuſmodi quæ pertinent ad corpus. Vnde Apoſtol. dicit ad Rom. 13. Carnis curam ne feceritis in deſideriis. ergo ſtudioſitas non eſt ſolum circa cognitionem.

¶ 3 Præter. Hieremiæ 6. dicitur A minore vſque ad maioré omnes auaritiæ ſtudent, ſed auaritia non eſt proprie circa cognitioné, ſed magis circa poſſeſſionem diuitiarum, vt ſupra dictũ eſt.* ergo ſtudioſitas, quæ a ſtudio dicitur, nó eſt proprie circa cognitionem.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ Prouerb. 27. Stude ſapientiæ, fili mi, & lętifica cor meum, vt poſſis reſpondere exprobranti ſermonem, ſed eadé ſtudioſitas eſt quæ laudatur, vt virtus, & ad quam lex inuitat. ergo ſtudioſitas eſt proprie circa cognitionem.

H

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſtudiũ pcipue importat vehementem applicationem mentis ad aliquid, mens aũt non applicatur ad aliquid, niſi cognoſcendo illud. Vnde per prius mens applicatur ad cognitionem, ſecundario auté applicatur ad ea, in quibus homo per cognitionem dirigitur, & ió ſtudium per prius reſpicit cognitionem, & per poſterius quæcunque alia, ad quæ operãda, directione cognitionis indigemus. Virtutes autem proprie ſibi attribuunt illam materiam, circa quá primo & principaliter ſunt, ſicut fortitudo pericula mortis, & temperantia delectationem tactus, & ideo ſtudioſitas proprie dicitur circa cognitionem.

I

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ circa alias materias non poteſt aliquid recte fieri, niſi ſecundum quod eſt præordinatum per rationem cognoſcentem: & ideo per prius ſtudioſitas cognitionem reſpicit, cuicunque materiæ ſtudium adhibeatur.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ex affectu hoĩs trahĩ mẽs eius ad intendendum his ad q̃ afficiĩ ſm̃ illud Matth. 6. vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt cor tuum. Et quia circa ea quibus caro fouetur, maxime homo afficitur, conſequens eſt, ꝙ cognitio hominis verſetur

F circa ea quibus caro fouetur, vt. ſ. homo inquirat, qualiter hó optime poſſit carni ſuæ ſubuenire & ſm̃ hoc curioſitas ponitur circa ea quæ ad carné pertinét rõne eorũ, quę pertinét ad cognitionem.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ auaritia inhiat ad lucra conquiré da ad ꝙ maxime neceſſaria eſt q̃dam peritia terrenarum rerum, & ſecundum hoc ſtudium attribuiĩ his quæ ad auaritiam ſpectant.

ARTICVLVS II.

G *Vtrum ſtudioſitas ſit pars temperantię.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ſtudioſitas non ſit pars temperátiæ: Studioſus enim dicitur aliquis ſecundum ſtudioſitaté, ſed vniuerſaliter oĩs virtuoſus vocatur ſtudioſus, vt patet per Philo.* qui frequenter ſic vtitur nomine ſtudioſi. ergo ſtudioſitas eſt generalis virtus, & non eſt pars tẽperantiæ.

Lib. 4. Ethi. cap. 4.

¶ 2 Præterea. Studioſitas, ſicut dictum eſt,* ad cognitionem pertinet, ſed cognitio nó ptinet ad virtutes morales, quæ ſunt in appetitiua animæ parte, ſed magis ad intellectuales, q̃ ſũt in parte cognoſcitiua, vñ & ſolicitudo é act⁹ prudentiæ, vt ſupra habitũ eſt.* ergo ſtudioſitas nó eſt pars tẽperátiæ.

Art. præced.

Q. 47. art. 9.

¶ 3 Præter. Virtus quę poniĩ pars alicui⁹ principalis virtutis, aſſimilatur ei q̃tum ad modum, ſed ſtudioſitas non aſſimilatur temperátiæ quantum ad modum, quia tẽperantiæ nomen ſumitur ex quadam refrænatione, vnde magis opponitur vitio ꝙ eſt in exceſſu. Nomen aũt ſtudioſitatis ſumiĩ ex contrario ex applicatione animæ ad aliquod, vnde magis videtur opponi vitio qđ eſt in defectu, ſcilicet negligentiæ ſtudendi, quam vitio quod eſt in exceſſu, ſcilicet curioſitati, vnde propter horum ſimilitudinem dicit Iſid. in libro Etym.* ꝙ ſtudioſus dicitur quaſi ſtudij curioſus. ergo ſtudioſitas non eſt pars temperantiæ.

Li. 10. c. 18. incipit, Sapiens circa princip.

K

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug dicit in libr. de moribus Eccleſiæ.* Curioſi eſſe prohibemur, qđ magnæ temperantiæ munus eſt, ſed curioſitas prohibetur per ſtudioſitatem moderatam. ergo ſtudioſitas eſt pars temperantiæ.

Cap. 21. circa princip. tom. 1.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt,* ad tẽperantiã ptinet moderari motũ appetitus, ne ſupflue tẽdat in id qđ naturaliter concupiſcitur. Sicut aũt naturaliter hó cõcupiſcit delecta

Q. 141. art. 1. 2. Et 3.

cognoſcendi ſit per ſe bonus, vtpote in bonum obiectum ac finem latus, conſequés eſt vt ſtudioſitas, quæ moderatiua ponitur appetitus cognoſcendi, non ſit proprie virtus, vtpote propria virtutis carens materia, ſcilicet indigente per ſe quòd reguletur Et confirmatur, quia omnes deformitates in litera enumeratæ circa appetitum cognoſcendi inueniuntur conſiſtere in aliquo per accidens, puta, in appoſitione mali finis, in præſtando impedimentum debito bono &c. 811

¶ Ad primum dubiũ dicitur, quod quia obiectum ſtudioſitatis eſt altius quid quam ſint ſenſibilia & naturalia, quoniam extendit ſe ad cognitionem tam intellectiuam q̃ ſenſitiuam, tam naturalem quam ſuper & præter naturalem, vt patet ex hoc quod curioſitatis vitium circa hæc omnia verſari ponitur, conſequens eſt, quod ſtudioſitas ſubiectiue in voluntate ſit principaliter: ſecundario autem in concupiſcibili, ſicut de ſuperbia dictum fuit ex ſimili ratione. Et per hoc patet ſolutio obiectionis in oppoſitum quoniam ex hoc qđ ſtudioſitas ad bonum hominis non ſolum reſpectu naturalium, ſed ſuper & præter naturalium ordinatur, non prohibetur poni in voluntate.

¶ Ad ſecundum dubium dicitur, quod materia proxima ſtudioſitatis non eſt cognitio, ſed ſtudium cognoſcendi, vt patet in litera. Studium autem cognoſcendi, cum ſignificet vehementem applicationem hominis ad cognoſcendum, & applicatio, vt ex præcedenti patet libro, ſignificet actum voluntatis, qui eſt vti, oportet vt materia ſtudioſitatis & curioſitatis ſit hoc, quod dico, vti potentia cognoſcitiua. Hoc autem quod eſt vti potentia

tẽria cognoſcitiuæ ad cognoſcendum, non eſt actus moraliter bonus, niſi ſit immediate conſtitutus, prout ſapiens determinabit, (In princi. li. Met. tom. 3.) tum quiá poteſt cadere ſuper indebitã materiã, vt ſi quis applicet intellectum ad ꝑſpiciendum ſupernaturalia, nõ ſicut vtens membris generatiuis circa materiam nõ ꝓportionatam peccat, ita vtẽs intellectu ad videndum excedẽtia, peccat, (q. 160. ar. 2.) tum propter circunſtantias, puta, quũ oportet vti intellectu, vel ſenſu, & quando non, & propter quid oportet, vt ſcilicet homo non vtatur intellectu ad cognoſcendũ niſi ad debitum finẽ, (Lib 6. c. vlt. tom. 3.) Ex differentia igitur inter ipſam cognitionem, & ſtudium cognoſcendi, apparet ſolutio dubii. Cognitio ſiquidem non eſt materia proxima moralis virtutis, (1. 2. q. 4. ar. 1.) ſed ex virtute intellectuali aut naturali in parte ſenſitiua bene, vel male ſe habet. Studium autem cognoſcẽdi, quod eſt actus volũtatis paſſiuę in potẽtijs cognoſcitiuis exiſtens, propria eſt materia appetitus, quem moderari oportet per virtutem ſtudioſitatis, & manifeſte indiget regulatione ad hoc vt bonũ moraliter ſit. (Lib. 2. c. vlt. tom. 5.) Vnde ea quæ per accidens ſe habent ad cognitionem, puta, finis malus, impeditio debiti, & ſiquid eſt eiuſmodi, per ſe habent ſe ad ſtudium cognoſcendi quod actus eſt voluntatis, cui nulla boni & mali moralis differentia eſt per accidẽs, quoniã totam illius latitudinem per ſe reſpicit.

¶ Super quæſtionis centeſimę ſexageſimæ ſeptimæ Articulum primum.

IN art. 1. q. 167. nota quod negatio debiti finis in cognitione creaturarum tertio loco conſtituens peccatum in litera, quando ſcilicet non refertur in cognitionem Dei, dupliciter poteſt

tiones ciborum & venereorũ ſ m naturam corporalem, ita ſ m animam naturaliter deſiderat cognoſcere aliquid. Vnde & Philoſo. dicit in principio Meta.* quod omnes homines naturaliter ſcire deſiderant. Moderatio aũt hmôi appetitus pertinet ad virtutẽ ſtudioſitatis: vnde conſequens eſt quod ſtudioſitas ſit pars potentialis tẽperantiæ, ſicut virtus ſecũdaria ei adiuncta vt principali virtuti, & comprehenditur ſub modeſtia ratione ſuperius dicta.*

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ prudentia eſt completiua omnium virtutum moralium, vt dicitur 6. Ethic.* Inquantum ergo cognitio prudentiæ ad omnes virtutes pertinet, intantum nomẽ ſtudioſitatis, quę proprie circa cognitionem eſt, ad omnes virtutes deriuatur.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd actus cognoſcitiuæ virtutis imperatur a vi appetitiua, quæ eſt motiua omnium virium, vt ſupra dictum eſt.† Et ideo circa cognitionẽ duplex bonum põt attendi. Vnum quidẽ quantum ad ipſum actum cognitionis, & tale bonũ ptinet ad virtutes intellectuales vt ſcilicet homo circa ſingula ęſtimet verum. Aliud autem bonum eſt, ꝙ pertinet ad actum appetitiuæ virtutis, vt ſcilicet homo hẽat appetitum rectum applicãdi vim cognoſcitiuã ſic vel aliter, ad hoc vel ad illud, & hoc pertinet ad virtutem ſtudioſitatis, vnde computatur inter virtutes morales.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ſicut Philoſ. dicit in 2. Ethic.† ad hoc quod hõ fiat virtuoſus, oportet quod ſeruet ſe ab his, ad quæ maxime inclinat natura. Et inde eſt ꝙ quia natura præcipue inclinat ad timendum mortis pericula, & ad ſectãdum delectabilia carnis, ideo laus virtutis fortitudinis præcipue conſiſtit in quadam firmitate perſiſtendi cõtra huiuſmodi pericula, & laus virtutis tẽperãtiæ in quadã refrenatione a delectabilibus carnis. Sed q̃tum ad cognitionẽ eſt in hoĩe contraria inclinatio, quia ex parte aĩæ inclinatur homo ad hoc, quod cognitionẽ rerum deſideret, Et ſic oportet vt laudabiliter homo hmôi appetitum refrenet, ne immoderate rerũ cognitioni intendat. Ex parte vero naturę corporalis hõ inclinatur ad hoc, vt laborẽ nquirẽdi ſcientiã vitet. Quantum ergo ad primum, ſtudioſitas in refrenatione conſiſtit, & ſ m hoc ponitur pars temperantię. Sed quãtum ad ſ m, laus virtutis hmôi conſiſtit in

A quadam vehementia intentionis ad ſcientiã rerũ percipiendã, & ex hoc nominat. Primũ aũt eſt eſſentialius huic virtuti, q̃ ſ m, nã appetitus cognoſcendi per ſe reſpicit cognitionem, ad quam ordinatur ſtudioſitas. Sed labor addiſcẽdi ẽ impedimentũ quoddã cognitionis: vñ reſpicit in hac virtute ꝑ accidẽs quaſi remouẽdo ꝓhibens.

QVAESTIO CLXVII.

B *De curioſitate, in duos articulos diuiſa.*

POSTEA conſiderandum, eſt de curioſitate.

Et circa hoc q̃runtur duo.

¶ Primo, Vtrum vitium curioſitatis poſſit eſſe in cognitione intellectiua.

¶ Secundo, Vtrum ſit in cognitione ſenſitiua.

C

ARTICVLVS I.

Vtrum circa cognitionem intellectiuam poſſit eſſe curioſitas.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ circa cognitionem intellectiuam non poſſit eſſe curioſitas, quia ſecundum Philoſoph. in 2. Ethi. in his quę ſ m ſe ſunt bona, vel mala, nõ poſſunt accipi mediũ & extrema, ſed cognitio intellectiua ſ m ſe eſt bona. In hoc enim pfectio
D hominis videtur conſiſtere, vt intellectus eius de potentia reducatur in actum, quod ſit per cognitionem veritatis. dicit etiam Dionií.* 4. capit. de diuin. nomin. qđ bonum animæ humanæ eſt ſecundum rationem eſſe, cuius perfectio in cognitione veritatis conſiſtit, ergo circa cognitionem intellectiuam non poteſt eſſe vitiũ curioſitatis.

¶ 2 Præter. Illud, per quod homo aſſimilaẽ Deo, & quod à Deo cõ
E ſequitur, non poteſt eſſe malum, ſed quæcunque abundãtia cognitionis a Deo eſt, ſecundum illud Eccleſ. 1. Omnis ſapientia à domino Deo eſt. & Sapi. 7. dicitur. Ipſe dedit mihi horum quę ſunt ſcientiam veram, vt ſciam diſpoſitionem orbis terrarũ, virtutes elementorum &c. Per hoc etiam homo Deo aſſimilatur, quod veritatem cognoſcit, quia omnia nuda & aperta ſunt oculis eius, vt habetur ad Hebr. 4. Vnde primi Regum 2. dicitur, quod Deus, ſcientiarum dominus eſt. ergo quantumcunque abundet cognitio veritatis, nõ eſt mala, ſed bona, appetitus autem boni non eſt vitioſus. ergo circa intellectiuam cognitionem veritatis nõ poteſt eſſe vitium curioſitatis.

¶ 3 Præt. Si circa aliquam intellectiuam cognitionem poſſet

intelligi, quod conſtituat peccatum. Primo, ac ſi oporteat cognitionem Dei eſſe finem proximum, propter quem eſt cognitio creaturæ. Et in hoc ſenſu non eſt intelligenda præſens litera, quoniã cognitio creaturæ ſecundum rationem rectam hẽbet ꝓ ꝓximo fine ſeipſam, vt patet de ſcientijs ſpeculatiuis. Nec aliqua lege iubemur habere Deum pro fine proximo ſpeculationis creaturarum, cum ſit in genere boni honeſti, quod propter ſeipſum bonũ eſt. Secundo ergo poteſt intelligi, quia oportet Dei cognitionem eſſe finem vltimũ cognitionis creaturarum, & in hoc ſenſu intelligitur litera. Nam ſicut omnis ſciẽtia animæ ordinatur ad felicitatem tanquam vltimũ finem, ita omnis creaturæ cognitio ordinatur ad cognitionem Dei vt finem vltimũ. Nec eſt opus propterea, ad peccatum euitandum, quòd cum quis vacat ſcientiis creaturarum, ordinet earum notitiã in Dei cognitionem, (§ 12 3. diſ. 35. q. 1. ar. 3. q. 3.) quoniã ſuapte natura cognitio creaturæ gradum conſtituit aſcenſionis ad cognitionem Dei. (Li. 2. cap 9. declinando ad ſi. tom. 5.) Et ideo appetens ſtudium ſciendi creaturam, eo ipſo appetit gradum deducentem in cognitionem Dei: niſi appetitu peruerſo deductionẽ huiuſmodi contemnat, & negationem ordinis ad Dei cognitionem, q in ipſo gradu cognitionis creaturæ eſt, (Cap. 4. part. 4. non multum remotę a fine.) amplectatur. Tunc. n. peccatum in litera deſcriptum, accidit.

poſſet

poſſit eſſe curioſitatis vitium, præcipue eſſet circa philoſophicas ſcientias, ſed eis intendere non, videtur eſſe vitioſum dicit enim Hieronym. ſuper Danielem.* Qui de menſa, vel vino regis noluerunt commedere ne polluantur, ſi ſapientiam atque doctrinam Babyloniorum ſcirent eſſe peccatum, nunquam acquieſcerent diſcere quod non licebat. Et Auguſ. dicit in 2. de doctrina chriſtiana, quòd ſi quæ vera philoſophi dixerunt, ab eis ſunt tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrũ vendicãda. Non ergo circa cognitionem intellectiuam poteſt eſſe curioſitas vitioſa.

Dan 1. ſup. illud Propoſuit autẽ to. 5. & habet in decreto diſ. 37. c. qui de menſa.

†Li. 2. ca. 40. in prin. t. 3.

Sed contra eſt, quòd Hieron.† dicit. Nonne vobis videtur in vanitate ſenſus, & obſcuritate mẽtis ingredi, qui diebus ac noctibus in dialectica arte torquetur, qui phyſicus perſcrutator oculos trans cœlũ leuat? ſed vanitas ſenſus, & obſcuritas mentis eſt vitioſa. ergo circa intellectiuas ſcientias põt eſſe curioſitas vitioſa.

Super illud ad Epheſ. 4. nõ ambuletis in vanitate ſenſus, tom. 9.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt,* ſtudioſitas non eſt directe circa ipſam cognitionẽ, ſed circa appetitum & ſtudium cognitionis acquirendæ. Aliter autem eſt iudicandum de ipſa cognitione veritatis, & aliter de appetitu & ſtudio veritatis cognoſcendæ. Ipſa enim veritatis cognitio, per ſe loquendo, bona eſt. Poteſt autem per accidens eſſe mala, ratione ſcilicet alicuius conſequentis, vel inquantum ſcilicet aliquis de cognitione veritatis ſuperbit, ſecundum illud 1. ad Corinth. 8. Scientia inflat, vel inquantum homo vtitur cognitione veritatis ad peccandum. Sed ipſe appetitus, vel ſtudium cognoſcendæ veritatis poteſt habere rectitudinem, vel peruerſitatem. Vno quidem modo, prout aliquis tendit ſuo ſtudio in cognitionem veritatis, prout per accidens iungitur ei malum, ſicut illi qui ſtudent ad ſcientiã veritatis, vt exinde ſuperbiant. Vnde Auguſ. dicit in lib. de moribus Eccleſ.* Sunt qui deſertis virtutibus, & neſcientes quid ſi Deus, & quanta ſit maieſtas ſemper eodem modo manentis naturæ: magnum aliquid ſe agere putant, ſi vniuerſam iſtã corporis molem, quam mundum nuncupamus, curioſiſſime intenſiſſimeque perquirant. Vnde etiam tanta ſuperbia gignitur, vt in ipſo cœlo, de quo ſæpæ diſputant, ſibimet habitare videanĩ. Similiter etiam illi qui ſtudent addiſcere aliquid ad peccandum, vitioſum ſtudium habent, ſecundum illud Hierem. 9. Docuerunt linguam ſuam loqui mendacium, vt inique agerent, laborauerunt. Alio autem modo poteſt eſſe vitium ex ipſa inordinatione appetitus & ſtudij ad diſcendam veritatem. Et hoc quadrupliciter. Vno modo, inquantum per ſtudium minus vtile trahuntur a ſtudio, quod eis ex neceſſitate incumbit. Vnde Hieron. dicit *Sacerdotes dimiſſis Euangelijs & prophetis, videmus comœdias legere, & amatoria bucolicorum verſuum verba cantare. Alio modo, inquãtum ſtudet aliquis addiſcere ab eo a quo non licet, ſicut patet de his qui aliqua futura a dæmonibus perquirunt, quæ eſt ſuperſtitioſa curioſitas. Vnde Aug. dicit in lib. de vera* religione. Neſcio an philoſophi impedirentur à ſide vitio curioſitatis in percunctãdis dæmonibus. Tertio, quando homo appetit cognoſcere veritatem circa creaturas non referendo ad debitum finem, ſ. ad cognitionem Dei. Vnde Auguſt. dicit in libr. de vera* religione, quòd in conſideratione creaturarum non eſt vana, & peritura curioſitas exercenda, ſed gradus ad immortalia & ſemper manentia faciendus. Quarto modo, inquãtum aliquis ſtudet ad cognoſcendam veritatem ſupra proprij ingenij facultatẽ. quia per hoc homines de facili in errores labuntur. Vnde dicitur Eccleſ. 3. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Et poſtea ſequitur: multos enim ſupplantauit ſuſpectio eorum, & in vanitate detinuit ſenſus eorum,

Q. præcedẽ. art. 1.

D. 929.

H

Ca. 21. ante med. tom. 1.

I

Ad Damaſ. de filio prodigo, ante med. tom. 4.

Cap. 4 in fine, tom. 1.

K

Cap. 29. parum a prin. tom. 1.

F

Ad primum ergo dicendum, quòd bonum hominis conſiſtit in cognitione veri, non tamen ſummũ hominis bonum conſiſtit in cognitione cuiuſlibet veri, ſed in perfecta cognitione ſummæ veritatis vt patet per Philoſ. in 10. Eth.* Et ideo poteſt eſſe vitium in cognitione aliquorum verorum, ſecundum quod talis appetitus non debito modo ordinatur ad cognitionem ſummæ veritatis, in qua conſiſtit ſumma felicitas.

D. 273. & 274.

Lib. 10. Eth. cap. 7. & 8. tom. 5.

Ad secundum dicendum, quòd etſi ratio illa dicit, qđ cognitio veritatis ſecundum ſe bona ſit, nõ tamen per hoc excluditur quin poſſit aliquis cognitione veritatis abuti ad malum, vel etiam inordinate cognitionem veritatis appetere, quia etiam oportet appetitum boni debito modo regulatum eſſe.

G

Ad tertium Dicendum, quòd ſtudium philoſophiæ ſecundum ſe eſt licitum, & laudabile propter veritatem quam philoſophi perceperunt Deo illis reuelante, vt dicitur ad Rom. 1. Sed quia quidam philoſophi abutuntur ad fidei impugnationem, ideo Apoſtolus dicit ad Coloſ. 2. Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem ſcientiam ſecundum traditionem hominum, & non ſecundum Chriſtum. Et Dionyſius dicit in Epiſtola ad Polycarpum,* de quibuſdam philoſophis, quod diuinis non ſancte contra diuina vtuntur, per ſapientiam Dei tentantes expellere diuinam venerationem.

Inter princ. & medium illius.

Articulus II.

Vtrum vitium curioſitatis ſit circa ſenſitiuam cognitionem.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur ꝙ vitiũ curioſitatis non ſit circa ſenſitiuam cognitionem. Sicut. n. aliqua cognoſcuntur per ſenſum viſus, ita etiam aliqua cognoſcuntur ꝑ ſenſum tactus & guſtus, ſed circa tangibilia & guſtabilia non ponitur vitiũ curioſitatis, ſed magis vitium luxuriæ & gulæ. ergo videtur quòd vitium circa ea quę cognoſcuntur per viſum, non ſit vitium curioſitatis.

¶ 2 Pręter. Curioſitas eſſe videtur in inſpectione ludorum. Vñ Aug. dicit in 6. cõfeſſio.* quod quodã pugnæ caſu cum clamor ingẽs totius populi vehementer Alipium pulſaſſet, curioſitate victus aperuit oculos. ſed inſpectio ludorũ non videtur eſſe vitioſa, quia huiuſmodi inſpectio delectabilis redditur propter repræſentationẽ, in qua homo naturaliter delectatur, ut Philoſ. dicit in ſua poetria.* non ergo circa ſenſibilium cognitionem eſt vitium curioſitatis.

¶ 3 Præter. Ad curioſitatẽ pertinere vr̃ actus proximorũ ꝑquirere, vt dicit Beda,* ſed perquirere facta aliorum nõ vr̃ eſſe vitioſum quia ſicut dicitur Eccleſ. 17. Vnicuiq; mãdauit Deus de proximo ſuo. ergo vitium curioſitatis non eſt in huiuſmodi particularibus ſenſibilibus cognoſcendis.

¶ Super quęſtionis centeſimæ ſexageſimę ſeptimæ Articulum ſecundum.

In art. 2. eiuſdem q. 167. dubium occurrit, quoniam diminutus videĩ author circa curioſitatem ſenſitiuę cognitionis, quoniam omittit tertiũ naturalẽ finem, duobus tantum enumeratis. Senſitiua nanq; cognitio non ſolum ad duo vt in litera dicitur, ſcilicet vitam & intellectum, ſed etiam ad ſe ipſam in homine ordinatur, quod in litera non dicitur. Homini. n. natura dedit videre ꝑpter videre & propter audire, cuius infallibile ſignum eſt, quod naturaliter homo delectatur in ipſo videre & in ipſo audire &c. Et in hoc homo differre videtur a cęteris animantibus ſecuſo ordine ad intellectũ. Et hinc ſequitur in propóſito, quod non eſt curioſitatis videre propter videre, & audire vt audiat &c. Sicut non eſt curioſitatis videre & audire propter intellectum, aut vitæ commoda, quoniam ad naturalem finem actus ordinatur ſine aliqua mala circunſtantia.

813

Lib. 6. cap. 8. in medio, tomo 1.

Cap. 1. to. 6.

In 1. canon. Ioan. cap. 1. Et in li. ſcintillarũ c. 69

¶ Ad

SED CONTRA eſt, ꝙ Aug. dicit in lib. de vera* relig. ꝙ concupiſcentia oculorũ reddit homines curioſos. Vt aũt dicit Beda, †Concupiſcẽtia oculorũ eſt non ſolum in diſcẽdis magicis artibus, ſed & in contemplãdis ſpectaculis, & in dignoſcẽdis & carpẽdis vitijs proximorũ, quæ ſunt quædam particularia ſenſibilia. Cũ ergo cõcupiſcẽtia oculorũ ſit quoddã vitiũ, ſicut etiã ſuperbia vitæ, & concupiſcentia carnis, contra quæ diuiditur 1. Ioan. 2. vĩ ꝙ vitium curioſitatis ſit circa ſenſibilium cognitionẽ.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ cognitio ſenſitiua ordinatur ad duo. Vno. n. mõ tam in hoĩbus ꝗ in alijs animalibus, ordinatur ad corporis ſuſtentationẽ, qa per huiuſmodi cognitionẽ homines, & alia animalia vitant nociua, & cõquirũt ea ꝗ ſunt neceſſaria ad corporis ſuſtentationẽ. Alio mõ, ſpecialiter in hoĩe ordinat̃ ad cognitionẽ intellectiuã, vel ſpeculatiuã, vel practicã. Apponere ergo ſtudiũ circa ſenſibilia cognoſcenda, dupliciter põt eſſe vitioſum. Vno mõ, inꝗtũ cognitio ſenſitiua non ordinatur in aliquid vtile, ſed potius auertit hominẽ ab vtili conſideratione. Vnde Aug. dicit in 10. confeſſ.* Canem currentẽ poſt leporem iam nõ ſpecto cũ in circo fit. At vero in agro ſi caſu tranſeam auertit me fortaſſis ab aliqua magna cogitatione, atq; ad ſe conuertit illa venatio, & niſi iam mihi demõſtrata infirmitate mea, cito admoneas; vanus hebeſco. Alio modo, inꝗtum cognitio ſenſitiua ordinatur ad aliqđ noxiũ, ſicut inſpectio mulieris ordinatur ad cõcupiſcẽdũ, & diligẽs inquiſitio eorũ quę ab aliis fiũt, ordinat̃ ad detrahẽdũ. Si qs aũt cognitioni ſenſibiliũ intẽdit ordinate ꝓpter neceſſitatem ſuſtentandæ naturę, vel ꝓpter ſtudium intelligendæ veritatis, eſt virtuoſa ſtudioſitas circa ſenſibilem cognitionem.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ luxuria, & gula ſunt circa delectationes, ꝗ ſunt in vſu rerũ tangibiliũ. Sed circa delectationem cognitionis oĩum ſenſuũ eſt curioſitas. & vocat̃ cõcupiſcentia oculorũ, quia oculi ſunt ad cognoſcendũ in ſenſibus principales, vñ omnia ſenſibilia videri dicuntur, vt Aug. dicit in 10. lib. confeſſ.* Et ſicut Auguſ. ibidem ſubdit, †ex hoc euidentius diſcernitur, quid voluptatis, quid curioſitatis agatur per ſenſus, ꝙ voluptas pulchra, ſuauia, canora, ſapida, lenia, ſectatur. Curioſitas autem etiam his cõtraria tentandi cauſa non ad ſubeundã moleſtiam, ſed experiendi noſcendique libidinem.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ inſpectio ſpectaculorũ vitioſa redditur, inꝗtum per hoc hõ fit ꝓnus ad vitia vel laſciuiæ, vel crudelitatis, per ea quæ ibi repræſentantur. Vnde Chryſ.* dicit, quod adulteros inuerecundos conſtituunt tales inſpectiones.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ꝓſpicere facta aliorũ, vel inqrere bono aĩo, vel ad vtilitatẽ propriã, vt. ſ. hõ ex bonis operibus ꝓximi prouocetur ad melius, vel etiã ad vtilitatem illius, vt ſcilicet corrigatur ſiquid ab eo agitur vitioſe ſm regulam charitatis, & debitum officij, eſt laudabile ſecundum illud ad Heb. 10. Conſiderate vos inuicẽ in ꝓcurationem charitatis, & bonorũ operũ. Sed ꝙ aliquis intẽdat ad cõſideranda vitia proximorũ ad deſpiciendum, vel detrahendum, uel ſaltem inutiliter inquietandum, eſt uitioſum. Vnde dicitur Prouer. 24. Ne inſidieris, & ꝗras impietatem in domo iuſti, neque vaſtes requiem eius.

¶ Ad hoc dicitur, quod ſicut licuit Ariſtoteli in lib. de ſenſu, & ſenſato, illã hominis olfactionẽ, quæ in florũ odore delectatur ſine vlla ad tactum & guſtum relatione, quã ſoli homini propriam dicit, reducere in aliam humanæ vtilitatis ſpeciẽ. ſ. in ſanitatem cerebri, vt patet ibi, ita quod poſuit naturã dediſſe hoĩ talem ſenſationem ꝓpter ſanitatẽ, ita licuit authori cognitionem ſenſitiuam datam homini, ẽt ꝓpter ſeipſam, reducere etiã in obſequiũ cognitionis intellectiuæ, ita ꝙ ſub illo membro comprehendit vtrũq; cognitionis ſenſitiuæ in homine finẽ propriũ. ſ. ſeipſam, & intellectiuã cognitionẽ. Aliud aũt ꝙ ad propoſitum applicatur de vidente vt videat &c. dicitur, ꝙ per ſe loquendo, videre vt ſenſus habeat hanc ſuã perfectionẽ, ꝗ eſt videre, & ſimiliter audire vt auditus habeat ſuã perfectionem, quæ eſt audire, nullum peccatũ eſt. Sed illud eſt vacare ꝑfectioni, hoc recreationi naturæ, ſed per accidens eſt ibi peccatũ, ſi ſcilicet impeditur homo propterea a debitis cogitationibus, vt Auguſt. dicit de viſu canis poſt leporẽ. Et vniuerſaliter contingit peccatũ in applicando ſenſum & ſentiendũ propter ſentire, aut ſenſationis delectationem, ſi circumſtantia aliqua debita deſit, aut diſconuenientes opponit̃ ex perſona, loco, tempore, quantitate &c.

¶ In reſponſione ad primum eiuſdem ſecundi articuli, dubiũ occurrit circa differentiam in litera poſitã inter gulam luxuriã que ex vna, & curioſitatem ex alia parte, quoniã aut nulla, aut falſa videtur. Nã per vſum rerum tangibiliũ poſſumus duo intelligere, vel applicationem rerum tangibilium ad tactum, vel applicationem rerum tãgibilium ad alia opera. Et ſi primo modo intelligimus tunc differentia eſt nulla, quia etiam curioſitas eſt circa applicationem tactus, & omnium ſenſuum ad ſentiendum ſua ſenſibilia, vt in litera dicitur. Si ſecundo modo, falſa eſt differentia, quia nec luxuria, nec gula eſt circa vſum tãgibilium quo venduntur, & emuntur, & alia multa de eis fiunt.

¶ Ad hoc dicit̃, ꝙ ſermo literæ formalis eſt, & de vſu tangibilium, quatenus tangibilia ſenſu tactus & guſtus, vt eſt quidã tactus, ſunt, intelligitur. Huiuſmodi autem vſus in venereis cibo potuque conſiſtit, ita quod differentia conſiſtit in hoc, ꝙ gula, ſeu luxuria verſatur circa delectationem tangibilium, quæ conſiſtit in vſu eorũ, hoc eſt, in applicatione eorũ ad venereos actus, ſed ad comedendum & bibendũ. Curioſitas vero verſatur circa delectationem eorundem, ſcilicet tangibiliũ, & etiam reliquorum ſenſibilium, ſcilicet guſtabilium, odorabilium, audibilium, ac viſibilium, quæ cõſiſtit in cognitione eorundem. Curioſus. n. quærit cognoſcere ac diſcernere ſenſibilia. Luxurioſus aũt, ac guloſus ꝗrit vti ſenſibilibus. Vñ, vt Auguſt. docuit allatus in litera, voluptuoſus ꝗrit ſenſibilia, quæ delectant. Curioſus ꝗrit ſenſibilia etiam ꝗ moleſtant, quoniam ad cognoſcendum oportet contraria ſentire, ad vtẽdum autem delectabilia ſola conueniunt. Et hinc habes primo qualis eſt delectatio libidinoſa, quæ conſiſtit in tactibus & oſculis illa ſcilicet quæ conſequitur vſum tangibilium. Illa ſiquidem carnalis delectatio, quæ in illo vſu qui ſecundum ſuam naturam præuius natus eſt eſſe ad concubitum, etiam ſi in illa ſiſtatur, eſt libidinoſa, vt clare patet ex differentia ad delectationem curioſam, quæ eſſet, ſi delectaretur in diſcernẽdo molle a duro, calidum a frigido, aſperum a leni, & cognitione eorum. Conſtat nanque quod delectatio eorũ qui in oſculis & tactibus delectantur, non eſt circa cognitionem ſenſibilium. Habes ſecundo, quod ſi virgo tanta curioſitate tentaretur ad ſciendum quid venereum opus eſſet, & propterea illud appeteret, dupliciter peccaret, ſcilicet ſtupro, & curioſitate, ſicut qui appetit mœchari, vt furetur.

¶ In eodem ar. 2. in reſponſione ad 2m circa inſpectionem ſpectaculorum aduertendũ eſt, ꝙ concurrunt ibi ſimul 2. ſcilicet repræſentatio ipſa, & quo ad hoc non eſt peccatum, quia naturaliter animum delectat repræſentatio vt Ariſtot. dixit, Repræſentatæ, & quo ad hoc iuxta earum qualitatem ſunt iudicanda. Nam ſi repræſentantur luxurioſa, aut crudelia, bonis moribus aduerſantur, quia inductiua ex natura ſua ſunt ad vitia vt Chryſoſtom. in litera dicit. Sicut econtra, ſi repræſentantur pia, aut diuina, conſonant pietatis & religionis virtutibus. Et quoniam communiter qui intersũt huiuſmodi ſpectaculis, delectationis cauſa adſunt, ideo ſi indecentia ſunt quę repræſentantur, non excuſantur a peccato vidẽtes, dato quod in veritate ſola eos repræſentatio delectaret, & ratio eſt, quia ſaltem dant exteriori actu operam rei illicitæ, ſcilicet delectabili præſentiæ de indecentibus. Præſentia ſiquidẽ illa exterior ſuapte natura cõmuniter fit ad delectandum animum nõ de ſola repræſentatione, ſed de repræſentatis, vt patet. Præter hoc autem grauius peccant viri graues ratione ſcandali & mali exempli. Grauiſſime autem clerici, religioſi, ſacerdotes, aut pontifices in hoc deliu-

Cap. 28. circa med. præcipue, to. 1.
† Super illud 1. Ioan. Omne quod eſt in mũdo aut eſt concupiſcentia carnis &c.
Lib. 10. cap. 35. paulo ante fi. tom. 1.
Lib. 10. cap. 35. tom. 1.
† Lib. 10. ca. 35. ante medium, to. 1.
Homil. 6. in Matth. non remote a fine, tom. 2.

delinquerent. Et licet ad indecentia ſpectacula præcognita nullus deberet etiã inuitatus, ire, ſi tamen futuræ indecentiæ neſcius ſe ibi inuenerit, nec exire poteſt, imitetur Alipium claudẽdo oculos, vt ſic & ſeipſum ſeruet, & quantũ in ſe eſt, alios hoc facto moneat.

¶ Super quæſtionis centeſimę ſexageſimę octauæ Articulum primum.

IN artic. 1. q. 168. dubium occurrit circa reductionem ordinis exteriorum motuum ad duas virtutes poſitas ab Ariſt. Quoniã non videtur huiuſmodi ordinatio ſufficienter ad has virtutes reduci. Nam dupliciter motus exterior, vt in litera dicitur, debet eſſe ordinatus primo, vt ſint motus conue-

814 4. Ethic. lect. 26. princ.

nientes perſonæ quæ mouetur. Secundo, vt ſint etiam decentes quo ad alios. Et quo ad ſecundum quidem ſufficienter reducitur motuum noſtrorum decor ad affabilitatẽ.

Eſt Aug. hoc loco, tom. 8.

Sed quo ad primum non ſufficienter reducitur ad veritatẽ, quoniam veritatis virtuti ſat eſt, vt motus exterior ſit verum interioris ſignum, nec requirit quod ſit moderatus, vt deberet eẽ.

In princ. lib. 4. Ethi. to. 5.

Vnde ſi quis intus pcepe exteriores etiam motus præcipites habeat peccat contra modeſtiam exterioris motus, & tamen non cõtra veritatem.

¶ Ad hoc dicitur, quod reductio iſta, qualis dubitando deſcripta eſt, nõ habetur ab authore, quoniam in litera motus exterior vt ſignum interioris, & non ſimpliciter vt conueniens perſonæ, reducitur ad veritatẽ.

Q. 166. ar. 1. arg. 1.

*Lib. 1. c. 18. circa mediũ tom. 1.

Et propterea ſi non vſque quaq; quadrat, non eſt authori imputandum. Saluari tamen poteſt dicendo, quod quia ad veritatis virtutem, pertinet moderatio exterioris motus in ordine ad perſonam bene diſpoſitam intus, alioquin non conſonaret motus hominis exterioris homini interiori idcirco ad eandem virtutem ſpectat moderatio exterioris motus in ordine ad perſonam intus, quamuis non de facto, tamen de debito bene diſpoſitam. Ita quod omni fictione ſemota, ad veritatem ſpectat moderari exteriorem motũ ſic, vt conſonet bonæ diſpoſitioni, quę eſt, aut eſſe debet, in interiori homine. Et ſic decor exterioris motus ab his duabus virtutibus ſufficienter manat.

Lib. 1. ca. 19. in fi. tom. 1.

QVAESTIO CLXVIII.

De modeſtia ſecundum quod conſiſtit in exterioribus motibus corporis, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandũ eſt de modeſtia ſecundum quod cõſiſtit in exterioribus motibus corporis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ in exteriorib' motibus corporis, qui ſerio aguntur, poſſit eſſe virtus & vitium.
¶ Secundo, Vtrum poſſit eſſe aliqua virtus circa actiones ludi.
¶ Tertio, De peccato quod ſit in exceſſu ludi.
¶ Quarto, De pctõ ex defectu ludi.

ARTICVLVS I.

Vtrum in exterioribus motibus corporis ſit aliqua virtus.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr quod in exterioribus motibus corporis non ſit aliqua virtus. Oĩs. n. virtus ptinet ad ſpiritualẽ animæ decorẽ, ſm illud Pſal. 44. Oĩs gloria eius filię regis ab intus, glo.* idest, in conſciẽtia, ſed motus corporales nõ ſunt ab intus, ſed exterius. ergo circa hmõi motus non põt eſſe virtus.

¶ 2 Præterea. Virtutes nõ in ſunt nobis à natura, vt patet per Phil. in 2. Ethic.* ſed motus corporales exteriores inſunt hominibus à natura, ſm quam quidam ſunt velocis motus, & quidam tardi motus, & idẽ eſt de alijs differẽtiis exteriorũ motuum. ergo circa tales motus non attendit aliqua virtus.

¶ 3 Præterea. Omnis virtus moralis eſt circa actiones quæ ſunt ad alterum, ſicut iuſtitia, vel circa paſſiones, ſicut temperantia & fortitudo, ſed exteriores motus corporales non ſunt ad alterum, neque etiam ſunt paſſiones. ergo circa eos non eſt aliqua virtus.

¶ 4 Preter. In oĩ opere virtutis eſt ſtudiũ adhibendũ, vt ſupra dictũ eſt, † ſed adhibere ſtudiũ in diſpoſitione exteriorũ motuũ eſt vituperabile. dicit. n. Ambroſ.* in 1. de offic. Eſt greſſus pbabilis, in quo ſit ſpẽs authoritatis, grauitatiſque pondus, tranquillitatis veſtigiũ, tñ ſi ſtudiũ deſit atq; affectatio, ſed motus ſit purus ac ſimplex. ergo videtur quod circa cõpoſitionẽ exteriorũ motuũ non cõſiſtat virtus.

F SED CONTRA eſt, quod decor honeſtatis pertinet ad virtutem, ſed compoſitio exteriorum motuum pertinet ad decorem honeſtatis. dicit. n. Ambr. in 1. de offic. *Sicut molliculũ & infractũ, aut vocis ſonũ, aut geſtũ corporis nõ probo, ita nec agreſtem, aut ruſticã naturã imitemur, effigies eius formula diſciplinæ, forma honeſtatis eſt. ergo circa cõpoſitionẽ exteriorum motuum eſt virtus.

RESPONDEO Dicendũ, quod virtus moralis cõſiſtit in hoc, quod

G ea q̃ ſunt hominis, per rationem ordinantur. Manifeſtum eſt autem quod exteriores motus hominis ſunt per rationem ordinabiles, ad imperium enim rationis exteriora membra mouẽtur. Vnde manifeſtum eſt, quod circa horũ motuum ordinationẽ virtus moralis conſiſtit. Ordinatio autem horum motuum attẽditur quantum ad duo. Vno quidem modo, ſecundum conuenientiam perſonæ, alio modo, ſecundum conuenientiam ad exteriores perſonas, negotia, ſeu loca. Vnde dicit Ambroſ. in lib. de offic.* Hoc eſt pulchritudi-

Lib. 1. ca. 19. circa finem, tom. 1.

H nem viuendi tenere, conuenientia cuique ſexui & perſonæ reddere. & hoc pertinet ad primum. Quantum autem ad ſecundum, ſubditur. Hic ordo geſtorum optimus, hic ornatus ad omnẽm actionem accommodus. Et ideo circa huiuſmodi exteriores motus ponit Andronicus duo, ſcilicet ornatum, qui reſpicit conuenientiam perſonæ: vnde dicit, quod eſt ſcientia circa decens in motu & habitudinẽ, & bonam ordinationem, quæ reſpicit conuenientiam ad diuerſa negotia, & ea quæ circunſtant. Vnde dicit, quòd eſt experientia ſeparationis, ideſt, diſtinctionis actionum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus exteriores ſunt quædam ſigna interioris diſpoſitionis, ſecũdum illud Eccleſiaſt. 19. Amictus corporis, & riſus dentium, & greſſus hominis, enuntiant de illo. Et Ambr. dicit in 1.* de offi. quod habitus mentis in corporis ſtatu cernitur, & quod vox quædam animi eſt corporis motus.

I

Lib. 1. ca. 18. parum ante med. tom. 1.

AD SECVNDVM dicendum, quod quis ex naturali diſpoſitione habeat homo aptitudinem ad hanc, vel ad illam diſpoſitionem exteriorum motuum, tamẽ quod deeſt naturæ, poteſt ſuppleri ex induſtria rationis. Vnde Ambr. dicit in 1.* de offi. Motum natura informat. Siquid ſane in natura vitij eſt, induſtria emendet.

Lib. 1. ca. 18. a med. to. 1.

AD TERTIVM Dicendum, quod ſicut dictum eſt, † exteriores motus ſunt quædam ſigna interioris diſpoſitionis, quæ præcipue attenditur ſm animę paſſiones, & ideo moderatio exteriorum motuum requirit moderationem interiorum paſſionum. Vnde Ambroſ. dicit

† In ſol. ad 1. arg. præced.

K in 1. † de offi. quod hinc, i. ex motibus exterioribus, homo cordis noſtri abſconditus aut leuior, aut iactantior aut turbidior, aut grauior, aut conſtantior, & purior, & maturior ęſtimatur. Per motus etiam exteriores alij homines de nobis iudicium capiunt, ſecundum illud Eccleſiaſtici 19. Ex uiſu cognoſcitur uir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus. Et ideo moderatio exteriorum motuum, quodammodo ad alios ordinatur, ſecundum illud quod Auguſt. dicit in regula.* In omnibus motibus veſtris nihil fiat, quod cuiuſquam offendat aſpectum, ſed quod veſtram deceat ſanctitatem. Et ideo moderatio exteriorum motuum poteſt reduci ad duas virtutes, quas Philoſoph. tangit in 4.* Eth. Inquantum enim per exteriores motus ordinamur ad alios,

Lib. 1. ca. 18. ante mediũ tom. 1.

In 3. regul. ante mediũ tom. 8.

Lib. 4 Eth. c. 6. & 7. to. 5.

pertinet

pertinet exteriorum motuum moderatio ad amicitiam vel aſſabilitatem, quæ attenditur circa delectationes & triſtitias, quæ ſunt in verbis & factis in ordine ad alios quibus homo cõuiuit. Inquantum vero exteriores motus ſunt ſigna interioris diſpoſitionis, pertinet eorum moderatio ad virtutem veritatis ſecundum quam aliquis talem ſe exhibet in verbis & factis, qualis eſt interius.

AD QVARTVM dicendum, quod in compoſitionem exteriorum motuum ſtudium vituperatur, per ꝙ aliquis fictione quadam in exterioribus motibus vtitur, ita quod interiori diſpoſitioni non conueniát. Debet tamen tale ſtudium adhiberi, vt ſi quid in eis inordinatum eſt, corrigatur. Vnde Amb. dicit in li.* de officijs. Ars deſit, non deſit correctio.

*Lib. 1. c. 18. paruũ a med. tom. 4.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ ſexageſimę octauæ Articulum ſecundum.*

815

4. diſt. 16. q. 5. ar. 2. qõ 1. cor. Et 3. cõ. c. 25. Et iſa. 3. lec. 5. prin. Et 4. Ethico. lec. 16. prin. Lib. 1. ca. 23. in med. to. 1.

IN artic. 2. q. 168. aduerte duo. Primo quòd nomine ludi in propoſito uenit tam ludus, qui conſiſtit in factis, quam iocus q̃ conſiſtit in verbis, eadem enim eſt ratio vtriuſque moris. Secundo, ſpecialiter in reſponſione ad primũ quòd prædicatores diuini uerbi peccant, recreationis gratia dicendo aliquod ridiculum inter prædicandum, ſi Ambroſius & author uerum dicũt, & ratio Tulliana admittitur, ſcilicet quãdo rei dignitas adimit facultatem iocandi. Nulla enim dignitas maior doctrina diuina, quam prædicatores enuntiant.

†1. 2. q. 55. arti. 4. Homil. 6. in Mar. a med. tom. 2.

Lib. 10. ca. 6. ante mediũ, tom. 5. Lib. 3. c. 4. tomo 5. Lib. 2. ca. ule. in fine, to. 1 Lib. 4. cap. 8. Ethi. tom. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum in ludis poſſit eſſe aliqua virtus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ in ludis nõ poſſit eſſe aliqua virtus. Dicit enim Amb. in 2.* de offic. Dominus ait. Væ vobis qui ridetis, quia flebitis. Nõ ſolum ergo profuſos ſed etiam omnes iocos declinandos arbitror, ſed illud qđ poteſt virtuoſe fieri non eſt totaliter declinandum. non ergo circa ludos poteſt eſſe virtus.

¶ 2 Præterea. Virtus eſt, quã Deus in nobis ſine nobis operatur, vt ſupra † habitum eſt, ſed Chryſoſt. * dicit, Non dat Deus ludere, ſed diabolus. Audi quid ludentes paſſi ſunt, Sedit populus mãducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. ergo circa ludos non poteſt eſſe virtus.

¶ 3 Præterea. Philoſo. dicit in 10. † Eth. quod operationes ludi non ordinantur in aliquid aliud, ſed ad virtutem requiritur, vt propter aliud eligens operetur, ſicut patet per Philoſo. in* 3. Ethico. ergo circa ludos non poteſt eſſe aliqua virtus.

SED CONTRA eſt, quod Auguſtin.* dicit in 2. muſicæ. Volo tandem tibi parcas. Nam ſapiẽtem decet interdum remittere aciem rebus agendis intentam, ſed iſta remiſsio animi a rebus agendis, fit per ludicra verba & facta. ergo his vti interdum ad ſapientem & uirtuoſum pertinet. Philoſop. * etiam ponit virtutem eutrapeliæ circa ludos, quam nos poſſumus dicere iucunditatem.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut homo indiget corporali quiete ad corporis reſocillationem, quia non poteſt continue laborare propter hoc, quod habet finitam virtutem, quæ determinatis laboribus proportionatur, ita etiam eſt ex parte animæ, cuius etiam eſt virtus finita ad determinatas operationes proportionata. Et ideo quando vltra modum ſuum in aliquas operationes ſe extendit, laborat, & ex hoc fatigatur, præſertim quia in operationibus animę ſimul etiã laborat corpus, in quantum ſcilicet anima intellectiua vtitur uiribus per organa corporea operantibus. Sunt autem bona ſenſibilia connaturalia homini, & ideo quando anima ultra ſenſibilia eleuatur operibus ratio-

A nis intenta, naſcitur exinde quædam fatigatio animalis, ſiue homo intendat operibus rationis practicæ, ſiue ſpeculatiuæ, magis tamen ſi operibus contemplationis intendat, quia per hoc magis à ſenſibilibus eleuatur, quamuis forte in aliquibus operibus exterioribus rationis practicæ maior labor corporis conſiſtat. In vtriſque tamen tanto aliquis magis altero fatigatur, quanto vehementius operibus rationis intendit. Sicut autem fatigatio corporalis ſoluitur per corporis quietem, ita etiam oportet, quòd fatigatio animalis ſoluatur per animæ quietem. Quies autem animæ eſt delectatio, vt ſupra * habitum eſt cum de paſsionibus ageretur, & ideo remedium contra fatigationem animalem adhibetur per aliquam delectationem, intermiſſa intentione ad inſiſtendum ſtudio rationis. Sicut in collationibus * patrum legitur, quod Beatus Ioannes Euangeliſta, cum quidam ſcandalizarentur, quod eum cum diſcipulis ſuis ludentem inuenerant, dicitur mandaſſe uni eorum, qui arcum gerebat, ut ſagittam traheret. Quod cum pluries feciſſet, quæſiuit vtrũ hoc continue facere poſſet, qui reſpondit, quod ſi hoc continue faceret, arcus frangeretur. Vnde Beatus Ioannes ſubintulit, quod ſimiliter animus hominis frangeretur, ſi numquam a ſua intentione relaxaretur. Huiuſmodi autem dicta, vel facta, in quibus non quæritur niſi delectatio animalis, uocantur ludicra, uel iocoſa, & ideo neceſſe eſt talibus interdum vti, quaſi ad quandam animæ quietem. Et hoc eſt quod Philoſoph.* dicit in 4. Ethicor. quod in huius uitę conuerſatione quædam requies cum ludo habetur, & ideo oportet interdum aliquibus talibus vti. Circa quæ tamen videntur tria eſſe præcipue cauenda, quorum primum, & principale eſt, quod prędicta delectatio non quæratur in aliquibus operationibus vel verbis turpibus, uel nociuis. Vnde Tullius * dicit in 1. de offic. quod unum genus iocandi eſt illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum. Aliud autem attendendum eſt, ne totaliter grauitas animæ reſoluatur. Vnde Ambroſi. † dicit in 1. de offic. Caueamus ne dum relaxare animum uolumus, ſoluamus omnem harmoniam, quaſi concentum quendam bonorum operum. Et Tullius † dicit in 1. de offic. quod ſicut pueris non omnem ludendi licentiam damus, ſed eam quæ ab honeſtis actionibus non ſit aliena, ſic in ipſo ioco aliquod probi ingenij lumen eluceat. Tertio autem attendendum eſt, ſicut & in omnibus humanis actibus, vt congruat perſonæ, tempori, & loco, & ſecundum alias circunſtantias debite ordinetur, ut ſcilicet ſit tempore & homine dignus, vt Tullius * dicit ibidem. Huiuſmodi autem ſecundum regulam rationis ordinantur. Habitus autem ſecundum rationem operans eſt virtus moralis, & ideo circa ludos poteſt eſſe aliqua uirtus, quam* Philoſoph. eutrapeliam nominat. Et ſic dicitur aliquis eutrapelius a bona conuerſione, quia ſcilicet bene conuertit aliqua dicta, uel facta in ſolatium, & inquantum per hanc virtutem homo refrænatur ab immoderantia ludorum, ſub modeſtia continatur.

1. 2. q. 25. ar. 2. & qõ. 31. ar. 1. ad 2.

B

* In collatione 24. ca.

Lib. 4. cap. 8. tom. 5.

C

†Lib. 1. in c. de ſcurrilitate. & facetia in princ.

Lib. 1. ca 20. circa princi. tom. 1.

Lib. 1. immediate ante c. de ſcurrilitate.

D

Loco iam dicto.

Lib. 4. Ethic. ca 8. tom. 5. In corpo. ar.

E

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut dictum* eſt, iocoſa debent congruere negotiis & perſonis. Vnde Tullius † dicit in 1. Rhetor. quod quando auditores ſunt defatigati, nõ eſt inutile ab aliqua renoua, aut ridiculoſa oratorem incipere, ſi tamen rei dignitas non adimit iocandi facultatem. Doctrina autẽ ſacra maximis rebus intendit, ſecundum illud Prouer. 8. Audite, q̃m de reb⁹ magnis locutura ſum. Vnde Ambr. nõ excludit uniuerſaliter iocum à cõuerſatione humana, ſed a doctrina ſacra vnde p̃mittit. Licet interdum honeſta ioca ac ſuauia ſint, tamen ab eccleſiaſtica abhorrẽt regula, q̃m in ſcripturis ſanctis non reperimus

Lib. 1. de Inuentione. inter princi. & medium Lib. 1. offi. c. 23. in princ. tom. 4.

ea quẽadmodũ uſurpare poſſim⁹.

Ad ſecundum dicẽdũ, ꝙ verbũ illud Chryſoſtomi, eſt intelligendũ de illis, q inordinate ludis vtuntur, & præcipue eorũ qui finem in delectatione ludi conſtituũt. Sicut de quibuſdam dicitur Sapien. 15. Aeſtimauerunt eſſe ludum vitam noſtram, contra quos G dicit Tullius in 1.* de offi. Nõ ita generati a natura ſum⁹, ut ad ludũ & locum facti eſſe videamur ſed ad ſeueritatem potius, & ad quædam ſtudia grauiora atq; maiora.

Ad tertium dicendum, ꝙ ipſæ operationes ludi, ſm ſuam ſpeciem non ordinãtur ad aliquẽ finẽ, ſed delectatio quæ in talibus actibus habetur, ordinatur ad aliquam animæ recreationẽ & quietem, & ſecũdum hoc, ſi fiat moderate, licet vti ludo. Vnde Tulli⁹ dicit *in 1. de offi. Ludo & ioco uti qdẽ licet, ſed ſicut ſomno & quietibus cæteris tunc cum grauibus, ſeriiſque rebus ſatis fecerimus.

Articvlvs III.

Vtrum in ſuperfluitate ludi poſſit eſſe peccatum.

Ad tertium ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ in ſuperfluitate ludi nõ poſſit eſſe peccatũ. Illud. n. quod excuſat a pctõ, non dr̃ eſſe peccatum, ſed ludus qñque excuſat a pctõ. Multa. n. ſi ſerio fierẽt, grauia pctã eſſent, quę quidem ioco facta vel nulla, vel leuia ſunt. ergo uidetur ꝙ in ſuperabundantia ludi nõ ſit peccatum.

¶ 2 Præterea. Omnia alia uitia reducuntur ad ſeptem uitia capitalia vt Greg.* dicit 31. mor. ſed ſuperabundantia in ludis non uidetur reduci ad aliquod capitaliũ uitiorũ. ergo videtur ꝙ nõ ſit peccatũ.

K ¶ 3 Præterea. Maxime hiſtriones in ludo uident̃ ſuperabundare, q totã ſuã uitam ordinant ad ludendum. Si ergo ſuperabundantia ludi eſſet peccatum, tunc omnes hiſtriones eſſent ĩ ſtatu peccati. Peccarent ẽt omnes qui eorũ miniſterio vterentur, vel qui eis aliqua largirent̃, tanquam peccati fautores quod vr̃ eſſe falſum. Legitur. *n. in uitis patrũ, ꝙ B. Paphnutio reuelatũ eſt, ꝙ quidã ioculator futurus erat ſibi cõſors in uita futura.

G Sed contra eſt, quod ſuper illud Prou. 14. Riſus dolori miſcebit̃, & extrema gaudij luctus occupat, dicit* gl. luctus perpetuus, ſed in ſuperfluitate ludi eſt inordinatus riſus, & inordinatũ gaudiũ. ergo eſt ibi peccatũ mortale, cui ſoli debetur luctus perpetuus.

Respondeo Dicendum, ꝙ in oĩ eo ꝙ eſt dirigibile ſm rõnẽ, ſuperfluum dr̃, ꝙ regulã rõnis excedit. Diminutũ aũt dr̃ ſm ꝙ deficit a regula rõnis. Dictũ * eſt aũt ꝙ ludicra, ſiue iocoſa verba, vel facta ſunt dirigibilia ſm rõnẽ, H & ideo ſuperfluum in ludo accipitur, quod excedit regulã rationis, quod quidem poteſt eſſe dupliciter. Vno mõ, ex ipſa ſpecie actionum, quæ aſſumuntur in ludum, quod quidem iocandi genus ſm Tulliũ* dicitur eſſe illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum, quãdo. ſ. vtitur aliquis cauſa ludi turpibus uerbis, uel factis, vel etiam his quæ uergunt in proximi nocumẽtum, quæ de ſe ſunt peccata mor I talia, & ſic patet ꝙ exceſſus in ludo eſt peccatum mortale. Alio autẽ modo põt eſſe exceſſus in ludo ſm defectum debitarum circũſtãtiarum, puta, cum aliqui utuntur ludo, vel tẽporibus, vel locis indebitis, aut ẽt pręter conuenientiam negotij, ſeu perſonæ, & hoc qdẽ qñque põt eſſe peccatum mortale propter vehementiam affectus ad ludum, cuius delectationẽ præponit aliquis dilectioni Dei, ita ꝙ cõtra præceptũ Dei, vel Eccleſię K talibus ludis uti nõ refugiat. Quãdoque autem eſt peccatum veniale, puta, ſi aliquis non tantum afficitur ad ludũ, ꝙ propter hoc uelit aliquod contra Deũ committere.

¶ Super quæſtionis centeſimę ſexageſimæ octauę Articulum tertium.

In art. 3. eiuſdem q. 168. dubia occurrunt circa exceſſum ludi. Et primum eſt dubium circa illud, Exceſſus ludi eſt peccatum mortale, quando cauſa ludi utitur, quis turpibus uerbis, vel factis uidetur. n. hoc falſum, tum quia turpiloquium nõ eſt ex ſe peccatum mortale, & ſi cauſa ludi addatur, non fiet etiã peccatum mortale, & eadẽ eſt ratio de turpibus factis. Mult. n. ſunt turpia facta, q non ſunt ſm ſe mortalia, quibus ſi apponatur ꝙ fiant cauſa ludi, non fiunt mortalia, cum finis iſte non dicat ſm ſe ſpeciem mortalis peccati, ſed potius alleuiet multa, quæ ſi ſerio fierẽt, grauiora eſſent. Aut igitur litera eſt falſa, aut ſpecificari debet quæ ſunt iſta turpia verba, uel facta, quæ ſi cauſa ludi fiãt, reddunt ludum peccatũ mortale.

Lib. 1. in ca. Fontem omnis eſſe modeſtiæ ut appetitus obediat rationi

Eodem loco nunc pro ximo dicto.

¶ Secundum dubium eſt circa illud, Exceſſus in ludo eſt peccatum mortale, quando utitur aliquis cauſa ludi his quæ vergunt in proximi nocumentũ. Apparet n. ex hoc, ꝙ quicunque vtitur in ludo actionibus lucroſis, cũ hæ vergant in proximi, aut ſuiipſius nocumẽtum, peccat mortaliter. Et ſi hoc conceditur: ſequitur primo, quod ludens ad ſphæram paruam, vel magnam vel ſcachos, interpoſita pecunia a partibus pro uictore, peccaret mortaliter, ꝙ durum ualde vr̃.

816

4. Eth. lect. 16.

Li. 31. ca. 31.

¶ Tertium dubiũ eſt circa peccatum in ludo ex parte circunſtãtiarum, an ſolum ꝓpter uehemẽtiam affectus ad ludum reddatur ludus peccatũ mortale ex circunſtãtia. Et eſt ratio dubij, quia hęc ſola cã in litera tangitur, in oppoſitum autem vr̃, quia etiam ſine tam vehementi affectu ludere, rõne loci, puta in Eccleſia, eſt mortale, ut patet, ex ca, de uita & honeſt. ue. clerico. c. Cum decorem. Et ſimiliter rõne pſonæ, puta, clerici, ibidem capite. Clerici officia. Rõne ẽt temporis, puta, ſacri ludi laborioſi, & totius diei cõſumptiui, abuti vident̃ tpe diuinis dicato. Et demũ rõne qualitatis ludi, puta, aleæ omnibus ſub pœna excommunicationis interdicti, ut patet 25. diſt. ca. Eps.

¶ Ad euidentiã horum præmittendũ eſt, quod licet author de ludo formaliter tractet, ac per hoc actiones, quatenus cauſa delectationis fiunt, cõſideret, nos tamẽ ut conſcientiæ ſatisfa F ciamus. de ludo etiam materialiter, etiam non cauſa delectationis facto tractandum duximus. Et ideo nullus admirari debet, ſi author tam breuis aliis diſputandi campum ampliorẽ reliquit. Ad primum ergo & ſecundum ſimul dubium dr̃, qđ author exponit ſeipſum, ſubiungendo illam determinationẽ reſtrictiuam. ſ. quæ de ſe ſunt peccata mortalia, ita quod non dicit, quando quis vtit̃ turpibus verbis, vel factis abſolute, & ſimiliter non dicit, qñ quis utitur his quæ vergunt in proximi nocumentum abſolute, ſed cum iſta reſtrictione ſubiuncta videlicet, quæ ex ſe ſunt peccata mortalia. Et hanc eandem ſententiam inſinuauit per pręcedentia verba, cum dixit, Vno modo, ex ipſa ſpecie actionum quæ aſſumuntur in ludum. Vnde authoris doctrina non eſt, quod turpia uerba, vel facta reddant ludum peccatum mortale, ut ratio in oppoſitum bene probat, ſed quod turpia verba vel facta quæ de ſe ſunt peccata mortalia, reddũt ludum peccatũ mortale ex ipſa ſpecie actionum, quæ aſſumuntur ad ludum: Et ideo abſque alia probatione ſubdit, Et ſic patet, quod exceſſus in ludo eſt peccatum mortale. Talis ſiquidem in ludo exceſſus, ut ſcilicet aſſumat actiones, quæ de ſe ſunt peccata mortalia ad ludum, manifeſte monſtrat ludum eſſe peccatum mortale. Numerauit autem in litera author tria genera actionum talium, ſcilicet turpia uerba, quæ de ſe ſunt mortalia, turpia facta, quę de ſe ſunt mortalia, & ea quę uergunt in nocumentum proximi ſimiliter de ſe ſũt mortalia. Sunt autẽ turpia uerba de ſe mortalia inuitatoria verba ad mortalem laſciuiam. Nam ſi quis ut alijs delectationem ingerat, mulierem inuitet ad adulterium, aut fornicationem, aut quod peius eſt, committeret, tam iocus, quam ludus peccatum mortale eſſet. Turpiloquio aut ſimplici utendo aut aliquẽm minus honeſtum geſtum faciendo vt alijs delectationem ingerat, graue eſt, & fugiendum valde, non tamen mortale ex ſuo genere. Apoſtolus enim non replicauit ad Ephe. 5. inter peccata excludentia a regno cœlorum turpiloquium, cum tamẽ illud inter alia connumeraſſet tunc peccata. Et per hoc patet ſolutio primi dubij.

In 1. parte in cap. de S. Paphnutio, fo. 23. in principio libri.

*Glo. interlinearis ibidem.

Art. præced.

Li. 1. de Offi. c. de ſcurrilitate & facetia.

¶ Ad ſm dubium, ꝙ ꝓpter ludũ ex cupiditate lucri difficile

redditur

redditur, dr̃ prǽmittendo ꝙ ludere ex auaritia non vocatᷣ ex hoc ꝙ hõ nõ luderet niſi appoſita pecunia. Hoc.n. nõ eſt ſufficiens auaritiæ ſignũ, qm̃ aliunde hoc prouenit, ex eo.ſ. quod vult quis quod in veritate ludatur, & cum ludus velut quædã ſit pugna, victoria vere delectabilis ſit, ex hoc ipſo ꝙ ille cum quo luditur in veritate fecit ꝙ potuit, tñ ſuccubuit. Nõ creditur aũt ꝙ in ueritate ludatur niſi pecunia inter iaceat ꝑdenda. Et ſimiliter nõ vocatᷣ qs ludere ex auaritia, ex eo ꝙ vellet uincere, hoc.n. ludo ſuppoſito, eſt naturalis appetitus effectus, tũ quia ut dictũ eſt, ludus in quadam pugna ludentium conſiſtit, tum quia naturaliter homo refugit defectum in quo conſiſtit perdere, & appetit excellentiã in qua conſiſtit uincere*. Sed vocatur quis ludere ex auaritia, qñ principale motiuum ad ludendum eſt lucrum, quod quiſque de ſeipſo optime nouit, quã do ex tali intentione principaliter mouetᷣ. Et hi proprie non vocantur ludere, quoniam finis ludi, quæ delectatio eſt, nõ mouet illos, ſed abuſores ſunt ludi ad turpe lucrum, negotiatoreſque per ludum potius appellãdi sũt. De huiuſmodi igitur appellato ludo ob auaritiam, iuxta doctrinam authoris, in hoc loco dicendũ eſt, quod non eſt pec catum mortale ſecũdum ſe. Et ratio eſt, quia non aſſumit actum ſecundum ſe mortalem ex nocumento proximi, ſed actum auaritię ex parte cupiditatis, & modi turpis multipliciter. Ad cuius claram intelligentiam recolito ex ſupradictis in q. 118. ar. 3. & 4. quòd auaritia, ut opponitur iuſtitiæ eſt ſecundum ſe peccatum mortale, vt autem opponitur liberalitati, non eſt ſecundum ſe peccatum mortale, niſi forte quia finis vltimus ponitur in pecunia. Actus igitur auaritię in ludo interueniens, ſi ſm̃ ſe eſt mortalis, oportet uel ꝙ contrarietur iuſtitię (conſtat autem, abſolutè loquendo, qđ nullius iuſtitia uiolatur ex hoc, quod duo domini rerũ ſuarum libere exponunt illas damno, uel lucro, per uiam ludi, q. ſcienti & uolenti libere in his quorum eſt pro ſua uoluntate dominus, nõ fit iniuria, uterque autẽ ſcit, & uult pecuniam ſuam, cuius eſt libere pro ſua uoluntaria diſpoſitione dominus, tali lucro, vel damno, per talẽ uiã ſ. ludi, exponere, non eſt igitur hic auaritia, quę iuſtitiæ contrariatur) Vel quæ ſic cõtrarietᷣ liberalitati, ꝙ finem vltimum in pecuniæ lucro ponat. Sed conſtat, ꝙ hoc cum ad interiorem affectum ludentis ſpectet, nõ oportet uniuerſaliter eſſe uerum, nec per ſe ptinet ad rõnem ludi. Et ꝓpterea excluſa vtraque mortali auaritia a ludo ob auaritiã, ſequitur quod non eſt ſm̃ ſe mortale peccatum ludere principaliter ad cupiditatem lucri, ſed eſt peccatum graue ac turpe Nã ex ipſa cupiditate lucri ex inordinata uia peccatũ eſt non paruum. Ex eo uero qđ homo a rationis induſtria, qua pecunia comparanda eſt & cõſeruãda, ſe deijcit, & fortuito euẽtui conſeruationẽ, perditionẽ, & acquiſitionem pecuniæ ſubmittit, turpis efficit, & tanto turpior, quanto ab his lucrari intendit, quibus bñ faciendũ eſt ſ. amicis, vt Ariſtoteles dixit. Et ꝓpterea turpe lucrũ appellatur, ꝙ ludo acquiritur. Similę autẽ iudicium eſt de vocatis commiſſis, ſcilicet cum aliqui diſputantes de aliquo euẽtu futuro cõmittunt ſuas pecunias, vt ſi euenerit pars affirmatiua lucretur mille, ſi negatiua ꝑdat tantudẽ vel minus, ꝓut ſpes maior ꝓ altera parte eſt. Deteſtãda quippe ſunt hmõi, mortalia tñ pctã ſm̃ ſe nõ sũt. Et hæc dicimus ſtando infra morales limites, hoc eſt, ſecluſis legib & fraudib. & aliis malis circunſtantiis.

Lib. 31. Moral. 31.

Art. præced.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ aliqua ſunt peccata propter ſolam intentionem, quia. ſ. in iniuriã alicuius fiunt, quam quidem intentionem excludit ludus, cuius intentio ad delectationem fertur, nõ ad iniuriam alicuius, & in talibus ludus excuſat a peccato, vel peccatũ diminuit. Quædam vero ſunt quę ſecundum ſuam ſpeciem ſunt peccata, ſicut homicidiũ, fornicatio & ſimilia, & talia nõ excuſantur ꝑ ludum, quinimmo ex his ludus redditur flagitioſus, & obſcœnus.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ſuperfluitas in ludo pertinet ad ineptam lætitiam, quã Gregorius* dicit eſſe filiam gulæ. Vñ Exodi. 37. dr̃. Sedit populus mãducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.

Ad tertium dicẽdũ, ꝙ ſicut dictũ* eſt, ludus eſt neceſſarius ad cõuerſationẽ humanæ vitæ. Ad oĩa aũt quæ ſunt vtilia conuerſationi humanæ, deputari poſſunt aliqua officia licita, & ideo etiã officiũ hiſtrionum, quod ordinatur ad ſolatium hominibus exhibendum, nõ eſt ſm̃ ſe illicitũ, nec ſunt in ſtatu peccati, dũ mõ moderate ludo vtãtur. i. non vtendo aliqbus illicitis verbis, vel factis ad ludũ & non adhibẽdo ludum negotiis & temporibus indebitis. Et quamuis in rebus humanis nõ vtantur alio officiò per comparationẽ ad alios homines, tñ per comparationẽ ad ſeipſos & ad Deũ alias habẽt ſerioſas & virtuoſas operationes, puta, dum orãt, & ſuas paſſiones & operationes cõponunt, & qñq; ẽt pauperibus eleemoſynas largiunẽ. Vnde illi q moderate eis ſubueniũt non peccant, ſed iuſte faciũt, mercedem miniſterii eorũ eis tribuẽdo. Si qui aũt ſuperflue ſua in tales cõſumunt, vel ẽt ſuſtẽtãt illos hiſtriones qui illicitis ludis vtuntur, peccãt, quaſi eos ĩ peccato fouentes. Vnde Aug.* dicit ſuper Ioannem, ꝙ donare res ſuas hiſtrionibus, vitium eſt immane, niſi forte aliquis hiſtrio eſſet in extrema neceſſitate, in qua eſſet ei⁹ ſubueniẽdum. Dicit.n. Amb. in lib.* de officio. Paſce fame morientem. Quiſquis enim paſcendo hominẽ ſeruare poteris, ſi nõ paueris, occidiſti.

Tract. 100. in Ioan. parũ ante medium, to. 9.

* Refertur diſt. 86. c. Paſce.

Articulus IIII.

Vtrum in defectu ludi cõſiſtat aliquod peccatum.

Ad quartum ſic ꝓcedi tur. Videtur ꝙ ĩ defectu ludi non cõſiſtat aliquod peccatum. Nullum.n. pctm̃ interdicitᷣ pænitenti, ſed Auguſt.* dicit de pænitente loquens. cohibeat ſe à ludis, à ſpectaculis ſæculi, qui perfectam conſequi vult remiſsionis gratiam. ergo in defectu ludi non eſt aliquod peccatum.

¶ 2 Præterà. Nullum peccatũ ponitur in cõmmendatione ſãctorũ ſed in commendatione quorundã ponitur ꝙ a ludo abſtinuerũt. dicitᷣ enim. Hierem. 15. Non ſed in cõſilio ludentium. & Tobiæ 3. dicitur. Nũquã cũ ludẽtibu⁹ miſcui me, neq; cũ his q in leuitate sẽſus ambulãt, participẽ me ꝓbui. ergo in defectu ludi nõ põt eẽ peccatũ.

¶ Ad dubium tertiũ dr̃, quòd ad cauſam in litera allatam reducuntur omniũ circunſtantiarum corruptiones per ſe ad ludum pertinentes. Nã niſi ex affectu ludi, ſed aliunde proueniant, per accidens ad ludi peccatum cõcurrent, ut de ſe patet. Ex affectu autem ludi, niſi ſit tantus, qđ ducat in contemptũ expreſſum vel interpretatiuum Dei: aut legis canonicæ, vel ciuilis, nulla apparet circunſtantię mortalis deformitas, quoniam omnis talis deformitas ad aliquid dictorum ſpectat. Continet ergo aſſignata in litera cauſa omnium circunſtantiarum maculas. Ad ſingulas autem obiectiones deueniendo, dicitur ꝙ in loco ſacro iocari quidem, licet non deceat, quia tamen hoc nõ dicit notabilem iniuriã loci ſacri, peccatum mortale non eſt ſm̃ ſe. Ludere autem ex cauſa rationabili, puta, ſi aliqua neceſſitate infirmum ibi oportet ludere vt non dormiat, nullum peccatũ eſt. Et inde uidetur cum tempore belli clauſi ſunt fideles in eccleſia, & ſani egent excuſſione otij, aut ſomni per aliquẽ honeſtum ludum, qm̃ conceſſo principali, hoc eſt, habitatione tunc in loco ſacro, conceſſa quoque intelliguntᷣ acceſſoria honeſta. Sine rõnabili autẽ cauſa ex leuitate animi ludere in loco ſacro, in his ludis qui nõ ſunt ſpecialiter prohibiti, & ſine ſcandalo, & ſine actibus indecentẽ a loco facientibus, veniale vĩ ſm̃ authoris hic doctrinam, quoniam nullius legis contemptus hic interuenit. Secus in ſpecialiter prohibitis, ut ſunt ludi theatrales, & ſimiles in quibus cõtẽptus interpretatiu⁹ ſaltem legis canonicæ ipſo facto interuenire uidetur. De circunſtantia aũt perſonę, eadem diſtinctione utendum eſt, ꝙ. ſ. rõnabili ſubſiſtente cauſa, etiam ad aleas ludere poteſt clericus ſine ſcandalo, puta, ſi infirmus nõ poteſt alia uia a ſomno auerti. Ex leuitate autem & ſine ſcandalo ludere clericis, ueniale ẽ niſi ex natura actus qui aſſumitur in ludum, repugnet clerico ut aſſumere arma, laruas, & huiuſmodi. Tunc n. iuxta ſpeciẽ, & repugnantiam actuum aſſumptorum ad ludum iudicandum eſt de mortali & ueniali, an inducant cõtemptum inter-

4. Ethic. lect. 6.

Lib. de vera & falsa pœnite. cap. 15. & medio, to. 4.

pretitium & clericalis dignitatis, & canonicæ legis. De temporis autem circunſtantia verum eſt illicitos propter tempus eſſe ludos laborioſos, aut quaſi totius diei conſumptiuos, etiam non omiſſa Miſſa, multo magis quam bella iuſta ſine neceſſitate, illicita tunc in diebus feſtis. Mortale tamen peccatum in huiuſmodi ludis non eſt, quoniam labores ludicri non ſeruiles, ſed liberales ſunt. Et conſumptio feſti, non omiſſis diuinis in vanis, nō cōtra, ſed præter præceptum feſtorum eſt.

Li.2.ca.7.Et li.4.c.8.t.5.

De qualitate demum ludi, ſciendum eſt, ꝙ aliud eſt loqui de ludo vt ludus eſt, & aliud de ludo ſecundū illius abuſum. Nam ludus quatenus ludus eſt, ex fine qui eſt delectatio animalis, quę in quiete rationabilis motus conſiſtit, penſandus eſt ita quod tanto melior eſt ludus, quanto fini conuenientior regula rationis ſeruata, quia ludus quanto magis fortunæ cō miſſus eſt, tanto cæteris paribus, accommodatior eſt quieti rationis, & quanto magis induſtrioſus, tanto minus quieti rationis ſenſuumque conuenit. Ideo abſolute loquendo, ludus ſcachorum peſſimus eſt in ordine ad proprium finem ludi, quamuis optimū ſit ad fugiendum otium, vel ſomnum, propter induſtriæ diligentiā magnam in eo requiſitam. Et per oppoſitum ludus alearum, hoc eſt, fortuitus, maxime conuenit fini. Sed quoniam abuſus ludi ad auaritiam freno eget, & legum eſt hos motus compeſcere, ideo ludos fortuitos leges prohibent, quoniam ipſis homines maxime abutuntur ad auaritiam. Quocirca ſi nō auaritię cauſa, ſed vere recreationis cauſa luditur ad aleam, & ſine ſcandalo, legis ratio ceſſat communi-

Lib.4.cap.8. parum a principio, to 5.

*Lib. 10.ca. 6.tom.5.

†Lib.9.c.10. a medio, tomo 5.

Lib.4.Eth.c. 6.tom. 5.

¶ 3 Pręterea. Andronicus ponit auſteritatem quam inter virtutes numerat, eſſe habitum ſecundum quem aliqui nec afferunt aliis delectationes collocutionum, neque ab his recipiunt, ſed hoc pertinet ad defectum ludi. ergo defectus ludi magis pertinet ad virtutem quam ad vitium.

SED CONTRA eſt, quod Philoſ. in* 2. & 4. Ethic. ponit defectum in ludo eſſe vitioſum.

RESPONDEO Dicendum, quod omne quod eſt cōtra rationem in rebus humanis, vitioſum eſt. Eſt autem contra rationem vt aliquis ſe aliis oneroſum exhibeat puta, dum nihil delectabile exhibet, & etiam eorum delectationes impedit. Vnde Seneca dicit. Sic te geras ſapienter quod nullus te habeat tamquam aſperum, nec contemnat quaſi vilem. Illi autem qui in ludo deficiunt, nec ipſi dicunt aliquod ridiculum, & dicentibus moleſti ſunt, quia ſcilicet moderatos aliorum ludos, non recipiunt & ideo tales vitioſi ſunt, & dicuntur duri & agreſtes, vt Philoſoph* dicit in 4. Ethicor. ſed quia ludus eſt vtilis propter quietem & delectationem Delectatio autem & quies non propter ſe quærūtur in humana vita, ſed propter operationem, vt dicitur in 10.* Ethi. ideo defectus ludi minus eſt vitioſus quā ludi ſuper exceſſus. Vnde Philo. dicit in 9. Ethi. quod pauci amici propter delectationē ſunt habēdi, quia parū de delectatione ſufficit ad uitam quaſi pro cōdimēto ſicut parū de ſale ſufficit in cibo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quia pænitentibus luctus indicitur ꝓ peccatis, ideo interdicitur eis ludus. Nec hoc pertinet ad uitium defectus, quia hoc ipſum eſt ſecūdum rationem, qđ in eis ludus diminuatur.

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ Hieremias ibi loquitur ſecundum cōgruentiam temporis, cuius ſtatus magis luctum requirebat. Vnde ſubdit. Solus ſedebam. quoniam amaritudine repleſti me. Quod autem dicitur Tobiæ 3. pertinet ad ludum ſuperfluum, quod patet ex eo quod ſequitur. Neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui.

AD TERTIVM dicendum, qđ auſteritas ſecundum quod eſt virtus nō excludit omnes delectationes, ſed ſuperfluas, & inordinatas. Vnde videtur pertinere ad affabilitatem, quam* Philoſo. amicitiā nominat, vel ad eutrapeliam ſiue iucunditatem, & tamen nominat & diſtinit eā ſic ſ'm conuenientiā, ad temperantiam, cuius eſt delectationes reprimere.

QVAESTIO CLXIX.

De Modeſtia, in duos articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderandum eſt de modeſtia ſ'm ꝙ conſiſtit in exteriori apparatu.

Et circa hoc quęrūtur duo

G ¶ Primo Vtrum circa exteriorem apparatum poſſit eſſe virtus & vitium.

¶ Secūdo, Vtrum mulieres peccēt mortaliter in ſuperfluo ornatu.

ARTICVLVS I.

Vtrum circa exteriorem ornatū poſſit eſſe virtus & vitium.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ circa exteriorē ornatū nō poſſit eſſe virt' & H vitium. Exterior.n. ornatus nō ineſt nobis a natura, vnde & ſ'm diuerſitatem temporū, & locorum variatur. Vnde Auguſt. dicit* in 3. de doct. chri. ꝙ talares & manicatas tunicas habere apud veteres Romanos flagitiū erat, nunc autē honeſto loco natis nō eas habere flagitiū ē ſed ſicut Philoſo.† dicit in 2. Ethic. naturaliter ineſt nobis aptitudo ad virtutes. ergo circa huiuſmodi non eſt virtus & vitium.

¶ 2 Præterea. Si circa exteriorem cultum eſſet virtus & vitium, oporteret ꝙ etiā ſuperfluitas in talibus eſſet vitioſa, & etiam defectus vitioſus, ſed ſuperfluitas in cultu exteriori nō videtur eſſe vitioſa, quia ſacerdotes & miniſtri in altaris ſacro miniſterio pretioſiſſimis veſtibus vtuntur. Similiter etiam defectus in talibus non videtur eſſe vitioſus, quia in laudem quorundam dicitur ad Hebr. 11. Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis non ergo videtur quod in talibus poſſit eſſe virtus & vitium.

K ¶ 3 Præterea. Omnis virtus aut eſt theologica, aut moralis, aut intellectualis, ſed circa huiuſmodi ñ cōſiſtit virtus intellectualis, quæ perficitur in aliqua cognitione veritatis. Similiter etiam nec eſt ibi virtus theologica, quæ habet Deum pro obiecto, nec eſt etiam ibi aliqua virtutum moraliū, quas* Philoſo. tangit. ergo videtur quod circa huiuſmodi cultum non poſſit eſſe virtus & vitium.

SED CONTRA Honeſtas ad virtutē ptinet, ſed i exteriori cultu cō-

ter. Et propterea laici qui ſic ludunt, vbi ciuili lege permittūtur, & canonica nunquam ſeruari uiſa eſt, excuſantur. Clerici autem vltra hoc, ſcandali rōnem habere tenentur quod ex eorum ludo naſci poteſt. Et ideo ubi tempore peſtis aut ægritudinis rōne, clerici ſoliti ſunt ſine ſcandalo ludere recreationis gratia ad chartas, vel tabellas cū aleis, nullum ex hoc crimen incurrerēt, qřa extra caſum & rōnē prohibentis legis ſumus & in his quæ ſolum ſunt mala, quia ꝓhibita propter abuſum conſuetudo excuſat. Dici quoq; poteſt, ꝙ qa canon ille quo ad laicos cōiter non ſeruatur, nec vnquam pontificia authoritate renouatus videtur, abrogatus ſit ex non vſu. Clerici vero ſi vere deſeruirent a lex iam contēptores eſſent legis, q̄ abrogatam quo ad ſe non putant, ſed potius renouatā & extēſam in capite Clerici Officia, extra, de vita & hon. cler.

818

Inf.q6.187. art.6 cor. Et quoli.10 ar. 14. Et opuſ. 58. cap. 8. Et Matt. 10. Et 1. Ti. lect. 2.

†Lib.3.c.12. circa finem, tom.3.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad vltimum, aduerte duos caſus, quibus dare hiſtrionibus eſt illicitū ſcilicet vel propter ſuperfluitatē, & hoc ſpectat ad prodigalitatis vitium: vel propter iniquitatem ludi, & hoc ſpectat ad idem vitiū, ad quod ludus ille ſpectat cū actione quæ ad ludū aſſumitur: quoniam, vt in litera dicitur, peccat vt fouens hiſtrionem in tali crimine. Et propterea iuxta exceſſum in primo, & iuxta qualitatem peccati in ſecundo, iudicari debet quando mortale, vel ueniale, & quando grauius, & quando minus graue eſt.

† Libro 2. in princ. to. 5.

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſexageſimæ nonę Articulum primum.

Lib.2. Ethi. c.7.tom.5.

IN art. 1. q. 169. nota diſtinctionem li-

tera

ſideraſ quædā honeſtas. dicit*. n. Amb. in 1. de offi. Decor corporis nō ſit affectatus, ſed naturalis, ſimplex, neglectus, magis quā expeditus, non pretioſis & albentibus ab intus veſtimentis, ſed communibus vt honeſtati, vel neceſſitati nihil deſit, nihil accedat nitori. ergo in exteriori cultu poteſt eſſe virtus & vitium.

Lib. 1. c. 16. poſt mediū, tom. 1.

RESPON. Dicendum, quod in ipſis rebus exterioribus, quibus homo vtitur non eſt aliquod vitium ſed ex parte hominis qui immoderate vtitur eis, quæ quidem immoderantia pōt eſſe dupliciter. Vno quidem modo, per comparationē ad conſuetudinem hominum, cū quibus aliquis viuit. Vnde dicit* Aug. in 3. confeſ. Quæ contra mores hominum ſunt flagitia, pro morum diuerſitate vitanda ſunt, vt pactum inter ſe ciuitatis & gētis cōſuetudine, vel lege firmatum, nullius, ciuis, aut peregrini libidine violetur. Turpis eſt enim omnis pars vniuerſo ſuo non cōgruens. Alio modo pōt eſſe immoderantia in vſu talium rerū ex inordinato affectu vtentis, ex quo quādoq; cōtingit quod homo nimis libidinoſe talibus vtatur ſiue ſecundū cōſuetudinem eorum cum quibus viuit, ſiue præter eorum conſuetudinem. Vnde Aug. dicit* in 2. de doctr. chriſt. In vſu rerum abeſſe oportet libidinem, quæ non ſolū ipſa eorūm, inter quos viuit, conſuetudine nequiter abutitur, ſed etiā ſæpe fines eius egreſſa, fœditatē ſuā quę inter clauſtra morū ſolemnium latitabat, flagitioſiſſima eruptione manifeſtat. Cōtingit autem iſta inordinato affectus tripliciter, quantum ad ſuperabundantiā. Vno modo, per hoc ꝙ aliquis ex ſuperfluo cultu veſtium hominum gloriā quærit, prout ſ. veſtes & alia hmōi pertinent ad quendā ornatum. Vnde Gregor. dicit* in quadam Homilia. Sunt nonnulli, qui cultum ſubtiliū pretioſarūq; veſtiū non putant eſſe peccatū, ꝙ videlicet ſi culpa non eſſet, nequaquam ſermo Dei tam vigilāter exprimeret, ꝙ diues qui torquebaſ apud inferos, byſſo & purpura indutus fuiſſet. Nemo quippe veſtimēta præcipua. ſ. excedētia ꝓpriū ſtatum, niſi ad inanem gloriā quęrit. Alio modo ſm quod homo ꝑ ſuperfluū cultum veſtium quęrit delicias ſecundum quod veſtis ordinatur ad corporis fomentum. Tertio ſecundum quod nimiam ſolicitudine apponit ad exteriorem veſtium cultum, etiam ſi non ſit aliqua inordinatio ex parte finis, & ſecūdum hoc Andronicus ponit tres virtutes circa exteriorē cultum ſcilicet humilitatem, quæ excludit intentionē gloriæ (vnde dicit, quod humilitas eſt habitus non ſuperabundans in ſumptibus & præparationibus) & per ſe ſufficientiam, quæ excludit intentionem delitiarum) vnde dicit, quod per ſe ſufficiētia eſt habitus contentus quibus oportet, & determinatiua eorū, quæ ad viuere conueniunt, ſecundum illud Apoſt. 1. ad Timoth. vlt. Habentes alimenta & quibus tegamur, his cōtēti ſimus) & ſimplicitatem, quæ excludit ſuperfluam ſolicitudinē talium, Vnde dicit, ꝙ ſimplicitas eſt habitus contentus his quę contingunt. Ex parte autem defectus ſimiliter poteſt eſſe duplex inordinatio per affectum. Vno quidem modo, ex negligentia hominis, qui nō adhibet ſtudium, vel laborē ad hoc, quod exteriori cultu vtatur ſecundum quod oportet. Vnde Philo.* dicit in ſeptimo Ethicorū qđ ad mollitiem pertinet quod aliquis trahat veſtimentum per terram, vt non laboret eleuando ipſum. Alio modo, ex eo quod ipſum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat Vnde dicit Aug. in lib.* de ſermone Domini in monte. Non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus & luctuoſis eſſe poſſe iactantiam, & eo periculo ſiorem, quo ſub nomine ſeruitutis Dei decipit. Et Philo. dicit* in 4. Ethic. quod ſuperabundantia & inordinatus defectus ad iactantiam pertinet.

Lib. 3. cap. 8. nō multum a princip. tomo 1.

Lib. 3. ca. 12. in fin. to. 3.

Homi. 40. in Euangel. inter principium, & medium.

Lib. 7. cap. 9. a medio, tomo 5.

Lib. 2. ca. 19. in medio, tomo 4.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quamuis ipſe cultus exterior non ſit a natura, tamen ad naturalē rationem pertinet, vt exteriorem cultum moderetur. Et ſecundum hoc nati ſumus hanc virtutem ſuſcipere, quæ exteriorem cultum moderatur.

Lib. 4. cap. 7. circa finem, præcipue.

AD SECVNDVM dicendum, quod illi qui in dignitatibus conſtituuntur, vel etiam miniſtri altaris, pretioſioribus veſtibus quam cæteri induuntur, non propter ſui gloriam, ſed ad ſignificandam excellentiam ſui miniſterii, vel cultus diuini, & ideo in eis non eſt vitioſum. Vnde Aug. dicit* in 3. de doctri. Chriſtiana. Quiſquis ſic vtitur exterioribus rebus, vt metas conſuetudinis bonorum, inter quos verſatur, excedat, aut aliquid ſignificat, aut flagitioſus eſt, dum ſcilicet propter delitias, aut oſtentationem talibus vtitur. Similiter etiam ex parte defectus contingit eſſe peccatum, non tamen ſemper qui vilioribus quàm cæteri veſtibus vtitur, peccat. Si enim hoc facit propter iactantiam, vel ſuperbiam, vt ſe cæteris præferat, vitium ſuperſtitionis eſt. Si autem hoc facit propter macerationem carnis, val humiliationem ſpiritus, ad virtutem temperantiæ pertinet. Vnde Auguſtinus dicit in tertio* de doctrina chriſtiana. Quiſquis reſtrictius rebus vtitur quam ſe habeant mores eorum cum quibus uiuit, aut temperatus, aut ſuperſtitioſus eſt. Præcipue autem competit vilibus veſtimentis vti his, qui alios & verbo, & exemplo ad pænitentiam hortantur ſicut fecerunt prophetæ, de quibus Apoſtolus ibi loquitur. Vnde quædam gloſſ.* dicit Matthæi. 3. Qui pænitentiam prædicat, habitum pœnitentiæ prætendit.

Lib. 9. cap. 12. in principi. tomo 3.

Lib. 3. ca. 12. circa principium, to. 3.

Glo ordinaria ſuper illud Matth. 3. ipſe autē Ioan. habebat veſtimentu.

AD TERTIVM dicendum, quod huiuſmodi exterior cultus indicium quoddam eſt conditionis humanæ,

terræ, & illius membra. Diſtinctio ſiquidem eſt, Immoderantia vſus exterioris cultus contingit dupliciter, ſcilicet vel ex parte ipſius cultus diſſonantia conſuetudine loci, vel ex parte inordinati affectus, ſiue ipſe cultus conſuetus ſit, ſiue non. Et tunc concurrunt ambæ inordinationes ſimul, inordinatio autem ex parte affectus, ſecundum exceſſum quidem contingit vel ex parte finis, & tunc aut inanis gloriæ, aut deliciarum: vel ex parte agentis, ſcilicet nimiæ ſolicitudinis, & in hoc membro clauditur inordinatio nimiæ affectionis, quæ eſt cauſa nimię ſolicitudinis, vt in pluribus Sunt enim quidam nimis affecti ad ornatum, & tamē nō ſoliciti. Secundum defectum autem dicta inordinatio ſimiliter contingit vel ex parte finis, ſcilicet inanis gloriæ, vel ex parte agentis, ſcilicet negligentiæ. Hęc eſt diſtinctio literæ, in qua vides omne peccatum in exteriori cultu conſiſtere, vel in hoc quòd contra conſuetudinem fit, & hoc magis habet locum in exceſſu quam in defectu, vel in hoc, quòd ex ipſo utentis appetitu, uitium apponitur ſolicitudinis, vel negligentiæ, inanis gloriæ, vel delitiarum præter extrinſeca vitia, puta, luxuriam, & quæcūque hoc ornatu comparanda creduntur, aut fouenda.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli, nota primo quod perſonæ excellentes utentes cultiori ornatu ad ſignificandum ſuam excellentiam, quaſi teſtimonium illi reddentes hoc faciunt, & vt inducentes alios ad eandem honorandū. Veſtes ſiquidem pretioſæ, ſicut & opes, vt in 4. Ethicor. dicitur, proſunt ad perſonæ honorem corā aliis. Nota ſecundo, quod vti vilioribus in litera, & ab Auguſtino tribuitur ſuperſtitioni, quando huiuſmodi vilitas cultui diuino quaſi cæremonia adhibetur, ſi propriè ſuperſtitio ſumatur, alioquin extenſum ſuperſtitionis nomen hoc in loco uidetur.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli clare uidere potes, uir ſpeculatiue, quam bene ſuperius ad virtutem veritatis reducta ſit moderatio exterioris motus, eo quod ſignum eſt interioris, quæ eſt, vel eſſe debet, diſpoſitionis animi. Eadem quippe ratione in hac litera modeſtia ornatus ad veritatis virtutem reducitur.

næ,& ideo exceſſus,& defectus,& medium in talibus reduci poſſunt ad virtutem veritatis,quā* Philoſ. ponit circa facta & dicta, quibus aliquid de ſtatu hoīs ſignificatur.

*Li.4.Ethic. c.7.toni.5.

ARTICVLVS II.

Vtrum ornatus mulierum ſit ſine peccato.

AD SECVNDVM ſic ꝓcedi tur.Vr̄ ꝙ ornatus mulierū nō ſit ſine peccato mortali Omne.n.ꝙ eſt cōtra ꝑceptū diuinę legis,eſt peccatū mortale, ſed ornat' mulierū ē cōtra ꝑceptū diuinę legis.dr̄.n.1.Petri.3. Quarū.ſ. mulierū ſit nō extrinſec' capillatura,aut circundatio auri,aut indumentu veſtimentorum cultus. Vbi dicit glo.†Cypriani.Serico & purpura indutæ,Chriſtum ſyncere induere nō poſſunt.Auro & magaritis adornatæ & monilibus,ornaméta mentis & corporis perdiderunt:ſed hoc nō fit niſi per peccatū mortale.ergo ornatus mulierū non pōt eſſe ſine peccato mortali

G ¶2 Præterea.Cyprianus dicit in libro* de habitu virginum.Nō virgines tantum,aut viduas,ſed & nuptas puto,etiam omnes omnino fęminas admonendas,quod opus Dei,& facturam eius, & plaſma, adulterare nullo modo debent adhibito flauo colore, vel nigro, puluere,vel rubore, aut quolibet lineaméta natiua corrūpente medicamine, & poſtea* ſubdit:Manus Deo inſerūt,quādo illud qđ ille formauit,reformare cōtēdūt.

In li. de habitu uirginum, incipit: Diſciplina cuſtos non procul ante mediū libri.

*Poſt medium. illius Incipit, Diſciplina cuſtos.

¶ *Super queſtionis centeſimę ſexageſimę nonę Articulum ſecundum.*

IN ar.2.eiuſdem q.169. dubia multa occurrūt circa mulierū ornatum.Primum circa ipſum,quatenus eſt ꝓuocatiuus ad laſciuiā. Et iuxta hoc in qōnem vertit, An ornatus ꝓuocatiu' ad laſciuiā ex ſola intentione in hac ſpecie reponat, an ēt ex ipſa qualitate operis.Et eſt rō dubii qa in lr̄a ex ſola intétione ornatus muliebris ponit pc̄tm̄ mortale ob ꝓuocationē ad laſciuiā.Cōſtat aūt ꝙ prouocare ad laſciuiā, eſt actus ex ſuo gñe mortalis, i oppoſitum aūt eſt, quod ornatus aliqs ſm̄ ſe dr̄ ꝓuocatiuus ad laſciuiā, vt cū oſtendūt totum pectus mulieres,& viri formā ꝑudendorum.

819 Opuſ. 57.c. 8.Et Iſa.3.ſi. Et 1.cor.5. lect.7.

¶Secundum dubium eſt circa ornatum ut excedit limites cōſuetudinis,quantum ex hac parte an illicitus ſit.Et eſt rō dubii, quia vr̄ adinuentio nouarum formarum, ſeu figurarum in veſtibus & hmōi mortale pc̄tū,ſicut uiolare conſuetudinem uniuerſalem diſtincti habitus uirorum a mulieribus.Cōſuetudo quippe legis uim habet,& in foro conſcientiæ ligat.Defert quoque ſecum damna multa huiuſmodi nouitas,dū coguntur alij ad nouos ſumptus,adeo ut boni nobiles in paupertatem inde deueniant.In oppoſitum autem eſt, quia huiuſmodi nouitates ad vanitatem vitæ ſpectant, vana autem non ſunt mortalia ſed venialia ex ſuo genere.

H

¶Tertiū dubiū eſt circa ornatum,vt eſt fucatorius.An.ſ.certa rōne cōſtet,vel ſolū opinatiue,ꝙ niſi ſupaddat aliqua circunſtantia peccati mortalis,puta,pp luxuriam,aut contemptum Dei &c.non eſt peccatum mortale Et eſt rō dubij,qa qbuſdam videt oppoſitum,& in litera rō nulla videtur haberi

¶Quartum dubium eſt circa ornatum mulierum,ut eſt pretioſus,An debeat intelligi vitioſe pretioſus abſolute,puta,qa aureus & gemmatus,uel reſpectiue,puta,ꝙ licet in ſe ſit pretioſus,tali tā mulieri non eſt pretioſus. Et ratio dubii eſt qa communiter intelligitur reſpectiue. A principibus tamen Apoſtolorum 1.Petri 3.& 1.ad Timoth.2.expreſſe inhibetur ornatus mulierum aureus.Si enim non abſolute penſaretur, non vniuerſaliter mulieribus inhiberetur.

I

¶Quintum dubium eſt circa ornatum vanum,An imputentur mala inde ſequentia ornanti ſe.Et eſt rō dubij,quia hinc apparet quod ipſi imputentur,quia dat operam rei illicitæ, inde apparet ꝙ non ei imputentur,quia ſequeretur hoc abſurdum,quod mulier ob veniale peccatum ex ſuo genere,peccaret mortaliter ſine alia ſua culpa.Patet ſequela,quia ſi inde ab aliis concupiſcitur,ipſa ſine alia eſt culpa,& tamē illi peccata illorum imputarentur,quæ ſunt mortalia.

¶Sextū dubiū eſt circa ornatū clericorū ac religioſorū,An peccent mortaliter mutantes,aut violantes habitū ſuū Et rō potiſſima dubij eſt,qa vſus habet oppoſitū eorū q̄ legib.ſancita ſunt. Videmus clericos cum coma,cum ſericis indumentis,& in ornamentis mularum excedentes dominos temporales.

K

¶Ad horum euidentiā ſciendum eſt, quod exterior apparatus ad tria ſm̄ rectam rōnem ordinatur. Primo, ad fomentū corporis,& hoc eſt neceſſitatis,& propterea Deus fecit primis parentibus tunicas,Secundo,ad honeſtatem, & hoc eſt etiam neceſſitatis ex parte aiæ,ſicut primū ex parte corporis. Turpe.n.eſt rationali animali pudenda manifeſta deferre,vt naturalis erubeſcentia teſtatur,& propterea primi parentes fecerunt ſibi perizomata,prius ꝓuidētes animæ q̄ corpori.Tertio ad ornatum vel honoris,vel pulchritudinis,& ornatus quidē honoris,licet omnino communis non ſit, quoniam mortui mundo ab huius ornatus cura ſunt exempti, poteſt tamē rōne miniſterij omnibus communis eſſe,Eſt autem omnis apparatus qui fit vt decenter vt iuxta ſtatum procedat hō,ornatus honoris.Hoc autem recta rō dictat, vt quilibet prout eū decet honorabiliter ꝓcedat in hac vita,in qua exteriora ſunt q̄dam interiorum teſtimonia. Ornatus aūt pulchritudinis ſere ꝓprius vr̄ mulierū, qm̄ oportet eas amari ut pulchras ad habēdos,uel cōſeruādos maritos bn̄ diſpoſitos.In tantū aūt q̄libet harū cārum apparatum exteriorē honeſtat,vt nec ueniale peccatum ſit mulierē ornatam ſm̄ decentiam ſui ſtatus amplius ornari. ut pulchra ſit viro ſuo. Ita quod ſicut ornatus honoris licite ſupponit ſupra veſtē neceſſitatis,ita ornatus pulchritudinis licite apponit, quando opus eſt, ſupra ornatū honoris.Et propterea in reſponſione ad quartum in litera dicitur, quod mulieres ultra decentiam ſui ſtatus poſſunt aliquid ſupaddere vt placeāt viris ſuis.Cōuenit ergo maxime mulieribus ornatus pulchritudinis,vt ament &c. Et quoniā ars imitat naturā,& mulier pulchra ſuapte natura eſt prouocatiua ad ſui cōcupiſcentiā,hinc fit ut ornatus muliebris ſm̄ ſe ſit ꝓuocatiuus ad concupiſcentiā, ſeu laſciuiā,pro quanto.ſ facit ad mulieris pulchritudinē apparentem.Verum quia natura ſuperat artē,& multo magis mulieris pulchritudo naturalis,q̄ artificialis ꝓuocatiua eſt ad cōcupiſcentiā mulieris,ideo ſicut inculpabilis eſt omnis naturalis pulchritudo mulieri,ita inculpabilis ſm̄ ſe ē oīs pulchritudo artificialis,ita ꝙ neutri ſm̄ ſe imputādū eſt ad culpā,quod ꝓuocatiua eſt ad cōcupiſcētiā mulieris.Et ꝓpea in litera utrumque explicatur, & quod ornatus muliebris eſt prouocatiuus uirorum ad laſciuiam,& quod eſſe prouocatiuum non imputatur ornatui ad culpam,niſi ex alia culpa,puta,ex intentione prouocandi.

Eodem loco,nunc ꝓxime dicto.

¶Ad primum igitur dubium dicitur,quod eſſe prouocatiuū ad concupiſcentiam quandoque eſt nomen vitii, quandoqꝫ eſt nomen conditionis naturalis.Mulier namqꝫ pulchra eſt naturaliter ꝓuocatiua ad concupiſcentiā ſui:& impudica eſt uitioſe prouocatiua ad cōcupiſcentiam.Et quia ornatus muliebris ſm̄ ſe non eſt prouocatiuus ad laſciuiam, niſi ſicut pulchritudo,ideo non eſt in ſpecie uitii prouocatiui ad concupiſcentiam ſecundum ſe, ſicut nec pulchritudo naturalis, ſed ex intentione utentis ornatu,ſeu pulchritudine ad prouocandū.Et propterea nullus ornatus muliebris ex hac rōne quia prouocatiuus eſt ad laſciuiā,eſt ſm̄ ſe peccatū mortale.

¶Ad obiectionem autē de ornatu,& manifeſtatione pectoris dr̄ dupliciter.Primo, quod aliud eſt loq de ornatu muliebri aliud eſt loqui de nuditate muliebri,ad q̄ ſpectat monſtrare non ſolum totum pectus,ſed reliqua.Nuditas ſiquidem ipſa pudendorum ſm̄ ſe turpis eſt, & corruptiua pudicorum animorum,& ſi verum eſt quod de Romanis ſcribit Seneca.ſ.Matronæ Romanæ nil ſui plus adulteris in cubiculo oſtendunt, q̄ foris monſtrent,talis habitus ita.ſ.ſubtilis, ſeu diaphanus vt mulier tota conſpiceretur, mortale pc̄tm̄ Induceret: Eſſet enim ibi vitioſa prouocatio ad laſciuiā ex ipſa ſpecie actionis,qua mulier culta ſe quaſi nudam ingerit communib. oculis,Vnde de beato Barnaba legit, ꝙ maledixit nudis uiris ac mulierib.Secundo dicitur, quia pectus a mulieribus decoris gratia nudum alicubi defertur,ac per hoc ad ornatum reducit pulchritudinis,ꝙ ēt ornatus talem habens conditionē.ſ. nudati pectoris iuxta patriæ morem,non eſt ſm̄ ſe mortalis. Et ratio diuerſitatis eſt,quia pectus non eſt inter pudenda:vnde primi parentes genitalia tantum cooperuiſſe dicunt,ac ꝓ hoc nō habet ex ipſa ſui ſpecie,prouocare ad laſciuiā, ſed tm̄ modo ut confert ad maiorem pulchritudinem.Et ideo eiuſdem rationis eſt cum pulchritudine, quo ad eſſe prouocatiuum.

tum. Et licet turpis videatur huiuſmodi conſuetudo inſuetis, ſi tamen conſideremus ꝙ conſuetudo tactus, qui plus viget q̃ viſus, non vituperatur vbi conſueta ſunt oſcula inter mulieres & viros, non videtur vituperabilis conſuetudo mulierum pectus nudum deferentium. Forte.n. vix ſic a viris amãtur, & eos diuertunt a maioribus criminib⁹. Vbi tñ conſuetudo non eſt, inhibẽdum eſſet, & cito extirpanda ne creſceret, q̃n conditio iſta quæ eſt eſſe ꝓuocatiuum ad laſciuiã, regulanda ſic eſt ne animi iuuenũ molleſcãt. De virorũ aũt habitu, quo caligis vtuntur ſic figuratis, vt virilibus membris accõmodã eorũ quaſi formã præſeferãt, cõſuetudo ipſa teſtatur non eſſe mortiferũ, & aliquibus forte nec veniale. De his.n. quæ non ſunt ſecundum ſe praua non facile ferenda eſt ſententia illiciti. Quod.n. vr̃ turp aut impudicũ, alteri, aut alibi non vr̃ turpe, aut impudicum. Ad ſm dubium de exceſſu conſuetudinis dr̃, qđ conſuetudo eſt duplex. Quædam inducens debitũ legale, vt ſunt illæ ſup quarũ obſeruatione fiunt exactiones, vel punitiones, ut ſi conſuetũ eſt dari epo conſecranti Eccleſiã, vel puellam, vel pretori accipienti officium, certũ quid, talis.n. conſuetudo habet vim legis. Et propterea exiguntur ut legaliter debita, quę ex hmõi conſuetudine debentur. Alia eſt conſuetudo inducens debitum morale tm̃, vt ſi alicubi cõſuetum ſit ꝙ tranſeuntibus extraneis dominis eatur obuiam, aut ꝙ aſſurgatur corã ſenioribus, & hmõi. Sunt.n. hæc debita moralia, non legalia, qm̃ ad hęc nõ cogunẽ homines lege, ſed moris honeſtate. Si igitur exceſſus ornatus violet cõſuetudinem legalem, perinde peccatur, ac ſi legem uiolaſſet. Et tunc pc̃tm̃ iudicandum eſſet iuxta qualitatem legis, puta, ſi eſſet ꝑ modũ ſimplicis ſtatuti, aut cum pœna appoſita, ſed nõ graui, qm̃ nõ eſſet mortalis tranſgreſſio ſine contemptu. Si autem eſſet præceptoria, aut cũ pœna excõicationis, aut graui valde pœna explicante intentionem legis eſſe ad præcipiendum, trãſgreſſio ſm ſe eſſet mortalis rõne pcepti. Si vero excedat in ornatu nõ lex, nec conſuetudo legalis, ſed moralis tm̃, veniale peccatum D eſt ex ſuo genere, quia hmõi moris violatio nihil continet cõtra iuſtitiam, ac per hoc non eſt contra proximi dilectionem. Et qm̃ conſuetudines circa veſtes & ornatum lege municipali non firmatę, vbique terrarum uidentur morales, non legales, vt teſtatur continua mutatio impunis: ideo exceſſus conſuetudinis in ornatu, non eſt ſecundum ſe mortale peccatum.

¶Ad obiectionem autem in oppoſitum, quod huiuſmodi exceſſus, cum nouitate præſertim, eſt contra dilectionem proximi, qa coguntur alij exemplo ad hmõi ſumptus, reſpõdetur, quod cum quilibet, ſequens malum exemplum nouitatis, ſeu exceſſus, uolũtarie inferat ſibiipſi hoc damnum noui ſumpt⁹, & hoc fit præter intentionem primi ornantis ſe nouo exceſſu, vt ſic, nulla iniuſtitia committitur contra ꝓximũ, nullus act⁹ contra charitatem proximi fit per ſe loquendo. Grauiter tñ E peccãt primi, vtentes nouitatibus occaſionaliter damnoſis ꝓximo, præferentes ſuę vanitatis affectum proximorũ neceſſitati. Quia tamen excuſare ſe poſſunt, dicendo, non imitet nos qui non poteſt, qui non uult, faciat unuſquiſq; ſumptus iuxta ſuas facultates, & non ſit ſtultus, ideo nec contra charitatẽ, nec contra iuſtitiam actus iſte eſt, valde tamen reprehenſibilis ꝓp multas deformitates & graues, quas habet, dum & cõſuetudo uiolatur, & occaſio damni datur, & inanis gloria ac ſtultitia non ſine ſcandalo committitur. De mutatione autẽ habitus uirilis, vel fęminei, ex litera ſatis habeẽ ab intelligentibus quod dum in multis caſibus eſt licita, ſi ex leuitate fiat, non excedit limites venialium. Si.n. ſm ſe eſſet mortale, nullo caſu licitum eſſet. Nec obſtat diuinæ legis prohibitio, quia iudiciale, vel cæremoniale pceptum eſt, & euanuit per Chriſti gratiã.

¶Ad tertium dubium dicitur, qđ certa ratione conſtat fucatorium ornatum ex ſolo mortali contemptu, vel ſine ſupradicto, fieri mortale peccatum, vt in litera dicitur. Eſt autem rõ nõ tacita in litera. ſ. quia fucatio ſpecies eſt fictionis. Conſtat nãque quod fictio, niſi ſit pernitioſa non eſt peccatum mortale: ſicut de mendacio dicimus, quod ſolum pernitioſum eſt mortale. Mulierũ aũt fucatio officioſa eſt ad pulchritudinem ſeruiẽs, nõ pnitioſa ſm ſe, ſicut nec ſuprema pulchritudo naturalis. Qm̃.n. unus effectus põt ab arte & natura fieri, eiuſdem rõnis eſt ſi a natura, & ſi ab arte fiat, vt patet de ſanitate. Et ꝓp ea ſi pulchritudo naturalis non eſt ſm ſe pnicioſa, conſequens eſt quod nec pulchritudo artificialis ſm ſe ſit pernitioſa. Et ſi dicas, quod ars in fuco non facit ſed mẽtitur pulchritudinem mulieris, rñdetur qđ verum eſt, ſed quantũ ad propoſitum ſpectat, per inde eſt ac ſi faceret pulchritudinem, quoniam ratio mendacii oppoſita non addit deformitatem mortalem ex hoc ipſo ꝙ mentitur pulchritudinem non pernitioſam. Et ſcito, ꝙ uti capillis alienis ad opportunum ornatum, non ad mentiendum proprios, non minus uidetur licitum quàm uti lana ex ouibus, & lino ex terra. Et quia ornatus iſte facit mulierem in veritate pulchram coram hominibus, ſupplendo naturæ defectum in illius ornatu, iõ actus iſte non uidetur ad fucationem proprie ſpectare.

¶Ad obiectionem in oppoſitum quod aliqui aliter opinanẽ, dicitur, quod trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

¶Ad quartum dubiũ dr̃, ꝙ proculdubio pretioſus uitioſe ornatus reſpectiue iudicandus eſt, Apoſtolorum aũt verba vel exhortatorie, vel in caſu, ut in litera dr̃, accipienda videntur. Vr̃ aũt mihi ꝙ reſpiciebant Apoſtoli ad tp̃s illud, in quo Chriſtianitatẽ proficientes abiectioribus cõiter vtebanẽ, iuxta verbum Agathæ. Ancilla Chriſti ſum, & iõ me oſtẽdo ſeruilẽ perſonã. Et licet ſuperfluitas ornatus in pretioſis reſpectu perſonæ ſit uitioſa, ſi deſit tñ contemptus & malus mortaliter finis & lex, hoc eſt, loquendo de ipſa ſupfluitate ſm ſe, non eſt peccatum mortale, et ſi notabilis ſit exceſſus, quamuis ignoranter quidam aliter crediderint minus penetrantes naturam peccati mortalis. Nam ad peccatum mortale exigitur quod ſit contra charitatem, & non ſufficit quod ſit contra aliquam virtutem. Maximus namq; exceſſus contra liberalitatem non eſt peccatum mortale, niſi ad aliquid contra charitatem deducat, puta, qđ in pecunia ponaẽ finis vltimus, aut negenẽ proximo ſua, & hmõi, vt patet ex ſupradictis. Notabilis quoque exceſſus in mentiendo non eſt peccatum mortale, niſi ad pernitiẽ, quæ cõtra Deum aut proximum eſt, ducat. Et iã dictum eſt ab authore, ꝙ fucatio quãtacũq; nõ eſt pc̃tm mortale, niſi ꝑ contemptum, vel laſciuiam, & non eſt dictũ de fucatione parua, ſed abſolute. Conſtat aũt quod inter ornatus mulierũ fucatio peſſimum videtur tenere locum. Et ſi ipſa abſolute, ac ꝑ E hoc quantacumq; ſit, non eſt ſm ſe peccatum mortale, ſed ſolum ꝓp laſciuiam vel contemptum, conſequẽs eſt, ut male intellexerint dicentes, ꝙ ſm doctores, cõiter ſupfluus notabiliter ornatus eſt peccatum mortale: oppoſitum ſiquidem hinc habes. Et rõne ꝓbaẽ, quia non eſt actus iſte contra Deum, vt patet, nec contra proximum, cum non ſit ad damnum alterius, ſed ad propriam uanitatem, nec contra ſeipſum, quoniam in nullo lædit ſeipſum, vt patet diſcurrendo per bona naturę, & fortunæ, niſi forte in fama, quia haberetur ut ſtultus, ſi priuatus ciuis auro, & gemmis ſe ornaret. Relinquiẽ ergo quod ſuperfluus ornatus non eſt ſecundum ſe peccatum mortale.

¶Ad quintum dubium de imputatione ad culpam dr̃, quod cum vnumquodque ſecundum propriam cauſam iudicandũ ſit, & non ſecundum occaſionem, propria autem cauſa concupiſcentiæ ſit voluntas concupiſcentis viri: mulier autem ornans ſe vane nec per ſe, nec per accidens volens ſe concupiſci,

Impugnatio iſta eſt diuini operis præuaricatio, & veritatis. Deum videre non poteris, q̃n oculi tui nõ ſunt quos De⁹ fecit, ſed quos diabolus infecit. De inimico tuo cõpta, cũ illo pariter arſura, ſed hoc non debetur niſi peccato mortali: ergo ornatus mulieris non ẽ ſine peccato mortali.

B ¶3 Præterea. Sicut nõ cõgruit mulieri quòd veſte virili vtatur, ita ẽt ei non competit ꝙ inordinato ornatu vtatur, ſed primum eſt peccatũ: dicitur.n. Deut. 22. Non induatur mulier veſte virili, nec vir veſte muliebri. ergo etiã vr̃ ꝙ ſuperflu⁹ ornat⁹ mulierũ ſit pc̃tm̃ mortale.

SED CONTRA eſt, qa ſecũdum, hoc videretur. quod artifices huiuſmodi ornamenta præparantes mortaliter peccarent.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa ornamenta mulierum ſunt attendenda, quæ ſupra * communiter dicta ſunt circa exteriorẽ cultũ, & inſup quoddã aliud ſpeciale, ꝙ ſ. muliebris cultus viros ad laſciuiã prouocat, ſm illud Prouerb. 7. Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio præparata ad decipiendũ animas. Poteſt tamẽ mulier licite operã dare ad hoc, quod viro ſuo placeat, ne per eius contemptum in adulterium labatur. Vnde dicitur 1. ad Corin. 7. quod mulier quæ nupta eſt, cogitat q̃ ſũt mũdi quo

* Art. præced.

modo placeat viro: Et ideo ſi mulier cõiugata ad hoc ſe ornet vt viro ſuo placeat, põt hoc facere abſque peccato. Illę aũt mulieres q̃ viros nõ habẽt, nec volũt habere & ſunt in ſtatu nõ habẽdi, nõ poſſũt abſq; peccato appetere placere virorũ a ſpectibus ad cõcupiſcẽdũ: qa hoc eſt dare eis incentiuũ pec-

G candi. Et ſiquidẽ hac intẽtione ſe ornẽt, vt alios prouocent ad cõcupiſcẽtiã, mortaliter peccãt. Si aũt ex quadã leuitate, vel ẽt ex quadã vanitate propter iactantiã quãdã, nõ ſemper eſt peccatum mortale, ſed quãdoq; veniale, & eadem rõ quãtũ ad hoc, eſt de viris. Vñ Auguſt.* dicit in epiſtola ad Poſsidiũ Nolo vt de ornamẽtis auri, vel veſtis propriã habeas in prohibẽdo ſententiã, niſi in eis qui neq; cõiugati ſunt neq; cõiugari cupientes cogitare debent quõ placeãt Deo

H Illi aũt cogitãt quę ſũt mũdi, quõ placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis, niſi quod capillos nudare fęminas, quas ẽt caput velare Apoſtol⁹ iubet, nec maritatã decet. In quo tamen caſu poſſent aliquę a peccato excuſari, qñ hoc ñ fieret ex aliqua vanitate, ſed propter contrariã cõſuetudinẽ, q̃uis talis conſuetudo nõ ſit laudabilis

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, qđ ſicut* gloſ. ibidẽ dicit mulieres eorũ qui in tribulatione erãt, cõtẽnebant viros, & vt aliis placerent, ſe-

I pulchre ornabãt quod fieri Apoſtolus prohibet. In quo ẽt caſu loquitur Cyprianus, non aũt prohibet mulieres coniugatas ornari vt placeant viris, ne detur eis occaſio peccãdi cũ aliis. Vnde Apoſtolus 1. ad Timoth. dicit. Mulieres in habitu ornato, in verecũdia & ſobrietate ornãtes ſe, nõ ĩ tortis crinibus, aut auro aut margaritis, aut veſte pretioſa: per qđ datur intelligi ꝙ ſobrius, & moderatus ornat⁹ nõ prohibeṫ mulieribus, ſed ſuperfluus, & inuerecũdus, & ĩpudicus.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quod mulierũ fucatio, de qua Cyprian⁹ loquiṫ, eſt q̃dã ſpecies fictionis q̃ nõ põt eſſe ſine peccato. Vñ Auguſt.* dicit in epiſtola ad Poſſidiũ Fucari figmentis, quo rubicũdior

G vel cãdidior appareat, adulterina fallacia eſt, qua nõ dubito ẽt ipſos maritos ſe velle decipi, qbus ſolis ſ. maritis, permittẽdæ ſunt feminę ornari ſ'm veniã, nõ ſ'm imperiũ. Non ſemper tamen talis fucatio ẽ cum peccato mortali, ſed ſolũ qñ fit propter laſciuiã, vel in Dei cõtemptum in quibus caſibus loquitur Cyprianus. Sciẽdũ tñ ꝙ aliud eſt fingere pulchritudinẽ nõ habitã, & aliud occultare turpitudinẽ ex aliqua cauſa prouenientẽ, puta ægritudine, vel aliquo hmõi. Hoc

H enim eſt licitum, qa ſ'm Apoſto. 1. ad Corint. 12. Quę putamus ignobiliora mẽbra corporis eẽ, his honorẽ abundantiorẽ circundamus.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ ſicut dictum* eſt cultus exterior debet cõpetere cõditioni pſonæ, ſ'm cõmunẽ cõſuetudinẽ, & iõ de ſe. vitioſum eſt ꝙ mulier vtaṫ veſte viri, aut ecõuerſo, & præcipue quia hoc põt eſſe cauſa laſciuę, & ſpãliter prohibetur in lege, quia Gentiles tali mutatione habitus vtebãtur ad idolatriæ ſuperſtitionẽ. Põt

I tñ qñq; hoc fieri ſine peccato, ꝓp aliquam neceſſitatem, vel cauſa ſe occultãdi ab hoſtibus, vel propter defectum alterius veſtimenti, vel propter aliquid aliud huiuſmodi.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ ſi qua ars eſt ad faciẽdũ aliqua opa qbus hoies vti nõ poſſunt, abſq; peccato, ꝓ cõſequens artifices ẽt faciendo peccarẽt, vt pote pꝛbẽtes directe aliis occaſionem peccãdi

F ſci, non cauſa, ſed occaſio tantum ſit ruinæ alterius, non eſt mulieri imputandus euentus viri concupiſcentis. Et quamuis det mulier operam rei illicitæ, ex eius tamen opere non cauſatur ruina alterius, ſed ex mala uoluntate uirorum. Et propterea euentus iſte remotus & non intentus, non eſt ei imputandus, ſicut ne pulcherrimæ mulieri vanæ egredienti domo, imputandum eſt peccatum concupiſcentium eam, quam non concupiſcerent ſi domi fuiſſet. Et ſcias, ꝙ hęc omnia ſupradicta, ut toties expreſſum eſt, intelliguntur de ornatu ſecundum ſe. Propter iactantiã autem, aut ſuperbiã, aut alium malum finem iudicato illum iuxta peccatum, ꝙ ex illo malo fine cõmittitur. Nam ſi iactantia illa eſt uenialis ornatus erit uenialis, & ſi mortalis erit mortalis. Et propterea in litera dicitur, quod propter iactantiam ornatus non ſemper eſt mortale peccatũ. Et ſimile eſt de ſuperbia, & aliis ſimilibus malis.

Epiſtol. 73. p. uolo a pri. com. 2.

¶ Ad ſextum dubium de clericorum abuſu, dicendum occurrit illud verbum Abrahæ ad diuitem, Si Moyſen & prophetas nõ audiunt: neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, crederent. Si legem ꝓ nihilo habẽt, priuatæ ſcripturæ quem apud eos locũ inuenient? Ipſi ergo viderint.

Gloſſ ordinaria in pri cio ad ca. 3. 1. Pet.

¶ In reſponſione ad quartum eiuſdem articuli circa diſcretionem artium licitarũ ab illicitis, dubia plura occurrunt particularia. Primum eſt, an licitum ſit ædificare, ſeu reparare ſynagogas Iudæorũ, & muſchetas Maurorum. Et eſt ratio dubij, qa ſynagogas reparare, a iure conceſſum eſt, & nulla idolatria committitur tam in ſynagoga, quam in muſcheta.

¶ Secundum eſt, an exercere artem gladiorum, & ſagittarum factiuam tempore belli iniuſti ſit illicitum. Et eſt rõ dubii, qa tũc non uenduntur niſi ad illicitum opus, & inuenit in iure ſub excõicationis pęna prohibitum extra, De ſagittariis, c. Vinco. Tertiũ dubiũ eſt, an artifices chartarum, & alearũ peccent. Et eſt rõ dubii, quia cõiter homines videnṫ uti iſtis ad malum.

¶ Quartum dubium eſt, an artifices curioſa & vana admiſcentes peccent. Et ratio dubij videtur, quia in litera hoc ponitur ſub dubio, dum dicitur, niſi forte inueniendo.

¶ Ad primum dubium dr̃, ꝙ cũ tã ſynagoga, q̃ muſcheta domus ſit per ſe deputata ad ſuperſtitioſum cultum licet unius Dei, qm̃ vterq; ritus. ſ. iudaicus & mahumetan⁹ ſuperſtitioſus eſt cõſequẽs eſt ut cooperans ad ędificationẽ ẽt reparatoriã, det operam rei, cuius eſt vſus omnino illicitus, atq; mortale peccatum. Et propterea ita peccãt mortaliter tales artifices, ſicut artifices idolorum, & aliorum ad cultum idolatriæ pertinentium. Nec obſtat iuris conceſſio, quoniam permiſſiua eſt. Permittuntur autem non bona, ſed mala.

¶ Ad ſm dr̃ cum duplici diſtinctione, altera de notitia iniuſti belli, altera de artificibus. Nã ſi bellũ iniuſtũ eſt cognitũ ꝙ eſt iniuſtum, ſeu de ſe notoriã iniuſtitiã habens, vtpote errorem cõtinẽs intolerabilẽ vt ſi princeps aliquis bellũ gereret, vt deleret clericos & reditus ab Eccleſia, cõſtat oẽs ad hoc qualitercũq; dantes, vel uendentes quæcumque, peccare mortaliter, & ſacrilegos eſſe. Si vero bellũ eſt iniuſtum: & intantum iniuſtitia illius latet, vt communiter credatur iuſtũ, excuſantur omnes artifices: quia non eſt eorũ diſcutere hęc ſubtiliter. At ſi in dubium vertitur, an bellũ iuſtum, iniuſtumue ſit, nec poteſt dubiũ deponi, excuſantur artifices ſubditi ratione obedientiæ. Sicut ẽt milites uacantes operi ſuo, & relinquẽtes curam iuſticiæ eis, ad quos ſpectat iuſtitiã intus & extra cuſtodire. Et licet artificib. non ſit a principe explicite præceptum, vt uendant baliſtas &c. eſt tamen eis implicite mãdatum ex hoc ipſo, quod ad bellum conatum apponit. Et ſignum eius ẽ, quod ſi artifex non venderet, offenderet principem tanquam plus ſapere volens q̃ oporteat in iuuãdo ad expeditionem belli. Scriptum quoque rurſus eſt, ꝙ ſeruus ſciens uolũtatem domini, & non faciens eam, plagis uapulabit. Conſtat. n. uoluntatem principis eſſe, ut omnes uendant iuxta ſuas artes, unde poſſit expeditio belli fieri. Et quoniam extranei, quia adepti iam incolatũ erant, ut ſubditi ſunt excuſari quoque uidentur. Ingerentes aũt ſe denuo lucri cauſa excuſare neſcio. Immiſcent quippe ipſi ſeipſos inuolucris dubij caſus. Debent autem ſubditi præſumere, quod iuſtum eſt, bonam habentes æſtimationem de ſuo principe, quamuis quo ad certitudinem fluctuent.

Epiſt. 73. ante medium, tom. 2.

Art. precede.

K

¶ Ad tertium dubium dicitur, quod ſicut ornatu mulieres poſſunt bene & male uti, & multæ male, & multæ bene utũtur, & quæ ſit maior pars non facile patet, quamuis de vſu, qui ſit peccatũ mortale, minor videatur pars errare, ita circa vſũ alearum, & chartarum non facile dixerim, an maior pars peccet, vtendo, & videtur, quod minor pars peccet mortaliter, & propterea ſicut ars illa non eſt prohibita, nec iſta. Et propterea negandum videtur, quod aleis & chartis communiter homines vtantur ad malum, quamuis etiam hoc non eſſet imputã-

dum

dum artifici, ex quo vẽdit id quod poteſt bene uti, & nõ uẽdit vt male utantur, nec diſcutere tenetur, an ſinguli ementes, male vtantur, cum conſtet etiam ꝙ multi bene

Homili. 50. in Matth. a medio illius tom. 2. utunt. Hoc.n.magis vr̃ ad curam principis quam artificis ſpectare, qm̃ iſte circa ſingulos uerſatur, quorum conſcientias neſcit, & ad eũ non ſpectat curam habere cõmunis boni. Ille autẽ verſatur circa cõe bonum, vel malum, qđ ex multitudine ſcit. Et propterea author in litera non damnauit artifices in hoc caſu, ſed principem. Illud.n.aduerte confeſſor, ꝙ dato quòd cõiter homines illis ludis uterentur ad malum, & quod artifex non eſſet ex pars culpæ, quia tñ ludus huiuſmodi, non eſt ſ̃m ſuam ſpẽm mortale peccatum, iõ ẽt nõ eſt ſ̃m ſuam ſpẽm pctm̃ mortale faciendo aleas, & chartas.

Hom. 50. in Matt. a medio, tom. 2.

¶ Ad quartum dubiũ dicitur, ꝙ ſine dubio adinuentores ſuperfluorum, & curioſorum peccant venialiter. Author autẽ appoſuit ly forte, quia poſſet contingere, ꝙ ex rationabili cauſa inuenirent, quæ abſolute cenſerentur ſuperflua & curioſa. Vel dicendum quod ly forte, non eſt dubitãtis, ſed casũ exprimẽtis, ac ſi dixiſſet, niſi in caſu &c.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimæ Articulum primum.*

820
1. 2. q. 100. art. 11. ad 3.

IN qõ. 170. occurrit nihil ſcribendum, niſi ꝙ ex calce primi articuli habes, vnde mirari non debes, ſi ſtatutum Eccleſiæ de temperantiæ actu poſitiuo. ſ. circa ieiunia, minus ſeruatur: & ꝙ ſi ſecundum diuerſa tp̃a mutaret̃. non fieret uirtuti tẽperãtiæ iniuria. Iõ namque dominus noſter Ieſus Chriſtus hmõi p̃cepta determinate nõ dedit, ut poſſit Eccleſia ſtatuere & deſtruere prout expedit fidelibus, & diuerſis locis ac temporibus diuerſos modos indicere.

Q. 141. arti. 8. & 1. 2. qõ. 66. art. 14.

Q. 154. arti. 8.

puta, ſiquis fabricaret idola, vel aliqua ad cultum idolatriæ pertinentia. Si qua vero ars ſit, cuius operibus homines poſſunt bene & male vti, ſicut gladii, ſagittæ, & aliæ hmõi, vſus taliũ artiũ non eſt peccatum, & hæ ſolæ artes ſunt dicendæ. Vnde Chryſoſto.* dicit ſuper Matthæũ. Eas ſolũ artes oportet vocare, quæ neceſſariorũ, & eorũ quæ continent vitam noſtrã, ſunt tributiuæ & cõſtructiuæ. Si tñ operibus alicuius artis pluries aliq male vterentur, quamuis de ſe nõ ſint illicitæ, ſunt tamẽ per officiũ principis à ciuitate extirpandæ ſ̃m documenta Platonis. Quia ergo mulieres licite ſe poſſunt ornare, vel vt conſeruent decentam ſui ſtatus vel etiam aliquid ſuperaddere vt placeant viris, cõſequens eſt quòd artifices talium ornamentorum non peccant in vſu talis artis, niſi forte inueniendo aliqua ſuperflua & curioſa. Vnde Chryſ. dicit * ſuper Matthæum, quòd etiam ab arte calceorum, & textorum multa abſcindere oportet. Et enim ad luxuriam deduxerunt, neceſſitatẽ eius corrumpentes, artem arti mi e commiſcentes.

QVAESTIO CLXX.

De Præceptis temperãtiæ, in duos articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandũ eſt de præceptis temperantiæ.

¶ Et primo, De præceptis ipſius temperantiæ.

¶ Secundo, De præceptis partium eius.

ARTICVLVS I.

Vtrum præcepta temperãtiæ conuenienter in lege diuina tradantur.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ præcepta temperantiæ incõuenienter in lege diuina tradantur. Fortitudo.n. eſt potior virtus quam temperantia, vt ſupra dictum * eſt, ſed nullũ præceptum fortitudinis ponitur inter præcepta decalogi, quæ ſunt potiora legis præcepta. ergo incõuenienter inter præcepta decalogi ponitur ꝓhibitio adulterij, quod contrariatur temperantiæ vt ex ſupradictis * patet.

¶ 2 Præ. Temperantia nõ eſt ſolũ circa venerea. ſed ẽt circa delectationem ciborum & potuum, ſed inter præcepta decalogi non ꝓhibetur aliquod vitium pertinẽs ad delectationem ciborum & potuũ, neq; etiam pertinẽs ad aliquã aliã ſpeciem luxuriæ. ergo neque etiã debet poni aliquod præceptũ prohibens adulterium, quod pertinet ad delectationem venereorum.

¶ 3 Præter. Principalius eſt in intentione legiſlatoris inducere ad uirtutes, quam uitia prohibere. Ad hoc enim vitia prohibentur, vt virtutum impedimenta tollantur, ſed præcepta decalogi ſunt principaliora in lege diuina. ergo inter præcepta decalogi magis debuit poni præceptum aliquod affirmatiuum directe inducens, ad virtutem temperantiæ, quam præceptum negatiuum prohibens adulterium, quod ei directe opponitur.

B IN CONTRARIVM eſt authoritas Scripturæ.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut Apoſt. dicit 1. ad Timo. 1. Finis præcepti charitas eſt, ad quam duobus præceptis inducimur pertinentibus ad dilectionẽ Dei & ꝓximi, & ideo illa præcepta in decalogo ponuntur, quæ directius ordinantur ad dilectionem Dei & proximi. Inter vitia autem temperantiæ oppoſita, maxime dilectioni proximi videtur opponi adulterium, per quod aliquis vſurpat ſibi rem alienam, abutendo ſcilicet vxore proximi. Et ideo inter præcepta decalogi, præcipue prohibetur adulterium. non ſolum ſecundũ quod opere exercetur, ſed etiam ſecundum quod corde concupiſcitur.

C AD PRIMVM ergo dicendum, quod inter ſpecies vitiorum quæ opponuntur fortitudini, nulla eſt quæ ita directe contrarietur dilectioni proximi, ſicut adulterium, quod eſt ſpecies luxuriæ, quæ temperantiæ contrariatur & tamẽ vitium audaciæ, quod opponitur fortitudini, quandoque ſolet eſſe cauſa homicidij, quod inter præcepta decalogi ꝓhibatur. Dicitur enim Eccleſiaſt. 8. Cum audace non eas in via, ne forte grauet mala ſua in te.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ gula non directe opponitur dilectioni proximi, ſicut adulterium, neque aliqua alia ſpecies luxuriæ. Nõ enim tanta fit iniuria patri per ſtuprum virginis quæ non eſt eius connubio deputata, quanta fit iniuria viro per adulterium, cuius corporis poteſtatem ipſe habet, non vxor.

D AD TERTIVM dicendum, quod præcepta decalogi, vt ſupra dictum * eſt, ſunt quædam vniuerſalia diuinæ legis principia, vnde oportet ea eſſe communia. Q. 122. ar. 1.

Nõ poterãt autem aliqua præcepta communia affirmatiua de temperantia dari, quia vſus eius uariatur ſecundum diuerſa tempora, ſicut Auguſt. dicit in * lib de bono coniugali, & ſecundum diuerſas hominum leges, & conſuetudines. Ca. 15. to. 6.

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter tradantur in diuina lege præcepta virtutibus annexis temperantiæ.

E AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd inconuenienter tradantur in diuina lege præcepta de uirtutibus annexis temperantiæ. Præcepta enim decalogi, vt dictum * eſt ſunt quædam vniuerſalia principia totius legis diuinæ, ſed ſuperbia eſt initium omnis peccati, ut dicitur Eccle. 10. ergo inter præcepta decalogi debuit aliquod poni prohibitiuum ſuperbiæ.

821
Art. præced. ad 3.

¶ 2 Præt. Illa præcepta maxime debent in decalogo poni per quæ homines maxime inclinantur ad legis impletionem, quia iſta uidentur eſſe principalia, ſed per humilitatem per quam homo Deo ſubijcitur, maxime

videtur

videtur homo diſponi ad obſeruantiam diuinæ legis, vnde obedientia inter gradus humilitatis computatur,
Q.161.ar.6. vt ſupra habitum* eſt, & idem etiam videtur eſſe dicendum de manſuetudine, per quã fit ꝙ homo diuinæ ſcri-
Lib.2.cap.7. in princ.t.3. pturę non cõtradicat, vt Aug. dicit in 2. de doct. chriſtia ergo videtur, ꝙ de humilitate & manſuetudine aliqua præcepta in decalogo poni debuerint.
Art.prece. ¶ 3 Præterea. Dictum eſt quòd adulterium in decalogo prohibetur, quia contrariatur dilectioni proximi, ſed etiam inordinatio exteriorum motuum, quę contrariatur modeſtiæ, dilectioni proximi opponitur: vnde
In regula 3. ante mediũ tom. 1. Aug. dicit* in regula. In omnibus motibus veſtris nihil fiat quod cuiuſquam offendat aſpectum. ergò videtur quod etiam huiuſmodi inordinatio debuit prohiberi per aliquod præceptum decalogi.

In contrarium ſufficit authoritas Scripturæ.

Respondeo Dicendum, ꝙ virtutes temperantiæ annexæ dupliciter conſiderari poſſunt. Vno modo, ſecundum ſe, alio modo, ſecundum ſuos effectus. Secundum ſe quidem non habent directam habitudinem, ad dilectionem Dei, vel proximi, ſed magis reſpiciunt quandam moderationem eorum, quæ ad ipſum hominem pertinent. Quantum autem ad effectus ſuos, poſſunt reſpicere dilectionem Dei, vel proximi, & ſecundum hoc aliqua præcepta in decalogo ponuntur pertinentia ad prohibendum effectus vitiorum oppoſitorũ temperantiæ partibus. Sicut ex ira, quę opponitur manſuetudini, procedit interdum aliquis ad homicidium, quod in decalogo prohibetur, aut ad ſubtrahẽdum debitum honorem parentibus, quod etiam poteſt ex ſuperbia prouenire, ex qua etiam multi tranſgrediunt pręcepta primæ tabulæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſuperbia eſt initium peccati, ſed latens in corde, cuius etiã inordinatio non perpenditur communiter ab omnibus. Vnde eius prohibitio non debuit poni inter præcepta decalogi, quæ ſunt prima principia per ſe nota.

Ad secundum dicendum, ꝙ præcepta, quæ per ſe inducunt ad obſeruantiam legiſ, præſupponunt iam legem, vnde non poſſunt eſſe prima legis pręcepta, vt in decalogo ponantur.

Ad tertium dicendum, quòd inordinatio exteriorum motuum non pertinet ad offenſam proximi ſecundum ipſam ſpeciem actus, ſicut homicidium, adulterium, & furtum, quæ in decalogo prohibentur: ſed ſo
In corp. art. 1. q. 168. lum ſecundum quod ſunt ſigna interioris inordinationis, vt ſupra dictum * eſt.

QVAESTIO CLXXI.

De Prophetia, in ſex articulos diuiſa.

Postqvam dictum eſt de ſingulis virtutibus & vitijs, quæ pertinent ad omnium hominum conditiones & ſtatus, nunc conſiderandum eſt de his, quæ ſpecialiter ad aliquos homines pertinent. Inuenitur autem differentia inter homines ſecundum ea, quæ ad habitus & actus animæ rationalis pertinent, tripliciter. Vno quidem modo, ſecundum gratias gratis datas, quia vt dicitur 1. ad Corinth. 12. Diuiſiones gratiarum ſunt, & alij datur per Spiritum ſermo ſapientię, alij
F ſermo ſcientiæ &c. Alia vero differentia eſt ſecundum diuerſas vitas, actiuam ſcilicet & cõtemplatiuam, quæ accipiuntur ſecũdum diuerſa operationum ſtudia, vnde & ibidẽ dicitur, ꝙ diuiſiones operationum ſunt. Aliud enim eſt ſtudiũ operationis in Martha, q̃ ſolicita erabat, & laborabat circa frequẽs miniſterium, quod pertinet ad vitam actiuam, aliud eſt in Maria, quę ſedens ſecus pedes Domini audiebat verbum illius, quod pertinet ad cõtemplatiuam, vt habetur Lucæ 10. Tertiomodo ſecũ
G dum diuerſitatem officiorũ & ſtatuũ, prout dicitur ad Epheſios 4. Et ipſe dedit quoſdã quidẽ Apoſtolos, quoſdam autem ꝓphetas: alios vero euangeliſtas, alios autẽ paſtores & doctores, quod pertinet ad diuerſa miniſteria de quibus dicit 1. ad Corint. 12. Diuiſiones miniſtrationum ſunt. Eſt aũt attendendum circa gratias gratis datas, de quibus occurrit conſideratio. Primo, ꝙ quędam eorum ꝑtinent ad cognitionẽ, quædã vero
H ad locutionem. Omnia vero quæ ad cognitionem pertinẽt, ſub prophetia comprehendi poſſunt. Nã prophetica reuelatio ſe extẽdit nõ ſolum ad futuros hominum euentus, ſed etiam ad res diuinas, & quantum ad ea quæ proponuntur omnibus credenda, quę pertinent ad fidem, & quantum ad altiora myſteria, quę ſunt perfectorum, quæ pertinent ad ſapientiam. Eſt etiam prophetica reuelatio de his, quæ pertinent ad ſpiritua-
I les ſubſtantias, a quibus vel ad bonum, vel ad malum inducimur, quod pertinet ad diſcretionem ſpirituum. Extendit etiam ſe ad directionem humanorum actuũ, quod pertinet ad ſcientiam, vt infra patebit, & ideo primo occurrit conſiderandum de prophetia, & de raptu qui eſt quidam prophetiæ gradus.

¶ De prophetia autẽ quadruplex conſideratio occurrit.

¶ Quarum prima eſt de eſſentia eius.

¶ Secunda, De cauſa ipſius.

¶ Tertia, De modo propheticæ cognitionis.

¶ Quarta, De diuiſione prophetiæ.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum prophetia pertineat ad cognitionem.

¶ Secundo, Vtrum ſit habitus.

¶ Tertio, Vtrum ſit ſolum futu-

¶ Super quæſtionẽ centeſimamſeptuageſimam primam.

Hic incipit octaua pars iſtius libri, tractans de gratiis, gratis datis, vbi aduertendum eſt, qđ vt in litera dicitur, gratiæ gratis datæ ordinantur ad tria, ſ. cognitionem locutionem, & operationem. Hoc tñ pacto, quod ad cognitionem ſpectãt tres. ſ. prophetia, fides, & diſcretio ſpirituum Ad locutionem quatuor, ſcilicet ſermo ſapiẽtię, ſermo ſciẽtię, interpretatio ſermonum, & gratia lingua rum. Ad operationẽ duæ. ſ. gratia ſanitatis, & operatio virtutum. Verum tamen eſt, quod interpretatio ſermonum ratione luminis, quo interpretatio fit & ſermo ſapientiæ & ſcientiæ, ratione ſapientiæ & ſcientiæ ad cognitionem quoque ſpectãt. Et quoniam author de quatuor horum parum aut nihil loq intend ſcilicet fide, diſcretione ſpirituũ, gratia ſanitatis, interpretatione ſermonũ, & ſimiliter de ſapientia & ſcientia, pro quanto ſpectant ad cognitionem, ſed vult hæc ex aliis intelligi, ideo reducit in hoc principio valde ſummarie ad prophetiam gratias gratis datas ſpectantes ad cognitionem, vt non exigatur ab eo alius tractatus de eis ſed ſimul cum prophetia tractatæ intelligantur, gratia vero ſanitatũ cum operatione.

¶ Super quęſtionis centeſimæ ſeptuageſimæ primæ Articulum primum.

In artic. 1. quæſtionis 171. in reſponſione ad quartum incipe colligere quæ requiruntur ad veram ꝓphetiã. Habes ſiquidem hic duo claudentia in ſe duas actiones, & duas paſſiones. Prima actio, diuina eſt inſpiratio, & hæc fit in voluntate humana, & infert paſſionem, quæ eſt eleuata intentio ad percipienda diuina. Q.177. Secunda actio etiam diuina eſt reuelatio, & hæc fit intellectu, & infert in eo paſſionem, quæ eſt perceptio reuelatorum. Et in hac ſecunda actione & paſſione conſiſtit eſſentialiter prophetia: prima enim præparatoria: eſt. Habes autem ex prima conditione prophetiæ, qđ Deus diſponens omnia ſuauiter, mouet hominem rationali motu ad prophetiã ſ. per mediam intentionem

tionem, ita ꝙ prius mouet ipſum vt attẽdat, q̃ eſt contra illos qui putant prophetiam haberi quaſi ꝑ influxum in intellectu ſine nobis. Oportet,n.prius intentionem moueri, vt in litera dicitur.

rorum contingentium.

¶Quarto, Vtrum ꝓpheta cognoſcat omnia prophetabilia.

¶Quinto, Vtrũ propheta diſcernat ea quæ diuinitus percipit, ab eis, quæ proprio ſpiritu videt.

¶Sexto, Vtrum prophetiæ poſſit ſubeſſe falſum.

Articvlvs I.

Vtrum prophetia pertineat ad cognitionem.

822 Inf.ar.2.cor. Et 3.q.7.ar.8. Et ver. q.12.ar.1.Et Iſa.1. princ. & 1.cor.14. prin.Et Hebr.11. lec.7.

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur ꝙ prophetia non ꝑtineat ad cognitionem. Dicitur.n.Ecclesiaſt.48.quod corpus Hæliſei mortuum ꝓphetauit.& infra.49.dicitur de Ioſeph, ꝙ oſſa ipſius viſitata ſunt,& poſt mortem prophetabãt. in corpore, vel in oſſibus poſt mortem non remanet aliqua cognitio.ergo prophetia non pertinet ad cognitionem.

¶2 Præt.Primæ ad Cor.12.dicitur. Qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, ſed locutio eſt effectus cognitionis, non autem ipſa cognitio. ergo videtur quod prophetia non pertineat ad cognitionem.

¶3 Præte.Omnis cognoſcitiua perfectio excludit ſtultitiam & inſaniam, ſed hæc ſimul poſſunt eſſe cum prophetia. dicitur enim Oſeæ 9.Scitote Iſrael ſtultum prophetam,& inſanum.ergo prophetia non eſt cognoſcitiua perfectio.

¶4 Præt. Sicut reuelatio pertinet ad intellectum, ita inſpiratio videtur pertinere ad affectum, eo quòd importat motionem quandam, ſed prophetia dicitur eſſe inſpiratio, vel reuelatio ſecũdum* Caſſiodorũ.ergo videtur quod prophetia non magis pertineat ad intellectum quam ad affectum.

In prologo ſuper Pſal. cap.1. & eſt de prophetia.

SED CONTRA eſt, quod dicitur.1.Reg.9.Qui enim propheta dicitur hodie, olim vocabatur Videns: ſed viſio pertinet ad cognitionem.ergo prophetia ad cognitionem pertinet.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ prophetia primo & principaliter conſiſtit in cognitione, quia videlicet ꝓphetæ cognoſcunt ea, quæ ſunt procul, & remota ab hominum cognitione. Vnde poſſunt dici prohetæ a pro, quod eſt ꝓcul, & phanos quod eſt apparitio, quia ſ.eis aliqua quæ ſunt procul, apparent.& propter hoc, vt Iſidor. dicit* in lib. Etymologiarum, in veteri teſtamento appellabantur. Vident, quia videbant ea, quæ, cæteri non videbant,& proſpiciebant quæ in myſterio abſcondita erant. Vnde & gentilitas eos appellabat Vates à vi mentis. Sed quia, vt dicitur 1.ad Corinth.12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, & infra 17.dicitur, Ad ædificationem Eccleſiæ quærite vt abundetis, inde eſt ꝙ prophetia ſecũdario conſiſtit in locutione, prout prophetæ ea quæ diuinitus edocti cognoſcunt, ad ædificationem aliorum annuntiant, ſecundum illud Iſaiæ 21.Quæ audiui a Domino exercituum, Deo Iſrael, annunciaui vobis,& ſecundum hoc. vt Iſido.dicit in lib. Etymol. poſſunt dici prophetæ quaſi præfatores, eo quòd porro fantur.i.a remotis fantur,& de futuris vera prædicunt. Ea autem quæ ſupra humanam cognitionem diuinitus reuelantur, non poſſunt confirmari ratione humana, quam excedunt ſ̃m operationem virtutis diuinæ, ſecundum illud Marci. vlt. Prædicauerunt vbique Domino cooperante,& ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis. Vnde tertio ad prophetiam pertinet operatio miraculorum, quaſi confirmatio quædam propheticæ annuntiationis. Vnde dicitur Deuter. vltim. Non ſurrexit propheta ultra in Iſrael, ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem in omnibus ſignis atque portentis.

Li.7.c.8.circa princi.

Lib.7.c.8.in princi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Authoritates illæ loquuntur de prophetia quantum ad hoc tertium, quod aſſumitur vt prophetiæ argumentum.

AD SECVNDVM dicendum, quod Apoſt.ibi loquitur quantum ad propheticam enuntiationem.

AD TERTIVM dicendum, quod illi qui dicuntur ꝓphetę inſani & ſtulti, non ſunt veri prophetæ, ſed falſi de quibus dicitur Hiere. 23. Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis,& decipiunt vos. Viſionem cordis ſui loquuntur non de ore Domini, & Ezech.13.Hæc dicit Dominus de prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum,& nihil vident.

AD QVARTVM dicendum, ꝙ in prophetia requiritur ꝙ intentio mentis eleuetur ad percipienda diuina. Vnde dicitur Ezec.2. Fili hominis, ſta ſuper pedes tuos, & loquar tecum. Hæc autem eleuatio intentionis fit Spiriuſancto mouente. Vnde ibidem ſubditur. Et ingreſſus eſt in me ſpiritus,& ſtatuit me ſuper pedes meos. Poſtquam autem intentio mentis eleuata eſt ad ſuperna, percipit diuina.vnde ſubditur ibidem. Et audiui loquentem ad me. Sic igitur ad prophetiam requiritur inſpiratio quantum ad mentis eleuationem, ſecundum illud Iob.32. Inſpiratio omnipotentis dat intelligentiam: reuelatio autem quantum ad ipſam perceptionem diuinorum, in quo perficitur prophetia, & per ipſam remouetur obſcuritatis & ignorantiæ velamen, ſecundum illud Iob. 12. Qui reuelat profunda de tenebris.

Articvlvs II.

Vtrum prophetia ſit habitus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ ꝓphetia ſit habitus, quia vt dr̃* in 2. Ethi. Tria ſunt in anima, potẽtia, paſſio, & habitus, ſed ꝓphetia nõ eſt potentia, quia ſic ineſſet omnibus hominibus, quibus potentiæ animę ſunt communes. Similiter etiam non eſt paſsio, quia paſsiones pertinent ad vim appetitiuam vt ſupra habitum † eſt, prophetia autem pertinet principaliter ad cognitionem, vt dictum eſt. ergo prophetia eſt habitus.

¶2 Pręt. Omnis perfectio animæ quæ non ſemper eſt in actu, eſt habitus, ſed prophetia eſt quædam animæ perfectio, non autem ſemper eſt in actu, alioquin non diceretur dormiens propheta. ergo videtur quod prophetia ſit habitus.

¶3 Præt. Prophetia computatur inter gratias gratis datas, ſed gratia eſt habituale quoddam in anima, vt ſupra habitum* eſt. ergo prophetia eſt habitus.

SED CONTRA Habitus ẽ quo quis agit cum voluerit, vt dicit Commẽtator in 3.de Anima, ſed aliquis non poteſt vti prophetia cum voluerit. Sicut patet 4.Reg. 3.de Heliſęo, quem cum Ioſaphat

¶ Super quæſtionis centeſimę ſeptuageſimæprimę Artic. ſecundum.

823 1.2.q.68.arti.3.ad 3.Et 3.con.c.154. fin. Et veri. q.13.ar.1.& 2.& ar.13. ad 3. Et po. q.6.art.4.fi. Et quol.12. ar.27. ad 2.

*Li.2.ca.5. tom.5.

†1.2.q.22. arti.2.

Art. præce.

IN art.2.eiuſdẽ quæſtionis, dubium duplex occurrit circa rationem aſsignatã in litera, quare lumẽ ꝓpheticum non eſt habitus. Primum eſt, q a vr̃ aſſumere falſum ſcilicet, quod ſi eſſet ꝑ modum formę permanentis, faceret videri Deum, qui eſt principiũ cognitionis ſupernaturalium. probatur namque hoc eſſe falſum ex hoc, quod modus eſſendi nõ variat naturam, nec eſſentialem efficaciam formę, ſed ea tantum quæ ſe tenent ex parte modi eſſendi, ſed lumen propheticum per modum paſsionis non eſt talis naturæ, nec efficaciæ vt ſit ſufficiens cauſare viſionem Dei. ergo etiam ſi eſſet per modum habitus, non ſufficeret ad cauſandam viſionẽ. Et confirmatur, quia conſtat ꝙ Deus poſſet lumen ipſum propheticum

1.2.qõ.100. artu.2.

phetæ

phetæ conſeruare continue in illo,& tñ non propterea videret Deum ꝓpheta ille Maior eſt clara,& manifeſtatur in propoſito etiã.quia lumen gloriæ,quia ex propria natura eſt ſufficiens ad viſionem Dei ſiue habeatur per modũ formæ permanentis, vt in beatis,ſiue per modum paſſionis,vt in Moyſe, & Paulo, facit videre Deum.Nec ergo modus eſſendi variat efficaciam eſſentialem formę,nec lumen propheticum, quantumcumque haberetur, per modum habitus, faceret videri Deum, quia ex hoc non eſſet lumen gloriæ, quod cõſtat eſſe alterius naturæ: ita vt ẽt per modũ paſsionis habitum faciat videri Deum.

Homil. 1. inter medium & finem.

de futuris requiret, & prophetiæ ſpiritus ei deeſſet,pſaltem fecit applicari,vt prophetiæ ad hunc ſpiritus,per laudẽ pſalmodiæ deſcenderet, atque eius animum de venturis repleret,vt Gregor. dicit* ſuper Ezec ergo ꝓphetia nõ ẽ habitus.

Respon. Dicendum, ꝙ ſicut Apoſt. dicit ad Epheſ.5. Oẽ quod manifeſtatur,lumen eſt, quia videlicet ſicut manifeſtatio corporalis viſionis fit per lumẽ corporale,ita etiam manifeſtatio viſionis intellectualis fit per lumen intellectuale. Oportet ergo ꝙ manifeſtatio proportionetur lumini per quod fit, ſicut effectus proportionatur ſuæ cauſæ.Cum ergo prophetia pertineat ad cognitionem, quæ ſupra naturalẽ rõnẽ exiſtit,vt dictũ* eſt, cõſequens eſt ꝙ ad prophetiã requiratur quoddã lumen intellectuale excedens lumẽ naturalis rõnis. Vnde Michæ 7. Cum ſedero in tenebris, Dominus lux mea eſt. Lumẽ aũt dupliciter alicui in eſſe poteſt. Vno mõ,per modum formę permanentis, ſicut lumen corporale

G ẽ in Sole,& in igne. Alio mõ, ꝑ modũ cuiuſdã paſsionis, ſiue impreſſionis trãſeũtis, ſicut lumen eſt in aere. Lumẽ aũt ꝓpheticũ nõ ineſt intellectui prophetæ ꝑ modũ formę permanẽtis, alias oporteret ꝙ ſemꝑ ꝓphetę adeſſet facultas prophetãdi, ꝙ patet eſſe falſum. Dicit enim Grego. ſuper Ezech. Aliquãdo prophetię ſpiritus deeſt pro-

¶Secundum eſt, quia proceſſus literę infert cõcluſionẽ,quæ nõ eſt elicita ex præmiſsis. Nã cõcluſio ſequens ex ꝓmiſsis eſt iſta. Lumen propheticum nõ ineſt ꝑ modũ formæ ꝑmanẽtis, & ꝑfectæ. Et præmiſſæ ſunt iſtæ, Lumẽ intellectuale exiſtẽs in aliquo per modũ formę permanẽtis & perfectæ, ꝑficit intellectũ ad principaliter cognoſcendum principiũ illorũ, quæ per illud lumen manifeſtantur. Sed lumen prophetię nõ ꝑficit intellectũ ad principaliter cognoſcendũ principiũ illorũ, quæ ꝑ lumen propheticum manifeſtantur. Ex his ſiquidẽ cõcluſio debet eſſe. Ergo lumen prophetiæ non ineſt ꝑ modũ formæ permanentis & perfectæ,& tamẽ in litera longe cõmunior concluſio infertur. ſ. Ergo lumen propheticum ineſt per modum cuiuſdam impreſsionis,ſeu paſsionis,tranſeuntis Hæc enim diſtant valde,quoniam concluſio illa,quæ vere ſequitur ex præmiſsis,ſtat cum negatione iſtius quæ appoſita ẽ in litera,vt patet de lumine fidei, de quo verificantur & præmiſſæ,& concluſio,& tamen de eo eſt falſa iſta appoſita concluſio,quoniam,vt patet,lumen fidei eſt per modum habitus, & conſequenter per modum formæ permanentis.

H ¶Ad euidentiam horum ſciendum eſt,ꝙ proceſſus literæ non conſiſtit in vno ſyllogiſmo,ſed pluribus, quorum primus in ſecunda figura eſt ille qui in ſecundo dubio eſt allatus ſ. Lumen intellectuale exiſtens in aliquo per modum formæ permanentis & perfectæ,perficit intellectum ad principaliter cognoſcendum principium illorum,quę per illud lumen manifeſtantur,ſed lumen propheticum non perficit intellectũ ad cognoſcendum principaliter principium eorũ,quæ per propheticum lumen manifeſtantur.ergo lumen propheticum nõ eſt forma permanens & perfecta. Maior probatur in litera ex lumine intellectus agentis. Minor probatur, quia Deus qui eſt principium ſupernaturalium, quæ per lumen propheticum manifeſtantur,non uidetur a prophetis per eſſentiam. Iſte eſt primus ſyllogiſmus circa quem verſatur primum dubium.

I ¶Ad cuius euidentem notitiam ſcito, ꝙ aliud eſt formam ꝑmanere in aliquo, & aliud eſt eſſe in illo per modũ formæ permanentis. Nã per primum ſignificatur duratio formæ in ſubiecto,per ſecundum vero ſignificatur modus eſſendi formæ in ſubiecto. ſ. quod ineſt eo modo quo formæ dependentes ſolum in fieri,& non in eſſe ab agentibus inſunt. Vnde primũ cõuenit lumini in aere. Permanet enim lumen idem in aere eodẽ, exiſtẽte eodem illuminatiuo in eodem loco. Numquã tamen habet modũ formæ permanentis,cum ſemper ſit in fieri, ita ꝙ ſuum eſſe conſiſtit in fieri,ſicut & motus. Quo circa differẽtia penes talem modũ eſſendi diuerſitatem ſpecificã infert formarũ. Nã quæ ex propria natura nata ſunt habere modũ permanentię,& quæ ex propria natura natę ſunt habere modũ ſucceſsiuorũ,ſicut habitus ex ſua natura, & diſpoſitio ex ſua natura diſtinguuntur ſpecie. Sicut non præiudicat habitui ex natura ſua ꝙ quandoque inſit per modum diſpoſitionis quãdo. ſ. non eſt armatus,ita non præiudicat formæ ex ſua natura permanenti, ꝙ quandoque per accidens habeat modum tranſeuntis,vt de lumine gloriæ contingit, ꝙ ex ſua natura habet rationem permanentis,vt patet in beatis. Sed, quandoque

K ex actione diuina fit,vt inſit per modum trãſeũtis,vt in Paulo & Moyſe. Et quia author manifeſte ſe explicat ſeloq. de forma habente modum permanentis, ideo hoc modo intelligendus eſt,quo ad primã particulã. ſ. formæ permanentis. Quo ad ſecũdam vero. ſ. & perfectæ,oportet aduertere,quod author poſuit iſta ſecũdam particulam ꝓp lumen fidei,quod eſt lumẽ intellectuale,& ineſt ꝑ modũ formæ permanentis,ſed nõ formæ perfectæ. Nã ſicut in genere animalis forma pfecta eſt, non q̃ via eſt ad aĩal vt forma embrionis,ſed forma cõſtituens animal, q̃ ſ. poteſt in propriam animalis operationem quę eſt ſentire,ita in genere luminis intellectualis, de quo eſt ſermo nullũ lumen habet rõnem formæ perfectæ, quod non poteſt in propriam luminis operationẽ: quæ eſt facere viſionẽ. Lumen. n. adeo obſcurũ,vel obumbratum qd non põt tantũ illuminare vt videatur, imperfectum quid in genere luminis eſt. Qd aũt ita illuminat vt viſionẽ cauſare poſsit,tñ ad ꝑfectionẽ ſui generis ꝑuenit,quamuis inter iſta vnũ alio excellentius ſit. Et quia lumen fidei non facit euidentiam in nobis eorum quæ ſunt fidei,ideo licet habeat rationem formæ permanentis,caret tñ ratione formæ perfectæ in genere luminis intellectualis. Ex his aũt patet ſenſus medij termini, & totius ſyllogiſmi. Hinc enim habes clare veritatem maioris, videlicet,quod omne lumẽ intellectuale exiſtens in aliquo per modum permanentis,& perfectæ formę,perficit principaliter ad cognoſcendum principium eorum quę manifeſtantur. Nã ſi eſt per modũ formæ perfectæ, facit videre intellectualiter, & ſi facit videre,maxime facit videre principiũ in quo oportet videre concluſiones aut per viam intuitus, aut per viã reſolutionis Concluſiones enim,niſi euidenter videatur earum ad principium cõiunctio,numquam videntur, ſed creduntur. Et propterea author in probatione minoris aſſumpſit, quod lumen propheticum non facit Deum per eſſentiam videri, propterea inquam,quia de cognitione euidẽti medio termino ſciebat ſermonem eſſe. Hæc dicta,quo ad hoc quod ponũt illã particulã ſ. perfectæ, appoſitam in hac rõne ad differentiã luminis fidei,non videntur ſolida, quoniam ex hoc clauderetur via,qua poſset inferri ex hac ratione cõcluſio principalis, quæ in litera infertur,vt in ſecundo deducitur dubio. Et ꝓpterea admiſſis cæteris dictis,hoc ſolum refutãdum credimus, ꝙ ly perfectæ,ſit appoſitum vt neceſſaria particula ad excludendũ lumẽ fidei,& dicimus ꝙ lumen fidei ex alia particula priore vtraque harum excluſum erat ſ. a ly lumen intellectuale. Nam & proprie formaliter loquendo. lumen intellectuale eſt quod eſt lumen intellectus vt ſic,& non ꝙ eſt lumen intellectus vt moti a voluntate. Quod enim illuminat intellectũ vt motum a voluntate,eſt lumen intellectus, extenſo vocabulo luminis intellectus, quia nõ illuminat ipſum, vt ipſe eſt infra proprios limites ſed ipſum vt ſubſtat alteri. Tale autem eſſe cõſtat lumẽ fidei,quia ẽ in intellectu vt moto a voluntate ad aſſentiendum his quæ ſunt fidei,& nõ illuminat ipſum intellectum ſm ſe ad aſſenſum determinatum,ſeu certum. Quia ergo ratio iſta literæ de lumine intellectus ſic, loquitur,lumen fidei ab hoc proceſſu excluditur. Intẽdit ergo author in maiore,quod lumen intellectuale vt ſic,per modum formæ permanentis & perfectæ perficit ad cognoſcendum principium &c. & appoſuit illas alias duas particulas iam declaratas. ſ. permanentiam & perfectionẽ ſupra lumen intellectuale, nõ propterea quia a ltera ab altera ſeparetur in genere luminis intellectualis,quia connectuntur in tali genere, ita quod ſi eſt permanens,eſt perfecta,& ſi eſt perfecta,eſt ꝑmanens, ſed propterea quia hæ duæ conditiones in alijs formis diſperſæ inueniunt, & ambæ in genere intellectualis luminis vnitæ inueniuntur.

¶Et per hæc patet ſolutio primi dubij. Negatur enim ꝙ author

Art. præced.

Homil. 1. inter medium & finem.

phetis, nec ſemper eorum mentibus præſto eſt, quatenus cũ hunc non habẽt, ſe hũc cognoſcant ex dono habere cũ habẽt. Vnde Heliſæus dixit de muliere Sunamite 4. Regum 4. Anima eius in amaritudine eſt, & dñs celauit à me, & nõ indicauit mihi. Et huius rõ ẽ, quia lumẽ intellectuale in aliquo exiſtẽs per modũ formæ ꝑmanẽtis & perfectæ, perficit intellectũ principaliter ad cognoſcẽdũ principiũ illorum, quæ per illud lumẽ manifeſtantur, ſicut ꝑ lumen intellectus agentis præcipue intellectus cognoſcit prima principia oĩum illorũ q̃ naturaliter cognoſcuntur. Principiũ aũt eorũ quæ ad ſupernaturalem cognitionẽ ꝑtinẽt, quæ per prophetiam manifeſtantur, eſt ipſe Deus, qui ꝑ eſſentiam a prophetis non uidetur. Vr̃ aũt à beatis in patria, in quib' hmõi lumẽ ineſt per modũ cuiuſdã formæ permanentis & pfectæ, ſm illud Pſalm. 35. In lumine tuo videbimus lumẽ. Relinquit ergo ꝙ lumẽ propheticũ inſit animæ prophetæ per modum cuiuſdam paſſionis, vel impreſſionis trãſeũtis, & hoc ſignificatur Exod. 33. Cumque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine Petræ &c. & 3. Regum 19. dicitur ad Heliam Egredere, & ſta in mõte corã Domino, & ecce Dominus trãſit &c. Et inde eſt ꝙ ſicut aer ſemp indiget noua illuminatione, ita etiam mens prophetę ſemper indiget no-
B ua reuelatione, ſicut diſcipulus, q nondum eſt adeptus principia artis, indiget vt de ſingulis inſtruat. Inde Iſaię 50. dicitur. Mane erigat mihi aurem, & audiam quaſi magiſtrum. & hoc etiam ipſe modus loquendi prophetiã deſignat, ſm quod dicitur, ꝙ locutus eſt Dominus ad talem, uel talem prophetã, aut ꝙ factum eſt verbũ Domini ſiue manus Domini ſuper eũ. Habitus aũt eſt forma permanens, vnde manifeſtum eſt, quod prophetia, proprie loquẽdo non eſt habitus.

C AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ illa diuiſio Philoſophi non cõprehendit abſolute omnia quę ſunt in anima, ſed ea quę poſſunt eſſe principia moralium actuum, qui quandoq; fiunt ex paſſione, quandoque autem ex habitu, quando-

thor aſſumat hanc conditionalem. ſ. Si lumen propheticũ eſſet per modum formę permanentis, faceret videre Deum, vt patet in litera, & in proceſſu ex litera formato. Dr̃ nihilominus ad ſubiuncta, ꝙ modus eſſendi permanenter, vel tranſeunter, ſi fit per accidens, non variat ſpeciem formæ, ſed ſi fit ꝑ ſe, vt declaratum eſt, arguit diuerſitatẽ ſpecificã formarũ, & ꝙ lumẽ ꝓpheticũ ſpẽ diſtinguit a lumine glorię, quamuis per accidens lumen gloriæ quandoque propheticum dicatur, qñ. ſ. per accidens eſt per modũ tranſeuntis: ut de Moyſe dicitur. Sed relinquendo ea q̃ ſunt per accidens, lumen propheticum ſpecie diſtinguitur à lumine glorię. Eſt enim ex ſua natura forma habens modum paſſionis, lumen autem gloriæ ex ſua natura habet modum formæ permanentis. Vnde ſi Deus conſeruaret lumen propheticum in aliquo, non niſi per accidens permaneret, habens ſecũdum ſe naturam tranſeuntis. Et per hæc ſumus a primo dubio, & ſyllogiſmo expediti. Secundus autẽ ſyllogiſmus hẽt antecedẽs tacitũ. ſ. cõcluſionẽ ꝓcedẽtis ſyllogiſmi, ita ꝙ eſt hmõi enthymema. Lumẽ propheticum nõ eſt lumen intellectuale ꝑ modũ formæ permanentis & pfectæ. Relinquitur ergo ꝙ eſt ꝑ modũ cuiuſdã impreſſionis, vel paſſionis tranſeuntis. Et tota quæſtio contra hunc proceſſum ad hoc deuenit, qa ex negatione illius coniuncti ſimul. ſ. formæ permanẽtis & pfectæ, non licet inferre ſeorſum determinate partẽ coniuncti: ergo non eſt per modum formæ permanentis. Et affert inſtãtia de lumine fidei. Et in communi facile eſt
D afferre inſtãtiã de non valet, Nõ eſt monachus albus, ergo nõ eſt monachus. In his ſm conſiſtit dubiũ: ad quod dr̃, quod in genere luminis intellectualis non dat̃ medium inter formam permanentem ac perfectam, & formã per modum paſſionis. Et ꝓpterea autor hoc percipiens, cum lumen propheticũ, vt inferius patebit, ſit in genere luminis intellectualis, ex negatione formæ permanentis & perfectę optime ſconcluſit. Relinquitur igitur ꝙ fit per modum tranſeuntis. Et per hoc patet reſponſio & ad inſtãtiã de lumine fidei. Quia enim non eſt in genere luminis intellectualis vt ſic, ſimpliciter, ſed ſecundum quid. ſ. quo ad aſſenſum uoluntarium, inter intellectualia non ſine additione aliqua computatur ab authoribus. Nec obſtat dictis quod ſuperius in tractatu de fide dictum eſt, quod fidei lumẽ facit aliquo modo videre, quoniam illud videre tam diminu-
E tum eſt, vt pro nihilo habeatur in genere luminis intellectualis ſimpliciter, vt patet ex hoc, quod nec principia, nec concluſiones facit uidere, ſed quandam ꝯnnotam rationem credibilitatis. ſ. quæ extranea eſt ab ipſis reuelatis quę credimus. Vnde in hac litera expreſſe dicitur, quod lumen intellectuale perficit ad cognoſcendum principium.

¶Ad inſtantiam uero communem patet reſponſio, qa. ſ. aliud eſt loqui de conſequentia in genere aliquo, & de conſequentia ſimpliciter. Quamuis enim ſimpliciter non valeret, Non eſt forma permanens & perfecta, ergo non eſt permanens: in tali tamen genere. ſ. luminis intellectualis, ut ſic, ſequela eſt optima, quia immediata ſunt extrema. Sic autem in litera factum eſt, inſtantia autem obiicit ſimpliciter.

¶In eod. art. 2 in reſponſione ad tertium, dubium occurrit circa illud. Cognoſcere occulta & incerta diuinæ ſapientiæ eſt
A ſupra naturam humanam quantum ad ſubſtãtiam actus. Nã falſum videtur hoc particulare, & falſum etiam illud cõe, ſ. ꝙ hõ eleuat̃ per donum gratiæ ad aliquem actum, qui eſt ſupra naturã humanã, quantum ad ſubſtãtiam actus. Probatur primum, quia omnis operatio intellectus humani, etiam qua in patria videt Deũ per eſſentiam, eſt quo ad ſubſtantiã actus ab ipſa ſubſtantia intellectus, licet quo ad qualitatẽ eius ſit a tali lumine, vel habitu. Cognitio ergo, qua propheta cognoſcit occulta diuinę ſapientiæ ſibi reuelata, licet quo ad lumen qualificans cognitionem excedat humanam naturam, quo ad ſubſtantiam tamẽ actus intellectus naturã nõ excedit, alioquin ab ipſo non eſſet, alioquin illa cognitio non eſſet operatio vitalis ab intrinſeco actiuo principio vitæ. Secundũ autem probatur, qa videtur implicatio in adiecto. ſ. ꝙ actio aliqua vere ſit hominis actio, & tamen excedit ipſum quo ad ſubſtantiã actus. Nã ſi eſt eius actio, ergo ſaltem quo ad ſubſtantiã eſt ab eo. Et ſi nõ eſt ab eo quo ad ſubſtãtiã, ergo nõ vere illius actio, ſed deprecatiue, vel diſpoſitiue tñ, vel aliquo alio ſimili modo. Sicut facere miracula attribuitur homini miniſterialiter, non quia facere miracula ſit actio hominis, ſed ad hominis deprecationem, vel uotum Deus operat̃, iuxta illud Ioſue de miraculo Solis, obediẽte Deo voci hoĩs.

¶Ad horũ euidentiã ſciendum eſt, ꝙ actus humanus dupliciter qualificatus intelligit̃, ſicut dupliciter ſumit̃ qualitas, vt dr̃
D in 5. Metap. ſ. pro differentia, & pro accidente. Dr̃ ſiquidem primo actus humanus talis in eſſe naturæ ex differentia conſtitutiua ipſius in ſpecifico eſſe naturæ, ſicut viſio dr̃ cognitio talis, & auditio cognitio ex differẽtiis cõſtituentibus cognitionẽ in ſpẽ viſionis, & auditionis in ſuis eſſe naturalibus. Dr̃ ſecũdo actus humanus talis in eſſe morali, ex accidentali conditione cõſtituente ipſum talẽ in eſſe morali, ſicut viſionẽ dicimus impudicã ex appoſitione cõditionis malæ moraliter. Et qm̃ morale ſupponit naturale habetque ſe ad naturale vt accidẽs ad ſubſtantiam, ille actus dr̃ eſſe ſupra facultatem humanæ naturę, quo ad ſubſtantiam actus, qui ſm naturalem ſuam ſpeciẽ excedit facultatẽ humanę naturæ. Ille vero dicitur eſſe ſupra humanam naturam quantum ad modum actus, & non quantum ad illius ſubſtantiam, qui ſecundum naturalem quidem ſpeciem poteſt ab homine fieri, ſed ſecundum moralem condi-
E tionem excedit humanas vires, vt diligere Deum meritorie. Poteſt enim homo naturæ viribus Deum diligere ſed nõ meritorie, niſi ex infuſa charitate, quæ ſi apponatur actui, quo diligo Deum, actus meæ dilectionis ſortitur ex ea hunc modũ ſcilicet meritorie. Et ſimiliter poſſum ego ex proprio intellectu & voluntate aſſentire his quæ ſunt fidei, ſed non laudabiliter &c. niſi ex habitu fidei habeatur iſte modus. Non ſunt autem actus excedentes quo ad ſubſtantiam actus, humanã naturam, vnius rationis. Nam quidam ita excedunt, vt ſint incõmunicabiles eidem, vt creare, vel de facto homini non communicãtur niſi deprecatiue, ſeu operatiue, vt facere Solem ſtare, mortuũ reſuſcitare, & huiuſmodi, quæ, vt infra patebit, Deus ipſe ad hominis orationem, vel nutum operatur. Quidã vero ſunt qui de facto cõmunicantur homini, vt videre Deũ. Huiuſmodi enim actus ſecundum ſuam naturalem ſpẽm excedit

cedit limites facultatis naturæ humanæ, & creaturæ cuiuſcũque,& eſt ſoli Deo connaturalis. Cõmunicatur autem animæ noſtræ non ſolum quia in ea actus iſte ponitur,ſed quia,vt in litera dr̃,eleuatur per donum Dei anima ad hoc vt ſit potens elicere talem actum,qui ſuæ facultatẽ naturæ nudæ excedit. Ita ꝙ fit,vt actus talis non excedat facultatem naturæ eleuatæ,qui excedit facultatem naturę.

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppoſitum dr̃, quod aliud eſt actũ cognitionis eſſe, quo ad ſubſtantiam actus ab intellectu noſtro,& aliud ẽ actũ cognitionis excedere quo ad ſubſtãtiam actus facultatẽ naturalẽ intellectus noſtri. Nam primum ſignificat actum cauſari quo ad ſubſtantiam actus, à noſtro intellectu,qđ verificatur de intellectu noſtro eleuato ꝑ donũ diuinum. Secundum autem ſignificat proportionem actus ſecundũ ſubſtantiã ad naturalẽ facultatem illius. Vnde actus videndi Deum in patria,eſt ab intellectu creato, eleuato tamẽ quo ad ſubſtantiam actus. Cognitio ſiquidem Dei contrahitur ad cognitionem viſiuam per differentiã ſubſtantialem in eſſe natura, ita quod non eſt ibi actus ſubſtratus,qui ſit cognitio Dei, & per appoſitionem luminis gloriæ ſit viſio,quemadmodum contingit in actu dilectionis Dei ex charitate,ſed tantum eſt ibi actus ſubſtratus, quemadmodum natura generis intelligitur ſubiecta naturæ differentiæ. Et ſimile, quo ad propoſitum, habes in viſione corporali. Potentia .n. viſiua eſt principiũ vidẽdi quo ad ſubſtãtiam actus, nõ ita ꝙ viſus eliciat ſubſtantiã actus vidẽdi,& ſpẽs viſibilis apponat accidentalẽ qualitatẽ,qua viſio ſit talis,puta, viſio albi,quoniam impoſſibile eſt videre. & nihil videre, ſine ſpecie autem viſibili nihil videtur. Nõ igitur oculus ſecundum ſe,eſt principium videndi,ſed ita quod viſus ſpecie perfectus parit viſionem talẽ eſſentialiter. Dicitur autem quod viſus eſt propria cauſa viſionis ſecundum ſubſtantiam, & ſpecies propria cauſa viſionis ſecundum qualitatem, eſſentialem tamen,vt inde percipiatur reſolutio prædicatorum eſſentialium,ſcilicet differentię,& generum in ſuas cauſas. Sicut dicimus quod fortis,inquantum hic,& inquantum homo,& inquantum animal,& tandem inquãtum ens, habet aliam & aliam propriam cauſam,inquam reduci per ſe primo oportet effectum huiuſmodi:& non dicuntur hæc, quaſi effectus

F habeat plures res,quarum vna cauſatur ab vna,& altera ab altera cauſa,vt in Metaphyſica patet. Et per hoc patet ſolutio ſecundæ obiectionis. Nulla ſiquidem implicatio eſt dicere,quod actus ſm̃ ſubſtantiam ſuam,hoc eſt, naturalem ſuã ſpeciẽ excedit facultatem hominis naturalem,& dicere cũ hoc hmõdi actus quo ad ſubſtantiã ſuã, vere eſt hominis eleuati, & vere cauſatur ab homine eleuato, & vere eſt actus vitalis,& abintrinſeco hominis eleuati per diuinum donum ſiue habituale, vt in patria, ſiue per modum paſſionis,vt in propoſito de prophetis dicimus. Habesq; hinc aliam propheticę conditionem, ſcilicet quod non eſt habituale,ſed actuale donum per modũ tranſeuntis.

lib.3. text. 12. tomo 1.

Epiſt.121.c. 9. circa medium to. 2.

que autem ex potentia nuda,vt patet in his qui ex iudicio rõnis aliquid operantur antequam habeãt habitum. Poteſt autem prophetia ad paſsionem reduci,ſi tamen nomẽ paſsionis ꝓ qualibet acceptione accipiatur,prout Philo. dicit* in 3. de anima, quod intelligere pati quoddam eſt. Sicut enim in cognitione naturali intellectus poſsibi- G lis patitur ex lumine intellectus agẽtis,ita & in cognitione prophetica intellectus humanus patitur ex illuſtratione diuini luminis.

Ad ſecundum dicendũ,ꝙ ſicut in rebus corporalibus abeunte paſsione remanet quædam habilitas ad hoc, ꝙ iterum patiatur, ſicut lignum ſemel inflammatũ facilius iterum inflammat̃,ita etiã in intellectu ꝓphetiæ ceſſante actuali illuſtratione, remanet quędam habilitas ad hoc,quod facilius iterato illuſtretur, ſicut etiam mens H ſemel ad deuotionẽ excitata, facilius poſtmodum ad deuotionẽ priſtinam reuocatur. Propter quod Augu. in libro* de orando Deum, dicit eẽ neceſſarias crebras orationes,ne concepta deuotio totaliter extinguatur. Poteſt tamen dici, ꝙ aliquis dicitur propheta etiam ceſſante actuali ꝓphetica illuſtratione,ex deputatione diuina, ſecundum illud Hierem. 1. Et prophetã in Gentibus dedi te.

Ad tertium dicendum,ꝙ I omne donũ gratiæ hominẽ eleuat ad aliquid,quod eſt ſupra naturam humanam,ꝙ quidem põt eſſe dupliciter. Vno modo, quantum ad ſubſtantiam actus, ſicut miracula facere, & cognoſcere occulta & in certa diuinæ ſapientię,& ad hos actus non datur homini donum gratiæ habituale. Alio modo eſt aliquid ſupra naturam humanam, quantum ad modum actus, non autem quantum ad ſubſtantiam ipſius,ſicut diligere Deum,& cognoſcere eum in ſpeculo creaturarum, & ad hoc datur donum gratiæ habituale.

Articvlvs III.

Vtrum prophetia ſit ſolum futurorum contingentium.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ ꝓphetia ſit ſolũ futurorum contingẽ- G tium. Dicit enim* Caſsiodo. quod prophetia eſt inſpiratio, vel reuelatio diuina rerum euentus immobili veritate denuntians, ſed euentus pertinẽt ad contingentia futura: ergo de ſolis contingẽtibus futuris ſit reuelatio prophetica.

¶ 2 Pręt. Gratia prophetiæ diuiditur contra ſapientiam & fidẽ, quæ ſunt de diuinis,& diſcretionẽ ſpirituum,quæ eſt de ſpiritualibus creatis, & ſcientiam, quæ eſt de rebus humanis,vt patet 1. ad Corint. 12. H habitus autem & actus diſtinguuntur ſecundum obiecta,vt patet per ea quæ ſupra dicta† ſunt. ergo videtur quod de nullo pertinẽre ad aliquod horum ſit prophatia. relinquitur ergo quod ſit ſolum de futuris contingentibus.

¶ 3 Præt. Diuerſitas obiecti cauſat diuerſitatem ſpeciei, vt ex ſupradictis,* patet. Si ergo prophetia quædam ſit de futuris contingentibus, quædam autem de quibuſdam alijs rebus,videtur ſequi quod non ſit eadem ſpecies prophetiæ.

I Sed contra eſt,quod Greg. *dicit ſuper Ezechiel. quod Prophetia quędam eſt de futuro,ſicut id quod dicitur Iſaiæ 7. Ecce virgo concipiet,& pariet filium, quædã de præterito,ſicut id quod dicitur Geneſi. 1. In principio creauit De⁹ cælum & terram: quædam de præſenti,ſicut id quod dicitur 1. ad Corinth. 14. Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, occulta cordis eius manifeſta fiunt. Non ergo eſt prophetia ſolum de contingentibus futuris.

K

Infr. q. 172. art. 1. cor. & ad 4. Et ver. q. 12. ar. 2. Et Eſa. 1. princip. Et Ro. 12. lect. 2. & 3.

* In prologo ſuper. Pſal. ca. 1. in principio.

† 1.2. q. 54. arti. 2.

* 1.2. q. 54. arti. 2.

Homil. 1. in Ezec. in principio.

¶ *Super quęſtionis centeſimæ ſeptuageſimæ primæ Articulum tertium.*

In art. 3. eiuſdem q. 171. in reſponſione ad ſm̃,nota diligẽtiſſime differentiam inter fidẽ & ꝓphetiã, in hoc quod fides dat nõ cognitionem eorũ quæ ſunt fidei, ſed aſſenſum ad illa quæ ſunt cognita ab alijs ſcilicet à perſonis,diuinis ſaltẽ,prophetia autẽ dat cognitionẽ.

¶ Sed occurrit hic nõ diſſimulãda quæſtio An cognitio negata fidei & attributa prophetiæ, ſit cognitio euidentiæ. Et eſt ratio dubij, quia ex ipſa negatione cognitionis a fide, apparet quod de notitia euidentiæ eſt ſermo. Nam nulla alia cognitio a fide negatur, niſi euidentiam habens. ex reuelatis vero apparet oppoſitum. Nam cum prophetis reuelata ſit Trinitas, vt in litera author teſtatur ex Iſaiæ 6. c. vbi ſupremi angeli illam reuelaſſe inducuntur,& conſtat Trinitatis euidentem notitiam nõ habuiſſe prophetas, qui non viderunt diuinam eſſentiam. Et ſimiliter poteſt argui de incarnatione Verbi &c.

¶ Huic quæſtioni in ar. 5. reſpondendum eſt,in quo ex propoſito de certitudine propheticæ cognitionis eſt ſermo.

¶ In eodẽ art. 3. in reſponſione ad tertium,nota diligenter hãc doctrinam ponentem vnitatẽ ſpecificam prophetiæ ex diuini luminis vnitate,non obſtãte tãta eorũ diuerſitate,quæ ꝑ propheticum lumen manifeſtãtur. Et dicitur hoc directe ad argumentum ꝙ diuerſitas obiecti cauſat diuerſitatẽ ſpecificã. Contra hanc ſiquidem doctrinam inferius in arti. 1. q. 174. obicies, vbi author oppoſitum in hac eadem materia determinare videtur. Et ideo quęſtio iſta illuc vſque tractanda differatur.

¶ Super

Respondeo Dicendũ, ꝙ manifeſtatio, quæ A fit per aliquod lumen, ad omnia illa ſe extendere poteſt, quæ illi lumini ſubiiciuntur, ſicut viſio corporalis ſe extendit ad omnes colores, & cognitio naturalis animæ ſe extendit ad omnia illa quæ ſubduntur lumini intellectus agentis. Cognitio autem prophetica eſt per lumen diuinum, quo poſſunt omnia cognoſci tam diuina quam humana, tam ſpiritualia quam corporalia. Et ideo reuelatio prophetica ad omnia huiuſmodi ſe extendit, ſicut de his quæ pertinent ad Dei excellentiam, & angelorum, ſpirituum miniſterio reuelatio prophetica facta eſt, vt Iſa. 6. vbi dicitur, Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum. Cuius etiam prophetia continet ea quæ pertinent ad corpora naturalia, ſecundum Iſa. 4. Quis menſus B eſt pugno aquas &c. Continet etiam ea quæ ad mores hominum pertinent, ſecundum illud Iſaiæ 58. Frange eſurienti panem tuum &c. Continet etiam ea quæ pertinent ad futuros euentus, ſecundum illud Iſa. 47. Venient tibi duo in die vna ſubito, ſterilitas, & viduitas. Conſiderandum tamen quod quia prophetia eſt de his, quæ procul à noſtra cognitione ſunt, tanto aliqua magis proprie ad prophetiam pertinent, quanto longius ab humana cognitione exiſtunt. Horum autem eſt triplex gradus, quorum vnus eſt eorum quæ ſunt procul a cognitione huius hominis ſiue ſecundum ſenſum, ſiue ſecundum intellectum, non autem à cognitione omnium hominum, ſicut ſenſu cognoſcit aliquis homo quæ ſunt ſibi præſentia ſecundum locum, quæ tamen alius humano ſenſu, vt pote ſibi abſentia, non cognoſcit. C Et ſic Heliſæus prophetice cognoſcit quæ Hiezi diſcipulus eius in abſentia fecerat, vt habetur 4. Reg. 5. & ſimiliter cogitationes cordis vnius, alteri prophetice manifeſtantur, vt dicitur 1. ad Corinth. 14. Et per hunc modum etiam ea quæ vnus ſcit demonſtratiue, alii poſſunt prophetice reuelari. Secundus autem gradus eſt eorum quæ excedunt vniuerſaliter cognitionem omnium hominũ, non quia ſecundum ſe non ſint cognoſcibilia, ſed propter defectum cognitionis humanæ, ſicut myſterium Trinitatis, quod reuelatum eſt per Seraphim dicentis. Sanctus, Sanct. Sanctus &c. vt habetur. Eſa. 6. Vltimus autem gradus eſt eorum quæ ſunt procul ab omnium D hominum cognitione, quia in ſeipſis non ſunt cognoſcibilia, vt contingentia futura, quorum veritas non eſt determinata. Et quia quod eſt vniuerſaliter & ſecundum ſe, potius eſt eo quod eſt particulariter, & per aliud, ideo ad prophetiã propriiſſime pertinet reuelatio euentuũ futurorum, vnde & nomẽ prophetię ſumi videtur. vnde Gregor. * dicit ſuper Ezechielem. Et cum ideo prophetia dicta ſit, quod futura prædicat, quando de præterito, vel præſenti loquitur, rationem ſui nominis amittit.

Homil. 1. in Ezechiel. in Principio.

Ad primum ergo dicendum, quod prophetia ibi diffinitur ſecundum id, quod ꝓprie ſignificatur nomine prophetiæ, & per hunc etiam modum prophetia diuiditur cõtra alias gratias gratis datas. Vnde patet reſponſio ad ſecũdum, quamuis poſſit dici quod omnia quæ ſub prophetia cadunt, conueniunt in hac ratione, quod non ſunt ab homine cognoſcibilia, niſi per reuelationẽ diuinam. Ea vero quæ pertinẽt ad ſapientiã, & ſcientiam, & interpretationẽ ſermonũ, poſſunt naturali ratione ab homine cognoſci, ſed altiori mõ manifeſtantur per illuſtrationem diuini luminis. Fides aũt etſi ſit de inuiſibilibus homini, tamen ad ipſam nõ pertinet eorum cognitio quæ credũtur. ſed quod homo ꝑ certitudinem aſſentiat his quæ ſunt ab aliis cognita.

Ad tertium dicendum, quod formale in cognitione prophetica eſt lumen diuinum, à cuius A vnitate prophetia habet vnitatem ſpeciei, licet ſint diuerſa quæ per diuinum lumen prophetice manifeſtantur.

Articulus VIII.

Vtrum propheta per diuinam reuelationem cognoſcat omnia quæ poſſunt prophetice cognoſci.

Ad quartum ſic proceditur. Vr̃ quod propheta per diuinam reuelationẽ B cognoſcat omnia quæ poſſunt ꝓphetice cognoſci. Dicit. n. Amos 3. Non faciet dominus Deus verbum, niſi reuelauerit ſecretũ ſuũ ad ſeruos ſuos prophetas, ſed omnia, quę prophetice reuelantur, ſunt verba diuinitus facta. nihil ergo eorum eſt quod non reueletur prophetice.

¶ 2 Pręt. Dei perfecta ſunt opera, vt dicitur Deuter. 32. ſed prophetia eſt diuina reuelatio, vt * dictũ eſt. ergo eſt perfecta, quod non eſſet, niſi perfecte, omnia propheta C bilia prophetice reuelarentur, quia perfectum eſt, cui nihil deeſt, vt dicitur in 3. Phyſic. ergo prophetę omnia prophetabilia reuelantur.

Art. 3 huius quæſt.

Libr. 3. text. 63. tomo 2.

¶ 3 Pręterea. Lumen diuinum quod cauſat prophetiam, eſt potentius quam lumen naturalis rationis, ex quo cauſatur humana ſcientia, ſed homo qui habet aliquam ſcientiam, cognoſcit omnia illa quæ ad illam ſcientiam ꝑtinent, ſicut grammaticus cogno D ſcit omnia grammaticalia ergo videtur quod propheta cognoſcit omnia prophetabilia.

Sed contra eſt, quòd *Gregor. dicit ſuper Ezech. quod aliquando ſpiritus prophetiæ ex pręſenti tangit animum prophetantis, & ex futuro nequaquam tangit. Aliquando autem ex præſenti non tangit, & ex futuro tangit. non ergo prophetia cognoſcit omnia prophetabilia.

Homi. 1. in Ezechielem inter principium, & medium.

Respondeo Dicendum, quod diuerſa non eſt B neceſſe eſſe ſimul, niſi propter aliquod vnum, in quo connectuntur, & a quo dependent, ſicut ſupra * dictum eſt, quod virtutes omnes neceſſe eſt eſſe ſimul propter prudentiam, vel charitatem. Omnia autem quæ per aliquod principium cognoſcuntur, connectuntur in illo principio, & ab eo dependent. Et ideo qui cognoſcit perfecte principium ſecundum totam eius virtutem, ſimul cognoſcit omnia quę per illud principium cognoſcuntur. Ignorato autem communi principio, vel communiter apprehenſo, nulla neceſsitas eſt ſimul omnia cognoſcendi, vel vnumquodque eorum per ſe oportet manifeſtari, & per conſequens aliqua eorum poſſunt cognoſci, & alia non cognoſci. Principium autem eorum, quę diuino lumine prophetice manife-

1. 2. q. 65. articu. 1. & 3.

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimæprimæ Articulum quartum.

In artic. 4. eiuſdem q. in corpore articuli aduerte, quod illa propoſitio, Diuerſa non oportet eſſe ſimul, niſi propter aliquod vnum, in quo connectuntur, & a quo dependent, ſi acciperetur vt iacet, magnam haberet quæſtionem de diuerſis quæ ſunt inter ſe, ſecundum ſe connexa vt cælum, & illius figura, vt vniuerſaliter ſubiectum & propria paſſio. Hæc enim proprie non connectuntur in tertio, puta generante, ſed inter ſecundum ſeipſa. Sed ſi accipitur in ordine ad materiam ſubiectam: de qua eſt quæſtio, non habet difficultatem. Eſt enim de totaliter diuerſis ſermo, quoniam etiam totaliter diuerſa propheticæ reuelationi ſubſunt. Et propterea intellecta illa propoſitio de totaliter diuerſa, plana eſt, & optime ſeruit propoſito. Cœlum autem & ſua figura, ſubiectum & paſſio, & alia huiuſmodi, non ſunt totaliter diuerſa, cum conſtet quod neceſſario ſunt idem ſuppoſitaliter, ſeu ſubiecto. Totalis enim diuerſitas huiuſmodi identitatem non compatitur.

825 Veri. q. 12. arti. 1. ad 5. Et Ro. 15. le. 3. princ.

Nam quædam quæ ſub vniuerſalibus, quę fide tenentur, ſubſumuntur, certificantur, & regulantur, applicando vniuerſalia ad ſingularia, vt ꝙ nunc moriendũ eſt pro fide Chriſti certificatur & regulatẽ ex vniuerſali fidei documẽto. Qui me erubuerit coram hominibus &c. Ex hac .n. regula certus ſum quod nunc eſt mihi moriendum pro confeſſione fidei Chriſti, & in his ſufficit certitudo fidei. Quædam vero ſunt, quę ex vniuerſalibus fidei documentis non certificantur, ſed ſtante fidei certiſſima firmitate, remanent ambigua, vel incerta in oppoſitum. Et ad aſſertionem talium cũ certitudo fidei locum nõ habeat, requiritur certitudo euidẽtiæ. Talia autem ſunt miſſio Hieremiæ, & præparatio ad necem innocentis Iſaac. Ex nullo ſiquidem vniuerſali documento fidei concludebatur tunc qđ Deus miſiſſet Hieremiam, & ex fidei, ac rationis documentis certum erat oppoſitum eius ꝙ diſpoſuit Abraham, quoniam mors filij innocentis diuino ac naturali iure prohibita eſt. Et iõ, quia Hieremias aſſeruit in veritate, Miſit me Deus, & Abraham parauit ſe ad necem filij, optime infertur, ꝙ vterque habuit de his certitudinem euidentiæ.

Homil. 1. in Ezec. inter mediũ & fi.

Li. 1. cap. 16. declinando ad finẽ. to. 3.

¶Ad ſingularia autẽ quæ obijciendo tanguntur, ſufficit, vt patet ex dictis certitudo adhæſionis ſecundum fidem.

¶ Ad obiecta autem contra ſecundam probationem dicitur, ꝙ in hoc dicitur fidẽ noſtram inniti diuinæ reuelationi factæ Eccleſiæ, includitur ꝙ innititur reuelationi factæ pricipalibus Eccleſiæ membris ſcilicet prophetis, apoſtolis, & euangeliſtis. Eſt ſiquidem ex parte humani generis neceſſarium neceſſitate ſuauis diſpoſitionis, qua diuina ſapiẽtia cũcta ordinat, vt aliquid hoĩes reuelationẽ de his quę fidei ſunt a Deo ſic habuerint, vt certi fuerint euidenter, ꝙ Deus hæc reuelat & ab illis alij quaſi diſcipuli a magiſtris inſtruerẽtur. Naturale ſiquidem eſt homini diſcere ab homine, & diuina ſapientia infima per média gubernat. Et licet nõ oporteat Eccleſiã hoc certo tẽpore habere certitudinẽ euidẽtiæ de diuina reuelatione eorũ q̃ ſunt fidei, neceſſe eſt tñ vt ipſa habeat, vel habuerit huiuſmodi euidẽtiam, alioquin ex parte ſui Eccleſia nõ eſſet certa de his q̃ ſunt fidei, vtpote nullos habens in ſe teſtes de viſu. Mõ aũt dũ q̃dã Eccleſiæ mẽbra credunt alijs eiuſdẽ Eccleſiæ membris q̃ viderunt, veritque ſecuri in fide viuunt, iuxta illud 1. Io. 1. Qđ vidimus teſtamur, & annunciamus.

Homil. 1. in Ezec.

Homil. 1. in Ezec. a me.

SED CONTRA eſt quod Greg. dicit ſuper Ezech. Sciendum eſt, quod aliquando prophetæ ſancti dum conſuluntur, ex magno vſu prophetandi quædam ex ſuo ſpiritu proferunt, & eſſe hoc ex prophetiæ ſpiritu ſuſpicantur.

RESPONDEO Dicendũ, ꝙ mens prophetæ dupliciter Deo inſtruitur. Vno modo, per expreſſam reuelationem, alio modo per quendam inſtinctum, quem interdum etiam neſcientes humanæ mentes patiuntur, vt * Auguſt. dicit. 2. Super Geneſ. ad literam. De his ergo quæ expreſſe per ſpiritũ prophetiæ ꝓpheta cognoſcit, maximã certitudinem habet, & pro certo habet, quod hæc ſunt diuinitus ſibi reuelata. Vnde dicit Hiere. 26. In veritate miſit me Dominus ad vos, vt loquerer in aures veſtras omnia verba hec: alioquin ſi de hoc ipſe certitudinem nõ haberet, fides quæ dictis ꝓphetarũ innititur certa nõ eſſet. Et ſignũ prophetiæ certitudinis accipere poſſumus ex hoc, quod Abraham admonitus in prophetica viſione, ſe pręparauit ad filium vnigenitũ immolandum, quod nullatenus feciſſet, niſi de diuina reuelatione fuiſſet certiſſimus. Sed ad ea quæ cognoſcit per inſtinctum, aliquãdo ſic ſe habet vt nõ plene diſcernere poſſit, vtrum hæc cogitauerit, aliquo diuino inſtinctu, vel per ſpiritum proprium. Non autem omnia quæ cognoſcimus diuino inſtinctu, ſub certitudine prophetica nobis manifeſtantur. Talis enim inſtinctus eſt quiddam imperfectum in genere prophetiæ, & hoc modo intelligendum eſt verbum *Gregor. Ne tamen error ex hoc poſſit accidere, per Spiritum ſanctũ citius correcti, ab eo, quæ vera ſunt audiunt, & ſemetipſos, quia falſa dixerint, reprehendunt, vt ibidem *Gregor. ſubdit. Primæ autem rationes procedunt quantum ad ea quæ prophetico ſpiritu reuelantur. Vnde patet reſponſio ad obiecta.

¶In eodem articulo circa calcẽ illius, circa inſtinctus prophetici correctionem dubium occurrit, An hoc ſit verum, ꝙ quãdo prophetę ex inſtinctu errant, corrigantur a Spirituſancto, & vera audiant, ac ſemetipſos reprehendãt. Et eſt ratio dubij, quia hinc authoritas Grego. partem dicit affirmatiuam, hinc experiẽtia apparet in oppoſitum, & ratio, quia ſi ſic eſſet, ſequeretur ꝙ ſemper propheta diſcerneret inter ſuũ, ac diuinum inſtinctũ vel tunc, vel poſt per aduenientem correctionem.

¶Ad hoc dicitur, qđ propheta per inſtinctum dupliciter loquitur, ſcilicet diuinum, vel proprium. Et ſi quidem diuino inſtinctu loquitur quãuis non diſcernat ſe loqui diuino inſtinctu, attamen impoſſibile eſt, ꝙ falſum dicat, quoniam diuinus inſtinctus non poteſt eſſe principiũ falſi, & ꝓpterea non eſt tunc locus correctioni. Si aũt loquitur ex proprio inſtinctu tanquã ex diuino, dupliciter contingere põt. Primo, vt credat ſe loqui ex diuino ſpiritu, & hoc licet poſſit cõtingere alicui prophetæ, nõ tamẽ prophetis ſanctis contingit, quia ꝓphetæ ſancti quãdo incerti ſunt de inſtinctu non credunt, ſed ſuſpicantur diuinum eſſe inſtinctum, ita ꝙ in ſola ſuſpitione falluntur, vt Grego. in prima homilia ſuper Ezech. dicit & tunc eſt locus correctioni Sed prophetis ſanctis propter ſuam ſanctitatem citius diuina opitulatur correctio, vt teſtatur correctio facta Nathan ſuper ædificatione templi. Prophetis autem non ſanctis huiuſmodi correctionem non oportet aduenire, quia priuilegium ſanctitatis in prophetis, hoc eſt, quin etiam ſubdit Greg. ꝙ inter veros & falſos ꝓphetas hęc eſt diſtãtia, ꝙ veri eruditi citius dictũ ſuum corrigunt, falſi vero falſa ꝓnuntiãt & a Spirituſancto alieni in ſua falſitate perdurant. Et per hæc patet, quod de bonis prophetis videtur regulariter verũ quod corrigũtur citius quando ex proprio errant ſpiritu, nec experientia apparet in oppoſitũ, niſi forte vocãdo prophetas bonas perſonas quæ reputantur ſpirituales patientes extaſim quæ æquiuoce prophetę dicuntur. Diſtant enim a prophetis pluſquam terra a cælo, quoniam hæc naturalia ſunt, & ſępiſſime infirma naturæ, prophetia autem ſupernaturalis eſt, vt infra patebit. Ratio quoque allata nihil obſtat, tũ quia ex hoc quod propheta ſanctus, qui errauit non diſcernẽdo ſpiritũ poſtea corrigitur, non ſequitur, ꝙ ſemper tunc, vel poſtea diſcer-

827 Infr. q. 173. art. 1. cor. & ar. 5. ad 3. & artic. 9. ad 2. Et ver. q. 12. arti. 3. cor. & art. 10. ad 7.

†Ar. 2. huius quæſt.

Lib. 1. c. 17. tom. 1.

ARTICVLVS VI.

Vtrum ea quę prophetice cognoſcuntur, vel annuntiantur poſſunt eſſe falſa.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ ea quæ ꝓphetice cognoſcuntur, vel annũtiãtur, poſſint eſſe falſa. Prophetia enim eſt de futuris contingentibus, vt dictum eſt: ſed futura contingentia poſſunt non euenire: alioquin ex neceſſitate contingerent. ergo prophetię poteſt ſubeſſe falſum.

¶ 2 Præt. Iſaias prophetice prænuntiauit Ezechiæ dicens, Diſpone domui tuę, quia morieris tu, & non viues: tamen additi ſunt vitę eius poſtea quindecim anni, vt habetur 4. Reg. 20. & Iſa. 38. Similiter Hiere 18: Dominus dicit. Repente loquar aduerſum gentem, & aduerſum regnum vt eradicem & deſtruam, & diſperdam illud. Si pænitentiam egerit gens illa a malo ſuo qđ locutus ſum aduerſus eam, agam & ego pænitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei. Et hoc apparet per exemplum Niniuitarum, ſecundum illud Ionæ. 4. Miſertus eſt Dominus ſuper malitiam quam dixit, vt faceret eis, & non fecit. ergo prophetiæ poteſt ſubeſſe falſum.

¶ 3 Pręt. Omnis conditionalis cuius antecedẽs eſt neceſſariũ abſolute, cõſequẽs eſt neceſſariũ abſolute, quia ita ſe habet conſequens in conditionali ad antecedens ſicut concluſio ad præmiſſas in ſyllogiſmo. Ex neceſſarijs autem nũquam contingit ſyllogizare, niſi neceſſarium, vt probatur in 1. * Poſteriorum, ſed ſi prophetię nõ põt ſubeſſe falsũ, oportet hãc cõditionalẽ eſſe verã, Si aliqd eſt ꝓ

nat ſuum a diuino inſtinctu, quoniam ſemper ad nouiſſimo dictorem prorumpit, ſed ſuſpenſo ſtat animo, & profert eo quo ſuſpenſo, tum quia dato quod poſt cognoſceret ex adueniente correctione, ſtat ſolida differentia aſſignata quòd abſolute in ipſo inſtinctu non cognoſcit an Deus ſit qui det illũ.

In prologo in Pſal. c. 1. in princ.

¶In eodem articulo collige aliam prophetię conditionem ſcilicet, quod ſi ſimpliciter eſt prophetia, dat prophetæ claram viſionem reuelationis, hoc eſt, quod Deus eſt reuelans ſibi tunc hoc, ita quod nõ credit firmiter, ſed videt ſic eſſe.

Ar. 1. 3. & 5. huius quæſ.

¶Super queſtionis centeſimæſeptuageſimę primæ Articulum ſextum.

IN artic. 6. eiuſdem quæſtionis. 171. nota in corpore articuli, quod prophetia dicitur cognitio expreſſa ex diuina reuelatione per modũ doctrinæ non quantum ad diſcurſum, ſed quantum ad communicationem ita quod intendit author non quod Deus doceat prophetam ſyllogizãdo, vt magiſter docet diſcipulum ex quodam in quoddam diſcurrẽdo, ſed quod docet hominem communicando illi notitiam ſuam, ſicut magiſter communicat diſcipulo notitiam quam habet. Modus autem quomodo illa communicatio fit, inferius tractabitur.

Q. 14 art. 13. & 15. & q. 86. artic. 8.

¶In eodem articulo in reſponſione ad ſecundum, ſta ſuſpenſus in dubio illo, An prophetans ſecundum ordinem cauſarum tantum, ſeu meritorium, cognoſcat tunc reuelata ſibi eſſe ſecundum ordinem cauſarum tantum. Inferius, ſiquidem in articulo. 4. q. 173. clarificabitur ueritas, vbi ex propoſito tractabit quid prophetę cognoſcãt de reuelatis.

phetatum, erit. huius autem conditionalis antecedens eſt neceſſariũ abſolute, cũ ſit de pterito. ergo & conſequẽs erit neceſſarium abſolute, quod eſt incõueniẽs, quia ſic prophetia non eſſet cõtingentium. Falſum eſt ergo, quod prophetiæ non poſſit ſubeſſe falſum.

SED CONTRA eſt, quod Caſſio. dicit.* quod prophetia eſt inſpiratio, vel reuelatio diuina, rerum euẽtus immobili veritate denũtiãs. nõ aũt eſſet immobilis ueritas prophetiæ, ſi poſſet ei falſum ſubeſſe, ergo non poteſt ei ſubeſſe falſum.

RESPONDEO Dicendũ, quod ſicut ex dictis patet, prophetia eſt quędam cognitio intellectui prophetæ impreſſa ex reuelatione diuina per modum cuiuſdam doctrinæ. Veritas autem cognitionis eſt eadem in diſcipulo & in docẽte, quia cognitio addiſcẽtis eſt ſimilitudo cognitionis docentis, ſicut in reb. naturalibus forma generati eſt ſimilitudo quædam formæ generãtis. Et per hunc etiam modũ Hiero. dicit, quod prophetia eſt quoddam ſignum diuinæ præſcientiæ. Oportet igitur eandem eſſe veritatem propheticæ cognitionis, quæ eſt cognitionis diuinæ, cui impoſſibile eſt ſubeſſe falſum, vt in primo* dictum eſt. Vnde prophetiæ non poteſt ſubeſſe falſum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ſicut in primo dictum eſt:* certitudo diuinæ præſcientię non excludit contingentiam ſingularium futurorum, quia fertur in ea ſecundum quod ſunt præſentia, & iam determinata ad unum. Et ideo etiã prophetia, quæ eſt diuinæ pſcientiæ, ſimilitudo impreſſa, vel ſignũ, ſua immobili ueritate futurorum cõtingentiam non excludit.

AD SECVNDVM dicendum, quod diuina præſcientia reſpicit futura ſecundum duo. ſ. ſecundum quod ſunt in ſeipſis, inquantum. ſ. ipſa pręſentialiter intuetur, & ſecundum quod ſunt in ſuis cauſis, inquantum ſcilicet uidet ordinem cauſarum ad effectus. Et quamuis contingẽtia futura, prout ſunt in ſeipſis, ſint determinata ad unum, tamen prout ſunt in ſuis cauſis, non ſunt determinata, quin poſſint aliter euenire Et quamuis iſta duplex cognitio ſemper intellectui diuino coniungatur, non tamen cõiungitur ſemper in reuelatione prophetica, quia impreſsio agentis nõ ſemper adæquat eius uirtutem. Vnde quandoque reuelatio prophetica eſt impreſſa quædam ſimilitudo diuinæ præſcientiæ, prout reſpicit ipſa futura contingentia in ſeipſis, & talia ſic eueniunt ſicut prophetãtur

F ſecundum illud Iſai. 7. Ecce virgo cõcipiet. Quandoq; vero prophetica reuelatio eſt impreſſa ſimilitudo diuinæ præſcientiæ, prout ſcilicet cognoſcit ordinem cauſarum ad effectus, & tunc quandoque aliter euenit quam prophetetur, nec tamen prophetiæ, ſubeſt falſum. Nam ſenſus prophetię eſt, quod inferiorum cauſarum diſpoſitio ſiue naturalium, ſiue humanorum actuũ, hoc habet, vt talis effectus eueniat, & ſecundum hoc intelligitur verbũ Iſaię. dicẽtis. Morieris,
G & non viues, id eſt diſpoſitio corporis tui ad mortem ordinatur, & quod dicitur Ionæ 3. Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur, id eſt, hoc merita eius exigunt, vt ſubuertatur. Dicitur autẽ Deus pœnitere metaphoricæ in quantum ad modũ pœnitentis ſe habet prout ſcilicet mutat ſententiam, etſi non mutet conſilium.

AD TERTIVM dicẽdum, quod quia eadẽ eſt veritas prophetię & diuinæ præſcientiæ, vt dictum eſt*. hoc modo illa conditionalis eſt vera. Si aliquid eſt prophetatum: erit
H ſicut iſta. Si aliqd eſt præſcitũ, erit In vtraque enim antecedẽs eſt impoſsibile non eſſe. Vnde & conſequens eſt neceſſarium non ſecundum quod eſt futurũ reſpectu noſtri, ſed vt conſideratur in ſuo præſenti: prout ſubditur præſcientiæ diuinæ, vt* in primo dictum eſt.

QVAESTIO CLXXII.

De cauſa prophetię, in ſex articulos diuiſa.

I DEINDE conſiderandum eſt de cauſa prophetiæ.

Et circa hoc quærũtur ſex.

¶Primo. Vtrũ prophetia ſit nãlis.
¶Secũdo: Vtrũ ſit a Deo mediantibus angelis.
¶Tertio Vtrum ad prophetiá requiratur diſpoſitio naturalis.
¶Quarto, Vtrum requiratur bonitas morum.
K ¶Sexto, Vtrum ſit aliqua prophetia à dęmonibus.
¶Sexto, Vtrũ prophetæ dæmonũ aliquando dicant verum.

ARTICVLVS I.

Vtrum prophetia poſſit eſſe naturalis.

AD PRIMVM ſic procedit. Videt quod prophetia poſsit eſſe naturalis. Dicit.n. Gregorius in 4. dialogorũ, quod ipſa

¶In eodem articulo in reſponſione ad 3. nota duo. Primum eſt, quod author aſſerit antecedens illud, A eſt prophetatum, & ſimiliter, A eſt præſcitum, eſſe impoſſibile non eſſe, hoc eſt eſſe neceſſarium, ita quod concedit argumento, quod antecedens eſt abſolute neceſſarium. Et hoc nota cõtra minus eruditos in ſpeculatiuis Secundum eſt, quod reſponſio remittit ſe ad reſponſionem extenſam in primo libro, vbi dictum eſt, quod quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animę cõſequens eſt intelligendum ſecundum quod ſubſtat actui animæ. Cõſtat aũt quod ſcientia, & prophetia ad actum animæ ſpectant, & ideo author breuiter ſummatas dicit, quod conſequens eſt neceſſarium vt conſideratur in ſuo pſenti prout ſubdit diuinæ pſcientiæ. Hæc autem in q. 13. primi libri late diſcuſſa ſunt. Nũc moralibus inſiſtẽtes tranſeamus hęc.

In cor. art.

q. 14. art. 13. ad 2.

¶Super queſtionis centeſimæ ſeptuageſimæſecundę Articulum primum.

IN ar. 1. q. 172. nota tria. Primo circa opinionem Platonis, quod cum duo à Platone dicerentur ſcilicet quod animæ humanæ ſũt ab æterno, & quod ſtatim vt ſunt, habent ſcientiam, & hoc ſecundũ poteſt poni ſine primo, author attulit opinionem Platonis conformẽ quo ad ſecũdum, ſcilicet, quod animæ humanæ ſtatim vt ſunt, habent ſcientiam. Hoc enim poteſt dicere etiam qui tenet animas creari ſimul cũ corporibus infunduntur. Et quia hęc poſitio nihil cõtinet aduerſus fidem, aut eccleſiaſticam doctrinam ideo author cũ magna modeſtia eã refutauit, melius fore dicens, ſi ſequeremur prius diſcuſſa, & cõcluſa in primo libro

828

Infr. artic. 3. cor. Et veri. q. 12. art. 3. art. 4. cor.

A aliquando animorum vis ſua ſubtilitate aliquid præuidet. & Augu.* dicit in 12. ſuper Gen. ad literam, quod animæ humanæ, ſecundum ꝙ à ſenſibus corporis abſtrahitur competit futura præuidere, hoc autem pertinet ad prophetiam. ergo anima naturaliter poteſt aſſequi prophetiam.

¶ 2 Præterea, Cognitio animæ humanæ magis viget in vigilando, quã in dormiẽdo, ſed in dormiẽdo quidam naturaliter præuident quædam futura, vt patet per Philoſophũ* in libro de ſomno, & vigilia. ergo multo magis poteſt homo naturaliter futura cognoſcere.

¶ 3 Præterea. Homo ſecundum ſuam naturam eſt perfectior animalibus brutis, ſed quædã animalia bruta habent cognitionem futurorum ad ſe pertinentium, ſicut formicæ præcognoſcũt pluuias futuras, quod patet ꝑ hoc, quod ante pluuiam incipiũt grana in foramen reponere, & ſimiliter piſces præcognoſcunt tempeſtates futuras, vt perpenditur ex eorum motu, dum loca tẽpeſtuoſa declinãt. ergo multo magis homines naturaliter præcognoſcere poſſunt futura ad ſe pertinentia, de quibus eſt prophetia. eſt ergo prophetia à natura.

¶ 4 Præterea, Prouer. 29. dicitur. Cum prophetia defecerit, diſſipabitur populus, & ſic patet quod prophetia eſt neceſſaria ad hominum conſeruationem, ſed natura non deficit in neceſſariis. ergo videtur quod prophetia ſit a natura.

Sed contra eſt, quod dicitur 2. Petr. 1. Non enim voluntate humana allata eſt aliquãdo prophetia, ſed Spirituſancto inſpirante locuti ſunt ſancti Dei homines. ergo prophetia non eſt à natura, ſed ex dono Spirituſancti.

Respondeo Dicendũ, ꝙ ſicut ſupra dictum* eſt, prophetica ꝑcognitio poteſt eſſe de futuris dupliciter. Vno modo, ſecundum quod ſunt in ſeipſis. Alio modo, ſecundum quod ſunt in ſuis cauſis. Præcognoſcere autem futura, ſecundum quod ſunt in ſeipſis, eſt proprium diuini intellectus, cuius æternitati ſunt omnia præſentia, vt in primo dictum eſt. Et ideo talis præcognitio futurorum non poteſt eſſe à natura, ſed ſolum ex reuelatione diuina. Futura vero in ſuis cauſis poſſunt ꝑcognoſci naturali cognitione etiam ab homine ſicut medicus præcognoſcit ſanitatem vel mortem futuram in aliquibus cauſis, quarum ordinem ad tales effectus experimẽto præcognouit. Et talis cognitio futurorum pôt intelligi eſſe in homine dupliciter a natura. Vno mô ſic, ꝙ ſtatim anima ex eo ꝙ in ſeipſa habet, poſſit præcognoſcere futura, & ſic ſicut* Augu. dicit 12. ſuper Gen. ad literã, quidam voluerunt animam humanam habere quãdã vim diuinationis in ſeipſa. Et hoc videt̃ eſſe ſm* opinionẽ Plat. qui poſuit, ꝙ animæ habent omnium rerũ cognitionẽ per participationem idearum, ſed illa cognitio obnubilatur in eis per

B coniunctionem corporis, in quibuſdã tamen plus, in quibuſdã vero minus ſm corporis puritatem diuerſã & ſm hoc poſſet dici, ꝙ homines habentes animas nõ multum obtenebratas ex corporum vnione poſſunt talia futura præcognoſcere ſm propriam ſciẽtiã. Cõtra hoc autem obiicit *Augu. Cur nõ ſemper poſſit vim diuinationis habere anima, cum ſemper velit. Sed quia verius eſſe videtur ꝙ anima ex ſenſibilibus cognitionẽ acquirat, ſm ſententiam Ariſt. vt in

C primo* dictum eſt, ideo melius eſt dicendum alio modo, quod præcognitionẽ taliũ futurorum homines nõ habent, ſed acquirere poſſunt ꝑ viã experimẽtalẽ, in qua iuuantur per naturalẽ diſpoſitionẽ ſm ꝙ in homine inuenitur perfectio virtutis imaginatiuæ, & claritas intelligentiæ. Et tñ hæc præcognitio futurorum differt à prima quæ habet̃ ex reuelatione diuina dupliciter. Primo quidẽ, quia prima poteſt eſſe quorumcũque euẽtuum, & infallibiliter. Hæc autem

D præcognitio, q naturaliter haberi poteſt, eſt circa quoſdã effectus ad quos ſe pôt extẽdere experientia humana. Secũdo, quia prima ꝓphetia eſt ſm immobilem veritatẽ non aũt ſecunda, ſed poteſt ei ſubeſſe falſum. Prima autem præcognitio proprie pertinet ad prophetiam, non ſecunda, quia ſicut ſupra dictum eſt*, prophetica cognitio eſt eorum quæ naturaliter excedunt humanam cognitionẽ. Et ideo dicendum, quod prophe-

E tia ſimpliciter dicta, non poteſt eſſe a natura, ſed ſolum ex reuelatione diuina.

Ad primum ergo dicẽdũ, ꝙ anima quando abſtrahitur à corporalibus, aptior redditur ad percipiendum influxũ ſpiritualium ſubſtantiarũ, & etiã ad ꝑcipiendũ ſubtiles motus, qui ex impreſſionibus naturalium cauſarũ in imaginatione humana relinquuntur, a quibus ꝑcipiendis aĩa impedit̃, cũ fuerit circa ſenſibilia occupata. Et iõ Gre. dicit,* ꝙ aĩa qñ appropinquat ad mortem, ꝑcognoſcit quædam futura ſubtilitate ſuæ naturæ, prout ſ. percipit etiam modicas impreſſiones, aut etiam cognoſcit futura reuelatione angelica, non autem propria uirtute, qa ut* Auguſt. dicit 12. ſuper Gene. ad literam. Si hoc eſſet, tunc haberet quandocunque

bro quod anima colligit ſcientiã ex ſenſibilibus. Secundo, circa diſpoſitiones naturalis prophetiæ quas Author ex Auicenna in ſexto Natura. has duas diſpoſitiones approbauit in prophetia naturali ſcilicet bonitatem imaginatiuæ, & claritatem intelligentiæ relinquẽdo tertiam, ſcilicet animæ poteſtatem, quoniam chimerica eſt illa tertia. In ſecũda autem conditione potes aduertere, ꝙ non eſt ſermo de diuinationibus, aut ſignificationibus neſcientium quid dicant, ſed claritatem intelligentiæ oportet eſſe in prophetia, vtraque ſcilicet naturali & diuina alioqñ nulli' ꝓphetiæ nomẽ meretur. Et hinc habes quantum a ſomniis & melancholicis atque huiuſmodi hominibus plenis apparitionibus interioribus, prophetica cognitio, etiam quæ ſecundum naturã eſt, differt. Oportet n. claritatem intelligentiæ adeſſe, hoc eſt, certiſſimam viſionem illorum quæ ſignificantur, alioquin nihil eſt. Tertio, circa authoris profectum ex tempore quo ſcripſerat quæſtio. 12. de veritate vſque in locum iſtum. Hic enim quam dixit naturalẽ prophetiam, ad prophetiam ſecundum quid deiecit, & ſolam illam quæ ex diuina eſt reuelatione cẽſet ſimpliciter eſſe prophetam, Et ita eſt, vt patet ex authoritate Petri Apoſtoli, & ex ratione literæ. Et propterea ſimpliciter negandum eſt prophetiã poſſe eẽ a natura. ¶ In reſponſione ad primum, quia authoritas Gregorii animæ naturalem vim ad præuidẽdum futura aperte docet. ideo author ſubtilitatem naturalem animæ ad præuidẽdum non ad præuiſiuam futurorum, ſed ad vim perceptiuã præſentium reducit, ita quod nec noua, nec antiqua ma ſubtilitate habet anima uim futurorum præuiſiuã, cum morti corporis propinqua eſt, ſed naturali ſua uirtute quã tunc habet expeditiorem reſpectu interiorum motuum, tempore ab exterioribus & corpore proprio magis remota percipit, uel ſuperiorum intellectuum ſm naturæ ordinem reuelationes, vel quod magis conſonat, ꝑcipit ſubtiles motus imaginatiuæ ex impreſſione cauſarum naturalium. Ex quibus modis imaginatiuæ lucentibus lumine intellectus agentis, & alicuius forte ſuperioris intellectus, mouetur intellectus noſter poſſibilis ad cognoſcendum futurum in præſenti ſigno repræſentatum. Et hoc modo uidetur ille, cuius meminit Greg. præuidiſſe ſepeliendum ſe in ſancto Xiſto. In reſponſione ad quartum cum legis prophetiam neceſſariam ad populi gubernationem, non intelligis de prophetia noua, ſed tãt eſt ſi ſit antiqua, iuxta verbum Abrahæ ad diuitem. Habent Moyſen & prophetas, audiant illos. Et in ordine quidem ad diuinum cultum eſt omnino neceſſaria prophetia ex parte noſtri, ut prædictum eſt: in ordine autem ad alia, neceſſaria eſt ad hoc, ut firmior efficaciorque ſit populi gubernatio. Verbum ſiquidẽ Dei uiuum eſt, & penetrabilius omni gladio &c. Et propterea in litera dicit Et præcipue &c. ut ſcilicet utramque neceſſitatem oſtenderet.

In li. de diuinatione per ſomniũ, c. 1.

q. 8. præcedẽ. ar. 6. ad 2.

q. 14. ar. 13.

Lib. 12. c. 13 in princ. t. 3

*In Dialog. 6. de Repu vel de iuſto a med.

Li. 12. in gene 13. tom. 3.

q. 84. ar. 3. 6. & 7.

q. præc. ar. 1.

Li. 4. Dialo. ca. 26.

Li. 12. ca. 13. non longe a prin. to. 3.

nota, quod prophetiam exigere naturalem diſpoſitionem in propheta poteſt intelligi dupliciter. Primo, de ipſo dono prophetię ſecundum ſe, & ſic cōſtat, quod exigit, & aliquam diſpoſitionem, & quod impeditur per aliquam indiſpoſitionem, Nam exigit imaginatiuam benepræparatam ad miniſtrandum, ſeu obſequendum propheticæ viſioni, quoniam diuina illuminatio circunuelata eſt ſimilitudinibus vt Dionyſ. docuit. Et cōſtat quòd impeditur per ebrietatem & paſſiones vehementes, & huiuſmodi quæ impediunt ſpeculationem veritatis, nec huius oppoſitum docemur in litera. Alio ergo modo intelligitur de dono prophetiæ in ordine ad per ſe cauſam effectiuam talis doni, & ſic dicitur, quod nullam requirit diſpoſitionem naturalem. Et dicit hoc ad differentiam prophetię ſecundum quid, hoc eſt, naturalis, quę non ſolum ſecundum ſe, ſed etiam in ordine ad per ſe cauſam effectiuam illius præexigit neceſſario diſpoſitionem naturalem in propheta, quoniam cauſa naturalis prophetiæ eſt natura, quæ non poteſt operari niſi in patiente, & diſpoſito, vt patet. Sed cauſa prophetiæ ſimpliciter eſt Deus, qui nō præexigit aliquam diſpoſitionem, ſicut nec materiam, ſed poteſt ſimul totum producere. Et hæc eſt intentio, hic eſt clarus ſenſus literæ, vt patet ex ratione literæ, & reſponſionibus ad argumenta. Sed inſurgit tunc aliud dubium, Ad quid articulus iſte, & quæſtio iſta magis de prophetia, quā de quocunque alio dono Dei, cum hęc conditio, ſcilicet, nō præexigere diſpoſitionē in ordine ad Deum, ſit cōditio communis omnium

In epiſt. de Mō organio ämed. to. 1. Refertur in dec. 32. q. 2. *c*. connub.

Hom. 30. in Euang. non multum remote a fin.

Art. 1. huius quæſt.

A ¶2 Præt. Speculatio prophetię eſt altior quam ſcientię acquiſitæ, ſed diſpoſitio naturalis impedit ſpeculationem ſcientiæ acquiſitæ, multi enim ex indiſpoſitione naturali ꝑtingere non poſſunt ad ſcientias ſpeculatiuas capiendas multo ergo magis requiritur ad contemplationem propheticam.

¶3 Præterea. Indiſpoſitio naturalis magis impedit aliquem, quam impedimentum accidentale, ſed per aliquid accidentale ſuperueniens impeditur ſpeculatio prophetiæ. dicit enim Hieron.* ſuper Matth. quod in tempore illo, quo coniugales actus geruntur, præſentia Spiritusſancti non dabitur, etiā

B ſi propheta eſſe videatur, qui officio generationis obſequitur. ergo multo magis indiſpoſitio naturalis impedit prophetiam, & ſic videtur quod bona diſpoſitio naturalis requiratur ad prophetiam.

Sed contra eſt, quod* Grego. dicit in homilia Pentecoſtes. Implet, ſcilicet Spiritusſanctus citharœdum puerum, & pſalmiſtam facit, paſtorem armentorum ſycomoros vellicantem, & prophetam,

C facit. Non ergo requiritur aliqua diſpoſitio precedens ad prophetiam, ſed dependent ex ſola voluntate Spiritusſancti, de quo dicitur, 1. ad Cor. 12. Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus diuidens ſingulis prout vult.

Respondeo Dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt*, prophetia vere, & ſimpliciter dicta, eſt ex inſpiratione diuina, quæ autem eſt ex cauſa naturali, nō dicitur prophetia niſi ſecundum quid. Eſt aūt cōſiderandum quod ſicut Deus qui

D eſt cauſa vniuerſalis, in agendo nō præexigit materiam, nec aliquam materiæ diſpoſitionem in corporalibus effectibus, ſed ſimul pōt & materiam, & diſpoſitionem, & formam inducere, ita etiam in effectibus ſpiritualibus nō præexigit aliquam diſpoſitionem, ſed poteſt ſimul cum effectu ſpirituali inducere diſpoſitionem conuenientē, qualis requiritur ſecundum ordinem naturæ. Et vlterius poſſet

E etiam ſimul per creationem producere ipſum ſubiectum, ſcilicet animam, & in ipſa ſui creatione diſponere ad prophetiam, & dare ei gratiam prophetalem.

Ad primum ergo dicendum, quod in differens eſt ad prophetiā quibuſcūque ſimilitudinibus res prophetica exprimatur. Et ideo hoc ex operatione diuina non immutatur circa prophetiam, remouetur autem diuina virtute, ſi quid prophetię repugnat.

Ad secundum dicendum, ꝙ ſpeculatio ſcientiæ fit ex cauſa naturali. Natura autem nō poteſt operari, niſi diſpoſitione precedēte in materia, quod non eſt dicendum de Deo, qui eſt prophetię cā.

Ad tertium dicendum, ꝙ aliqua naturalis indiſpoſitio, ſi nō remouetur, impedire poſſet prophetalē reuelationē, quia ſi aliqs eſſet totaliter ſenſu naturali deſtitutus, ſicut etiam impeditur aliquis ab actu prophetandi per aliquam vehemētem paſsionem vel iræ, vel concupiſcentiæ, qualis eſt in coitu, vel per quamcumque aliā paſsionem, ſed talem indiſpoſitionem naturalem remouet virtus diuina, quę eſt prophetię cauſa.

Articulus IIII.

Vtrum bonitas morum requiratur ad prophetiam.

Ad quartum ſic proceditur. Vr̄ quod bonitas morum requiratur ad prophetiam. Dicitur enim Sapien. 7. ꝙ ſapientia Dei ꝑ rationes in animas ſanctas ſe transfert, & amicos Dei, & prophetas conſtituit. ſed ſanctitas non pōt eſſe ſine bonitate motū, & ſine gratia gratum faciēte, ergo prohetia non poteſt eſſe ſine bonitate morum & gratia gratum faciente.

¶2 Præterea. Secreta non reuelantur, niſi amicis ſecundū illud Ioā. 15. Vos autē dixi amicos, quia omnia quæcūq; audiui a patre meo, nota feci vobis, ſed ꝓphetis Deus ſua ſecreta reuelat, vt dicit̄ Amos 2. ergo videt̄ ꝙ prophetæ ſint Dei amici, quod non pōt eſſe ſine charitate. ergo vr̄ qꝫ prophetia non poſsit eſſe ſine charitate, quæ non eſt ſine gratia gratum faciente.

¶3 Preterea, Math. 7. dicitur, Attendite a falſis prohetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouiū, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces, ſed quicumque ſunt ſine gratia interius, vidētur eſſe lupi rapaces, ergo omnes ſunt falſi prophetæ, nullus eſt ergo verus propheta, niſi bonus per gratiam

¶4 Præt. Philo.* dicit in li. de ſomno & vigilia ꝙ ſi diuinatio ſōniorum eſt a Deo, inconueniens eſt eam immitere quibuſlibet, & non optimis viris, ſed conſtat donum ꝓphetię eſſe a Deo, ergo donū ꝓphetiæ nō datur niſi optimis viris.

Sed contra eſt, quod Mat. 7. his qui dixerant, Domine non ne in nomine tuo ꝓphetauimus, reſpondetur. Numquam noui vos

quæ a Deo fiunt, & eſt communis differentia inter naturalia, diuina opera.

¶ Ad hoc dicit, quòd quęſtio iſta, quamuis multis alijs communis ſit appropriata tamen rationabiliter eſt prophetię non ſolum quia prophetia inuenitur naturalis, ſed vt ex huius ſolutione quæſtionis pateat, quod Deus non diſtribuit prophetiæ donum, ſicut animas infundit corporibus, ſcilicet iuxta merita materiæ diſpoſitæ. Nec ideo eligit Moſen. Dauid, Iſaiam, Hieremiam &c. in prophetas, quia ipſi habebant diſpoſitionem naturalem ad huius donum deducentem, ſed econtra, quia ipſe diſtribuit ſingulis prout vult, & dedit quoſdam prophetas, ideo iſtos diſpoſuit conuenienter ad prophetiæ donum. Excluditur enim hinc error philoſophorum, qui prophetas omnes ex naturali diſpoſitione conſtituerunt vt Ariſtotel. in problematibus, & Auicenna in ſexto naturalium.

831 Veri. qō. 12. art. 5. Et op. 3. c. 4. 222. Et

¶ Super quęſtionis cēteſimæ ſeptuageſimæprimæ Articulum quartum.

IN artic. 4. eiuſdem 172. quæſtio nota circa bonitatem morum quo ad paſſiones & actiones exteriores, quod non intendit author ad prophetiam requiri bonitatem morum ex hac parte, ſcilicet quietis a paſsionibus & actionibus exterioribus, quam quis non requiratur ex alia parte, ſcilicet ex partę radicis ſeu charitatis. Veritas enim eſt & clara apud authorem, quod prophetia ſtat cum peccato mortali, & dānatione æterna, vt patet ex Domini authoritate allata, & Hiero, & directo proceſſu articuli

Lib. de diuinatione per ſomniū c. 1. circa princ.

huius reſpondendo ad argumenta. Sed intendit & explicat, q malitia morum impedit propheti am, ꝓ quanto impedit magnam mentis eleuationem ad cōtemplationem ſpiritualium. Quod quidem verũ eſſe conſtat cum paſſiones ſunt vehementes, & exteriores occupationes multę, ſub hac enim ratione impediunt mentis eleuationem. Et propterea ſi etiam ex hac parte aliqua inordinatio moralis ſine huiuſmodi magnitudine, uel multitudine occurrat, uel etiam huiuſmodi quies a paſſionibus & occupationibus extraneis fiat, non propter bonum morem, ſed naturam, vel ſpeculationem, ac per hoc eſſet dicta quies ſine bonitate morali, ſtaret ꝓpheta etiam ex hac parte ſine bonitate morali.

¶ In reſponſione ad quartum eiuſdē arti. nota diligenter gloſſam au horis ad textum Ariſtot. aut non eſſe gloſſam, ſed reſponſionem ad rationem Ariſto. dicendo, quod ratio illa nō eſt vera de optimis ſimpliciter, ſed ad hoc ex diuina electione. Aut ſi eſt gloſſa, non gloſſa textus illius, inquãtum eſt Ariſtot ſed in quantum eſt philoſophi, quoniam philoſophia non eſt niſi verorum, & conſtat verum vero non eſſe contrarium. Ariſtote. autem conſtat quòd intendit de optimis ſimpliciter, & ſcito, quod author pluries gloſſat Ariſto. ut philoſophum, non ut Ariſtotel. & hoc in fauorem ueritatis.

Li.15.ca.18. circa princi. tom.3.

Nouit autem Dominus eos, qui ſunt eius, vt dicitur 2. ad Timoth. 2. ergo prophetia poteſt eſſe ĩ his qui non ſunt Dei per gratiam.

Respondeo Dicendũ, q bonitas morũ poteſt attendi ſ'm duo. Vno quidem modo, ſecundũ interiorem eius radicem, quæ eſt gratia gratum faciens. Alio autem modo, quantum ad interiores animæ paſſiones, & exteriores actiones. Gratia autem gratum faciens ad hoc principaliter datur vt anima hominis Deo per charitatem coniungatur. Vnde Augu.* dicit in 15. de Trini. Niſi impertiatur cuique Spiritusſanctus, vt eũ Dei & proximi faciat amatorẽ, ille à ſiniſtra non transfertur ad dexterã. Vnde quicqd poteſt eſſe ſine charitate, poteſt eſſe ſine gratia gratum faciente, & per conſequens ſine bonitate morum. Prophetia autem poteſt eſſe ſine charitate: quod apparet ex duobus. Primo quidem, ex actu vtriuſque, nam prophetia ꝑtinet ad intellectum cuius actus præcedit actum volũtatis quem perficit charitas. Vnde Apoſto. ad Cor. 13. prophetiam connumerat aliis ad intellectum pertinentibus, quæ poſſunt ſine charitate haberi. Secundo, ex fine vtriuſque. Datur enim prophetia ad vtilitatem Eccleſiæ, ſicut & aliæ gratiæ gratis datæ, ſecundum illud Apoſt. 1. Cor. 12. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatẽ. Non autem ordinatur directe ad hoc, quod affectus ipſius prophetę cõiungatur Deo, ad quod ordinatur charitas, & ideo prophetia poteſt eſſe ſine bonitate morum, quantum ad propriam radicem huius bonitatis. Si vero conſideremus bonitatem morum ſecundũ paſſiones animæ & actiones exteriores. ſecundum hoc impeditur aliquis à prophetia per morũ malitiam. Nam ad prophetiã requiritur maxima mentis eleuatio ad ſpiritualium contemplationem. quæ quidem impeditur per vehementiam paſſionum, & per inordinatam occupationem rerũ exteriorũ. Vnde & de filiis prophetarum legitur. 4. Regũ. 4. quod ſimul habitabãt cum Heliſęo, quaſi ſolitariam vitam ducentes, ne mundanis occupationibus impedirentur à dono prophetiæ.

Ad primum ergo dicendum, quod donum ꝓphetiæ aliquando datur homini & propter vtilitatem aliorum, & propter propriæ mentis illuſtrationem. Et hi ſunt, in quorum animas ſapiẽtia diuina per gratiam gratum facientem ſe transferens, amicos Dei & prophetas eos conſtituit. Quidam vero conſequuntur donum prophetiæ ſolum ad vtilitatem aliorum, qui ſunt quaſi inſtrumenta diuinæ operationis. Vnde Hiero.* dicit ſuper Matt. Prophetare, vel virtutes facere,

In illud Matt. 7. Nõne in nomine tuo prophetauim'. tom.9.

F & dæmonia eijcere, interdum non eſt eius meriti qui operatur, ſed vel inuocatio nominis Chriſti hoc agit, vel ob condemnationem eorum qui inuocant, vel vtilitatem eorum qui vident, & audiunt, conceditur.

Ad secundum dicendum,* quod Grego. exponens illud dicit. Dum audita ſuperna cæleſtia amamus, amata iam nouimus, quia amor ipſe notitia eſt. Omnia ergo eis nota fecerat, quia a terrenis deſiderijs immutati, amoris ſummi facibus ardebant: & hoc modo non reuelantur ſemper ſecreta diuina prophetis.

Homil. 27. in euangel. ante medium.

Ad tertium dicendum, q non oẽs mali ſunt lupi rapaces, ſed ſolum illi qui intendunt alijs nocere. Dicit enim* Chryſ. ſuper Matth. quod catholici doctores etſi fuerint peccatores, ſerui quidem carnis dicuntur, non tamen lupi rapaces, quia non habent propoſitum perdere chriſtianos. Et quia prophetia ordinatur ad vtilitatem aliorum, manifeſtum eſt tales eſſe falſos prophetas, quia ad hoc non mittuntur à Deo.

G

Homil. 19. opere imperfecto ante mediũ, to.2.

Ad quartum dicendum, quod dona diuina non ſemper dantur optimis ſimpliciter, ſed quandoque illis qui ſunt optimi, quantum ad talis doni perceptionẽ Et ſic Deus donum prophetiæ illis dat, quibus optimum iudicat dare.

Articulus V.

Vtrum aliqua prophetia ſit a dæmonibus.

H

AD quintum ſic ꝓceditur. Videtur qđ nulla prophetia ſit a dæmonibus: ꝓphetia. n. eſt diuina reuelatio, vt* Caſſiodo. dicit, ſed illud q ſit a dæmone non eſt diuinum. ergo nulla ꝓphetia poteſt eſſe a dæmone.

* In prologo ſup pſal. 3. ca. 1.

¶ 2 Pręt. Ad propheticam cognitionẽ requiritur aliqua illuminatio, vt ſupra* dictum eſt, ſed dæmones nõ illuminãt intellectũ humanũ, vt ſupradictũ eſt, in 1. ergo nulla ꝓphetia põt eſſe a dæmonibus.

q. precedẽ. arti. 1.

† 12. q. 109. arti. 3.

I

¶ 3 Pręt. Non eſt efficax ſignũ, q etiã ad contraria ſe habet, ſed prophetia eſt ſignũ confirmationis fidei. vnde ſuper illud Rom. 12. Siue prophetiã ſ'm rõnẽ fidei, dicit gl. Nota qđ in numeratione gratiarum a prophetia incipit, quæ eſt prima probatio quod fides noſtra ſit rationabilis, quia credẽtes accepto ſpiritu prophetabãt. non ergo prophetia ad dęmonibus dari põt.

*Eſt gl. Ambr. ſup hunc locum to.5.

K

Sed contra eſt, quòd dicitur 3. Regum. 18. Congrega ad me vniuerſum Iſrael in mõte Carmeli, & prophetas Baal trecentos quinginta, prophetaſque lucorum quadringentos, qui comedunt de menſa Iezabel. ſed tales erant dęmonum cultores. ergo videtur quod etiam a dæmonibus ſit aliqua prophetia.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra* dictum eſt prophetia importat cognitionem quandam procul exiſtentem a cognitionẽ humana. Manifeſtũ eſt autem q intellectus ſuperioris ordinis aliqua cognoſcere poteſt, quæ ſunt remota a cognitione intellectus inferioris, Supra aũt intellectum humanum eſt nõ ſolum intellectus diuinus, ſed etiam intellectus angelorũ bonorũ & malorum ſecundum naturę ordinem. Et ideo quædam cognoſcunt dæmones etiam ſua naturali cognitione.

¶ Super quęſtionis centeſimę ſeptuageſimę ſecundę Articulum quintum.

IN artic. 5. eiuſdem q. 172. collige tres differentias inter prophetas ſimpliciter, & dæmonum. Prima eſt, quia propheta ſimpliciter extendit ſe ad ea quæ Deo ſoli nota ſunt quæ ſũt ſimpliciter procul & non ſolum procul a nobis. Prophetia vero dęmonum ad illa non ſe extendit quo ad cognitionẽ, quamuis quo ad ſuperbiam, temerariã que dæmonum præſumptionem non vereantur prædicere quæ neſciunt. Secunda, eſt quod illa eſt cum illuminatione intellectus, iſta non. Tertia eſt, quod illa numquam falſa, hæc quãdoque falſa, quãuis falſitatem quandoque contineat ſub ſpecie propheticæ cõminationis.

832
3. con. c. 54.

ne, quæ ſunt remota ab hominum cognitione, quæ poſſunt hominibus reuelare. Simpliciter autem & maxime remota ſunt quæ ſolus Deus cognoſcit, & ideo prophetia proprie & ſimpliciter dicta, fit per ſolam diuinam reuelationem, ſed ipſa reuelatio facta per dæmones poteſt ſecundum quid dici prophetia. Vnde quibus aliquid per dæmones reuelatur, nõ dicuntur in ſcripturis prophetæ ſimpliciter, ſed cum aliqua additione, puta, prophetæ falſi, vel prophetæ idolorum. Vnde Augu.* 12. ſuper Gen. ad literam. Cum malus ſpiritus arripit hominem in hæc, ſcilicet viſa, aut dęmoniacos facit, aut arreptitios aut falſos prophetas.

Li. 12. ca. 19. circa ſi. to. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Caſſiod. ibi diffinit prophetiam proprie & ſimpliciter dictam.

AD SECVNDVM dicendum, quod dæmones ea quæ ſciunt, hominibus manifeſtant: non quidem per illuminationem intellectus, ſed per aliquam imaginariam viſionem, aut etiam ſenſibiliter colloquẽdo, & in hoc deficit hæc prophetiã vera.

AD TERTIVM dicendum, quod aliquibus ſignis etiam exterioribus, diſcerni poteſt prophetia dæmonum a prophetia diuina. Vnde dicit Chry. ſuper Mat. quod quidam prophetant in ſpiritu diaboli, quales ſunt diuinatores, ſed ſic diſcernuntur, quoniam diabolus interdum falſa dicit. Spiritusſanctus numquam. Vnde dicitur Deut. 18. Si tacita cogitatione reſponderis: quomodo poſſum intellelligere verbum quod Dominus non eſt locutus. hoc habebis ſignum, Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit: & non euenerit hoc Dominus non eſt locutus.

Hom. 19. in Mat. in opere imperfecto, non procul à fi. to. 2.

¶ *Super quæſtionis centeſimę ſeptuageſimæ ſecundę Articulum ſextum.*

833 Infr q. 174. art. 4. ad 5. Et 3. contra cap. 153.

IN ar. 6. eiuſdem qõ. 172. hoc ſolum dicendum occurrit, qđ Sybillæ quæ hic inter dæmonum pphetas cõputantur, ſuperius in q. 2. ar. 7. ad tertium inter perſonas in fide Chriſti explicite ſaluatas computari uidentur. Materia ſiquidem hæc incerta cum ſit, quoniam de indiuiduis non pertinentibus ad fidẽ eſt, modo in vnam, modo in aliam partẽ declinare permittitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrũ prophetę dęmonum aliquãdo prædicent verum.

AD SEXTVM ſic pceditur. Videtur quod pphetę dæmonum nũquam vera prędicant. Dicit. n. Ambr.* quod omne verum à quocunque dicatur, à Spirituſancto eſt, ſed prophetæ dæmonum non loquuntur à Spirituſancto, quia non eſt conuẽtio Chriſti ad Belial, vt dicitur 2. Cor. 6. ergo videtur quod tales numquam vera prænuntiant.

*Amb c. 12. in epiſto. ad Ro. paulo a princ. to. 5.

¶ 2 Præterea. Sicut veri prophetæ inſpirant à ſpiritu veritatis, ita prophetæ dæmonum inſpirantur à ſpiritu mendacij, ſecundum illud 3. Regũ. vlt. Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum eius, ſed prophetę inſpirati à Spirituſancto numquam loquuntur falſum, vt ſupra* habitũ eſt. ergo prophetæ dæmonum numquam loquuntur verum.

¶ 3 Pręterea Io. 8. dr̃ de diabolo, quod cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia diabolus eſt mẽdax, & pater eius, ideſt, mendacij, ſed inſpirando pphetas ſuos diabolus non loquitur, niſi ex proprijs. Non enim conſtituitur miniſter Dei ad veritatem enuntiãdam, quia non eſt conuentio lucis ad tenebras, ut dicitur 2. Corinth. 6. ergo prophetę dęmonum numquã vera prędicunt.

SED CONTRA eſt, quòd Numer. 22. dicit quędam glo. quod Balaam diuinus erat dæmonum ſcilicet miniſterio, & arte magica nonnumquam futura præcognoſcebat, ſed ipſe multa prænuntiauit vera, ſicut eſt, id quod habetur. Num. 24. Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget virga de Iſrael. ergo etiam prophetæ dæmonum prænuntiant vera.

RESPON. Dicendum, quod ſicut ſe habet bonũ in rebus, ita verum in cognitione. Impoſſibile autem eſt autem inueniri aliquid in rebus, quod totaliter bono priuetur. Vnde impoſſibile eſt eſſe aliquam cognitionem quæ totaliter ſit falſa abſque admiſtione alicuius veritatis. Vnde* Beda dicit, quod nulla falſa eſt doctrina, q̃ non aliquando aliqua vera falſis intermiſceat. Vnde & ipſa doctrina dæmonum, qua ſuos prophetas inſtruunt aliqua vera continet, per quæ receptibilis redditur. Sic enim intellectus ad falſam deducitur per apparentiam veritatis, ſicut voluntas ad malum per apparentiam bonitatis. Vnde & Chryſo.* dicit ſuper Mat. Conceſſum eſt diabolo interdum vera dicere, vt mendacium ſuum rara veritate commendet.

D. 873. & 1143.

Id habet Auguſt. in 2. q. euang. c. 40. tom. 4.

Homi. 19. in Matt. in ſopere imperfecto tomo. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod prophetæ dæmonum non ſemper loquuntur ex dæmonum reuelatione, ſed interdum ex inſpiratione diuina, ſicut manifeſte legitur de Balaam, cui dicitur Dominus eſſe locutus, Num. 2. licet eſſet propheta dæmonum, quia Deus vtitur etiam malis ad vtilitatem bonorum. Vnde & per prophetas dæmonum aliqua vera prænuntiat, tum vt credibilior fiat veritas, quæ etiam ex aduerſariis teſtimonium habet, tum etiam, quia cum homines talia credunt, per eorum dicta magis ad veritatem inducuntur. vnde etiam Sibyllæ multa vera prædixerunt de Chriſto. ſed etiam quando prophetæ dæmonum à dæmonibus inſtruuntur, aliqua vera prædicunt, quandoque quidem virtute proprię naturæ, cuius actor eſt Spirituſanctus, quandoque etiam reuelatione bonorum ſpirituum. vt patet per Augu.* 2. ſuper Gen. ad literam. Et ſic etiam illud verum quod dæmones enuntiant, à Spirituſancto eſt.

Li to

AD SECVNDVM dicendum, quòd verus propheta ſemper inſpiratur à ſpiritu veritatis, in quo nihil eſt falſitatis, & ideo numquam dicit falſum. Propheta autem falſitatis non ſemper inſtruitur à ſpiritu falſitatis, ſed quandoque etiam inſpiratur à ſpiritu veritatis. Ipſe & ſpiritus falſitatis quandoque enuntiat vera, quandoque falſa, vt dictum eſt.*

In corp. art.

AD TERTIVM dicendum, q̃ ppria dæmonum dicuntur eſſe illa, quæ habent à ſeipſis, ſcilicet mendacia & peccata, quæ autem pertinent ad ppriam naturam, non habent à ſeipſis ſed à Deo. Per virtutem autẽ propriæ naturæ quãdoq; vera pnuntiãt, vt dictũ eſt.* Vtitur etiam eis Deus ad veritatis manifeſtationem per ipſos fiendam, dum diuina myſteria eis per angelos reuelantur,* vt dictum eſt.

In corp. art. & ad 1.
In ſol. ad 1.

QVAESTIO CLXXIII.

De modo propheticæ cognitionis, in quatuor articulos diuiſa.

¶ *Super quęſtionis centeſimę ſexageſimę tertię Articulum primum.*

DEINDE conſiderandũ eſt de modo prophetica cognitionis.

Circa hoc q̃rũtur quatuor

¶ Primo, Vtrum prophetæ videãt ipſam Dei eſſentiam.

¶ Scđo, Vtrũ reuelatio pphetica fiat p influẽtiã aliquarũ ſpẽrũ vel p ſolã influẽtiã luminis.

¶ Tertio. Vtrũ pphetica reuelatio ſẽp ſit cõ alienatiõe ſẽſuũ.

¶ Quarto, Vtrum prophetia ſemper ſit cum cognitione eorum quæ prophetantur.

IN artic. 1. quæſtio. 173. quoniam viſio Dei diſcuſſa eſt in primo libro q. 12. & de ſpeculo æternitatis, cuius litera meminit, diffuſe tractatur in ar. 6. q. 12. de veritate, idcirco ad illa recurre loca, ſi uis hæc amplius diſcutere, aut diſcuſſa videre.

ARTICVLVS I.

Vtrum propheta videant ipſam Dei eſſentiam.

834

Sup.q. 171. cap.2.cor. & art. 3. cor.& ad 8. Et ver. qō.12. art.6. Et Pſal. 50.

*Habetur in glo. ordinaria ex Greg.

†Li.9.cap.7, in prin.to.3.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod ꝓphetæ ipſam Dei eſſentiam videant, Quia ſuper illud Iſa.38. Diſpone domui tuæ &c. dicit * gl. Prophetæ in ipſo libro præſcientiæ Dei, in quo omnia ſcripta ſunt, legere poſſunt. ſed præſcientia Dei eſt ipſa eius eſſentia. ergo prophetæ vident ipſam Dei eſſentiam.

¶ 2 Præterea. † Auguſt. dicit in 9. de Trini. quod in illa æterna veritate, ex qua temporalia facta ſunt omnia, formam ſecundum quam ſumus, & ſecundum quam operamur, viſu mentis aſpicimus, ſed prophetæ inter omnes homines altiſſimam habent diuinorum cognitionem. ergo ipſi maxime diuinam eſſentiam vident.

G

¶ 3 Præterea. Futura cōtingentia præcognoſcuntur à prophetis ſecundum immobilem veritatem, ſic autem nō ſunt niſi in ipſo Deo. ergo prophetæ ipſum Deum vident.

SED CONTRA eſt, quod viſio diuinę eſſentiæ non euacuatur in patria, prophetia autem euacuatur vt habetur 1. ad Corinth. 13. ergo prophetia non fit per viſionem diuinæ eſſentiæ.

H

RESPONDEO Dicendum, quod prophetia importat cognitionem diuinam vt procul exiſtētem. Vnde prophetis dicitur Hebr. 11. ꝙ erant à longe aſpicientes. Illi autem qui ſunt in patria, in ſtatu beatitudinis exiſtentes, non vident vt à remotis ſed magis quaſi ex propinquo, ſecundum illud Pſal. 139. Habitabūt recti cum vultu tuo. Vnde manifeſtum eſt, quod cognitio prophetica alia eſt à cognitione perfecta, quæ erit in patria. Vnde & diſtinguitur ab ea ſicut imperfectū à perfecto, & ea adueniente euacuatur, vt patet ꝑ Apoſtolum. 1. ad Corint. 13. Fuerunt autem quidam cognitionem propheticam à cognitione beatorum diſtinguere volentes, qui dixerunt quod prophetæ vident ipſam diuinam eſſentiam, quam vocant ſpeculum Trinitatis, non tamen ſecundum quod eſt obiectum beatorum, ſed ſecundum quod ſunt in ea rationes futurorum euētuum, quod quidem eſt omnino impoſſibile

I

Deus enim eſt obiectum beatitudinis ſecundum ipſam ſui eſſentiam, ſecundum illud quod * Augu. dicit in 5. Cōfe. Beatus eſt qui te ſcit, ēt ſi illa. i. creaturas, neſciat. Nō eſt autem poſſibile quod aliquis videat rationes creaturarum in ipſa diuina eſſentia, ita quod eam nō videat, tū quia ipſa diuina eſſentia eſt ratio omniū eorum quæ fiunt, ratio autem idealis non addit ſupra diuinam eſſentiam, niſi reſpectum ad creaturam: tum etiam, quia prius eſt cognoſcere aliquid in ſe, quod eſt cognoſcere Deum vt eſt obiectum beatitudinis, quam cognoſcere illud per comparationem ad alterum, qđ eſt cognoſcere Deum ſecundum rationes rerum in ipſo exiſtentes, & ideo non poteſt eſſe, quod prophetæ videāt Deum ſecūdum rationes creaturarum, & non prout eſt obiectum beatitudinis. Et ideo dicendū eſt quod viſio prophetica non eſt viſio ipſius diuinæ eſſentiæ, neque in ipſa diuina eſſentia vident ea quæ vident, ſed in quibuſdam ſimilitudinibus ſecundum illuſtrationem diuini luminis. Vnde * Dionyſ. dicit in 4. cæleſt. hierar. de viſionibus propheticis loquens, ꝙ ſapiens theologus viſionem illam dicit eſſe diuinam, quæ fit per ſimilitudinem rerum forma corporali carentium ex reductione videntium in diuina, & huiuſmodi ſimilitudines diuino lumine illuſtratæ magis habent rationem ſpeculi, quam Dei eſſentia. Nam in ſpeculo reſultant ſpecies ab aliis rebus, quod non poteſt

Lib.5.cap.4. circa princ. tom.1.

K

Ca.5 cæleſt. hierar. ch. in medio.

F dici de Deo. ſed huiuſmodi illuſtratio mentis propheticæ poteſt dici ſpeculum, inquantum reſultat ibi ſimilitudo veritatis diuinæ præſcientiæ, & propter hoc dicitur ſpeculū æternitatis, quaſi repreſētās Dei pſcientiā qui in æternitate oīa præſentialiter videt, vt dictū eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod prophetæ dicuntur inſpicere in libro pręſcientiæ Dei, inquantū ex ipſa pręſcientia Dei reſultat veritas in mente prophetæ.

AD SECVNDVM dicendum, quod in prima veritate dicitur homo videre propriam formam qua exiſtit, inquantū primæ veritatis ſimilitudo reſulget in mēte humana, ex qua anima habet quod ſeipsā cognoſcat

AD TERTIVM dicendum, quod ex hoc ipſo quod in Deo futura contingentia ſunt ſecundum immobilem veritatem poteſt imprimere menti prophetæ ſimilem cognitionem abſque eo, quod prophetæ Deum per eſſentiam videant.

ARTICVLVS II.

Vtrū in prophetica reuelatione imprimantur diuinitus mēti propheta noua rerum ſpecies, vel ſolum nouum lumen.

AD SECVNDVM ſic ꝓcedit. Videtur quod in prophetica reuelatione non imprimantur diuinitus menti prophetæ nouæ rerum ſpecies, ſed ſolum nouum lumen quia ſicut dicit * glo. Hiero. Amos 1. Prophetæ vtuntur ſimilitudinibus rerum, in quibus conuerſati ſunt ſed ſi viſio prophetica fieret per aliquas ſpecies de nouo impreſſas, nihil operaretur ibi præcedens conuerſatio. ergo non imprimuntur aliquæ ſpecies de nouo in animam prophetæ, ſed ſolum propheticum lumen.

¶ 2 Præterea. Sicut * Aug. dicit 12. ſuper Gene. ad literam. Viſio imaginaria nō facit prohētam, ſed ſolum viſio intellectualis. Vnde etiā Daniel. 10. dicitur quod intelligētia opus eſt in viſione, ſed viſio intellectualis ſicut in eodem li. dicitur, non fit per aliquas ſimilitudines, ſed per ipſam rerum veritatē. ergo videtur quod prophetica reuelatio non fiat per impreſſionem aliquarum ſpecierum.

¶ 3 Præt. Per donum prophetiæ Spiritusſanctus exhibet homini id quod eſt ſupra facultatem naturæ humanæ: ſed formare quaſcūque rerum ſpecies poteſt homo ex facultate naturali. ergo videtur ꝙ in prophetica reuelatione nō infundatur aliqua rerum ſpecies: ſed ſolum intelligibile lumen.

SED CONTRA eſt, quod dicit Oſeæ 12. Ego viſiones multiplicaui eis & in manibus prophetarū aſſimilatus ſū: ſed multiplicatio viſionum nō fit ſecūdū lumē intelligibile, quod eſt cōmune in

¶ Super quęſtionis cēteſimæſeptuageſimę tertię Ar. ſecundum.

IN arti. 2. eiuſdem quæ. nota tria. Primum eſt, quid acceptionis nomine author intelligat, cum ſæpe dicit ad cognitionem concurrere duo, ſcilicet acceptio ſeu receptio & iudicium. Intelligit. n. ꝑ acceptionem ipſam ſpecierum repræſentantium receptionem. Specierum, inquam: in toto vel in parte nouarum: vel nouiter ordinatarum ad aliquam cognitionem: Secundum eſt quod quadrupliciter generatur ſpecies intelligibilis apud nos: ſcilicet ex nouis ſpeciebus imaginatiuæ impreſſis: vel a ſenſu: vel à Deo. Et hic modus clare patet. vel ex phantaſmatibus eiſdem aliter tamen diſpoſitis: ſiue iſta variata diſpoſitio contingat ex motu locali: vt in dormientibus & phreneticis apparet, ſiue ex imperio rationis dirigentis imaginatiuam ad cognitionem intellectiuā. Sicut enim ſuperior ſphæra mouet naturaliter inferiorem: ita pars animæ ſuperior mouet inferiorē. Et hic modus manifeſtatur ex ſomnis, & phreneticis in quibus noua vel apparētia eis cognoſcimus propter uariam ordinationem ſuorum phantaſmatum. Manifeſtatur ſecunde

835

3. contra ca. 154. Et ver. q. 12. ar. 7.

* In princ. cōmentarii ad 1. caput Amos, tom. 6.

Libr. 12. de Gene. ad lit. c.9. tom. 3.

Di Goo

cundo ex varia diſpoſitione literarum, quam conſtat varios parere intellectus. Simile ſiquidem cõtingit in varia diſpoſitione phantaſmatum. Et negare hinc fieri varias apparitiones in parte ſenſitiua, eſt negare experiẽtiam, ſed q̃ apud quoſdam in dubium vertitur de reſultatione diuerſarum ſpecierum intelligibilium in intellectu, manifeſtatur ex eo, q̃ exiſtente noua apparitione in imaginatiua, niſi impedimentum adſit, vel ꝓpter fluxum nimiũ, vt in pueris & ebriis accidit, vel ꝓpter hebetudinem virtutũ, ita vt phantaſmata ſint inepta ad hoc, q̃ luceant per lumen intellectus agentis], vt accidit quibuſdã hominibus qui ſolo ſere nomine ſunt homines, vel propter defectum applicationis vt occupatis circa ſaliquam ſpeculationẽ contingit, & ſi quid aliud ſimile eſt impedimẽtum nihil aliud requiritur ad generationem ſpeciei intelligibilis, niſi lumen intellectus agentis, quod quãtum eſt ex ſe, ſemper eſt paratũ agere, & ſimiliter paratus eſt intellectus poſſibilis recipere. Tertio, ex phantaſmatibus quoque eiſdem adiutis lumine ſuperiori ad lumen naturale. Et hic modus ponitur ab authore ſimul cũ quarto in hoc artic. in reſponſione ad ſecundum, dicente de ſimilitudine intelligibili, quòd quandoque a formis imaginatis reſultat ſecundum adiutorium prophetici luminis, quia ex eiſdem formis imaginatis ſubtilior conſpicitur veritas ſecundum illuſtrationem altioris luminis. Hinc ſiquidem apparet, q̃ in eiſdem phantaſmatibus, puta, leonis, hominis, ſaluatoris &c. latent multæ apparitiones poſſibiles inde extrahi, q̃a latent in eis multæ veritates poſſibiles ex eis, & in eis inſpici, ad quas apparitiones & veritates extrahendas. & illuſtrandas non ſufficit naturale lumẽ noſtrum, ſed ſuperueniente lumine altiori apparebunt noua. Et inde fient nouæ ſpecies intelligibiles, & nouæ veritates, puta, q̃ leo de tribu Iuda ſaluat mũdum. Quarto, ex immediata impreſſiõe a Deo, vt ibidem author dicit. Diuina ſiquidem virtus immediate imprimit quandoque in animam ſpecies intelligibiles, vt patet quando apoſtolis dedit ſcientiam.

¶In reſponſione ad tertium eiuſdem articu. aduerte, q̃ phantaſmata naturalium ordinari ad intelligibiles veritates excedentes intellectum, poteſt intelligi dupliciter. Primo, ad cogitandum illas veritates, & hoc non eſt verum uniuerſaliter, tum quia poſſet homo fingere iſtarũ veritatum quaſdam, tũ quia poſtquam ſunt ſemel reuelatæ, poſſunt ab aliis cogitari, & diſcuti, & diſputari, vt patet de miſterio Trinitat. Alio ergo modo intelligitur, quòd non poſſunt ordinari ad inſpiciendum, hoc eſt, ad hoc vt in eis videantur veritates excedentes facultatem naturalem intellectus. Et hoc eſt veriſſimum, & intentum vt patet ex adiutorio ſubiuncto, ſ. diuini luminis, quod videre facit id, ad cuius inſpectionem naturale lumen deficiẽs inuenitur.

Li.12.cap.9. circa princ. tom.3.

Li.12.c.9.in med. to. 3.

In tuo art.

omni prophetica viſione, ſed ſolũ ſecũdum diuerſitatem ſpecierũ, ſecundum quas etiam eſt aſſimilatio. ergo videtur, quod in prophetica reuelatione imprimantur nouæ ſpecies rerum, & nõ ſolum intelligibile lumen.

RESPON. Dicendum, quod ſicut Augu.* dicit 12. ſuper Gen. ad literam, cognitio prophetica maxime ad mentem pertinet. Circa cognitionem autem humanæ mentis duo oportet conſiderare, ſcilicet acceptionem, ſiue repræſentationem rerum, & iudicium de rebus præſentatis. Repræſentantur aũt menti humanæ res aliquæ ſecundum aliquas ſpecies, & ſecũdum naturæ ordinem. Primo ergo oportet, quod ſpẽs repræſententur ſenſui, ſecundo, imaginationi: tertio, intellectui poſsibili, qui immutatur à ſpeciebus phantaſmatum ſecundum illuſtrationem intellectus agentis. In imaginatione aũt non ſolum ſunt formæ rerum ſenſibilium, ſ'm quod accipiuntur a ſenſu, ſed tranſmutantũ diuerſimode vel propter aliquam tranſmutationem corporalem, ſicut accidit in dormientib' & furioſis, vel etiam ſecũdum imperium rationis diſponuntur phãtaſmata in ordine ad id quod eſt intelligendum. Sicut enim ex diuerſa ordinatione earundem literarum accipiuntur diuerſi intellectus, ita etiam ſecundum diuerſam diſpoſitionem phantaſmatũ reſultant in intellectu diuerſæ ſpecies intelligibiles. Iudicium autẽ humanæ mentis fit ſecundũ vim intellectualis luminis. Per donum autem prophetiæ confertur aliquid humanæ menti ſupra id qđ pertinet ad naturalem facultatẽ, quantum ad utrumque, ſcilicet & quantum ad iudicium, per influxum luminis intellectualis, & quãtum ad acceptionem, ſeu repræſentationem rerum, quæ fit per aliquas ſpecies. Et quantum ad hoc ſecundum, poteſt aſſimilari doctrina humana reuelationi propheticæ, non autem quantum ad primum: Homo enim ſuo diſcipulo repræſentat aliquas res per ſigna locutionum, non autem poteſt interius illuminare, ſicut facit Deus. Horum autem duorũ principalius eſt primũ in prophetia, quia iudicium eſt completiuum cognitionis. Et ideo ſicut fit diuinitus repræſentatio aliquarum rerum per ſimilitudines imaginarias, vt Pharaoni, & Nabuchodonoſor, aut etiam per ſimilitudines corporales, vt Balthaſar, nõ eſt talis cẽſendus propheta, niſi illumi-

A netur eius mens ad iudicandum, ſed talis apparitio eſt qu ddã imperfectum in genere prophetię. Vnde à quibuſdam vocatur* extaſis prophetiæ, ſicut & diuinatio ſomniorum. Erit autem propheta, ſi ſolummodo intellectus eius illuminetur ad iudicandum etiam ea, quę ab alijs imaginaria viſa ſunt, vt patet de Ioſeph, q expoſuit ſomniũ Pharaonis. Sed ſicut * Augu. dicit 12. ſuper Gene. ad literam, maxime propheta eſt, qui

B vtroque præcellit, vt ſcilicet videat in ſpiritu corporalium rerũ ſignificatiuas ſimilitudines, & eas viuacitate mentis intelligat. Repræſentant autem diuinitus menti prophetæ, quandoque quidem mediante ſenſu, exterius quædam formæ ſenſibiles, ſicut Daniel vidit ſcripturam parietis, vt legitur Dan. 5. quãdoque autem per formas imaginarias, ſiue omnino diuinitus impreſſas, non p ſenſum acceptas, puta, ſi alicui cœco nato imprimerentur in imaginatio

C ne colorum ſimilitudines, vel etiã diuinitus ordinatas ex his quæ à ſenſibus ſunt acceptæ, ſicut Hieremias uidit ollam ſuccenſam a facie Aquilonis, vt habetur Hier. 1. ſiue etiam imprimendo ſpecies intelligibiles ipſi menti, ſicut patet de his, qui accipiunt ſcientiã, vel ſapientiam infuſam, ſicut Salamõ & Apoſtoli. Lumen autem intelligibile quandoque quidem imprimitur menti humanæ diuinitus, ad iudicandum ea, quę ab alijs viſa ſunt, ſicut dictũ eſt de Ioſeph,

D & ſicut patet de Apoſtolis, quib' Dominus aperuit ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, vt dicitur Lucę 27. & ad hoc pertinet interpretatio ſermonum, ſiue etiam ad dijudicandum ſecundum diuinã veritatem ea, quæ curſu naturali homo apprehendit, ſiue etiam ad dijudicandum veraciter, & efficaciter ea quæ agenda ſunt, ſecunpum illud Iſa. 63. Spiritus domini doctor eius fuit. Sic igitur patet, quod prophetica reuelatio quan

E doque quidem fit per ſolam luminis influentiam, quandoque autem per ſpecies de nouo impreſſas, vel aliter ordinatas.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut dictum eſt, quandoque in prophetica reuelatione diuinitus ordinantur ſpecies imaginariæ præacceptæ à ſenſu ſecundum congruentiam ad veritatem reuelandam. Et tunc conuerſatio præcedens aliquid operatur ad ipſas ſimilitudines, non autem quando totaliter ab extrinſeco imprimuntur.

AD SECVNDVM dicendum, quod uiſio intellectualis non fit ſecundum aliquas ſimilitudines corporales, & indiuiduales, fit tamen ſecundum aliquam ſimilitudinem. Vnde Auguſtin. dicit 9. Trinitat. quod habet animus nonnullam ſpeciei notę ſimilitudinem, quę quidem

* Al. caſus.

In corp. art.

Li.9.c.11.in pcio.tom.3.

quidem ſimilitudo intelligibilis in reuelatione prophetica quandoque immediate à Deo imprimitur, quandoque à formis imaginatis reſultat ſecundum adiutorium prophetici luminis, quia ex eiſdem formis imaginatis ſubtilior conſpicitur veritas ſecundum illuſtrationem altioris luminis. F

Ad tertium dicendum, quod quaſcumque formas imaginatas naturali virtute homo poteſt formare abſolute conſiderando, non tamen vt ſint ordinatæ ad repræſentandas intelligibiles veritates, quæ hominis intellectum excedunt, ſed ad hoc neceſſarium eſt, auxiliũ ſupernaturalis luminis.

Articvlvs III.

Vtrum viſio prophetica ſemper fiat cum abſtractione à ſenſibus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod viſio prophetica ſemper fiat cum abſtractione à ſenſibus. Dicitur enim Nu. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. Sed ſicut Gloſ.* dicit. in principio Pſalterij. Viſio quæ eſt per ſomnia & viſiones, eſt per ea quæ videntur dici, vel fieri cum autem aliqua videntur dici, uel fieri, quæ non dicuntur, vel fiunt, eſt alienatio à ſenſibus. ergo prophetia ſemper fit cum alienatione à ſenſibus.

¶ 2 Præterea. Quando vna virtus multum intenditur in operatione ſua, alia potentia abſtrahitur à ſuo actu, ſicut illi, qui vehementer intendunt ad aliquid audiendum, non percipiunt viſu ea quæ corã ipſis ſunt. ſed in viſione prophetica eſt maxime intellectus eleuatus & intẽditur in ſuo actu. ergo videtur quod ſemper fiat cum abſtractione à ſenſibus.

¶ 3 Præterea. Impoſſibile eſt idem ſimul ad oppoſitas partes conuerti: ſed in viſione prophetica mens conuertitur ad accipiendum à ſuperiori. ergo non poteſt ſimul cõuerti ad ſenſibilia, Neceſſarium ergo videt̃, quod reuelatio prophetica ſemper fiat cum abſtractione à ſenſibus.

Sed contra eſt, ꝙ dicitur 1. ad Co. 14. Spiritus prophetarum prophetis ſubiecti ſunt, ſed hoc eſſe non poſſet, ſi propheta non eſſet ſui compos à ſenſibus alienatus exiſtens. ergo videtur quod prophetica viſio non fiat cum alienatione à ſenſibus.

Respondeo Dicendum, quod ſicut dictum eſt,* prophetica reuelatio fit ſecundum quatuor, ſcilicet ſecundum influxum intelligibilis luminis, ſecundum immiſſionem intelligibilium ſpecierum, ſecundum impreſſionem vel ordinationem imaginabilium formarum, & ſecundum expreſſionem formarum ſenſibilium. Manifeſtum eſt autem quod non fit abſtractio à ſenſibus, quã do aliquid repræſentatur menti prophetæ per ſpecies ſenſibiles, ſiue ad hoc ſpecialiter formatas diuinitus, ſicut rubus oſtenſus Moyſi, & ſcriptura oſtenſa Danieli, ſiue etiam per alias cauſas pro-

G ductas, ita tamen quod ſecundum diuinam prouidentiam ad aliqd prohetice ſignificandum, ordinetur, ſicut per arcam Noe ſignificabatur Eccleſia. Similiter etiam non eſt neceſſe vt fiat alienatio à ſenſibus exterioribus per hoc, qđ mens prophetæ illuſtratur intelligibili lumine, aut formatur intelligibilibus ſpeciebus, quia in nobis perfectum iudicium intellectus habetur per conuerſionem ad ſẽſibilia, quæ ſunt prima noſtrę cognitionis principia, vt in 1. habi-

H tum eſt.* Sed quando fit reuelatio prophetica ſecundum formas imaginarias, neceſſe ẽ fieri abſtractionem à ſenſibus, vt talis apparitio phantaſmatum non referatur ad ea, quæ exterius ſentiuntur, ſed abſtractio à ſenſibus quandoque fit perfecta, vt ſcilicicet nihil hõ ſenſibus percipiat, quandoque autem imperfecte, vt ſcilicet aliquid percipiat ſenſibus, non tamen plene diſcernat, quæ exterius pcipit ab his, quæ imaginabiliter videt. Vnde Auguſt. dicit 12. ſuper* Ge

I neſ. ad literam. Sicut vidẽtur quæ in ſpiritu ſunt imagines corporũ, quemadmodum corpora per corpus, ita vt ſimul cernaẽ & homo aliquis præſens, & abſens alius ſpiritu, tamquam oculis, talis tamen alienatio à ſenſibus nõ fit in prophetis cum aliqua inordinatione naturæ, ſicut in arreptitiis vel furioſis, ſed per aliquam cauſam ordinatam, vel naturalem, ſicut per ſomnium, vel ſpiritualem, ſicut ꝑ

K contemplationis vehementiam, ſicut de Petro legitur Actu. 10. ꝙ cũ oraret in cænaculo, factus eſt in exceſſu mentis, vel virtute diuina rapiente, ſecundum illud Eze. 1. Facta eſt ſuper eum manus Domini.

Ad primum ergo dicẽdũ, quod authoritas illa loquitur de prophetis, quibus imprimebantur vel ordinabantur imaginarię formæ vel in dormiendo, qđ ſignificatur per ſomniũ, vel in vigilãdo, quod ſignificatur per viſionem.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ

¶ Super quęſtionis cẽteſimæſeptuageſimę tertię Articu. tertium.

In articu 3. eiuſdem qõ. 173. dubium primo occurrit, An detur quintum ſecun-

836 dum quod ſit prophe-

Verit. q. 12. arti. 9.

tica reuelatio. In litera ſiquidem quatuor enumerantur. Et eſt ratio dubii, quia naturalis cognitio habet quintum. ſ. ordinationem ſpecierum intelligibilium, quæ nihil illorũ quatuor eſt vt patet. Et conſtat ſecundũ ꝙ quod diuerſimode & componuntur, & ordinantur ſpecies intelligibiles diuerſas veritates pariunt. Quare igitur in prophetica cognitione reliqua proportionaliter ponuntur, ſicut in naturali cognitione, & hoc vnum, ſcilicet ordinatio ſpecierum intelligibilium prætermiſſum eſt?

In glo. ordi. in præfatione ſuper ꝓlog. Hieron.

¶ Ad hoc dicitur, qđ ordinatio ſpecierum intelligibilium locũ habet in prophetica reuelatione, ſicut & ordinatio imaginabilium: quoniam quandoque mens prophetæ adiuta lumine prophetico antiquas ſpecies intelligibiles ordinat ad aliquam veritatem excedentem facultatem naturæ inſpiciendam. Sicut hoc facit circa formas imaginatas iuxta ꝓcedent. articul. doctrinam Neque enim minus potens eſt lumen propheticum ad ordinandum aliter ſpecies intelligibiles, quam imaginatas, cum illæ propinquæ illæ remotiores ab ipſo ſint. Neque ſpecies intelligibiles ſũt minus habiles ad aliam ordinationem, quam ſpecies imaginatiuæ, cum ſint longe ſpiritualiores, & ad multo plura ſe extendentes vpote, vniuerſales Nec propterea quintum oportet efficere membrũ, ſed in ſecundo membro ſubintelligitur.

Art. præced.

Nam intelligendum eſt ſecundum immiſſionem, vel ordinationem ſpecierum intelligibilium, ſicut in tertio membro immiſſio, vel ordinatio coniunguntur explicite. Et quamuis ſingularium certa ratio reddi non poſſit quare ſc. licet author hoc non explicite dixit in intellectu ſicut in imaginatiua, dici tamen poteſt, quod quia ſola ordinatio in phãtaſmatibus ad prophetiam ſatis manifeſta eſt in prophetis, quoniam communiter in phantaſmatibus naturaliter acceptis, diuinitus ordinatis propheticæ apparent reuelationes, ideo ex manifeſtis tradendo doctrinam ſubintelligendum duxit ſimile nõ ita manifeſtum, ſed maiore rõne amplectendum ex ſimili manifeſto. Q. 84. art. 2.

¶ In eodem articulo nota, quod quatuor membrorum in litera enumeratorum, tria determinantur in litera, negatiue. ſ. quod non eſt in eis neceſſaria abſtractio à ſenſibus, ſcilicet quartum, primum, & ſecundum, & in ſolo tertio neceſſitatem abſtractionis a ſenſibus ponit, ac probat. Vbi oportet te formalem habere intellectum, nec aliud quã quod dicitur intelligere, quoniam primum, & ſecundum membrum, ſcilicet influxus luminis, & impreſſio intelligibilium formarum, veriſſimum eſt non exigere abſtractionem a ſenſibus, quia poſſunt fieri ſine abſtractione a ſenſibus, vt in litera probatur ex parte officij noſtri ſenſus, &

Lib. 12. c. 12. ante mediũ tom. 3.

in

Digi

quando mens, intenditur in ſuo actu circa abſentia, quæ ſunt a ſenſibus remota, tunc propter vehementiam intenſionis ſequitur alienatio à ſenſibus, ſed quando mens intenditur in ſuo actu circa diſpoſitionē, vel iudicium ſenſibilium, non oportet quod à ſenſibus abſtrahatur.

B Ad tertium dicendū, ꝙ motus mentis propheticę non eſt ſecūdum virtutem propriam, ſed ſecundum virtutem ſuperioris influxus, & ideo quando ex ſuperiori influxu mens prophetæ inclinatur ad iudicandum vel diſponendum aliquid circa ſenſibilia, non fit alienatio à ſenſibus, ſed ſolum quando eleuatur mens ad contemplandum aliqua ſublimiora.

C Ad quartum dicendū, ꝙ ſpiritus prophetarum dicunī eſſe ſubiecti prophetis, quantum ad propheticam enunciationem, de qua ibi Apoſtolus loquitur, quia ſcilicet ex proprio ſenſu loquuntur ea, quæ viderunt, nō mente ꝑturbata ſicut arreptitij, vt dixerūt Priſcilla & Montanus, ſed in ipſa ꝓphetica reuelatione potius ipſi ſubiiciuntur ſpiritui prophetiæ, id eſt, dono prophetico.

Articvlvs IIII.

Vtrū prophetæ ſemper cognoſcāt ea quæ prophetant.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videī quod prophetæ ſemꝑ cognoſcāt ea quę prophetant, quia vt Auguſ. dicit 12. ſuper Gene. ad literam, Quib' ſigna per aliquas rerum corporalium ſimilitudines demōſtrabantur in ſpiritu, niſi acceſſiſſet mentis officium, vt etiā intelligerētur, nondum erat prophetia: ſed ea q̄ intelliguntur, non poſſunt eſſe incognita. ergo propheta non ignorat ea quæ prophetat.

¶ 2 Præterea. Maius eſt lumē prophetiæ, quam lumen naturalis rationis, ſed quicumque lumine naturali habet ſcientiam, non ignorat ea quæ ſcit. ergo quicūque lumine prophetico aliqua enuntiat, non poteſt ea ignorare.

¶ 3 Præterea. Prophetia ordinatur ad hominum illuminationem. Vnde dicitur 2. Petr. 1. Habemus propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes quaſi lucernæ lucēti in caliginoſo loco ſed nihil poteſt alios illuminare, niſi in ſe ſit illuminatum. ergo videtur quod propheta prius illuminetur ad cognoſcendum ea q̄ aliis enuntiat.

Sed contra eſt, quod dicitur Io. 11. Hoc autē a ſeipſo Caiphas non dixit, ſed cum eſſet pontifex anni illlius prophetauit, quia Ieſus moriturus erat ꝓ gēte &c. ſed hoc Caiphas nō cognouit. ergo non omnis qui prophetat, cognoſcit ea quæ prophetat.

Respon. Dicendum, quod in reuelatione prophetica mouetī mens prophetæ à Spiritu ſancto, ſicut inſtrumentum deficiens reſpectu principalis agentis. Mouetur autem mens prophetæ non ſolum ad aliquid apprehendenum ſed etiam ad aliquid loquendum, vel ab aliquid faciendum, & quan-

D doque quidem ad omnia tria ſimul, quandoque autem ad duo horum, quandoque vero ad horū tantum. Et quodlibet horum contingit eſſe cum aliquo cognitionis defectu. Nam cum mens ꝓphetæ mouetur ad aliquid æſtimandum, vel apprehendendum, quandoque quidem inducitur ad hoc, quod ſolum apprehendat rē illam, quandoque autem vlterius ad hoc, quod cognoſcat hæc ſibi

E

In reſponſione ad tertium ex parte luminis prophetici redditur propter quid. Cum hoc tamen ſtat, quod quandoque exigunt abſtractionem a ſenſibus ſcilicet cum mens prophetæ eleuatur ad ſublimiora contemplanda, ut in calce eiuſdem reſponſionis ad tertium patet, ita quod alienatio a ſenſib ſemper, exigitur a prophetia ſecūdum imaginariam impreſſionem, vel ordinationem, non ſemper autem ſecundum influxum ſpecierum intelligibilium, quia intellectualis reuelatio quando à ſuperiori influxu fit admouendum prophetæ mentem verſus iudicium uel diſpoſitionem ſenſibilium concretio ad ſenſum utilis eſt nō abſtractio. Quando vero intellectualis reuelatio ad ſublimia contemplanda mentem ducit, prophetica abſtractione ab inferioribus opus eſt Vtrumque autem horum in naturalibus cognitionibus experimur, quoniam diſponentes, aut iudicātes de ſenſibilibus nō abſtrahimur, ſed ſenſibus immergimur. Ad altiora autem ſpeculanda quando magis abſtrahimur, melius perſpicimus.

¶ In eodem arti. 3. nota aureum verbum, diuinam conditionē ſcilicet, Talis alienatio à ſenſibus non fit in prophetis cum aliqua inordinatione naturæ, & multo minus fit cum aliqua inordinatione honeſtatis, aut moris. Spiritus enim ſanctus, qui author eſt alienationis requiſitę ad prophetiam, ſicut & prophetiæ ipſius, nō eſt author deordinationis naturæ, aut moris, quoniam gratia ſecundum genus ſuum & naturam, & morē perficere, non deſtruere, minuere, aut violare, nata eſt. Et propterea alienatio à ſenſibus cum cordis ſaltu ſenſibiliter vehementi, cum deordinationem naturæ contineat, non eſt a Spiritu ſancto. Et ſimiliter ſi cum denudatione pudendarum partium fiat ex parte perſonæ alienatæ, niſi adeſſent operientes. Hoc enim & contra honeſtatem morum, & contra naturę ordinem eſt, quoniam motus talis mēbrorum ad deordinationem naturæ ſpectaret, etiā ſi nudatio pudendorum non eſſet nata ſequi. Vnde oportet aduertere in huiuſmodi alienationibus ſi interueniat aliquid indecens ſecundum motus intrinſecos, vel extrinſecos ſiue ſit indecentia naturæ, ſiue indecentia moris, quoniam tunc non eſt alienatio prophetica, ſed infirmitatis, vel fictionis, vel illuſionis diabolicæ, aut naturaliter animalis ex nimia meditatione alicuius.

837 Hebræo. 11. lect.

Lib. 12 c. 9. in princi. tomo 3.

¶ In reſponſione ad quartum eiuſdem articuli collige & aliā

A conditionem veri prophetę, quantum ad promulgationem prophetiæ, ſcilicet, quod ſpiritus prophetarum ſubiecti ſunt eis quo ad hoc, ſcilicet non mente turbata, non quaſi acti ab alio, quaſi alius loquatur per eos, vt contingit in dæmoniacis, ſed ex proprio ſenſu, mente quieta, ſcientes quid loquuntur, dicunt ea quę viderunt. Vnde habes, quod tam alienati in ipſa alienatione loquentes, & poſtmodum neſcientes quid viderint, referūt ſe ad ea quæ dixerunt in alienatione poſiti, q̄ alienati denuntiātes velint nolint quę vident, nō ſunt prophetæ, quoniam vtriſque deeſt ſubiectum denunciationis. Et hoc ipſum indecens eſt, vt illi quos Deus docet, & illuminat ad Eccleſiæ ędificationem, irrationabili motu ſe habeant ad propalandum diuina myſteria. Et hinc patet qđ perſonæ in extaſi poſitæ loquentes in perſona Chriſti, vel alterius ſancti quaſi actæ ab illo & non ex ꝓprio ſenſu pronuntiātes, aut ſeducuntur, aut ſeducūt. Et tamē mundus ſtultus miratur, ſtupet, adorat huiuſmodi verba, hmōi actus, hmōi perſonas non aduertentes, ꝙ ſpiritus prophetarū ſubiecti ſunt eis quo ad promulgationem.

¶ Super quęſtionis centeſimę ſeptuageſimæ tertiæ Articulum quartum.

In ar. 4. eiuſdem q. 173. quia ſuperius declaratum eſt, quod de cognitione euidenti eſt ſermo, quod & hic patet in reſponſione ad argumenta, dū dicitur, quod primę rationes loquuntur de veris prophetis, quorum mens diuinitus illuſtratur ꝑfecte, & cōſtat, quod tres primæ rationes de cognitione euidenti loquuntur, ideo non eſt hic amplius immorandum, ſed firmandum, quod prophetę ueri quoad duo habent euidentiam, ſcilicet, quo ad ipſam reuelationem, quod eſt a Deo, & quo ad reuelata, quod ſunt futura ſic, vel ſic, prout reuelantur, & quod ſunt talis, vel talis conditionis reuelatæ, prout tamen reuelantur. Et hinc ſoluitur quæſtio ſuperius in articulo vltimo ad ſecundum q. 171. relicta de prophetia comminationis. Nam propheta, cui reuelatur aliquid futurum in cauſis, euidēter cognoſcit, illud futurum in cauſis illius, quoniam cognitio eius eſt ſimilitudo diuinæ ſcientiæ de illo futuro in illis cauſis. Sed non oportet quod ſciat hinc, an ſit etiam ponendum in eſſe illud futurum, ſed quantū eſt ex vi illius propheticæ cognitionis remanet ambiguum in mēte prophetæ, an illud futurum eueniet, vel non. Et propterea Ionas recuſabat prophetare Niniuitis dubitans,

dub'tans de eo quod euenit, ſcilicet quod eſſet prophetia comminationis tantum. Sciebat enim clare ꝙ erat prophetia comminationis, quia viderat futuram ſubmerſionem ciuitatis in cauſis, & non videbat aliter, ſed neſciebat an eſſet tantum comminationis, & non euentus, quia nihil erat ſibi de hoc reuelatum. Ad verum enim prophetam ſufficit cognoſcere euidenter quod prophetat ſecundum id, qđ eſt ſibi reuelatum, & ut in litera optime ſubditur, Propheta circa reuelata ſibi nõ cognoſcit omnia, quę Spiritusſanctus intẽdit per illa, ſed ſufficit quod videat illam conditionem, quam prophetare iubetur. Nec oportet quod comprehendat illam ſed comprehenſionem illius Spiritui ſancto relinquat propter rationem literæ ſcilicet, quia eſt inſtrumentum deficiẽs a Spiritu ſancto.

In corp. art.

¶ Super quæſtionis centeſimę ſeptuageſimæ quartę Articulum primum.

IN art. 1. qõ. 174. dubium occurris ad hominem, quoniam ſuperius in q. 161. artic. 3. ad tertium, author poſuit prophetiam eſſe unius ſpeciei, Hic vero ponit multas propheti æ ſpecies ex obiectis diſtinctas, ſicut uniuerſaliter habitus, ſeu actus ex obiectis diſtinguitur, Quo pacto ſtant hæc duo ſimul?

¶ Author ſuperius locutus eſt de ſpecie ſubalterna, hic uero loquitr̃ de ſpecie ſpecialiſſima. Et ideo nulla eſt contrarietas inter illius dicta. Sed hæc reſponſio facile confutatur. monſtrando quod ibi loquitur de ſpecie ſpecialiſſima. Oſtenditur autem, cõferendo reſponſionem illã ad tertium ipſi argumento tertio.

¶ Ad cuius euidentiã

eſſe diuinitus reuelata. Similiter etiam quandoquę mouetur mẽs prophetæ ad aliquid loquendum, ita quod intelligat id quod ꝑ hæc verba Spiritusſanctus intendet, ſicut Dauid, qui dicebat 2. Reg. 22. ſpiritus Domini locutus eſt per me: Quandoque autem ille, cuius mens mouetur ad aliqua verba exprimenda, non intelligit quid Spiritusſanctus per hæc verba intendat, ſicut patet de Caipha. Ioã. 11. Similiter etiam cum Spiritusſanctus mouet mentem alicuius ad aliquid faciendum, quandoque quidem intelligit quid hoc ſignificet, ſicut patet de Hieremia, qui abſcõdit lumbare in Euphratem, vt habetur Hierem. 13. quandoque vero non intelligit, ſicut milites diuidentes veſtimenta Chriſti, non intelligebant quid ſignificarent. Cum ergo aliquis cognoſcit ſe moueri à Spiritu ſancto ad aliquid æſtimandum, vel ſignificandum uerbo, vel facto, hoc proprie ad prophetiam pertinet. Cũ autem mouetur, ſed non cognoſcit, non eſt perfecta prophetia. Sciendum tamen quod quia mẽs prophetæ eſt inſtrumentum deficiens, ut dictum eſt, * etiam veri prophetæ non omnia cognoſcunt quæ in eorum uiſis, aut verbis, aut etiam factis Spiritusſanctus intendit. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam primę rationes loquuntur de veris prophetis, quorum mens diuinitus illuſtratur perfecte.

QVAESTIO CLXXIIII.

De diuiſione prophetiæ, in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de diuiſione prophetiæ.

Et circa hoc quæruntur ſex.

¶ Primo, De diuiſione prophetiæ in ſuas ſpecies.
¶ Secundo, Vtrum ſit altior prophetia, quæ eſt ſine imaginaria viſione.
¶ Tertio, De diuerſitate graduũ prophetiæ.
¶ Quarto, Vtrum Moyſes fuerit excellẽtiſsimus prophetarum.
¶ Quinto, Vtrum aliquis cõprehenſor poſſit eſſe propheta.
¶ Sexto, Vtrum prophetia creuerit per temporis proceſſum.

F ARTICVLVS I.

Vtrum conuenienter diuidatur prophetia in prophetiam prædeſtinationis Dei, præſcientię, & comminationis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ inconuenienter diuidatur prophetia in gloſſa * ſuper Matthæ. 1. Ecce virgo in utero habebit, vbi dicitur, quod prophetia alia eſt ex prędeſtinatione Dei, quam neceſſe

G eſt omnibus modis euenire, vt ſine noſtro impleatur arbitrio, vt hæc de qua hic agitur, alia eſt ex præſcientia Dei, cui noſtrum admiſcetur arbitrium, alia eſt, quæ comminatio dicitur, quæ fit ob ſignum diuinæ animaduerſiõnis. Illud enim quod conſequitur omnem prophetiam, non debet poni ut membrum diuidens prophetiam, ſed omnis prophetia eſt ſecundum præſcientiam diuinam, quia prophetæ legunt in libro pſcientiæ, vt dicit gloſſ. Iſa. 38. ergo

H videtur quod nõ debeat poni vna ſpecies prophetiæ, quæ eſt ſecundum præſcientiam.

¶ 2 Prætereà. Sicuti aliquid prophetatur ſecundum comminationem, ita etiam ſecundum promiſſionem, & utraque uariatur. dicitur enim Hierem. 10. Repente loquar aduerſum gentem, & aduerſum regnum, vt eradicem, & deſtruam, & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, agam & ego pœnitentiam. & hoc pertinet ad prophetiam com

I minationis. Et poſtea ſubdit de prophetia promiſſionis. Subito loquar de gente & regno, ũt ædificem, & plantem illud. Si fecerit malum in oculis meis, pœnitentiam agam ſuper bono, quod locutus ſum ut facerem ei. ergo ſicut ponitur prophetia comminationis, ita debet poni prophetia promiſſionis.

¶ 3 Præt. Iſido. dicit in lib. Etymolo. * Prophetię genera ſunt ſeptẽ. Primum genus eſt, extaſis, ꝙ

K eſt mentis exceſſus, ſicut vidit Petrus uas ſubmiſſum de cœlo cum variis aĩalibus. Secundũ genus eſt viſio, ſicut apud Iſaiam dicẽtem. Vidi Dominum ſedẽtem &c. Tertium genus eſt ſomnium, ſicut Iacob ſcalam dormiẽs uidit. Quartũ genus eſt per nubem, ſicut ad Moyſen loquebatur Deus. Quintum genus eſt vox de cœlis, ſicut ad Abrahã ſonuit dicens. Ne mittas manum in puerũ. Sextum genus, accepta parabola, ſicut apud

aduertendum eſt, qđ in ſpecie ſubalterna inueniuntur duo, ſcilicet unitas ſpeciei, quæ eſt vnitas generica & inuenitur diuerſitas ſpecifica, quoniam impoſſibile eſt eſſe aliquam ſpeciẽ ſubalternã ſine duabus ad minus ſpeciebus: cum omne genus duabus ad minus differentijs diuidatur. Argumentum illud tertium directe, & explicite contra ſecundum tendit, ſcilicet, quod prophetia non habet diuerſas ſpecies, ſed vnam tantũ deducendo ad hoc inconueniens, quòd nõ ſit eadem ſpecies prophetiæ, reſponſio uero conſiſtit in aſſignando formale, unde prophetia habet vnitatem ſpecificam. Vbi patet, quod ſi de ſpecie ſubalterna ſolutio loqueretur, argumento non ſatiſfieret, quia ſtaret illud quod inferebatur, ꝙ non eſſet eadem ſpecies prophetiæ, quoniam hoc ſtat cum ſpecie ſubalterna, & ſic reſponſio nihil dixiſſet ad propoſitum argumenti. Dicendũ eſt ergo, quòd utrobique loquitur de ſpecie ſpecialiſſima, ita quod concluſio hic poſita ſecundum ſe, eſt contraria concluſioni illi ſecundum ſe, quoniam ibi concluditur, quod prophetia eſt unius ſpeciei ſpecialiſſimę hic vero, quòd ſunt plures ſpecies prophetiæ. Et quod ita ſit, ratio literę hic & ibi explicat. Nam ratio quæ hic affertur ad concludendum, ſcilicet. Habitus, & actus diſtinguuntur per obiecta, ibi affertur arguendo, & ſoluitur quod intelligitur de obiecto formali, & dicitur quòd formale in obiecto prophetiæ eſt lumen diuinum, a cuius unitate prophetia habet ſpeciei unitatem. Et expreſſe excluditur nõ hic allata dum ſubditur licet ſint diuerſa, quę per diuinum lumen propheticè manifeſtantur. Nota

tar

Verit. q. 12. artic. 10. Et Matt. 1. prope fin.

* Glo. ord. ſuper illud vt adimpleretr̃ quod dictũ eſt per prophetam.

Gl. ord. ſup illud Diſpone domui tuæ, qa morieris.

Li. 7. ca. 8. de clinando ad finem.

ter autem dixi, ſecundum ſe, quoniam ut ponuntur in litera, non ſunt contrariæ dictę concluſiones, quoniam concluſio de identitate ſpecifica prophetiæ ponitur ab authore ſimpliciter, & ſecundum propriam ſentẽtiam, vt ibi patet legenti. Concluſio autem de diuerſitate ſpecifica ponitur, ſecundum quid, & ſecundum alienam ſententiam vt patet ex duobus in litera hac. Primò ex eo, quod in litera infertur ſic, Et ideo ſecundum horum differentias prophetia diſtinguitur in diuerſas ſpecies non quidẽ abſolute, hoc eſt, ſine additione aliqua, ſed cum iſta additione, Secundum prius dictam diuiſionẽ, quaſi diceret, quod iſta diuerſitas ſpecifica ponitur ſupponendo, & ſequendo prius dictam diuiſionẽ. Scđo patet ex eo, quod in calce corporis articuli ſaluat etiam quòd duæ tantum ſpecies prophetiæ ponũtur. Hoc enim ſignum eſt, quod adaptationes adinueniebat ad ſaluandas gloſſas Scripturæ, dum modo tres modo duas tantum ſpecies ſaluat. Reuerentia ergo doctorum congenita tanto viro, ratio eſt horum dictorum. Propria autem ſententia ratio fuit prius dictorum. Et ſic omnia cõſonant.

Libr. 7. Etymol. ca. 8 nõ procul a ſin. tom. 5.

Inducta in argum. 1.

Q. 171. ar. 6. ad 2.

Lib. 2. ca 30 circa princ.

In gl. ordin. in præfatione ſup prologum Hierony. a medio illius.

Balaam. Septimũ genus, repletio Spirituſſancti, ſicut pene apud omnes prophetas.* Ponit etiam tria genera viſionum, vnum ſecũdum oculos corporis, alterum ſecundum ſpiritum imaginarium, tertium per intuitum mentis, ſed hæc non exprimuntur in prędicta diuiſione. ergo eſt inſufficiens.

Sed contra eſt, authoritas Hierony. cuius dicitur eſſe glo.*

Respondeo Dicendum, quod ſpecies habituum, & actuũ, in moralibus diſtinguuntur ſecundum obiecta. Obiectum autem prophetiæ eſt id, quod eſt in cognitione diuina ſupra humanam facultatem exiſtens. & ideo ſecũdum horum differentias prophetia diſtinguitur in diuerſas ſpecies ſecundum prius dictam diuiſionem. Dictum eſt autem ſupra,* quod futurum eſt in diuina cognitione dupliciter. Vno modo prout eſt in ſua cauſa. & ſic accipitur prophetia comminationis quę non ſemper impletur, ſed per eam prænuntiatur ordo cauſæ ad effectus qui quandoque aliis ſuperuenientibus impeditur. Alio modo. præcognoſcit Deus aliqua in ſeipſis vel vt fienda ab ipſo. & horum eſt prophetia prædeſtinationis, quia ſecundum Damaſceum. Deus prædeſtinat ea, quæ nõ ſunt in nobis, vel vt fienda per liberum arbitrium hominis, & ſic eſt prophetia præſcientiæ, quæ poteſt eſſe bonorum & malorum, quod non contingit de prophetia prædeſtinationis, quæ eſt bonorum tãtum. Et quia prædeſtinatio ſub præſcientia comprehẽditur ideo in gloſ.* in principio Pſalterij ponitur tantum duplex prophetiæ, ſpecies, ſcilicet ſecũdum præſciẽtiam, & ſecundum comminationem.

Ad primum ergo dicẽdum quod præſcientia proprie dicitur præcognitio futurorum euentuum prout in ſeipſis ſunt, & ſecundum hoc ponitur ſpecies prophetiæ. Prout autem dicitur reſpectus futurorum euentuum, ſiue ſecundum quod in ſe ipſis ſunt, ſiue ſecundum quòd ſunt in ſuis cauſis, communiter ſe habet ad omnem ſpeciem prophetiæ.

Ad secundum dicendum, quòd prophetia promiſſionis comprehenditur ſub prophetia comminationis, quia eadem eſt ratio veritatis in vtraque. Denominatur tamen magis à comminatione, quia Deus pronior eſt ad relaxandum pœnam, quàm ad ſubtrahendum promiſſa beneficia.

Ad tertium dicendum, quòd Iſidorus diſtĩguit prophetiam ſecundum modum prophetandi, qui quidem poteſt diſtingui vel ſecundum potentias cognoſcitiuas in homine, quæ ſunt ſenſus, imaginatio, & intellectus, & ſic ſumitur triplex viſio, quam ponit tam ipſe, quam Auguſt. 12. ſuper Geneſ. ad literam. Vel poteſt diſtingui ſecũdũ differẽtiam prophetici influxus. qui quidẽ & quantum ad illuſtrationem intellectus ſi-

Lib. 12. c. 7. per multa capita, to. 3.

A gnificatur per repletionem Spirituſſancti, quam ſeptimo loco ponit. Quantum vero ad impreſſionem formarum imaginabilium ponit tria, ſcilicet, ſomnium, quod ponit tertio loco, & viſionem, quæ fit in vigilando reſpectu quoruncunque communium, quam ponit in ſecundo loco & extaſim, quę fit per eleuationem mentis in aliqua altiora, quam ponit primo loco. Quantum vero ad ſenſibilia ſigna ponit tria, quia ſenſibile ſignum aut eſt aliqua res corporea exterius apparens viſui, ſicut nubes, quam ponit quarto loco, aut eſt vox formata exterius ad auditum hominis delata, quam ponit quinto loco, aut eſt vox per hominem formata cum ſimilitudine alicuius rei, quod pertinet ad parabolam,

B quam ponit ſexto loco.

Articulus II.

Vtrum excellentior ſit prophetia quæ habet viſionẽ intellectualem & imaginariã, quã ea quæ habet viſionem intellectualem tantum.

AD secundum ſic proceditur. Videtur quod excellentior ſit prophetia,

C habet viſionem intellectualem & imaginariam, quam ea quæ habet viſionem intellectualem tantum. Dicit enim Auguſti. 12. ſuper Geneſ. ad literam.* & habetur in glo. 1. ad Corint. 14. ſuper illud Spiritus autẽ loquitur myſteria. Minus eſt propheta, qui rerũ ſignatarum ſolo ſpiritu videt imagines, & magis eſt propheta, qui ſolo earum intellectu eſt præditus, ſed maxime propheta eſt, qui in vtroque præcellit, hoc autem pertinet ad prophetam, qui ſimul ha-

D bet intellectualem, & imaginariã viſionẽ. ergo huiuſmodi prophetia eſt altior.

¶ 2 Præterea. Quantò virtus alicuius rei eſt maior, tãto ad magis diſtãtia ſe extẽdit, ſed lumẽ propheticum principaliter ad mentem pertinet, vt ex dictis* patet. ergo perfectior videtur eſſe prophetia, quę deriuatur vſque ad imaginationem, quam illa quæ exiſtit in ſolo intellectu.

¶ 3 Præterea. Hieronymus in pro-

E logo libri Regum,* diſtinguit prophetas contra hagiographos. Omnes autem illi, quos prophetas nominat. puta, Iſaias. Hieremias, & alii huiuſmodi ſimul cum intellectuali viſione imaginariam habuerunt, non autem illi qui dicuntur agiographi, ſicut ex inſpiratione, Spirituſſancti ſcribẽtes, ſicut Iob Dauid, Salomon & huiuſmodi. ergo videtur quod magis proprie dicuntur prophetæ illi, qui ſimul habent viſionem imaginariam cum intellectuali, quam illi, qui ha-

¶ Super quęſtionis cẽteſimaſeptuageſimę quartę Articulum ſecundum.

IN articu. 2. eiuſdem quęſtio. 174. aduerte, quod ſi verba in articulo poſita ꝓprie perſpecta in principio fuerint, clarior erit intellectus legentis articulum, alioquin uſque ad calcẽ articuli fluctuabit. Vtitur ſiquidem titulus non formis imaginatis, ſed viſione imaginaria, ita quod non uertit in quæſtionem, vtrum prophetia ſine phantaſmatibus, ſed ſine viſione imaginaria. Et quoniam de prophetia eſt ſermo, intelligitur de uiſione imaginaria prophetica, & hoc in calce articuli explicatur, ita ut ſenſus quæſtionis ſit. An prophetia habẽs alteram tantum propheticam uiſionem, ſcilicet intellectualẽ ſit excellentior prophetia habente utrãque propheticam viſionem, ſcilicet intellectualem & imaginariam.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli aduerte, quod ſimilitudo in litera poſita inter fidem reſpectu cognitionis vię & patriæ, & prophetiam reſpectu viſionis imaginarię & intellectualis, nõ currit quatuor pedibus, ſed ſat eſt, quod exempli rationem habeat, ut intelligant audientes. Prophetia ſiquidem diſtinguitur nõ per proprie, vel improprie dici de altera uiſionum, ſicut fides improprie diceretur

838 Inf artic. 3. cor. Et 3. q. 3. arti 1. ad 1. Et veri. q. 12. ar. 12. Et Iſa. 1.

Aug. lib. 12. ſuper Gen. ca 9 in medio. tom. 3.

q. præc. ar. 2.

Patũ à medio, incipit. Vig atiduas literas, to. 4.

Cap.1.prrũ ante mediũ illius.

retur de cognitione patriæ, ſed diſtinguit penes magis. & minus proprie. Ita quod magis proprie dicitur de illa quæ habet viſionem imaginariã, & minus proprie de illa quæ habet ſolum intellectualem viſionem. De vtraque tamen proprie, vt patet ex definitione propheticæ ex Caſſiodoro.

In glo. ordi. in præfatione ſuper q log. Hieron. innuitur. & etiam Caſſiod in prolog. ſuper Pſal. cap. 1.

¶ In eodem artic. 4. in reſponſione ad 4. manifeſte habes, quod quantumcumque ſit excellens intellectualis viſio prophetica abſque imaginaria viſione, numquam tamen eſt ſine phantaſmatum miniſterio, quoniam diuina ſapientia diſponit omnia ſuauiter & naturale eſt homini abſque phantaſmate non intelligere. Nec extendas hæc ad raptum Pauli, aut Moyſi, quoniam non loquimur de huiuſmodi ſingularibus, ſed de propheticis viſionibus regulariter.

bent intellectualem tantum.

¶ 4 Præterea. Diony. dicit in 1. c. cæleſt. hierarchiæ, quod impoſſibile eſt nobis ſuperlucere diuinũ radium, niſi veritate ſacrorum velaminum circumuelatum, ſed prophetica reuelatio fit per immiſsionem diuini radij. ergo videtur, quod non poſſit eſſe abſque phantaſmatum velaminibus.

Sed contra eſt, quod gloſſa * dicit in principio Pſalterij, quod ille modus prophetiæ dignior eſt cæteris, quando ſcilicet ex ſola Spiritusſancti inſpiratione remoto omni exteriori adminiculo facti, uel dicti, vel viſiõis, vel ſomnij prophetatur.

Respondeo dicendum, quod dignitas eorum quæ ſunt ad finem, præcipue conſideratur ex fine. Finis autem prophetiæ eſt manifeſtatio alicuius veritatis ſupra hominem exiſtentis, vnde quanto huiuſmodi manifeſtatio eſt potior, tanto prophetia eſt dignior. Manifeſtum eſt autem, quod manifeſtatio diuinæ veritatis, quæ fit per nudam contemplationem ipſius veritatis, potior eſt, quam illa quæ fit ſub ſimilitudine corporalium rerum, magis enim appropinquat ad viſionem patriæ, ſecũdum quam in eſſentia Dei veritas conſpicitur. Et inde eſt, quod prophetia, per quam aliqua ſupernaturalis ueritas conſpicitur, ſecundum intellectualem veritatem eſt dignior, quam illa in qua veritas ſupernaturalis manifeſtatur per ſimilitudinem corporalium rerum ſecundum imaginariam uiſionem. Et ex hoc etiam oſtenditur mens prophetæ ſublimior, ſicut in doctrina humana auditor oſtenditur eſſe melioris intellectus, qui ueritatem intelligibilẽ à magiſtro nude prolatã capere põt, quam ille qui indigẽt ſenſibilibus exẽplis ad hoc manuduci. Vnde incõmendatiõnẽ prophetiæ Dauid, dr̃ 2. Reg. 22. Mihi locutus eſt fortis Iſrael, & poſtea ſubdit: Sicut lux aurore oriente Sole mane abſque nubibus rutilat.

Ad primum ergo dicendũ, quod quando aliqua ſupernaturalis veritas reuelanda eſt per ſimilitudines corporales, tunc magis eſt propheta qui vtrumque habet, ſcilicet lumen intellectuale, & imaginariam viſionem, quam ille qui habet alterum tantum, quia perfectior eſt prophetia, & quantum ad hoc loquitur Aug. ſed illa prophetia, in qua reuelatur nude intelligibilis veritas, eſt omnibus potior.

Ad secundum dicendum, quod aliud eſt iudicium de his quæ propter ſe quæruntur, & de his quæ quærũtur propter aliud. In his enim quæ propter ſe quæruntur, quanto uirtus agentis ad plura, & remotiora ſe extendit, tanto potior eſt ſicut medicus reputatur melior, qui plures poteſt, & magis à ſanitate diſtantes ſanare. In his autem quæ non quæruntur niſi propter aliud, quanto agens poteſt ex paucioribus, & propinquioribus ad ſuum intentum peruenire, tanto uidetur eſſe maioris uirtutis: ſicut magis laudatur medicus, qui per pauciora, & leniora poteſt ſanare infirmum. Viſio autem imaginaria in cognitiõne prophetica non requiritur propter ſe, ſed propter manifeſtationem intelligibilis veritatis, & ideo tanto potior eſt prophetia, quanto minus

F ea indiget.

Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet aliquid eſſe ſimpliciter melius, quod tamen minus proprie recipit alicuius prædicationem, ſicut cognitio patriæ eſt nobilior, quam cognitio viæ, quæ tamen magis proprie dicitur fides, propterea quod nomen fidei importat quandam obſcuritatem, & remotionem ab intelligibili ueritate, & ideo magis proprie dicuntur prophetiæ, qui uident per imaginariam viſionem, quamuis illa prophetia ſit nobilior, quæ eſt per intellectualem uiſionem, dummodo tamen ſit eadem veritas vtrobique reuelata. Si uero lumen intellectuale alicui diuinitus infundatur non ad cognoſcendum aliqua ſupernaturalia, ſed ad iudicandum ſecundum certitudinem

G veritatis diuinæ, ea quæ humana ratione cognoſci poſſunt; ſic talis prophetia intellectualis eſt infra illam, quæ eſt cum imaginaria viſione ducente in ſupernaturalem veritatem, cuiuſmodi prophetiam habuerunt omnes illi, qui numerantur in ordine prophetarum, qui etiam ex hoc ſpecialiter dicuntur prophetæ, quia prophetico officio fungebantur. Vnde & ex perſona Domini loquebantur dicentes ad populum. Hæc dicit Dominus, quod non faciebant illi, qui agiographa conſcripſerunt, quorum plures loquebantur frequentius, de his quæ humana ratione cognoſci poſſunt, non quaſi ex perſona Dei, ſed ex perſona propria, cũ adiutorio tamen diuini luminis. D. 1699.

H Ad quartum dicendum, quod illuſtratio diuini radij in uita præſenti non fit ſine uelaminibus phantaſmatum qualiumcumque, quia connaturale eſt homini ſecundum ſtatum præſentis uitæ, vt non intelligat ſine phantaſmate. Quandoque tamen ſufficiunt phantaſmata, quæ communi modo à ſenſibus abſtrahuntur, nec exigitur aliqua viſio imaginaria diuinitus procurata. Et ſic dicitur reuelatio prophetica fieri ſine imaginaria uiſione. D. 190.

Articulus V.

I *Vtrum gradus prophetiæ poſſint diſtingui ſecundum viſionem imaginariam.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod gradus prophetiæ poſſint diſtingui ſecundum viſionem imaginariam. Gradus enim alicuius rei non attenditur ſecundum id quod eſt propter aliud, ſed ſecundum id quod eſt pro-

K pter ſe, in prophetia autem propter ſe quæritur uiſio intellectualis: propter aliud autem viſio imaginaria, vt ſupra dictum eſt. * ergo videtur quod gradus prophetiæ non diſtinguantur ſecundum imaginariam uiſionem, ſed ſolum ſecundum intellectualem.

¶ 2 Præterea. Vnius prophetiæ videtur eſſe unus gradus prophetiæ; ſed vni prophetiæ fit reuelatio ſecundum diuerſas imaginarias viſiones. ergo diuerſitas imaginariæ uiſionis non diuerſificat gradus prophetiæ.

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimæ quartæ Articulum tertium.

IN art. 3. eiuſdem q. 174. nota tria. Primo, ordinem proceſſus in litera. Nam ſtatim in principio corporis articuli numerãtur tria genera prophetiæ, hoc eſt tres generales gradus prophetiæ, & tertium eſt ſub diuiſione ſpecialium graduum: penes cognoſcenda, vel agenda. Et aliter ordinatur quam enumerentur, nam numerando imaginaria primo nominatur, ſed ordinando in ſupremo locatur intellectualis pura reſpectu veritatis ſupernaturalis, & immediate poſt imaginaria illuminata, & deinde intellectualis, puta, reſpectu veritatis naturalis, vel reſpectu actionis. Sed in declarando retrogrado ordine auctor proſequitur incipiendo

840

1. q. 12. art. 11. et 2 ſentẽ. di. 49. q. 2. ar. ti. 7 ad 2. Et veri. qõ. 12. art. 13. p totum, & art. 14. cor. Et 1. Co. 13. le. 4.

* Ar. præced. ad 2.

¶ 3 Præterea. Secundum gloſ.* in principio. Pſalterii, prophetia conſiſtit in dictis, & in factis, ſomnio, & viſione. non ergo debent prophetiæ gradus magis diſtingui ſecundum imaginariam viſionem, ad quam pertinet viſio & ſomnium, quam ſecundum dicta, & facta.

SED CONTRA eſt, quod medium diuerſificat gradus cognitionis: ſicut ſcientia propter quid eſt altior eo quod eſt per nobilius medium, quam ſcientia quia eſt, vel etiam quam opinio, ſeu viſio imaginaria in cognitione prophetica eſt ſicut quoddam medium: ergo gradus prophetiæ diſtingui debent ſecundum imaginariam viſionem.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut dictum eſt,* prophetia in qua per lumen intelligibile reuelatur aliqua veritas ſupernaturalis per imaginariam viſionem, medium gradum tenet inter illã prophetiam in qua reuelatur ſupernaturalis veritas abſque imaginaria viſione, & illam, in qua per lumen intelligibile abſque imaginaria viſione dirigitur homo ad ea cognoſcenda, vel agenda, quæ pertinent ad humanam cõuerſationem. Magis autem eſt proprium prophetiæ cognitio, quam operatio, & iõ infimus gradus prophetię eſt cum aliquis ex interiori inſtinctu mouetur ad aliqua exterius facienda, ſicut de Samſone dicitur Iudi. 15. quod irruit ſpiritus domini in eum, & ſicut ſolent ad ardorem ignis ligna conſumi, ita & vincula, quibus ligatus erat, diſſipata ſunt & ſoluta. Secundus autem gradus prophetiæ eſt, cum aliquis ex interiori lumine illuſtratur ad cognoſcendum aliqua quæ tamẽ non excedunt limites naturalis cognitionis, ſicut dicitur de Salomone 3. Regu. 4. quod locutus eſt parabolas, & diſputauit ſuper lignis à cedro quæ eſt in Libano vſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete, & diſſeruit de iumẽtis volucribus. & reptilibus, & piſcibus, & hoc totum fuit ex diuina inſpiratione. Nam præmittitur. Dedit Deus ſapientiam Salomoni & prudentiam multam nimis. Hi tamen duo gradus ſunt infra prophetiam proprie dictam, quia non attingunt ad ſupernaturalem veritatem. Illa autem prophetia, in qua manifeſtatur ſupernaturalis veritas per imaginariam viſionem, diuerſificatur primo ſecundum differentiam ſomnii quod fit in dormiendo, & viſionis, quæ fit vigilando, quæ pertinet ad altiorem gradum prophetiæ, quia maior vis prophetici luminis eſſe videtur, quæ aliquem occupatum circa ſenſibilia in vigilando abſtrahit ad ſupernaturalia, quam illa quæ animam

A hominis abſtractam à ſenſibilibus inuenit in dormiẽdo. Secundo autem diuerſificantur gradus prophetiæ quantum ad expreſſionem ſignorum imaginabilium quibus veritas intelligibilis exprimitur. Et quia ſigna maxime expreſſa intelligibilis veritatis ſunt verba, iõ altior gradus prophetia videtur quando propheta audiuit verba exprimentia intelligibilem veritatem ſiue in vigilando, ſiue in dormiendo, quam quando videt aliquas res ſignificatiuas veritatis, ſicut ſeptem ſpicæ plenæ ſignificant ſeptem annos vbertatis. In quibus etiam ſignis tanto videtur prophetia eſſe altior quanto ſigna ſunt magis expreſſa, ſicut quando Hieremias uidit incendium ciuitatis ſub ſimilitudine ollę ſuccenſæ, ſicut dicitur Hier. 1. Tertio autem oſtenditur altior eſſe gradus prophetiæ, quando propheta non ſolũ B videt ſigna verborum, vel factorum, ſed etiam videt in vigilando, vel in dormiendo aliquem ſibi colloquẽtem, aut aliquid demonſtrantem, quia per hoc oſtenditur, quòd mens prophetæ magis appropinquat ad cauſam reuelantem. Quarto autem poteſt attendi altitudo gradus prophetalis ex conditione eius qui videtur. Nam altior gradus prophetiæ eſt, ſi ille qui loquitur, vel demonſtrat, videatur in vigilando. vel in dormiendo in ſpecie angeli, quam ſi videatur in ſpecie hominis & adhuc altior, ſi videatur in dormiendo, vel vigilando in ſpecie Dei, ſecundum illud Iſa. 9. Vidi Dominum ſedentem. Super omnes autem hos gradus eſt tertium genus prophetiæ, in quo intelligibilis veritas, & ſuper- C naturalis abſque imaginaria viſione oſtenditur, quæ tamen excedit rationem prophetiæ proprie dictæ vt dictum eſt,* & ideo conſequens eſt: quod gradus prophetiæ proprie dictæ diſtinguantur ſecundum imaginariam viſionem. Ar. præc. a 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diſcretio luminis intelligibilis non poteſt à nobis cognoſci niſi ſecundum quod iudicatur per aliqua ſigna imaginaria vel ſenſibilia, & ideo ex diuerſitate imaginatorum perpenditur diuerſitas intellectualis luminis.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* prophetia non eſt per modum habitus immanentis: ſed magis per modum paſſionis tranſeuntis. Vnde non eſt inconueniens, quod vni & eidem prophetæ, fiat reuelatio prophetica diuerſis vicibus, ſecundum diuerſos gradus. Q. 171. art. 2.

D

AD TERTIVM dicendum, quod dicta & facta, de quibus ibi fit mentio: non pertinet ad reuelationem prophetiæ. ſed ad denuntiationem: quæ fit ſecundum diſpoſitionem eorum, quibus denuntiatur id quod prophetæ reuelatum eſt: & hoc fit quandoque per dicta: quandoque per facta. Denuntiatio autem: & operatio miraculorum conſequenter ſe habent ad prophetiam vt ſupra dictum eſt.* q. 171. ar. 1.

E

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Moyſes fuerit excellentior omnibus prophetis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod Moyſes non fuerit excellentior omnibus prophetis. Dicit enim gl. *in prin. Pſalteris quod Dauid dicitur propheta per excellentiam. non ergo Moyſes fuit excellentiſſimus omnium.

In gl. ordin. in prefatione ſuper prologum Hiero, Sumitur ex Caſſiod. in Prologo ſuper Pſal. cap. 1.

incipiẽdo ab vltimo in Somſone vbi etiã deijcit vltimum gradum vſque ad infimum illius, ſcilicet ad inſtinctũ, de quo dictum eſt, quòd eſt quid imperfectum in genere prophetiæ. Et deinde aſcendendo affert Salomonem & deinceps imaginariã proſequitur, quatuor illi gradus tribuendo. Et demum ad puræ intellectualem reſpectu ſuper naturalis ueritatis, quam Dauid habuit deuenit. Secundo, quod prophetia intellectualis abſque imaginaria uiſione reſpectu ueritatis ſuper naturalis quæ tenet ſupremum gradum, dicitur excedere rationem prophetiæ proprie dictæ non tã quam res ſuperioris ordinis, ſed ſicut ſummum in illo ordine. Supremum enim eſt in cõfinio altioris ordinis, & propterea excedit quæ communiter ſunt in ſuo ordine. Tertio, quòd ex reſponſione ad primum habes, quod ideo ſecundum imaginariam viſionem diſtinguimus prophetiæ gradus, quia gradus imaginariæ viſionis, ſunt ſigna graduum luminis prophetici, penes, quod graduanda eſt prophetia, tanquam primam & ueram menſuram illius. Ex eo namque quod gradus luminis prophetici ſunt nobis ignoti, & ſignificantur per gradus imaginariæ viſionis tamquam patentes, rationabile eſt, vt gradus prophetiæ penes imaginariam uiſionem diſtinguantur. q. 173. art. 2.

¶ Super quęſtionis centeſimę ſeptuageſimæ quartæ Articulum quartum.

841

IN artic. 4. eiuſdem quæſtio. dubia duo occurrunt ex Nicolao de Lyra ſuper principio Pſalterii: Primum eſt circa rationes in litera allatas ad probandum quod Moyſes fuit ſimpliciter excellentiſſimus propheta. Et contra primam rationem

Verit. q. 12. arti. 9. ad 2. & art. 14. Et Iſa. 6.

*Innuitur ĩ gl. ordi. in pfatione in prologũ B. Hiero. & in ui ex Caſ. in prolo. in pſal. c. 1.

tionem obiicit dupliciter Primo, Claritas cognitionis actum prophetandi excludens, non conſtituit excellentiorem gradũ prophetiæ, ſed viſio diuinæ eſſentię excludit actum prophetãdi. ſicut & actum fidei, quia uterque eſt neceſſario ænigmaticus. ergo. Præterea, Si hæc ratio ualeret, ſequeretur quod Moyſes fuiſſet excellentior apoſtolis, excepto Paulo. Et tenet ſequela, quia Moyſes vidit diuinam eſſentiam, alij autem Apoſtoli non. Conſequẽs reprobatur in hac litera, dum miniſtri noui teſtamenti præferuntur Moyſi. Contra ſecundam rationẽ obiicit, quia denuntiatio eſt aliquid conſequens cognitionem propheticam. non ergo variat gradum prophetiæ. Contra quartam rationem literæ de confirmatione obiicit quia confirmatio per ſignum cõſequitur etiam ꝓphetiam. Vnde & Ioãnes Baptiſta nullũ ſignũ fecit, ut dicitur Io. 10. & tamen a dicto doctore præfert Moyſi.

¶ Secundum dubium eſt circa concluſionem, contra quam arguit idem, uolens ꝙ Dauid ſit ſimpliciter excellentior. Primo, quia Moyſes nõ habuit toties nec ita communiter illuſtrationes, ſecundum viſionem pure intellectualium, ſicut Dauid, 2. Regum. 23. Pręterea Dauid plenius, & clarius cognouit & expreſſit myſteria Chriſti, quam Moyſes ſecundum dictum doctorem. ergo prophetia Dauid ſortitur quandam excellentiam ex hoc, ꝙ Chriſti myſteria ſic expreſſit. Probatur ſequela, quia lex & prophetæ ordinantur ad Chriſtum ſicut finem, finis autẽ nobilior eſt his quę ſunt ad finem. Et confirmatur, quia Gregorius Homil. 4. ſuper Ezech. dicit, ꝙ Dauid clariorem cognitionem quã Moyſes habuerit.

Art. præc. & ar. 2. q. 171.

Lib. 12. c. 27. tom. 3.

¶ Ad primum dubiũ dr̃ cũ authore in art. ſequenti in ratione ad primũ, ꝙ uiſio diuinæ eſſentiæ raptim ꝑ modum paſſionis nõ excludit actũ prophetandi, q̃a eſt viſio procul ex parte uidẽtis, nec eſt ſimilis rõ

¶ 2 Præt. Maiora miracula facta ſunt per Ioſue, qui fecit ſtare Solẽ & Lunam, vt habetur Ioſue, 10. & per Iſaiam, qui fecit retrocedere Solem, vt habetur Iſai. 38. quã ꝑ Moyſen, qui diuiſit mare rubrum Similiter etiam per Heliã, de quo dicitur Eccleſia. 48. Quis poterit tibi ſimiliter gloriari, qui ſubſtuliſti mortuum ab inferis. non ergo Moyſes fuit excellentiſſimus prophetarum.

G

¶ 3 Præterea. Matth. 11. dicitur, quod inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. non ergo Moyſes fuit excellẽtior omnibus propheris.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Deut. vl. Non ſurrexit propheta vltra in Iſrael, ſicut Moyſes.

RESPON. Dicendum, quod licet quantum ad aliquid aliquis alius prophetarum fuerit maior moyſe, ſimpliciter tamen Moyſes H fuit omnibus alijs maior. in prophetia enim ſicut ex dictis *patet cõſideratur & cognitio tam ſecũdum viſionem intellectualem, quam ſecundum viſionem imaginariam & denuntiatio, & confirmatio ꝑ miracula. Moyſes. ergo fuit aliis excellentior. Primo quidem, quantum ad viſionem intellectualem, eo quod vidit ipſam. Dei eſſentiam, ſicut Paulus in raptu, ſicut* Au. dicit 12. ſuper Ge. ad literam Vnde dicitur Num. 12 I quod palam non per ænigmata Deum vidit. Secundo quãtum ad imaginariã viſionem, quam quaſi ad nutũ habebat nõ ſolũ audiens verba, ſed etiã videns loquentẽ & in ſpecie Dei nõ ſolum in dormẽdo, ſed etiam in vigilando. Voce dicitur Exod. 33. ꝙ loquebatur ei Dominus facie ad ad faciẽ, ſicut ſolet loq homo ad amicũ ſuum. Tertio quantum ad denuntiationem, quia loquebatur toti populo fideliũ ex perſona Dei, quaſi de nouo legem proponens. alii vero K prophetæ loquebantur ad populum in perſona Dei, quaſi inducẽtes ad obſeruantiam legis Moyſi ſecundum illud Malach. 4. Mẽmẽtote legis Moyſi ſerui mei. Quarto, quantum ad operationem miraculorum, quæ fecit toti populo infidelium. Vnde dicitur Deut. vltim. Non ſurrexit vltra propheta in Iſrael ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciẽ i omnibus ſignis atque portentis, quę miſit per eum, vt faceret in terra Aegypti, Pharaoni, & omnib. ſeruis eius, vniuerſæque terræ illius.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod prophetia Dauid ex ꝓprinquo attingit viſionem moyſi, quãtum ad viſionem intellectualem. quia vterque accepit reuelationẽ intelligibilis & ſupernaturalis veritatis abſque imaginaria viſione. Viſio tamen Moyſi fuit excellentior quantum ad cognitionem diuinitatis: ſed Dauid plẽius cognouit & expreſſit myſteria incarnationis Chriſti.

AD SECVNDVM dicendum, quod illa ſigna illorum prophetarum fuerũt maiora ſecũdum ſubſtantiam facti, ſed tamẽ miracula Moyſi fuerunt maiora ſecũdum modum faciendi, quia ſunt facta toti populo.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ Ioãnes pertinet ad nouũ teſtamẽtũ, cuius miniſtri ꝑferũtur etiã ipſi Moyſi, quaſi magis reuelate ſpeculantes vt habetur. 2. ad Cor. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrum aliquis gradus prophetiæ ſit etiam in beatis.

AD QVINTVM ſic ꝓceditur Videtur quod aliquis gradus prophetiæ ſit etiã in beatis. Moyſes enim vt dictum eſt vidit diuinam eſſentiam, qui tamẽ propheta dicitur. ergo pari ratiõe beati poſſunt dici prophetæ.

¶ 2 Præterea. Prophetia eſt diuina reuelatio, ſed diuinæ reuelationes fiunt etiam angelis beatis ergo angeli beati poſſunt dici prophetæ.

¶ 3 Præterea. Chriſtus ab inſtanti conceptionis fuit comprehenſor, & tamen ipſe prophetam ſe nominat. Matt. 13. vbi dicit. Nõ eſt propheta ſine honore, niſi i patri ſua. ergo etiam cõprehenſores & beati poſſunt dici prophetæ.

¶ 4 Præterea De Samuele dicitur Eccleſiaſt. 26. Exaltauit vocẽ eius de terra in prophetia delere impietatem gentis ergo eadem ratione alii ſancti poſtmortem poſsũt prophetæ dici.

SED CONTRA eſt, qđ 1. Pe. 1. ſermo propheticus cõparaĩ lucernæ lucenti in caliginoſo loco, ſed in beatis nulla eſt caligo. ergo non poſſunt dici prophetæ.

de actu fidei, qui eſt non apparentium. Nec eſt verum quod actus propheticus eſt neceſſario ænigmaticus, iuxta illud Numer. 12. Palam, & non per ænigmata Deum uidet.

¶ Ad aliam obiectionem dr̃, quod conſequentia ualeret ſi ſeruaretur identitas ſtatus, ſed variato ſtatu, non valet. Nam miniſtri noui teſtamẽti rõne ſtatus, ideſt reuelatæ gratiæ, præferuntur Moyſi, & non rõne maioris uiſionis quam fuerit uiſio diuinæ eſſentiæ, propterea quod rõ illa valet reſpectu ſtatus ante nouum teſtamẽtum ſimpliciter loquẽdo. D. 1069.

¶ Ad obiecta contra ſecundam & quartã rationes dr̃, ꝙ licet denuntiatio, & cõfirmatio ſequãtur eſſentiam prophetiæ, quia tamen ſpectant ad cõditiones prophetarũ vt ſic, rõ ad excellentiam prophetæ bene inducta ſunt, & male improbantur, quia nõ ad excellẽtiã eſſentialẽ prophetiæ inductę ſunt, ſed ad excellentiam prophetæ ſecundum illas cõditiones, vt ſic ſm oẽs conditiones inueniatur Moyſes ſuperior.

¶ Ad ſecundum dubium dr̃, ꝙ primæ obiectionis aſſumptum ea facilitate poteſt negari, qua affirmatur, quia nõ habet ex ſcriptura authoritatem. Secunda vero nobilitatem prophetiæ Dauid quo ad ſecundarium oſtendit. Nam 842 principale eſt diuinitas in cuius cognitione excellit Moyſes. Chriſtꝰ aut utraque naturam habet, unde ex hoc nihil cõcludi. Authoritas Gregorii de cognitione miſteriorum Chriſti intelligitur, & nõ ſimpliciter.

Supr. q. 173 art. 1. cor. & 3. q. 7. art. 8. co. Et 1. Co. 13. lect. 3.

Ar. præced.

¶ Super quęſtionis centeſimæ ſeptuageſimę quartę Articulum quintum.

IN artic. 5. eiuſdem quæſtionis, hoc ſolum ſcribendum occurrit, quod viſio Dei per eſſentiam ad prophetiã deſcendit, ut res ſuperioris ordinis & per accidens, ſ. quia ꝑ modũ paſſionis, & ſecundum quid, quia quo ad hoc quod videns, adhuc erat ꝓcul:

Ac

Et hæc denotantur in litera cum ſubditur; Et propter hoc non totaliter amittit rationem prophetiæ talis viſio. Parum enim quid habere prophetiæ dicitur, quod non totaliter excludit illam.

RESPONDEO Dicendum, quòd prophetia importat viſionem quandam alicuius ſupernaturalis veritatis, vt procul exiſtentis, quod quidem contingit eſſe dupliciter. Vno modo, ex parte ipſius cognitionis, quia veritas ſupernaturalis non cognoſcitur in ſeipſa, ſed in aliquibus ſuis effectibus. Et adhuc erit magis procul, ſi hoc fiat p figuras corporalium rerum quam per intelligibiles effectus, & talis maxime eſt viſio prophetica, quæ fit per figuras & ſimilitudines corporalium rerum. Alio modo, viſio eſt procul ex parte ipſius videntis, qui ſcilicet non eſt totaliter in vltimam perfectionem adductus, ſecundum illud 2. ad Corinth. 5. Quamdiu in corpore ſumus, peregrinamur a Domino. Neutro autem modo beati ſunt procul, vnde non poſſunt dici prophetæ.

D.426. AD PRIMVM ergo dicendum, quòd viſio illa Moyſi fuit raptim per modum paſſionis, non autem permanens per modum beatitudinis, vnde adhuc vidẽs erat procul, propter hoc non totaliter talis viſio amittit rationem prophetiæ.

AD SECVNDVM dicendum, quòd angelis fit reuelatio diuina non ſicut procul exiſtentibus, ſed ſicut totaliter Deo coniunctis. Vnde talis reuelatio non habet rationem prophetiæ.

AD TERTIVM dicendum, quòd Chriſtus ſimul

D.1058. erat comprehenſor, & viator. In quantum ergo erat cõprehenſor, non competit ſibi ratio prophetiæ, ſed ſolũ inquantum erat viator.

AD QVARTVM dicendum, quòd etiam Samuel nondum peruenerat ad ſtatum beatitudinis. Vnde (etſi voluntate Dei ipſa anima Samuelis Sauli euentum belli prænuntiauit, Deo ſibi hoc reuelante) pertinet ad rationem prophetiæ. Non autem eſt eadem ratio de ſanctis, qui ſunt modo in patria. Nec obſtat quod arte dæmonum hoc dicitur factum, quia etſi dæmones animá alicuius ſancti euocare non poſſunt, neque cogere ad aliquid agendum, poteſt tamen hoc fieri diuina virtute, vt dum dæmon conſulitur, ipſe Deus per ſuum nuntium veritatem enuntiet, ſicut per Heliam veritatem reſpondit nuntijs regis, qui mittebantur ad conſulendum Deum Acharon, vt habetur 4. Reg. 1. Quamuis etiam dici poſſit, quod non fuerit anima Samuelis, ſed dæmon ex perſona eius loquens, quem ſapiens Samuelem nominat, & eius prænuntiationem propheticam ſecundum opinionem Saulis & aſtantium, qui ita opinabantur.

Super quæſtionis centeſimę ſeptuageſimę quartę Articulum ſextum.

IN art. 6. eiuſdem q. aduerte, ꝙ Adonai vt in litera dicit̃ ponitur ad denotandum aliud Dei nomẽ ineffabile, ſignificans Dei eſſentiam ex parte ipſius eſſent q. vt in 1. libro dictum eſt de nomine Tetragrãmatõ. Illud enim idem ineffabile nomen, quod ſupponimus, ſignificatur hic per Adonai.

843 1. q. 57. art. 5. ad 3. Et verit. q. 12. ar. 14. ad 1.

ARTICVLVS VI.

Vtrum gradus prophetiæ varientur ſecundum temporis proceſſum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ gradus ꝓphetiæ varientur ſecundum temporis proceſſum. Prophetia enim ordinatur ad cognitionem diuinorum, vt ex dictis* patet: ſed ſicut dicit †Gregor. per ſucceſſiones temporum creuit diuinæ cognitionis augmẽtum. ergo & gradus, & prophetiæ, ſecundũ proceſſum temporis debent diſtingui.

*q 173. ar. 4. †Homil. 16. in Ezech. a medio.

A ¶ 2 Præt. Reuelatio prophetica fit per modũ diuinæ allocutionis ad hominem. A prophetis autem ea quæ ſunt eis reuelata, denuntiantur & verbo, & ſcripto. dicitur. n. 1. Reg. 3. quod ante Samuelem ſermo Domini erat pretioſus, id eſt, rarus, qui tamẽ poſtea ad multos factus eſt. Similiter etiam non inueniũtur libri prophetarum eſſe conſcripti ante tempus Iſaiæ, cui dictum eſt. Sume tibi librum

B grandem, & ſcribe in eo ſtylo hominis, vt patet Iſa. 8. poſt quod tẽpus plures prophetæ ſuas prophetias conſcripſerunt. ergo videtur quod ſecundum proceſſum temporum profecerit prophetiæ gradus.

¶ 3 Præt. Dominus dicit Matth. 11. Lex, & prophetæ vſque ad Ioãnem prophetauerunt. Poſtmodũ autem fuit donum prophetiæ in diſcipulis Chriſti multo excellentius, quam fuerit in antiquis prophetis, ſecundum illud ad Epheſ.

C 4. Alijs generationibus nõ ẽ agnitum filijs hominum, ſcilicet myſterium Chriſti, ſicut nunc reuelatũ eſt ſanctis apoſtolis eius & prophetis in ſpiritu. ergo videtur ꝙ ſecundũ proceſſum temporis creuerit prophetiæ gradus.

SED CONTRA eſt, quia Moyſes fuit excellentiſſimus prophetarum, vt dictum eſt,* qui tamen alios prophetas præcellit. ergo gradus prophetiæ nõ profecit ſecundum temporis proceſſum.

D RESPONDEO Dicendũ, ꝙ ſicut dictum eſt,* prophetia ordinatur ad cognitionem diuinæ veritatis, per cuius contemplationẽ non ſolum in fide inſtruimur, ſed etiam in noſtris operibus gubernamur, ſecundum illud Pſal. 42. Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipſa me deduxerũt. Fides autem noſtra in duobus principaliter cõſiſtit. Primo quidem, in vera Dei cognitione, ſecundum illud Heb. 11. Accedẽtem ad Deũ oportet credere, quia eſt. Secũdo

E in myſterio incarnationis Chriſti ſecd̃m illud Ioann. 14. Creditis in Deũ, & in me credite. Si ergo de prophetia loquamur inquantum ordinatur ad fidem deitatis, ſic quidem creuit ſecũdum tres temporũ diſtinctiones. ſ. ante legem, ſub lege, & ſub gratia. Nã ante legem Abraham & alij patres propheticæ ſunt inſtructi de his, quæ pertinẽt ad fidem diuinitatis. Vnde & prophetæ nominantur, ſecũdum illud Pſal. 104. In prophetis meis nolite malignari, quod ſpecialiter dicitur propter Abraham & Iſaac

¶ In eodem articulo in reſponſione ad ſecundum, aduerte authorem reddere rationem duorum, ſ. quare ſermo Domini erat ante Samuelem, & reges rarus. Et hoc dicit in calce reſponſionis quare prophetia cœpit ſcribi tẽpore Iſaię quia ſcilicet tũc erat exordium Romanæ vrbis, qua imperante erat Chriſtus venturus, & impletur* omnium prophetarum oracula, ac ex tẽſtus promiſſum ſalutem vniuerſo orbi. Decuit ſiquidem ſimul incipere ſcripturã, & cui ſcriberetur. Populus Iſrael non egebat ſcriptura, habens coram prophetas. Gentiles per Chriſtum adunandi ſub Roma Eccleſ. egebant ſcriptura & ideo ſimul ſcriptura prophetica & Roma cęperunt, Hãc rationem non auſus eſſem dicere, niſi authoritas Auguſ. in 18. de ciuit. Dei allata in litera, me foueret.

¶ In reſpõſione ad tertium eiuſdem art. nota bene contra nouos prophetas, & ſpecialiter quendã Amadæũ, qui vt aiunt, librum edidit, nouam doctrinam eorum q̃ ad fidei chriſtianæ myſteria ſpectant, introducere conantem, & ſuos ſequaces aſſimiles. Omnes. n. tales hic damnantur ab authore, cum dicitur, non defuerunt ſingulis temporib' prophetæ ſpiritum habentes, non quidẽ ad nouam doctrinam fidei de promendam Non dicit, non quidem ad nouã fidem, ſed ad nouam doctrinam fidei, ita ꝙ non ſola nouam fidẽ depromentes, qui etſi angeli de cœlo eſſent, excommunicati ſunt à Paulo Apoſto. ſed nouam doctrinã fidei afferẽtes, procul ab Eccleſia & prophetis ſunt, ſicut ſi docerent alium oportere eſſe ritum ſacramentorum ab illo, quem communiter Eccleſia ſeruat, aut ſi alia Euãgelijs, aut ſacræ ſcripturæ apponerent, tã quam ſacræ ſcripturę

Art. 4. & 5. præcedent.

Ar. 2. 3. & 4. & q. 173. articu. 4.

partem, aut ſi aliquis actus ſecundum fidei doctrinā illicitos, 6
diceret licitos, aut aliquid huiuſmodi, quæ fidei chriſtianæ doctrinam horret, ſiue quia directę fidei aduerſantur, ſiue q a ex conſequenti fidei contrariantur, vt illi qui fatentur ſe noſſe Deum, factis autem negant, Deo contrariantur.

facta eſt reuelatio prophetica de his quæ pertinent ad fidem diuinitatis excellentius quam ante, quia iam oportebat circa hoc inſtitui non ſolum ſpeciales perſonas, aut quaſdam familias, ſed totum populū. Vnde Dominus dicit Moyſi, Exod. 6. ego Dominus qui apparui Abraham, Iſaac, & Iacob, in Deo omnipotente, & nomē meū Adonai non indicaui eis, quia ſcilicet pręcedentes patres fuerūt inſtructi in fide de omnipotentia vnius Dei, ſed Moyſes poſtea plenius fuit inſtructus de ſimplicitate diuinę eſſentię, cum dictum eſt ei Exod. 3. Ego ſum, qui ſum, qđ quidem nomen ſignificatur à Iudæis per hoc nomen, Adonai, ꝓpter venerationem illius ineffabilis nominis. Poſtmodum vero tēpore gratiæ ab ipſo filio Dei reuelatum eſt myſterium Trinitatis, ſecundum illud Matth. vlti. Euntes, docete oēs Gentes, baptizātes eos ī nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. In ſingulis tamen ſtatibus prima reuelatio excellentior fuit. Prima autem reuelatio ante legē facta eſt Abrahæ, cuius tēpore cœperūt homines à fide vnius Dei deuiare ad idolatriam declinando, ante autem non erat neceſſaria talis reuelatio omnibus in cultu vnius Dei ꝑſiſtētibus. Iſaac vero facta eſt inferior reuelatio, quaſi fundata ſuper reuelatione facta Abrahæ. Vnde dictum eſt ei Geneſ. 26. Ego ſum Deus Abraham patris tui. Et ſimiliter ad Iacob dictum ē Gen. 28. Ego ſum Deus Abrahā patris tui. & Deus Iſaac. Et ſimiliter in ſtatu legis, prima reuelatio facta Moyſi excellētior fuit ſupra quam fundatur omnis alia prophetarū reuelatio: ita etiam in tēpore gratiæ ſuper reuelatione facta Apoſtolis de fide vnitatis & trinitatis, fundatur tota fides Eccleſiæ, ſm illud Matth. 16. Super hanc petram, ſcilicet confeſſionis tuę, ędificabo Eccleſiam meam. Quantum vero ad fidem incarnationis Chriſti, manifeſtū eſt, quod quanto fuerunt Chriſto propinquiores ſiue ante, ſiue poſt vt plurimū plenius de hoc inſtructi fuerunt. Poſt autem plenius quam ante, vt Apoſtolus dicit ad Epheſ. 3. Quantum vero ad directionem humanorum actuum ꝓphetica reuelatio diuerſificata eſt non ſecundum temporis proceſſum, ſed ſecundum conditionem negotiorum, quia vt dicitur Prouerb. 29. Cum defecerit prophetia, diſſipabitur populus. Et ideo quolibet tempore inſtructi ſunt homines diuinitus de agendis, ſecundum quod erat expediens ad ſalutem electorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dictum Greg. intelligendum eſt de tempore ante Chriſti incarnationem, quantum ad cognitionem huius myſterij.

AD SECVNDVM dicendū, quòd ſicut Auguſt. dicit 18. de ciuitat. Dei. Quemadmodum regni Aſſyriorum primo tēpore extitit

¶In eodem artic. 6. in eadem reſponſione ad tertiū, circa id quod ibi dicitur, ſcilicet, qđ ſingulis temporibus non defuerunt habentes ſpiritum prophetię ad humanorum actuū directionem, dubium occurrit, an tales crediti prophetæ audiendi ſint in his q̄ dicūt ſe ex ſpiritu prophetiæ habere. Et videtur ꝙ ſic, tum quia aliter in vanum daretur ꝓphetiæ ſpiritus, quæ ad vtilitatē Eccleſię tāquam finem ordinatur, & fieret cōtra illud Apoſtoli 1. ad Theſ. 5. Prophetias nolite ſpernere, tum quia Iſaac obediuit præcepto Abrahæ circa mortem ſuiipſius, quæ erat cōtra omne ius, tum quia mulier fornicaria, q̄ genuit, ex Oſea propheta, excuſata eſt a fornicatione. In oppoſitum autem eſt, quod daretur per hoc via inobedientiis, & impudicitiis, & alijs ſingularibus exceſſibus hominum illorum, qui dicerēt ſe hæc patrare ex iuſſu huiuſmodi prophetarum.

¶Ad huius euidentiā ſciendum eſt, quod cum duplices ſint actus humani, quidam ſpectantes ad publica officia, & præſertim eccleſiaſtica, vt prędicare, celebrare, ſententias ferre in iudicio, & ſimilia. Et circa hæc non verſatur pręſens quæſtio, quoniam clara huius quæſtionis ſolutio habetur extra de hæreticis. c. Cum ex iniuncto, vbi dicenti ſe inuiſibili miſſione à Deo miſſum publica fides negatur, niſi miraculo, vel ſpeciali ſcripturæ teſtimonio id cōfirmet. Hinc enim patet ꝙ quacunque perſona prophetante de nouo, non ſunt publici actus dirigendi, ſm illius prophetiam, quoniam Eccleſia fidem eis publicam negat, niſi aliqđ dictorum teſtimoniorum efficaciter adeſſet. Alij vero actus humani priuatarum ſunt perſonarum, & in his diſtinguendum eſt, quoniam quidam diriguntur ab huiuſmodi prophetis cōformiter ad vniuerſales Eccleſiæ regulas, & in his, quia nullū periculum eſt, quilibet poteſt in ſuo ſenſu abundare, vt dirigat ſuos actus ſm arbitrium huiuſmodi prophetarum. Quidā vero diriguntur difformiter ad eccleſiaſticos mores ſiue communes totius Eccleſiæ, ſiue peculiares alicuius religionis & huiuſmodi, ex hoc ſiue in veritate ſit iſta difformitas, ſiue habeat ſpeciē difformitatis, & in iſtis, huiuſmodi prophetę nec audiendi nec fouendi ſunt aliquo mō, niſi, vt dictum eſt, fides publica ab Eccleſia eis deberetur. Manifeſtatur autē hoc rōne & authoritate. Ratione quidem, quoniam recta rō exigit, vt in directione actuū noſtrorū certum præponatur dubio quoad bonitatem, vel malitiam. Cōſtat autē ꝙ regulare actus noſtros conformiter ad diuinas eccleſiaſticaſque leges & mores bonū proculdubio eſt. Et declinare ab illis, malū ſimiliter proculdubio eſt. An aūt Deus in veritate illuminauerit hmōi prophetas, & poteſtatem dederit præcipiendi oppoſitum, aut diſpenſandi in hmōi, nulla euidenti certitudine conſtat nobis, quamuis ipſi hoc dicerent, & iurarēt. Et ſic hoc tanquam incertum & ambiguum poſtponēdū eſt certæ & infallibili regulæ diuinæ, ſeu humanæ, qua irreprehenſibiliter hactenus act⁹ noſtros regulauimus, authoritate vero, Nā Paulus Apoſtol⁹ vbi ſupra, cum dixiſſet, Prophetias nolite ſpernere, ſtatim ſubiūxit tria documēta ad hoc dicens, Omnia autē ꝓbate, ꝙ bonum eſt tenete, ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Vbi ſic venerari prophetias docet, vt primo probemus omnia quę dicunt, & in hac diſcuſſione inclū dit aſſignata rō, vt ſ. certa ꝓponant incertis, vbi periculum imminet, deinde ad electionem boni nos cogit & demū nō ſolum ab abſtinentia mali, ſed etiam ab his quæ habent mali ſpeciem cauēdum præcipit ac ſi aperte diceret, Nolite ſpernere prophetas, qui de nouo apparent, veruntamen eſtote prius ſagaces & cauti, nec a ſpeciem mali propter eos declinetis, ſed bonum tantummodo amplectamini. Cōſtat enim bonum & malum in actibus humanis ſecundum conformitatem & deformitatem ad diuinas humanaſque ꝓcipue eccleſiaſticas leges attēdi. Quocirca non excuſantur qui ex iuſſu, vel licentia huiuſmodi ꝓphetarū, credētes eos ſpiritu afflatos diuino, aliquid committunt ex ſuo genere malū, vel habēs ſpēm mali, vt faciūt hi q amplexibus, ſeu impudicitijs propterea operā dāt delicias pōpaſq; aſſumūt, nouitates ſingulares quas neſcierūt patres eorū ſub ſpē ſanctitatis introducūt. Nō ſunt. n. hæc niſi carnis opera, & aliena a fructibus ſpiritus, vt patet ad Gal. 5. Et propterea ſi actus ſiūt peccati mortalis ex ſuo genere, peccāt ꝓculdubio mortaliter tales actus facientes, vt pote n̄ excuſati, qm iuris diuini, quale hoc ē ignorātia nō excuſat.

¶Ad primū ergo in oppoſitum dicitur, ꝙ prophetia datur ad vtilitatem, iuxta tn̄ conditionem prophetæ. Nā prophetia ꝓphetarum receptorū ab Eccleſia, dat ad vtilitatē, vt quid neceſſario amplectendum, prophetia vero prophetarū non receptorum ab Eccleſia, datur ad vtilitatem, tanquā aliquid prius probandum & diſcutiēdum, antequā cū periculo aliquo amplectatur. Nec hoc eſt ſpernere prophetias, ſed eas probare.

¶Ad ſm dicitur dupliciter. Primo, quod Iſaac nō cooperabat morti ſuæ, ſed patienter tolerabat illam, ſicut martyres potentes euadere, & tamen ſponte ſuſcipientes martyrium, & propterea ipſe certitudine adhæſionis tm̄, tenēs patrem ſuum inſpiratum a Deo, nullū actum fecit ex ſuo genere mortalē. Dicitur ſecūdo, ꝙ Abrahā erat iā propheta receptus in Eccleſia ex quo iā circūciſionē acceperāt a Deo ipſo mediāte. Et ꝓpterea ſicut nos credētes doctrinæ ꝓphetarū receptorū i Eccleſia licite talē cultū reꝓbam⁹, & talē amplecti tenemur, ita Iſaac

tenebā

tenebatur credere reuelationi factæ patri ſuo. Non eſt aũt ſimile de illis prophetis de quibus loquimur. qui diuerſis apparent tẽporibus quibus eis nõ tenemur credere.

¶Ad vltimum de muliere fornicãte Oſeæ di. q̃d ſi, vt multi putant, vere concubitus fornicarius ex ſuo genere ille fuit, cum mulier illa peccatrix eẽt, non oportet laborare ad excuſandũ ipſam a peccato. Conſtat.n. q̃ ſi aliud non interfuit nos latens, excuſata non fuit a peccato mortali, ſicut nec hodie excuſaretur q̃cunq; mulier permittẽs ſe cognoſci a quocũque ſanctiſſimo homine, & propheta reputato, qui non eſſet ſuus maritus.

¶Super quæſtionis centeſimę ſeptuageſimę quintæ Articulum primum.

IN artic. 1. & 2. ſimul q. 175. dubium occurrit, cur abſtractionis a ſenſibus in tract. author tres tãtum aſſignauerit cauſas ſcilicet ægritudinem, dæmonem, & Deũ, cum conſtet quartam inueniri cauſam ab ipſo expreſſam in 2. artic. & alibi, ſcilicet vehementiam amoris, ſeu intentionis animæ. Et augetur dubium, quoniam inuenitur Socrates apud Aulũ Gellium de noctibus atticis li. 2. q̃ perdius atque per nox immobilis abſtractus manebat ipſe etiã author, vt in geſtis eiuſdẽ legitur, tam familiarẽ habebat huiuſmodi obſeruationem, vt ẽt ad nutũ illam habuiſſe videatur. Ad hoc dicitur, quod reuera abſtractio a ſenſibus præter illam quæ fit in ſomno, a quatuor oritur cauſis iam dictis, Sed tres earum in 1. artic. numeratæ ſunt cauſæ extrinſecæ, & propterea ipſæ ſolæ ibidem numeratæ ſunt. Et de Deo quidem, & dæmone clarum eſt, quòd ſunt extrinſecæ cauſæ. De corpore autem mani

Matth. 11 ſuper illud, p̃phetæ vſq; ad Ioann. tomo 9.

Libr. 5. c. 16. non procul. a prin. to. 5.

Abraham, cui promiſſiones apertiſſime fierent, ita in occidentalis Babylonis, id eſt, Romanæ vrbis exordio, qua imperante futurus erat Chriſtus venturus, in quo implerentur illa promiſſa oracula prophetarum, non ſolum loquentiũ, verum etiam ſcribentium, in tantæ rei futuræ teſtimonium ſoluerentur, ſcilicet promiſſiones Abrahæ factæ. Cum enim prophetæ nunquam fere defuiſſent populo Iſrael, ex quo ibi reges eſſe cœperunt, in vſum tantummodo eorum fuere, non Gentium. Quãdo autem ſcriptura prophetica manifeſtius condebatur, quæ gentibus quandoque prodeſſet, tunc condebatur hæc ciuitas, ſcilicet Romana, quæ gentibus imperaret. Ideo autem maxime tempore regum oportuit prophetas in illo populo abundare, quia tũc populus nõ opprimebatur ab alienigenis, ſed proprium regem habebat, & ideo oportebat p̃ prophetas eum inſtrui de agendis, quaſi libertatem habentem.

Ad tertium dicendum, quòd prophetæ prænuntiantes Chriſti aduentum, non potuerunt durare niſi vſque ad Ioannem, qui præſentialiter Chriſtum digito demonſtrauit. Et tamen vt Hierony.* ibidem dicit, non hoc dicitur, vt poſt Ioannem excludat prophetas. Legimus enim in actibus Apoſtolorum, & Agabum p̃phetaſſe, & quatuor virgines filias Philippi. Ioannes etiam librum propheticum conſcripſit de fine Eccleſiæ, & ſingulis temporibus non defuerunt aliqui prophetiæ ſpiritum habentes, nõ quidem ad nouam doctrinam fidei depromẽdam, ſed ad humanorum actuum directionem, ſicut* Aug. refert. 5. de ciuitat. Dei, quod Theodoſius Auguſtus ad Ioãnem in Aegypti eremo conſtitutum, quem prophetandi ſpiritu præditum fama crebreſcẽte didicerat, miſit, & ab eo nuntium victorię certiſſimum accepit.

QVAESTIO CLXXV.

De raptu, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de raptu.

Et circa hoc quęrũtur ſex.

¶Primo, Vtrum anima hominis rapiatur ad diuina.

¶Secundo, Vtrum raptus pertineat ad vim cognoſcitiuam,

A vel ad appetitiuam.

¶Tertio, Vtrum Paulus in raptu viderit diuinam eſſentiam.

¶Quarto, Vtrum fuerit alienatus a ſenſibus.

¶Quinto, Vtrum fuerit totaliter anima a corpore ſeparata in ſtatu illo.

¶Sexto, Quid circa hoc ſciuerit, & quid ignorauerit.

ARTICVLVS I.

B *Vtrum anima hominis rapiatur ad diuina.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Vr q̃ anima hominis nõ rapiatur ad diuina. Diffinitur enim a qbuſdã raptus ab eo quod eſt ſecũdum naturam in id quod eſt ſupra naturam, vi ſuperioris naturæ eleuatio, eſt autem ſecundum naturam hominis vt ad diuina eleuetur. dicit enim Auguſt. in principio confeſſ.* Fe-

C cilli nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrũ, donec requieſcat in te. nõ ergo hominis anima rapitur ad diuina.

¶2 Prætereà. Dionyſ.* dicit 8. ca. de diui. nom. quod iuſtitia Dei in hoc attenditur, quod omnibus tribus diſtribuit ſ̃m ſuum modum & dignitatẽ, ſed quod aliquis eleuetur ſupra id quod eſt ſecũdum naturam, nõ pertinet ad modum hominis, vel dignitatem. ergo videtur quod non rapiatur mẽs hominis a Deo in diuina.

D ¶3 Præter. Raptus quandam violentiam importat, ſed Deus non regit nos per violentiam & coacte, vt Damaſc.* dicit. non ergo mens hominis rapitur ad diuina.

SED CONTRA eſt, quod 2. ad Corinth. 12. dicit Apoſtolus. Scio hominem in Chriſto raptum vſque ad tertium cœlum, vbi dicit gloſſ. raptum, id eſt, contra naturam eleuatum.

RESPONDEO Dicendum, q̃ raptus violentiam quandam importat, vt dictum eſt.* Violentum autem dicitur, cuius principium eſt extra, nil conferente eo quod vim patitur, vt dicitur 3. Ethic.† Confert autem vnumquodq; ad id in quod tendit ſecundum propriam inclinationem vel voluntariam, vel naturalem, & ideo

E oportet quod ille qui rapitur ab aliquo exteriori, rapiatur in aliquid quod eſt diuerſum ab eo, in quod eius inclinatio tendit, quæ quidem diuerſitas attenditur dupliciter. Vno quidem modo, quantum ad finem inclinationis, puta, ſi lapis qui naturaliter inclinatur ad hoc, quod feratur deorſum, proiiciatur ſurſum. Alio modo, quantum ad modum tendendi, puta, ſi lapis velocius proiiciatur deorſum, quam ſit motus eius naturalis. Sic igitur & anima hominis dicitur rapi in id quod eſt præter naturam. Vno modo, quantum ad terminum raptus, puta, quando rapitur ad pœnas, ſecundum illud Pſalm. 49. Ne quando rapiat, & non ſit qui eripiat. Alio modo, quantum ad modum hominis connaturalem, qui eſt vt per ſenſibilia intelligat veritatem, & ideo quando abſtrahitur a ſenſibilibus

Veri. q. 13. artic. 1. & ar. 1. ad 9. Et 2. Cor. 12.

*Lib. 1. cap. 1. ante medium, to. 1.

Cap. 8. i medio illius, & c. 9. non procul a fin.

Lib. 2 ca. 30. circa princ.

Gloſ. ordinaria ibid.

Arg 3. huius artic.

†Lib. 3. ca. 1. circa med. ũ tom. 5.

feſtatur ex hoc, q̃ licet ſit extrinſecum homini, eſt tamẽ tactio ſecũ animæ quæ alienatur & abſtrahitur a ſenſibus Quarta vero intrinſeca eſt, quoniã eſt ipſa intentio, ſeu affectio animæ, & p̃pterea non eſt computata cum aliis. Ad id autem quod de Socrate dicitur, poſſet dici, quod ex vehementia intentionis animæ abſtrahebatur. Veruntamen Ariſtoteles in problemate magno de viris excellentibus, corporali cauſæ videtur tribuere exiſtimauit ſiquidem illum maniacũ. De authore autem particulariter quidẽ dici poteſt, quod extrinſeca cauſa alienabatur a ſenſibus ſcilicet ex nimia intentione ad ſpeculabilia, vel affectione ad fruibilia. Vniuerſaliter autem in nullam poteſt reduci corporis, vel animæ cauſam illius raptus, quoniam corporaliter eleuatus a terra inſpiciebatur, quod & corporis & animæ vires excedit. Et propterea cum ſanctus Dei eſſet, procul dubio diuina rapiebatur virtute.

854

apprehenſione dicitur rapi, etiam ſi eleuatur ad ea, ad quæ naturaliter ordinatur, dum tamen hoc non fiat ex propria intentione, ſicut accidit in ſomno, qui eſt ſecundum naturam, vnde non poteſt proprie raptus dici. Huiuſmodi autem abſtractio, ad quemcunque fiat poteſt ex triplici cauſa contingere. Vno modo, ex cauſa corporali, ſicut accidit in his qui propter aliquam infirmitatem alienationem patiuntur. Secundo modo, ex virtute dæmonum, ſicut patet in arreptitiis. Tertio modo, ex virtute diuina, & ſic loquimur nunc de raptu, prout ſcilicet aliquis ſpiritu diuino eleuatur ad aliqua ſupernaturalia cum abſtractione a ſenſibus, ſecundum illud Ezechiel. 8. Spiritus eleuauit me inter cœlum & terram, & adduxit me in Hieruſalem in viſione Dei. Sciendum tamen quod rapi quandoque dicitur aliquis non ſolum propter alienationem a ſenſibus, ſed etiam propter alienationem ab his quibus intendebat, ſicut cum aliquis patitur euagationem mentis præter propoſitum, ſed hoc non ita proprie dicitur.

Ad primum ergo dicendum, quod naturale eſt homini, vt in diuina tendat per ſenſibilium apprehenſionem, ſecundum illud Roman. 1. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſed iſte modus, quod aliquis eleuetur ad diuina cum abſtractione a ſenſibus, non eſt homini naturalis.

Ad secundum dicendum, quod ad modum & dignitatem hominis pertinet, quod ad diuina eleuetur ex hoc ipſo, quod homo factus eſt ad imaginem Dei. Et quia bonum diuinum in infinitum excedit humanam facultatem, indiget homo, vt ſupernaturaliter ad illud bonum capeſſendum adiuuetur, quod fit per quodcunque beneficium gratiæ. Vnde quod ſic eleuetur mens a Deo per raptum, non eſt contra naturam, ſed ſupra facultatem naturæ.

Ad tertium dicendum, quòd verbum Damaſceni eſt intelligendum quantum ad ea quæ ſunt per hominem facienda. Quantum vero ad ea quæ excedunt liberi arbitrij facultatem, neceſſe eſt quod homo quadam fortiori operatione eleuetur, quæ quidem, quantum ad aliquid, poteſt dici coactio, ſi ſcilicet attendatur terminus operationis, in quem natura hominis, & eius tendatur modus operationis, non autem ſi attendatur intentio ordinatur.

Articulus II.

Vtrum raptus magis pertineat ad vim cognoſcitiuam, quam ad vim appetitiuam.

845 Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd raptus magis pertineat ad vim appetitiuam, quam ad vim cognoſcitiuam. Dicit enim *Dionyſ. 4. c. de diuin. nom. Eſt autem ecſtaſin faciens diuinus amor, ſed amor pertinet ad vim appetitiuam. ergo & ecſtaſis, ſiue raptus.

Cap. 4. de diui. nom. par. 1. non remote a fine. †Lib. 2. ca. 3. circa med.

¶ 2 Præterea. † Greg. dicit in 2. Dialogo. quod ille qui porcos pauit, euagatione mentis & immunditiæ ſub ſemetipſo cecidit. Petrus vero, quem angelus ſoluit, eiuſque mentem in ecſtaſi rapuit, non extra ſe quidem ſed ſupra ſemetipſum fuit, ſed ille filius prodigus per affectum in inferiora dilapſus eſt. ergo etiam & illi qui rapiuntur in ſuperiora, per affectum hoc patiuntur.

¶ 3 Præterea. Super illum Pſal. 30. In te Domine ſperaui, non confundar in æternum, dicit Gloſſa* in expoſitione tituli. Ecſtaſis græce, latine dicitur exceſſus

Eſt Aug. in Pſalm. 30. in princ. illius, tom. 8.

F mentis, qui fit duobus modis vel pauore terrenorum, vel mente rapta ad ſuperna, & interiorum oblita, ſed pauor terrenorum ad affectum pertinet. ergo etiam raptus mentis ad ſuperna, qui ex oppoſito ponitur, pertinet ad affectum.

Sed contra eſt, quòd ſuper illum Pſalm. 115. Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax, dicit Gloſſa* Dicitur hic ecſtaſis, cum mens non pauore alienatur, ſed aliqua inſpiratione reuelationis ſurſum aſſumitur, ſed reuelatio pertinet ad vim intellectiuam. ergo & ecſtaſis, ſiue raptus.

Eſt gloſ. Auguſt. in Pſal. 115. non procul a princi. tom. 8.

Respondeo Dicendum, quòd de raptu dupliciter loqui poſſumus. Vno modo, quantum ad id in quod aliquis rapitur. Et ſic proprie loquendo, raptus non G poteſt pertinere ad vim appetitiuam, ſed ſolum ad cognoſcitiuam. * Dictum eſt enim quod raptus eſt præter propriam inclinationem eius quid rapitur, ipſe autem motus appetitiuæ virtutis eſt quædam inclinatio ad bonum appetibile. Vnde proprie loquendo, ex hoc, quod homo appetit aliquid, non rapitur, ſed per ſe mouetur. Alio modo, poteſt conſiderari raptus quantum ad ſuam cauſam, & ſic poteſt habere cauſam ex parte appetitiuæ virtutis. Ex hoc enim ipſo quòd appetitus ad aliquid vehementer afficitur, poteſt contingere, quod ex violentia affectus homo ab omnibus alijs alienetur. Habet etiam affectum in appetitiua virtute, cum ſcilicet aliquis delectatur in his, ad quæ rapitur. Vnde & Apoſtolus dixit ſe raptum non ſolum ad tertium cœlum, quod pertinet ad contemplationem H intellectus, ſed etiam in paradiſum, quod pertinet ad affectum.

Art. præced.

Ad primum ergo dicendum, quod raptus addit aliquid ſupra ecſtaſin. Nam ecſtaſis importat ſimpliciter exceſſum a ſeipſo, ſecundum quem ſcilicet aliquis extra ſuam ordinationem ponitur, ſed raptus ſuper hoc addit violentiam quandam. Poteſt igitur ecſtaſis ad vim appetitiuam pertinere, puta, cum alicuius appetitus tendit in ea quæ extra ipſum ſunt, & ſecundum hoc Dionyſ.* dicit quod diuinus amor facit ecſtaſim, inquantum ſcilicet facit appetitum hominis tendere ad res amatas. Vnde poſtea* ſubdit, quod etiam I ipſe Deus, qui eſt omnium cauſa, per abūdantiam materiæ bonitatis extra ſeipſum fit per prouidentiam ad omnia exiſtentia, quamuis etiam ſi expreſſe hoc diceretur de raptu, non deſignaretur, niſi quod amor eſſet cauſa raptus.

Loco citato in arg.

Eodē loco.

Ad secundum dicēdum, quòd in homine eſt duplex appetitus ſcilicet intellectiuus, qui dicitur voluntas, & ſenſitiuus, qui dicitur ſenſualitas. Eſt autem proprium homini, vt appetitus inferior ſubdatur appetitui ſuperiori, & ſuperior moueat inferiorem. Dupliciter ergo homo ſecundum appetitum poteſt fieri extra ſeipſum. Vno modo, quando appetitus intellectiuus totaliter in diuina tendit prætermiſſis his, in quæ inclinat K appetitus ſenſitiuus. Et ſic Dionyſ. dicit in 4. de diuin. nomin. quod Paulus ex virtute diuini amoris ecſtaſin faciente, dicit. Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Alio modo, quando prætermiſſo appetitu ſuperiori homo totaliter fertur in ea, quæ pertinent ad appetitum inferiorem, & ſic ille qui porcos pauit, ſub ſemetipſo cecidit. Et iſte exceſſus, vel ecſtaſis, plus appropinquat ad rationem raptus, quam primus, quia ſcilicet appetitus ſuperior eſt magis homini proprius. Vnde quando homo ex violentia appetitus inferioris abſtrahitur a motu appetitus ſuperioris magis abſtrahitur ab eo, quod eſt ſibi proprium, quia tamen non eſt ibi violētia, eo quod voluntas poteſt reſiſtere paſſioni deficit a vera ratione raptus, niſi forte tam vehemens paſſio ſit, quòd vſum rationis totaliter tollat, ſicut contingit

D. 981.

tingit in his qui propter vehementiam iræ, vel amoris inſaniunt. Conſiderandum tamen quod vterque exceſſus ſecundum appetitum exiſtens, poteſt cauſare exceſſum cognoſcitiuæ virtutis, vel quia mens ad quædam intelligibilia rapiatur alienata a ſenſibus, vel quia rapiatur ad aliquam imaginariam viſionem, ſeu phantaſticá apparitionem.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut amor eſt motus appetitus reſpectu boni, ita timor eſt motus appetitus reſpectu mali. Vnde eadem ratione ex vtroque poteſt cauſari exceſſus mentis, præſertim cum timor ex amore cauſetur, ſicut Auguſtin. dicit* 14. de ciuitate Dei. Lib.14 c.2.7. & 8. tom. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrum Paulus in raptu videret Dei eſſentiam.

A
AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd Paulus in raptu non viderit Dei eſſentiam. Sicut enim de Paulo legitur quod eſt raptus vſque ad tertium cœlum, ita & de Petro legitur Acti. 10. quod cecidit ſuper eum mentis exceſſus, ſed Petrus in ſuo exceſſu non vidit Dei eſſentiam, ſed quandam imaginariam viſionem. ergo videtur quod nec Paulus Dei eſſentiam viderit.

¶ 2 Præterea. Viſio Dei facit hominem beatum, ſed Paulus in illo raptu non fuit beatus, alioqn nunquam ad vitæ huius miſeriam rediiſſet, ſed corpus eius fuiſſet per redundantiam ab anima glorificatum, ſicut erit in ſanctis poſt reſurrectionem, quod patet eſſe falſum. ergo Paulus in raptu non vidit Dei eſſentiam.

¶ 3 Præter. Fides, & ſpes eſſe poſſunt ſimul cum viſione diuinæ eſſentiæ, vt habetur 1. ad Corinth. 13. ſed Paulus in ſtatu illo habuit fidem & ſpem. ergo nó vidit Dei eſſentiam.

¶ 4 Præterea. Sicut Auguſt.* dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam. Secúdum viſionem imaginariam q̃ uędam ſimilitudines corporum videtur, ſed Paulus in raptu dicitur quaſdam ſimilitudines vidiſſe, puta, tertii cœli, & paradiſi, vt habetur 2. ad Corint. 12. ergo videtur eſſe raptus ad imaginariam viſionem, magis quam ad viſionem diuinæ eſſentiæ.

SED CONTRA eſt, quod Aug.* determinat in libro de vidédo Deum ad Paulinã ꝙ ipſa Dei ſubſtantia a quibuſdam videri potuit in hac uita poſitis, ſicut a Moyſe, & Paulo, qui raptus audiuit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Epiſt. 112. c. 13. tom. 2.

RESPONDEO Dicendú, ꝙ quidam dixerunt Paulum in raptu non vidiſſe ipſam Dei eſſentiá, ſed quádam reſulgentiá claritatis ipſius. Sed contrarium manifeſte Augu.* determinat non ſolum in lib. de videndo Deum, ſed etiam 12. ſup Geneſ. ad Cor. 12. Et hoc etiá ipſa verba Apoſtoli deſignát. Dicit. n. ſe audiiſſe ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. Huiuſmodi autem videntur ea, q̃ pertinent ad viſionem beatorum, quæ excedit ſtatum viæ, ſecundú illud Iſaiæ 64. Oculus non vidit, Deus, abſque te, quæ præparaſti diligentibus te. & ideo conueniétius dicitur, quod Deum per eſſentiam vidit. Lib. 2. cap. 3. & 28. to. 3. Epiſt. 112. c. 13. tom. 2.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ Paulus non vidit omnia quæ ſunt fidei in diuina eſſentia, cum non videret ſe in corpore, vel extra corp⁹. Et propterea habitus fidei remanſit in eo quo ad multa credenda exiturus in actum ſimpliciter, quo ad illa vero quæ vidit exterius in actũ ſub conditione & præparatione animi, ſcilicet qđ etiam crederet ſi non vidiſſet. Et hac ſolutione vtendum eſt, cũ de viſionibus prophetarum, & eorum fide eſt quæſtio.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ mens humana diuinitus rapitur ad contemplandum veritatem diuinam tripliciter. Vno modo, vt cótempletur eam per ſimilitudines quaſdá imaginarias, & talis fuit exceſſus mentis, qui cecidit ſupra Petrum. Alio modo, vt contempletur veritatem diuinam per intelligibiles effectus, ſicut fuit exceſſus Dauid, dicentis, Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax. Tertio modo, vt contempletur eam in ſua eſſentia, & talis fuit raptus Pauli, & etiam Moyſi, & ſatis congruenter. Nam ſicut Moyſes fuit primus doctor Iudæorum, ita Paulus primus doctor Gentium. D.182. Pſalm. 115.

AD SECVNDVM dicendum, quòd diuina eſſentia videri ab intellectu creato non poteſt, niſi per lumen glorię, de quo dicitur in Pſalm. 35. In lumine tuo uidebimus lumen, quod tamen dupliciter participari poteſt. Vno modo per modum formæ immanentis, & ſic beatos facit ſanctos in patria. Alio modo, per modum cuiuſdam paſſionis tranſeuntis. ſicut * dictum eſt de lumino prophetiæ, & hoc modo lumen illud fuit in Paulo, quando raptus fuit. Et ideo ex tali viſione non fuit ſimpliciter beatus, vt fieret redundantia ad corpus, ſed ſolum ſecundum quid, & ideo talis raptus aliquo modo ad prophetiam pertinet. D.846. q. 171. ar. 2. D.986.

AD TERTIVM dicendum, quòd quia Paulus in raptu non fuit beatus habitualiter, ſed ſolum habuit actum beatorum, conſequens eſt, vt ſimul tunc in eo non fuerit actus fidei: fuit tamen ſimul in eo fidei habitus.

AD QVARTVM dicendum, quòd nomine tertij cœli poteſt vno modo intelligi aliquid corporeum, & ſic tertium cęlum dicitur empyreum, quod dicitur tertium reſpectu cęli aerei, & cœli ſiderei, vel potius reſpectu cœli ſiderei, & reſpectu cœli aquei, ſiue chryſtallini. Et dicitur raptus ad tertium cœlum, non quia raptus ſit ad videndum ſimilitudinem alicuius rei corporeæ. ſed propter hoc, quod locus iſte eſt contemplationis beatorum. Vnde Gloſ. dicit 2.* ad Corint. 12. quod cœlum tertium eſt ſpirituale cœlũ, vbi angeli & ſanctæ animæ fruuntur Dei contemplatione. Ad quod cum dicit ſe raptum, ſignat quod Deus oſtendit ei vitam, in qua videndus eſt in æternum. Alio modo, per tertium cœlum poteſt intelligi aliqua viſio ſuper mundana, quæ poteſt dici tertium cœlum triplici ratione. Vno modo, ſecundum ordinem potentiarum cognoſcitiuarum, vt primum cœlum dicatur viſio ſupermundana corporalis, quæ fit per ſenſum, ſicut viſa eſt manus ſcribentis in pariete, Daniel. 5. Secundum autem cœlum ſit viſio imaginaria, puta, quam vidit Iſa. & Ioann. in Apocalyp. Tertium vero cœlum dicatur viſio intellectualis, vt Auguſtinus * exponit 12. ſu- Gloſ. ordinaria ibid. Lib. 12. c. 28. tom. 3.

¶ Super quæſtionis centeſimę ſeptuageſimę quintæ Articulum tertium.

846

Verit. q. 10. arti. 1. cor. & ad 1. Et qó. 13. art. 2. Et 2. cor.

IN arti. 3. eiuſdem q. 175. vbi de raptu Pauli ad vidédam diuinam eſſentiam ineffabilitas verborum affertur, ſcrupulus mihi accidit, quoniam Paulus non dicit ſe vidiſſe ſed audiſſe, ac ꝑ hoc ad minus quid ſe raptum dicit quã ad videndum Deum per eſſentiá. Audire enim verba arcana ineffabilia, nó eſt videre Deũ per eſſentiam, quoniam intuitus ille venius eſt non multorum, viſus eſt non auditus. Ad hoc dicitur, ꝙ quia nó ex Scripturæ authoritate, ſed diui Aug. & ſequacium creditur Paulum raptum vſque ad viſionem diuinæ eſſentiæ ideo nó oportet tam proprie diſcutere, ſeu intelligere verba illa ad opinádú oppoſitũ. Li. 12. c. 6. 7. & ſeq. to. 2.

¶ In reſpóſione ad tertium eiuſdem art. dubium occurrit etiam de ipſo habitu fidei in Paulo, quia videtur qđ fruſtra remanſerit, quoniam actualis viſio alicuius rei non ſolum excludit actualem fidem reſpectu illius pro tũc, ſed etiá in futurum. Qui enim ſemel vidit Romam non credit amplius, ſi Roma eſſet incommutabilis, ipſam eſſe. Cum igitur Paulus ſupponatur vidiſſe diuinam eſſentiam in q̃a omnia fidei myſteria relucét, poſtquam ceſſauit videre, nó credebat amplius, ſed certus erat certidine ptéritæ euidétię, cuius erat memor.

per Geneſ.ad literam. Secundo modo, poteſt dici tertiũ F cœlum ſecundum ordinem cognoſcibilium, vt primũ cœlum dicatur cognitio cęleſtium corporum, ſecundũ cognitio cœleſtium ſpirituum, tertium cognitio ipſius Dei. Tertio modo, poteſt dici, tertium cœlum contemplatio Dei ſecundum gradus cognitionis, qua Deus videtur, quorum primus pertinet ad angelos infimæ hierarchiæ, ſecundus, ad angelos medię, tertius, ad angelos ſupremæ vt dicit* Gloſ. ad Corinth. 12. Et quia viſio Dei non poteſt eſſe ſine delectatione, propterea nõ ſolum ſe dicit raptum ad tertium cœlum ratione contemplationis, ſed etiam in paradiſum ratione delectationis conſequentis.

Ibi innuitur in glo. ordinata ex Dion. Areopagita.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Paulus in raptu fuerit alienatus à ſenſibus.

¶ Super quęſtionis centeſimę ſeptuageſimæ quintæ Articulum quartum.

847 3.2.q.12.ar. 11.cor. Et veri. q. 10. ar. 11. cor. & q. 13. ar. 1. cor. & ad 4. & ar. 4. cor. Et quol. 1. ar. 1. co. Et 2 Co. 12. lec. 1. *Li. 12. c. 28. circa mediũ tom. 3.

IN artic. 4. eiuſdem quæſtionis 175. in reſponſione ad tertiũ aduerte quod reſponſio illa ſcilicet quod in Paulo vidente diuinam eſſentiam relictæ fuerũt aliquæ ſpecies intelligibiles ex ipſa viſione, ſicut abeunte ſenſibili remanent aliquę impreſſiones in anima quas cõferens ad phantaſmata, poſtea memoratur poteſt dupliciter intelligi. Primo, quod remanſerint in intellectu Pauli ſpẽs intelligibiles, quaſi reliquæ illius viſionis, ſicut cõtingit in nobis quod remanent reliquię lucis poſt viſionem corporalem. Et hoc videtur ſonare modus loquẽdi iſtius literæ, dum dicit, quod relictæ fuerunt ex hoc ipſo quod videbat Deum. Et ſic intellectus Pauli paſſiue ſe habuiſſet ad huiuſmodi participationem ſpecierum. Alio modo, poteſt intelligi quod intellectus Pauli dum videret Deum, formauit ſibi ſimilitudines eorum quæ videbat in Deo, & hoc ex naturali intellectus virtute, qua natus eſt ex quibuſdam viſis formare ſimilitudinem alterius. Et hunc quidem ſecũdum ſenſum, ſeu modum, expreſſit author in 1 lib. q. 12. ar. 9. ad ſecundum. Primum autem modum hic tãtum inſinuauit, vterque tamen poſſibilis videtur.

Cap. 1. to. 2. Lib 12. c. 17. tom. 3.

D. 190.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod Paulus in raptu non fuerit alienatus à ſenſibus. Dicit enim † Auguſt. 12. ſuper Geneſ. ad literam. Cur non credimus quod tanto Apoſtolo doctori gentium rapto vſque ad ipſam excellentiſſimam viſionem voluerit Deus demonſtrare vitam, in qua poſt hãc H vitam viuendum eſt in æternum, ſed in illa vita futura ſancti poſt reſurrectionem videbunt Dei eſſentiam abſque hoc quod fiat abſtractio a ſenſibus corporeis: ergo nec in Paulo fuit huiuſmodi abſtractio facta.

¶ 2 Præterea Chriſtus vere viator fuit & continue viſione diuinæ eſſentiæ fruebatur, nec tamẽ fiebat abſtractio à ſenſib⁹. ergo nec fuit neceſſarium, quod in Paulo fieret abſtractio a ſenſibus ad hoc, qđ eſſentiam Dei videret.

I ¶ 3 Præterea. Paulus poſtquam Deum per eſſentiam viderat, memor fuit illorum quæ in illa viſione conſpexerat. vnde dicebat 2. ad Corinth. 12. Audiui arcana verba quæ non licet homini loqui, ſed memoria ad partem ſenſitiuã pertinet, vt patet per * Philoſophum in libro de memoria & reminiſcẽtia. ergo videtur quod etiam Paulus videndo Dei eſſentiam, non fuerit alienatus à ſenſibus.

K SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit ſuper geneſ.* ad literam Niſi ab hac vita quiſque quodammodo moriatur ſiue omnino exiens à corpore, ſiue auerſus & alienatus à corporis ſenſibus, in illam non vehitur viſionem.

RESPONDEO Dicendum, quòd diuina eſſentia non poteſt ab homine videri per aliam vim cognoſcitiuam quam per intellectum. Intellectus autem humanus nõ cõuertitur ad intelligibilia, niſi mediantibus phantaſmatibus, qua per ſpecies intelligibiles a ſenſibus accipit, & in quibus cõſiderans de ſenſibilibus iudicat, & ea diſponit. Et ideo in omni operatione, qua intellectus noſter abſtrahitur a phantaſmatibus, neceſſe eſt quod abſtrahatur a ſenſibus. Intellectus autem hominis in ſtatu viæ neceſſe eſt quod à phantaſmatibus abſtrahatur, ſi videat Dei eſſentiam. Non D. 485. enim per aliquod phantaſmata poteſt Dei eſſentia videri, quinimmo nec per aliquam ſpeciem intelligibilem creatam, quia eſſentia Dei in infinitum excedit nõ ſolum omnia corpora, quorum ſunt phantaſmata, ſed etiam omnem intelligibilem creaturam: Oportet autem cum intellectus hominis eleuatur ad altiſſimam Dei eſſentiæ viſionem, vt tota mentis intentio illuc aduocetur, ita ſcilicet quod nihil intelligat aliud ex phan-

G taſmatibus, ſed totaliter feratur in Deum. Vnde impoſſibile eſt, quod homo in ſtatu viæ videat Deum per eſſentiam ſine abſtractione à ſenſibus. D. 10.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, poſt reſurrectionem in beatis Dei eſſentiam videntibus fiet redundantia ab intellectu ad inferiores vires, & vſque ad corpus. Vnde ſecundum ipſam regulam diuinæ viſionis, anima intendet phantaſmatibus & ſenſibilibus. Talis autem redundantia non fit in his qui rapiuntur, ſicut dictum eſt,* & ideo non eſt ſimilis ratio.

Art. 3 arg. 2. & in ſolu. illius.

Art 3. arg. 2. & in ſolu. illius.

AD SECVNDVM dicendum, quòd intellectus animæ Chriſti erat glorificatus per habituale lumen gloriæ, quo diuinam eſſentiam videat multo amplius quam aliquis angelus, vel homo. Erat autem viator propter corporis paſſibilitatem, ſecundum quam paulominus ab angelus minorabatur, vt dicitur ad Hebræos 2. diſpenſatiue, & non propter aliquem defectum ex parte intellectus. Vnde non eſt ſimilis ratio de eo, & de alijs viatoribus.

AD TERTIVM dicendum, quòd Paulus poſtquam ceſſauit videre Dei eſſentiam, memor fuit illorum quæ in illa viſione cognouerat per aliquas ſpecies intelligibiles habitualiter ex hoc in eius intellectu relictas, ſicut etiam abeunte ſenſibili remanent aliq̃ impreſſiones in anima, quas poſtea conferens ad phantaſmata memoratur. Vnde nec totam illam cognitionem, aut cogitare poterat, aut verbis exprimere.

ARTICVLVS V.

Vtrum anima Pauli in ſtatu illo fuerit totaliter à corpore ſeparata.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd anima Pauli in ſtatu illo fuerit totaliter a corpore ſeparata: Dicit enim Apoſtolus 2. ad Corinth. 5. Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur a Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem, ſed Paulus in ſtatu illo non peregrinabatur a Domino, quia videbat Deum per ſpeciem, vt dictum eſt.* ergo non erat in corpore.

¶ 2 Præt. Potentia animæ non poteſt eleuari ſupra eius eſſentiã, in qua radicatur, ſed intellectus, qui eſt potentia animæ in raptu fuit a corporalibus abſtractus p̃ eleuationem ad diuinam cõtemplationem. ergo multo magis eſſentia animæ fuit ſeparata a corpore.

¶ Super quęſtionis centeſimæ ſeptuageſimæ quintæ Articulum quintum.

848 Infr. ar. 6. Et ver. q. 13. ar. 5. cor. Et 1. Cor. 12. lect. 1. Art. 3. huius queſt.

IN articulo quinto eiuſdem quæſtionis in reſponſione ad tertium circa differentiam inter vires ſenſitiuas & vegetatiuas, quod ſenſitiuæ ex intentione animæ, vegetatiuæ autem per modum naturę operantur & propterea oportet intentionem vehemẽtem animæ abſtrahere a ſenſitiuis, & non a vegetatiuis, aduerte quod, vt author in quęſtionibus de veritate quęſtion. deci.

materiæ diffuſe decla rat, hoc intelligitur per ſe, quoniam per accidens pars intelle-
Art.4.huius quęſt.
ctiua impedit vegetatiuam, & econtra. Experimur enim actus vegetatiuæ & digerendo, & calefaciendo, & fumando &c. prodeſſe, & obeſſe virtutibus miniſtrãtibus intellectui, adeo vt quidam penitus priuentur intellectu, vt fatui, & ebrii &c. qui-
Ad epiſtol. 112.cap.13. tom.3.
dã clarum videantur ſortiti intellectum ex claritate ſpirituum ex vegetabili generatorum, Econtra experimur etiam quod exercitatio intellectus nocet parti vegetatiuæ quandoque vt immediate poſt cibum, quia calor & ſpiritus debentes ſeruire vegetatiuæ parti trahuntur ad miniſtrandum cogitatiuæ, memoratiuæ, & huiuſmodi miniſtrantibus intellectui. Quandoque etiam confert exercitatio intellectus vegetatiuæ, pro quanto ponit in exercitio & labore virtutes ſibi miniſtrantes. Labor enim & exercitiũ partium corporaliũ, ſi moderate, & tempore congruo fiant, ad digeſtionem conferunt.

A

¶ 3 Prætereà. Vires animæ vegetabilis ſunt magis materiales, quam vires animæ ſenſitiuæ, ſed oportebat intellectum abſtrahi à viribus animæ ſenſitiuæ, vt dictum eſt,* ad hoc, vt rapiatur ad videndam diuinam eſſentiã. ergo multo magis oportebat, quod abſtraheretẽ a viribus animæ vegetabilis, quarum operatione ceſſante iam nullo mõ remanet anima corpori cõiuncta. ergo videtur quod oportuit in raptu Pauli animam totaliter a corpore eſſe ſeparatam.

B

SED CONTRA eſt, quod* Aug. dicit in epiſtola ad Paulinã de videndo Deum. Non incredibile eſt, ſic quibuſdã ſanctis nondum vita defunctis, vt ſepelienda eorum cadauera remanerent, iſtã excellẽtiam reuelationis fuiſſe cõceſſam, vt ſcilicet viderent Deum per eſſentiam. Non ergo fuit neceſſarium, vt in raptu Pauli anima eius totaliter ſepararetur a corpore.

C

RESPONDEO Dicendũ, q in raptu de quo nunc loquimur, virtute diuina eleuatur homo ab eo quod eſt ſecundum naturam, in id quod eſt ſupra naturam, & ideo duo cõſiderare oportet. Primo quidem, quid ſit homini ſecũdum naturam. Secundo, quid diuina virtute in homine ſit fiendum ſupra naturam. Ex hoc aũt quod anima corpori vnitur tanquam naturalis forma ipſius, conuenit animæ naturalis habitudo ad hoc, quod per conuerſionem ad phantaſmata intelligat. Quod quidem ab ea non auſertur diuina virtute in raptu, quia non mutatur ſtatus

D

Art.3.arg.2. & in eius ſolut.
eius vt dictum eſt.* Manente autem hoc ſtatu auſertur ab anima actualis conuerſio ad phantaſmata, & ſenſibilia, ne impediatur eius eleuatio in id, quod excedit
*Ar.4.huius quæſt.
omnia phantaſmata, vt dictum eſt,* & ideo in raptu nõ fuit neceſſarium quod anima ſic ſepararetur a corpo-
D,10.
re, vt ei non vniretur quaſi forma. Fuit autem neceſſarium intellectum eius abſtrahi a phantaſmatibus, & ſenſibilium perceptione.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Paulus in raptu illo peregrinabatur à Domino quantum ad ſtatum, quia adhuc erat in ſtatu viatoris, non autem quo

E

Art.3.ad 1. & 2.
ad actum, quo videbat Deum per ſpeciem, vt ex prædictis patet.*

AD SECVNDVM Dicendum, quod potentia animæ virtute naturali non eleuatur ſupra modum cõuenientem eſſentiæ eius. Virtute tamen diuina poteſt in aliquid altius eleuari, ſicut corpus per uiolentiam fortioris virtutis eleuatur ſupra locum conuenientem ſibi ſecundum ſpeciem ſuæ naturæ.

AD TERTIVM dicendum, quòd vires animæ vegetabilis non operantur ex intentione animæ, ſicut vires ſenſitiuæ, ſed per modum naturæ, & ideo non requiritur ad raptum ab eis abſtractio, ſicut a potentiis ſenſitiuis, per quarum operationes minueretur intẽtio animæ circa intellectiuam cognitionem.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Paulus ignorauerit an anima eius fuerit a corpore ſeparata.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr q Paulus nõ ignorauerit, an eius anima fuerit a corpore ſeparata. Dicit enim ipſe 2. ad Corinth. 12. Scio hominem in Chriſto raptum vſque ad tertium cœlum, ſed homo nominat compoſitum ex anima & corpore, raptus etiã differt a morte. Videtur ergo qđ ipſe ſciuerit animam nõ fuiſſe per mortem a corpore ſeparatam, præſertim quia hoc cõiter a doctoribus ponitur.

¶ 2 Præt. Ex eiuſdẽ Apoſt. verbis patet, qđ ipſe ſciuit, qđ raptus fuerit, quia in tertium cœlum, ſed ex hoc ſequitur, qđ ſciuerit vtrũ in corpore fuit, vel nõ, qa ſi ſciuit tertium cęlũ eſſe aliquid corporeũ, conſequens eſt qđ ſciuerit aĩam ſuam non eſſe a corpore ſeparatã, quia viſio rei corporeę nõ poteſt fieri niſi p corpus. ergo vr quod non ignorauerit, an anima fuerit a corpore ſeparata.

¶ Super quæſtionis centeſimę ſeptuageſimę quintæ Articulum ſextum.

IN art.6. eiuſdem q. in reſponſione ad vltimum. vbi Auguſtinus recitat* dicit, Hoc defuit Paulo tanto ad plenam perfectamq; cognitionem rerum, quę Angelis ineſt &c. cautus eſto, & non intelligas quod hoc tãtum defuerit, quoniã vt diximus, ſimile eſt, immo maius iudiciũ de multis aliis, quandoquidem multa alia non pertinebant ad ipſum Paulum. Se autem in corpore, vel extra corpus eſſe, vel rapi, ad ſe pertinebat Meminit auté huius ſolius Auguſtinus nõ quod hoc ſolum exceptum ſit, ſed quia hoc ſolum ſcriptum eſt. Et hæc de q.175.

Verit.q.13. artic.5. Et 2. Cor.12. lec. 1.fin.

Lib.12.c.28. tom.3.

¶ 3 Præterea. Sicut Auguſt. dicit 12.* ſuper Geneſ. ad literam. Ipſe in raptu vidit illa viſione Deum, qua vident ſancti in patria, ſed ſancti ex hoc ipſo quod vidẽt Deũ, ſciunt an animæ eorum ſint a corporibus ſeparatæ. ergo & Paulus hoc ſciuit.

SED CONTRA eſt, quod dicitur 2. ad Corin. 12. ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit.

RESPONDEO Dicendum, q huiuſmodi quęſtionis veritatem accipere oportet ex ipſius Apoſtoli verbis quibus dicit ſe aliquid ſcire, ſcilicet ſe raptum eſſe vſque ad tertium cœlum, & aliquid neſcire, ſcilicet

D

vtrum in corpore, aut extra corpus, quod quidem poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, vt hoc quod dicitur. Siue in corpore, ſiue extra corpus, non referatur ad ipſum eſſe hominis rapti, quaſi ignorauerit an anima eius eſſet in corpore, an non, ſed ad modum raptus, vt ſcilicet ignorauerit an corpus eius fuerit ſimul raptum cum anima in tertium cęlum, vel nõ, ſed ſolum anima, ſicut Ezechiel. 8. dicitur, quod adductus eſt in viſionibus Dei in Hieruſalem. Et hunc intellectum fuiſſe cuiuſdam Iudæi exprimit Hieronymus in prologo ſuper Danielem.* vbi dicit. Denique & Apoſtolum noſtrũ, ſcilicet dicebat Iudæus, non fuiſſe auſum affirmare ſe corpore raptum, ſed dixiſſe, Siue in corpore, ſiue extra

A medio illius. Incipit Danielem Prophetã, tom.4.

E

corpus, neſcio. Sed hunc ſenſum reprobat Aug. 12.* ſuper Geneſ. ad literam, per hoc quod Apoſtolus dicit ſciuiſſe ſe eſſe raptum, vſque in tertium cęlum. Sciebat ergo verum eſſe tertium cęlum id, in quod raptus fuit & non ſimilitudinem imaginariam tertij cęli. Alioquin ſi tertium cœlum nominauit phantaſma tertij cœli, pari ratione dicere potuit ſe in corpore raptum, nominans corpus proprii corporis phantaſma, quale apparet in ſomniis. Si aũt ſciebat eſſe verũ tertiũ cęlum, ſciebat ergo aut eſſe aliquid ſpirituale, & incorporeũ, & ſic non poterat corpus eius illuc rapi, aut eſſe aliquid corporeum, & ſic anima non poſſet illuc ſine corpore rapi, niſi ſepararetur a corpore. Et ideo oportet ſecundum alium ſenſum intelligere, vt ſcilicet Apoſtolus ſciuerit, quod fuerit raptus ſecundum animam, & non ſecun-

Lib.12.ca.2. 3.4. & 28. tomo 3.

dum corpus, neſciuerit tamen qualiter ſe haberet ani- F
ma ad corpus, vtrum ſcilicet fuerit ſine corpore, vel nó. Sed circa hoc diuerſimode aliqui loquuntur. Quidam enim dicunt, quod Apoſtolus ſciuit, quod anima ſua erat corpori vnita vt forma, ſed neſciuit vtrũ eſſet paſſus alienationem a ſenſibus, vel etiam vtrum eſſet facta abſtractio ab operibus animæ vegetabilis, ſed quod fuerit facta abſtractio a ſenſibus, hoc non potuit ignorare ex quo ſciuit ſe raptum. Quod autem fuerit facta abſtractio ab operibus animæ vegetabilis, non erat tantum aliquid, vt de hoc oporteret tam ſolicitã fieri mentionem. Vnde relinquitur quod neſciuit Apoſtolus, vtrum anima eius fuerit coniuncta corpori vt forma, vel a corpore ſeparata per mortem. Quidam autem hoc cócedentes dicunt, quod Apoſtolus tunc non perpendit quando rapiebatur, quia tota eius intentio conuerſa G
erat in Deum, ſed poſtmodum percepit, cõſiderans ea quæ viderat, ſed hoc etiam contrariatur verbis Apoſtoli, qui diſtinguit in verbis ſuis præteritum à futuro. Dicit enim in præſenti ſe ſcire quod fuit raptus ante annos quatuordecim, & ſe in præſenti neſcire, vtrum in corpore fuerit vel extra corpus, & ideo dicendum, qđ prius, & poſtea neſciuit, vtrum anima fuerit a corpore ſeparata. Vnde Auguſt. dicit* 12. ſuper Geneſ. ad literá, poſt longam inquiſitionem concludens. Reſtat ergo fortaſſe, vt hoc ipſum eum ignoraſſe intelligamus, vtrũ
Lib. 12. ca 5. tom. 3. quando in tertium cœlum raptus eſt, in corpore fuerit anima, quomodo eſt anima in corpore, cum corpus viuere dicitur ſiue vigilantis, ſiue dormientis, ſiue in extaſi a ſenſibus corporis alienati, an omnino de corpo- H
re exierit vt mortuum corpus iaceret.

Ad primvm ergo dicendum, quòd per ſynecdochen quandoque pars hominis homo nominatur, & præcipue anima quæ eſt pars hominis eminentior. Quamuis etiam poſſit intelligi, cum quem raptum dicit, non tunc fuiſſe hominem qñdo raptus fuit, ſed poſt annos quatuordecim. Vnde dicit. Scio hominem, non dicit, Scio raptum hominem. Nihil etiam prohiberet mortem diuinitus procuratam raptum dici. Et ſic Auguſt.* dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam. Dubitante inde Apoſtolo, quis noſtrum inde certus eſſe potuit? Vnde qui ſuper hoc loquuntur, magis coniecturaliter, quam
Lib. 12. c. 3. a med. to. 3. per certitudinem loquuntur. I

Ad secvndvm dicendum, quòd Apoſtolus ſciuit vel illud cœlum eſſe quid corporeum, vel aliquid incorporeum a ſe viſum in illo cęlo, cum hoc potuerit fieri per intellectum eius, etiam ſi anima non eſſet a corpore ſeparata.

Ad tertivm dicendum, quòd viſio Pauli in raptu quantum ad aliquid fuit ſimilis viſioni beatorũ, .ſ. quantum ad id quod videbatur, & quantũ ad aliquid diſſimilis, ſcilicet quantum ad modũ videndi, quia non ita perfecte vidit ſicut ſancti, qui ſunt in patria. Vnde Aug. dicit* 12. ſuper Geneſ. ad literam, Apoſtolo arrepto a carnis ſenſibus in tertium cœlum, hoc defuit ad plenam perfectamque K
Lib. 12. c. penult. a med. tom. 3. cognitionem rerum quæ angelis in eſt, quod ſiue in corpore ſiue extra corpus eſſe neſciebat. Hoc itaque non deerit receptis corporibus in reſurrectione mortuorum, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem.

QVAESTIO CLXXVI.

De gratijs gratis datis quę pertinent ad locutionem in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ ẽ de gratijs gratis datis, quæ pertinent ad locutioné. Et de gratia linguarum. Secundo de gratia ſermonis, ſapientiæ, ſeu ſcientiæ.

Circa primum quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum per gratiam linguarũ homo adipiſcatur ſcientiam omnium linguarum.

¶ Secundo, De comparatione huius doni ad gratiam prophetię.

Articvlvs I.

Vtrum illi qui cõſequebantur donum linguarum, loquebantur omnibus linguis.

Ad primvm ſic proceditur. Vř q̃ illi qui conſequebant̃ donum linguarũ, non loquebant̃ oĩbus linguis. Illud .n. quod diuina virtute aliquibus conceditur, optimum eſt in ſuo genere. ſicut Dñs aquá cõuertit in vinum bonum, ſicut dicitur Ioã. 2. ſed illi qui habuerunt donum linguarum, melius loquebantur in propria lingua. dicit .n. gloſ. ad Hebr. 1.* non eſſe mirandum, quod epiſtola ad Heb. maiore elucet facundia, quam aliæ, cũ naturale ſit vnicuique plus in ſua quam in aliena lingua valere, cæteras enim epiſtolas Apoſtolus peregrino, ideſt, gręco ſermone cõpoſuit, hanc aũt ſcripſit hebraica lingua. non ergo per gratiam gratis datã Apoſtoli acceperunt ſciẽtiam omnium linguarum.

¶ 2 Præter. Natura non facit per multa, q̃ poteſt fieri per vnum, & multo minus Deus, qui ordinatius quam natura operatur, ſed poterat Deus facere vt vnam linguam loquentes eius diſcipuli, ab omnibus intelligerentur. Vnde ſuper illud * Act. 2. Audiebat vnuſquiſq; lingua ſua illos loquentes, dicit gloſ. quod linguis omnibus loquebantur, vel ſua, ideſt, hebraica lingua loquentes ab omnibus intelligebantur, ac ſi propriis ſingulorum loquerentur. ergo videtur quod non habuerunt ſcientiã loquendi omnibus linguis.

¶ 3 Præter. Omnes gratiæ deriuantur a Chriſto in corpus eius, qđ eſt Eccleſia, ſecundum illud Io. 1.

¶ Super quęſtionis centeſimæ ſeptuageſimę ſextę Articulum primum.

In q. 176. art. 1. collige tu prædicator, quinq; motiua, vnde donũ linguarũ oportuit in primitiua Eccleſia eſſe. Primum, ex vniuerſali officio docendi illorum Chriſti diſcipulorũ. Secundũ, ex vnitate nationis eorundem. Tertium, ex conditione eorundem, quia .ſ. pauperes, & impotentes. Quartũ ex infidelitate docendorum populorũ. Quintum ex conſonantia remedii ad caſum, quæ in litera clarius habes.

¶ In reſponſione ad primũ nota gloſſam ſuper illo communi dicto. Et miraculoſa opera ſunt perfecta, quod intelligitur vel de perfecto in ſuo genere, ſicut vinum factum in Cana Galilææ, & ſanitas reſtituta tot infirmis ſtatim ambulantibus &c vel de perfecto in ordine ad finem. ad quem. hic directe, vt de dono linguarum hic dicitur, quod fuit perfectum ad finem, qui erat cõuerſio gentium, & nõ in ſe abſolute. & propterea Paulus, vt in litera dicitur, melius loquebatur hebraice quam græce.

850'
1. Cor. 14. lect. 1. & lec. 4. princ.

Gloſ. ordin. ſuper præfationem Hieron epiſt. ad Hebr.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli dubium eſt, quare hodie Eccleſia nõ habet donum linguarum. Nam Auguſtini ratio in litera allata ſufficere non videtur, ſcilicet quia iã ipſa Eccleſia linguis omnium gentium loquitur. Experimento enim apparet Eccleſiã lingua, vel linguis carere multarum gentium temporibus iſtis repertarum, quibus oportet per interpretes fidem declarari, & prædicatores diſcere ab illis linguam.

Eſt gloſ. Bedæ Act. 2. tomo 2.

¶ Ad hoc dicitũ, quòd cum Dominus, Marci vlti. promiſerit donum linguarum, ſicut & gratiam miraculorum dicendo, Signa autẽ eos qui crediderint, hæc ſequentur

tur &cæt. huiuſmodi dona inter gratias gratis datas computentur, & ex diuina actione fiant, quæ nullam præexigit diſpoſitionem naturalem, aut moralem, nulla videtur efficax ratio ad que tandum intellectum, quare cum oporteret ſicut hodie, non eſt in Eccleſia donum linguarum, niſi quia hęc omnia operatur Spiritusſanctus, diuidens ſicut vult, & quando vult. Non modica tamen perſuaſio eſt tepor, ſeu defectus noſter ad implendum illud Domini mandatum. Rogate Dominum meſſis vt mittat operarios in meſſem ſuam. Defectus quoq; noſtræ bonitatis, & præcipue in prælatis, multũ cooperari videtur: quoniam bonitas quæ tolleret impedimenta gratiæ huiuſmodi, abeſt. Gratiam enim conſtat regulariter non dari apponentibus impedimenta, quamuis non detur ex meritis. Vnde & prophetiæ donum prophetis ipſis tempore coniugalis actus impedientis negatur. Dicti autem Auguſtini ratio ex ſuppoſitione procedit.

Hom. 30. in Euang. inter prin. & med.

de plenitudine eius omnes accepimus, ſed Chrũs non legitur fuiſſe locutus niſi vna lingua, nec etiã nũc fideles ſinguli niſi vna lingua loquuntur. ergo videtur quod diſcipuli Chriſti non acceperunt ad hoc gratiam, vt omnibus linguis loquerentur.

Sed contra eſt, quod dicitur Act. 2. quod repleti ſunt omnes Spirituſancto, & ceperunt loqui varijs linguis, prout Spiritusſanctus dabat eloqui illis. Vbi dicit gloſ.* Gregorij, quod Spiritusſanctus ſuper diſcipulos in igneis linguis apparuit, & eis omniũ linguarum ſcientiam dedit.

Respondeo Dicendũ, quod primi diſcipuli Chriſti ad hoc fuerunt ab ipſo electi, vt per vniuerſum orbem diſcurrentes, fidẽ eius vbique prædicarent, ſecundum illud Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes. Non autem erat cõueniens, vt qui mittebantur ad alios inſtruendos, indigerent ab aliis inſtrui qualiter loquerẽtur, vel qualiter quæ alii loquerentur, intelligerent, præſertim quia iſti qui mittebantur erant vnius gentis, ſcilicet Iudęę, ſecundum illud Iſa. 27. Qui egredietur impetu à Iacob. imple bũt faciem orbis ſemine. Iſti etiã qui mittebantur, pauperes & impotentes erãt, nec de facili a principio reperiſſent, qui eorũ verba alijs fideliter interpretarentur, vel verba aliorum eis exponerent, maxime qa ad infideles mittebãtur, & ideo neceſſarium fuit, vt ſuper hoc eis diuinitus prouideretur per donum linguarum, vt ſicut gẽtibus ad idolatriam declinantibus introducta eſt diuerſitas linguarum, ſicut dicitur Geneſ. 11. ita etiam quando erant gentes ad cultũm vnius Dei reuocandæ, contra huiuſmodi diuerſitatem remedium adhiberetur per donum linguarum.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut dicit 1. ad Cor. 12. Manifeſtatio ſpiritus datur ad vtilitatem & ideo ſufficienter & Paulus, & alij Apoſtoli fuerunt inſtructi diuinitus in linguis omnium gentium, quantum requirebatur ad fidei doctrinam, ſed quantum ad quædam, quæ ſuperadduntur humana arte ad ornatum & elegantiam locutionis, Apoſtolus inſtructus erat in propria lingua, non autem in aliena. Sicut etiam in ſapientia & ſcientia fuerunt ſufficienter inſtructi, quantum requirebat doctrina fidei, non autem quantum ad omnia quæ per ſcientiam acquiſitam cognoſcuntur, puta, de concluſionibus arithmeticæ, vel geometriæ.

Ad secundum Dicendum, quod quamuis vtrumque fieri potuiſſet, ſcilicet quod per vnam linguam loquentes ab omnibus intelligerentur, aut quod omnibus linguis loquerentur, tamen conuenientius fuit quod ipſi omnibus linguis loquerentur, quia hoc pertinebat ad perfectionem ſcientiæ ipſorum, per quã non ſolum loqui, ſed intelligere poterant quæ ab aliis dicebantur. Si autem omnes vnam eorum linguam intellexiſſent, hoc vel fuiſſet per ſcientiam illorum qui eos loquentes intelligerent, vel fuiſſet quaſi quædam

A illuſio, dum aliorum verba aliter ad eorũ aures proferrentur, quam ipſi ea proferrent, & ideo gloſ. dicit Act. 2. quòd maiori miraculo factum eſt, quod ipſi omniũ linguarum generibus loquerentur. Et Paulus dicit 1. ad Cori. 14. Gratias ago Deo, quod omnium veſtrum lingua loquor.

Eſt gl. Bedæ ibid. tom. 2.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus in propria perſona vni ſoli genti prædicaturus erat, ſcilicet Iudæis, & ideo quamuis ipſe abſque dubio haberet perfectiſſime ſcientiam omnium linguarum, non tamẽ oportuit quod omnibus linguis loqueretur. Ideo autem, vt Auguſt. dicit* ſuper Ioan. Cum & modo Spiritusſanctus accipiatur, nemo loquitur linguis omniũ B gentium, quia iam ipſa Eccleſia linguis omnium gentium loquitur, in qua qui non eſt, non accipit Spiritumſanctum.

Tract. 32. in Ioann. a me dio illius, to mo 9.

Articulus II.

Vtrum donum linguarum ſit excellentius, quam gratia prophetiæ.

Ad secundum ſic proceditur. Videtur quòd donum linguarum ſit excel C lentius quam gratia prophetiæ. Quæ enim ſunt melioribus propria, videntur eſſe meliora, ſecundum Philoſophum in 3. Topic.* ſed donum linguarum eſt proprium noui Teſtamenti. Vnde cãtatur in ſequentia Pentecoſtes Ipſe hodie Apoſtolos Chri donans munere inſolito, & cunctis inaudito ſæculis, prophetia autem magis competit veteri teſtamento, ſecundum illud ad Hebr. 1. Multifarie multiſq; modis olim Deus loquens patribus in prophetis. ergo videtur quod donum lingua D rum ſit excellentius, quam donum prophetiæ.

Lib. 3. cap. 1. poſt med. to mo 1.

¶ 2 Præt. Illud per quod ordinamur ad Deum, vr̃ excellentius eſſe eo, per quod ordinamur ad homines, ſed per donum linguarum homo ordinatur ad Deũ, per prophetiam autem ad homines. dicitur enim 1. ad Corint. 14. Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, ſed Deo, qui autẽ prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, ergo videtur quod do E num linguarum ſit excellentius, quam donum prophetiæ.

¶ 3 Prat. Donum linguarum habitualiter permanet in habẽte ipſum, & homo habet in poteſtate vti eo cum voluerit. vnde dicitur 1. ad Cor. 14. Gratias ago Deo, quod omnium veſtrum lingua loquor, non autẽ ſic eſt de dono prophetiæ, vt ſupra dictum eſt.* ergo donum linguarũ videtur eſſe excellentius, quam donum prophetiæ.

q. 171. art. 2.

¶ 4 Prætereà. Interpretatio ſermonum videtur contineri ſub prophetia, quia Scripturæ eodem

¶ Super quæſtionis centeſimę ſeptuageſimę ſextę Articulum ſecundum.

IN art. 2. eiuſdem q. 176. aducite differentiam inter primũ & ſecũdum exceſſum prophetiæ ſuper donum linguarum, quoniam primus attenditur penes ipſum actum vtriuſque, ſcilicet prophetiæ & doni linguarum, quoniã doni linguarum actus eſt vſus ſignorum, ideſt, vocum, prophetiæ autem perceptio ſignati, hoc eſt, veritatis intelligibilis. Secundus autem exceſſus clare patet, quòd conſiſtit comparando obiecta vtriuſque doni adinuicem, quatenus vtrumque eſt notitia quædam, dum prophetia eſt notitia rerum, & donum linguarum notitia vocum. 851

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli, dubium eſſet, quo pacto qui loquitur linguis, non loquitur hominibus hoc eſt, ad intellectum hominum, vel vtilitatẽ eorum, ſed ad intellectum ſolius Dei, & ad laudem eius, quoniã donum linguarũ manifeſte eſt ad homines, & hominum vtilitatem. Sed ceſſat dubium, dum perſpicitur ad quod propoſitum, hæc verba dicũtur ab Apoſtolo & authore, ſcilicet cum aliquis loquitur linguis abſolute non ad inſtruendum alios, vel interpretatum. Hoc enim contingit fieri

inter

inter eos qui nullam illarum linguam intelligunt. Et ideo dicuntur loqui ad intellectum, & laudē Dei, & nō ad intellectum & vtilitatē hominis, vnde & Apoſtolus ibidem dicit, ſcilicet 1. ad Corin. 14. quod ingrediens aliquis putabit eos ebrios, ſeu inſanos.

¶ In reſponſione ad quartū eiuſdē articuli, nota ꝙ vltimū donum inter gratias gratis datas: hoc eſt, interpretatio ſermonū, nō ſolum extendit ſe ad exponendum obſcura ſacræ ſcripturæ propter difficultatem rerum, vt ſunt myſteria Trinitatis, Incarnationis, & huiuſmodi, & propter difficultatem ſimilitudinum & parabolarū in ſacra ſcriptura multa ſecreta velātium, vt ſunt tot tam in veteri, quam nouo teſtamento metaphorice ſcripta, ſed etiam propter difficultatem ipſarum vocū, ita quòd non ad donum linguarum, ſed ad interpretationem ſermonum ſpectat & intelligere, & exponere difficultates quæ ex nominibus emergunt. Et propterea donum interpretationis ſermonum non cōputatur inter gratias ſpectantes ad locutionem, ſed magis inter gratias ſpectantes ad intellectum.

*Libr. 12. de Gen. ad lit. ca. 8. tom. 3.

q. 173. art. 2.

q. 175. art. 2.

ſpiritu exponunt q̄ ſunt editæ, ſed F interpretatio ſermonū 1. ad Cor. 12. ponitur poſt genera linguarū. ergo videtur quod donum linguarum ſit excellētius, quam donum prophetiæ, maxime quantum ad aliquam eius partem.

Sed contra est, quod Apoſt. dicit 1. ad Cori. 14. Maior eſt qui prophetat, quam qui loquitur linguis.

Respondeo Dicendum, quòd donum prophetiæ excedit donum linguarum tripliciter. Primo quidem, quia donum lingua- G rum refertur ad diuerſas voces ꝓferēdas, quæ ſunt ſigna alicuius intelligibilis veritatis, cuius etiam ſigna ſunt quædam ipſa phantaſmata, quę ſecundum imaginariam viſionem apparent. Vnde & Auguſ. 12.* ſuper Geneſ. ad literam, comparat donum linguarum viſioni imaginariæ. Dictum eſt autem ſupra, quod donum prophetiæ conſiſtit in ipſa illuminatione mentis ad cognoſcendā intelligibilem veritatem. Vnde ſicut prophetica il- H luminatio excellentior eſt, quam imaginaria viſio, vt ſupra* habitū eſt, ita etiam excellentior eſt prophetia, quam donum linguarum, ſecundum ſe conſideratum. Secūdo, quia donum prophetiæ pertinet ad rerum notitiam, quę eſt nobilior, quā notitia vocum, ad quā pertinet donum linguarum. Tertio, quia donum prophetiæ eſt vtilius. Et hoc quidem probat Apoſtolus 1. ad Corint. 14. tripliciter. Primo quidem quia prophetia eſt vtilior ad ędificationem Eccleſię, I ad quā qui loquitur linguis nihil prodeſt, niſi expoſitio ſubſequatur. Secundo, quantum ad ipſum loquentem, qui ſi acciperet, vt loqueretur diuerſis linguis ſine hoc quod intelligeret, quod pertinet ad propheticum donum, mens eius non ædificaretur. Tertio, quātum ad infideles propter quos præcipue eſſe videtur datum donum linguarum, qui quidem forte eos qui loquerentur linguis, reputarent inſanos, ſicut Iudęi reputauerunt ebrios Apoſtolos linguis loquentes, vt dr̄ Act. 2. Per prophetias autem infideles conuincuntur manifeſtatis abſconditis cordis ſui.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut ſupra

q. 174. art. 2. ad 1.

dictum eſt* ad excellentiam prophetiæ pertinet, quod K aliquis non ſolum illuminetur intelligibili lumine, ſed etiam percipiat imaginariam viſionem, ita etiam ad perfectionem operationis Spiritusſancti pertinet, quòd non ſolum impleat mentem lumine prophetico, & phantaſiam imaginaria viſione, ſicut erat in veteri teſtamento, ſed etiam exterius linguam erudiat ad varia ſigna locutionum proferenda, quod totum fit in nouo teſtamento, ſecundum illud 1. ad Corinth. 4. Vnuſquiſque veſtrum pſalmum habet, doctrinam habet, linguam habet, apocalypſim, ideſt, propheticam reuelationem habet.

Ad secundum dicendum, quòd per donum prophetiæ homo ordinatur ad Deum ſecundum mentem, quod eſt nobilius, quam ordinari ad eum ſecundum linguam. Dicitur autem quod ille qui loquitur lingua, non loquitur hominibus, ideſt, ad intellectum hominum, vel vtilitatem eorum, ſed ad intellectum ſolius Dei, & ad laudem eius, ſed per prophetiam ordinatur aliquis & ad Deum & ad proximum. Vnde eſt perfectius donum.

Ad tertium dicendum, quod reuelatio prophetica ſe extendit ad omnia ſupernaturalia cognoſcenda. Vnde ex eius perfectione contingit, quod in ſtatu imperfectionis huius vitæ non poteſt haberi perfecte per modum habitus, ſed imperfecte per modum cuiuſdam paſſionis, ſed donum linguarum ſe extendit ad cognitionem quandam particularem, ſcilicet vocum humanarum. Et ideo non repugnat im- G perfectioni huius vitæ, quod perfecte, & habitualiter habeatur.

Ad quartum dicendum, quod interpretatio ſermonum poteſt reduci ad donum prophetiæ, inquantum ſcilicet mens illuminatur ad intelligendum, & exponendum quæcunque ſunt in ſermonibus obſcura, ſiue propter difficultatem rerum ſignificatarum, ſiue etiam propter ipſas voces ignotas quæ proferuntur, ſiue etiam propter ſimilitudines rerum adhibitas, ſecundum illud Daniel. 5. Audiui de te, quod poſſis obſcura interpretari, & ligata diſſoluere. Vnde interpretatio ſermonum eſt potior, quam donum lin- H guarum, vt patet per illud quod Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 14. Maior eſt qui prophetat, quam qui loquitur linguis, niſi forte interpretetur. Poſtponitur autem interpretatio ſermonum dono linguarum, quia etiam ad interpretandum diuerſa linguarum genera, interpretatio ſermonum ſe extendit.

QVAESTIO CLXXVII.

De gratia gratis data, quæ conſiſtit in ſermone, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de gratia gratis data, quæ cōſiſtit in ſermone, de qua dicit Apoſt. 1. ad Corin. 12. Alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, I alij ſermo ſcientiæ.

Et circa hoc quęruntur duo.

¶ Primo, Vtrum in ſermone conſiſtat aliqua gratia gratis data.

¶ Secundo, Quibus hæc gratia competat. K

Articvlvs I.

Vtrum in ſermone conſiſtat aliqua gratia gratis data.

AD PRIMVM ſic ꝓcedit. Vr̄ ꝙ in ſermone nō cōſiſtat aliqua gratia gratis data. Gratia. n. datur ad id quod excedit facultatem naturę, ſed ex naturali ratione adinuēta eſt ars rhetorica, per quam aliquis poteſt

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimæſeptimę Articulum primum.

IN articul. 1. q. 177. aduerte, quod ſermo ſapientiæ & ſcientiæ, ſeu vnico vocabulo gratia ſermonis, habens pro actibus ſuis docere, mouere, atque flectere loquendo, non ita habet hæc quemadmodum ars humana, quoniā arti humanæ conueniunt effectiue quidem ex ipſo principio artis, finaliter autem ad illorum effectus abſolute, vel propoſitum aliquod conſequendi, puta, lucrum, gloriam, bellum, pacem, vel aliquid huiuſmodi. Doctori autem eccleſiaſtico effectiue conuenit ex Spiritusſancto, iuxta verbum Apoſtoli. Alii per Spiritum datur ſermo ſapientiæ &c. Finaliter vero propter ædificationem membrorum Chriſti, in quo om- 852

nis

Lib. 4.c.2.11. in prin.to.3.

nis ædificatio cõſtructa creſcit in téplum ſanctum in domino. Vñ dicebat Apoſtolus. Sermo meus, & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis. Hinc ſiquidem fit vt prædicatoribus deficientibus à proprio principio & proprio fine, & toto viſu quę rentibus habere gratiam, vt in multitudine magna audiantur, impedimentum ponatur diuinæ largitati ad influxũ gratiarum.

ſic dicere vt doceat, vt delectet, vt flectat, ſicut Augul.* dicit in 4 de doctr. chriſt. hoc autem pertinet ad gratiã ſermonis. ergo videtur quòd gratia ſermonis non ſit gratia gratis data.

¶ 2 Præterea. Omnis gratia ad regnum Dei pertinet: ſed Apoſtolus dicit 1. ad Corin. 4. Non in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute. ergo in ſermone non conſiſtit aliqua gratia gratis data.

¶ 3 Præterea. Nulla gratia datur ex meritis, quia ſi ex operibus, iam non eſt gratia, vt dicitur ad Rom. 11. ſed ſermo datur alicui ex meritis. dicit enim Gregor. exponens illud Pſal. Ne auferas de ore meo verbum veritatis, quod verbũ veritatis eſt, quod omnipotẽs Deus facientibus tribuit, & non facientibus tollit. ergo videtur quod donum ſermonis non ſit gratia gratis data.

¶ 4 Præterea. Sicut neceſſe eſt, quod homo per ſermonem pronuntiet ea quæ pertinent ad donum ſapientiæ vel ſcientiæ, ita etiam ea quæ pertinent ad virtutem fidei. ergo ſi ponitur ſermo ſapientiæ, & ſermo ſcientiæ gratia gratis data, pari ratione deberet poni ſermo fidei inter gratias gratis datas.

C Sed in contrarium eſt, quod dicitur Eccleſ. 6. Lingua eucharis, ideſt, gratioſa, in bono homine abundauit, ſed bonitas hominis eſt ex gratia. ergo etiã & gratioſitas ſermonis.

Respondeo Dicendũ, quòd gratiæ gratis datæ dantur ad vtilitatem aliorum, vt ſuprà dictum eſt.* (2.2.q.111.ar.1.& 4.) Cognitio autem quam aliquis à Deo accipit, in vtilitatem alterius conuerti non poſſet, niſi mediante locutione. Et quia Spiritusſanctus non deficit in aliquo, quod pertineat ad Eccleſiæ vtilitatem, etiam prouidet membris Eccleſiæ in locutione, non ſolum vt aliquis ſic loquatur, vt à diuerſis poſſit intelligi, quod pertinet ad donum linguarum, ſed etiam quod efficaciter loquatur, quod pertinet ad gratiam ſermonis. Et hoc tripliciter. Primo quidem ad inſtruendum intellectum, quod fit dum aliquis ſic loquitur quod doceat. Secundo, ad mouendum affectum, vt ſcilicet libenter audiatur verbum Dei, quod fit dũ aliquis ſic loquitur quod auditores delectet, quod non debet aliquis quærere propter fauorem ſuum, ſed vt homines alliciantur ad audiendum verbum Dei. Tertio ad hoc, quod aliquis amet ea quæ verbis ſignificantur, & uelit ea implere, quod fit dum aliquis ſic loquitur, quod auditorem flectat. Ad quod quidem efficiendum Spiritusſanctus vtitur lingua hominis quaſi quodam inſtrumento, ipſe autem eſt qui perficit operationem interius. Vnde Gregor.* (Hom. 30. in Euang. non multum remote a principio.) dicit in Homil. Pentecoſtes. Niſi corda auditorum Spiritusſanctus repleat, ad aures corporis vox docentium in caſſum ſonat.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut miraculoſe Deus quandoque operatur quodam excellentiori modo etiam ea, quæ natura poteſt operari, ita etiam Spiritusſanctus excellentius operatur per gratiam ſermonis id, quod poteſt ars operari inferiori modo.

Ad secundum dicendum, quòd Apoſtolus ibi loquitur de ſermone qui innititur humanæ eloquentię abſque virtute Spiritusſancti. Vnde præmiſit, Cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed virtutem. Et de ſeipſo præmiſerat ſupra 2. ſermo meus, & prædicatio mea non fuit in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis.

A

Ad tertium dicendum, quòd ſicut dictum eſt:* gratia ſermonis datur alicui ad vtilitatem aliorum. (In corp. art.) Vnde quandoque ſubtrahitur propter auditoris culpam: quandoque autem propter culpam ipſius loquentis. Bona tamen opera vtriuſque non merentur directe hanc gratiam, ſed ſolum impediunt huius gratiæ impedimenta. Nam etiam gratia gratum faciens ſubtrahitur propter culpam, non tamen eam meretur aliquis per bona opera, per quæ tollitur tantum gratiæ impedimentum.

B Ad quartum dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* gratia ſermonis ordinatur ad vtilitatem aliorum. (In corp. art.) Quod autem aliquis fidem ſuam alijs communicet, fit per ſermonem ſcientiæ, ſiue ſapientiæ. Vnde Auguſt.* (Lib 14. c. 1. a med. tom. 3.) dicit 14. de Trinitate, quod ſcire quemadmodum fides & piis opituletur, & contra impios defendatur, videtur Apoſtolus ſcientiam appellare, & ideo non oportuit quod poneret ſermonem fidei, ſed ſufficit ponere ſermonem ſcientiæ, vel ſapientiæ.

Articulus II.

Vtrum gratia ſermonis, ſapientiæ & ſcientiæ pertineat etiam ad mulieres.

Ad secundum ſic proceditur. Videt quòd gratia ſermonis ſapientiæ & ſcientiæ pertineat etiam ad mulieres. Ad huiuſmodi enim gratiam pertinet doctrina, ſicut dictum eſt* (Art. præced.) ſed docere competit mulieri. dicitur enim Prouerb. 4. Vnigenitus fui coram matre mea, & docebat me. ergo hæc gratia competit mulieribus.

D ¶ 2 Præt. Maior eſt gratia prophetiæ, quam gratia ſermonis ſicut maior eſt contemplatio veritatis quam eius enuntiatio, ſed prophetia cõceditur mulieribus, ſicut legitur Iudic. 4. de Delbora, & 4. Regum 22. de Olda propheriſſa vxore Sellũ, & Act. 21. de quatuor filiabus Philippi. Apoſtolus etiam dicit 1. ad Cor. 11. Omnis mulier orans, aut prophetans &c. ergo videtur quod multo magis gratia ſermonis competat mulieri.

E ¶ 3 Præterea 1. Petri 4. dicitur. Vnuſquiſque ſicut accepit gratiã in alterutrum illam adminiſtrantes, ſed quædam mulieres accipiunt gratiam ſapientiæ, & ſcientiæ, quam non poſſunt alijs adminiſtrare, niſi per gratiam ſermonis. ergo gratia ſermonis competit mulieribus.

Sed contra eſt, quod Apoſt. dicit 1. ad Corint. 4. Mulieres in eccleſiis taceant. & 1. ad Timoth. 2. Docere mulieri non permitto, hoc autem præcipue pertinet ad gratiam ſermonis. ergo gratia ſermonis non competit mulieribus.

Respondeo Dicendum, quòd ſermone poteſt

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimæſeptimæ Articulum ſecundum.

In articul. 2. eiuſdem quæſtio. nota illud verbum. Publice alloquendo totam eccleſiam. Appoſuit enim ly, totam, non ad comprehendendum orbem terrarum fidelem, ſed ad comprehendendũ partes quaſi eſſentiales Eccleſiæ, puta, clerum & populum. Et intẽdit, quòd licet mulieribus permiſſum ſit, immo mãdatum, docere publice ſuam Eccleſiam ſecundum quid, vt Abbatiſſæ, vel prioriſſæ ſuum monaſterium, vt patet dum proponunt verbum Dei in capitulo ſuis monialibus: & rurſus licet permiſſum ſit quòd per modum priuatæ perſonæ mulier alloquatur totam Eccleſiam, exhortando eos ad aliquid ſpirituale quod tunc occurrit. Hæc duo tamen ſimul iuncta, ſcilicet quod publice, hoc eſt ex publico officio, vt prędicatores faciunt, & totã Eccleſiam, hoc eſt, populum cõiter ad prędicationes concurrentem, in quo clauduntur clerici & laici vtriuſque ſexus, nunquã permittẽda ſunt mulieri propter rationes in litera allatas. 853

teſt aliquis vti dupliciter. Vno modo, priuate ad vnum, vel paucos familiariter colloquendo, & quantum ad hoc gratia ſermonis poteſt cõpetere mulieribus. Alio modo, publice alloquẽdo totam Eccleſiam, & hoc mulieri non conceditur. Primo quidem, & principaliter propter conditionem fœminei ſexus, qui debet eſſe ſubditus viro, vt patet Gene. 3. Docere autem, & perſuadere publice in Eccleſia non pertinet ad ſubditos, ſed ad prælatos. Magis tamen viri ſubditi ex commiſſione poſſunt exequi, quia non habent huiuſmodi ſubiectionem ex naturali ſexu, ſicut mulieres, ſed ex aliquo accidentaliter ſuperueniente. Secundo, ne animi hominum alliciantur ad libidinem. Dicitur enim Eccleſiaſt. 9. Colloquium illius quaſi ignis exardeſcit. Tertio, quia vt communiter mulieres non ſunt in ſapientia perfectæ, vt eis poſſit conuenienter publica doctrina committi.

Ad primum ergo dicendum, quod illa authoritas loquitur de doctrina priuata, qua mater filium erudit.

Ad secundum dicendum, quod gratia prophetię attenditur ſecundum mentem illuminatam à Deo, ex qua parte non eſt in hominibus ſexuum differentia, ſecundum illud ad Coloſſ. 3. Induentes nouum hominem, qui renouatur ſecũdum imaginem eius qui creauit eum, vbi non eſt maſculus, neque fœmina, ſed gratia ſermonis pertinet ad inſtructionem hominum, inter quos differentia ſexuum inuenitur, vnde non eſt ſimilis ratio de vtroque.

Ad tertium dicendum, quòd gratiam diuinitus acceptam diuerſimode aliqui adminiſtrant, ſecundum diuerſitatem conditionis ipſorum. Vnde mulieres ſi gratiam ſapientiæ, aut ſcientiæ habeant, poſſunt eam adminiſtrare, ſecundum priuatam doctrinam, non autem ſecundum publicam.

QVAESTIO CLXXVIII.

De gratia miraculorum, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de gratia miraculorũ.

Et circa hoc quęruntur duo.

¶ Primo, Vtrum ſit aliqua gratia gratis data faciendi miracula.

¶ Secundo, Quibus conueniat.

Articulus I.

Vtrum ſit aliqua gratia gratis data ad miracula facienda.

Ad primum ſic proceditur. Videtur quòd nulla gratia gratis data ordinetur ad miracula facienda. Omnis enim gratia ponit aliqd in eo cui datur, ſed operatio miraculorum non ponit aliquid in anima hominis cui datur, quia etiam ad tactũ corporis mortui miracula fiunt, ſicut legitur 4. Regum 13. quod quidam proiecerunt cadauer in ſepulcro Heliſæi, quod cum tetigiſſet oſſa Heliſæi, reuixit homo,

F & ſtetit ſuper pedes ſuos. ergo operatio miraculorum nõ pertinet ad gratiam gratis datam.

¶ 2 Præterea. Gratiæ datæ ſunt à Spirituſancto, ſecundum illud 1. ad Corinth. 12. Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus, ſed operatio miraculorum fit etiam à ſpiritu immundo, ſecundum illud Matth. 24. Surgẽt pſeudo propheté, & dabunt ſigna & prodigia magna. ergo videtur quod operatio miraculorũ non pertineat ad gratiam gratis datam.

G ¶ 3 Præter. Miracula diſtinguuntur per ſigna & prodigia, ſiue portenta, & per virtutes. Inconuenienter ergo ponitur operatio virtutum potius gratia gratis data, quam operatio prodigiorum, ſiue ſignorum.

¶ 4 Præterea. Miraculoſa reparatio ſanitatis per diuinam virtutem fit. ergo non debet diſtingui gratia ſanitatum ab operatione virtutum.

H ¶ 5 Præt. Operatio miraculorum conſequitur fidem vel facientis, ſecundum illud 1. ad Cor. 12 Si habuero omnem fidem, ita vt montes trãſferam, ſiue etiam aliorum propter quos miracula fiunt. vnde dicitur Matth. 12. Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum. Si ergo fides ponitur gratia gratis data, ſuperfluum eſt præter hoc ponere aliã gratiam gratis datam, operationem ſignorum.

Sed contra eſt, quod Apoſt. 1. ad Corint. 12. inter alias gratias gratis datas dicit, Alij datur gratia ſanitatum, alij operatio virtutum.

I Respondeo Dicendũ, quod ſicut ſupra dictum eſt* Spirituſanctus ſufficienter prouidet Eccleſię in his quę ſunt vtilia ad ſalutẽ, ad quod ordinantur gratiæ gratis datæ. Sicut autem oportet quod notitia, quam quis diuinitus accepit, in notitiam aliorum deducat per donum linguarum, & per gratiã ſermonis, ita neceſſe eſt, quod ſermo prolatus confirmetur ad hoc

K quod credibilis fiat. Hoc autẽ fit p operationem miraculorum, ſecundum illud Mar. vlti. Et ſermonem confirmante ſequentibus ſignis, & hoc rationabiliter. Natura ſe enim eſt homini, vt veritatem intelligibilem per ſenſibiles effectus deprehendat. Vnde ſicut ductu naturalis rationis homo peruenire poteſt ad aliquã Dei notitiam per effectus naturales, ita per aliquos ſupernaturales effectus, qui miracula dicuntur in aliquam ſupernaturalem cognitionem cre

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimę octauæ Articulum primum.

In art. 1. q. 178. dubium occurrit circa illud in reſponſione ad primum dictũ, ſcilicet qd Deus vtitur inſtrumentaliter vel interiori motu hominis vel eius locutione & cæt. vtrolibet modo faciat miracula, & cõſiſtit dubium in hoc an ſit ſermo de inſtrumento proprie dicto. Et eſt ratio dubii, quia videtur impoſſibile, quod de ꝓprie dicto inſtrumento intelligatur hæc litera, quoniam huiuſmodi

854 inſtrumentum oportet aliquid facere circa effectum. Conſtat autem quod non ſemper in miraculis, huiuſmodi inſtrumenta aliquid faciunt, vt patet de Ioſue cum Sol ſtetit. Nihil enim circa Solem, aut cœlum verbum eius, quodcunque illorum ſuperiorum effectiue fecit in oppoſitum autem authoris verba ſunt: non enim conſueuit inſtrumenta appellare, niſi quę aliquo modo cauſæ ſunt.

3. contra ca. 154. Et pol. q. 6. artic. 4. corp. & ar. 9. ad 1. Et opuſc. 3. cap. 2.

¶ Ad hoc dicitur, quòd cum quæſtio de inſtrumẽto excedat moralia, & inferius domino concedente, in tertia parte de operatione humanitatis Chriſti & operatione ſacramentali, vbi ſubtilia magis tractabuntur, diſcutiendũ erit: ideo pro nunc dicendum eſt, quod author ſumit inſtrumentum pro quacunque ſecundaria cauſa, ſiue ſit cauſa attingens effectum cauſalitate in ſe, vel in ſua diſpoſitione, ſiue ſit cauſa per modum meriti, & ſimilibus, & non accepit inſtrumentum proprie; quòd probatur ex tribus primo, ex eo quod ad poteſtatem miraculorũ factiuam ſpectare põt miraculum creationis puta, quod Deus crearet totaliter vnam nubem, vel vnam colũbam &c. Conſtat autem quod ad creationem totalem non poteſt concurrere aliqua actio inſtrumentalis proprie dicta. Maior habet in hoc articulo, cũ dicitur quòd ſicut prophetia extendit ſe ad omnia q ſuper naturaliter cognoſci poſſunt, ita operatio virtutum ſe extendit ad omnia q ſupernaturaliter fieri poſſunt. Minor autem habita eſt in primo libro, vbi determinatum eſt quòd potentia creatiua nec inſtrumentaliter eſt communicabilis. Secundo ex ipſis verbis authoris hic dicentis, quòd mẽs miracula facientis mouetur ad faciendum aliquid, ad quòd ſequitur effectus miraculi, quod Deus ſua virtute facit. Tertio ex authoritate ſcripturæ Ioſue 10. vbi hoc idem ſignificatur, cum dicitur: Non fuit antea, nec poſtea tam longa dies obediente Deo voci hominis; vbi manifeſte patet Deum poni proximum effectorem miraculi, & vocem homi-

q. 177. ar. 1.

hominis inter remotiora computari. D.894. Videtur igitur intentio authoris hoc in loco, quòd appellet inſtrumentum priorem effectum præordinatū ab ipſa æterna prouidentia, ad cuius poſitionē Deus ipſe exequatur miraculi effectum, ita quòd ideo D.944. Deus dicitur vti priori effectu inſtrumentaliter, quia ordinauit ſe executurū effectum miraculi quandoq; mediate, quandoq; immediate, mediate ſemꝑ illo priore effectu ex parte hominis, ſiue ille effect* ſit oratio, ſiue vox, ſiue locutio, ſiue contactus &c.

¶ In reſponſione ad ſecūdum eiuſdem articuli circa ambiguitatem ab Auguſtino tactam de mendacio ſignorum, & prodigiorum Antichriſti, aduerte quòd rationabile eſt vtroq; modo fore mendacia, ſcilicet & formaliter, & cauſaliter. Cauſaliter Lib.2.c.2.30. a medio ad finē vſque. quidem omnia, quoniam ad fallendum omnia tendēt, formaliter autem non omnia, quoniam rationabile eſt, vt multa vera ſiant, vt ſi fieri poſſit etiam electi in ducātur in errorem.

¶ In reſponſione ad quartum & quintum eiuſdem articuli aduerte, quòd author ſummarie perſtringit duas grās gratis datas ſcilicet gratiã ſanitatum, & fidem. Ad primam quidem nihil oportet addere. Ad ſecundam vero oportet meminiſſe ex, quæſt.4.ar.5. ad quartum ſuperius, fidem non connumerari inter gratias gratis datas abſolute, quia fides abſolute, Lib.20.c.19. declinando ad finem, tomo 5. communis eſt omnibus membris Eccleſiæ, vt eſt autem gratia gratis data, non eſt communis omnibus membris Eccleſiæ, ſed fidei excellentia, puta, conſtantia, vt gloſſa dicit, inter gratias gratis datas computatur. Et quoniam fidei conſtantia ad fidem ſpectat, ideo author loquens de fide, hinc ſibi attribuit operationē miraculorum. q.114.art.4.

dendorum homo inducitur, & idō operatio miraculorum pertinet ad gratiam gratis datam.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut prophetia ſe extendit ad omnia quę ſupernaturaliter cognoſci poſſunt, ita operatio virtutum ſe extendit ad omnia quæ ſupernaturaliter fieri poſſunt, quorum quidem cauſa eſt diuina omnipotentia, quę nulli creaturę cōmunicari pōt, & ideo impoſſibile eſt, quòd principium operandi miracula ſit aliqua qualitas habitualiter manens in anima, ſed tamen hoc poteſt cōtingere, quod ſicut mens prophetę mouetur ex inſpiratione diuina ad aliquid ſupernaturaliter cognoſcendum, ita etiā mens miracula facientis moueatur ad faciendum aliquid, ad quod ſequitur effectus miraculi, ꝙ Deus ſua virtute facit. Quod quādoque quidem ſit pręcedente oratione, ſicut cum Petrus Tabitam mortuam ſuſcitauit, vt habetur Act.9. quandoque etiam non præcedente manifeſta oratione, ſed C Deo ad nutum hominis operāte, ſicut Petrus Ananiam & Sapphirā mentientes, morti increpando tradidit, vt dr̄ Act.5. Vnde Greg. dicit in 2.* dialogorum, quod ſancti aliquando ex poteſtate miracula exhibent, aliquando ex poſtulatione: Vtrolibet tamen modo Deus principaliter operatur, qui vtitur inſtrumentaliter vel interiori motu hominis, vel eiūs locutione, vel etiam aliquo exteriori actu, ſeu etiam aliquo contactu corporali corporis etiam mortui. D Vnde Ioſue 10. cum Ioſue dixiſſet quaſi ex poteſtate, Sol contra Gabaon non mouearis, ſubdītur poſtea: Non fuit ante, & poſtea tam longa dies, obediente Deo voci hominis.

Ad secundum dicendū, quòd ibi loquitur Dominus de miraculis, quæ fienda ſunt tempore Antichriſti: de quibus Apoſto. dicit 2. ad Theſ. 2. quod aduentus antichriſti erit ſecundū operationem ſathanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacibus. Et E ſicut Aug. dicit 20. de ciuit. Dei.* Ambiguum eſſe ſolet, vtrum propterea dicta ſint ſigna, & prodigia mendacia, quoniam mortales ſenſus per phātaſmata decepturus eſt vt quod nō facit, facere videatur, aut quia illa etiam ſi erunt vera prodigia, ad mendacium pertrahent. Vera autem dicūtur, quia ipſę res veræ erunt, ſicut magi Pharaonis fecerunt veras ranas, & veros ſerpentes. Non tñ habebunt veram rationem miraculi, quia fient virtute naturalium cauſarū, ſicut in A prima parte dictum eſt, ſed operatio miraculorū q̄ attribuit gratiæ gratis datæ, ſit virtute diuina ad hominum vtilitatem.

Ad tertium dicendum, ꝙ in miraculis duo poſſunt attendi. Vnum quidem eſt id quod ſit, ꝙ quidē eſt aliquid excedens facultatem naturæ, & ſecundum hoc miracula dicuntur virtutes. Aliud eſt id propter quod miracula ſiunt, ſcilicet ad manifeſtandum aliquid ſupernaturale, & ſecundum hoc communiter dicuntur ſigna. Propter excellentiam autem dicuntur portenta, vel prodigia, quaſi procul aliquid oſtendentia.

Ad quartum dicendum, quòd gratia ſanitatum commemoratur ſeorſum, quia per eam cōfert homini aliquod beneficium, ſcilicet B corporalis ſanitatis, præter beneficium commune quod exhibetur in omnibus miraculis, vt ſcilicet homo adducatur in Dei notitiam.

Ad quintum dicendum, ꝙ operatio miraculorum attribuitur fidei propter duo. Primo quidem, quia ordinatur ad fidei cōfirmationem. Secundo, quia procedit ex Dei omnipotentia, cui fides innititur. Et tamen, ſicut præter gratiam fidei neceſſaria eſt gratia ſermonis ad fidei inſtructionem, ita etiā neceſſaria eſt operatio miraculorum ad fidei confirmationem.

Articulus II.

C *Vtrum mali poſſint miracula facere.*

A d secundum ſic proceditur. Vr̄ ꝙ mali non poſſint miracula facere. Miracula.n. impetrātur per orationem, ſicut dictum eſt:* ſed oratio peccatoris non eſt exaudibilis, ſecundum illud Ioannis 9. Scimus quia peccatores Deus non audit, & Prouerb.28. dicitur. Qui declinat aures ſuas ne audiat legem, oratio ſua erit execrabilis. ergo vi- D detur quod mali miracula facere non poſſint.

¶ 2 Præt. Miracula attribuūtur fidei, ſecundum illud Matth. 17. Si habueritis fidem ſicut granū ſinapis, diceretis monti huic, Trāſi hinc & tranſibit, fides autem ſine operibus mortua eſt, vt dr̄ Iac.2. & ſic non videtur quod habeat propriā operationem. ergo videtur ꝙ mali qui nō ſunt bonorum operum, miracula facere non poſſint.

¶ 3 Præt. Miracula ſunt quædam E diuina teſtimonia, ſecūdum illud ad Heb.2. Cōteſtante Deo ſignis & portentis, & varijs virtutibus. Vnde & in Eccleſia aliqui canonizantur per teſtimonia miraculorum, ſed Deus non poteſt eſſe teſtis falſitatis. ergo videtur quod mali homines non poſſint miracula facere.

¶ 4 Præter. Boni ſunt Deo coniunctiores, quam mali, ſed non omnes boni faciunt miracula. ergo multo minus mali faciunt.

Sed contra eſt, quod dicit Apoſtolus 1. ad Cor. 13. Si habuero omnem fidem, ita vt montes tranſferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum: ſed quicunque non habet charitatem, eſt malus, quia hoc

¶ Super quæſtionis cēteſimę ſeptuageſimæ octauę Articulum ſecundum.

855 I N art.2. eiuſdem q. duo notanda ſunt. Primum, ex reſponſione ad tertium, ſcilicet quod nunquam ſiunt vera miracula ad confirmationem falſæ doctrinæ. Secundum, ex reſponſione ad quintum ab Auguſtino, quod perniciosiſſimus eſt error æſtimantium in miraculoſis operib* maiora eſſe dona Dei, quam in operibus iuſtitiæ. Et hoc contra vulgares, & communem errorem humani generis, putātium homines miracula faciētes, ſanctos, & quodammodo Deos, ſimplices autem iuſtos, quaſi pro nihilo habentes. Totum enim oppoſitū haberet ęſtimari, ſicut in veritate eſt. Et hæc de gratijs gratis datis.

1.q.110.art.4.ad 2. Et 3.q.43.artic.1. & 4. cor. Et pot.q.6. art.5.ad 9.& ar.9. ad 7. Et quol.2. arti.6.ad 2.
*Ar. praeced. ad 1.

hoc ſolum donum Spirituſſancti eſt, quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis, vt dicit Auguſtinus 15.* de Trinitate. ergo videtur quod etiã mali poſſint miracula facere.

ib.15.c.18. in princ. tomo 3.

RESPONDEO Dicendum, quòd miraculorum aliqua quidem ſunt non vera, ſed phantaſtica facta, quibus ſcilicet ludificatur homo, vt videatur ei aliquid quod non eſt. Quædam vero ſunt vera facta, ſed non vere habent rationem miraculi, quæ fiunt virtute aliquarum naturalium cauſarum. Et hæc duo poſſunt fieri per dæmones, vt ſupra dictum eſt,* ſed vera miracula non poſſunt fieri niſi virtute diuina, operatur enim ea Deus ad hominum vtilitatem, & hoc dupliciter. Vno quidem modo, ad veritatis prædicatę confirmationem. Alio modo, ad demonſtrationem ſanctitatis alicuius, quam Deus hominibus vult proponere in exemplum virtutis. Primo autem modo miracula poſſunt fieri per quemcunque qui ueram fidem prædicat, & nomẽ Chriſti inuocat, quod etiam interdum per malos fit, & ſecũdum hunc modum etiam mali poſſunt miracula facere. Vnde ſuper illud * Matth. 7. Nonne in nomine tuo prophetauimus &c. dicit Hieronym. Prophetare, vel virtutes facere, & dæmonia eijcere, interdum non eſt eius meriti qui operatur, ſed inuocatio nominis Chriſti hoc agit, vt homines Deum honorent, ad cuius inuocationem fiunt tanta miracula. Secundo autem modo non fiunt miracula niſi a ſanctis, ad quorum ſanctitatem denuntiandam miracula fiunt vel in vita eorũm, vel etiam poſt mortem ſiue per eos, ſiue per alios. Legitur enim Act. 9. quod Deus faciebat virtutes per manus Pauli, & etiam deſuper languidos deferebantur a corpore eius ſudaria, & recedebant ab eis languores. Et ſic etiam nihil prohiberet per aliquem peccatorem miracula fieri ad inuocationem alicuius ſancti, quæ tamen miracula nõ dicitur facere ille, ſed ille ad cuius ſanctitatem denunciandam hæc fierent.

Art. præced. ad 2.

Matth. 7. tomo 9.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum * eſt cum de oratione ageretur, oratio in impetrando non innititur merito, ſed diuinæ miſericordiæ, quæ etiam ad malos ſe extendit, & ideo etiam quandoque peccatorum oratio à Deo exauditur. Vnde Auguſt.* dicit ſuper Ioann. quod illud uerbum cæcus locutus eſt, quaſi adhuc inunctus, ideſt, nondum perfecte illuminatus, nam peccatores exaudit Deus. Quod autẽ dicitur, quòd oratio non audientis legem, eſt execrabilis, intelligendum eſt quantum eſt ex merito peccatoris ſed interdum impetrat ex miſericordia Dei, vel propter ſalutem eius qui orat, ſicut auditus eſt publicanus, vt dicitur Lucæ 18. vel etiam propter ſalutem aliorum, & gloriam Dei.

q.83. art.16.

Tract.44. in Io. a medio illius. to.9.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd fides ſine operibus dicitur eſſe mortua quantum ad ipſum credentẽ, qui per eam non viuit vita gratiæ. Nihil autem prohibet, quod res viua operetur per inſtrumentum mortuum, ſicut homo operatur per baculum. Et hoc modo Deus operatur per fidem hominis peccatoris inſtrumentaliter.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſemper miracula ſunt vera teſtimonia eius, ad quod inducuntur. Vnde à malis qui falſam doctrinam enuntiant, nunquam fiunt vera miracula ad confirmationem ſuæ doctrinæ, quamuis quandoque fieri poſſint ad commẽdationem nominis Chriſti quod inuocant, & virtute ſacramentorum quæ exhibent. Ab his autem qui veram doctrinam enuntiant, fiunt quandoque vera miracula ad confirmationem doctrinæ, non autem ad teſtificationem ſanctitatis. Vnde Auguſt.* dicit in lib. 83. q. Aliter magi faciunt miracula, aliter boni chriſtiani, aliter mali. Magi per priuatos contractus cum dæmonibus, boni chriſtiani per publicam iuſtitiam, mali chriſtiani per ſigna publicæ iuſtitiæ.

Aug. in lib. 83. quæſt. q. 79. a med. tomo 4.

AD QVARTVM dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in lib. 83 q.* Admonet nos Dominus, vt intelligamus quædam miracula etiam ſceleratos homines facere, qualia ſancti facere non poſſunt.

In lib. 83. q. 79. in med. tom. 4.

AD QVINTVM dicendum, quòd ſicut ibidem *Aug. dicit, ideo non omnibus ſanctis iſta attribuũtur ne pernicioſiſſimo errore decipiantur infirmi, æſtimãtes in talibus factis eſſe maiora dona, quam in operibus iuſtitiæ, quibus vita æterna comparatur.

*In libr. 83. quæſt. q. 79. parum a medio, tom. 4.

QVAESTIO CLXXIX.

De vita actiua, & contemplatiua in duos articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderãdũ eſt de vita actiua, & contẽplatiua, vbi quadruplex cõſideratio occurrit. Quarũ prima eſt, de diuiſione vitæ per actiuam, & contemplatiuam. Secunda, de vita contemplatiua. Tertia, de vita actiua. Quarta, de comparatione vitæ actiuæ ad contemplatiuã.

Circa primum quærũtur duo.

¶ Primo, Vtrum vita conuenienter diuidatur per actiuã, & contemplatiuam.

¶ Secundo, Vtrum diuiſio ſit ſufficiens.

ARTICVLVS I.

Vtrum vita conuenienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ uita inconuenienter diuidat per actiuam & contemplatiuam. Anima enim eſt principium vitæ per ſuam eſſentiam. dicit enim Philoſophus* in 2. de anima, quod viuere, viuentibus eſt eſſe. actionis autem & contemplationis principium eſt anima per ſuas potentias. ergo videtur quod vita non conuenienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam.

*Lib. 2. tex. 37. tom 2.

¶ 2 Præt. Inconuenienter diuiditur prius per differentias poſterioris, actiuum autem & contemplatiuum, ſiue ſpeculatiuum & practicum, ſunt differentiæ intellectus, vt patet in 3. de anima.* Viuere autem eſt prius quam intelligere: nam viuere ineſt viuentibus primo ſecundum animam vegetabilem, vt patet per Philoſophum* in 2. de anima. ergo inconuenienter diuiditur vita per actiuam & contemplatiuam.

Libr. 3. text. 49 & 49.
Libr. 2. text. 34. & 59.

¶ 3 Præter. Nomen vitæ importat motum, vt patet per Dionyſium 4. capite* de diuin. nomin. ſed contempla-

Cap. 4. parte inter princip. & med.

Super quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimæ nonæ Articulum primum.

HIc incipit 9. pars præſentis libri, in qua agitur de vita actiua & contemplatiua, quæ vt infra patebit, diſtinguuntur penes ſtudia operationũ, de quibus ſcripſit Apoſtolus Diuiſiones operationũ ſunt, idem vero Deus. In primo autem huius quæſt. articul. tria notanda ſunt. Primum, in quo conſiſtit vtraque vita. Nam contemplatiua non conſiſtit in hoc, quod ſolum vacet contemplationi veritatis, ſed quod ſtudium hominis ſit principaliter ad contemplationem veritatis. Et ſimiliter vita actiua ſtudet actionibus exterioribus non ſolũ, ſed principaliter.

¶ Secundum eſt, quòd in reſponſione ad primum habes ſpecialem gloſſam illius tritæ propoſitionis, Viuere, viuentibus eſt eſſe, quod intelligitur cauſaliter, quia ſcilicet viuere cauſatur ab eſſe.

856

3. diſt. 35. q. 1. ar. 1. Et 1. Eth. lect. 5.

¶ Tertium eſt, quod diuiſio a Dionyſ. poſita circa tres motus animæ, ſcilicet per rectum, circularem, & obliquum, recitata in reſponſione ad tertium, in articul. 6. quæſt. ſequentis diſcutietur.

tio conſiſtit magis in quiete, ſecundum illud Sap.8. Intrans in domum meam cõquieſcam cum illa. ergo videtur quòd vita non conuenienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam.

Hom.14.nõ multum ꝓ cul.ante medium.

Sed contra eſt, quod Greg.* ſuper Ezechiel. dicit, Duæ ſunt vitæ, in quibus nos Deus oĩpotẽs per ſacrum eloquium erudit, actiua videlicet & cõtẽplatiua.

Respondeo Dicendum, quod illa proprie dicuntur viuentia, quæ ex ſeipſis mouentur, ſeu operantur. Illud autem maxime conuenit alicui per ſeipſum, quod eſt proprium ei, & ad quod maxime inclinatur, & ideo vnumquodque viuens oſtenditur viuere ex operatione ſibi maxime propria, ad quam maxime inclinatur. Sicut plantarum vita dicitur in hoc cõſiſtere, quod nutriuntur, & generantur, animalium vero in hoc quòd ſentiunt & mouentur. Hominum vero in hoc, quod intelligunt, & ſm rõnem agunt. Vnde etiam & in hominibus vita vniuſquiſque hominis videtur eſſe id, in quo maxime delectatur, & cui maxime intendit, & in hoc præcipue vult quilibet conuiuere amico, vt dicitur* in 9. Ethicorum Quia ergo quidam homines præcipue intendunt contemplationi veritatis, quidam intendunt principaliter exterioribus actionibus, inde eſt quod vita hominis conuenienter diuiditur per actiuam & contemplatiuam.

Lib.9.cap.4. ante mediũ & c.8. circa med.tom.2.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ propria forma vniuſcuiuſque faciens ipſum eſſe in actu, eſt principium operationis propriæ ipſius, & ideo viuere dicitur eſſe viuentium ex eo, quod viuentia per hoc quod habent eſſe per ſuam formam, tali modo operantur.

Ad secvndvm dicendum, quod vita vniuerſaliter ſumpta, non diuiditur per actiuam & contemplatiuam, ſed vita hominis, qui ſpeciẽ ſortitur ex hoc, quod habet intellectum. & ideo eadem eſt diuiſio intellectus & vitæ humanæ.

Ad tertivm dicendum, ꝙ contemplatio habet quidem quietẽ ab exterioribus motibus, nihilominus tamen ipſum contemplari eſt quidam motus intellectus, prout quælibet operatio dicitur motus, ſecundum, quod dicit* Philoſ. 3. de anima, quod ſentire & intelligere ſunt motus quidã prout motus dicitur actus perfecti. Et hoc modo† Dionyſ. 4 cap. de diuin. nomin. ponit tres motus animæ contemplãtis, ſcilicet rectum, circularem, & obliquum.

Libr 3.text. 28.tom.2. †Ca 4.part. 1. parum a medio.

Articvlvs II.

Vtrum vita ſufficiẽter diuidatur per actiuam, & contemplatiuam.

Ad secvndvm ſic ꝓceditur. Videtur quòd vita non ſufficienter diuidatur per actiuam & contemplatiuam. Philoſophus enim in 1.* Ethicorum dicit, quòd tres ſunt vitæ maxime excellentes, ſcilicet voluptuoſa, ciuilis, quæ videtur eſſe eadem actiuæ, & contemplatiua. inſufficienter ergo videtur diuidi vita per actiuam & contemplatiuam.

¶ 2 Præterea. Auguſt.* 19. de ciui. Dei ponit tria vitæ genera, ſcilicet otioſum, quod pertinet ad contẽplationem, actuoſum, quod pertinet ad vitam actiuam, & addit tertium ex vtroque compoſitum. ergo videtur quod inſufficienter diuidatur vita per actiuam & contemplatiuam.

¶ 3 Præter. Vita hominis diuerſificatur, ſecundum quod homines diuerſis actionibus agunt, ſed plura quam duo ſunt humanarum actionum ſtudia. ergo videtur qđ vita debeat in plura membra diuidi quam in actiuum, & contemplatiuum.

Sed contra eſt, ꝙ iſtæ duæ vitæ ſignificantur per duas vxores Iacob, actiua quidem per Liam, cõtemplatiua vero per Rachelem. Et per duas mulieres quę Dominum hoſpitio receperunt, cõtemplatiua quidẽ per Mariam actiua vero per Martham, vt Gregor.* dicit 6. Moral. non autem eſſet hæc congrua ſignificatio, ſi eſſent plures, quam duæ vitæ. ergo ſufficiẽter diuiditur vita per actiuam & contemplatiuam.

Lib.6.ca.18.

Respondeo Dicendum, ꝙ ſicut dictum* eſt, diuiſio iſta datur de vita humana, quæ quidem attenditur ſecundum intellectũ. Intellectus autem diuiditur per actiuum & cõtemplatiuum, quia finis intellectiuæ cognitionis vel eſt ipſa cognitio veritatis, quod pertinet ad intellectũ contemplatiuum, vel eſt aliqua exterior actio, quod pertinet ad intellectum practicum ſiue actiuum, & ideo vita etiam ſufficienter diuiditur per actiuam & contemplatiuam.

Ad primvm ergo dicendum, quòd vita voluptuoſa ponit finem in delectatione corporali, quæ cõmunis eſt nobis, & brutis. vnde ſicut Philoſop.* ibidem dicit, eſt vita beſtialis. Propter quod non comprehenditur ſub præſenti diuiſione, prout vita humana diuiditur in actiuam & contemplatiuam.

Ad secvndvm dicendum, quòd media conficiuntur ex extremis, & ideo virtute cõtinentur in eis, ſicut tepidum in calido & frigido & pallidum in albo & nigro. Et ſimiliter ſub actiuo & contemplatiuo comprehenditur id, quod eſt ex vtroque compoſitum. Et tamen ſicut in quolibet miſto prædominatur aliquod ſimplicium, ita etiam in medio genere vitæ ſuperabundat quandoque quidem contemplatiuum quandoque vero actiuum.

Ad tertivm dicendum, quòd omnia ſtudia humanarum actionum, ſi ordinentur ad neceſſitatem præſentis vitæ ſecundum rationem rectam, pertinent ad vitam actiuam, quæ per ordinatas actiones conſulit neceſſitati vitæ præſentis. Si autem deſeruiant concupiſcentiæ cuicunque, pertinent ad vitam voluptuoſam, quæ non continetur ſub vita actiua. Humana vero ſtudia, quæ ordinantur ad conſiderationem ueritatis, pertinent ad vitam contemplatiuam.

¶ Super quæſtionis centeſimæ ſeptuageſimæ nonæ Articulum ſecundum.

In art. 2. eiuſdem q. 857 tria nota. Primum in corpore art. quod cognitio veritatis habet duplicem finem, ſcilicet veritatem & opus. Et hoc eſſet diſſentiendum, niſi ſuperius fuiſſet declaratum.

Sup.ar.1.& locis ibi notatis Et contra c. 93. parte 4. *Lib.1 ca.5.

¶ Secundum eſt in reſponſione ad ſecundum, quod in quolibet miſto prædominatur aliquod ſimplicium. Et hoc ad philoſophiam diſcutere ſpectat, an poſſit dari miſtio ex æqualibus extremis. Sat eſt hic notaſſe, quod ſecundum doctrinam authori non poteſt inueniri tale miſtum, quod intelligo in eſſe permanenti.

Lib.19 c 19. & ca.2.20.5.

¶ Tertium eſt, in reſponſione ad tertium vbi author humana ſtudia ad tria cap. reducit ex parte triplicis finis, ſcilicet, contẽplationis, actionis, & voluptatis. Et hoc tertiũ ab vtraq; vita excludit ea rõne quia de humanis ſtudiis ſecundum rectam rationẽ eſt ſermo. Non permittit autem recta ratio hominem ſtudere voluptati tanquam fini, ſed vel in ordine ad actiones, vel ad cõtemplationes. Et hæc ratio eſt vniuerſalis, hoc eſt, reſpectu omnium voluptatum. Illa autem quę ex communitate delectationis nobis & brutis animalibus ſumpta eſt ab Ariſt. particularis eſt reſpectu ſcilicet delectationum guſtus, & tactus.

Qvaestio CLXXX.

De vita contemplatiua, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de vita contemplatiua.

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ Articulum primum.

In art. 1. q 180 colligendum & ordinandum eſt id, quod de vita

de vita contemplatiua dicitur in affectu & intellectu. Nã formaliter eſt in intellectu, quoniam eſt ipſa contemplatio quæ eſt actus intellectus. Cauſaliter aũt & terminatiue eſt in affectu, & vtroque modo dupliciter, nam cauſaliter eſt in affectu ratione amoris concupiſcentiæ, & ratione amoris amicitiæ. Ad amorẽ ſiquidem concupiſcẽtiæ ſpectat, cũ aliquis appetitur vt videat. Nã ipſum videre perfectio eſt videntis, & ſeipſum amat qui propterea quærit aliquid videre vt videat, ſeu cognoſcat. Ad amorẽ vero amicitiæ ſpectat appetitus videndi aliquam perſonam & licet hæc duo diuiſa inueniãtur ſæpe in propoſito tñ vnita inueniũtur in vno & eodẽ affectu. Nã ſtudens cõtemplationi, ſimul concupiſcit ſibi viſionem veritatis, & propter amorem ipſius veritatis diuinæ, quã amat, tẽdit ad videndum illam. Et qm̃ ratio amicitiæ præeminet cõcupiſcentiæ iõ Greg in litera allatus vitam cõtemplatiuã in charitate Dei cauſaliter conſtituit. Conſtat enim ꝙ charitas Dei amicitiam ad ipſum principaliter importat. Terminatiue autem contemplatio in affectu eſt & ſecundum delectatiõnẽ naturaliter conſequentem ipſam cõtemplationem, & obiectum contemplatum, & ſecũdum amorem amicitiæ augmentatum ex hoc, quòd videt, & delectatur, ſi tamen ſtatus patitur augmentum, quod dico propter contemplationem patriæ.

858
Inf. art. 2. ad 1. & ar. 7. ad 2. Et 3. diſt. 35. q. 1. ar. 2. Et vir. q. 22. art. 11.

†lib. 6. c. 28. circa med. & Hom. 14. in Ezech. à medio.

†Homi. 14. circa med.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶Primo, Vtrum vita contemplatiua pertineat tantum ad intellectum, an conſiſtat etiam in affectu.

¶Secundo, Vtrum ad vitam contemplatiuam pertineant virtutes morales.

¶Tertio, Vtrum vita contemplatiua conſiſtat ſolũ in vno actu: aut in pluribus.

¶Quarto, Vtrum ad vitam contẽplatiuam pertineat conſideratio cuiuſcunque veritatis.

¶Quinto, Vtrum vita contemplatiua hominis in hoc ſtatu poſſit eleuari vſq; ad Dei viſionẽ.

¶Sexto, De motibus contemplationis, quos Dionyſi[us] aſſignat 4. cap. de diuinis nominibus.

¶Septimo, De delectatione contemplationis.

¶Octauo, De duratione contemplationis.

ARTICVLVS I.

Vtrum contemplatiua nihil habeat in affectu, ſed totum in intellectu.

H

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ vita contẽplatiua nihil habeat in affectu, ſed totum in intellectu. dicit enim Philoſoph. in 2. Metaph. quod finis contemplationis eſt veritas, veritas autem pertinet ad intellectum totaliter. ergo videtur quod vita cõtemplatiua totaliter in intellectu conſiſtat.

I

¶2 Præt. Greg. dicit in 6. †Moral. quod Rachel. quæ interpretatur viſum principium, vitam contemplatiuam ſignificat, ſed viſio principij pertinet propriè ad intellectũ. ergo vita contemplatiua propriè ad intellectum pertinet.

¶3 Prætereà. Grego. † dicit ſuper Ezech. quod ad vitam cõtemplatiuam pertinet ab exteriori actione quieſcere, ſed vis affectiua, ſiue

K

appetitiua inclinat ad exteriorẽs actiones. ergo videtur quod vita contemplatiua non pertineat aliquo modo ad vim appetitiuam.

SED CONTRA eſt, quòd Gregor. ibidem dicit, *quod contemplatiua vita eſt charitatem Dei, & proximi tota mente retinere, & ſoli deſiderio conditoris inhærere, ſed deſiderium & amor ad vim affectiuam, ſiue appetitiuam pertinent, vt ſupra* habitum eſt. ergo etiã vita contemplatiua habet aliquid in vi affectiua, ſiue appetitiua.

*Homil. 14. in Ezechiel. & 9. Moral. ca. 28.
1. 2. q. 22. artic. 3.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ ſicut dictum eſt* vita contemplatiua illorum eſſe dicitur, qui principaliter intendunt contemplationi veritatis. Intentio autem eſt actus voluntatis vt ſupra habitum eſt,* quia intentio eſt de fine, qui eſt uoluntatis obiectum, & ideo uita contemplatiua quantum ad ipſam eſſentiam actionis pertinet ad intellectum. Quantum autem ad id, quod mouet ad exercendam talem operationem, pertinet ad voluntatem, quæ mouet omnes alias potentias, & etiam intellectum ad ſuum actum, vt ſupra dictum eſt.* Mouet autem vis appetitiua ad aliquid inſpiciẽdum vel ſenſibiliter, vel intelligibiliter, quandoque quidem propter amorem rei uiſæ, quia vt dicitur Matth. 6. Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum, quandoque autem propter amorem ipſius cognitionis, quam quis ex inſpectione conſequitur. Et propter hoc Grego.* conſtituit vitam contemplatiuam in charitate Dei, inquantum ſcilicet aliquis ex dilectione Dei inardeſcit ad eius pulchritudinem conſpiciendam. Et quia vnuſquiſque delectatur cum adeptus fuerit id, quod amat, ideo vita contẽplatiua terminatur ad delectationem, quæ eſt in affectu ex qua etiam amor intenditur.

qõ. præced.
1. 2. q. 12. artic. 1.
1. 2. q. 9. artic. 1.
Homil. 14. in Ezech.

G

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ex hoc ipſo quòd veritas eſt finis contemplationis, habet rationem boni appetibilis, & amabilis, & delectantis, & ſecũdum hoc pertinet ad vim appetitiuam.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd ad ipſam viſionem primi principij, ſcilicet Dei, incitat amor ipſius. Vnde Gregor. dicit* ſuper Ezechiel. quod vita contemplatiua calcatis curis omnibus ad videndum faciem ſui creatoris inardeſcit.

Homil. 14. circa med.

AD TERTIVM dicendum, quòd vis appetitiua mouet non ſolum membra corporalia ad exteriores actiones exercendas, ſed etiam intellectum ad exercendam operationem contemplationis, vt dictum eſt.*

In corp. art.

ARTICVLVS II.

Vtrum virtutes morales pertineant ad vitam contemplatiuam.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr ꝙ uirtutes morales pertineant ad vitam contemplatiuã. Dicit enim* Gregor. ſuper Ezechi. quod contemplatiua vita eſt charitatem Dei, & proximi tota mente retinere, ſed oẽs virtutes morales, de quarum actibus dantur præcepta legis, reducuntur ad dilectionem Dei, & proximi, quia plenitudo legis dilectio eſt, vt dicitur ad Rom. 13. ergo videtur ꝙ uirtutes morales pertineant ad uitam contemplatiuã.

I

¶2 Præt. Vita contẽplatiua præcipue ordinatur ad Dei contemplationem. Dicit enim Gregorius ſuper Ezech. ꝙ* calcatis curis omnibus ad uidendam faciem ſui creatoris inardeſcit, ſed ad hoc nullus poteſt peruenire niſi per munditiam quam cauſat uirtus moralis. dicitur enim Matth. 5, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Et ad Heb. 12. Pacẽ ſequimini cũ omnibus & ſanctimoniã ſine qua nemo videbit Deũ. ergo uidetur ꝙ uirtutes morales pertineant ad uitam contemplatiuam.

K

¶3 Præt. Gregorius dicit* ſuper Ezech. quod contemplatiua uita precio-

¶Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ Art. ſecundum.

IN art. 2. eiuſdem q. 180. nota duo Primum eſt, ꝙ virtutes morales dupliciter diſponunt ad vitam cõtẽplatiuam. Vno mõ, reſpiciendo ad ipſam contemplationem, & ſic diſponũt indirectè: hoc eſt, remouendo prohibẽs .ſ. paſſiones & occupationes exteriores, quæ prohibent contẽplari, & ſic intellige corpus artic. Alio mõ, reſpiciendo cãm cõtẽplationis, quæ eſt charitas, vt dictũ eſt. Et ſic directè, diſponunt, & pertinent virtutes morales ad vitã cõtemplatiuam quia directè diſponunt & pertinẽt ad charitatẽ Et ſic intellige reſpõſionem ad primũ. Et hinc potes diuerſa dicta diuerſimode interpretari. Secundum eſt in reſponſione ad tertium, vbi author duas partes pulchritudinis tractãs, primam .ſ. claritatem, ponit formaliter in intellectu, ſecundam autem, ſcilicet proportionem ponit cãliter in eodem.

859
Infr. q. 181. ar. 1. ad 3. & art. 2. cor. & ar. 5. ad 1. & q. 182. art. 3. cor. Et opu. 17. c. 7. ad 7. Et 3. con. ca. 35. final. Et Phyſ. 7. le. 6.

Hom. 14. in Ezech. circa medium.

Homi. 14. à medio.

ſpecioſa eſt in animo, vnde ſignificatur per Rachelem, de qua dicitur Geneſ. 29. quod erat pulchra facie. ſed pulchritudo animi attenditur ſecundum virtutes morales, & præcipue ſecũdum temperantiam, vt Ambroſius dicit in 1.* de offi. ergo videtur quod virtutes morales pertineant ad vitam contemplatiuam.

Lib. 1. ca. 8. & capit. 43. tom. 1.

Sed contra eſt, quod virtutes morales ordinãtur ad exteriores actiones, ſed Gregorius* dicit in 6. moral. quod ad cõtemplatiuam vitam pertinet ab exteriori actione quieſcere. ergo virtutes morales non pertinent ad vitam contemplatiuam.

Lib. 6 ca. 18. circa med.

Respondeo Dicendum, quod ad vitam contemplatiuã poteſt aliquid pertinere dupliciter, vno modo, eſſentialiter, alio modo, diſpoſitiue. Eſſentialiter quidem virtutes morales non pertinent ad vitam contemplatiuam, quia finis contemplatiuæ vitæ eſt conſideratio veritatis. Ad virtutes autem morales, ſcire quidem, quod pertinet ad conſiderationem veritatis, paruam poteſtatem habet, vt Philoſophus dicit *in 2. Ethicorum. Vnde & ipſe in 10.† Ethicorum, virtutes morales dicit pertinere ad felicitatem actiuã, non autem ad contemplatiuam. Diſpoſitiue autem virtutes morales pertinẽt ad vitam contemplatiuam impeditur enim actus contemplationis, in quo eſſentialiter conſiſtit vita contemplatiua, & per vehementiam paſſionum, per quam abſtrahitur intentio animæ ab intelligibilibus ad ſenſibilia, & per tumultus exteriores. Virtutes autem morales impediunt vehementiam paſſionum, & ſedant exteriorum occupationum tumultus, & ideo virtutes morales diſpoſitiue ad vitam contemplatiuam pertinent.

Lib. 2 cap. 2. in pri. & li 10. cap. vlt.
† Lib. 10. ca. 7. & 8. to. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra dictum* eſt, vita contemplatiua habet motiuum ex parte affectus, & ſecundum hoc dilectio Dei & proximi requiritur ad vitam contemplatiuam. Cauſæ autem mouentes non intrant eſſentiam rei, ſed diſponunt & perficiunt rem. Vnde non ſequitur, quod virtutes morales eſſentialiter pertineant ad vitam contemplatiuam.

Art. preced. D. 1189.

Ad secundum dicendum, quòd ſanctimonia, ideſt, munditia, cauſatur ex virtutibus, quæ ſunt circa paſſiones impedientes puritatem rationis. Pax autem cauſatur ex iuſtitia, quæ eſt circa operationes, ſecundum illud Iſa. 32. Opus iuſtitiæ pax, inquantum. ſ. ille, qui ab iniuriis aliorum abſtinet, ſubtrahit litigiorum & tumultuum occaſiones, & ſic virtutes morales diſponunt ad vitam contemplatiuã, inquantum cauſant pacem, & munditiam.

Ad tertium dicendum, quòd pulchritudo ſicut ſupra dictum * eſt, conſiſtit in quadam claritate, & debita proportione. Vtrumque autem horum radicaliter in ratione inuenitur, ad quam pertinet & lumen manifeſtans, & proportionem debitam in aliis ordinare, ideo in vita contemplatiua, quæ conſiſtit in actu rationis, per ſe & eſſentialiter inuenitur pulchritudo. Vnde Sapien. 8. de contemplatione ſapientiæ dicitur. Amator factus ſum formæ illius. In virtutibus autem moralibus inuenitur pulchritudo participatiue, inquantum ſcilicet participant ordinem rationis, & præcipue in temperantia, quæ reprimit concupiſcentias maxime lumen rationis obſcurantes. Et inde eſt, quod virtus caſtitatis maxime reddit hominem aptum ad contemplationem, inquantum delectationes venereæ, maxime deprimunt mentem ad ſenſibilia, vt Augu. dicit* in li. ſoliloquiorum.

Q. 145. ar. 2.

Lib. 1. ca. 10. ante med. tomo 1.

Articulus III.

Vtrum ad vitam contemplatiuã pertineant diuerſi actus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod ad vitã contemplatiuã pertineant diuerſi actus. Richardus enim* de ſancto Victore diſtinguit inter contemplationem, meditationẽ & cogitationem: ſed omnia iſta videntur ad vitam contemplatiuã pertinere. ergo videtur quod vitę cõtemplatiuæ ſint diuerſi actus

¶ 2 Præte. Apoſt. 2. ad Corinth. 3. dicit. Nos vero reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes, transformamur in eandem claritatem ſed hoc pertinet ad vitam contemplatiuam. ergo præter tria prædicta, etiam ſpeculatio ad vitam contemplatiuam pertinet.

¶ 3 Præt. Bernardus dicit in libr. de cõſideratione,* quod prima & maxima contemplatio eſt admiratio maieſtatis, ſed admiratio ſecũdum Damaſc. † ponitur ſpecies timoris. ergo videtur quod plures actus ad vitam contemplatiuã requirantur.

860
5. di. 35. q. 1. artic. 2. Et 4. diſt. 5. q. 4. ar. 1. q. 1. ad 2.
* In li. de cõtemplatione. Cap. 3.
Lib. 5. de Cõſiderat. in fi. illius.
Lib. 2. de Fi. cap. 15.

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ Articulum tertium.

In artic. 3. eiuſdem quæſt. collige diſtincte nouem ad vitam contemplatiuã pertinentia, quæ recitantur in litera, & diſtincte applica ad tria membra progreſſus in contemplatione in corpore articuli poſita, ſcilicet, acceptionem principiorum, deductionem ex principiis acceptis, & contemplationem ipſam. Et ſic diuide ac diſtribue, vt auditio, lectio, & oratio ad acceptionem ſpectent, meditatio vero, ſpeculatio, conſideratio, & cogitatio, ad deductionem, contemplatio demũ cum ſubſequente admiratione, ad ipſam conſummationem contemplationis.

¶ 4 Præterea. Ad vitam contemplatiuam pertinere dicuntur ratio, electio, & meditatio, pertinet etiam ad vitam contemplatiuam auditus, nam de Maria, per quã vita contemplatiua ſignificatur, dicitur Lucę 10. quod ſedens ſecus pedes Domini audiebat verba illius. ergo videtur quod plures actus ad vitam contemplatiuam requirantur.

Sed contra eſt, quòd vita hic dicitur operatio, cui homo principaliter intendit. ergo ſi plures ſunt operationes vitæ contemplatiuę, non erit vna vita contemplatiua, ſed plures.

Respon. Dicendum, quod de vita contemplatiua, nunc loquimur ſecundum quod ad hominem pertinet. Hæc autem differentia eſt inter hominem, & angelum, vt patet per Dionyſ. 7. ca. de diuin. nom.* quod angelus ſimplici apprehenſione veritatem intuetur. Homo autem quodam proceſſu ex multis pertingit ad intuitum ſimplicis veritatis. Sic ergo contemplatiua vita vnum quidem actum habet, in quo finaliter perficitur, ſcilicet contemplationem veritatis, à quo habet vnitatem. Habet autem multos actus, quibus peruenit ad hunc actum finalem, quorum quidam pertinent ad acceptionem principiorum, ex quibus procedit ad contemplationem veritatis, alij autem pertinent ad deductionem principiorum in veritatem eius, cuius cognitio inquiritur. Vltimus autem completiuus actus, eſt ipſa contemplatio veritatis.

Cap. 7. inter princ. & medium.

Ad primum ergo dicendum, quod cogitatio ſecundum Ricardum de ſancto Victore, *videtur pertinere ad multorum inſpectionem, ex quibus aliquis colligere intendit vnam ſimplicem veritatem. Vnde ſub cogitatione comprehendi poſſunt, & perceptiones ſenſuum ad cognoſcendum aliquos effectus, & imaginationes, & diſcurſus rationis circa diuerſa ſigna, vel quæcumque perducentia in cognitionem veritatis latentis. Quamuis ſecundum Auguſtinum. decimo quarto de Trinitat. † cogitatio dici poſſit omnis actualis operatio intellectus. Meditatio vero

Li 1. de contempl. c. 4. circa princi.
Li. 14 ca. 7. a med. tom. 3.

pertinere videtur ad proceſſum rõnis ex principiis aliquibus pertingentibus ad veritatis alicuius contemplationem,& ad idem pertinet conſideratio ſecũdum Bernardum.* Quamuis ſm Philoſophum in 3. de anima, omnis operatio intellectus,conſideratio dicatur: ſed cõtemplatio pertinet ad ipſum ſimplicem intuitum veritatis. Vnde idem Ricard dicit, * quod contemplatio eſt perſpicax,& liber contuitus animi in res perſpiciendas, Meditatio autem eſt intuitus animi in veritatis inquiſitione occupatus. Cogitatio autem eſt animi reſpectus ad euagationem pronus.

Loco citato in argum.3.

Loco citato in argum.1.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſpeculatio, vt gloſſa Aug. *dicit ibidem,dr̃ a ſpeculo,nõ a ſpecula. Videre autem aliquid per ſpeculum,eſt videre cauſam p effectum,in quo eius ſimilitudo relucet,vnde ſpeculatio,ad meditationem reduci videtur.

Eſt Aug. in libro. 15. de Trin. cap.8. tom.3.

AD TERTIVM dicendum, quod admiratio eſt ſpecies timoris conſequens apprehenſionem alicuius rei excedẽtis noſtrã facultatem. Vnde admiratio eſt actus conſequens contemplationem ſublimis veritatis. Dictum eſt.n.quod cõtemplatio in affectu terminaẽ.

Art.1.huius quæſt.

AD QVARTVM dicendum, quod homo ad cognitionem veritatis pertingit dupliciter. Vno modo, per ea quæ ab alio accipit,& ſic quidem quantum ad ea quæ homo a Deo accipit,neceſſaria eſt oratio,ſecundum illud Sapient.7. Inuocaui & venit in me ſpiritus ſapientiæ Quantum vero ad ea quæ accipit ab homine, neceſſarius eſt auditus ſecundum quod accipit ex voce loquentis,& lectio, ſecundum quod accipit ex eo qđ per ſcripturam eſt traditum: Alio modo, neceſſarium eſt quod adhibeat proprium ſtudium,& ſic requiritur meditatio.

Super quæſtionis centeſimæ octuageſimæ Articulum quartum.

IN arti 4. eiuſdem quæſt. hoc ſolum notandum occurrit, ꝙ vita contemplatiua po eſt dupliciter determinari, ſcilicet ſecundum ſe, vel ex parte contemplantis. Secundum ſe quidem tractatur in litera,& conſtituitur in contemplatione Dei principialiter ea ratione, quia contemplatio Dei finis eſt contẽplationis creaturarum ſecundũ ſe. Nam imperfecta naturaliter ordinantur ad perfecta vt ad finem Ex parte vero contemplationis,contemplatiua vita conſiſtit in illorum contemplatione, quibus cõtemplãdis homo ſtudium ſuum principaliter adhibet.Et ideo philoſophi,qui aſtrorum,vel naturalium cõtemplationi,omiſſis omnibus, ſtudebant, contemplatiuæ vitæ participeserant,etiam ſi nihil de Dei contemplatione curaſſent, ad quam tamen multi eorum principaliter tendere videbantur, illi ſcilicet,qui ad rerum cauſas inueſtigandos incũbebant: & hoc pacto vita contemplatiua apud Gentiles diſtinguebatur contra actiuã.

861

Infr.artic.7. cor.& quæſ. 181.artic.4. ad 2. & qõ. 182.artic.1. cor.Et 3.diſ. 35.q.1. arti. 2.q.3.

In libr. 5.de conſid.in fine illius.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum vita contemplatiua ſolũ cõſiſtat in contẽplatione Dei, an etiam in conſideratione cuiuſcumque veritatis.

AD QVARTVM ſic proceditẽ. Videtur quod vita cõtemplatiua non ſolum conſiſtat in contemplatione Dei, ſed etiam conſideratione cuiuſcumque veritatis. Dicitur enim in Pſ. 138.Mirabilia opera tua,& anima mea cognoſcet nimis ſed cognitio diuinorum operum fit per aliquam cõtemplationem veritatis. ergo videtur quod ad vitam contemplatiuam pertineat, nõ ſolum diuinam veritatem,ſed etiam quãlibet aliam contemplari.

¶2 Præt.Bernardus in lib.de conſiderat.*dicit,quod prima contẽplatio eſt admiratio maieſtatis,ſecunda eſt iudiciorũ Dei,tertia eſt beneficiorum ipſius,quarta eſt ꝓmiſſorum.Sed inter hæc quatuor ſolum primum pertinet ad diuinã veritatem,alia vero tria pertinent ad effectus ipſius.ergo vita contẽplatiua non ſolum conſiſtit in cõſideratione diuinæ veritatis, ſed etiam in conſideratione veritatis circa diuinos effectus.

¶3 Præt.Ricardus de ſancto Victore diſtinguit ſex ſpẽs contemplationum,quarum prima eſt ſecundum ſolam imaginationem, dum attendimus res corporales. Secũda aũt eſt in imaginatione ſecundum rõnem,prout ſcilicet ſenſibilium ordinem,& diſpoſitionẽ conſideramus.Tertia eſt in ratione ſecundum imaginationem,qñ ſcilicet per inſpectionem rerũ viſibilium ad inuiſibilia ſubleuantur. Quarta autem eſt in ratione ſecundum rationem, quãdo ſcilicet animus intendit inuiſibilibus, quæ imaginatio nõ nouit.Quinta autem eſt ſupra rationem, quãdo ex diuina reuelatione cognoſcimus ea,quæ humana ratione comprehendi non poſſunt.Sexta autem eſt ſupra rationem, & præter rationem, quando ſcilicet ex diuina illuminatione cognoſcimus ea quæ humanæ rationi repugnare videntur,ſicut ea quæ dicuntur de myſterio Trinitatis.Sed ſolum vltimum videtur ad diuinam veritatem pertinere. ergo contemplatio non ſolum reſpicit diuinam veritatem,ſed etiam eam, quæ in creaturis conſideratur.

¶4 Præt.In vita contẽplatiua quæritur contemplatio veritatis,inquantum eſt perfectio hominis, ſed quælibet veritas eſt perfectio humani intellectus.ergo in qualibet contemplatione veritatis conſiſtit vita contemplatiua.

SED CONTRA eſt,quod Grego.dicit in 6.moral.* quod in contemplatione principium, quod eſt Deus, quæritur.

Li.6.cap.18. in medio.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut iam dictum eſt, ad vitam contemplatiuam pertinet aliquid dupliciter. Vno modo,principaliter,alio modo, ſecundario,vel diſpoſitiue. Principaliter quidem ad vitam contemplatiuam pertinet contemplatio diuinæ veritatis:quia huiuſmodi contemplatio eſt finis totius humanæ vitæ. Vnde Auguſtin.dicit in 1.de Trinita.* quod contemplatio Dei,promittitur nobis actionum omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorũ quæ quidem in futura vita erit perfecta, quando videbimus eum facie ad faciem,vnde & perfectos beatos facit.Nunc autem contemplatio diuinæ veritatis competit nobis imperfecte,videlicet per ſpeculum, & in ænigmate,vnde per eam fit nobis quædam inchoatio beatitudinis,quæ hic incipit vt in futuro continuetur. Vnde & Philoſophus 10.Ethicor.*in contemplatione optimi intelligibilis ponit vltimam felicitatem hominis.Sed quia per diuinos effectus in Dei contemplationem manuducimur ſecundum illud ad Rom. 1. Inuiſibilia Dei per ea quę facta ſunt,intellecta conſpiciuntur:inde eſt quod etiam contemplatio diuinorum effectuum ſecundario ad vitam contemplatiuam pertinet, prout ſcilicet ex hoc manuducitur homo in Dei cognitionem.Vnde Auguſt.dicit in libro de vera religio.*quod in creaturarum conſideratione non vana & peritura curioſitas eſt exercenda,ſed gradus ad immortalia & ſemper manentia faciendus. Sic ergo ex præmiſſis patet, quod ordine quodam quatuor ad vitam contemplatiuam pertinent. Primo quidem virtutes morales,ſecundo autem alii actus præter contemplationem,tertio vero contemplatio diuinorum effectuum,quartum vero cõtemplatiuum eſt ipſa contemplatio diuinæ veritatis.

Art.2.huius quæſt.

Libro.1.1.de Trin.cap.8. circa medi. tom.3.

Li.10.c.6.7. & 8.tom.5.

Ca 29.parũ poſt princ.tomo 1.

Ar.1.2. & 3.

AD PRIMVM ergo dicendum,quod Dauid cognitionem operum Dei quærebat,vt ex hoc manuduceretur in Deum.Vnde alibi dicit.Pſal.n.142. Meditatus ſum in omnibus operibus tuis,& in factis manuũ tuarum meditabar,expandi manus meas ad te.

Ad

Digitized by Google

Ad ſecundum dicendum, quod ex conſideratione diuinorum iudiciorum manuducitur homo in contemplationem diuinæ iuſtitiæ. Ex conſideratione autem diuinorum beneficiorum, & promiſſorum manuducitur homo in cognitionem diuinæ miſericordiæ, ſeu bonitatis, quaſi per effectus exhibitos vel exhibendos.

Ad tertium dicendum, quod per illa, ſex deſignantur gradus, quibus per creaturas in Dei contemplationem aſcenditur. Nam in primo gradu ponitur perceptio ipſorum ſenſibilium. In ſecundo vero gradu ponitur progreſſus a ſenſibilibus ad intelligibilia. In tertio vero gradu ponitur diiudicatio ſenſibilium ſecundum intelligibilia. In quarto vero gradu ponitur abſoluta conſideratio intelligibilium, in quæ per ſenſibilia peruenitur. In quinto vero gradu ponitur contemplatio intelligibilium, quę per ſenſibilia inueniri non poſſunt, ſed per rationem capi poſſunt. In ſexto gradu ponitur conſideratio intelligibilium, quæ ratio nec inuenire, nec capere poteſt, quæ ſcilicet pertinent ad ſublimem contemplationem diuinæ veritatis, in qua finaliter contemplatio perficitur.

Ad quartum dicendum, quod vltima perfectio intellectus eſt veritas diuina, aliæ autem veritates perficiunt intellectum in ordine ad veritatem diuinam.

¶ Super quæſtionis centeſimæoctuageſimæ Articulum quartum.

IN arti. 5. p eiuſdem q. aduerte circa titulum, quod non eſt hic quæſtio de diuina omnipotentia, cum dicitur, An poſſit vita contemplatiua pertingere ad diuinam viſionem &c. Sed ly poſſit, denotat potentiã ordinariã ſecundum indictum naturæ modum. Et ſimiliter in reſpõſione ad primum, cũ Dionyſius dicit, Si aliquis videns Deũ, intellexit qđ vidit, non ipſum vidit, intelligitur de cõi vſu ſcripturæ, quo multi dicuntur vidiſſe Deũ ſiue imaginarie, ſiue intellectualiter. Et hæc dico propter Moyſem, & Paulum.

862
1.q.12. arti. 11. Et 1.2.q. 93. arti.2. Et 3. diſt. 35 q. 2. art.2. Et 4. diſt. 49. q. 2. artic.7. Et cont.ca. 47. Et veri q.10. articu.11. Et quol.1.ar.1.

Li.6.cap.27. circa finem.

Articulus V.

Vtrum vita contemplatiua ſecundum ſtatum huius vitæ poſſit pertingere ad viſionem diuinæ eſſentiæ.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd vita contemplatiua ſecundum ſtatum huius vitæ poſſit pertingere ad viſionem diuinæ eſſentiæ, quia vt habetur Geneſis. 32. Iacob dixit, Vidi Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea, ſed viſio faciei Dei eſt viſio diuinæ eſſentiæ. ergo videtur quòd aliquis per contemplationem in præſenti vita poſſit ſe extendere ad videndum Deum per eſſentiam.

¶ 2 Præterea. Gregorius dicit in 6. moral.* quod viri contemplatiui ad ſemetipſos introrſus redeunt in eo quod ſpiritualia rimantur, & nequaquam ſecum rerum corporalium vmbras trahunt, vel fortaſſe tractas manu diſcretionis abigunt. Sed incircunſcriptum lumen videre cupientes cunctas circunſcriptionis ſuæ imagines deprimunt, & in eo quod ſuper ſe contingere appetunt, vincunt quod ſunt. ſed homo non impeditur a viſione diuinæ eſſentiæ, quæ eſt lumen incircunſcriptum niſi p hoc, quòd neceſſe habet intendere corporalibus phantaſmatibus. ergo videtur quod contemplatio præſentis vitæ poteſt ſe extendere ad videndum incircunſcriptum lumen per eſſentiam.

Li.2.cap.35. à medio.

¶ 3 Pręt. Grego. in 2. de Dialog. dicit.* Animæ videnti creatorem anguſta eſt omnis creatura. Vir ergo Dei, ſcilicet beatus Bendictus, qui intra globum igneum angelos quoque ad cælos redeuntes videbat, hoc procul dubio cernere non niſi in Dei lumine poterat, ſed beatus Benedictus adhuc præſenti vita viuebat. ergo contemplatio præſentis vitæ poteſt ſe extendere ad videndam Dei eſſentiam.

Sed contra eſt, quod Gregorius dicit ſuper Ezehiel.* Quamdiu in hac mortali carne viuitur, nullus ita in contemplationis virtute proficit, vt in ipſo incircunſcripti luminis radio mentis oculos infigat. — Homi.18. inter medium & finem.

Respondeo Dicendum, quod ſicut Auguſtinus dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam * Nemo d videns Deum, viuit iſta vita, quâ mortaliter viuitur in iſtis ſenſibus corporis. Sed niſi ab hac vita quiſque quodammodo moriatur ſiue omnino exiens de corpore, ſiue alienatus a carnalibus ſenſibus, in illam non ſubuehitur viſionem, quæ ſupra diligentius pertractata ſunt,* vbi dictum eſt de raptu, & in primo, vbi actum eſt de Dei viſione.* Sic ergo dicendum eſt, quod in hac vita poteſt eſſe aliquis dupliciter. Vno modo, ſecundum actum, inquantum ſcilicet actualiter vtitur ſenſibus corporis. Et ſic nullo modo contemplatio præſentis vitæ poteſt pertingere ad videndum Dei eſſentiam. Alio modo, poteſt eſſe aliquis in hac vita potentialiter, & non ſecundum actum, inquantum anima eius eſt corpori mortali coniuncta, vt forma; ita tamẽ vt non vtatur corporis ſenſibus, aut etiam imaginatione, ſicut accidit in raptu, & ſic poteſt contẽplatio huius vitæ pertingere ad viſionem diuinæ eſſentiæ. Vnde ſupremus gradus contemplationis præſentis vitæ eſt, qualem habuit Paulus in raptu, ſecundum quem fuit medio modo ſe habens inter ſtatum pręſentis vitæ, & futuræ.

Lib.12. c.27. circa finem, tomo 3. D. 481.

Q.175. ar.4. & 5. p.p.q.12. art.11. D. 10.

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut Dionyſius * in Epiſtola ad Caium monachum dicit. Si aliquis videns Deum, intellexit quod vidit, non ipſum vidit, ſed aliquid eorum quæ ſunt eius. Et Grego. dicit ſuper Ezech.* quod nequaquam omnipotens Deus iam in ſua claritate conſpicitur, ſed quiddam ſub illa ſpeculatur anima, vnde recte proficiat, & poſt ad viſionis eius gloriam pertingat. Per hoc ergo quod Iacob dixit. Vidi Deum facie ad faciem, non eſt intelligendum, quod Dei eſſentiam viderit, ſed quod formam, ſcilicet imaginariam vidit, in qua Deus locutus eſt ei: vel quia per faciem quemlibet cognoſcimus cognitionem Dei faciem eius vocauit, ſicut glo. Grego. ibidem dicit.*

In epiſt. quę incipit, Tenebræ, in fine. Illius, & Homi. 2. inter mediũ & finem.

Glo. ordinaria ſup hũc locum ex Gregor. D.190.

Ad secundum dicendum, quod contemplatio humana ſecundum ſtatum præſentis vitæ, non poteſt eſſe abſque phantaſmatibus, quia connaturale d eſt homini, vt ſpecies intelligibiles in phantaſmatibus videat, ſicut Philoſophus dicit in 3. de anima. Tamen intellectualis cognitio non ſiſtit in ipſis phantaſmatibus, ſed in eis contemplatur puritatem intelligibilis veritatis, & hoc non ſolum in cognitione naturali, ſed etiam in eis, quæ per reuelationem cognoſcimus. Dicit enim Dionyſ. 2. cap. cæleſt. hierarch.* quod angelorum hierarchias manifeſtat nobis diuina claritas in quibuſdam ſymbolis figuratis, in cuius virtute reſtituimur in ſimplum radium, ideſt, in ſimplicem cognitionem intelligibilis veritatis. Et ſic intelligendum eſt quod Gregorius* dicit, quod contemplantes corporalium rerum vmbras non ſecum trahunt, quia videlicet in eis non ſiſtit eorum contemplatio, ſed potius in conſideratione intelligibilis veritatis.

Ex ca.2. cœleſt. hierarc. a medio colligitur.

Loco citato in argu. 2.

Ad tertium dicendum, quod ex verbis Gregor. nõ datur intelligi, quod beatus Benedictus Deum in illa viſione per eſſentiam viderit, ſed vult oſtendere quod quia videnti Creatorem anguſta eſt omnis creatura, conſequens eſt, quod per illuſtrationem diuini luminis de facili poſſint quæcumque videri, unde ſubdit. Quantumlibet enim parum de luce creatoris aſpexerit, breue ei fuit omne quod creatum eſt.

¶ Super queſtionis centeſime octuageſime Articulum ſextum.

IN articulo ſexto eiuſdem quæſtionis circa diſtinctionem

863 motuum contemplationis per circularē, rectum, & obliquum aduerte primo, φ quia hæc diſtinctio cōis ē angelis & hominib. & rurſus comprehenſoribus & viatoribus, ideo non poteſt vnico exēplo quodlibet membrum declarari. Sed ex litera facile commune quid colligi poteſt, vt mot* circularis ſit ipſa ſimplex Dei contemplatio. Rectus vero in nobis quidem diſcurſus naturalis in angelis vero illuminatio, qua ſuperiores illuminant inferiores qu ſi naturaliter. Obliquus aūt diuinis vtitur et principijs, & diſcurſu in nobis, vel illuminatione in angelis ut actu, ſeu effectu, vt ſic ſit compoſitus ex recto & circulari. Et ſcias φ iſte ſermo eſt parabolicus ad ſimilitudinem motus circularis, qui proprius eſt cœlo, & motus recti, a medio, vel ad medium, qui proprius ē elementis, & motus obliqui, quem experimur continue in agitatione uentorum, & proprius eſt miſtis. Vnde nō oportet omnimodam ſimilitudinem in metaphora hac quærere, ſed ſat ē intelligere quod dr̄.

Sup. q. 179. ar. 1. ad 3. Et ver. q. 8. art. 15. ad 3. & q. 10. arti. 8. ad 10. Et Dion. 4. lect. 7. cor. 21. Et opu. 20. li. 3. ca. 2. & 3.

*Cap. 4. par. 1. a medio.

Ca. 4. de di. nom. par. 1. paulo a medio.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad ſecūdum, dubiū occurrit circa illa uerba, φ angeli, inde ſinenter abſque principio, & fine intuentur Deū. Nam cum angeli nō fuerint creati ab æterno, nec etiam fuerint beati ab æterno, conſtat quod non abſq; principio cœperint videre Deum.

Lib. 2. cap. 5.

¶ Ad hoc dr̄, φ viſio beata, de qua eſt ſermo, qua angeli vidēt Deum, poteſt iudicari, ſeu conſiderari dupliciter. Vno modo, ſecundum ſe, hoc eſt, ſecundum rationē ſui ordinis, & ſuæ ꝓpriæ menſuræ. Alio modo ex parte uidentis. Et ſi cōſideret ſ̄m ſe, ſic cum conſtet, φ eſt diuini ordinis, & ꝓpria eius menſura eſt non tempus quodcumq; nec æuum, ſed æternitas, participata tamē, vt in quæſtione 10. primi libri huius operis patet: & æternitati participatæ accidat habere principiū durationis (pōt namq; coæterna eſſe æternitati per eſſentiam vt patet ſi Deus creaſſet vnum angelum beatum ab æterno) ideo viſio beata angeli vere ſecundum ſe dicitur abſque principio & fine, qm̄, vt dictum eſt, accidit ſibi habere principium ex parte videntis, quod eſt ſ̄m membrum, quod eſt conſiderare viſionem beatam ſecundo modo. Sic.n. conſiderata principium habet durationis. Sicut ſi diceremus, φ motus circularis caret principio & fine ſecundum ſe. Per accidens tamē, ſi quandoque inchoatur, diceretur habere principium.

Loco citato in argum. 1.

*Q. 179. ar. 1. ad 3.

Lib. 3. textu 28. tomo 2.

Libr. 8. text. 55. & 57. tomo 2.

¶ In eadem reſponſione circa motum circularem animæ noſtræ, nota progreſſū literæ eſſe talem, ut primo anima aciem intellectionis a compoſitis ad ſimplicia reducat, hoc eſt, a ſenſibilibus quæ conſtat eſſe compoſita ad ſeipſam intus contemplandam, quæ eſt ſimplex, pueniat. Et hic eſt primus gradus. Deinde a ſeipſa aſcendat diſcurrendo ad contemplationē quidditatis ſimplicis, ita quod hoc fiet in termino diſcurſus abſq; diſcurſu aliquo, tanquam ſi contemplet vnam ſubſtantiam ſeparatam. Et hic modus videtur eſſe progreſſus ille, quem poſuit Auempace in aſcenſu ad ſubſtantias ſeparatas expoliādo quidditatem a quidditate. Et in hac ſpeculatione non eſt error, ſed aut totū, aut nihil attingitur, vt dicitur in nono metaphyſ. Et quoniam in

D. 146.

ARTICVLVS VI.

Vtrum operatio cōtemplationis conuenienter diſtinguatur per tres motus, circularem, rectum, & obliquum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Vr̄ φ incōuenienter operatio cōtēplationis diſtinguitur ꝑ tres motus, circularem, rectū, & obliquū. 4. c. de Diui. nom.* Contemplatio.n. tantum ad quietem pertinet, ſ̄m illud Sapient. 8. Intrans in domū meam, conquieſcā cū illa, ſed motus quieti opponitur. nō ergo operationes cōtēplatiuæ vitæ ꝑ motus deſignari debēt.

¶ 2 Præt. Actio contēplatiuæ vitæ ad intellectū pertinet, ſecundū quem hō cum angelis cōuenit, ſed in angelis aliter aſſignat Dion. † hos motus, quam in anima. Dicit enim motum circularē angeli eſſe ſecundū illuminationes pulchri & boni. Motum autem circularem animæ ſ̄m plura determinat, quorum primum eſt introitus animæ ab exterioribus ad ſeipſam. Secundum eſt quędam cōuolutio virtutum ipſius, per quem anima liberatur ab errore, & ab exteriori occupatione. Tertium autē eſt vnio ad ea quæ ſupra ſe ſunt. Similiter ēt differēter deſcribit motū rectum vtriuſque. Nam rectum motū angeli dicit eſſe, ſecundum quod ꝓcedit ad ſubiectorum prouidētiā, motum aūt rectum aīæ ponit in duobus. Primo quidem in hoc, φ progreditur ad ea quæ ſunt circa ipſam. Secūdo aūt in hoc, φ ab exterioribus ad ſimplices cōtēplationes eleuetur. Sed & motū obliquū diuerſimode in vtriſque determinat. Nā obliquū motum in angelis aſſignat in hoc, quod prouidēdo minus habentibus manent in identitate circa Deū. Obliquum autem motū aīæ aſſignat ex eo, φ anima illuminatur diuinis cogitationibus rationabiliter & diffuſe. Non ergo uidentur conuenienter aſſignari operationes contemplationis per motus prædictos.

¶ 3 Præt. Ricardus de ſancto Victore in libro de contemp.* ponit multas alias differentias motuum ad ſimilitudinem uolatilium cęli, quorum quædā nunc ad altiora ſe extollūt, nunc aūt in inferiora demerguntur, & hoc ſæpius repetere videnī. Alia vero dextrorſum, vel ſiniſtrorſum diuertunt multoties. Quædā vero mouentur in anteriora, vel poſteriora frequenter. Alia vero quaſi in gyrum vertuntur ſ̄m latiores, vel contractiores circuitus. Quædam vero quaſi immobiliter ſuſpēſæ in vno loco manent. ergo videtur quod non ſunt ſolum tres motus cōtemplationis.

IN CONTRARIVM eſt authoritas Dionyſij.*

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut dictum eſt ſupra,* operatio intellectus, in qua contēplatio eſſentialiter conſiſtit, motus dicitur, ſecundum quod motus eſt actus perfecti, vt Philoſophus dicit in 3. de anima.* Quia vero per

G ſenſibilia in cognitionem intelligibilium deuenimus, operationes autem ſenſibiles ſine motu non fiunt, inde eſt quod etiam operationes intelligibiles quaſi motus quidam deſcribuntur, & ſecundū ſimilitudinem diuerſorum motuum earum differentia aſſignatur. In motibus autem corporalibus perfectiores & primi ſunt locales, vt probatur in 8. Phyſico.* & ideo ſub eorum ſimilitudine potiſſimæ operationes intelligibiles deſcribuntur, quorum quidem ſunt tres differentiæ. Nam quidā

H eſt circularis, ſecundum quem aliquid mouetur vniformiter circa idem centrum. Alius autem eſt rectus, ſecundum quem aliquid ꝓcedit ab vno in aliud. Tertius autem eſt obliquus, quaſi compoſitus ex vtroque, & ideo in operationibus intelligibilibus id quod ſimpliciter habet vniformitatem, attribuitur motui circulari. Operatio autem intelligibilis, ſecundum quam proceditur de vno in aliud, attribuitur motui recto. Operatio autem intelligibilis ha-

I bens aliquid vniformitatis ſimul cum proceſſu ad diuerſa attribuitur motui obliquo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd motus corporales exteriores opponuntur quieti contemplationis, quæ intelligitur eſſe ab exterioribus occupationibus, ſed motus intelligibilium operationum ad ipſam quietem contēplationis pertinent.

AD SECVNDVM dicēdum, φ hō conuenit in intellectu cum an-

K gelis in genere, ſed vis intellectiua eſt multo altior in angelo, quā in hoīe, & ideo alio modo oportet hos motus in hoībus, & in angelis aſſignare, ſecundum quod diuerſimode ſe habent ad vniformitatē. Intellectus.n. angeli habet cognitionem vniformem ſecundū duo. Primo quidē, quia nō acquirit intelligibilem ueritatē ex varietate. rerū cōpoſitarum. Secundo, quia nō intelligit veritatem intelligibilem diſcurſiue, ſed ſimplici intuitu. Intellectus vero animæ ſ̄ſenſis

in hoc gradu, quantum ad propoſitum ſpectat, principaliter conſideratur excluſio diſcurſus, ideo author exemplariter declarauit hunc gradum in cognitione complexa primorum principiorum, in qua eſt clara euidẽtia ſine diſcurſu. Poſt hos autem duos gradus, tertius ponitur, in quo ipſa contẽplatio diuinæ veritatis, conſiſtit ſecundum aſſimilationem ad viſionem, qua angeli vident Deum.

Loco citato in argum. ¶ Sed ſtatim accidit hic dubium, quo pacto tertius hic grad⁹ attribuatur vitæ contemplatiuæ hominis in vita, cum non poſſimus vltra aſcendere, quam ſecũdus gradus donet. Conſtat enim quod ſummum in cõtemplatione noſtra gradum obtinet, cum anima expoliando quidditatem a quidditate ad ſimplicẽ quidditatem intuendam peruenit. Quãuis nec per hoc pertingere poſſit ad quidditatiue intelligẽdum aliquã ſubſtantialem ſeparatam, vt diffuſe habes in 3. contra Gen. cap. 45.

¶ Ad hoc dicitur, quod doctrina iſta theologica eſt, nec ſiſtit in puris naturalibus, ſed de natura noſtra vt perficitur gratia diuinæ illuminationis, tractat. Et propterea licet naturaliter non poſſimus contemplãdo ſupra ſecundum gradum aſcendere, ſecundum tamen diuini luminis participationem altius mens humana conſcendit, non ſine phantaſmatibus tamen. Et ſic motus circularis, hoc eſt, vniformis Dei cõtemplatio, cum contemplatione noſtra ſaluatur. Poteſt & aliter dici, quòd ſecundus gradus differt a tertio in hoc, quòd obiectum ſecundi eſt quodcũque ſimplex intelligibile, ad quod intuendum figitur ſine diſcurſu aliquo: obiectum autem tertij eſt non quodcumque ſimplex intelligibile, ſed ſolus Deus. Naturalis autem progreſſus eſt aſcendere a quocũque intelligibili ſimplici ad Deũ ipſum. Et ſic tertius gradus ponit ſuperior ſecũdo, ſicut hũs obiectũ determinatũ ſimpliciſſimum &c. reſpectu habẽtis obiectum indeterminate. Et hęc reſponſio ſubtilior, & magis conſona literæ videtur, quoniam in ſecundo gradu indeterminate ponitur obiectum, in tertio vero determinate. Oportet tñ huiuſmodi contemplationem Dei Diuina illuminatione fulciri, alioquin ſimilitudinis angelicæ viſionis expers eſſet.

b[i]libus rebus accipit intelligibilẽ veritatẽ, & cũ quodã diſcurſu rõnis ipſius eam intelligit. Et id.o Dionyſius* motum circularẽ in angelis aſſignat, inquãtũ vniformiter & indeclinẽter abſq; principio & fine intuentur Deũ, ſicut motus circularis carẽs principio & fine vniformiter eſt circa idem cẽtrũ. In anima vero antequã ad iſtã vniformitatẽ perueniatur, exigitur, qđ duplex eius difformitas amoueatur. Primo quidẽ illa quę eſt ex diuerſitate exteriorũ rerũ, prout ſcilicet relinquit exteriora, & hoc eſt, quod primo ponit ĩ motu circulari animę introitũ ipſius ab exterioribus ad ſeipſam. Secundo aũt oportet quod remoueatur ſecunda difformitas, quæ eſt per diſcurſum rationis. Et hoc idẽ cõtingit ſecũdũ quod oẽs operationes animæ reducuntur ad ſimplicẽ cõtẽplationẽ intelligibilis veritatis. Et hoc eſt quod ſecundo dicit, quod neceſſaria eſt vniformis conuolutio intellectualiũ virtutũ ipſius, vt ſcilicet ceſſante diſcurſu figatur eius intuitus in cõtẽplatione vnius ſimplicis veritatis. Et in hac operatione animæ nõ eſt error, ſicut patet quod circa intellectũ primorũ principiorũ non errat, quæ ſimplici intuitu cognoſcimus. Et tunc illis duob. præmiſſis, tertio ponit vniformitas conformis angelis, ſecũdum quod pretermiſſis omnibus, in ſola Dei contemplatione perſiſtit. Et hoc eſt quod dicit, Deinde ſic vniformis facta vnite, i. conformiter unitis uirtutibus, ad pulchrũ & bonũ manuducitur. Motus autem rectus in angelis accipi nõ poteſt ſecundum id, quod in conſiderãdo procedat ab vno in aliud, ſed ſolũ ſcḋm ordinem ſuæ prouidentię, ſecũdum. ſ. quod angelus ſuperior inferiores illuminat per medios. Et hoc eſt qđ dicit, quod in directũ mouentur angeli quando procedunt ad ſubiectorũ prouidẽtiã recta omnia tranſeuntes, id eſt, ſecũdum ea quæ ſecundum rectũ ordinem diſponuntur. Sed rectũ motum ponit in anima ſecũdũ hoc, quod ab exterioribus ſenſibilibus procedit ad intelligibiliũ cognitionem. Obliquum autem motũ ponit in angelo cõpoſitũ ex recto & circulari, inquantũ ſcḋm contẽplationem Dei inferioribus prouidet. In anima aũt ponit motũ obliquum ſimiliter ex recto & circulari compoſitũ, prout illuminationibus diuinis ratiocinãdo utitur.

Ad tertium dicendum, quòd illæ diuerſitates motuum, quæ accipiuntur ſecundum differentiã eius quod eſt ſurſum & deorſum, dextrorſum & ſiniſtrorſum, ante & retro, & ſecundum diuerſos circuitus, omnes continẽtur ſub motu recto, vel obliquo, nam per omnes deſignatur diſcurſus rationis. Quod quidem ſi ſit a genere ad ſpẽm, vel à toto ad partem, erit, vt ipſe exponit,* ſecundum ſurſum & deorſum. Si uero ſit ab vno oppoſitorum in aliud, erit ſcḋm dextrorſum & ſiniſtrorſum. Si uero ſit à cauſis in effectus, erit ante & retro. Si vero ſit ſecundũ accidentia quæ circũſtãt rẽ propinquam, vel remotam, erit circuitus. Diſcurſus aũt rationis, quando eſt a ſenſibilibus ad intelligibilia ſecundũ ordinẽ naturalis rõnis, pertinet ad motũ rectũ. Qñ autem eſt ſecundum illuminationes diuinas, pertinet ad motũ obliquũ, ut ex dictis patet.* Sola autẽ immobilitas quam ponit, pertinet ad motum circularẽ. Vnde patet quod Dion.* multo ſufficientius, & ſubtilius motũ contemplationis deſcribit.

Articulus VII.

Vtrum contemplatio delectationem habeat.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vr quod cõtemplatio delectationẽ nõ habeat. Delectatio.n. ad vim appetitiuam pertinet, ſed contemplatio principaliter conſiſtit in intellectu. ergo videtur quod delectatio non pertineat ad contemplationem.

¶ 2 Præterea. Omnis cõtentio &

¶ In eodem articulo, in reſponſione ad tertium & ſecundum ſimul, dubium occurrit circa ſufficientiam horum motuum contemplationis, quoniam prætermiſſus videtur motus, quo anima a magis intelligibili ad minus intelligibilia, ſeu ſenſibilia contemplando procedit, & tamen conſtat quod huiuſmodi contemplatio recta eſt, & forte frequentior. Quod autẽ ſic prætermiſſus motus ille, patet ex eo, quòd nec eſt motus obliquus, quia nihil eſt hic diuinæ informitatis, nec circularis vt patet, nec rectus, quia rectus eſt a ſenſibilibus ad intelligibilia.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia imperfecta in aliqua ſpecie, ſeu genere reducuntur ad perfectum illius, ideo motus iſte tam quam imperfectus in genere motus recti, reducitur ad motum rectum, & non eſt prætermiſſus, ſed ſub recto comprehenſus reductiue. Motus enim rectus principaliter conſiſtit in aſcenſu a ſenſibilibus ad intelligibilia, qui proprie motus eſt ad perfectionem. Secundario autem ad eum ſpectat regredi, quòd minoris perfectionis videtur, vt ſic, vt in calce literę patet, cũ contemplatio diſcurſiua cõmunis ſit motui obliquo, & recto. Sed in obliquo habet pro ratione & principio diuinam illuminationem, in recto autem ſoli rationi naturali innititur.

Loco citato in arg. 1.

In ſol. ad 2.

Locis in argum. 1. & 2. citatis.

¶ *Super quęſtionis centeſimę octogeſimę Articulum ſeptimum.*

864

IN articu. 7. eiuſdem quæſtio. in corpore articuli aduerte, qđ cum dicitur, quod delectatio contemplationis excedit omnem humanam delectationem, intelligitur non ſolum ſecundum ſe, ſed etiã quo ad nos, ex parte animæ habentis habitũ contemplatiuæ charitatis. Et ſignum eius eſt, quod talis tolerat quæcunque cõtraria delectationibus corporalibus & ſenſibilibus, potius quam amittat contemplatiuam delectationem. Videmus enim tales preferre contemplationem delectationibus tam venereorum, quam cibi & potus, & reliquorũ bonorum mundi, puta, gloriæ, dignitatum &c. Quod ex eorũ affectu proculdubio procedit.

1.2.q.3.art.5.cor. Et 4. diſt. 15.q.4.ar.2.q.2 ad 1. Et Boetio de hebdom. princ.

¶ In reſpõſione ad primum eiuſdẽ articuli, circa illa verba, Et

hæc eſt vltima perfectio uitæ contemplatiuæ, vt ſcilicet, non ſolum diuina veritas videatur, ſed etiam vt ametur, grandis ſcrupulus occurret de fruitione, ſeu felicitate æterna contra authorem, quod conſiſtet in actu amandi, niſi articulo ſecundo huiuſmet quæſtio. ad primum, determinaſſet quod amor pertinet ad extrinſecam perfectionem vitæ contemplatiuæ. Et propterea cum hic dicitur, quod eſt vltima perfectio, intelligendum eſt de perfectione extrinſeca. Quæſtio autem de felicitate in quo conſiſtat, eſt de perfectione eſſentiali. Et ſic omnia conſonant.

Homil. 14. inter mediũ, & finem.

Lib. 10. ca. 4. tom. 5.

¶ In reſponſione ad quartum eiuſdem articuli circa claudicationem Iacob, hoc eſt, defectum temporalem annexum vitę contemplatiuæ, aduerte quod dupliciter referri poteſt ad contemplationem temporalis defectus. Primo, vt conſequenter ex ipſa contemplatione, quia ſcilicet dum inhærens eſt contemplationi diuinę, deficit ab amore temporalium. Secundo, vt augens amorem contemplationis, quia debilitato temporalium amore, magis in ardeſcit amor ſpiritualium. Qui enim temporalibus non confidit, ſpiritualibus neceſſe eſt innitatur, ſicut claudicans vno pede, innititur alteri ſano. Et hanc ſecundam relationem tractat hic ex Gregor. author.

Homil. 14. a medio.

omne certamen impedit delectationem, ſed in contemplatione eſt contentio, & certamen. dicit enim Greg. ſuper Ezechie.* quod anima cum contemplari Deũ nititur, velut ĩ quodã certamine poſita, modo quaſi exuperat, quia intelligendo & ſentiẽdo de incircũſcripto lumine aliquid deguſtat, modo ſuccumbit, quia deguſtando iterum deficit. ergo vita contẽplatiua non habet delectationem.

¶ 3 Præt. Delectatio ſequitur operationem perfectã, vt dicitur 10. Ethic.* ſed contemplatio vitæ eſt imperfecta, ſ'm illud 1. ad Corint. 13. Videmus nunc per ſpeculum ĩ ænigmate. ergo videtur quod vita contemplatiua delectationem nõ habeat.

¶ 4 Præt. Læſio corporalis delectationẽ impedit, ſed contẽplatio inducit læſionem corporalem. vnde Gen. 3. dicitur, quod Iacob. poſt quam dixerat, Vidi Dominum facie ad faciẽ, claudicabat pede, eo quod tetigerit neruum femoris eius, & obſtupuerit. ergo videtur quod in vita contẽplatiua non ſit delectatio.

SED CONTRA eſt, quod de cõtemplatione ſapientię dicitur Sap. 8. Non habet amaritudinẽ conuerſatio illius, nec tædium conuictus eius, ſed lætitiam & gaudium. Et Greg. dicit ſuper Ezechiel.* quod contemplatiua vita amabilis valde dulcedo eſt.

RESPON. Dicẽdũ, quod aliqua cõtemplatio poteſt eſſe delectabilis dupliciter. Vno mõ, rõne ipſius operationis, quia vnicuiq; delectabilis eſt operatio ſibi conueniens ſecundum propriam naturam, vel habitum. Contemplatio autem veritatis, competit homini ſecundum ſuam naturam, prout eſt animal rationale. ex quo cõtingit, quod omnes homines natura ſcire deſiderant. & per conſequens in cognitione veritatis delectãtur. Et adhuc magis fit hoc delectabile hñti habitũ ſapientiæ, & ſcientię ex quo accidit quod ſine difficultate aliquis contemplatur. Alio modo, contemplatio redditur delectabilis ex parte obiecti, inquantum ſcilicet aliquis rem amatam contemplatur. Sicut etiã accidit in viſiõe corporali, quæ delectabilis redditur, non ſolum ex eo quod ipſum videre eſt dellectabile, ſed etiam ex eo quod videt quis perſonam amatam. Quia ergo vita contemplatiua præcipue conſiſtit in contemplatione Dei, ad quam mouet charitas, vt dictum eſt,* inde eſt quod in vita contemplatiua non ſolum eſt delectatio ratione ipſius contemplationis, ſed etiam ratione ipſius diuini amoris. Et quantum ad vtrumque eius delectatio omnem delectationem humanam excedit. Nam & delectatio ſpiritualis potior eſt quam carnalis, vt ſupra habitum eſt* cum de paſſionibus ageretur, & ipſe amor quo ex charitate Deus diligitur, omnem amorem excedit. Vnde & in Pſalm. 33. dicitur. Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.

Art. 1. huius q. & art. 4.

1.2. q. 31. articu. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod vita & contemplatiua, licet eſſentialiter conſiſtat in intellectu, principium tamen habet in affectu, inquantum videlicet aliquis ex charitate ad Dei contemplationem incitatur. Et quia finis reſpondet principio, inde eſt quod etiam terminus & finis contemplatiuæ vitæ habetur in affectu, dum ſcilicet aliquis in viſione rei amatæ delectatur, & ipſa delectatio rei viſę amplius excitat amorem. Vnde Gregor. dicit ſuper Ezechiel.* quòd cum quis, ipſum quem amat viderit, in amore ipſius amplius igneſcit. Et hæc eſt vltima perfectio contemplatiuæ uitæ, vt ſcilicet non ſolum diuina veritas videatur, ſed etiam ut ametur. D. 1159.

Homil. 14. a medio.

AD SECVNDVM Dicendum, quod contentio vel certamen quod prouenit ex contrarietate exterioris rei, impedit illius rei delectationem. Non enim aliquis delectatur in re, contra quam pugnat, ſed in re pro qua quis pugnat, cum eam homo adeptus fuerit, cæteris paribus magis in ea delectatur. Sicut Auguſtinus dicit in octauo confeſſ.* quod quanto fuit maius periculum in prælio, tanto maius eſt gaudium in triumpho. Non eſt autem in contemplatione contentio & certamen ex contrarietate veritatis quam contemplamur, ſed ex defectu noſtri intellectus, & ex corruptibili corpore, quod nos ad inferiora retrahit, ſecundum illud Sapien. nono. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Et inde eſt, quod quando homo pertingit ad contemplationem veritatis, ardentius eam amat, ſed magis odit proprium defectum, & grauitatem corruptibilis corporis, vt dicat cum Apoſtolo. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Vnde & Gregor. dicit ſuper Ezechiel.* Cum Deus iam per deſiderium & intellectum cognoſcitur, omnem voluptatem carnis areſacit.

Lib. 8. cap. 4. ante mediũ, tom. 1.

Homil. 14. aliquantulum a medio.

AD TERTIVM dicendum, quòd contemplatio Dei, in hac vita imperfecta eſt reſpectu contemplationis patriæ, & ſimiliter delectatio contemplationis viæ eſt imperfecta reſpectu delectationis contemplationis patriæ, de qua dicitur in Pſalm. 35. De torrente voluptatis tuæ potabis eos. Sed contemplatio diuinorum, quæ habetur in via, etſi ſit imperfecta, tamen eſt delectabilior omni alia contemplatione quantumcumque perfecta, propter excellentiam rei contemplatę. Vnde Philoſoph. dicit in primo de partibus animalium. Accidit circa illas honorabiles exiſtentes & diuinas ſubſtantias, minores nobis exiſtere theorias, ſed etſi ſecundum modicum attingamus eas, tamen propter honorabilitatem, cognoſcendi delectabilius aliquid habent, quam quæ apud nos omnia. Et hoc eſt etiam quod Greg. dicit ſuper Ezechielem.* Contẽplatiua vita amabilis valde dulcedo eſt, quæ ſuper ſemetipſam animam rapit, cœleſtia aperit, ſpiritualia mentis oculis pateſacit.

Li. 1. ca. 5. circa prin. to. 4.

Homil. 14. a medio.

AD QVARTVM dicendum, quòd Iacob poſt contemplationem vno pede claudicabat, quia neceſſe eſt, vt debilitato amore ſæculi, conualeſcat aliquis ad amorem Dei, vt Greg. dicit ſuper Ezechielem.* Et ideo poſt agnitionem ſuauitatis Dei, vnus in nobis pes ſanus remanet, atque alius claudicat. Omnis enim qui vno pede claudicat, ſolum illi innititur, quem ſanum habet.

Homil. 14. in Ezech. inter medium, & finem.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum vita contemplatiua ſit diuturna.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ vita contemplatiua non ſit diuturna. Vita.n.cõtẽplatiua eſſentialiter cõſiſtit in his quæ ad intellectũ ptinent; ſed oẽs intellectiuæ pfectiones huius uitæ euacuabuntur, ſ̃m illud 1.ad Corint.13. Siue ꝓphetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur. ergo vita contemplatiua euacuatur.

¶ 2 Præt. Dulcedinẽ cõtemplationis aliquis homo raptim & pertranſeundo deguſtat. unde Aug. dicit in 10.confeſſ.* Intromittis me in affectum multũ inuſitatũ introrſus ad quã neſcio dulcedinem, ſed redeo in hoc ærumnoſis ponderibus. Grego. ẽt dicit in 5. Mora.* exponens illud Iob 4. Cũ ſpiritus me pręſente tranſiret. In ſuauitate, inquit, cõtẽplationis intimæ non diu mẽs figitur, quia ad ſemetipſam ipſa immẽſitate luminis reuerberata reuocaẽ. ergo vita contẽplatiua non eſt diuturna.

¶ 3 Præt. Illud quod non eſt homini connaturale, nõ poteſt eſſe diuturnum, uita autẽ contemplatiua eſt melior, quam ſ̃m hominem, vt Philoſ. dicit in 10.Ethic.* ergo uidetur quod uita contemplatiua non ſit diuturna.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit Lucæ 10. Maria optimã partẽ elegit, quæ non auferetur ab ea, quia ut Greg. dicit ſuper Ezech.* contemplatiua hic incipit, vt in cęleſti patria pficiaẽ.

RESPON. Dicendum, quod aliquid poteſt dici diuturnum dupliciter. Vno modo, ſecundũ ſuã naturã, alio modo quo ad nos. Secũdũ ſe quidem manifeſtum eſt, ꝙ vita cõtẽplatiua diuturna ẽ dupliciter. Vno modo, eo ꝙ verſaẽ circa incorruptibilia, & immobilia. Alio modo, quia non habet contrarietatem. Delectationi.n. quę eſt in conſiderando, nihil eſt contrarium, ut dicitur in 1. Top.* Sed quo ad nos etiam uita contemplatiua diuturna eſt, tum quia cõpetit nobis ſ̃m actionem incorruptibilis partis animę, ſ. ſ̃m intellectum, unde poteſt poſt hãc vitam durare. Alio modo, quia in operibus contemplatiuæ corporaliter non laboramus, vnde magis in huiuſmodi operibus continue pſiſtere poſſumus, ſicut Philoſophus dicit in Ethic.*

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ modus cõtẽplandi nõ eſt idẽ hic,

A & in patria. Sed vita contemplatiua dr̃ manere rõne charitatis, in qua hẽt & principium, & finẽ. Et hoc eſt ꝙ Grg. dicit ſuper Ezec.* Contemplatiua hic incipit, vt in cæleſti patria perficiatur, qa amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipſum quem amat uiderit, in amore ipſius amplius igneſcit.

AD SECVNDVM Dicẽdum, ꝙ nulla actio poteſt diu durare in ſui ſummo. Summum autem contẽplationis eſt, vt attingat ad uniformitatem diuinæ cõtemplatio-

B nis, vt dcit Dionyſi.* ſicut ſupra poſitũ eſt.* Vñ etſi quãtũ ad hoc cõtemplatio diu durare nõ poſſit tamen quantum ad alios contemplationis actus, poteſt diu durare.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ Phil. dicit * vitã contẽplatiuã eſſe ſupra hoĩem, quia cõpetit nobis ſ̃m hoc, ꝙ aliquid diuinũ eſt in nobis, ſ. intellectus, qui eſt incorruptibilis, & impaſſibilis in ſe, & iõ actio eius põt eſſe diuturnior.

C

QVAESTIO CLXXXI.

De vita actiua, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt, de uita actiua.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ omnia opera virtutum moralium pertineant ad vitam actiuam.

D ¶ Secũdo, Vtrũ prudentia pertineat ad vitam actiuam.

¶ Tertio, Vtrũ doctrina ptineat ad vitam actiuam.

¶ Quarto, De diuturnitate uitę actiuæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum omnes actus virtutum moralium pertineant ad vitam actiuam.

E AD PRIMVM ſic pcediẽ. Videẽ, quod nõ oẽs actus virtutũ moraliũ pertineãt ad vitã actiuã. Vita.n.actiua vr̃ cõſiſtere ſolũ in his quæ ſunt ad alterũ. dicit.n.Greg. ſuper Ezech.* ꝙ actiua vita eſt panem eſurienti tribuere. Et in fine, multis enumeratis quę ad alterũ ptinẽt, ſubdit. Et quę ſingulis qbuſq; expediũt diſpenſare. Sed non p oẽs actus virtutũ moraliũ ordinamur ad alios, ſed ſolũ ſ̃m iuſtitiam & partes eius, vt ex ſupradictis patet. †

¶ *Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ Articulum octauum.*

865 2.q.20. ar.4. ad 3. Et 3.d. 35.q.1.ar.4. q.3.

IN arti.8.eiuſdem q. tria ſunt notanda. Primũ cũ dr̃, In operibus contemplatiuæ corporaliter, nõ laboramus, ly corporaliter, non ſumitur vt diſtinguiẽ contra ſpiritualiter hoc eſt, immaterialiter, quoniã conſtat ſic corporaliter, non laborare contemplando in parte ſenſitiua miniſtrante intellectui, cui⁹ ſignũ eſt fatigatio in continuãdo, cum ex inanitione quodammodo relicta ſpirituum. Sed accipitur corporaliter, vt diſtinguitur cõtra animaliter, ſicut corpus diſtinguitur contra animam. Sic .n. ſolum corporaliter laborant, qui mẽbris corporalibus operando utuntur, vt artifices, agricolæ, & huiuſmodi. Contemplatio aũt fit ſedendo & quieſcendo, & ideo abſque corporali labore fieri dicitur.

Lib.10.c.40. parum ante fin. to.1.

Li.5.cap.23. circa med.

Li.10. Ethi. ca. 7. ad fin. præcipue to mo 5.

¶ Secũdum eſt, quod dum ibidẽ ſubditur, Vnde magis continue in huiuſmodi operibus perſiſtere poſſumus, intelligendũ eſt non totaliter, ſed ꝙ ex hac conditione habetur nonnulla rõ diuturnitatis in contemplando. Ita ꝙ cũ ſit hic ſermo de diuturnitate quoad nos, non eſt intentionis præſentis literæ dicere, quod uita contemplatiua ex parte noſtri ſit totaliter diuturna, eo quia nõ eſt ibi labor corporalis: quoniam etiã ex parte noſtri minus diuturna inuenitur, dum ex corporis grauitate retrahimur ab altitudine contẽplationis, ut in calce quæſtionis ſequentis author ex Gregorio dicit. Sed intendit qđ ex hoc contemplatio ex parte noſtri eſt magis continua, hoc eſt, magis ac magis continuari poteſt, quod corporalis labor ibi non interuenit. Hæc enim negatio impedientis laboris, manifeſte ad maiorem continuitatem confert.

Homili. 14. a medio.

Li.1.cap.13. inter princ. & medium.

Lib.10. c.7. parũ a prin.

¶ Tertiũ eſt in reſponſione ad ſecundum, vbi manifeſte habes, ꝙ ſuperius diximus de motu circulari in hac uita, hoc eſt, ſumma Dei cõtemplatione, & quod poſſibilis, & ꝙ diutina, & quod tranſitoria eſt.

Homil. 14. poſt med.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ primę Articulum primum.*

Ex ca.3.cæleſtis Hiera. põt h.beri. *ar.6. huius q.ad 2.

Li 10.Ethic. ca.7.tom.5.

IN articu.1. qõ 181. dubium ſtatim occurrit circa rationem literæ ad principalẽ concluſionem: conſiſtit enim in hoc. Virtutes morales ordinantur ad operandũ principaliter ergo pertinent eſſentialiter ad vitam actiuam, quia vita actiua ordinatur ad exteriorum operationem. Videtur enim hęc ratio deficere procedendo ab operatione ad exteriorẽ operationem. Nam virtutes morales ordinantur principaliter ad operationem, ſed non exteriorem, quoniam ordinantur ad interiorum paſſionum moderamen. Vita autem actiua in exteriori operatione conſiſtit.

¶ Ad hoc diciẽ, quod exterior operatio, ad quam ordinatur actiua uita, non eſt ſola illa quæ extra corpus exercetur, vt veſtire nudum, paſcere eſurientem, & huiuſmodi, ſed etiam eſt illa quæ extra intellectum fit. Quod patet ex hoc, quod uita actiua diſtinguitur contra contemplatiuam eadem diſtinctione qua intellectus practicus diſtinguitur contra ſpeculatiuum, vt in articulo 2 quæſtio. 179. ſuperius patet. Et in ſequenti articulo in reſponſione ad primũ, expreſſe dicitur, quòd prudentia quæ habet finem in actu appetitiuæ virtutis; pertinet ad uitã actiuã. Quia igitur operatio exte-

866 Supr.qõ.80. art. 2.cor.Et opuſ.17.cap. 7.ad 7. Homi.14.in Ezec.parum ante med.

q.58.arti.2. & 1.2. q.60. ar.2.& 3.

exterior, ad quam vita actiua ordinatur, complectitur, & interiorem appetitum, q̃ virtutibus moralib⁹ informatur, & exteriorem operationem, quæ ſcilicet extra corpus fit, ideo nullus defectus commiſſus eſt in proceſſu rationis literæ ab operando ſic ſumpto, vt ex præcedentibus & ſequentibus apparet, ad operationem exteriorẽ, hoc eſt, practicam moralem procedendo. Et ſcias quod ſicut contemplatio, ſeu actus intellectus ſapientis eſſentialiter ſpectat ad vitam contemplatiuam, quia in tali actu eſſentialiter conſiſtit vita contemplatiua, ita actus virtutum moralium eſſentialiter ſpectant ad vitam actiuam, ita q̃d in ipſis eſſentialiter conſiſtit. Et propterea actus exteriores, qui dicuntur ad vitam actiuam ſpectare, ſcilicet docere corrigere, paſcere, hoſpitari &c. niſi ſiant boni moraliter, non ſpectant ad uitam actiuam, ſed ad actionem debitam vitæ actiuæ. Actiua namque vita, morale ſtudium, ſeu bonum moraliter ſtudium, ad actionem ducit. Verum non æqualiter virtutes morales omnes ad actiuam vitam ſpectant, ſed, vt in litera dicitur, principaliter virtutes, vt ordinantes operationes ad alterum, inter quas præcipue eſt iuſtitia, primo ſpectant ad actiuam vitam. Quo fit, vt manſuetudo, patientia, & liberalitas magis ad actiuam vitam ſpectent, quam temperantia, quoniã ad bonũ alterius magis proſunt.

Homil. 14. a med. illius.

Q. præced. articu. 1.

Lib. 3. ca. 15 parũ a princi pio.

Q. 179. ar. 1.

Lib. 2. c. 2. & li. 10. ca. vlti. circa princi.

Lib. 10. ca. 7. & 8. to. 5.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, ſufficit quòd memor ſis diſtinguere inter finem virtutum moralium ſecundum ſe, vel ex parte operãtis, & ſubſumere, q̃d ex parte operantis, finis virtutis moralis, quandoque eſt vita actiua, quandoque contemplatiua. Secũdum ſe autem ita vita actiua, eſt finis virtutis moralis, q̃ relinquit ipſam moralem virtutem eſſe diſpoſitionem reſpectu vitæ contemplatiuæ. Non enim incongruit idẽ eſſe ſubſtantiale in vno & diſpoſitionem reſpectu alterius. Sicut dicimus q̃ bonitas moralis eſt ita perfectio hominis, quod eſt diſpoſitio ad bonitatem meritoriam. Et hanc reſponſionẽ tangit author in calce ſolutionis tertii argumenti.

Lib. 5 ca. 1. a med. to. 5.

Loco citato in argum. 1.

Non ergo actus omnium virtutum moralium pertinent ad vitam actiuam.

¶ 2 Præt. Greg. dicit ſuper Ezec. * quod per Liam, quæ fuit lippa ſed fœcunda, ſignificatur vita actiua, quę dum occupatur in opere, minus videt. Sed dum modo p̃ verbum, modo per exemplum ad imitationem ſuam proximos accẽdit, multos in opere bonos filios generat. Hoc autẽ magis videtur pertinere ad charitatem, per quam diligimus proximum, quam ad virtutes morales. ergo uidetur quod actus uirtutum moralium, non pertineant ad vitam actiuam.

¶ 3 Præt. Sicut ſupra dictum eſt* virtutes morales diſponunt ad vitam contemplatiuã, ſed diſpoſitio & perfectio pertinent ad idem. ergo uidetur quod virtutes morales non pertineant ad vitam actiuam.

Sed contra eſt, quod Iſidorus dicit in libr. de ſummo bono. † In actiua uita prius per exercitiũ boni operis cuncta exhaurienda ſunt vitia, vt in contemplatiua iam puta pura mentis acie ad contemplandum diuinum lumen quiſque pertranſeat, ſed cuncta uitia non exhauriuntur, niſi per actus virtutum moralium. ergo actus uirtutum moralium ad vitam actiuam pertinent.

Respon. Dicendum, quod ſicut ſupra* dictum eſt, vita actiua & contemplatiua diſtinguuntur ſecundum diuerſa ſtudia hominum intendentium ad diuerſos fines, quorum unum eſt conſideratio veritatis, quę eſt finis uitæ cõtemplatiuę, aliud autem eſt exterior operatio, ad quam ordinatur uita actiua. Manifeſtum eſt autem q̃d in virtutibus moralibus non principaliter quæritur contemplatio veritatis, ſed ordinantur ad operãdum. Vnde Philoſ. dicit in 2. Ethicor. * quod ad uirtutem quidem ſcire, parum aut nihil prodeſt. Vnde manifeſtum eſt, quod virtutes morales pertinent eſſentialiter ad vitam actiuam. Vnde & Philoſophus in 10. Ethicor.* virtutes morales ordinãt ad felicitatem actiuã.

Ad primum ergo dicendum quod inter virtutes morales præcipua eſt iuſtitia, qua aliq̃s ad alterum ordinatur, vt Philoſ. probat in 5. Eth.* Vnde vita actiua deſcribitur per ea quæ ad alterũ ordinantur, non quia in his ſolũ, ſed quia in his principalius conſiſtit.

Ad secundum dicẽdũ, q̃ per actus omnium virtutum moralium põt aliquis proximos ſuos exẽplo dirigere ad bonum, quod Greg.* ibi attribuit vitæ actiuæ.

F

Ad tertium dicendum, quòd ſicut virtus quę ordinat ad finem alterius virtutis, tranſit quodammodo in ſpeciem eius, ita ẽt quãdo aliquis vtitur his quæ ſunt vitæ actiuæ ſolum, prout diſponunt ad contemplationem, comprehenduntur ſub vita contemplatiua. In his autem qui operib. virtutum moralium intendunt tanquam ſecundum ſe bonis, non aũt tanquam diſponentibus ad vitã cõtẽplatiuã, virtutes morales pertinẽt ad vitã actiuam, quãuis etiam dici poſſit, quod vita actiua diſpoſitio ſit ad vitam contemplatiuam.

G

Articulus II.

Vtrum prudentia pertineat ad vitam actiuam.

Ad secundum ſic proceditur. Vr̃ q̃ prudẽtia non p̃tineat ad uitã actiuã. Sicut. n. vita cõtemplatiua p̃tinet ad vim cognitiuam, ita actiua ad vim appetitiuam, prudentia aũt nõ pertinet ad vim appetitiuam, ſed magis ad cognitiuam. ergo prudentia non pertinet ad vitam actiuam.

H

¶ 2 Præt. Greg. dicit ſuper Ezec. quod actiua vita dum occupatur in opere, minus videt, vnde ſignificatur per Liam, quæ lippos oculos habebat, prudentia autem requirit oculos claros, ut recte iudicet homo de agendis. ergo videt quod prudentia non pertineat ad uitam actiuam.

Homil. 14. a medio.

¶ 3 Præt. Prudentia media eſt inter virtutes morales & intellectuales, ſed ſicut virtutes morales pertinent ad vitam actiuam, ut dictum eſt,* ita intellectuales ad contemplatiuam. ergo uidetur quòd prudentia non pertineat neque ad uitam actiuam, neque ad contemplatiuã ſed ad medium uiuendi genus, quod Auguſt. ponit 19. de ciuitat. Dei.*

Art. præced.

I

Sed contra eſt, quod Philoſophus in 10. Eth. * prudentiam pertinere dicit ad felicitatem actiuam, ad quam pertinent virtutes morales.

Lib. 19. c. 2. & 19. tom. 5.

*Lib. 10. c. 8. tomo 5.

Respon. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* id quod ordinatur ad aliud ſicut ad finem, præcipue in moralibus, trahitur ad ſpeciem eius ad quod ordinatur, ſicut ille qui mœchatur vt furetur, magis dicitur fur quàm mœchus, ſm̃ Philoſophum in 4. Ethicor. *Manifeſtum eſt autem q̃ cognitio prudentię ordinatur ad operationes virtutum moralium ſicut ad finem. Eſt. n. recta ratio agibilium, ſicut dicitur in 6. Ethico.* Vnde & fines virtutum moralium ſunt principia prudentię, ſicut in eodem libr. Philoſophus dicit. Sicut ergo dictum eſt,* quod virtutes morales in eo qui ordinat eas ad quietem contemplationis, pertinent ad vitã contemplatiuam, ita cognitio prudentiæ, quæ de ſe ordinatur ad operationes uirtutum moralium, directe p̃tinet ad vitam actiuam, ſi tamen prudentia proprie ſumatur, ſecundum quod Philoſophus de ea loquitur. Si autem ſumatur communius, prout ſcilicet comprehendit qualemcumque humanam cognitionem, ſic prudentia quantum ad aliquam ſui partem pertinet ad vitam contemplatiuam, ſecundum quod Tullius dicit in primo de officijs.* quod q̃ acutiſſime, & celerrime poteſt & uidere uerum, & explicare rationem, is prudentiſ-

Art. præced. 3. & 1. 2. q. 18. ar. 6.

Lib. 5. cap. 1. paulo a principio. tom. 5.

‡ Lib. 6. capi. 4. tomo 5.

Ar. præcedẽ.

K

†Lib. 1. ca. de 4. virtutibus vnde omnia manans.

¶ *Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ primæ Articulum ſecundum.*

In art. 2. eiuſdem q. notandũ occurrit, quod tertiũ illud viuendi genus quod prælatis videtur proprium, hic tranſitorie tangitur. quoniam inferius latior erit ſermo de ſtatu prælatorum.

Supr. q. 180. art. 2. cor. Et præſenti q̃ö. art. 1. cor. Et opuſ. 17. ca. 7. ad 7.

dentiſſimus, & ſapientiſſimus rite haberi ſolet.

A

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operationes morales ſpecificantur, ex fine, vt ſupra habitum eſt†: & ideo ad vitam contemplatiuam illa cognitio pertinet, quæ finem habet in ipſa cognitione veritatis. Cognitio autum prudentiæ, quæ magis habet finem in actu appetitiuæ virtutis, pertinet ad vitam actiuam.

1.2.q.1.ar.3. & q.18.ar.6.

AD SECVNDVM dicendum, quòd occupatio exteriorum rerum facit hominem minus videre in rebus intelligibilius, quæ ſunt ſeparatæ a ſenſibilibus, in quibus operationes actiuæ vitæ conſiſtunt, ſed tamen occupatio exterior actiuæ uitæ facit hominem magis clare videre in iudicio agibilium, quod pertinet ad prudentiam tum propter experientiam, tum propter mentis attentionem, quia vbi intenderis, ibi ingenium ualet, vt Salluſtius dicit*.

B

In coniuratione Catilinę, in ea cuius titulus eſt, Cæſaris oratio.

AD TERTIVM dicendum, quod prudentia dicitur eſſe media inter virtutes intellectuales & morales quantum ad hoc, quod in ſubiecto conuenit cum virtutibus intellectualibus, in materia autem totaliter cõuenit cum moralibus, in materia autem tertium viuẽdi genus medium eſt inter actiuam vitam & contemplatiuam quantum ad ea, circa quæ occupatur, quia quandoque occupatur in contemplatione ueritatis, quandoque autem occupatur circa exteriora.

ARTICVLVS III.

Vtrum docere ſit actus vitæ actiuæ an contemplatiuæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod docere nõ ſit actus vitæ actiuæ, ſed contẽplatiuę. Dicit.n.Grego. ſup Ezechielem,* quod uiri perfecti bona cęleſtia, quę contẽplari potuerũt, fratribus denuntiãt, eorũq; animos in amorẽ intimæ claritatis accendũt, ſed hoc pertinet ad doctrinam. ergo docere eſt actus vitæ contemplatiuæ.

¶ 2 Præterea. Ad idem genus vitæ videt reduci actus, & habitus, ſed docere eſt actus ſapiẽtiæ. dicit .n. Philo. in prin. metaph.* quod ſignũ ſcientis eſt poſſe docere. Cũ ergo ſapiens, vel ſcientia pertineat ad uiam contemplatiuam, videtur quod etiam doctrina ad vitam contemplatiuam pertineat.

¶ 3 Pręterea. Sicut contemplatio eſt actus vitæ cõtemplatiuæ, ita & oratio, ſed oratio qua quis orat pro alio, nihilominus pertinet ad vitam cõtemplatiuam. ergo quod aliquis veritatem meditatam in alterius notitiam per doctrinam deducat, videtur ad vitam contemplatiuam pertinere.

SED CONTRA eſt, ꝙ Grego. dicit ſuper Ezechielem*. Actiua vita eſt, panem eſurienti tribuere, verbo ſapientiæ neſcientẽ docere

RESPON. Dicendum, qđ actus doctrinæ habet duplex obiectum Fit enim doctrina per locutionẽ, locutio autem eſt ſignum audibi-

A le interioris conceptus. Eſt ergo vnum obiectũ doctrinæ id, quod eſt materia, ſiue obiectum interioris conceptionis, & quantum ad hoc obiectum, quandoque doctrina pertinet ad vitam actiuam. quãdoque ad contemplatiuam. Ad actiuam quidem, quando homo interius concipit aliquam veritatem, vt per eã in exteriori actione dirigatur. Ad contemplatiuam autem, quando homo interius concipit aliquam veritatem intel-

B ligibilem, in cuius conſideratione & amore delectatur. Vnde Aug. dicit in lib. de verbo Domini.* Eligant ſibi partem meliorẽ, ſcilicet vitæ contemplatiuæ, vacent verbo inhient doctrinæ dulcedini, occupentur circa ſcientiam ſalutarem, Vbi manifeſte dicit, doctrinam ad vitam contemplatiuam pertinere. Aliud vero obiectum doctrinæ eſt ex parte ſermonis audibilis, & ſic obiectum doctrinę eſt ipſe audiens, & quantũ ad hoc obiectũ, omnis doctrina pertinet ad vitam

C actiuam, ad quam pertinent exteriores actiones.

In ſerm. 27. ante mediũ, tomo 10.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ authoritas illa expreſſe loquitur de doctrina quantum ad materiã, prout verſatur circa conſiderationem, & amorem veritatis.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quod habitus & actus communicant in obiecto, & ideo manifeſte illa ratio procedit ex parte materę interioris conceptionis. Intantum enim ad ſapientem, vel ſcientem pertinet poſſe docere, inquãtum poteſt interiorem conceptũ

D verbis exprimere ad hoc, quod poſſit alium adducere ad intellectum veritatis.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ille q orat ꝓ alio, nihil agit erga illũ ꝓ quo orat, ſed ſolũ erga Deũ q eſt intelligibilis veritas, ſed ille q aliũ docet, aliquid circa eũ agit exteriori actione. Vnde non eſt ſimilis ratio de vtroque.

ARTICVLVS IIII.

E

Vtrum vita actiua maneat poſt hanc vitam.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ vita actiua maneat poſt hanc vitã. Ad vitã enim actiuam pertinent act⁹ moraliũ virtutũ, vt dictũ eſt, ſed virtutes morales permanẽt poſt hac vitam, vt Aug. dicit in 14. de Trin.† ergo videtur quod vita actiua permaneat poſt hanc vitam.

¶ 2 Præterea. Docere alios, ptinet ad vitã actiuam, vt dictum eſt,* ſed

¶ Super quęſtionis cẽteſimæ octogeſimę primæ Articulum tertium.

868

3. diſt. 35. q. 1. art. 3. q. 1. ad 3 Et ver. q. 11. ar. 4. Homi 5. inter medium & finem.

IN arti. 4. eiuſdem q. circa duplex obiectum doctrinæ, aduerte, ꝙ alterum. ſ. obiectum conceptionis intellectualis poteſt dupliciter pertinere tam ad vitam actiuã quam ad contemplatiuam, uidelicet vel ex parte docentis, vel ex parte rei conceptę ſecundum ſe. Ex parte quidem docentis cum aliquis docet ad hunc finem, vt contemplatio, vel actio ſubſequatur. Ex parte uero rei quam docemur, tunc ſpectat ad contemplatiuam, cum obiectum eſt ſpeculabile ſecundum ſe. Tunc autem ſpectat ad actiuam, cum obiectum eſt de genere practicorum: Alterum vero obiectũ ex parte actus docendi, qui eſt ſermo audibilis, vel uiſibilis in ſcriptura, in litera exprimitur, ꝙ eſt ipſe audiens, ſeu legens, cuius ratio eſt, quia actus docendi eſt velut actio tranſiens: Ordinatur enim ad perfectionem audientis, ſicut actio tranſiens ad perfectionẽ materiæ, ſeu ſubiecti. Et ꝓpterea ſicut obiectum actionis trãſeũtis eſt ipſa materia ꝑficienda, ita obiectum actus legendi eſt ipſe audiens perficiendus ꝑ doctrinæ actum immutantem ipſum audientẽ, ſeu legentẽ tã extra quo ad ſenſus, quam intus quo ad intellectum, quantũ eſt ex parte ipſius actus docend, quamuis forte audiens nihil proficiat. Et ꝓpterea ex hac parte omnis doctrina ſpectat ad vitam actiuam ſiue doceat actionem, ſiue cõtemplationem.

Lib. 1. ca. 1. a medio, to 3.

Homil. 14. in Ezech. parũ ante mediũ.

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ primę Articulum quartum.

IN art. 4. eiuſdem q. notanda valde doctrina occurrit, in reſponſione ad 2m, qm inde ſolutio illius occultæ quæſtionis habetur, An ſ. homines beati aſſumpti ad ordines angelorũ, ita ꝙ ſint ſuperiores quibuſdam angelis, illuminent angelos minus beatos ſe, quos cõſtat eſſe inferiores in ordine beatitudinis. V. gratia, An ſanctus Petrus poſito ꝙ ſit inter Seraphim, illuminet angelos q ſunt i ordine Cherubim, & ſic de aliis. Ex hoc enim loco habes ab authore partem negatiuã ſ. quòd homines puri non illuminant angelos, immo nec alios homines inferiores ibidem beatos, quoniam hæc eſt differentia inter homines & angelos ibidem, quod in hominibus non remanet vita actiua, ad quam ſpectat docere, quod ibi uocatur illuminare. In angelis autem vſque ad finem mundi vtraq; vita quodammodo eſt, quoniam & contemplantur, & ſunt adminiſtratorii ſpiritus, in miniſterium miſſi &c. Nec ſolum hæc differentia ponitur in litera, ſed ratione ibidem probatur ſ. qa illuminationes ſiunt de his quæ pertinent ad diſpenſationem

869

1. q. 10. art. 4. ad 3. Et 1. 2. q. 67. arti 1. ad 2. Et 3. di. 35. q. 1. ar. 4. q. 3. Et 3. cõ. ca. 63. fin. Et ver. q 11. ar. 4. ad 2.

Art. 1. huius quæſt.

tionem miniſteriorũ Dei Angelis autem ſecundum naturæ ſuæ ordinem competit:ad miniſtratio inferioris creaturę, & propterea eis conuenit illuminare inferiores. Homo, vero quia ſecundum naturæ ordinem non eſt adminiſtrator inferioris creaturæ, nec homini promiſſa eſt ſimilitudo cũ angelis, quo ad ea quæ ſpectant ad ordinem naturæ, quale eſt eſſe adminiſtratiuum inferioris creaturæ, nõ homini beato non conuenit illuminare. Ex quib colli ge reſponſionem litteræ, ꝙ cũ in beatis ſit duorum notitia, ſcilicet ſius Dei, qua eſſentialiter beati ſunt, & miniſteriorũ Dei, q mediantibus angelis exequitur in hoc mũdo, quo ad primam notitiam nec homo, nec angelus illuminat alium inferiorem, quo ad ſanctorum vero notitiam, non hominis, ſed angeli eſt illuminare, quia ad angelorum & non hominum officiũ hoc ſpectat. Nec fallaris ex hoc putãs hoies beatos, puta, ſanctum Petrum, numquam diuina diſpẽſatione circa nos aliquid operari, hoc enim ab hac quæſtione alienũ eſt, quoniam de beatis inter ſe quæſtio eſt. An autem ſancti aliquid immediate per ſeipſos vel per angelorum miniſterium, qui nomine illorum ſanctorum ſe uocãt, nos quandoque illuminent, aut circa nos aliquid operẽtur, nõ facile dixerim, quãdo quidem ratio prædicta dicit ad partem negatiuam, diſpenſatio autem diuina ad partem affirmatiuã. Legimus enim, quod multa corpora ſanctorum ſurrexerũt cũ Chriſto, & apparuerunt multis, procul dubio beati, cum eſſent ſancti, & reſurrectionẽ Chriſti (apparendo multis) atteſtãtes. Et ꝓpterea non incõgrue dici poſſe vĩ, ꝙ ordo cæleſtis patriæ beatorũ inter ſe

Ca.7. a medio. & ca.6. eccleſi. hier. a med.

* Homil.5. poſt med. ũ. illius.

†Homil.14. poſt mediũ illius.

Art.1. huius quæſt.

Li.22.c. vlt. circa fi.to.5.

Li.22. c.vlt. inter princ. & med. tomo 5.

3.2.q 67.articu.1.

In corp.art.

Q. pręcedẽ.

F in futura vita, in qua ſimiles erimus angelis, poterit eſſe doctrina ſicut & in angelis eſſe videt̃, quorum vnus alium illuminat, purgat & perficit, quod refertur ad ſcientiæ aſſumptionem, vt patet per Diony. 7.c. cæleſt. hierarch.* ergo videtur quod vita actiua remaneat poſt hanc vitam.

¶ 3 Præterea. Illud quod de ſe eſt durabilius, magis videt̃ poſſe poſt hanc vitam remanere, ſed vita actiua videt̃ eſſe de ſe durabilior dicit enim Greg. ſuper Ezech. * quod in vita actiua fixi permanere poſſumus, in contemplatiua autem intenta mente manere nullo modo valem⁹. ergo multo magis vita actiua põt manere poſt hanc vitam, quam contemplatiua.

SED CONTRA eſt, ꝙ Greg. dicit ſuper Ezech.† Cum præſenti ſæculo vita aufertur actiua, contẽplatiua autem hic incipitur, vt in cæleſti patria perficiatur.

RESPONDEO Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt*, vita actiua habet finem in exterioribus actibus, qui ſi referantur ad quietem contemplationis, iam pertinent ad vitam cõtemplatiuã in futura autẽ vita beatorum ceſſabit occupatio exteriorum actuum, & ſi qui actus exteriores ſint referentur ad finem cõtemplationis. Vt enim Aug. dicit in fi. de ciuit. Dei.* Ibi vocabimus, & videbimus, videbimus, & amabimus amabimus, & laudabimus. Et in eodem li. præmittit qđ ibi Deus ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabit̃. Hoc munus, hic affectus, hic actus erit in omnibus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut ſupra dictũ eſt * virtutes morales manebũt non ſecũdũ actus, quos habent circa ea quæ ſunt ad finem, ſed ſecundum actus quos habẽt circa finem. Huiuſmodi enim actus ſunt ſecundũ quod conſtituunt quietem contemplationis, quam Augu.* in pręmiſſis verbis ſignificat per vocationem, quæ eſt intelligẽda nõ ſolũ ab exterioribus tumultibus, ſed etiam ab interiori ꝑturbatione paſſionum.

AD SECVNDVM dicendum, quod uita contemplatiua, ſicut ſupra dictum eſt,* præcipue conſiſtit in contemplatione Dei & quantum ad hoc, vnus angelus alium nõ docet quia vt dicit̃ Math. 18. de angelis puſillorum, qui ſunt inferioris ordinis, ꝙ ſꝑ vidẽt faciẽ Patris. Sic & ĩ futura vita nullus hominũ aliũ docebit de Deo ſed omnes videbimus eum ſicuti eſt, vt habetur 1. Ioan. Et hoc eſt quod Hier. 31. dicitur. Non docebit vltra vir proximum ſuum, dicens. Cognoſce Dominum, Omnes enim cognoſcent me a minimo eorum vſque ad maximum Sed de his quæ pertinent ad diſpẽſationem miniſteriorũ Dei vnus angelus docet alium, purgando, illuminando, perficiendo, & ſecundũ hoc habet aliquid de vita actiua quandiu mundus durat ex hoc quod adminiſtrationi inferioris creaturæ intendũt, quod ſignificatur ꝑ hoc, quod Iacob vidit angelos in ſcala aſcendentes, quod per G tinet ad contemplationem, & deſcendentes, quod pertinet ad actionem. Sed ſicut dicit Gregor. 2. moralium* non ſic a diuina viſione foris exeunt, vt internæ contemplationis gaudiis priuentur, & ideo in eis non diſtinguitur vita actiua a contemplatiua ſicut in nobis, qui per opera vitæ actiuæ impedimur a contemplatione. Non autem promittitur nobis ſimilitudo angelorum quantum ad adminiſtrationem inferioris creaturæ, quæ nobis non competit ſecundum ordinem naturæ noſtræ, ſicut competit angelis, ſed ſecundum viſionem Dei.

Li.2. Mora. cap.3. circa princ.

AD TERTIVM dicendum, quod durabilitas vitæ actiuæ in ſtatu præſenti, excedens durabilitatem H vitæ cõtemplatiuæ, non prouenit ex proprietate vtriuſque vitæ ſecundum ſe conſideratæ, ſed ex defectu noſtri, qui ex corporis grauitate retrahimur ab altitudine contemplationis. Vnde ibidem ſubdit Grego. ꝙ ipſa ſua infirmitate ab immenſitate tantæ celſitudinis repulſus animus in ſemetipſo relabitur.

QVAESTIO CLXXXII.

De comparatione vitæ actiuæ ad contemplatiuam in quatuor articulos diuiſa.

I DEINDE conſiderandum eſt de comparatione vitę actiuæ ad contemplatiuam.

Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶ Primo, Quæ ſit potior, vel dignior.
¶ Secũdo, Quę ſit maioris meriti.
¶ Tertio, Vtrum vita cõtẽplatiua impediatur per actiuam.
K ¶ Quarto, De ordine vtriuſque.

ARTICVLVS I.

Vtrum vita actiua ſit potior quã contemplatiua.

AD PRIMVM ſic ꝓceditur Vĩ ꝙ vita actiua ſit potior ꝙ cõtẽplatiua. Qđ.n. eſt meliorum, videtur eſſe honorabilius & melius, vt Philoſ. dicit in 3. topico.* ſed vita actiua pertinet ad maiores. ſ. ad prælatos, qui ſunt

nũquã variat̃, vt author in 1. li. docuit, eo ꝙ variatio, illa miraculoſe fieret. Et cũ miracula fiant ꝑ vtilitatem, vt Apoſtolus docet, fruſtra ibi fierent, vbi nulla eſt utilitas. Ordo uero ſuperiorum ciuiũ ad nos diſpenſatiue, quoque mutatur, eo ꝙ ad vtilitatem Eccleſiæ confert, dum peregrinãtes hic ex his, qui nobiſcũ fuerũt, regredi ad nos experimur.

¶ Super quæſtionis cẽteſimæ octogeſimæ ſecundæ.

IN arti. 1. q. 182. dubium ex Henrico de Gandauo in quolibeto duodecimo occurrit mordente vt apparet, authorẽ quo ad duo. Primo quo ad authoritatem Ariſtotelis ex 10 Ethic. in litera allatam in octo rationibus. Secundo, quo ad veritatem ipſius concluſionis, pro quanto dicit quod cõtemplatiua eſt ſimpliciter melior. Et in primo quidem arguit, quia Philoſoph. ignorauit futuram uitam in ordine ad quam melior ſimpliciter eſt uita actiua in ſtatu præſentis miſeriæ. Et ideo rationes Ariſtotelis modicum valent apud catholicũ. In ſecundo autem arguit tripliciter. Primo, quia vita actiua eſt maioris meriti homini virtutibus prædito, idoneo ad regen-

870

Infr. q. 182. ar. 5. Et 1. 2. qõ. 57. ar. 1. co. Et 3. diſ. 35. q. 1. ar. 4. Et 3. con. ea. 63. fin. & ca. 133. Et veri. q. 11 arti. 4. Et opuſ. 14 c. 7. ad 3.

Lib. 3. ca. 1. a med. tom. 4.

regendum, & coacto ad hoc. ergo eſt ſimpliciter melior. Antecedens probatur, quia quilibet tenetur præferre actionem vt quid melius etiam ſibi, cōtēplationi. Conſequentia uero probatur, quia principale in vtraque vita eſt meritum, ac ꝑ hoc in quo eſt maius meritū. Secundo, quia illud eſt ſimpliciter melius, ꝙ hominibus bene diſpoſitis eſt melius, iuxta Philoſ. in 1. politi co, ſed vita actiua prælatorum eſt melior hominibus bene diſpoſitis. ergo eſt ſimpliciter melior. Probatur minor, q̄a eſt melior hominibus virtutibus præditis aptis ad gubernādū alios, atque coactis ad hoc. Tertio, Opera ꝓpria ſtatui perfectioni præferenda ſunt operib⁹ ſtatus minus ꝑfecti, vt meliora minus bonis, quia propriorum operum perfectio reſpondet ſtatus perfectioni, ſed opera vitæ actiuæ ſunt propria ſtatui prælatorum, q. eſt perfectior ſtatu religioſorum vacātiū vitæ contemplatiuæ. ergo vita actiua ſimpliciter eſt perfectior contemplatiua.

Lib. 19. c. 19. circa mediū tom. 5.

¶ Ad huius euidentiā ſciendum eſt, ꝙ argumēta hæc nihil contra doctrinam authoris ꝓcedunt, qm̄ manifeſte forte in ſolo vocabulo diſſonant quantum ad concluſionem. Veruntamen ſigillatim ſoluenda ſunt, præmittendo quòd melius ſimpliciter appellatur, quod eſt melius ex ſuo genere, hoc eſt, ex ſua propria, & ſubſtantiali natura. Sicut enim in naturalibus vnum melius alio ſimpliciter dicimus, puta albedinem nigredine, hominem leone &c. & ſimiliter in moralibus iuſtitiam meliorem temperantia, & in theologalibus charitatem meliorem fide & ſpe, dicimus. Et propterea cum de vita actiua & contemplatiua quæritur quæ harum ſit melior, illa ſimpliciter dicēda eſt

Lib. 10. ca. 7. & 8. tom. 5.

Lib. 6. c. 18. circa mediū.

Q. 180. ar. 8. ad 1. & q6. præce. art. 4 ad 3.

In ſerm. 26. ante mediū, tomo 10.

in honore & poteſtate conſtituti vnde Aug. dicit 19. de ciuita. Dei, † quod in actione non amandus eſt honor in hac vita ſiue potentia. ergo videtur quod vita actiua ſit potior quam contemplatiua.

¶ 2 Præterea. In omnibus habitibus & actibus præcipere ꝑtinet ad potiorem, ſicut militaris tamquam potior præcipit frænorum factrici, ſed ad uitam actiuam pertinet diſponere & præcipere de contemplatiua, vt patet per illud quod dicitur Moyſi Exo. 19. Deſcende, & conteſtare populum, ne forte velit tranſcendere propoſitos terminos ad videndum Deū. ergo vita actiua eſt potior quam contemplatiua.

¶ 3 Præterea. Nullus debet abſtrahi a maiori, vt applicetur minoribus, Apoſtolus enim dicit 1. ad Cor. 12. Aemulamini chariſmata meliora, ſed aliqui abſtrahūtur a ſtatu vitæ contemplatiuæ, & occupantur circa vitam actiuam, vt patet de illis qui transferuntur ad ſtatum prælationis. ergo videtur quod vita actiua ſit potior quam contemplatiua.

SED CONTRA eſt, quod Dominus dicit Lucæ 10. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, per Mariam autem ſignificatur vita contemplatiua. ergo contemplatiua vita potior eſt quam actiua.

RESPON. Dicendum, quod nihil prohibet aliquid ſecundum ſe eſſe excellentius, quod tamē ſecūdum quid ab alio ſuperatur. Dicendum eſt ergo quod vita contēplatiua ſimpliciter melior eſt quā actiua. Quod Philoſ. in 10. Ethi. probat octo rationibus, quarum prima eſt, quia uita cōtemplatiua conuenit homini ſecundum illud quod eſt optimum in ipſo. ſ. ſecūdum intellectum, & reſpectu propriorum obiectorum. ſ. intelligibilium, vita autem actiua occupatur circa exteriora. Vnde Rachel, per quam ſignificatur vita contemplatiua, interpretatur viſum principium, vita autem actiua ſignificatur ꝑ Liam, quæ erat lippis oculis, vt Greg. dicit 6. moral. † Secundo, quia vita cōtemplatiua poteſt eſſe magis continua, licet nō quātum ad ſummum contēplationis gradum, ſicut ſupra dictū eſt.* Vnde Maria, per quam ſignificatꝰ vita contemplatiua, deſcribitꝰ ſecus pedes Domini aſſidue ſedens. Tertio, quia maior eſt delectatio vitæ contemplatiuæ, quam actiuæ. Vnde Aug. dicit in li. de verb. Domini, † ꝙ Martha turbabatur, Maria epulabatur. Quarto, quia in uita

A contemplatiua eſt homo magis ſibi ſufficiens, quia paucioribus ad eam indiget. Vnde dicitur Lucæ 10. Martha, Martha, ſolicitat es, & turbaris erga plurima. Quinto, quia vita contemplatiua magis, propter ſe diligitur, vita aūt actiua ad aliud ordinatꝰ. Vnde in Pſal. 26. dicitur. Vnā petii a Domino hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meę, vt videam voluntatem Domini. Sexto, quia uita contemplatiua conſiſtit in quadam vacatione & quiete, ſecundum illud

B Pſa. 45. Vacate & videte, quoniā ego ſum Deus. Septimo, quia vita contemplatiua eſt ſecundum diuina, vita autem actiua eſt ſecundum humana. Vnde Aug. dicit in li. de verbis Domini* In principio erat verbum, ecce quod Maria audiebat verbum caro factum eſt, ecce cui Marta miniſtrabat. Octauo, quia uita contemplatiua eſt ſecundum id quod eſt magis propriū homini ſcilicet ſecūdum intellectum, in operationibus autē vitæ actiuæ communicant etiam

C inferiores vires, q̄ ſunt nobis & brutis communes. Vnde in Pſal. 35. poſtquam dictum eſt, Homines & iumenta ſaluabis Domine, ſubditur id qd' eſt hominibus ſpeciale, In lumine tuo videbimus lumen. Nonam rationem addit Dominus Lucæ 10. cū dicit. Optimā partem eligit Maria, quæ non auferetur ab ea, quod exponens Au. in li. de verbis Domini,* dicit. Nō tu malam, ſed illa meliorem Audi vnde meliorem, quia non auferetur ab ea. A te autem auferetur aliquando onus neceſſitatis, æterna

D eſt dulcedo ueritatis. Secundum quid tamē & in caſu eſt magis eligenda vita actiua propter neceſſitatem pręſentis vitæ. Sicut & Philoſo. dicit in 3. topi.* quod philoſophari eſt melius quā ditari, ſed ditari melius neceſſitatē patienti.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad prælatos non ſolū pertinet vita actiua, ſed etiam debent eſſe excellentes in uita con

E templatiua. Vnde Grego. dicit in paſtorali.* Sit rector actione præcipuus, præ cūctis in contemplatione ſuſpenſus.

AD SECVNDVM dicendum, quod uita contemplatiua in quadam animi libertate conſiſtit Dicit enim Grego. ſuper Ezechi.* ꝙ uita contemplatiua ad quandam libertatem mentis tranſit tēporalia non cogitans, ſed æterna. Et Boet. dicit in 5. de conſolatione. † Humanas animas liberaliores eſſe neceſſe, eſt, cum ſe in mentis,

melior, quæ ex ſuo genere perfectior eſt, cęteræ enim nobilitates, ſeu bonitates, ad perfectionem ſecūdū quid ſpectant. Et qm̄ conſtat, quod vita cōtemplatiua ſecūdum genus ſuum ꝑfectior eſt quam vita actiua, ideo author concluſionem principalē veriſſimam poſuit. Et quia ad hoc per accidens ſeu extranee ſe habet rō meriti, quoniam ex charitate illud pendet, & quantitate charitatis, vt patet ex hoc, ꝙ op⁹ melius ex ſuo genere cōtingit eſſe minoris meriti, vt ſi qs ſacrificium ex minori charitate Deo offerat, q̄ alter continenter bibat, ideo rationes Ariſtotelis & aliorū philoſophorum quę naturam actus ex ſuo genere penſant, non modicum. ſed ſufficienter valent apud catholicos.

In ſerm. 27. circa mediū, tomo 10.

¶ Vnde ad primam obiectionem contra ipſam concluſionem dicitur, quòd illa propoſitio, Opus maioris meriti eſt melius diſtinguenda eſt, quia vel intelligitur de bonitate ſubſtantiali ipſius operis, & ſimiliter de merito, cæteris paribus, vel intelligitur de bonitate accidentali, ſeu de merito, cęteris imparibus Nam ſi primo modo intelligitur. ſ. de ſubſtantiali bonitate, & cæteris paribus, propoſitio eſt veriſſima. Sed tūc minor eſt falſa in propoſito, quoniam quando opus vitæ actiuæ eſt maioris meriti, hoc non eſt ob bonitatem ſubſtantialem ipſius operis, ſed ratione maioris charitatis. Vnde arguere ex conditione meriti ad conditionem ſubſtantialē ipſius operis, eſt arguere, ex accidente ad ſubſtantiam. Et propterea diuus Th. duos diſtinctos articulos hic fecit, alterum comparando illas duas vitas in bonitate ſubſtantiali, & hic eſt primus, alterum comparando eaſdem in merito, & hic eſt

In ſerm. 27. de verb. Domini, ꝓ rū ante mediū, tomo 10.

Lib. 3. c. 2. eſt locus 42. tomo 1.

In par. 2. ca. 1.

*Homil. 3. a med. ſiue.

Lib. 5. proſa 2. circa med.

eſt ſecundus, quia accidentale eſt poſt ſubſtantiale. Et tamē in ipſo ſecundo articulo probat author, ꝙ vita cōtēplatiua ſm̄ ſe eſt maioris meriti, ꝗ vita actiua, quia diligere Deū, eſt maioris meriti ꝗ diligere proximum. Vita aūt contēplatiua directe ordinat̃ ad charitatem diuinæ veritatis, actiua, vero ad charitatem proximi ꝗuis ex parte agentis maioris quique meriti ſit vita actiua quam contēplatiua.

¶ Ad ſecundam vero dr̄, ꝙ maior .ſ. Illud eſt ſimpliciter melius, ꝙ eſt melius bene diſpoſitis, eſt vera de bene diſpoſitis ſm̄ conditiones naturales, quæ ad ſpeciē corporis, vel animæ ſpectant ſimpliciter, non autem de bene diſpoſitis ad hoc, vel illud particulare, & ſic ea vtitur Philoſ. Arguens autem applicat eam ad bene diſpoſitos ad aliquid particulare, puta, ad ſuſcipiendum regimen animarum ī caſu coactionis &c. Vnde propoſitio dicēs, quod melius homini diſpoſito ad regimen animarum & coacto, eſt melius ſimpliciter, implicat in adiecto, quoniā aſſumit ſubiectum ſecundum quid conditionatum, & prædicatū ponit ſimpliciter

Li.19.ca.19. circa finem, tom.5.

871 3.diſt 35.q. 1.art. 4.q.1.

¶ Ad tertiam dicitur quod minor propoſitio eſt falſa, quoniā ſtatui prælatorū non ſunt propria opera vitæ actiuæ: ſed ſtatui eorū conueniunt & opera vitæ actiuæ & opera vitæ contēplatiuæ, vt Auguſt. & Grego. expreſſe dicunt. Et propterea ſicut ſtatus prælatorum neque actiuus, neque contemplatiuus eſt, ſed ex vtroque miſtus (ē enim tertium viuendi genus, vt Augu. dicit) ita ꝓculdubio opus miſtū, quod eſt proprium prælatis .ſ. contemplari & agere, perfectius eſt, quam opus cōtemplatiuū, & quam opus acti-

Homil.14.a medio.

Homil.14.a medio.

tis diuinæ ſpeculatione conſeruēt minus vero cum dilabūtur ad corpora. Vnde patet, quòd vita actiua non directe præcipit vitæ contemplatiuæ, ſed diſponendo ad vitam contemplatiuam præcipit quædā opera vitæ actiuæ, in quo magis ſeruit vitæ contemplatiuæ, quam dominetur. Et hoc eſt quod Greg. dicit ſuper Ezech. quod actiua vita ſeruitus, contemplatiua autem libertas vocatur.

Ad tertium dicendum, quod ad opera vitę actiuæ, interdum aliquis a contēplatione auocatur propter aliquam neceſſitatem pręſentis vitæ, nō tamen hoc modo quod cogatur aliquis totaliter contemplationem deſerere. Vnde Aug. dicit 19. de ciui. Dei,* Otium ſanctum quærit charitas veritatis, negotium iuſtū ſcilicet vitæ actiuæ ſuſcipit neceſſitas charitatis. Quam ſarcinam ſi nullus imponit, percipiendæ atque intuēdæ vacandum eſt veritati. Si autem imponitur, ſuſcipiēda eſt propter charitatis neceſſitatem, ſed nec ſic omnino veritatis delectatio deſerenda eſt, ne ſubtrahatur illa ſuauitas, & opprimat̃ iſta neceſſitas. Et ſic patet quod cum aliquis a contemplatiua vita ad actiuam vocatur, non hoc ſit per modū ſubtractionis, ſed per modū additionis.

Articvlvs II.

Vtrū vita actiua ſit maioris meriti quam contemplatiua.

Ad secundvm ſic ꝓceditur. Vr̃ ꝙ vita actiua ſit maioris meriti quam cōtemplatiua. Meritum enim dicitur eſſe reſpectu mercedis, merces autem debetur labori, ſecūdum illud 1. ad Corinth. 3. Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecūdum ſuū laborem. ſed uitæ actiuæ attribuitur labor, contemplatiuæ vero qes dicit enim Greg. ſuper Ezechiel.* Omnis qui ad Deum conuertitur prius neceſſe eſt vt deſudet ī labore ideſt Liā accipiat, vt poſt ad videndū principium, in Rachel amplexibus requieſcat. ergo uita actiua eſt maioris meriti quam contemplatiua.

¶ 2 Præterea. Vita cōtēplatiua eſt ꝗdam inchoatio futuræ felicitatis vnde ſuper illud Ioan. vlti. Sic eum volo manere donec veniam, dicit Au. Hoc apertius dici poteſt. Perfecta me ſequat̃ actio informata meæ paſſionis exemplo, inchoata vero contemplatio maneat donec venio, perficienda cum venero. & Gregor.* dicit ſuper Ezechiel.

F quod contemplatiua vita hic incipit, vt in cæleſti patria perficiatur, ſed in illa futura vita non erit ſtatus merendi, ſed recipiendi ꝓ meritis. ergo uita contemplatiua minus videtur habere de ratione meriti quam vita actiua, ſed plus habet de ratione præmii.

¶ 3 Præterea. Greg. dicit ſuper Ezechielem,* quod nullum ſacrificium eſt Deo magis acceptum, quam zelus animarum, ſed per zelum animarum aliquis ſe cōuertit ad ſtudia vitæ actiuæ. ergo videtur G quod vita contemplatiua non ſit maioris meriti quam actiua.

Sed contra eſt, qđ* Gregor. dicit in 6. moralium. Magna ſunt actiuæ vitæ merita, ſed cōtēplatiuę potiora.

Respondeo Dicendum, quod radix merēdi eſt charitas, ſicut* ſupra habitum eſt. Cum autem charitas conſiſtat in dilectione Dei & proximi, ſicut* ſupra habitum eſt, Deum diligere ſecundum ſe eſt magis meritorium, quā diligere proximum, vt ex † ſupra dictis patet, & ideo illud quod H directius pertinet ad dilectionem Dei, magis eſt meritorium ex ſuo genere, quam id quod directe pertinet ad dilectionem proximi propter Deum. Vita autem contemplatiua directe & immediate pertinet ad dilectionem Dei. Dicit enim* Aug. 19. de ciui. Dei, quod otium ſanctum ſcilicet contemplatiuæ, vitæ quærit charitas veritatis ſcilicet diuinæ, cui potiſſime vita contemplatiua inſiſtit, ſicut* dictum eſt. Vita autem I actiua directius ordinatur ad dilectionem proximi, quia ſatagit circa frequens miniſterium, vt dicitur Luc. 10. Et ideo ex ſuo genere, contemplatiua vita eſt maioris meriti ꝗ actiua, & hoc eſt qđ *Gregor. in 3. Homil. ſuper Ezechielem dicit, Contemplatiua eſt maior merito quam actiua, quia hæc in vſu præſentis operis laborat, in quo neceſſe eſt proximis ſubuenire, illa vero ſapore intimo venturam iam requiem deguſtat. ſ. in contemplatione Dei. Poteſt tamen contingere, quòd aliquis in operibus vitæ actiuæ plus mereatur quā alius in operibus vitæ contemplatiuæ, puta, ſi propter abundantiam K diuini amoris, vt eius volūtas impleatur propter ipſius gloriam, interdum ſuſtinet a dulcedine diuinæ contemplationis ad tempus ſeparari, ſicut Apoſt. dicebat ad Rom. 9. Optabam ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis, quod exponens* Chryſ. in li. de compunctione dicit. Ita totam mentem eius demerſerat amor Chriſti, vt etiam hoc quod ei præ cæteris omnibus amabilius erat, eſſe Cum Chriſto rurſus ipſum, quia ita placeret Chriſto, contemneret.

Ad primvm ergo dicēdū, quòd labor exterior operatur ad augmentū præmij accidentalis. Sed augmentum meriti reſpectu præmij eſſentialis conſiſtit principaliter, in charitate, cuius quoddam ſignum eſt labor

uum. Vnde & dominus non dixit de Maria, ꝙ optimum ſibi elegit, ſed quòd elegit ſibi optimam partem melior eſt. n. pars contemplatiua, ꝗ pars actiua. Vtraque tamē parte melius eſt ipſum totum, quod proprium eſt ſtatui prælatorum, vnde hoc gratis concedendum eſt: Et hæc ſufficiant etiam quo ad ſecundū, & reliquos huius quæſtionis articulos. Notent tamen qui alios in via Dei inſtruunt ad profectum ſpiritualem, & diligenter efficiāt, vt prius in vita actiua exerceri faciant quos edocent, ſeu inſtruunt, quam ad contēplationis faſtigium ſuadeant. Oportet ſiquidem prius paſſiones domare habitibus manſuetudinis, patientię & liberalitatis, humilitatis &c. & ſedare, quam ad contemplatiuam vitam aſcendere. Et ob defectū huius, multi non ambulantes, ſed ſaltantes in via. Dei, poſt quam multum temporis vitæ ſuæ contemplationi dederunt, vacui virtutibus, inueniuntur impatientes, iracundi ſuperbi, ſi in huiuſmodi tanguntur. Et propterea tales nec actiuam, nec cōntemplatiuam, nec ex vtroque compoſitam habuerūt, ſed ſuper arenam fabricarunt. Et vtinam nō ſit frequens defectus iſte.

Homi.12.a ll quantulum ante finem.

Lib.6.ca.18. non procul a fi. & Homi. 14. in Ezec. a medio.

1.2. q. 114. arti. 4.

Q.25. art.1.

Q.27. art.8.

Li.19.c.19. circa fi.to.5.

Q. præcedē. ar.4. ad 2.

D. 1185. & 1187.

Hom.3.nō procul antē medi.

Lib.1. aliquantulum ante di.to. 5.

labor exterior toleratus propter Chriſtum, ſed multo expreſſius eius ſignum eſt, quod aliquis prætermiſſis omnibus quæ ad hanc vitam pertinent, ſoli diuinæ contemplationi vacare delectetur.

D. 113. Ad ſecundum dicendum, quod in ſtatu felicitatis futuræ homo peruenit ad perfectum, & ideo non relinquitur locus proficiendi per meritum. Si tamen relinqueretur, eſſet efficacius meritum propter maiorem charitatem. Sed contemplatio præſentis vitæ cum quadam imperfectione eſt, & adhuc habet quo proficiat, & ideo non tollit rationem merendi, ſed augmentum meriti facit propter maius exercitium charitatis diuinæ.

B Ad tertium dicendum, quod ſacrificium ſpiritualiter Deo offertur, cum aliquid ei exhibetur. Inter omnia autem bona hominis Deus maxime acceptat bonum humanæ animæ, vt hoc ſibi in ſacrificium offeratur. Offerre autem debet aliquis Deo, primo quidem animam ſuam, ſecundum illud Eccleſ. 30. Miſerere animæ tuæ placens Deo. Secundo autẽ, animas aliorum ſecundum illud Apoc. vlt. Qui audit, dicat veni. Quanto autem homo animam ſuam, vel alterius propinquius Deo coniungit, tanto ſacrificium eſt Deo magis acceptum. Vnde magis acceptum eſt Deo, quod aliquis aĩam ſuam & aliorum applicet contemplationi quam actioni. Per hoc ergo quod dicitur, quod nullum* ſacrificium eſt Deo magis acceptum, quam zelus animarum, (D. 1111.) non præfertur meritum vitæ actiuæ merito vitæ contemplatiuæ, ſed oſtenditur magis eſſe meritorium ſiquis offerat Deo animam ſuam, & aliorum, quam quæcumque alia exteriora dona.

Articulus III.

Vtrũ vita contemplatiua impediatur per vitã actiuã.

872 Ad tertium ſic proceditur. Videtur quod uita contemplatiua impediatur per vitã actiuã. Ad vitam enim contemplatiuam neceſſaria eſt quædam vacatio mentis, ſecundum illud Pſal. Vacate, & videte quoniam ego ſum Deus, ſed vita actiua habet inquietudinem ſecundum illud Lucæ. 10. Martha Martha ſolicitaes, & turbaris erga plurima, ergo uita actiua contemplatiuam impedit.

¶ 2 Præterea. Ad uitam contemplatiuam requiritur claritas viſionis, ſed vita actiua, impedit, viſionis claritatẽ, *dicit.n. Grego. ſuper Ezechielem, quod lippa eſt fœcunda, quia dum occupatur in opere, minus videt, ergo uita actiua contemplatiuam impedit. (Homili. 14. poſt med. illum.)

¶ 3 Præterea. Vnũ contrariorũ impedit per aliud, ſed uita actiua & contemplatiua videntur contrarietatem habere adinuicem, quia vita actiua occupatur circa plurima, vita autem cõtemplatiua inſiſtit ad contemplandum vnum: vnde ex oppoſito diuiduntur. ergo videtur quòd vita contemplatiua impediatur per actiuam.

Sed contra eſt, quod* Greg. dicit in 6. moralium Qui contemplationis arcem tenere deſiderant, prius ſe in campo per exercitium operis probent. (Lib. 6. ca. 17. poſt mediũ.)

Reſpondeo Dicendum, quod vita actiua poteſt conſiderari quantum ad duo. Vno modo quantum ad ipſum ſtudium & exercitium exteriorum actionum & ſic manifeſtum eſt quod vita actiua impedit contemplatiuam, inquantum impoſſibile eſt quod aliquis ſimul occupetur circa exteriores actiones, & diuinæ contemplationi vacet. Alio modo poteſt conſiderari vita actiua quantum ad hoc quod interiores animæ paſſiones componit & ordinat, & quantum ad hoc vita actiua adiuuat ad contemplationem, quæ impeditur per inordinationem interiorum paſſionum. Vnde* Grego. dicit in 6. moralium. Cum contemplationis arcem aliqui tenere deſiderant, prius ſe in campo per exercitium operis probent, vt ſolicite ſciant ſi nulla iam mala proximis irrogant, ſi irrogata a proximis æquanimiter portant, ſi oblatis bonis temporalibus nequaquam mens lętitia ſoluitur, ſi ſubtractis non nimio mœrore ſauciantur. Ac deinde perpendant, ſi cum ad ſemetipſos introrſus redeunt, in eo quod ſpiritualia rimantur, nequaquam ſecum rerum corporalium vmbras trahant, vel fortaſſe tractas manu diſcretionis abigant. Ex hoc ergo exercitium vitæ actiuæ confert ad contemplatiuam, quod quietat interiores paſſiones, ex quibus phantaſmata proueniunt, per quæ contemplatio impeditur. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta. Nam rationes illæ procedunt quantum ad ipſam occupationem exteriorum actuum, non autem quantum ad effectum, qui eſt moderatio paſſionum. (Lib. 6. ca. 17. poſt mediũ.)

Articulus IIII.

Vtrum vita actiua ſit prior quam contemplatiua.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur quod vita actiua non ſit prior q̃ contemplatiua. Vita enim contemplatiua directe ptinet ad dilectionem Dei, vita autem actiua ad dilectionem proximi, ſed dilectio Dei præcedit dilectionem proximi, inquãtum proximus propter Deum diligitur. ergo videtur quod etiam uita contemplatiua ſit prior quam actiua. 873

¶ 2 Præterea. Grego. dicit ſuper Ezechielẽ. ſciendũ eſt quod ſicut bonus ordo viuendi eſt vt ab actiua in contemplatiuam tendatur, ita plerumque vtiliter a contemplatiua animus ad actiuam reflectitur. Non ergo ſimpliciter vita actiua eſt prior quam contemplatiua. (Homil. 14. a medio.)

¶ 3 Præterea. Ea quę diuerſis competunt, non videntur ex neceſſitate ordinem habere, ſed uita actiua & contemplatiua diuerſis competũt. dicit enim* Greg. in 6. Moral. Sæpe qui contemplari Deum quiete poterant, occupationibus preſſi ceciderunt, & ſæpe qui occupati bene vſibus humanis viuerent, gladio ſuæ quietis extincti ſunt. non ergo vita actiua prior eſt quam contemplatiua. (Lib. 6. mor. c. 26. parum à princ.)

D Sed contra eſt, quod* Greg. dicit in 1. homi. ſuper Ezechiel. Actiua vita prior eſt tẽpore q̃ cõtẽplatiua, quia ex bono opere tẽditur ad contẽplationẽ. (Hom. 1. non multum procul ante medium.)

Reſpondeo Dicendum, quòd aliquid dicitur eſſe prius dupliciter. vno modo, ſecundum ſuam naturam. Et hoc modo uita contemplatiua eſt prior quam actiua, inquantum prioribus & melioribus inſiſtit, vnde & actiuam vitam mouet & dirigit. Ratio enim ſuperior quæ contemplationi deputatur, comparatur ad inferiorem quæ deputatᷓ actioni ſicut vir ad mulierem, quæ eſt per virum regenda, vt* Aug. dicit 12. de Tri. (Lib. 14. ca. 1. & 12. ca. 14. tom. 3.) E Alio modo, eſt aliquid prius quo ad nos quod ſcilicet eſt prius in via generationis, & hoc modo vita actiua eſt prior quam cõtemplatiua, quia, diſponit ad contemplatiuam, vt ex* ſupra dictis patet. Diſpoſitio enim in uia generationis præcedit formam, quæ ſimpliciter & ſecundum ſuam naturam eſt prior. (Q. 181. arti. 1. ad 3.)

Ad primum ergo dicendũ, quòd vita contẽplatiua non ordinatur ad qualemcumque dilectionem Dei, ſed ad perfectam, ſed vita actiua eſt neceſſaria ad dilectionem proximi qualemcumqne. Vnde* Greg. dicit in 3. homi. ſuper Ezechielem. Sine contemplatiua vita intrare poſſunt ad cæleſtem patriam, qui bona quę poſſunt operari, non negligunt, ſine actiua autem intrare non poſſunt, ſi negligunt bona operari quæ poſſunt. Ex quo etiã patet qud vita actiua præcedit contemplatiuam, ſicut id quod eſt commune omniũ, pcedit in (Homi. 3. parũ ante medium.)

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ tertię.

HIc incipit decima & vlt. pars huius operis, tractãs de officijs ac ſtatibus hominũ, in qua quęſtione ſtatim occurrit dubiũ circa ſignificationẽ ſtatus, p̃ quãto in litera dr̃, q̃ reſpicit obligationem plenæ Ca.1.2.& 4. tom.5. hominis, puta aliqs eſt ſui, vel alieni iuris & hoc ex cã p̃manente. Eſt ſiquidẽ de hoc qõ, & cum extraneis aliã ſignificationẽ tribuẽtibus ſtatui, vt patet de Henrico de Gãdauo in 12. quolibeto. Et nihilominus ẽ quæſtio abſolute de veritate huius ſignificationis. Vnde nos primam quæſtionem relinquem⁹, qm̃ eſſet certare de vocibus, Secunda autem, an aſſignata ab authore ſignificatio ſit ſolida, tractanda eſt, habet Li 6.cap.26. circa princ. n. multas obiectiões. Cum enim in litera dicatur, q̃ ſtatus tam in ciuilibus, quam in ſpiritualibus ſpectet ad libertatem, vel ſer Lib 6.ca.26. in princ. uitutem, ſtatim apparet contradictio in ipſo progreſſu literæ. Nam libertas nomen eſt ſtatus, & nullam obligationem dicit. Amplius, Seruitus & libertas ſpiritualis, vt in 8. ar. dicitur, penes habitum iuſtitiæ, vel peccati attenduntur, & tamen in neutro eſt obligatio, ſed ſola permanentia, qualem habitus cauſare nat⁹ eſt. Falſum eſt igitur, q̃ ſtatus ſpiritualis ſeruitutis, vel libertatis reſpiciat obligationem. Præt. Status diſtinguitur in ſtatũ incipientium, proficientium, & perfectorum, ut patet in arti. 4. Et conſtat quod nec ſtatus incipientium, nec ſtatus proficientium obligationem habet. Diſtinguitur quoque ſtatus cõiugatorum contra ſtatum virginalem, & vidualem, & tamen ſolus ſtatus coniugatorum obligationem habet. Clericalis de-

dit in via generationis id quod eſt proprium perfectorum.

F

AD SECVNDVM dicendum, quod a vita actiua proceditur ad vitam contemplatiuam ſecundum ordinem generationis: a vita autem contemplatiua reditur ad vitam actiuam per viam directionis, vt ſcilicet vita actiua per contemplationem dirigatur, ſicut etiam per operationes acquiritur habitus, & per habitum acquiſitũ perfectius aliquis operatur, vt dicitur in 2. Ethi.

AD TERTIVM Dicendum, quod illi qui ſunt proni ad paſſiones propter eorum impetum ad agendum, ſunt ſimpliciter magis apti ad vitam actiuam propter ſpiritus inquietudinem. Vnde dicit* Greg. in 6. mora. quod nonnulli ita inquieti ſunt, vt ſi uacationem laboris habuerint grauius laborent, quia tanto deteriores cordis tumultus tolerant, quanto eis licentius ad cogitationes vacant. Quidam vero habent naturaliter animi puritatem & quietem, per quam ad contemplationem ſunt apti, qui ſi totaliter actionibus deputentur, detrimentum ſuſtinebunt. Vnde *Gregorius dicit in 6. mora. quod quorundam hominum ita otioſę mentis ſunt, vt ſi eos labor occupationis excipiat, in ipſa operationis inchoatione ſuccumbant, ſed ſicut ipſe* poſtea ſubdit, ſæpe & pigras mentes amor ad opus excitat, & inquietas in contemplatione timor refrænat. Vnde & illi qui ſunt magis apti ad actiuam vitam poſſunt per exercitium actiuæ ad cõtemplatiuam præparari, & illi nihilominus qui ſunt magis ad contemplatiuam apti, poſſunt exercitia vitæ actiuæ ſubire, vt per hoc ad contemplationem paratiores reddantur.

QVAESTIO CLXXXIII.

De officiis & ſtatibus hominum in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandũ eſt de diuerſitate ſtatuũ, & officiorũ humanorũ. Et primo cõſiderãdũ eſt de officiis, & ſtatibus hominum in generali. Secundo, ſpecialiter de ſtatu perfectorum.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Quid faciat ĩ hominibus ſtatum.

¶ Secũdo, Vtrum in hominibus debeant eſſe diuerſi ſtatus, ſiue diuerſa officia.

¶ Tertio, De differẽtia officiorũ:

¶ Quarto, De differentia ſtatuũ.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſtatus in ſui ratione importet conditionem libertatis, vel ſeruitutis.

G

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur q̃ ſtatus in ſui rõne nõ importet conditionẽ libertatis vel ſeruitutis. Status.n. a ſtãdo dr̃, ſed ſtare dr̃ aliqs rõne rectitudinis, vñ dr̃ Ezec. 2. Fili hominis, ſta ſuper pedes tuos. & Greg. dicit in 6. mora. Ab oĩ ſtatu rectitudinis diſpereunt, q̃ p noxia verba dilabunt, ſed rectitudinem ſpũalem acquirit hõ p hoc, quod ſubijcit ſuam uolũtatem Deo. vnde ſuper illud Pſal. 32. Rectos decet collaudatio, dicit gloſſ.* Recti ſunt qui dirigunt cor ſuũ ſ̃m uolũtatẽ Dei. ergo vr̃, quod ſola obedientia diuinorum mandatorum H ſufficiat ad rationem ſtatus.

¶ 2 Præterea. Nomen ſtatus vr̃ importare immobilitatem, ſ̃m illud 1. ad Cor. 15. Stabiles eſtote & immobiles unde * Greg. dicit ſup Ezech. Lapis quadrus eſt, & quaſi ex omni latere ſtatum habet, qui caſum in aliqua permutatione nõ habet, ſed virtus eſt quæ immobiliter facit operari, vt dr̃ in 2. Ethi.* ergo vr̃ quod ex omni operatione uirtuoſa aliquis ſtatũ adipiſcat.

I ¶ 3 Præterea. Nomen ſtatus videtur ad quandam altitudinem pertinere. Nam ex hoc aliquis ſtat, q̃ in altum erigitur, ſed per diuerſa officia aliquis fit altior altero. Similiter etiam per gradus, vel ordines diuerſos diuerſimode homines in quadam altitudine conſtituuntur. ergo ſola diuerſitas graduum, vel ordinum, vel officiorũ ſufficit ad diuerſificandũ ſtatum.

SED CONTRA eſt, quod in *Dec. 2. q. 5. dr̃. Si qñ in cauſa capi K tali, uel cauſa ſtatus interpellatum fuerit, non per exploratores, ſed per ſeipſos eſt agendum, vbi cauſa ſtatus appellatur pertinens ad libertatem, vel ſeruitutem. ergo videtur quod non uariet ſtatum hominis niſi id, quod pertinet ad libertatem, vel ſeruitutem.

RESPON. Dicendum, quod ſtatus proprie loquendo, ſignificat quandam poſitionis differentiam ſ̃m modũ ſuę naturę, quaſi in quadã imobilitate. Eſt.n. naturale homini, vt caput eius in ſuperiora

nium ſtatus, p inquit Henricus, diſtinguitur contra laicalem, & tamen neuter obligationem habet, qm clericus poteſt licite ducere vxorem virginem. Aſſertur quoq; ab eodem authoritas Anſel. in lib. de ſimilitudinib. c. 46. dicentis. Quatuor ſunt ſtatus humanæ naturæ, quibus pro diuerſis meritis beata uel magis beata, miſera vel minus miſera redditur. Inf. ar. 4. co. & q. 184. ar. 4. cor. & q. 186. ar. 6. co. Et quo. 3. ar. 17. cor. in ſtatu innocentiæ, in ſtatu patriæ, in ſtatu viæ, & in ſtatu damnationis Conſtat autem quod neque in innocentia, neque in via, ſtatus dicitur ſ̃m obligationem.

¶ Ad horum euidentiam ſciendum eſt, q̃ author nunquam dicit, q̃ ſtatus exigat obligationem in quolibet ſtatu, ſed dicit, q̃ quilibet ſtatus reſpicit obligationem Et Aug. in concione 2. in Pſal. 32. non longe a prin. tom. 8. quæ duo diſtãt ſicut cœlum, & terra. Nam ad primum requiritẽ quemlibet ſtatum habere obligationẽ ad id qđ ſui ſtatus eſt.

¶ Ad ſecundum vero ſufficit quod obligationem reſpiciat, ita Homil. 21. a princ. quod penes obligationem diſtinguatur affirmatiue, vel negatiue, hoc eſt, penes habere obligationem, & Lib. 2. c. 1. 2. & 4. tom. 5. penes non habere illam. Et hoc modo diſtinguitur ſtatus liberi à ſeruo, quia ſeruitus reſpicit obligationem affirmatiue, libertas uero negatiue. Hoc etiam modo diſtinguitur ſtatus ſæcularis a regulari, q a ſcilicet regularis habet vinculum quo caret ſæcularis. Similiter ſtatus peccatoris, & ſtatus iuſti diſtinguuntur, quia pec 2. q. 5. (vel 6. vt aliqui codices habẽt) c. Si quando. cator obligatus eſt ad peccandum, quantum eſt ex ſeipſo, quia non poteſt ex ſe ipſo reſurgere, & vt Gregorius dicit, Peccatum quod per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere ad aliud trahit, iuſtus autem ab huiuſmodi uinculo abſolutus eſt. Incipientium aũt, & proficientium ſtatus obliga-

ſionem in genere claudunt, non in ſpecie, quoniam cõmune genus ſtatus exiſtentium in charitate ꝑ negationem vinculi, quo peccator alligatur, dicitur, Species aũt huiuſmodi ſtatus ſecundum proprias differentias non omnes, ſed perfectorum tñ. dicit obligationem. Et hoc ſufficere author ipſe teſtatur in litera quarti articuli in reſponſione ad ſecundum, dum loquens de huiuſmodi diſtinctione dicit, q̃d per hoc hi diuerſi ſtatus diſtinguuntur, ꝙ diuerſa ſtudia adhibent ad ea, quę ſpectant ad ſpiritualem libertatem.

¶ Sed contra hoc põt inſtari, ꝙ non conſonat hmõi reſponſio ſermonibus per ſe: quoniam ſi ſtatus de rõne ſua reſpicit obligationem, conſequẽs eſt, vt per ſe loquendo, omnis ſpecifica diuerſitas ſtatuum per ſe reſpiciat obligationem, & non ſufficit ꝙ genus eorum penes obligationem attẽdatur. Oportet.n. differẽtias per ſe diuerſificatiuas generis, & cõſtitutiuas ſpecierum, ꝑ ſe diuerſificare, id q̃d ſpectat ad rationem generis, quod in propoſito eſt reſpicere obligationẽ. Hoc autem hic nõ ſaluat, q̃n ſtatus incipientium, & proficientium, nõ diuerſificantur penes reſpicere obligationem aliquam.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ ſtatus tam incipientium, q̃ proficientium, nõ niſi imperfecte habet rõnem ſtatus: & propterea non eſt mirũ, ſi vterq; deficiat à ꝓpria rõne ſtatus. Sunt .n. hi ſtatus in genere ſtatus ſicut formæ in ebryone ſuccedentes, ſunt in genere viuentium. Non.n. ſunt velut ſpecies de per ſe, ſed vt viæ ad aliud. Et ſimiliter ſtatus incipientiũ & proficientium, vt ipſa eorũ nomina oſtẽdunt, viam ad aliud, hoc eſt, ad ꝑfectionem ſeu perfectionis ſtatum ſignificant. Vnde author in

875.

principio ſequentis quæſtionis dicit. Deinde conſiderandũ eſt de his q̃ pertinent ad ſtatũ perfectionis, ad quẽ alij ſtatus ordinantur. De ſtatu aũt cõiugatorum, virginũ &c. dupliciter dici põt. Primo, ꝙ in iure, nec virginitas, nec uiduitas, cõſtituit ſtatũ, niſi vinculo firmetur, vñ ſtatuta ſunt diſtincta viduarũ & virginũ. Secundo põt dici, vt dictũ eſt de incipiẽtibus & ꝓficientibus, ꝙ, ſ. ſine vinculo imperfecte habent rõnem ſtatus rõne ſui generis, quo libertatẽ habent a vinculo cõiugali. Ad id quod addit de ſtatu clericali, reſpõdetur, ꝙ cũ prima tõſura cõſtituat clericatũ, & prima tõſura ad officiũ ſpectet, ſicut &

A ordo omnis. ſ. acolyratus &c. cõſequens ẽ ꝙ clericatus nõ ſtatum, ſed officium cõſtituat, cuius ſignũ eſt ꝙ clericos in duos ſtatus diſtinguimus. ſ. regulares, & ſæculares. Eſſet autẽ implicatio quodãmodo in adiecto dicere clericos ſæculares, ſi clericus eſſet nomen ſtatus. Sed officio adiungitur nomẽ ſtatus, cõprobaturq; id ex eo ꝙ prima tonſura inchoatio quędam ordinis eſt, quem conſtat ad officium ſpectare. Ad authoritatem demum Anſelmi, & ſimiles, quę forſan multæ adduci poſſent vnico verbo reſponderi poteſt, ꝙ nõ ita ſtricte & proprie ſtatus nomine uſi ſunt, ſed per ſtatum intellexerunt conditionẽ, quaſi dicerẽt. Quatuor ſunt conditiones hominũ &c: in qua ſignificatione frequens videtur vſus eſſe.

¶ Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ tertię Articulum primum.

IN art. 1. eiuſdẽ q. in rñſione ad tertium collige, & inde retine differentiam inter officium, gradum, & ſtatum eccleſiaſticũ, vt intelligas ſequentia.

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ tertię Articulum ſecundum, & tertium.

IN ar. 2. & 3. aduerte ꝙ diuerſitas officiorum, graduum, & ſtatuum in eccleſia non ita ordinatur ad hæc tria. ſ. perfectionem, actionem, & decorem, ꝙ ſingula ſingulis propria ſint, puta, perfectio ſtatui, actio, officio, & decor gradui, q̃m in quolibet horum omnia inueniuntur. In ſtatib. namque inuenitur non ſolum perfectio, ſed etiam & decor, ſeu ordo. Et ſimiliter in officijs eadẽ tria inueniunt, & ſimiliter in gradibus, vt de ſe patet, ſed ꝑfectio appropriatur ſtatui, vt ratio diuerſitatis ſm ſtatũ. Actio vero appropriat officio, vt rõ diuerſitatis ſm officiũ Decor vero ordinis appropriatur gradui: vt ratio diuerſitatis ſm gradum.

¶ In eodem articulo tertio in reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit circa illud. Diuerſitas vitarum accipitur ſecundum diuerſos actus qui cõueniunt homini ſecũdum ſeipſum. Officia autem diſtinguuntur ſecundum actus, qui referuntur ad alios. Videtur enim hoc eſſe falſum, eo ꝙ vita actiua maniſeſte attenditur ſecundum actum, qui refertur ad alium ſcilicet ad proximum, ut patet ex ſupradictis de vita actiua.

¶ Ad

tẽdat, & pedes ĩ terra firment, &c. membra media cõuenienti ordine diſponantur, quod quidẽ nõ accidit, ſi homo iaceat, vel ſedeat, vel accũbat, ſed ſolũ q̃n erectus ſtat. Nec rurſus ſtare dicit̃ ſi moueatur, ſed q̃n qeſcit, & inde eſt ꝙ ẽt in ipſis actionibus humanis dicit̃ negotiũ aliquẽ ſtatũ habere ſm ordinẽ ꝓprię diſpoſitionis cum quadã immobilitate, ſeu qete. Vñ & circa hoĩes ea quæ de facili circa eos variant̃, & extrinſeca ſunt nõ cõſtituũt ſtatũ, puta, ꝙ aliqs ſit diues, vel pauper, ĩ dignitate cõſtitutus, vel plebeius, vel ſiqd aliud eſt hmõi. Vnde & in iure ciuili dr̃, ꝙ ei qui a ſenatu amouet̃, magis dignitas quam ſtatus auferẽ, ſed ſolũ id vr̃ ad ſtatũ hominis pertinere, quod reſpicit obligationẽ perſonæ hominis, prout. ſ. aliquis eſt ſui iuris, vel alieni, hoc nõ ex aliqua cauſa leui, vel de facili mutabili, ſed ex aliquo permanẽte, & hoc eſt, q̃d ꝑtinet ad rõnẽ libertatis, vel ſeruitutis. Vnde ſtatus ꝑtinet ꝓprie ad libertatẽ, vel ſeruitutẽ ſiue in ſpũalib. ſiue in ciuilib⁹.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ rectitudo inq̃tũ hmõi nõ ꝑtinet ad rõnẽ ſtatus, ſed ſolũ inq̃tũ eſt cõnaturalis hoĩ, ſimul addita quadã qete. Vñ in alijs animalib⁹ nõ reqrit̃ rectitudo ad hoc, ꝙ ſtare dicant̃, nec ẽt hoĩes ſtare dicũt̃ quãtũcũq; ſint recti, niſi qeſcant.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ immobilitas nõ ſufficit ad rationem ſtatus. Nam etiam ſedẽs vel iacẽs quieſcit, qui tñ nõ dr̃ ſtare.

Ad tertivm dicendum, ꝙ officiũ dr̃ ꝑ cõparationẽ ad actũ, gradus aũt dr̃ ſm ordinẽ ſuperioritatis, & inferioritatis, ſed ad ſtatũ requirit̃ immobilitas in eo, ꝙ pertinet ad conditionẽ perſonæ.

Articvlvs II.

Vtrum in Eccleſia debeat eſſe diuerſitas officiorum, ſeu ſtatuum.

AD secvndvm ſic procedit̃. Videtur ꝙ in Eccleſia non deat eſſe diuerſitas officiorũ, vel ſtatuum. diuerſitas.n. vnitati repugnat, ſed fideles Chriſti ad vnitatem uocantur ſecundum illud Io. 17. Vt ſint vnum in nobis, ſicut & nos vnum ſumus. ergo in eccleſia non debet eſſe diuerſitas officiorum, ſiue ſtatuum.

B ¶ 2 Præterea. Natura nõ facit ꝑ multa quod põt facere per vnum, ſed operatio gratiæ eſt multo ordinatior, quàm operatio naturæ. ergo conuenientius eſſet, ꝙ ea quæ pertinent ad actus gratiæ, ꝑ eoſdem homines adminiſtrarentur, ita ꝙ non eſſet in Eccleſia diuerſitas officiorum, & ſtatuum.

¶ 3 Præterea. Bonũ Eccleſiæ maxime vr̃ in pace conſiſtere, ſm illud pſ. 147. Qui poſuit fines tuos pacem. & 2. ad Cor. vlt. dr̃. Pacem

C habere, & De⁹ pacis erit uobiſcũ, ſed diuerſitas eſt impeditiua pacis, quam ſimilitudo cauſare vr̃, ſm illud Eccl. 13. Oẽ animal diligit ſimile ſibi. & Philo. dicit in 7. politic. ꝙ modica differentia facit in ciuitate diſſidiũ, ergo vr̃ quod non oporteat in Eccleſia eſſe diuerſitatem ſtatuũ, & officiorum.

Sed contra eſt, ꝙ in Pſal. 44. ad laudem Eccleſiæ dr̃, ꝙ eſt circumamicta uarietate. vbi* glo. dicit, ꝙ doctrina apoſtolorum, & confeſſione & martyrum, & puritate uirginum, & lamento pænitẽ- *Glo. ordinaria ex Caſſiodoro.*

D tiũ ornat̃ Regina, ideſt Eccleſia.

Respon. Dicendum, quòd diuerſitas ſtatuum, & officiorũ in Eccleſia ad tria pertinet, Primo qdem, ad ꝑfectionem ipſius Eccleſiæ. Sicut.n. in rerũ naturalium ordine perfectio, quę in Deo ſimpliciter, & vniformiter inuenit̃, in vniuerſitate creaturarũ inueniri nõ poterit, niſi difformiter & multipliciter, ita etiam plenitudo gratiæ, quæ in Chriſto ſicut in capite adunatur, ad mẽbra eius diuerſi-

E mode redundat, ad hoc ꝙ corpus Eccleſiæ ſit ꝑfectũ. Et hoc eſt ꝙ Apoſto. dicit ad Ephe. 4. Ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam aũt prophetas, alios aũt

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ipſe actus actiuæ vitæ poteſt conſiderari dupliciter. Primo, vt eſt exercitium hominis ſtudentis tali vitæ, ſeu actui. Eſt nam que actus virtutis, ꝗ bonum reddit habentem, & ſic conſtituit vitam actiuam, quoniam, vt in litera dicitur, vita dicitur abſolute, hoc eſt, viuere dicitur quis ſecundū ſeipſum, & non relatiue ad aliud. Et propterea actus, in quantum ſunt differentes vitæ conſiderantur vt conueniunt homini ſecundum ſeipſum, hoc eſt, ſecundū quod uiuentem in ſunpſius uiuere bene diſponunt. Alio modo conſiderantur vt referuntur ad alios, ſicut docere, ad eum qui docetur, & iudicare, ad eum qui iudicari ordinatur. Et ſic ſumpti actus diſtinguunt officia, & hæc ſufficiant etiam pro quarto articulo. Diſcuſſa ſunt ſiquidem, quę in illo ſunt in principio huius quæſtionis.

Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſumationem ſanctorum. Secundo autem pertinet ad neceſſitatem actionū, quæ ſunt in Eccleſia neceſſariæ. Oportet autem ad diuerſas actiones diuerſos homines deputari ad hoc quòd expeditius, & ſine cōfuſione omnia peragantur. Et hoc eſt qđ Apoſt. dicit ad Rom. 12. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnū corpus ſumus in Chriſto. Tertio hoc pertinet ad dignitatem, & pulchritudinem Eccleſiæ quę in quodā ordine cōſiſtit. Vnde dicit 3. Reg. 10. ꝙ vidēs Regina Saba omnem ſapientiā Salomonis & habitacula ſeruorū, & ordines miniſtrātiū, nō habebat vltra ſpiritū. Vnde & Apoſt. dicit 2. ad Timoth. 2. quòd in magna domo non ſolum ſunt vaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ diuerſitas ſtatuū, & officiorum non impedit Eccleſiæ vnitatem, q̄ perficitur per vnitatem fidei & charitatis, & mutuę ſubminiſtrationis, ſecundum illud Apoſt. ad Eph 4. Ex quo totum corpus eſt cōpactum ſcilicet per fidem, & cōnexum ſcilicet per charitatē, per omnē iuncturam ſubminiſtrationis, dum ſcilicet vnus alii ſeruit.

Ad secundum dicendum, quòd ſicut natura non facit per multa, quod poteſt facere per vnum, ita etiam non coarctat in vnum id, ad quod multa requiruntur, ſecundum illud Apoſt. 1. ad Cor. 12. Si totum corpus oculus, vbi auditus? Vnde & in Eccleſia, quę eſt corpus Chriſti, oportuit membra diuerſificari ſecundum diuerſa officia, ſtatus, & gradus.

Ad tertium dicendum, quod ſicut in corpore naturali, membra diuerſa continentur in vnitate per virtutem ſpiritus viuificantis, quo abſcedente membra corporis ſeparantur, ita etiam in corpore Eccleſiæ conſeruatur pax diuerſorum membrorum virtute Spiritus ſancti, qui corpus Eccleſiæ viuificat, vt habetur Ioan. 6. Vnde Apoſt. dicit ad Ephe. 4. Solliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Diſcedit autem aliquis ab hac vnitate ſpiritus, dum quærit quæ ſunt ſibi propria, ſicut etiam in terrena ciuitate pax tollitur ex hoc quod ciues ſinguli quæ ſua ſunt, quærunt. Alioquin per officiorum, & ſtatuum diſtinctionem tam mentis, quam in ciuitate terrena magis pax conſeruatur, inquantum per hæc plures ſunt, qui communicāt actibus publicis. Vnde & Apoſt. dicit 1. ad Cor. 12. qđ Deus temperauit nos, vt non ſit ſchiſma in corpore, ſed pro inuicem ſolicita ſint membra.

Articvlvs III.

Vtrum officia diſtinguantur per actus.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur ꝙ officia non diſtinguātur per actus. Sunt enim infinitæ diuerſitates humanorum actuū, tam in ſpiritualibus, quam temporalibus, ſed infinitorum non pōt eſſe certa diſtinctio, ergo per diuerſitates actuū non poteſt eſſe humanorum officiorum certa diſtinctio.

¶ 2 Præterea. Vita actiua & contemplatiua ſecundum actus diſtinguuntur, vt* dictum eſt, ſed alia videtur eſſe diſtinctio officiorum a diſtinctione vitarum. non ergo officia diſtinguuntur per actus. Q. 179. art. 1.

¶ 3 Præterea. Ordines etiam eccleſiaſtici, & ſtatus, & gradus per actus diſtingui videntur. Si ergo officia diſtinguantur per actus, vr ſequi, quod eadem ſit diſtinctio officiorum, graduum, & ſtatuum, hoc autem eſt falſum, quia diuerſimode in ſuas partes diuiduntur. non ergo videtur ꝙ officia diſtinguantur per actus.

Sed contra eſt, qđ* Iſido. in lib. Etym. dicit qđ officium ab efficiendo eſt dictum, quaſi efficium. propter decorem ſermonis una mutata litera, ſed efficere pertinet ad actionē, ergo officia per actus diſtinguūt. Lib. 6. ca. 19. in princ.

G Respondeo Dicendum, quòd ſicut* dictum eſt, diuerſitas in membris Eccleſiæ, ad tria ordinatur ſcilicet ad perfectionem, actionem, & decorem, & ſm hoc triplex diſtinctio diuerſitatis fidelium accipi poteſt. Vna quidem, per reſpectum ad perfectionem, & ſecundum hoc accipitur differentia ſtatuum, prout quidam ſunt aliis perfectiores. Alia vero diſtinctio accipitur per reſpectum ad actionem, & hæc diſtinctio dicitur officiorum. Dicuntur enim in diuerſis officijs eſſe, qui ſunt ad diuerſas actiones deputati. Alia autem per reſpectum ad ordinem pulchritudinis eccleſiaſticæ, & ſecundum hoc accipitur differentia graduū prout ſcilicet in eodem ſtatu, vel officio vnus eſt alio ſuperior. Vnde & in Pſal. 47. dicitur ſecundum aliam literam Deus in* gradibus eius cognoſcetur. Art. præced.

H Ad primum ergo dicendum, quod materialis diuerſitas humanorum actuum eſt infinita, & ſecundum hanc non diſtinguuntur officia, ſed ſecūdū formalē diuerſitatem, quæ accipitur ſecundum diuerſas ſpecies actuū, ſecundū quam actus hominis non ſunt infiniti. al. domibus

Ad secundum dicendum, quod vita dicitur abſolute, & ideo diuerſitas vitarum accipitur ſecundū diuerſos actus qui cōueniunt homini ſm ſeipſum. Sed efficientia, a qua ſumitur nomen officii, vt* dictum eſt, importat actionem tendentem in aliud, vt* dicitur in 9. Meta. Et ideo officia diſtinguūtur proprie ſecundum actus, qui referuntur ad alios, ſicut dicitur doctor habere officium, vel iudex, & ſic de aliis, & ideo* Iſido. dicit, quod officium eſt vt quiſque illa agat, quæ nulli officiant, id eſt, noceant, ſed proſint omnibus. In argu. ad oppoſitum. Li 9 tex. 16. Li. 6. etymo. cap. 19. circa princi.

I Ad tertium dicendū, quod diuerſitas ſtatuum, officiorum, & graduum ſecundum diuerſa ſumitur, vt* dictum eſt. Contingit tamen quod iſta tria in eadem concurrant, puta, cum aliquis deputatur ad aliquem actum altiorem, ſimul ex hoc habet & officium & gradum, & vlterius quēdam perfectionis ſtatum, ꝓpter actus ſublimitatem, ſicut patet de epiſcopo. Ordines autem eccleſiaſtici ſpiritualiter diſtinguuntur ſecundum diuerſa officia. Dicit enim* Iſidor. in li. Etym. Officiorum plurima genera ſunt, ſed præcipuum illud eſt, K quod in ſacris diuiniſque rebus habetur. Art. 1. ad 3. Li. 6 ca. 19. in princ.

Articvlvs IIII.

Vtrum differentia ſtatuum attendatur ſecundum incipientes proficientes & perfectos.

Ad quartum ſic proceditur: Videtur quod differentia ſtatuū non attendatur ſecundum incipientes, proficiētes, & perfectos. Diuerſorū. n. diuerſæ ſunt ſpecie differentiæ, ſed ſecundum hanc differentiam inchoationis, profectus, & perfectionis, diuiduntur gradus charitatis vt* ſupra habitum eſt, Supr. q. 24. art. 7. Et pſa. 14. & Iſaiæ 53. 2 q. 24. art. 9.

eum

cum de charitate ageretur. ergo uidetur ꝙ ſecundum hoc non ſit accipienda differentia ſtatuum.

Art.1 huius quæſt.

¶ 2 Prętereà. Status, ſicut * dictum eſt, reſpicit conditionem ſeruitutis, vel libertatis, ad quam non uidetur pertinere prædicta differentia incipientium, proficientium, & perfectorum. ergo inconuenienter ſtatus per iſta diuiditur.

¶ 3 Prætereà. Incipientes, proficientes, & perfecti diſtingui uidentur ſecundum magis & minus, quod videtur magis pertinere ad rationem gradus, ſed alia eſt diuiſio graduum & ſtatuum, vt * ſupra dictum eſt. Non ergo conuenienter diuiditur ſtatus ſecundum incipientes, proficientes, & perfectos.

Art.2.& 3.

De pœnitē. diſt.2. c. Cũ ſancta & c. Charitas. *Homil.15. in Ezec. nõ multum remota a pri. Art.1 huius quæſt.

SED CONTRA eſt, quod *Greg. dicit in mor. Tres ſunt modi conuerſorum, inchoatio, medietas, atque ꝑfectio. Et ſuper *Ezech. dicit, quod alia ſunt uirtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio.

RESPONDEO Dicendũ, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, ſtatus libertatem reſpicit, vel ſeruitutem. Inuenitur autem in rebus ſpiritualibus duplex ſeruitus, & duplex libertas. Vna quidem eſt ſeruitus peccati, altera vero eſt ſeruitus iuſtitiæ. Similiter etiam eſt duplex libertas. Vna quidem a peccato, alia vero a iuſtitia, ut patet ꝑ Apoſt. qui dicit ad Rom.6. Cum ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitię, nunc vero liberati a peccato, ſerui eſtis facti Deo. Eſt autem ſeruitus peccati, vel iuſtitiæ, cum aliquis ex habitu peccati ad malum inclinatur, vel ex habitu iuſtitiæ inclinatur ad bonum. Similiter etiam libertas a peccato eſt, cum aliquis ab inclinatione peccati non ſuperatur. Libertas autem a iuſtitia eſt, cũ aliquis ꝓp amorem iuſtitiæ non retardatur a malo. Veruntamen quia homo ſecundum naturalem rationem ad iuſtitiam inclinatur, peccatum autem eſt contra naturalem rationem, conſequens eſt quod libertas a peccato ſit uera libertas, quæ coniungitur ſeruituti iuſtitiæ quia per vtrumque tendit homo in id quod eſt conueniens ſibi. Et ſimiliter vera ſeruitus eſt ſeruitus peccati, cui coniungitur libertas a iuſtitia, quia. ſ. per hoc homo impeditur ab eo quod eſt proprium ſibi. Hoc autem ꝙ homo efficiatur ſeruus iuſtitiæ, vel peccati, contingit per humanum ſtudium, ſicut Apoſto. dicit ibidem. Cui exhibetis uos ſeruos ad obediendum, ſerui eius eſtis cui obediſtis ſiue peccati ad mortem, ſiue obeditionis ad iuſtitiam. In omni autem humano ſtudio eſt accipere principium, medium, & terminum. Et ideo conſequens eſt quod ſtatus ſpiritualis ſeruitutis, & libertatis ſecundum tria diſtinguatur. ſ. ſecundum principium, ad quod pertinet ſtatus incipiētium, & medium, ad quod pertinet ſtatus proficientium, & terminum, ad quem ꝑtinet ſtatus perfectorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod libertas a peccato fit per charitatem, quæ diffunditur in cordib noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, vt dicitur ad Roma.5. Et inde eſt quod dicitur 2. ad Cor.3. Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas, & ideo eadem eſt diuiſio charitatis, & ſtatuum pertinentium ád ſpiritualem libertatem.

AD SECVNDVM dicendum, quòd incipientes, proficientes, & perfecti, ſecundum quod per hoc ſtatus diuerſi diſtinguuntur, dicuntur homines non ſecundũ quodcumque ſtudium, ſed ſecundum ſtudium eorum quæ pertinent ad ſpiritualem libertatem, vel ſeruitutē, ut * dictum eſt.

In corp. art. & art.1. huius quæſtio. ar.3 ſ ad 3.

AD TERTIVM dicendum, quòd ſicut prius* dictum eſt, nihil prohibet in idem concurrere gradum, & ſtatum. Nam & in rebus mundanis illi qui ſunt liberi non ſolum ſunt alterius ſtatus quam ſerui, ſed etiam ſunt altioris gradus.

QVAESTIO CLXXXIIII.

De his quæ pertinent ad ſtatum perfectionis in communi, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandũ eſt de his quæ ꝑtinent ad ſtatũ ꝑfectionis, ad quē alij ſtatus ordināt. Nã cõſideratio officiorũ, quãtũ quidē ad alios actus, pertinet ad legiſpoſitores, quantum autem ad ſacra miniſteria, pertinet ad conſiderationem ordinum, de quibus in tertia parte agetur.*

¶ Circa ſtatum aũt perfectorum triplex conſideratio occurrit. Primo quidem, de ſtatu perfectionis in communi. Secundo, de his quę pertinent ad perfectionem epiſcoporum. Tertio, de his quæ ꝑtinēt ad perfectionem religioſorum.

Et circa hoc q̃rũtur octo.

¶ Primo, Vtrum perfectio attēdatur ſecundum charitatem.

¶ Secundo, Vtrum aliquis poſſit eſſe perfectus in hac vita.

¶ Tertio, Vtrum perfectio huius vitæ conſiſtat principaliter in conſilijs, uel in præceptis.

¶ Quarto, Vtrũ quicũque eſt perfectus, ſi in ſtatu ꝑfectionis.

¶ Quinto, Vtrum prælati, & religioſi ſpecialiter ſint in ſtatu ꝑfectionis.

¶ Sexto, Vtrum omnes prælati ſint in ſtatu perfectionis.

¶ Septimo, Quis ſtatus ſit perfectior, utrum religioſorum, vel epiſcoporum.

¶ Octauo, De comparatione religioſorum ad plebanos, & archidiaconos.

ARTICVLVS I.

Vtrum perfectio Chriſtianæ vitæ attendatur ſpecialiter ſecũdum charitatem.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videt̃ quod ꝑfectio chriſtianę vitę nõ attēdit̃ ſpāliter ſ̃m charitatem. Dicit.n. Apoſ.1. ad Cor.14. Malitia paruuli eſtote, ſenſibus aũt perfecti, ſed charitas non pertinet ad ſenſum, ſed magis ad affectum. ergo vr̃ ꝙ ꝑfectio chriſtianæ uitæ nõ cõſiſtat principaliter in charitate.

¶ 2 Præt. Ad Eph. vl. dr̃. Accipite armaturã Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo. & in oĩbus ꝑfecti ſtare. de armatura autem Dei ſubiũgit dicēs. State ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ, in omnibus ſumētes ſcutũ fidei. ergo ꝑfectio chriſtianæ vitæ non ſolum attenditur.

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimęquartę Articulum primum.

IN art.1 q.184. pluries replicatur ly ſpecialiter, dicendo in charitate ſpecialiter conſiſtere ꝑfectionem, ſeu uitam chriſtianam. & ſecundum veritatem deberet dici ſubſtantialiter, quoniam hoc manifeſte intendit author, & propterea corrigendi videntur codices. Apparet autem hoc ex reſponſione ad ſecundum, vbi manifeſte diſtinguitur natura contra accidentia. Natura autem, eſſentia, & ſubſtantia idē ſunt in propoſito. Apparet quoque ex articulo tertio, vbi clare diſtinguitur perfectio eſſentialiter contra accidentaliter, & expreſſe ſubditur, quod eſſentialiter conſiſtit in charitate.

Morte præuentus non compleuit.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad primum. vbi dicitur ꝙ perfectio humanorũ ſenſuum in unitate veritatis conſiſtit, aduerte quod licet prima fronte reſponſio hæc videatur loqui de perfectione ſenſuo in diuerſis hominib. propter illa verba. Hoc autem fit ꝑ charitatem quę conſenſum in hominibus operatur, ſi tamen diligentius inſpexerimus, de perfectione ſenſuum loquitur, & in eodem, & in diuerſis. In eodem quidē, quoniam charitas eſt quę unit ſenſus ad veram diſcretionem boni, & mali, ita quod in vna veritate conueniant, nec alter alteri contradicat. Operatur enim adunationem, & quietem ſenſuum in vno, quod eſt Deus, iuxta illud Apoſtoli ad Hebr. 4. ca. Perfectorum ſolidus eſt cibus eorum, qui ꝓ conſuetudine exercitatos habēt ſenſ ad diſcretionem boni & mali. In diuerſis uero ex eadē radice, qa conſenſũ operando diuerſorum, unanimes habitare facit & c.

878 3.p.q.46.a.3. cor. Et 3. con.ca 135. Et quo.3.artic.7. Et op. 7 capit. 6.& opu.18. c.2. & 3. Et Philip.3. lect.2.

ſecundum charitatem, ſed etiam ſ'm alias virtutes,

¶ 3 Præte. Virtutes ſpecificantur per actus, ſicut & alii habitus, ſed Iaco. 1. dicitur, quod patientia opus perfectum habet. ergo videtur quod ſtatus perfectionis attẽdatur magis ſecundum patientiam.

SED CONTRA eſt, quod dicitur ad Col. 3. Super omnia charitatem habete, quæ eſt vinculum perfectionis quia ſcilicet omnes alias virtutes quodammodo ligat in vnitatem perfectam.

RESPONDEO Dicendũ, quòd vnumquodque dicitur eſſe perfectum, inquantum attingit proprium finem qui eſt vltima rei perfectio. Charitas autem eſt quæ vnit nos Deo, qui eſt vltimus finis humanæ mentis, quia qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, vt dicitur 1. Ioan. 4. & ideo ſecundum charitatem ſpecialiter attenditur perfectio chriſtianæ vitæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod perfectio humanorum ſenſuum præcipue in hoc videtur cõſiſtere vt in vnitatem veritatis conueniant, ſecundum illud 1. ad Cor. 1. Sitis perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſcientia. Hoc autem fit per charitatem, quæ conſenſum in hominibus operatur, & ideo etiam perfectio ſẽſuum radicaliter in perfectione charitatis conſiſtit.

AD SECVNDVM dicendum, quòd dupliciter poteſt dici aliquis perfectus. Vno mõ ſimpliciter, quæ quidẽ perfectio attenditur ſecundum id, quod pertinet ad ipſam rei naturã, puta, ſi dicatur animal perfectũ, qñ nihil ei deficit ex diſpoſitione membrorũ, & aliis huiuſmodi, quæ requiruntur ad vitam animalis. Alio modo dicitur aliquid perfectum ſecundum quid, quæ quidem perfectio attenditur ſecundum aliquid exterius adiacẽs, puta, in albedine, vel nigredine, vel in aliquo huiuſmodi. Vita autem chriſtiana ſpecialiter in charitate conſtat, per quam anima Deo cõiungitur. Vnde dicitur 1. Ioan. 3. Qui non diligit, manet in morte: & ideo ſ'm charitatem attenditur ſimpliciter perfectio chriſtianæ vitæ, ſed ſecundum alias virtutes ſecundum quid. Et quia id quod eſt ſimpliciter, eſt principaliſſimum, & maximum reſpectu aliorum, inde eſt quòd perfectio charitatis eſt principaliſſimum reſpectu perfectionis, quæ attenditur ſecundum alias virtutes.

AD TERTIVM dicendũ, q̃ patientia dicitur habere opus perfectum in ordine ad charitatem, inquantum. ſ. ex abundantia charitatis prouenit, q̃ aliquis patienter tolerat aduerſa, ſecundum illud ad Ro. 8. Quis nos ſeparabit à charitate Dei? tribulatio, an anguſtia?

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquis in hac vita poſſit eſſe perfectus.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Vr q̃ nullus in hac vita poſſit eſſe perfectus. Dicit. n. Apoſt. 1. ad Cor. 13. Cũ venerit quod perfectũ eſt, euacuabitur quod ex parte eſt, ſed in hac vita non euacuatur quod ex parte eſt, manet enim in hac vita fides & ſpes, quæ ſunt ex parte. ergo nullus in hac vita eſt perfectus.

¶ 2 Præte. Perfectum eſt cui nihil deeſt, vt dicitur in 3.* phyſ. ſed nullus eſt in hac vita, cui non deſit aliquid. dicitur enim. Iac. 3. In multis offẽdimus omnes. & in Pſa. 138. dicitur. Imperfectum meum viderũt oculi tui. ergo nullus eſt in hac vi-
F ta perfectus.

¶ 3 Præt. Perfectio vitæ chriſtianę ſicut dictũ eſt, attenditur ſecũdũ charitatem, quæ ſub ſe comprehẽdit dilectionẽ Dei & proximi, ſed quantum ad dilectionem Dei nõ põt aliquis perfectã charitatem in hac vita habere, quia vt* Grego. dicit ſuper Ezech. Amoris ignis qui hic ardere inchoat, cũ ipſum quẽ amat, viderit, amplius in amorem ipſius igneſcit. Niſi quãtum ad dilectionẽ proximi, quia non poſſumus in hac vita omnes proximos actualiter diligere, etſi habitualiter eos diligamus, dilectio autem
G habitualis imperfecta eſt. ergo videtur quod nullus in hac vita poſſit eſſe perfectus.

SED CONTRA eſt, quia lex diuina nõ inducit ad impoſſibile, inducit autem ad perfectionem, ſecundum illud Matth. 5. Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cęleſtis perfectus ẽ. ergo videtur quod aliquis in hac vita poſſit eſſe perfectus.

RESPONDEO Dicendũ, q̃ ſicut* dictum eſt, pfectio vitę chriſtianę in charitate cõſiſtit. Impor-
H tat autem perfectio quandam vniuerſalitatẽ, quia, vt dr in 3.* phyſi. Perfectũ eſt cui nihil deeſt. Põt ergo triplex perfectio conſiderari. Vna quidẽ abſoluta, quæ attenditur non ſolũ ſecundum totalitatẽ ex parte diligẽtis, ſed etiam ex parte diligibilis, prout. ſ. Deus tãtum diligitur quãtum diligibilis eſt, talis perfectio non eſt poſſibilis alicui creaturæ, ſed cõpetit ſoli Deo in quo bonũ integraliter, & eſſentialiter inuenitur. Alia autem eſt
I perfectio quæ attenditur ſecũdũ totalitatem abſolutam ex parte diligentis prout. ſ. affectus ſecundũ totum ſuum poſſe, ſemper actualiter tendit in Deum, & talis perfectio non eſt poſſibilis in via, ſed erit in patria. Tertia autẽ perfectio, quæ neq; attenditur ſ'm totalitatẽ ex parte diligibilis, neq; ſ'm totalitatem ex parte diligentis quantum ad hoc, q̃ ſemper actu feratur in Deum. ſed quantum ad hoc quod excludantur ea, quæ repugnãt motui dilectionis in Deũ
K ſicut* Auguſt. dicit in li. 83. quæſt. q̃ venenum charitatis eſt cupiditas, perfectio nulla cupiditas, & talis pfectio poteſt in hac vita haberi, & hoc dupliciter. Vno modo, inquantum ab affectu hominis excluditur omne illud quod cõtrariatur charitati, ſicut eſt peccatum mortale, & ſine tali perfectione charitas eſſe nõ poteſt, vnde eſt de neceſſitate ſalutis. Alio mõ, inquãtũ ab affectu hoĩs excluditur non ſolum illud quod eſt

¶ *Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ quartę Articulum ſecundum.*

879

Supr. q. 24. ar. 8. 3. 3. diſ. 29 q. 1. ar. 8. q. 2. Et veri. q. 2. arti. 11. Et Epheſ. 6. lect. 4. Et Phil. lect. 2. & lec. 3. prin. Et Co rinth. 1. ſin. Li 3. tex. 64. tomo 2.

IN art. 2. in reſponſione ad 3. nota illam diſiunctiuam de amore proximi, Sufficit q̃ feratur communiter in oẽs in vniuerſali, uel in ſingulos habitualiter, & ſecundum animæ præparationem. Quod iõ notandum duxi, ne rudiores pro eodẽ accipiant diligere oẽs in uniuerſali, & diligere ſingulos ſecundum ꝑparationẽ animi. Hæc enim multũ inter ſe diſtant, & ſecundum longe melius eſt primo, tã quã ſe habens ex additione ad primum. Nam diligere oẽs in uniuerſali, eſt diligere homines inquantum ſunt homines, vel inquantum ordinant ad beatitudinem, & hm oĩ. Diligere aũt ſingulos ſecundum animi præparationem, eſt habere animum paratum ad ſingillatim benefaciendum ſingulis, quando occurret. Et quia probatio dilectionis, exhibitio eſt operis, diligens omnes in uniuerſali beneficium confert in vniuerſali, puta, orando in cõi pro omnib. Diligens autem ſingulos ſecundum præparationem animi, paratus eſt benefacere ſingulis ſingillati, quando occurrit. (Art. præced.) (Hom. 14. parum a med.)

¶ In eadem reſponſione notanda eſt primo differentia inter membra dilectionis proximi ſupererogatorie. Tria namque membra in litera ponuntur. ſ. extenſionis, intentionis, hoc eſt, intenſiue, & quo ad effectum. Et inter primum quidẽ & ſecundum clara eſt differentia, ſicut vniuerſaliter in aliis differt quãtitas extenſiua a quãtitate intenſiua. Inter ſecundum autem & tertium obſcura apparet differentia, quoniam intenſiue diligens proximum, omnia pro ipſo exponit, q̃ ad tertium membrum ſpectat. Si quis tamen conſideret hæc membra quandoque concurrere, & quandoque ſeparari, differentiam comperiet claram. Concurrunt ſiquidem, quando vehementer proximũ diligens pro ipſo etiã animam ponit, tunc enim vehemens dilectio ſecundum membrum, & exterior expoſitio vitæ pro proximo tertium membrum affert. Separantur autem cum vehementer diligens proximum, paratus quidem eſt omnia pro ipſo contemnere, ſequentiam ipſum impendere, ab exteriori tamen effectu (Art. præced.) (Li. 3. te. 64. tomo 2.) (In lib. 83. q. q. 36. non lõge à prin. tomo 4.)

Digi

effectu abſtinat, quia tunc non expedit. Tunc enim ſecúdum membrum abſq; tertio inuenitur. ſ. interna dilectio abſq; effectu. Nota ſecundo, primum membrũ cõtinere, ꝙ diligere extraneos: & vlterius inimicos, pfectionis eſt extẽſiuè in charitate, quod ſuperius et declaratũ in tractatu de charitate fuit, & ĩtellige de extraneis, & inimicis vt ſingulares ſunt pſonę, ita ꝙ ĩtẽdit Aug. perfectorũ filiorum Dei eſſe diligere inimicos, quatenus ſunt ſingulares perſonę: & ſimiliter benefacere eiſdem vt ſingularibus pſonis. Diligere autẽ eos in cõi, hoc eſt, in quantũ Chriſtiani, ſiue quãtum conciues, ſiue quãtum homines, neceſſitatis eſt. Quod nihil aliud eſt dicere, quã ꝙ ab amore quo pſequimur homines in communi, Chriſtianos in communi, conciues in communi, & huiuſmodi, nõ excludamus eos: ſed amor qui ad uniuerſale terminat, in ſua vniuerſalitate relinquatur, abſq; inimicorũ, ſ. exceptione.

Enchir. cap. 73. tomo 3.

¶ Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ quartę Articulum tertium.

IN ar. 3. eiuſdẽ quęſtionis dubium primo occurrit, & ſimpliciter, & ad hominẽ, quomodo ſtant hæc duo ſimul, Charitas eſt finis præcepti, & quod ipſa cadit ſub præcepto. Repugnãt ſiquidem hæc adinuicem. Simpliciter quidem, quia præceptũ, vt patet 6. Ethico. eſt actus prudentiæ, quę nõ eſt de fine, ſed de his quæ ſunt ad finẽ. Et experientia continua teſtatur, ꝙ cum præcipimus, ſemper ſuppoſito fine præcipimus. Secundum hominem vero, quia expreſſe author ſuperius docuit, quod finis pcepti nõ cadit ſub pcepto. Et augetur dubium ex eo, ꝙ cõtra-

880. 3. contra c. 130. Et quo li. 4. arti. 24. ad 2. Et op. 17. cap. 6.

charitati contrarium, ſed etiã omne illud quod impedit ne affectus mẽtis totaliter dirigatur ĩ Deũ, ſine qua pfectione charitas eſſe poteſt, puta, in incipientibus & proficientibus.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Apoſ. ibi loquitur de perfectione patriæ, quæ nõ eſt in via poſſibilis.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ illi qui ſunt in hac vita perfecti, in multis dicũtur offendere ſ᷑m peccata venialia, quæ conſequuntur ex infirmitate præſentis vitæ, & quantum ad hoc etiam habent aliquid imperfectum per comparationem ad perfectionem patriæ.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ſicut ſtatus pręſentis vitæ nõ patitur, vt homo ſemp actu feratur in Deum, ita etiã nõ patitur quod actu feratur in omnes proximos ſingillatim, ſed ſufficit quod feratur cõiter in omnes in vniuerſali vel in ſingulos habitualiter & ſ᷑m animi præparationem. Poteſt aũt etiam circa dilectionem proximi duplex perfectio attendi, ſicut & circa dilectionem Dei. Vna quidẽ ſine qua charitas eſſe non poteſt, vt. ſ. homo nihil habeat in affectu, quod ſit contrarium dilectioni ꝓximi. Alia autem, ſine qua charitas inueniri poteſt, quę quidem attenditur tripliciter. Primo quidẽ ſ᷑m extenſionem dilectionis, vt. ſ. aliqs non ſolum diligat amicos & notos, ſed etiã extraneos & vlterius inimicos. Hoc. n. vt dicit* Augu. in Enchiridio, eſt perfectorum filiorum Dei. Secũdo, ſ᷑m intentionem, quæ oſtenditur ex his, quæ homo propter proximum contẽnit, vt. ſ. homo contemnat non ſolum exteriora bona propter proximum, ſed etiã afflictiones corporales, & vlterius mortem ſecũdum illud Ioã. 15. Maiorem dilectionẽ nemo habet, quam vt animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis. Tertio quantum ad effectum dilectionis vt. ſ. homo pro proximis impẽdat non ſolum temporalia beneficia, ſed etiam ſpiritualia, & vlterius ſeipſum, ſecundum illud Apoſto. 2. ad Corint. 12. Ego autem libentiſſime impendam, & ſuper impẽdar ego ipſe pro animabus veſtris.

ARTICVLVS III.

Vtrũ perfectio conſiſtat in præceptis, aut in conſiliis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Vr̃ ꝙ perfectio nõ cõſiſtat in pceptis, ſed in cõſiliis. Dicit. n. Dominus Matt. 19. Si vis perfectus eſſe, vade, & vẽde omnia q habes, & da pauperibus, & veni & ſequere me, ſed illud eſt cõſilium: ergo perfectio attenditur ſecundum conſilia, & non ſecundum præcepta.

¶ 2 Præt. Ab obſeruantiam præceptorum omnes tenentur cũ ſint de neceſſitate ſalutis. Si ergo perfectio chriſtianæ vitæ conſiſtat ĩ pręceptis, ſequitur quod pfectio ſit de neceſſitate ſalutis, & quod omnes ad eam teneãtur, quod patet eſſe falſum.

B ¶ 3 Præt. Perfectio chriſtianæ vitæ attenditur ſecundum charitatem, vt* dictum eſt, ſed perfectio charitatis non videtur conſiſtere in obſeruantia pręceptorum, quia perfectionem charitatis pręcedit & augmẽtum, & inchoatio ipſius vt patet per* Aug. ſuper Canonicã Ioannis, non autem poteſt charitas inchoari ante obſeruationem præceptorum, quia vt dicitur Io. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. ergo perfectio uitæ non attenditur ſecundum pręcepta, ſed ſecundum conſilia.

C SED CONTRA eſt, ꝙ dicitur, Deut. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et Leuit. 19. dicitur. Diliges proximum tuũ ſicut teipſum. Hæc autẽ ſunt duo præcepta, de quibus Dominus dicit Matt. 22. In his duobus pręceptis pẽdet lex & ꝓphetæ, pfectio autem charitatis, ſecundum quam dicitur vita chriſtiana eſſe pfecta attenditur ſecundum hoc, quod Deum ex toto corde diligamus & proximum ſicut noſipſos. ergo videtur quod perfectio conſiſtat in D obſeruantia præceptorum.

RESPONDEO Dicendum, quod perfectio dicitur in aliquo conſiſtere dupliciter. Vno modo per ſe & eſſentialiter, alio modo ſecundario & accidẽtaliter. Per ſe quidem & eſſentialiter conſiſtit, perfectio chriſtianæ vitæ in charitate, principaliter quidem ſecundum dilectionem Dei, ſecundario autem ſecundum dilectionem ꝓximi, de quibus dantur præcepta E principalia diuinæ legis, vt *dictũ eſt. Non autem dilectio Dei & ꝓximi cadit ſub præcepto ſecundũ aliquam menſuram, ita quod id ꝙ eſt plus, ſub conſilio remaneat, vt patet ex ipſa forma præcepti, quæ perfectionem demonſtrat, cum dicitur, Diliges dominum Deũ tuũ ex toto corde tuo (totum enim & perfectum idem ſunt, ſ᷑m Phil. 3.* phyſ.) & cum dr̃ Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. Vnuſquiſque enim ſeipſum maxime diligit. Et hoc ideo eſt, quia finis pcepti charitas eſt vt Apoſto. dicit 1. ad Ti.

riæ ſunt conditiones finis, & eius quod pcipitur ad finem, quia finis appetit ſine mẽſura, vt ẽt in litera manifeſtaẽ. Id aũt ꝙ eſt ad finẽ ſi recte appetit, oportet appeti cõmẽſurate ad finẽ. Vnde ſi charitas eſt finis, ſine menſura appetenda eſt, & ſi cadit ſub præcepto, ac per hoc ad finẽ, cõmẽſurate ad finem appetenda eſt. Hæc aũt incompoſſibilia uidentur. ergo &c.

Artic. 1. & 2. præced.

¶ Ad hoc dicitur, qđ illa propoſitio, Finis præcepti non cadit ſub pręcepto, intelligit determinatẽ, ſeu ſinitate, reſpectu illius præcepti cuius eſt finis. Stat. n. ꝙ aliquid ſit finis unius præcepti, & tamen cadat ſub alio præcepto vt ordinatum ad vlteriorem finem. verbi gratia. Sanitas eſt finis pcepti medicinæ, & iõ non cadit ſub præceptis medicinæ. Quia tamen ſanitas ſicut & quodlibet aliud corporale bonum ordinatur ad ſpirituale bonum animæ ut ad finem, ideo ſanitas cadit ſub pcepto de ſalute animæ, quia hic nõ ſe habet ut finis, ſed ut id quod eſt ad finem. Et ex hac eadẽ radice uidere potes quòd ſanitas a medico corporis appetitur ſine menſura, quia habet rationem finis. A medico autẽ animæ appetitur cum menſura, quanta ſcilicet expedit ad ſalutem animæ, quia habet rationem eius, quod eſt ad finem. Vnde in ꝓpoſito, charitas eſt finis reliquorum præceptorum legis. Et iõ ſub nullo legis præcepto clauditur, ut patet diſcurrendo in præceptis decálogi. Et tamen ad finem, qui Deus eſt, & ideo ſub aliquo præcepto cadit. Et per hoc patet ſolutio primæ obiectionis tam ſimpliciter, quam ad hominem.

Tracta. 9. de clinando ad finem to. 9.

Q. 44. art. 1. & 3.

¶ Ad ſecundum vero dicitur, quod finis charitatis, qui eſt ipſe Deus, eſt infinitus, ideo non eſt

Libr. 3. text. 64. tomo 2.

moth. 1. In fine autem non adhibetur aliqua menſura, ſed ſolum in his quę ſunt ad finē, vt Philo. dicit in 1.* Poli. ſicut medicus nō adhibet menſuram quantum ſanet, ſed quanta medicina, vel diæta vtatur ad ſanādū, & ſic patet ꝙ pfectio eſſentialiter conſiſtit in pręceptis Vnde* Aug. dicit in li. de pfectio
G ne iuſtitiæ. Cur ergo non præciperetur homini iſta perfectio, quamuis eā in hac vita nemo habeat? Secundaria aūt & inſtrumentaliter perfectio conſiſtit in cōſiliis, quæ oīa ſicut & præcepta ordinantur ad charitatem, ſed aliter & aliter. Nā præcepta alia à pceptis charitatis ordinantur ad remouendū ea quæ ſunt charitati contraria, cum quibus. ſ. charitas eſſe non poteſt, conſilia aūt ordinantur ad remouendum impedimenta actus charitatis, quæ tamen charitati non cōtrariātur, ſicut eſt matrimonium, occupatio negotiorum ſæculariū & alia huiuſmodi. Vnde Augu.* dicit in enchiridio. Quæcumq; mādat Deus, & ex quibus vnū eſt, Nō mœchaberis, & quæcumque nō iubentur, ſed ſpeciali cōſilio mouentur, ex quibus vnum eſt, Bonū eſt homini mulierem nō tangere, tūc recte fiunt, cum referūtur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum & in hoc ſæculo, & in futuro. Et inde eſt qđ in collationibus Patrū dicit abbas Moyſes*. Ieiunia, vigiliæ, meditatio ſcripturarum, nuditas ac priuatio omniū facultatum, nō perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt, quia non in ipſis conſiſtit diſciplinæ illius finis, ſed per illa peruenitur ad finem. Et ſupra præmiſit, quod ad perfectionem charitatis iſtis gradibus aſcendere nitimur.

Ad primvm ergo dicēdū quod in illis verbis Domini aliqd ponitur quaſi via ad perfectionē, hoc. ſ. quod dicitur, Vade & vende oīa quæ habes, & da pauperibus. Aliud autem ſubditur, in quo, per perfectio cōſiſtit. ſ. quod dicit, Et ſequere me. Vnde* Hierony. dicit ſuper Matt. quod non ſufficit tantum relinquere, ideo Petrus adiūgit quod perfectum eſt, id eſt ſecuti ſumus te†. Ambro. autem ſuper illud Luc. 5. Sequere me, dicit. Sequi iubet non corporis greſſu, ſed meritis affectu. quod fit per charitatem. & ideo ex ipſo modo loquēdi apparet quod cōſilia. ſunt quæ dā inſtrumenta pueniendi ad pfectionē, dū dr̄. Si vis perfectus eſſe vade, & vēde &c. quaſi dicat, Hoc faciēdo ad hunc finem peruenies.

Ad secvndvm dicēdū, ꝙ ſicut* Aug. dicit in li. de perfectione iuſtitiæ, perfectio charitatis homini in hac vita præcipitur, quia ſi recte curritur, ſi quo currendum eſt, neſciatur. Quomodo aūt ſciretur, ſi nullis præceptis oſtēderetur? Cū autē id ꝙ cadit ſub præcepto diuerſimode poſſit impleri non efficitur trāſgreſſor pręcepti aliquis ex hoc, quod non optimo mō implet, ſed ſufficit ꝙ quocumque mō impleat illud. Perfectio autē diuinę dilectionis vniuerſaliter quidem cadit ſub pręcepto, ita ꝙ ēt perfectio patriæ non excluditur ab illo pręcepto, vt dicit* Au. ſed trāſgreſſionē præcepti euadit, qui quocūq; mō perfectionē diuinæ dilectiōis attingit. Eſt aūt infi
H mus diuinæ dilectionis gradus, vt nihil ſupra eū, aut contra eum, aut æqualiter ei diligatur. A quo gradu perfectionis, qui deficit, nullo mō implet præceptū. Eſt aūt alius gradus perfectæ dilectionis, qui ñ pōt impleri in via, vt dictum eſt, à quo qui deficit, manifeſtum eſt, quod nō eſt trāſgreſſor præcepti. Et ſimiliter non eſt tranſgreſſor pcepti, q nō attingit ad medios perfectionis gradus, dummodo attingat ad infimum.

I Ad tertivm dicendū, ꝙ ſicut hō habet quādā perfectionē ſuæ naturæ ſtatim cū naſcitur, quę pertinet ad rōnē ſpēi, eſt aūt alia perfectio ad quā per augmētū adducitur, ita ēt eſt quędā perfectio charitatis pertinēs ad ipſam ſpēm charitatis, vt. ſ. Deus ſuper omnia diligatur, & nihil contra eum ametur. Eſt autem alia perfectio charitatis etiā in hac vita, ad q̄ aliquis p aliqđ ſpūale augmentū peruenit, vt puta, cū hō etiā à reb⁹ licitis abſtinet, vt liberi⁹ diuīis obſeqis vacet.
K

Articvlvs IIII.

Vtrum quicumque eſt perfectus, ſit in ſtatu perfectionis.

Ad qvartvm ſic pcedit. Vr̄ ꝙ quicumque eſt perfectus, ſit in ſtatu pfectionis. Sicut. n. per augmentū corporale peruenitur ad perfectionē corporalē, ita per augmentum ſpirituale

mirum, ſi charitas, quę ut quid proximum ad finem infinitū
F præcipitur, ſine menſura præcipitur, ita ꝙ charitati cōuenit ſine menſura appeti & ex eo ꝙ eſt finis reliquorū præceptorum, & ex eo ꝙ eſt ut immediate proxima infinito fini. Commēſuratum. n. infinito, nihil magis eſt quam quod ſine menſura eſt. Et quia hæ duæ conditiones. ſ. eſſe finem reliquorū pceptorum, & eſſe immediatū infinito fini, ex vno & eodem inſunt charitati. ſ. ex ipſa charitatis natura, & vnū infert reliquum, ideo author, & Aug. ut infra patebit, charitatē præcipi ut finem: & ſine menſura dixerūt, à notioribus doctrinam tradentes.

¶ In eodem art. circa illud, Perfectio conſiſtit in conſilijs inſtrumentaliter, quæſtio occurrens ad ſeptimū articulū huius q̄ſtionis, in reſponſione ad primū remittatur.

¶ In eodem art. in reſponſione ad ſecundum, dubium occurrit circa tranſgreſſionem præcepti charitatis, quoniā reſponſio non uidetur ſatis facere. Nam ſi dilectionis modus. ſ. ex toto corde &c. cadit ſub præcepto, conſequens eſt vt omittēs modum cadentē ſub præcepto, tranſgreſſor præcepti ſit. Non. n. capit intellectus, quod omnis modus mihi præcipiatur, & quod obediēs in uno tantum modo excuſet à tranſgreſſione præcepti, vt facile eſt videre inductiue in omnibus. Duo ergo incōpoſſibilia in litera dicuntur, dum dicitur, ꝙ nullus mod⁹ excipitur a præcepto & ꝙ in uno tantum obediēs, reus non eſt.

¶ Ad hoc dicitur, modum loquendi Aug. ſequendo in litera bis allati, quod charitas omnino de perfecta præcipitur, vt quo currēdum eſt. hoc eſt, ut finis. Et ex hoc ſoluitur quæſtio, quia aliter obligamur præcepto, quo ad id qđ ſe habet vt finis, & aliter quo ad id quod ſimpliciter præcipitur. Nam quòd præcipitur ut finis, ſufficienter obedientiam ſortitur, ſi ſic paremus, ut quandoque finem aſſequamur, Quod præcipitur autem abſolute, abſolute quoque adimplendū eſt, Vnde quia charitatis pfectio pcipitū vt finis, ſufficiēter quilibet hoc pceptū ſeruat, ſi ita ſeruat, vt qūque ad finem hunc perueniat. Perueniet aūt quilibet proculdubio, qui cum quātumcumque minima charitate ad patriam currit, qñ illic charitas pfecta erit. Vnde patet, ꝙ licet incōpoſſibile ſit abſolute præcipi oēm mo dum, & reum nō eſſe ynicū tm̄ modū ſeruando, non eſt tñ incōpoſſibile, ſi omnis modus pcipitur ut finis, qm̄ ly vt finis, determinat modum obſeruationis, pręcepti, ſ. vt qūque perueniat ad illud. Nā præcipi vt finē, eſt præcipi vt tandem aſſequendū. Et ſi contra hæc obijciatur, ꝙ nihil pręcipitur ut finis, ppriē loquendo de pcepto, reſpondetur hoc verum eſſe per ſe. Ex cōſequenti aūt nō incōuenit ꝙ aliquid præcipiatur ut finis, & ſic eſt in propoſito. Nā charitas per ſe præcipitur, ut id quod eſt ad finem, infinitū tā & proxime, ut declaratum eſt. Et quia ex hoc conſequitur ꝙ ipſa ſit finis noſtrarū executionū, præcipitē ipſa conſequenter ut finis actionū noſtrarum. Et hoc ſufficit in propoſito.

¶ Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ quartę Articulum quartum.

In art. 4. eiuſdem q. nota primo diligentiſſima, quod totius ſermo huius tractatus de ſtatu, nihil aliud exprimatur, intelligitur de ſtatu eccleſiaſtico, & non de ſtatu interioris hominis, vt expreſſe in litera dicitur.

¶ Nota ſecundo, qđ ſi licet in litera duæ conditiones numerentur requiſitæ ad pfectionis ſtatum eccleſiaſticum, ſecundum tamē veritatem ſunt tres. Prima eſt obligatio, ſecunda ſolēnitas, tertia ꝙ perfectio ſit exterior. Ita quod non conſtituitur ſtatus perfectionis ex obligatione ad perfectionē perpetuo, & cum ſolemnitate

Li. 1. cap. 6. à medio to. 7.
Ante mediū libri tom. 7.
Ca. 121. & 3.
Collatione 1. capit. 7. à med.
tomo 9.
Ca. 4. in tit. de myſtica uocatione publicani in princ. to. 5.
Ante medi. lib. tom. 7.
In li. de pfectione iuſtitiæ ante ſmē, tom. 7.
Art. præced.
881
Quol 1. art. 14. ad 1. Et opuſc. 18. 18.

lemnitate, niſi obligatio illa ſit ad perfectionem exteriorem, puta, ad caſtitatem, vel paupertatem, vel erogationem bonorum, vel exteriorem ſolicitudinem, uel ad ponendam animam, id eſt, vitam vel aliquid huiuſmodi. Et primas quidem duas conditiones non oportet probare eſſe ſecundum doctrinam authoris, quoniam in litera clare habentur. Tertia autē quæ ſuperaddita uidetur, probatur ex eo, quod niſi hæc conditio apponatur, vel ſubintelligatur, facer ordo cōſtitueret ſtatum perfectionis eccleſiaſticæ. Et probatur ſequela, quia ſacer ordo ex ſeipſo obligat hominem ad maiorem ſanctitatem interiorem quam requirat etiam religionis ſtatus, vt author in art. 8. huius quæſtionis expreſſe dicit. Et conſtat quòd huiuſmodi obligatio cum ſolemnitate conſecrationis ſcilicet qua cōfertur ordo, ſit: ac per hoc habet duas primas conditiones. Et ſola tertia deeſt, quia ſcilicet obligat ad id quod eſt interioris perfectionis, & non ad ea quæ ſunt perfectionis exterioris, quantum eſt ex natura ordinis ſacri. Quod dico propter præcepta Eccleſiæ, & annexa per accidens vota.

Li. 5. tex. 19. tomo 2.

Arti 1. huius quæſt.

Q. præced. artic. 1.

peruenitur ad perfectionem ſpiritualem, vt * dictum eſt, ſed poſt augmentum corporale aliquis dicitur eſſe in ſtatu perfectæ ætatis. ergo etiam videtur ꝙ poſt augmentum ſpirituale, cum quis iam adeptus eſt perfectionē, ſit in ſtatu perfectionis.

¶ 2 Pręt. Eadem rōne qua aliquid mouetur de cōtrario in cōtrariū, mouetur etiam aliquid de minori ad maius, ut dicitur in 5. * Phy. ſed quando aliquis tranſmutat̄ de peccato ad gratiā, dicitur mutare ſtatū, prout diſtinguit̄ ſtatus culpæ. & ſtatus gratiæ. ergo vr̄ ꝙ pari ratione dum aliquis proficit de minori gr̄a uſque ad maiorē quouſque pueniat ad perfectum, quod adipiſcatur perfectionis ſtatum.

¶ 3 Præt. Statū adipiſcitur aliquis ex hoc, ꝙ à ſeruitute liberatur, ſed per charitatem aliquis liberatur à ſeruitute peccati, quia uniuerſa delicta operit charitas, ut dr̄ Proue. 10. ſed perfectus ſ dicitur aliquis ſecundum charitatem, * ut dictū eſt. ergo videtur quod quicūque habet perfectionem, ex hoc ipſo habeat perfectionis ſtatum.

Sed contra eſt, ꝙ aliq ſunt in ſtatu perfectionis, qui omnino charitate & gratia carent, ſicut mali epiſcopi, aut mali religioſi. ergo vr̄ ꝙ econtrario, aliqui habent perfectionem vitæ, qui tamē non habent perfectionis ſtatum.

Respondeo Dicendū, ꝙ ſicut * ſupra dictum eſt, ſtatus proprie ptinet ad conditionem libertatis, vel ſeruitutis. Spiritualis autē libertas, vel ſeruitus poteſt in homine attendi dupliciter. Vno mō, ſ̄m id quod interius agitur. Alio mō, ſ̄m id quod agitur exterius. Et qa vt dr̄ 1. Reg. 16. Homines vident ea, quæ patent, ſed Deus intuetur cor, inde eſt, ꝙ ſ̄m interiorem hominis diſpoſitionem accipitur conditio ſpiritualis ſtatus in homine per comparationem ad iudicium diuinū. Sec̄m autem ea quæ exterius aguntur, accipitur ſpūalis ſtatus in homine per comparationem ad Eccleſiam. Et ſic nunc de ſtatibus loquimur, prout. ſ. ex diuerſitate ſtatuū quędam Eccleſiæ pulchritudo conſurgit. Eſt aūt cōſiderādum, ꝙ quantum ad homines, ad hoc ꝙ aliquis adipiſcatur ſtatum libertatis, vel ſeruitutis, reqritur primo quidem obligatio aliqua, uel abſolutio. Non. n. ex hoc quod aliquis ſeruit alicui, efficitur ſeruus, quia ēt liberi ſeruiunt, ſecundum illud ad Gal. 5. Per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Neque ēt ex hoc ꝙ aliquis deſinit ſeruire, dicitur liber, ſicut patet de ſeruis fugitiuis, ſed ille proprie dicitur ſeruus, qui obligatur ad ſeruiendum, & ille eſt liber, qui à ſeruitute abſoluitur. Secundo, requiritur quod obligatio prædicta cum aliqua ſolēnitate fiat, ſicut & cæteris, quę inter homines obtinent perpetuā firmitatem, quædam ſolemnitas adhibetur. Sic ergo & in ſtatu perfectionis proprie dicitur aliquis eſſe, non ex hoc quod habet actum dilectionis perfectæ, ſed ex hoc quod obligat ſe ppetuo cum aliqua ſolēnitate ad ea quæ ſunt pfectionis. Cōtingit ēt ꝙ aliq ſe obligāt qui nō ſeruāt, & aliq implēt ad ꝙ ſe nō obligauerūt, ut patet Matt. 21. de duob. filijs, quorū vnus patri dicēti, Operare ī uinea, rn̄dit. Nolo, poſtea abijt, alter aūt rn̄dens ait, Eo, & nō iuit. Et iō nihil phibet aliquos eſſe pfectos, q non ſunt in ſtatu pfectionis, & aliquos eſſe in ſtatu perfectionis, qui tn̄ nō ſunt perfecti.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ p augmētū corporale proficit aliquis in his quæ pertinent ad naturā, & iō adipiſcitur naturæ ſtatum, pſertim quia ꝙ eſt ſ̄m naturam, quodammodo immutabile eſt, inquātū natura determinatur ad unū. Et ſimiliter per augmentū ſpūale interius aliquis adipiſcitur ſtatū perfectionis quantū ad diuinum iudicium, ſed q̄tum ad diſtinctiones eccleſiaſticorū ſtatuū nō adipiſcitur aliquis ſtatum perfectionis, niſi per augmentum in his q̄ exterius aguntur.

Ad secundum dicendum, ꝙ illa etiam rō procedit quantum ad interiorē ſtatum, & tn̄ cū aliquis tranſit de peccato in gratiam, tranſit de ſeruitute ad libertatem, quod non contingit p ſimplicē profectum gratię, niſi cum aliquis obligat ſe ad ea quæ ſunt gratiæ.

Ad tertium dicendum, ꝙ illa ēt rō procedit q̄tum ad interiorem ſtatum, & tamen licet charitas variet conditionem ſpiritualis ſeruitutis & libertatis, hoc tamen non facit charitatis augmentum.

Articulus V.

Vtrum religioſi & prelati ſint in ſtatu perfectionis.

Ad quintum ſic pcedit̄. Vr̄ ꝙ p̄lati & religioſi nō ſint in ſtatu perfectionis. Status. n. pfectionis diſtinguit̄ cōtra ſtatū incipiētiū, & pficiētiū: ſed nō ſunt aliqua genera hoīum deputata ſpāliter ſtatui proficientiū, vel ēt incipientiū. ergo vr̄, ꝙ nec ēt debeant eſſe aliqua genera hoīum deputata ſtatui pfectiōis.

¶ 2 Præt. Status exterior debet interiori ſtatui rn̄dere, alioqn incurritur mendacium, quod non ſolū eſt in falſis uerbis, ſed ēt in ſimulatis operib. vt * Amb. dicit ī quodā ſermone, ſed multi ſunt prælati, vel religioſi, q nō habēt interiorem perfectionem charitatis. Si ergo oēs religioſi, & prælati ſunt in ſtatu pfectionis, ſequitur ꝙ qcumque eorum non ſunt pfecti, ſint in peccato mortali, tanquam ſimulatores & mendaces.

¶ 3 Præt. Perfectio ſ̄m charitatē attēdit̄, vt * ſupra habitū eſt, ſed pfectiſsima charitas vr̄ eſſe in martyrib ſ̄m illud Io. 15. Maiorē dilectionē nemo habet, q̄ ut aīam ſuā ponat quis pro amicis ſuis, & ſup ad Heb. 12. Nondū. n. vſq; ad ſanguinē &c. dicit * glo. Perfectior in hac uita nulla dilectio eſt ea, ad q̄ ſancti martyres peruenerunt, qui cōtra pctm̄ vſq; ad ſanguinē certauerūt: ergo vr̄ ꝙ magis dēat pfectionis ſtatus attribui martyribus, quam religioſis & epiſcopis.

Sed contra eſt, ꝙ * Dio. 5. c.

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimę quartę Articulum quintum.

In ar. 5. eiuſdē q. circa id quod dicitur, epiſcopi obligant ſe ad ea quę ſunt perfectionis, aduerte quod hoc dupliciter poteſt intelligi. Vno modo, de obligatione naturali: hoc eſt, naturaliter conſequente, ſeu ſpectante ad ipſum epiſcopatum. Et hoc eſt proculdubio verum, quia ex hoc ipſo, quod aliquis epiſcopatum ſuſcipit, ſuſcipit etiam omnia p ſe ſpectantia & conſequentia ad ipſum, inter quę, dominica authoritate conſtat eſſe ponere animam ſuam pro ouibus ſuis, & multo magis labores ſuos & bona temporalia. Alio modo, obligatione uotiua, ita & epiſcopus explicite, vel implicite voueat ea, quæ ſunt perfectionis. Et licet multi ſic intelligere videantur authorem, id tamen non apparet eſſe verum. Et ꝙ non uoueant implicite, ſicut ſuſcipiens ordinem ſacrum in eccleſia occidentali intelligitur vouere, implicite caſtitatem, ex eo pa-

88. Opuſc. 18. ca. 16.

Refertur in decretis 11. q. 1. cap. Cauete.

Art. 1. huius quæſt.

Aug. in ſermon. 17. de verbis Apoſto. tom. 10.

Ca. 5. eccleſ. hierar. in titulo de ſacerdotum perfectionibus.

ſet, ꝙ nullibi in iure cautum inuenitur, ꝙ epiſcopi voueant huiuſmodi. Quod vero non voueant explicite, ex ritu, & verbis, epiſcopalis ordinationis apparet, quia in ordinatione ſua de multis interrogatus ordinandus in epiſcopū, reſpondet quo ad ea quæ ſunt fidei, credo, quo ad agenda vero, Volo. Neutrum autē horum vim uoti habet, niſi quis adeo deſidaret ut diceret, ꝙ reſponſiones ibi poſitæ per Volo, habeāt vim voti. Conſtat namq; ꝙ tot dicit ſe velle, ad quæ non poſſet ſe voto tute obligare, vt patet ibi. Apparet quoq; extra. de iureiur. ca. Ego N. epiſcopus, ꝙ epiſcopus iurat quædā particularia ſe facturū, vel nō facturum: & voū vniuerſale, videlicet, fidelitatem Ro. pontifici, ac Eccleſiæ Ro. & beato Petro, quod eſt velut homagiū quoddam, & nihil inuenio de cura animarū, aut his q̄ pfectionis ſunt. Extra quoque de renuntiatione c. Niſi cū pridē, dicitur epiſcopum habere alas ſtrictas, ne uolet ad religionem nexibus pœceptorum, & non dicit nexibus uotorū. Cū ergo inuenitur epiſcopos uouere, ſeu uotū habere ad ea quæ ſunt perfectionis, intellige de, uoto quo ad effectum, non quo ad eſſentiam, hoc eſt, quod habent obligationem ac ſi uouiſſent, non tamen formaliter habent votū. Et propterea trāſgrediendo, non ſunt rei voti fracti, ſed præcepti ſuſcepti ab ipſo Deo.

Ca. 6. eccleſ. Hierar. par. 1. non procul a fine.

Art. præced.

Ca. 6. eccleſ. hierarc. par. 1. non procul a fine.

Eodem loco nunc dicto.

Gloſ. interlinearis ibid.

Gloſ. interlinearis ibid. cap. 5. Eccle. hier. non remote a fin.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad ſecundum circa illud. Sed ex eo ꝙ ab intentione pfectionis animū reuocat, aduerte ꝙ author proprie loquitur de intentione, vt diſtinguitur cōtra excuſationem, & intendit quod dupliciter contingit religioſos, vel epiſcopos deficere a perfectione, ad quam tenentur.

eccleſ. hierar. attribuit perfectionē epiſcopis tāquā perfectioribus. & in 6.* ca. eiuſdē libri attribuit perfectionē religioſis, quos voca monachos, vel triapentas, ideſt. Deo famulantes, tamquam perfectis.

Reſpondeo Dicendū, ꝙ ſicut dictum eſt, ad ſtatum perfectionis requiritur obligatio ppetua ad ea quę ſunt perfectionis cū aliqua ſolēnitate. Vtrūq; aūt horū cōpetit religioſis, & epiſcopis. Religioſi. n. ſe voto aſtringūt ad hoc, ꝙ à rebus ſæcularibus ſe abſtineāt quibus licite vti poterant, ad hoc ꝙ liberius Deo vacent, in quo cōſiſtit perfectio præſentis vitæ. Vnde *Dion. dicit 6. c. eccl. hierar. de religioſis loquēs. Alii quidem triapentas, i. famulos Dei ex puro ſeruitio & famulatu. Alii vero monachos ipſos nominānt ex īdiuiſibili & ſingulari vita vniente ipſos ex īdiuiſibiliū ſanctis cōuolutionibus .i. cōtēplationib⁹, ad deiformē vnitatē & amabilē Deo pfectionē. Horū ēt obligatio fit ſcū quadā ſolēnitate pfeſſionis, & benedictionis. Vnde ibidē ſubdit* Dion. Propter ꝙ perfectā ipſis donās grām facta legiſlatio quadā ipſa dignata ē ſanctificatiua inuocatione. Similiter etiā epiſcopi obligāt ſe ad ea quæ ſunt pfectionis paſtorale aſſumētes officium, ad ꝙ pertinet vt aīam ſuā ponat paſtor pro ouibus ſuis, ſicut dr̄ Io. 10. Vn̄ apo. dicit 1. ad Tim. vl. Cōfeſſus bonā cōfeſſionē corā multis teſtibus. i. in ſua ordinatione, vt* gl. ibidē dicit Adhibetur ēt q̄dā ſolēnitas cōſecrationis ſimul cum profeſſione prædicta, ſm̄ illud 2. ad Tim. 1. Reſuſcites grām Dei, quæ eſt in te. p impoſitionē manum mearū qđ *gl. exponit de gr̄a epiſcopali. & * Dion. dicit 5. c. eccleſ. hiera. ꝙ ſūmus ſacerdos: i. epiſcop⁹ in ſua ordinatione habet eloquiorū ſuper caput ſanctiſſimā ſuperpoſitionē, vt ſignificet ꝙ ipſe eſt participatiuus integræ totius hierarchiæ virtutis, & quod ipſe non ſolum ſit illuminatiuus omnium, quod pertinet ad ſanctas locutiones, & actiones, ſed ꝙ etiam hoc aliis tradat.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ inchoatio & augmentū nō quæritur pp ſe, ſed pp perfectionē, & ideo ad ſolū perfectionis ſtatū aliqui hoīes cum quadam obligatione & ſolemnitate aſſumuntur.

Ad ſecundum dicēdū, ꝙ homines ſtatum pfectionis aſſumūt nō quaſi profitentes ſeipſos perfectos eſſe, ſed profitentes ſe ad perfectionem tendere. Vnde & Apo. dicit ad Philip. 3. Non quod iā cōprehenderim, aut iam perfectus

F ſim, ſequor aūt ſi quo mō cōprehēdā, & poſtea ſubdit. Quicūq, ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Vn̄ nō cōmittit aliquis mendaciū vel ſimulationē ex hoc, ꝙ aliquis nō eſt perfectus, qui ſtatū pfectonis aſſumit, ſed ex eo ꝙ ab intētione perfectionis animum reuocat.

Ad 3. dicendū, ꝙ martyriū in actu perfectiſſimo charitatis cōſiſtit. Actus aūt pfectionis nō ſufficit ad ſtatū faciēdū, vt dictū* eſt.

Articulus VI.

G *Vtrū omnes prælati eccleſiaſtici ſint in ſtatu perfectionis.*

Ad ſextum ſic pcedit. Vr̄ ꝙ oēs p̄lati eccleſiaſtici ſint in ſtatu perfectionis. Dicit .n. *Hierony. in Epiſtola ad Titū. Olim idē presbyter qui & epiſcopus. & poſtea ſubdit. Sicut ergo p̄ſbyteri ſciunt ſe Eccleſiæ conſuetudine ei qui ſibi præpoſitus fuerit eſſe ſubditos, ita epiſcopi nouerīt ſe magis conſuetudine quā diſpēſatione dominicæ veritatis presbyteris eſſe maiores, & in cōi debere H Eccleſiā regere, ſed epiſcopi ſunt in ſtatu perfectionis. ergo & presbyteri habentes curā animarum.

¶ 2 Præ. Sicut Epiſcopi ſuſcipiunt curā aīarū conſecratione, ita etiā presbyteri, curati, & archidiaconi de quibus ſup illud Act. 6. Cōſiderate, fratres, viros boni teſtimonij ſeptem &c. dicit* gl. Hic diſcernebant Apoſtoli per Eccleſiā conſtitui, ſeptem diaconos, q eſſent ſublimioris gradus, & quaſi columnę proximi circa aram. ergo videtur ꝙ ipſi ſint in ſtatu perfectionis.

I ¶ 3 Præt. Sicut Epiſcopi obligant ad hoc ꝙ aīam ſuā ponāt pro ouibus ſuis, ita & presbyteri, curati & archidiaconi, ſed hoc pertinet ad perfectionem charitatis, vt * ſupra dictum eſt. ergo videtur quod etiam presbyteri, curati, & archidiaconi ſint in ſtatu perfectionis

Sed contra eſt, ꝙ* Dio. dicit in 5. c. eccleſ. hierar. Pontificū quidem ordo conſummatiuus eſt & perfectiuus. Sacerdotum autem illuminatiuus, & lucidatiuus. Miniſtrantium vero purgatiuus: & diK ſcretiuus. Ex quo patet quod perfectio ſolis epiſcopis attribuitur.

Reſpondeo Dicendū, quòd in presbyteris & diaconibus curā habentibus animarū, duo poſſunt conſiderari. ſ. ordo, & cura. Ordo autem ipſe ordinatur ad quēdam actū ī diuinis officiis. Vnde ſupra dictum eſt, quod diſtinctio ordinum ſub diſtinctione officiorum continetur. Vnde per hoc quod aliqui ſuſcipiunt ſacrum ordinem

Vno mō, executiue, quia. ſ. non exequūtur illos pfectionis act⁹, quos debēt, & tales, nō ſunt ſimulatores, neque mēdaces. Alio mō ſm̄ intentionē, quia. ſ. deponunt intētionem, & perfectionē proſequēdi, & tales videntur in ſtatu peccati mortalis in litera hac poni, tāq̄ mēdaces & ſimulatores facto. Et rō diuerſificatis eſt, quia ſtatus eccleſiaſticus, qui exterior eſt, ſignificat directe ipſam intentionē exiſtentium in ſtatu, & non executionē, cuius ſignū eſt, ꝙ aliquis ſtatim vt fit religioſus, aut Epiſcop⁹, ex ſola intentione pficiendi ueraciter in ſtatu illo eſſe dr̄ abſque ſimulatione quacūque, uerbo, uel facto. Et propterea caueant ſibi multum religioſi, ne animum pficiendi deponāt, quē tunc procul dubio habent, cum intendunt viuere ſm̄ regulā, & conſtitutiones ſuas, quamuis in multis interdum delinquant.

Argu. 4. huius quæſt.

883

Opuſ. 18. c. 22. 23. 25. & 26.

* Su p illud ad Titum 1. Conſtituas per ciuitates presbyteros tomo 9.

¶ *Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ quartę Articulum ſextum.*

In art. 6. eiuſdem q. circa illud, ꝙ neque ex parte curæ, quam ſuſcipiunt presbyteri, ponuntur in ſtatu pfectionis, duplex q̄ō occurrit. Primo, circa veritatem huius dicti. Secundo, circa illius rationes in litera allatas. Sed quia in primo non cōicam⁹ in uocabulo principali cū aduerſarus, qm̄ æquiuoce nos & illi vtimur ſtatus noīe, qm̄ nos ad rōnem ſtatus ſupra poſitas particulas concurrere dicimus, quod ipſi negant, & ſtatus noīe, quaſi officii noīe vtūtur, iō diſputare circa hoc, non eſt niſi contendere verbis inanibus. Author .n. iō negat presbyteros ex animarū cura poni ī pfectionis ſtatu, quia ſtatus noīe utitur: ut ſupra definiuit. Alij autem aliter definientes

Eſt gloſ. Bedæ hoc loco tomo 2.

Art. 2. huius quæſ. ad 3.

Ca. 5. par. 1. in titu. de ſacerdotū perfectionibus a med. & in lit. Cōtēplatio circa medium.

accipiunt poteſtatem quoſdam ſacros actus perficiendi, non autem obligantur ex hoc ipſo ad ea quæ ſunt perfectionis, niſi quatenus apud occidentalem eccleſiam in ſuſceptione ſacri ordinis omittitur continentiæ votum, quod eſt vnum eorum quæ ad perfectionē pertinent, vt * infra dicetur. Vnde patet quod ex hoc quod aliquis accipit ſacrum ordinem, non ponitur ſimpliciter in ſtatu perfectionis, quamuis interior perfectio ad hoc requiratur, quod aliqs digne huiuſmodi actus exerceat. Similiter etiam nec ex parte curæ, quam ſuſcipiunt, ponuntur in ſtatu perfectionis. Non enim obligantur, ex hoc ipſo uinculo perpetui uoti ad hoc, quod curam animarum retineant, ſed poſſunt eam deſerere, vel tranſeundo ad religionem, etiam abſque licentia epiſcopi, vt habetur in Decretis 19. quæſti. 2. C & etiam cum licentia epiſcopi poteſt aliqs archidiaconus archidiaconatum, vel parochiam dimittere, & ſimplicem præbendam accipere ſine cura, quod nullo modo liceret, ſi eēt in ſtatu perfectionis. Nemo enim manum mittens ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei, vt dicitur Luc. 9. epiſcopi autem quia ſunt in ſtatu perfectionis, non niſi authoritate ſummi Pontificis, ad quem etiam ſolum pertinet in votis perpetuis diſpenſare, poſſunt epiſcopalem D curam deſerere, & ex certis cauſis vt* infra dicetur. Vnde manifeſtū eſt, quod non omnes prælati ſunt in ſtatu perfectionis, ſed ſoli epiſcopi.

Ad primum ergo dicendum, quod de presbytero & epiſcopo dupliciter loqui poſſumus. Vno modo, quantum ad nomen, & ſic olim non diſtinguebantur epiſcopi & presbyteri. Nam epiſcopi dicuntur ex eo quod ſuperintēdunt, ſicut dicit* Auguſtin. 19. de ciu. Dei, Presbyteri autem in græco dicuntur quaſi ſeniores. Vnde & Apoſtolus communiter vtitur nomine presbyterorum quātum ad vtroſque, cū dicit 1. ad Timot. 5. Qui bene pſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, & ſimiliter etiam nomine epiſcoporum. Vnde dicit Act. 20. presbyteris Epheſinæ Eccleſię loquēs. Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritusſanctus poſuit epiſcopos regere Eccleſiam Dei. Sed ſecundum rem ſemper inter eos fuit diſtinctio etiam tempore Apoſtolorum, vt patet per * Dionyſium 5. ca. eccleſ. hierar. Et Lu. 10. ſuper illud, Poſt hęc autem deſignauit Dominus &c. dicit* gloſ. Sicut in Apoſtolis forma eſt epiſcoporum, ſic & in ſeptuaginta duobus diſcipulis forma eſt preſbyterorum, ſecundi ordinis. Poſtmodum tamen ad ſchiſma vitandum, neceſſarium fuit vt etiam nomina diſtinguerentur. vt ſcilicet maiores dicerētur epiſcopi, minores autem presbyteri. Dicere autem presbyteros non differre ab epiſcopis, inter dogmata D hæretica numerat Auguſtin. in *libr. de hæreſ. vbi dicit, quod Ariani dicebāt presbyterum ab epiſcopo nulla differentia debere diſcerni.

nientes ſtatū, ponunt eos in ſtatu perfectionis. Vnde relinquatur unuſquiſque in ſuo ſenſu hic abundare. Et nos præſuppoſita antedicta definitione ſtatus, rationes allatas ſcrutemur quātum valeant. Nam contra illam rōnem, ꝙ non obligantur ad hoc ꝙ curam animarum retineant perpetuo, ſicut Epiſcopi, inſtat Henricus de Gādauo, in quolib. 12. q. penu. falſum aſſumi, dicens quod curati de rigore iuris tenentur ad perpetuam curam, ſicut Epiſcopi proportionaliter, qm̄ neuter pōt curā animarū deſerere niſi in caſu. (Q. 186. ar. 4.) Sed indulgentia iuris, curati poſſunt liberius curam animarum deſerere quam Epiſcopi, quoniā Epiſcopus eget ſpeciali licentia, curatis autem generalis conceſſa eſt indulgentia tranſeundi ad religionem.

¶Et confirmatur iſta ratio, quia ſi curati abſolute non obligarentur ad perpetuam curam animarū, non egerent iuris indulgētia ad tranſeundum in religionem, ſicut non egent ceteri pſbyteri. Conſtat autē quod 19 q. 2. c. Domine, indulgetur presbyteris curatis, ut poſſint tranſire ad religionem. Et ſimiliter non egerent licentia Epiſcopi ad hoc ut deſererent curam animarum, & ſimplicē præbendam haberēt. Hęc enim ſunt ſigna ſuæ obligationis, qđ ſunt obligati ad curā animarum ex hoc ipſo ꝙ eam ſuſceperūt, ſicut Epiſcopi proportionaliter. (Q. 185. ar. 4.) Et cum non ſint obligati ad magis pro uno tempore, quam pro alio, cōſequēs eſt, qđ habeāt obligationē ppetuā.

¶Contra ſecundam uero rōnem ſ. quod poſſunt presbyteri curati curam deſerere, tranſeundo ad religionem, inſtat ibidē Henricus rōnem eſſe inefficacem. Nam ex hoc ꝙ poteſt curatus tranſire ad religionem libere, non ſequitur, ergo non eſt obligatus ad perpetuam curam aīarum. Sicut nō valet. Ioannes poteſt tranſire ad religionem arctiorem, ergo non obligatus eſt voto perpetui uinculi ad religionē laxiorē in qua eſt.

¶Tertia demum rō. ſ. ꝙ ſi curatus eſſet in ſtatu perfectionis, nullo modo ei liceret de licentia Epiſcopi parochiam dimittere. & ſimplicem præbendam ſuſcipere: propter verbum Domini, Nemo mittēs manū ſuā ad aratrū, & reſpiciēs retro &c. inſtantiam paritur, quoniam conſtat ꝙ Epiſcopus eſt in ſtatu perfectionis ſuperiori quam ſit ſtatus religioſorū, ut in ſequēti patet articulo. Et tamen de licentia Romani Epiſcopi pōt epiſcopatū deſerere, & uel ad minorē ſtatum deſcendere, qđ eſt reſpicere retro, uel etiam ad nō ſtatum tranſire remanēdo ſine epiſcopatu in ſæculo. Pari ergo rōne curatus, quamuis in ſtatu perfectionis eſſet, licite aliquo mō poſſet de licentia Epiſcopi deſcendere, & ſedi Epiſcopi uacare ſine aliorum cura.

¶Ad obiecta contra primam rōnem, reſpondendo dicitur verū eſſe, quod curati de iuris rigore non tenentur ad curam ani- A marum retinendum, qm̄ nec iure ſcripto hoc inuenitur, cautum, nec naturali, ſed diuino iure ad hoc tenentur ſicut Epiſcopi. Et ratio differentiæ eſt, quia Epiſcopi aſſumunt curam animarum ut agentia principalia, curati vero aſſumunt curā animarum ut officiales principalium agentium. Hinc enim prouenit quod Epiſcopi tenentur naturali uinculo ex diuino iure ad curam animarum non deſerendam, niſi in caſu, ſicut agentia principalia tenentur ad perfectionem ſuorum effectuum ex propria virtute. (Lib. 19. c. 19. à medio, to.) Officiales vero quia in uirtute principalis agentis operātur, vt inſtrumenta, & ſicut aliena agunt virtute, ita alienam exequuntur obligationem.

¶ Ad id uero, quod additur de indulgentia iuris dicitur, quod dupliciter intelligi poteſt iuris indulgentia. Primo, vt a iure ſtatuta, hoc eſt, quod totam uim ſuam ex iuris ſtatuto habeat. (Cap. 5. pa. 1. in titu de ſacerdotum pfectionibus.) Alio modo, vt a iure oſtenſa. Ita quod ius poſitiuum non facit, ſed monſtrat illam. (eſt gl. Bedæ iō prin. cap. 10. in Lu. tomo 2.) Cum autem dicitur quod curati de iuris indulgentia religionem ingrediuntur, non intelligitur de indulgentia iuris primo modo, vt argumētum prætendit, ſed de indulgentia iuris ſecundo modo, quoniam curati ex hoc ipſo quod curati ſunt, nulla egent poſitiui iuris conceſſione ad hoc vt tranſeant ad religionem, ſed ex propria poſſunt libertate ad religionem, vtpote meliorem uitam, tranſire, quæ libertas indulgentia in iure oſtenſa uocatur. (In tit. Arriani. & eſt ca. 53. tomo 6.) Et ne putet quiſpiam voluntariam hanc eſſe diſtinctionem, affero manifeſtū ius textum extra de renunciatione, capitulo, Niſi cum pridē, vbi expreſſe dicitur, Facilius indulgetur, quod monachus ad præſulatum aſcendat quam præſul ad monachatum deſcen- B dat. Vbi expreſſe habes liberum perfectionis aſcenſum, quo monachus ad epiſcopatum promouetur, ſub indulgentia cōprehendi. Conſtat enim quod nulla opus eſt in huiuſmodi aſcenſione iuris diſpenſatione. Sed Decretalis illa monſtrat indulgentiam, non facit, qua monachus fit prælul.

¶Ad confirmationem autem dicitur, quod peccat ſecundum non cauſam, vt cauſam, quoniam huius quod eſt curatū non poſſe deſerere curam niſi de licentia epiſcopi, abſque tranſitu ad religionem, non eſt cauſa perpetua obligatio curati ad curam animarum, ſed obligatio fidelitatis quam debet epiſcopo, cuius officialis eſt. Hoc enim quilibet officialis debet domino ſuo, niſi a ſuperiori domino vocetur, vt contingit quādo curatus tranſit ad religionem.

¶Ad obiectum contra ſecundam rationem reſpondetur, quod conditionalis authoris eſt veriſſima. Si eſſet in ſtatu perfectionis, non poſſet tranſire ad religionem. Et inſtantia allata

de religione laxiori, nihil obſtat: quoniam ſi eſſent in ſtatu p F fectionis curati, eſſent in perfectiori ſtatu quam religioſi, quoniam eſſent in ſtatu perfectionis vt perfectiores, ſicut epiſcopi, proportionaliter tamen, ac per hoc non liceret eis paſſim tranſire ad religionem, ſicut de facto licet.

Ad secundum dicēdū, ꝙ epiſcopi principaliter habēt curam ouium ſuæ diœceſis, presbyteri autem curati, & archidiaconi habent aliquas ſubminiſtrationes ſub epiſcopis. Vnde ſuper illud 1. ad Corint. 10. Alii opitulationes alii gubernationes, dicit glo. opitulationes. i. eos qui maioribus ferūt opē, vt Titus Apoſtolo, vel archi- G diaconi epiſcopis, gubernationes .ſ. minorum perſonarum, prælationes. vt presbyteri ſunt. q pleni' documēto ſunt. Et Dion. dicit. 5.c. eccleſiaſticæ hierarchiæ,* ꝙ ſicut vniuerſalem hierarchiā videmus in Ieſu terminatam, ita vnam quāque functionem in ꝓprio diuino hierarcha. i. epiſcopo. Et 16.q.1. dicitur†. Oībus presbyteris & diaconibus attendēdū eſt, vt nihil abſq; proprii epiſcopi licentia agāt. Ex quo patet ꝙ ita ſe habēt ad epiſcopum, ſicut baliui, vel præpoſiti ad regem. Et propter hoc, ſicut in mundanis poteſtatibus ſolus rex benedictionem ſolēnem accipit, alii vero per ſimplicem commiſſionem inſtituuntur, ita etiam in Eccleſia cura epiſcopalis cū ſolēnitate conſecrationis committitur, cura autem archidiaconatus, vel plebanatus cum ſimplici iniunctione, cōſecrantur tamē in ſuſceptione ordinis, ſcilicet antequam curam habeant.

Ad obiectionem cōtra tertiam rationem reſpondetur, ꝙ differentia inter deſcenſū epiſcopi, & deſcenſū curati, ſi eſſet in ſtatu perfectionis, mōſtrat illum eſſe licitum, & hunc illicitum. Eſt. n. inter eos differentia, quo ad duo. Primo ex parte dantis licentiam, quia dans licentiā epiſcopo, ut deſerat epiſcopatum, eſt ſolus Papa. Dans aūt licentiam curato deſerendi curā, eſt epiſcopus. Inter epiſcopum autem & Papam, quātum ad propoſitum ſpectat, hæc eſt differentia, ꝙ Papa diſpēſat in uotis ſeu obligationibus ꝑpetuis, epiſcopus autem nō, vt in litera dicitur. Ac per hoc ſi curatus eſſet in ſtatu pfectionis, & ſic ex hoc ipſo habēs obligationem perpetuam, non licite licētiaretur ab epiſcopo, vtpote non habente authoritatē ſupra huiuſmodi vinculis perpetuis. Secundo, ex parte cauſæ, quia epiſcopus (vt in litera dicitur, & in dicta decretali, Niſi cū pridem, patet) certe exiguntur cauſæ ad hoc ut epiſcopo concedatur deſerere animarum curam. Cura- I tus autem paſſim poteſt ab epiſcopo licentiari ad parochiæ ſuæ deſertione, & hoc oſtendit ipſum non eſſe in perfectionis ſtatu. Et per hęc patet ſolutio obiectionis.

Glo interlinearis, ibid.

Cap. 5. in titulo de ſacerdotum ꝑfectionibus.

19. q. 1. cap. Cunctis, in principio.

Circa illud literæ dictum, Solus Papa diſpenſat in uotis perpetuis, dubium occurrit, quoniam de facto Eccleſiæ habet cōſuetudo, nullo contradicente, quod etiam epiſcopi in uotis, orationum, ieiuniorum, & peregrinationum, ac eleemoſynarū, quamuis perpetuis, diſpenſant, ſeu commutant. Non videtur ergo verum quod in litera dicitur, ſed voluntarie dictum.

Ad hoc dicitur, quod uotum eſſe perpetuum cōtingit dupliciter. ſ. per ſe, vel per accidens. Illud enim uotum eſt perpetuū per ſe, quod ſimpliciter & abſolute prolatum perpetuum ſubintelligitur, vt uotum caſtitatis, votū religionis, & huiuſmodi. Hæc. n. abſq; perpetuitatis prolatione prolata ꝑpetuo ſubintelligi patet ex cōi Eccleſiæ intellectu. Vnde hæc dicunt ꝑpetua per ſe. Illa autem quę abſolute & ſimpliciter prolata K non ſubintelliguntur perpetua, ſed de his quærendum reſtat quandoque, an habeant perpetuitatem vel non, dicuntur perpetua per accidens, vt votum orationis, aut ieiunij, & huiōi. Author autem in litera de votis perpetuis per ſe tantummodo loquitur, & non de perpetuis per accidens, quia ſermo eius eſt formalis & per ſe, & ad propoſitum ſuum, uotū per ſe perpetuum optime deſeruit, quia obligatio ad curam animarum eſt per ſe perpetua. Et quia liquido cōſtat huiuſmodi vota, quæ ſunt per ſe perpetua, Papæ reſeruata eſſe, ideo author hoc abſque probatione alia tanquam manifeſtum dixit.

In reſponſione ad primum eiuſdem articuli dubiū occurrit quia reſponſio non videt ſatisfacere argumento, quāuis vera dicat. Nam Hieronymus in argumento aſſertur, dicens epiſcopos maiores eſſe presbyteris, magis Eccleſiæ conſuetudine, quam dominicæ diſpenſationis veritate, quibus verbis in reſponſione nihil uidetur dici.

Ad hoc dr̃ tripliciter. Primo; ꝙ verba Hieronymi intelligūtur q̄tum ad diſtinctionem nominalem, ita ꝙ nō intēdit ꝙ olim idē re fuerit pſbyter, & eps, nūc aūt conſuetudine Eccleſiæ ſint diuerſi ſm rē, ſed intendit ꝙ olim erāt idē nomine, & nunc cōſuetudine Eccleſiæ diſtincti ſunt nomine ad ſchiſma vitādū, ut in litera dr̃. & hæc rñſio ſatis in litera inſinuat. Dr̃ ſecundo, loquēdo de presbytero, & epiſcopo ſm rem, ꝙ Hieronymus non excludit authoritatem dñicæ diſpoſitionis, ſed dicit ꝙ magis diſtinctio iſta eſt ex Eccleſię cōſuetudine, q a Dño explicite non habet, ſed ſolum in figura, cū diſtinguit ſeptuaginta a duodecim, vt gl. ibidem dicit, & in litera habetur. Ab Eccleſia autē diſtinctio epī & presbyteri explicite habet. Magis aūt cognoſcimus aliquid ex eo vnde explicite habemus. Et ꝓpterea, Hieronymus dixit. Nouerint ſe magis ex Eccleſiæ cōſuetudine &c. Tertio dr̃, quòd Hieronymus in verbis illis nō ponit rem in dubium, hoc eſt, non ponit diuerſitatem ſecundum rem inter epiſcopum I & presbyterum in dubium, ſed de cauſa diuerſitatis dicit, ꝙ magis cognoſcitur cauſa huius diuerſitatis eccleſiaſtica conſuetudo, quam dominica diſpoſitio. Quia autem author de ipſa diuerſitate inter epiſcopum presbyterum tractat hic, non de illius cauſa, nec de illius notitia, ideo hæc omiſit, ſatis credens factum eſſe argumento ex prima reſponſione.

884

Infra q. 84. ar. 8. cor. Et quol. 3. arti. 17. cor. Et opuſ. 18. c. 17. 18. & 19. Et Matth. 19.

*1.2. q. 1. ca. Epiſcopi.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut plebani & archidiaconi non habēt principaliter curā, ſed adminiſtrationē quādam ſm qđ eis ab epiſcopo cōmittit, ita etiā ad eos non pertinet principaliter paſtorale officium, nec obligatio ponēdi animam pro ouibus, ſed inquantū participant de cura. Vnde magis G habent quoddam officium ad perfectiorem perfectionis ſtatum.

Articulus VII.

Vtrū ſtatus religioſorum ſit perfectior, quam ſtatus pręlatorum.

AD septimum ſic ꝓcedit. Vr̃ ꝙ ſtatus religioſorū ſit perfectior, quam ſtatus pręlatorū. Dominus. n. dicit Mat. 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende oīa quæ habes, & da pauperibus. H quod faciunt religioſi. Non autē ad hoc tenentur epiſcopi. dicitur enim 12. q. 1. *Epiſcopi de rebus propriis, vel acquiſitis, vel quicquid de proprio habent, hęredibus ſuis derelinquāt. ergo religioſi ſunt in perfectiori ſtatu quam epiſcopi.

2 Præt. Perfectio principalius cōſiſtit in dilectione Dei, quā in dilectione proximi, ſed ſtatus religioſorum directe ordinatur ad dilectionē Dei. Vnde & ex Dei ſer-

In reſponſione ad ſm eiuſdem ar. aduerte, ꝙ dictum authoris. ſ. curati ſe habent ad epiſcopum ſicut baliui & præpoſiti ad Regem, quod ab Henrico impugnatur, non uoluntarie traditū eſt, ſed triplici fundamento fultum in litera. ſ. gl. 1. ad Corin. 12. Dion. & canonis. Et propterea excludens eos author a ſtatu perfectionis, dicit eos in officio, ad perfectionē ꝑtinēte eſſe, ita ꝙ curati ſunt officiales reſpectu quorūdā ad pfectionem pertinentium. Quāuis contra hæc arguat, quia ordo curatorū inſtitutus eſt à cleri in deſignatione ſeptuaginta duorū diſcipulorū, ac per hoc non ſunt officiales epiſcoporū, ut author dicit. Sed ad hoc facile reſpōdet, ꝙ licet Dominus in 72. inſtituerit curatos, non ualet tñ cōſequentia, ergo non inſtituit eos officiales. Sat. n. ꝙ Dominus inſtituerit epiſcopos in 12. apoſtolis tamquam principales & curatos in 72. tanq̄ coadiutores & officiales principalium. Vnde ex dominica inſtitutione nihil poteſt efficaciter probari cōtra præſentē doctrinā: ſicut nec ex inſtitutione ſacrorum ordinum a Domino pōt probari, quod conſtituti in ſacris, ſint in ſtatu perfectionis.

Super quęſtionis centeſimæ octogeſimę quartę Articulum ſeptimum.

IN ar. 7. eiuſdem q. notādū eſt, vt vnico verbo q. de pfectione paupertatis, & caſtitatis abſoluat, ꝙ quālibet horū quā-

tum

C.1.6.eccleſ. hier. nó procul à fine.

tum ad ipſum actum. ſcilicet eſſe actualiter pauperẽ, carere actualiter vxore, concedendum eſt dicere & eſſe perfectionem, inſtrumentaliter tamen, & ſic non oportet multum diſputare Sed vbicumque hæc repereris eſſe perfectiones, fatere verum id eſſe, ſed cum grano ſalis. ſ. inſtrumentaliter non eſſentialiter. Idẽ autem actus ſecundũ animi præparationẽ ſunt perfectiones longe in altiori gradu, q̃ primo modo. quoniam ſunt inſeparabiles comites ſeu effectus eſſentialis perfectionis, quę in charitate conſiſtit. Qui.n. perfectę charitatis ẽ, paratiſſimus eſt & vxores: & bonis abſ. carere pp Dei, aut ꝓ proximi dilectionẽ, alioquin perfectus nõ eſt. Et ppea ſtatus epiſcopalis, quantum ex natura ſua nec uotum caſtitatis, nec votum paupertatis habet, & tamen altior eſt & ꝑfectior ſtatu religioſorum habentium hæc vota. Sat enim eſt epiſcopali perfectioni, habere hæc in pręparatione animi.

Li.19.ca.19. à med. to.5.

Par.1.cap.7. paulo à pri.

18.q.1.Sta[illegible]

Li.12.ca.16. in med.t.3.

¶Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ quartę Articulum octauum.

IN art.8. eiuſdem q. aduerte primo titulum, q̃ hic non quæritur de ſtatu religioſorum, & ſtatu curatorum, faciendo vim in nomine, ſeu rõne ſtatus, ſed comparãtur hic religioſi ſm genus ſuum generi curatorum excluſis epiſcopis, ita quod ſiue ſint in ſtatu, ſiue non & quocumque nomine quæſtio hic eſt de rebus ipſis, an religioſorum genus perfectius ſit genere curatorũ minorũ ho. eſt, nõ epõrũ. De his.n. ſolis eſt hic ſermo.

Art.3. huiu quæſt.

¶In eodem arti. circa primã cõparationẽ, q̃ ſit in litera quo ad bonitatem inter genus religioſorum, & ge-

Lib.2.ca.11. paulo à pri ep.tom.4.

vitio & famulatu nominatur, vt Dion. dicit. 6. ca. eccle. hierar.* Status autem epiſcoporum videtur ordinari ad dilectionem proximi cuius curæ ſuperintendunt, vnde & nominantur, vt patet per Aug. 19. de ciui. Dei.† ergo videtur q̃d ſtatus religioſorum ſit perfectior quam ſtatus epiſcoporum.

¶3 Prætereà. Status religioſorum ordinatur ad vitam contemplatiuam, quæ potior eſt quam vitã actiua, ad quam ordinatur ſtatus epiſcoporum. dicit enim Grego. in paſtoral.* quod per vitã actiuã B prodeſſe proximis cupiens Iſaias officium prædicationis appetiit. per contemplatiuam vero Hieremias amori Conditoris ſedulo inhærere deſiderans, ne mitti ad prędicandum debeat, contradicit. ergo videtur quod ſtatus religioſorum ſit perfectior, quã ſtatus epiſcoporum.

Sed contra. Nulli licet a maiori ſtatu ad minorem tranſire, hoc enim eſſet retro aſpicere ſed poteſt aliqs à ſtatu religionis tranſire ad ſtatum epiſcopalem. C Dicitur enim 18. q. 1.* quod ſacra ordinatio de monacho epiſcopũ facit. ergo ſtatus epiſcoporum eſt perfectior quam ſtatus religioſorum.

Respondeo Dicendum, quod ſicut Au. dicit 12. ſuper gẽ. ad literam,* Semper agens præſtãtius eſt patientè. In genere autem perfectionis ſecundum Diony. epiſcopi ſe habẽt vt perfectiores, religioſi autem vt perfecti, quorũ vnum pertinet ad actionem, alterum autem ad paſſionem. D Vnde manifeſtum eſt quod ſtatus perfectionis potior ẽ in epiſcopis, quã in religioſis.

Ad primum ergo dicendũ, q̃ abrenũtiatio propriarũ facultatũ dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo, ſecũdum q̃ eſt ĩ actu & ſic in ea non conſiſtit eſſentialiter perfectio, ſed eſt quoddam ꝑfectionis inſtrumẽtum, ſicut ſupra dictum eſt*, & ideo nihil ſtatum perfectionis prohibet eſſe ſine abrenuntiatione propriorum, ſicut E etiam dicendum eſt de aliis exterioribus obſeruãtiis. Alio modo, poteſt conſiderari ſecundum præparationem animi, vt. ſ. homo ſit paratus, ſi fuerit opus, omnia dimittere, vel diſtribuere. & hoc pertinet directe ad perfectionem. Vnde Aug. dicit in lib. de quæſtionibus Euangelij*. Oſtẽdit Dominus filios ſapientiæ intelligere, non in abſtinendo, nec in manducãdo eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tolerandi inopiam. Vnde Apoſto- A lus dicit, Scio & abundare, & penuriam pati. Ad hoc autem maxime tenẽtur epiſcopi, quod omnia ſua pro honore Dei & ſalute ſui gregis cõtemnant, cum opus fuerit, vel pauperibus ſui gregis largiẽdo, vel rapinam bonorum ſuorum cum gaudio ſuſtinendo.

Ad secundum dicendum, quod hoc ipſum q̃d epiſcopi intendunt his, quæ pertinẽt ad proximorum dilectionem prouenit ex abundantia dilectionis diuinę. Vnde Dominus primo à Petro B quæſiuit, an eum diligeret, & poſt ea ei ſui gregis curã cõmiſit. Et Greg. dicit in paſtorali. Si dilectiõis teſtimoniũ eſt cura paſtoralis, quiſquis virtutibus pollẽs, gregem Dei renuit paſcere, Paſtorẽ ſummum conuincitur nõ amare Hoc autẽ eſt maioris dilectionis ſignum vt homo propter amicũ etiam alij ſeruiat, quam etiam ſi ſoli amico velit ſeruire.

Ad tertium dicendum, quod ſicut Greg. dicit in paſtora.* Sit præſul actione præcipuus, p̃ C cunctis contemplatione ſuſpẽſus quia ad ipſos pertinet non ſolum propter ſeipſos, ſed ꝓpter inſtructionem aliorum contemplari. Vnde Grego. dicit ſuper Ezech.* quod de perfectis viris poſt cõtẽplationem ſuam redeuntibus dicit Pſal. 144. Memoriam ſuauitatis tuæ eructabunt.

Articvlvs VIII.

Vtrum preſbyteri, curati, & archidiaconi, ſint maioris perfectionis, quam religioſi.

D

AD octavvm ſic proceditur. Videt̃ q̃ & preſbyteri, curati, & archidiaconi ſint maioris pfectionis, q̃ religioſi. Dicit enim Chryſoſt. in ſuo dialogo. * Si talem mihi aliquem adducas monachũ, qualis, vt ſm exaggetationẽ dicã, Helias fuit. non tamen comparandus eſt, qui traditus populis & multorum peccata ferre compulſus, immobi- E lis perſeuerat & fortis: & paulo poſt dicit †. Si quis mihi proponeret optionem, vbi mallem placere in officio ſacerdõtali, an in ſolitudine monachorũ, ſine cõparatione eligerem illud quod prius dixi Et in eodem lib. dicit*. Si quis bene adminiſtrato ſacerdotio illius propoſiti. ſ. monachalis, ſudores conferat, tantum eos diſtare reperiet, quantum inter priuatum diſtat & regẽ. ergo uidetur quod ſacerdotes habentes curam animarum ſint perfectiores religioſis.

nus curatorum, quatenus illi religioſi ſunt, & iſti curati, tria notãda occurrunt, quę diſcuſſione egẽt. Primũ eſt, prima rõ literæ. ſ. Religioſi obligantur voto perpetuo ad ſtudium perfectionis curatio non obligantur ad perpetuam curam animarum: ergo illi ꝑfectiores ſunt iſtis. Contra hoc namque inſtatur, quia licet cæteris paribus, facere aliquid cum voto, perfectius ſit q̃ ſine voto, vbi tñ genera operum non ſunt paria, non oportet eſſe verum, q̃ melius ſit operari cum voto perpetuo, quam ſine illo. Sic autem eſt in propoſito, quoniã genus operis ſpectans ad religioſum eſt longe inferius, quam genus operis ſpectans ad curatũ vt patet ex hoc, q̃ opus religioſi eſt ſui ipſius tm̃ cura, opus aũt curati eſt animarum cura. Hoc autem conſtat longe eſſe pſtãtius quoniam bonũ gẽtis diuinius eſt quã bonum vnius. Et ſic propria literæ ratio ruere videtur.

Parte 1.ca.5. parum ante medium.

In 2.part. c. 1. parum ante medium.

Homil.4.a medio illi.

¶Secundum eſt, ſecunda literæ ratio ad idẽ ſcilicet. Curato nõ competit principalem curam, ſubditorum habere, ſicut epiſcopo, ſed quædam particularia circa curam animarum eorum officio committuntur. Contra hoc enim inſtatur, quod ſcilicet ꝓportionaliter curato ſicut epiſcopo incumbit cura animarum, quoniam curato conueniunt omnes actus hierarchici ſcilicet purgare corripiẽdo, illuminare docẽdo, perficere ſacramenta præbendo.

885

Quol. 1. art. 14. ad 2. Et quol. 3. arti. 17. Et opuſ. 18. cap. 20. & 21. Matt. 19.

*In lib.6. de ſacerdotio inter princi. & medium tom.5.

¶Tertium eſt, quod hæc comparatio intelligenda eſt ſecundum genus operis. Contra hoc enim arguitur, quod ex hoc ipſo ſenſu huius cõparationis ſequit̃ oppoſitum intẽti ab authore. Nã genus operis in epiſcopo & curato eſt idẽ, ſcilicet curam animarum habere, licet modus exercendi hoc genus operis accepteur

†Lib.6. de ſacerdotio inter princi. & mediũ, to.5.

Eodem loco nunc proxime dicto.

ptetur diuerſus in epiſcopo & curato, puta, quia epiſcopus principaliter, curatus ſecũdario habet & exercet curam animarum. Manifeſte ſiquidem patet, q non eſt hic differentia ſecundum genus operis ſed ſecũdũ modum habendi, & exercendi illud. Tunc ſic, Opus curati ſecundum genus operis eſt idem cum opere Epiſcopi. ergo eſt perfectius ſecundum genus operis quã opus religioſorum. Probatur ſequela, quia opus Epiſcopi ſm genus operis eſt perfectius opere religioſo. Et confirmatur, quia iuxta dominicam ſententiã, in tria genera hominum vniuerſa diſtinguitur Eccleſia.ſ. moletium in mola, quieſcentium in lecto, & laborantium in agro. Conſtat autem ſub tertio genere operis contineri tam epiſcopos quam curatos qui laborãt ad fructum animarum. Vnum ergo & idem eſt genus operis in epiſcopis & curatis Ergo eſt perfectius religioſo opere, quod per lecti quietem ſignificatur. Et patet ſequela, vt prius.

Epiſt. 148. in prin. tom. 2.

Epiſt. 76. in med. to. 1.

In ead. epiſto. 76.

16. q. 1. ca. Si quis monachus.

¶Præt. Curati ſunt in ſtatu, ſeu in officio Eccleſiaſtico vt perfectiores, religioſi ſunt vt perfecti. ergo curati ſecundum genus operis ſunt perfectiores quam religioſi. Antecedens probatur, quoniam inficiari non poteſt, quin curati officiales ſint perfectiui, ſunt ergo de ordine perfectionem facientium quod ſignificat eſſe perfectiores. Conſequentia clara eſt, quia agens ſemper præſtãtius eſt patiẽte & perficere diuinius eſt quã perfici.

De viuendi forma a medio tom. 1.

Art. præced.

Li. 2. c. 3. circa finem, tomo 5.

¶Ad horum euidentiam ſciendum eſt, q author duo de curatis dicit.ſ. q non principaliter, ſed ſecundario habent curam animarum, & q non habent principalem curam animarum. Et quoniam ex his vniuerſa queſtio pendet, diligentius verũque manifeſtandũ eſt

19. q. 2. cap. due ſunt, a medio.

¶2 Præterea. Auguſt. dicit in epiſtola ad Valer.* Cogitet religioſa prudentia tua, nihil eſſe in hac vita maxime hoc tempore difficilius, laborioſius, periculoſius epiſcopi, aut presbyteri aut diaconi officio, ſed apud Deum nihil beatius, ſi eo modo militetur, quo noſter imperator iubet, non ergo religioſi ſunt perfectiores presbyteris aut diaconibus.

¶3 Præterea. Aug. dicit ad Aurelium* Nimis dolendum eſt, ſi ad tam ruinoſam ſuperbiam monachos ſubrigimus, & tam graui contumelia clericos dignos putamus, vt ſcilicet dicatur quod malus monachus, bonus clericus eſt, cum aliquando etiã bonus monachus vix bonum clericum faciat. Et paulo ante præmittit,* non eſſe uiam dandam ſeruis Dei, ideſt, monachis, vt ſe facilius putẽt eligi ad aliquid melius ſcilicet clericatum, ſi facti fuerint deteriores ſcilicet ab iecto monachatu. ergo uidetur q illi qui ſunt in ſtatu clericali, ſint perfectiores religioſis.

¶4 Præterea. Nõ licet de ſtatu maiori ad minorem tranſire, ſed de ſtatu monaſtico tranſire licet ad officium presbyteri curam habentis, vt patet 16. q. 1. decreto Gelaſii Papæ, qui dicit. Si quis monachus fuerit, qui venerabilis vitæ merito, ſacerdotio dignus præuideatur, & abbas, ſub cuius imperio regi Chriſto militat, illum fieri presbyterum petierit, ab epiſcopo debet eligi, & in loco quo iudicauerit ordinari: & Hieronymus dicit ad Ruſticũ* monachum. Sic uiue in monaſterio, vt clericus eſſe merearis. ergo presbyteri, curati, & archidiaconi, ſunt perfectiores religioſis.

¶5 Præterea, Epiſcopi ſunt in ſtatu perfectiori quam religioſi, vt ex ſupradictis patet,* ſed presbyteri. curati, & archidiaconi ex eo quod habent curam animarum ſimiliores ſunt epiſcopis quam religioſi, ergo ſunt maioris perfectionis.

¶6 Præter. Virtus conſiſtit circa difficile & bonum, vt dicitur in 2. Ethi* ſed difficilius eſt, q aliquis bene uiuat in officio presbyteri, curati, vel archidiaconi, quã in ſtatu religionis. ergo presbyteri, curati, vel archidiaconi, ſunt pfectioris uirtutis quam religioſi.

Sed contra. eſt, quod dicit 19. q. 2. ca. Duæ. * Si quis in eccleſia ſua ſub epiſcopo populũ retinet, & ſeculariter viuit, ſi afflatus ſpiritu ſancto, in aliquo monaſterio, vel regula canonica ſaluari ſe voluerit, q a lege priuata ducitur, nulla ratio exigit vt publica con-

F ſtringatur: ſed non ducitur aliquis a lege Spiritusſancti, quæ ibi dicitur lex priuata, niſi in aliquid perfectius, ergo uidetur q religioſi ſint perfectiores, quam archidiaconi, vel presbyteri curati.

Respondeo dicendum, q comparatio ſupereminentiæ non habet locum inter aliquos ex ea parte in qua conueniunt, ſed ex ea parte in qua differunt: in presbyteris autem, curatis, & archidiaconis, tria eſt conſiderare ſcilicet ſtatum, ordinem, & officium. Ad G ſtatum pertinet quod ſæculares ſint, ad ordinem quod ſint ſacerdotes, vel diaconi, ad officium quod curam animarum habeãt ſibi commiſſam. Si ergo ex alia parte ponamus ſtatum religioſum ordine diaconum, vel ſacerdotem, officio curam animarum habentem, ſicut plerique monachi & canonici regulares habent, in primo quidem excellit in aliis autem par erit. Si autem differat ſecundus a primo ſtatu & officio, conueniat autem ordine, ſicut ſunt religioſi, ſacerdotes, & diaconi curã animarum nõ habentes, manifeſtum eſt H quod ſecundus primo erit ſtatu quidem excellentior, officio autẽ minor, ordine vero æqualis. Eſt ergo conſiderandum quæ præeminentia potior ſit, vtrum ſtatus, vel officii, circa quod duo attendẽda videtur ſcilicet bonitas, & difficultas Si ergo fiat comparatio ſecundum bonitatem, ſic præfertur ſtatus religionis officio presbyteri curati, vel archidiaconi, quia religioſus totam uitam ſuam obligat I ad perfectionis ſtudiũ. Presbyter aũt curatus, vel archidiaconus nõ obligat totam vitam ſuam ad curam animarum ſicut Epiſcopus, nec etiam ei competit principalem curam ſubditorum habere, ſicut Epiſcopo, ſed quædam particularia circa curam animarum eorũ officio committuntur, vt ex dictis patet. Et ideo comparatio ſtatus religionis ad eorũ officiũ, eſt ſicut vniuerſalis ad particulare & ſicut holocauſti ad ſacrificiũ qđ ẽ minus holocauſto, vt patet p Gre. K ſuper Ezec.* Vnde & 19. q. 1. dicitur* Clericis qui monachorũ propoſitum appetunt, quia meliorem vitam ſequi cupiunt, liberos eis ab Epiſcopo in monaſterijs oportet largiri ingreſſus: ſed hæc comparatio intelligenda eſt ſecundum genus operis. Nam ſecundum charitatem operantis contingit quandoque, q opus ex genere ſuo minus exiſtens, magis ſit meritoriũ, ſcilicet ſi ex maiori charitate fiat. Si vero attẽdatur difficultas bene

¶ Quo ad primũ igitur ſciẽdũ, q alia eſt diſtinctio, qua diſtinguitur agens in ſuperius & inferius, & alia eſt diſtinctio qua diſtinguitur agens in principale & ſecundarium. Nam primæ diſt. vtrũque mẽbrum eſt agens principale ſ. tangẽs ſuperius, quã agens inferius. Sed vnum eſt agens vniuerſale, aliud vero particulare, vt cum dicitur qđ Sol & homo generant hominem. Vtrumque enim agens eſt principale, ſed Sol vt cauſa vniuerſalis, & homo vt cauſa particularis. Et hoc modo ſe habent in eccleſiaſtico ordine Papa, & quilibet epiſcopus, vterique namque conuenit animarum cura vt agenti principali: ſed Papæ, vt vniuerſali agenti, epiſcopo autẽ vt particulari Alterius vero diſtinctionis vnũ membrum tantum, ut ipſa uerba oſtendunt, agens principale, reliquum uero agens ſecundarium. metaph. cap. de cauſis. Agens principale eſt ad quod directe ſpectat inducere formã quæ eſt complementum generationis, qđ alio nomine uocatur ab Auice. agens perſiciens. Secundarium uero agens eſt id qđ agit ad alienum finem hoc eſt ad finem agentis perficientis. Et hoc alio nomine uocatur ab Auicenna agens ut adiuuans, ſicut in exercitu tam dux quam milites efficiunt uictoriam, ſed dux ut agens principale, milites uero ut adiuuãtes ad propriũ finem agentis principalis, qui eſt uictoria, quæ eſt directe effectus ducis, ſicut forma quæ eſt terminus generationis*, eſt directe finis agentis principalis. Et hoc modo intendit author, quod ſe habent epiſcopus, & curatus, ita quod epiſcopus eſt agens principale reſpectu curæ animarum: & curatus eſt agens ſecundarium reſpectu curæ ani-

Art. 6 ad 2.

Homil. 20. poſt mediũ illius.

†19. q. 1. ca. Clerici.

conuerſandi in religione,& in officio habentis curã animarum,ſic difficilius eſt conuerſatione bene cum cura animarum ꝑꝑ exteriora pericula, quamuis conuerſatio religionis ſit difficilior,quantũ ad ipſum genus operis propter altitudinem obſeruantiæ regularis. Si vero religioſus etiam ordine careat,ſicut patet de conuerſis religionum,ſic manifeſtum eſt excellere præeminentiam ordinis quãtum ad dignitatem,quia per ſacrũ ordinẽ aliquis deputatur ad digniſſima miniſteria, quibus ipſi Chriſto ſeruitur in ſacramẽto Altaris, ad quod requiritur maior ſanctitas interior,quam requirat etiam religionis ſtatus,qa ſicut Dionyſius dixit 6.c.eccleſiaſticæ hierarchiæ.Monaſticus ordo debet ſequi ſacerdotales ordines,& ad eorum imitationem in diuina aſcendere. C Vnde grauius peccat cæteris paribus, clericus in ſacris ordinibus conſtitutus, ſi aliquid contrarium ſanctitati agat,quam aliquis religioſus , qui non habet ordinẽ ſacrum,quamuis laicus religioſus teneatur ad obſeruantias regulares,ad quas illi,q ſunt in ſacris ordinibus,non tenentur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ad illas authoritates Chryſoſtomi breuiter reſponderi poſſet,quod nõ loquitur de ſacerdote curato minoris ordinis,ſed de epiſcopo,qui dicitur ſummus ſacerdos , & hoc conuenit intentioni illius libri, in quo conſolatur ſe & Baſiliũ de hoc,quod erãt in epiſcopos electi . Sed hoc prætermiſſo, dicendum eſt, quod loquitur quantum ad difficultatem præmittit enim. † Cum fuerit gubernator in medijs fluctibus , & de tempeſtate nauẽ liberare potuerit, tunc merito teſtimonium B perfecti gubernatoris ab omnibus ꝓmeretur , & poſt concludit quod ſupra poſitum eſt de monacho ,* qui non comparandus eſt illi,qui traditus populis, immobilis perſeuerat,& ſubdit cauſam * ; quia ſicut in tranquillitate, ita in tempeſtate gubernauit ſeipſum. Ex quo nihil aliud oſtendi poteſt niſi qđ periculoſior eſt ſtatus habentis curam animarum,quam monachi . In maiori autem periculo innocẽtem ſe ſeruare eſt maioris uirtutis indicium . Sed hoc etiam ad magnitudinem virtutis pertinet , qđ aliquis vitet pericula religionẽ intrando,vnde non dicit quod mallet eſſe in officio ſacerdotali, quã in ſolitudine monachorum, ſed ꝙ mallet placere in hoc , quam in illo,quia hoc eſt maioris virtutis argumentum .

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ etiam illa authoritas Auguſtini manifeſte loquitur quantũ ad difficultatem:quia oſtendit magnitudinem uirtutis in his, qui bene cõ D uerſantur,ſicut dictum eſt.*

AD TERTIVM dicendũ,ꝙ Aug. ibi cõparat monachos clericis quantum ad diſtantiã ordinis, non quantum ad diſtantiam reli-

animarum.Et propterea epiſcopus ad curam animarum tendit vt ad proprium finem,& ipſam facit ut formam complẽtem generationem:curatus uero adiuuat ad dictum finem & formam,& ſic agit ꝑꝑ alium finem, & quoniam non ſufficit dicere ſic eſſe,ſed oportet probare quod ſic eſt,probatur iſta negatiua.ſ. Curatus nõ habet curam animarum ut agens,principale;ſeu, ꝙ idem eſt, vt agens perficiens, tali rõne Et ſupponimus, ꝙ euidentiſſimum eſt, ꝙ ſi curat* eſt ut agens pficiens, eſt vt ultimum & ꝓximum agens ut perficiens,ſicut hõ generat hominem , & domificator facit domũ Formatur ergo ſic ratio.Oẽ agens ut perficiens poteſt cũ ſuis inſtrumentis, & adiuuantibus & uniuerſaliter quibuſcumque ſibi miniſtrantibus, omnia efficere quæ efficienda ſunt ad hoc vt ad perfectum proprius effectus deducatur,ſed curatus, cum omnibus ſibi miniſtrantibus non poteſt efficere omnia , quæ effici oportet ad complementum curæ animarum. ergo curato non conuenit cura animarum ut agenti perficienti. Diſcurſus bonus,& maior patet inductiue in naturalibus.Homo.n.non eſſet agens ut perficiens reſpectu generati hominis,niſi potuiſſet,& oſſa, & carnes, & neruos,& breuiter omnia quæ fieri oportet ad complendã generationem hominis facere , & ſimile eſt de alijs cum bos generat bouẽ &c.Domificator quoq; niſi cũ ſibi miniſtrantib* poſſet ligna dolare,cõpaginare & c.q neceſſaria ſunt ad cõplemẽtũ domus efficere,nõ eſſet agẽs vt pficiẽs reſpectu domus, & ſimile eſt in cæteris artificialib. Minor autem probatur ex hoc,quod ad complemẽtũ curę animarum requiritur collatio ſacramẽtorum Eccleſiæ,Curatus autem a maiori parte ſacramẽtorum deficit.Nam non põt conſecrare oleũ,ſeu chriſma neceſſarium ad baptiſma,ac per hoc non poteſt totum ꝙ eſt neceſſarium ad baptizandum.Nõ põt quoque confirmare non poteſt calicem conſecrare pro Euchariſtia, non põt oleũ conſecrare pro extrema vnctione,non poteſt ordinẽ aliquem conferre,ac per hoc non poteſt perfectam plebem facere,cum plebs cõſtet ex clericis & laicis , nec põt conſecrare virgines, quæ tamen illuſtrior eſt portio plebis Chriſti, nec põt conſecrare Eccleſias in quibus tñ præcipue exercenda eſt cura animarum Nec obſtat ſi dicatur ad illud de baptiſmo, quod ſola aqua ſufficit,quoniam hoc eſt verũ in caſu,in quo presbyter baptizaret,vt vetula,ſermo autem eſt de curato, qñ baptizat vt curatus.Et hinc patet intellectus repetiti dicti in litera.ſ.ꝙ curato quædã particularia ſunt commiſſa circa curã animarũ Apparet enim manifeſte ex his,quod non omnia requiſita ad complemẽtũ curæ animarum poteſt efficere, ſed quædam valde pauca.Et ſic patet inuenta concluſio.ſ.quod curato nõ conuenit cura animarũ principaliter,ſed ſecundario, hoc eſt, vt adiuuãs, vt allegata gloſ.in litera ex 1.Corinth.12.optime dixit.

Chp.6.part. 1.a medio illius.

A ¶Quo ad ſecundã vero cõcluſionẽ in litera de curato poſitã.ſ. quod non habet curã principalem animarum, facile patere poteſt,qđ principalis cura animarum conſiſtit in principalibus actibus ipſius curæ , non curato aũt ſed epiſcopo conueniunt principales actus ipſius curæ.ergo non curato, ſed epiſcopo cõuenit principalis cura animarum. Maior eſt ex ſeipſa euidentiſſima.Minor vero manifeſtatur in quinque actibus.Primus eſt,adminiſtratio ſacramentorum ſimpliciter,hoc eſt,nõ huius,vel illius ſacramenti. Conſtat enim quod ſolus epiſcopus habet curam adminiſtrandi ſimpliciter ſacramenta populo, quoniam ſolus habet poteſtatem omnia cõferendi, & omnia conficiendi ad ea opportuna. Secundus eſt, excellentia reſeruatorum actuum . Manifeſte enim apparet quod excellentes actus, vt ſunt conſecrationes ſponſarum Chriſti , conſecrationes eccleſiarum & alia hmõi , ſolius epiſcopi curæ commiſſa ſunt . Tertius eſt ꝓdicatio.Nam ꝓdicationis officium epiſcopo in ſua conſecratione iniungitur vt neceſſarium & proprium . Nec obſtat quod in ordinatione presbyterorũ dicatur, ꝙ presbyterum oportet prædicare , quoniã ꝑ hoc non denotatur niſi poteſtas quaſi ligata ad prędicandum.Non.n. presbyter ex ſua ordinatione tenetur ad prædicandum, ſed poteſt,ſi ſibi committat. Nec ex hoc ꝙ ſit curatus cõmittitur ſibi ꝓdicationis officiũ niſi per accidens.ſ.ſi ſciat prędicare,cuius ſignũ eſt,ꝙ non requiritur a curato qđ ſciat ꝓdicare,ſed bene exigitur hoc ab epiſcopo,vt patet per Apoſtolum dicentem, Væ enim mihi eſt niſi euangelizauero,neceſſitas enim mihi incumbit.Quod autem eſt per accidens,relinquitur ab arte.Quartus eſt officium perfectoris.Nam,vt patet ex 5. & 6 capitulis eccleſiaſticæ hierarchiæ, tres ſunt ordines efficientium,& tres ſuſcipientium,reſpectu trium actuum hie E rarchicorum.Primus eſt diaconorũ,quorũ eſt purgare, cui,reſpondet ordo immundorum, quorum eſt purgari. Secũdus eſt ordo presbyterorum, quorum eſt illuminare per ea quæ tribuunt ſacramenta,cui reſpondet populus ſacramentorũ ſuſceptiuus. Tertius eſt epiſcoporum,quorũ proprium eſt perficere, cui reſpondet ordo religioſorum,quorum eſt ab epiſcopis perfici,hoc eſt,ad perfectionem eorum doctrina & exemplo duci. Ex quibus patet, quod pfectorum officium,ſeu eſſe perfectorem,ꝙ ſummum actum hierarchicum importat,procul dubio requiſitum ad complementum curę animarum non curato, ſed epiſcopo conuenit Quintum,qđ ex omnibus dictis ſequitur eſt, ꝙ agere directe ad ſalutem animarum eſt, ꝓpriũ opus epiſcopi,ita ꝙ animarum ſalus, quæ eſt forma ab agente curam animarum principaliter intenta, eſt proprius finis curæ ipſius epiſcopi, ſicut formã domus ẽ ꝓprius finis domificationis,& domificatoris vt ſic.Et ſic patet ſecunda cõcluſio literę.

¶Ad obiecta ergo in oppoſitum ordinate reſpõdendo dicitur, primam

Lib. 6 de ſacerdotio inter princ. & med. tom.5.

*Ar.1.huius artic.

†Eod. loco nunc dicto.

Io ſolut. ad præced. arg.

primam rationem .ſ. Religioſus obligat totã vitam ſuã ad ſtudium perfectionis, &c. ſtare ſolidam & validã. Et cũ dicitur. Religioſus habet curam ſuipſius, curatus autem populi, reſpõdetur, ꝙ habere curam populi contingit dupliciter, ſ. principalẽ ſeu principaliter, vel per modum adiuuãtis. Et ꝙ habere curã populi principalem & principaliter longe melius eſt ex ſuo gñe, quam habere curam ſuipſius tñ, ſed hoc nõ cõuenit curato, habere aũt curam ꝑ modum adiuuantis, minus eſt quam habere votum ad perfectionem perpetuum in ſeipſo, ſic autem ſe habent religioſi & curati, vt patet ex dictis.

16. q. 1. c. de Monachis.

¶Ad obiecta vero cõtra ſecundam rationẽ dicitur, ꝙ vt patet ex Diony. Loco prælle gato, falſum eſt ꝙ ſacerdos nõ epiſcopus, habeat omnes actus hierarchicos, quoniã ſibi deeſt ſupremus qui eſt perficere. Et cum dicitur, Perficit docendo, reſpõndetur primo, quod non quodlibet docere ſufficit ad perficiendum ſed requirit quod ſit docere ea quæ ſunt ad perfectionis ſtatum, & augmentum, quod quidem epiſcopo tamq̃ perfectiſſimo, iure conuenit, nõ autem curato, cui nõ conuenit docere, niſi minima quædam, puta, quando ſunt vigiliæ ieiuniorum, quando feſta, & quomodo debeant ſine mortali peccato ad ſacramenta venire, communicare, & confiteri: Reſpondetur ſecundo, quod docere ſimpliciter non conuenit curato, niſi per accidẽs, vt prædictum eſt, ſed epiſcopis, qui ſoli ſunt paſtores proprie loquendo, de quibus ſcriptum eſt. Alios autem paſtores, & doctores.

Argum. 4.

Loco citato in arg.

Art. 5. & 6.

gionis, & ſæcularis vitæ.

Ad qvartvm dicendum, ꝙ illi qui a ſtatu religionis aſſumuntur ad curã animarũ, cũ prius eſsẽt in ſacris ordinibus cõſtituti, aſſequuntur aliquid, ꝙ prius nõ habebant. ſ. officium curæ, non autem deponunt quod prius habebant .ſ. religionis ſtatũ. Dicitur enim in Decretis 16. q. 1. de monachis.* G Quidiu morantos in monaſterijs ſi poſtea ad clericatus ordines perueniunt, ſtatuimus nõ debere eos a priori propoſito diſcedere, ſed ꝓsbyteri curati, vel archidiaconi, quãdo religionẽ ingrediunt, curã deponunt vt adipiſcantur, perfectiorem ſtatum. Vnde ex hoc ipſo excellẽtia ex parte religionis oſtẽditur. In hoc autem ꝙ religioſi laici aſſumuntur in clericatum, & ad ſacros ordines, manifeſte promouentur ad melius, ſicut ſupra dictum eſt,* & hoc oſtenditur ex ipſo modo loquendi, cum Hieronimus dicit! Sic in monaſterio viue, vt clericus eſſe merearis. H

Ad qvintvm dicendum, ꝙ præsbyteri curati, & archidiaconi ſunt ſimiliores epiſcopis, quã religioſi quãtum ad aliquid .ſ. quantũ ad curã animarũ, quã ſecundario habẽt: ſed quantũ ad perpetuã obligationem, quæ reqritur ad ſtatũ ꝑfectionis ſimiliores ſunt epiſcopo religioſi, vt ex ſupra dictis patet.*

Ad sextvm dicendũ, ꝙ difficultas quæ eſt ex arduitate operis, addit ad perfectionẽ virtutis, Difficultas aũt quæ prouenit ex exterioribus impedimentis, quandoque quidem diminuit perfectionẽ virtutis, puta, cum aliquis non tantũ virtutem amat, vt impedimenta virtutis declinare velit, ſm illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 9. Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Quandoque uero eſt ſignum perfectioris virtutis, puta, cum alicui ex inopinato, vel ex neceſſaria cauſa impedimenta virtutis occurrunt, propter quæ tamen a virtute non declinat. In ſtatu autem religionis eſt maior difficultas ex arduitate operum, ſed in his q in ſæculo viuunt qualitercũque eſt maior difficultas ex impedimẽtis uirtutis, quæ religioſi per omnia prouide uitauerunt. I

¶Ad obiecta aũt contra tertio loco dictum in litera .ſ. ꝙ comparatio iſta intelligit ſm genus operis reſpondetur. Et ad primum dr, qđ ex hoc ipſo ꝙ cura animarum conuenit epiſcopo principaliter, & curato ſecundario ſequitur ꝙ non eſt idẽ genus operis proprii vtrique. Nam, vt patet ex dictis, ex hoc ipſo quod duo agentia occurrunt, vt principale & ſecundariũ, hoc eſt, ut perficiens & adiuuans ſequiẽ ꝙ aliud eſt opus proprium perficientis & aliud adiuuantis. Sed quia opus adiuuantis ordinatur ad opus perficientis vt ad finem, ideo ab illius forma etiam denominatur. vt patet in naturalibus in exemplo dato de duce, & militibus reſpectu victoriæ. Et ſic curatus dicitur habere curam animarum, quia opera ſua ordinat ad curam animarum, quæ eſt proprium opus epiſcopi. Et per hoc dicitur ſecundario ſeu per modum adiuuantis habere curam animarũ, non quod cura animarum ſit eius opus. K

¶Ad confirmationem dicitur, ꝙ laborare in agro non dicit tñ vnum genus operis, ſed dicit multa operis genera, puta, laborare per modum perficiẽtis, laborare per modum diſponentis laborare per modum adiuuantis &c. Et propterea ex hoc ipſo ꝙ curati ſunt de ordine laborantiũ in agro, non habetur qđ eiuſdem rationis ſit labor ſuus cum labore epiſcopali.

¶Ad ultimum dicitur negando antecedens .ſ. curati ſunt ꝑ F fectiores. Et ad probationem dicitur, diſtinguendo ꝙ curatos eſſe officiales perfectiuos põt intelligi dupliciter, ſ. principaliter, vel per modum adiuuantis, & ꝙ curati non ſunt perfecti principaliter, ſed ꝑ modum adiuuantis tñ, perfectores autem ſoli ſunt, qui ſunt principaliter ꝑfectiui, vt ſunt Epiſcopi. Et ſcito, ꝙ cum dr curatos eſſe officiales, ſeu coadiutores epiſcoporũ, intelligitur quod ſunt, officiales ordinarij coadiutores ordinarij, & velut inſtrumẽta animata ordinarij Adiuuant enim opemque ferunt epiſcopis ad perfectã curã animarũ, q̃ tenẽtur habere & excercere ipſi epiſcopi. Quia enim per ſeipſos integre eam communiter non poſſunt perficere dati ſunt eis huiuſmodi adiutores, & ꝑ hoc differunt ab adiutoribus delegatis.

¶ In eodem articulo in ſecunda comparatione inter religioſum & curatũ quo ad difficultatẽ bene operandi, dubium quod occurrere, ſ. quia cura animarũ ex arduitate operis eſt difficilior, quam obſeruantia regularis, ceſſat ex ante declaratis .ſ. ex eo quod falſum eſt curam animarum eſſe opus curati, niſi finaliter & denominatiue. Reliqua autẽ quæ in hac comparatione diffuſe tradunt in litera in reſponſionibus argumentorum, ſi ibi ſitate ingenii egens vt non diuertat quis a difficultate ab intrinſeco, hoc eſt ex ipſo genere, ad difficultatem ab extrinſeco hoc eſt, ex exterioribus impedimẽtis, & ſimiliter nõ diuertat a magnitudine virtutis abſolute, ad ſignum magnitudinis virtutis. In religioſis ſiquidẽ difficilius eſt opus ab intrinſeco, & ꝓpterea magnam abſolute requirit virtutem. In curatis autem impedimenta difficiliora quandoque occurrũt, quæ ſi uincant, magnam oſtendunt virtutem, & ſi non occurrunt, nihil oſtendunt, & ſi occurrunt & vincunt minorem nullam ſignificant virtutem. Et hæc ſufficiant de comparatione curatorum quam ſi plenius vis perſcrutari, lege authorem in vltimis capitulis tractatus ſui de perfectione vitę ſpiritualis, vbi per multa capitula diffuſe materiam pertractat.

QVAESTIO CLXXXV.

De iis quæ pertinet ad ſtatum epiſcoporũ, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de his, quę pertinent ad ſtatum epiſcoporũ.

Et circa hoc q̃runtur octo.

¶Primo, Vtrum liceat epiſcopatũ appetere.

¶Secundo, Vtrum liceat epiſcopatum finaliter recuſare.

¶Tertio, Vtrum oporteat epiſcopatum eligere meliorem.

¶Quarto, Vtrũ epiſcopus poſsit ad religionem tranſire.

¶Quinto, Vtrum liceat ei corpo-

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimæquintæ Articulum primum.

In art. 1. q. 185. nota ꝙ author poſt diſtinctionem trium quę in epiſcopatu inueniuntur quinque ponit cõcluſiones. Prima iuxta tertium in epiſcopatu inuentum. ſ. honorem ac ſufficientiã tẽporalium, vbi dicit Illicitum eſt manifeſte appetere epiſcopatum ratione huiuſmodi circunſtantium bonorũ, & pertinet ad vitium cupiditatis, vel ambitionis. Circa q̃ concluſionem dubium occurrit, an huiuſmodi illicitum, ſic ita illicitum quod ſit peccatum mortale. Ex litera enim neutra pars habetur, nec caret ambiguitate, vtra pars affirmanda ſit.

¶Ad hoc dicitur, quod appetere epiſcopatum ratione circunſtantium

ſtantium bonorum, contingit dupliciter. Vno mõ, ex parte appetitus tm̃, alio mõ, ẽt ex parte rei appetitę. Cũ.n.dr̃ epiſcopatum appeti rõne circunſtãtiũ bonorũ, ponit ibi actus appetendi in ly appeti, ponitur res appetita in ly epiſcopatũ, ponitur rõ appetendi in ly rõne circunſtantium bonorum. Rõ autem appetẽdi finis eſt, & referri põt ad duo.ſ.ad rẽ appetitã, & ad ipſũ actũ appetendi. Et ſiquidẽ refertur ad rẽ appetitã, & ad actum appetendi ſimul, ſenſus eſt, ꝙ illud quod eſt rõ appetẽdi, appetitur & ut finis rei appetitę, & ut finis actus appetendi. Et ſic appetẽs epiſcopatũ rõne circunſtantiũ bonorũ, appetit ipſa circunſtantia bona vt finem epiſcopatus, & vt finem ſui actus appetendi. Quando vero ratio appetendi refertur ad appetitũ tantum, tunc non denotatur, quod id quod eſt ratio appetendi, ſit finis rei appetitæ, ſed denotatur quod eſt finis mouens ad appetendũ, & ſic appetens epiſcopatum ratione bonorum circunſtantium, non ordinat epiſcopatum ad bona circunſtantia ut ad finem; ſed appetitum ſuum ordinat ad circũſtãtia bona vt ad finem. Inter hos autem duos modos appetendi epiſcopatum ratione circunſtantium bonorum hæc eſt differentia, quod primo modo appetere eſt omnino & manifeſte peruerſum, quoniam ordinat epiſcopatum quo ad principalem actũ, qui eſt cura animarum, ad bona circunſtantia vt finem, quod proculdubio eſt peccatum mortale ex ſuo genere. Et huiuſmodi peruerſitatis radicem tetigit author in litera, dum diſtinguendo tria inuenta in epiſcopatu, addidit ordinem dicens, quod principale & finale eſt epiſcopalis operatio, qua utilitati ꝓximorũ conſulitur. Cũ ergo epiſcopatus alio mõ appetitur ꝓꝑ bona circunſtantia, appetitus quidem malus eſt, eo quod appetibilia inuenta in epiſcopatu non eundẽ ordinem habẽt reſpectu appetentis, quem habẽt inter ſe, q͂a reſpectu appetentis bona circunſtantia ſe habent vt finis, inter ſe autem non ſic ſe habent, ſed bona circunſtantia ſe habent vt ad finẽ. Moralis autem appetitus non uidetur ſecundum genus ſuum ex eo, quod talis appetitus comp...titur ſecũ rectitudinem uolũtatis reſpectu aliorum in epiſcopatu inuẽtorũ verbi gratia. Ioannes mouetur ad appetitum epiſcopatus rõne bonorum circunſtantium, vt.ſ. habeat ſufficiẽtiã temporalium, & honorem. Veruntamen cum hoc intẽdit facere debitũ ſuũ circa curã animarum, & diſtributionem bonorum tã Eccleſiæ, q̃ pauperibus terrę, nec intendit uti epiſcopatu ad finem temporalium, ſed quantum ſibi conceditur frui portione ſua, & debito ſibi honore, & huiuſmodi ad laudẽ Dei. In hoc appetitu ex hoc capite nullam ego video deformitatẽ mortalem propter dictam rationem. Et propterea puto authorẽ dixiſſe illicitũ, & non dixiſſe, mortale. Et confirmatur q͂a nec auaritia, nec ambitio, quæ duo uitia hic in litera dicuntur, tunc

886

Quoli. 2. ar. 11. & quoli. 3. ar. 4. cor. & quoli. 5. ca. 22. cor. & quoli. 12. a. ar. 18. Et opuſ. 18. a. 16. Et 1. Tim. 3.

Q. præcedẽ. art. 7.

raliter ſubditos ſuos deſerere.

¶ Sexto, Vtrũ poſsit hr̃e propriũ.

¶ Septimo, Vtrum peccet mortaliter bona eccleſiaſtica pauperibus non erogando.

¶ Octauo, Vtrũ religioſi, qui ad epiſcopatũ aſſumuntur, teneãtur ad obſeruantias regulares.

Articvlvs I.

Vtrum liceat epiſcopatum appetere.

A D PRIMVM ſic ꝓceditur. Videtur ꝙ liceat epiſcopatũ appetere. Dicit.n.Apoſ. 1. ad Thimoth. 3. Qui epiſcopatũ deſiderat bonum opus deſiderat, ſed licitũ eſt & laudabile bonum opus deſiderare. ergo etiam laudabile eſt deſiderare, epiſcopatũ.

¶ 2 Prætereà. Status epiſcoporũ ẽ ꝑfectior quam religioſorũ ſtat⁹ vt ſupra habitum eſt,* ſed laudabile eſt ꝙ aliquis deſideret ad ſtatũ religionis tranſire. ergo etiam laudabile eſt quod aliquis appetat ad epiſcopatum promoueri.

¶ 3 Pretereà. Prouer. 11. dicit. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis, benedictio, autẽ ſuper caput vendentium, ſed ille qui eſt idoneus & uita, & ſcientia ad epiſcopatum, videtur frumenta ſpiritualia abſcõdere, ſi ſe ab epiſcopatu ſubtrahat, per hoc autem quod epiſcopatum accipit, ponitur in ſtatu frumenta ſpiritualia diſpenſandi. ergo uidetur quod laudabile ſit epiſcopatum appetere, & uituperabile, ipſum refugere.

¶ 4 Preterea. Facta ſanctorum q̃ in ſacra ſcriptura narrantur, nobis ꝓponuntur in exemplum, ſecundum illud ad Rom. 15. Quæcumque ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinam ſcripta ſunt, ſed legitur Iſa. 6.

B ꝙ Iſaias ſe obtulit ad officium prędicationis, quod præcipuę competit epiſcopis. ergo videtur ꝙ appetere epiſcopatum ſit laudabile.

SED CONTRA eſt quod Aug. dicit 19. de ciuit. Dei Locus ſuperior, ſine quo populus regi nõ poteſt, etſi adminiſtretur ut decet, tamen indecenter appetitur.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ in epiſcopatu tria poſſunt conſiderari, quorum vnum eſt principale, & finale .ſ. epiſcopalis operatio, per quam vtilitati proximorum intenditur ſecundum illud Ioan. vlt. Paſce oues meas.

C Aliud autem eſt altitudo gradus, quia epiſcopus ſuper alios conſtituitur, ſecundum illud Mathæi 25. Fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuã. Tertium autem eſt, quod conſequenter ſe habet ad iſta .ſ. reuerentia, & honor, & ſufficientia temporalium ſecundum illud 1. ad Timoth. 5. qui bene præſunt prysbyteri, duplici honore digni habeantur. Ap

D petere ergo epiſcopatum ratione huiuſmodi circunſtantium bonorum manifeſtum eſt ꝙ eſt illicitũ, & pertinet ad cupiditatem, vel ambitionem. Vnde contra Phariſæos

A niri, ſunt peccata mortalia, q̃ñ deeſt materia iniuſta, aut finis vltimus non ponitur in pecunia, ſeu honore, vt ex ꝓprijs tractatibus ſuperius latius patet. In hoc autem caſu non ponitur finis vltimus in hmõi, nec iniuſtitia ex parte materiæ appetitæ.

¶ Sed contra hoc obſtat, ꝙ clericum appetere beneficium vt habeat ſufficientiam tẽporalium, nullũ peccatum eſt. Igitur appetere epiſcopatum vt habeat ſufficientiã tẽporaliũ, cum perſona eſt nobilis, ſeu talis gradus, aut ſtatus vt reditus epiſcopales ſint proportionati ad ſufficientiam temporaliũ reſpectu ipſius, non erit illicitum.

¶ Ad hoc reſpõdetur, ꝙ loquendo ſemper ita, ꝙ bona temporalia ſint rõ appetendi ex parte appetitus tm̃, ꝙ non eſt ſimile, ſeu eadẽ ratio de appetitu clerici reſpectu beneficij in cõmuni, & ſufficientia tẽporalium & de appetitu reſpectu epiſcopatus, & ſufficientiæ temporalium. Et ratio diuerſitatis eſt, quia beneficium in communi habet ſufficientiam temporalium propter vitam clericorum deputatorũ cultui diuino, ac per hoc q. iam clericus eſt, & ex hoc ipſo deputatus, diuino cultui, habet actu vnde ſibi debetur primũ inuentum in beneficio eccleſiaſtico. Et ſic appetendo ſecundum.ſ. ſufficientiam temporalium, eundem ordinem in nullo peruertit, aut mutat ordinem appetibilium inuentorum in beneficio eccleſiaſtico, ſed eũdem ordinẽ habent reſpectu appetitus clerici hæc duo ſcilicet eſſe miniſtrum Dei, & habere ſufficientiam tẽporalium, quẽ habent inter ſe in ipſo beneficio, ex quo, vt dictum eſt iſte iã eſt clericus, & Dei miniſter. Nec reſtat ſibi hoc appetẽdum in beneficio cum appetit beneficium, ſed ſolũ modo reſtat ſibi appetendum ſm, quæ eſt ſufficientia temporalium in quo nullum pc̃tm̃ cõmittit. Secus autem eſt de laicis appetentibus clericatum ratione ſufficientiæ temporalium, quorum

E plenus eſt orbis. Horum enim appetitus eſt manifeſte illicitus ꝓꝑ ſupradictam rationem, quia.ſ. duo inuenta in clericatu, hoc eſt miniſterium Dei, & ſufficientia temporalium, non eodem mõ ſe habent inter ſe, quo ſe habent ad appetentem, quoniam diuinum miniſterium ſe habet vt finis, & ſufficientia temporalium vt ad finem. Reſpectu autem appetẽtis ſufficientia temporalium ponitur, ꝙ ſe habet vt finis laicorum ꝓdictorum. Et ſi interueniret hic ſimilis peruerſitas ex parte rei appetitæ qualis in epiſcopatus appetitu declarata eſt, hoc eſt, quòd laicus ordinaret clericatum ad bona tẽporalia, vt ad finem clericatus proculdubio peccaret mortaliter, qm̃ ex ſuo genere mortale peccatum eſt, ſpirituale ordinari ad temporale vt ad finem: fit enim magna iniuria in hoc ſpiritualibus. Redeundo igitur ad propoſitum obiectionis factæ, dr̃ quod ex his patet aliam eſſe rationem de appetitu eius qui appetit epiſcopatum propter temporalia, qm̃ reſpectu illius appetibilia inuẽta in epiſcopatu non retinent rectum ordinem, quẽ inter ſe habẽt. Sufficientia

Li. 19. ca. 16. nõ procul a fine, tom. 5.

tia enim omnium temporalium in epiſcopatu ſm ſe, ſe habet vt ad finem, reſpectu autem huius appetentis ſe habet vt finis & propterea huiuſmodi illicitus ſemper appetitus inuenitur Et ſm hoc accipienda ſunt verba Domini contra Phariſæos. Amant primos accubitus in cœnis. Habent enim hæc rationẽ eius ꝙ eſt ad finem, quæ ſunt quædam virtutum teſtimonia. Et propterea peruerſe agunt qui hęc appetunt vt finem, etiam ex parte appetitus, & hoc inſinuauit Dominus per ly amant.

¶ Secunda concluſio iuxta ſm membrũ eſt Appetere epiſcopatũ, rõne celſitudinis gradus, eſt præſumptuoſum. Circa quam concluſionem applicatur diſtinctio ſupra poſita, an ſ. ly ratione celſitudinis, dicat finem appetitus tantum, an finem appetitus & rei appetitæ ſimul. Et ſi dicit finem rei appetitę proculdubio peccatum mortale eſt homini appetitus, quoniam animarum cura ordinatur ad ſui celſitudinem vt ad finem. Sed ſi dicat rationem appetendi tantum, illicitum eſt eadem ratione, qua etiam appetere ratione ſufficientiæ temporalium, erat illicitum. Obſcurum tamen remanet, quo pacto huiuſmodi appetitus ad ſpeciem præſumptionis ſpectet, cum præſumptio conſiſtat in hoc, quòd aliquis appetit id, quod eſt ſupra dignitatem ſuã. Cõſtat enim multos homines eſſe, in quibus inueniuntur conditiones ab Apoſtolo poſitæ de epiſcopo. Et propterea non videtur vniuerſaliter verum, ꝙ appetere hmôi celſitudinẽ ſit p̃ſumptuoſum.

Hom. 66. in Matth. a medio, tom. 2.

In part. 1. cap. 8. circa medium.

In part. 1. c. 7. paulo principio.

Homil. 35. inter mediũ & finẽ in opere imperfecto, tomo 2.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, qđ implicat incompoſſibilia, dicere aliquem habere conditiones requiſitas ad epiſcopũ, & dicere ꝙ appetat epiſcopatũ rõne celſitudinis; eſt. n. præponere in appetitu ſuo id qđ eſt poſt ponendum. ſ. ipſam celſitudinẽ, ac per hoc manifeſte conuincitur, ꝙ appetit celſitudinẽ ſupra dignitatẽ ſuam. Vñ non dicimus quod vniuerſaliter verum eſt, appetere celſitudinem epiſcopalem eſſe p̃ſumptuoſum, ſed dicimus quod appetere epiſcopatum ratione celſitudinis, ſemper eſt p̃ſumptuoſum, & ita eſt intelligenda hæc litera. Non tñ dico ꝙ ſemꝑ eſt mortale, ſed eadẽ rõne idẽ ſentio in hoc caſu ſicut ſenſi in p̃cedenti, ꝙ clarius in quarta concluſione manifeſtabitur. Tertia cõcluſio eſt iuxta primum membrum. Appetere proximis prodeſſe, eſt ſecundũ ſe laudabile & virtuoſum, ubi author volẽs complere ſingula tria mẽbra, ſingillatim de hoc primo principali membro. ſ. epiſcopali operatione, non dicit ſicut in præcedenti, appetere epiſcopatum ratione epiſcopalis operationis, ponendo epiſcopatum pro re appetita, & illud mẽbrum pro rõne appetendi, ſed dixit, quod appetere epiſcopalem operationem quã ſignificauit per ly proximis prodeſſe eſt ſecundum ſe laudabile, vbi ſolam epiſcopalem operationẽ poſuit & vt rem appetitã, & vt rõnẽ appetendi, apponendo ly ſm ſe, Fecit autem hoc non caſu, ſed ex induſtria, qm̃ in quarta concluſione tractaturus erat de epiſcopali operatione, & rõne appetendi relata ad epiſcopatum vt rem appetitã. Et ꝓpterea tranſeamus ad quartã cõcluſionẽ. Sufficit. n. hæc declaraſſe in tertia.

¶ Quarta concluſio literę eſt. Appetere epiſcopatum vt proſit ſubditis præſumptuoſum videtur, niſi manifeſta neceſſitate imminente præſertim cum aliquis charitatis zelo diuinitus ad hoc incitatur. Circa quam concluſionẽ ſingula primo declaranda ſunt. Primo quod author non dicit præſumptuoſum eſt, ſed dicit præſumptuoſum videtur. Tãquam nolit diffinire huiuſmodi appetitum eſſe p̃ſumptuoſum, ſed dicere, quod habet præſumptionis ſpeciem, vt ſi non malus ſaltem habeat ſpeciem mali. Scriptum eſt autem, Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Secundo quòd author non poſuit hanc concluſionem vniuerſalem, ſed veram, vt in pluribus, & propterea excipit ab ipſa. Et licet ex modo loquendi vnam tantum exceptionem uideatur facere in veritate tamen ſunt duæ exceptiones, quarũ vtraque eſt per ſe ſufficiens ad excludendã præſumptionem ab huiuſmodi appetitu. Vnde tertio ſcito, ꝙ prima exceptio eſt, Niſi manifeſta neceſſitate imminẽte: Vbi nota ly manifeſta ne teipſum ſeducas, exiſtimando neceſſitatem imminere vbi neceſſitas forte non eſt. Nec mirũ ſi tu teipſum fefelleris, cum Helias deceptus fuerit putãs ſe ſolum euaſiſſe in diuino cultu. Si igit̃ manifeſta immineat Eccleſię neceſſitas, ſufficiens excluſio p̃ſumptionis habet̃ ab appetitu epiſcopatus, vt proſit Similiter quarto ſcito, ꝙ ſecunda exceptio eſt, cum aliquis charitatis zelo diuinitus ad hoc incitatur. Hæc. n. ſola cauſa ſufficientiſſima eſt ad excuſandum appetitum a p̃ſumptione, quoniã conſtat diuinam incitationem ad nihil reprehenſibilẽ eſſe. Sed diligentiſſime cõſidera ly diuinitus, quoniam charitatis zelũ multi poſſunt ſibi ꝑmittere ſe incitantem, dum dicũt, Scio ꝙ non me mouet aliud quam zelus animarũ. Sed quod hmôi incitatio diuinitus veniat, nemo poſſet cognoſcere, niſi vt ſupra dictum eſt de prophetia. Et propterea iſta exceptio amplectenda non eſt acceptanda non eſt, niſi aliquod ſpeciale diuinũ teſtimonium euidẽter adſit, vt de Iſaia conſtat quod vidit ſe prius purgatum. Et de Equitio monacho in li. dialogorũ habet̃. ꝙ vidit ſe lingua tangi, ita quod non poterat deinceps continere ſe a diuinis eloquiis, ſeu prædicatione. Ex quibus oĩbus ſcire debes quinto, quod regula generalis ſit, quod actus quandoque licitus, & quandoq; illicitus non eſt ex ſuo genere illicitus, quoniam actus ex ſuo genere illicitus nulla poteſt fieri ratione

Part. 1. ca. 8. circa medio

Li. 19. ca. 16. a medio, tomo 5.

Eod. cap.

Part. 1. ca. 8. in princ.

Dominus dicit Matth. 23. Amant primos accubitus in cœnis, & primas cathedrãs in ſynagogis, ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus. Rabbi. Quãtũ aũt ad ſm. ſ. ad celſitudinem gradus appetere epiſcopatũ eſt p̃ſumptuoſum. Vnde Dominus arguit diſcipulos Matth. 20. primatum quęrentes dicens. Scitis quia principes Gentiũ dominantur eorum. Vbi Chryſoſtomus dicit ꝙ p hoc oſtendit, qđ gentile eſt primatus cupere, & ſic Gentium cõparatione eorum animã æſtuantem conuertit, ſed appetere proximis prodeſſe, eſt ſm ſe laudabile & uirtuoſum. Verũ quia prout eſt epiſcopalis actus, habet annexam gradus celſitudinẽ, præſumptuoſum uidet̃ ꝙ aliquis præeſſe appetat ad hoc, quod ſubditis pſit, niſi manifeſta neceſsitate imminente, ſicut Gregor. dicit in paſtoral.* ꝙ tunc laudabile erat epiſcopatum quærere, qñ per hunc, quẽmquã dubium nõ erat ad ſupplicia grauiora p̃uenire. Vnde nõ de facili inueniebatur q hoc onus aſſumeret. præſertim cum aliquis charitatis zelo diuinitus ad hoc incitatur, ſicut Greg. dicit in paſtorali,* ꝙ Iſaias prodeſſe proximis cupiens laudabiliter officiũ p̃dicationis appetijt. Poteſt tamen abſque præſumptione quilibet appetere talia opera facere, ſi eum cõtingeret in tali officio eſſe, vel etiam ſe eſſe dignum ad talia opera exequẽda, ita ꝙ opus bonũ cadat ſub deſiderio, non autem primatus dignitatis. Vnde Chryſoſto. dicit ſuper Matth.* Opus quidem deſiderare bonum, bonum eſt: primatum autem honoris concupiſcere, vanitas eſt. Primatus enim fugientem ſe deſiderat, deſiderãtẽ ſe horret.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ ſicut Gregorius dicit in paſtorali,* illo tempore hoc dixit Apoſt. quo ille qui plebibus præerat, primus ad martyrij tormẽta ducebatur, & ſic nihil aliud erat ꝙ in epiſcopatu appeti poſſet niſi bonum opus. Vnde Auguſt. dicit 19. de ciuit. Dei,* quod Apoſt. dicens, Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat, exponere uoluit qđ ſit epiſcopatus, q̃a nomẽ operis eſt nõ honoris. Scopos quidẽ intẽtio ẽ. ergo epiſcopin, ſi velimus latine, ſuper intendere poſſumus dicere, vt intelligat non ſe eſſe epiſcopum qui præeſſe dilexerit non prodeſſe. In actione. n. vt paruum ante præmittit,* nũ amatidus eſt honor in hac vita, ſiue potentia, quoniam omnia uana ſunt ſub Sole, ſed opus ipſum, quod per eundem honorem, vel potentiam fit. Et tamẽ, vt Gregorius dicit in paſtorã. laudans deſiderium ſ. boni operis, in pauorem vertit protinus qđ laudauit cum ſubiungit. Oportet aũt epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, quaſi dicat, Laudo quod quæritis, ſed diſcite quid quæritis.

Ad 2. dicendum, ꝙ non eſt eadem ratio de ſtatu religionis, & de ſtatu epiſcopali, ꝓpter duo. Primo quidẽ, quia ad ſtatũ epiſcopalem pręexigitur vitæ perfectio, vt patet per hoc ꝙ Dominus a Petro quæſiuit, ſi plus eum cæteris diligeret, antequam ei cõmitteret paſtorale officium: ſed ad ſtatum religionis non præexigitur perfectio ſed eſt uia in perfectionem. Vnde & Dominus Matthęi 19. non dixit

tione licitus. Et propterea quia appetere epiſcopatum vt ꝓſit Eccleſiæ, quandoque eſt licitum, & quandoque præſumptuoſum, conſequens eſt ꝙ ex ſuo gñe non eſt actus illicitus, ſed vt in pluribus illicitus, & præſumptuoſus. Et cū in appetitu licito epatus claudatur celſitudinis gradus ordinatus ad epiſcopalē operationem vt ad finem, eadē rōne conſequens eſt, vt appetitus celſitudinis epiſcopalis nō ſit ex ſuo gñe illicitus, qm̄ ſi ex ſuo gñe eſſet illicitus, aut præſumptuoſus, nō poſſet in aliquo caſu licite appeti in ordine ad finem epiſcopalis operationis, cuius oppoſitum in litera dicitur. Et ſi his adiunxeris, ꝙ actus ex ſuo genere non ſolum non mortalis, ſed nec illicitus nō facile ex circunſtantijs iudicandus eſt eſſe mortalis, ſed magna opus eſt diligentia ac circunſpectione rōnis ad iudicium peccati mortalis ex ſolis circunſtātijs particularibus, videbis nō tam malum eſſe, quantum multi putant, appetere epiſcopatū ut ꝓſit Eccleſiæ. Quod dico de appetente ꝓportionato hoc eſt, viro irreprehenſibili, ſobrio, ornato, prudente, pudico, hoſpitali, doctore, nō uinolento, non ꝑcuſſore, modeſto, non litigioſo, non cupido, domui ſuæ bene præpoſito, nec alijs impedito. Hęc. n. ſunt conditiones poſitæ ab Apoſt. 1. ad Tim. 3. Si talis enim epiſcopatum appeteret in veritate ut ꝓdeſſet, crediderim ego qđ attēta tāta neceſſitate Eccleſiæ carentis talib. viris, non peccaret. Et ſi hmôi neceſſitatis locus deficeret, non niſi uenialiter peccaret ratione non nullæ præſumptionis, qua ſe in animo ſuo alijs præfert, aliis autem non ſolum quibus præeſſe deſiderat, ſed qui forte melius quam ipſe locum illius epiſcopatus occuparent. Et propterea quanto magis ſancti fuerint uiri priſci, tanto magis inuenti ſunt alieni ab huiuſmodi appetitu. Et multi eorum inuenti ſunt fugiſſe, vt patet de Ambroſio, Martino &c.

Ca. 6. eccleſ. Hierarchiæ.

Lib. 19. c. 19. a medio, tomo 5.

Homil. 35. in opere imperfecto in 2. pag. ante finem, to. 2.

¶ Quinta concluſio ſcilicet. Quilibet abſque præſumptione poteſt appetere talia opera facere, ſi eſſet epiſcopus, & etiam poteſt appetere ſe eſſe dignum talibus operibus, & epiſcopatu, quę quia manifeſta eſt noſtra, non indiget mora.

¶ In eodem articulo in reſpōſione ad ſm, dubium circa illud occurrit. Pręſumptuoſum eſt ꝙ aliquis perfectum ſe reputet. Et eſt rō dubij, quia hoc videtur contrariari doctrinæ Apoſtolicæ, & etiam ipſius authoris ſuperius in tract. de humilitate. Nam ſi vir eſt ꝑfectus, nulla pręſumptio eſt, ꝙ ſe reputet perfectum, immo hoc ad donum Dei ſpectat, ſecundū illud Apoſtoli. Vt ſciamus quæ a Deo nobis donata ſunt.

A ¶ Ad hoc dr̄, quòd hæc verba authoris, intelligenda ſunt ut in plurib. qm̄ perfectorum paruus eſt numerus. Et ꝓpea ſm curſum cōem loquēdo præſumptuoſum eſt ꝙ aliquis ꝑfectū ſe reputet, q̄uis in quibuſdā, qui valde pauci vn̄r, nullius ſit præſumptionis talis æſtimatio. Et hæc de hoc articolo ſufficiant.

Si es perfectus, vade, & vende omnia quæ habes, ſed, Si uis perfectus eſſe. Et huius differentiæ ratio eſt quia ſm Dionyſium* perfectio ꝑtinet actiue ad epiſcopū, ſicut ad perfectorē, ad monachum autem paſsiue, ſicut ad perfectum. Requiritur aūt ꝙ ſit perfectus aliquis ad hoc, ꝙ poſſit alios ad perfectionē adducere, quod non præexigitur ab eo, qui debet ad perfectionē adduci. Eſt aūt præſumptuoſum, qđ aliquis perfectum ſe reputet, non aūt ꝙ ad perfectionem tendat. Secundo, quia ille qui ſtatum religionis aſſumit, ſe aliis ſubiicit ad ſpiritualia capienda, & hoc cuilibet licet. Vnde Augu. 19. de ciu. Dei dicit. A ſtudio cognoſcēdæ veritatis nemo prohibetur, ꝙ ad laudabile otium pertinet, ſed ille qui tranſit ad ſtatū epiſcopalem, ſublimatur ad hoc ꝙ aliis prouideat, & hanc ſublimationem nullus debet ſibi aſſumere, ſm illud ad Hebr. 5. Neque quiſquam ſumat ſibi honorē ſed qui vocatur à Deo. & Chry. dicit ſuper Matt.* Primatum Eccleſiæ cōcupiſcere, neq; iuſtū eſt, neq; vtile. Quis. n. ſapiens vult vltro ſe ſubiicere ſeruituti, & periculo tali vt det rōnē pro omni eccleſia, niſi forte q nō timet Dei iudiciū abutēs primatu eccleſiſtico ſæculariter, vt. ſ. cōuertat ipſum ī ſæcularē.

AD TERTIVM dicēdū, ꝙ diſpēſatio ſpiritualiū frumentorū nō ē facienda ſm arbitrium cuiuſlibet ſed principaliter qdem ſm arbitrium, & diſpoſitionem Dei: ſecūdario autē ſm arbitrium ſuperiorum prælatorum, ex quorū pſona dicitur 1. ad corin. 4. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti & diſpēſatores miniſteriorū Dei: & ideo non intelligitur ille abſcondere frumenta ſpiritualia, cui non cōpetit ex officio, nec ei a ſuperiori iniungitur, ſi ab aliorum correctione, aut gubernatione deſiſtat ſed ſolum tunc intelligitur abſcōdere, ſi diſpēſationem negligat, cū ei ex officio incūbat, vel ſi officiū cum ei iniungitur, pertinaciter recipere renuat. Vnde Aug. dicit. 19. de ciuit. Dei.* Otium ſanctū quærit charitas veritatis, negotium iuſtum ſuſcipit neceſsitas charitatis, quā ſarcinā ſi nullus imponit, percipiēdæ, atque intuēdę, vacandum eſt veritati. Si autē imponit, ſuſtinēda eſt ꝓp charitatis neceſsitatē.

AD QVARTVM dicēdum, ꝙ ſicut Gre. dicit in paſtorali. Iſaias q mitti voluit, ante ſe per altaris calculū purgatū dicit, ne nō purgatꝰ adire quiſq́ ſacra myſteria audeat Quia ergo ualde difficile ē purgatū ſe quēlibet poſſe cognoſcere, ꝑdicationis officiū tutius declinat.

ARTICVLVS II.

Vtrum liceat epiſcopatū iniūctū omnino recuſare.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt̄ ꝙ liceat epiſcopatū iniūctū recuſare. Vt n. Gregoriꝰ dicit ī paſtorali,* Per actiuā vitā prodeſſe proximis cupiens Iſaias, officium ꝑdicationis appetiit. Per cōtemplatiuam vero Hieremias amori conditoris ſedulo inhærere deſiderās, ne mitti ad prædicandum debeat, cōtradicit, nullus aūt peccat, ſi meliora nolit deſerere, vt minus bonis inhęreat. Cū ergo amor Dei ꝑemineat dilectioni proximi, & vita cōtēplatiua ꝑferat vitæ actiuę, vt ex ſupradictis patet,* vr̄ quod nō peccat ille qui omnino epiſcopatū recuſat.

¶ 2 Præterea. Sicut Gregori. dicit.

¶ *Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ quintę Articulum ſecundum.*

IN ar. 2. eiuſdem q̄. nota, quòd cum in corpore dicitur, ꝙ ſicut ad inordinationem uoluntatis pertinet, quod aliquis ꝓprio motu feratur in hoc, quod aliorū gubernationi ꝑficiatur, ita &c. ly ſicut, nō denotat ſimilitudinem quo ad omnia, qm̄, vt dictum eſt, appetitus vt perficiatur, nō eſt ex ſuo gñe malus, ſicut appetitus reſiſtēdi ſuperioris præcepto eſt ex ſuo genere malus, ſed tenet ſimilitudo quo ad hoc, ꝙ vtrobique eſt inordinatio uoluntatis, q̄uis diſſimiliter, quia in primo eſt moderatio ut in plurib. & ex circunſtantijs, in ſecundo autem eſt inmoderatio ex ſuo genere. Sufficit autem veritati literæ, quod ſimilitudo teneat quātum ad ipſam inordinationem vndecūq; veniat. Poſſet tñ & aliter exponi, ut ſimilitudo teneat etiam quantum ad inordinationem actus ex ſuo gñe. Et ſic ferri in hoc, ꝙ pręficiat aliorū gubernationi, intelligitur, in rōne finis, ita quod finis voluntatis talis eſt, vt præſit. Et ſic actus eſt malus ex ſuo genere, quia præſumptuoſꝰ, vt in ſecunda concluſione præcedentis articuli patet, & tunc ſimilitudo currit ſine impedimento. Et hæc expoſitio magis amplectenda uidetur, utpote formalior.

Lib. 19. c. 10. circa finem, tom. 5.

In par. 1. ca. 7. a medio.

887 Quol. 5. art. 22.

Par. 1. cap. 7. paulo a pri.

Q. 26. art. 2. & qō. 182. art. 1.

¶ In eodem articulo in reſponſione ad ſecundum, nota inter tria genera impedimentorū ad obediendum. ſ. auferibilium a ſe, vel à præceptore, vel neutro. Primum impedimentum ponit peccatum mortale reſpectu epiſcopatus ſuſcipiendi. Vnde habes, quod exiſtens in peccato mortali eſt diuino iure inhabilis ad epiſcopatum. in ſecundo aūt genere impedimenti, quia author dicit quod tenetur diſpenſante pręceptore obedire, quotidianum dubium occurrit, An ſubditus teneat̄ obedire prælato mandanti contra conſtitutionem, ſeu regulam in his, in quibus poteſt & vult diſpenſare, puta, quod frāgat ieiunium in feria 6. aut aliquid ſimile. Argumentum enim hinc ſumitur, quod tenetur obedire, ex quo aufert vinculum iuris diſpenſando, ſicut præcipienti acceptionem epiſcopatus & amouenti impedimentum, tenetur obedire.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod dupliciter contingit prælatū mandare

mandare aliquid diſpenſando in vinculo cõſtitutionis. Vno modo, quia id quod mandat, eſt ſecundũ ſe conſonum religioni, ſed obuiat hmõi mandato impedimẽtum aliquod ex uinculo conſtitutionis, in quo tñ prælat' põt diſpenſare. Verbi gratia. Mandat prælatus alicui, q; vadat prædicatum, aut q; diſputet, legat, aut aliqđhuiuſmodi conſonum ſuæ religioni faciat, ſed quia eſt feria ſexta, & ille eſt debilis, & non poteſt vtrumque ſimul perficere. ſ. ieiunium, & mandatum adimplere, & propterea excuſat ſe forte ab obedientia, proculdubio tenetur ſubditus obedire prælato mandanti, & diſpenſanti in ieiunio. Nec excuſatur a tranſgreſſione præcepti eo quod conſonum religioni præcipit, nec abutitur poteſtate diſpenſandi, ſed optime utitur ea ad ſubtrahendum impedimenta melioris boni, & hoc optime probat argumentum ex litera iſta. Si autem prælatus alio modo ſe habet in præcipiendo, & diſpenſando, quia ſcilicet ſolum actum præcipit in quo diſpenſat, puta, nihil aliud præcipit quam ut frangat ieiunium, in feria ſexta, non tenetur ſubditus obedire &c. eo quod actus iſte qui præcipitur, non eſt proprie religioni conſonans, niſi forte tolerabiliter, Vnde Bernardus. Vota n eı prælatus non minuat ſine neceſſitate.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli nota duo. Primum differentiam in præueniendo ac impediẽdo obedientiam præcepti ab homine, & præcepti a iure ſiue diuino ſiue naturali, ſiue ſcripto facti, quoniam impedire primum præueniendo licet, ſecundũ autem non, vt in litera dicitur. Et hoc deſeruiet i multis caſibus. Secundo, quòd

*Part. 1. c. 7. a medio.

Habet hic Prologus in glo. ordinaria in princ. Euang. Marci.

Epiſtol. 81. paulo ante medium tomo 2.

In cap. epiſt.

Art. præced. ad 3.

Lib. 19. c. 19. circa finem tom. 5.

*Part. 1. c. 6 circa princ.

*valde difficile eſt, vt aliquis ſe purgatum poſſit cognoſcere, nec debet aliquis non purgatus ſacra myſteria adire. Si ergo aliquis nõ ſentiat ſe eſſe purgatum, quantumcũque ſibi epiſcopale iniungatur officium, non debet illud ſuſcipere. ¶ 3 Præt. De beato Marco Hieronymus dicit, in prologo ſuper Marcum, qđ amputaſſe ſibi poſt fidem pollicem dicitur, vt ſacerdotio reprobus haberetur. Et ſimiliter aliqui votum emittunt, vt nunquam epiſcopatum accipiant, ſed eiuſdem rationis eſt ponere impedimentum ad aliquid, & omnino recuſare illud. ergo videtur quod abſque peccato poſſit aliquis omnino epiſcopatum recuſare.

Sed contra eſt, quod Aug. dicit ad Eudoxium.* Si quã opera veſtra mater Eccleſia deſiderauit, nec elatione auida ſuſcipiatis nec blãdiẽte deſidia reſpuatis. Poſteà ſubdit.† Neque otium veſtrum neceſſitatibus Eccleſię p̃ponatis, cui parturienti ſi nulli boni miniſtrare vellent quõ naſceremini non inueniretis.

Respondeo Dicendum, quod in aſſumptione epiſcopatus duo ſunt cõſideranda. Primo quidem, quid deceat hominem appetere ſecundum propriam uoluntatem. Secundo, quid hominem deceat facere ad uoluntatem alterius. Quantum ergo ad propriam volũtatem conuenit homini principaliter inſiſtere propriæ ſaluti, ſed q; aliorum ſaluti intendat, hoc cõuenit homini ex diſpoſitiõe alterius poteſtatem habentis, vt ex ſupradictis patet.* Vnde ſicut ad inordinationẽ volũtatis pertinet, q; aliquis proprio motu ferat̃ in hoc, q; aliorum gubernationi præficiatur, ita ẽt ad inordinationẽ voluntatis pertinet, q; aliqui omnino cõtra ſuperioris iniũctionẽ prædictũ gubernationis officium finaliter recuſet propter duo. Primo quidem, quia hoc repugnat charitati p̃ximorũ quorũ vtilitati ſe aliquis debet exponere pro loco & tẽpore. Vnde Aug. 19. de ciuit. Dei, dicit,* q; negotiũ iuſtũ ſuſcipit neceſſitas charitatis. Secundo, qa hoc repugnat humilitati per quã aliquis ſuperiorũ mandatis ſe ſubiicit. Vnde Gregorius dicit ĩ paſtorali. Tunc ante Dei oculos vera eſt humilitas, cũ ad reſpuẽdum hoc, quod vtiliter ſubire præcipitur, pertinax nõ eſt.

Ad primum ergo dicendum, q; quamuis ſimpliciter & abſolute loquendo, vita contemplatiua potior ſit quam vita actiua, & amor Dei quam dilectio proximi, tamen ex alia parte bonum

F multitudinis præferendum eſt bono vnius. Vnde Aug.* dicit in verbis præmiſſis, Neque otium veſtrum neceſſitatibus Eccleſiæ præponatis, præſertim quia hoc ipſũ ad dilectionẽ Dei pertinet, quod aliquis ouibus Chriſti curam paſtoralem impendat. Vnde ſuper illud Ioa. vlt. Paſce oues meas, dicit Aug.* Sit amoris officiũ paſcere dominicum gregem, ſicut fuit timoris indicium negare paſtorem. Similiter etiam prælati non ſic transferuntur ad vitam actiuam, vt contemplatiuam

G deſerant. Vnde Aug. dicit. 19. de ciuit. Dei,* quod ſi imponatur ſarcina paſtoralis officii, nec ſic deſerenda eſt delectatio veritatis, quæ ſcilicet in contemplatione habetur.

Ad secundum dicendum, quod nullus tenetur obedire prelato ad aliquod illicitum, ſicut patet ex his,† quæ ſupradicta ſunt de obedientia. Poteſt ergo contingere quod ille, cui iniungitur prælationis officium, in ſe aliquid ſentiat, propter quod non licet ei prælationem accipere. Hoc autem impedimentum quandoque quidem remoueri poteſt per ipſummet cui paſtoralis cura iniungitur, puta, ſi habeat peccandi propoſitum, quod poteſt deſerere, & propter hoc non excuſatur quin finaliter teneatur obedire prælato iniungenti. Quandoque vero impedimentum, ex

H quo fit ei illicitum paſtorale officium, non poteſt ipſe remouere, ſed prælatus qui iniungit, puta ſi ſit irregularis, vel excommunicatus, & tunc debet defectum ſuum prælato iniungenti oſtendere, qui ſi impedimẽtum remouere uoluerit, tenetur humiliter obedire. Vnde Exod. 4. cum Moyſes dixiſſet. Obſecro Domine non ſum eloquens ab heri & nudius tertius. Dominus reſpondit ad eum. Ego ero in ore tuo, doceboque te quid loquaris. Quandoque vero non poteſt remoueri impedimentum, nec per iniungentem, nec per eum cui iniungitur, ſicut ſi archiepiſcopus non poſſit ſuper irregularitate diſpenſare. Vnde ſubditus non tenetur ei obedire ad ſuſcipiendum epiſcopatum, vel etiam ſacros ordines, ſi ſit irregularis.

I Ad tertium dicendum, quod accipere epiſcopatum non eſt de ſe neceſſarium ad ſalutem, ſed fit neceſſarium ex ſuperioris præcepto. His autem quæ ſic ſunt neceſſaria ad ſalutem, poteſt aliquis impedimentum licite apponere antequam fiat præceptum, alioquin non liceret alicui tranſire ad ſecundas nuptias, ne per hoc impediretur a ſuſceptione epiſcopatus vel ſacri ordinis, non autem hoc liceret in his, quæ per ſe ſunt de neceſſitate ſalutis. Vnde beatus Marcus nõ cõtra præceptum egit ſibi digitum amputando, quamuis eũ credibile ſit hoc ex inſtinctu Spiritusſancti feciſſe, ſine quo non licet alicui ſibi manum iniicere. Qui autem votum emittit de non ſuſcipiendo epiſcopatum,

K ſi per hoc intendat ſe obligare ad hoc, quod nec per obedientiam ſuperioris prælati accipiat, illicite vouet. Si aũt intẽdit ad hoc ſe obligare, vt quãtũ ẽ de ſe epiſcopatũ ñ q̃rat, nec ſuſcipiat, niſi iminẽte neceſſitate, licitũ ẽ votũ, qa vouet ſe facturũ id qđ hominẽ facere decet.

qui uouit non acceptare epiſcopatum q̃tũ eſt ex parte ſui, votum validum, fecit, & tenetur illud ſeruare, & niſi compellatur, reus uoti violati eſt acceptando epiſcopatum. Et hoc eſt verum tam in religioſis, quàm ſæcularibus &c.

In argum. ſed contra.

Tract. 123. parum ante mediũ, to. 9

Li. 19 ca. 19 in fine, tomo 5.

Q. 104. art. 1.

Articulus III.

Vtrũ oporteat eũ, qui ad epiſcopatũ aſſumitur eſſe cæteris meliorẽ.

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ quintæ Articulum tertium.

AD tertium ſic proceditur. Vr quod oporteat eum, qui

IN art. 3. eiuſdem q. dubium occurrit circa

289

Digitized by Google

ad epiſcopatum aſſumitur eſſe cęteris meliorem. Dominus enim Petrum, cui commiſſurus erat paſtorale officium, examinauit, ſi ſe diligeret plus cæteris, ſed ex hoc aliquis melior eſt, ꝙ Deũ plus diligit. ergo videtur quod ad epiſcopatum non ſit aſſumẽdus niſi ille, qui eſt cæteris melior.

B ¶ 2 Prætereà. Symmachus Papa, dicit. Viliſſimus* computãdus eſt niſi ſcientia & ſanctitate præcellat qui eſt dignitate præſtantior, ſed qui præcellit ſcientia & ſanctitate, eſt melior. ergo non debet aliquis ad epiſcopatum aſſumi, niſi ſit cæteris melior.

¶ 3 Præt. In quolibet genere minora per maiora regunt̃ ſicut corporalia reguntur per ſpiritualia, & inferiora per ſuperiora. vt Aug. dicit in 3. de Tri.* ſed epiſcopus aſſumitur ad regimen aliorum. ergo debet eſſe cæteris melior.

C Sed contra eſt, ꝙ Decretalis dicit,* ꝙ ſufficit eligere bonũ neque oportet eligere meliorem.

Respondeo. Dicendũ, ꝙ circa aſſumptionẽ alicuius ad epiſcopatum, aliquid conſiderandum eſt ex parte eius qui aſſumitur, & aliquid ex parte eius qui aſſumit. Ex parte enim eius qui aſſumit vel eligendo, vel prouidendo, requiritur ꝙ talem eligat, qui fideliter diuina myſteria diſpenſet, quæ quidem diſpenſari debent ad vtilitatem eccleſię, ſecũdum illud 1. Co. 14. Ad ædificationem eccleſiæ quærite ut abundetis. Non autem diuina myſteria hominibus committuntur propter eorum remunerationem, quam expectare debent in futuro. Et ideo ille qui debet aliquem eligere in epiſcopum vel de eo prouidere, non tenetur aſſumere meliorem ſimpliciter, ꝙ eſt ſecundum charitatem, ſed meliorem quo ad regimen eccleſiæ, qui. ſ. poſſit eccleſiam & inſtruere & defẽdere, & pacifice gubernare. Vnde contra quoſdam Hieronymus dicit,* quod quidam nõ quærunt eos in Eccleſia columnas erigere, quos plus cognoſcũt Eccleſię ꝓdeſſe, ſed quos plus ipſi amãt vel quorũ ſunt obſeqis deliniti vel deditis vel ꝓ qbus maiorũ quiſpiã rogauerit. & vt deteriora taceam qui ut clerici fierent, muneribus impetrarunt, Hoc autem pertinet ad acceptionem perſonarum, quæ in talibus eſt graue peccatum. Vnde ſuper illud Iaco. 2. Fratres mei. nolite in perſonarum acceptione &c. dicit gloſſa Auguſti.* Si hanc diſtantiam ſedendi, vel ſtandi ad honores eccleſiaſticos referamus non eſt putandum leue eſſe peccatum in perſonarum acceptione habere fidem Domini gloriæ: Quis enim ferat eligi diuitem ad ſedem honoris Eccleſiæ contempto paupere inſtructiore & ſanctiore? Ex parte autem eius qui aſſumitur, non requiritur quod reputet ſe alijs meliorem: hoc enim eſſet ſuperbum & præſumptuoſum, ſed ſufficit quod nihil in ſe inueniat, per quod illicitum ei reddatur aſſumere prælationis officium. Vnde licet Petrus interrogatus eſſet an Dominum plus cæteris diligeret, in ſua reſponſione non ſe prætulit cæteris, ſed ſimpliciter reſpondit, ꝙ Chriſtũ amaret.

Ad primum ergo dicẽdum, ꝙ Dominus in Petro ſciebat ex

D ſuo munere eſſe idoneitatem, etiã quantum ad alia, gubernandi eccleſiam, & ideo eum de ampliori dilectione examinauit, ad oſtendẽdum ꝙ vbi alias inuenitur homo idoneus ad Eccleſiæ regimẽ, præcipue attendi debet in ipſo eminentia diuinæ dilectionis.

Ad secundum dicendũ, ꝙ authoritas illa eſt intelligẽda, quãtũ ad ſtudiũ illius, qui in dignitate cõſtitutus eſt. Debet. n. ad hoc intẽdere vt talẽ ſe exhibeat, vt cæte-

E ros, & ſciẽtia, & ſanctitate ꝓcellat.

Habetur 1. q. 1. c. Viliſſimum.

Li. 3. & 4. tomo 3.

In Decre. li. 1. titu. 6. cap. Cum in cunctis, & eſt 7. in ordine.

Super illud 1. ad Titum Et conſtituas per ciuitas per ciuitates presbyteros, tomo 9.

In Epiſt. 19. ad Hieron. declinando ad finem illius, tom. 2.

circa illud, Diuina miniſteria hominibus nõ cõmittunt̃ propter eorum remunerationem Videtur. n. hoc eſſe falliſſimum quũ & recta ratio, & iura clamant quod bene meriti, de eccleſia clerici, debent ab eccleſia remunerari eccleſiaſticis beneficijs, quæ conſtat pertinere ad diuina miniſteria tacũ beneficiati miniſtri Dei ſint.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter: Primo, quod verba ex ratione dicendi penſinda ſunt: In litera aũt rõ dicẽdi eſt differentia inter eſſe meliorem ſimpliciter, hoc eſt ſm charitatem, & eſſe meliorem ad hoc. i. ad regimen eccleſiæ: Et volẽs cõcludere author, quod non eſt attendẽda maior bonitas ſimpliciter, vſus eſt dicta propoſitione. ſ. Diuina miniſteria non cõmittuntur in remunerationem proculdubio meriti quod ex charitate eſt. Nam ſi beneficia eccleſiaſtica diſpenſanda eſſent in remunerationem meritorum charitatis proculdubio quanto aliquis eſſet melior ſm charitatẽ magis deberet ſibi dari eccleſiaſticum regimẽ. Ad hoc igitur excludendum author dictã ꝓtulit propoſitionem intelligendam de remuneratione meriti ex charitate, in cuius ſignum ſubiungit, Quam remunerationem expectare debent in futuro. Et ſic ceſſat obiectio, quæ de alio genere remunerationis loquitur. ſ. de remuneratione ſeruitiorum eccleſiaſticorum. Secũdo dr̃ ꝙ loquendo ẽt uniuerſaliter de remuneratione, ꝙ in diſtributione eccleſiaſtici regiminis principaliter non debet attendi remuneratio, ſiue meriti, ſiue ſeruitiorum, ſiue quorumcumque aliorum beneficiorũ, ſed debet principaliter attendi utilitas eccleſiæ, præcipue ſpiritualis: Et propterea licet poſſint Prælati & debeant ſecundario penſare eccleſiaſtica ſeruitia recepta ab aliquo, non tamẽ adeo quod propter remunerandum illum poſtponatur magis idoneus ad eccleſiaſticum regimen. Sed cæteris paribus poteſt & debet illum præficere, qui eſt magis benemeritus de eccleſia. Et hoc ſolum eſt quòd recta ratio dictat circa diſtributionem eccleſiaſtici regiminis &c.

¶ In eodem ar. diligenter aduerte diſtinctionẽ in litera poſitã, quid conueniat diſtribuenti, & quid acceptanti epiſcopatũ. Et menti fige, ꝙ diſtributor tenetur ad cõparatiuã, hoc eſt, ad eligendum meliorem ad regimẽ Eccleſiæ, vbi tria includunt̃. Primo, quod eligendus ſit bonus ſecũdum charitatẽ. Nullus enim peccator eſt eligibilis, & loquor de peccato mortali. Se-

A cundo, ꝙ ſit bonus, ſeu idoneus ad Eccleſiæ regimen in tribus actibus cõſiſtens, principaliter, quæ in litera numerant̃. ſ. inſtructio, defenſio, & pacifica gubernatio. Tertio, ꝙ ſit magis idoneus, ad hęc quã quicumque alius poſſibilis haberi: alioquin vitium acceptionis perſonarũ eſſet, ſi ille alius poſſibilis haberi melior illo, ad regimen poſt poneretur. Et hoc ꝙ dixi de diſtributore, intelligendam eſt ẽt de quocumque ad quẽ ſpectat eligere, vt patet in litera, autem qui eligitur, non tenetur in comparatiuã. Non enim tenet̃ ad hoc ꝙ licite acceptet reputare ſe aliis magis idoneum ad Eccleſiæ regimen, ſed tenetur ad poſitiuam, ꝙ nullum in ſe impedimentum inueniat ad prælationis officium aſſumendum &c. Sunt aũt impedimẽta, vt in ſequenti patet art. Et habetur extra de renũtiatione c. Niſi, cum pridẽ: non ſolum irregularitates, mortale peccatum, & reliqua ſupradicta, ſed ẽt ignorãtia, & ꝑuerſæ intentiones fruendi temporaliter potius epiſcopatu: quã ſpiritualiter ſeruire, ꝙ vtinam quotidie non videremus.

¶ In eodem artic. in reſponſione ad tertiũ, nota differentiam inter ordinem naturę & gratiæ in litera manifeſtam. Et quia in regimine eccleſiaſtico non attenditur ordo naturæ, ſed ordo gratiæ, ideo contingit iſta diuerſitas vt minus habens de gratia charitatis, plus habeat de gratia regiminis. Quocirca, illi qui extra latitudinem ordinis gratiæ ſunt, nihil habent vnde eccleſiaſtica regimina ſibi debeant̃ ſecundum diuinæ diſpenſationis ordinem, ſecus ſecundum abuſum, de quo verba Hyeron. in litera habes.

¶ In eodem articulo dubium occurrit, An epiſcopus debeat eſſe doctus, & doctor theologiæ an iuris canonici.

¶ Ad hoc quidam dicunt, ꝙ licet priſcis epiſcopis magis ſcientia theologiæ conueniebat, quã ſcientia iuris, quia opus erat contra hæreticos theologiæ gladio procedere, hodie tamẽ quia magis accidunt quæſtiones, ſpectãtes ad ius quã ad fidem, cõuenit magis quod epiſcopi ſint in iure periti. Sed hi longe aberrãt, tũ quia officiũ epiſcoporũ, ꝙ eis in cõſecratione imponitur, eſt ꝓdicare, materia autem prædicationis non eſt ius, ſed Euangelium, dicente Domino, Prędicate Euangelium, ſub quo ſacra ſcriptura cõprehenditur, quę eſt vere & proprie ſcientia theologiæ. Nec minus tenentur hodie q̃ olim epiſcopi ad ꝓdicandũ, quia non minus hodie q̃ olim eis officium hoc imponitur

tur, quamuis hodie tan
Patt.1.ca.1. ta ſit abuſio, quod
in p.inc. non eſt qui faciat ſere vſque ad vnum. Tum, quia magis tenetur epiſcopus ad docendum populum ſeruare ea, quę ad bonos mores ſpectant, q̃ Ieſus Chriſtus mãdauit ſeruari, quã docere homines laicos canones quos non ipſe Dominus, ſed homines ediderunt. Cõſtat aũt ꝙ docere ſeruare mãdata dominica, ſpectat ad theologicam ſcientiam, quam ipſe Dominus apoſtolis infudit. Et propterea dato quòd hodie ceſſaſſent quæſtiones fidei, maxima tamẽ neceſſitas eſt doctrina morũ qui ſunt ſecundum. Domini mandata. Et ideo epiſcopi tenẽtur omni tempore eſſe theologi, iuxta illud Apoſtoli. Quoſdam
889 paſtores & doctores,
Supr.q.184. art.6. cor.ſi. Et infra q. 189.ar.7.co. proculdubio doctrinę duplicis, quam Dominus impoſuit apoſtolis ſcilicet fidei, & morum, dicens quo ad primam, Prædicate Euangelium & quo ad ſecundam, Docentes ſeruare quæcumque mandaui vobis.

¶ Super quæſtionis centeſimę octogeſi-
Q.187.ar.7. *mę quintę Articulum quartum.*

IN articu.4. eiuſdem quęſ.185. aduerte defectus in litera poſitos, ſumptos ex Decretali Innocentij tertij, extra de renunciatione ſi: Niſi cũ pridem. Et caſum ſcandali ibi in genere hic ſpecifice poſitum ſcilicet quòd ſi propter fidem Chriſti, aut Eccleſiæ iuſtitiã violandã ſcandalum contingit, vt accidit ſancto Thomę Cantaurienſi, non eſt propter huiuſmodi ſcandalum cedendum Eccleſiæ. Et cum pateat non plus teneri hominem ad cedendũ epiſcopatui, quam ad non ſuſcipiendũ, habens in ſe aliquem horum defectuum, tenetur non ſuſcipere oblatum ſibi epiſcopatum, multo magis quam teneatur poſt ſuſceptam tenun

Vnde Gregor. dicit in paſtorali,* Tantũ debet actionẽ populi actio tranſcendere præſulis, quantum diſtare ſolet à grege vita paſtoris. Non autem ſibi imputandum eſt, ſi ante pręlationem excellentior non fuit, vt ex hoc debeat viliſſimus reputari.

Ad tertium dicendum, ꝙ ſicut dr̃ 1. ad Co. 12. Diuiſiões gratiarum, & miniſtrationum, & operationum ſunt. Vnde nihil prohibet aliquem eſſe magis idoneum ad officium regiminis: qui tamen non excellit in gratia ſanctitatis.
G Secus autem eſt in regimine naturalis ordinis, in quo id quod eſt ſuperius ordine naturæ, ex hoc ipſo habet maiorem idoneitatem ad hoc quod inferiora diſponat.

Articvlvs IIII.

Vtrum epiſcopus poſſit licite curã epſcopalem deſerere, vt ad religionem ſe trãferat.

AD qvartvm ſic ꝓcedi tur. Videtur ꝙ epiſcopus
H non poſsit licite curã epiſcopalem deſerere, vt ad religionẽ ſe transferat. Nulli.n. licet de ſtatu ꝑfectiori ad minus ꝑfectũ ſtatum tranſire. Hoc.n. eſt retro aſpicere, quod eſt damnabile, ſ̃m Domini ſentẽtiam dicentis Lucæ 9. Nemo mittens manũ ad aratrum, & aſpiciẽs retro, aptus eſt regno Dei. ſed ſtatus epiſcopalis eſt perfectior quam ſtatus religionis, vt ſupra habitum eſt*. ergo ſicut non licet de ſtatu religionis redire ad ſęculum,
I ita non licet de ſtatu epiſcopali ad religionem tranſire.

¶ 2 Præterea. Ordo gratiæ eſt decentior quam ordo naturæ, ſed ſecundum naturam non mouetur, idem ad contraria; puta, ſi lapis naturaliter deorſum mouetur, non poteſt naturaliter a deorſum redire in ſurſum, ſed ſecundum ordinem gratiæ licet tranſire de ſtatu religionis ad ſtatum epiſcopalẽ. ergo non licet econuerſo de ſtatu epiſcopali redire ad ſtatũ religiõis.

¶ 3 Præt. Nihil in operibus gratiæ
K debet eſſe otioſum, ſed ille qui eſt ſemel in epiſcopum conſecratus, perpetuo retinet epiſcopalem poteſtatem conferendi ordines, & alia huiuſmodi faciẽdi, quæ ad epiſcopale officium pertinent, quę quidem poteſtas otioſa remanere videtur in eo qui curam epiſcopalem dimittit. ergo videtur quod epiſcopus nõ poſſit curam epiſcopalem dimittere, & ad religionem tranſire.

Sed contra Nullus cogi
F tur ad id quod eſt ſecundum ſe illicitum, ſed illi qui petunt ceſſionem a cura epiſcopali, ad cedendũ compelluntur, extra* de renuntiatione cap. Quidam. ergo videtur quod deſerere curam epiſcopalẽ, non ſit illicitum.

ciare, Quare redeant qui promouentur ẽt ſine proprio appetitu ad ſeipſos, penſent ſi aliquis horum defectuum occurrit &c.

In lib.1. Decretal. tit.9. c. quidam.

Respon. Dicendum, quod perfectio epiſcopalis ſtatus in hoc conſiſtit, ꝙ aliquis ex diuina dilectione ſe obliget ad hoc, ꝙ ſaluti proximorum inſiſtat, & ideo tã diu obligatur ad hoc, quod curam paſtoralem retineat, quandiu poteſt ſubditis ſibi commiſſis proficere ad ſalutem, quam quidem negligere non debet, neque propter diuinæ contemplationis quietem, (cum Apoſtolus
G propter neceſsitatem ſubditorum etiam a contemplatione futuræ vitæ ſe differri patienter toleraret, ſecundũ illud ad Phil. 1. Ecce, quid eligam ignoro. Coarctor autẽ e duobus, deſiderium habens, diſſolui, & eſſe cum Chriſto multo magis melius, permanere autem in carne neceſſarium eſt propter vos, & hoc confidens ſcio, quia manebo) neque propter quæcunque aduerſa vitanda, vel lucra conquirenda, quia ſicut dicitur Ioan. 10. Bonus paſtor ponit animam ſuam pro ouibus ſuis. Contingit tamen quandoque quod epiſcopus impeditur procurare ſubditorem ſalutem multipliciter. Quandoque quidem propter delectum proprium conſcientiæ ſi ſit homicida, vel ſimoniacus, vel etiam corporis, puta, ſi ſit ſenex, vel infirmus, vel etiam ſcientiæ, quæ ſufficiat ad curam regiminis, vel etiam irregula-
H ritatis, puta ſi ſit bigamus. Quandoque autem propter defectum ſubditorum, in quibus non poteſt proficere. Vnde Greg.* dicit in 2. dialogo. Ibi æquanimiter portandi ſunt mali, vbi inueniuntur aliqui qui adiuuentur boni. Vbi autem omnino fructus de bonis deeſt, ſit aliquando de malis labor ſuperuacuus. Vnde ſæpe agitur in animo perfectorum, quod cum laborem ſuum ſine fructu eſſe conſiderant, in loco alio ad laborem cum fructu migrant, Quandoque autem contingit ex parte aliorum puta, cum de prælatione alicuius graue ſcandalum ſuſcitatur. Nam ut Apoſt. dicit 1. ad Corinth. 8. ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum: dum tamen ſcandalum non oriatur
I ex malitia aliquorum volentium fidem aut iuſtitiam Eccleſiæ conculcare. Propter huiuſmodi enim ſcandalum non eſt cura paſtoralis dimittenda, ſecundum illud Matthæi. 15. Sinite illos ſcilicet qui ſcandalizabantur de ueritate doctrinæ Chriſti: cęci ſunt, & duces cæcorum. Oportet tamen quod ſicut curam regiminis aſſumit aliquis per prouidentiam ſuperioris prælati, ita etiam per eius authoritatem ex cauſis prædictis deſerat ſuſceptam. Vnde extra de renuntiatione dicit Innocent. tertius* Si pennas habeas quibus ſatagas in ſolitudinem auolare, ita tamen aſtrictæ ſunt nexibus pręceptorum, vt liberum non habeas abſque noſtra permiſsione volatum. Soli enim Papę licet diſpenſare in voto perpetuo, quo quis ſe ad curam ſubditorum aſtrinxit epiſco
K patum ſuſcipiens.

Li.2. cap.3. a medio illius

In Decret. li ter. tit.9. cap. 10. in fine, incipit hoc ca. Niſi cum pridem.

Ad primvm ergo dicẽdum, quod perfectio religioſorum & epiſcoporum ſecundum diuerſa attenditur. Nam ad perfectionem religionis pertinet ſtudium, ꝙ quis adhibet ad propriam ſalutem. Ad perfectionem autem epiſcopalis ſtatus pertinet adhibere ſtudium ad proximorum ſalutem. & ideo quandiu põt eſſe aliquis vtilis proximorum ſaluti, retrocederet ſi ad ſtatum religionis vellet tranſire, vt ſolum ſuæ ſaluti inſiſteret, qui ſe obligauit ad hoc quod non ſolum ſuam ſalutem, ſed etiam aliorum procuraret. Vnde Inno. 3.* dicit in Decretali prædicta, quod facilius indulgetur, vt monachus ad præſulatum aſcendat, quam præſul ad monacha-

Extra De renunciatio. c. Niſi, cum pridem, declinando ad finem.

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimę quintę Articulum quintum. A

IN ar. 5. eiuſdem q. dubium occurrit de reſidentia epiſcoporum in ſuis eccleſijs, An. ſ. teneantur ſub peccati mortalis vinculo ad reſidendũ in ſuis eccleſijs. Et eſt rõ dubij, qm̃ vtraque pars quæſtionis hẽt pro ſe argumenta. Quod. n. non ſit pct̃m mortale, ꝓbaẽ ex hoc q̃a aut hoc eſſet ex iure poſitiuo, & tũc hoc eſſet ꝑ accidens. ſ. malum quia prohibitũ, ꝙ eſt exire propoſitũ, cum ius poſitiuũ contraria tollatur conſuetudine. aut ex diuino, ſeu morali iure, & hoc non, tum quia conſtat in pluribus caſibus licitum eſſe non reſidere: tum q̃a neceſſitas iſta non niſi ex fine eſſet. ſ. ſalute animarum curãda qñ ergo epiſcopus ꝑ aliũ ſufficienter vel ẽt ſufficientius curã gerit animarũ, q̃ per ſe, non tenetur reſidere. ẽt ſi nulla neceſſitas, nulla eccleſiæ, cõmoditas ad extra manendum inducat &c. tum quia infinitorũ epiſcoporum conſuetudo videtur non reſidendi, niſi forte ad breue tempus in eccleſijs ſuis, ſed curias ſequuntur multi, nec putant ſe reos qui bonos habẽt vicarios. Valde quoque durum, & abſurdũ eſſet dãnare tot prælatos, quos eccleſia nõ reprehendit, ſed honorifice ſic morientes tumulat. Præt. Aut epiſcopus tenetur ad reſidẽdũ tm̃, aut ad opus tm̃, aut ad reſidẽdũ, & opus ſimul. Nõ ad reſidentiã tm̃, quia vanum eſſet. Nõ ad opus tantum q̃a ſic poſſet per alium ſupplere, & non reſidere. Nec ad vtrumq; ſimul, tum quoniã quędã diœceſes ſunt ita magnæ, vt impoſſibile uideatur epiſcopum poſſe perſonaliter omnia perſoluere (Conſtat autem nullum teneri ex diuino, aut eccleſiaſtico ꝓcepto ad impoſſibile) tum quia aliqui epiſcopi ſunt illuſtris generis ꝙ non decet ad hmõi miniſteria perſonaliter deſcendere continue &c. In oppoſitum aũt eſt, quia paſtor nec nomen paſtoris meretur, ſi non perſonaliter intendit ſuo gregi. Non. n. quilibet ouiũ dominus, ſed ille tm̃ qui paſcit ſuas, vocaẽ paſtor, alioqn principes habẽtes multos ouiũ greges, quos ꝑ alios paſcũt, paſtores ouiũ eſſent. ꝙ eſt falſum: epũs autem eſt vere paſtor, iuxta verbum Dñi ad Petrũ, paſce oues meas. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ epiſcopus teneẽ ex præcepto diuini iuris, ad reſidendum perſonaliter in ſuo epiſcopatu. Ad cuius euidẽtiã tria agenda ſunt. Primo, mõſtrabitur ꝙ hoc cadit ſub præcepto diuino. Secundo, ex qualitate præcepti reddetur ratio cõtingentiũ. Tertio, ſatiſfiet obiectis. Quo ad primũ. Ad illud tenetur epiſcopus ſub præcepto diuino, ꝙ neceſſarium eſt ad finẽ epiſcopi, qui eſt cura animarum, ſed reſidentia epiſcopi eſt neceſſaria ad curam animarum. ergo epiſcopus teneẽ ſub diuino præcepto ad perſonaliter reſidendũ in ſuo epiſcopatu. Maior propoſitio eſt ꝑ ſe nota, & patet inductiue. Cõſtat nãque ꝙ oĩs qui ſimpliciter tenetur ad aliquid agendũ, tenetur ad medium neceſſarium ad illã actionẽ. Dixi aũt ſimpliciter, ad differentiam eorum, qui tenentur ex ſuppoſitione. V. g. Famulus tenetur ad ſequẽdum dominũ, ſi ꝓuidetur ei de equo & expenſis Milites aliqui tenẽtur ad pugnãdum, ſ. ꝓuidetur eis de armis &c. Epiſcopus autẽ non ex ſuppoſitione, ſed abſolute & ſimpliciter tenetur ad curã animarũ, & ꝓpterea teneẽ ad medium ſibi poſſibile neceſſarium ad curã animarũ. Nec A ſolum tenetur, ſed eadem neceſſitate qua tenetur ad finem, tenetur ad mediũ, ex quo mediũ eſt ei neceſſarium, ꝙ ſine illo non poteſt finem cõſequi. Et quia conſtat ꝙ de neceſſitate ꝓcepti diuini iuris tenetur epiſcopus ad curã animarum, conſequens eſt ꝙ etiam de neceſſitate præcepti teneatur ad mediũ neceſſarium ad curã animarũ & ſic patet maior. Minor aũt. ſ. Reſidentia ꝑſonalis epiſcopi, eſt neceſſaria, ad curam animarũ ꝓbaẽ. Epiſcop᷒ tenet ad curã animarũ mediãtibus his actibus ꝑſonalibus. ſ. doctrina, miniſtratione ſacramentorũ, cõſecrationibus, viſitatione, cuſtodia ac diligẽtia. ergo reſidẽtia ꝑſonalis epiſcopi eſt neceſſaria ad curam animarũ. Cõſequentia illa eſt clariſſima. Antecedens quo ad ſingulas ei᷒ partes ꝓbat. Quo ad doctrinã, patet ex authoritate Apoſt. Oportet epiſcopũ eſſe doctorẽ, & ꝓ dicit, Oportet epiſcopũ habere doctorẽ, & in ordinatione epiſcopi dĩ Vade ꝓdica populo Dei & non dĩ Mitte ad prædicãdum. Quo ad miniſtrationem ſacramentorum patet ex eo, ꝙ tenetur ad miniſtrandum populo ſacramenta quæ ſolus epiſcopus põt miniſtrare, vt ſunt ſacramenta confirmationis & ordinationis. Quo ad cõſecrationem patet, ꝙ conſecratio eccleſiarum, calicum altarium, ac virginũ, confectio chriſmatis benedictio olij ſancti, corporalium. & reliquorum requiſitorum ad veſtiendum ſacerdotem, ac ornandum altare ad ſolum epiſcopum ſpectãt. Quo ad viſitationem, cuſtodiã, ac vigilãtiã D patet ex eo, ꝙ niſi ad hæc ꝑſonaliter teneretur non eſſet ipſe paſtor cuſtodiens gregem, & vigilans ſuper eo, ac viſitans ſingulas oues, vt cuique tribuat qđ cõuenit: ſed vt dictũ eſt, eſſet Dominus ouium habens paſtorem ouium, illum. ſ. mercenarium cui committit ꝙ diligẽt cuſtodiat, & viſitet. Et tamen liquido cõſtat epiſcopos ipſos eſſe paſtores ouium Chriſti, & ad illos ſpectant actus ex, Ezech. c. 34. à Dño expreſſi. ſ. cõſolidare infirmũ ſanare, ægrotũ alligare confractũ, reducere abiectum, requirere perditum, cuſtodire pingue ac forte. Ad illos deniq; in Petro dictũ eſt, paſce nõ paſcere fac oues meas. Nec obſtat huic rõni ſi dicatur ꝙ epiſcopi exercẽt hæc ꝑ epiſcopos pauperes. q̃a quilibet epiſcopus teneẽ ad hæc oĩa in ſua diœceſi, ac ꝑ hoc incõpoſſibilia ſunt hæc duo ſimul. ſ. ꝙ quilibet epiſcopus exerceat hæc in ſua diœceſi ꝑ ſe, vel alium epiſcopum, & ꝙ oĩbus diœceſibus E fiat ſatis, niſi vnus epiſcopus ſit ſimul in diuerſis locis, puta, feria 5. in cęna Domini ad conficiendum chriſma. Abuſionis quidem eſt deteſtabilis, ꝙ pauper epiſcopus relicta ſua eccleſia alteri ſeruiat. Nec ẽt obſtat ſi dicatur, ꝙ per epiſcopos titulares ſupplẽtur hi defectus, qm̃ per accidens eſt ꝙ inueniantur epiſcopi titulares, ex hoc. ſ. accidẽte, quod eccleſiæ aliquæ ſunt in manibus infidelium, vel deſtructæ. Quod aut eſt ꝑ accidens, abarte relinquitur, nec infirmat rõnem per ſolidam. Reſtat igitur rõne firmatũ ꝙ per ſe loquẽdo, q̃libet epiſcopus teneẽ ex diuini iuris ꝓcepto reſidere ꝑſonalit̃ in ſuo epiſcopatu. hæc de primo. ¶ Quo ad 2m̃, quia præceptum reſidentię eſt affirmatiuum, præcepta autem affirmatiua licet ſemper obligent, non tamen obligant ad ſemper, ſed pro loco, & tempore, ideo videndum eſt pro quo tempore obligẽt. Nam de loco nulla eſt quæſtio, quia ad certum locum obligat ſcilicet propriæ diœceſis. Quamuis igitur tempus, pro quo obligat, affirmatiuũ ꝓceptũ ſit, il-

7.q.1. c. hoc nequaquã.

Opuſc. 18. ca. 19. & Ioan. 10. lect. 3. Et 1 cor. 1 lect. fin. & 2. Co. 11. fin.

Hom. 14. in Euan. inter prin & medium.

---

tum deſcendat, ſed ſi ſalutẽ aliorum procurare non poſſit, cõueniens eſt vt ſuæ ſaluti intendat.

AD SECVNDVM dicẽdũ, ꝙ ꝓp nullũ impedimẽtũ debet hõ ꝓtermittere ſtudiũ ſuæ ſalutis, ꝙ ꝑtinet ad religionis ſtatũ. Põt aũt eſſe aliquod impedimẽtum ꝓcurãdæ ſalutis alienæ, & ideo monachus poteſt ad ſtatum epiſcopat᷒ B aſſumi, in quo ẽt ſuę ſalutis curã agere põt. Põt ẽt epiſcopus, ſi impedimẽtũ alienę ſalutis procurãdæ interueniat, ad religionẽ trãſire & impedimẽto ceſſante põt iterato ad epiſcopatũ aſſumi, puta, ꝑ correctionẽ ſubditorũ, vel per ſedationẽ ſcãdali, vel ꝑ curationem infirmitatis, aut depulſa ignorantia ꝑ inſtructionẽ ſufficientẽ vel ẽt ſi ſimoniace ſit ꝓmot᷒ eo ignorãte, ſi ſe ad regularẽ vitã epãtu dimiſſo trãſtulerit, poterit iterato ad alium epãtum ꝓmoueri. Si vero aliquis propter culpã ſit ab epiſcopatu depoſitus, & in monaſteriũ C detruſus ad pęnitentiã pagẽdã, non põt iterato ad epiſcopatũ reuocari. Vnde dicitur 7. q. 1.* Pręcipit ſancta ſynodus, ut quicumque de põtificali dignitate ad monachorum vitam, & pænitentiæ deſcenderit locum, nequaquam ad pontificatum reſurgat.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam in rebus naturalibus propter impedimentũ ſuperueniẽs potentia remanet abſque actu, ſicut propter infirmitatem oculi ceſſat actus viſionis, & ita etiam non eſt inconueniens, ſi propter impedimentum ſuperueniens poteſtas epiſcopalis remaneat abſque actu.

ARTICVLVS V.

Vtrum liceat epiſcopo propter aliquam perſecutionem corporalem deſerere gregem ſibi commiſſum.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nõ liceat epiſcopo propter aliquã ꝑſecutionem temporalem corporaliter deſerere gregẽ ſibi cõmiſſũ. Dicit. n. Dominus Ioan. 10. ꝙ ille eſt mercenarius, & non vere paſtor, qui videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit Dicit aut Gregorius in Homil.* ꝙ lupus ſuper oues venit, cũ quilibet iniuſtus, & raptor fideles quoſque atque humiles opprimit. Si ergo propter perſecutio-

890

ſit, illud tamen in quo oportet affirmationem ponere in exercite, oportet diligenter conſideratio, quādo opus eſt actum epiſcopalem ponere in exercitio. Sunt autem triplicis differentiæ epiſcopales actus. Nam quidā exigunt certum & determinatū tēpus, vt collatio ordinū, & confectio chriſmatis, vt patet. Et rone horum ſufficeret ꝙ epiſcopus reſideret ꝓ tunc, quādo exercere oportet hos actus. Quidā vero ſunt indeterminati tēporis, ſed non frequenter occurrūt, vt conſecrationes & benedictiones, & ratiōe horum ſufficeret epiſcopū reſidere ita ꝙ eccleſia non pateretur defectus illorum. Quidā aūt ſunt tēporis indeterminati & frequentis, ita ꝙ nullum tēpus eſt exceptū, in quo nō facile & ſæpe occurrat horum neceſsitas, vt actus paſcēdi Chriſti grege. Oportet nāq; paſtoralibus actibus ita aſſiduum paſtorem eſſe, vt quaſi continue paſcat oues. Scriptū eſt.n. Qui peſt, in ſolicitudine, & rurſus. Solicitudo mea omniū eccleſiarū, Quis infirmatur, & ego non infirmor. Quis ſcādalizat, & ego nō vror. A paſtore quoq; exiguntē illi actus ſupradicti in Ezechiele, quos aut continuum, aut frequens valde tēpus exigere conſtat. Et rōne eorū tenetur epiſcopus continue in epiſcopatu reſidere, qm̄ tanta temporis aut frequātia continuā exigit reſidētiam tū ex frequētia exercitij actuū hmōi, tū ex præparatione ad iſtos actus. N licet omne tempus non occupetur in exercitatione actus paſtoralis, nullum tñ tempus in eſt exēptum, in quo non oporteat epiſcopū eſſe paratum ad exercitationē actus paſtoralis. Et quia actus paſcēdi eſt pricipalis actus epiſcopi iuxta verbū Domini ad vniuerſalis eccleſię epiſcopū, Paſce oues meas, & ex principali actu iudicium ſumendum eſt, ideo per ſe loquendo, epiſcopus tenet ſub præcepto ad continuam reſidentiam in ſuo epiſcopatu, ita ꝙ hoc præceptum affirmatiuum ex natura rei præceptæ ſicut habet locum determinatum ſcilicet propriam diœceſim ita habet tempus determinatum .ſ. aſſidue. Et ſic licet pcepta affirmatiua formaliter obligent ſemper, ſed nō ad ſemper, ſed pro loco, & tempore quo oportet, & in hoc differant formaliter à negatiuis: hoc tamen præceptum gratia materiæ obligat ad ſemp ſeu aſſidue, quod eſt quaſi ſemper, & ad certū locum. Et qm̄ obligatio iſta ad ſemper ex parte materiæ eſt, & materia ipſa mutabilitati ſubiecta eſt: idcirco cōtingit abſque violatatione præcepti epiſcopū nō ſemper reſidere. Quæcūque .n. ita ſe habent ad huius præcepti materiā, ꝙ ſm̄ rectę iudiciū rōnis abſoluunt illam a vinculo neceſſariæ incontinuitatis excuſant epiſcopū ab obligatione ad reſidēdū ꝓ tūc. Sūt aūt q̄ ab hmōi vinculo abſoluūt, & excuſant tria, neceſſitas impedimenti, qualitas negotij, & cōditio perſonæ. Et impedimentū quidē inuenit dupliciter .ſ. ab extrinſeco, vel ab itrinſeco. Si .n. extrinſeca pſecutio vel infideliū vel principis chriſtiani cogit epiſcopum exulare, vel recedere, vt contigit Beato Ioanni Euangeliſta, & Beato Thomæ. Cantuarienſi, licite epiſcopus ſubtrahit ppriam pſentiam gregi ſuo Et in hmōi perſecutionibus ſeruanda vniuerſaliter eſt regula in litera tradita, diſtinguendo .ſ. quando expedit eccleſiæ præſentia perſonalis epiſcopi, ēt ſi corporalis illius vita auferenda credatur a tyranno, qm̄ bonus paſtor ponit animam ſuam pro ouibus ſuis. Et qñ expedit eccleſiæ vt vita, vel libertas perſonæ epiſcopi conſeruetur: ex eccleſiæ ſiquidem bono ſumenda eſt rō præſentiæ, aut abſentiæ. Impedimentum aūt intrinſecum, qđ ex corporea procedit infirmitate, abſolute loquendo, excuſat a reſidentia, puta ſi oportet mutare aerem ad recuperandam ſanitatem, vel ire ad balnea, & huiuſmodi In caſu tamen imminentis periculi eccleſiæ ſuæ, cui ſua obuiaret præſentia, teneretur ſuſtinere ægritudinem, etiam vſque ad mortem incluſiue, iuxta verba Domini. Bonus paſtor animā ſuam ponit pro ouibus ſuis &c. Negotiū vero excuſans a reſidētia, licet multiplex valde ſit, ad triplex tamen genus reducitur, ſicut eccleſia ipſa ex cuius bono rō reſidentiæ ſumitur, tripliciter ſe habet. Nam ad aliquid ſe habet, vt totum ad partē: ad aliquid vero vt pars ad totum, ad aliquid autem vt pars ad compartem. V. g. Eccleſia Caietana habet ſe ad ſingulos actus ſibi debitos, puta, viſitari, doceri, defendi, & hmōi vt totum ad partes. Habet autem ſe ad vniuerſalem eccleſiam ut pars ad totum, ad alias uero eccleſias, vt pars ad compartes. Quando igitur negotium exigēs abſentiam epiſcopi, ſe habet ad ipſā ſuā eccleſiā vt pars ad ad totū, puta, quia imminet defenſio eccleſiæ, ob quam oportet epiſcopū ad remotiores partes ſe transferre, tunc liquet epiſcopum excuſari a reſidētia. Et rō eſt quia ipſe tenet ſuæ eccleſiæ exhibere nō ſolum alios actus ſed ēt iſtum q eſt defendere, vel ꝓ

H cura e bonum eius. Et ppea licite ob ſuæ eccleſiæ bonum ſubtrahit corporalē pſentiam. Et ad hoc membrū directe reſpicit, quod in litera dicitur, quod pp aliquod commodū eccleſiæ epiſcopus poteſt ſe abſentare. Cum uero negotium exigens epiſcopi abſentiam ad vniuerſalis eccleſiæ bonū ſpectat clarū quoque eſt licite epiſcopū ſe abſentare a ſua eccleſia. Et ratio eſt, quia bonū partis ordinatur ad bonum totius ut finem, & debet pars exponi pro totius bono, & ſi oportet ēt detrimentum pati, vt patet cum inciditur quandoque manus ut ſaluetur perſona, Vnde eccleſia particularis tenetur pro bono uniuerſalis eccleſię, ſuum exponere paſtorem, & damnum etiam pati ſuæ abſentiæ Eſt tamen hic opus diſtinctione, An negotium hmōi vniuerſalis eccleſię ſit neceſſario exigens epiſcopū vel nō. Nam ſi negotiū neceſſario exigit epiſcopum, ut ire ad cōcilium generale, uel ad ſynodum prouincialē, quæ ēt ſe habet ad eccleſiam epiſcopalē ut totum ad partē, conſtat quod rationabilis eſt abſentia. Sed ſi negotium vniuerſalis eccleſiæ nō neceſſario exigit epiſcopū, puta, quia pſona epiſcopi habet officiū quo oportet ipſum uniuerſalis eccleſiæ ſeruitio perpetuo perſonaliter. Romæ deſeruire, uerbi gratia, quia eſt ſecretarius ſedis Apoſtolicæ, vel auditor Rotæ, aut huiuſmodi, non ex hoc excuſatur a reſidentia, quo ad Deum. Et ratio diuerſitatis eſt, quia partes dupliciter ordinantur ad bonum totius. Primo abſolute, & ſic ſecundum naturalem ſtatum ordinantur ad bonum totius, ſicut manus, pedes & cet. membra hominis abſolute quidem ordinantur ſm̄ ſuos naturales ſtatus ad bonum hominis cuius ſunt partes. In caſu autem quo totius bonum periclitatur, partes etiam perdendo naturales ſuos ſtatus, ordinantur ad bonum totius. Secluſo autem caſu neceſſitatis, ſeu periculi totius, natura totius nō requirit defectum in parte aliqua, ſed nititur ſingulas partes ſaluare in ſuis naturalibus ſtatibus. Sic autem proportionaliter oportet fieri in toto & partibus eccleſiaſticæ politiæ ſecundum rectam rationem, ita quod quęlibet particularis eccleſia ordinatur ad uniuerſalis eccleſiæ bonum & ſeruitium, abſolute quidē ſalua cuiuſque eccleſiæ pfectione, in caſu aūt neceſsitatis ordinatur ad bonum uniuerſalis eccleſię etiam cum ſui detrimento Et quia ſeruitia quædam ut ire ad ſynodum, ſunt manifeſte in articulo neceſsitatis eccleſiæ uniuerſalis, uel prouincialis, ſeruitia autem quæ Romæ in huiuſmodi officijs exhibentur nulla neceſsitate cōmuniter exigunt, quod epiſcopi incumbant talibus officijs, ſed ſunt tales in eccleſia Dei uelut monſtra in natura, ideo non excuſantur a reſidentia. Et ſi inſtetur quod reſidentes in eccleſia cōmuni, qua is eſt Romana, cenſentur ubique reſidere, reſpondetur quod ſi hoc eſt uerum fictione poſitiui iuris, quod ſuſtinens relinquo, nō tamen eſt uerū quo ad Deū, quia ſecundum ueritatem alięs eſt pro

pro

Par. 3. cap. 5. ante mediū.

nem alicuius tyrāni epiſcopus gregē ſibi cōmiſſum corpora iter deſerat, videtur quod ſit mercenarius, & non paſtor.

¶ 2 Præt. Prouerb. 6. dicitur. Fili, ſi ſpoponderis pro amico tuo: defixiſti apud extraneum manum tuā & poſtea ſubdit. Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum quod exponens Greg. in paſtorali, dicit. Spōdere pro amico, eſt animam alienam in periculo ſuæ conuerſationis accipere. Quiſquis autem ad viuendum alijs in exemplum præponitur non ſolum vt ipſe vigilet ſed etiam vt amicū ſuſcitet, admonetur, ſed hoc nō poteſt facere ſi corporaliter deſerat p ſuū gregē. ergo vr̄ quod epiſcopus nō debeat cauſa perſecutionis corporaliter ſuum gregem deſerere.

¶ 3 Præt. Ad pfectionē epiſcopalis ſtatus ptinet, ꝙ pximis curam impēdat, ſed nō licet ei, qui eſt ſtatū pfectionis pfeſſus, vt omnino deſerat ea quæ ſunt perfectionis. ergo vr̄ ꝙ non liceat epiſcopo ſe corporaliter ſubtrahere ab executione ſui officij, niſi forte vt operibus pfectionis ī monaſterio vacet.

Sed contra ē, ꝙ Apoſt. quorum ſucceſſores ſunt epiſcopi mādauit Dñs Matt. 10. ſi vos pſecuti fuerit ī vna ciuitate, fugite ī aliam.

Respon. Dicēdū, ꝙ ī qualibet obligatione pcipue attendi debet obligationis finis Obligant aūt ſe epiſcopi ad exequēdū paſtorale officiū pp ſubditorū ſalutē, & iō vbi ſubditorū ſalus exigit perſonæ paſtoris præſentiā, non debet paſtor perſonaliter ſuū gregem deſerere neq; pp aliqđ commodū temporale, neque etiam propter aliquod

perſonale piculū imminēs, cū ſbo n[9] paſtor aīam ſuā ponere teneat p ouib. ſuis. Si vero ſubditorū ſaluti poſſit ſufficienter in abſentia paſtoris p aliū puideri, tūc licet paſtori vel pp aliquod cōmodū eccleſię, vel pſonæ periculū corporaliter gregem deſerere. Vnde Aug. dicit in epiſt. ad Honoratū *Fugiant de ciuitate in ciuitatem ſerui Chriſti: quando eorum quiſ quā ſpecialiter a perſecutoribus quæritur, vt ab alijs, qui nō ita q̄rūtur, non deſeratur eccleſia. Cū autem omnium eſt commune periculum, hi qui alijs indigent, nō deſerantur ab his quibus indigēt. Si enim pernicioſum eſt nautam in tranquillitate nauem deſerere, quanto magis in fluctibus, vt dicit Nico. Papa, & habetur 7. q. 1.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q ille tamq mercenarius fugit, q cō modū tēporale, vel ēt ſalutē corporalē ſpirituali ſaluti proximorū pręponit, vñ Greg. dicit in Ho. *ſtare in periculo ouiū nō poteſt, q in eo q ouibus præeſt, non oues diligit. ſed lucrum terrenū quęrit, & ideo opponere ſe contra periculum, trepidat, ne hoc quod diligit amittat. Ille autem qui ad euitandum peri-

Epi. 180. nō multum remote a pricip. tom. 2.

Hom. 14. in euan. circa medium.

nis proprius curę eccleſiæ cōis, & alius eſt finis proprius curæ eccleſię particularis, ac per hoc aliud eſt incumbere curæ cōis eccleſiæ, & aliud eſt incumbere curæ particularis eccleſiæ. Et eadem rōne aliud eſt reſidere in cura particularis eccleſiæ, & aliud eſt reſidere in cura cōis eccleſiæ. Et ſi rurſus inſtetur, q cardinalis Romanæ eccleſię de iure pōt eē eps alicuius particularis eccleſiæ, ēt remotiſſimæ ab vrbe, ac p hoc excuſat a perpetua reſidencia in ſua particulari eccleſia, ex hoc q reſidet Romę, vacando curæ vlis eccleſiæ, reſpōdetur dupliciter, Primo iuxta illorum opinionem, qui tenent Cardinalem non [e]piſcopum, poſſe non ſolum retinere [e]piſcopatū prius habitum, ſed etiam poſſe eligi in epiſcopum, q hoc non conuenit cardinali ex hoc, q perpetuæ ſeruituti vniuerſalis eccleſiæ eſt addictus, ſed ex hoc q pſumitur, quia ſic debet eſſe q cardinales ſint flores orbis electi ex vniuerſa eccleſia. vt viri excellentiſſimi in uita & doctrina, ita ut merito ad uniuerſalis eccleſiæ nō qualecūq; ſeruitium, ſed hoc maxime .ſ. curā ſint aſſumpti. De talibus aūt viris rōnabiliter præſumitur, q non minus bene paſcent particulares eccleſias ſuas abſentes, quā alij præſentes. Et idcirco non ex hoc capite ſolo, hoc eſt, ex negotio uniuerſalis eccleſiæ, ſed ex alio adiūcto capite poſtmodum tractādo .ſ. condit onē perſonæ, excuſatur cardinalis a reſidentia in ſuo epiſcopatu, ēt quo ad Deū. Verumq; autē caput clauditur in hoc, q dr cardinalis Romanæ eccleſiæ, qa incūbit ppetuo curæ uniuerſalis eccleſiæ, & pſumit de iure vnus ex primis ſapientibus orbis ad regendum ac paſcendū eccleſiā Dei. Secundo, iuxta doctrinam iuris cōis editi ab Innocentio tertio extra de poſtul. c. Bonę memoriæ .1. quod falſum aſſumitur, ſ. q cardinalis de iure poteſt eſſe epiſcopus cuiuſcūque eccleſiæ quantumcumq; remotæ, qm ut in dicta patet decretali, propter impoſſibilitatem reſidēdi in vtraque eccleſia Romana ſ. & Rauennate, præfertur utilitas uniuerſalis eccleſię ut cardinalis præſens ſit Romæ, & non admittitur poſtulatio ipſius ad archiepiſcopatum eccleſiæ Rauennatis. Et quia textus clarus eſt, & rationi innititur ſanctæ, iō dicendum videtur q cardinalatus, & epiſcopatus ſint de numero incompatibilium de iure, vt Panormita. etiā ibidem ſentit, quicquid ſit de conſuetudine, ſi tamen conſuetudo & nō potius abuſio appellanda eſt. Cum autem negotium ad bonū alterius particularis eccleſiæ vel perſonę ordinatum, exigit abſentiam epiſcopi, contingit licite, & illicite epiſcopum abeſſe. Nā cū q̄libet particularis eccleſi. ſe habeat ad aliam particularem tam eccleſiā, quā perſonā vt pars ad compartem, eo q ſumus omnes vnum corpus in Chriſto, ſinguli aūt alter alterius mēbra. pōt, & debet illā adiuuare. Dupliciter tñ vnum mēbrum ordinat ad bonū alterius tā in naturalibus, quā in politicis. ſ. abſolute, vel in caſu. Et abſolute quidem quodlibet membrum in ſuo ſuo naturali ſtatu confert alteri, ſicut oculus uidet ſibi & pedibus ac manibus, & ſimiliter pedes ambulant ſibi & oculis, & ſic de alijs, Et ſimiliter q̄libet eccleſia, ac perſona in ſua perfectione conſiſtens & ſibi, & cuilibet prodeſt. Scriptum eſt .n. in ſymbolo, Sanctorum communionem In caſu autem neceſſitatis uidemus naturā membrorum quidē minus neceſſarium pro magis neceſſario exponere, vt pedē pro capite, ſed non ecōtra. Et rurſus videmus q pro maiori neceſſitate mēbri minus opportuni, natura abhorret aliquid detrimenti ſuſtinere in mēbro magis nobili & neceſſario, ut patet quando ne perdamus pedem, ſuſtinemus læſionē aliqualem in capite puta, cauterium. Quocirca cū officium epiſcopi pręcipue circa ſpiritualia uerſetur: & ſpirituale eſt magis neceſſarium eccleſiæ q̄ temporale: non licite epiſcopus propter tēporale negotium alterius perſonæ, vel eccleſiæ priuaret eccleſiā ſuā ſpirituali paſtu, ad quē perſonæ ſuæ præſentia teneō. Sed econtra, optime faceret, ſi in temporalibus dānum ſuſtineret ſuę eccleſię, ut alteri in ſpiritualibus ſubueniret. Similiter: cū vnum ſpirituale ſit magis bonū neceſſarium, quā aliud puta, negotium fidei, vel pacis, quam miniſtratio ſacramentorū, & ſimōi laudabiliter epiſcopus pro negotio fidei, vel pacis in aliena moratur eccleſia. Et hac ratione epiſcopi licite ſunt legati ad pacem inter reges chriſtianos componendā. Si .n. cuiuidā, inquit Ambroſius, officium eſt pacē facere, ſacerdotis maxime officiū eſt, Quod aūt legati eant promiſcue ad temporalia negotia, abuſiōis eſt. Scriptum eſt .n. Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſæcularibus. Poſſet quoque tanta neceſſitas alteri eccleſiæ, vel perſonæ in minus bono ſpirituali aut temporali imminere, t laudabiliter eccleſia eligeret ſuſtinere aliquod detrimētum in ſe ipſa per ſubtractionē ſui paſtoris ad tempus, vt tantæ alterius neceſſitati ſubueniret. Prudentiæ autem humanæ relinquitur penſanda quantitas alienæ neceſſitatis, cum quātitate damni ſpiritualis, pcipue eccleſiæ ppriæ. ſi .n. bona fide prudens pp aliquod pietatis opus eccleſia ſuā ad tēpus corporaliter deſerit, ēt ſi minus recte iudicaret, non imputaret ei ad culpā mortalē ab eo qui intuet, q cogitationes mortalium ſunt timidæ, & incertę prouidentiæ noſtræ. Cōditio aūt pſonę excuſans epiſcopū a pſonali reſidētia eſt vnica, qñ. ſ. perſona talis eſt vt melius, aut ſaltē æque bene paſcat eccleſia a tali pſona abſente, q paſceret ab alio præſente. Ob hanc rōnē ſunt ſex epiſcopi vicini romanæ eccleſiæ habentes romæ reſidentiam, qa ſunt epiſcopatus cardinales. Ob hāc quoq; rō iē poſſet vnus plures eccleſias habere deficientibus alijs idoneis, & excuſaretur a iugi reſidētia in vna. Ob hāc quoque rōnem ſm quorundā opinionē, vt dictū eſt, cōcedunt iura vt cardinalis romanæ eccleſiæ poſſit eligi in epiſcopum alicuius particularis eccleſiæ Et qa excuſatio ex iſto capite eſt p accidens per accidentē. ſ. penuriā paſtorū bonorū, iō non eſt mirū ſi per accidens in hmōi caſu oportet per aliquem titularem epiſcopum, aut vicarium ſupplere opportunos actus, qui perſonalem præſentiā in eccleſia exigunt. Quod autē hæc q̄ de perſonali reſidentia diximus, ita ſe habeant, ex ipſo etiā iure ſcripto de clericis non reſidentibus ſatis patet, quia priuandi ſunt nō reſidentes abſque rōne & rationabili cā Ex regulis quoq; Gregorij in paſtorali, quas perſonalem exigere induſtriā ac pbitatē patet, conſtare quoq; pōt, & ex ar. hoc huius q. patet hanc eſſe authoris doctrinā, vbi nec perſecutionis tēpore cōcedit licitam eſſe abſentiā paſtoris niſi in caſu Quanto ergo magis abſque pſecutiōe illicita eſt & pernicioſa abſentia paſtoris ſine rōnabili cā? Hæc de ſecundo.

¶ Quo ad tertium, reſpondendo obiectis dr ad primum q obligatio epiſcopi ad reſidendum in ſua eccleſia, eſt ex præcepto diuini iuris, ut monſtratum eſt. Et ad primam obiectionem in oppoſitum dr, q quia præceptum hoc eſt affirmatiuum, ideo nihil illi obſtat, q in multis caſibus cōtingit licite nō reſidere.

¶ Ad ſm vero dr. q nec illa cōparatiua .ſ. ſufficiētius per aliū quam per ſe epiſcopus regit, excuſat ipſum a reſidentia, quia licet verum ſit q ſufficientius per aliū quā per ſe epiſcopus regat, nō tñ ex hoc habetur q ſufficienter regat. Quilibet .n. malus rector ſufficiētius p alium bonum q̄ per ſe regit, & tamen ſtat q nec ille alius ſufficienter regat Nec illa poſitiua .ſ. Sufficiēter per aliū regit excuſat ipſum a reſidētia, quoniam licet, p hoc ſufficienter ſit prouiſum epiſcopatui ex parte eccleſiæ, nō tñ ſufficienter ex parte epiſcopi, quia non ſolū tenetur ad prouidendū eccleſiæ, ſed tenetur ad perſonaliter paſcendū eccleſiā vt monſtratum eſt, in debitis aūt perſonalibus non abſoluitur debitor ſi per alium facit V. g. Sacerdos, ſi diuinum officium faciat per aliquē deuotū, ac ſanctū clericū pro ſe dici, ſufficienter ſatisfacit illis, pro qbus tenetur orare, ſed nō ppterea excuſatur a dicendo officiū, quia eſt debitū perſonale, S. ſilr accidit in pposito. Vnde cum dr, Si reſidentia ſub præcepto caderet, hoc eſſet ex neceſſitate finis, qui eſt ſalus animarū, conceditur, & dr q ſalus animarū neceſſitat paſtorē ſuū ad pſonale debitum, hoc eſt, pſonalē curā animarū. Et cū dr, Salus aīarū pōt

7. q. 1. c. Scitoris.

ꝓcurari abſque ꝑſonali epiſcopi cura:ergo non neceſſitat ipſū ad perſonalem curā:reſpondetur, quia in moralibus non attenditur poſſibile ſecundum potentiam,hoc eſt,quod non implicat contradictoria , ſed ſecundum potentiam, moralem officiorum . Conſtat ex autem Domini ſententia , quōd mercenarii officium non ſe extendit ad id quod præcipuum eſt in paſtore.ſ. amorem ouium ſuarum, non alienarum & propterea dicitur quōd per ſe loquendo, ſalus animarum ita neceſſitat paſtorem ad perſonalem curam,ꝙ regulariter non pōt ſine ipſius perſonali cura epiſcopi haberi,quamuis ꝑ accidens contingere forte hoc poſſit, ſed quod eſt per accidens, non variat naturā moralium vinculorū . Et propterea nō excuſatur epiſcopus a perſonali reſidentia, ex hoc quod per optimum uicarium prouidet eccleſiæ .

¶ Ad tertiam dicitur, ꝙ nō conſuetudo, ſed abuſus eſt tot epiſcoporum non reſidentium , & ſequentium curias . Et quia vnuſquiſque ꝓſumitur pœnitēs in fine vitæ ſuæ, quando cum ſanctę eccleſiæ communione recedit, ideo nihil honoris reſidentium tumulis eccleſia adimit. Nec hoc videri debet durū ei qui illud Hieronymi conſiderat , Non omnes epiſcopi, ſunt epiſcopi.

891 Infr. q.186. artic.3.ad 5. Et opuſ. 18. ca.17. & 18.

¶ Ad ſecundum argumentum dicitur , quod epiſcopus tenetur ad vtrumque ſimul, reſidentiam, & opus . Et cum inſtatur contra hoc ex parte magnitudinis diœceſis , reſpondetur ꝙ nulla eſt adeo magna diœceſis, cui non poſſit vnus epiſcopus perſonaliter exhibere omnia , quæ ſui ſunt officii, ſi vere vult curam ouium ſuarum gerere . Cum autem inſtatur ex parte illuſtris,generis,reſpondetur , quod nemo illuſtrior illo qui pontifex exiſtens futurorum bonorum introiuit ſemel in ſancta,qui de ſeipſo dicit.Filius hoīs non uenit miniſtrari,ſed miniſtrare.Non acceptet uir illuſtris epiſcopatū ſi nō uult paſtorale officiū exercere,ſibiipſi imputet illuſtris q̄ acceptauit epiſcopatū,& exequatur ꝙ ꝓmiſit.Seruet Deo & eccleſiæ fidē. Turpem ſe recognoſcat,ſi nomē,potētiā,honorem,ac diuitias epiſcopi tenet in ꝑſona ſua,officium autē alteri delegat,qm̄ priora oīa ſuæ data ſunt ꝑſonæ,ut habeat ſimul cū illis ꝑſonale officiū epiſcopi , cū his tñ ſtat,ꝙ ꝑſona epiſcopi ſalua conſcientiæ puritate,ex rōnabili cauſa abſtineat ab aliquo ꝓprio ſibi actu,& ꝑ alium

Eſt gl. Bedæ ca.10. in Lucam,non lōge a princi. tom.2.

cultū recedit abſq; detrimēto gregis,nō tanquā mercenarius ſugit.

Ad secundum dicēdū,ꝙ ille qui ſpondet pro aliquo,ſi per ſe implere non poſſit ſufficit vt ꝑ aliū impleat.Vnde prælatus ſi habet impedimentum , propter qđ non poſſit perſonaliter curæ ſubditorum intendere,ſuę ſponſioni ſatisfacit ſi per alium prouideat . G

Ad tertium dicendum,ꝙ ille qui ad epiſcopatū aſſumitꝰ, aſſumit ſtatum perfectionis,ſecundum aliquod perfectionis genus a quo impediatur,ad aliud genus perfectionis non tenetur, vt ſcilicet neceſſe ſit eū ad ſtatū religionis tranſire . imminet ſibi neceſſitas,vt animum retineat intendēdi proximorū ſaluti , ſi opportunitas adſit,& neceſsitas requirat .

Articulus VI.

Vtrum liceat epiſcopo aliquid proprium habere . H

AD sextvm ſic ꝓcedit. Videtur ꝙ epiſcopo nō licet aliqd propriū poſſidere. Dominus.n.dicit Matthęi 10. Si vis perfectus eſſe,vade,& vēde omnia quæ habes & da pauperibus,veni,& ſequere me:ex quo videtur ꝙ voluntaria paupertas ad ꝑfectionē requiratur,ſed epiſcopi aſſumuntur ad ſtatū perfectionis.ergo videtur quod non liceat eis proprium poſſidere. I

¶ 2 Præte.Epiſcopi in eccleſia tenēt locum Apoſtolorum,vt dicit gloſ. Lucæ 10.ſed apoſtolis Dominus præcepit , vt nihil propriū poſſiderent,ſm̄ illud Matthęi 10. Nolite poſſidere aurū, neque argentum,neque pecuniā in zonis veſtris . Vnde & Petrus pro ſe, & alijs dicit . Ecce nos reliquimus oīa & ſecuti ſumus te,Matt. 19.ergo videtur ꝙ epiſcopi teneātur ad huiuſmodi mandati obſeruantiā,vt nihil propriū poſſideāt. K

¶ 3 Præ.Hieronymus dicit ad Nepotianū.Cleros gręce,latinę ſors appellatur , propter quod clerici dicuntur , quia de ſorte Domini ſunt,vel quia ipſe Dominus ſors, ideſt pars clericorum eſt.Qui autem Dominum poſſidet,nihil extra Deum habere poteſt . Si autē aurū, ſi argentum,ſi poſſeſsiones ſi variam ſupellectilem habet, cū iſtis partibus nō dignatur Dominus fieri pars eius.ergo videtur ꝙ non ſolum epiſcopi,ſed etiā clerici debeant proprio carere.

Sed contra eſt,quod dicitur 10.quæſtio.1.* Epiſcopus de rebus proprijs,vel acquiſitis , vel quicquid de proprio habet hæredibus ſuis derelinquat.

Respon. Dicendum,quod ad ea quę ſunt ſupererogationis,nullus tenetur,niſi ſe ſpecialiter ad illud voto aſtringāt. Vnde Auguſt. dicit in epiſtola ad Paulinā,& Armentarium.Quia iam vouiſti.iam te obſtrinxiſti,aliud tibi facere nō licet. Priuſquam eſſes voti reus,liberū fuit,ꝙ eſſes inferior.Manifeſtum eſt autem quod uiuere abſque proprio,ſupererogationis eſt non enim cadit ſub præcepo, ſed ſub conſilio. Vnde Matthęi.16.cū dixiſſet Dominus adoleſcenti , Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata,poſtea ſuperaddēdo ſubdidit . Si vis perfectus eſſe,vade, & uēde omnia q̄ habes & da pauperibus. Non autem epiſcopi in ſua ordinatione ad hoc ſe obligant vt abſque proprio uiuant:neque etiam uiuere abſque proprio ex neceſsitate requiritur ad paſtorale officiū ad quod ſe obligant : & ideo non tenentur epiſcopi ad hoc quod ſine proprio uiuant .

Ad primum ergo dicendum, quod ſicut ſupra habitum eſt.†perfectio chriſtianę uitæ nō conſiſtit eſſentialiter in uoluntaria paupertate,ſed uoluntaria paupertas inſtrumentaliter operatur ad perfectionem uitę . Vnde

exerceat illum,puta,ꝙ ꝑdicet ꝑ alium,vbi homo magis expediens fuerit exemplo Valerii,qui ꝑ Auguſtinum ꝑdicabat &c.

¶ In reſponſione ad tertiū eiuſdem ar. diligēter aduerte duos ꝑfectionis ſtatus.ſ. epiſcopalē, & religioſum,nō ſe habere vt magis ꝑfectū & minus ꝑfectū,ſic vt in maiore includatur minus, ſed vt diuerſorum generum ꝑfectiones. Et hinc prouenit ꝙ vota quædā,puta caſtitatis & paupertatis , ſunt de eſſentia ſtatus perfectiōis vnius,puta religioſi , & non ſunt, de eſſentia ſtatus alterius.ſ. epiſcopalis . Hinc ēt oritur, ꝙ qui vouit ſe religioſum fore ſi interim uocetur ad epiſcopatum , tenetur implere prius votum religionis profitendo religioſum ſtatum & deinde poteſt tranſire ad epiſcopatum . Hoc enim non eſſet opus ſi epiſcopalis ſtatus eſſet perfectior, vt ꝑfectio eiuſdē generis, vt vna religio eſt ꝑfectior alia ſed tranſeundo ad epiſcopatū abſq; ingreſſu religionis ſatiſfeciſſent voto religiōis. Sicut qui uouit ingredi imperfectiorē religionē , facit ſatis ſuo uoto ingrediēdo ꝑfectiorē religionem, vt infra patet.Habent ergo ſe epiſcopalis & religioſus ſtatus ut duo ꝑfectionis genera.Nā ille eſt velut ꝑfectionis uniuerſalis,iſte ꝑfectionis particularis ille ſicut Sol, iſte ſicut margarita:aut animal perfectum,ille naturę perfectiuæ aliorum : iſte naturæ ſibiipſi proficientis &c.

Tom. 1. Et refertur 12. q.1.c.Clericus.

12. q.1.cap. Epiſcopi.

Epiſt.45. nō multum remote a fine tom.2.

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimę quintę Articulum ſextum.

IN arti.6.eiuſdē q.in rñſione ad primum vide quod uoluntaria paupertas i actu exercito,vt nunc dictū eſt nec ad perfectionem , nec ad ꝑfectionis ſtatū exigit abſolute loquēdo,ſed ad talē perfectionis ſtatum.ſ.religioſorū exigitur.Vnde Saluator noſter,dixit.Si uis ꝑfectus eſſe uende oīa quę habes,& non dixit.Si uis ꝑfectior eſſe,vende oīa quę habes Per illa ſiquidē uerba.Si uis ꝑfectus eſſe,denotauit ꝑfectionē ſingularis perſonæ:quæ ad ſtatū religionis pertinet:& nō denotauit ꝑfectionē actiuā:q̄ ad ſtatū epiſcopalē ſpectat.Et ꝓpterea fuerunt epiſcopi sāctiſſimi ſine paupertatis uoto

Q.184.ar.3.

¶ In rñſione ad ſm̄ eiuſdē articuli , aduerte ꝙ litera loquitur de proprio ſiue in particulari,ſiue in cōmunia, dicit non teneri uiros perfectos ad obſeruandum illa Euangelii mandata: de non habendo proprios ſumptus:Et probationes adducuntur de proprio in cōi quo ad Paulum,Ambroſiū,& Auguſtinum .

¶ In

non oportet quod vbi maior paupertas eſt, ibi ſit maior perfectio, quinimo poteſt eſſe ſumma perfectio cum magna opulentia. Nam Abraham cui dictum eſt Gen. 17. Ambula coram me, & eſto perfectus, legitur fuiſſet diues.

AD SECVNDVM dicẽdum, ꝙ verba illa Domini poſſunt tripliciter intelligi, Vno modo myſtice vt nõ poſsideamus neque aurũ neque argentum, idest vt prædicatores non innitanĩ principaliter ſapientiæ & eloquẽtię temporali, vt Hieronymus exponit * Alio modo, ſicut Aug. exponit in libro de conſenſu Euangeli. * vt intelligatur hoc Dominum non præcipiendo ſed magis permittẽdo dixiſſe. Permiſit enim eis vt abſque auro & argento, & alijs ſumptibus ad prædicandum irent, accepturi ſumptus vitę ab his quibus pdicabũt. Vnde ſubdit. Dignus ẽ enim operarius cibo ſuo. Ita tñ ꝙ ſi aliquis proprijs ſumptibus vteretur in pdicatione Euangelij, ad ſupererogationẽ ptineret, ſicut Paulus de ſeipſo dicit 1. ad Corint. 9. Tertio modo, ſecũdum ꝙ Chryſoſtomus exponit, * vt intelligatur Dominũ præcepiſſe diſcipulis, quãtũ ad illã miſsionẽ, quã mittebantur ad prædicandum Iudæis, vt per hoc excitarẽtur ad cõfidẽdũ de virtute ipſius, qui eis abſque ſumptibus puideret, ex quo tñ nõ obligabãtur ipſi, vel ſucceſſores eorũ, vt abſque proprijs ſumptionibus Euãgeliũ pdicarent Nã & de Paulo legitur 2. ad Corin. 12. ꝙ ab alijs eccleſiis ſtipendium accipiebat ad prædicandum Corinthiis: & ſic patet, ꝙ aliquid poſsidebat ab alijs ſibi miſſum. Stultum autem videtur dicere ꝙ tot ſancti põtifices ſicut Athanaſius, Ambroſius, & Aug. illa pręcepta trãſgreſsi fuiſſent, ſi ad ea ſeruãda ſe crederẽt obligari.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ omnis pars eſt minor toto. Ille ergo cum Deo alias partes habet, cuius ſtudiũ diminuitur circa ea q̃ ſunt Dei. dum intendit his q̃ ſunt mundi. Sic autem nõ debent nec epiſcopi, nec clerici proprium poſſidere, vt dum curant propria, defectum faciant in his quæ pertinent ad cultum diuinum.

ARTICVLVS VII.

Vtrũ epiſcopi mortaliter peccẽt, ſi bona eccleſiaſtica quæ procurãnt, pauperibus non largiãtur.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Videtᷓ ꝙ epiſcopi mortaliter peccẽt; ſi bona eccleſiaſticã quę procurant, pauperibus non largiãtur. Dicit. n. Ambr. exponens illud Luc. 12. Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager attulit. Nemo propriũ dicat. quod eſt commune: plusquam ſufficiat ſumptui, violenter obtẽtum eſt † Et poſtea ſubdit. Neque minus eſt criminis habenti tollere: quam cum poſsis & abundas, de

---

In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, nota ꝙ Deus dupliciter põt fieri pars mea. Vno modo reſpectu alterius partis meæ: alio modo, reſpectu alterius partis non meæ. Et ſi primo Deus eſſet pars mea, eſſet compars alteri meæ parti, puta, gloriæ, famæ, delectationi, diuitijs, vel alicui huiuſmodi; & ſic deo iniuria, dum amatur vt pars, quia minus amatur quã totũ, vt in litera dr̃. Si vero ſecundo mõ eſſet pars mea, tũc reſpectu mei eſſet totũ & haberet tantum rationem partis, reſpectu partium alienarũ: V. g. Cum hæreditas diuiditur in multos, pars mea eſt totum quod ad me ſpectat, & eſſet pars reſpectu aliorum hæredum, ita in pposito in Deo vniuerſo. Si Deus portio, ſeu pars mea eſt, ipſe totum bonum meum eſt, & vocatur pars reſpectu aliorum bonorum, quæ ab alijs appetuntur, & quæruntur. Vnde iuxta ſenſum hunc, ſcriptum eſt. Dominus pars hæreditatis meæ, & pars meæ Deus, & portio mea Dominus &c.

Super illud Mal. to. 9.

Super quæſtionis centeſimę octogeſimę quintę Articulum ſeptimum.

Li. 2. ca. 30. a medio to. 4.

In Hom. ſuper illud Pauli, Salutate Priſcam & Aquilam ante medium. Et habetur immediate poſt expoſitionẽ epiſt. ad Ro. to. 4.

IN artic. 7. eiuſdem q. ſciendum eſt, quod inter bona epiſcopi propria, & eccleſiaſtica, differentia in tribus attenditur. Primo, in titulo, ſecundo in vſu, tertio, in reſtitutionẽ. Nam reſpectu propriorum habet epiſcopus titulum dominij, reſpectu eccleſiaſticorum habet titulum diſpenſatoris, vt patet ex authoritate Auguſt. in litera allata, quæ habẽt in Decretis 1. q. 2. Differenter quoque conueniunt vtrorumque vſus. Nam in vſu propriorum liber eſt nec peccat, niſi ſicut laicos peccare contingit vſu rerũ ſuarũ. ſ. ex parte affectus inordinati, vt in litera dicitur. Reſpectu autem eccleſiaſticorum non eſt liber, ſed obligatus ad creditã ſibi diſpenſationem fideliter exequendam. Et hinc oportet vt in litera ſit, diſtinguendo colligere, & colligendo diſtinguere ex litera, ꝙ tripliciter inuenitur eccleſiaſtica bona cõmiſſa eſſe fidei epiſcopi. Primo, ſunt bona quandoque cõmunia quæ ex iure diſtincta inueniuntur in quatuor partes, prout antiquitus erant. Et tunc ſeruanda eſt regula q̃ in litera ponit, & habetur ex multis capitulis Decretorum 12. q. 2. & vt dr̃ in litera peccat mortaliter epiſcopus vſurpando ſibi aliquid portionũ aliis debitarum. Et multo magis peccat, ſi non ſolum ex iure, ſed de facto diſtincta bona vſurpat ſibi, vt ſi præbendã canonicij, aut portionẽ deputatam fabricæ, aut bona hoſpitalium ſibi vſurparet. Secundo, committitur epiſcopo diſpenſanda portio ſua, & reſpectu huius dicitur in litera, quod in vſu nõ peccat, niſi ſicut reſpectu propriorum ſ. ex parte affectus. Tertio, cõmittitur quandoque epiſcopo diſpẽſandus annuus redditus diſtinctus a prebẽdis clericorum, & redditus hoſpitalium, vt hodie cõmuniter inueniuntur. Et tunc difficultates tam circa vſum, quam circa reſtitutionẽ tertio in loco propoſitam, inſurgunt.

Nã reſpectu propriorum clarum eſt, ꝙ etiam ſi illis abutitur non tenetur ad reſtitutionem. Et per oppoſitum reſpectu eccleſiaſticorum tam communium, quam diſtinctorũ, ſi ſibi aliquid vſurpat, clarum eſt ꝙ tenetur ad reſtitutionem. De portione autẽ ſua, ſi abutitur: non tenetur reſtituere, ſicut nec cũ abutitur proprijs, quoniam ſimile eſt iudicium de vtriſque.

Eſt ergo primo q̃ſtio, An epiſcopus habens redditus ſuos diſtinctos à præbendis clericorũ teneatur ad diſpenſandum in aliquas portiones puta, vnam pro fabrica & vnam pro pauperibus an ſuo reliquatur arbitrio diſpẽſatio.

Secunda, An talis infidelis diſpenſator teneatur ad reſtitutionem. Eſt autem primi dubij ratio, quia ex quo bona epiſcopi, diſpenſationi commiſſa ſunt diſtincta portionibus debitis pauperibus, & fabricæ, conſequens videtur, quod fidei epiſcopi cõmiſſa eſt diſtinctio reliquarum portionum, & ꝑ hoc teneatur ad iſtas diſtinctiones. In oppoſitum autem eſt, quia huiuſmodi redditus videtur principaliter ordinatus ad ſuſtẽtationem epiſcopi. Et ſicut præbendæ clericorum ſuccedũt portioni clericis debitæ ita hoſpitalia ſucceſſerunt portioni pauperibus debitæ &c. 862 Quol. 6. artic. 12.

Secundi vero dubij ratio eſt, quia auctor in litera quando bona commiſſa fidei epiſcopi ſunt diſtincta, nihil dicit de reſtitutione, immo in quolibeto 6. artic. 12. dicit quod quãdo redditus principaliter ordinatur ad ſuſtẽtationem miniſtrorum, vt ſunt præbendę clericorum, non tenetur abutens ad reſtitutionem. Conſtat autem quod redditus epiſcopi eſt ſicut præbenda illius. In oppoſitum autem eſt, quod ſequeretur, quod meretrices, & conſanguinei ditati ab epiſcopis prodige conſumentibus redditus ſuos, non poſſunt cogi ad reſtituendum eccleſiæ, quod valde abſurdum eſt.

In ſerm. 81. declin. indo ad finẽ, to. 3.

Eodem loco nũc dict.

Ad primum harum quæſtionum dicitur diſtinguendo, quod redditus epiſcopales aut ſunt tenues, ita ꝙ non ſufficiant pro ſubſidio epiſcopi, aut ſunt mediocres, ita qđ ſufficiunt, & ꝑ rũ abundant, aut ſunt abundantes notaliter ſupra id quod neceſſarium eſt ad ſuſtentationem epiſcopi. Et ſi primo aut ſecundo mõ ſe habent, cum cõſtet quod principaliter ordinantur ad epiſcopi ſuſtentationem, idẽ videtur de redditibus illis iudiciũ quod de præbendis clericorum, ita quod quia quod parum ſuperabundat, pro nihilo a iure computatĩ, ideo iura de deſtributione in tot reliquas partes, ſcilicet pauperum, & fabricæ, non videntur habere locum in iſtis, & propterea non obligantur tales epiſcopi ad huiuſmodi diſtributionẽ. Si autem redditus ſunt pingues, & abundantes, ita vt in ſapientis animum cadere non poſſit, quod ſint epiſcopi aſſignati pro eius ſuſtentatione, tunc tenetur epiſcopus duas quartas ad minus diſtribuere iuxta dictos canones in pauperes, eccleſiæ fabricam, ſeu ſupellectilem & cæter. Et ratio eſt quia ex hoc, quod clerici habent ſeorſum ſuam portionem, non eſt ſubtracta a iure pauperibus portio illius debita ex iure, & ſimiliter non eſt fabricæ ſubtracta a iure portio illi ex iure debita, ſed bona epiſcopalia remanent affecta tali iuris diſpoſi-

tione antiqua & ſancta, ita ꝙ quemadmodum qñ erant cõmunia eccleſiaſtica bona his quatuor, ſ. epiſcopo, clero, pauperibus, & fabricæ, cõmiſſa erãt epiſcopo cũ uinculo & debito talis diſtributionis. ita excluſo uno mẽbro, ſ. clero a tali cõitate, quia iã habeat proprias præbendas loco ſuæ portionis remanent bona epiſcopalia communia reliquis tribus, ita ꝙ pauperib⁹ remaneat debita quarta portio quæ prius eis debebatur. & eccleſiæ fabricæ ſimiliter ſua quarta portio: Videtur tamen ꝙ in caſu neceſſitatis pauperũ, poſſet portio eccleſiæ fabricæ non multum indigentis debita ꝓ pauperibus diſpenſari Et hoc uidetur Au. ſeruaſſe: qui fabricis vacare horrebat, & principalis intentio iuris ad fabricas uiuas refertur Nec obſtat ſi dicatur ꝙ iura illa ſunt per contrariam conſuetudinem abrogata, ſciente tanto tempore Romano Pontifice, & non reprehendente, quoniã non conſuetudo, ſed abuſus eſt. Et ſimiliter multa per patientiam tolerantur, quæ ſi ad iudicium deducerentur, arguerẽtur. Rurſus, dato quod iura illa abrogata eẽnt quo ad id quod iuris eſt poſitiui, hoc eſt, quo ad quotam portionem, puta, quartam, non tamen poſſunt abrogari quo ad id quod eſt iuris diuini, hoc eſt, ꝙ ſint epiſcopi patres pauperum, & templorum ſuorum reparatores quo ad fabricã & ſupellectilem. Et propterea nulla ratione à fideli diſtributione pro ſubuẽtione vtrorumque excuſantur, dato quod excuſent a quota, Quod & ſuſtineri poſſe uidetur & crediderim, ego eſſe verum, quia iura illa ad ſtatum antiquũ eccleſiæ, in qua viuebant clerici in cõi directe reſpiciunt. Et ꝑ hæc reſponſio ad obiecta patet.

In hoc loco Eſa 3.40. 5.

Habetur 1. q.2.c. Clericor. Et 16.q. 1.cap. quoniam.

¶ Ad ſecundã qõnem dicitur, quòd redditus decimæ &c. epiſcopalia bona dupliciter poſſunt iudicari vel vt propria, vel vt cõmunia. Si iudicantur quaſi propria vt præbendæ clericorum, ſic quantumcumque pinguia ſint, nõ tenetur ad reſtitutionem epiſcopus qualitercumcunque illa conſumens, & cõſequenter nec illi quibus prodige data ſunt. Sicut homo valde diues & abũdans ſupra ſtatum ſuum, ſi non dat ſuperflua quæ ex neceſſitate præcepti tenetur pie exponere, ſed ꝓdige conſumit, nõ tenetur ad reſtitutionẽ. Si aũt iudicantur vt communia epiſcopo, pauperibus, & eccleſiaſtico cultui, ſic epiſcopus diſſipãs id quod debetur pauperibus & eccleſiaſtico cultui, tenetur ad reſtitutionem, ſicut diſtributor communis boni in ciuitate, tenetur ad reſtituendum illis, quibus non dat ſibi debita bona. Differentia igitur quo ad reſtitutionis vinculum, ex natura proprij, vel cõmunis boni pendet. Natura ſiquidem proprij bonũ a reſtitutionis vinculo præſeruat, nõ diſpenſantem ſuꝑflua vt tenetur diſpenſare. Natura autem cõmunis boni reſtitutionis vinculo ſtringit non diſtribuentẽ cõmune bonũ quibus debet: Et propterea ſubtiliter perſpiciendum eſt, ſi redditus epiſcopi ſe habẽt ad ipſum quaſi ꝓprium bonũ, uel ut cõmune, & vt dictum eſt ſi redditus epiſcopi tantus eſt, vt rationabiliter appareat, ꝙ quaſi pro ſua præbenda ſit ſuæ commoditati reddita, tunc quaſi propria bona cenſenda uidentur, & cõſequẽter non teneretur epiſcopus diſpenſator ad reſtitutionẽ: & eadẽ rõne nec meretrices, nec alii quibus donarentur reſtituere tenerentur eccleſię de neceſſitate ꝓcepti. Si aũt redditus epiſcopi tãtus eſt, vt rationabiliter appareat, ꝙ non quaſi præbẽda ſibi reſpondeat ſed q2 pater eſt pauperũ, ig̃ tanta bona ſuę ſunt ſ dei cõmiſſa ut diſtribuenda tunc ut cõia bona cenſenda uidentur: ita ꝙ epiſcopus talis male diſpenſares, & illi ad quos hæc perueniunt, tenentur ad reſtitutionem omnium illorum quę pauperibus, uel eccleſiæ debentur Rationabile aũt uĩ, ꝙ ſi abundantes redditus ex eccleſiaſticis

Epiſt. 50. inter mediũ & finẽ, to.2.

12.q.2.c. de redditibus eccleſiæ.

negare indigentibus, ſed violenter tollere alienum eſt peccatum mortale, ergo epiſcopi mortaliter peccant, ſi ea quæ eis ſuperſunt, pauperibus non largiantur.

¶ 2 Præ. Super illud Iſa. 3. Rapina pauperum in domo veſtra, dicit glo.* Hie. quod bona eccleſiaſtica ſunt pauperum, ſed quicumque id ꝙ eſt alteri⁹, ſibi reſeruat, aut alijs
G dat peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem. ergo ſi epiſcopi bona eccleſiaſtica, quæ eis ſuperfluunt ſibi retineant, vel cõſanguineis, vel amicis largiantur, videtur quod teneantur ad reſtitutionem.

¶ 3 Præt. Multo magis aliquis poteſt de rebus eccleſiæ ea quæ ſibi ſunt neceſſaria, accipere, quam ſuperflua congregare: ſed Hie. dicit in epiſtola ad Damaſum Papam* Clericos illos conuenit ſtipendiis eccleſiæ ſuſtentari, quibus parentum & propinquorum bona nul-
H li ſuffragantur. Qui autem bonis parentum, & opibus propriis ſuſtẽtari poſſunt, ſi quod pauperum eſt accipiunt, ſacrilegiũ committunt & incurruut. Vnde & Apoſt. dicit 1. ad Ti. 5. Si quis fidelis habet viduas, ſubminiſtret illis & non grauetur eccleſia. vt his quæ vere viduæ ſunt ſufficiat. ergo multo magis epiſcopi mortaliter peccant, ſi ea quæ eis ſuperfluũt de bonis eccleſiaſticis, pauperibus non largiãtur.

I

Sed contra eſt, quod plures epiſcopi ea quæ ſuperſunt, non largiuntur pauperibus, ſed expendere videntur laudabiliter ad redditus eccleſiæ ampliandos.

Respon. Dicẽdũ, ꝙ aliter eſt dicendum de propriis bonis, q̃ epiſcopi poſſidere poſſunt. & de bonis eccleſiaſticis, nam propriorum bonorum dominium habẽt. Vnde ex ipſa rerum cõditione nõ obligantur, vt eas aliis conferant, ſed poſſũt eas vel ſibi retinere, vel etiam aliis pro libito elargiri. Poſ
K ſunt tamen in earum diſpenſatione peccare vel propter inordinationem affectus, per quam contingit, vel ꝙ ſibi plura conſerant quã oporteat, vel alijs etiam nõ ſubueniant, ſecundum quod requirit debitum charitatis. Non tamen tenẽtur ad reſtitutionem, quia huiuſmodi res ſunt eorũm dominio deputatæ, ſed eccleſiaſticorum bonorum ſunt diſpenſatores, vel procuratores. Dicit enim Augu. ad Bonifacium.† Si priuatũ poſſidemus quod nobis ſufficiat, nõ illa bona noſtra ſunt ſed illorũ quorũ ꝓcurationem gerimus, non proprietatem nobis vſurpatione damnabili vendicemus. Ad diſpẽſatorem autem requiritur bona fides, ſ̃m illud 1. ad Corint. 4. Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis
G quis inueniatur. Sunt autem bona eccleſiaſtica non ſolum in vſus pauperum, ſed etiam ad cultum diuinum & neceſſitates miniſtrorũ expendẽda. Vnde dicitur 12. q.* 2. De redditibus eccleſię, vel oblatione fideliũ ſola epiſcopo ex his vna portio mittitur, duæ eccleſiaſticis fabricis, & erogationi pauperum ꝓfuturæ à presbytero ſub periculo ſui ordinis miniſtrentur, vltima clericis pro ſingulorum meritis diuidatur. Si ergo diſtincta ſint bona quæ debent in vſum epiſco-
H pi cedere, ab his quæ ſunt pauperibus, & miniſtris, & cultui eccleſiæ eroganda, & aliquid ſibi retinuerit epiſcopus de his quę ſunt pauperibus erogãda, vel etiam in vſum miniſtrorum aut in cultum diuinum expẽdenda, non eſt dubium quod contra fidem diſpenſationis agit, & mortaliter peccat: & ad reſtitutionem tenetur. De his autem quę ſunt ſpecialiter ſuo vſui deputata videtur eſſe eadem ratio quæ eſt de proprijs bonis, vt. ſ. propter im-
I moderatum affectũ & vſum peccet quidem ſi immoderata ſibi retineat: & alijs non ſubueniat: ſicut requirit debitum charitatis. Si vero non ſunt prædicta bona diſtincta, eorũ diſtributio fidei eius cõmittitur & ſi quidẽ in modico deficiat, vel ſuperabũdet poteſt hoc fieri, abſque bonæ fidei detrimento, quia non poteſt homo in talibus pũctualiter accipere illud ꝙ fieri oportet. Si vero ſit multus exceſſus non poteſt latere, vnde uidetur bonæ fidei repugnare: & iõ non eſt abſque peccato mortali.
K Dicitur enim Matthæi: 24. ꝙ ſi dixerit malus ſeruus in corde ſuo. Moram facit dominus meus venire quod pertinet ad diuini iudicij contemptum, & ceperit percutere conſeruos quod pertinet ad ſuperbiam, mãducet aũt & bibat cũ ebrioſis ꝙ pertinet ad luxuriã, veniet dominus ſerui illius die qua nõ ſperat & diuidet eũ. ſ. a ſocietate bonorum & partem eius ponet cũ hypocritis ſcilicet in inferno.

clesiaſticis decimis, aut poſſeſſionibus, & huiuſmodi conſtent, commiſſa ſint epiſcopis ut, patribus pauperum. Et de decimis quidem probatū eſt ſuperius, quod iniqua eſſet lex decimarum in nouo teſtamēto, ſi vitta honorabile ſtipendium miniſtrorū Dei habentis vniuerſale dñium, tanta rerum affluentia vni deputaretur cū damno totius populi, niſi vt patri pauperum. Poſſeſſiones autem legatæ, aut donatæ eccleſiæ cathedrali in tanta abundātia procul dubio credendum eſt, ꝙ ut pātri pauperum epō creditæ ſint. Ideo.n. epiſcopis datę ſunt, quia occulta fide perſpiciebāt eos eſſe patres pauperū, & hæc vr̃ fuiſſe rō tāti augmenti. Si vero redditus magni debētur epiſcopo ex tēporali dominio, quia.ſ. epiſcopus, in eo qđ epiſcopus eſt domin° in temporalibus alicuius ciuitatis & oppidorū, & ex dñii tēpalis redditibus diues eſt, alia vr̃ rō, quia oportet ꝙ non ſolum vt eps, ſed ut dominus expendat, tenendo exercitū ꝓ defenſione patriæ, & habēdo theſaurū, ne impugnetur patria, ita ꝙ tūc dexter oculus ad cōe bonum patriæ ſibi debitę reſpicere debet, ſiniſter autem ad pauperes: qm̃ temporale dominium datū eſt eccleſię principaliter ad eccleſiæ honorem, ſimul & authoritatem, & poſt honorem Dei propter bonum commune ipſius dominij ſicut datum erat domino ſæculari, & ſecundario ut exinde eleemoſynę fiant pauperib°. Quocirca tales epiſcopi in illis ſolis caſibus tenentur, in quibus domini ſeculares tenerentur ad reſtitutionem.

In corp. ar.

Li.1.c.3.parū ante me.to.1. Et habetur in Decreto di.86.cap. eſt probanda.

Li.2.de offi.c.28.to.1. Et habetur 12.q.2.ca. Aurū.

A

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ verbum illud Ambroſij nō ſolum eſt referendū ad diſpēſationē rerū eccleſiaſticarū. ſed quorūcūque bonorū, quib. tenet̃ aliqs debito charitatis ꝓuidere neceſſitatē patiētibus. Non aūt pōt determinari, qñ ſit iſta neceſsitas, q̃ ad peccatum mortale obliget, ſicut nec cætera particularia, quæ in humanis actibus conſiderant̃. Horum.n. determinatio relinqtur humanæ prudentiæ.

B

AD SECVNDVM dicēdū, ꝙ bona eccleſiarū non ſunt ſolū expēdēda in vſus pauperū, ſed ēt in alios vſus, ut dictū eſt. †Et iō ſi de eo quod vſui epi, uel alicui° clerici eſt deputatū uelit aliqs ſibi ſubtrahere, & cōſanguineis, vel aliis dare, nō peccat, dūmodo illud faciat moderate, i. vt non indigeāt, non aūt ditiores indefiāt. Vnde Amb. dicit in li. de offic.* Hæc eſt approbanda libertas, vt ꝓximos ſeminis tui ne deſpicias, ſi egere cognoſcas, non tñ ut illos ditiores fieri uelis ex eo, quod tu potes conſerre in opibus.

C

AD TERTIVM dicendum, ꝙ non oīa bona eccleſiarum ſunt pauperibus largienda, niſi forte in articulo neceſsitatis, in quo ēt pro redemptione captiuorum, & alijs neceſſitatibus pauperū, vaſa cultui diuino dicata diſtrahūtur, vt Amb.* dicit. Et in tali neceſſitate peccaret cleric°, ſi vellet de rebus eccleſiæ uiuere, dummodo haberet patrimonialia bona, de quibus uiuere poſſit.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ bona eccleſiarū vſib. pauperū deſeruire debēt. Et iō ſi qs neceſſitate nō imminēte ꝓuidēdi pauperib. de his q̃ ſupfluūt ex prouētibus eccleſiæ, poſſeſſiones emat, uel in theſauro reponat in futurū utilitati eccleſię & neceſsitatibus pauperū, laudabiliter facit. Si vero neceſſitas īmineat pauperib. erogādi, & ſupflua cura eſt & inordinata, vt aliqs in futurū cōſeruet, ꝙ Dñs prohibet Matt.6. dicens, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum religioſi, qui promouētur in epiſcopos, teneantur ad obſeruantias regulares.

AD OCTAVVM ſic ꝓcedit̃. Vr̃ ꝙ religioſi q ꝓmouētur in epōs nō teneant̃ ad obſeruātias regulares. Dr̃.n.q.1.* ꝙ monachum canonica electio à iugo regulæ monaſticæ ꝓfeſsionis abſoluit, & ſacra ordinatio de monacho epm̃ facit, ſed obſeruantię regulares pertinent ad iugū regulę. ergo religioſi, q in epiſcopos aſſumuntur, non tenētur ad obſeruantias regulares.

¶ 2 Præ. Ille q ab inferiori ad ſuperiorem gradum aſcendit, nō videtur teneri ad ea quę ſunt īſerio

D

¶Ad obiecta ergo in oppoſitum dicitur, ꝙ locus ab authoritate negatiue, infirmus eſt. Et forte ideo author tacuit de reſtitutione quia non eſt vna & eadem ſemper rō, quando bona ſunt indiſtincta, quia quandoque ſe habent ut propria, & quandoque vt communia ut patet ex dictis. Ad id vero ꝙ in quolibetis dicitur reſpondetur ꝙ intelligitur quando redditus epiſcopi ſe habent ad ipſum ut præbenda etiam pinguis, non autem quando tam notabilis eſt exceſſus, ut non cadat in animo ſapientis, ꝙ non pro honorabili ſtatu epiſcopi ſint datæ diuitiæ tantæ. Ad id vero quod de exactione a meretricibus &c. obiicitur, patet reſponſio ex dictis.

¶In eodem ar.7. in reſponſione ad primum, dubiū occurrit circa illud, Non poteſt determinari quando ſit iſta neceſſitas quę obliget ad mortale pctm̃, quia cōſtat ex ſuperius qōne 32. dictis, ꝙ iſta neceſſitas eſt determinata, ſ. quando eſt extrema, Si ergo neceſſitas extrema eſt q̃ obligat ad peccatum mortale, quō uūc dr̃, ꝙ non pōt determinari qñ eſt iſta neceſſitas.

¶Ad hoc dr̃ dupliciter. Primo, ꝙ verba literæ iſtius intelligenda ſunt de neceſſitate extrema in particularib. Vnde ſubdit: Sicut nec cætera particularia, quæ in humanis actibus conſiderantur. Superius autem neceſſitas determinata eſt in cōi, quod eſt extrema. Secundo dicitur, & magis ad mentem authoritatis Ambroſij, quod verba literę iſtius intelliguntur in caſu, quo qs habet de ſuperfluo naturæ, & pſonæ, hoc eſt, ſtatus. Vnde illud, Cum poſſis & abundas, in quo caſu, ut patet ex ſupradictis, tenet̃ ex charitatis debito indigentibus illud erogare. Sed quanta tūc indigentia alicuius occurrere dēat, vt obliget habentē ſuperfluū ad dandum illi, non ſubeſt ſcientificę determinationi, ſed relinquit prudentiæ, ad quam ſingularū iudiciū ſpectat.

¶ In rñſione ad 2m eiuſdē articuli, nota alterā conditionē appoſitā reſpectu cōſanguineorum, uel aliorum. ſ. moderamē, & exponitur penes qd attenditur hmōi moderatio. ſ. penes excluſionem indigentię, & non penes appoſitionē diuitiarum. Da ergo epiſcopi conſanguineis ut non indigeant, ſed non ut diuites fiant. Dixi alterā conditionem, quia altera iam dicta erat ſ. ꝙ non det de debitis aliis, ſed de deputatis vſui epiſcopi. Nam de debitis eccleſiæ, aut pauperib. nō pōt niſi ſicut uni alteri pauperi deſtribuendo data, ſed de ſuo deputatis vſui poteſt ꝓ ſuo libito dare.

¶ In reſponſione ad tertiū, uide quod clericus, ſeu epiſcopus quantumcumque habeat patrimonialia, poteſt de eccleſiaſtica præbenda uiuere, niſi in articulo neceſſitatis &c. in quo tamen etiam ſi peccaret viuendo de ſua præbenda non tenetur tamē ad reſtitutionem, q2 peccatum conſiſteret in abuſu, quo no ſubueniret alijs, quando ſubueniendum eſt, Libertas autem a reſtitutione conſurgeret ex eo, quod præbenda ſe habet ut proprium clerici vel epiſcopi bonum.

89a Sup. q. 88. art. 11. ad 4. Et 4. diſt. 36. q. 1. art. 4. q. 1. ad 5.

* 18. q. 1. ca. ſtatutum.

¶In reſponſione ad quartum uidete, qui augendis eccleſiarū prouentibus tam laudabiliter creditis vos uacare, tabeſcentibus pauperibus, & vtinam non areſcentibus, quoniam peccatis iuxta authoris ſententiā, tot pauperes puellas nobiles tot pauperes ciues, pupillos, orphanos, viduasq; poſt habēdo

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimaquinta Articulum octauum.

E

IN ar. 8. eiuſdem q. dubia duo occurrunt de epiſcopis religioſis. Alterum, de quibuſdam regularibus actibus in ſpeciali alterum de modo uinculi. Eſt igitur primo dubium, An religioſus factus epiſcopus teneatur ad habēdum ſocium ſui ordinis, & bibendum cum duabus manibus, & ſimilibus. Et eſt ratio dubii, quia hæc non impediunt officium pontificale, & propterea uidentur ad hoc teneri. In oppoſitum autem eſt, quia hæc diſſonare uidentur ab epiſcopali dignitate.

¶Dubiū deinde eſt, An ſubdatur vinculo præcepti, uel cenſuræ eccleſiaſticæ in inſtitutis regulæ poſito. V.g. Si in regula ieiunium feriæ ſextę ſtatuitur ſub præcepti, aut cenſuræ eccleſiaſticæ uinculo, an factus epiſcopus ſubiectus ſit uinculo pceptí vel cēſurę illius, ita ꝙ ſi tranſgrediatur, peccet mortaliter vel ſit excōmunicatus: Et eſt ratio dubii, quia hinc apparet ꝙ ſubdatur hmōi uinculis, quia ex quo ſubditur ſtatuto, ſubdatur etiam uinculo ſtatuti. Eiuſdem ſiquidem rationis eſt, qđ

aliquis

F

ris gradus, ſicut ſupra dictum ẽ*, ꝙ religioſus nõ tenetur ad obſeruãda vota quæ in ſæculo fecit, ſed religioſus qui aſſumitur ad epiſcopatum, aſcendit ad aliquid maius vt ſupra habitum eſt.* ergo videtur quod nõ obligetur epiſcopus ad ea quæ tenebatur obſeruare in ſtatu religionis.

¶ 3 Præt. Maxime religioſi obligari vidẽtur ad obediẽtiã & ad hoc quod abſque proprio viuant, ſed religioſi qui aſſumũtur ad epiſcopatum, non tenentur obedire prælatis ſuarum religionũ, quia ſunt eis ſuperiores, nec etiam videntur teneri ad paupertatem, quia ſicut in Decreto ſupra inducto dicitur Quẽ ſacra ordinatio de monacho epiſcopum facit, velut legitimus hæres, paternam ſibi hæreditatẽ iure vendicãdi poteſtatem habeat. Interdũ ẽt conceditũ eis teſtamẽta cõficere. ergo multo minus tenentur ad alias obſeruãtias regulares.

SED CONTRA eſt, ꝙ dr̃ in Decretis. 16.* qu. 1. de monachis diu morantibus in monaſteriis, Si poſtea ad clericatus ordinẽ peruenerint, ſtatuimus non debere eos à priori propoſito diſcedere.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt, ſtatus religionis ad ꝑfectionẽ ꝑtinet, quaſi quædã via in ꝑfectionẽ tendendi, Status aũt epiſcopalis ad ꝑfectionẽ pertinẽt, tamquam quoddam perfectionis magiſteriũ. vnde ſtatus religionis cõparatur ad ſtatũ epiſcopalem ſicut diſciplina ad magiſterium, & diſpoſitio ad perfectionẽ. Diſpoſitio autẽ non tollitur perfectione adueniente, niſi forte quantum ad id, in quo ꝑfectiõi repugnat. Quãtũ aũt ad id, quod perfectioni cõgruit, magis cõfirmatũ, ſicut diſcipulo, cũ ad magiſteriũ peruenerit nõ cõgruit ꝙ ſit auditor, cõgruit tamen ſibi ꝙ legat, & meditetur ẽt magis quã ante. Sic ergo dicẽdũ eſt, ꝙ ſi qua ſint in regularibus obſeruãtiis quæ non impediãt pontificale officiũ, ſed magis valeant ad ꝑfectionis cuſtodiã, ſicut ẽ cõtinentia, paupertas, & alia hmõi, ad hæc remanet religioſus, etiã factus epiſcopus, obligatus, & per cõſequẽs

G

ad portandũ habitum ſuæ religionis, qui eſt obligationis ſignum. Si qua vero ſunt in obſeruãtiis regularibus, quæ officio pontificali repugnant, ſicut eſt ſolitudo, ſilentiũ & aliquæ abſtinentiæ, vel vigiliæ graues, ex quibus impotẽs corpore redderetur ad exequendum pontificale officium: ad huiuſmodi obſeruanda nõ tenetur. In aliis tamen põt diſpẽſatione vti, ſecũdum quod requirit neceſſitas perſonæ vel officii, vel cõditio hominum

H

cum quibus viuit per modũ quo etiam prælati religionum in talibus ſecum diſpenſant.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ille qui fit de monacho epiſcopus abſoluitur à iugo monaſticæ profeſſionis, non quantum ad omnia ſed quantum ad illa quæ officio põtificali repugnãt: vt dictum eſt*

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ uota ſæcularis vitæ ſe habẽt ad uota religionis ſicut particulare ad vniuerſale, vt ſupra habitum eſt,* Sed vota religionis ſe habent ad pontificalem dignitatem: ſicut diſpoſitio ad perfectionem.

I

Particulare autẽ ſuperfluit habito vniuerſali; ſed diſpoſitio adhuc neceſſaria eſt perfectione obtenta.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ hoc eſt per accidẽs, ꝙ epiſcopi religioſi obedire ꝑlatis ſuarũ religionũ nõ tenentur: quia ſcilicet ſubditi eſſe deſierunt ſicut & ipſi prælati religionũ, manet tamen adhuc obligatio voti virtualiter, ita ſ. ꝙ ſi

aliquis ſubdatur ſtatuto, & vinculo ſtatuti. In oppoſitũ autẽ eſt & quia non ſubditur pœnis in ſtatuto appoſitis, puta, grauis vel grauioris culpæ, & ſimilium, & quia hmõi uincula derogare uidentur epiſcopali dignitati ac perfectioni &c.

¶ Ad euidentiam horum ſciendum eſt, quod diſtinctio trimbris regularium obſeruantiarum, in litera poſita, ſcilicet ꝙ quædam ſunt promouentes, ſeu cuſtodientes perfectionẽ pontificiam, quædam impedientes, quædam neutræ, ſic accipienda eſt, ꝙ aliquę manifeſte ueritatem afferunt perfectioni pontificali, vt caſtitas, paupertas, abſtinentia, ieiunia, moderata abdicatio honorum, & hmõi. Quædam manifeſte impediunt officium pontificale vt ſilentium, ſolitudo, & uniuerſaliter quæcumque incompoſſibilia ſunt cum pontificali officio, dignitate, & authoritate. Nec ſolum hæc, ſed quæcumque communiter diſſonant à pontificali dignitate, & appellatione impedientium, intelliguntur. Quędam vero, nõ cõiter, ſed in caſu aliquo inueniunt diſſona rõne uel loci, vel officii, vel ſocietatis &c. & ab impediẽtib. quidẽ, & cõiter diſſonis abſoluit ipſo iure, Et quia de horũ numero eſt obligatio ad habẽdũ ſocium collateralẽ, õ nõ tenet ad ſocium habendũ ſecũ ex ſuo ordine. Derogaret n. epiſcopali dignitati frater illi appropinquare ut ſocius & derogat ſocietatis rõni ꝙ ſequatur vt famulus. Societas. n. eſt relatio æquiparãtiæ. Accedit ad hæc ꝙ epiſcopus ſicut ad aliam eccleſiam, & ad aliud officium eccleſiaſticũ perſoluendum transferẽ, ita ad alterius generis ſocietatẽ ipſo facto tranſlatus intelligitũ, ac ꝑ hoc abſolutus a priori ſocietate Nõ. n. duplici ſocietate grauari dẽt ſicut nec duplici grauat officio. Et qm̃ quęcũq; ad ſocialis uitæ uniformitatẽ, aut depreſſionẽ actuũ, ſeu geſtuum in ꝑſonis religioſis ſpectãt, diſſonare uidenẽ ab epiſcopali cõſeruatione, ſeu dignitate, ſeu authoritate, vel libertate iõ ad nullũ talium remanet obligatus. Et de eorum numero videntur hmõi obſeruantiæ, (bibere ſedendo), aut cũ duabus manibus, & ſimilia. Sicut. n. religioſus factus epiſcopus reuiuiſcit quodammodo ad vitam ciuilem, dum a iugo monaſticæ regulę abſolutus adire põt hæreditatem, ut patet 18. q. 1. c. Statutum. ita a depreſſione actuum ſpectantium ad priorem ſtatum abſolutus videtur, vt abſolutio a iugo monaſticę regulæ dicta in canone, non ſit quaſi fruſtra dicta, ſed aliqd operatur ultra executionem ab incõpoſſibilibus, ad q̃ omnino cõſtabat, vt pote incõpoſſibilia, epm non teneri. Ab impedientibus vero in caſu, nõ abſolui vr̃ epiſcopus ipſo iure, ſed ſolum, ſi qua ſunt talia. Videntur nãq; hæc eſſe illa, de quibus in litera dr̃, ꝙ poſſunt epiſcopi ſecũ diſpenſare ſicut prælati religionum, & hæc ſunt abſtinẽtia a carnib. & ieiunia, & hmõi ad quæ conſtat epm remanere obligatum, vtpote fouentia ꝑfectionem uitæ. Et ſi religioſus cui ſm regulam inſtitutã inhibetur eſus carnium, factus epiſcopus, non poteſt feria ſexta in die Natalis Domini veſci carnibus, ſed peccat mortaliter hoc faciẽdo, quia beneficium canonis concedentis eſum carniũ in natali Dñi, non comprehendit ipſum, quia excipit eos qui regulari obſeruãtia non ſunt aſtricti ad abſtinentiam a carnibus.

¶ Ad ſm vero dubiũ dicitur, ſaluo meliori iudicio, ꝙ uincula ꝑceptorum, & cenſurarum uidentur inter diſſona cõputanda, ita ꝙ ipſi actus q ꝑcipiuntur, aut ſub cẽſuris poſiti ſunt, licet non diſſonent, ſed cõſonent epiſcopali perfectioni ac dignitati &c. vt ieiunare feria ſexta, & in aduentu, & hmõi, vinculum tñ ꝑcepti, aut cenſure ſuperadditũ ab epali ſtatu diſſonat. Et rõ eſt quia epiſcopalis ſtatus ſe habẽt ad ſtatũ religioſum, ut in litera dr̃, ſicut magiſtri ſtatus ad ſtatũ diſcipuli. Conſtat autẽ ꝙ frequentiã ſtudii ad meditandum, & lectioni vacandum, ita conuenit diſcipulo, ꝙ non minus conuenit magiſtro. Sed quo ad hmõi aſſiduitatẽ ad meditandum & legendum ſub præceptis aut pœnis, ſi aliqs aſtringat, ſtatui diſcipulorũ cõuenit non ſtatui magiſtrorum. Et ideo ſicut religioſus factus epiſcopus,

K

abſolutus eſt a uinculo præceptorum religionis, q ſunt quaſi pędagogi religioſorũ in diſciplina perfectionis, ita ſunt abſoluti a uinculo ꝑceptorũ & cẽſurarũ regulæ, & ſtatutorum qm̃ regula eſt tamq̃ prælatus inanimatus, ſicut econtra prælatus eſt ſicut lex animata. Secus aũt eſt de uinculo uotorũ caſtitatis &c. qm̃ illa nõ ex ſuperioris regulę, aut hõis vinculo, ſed ex propria promiſſione Deo facta vim ſuam retinent.

¶ Ad obiectorũ ergo primum dr̃, ꝙ mutatio ſtatus efficit, ut non ſit reſpectu huius tranſeuntis de ſtatu in ſtatum eadẽ rõne de ſubiectione ad ſtatutum, & ad uinculum ſtatuti.

¶ Ad ſcdm̃ ſimiliter patet, quia quãtũ ad vinculũ ſuſpẽſionis, conſtat ex iure cõi, ꝙ epiſcopus nõ ſubiacet uinculo ſuſpẽſiõis niſi de epiſcopo fiat mẽtio. Mutatio ergo ſtatus efficit, ꝙ reſpectu hmõi nõ ẽ eadẽ rõ de ſubiectione ad ſtatutũ, & ad uinculũ ſuperadditũ in ſtatuto. Quocirca ſicut de ſuſpẽſionis uinculo ex iure ſcripto habemus caſũ decisũ, ita de aliis uinculis, ex iis

Q. 88. ar. 12. 3.

Q. 184. ar. 7.

Art. 1. huius artic.

16. q. 1. c. de monachi.

Q. præ. ar. 7.

In corp. art.

Q. 88. art. 12. ad 1.

re naturalis rõnis, videt ſimili modo caſus decidendus pp rationem allatam.

¶ Ad alterum obiectũ dr̃, ꝙ ratio non valet q̃a vincula ſunt duplicia, quædam ferẽtia ſecum executionem, vt ſunt uincula præceptorum, & cenſuratũ 18.q.1.c.fin. tantum in fine. quędam vero non niſi mediante iudice habentia executionẽ, vt ſunt uincula ad alias pœnas ligantia. Et ad hæc conſtat clariſſime epiſcopũ non obligari, quia nõ ſubiacet amplius prælatis religionũ, p quos exequẽda ſunt hmõi pęnæ, & ſi aliqua ẽt vincula ad tales pęnas eſſent deferẽtia ſecũ executionẽ, nõ ppea ligarent epm, q̃a concernũt, uel ſupponũt, ſocialẽ cõuictũ, a quo abſolutum cõſtat eſſe epm, ac per hoc ab oĩbus ſpectãtib. & conſequentib. ad illũ. Et forte vincula oĩum pceptorũ & cenſurarũ in regula & ſtatutis religioſorũ interpretãda ſunt, ſuppoſito cõſortio pſonarũ, a quo eps eſt exempt⁹, ut patet. Nec maiorem habeo certitudinem quã dixerim.

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimæ ſextæ Articulum primum.

IN ar. 1. q. 186. dupliciter dubium occurrit circa rationem & concluſionẽ principalẽ. Primũ eſt, q̃a concluſio principalis eſt, Religio pfectionis ſtatum nominat. Rõ aũt literæ, nihil aliud pbat, niſi ꝙ religio ẽ antonomaſice nomẽ pfectionis: & nõ probat, ꝙ ſit nomẽ ſtat⁹ vt clare patet in litera. Secundum eſt, q̃a nec ẽt probat in litera, ꝙ religio ſit nomẽ pfectionis, ſed variãtur termini. Nã aliud eſt coniunctio ad Deum per holocauſtum ſui, ꝙ facit uirtus religiõis, & aliud

894 Quoli. 5. ar. 21. corp. Et op. 33. c. 16. eſt cõiunctio ad Deum p amorẽ, quem facit charitas. Et ex ſupra dictis conſtat, ꝙ per

eis legitime aliquis pficiatur obedire tenentur, inquantum tenẽtur obedire ſtatutis regulæ per modũ prædictum, & ſuis ſuperioribus, ſi quos habẽt. Proprium autem nullo mõ habere poſſunt. Nõ. n. paternam hæreditatem vendicãt quaſi propriã, ſed quaſi eccleſiæ debitã Vnde ibidẽ* ſubditur, ꝙ poſtquã epiſcopus ordinatur ad altare, ad quod ſanctificatur, quod acquirere potuit, reſtituat. Teſtamentum aũt nullo modo facere põt, q̃a ſola ei diſpenſatio committitur rerũ eccleſiaſticarũ: quæ morte finitur ex qua incipit teſtamentũ valere, vt Apoſtolus dicit ad Hebræ. 9. Si tamen ex conceſſione Papæ teſtamẽtum faciat, nõ intelligit ex proprio facere teſtamentum, ſed apoſtolica authoritate intelligitur eſſe ampliata poteſtas ſuæ diſpenſationis, vt eius diſpenſatio poſſit valere poſt mortem.

QVAESTIO CLXXVI.

De his que pertinent ad ſtatũ religionis, in decem articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de his, q̃ pertinent ad ſtatum religionis. Circa qđ occurrit quadruplex cõſideratio. Quarum prima eſt de his, in q̃bus principaliter cõſiſtit religionis ſtatus. Secũda. de his, q̃ religioſis licite cõuenire pñt. Tertia, de diſtinctiõe religionũ. quarta, de religionis ingreſſu. Circa primũ q̃rũtur decẽ.

¶ Primo, Vtrum religioſorum ſtatus ſit perfectus.

¶ Secundo, Vtrũ religioſi teneãtur ad omnia conſilia.

¶ Tertio. Vtrum paupertas volũtaria requiratur ad religionem.

¶ Quarto, Vtrũ req̃rat̃ cõtinẽtia.

¶ Quinto, Vtrũ req̃rat̃ obedięntia.

¶ Sexto, Vtrum requiratur quod hæc cadant ſub voto.

¶ Septimo, De ſufficientia horũ votorum.

¶ Octauo, De cõparatione eorũ adinuicem.

¶ Nono, Vtrum religioſus ſemper mortaliter peccet, quando trãſgreditur ſtatutum ſuæ regulæ.

¶ Decimo. Vtrum cæteris parib. i eodẽ genere peccati plus peccet religioſus, quam ſæcularis.

ARTICVLVS I.

Vtrum religio importet ſtatum perfectionis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod religio non importet ſtatum perfectionis. Illud .n. qđ eſt de neceſſitate ſaluis, non videt̃ ad ſtatum perfectionis pertinere, ſed religio eſt de neceſſitate ſalutis, quia per eam vni vero Deo religamur, ſicut Aug. dicit in libr. de vera religione. Vel religio dicitur ex eo quòd Deum re eligimus quem amiſeramus negligentes, vt Auguſtinus dicit in 10. de ciui. Dei. ergo videtur qđ religio nominet perfectionis ſtatum.

¶ 2 Præt. Religio ſecundum Tullium teſt, quæ naturæ diuinæ cultum & cæremoniam affert, ſed afferre Deo cultũ & cæremoniam magis videtur pertinere ad miniſteria ſacr rum ordinum, quá ad diuerſitatem ſtatuum, vt ex ſupra dictis patet. ergo videtur quod religio non nominat perfectionis ſtatum.

¶ 3 Præ. Status perfectionis diuiditur cõtra ſtatũ incipientium, & proficientiũ, ſed etiã in religione ſunt aliqui incipientes, & aliqui pficientes. ergo religio non nominat perfectionis ſtatum.

¶ 3 Præt. Religio videtur eſſe pænitentiæ locus. dicitur enim in Decretis 7.* quæſtio. 1. Præcipit ſancta ſynodus, vt quicumque de ſpõtificali dignitate ad monachorũ vitam, & pænitentię deſcenderit locum, numquam ad pontificatũ reſurgat, ſed locus pœnitentię opponitur ſtatui perfectionis. Vnde Dionyſ. in 6.* c. Eccl. Hierarchię, ponit pœnitentes in infimo loco ſ. inter purgandos. ergo videtur quod religio non ſit ſtatus perfectionis.

SED CONTRA eſt, quod in collationibus patrum dicit * Abbas Moyſes, de religioſis loquẽs. Ieiunorũ inediã, uigilias, labores, corporis nuditatẽ, lectionẽ cæteraſq; virtutes debere nos ſuſcipere nouerimus, ut ad perfectionẽ charitatis iſtis gradibus poſſimus aſcẽdere; ſed ea q̃ ad humanos actus pertinẽt, ab intẽtione finis ſpeciẽ & nomen recipiũt. ergo religioſi ptinent ad ſtatũ pfectionis. Dio. etiã 6. ca.* Eccle. Hierarchiæ dicit eos, qui nominantur Dei famuli: ex Dei puro ſeruitio: & famulatu vniri ad amabilem perfectionem.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ſicut ex ſupra dictis* patet, id quod cõmuniter multis conuenit antonomaſicę attribuitur ei cui per excellentiam conuenit: ſicut nomen fortitudinis uendicat ſibi illa uirtus q̃ circa difficillima firmitatẽ animi ſeruat, & tẽperãtiæ nomen vẽdicat ſibi illa uirtus: quę temperat maximas delectatiões. Religio autem, ut ſupra habitum eſt, eſt

fectio in hac, ſecunda nõ in prima coniunctione conſiſtit. Et tñ in hac litera, aſſumpto ꝙ prima cõiunctio conuenit antonomaſice religioſis, ſubſumitur ſecunda coniunctio Et ſic cõcluditur ex quatuor terminis, ꝙ religio ẽ nomen pfectionis. Paulo ante fin. c. vlt. c. 5.

¶ Ad primum dubiũ dr̃, ꝙ quia præſens articulus nõ q̃rit, an religio ſit ſtatus, qm̃ Li. 10. cap. 4. ante medi. tom. 5. hoc ex ſupradictis de ſtatu manifeſtum eſt. Lib. 1. de inuentione in ſed q̃rit, an ſtatus religionis, ſeu religioſorum ſit ſtatus perfe- fol. 4. ante finem libr. ctionis vt patet ex titulo, & clarius liquet ex diſtinctione articulorum huius quæſ. cum dr̃. Circa primũ quæruntur decẽ. Primo utrum religioſorum ſtatus ſit pfect⁹, ĩõ rõ ad concluſionẽ nihil dicit de ſtatu, ſed de pfectione. Nec propterea reprehenſione dignum eſt, ꝙ in cõcluſione ſiat mẽtio de ſtatu, q̃a nõ apponitur in ea ſtatus 7. q. 1. c. Hoc nequaquã. tanquã ſubſtãtiuum perfectionis, de qua formaliter quæſtio eſt, & concluſio.

¶ Ad ſm dubiũ dr̃, ꝙ tã ſtatus q̃ nomẽ perfectionis non dr̃ uno mõ tñ, puta, formaliter, ſeu elicitiue, ſed Ca. 6. nõ lõge a princ. multis modis dr̃ ſicut nomina ad vnũ: ita ꝙ quemadmodũ ſanum dr̃ de animali, medicina, & urina diuerſimode, ita aliqđ Ca. 6. perfi. non procul. perfectionis nomen dr̃, quia ipſam formaliter ſignificat & elicit, ut charitas Dei & proximi. Et ſimiliter ſtatus charitatis eſt actus perfectionis formaliter & elicitiue, dum actum dilectionis, in quo formaliter perfectio conſiſtit eligit. Aliquod vero Q. 141. ar. 2 fin. perfectionis nomen eſt, q̃a factiuum perfectionis ſignificat, vt epiſcopatus. Et ſimiliter aliquis perfectionis ſtatus eſt, q̃a perfectius eſt, vt ſtatus epal s. Aliquod 1. Et 1. 2. q. 1 [illegible] aũt perfecti[illegible]men eſt, q̃a exercitiũ & diſciplinã ad perfectionẽ ſignificat, ut religio antono[illegible] ſumpta. [illegible]

aliquis perfectionis ſtatus eſt, qa in exercitio ad ꝑfectionẽ cõſiſtit, vt ſtatus religioſorũ antonomaſice nũcupatorũ. Et quia à proximitate hmôi exercitij ad ipſam ꝑfectionẽ ex ſui initio, ꝙ eſt holocauſtũ hois, præcipue apparet, qa hmôi holocauſtũ mãcipatiuũ hois Deo, ꝙ in profeſſione religionẽ inchoãte fit maxime proximũ eſt vnioni charitatis ad Deũ: idcirco author in litera ex illa vnione cõcluſit nõ iſtã, vt argumẽtũ obiicit, ſed approximationẽ ad iſtã. Et per hoc infert religionẽ nominare ſtatum perfectionis nõ formaliter, ſed acceſſiue.

Hom. 10. inter med. & finem.

¶In eodẽ art. primo in rñſione ad tertium duo nota. Primo, cũ legis ꝙ religio nominat ſtatum perfectionis ex intentione finis, nõ propterea cõcipias intentionẽ perfectionis vt finis ſufficere ad ſtatum perfectionis, quaſi oẽs tendentes, ad perfectionẽ vt finẽ ſint in ſtatu perfectionis, hoc enim falſiſſimũ eſt. Plus. n. ad perfectionis ſtatum requirit, vt patet ex ſupradictis de ſtatibus. Sed author hoc in loco modum docet, quo ſtatus religionis dicitur perfectionis, quia ſcilicet eſt perfectionis ut finis ad quem tendit, & non eſt perfectionis ut formæ, aut ut effectus. Secundo cũ ibidem legis. In religione quoidã incipientes, & quoſdam proficientes, diſtingue, ꝙ dupliciter hi gradus ſunt poſſunt uel ſimpliciter, vel in genere tali. Et diſtinctio horum graduũ ſimpliciter in incipientes, proficiẽtes, & perfectos, attendit ſm charitatis progreſſum, ut ſuperius patet. Et ſic in eccleſia Dei quidã dicunt ſimpliciter incipiẽtes, quidã proficiẽtes, quidã perfecti. Diſtinctio vero horum graduum in genere, intelligitur ſm illius generis latitudinẽ, & non dicuntur tales ſimpliciter, ſed in tali genere, puta, in religione incipientes, vel in tali religione, puta, ſolitaria, incipientes, aut proficientes, aut perfecti. Et cum hac diſtinctione oia clare cõſonant.

Q. 184. ar. 2.

Q. 81. part. 1. ad 1. & ar. 4. ad 1. & 2.

Q. 184. ar. 5.

Homi. 8. in Matt. aliquã tulum a me. tom. 3.

¶In eodem ar. in reſponſione ad quartũ aduerte, ꝙ religio eſt pœnitentiæ locus eminẽter, qm̃, ut in litera dr, excluſio impedimentorum perfectæ charitatis, eminenter continet excluſionem occaſionum peccandi, in qua conſiſtit veræ pœnitentia. Non. n. ſufficit peccata deteſtari, ſed oportet occaſionem peccandi præcidere, ſi veræ pœnitentiæ opera dantur: Ablatis autẽ peccatis, & occaſionibus peccandi, etſi ablata ſint impedimenta charitatis, non propterea ablata ſunt impedimenta perfectę charitatis. Sed econtra ablatis impedimentis perfectæ charitatis, ſublata ſunt impedimẽta charitatis, quæ ſunt peccata, & occaſiones peccandi. Et quia religio tollendis impedimentis perfectę charitatis uacat, ideo religio eminenter eſt pœnitentiæ locus, non ſicut Sol eſt eminenter calidus, ſed ſicut homo eſt excellenter habens uitam, & ſenſum.

quædam virtus, per quã aliquis ad Dei ſeruitiũ & cultũ aliquid exhibet. Et ideo antonomaſice religioſi dicunt illi, qui ſe totaliter mancipant diuino ſeruitio, quaſi holocauſtũ Deo offerẽtes. Vnde Gregorius* dicit ſuper Ezechielẽ, Sũt quidã, qui nihil ſibimetipſis reſeruant, ſed ſenſum, linguã, vitã, atq; ſubſtantiam, quã perceperunt, omnipotenti Deo immolant. In hoc autem perfectio hominis cõſiſtit, ꝙ totaliter Deo inhæreat ſicut ex ſupra dictis * patet, & ſm hoc religio perfectionis ſtatum nominat.

F

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ exhibere aliqua ad cultum Dei eſt de neceſſitate ſalutis, ſed qđ aliqs ſe totaliter, & ſua diuino cultui deputet, ad ꝑfectionem pertinet.

Ad secundum dicẽdũ, ꝙ ſicut ſupra dictũ eſt.* cũ de virtute religionis ageretur, ad religionem pertinent non ſolũ oblationes ſacrificiorũ & alia hmôi q̃ ſũt religioni propria, ſed ẽt actus omniũ virtutũ ſm ꝙ referũt ad Dei ſeruitiũ, & honorẽ, efficiunt actus religionis. Et ſm hoc ſi aliquis totã vitã ſuã diuino ſeruitio deputet tota vita ſua ad religionẽ ꝑtinebit, & ſecundum hoc, ex vita religioſa, quam ducũt, religioſi dicuntur qui ſunt in ſtatu perfectionis.

Ad tertium dicendũ, ꝙ ſicut dictũ eſt,* religio nominat ſtatũ perfectionis ex intẽtione finis. Vnde nõ oportet ꝙ quicumque eſt in religione, iã ſit ꝑfectus, ſed ꝙ ad perfectionẽ tendat. Vnde ſuper illud Matt. 19. Si vis perfectus eſſe &c. dicit Origenes, ꝙ ille qui mutauit pro diuitijs paupertatẽ vt fiat perfectus, non in ipſo tempore, quo tradidit bona ſua pauperibus, fiet omnino perfectus, ſed ex illa die incipiet ſpeculatio Dei adducere eum ad omnes virtutes. Et hoc modo in religione nõ omnes ſunt perfecti, ſed quidam incipiẽtes, quidam proficientes.

G

Ad quartum dicendũ, ꝙ religionis ſtatus principaliter eſt inſtitutus ad perfectionem adipiſcendã per quædam exercitia, quibus tolluntur impedimenta perfectæ charitatis. Sublatis autem impedimentis perfectæ charitatis multo magis exciduntur occaſiones peccati, per quod totaliter tollitur charitas. Vnde cum ad pœnitentem pertineat cauſa peccatorum excidere, ex conſequenti ſtatus religionis eſt conuenientiſſimus pœnitẽtiæ locus. Vnde in Decretis 33. quæſtio. 2. ca. Admonere, conſulitur cuidam, qui vxorem occiderat, vt potius monaſterium ingrediatur ꝙ dicit eſſe melius & leuius, quam ꝙ pœnitentiã publicam agat remanendo in ſæculo.

H

Articulus II.

Vtrũ quilibet religioſus teneatur ad omnia conſilia.

Ad secundum ſic proceditur. Videt ꝙ quilibet religioſus teneatur ad omnia cõſilia. Quicumq; .n. profitetur ſtatum aliquẽ, tenetur ad ea quę illi ſtatui conueniunt. ſed quilibet religioſus profitetur ſtatũ perfectionis. ergo quilibet religioſus tenetur ad omnia conſilia, quæ ad ꝑfectionis ſtatum pertinent.

I

¶2 Præt. Greg.* dicit ſuper Ezec. quod ille qui præſens ſæculum deſerit: & agit omnia bona: quæ va

Homi. 20. in medio.

¶Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæſextæ Articulum ſecundum.

In ar. 2. eiuſdem q. 186. ꝓſpice q̃ ordinate & breuiter litera procedat ꝓponẽdo trimẽbre diſtinctionẽ de modo quo aliquid ſpectat ad perfectionẽ, ſ. formaliter, vel conſequenter, vel diſpenſatiue, ſeu inſtrumẽtaliter: & poſt declarata oia diſtinctionis mẽbra ponendo iuxta ſingula mẽbra concluſiones. Et iuxta primum ponit duas, negatiuã, & affirmatiuã. Negatiua eſt, Nõ tenet religioſus habere charitatẽ. Affirmatiua eſt. Tenetur religioſus tẽdere, & operã dare vt hẽat perfectionem. Probatio vtriuſq;, quia religionis ſtatus ut ẽ ad ꝑfectionẽ. Iuxta ſm vero duas ſimiles cõcluſiones ponit, cum corollario. Negatiua eſt, Nõ tenet religioſus ad cõſilia. q̃ cõſequũt ꝑfectã charitatem. Affirmatiua ẽ. Tenet religioſus ut ad hmôi cõſilia implẽda intẽdat. Probatio utriuſq; qa eadẽ eſt rõ obligationis ad illa cõſilia cõſequẽtia ꝑfectã charitatẽ, & obligationis ad ꝑfectã charitatem. Sicut eadẽ eſt rõ gignendi ſubſtantiã putaleonem, & proprietates cõſequẽtes ad illã naturã. Corollariũ eſt, Nõ peccat religioſus ſi prætermittat hmôi cõſilia, ſed ſi ea contẽnat. Probatio: qa ſolus cõtẽnẽs facit cõtra huiuſmodi obligationẽ. Iuxta tertiũ ſimiliter mẽbrũ duas concluſiones ponit. Negatiua eſt, Non tenetur religioſus ad omnia conſilia diſponentia ad perfectionem. Affirmatiua eſt, Tenetur religioſus ad illa duntaxat cõſilia, quæ determinate ſunt ei taxata ſecundum regulã ſuæ profeſſionis. Probatio vtriuſque ex propoſitis eſt quia diuerſæ ſunt uiæ conſiliorum ad perfectionem. Eſt autem circa hæc dicta dubium unum, an cum in hac litera dicitur. Tenetur religioſus ſeu peccat ſi ea contemnat, intelligatur de uinculo, & peccato culpæ mortalis, an de uinculo & peccato indeterminate Et eſt ratio dubij, quoniam contemptus mortale peccatum importare uidetur: obligatio autem ad conſilia in regula taxata, non importat peccatum mortale.

895

4. ſnt q. 2. ar. 6. q. 2. ad 3.

K

¶Ad hoc dr, ꝙ preſens litera loquitur de uinculo & peccato in communi, & non determinate ad mortale, uel ueniale. Vñ nihil obſtat literã: ſi gratiã materiæ modo verificatur de mortali, modo de ueniali. Inferius autem diſtinguitur inter ueniale & mortalẽ tranſgreſſionem: vel omiſſionem religioſorum.

¶In eodem ar. 2 in reſponſione ad ſm, dubium occurrit circa id ꝙ in litera dr. tam de perfecta dilectione Dei q̃ de profectu in operando omne bonũ q quis põt operari ꝓ quãto ibi dr, ꝙ oẽs ad vtrũque profectũ ſic tenentur, ꝙ prætermittere ſine peccato aliquo poſſunt, dũmodo deſit contẽptus.

Eſt

ſet: quaſi ià Aegypto derelicto ſacrificiũ præbet in eremo, ſed deſerere ſæculum, ſpeciliter ꝑtinet ad religioſos. ergo etiam eorum, eſt agers oĩa bona quę valẽt, & ita videtur qđ quilibet eorum teneatur ad omnia conſilia implenda.

¶ 3 Præt. Si non requiritur ad ſtatum perfectiõis, ꝙ aliquis omnia conſilia impleat, ſufficiens eſſe videtur, ſi quædam conſilia impleat ſed hoc falſum eſt. quia multi i ſęculari vita exiſtentes aliqua conſilia implent, vt patet de his qui cõtinentiam ſeruant, ergo videtur ꝙ quilibet religioſus, qui eſt in ſtatu perfectionis, teneatur ad omnia quæ ſunt perfectionis, huiuſmodi autem ſunt omnia conſilia.

B

SED CONTRA Ad ea quę ſunt ſupererogationis, non tenetur aliquis niſi ex propria obligatione, ſed nõ quilibet religioſus obligat ſe ad omnia. ſed ad aliqua determinata, qdã ad hæc, quidã ad illa nõ ergo omnes tenentur ad omnia.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ ad perfectionẽ aliquid pertinet tripliciter. Vno modo, eſſentialiter, & ſic ſicut ſupra dictũ eſt, *ad pfectionẽ pertinet perfecta obſeruãtia ꝑceptorũ charitatis. Alio mõ, ad ꝑfectionẽ pertinet aliquid cõſequẽter, ſicut illa quæ cõſequuntur ex perfectione charitatis, puta, ꝙ aliquis maledicẽti benedicat, & alia hmõi impleat, quæ etſi ſecundum præparationem animi ſint in præcepto, vt ſcilicet impleãtur quando neceſſitas requirit, tamẽ ex ſuperabũdantia charitatis procedit ꝙ etiã præter neceſſitatẽ quandoque talia impleantur. Tertio mõ, pertinet aliquid ad perfectionem

A

instrumentaliter & diſpoſitiue, ſicut paupertas, cõtinentia abſtinẽtia, & alia hmõi. Dictũ eſt aũt * ꝙ ipſa pfectio charitatis eſt finis ſtatus religionis. Status autẽ religionis eſt qdã diſciplina, vel exercitiũ ad perfectionem perueniendi, ad quam quidem aliqui peruenire nituntur, exercitiis diuerſis, ſicut et medicus ad ſanandũ vti põt diuerſis medicamẽtis. Manifeſtũ ẽ aũt ꝙ ille q operaſ ad finẽ, nõ ex neceſſitate cõuenit, ꝙ iã aſſecutus ſit finẽ: ſed requiriſ ꝙ per aliquã viã tẽdat ad finẽ. Et iõ ille qui ſtatũ religiõis aſſumit nõ tenetur habere pfectã charitatem, ſed tenetur ad hoc tendere. & operam dare vt habeat charitatem perfectam. Et eadem ratione non tenetur ad hoc quod illa impleat, q ad perfectionem charitatis conſequuntur. Tenetur autem vt ad ea implenda intendat, contra quod facit contemnens. vnde nõ peccat ſi ea prætermittat, ſed ſi ea contemnat. Similiter etiam non tenetur ad omnia exercitia, quibus ad perfectionem peruenitur, ſed ad illa quæ determinate ſunt ei taxata ſecundum regulam quam profeſſus eſt.

Art. præced.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod ille qui tranſit ad religionẽ, non profitetur ſe eſſe perfectum ſed profitetur ſe adhibere ſtudiũ ad perfectionem conſequendam, ſicut etiam qui intrat ſcholas, non profitetur ſe ſcientem, ſed profitetur ſe ſtudentem ad ſcientiam acquirendam. vnde ſicut Aug. dicit 8. *de ciuit. Dei. Pythagoras noluit ſe ſapientẽ profiteri, ſed ſapientiæ amatorem. Et ideo religioſus non eſt tranſgreſſor profeſſionis,

Lib. 8. cap. 2. non multũ a prin.

Eſt ſiquidẽ hic duplex dubiũ. Primum, An oẽs teneanſ habere intentionem proficiendi in charitate vſque ad perfectã charitatem, & ſimul habere intentionem faciendi omne opus bonũ ſibi poſſibile. Scdm eſt, An contemnens hmõi intẽtiones, & executiones, peccet mortaliter. Eſt aũt primi dubij rõ, qa ꝓ parte affirmatiua ſonat litera pręſens, dũ dicit, ꝙ oẽs aliqualiter ad hoc teneñ, ſi ꝙ ſine pctõ uitatur executio utriuſq; ꝓfectus, dummodo deſit contẽptus. Ex hoc .n. quod excipit cõtẽptũ ponit requiri intentionẽ. Cõtemptus .n. intẽtionem tollit, & econtra omiſſio intentionis contemptũ ponit. Pro parte aũt negatiua eſt, quia ex ex hoc nouus laqueꝰ iniicitur animabꝰ. Multi enim ſunt boni viri, q non intendunt operam dare vt perfectam habeant charitatem, ſed ſufficit eis ſi intendant ſeruare ꝑcepta obligantia ad mortale, iuxta verbũ Domini. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et ſimiliter non intendunt omne ꝙ poſſunt etiam iuxta ſui conditionem ſtatus bonum facere. Secũdi autem dubij ratio eſt. Nam ꝓ parte affirmatiua eſt, qa contemptus ex ſuo genere eſt peccatum mortale. Pro negatiua uero, quia huiuſmodi contẽptus ꝓ tanto in litera ponitur peccatum pro q̃to per ipſum firmatur animus cõtra ſpũalem profectum. Sed firmare animum contra ſpũalem profectũ non eſt pctm̃ mortale, vt patet de illo q iurat ſi non mutuaturum aut fideiuſſurum amplius. Talis .n. firmat animum contra ſpiritualem profectum, & tamen non peccat mortaliter, vt ſupra dictũ fuit:

Q. 184. ar. 3.

¶ Ad euidentiã horum conſideranda ſunt hic tria interuenientia Primum eſt, executio, ſcdm intentio, tertium, cõtemptus. Et de executione quidẽ tã interioris, quam exterioris profectus in hoc, vel illo ſingulari actu ſeu opere occurrente, conſtat ꝙ ſi omittatur non propterea peccatũ a quolibet omittente incurritur, ut clare in litera dr. Vnde nõ peccat, etiam uenialiter potẽs dare eleemoſynam, ſi occurrenti huic pauperi non dat. & ſic de alijs, quia ad ſingulare hoc nulla lege aſtringiſ. De intentione vero, qua quis intendit nõ proficere in charitate, aut bonis operibus, ſed ſolum præcepta diuina ſeruare cõi modo, dicendum eſt, ꝙ hmõi intentio peccatũ eſt, quia firmãdo quis animum contra ſpiritualem profectum, ponit inquãtum in ſe eſt, obicem directe Spirituiſancto. Nõ eſt tamen peccatum mortale quia infra limites præceptorum cõmuni mõ ſeruandorum ſiſtendo, ſaluatur dilectio Dei ſuper omnia, & intẽtio progreſſus ad vitam ęternã, ac per hoc & pfectiſſimæ charitatis tanquã finis. Charitas enim viæ maxime perficitur in ingreſſu patriæ, & multorum bonorum operum tanquã mediorum neceſſariorum ad cõſeruãdã charitatem, & cuſtodum ad patriam. De contemptu aũt ſcito, ꝙ vt author in q. de veritate. q. 15. ar. 5. ad ſecundum, dicit. Non omnis contemptus facit peccatum mortale, ſed ſolum contemptus Dei. Et propterea ſi in propoſito contemptus interuenit ſtdũ præceptorũ, ſed cõſiliorum Dei, qñ in ipſis contemnitur Deus cõſilians, ſicut contemnendo ꝑcepta contẽnit Deus præcipiens. ideo peccatum mortale eſſet ex contemptu conſiliorum, conſilia aut profectum charitatis omittere. Interuenit aũt talis cõtemptus, qñ hõ nõ refugit ſubici conſilijs diuinis ut conſilijs, & profectui charitatis ut pfectioni uiæ. Cõtẽptus .n. Dei eſt nolle ſubijci diuinæ regulæ, qđ hic manifeſte accideret. Si quis aũt ſpũalem profectum & diuina conſilia ut poſtea a Deo ordinata, reuereretur, ſed quia nõ obligatur ad illa, & non ſunt neceſſaria ad ſalutem, non vult illa amplecti, & nihil curat de illis ꝓ ſe, talis non contemnit Deũ, ſed potius operum executionem, ac per hoc non peccat mortaliter huiuſmodi incuria deliberata, quę nonnullus contẽptus eſt, omittendo intentionem & executionem profectus ſpiritualis, & operum bonorum, q̃ poſſet facere. Et per hoc patet ſolutio vtriuſque dubii.

¶ Ad obiecta aũt primi dubii reſpondendo dr, ꝙ ex hoc, quod in litera excipitur cõtẽptus, non habetur ꝙ omiſſio intentionis ſit pctm̃, qñ omiſſio intentionis poteſt ex alia cauſa quam ex contemptu procedere. Similiter ex hoc ꝙ tenentur omnes aliquo modo habere intentionem proficiendi, ſcilicet non ponendo obicem Spirituiſancto, non facitur nouus laqueus animabus, vt patet. Ad obiecta uero ſecundi dubij dicitur, ꝙ licet cõtemptus Dei ſit ex ſuo genere peccatum mortale, & hic ſolus apud theologos uidetur appellari ſimpliciter contemptus, cum diſtinguitur peccare ex contemptu contra peccare ex infirmitate, aut ignorantia, contemptus tñ ſcdm quid (qualis eſt contemptus operationis exercendæ) nõ eſt ex ſuo gñe peccatum mortale, Et quia contemptus Dei importat non ſolũ contemptum Dei in ſeipſo, ſed in ſuis præceptis ac conſilijs, légibuſque ac regulis miniſtrorum ſuorum, qui ſunt Eccleſiæ prælati: ideo iuxta hmõi contemptus pręſentiam, uel abſentiam peccatũ mortale ex contemptu iudicandum vel excuſandum eſt: Ex eo autem quod in litera vnicus effectus contemptus apponiẽ ſ. firmitas animi contra ſpiritualem profectum, non habetur ꝙ in hoc effectu conſiſtat cõtemptus, aut contẽptus culpa, ſed ſolum quod huiuſmodi firmitas comitatur contemptum Cum hoc autem ſtat & quod contemptus ſit peccatum mortale, quod hmõi firmitas, ſi aliunde quam ex contemptu proueniat, nõ eſt peccatũ mortale, quãuis ſemper ſit peccatum:

¶ Super

¶ Super quæſtionis centeſimę octogeſimę ſextę Articulum tertium.

IN art. 2. eiuſdem q. in reſponſione ad quartum, dubium occurrit circa illud, Bona temporalia impedimenta ſunt ad ſpeculationem. Nam bona temporalia moderata, neceſſaria ſunt ad felicitatem ſpeculatiuam pauper. n. impeditur à contemplatione, dum oportet eum ſolicitum eſſe circa opportuna ad victum.

Q 184. art. 2. ad 3.

¶ Ad hoc dr̃. ꝙ felicitas ſpeculatiua dupliciter conſideratur, vel ſecundum ſe, vel in tali ſubiecto, ſ. homine. Et ſi conſideratur ſecundum ſe, impeditur & à tẽporalibus bonis, & à ab ipſius hominis conditione, quæ eget cibo, potu, ſomno, quiete, & huiuſmodi. Nã hæc omnia à cõtemplatione abducunt animam, vt experimur continue. Si uero conſideratur felicitas contẽplatiua, vt eſt hominis, ſic bona temporalia ſunt neceſſaria nõ vt eligenda, propter contemplationem, dicte, ſed vt conſequentia ex neceſſitate materiæ, ſcilicet hominis. Ad vitam quippe ſpeculantis hominis conſeruandam eligenda occurrunt temporalia. & propterea quanto pauciora, ſufficientia tamen eliguntur tanto minus contemplatio impeditur.

Infra. artic. 4. corpo. & ad primum. Et opu. 18. c. 7.

¶ In eadem rñſione ad quartum, collata cum reſponſione ad quintum, dubium occurrit circa illud Diuitiæ habitæ per ſe natæ ſunt perfectionem charitatis impedire, quia ſi natæ ſunt per ſe charitatis perfectionem impedire, ergo communiter loquendo in omni homine natæ ſunt charitatis perfectionem impedire. Quod. n. conuenit per ſe conuenit vult omni, aut in pluribus tal' em. Tunc vltra, Natæ ſunt perfectionem charitatis impedire in omni

Gloſſ interlinearis ibi.

Gloſſ. interlinearis ibi.

ſi nõ ſit perfectus, ſed ſolum ſi cõtemnat ad perfectionem tendere,

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ſicut diligere Deum ex toto corde tenentur omnes, eſt tamen aliqua totalitas perfectionis, quæ ſine peccato prætermitti non põt alia aũt q̃ ſine pctõ ꝑtermittĩ dũ tñ deſit cõtẽptus, vt ſupra dictum eſt † ita etiam omnes tam religioſi quam ſæculares tenentur aliqualiter facere quicquid boni poſſunt omnibus enim communiter dicitur Eccl 9. quodcũq; poteſt manus tua inſtanter operare. Eſt tamen aliquis modus hoc præceptũ implendi, quo peccatum vitatur, ſcilicet ſi homo faciat quod põt ſecundum quod requirit cõditio ſui ſtatus dummodo contemptus nõ adſit agendi meliora, per quẽ animus firmatur contra ſpiritualem profectum.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ q̃dam cõſilia ſunt, quę ſi prætermitterentur, tota vita hominis implicaretur negotiis ſæcularibus, puta ſi quis haberet proprium, vel matrimonio vteretur, aut aliquid huiuſmodi faceret quod pertinet ad eſſentialia voto religionis, & ideo ad omnia talia conſilia obſeruanda religioſi tenentur. Sunt autem quædam conſilia de quibuſdã melioribus particularibus actibus, q̃ prætermitti poſſunt abſque hoc ꝙ vitã hominis ſecularibus actibus implicetur, vnde non oportet quod ad oĩa talia religioſi tẽeant.

ARTICVLVS III.

Vtrum paupertas requiratur ad perfectionem religionis.

AD TERTIVM ſic procediẽ Videtur ꝙ paupertas nõ requiratur ad perfectionẽ religionis. Non enim videtur ad ſtatũ perfectionis pertinere illud quod illicite fit, ſed ꝙ homo omnia ſuã relinquat, videt̃ eſſẽ illicitũ. Apoſtolus enim 2. ad Corint. 8. dat formam fidelibus eleemoſynas faciẽdi, dicens. Si volũtas prõpta eſt, ſecũdum illud quod habet, accepta eſt. i. vt neceſſaria retineatis. & poſtea ſubdit, Non enim vt aliis ſit remiſſio, vobis aũt tribulatio. gloſſ. * idelt paupertas, & ſup illud 1. ad Timoth. 6. Habentes alimenta, & quibus tegamur dicit † gloſ. Et ſi nihil intulerimus, vel ablaturi ſimus, nõ tamen omnino abiiciẽda ſunt hæc tẽporalia: ergo videtur ꝙ voluntaria paupertas non requiratur ad perfectionem religionis.

¶ 2 Præt. Quicumque ſe exponit periculo, peccat, ſed illc qui omni

F bus ſuis relictis, voluntariã paupertatem ſectatur, exponit ſe periculo, etiam ſpirituali (ſecundum illud prouc. 30. ne forte egeſtate cõpulſus furer, & periurẽ nomẽ Dei mei, & Eccle. 27. propter inopiam multi deliquerunt) & etiam corporali dicitur enim Eccle. 7. Sicut protegit ſapientia, ſic protegit & pecunia. & Philoſophus dicit in 4. * Ethic. quod videtur quædã perditio ipſius hominis eſſe corruptio diuitiarum, quia per has homo viuit. ergo videtur quod volũ

G taria paupertas non requiratur ad perfectionem religioſę vitę.

¶ 3 Præt. Virtus in medio conſiſtit, vt dicitur in 2. * eth. ſed ille qui omnia dimittit per voluntariam paupertatem, non videtur in medio conſiſtere, ſed magis in extremo. ergo. non agit virtuoſe, & ita hoc non pertinet ad vitæ perfectionem.

¶ 4 Prætereà. Vltima perfectio hominis in beatitudine conſiſtit,

H ſed diuitiæ conſerunt ad beatitudinem. dicitur enim. Eccl. 13. Beatus diues, qui inuẽtus eſt ſine macula & Philo. dicit in 1. ethi, quod organice diuitiæ deſeruiunt ad felicitatem, ergo voluntaria paupertas nõ requiritur ad perfectionem religionis.

¶ 5 Prætere. Status epiſcoporum eſt perfectior, quam ſtatus religionis, ſed epiſcopi poſſunt propriũ habere, vt ſupra * habitum eſt. ergo & religioſi.

¶ 6 Præ. Dare eleemoſynã ẽ opus maxime Deo acceptum, & ſicut Chryſ. dicit medicamẽtum, quod

I maxime in pænitentia operatur, ſed pauptas excludit eleemoſynarum largitionẽ. ergo videtur, qđ paupertas ad perfectionem religionis non pertineat.

SED CONTRA eſt, quod Gre. dicit 2. * moral. Sunt nonnulli iuſtorũ, qui ad cõprehendẽdum culmen perfectionis accincti, dũ altiora interius appetũt, exterius cũcta derelinquunt, ſed accingi ad cõprehedendum culmẽ perfectio

K nis proprie pertinet ad religioſos vt dictum eſt. † ergo eis competit vt per voluntariam paupertatem cuncta exterius derelinquant.

RESPON. Dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, * ſtatus religionis eſt quoddã exercitiũ, & diſciplina per quã puenitur ad perfectionẽ charitatis. Ad quod quidẽ neceſſariũ eſt, ꝙ aliquis affectũ ſuũ totaliter abſtrahat à rebus mũdanis. Dicit enim Auguſt. in 10. * cõfeſ. ad Deũ loquẽs. Minus te amat, q tecum aliquid amat, quod nõ pp te amat. Vnde in li. 83. quæ. dicit

homine cõmuniter loquendo. ergo non debent regulariter ſimul ſtare cum aliquo ſtatu perfectionis in homine. Probatur ſequela, q2 incõpacta regula eſt, vt ſtatus aliquis perfectionis ſit, & non exigat excluſionem impedimẽtorum perfectionis ac per hoc. diuitiæ habitæ contrariantur ſtatui epiſcopali.

Lib. 4. cap 1. paulo a princip. tom. 5.

¶ Ad hoc dr̃, ꝙ q2 aliud eſt iudiciũ de hominibus cõiter, & aliud de hominib. excellentib. & homines q in epali ſunt ſtatu, ſunt nõ qualeſcũque ſed excellentes in pfectione utpote aliorũ pfectores: nõ licet diuitiæ habitæ natę ſint p ſe allicere & diſtrahere homines cõiter, & per hoc natæ ſint impedire perfectionẽ charitatis cõiter, nõ tñ tãti ſunt, vt allicere poſſint pfectos animos ad ſui amorem. Et propterea habere diuitias, impedimẽtũ eſt excluſum a ſtatu religioſorũ vt pote nõdũ pfectorũ ſed ad pfectionẽ tendẽtiũ. Nõ eſt aũt impedimẽtum excludẽdũ a ſtatu eporum, vt pote perfectorũ. Vñ ad obiectionem inoppoſitum, negetur, ſeu diſtinguatur ſequela illa: ergo diuitię habitæ nõ debent ſtare ſimul cũ aliquo perfectionis: ſtatu qm̃ de ſtatu pfectionis acceſſiue vera eſt cũ ſua ꝓbatione. Sed nihil. valet vlt. illatio de ſtatu epali, q nõ eſt acceſſiuus ad perfectionem. De ſtatu aũt ꝑfectionis effectiue nihil valet cum ſua ꝓbatione, talem vero conſtat eſſe ſtatũ epalem patet autem ex litera hac in reſpõſione ad quintũ doctrinã hanc authoris eẽ, dum ex duobus capitibus oſtendit nõ exigi ab eporũ ſtatu ꝑfectionẽ paupertatis, primo, ex excellentia pfectionis, q2 ſ ſunt aliorũ pfectores. Secundo, quia epiſcopalis ſtatus eſt etiam gubernatiuus quo ad temporalium adminiſtrationem &c.

Li. 1. c. 5. circa fin. & lib. 10. c. 7. to. 5.

Q. prece. articu. 6.

Li. 2. cap. 27. declinando ad finem.

Art. 1. & 2.

Art. præce.

Lib. 10. cap. 29. a med. tomo 5.

In lib. 83. q. q. 36. to. 4.

Lib. 2. cap. 6 tom. 5.

Augu.

Auguſ. ꝙ nutrimentũ charitatis eſt diminutio cupiditatis, ꝑfectio, nulla cupiditas. Ex hoc aũt ꝙ aliquis res mundanas poſsidet, allicitur animus eius ad carũ amorem. Vnde Aug. dicit in epiſtola * ad Paulinum & Theraſiam, quod terrena diliguntur arctius adepta, quã cõcupita. Nam vnde iuuenis ille triſtis diſceſsit, niſi quia magnas diuitias habebat. Aliud eſt enim nolle in corporare quę deſunt, aliud iam incorporata diuellere. Illa enim velut extranea repudiantur, iſta vero velut in membra præſcinduntur. Et Chryſ.† dicit ſuper Matth. quod appoſitio diuitiarum maiorem accendit flammam, & vehementior fit cupido. Et inde eſt quod ad perfectionem charitatis acquirendam primum fundamentum **B** eſt voluntaria paupertas, vt aliquis abſque proprio viuat, dicente Domino, Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me.

Epiſto. 43. a med. illius tom. 2.

Homil. 64. in Matt. ante me. to. 2.

Gloſſ. interlinearis, ibi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſicut glo.* ibidem ſubdit, non ideo ſubdit Apoſtolus vt nobis non ſit tribulatio idest, paupertas, quin melius eſſet, ſed infirmis timet deficere, quos ſic dare monet vt egeſtatem non patiantur. Vnde ſimiliter etiam ex gloſſ. alia non eſt intelligendum, quod non liceat omnia temporalia abiicere, ſed quòd non ex neceſſitate requiritur. Vnde & Ambroſ. dicit in 1.* de offi. Dominus non vult, ſcilicet ex neceſſitate præcepti, ſimul effundi opes, ſed diſpenſari, niſi forte vt Heliſæus boues ſuos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domeſtica. **C**

Li. 1. cap. 30. ante medi. tom. 1.

AD SECVNDVM dicendum, quod ille qui omnia ſua dimittit propter Chriſtum, non exponit ſe periculo neque ſpirituali neque corporali. Spirituale enim periculum ex paupertate prouenit, quando non eſt voluntaria, quia ex affectu aggregandi pecunias, quem patiuntur illi qui inuoluntarie ſunt pauperes, incidit homo in multa peccata, ſecundum illud 1. ad Timoth. vlt. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli. Iſte autem affectus deponitur ab his, qui voluntariam paupertatem ſequuntur. Magis autem dominatur in his, qui diuitias poſſident, vt ex ſupradictis* patet. Corporale etiam periculum non imminet illis, qui intentione ſequendi Chriſtum omnia **D** ſua relinquunt, diuinæ prouidentiæ ſe committentes, Vnde Auguſt. dicit in lib.* de ſermone Domini in monte. Quærentibus regnũ Dei, & iuſtitiam eius, non debet ſubeſſe ſolicitudo, ne neceſſaria deſint.

In corp. art.

Li. 2. ca. 25. paulo a principio. to. 4.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ mediũ virtutis ſꝫm Philoſophũ in 2.* Ethic. accipitur ſꝫm rationem rectam, non ſecundum quantitatem rei. Et ideo quicquid poteſt fieri ſecundum rõnem rectam, non eſt vitioſum ex magnitudine quantitatis, ſed magis virtuoſum. Eſſet aũt præter rationem rectam, ſi quis omnia ſua conſumeret per intemperantiam, vel abſque vtilitate. Eſt autem ſecundum rationem rectam, quòd aliquis diuitias abijciat vt contemplationi ſapientiæ uacet quod **E** etiam philoſophi quidam leguntur feciſſe. Dicit enim Hier.† in epiſtola ad Paulinum. Crates ille Thebanus, homo quondam ditiſſimus, cum ad philoſophandum Athenas pergeret; magnum auri pondus abiecit, nec putauit ſe poſſe ſimul diuitias & virtutes poſſidere. Vnde multo magis ſecundum rationem rectam eſt, vt homo omnia ſua relinquat ad hoc, quod Chriſtum perfecte ſequatur: Vnde Hiero. dicit* in epiſtola ad Ruſticũ monachum, Chriſtus nudum nudus ſequere.

Li. 2. c. 6. tomo 5.

Nõ remote a princ. epiſ. quæ incipit Bonus hom. tom. 2.

De uiuendi forma in fi. tom. 1.

AD QVARTVM dicendum, quod duplex eſt beatitudo, ſiue felicitas. Vna quidem perfecta, quam expectamus in futura vita, alia vero imperfecta, ſecundum quã aliqui dicuntur in hac vita beati. Vitæ autem præſentis felicitas eſt duplex. Vna quidem ſꝫm vitam actiuam **A** alia vero ſecundum uitam contemplatiuam, vt patet per Philoſophum in 10.* Ethico. Ad felicitatem autem vitę actiuæ, quæ conſiſtit in exterioribus operationibus, inſtrumentaliter diuitiæ coadiuuant, quia ut Philoſophus dicit in 10.* Ethic. multa operamur per amicos, & per diuitias & per ciuilem potentiam, ſicut per quædam organa. Ad felicitatem autem contemplatiuę vitæ nõ multum operantur, ſed magis impediunt, inquantum ſua ſolicitudine impediunt animi quietem, quæ maxime neceſſaria eſt contemplanti. Et hoc eſt quod Philoſo. dicit in 10.† Ethic. quod ad actiones multi opus eſt, ſpeculãti vero nullo talium, ſcilicet exteriorum bonorum ad operationem neceſsitas, ſed impedimenta ſunt ad ſpeculationem. Ad futuram vero beatitudinem ordinatur quis per charitatem. Et quia voluntaria paupertas eſt efficax exercitium perueniendi ad perfectam charitatẽ, ideo multum ualet ad cœleſtem beatitudinem conſequendam. Vnde & dominus Matth. 19. dicit. Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo. Diuitiæ autem habitæ per ſequidem natæ ſunt perfectionem charitatis impedire, principaliter alliciendo animum, & diſtrahendo. Vnde dicitur Matth. 13. quod ſolicitudo ſæculi, & fallacia diuitiarum ſuffocant verbum Dei, quia vt Greg.* dicit, dum bonum deſiderium ad cor intrare non ſinunt, quaſi aditum flatus vitalis uetant, & ideo difficile eſt charitatem inter diuitias conſeruare. Vnde Dominus dicit Matthæ. 19. quod diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Quod quidem intelligendum eſt de eo, qui actu habet diuitias, nam de eo qui affectum in diuitijs ponit, dicit hoc eſſe poſſibile ſecundum expoſitionem Chryſoſtom. * cum ſubdit. Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam diuitem intrare in regnũ cœlorum. Et ideo non ſimpliciter diues dicitur eſſe beatus, ſed qui inuentus eſt ſine macula, & poſt aurum non abijt, & hoc ideo, quia rem difficilem fecit. Vnde ſubditur. Quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in uita ſua, vt ſcilicet inter diuitias poſitus diuitias non amaret.

Li. 10. ca. 7. & 8. tom. 5.

Li. 10. c. 7. & 8. tom. 5.

Li. 10. cap. 8. inter me. & prin. to. 5.

Hom. 15. in Euange. in medio.

Homi. 64. in Matth. ante med. tom. 2.

AD QVINTVM dicendum, quòd ſtatus epiſcopalis non ordinatur ad perfectionem adipiſcendam, ſed potius ut ex perfectione quam quis habet, alios gubernet non ſolum miniſtrando ſpiritualia, ſed etiam temporalia, quòd pertinet ad uitam actiuam, in qua multa operanda occurrunt inſtrumẽtaliter per diuitias; vt dictum eſt.* Et ideo ab epiſcopis, qui profitentur gubernationem gregis Chriſti: non exigitur vt proprio careant: ſicut à religioſis; qui profitentur diſciplinam perfectionis acquirendæ.

In ſolut. ad 4. arg. præc.

AD SEXTVM dicendum, quòd abrenuntiatio ꝓpriarum diuitiarum comparatur ad eleemoſynarum largitionem, ſicut uniuerſale ad particulare, & holocauſtũ ad ſacrificium. Vnde Gregorius * dicit ſuper Ezech. ꝙ illi qui ex poſſeſsis rebus ſubſidia egentibus miniſtrãt: in bonis quę faciunt, ſacrificium offerunt: quia aliquid Deo immolant; & aliquid ſibi reſeruant. Qui uero nihil ſibi reſeruant, offerunt holocauſtum, quod eſt maius ſacrificio. Vnde etiam Hierony.* contra Vigilantium dicit. Quod autem aſſeris eos melius facere, qui vtuntur rebus & paulatim fructus poſſeſſionum pauperibus diuidunt, non à me eis, ſed à Deo reſpondetur, Si vis perfectus eſſe &c. Et poſtea ſubdit. Iſte quem tu laudas ſecundus & tertius gradus eſt, quem & nos recipimus dummodo ſciamus prima ſecundis, & tertijs præferenda. Et ideo ad excludendum errorem Vigilantij dicitur in libro de Eccleſi.* dogmatibus. Bonum eſt facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare, melius eſt pro intentione ſequendi Dominum inſimul donare, & abſolutum in ſolitudine egere cum Chriſto.

Hom. 20. inter med. & finẽ illius.

Non multũ remote à fi. incipit hęc epiſt. Multa in orbe mõſtra. tom. 3.

C. 71. habetur hic liber inter opera Aug. tom. 3.

¶Super

¶ Super queſtionis centeſimę octogeſimæ ſextæ Articulum quartum.

897 IN art. 4. eiuſdem q. 186. dubium occurrit in reſponſione ad primum circa illud, Dominus aſſumpſit ad perfectionis ſtatū etiam illos quos inuenit matrimonio iunctos. An ſit ſermo de ſtatu religionis, an de ſtatu epiſcopali. Si de ſtatu religionis, falſa eſt ergo concluſio principalis in hoc articulo, ſcilicet, Votum cōtinentiæ requiritur ad ſtatum perfectionis religionis. Si de ſtatu epiſcopali, ergo nulla eſt differētia inter uotum paupertatis, & caſtitatis, quæ in litera aſſignatur, cum epiſcopalis ſtatus neutrum uotum exigat.

Supra q. 88. art. 11. cor. fi. Et opuſ. 18. c. 9. & opuſ. 19. ca. 1. ſup. Ioan. lect. 2.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia apoſtoli uocati ſunt ordine quodam ad vtrumque ſtatum, primo religionis, dū diſcipuli conſtituti ſunt, dicente Petro, Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, deinde epiſcopatus, dum apoſtoli cōſtituti ſunt (quamuis hoc non fuerit confirmatum, niſi poſt reſurrectionem Domini dicente domino Petro, Paſce oues meas, & per ipſum cæteri ordinati ſunt epiſcopi) ideo verba literæ huius de vtroque ſtatu indiſtinctæ loquuntur. Verum quod Dominus aliquod exegerit uotum ſcilicet paupertatis in ſtatu perfectionis religioſæ, ad ipſam religionis naturam commēdandam & obſeruandam ſpectat. Quod autem uotum caſtitatis non exegerit, non ad ſtatum, ſed ad perfectionis excellentiā quam ipſe diſcipulis cōtulit, ſpectat. Sicut enim diuitiarum proprietas perfectorum animos non allicit, aut diſtrahit, vt de Abrahā apparet, ita matrimonij vſus perfectorum animos non deiicit, vt de eodem, & patribus

Li. 1. cap. 11. tom. 5.

Pi. 1. cap. 10. ante med. tom. 1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum perpetua continentia requiratur ad perfectionem religionis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videt̄ quod perpetua continentia nō requiratur ad perfectionem religionis. Omnis enim vitæ chriſtianæ pfectio ab apoſtolis Chriſti cœpit, ſed Apoſtoli continentiam non videt̄ ſeruaſſe, vt patet de Petro, qui ſocrum legitur habuiſſe, Matth. 8. ergo videtur qd̄ ad perfectionem religionis non requiratur perpetua continentia.

¶ 2. Præt. Primū perfectionis exēplar nobis in Abraham oſtenditur cui Dominus dixit Ge. 17. Ambula coram me, & eſto perfectus: ſed exemplatum non oportet quod excedat exemplar. ergo non requiritur ad perfectionem religionis perpetua continentia.

¶ 3. Præt. Illud quod requiritur ad perfectionē religionis in omni religione inuenitur, ſunt autem aliqui religioſi, qui vxoribus viūtur. non ergo religionis perfectio exigit perpetuam continentiam.

SED CONTRA eſt, qd̄ Apoſtolus 2. ad Corinth. 7. dicit. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem noſtram in timore Dei, ſed mundicia carnis & ſpiritus conſeruatur per continētiam dicitur enim 1. Corint. 7. Mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt. vt ſit ſancta ſpiritu & corpore. ergo perfectio religionis requirit continentiam.

RESPON. Dicendum, qd̄ ad ſtatum religionis requiritur abſtractio eorum, per quæ homo impeditur, ne feratur totaliter in Dei ſeruitium. Vſus autem carnalis copulæ retrahit animum ne totaliter feratur in Dei ſeruitium, dupliciter. Vno modo, propter vehementiam delectationis, ex cuius frequenti experienta augetur concupiſcentia, vt etiam Philoſ. dicit in 3.* ethic. Et inde eſt, quod vſus venereorum retrahit animum ab illa perfecta intentione tendendi in Deum. Et hoc eſt quod Augu. dicit in 1.* ſoliloquiorū, Nihil eſſe ſentio quod magis ex arce deijciat animum virilem, quam blandimenta fœminæ, corporum que ille contactus, ſine quo vxor haberi non poteſt. Alio modo, propter ſolicitudinem, quam ingerit homini de gubernatione vxoris, filiorum, & rerum temporalium, quæ ad eorum ſuſtentationē ſufficiāt.

F Vnde Apoſtol9 dicit, quod qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quę ſunt Domini, quomodo placeat Deo, Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, & quomodo placeat vxori. Et ideo continētia perpetua requiritur ad perfectionem religionis, ſicut & voluntaria paupertas. Vnde ſicut dānatus eſt Vigilantius, qui adæquauit diuitias paupertati, ita damnatus eſt Iouinianus, qui adæquauit matrimonium virginitati.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd perfectio non ſolū paupertatis, ſed etiam continentiæ introducta eſt

G per Chriſtum, qui dicit Matt. 19. Sunt eunuchi qui caſtrauerunt ſeipſos ꝑꝑ regnum cælorum & poſtea ſubdit, Qui poteſt capere, capiat. Et ne alicui ſpes perueniendi ad perfectionem tolleretur, aſſumpſit ad perfectionis ſtatum etiā illos, quos inuenit matrimonio iūctos. Non autem poterat abſque iniuria fieri, quod viri vxores deſererent, ſicut abſque iniuria fiebat, quod omnes diuitias derelinquerent. Et ideo Petrum, quem inuenit matrimonio iunctum, non ſeparauit ab vxore, Ioannē tamen volentem nubere, a nuptiis reuocauit.

AD SECVNDVM dicendum, quod ſicut Aug. dicit in libro* de bono coniugali. Melior eſt caſtitas cælibum quam caſtitas nuptiarū, quarū Abraham habebat vnā in vſu, ambas in habitu, caſte, quippe cōiugaliter vixit.

H Eſſe autē caſtus ſine coniugio potuit, ſed tūc nō oportuit. Nec tamē quia antiqui patres perfectionē animæ ſimul cū diuitijs & matrimonio habuerunt, quod ad magnitudinem virtutis pertinebat, ꝑꝑ hoc infirmiores quique debent præſumere ſe tantæ eſſe virtutis vt cū diuitiis & matrimonio poſſint ad pfectionem peruenire, ſicut nec aliquis præſumit hoſtes inermis inuadere, quia Samſon cum mandibula aſini multos hoſtiū peremit. Nā illi patres, ſi tēpus fuiſſet continentiæ & paupertatis ſeruandæ, ſtudioſius hoc impleſſent. D.

AD TERTIVM dicendum, quod illi modi viuēdi ſecūdū quos homines matrimonio vtuntur. non ſunt ſimpliciter & abſolute loquendo, religiones, ſed ſecundū quid, inquantum ſcilicet in aliquo participāt quæ-

I dam, quæ ad ſtatum religionis pertinent.

ARTICVLVS V.

Vtrū obedientia pertineat ad perfectionem religionis.

AD QVINTVM ſic ꝓceditur. Vr̄ quod obediētia n̄ ptineat ad pfectionē religionis. Illa. n. videtur ad pfectionē religionis ptinere, q̄ sūt ſupererogationis,

K ad q̄ n̄ oēs tenēt̄, ſed ad obediēdū p̄latis ſuis oēs tenēt̄ ſ̄m illud, Apoſtoli ad Hebr. vlt. Obedite p̄poſitis veſtris, & ſubiacete eis. ergo videtur quod obedientia nō pertinea ad perfectionem religionis.

¶ 2. Præt. Obedientia pertinere videtur propriè ad eos, qui debēt regi ſenſu alieno, quod eſt indiſcretorū, ſed Apoſtolus dicit ad Heb. 5. quod perfectorum eſt ſolidus cibus qui pro conſuetudine exercitatos habēt ſenſus ad diſcretionē boni & mali. ergo videtur quod obediētia nō pertineat ad ſtatū perfectorū.

¶ Super queſtionis centeſimæ octogeſimę ſextę Articulum quintum.

IN ar. 5. eiuſdē q. nota, quod obediētia ſicut & alia duo uota, in quibus religio cōſiſtit, uō tunt de rōne pfectionis aut ſtat9 pfectionis abſolute. ſed de rōne pfectionis, religioſæ, & ſtatus pfectiōis religioſorū. Nā epalis ſtatus pfectionis ſtatus eſt, & perfectior ſtatu religioſo, & nullum trium votorum exigit, vt patet in epis antiqs, & nūc orētalis eccleſiæ, quo ad votū caſtitatis vbter quo ad votū paupertatis, & i Ro. pōtifice quo ad votū obediētię. Et in lr̄a rō aſſignatur,

897 Opuſ. 18 c. 10. Et opuſ. 19. ca. 1.

gratur, quia a ſuo ſuperiore ſtatum ſuæ perfectionis ſuſcipit ſibi intelligentia direẽtionis ab alio.

¶ In eod. ar. in reſponſione ad primũ, nota illud. Et comparatur obedientia illa ad illã ſicut vniuerſale ad particulare. Hic enim habes, ꝙ religioſus ex voto obedientiæ tenetur obedire p̃lato nõ ſolum in his q̃ religioni propria ſunt ſed in communibus, hoc eſt, in his q̃ ſunt de neceſſitate ſalutis, & eadem ratione ſub voto caſtitatis eorundem cadit nõ ſolũ abſtinere a cõiugio, ſed ab oĩ violatione caſtitatis, puta adulterio inceſtu &c. Et ſimiliter ſub eorum paupertatis voto cadit nõ ſolũ carere propriis bonis, ſed non accipere aliena, ita quod religioſus qui contra ſuperioris præceptum fornicationem, & furtum committit non ſolum contra diuina agit præcepta, ſed cõtra ſua vota. Et rõ eſt, quia profeſſio religionis ſe habet ad ſecularia vincula, ſicut vniuerſale ad particularia vt in litera dicitur.

Q. 104. ar. 5.

¶ In reſpõſione ad ſecundum eiuſdem articuli diſtinguere memẽto inter ſtatum & perſonas religionis; & ſic perſpicies, quòd ſtatus ipſe religionis obediẽtiam exigit ducem ad perfectionem quia ſtatus excitantium & diſcentiũ magiſtro directoreque eget. Perſonæ autem religioſæ quandoque in tantum perfectionis culmen perueniunt, vt non egeant duce, ſed p inter nos habitus ſeipſos optime regant delectabiliter. Verum quia perſonæ iſtæ ex obedientia ſtatui religioſo cõueniente conſeruantur, ideo a nulla religioſa perſona diſſonat, quod obedientia religionis eſt comes.

Artic. 2. & 3. huius quæſt.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, vide hinc quòd Papa eximendo aliquem religioſum ab obedientia ſui prælati, non diſpenſat in voto obedientiæ, nõ

7. q. 1. c. Hoc nequaquã.

¶ 3 Præter. Si obedientia requireretur ad perfectionem religionis, oporteret quod omnibus religioſis conueniret, non autem omnibus conuenit; ſunt n. quidam religioſi ſolitariã vitã agentes, q non habẽt ſuperiores, quibus obediãt, prælati etiam religionum ad obedientiã non videntur teneri. ergo obedientia non videtur pertinere ad religionis perfectionem.

¶ 4 Prætereà. Si votum obedientiæ ad religionẽ requireretur conſequens eſſet, quod religioſi tenerentur p̃latis ſuis in omnibus obedire, ſicut & per votũ cõtinentiæ tenẽtur ab omnibus venereis abſtinere, ſed nõ tenentur p̃latis ſuis obedire in omnibus, vt ſupra habitum eſt, cum* de virtute obedientiæ ageretur, ergo votum obediẽtiæ nõ requiritur ad religionem.

¶ 5 Præter. Illa ſeruitia ſunt Deo maxime accepta, quę liberaliter & non ex neceſſitate fiunt, ſecundũ illud 2. ad Corint. 9. Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate, ſed illa quæ fiunt ex obedientia, fiunt ex neceſſitate præcepti. ergo laudabilius fiũt bona opera, quæ quis propria ſponte facit, votum ergo obediẽtiæ nõ cõpetit religioni, per q̃ homines q̃runt ad meliora p̃uenire.

Sed contra. Perfectio religionis maxime cõſiſtit in imitatione Chriſti, ſ̃m illud Matth. 19. Si vis perfectus eſſe &c. ſequere me, ſed in Chriſto maxime commendatur obedientia, ſecundum illud ad Phil. 2. Factus eſt obediẽs vſque ad mortem. ergo videtur quod obedientia pertineat ad perfectionem religionis.

Respond. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictũ* eſt, ſtatus religionis eſt quędã diſciplina, vel exercitium tẽdendi in perfectionem. Quicunque autem inſtruuntur, vel exercitantur vt perueniant ad aliquem finem, oportet quod directionem alicuius ſequantur, ſ̃m cuius arbitrium inſtruantur, vel exercitentur vt p. ueniant ad aliquem finẽ, quaſi diſcipuli ſub magiſtro. Et ideo oportet quod religioſi in his quę pertinent ad religioſam vitam alicuius inſtructioni, & imperio ſubdantur, Vnde & 7.* q. 1. dicitur. Monachorum vita ſubiectionis habet verbũ & diſciplinatus. Imperio autem & alterius inſtructioni ſubiicitur homo per obedientiã, & ideo obediẽtia requirit ad religionis p̃fectionẽ.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ obedire p̃latis in his quæ pertinet ad neceſſitatem virtutis nõ eſt ſuperogationis, ſed oĩbus commune, ſed obedire in his, quę pertinent ad exercitium perfectionis, p̃tinet proprie ad religioſos, & comparatur illa obedientia ad aliam ſicut vniuerſale ad particulare. Illi enim qui in ſæculo viuunt, aliq̃d ſibi retinent, & aliquid Deo largiuntur, & ſecundum hoc obedientiæ prælatorum ſubduntur. Illi vero qui viuunt in religione, totaliter ſe & ſua tribuunt Deo, vt ex ſupradictis* patet, vnde obediẽtia eorum eſt vniuerſalis.

Ad secundum dicendũ, ꝙ ſicut Phil. dicit in 2. Ethic. homines exercitantes ſe in operibus, p̃ueniunt ad aliquos habitus, quos cum acquiſierint, eoſdem actus maxime poſſunt operari. Sic ergo obediendo, illi qui non ſunt perfectionem adepti, ad perfectionẽ perueniunt. Illi autẽ qui iam ſunt perfectionem adepti, maxime prõpti ſunt ad obediendum, nõ quaſi indigentes dirigi ad perfectionẽ acquirendam, ſed quaſi ex hoc ſe conſeruantes in eo, quod ad perfectionem pertinet.

Ad tertium dicendum, quòd ſubiectio religioſorũ principaliter attẽditur ad epiſcopos, qui comparantur ad eos ſicut perfectores ad perfectos, vt patet per Dionyſ. 6.* c. eccleſ. hierar. Vbi ẽt dicit quod monachorũ ordo, pontificum conſumatiuis virtutibus mancipatur & diuinis eorum illuminationibus edocetur. Vnde ab epiſcoporum obedientia nec eremitæ, nec etiam prælati religionũ excuſantur. Et ſi a diœceſanis epiſcopis totaliter, vel ex parte ſunt exempti, obligãtur tamen ad obediendũ ſummo Pontifici, non ſolum in his quæ ſunt cõia alijs, ſed etiam in his quæ ſpecialiter pertinent ad diſciplinam religionis.

Ad quartum dicendũ, quòd votum obedientiæ ad religionem pertinens, ſe extendit ad diſpoſitionem totius humanæ vitæ, & ſecundum hoc votum obediẽtiæ habet quandam vniuerſalitatem, licet nõ ſe extendat ad omnes particulares actus, quorũ q̃dã ad religionem nõ pertinent, quia non ſunt de rebus pertinentibus ad dilectionem Dei & proximi, ſicut confricatio barbæ, vel leuatio feſtucæ de terra, & ſimilia, q̃ non cadũt ſub voto ſed ſub obediẽtia. Quidã vero ẽt contrariantur religioni. Nec eſt ſimile de voto continentiæ, per quam excluduntur actus omnino perfectioni religionis contrarii.

Ad quintum dicẽdũ, ꝙ neceſſitas coactionis facit inuolũtariũ, & iõ excludit rõnẽ laudis & meriti, ſed neceſſitas conſequens

ſolum ea rõne q. libertas ab obedientia ſui p̃lati ſit tunc p accidens ſ. tollẽdo a p̃ręlato poteſtatem ſuper illis, quos eximere dicitur, ſed ẽt ea rõne, quia votum obedientiæ principaliter neſibi, vt hic dicit ex Dionyſ. & propterea non conſueuit Papa diſpẽſationis nomine in hmõi vti, ſicut vteretur in voto caſtitatis diſpenſaret, ſed ſimpliciter vtitur ſua poteſtate, qñ expedit id fieri: Nec obſtat ꝙ religioſi in p̃feſſione ſua exprimunt ſe promittere obediẽtiã proprio capiti ſuæ religionis, tum quia hoc intelligitur ſalua capitis eccleſiæ poteſtate ac obedientia tum quia hoc intelligitur i ſuo gradu, ita ꝙ q. caput religionis eſt ſub capite Eccleſiæ promitẽdo obedientiam ei capiti ſubordinato, intelligitur promittere obediẽtiam principaliter capiti vniuerſali, cui illud particulare caput ſubordinat.

Art. 3. ad 6.

Lib. 2. cap. 1. & 2. tom. 5.

Ca. 6. eccleſ. hierar. part. 1. a med.

¶ In reſponſione ad quartum aduerte, ꝙ cum dr̃, Actus indifferentes contineri ſub voto obedientiæ, eſt ſermo formalis, hoc eſt, ſtante indifferẽtia actus. Nã ſi contingat in aliquo caſu actum ſ̃m ſe indifferentem eſſe vtilem ad aliquid eorum q̃ ad religionẽ ſpectãt, tunc nõ ſunt indifferentes, ſed vtiles, & cadunt ſub voto obedientiæ ac p̃cepto ſuperiorum. V.g. Si feſtuca in terra iacens leuanda præcipitur, quia opportuna eſt ad ægri ſeruitium.

¶ In reſponſione ad quintũ circa illud, Ex hoc ipſo ea quæ, faciũt, ſunt Deo magis accepta, dubium occurrit, an religioſus plus mereatur faciendo ea quæ magis ſibi diſplicent, quã faciendo quæ nõ diſplicent. Et eſt ratio dubij, q. a hinc apparet pars affirmatiua vera. ſ. quòd plus mereatur faciendo illa quæ ſibi diſplicent. In oppoſitum autem eſt, quod non eſt deterioris conditionis, cui nihil operis te-

ris religioſi ſecũdum ſe diſplicet, quis cui diſplicet aliquid eorũ eſſet autẽ deterioris cõditionis, ſi is cui diſplicent, plus mereretur apud Deum illamet faciendo.

¶Ad hoc dr̃, ꝙ quia hoc ꝙ eſt opus aliquid diſplicere, ſm̃ ſe vni religioſo & non alij, non prouenit ex magnitudine operis, ſed ex diſſonantia ad affectum iſtius: & non illi^9, & hinc fieri huic tale opus reddatur difficile, illi autem nõ ſit difficile, ideo huiuſmodi difficultas non auget meritum, quoniam difficultas, quæ ſe tenet ex parte operantis non auget meritum, ſed eſt ſignum imperfectionis affectus. Et propterea ſimpliciter loquendo, nõ magis meretur religioſus operãs ea quæ ſecũdum ſe illi diſplicent, quam aliquis religioſus operans illamet ſine vlla diſplicẽtia. Poteſt tamẽ huiuſmodi diſplicentia, & difficultatis ſuperatio maioris charitatis eſſe effectus & ſignum, dum illa ex charitate qua ſuperat huiuſmodi difficultatem delectabilius operatur illamet opera, quã alius ſine diſplicentia illamet operatur.

In collatione 15. ca. 7. parũ a prin.

899

1. 2. q. 108. art. 3. co. Et 2. con. c. 130. Et opuſ. 18. ca. 11. & 15. Et opuſ. 19. cap. 5.

¶Ad obiectionem in oppoſitum dicitur, quod author non dicit maius meritũ ex diſplicentia & ſua difficultate, ſed ex priori voto, quo ſuam voluntatem ad hæc neceſſitauit ex obedientia agenda. Per hoc enim magis placent iſti Deo ſic operando, quam illi qui ſine obedientiæ iugo eadem delectabiliter operantur. Et hoc intendit author, vt patet ex Sarabaitis ſubiunctis.

Lib. 1. ca. 14. in princ. tomo 6.

¶Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ ſextæ Articulum ſextum.

IN ar. 6. eiuſdem q. in reſponſione ad primũ attende, quòd quia nõ explicite habet, quod a domino Ieſu Chriſto inſtitu-

obedictiam non eſt neceſſitas coactionis, ſed liberæ voluntatis, inquantum homo vult obedire, licet forte non vellet id quod mandatur, ſecũdum ſe conſideratum implere. Et ideo quia neceſſitati aliqua faciendi quæ ſecundum ſe non placent, per votum obedientiæ homo ſe ſubijcit pp Deum, ex hoc ipſo ea quæ facit ſunt Deo magis accepta etiam ſi ſint minora, quia nihil maius poteſt homo Deo dare, quam quod propriã voluntatem propter ipſum voluntati alterius ſubiiciat. Vnde in collationibus Patrum dicitur, deterrimum genus monachorum eſſe Sarabaitas, quia ſuas neceſſitates curantes, abſoluti a ſeniorũ iugo habent libertatem agendi quid libitum fuerit, & tamen magis q̃ hi q in cœnobiis degũt in operibus diebus ac noctibus conſumuntur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum requiratur ad perfectionẽ religionis, quod paupertas, continentia, & obedientia, cadant ſub voto.

AD SEXTVM ſic procedi tur. Videtur ꝙ nõ requiratur ad perfectionem religionis, quod prædicta tria ſcilicet paupertas, cõtinentia, & obediẽtia cadant ſub voto. Diſciplina.n. perfectionis aſſumendæ ex traditione Domini, ẽ accepta, ſed Dominus dans formam perfectionis Matth. 9. dicit. Si vis perfectus eſſe, vade, & vẽde omnia quæ habes & da pauperibus, nulla mentione facta de voto. ergo videtur quod votum non requiratur ad diſciplinam religionis.

¶2 Præterea. Votum conſiſtit in quadam promiſſione Deo facta. Vnde Eccl. 5. cum dixiſſet Sapiẽs, Si qd' vouiſti Deo, ne moreris reddere ſtatim ſubdit, Diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio, ſed vbi eſt exhibitio rei, nõ requiritur promiſſio. ergo ſufficit ad perfectionem religionis, quod aliquis ſeruet paupertatem, continentiã, & obedientiam, abſque voto.

¶3 Præt. Aug. dicit ad Pollentiũ de adulterinis cõiugijs. Ea ſunt in noſtris officiis gratiora, q̃ cũ liceret nobis ẽt non impendere, tñ cã dilectionis impẽdimus, ſed ea quę ſunt ſine voto, licet non impẽdere, quod non licet de his quæ ſiũt cũ voto. ergo videtur gratius eſſe Deo, ſi quis paupertatẽ, continentiam, & obedientiam abſq; voto obſeruaret, nõ ergo votum requiritur ad perfectionem religionis.

F SED CONTRA eſt, quod in veteri lege Nazaræi cum voto ſanctificabantur, ſecundum illud Numeri. 6. Vir, ſiue mulier, cum fecerint votum vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino cõſecrare &c. Per eos autem ſignificãtur illi qui ad pfectionis ſummã pertingũt, vt dicit gl. Greg. ibidẽ. ergo votũ requiritur ad ſtatum perfectionis.

RESPON. Dicendum, ꝙ ad religioſos pertinet, quod ſint in ſtatu perfectionis, ſicut ex ſupradictis* patet. Ad ſtatum autem perfectionis requiritur obligatio ad ea quæ ſunt perfectionis, quæ quidem Deo fit per votum. Manifeſtum eſt* autem ex præmiſſis, quod ad perfectionẽ chriſtianæ vitæ pertinet paupertas, continentia, & obedientia, & ideo religionis ſtatus requirit, vt ad hæc tria aliquis voto obligetur. Vnde Greg.* dicit ſuper Ezechielem. Cum quis omne quod habet, omne quod viuit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo vouerit, holocauſtum eſt, quod quidem pertinere poſtea dicit ad eos, qui pręſens ſæculum deſerunt.

Q. 184. ar. 5.

G Ar. 3. 4. & 5.

Hom. 20. inter medium & finem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad perfectionem vitæ Dominus pertinere dixit, quod aliquis eum ſequatur non qualitercunque, ſed ut vlterius retro non abiret. Vnde & ipſe dicit Lucæ 9. Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Et quamuis quidam de diſcipulis eius retrorſum abierint, tamen Petrus loco aliorum Domino interroganti, nunquid & vos vultis abire, reſpondit. Domine, ad quem ibimus? Vnde & Aug. dicit in libr.* de conſenſu euangeliſtarum, quod ſicut Matthęus & Marcus narrant, Petrus & Andreas, nõ ſubductis ad terram nauibus tanquam cauſa redeundi, ſecuti ſunt eum, ſed tanquam iubentem vt ſequerentur. Hæc autem immobilitas ſequelæ Chriſti firmatur per votum, & ideo votum requiritur ad perfectionem religionis.

H Lib. 2. c. 17. in fi. tom. 4.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ perfectio religionis, requirit, ſicut Greg.* dicit, vt aliquis omne quod vouit Deo, exhibeat, ſed homo non poteſt totam vitã ſuã Deo actu exhibere, quia non eſt tota ſimul, ſed ſucceſſiue agitur. Vnde non aliter homo poteſt totam vitam ſuam Deo exhibere, niſi per voti obligationem.

I Hom. 30. in Ezech. inter med. & fin.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ inter alia quæ licet nobis non impendere, eſt etiam propria libertas, quam homo cæteris rebus chariorem habet. Vnde cũ aliquis propria ſponte voto ſibi adimit libertatem abſtinendi ab his quæ ad Dei ſeruitium pertinẽt, hoc fit Deo acceptiſſimum. Vnde Aug. dicit in epiſto.* ad Armentariũ & Paulinam. Non te uouiſſe pęniteat, immo gaude iam tibi non licere, quod cum tuo detrimento licuiſſet. Felix neceſſitas, quæ in meliora compellit.

Epiſt. 45. nõ multum remote a fine, tom. 2.

K ARTICVLVS VII.

Vtrum conuenienter dicatur in his tribus votis conſiſtere religionis perfectionem.

AD SEPTIMVM ſic procedit. Vr̃ ꝙ inconuenienter dicatur in his tribus votis conſiſtere religionis perfectionem. Perfectio.n. vitæ magis conſiſtit in interioribus, q̃ in exterioribus actibus, ſm̃ illud ad Rom. 14. Nõ eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in ſpiritu ſancto.

ta ſit votiua obligatio in religionis progreſſu, ideo author ex firmitate & immobilitate ſequendi Chriſtum votum inſtitutum eſſe elicit, religioſæ perfectionis ſtatũ aſſumentibus. Nam vouere nihil aliud ẽ, quam immobilitare animum ne poſſit retrogredi.

¶Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ ſextæ Articulum ſeptimum.

900

IN ar. 7. eiuſdem q. nota quod ſtatus religionis hẽt vt terminũ a quo, ſæcularẽ vitã, & vt terminũ ad quẽ, perfectionẽ charitatis. Et propterea eſt & qes reſpectu ſolicitudinis ſęcularis, & exercitiũ ac diſciplinalis motus ad pfectionem

Infr. q. 188. art. 1. ad 2. & art. 2. ad 2. Et vir. 2. art. 11. ad 5. Et opuſ. 18. ca. 15. & opuſ. 19. c. 1.

ſed per votũ religionis aliqui obligantur ad ea, quæ ſunt perfectionis. ergo magis dicũtur ad religionem pertinere vota interiorum actuum, puta, contemplationis, dilectionis Dei & proximi, & aliorũ huiuſmodi, quam votum paupertatis, continentiæ, & obedientiæ, quæ pertinẽt ad exteriores actus.

¶ 2 Præter. Prædicta tria cadunt ſub voto religionis, inquantum ꝑtinent ad quoddã exercitium tendendi in perfectionem, ſed multa alia ſunt, in quibus religioſi exercitantur, ſicut abſtinentia, vigiliæ, & alia huiuſmodi. ergo videtur qđ inconuenienter iſta tria vota dicãtur eſſentialiter ad ſtatum perfectionis pertinere.

¶ 3 Prætereà. Per votum obedientiæ aliquis obligatur ad omnia implenda, ſecundum præceptum ſuperioris, quæ ad exercitium perfectionis pertinent. ergo ſufficit votum obedientiæ abſque alijs duobus votis.

¶ 4 Prætereà. Ad exteriora bona pertinent non ſolum diuitiæ ſed etiam honores. Si ergo per votum paupertatis religioſi terrenas diuitias abdicant, oportet eſſe etiam aliud votum, per quod honores mundanos contemnant.

Sed contra eſt, q dr̃ extra, de ſtatu* monachorũ, q cuſtodia caſtitatis, & abdicatio ꝓprietatis ſũt annexæ regulæ monachali.

Respon. Dicendũ, q religionis ſtatus põt conſiderari tripliciter. Vno mõ, ſm q eſt exercitium tẽdendi in perfectionẽ charitatis. Alio mõ, ſm, q quietat animum humanum ab exterioribus ſolicitudinibus, ſm illud 1. ad Corin. 7. Volo vos ſine ſolicitudine eẽ. Tertio modo, ſm qđ eſt quoddã holocauſtum, p qđ aliquis totaliter ſe, & ſua offert Deo, & ſm hoc ex his tribus votis integratur religionis ſtatus. Primo enim quantum ad exercitium perfectionis requiritur, q aliquis a ſe remoueat illa, per quæ poſſet impediri, ne totaliter eius affectus tendat in Deum, in quo conſiſtit perfectio charitatis. Huiuſmodi autem ſunt tria. Primo quidem cupiditas exteriorum bonorum, quæ tollitur per votum paupertatis. Secũdum aũt eſt concupiſcentia ſenſibiliũ delectationũ, inter quas præcellunt delectationes venereæ, quę excluduntur per votũ continentiæ. Tertiũ aũt eſt inordinatio voluntatis humanæ, quæ excluditur per votum obediẽtiæ. Similiter autem ſolicitudinis ſæcularis inquietudo præcipue ingeritur homini circa tria. Primo quidem, circa diſpenſatio- A nem exteriorum rerum, & hæc ſolicitudo per votum paupertatis homini aufertur. Secundo, circa gubernationem vxoris & filiorũ quæ amputatur per votum continentiæ. Tertio, circa diſpoſitionẽ propriorum actuum, quæ amputatur per votum obedientiæ, quo aliquis ſe alterius diſpoſitioni cõmittit. Similiter & holocauſtum eſt, cum aliquis totũ quod habet, offert Deo, vt Gregor. dicit ſuper Ezechielẽ. * Habet autem homo B triplex bonum, ſecundum Philoſ. in 1. Ethic.† Primo quidem, exteriorum rerum, quas quidem totaliter aliquis Deo offert per votũ volũtariæ paupertatis. Secũdo autem bonum proprij corporis, qđ aliquis præcipue offert Deo per votum continentiæ, quo abrenũtiat maximis delectationibus corporis. Tertium autem bonum eſt animę, quod aliquis totaliter Deo offert per obedientiam, qua aliqs offert Deo propriam voluntatem per quam homo vtitur omnibus C potentijs & habitibus animæ, & ideo cõuenienter ex tribus votis ſtatus religionis integratur.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut ſupra * dictum eſt, votum religionis ordinatur ſicut in finẽ ad perfectionem charitatis, ad quam pertinent omnes interiores actus virtutum, quarũ mater eſt charitas, ſecũdum illud 1. ad Corint. 13. Charitas patiens eſt benigna eſt &c. & ideo interiores actus virtutum puta, humilitatis, patientiæ, & huiuſmodi. non D cadunt ſub voto religionis, quod ordinatur ad ipſos ſicut ad finem.

Ad secundum dicendũ, q omnes aliæ religionũ obſeruantiæ ordinantur ad prædicta tria principalia vota. Nam ſi qua ſunt inſtituta in religionibus ad procurandum victum, puta, labor, mendicitas, vel alia huiuſmodi, referũtur ad paupertatem, ad cuius conſeruationem religioſi per hos modos victum ſuum procurant. Alia vero quibus corpus maceratur, ſicut vigiliæ, ieiunia, & ſi qua ſunt E huiuſmodi, directe ordinãtur ad votum continentiæ obſeruandũ. Si qua vero in religionibus inſtituta ſunt pertinentia ad humanos actus, quibus aliquis ordinatur ad religionis finẽ. ſ. ad dilectionẽ Dei & ꝓximi, puta, lectio, oratio, viſitatio infirmorũ, vel ſi aliqđ aliud eſt hmõi, cõꝑhendunt̃ ſub voto obediẽtiæ, q ptinet ad voluntatẽ, q ſm diſpoſitionem alterius ſuos actus ordinat ad finem. Determinatio aũt habitus pertinet ad omnia tria vota tanquã ſignum obli-

Extra de ſtatu monach. Cũ ad monaſterium, in fine.

Hom. 10. a med illius.

Lib. 1. ca. 8. & li. 7. c. 13.

Art. 1. huius quæſt.

ctionẽ charitatis. Et inter hæc duo. ſ. quietem, a ſolicitudine ſæculari, & motũ ad perfectionem, mediat immobilitas ei, quia firmat religioſus in hoc ſtatu. Et quia immobilitas illa fit oblatione ſui, & ſuorum omnium ad Deum, ideo ẽt holocauſtum vocatur in quo ex vniuerſalitate oblationis cõcluditur conſiſtere in tribus votis religionũ, ſicut ex vniuerſali quiete intellectus practici circa ſecularia, cuius actus eſt ſolicitudo, idem concluditur Et ex munditia affectiuę partis, quæ comprehendit appetitum intellectiuum, & ſenſitiuum idẽ concluditur.

¶ In reſpõſione ad tertium, nota quòd obedientiæ votum habet duplicem materiam, ſcilicet propriã, ac propinquam, & hæc integratur ex actionibus humanis, vt actiones diſtinguũtur contra paſſiones. Alia eſt communis & remota & hæc integratur ex paſſionibus concupiſcentiæ carnis, & cupiditatis temporalium bonorum. Hæc enim quia cadunt & ſub voto caſtitatis, & paupertatis, & etiam ſub voto obedientiæ, ad cõmunem materiã voto obedientię, & alijs uotis ſpectãt. Et quia mediantibus paſſionibus venerea & temporalia referuntur ad obedientiam ideo remotæ materiæ rationem habent reſpectu voti obediẽtiæ. Actiones autem, quia ſoli voluntati ſubſunt, & propriæ & propinquę materiæ reſpectu obediẽtiæ, voti rationem habent.

¶ In reſponſione ad quartum perſpice diligenter, quòd inter honorem, & venerea ac temporalia bona hæc eſt differẽtia manifeſte, q honor non eſt honorati actus, ſed honorantis. Habere autem diuitias, ac vti venereis, eſt in poteſtate voluntaria eius cuius ſunt, & qui delectatur. Et ꝓpterea aliter oportet fieri; & intelligi abdicationem honoris, & diuitiarum, & venereorum. Nam abdicatio horum fit auferendo a ſua voluntate poteſtatem licite poſſidendi proprium, & vtendi venereis. Abdicatio autem honoris non poteſt ad ipſos honores referri qui in aliena ſunt poteſtate, ſed refertur ad merita honorum. Et ideo in litera diſtinguũtur merita honorum dicendo quod eſt duplex, ſcilicet virtus, & exteriorum excellentia. Debetur ſiquidẽ virtuti honor, & vt dicitur in 4. Ethicor. exteriorum excellentia honoratur ex debito quodam, pro quanto ſunt inſtrumenta virtutum, & deberẽt eſſe ſigna virtutum, ſicut vt in pluribus ſunt ſigna ſtatus virtuoſi, puta regentiũ, dominantium, primatum. Et ex vulgari obſeruantia excellentes ſiquidem in his exterioribus honorãtur a vulgo; Rurſus quia virtuti debetur vterque honor, ſcilicet ſæcularis, & ſanctus, & de ſancto patet in litera ex ſacra ſcriptura, de ſæculari patet, quia virtutis præmium dicitur. Et ex ratione quia ex quo debetur exteriori excellentiæ ratione virtutis, cuius eſt ſignum, aut inſtrumentum, a fortiori debetur ipſi virtuti. Propter quod enim vnumquodque illud magis, vt dicitur in primo Poſteriorum. Et quia religioſi ſæcularem vitam a ſe abdicant, ideo in litera de ſæculari honore loquendo, vtrunque tangitur, ſcilicet & quod religioſi ſæculari honori renunciant, & quod hoc faciunt abdicando: ſe illius non radicale meritum, quo eſt virtus, ſed illius proximum meritum, quod eſt vita ſæcularis. Hoc enim exemplum Saluator nobis tradidit, dum noluit honora-

notari ab hominibus volentibus eum i-i re gnē ſibi præficere. De honore aūt ſancto in litera ſimpliciter dr̄, ꝙ non conuenit religioſis renuntiare illi. Vbi aduertēdum eſt, ꝙ quia honor eccleſiaſticus proculdubio ſanctus honor eſt, qa Eccleſia ipſa ſancta ē, ideo non ſpectat ad ꝑfectionem religionis renuntiare eccleſiaſticis honoribus. Quo circa reprehēſione digni ſunt religioſi, abdicantes a ſuis honores magiſterii in theologia. Sicut reprehendendi eſſent, ſi presbyteros nollent habere ſuos, quia honorandi ſunt loco, & alijs reuerētię ſignis. Et loquor de religionibus inſtitutis ad prædicādum, in quibus conſtat ſanctos patres huiuſmodi honore donatos. Habes ad hoc quoq; authorem in libro cōtra impugnantes religionem, dicentem in cap. 2. non quemlibet honorem ad mūdum pertinere, ſed qui conſiſtit in rebus mundanis. Non enim poteſt dici, quod honor ſacerdotii pertineat ad mundum, & ſimiliter nec honor magiſterii cum doctrina, quam conſequitur talis honor, ſit de ſpiritualibus bonis. Sicut ergo religioſi non renuntiāt per votum ſacerdotio, ita nec magiſterio. hæc ibi.

Lib. 4. cap 3. tom. 5.

gationis. Vnde habitus regularis ſimul daī, vel benedr̄ cū ꝓfeſsiōe.

Ad tertium dicendum, quod per obedientiam aliquis offert Deo ſuam uoluntatē, cui etſi ſubijciantur omnia humana, quædām tamen ſunt quæ ſpecialiter ſibi tantum ſubduntur ſcilicet actiones humanę. Nam paſsiones pertinent etiam ad appetitum ſenſitiuum, & ideo ad cohibēdū paſſiones carnalium delectationū, & exteriorum appetibilium impedientes perfectionem vitæ, neceſſariū fuit votū cōtinentiæ & paupertatis, ſed ad diſponēdū actiōes ꝓprias ſ̄m qđ requirit pfectiōis ſtatus requiritur uotū obediētiæ.

Ad quartum dicendū, ꝙ ſicut Philo. dicit in 4.* Ethic. honor ꝓprie & ſ̄m veritatē nō debetur niſi uirtuti, ſed quia exteriora bona inſtrumentaliter deſeruiūt ad quoſdam actus virtutū, ex cōſequēti etiam eorum excellentiæ honor aliquis exhibetur, & præcipue a vulgo, quod ſolam excellentiam exteriorem recognoſcit. Honori ergo, q Deo & ſanctis omnibus exhibetur propter virtutem, vt dicitur in Pſal. 138. Mihi autē nimis honorati ſunt amici tui Deus: abrenuntiare nō cōpetit religioſis, qui ad perfectionē virtutis tendunt. Honori aūt qui exhibetur exteriori excellētiæ abrenuntiāt ex hoc ipſo, quod ſæcularem uitam derelinquūt. Vnde ad hoc non reqritur ſpeciale votū.

Articulus VIII.

Vtrum votum obedientiæ ſit potiſſimum inter tria vota religionis.

AD octavum ſic proceditur. Videtur ꝙ votum obediētiæ non ſit potiſsimū inter tria vota religionis. Perfectio enim religioſæ vitæ a Chriſto ſumpſit exordium, ſed Chriſtus ſpecialiter dedit cōſilium de paupertate, non autem inuenitur dediſſe conſilium de obediētia. ergo uotum paupertatis eſt potius quam uotum obedientiæ.

¶ 2 Prętereа. Eccleſ. 26. dicitur ꝙ omnis ponderatio non eſt digna animæ continentis, ſed votum dignioris rei eſt eminētius. ergo votum continentiæ eſt eminentius quam votum obedientiæ.

¶ 3 Preterea. Quanto aliquod votum eſt potius, tanto uidetur eſſe magis indiſpēſabile, ſed uota paupertatis & cōtinentię ſunt adeo annexa regulę monachali, vt contra ea nec ſummus Pōtifex poſsit licē-

F tiam indulgere, ſicut dixit quædā Decretalis de ſtatu monachorū, qui tamen poteſt indulgere, vt religioſus non obediat ſuo prælato ergo videtur quod votū obedientiæ ſit minus voto paupertatis & continentiæ.

Sed contra eſt, ꝙ Greg. dicit in* moral. Obedientia victimis iure ꝑponiī, quia per victimas aliena caro, per obediētiam vero volūtas propria mactatur, ſed vota religionis ſunt quædam holocauſta, ſicut ſupradictum eſt. † ergo votum obedientiæ eſt præcipuū inter omnia religionis vota.

G Respondeo Dicendū, ꝙ votum obediētiæ eſt ꝑcipuum inter tria vota religionis. & hoc triplici rōne. Primo quidem, quia ꝑ votum obedientiæ, aliquid maius homo offert Deo ſcilicet ipſā uoluntatem, quæ eſt potior quā corpus proprium, quod offert homo Deo per continentiam, & quā res exteriores, quas offert hō Deo ꝑ votum paupertatis. Vnde illud ꝙ fit ex obedientia, eſt magis Deo acceptum, quam id qđ fit per propriam voluntatem, ſecundum illud Hieronym. quod dicit ad Ruſticum* monachum. Ad id tendit

H oratio, vt doceam te non tuo arbitrio dimittendum. & poſt pauca ſubdit: Nō facias quod vis, comedas quod iuberis, habeas quantū acceperis, veſtiaris qđ datur. Vnde & ieiunium non redditur Deo acceptum cum propria voluntate ſ̄m illud Iſa. 58. Ecce in diebus ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra. Secūdo, quia uotum obedien-

I tiæ continet ſub ſe alia vota, ſed non conuertitur. Nam religioſus etſi teneatur ex voto continentiā ſeruare, & paupertatē, tamen hæc etiam ſub obedientia cadunt, ad quam pertinent multa alia præter continentiam & paupertatem ſeruare. Tertio, quia votū obedientiæ proprie ſe extendit ad actus propinquos fini religionis. Quanto autem aliquid propinquius eſt fini, tanto melius eſt, & inde etiā

K eſt, ꝙ votū obedientiæ eſt religionis eſſentialius. Si. n. aliquis abſq; voto obedientiæ uoluntariā paupertatē & continētiā ēt uoto ſeruet, non propter hoc pertinet ad ſtatum religionis, qui ꝑfertur etiā ipſi uirginitati ex uoto obſeruatæ. dicit. n.* Aug. lib. de uirginitatē, Nemo, q̄tum puto, auſus fuerit virginitatē præferre monaſterio.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ conſiliū obedientię includitur in ipſa Chriſti ſequela. Qui. n. obedit ſequitur alterius uoluntatē, & ideo magis pertinet ad pfectionē-

901 Infr. qō. 88. artic. 7. ad 3.

¶ *Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ ſextæ Articulum octauum.*

IN art. 8. in corpore artic. nota, quòd actus ꝓprij, qui ſunt finis religionis, ſunt actus ordinati ad dilectionem Dei, & proximi quæ eſt religionis finis. Huiuſmodi autem actus ſunt propria materia voti obedientiæ, vt oratio, lectio, prædicatio cura infirmorum, & huiuſmodi.

¶ In eodem art. in reſponſione ad tertium circa illud, Papa non poteſt religioſum a ſua obediētia eximere, dubium occurrit. Quoniam hoc repugnat ſupradictis, Minus. n. eſt Papam eximere aliquē a ſua obedientia, quam conſtituere illum ſupra ſe, ſed Papa poteſt ex ſupradictis ſubdere ſe alteri vt iudici. ergo a fortiori poteſt aliquē eximere a ſe, & ſi non poteſt aliquē eximere a ſe, multo minus pōt aliquē conſtituere iudicem ſupra ſe.

Li. vlt c. 11. ante med.

¶ Ad hoc dr̄, ꝙ quemadmodum Papa non pōt aliquē a ſua obedientia eximere totaliter, quia non poteſt ſuā poteſtatē minuere, pōt tamen ſponte partialiter, ſeu ſecundum quid aliquē eximere ſtatuendo, vel concedendo quòd nō teneatur apoſtolico præcepto obedire, niſi cum contineat talem clauſulam, quod pertinet ad vſum poteſtatis papalis, ita Papa non poteſt ſe ſubijcere alicui, ita qđ ille ſit totaliter, ſeu ſimpliciter iudex ſupra Papam, quia non poteſt minuere ſuam poteſtatem, ſed oportet vel quod ſubtrahat perſonam ſuam totaliter a poteſtate Papali renuntiando papatui, & ſic Papa non erit ſubditus, ſed perſona ſpoliata a ſe ipſa papatu ſubdita erit, vel quod habeat totam ſuam poteſtatē ſi eſt Papa. Et hoc a ſolo Chriſto domino depēdet, quòd Papa habeat talem & tātam poteſtatem. Vnde nec ipſe Papa, nec alius poteſt efficere, ꝙ manens Papa minorē habeat poteſtatem. Poteſt tñ nō vti ſua poteſtate, & ſic ſubijcere ſe alterius iudicio. Et ſicut ſtatuendo ius cōmune, ſubijcit ſe communi iuri, & concedendo priuilegiū obligatus remanet deinde ad obſeruādum priuilegium, ꝙ a principio gratioſe conceſſerat, ita ex quo ſponte ſe ſubdit alicuius iudicio, tenetur ſtare ſub illius iudicio. Sed quia hæc vincula ad vſum, vel nō vſum ſuæ poteſtatis ſpectant, & in ipſo remanet, poſtquā ſe

Art. 1. & art. 3. ad 6.

Poſt mediū epiſt. & incipit. Nihil Chriſtiano felicius tomo 1.

Ca. 46. in fine tom. 6.

ed by Go

ſe ſubditi iuri, vel iudici plenitudo poteſtatis Papalis, iō quis non debeat, pōt tn̄ de plenitudine poteſtatis, ius, & iudicē reuocare, ſicut & priuilegia q̄cunq; conceſſa tollere, ita q̄ ſi tollat, ſeu reuocet ius, aut iudicē, aut priuilegium, ēt ſi peccet Papa reuocando, effectū tn̄ intentū efficit ſua poteſtas, ita quod remaneret ius illud nullū, & iudex non eſſet amplius iudex, & priuilegium, nihil amplius valeret, multa .n. fieri prohibentur, quæ tn̄ facta tenent.

Matth. 19. tom. 9.

quam votum paupertatis, quia vt Hiero. dicit ſuper Matth. id quod pfectionis eſt addidit Petrus cū dixit. Et ſecuti ſumus te.

AD SECVNDVM dicēdū, q̄ ex verbo illo nō habeī q̄ continētia pręferaī oībus alijs actibus virtuoſis, ſed cōiugali caſtitati: vel ēt exterioribus diuitiis auri & argenti, quæ pondere menſurantur, vel per continentiam intelligitur vniuerſaliter abſtinentia ab omni malo, vt* ſupra habitum eſt.

B AD TERTIVM dicendū, q̄ Papa din voto obedientiæ nō pōt ſic cū religioſo diſpēſare, vt nulli plato teneatur obedire in his q̄ ad pfectionem vitæ pertinent. Non. n. poteſt eum a ſua obediētia eximere. Poteſt tamen eū eximere ab inferioris prælati ſubiectione, quod nō ē in voto obediētiæ diſpēſare.

¶Super quæſtionis centeſima octogeſima ſexta Articulum nonum.

IN art. 9. eiuſdem q. collige expoſitionē regularū, & ſtatutorū religionis cuiuſcunq; Diſtinguūtur ſiquidē in litera quatuor genera contentorum in regula. In primo ſunt actus virtutū, qui cōiter ſunt in p̄ceptis, vt diligere Deū & proximū. In ſcd'o ſunt act' virtutū q̄ cōiter ſunt de cōſilio, vt diligere inimicos in particulari. In tertio ſunt exteriores obſeruantiæ q̄ ſunt prima materia triū votorum, vt caſtū eſſe, & nihil proprium habere &c In quarto ſunt reliquæ exteriores obſeruātiæ regulares, vt abſtinere a carnibus, vti laneis ad carnem, & hmōi. De primo genere dicitur, & manifeſtum eſt, q̄ tranſgreſſio eſt mortalis De ſecundo vero, q̄ non eſt mortalis tranſgreſſio, quia hæc ſpectāt ad perfectionem charitatis, quæ eſt finis religionis, religioſus aūt non tenetur eſſe perfectus. Apponiē tamen in litera exceptio, cum ſubditur. Niſi pp contemptū. Et ratio exceptionis aſſignatur, quia religioſus tenetur tendere ad perfectionem charitatis, huic autem tenſioni contrariatur perfectionis contemptus. De tertio genere dicitur & patet quod tranſgreſſio eſt mortalis. De quarto autem, quòd non eſt mortalis niſi propter contemptum regulæ, quia hic directe contrariatur profeſſioni, qua ſe obligat ad vitam ſecundū regulam, vel propter præceptum a regula, vel prælato factū, quia hoc eſſet contra obedientię votum. Ex quibus habes, q̄ religioſi omnes vltra communia vincula omniū chriſtianorū & tria religionis vota, & præcepta facta a regula, vel prælato, quæ tamen ſub voto obedientiæ comprehenduntur, habent duplex vinculum peccati mortalis propter contemptum, ſcilicet contemptum perfectionis & contemptum regulę, vtrūque enim in litera habes. Primum, reſpectu actuum virtuoſorum, qui ſunt in conſilio, ſecūdum reſpectu regularium obſeruantiarū vltra tria vota. Et quoniam contemptus regulæ eſt nolle ſubijci regulę, q̄ directe contrariatur profeſſioni, ipſius regulæ, ideo nulla de hoc quæſtio eſt. Patet enim contemni. Deum in ipſa regula, qui eam per ſuos miniſtros cōſtituit, & cui promiſſio facta eſt de ſubiectione ad illam, ac p hoc cauſare peccatum mortale. Sed de contemptu perfectionis non ita apparet, quoniam a doctoribus quaſi appoſitum videtur religioſis, quod tendere ad perfectionē tenentur ſub vinculo peccati mortalis. Et propterea ſcito, q̄ religioſus non aliter tenetur ad perfectionem tendere, quem ſeruando regulam ſuā. Et ideo hi duo contemptus ſeinuicem comitantur, ita quod impoſſibile eſt vt quis contemnat regulā ſuā, & contemnat perfectionem, quia ſi non contemnit regulam, iam permanet in profeſſione tendendi ad perfectionem, ac per hoc non contemnit perfectionem. Et ſimiliter ſi non contemnit perfectionem, conſequens eſt vt velit ſubiici regulæ, per quam tenetur ad perfectionem tendere. Vnde Dionyſius, & alii doctores non appoſuerunt, ſed expoſuerunt id quod cōuenit religioſis ex authoritate Domini dicentis adoleſcenti, Si vis perfectus eſſe &c. vbi apparet, quod voluntas tendendi in perfectionē, principium eſſe debet voluntariæ paupertatis, ac per hoc reliquarum partium religioſorum.

Q. 155. ar. 4. ad 1. D. 799. & 1208.

ARTICVLVS IX.

Vtrum religioſus ſemper peccet mortaliter tranſgrediendo ea quæ ſunt in regula.

AD NONVM ſic pcedit. Vr̄ q̄ religioſus ſemp peccet mortaliter trāſgrediēdo ea q̄ ſunt in regula. Facere. n. contra votū eſt pc̄tm̄ dānabile, vt patet per id qd̄ Apoſt. dicit 1. ad Timoth. 5. q̄ viduæ q̄ volūt nubere, damnatione habēt, quia primā fidē irritā fecerūt, ſed religioſi voto profeſſionis ad regulā aſtringūtur. ergo peccāt mortaliter tranſgrediēdo ea q̄ in regula cōtinenī.

¶2 Præt. Regula imponitur religioſo ſicut lex q̄dam, ſed ille qui tranſgreditur præceptū legis, peccat mortaliter. ergo videtur quòd monachus tranſgrediens ea quæ ſunt in regula, peccet mortaliter.

A ¶Dubium circa hanc literam remanet vnum, An religioſus tranſgrediens præceptum Dei cōtentum in regula, plus peccet, q̄ tranſgrediens præceptum Dei non contentum in regula cæteris paribus. Et eſt ratio dubii, quia hæc non ponūtur in regulis, & humanis iuribus vt p̄cepta, ſed vt manifeſta. In oppoſitum aūt eſt, quia ſicut ad cōſilia contēta in regula obligaī religioſus, & ad alia non, ita ad diuina p̄cepta cōtēta i regula magis obligaī q̄ ad alia.

¶Ad hoc dicitur, qd̄ quemadmodū id qd̄ cadit ſub iure poſitiuo cōi, ſi in regula ſtatuatur, obligatur illius profeſſor duplici vinculo, ſ. iuris canonici, & propriæ regulæ ad id ſeruandum. V.g. ſi in regula inducuntur inter alia ieiunia, etiam illa ieiunia quæ ſunt ab Eccleſia inſtituta, tenetur religioſus ille ieiunare non ſolum ex Eccleſiæ ſtatuto, ſed ex ſuæ regulæ mandato. Ita ſi præcepta Dei, vel naturalis iuris in regula ſtatuātur ſeruanda, tenetur profeſſor illius regulæ ex duplici capite ad illa præcepta ſeruanda. ſ. ex diuino iure, & ex ſua regula. Non enim inconuenit præceptum a iure iterum p̄cipi ab alio iure, vel iudice, vt patet. Nec propterea putes, me dicere, quod omnia pręcepta diuina contenta in regula cadāt etiam ſub præcepto regulæ, quia ſtat quod cadant ſub ſimplici ſtatuto regulæ: ita quod ex regula non haberent vim præcepti, ſi ceſſaret vinculū diuini, aut eccleſiaſtici præcepti, Sed etſi caderent etiam ſub præcepto regulæ, non propterea eſſet duplex peccatum, aut alterius ſpeciei circunſtantiam habens ſed eſſet grauius peccatum, quoniam peccati ſpecies tantum ex parte præceptorum attenditur, quamuis ex authoritate præcipientium, & magis præcipientium aggrauetur.

902 Supr. q. 88. art. 11. ad 4. & q. 185. ar. 8. Et 4. diſt. 38. q. 1. arti. 4. q. 1. ad 5. Et quol. 1. art. ..

C

¶In eodem articulo in reſponſione ad primum circa illud q̄ non obligat ad culpam neque mortalem, neq; venialem, ſed

D ſolum ad pęnam taxatam ſuſtinendam &c. dubium hic occurrit dupliciter, Primo, quia abſolute videtur implicare, qd̄ ſit obligatio in proprijs actibus voluntarijs ad pœnam, & nō culpam, cum pœna ſoli culpæ debeatur. Secundo, quia in ſtatutis religionis ordinis Prædicatorum, in qua dicuntur obligari ad pęnam, & non culpam, contrarium exprimitur, dum pluries dicitur, Leuis culpa eſt, Grauis culpa eſt, & tamen eſt ibi ſermo de huiuſmodi obſeruantiis.

¶Dubium ſecundo occurrit, An obligatio ad pęnam intelligatur, ſi imponatur a prælato, vel etiam ſi non imponatur.

¶Dubium tertio occurrit, An ſi non ſuſtineatur pęna, incurratur culpa.

¶Dubium quarto occurrit, quia vltima verba aduerſantur primis, dum dicitur quod ex negligentia, libidine, vel contemptu, poſſunt tales religioſi peccare in iſtis venialiter, vel mor-

E taliter. Nam vbi voluntaria tranſgreſſio non eſt culpa, ibi negligentia multo minus eſt culpa, cum negligentia ideo ſit peccatum, quia eſt voluntaria.

¶Ad primum dubium dicitur, quod in particularibus legibus oportet particulariter loqui. Et ideo quia tota ratio legis obligantis non ad culpam, ſed ad pęnam eſt, vt in litera dicitur, quia tali modo placuit obligari, oportet conſequenter dicere ad efficaciam legis tuendam, quod pęna hoc in loco non ſumiī vt diſtinguitur contra pęnalitatem, ſed vt diſtinguitur contra culpam, prout malum pœnæ diſtinguitur contra malum culpæ, & continet ſub ſe non ſolum pœnam proprie dictam, ſed etiam pœnalitates. Afflictiones nanque, quæ non p culpa infliguntur, etſi non ſunt propriæ pœnæ, ſunt tamen pœnalitates quædam, quæ communi nomine pœnæ vocantur, quia conſiſtunt in pati, & priuatione boni aliqualiter debiti, & ſunt contra naturalem voluntatem.

¶ 3 Præterea. Cōtemptus inducit pctm̄ mortale, ſed quicunque frequenter aliquid iterat quod nō debet facere, videtur ex contemptu peccare. ergo videtur q; ſi religioſus frequenter tranſgrediať id qđ eſt in regula, peccet mortaliter.

Sed contra eſt, q; ſtatus religionis eſt ſecurior q̃ ſtatus ſæcularis vitæ. vnde Greg.* 1. Mora. cōparat vitam ſecularem mari fluctāti, vitam autem religionis portui tranquillo, ſed ſi quelibet tráſgreſſio eorū, quæ in regula continenť religioſum obligaret ad peccatū mortale, ſtatus religionis eſſet periculoſiſſimus propter multitudinē obſeruantiarū. Nō ergo quælibet tranſgreſſio eorū quæ in regula continentur, eſt pctm mortale.

Lib. 1. cap. 1.

Respon. Dicendū, q; in regula continetur aliquid dupliciter, ſicut ex dictis patet. Vno* mō, ſicut finis regulæ, puta, ea quæ pertinēt ad actus virtutū. Et horū tráſgreſſio, quantū ad ea quæ cadūt communiter ſub præcepto, obligat ad mortale, quantum vero ad ea quæ excedunt cōiter neceſſitatem præcepti, non obligat ad mortale, niſi propter cōtemptum, quia, ſicut ſupra dictum* eſt, religioſus non tenetur eſſe pfectus, ſed ad pfectionem tendere, cui contrariatur perfectionis cōtemptus. Alio modo continetur aliquid in regula pertinens ad exterius exercitium, ſicut ſunt omnes exteriores obſeruantiæ, inter quas ſunt q̄dam, ad quas obligatur religioſus ex voto profeſſionis. Votum autem profeſſionis reſpicit principaliter tria prædicta. ſ. paupertatē, continentiā, & obedientiā, alia vero oīa ad hæc ordinantur, & iō tráſgreſſio horū triū obligat ad mortale. Aliorum autē tranſgreſſio non obligat ad mortale. niſi pp contēptum regu

Art. 7. ad 1. & 2.

Artic. 2.

¶ Ad ſcđam vero obiectionem dr̄, q; ſtatuta illa de culpis fuerūt edita in ordinem Prædicatorum anteq̄ fuerit factum ſtatutū iſtud, de non obligando ad culpā, qm̄ hoc ſtatu * non a principio ordinis, ſed fuit editū in 2. c. generaliſſimo anno Domini 1237. poſt editas cōſtitutiones dicti ordinis. iō per accñs remanſerunt illa nomina grauis & leuis culpæ. Et ideo obiectio nulla eſt.

¶ Ad ₰m dubium dr̄, q; tripliciter pęna in hmōi inuenitur qñq; non taxata, ſed taxanda, ac imponenda a p̄lato, vt contingit profeſſoribus dicti ordinis de pęna leuis culpæ, & ad talē nō obligantur, niſi imponať. Qñ q; taxata, ſed imponenda, vt cōtingit eiſdē de pœna grauis culpæ, q̄ quidē taxata eſt, ſed imponenda reſtat, qm̄ in capitulo illo dr̄. Pro hmōi veniā petentibus, & non p̄clamatis dētur &c. In hoc. n. q; dicit, dentur imponenda dicit a p̄lato. Et ad hmōi etiā non tenentur iſti, niſi imponātur. Et veriuſque libertatis ē ratio. quia non tenetur religioſus ad plus q̄ ſua lex ordinat, & iō ex quo lex non ordinat abſolute, q; faciant pęnitentiam talem, ſed quod detur taliter errantibus talis & tanta pęnitētia, non eſt reus violatæ legis, qa nō data ſibi pęnitētia abſtinet. Quādoque autem pœna inueniť taxata, & impoſita ab ipſa lege, vt cōtingit eiſdem circa pœnā fracti ſepties ſilentii inter duo capitula. Non. n. dicit lex qđ imponatur, vt detur, ſed quod qui fregerit toties ſilentium, ſedeat in vno prandio in terra. Et ad hmōi pęnitētias tenentur, ēt ſi nullus prælatus imponat.

¶ Ad tertium dubium, qđ, vt patet ex ſolutione præcedentis dubii ſolum habet locum qñ pęnitētia p̄ruenit ad vtranque conditionē. ſ. q; eſt taxata & impoſita ſiue a iure ſcripto, ſiue a iure animato, q; eſt prælatus, Reſpōdetur, quod licet quidā dicāt, quod pctm̄ incurritur ſi penitentia non ſit, quia ſic obligantur ad euitandam culpam ne ſubeant pœnam, quia tamē ſine ratione hoc dicitur, & legis vniuerſalitati derogat, iō dicendū eſt, quod ſicut non peccat frangendo ſilentium, ita non peccat omittēdo pœnam taxatā & impoſitam. Et ratio eſt, qa lex vniuerſalis & non particularis eſt, cum dicimus. Nolumus quod ſtatuta noſtra obligent ad culpam, ſed ſolum ad pœnā. Conſtat autem quod ſi tranſgreſſio in operando excuſaretur a culpa, & omiſſio pęnitentiæ non excuſaretur a culpa, iam particularis eſſet lex iſta, & reſpectu agendorum, & non reſpectu patiēdorum. Et cōſequēter cū religioſi nō aliter teneātur ad huiuſmodi pęnitentias, niſi ex vigore ſtatutorum ſuorum ſequeretur quod ſtatuta obligarent ad culpam ſine contēptu & præcepto, cuius oppoſitum in eis habetur. Et licet ſpeciale exemplum allatum ſit in ordine fratrum Prędicatorum, dicta ſunt tamen hæc ad declarādum cætera ſimilia in quibuſcūq; religionibus, ſicut etiā reliqua intelligenda ſunt tā ſequentia, quam antecedentia, quoniam de ſimilibus idem eſt iudicium.

¶ Ad quartū dubium reſpondendo, oportet diligenter notare verbum authoris in litera hac dicentis, quod hmōi tranſgreſſiones nō ſunt culpæ ex ſuo genere, ita quod ſenſus legis obligantis ad pęnam, & non ad culpam eſt, quod ſtatuit actū illū eſſe extra genus culpæ non qualitercunque, ſed ex ſuo genere hoc eſt, non ex parte operantis, ſed ₰m ſuam naturam. Et propterea trifariam pōt ex parte operantis ingredi genus culpæ actus qui ſecundū ſe extra genus culpæ a lege poſitus eſt. Numerantur aūt in litera tres modi, quibus ex parte operantis actus huiuſmodi ſit culpa. Primus, qui manifeſtus eſt, diciť ex contemptu. Patet. n. quod ſi quis ex cōtemptu frangat ſilentium, peccat, & hoc etiam erat in lege cautum, ſed cōnumeratus eſt ab authore hic modus inter alios, quia ex parte operā- F tis ſe tenet. Secundus eſt ex cupiditate, & hic manifeſtatur p locum a maiori: comedere. n. actus extra genus culpæ, eſt neceſſarius, ac ſub p̄cepto naturali cadens, & tñ ſi cupiditas exceſſiua adſit, pctm̄ ſit. Multo ergo magis actus nō p̄ceptus, ſed excuſatus ₰m ſe a culpa, puta, cōmedere carnes ſi ex cōcupiſcētia ſiat, peccatū erit. Tertius eſt negligentia, q; poteſt dupliciter intelligi. Primo, vt quādocunque omiſſioni actus adiungitur negligentia vt cauſa illius, tunc iſti religioſi peccant, ſicut cum cupiditas eſt cauſa actus etiam peccare dicuntur. Et hæc quidē expoſitio vera eſt proculdubio, quoniam ſi vere interuenit ibi negligentia vt cauſa, nō euaditur culpa. Sed quia in dubium ſvertit argumentum, an iniuria actus regularis, puta, eundi ad lectionem hora debita, ſit vere negligentia, an non, oportet dicere ad hoc, & reſpondetur affirmatiue, qđ eſt vere negligentia, quæ eſt culpa. Ad cuius euidentiam, ſcito, quod non minus inuenitur culpa volendo indebite, quam operando indebite, cum culpa principaliter ſit in voluntate. In operationibus autem hoc inuenitur, quod licet aliquis ſine culpa poſſit voluntarie opus aliquod, puta, orationem vel lectionem omittere, ſi tamen orat, vel legit, peccat negligenter orando, aut legendo. Vnde ſimiliter in volitionibus dicendum eſt, quod licet aliquis poſſit ſine culpa aliquid nolle, ſi tamen vult, peccat niſi recte velit. Inter religioſum autem abſolute omittentem voluntarie ire ad lectionem hora debita & eundem negligenter omittentem ire ad lectionem hora debita, hæc eſt differentia, quod ille abſolute non vult ire. ſeu vult non ire ad lectionē, ille autem vellet ire, ſed negligentia detinetur ne eat. Et propterea in illo nulla ratio culpæ in- I uenitur, niſi ex genere actus, quæ culpæ ratio ex eorum lege ſublata eſt. In iſto autem culpæ ratio aliunde ingreditur, ſcilicet ex hoc quod vult, & ſegniter vult, Tenetur enim, ex quo vult, ſine vlla mala cōditione velle, & hæc eſt ſecunda expoſitio. Et ſic religioſi illi dupliciter poſſunt in regularibus obſeruantiis ex negligentia deficere culpabiliter, ſcilicet ex negligentia extrinſeca, iuxta primam expoſitionem, puta, cum ex mentis torpore omittit ire ad lectionem, vel ex negligentia intrinſeca iuxta ſecundam expoſitionem, puta, cum ex affectus tepeditate omittit ire ad lectionem. Et per hæc patet ſolutio obiectionis in oppoſitum. Falſum nanque aſſumitur, cū dicitur, quod vbi volūtaria tranſgreſſio non eſt culpa, ibi nec negligentia eſt culpa, quoniam ſtat voluntariam tranſgreſſionem non eſſe culpam ex ſuo genere, & negligentiam eſſe culpam ex parte operantis &c. Probatio autem nihil valet quia K voluntarium culpabile nō ſolum inuenitur ex genere actus, ſed etiam ex parte operantis, ex qua parte negligentia religioſi ad regulares obſeruantias excuſata á culpa, ex ſuo genere a religionis ſuæ vinculo voluntaria culpa eſt ex ſpecialibus.

¶ In eodem artic. 9. in reſponſione ad ſecundum dubium magnum occurrit, penes quid diſcernitur iuris poſitiui p̄ceptum obligans ad peccatum mortale a non præcepto, An penes materiam, an penes pœnam, an penes modum, an penes verbum. Quod enim materia non ſufficiat ad diſcernendum præceptum poſitiui iuris a non præcepto, ex eo habetur, quod ius poſitiuum, maiori vinculo ſupponit quandoque minorem materiam. Excommunicationis ſiquidem vinculo ligat percutientem clericum, quo non ligat blaſphemantem Deum. Similiter nec pœna aliqua vniuerſaliter adæquat præceptum. Nam licet pœna aliqua, ſcilicet excommunicationis, præceptum contineat, non tamen cōtra omne præceptum ponitur

sub

ſub pœna excõmunicationis. Reliquæ vero eccleſiaſticę pęnę aut ſine culpa, vt interdictũ, & irregularitas, aut cũ veniali culpa, ut ſuſpenſio incurri poſſunt. Communes quoque pęnæ vt oratio, ieiunia, & hmõi, conſtat quod ſine mortali culpa inſliguntur. De mõ vero, loquendi, puta, quia lex vtitur imperatiuo mõ, clare liquet ꝙ non inducit vinculũ pręcepti: modus.n. huiuſmodi, imperium grammatice denotat, non iuridice. Quod nullum denique ſimplex verbum inueniatur inducens vniuerſaliter vim præcepti, patet diſcurrendo per ſingula, q̃ afferuntur ad propoſitum. Inhibētur ſiquidem, & ꝓhibentur, mẽdacia oĩ iure. Et ſimiliter debẽt & tenentur oẽs hoĩes omni iure non mentiri, & tamen mendacium conſtat nõ cadere ſub præcepto. Statuuntur, decernũtur, ac mandantur procul dubio multa ſine præcepti vinculo. Cõta quidem eſſe ſtatuti, & decreti nomina quotidie experimur, mandati vero nomen teſtatur Hiero. a præcepto deficere. Et quòd demum ipſum verbũ Præcipio, non vniuerſaliter inducat præcepti vim, patet primo ex Euangelio, vbi dicitur Dominum præcepiſſe curatis ne cui dicerent. Et conſtat, quòd non peccabant, ſed bene agebant publicando Chriſti miracula curati. Secundo ex Aug. in regulæ principio dicente. Hæc ſunt, quæ vt obſeruetis præcipimus in monaſterio conſtituti. Et tamen conſtat non omnia ſubiuncta eſſe ſub præcepto. Tertio, ex Ariſtot. 6. Eth. diffiniente ꝙ præcipere ſignificat propriũ prudentiæ actum, quẽ conſtat communem eſſe bonis operibus, ſiue ſint cõtraria venialibus, ſiue mortalibus. Præcipimus.n. & tacere, & non adulterari, illud veniali, hoc mortali opponitur. Quia igitur ambigua valde eſt diſcretio iſta vniuerſalis, dicendũ eſt id ꝙ particulariter conſtat, aut rationabile vr. Conſtat inprimis, vt tactum eſt, quod quædam pœna .ſ. excommunicationis maioris, vim continet pręcepti, ita ꝙ quandocunq; imponitur, aut inhibetur aliquid ſub pęna excommunicationis ſiue latæ, ſiue non latæ ſententiæ, obligat quis obedire, ſi vult pctm̃ mortale euadere, quia excommunicationis pœna tantæ indignationis eſt, vt non niſi ꝓp mortale incurrat, aut demereatur quis illã. Conſtat ſecũdo, ꝙ cum præcipitur aliquid in virtute ſanctæ obediẽtiæ, obligatio eſt ad mortale, quia cõpoſitio horum verborum ſolita eſt ſemꝑ præcepti vim importare ex communi Eccleſiæ vſu. Conſtat tertio, ꝙ ſiue in communi, ſiue in municipali iure vocabulũ aliquod ſm communem ſenſum conſueuit firmiter reputari obligatiuum ad mortale, proculdubio vbicunque ibidem ponitur, habet vim hmõi pręcepti vt in regula fratrum Minorum patet de vocabulo teneantur, vt habetur in Clẽ. de verb. ſig. Exiui de paradiſo. Et per oppoſitum cõſtat quarto, ꝙ quocunque lex vtatur verbo, ſi cõmunis ſenſus intellexit, nõ ꝓpterea datã obligationem ad mortale, non eſt tale præceptũ. Nec hoc alia eget probatione, quia per eandẽ rõnem clarum eſt. Rationabile autem videtur ꝙ vbi in iure inuenitur vocabulum præcepti, ibi ſit obligatio ad mortale, quia in dicta Clemen. Exiui de paradiſo, præſupponitur pcepti vocabulũ obli- A gatorium eſſe ad tale pceptum, ita quod hoc nõ cõtinetur ibi tanquam aliquid peculiare illius regulæ .ſ. Minorũ q̃ ibi exponitur, ſed tanquam commune quid omnibus ſupponitur, vt patet intuenti. Dixi autem hoc eſſe rationabile ꝓp dictam authoritatem iuris canonici, & non dixi eſſe conſtans, aut neceſſarium, tum quia ex vi vocabuli, pcipere ſeu pceptum licet importet vim obligatiuam, non tñ ad mortale. Inter obligationẽ nanque ad mortale, & libertatẽ ad opera cõſiliorum mediat obligatio ad veniale. Itaque ſub præcepto cadit omnis obligatio ſiue ad mortale, ſiue ad veniale, qm̃ tenemur euitare venialia. Vñ quia pręcepta vt diſtinguuntur cõtra conſilia, non obligãt neceſſario ad mortale, ſed ad mortale, vel veniale, cõſequẽs eſt, vt ex ignorantia procedat, ex affirmatione præceptum inferre peccatum mortale determinate, vel ex negatione præcepti ad mortale inferre quod eſt de cõſilio. Et quia hoc multos ſcriptores latere videtur, ideo non eſt mirũ ſi minus quandoque ſcribitur. Et ne putes nouam me ingerere doctrinam lege diuũ Thomam ſuperius in multis cõquibus .ſ. quãdo tractat de præceptis fidei, ſpei, charitatis prudẽtiæ, iuſtitiæ, fortitudinis, & temperantiæ, & videbis multa ſub præcepto cõprehẽdi, ad venialem tantum culpã obligantia, tum quia Aug. in regula ſic vſus eſt præcepti nomine, cum dixit. Hæc ſunt q̃ vt obſeruetis præcipimus in monaſterio conſtituti. Ex illo enim pcepto obligãtur profeſſores illius regulæ ad obſeruãdum omnia ibidẽ mãdata, ſed non mortaliter propterea peccant, tranſgrediendo, qm̃ verbum, præcipimus, habet vim obligatiuam, ſed non determinate ad mortale, & ideo non licet ex illo talem obligationem inferre. De alijs autem allatis vocabulis, nihil vniuerſaliter video determinabile, niſi quod ex vi verborum, vera apparent omnia, quæ dubitando allata ſunt. Sic omnimoda, certitudo huius quæſtionis, quo ad ius commune, diffinitionem authoritatiuam apoſtolicæ ſedis exigere videtur.

¶ In eodẽ ar. 9. q. 86. ad tertiũ, nota ex hac litera, ꝙ peccare ex contẽptu importat duo .ſ. actum peccati, & cãm peccati V.g. E Nolle ire ad chorũ, vel frãgere ſilẽtiũ ex cõtemptu, dicit duo, Primo ipſum actũ frãgẽdi ſilẽtiũ, ſeu ipſam omiſſionẽ eũdi ad chorũ, & hoc vocat actus peccati ſecundo ipſam cãm peccati .ſ. ex contẽptu, & hoc ſignificat actũ voluntatis refutãtis ſubiici legi, ſeu regulæ, Ita quod ad peccare ex cõtẽptu nõ ſufficit, & ſi eſſet ꝑpetua, & millies reuoluta & deliberata conſuetudo peccãdi in tali cõmiſſione, vel omiſſione, ſed exigit, ꝙ peccet quis ex tali cã .ſ. ex hoc, ꝙ non vult ſubiici legi, ſeu regulæ vel ꝓlato, nã ꝓlatus lex eſt animata. Vñ quãdiu quis ſubiectionẽ ad regulã in ſua volũtate retinet, ꝙ ſ. eſt q̃diu vult vt ſubditus ſuæ regulę viuere, quis ex minus bona & indeuota volũtate intẽdat trãſgredi eadẽ regulã, nunq̃ peccat ex contẽptu. Caueat tñ ne frequẽtia peccãdi diſponat ipſum paulatim, & tãdẽ deducat ipſũ ad volũtatẽ nõ ſubiiciẽdi ſe regulę, qm̃ vt in litera dr̃, frequẽtia pc̃ti diſpoſitiue inducit ad cõtẽptũ, ſicut cõſuetũ veniale non correptũ diſpoſitiue inducit ad mortale.

læ, quia hoc directe cõtrariaretur profeſſioni, per quã aliquis vouit regularem vitã, vel propter præceptũ ſiue oretenus a prælato factũ, ſiue in regula expreſſum, quia hoc eſſet facere cõtra obediẽtiæ votũ.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ille qui profitet regulã, non vouet ſeruare oĩa quæ ſunt in regula, ſed vouet regularẽ vitã, q̃ eſſentialiter conſiſtit in tribus ꝓdictis. Vñ & in quibuſdam religionibus cautius aliqui profitentur nõ quidẽ regulã, ſed viuere ſm regulam, id eſt, tẽdere ad hoc, vt aliquis mores ſuos informet ſm regulam, ſicut ſm quoddã exemplar, & hoc tollitur per contemptum. In quibuſdam autẽ religionibus adhuc cautius profitentur obedientiam ſm regulam, ita ꝙ profeſſioni nõ contrariatur niſi id quod eſt contra pręceptum regulæ, trãſgreſſio vero, vel omiſſio aliorum obligat ſolum ad peccatum veniale, quia ſicut dictum eſt,* huiuſmodi diſpoſitiones ſunt ad principalia vota. Peccatum autem veniale eſt diſpoſitio ad mortale, vt ſupra dictũ eſt,* inquantum impedit ea, quibus aliquis diſponitur ad obſeruanda principalia præcepta legis Chriſti quæ ſunt pcepta charitatis. In aliqua tamen religione .ſ. ordinis fratrum prædicatorum, tranſgreſſio talis, vel omiſſio ex ſuo genere nõ obligat ad culpam, neque mortalẽ neq; venialẽ, ſed ſolũ ad pęnam taxatam ſuſtinendã, quia per hũc modum ad talia obſeruanda obligantur, qui tamen poſſent venialiter vel mortaliter peccare ex negligẽtia, vel libidine, ſeu cõtẽptu.

B AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ nõ oĩa q̃ cõtinentur in lege traduntur ꝑ modum præcepti, ſed q̃dã proponuntur per modũ ordinatiõis cuiuſdã, vel ſtatuti obligãtis ad certam pęnam. Sicut in lege ciuili nõ facit ſemper dignum pœna mortis corporalis tranſgreſſio legalis ſtatuti, ita nec in lege Eccleſiæ oẽs inordinationes, vel publica ſtatuta obligãt ad mortale, & ſimiliter nec oĩa ſtatuta regulę.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ tũc cõmittit aliqs, vel tranſgredit ex C cõtemptu, qñ volũtas eius renuit ſubiici ordinationi legis, vel regulæ, & ex hoc procedit ad faciendũ contra legem, vel regulã. Quando aũt econuerſo propter aliquã particularẽ cauſam, puta, concupiſcẽtiã, vel irã inducitur ad aliquid faciendũ contra ſtatuta legis, vel regulæ nõ peccat ex cõtẽptu, ſed ex aliqua alia cauſa, et ſi frequẽter ex eadẽ cauſa, vel alia ſimili peccatũ iteret, Sicut & Aug.* dicit in libro de natura & gratia, quod non om

Art. 7. ad 2.

2.2. q. 88. artic. 3.

Cap. 29. in med. tom 7.

nia peccata committuntur ex contemptu ſuperbiæ. Fre quentia tamen peccati diſpoſitiue inducit ad contemptum, ſecundum illud Prouerb. 18. Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit.

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ ſextæ Articulum decimum.

IN artic. 10. eiuſdem 186. q. nota primo, tu, qui vota religionis, ad ſupererogationis bona putas extendi, literæ verba in principio corporis articuli, & vel inde deprehende errorem tuũ, dum legis, q religioſus fornicando, cõtra caſtitatis votũ, & furando contra paupertatis votum agit, & non ſolum contra diuinum p̃ceptũ. Cõſtat enim furtum, & fornicationem vitare, non eſſe bonum ſupererogationis, ſed neceſſitatis.

803 Sup. q. 184. art. 8. cor. ſi. Et 4. diſ. 14 q. 1. art. 5. q. 3. ad 3.

Homil. 10. in medio.

¶ Nota ſecundo in reſponſione ad tertium tu fauens religioſis, prælatos ſuos cõtemnentibus, & a ſuis regularibus obſeruantiis recedentibus, q̃tum criminis incurras, cum tales experiẽtia Auguſt. & iudicio diui Thomæ, & authoritate Hieremiæ, ſint peſſimi, & correptionis incapaces. Nã ſicut fauorem præſtans religioſis, particeps eſt bonorũ quæ ab ipſis fiunt, ita fautor malorum, particeps eſt criminum eorum.

ARTICVLVS X.

Vtrum religioſus eodem genere peccati grauius peccet, quam ſecularis.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur q religioſus eodem genere peccati nõ grauius peccet, quam ſæcularis: dicitur enim 2. Paralipomenõ 30. Dominus bonus ꝓpitiabitur cũctis, qui in toto corde requirũt dominum Deum patrum ſuorum & non imputabit eis, quod minus ſanctificati ſunt, ſed magis uidenẽ religioſi ex toto corde dominum Deum patrum ſuorum ſequi, q̃ ſæculares qui ex parte ſe, & ſua Deo dant, & ex parte ſibi reſeruant. vt* Greg. dicit ſuper Ezech. ergo videtur q minus imputeẽ eis, ſi in aliquo a ſanctificatione deficiant.

G

¶ 2 Præter. Ex hoc quod aliquis bona opera facit, minus contra peccata eius Deus iraſcitur. Dicitur enim 2. Paralipomenon 19. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris, ſed bona opera inuenta ſunt in te: religioſi autem plura bona opera faciunt, quam ſæculares. ergo ſi aliqua peccata faciunt minus contra eos Deus iraſcitur.

H

¶ 3 Præterea. Præſens vita ſine peccato non tranſigitur, ſecundum illud Iaco. 3. In multis offendimus omnes. Si ergo peccata religioſorum eſſent grauiora peccatis ſecularium, ſequeretur quod religioſi eſſent peioris conditionis, quam ſæculares, & ſic non eſſet ſanum conſilium ad religionem tranſire.

I

SED CONTRA eſt, quod de maiori malo magis videtur eſſe dolendum, ſed de peccatis eorum qui ſunt in ſtatu ſanctitatis & perfectionis maxime videtur eſſe dolendum. Dicitur enim Hier. 23. Contritum eſt cor meum in medio mei. & poſtea ſubdit. Propheta namq; & ſacerdos polluti ſunt. & in domo mea inueni malum eorum. ergo religioſi, & alij, qui ſunt in ſtatu perfectionis, cæteris paribus, grauius peccant.

K

RESPONDEO Dicẽdum, quod peccatum quod a religioſis committitur, poteſt eſſe grauius peccato ſæcularium eiuſdem ſpeciei tripliciter. Vno modo, ſi ſit contra votum religionis, puta, ſi religioſus fornicetur, vel furetur, quia fornicando facit contra uotum cõtinentiæ, & furãdo facit contra votũ paupertatis, & non ſolum contra præceptum diuinæ legis. Secundo, ſi ex contemptu peccet, quia ex hoc videtur eſſe magis ingratus diuinis beneficijs, quibus eſt ſublimatus ad ſtatum perfectionis. Sicut Apoſto. dicit ad Hebræos 10. q fidelis grauiora meretur ſupplicia ex hoc, quod peccan

F

do filium Dei conculcat per cõtemptum. Vnde & Dominus conqueritur Hier. 11. Quid eſt quòd dilectus meus in domo mea facit ſcelera multa? Tertio modo, peccatum religioſi poteſt eſſe maius propter ſcandalum, quia ad vitam eius plures reſpiciunt. Vnde dicitur Hieremiæ 23. In Prophetis Hieruſalem vidi ſimilitudinem adulterantium, & iter mendacij, & confortauerunt manus peſſimorum, vt non conuerteretur vnuſquiſque a malitia ſua. ſi vero religioſus non ex contemptu, ſed ex infirmitate, vel ignorantia aliquod peccatum, quod non eſt contra votum ſuæ profeſſionis, committit abſque ſcandalo, puta in occulto, leuius peccat eodẽ genere peccati, quam ſæcularis, quia peccatum eius, ſi ſit leue, quaſi abſorbetur ex multis operibus bonis quæ facit, & ſi ſit mortale, facilius ab eo reſurgit. Primo quidem, propter intẽtionem quam habet rectam ad Deum, quæ etſi ad horã intercipiatur de facili ad priſtina reparatur. Vnde ſuper illud pſal. 36. Cum ceciderit, non collidetur. dicit* Origenes. Iniuſtus ſi peccauerit, non pænitet, & peccatum ſuum emẽdare neſcit, iuſtus autem ſcit emendare, ſcit corrigere: Sicut ille qui dixerat. Neſcio hominem, paulo poſt cum reſpectus fuiſſet a Domino, flere cœpit amare ſe, Et ille qui de tecto mulierem viderat, & concupierat eam, dicere voluit, Peccaui, & malum coram te feci. Iuuatur etiam a ſociis ad reſurgendum, ſecundum illud Eccleſ. 4. Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ ſoli, quia cũ ceciderit, non habet ſubleuantem ſe.

Homil. 4. in Pſal. 36. inter princ. & med. tom. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de his, quæ per infirmitatem, vel ignorantiam committuntur, non autem de his quæ committuntur per contemptum.

AD SECVNDVM dicendum, quòd Ioſaphat & cui illa verba dicuntur, non ex malitia, ſed ex quadam infirmitate humanæ affectionis peccauit.

AD TERTIVM dicendum, quòd iuſti non de facili peccant ex contemptu, ſed quandoque labuntur in aliquod peccatum ex ignorantia, vel infirmitate, a quo de facili releuantur. Si autem perueniant ad hoc, quod ex contemptu peccent, efficiuntur peſſimi, & maxime incorrigibiles, ſecundum illud Hieremiæ 2. Confregiſti iugum, diripuiſti vincula, dixiſti, Non ſeruiam. In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternabaris meretrix. Vnde* Aug. dicit in epiſtola ad plebem Hipponenſem. Ex quo Deo ſeruire cœpi, quomodo difficilè ſum expertus meliores, quam qui in monaſteriis profecerunt, ita non ſum expertus peiores quam qui in monaſteriis ceciderunt.

Epiſto. 137. parum ante finem. to. 2.

QVAESTIO CLXXXVII.

De his quæ competunt religioſis, quæ in ſex articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum, eſt de his quæ competunt religioſis.

Et circa hoc quærũtur ſex.

¶ Primo, Vtrum liceat eis docere, prædicare, & alia huiuſmodi facere.

¶ Scd̃o, Vtrũ liceat eis d̃ negotiis ſæcularibus ſe intromittere.

¶ Tertio, Vtrum teneantur manibus operari.

¶ Quarto, Vtrũ liceat eis de elee

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ ſeptimæ Articulum primum.

IN art. 1. q. 187. dubium occurrit, An prædicando quis in peccato mortali, peccet mortaliter, Et eſt ratio dubii, q̃ ex hac litera apparet, quod peccat mortaliter, quoniam expreſſe dicitur, quod peccatum reddit illicitum prædicationis actum. Cõſtat autem quod non eſt ſermo de peccato veniali, quoniam prędicãdo in veniali nõ peccat, alioq; omnes fere

ſerę prædicando ſemper peccarent. igitur ſermo eſt de mortali.

Præt. Ratio ſcripturę allegatæ, cum dr. Peccatori aūt dixit Deus &c. eſt illa Exiſtimaſti inique, q ero tui ſimilis, vt patet intuenti contextum pſalmi, ſed hæc exiſtimatio eſt peccatum mortale. ergo.

904 Opuſ. 18. c. vlt. & opuſ. 19. c. 2. 7. q. 1. c. Hoc nequaquā, a med. illi*.

¶In oppoſitum autē eſt, quia iuxta authoris doctrinā inferius in tertia parte, ſcili actus ad quos hō ſanctificatur exercēdos, ſunt prohibiti vt non ſiant in peccato mortali. Ad prædicationē autem homo non ſanctificatur p aliquem ordinem, aut Eccleſię ſacramētum, vt patet ex eo, q in veteri, teſtamento cuilibet licitum erat prædicare.

Hieron. contra Vigilantium. non procul a ſine incipit, Multa inor. q. refert 16. q. 1. 1. ca. Monachus. 16. q. 1. cap. Adiicimus. 16. q. 1. cap.

¶Ad hoc dicitur, q licet prædicare ſm ſe non ſit actus alicuius ordinis, quia tamē eccleſiaſtica lege factus eſt actus ordinis ſacri: nā ſolis diaconibus, & ſuperioribus licet prædicare, ideo prædicationis actus iam ſit ſanctus vtrinq; ſcilicet & ſecundum ſe, vt patet, & ſecūdum ſanctificationem miniſtri ad hunc actum, quamuis non primo, ſed ſecundario. Et propterea ſicut ſacrilegij crimen incurrit exercens actus ſacrorum ordinū i peccato mortali, ita ſacrilegus eſt exercens prædicationis actum in peccato mortali, quod in quolibeto noſtro primo ſub dubia opinione dimiſſum eſt, quia cōſideratus fuit actus prædicandi ſecūdum ſuam naturam ſtantum. Obiecto tamen in oppoſitum ex litera non conuincit peccatum mortale eſſe prædicare in mortali peccato, quoniam conceſſo quod litera loquatur de mortali in verbo, peccatum, non tamen ſequitur quod loquaī de mortali in verbo, illicitum, dum dicit quod peccatum reddit illicitum prædicationis actum. Nam ſecundū ſe loquendo, ex mortali redditur prædica

Cap. placuit omnibus, in fin.

De laude vitæ ſolitariæ, a medio illius, tom. 1.

Li. 4. in pri. & habet 16. q. 1. cap. Nemo poteſt.

16. q. 1. c. ex authoritate huius.

moſynis viuere.

¶Quinto, Vtrum liceat eis mendicare.

¶Sexto, Vtrum liceat eis veſtimēta cæteris viliora deferre.

Articvlvs I.

Vtrum religioſis liceat docere, prædicare, & alia huiuſmodi facere.

Ad primvm ſic proceditur. Vř, q religioſis nō liceat docere, prædicare, & alia hmōi facere. Dicitur enim 7. q. 1. in quodam ſtatuto* conſtātinopolitanæ ſynodi. Vita monachorum ſubiectionis hēt verbum & diſciplinatus, non docendi, vel pręſidendi, vel paſcēdi alios. † Hierony. etiam dicit ad Riparium & Deſideriū. Monachus, non doctoris, ſed plangentis habet officium Leo etiam Papa dicit, vt* habetur 16. q. 1. Præter Domini ſacerdotes nullus audeat pdicare ſiue monachus, ſiue laicus ille ſit, q cuiuſlibet ſciētię nomine gloriatur, ſed non licet tranſgredi proprium officium & ſtatutum eccleſiæ. ergo vř q non liceat religioſis docere, pdicare, & alia huiuſmodi facere.

¶2 Præt. In ſtatuto Nicenæ ſynodi, quod ponitur. 16.* q. 1. ſic dicitur. Firmiter, & indiſſolubiliter oībus præcipimus, vt aliquis monachus pęnitentiam nemini tribuat niſi inuicē ſibi, vt iuſtum eſt. Mortuum non ſepeliat, niſi monachū ſecum in monaſterio commorantem, vel ſi fortuito quemcunque aduenientium fratrum ibi mori contingat, ſed ſicut iſta pertinent ad officium clericorum, ita etiam prædicare, & docere. ergo cū alia ſit cauſa monachi, & alia clerici, vt* Hiero. dicit ad Heliodorum, videtur, quod non liceat religioſis prædicare, docere, & alia huiuſmodi facere.

¶3 Præt. Greg.* dicit in regiſtro. Nemo pōt eccleſiaſticis obſeqijs deſeruire, & in monaſtica regula ordinate pſiſtere, & hoc habetur 16. q. 1. ſed monachi tenentur in monaſtica regula ordinate pſiſtere. ergo videtur quod non poſſint eccleſiaſticis obſequijs deſeruire. Docere autem, & prædicare pertinent ad eccleſiaſtica obſequia. ergo videtur quod nō liceat eis pdicare, aut docere, aut aliquid huiuſmodi facere.

Sed contra eſt, q* Grego. dicit, & habetur. 6. q. 1. Eadem Ex authoritate. n. huiuſmodi decreti, qđ apoſtolico moderamine & pietatis officio à nobis eſt con

A ſtitutum, ſacerdotibus monachis Apoſtolorum figuram tenētibus, liceat prædicare, baptizare, cōmunionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiam imponere, atque peccata ſoluere.

Respondeo Dicendum, quod aliquid dicitur alicui non licere dupliciter. Vno modo, quia habet in ſe quod cōtrariatur ei, q dicitur nō licere, ſicut nulli homini licet peccare, quia habet in ſe quilibet homo rationem & obligationem ad legē Dei, quibus cōtrariatur peccatum. Et hoc modo B dř alicui non licere prædicare, vel docere, vel aliquid hmōi facere, quia hēt in ſe aliquid qđ his repugnat vel ratione præcepti, ſicut his qui ſunt irregulares ex ſtatuto Eccleſiæ non licet aſcēdere ad ſacros ordines, vel propter peccatū ſecundum illud Pſal. 49. Peccatori autē dixit Deus. Quare tu enarras iuſtitias meas? Hoc autem modo non eſt illicitum religioſis prędicare, docere, & huiuſmodi face C rę, tum quia ex voto & præcepto regulæ nō obligantur ad hoc, qđ ab his abſtineant, tum etiam quia non redduntur ad hoc minus idonei ex aliquo peccato commiſſo, ſed magis idonei ex exercitio ſanctitatis, quod aſſumpſerunt. Stultum autem eſt dicere, vt per hoc quod aliquis in ſanctitate promouetur, efficiatur minus idoneus ad ſpiritualia officia exercenda, & iō ſtulta eſt quorundam opinio dicentium, quod ipſe ſtatus religionis impedimētum affert talia exequendi, quorum errorem* Boni- D facius Papa rationibus ſupra dictis excludit dicens, vt habeř 16. q. 1. Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audaciſſimo qdem zelo magis amaritudinis, quā dilectionis inflammati, aſſerentes monachos quia mundo mortui ſunt, & Deo viuūt, ſacerdotalis officii poteſtate indignos, ſed omnino labūtur, quod oſtendit, primo quidem, qa non contrariatur regulæ.* Subdit enim. Neq; n. beatus Benedictus monachorū præceptor almificus E huiuſmodi rei aliquo modo fuit interdictor, & ſimiliter nec ī aliis regulis hoc prohibetur. Secundo, improbat prædictum errorem ex idoneitate monachorum, cum in fine capituli* ſubdit. Quanto quilque eſt excellentior, tanto & in illis ſpiritualibus ſcilicet operibus, potentior. Alio modo, dicitur aliquid non licere alicui, nō propter contrarium quod habeat, ſed propter hoc qđ deficit ei, vnde illud poſſit, ſicut diacono nō licet Miſſam celebrare, quia non habet or

tionis actus illicitus, ſed non mortaliter Illicitus quidem, quia monſtruoſa eſt prædicatio peccatoris, dum vita repugnat prædicationi. Non mortaliter autem, quia interpretatiue, tantum infert in malo prædicatore æſtimationē, quòd Deus ſit ſibi ſimilis ſcilicet dicens, & non faciens, ratione cuius reprehenditur à Deo malus prædicator in allata auctoritate pſalmi. Prædicatores enim cum ſint miſſi à Deo, iuxta illud, Quomodo pdicabunt niſi mittantur, ſi prædicando diuina ſunt mali, præ ſe ferūt quod Chriſtus, qui mittit illos, fuerit illis ſimilis ſcilicet recta docens, & non recte viuens, ſicut ſunt ipſi, qui ſunt illius nuntii.

¶In reſpōſione ad tertium eiuſdem articuli primi aduerte, qđ author dupliciter tractat de cura eccleſiaſticorum officiorum ſcilicet, vt ordinaria; vel vt delegata. De ordinaria quidē concedit quod non compatitur, ſecum monaſticam obſeruātiam, & pertrāſit, quia iam ſuperius declaratum eſt: quod abſoluūtur a monaſticis obſeruantijs impediētibus animarum curam ordinariam cum ad illam aſſumuntur. De delegata vero nihil aliud dicit, niſi quod non propterea ſequitur quod religioſi non poſſint committi interdum eccleſiaſtica officia. Et intendit quod delegata interdum cura alicuius officii, puta, prædicandi, vel confeſſiones audiendi, ſtat cum regulari obſeruantia, & propterea Greg. authoritas non eſt contra hoc. Et tu adde, quod ſi etiam quo ad aliquid impediret regularem obſeruantiam, non obſtaret, quia propter maius bonum diſpenſari poteſt ſuperioris authoritate, vt omittatur interdū aliquid obſeruantiarum regularium.

16. q. 1. cap. Sunt nonnulli.

Eo. cap. a princ.

16. q. 1. cap. Sunt nonnulli, d. circa fi. do ad fine.

¶Super

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ ſeptimæ Articulum ſecundum.

D. 963.

IN art. 2. eiuſdem q. 187. dubium primo occurrit circa titulum, & cõcluſionẽ reſponſiuã ſimul, An per ſęcularia negotia hoc in loco intelligãtur omnia ſæcularia negotia, an quædam Et eſt rõ dubii, quia ſi intelliguntur omnia, ſequitur primo q cauſa charitatis licitum erit religioſis negotiationes exercere, vt faciunt mercatores. Si vero intelligunt quædam, oportuiſſet illa determinari, quod in litera non fit.

¶ Dubium ſecũdo occurrit circa diſtinctionem, quæ in litera fit pro deciſione quæſtionis. Sed ex charitate, vel cupiditate, tum quia diſtinctio hæc non ad ipſa negotia, ſed ad cauſas ſpectat Et propterea ex hac diſtinctione & deciſione nõ habetur quòd negotium eis liceat, aut quòd non, tum quia non ſolum ſæcularia, ſed etiam eccleſiaſtica & religioſa negotia ſunt eiſdem ex cupiditate prohibita ac per hoc non eſt doctrina dignum dicere quòd ex cupiditate ſunt religioſis ſæcularia negotia interdicta.

¶ Ad horum euidẽtiã ſciẽdum eſt, q hic eſt ſermo de negotijs ſæcularibus quodãmodo vniuerſaliter & quodãmodo non vniuerſaliter. Si enim ad ſubſtantiam negotiorum ſæculariũ ſpectatur, ſermo eſt vniuerſaliter de negotiis ſæcularibus. Si autẽ ad actus, quos ſæcularia negotia exigunt, ſpectatur, ſermo non eſt de negotiis ſæcularibus vniuerſaliter, ſed particulariter de actu intromittendi ſe aliquo mõ in negotijs ſęcularibus. Quod in litera tripliciter palã fit. Primo, in diuiſione quæſtionis in ſuos articulos, vbi dicitur, Secũdo, vtrum liceat eis de negotiis ſæcularibus ſe intromittere. Secundo in titulo ar. huius vbi dicit, Vtrum liceat religioſis negotia ſæcularia tractare, & non dicit exercere. Tertio, in cõcluſione reſpõſiua principali, vbi duos actus circa ſæcularia negotia licitos dicit religioſis. ſ. dirigere, & miniſtrare. Negotia ergo ſæcularia, vt diſtinguuntur contra eccleſiaſtica, q̃cunq; ſint, & q̃rumcunque prohibita ſint clericis quo ad ipſorum exercitium, conceſſa dicit author religioſis quo ad aliquem actum. Sed diligenter aduerte ad actus licitos, conditiões quatuor in litera appoſitas. Prima conditio eſt, quod non ex cupiditate, hoc eſt ꝓpter lucrum aut emolumẽtum aliquod tẽporale pro ſe, vel alio hoc fiat. Et rõ huius eſt, quia ſic ſunt prohibita clericis. Secũda ẽ, q ex charitate, hoc eſt, propter amorem quo ꝓximus in Deo diligitur, hoc fiat. Et ratio huius eſt, quia ſic ſpectat huiuſmodi opus ad finem religionis, qui eſt perfectio charitatis. Tertia eſt, q ſe licentia ſuperioris hoc fiat. Et eſt ratio quia religioſus non habet velle, neque nolle, & ſic innititur, ſtatutum ab Eccleſia quo ad actum miniſtrandi, vt patet in ratione in litera allata Quarta eſt, q cũ debita moderatione hoc fiat. Non enim omnis modus miniſtrandi, aut dirigendi decet religioſos. Non n. decet religioſum ſic dirigere proximorum negotia, aut eis inſeruire, ut perſonaliter ſint exactores, & quaſi negotiorum geſtores ſæcularibus cumultibus ſe immiſceant, ſed ita oportet, dum neceſſitas charitatis vrget, ſe exhibere, vt & ipſi ſe non implicent ſæcularibus negotiis, quãuis tractent illa, & nomen Domini in religioſis non blaſphemetur. Hoc enim modo beatus Leodegarius de Regni Franciæ regimine ſe intromiſit. Et

Q. 188. ar. 4.

805

Infr. q. 188. artic. 2. ad 2. Et opuſ. 19. c. 11. & Ro. 16. i. fin. Et 2. Tim. 2. Art. præced. 16. q. 1 cap. Sunt nonnulli.

Gloſ. interlinearis ibid.

In hoc loco tom. 9.

Q. præced. art. 1. & 7.

Gloſ. interlinearis ibid.

D. 1033.

In decr. diſt. 88. c. Decreti, eſt c. 2. in ordine.

dinem ſacerdotalem, & presbytero non licet ſentẽtiam ferre, quia non habet epiſcopalem authoritatem. In quibus tñ eſt diſtinguẽdum, quia ea quæ ſunt ordinis cõmitti non poſſunt niſi ei qui ordinem habet, ſicut diacono non poteſt committi, quod celebret miſſam, niſi fiat ſacerdos. Ea vero q̃ ſunt iuriſdictionis, committi poſſunt eis qui non habent ordinariam iuriſdictionem, ſicut prolatio ſententiæ committitur ab epiſcopo ſimplici ſacerdoti. Et hoc modo dicitur, nõ licere monachis & alijs religioſis prædicare, docere & alia huiuſmodi facere, quia ſtatus religionis non dat eis poteſtatẽ huiuſmodi faciendi. Poſſunt tamen iſta facere ſi ordinem recipiant, vel ordinariam iuriſdictionem, aut etiam ſi eis committantur ea, quæ ſunt iuriſdictionis.

Ad primum ergo dicẽdũ, quòd ex verbis illis habetur, quod monachi, ex hoc quod ſunt monachi, non nanciſcuntur poteſtatem talia faciendi, non autem q̃d ex hoc q ſunt monachi, habeant aliquid contrarium executioni talium actuum.

Ad secundum dicẽdũ, quòd illud etiam ſtatutum Niceni concilij præcipit, vt monachi nõ vſurpẽt ſibi ex hoc q̃d ſũt monachi, poteſtatẽ huiuſmodi actus exercendi, non autem prohibet, quin iſta poſſint eis committi.

Ad tertium dicendum, quòd iſta duo ſe non compatiuntur ſcilicet, quòd aliquis ordinariã curam eccleſiaſticorum officiorum habeat, & monaſticam regulam in monaſterio ſeruet. Per hoc tamen non excluditur, quin monachi, & alij religioſi poſſint interdum circa eccleſiaſtica officia occupari ex commiſſione prælatorum, qui ordinariam curam habent, & præcipue illi, quorum religiones ad hoc ſunt ſpecialiter inſtitutæ, vt infra* dicetur.

Articulus II.

Vtrum religioſis liceat ſæcularia negotia tractare.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videt q religioſis non liceat ſecularia negotia tractare. Dicitur n. in* prædicto decreto Boniſacij Papæ, q beatus Benedictus eos ſæculariũ negotiorum dixit expertes fore, q quidem Apoſtolicis documentis, & omnium ſanctorum Patrũ inſtitutis non ſolũ monachis, ſed etiam canonicis omnibus magno
F pere imperatur, ſm illud 2. ad Timoth. 2. Nemo militans Deo implicat ſe ſæcularibus negotijs, ſed omnibus religioſis imminet, q̃d militent Deo. ergo non licet eis ſæcularia negotia exercere.

¶ 2 Præt. 1 ad Theſſalonic. 4. dicit Apoſtol. Operam detis vt quieti ſitis, & vt negotium veſtrum agatis. * gloſſ. Dimiſſis alienis, quod vobis vtile eſt in emendationem vitæ, ſed religioſi ſpecialiter aſſumunt ſtudium emendationis vitæ. ergo non debent ſæcularia negotia exercere.

G ¶ 3 Præt. Super illud Matth. 11. Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt, dicit * Hiero Ex hoc oſtẽdit rigidam vitam, & auſteram prædicationem vitare debere aulas regum, & nobilium hominum palatia declinare, ſed neceſſitas ſæcularium negotiorũ ingerit hominem ad frequentandum regum palatia. ergo non licet religioſis aliqua negotia ſecularia pertractare.

SED CONTRA eſt, quòd Apoſt. dicit ad Rom. vlt. Commẽ
H do vobis Phæben ſororem noſtram & poſtea ſubdit. Et aſſiſtatis ei, in quocunque negotio veſtri indiguerit.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſicut ſupra* dictum eſt, ſtatus religionis eſt ordinatus ad perfectionem charitatis conſequendam. Ad quam quidem principaliter pertinet Dei dilectio, ſecũdario aũt dilectio proximi. Et ideo religioſi præcipue & propter ſe debent intendere ad hoc, q Deo
I vacent. Si autem neceſſitas proximis immineat, eorum negotia ex charitate agere debẽt, ſecundum illud ad Gal. 6. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti, quia in hoc ipſo q̃d proximis ſeruiũt propter Deum, dilectioni diuinæ obſequũtur. Vnde dicitur Iac. 1. Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrẽ hæc eſt, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. * gloſ.
K i. Succurrere eis, qui carẽt pſidio in tempore neceſſitatis. Eſt ergo dicendum, q cã cupiditatis ſæcularia negotia gerere nec monachis, nec clericis licẽt. Cauſa vero charitatis ſe negotiis ſæcularibus cũ debita moderatione ingerere poſſunt, ſecundum ſuperioris licẽtiam in miniſtrãdo, & dirigendo Vnde dicitur* in Decr. diſt. 88. Decreuit ſancta ſynodus nullũ deinceps clericũ aut poſſeſſiões cõducere, aut negotiis ſecularibus ſe ꝑmiſcere, niſi ꝓp curã pupillorum, aut orphanorum, aut viduarum,

ſit. Et multi probi religioſi dirigunt & adiuuant viduas, aliaſque miſerabiles perſonas in ſuis negotiis. Et licet directio etiã moderata eſſe debeat, præcipue tamen circa actum miniſterii, ſeu adiutorii, moderatione opus eſt. Nam non omnis ſeruitii, aut auxilii actus cóuenit religioſo. Dedecere n. cóſtat religioſos perſonaliter ſæcularibus védition bus, emptionibus, mutuis, cuſtodiis &c. deſeruire. Sed opé ferre eundo ad locum aliquem, vel ad conferendum cum aliquo, & huiuſmodi, non dedecet. Vnde & de Didaco Epiſcopo beati Dominici patris noſtri legitur, quòd cauſa conficiendi coniugium inter filium regis Hiſpaniæ, & quãdam puellam, in Gallias iuit. Ex quibus patet ſolutio vtriuſque dubii. Primi quidem, quia iam patet quòd de omnibus, & non de omnibus negotiis ſæcularibꝰ quodammodo eſt ſermo, & quod in litera determinatur explicite qui actus ſecundum genus ſuum ſint religioſis liciti circa ſecularia negotia ſcil cet dirigere & miniſtrare. Secundi autem, quia author non ſolum cauſas agẽdi, ſed actus ipſos circa negotia ſæcularia diſcernit, dicens illos duos ſecundum ſuum genus licitos religioſis, ſeruatis illis quatuor conditionibus expoſitis. Et ſic quamuis hinc nõ habeatur, qđ negotium eſt eis licitum, & quod non, q a hoc non eſt hic quæſitum, habetur tamen qđ religioſi poſſunt ſe intromittere de negotiis ſæcularibus, & quibꝰ actibus, & qualiter, quod ſub præſenti quæſtione cadebat. Hæc etiam deciſio nõ eſt communis ſæcularibus & eccleſiaſticis negotiis, vt ſecunda obiectio ingerit, quoniam exercere ipſa eccleſiaſtica negotia, religioſis licet, & nõ ſolũ dirigere alios, aut miniſtrare aliis in illis.

In corp. art.

906
g. di. 17. q. 3. art. 1. q. 4. Et quoli. 9. art. 4. Et opuſc. 19. c 4. & ca. 17. ad 1.
Ca. 30. parũ a prin. to. 3.

Eſt Aug. in lib. de operibus monac. c. 1. & 2. tomo 3.
*Exod. li. c. in fin.

Capit. 6. in princ.
Cap. 6. eccl. Hier. par. 1. non procul. a fine.
Capit. 17. in prin. tom. 3.

aut ſi forte epiſcopus ciuitatis eccleſiaſticarum rerum ſolicitudiné eum habere præcipiat. Eadem aút ró eſt de religioſis & clericis, quia vtriſque ſimiliter negotia ſæcularia interdicuntur, vt* dictum eſt.

Ad primvm ergo dicẽdú, ꝙ monachis interdicuntur ſæcularia negotia tractare pp cupiditatem, non aút propter charitatem.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ non eſt curioſitas, ſed charitas, ſi propter neceſſitatem aliquis ſe negotijs immiſceat.

Ad tertivm dicendú, ꝙ frequentare palatia regú propter delitias, vel gloriá, vel cupiditaté nó competit religioſis, ſed ea adire pp pias cauſas eis cópetit. Vnde dicitur 4. Reg. 4 ꝙ Heliſeus dixit ad mulierem, Nunquid habes negotium, & vis vt loquar regi, vel principi militiæ? Similiter etiam cóuenit religioſis adire regú palatia ad eos arguendos & dirigẽdos ſicut Ioann. Baptiſta arguebat Herodem, vt dicitur Matth. 14.

Articvlvs III.

Vtrum religioſi manibus operari teneantur.

Ad tertivm ſic proceditur. Vr, ꝙ religioſi manibus operari teneantur. Non. n. excuſantur religioſi ab obſeruantia præceptorum, ſed operari manibus eſt in præcepto, ſecundum illud 1. ad Theſſ. 4. Operemini manibus veſtris, ſicut præcepimus vobis. Vnde Aug.* in lib. de operibus monach. dicit. Cæterum quis ferat homines cótumaces ideſt religioſos non operátes, de quibus ibi loquitur, ſaluberrimis Apoſtoli monitis reſiſtentes non ſicut infirmiores tolerari, ſed ſicut fortiores prædicari? ergo videtur quod religioſi teneátur manibus operari.

¶ 2 Præt. 2. ad Theſſ. 3. ſuper illud, Si quis non vult operari, nec manducet, dicit* gl. dicunt quidam de operibus ſpiritualibus hoc Apoſ. præcepiſſe, non de opere corporali, in quo agricolæ, vel opifices laborant. & infra, Sed ſuperfluo conátur & ſibi, & cæteris caliginem adducere, vt quod vtiliter monet charitas, non ſolum facere noline ſed nec etiam intelligere. & † infra vult ſeruos Dei corporaliter operari vnde viuant, ſed præcipue religioſi ſerui Dei nominantur, vtpote ſe totaliter diuino ſeruitio mácipantes, ſicut patet per* Dionyſ. 6. c. eccleſ. hierar. ergo videtur qđ teneantur manibus operari.

A ¶ 3 Præt. † Aug. dicit in lib. de operibus monach. Quid agát qui operari corporaliter nolút, ſcire deſidero. Orationibus, inquiunt, vacamus, & pſalmis, & lectionibus, & verbo Dei, ſed qđ per iſta non excuſentur, oſtendit per ſingula. Ná primo de oratione dicit. Citius exauditur vna obediẽtis oratio, quá decem millium contemptorum, illos cótemptores intelligens, & indignos exaudiri, qui manibus nó operátur. Secundo de diuinis laudibus* ſubdit. Cãtica vero diuina

B cantare etiam manibus laborátes facile poſſunt. Tertio,* ſubiungit de lectione. Quod autem ſe dicũt lectioni vacare, nónne illic inueniunt qđ præcipit Apoſtolus. Quæ eſt ergo iſta peruerſitas lectioni nolli obtemperare, dum vult ei vacare? Quarto,* ſubiungit de prædicatione. Si autem alicui ſermo erogandus eſt, & ita occupatur vt manibus operari non valeat, nunquid in monaſterio omnes hoc poſſunt? Quando ergo non om-

C nes poſſunt, cur omnes ſub hoc obtentu vacare volunt? ꝗquam ſi omnes poſſent, viciſſitudinem facere deberent non ſolum vt cæteri neceſſariis operibus occuparentur, ſed etiam quia ſufficit, vt multis audientibus vnus loquatur. ergo videtur quod religioſi non debeant ceſſare a manuali opere propter huiuſmodi ſpiritualia opera, quibus vacant.

¶ 4 Præt. Luc. 12. ſuper illud. Vendite quæ poſſidetis &c. dicit* glo. Non tantú cibos veſtros commu-

D nicate pauperibus, ſed etiam vẽdite poſſeſſiones veſtras, vt omnibꝰ veſtris ſimul pro Domino ſpretis poſtea labore manuum operemini, vnde viuatis, vel eleemoſynam faciatis, ſed ad religioſos pertinet proprie omnia ſua relinquere. ergo videtur quod etiam eorum ſit de labore manuú ſuarum viuere, & eleemoſynas facere.

¶ 5 Præter. Religioſi præcipue videntur teneri Apoſtolorum vitam imitari, quia ſtatum perfectionis profitétur, ſed Apoſtoli manibus

E propriis laborabant, ſecundum illud 1. ad Corint. 4. c. Laboramus operantes manibus noſtris. ergo videtur quod religioſi teneantur manibus operari.

Sed contra. Ad præcepta obſeruanda quę communiter omnibus proponútur, eodem modo tenétur religioſi, & ſæculares, ſed præceptum de opere manuali communiter omnibus proponitur, vt patet 2. ad Theſſalonicenſ. 3. Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate &c. Fratrẽ

¶ In reſpõſione ad tertium, meméto illius documẽti, Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Et rurſus, Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificãt: adire curias, & palatia pp pias cãs licitum fatemur, ſed timeamus damnum: ac ruinam. Nam Petrus, vt Bernardus ꝑnotauit, ſemel palatium intrauit, & ter dominũ negauit. Curiam Diogenes diffiniuit, ꝙ é locus ad decipiendum & ꝑualendum, qui ſunt actus diabolo ꝑmiſſi. Deo 3. Reg. 22 Fugiendæ ſunt a religioſis curiæ & palatia etiam eccleſiaſtica, cum Petrus non regale, aut prætoris, ſed pontificium palatium ingreſſus, nefando laqueo captus fuerit.

Eod. c. rum a prin.
Eod. cap. 17. circa finem.
Eod. c. 18. in prin. tom. 3.

¶ Super quæſtionis centeſimę octogeſimę ſeptimę Articulum tertium.

In art. 3. eiuſdem q. nota vtranque gloſſam præceptorum iuris naturæ, alteram in reſponſione ad primum, alteram, in corpore articul. Habes & quidem hinc primo, ꝙ pręcepta naturalia ad commune bonum abſolute neceſſaria, nõ ligant ſingulos, & propterea ad manuale opus, quod neceſſariũ eſt in vita humana, nõ tenentur ſinguli abſolute, ſicut nec ad generationi vacandum. Habes ſecundo, quòd præcepta naturalia ſolum propter neceſſarium finem aliquẽ aſſequẽdum, nullum obligant, qui finem alium neceſſariũ aliunde conſequi poteſt. Et propterea nõ tenentur manualiter operari propter victũ qui aliunde victum licite habent.

Eod. cap. 8. tom. 3.

¶ Sed circa hanc glo. dubium occurrit Ná ſi pro regula habendum eſt, quòd ordinatum ad finem intantum eſt neceſſarium, inquantum finis ſine eo haberi nõ poteſt, & non aliter, ſequeretur quod homo licite poſſet non im-

piere

plere præcepta multa, ex eo, quod poſſet aliter quã ꝑ obſeruãtiã illius præcepti, conſequi talem finem V.g. Pręceptum ieiunii ordinatur ad domandã carnem, & mentem eleuandam Qui ergo poteſt hoc aliter quã per ieiunium habere, non tenetur ad ieiuniũ. Similiter ꝑceptũ de officio diuino dicẽdo, ordinatur ad mentis aſcẽſum ſepties in die ad Deum. Si quis ergo abſq; diuino officio poſſet ſepties in die ad Deum mẽte cõſcendere, non teneretur ad eccleſiaſticum officium, & ſic de ſimilibus, quæ omnia cõſtat eſſe falſa.

¶Ad hoc dicit̃, quòd verba literæ poſſunt dupliciter intelligi. Primo, vt opus præceptum ad finẽ aliquẽ careat vinculo præcepti, ſi aliter poteſt finis haberi. Et hunc ſenſum accepit obiectio, & falſus eſt, nec intentus ab authore. Secundo, vt finis neceſſarius non inducat vim præcepti in opus aliquod, ſi vel quando ſine tali opere haberi poteſt. Et hic eſt ſenſus literæ verus & intentus directe ſeruiens propoſito authoris. Eſt autem inter hos duos ſenſus iſta differentia. Nam iuxta ſm ſenſum, vinculum præcepti ſupponitur cadere ſupra id qđ vocatur finis, puta, comedere, & bibere, & exinde deducitur ius præcepti ſuper opere quòd vocatur ordinari ad finem, puta, ſuper opere manuali. Et propterea dicitur, quòd quia ratio præcepti in tali ordine ad finem, eſt ex eo ſolum quòd finis cadit ſub præcepto altero, ideo ſi finis ille poteſt aliter haberi, non trahitur vinculum præcepti a primo ad ſecundum, hoc eſt, a fine ad tale ordinatum ad finem. Iuxta primũ vero ſenſum, vinculum præcepti præſupponitur cadere ſuper actu ordinato ad finẽ, puta, ſuper ieiunio ordinato ad mentis eleuationẽ &c. Sed quia poteſt alia via acquiri talis finis, neganda dicitur vis præcepti ab actu ordinato ad finem. Vbi facile videre potes, ꝙ ille ſecundus ſenſus verus eſt, & propoſito literæ directe ſeruiens ac per hoc intentus ab authore. Iſte autem primus eneruat vniuerſã iuris poſitiui vim, vt pote determinationem ab ipſo factã tollere permittens cuilibet. Ex eo namque quod lex determinauit tali medio vtendum eſſe ad talem finem, oportet ſubditos legi ad illud medium ſe habere vt neceſſarium ex legis diſpoſitione ſiue ipſe illo medio egeat abſolute, ſiue non egeat abſolute. Procul eſt igitur a ſenſu literæ, & authoris mente intellectus iſte.

autem nominat quemlibet chriſtianum, ſicut & 1. ad Cor. 7. Si qs frater vxorem habet infidelẽ &c. & ibidem dicitur. Si quis non vult operari, nec manducet. non ergo religioſi magis tenentur manibus operari, quam ſæculares.

RESPONDEO Dicendum, quòd labor manualis ad quatuor ordinatur. Primo quidem & principaliter ad victum qrendum. Vnde de primo homini dictũ eſt. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Et in Pſal. 127. Labores manuum tuarũ, quia manducabis &c. Secũdo, ordinatur ad tollendum otiũ, ex quo multa mala oriuntur. Vnde dicitur Eccleſ. 33. Mitte ſeruũ tuum in operationem, ne uacet, Multam enim malitiã docuit otioſitas. Tertio, ordinatur ad concupiſcentiæ refrænationem, inquantũ per hoc maceratur corpus. Vnde 2. ad Corin. 6. dicitur. In laboribus, in ieiunijs, in vigilijs, in caſtitate. Quarto autẽ ordinatur ad eleemoſynas faciẽdas, vnde dicitur ad Epheſ. 4. Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operãdo manibus ſuis quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Secundum ergo ꝙ labor manualis ordinatur ad uictum quærẽdum, cadit ſub neceſſitate præcepti, prout eſt neceſſarium ad talem finem. Quod enim ordinatur ad finem, a fine neceſſitatem habet. vt ſcilicet intantum ſit neceſſarium, inquantum finis ſine eo eſſe non poteſt. & ideo qui nõ habet aliunde vnde viuere poſſit, tenetur manibus operari, cuiuſcunq; ſit conditionis, & hoc ſignificant verba Apoſtoli dicẽtis Qui non vult operari, nec manducet, quaſi diceret. Ea neceſſitate aliquis tenetur ad operandum manibus, qua tenetur ad manducandum. Vnde ſiquis abſque manducatione poſſet vitam tranſigere, non teneretur manibus operari, & eadem ratio eſt de illis, qui non habent alias vnde licite viuere poſſint, Non enim intelligitur aliquis poſſe facere, quod non licite facere poteſt, vnde & Apoſtolus non inuenitur opus manuum præcepiſſe, niſi ad excludendum peccatum eorum, qui illicite uictum acquirebant. Nam primo quidem præcipit Apoſtolus opus manuale ad euitandum furtum, vt patet ad Epheſ. 4. Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus ſuis. Secundo, ad vitandum cupiditatem alienarum rerum, vnde dicit 1. ad Theſſal. 4. Operemini manibus veſtris, ſicut præcipimus vobis, & ut

F honeſte ambuletis ad eos, qui foris ſunt. Tertio ad euitanda turpia negotia, ex quibus aliqui victũ acquirunt, vnde 2. ad Theſſa. 3. dicit. Cum eſſemus apud vos, hoc denũtiabamus vobis, quoniam ſiquis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim quoſdam inter vos ambulare inquiete nihil operantes, ſed curioſe agentes, * gloſſ. qui fœda cura neceſſaria ſibi prouident. His autem qui huiuſmodi ſunt denũtiamus, & obſecramus, vt cum ſilentio operantes, panem ſuum mãducent, Vnde* Hieronym. dicit ſuper epiſt. ad Galat. quod Apoſto. hoc dixit non tam officio docentis, quã vitio gentis.

G Sciendum tamẽ, quod ſub opere manuali intelliguntur omnia humana officia, ex quibus homines licite victum lucrantur ſiue manibus, ſiue pedibus, ſiue lingua fiãt. Vigiles enim, & curſores, & alii hmõi de ſuo labore viuentes, intelliguntur de operibus manuum viuere. Quia enim manus eſt organum organorum, per opus manuum omnis operatio intelligitur, de qua aliquis victum licite poteſt lucrari.

H Secundum autem quod opus manuale ordinatur ad otium tollendum, vel ad corporis macerationem, non cadit ſub neceſſitate præcepti ſm ſe conſideratum, quia multis aliis modis poteſt vel caro macerari, vel otium tolli, quam per opus manuale. Maceratur enim caro per ieiunia, & uigilias, & otium tollitur ꝑ meditationes ſacrarum ſcripturarum, & laudes diuinas.

I Vnde ſuper illud Pſalm. 68. Defecerunt oculi mei in eloquium tuũ, dicit* gloſſ. Nõ eſt otioſus qui verbo Dei tantum ſtudet, nec pluris eſt, qui extra operatur, quam qui ſtudium cognoſcendæ veritatis exercet. Et ideo propter has cauſas religioſi non tenentur ad opera manualia, ſicut nec ſæculares, niſi forte ad hoc per ſtatuta ſui ordinis obligentur, ſicut* Hieronym. dicit in epiſto. ad Ruſticum monachum.

K Aegyptiorum monaſteria hunc tenent morem, vt nullum abſque opere, aut labore ſuſcipiãt non tam propter victus neceſſitatem, quã propter animæ ſalutem, ne vagentur pernitioſis cogitationibus. Inquantum vero manuale ordinatur ad eleemoſynas faciẽdas, nõ cadit ſub neceſſitate ꝑcepti, niſi forte in aliquo caſu, i quo ex neceſſitate aliqs eleemoſynã facere teneret̃, & non poſſet alias habere vñ pauperibus ſubueniret, i quo caſu obligarẽt̃ ſimiliter religioſi & ſæculares ad opa

Gloſ. ordin. ibidem.

In proœmio li. 2. ad Gal. tom 9.

Pſal. 118. in gl. ordin. ex Aug.

Circa med. illius incipit, Nil Chriſtiano felicius, tom. 1.

¶In eodẽ tertio articulo in reſponſione ad 2m, dubium occurrit circa illud, Nondũ erat tũc temporis religiones inſtitutæ, tum qa dominus Ieſus inuenitur religionis inſtitutor ſtatus, cũ dixit adoleſcenti, Si uis perfectus eſſe, uende omnia q̃ habes &c. tum, quia tẽpore Apoſtolorũ erant monachi, ut patet ex Dionyſio, qui tunc temporis fuit.

¶Ad hoc dicit̃ dupliciter. Primo, quòd author dicit pluraliter religiones nõdũ fuiſſe tũc inſtitutas ad ꝑſeruãdũ ſe a religiõis ſtatu, q̃ ẽt tũc erat, ſ. monachalis tm̃. Secũdo, ꝙ religioſus ſtatus quantum ad ꝑfectionis ſemitam fuit a Chřo inſtitutus dicente. Si uis perfectus eſſe &c. Quãtum aũt ad ſolẽnitatem, fuit inſtitutus ab Eccleſia inchoatiue tempore apoſtolorũ, ut patet ex Dionyſii eccleſiaſtica hierarchia. Rõnabile. n. eſt ritũ relatum a Dion. circa eccleſiaſtica miniſteria, Apoſtolorum tempore inchoatũ quãtũ uero ad ſolẽnitatẽ uotorum, & certã uiuẽdi regulã eſſe poſtmodũ ab eccleſia cõſumatum.

manualia exequenda.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ præceptum illud quod ab Apoſtolo proponitur, eſt de iure naturali. Vnde ſup illud 2. ad Theſſ. 3. Vt ſubtrahatis vos ab omni fratre inordinate ambulāte, dicit * gloſ. aliter quā ordo naturæ exigit. Loquitur autem de his qui ab opere manuali ceſſabant. Vnde & natura manus homini dedit loco armorum, & tegumentorum, quæ alijs animalibus tribuit, vt. ſ. p manus hæc, & alia omnia neceſſaria conquirat. Ex quo patet, ꝙ communiter ad hoc præceptum tenētur etiam religioſi, & ſæculares, ſicut ad omnia alia legis naturalis præcepta. Non tamen peccāt quicunque manibus non operantur, quia ad illa præcepta legis naturę quæ pertinent ad bonum multorum, non tenentur ſinguli, ſed ſufficit quod vnus vacet vni officio, & alius alteri, puta, quod quidam ſint opifices, quidem agricolæ, quidam iudices, quidam doctores, & ſic de alijs, ſecundum illud Apoſt. 1. ad Corinth. 12. Si totum corpus oculus, vbi auditus, & ſi totum auditus, vbi odoratus? &c.

Ad secundum dicendū, ꝙ gloſſa illa ſumitur ab * Aug. in lib. de operibus monacho. in quo loquit, contra monachos quoſdā, qui dicebant non eſſe licitum ſeruos Dei manibus operari ꝑpter hoc, quod Dominus dicit Matth. 6. Ne ſoliciti ſitis aīæ veſtræ, quid manducetis. Nec tamen per hæc verba inducitur neceſſitas religioſis manibus operandi, ſi habent aliunde vnde viuere poſſint, quod patet per hoc quod ſubdit. * Vult ſeruos Dei corporaliter operari, vnde viuant. Hoc autē non magis pertinet ad religioſos quam ad ſæculares, qđ patet ex duobus. Primo quidem, ex ipſo modo loquēdi, quo Apoſtol. vtitur, dicens. Vt ſubtrahatis vos ab oī fratre ambulante inordinate. Fratres enim omnes Chriſtianos vocat, nondum enim erant tunc temporis religiones inſtitutæ. Secundo, quia religioſi non tenentur ad alia quam ſæculares, niſi propter regulæ profeſſionem, & ideo ſi in ſtatutis regulæ non contineatur aliquid de opere manuali, nō tenentur aliter ad operandum manibus religioſi quam ſæculares.

Ad tertium dicendū, ꝙ omnibus illis operibus ſpiritualibus, quæ ibi tangit * Auguſ. poteſt aliquis vacare dupliciter Vno modo, quaſi deſeruiens vtilitati communi. Alio modo, quaſi inſiſtens vtilitati priuatæ. Illi ergo qui præ

A dictis operibus ſpiritualibus publice vacant, excuſantur per hmōi opera ſpiritualia ab opere manuali duplici ratione. Primo quidem, quia oportet eos totaliter eſſe occupatos circa huiuſmodi opera. Secundo, quia huiuſmodi opera exercentibus debetur ſubminiſtratio victus ab his quorum vtilitati deſeruiūt. Illi vero qui prædictis operibus non quaſi publicis, ſed quaſi priuatis vacant, non oportet quod per huiuſmodi opera a manualib' operibus abſtrahātur, nec etiam ſit eis debitum, vt

B de ſtipendiis fidelium viuāt. & de talibus loquitur * Aug. Qđ enim dicit (cātica diuina decantare manibus operātes poſſunt, exemplo opificum, qui fabulis linguas dāt, cum tamē manibus ab opere non recedant) manifeſtū eſt quod nō pōt intelligi de his qui horas canonicas in eccleſia decātat, ſed intelligitur de his qui pſalmos, vel hymnos dicūt quaſi priuatas orationes. * Similiter quod dicit de

C lectione & oratione, referendum eſt ad orationes & lectiones priuatas, quas etiam laici interdum faciunt, nō autem ad illos, qui publicas orationes in eccleſia faciūt, vel etiam publicas lectiones in ſcholis legunt. vnde non dicit. Qui dicunt ſe vacare doctrinæ, vel inſtructioni, ſed Qui dicunt ſe vacare lectioni. Similiter etiam de prædicatione loquitur non quæ ſit publice ad populum, ſed quæ ſpecialiter ſit ad vnum, vel ad paucos per modum priuatæ admonitionis. vnde ſignanter dicit. Si alicui ſermo erogandus eſt. Nam ſicut * gloſ. dicit 1. ad Corinth. 2. ſermo eſt qui priuatim ſit, prædicatio, quæ ſit in communi.

Ad qvartvm dicendum, quòd illi qui omnia

D propter Deum ſpernunt, tenentur manibus operari quando alias non habent vnde viuant, vel vnde eleemoſynas faciant in caſu, in quo facere eleemoſynam, cadit ſub præcepto, non autem aliter, vt * dictum eſt, & ſecundum hoc loquitur glo. inducta.

Ad qvintvm dicendum, ꝙ hoc quod Apoſtoli manibus laborauerint, quandoque quidem fuit neceſſitatis, qeandoque vero ſupererogationis. Neceſſitatis quidem, quando ab alijs victum inuenire non poterāt, vnde ſuper illud 1. ad Corint. 4. Laboramus operantes. manibus noſtris. dicit * gloſſ. quia nemo dat nobis. Supererogotionis autem, vt patet per illud quod habetur 1. ad Cor. 9. vbi dicit Apoſtolus, quod non eſt vſus poteſtate, quam habebat viuendi de Euangelio. Hac

E autem ſupererogatione vtebatur Apoſtolus tribus de cauſis. Primo quidem, vt occaſionem prædicandi ſauſerret pſeudo apoſtolis, qui propter ſola tēporalia prædicabant. vnde dicit 2. ad Corin. 11. Quod autem facio, & faciam, vt amputem eorum occaſionem &c. Secundo, ad euitandum grauamen eorum, quibus prædicabat, vnde dicit 2. ad Corinth. 12. Quid minus habuiſtis præ cæteris eccleſiis, niſi quod ego ipſe non grauaui vos? Tertio ad dandum exemplum operandi otioſis. Vnde 1. ad Theſ. 3. dicit. Nocte, & die operantes, vt formam daremus vobis ad imitandum nos. Quod tamen Apoſtolus non faciebat in locis, in quibus habebat facultatē quotidie prædicandi, ſicut Athenis, ut * Aug. dicit in lib. de operibus monach. Non autem propter hoc

Et quia ad hoc ſpectat, quod religioſi peculiari nomine Fratres appellātur, ideo author ad conſummatam religionum inſtitutionem reſpiciens, dixit quòd nondum erant religiones inſtitutæ. Ante conſumatā nanque religionum inſtitutionē, omnes Chriſtiani fratres vocabātur, poſt conſummatam autem inſtitutionem, in religioſis patris, & fratris appellatio manſit, vt conſuetudo teſtatur.

¶ In eodem art. in reſponſione ad tertium circa orationem manualiter operātium, aduerte quod in litera diſtinguitur de oratione publica, & priuata. Et de publica, negatur quòd ſiat cum opere manuali, de priuata autem cōceditur Et reuera turpe valde eſſet eccleſiaſticum officium manibus operando perſoluere, cum vltra ſcādalum & irreuerentiam, quā quis homini excellēti loquendo nō exhiberet, pluribus intentus minor ſit ad ſingula ſenſus. Vnde quia operando manibus, poneret quis obicem plenę attentioni, quā à Deo expectare tenetur qui obligatur ad diuinum officiū, iuxta illud, Deuote quā tum Deus dederit extra de celebrat. miſſæ. c. Dolentes, ideo notabiliter ſe occupando nō ſatisfacit Eccleſiæ præcepto. Secus autē ſi parum quid ſe occupet, puta, calciando ocreas, vel opus fere non impeditiuum faciat, puta, quia parando ſe ad Miſſam perficit Primam ex hoc ipſo minus attendēs officio, quia occupati eum contingit. Cū enim parum pro nihilo habeatur, vtroque modo parum nō multum imputatur, ſiue ſcilicet in parua parte officii, ſiue in opere parum impeditiuo quis occupatur. Priuata autem oratione laudabile valde eſt aliquid noſtræ mentis inter opa manualia ad Deum tranſmittere.

Gloſ. interlinearis ibid.

Cap. citato in argum.

ca. 3. in principio. tom. 3.

Cap. 17. lib. de operib. monach. tomo 3.

¶ In eodem art. in reſpōſione ad quintū m nota diligentiā me tu qui præſides eccleſię, quāta te oporteat ſolicitudine ſubtrahere occaſionem prædicatoribus, & confeſſoribus prædicandi: vel confeſſiones audiendi propter temporalia bona, vt hodie videmus accidere, quoniam ſi confeſſores, & prædicatores non lucrarentur, pauci inuenirentur. Nūc autem quærunt, ſupplicant, ſoluuntque interdū, vt loca habeant Paulus Apoſtolus priuauit ſeipſum ſtipendio victus, ne alii prædicarent propter temporalia. Non exigo a te tantam perfectionem, ſed vt ab eccleſia tua huiuſmodi viros eiicias, & paucos habeas gratis dantes, quod gratis acceperunt.

Cap. 17. parum a prin.

Capit. 18. in princ.

Gloſ. interlinea. ſup id. Sermo me' & prædicatio mea.

In corp. art.

Gloſ. ordin. ibidem.

hoc religioſi tenentur Apoſtolum in hoc imitari, cum non teneantur ad omnes ſupererogationes, vnde nec alij Apoſtoli manibus operabantur.

Articvlvs IIII.

Vtrum religioſis liceat de eleemoſynis viuere.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur quòd religioſis non liceat de eleemoſynis viuere Apoſt. enim 1. ad Timoth. 5. præcipit quod viduæ, quæ poſſunt aliunde ſuſtentari, G non viuant de eleemoſynis Eccleſiæ, vt Eccleſia ſufficiat illis, quæ vere viduæ ſunt. & *Hieronym. dicit ad Damaſ. Papã, quòd qui bonis parentum, & opibus ſuſtentari poſſunt, ſi quod pauperum eſt, accipiũt, ſacrilegium profectò cõmittunt, & per abuſionem talium iudiciũ ſibi manducant & bibunt ſed religioſi poſſunt de labore manuum ſuſtẽtari, ſi ſint validi. ergo videtur quod peccent, eleemoſynas pauperum comedendo.

¶ 2 Præt. Viuere de ſumptibus fidelium, eſt merces deputata prædicantibus Euangeliũ pro ſuo labore, vel opere, ſ'm illud Matth. 10. Dignus eſt operarius cibo ſuo, ſed prædicare Euangelium non pertinet ad religioſos, ſed maxime ad prælatos, qui ſunt paſtores & doctores. ergo religioſi nõ poſſunt licite viuere de eleemoſynis fidelium.

¶ 3 Præter. Religioſi ſunt in ſtatu perfectionis, ſed perfectius eſt dare eleemoſynas, quam accipere, dicitur enim Act. 20. Beatius eſt dare quã accipere. ergo non debent de eleemoſynis viuere, ſed magis ex operibus manuũ ſuarum eleemoſynas dare.

¶ 4 Præterea. Ad religioſos pertinet impedimenta virtutis, & occaſiones peccati vitare, ſed acceptio eleemoſynarum præbet occaſionem peccati, & impedit virtutis actum. vnde ſuper illud 2. ad Theſſalon. vltim. Vt noſmetipſos formam daremus vobis, dicit *glo. Qui frequenter ad alienam menſam comedit otio deditus, vt aduletur neceſſe eſt paſcenti ſe. Dicitur etiam Exod. 23. Nec accipias munera, quæ excæcant prudentes & mutant verba iuſtorum. & Prouerb. 22. dicitur. Qui accipit mutuum ſeruus eſt fœnerantis, quod eſt religioni contrarium. Vnde ſuper illud 2. ad Theſſal. vlti. Vt noſmetipſos formam daremus &c. dicit gloſ. Religio noſtra ad libertatem homines aduocat. ergo vĩ quod F religioſi non debeant de eleemoſynis viuere.

¶ 5 Preterea. Religioſi præcipue tenentur imitari apoſtolorum perfectionem. Vnde Apoſtol. dicit ad Philip. 3. Quicunque perfecti ſumus, hoc ſẽtiamus, ſed Apoſtol. nolebat viuere de ſumptibus fidelium, vt occaſionem auferret pſeudo apoſtolis, ſicut ipſe dicit 2. ad Corin. 11. & ne ſcandalũ poneretur infirmis, vt patet 1. ad Corint. 9. ergo videtur quod propter eaſdem cauſas religioſi debeant abſtinere, ne de eleemoſynis viuant. Vnde & Auguſt. dicit in lib. de *operibus monachorum. Amputetis occaſionem turpium nundinarum, quibus æſtimatio veſtra læditur, & infirmis offendiculum ponitur, & oſtendite hominibus non vos in otio facilem victum, ſed per anguſtam & arctam viam regnum Dei quærere.

Sed contra eſt, quod ſicut *Gregor. dicit in 1. Dialogorum. Beatus Benedictus tribus annis in ſpecu permanens, de his quæ à Romano monacho miniH ſtrabantur, refectus eſt, poſtquã domum, parentesq́ue reliquerat, & tamẽ validus corpore exiſtens, non legitur de labore manuum q̃ſiuiſſe victum. ergo religioſi licite poſſunt de eleemoſynis viuere.

Respondeo Dicendum, quod vnicuiq; licet viuere de eo quod ſuum eſt, vel ſibi debitum. Fit autẽ aliquid alicuius ex liberalitate donantis, & ideo religioſi, & clerici, quorum monaſterijs, I vel eccleſiis ex munificentia principum, vel quorumcunque fidelium ſunt facultates collatæ, ex quibus ſuſtententur, poſſunt de eis viuere licite abſque hoc quod manibus laborent, & tamen certũ eſt eos de eleemoſyna viuere. Vnde & ſimiliter, ſi aliqua mobilia religioſis a fidelibus conferantur poſſunt de eis licite viuere. Stultũ eſt enim dicere, qd' aliquis in eleemoſynam poſſit accipere magnas poſſeſſiones, non autem panem, K vel paruã pecuniam. Sed quia huiuſmodi beneficia religioſis videntur, eſſe collata ad hoc, quod liberius religioſis actib' inſiſtere poſſint, quorum cupiunt ſe fore participes qui temporalia ſubminiſtrant, redderetur eis vſus prædictorum donorum illicitus, ſi ab actibus religioſis deſiſterent, quia ſic quantum eſt de ſe, defraudarent intentionem eorum qui talia beneficia contulerunt. Debitum autem eſt alicui aliquid dupliciter. Vno modo, ꝓpter neceſſitatem, quæ facit omnia commu

¶ Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ ſeptimæ Articulum quartum.

907 Opuſc. 18. artic. 7. In art. 4. eiuſdem q. nota authorẽ duas radices docere liciti victus ex bonis tẽporalib'. ſ. vel de ſuo, vel de ſibi debito. Vbi dubium ſtatim occurrit circa diſtinctionẽ horũ membrorum, quia Habetur 1. q. 1. c. Clericos & 16. q. 1. c. Quoniã ſ'm coincidit neceſſario cum primo. Nam quantumcunque aliquid ſit alicui debitũ, niſi fiat ſuum, non licite viuet de illo, alioquin liceret viuere de alieno. Et confirmaſ, quia ſicut viuere de eleemoſyna, quod in primo ponitur membro, tunc eſt licitum, cum id qđ eleemoſynaliter datur, eſt factũ ſuum, ita viuere ex ſibi debito, qđ ponitur in ſecundo membro, tunc eſt licitum, quãdo illud, quod debeĩ, factũ eſt ſuum, vt patet diſcurrẽdo ſingulis quatuor caſib' enumeratis in litera &c. ¶ Ad hoc dicitur, ꝙ in litera non diſtinguiĩ viuere ex ſuo, contra viuere ex non ſuo, vt obiectio interpretaĩ, ſed diſtinguitur viuere ex ſuo abſolute cõtra viuere ex ſuo ex debito, ita quòd formaliter fit diſtinctio inter cauſas, quibus licet viuere ex aliquo & diſcernitur inter eſſe ſuum pro vna cauſa non conſiderando vnde, vel qualiter ſit ſuum, ſed tota ratio licite viuendi ex illo, eſt, quia eſt ſuum, & Eſt gl. Amb. ibid. tom. 5. inter eſſe ſuum ex debito. Ita quod ratio viuẽdi hic attenditur nõ penes effectum illum communem, qui eſt eſſe ſuum, ſed penes cauſam, hoc eſt, penes rationem debiti. Et propterea nõ nominauit in ſecundo mẽbro author ly ſuũ, ſed ſolummodo ſibi debitum, reſpiciebat enim ad formalia, penes quæ attenditur diſtinctio. Non coincidunt ergo . ſtinctionis meml formaliter intellec de cauſis, ſed docemur quod viuere mihi liceat ex aliquo duplici de cauſa, vel qa meum eſt, nihil aliud conſiderando, ſed ſolam hanc communẽ rationem, quia meũ eſt, vel quia debitum eſt mihi, hoc eſt, ſic meum eſt ſcilicet ex debito. Nec refert in propoſito, an ſumatur ſuum pro ſuo totaliter, vel ꝓ ſuo quo ad præſentem vſum. Sufficit namque propoſito ratio ſui, ſiue hoc, ſiue illo modo, quoniam vnicuique viuere licet de ſuo, altero illorum modorum, vt patet. Ca. 28. in ne tom.

¶ In eodem art. circa illud, Redderetur religioſis vſus prædictorum donorum illicitus, ſi ab actibus religioſis deſiſterent, quia &c. dubium occurrit. Primo, an talis vſus illicitus ſit peccatum mortale. Secundo, an obliget ad reſtitutionem ſic illicite venientis. Ratio primi dubij eſt, quia hinc apparet, quod eſt peccatum mortale, ex eo ſcilicet quod eſt actus fraudis in re notabili. Omnis enim defraudatio proximi ſ, & multo magis benefactoris in re notabili eſt ex ſuo genere peccatum mortale, quia eſt contra dilectionem proximi. Sed vt in litera dicitur, religioſi deſiſtentes a religioſis actib', fraudãt, quantum ex parte ſua eſt, ſuos benefactores in notabili bono tam temporali quod ſuſceptum eſt, & quo abutuntur, quam ſpirituali, quod reddendum eſt. Lib. 2. cap. circa med. Inde autem apparet, quod non ſit mortale, quia non interuenit hæc fraus formaliter, ſed interpretatiue. Eſt enim præter intentionem huiuſmodi religioſorum talis fraus. Nec eſt euentus iſtius fraudis omnino inopinatus benefactoribus, quoniam facile noſſe poſſunt donantes perpetua immobilia

quod

ꝙ fluxu temporis cadunt ſtatus religioſorum, cum humana omnia caduca eſſe conſtet. Et ſic videtur quod donando abſq; prouiſione ꝙ deuoluantur ad alios inſeruientes religioſis actibus, implicite acceptarunt ſe fruſtrandos quandoque ſuo intento. Scienti autem, & volenti non fit fraus, ſicut nec iniuria. Rō ſecūdi dubij eſt, quia ſicut miles tenetur ad ſtipendij reſtitutionē ſi deſiſtit a militaribus actibus, ita religioſus tenetur ad reſtitutionem, cum huiuſmodi eleemoſynæ ſint quaſi ſtipendia ipſorum. Et confirmatur, quia ſicut ſtipendium militare non datur niſi militaturis in veritate, ita ſtipendium ſuſtentationis religioſorum non datur niſi religioſe viuere volentibus, nō fingentibus, ita quod ſicut milites armatæ militiæ non efficiunt ſuum, ſed tenentur illud reſtituere ſi ficti ſuſcipiunt, aut ficti proſequuntur, ita clerici & religioſi ſi aut ficti ſuſcipiunt, aut ficti proſequuntur, non efficiūt ſtipendia ſua, ſed tenētur ad reſtitutionem.

Ex ſer. 81. colligi videtur, tom. 3.

Ca. 27. a medio, tom. 3.

Ca. 11. circa prin. tom. 3.

¶ In oppoſitum autem eſt, quia durus eſt hic ſermo, & tot eccleſiæ declinaſſe vidētur a religioſa vita, vt ſi ad reſtitutionem tenerētur, oporteret magnam damnationem inducere.

¶ Ad euidentiam horum conſiderandum eſt, ꝙ inter religioſos & principes, ſeu quoſcunque alios qui contulerūt eleemoſynas eis, non eſt habitudo ſecundum aliquē contractum iuſtitiæ proprie dictæ, ſed ſolū ſm debitum gratitudinis. Nam donātes, beneficium eleemoſynæ cōferunt, & religioſi naturali iure tenentur tali dono gratiā retribuere ſuis religioſis actibus, quū nō alia ab eis expectatur retributio. Vnde & in litera de beneficio dono ꝗ mentio fit, quæ conſtat ad gratiæ virtutē ſpectare. Et quia gratiæ contrariatur ingratitudo, idcirco tūc ſolūm interuenit in hmōi omiſſione peccatum mortale, quando cōtingit ingratitudo mortalis. Vt autem ex ſupradictis de ingratitudine patet, in duobus caſibus ingratitudo inuenitur peccatum mortale, vel formaliter, cum contemptus interior adeſt beneficij, vel materialiter, cum illud omittitur ꝙ talis eſt conditionis quod neceſſario exhibendū eſt beneficio, & ꝓpterea in propoſito ſi religioſi in cōtemptum prorumpunt ſuſcepti beneficij, ingrati mortaliter & formaliter ſunt. Et ſi omittunt religioſos actus, ad quos de neceſſitate præcepti tenentur, ingrati quoq; mortaliter ſunt, materialiter tamen. Si aūt omittūt aliquos religioſos actus, ad quos nō tenent̄ ſub ꝑcepto, ingrati venialiter ac materialiter ſunt. Et īō in litera opiū edī abſolute, ꝙ illicitus redderet̄ eis vſus ꝑdictorū donorū, ſi ab actibus religioſis deſiſterēt. Et ꝑ hæc patet ſolutio primi dubii.

¶ Ad obiectionem, aūt in oppoſitum dicitur, ꝙ quando deeſt contēptus reddendæ gratiæ, ſeu ſoluēdi debitū beneficio, non eſt fraus niſi materialiter, eo ꝙ non ex intentione ingratitudini opera datur. Fraus aūt in reddenda gratia materialiter, nō ſemper eſt mortalis, ſed vt dictū eſt, iuxta conditionē omiſſi

A menſuratur, ꝙ in propoſito eſt actus religioſus ꝑceptus, vel nō præceptus. Nam præceptus actus, ſi omittitur, ingratitudinis fraudem mortalē inducit. Si vero omittitur actus debitus, ſed non præceptus, venialem tantum fraudem inducit. Et ſic ſemper fraus in his illicitū vſum mortaliter, vel venialiter reddit.

¶ Ad 3m autem dubiū dicitur, ꝙ religioſi, deſiſtentes a religioſis actibus, etiam præceptis, non tenentur ad reſtitutionem, ſed priuādi ſunt ſuperioris authoritate vſu talium bonorum: ſi a ꝑceptis deſiſtunt. Et rō quare non tenentur ad reſtitutionem eſt, quia peccatum eorū conſiſtit in abuſu rei ſuæ, & non in vſurpatione alieni. Bona ſiquidem eis eleemoſynaliter collata, facta iam ſunt ſua ex dono largitorum. Et propterea in litera dicitur, ꝙ talium donorum vſus illicitus redderetur. Ratio autem quare tollenda ſunt a talibus religioſis huiuſmodi bona, in promptu eſt, vt. ſ. ſuperioris authoritate impleatur intentio pia eorū qui donarunt ad Dei honorem, & Deo dicati reditus non prophanentur.

Capi. 25. in prin. tom. 3.

Ca. 25. a medio, tom. 3.

¶ Ad obiectionē autē in oppoſitum ex ſimilitudine ſtipendii militaris, reſpōdetur ꝙ ſimilitudo non tenet, quia in ſtipendio militari intelligitur interuenire contractus iuſtitiæ cōmutatiuæ exigentis æqualitatē mercedis & locatæ operæ militis. Et ideo ſicut in cæteris contractibus cōmutationū, deficiēte altero extremo æqualitatis, reſtitutio eſt faciēda, ita & in ſtipendio militari. Sed in propoſito non interuenit cōtractus aliquis iuſtitiæ, ſed liberalis collatio beneficio tēporalis ex vna parte, & gratitudinis vinculum, quod non legale, ſed morale debitū inducit ex altera parte. Et propterea ex quo a principio nulla fuit fraus, facta ſunt religioſorū, quæ eis liberaliter collata ſunt, & conſequenter abutendo illis, abutūtur non alienis, ſed ſuis. Et per hæc patet reſponſio ad confirmationē, quia. ſ. ſtipendium non fit militis ſiue a principio, ſiue

E poſt deſiſtat a malitia quantum ad illam partem tēporis pro qua deſiſtit, qa dātur ei vt merces operis ſm formā iuſtitiæ. Sed eleemoſynæ religioſis donatæ, fiunt ſtatim ſuæ, ſi a principio fraus defuit, quia nō vt merces, ſed vt liberale donum ad eos deuenit. Et ideo deſiſtentes a debitis actibus, etſi peccent abutendo donis ſuſceptis, non tamen ad reſtitutionem tenētur, quia non vtuntur alienis, ſed abutuntur propriis.

¶ In eodem art. circa primam cām debiti ſ. neceſſitatē, aduerte ꝙ neceſſitas habet magnā latitudinem. Et iuxta diuerſos ſuæ latitudinis gradus, diuerſimode facit alienum mihi debitum. Nam ſecundum ſupremum gradum, quando. ſ. neceſſitas eſt extrema, facit mihi aliena ita debita, vt quicquid mihi occurrit pro ſuſtentatione opportunum meum ſit. Iuxta alios vero gradus debitum mortale tantummodo inducit, quo indigentibus infirmis debet quilibet ſciens & potēs ſubuenire, eſurientes cibare, ſitientes potare &c. Et ad huiuſmodi indigentiam ſpectan-

nia, vt* Ambroſ. dicit. Ideo ſi religioſi neceſſitatem patiantur, licite poſſunt de eleemoſynis viuere, quæ quidē neceſſitas pōt eſſe tripliciter. Primo quidē propter corporis infirmitatē, ex qua cōtingit quod non poſſunt ſibi labore manuum victum quærere. Secundo, ſi illud quod ex opere manuali cōquirunt, eis ad victū non ſufficiat. B Vnde* Aug. dicit in lib. de operib. monacho. quòd bona opera fidelium ſubſidio ſupplendorum neceſſariorum deeſſe nō debent ſeruis Dei, qui manibus operātur vt horæ quibus ad expediendū animum ita vacatur, vt illa corporalia opera geri non poſſunt, nō opprimant egeſtate. Tertio, propter priſtinam cōuerſationem eorum qui nō conſueuerant manibus laborare. Vnde* Aug. dicit in lib. de operibus monachorū, quod ſi habeāt aliquid in ſæculo, quo facile ſine opificio ſuſtentarent iſtam vitam, quam conuerſi ad Deum indigētibus diſpartiti ſunt, & credēda eſt eorū infirmitas, & ferenda. Solēt. n. tales delicatius educati, laborem operum corporaliū ſuſtinere non poſſe. Alio mō efficitur aliquid alicui debitū, ex eo quod ipſe exhibet, ſiue ſit aliquid tēporale, ſiue ſpirituale, ſm illud 1. ad Corint. 9. Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, non magnum eſt, ſi carnalia veſtra metamus, & ſecundum hoc quadrupliciter poſſunt religioſi de eleemoſynis viuere quaſi ſibi debitis. Primo quidē, ſi prædicent authoritate prælatorū.

Secundo, ſi ſint miniſtri altaris, qa vt dicitur 1. ad Corin. 9. Qui altari deſeruiunt, cum altari participant ita & Dominus ordinauit his, qui Euangeliū annunciant, de Euāgelio viuere. Vnde & Aug. dicit in libro* de operibus monachorū, Si Euangeliſtæ ſunt, fateor habeant poteſtatem viuendi de ſumptibus fidelium, ſi miniſtri altaris, diſpenſatores ſacramentorum, bene ſibi iſtam non arrogant, ſed plane vendicāt poteſtatē, & hoc ideo, quia ſacrificium altaris, vbicūque agat̄, cōe eſt toti populo fidelium. Tertio, ſi inſtāt ſtudio ſacræ ſcripturæ ad cōem vtilitatem totius Eccleſiæ. Vnde Hieronym. dicit contra Vigilantium. Hæc vndique vſque hodie perſeuerat conſuetudo nō ſolum apud nos, ſed etiam apud Hebræos, vt qui in lege Domini C meditant̄ die ac nocte, & patrem nō habent in terra niſi ſolū Deū, totius orbis foueātur miniſterijs. Quarto, ſi bona tēporalia quæ habebant, monaſterio largiūtur, de eleemoſynis monaſterio factis poſſunt viuere. Vñ* Aug. dicit in lib. de operib. monach. ꝙ his qui relicta, vel diſtributa ſiue ampla ſiue qualicunq; opulētia, inter pauperes Chri pia & ſalubri humilitate numerari volunt, vicem ſuſtentādæ vitæ eorum res ipſa communis & fraterna charitas debet, qui D laudabiliter agūt, ſi manibus operentur, quod ſi nolint, quis audeat eos cogere? Nec eſt attendendum, vt ibidem ſubditur in quibus monaſterijs, vel in quo

ſpectant oēs tres neceſſitatis gradus in litera poſiti, ex infirmitate corporis, ex inſufficiētia mercedis, & ex corporis delicata cōſuetudine. Qđ oib⁹ his vnū debiti tribuere neceſſitatē, manifeſtat author ex eo, ꝙ in ſummo gradu oīa vt cōia debita facit. ¶Circa ſecundā vero debiti cām, ſ. exhibitionē, nota tria. Primum eſt, ꝙ nō ſolum exhibere prædicationē, aut ſacramenta populo, ſed etiam exhibere Deo ſacrificium altaris, parit debitum viuēdi ex eleemoſynis. Et rō aſſignatur in litera, quia ſacrificium altaris vbicunq; agatur cōe eſt toti populo fideli, ac per hoc claudit hic actus intra exhibitionē, q̄ populo fit. Secūdum eſt, quod inſiſtere ſtudijs non philoſophiæ, aut alicuiꝰ liberalis artis, ſed theologiæ, parit etiam debitum ex eleemoſynis viuendi. Dicitur autē vacare ſtudio theologiæ nō ſolū qui actualiter ſtudio theologiæ intendit, ſed qui ideo per logicam, vel philoſophiam tranſit, vt ad theologiæ ſpeculatiuæ ſublimitatem perueniat, ſi tamen ad hoc idoneus eſt, alioquin imprudenter per talem viam ingreditur. Tertium eſt, quod omnium chriſtianorum vna eſt reſpublica quo ad ſubſidij temporalis diſtributionē, ſicut quo ad ſpiritualium meritorum cōmunionē. Hinc enim ex Auguſtino deducitur, quod religioſo q donauit ſua monaſterio orientali, debeantur ſumptus a monaſterio occidentali. Hinc oritur vt ſummus Pontifex a quantumcunque remotiſſimis partibus Eccleſię auferre poſſit & diſtribuere in alias Eccleſiæ partes remotiſſimas. Hinc oritur, ꝙ reſtitutio vni eccleſię regulariter facienda, poſſit ex rationabili cauſa ſuperioris authoritate alteri pio vſui applicari.

Ca. 22. to. 3.

Ca. 25. non procul. a fine tom. 3.

Gloſ. ordin. ibidem.

¶In eodem articulo circa illud, Si vero abſque neceſſitate & vtilitate quam afferant, velint otioſi viuere aliqui religioſi de eleemoſynis, quæ monaſterio dantur, hoc eſt eis illicitum, dubium occurrit duplex. Quia non videntur enumeratæ in litera conditiones religioſorum illicite viuentium ex eleemoſynis ſufficere ad hoc, vt illicite viuant ex eleemoſynis monaſterii, & ſic concluſio literæ eſt falſa. Manifeſtatur ꝙ dicimus in multis religioſis ſanis ac robuſtis corpore, non prædicātibus, non celebrantibus, non inſiſtentibus ſtudio ſacræ ſcripturæ, qui nec ſua cōtulerunt monaſterio alicui, aut pauperibus, & tamen viuunt ex eleemoſynis monaſterio collatis. Secūdo dubitatur, de quali illicito litera loquatur, de veniali, an mortali.
¶Ad primum horum dr̄, quod in litera ſufficiens ratio illiciti victus ex eleemoſynis monaſterii redditur, cum tribus condi-

F tionibus declarantur religioſi, ſ. non patientes neceſſitatem, nō afferentes vtilitatem, & otioſi, hoc eſt, non laborantes manibus, ſi ſub directe expreſſis continentur ergo q̄ reductiue ad illa ſpectēt. Nā ſub allata vtilitate ex ſacrificio altaris comprehenditur ois allata vtilitas ex orationū ſuffragijs, & ſub ſtudio Scripturæ comprehēditur eis contēplatio diuina, & ſub prædicatoribus comprehenduntur miniſtri. Et ſic tandē nullus religioſus excluditur a licito victu ex redditibus monaſterij, ſi licite illos monaſterium habet.

Glo. interli. ibidem.

¶Ad ſm dubiū dr̄, qđ idē eſt de illis otioſis religioſis iudiciū, qđ eſt de religioſis deſiſtētib. ab actibus religioſis, & tn̄ viuētibus de redditibus monaſterii. Ex hoc.n. illi culpabiles ſunt, ꝙ deſiſtūt ab obſeruatione regulari. Nā ſm regularia inſtituta nulli otioſi inueniri debēt religioſi. Quod ergo de illis dictum eſt, de illis quoque dictū intelligatur. Itaq; ſi qs vult regulam ſeruare, & cauet a tranſgreſſione præceptorū, ſed pigritia ac inuigilātia in ipſo regnante quaſi inutilis viuit i monaſterio peccat quidē, ſed non mortaliter, viuēdo ex monaſterii prouētibus. Debet huic dici, Qui nō laborat, nō māducet, & cogi deberet ad operandum aliquid.

In corp. art.

Q. 186. ar. 4. ad 6.

In corp. art.

¶In eodem art. in reſpōſione ad quintum aduerte, ꝙ author reſpōdet directe quo ad religioſos viuentes ex quotidianis eleemoſynis, & poſtmodum in calce extēdit reſpōſionē ſuā ad religioſos cōibus redditibus abutētes, vt per hoc oſtendat argumentum nō eſſe ex proprijs contra viuentes ex quotidianis eleemoſynis, ſed ex cōibus. Videtur.n. argumentum aduerſariorum impugnantium religiones mendicantium, nouiter tunc exortas.

loco indigentibus fratribus quiſquis hoc, qđ habebat, impēderit. Omniū.n. chriſtianorū vna reſpublica eſt. Si vero aliq̄ ſunt religioſi, qui abſque neceſſitate & vtilitate, quā afferāt, velint otioſi de eleemoſynis quæ dantur pauperibus, viuere, hoc eſt eis illicitum. Vnde *Aug. dicit in lib. de operibus monachorum. Plerunq; ad profeſſionē ſeruitutis Dei ex cōditione ſeruili aliq̄ veniunt, vt ex vita ruſticana, & ex opificū exercitatione & plebeio labore, de quibus nō apparet vtrū ex ꝓpoſito ſeruitutis Dei veniāt, an vitā inopē & laborioſā fugientes, vacui paſci atque veſtiri velint, & inſuper honorari a quibus cōtemni conterique cōſueuerūt. Tales ergo ſe, quo minus operentur, de infirmitate corporis excuſare nō poſſunt. Præteritæ quippe vitæ cōſuetudine cōuincūtur. & poſtea* ſubdit. Si nolūt operari, nec manducent. Neque propterea ad pietatē diuites humiliantur, vt pauperes ad ſuperbiam extollant. Nullo.n. mō decet vt in ea vita, vbi ſenatores fiūt laborioſi, fiāt opifices otioſi, & quo veniūt relictis delicijs ſuis qui fuerunt prædiorū domini, ibi ſint ruſtici delicati.

G H

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ authoritates illæ ſunt intelligēdæ tempore neceſſitatis, quādo.ſ. nō poſſet aliter pauperibus ſubueniri. Tunc.n. tenerentur non ſolū ab eleemoſynis accipiēdis deſiſtere, ſed etiā ſua, ſi qua haberent, largiri ad pauperum ſuſtentationē.

I

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ prælatis cōpetit prædicatio ex officio, religioſis aūt pōt cōpetere ex commiſſione. Et ita cū laborāt in agro dominico, poſſunt exinde viuere, ſm illud 2. ad Tim. 2. Laborātem agricolā oportet primū de fructibus percipere. Vbi dicit* gloſ. .i. prædicatorē, q in agro Eccleſię ligone verbi Dei excolit corda auditorū, poſſunt etiam de Euangelijs viuere, qui prædicatoribus miniſtrāt. Vnde ſuper illud ad Rom. 15. Si ſpiritualiū eorū participes facti ſūt gētiles, dēnt & in carnalibus miniſtrare eis. dicit* gl. ſ. Iudeis qui miſerūt prædicatores ab Hieroſolymis. Sunt & aliæ cauſæ, ex quibus alicui debet, vt de ſumptibus fidelium viuat, vt dictum eſt.

AD TERTIVM dicendū, ꝙ cęteris paribus, dare eſt perfectius q̄ accipere, & tn̄ dare, vel relinquere oīa ſua pro Chrō, & modica accipere ad ſuſtentationē vitæ, melius ē q̄ dare aliqua particulariter pauperibus, vt* ex ſupradictis patet.

AD QVARTVM dicendū, ꝙ accipere munera ad diuitias augmentādas, vel accipere victum ab aliquo ſibi non debitum abſq; vtilitate & neceſſitate, præſtat occaſionē peccati, ꝙ nō habet locū in religioſis, vt ex ſupradictis patet.*

AD QVINTVM dicendum, ꝙ quādo apparet manifeſta neceſſitas & vtilitas, propter quam aliq̄ religioſi de eleemoſynis viuant abſque opere manuali, non ſcandalizantur ex hoc infirmi, ſed malitioſi more Phariſæorum, quorū ſcandalum cōtemnendum Dominus docet, Matth. 15. Sed ſi non eſſet euidens neceſſitas & vtilitas, poſſet exinde generari ſcandalum infirmis, quod eſſet vitandum. Idem tamen ſcandalum imminere poteſt de his, qui facultatibus cōmunibus otioſe vtuntur.

ARTICVLVS V.

Vtrū religioſis liceat mendicare.

AD QVINTVM ſic procedit. Vr̄ ꝙ religioſis nō liceat, mēdicare. Dicit.n.* Aug. lib. de operib. monach. Tam multos hypocritas ſub habitu monachorū vſquequaque diſperſit cal-

K

908

3. cō. ca. 135. Et quol. 7. art. 18. ad 7. Et opuſ. 17. ca. 14. 15. & 16. & opuſc. 19. c. 7. cap. 18. ante med. tom. 3.

¶ Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ ſeptimæ Articulum quintum.

IN ar. 5. occurrit dubium de Chriſto, An fuerit ad literā mēdicus. Et eſt rō dubii, quia gl. allata hoc dicit, Et author videtur illa tanquam Chriſtus ad literam mendicauerit. In oppoſitum eſt, quia non legitur Chriſtum mēdicaſſe, & propterea voluntarie dici apparet quod Chriſtus mendicauerit.
¶Ad hoc dr̄, ꝙ ex his quæ ſcripta in Euāgelio ſunt, aperte intelligi pōt ꝙ Dominus Ieſus nō eſt dedignatus etiam in propria perſona mēdicare, iuxta gl. allatam, & Hieronymi authoritatem. Nā Luc. 22. mendicauit locū vbi Paſcha cū diſcipulis celebraret, Lucę quoq; 19. Mēdicauit aſellū, ſuper quem venit in Hie-

în Hieruſalem. Nam ab illius dñis petitus eſt dicēdo, qa Dñs illius operā deſiderat. Lucæ quoq; .i. mēdicaſſe inſinuauit victū à mulieribus q̄ ſecū ibāt, miniſtrātes eidē de facultatibus ſuis. Nā ipſum induxiſſe illas ad hoc miniſteriū, credendū eſt. Lucæ quoque 19 mēdicaſſe legit à Zachæo hoſpitium. Vt.n. patet in litera, paupe rē petere neceſſarium ad victū eſt mēdicare. Ex his aūt ſcriptis, cū multa Dñs fecerit q̄ non ſunt ſcripta, credi rōnabiliter poteſt multis aliis vicibus dñm mendicaſſe, vt impleret ſcripturam. Ego autē mendicus ſum, vt nullum relinqueret vilitatis humanæ genus inexpertum a ſe, vt exemplū cæteris relinqueret tātæ humilitatis.

Glo. ordina. ibidem.

¶In eodem ar. 5. eiuſdem q. dubium occurrit, An laudabile, ſeu licitū ſit hoīem diuitē retentis diuitijs ad tps mendicare victū proprium humilitatis grā. Et eſt rō dubij, qm̄ apparet hoc vituperabile, qa mēdicus dēt eſſe paup iuxta illud. Ego aūt mendicus ſum & pauper, vbi gl. dicit, Mēdicus dr̄ q ab alio petit, pauper qui ſibi nō ſufficit. Mendicans ergo diues inuenitur faciēdo ſe pauperem, quod eſt illicitum.

Gl. ordinar. ibid. ex Auguſt. de operib. monachor.

Li. 11. li. 15.

¶In oppoſitum autē eſt, qa ſicut diuiti licitum eſt alia humilitatis opera exercere, ita laudabiliter pōt pſonā pauperis aſſumere, & mēdicare. Dr̄.n. in litera, quod mendicare quātum ad actū quia abiectionis eſt, humilitatis uirtuti tribuitur. Cuius etiam ſignum eſt q aliqui diuites uouent peregrinationē aliq ſe p acturos mēdicādo, qd nō vouerēt niſi laudabilē humilitatis actū ſe uouere ſcirent.

Lib. 2. c. 15. *Ambr. li. 1. cap. 30. non procul a fin. tomus.

Glo. ordina. ſuper illud, De fructib. percipere.

¶Ad hoc dr̄, q diuitē humilitatis gratia ad tps mendicare, cōtingit tripliciter. Prim abſolute: vt nō ſolum mēdicet, ſed de acqſito ex mendicitate viuat, ut actus mēdicādi ſit ob abiectionē, & actus veſcēdi talibus ſit pp auſteritatē victus, & hmōi mēdicitas licet poſſit eſſe utilis ſaluti aīæ alicuius particularis pſonæ ſic diſpoſitæ, vt non niſi iſto mō ſciat has virtutes acquirere, regulariter tñ loquendo, incōpacta ac indiſcreta mendicitas eſt, ac p hoc vituperabilis. Mendicum .n. pprie oportet eſſe pauperē, alioquin actus diſſonat a pſona. Dēt.n. humilitatis actus conformis eſſe perſonæ, nec rectitudo diſcretionis hēt ut auſteritatē uitæ diues ex his q̄ pauperibus dant, cōparet, niſi forte ipſe lōge largius refunderet pauperib. Scđo cōtingit, ut ſolum mēdicet, ſed nō viuat de mendicato, ſed illud egens det, & ſic mēdicare laudabile procul dubio eſt, qm̄ cū abiectione ppria victū vere pauperi quærit diues, & perinde eſt quo ad mēdicatum, ac ſi mendicaret p alio.

A Quod cuilibet licitū eſt, & opus cōſtat eſſe miæ. Tertio, cōtingit, ut in aſſumpta peregrinatione & mēdicet, & viuat de mēdicato, & ſic licitū & laudabile eſt diuitē mēdicare. Quod pbat, tū qa q in ppria ptāte cōſiſtit, & pōt alicui dari in pœnitētiā, licite ac laudabiliter pōt ſpōte fieri, cū nihil dēt in pœnitētia niſi actus uirtutis. Sed aliquib. dat̃ in pœnitentiā, vt pegrinenī mēdicites. ergo ppria ſpōte pōt quis peregrinari mendicādo. Tū qa huic actui nihil obſtat, niſi q iſte hō non eſt paup, ſed diues. Sed hoc nō obſtare patet ex eo, q licet iſte hō ſi diues, iſte tñ pegrin' eſt pauper, ac per hoc licite mēdicat. Nā pſupponitur q iſte ſine ſumptibus aſſumat peregrinationē & p gitita q ſicut Alexius ſimpliciter dimiſit oīa pp Chrm̄, & pau p peregre mēdicauit, ita iſte ad tps dimiſſis omnibus pp Chrm̄ humiliter & auſtere ſequēdū, peregrinari paup ac mēdicus eligit. Et p hoc patet ſolutio ad obiectionē. Nā q.ı eſt peregrinus pauper, non mentit facto dum mēdicat.

Est glo. Caſſiod. hoc loco.

Caſſiod. ibidem.

¶In eodem quinto articulo dubium occurrit circa mendicos ex cupiditate, an peccēt mortaliter. Vr̄.n. q ſic ex eo, quòd committunt mendacium per niciolum dum mentiuntur ſe pauperes ipſo actu mendicādi, & ſic fraudulenter obtinent eleemoſynas, & offendunt uere pauperes, quibus illæ eleemoſynæ darētur. Qui .n. fraudulenter acquirit, mortaliter peccat, & ad reſtitutionem tenetur. Et confirmatur ex dicto Scoti in 2. q. diſt. 15. quarti ſent. q hmōi donatio eleemoſynæ non eſt voluntaria, qa ex ignorātia, quę, vt patet in 3. Eth. cauſat inuoluntarium. Si.n. donans ſciret mendicantem non eſſe pauperem, non daret. Ex ignorantia igitur donat, ac per hoc non donat, & conſequenter inique alter poſſidet.

In decretis de pœnit. ca. Si quis ſemel.

Inter medi. & finē illius incipit, Plures anni ſūt com. 1.

¶In oppoſitum autem eſt, quia mendicare ex ſuo genere nō eſt pctm̄, & adiuncta cupiditas non eſt ẜm ſe mortalis, vt ſupponitur. ergo totum ſimul, ſ. actus mēdicandi ex tali cauſa, ſ cupiditate, non eſt pctm̄ mortale. Probatur ſuppoſitum, qa cupiditas habendi diuitias, & ſimiliter cupiditas otioſi victus non eſt ẜm ſe mortalis, ut patet. Et de nulla alia cupiditate eſt ſermo preſens, niſi de vtraque hac, ut patet in litera.

¶Ad hoc rñdet dicēdo tria, Primo, q mēdicans ex cupiditate otioſi uictus, ex quo in veritate eſt paup, nullā fraudē cōmittit in pximū, ſed ſolū peccat in ſeipſū, otioſam uitā & abiectā abſq; ulla rōnabili cā eligens, & ppea nulla eſt hic rō peccati mortalis. Nec etiam propter pœnam legis ciuilis, ſcilicet

lidiſſimus hoſtis, circumeūtes prouincias. & poſtea ſubdit. Oēs petūt oēs exigūt aut ſumptus lucro ſę egeſtatis, aut ſimulatæ pretium ſanctitatis. ergo vr̄ q vita religioſorū mēdicātium ſit reprobanda.

¶2 Præt. 1. ad Theſſ. dr̄. Operemini manibus veſtris ſicut præcepimus vobis, & vt honeſte ambuletis ad eos qui foris ſunt, & nullius aliquid deſideretis, vbi dicit* gloſſ. Iō opus eſt agēdū, & non otiādū, quia honeſtū eſt & quaſi lux ad infideles, & nō deſiderabitis rē alterius, nedum rogetis vel tollatis aliquid. Et 2. ad The. 3. ſup illud, Si qs nō vult operari &c.* dicit. Vult ſeruos Dei corporaliter operari, vt habeāt vñ viuāt, vt nō cōpellantur egeſtate neceſſaria petere, ſed hoc ē mēdicare. ergo vr̄ q illicitū ſit p termiſſo opere manuali mēdicare.

¶3 Præt. Illud q eſt in lege prohibitū, & iuſtitiæ cōtrariū, nō cōpetit religioſis, ſed mēdicare eſt phibitū in lege diuina, dr̄.n. Deuter. 15. Oīno indigēs, & mēdicus nō erit inter vos. & in Pſalm. 36. Nō vidi iuſtum derelictum, nec ſemē eius quærens panē. Secūdum etiā iura ciuilia punitur validus mendicans, vt* habetur codice de validis mendicantibus. ergo non competit religioſis mendicare.

¶4 Præt. Verecundia eſt de turpi actu* vt Da. dicit, ſed †Amb. dicit in li. de oſſi. q verecūdia petēdi ī gēuos pdit natales. ergo mēdicare ē turpe. nō ergo religioſis cōpetit.

¶5 Præ. Maxime de eleemoſynis viuere cōpetit prædicātibus euangeliū, ẜm Domini ſtatutū, vt* ſupra dictū eſt: ꝯis tamē nō cōpetit mendicare, quia ſuper illud 2. ad Tim. 2. Laborantē agricolā &c. dicit † gloſſ. Vult Apoſtolus q Euangeliſta ītelligat, q neceſſaria ſumere ab eis in quibus laborat, non ē mēdicitas, ſed poteſtas. ergo vr̄ q religioſis non cōpetat mendicare,

Sed contra. Religioſis cōpetit viuere ad imitationē Chriſti, ſed Chriſtus medicauit, ſecūdum illud Pſal. 39. Ego autē mendicus ſum & paup ubi dicit* gl. Hoc dicit Chriſt' de ſe ex forma ſerui & infra. Mendicus ē q ab alio petit & pauper qui ſibi nō ſufficit, & in

B alio Pſ. 69. Ego egenus & pauper ſum, vbi dicit* gloſſ. Egenus ideſt petens, pauper ideſt, inſufficiens mihi, quia mūdanas copias nō habeo. Hier. dicit in quadā epiſt. Caue ne Dño tuo mēdicāte .ſ. Chriſto, alienas diuitias congeras. ergo cōueniēs eſt religioſis mēdicare.

Respon. Dicendum, quod circa mendicationē duo poſſunt conſiderari, vnum quidem ex parte ipſius actus mendicationis, qui habet ſibi quandam abiectionem

C coniunctam. Illi n. videntur abiectiſſimi inter homines eſſe, qui nō ſolum ſunt pauperes, ſed intātum ſunt egētes, q neceſſe hñt ab aliis victū accipere. Et ẜm hoc cā humilitatis aliqui laudabiliter mēdicāt, ſicut & alia aſſumūt, quæ ad abiectionem quādā pertinent, quaſi efficaciſſimam medicinam cōtra ſuperbiā, quam vel in ſeipſis, vel etiā in aliis per exemplū extinguere volunt. Sicut.n. infirmitas, quæ eſt ex ſuper exceſſu caloris, efficaciſſime ſanaē p ea quæ in frigiditate excedūt, ita & pronitas ad ſuperbiā effi-

D caciſſime curatur per ea quæ multū abiecta vidētur. Et ideo dr̄ in* Decre. de pœniten diſ. 2. Si quis ſemel exercitio humilitatis, ſi quis ſe vilioribus officijs ſubdat, & miniſteriis indignioribus tradat, ita náq; arrogātiæ & humanæ gloriæ vitium curari poterit. Vnde* Hieron. in epiſtola ad Oceanum commēdat Fabiolā de hoc q optabat, vt ſuis diuitiis pariter effuſis pro Chriſto, ſtipem acciperet, quod etiam beatus Alexius perfecit, qui

E omnibus ſuis propter Chriſtū di-

quit huiuſmodi pœna non facit, ſed ſuppoſitam punit culpam, quæ de ſe nõ eſt mortalis. Secundo, quod mẽdicans ex cupiditate habendi diuitias, ſi eſt infra latitudinem pauperum, & mendicando ſperat diues fieri, peccat quidem in ſe, ſed non modo vtens ad explendum improbum appetitũ, ſed quia nec cõtra charitatem Dei, aut proximi agit, neminemque decipit, ex quo infra latitudinem pauperũ eſt, quamuis nõ tam pauper ſit vt deberet mendicare, a mortali excuſatẽ peccato. Tertio, ꝙ mendicus ex cupiditate diuitiarum ſi extra pauperum latitudinẽ eſt, peccat mortaliter, & tenetur mendicatum dare pauperibus. Probatur. Talis vſurpat fraudulenter ſibi eleemoſynas vt pauperi. ergo peccat mortaliter, & tenetur pauperi reſtituere. Conſequentia clara eſt, & antecedens probatur ſic. Non ſibi ſed pauperi dantur eleemoſynæ, quas mendicat, & ipſe ſibi vſurpat eas. ergo Manifeſtant aſſumpta intuendo, quod cum quis donat eleemoſynam mendico diuiti & cupido, ex parte mẽdici inuenitur non ſola cupiditas, ſed mendaciũ, ꝙ facto dicit, dum mẽdicando pro ſe fatetur ſe pauperem, cũ mendicare actus ſit egentis aliena ope. Hoc autem mendatio primo decipit dantem eleemoſynam, & facit donationem eleemoſynæ inuoluntariam, inquantum terminatur donatio ad hunc mendicum. Nã licet donans, ſponte donet, ex ignorancia tamen facti qua decipitur ab illo mendicante pronenit quod det huic profitenti facto ſe pauperem. Et propterea huic mendico non pauperi nõ acquiritur dñium illius eleemoſynæ. Donatio.n. inuoluntaria quantum ad id quo eſt inuolũtaria, nõ eſt donatio. Sed ſo fraudat

In corp. art.

miſſis, gaudebat ſe etiam a ſeruis ſuis eleemoſynas accepiſſe. Et de beato Arſenio legitur in vitis Patrum, ꝙ gratias egit de hoc, ꝙ neceſſitate cogẽte oportuit eũ eleemo ynam petere. Vnde & in pęnitentiam pro grauibus culpis iniũgitur aliqu bus, vt peregrinentur mẽdicantes. Sed quia humilitas, ſicut & cæteræ virtutes, abſq; diſcretione eſſe non debet, ideo oportet diſcrete mendicitatẽ ad humiliationẽ aſſumere, vt ex hoc hõ notã cupiditatis non incurrat, vel cuiuſcumque alterius indecentis. Alio modo, poteſt cõſiderari mẽdicitas ex parte eius ꝙ quis mẽdicando acquirit, & ſic ad mendicãdũ poteſt homo ex duobus induci Vno modo, ex cupiditate habẽdi diuitias, vel victum otioſe, & talis mendicitas eſt illicita. Alio mõ, ex neceſſitate, vel vtilitate. Ex neceſſitate quidem, ſicut cum aliquis nõ poteſt aliunde habere vnde viuat, niſi mendicet. Ex vtilitate autem ſicut cum aliquis intẽdit ad aliqd vtile perficiendum, quod ſine eleemoſynis fidelium facere non põt ſicut petũtur eleemoſynæ pro cõſtructione pontis, vel eccleſiæ, vel quibuſcunque operibus, quæ vergunt in vtilitatem commu nem, ſicut ſcholares, vt poſſint vacare ſtudio ſapientiæ. Et hoc modo mẽdicitas eſt licita ſicut ſæcularibus, ita religioſis.

Ad primvm ergo dicẽdũ, ꝙ Augu. ibi loquitur expreſſe de his qui ex cupiditate mendicant.

Ad secvndvm dicendũ quod prima gloſſa loquitur de petitione quæ fit ex cupiditate vt patet ex uerbis Apoſtoli. Alia autem gloſſa loquitur de illis, q abſque omni utilitate quam faciunt, neceſſaria petunt. vt otioſi viuãt. Non autem otioſe uiuit, qui qualitercumque utiliter uiuit.

Ad tertivm dicẽdum, quod ex illo præcepto legis diuinę non prohibetur alicui mendicare ſed prohibetur diuitibus, ne tam tenaces ſint, vt propter hoc aliqui egeſtate mendicare cogantur. Lex autem ciuilis imponit pœnam validis mendicantibus, q non propter utilitatem ac neceſſitatem mendicant.

Ad qvartvm dicendum, ꝙ duplex eſt turpitudo, vna inhoneſtatis alia exterioris defect⁹, ſicut turpe eſt homini eſſe infirmum, vel pauperem. Et talis turpitudo mendicitatis non pertinet ad culpam, ſed ad humilitatem ꝑtinere poteſt, vt* dictum eſt.

Ad qvintvm dicẽdum, ꝙ ꝓdicãtibus ex debito, debet victus

F ab his quibus prædicant. Si tñ nõ qua ſibi ſi debitum, ſed gratis dandum mendicãdo petere velint, ad maiorem humilitatem pertinet.

Articvlvs vi.

Vtrum liceat religioſis vilioribus veſtibus vti quam cæteri.

AD sextvm ſic proceditũ Vr̃ ꝙ non liceat religioſis, vilioribus veſtibus vti, quã cæteri. quia ſ̃m Apoſtolum 1. ad

G Theſſal. vlt. Ab omni ſpecie mala abſtinere debemus, ſed uilitas veſtium habet ſpẽm mali. dicit.n. Dominus Matth. 7. Attendite a falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimenris ouium. & ſuper illud Apocalyp. 6. Ecce equus pallidus &c. dicit* gl. Videns diabolus nec per apertas tribulationes, nec per apertas hæreſes ſe poſſe ꝓficere, præmittit falſos fratres, qui ſub habitu religionis obtinent naturam nigri & rufi equi, peruertendo fidem. ergo videtur quod religioſi non debeant vilibus veſtibus vti.

H ¶ 2 Præte.* Hieronymus dicit ad Nepotianũ. Veſtes pullas.i. nigras æque vita vt candidas. Ornatus & ſordes pari mõ fugiẽdi ſunt, quia alterũ delitias, alterũ gloriã redolet. ergo videtur ꝙ cum inanis gloria ſit grauius peccatũ quã delitiarum vſus, ꝙ religioſi qui debẽt ad perfectionẽ tẽdere, magis debeãt vitare veſtes viles quam pretioſas.

I ¶ 3 Præter. Religioſi maxime intendere debent operibus pænitẽtiæ, ſed in operibus pęnitentiæ nõ eſt vtendum exterioribus ſignis triſtitiæ, ſed magis lætitiæ ſignis. dicit enim Dominus Matthæ. 16. Cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. & poſtea ſubdit Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuã laua. Qđ exponens * Aug. in li. de ſermone Domini in monte dicit. In hoc capitulo maxime aduertendum eſt non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa. ſed etiam in ipſis ſordibus lutoſis eſſe poſſe iactãtiã, & eo piculoſiorẽ, quo ſub

K nomine ſeruitutis Dei decipit. ergo videtur quod religioſi nõ debeant vilioribus veſtibus indui.

Sed contra eſt, quod ad Heb. 11. Apoſtol⁹ dicit. Circuierũt in melotis, & in pellibus caprinis. glo. vt Helias & alii. Et in⁹ Decreti. 21. q. 4. dicitur, Si inuenti fuerint deridentes eos, qui vilibus & religioſis veſtibus amicti ſunt, corrigãtur. Priſtinis enim temporibus omnis ſacratus vir cum mediocri ac vili veſte conuerſabatur

pauper quorũ ꝑſonã aſſumit. Et quia dum donans eleemoſynã mendico huic, ſ. non pauperi, in ueritate ſpõte donat pauperi: ſed non huic, ideo actus donandi eleemoſynam in hoc caſu ẽ ſpontaneus & liberalis vt exit a donante, & vt terminatur ad pauperem, & eſt inuoluntarius ut terminatur ad huuc mendicum qui fingit ſe pauperem. Et ideo donator eleemoſynæ hic nõ damnificatur, & propterea non eſt ſibi reſtituenda eleemoſyna. Sed damnificatur pauper, & propterea pauperi reſtituenda eſt eleemoſyna vſurpata ab illo mẽdico. Et quia pauper nullus determinate fraudatus eſt, ſed pauperes in cõi, ideo cuicunq; pauperi detur ſatisfactũ eſt. Et ex hoc patet reſponſio ad obiecta. Habes et hinc, quod mendicãtes aliorum perſona fraudulenter, & ſimiliter quæſtores fingentes mirabilia, & promittentes tot & tanta non ſeruanda, non ſolum peccant mortaliter pernicioſo mendacio, vſurpãdo quæ ſibi in aliena perſona, ſeu officio dantur, ſed tenentur efficere ut ad intẽtionem piam donantiũ, quæ accepta ſunt, perducantur.

909 Opuſc. 19 cap. 8.

Gloſſa ord nar. ibid.

Poſt med. epiſt incipit Petis a me Nepotiane, tomo 1.

¶ Super quęſtionis centeſimæ octogeſimæ ſeptimæ Articulum ſextum.

IN artic. 6. eiuſdem q. in reſponſione ad tertium, nota Auguſtini documentũ circã diſcernendum animum hominis vtentis nouitate aliqua magis religioſa, aut humili. Non eſt.n. iudicium temerarium a fructibus eorum iudicare eos. Sanctioris namq; animi ſanctiora opera teſtes eſſe debent, & ꝓpterea ex talis operibus conſideranda intentio eorũ eſt, an ex ſanctitate maiore, an ex ambitione aliqua nouitas emanet. A fructibus eorũ, inquit Dominus, cognoſcetis eos.

Li. 2. cap. 19. in med. t. 4.

21. q. 4. capi. Omnis iactura, in medio.

¶ Super

Li.3.cap.12. tom.3.

A RESPONDEO Dicendum, quod ſicut* Auguſt. dicit in 3. de doctr. Chriſt. In omnibus exterioribus rebus non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt. Ad quam diſcernendam attendẽdum eſt, quod habitus vilis & incultus dupliciter poteſt conſiderari. Vno modo, prout eſt ſignum quoddam diſpoſitionis vel ſtatus humani, quia vt dicitur Eccleſi. 19. Amictus hominis annuntiat de eo, & ſecundum hoc vilitas habitus eſt quandoque ſignum triſtitiæ: vnde & homines in triſtitia exiſtentes ſolent vilioribus veſtibus vti, ſicut e conuerſo in tempore ſolemnitatis & gaudii vtuntur cultioribus veſtimentis. Vnde & pænitentes vilibus veſtibus induũtur, vt patet Ionæ 3. de rege. qui indutus eſt ſacco, & tertii Regum 21. de Achab, q operuit cilicio carnem ſuam. Quandoque vero eſt ſignum cõtemptus diuitiarum, & mũdani faſtus. Vnde* Hieronymus dicit ad Ruſticum monachum. Sordes veſtium candidæ mentis indicia ſunt, vilis autem tunica contemptũ ſæculi probat, ita duntaxat ne animus tumeat, nec habitus ſermoque diſſentiat. Et ſecundum vtrumque modũ, cõpetit religioſis vilitas veſtiũ, quia religio ẽ ſtatus pænitentiæ, & cõtẽptus mũdanæ gloriæ. Sed ꝙ aliquis velit hoc aliis ſignificare, contingit propter tria. Vno modo, ad ſui humiliationem. Sicut enim ex ſplendore veſtium animus hominis eleuatur, ita ex humilitate veſtium humiliatur. Vnde de Achab, qui carnẽ ſuã cilicio induit, dicit Dominus ad Heliam, Nonne vidiſti Achab humiliatum coram me, vt habetur tertii Regũ 21. Alio modo, propter exemplum aliorum. Vnde ſuper illud Matthæi. 3. Habebat veſtimẽtũ de pilis camelorũ &c. dicit gloſſ. Qui pœnitentiam prædicat, habitum pænitentiæ prætendit. Tertio modo, propter inanem gloriam, ſicut,* Auguſt. dicit, quod in ipſis ſordibus luctuoſis poteſt eſſe iactantia. Duobus ergo primis modis laudabile eſt abiectis veſtibus vti. Tertio vero mõ vitioſum eſt. Alio mõ poteſt conſiderari habitus vilis & incultus ſecundum quod procedit ex auaritia, vel negligentia, & ſic etiam ad vitium pertinet.

B De viuendi forma inter princ. & medium, to.4.

C

Li.2. de ſer. Domini in monte c.19. a med. to.4.

AD PRIMVM dicendum, ꝙ vilitas veſtium de ſe non habet ſpeciẽ mali immo potius ſpeciem boni, ſcilicet contẽptus mundanæ gloriæ. Et inde eſt ꝙ mali ſub vilitate veſtiũ ſuã malitiã occultãt, Vnde* Augu. dicit in lib. de ſermone Domini in monte, ꝙ non ideo debent oues odiſſe veſtimentum ſuum, quod plerumque illo ſe occultant lupi.

D Li.2. ca. 38. circa medi. tom.4.

AD SECVNDVM dicendum, quod Hieronymus ibi loquitur de veſtibus vilibus, quæ deferuntur propter humanam gloriam.

AD TERTIVM dicendum, quod ſecundum doctrinam Domini, in operibus ſanctitatis nihil homines facere debẽt propter apparentiam, quod præcipue contingit quando aliquis aliquid nouum facit. Vnde *Chryſ. dicit ſuper Matt. Orans nihil nouum faciat, ꝙ aſpiciant homines, vel clamando, vel pectus percutiendo, vel manus expandendo, quia ſ. ex ipſa nouitate homines reddunt intentos ad conſiderandum. Nec tamẽ omnis nouitas intentos faciẽs homines ad conſiderandum reprehenſibilis eſt. Poteſt enim & bene, & male fieri. Vnde *Aug. dicit in lib. de ſermo. Domini in mõte, quod qui in profeſſione chriſtianitatis inuſitato ſqualore, & ſordibus, intentos in ſe oculos hominum facit, cum illud voluntate faciat, non neceſſitate patiatur, cæteris eius operibus poteſt cognoſci vtrum hoc contemptu ſuperflui cultus, an ambitione aliqua faciat. Maxime autem videtur hoc non ex ambitione facere religioſi, qui habitum vilem deferunt, quaſi ſignum ſuæ profeſſionis, qua contemptum mundi profitentur.

Hom. 19 in Matth. a medio tom.2.

E

Li.2. cap.19. a med. to.4.

QVAESTIO LXXXVIII.

De differentia religionũ, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdũ ẽ. de differẽtia religionũ

Et circa hoc q̃runtur octo

¶Primo, Vtrum ſint diuerſę religiones, vel vna tantum.

¶Secundo, Vtrũ aliqua religio ĩſtitui poſſit ad opa vitæ actiuę.

¶Tertio, Vtrũ aliqua religio poſſit ordinari ad militandum.

¶Quarto, Vtrũ poſſit inſtitui aliqua religio ad prædicandum & huiuſmodi opera exercenda.

¶Quinto, Vtrũ poſſit aliqua religio inſtitui ad ſtudium ſciẽtię.

¶Sexto, Vtrum religio quæ ordinatur ad vitam contẽplatiuam ſit potior ea quæ ordinatur ad vitam actiuam.

¶Septimo, Vtrum habere aliqd in communi, diminuat de perfectione religionis.

¶Octauo, Vtrum religio ſolitariorum ſit præferenda religioni in ſocietate viuentium.

ARTICVLVS I.

Vtrum ſit tantum vna religio.

AD PRIMVM ſic proceditẽ. Vr ꝙ nõ ſit niſi vna tm̃ religio. In eo.n. ꝙ totaliter & pfecte habetur, diuerſitas eſſe nõ poteſt, pp ꝙ nõ põt eſſe niſi vnũ primum ſummũ bonũ, vt in* 1. habitũ eſt: ſed ſicut* Greg. dicit ſuper Ezechielẽ, cum quis omne ꝙ hẽt, oẽ ꝙ viuit, omne quod ſapit, omnipotenti Deo vouet in holocauſtũ. eſt, ſine quo religio eſſe non dicitur. ergo videtur quòd religiones non ſint multæ, ſed vna tantum.

¶2 Præt. Ea quæ in eſſentialibus conueniunt, non diuerſificãtur niſi p accidẽs, ſed ſine tribus votis eſſentialibus religionis ñ eſt aliqua religio, vt* ſupra habitũ eſt. ergo videtur ꝙ ipſæ religiones ſpecie ñ diuerſificẽt, ſed ſolũ per accidẽs

¶3 Præt. Status pfectionis cõuenit & religioſis & epiſcopis, vt* ſupra habitũ eſt, ſed epiſcopatus nõ diuerſificatur ſpecie, ſed eſt vnus vbicumque fuerit. Vnde* Hiecon. dicit ad† Alexandrũ epiſcopũ. Vbicumque fuerit epiſcopus ſiue Romæ, ſiue Eugubio, ſiue Conſtantinopoli, ſiue Rhegio, eiuſdem meriti eſt, eiuſdem & ſacerdotii. ergo pari ratione vna ſola eſt religio.

¶4 Præte. Ab eccleſia tollendum eſt omne id, quod confuſionẽ in

¶Super queſtionis centeſimæ octogeſimæ octauæ Articulum primum.

IN arti. 1. q. 188. aſpice in corpe. ar. ꝙ pfectio charitatis q̃ eſt religionis finis, q̃uis principaliter cõſiſtat in actu iterioris charitatis, q. tñ p exteriores actus charitatis diffundit̃ finis religiõis diuerſificat̃ nõ ſolum penes diſtinctionẽ dilectionis Dei, vel pximi, ſed ẽt penes diuerſitatẽ actuũ exteriorũ quibus dilig. ẽ pximus, vt ſunt diuerſa opera miſ. Et pp ea in litera diuerſitas religionũ ex parte diuerſificatis finis declarat̃ ex diuerſitate operũ miſ, dũ dr̃ Si vna ad hoſpitalitatẽ, alia ad redimẽdos captiuos &c. ordinetur.

¶In eod. arti. in ſolõe ad quartum dubium occurrit, An ſine licẽtia apoſtolicæ ſedis inſtituentes ut aliq. pſonæ collegialiter viuentes in cõiũ iuxta regulã pſonarum certi habitus profiteantur tria vota, ſ. caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ, ſint inſtitutores nouæ religionis. & conſequenter peccent, ac puniendi ſint vt inſtitutores nouæ religionis abſq; licentia apoſtolica. Et eſt rõ dubii, q. collegiũ ſic pfeſſũ eſt collegiũ religioſarũ perſonarũ, ac p hoc eſt ibi aliqua vna religio. Ois.n. perſona religioſa, eſt aliqua religione religioſa, ſed nõ eſt ibi aliqua antiqua religio, vt patet. ergo eſt ibi noua religio, ac per hoc eius inſtitutio eſt inſtitutio nouæ religionis. In oppoſitũ eſt, q. inſtituentes, & ſeruantes, hæc ſine ulla apoſtolica licentia, arbitrantur ſe magnũ obſequiũ præſtare Deo, & viri religioſi non ignorãtes, omniq; veneratione digni apparent

¶Ad hoc dr̃, ꝙ quia pœnæ non ſunt extẽdẽdę, idõ in huiuſmodi inhibitionibus pprietas videtur ſeruanda nominum. & ideo

919 Infr. artic.6. corp.

Q.6. art.2.3. & 4.

*Homil.20. inter medi. & finem.

Q.186. arti. 6. & 7.

Q.184. art. 5. & 7.

Refert diſt. 23. ca. Legimus, a med. Ex Hieron. in epiſto. ad Euagrium a medio illi, incipit, Legimus in E-ſa. tom.3.

†Alias Euãdrum.

ideo cum appellatione religionis proprie intelligatur ſtatus perſonarum tria vota ſolemnia emittentium, & in propoſito vota quę ab huiuſmodi mulieribus ſic emittuntur ſint tantum vota ſimplicia, & non ſolemnia, ut declaratum eſt per Bonifacium octauū in ſexto de uoto, & uoti redemptione, cōſequens eſt, vt inſtituentes talia uota emitti ab iſtis, nō ſint inſtitutores nouæ religionis, nec iſtæ perſonę emittentes talia vota, fiunt propterea ex non religioſis religioſæ. Secus autem eſt ſi emitterent tria religionis uota de ſpeciali indulgentia ſedis apoſtolicæ, vt in multis collegijs Tertianarum fit. Nam talium vota eſſent ſolēnia, ita quod dirimerent matrimonium poſt contractum, ut Xiſtus quartus declarauit. Et per hoc patet ſolutio ad obiecta. Et ſi inſtetur, quod licet non fiat per hoc noua religio fit tamen per hoc nouus ordo, ac per hoc licet non agatur contra ſtatutum Innocentij extra de relig. dom. Ne nimia, agitur tamen contra ſtatutum Gregorii, c. Religionum, in ſexto eodem titu. vbi inhibetur non ſolum noua religio, ſed etiā nouus ordo, reſpondetur, ꝙ non proprie hic fit nouus ordo, ſed præexiſtēti, & approbato ordini Tertianarum ſuperadditur ſimplex uotū caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ. Videtur. n. potius per hæc uota perfici ipſe Tertianarum conuiuentium ordo, quā nou⁹ ordo inſtitui. Videtur tamen mihi quod nō ſit laudabile hæc tria uota ſimplicia apponere, ſed votum apponere caſtitatis ſanctū eſt, quoniam ex his tribus uotis ſimplicib. laqueos incurrūt, & intētū nō aſſequunt, vt religioſæ ppa ſiāt, & emergūt eadē q̄ſtiones quodā

*In decret. li.3. titu. 36. & eſt de religioſis domibus ca. 9.

†q. præc. ar. 1. & q. 186. art. 7.

Q. 186. arti. 7. ad 2.

Q. 186. ar. 7. ad 2.

ducere poteſt, ſed ex diuerſitate religionum videtur quædam poſſe confuſio induci populo chriſtiano, vt quædam Decretalis* Dicit. ergo videtur quod non debeant eſſe diuerſæ religiones.

Sed contra eſt, quod in pſal. 44. ſcribitur ad ornatum Reginæ pertinere, quod ſit circumamicta varietate.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ex † ſupradictis patet, ſtatus religionis eſt quoddam exercitium, quo aliquis exercetur ad perfectionem charitatis. Sunt autem diuerſa charitatis opera, quibus homo vacare poteſt, ſunt etiam diuerſi modi exercitiorum & idō religiones diſtingui poſſunt dupliciter. Vno modo ſecundum diuerſitatem eorum ad quæ ordinantur, ſicut vna religio ordinatur ad peregrinos hoſpitio ſuſcipiendos, & alia ad viſitandos, vel redimendos captiuos. Alio modo, poteſt eſſe diuerſitas religionum ſecundum diuerſitatem exercitiorum, puta, quòd in vna religione caſtigatur corpus per abſtinentias ciborum, in alia per exercitiū operum manualium, vel per nuditatem, aut per aliquid aliud huiuſmodi. Sed quia finis eſt potiſſimū in vnoquoque, maior eſt religionum diuerſitas quæ attenditur ſecundum diuerſos fines, ad quos religiones ordinantur, quam quæ attenditur ſecūdū diuerſa exercitia.

Ad primum ergo dicendū, ꝙ hoc eſt commune in omni religione, quod aliquis totaliter ſe debet præbere ad ſeruiendū Deo. Vnde ex hac parte non eſt diuerſitas inter religiones, vt ſcilicet in vna religione aliqui retineat aliquid ſui, & alia aliud. Eſt autem diuerſitas ſecūdum diuerſa, in quibus homo Deo ſeruire poteſt, & ſecundum quod ad hoc homo ſe poteſt diuerſimode diſponere.

Ad secundum dicendū, ꝙ tria eſſentialia vota religionis pertinent ad exercitium religionis, ſicut quædam principalia ad quæ oīa alia reducuntur, *vt ſupra dictum eſt. Ad obſeruandum aūt vnumquodque eorum diuerſimode aliquis ſe diſponere poteſt. puta, ad votum continentiæ ſeruandum ſe diſponit aliquis ꝑ loci ſolitudinem, per abſtinentiā, & per mutuam ſocietatem, & per multa alia huiuſmodi. Et ſecundum hoc patet, ꝙ communitas eſſentialium votorum compatitur diuerſitatē, religionis, tum propter diuerſas diſpoſitiones. tū etiā propter diuerſos fines, vt* ex ſupradictis patet.

Ad tertium dicendum

F qđ in his quæ ad perfectionē pertinēt, epiſcopus ſe habet ꝑ modū agentis, religioſi autem per modū patientis, vt *ſupra dictū eſt. Agēs autem etiam in naturalibus, quanto eſt ſuperius, tāto eſt magis vnū ea vero quæ patiuntur, ſunt diuerſa. Vnde rationabiliter eſt vnus epiſcopalis ſtatus, religiones vero diuerſæ.

Ad quartum dicendum, quòd confuſio opponitur diſtinctioni & ordini. Sic ergo ex multitudine religionum induceretur

G confuſio, ſi ad idem, & eodem modo, diuerſæ religiones eſſent abſq; neceſſitate & vtilitate. Vñ vt hoc non fiat, ſalubriter inſtitutum eſt, ne noua religio, niſi authoritate ſummi Pontificis inſtituatur.

Articvlvs II.

Vtrum aliqua religio inſtitui debeat ad opera vitæ actiuę.

H Ad secvndvm ſic proceditur. Vr ꝙ nulla religio inſtitui debeat ad opera vitæ actiuę. Omnis. n. religio ptinet ad pſectionis ſtatū, vt ex *ſupradictis patet, ſed pſectio religio ſi ſtatus conſiſtit in cotēplationę diuinorū. dicit enim Diony. 6. capi. †eccl. hierarchiæ, quod nominantur ex Dei puro ſeruitio, & famulatu, & indiuiſibili, & ſingulari vita vniente eos indiuiſibilium ſanctis cōuolutionibus, ideſt, contemplationibus ad pariformē vnitatem, & amabilem Deo perfectionem. ergo videtur, quòd nulla religio inſtitui poſſit ad opera vitæ actiuæ.

I ¶2 Præt. Idem iudiciū vr̄ eſſe de monachis, & canonicis regularibus, vt habetur * extra. de poſtulando. Ex parte, & de ſtatu monachorum, Quod Dei timorē, dr̄ citur. n. ꝙ a ſanctorū monachorū conſortio nō putantur ſeiuncti, & eadem ratio videtur eſſe de omnibus aliis religioſis, ſed monachorū religio eſt inſtituta ad vitā contemplatiuā. Vnde *Hieron. dicit ad Paulinum; Si cupis eſſe ꝙ diceris, monachus, ideſt, ſolus, quid facis in vrbibus? Et idē habetur extra, de renuntiatione. Niſi cum pridem. Et de regularibus, †Licet quibuſdā. ergo videtur quod omnis religio ordinetur ad vitam contemplatiuam, & nulla ad actiuam.

K ¶3 Præte. Vita actiua ad præſens ſæculū pertinet, ſed* omnes religioſi ſæculū deſerere dicūtur Vnde *Greg. dicit ſuper Ezechielē. Qui præſens ſæculum deſerit, & agit bona quæ valet, quaſi iam Aegypto derelicto, ſacrificium præbet in eremo. ergo videtur quod nulla religo poſſit ordinari ad vitam actiuam.

Sed contra eſt, quod dr̄ Iacob. 1. Religio munda, & immaculata apud Deum, & patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, ſed hoc pertinet ad uitam actiuam. ergo conuenienter religio poteſt ordinari ad vitam actiuam.

Respondeo Dicendū, ꝙ ſicut ſupra dictū eſt, * religionis ſtatus ordinatur ad perfectionem charitatis. quæ ſe extendit ad dilectionem Dei & proximi. Ad dilectionem autē Dei directe pertinet contemplatiua vita, quæ ſoli Deo vacare deſiderat. Ad dilectionem autem

modo perplexæ corā iudicibus aliquibus.

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimę octauę Articulum ſecundum.

In ar. 2. eiuſdem q. in reſponſione ad primum aduerte, ꝙ operatio uitæ actiuæ dupliciter ſe habet ad diuinam contemplationē. Primo, vt effectus ipſius contemplationis, & ſic pdicare dr̄ opus uitæ actiuę ex contemplatione manans. Alio modo, vt effectus ipſius Dei, contemplati ut finis, & ſic omnia opera miſericordiæ ſiue ſpiritualia, ſiue corporalia ſint, ex contemplatione deriuantur. Et hoc modo in litera dr̄, quod dum religio ſi intuitu Dei operib. vitæ actiuæ inſiſtūt fructu contemplationis non priuantur. Niſi enim aciem mētis ſuæ in Deum ut finē fixiſſent, numquā voluntas eorum moueret eos ad opera vitæ actiuæ propter Deū exercenda.

Q. 184. ar. 5.

911 Opuſcu. 19. cap prin.

* Q. 184. ar. 5.

Ca. 6. par. 1. a medio illius.

In Decreta li. 1. titu. 37. ca. 2. in fin.

† Hierony. ad Paulinū parum ante medium, incipit, Bonus homo. 10. 1.

* In Decret. li. 3. titu. 35. ca. 35.

* Homil. 20. inter medi. & finem.

Art. præced.

autem proximi directe pertinet vita actiua, quæ deſeruit neceſſitatibus proximorum. Et ſicut ex charitate diligitur proximus propter Deum, ita etiam obſequiũ delatum proximo redundat in Deum, ſecundum illud Matth. 25. Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Vnde & huiuſmodi obſequia proximis facta, inquantum ad Deum referuntur, dicuntur eſſe ſacrificia quædam, ſecundum illud ad Hebræ. vlt. Beneficientiæ, & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Et quia ad religionem proprie pertinet ſacrificium Deo offerre, vt ſupra habitum eſt,* conſequens eſt, quod conuenienter religiones quædam ad opera vitæ actiuæ ordinentur. Vnde & in collationibus patrum Abbas Neſtorius* diſtinguens diuerſa religionum ſtudia, dicit. Quidam ſummam intentionis ſuæ erga eremi ſecreta, & cordis, conſtituunt puritatem, quidam erga inſtitutionem fratrum & cœnobiorum curam, quoſdam exendochii, ideſt, hoſpitalitatis delectat obſequium.

Q. 81. art. 1. ad 1. & art. 4. ad 1.

In collatione 14. ca. 4.

A

B

Ad primum ergo dicendum, quòd Dei ſeruitium & famulatus ſaluatur etiam in operibus vitæ actiuæ, quibus aliquis ſeruit proximo propter Deũ, ſicut dictum eſt.* in quibus etiam ſaluatur ſingularitas vitæ non quantum ad hoc, quod homo cum hominibus non conuerſetur, ſed quantum ad hoc quod homo ſingulariter his intendat, quæ ad diuinum obſequium ſpectant. Et dum religioſi operibus vitæ actiuæ inſiſtunt intuitu Dei, conſequens eſt, quod in eis actio ex contemplatione diuinorum deriuetur, vnde non priuantur omnino fructu contemplatiuæ vitæ.

In corp. art.

C

Ad secundum dicendum, quod eadem eſt ratio de monachis & omnibus aliis religioſis quantũ ad ea quæ ſunt cõmunia omni religioni, puta quod totaliter ſe dedicent diuinis obſequiis, & quod eſſentialia vota religionis obſeruent, & quod a ſecularibus negotiis ſe abſtineant. Sed non oportet ſimilitudinem eſſe quantum ad alia, quæ ſunt propria monaſticæ profeſſioni, quæ ſpecialiter ad vitam contemplatiuam ordinatur. Vnde in prædicta Decretali,* de poſtulando, non dicitur ſimpliciter, quod ſit idem iudicium de canonicis regularibus quod de monachis, ſed quantum ad ſupradicta ſcilicet, quod in forenſibus cauſis officio aduocationis non vtantur. Et in Decretali inducta de ſtatu monachorũ,* poſt quã præmiſerat, quod nõ putantur à conſortio monachorum ſeiuncti canonici regulares, ſubditur,* Regulæ tamen inſeruiunt laxiori. Ex quo patet quod non ad omnia tenentur, ad quæ monachi.

In argu. 2. & habetur loco ibi. citat.

In argu. 2.

In Decretali citata in argu. 2.

D

Ad tertium dicendum, quod dupliciter aliquis poteſt eſſe in ſæculo. Vno modo per præſentiam corporalem, alio modo per mentis affectum. Vnde & diſcipulis ſuis Dominus dixit. Ego elegi vos de mundo. De quibus tamen ad Patrem loquitur dicens. In mundo ſunt, & ego ad te venio. Quamuis ergo religioſi, qui circa opera vitæ actiuę occupantur ſunt in ſæculo ſecundum præſentiam corporalem, non tamen ſunt in ſæculo quantum ad mentis affectum, quia in exterioribus occupantur non quaſi quærentes aliquid in mundo, ſed ſolum propter diuinum obſequium. Vtuntur enim hoc mundo tamquam non vtẽtes, vt dicitur 1. ad Corin. 7. Vnde Iacob. 1. poſt quam dictum eſt, Religio munda & immmaculata eſt viſitare pupillos & uiduas in tribulatione, ſubditur. Et immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſæculo, vt. ſ. affectus rebus ſæculi non detineatur.

D. 1033.

E

ARTICVLVS III.

Vtrum aliqua religio ordinari poſſit ad militandum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod nulla religio ordinari poſſit ad militãdum. Omnis. n. religio pertinet ad ſtatũ perfectionis, ſed ad pfectionẽ vitæ chriſtianæ pertinet quod Dominus dicit Matt. 5. Ego dico vobis, non reſiſtere malo, ſed ſi quis percuſſerit te in vnam maxillam, præbe ei & alterã, quod repugnat officio militari. ergo nulla religio poteſt inſtitui ad militandum.

¶ 2 Præterea. Grauior eſt compugnatio corporalium prœliorũ, quã concertationes verborum quę in aduocationibus fiũt, ſed religioſis interdicitur officio aduocationis vti, vt patet ĩ Decretali, de poſtulãdo, ſupra inducta.* ergo videtur quod multo minus aliqua religio poſſit inſtitui ad militandum.

¶ 3 Præt. Status religionis eſt ſtatus pœnitentiæ. vt ſupra dictũ eſt,* ſed pœnitentibus ſecundum iura interdicitur militia. dicitur enim in Decretis de pœniten. diſtin. 5.* Contrarium omnino eſt eccleſiaſticis regulis poſt pœnitẽtię actionem redire ad militiam ſæcularẽ. ergo nulla religio congrue inſtitui poteſt ad militandum.

¶ 4 Præt. Nulla religio inſtitui poteſt ad aliqd iniuſtũ, ſed ſicut Iſidorus dicit in lib. Etymo.* Iuſtũ, bellũ eſt, quod ex edicto imperiali geritur. Cũ ergo religioſi ſint quedã priuatæ perſonæ, videtur quod nõ liceat eis bellũ gerere. & ita ad hoc nõ pòt ĩſtitui aliqua religio.

Sed contra eſt, qđ Aug. dicit ad Bonifaciũ. 1. Noli ęſtimare neminem Deo placere poſſe qui armis bellicis miniſtrat. In his. n. erat ſanctus Dauid, cui Domnius magnum teſtimonium perhibuit, ſed ad hoc inſtitutæ ſunt religiones, vt homines Deo placeant. ergo nihil prohibet aliquam religionem inſtitui ad militandum.

Respondeo dicendum quod ſicut dictum eſt,* religio inſtitui poteſt nõ ſolum ad opera vitę cõtẽplatiuæ, ſed etiã ad opa vitæ actiuæ. inquantũ pertinent ad ſubuentionem proximorum & obſequiũ Dei, nõ aũt inquantũ pertinẽt ad aliquid mundanum tollendũ. Poteſt autẽ officium militare ordinari ad ſubuentionẽ proximorũ nõ ſolũ quantũ ad priuatas perſonas, ſed etiã quantũ ad totius reipublicæ defenſionem. Vnde de Iuda Machabæo. 1. Machab. 3. dicitur,

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimę octauę Articulum tertium.

918 IN articulo tertio eiuſdem quæſtionis, dubium occurrit ex eo, quod contraria ſibi inuicem apparent quæ dicuntur in litera de cauſa militiæ. Nam dicitur, quod propter nihil mundanum militandum eſt a religioſis. & ſimiliter ad tertium ſubiungitur, quod militia ſęcularis interdicitur pœnitentibus. Et tamen dicitur quòd propter ſalutis publicæ, uel pauperũ defenſionem religioſis licet pugnare. Conſtat namque quòd publica ſalus mundanum bonum eſt. Et ſimiliter libertas oppreſſorum mundanũ eſt, cum utrumque ſit bonum temporale cõmune chriſtianis, & Paganis. Apud vtroſque enim eſt ſalus publica, & oppreſſorum defenſio.

Infr. ar. 4. ad 3. & 5.

Art. preced. arg. 2.

Q. præce. articu. 6.

De pœnitẽ. diſt. 5. capit. Contrarium.

¶ Præterea Appellatione ſæcularis militiæ, aut venit ſolum bellum iniuſtum, & hoc non, quia iniuſtum bellum etiam non pœnitentibus interdicitur, aut aliqđ bellum iuſtum, & cum omne bellum iuſtum ordinetur ad publicum bonum defendendum, ſequetetur quod aliquod bellum iuſtum eſſet interdictum pœnitentibus, quod non eſſet interdictum religioſis inſtitutis ad bellandum, quia religioſi tales, ut in litera dicitur poſſunt pro publica ſalute bellare, pœnitentes autem ſolum pro diuino obſequio. Hoc autem eſt inconueniens, quia religio eſt ſtatus pœnitentiæ eminentius, quam quicumque alius pœnitendi modus, vt patet ex antedictis.

Lib. 18. circa princ.

Epiſt. 50. Et habetur in epi. inter 28. quæ ſunt in fin. 2. tomo parum ante medium.

Art. præced.

¶ Ad hoc dicitur, quòd per aliquid mũdanum, hic intelligitur dominium temporale, gloria, honor, pecunia, & quic

qui I pecunia æſtimabile eſt. Contra huiuſmodi autem mundanum diſtinguitur diuinum obſequiũ, quod eſt virtutis religionis actus, ſiue hoc diuinum obſequium pręſtetur in materia etiam religionis, puta, in recuperatione, aut conſeruatione terræ ſanctæ propter Chriſti reuerentiam, quia ibi corporaliter conuerſatus eſt: &c. ſiue in materia alterius uirtutis, puta, pietatis, uel miſericordiæ, vel iuſtitiæ, vt contingit in defenſione publicæ ſalutis, & pauperum ac oppreſſorũ. Nulla ergo eſt controuerſia inter dicta in litera, ſed formalis diuerſitas ponitur inter militiã ob aliquid mundanum non vt materiam: ſed vt finem, & militiam ob diuinum obſequium in operibus miſericordiæ, quorũ materia eſt aliquid mundanum, puta, ſalus reipublicæ, vel pauperis releuatio. Hæc enim eadem ſub militia ſæculari cadunt, ut ſunt quædã bona temporalia defendenda, & ſub militia religioſa, ut ſunt materia pietatis, & miſericordiæ, quam religioſus animus & actus offert Deo militando. Et per hoc patet ſolutio primæ obiectionis.

¶ Ad ſecũdã per idem reſpondetur, q̃ appellatione militię ſęcularis uenit militia ordinata ad dominiũ tẽporalis, & rei publicę, & hmõi mundanorum bonorum defenſionem. Et hæc ſicut interdicitur pœnitentibus, ita & religioſis. Militia autem ob diuinũ obſequiũ vocatur, & eſt q̃ operã miſericordiæ in eiſdem quoq; materiis Deo offert. Et hæc nõ interdicitur religioſis neque pœnitentibus, ita q̃ non licet pœnitentibus, & religioſis deputatis ad militandũ, eſſe milites ſtipendiarios in quocunq; bello iuſto, ſed in illo tantum quod pietatis, & miſericor-

quod prælibabatur prælium Iſrael cũ lætitia, & dilatauit populo ſuo gloriã. Ordinari etiã poteſt ad cõſeruationem diuini cultus, vnde ibidem ſubditur Iudã dixiſſe. Nos pugnabimus ꝓ animab' noſtris, & legibus noſtris. & infra 13. dicit Simon. Vos ſcitis quãta ego & fratres mei, & domus patris mei fecimus pro legibus, & ꝓ ſanctis prælia. Vnde conuenienter poteſt iſtitui aliqua religio ad militandum, non quidem propter aliquid mundanum, ſed ꝓ defenſionẽ diuini cultus & publicæ ſalutis, vel etiam pauperũ, & oppreſſorum, ſ'm illud pſa. 81. Eripite pauperem, & egenũ de manu peccatoris liberate.

Ad primum ergo dicendum, q̃ aliquis poteſt non reſiſtere malo dupliciter. Vno mõ, condonando ꝓpriam iniuriam, & ſic poteſt ad perfectionem pertinere, quando ita fieri expedit ad ſalutẽ aliorum. Alio modo, tolerando patiẽter iniurias aliorum, & hoc ad imperfectionem pertinet. vel etiam ad vitium, ſi aliquis poteſt conuenienter iniurianti reſiſtere. Vnde Amb. dicit in lib. de offi.* Fortitudo quæ ꝑ bella tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus ſocios, plena eſt iuſtitia, ſicut etiã ibidem Dominus dicit. Quæ tua ſunt, ne repetas, & tamẽ ſi aliquis nõ repeteret ea quæ ſunt aliorũ, ſi ad eum pertinet, peccaret. Homo enim laudabiliter donat ſua, nõ autem aliena, Et multo minus ea quæ ſunt Dei, nõ ſunt negligẽda, quia vt Chryſ. dicit ſuper Matt.* Iniurias Dei diſſimulare, nimis eſt impium.

Li. 1. cap. 27. poſt mediũ, tom. 1.

Homil. 5 in Matt. inter med. & fin. in opere imperfecto tomo 2.

Ad secundum dicendum, quod exercere aduocationis officium propter aliquid mundanum repugnat omni religioni. Nõ aũt, ſi hoc aliquis exerceat ſecundũ diſpoſitionem ſui prælati pro monaſterio ſuo, vt in eadẽ Decretali, ſubditur.* Neque etiã pro defenſione pauperum, aut viduarũ. Vnde in Decretis diſtinctione 88. dicitur.† Decreuit ſancta Synodus nullum deinceps clericũ aut poſſeſſiones conducere, aut ſæcularibus negotiis ſe ꝑmiſcere, niſi ꝓ curã pupillorum &c. Et ſimiliter militare ꝓ aliquid mundanũ, eſt oĩ religioni contrarium, non aũt militare propter obſequium Dei.

Inducta in art. 2. arg. 2.

In Decretis diſ 88. capi. Decreuit.

Ad tertium dicendũ, q̃ militia ſæcularis interdicitur pęnitẽtibus, ſed militia quę ẽ propter diuinum obſequiũ, imponitur alicui in pænitentiam, ſicut patet de his quibus iniungitur vt militent in ſubſidium terræ ſanctæ.

Ad quartum dicendum,

F quòd religio nõ ſic inſtituitur ad militandum, quod religioſis propria authoritate liceat bella gerere, ſed ſolum authoritate principum, vel eccleſiæ.

*Articulus IIII.

Vtrum aliqua religio poſſit inſtitui ad prædicandum, vel cõfeſſiones audiendum.

G Ad quartum ſic proceditur. Videt̃ q̃ nulla religio poſſit inſtitui ad prædicãdũ vel confeſſiones audiẽdum. Dĩ. n. 7. quæ.* 1. Monachorum vita ſubiectionis habet verbum & diſcipulatus, non docẽdi, vel præſidendi vel paſcendi alios. & eadem ratio eſſe videtur de aliis religioſis, ſed prædicare, & confeſſiones audire eſt paſcere, vel docere alios. ergo ad hoc aliqua religio ñ põt iſtitui.

¶ 2 Præterea. Id, ad quod religio inſtituitur, uidetur eſſe maxime ꝓprium religioni, ut ſupra dictum eſt,* ſed prædicti actus non ſunt

H proprii religioſorum, ſed potius prælatorum. non ergo ad huiuſmodi actus poteſt aliqua religio inſtitui.

¶ 3 Præterea. Inconueniens videtur quod authoritas prædicandi, & confeſſiones audiendi infinitis hominibus committatur, ſed non eſt certus numerus eorum qui in religione recipiuntur. ergo inconueniens eſt quod aliqua religio inſtituatur ad actus prædictos.

I ¶ 4 Præterea. Prædicatoribus debetur uictus a fidelibus Chriſti, vt patet 1. ad Corinth. 9. Si ergo cõmittitur prædicationis officium alicui religioni ad hoc inſtitutæ, ſequit̃ quod fideles Chriſti teneãtur ad exhibendum ſumptus infinitis perſonis, q̃ cedit in magnũ eorum grauamen. non ergo debet aliqua religio inſtitui ad huiuſmodi actus exercendos.

K ¶ 5 Præ. Inſtitutio Eccleſię debet ſequi inſtitutionẽ Chriſti, ſed chriſtus primo miſit ad prædicandum duodecim apoſtolos, vt habet̃ Lucæ. 9. & poſtea miſit ſeptuagintaduos diſcipulos, vt habet̃ Luc. 10. Et ſicut gl.* ibidẽ dicit, apoſtolorũ formã tenẽt epiſcopi, ſeptuagĩta duorũ diſcipulorũ minores pꝛbyteri, ſ. curati. ergo præter epiſcopos, & presbyteros parochiales nõ debet aliqua religo inſtitui ad ꝑdicãdũ, vel ad cõfeſſiones audiẽdũ.

Sed contra eſt, quod in collationibus patrum, Abbas Neſteros† de diuerſitate religionũ loquens ait. Quidam eligentes

diæ, aut religionis cã ſuſcipitur, militare poſſunt, ut offerant, Deo hæc ipſa opera miſericordiæ militando, pro ſubuentione proximorum ſuorũ ob diuinum intuitũ.

¶ *Super quæſtionis centeſimę octogeſimæ octauę Articulum quartum.*

In arti. 4. eiuſdem q. in reſponſione ad ſecundum, aduerte diligẽter duo. Primo, q̃ ꝓprius actus fratrum Prædicatorum non eſt prædicare, ſed ſubuenire pręlatis, hoc eſt, epiſcopis in ꝑdicationis actu, ita q̃ non conuenit eis ꝑdicare niſi miniſterialiter. Et propterea ſi prælati quorum ſunt miniſtri, eis prohibẽt, eos reuocant ſimpliciter, vel ad tẽpus, aut locum a tali miniſterio, tenentur ceſſare abſolute loquẽdo. Priuilegiati autẽ a Summo Pontifice ſecũdũ illa ſe poſſunt regere inuito inferioribus epiſcopis, non autem inuito ipſo Romano Pontifice. Secundo, & habetur in reſponſione ad tertium, q̃ non ſtatim ut aliquis eſt religioſus ordinis Prædicatorum, aut ſimilis propterea eſt prædicator etiã miniſterialiter, quia non oĩbus paſſim cõmiſſum intelligit hoc miniſterium, ſed oportet vt ad hoc exponant̃ a ꝓpriis prælatis religionũ. Et vltra hoc ab epiſcopis, vel Romano Pontifice acceptent̃, vel acceptati ex priuilegio ſint. Ceſſet ergo præſumptio.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli, aduerte duo. Primo, rationabilem expoſitionem, ut formã ſeptuaginta duorum diſcipulorum Domini gerant omnes minores ſacerdotes, qui ſ. aſſumuntur in adiutorium epiſcoporum. Tales autẽ ſunt non ſolũ presbyteri curati, ſed delegati ad ꝑdicandũ, & cõfeſſiones audiẽdũ. Et hoc

con-

919 Opuſcu. 19. cap. 1.

7. q. 1. capit. Hoc nequaquam.

Artic. 2. & 3. præced.

Eſt gl. Bedæ ibi. tom. 2.

In collatione 14. cap. 4. in fin.

conſonate Euangelio patet ex officio illis commiſſo, ſcilicet vt præirent Dominum in omnem ciuitatem bini. Hoc enim magis delegatis quam curatis, qui ſoli ad ſingulas aſſignantur parochias, cōuenit. Secundo rationem quare oportuit tales religioſos in huiuſmodi miniſterium aſſumere, ſcilicet propter multitudinem fidelis populi, & difficultatem inueniendi curatos ſufficientes & idoneos. Et ſub hac ſecunda ratione includitur tertia, quia ſcilicet de facto male conſultum populo chriſtiano inuenitur ſine huiuſmodi ſupplemēto quod Deus dedit, & Romanus Pontifex gratioſe ſuſcipiendo approbauit Sed nō omnes capiunt uerbum iſtud.

Art. 1. huius quæſt.

Q. 32. art. 3.

ægrotantium curam, alij interceſſionemquæ pro miſeris atque oppreſſis impenditur exequētes, aut doctrinę inſiſtentes, aut eleemoſynas pauperibus largientes, inter magnos atque ſummos uiros pro affectu ſuo, ac pietate viguerunt. ergo ſicut ad ęgrotantium curam aliqua religio pōt inſtitui, ita etiā ad docendum populum per prędicationē, & alia huiuſmodi opera.

Respon. Dicendum, quod ſicut dictum eſt,* conuenienter religio inſtitui pōt ad opera vitę actiuæ ſecundum quod ordinant ad utilitatem proximorum, & ad obſequium Dei, & conſeruationem diuini cultus. Magis autem procuratur vtilitas proximorum p ea quæ pertinent ad ſpiritualē animæ ſalutem, quam per ea quæ pertinent ad ſubueniendum corporali neceſſitati, quanto ſpiritualia corporalibus ſunt potiora. Vnde ſupradictum eſt,* ꝙ eleemoſynæ ſpirituales ſunt corporalibus potiores. Hoc etiam pertinet magis ad obſequium Dei, cui nullum ſacrificium eſt magis acceptum, q̄ zelus animarum. vt Greg. dicit ſuper Ezec.* Maius etiā eſt ſpūalibus armis contra errores hęreticorum, & tentationes dęmonum, fideles defendere, quam corporalibus armis populum fidelem tueri, & ideo conuenientiſſimum eſt ad prædicandum, & ad alia huiuſmodi quę ptinent ad ſalutem animarum, aliquam religionem inſtitui.

Hom. 22. in Ezech. aliquantulum ante fin.

Ad primum ergo dicendum, quòd ille qui operatur ex uirtute alterius, agit per modum inſtrumenti. Miniſter autem eſt ſicut inſtrumentum animarum, ut Philoſophus dicit in 1. polit.* Vnde quod aliquis authoritate prelatorum prędicet, vel alia huiuſmodi faciat, nō ſupergreditur diſcipulatus, uel ſubiectionis gradum, qui competit religioſis.

1. Poli. ca. 3. ante mediū & 8. ethi. ca. 11. non procul a fin.

Ad secundum dicendum, quòd ſicut religiones aliquę inſtituuntur ad militandum, non quidem vt militent authoritate propria, ſed authoritate principum, vel Eccleſię, quibus ex officio competit, ſicut dictum eſt,* ita etiam religiones inſtituuntur ad prædicandum & confeſſiones audiendum non quidem authoritate ppria, ſed authoritate prælatorum ſuperiorum & inferiorum, ad quos ex officio pertinet. Et ita ſubſeruire pręlatis in tali miniſterio, eſt huiuſmodi religionis ppriū.

Art. præced.

Ad tertium dicendum, quod a prælatis nō cōceditur talibus religioſis, ut quilibet indifferēter poſſint prędicare, uel confeſſiones audire, ſed ſecundum moderationem eorum qui huiuſmodi religionibus præficiuntur, vel ſecundum taxationem ipſorum prælatorum.

Ad quartum dicendum, quod plebs fidelis non tenet ex debito iuris ad ſumptus miniſtrandos, niſi ordinarijs pręlatis, qui propter hoc decimas & oblationes fidelium recipiunt, & alios eccleſiaſticos reditus. Sed ſi aliqui in huiuſmodi actibus gratis uelint fidelibus miniſtrare non poteſtatiue ab eis ſumptus exigentes, non ppter hoc grauantur fideles, quia & ipſi poſſunt liberaliter recompenſare temporalem ſubuentionem, ad quam etſi non teneantur ex debito iuris, tenentur tamen ex debito charitatis, non autem ita quod eis ſit tribulatio, alijs autem remiſſio, ut dicitur 2. ad Corinthio. 8. Si tamen non inuenirentur qui gratis ſe huiuſmodi

A obſequijs manciparent, tenerentur ordinarii prælati, ſi ipſi non ſufficerent, per alios ad hoc idoneos quærere quibus ſumptus ipſi miniſtrarent.

Ad quintum dicendum, quod formam ſeptuaginta duorum diſcipulorum non ſolum tenent presbyteri curati, ſed quicumque alii minoris ordinis, qui epiſcopis in eorum officio ſubſeruiunt. Nō autem legitur quod ſeptuaginta duobus diſcipulis Dominus aliquas determinatas parochias aſſignaret, ſed qđ mittebat eos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem & locum, quo ipſe erat venturus. Opportunum autem fuit vt præter ordinarios prælatos alii aſſumerētur ad huiuſmodi officia propter multitudinem fidelis populi, & difficultatem inueniendi ſufficientes perſonas diſtribuendas ſingulis plebibus, ſicut etiam & religiones B ad militandum neceſſe fuit inſtitui propter defectum ſæcularium principum ad reſiſtendum infidelibus in aliquibus terris.

Articulvs V.

Vtrum ſit inſtituenda aliqua religio ad ſtudendum.

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimęoctauę Articulum quintum.

In art. 5 eiuſdem q. 188. in reſponſione ad tertium, nota diligentiſſime concluſionē & rōnē illius, ſ. ꝙ religioſis nō cōuenit ſtudiū philoſophię, & huiuſmodi, quia tota eorum vita mācipata eſt diuinis obſequijs. Vnde ſicut negotia ſæcularia ſunt abſolute prohibita religioſis oibus, ita ſtudia ſcientiarum ſæcularium, ſ. Philoſophiæ, mathematicæ, & artium liberalium. Verum ſicut pietatis gratia de ſuperiorum licentia moderate poſſunt religioſi ſæcularia tractare negotia, vt dictum eſt ſuperius, ita diuinæ ſcientiæ gratia licitum eſt religioſis cum ſuperiorum ſuorum bene placito vacare logicę, philoſophiæ naturali, & huiuſmodi: vt ſcilicet poſſint errores confutare, & diuinitatis myſteria intelligere. Et hæc bene aduertāt religioſi, qui totū vitæ ſuæ tempus in ſcientiis ſæcularibus conſumunt. 914

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur quod ñ ſit īſtituēda aliqua religio ad ſtudendum. Dicitur enim in pſal. 70. C Quoniam nō cognoui literaturā introibo in potētias Domini. glo.* id eſt in virtutem chriſtianā, ſed perfectio chriſtianæ virtutis maxime videtur ad religioſos pertinere. ergo eorum non eſt ſtudio literarum inſiſtere.

Gloſ. interlinearis ibid.

¶ 2 Præte. Id quod eſt diſſenſioni principium, religioſis non competit, qui in vnitatem pacis cōgregantur, ſed ſtudium diſſenſionem inducit, vnde & ī philoſophis ſubſecuta eſt diuerſitas ſectarum. vnde & Hieronymus ſuper epiſtolā D ad Titum dicit. Antequam diabo li inſtinctu ſtudia in religione fierent, & diceretur in populis. Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephę &c. ergo videtur quod nulla religio debeat inſtitui ad ſtudendum.

¶ 3 Præt. Profeſſio chriſtianæ religionis differre debet a pfeſſione Gentilium, ſed apud Gentiles aliqui philoſophiam profitebantur, & nunc etiam aliqui ſæculares dicūtur aliquarum ſcientiarum profeſſores. non ergo religioſis competit ſtudium literarum. E

Sed contra eſt, quod Hieronymus in epiſtola ad Paulin.* īuitat eum ad diſcendum in ſtatu monaſtico dicens. Diſcamus in terris, quorum ſcientia nobis perſeueret in cœlis. & infra. Quicquid quæſieris, tecum ſcire conabor.

Circa finem illius incipit hæc Epi. Frater Ambroſ. tua mihi. tomo 1.

Respondeo Dicendum, quòd ſicut dictum eſt,* religio poteſt ordinari ad vitam actiuam, & ad vitam contemplatiuam, inter opera autem vitæ actiuæ principaliora ſunt illa, quę ordinantur directe ad ſalutem animarum, ſicut prædicare, & alia huiuſmodi. Competit ergo ſtudium litterarum religioſis tripliciter. Primo quidem, quantum ad id quod eſt

Art. 1. 2. & 3 & q. 180. articu. 4.

proprium contemplatiuæ vitæ, ad quam ſtudium literarum dupliciter adiuuat. Vno modo, directe coadiuuando ad contemplandum, illuminando ſcilicet intellectum. Vita enim contemplatiua, de qua nunc loquimur, principaliter ordinatur ad conſiderationem diuinorum, vt ſupra habitum eſt, * in qua dirigitur homo per ſtudium ad conſiderandum diuina. Vnde in laudem viri iuſti dicitur in Pſalm. 1. quòd in lege Domini meditabitur die ac nocte. Et Eccleſi. 39. dicitur. Sapientiam antiquorum exquiret ſapiens, & in prophetis vacabit. Alio modo, ſtudium literarum iuuat ad contemplatiuam vitam indirecte, remouendo contemplationis pericula, ſcilicet errores qui in contemplatione diuinorum frequenter accidũt his qui ſcripturas ignorant. Sicut in collationibus patrum, legitur,* quod Abbas Serapion propter ſimplicitatem incidit in errorem Anthropomorphitarum, ideſt, eorum qui Deum habere humanam formam arbitrantur. Vnde dicit Grego. in 6. moral. † quod nonnulli, dum plus exquirunt contemplando quam capiunt, vſque ad peruerſa dogmata erumpunt. Et dum veritatis eſſe diſcipuli humiliter negligunt, magiſtri errorum fiunt. Et propter hoc dicitur Eccleſ. 2. Cogitaui in corde meo abſtrahere à vino carnẽ meã vt animum meum transferrem ad ſapientiam, deuitaremque ſtultitiam. Secundo, neceſſarium eſt ſtudium literarum religioſis inſtitutis ad prædicandum, & alia huiuſmodi exercendum. Vnde Apoſtolus dicit ad Titum 1. de epiſcopo, ad cuius officium huiuſmodi actus pertinent, Amplectentem eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt arguere. Nec obſtat quòd apoſtoli abſque ſtudio literarum ad prædicandum ſunt miſſi, quia vt Hieronymus dicit in epiſtola, ad Paulin. *Quicquid alus exercitatio, & quotidiana in lege Dei meditatio tribuere ſolet hoc illis Spiritusſanctus ſuggerebat. Tertio, ſtudiũ literarum religioni congruit quantum ad id, quod eſt omni religioni commune, valet enim ad euitandam carnis laſciuiam. Vnde & Hieroymus dicit ad Ruſticum monachum †. Ama ſcripturarum ſtudia, & carnis vitia nõ amabis. Auertit enim animum a cogitatione laſciuiæ, & carnem macerat propter ſtudii laborem, ſecundum illud Eccleſi. 31. Vigilia honeſtatis tabefaciet carnes. Valet etiam ad auferendam cupiditatem diuitiarum. Vnde Sapien. 7. dicitur. Diuitias nihil eſſe dixi in comparatione illius. Et 1. Machab. 12. dicitur. Nos autem nullo horum indiguimus ſcilicet exteriorum ſubſidiorum, habentes ſolatio ſanctos libros, qui in manibus noſtris ſunt. Valet etiam ad obedientiæ documentum. Vnde Auguſt. dicit libro de operibus monachorum. † Quæ eſt iſta peruerſitas lectioni nolle obtemperare dum vult ei vacare? Et ideo manifeſtum eſt quod congrue poteſt inſtitui religio ad ſtudium literarum.

D. 1185.
Q. 180. ar. 4.
In collatione. 10. ca 4.
Lib. 6. ca 26. parũ a principio.
Inter princ. & med. incipit hæc epi. Frater Ambroſius tua mihi. to. 1.
De viuendi forma circa med. to. 1.
Ca. 17. circa fin. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd gloſſa ibi exponit illud de litera veteris legis, *de qua Apoſtolus dicit 2. ad Corinth. 3. Litera occidit. Vnde non cognoſcere literaturã, eſt non approbare literalem circuncisionẽ, & cæteras carnales obſeruantias.

Gloſſ. ordin. ibidem.

Ad secundum dicendum, quòd ſtudium ad ſcientiam ordinatur, quæ ſine charitate inflat, & per conſequens diſſenſiones facit, ſecundum illud Prouer. 13. Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia, ſed cum charitate ædificat, & concordiam parit. Vnde 1. ad Corinth. 1. Apoſtolus cum dixiſſet, Diuites facti eſtis in omni verbo, & in omni ſcientia, poſt modum ſubdit. Idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Hieronymus tamen non loquitur ibi de ſtudiis literarum, ſed

F de ſtudijs diſſenſionum, quæ per hæreticos & ſchiſmaticos intrauerunt in religionem chriſtianam.

Ad tertium dicendum, quod philoſophi profitebantur ſtudia literarum quantum ad ſæculares doctrinas. Sed religioſis competit principaliter intendere ſtudio literarum pertinentium ad doctrinam, quę ſecundum pietatem eſt, vt dicitur ad Titum 1. Aliis autem doctrinis intendere non pertinet ad religioſos, quorum tota vita diuinis obſequijs mancipatur, niſi inquantum ordinantur ad ſacram doctrinam. Vnde Auguſtin. dicit in fine muſicæ. * Nos dum negligendos eſſe non æſtimamus, quos hæretici notionum & ſcientiæ ſallaci pollicitatione decipiunt, tardius incedimus conſideratione ipſarum viarum. Quod tamen facere non auderemus, niſi multos pios Eccleſiæ filios

G eadem refellendorum hæreticorum neceſſitate feciſſe videremus.

Lib. 6. Muſica in fine, tomo 1.

Articulus VI.

Vtrum religio, quæ vacat vitę cõtemplatiuæ, ſit potior ea quæ vacat operibus vitę actiuæ.

Ad sextum ſic proceditur. Vr̃ q religio q̃ vacat vitæ contemplatiuæ non ſit potior ea quæ vacat operibus vitæ actiuæ.

H Dicitur enim extra* de regularibus, & tranſeũtibus ad religionem capit. Licet, Sicut maius bonum minori bono præponitur, ita communis utilitas ſpeciali utilitati præfertur. Et in hoc caſu recte pręponitur doctrina ſilentio, ſolicitudo contemplationi, & labor quieti: ſed religio eſt melior quæ ad maius bonum ordinatur. ergo videtur quod religiones quæ ordinantur ad vitam actiuam ſint potiores illis, quæ ordinantur ad vitã contemplatiuam.

I ¶ 2 Præt. Omnis religio ordinatur ad perfectionem charitatis, vt ſupra habitum eſt. Vnde ſuper illud ad Hebræos 12. Nondum vſq; ad ſanguinem reſtitiſtis, dicit gl. † Perfectior in hac vita dilectio nulla eſt ea, ad quam ſancti martyres peruenerunt, qui contra peccatũ vſq; ad ſanguinẽ certarũt. Certare aũt vſq; ad ſanguinẽ cõpetit religionibus, quæ ad militiam ordinãtur, quæ tamen pertinent ad vitã

K actiuam. ergo videtur quod huiuſmodi religiones ſunt potiſſimæ.

¶ 3 Pręterea. Tanto uidetur eſſe aliqua religio perfectior, quanto eſt arctior, ſed nihil prohibet aliquas religiones ad vitam actiuam ordinatas eſſe arctioris obſeruantiæ, quam ſint illæ quę ordinantur ad vitam contemplatiuam. ergo ſunt potiores.

Sed contra eſt, qđ Dominus Luc. 10. dicit, optimam partem eſſe Marię, per quam vita contemplatiua ſignificatur.

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimæ octauæ Articulum ſextum.

In art. 6. eiuſdem q. nota, quod cum in corpore articuli dr̃, q illa religio ſimpliciter præfertur alteri, quæ ordinatur ad finem abſolute potiorem, vel quia eſt maius bonum uel quia ad plura bona ordinatur, iſta ſecunda pars disiunctiuæ non habet pro ſubiecto propoſitionis finem, [illegible] religionem, ita q [illegible] eſt ſenſus, q finis [illegible] potior uel q̃a eſt maius bonum, uel q̃a ad plura bona ordinat̃, quoniam finis vt ſic, nõ habet finẽ alic q̃a procederetur in infinitum, ſed eſt ſenſus, q dupliciter religio ordinatur ad finem potiorem, vel quia finis eſt maius bonum vel quia ipſa religio ordinat̃ ad plura bona, ſicut religio quæ ordinatur ad orandũ, melior eſt quam illa quæ ordinatur ad ꝓpriæ lectioni uacandum; quia melius cõtemplatio fit orando, quam legendo. Religio tamen quæ ad utrumquebonum ordinatur, ſcilicet orationem & lectionẽ, melior eſt ſimpliciter vtraque, quia habet finem potiorem ex eo, quod finis eius cõplectitur utrumque bonum, illarum uero unicum tantum. Et hac ratione conſtituũtur in ſupremo religionis gradu illæ

15
Infr. q. 189. arti. 8. cor. & ad 3. Et op. 10. ca. 1. fin.
*In decretali. 3 cap 18. a medio.
Art. 1. & 2 huius quæſ.
Eſt Aug. in ſermo. 27. de verb. Apoſt. tom. 19.

Respon. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* differentia vnius religionis ad aliam principaliter quidem attenditur ex parte finis, ſecundario autē ex parte exercitij. Et quia non poteſt quid dici altero potius, niſi ſecundum id in quo ab eo differt, ideo excellentia vnius religionis ſuper aliam principaliter quidem attenditur ſecundum religionis finem, ſecundario autem ſecundum exercitium. Diuerſimode tamen vtraque comparatio attenditur. Nam comparatio quæ eſt ſecundum finem, eſt abſoluta, eo quod finis propter ſe quæritur. Comparatio autem quæ eſt ſecūdum finē, eſt reſpectiua, qa exercitium non quæritur propter ſe, ſed propter finem, & illa religio alteri præfertur, quæ ordinatur ad finē abſolute potiorem vel quia eſt maius bonum, vel quia ad plura bona ordinatur. Si vero ſit finis idem, ſecundario attenditur pēminentia religionis non ſm quantitatem exercitij, ſed ſecundum proportionem eius ad finem intentum. Vnde & in collationibus patrum inducitur ſententia * beati Antonij, qui prætulit diſcretionem, per quam aliquis omnia moderatur, & ieiunijs, & vigilijs, & omnibus huiuſmodi obſeruantijs. Sic ergo dicendum eſt, quod opus vitę actiuæ eſt duplex. Vnum quidem quod ex plenitudine contemplationis deriuatur, ſicut doctrina & prædicatio. Vnde & Greg. dicit in 5. homi. ſup Ezechielem* quod de perfectis uiris poſt contemplationem ſuam redeuntibus dicitur, pſalm. 144. Memoriam ſuauitatis tuæ eructabunt, & hoc præfertur ſimplici contemplationi. Sicut enim maius eſt illuminare quam lucere ſolum, ita maius eſt contēplata aliis tradere quam ſolum cōtemplari. Aliud autem opus eſt actiuę vitę, quod totaliter conſiſtit in occupatiōe exteriori, ſicut eleemoſynas dare, hoſpites recipere, & alia huiuſmodi quæ ſunt minora operibus contemplatiuis, niſi forte in caſu neceſſitatis, vt ex ſupra dictis patet *. Sic ergo ſummū gradum in religionibus tenēt, quæ ordinantur ad docendum, & prædicandum, quæ propinquiſsimæ ſunt perfectioni epiſcoporum, ſicut & in alijs rebus fines primorū coniunguntur principijs ſecundorum, vt Dion. dicit 7. c. de diui. nomi.* Secundum autem gradum tenent illæ, quæ ordinantur ad cōtēplationem. Tertius eſt earum quæ occupantur circa exteriores actiones. In ſingulis autem horum graduum poteſt attendi præeminen-

A tia ſecundum quod vna religio ordinatur ad altiorem actum in eodē genere, ſicut inter opera actiuæ vitæ potius eſt redimere captiuos quam recipere hoſpites, & in operibus uitæ contemplatiuę potior eſt oratio quam lectio. Poteſt etiā attendi præeminentia, ſi vna earum ad plura horū ordinetur quā alia, vel ſi cōuenientiora ſtatuta habeat ad finem propoſitum conſequendum.

Ad primum ergo dicēdum, quod Decretalis illa loquitur de vi- B ta actiua, prout ordinatur ad ſalutem animarum.

Ad secundum dicēdum, quod religiones quæ inſtruuntur propter militiam directius ordinātur ad hoc, quod effundant ſanguinem hoſtiū, quam ad hoc quod eorum ſanguis effundatur, quod proprie martyribus competit. Nihil tamen prohibet huiuſmodi religioſos in aliquo caſu meritum martyrij conſequi, & ſecundum hoc præferri alijs religioſis, ſicut & opera actiua interdum in aliquo caſu præ- C feruntur contemplationi.

Ad tertium dicendum, ꝙ altitudo obſeruantiarum nō eſt illud ꝙ præcipue in religione commēdatur ut beatus Antonius dicit. Et Iſa. 58. dicitur Numquid tale eſt ieiunium quod elegit per diem affligere hominem animam ſuam? Aſſumitur tamen in religione vt neceſſaria ad carnis macerationē, quę ſi ſine diſcretione fit, piculum deficiendi habet annexum, ſicut beatus Antonius dicit, & ideo non eſt D potior religio ex hoc, ꝙ habet arctiores obſeruantias, ſed ex hoc ꝙ ex maiori diſcretione ſunt eius obſeruantiæ ordinatæ ad finem religionis, ſicut ad continentiam efficacius ordinatur maceratio carnis per abſtinentiā cibi & potus, quæ pertinent ad famem & ſitim, q̄ per ſubtractionem veſtium, quę pertinent ad frigus, & ad nuditatem, & quam per corporalem laborem.

Articulus VII.

E *Vtrum habere aliquid in cōmuni diminuat perfectionē religionis.*

Ad septimum ſic proceditur. Vr̄ ꝙ habere aliquid in communi diminuat perfectionem religionis. Dicit.n. Dominus Matthæ. 19. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quę habes, & da pauperibus. Ex quo patet ꝙ carere mundanis diuitijs pertineat ad perfectionem chriſtianæ uitæ, ſed illi qui habent aliquid in communi non carent diuitijs mun

le religiones, quæ nō ſolum contemplantur, ſed contemplata docent.

¶ In reſponſione ad ſecundū perſpice quod hinc habes ſolutionē uulgaris quæſtionis, An ſcūtes recto corde & opere ad bellū contra infideles, ſint martyres, ſi in bello occiduntur. Habes ſiquidem hoc in loco ab authore partē negatiuam. Et ratio in litera redditur, quia martyres ꝓprie ſunt qui ad proprium ſanguinē fundendū vſq; ad priuationem vitæ tendunt directe, vt teſtes Chriſti ſint. Iſti autem tam religioſi, quam ſæculares directe tendunt ad alienū ſanguinem fundendum, vel fugandum. Vnde non ſunt abſolute loquendo, ſi occidantur, martyres. Verum quia alia eſt quæſtio de martyrio & alio de merito martyrii ideo author excluſo martyrio a religioſis militibus de merito martyrij tractat, & docet quod ſicut in caſu neceſsitatis melius eſt infirmorum curæ dare operam quam contemplationi, quāuis abſolute optima ſit Mariæ pars: & maioris meriti in neceſsitatis articulo, eſt curā infirmi habere, quam contemplari, uel prędicare, ita in art. neceſſitatis, puta, ſi Eccleſia periclitaretur non ſolum quo ad perſonarū oppreſsionem, ſed quo ad fidei libertatem maioris meriti eſſet pro Eccleſiæ defenſione uſque ad mortem bellando ſe exponere, quam contemplari, vel prædicare. Et tūc merito martyrii nō carerent, qui in tali bello ſic occiderentur. Præferentur enim in huiuſmodi caſibus milites iſti omnibus religioſis, vtpote martyribus æquales in merito.

¶ In reſpōſione ad tertium eiuſdem articuli ſexti, in exēplo de mediis ad continentiam ſeruandam attēde, quod non exemplum tantum, ſed ueritatis doctrinam continet. Nam pauperes nudos vacare generationi videmus, ſimiliter laboribus maximis, uacare etiam generationi pſpicimus famelicos autē & ſitibundos nequa quam, iuxta illud, Sine Cerere & Baccho, friget Venus. Melius ergo medium ad continentiā ſeruādam eſt abſtinere a cibo & potu, quā carere caligis, aut calceis, & quam laborare, & huiuſmodi.

¶ Super quęſtionis centeſimæ octogeſimę octauæ Articulum ſeptimum.

In art. 7. eiuſdem q. aduerte in titulo ly perfectionem religionis eſt.n. triplex perfectio. ſ. hoīs abſolute, q̄ ſine omni ſtatu perfectionis habetur a uiris pfectis nō religioſis, nec p̄latis. Eſt & pfectio ſtatus religioſi de qua eſt ſermo. Eſt & pfectio ſtatus epiſcopalis, de qua ſermo habitus eſt Nunc igitur de perfectione media quæ pfectio religionis appellat, eſt quæſtio, an minor ſit habere aliquid in cōi, Et quia huiuſmodi pfectio eſt perfectio hominis, ſecundum talem ſtatum, & ordinatur ad perfectionē hominis abſolute, q̄ in charitate, conſiſtit ideo in litera ex mentis humanę diſpoſitione, uel impeditione ad ſpiritualia & ſpeciales fines religionū declaratur intentum.

¶ In eodem art. 7 eiuſdem q. 188. dubium occurit circa concluſionem de modo paupertatis religionum ordinatarum ad contemplandum, & contemplata prædicandum. Dicitur enim in litera, qđ modus paupertatis talium eſt, ſi modica quæ ſunt neceſſaria ad uictum, congruo tempore procurata conſeruātur. Habet enim concluſio hæc difficultatem propter duo Primo, quia ille modus uiuendi habet

plus

Art. 1. huius quæſt.

In collatione, ca. 3 ante medium.

Hom. 5. poſt medium.

D. a. 188.

Q. 182. art. 1.

Cap. 7. inter med. & fi.

916 Opuſ. 17. ca. 15. Et opuſ. 10. c. 6.

danis. ergo uidetur quod non attingant omnino ad perfectionem chriſtianę uitæ.

¶ 2 Præterea. Ad perfectionē cōſiliorum pertinet vt homo mūdana ſolicitudine careat, vnde & Apoſt. 1. ad Corin. 7. dans conſilium de uirginitate dicit. Volo vos ſine ſolicitudine eſſe, ſed ad ſolicitudinem præſentis vitę pertinet ꝙ aliqui reſeruent ſibi aliquid in futurum, quam quidem ſolicitudinem Dominus diſcipulis prohibet Matthęi 6 dicens. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. ergo uidetur ꝙ habere aliquid in communi diminuat perfectionem chriſtianę uitę.

¶ 3 Præterea. Diuitiæ communes quodammō pertinent ad ſingulos qui ſunt in cōmunitate. Vnde Hieronymus dicit *de quibuſdam loquēs. Sunt ditiores monachi, quā fuerant ſeculares, poſſident opes ſub Chriſto paupere, quas ſub locuplete diabolo non habuerunt, ſuſpirat eos Eccleſia diuites, quos tenuit mundus ante mēdicos, ſed ꝙ aliquis habeat diuitias proprias derogat perfectioni religionis. ergo ēt perfectioni religionis derogat ꝙ aliquid in cōi habeatur.

¶ 4 Præterea Gregorius in 3. dialogorum narrat de quodam ſanctiſſimo uiro Iſaac, ꝙ cum ei diſcipuli humiliter innuerēt ut ꝓ vſu monaſterij poſſeſſiones quæ offerebant acciperet, ille ſolicitus ſuæ paupertatis cuſtos fortem ſententiā tenebat dicens. Monachus qin terra poſſeſſiōes quęrit, monach' non eſt. Quod intelligitur de communibus poſſeſſionibus, quæ pro communi vſu monaſterij ei offerebantur. ergo uidetur quod habere aliquid in communi tollat perfectionem religionis.

¶ 5 Preterea. Dominus perfectionē religionis diſcipulis tradēs Matthæi 10. dicit. Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis ueſtris, non peram in uia, per quod, vt Hieronymus dicit arguit Philoſophos* qa uulgo appellāt bacchoperiti quaſi cōtemptores ſeculi, & omnia pro nihilo ducētes, cellariū ſecū vehant. ergo uidetur ꝙ reſeruare aliquid ſiue in proprio, ſiue in communi diminuat perfectionē religionis.

Sᴇᴅ ᴄᴏɴᴛʀᴀ eſt, ꝙ Proſper dicit in libro de vita* cōtemplatiua, & habetur 12. q. 1. Satis oſtenditur, & propria debere propter perfectionem contemni, & ſine impedimēto perfectionīs eccleſię poſſe facultates quę ſunt ꝑ

G ſecto communia, poſsideri.

Rᴇꜱᴘᴏɴᴅᴇᴏ Dicendum, quod ſicut ſupradictum eſt,* pfectio non conſiſtit eſſentialiter in paupertate, ſed in Chriſti ſequela ſecundum illud Hieronymi ſup Matthæum. Quia non ſufficit omnia relinquere, addidit Petrus quod perfectū eſt ſcilicet ſecuti ſumus te. Paupertas autē eſt ſicut inſtrumētum, vel exercitium perueniendi ad perfectionem. Vnde

H in collationibus patrum Abbas Moyſes dicit* Ieiunia, vigiliæ, meditatio ſcripturarum, nuditas ac priuatio omniū facultatū non pfectio, ſed perfectionis inſtrumēta ſunt. Eſt aūt priuatio omnium facultatū, ſiue paupertas pfectionis inſtrumentum, inquātum per remotionem diuitiarum tollūtur quædam charitatis impedimenta quæ ſunt præcipue tria, quorum primum eſt ſolicitudo, quā ſecū diuitię afferūt. Vnde Dominus dicit Matthei. 13. Quod autē ſeminatum eſt in ſpinis, hic eſt qui ver

I bum Dei audit, & ſolicitudo ſeculi illius, & fallacia diuitiarū ſuffocat verbum. Secundum autem eſt diuitiarū amor, q ex diuitijs poſſeſsis augetur. Vnde & Hieronymus dicit ſuper Matthæū,* ꝙ qa diuitię habitæ difficile cōtemnūtur, non dixit Dominus Matthęi 19. impoſsibile eſt diuitē intrare in regnum cęlorum, ſed difficile. Tertium autem eſt inanis gloria vel elatio quæ ex diuitijs naſcit,

K ſm illud pſalm. 48. Qui confidūt in uirute ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum gloriantur. Horum ergo trium primū a diuitijs ſeparari non poteſt totaliter ſiue ſint magnæ, ſiue paruę Neceſſe ē enim hominem aliqualiter ſolicitari de acquirendis, vel conſeruādis exterioribus rebus. Sed ſi res

---

plus ſolicitudinis, quam viuere ex moderatis poſſeſſionibus quoniam experientia teſtatur, q ſi viuitur ex poſſeſſionibus ſolicitudo incumbit valde paucis, & reliqui vacant ſtudio & ſaluti animarū. Si aūt uiuitur ex procuratione, hoc eſt, ex mēdicitate, oportet multos religioſos tempore meſſis, & vindemiæ emittere ad quæſtum ultra quotidianos quęſtus, ita q magiſtra rerum experētia teſtatur minorem incumbere ſolicitudinem uiuentibus ex moderatis poſſeſſionibus, quām ex eleemoſynis procuratis. Secūdo, quia iſte modus uiuendi de facto eſt adeo extenſus ad tot q̄ſtores vtriuſq; ſexus, vt impoſſibile ſit amplius uiuere ex mendicitate niſi cum maxima ſeruitute deuiante a ſtudio literarum, quæ multiplicatio non erat temporę præterito.

¶ Ad primum horum dr̄, ꝙ rō maioris ſolicitudinis in uiuendo

Hierony. ad Nepotianū de uita clericorum ante mediū, to. 1.

ex modica procuratione, & conſeruatione eſt triplex. Prima eſt multitudo promiſcua quodāmodo eorum qui ad huiuſmodi religiones, recipiūtur Non n. debēt omnes ad harum religionum profeſſionem recipi, ſed ſoli idonei ad officium prędicandi

Li. 3. c. 14. 2.

& confeſſiones audiēdi, & miniſtri eorum neceſſarij. Melius. n. eſſet pauciſſimos habere in conuentu ad officium diuinum, & miſſas celebrandum, quam in tot miniſtris vices magnarum eccleſiarum ſuſcipere, & in miſſis, & diuinis officijs non ſine vilitate diuini cult' quo administros & populum, dum tot ſunt miſſæ, quot auditores ſpectati, & huiuſmodi, & culpa extēditur dum hoc laudatur. Secunda eſt nimius ſumptus. Nam quod triginta religioſi hodie exigunt, paulo ante centum forte ſufficiebat. Nunc ſi de

Hie. in hoc loco, tom. 9.

eſſet pitantia conuentui, error magnus eſſet. Olim ſat erat quādoque habere illam. Immo legitur, Beatum Dominicum procuratorem conuentus Bononienſis arguiſſe, quòd deſtrueret ei fratres, quia ſæpe dabat eis pitantiā, & tamen quantum ex illa lectione memini, non dabat forte bis in hebdomada, pitantiam procurator ille. Olim veſtes veteres & laceræ, reſarcitę tamen, in uſu erant, modo conſumitur ærarium magnum in ueſtibus. Taceo de fabricis ſum-

F ptuoſis q̄ a mendicantibus fiunt. Et breuiter expenſæ modernæ tm̄ diſtant ab antiquis, vt non ſit mirum ſi multa opus ſit ſolicitudine. Tertia eſt uitæ imperfectio, qa religioſi defecerūt in vitę perfectione, quo fit vt & pl̄atis ſolicitudo ſit cōſolatos fratres conſeruandi in uictu &c. & ſæculares nō uidentes pfectionē quę in talibus exiguntur, nō dāt largiter, & Deus principalis diſtributor iuſtiſſime ſubtrahit eleemoſynas male meritis de ſua profeſſione, & tamen author doctrinā ſuam de religioſorum paupertate fundat ſuper ſūmpta perfectione profitentium paupertatē uoluntariā, vt patet in tertio contra Gentiles in multis capitulis de hac materia.

Li. 2. c. 9. prorum a prin. & habetur 12. q. 1. c. Expedit.

Q. 184. artic. 3. & q 185. artic. 6. ad 1.

Vnde & hic dicit, qđ modica neceſſaria ad vitæ &c. quia natura paucis contēta eſt, ſed non delectabilis appetitus, ſed non infelix horror abiectarū veſtium, ſed non diſpoſitio illorū qui pauperes eſſe uolunt, & nihil ſibi deeſſe.

Super illud Matth. 19. Et ſequenti ſumus text. tom. 9.

In collatione 1. cap. 7. in medio.

Dicendum eſt igitur, ꝙ ſi religioſi iſti perfectioni uitæ operā darent efficacem contenti ſolis neceſſarijs ad uitā, parua immineret eis ſolicitudo procurandi uictum. Et per hoc ſoluitur etiam ſecunda obiecto. Nam deſiſtere à perfectionis ſtudio ob negligentiam & uſum non neceſſariorum, ratio eſt quare Deus non aperit eis manum ſæcularium, cuius euidentiſſimum ſignum eſt, quòd ubicumque uir aliquis perfectæ uitæ nominatur & creditur, ultro omnia offeruntur a fidelibus.

Matth. 19. tom. 9.

¶ Circa loculos Domini, dubium occurrit, An ſit opus perfectionis, uel imperfectionis habere loculos, & huiuſmodi Et eſt ratio dubij, quia Auguſtinus in libro de opere, monachorum, & ſuper illud, Producens fœnum iumentis, dicit Dominus noſter Ieſus Chriſtus more ſuę miſericordiæ infirmioribus comparatiens, cū ei poſſent angeli miniſtrare, loculos habere dignatus eſt. Et Nicolaus quartus in Decretali, Ext qui ſeminat. in 6. de uerborum ſignificatione, dixit ꝙ infirmorum perſonā Chriſtus ſuſcepit in loculis. Et rurſus ſigit namque Chriſtus & docuit perfectionis opera, egit etiā & infirma ſicut interdum in fuga patet, & loculis. Sed utrumq; ꝑ

ecte

fecte perfectus exiſtens, vt perfectis & imperfectis ſe viá ſalutis oſtenderet, qui vtroſque ſaluare venerat, vbi manifeſte inſinuatur, q̃ habere loculos imperfectorum eſt.

¶ In oppoſitú eſt authoritas literæ huius & rónis in ea allatæ quæ pōt ſic extendi. Habere loculos, nihil minuit de perſonali pfectione, alioquin Abraham, cui dictum eſt ſiſto perfectus, & Chriſtus, & Apoſtoli non fuiſſent perfecti perſonaliter. Nihil ét minuit de perfectione ſtatus epiſcopalis, alioquin tot ſancti epiſcopi non fuiſſent pfecti, vt Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius, Nihil etiam minuit de perfectione religionis, alioquí Benedictus Antoni*, Bernardus, Dominicus &c. nó fuiſſent pfecti religioſi. Nihil ergo minuit de pfectióe habere loculos,

Lib.2.ca.16. in fine, &c. 45. tomo.4.

¶ Ad hoc dicitur, qđ proculdubio habere loculos nihil minuit de perfectione vitæ, aut ſtatus religioſi, vel epiſcopalis propter rationes quas author affert & hic, & in tertio cótra Gent. diffuſe, & exempla Chriſti, & Apoſtolorum, & obſeruátiam tot perfectorum ſanctorum epiſcoporum & religioſorũ quorũ opera ſunt doctrina vitæ chriſtianæ. Pro intelligentia autem verborum, quæ in oppoſitum poſſunt induci, ſcito quod aliquod opus eſſe infirmitatis, vel infirmorum, vel infirmum ſeu imperfectionis, uel imperfectum; contingit dupliciter. Primo, loquendo de infirmitate & imperfectione moris priuatiue, ſeu contrarie & blaſphemum eſt dicere, Dominum opera infirma egiſſe, quoniam quod ſic eſt infirmum, vel imperfectum, caret perfectione vel ſanitate morali, quam debet habere. Alio modo, negatiue, & hoc dupliciter vel in genere

exteriores non quærantur, vel habeantur niſi in modica quátitate quantum ſufficiút ad ſimplicem victum talis ſolicitudo nó multú impedit hominem. vnde nec perfectioni repugnat chriſtianę vitę. Nó enim omnis ſolicitudo a Domino interdicitur, ſed ſuperflua & nociua. Vnde ſuper illud Matthæi.6. Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ, quid manducetis &c. dicit Aug. in lib. de ſermone Domini in monte.* Non hoc dicit. vt iſta non procurentur quátúm neceſſitatis eſt, ſed vt non iſta intueantur, & propter iſta faciant quicqd in Euangelij prædicatione facere iubetur. Sed abundans diuitiarum poſſeſsio abundantiorem ſolicitudinem ingerit, per quam animus hominis multum diſtrahitur & impeditur, ne totaliter ſe feratur in Dei obſequiú. Alia vero duo ſcilicet amor diuitiarum, & elatio ſeu gloriatio de diuitijs nó conſequuntur niſi abúdantes diuitias. Differt tñ circa hoc vtrum diuitiæ abundátes, vel moderatæ in proprio vel in communi habeantur. Ná ſolicitudo quæ circa proprias diuitias adhibetur, pertinet ad amorem priuatum, quo quis ſe temporaliter amat, ſed ſolicitudo q̃ adhibetur circa res cómunes, pertinet ad amorem charitatis, quę non quærit quæ ſua ſunt, ſed communibus intendit. Et quia religio ad perfectionem charitatis ordinatur, quam pficit amor Dei vſque ad contemptú ſui, habere aliquid proprium perfectioni repugnat religionis: ſed ſolicitudo quæ adhibet circa bona communia ptinere potest ad charitatem, licet per hoc impediri poſsit aliquis altior charitatis actus, puta, cótéplationis diuinæ, aut inſtructionis proximorú. Ex quo patet, qđ habere ſuperabundantes diuitias in communi ſiue in rebus mobilibus, ſiue in immobilibus, eſt impedimentum pfectióis, licet nó totaliter excludat eá. Habere aút de rebus exterioribus in communi ſiue mobilibus, ſiue immobilibus, quantum ſufficit ad ſimplicem victú, perfectionem religionis nó impedit, ſi cóſideretur paupertas per comparationem ad cómunem finem religionú, q eſt vacare diuinis obſequijs. Si autem cóſideretur p cóparationem ad ſpeciales fines religionú, ſic præſuppoſito tali fine, paupertas maior, vel minor eſt religioni accómoda, & tãto erit vnaquæque religio ſecundum paupertatem perfectior, quanto habet paupertatem magis proportiona

A tam ſuo fini. Manifeſtum eſt .n. quod ad exteriora, & corporalia opera vitę actiuæ indiget homo copia exteriorum rerum, ad contemplationem autem pauca requiruntur. Vnde Philoſo. dicit in 10. Eth. qđ ad actiones multis opus eſt.* & quáto vtiq; maiores ſunt & meliores, pluribus. Speculanti autem nullo talium ad operationem eſt neceſsitas, ſed ſolis neceſſarijs indiget, alia vero impedimẽto ſunt ad ſpeculationẽ. Sic ergo

B patet, quod religio quæ ordinatᷣ ad actiones corporales actiuæ vitæ, puta, ad militádú, vel ad hoſpitalitatem ſectandam, imperfecta eſſet, ſi communibus careret diuitijs. Religiones autem quæ ad contemplatiuam uitam ordinantur tanto perfectiores ſunt, quanto eorum paupertas minorẽ eis ſolicitudinem temporalium ingerit. Tanto autem ſolicitudo tẽporalium rerú magis impedit religionem, quanto ſolicitudo ſpi

C ritualiú maior ad religionem requiritur. Manifeſtum eſt autem quod maiorem ſolicitudinẽ ſpiritualium requirit religio, quę eſt inſtituta ad contemplandum, & contemplata alijs tradendum p doctrinam & prædicationem, q̃ illa quæ eſt inſtituta ad contemplandum tantum. Vnde talem religionem decet paupertas talis, quæ minimam ſolicitudinem ingerit. Manifeſtum eſt autem qđ minimam ſolicitudinem ingerit ſeruare res vſui hominum neceſ

D ſarias tẽpore congruo pcuratas. & ideo tribus gradibus religionú ſuprapoſitis, triplex gradus paupertatis competit. Ná illis religionibus quæ ordinãtur ad corporales actiones actiuæ vitę, competit habere abundantiam diuitiarum cómunium. Illis autem religionibus q̃ ſunt ordinatæ ad cótéplandú, magis cópetit habere poſſeſſióes moderatas, niſi ſimul oporteat tales religioſos per ſe, vel per alios hoſpitalitatẽ tenere, & pauperibus ſubuenire. Illis autẽ quæ or

E dinantur ad contemplata alijs tradenda cópetit uitam habere maxime ab exterioribus ſolicitudinibus expeditam. Quod quidem fit dum modica, quæ ſunt neceſſaria vitæ, cógruo tempore procurata cóſeruátur, & hoc Dominus paupertatis inſtitutor docuit ſuo exẽplo. Habuit.n. loculos Iudæ commiſſos, in quibus recódebátur ei oblata, vt habetur Ioan. 10. Nec obſtat qđ Hieronymus dicit ſuper Matthęum.* Si quis obijcere voluerit quoniam Iudas pecuniá in loculis portabat, reſpódemus

moris uel in genere naturæ. Si intelligatur in genere naturæ negatio perfectionis, ſenſus eſt, q̃ actus aliquis eſt infirmus, vel imperfectus, quia ipſe ex vna, & actus cótrarius ex altera parte ſic ſe habent, quód actus ipſe vel defectum aliquem naturæ ſonat, quem non ſonat alter, vel excellentiam aliquam ſonat aliter, quam non ſonat ipſe. Verbi gratia Occidere hominẽ ſolitar e ſumptum eſt actus malum ſonans. Conſeruare autẽ hominẽ eſt actus contrarius ſonans ſolitarie bonum, ac per hoc poteſt dici, quod occidere hominẽ eſt malú, & conſeruare hominem eſt bonum. Et ſic eſt in genere naturę. Ná in genere motum utrumque poteſt eſſe bonum, & malum. Similiter in ppoſito. Viuere ſine loculis, excellentiæ magnæ eſt, immo diuinitatis, ſi Chriſto angeli continue miniſtraſſent, ſicut & Paulú eremitá coruus paſcebat, & per oppoſitum viuere cum loculis, infirmitatis & humanę neceſſitatis. Illud perfectionis ſupra hominẽ, hoc imperfectionis humanæ Et ſic pculdubio Auguſtini uerba intelligenda ſunt, ut patet ex eo, quód contra loculos non humanam perfectionem ſed diuinam diſtinguit poteſtatem dicendo. Cui angeli adminiſtrabant. Et hunc ſenſum ipſemet Augu. expoinit, ut habetur in Decretali 12. q. 1. c. canone exemplum. Exẽplum Domini accipite cóuerſantis in terra. Quare loculos habuit, cui angeli miniſtrabant, niſi quia eccleſia loculos habitura erat?

Li. 10. ca. 8. ante mediú tom. 5.

¶ Si uero in genere moris intelligatur, negatio perfectionis dupliciter intelligi poteſt. Primo ſimpliciter, & tunc ſenſus, eſt, quod opus aliquod eſt imperfectú vel infirmum in gñe moris, q̃a non habet

In fine commentarij in c. 17. Matth. tom. 9.

ex

quod rem pauperum in vſus ſuos conuertere, nephas putauit ſcilicet ſoluendo tributum, quia inter illos pauperes præcipue, erāt eius diſcipuli, in quorum neceſſitates pecunia loculorum Chriſti expēdebatur. Dicitur enim Ioan. 4. Diſcipuli abierunt in ciuitatem vt cibos emerent. & Ioann. 13. dicitur quod diſcipuli putabant, quia loculos habebat Iudas, qđ dixiſſet ei Ieſus, Eme ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum, aut vt egenis aliquid daret. Ex quo patet, quod conſeruare pecuniam, aut quaſcũque alias res cōes ad ſuſtentationem religioſorum congregationis eiuſdem, vel quorũcũque aliorum pauperum, eſt perfectioni cōforme, quam Chriſtus docuit ſuo exemplo, ſed & diſcipuli poſt reſurrectionē, à quibus omnis religio ſumpſit originem, pretia prędiorum conſeruabant, & diſtribuebāt unicuiq; prout opus erat.

AD PRIMVM ergo dicēdũ, ꝙ ſicut dictum eſt, * ex illo verbo Domini nō intelligitur ꝙ ipſa paupertas ſit perfectio, ſed perfectionis īſtrumentũ, & ſicut oſtenſum eſt † minimum eſt inter tria principalia inſtrumēta perfectionis. Nam votum continentiæ pręminet voto paupertatis, & uotum obedientiæ præfertur utrique. Quia vero inſtrumentum non propter ſe quæritur, ſed propter finem, non tanto aliquid fit melius, quāto maius eſt inſtrumētũ, ſed quanto eſt magis fini proportionatum. Sicut medicus non tanto magis ſanat, quāto maiorē dat medicinā, ſed quanto medicina eſt magis proportionata morbo. Sic ergo nō oportet ꝙ religio tanto ſit pfectior, quāto maiorem habet paupertatē, ſed quanto eius paupertas eſt magis proportionata fini cōmuni & ſpeciali. Et ſi daretur ꝙ exceſſus paupertatis faceret religionem perfectiorem ſm hoc ꝙ eſt pauperior, non tamen faceret eam pfectiorē ſimpliciter. Poſſet enim eſſe ꝙ alia religio excederet in his quæ pertinent ad continentiam & obedientiam, & ſic eſſet ſimpliciter perfectior, quia quod in melioribus excedit, eſt ſimpliciter melius.

AD SECVNDVM dicēdũ, ꝙ per hoc quod Dominus dicit Matth. 6. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum, non intelligitur ꝙ nihil reſeruetur in futurum. Hoc enim periculoſum eſſe beatus Antonius in collationibus patrum* oſtendit dicens, ꝙ priuationē omnium facultatum ita ſectantes, vt ex ipſis nec quidem unius diei uictum ſibimet unumue denarium ſupereſſe pateretur, & alia huiuſmodi facientes, ita videmus repente deceptos, vt arreptum opus non potuerint congruo exitu terminare. Et vt Aug. dicit in lib. de operibus monachorum, * ſi ex hoc verbum Domini, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinũ, ita intelligatur, ut nihil in craſtinum reponatur, non poterunt iſta ſeruare qui ſe per multos dies a conſpectu hominum ſeparatos includunt, viuentes in magna intentione orationum, & poſtea ſubdit* An forte quo ſunt ſanctiores, eo ſunt volucribus diſsimiliores? & poſtea ſubdit. Si enim urgeantur ex Euāgelio vt nihil reponant in craſtinum, reſpondent. Cur ergo ipſe Dominus loculos habuit vbi pecuniā collectam reponeret? Cur tanto ante fame imminente frumenta ſanctis patribus miſſa ſunt Cur apoſtoli indigentiæ ſanctorum neceſſaria procurarunt? Qđ ergo dicitur, Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum, ſecundum Hier.* ſic exponitur. Sufficit nobis præſentis tēporis cogitatio, futura quæ incerta ſunt Deo relinquamus. Secundum Chryſoſt. ſic* Sufficit labor, quem pateris propter neceſſaria, noli de ſuperfluis laborare. Secundum Aug. ſic.* Cum aliqđ boni operamur, non temporalia, quæ ſignificantur per craſtinum, ſed æterna cogitemus.

AD TERTIVM dicendum, quod verbum Hierony. habet locum vbi ſunt ſuperabundātes diuitiæ, quæ habentur quaſi ꝓpriæ, vel per quarum abuſum etiam ſinguli de communitate ſuperbiũt, & laſciuiunt. Non autem habet locum in diuitijs moderatis communiter conſeruatis ad ſolam ſuſtentationem vitæ, qua ſinguli indigent. Eadem enim eſt ratio, qđ ſinguli vtantur his quæ pertinent ad neceſſaria vitæ, & quod communiter conſeruentur.

AD QVARTVM dicendum, quod Iſaac poſſeſsiões renuebat accipere, qa timebat ne per hoc ad ſupfluas diuitias ueniretur, ꝑ quarũ abuſum impediretur religionis perfectio. Vnde Greg. ibidem ſubdit. Sic metuebat paupertatem ſuæ ſecuritatis perdere, ſicut auari diuites ſolent perituras diuitias cuſtodire. Non autem legitur quod renuerit recipere aliqua neceſſaria ad uitæ ſuſtentationem communiter conſeruandam.

AD QVINTVM dicendũ, ꝙ Philoſ. in 1. polit.* dicit. Panē & vinũ & alia huiuſmodi eſſe diuitias naturales, pecunias vero diuitias eē

ex ſua ratione omnem perfectionem poſſibilem reperiri in opere aliquo ſub genere moris. Et in hoc ſenſu omne opꝰ morale habens aliud opus morale ſecundum ſuum genus perfectius ſe, eſt imperfectum, & infirmum negatiue, quia non habet perfectionem inuentam in actu ſecũdum ſuam rationem perfectiorem. Et ſic veriſſimum eſt, quòd Dominus in carne mortali vtraque opera egit, & docuit ſ. perfecta & imperfecta, hoc eſt, maiora & minora, Minus eſt enim ſeruare caſtitatē, quā animam ſuam ponere pro amicis ſuis, & vtrumque egit, & docuit Chriſtus. Et ſimiliter minus eſt inſtruere mulierē, quā prædicare populo, vtrumque egit Chriſtus, & ſic de alijs. (Q. 184. arti. 3.)

¶ Secundo de actibus ſolitarie ſumptis, & tunc eſt ſenſus, quòd duorum actuum contrariorum ille dicitur perfectionis, qui ſolitarie ſumptus ſonat virtutem quam non ſonat alter actus contrarius & ideo dicitur imperfectionis. verbi gratia Si proponantur hi duo actus contrarij. ſ. bibere vinum, & abſtinere a vino dicetur procul dubio quòd bibere vinum eſt imperfectionis, & abſtinere a vino eſt perfectionis, quia abſtinere a uino ſonat prima facie virtutem, cum tamen ſecundum ueritatem neuter uirtutis actus ſit, & vterque poſſit bene & male fieri. Et hoc modo Saluator noſter egit, & docuit perfectionis, & imperfectionis opera. Hoc enim modo fugere, ſonat imperfectionē, & firmitatem permanere, ſonat uirtutem. Et ſimiliter viuere ſine loculis ſonat virtutem, & habere loculos, in perfectionem. Et per hæc patet qđ dici poteſt ad verba Decretalis. Omnes. n. huiuſmodi ſenſus ſobrij ſunt, & caſti, & reuera primus ſenſus in aliqua ſui parte ad literam conuenit illi Decretali iuxta verba Auguſt. Secundus autem & tertius intenti videntur ad literam ibidem in iſta materia, quoniā vtriuſque capax eſt litera illa, & hæc quātum ad expoſitionem illius Decretalis applicantur non niſi quando apoſtolica licebit authoritate applicita intelligantur. (Q. 186. arti. 8.) (In collatione 2. Abbatis Moyſic. 2. circa medium.) (In cap. 23. a med. tom. 3.)

¶ In reſponſione ad primum, perſpice literæ perfectam reſpōſionem. Primo nāque oſtendit ꝙ nō quanto pauperior tanto perfectior religio, quia paupertas inſtrumentum ad perfectionē religionis. Secundo, vel propter varias opiniones, vel quia aliqualiter verificari poteſt, ꝙ paupertas maior auget perfectionem religionis, ſubiungit diſtinguendo de religionis perfectione. ſ. ſimpliciter, vel ſecundum quid, & dicit ꝙ etiam ſi concederetur, ꝙ quanto pauperior religio, tanto perfectior, ly perfectior, denotaret perfectionē ſecundum quid hoc eſt eſſet perfectior in hoc ſcilicet latitudine boni paupertatis, & non denotaret perfectionem ſimpliciter, hoc eſt, non propterea eſſet religio perfectior abſolute, quia alia religio poſſet pauperem excedere ſecundum latitudinem alterius maioris boni, puta, continentiæ, uel obientiæ, uel charitatis. Quæ enim ſecundū meliora excedit, eſt ſimpliciter melior ut patet. (Ca. 23. a medio &c. 24.) (Glo ordina. circa finem ca. 6. Matth.) (Hom. 16. in Mat. in 6. in oper. imperfecto to. 2.) (Lib. 2. de ſer. Domini in monte, cap. 25. non procul a fine, tomo 4.)

In reſponſione ad tertium iuncta ſimul corpori articuli, perſpice quam uituperabiliter tantas diuitias multi religioſi diuites in communi conſumant in ſumptuoſis fabricis, & copioſi reditus, qui monaſterijs monachorum & huiuſmodi ſunt dati non ad impedimentum præſtandum contempla- (Loco citato in argum.) (Lib. 1. c. 5. & 6. tomo 5.)

tiuæ

author in litera dicit magnarum diuitiarum ſolicitudo impedit, ſed vt uel hoſpitalitati vacent, aut patres pauperum ſint, diuertuntur in ſuperfluas expenſas, ita vt impleatur verbum Hieronymi, q ſuſpirat eos eccleſia diuites, Sat eis eſſet debere, q habentes neceſſaria vt paupes Chriſti tam in victu q in habitationibus religiosi pauperibus erogarent, vt gauderet eccleſia eorum diuitijs. Non eſt .n. rōnabile tot ad eccleſiaſtica collegia donatas diuitias, niſi quia bene vtebantur illis, & nō ad delitias, aut pompam, vt hodie a multis fieri videtur arbitrantibus obſequiū ſe pſtare Deo in huiuſmodi ſumptibus.

Super illud Matthæ.10. Nolite poſſidere aurum ad inuic. tom.9.

q.185.art.6. ad 2. & 2.2. q.108.art.2. ad 3.

917

¶ Super quæſtionis centeſimę octogeſimę octauę Articulum octauum.

IN art.8. eiuſdem q. hoc ſolum dicendū eſt, vt tēptatis ad vitam ſolitariam bene explanetur primo doctrina hæc, & examinent ſe ſi propter animi paſſionem ſolitudinem quærunt, aut propter perfectionē vitæ iam aſſecutam, ita ut ſint iam patientes, benigni, humiles, manſueti, & contenti pane & aqua &c. Perfectorum, inqt Apoſtolus, ſolidus eſt cibus eorum qui exercitatos habent p cōſuetudine ſenſus ad diſcernendum practice & affectuoſe bonū & malū. Quis eſt hic & laudabimus eum?

De viuendi forma, ante med.tom.1.

artificiales, Et inde eſt quod quidam, philoſophi nolebāt vti pecunia, ſed aliis rebus, quaſi ſecundū naturam viuentes, & ideo Hiero. ibidem *per ſententiam Domini qui ſimiliter vtrumque interdicit oſtendit quod in idem tēdit habere pecuniam. & alias res vitę neceſſarias. Et tamen licet Dominus huiuſmodi nō portari i via ab his qui ad prædicandum mittebantur, ordinauerit, non tamen ea in communi conſeruari prohibuit. Qualiter tamen illa verba Domini intelligenda ſint, ſupra oſtenſum eſt.† A B

ARTICVLVS VIII.

Vtrum perfectior ſit religio in ſocietate viuentium, quam agentium ſolitariam uitam.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur quod perfectior ſit religio in ſocietate viuentium, quam agentium ſolitariam vitam. Dicitur enim Eccl.4. Melius eſt duos eſſe ſimul, quam vnum, habent enim emolumētum ſocietatis ſuæ. Igitur videtur perfectior eſſe religio in ſocietate viuentium. C

¶ 2 Præterea. Matthæi.18. dicitur Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum ego in medio eorum, ſed nihil poteſt eſſe melius, quam Chriſti ſocietas ergo videtur quod viuere in congregatione ſit melius, quam ducere ſolitariam vitam.

¶ 3 Præterea. Inter alia religionis vota, votū obediētiæ excellentius eſt, & humilitas eſt maxime Deo accepta, ſed obedientia & humilitas magis obſeruantur in conuerſatione quam in ſolitudine. dicit .n. Hier. in epi. ad Ruſticum monachum. In ſolitudine cito ſurrepit, ſuperbia, dormit qn voluerit, facit quod voluerit. Econtrario autē ipſe docet cū, qui in ſocietate viuit dicēs. Non facias quod vis, comedas quod iuberis, habeas quātum acceperis, ſubijciaris, cui non vis, ſeruias fratribus, præpoſitum monaſterii timeas vt Deum, diligas, ut parentem. ergo videtur quod religio in ſocietate uiuentium ſit perfectior ea, quæ ſolitariā vitam agit. D

¶ 4 Præterea. Dominus dicit Luc.11. Nemo accendit lucernam, & in abſcōdito ponit, neque ſub modio, ſed illi qui ſolitariā uitam agunt, videntur eſſe in abſcondito politi, nihil utilitatis hominibus afferentes. ergo videtur quod eorum religio non ſit perfectior. E

¶ 5 Præterea. Id quod eſt ſecundum naturam hominis, uidetur ad perfectionem uirtutis pertinere, ſed homo eſt naturaliter animal ſociale, ut Philoſ. dicit in 1. politic. ergo uidetur quod agere ſolitariam vitam non ſit perfectius, quam agere vitam ſocialem.

Lib.1.ca.2. polit. poſt prin.tom.5.

SED CONTRA eſt, quod Aug. in lib. de operibus monachorum, *illos ſanctiores eſſe dicit, qui a conſpectu hominū ſeparati, nullius ad ſe præbent acceſſum, viuentes in magna intentione orationum.

Ca.23.a medio illius.tomo 3.

RESPONDEO Dicendum, quòd ſolitudo, ſicut & ipſa paupertas non eſt ipſa eſſentia perfectionis ſed perfectionis inſtrumentum. Vnde & in collationibus patrum dicit Abbas Moyſes, * quòd pro puritate ſolitudo cordis ſectanda eſt, ſicut & ieiunia. & alia huiuſmodi. Manifeſtum eſt autem quod ſolitudo non eſt inſtrumentum congruum actioni, ſed contemplationi, ſecundum illud Oſeæ.2. Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius. Vnde non congruit religionibus, quæ ſunt ordinatæ ad opera uitæ actiuæ ſiue corporalia, ſiue ſpiritualia, niſi ſorte ad tempus exēplo Chriſti, qui vt dicitur Lucæ 6. exijt in montem ſolus orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Competit autem religionibus quæ ſunt ad contemplationem ordinatæ. Conſiderandum eſt tamen, quod id quod eſt ſolitarium, debet eſſe ſibi per ſe ſufficiens. Hoc autem eſt cui nihil deeſt, quod pertinet ad rationem perfecti, & ideo ſolitudo competit contemplanti, qui iam ad perfectum peruenit, quod quidem contingit dupliciter. Vno modo, ex ſolo diuino munere, ſicut patet de Ioann. Baptiſta, qui fuit repletus Spirituſancto adhuc ex utero matris ſuæ. Vnde cum adhuc puer eſſet, erat in deſerto, vt dicitur Lucæ 1. Alio modo, per exercitium virtuoſi actus, ſecundum illud ad Hebr. 5. Perfectorum eſt ſolidus cibus, eorum qui pro conſuetudine exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni ac mali. Ad exercitium autem huiuſmodi iuuatur homo ex aliorum ſocietate dupliciter. Vno modo quantum ad intellectum, vt inſtruatur in his quæ ſunt contemplanda. Vnde Hieron. dicit ad Ruſticum monachum. *Mihi placet ut habeas ſacrum cōtubernium nec ipſe te doceas. Secundo, quantum ad affectum, ut ſcilicet noxiæ affectiones hominis reprimantur exemplo & correctione aliorum, qui dicit Grego. 30. Moral.† ſuper illud, Cui dedi in ſolitudine domum. Quid prodeſt ſolitudo corporis, ſi ſolitudo deſuerit cordis? & ideo uita ſocialis neceſſaria eſt ad exercitium perfectionis. Solitudo autem competit iam perfectis, vnde Hieronym. dicit ad Ruſticum monachum, * Solitariā vitam comprehendimus in minime, quippe quem ſæpe laueauimus ſed de nido monaſteriorum huiuſcemodi volumus egredi milites, quos eremi rudimenta dura non terreant, qui ſpeciem conuerſationis ſuæ multo tempore didicerunt. Sicut ergo id quod iam perfectum eſt, præeminet ei quod ad perfectionem, exercetur, ita vita ſolitariorum ſi debite aſſumatur, præeminet vitæ ſociali. Si autem abſque præcedenti exercitio talis vita aſſumatur, eſt periculoſiſſima, niſi per diuinam gratiam ſuppleatur, quod in aliis per exercitium acquiritur, ſicut patet de beatis Antonio & Benedicto.

In collatione 1.ca 7.in princ.

Non multū remote ante medium tom.1.

Li.30 ca.23. non remote a fine.

De viuendi forma, ante medium, tomo 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Salomō oſtendit melius eſſe quod ſint duo ſimul, quam vnus, propter auxilium quod vnus habet ab alio vel ad ſubleuandum, vel fouendum, vel ſpiritualiter calefaciendum, quo quidem auxilio iam non indigent qui ſunt perfectionem aſſecuti.

AD SECVNDVM dicendum, quod dicitur 1. Ioan.4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Sicut ergo Chriſtus eſt in medio eorum, qui ſibi inuicem per dilectionem proximi ſociantur, ita habitat in corde eius, qui diuinæ contemplationi inſiſtit per dilectionem Dei.

AD TERTIVM dicendum, quod actu obe-

dire

dire eſt neceſſarium his qui indigent exerceri ſm directionem aliorum ad perfectionem capiendam, ſed illi q iam perfecti ſunt, ſpiritu Dei ſufficienter aguntur, ut non indigeant actu alijs obedire. Habent tamen obediẽtiam in præparatione animi.

Ad quartum Dicendũ, ꝙ ſicut Aug. dicit in 19. de ciuitat. Dei.* A ſtudio cognoſcendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. Qꝫ autem aliquis ſuper candelabrum ponatur, non pertinet ad ipſum, ſed ad eius ſuperiores. Quæ ſarcina ſi non imponatur, vt Aug. ibidem ſubdit,* contemplandæ veritati vacandum eſt, ad quam plurimum valet ſolitudo. Et tamen illi qui ſolitariam uitam agunt multũ vtiles ſunt generi humano. Vnde Auguſt. dicit in lib. de moribus Eccleſiæ * de his loquens, Pane ſolo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, deſertiſſimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæſerunt. Videntur autem nonnullis res humanas pluſquam oportet deſeruiſſe, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus proſit, & uita ad exemplum, quorum corpora uidere non ſinimur.

Li.19.c.19. a med.to.5.

Eod. libr. & cap.

Cap.31. paulo a principio, tom. 1.

Ad quintum dicendum, quod homo poteſt ſolitarius uiuere dupliciter. Vno modo, quaſi ſocietatem humanam non ferens propter animi ſæuitiam, & hoc eſt beſtiale. Alio modo per hoc, quod totaliter diuinis rebus inhæret, & hoc eſt ſupra hominem. & ideo Philo dicit in 1. politico. quod ille qui alijs nõ communicat, eſt beſtia, aut Deus, id eſt, diuinus vir.

¶ Super quæſtiõis vltimæ Articulũ primum.

In ar. 1. q. ult. collige quatuor interuenire in declaratione, quæ fit in litera, ſcilicet occaſiones peccandi, impedimenta perfectæ charitatis charitas, & perfectio charitatis, quæ diſtribuenda, ita ſunt vt charitati opponãtur occaſiones peccandi, & perfectioni charitatis impedimenta ꝑfectę charitatis. Quibus collectis adiũge quintum .ſ. affectum hominis ad terrena, & perſpice, quia affectus hominis ad terrena, utriuſque mali ẽ pater. ſ. & occaſionum peccandi, & impedimentorum perfectæ charitatis, merito religionis ſtatus qui affectum hominis a terrenis tollit, contra vtrumque malum apponitur in remediũ. Et quia primum malum pertinet contra præcepta, ſecundum, contra conſilia, ideo religionis ſtatus medicina optima eſt & ad obſeruandum pcepta, & conſilia, & nõ ſolum ad ſeruanda

QVAESTIO CLXXXIX.

De religionis ingreſſu, in decem articulos diuiſa.

Deinde conſiderandũ, eſt de ingreſſu religionis.

Et circa hoc quæruntur decem.

¶ Primo, Vtrum illi qui non ſunt exercitati in obſeruantia præceptorum, debeant ingredi religionem.

¶ Secundo, Vtrum liceat aliquos voto obligari ad religionis ingreſſum.

¶ Tertio, Vtrum illi qui voto obligantur ad religionis ingreſſũ, teneantur uotum implere.

¶ Quarto, Vtrum illi qui uouent religionem intrare, teneantur ibi perpetuo remanere.

¶ Quinto, Vtrum pueri ſint recipiendi in religione.

¶ Sexto, Vtrum propter parentũ obſequium aliqui debeant retrahi a religionis ingreſſu.

¶ Septimo, Vtrum presbyteri curati, vel archidiaconi poſſint ad religionem tranſire.

¶ Octauo, Vtrũ de una religione poſſit aliquis tranſire ad aliam.

¶ Nono, Vtrũ aliqs debeat alios inducere ad religionis igreſſũ.

F ¶ Decimo, Vtrum requirat magna deliberatio cum conſanguineis & amicis ad religionis ingreſſum.

ARTICVLVS I.

Vtrum illi, qui non ſint in præceptis exercitati, debeant ingredi religionem.

G Ad primum ſic proceditur, Videtur qđ non debeant religionem ingredi, niſi illi qui ſunt in præceptis exercitati. Dominus enim conſilium perfectionis dedit adoleſcenti, qui dixerat ſe præcepta a iuuentute ſeruaſſe, ſed a Chriſto ſumpſit initium omnis religio. ergo videtur quod non ſint ad religionẽ admittendi, niſi qui ſunt in præceptis exercitati.

¶ 2 Præterea. Gregorius dicit ſuper Ezec.* Nemo repente fit ſummus, ſed in bona conuerſatione a minimis quis inchoat, ut ad magna perueniat, ſed magna ſunt cõſilia quæ pertinent ad perfectionẽ H vitæ, minora autem præcepta ſunt quæ pertinent ad communem iuſtitiam. ergo uidetur ꝙ nõ debeãt aliqui ad obſeruantiam conſiliorũ religionem intrare, niſi prius fuerint in præceptis exercitati.

¶ 3 Præterea. Sicut ordines ſacri habẽt quãdã excellẽtiã in Eccleſia ita & religionis ſtatus, ſed ſicut Gregorius ſcribit Anglorum epiſcopo,* & habetur in Decretis di I ſtinct. 48. Ordinate ad ordines accedẽdum eſt. Nam caſum appetit qui & ſummi loci faſtigia poſtpoſitis gradibus per abrupta quęrit aſcẽſum. Scimus. n. ꝙ ædificati parietes non prius tignorum põdus accipiunt, niſi a nouitatis ſuæ humore ſiccentur, ne ſi ante põdera quam ſolidentur, accipiant, cunctam ſimul fabricam deponant. ergo videtur quod non debeant aliqui ad religionem tranſire, niſi in K præceptis ſint exercitati.

¶ 4 Præterea. Super illud pſalmi, Sicut ablactatus ſuꝑ matre ſua dicit glo.† In vtero matris Eccleſiæ, primo cõcipimur, dum fidei rudimentis inſtruimur, deinde in lucẽ educimur, dum per baptiſmum regeneramur, deinde quaſi manibus Eccleſiæ portamur, & lacte nutrimur cum poſt baptiſmum bonis operibus informamur, & lacte ſpiritualis doctrinæ nutrimur proficiendo, donec iam grandiuſculi a lacte matris accedamus ad menſam patris, id eſt, a ſimplici doctrina vbi prædicatur, Verbũ caro factum eſt, accedamus ad Verbum

conſilia. Et hoc experiẽtia cõtinua teſtať. ¶ In eod. 1. ar. in ſolutione ad quintũ, collige & nota quatuor comparationes in illa here. Prima eſt pceptorum charitatis ad pcepta alia & conſilia. Et conſiſtit in hoc, ꝙ præcepta charitatis ſe habent ad vtraque vt finis ad ea quę ſũt ad finem, licet diuerſimode. Nam ad conſilia ſe habent ut finis, q põt haberi ſine illis, pfectius tñ habetur per illa. Poteſt. n. diligi Deus cum proximo ſine obſeruantia caſtitatis, paupertatis &c. Perfectior tamen dilectio acquiritur per caſtitatis & paupertatis obſeruãtiam. Secunda comparatio quæ ponitur ibi. Sic ergo perfecta obſeruantia eſt inter obſeruantiam perfectam præceptorum charitatis & conſilia, & attenditur ſecundum duo. ſ. ſecundum ordinem naturæ, & ſm ordinem tẽporis, Et dicitur, ꝙ ſecundum ordinem intentionis, q eſt ordo naturæ, perfecta obſeruatio, pręceptorum charitatis præcedit, quoniam ex eo ꝙ intendit quis perfecte diligere Deum eligit votum caſtitatis, & paupertatis; quia finis prior eſt ordine intẽtionis eo quod eſt ad finem Secundum ordinem uero tempõris dicitur quod interdum conſilia præcedunt obſeruantiam perfectam præceptorum charitatis. Et dixit interdum, nõ ſemper, quia poteſt eſſe, quod etiam prius tẽpore, quis perfecte diligat Deum q̃ cõſilia exequatur, vt patet in Abraham qui perfecte dilexit ſine conſiliorum obſeruationẽ Et idem videtur in Ioanne Baptiſta, & Antonio ac Benedicto contigiſſe, quonia a perfecta obſeruãtia præceptorum charitatis conſilia ſuſceperũt eremi &c. Tertia cõparatio ibi. Obſeruãtia uero pceptorũ charitatis ſecundum communem modum

918

Quol. 4. art. 2. Et opuſc. 17. ca. 2. vſq; ad 10. incluſine.

Homil. 15. a medio illi⁹.

In regiſtro lib. 7. c. 11. a medio. Et habetur d. 48. cap. Sicut Neoph.

Pſ. 130. glo. ordinar. ibi.

eſt

patris in principio apud Deū. & A poſtea ſubdit. Quia nuꝑ baptizati in ſabbatho ſancto quaſi mani bus eccleſię geſtantur, & lacte nu triuntur vſque ad Pentecoſtem, quo tempore nulla diſſicilia indu cuntur, non ieiunatur, non media nocte ſurgitur. Poſtea Spiritu paraclito cōfirmati quaſi ablactati incipiunt ieiunare, & alia diſſicilia ſeruare. Multi vero hunc ordinem peruerterunt, vt hæretici, & ſchiſmatici, ſe ante tempus a lacte ſeparantes, vnde extinguntur, ſed hunc ordinem peruertere viden B tur illi qui religionem intrant, vel alios ad intrandum inducunt, antequā ſint in faciliori obſeruantia præceptorum exercitati. ergo uī ꝙ ſint hæretici, vel ſchiſmatici.

¶ 5 Præter. A prioribus ad poſteriora eſt tranſeundum, ſed præcepta ſunt priora cōſilijs, quia ſunt communiora, vtpote a quibus nō conuertitur exiſtendi conſequen tia. Quicunque enim ſeruat conſilia, ſeruat præcepta, ſed non conuertitur, congruus autem ordo eſt vt a prioribus ad poſteriora C tranſeatur. ergo nō debet aliquis tranſire ad obſeruantiam conſiliorum in religione, niſi prius ſit exercitatus in præceptis.

Sed contra eſt, ꝙ Dominus Matthæum publicanum, qui in obſeruantia præceptorum exercitatus nō erat, aduocauit ad conſiliorum obſeruantiam; dicitur enim Luc. 5. quòd relictis om nibus ſecutus eſt eum. non ergo eſt neceſſarium quod ante aliquis exerceatur in obſeruantia præce- D ptorum, quam tranſeat ad perfectionem conſiliorum.

Respon. Dicendū, ꝙ ſicut ex ſupradictis patet, *ſtatus religionis eſt quoddam ſpirituale exercitiū ad cōſequendā charitatis pfectionem, quod quidem fit in quātum per religionis obſeruantiam auferuntur impedimēta perfectæ charitatis. Hæc autē ſunt quæ implicāt affectum hominis ad terrena. Per hoc autē ꝙ affectus hominis implicatur ad terrena, nō ſolū impeditur pfectio charitatis, ſed E interdum etiam ipſa charitas perditur, dum per inordinatam conuerſionem ad bona tēporalia homo auertiť ab incommutabili bono mortaliter peccādo. Vnde patet ꝙ religionis obſeruātiæ ſicut tollūt impedimenta perfectæ charitatis, ita ēt tollūt occaſiones peccandi, ſicut patet ꝙ per ieiunium, & vigilias, & obedientiam, & alia huiuſmodi retrahiť homo a peccatis gulæ, & luxuriæ, & a qbuſcū que aliis peccatis. Et ideo religionē ingredi non ſolū expedit his qui ſunt exercitati in pręceptis, vt ad maiorem perfectiouem perueniant, ſed etiam his qui non ſunt exercitati, vt facilius peccata vitent & perfectionem aſſequanť.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ Hieronymus dicit ſuper Matthæum* Mentitus eſt adoleſcēs, dicens. Hæc oīa ſeruaui a iuuētute mea. Si.n. qđ poſitū eſt in mandatis, Diliges ꝓximum tuū ſicut teipſum, opere compleſſet, quomodo poſtea audiens, Vade, & vēde omnia quæ habes da pauperibus, triſtis receſſiſſet? Sed intelligendū eſt eū mentitum eſſe quantum ad perfectam obſeruantiā huius præcepti. Vnde Origenes ſuper Matthæū* dicit. Quod ſcriptū eſt in Euangelio ſecūdū Hebręos, quod cū Dominus dixiſſet ei, Vade & uēde omnia quę habes. cœpit diueſcalpere caput ſuum, & dixit ad eum Dominus. Quomodo dicis, feci legē & prophetas cum ſcriptum ſit in lege, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum? & ecce multi fratres tui filij Abrahæ amicti ſunt ſtercore, moriētes fame, & domus tua plena eſt multis bonis, & nō egrediť aliquid omnino ex ea ad eos. Itaque Dominus redarguens dicit. Si vis perfectus eſſe, vade &c. Impoſsibile eſt enim implere mādatum quod dicit, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, & eſſe diuitem, maxime tantas poſſeſsiones habere, quod eſt intelligēdū de perfecta impletione huius ꝓcepti. Imperfecte autem & communi modo uerum eſt eū obſeruaſſe præcepta. Perfectio enim principaliter in obſeruātia præceptorum charitatis conſiſtit, vt ſupra habitum eſt* Vt ergo Dominus oſtenderet perfectionem cōſiliorum vtilem eſſe & innocentibus, & peccatoribus, non ſolum uocauit adoleſcētē innocētē, ſed etiā Matthęum peccatorem, Sed tñ Matthæus ſecutus eſt vocantē nō autē adoleſcens, quia facilius conuertuntur ad religionem peccatores, quam illi qui de ſua innocentia præſumunt, quibus dicit Dominus Matthæi 21. Pnblicani, & meretrices præcedent vos in regno Dei.

Ad secundum dicendum, quod ſummū & infimum tripliciter accipi poſſunt. Vno modo in eodem ſtatu, & in eodem homine, & ſic manifeſtum eſt, quod nemo repēte fit ſummus, quia vnuſquiſque recte viuēs toto tempore vitæ ſuę proficit vt ad ſummum perueniat Alio modo, per comparationem ad diuerſos ſtatus, & ſic non oportet quod quicumque vult ad ſuperiorem ſtatum peruenire a minori incipiat ſicut non oportet quod qui uult eſſe clericus prius in laicali vita exerceatur. Tertio modo, quantum ad diuerſas perſonas. & ſic manifeſtum eſt quod vnus ſtatim incipit nō ſolu m

eſt inter obſeruātiam communi modo præceptorum charitatis, & aliorum præceptorum ex vna, & conſilia, ex altera parte. Et attenditur ſecundum tria. Primo in hoc, ꝙ ſe habent vt commune & propriū ſeu quaſi ſuperius & inferius, ita ꝙ obſeruantia communi modo vtrorumque præceptorum eſt vt commune, obſeruatio cōſiliorum vt propriū, quia illa poteſt eſſe ſine iſta, ſed non econtra. Secundo in hoc, ꝙ illa eſt prior iſta ordine naturæ, & patet quia prius eſt, a quo non conuertitur conſequētia. Tertio in ordine temporis, & dicitur ꝙ non oportet ꝙ illa ſit etiam prior tempore, ſicut nō oportet ꝙ animal ſit prius tempore quacūque ſua ſpecie. Poteſt enim eſſe ſimul tempore cum quacūque ſua ſpecie, nec poteſt inueniri extra omnē ſuam ſpeciem. Vnde licet obſeruantia pręceptorum ſit prior natura, vtpote tāquam generis natura non oportet tamen quòd ſit prior tempore iſta ſua ſpecie ſcilicet obſeruatione præceptorum cum conſiliis, quia non eſt ſecundum exiſtētiam temporis prius aliquid i genere, quam ſit in aliqua ſpecierum ſua- Q. præc. art. rum, quoniam genus non eſt præter ſpecies ſuas. Poteſt ergo & prius tempore, & poteſt nō prius ſed ſimul tempore eſſe obſeruantia præceptorum cum conſiliis; Prius quidem ſi prius præcepta ſine conſiliis ſeruarentur. Non prius autem, ſi ſimul vtraque ſeruantur. Non oportet ergo quòd ſit prius tempore huiuſmodi præceptorum obſeruantia. Quarta comparatio ibi, Obſeruantia vero præceptorum ſine conſiliis eſt inter obſeruantiā præceptorum ſine cōſiliis, & obſeruantiam eorundem cum conſiliis, attenditur ſecundum tria. Primo in hoc, ꝙ ambo ſunt ſpecies unius generis, ſ. obſeruantiæ pręceptorum abſtrahendo ab hoc uel illo modo, ſed prima eſt ut ſpecies imperfecta ſecūda ut ſpecies perfecta pacti, ſicut irrationale, & rationale reſpectu animalis. Secundo, quo ad ordinem naturæ, & dicitur ꝙ ſecunda eſt prius natura, quia ꝑfectum eſt prius natura imperfecto. Tertio, quo ad ordinem temporis, & dicitur quòd non eſt neceſſario inter illa ordo temporis, ſed poteſt quælibet earum eſſe altera non præexiſtente. Non.n. oportet prius eſſe in ſtatu coniugii quam in ſtatu uirginali. Ibi præceptum eſt ſine conſilio, hic conſiliū etiā ſeruatur. Et per hæc reſpondet directe argumento, concludens, quod oportet prius aliquem eſſe bonum ſæcularem ad hoc quod ſit religioſus. Cum his tamen omnibus caue ne ſubito ad religionem recipias eos qui diuturna ſunt conſuetudine aſtricti, enormibus uitiis quales ſunt lenones, & huiuſmodi, quoniam et ſi ſcriptum ſit, quod publicani & meretrices præcedent uos in regno cælorum ſcriptum eſt etiam. Videte quomodo caute ambuletis. Non eſt tutum tales crimino ſos, repente in ſocietatem innocentum, quodammodo, iuuenum introducere. Timendum eſt ne doceant alios mala, ne corrumpant alios &c.

Super illud Matth. 19. Hæc oīa ſeruui. to. 6.

Comil. 8. in Matth. non multum remote ante med. tom. 3.

Q. 184. art. 3.

ſolū ab altiori ſtatu, ſed ēt ab altiori gradu ſanctitatis F
quam ſit ſummum, ad quod alius peruenit per totam vitam ſuam Vnde Greg. dicit in 2. dialo. Omnes cognoſcant, a quanta Benedictus puer conuerſationis gratia & perfectione cœpiſſet.

Elicitur ex q. 184. ar. 6.

Ad tertium dicendum, quod ſicut ſupra dictū eſt,* ordines ſacri præexigunt ſanctitatem, ſed ſtatus religionis eſt exercitium quoddam ad ſanctitatem aſſequendam. Vnde pondus ordinum imponendum eſt parietibus iā p ſanctitatē deſiccatis, ſed pōdus religionis deſiccat parietes. i. homines ab humore vitiorum.

Ad quartum dicendum, qđ ſicut manifeſte ex verbis illius gloſſæ apparet, principaliter loquitur de ordine doctrinæ, prout tranſeundum eſt a facilioribus ad difficiliora. Vnde quod dicit, hæreticos, & ſchiſmaticos hunc ordinem peruertere, manifeſtum eſt ex ſequētibus ad ordinem doctrinæ pertinere.* Sequitur enim Hic vero ſe ſeruaſſe ſcilicet prædictum ordinem dicit conſtringens ſe maledicto. Sic quaſi non modo, in aliis fui humilis, ſed etiam in ſcientia, quia humiliter ſentiebam, quia prius nutritus lacte qđ eſt Verbū caro factū eſt, vt ſic creſcerem ad panem angelorum .i. ad Verbū, q eſt in principio apud Deū. Exemplum aūt quod in medio interponitur, q nouiter baptizatis nō indicitur ieiuniū vſque ad Pentecoſtē, oſtendit q non ſunt ex neceſſitate ad difficilia cogendi antequam per Spiritum ſanctum interius ad hoc inſtigentur, vt difficilia propria voluntate aſſumant. Vnde & poſt Pē- H
tecoſtē poſt receptionē Spiritusſancti ieiuniū celebrat Eccleſia. Spiritus aūt ſanctus, ſicut Ambroſ. † dicit ſuper Lucā, non arcetur ætatibus, non finitur morte, nō excluditur a ſuo. Et Grego. dicit in Homilia* Pentecoſtes. Implet citharœdum puerū, & Pſalmiſtā facit, implet puerū abſtinentem, & iudicē ſenum facit. & poſtea ſubdit, Nulla ad ſciēdū mora agitur, I omne quod voluerit mox vt tetigerit mentē docet, & ſicut dicitur Eccleſiaſtici 7. Non eſt in hominis ditione prohibere ſpiritum, & Apoſt. 1. ad Theſſalo. 5. monet, Spiritum nolite extinguere. & Act. 7. contra quoſdā dicitur, Vos ſemper ſpirituiſancto reſtitiſtis.

Gl. citata in argum.

Li. 1. in Lucam in tit. de turbati Zachar. confirm. to. 5.

*Homil. 30. in Euangel. non remote a fine.

Ad quintum dicēdū, q pceptorū qdā ſunt prin- I
cipalia, q̄ ſunt quaſi fines præceptorū & cōſiliorum. ſ. præcepta charitatis, ad quæ cōſilia ordinātur, nō ita q ſine cōſiliis ſeruari nō poſſint, ſed vt per cōſilia perfectius obſeruētur. Alia vero ſunt præcepta ſecūdaria q̄ ordinātur ad præcepta charitatis, vt ſine quibus præcepta charitatis ſeruari nō poſſunt omnino. Sic ergo pfecta obſeruātia præceptorū charitatis præcedit intētione cōſilia, ſed interdū tēpore ſequitur. Hic eſt .n. ordo finis reſpectu eorū quæ ſunt ad finē. Obſeruantia vero præceptorū charitatis ſm cōmunē modū, & ſimili et alia præcepta, cōparantur ad conſilia ſicut cōmune ad propriū, quia obſeruantia præceptorū pōt eſſe ſine cōſi- K
liis, ſed nō cōuertitur. Sic ergo obſeruātia præceptorū cōmuniter ſumpta, præcedit ordine naturæ cōſilia, nō tñ oportet q tēpore, quia nō eſt aliquid prius in genere, q̄ ſit in aliqua ſpecierū. Obſeruātia vero præceptorum ſine conſiliis ordinatur a obſeruantiam præceptorum cum conſiliis ſicut ſpecies imperfecta ad perfectā ſicut animal irrationale ad rōnale. Perfectum autem naturaliter prius eſt imperfecto, Natura enim vt Boetius dicit, a perfectis ſumit initium. Nec tamen oportet quòd prius obſeruentur præcepta ſine conſiliis, & poſtea cum conſiliis, ſicut non oportet quòd aliquis prius ſit aſinus quam homo, vel quòd prius ſit coniugatus quam ſit virgo, & ſimiliter non oportet quod aliquis prius ſeruet præcepta in ſæculo, quam tranſeat ad religionē, præſertim quia conuerſatio ſæcularis non diſponit ad perfectionē religionis, ſed magis impedit.

Articulus II.

Vtrum debeāt aliqui voto obligari ad religionis ingreſſum.

Ad secundum ſic proceditur, Videtur qđ non debeāt aliq voto obligari ad religionis ingreſſum. Per pfeſsionem enim aliquis voto religionis aſtringitur, ſed ante profeſſionem conceditur annus probationis, ſecundum regulam Beati Benedicti, & ſecundum ſtatutum Innoc. 4. qui etiam prohibuit ante annum probationis completū eos per pfeſsionē religioni aſtringi. ergo videtur quod multo minus adhuc in ſæculo exiſtens debeant voto ad religionē obligari.

¶ 2 Præter. Gregorius in regiſtro dicit, & habetur in Decretis, diſt. 45. quod Iudæi non vi, ſed libera voluntate vt conuertantur ſuadēdi ſunt, ſed implere id quod vouetur, neceſsitatis eſt. ergo nō ſunt aliqui obligandi ad religionis ingreſſum.

¶ 3 Præterea. Nullus debet alteri pœere occaſionē ruinæ. Vñ Exodi. 21. dicitur. Si quis aperuerit ciſternā, cecideritq; bos, uel aſinus in eam, dñs ciſternę reddet pretiū iumētorū, ſed ex hoc q aliqui obligātur ad religionem per votum, frequenter aliqui ruūt in deſperationem, & in diuerſa peccata. ergo videtur quod non ſint aliqui ad religionis ingreſſum voto obligandi.

Sed contra eſt, q in Pſal. 75. dicitur. Vouete, & reddite Domino Deo veſtro, vbi dicit gloſſa.* q q̄dam ſunt vota ppria ſingulorū, vt caſtitas, virginitas, & hmōi. ad hæc ergo vouenda inuitat nos ſacra ſcriptura, quę nō inuitat niſi ad id quod eſt melius. ergo melius, eſt quod aliquis voto ſe obliget ad religionis ingreſſum.

Respondeo Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt,* cum de voto ageretur, vnum & idem opus ex voto factum, eſt laudabilius quam ſi ſine voto fiat: tum quia uouere eſt actus religionis, quæ habet quandam excellentiam inter virtutes, tum quia per votum firmatur voluntas hominis ad bonum faciendum. Et ſicut peccatum eſt grauius ex hoc, quod procedit ex voluntate obſtinata in malum, ita bonum opus eſt laudabilius ex hoc, quod procedit ex voluntate confirmata in bonum per uotum, & ideo obligari uoto ad religionis ingreſſum, eſt ſecundum ſe laudabile.

Ad primum ergo dicendum, quòd duplex eſt religionis uotū. Vnum ſolēne, quod hominē facit monachū, vel alterius religionis fratrem, quod vocat profeſsio, & tale votum debet præcedere annos probationis, vt probat obiectio. aliud autem eſt votum ſimplex, ex quo aliquis non fit monachus, vel religioſus, ſed ſolum obligatus ad religionis ingreſſum, & ante tale votum non oportet præcedere probationis annum.

Super quęſtiōis centeſimæ octogeſimænonæ Articulum ſecundum.

In arti. 2. eiuſdē ulē. q. hoc ſolum ſcribēdum ocurrit, q licet uouere religionis ingreſſum ſit laudabile, non tñ laudo q facilis ſit pſona ad uouēdū talem ingreſſum, qm etſi omne votū exigit delib. deliberationem propoſitum, & promiſsionem, pręcipue tale votum cum matura & diſcuſſa animi libertate agendum eſt, multo magis quam uouere dare magnā pecuniæ ſummam, aut facere maximam peregrinationem, q̄to maius eſt ingredi religionem quā quodcumque aliud, cum in hoc cætera uota commutari poſſint. Quo circa quamuis laudabile ſit inducere, ut infra dicitur aliquem ad religionem non laudo tamen inducentem ad uouendū religionis ingreſſum. quia quod ex inductione alterius fit uotum non omnino ſponte fit, non ideo libere fieri uidetur. Teſtatur aūt magiſtra rerum experiētia, q minus lęte tota uita agiē cum recolit ſe q non ſponte non ex proprio affectu, ſed aliena inductiōe maritū talē acceptaſſe. & quanto magis uitam in carne præter carnē agere in paupertate &c.

919

Sup. q. 188. articul. 9. Et quol. 3. ar. 11. Et opuſ. 17. ca. 11. 12. & 13.

* In Decreta li. 3. de regular. & tranſeunti ad religi. cap. 1.

In Decret. diſt. 45. cap. De Iudęis.

Eſt gl. Aug. hoc loco in mo 8.

Q. 88, ar. 6.

¶ Super queſtionis centeſima octogeſima nona Ar.3.

IN art.3. eiuſdem vlt.q. in reſpoſione ad primum, dubium occurrit, Tum quia uotum non minus ligat quam iuramentū, ac per hoc ſicut pōt cogi quis ad ſeruandum iuramētū, ita pōt cogi ad ſeruādum votum ut ēt patet in capitulo, ex parte extra, de cenſibus. Tum q̄a ex eo ꝙ iſte pſbyter vouendo reſignauit beneficio cenſetur voluiſſe, totaliter mutare uoluntatem ſuā, iuxta capit. Beneficium de regularibus in ſexto, vbi dr̄ ꝙ pōt alteri conferri beneficium nouitij, ſi conſtet ꝙ voluerit abſolute vitā mutare, tum quia minus cōſonam paſtorali officio reſpōſionē dediſſe uī Pontifex ille .ſ. Alexan. ſecūdus 17.q.2. cap. Gonſaldus.

Epiſ.45. non multum ꝓcul a fine, tomo 2.

¶ In eadem reſponſione ad primum dubium occurrit de vinculo epiſcopi habente uotum religionis, quia male videtur Papa conſulere illi epiſcopo, tum quia maius uinculū tollit minus. Cōſtat autē vinculum epiſcopi eſſe maius quam ſimpliciter votū, ꝙ prius fecerat ad religionem cū ſit adeo obligatoriū, vt non liceat ad religionem tranſire, & ſit epiſcopus ſponſus eccleſiæ, ita ꝙ eſt ſpirituale matrimoniū cōtractū inter ipſum & eccleſiam. Et confirmatur, quia habens uotum ſimpliciter religionis arctioris, ſi ꝓfiteretur de facto laxiorem, non tenet ad arctiorem, vt patet in capitulo Qui poſt, de regulari. in ſexto. Multo ergo magis qui tenetur voto ſimplici ad ſtatū imꝑfectiorē, ſi de facto ꝓfitetur ſtatū ꝑfectiorē, nō teneri debet ad imperfectiorē. Sed ut patet ex ſupradictis, ſtatus religionis eſt imperfectior ſtatu epiſcopali. Si igitur ꝓfeſſus eſt de facto q̄s epiſcopalē ſtatū, nō tenet ad implendum uotū de ſtatu imperfectiori .ſ. de religione.

927

Supra q.88. ar.3. ad 2. Et quo.3. ar.12.

17.q.2. ca.1. & incipit Gonſaldus.

¶ In eadē reſponſione ad primū dubiū occurrit, quia author uotum epiſcopi æquiparat uoto præsbyteri, ex illo arguendo ad illud. Et tamen in dicto capi. Per literas dicitur expreſſe, ꝙ epiſcopus uouerat ſolemniter, ut fieret monachus. Et de presbytero non dicitur quod uouerit, aut promiſerit Deo, ſed q̄d promiſerit abſolute. Votum autem non eſt qualibet promiſſio, ſed promiſſio facta Deo ut patet ex ſupradictis.

¶ Ad primum dubium dicitur, quod litera nō dicit presbyterū illum ligatum uoto ſimplici non poſſe de iure cogi ad religionis ingreſſum, ut obiectio interpretatur, ſed dicit quod nō debeat de iure cogi ut monachus ad manēdū in monaſterio. Vbi duo pūcta tāgunt. Primū, ꝙ non debet cogi ut monachus, ꝙ cōſtat eſſe uerum. Et hoc expreſſe intendit ēt Papa in illa miſſione, ut patet in rōne ibi ſubiuncta .ſ. quia nō erat monachus. Secūdū, ꝙ nō debet cogi ad remanēdū in monaſterio, qm̄ ut infra patebit, aſtrictus uoto ſimplici nō tenet remanere in monaſterio, ſed pōt infra ꝓbatiōis annū exire. Cū utroque aūt horū ſtat, ꝙ potuiſſet de iure cogi ad ingreſſum religionis, ut experiretur nouitius illā, q̄a ad hoc obligat⁹ erat ex uoto ſimplici.

Ad secundum dicēdū, ꝙ authoritas illa Gregorij intelligit de violētia abſoluta. Neceſsitas aūt q̄ ex obligatione voti requiritur, nō eſt neceſsitas abſoluta, ſed neceſsitas ex fine, quia ſcilicet poſt votū non poteſt aliquis finem ſalutis conſequi, niſi impleat votum. Talis aūt neceſsitas non eſt vitanda, quinimmo, vt Aug. dicit ad Armētariū & Paulinam, Felix eſt neceſsitas, quæ ad meliora tranſmittit.

Ad tertium Dicendū, ꝙ vouere religionis ingreſſum eſt quædam cōfirmatio volūtatis ad meliora, & ideo quātum eſt de ſe nō dat homini occaſionē ruinæ, ſed magis ſubtrahit. Sed ſi aliquis voti traſgreſſor grauius ruat, hoc nō derogat bonitati voti, ſicut nec derogat bonitati baptiſmi, ꝙ aliq poſt baptiſmum grauius peccant.

Articulus III.

Vtrum ille qui obligatus eſt voto ad religionis ingreſſum teneatur intrare religionem.

AD tertium ſic proceditur. Videtur quod ille qui obligatus eſt voto ad religionis ingreſſum, non teneatur intrare religionem. Dicitur enim in Decre.* 17.q.2. Gōſaldus presbyter quondā in firmitatis paſsione preſſus monachum ſe fieri promiſit, non tamen monaſterio, aut abbati ſe tradidit, nec promiſsionē ſcripſit, ſed beneficium eccleſię in manū aduocati reſutauit, ac poſtquam cōualuit, monachum ſe negauit fieri, & poſtea ſubditur, Iudicamus ut prælatus presbyter beneficiū, & altaria recipiat, & quiete retineat: hoc autem non eſſet, ſi teneretur religionem intrare. ergo videtur quod non teneatur aliquis implere votum quo ſe ad religionis ingreſſum obligauit.

¶ 2 Præt. Nullus tenetur facere id quod non eſt in poteſtate ipſius ſed quod aliquis religionē ingrediatur, non eſt in poteſtate ipſius ſed requiritur ad hoc aſſenſus eorum, ad quos debet tranſire. ergo videtur quod non teneatur aliqs implere votum quo qs ſe ad religionis ingreſſum obligauit.

¶ 3 Præt. Per votum minus vtile non poteſt derogari voto magis vtili: ſed per impletionem uoti religionis impediri poſſet impletio uoti crucis in ſubſidium terrę ſanctæ, quod uidetur eſſe utilius: q̄a per hoc uotum cōſequitur homo remiſſionem peccatorum. ergo videtur quod votum quo qs ſe obligauit ad religionis ingreſſum. nō ſit ex neceſſitate implendum.

Sed contra eſt, ꝙ dr̄ Eccleſiaſ.5. Si qd̄ vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet.n. ei infidelis & ſtulta promiſſio & ſuper illud Pſ.75. Vouete, & reddite domino Deo veſtro, dicit glo.* Vouere voluntati cōſulit, ſed poſt voti ꝓmiſſionē redditio neceſſario exigit.

Respon. Dicēdū, ꝙ ſicut ſu-

¶ Ad ſecundam obiectionem dr̄, ꝙ iſte presbyter non aſſumpſerat habitum monachalem, etiam vt nouitius. Et ꝓpterea in ipſo non habet locum rhetorica illa, de uolente uitam mutare, quæ præſupponit hominem talem eſſe nouitium, ut patet extra de regularibus, capit. Conſuluit, & Statuimus.

¶ Ad tertiam obiectionem dicitur, quod potuiſſet Alex. ſecundus ſubiūgere illud ꝙ author ſubdidit, ꝙ Innocentius tertius cōſulit epō Gationopolitano in capitulo Per tuas, & fuiſſet melior reſponſio. Illa tamen quæ data eſt, nō fuit minus bona hoc eſt, mala, q̄a nihil iniuſtitiæ cōtinet, vt patet ex ſupradicta declaratione quāuis fuerit minus bona, hoc eſt nō tā bona, q̄ fuiſſet ſi ſubiunctū fuiſſet, quid Deo deberet presbyter ille.

¶ Ad 4m dubium ꝓpter eius difficultatē, vt opinionum varietas circa hoc oſtēdit, vt habes in dicto ca. Per tuas, a Panormitano, ſciendum eſt, ꝙ rō difficultatis in hac q̄ōne conſiſtit in diſcernendo, an ille epiſcopus eſſet ſine illa Decretali obligatus ad relinquēdū eccleſiā, & ꝓitēdū religionem promiſſam, an ꝓpter iſta Decretalē ſtatutū fuerit ius nouū, ut teneatur in foro cōſcientię relinquere eccleſiam & reddere Altiſſimo vota ſua. Nā ſi dicatur ꝙ ille poterat & tenebatur in foro conſcientiæ adire religionem, inſurgūt allatæ difficultates de maioritate uinculi, & matrimonio ſpirituali. Si vero non tenebat, ſed ex hoc iure nouo tenētur mō epiſcopi, non debebat Papa cōſulere ſub tali cōditione, ſi vis ſaluare animā tuā, cum ille ante conditum hoc ius incideritin caſum hūc. Vr̄ autem mihi ex natura vinculi epiſcopalis ſoluenda hæc quæſt.

Hoc habet in ſenten. in Decret. li.3. tit.34. cap.6 & 7.

¶ Ad cuius euidētiam ſcito, ꝙ uinculum uoti ſimplicis habet uim promiſſionis, & ſpectat ad fidelitatē hominis ad Deum. Vincula uero matrimonij cōſumati hn̄t vim alienatæ poſſeſſionis, & ſpectat ad iuſtitiā, ita ꝙ oppoſitū rapina eēt alienæ rei. Vinculū aūt matrimonij ſpūalis inter epm̄, & Eccleſiā mediū quodammodo eſt inter iſta, & ſpectat ad fidelitatē, q̄ hō dēt Eccleſiæ. Hēt.n. vim alienatæ poſſeſſionis, inquantum hō ſe dedit Eccleſiæ ad ſuperintendēdum, & alligatus eſt illi. In hoc excedit uim voti ſimplicis. Et ꝓpterea non poteſt epiſcopus tranſire ad religionem, & conſequenter non poteſt vouere ingreſſum religionis. Quia tamen vinculum illud diſſolubile eſt de conſenſu Eccleſiæ, hoc eſt Summi Pontificis, qui ſolus plenarie curam habet Eccleſiæ, diſſolubile dico non ſolum quo ad cohabitationem, ſed quo ad vinculum, ideo minus eſt quam vinculum matrimonij carnaliter conſumati, quod ſola morte quo ad vinculum diſſoluitur. Et propterea poteſt epiſcopus de apoſtolico conſenſu Eccleſiam deſerere, & religionē ingredi. Quia igit̄ epiſcopale vinculum quodāmodo maius, & quodammodo minus eſt voto religionis ſimplici. Nam minus eſt quo ad hoc, quia illud ad fidelitatem quam hō Deo debet, illud ad iuſtitiam inter hominem & Eccleſiam ſpe-

& 12. Maius uero eſt, quia illud ſolũ habet promiſſionem ſuæ perſonæ, illud vero alienationem habet ſuę perſonæ, rõ abſolute loquendo, utrauſque rõ in hmõi uoto & uinculo habenda eſt. Et ille epiſcopus non tenebatur adire religionem de iuris rigore, ſed pœnitentiam agere violati voti corã Deo. Tũ ex quo rõnabilem habebat cãm petendi licẽtiam cedẽdi, debebat

Q.88.art.1. conſulere ſedem apoſtolicã, ut fecit. Et ſi negata fuiſſet licẽtia, tutus in epiſcopatu remanſiſſet. Si aũt cõ-

Epiſt.50. ceſſa, vt de facto accidit ſibi, & pp ipſum cæteris in ſimili caſu, debebat implere vota ſua, & religionem adire. Ex igitur nouo illius Decretalis iure, conſulendo ſtatutũ, vt epiſcopus, qui iam fecerat publicum votum religionis abſq; alia licentia, ſi uult animam ſuam ſaluare, religionem ingre-

Q.186.ar.1. diẽ, eccleſiã deſerẽdo ita q̃d ſine hoc nouo iure non poterat ſine licentia apoſtolicæ ſedis epiſcopus uotum ſuum implere. Sed q̃a debebat petere, iõ petenti Papa annuens conſulit, q̃ ſi uult ſaluare ſe, religionẽ adeat. Ex hoc enim ipſo quod Papa non retinet ipſum, incurrit neceſſitatem implendi uotum. Et ideo p̃ſuppoſito ſedis Apoſtolicę in hoc caſu cõſenſu, qui per illam decretalem promulgat̃ ẽ, neceſſitas i foro cõſciẽ adeũdi religionẽ ſub illa conditionali exprimitur.

¶ Ad obiectiones ergo in oppoſitum, pro quanto concernunt maioritatem vinculi, iam dictum eſt. Pro quanto vero concernunt maioritatem perfectionis, reſtat dicendum. Pro vtroque tamen ſcito, q̃ maioritas vinculi non abſoluit à uoti ſimplicis vinculo ſimpliciter, ſed ſolum durante illo maiori vinculo, ut patet de habente votum ſimplex religionis, & tñ cõtrahente, & conſumante matrimonium. Talis.n. non eſt abſolutus propter matrimonii uinculum a voto, ſed durante matrimonio non tenetur illud implere, coniuge aũt defunctã, tenetur implere ſuum votum. Sed maioritas vinculi in ſtatu perfectiori abſoluit ſimpliciter à uoto minoris boni, vt patet de eo, qui uouit ingredi religionem laxiorem, & profitetur artiorem. Talis ex maioritate vinculi excuſatur ab implẽdo uoto, & ex perfectioris religionis ſtatu totaliter abſoluit a prioti voto; vt pote melius conſumato &c. Hoc tamen habet locũ vbi ſtatus ẽm perfectum, & imperfectum ita diſtinguitur q̃d in maiori clauditur minus, ſicut ſe habent diuerſæ religiones, quæ omnes ſunt eiuſdem generis in perfectionis ſtatu &c. Sed vbi ſtatus perfectionis genere diſtinguuntur, ita, q̃ in maiori non claudatur minus, locũ non habet abſolutio hæc. Et quia ſic ſe habent ſtatus religioſus, & ſtatus epiſcopalis, quoniam ille eſt ſtatus perfectionis proprie, iſte alienæ formaliter loquendo, vt ipſum epiſcopi nomen ſonat, iõ ex vinculo epiſcopali niſi ius conceſſiſſet, impediretur eps ab implendo voto religionis, q̃ fecerat, ſed non eſſet propterea votum conſumatum ex perfectiori ſtatu epiſcopali, quia in hoc maiori non claudit̃ tale minus. Et per hæc patet ſolutio omniũ obiectorũ.

¶ Ad dubium tertium dicitur q̃ proprie loquendo, votũ ſolemne eſt ſolum illud quod impedit matrimonium contrahẽdum, & dirimit contractũ, & ſic diſtinguitur contra uotũ ſim-

E plex. Et quia nõ ſolemnizatur uotum, niſi per profeſſionẽ approbatæ religionis, vel ſacrorum ordinẽ, vt patet in cap. Quod votum, in ſexto de voto. Ideo conſtat q̃ votũ epiſcopi Cebennẽ nõ fuit ſolemne, ſed ſimplex, quia, vt in litera illa dicit, uouit vt fieret monachus. Vouit ergo futurum, non præſentẽ monachatũ. Et rurſus, ſi fuiſſet ſolẽne votum religionis, iam fuiſſet religioſus, & non fuiſſet ſibi dicendum vt dimitteret eccleſiã, ſed ut ſeruaret religionẽ, ſicut epiſcopi religioſi tenentur ſeruare. Qđ aũt i illa litera dicit, q̃ ſolẽniter vouit, large vſus eſt Põtifex ibi ſolẽnitatis nomine, q̃a cũ quadã ſolẽnitate cæremoniali vouerat. Presbyter quoq; ille q̃ promiſit ſe dr̃ ſe futurum monachũ nõ niſi Deo intelligitur promiſiſſe, cui cõmuniter huiuſmodi promiſſiones ſolẽt fieri, & iõ votũ ſimplex dr̃ habuiſſe &c.

In Decreti. li.3. ti.34. c. 10 ʃn fine.

Q.88.art.3. ad 2.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli tertij, dubiũ occurrit, ad quid tenetur aſtrictus voto ingrediendi religionem, ſi nullam inuenit volentem eũ recipere.

In Decreti. Li.3. tit.34. cap.4.

¶ Ad hoc dicit, quod Innocentius quartus in c. Porrectum, extra. de regul. & tranſeuntibus ad reli. dixit, q̃ tenet̃, fieri religioſus in manibus epiſcopi & manere religioſus in domo ſua. Ratio huius eſt, quia ſic implet votũ ſuum quantum poteſt. Et licet hoc tutius videatur, non tamen aſtringendus ad hoc etiam in foro conſcientiæ videtur, quia ita ſe habet aſtrictus ad religionem aliquam in communi ad omnem religionem, ſicut ſe habet aſtrictus ad vnam tantum ad illam vnam. Sed aſtrictus ad vnam tantum non tenetur ſub epiſcopo illam profiteri, ſi religio illa non vult eum. Ergo aſtrictus ad quamcumque ſi ab omni refutatus non tenetur ſub epiſcopo religionem aliquam profiteri. Minor patet. Et maior probatur, quia implicite in voto religionis clauditur aſſenſus religionis acceptaturæ, ſicut explicite clauditur in voto huius tãtum religionis aſſenſu illius, ita q̃ intendit uouens, q̃ ſi illa renuit, non uult ad aliã teneri. Et ſimiliter ſi omnes renuunt, non uult ad aliud teneri, præcipue cũ uouẽs intendat religionem aſſumere ut religioſus, & nõ vt

K in domo manſurus propria. Et procul dubio ſi hoc occurriſſet nullus uouiſſet, niſi cũ exceptione hac, quoniam, ut dictũ eſt intendunt uitã & conuerſationem mutare, & non ſolum profiteri &c. Refutatus igitur ab omnibus, abſolutus remanet a religionis uoto, ac per hoc liber eſt ut antea &c.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem tertii articuli dubiũ occurrit. An quis propria authoritate poſſit uotũ peregrinationis terræ ſanctæ commutare in uotum religionis, uel requiratur ſuperioris arbitrium. Et eſt ratio dubij, quia Innocentius quem Panormi. ſequitur in allegato in litera capit. dicit ſe credere quod non requiritur ſuperioris authoritas: tutius tamen eſt petere illam. Et ſic quaſi ambigua remanet hæc quæſtio.

¶ Ad hoc dicitur q̃ ſecundum authoris doctrinam, nullum dubium eſt in hac q. q̃m poteſt quilibet quodlibet ſuum uotum in uotũ religionis p̃pria authoritate cõmutare, ita q̃ nõ peccat ſi ingreſſurus religionẽ habens multa uota, uotum religionis loco oĩũ emittat. Et ſic omiſſis uotis aliis, religionẽ ingreditur

pra dictum eſt,* cum de voto ageretur, votum eſt promiſſio Deo facta de his quæ ad Deum pertinẽt. Vt autem Aug. dicit in epiſtola ad Bonifaciũ. Si inter homines bonæ fidei ſolent contractus nulla rõne diſſolui, quanto magis illa pollicitatio, quam cũ Deo pepigit, ſolui ſine vindicta non poterit? Et ideo

G ad implẽdũ id quod homo vouit, ex neceſſitate tenetur, dummodo ſit aliquid quod ad Deũ p̃tineat. Manifeſtum eſt autẽ q̃ ingreſſus religionis maxime ad Deũ p̃tinet quia p hoc homo totaliter ſe mãcipat diuinis obſequiis vt ex ſupradictis patet.* Vnde relinquit̃ q̃d ille qui ſe obligat ad religionis ingreſſum, teneatur religionem ingredi, ſecundum quod ſe voto obligare intendit, ita. ſ. quod ſi inten-

H dit ſe abſolute obligare, tenetur quam citius poterit ingredi legitimo impedimẽto ceſſante. Si autem ad certum tempus vel ſub certa cõditione tenetur religionem ingredi tempore adueniente, vel conditione exiſtente.

Ad primum ergo dicẽdum, q̃ ille presbyter non fecerat votũ ſolemne, ſed ſimplex. Vnde non erat monachus effectus vt cogi deberet de iure in monaſterio remanere, & eccleſiã dimittere, Tamẽ in foro cõſciẽtiæ eſſet ſibi cõ-

I ſulẽdum, quod omnibus dimiſſis religionem intraret. Vnde extra, de voto* & voti redemptione, capitulo, Per tuas, conſulitur epiſcopo Garopolitano, qui poſt votũ religionis epiſcopatum aſſumpſeret, voto non impleto, vt ſi ſuam ſaluare deſideraret conſcientiam, regimẽ eccleſiæ reſignaret, & redderet Altiſsimo vota ſua.

Ad ſecundum dicendũ, q̃ ſicut ſupra dictum eſt* cum de voto ageretur, ille qui ſe voto obligauit ad certæ religionis ingreſſum tenetur facere quantum id in ſe ẽ vt in illa religione recipiat̃. Et ſiquidem intendit ſe ſimpliciter ad religionem obligare, ſi nõ recipitur in vna religione, tenetur ire ad aliã. Si vero ſe intendit ſpecialiter obligare ad vnam ſolum, non tenetur niſi ſecundum modum obligationis ſuæ.

Ad tertium dicẽdũ, q̃ votũ religionis cum ſit perpetuum, eſt maius q̃ votũ peregrinationis terrę ſanctę q̃ eſt tẽporale. Et ſicut Alexan. 3. dicit, & habetur extra de voto & voti redẽptione cap. Scripturæ, reus facti voti aliquatenus nõ habetur, qui temporale obſequiũ in p̃petuã noſcitur religionis obſeruantiam cõmutare. Rationabiliter aũt dici poteſt, q̃ etiã per ingreſſum religionis aliquis conſe-

ditur profeſſurus poſt annum illam, ita q̄ commutatio in ꝓfeſſione, q̄ propriè eſt uotum religionis, commutari intelligatur. Et ratio eſt, quia profeſſio ſine vlla commutatione extinguit omnia præcedentia uota. ergo a fortiori, cum ex intētione quis in illam commutat ſua vota &c. & hoc manifeſte ſonant verba Decretalis dicentis. Qui tẽporale obſequiũ in perpetuã religionis obſeruantiã noſcitur cõmutare. Ex eo.n. q̄ commutare actiue attribuit illi qui fecit votũ, manifeſtũ ẽ q̄ propria auctoritate hoc facere põt. Et confirmatur, qm̃ alioquin nihil dixiſſet illa Decretalis. Nã conſtat ſi tẽpale obſequium in aliud temporale auctoritate ſuperioris cõmutetur nõ eſt re*fracti uoti ſic exequẽs Vt ergo aliquid ſpeciale dicat, oportet fateri, q̄ docet q̄ omne ſuum uotum tẽpale in religionis ꝓfeſſionem poteſt quis cõmutare licite &c.

33 q.2.cap. Admonere. Homil.10 a medio.

quatur remiſſionem oĩum pctõrum. Si.n. aliquibus eleemoſynis factis hõ põt ſtatim ſatisfacere de peccatis ſuis, ſm̃ illud Danielis 4. Peccata tua eleemoſynis redime, multo magis in ſatisfactione pro omnibus peccatis ſufficit, q̄ aliqs ſe totaliter diuinis obſequijs mãcipet per religionis ingreſſum, quæ excedit oẽ genus ſatisfactionis ẽt publicæ pœnitentiæ, ut habetur in Decretis 33.*q.2.ca. Admonere. Sicut ẽt holocauſtũ excedit ſacrificiũ, vt Greg. dicit ſup Ezec.* Vnde legit̃ in uitis patrũ, q̄ eandẽ gratiã conſequunt̃ religionẽ intrãtes, quam cõſequuntur baptiſmati. Si tñ abſoluerentur per hoc ab omni reatu pęnæ. nihilominus ingreſſus religionis utilior eſt, quã peregrinatio terræ ſanctæ quãtũ ad probationẽ in bonum, quæ ꝓponderat abſolutioni a pœna.

¶ In eadẽ reſponſione ad tertium dubiũ occurrit, An faciens profeſſionẽ religionis in pctõ mortali, conſequatur poſt, quando ad cor redierit cõtritus plenariã remiſſionẽ. Et eſt rõ dubij, quia hinc apparet q̄ nõ, tũ quia profeſſio nihil relinquit in aĩa, ſicut baptiſmus characterẽ, quo medio ſuũ poſtmodũ cõſequatur effectũ, tũ quia grã Dei promiſſa in profeſſione nullibi cõſtat quod danda ſit extra ꝓfeſſionẽ &c.

¶ In oppoſitum autem eſt quia gratia iſta in profeſſione conceditur omni non ponenti obicem. Remoto ergo obice, habetur gratia. Præterea. Gratia iſta conceditur tradenti ſe ex corde totaliter diuinis obſequijs, ſed hoc facit religioſus cum cõtritus eſt poſt profeſſionem, tunc enim coram Deo in veritate profitetur. ergo tunc datur ei plena remiſſio.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ cum profeſſio ſit totaliter opus hominis. ita q̄ nõ eſt ibi diſtinctum ab opere operante opus operatum, quod ſit opus Dei, quoniam eſſe religioſum q̄ eſt effectus religionis, eſt tunc opus humanum mortuum, ſicut ipſa profeſſio mortua eſt, conſequens eſt quod in pctõ mortali facta eſt opus mortuum totaliter, ac per hoc numquam ſortietur poſtmodũ ſuum effectum. Et propterea qui diuinæ gratię deeſt in actu profeſſionis ſuæ, priuat̃ beneficio diuinæ largitatis, q̄ creditur profitentibus dari. Vnde conſequẽtis contritionis tpe ſolum id aſſequitur, quod per præſentis contritionis propoſitũ ac ſacramenti gratiam obtinere continget. Et confirmat̃ hoc ex beati Antonij viſione illa, in qua dæmones impedire ipſius conſcenſum in cœlum conantes obiecerunt peccata in ſeculari uita commiſſa, & confutata ſunt a ſanctis angelis dicentibus, Non debetis illa obijcere, quæ Chriſti iam ſunt pietate deleta, ſed ſi qua ſcitis ex quo factus eſt monachus, illa proferte. Vnde patet, quod incipit liber nouus de actibus religioſorũ ex parte profeſſionis, quando. ſ. quis & factus eſt religioſus, & nõ expectatur tempus futuræ poſtmodum contritionis ad plene caſſandum præteritorum librum, & inchoandum quaſi futuræ innocentiæ librum. Scribuntur enim in ſecundo libro omnia ex quo facti ſumus religioſi ſtylo ferreo &c.

¶ Ad primam autem obiectionem in oppoſitum dicitur, q̄ tunc remoto obice ſequitur effectus prioris cauſæ, quando cauſa prior remanſit in aliquo relato effectu, vt baptiſmus in charactere & generans graue in forma illi data. Quando autem cauſa prior nec in ſe, nec in ſuo manſit effectu, remoto impedimento nihil ſit. Sic autem eſt in propoſito, quoniam nihil in anima reliquit profeſſio mortua.

¶ Ad ſecundam uero dicitur, q̄ falſum eſt, quod quando contritus primo poſt profeſſionem, tunc profiteatur coram Deo, quoniam coram Deo eſt profeſſus, ſed tunc in gratia Dei ſe eſſe religioſum approbat, quod non eſt profiteri.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum ille qui vouet religionem ingredi teneatur perpetuo in religione permanere.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur q̄ ille q vouet religionem ingredi, teneatur perpetuo in religione ꝑmanere. Melius eſt enim religionẽ non ingredi, quam poſt ingreſſum exire, ſecundũ illud 2. Petr. 2. Melius erat illis veritatem non cognoſcere, q̄ poſt agnitam retroire & Lucæ 9. dicitur. Nemo mittẽs manum ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei, ſed ille qui voto ſe obligauit ad religionis ingreſſum tenet̃ ingredi, vt dictũ eſt.* ergo etiam tenetur ꝑpetuo remanere.

¶ 2 Præt. Quilibet debet vitare id ex quo ſcãdalum ſequitur, & alijs datur malum exẽplum, ſed ex hoc q̄ aliquis poſt religionis ingreſ-

A ¶ *Super quæſtionis centeſimæoctogeſimænonę Arti. 4.*

IN art. 4. eiuſdem vlt. q. dubium occurrit, An ſit differẽtia aliqua inter votum ſimplex religionis, quando quis vouet ingredi religionem, & quando quis uouet fieri, vel eſſe religioſus, ita q̄ in neutro ſit cogitatio de perſeuerando, aut nõ pſeuerando. Et eſt rõ dubij, quia votum de ingreſſu non importat obligationem niſi ad ingreſſum ſm̃ iuris formam, vt in litera dr̃. Sed votum de hoc q̄ eſt fieri, aut eſſe religioſum, plus importat quã ingreſſum qm̃ eſſe religioſum importat eſſe profeſſum, & fieri religioſũ importat ꝓfiteri &c. In oppoſitum autem eſt, quia indiſtincte pro vno & eodẽ religionis voto in litera computatur, ſi ſufficienter determinatur de voti huius vinculo, vt patet intuenti.

921

Art. præced.

¶ In eodem art. 4. dubiũ ſecundo occurrit de concluſione principali, An. ſ. vouens religionis ingreſſum poſſit licite exire. Et ratio dubij eſt, quia non dicitur veniſſe qui non ſtetit, ac ꝑ hoc non dicitur veniſſe ad religionem qui non ſtetit in illa, ſed exiuit ante illius profeſſionem. In oppoſitum eſt litera.

¶ In eodem ar. 4. dubium tertio eſt, An talis voto ſimplici obligatus exiens ſine cauſa rõnabili hoc eſt, ex ſola libertate cõceſſa a iure nouitijs, ſatisfecerit voto &c. Et eſt rõ dubij, quia annus probationis a iure conced t̃ cum libertate exeundi abſque alia cã, vt patet, ac per hoc obligatus ſm̃ formam iuris poteſt ex ſola libertate licite exire. In oppoſitum aũt eſt tum infidelitas, quia ſicut nõ facit ſatis promittẽs ire ad Romã, ſi ſine rõnabili cauſa arrepto itinere deſiſtat, ita nõ ſatisfacit q̄ promiſit ire ad religionẽ ſi arrepto nouitiatus itinere ad religionẽ ſine rõnabili cã retrocedit, cõiter nõ quærat, niſi vt fideliter arripiat & ꝓſequatur &c. Tũ diſparitas, nã ſi hoc licitũ eſt, ſequit̃ q̄ par eſſet cõditio nouitij cũ voto religiõis, & ſine voto ut patet diſparitatẽ tamẽ magnã eſſe cõſtat inter obligatum voto ad religionem, & nullo voto aſtrictum ad illam.

D ¶ Ad primum dubiũ dicitur, quod votũ de ingreſſu religionis, & votum de fieri religioſum ęquiualẽt, quoniã ingredi religionẽ, & fieri religioſum idẽ ſunt. Nouitiatus.n. nihil aliud eſt, quam motus ad religionẽ. Verum ſicut in generatione naturali inuenitur dupliciter fieri. ſ. fieri in termino generationis, q̄ eſt idẽ q̄ factũ eſſe, & fieri in via, q̄ in alteratione præuia cõſiſtit, & diſtinguitur a facto eſſe, ita in religione inuenit̃ dupliciter fieri religioſum, vnũ q̄ eſt idẽ q̄ factũ eſſe religioſum, & hoc cõſiſtit in profeſſione [Nã profeſſione aliquis fit & factus eſt religioſus, ipſa.n. ꝓfeſſione cõſtituit̃ aliqs in eſſe religioſo, & fit primo religioſus] Alterũ q̄ eſt via ad religioſum eſſe, & diſtinguit̃ a factũ eſſe & cõſiſtit in nouitiatu. Cõſtat aũt q̄ vouẽs. ſ. fieri religioſum in facto eſſe, vouet ꝑpetuã pſeuerantiã, ac ꝑ hoc intendit illã, quã vouendo promittit. Vouẽs aũt ſe fieri vt in uia, põt nõ intendere, aut promittere pſeuerãtiã ꝑpetuã abſolute. Et iõ cũ in caſu ꝓpoſito ſupponat̃ neutrũ fuiſſe de cogitatione, & intentiõe vouẽtis. ſ. nec ꝑſeuerare, nec nõ perſeuerare, iõ ſimpliciter dicendum eſt, q̄ vouet ſe fieri religioſum vt in via, q̄ eſt idem ingredi religionem vt nouitius, quoniam nouitiatus nihil aliud eſt, quam uia ad religionẽ. De vouẽte autem quod erit religioſus, ſecus eſt. Nam quantum eſt ex natura voti tenetur ad hoc, q̄ ſit religioſus. Et cum nõ ſit aliquis religioſus, niſi profeſſus fuerit religionem, quoniam nouitij non ſunt, niſi ſecundum quid religioſi, ſcilicet, in via, tenetur ad profitendam religionem. Poteſt tamen per accidens, ſcilicet, ex parte intentionis vouentis largo vocabulo, intendentis eſſe religioſum, vt

ſum egreditur,&ad ſæculũ redit, malum exemplum & ſcandalum alijs generatur, qui retrahuntur ab ingreſſu,& prouocãtur ad exitũ:ergo uidetur ꝙ ille qui ingreditur religionem, ut votũ impleat ꝙ prius fecit, teneatur ibi perpetuo remanere.

G ¶ 3 Præt. Votũ religionis reputatũ votum perpetuum,& iõ tẽporalibus votis præfertur,vt dictũ eſt:* hoc aũt nõ eſſet, ſi aliquis voto religionis emiſſo, ingrederetur cũ propoſito exeundi:vr ergo ꝙ ille q vouet religiõis ingreſsũ teneatũ in religione etiã ꝑpetuo remanere

SED CONTRA eſt,quod votũ profeſsionis propter hoc quod obligat hominẽ ad hoc,ꝙ ꝑpetuo in religione remaneat præexigit annũ probationis qui nõ ꝑexigit ad votum ſimplex,quo aliquis ſe obligat ad religionis ingreſſum,

H ergo videtꝙ ille qui vouit religionem intrare, propter hoc non teneatur perpetuo ibi remanere.

RESPONDEO Dicendũ,ꝙ obligatio voti ex voluntate procedit. Nã vouere voluntatis eſt, vt Aug.dicit. Intantũ ergo fertũ obligatio uoti, inquantum ſe extendit uoluntas & intẽtio uouentis. Si ergo uouẽs intendit ſe obligare non ſolum ad ingreſſum religionis,etiã ad perpetuo remanendum,tenetur perpetuo remanere

I Si autem intendit ſe obligare ad ingreſſum religionis cauſa experiẽdi cũ libertate remanẽdi vel nõ ramanedi,manifeſtũ eſt ꝙ remanere nõ tenetur. Si vero in uouẽdo,ſimpliciter de ingreſſu religionis cogitauit abſque hoc ꝙ cogitaret de libertate exitus,uel de perpetuitate remanẽdi,uidetur obligari ad ingreſſum religionis ſecundum formam iuris communis,quæ eſt vt ingredientibus detur annus ꝓbationis, unde non tenetur perpetuo in religione permanere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ melius eſt intrare religionẽ animo probandi,quam penitus non intrare, quia per hoc diſponitur ad perpetuo remanendum. Nec tamen intelligitur aliquis retro ire,vel aſpicere,niſi quãdo pretermittit id ad ꝙ ſe obligauit. Alioquin quicumque ꝑ aliquod tempus facit aliquod bonum opus,ſi nõ ſemper id faciat, eſſet ineptus regno Dei, ꝙ patet eſſet falſum.

AD SECVNDVM dicendũ, ꝙ ille qui religionem ingreditur, ſi exeat,præſertim ex aliqua rõnabili cauſa,nõ generat ſcandalũ,nec dat malũ exẽplum,& ſi alius ſcandalizatur, erit ſcandalum paſſiuũ ex eius parte. nõ autem actiuum ex parte exeũtis, quia fecit quod licitum erat ei facere, & quod expediebat ei propter rationabilem cauſam,puta infirmitatẽ, aut debilitatem aut aliqd huiuſmodi.

AD 3. dicendũ, ꝙ ille q intrat vt ſtatim exeat, nõ vr ſatiſfacere

---

ſe licet commune eſt nouitijs & profeſſis æquiualere hoc uotum uoto de ingreſſu,& fieri religioſum.

F ¶ Ad ſecundum dubium dicitur,ꝙ verum eſt nõ veniſſe eũ,qui non ſtetit ad id pro quo venit. Et ideo ingrediens religionem, cũ veniat,ad religionis probationem,non diceretur veniſſe,ſi ingreſſus abſque probatiõe retrocederet. Sed ſi probationi operam dat dicitur veniſſe ad religionem, probandam, quia ſtat in religionis probatione. Quo circa ſicut ſponte ingrediens religionem, & in probatione illius ſe exercens, & poſtmodum exiẽs, dicitur veniſſe & ſtetiſſe, quia venit ad religionem probandã, & in probatione ſtetit,ita ex voto ingrediens religionem, & probando illam eandem exiens dicitur & veniſſe & ſtetiſſe eadem ratione. Vnde nihil obſtat dicta regula concluſioni huius articuli.

Art.præc.ad 3.& q.8.a.3.& q.8.

¶ Ad tertium dubiũ dicitur,ꝙ iſte tenetur ad ingreſſum religionis ſecundum formam iuris,& ingreſſus ſecundum formã iuris ex natura actus ordinatur ad probationem, quoniam ideo ingreditur quis religionẽ, vt probet eam, alioquin vanus eſſet ingreſſus. Vanitas aũt a more, & lege aliena eſt. Probatio aũt religionis, ſicut & cuiuſque rei ꝓbatio,ſi bona fide ſit, ordinatũ ad acceptionem ſi inuentæ fuerint conditiones illius gratę probanti Recta namque ratio non admittit,vt aliquid probandum detur, & inuentis omnibus probatæ rei conditionibus gratis refutetur. Fruſtra.n.eſſet probatio,ſi tam gratis quã non gratis inuentis cõditionibus eſſet paritura eũdẽ effectũ Eſt igitũ ingreſſus finis ꝓbatio,probationis aũt finis gratarũ,vel ingratarũ conditionũ inuentio ita ꝙ inuẽtionis gratarũ finis ẽ acceptio religionis,ingratarum aũt refutatio. Et patet ordo iſte ex natura actuum,& ex cõmuni ingredientium religionẽ intentione. Communiter.n.intendunt experiri,& ſi conditiones religionis inuenient gratas totaliter, hoc eſt,& ſecundum ſe,& in ordine ad ſuas uires & ſuum effectũ, perſeuerare ꝓfitendo illam,ſin aũt, nõ redire. Quia igitur inter ingrediẽtẽ ſpõte,& ingredientẽ ex voto hæc ẽ differẽtia, ꝙ ingrediens ex uoto,obligatur ex voti vinculo ad id qđ ſpõte inchoat bona fide,ingrediens ſine voto:& ingrediens ſine voto debet probare religionẽ, & ſi omnia totaliter grata inueniet perſeuerare (alioquin bonæ fidei ratio non ſaluatur) oportet vt ingrediens ex voto teneatur ad probandum. Et ſi omnia totaliter,vt declaratũ eſt grata inueniet,tenetũ ex vinculo ſui primi voti pſeuerare ꝓfitendo religionẽ ita ꝙ nõ põt ex ſola rõne libertatis in iure ſcriptæ retrocedere, ſed oporteret aliq̃ adeſſe conditionẽ non gratã, ſaltem iſtã.ſ.ꝙ probata religio parit ſibi minorẽ fortitudinẽ, roburque minus animi ad ipſius perſeuerantiã & propterea timet ne in proceſſu tepidus inueniatũ,ac per hoc minus bene pro anima ſua. Nec hoc eſt cõtra libertatem a iure conceſſam,qm̃ libertas illa in foro eccleſiaſtico nullã exigit rationẽ, ſed ſufficit ꝙ nouitius dicat, Nolo amplius eſſe vobiſcum. Sed in foro conſcientiæ,quæ eſt ſecũdum rectam rationẽ,aliqua exigitur ratio alicuius in ꝓbatione conditionis minus gratæ,vt probatum eſt. Et confirmatur,quia annus probationis communis eſt nouitio & religioni. Cõſtat autem ꝙ ſi poſt probatum nouitiũ nulla ingrata religiõi conditio occurrit,ſi religio ex ſola libertate refutaret nouitiũ,ab omni ſapiente reprehenderetur, & non bona fide agere cum nouitio diceretur. Pari ergo ratione nouitius malæ fidei reus eſt coram Deo,ſi ex ſola libertate retro cedit, quamuis in eccleſiaſtico foro nihil ſibi dici poſſit. Peccat ergo vterque ingreſſus religionẽ ſi ex ſola libertate retrocedat. Sed ingreſſus ſine voto, venialiter tantum peccat, ingreſſus autem ex voto peccat, mortaliter, quia ex voto intelligitur ſe obligaſſe ad bona fide probandum,quod non ſeruat. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta.

De voto & voti redemptione cap. Mag.& cap. Licet, habet in ſentẽtia.

¶ Et ſi adhuc obijciatur ex litera, quia in reſponſione ad ſecundum dicitur,ille qui religionẽ ingreditũ,ſi exeat, præſertim ex aliqua rationabili cauſa, nõ generat ſcandalum &c. ex eo enim quod interpoſuit ly præſertim,denotat, ꝙ etiam ſine rationabili cauſa exiens non ſcandalizat, quia facit quod ſibi licet. Præterea in reſponſione ad tertium dicitur, Tenetur vt ſaltem velit experiri,an ei expediat in religione remanere, nõ autem tenetur ad perpetuo remanendum. Ex hac enim litera habetur quod ſufficit habenti tale votum, quod velit experiri,quamuis non remaneat. Sed hæc facile monſtrantur nihil obſtare. Et primũ quidem nihil ob obſtat,quia pro quanto de ſcandalo loquitur conſtat quod de actu exteriori eſt ſermo:iſte autem actus exterior ſcilicet probatam religionẽ refutare, non eſt ex ſuo genere malus,& propterea non eſt actiuus ſcandali,& eſt omnino licitus,vt in litera ſubdit,ſi ex cauſa rationabili fiat Liũ ergo præſertim,interponitur quoad cauſalitatem ſcandali, ita quod ſenſus eſt,quod refutare probatam religionem non eſt actus generatiuus ſcandali & præſertim ſi fiat ex cauſa rationabili.

K Et ratio dicti huius eſt,quia actus ille ex ſuo genere non eſt actiuus ſcandali, & ex parte agentis totaliter caret cauſalitate ſcandali,ſi ex cauſa rationabili fiat. Secũdum autem non ſolum non obſtat, ſed confirmat quod diximus. Nam ſi tenetur ad velle experiri,cum non debeat eſſe velle fictũ,& inſtet experiẽdi tempus,tenetũ experiri,& nõ niſi bona fide:ergo tenetur ad experiẽtiam bonę fidei,vt nos diximus, & non tenetur ad perpetuo remanendum niſi per accidens, ſeu in euentu,hoc eſt,niſi experientia bonę fidei exigat perpetuam remanſionem, puta, quia omnia grata totaliter in probando inueniuntur. In tali enim caſu tenetur profiteri,& perpetuo remanere qui primo uouerat, quamuis abſolute non teneatur ad perpetuo remanendum,vt in litera dicitur, quæ ſimpliciter & abſolute loquitur,& non in caſu talis experientiæ,in quo nos locuti ſumus.

¶ Super

voto ſuo, quia ipſe in uouēdo hoc non intendit, & ideo tenetur mutare propoſitum, vt ſaltem uelit experiri, an ei expediat in religione remanere, non autem tenetur ad perpetuo remanendum.

ARTICVLVS V.

Vtrum pueri ſint recipiendi in religione.

AD QVINTVM ſic proceditur. Vr quod pueri non ſint recipiendi in religione, quia extra, de regularib. & trāſeuntibus ad religionem dr. Nullus tōdeat, niſi legitima ætate, & ſpōtanea uolūtate, ſed pueri nō vident habere legitimā ætatem, nec ſpōtaneā volūtatem, qa nō hñt pfecte vſum rōnis. ergo vr qđ non ſunt in religione recipiendi.

B

¶2 Præt. Status religionis videtur eſſe ſtatus pœnitentiæ, vnde & religio dicitur a religando, vel à reeligendo, vt Aug. dicit 19. *de ciui. Dei, ſed pueris non conuenit pœnitentia. ergo uidetur quod non debeant religionem intrare.

C

¶3 Præt. Sicut aliquis obligatur iuramēto, ita & uoto, ſed pueri ante annos quatuordecim non debent obligari iuramento, ut habetur in Decret. 22. q. 5. Pueri, &c. Honeſtum ergo uidetur ꝙ nec & ſint uoto obligandi.

¶4 Præt. Illicitum uidetur obligare aliquem tali obligatione, quæ poſſet iuſte irritari, ſed ſi aliqui impuberes obligant ſe religioni, poſſunt retrahi a parentibus, vel tutoribus. Dicitur enim in Decretis 20.* q. 2. ꝙ puella ſit ante duodecī ætatis annos ſponte ſua ſacrū velamen aſſumpſerit. poſſunt ſtatim parentes eius, vel tutores id factū irritum facere, ſi uoluerint. Illicitum eſt ergo pueros, præſertim ante annos pubertatis, ad religionē recipere, vel obligare.

SED CONTRA eſt, quod dicit Dominus Matt. 19. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire, quod exponens Orige. ſup Matt.* dicit ꝙ diſcipuli Ieſu priuſquam diſcant rationem iuſtitiæ reprehendunt eos qui pueros & infantes offerūt Chriſto. Dominus autem exhortatur diſcipulos ſuos condeſcendere utilitatibus puerorum. Hoc ergo attēdere debemus ne æſtimatione ſapientiæ excellentioris contemnamus, quaſi magni puſillos Eccleſiæ, prohibentes pueros uenire ad Ieſum.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt* duplex eſt religionis uotum. Vnum ſimplex, qđ conſiſtit in ſola promiſſione Deo facta quæ ex interiori mentis deliberatione pcedit. Et hoc votū habet efficaciam ex iure diuino, quod tamen dupliciter impediri poteſt. Vno modo, p defectū deliberationis, ut patet in furioſis quorum vota non ſunt obligatoria, vt habetur extra, de regularibus* & tranſeūtibus ad religionē, c. Sicut tenor. Et eadem eſt ratio de pueris, qui nondum habent debitum vſum rationis, per quē ſint doli capaces, quem quidem pueri habent, vt frequentius circa quartum decimum annum, puellæ vero circa duodecimū, qui dicūtur anni pubertatis. In quibuſdam tñ anticipatur, in quibuſdam tardatur ſm diuerſam diſpoſitionem naturæ. Alio modo, impeditur efficacia ſimplicis uoti, ſi aliquis Deo uoueat, qui non eſt propriæ poteſtatis, puta, ſi ſeruus ēt vſum rationis habens, uoueat ſe religionem intrare, aut etiam ordinetur ignorante domino. Poteſt enim hoc dominus reuocare, ut habet in Decret.* di. 54. ca. Si ſeruus Et quia pueri, uel puellæ infra pubertatis annos naturaliter ſunt in poteſtate patris quantum ad diſpoſitionem ſuæ vitæ, poterit pater uotum eorū reuocare, vel acceptare ſi ſibi placuerit, vt expreſſe dicitur de muliere Nume. 30. Sic ergo ſi puer ante annos pubertatis ſimplex uotū emittat, antequam habeat plenum uſum rationis, non obligatur ex uoto. Si autē habeat uſum rationis ante annos pubertatis obligatur quidem quantum in ſe eſt ex ſuo uoto, tamē poteſt obligatio remoueri per authoritatē patris, in cuius poteſtate adhuc exiſtit, quia ordinatio legis qua vnus homo ſubditur alteri, reſpicit id quod in pluribus accidit. Si uero annos pubertatis excedat, non poteſt reuocari authoritate parentum, ſi tamen nondū habet plenum vſum rationis, nō obligaretur quo ad Deum. Aliud aūt eſt votum ſolemne, qđ facit monachum, vel religioſum, qđ quidem ſubdiť ordinationi Eccleſiæ pp ſolemnitatē quam habet annexā. Et quia Eccleſia reſpicit id ſquod in pluribus eſt, profeſsio ante tēpus pubertatis facta quantumcūq; aliqs habeat vſum rōnis plenū, vel ſit doli capax nō habet ſuū effectū, vt faciat pfitentem iā eſſe religioſum. Et tñ licet ante pubertatis annos profiteri non poſsint, poſſunt tñ cum uolūtate parentum in religione recipi vt nutriantur ibidem. ſicut de Io. Baptiſta legiť Luc. 1. quòd puer creſcebat, & confortabatur ſpiritu & erat in deſertis. Vnde ſicut Greg. dicit in 2. dialogorū, beato Benedicto Romani nobiles ſuos filios omnipotenti Deo nutriēdos dare cœperunt ꝙ eſt valde

D

E

In Dec. li. 3. tit. 31. c. 15.

Di. 54. c. frequent, & Se ſeruus 2.

Lib. 2. cap. in fine.

¶ Super quæſtionis centeſimæ octogeſimæ nonæ Articulum quintum.

IN art. 5. eiuſdem vltimæ quæſt. aduerte conuenientiam & differentiam, inter votum ſimplex & ſolēne religionis ante annos pubertatis emiſſum. Conueniunt ſiquidem in hoc, quod vtrumque habet hāc conditionem intellectam. ſ. abſque præiudicio patriæ poteſtatis Et propterea quācumcumque malitia ſuppleat ætatem poteſt utrumque a parentibus irritari, ut in litera dicitur: Differunt autem quia votum ſolemne oportet ꝙ irriteť ſtatim. Alioquin ſi tardatur irritatio in tantum ꝙ iam puer aut puella ſit ætatis, legitimæ, non poteſt amplius irritari, quia præſumitur ratificatum in ætate legitima non reclamando, ſed perſeuerando, in religione. Eccleſia enim ad q̄ ſpectat iudicium de voto ſolemni, rationabiliter ſic præſumit. Et propterea in textu allegato ex De cretis in litera diciť, quòd poſſunt ſtatim parentes reuocare. Sed uotum ſimplex poteſt etiam poſt ætatem legitimam a parentibus reuocari, ſi in ætate legitima non eſt ratificatum quia ex quo natura talis uoti habet conditionem illam implicitam, & nunquā poſt alteratum eſt votum tale, quamuis mutata ſit perſona quæ uouit, remanet votum in natura, & qualitate ſua. Et conſequenter cum a principio fuerit ſine præiudicio paternæ poteſtatis, ſic ſemper perſeuerat, niſi approbetur. Et ſcito, quòd aliud eſt approbare, ſeu ratificare, & aliud eſt credere eſſe validum, & propterea habere intentionem adimplendi. Nam approbare, vel ratificare ad actū ſpectat voluntatis, qua qs vult nūc qđ olim uoluit. Credere aūt eſſe validū, ſpectat ad intellectū, intendere aūt exequi qa præſupponitur validum licet ſpectet ad voluntatem nihil tamen facit ad ipſum votum, ſed ſolum ad executionē voti quā reſpicit, vt patet. Et ideo ſi aliquis ante pubertatem ſimplici voto vouit, & poſtea in legitima & libera ætate conſiderans, ſuū votum, credens illud eſſe abſolute validū intendit nullies illud adimplere non propterea coram Deo ratificauit, aut approbauit.

922
Sup. qō. 88. 7. ad 2. & ar. 9. co. & quo li 3. ar. 11. & quo. 3. ar. 25. Et op. 17. capi. 3.
Li. 3. tit. 31. c. nullus.
Li. 19. c. 19. in fin. to. 5.
22. q. 5. capi. Pueri, &c. Honeſtum.
20. q. 2. capi. Puella.
Art. 2. huius quæſt.

¶ In eodem arti. 5. de pueris nutriendis in religione, conſidera caute rationem literæ, & conclude quod in illis locis expedit pueros nutriendos in religione dari, in quibus optandum eſt, vt ſimiles fiant illis, quorum conſortio dantur: Vbi autem perſonæ quarū conſortio dantur reprobæ, aut deuiæ a regularibus ſunt inſtitutis, magna dementia eſt dare illis pueros aut puellas nutriendas. Et hic error hodie in multis viget locis dū dantur pueri, & puellæ monaſterijs religioſorum ſeu religioſarum vitæ communis, qui vulgo Conuentuale ſeu Clauſtrales appellantur, quo fit vt reformandi, numquam reformari poſſint, dum tranſgreſſores vitæ regularis cōtinue nutriuntur ac augentur. Vnde ſanciri deberet vt nullus puer nulla puella poſſit religioni tradi, niſi vbi vere viuitur regulariter. Sic enim aut extinguerentur irregulariter viuentes, aut reformarentur vexatione dante eis intellectum.

expediẽs, ſm illud Threnorum 3. Bonum eſt viro cũ portauerit iugum ab adoleſcẽtia ſua. Vnde & communi conſuetudine pueri applicantur illis officijs, vel artibus, in quibus ſunt vitam acturi.

Ad primum ergo dicendum, quod legitima ætas ad quod aliquis tondeatur cum voto ſolenni religionis, eſt tempus pubertatis, in quo homo poteſt vti ſpontanea voluntate. Sed ante annos pubertatis poteſt eſſe legitima ętas ad hoc, quod aliquis tondeatur in religione nutriendus.

Ad secundum dicẽdum, quod religionis ſtatus principaliter ordinatur ad perfectionem conſequẽdam, vt ſupra habitum eſt*: & ſecundum hoc conuenit pueris, qui de facili inducuntur. Ex conſequenti autem dicitur eſſe ſtatus pœnitentiæ, inquantũ per obſeruantiam religionis peccatorum occaſiones tolluntur, ut ſupra dictum* eſt.

Q.186.arti.1.ad 4.

Q.187.ar.6.

Ad tertium dicendum, ꝙ pueri ſicut nõ coguntur ad iurandum, ſicut Canon.* dicit ita non coguntur ad uouendum. Si tamen voto uel iuramẽto ſe aſtrinxerint ad aliquid faciendum, obligantur quo ad Deum, ſi habeant uſum rationis, ſed non obligantur quo ad eccleſiam ante quatuor decim annos.

Locis in argu. citatis.

Ad quartum dicendum, quod Num. 30. non reprehenditur mulier in puellari ætate conſtituta, ſi voueat abſque conſenſu parentum, poteſt tamen reuocari à parentibus, ex quo patet quod non peccat uouendo, ſed intelligitur ſe uoto obligare, quantum in ſe eſt, abſque præiudicio authoritatis paternæ.

¶ Super quęſtionis centeſimę octogeſimę nonæ Articulum ſextum.

IN articu 6. eiuſdem q. in reſponſione ad ad tertiũ, nota duo.
923 Primo, quanta differentia eſt inter debitum certũ & debitũ indeterminatum. Habes enim huiuſmodi differentias ex affectu quod obligatus ad certum, tenetur illud exoluere antequam diſponat de ſeipſo. Obligatus aũt in cõmuni nõ tenet. Secundo, quanta differentia eſt inter leges noſtri, & antiqui temporis: Nam apud ueteres pro pecunia pſona liberi hominis obligabatur, vt patet 4 Regum 4. Vbi mulier vidua conqueritur apud Heliſeum quod creditor accepturus erat filios in ſeruos pro pecunia ſibi debita. Nunc uero iura diſponunt perſonam liberi hominis non obligari pro debito pecuniario.

Supr. q. 101. aritc. 4. ad 3. & 4. Et 4. di. 38. q. 1. ar. 4. q. 1. ad 2. Et quo. 3. art. 6. Et quol. 10. articul. 9. Et Matth.*15.

Articvlvs VI.

Vtrum propter obſequium parẽtum debeant aliqui retrahi ab ingreſſu religionis.

AD sextvm ſic proceditur. Videtur ꝙ propter obſequium parentum debeãt aliqui retrahi ab ingreſſu religionis. Non. n. licet prætermittere id quod eſt neceſsitatis, vt fiat id quod eſt liberum uoluntati, ſed obſeq. parentibus cadit ſub neceſsitate præcepti, quod datur de honoratione parentum, Exo. 20. Vnde & Apo. dicit 1 ad ti. 5. Si qua uidua filios aut nepotes hẽt, diſcat primũ domum ſuã regere, & mutuã vicem reddere parentibus, ingredi autem religionem eſt liberum uoluntati. ergo uidetur ꝙ non debeat aliquis prætermittere parentum obſequium propter religionis ingreſſum.

¶ 2 Præterea. Maior videtur eſſe ſubiectio filij ad patrem quã ſerui ad dominum, quia filiatio eſt naturalis, ſeruitus autem ex maledictione peccati, vt patet Gen. 9. ſed ſeruus nõ poteſt prętermittere obſequium domini ſui vt religionem ingrediatur, aut ſacrum ordinẽ aſſumat, ſicut habetur in Dec. diſt. 54.* Si ſeruus ergo multo minus põ filius obſequium patris prætermittere vt ingrediatur religionem.

Diſ. 54. cap. Generaque relæ.

F ¶ 3 Præt. Maiori debito obligatur aliquis parentibus quã his quibus debet pecuniam, ſed illi qui debent pecuniam aliquibus, non poſſunt religionem ingredi. Dicit. n. Gregor.* in Regiſtro, & habetur in Decretis diſt. 53. quod hi qui ſunt rationibus publicis obligati, quando petunt monaſterium, nullo modo ſuſcipiendi ſunt niſi prius a negotijs publicis fuerint abſoluti. ergo videtur quod multo minus filij poſſunt religionem ingredi prætermiſſo paterno obſequio.

Liber. 5. regiſtri, epi. 11. in med. Et habetur di. 53. cap. legem.

Sed contra eſt, quod Matth. 4. dicitur, quod Iacobus & Ioannes relictis retibus & patre ſecuti ſunt Dominum. Ex quo ut Hilarius* dicit docemur Chriſtum, ſecuturi, & ſecularis vitæ ſolicitudine & paternæ domus conſuetudine non teneri.

C. 3. in Mat. non procul a fine & 5. Q. 101. artic. 2. ad 2.

G Respon. Dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt* cum de pietate ageretur, parentes habent rationẽ principij inquantum huiuſmodi, & ideo per ſe eis conuenit, vt filiorum curam habeant. Et propter hoc nõ liceret alicui filios habenti religionem ingredi omnino prætermiſſa cura filiorum, id eſt non prouiſo qualiter educari poſsint. dicitur enim 1. ad Timoth. 5. ꝙ ſiquis ſuorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Per accidens tamen parentibus conuenit, vt a filijs adiuuentur, inquantum ſcilicet ſunt in neceſsitate aliqua conſtituti. Et ideo dicendum eſt, quod partibus in neceſsitate exiſtentibus, ita quod eis commode aliter quam per obſequium filiorum ſubueniri non poſsit, non licet filijs prętermiſſo parentum obſequio religionem intrare. Si uero non ſint in tali neceſsitate vt filiorum obſequio multum indigeant, poſ
H ſunt prætermiſſo parentum obſequio, filij religionem intrare etiam cõtra pręceptum parentum, quia poſt annos pubertatis quilibet ingenuus libertatem habet quãtum ad ea, quæ pertinent ad diſpoſitionem ſui ſtatus, præſertim in his quæ ſunt diuini obſequij, & magis eſt obtemperandum patri ſpirituum, vt viuamus, quam parentibus carnis, vt Apoſt. dicit ad Heb. 12. Vnde Dominus, vt legitur Mat. 8. & Lucæ. 9. reprehendit diſcipulum, qui nolebat eum ſtatim ſequi intuitu paternæ ſepulturę. Erant enim alij per quos illud opus impleri poterat, vt Chryſo. dicit.

Super illud Matth. 8. dimitte mortuos &c. tomo 2.

I Ad primvm ergo dicendum, quod præceptum de honoratione parentum non ſolum ſe extendit ad corporalia obſequia, ſed etiam ad ſpiritualia, & ad reuerentiam exhibendam. Et ideo etiam illi qui ſunt in religione, implere poſſunt pręceptum de honoratione parentum pro eis orando, & eis reuerentiam & auxilium impendendo, ſecundum quod religioſos decet, quia etiam illi qui in ſæculo viuunt, diuerſimode parentes honorant ſecundum eorum conditionem.

Ad secvndvm dicendum, ꝙ quia ſeruitus eſt in pœnam peccati inducta ideo per ſeruitutem aliqd adimitur homini, quod alias ei competeret, ne ſcilicet libere de ſua perſona poſsit diſponere. Seruus n. id quod eſt domini eſt, ſed filius non patitur detrimentum ex
K hoc, ꝙ ſubiectus eſt patri, quin poſsit de ſua perſona libere diſponere transferendo ſe ad obſequium Dei, ꝙ maxime pertinet ad hominis bonum.

Ad tertivm dicendũ, ꝙ ille qui eſt obligatus ad aliquid certum, nõ poteſt illud licite prætermittere ſacultate exiſtẽte. Et ideo ſi aliquis ſit obligatus vt alicui rationem ponat, vel vt certum debitum reddat, nõ poteſt hoc licite prætermittere, vt religionem ingrediatur. Si tamen debeat aliquam pecuniam, & non habeat vnde reddat, tenetur facere quod poteſt, vt. ſ. cedat bonis ſuis creditori. Propter pecuniam aũt pſona liberi hominis ſm iura ciuilia non obligatur, ſed ſolũ res, quia perſona liberi hominis ſuperat omnem æſtimationem pecuniæ. Vnde licite poteſt exhibitis rebus

bus ſuis religionem intrare, nec tenetur in ſeculo remanere, ut procuret unde debitum reddat. Filius autẽ non tenetur ad aliquid ſpeciale debitum patri, niſi forte in caſu neceſſitatis, vt dictum eſt.

Articulus VII.

Vtrum presbyteri curati poſſint licite religionem ingredi.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vř ꝙ presbyteri curati non poſſint licite religionẽ ingredi. Dicit.n. Gre. in paſtorali, ꝙ ille qui curam animarum ſuſcipit, terribiliter admonetᷣ, cũ dicitur. Fili mi, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneũ animam tuam. & ſubdit. Spondedere namque pro amico, eſt alienã animam in periculo ſuę conuerſationis accipere, ſed ille qui obligatᷣ homini pro aliquo debito, nõ poteſt intrare religionem, niſi ſoluat id ꝙ debet ſi poſſit. Cum ergo ſacerdos poſſit curam animarũ agere, ad quam ſe obligauit in periculum animę ſuæ, videtur quod non licet ei, pretermiſſa cura animarum, religionem intrare;

¶ 2 Præt. Quod vni licet, pari rõne omnibus ſimilibus licet, ſed ſi omnes presbyteri habentes, curã animarum religionem intrarent, remanerẽt plebes abſque cura paſtorum, quod eſſet inconueniens. ergo videtur ꝙ presbyteri curati non poſſint licite religionẽ itrare.

¶ 3 Præt. Inter actus ad quos religiones ordinanᷣ, pcipui ſunt illi, quibus aliquis contẽplata alijs tradit, hmõi aut actus cõpetũt presbyteris curatis, & archidiaconis, qbus ex officio cõpetit prædicare, & cõfeſſiones audire. ergo videtur ꝙ nõ liceat presbytero curato, vel archidiacono trãſire ad religionem.

SED CONTRA eſt, qđ in Decret.* 19. q. 2. c. Duæ ſunt leges, dicitur. Si quis clericorum in eccleſia ſua ſub epiſcopo populũ retinet, & ſeculariter viuit, ſi afflatu Spiritusſancti in aliquo monaſterio, vel regulari canonica ſe ſaluari voluerit et epiſcopo contradicente, eat liber noſtra authoritate.

RESPONDEO dicendum quod ſicut ſupra dictum eſt,* obligatio voti perpetui præfertur omni alij obligationi. Obligari aũt uoto ꝑpetuo & ſolemni ad vacandũ diuinis obſequijs, competit proprie epiſcopis & religioſis. Presbyteri aũt curati & archidiaconi nõ obligantᷣ voto perpetuo & ſolẽni ad curam animarum retinendã, ſicut ad hãc obligantur epiſcopi. Vnde epiſcopi præſulatum non poſſunt deſerere quacumque occaſione abſque authoritate Romani Pontificis, * vt habetur extra de regular. & trãſeuntibus ad relig. c. licet. Archidiaconi aũt & presbyteri curati poſſunt libere abrenuntiare epiſcopo curam eis commiſſam abſque ſpeciali licentia Papæ, qui ſolus poteſt in uotis perpetuis diſpẽſare. Vnde manifeſtum eſt quod archidiaconis, & presbyteris curatis licet ad religionem tranſire.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ presbyteri curati, & archidiaconi obligauerunt ſe ad curã agẽdã ſubditorum, quandiu retinent archidiaconatum, vel parochiã, non autem obligauerunt ſe ad hoc qđ perpetuo archidiaconatum, uel parochiam teneant.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ ſicut Hier. dicit contra Vigil.* Quamuis a te linguæ vipereæ morſus ſęuiſſimos patiantur, ſcilicet religioſi, quibus argumentaris & dicis Si omnes ſe clauſerint, & fuerint in ſolitudine, quis celebrabit eccleſias. Quis ſeculares homines lucri faciet. Quis peccãtes ad virtutes poterit exhortari. Hoc .n. modo ſi omnes tecum fatui ſint, ſapiens eſſe qs poterit. Et virginitatis caſtitas nõ erit ap pbãda. Si .n. virgines omnes fuerint, & nuptiæ nõ fuerint, interibit genus humanũ. Rara eſt virtus, nec a pluribus appetitur. Patet ergo quod hic timor ſtultus eſt, puta, ſicut ſi aliqs timeret haurire aquam, ne flumen deficeret.

Articulus VIII.

Vtrum liceat de vna religione tranſire ad aliam.

AD OCTAVVM ſic proceditur. Videtur ꝙ non liceat de vna religione tranſire ad aliam, etiam arctiorem. Dicit .n. Apoſt. ad Heb. 10. Non deſerentes collectionẽ noſtrã, ſicut eſt conſuetudinis quibuſdã gl.* qui .ſ. timore perſecutioni cedunt, vel propria præſumptione a peccatoribus, uel imperfectis vt iuſti videãtur recedunt: ſed ho uidentur facere qui de vna religione tranſeũt ad aliam perfectiorem. ergo videtur hoc eſſe illicitum.

¶ 2 Præt. Profeſſio monachorũ eſt arctior q̃ pfeſſio regulariũ canonicorũ, vt habetur extra, de ſtatu monachorũ * & canonicorum regularium c. Quod Dei timorẽ: ſed non licet alicui tranſire de ſtatu canonicorum regulariũ ad ſtatum monachorum. dicitur .n in Decretis. 19. q. 3. Mandamus. & vniuerſaliter interdicimus, ne qs

¶ *Super quęſtionis centeſimę octogeſimę nonę Articulum ſeptimum.*

924 Supr. q. 184. art. 3. Et op. 18. c. 1. 25. *Part. 3. c. 5. inter princ. & medium. *Ibidem.

IN art. 7. aduerte, ꝙ quomodo epiſcopi obligentur uoto perpetuo, ſuperius declaratum eſt. Quomodo autem ſolẽni, ut hic dicitur de ſtatu nũc, ꝙ lato uocabulo dicitur epiſcoporum votum ſolenne, & non vniuoce, ſicut votum religionis, & ſacri ordinis dicitur ſolemne, ut patet in c. Quod uotum, in Sexto, de voto & uoti redemptione. Sicut lato uocabulo habet uotum epiſcopus, ut prius dictum fuit. Cuius ſignum eſt, quod ſola licentia Papæ ſufficit ad diſſolutionem vinculi epiſcopalis, & non requiritur diſpẽſatio cum tam ardua cauſa, ut requiritur in diſſolutione uinculi religioſi. Maius quoque ſignum eſt, quod in uoto ſolemni religionis ſupra dicitur non poſſe Papam diſpenſare, & de uoto epiſcopi dicitur, quod Papæ licentia committitur. Quomodo quoque intelligatᷣ, ꝙ ſolus Papa in uotis ꝑpetuis diſpenſat, ſuperius declaratum eſt.

¶ In reſponſione ad ſecundum eiuſdem articuli aduerte, quòd 19. q. 2. cap. duæ ſunt leges a med. timor ne deficiant pſbyteri, & nuptiæ, & huiuſmod, ſtultus dicitur. Et Hieronymi ratio eſt, quia rara eſt virtus, & rarus eſt appetitus efficax illius. Authoris autem alibi ratio eſt quia homines ex naturalib. Art. 1. ad 3. & q. 87. art. 12. ad 1. ſuorum individuorum conditionibus diuerſas habent inclinationes, ita quòd non omnes ad idem inclinantur, ſed alij ad contemplationem alij ad agriculturam, alij ad militiam alij ad nuptias, alij ad cęlibatum &c. Et propterea non eſt timendum humano generi, quod aliqua illius pars deficiat.

¶ *Super quęſtionis centeſimæ octogeſimę nonæ Articulum octauum.*

In Dec. li. 3. ti. 31. c. licet Et eſt 18 in ordine.

IN art. 8. eiuſdem vltimæ q dubium occurrit, An licentia q̃ petere debet canonicus regularis tranſeũdi ad monachos clericos, debeat eſſe obtenta. Et eſt rõ dubij, quia ex ratione literæ apparet, ꝙ ſufficit ꝙ ſit petita, quoniam conſtat eſſe tranſitum ad arctiorem. In oppoſitum uero eſt ꝙ tex. in c. Statuim* 19. q. 3. diſponit ꝙ licentia ſit obtenta.

Non remote a fine incipit hæc epi. Multa in orbe monſtra, tom. 3.

¶ Ad hoc uidetur dicendum, quod text. ille antiquus declaratus eſt per Innocentium tertium in ca. Licet, extra de regular. in ſuo ſimili, dum dicitur, ꝙ intẽtio huiuſmodi ſanctionum non eſt impedire bonum, ſed obuiare leuitatibus, & iniurijs, & ꝙ prælati tenẽtur dare huiuſmodi licẽtiam. Et ſi non dant, poteſt licite quis ad melioris vitę frugem ire. Vnde in pꝓpoſito caſu ſufficit licentia petita, quamuis non obtenta, quia ius iam concedit ei qui illam humiliter petijt, immo declarat potius conceſſam eſſe ſibi ex priuata lege charitatis contra quam nulla ſunt iura. Et hoc intelligo ſi certum ſit ꝙ nõ ex leuitate, ſed ex deuotione ad arctiorem monachorũ clericorum uitam ſuſpirat. Nam ſi dubiũ eſſet, ſuperioris eſt iudicium inquirẽdum, hoc eſt, requiritur licẽtia diſcreta, petita, & obtenta, vt in litera e illa Decretali dř. ſit ſimiliter requiritur diſcreta, petita, & obtenta licentia, cum ad minorem melius ſeruatam quis tranſire vult, Et rõ eſt, quia trãſitus iſte non eſt ad melius abſolute, ſed in eſu. Regulare, eſt autem ꝙ quid agendum eſt in caſu, a ſuperioribus inquirendum eſt. Et quia cum quis

925 4. di. 27. q. 1 ar. 3. qõ. 1 3. Et diſ. 38. q. 1. ar 4. qõ. 3 ad 2.

*Gloſ. interlinearis ibi

In Decre. li. 3. tit. 35. c. 5. a medio.

Cauſa 19 q 3. c. Mandamus.

quis non ad meliorem, nec melius ſeruatur, ſed ad meliorem ſibi ita ſine [illegible] ptat, ſicut qui infirmus aut debilis ē, tranſire v[t] le vt in tertio caſu literæ ponitur, cum hoc nihil aliud ſit quam relaxationem aſſumptæ uitæ petere, ex cauſa tamen rationabili. ideo diſpenſatio exigitur, ſicut ēt dum in religione quis manet, ſi eget vſu carniū aut alia relaxatione, diſpenſatione opus eſt, & non propria debet authoritate laxiores actus facere.

¶In miſſione ad tertiū eiuſdem articuli dubium adhuc reſtat, Quare habens in ſeculo uotū ſimplex religionis arctioris, & de facto poſt pfeſſus religionē laxiorem, nō tenetur ad arctiorem, cum adhuc ſola petita licentia poſſit ad illam tranſire laudabiliter. Maioritas ſiquidē voti ſolennis non præiudicat huic progreſſui, ſicut mai[us] vinculum matrimonii, quam voti ſimplicis, impedit adimpletionē uoti ſimplicis. Conſtat nanque ꝙ profeſſio in minori, non impedit tranſitum ad maiorem.

10.q.1.cap. Vigin. ſacr.

¶ Ad hoc dī, ꝙ aliud eſt extinguere ſeu ſoluere vinculum, & aliud eſt impedire executione uoti. Vinculū aūt matrimonii & pfeſſionis in religione conueniunt in hoc, quod vtrumque eſt fortius, quam uotum ſimplex & habet rōnem alienationis ꝓpriæ perſonæ. Et propterea vtrumque ſauſert vinculum voti ſimplicis. Sed differētia eſt in hoc, quod vinculum conſummati matrimonium extinguit, ſed impedit voti ſimplicis vim durante matrimonio. Et propterea ſoluto matrimonio per mortem coniugis, tenetur implere prius factū votum. Vinculum autem profeſſionis non impedit, ſed extīguit ſeu ſoluit vinculum voti ſimplicis. Et quāuis poſſit laudabiliter tranſire ad arctiorem prius uoto appetitam, nō tenetur quia extincta eſt obligatio illa ſoluto vīculo ſimplicis uoti. Habet autem profeſſio vim ſoluendi uinculum uoti ſimplicis ex eo qđ fortiori uinculo alienat perſonam profitentis alteri, immo tali ſcilicet religioni. Et hoc intendit author trahere ex fortiori uinculo profeſſionis. Et ſcias hanc authoris concluſionem hodie eſſe a iure diffinitam, vt patet in 6. de reg. iur. Qui poſt uotum.

In collatione 15.cap.5. in princ.

In collatione 15.ca.6.

Q. præcedē art.6.

In collatiō. ne 19.c.3.5. & 6.

canonicus regularis profeſſus niſi quod abſit, publice lapſus fuerit, monachus efficiat. ergo videtur ꝙ non liceat alicui tranſire de vna religione in aliam maiorem.

¶3 Præt. Tandiu obligatur aliqs ad implendum quod vouit, quandiu pôt licite illud implere, ſicut ſi aliquis vouit cōtinentiam ſeruare, etiam poſt contractum matrimonium per verba de præſenti, ante carnalem copulam tenetur implere votum, quia hoc poteſt facere religionem intrādo. Si ergo aliquis licite poteſt tranſire de vna religione ad aliam, tenebitur hoc facere ſi ante hoc vouerit exiſtens in ſeculo, quod videtur eſſe inconueniēs, quia ex hoc plerumque ſcādalum generari poſſet. ergo nō poteſt aliquis religioſus de vna religione tranſire ad aliam arctiorē.

SED CONTRA eſt, quod dicitur in Decre. 10.q.4.* Virgines ſacre ſi pro lucro animæ ſuæ ꝓpter diſtrictiorem vitam ad aliud monaſterium pergere diſpoſuerunt, ibique commanere decreuerunt, ſancta ſynodus concedit, & eadē ratio videtur eſſe de quibuſdam religioſis. ergo poteſt aliquis licite trāſire de vna religione ad aliam.

RESPON. Dicendū, quod tranſire de religione ad religionem, niſi propter magnam vtilitatem, vel neceſſitatem non eſt laudabile, tū quia ex hoc plerumque ſcandalizātur illi qui relinquuntur, tum etiā quia facilius proficit aliquis in religione quam conſueuit, quam in illa quam non conſueuit cæteris paribus. Vnde in collationibus patrum abbas Neſtorius dicit.* Vnicuique vtile eſt ſecūdum propoſitum quod eligit, vt ſummo ſtudio ac diligētia ad operis arrepti perfectionem peruenire feſtinet, & nequaquā à ſua, quam elegit ſemel, pfeſſione diſcedat. Et poſtea ſubdit* rationem aſſignans. Impoſſibile namque eſt vnum & eundem hominem ſimul vniuerſis fulciri virtutibus quas, ſi quis voluerit pariter attentare, in id incidere cum neceſſe eſt, vt dum omnem ſequitur, nullam integre conſequatur. Diuerſæ enim religiones præeminent ſecundum diuerſa virtutum opera. Poteſt tamen aliquis laudabiliter de vna religione tranſire ad aliam triplici ex cauſa. Primo quidem zelo perfectioris religionis, quæ quidem excellentia, vt ſupra dictum eſt,* non attenditur ſecundum ſolam altitudinem ſed principaliter ſecundum id ad quod religio ordinaꝭ, ſecūdario vero ſecundum diſcretionem obſeruantiarum debito fini propor-

F tionatarū. Scdo ꝓp declinationē religionis à debita pfectione, puta, ſi in aliqua religione arctiori īcipiant religioſi remiſſius viuere, laudabiliter trāſit aliqs ad religionem etiam minorem, ſi melius obſeruetur. Vnde ī collationibus patrum abbas Ioānes* de ſeipſo dicit, ꝙ à vita ſolitaria, in qua profeſſus fuerat, tranſiit ad minorem ſ. eorum qui viuunt in ſocietate propter hoc, quod vita eremitica cæperat declinare, & laxius obſeruari. Tertio propter infirmitatem

G vel debilitatem ex qua interdum prouenit, quod non poteſt aliquis arctioris religionis ſtatuta ſeruare poſſet autem ſeruare ſtatuta religionis laxioris. ſed in his tribus caſibus poteſt eſſe differētia. Nam ī primo caſu debet quidem ꝓpter humilitatem, licentiam petere, quæ tamen ei negari non poteſt, dummodo conſtet illam religionem eſſe arctiorē. Si vero hoc probabiliter dubitetur, eſt in hoc ſuperioris iudicium inquirendum. vt habetur extra de regularibus, & tranſeuntibus* ad religionem c. Licet. Similiter requiritur ſuperioris iudicium in ſecun-

H do caſu: in tertio vero caſu eſt neceſſaria diſpenſatio.

In Decre. li. 3. tit. 31. cap. licet, & eſt, 18. in ordine.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illi qui ad arctiorem religionem tranſeunt, non faciunt hoc præſumptuoſe ut iuſti videantur, ſed deuote, vt iuſtiores fiant.

AD SECVNDVM dicendum, ꝙ vtraq; religio. ſ. monachorum, & canonicorū regulariū, ordinatur ad opera vitæ contemplatiuæ, inter quæ præcipua ſunt ea quę aguntur in diuinis myſterijs, ad quæ ordinatur directe ordo canonicorū regularium, quibus per ſe competit ꝙ ſint clerici religioſi, ſed ad religionē monachorum non per ſe competit vt ſint clerici, vt habetur in Decret. †16.q.1. & ideo quamuis ordo monachorū ſit arctioris obſeruantiæ, ſi monachi eſſent laici, lice- D. 1075.

I ret tranſire ab ordine monachorum ad ordinem canonicorum regularium, ſecundū illud Hier. ad Ruſticum monachum.* Sic viue in monaſterio, vt clericus eſſe merearis. Non autem ecōuerſo, vt habetur in Decre 16.q.1. in decret. inducto †. Sed ſi monachi ſint clerici ſacris myſterijs obſequentes, habent id quod eſt canonicorū regularium cum maiori arctitudine, & ideo trāſire licitum erit de ordine canonicorum regularium ad ordinem monachorum, petita tamen ſuperioris licentia, vt dicitur 19.q.3.c. Statuimus.*

16.q.1. capi. Nemo pôt, & cap. alia cauſa.

AD TERTIVM dicēdum, quod votū ſolemne quo quis obligatur minori religioni, eſt fortius quam votum ſimplex, quo quis aſtrīgitur maiori religioni

19.q.3.c. ſtatuitus.

K Poſt votum enim ſimplex, ſi contraheret aliquis matrimonium, non dirimeretur, ſicut poſt votum ſolenne, & ideo ille qui iam profeſſus eſt in minori religione, non tenetur implere votum ſimplex, quod emiſit de intrando religionem maiorem.

ARTICVLVS IX.

Vtrum aliquis debeat alios inducere ad religionē intrandum.

AD NONVM ſic proceditur. Vī ꝙ nullus debeat alios inducere ad religionē intrandū. Mādat. n. B. Benedictus* ī

¶Super quæſtionis centeſima octogeſime nonę Articulum nonum.

IN ar. 9. aduertendū eſt, qđ inducere alios ad religionē ē actꝰ ſanctꝰ eex gn̄e ſuo ſed oportet duas in parti

926

Q.3.art.11. & 14.

Cap.96.

particulari conditiones conſiderare, alteram ex parte perſonæ inducendæ: alteram ex parte religionis ad quam inducitur. Li. 4. cap. 3. Nam ex parte perſonæ, oportet vt ante ingreſſum ad hoc deueniat, vt non coactiue, aut allectus, ſed ut ſpontaneus non reſpectu inductoris, ſed ob Chriſti imitationem, & fugam ſæculi &c. intendat religionem ingredi. Et hoc quia agitur de diſpoſitione totius uitæ ſuæ, quam niſi ſponte quis arripiat, periculum eſt ꝙ retrocedat, aut in malam uitam religioſus etiã declinet. Ex parte vero religionis requiritur, vt uiuatur in ea ita exemplariter, ut habeat inductus occaſionem proficiendi. Nam ſi tepide maiores uiuunt, & inter minores multa eſt relaxatio, non parum imminet inducto periculo ſcandali, dum credendo ſe ad perfectionis ſemitam induci, ingreſſus inuenit intus tantam remiſſionem & imperfectionem, ut deceptum ſe fateri iuſte poſſit, & ſi non mendacio inducentis tamẽ ipſo inductionis actu, quo tantum ad illam religionem ingreſſum extulit. Vnde quando inducitur aliquis ad religionẽ, exponenda etiam eſt ei difficultas, quæ erit ex imperfectione conſortũ ſi ita eſt. Author autem loquitur abſolute ſuppoſitis ſupponendis &c.

¶ In eodem arg. in rñſione ad 2m, dubiũ occurrit, An ſit laudabile inducere aliquẽ ad religionẽ in monaſterijs, vel conuentibus vitæ cõis. Et eſt rõ dubij, quia ex vna parte inductio fit ad religionem. Ex altera parte inducuntur de facto ad ſuſcipiendũ mala exempla patrum & fratrum uitæ communis.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ actus iſte qui eſt inducere ad uitam conuentualiũ, eſt actus

regula ſua quòd venientibus ad religionem non ſit facilis præbendus ingreſſus, ſed probandum eſt, an ſpiritus à Deo ſit. & hoc etiam docet Caſſianus in li. de inſtitutis* cœnobiorum. multo ergo minus licet aliquem ad religionem inducere.

¶ 2 Præt. Matth. 23. Dominus dicit, Væ vobis qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnũ proſelytũ, & cum factus fuerit, facitis eum filium gehennæ duplo quã vos, ſed hoc videntur facere, qui homines ad religionem inducunt. ergo videtur hoc eſſe vituperabile.

¶ 3 Præterea. Nullus debet aliquẽ inducere ad id, ꝙ pertinet ad eius detrimentum. ſed ille qui inducit aliquem ad religionem quandoq; ex hoc incurrit detrimẽtum quia quandoque ſunt obligati ad maiorem religionem. ergo videtur qđ non ſit laudabile aliquos inducere ad religionem.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur Exod. 25. Cortina cortinã trahat. debet ergo vnus homo alium trahere ad Dei obſequium.

RESPONDEO Dicẽdũ, ꝙ inducẽtes alios ad religionem non ſolum nõ peccant, ſed magnum præmium merentur. Dicitur. n. Iaco. vlt. Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Et Dani. 12. dicitur, ꝙ qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos, erunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Poſſet tamen contingere circa hmõi inductionem triplex inordinatio. Primo quidem ſi violenter aliquis alium ad religionem cogeret, qđ prohibetur in Decret. 20. q. 3. Secundo, ſi aliquis ſimoniace alium ad religionem trahat muneribus datis, vt prohibetur in Decre.* ibidẽ q. 2. Quam pio. Nec tamẽ ad hoc pertinet, ſi aliquis alicui pauperi neceſſaria ſubminiſtret in ſæculo nutriens eum ad religionem vel ſi ſine pacto aliqua munuſcula tribuat ad familiaritatem captandam. Tertio, ſi mendaciis eum eliciat. Imminet enim ſic inducto periculum, ne cum ſe deceptum inuenerit, retrocedat, & ſic fiãt nouiſſima illius hominis peiora prioribus, vt dicitur Lucæ 11.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illis qui ad religionẽ inducuntur, nihilominus reſeruatur probationis tempus, in quo difficultates religionis experiatur, & ſic non facilis aditus eis datur ad religionis ingreſſum.

AD SECVNDVM dicendũ, A quòd ſecundum Hilarium verbũ illud Domini prænuntiatiuũ fuit peruerſi ſtudii Iudæorum, quo poſt Chriſti pdicationẽ gẽtiles, vel etiam Chriſtianos ad Iudaicum ritum trahendo faciunt dupliciter gehennæ filios, quia. ſ. & peccata priſtina quæ commiſſerunt in iudaiſmo eis non dimittuntur, & nihilominus incurrunt iudaicæ perfidiæ reatum, & ſecundum hoc non facit ad propoſitum. Secundum Hieronymum autẽ hoc refertur ad Iudæos etiam pro ſta B tu, in quo legalia obſeruari licebat quantum ad hoc, ꝙ ille qui ab eis ad Iudaiſmum conuertebatur, dũ eſſet Gentilis ſimpliciter errabat. Videns autem magiſtrorum vitia reuertitur ad vomitum ſuum, & Gẽtilis factus quaſi præuaricator maiori pœna fit dignus. Ex quo patet, ꝙ trahere alios ad cultum Dei vel ad religionem non eſt vituperabile. ſed hoc ſolum quod aliquis ei, qui conuertitur, det malum exẽplum, vnde peior efficiatur.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ ĩ C maiori includitur minus, & ideo ille qui eſt obligatus voto, vel iuramento ad ingreſſum minoris religiõis poteſt licite induci ad hoc quod ad maiorẽ religionem tranſeat, niſi ſit aliquid ſpeciale, ꝙ impediat, puta, infirmitas, vel ſpes maioris profectus in minori religione. Ille vero qui eſt obligatus voto vel iuramento ad ingreſſum maioris religionis, nõ poteſt licite induci ad minorem religionẽ niſi ex aliqua ſpeciali cauſa euidenti, & hoc cum diſpẽſatione ſuperioris.

D

ARTICVLVS X.

Vtrum ſit laudabile, quod aliquis religionem ingrediantur abſque multorum conſilio, & diuturna deliberatione præcedẽti.

AD DECIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nõ ſit laudabile ꝙ aliqs religionẽ ingrediatur abſque multorum conſilio, & diuturna deliberatione præcedẽti. E Dicitur. n. 1. Ioan. 4. Nolite credere omni ſpiritui, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint. ſed quandoque propoſitũ religionem intrãdi non eſt ex Deo, cum frequenter p exitum religionis diſſoluatur. Dicitur enim Actuum 5. Si eſt hoc cõſilium ex Deo, non poteritis diſſoluere illud. ergo videtur ꝙ magna examinatione præcedente debeant aliqui religionem intrare.

¶ 2 Præt. Prouer. 25. dicitur. Cauſam tuam tracta cum amico tuo.

ex ſuo genere malus: quĩ inducitur quis ad uitam reprehenſibilem. Omnis aũt uita reprehẽſibilis mala eſt patet aũt cõem vitam religioſorũ eẽ reprehenſibilem ex hoc ipſo, ꝙ exorbitat a regulari uita, & ex hoc ipſo ꝙ continu* bonorũ prælatorum conatus eſt ad illorũ reformationẽ. Vnde vituperabile eſt non ſolum inducere, ſed ẽt ingredi, & recipere ad uitam irregularem perſonas vtriuſque ſexus, quamuis eccleſia toleret hoc permiſſiue.

¶ In reſponſione ad tertium euſdem art. 9. memento ꝙ de religione maiore bene ſeruata intelligitur, quando dr̃ ꝙ licitũ eſt inducere obligatũ ad minorẽ vt ueniat ad maiorem, quoniã niſi bene ſeruetur, fruſtra de maioritate in abſtracto & indebito gloriatur, oportet. n. ad maiorem de facto ſeruatam inſpicere.

¶ Super queſtionis centeſimæ octogeſimæ nonæ Articulum decimum.

IN articulo 10 vltimæ q. aduerte diligenter, quod doctrina authoris excludẽs conſilia circa ſufficientiam iurium non habentium ſpeciale impedimentum formalis eſt, & de ingreſſuro bene diſpoſito intelligenda, & non aliter. Bona autẽ diſpoſitio ingredientis eſt iſta, ut omnem ſuam fiduciam, 927 ſuſtinendi in religione ponat in Deo, & merito, quia ſi natura non deficit in neceſſariis, & mater potens & ſciens non deeſt neceſſitati filij, multo minus Deus obliuiſci poteſt eorum qui iactãt cogitatum ſuum in eum. Sed illi qui huiuſmodi debita diſpoſitione carẽt, quid facient, an debeant ad conſilia recurrere. Rñdeo aut hanc diſpoſitionem acquirant orando, eleemoſynis vacando, purifican-

do

do conſcientiam, lectionem ſcripturæ, aut prædicationem frequentando, aut non ingrediendo religionem, utpote in diſpoſiti, niſi cum ſpe quod ingreſſo dabit Deus hanc bonã voluntatem, hanc ſanctam fiduciam.

¶In eodem art. 10 in reſponſione ad ultimum aduerte ſub cõſilio eodem, an habeat ſumptus hoc eſt an hoc quod quis faciat, ſit abrenuntiare omnibus. Debet enim magna inquiſitione, vel diſcuſſione multa, ingreſſurus religionem apud ſe examinare, an vere interiori affectu relinquat omnia, vel remaneat affectus ad honorem, ad gloriam, ad carnem, & ſanguinem, & huiuſmodi, quia in hac expropriatione conſiſtunt ſumptus ædificandi perfectionis turrim in religione. alioquin nunquam ædificauit eam, nunquam ad perfectionem perueniet, ſed vere patebit riſui, ſicut qui nõ computauit ſumptus, & cœpit turrim materialem ædificare. Tali enim abdicanti à ſuo animo omnia quæ poſſidet, iugum religionis ſuaue eſt auferens perturbatiua & laborioſa, ut Gregor. in litera dicit, & refectionem delectationis internæ afferens. Temere autem religionis iugum ſuſcipientibus computatione ſumptuum fit eis laborioſum & graue. Palato enim non ſano pœna eſt panis q ſano eſt ſuauis.

¶Et hæc de expoſitione huius libri ſufficiant ad Dei beatæ Virginis, & beati Thomæ gloriam Romæ, die 26. Februarii, anno ſalutis 1517. ætatis autem meæ quadrageſimonono inchoante.

Epiſt. 28. nõ multum recte, a prin. tom. 2.

Hom. 14. in Matth. ante mediũ, to. 2.

Li. 3. c. 3. tomo 5.

In ſermo. 7. à medio illius, to. 10.

ſed maxime videtur hominis eſſe cauſa, quæ pertinet ad mutationẽ ſtatus. ergo videtur quod non debeat aliquis religionem intrare niſi prius cum amicis ſuis tractet.

¶ 3 Præ. Dominus Luc. 14. inducit ſimilitudinem de homine qui vult turrim ædificare, q prius ſedẽs computat ſumptus qui ſunt ei neceſſarii, ſi habeat ad perficiendum ne inſultetur ei, Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit cõſummare. ſumptus autem ad turrim ædificandam, vt Augu. dicit in epiſtola ad Lætũ*, nihil eſt aliud quã vt renuntiet vnuſquiſque omnibus quæ ſunt eius. Contingit autẽ quandoque quod hoc multi non poſſunt, & ſimiliter alias religionis obſeruantias portare, in cuius figura 1. Reg. 17. dicitur, q David nõ poterat incedere in armis Saulis, quia non habebat vſum. ergo videtur quod non debeat aliquis religionem intrare, niſi diuturna deliberatione præmiſſa, & multorum conſilio habito.

Sed contra eſt, quod dicitur Matt. 4 quod ad vocationem Domini Petrus & Andreas relictis retibus continuo ſecuti ſunt eum. Vbi Chryſoſt. dicit ſuper Matthæum*. Talem obedientiam Chriſtus quærit a nobis, vt neque inſtãti tempore remoremur.

Respondeo dicẽdũ, quod diuturna deliberatio, & multorũ conſilia requirunt in magnis dubiis vt philo. dicit in 3. Ethico.* In his autem quæ ſunt certa & determinata: non requiritur conſilium. Circa ingreſſum autem religionis tria poſſunt conſiderari. Primo quidem ipſe religionis ingreſſus ſecundum ſe, & ſic certum eſt quod ingreſſus religionis eſt melius bonum, & qui de hoc dubitat, quantum eſt in ſe, derogat Chriſto, qui hoc conſilium dedit. Vnde Aug.* dicit in libro. de verbis Domini. Vocat te Oriens, id eſt Chriſtus & tu attendis ad Occidentem id eſt ad hominem mortalem errare potentem. Alio modo poteſt conſiderari religionis ingreſſus per cõparationem ad vires eius, qui ẽ religionem ingreſſurus. Et ſic etiam non eſt locus dubitationis de ingreſſu religionis, quia illi qui religionem ingrediuntur, non confidũt in ſua virtute ſe poſſe ſubſiſtere, ſed auxilio virtutis diuinæ. ſecundum illud Iſaiæ. 40. Qui ſperãt in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas, ſicut aquilæ, current, & non laborabunt, ambulabũt, & non deficient. Si tamen ſit aliquod ſpeciale impedimentum, puta, infirmitas corporalis, vel onera debitorum, vel aliqua huiuſmodi. in his requiritur deliberatio & conſilium cum his, de quibs ſperatur quod

F proſint, & non impediant. Vnde dicitur Eccle. 37. Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum iniuſto de iuſtitia, quaſi dicat non. Vnde ſequitur, Non attendas his in omni conſilio, ſed cum viro ſancto aſſiduus eſto in quibus tamen non eſt diuturna deliberatio habenda. Vnde Hierony. dicit in epiſt. ad Paulinum.* Feſtina quæſo te, & hærentis in ſalo nauiculæ funem magis præcide, quam ſolue. Tertio autem modo conſiderari poteſt modus religionem intrandi, & quam religionem aliquis ingredi debeat, & de talibus poteſt haberi etiam conſilium cum his qui non impediant.

Circa finem illius incipit hæc epi. frater Ambro. tua mi hi, tom. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod cũ dicitur Probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint, locum habet in his quæ
G dubia ſunt vtrum ſpiritus Dei ſit. Sicut dubium poteſt eſſe his qui iam ſunt in religione, vtrum ille qui religioni ſe offert, ſpiritu Dei ducatur, aut ſimulate accedat, & ideo debent accedentem probare, vtrum diuino ſpiritu moueatur. Sed illi qui ad religionem accedit, non poteſt eſſe dubium, an propoſitum de ingreſſu religionis in corde eius exortum ſit à ſpiritu Dei, cuius eſt ducere hominem in terram rectam. Nec propter hoc oſtenditur non eſſe ex Deo, quod aliqui retrocedunt. Non enim omne quod à Deo eſt, eſt incorruptibile, alioquin creaturæ corruptibiles non eſſent ex Deo, vt Manichæi dicunt. Neque etiam aliqui qui habent à Deo gratiam, poſſent illam amittere, quod
H etiam eſt hæreticum. Sed conſilium Dei eſt indiſſolubile, quo etiam corruptibilia & mutabilia facit, ſecundum illud Eſa. 46. Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet, & ideo propoſitum de ingreſſu religionis non indiget probatione, vtrum ſit a Deo, quia certa diſcuſſione non eget, vt dicit glo.* ſuper illud 1. ad Theſſalo. Omnia probate.

Glo. interlinearis, ibid.

Ad secundum dicendum, quod ſicut caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, vt dicitur ad Gal. 5. ita etiam frequenter amici carnales aduerſantur profectui ſpirituali ſecundum illud Michææ 7. Inimici hominis domeſtici eius. Vnde Cyrillus exponens illud Luc. 9. Permitte me renuntiare his qui ſunt, dicit. Quærere renũtiare his qui domi ſunt, oſtendit quod vtcumque diuiſus ſit. Nam communicare proximis, & conſulere
I nolentes æqua ſapere, indicat adhuc vtrumque languentem & retrocedentem. Propter quod audit à Domino. Nemo cum poſuerit manum ad aratrum, & aſpexerit retro, habilis eſt ad regnum Dei. Aſpicit enim retro, qui dilationem quærit occaſione redeundi domum & cum propinquis conferendi.

Ad tertium dicendum, quòd per ædificationem turris ſignificatur perfectio chriſtianæ vitæ. Abrenuntiatio autem propriorũ eſt ſumptus ad ædificandum turrim. Nullus autem dubitat, vel deliberat an velit habere ſumptus vel an poſſit turrim ædificare, ſi ſumptus habeat, ſed hoc ſub deliberatione ponitur an
K aliqs ſumptus habeat: ſimiliter ſub deliberatione cadere non oportet, vtrum aliquis debeat abrenuntiare omnibus quæ poſſidet vel ſi hoc faciendo ad perfectionem peruenire poſſit. Sed hoc cadit ſub deliberatione vtrum hoc quod facit, ſit abrenuntiare omnibus quæ poſſidet, quia niſi abrenuntiauerit quod eſt ſumptus habere (nõ poteſt) vt ibidem ſubditur (Chriſti eſſe diſcipulus) quod eſt turrim ædificare. Timor autem eorum qui trepidẽt, an per religionis ingreſſum poſſint ad perfectionem peruenire, eſſe irrationabilis ex multorum exemplo conuincitur. Vnde Augu. dicit. 8. Cõfeſ.* Aperiebatur ab ea parte, qua intenderem faciem, & quo tranſire trepidabam caſta dignitas cõtinentiæ, honeſte blandiens vt venirem: neque dubitarem, & extendens ad me ſuſcipiendum & amplectendum pias

Li. 8. c. 11. à med. tom. 1.

manus

manus, pijs gregibus bonorum exemplorum. ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa, & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines, anus irridebat me irriſione exhortatoria, quaſi diceret. Tu non poteris quod iſti, & iſte? An iſti & iſte in ſemetipſis poſſunt, & non in domino Deo ſuo? Quid in te ſtas, non ſtas? Proiice te in eum, noli metuere. Non ſe ſubtrahet vt cadas. Proiice te ſecurus, & excipiet te, & ſaluabit te.

Exemplum autem illud quod inducitur de Dauid, non facit ad propoſitum, quia arma Saulis, ſicut gloſſa dicit, *ſunt legis ſacramenta tamquam onerantia, religio autem eſt ſuaue iugum Chriſti, quia vt Gregorius dicit in 4. moralium. †Quid graue mentis noſtræ ceruicibus imponit, qui vitare omne deſiderium quod perturbat præcipit, qui declinari laborioſa mundi huius itinera monet. Quod quidem ſuaue iugum ſuper ſe tollentibus, refectionem diuinæ fruitionis repromittit, & ſempiternam requiem animarum. Ad quam nos perducat ipſe qui promiſit Ieſus Chriſtus dominus noſter, qui eſt ſupra omnia Deus benedictus in ſecula. Amen.

1. Reg. 17. ∗ interlinearis ſuper Depoſuit

† Li. 4. Mora. ca. 30. paulo a prin.

F I N I S.

Series Chartarum.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ,
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS,
TT VV XX YY ZX.
AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM,
NNN OOO.

Omnes ſunt Quaterniones, præter OOO, qui eſt Ternio.



BIBL NAZ.

VENETIIS,
Apud Hæredem Hieronymi Scoti.
MDXCIIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google